قازاقشا-حانزۇشا سوزدىك

哈汉辞典

ۇلتتار باسپاسى

باس رەداكتورى : نۇربەك ابىكەن ۋلى

قازاقشا-حانزۋشا سوزدىك

哈汉辞典

主编 努尔别克 · 阿布肯

Tyulemissov Madi مهدی ابواصل

tmadi1@gmail.com

ۋلتتار باسپاسى

العى ءسوز

بۇل قازاقشا-حانزۇشا سالىستىرمالى ورتاشا سوزدىك، سوزدىككە قازىرگى زامان قازاق تىلىنىدەگى سوزدەردەن 40 نەشە مىڭ ءسوز الىندى. سوزدىكتە جەكە سوزدەر نەگىز ەتىلىپ، بەلگىلى سانداعى يدەيومدار، تۇراقتى ءسوز تىركەستەرى، ماقال-ماتەلدەر جانە وسىزامانعى عىلىم-تەحنيكالىق اتاۋلار قامتىلدى. وقىرماندارداڭ قازاقشا سوزدەردىڭ ماعىناسىن ءتۇسىنىپ ءارى قولدانىلۇىن يگەرۇىنە سەپتىگىن تيگىزەر دەگەن ويمەن باسىم سانداعى رەسترلەرگە قازاقشا مىسال كەلتىرىلدى.

مۇنداي «قازاقشا-حانزۇشا سوزدىك» ەلىمىزدە تۇڭعىش رەت جاسالىپ وتىر. سوزدىكتىڭ قازاق ءتىلىنىڭ لەكسيكاسىن ارناعا تۇسىرۇدە، ءتىل ۇيرەتۇ جانە اۇدارما قىزمەتىنىڭ ساپاسىن جاقسارتۇدا، قازاقتىڭ سوتسيالىستىك مادەنيەت دەڭگەيىن وركەندەتۇدە، قازاق ۇلتى مەن حانزۇ ۇلتىنىڭ بارىس-كەلىسىن كۇشەيتۇدە ۇلكەن رول اتقارسا ەكەن دەپ ءۇمىت ەتەمىز.

1977-جىلى 5-ايدا، جۇڭگو قوعامدىق عىلىمدار اكادەمياسىنىڭ ۇلتتاردى زەرتتەۇ ورنى، ورتالىق ۇلتتار ينستيتۇتى، شينجياڭ ۇيگۇر اۆتونوميالى رايونى «قازاقشا-حانزۇشا سالىستىرمالى سوزدىك» قۇراستىرۇ جونىندە اقىلداستى. شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايونى لە قازاق ۇبلىسى بۇل سوزدىكتى قۇراستىرۇ جۇمىسىنا ەرەكشە ءمان بەردى جانە قولداپ-قۇاتتادى، «قازاقشا-حانزۇشا سوزدىك» قۇراستىرۇ جونىندە ارناۇلى ءماجىلىس اشتى جانە سايكەستى بەكىم جاسادى. 1977-جىلى 9-ايدا «قازاقشا-حانزۇشا سوزدىك» قۇراستىرۇ گرۇپپاسى قۇرىلدى. شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايونى لە قازاق اۆتونوميالى ۇبلىسىنىڭ باستىعى ەرعالي« قازاقشا-حانزۇشا سوزدىك »قۇراستىرۇ گرۇپپاسىنىڭ باستىعى، ۇبلىستىق ماڭەنيەت، وقۇ-اعارتۇ باسقارماسى باستىعىنىڭ ورىنباسارى ءسابيعازى جانە جۇڭگو قوعامدىق عىلىم اكادەمياسىنىڭ ۇلتتاردى زەرتتەۇ ورنىنىڭ كومەكشى زەرتتەۇشىسى، تۇركي تىلدەرىن زەرتتەۇ گرۇپپاسىنىڭ باستىعى نۇربەك سوزدىك قۇراستىرۇ گرۇپپاسىنىڭ ورىنباسار باستىعى بولىپ تاعايىندالدى، ناقتى جۇمىستار نۇربەكتىڭ باسقارۇىمەن ىستەلدى. ورتالىق ۇلتتار ينستيتۇتى از ۇلت ءتىل-ادەبيەت فاكۇلتەتى قازاقشا وقىتۇ-زەرتتەۇ گرۇپپاسىنىڭ لەكتورى لي زىڭشياڭ ورتالىق ۇلتتار ينستيتۇتى اتىنان، شينجياڭ ۇيگۇر اۆتونوميالى حانزۇ ءتىلى فاكۇلتەتىنىڭ لەكتورى سۇي چۇڭدى شينجياڭ ۇيگۇر اۆتونوميالى اتىنان سوزدىكتىڭ قۇراستىرۇ جۇمىسىنا ارالاستى. شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايونى لە قازاق اۆتونوميالى ۇبلىسى شى گۇاڭحۇا، وقاباي، ماقان، داۇلەت ، داۇەن ، حان يۇڭشوۇ قاتارلى

جولداستاردى بلگەرىندى-كەيىندى جىبەرىپ، سوزدىكتىك باستاپقى كەزدەگى دايىندىق جۇمىستارى مەن ءبىر ءبولىم قۇراستىرۇ جۇمىستارىنا قاتىناستىردى. ولار قىزمەت بابىمەن 1981-جىلى 1-ايدان بۇرىن بلگەرىندى-كەيىندى ءوز ورىندارىنا قايتتى. لي زىگشياك 1980-جىلى 7-ايدا، سۋي چۇگدى 1981-جىلى 7-ايدا سوزدىك گرۇپپاسىنان قول ءۇزىپ، مەكتەپتەرىنە قايتتى. نۇربەك سوزدىك قۇراستىرۇ جۇمىسى بتكەنگە دەيىن تاباندىلىقپەن ىستەدى، 1984-جىلى 3-ايدا، سوزدىكتىك قۇراستىرىلۇ جۇمىسى ياقتادى. وسى ارالىقتا ۇلتتار باسپاسىنان رىن يۇنچاك "ق" ارپىنەن باستالعان رىەستىرلەردىك العاشقى نۇسقاسىن كورىپ شىقتى.

باستاپتا شاعىن كولەمدى قازاقشا-حانزۇشا سوزدىك قۇراستىرماقشى ەدىك. كەيىن كەلە قوعامنىك قاجەتىنە جانە قاتىستى ورىندارىدىك تالابىنا ساي، سوزدىكتىك كولەمى، قۇرىلىمى، ءسوز الۇ، سوزدەردىك ماعىناسىن ءتۇسىندىرۇ، مىسال كەلتىرۇ، ت. ب. جاقتاردا ءبىر-بىرىنە سايكەستى وزگەرىستەر جاسالىپ، ەكى ءتىلدى، سالىستىرمالى، ورتاشا سوزدىك بولىپ قۇراستىرىلدى. 1982-جىلدان بۇرىن، «قازاقشا-حانزۇشا سوزدىك» لاتىن ءارپى نەگىزىندەگى قازاق جاڭا جازۇىمەن جازىلعان ەدى. 1982-جىلى 9-ايدا، شينجياك ۇيعۇر اۋتونوميالى رايوندىق 5-كەزەكتى حالىق قۇرىلتايىنىك تۇراقتى كوميتەتى قازاق جاڭا جازۇىن قولدانۇدى توقتاتىپ، قازاق كونە جازۇىن جاپپاي قولدانۇدى ۇيعاردى. سونىمەن «قازاقشا-حانزۇشا سوزدىكتىك» العاشقى نۇسقاسى قازاق كونە جازۇىمەن كوشىرىلدى. رەستىلەر قازاق كونە جازۇىنىك الفاۋيت تارتىبىمەن قايتادان ءتىزىلدى. وسى كۇردەلى، ماشاحاتتى جۇمىستار نۇربەكتىك ىستەۇىمەن ءبىتتى.

بۇل سوزدىكتىك جاريق كورۇىن قاتىستى ورىندارىدىك ورتاق كۇش شعارۇىنان بولە قاراۇعا بولمايدى. شينجياك ۇيعۇر اۋتونوميالى رايونى بلە قازاق اۋتونوميالى وبلىسى ۇيمداستىرۇ-باسقارۇ جاعىندا بارىنشا قولداپ قۇاتتاۇدان تىس، قارپىمدى قىزمەتشىلەر شعارىپ، سوزدىك قۇراستىرۇ جۇمىسىنا كومەك كورسەتتى. ورتالىق ۇلتتار ينستيتۇتى، شينجياك ۇنيۇەرسيتەتى قازاق ءتىلىن وقىتاتىن تاجريبەلى وقىتۇشىلاردى سوزدىك قۇراستىرۇ گرۇپپاسىنا قاتىناستىرىپ، سوزدىكتىك ءبىر ءبولىم قۇراستىرۇ جۇمىستارىن ىستەدى.

بۇل سوزدىكتى باسپادان شعارۇشى-ۇلتتار باسپاسى سوزدىك گرۇپپاسىنا كوپ قولايلىلىق تۇدىردى جانە نقىلاستى كومەك كورسەتتى. «قازاقشا-حانزۇشا سوزدىك» قۇراستىرۇدى باستاۇشى— جۇگگو قوعامدىق عىلىمدار اكادەمياسىنىك ۇلتتاردى زەرتتەۇ ورنى سوزدىك گرۇپپاسىنىك ناقتى جۇمىستارىن باسقارۇعا جاۇاپتى ەتىپ نۇربەكتى سوزدىك گرۇپپاسىنا قاتىناستىردى، ءارى ول سوزدىكتىك نەگىزگى قۇراستىرۇ مىندەتتەرىن وتەدى، مۇنىك سىرتىندا، قاراجات جانە ماتەريال جاقتاردان سوزدىك قۇراستىرۇ جۇمىسىنىك قاجەتىن شەشىم ەتىپ وتىردى. نۇربەك 1985-جىلى3-ايدا، جۇگگو قوعامدىق عىلىم اكادەمياسىنىك

ۇلتتاردى زەرتتەۋ ورنىنان ۇلتتار باسپاسىنا قىزمەت اۋىستىردى. نۇربەك سوزدىكتىڭ قۇراستىرۋ جۇمىستارىن باستان-اياق باسقاردى، ءارى سوزدىكتى قۇراستىرىپ شىقتى. وسى سوزدىك ءۇشىن ەرەكشە قايىرات كورسەتىپ، اۋىر مىندەتتەردى وتەدى. سونىمەن بىرگە رەداكسيالاپ باسپادان شىعارۋ جاعىندا دا ماشاحاتتى ەڭبەك سىتەدى. «قازاقشا-حانزۇشا سوزدىكتىڭ» باسىلۋ بايلانىسىمەن جوعارىدا ايتىلعان قاتىستى ورىندار مەن جەكەلەرگە شىنايى العىس ايتامىز.

جۇڭگو قوعامدىق عىلىمدار
اكادەميياسىنىڭ ۇلتتاردى زەرتتەۋ ورنى
1985-جىلى، اۋگۇست

前　言

这是一部哈萨克汉语对照的中型辞典，收现代哈萨克语词四万余条，以单词条目为主，同时也收有一定数量的成语、固定词组、谚语和现代科技术语。为了帮助读者理解哈萨克语词的意义并掌握其用法，大多数条目都有哈萨克语例句。

编纂出版这样一部《哈汉辞典》在我国还是第一次。我们希望这部辞典对于促进哈萨克语词汇规范化，提高语言教学和翻译工作的质量，发展哈萨克族社会主义文化事业，加强哈、汉民族之间的交流，能起到应有的作用。

1977 年 5 月，中国社会科学院科学院民族研究所、中央民族学院、新疆大学协商编写一部《哈汉对照辞典》。新疆维吾尔自治区伊犁哈萨克自治州对这部词典编写工作非常重视和支持，曾经就编写《哈汉辞典》召开专门会议并作出了相应的决定。1977 年 9 月成立《哈汉辞典》编写组。新疆维吾尔自治区伊犁哈萨克自治州州长叶尔阿里任《哈汉辞典》编写组组长，州文教处副处长副处长赛比哈孜和中国社会科学院民族研究所助理研究员、突厥语组组长努尔别克任副组长，具体工作由努尔别克主持。中央民族学院少数民族语文系哈萨克语教研组讲师李增祥、新疆大学中语系讲师崔崇德分别代表中央民族学院和新疆大学参加编写工作。新疆维吾尔自治区伊犁哈萨克自治

州先后派师光华、乌哈拜、马汗、道列提、道万、韩永寿等同志参加辞典的前期准备和一部分词条的编写工作。由于工作上的需要，他们于1981年1月之前先后返回原单位。李增祥于1980年7月，崔崇德于1981年7月也先后离开编写组，返回学校。努尔别克坚持完成这部词典的编写工作。全书于1984年3月脱稿。在这段工作期间，民族出版社的任运昌参加了字母[ق]词条的初审。

我们最初计划编写的是一部哈汉简明词典。后来根据社会上的需要和有关方面的意见，在词典的规模、体例、收词、释义、举例等方面都作了相应的调整，成为现在这样一部双语对照的中型词典。1982年9月新疆维吾尔自治区第五届人民代表大会常务委员会决定停止使用哈萨克新文字，全面恢复使用哈萨克老文字。于是《哈汉辞典》的初稿又全部改写为哈萨克老文字并重新加以编排。这项复杂细致的工作是由努尔别克完成的。

这部词典的问世与各有关单位的共同努力分不开。新疆维吾尔自治区伊犁哈萨克自治州不但在组织领导方面给予大力支持，还抽调得力工作人员支援编写工作。中央民族学院、新疆大学都派出了有经验的哈萨克语教师参加编写组，承担了部分编写任务。

民族出版社作为这部词典的出版单位为编写组提供了很多方便，给予了有力的支持。中国社会科学院民族研究所是编写《哈汉辞典》的发起者，除派出努尔别克参加编写组负责主持具体工作，并承担主要编写任务外，还在经费和物质方面解决了

编写工作的需要。1985年3月努尔别克调离中国社会科学院民族研究所，到民族出版社工作。他不仅自始至终主持并完成了这部词典的编写工作，为这部词典倾注了自己的心血，承担了繁重的任务，而且在编辑出版工作方面，付出亲勤的劳动。当《哈汉辞典》付印之际，我们谨向上述各有关单位和个人表示忠心的感谢。

中国社会科学院民族研究所

一九八五年八月

قايتا باسلۇنا العى ءسوز

«قازاقشا-حانزۇشا سوزدىك» 1998-جىلى ناۋرىزدا العاشقى رەت باسپادان شىققان ، ارادا 15 جىل ۇاقىت ءوتتى . تىلەككە ساي ، «سوزدىك» قازاق سوزدەرىن ارناعا تۇسىرۇدە ، قازاق ءتىلىن ۇيرەتۇ مەن اۇدارما جۇمىستارىنىڭ ساپاسىن جاقسارتۇدا ، قازاق ۇلتى مەن حانزۇ ۇلتىنىڭ مادەنيەت الماستىرۇىن كۇشەيتۇ قاتارلى جاقتاردا وزىندىك رولىن ساۇلەلەندىردى . جاقىنعى جىلداردان بەرى ، بىرىنشىدەن ، ەلىمىزدىڭ ءىشى-سىرتىنداعى وقىرماندارىنىڭ بۇل سوزدىككە دەگەن زارۇلىگى ارتا ءتۇستى ، ءبىرىنشى رەت باسىلعانىنان كەيىن قايتا باسىلمادى ، كىتاپ دۇكەندەرىندە جوق ، قايتا باسىلۇ قاجەت بولدى ؛ ەكىنشىدەن ، ءداۇىر جاڭارۋى ، عىلىم-تەحنيكا ، مادەنيەت سالالارىندا كوپ جاڭالىق تۇىلدى ، «قازاقشا-حانزۇشا سوزدىكتىك» ءبىرىنشى باسىلىمى وقىرمانداردىڭ تالابىن تولىق قاناعاتتاندىرىپ كەتە المايتىندىقتان ، «سوزدىككە» بەلگىلى وزگەرىس ەنگىزىپ ، تولىقتاۇ كەرەك بولدى . «قازاقشا-حانزۇشا سوزدىكتىك» قايتا باسىلۇى دا مىنە وسىدان .

«قازاقشا-حانزۇشا سوزدىكتىك» باسپادان شىققان العاشقى باسىلىمى كوپتەگەن وقىمىستىلاردىڭ ەڭبەگىنىڭ جەمىسى . ءتۇرلى سەبەپتەر مەن قاتىستى ورىنىڭ تالابىنا ساي ، «قازاقشا-حانزۇشا سوزدىكتىك» ءبىرىنشى باسىلىمىنا وزگەرىس ەنگىزۇدىڭ ناقتى مىندەتتەرى ماعان جۇكتەلدى . جۇمىس 1999-جىلى جىل باسىنان باستالىپ ، 2004-جىلى ناۋرىزدىڭ سوڭىندا اياقتاستى ، 5 جىل ۇاقىت كەتتى . «سوزدىكتىك» وزگەرتىلىپ قايتادان باسىلۇىن قاتىستى ورىندار مەن كوپتەگەن جولداستاردىڭ قول ۇشىن بەرىپ ، كومەك كورسەتۇدە نەن بولە قاراۇعا بولمايدى . شينجياڭ ۇيعۇر اۇتونوميالى رايوندىق پارتيا كوميتەتىنىڭ ورىنباسار سەكرەتارى اسحات كەرىمباي ۇلى مەن شينجياڭ ۇيعۇر اۇتونوميالى رايوندىق حالىق ۇكىمەتىنىڭ ورىنباسار ءتوراعاسى دالەلقان ءمامىقان ۇلىنىڭ «سوزدىكتىك» شىعۇى ءۇشىن قولايلى شارت-جاعداي جاراتىپ بەرگەنىن ەرەكشە ايتا كەتۇ كەرەك . شينجياڭ ۇيعۇر اۇتونوميالى رايوندىق جەر جانە جاراتىلىستىق بايلىق مەڭگەرمەسىنىڭ باستىعى عانيبات سابىكەي ۇلى

«سوزدىكتىك» شىعۇى ئۇشبۇ نۇرغۇن ئەبلەرنىڭ قانا قالماستان ، زاتتىق جاقتان دا اقتارىلىپ كومەك كورسەتتى . س . نايمان مىرزا مەن بايقوجا مەركىت-باي ۋلى «سوزدىكتە» كەزىككەن كەيبىر قيىن ماسەلەلەردى جانە ئىشنارا جەرگىلىكتى سوزدەردى قالاي ئتۇسىنۇ جونىندە كەلەلى كەڭەس بەرىپ وتىردى . شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايوندىق قوعامدىق عىلىمدار بىرلەستىگى كوپ جىلدىق قىزمەت بارىسىندا شابىتتاندىرىپ جانە قولداپ وتىردى . ەگەر مۇنداي شارت-جاعداي جانە كوپ جاقتى قولداپ-قۇاتتاۋ بولماعاندا ، «سوزدىكتىك» جارىق كورىپ وقىرماندارداڭ قاجەتىنە جاراۋى قيىن ەدى . وسى ورايدا ، جوعا-رىدا ايتىلعان ورىندار مەن جەكەلەرگە شىن جۇرەكتەن العىس ايتامىن .

بۇل جولعى وزگەرىس ەنگىزىلىپ قايتا باسىلىپ وتىرعان «قازاقشا-حانزۇ-شا سوزدىك» بۇرىنعى باسىلىمىنا قاراعاندا ، سوزدىكتىك ورەسىنىك بيىكتەپ ، وقىرماندار قاۋىمىنىڭ پايدالانۇىنا قولايلىعى ايرىقشا نازاردا ۇستالدى ، سوندای-اق تومەندەگى بىرنەشە جاقتان ەرەكشەلەندى :

ئبىرىنشى ، سوزدىككە العىنعان جەكە سوزدەر مەن ئسوز تىركەستەرى ، ماقال-ماتەلدەر قازىرگى قازاق جازۇىنىڭ الىپپەلىك ئتارتىبى بويىنشا قايتادان رەتتەلىپ ئتىزىلدى .

ەكىنشى ، سوزدىككە تىڭنان كوپتەگەن جەكە سوزدەر مەن ئسوز تىركەستە-رى العىپ ، مازمۇندىق جاقتان بايىتىلدى .

ئۇشىنشى ، كوز جەتكەن دەرەكتەرگە ساي ئبىرتالاي سوزدەردىڭ كەلۇ تورکىنى كورسەتىلدى .

ئتورتىنشى ، بۇرىنعى باسىلىمداعى بايقالعان قاتەلىكتەر تۇزەتىلدى .

بەسىنشى ، مىسالداردىڭ ۇاقىتتىلىعىنان گورى عۇمىرلىلىعى ەسكەرىلدى .

سوزدىكتىڭ قامتيتىن سالاسى وتە كوپ بولعاندىقتان ، سوزدىككە وزگەرىس ەنگىزىپ ، وڭدەۇ جۇمىسى وتە اۇىر جۇمىس ، كۇش شىعارىپ ، ەڭبەكتەنگەنمەن دە ، سوزدىكتە ولقىلىقتار مەن قاتەلىكتەر جوق دەۇگە كەلمەيدى ، وقىرماندار-دىڭ باعالى پىكىر بەرۇىن ئۇمىت ەتەمىن .

نۇربەك ابىكەن ۇلى

2004-جىلى 10-ئساۇىر ئۇرىمجى

再 版 序 言

《哈汉辞典》第一版第一次印刷是在1989年3月，至今已经是十五年的时间。《哈汉辞典》出版以后，正如编者所期望的那样，它在促进哈萨克语词汇的规范化，提高语言教学和翻译工作的质量，加强哈、汉民族之间的文化交流等诸多方面，起到了应有的作用。近些年来，一则是国内外读者对本辞典的需求在不断增加，而自第一次印刷以后再未印刷过，书店已无法买到，需要进行再版；二则是伴随着时代的前进步伐，科学、文化也在突飞猛进的发展，第一版《哈汉辞典》已不能完全适应现在读者的需求，需要加以修订和完善。这两个方面的原因就促成了《哈汉辞典》修订再版本的正式出版。

《哈汉辞典》第一版本是不少学者集体劳动的结晶。由于诸多因素所致，并根据有关方面的要求，由我承担起了对《哈汉辞典》第一版进行修订的具体任务。整个修订工作始于1999年初，直到2004年3月底方才结束，历经五年多时间。在修订过程中，得到了有关单位和许多同志的鼎力支持。应该特别指出的是，新疆维吾尔自治区党委副书记艾斯海提·克里木拜和自治区副主席达列力汗·马米汗两位领导，对《哈汉辞典》的修订再版一直非常关心，并为之创造了许多有力条件；新疆维吾尔自治区国土资源厅厅长哈尼巴特·赛比凯同志也十分关心《哈汉辞典》的修订再版，并提供了具体的帮助；S·那依满先生和

巴依霍加·买尔克特巴依先生，对如何解决和理解辞典中所遇到的一些难题和土语方面的问题，提出了不少极为宝贵的意见。还有新疆维吾尔自治区社会科学界联合会也在多年的工作中给予我鼓励与支持。如果没有这些条件和多方面的强有力支持，很难想象《哈汉辞典》修订再版本现在能够和读者见面。在此，我一并致以衷心感谢。

《哈汉辞典》修订再版本与其第一版本相比较，更加注意提高辞典的质量和方便读者，并具有以下一些具体特点：

1. 辞典中所收的单词、词组及格言谚语，均按现行的哈萨克文字母顺序排列。

2. 吸收了不少新的单词、词组，内容更为丰富。

3. 根据有关的资料表明了部分单词的辞源。

4. 对在释义方面有错讹或缺释的部分单词和词组作了纠正与补充。

5. 例句注意保持其内容的稳定性和久远性。

辞典修订是一项难度很大的工作，尤其是涉及的学科和内容极为广泛，本人虽然极尽努力，不足或错误之处依然难免，热切希望读者提出宝贵意见。

努尔别克·阿布肯

2004 年 4 月 10 日于乌鲁木齐

مازمۇنى

录　目

سوزدىك قۇراستىرۇ ۇلگىسى	明说例体
قىسقارتىپ ىنعان شارتتى بەلگىلەر	表语略
قازاق جازۇنىنىڭ ىپپەسى	表母字文克萨哈
سوزدىكتىڭ تەكسىتى	文正典辞
قوسىمشالار	录附
فونەتيكا، مورفولوگيا شاعىن كەستەسى	表简法词，音语
ەلىمىزدەگى از ۇلتتار	表简族民数少国我
شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايونىنىڭ اۋداننان جوعارى اكىمشىلىك ءبولىنىسى	表划区政行上以级县区治自尔吾维疆新
مەملەكەتتەر مەن رايوندارداڭ جەر كولەمى، جان سانى، استاناسى (نەمەسە ورتالىعى)	表览一(府首或)都首，口人，积面区地和家国各界世
ولشەم بىرلىكتەرى	表简位单量计
حيميالىق ەلەمەنتتەر كەستەسى	表素元学化

明 说 例 体

条词、一

、语习称或)组词定固的关有词该与有收还条词的有，义释和词本是分部要主的条词个 ·
。语谜，语谚，语术业专，语术词新，(语熟

词本、二

与以，印排号符▲ 用语术业专，语术词新，组词定固的括包所中目词。印排体黑用词本. 1
。分区句例举所后义释词本
。……Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ数马罗标后词本在，条词立分词音同. 2
某见明注只处 ·另，后条 ·的用常在现出只义释但，条词列分时法写同不有如词个一 . 3
。词
不(语母) انا ءتىل：如 。内条词关有的条该成组在放义释其及语谚，语术业专，组词定固. 4
。内条词 ءتىل 在放是就 انا 在放是
。性词标另不目词的式定不或化变的态词词动明表，性词明注均词本. 5
。式形根词的词动用采律一词动. 6
的 ارقانداـ 是 ارقانداس- "，"态动被的 ارقانداـ 是 ارقاندال- "：如。条词立分态语同不的词动(1)
。等"态动使的ارقانداـ 是 ارقاندات- "，"态互交
角法语从仅般 ·，后条词为立独单词动之分成加附态语动使、互交、身反、动被有带(2)
"：如，义释以加另则时词等对有还中语汉在，外化变法语除词别个但，(述所(1) 如) 义释度
。条词式定不其立另并，"促催，催②态动使的Ⅱ اسق-① اسقتىر-
。格……求要明注，时格殊特求要词动(3)
动副或词动形其用常词动该明注后词本在，时词动的式形种某其用只或用常词动些有(4)
。式形词
减的现出后分成加附属领上加在词名些有如，式形音语殊特的现出上化变态形在词本. 7
。"(اۆزى) اۆنز "、"ورىن (ورنى)"：如。明注后词本在均，等象现音

义释、三

有组词定固。码数等 ②、①以标面前，出列别分义释条各，时义释的同不条多有词本 . 1
别分也，时义释同不条多有组词定固。码数等②、① 以标面前，出列别分也，时义释同不条多
的远稍，隔分号逗用的近较义词，内条 ·在列义释干若的同相体大。码数等(2)，(1)面前，出列
。隔分号分用
。文译语汉附后证例，号冒加前证例，证例为作子句或组词入收要需据根后义释. 2
。印排体白用证例. 3

组词定固、四

。后之义释部全的条词该在列排序顺表母字典词本按律一，组词定固的条词某入收 .1
排序顺母字按也，时语谚条多有内条词个一。后最之组词定固的条词属所在排编语谚. 2
。列

词合复和词生派、五

。条词立独单词生派. 1
：如。条词立独单词合复的成构而接连“－”号字连用间中词单的义意际实有个两由. 2
”ەل-جۇرت“ ، ”ندىس-ايا‌ق“ .
语克萨哈期早在个一另，词单的义意际实有为个一有中其如中词合复的接连号字连用. 3
-جە”：如。条词立独单也者义意际实无已中语克萨哈代现在而义意际实有虽中语厥突他其或.
ئىل-جەلپى“ ، ”ۇيلى-باراندى“ .
词为作不典词本，者用作音谐起只者后，义意际实有者前，词合复的接连“－”号字连用. 4
“ شاي-پاي، ات-مات. ”：如。录收条

。法用的号符干若、六

。证例与证例隔分于用“/”号线斜. 1
：于用“（ ）”号括圆. 2
。化变形词明注(1)
。明说性充补的面方等义意或容内注加(2)
。分部的替代或略省以可去括(3)
。等学医〔医〕，语谚〔谚〕，语口〔口〕：如。语略明注于用”〔 〕“号括方. 3

略 语 表

[阿]阿拉伯语	[军]军事	[文]文学
[贬]贬义	[考]考古	[物]物理学
[地]地质,地理	[口]口语	[心]心理学
[电]电工学	[矿]矿物,矿业	[谚]谚语
[动]动物	[骂]骂人话	[药]药物
[俄]俄语	[谜]谜语	[冶]冶金
[法]法律	[蔑]蔑称	[医]医学
[方]方言	[农]农业	[艺]艺术
[讽]讽刺语	[波]波斯语	[音]音乐
[工]工业	[气]气象学	[语]语言学
[海]航海	[生]生物学	[哲]哲学
[汉]汉语	[生理]生理学	[植]植物
[化]化学	[史]历史	[咒]咒语
[机]机械	[兽]兽医	[转]转义
[技]技术	[数]数学	[宗]宗教
[建]建筑	[俗]俗语	
[交]交通	[体]体育	
[解]解剖学	[天]天文学	
[经]经济		
[旧]旧词语		

قازاق جازۋىنىڭ الىپپەسى

哈萨克文字母表

رەتى	ارىپتەر	اتالۋى	رەتى	ارىپتەر	اتالۋى	رەتى	ارىپتەر	اتالۋى
1	ا	ا	14	ل	لى	27	ف	فى
2	ٵ	ٵ	15	م	مى	28	ح	حى
3	ب	بى	16	ن	نى	29	ھ	ھى
4	ۋ	ۋى	17	ڭ	ڭ	30	چ	چى
5	گ	گى	18	و	و	31	ش	شى
6	ع	عى	19	ۇ	ۇ	32	ى	ى
7	د	دى	20	پ	پى	33	ٸ	ٸى
8	ە	ە	21	ر	رى			
9	ج	جى	22	س	سى			
10	ز	زى	23	ت	تى			
11	ي	ي	24	ۇ	ۇ			
12	ك	كى	25	ۇ	ۇ			
13	ق	قى	26	ۇ	ۇ			

فونەتیکا، مورفولوگیا شاعىن كەستەسى

表简法词，音语

厂为。型类的语着粘于属上构结态形在，组语克恰普克族语厥突系语泰尔阿于属语克萨哈

。明说的要简最作法词，音语的语克萨哈对，典词本阅查者读便方

音　语

。(y) ۋ，(u) ۇ，(∅) ۆ，(o) و，(i) ۈ，(ə) ى，(ɛ) ە，(æ) ا，(a) ا：个九有共位音音元语克萨哈、一

：表下看请。别区的后前和窄，宽，展，圆有们它，同不的位部音发据根

唇　圆		唇　展		状唇
音元窄	音元宽	音元窄	音元宽	合开的口 / 后前位部
ۇ	و	ا	ا	音元后
ۈ	ۆ	ى	ە، ى	音元前

：个四十二有共位音音辅、二 پ(p)，ب(b)，ۋ(w)，م(m)，ف(f)，ۋ(v)，ت(t)，د(d)，س(s)，ز(z)，ن(n)，ل(L)，ر(r)，ش(ʃ)，ي(j)，چ(ts)，ج(dʒ)，ك(k)，گ(g)，ق(q)，ح(χ)，ع(ʁ)，ڭ(ŋ)，ھ(h)。

：表下看请，法方音发和位部音发的们它

喉	舌小	根舌	面舌	叶舌	前尖舌	齿唇	唇双	位部音发 / 法方音发	
	ق	ك			ت		پ	气送清	破裂
		گ			د		ب	气送不浊	
ھ	ح			ش	س	ف		清	摩擦
	ع		ي		ز	ۋ	ۋ	浊	
			چ					气送清	裂破
			ج					气送不浊	擦摩
	ڭ				ن		م	音　鼻	
					ل			音　边	
					ر			音　颤	

法 词

，词数，词容形，词名：类二十为分划能功法句和化变态形，义意的词据根类词的语克萨哈

。词声拟和词叹感，词气语，词品小，词连，词置后，词副，词动，词代

词名 、一

来分成加附数复加后干词在数复的词名。类两数复和数单为分数的词名　　数的词名. 1

量数定限词数有前词名。ر-تە/ ،تار- ،دەر- ،دار/ ،لەر- ،لار/ -：是分成加附数复的词名 。示表最在加只分成加附数复 ，时分成等同作词名个几的列并中子句 。分成加附数复加不词名，时

。上词个一后

：分成加附称人性属领的词名. 2

干　　词		分成加附 数及称人	
尾结音辅以	尾结音元以		
-بم/-ئەم	-م/	数　单	第一人称
-بمىز/-ئەمىز	-مىز/-ئەمىز	数　复	
-بڭ/-ئەڭ	-ڭ/	数　单	普通第二人称谓称
-دارىڭ/-دەرىڭ، -تارىڭ/-تەرىڭ	-لارىڭ/-لەرىڭ	数　复	
-بڭىز/-ئەڭىز	-ڭىز/-ئەڭىز	数　单	尊敬第二人称谓称
-دارىڭىز/-دەرىڭىز، -تارىڭىز/-تەرىڭىز	-لارىڭىز/-لەرىڭىز	数　复	
-ى/-ئەى	-سى/-ئەسى	数　单	第三人称
-ى/-ئەى	-سى/-ئەسى	数　复	

#

:分成加附称人性语谓的词名. 3

人称		数 单			数 复		
		以和音元以ج، ز音辅浊的外以尾结	以ج، ز尾结	辅清以尾结音	以和音元以ج، ز، م، ن尾结	以ج، ز، م، ن尾结	辅清以尾结音
第一人称	第三人称	-مىن/-ئەمىن	-بىن/-ئبىن	پىن/-پىن	-مىز/-ئەمىز	-بىز/-ئبىز	-پىز/-ئپىز
	通普谓称	-سىڭ/-ئەسىڭ	-سىڭ/-ئسىڭ	-سىڭ/-ئسىڭ	-سىڭدار/-سىزدەر	-سىزدار/-سىزدەر	-سىڭدار/-سىزدەر
	称尊谓敬	-سىز/-ئەسىز	-سىز/-ئسىز	-سىز/-ئسىز	-سىزدار/-سىزدەر	-سىڭدار/-سىزدەر	-سىزدار/-سىزدەر
第三人称		形原干词			形原干词		

:分成加附的格词名. 4

格主	格领	格与	格宾	格位	格从	格助
	-نىڭ/-ئنىڭ	-قا/-كە	-نى/-ئنى	-دا/-دە	-نان/-نەن	-مەن
	-دىڭ/-ئدىڭ	-عا/-گە	-دى/-ئدى	-تا/-تە	-دان/-دەن	-بەن
	-تىڭ/-ئتىڭ	-نا/-نە	-تى/-ئتى		-تان/-تەن	-پەن
		ە-/ا-	ن-			

其，化变的级词有词容形质性。类两词容形系关和词容形质性为分词容形　　词容形 、二分成加附等 ۇ-تاۋ/-تەۇ، -داۋ/-دەۇ، -لاۋ/-لەۇ، -راق/-رەك، -براق/-برەك، -راق/-رەك 加后级原在。级原即形原形系关。级高最成构用连等 ەكش، وتە، تىم، اسا، ەرەكشە 词副度程和词容形质性。级较比成构下如分成加附的词容：

1. -لى/-ئلى، -دى/-ئدى، -تى/-ئتى: تاۋلى، ەلەۋلى، سازدى، مىنەزدى، باستى، ئشتى.
2. -لىق/-لىك، -دىق/-دىك، -تىق/-تىك: بالالىق، كىشىلىك، جازدىق، كۇزدىك، جاستىق، كوشتىك.
3. -قى/-كى، -عى/-گى: سىرتقى، شكى، جازعى، كۇزگى.
4. -سىز/-ئسىز: اعاشسىز، ەلسىز.
5. -داي/-دەي، -تاي/-تەي: تاۋداي، تۇيەدەي، انتاي، يتتەي.
7. -شاڭ/-شەڭ: اشۇشاڭ، تەرشەڭ.
8. -لاس/-لەس، -داس/-دەس، -تاس/-تەس: شامالاس، كورشىلەس، زاماناداس، كوشىلدەس، انتاس، تىلەكتەس.
9. -ي: تاريحي، سایاسي.

10. -پاز: اسەمپاز، ونەرپاز.
11. -قوي: ءازىلقوي، اۋەسقوي.
12. -قور: قامقور، جەمقور.
13. -ى /-ءى: تولى، ءتىرى.
14. -كّقى/ -كّكى: باسكّقى، تۇسكّكى.
15. -ندى/ -ءندى، -ندى/-ءندى، -مدى/-ءمدى، -مدى/ -ءمدى: جارتىسندى، ءۇزىندى، جاساندى، ءشايىندى، تارتىمدى، كەلىسمدى، ۇستامدى.
16. -مالى/ -مەلى، -بالى/ -بەلى، پالى/-پەلى: تاڭدامالى، كوتەرمەلى، جازبالى، تىزبەلى، جاپپالى، سەرىپپەلى.
17. -قش/ -كش، -عش/ -گش: تاپقش، كەسكش، الداعش، سۇزگش.
18. -شاق/ -شەك: جاسقانشاق، ەرىنشەك.
19. -ما / -مە، -با / بە، -پا / -پە: سىرما، كەرمە، قىزبا، كەزبە، اسپا، تۇسپە.
20. -س/-ءس، -س: جارىس، كەرىس، جالعاس.
21. -مىتال/ -ءمىتال: ۇعىمتال، ءوسىمتال.
22. -قالاق/-كەلەك، -عالاق/-گەلەك: ساسقالاق، تەپكەلەك، جاڭعالاق، كۇيگەلەك.
23. -مساق/-مسەك، -بمساق/-بمسەك: جارامساق، تىلەمسەك، ولىمسەك.
24. -عملىقتى/-گىلىكتى، -قىلىقتى/-كىلىكتى: قىزعىلىقتى، جەرگىلىكتى، تۇرعىلىقتى، تۇپكىلىكتى.
25. -قىر/-كىر، -عىر/گىر، -قار/-عار: ۇشقىر، وتكىر، العىر، بىلگىر، قىرقار، زاڭعار.
26. قاق/-كەك، -عاق/-كەك، -بق/-بك، -داق/-دەك، -قاق/-تەك: تىرىسقاق، ەڭكەك، توڭعاق، سەرگەك، ارىق، تۇرىك، ساڭداق، جۇردەك، جالتاق، جەڭىلتەك.
27. -عىلت، -عىلتىم، -شىلتىم/-ءشىلتىم، ءىلدىر: قىزعىلت، سارعىلتىم، اقشىلتىم، كوكشىلتىم، كوگىلدىر.

。词数配分和词数分、词数量估、词数合集、词数序、词数量数：类六为分词数　词数、三、位百、位十、位个。词数量数位多和词数量数门专：类两为分又词数量数　词数量数 .1 。词数量数位多于属是数的示表法方的乘相或加相用，词数量数门专于属是都数位千

。成构 -بنشى/-ءبنشى، -نشى/-ءنشى 加后词数量数在　词数序 .2

加附的词数合集成构。词数合集成构能才词数量数的下以七有只语克萨哈　词数合集 .3 ：如比 。落脱 ءى/ى 音尾是分成加附在 جەتى، التى، ەكى 的尾结音元以 -اۋ/-ەۋ 是分成：ەكى-ەكەۋ، التى-التاۋ، جەتى-جەتەۋ.

数复加后词数量数在(c)；-تاعان/-تەگەن；-داي/-دەي، -تاي/-تەي 格宾加后词数量数在(b 。词数量估成构能也，用连 استام 和词数量数的式形格主 (d 。词数量估的间时和龄年示表成构分成加附 شاقتى، شامالى، قارالى 连用 تارتا، جۇىق 和词数量数的式形格宾；用连 استام

成构的词数分(b。意之数分有就身本词些 "等" ،"جارتى"、"جارىم"里语克萨哈(a 词数分 .5 ：如。成而合结子分为词数量数的式形格主以，母分为词数量数的式形格从以是法方 بەستەن "五之分百"، جۇزدەن بەس "百之分五"--" ءبىر。

：如 .6 词数配分　-نان/-نەن، تان/-تەن، -دان/-دەن 有分成加附的词数配分成构 سەكسەننەن، قىرىقتان، ەلۋدەن.

、词代定不，词代示指，词代主物，词代问疑，词代已指，词代称人：类八为分词代　词代、四
。词代指泛，词代定否

词代称人 .1

数复	数单	数 / 人称	
بىز ، بىزدەر	مەن	第一人称	
سەندەر	سەن	第二人称普通称谓	
سىزدەر	سىز	第二人称敬尊称谓	
ولار	ول	第三人称	

称人 数 格	称人一第		称人二第				称人三第	
			数单		数复			
	数单	数复	谓称通普	谓称敬尊	谓称通普	谓称敬尊	数单	数复
主格	مەن	ئبىز، بىزدەر	سەن	ئسىز	سەندەر	سىزدەر	ول	ولار
领格	مەنىڭ	ئبىزدىڭ، بىزدەردىڭ	سەنىڭ	ئسىزدىڭ	سەندەردىڭ	سىزدەردىڭ	ونىڭ	ولاردىڭ
与格	ماعان	بىزگە، بىزدەرگە	ساعان	سىزگە	سەندەرگە	سىزدەرگە	وعان	ولارعا
宾格	مەنى	ئبىزدى، بىزدەردى	سەنى	ئسىزدى	سەندەردى	سىزدەردى	ونى	ولاردى
位格	مەندە	بىزدە، بىزدەردە	سەندە	سىزدە	سەندەردە	سىزدەردە	ونى	ولاردى
从格	مەنەن	بىزدەن، بىزدەردەن	سەنەن	سىزدەن	سەندەردەن	سىزدەردەن	ونان، ودان	ولاردان
助格	مەنمەن	بىزبەن، بىزدەرمەن	سەنمەن	سىزبەن	سەندەرمەن	سىزدەرمەن	ونمەن	ولارمەن

称人 / 数格	第一人称		第二人称				第三人称	
	单数	复数	单数		复数		单数	复数
			普通称谓	敬尊称谓	普通称谓	敬尊称谓		
主格	ئۆزەم	ئۆزىمىز	ئۆزۈڭ	ئۆزۈڭلار	ئۆزۈڭ	ئۆزۈڭلار	ئۆزى	ئۆزىدە
领格	ئۆزىمنىڭ	ئۆزىمىزدىكى	ئۆزۈڭنىڭ	ئۆزۈڭلارنىڭ	ئۆزۈڭنىڭ	ئۆزۈڭلارنىڭ	ئۆزىنىڭ	ئۆزىدىكى
与格	ئۆزىمگە	ئۆزىمىزگە	ئۆزۈڭگە	ئۆزۈڭلارغا	ئۆزۈڭگە	ئۆزۈڭلارغا	ئۆزىنى	ئۆزىدىكىگە
宾格	ئۆزىمدى	ئۆزىمىزدى	ئۆزۈڭدى	ئۆزۈڭلارنى	ئۆزۈڭدى	ئۆزۈڭلارنى	ئۆزىن	ئۆزىدىكىدى
位格	ئۆزىمدە	ئۆزىمىزدە	ئۆزۈڭدە	ئۆزۈڭلاردا	ئۆزۈڭدە	ئۆزۈڭلاردا	ئۆزىندە	ئۆزىدىكىدە
从格	ئۆزىمدىن	ئۆزىمىزدىن	ئۆزۈڭدىن	ئۆزۈڭلاردىن	ئۆزۈڭدىن	ئۆزۈڭلاردىن	ئۆزىنىڭ	ئۆزىدىكىدىن
助格	ئۆزىمەن	ئۆزىمىزبەن	ئۆزۈڭبەن	ئۆزۈڭلارغىچە	ئۆزۈڭگىچە	ئۆزۈڭلارغىچە	ئۆزىمەن	ئۆزىدىكىمەن

词代问疑. 3

格变的词代问疑

格　主	كىم	نە	قاشان	قالاي	قاي
格　领	كىمنىڭ	نەنىڭ	-	-	-
格　与	كىمگە	نەگە	قاشانغا	-	-
格　宾	كىمدى	نەنى	-	-	
格　位	كىمدە	نەدە	-	-	قايدا
格　从	كىمنەن	نەدەن	قاشاننان	-	قايدان
格　助	كىممەن	نەمەن	-	-	-

属领的词代问疑

第人一第	称　人　二　第		称　人　三　第
	谓称通普	谓称敬尊	
كىمنىم	كىمنىڭ	كىمنىڭىز	كىمنى
نەم	نەڭ	نەڭىز	نەسى
قايسىم	قايسىڭ	قايسىڭىز	قايسىڭىز
نەشەۋىم	نەشەۋىڭ	نەشەۋىڭىز	نەشەۋى

词代主物. 4

数　单	数　复	数 / 称人	
مەنكى	بىزدىكى	称　人　一　第	
سەنكى	سەندەردىكى	谓称通普	第人二第
سىزدىكى	سىزدەردىكى	谓称敬尊	
ونكى	ولاردىكى	称　人　三　第	

词动、五

数和称人的词动. 1

类　种　一　第		类　种　二　第		类种 / 数 / 称人	
数单	数复	数复	数复		
-مىن/-ءمىن -پىن/-ءپىن	-مىز/-ءمىز -پىز/-ءپىز	-م	-ق/-ك	称　人　一　第	
-سىڭ/-ءسىڭ	-سىڭدار/-سىڭدەر	-ڭ	-ڭدار/-ڭدەر	谓称通普	第二人称
-سىز/-ءسىز	-سىزدار/ -سىزدەر	-ڭىز/ -ءڭىز	-ڭىزدار/ -ڭىزدەر	谓称敬尊	
-دى/-ءدى -تى/-ءتى	-دى/-ءدى -تى/-ءتى	-	-	称人三第	

词动在是式形定否。形式定肯的词动是就身本干词词动　　式形定否和定肯的词动 .2

-ما/-مه، -با/-به، -پا/-په 和或 ەمەس، جوق 如比：بار-بارما، كەل - كەلمە، قاز-قازبا، بەز-بەزبە، تارت - تارتپا، كەت - كەتپە.

词品小问疑用是式形问疑的词动　　式形问疑的词动 .3

ما، مه، با، به، پا، په 和 شی، ئشی 示表：如比。بار ما؟ [？吗有] كەلدی مە؟ [？吗了来] ايتىپ پا؟ [？吗了说]، كورىپ پە؟ [？有没见看]

干为身本干词词动。态动使，态动被，态身反，态互交，态动主为分态的词动　　态的词动 .4

身反。成构 -س/-ئس 加时尾结音辅以，-س 加时尾结音元以干词词动态动主：态互交。态动词动态动主：态动被。成构 -ن/-ئن 加时尾结音辅以，-ن 加时尾结音元以干词词动态动主：态动使。成构 -ن/-ئن / 加时尾结以 ل-，-ل/-ئل 加时尾结音辅以，-ل 加时尾结音元以干词。等 -ت，-دىر/-ئدىر，-تىر/-ئتىر，-قىز/-كىز，-عىز/-گىز 是要主分成加附的态动使成构。

时的词动 .5

时去过

数 称人		里语克萨哈在
第一人称	数单	-دىم/-ئدىم، -تىم/-ئتىم
	数复	-دىق/-دىك، -تىق/-تىك
第二人称	数单	-دىڭ/-ئدىڭ، -تىڭ/-ئتىڭ، -دىڭىز/ئدىڭىز -تىڭىز/-ئتىڭىز
	数复	-دىڭدار/-دىڭدەر، تىڭدار/-تىڭدەر -دىڭىزدار/-دىڭىزدەر، تىڭىزدار/-تىڭىزدەر
第三人称	和数单 数复	-دى/-ئدى، -تى/-ئتى

时在现

称人		里语克萨哈在
第一人称	以 -پ، ا، ىپ، ە، -ئىپ، -ي 尾结	-مىن/-ئمىن، -مىز/-ئمىز
第二人称	以 -پ، ا، -ىپ، ە، ئىپ، -ي 尾结	-سىڭ/-ئسىڭ، -سىز/-ئسىز -سىڭدار/-سىڭدەر/-سىزدار/-سىزدەر
第三人称	以 -پ، ا، -ىپ، ە، -ئىپ، -ي 尾结	助动词 وتىر، ئجۇر، تۇر، جاتىر

时来将

第一人称	数 单	-امىن/-ەمىن، -يمىن/-ۋيمىن
	数 复	-امىز/-ەمىز، -يمىز/-ۋيمىز
第二人称	数 单	-اسىڭ/-ەسىڭ، -يسىڭ/-ۋيسىڭ، -اسىز/-ەسىز
		-يسىز/-ۋيسىز، -اسىڭدار/-ەسىڭدەر، -يسىڭدار/-يسىڭدەر
	数 复	-اسىزدار/-ەسىزدەر، -يسىزدار/-يسىزدەر
第三人称		-ادى/-ەدى، -يدى/-ۋيدى

分成加附成构的式令命词动：

数 / 称人		数 单	数 单
第一人称	以元音结尾	-ىمن/-ۋىن	-يىق/-يىك
	以辅音结尾	-ايمن/-ەيىن	-ايىق/-ەيىك
第二人称	普通称谓	干词词动	-ڭدار/-ڭدەر، -ڭدار/-ڭدەر
	敬尊称谓		-ڭىزدار/-ڭىزدەر، -ڭىزدار/-ڭىزدەر
第三人称		-سىن/-ۋسىن	-سىن/-ۋسىن

分成加附成构的式望愿的词动：

第一人称	-عايمىن، -گەيمىن، -قايمىن، -كەيمىن؛ -عايمىز، -گەيمىز، -قايمىز، -كەيمىز؛ -قىم (كەل)، -كىم (كەل)، -عىم (كەل)، -گىم (كەل)؛ -قىمىز (كەل)، -كىمىز (كەل)، -عىمىز (كەل)، -گىمىز (كەل)؛ -سايگى ەدىم، -سايگى ەدىك
第二人称	-عايسىڭ، -گەيسىڭ، -قايسىڭ، -كەيسىڭ، -عايسىز، -گەيسىز، -قايسىز، -كەيسىز؛ -عايسىزدار، گەيسىزدەر، -قايسىزدار، كەيسىزدەر؛ -قىڭ (كەل)، -كىڭ (كەل)، -عىن (كەل)، -گىڭ (كەل)؛ -قىڭىز (كەل)، -كىڭىز (كەل)، -عىڭىز (كەل)، -گىڭىز (كەل)؛ -قىلارىڭىز (كەل)، -كىلەرىڭىز (كەل)؛ -سايگىەدىڭ، -سايگى ەدىڭدەر
第三人称	-عاي. -گەي، -قاي، -كەي، -قىسى (كەل)، -كىسى (كەل)، -عىسى (كەل)، -گىسى (كەل)، -سايگى ەدى

：分成加附成构的式件条的词动

数 / 称人			单数	单数
第一人称		定肯	بار＋ساق＋م	بار＋ساق＋ق
		定否	بار＋ما＋ساق＋م	بار＋ما＋ساق＋ق
第二人称	称谓敬尊	定肯	بار＋ساق＋ڭ	بار＋ساق＋ڭدار
		定否	بار＋ما＋ساق＋ڭ	بار＋ما＋ساق＋ڭدار
	称谓敬尊	定肯	بار＋ساق＋ڭز	بار＋ساق＋ڭزدار
		定否	بار＋ما＋ساق＋ڭز	بار＋ما＋ساق＋ڭزدار
第三人称		定肯	بار＋ساق	بار＋ساق
		定否	بار＋ما＋ساق	بار＋ما＋ساق

词动形　　词动形加后干词词动在词动形 ـعان/ـگەن، ـقان/ـكەن، ـار/ـەر/ـر، ـاتىن/ـەتىن، ـيتىن/ـۇيتىن، ـماق/ـمەك، ـباق/ـبەك، ـپاق/ـپەك

数 / 称人	单数	单数
第一人称	بار＋عانبىن	بار＋عانبىز
	بار＋ارمىن	بار＋ارمىز
	بار＋اتىمىن	بار＋اتىنبىز
	بار＋ماقپىن	بار＋ماقپىز
第二人称	بار＋عانسىڭ	بار＋عانسىڭدار، بار＋عانسىزدار، بار＋ارسىزدار
	بار＋ارسىڭ، بار＋ارسىز	بار＋اتىنسىڭدار، بار＋اتىنسىزدار
	بار＋اتىنسىڭ، بار＋اتىنسىز	بار＋ماقسىڭدار، بار＋ماقسىزدار
	بار＋ماقسىڭ، بار＋ماقسىز	
第三人称	بار＋عان	بار＋عان
	بار＋ار	بار＋ار
	بار＋اتىن	بار＋ماق
	بار＋ماق	

词动副　　：式形成构列下有词动副

1. ـپ（ـپ/ـۇپ）加后干词词动在式形种这，词动副的式形成构。比如：ويلا＋پ، بار＋پ، كەل＋ۇپ.

2. ـا 加后干词词动在式形种这，词动副的式形成构。比如：بار＋ا، كەل＋ە، ويلا＋ي.

3. ـعالى، ـگەلى، ـكەلى، ـقالى 加后干词词动在式形种这，词动副式形成构。比如：بار＋عالى، كەل＋گەلى، كەت＋كەلى، ايت＋قالى.

ا I 萨哈①母字个一第的中表母字克萨哈② 符的"一第"示表 ③ 音元后示表中母字克号。

ا I (感) ① (异惊,叹赞示表)阿: ا، كورىنسى نەتكەن تاماشا جەر! 地的美优么多景风,啊! ② (异诧,怪奇示表)啊: ا، سولاي ما ەكەن؟ 方啊,问反,问追示表) ③ ?吗样那是,啊? ? 什么说你,啊? ا، نە دەيسىڭ؟ (说再求要啊: 上路 !! جولدا ابايلا، (咐嘱,醒提示表)啊: ④ (意满不,乎在不示表)啊: ا، ⑤ ! 啊,心小表) ⑥ 。么什有这,啊 مۇنىڭ نەسى تۇرىپتى (斥呵,备责示)啊: ا، نەگە ئسوز ەستمەيسىڭ؟ (悟醒示表)啊: ⑦ ? 呀话听不么什为你,啊: ا، ەندى ئتۇسىندىم. 了白明才这我,啊 。 ⑧ 生维 A ▲ ۋيتامينى (声喝呦的时牛赶驱)吖 ▲A ا دەگەننەن 察 ▲ ا دەگەنىشە 始开一,口开一 ▲ ا دەسە، 快时那,迟时说;那刹一,间瞬一 ▲ ا، ئما دەيتىن ① 寸步不让 ② 明灵,灵机 佑保主真求 قۇدايلادى。

ابا I (名) 栏围(的畜牲圈): ابا داعى مالدى شعارىڭدار. 来出放畜牲的里栏圈把(们你)。

ابا II 蓬斗,风披(名) 。

ابا II : ابا قىلۇ 吠狂(狗)使,叫狗起引 。

ابادان (名)[阿][古]: 牛如大力;壮健,实结,力大。

اباجا 子箱大、箱木大(名) 。

اباجاداي ① (形) 灵不,的笨粗而大,的重笨 ② ? 走带么怎我西东的重笨么这 的便: مىنا اباجاداي نارسەنى قايتىپ اكەتەمسىن? 的大宽, 的大巨,的敞宽: قىرىق جاماۋلى اباجاداي قارا ئۇيۇ 房毡大的旧破的丁补加丁补。

اباجۇر (名)灯,罩灯: 伞灯色绿 جاسىل اباجۇر 罩/ ەلەكتر لامپاسىنىڭ اباجۇرى 电罩灯有,的伞灯有,的罩灯带 (形) اباجۇرلى ەلەكتر شام 灯电的罩灯带 。子了的: اباجۇرلى

اباي 的意注,的慎谨,的重慎,的心小 (形) 的惕警,的防提: جۇمىستىسى ابايمەن بىتەۋ كەرەك. 做。心小要事做 ▲ اباي بولۇ ① 心小, 惕警,防提 ② 意注,重慎,慎谨,心当,心细 心当,心小 ① اباي قىلۇ 料照,照关 ③意注 。惕警,防提 ②

ابايلا- (动) ① 意注,惕警,防提;神留,心小: 前面人众 جۇرت ارالسىندا ابايلاپ سويلەۋ كەرەك. 会领,白明,解理,懂 ②。(心小)意注要话说 也他说么怎 悟领: قانشا ايتسا دا ابايلاي المادى. 察观,顾环 ③。会领不 ابايلاڭدار، الدىڭعى 注们要你 جاقتا جاسىرىنىپ جانقاندار بولماسىن. 伏埋有没有面前,察观意。

ابايلاعش (形) 的神留,的慎谨,的心小 ① 人的微慎小谨 ابايلاعش كىسى 的微慎小谨: 善 ② 的察体意注,的察观于 ول دا اكەسىندەي 父的己自和也他 بولدى ابايلاعش 亲 توڭىرەڭىن 围周的己自察观于善样一。

ابايلان - 态动被的-ابايلا 。

ابايلاڭقىرا- (动) 意注;惕警所有,察观心小: 神留微稍;会领 ابايلاڭقىرا- 。惕警所有该应,杂复况情 عان ئجون.

ابايلاڭقىراۋ 式定不的-ابايلاڭقىرا 。

ابايلاس- 态互交的-ابايلا 。

ابايلات- 态动使的-ابايلا 。

ابايلاۋ 式定不的-ابايلا 。

ابايلاۋشى (名) 翼心小、人的心留,人的慎谨 ابايلاۋشى 翼有,人的心小戒 : بۇرىن قانتى 吗人的慎谨挺是不原你? ەمەس پە ەدىڭ؟

ابايلاۋشىلىق (名) 提,察观心留,视注切密 。性惕警,防

意注不，的神留不，的心小不〈形〉**ابايسز**
意大忽疏，的心经不，的慎谨不，的心当不，的
闪)动举的心小不 قىلىق ابايسز 的心粗，的
的出说而考思经未 ئسوز ابايسز ايتىلعان(失
碰意注有没 تيگىزۇ ابايسز دەنەسىنە قولىن / 话
。体身的家人上
〈副〉**ابايسزدا**，地心留不，地心无，地意无
地意注不：ا بايسزدا اۇزىنىن شىعىپ كەتتى.
。了去出说中意无(他)
〈动〉**ابايسزدان-**意大忽疏，意大，痹麻：ول
ابايسزدانىپ قالعان شعار. 了痹麻是能可他。
ابايسزداندىر- ابايسزدان-态动使的。
ابايسزدانۇ ابايسزدان-式定不的。
ابايسزدىق ①ابايسز 词名象抽的 ② 忽疏，
慎谨不，意大，心小不。
〈名〉ا **اباق** 兜网，网鱼
〈名〉ا **اباق** 克巴阿(名落部)：ون ەكى اباق
كەرەي 十二支克克巴阿(落部)依列。
〈名〉**اباقتى**：房班，房牢，牢监，狱监 ①
اباقتىعا سالۇ / 狱下……把/ اباقتىعا ئتۇسۇ 坐
牢/ اباقتىعا قاماۋ / 狱监入投/ اباقتىعان شعارۋ
/狱出放释 اباقتىدان قاشۇ 狱越 ② [转]苦痛，
苦痛脱摆：اباقتىدان قۇتىلۇ 磨折，难苦。
〈动〉**ابالا-** 吠狂，吠犬，叫汪汪(狗)：
يتتەرى ابالاپ تۇر. 吠狂在狗的勒吾阿全。
〈形〉**ابالاعش**：的吠狂常经，的汪汪好
ابالاعش يتتەر 狗的叫好。
ابالاس- ابالا-互交的。
ابالات- ابالا-动使的。
ابالاۋ ابالا-式定不的。
ابانس 见 اۋانس.
ابانسا 见 اۋانس.
〈形〉**ابات**：足富、裕富；花繁、荣繁[波]：ەل
ابات تۇرمىس كەشىرۋدە人过民的裕富着活。
〈名〉**ابىبات**：父神(的教主天)。
〈名〉**ابدان**：子崽狮[旧]。
〈名〉**ابداس**：净小[波]。
〈名〉**ابداستە**：壶净[口][波]。
〈名〉ا **ابدىرا**：箱木皮铁、箱木大：
كيىم-كەشەگى ابدرانىڭ شىنده. (她)在服衣(的
。着放里箱木大
〈动〉ا **ابدىرا-** 色神，措失皇张；忙慌，张慌
ابدراپ قالدى. 他措所知不，张慌里慌。/ سەن
ابدرايسىڭ؟ 你怎么什急着？呀
〈形〉**ابدىراعش** 里慌，的措失皇张，的忙慌
。的张慌
〈形〉**ابدىراداي**：的重笨，的重而大，的大
〈动〉**ابدىراڭقىرا-** 较比，张慌点有，张紧点有
。尬尴
〈动〉**ابدىرالا-** 大用，(里箱木大)入放，进装
。装包，箱装；装箱木
ابدىرالاس- ابدىرالا-态互交的。
ابدىرالات- ابدىرالا-态动使的。
ابدىرالاۋ ابدىرالا- 式定不的
ابدىراس- ابدىرا-ا 态互交的。
ابدىرات- ابدىرا-ا 态动使的。
ابدىراۋ ابدىرا-ا 式定不的。
ابدىراۋىق，的急性，的着沉不，的张疏〈形〉
鬼张慌 پەندە ابدىراۋىق：的脚毛手毛，的躁急
。(人的急性)
〔名〕[阿]〈名〉**ابجاد**。统系码数
〈名〉**ابجاۋقىن**。饭便常家，饭便
;神凶〔转〕② 蛇水，龙蛟 ①〈名〉**ابجىلان**
。人的厌无得贪，徒之餮饕；人的
，的厌无得贪，的煞凶，的恶凶〈形〉**ابجىلانداي**
。的足不心贪
〈名〉ا **ابزال**。具用；具鞍[口][阿]
方，的确正；的越优，的好最 ①〈形〉ا **ابزال**
办的好最是就这 وسى. ابزال شاراسى：的便
你好最 ەڭ ابزالى بۇگىن بارىپ كەل. 法。/
。/ ابزالى مۇنداي بسكە ارالاسپاۋ 趟一去天今
，的敬尊 ②。与参不好最情事的样这 كەرەك.
。人的直正 ادام ابزال：的直正；的戴爱人受
，性越优 ② 词名象抽的 ا ابزال ① **ابزالدىق**
。性确正
〈副〉**ابزالى** ▲强，越优，好。是好最 ەڭ ابزالى
见 ابزاتس **ابزاس**
〈名〉**ابزاتس**：格空(的首起段每章文
(的文条，章文) ② 段一起另 ەكىنشى
ابزاتستان باستاۋ

ئبرىنشى ابزاتستى وقىپ：节，项；落段，段
شق. 下一念尾到头从段一第把你请。
ابزاتستى 〈形〉的落段，的段：سەگىز ابزاتستى
شاعىن ماقالا八小的段文章。
اب-زەل 〈名〉具用，鞍马，具鞍。
ابىر 〈名〉[波]①声，望名，誉名，望威，信威 ④体裸 ③处益，益利 ②望
羞，耻廉[转] ▲愧羞，耻地无使，脸丢人让 ئشاشتى ابىردى 自容 ▲裂名败身，脸丢 توگىلدى ابىرى
▲布羞遮 جابۋ ابىرىن ▲羞遮 جاپقىش ابىر
كۇركىرەسە، جەرگە ابىر، جەر يىسە، مالعا
ابىر. [谚]天下雨地受草，益受地雨下。
ابىرلى 〈形〉的敬尊受，的高信威，的望威有：كوپ الدىندا ابىرلىمىن دەپ
ويلاما. 不要有前面家大为以自望威。
ابىرلىلىق ①ابىرلى 词名象抽的 ②望威，
子面，信威。
ابىرسىز 〈形〉①的信威有没，的望威有没，
的耻无颜厚②。的好不最是信威有没上界世
ابىرسىزدىق ابىرسىز 词名象抽的。
ابلىعۋ ابلىق- 式定不的。
ابلىق- 〈动〉[旧]燎火急心；慌惊，慌心。
ابونەمەنت 〈名〉期定、票期定，证票预，券约预，
票戏的用次多。
ابونەمەنتتىك 〈形〉的期定，的约预。
ابونەنت 〈名〉户订，人约预，户用。
ابوريگەن 〈名〉人地本，民居有原；著土。
ابورت 〈名〉产流，胎打。
ابريكوس 〈名〉[植]杉；树杏。
ابسولىۋت 〈名〉①对绝 ②相依的在存立独，
西东的。
ابسولىۋتيزم 〈名〉专制，体政制专，度制。
ابسولىۋتتى 〈形〉的对绝，的件条无，的全完；
的分十，的。
ابسولىۋتتىك 〈名〉性对绝，性件条无。
ابستراكت 〈名〉象抽，象抽法：ابستراكت ۋ-
艺象抽/ ابستراكت كوركەم ونەر 念概象抽
术。

ابستراكتسيا 〈名〉①哲 ②法象抽，念概象抽
象抽。
ابستراكتسيالان- 〈动〉抽象，抽象概，化抽象。
ابستراكتسيالاندىر- ابستراكتسيالان- 的
使。
ابستراكتسيالاندىرۋ ابستراكتسيالاندىر- 的
不式定。
ابستراكتسيالانۋ ابستراكتسيالان- 的不式定。
ابستراكتسيالى 〈形〉的，的象抽，的象抽化。
ابستراكتسياشىل 〈形〉的，的象抽，的义主象抽；
者义主象抽。
ابستراكتى 〈形〉的，的象抽，的性象抽：ابستراكتى
زات ەسىم 词名象抽/ ابستراكتى جاۋاپ بەرۋ 作
答回的象抽出。
ابستراكتىلى 〈形〉的，的象抽，的性象抽，的
化象抽。
ابستراكتىلىق 〈形〉的，的象抽，的性象抽：
ابستراكتىلىق ادام ەڭبەگى 劳动的人象抽。
ابستراكتسيونيست 〈名〉象抽，义主象抽，派
象抽，者义主象抽。
ابۋىر 〈名〉[口]①声，望名，誉名，望威，信威 ④体裸 ③处益，益利 ②望
羞，耻廉[转] ▲愧羞，耻 ابۋىرى ءتۇستى 声
威，信威失丧，望威降下。
ابۋىرلى 〈形〉[口]的，的信威有，的望威有
受，的子面有，的重望高德，的敬尊。
ابۋىرلىلىق ①ابۋىرلى 词名象抽的 ②望
威，信威，望子面。
ابۋىرسىز 〈形〉[口]①的，的信威有没，的望声有没，的望威
丢，望威失丧，信威失丧。
ابۋىرسىزدان- 〈动〉子面。
ابۋىرسىزدانۋ ابۋىرسىزدان- 的不式定。
ابۋىرسىزدىق ابۋىرسىز 词名象抽的。
ابىز Ⅰ 〈名〉[阿][旧]圣人，贤圣②人的博渊识学，者学①。
ابىز Ⅱ 〈名〉[土]权配支，力配支：ونىڭ
ابىزىنان شىعىپ كەتپەس. 他脱摆会不(他)的
配支。

。房毡易简，架马式来布阿〈名〉

ابىلايشا **ابىنىپ- كۆبىن-** 作慌，来起张慌，急着〈动〉：忙忙急急，团…… ابىنىپ-كۆبىنىپ قايدان ئجۇرسىڭ؟ 你从张慌里慌哪里来？

ابىنىپ-كۆبىنۇ ابىنىپ-كۆبىن-。式定不的。

ابىنىپ-قابىن- 见 ابىنىپ-كۆبىن-。

ابىنىپ-قابىنۇ ابىنىپ-قابىن-的。式定不的。

ابىڭ-كۆبىڭ 匆匆，忙忙急急，张慌里慌〈副〉：慌里慌（你）忙忙：ابىڭ-كۆبىڭ قايدا باراسىڭ؟ 去里哪到地张？

ابىر-دابىر 哗喧、闹喧、杂嘈、章无乱杂〈副〉：سىرتتان ئبىر توپ ادام كەلىپ، اۋلانىڭ ئىشى ابىر-دابىر، بولدى دا كەتتى。人群……了来面外，章无乱杂得变里院。

ابىرجۇ ابىرجى-式定不的。

ابىرجۇشسلىق 担，宁不卧坐，安不虑焦〈名〉：魂惊；绪情躁急，忧。

ابىرجى-〈动〉① 恐惊，慌惊，张慌：ابىرجىپ شاراسىز قالدى / 措失慌惊心担，胆吊心提，宁不卧坐，安不虑焦② 慌发里忧：ابىرجىپ ۋيگە قايتقىسى كەلىپ وتىر。（他）去回想里家忧担。

ابىرجماستان 镇，迫不容从，忙不慌不〈副〉：地若自然泰，地定بەردى.（他）了去下讲地忙不慌不 / ابىرجماستان بىردەن جاۋاپ بەردى。迫不容从，答回一……。

ابىرجىڭقىراڭ- 有，张蔬点有，急着所有〈动〉：心安够不，忧担点。

ابىرجىڭقىراۋ ابىرجىڭقىراڭ-的。式定不。

ابىرجىس- ابىرجى-的。态互交。

ابىرجىت- ابىرجى-的。态动使。

ابىر-كۆبىر 杂嘈、哝哝，语私窃窃。语私〈副〉：的坐在ەل ابىر-كۆبىر بولدى دا كەتتى 的事。了开论议地语……我言……你人。

ابىروي 哝哝，语私窃窃 بولۇ〈名〉：誉声，望声，望威，信威①[波]名，望名，誉名：ابىرويعا يە بولۇ 望名有享/ ابىرويى ئوسۇ（ارتۇ، كوتەرىلۇ）② 高提（信威）望名（利顺；意如，愿如，心称：ماندەتتى ابىرويمەن ورىندالۇ اشلىپ، ئولپ جاتىر. 官器性[转]③ 务任成完地（面体）利顺器性着露：ابىرويى اشلىپ، ئولپ جاتىر. 官：愧羞、耻羞、耻廉[转]④。里那在死，官ابىرويدان بەزگەن ادام 人的耻羞知不 ▲ ابىروي 人的耻羞知不ادام ابىرويدان بەزگەن ▲ 巧碰，亏幸，际之利顺，时之运幸 بولعاندا ابىرويدان ايرىلۇ（ابىرويدان جۇرداي بولۇ）名声 ابىرويدان ايرىلۇ（ابىرويدان جۇرداي بولۇ）脸丢、丑丢 ابىرويى اشىلدى ▲ 裂名败身，籍狼 ابىرويى كەتتى ▲ 信威失丧 ابىرويىن ايافقا باستى ▲ 踏践；脸丢 ابىرويىن ايرانداي توكتى ▲ 裂名败身，地扫信威 ابىرويىن جاپتى ① 羞遮 ابىرويىن توكتى（严尊）誉声护维 ② 信威，地扫 ابىرويى ئوستى ▲ 裂名败身，地扫。裂名败身。

ابىروي-اتاق 望威，誉名，望声、望名〈名〉：名成想）誉名到得想 ويلاۋ الۋدى ابىروي-اتاق（地头人出想，家成得赢 بولۇ يە ابىروي-اتاققا / 望威。

ابىرويلى 名有，的望声有，的信威有①〈形〉的望声有 ابىرويلى عالىم 的重望高德，的望顺 ②（望名）望威有享 بولۇ ابىرويلى / 者学：的意满，的偿以愿如，的利 بۇل ماندەتتىڭ：项此成完利顺 ورىندالۇنا سەنىم كامىل ابىرويلى。握把有务任。

ابىرويلىلىق 词名象抽的 ابىرويلى。

ابىرويسىز 身：的望声有没，的信威有没〈形〉：威有没 ادام ابىرويسىز：的地扫信威，的裂名败。为行的人丢 قىلىق ابىرويسىز/人的信失，地扫信威，信威失丧〈动〉

ابىرويسىزدان جۇرت الدىندا ابىرويسىزدانۇ：裂名败身，望威去。信威失丧前面众群在。

ابىرويسىزداندىر- 态动使的-ابىرويسىزدان。

ابىرويسىزدانۇ 式定不的-ابىرويسىزدان。

ابىرويسىزدىق 词名象抽的 ابىرويسىز。

ابىرويشىل 钓名沽，的子面爱，的荣虚爱〈形〉的誉。

ابىرويشىلدىق ① ابىرويشىل ② 词名象抽的。心荣虚。

ابىر-سابىر 忙急，地忙慌，地张慌里慌〈副〉：忙急 ابىر-سابىر انقا قونۇ：地乱忙，地碌忙；地忙忙天整 بولۇ ابىر-سابىر كۇن بويى/马上骑

。碌碌

ابسسن 称的子嫂对媳弟）子嫂；娌妯〈名〉
嫂的她和她。ول ابسسنى ەكەۋى كەلدى（呼
）：ول ابسسنى ەكەۋى كەلدى。她和她嫂子
。▲ اعايىن تاتۇ بولسا ات كوپ، 的来块一
马有睦和弟兄【谚】。ابسسن تاتۇ بولسا اس كوپ
。吃饭有睦和娌妯，骑

ابسسن-اجىن 。娌妯〈名〉

ابسسن-اجىنداي 一娌妯，的样一娌妯象〈形〉
：ول ەكەۋى كورشى بولسا دا، 的好系关样
ابسسن-اجىنداي ەدى。但，居邻是然虽俩们她
。好的样一娌妯象系关

ابسسن-اجىندى 。的系关娌妯，的娌妯〈形〉

ابسسندى ：的娌妯称互，的系关娌妯〈形〉
ابسسندى ەكەۋى بىرگە كەلدى 她们俩娌妯一
。的来块

اۋانگارد 先［转］②（队）卫前 ①［俄］〈名〉
。队锋

اۋانگاردتىق ：的队锋先，的锋先〈形〉
اۋانگاردتىق رول 先锋作用。

اۋانس 垫，款支预，款付预；支预，付预〈名〉
。款付预取领处 اۋانس الۋ 支预/ اۋانس بەرۋ
：付垫；项款付预，支预〈动〉 **اۋانسلا-**
。支预意同不 اۋانسلاۋعا قوسىلمادى

اۋانسلاي 。支预为作，付预为作〈副〉

اۋانسلاۋ 。式定不的-اۋانسلا

اۋانتيۋرا 。动盲，为行险盲〈名〉

اۋانتيۋرالىق ：的动盲，的险盲〈形〉
。为行险盲灭消 جويۋ قيمىلدى اۋانتيۋرالىق

اۋانتيۋريزىم 险盲；义主动盲，义主险盲〈名〉
。性盲，性

اۋانتيۋريست 。者义主险冒，家险冒〈名〉

اۋانتيۋريستىك 动盲，的性险冒，的险冒〈形〉
。策政险冒 ساياسات سايىستىك：的性

اۋاريا 损，障故，故事；难遭，事失，险遇〈名〉
。事失，险遇 ۇشىراۋ ▲ 坏

اۋگۇست 。日一月八 1-اۋگۇست ：月八〈名〉

اۋيابازا 。地基空航，地基军空〈名〉

اۋيابەنزين 。油汽空航〈名〉

اۋيابومبا 。弹炸投空，弹炸空航〈名〉

اۋيازاۋود 。厂工空航，厂造制机飞〈名〉

اۋياكومپاس 。盘罗空航〈名〉

اۋيامەكتەپ 。校学空航〈名〉

اۋياتەحنيكۋم 。校学术技空航〈名〉

اۋياتسيا 。队机飞，机飞 ②（学）空航 ①〈名〉

اۋتوبازا 保车汽；场车汽，司公输运车汽〈名〉
。场养

اۋتوبۇس 。车桥大，车客型大，车汽共公〈名〉

اۋتوگراف 笔亲 ② 稿手，笔手者作 ①〈名〉
。词题，名题

اۋتوزاۋود 。厂工车汽〈名〉

اۋتوكران 。机重起式车汽〈名〉

اۋتوقالام 。笔珠圆，笔水来自〈名〉

اۋتوبۇز ；车汽共公，车轿大〈名〉 اۋتوبۇزعا
。站车汽 اۋتوبۇز بەكەتى 车轿大坐/ وتىرۋ

اۋتول 。油滑车汽，油滑润〈名〉

اۋتومات ②枪锋冲，枪步动自〔车〕①〈名〉
。置装动自，械机动自

اۋتوماتتان- 。化械机，化动自〈动〉

اۋتوماتتاندىر- 。态动使的-اۋتوماتتان

اۋتوماتتانۋ 。式定不的-اۋتوماتتان

اۋتوماتتاس- 见 اۋتوماتتان-。

اۋتوماتتاستىر- 。态动使的 اۋتوماتتاس-

اۋتوماتتاسۋ 。式定不的 اۋتوماتتاس-

اۋتوماتتى 机为成，的化动自，的动自 ①〈形〉
火灭动自 اۋتوماتتى ٶورت وشىرگىش：的化械
/ اۋتوماتتى قارىنداش 器/笔铅动自
قالام 自 ② 笔水来自 اۋتوماتتى：的枪锋冲带
▲ 士战的枪锋冲带 جاۋىنگەر اۋتوماتتى
قورعاۋش［物］اۋتوماتتى ▲ 机险保动自
تەربەلىس［物］اۋتوماتتى ۇزگىش 振自
。器续断动自，器电断动自

اۋتوماتتىق 。的械机、的化动自、的自动〈形〉

اۋتوماتشى 械机动自理管，工机动自 ①〈名〉
。手枪锋冲，手枪动自 ② 人工的

اۋتوماشينا 。车汽〈名〉

اۋتومەحانيك 。工修机〈名〉

اۋتومەوبەل 见 اۋتوموبيل。

اۋتوموبيل 重载 جۇك اۋتوموبيلى：车汽〈名〉
/ 车轿小 جەڭىل اۋتوموبيل /（车货）车汽

ۇستى اشق اۆتوموبيل 敞蓬汽车/ اۆتوموبيل كالونى 汽车队。

اۆتوموبيلشى 〈名〉司机,机司车汽,机司员驶驾。

اۆتونوميا 〈名〉自治,治自,自治主。

اۆتونوميالى 〈形〉自治的,自治自有,的权治自有,的主自: اۆتونوميالى رايون 自治区/ اۆتونوميالى وبلس 自治州/ اۆتونوميالى اۆدان 自治县。

اۆتونوميالىق 〈名〉①治自,治自,权治自,治自②: اۆتونوميالىق بيلىك 的主自,的权治自有,的自治权。

اۆتونومياشىل 〈形〉①治自 ②的治自张主治自,者治自张主,者论。

اۆتونوميزم 〈名〉者治自张主,者论治自。

اۆتوپارك 〈名〉汽车修理厂;汽车养保场,汽车场。

اۆتور 〈名〉者述著,家作著,者作著,者作: ماقالانىڭ اۆتورى 文章的作者/ رومانىنىڭ اۆتورى 的作者说小篇长。

اۆتورلىق 〈形〉①的者笔,的家作,的者作: اۆتورلىق جاۋاپكەرشىلىك 作者 ②责职的者作 分身的者作,权。

اۆتوتارازى 〈名〉磅地,秤地。

اگاۋا 〔植〕〈名〉兰舌龙。

اگاۋاگۇل 见 اگاۋا。

اگات 〈名〉瑙玛。

اگەنت 〈名〉①人言代,人办代,人理代 ②狗走,牙爪 ③员报谍,谍间,细奸。

اگەنتتىك 〈名〉①处办代,处理代 ②社讯通 行狗走;动活报谍,动活谍间,为行探密 ③径。

اگلومەرات 〈名〉矿结烧,块结烧。

اگلومەراتسيا 〔地〕〈名〉①用作结烧,结烧 ②用作聚附〔化〕。

اگنوستيك 〈名〉者论知可不。

اگرارلى 〈形〉的主为农以,的业农: اگرارلى ەل 国业农。

اگرارلىق 〈形〉的地土;的业农 اگرارلىق رەفورما 地土改革/ اگرارلىق توڭكەرىس 地土命革。

اگرەسسيا 〈名〉为行略侵,略侵: اگرەسسياعا قارسى كۇرەس 反对侵略斗争。

اگرەسسيالىق 〈形〉的略侵,的略侵性: اگرەسسيالىق ساياسات 略侵政策。

اگرونوم 〈名〉农学家,农艺师。

اگرونومدىق 〈形〉的学农;的农艺;的业农: اگرونومدىق مەكتەپ 农校。

اگرونوميا 〈名〉农学,农业学,农艺学,种植。法

اگرونوميالىق 〈形〉的学农,的学艺农,的业农,的学。

اگروتەحنيك 〈名〉农技师。

اگروتەحنيكا 〈名〉农艺学,农艺,农技术。

اگروتەحنيكالىق 〈形〉的农艺,的农技术。

اعا 〈名〉①兄,哥哥,兄长: ءبىر تۋعان اعا 亲哥哥/ ۇلكەن اعا 大哥/ ورتانشى اعا 二哥(两从)③父伯,父叔,叔叔 ②(的间中于位数头领路的民人 حالىقتىڭ اعاسى 人领路的领首;僚幕: اعا جاۋىنگەر 老战士/ اعا شوپان 老牧羊人/ اعا عىلمي قىزمەتكەر 老科学作工者 ▲ اعا بۋىن 老一代,敬尊 ▲ اعا سۇلتان 长酋 ▲ اعا تۇت 老一辈,戴爱 ▲ ەل اعاسى 物人表代 ▲ جىگىت اعاسى 丈对丈子妻,兄内 ▲ قايىن اعا 人年中,年中▲哥表姑,父舅 ▲ ناعاشى اعا 呼称的兄之夫 اعاڭى كورىپ ءىنى وسەر، اپاڭى كورىپ ءسىڭلى وسەر. 【谚】着看妹妹,止举的哥哥着学弟弟 ▲ اعاسى باردىڭ جاعاسى بار، ءىنىسى باردىڭ تىنىسى بار. 【谚】子样的姐姐,山靠是哥哥,手帮是弟弟。

اعاداي 〈形〉的哥大象,的样一哥哥象。

اعاجان 〈名〉对(叔叔)哥哥的爱亲"称。

اعاجاندا- 〈动〉①连叫声"(叔叔)哥哥的爱亲": اعاجاندا پ جىلاۋ 边哭边叫"(叔叔)哥哥好"声连(时叔叔或哥哥求恳,求央)②哥哥求恳(叔叔)": اعاجاندا پ سۇراۋ。

اعاجانداس- اعاجاندا- 互交的态。

اعاجاندات- اعاجاندا- 使动的态。

اعاجانداۋ اعاجاندا- 不的定式。

اعاي 〈名〉①伯伯,叔叔(称尊的长年对)②哥大(语呼)。

。的色白较，的色白灰〈形〉**اعايراك**

اعايىن 〈名〉① 族亲，家本，戚亲，兄弟：ئۇش اعايىن 三兄弟/ اتا جاعىنان اعايىن 父亲的戚亲/ السى اعايىن 远亲/ جاقىن اعايىن 近亲/ اتالاس اعايىن 本家兄弟 ② 弟兄家本（语乎近讨）：اعايىن، مۇنىڭىز ۇيلەسپەس 吧妥不做样这，弟兄 ▲。اعايىن تاتۇ بولسا ات كوپ، ابسىن تاتۇ بولسا اس كوپ.【谚】饭有睦和娌妯，骑马有睦和弟兄【谚】。吃 ▲ اعايىندا وكپە بار دا، كەك جوق.【谚】。仇记不间弟兄

اعايىندالى 〈形〉。的般弟兄，的样一兄弟象

اعايىندداس Ⅰ 宗同，的族氏同，的缘血同〈形〉。的

اعايىندداس- Ⅱ 言，处相睦和，解和，好和〈动〉：好于归 اعايىندداسىپ، بىرلىكتە كۇن كورۇ كەرەك. 。活生起一，处相睦和该应

اعايىندداستىق ① اعايىندداس Ⅰ 。词名象抽的 ② 。情之胞同，系关弟兄

اعايىندداستىر- اعايىندداس- Ⅱ 。态动使的

اعايىندداستىرۇ اعايىندداستىر-的。式定不

اعايىندداسۇ اعايىندداس- Ⅱ 。式定不的

اعايىندى 的族同，的胞同，的弟兄〈形〉：اعايىندى ەكەۋ 个俩弟兄。

اعايىندىق ① اعايىن 的 ② 词名象抽 关缘血。系关弟兄 اعايىندىق بايلانىس：系关族亲，系

اعايىندى-قارىنداس 。妹姐弟兄〈名〉

اعايىن-تۇعان 〈名〉：弟兄，族亲，属亲，戚亲 اعايىن-تۇعانىڭ بار ما؟ 个几弟兄？

اعايىن-تۇعانسىز 〈形〉亲无，的妹姐弟兄无。的戚

اعايىن-تۇما 见 اعايىن-تۇعان.

اعايىنشىل ；的强念观戚亲，的戚亲记惦〈形〉。的睦和

اعايىنشىلا- ：戚亲串，戚亲走，亲探〈动〉 اعاينشىلاپ جۇرگەن ادام سەكىلدى 是象好（他）人的戚亲走。

اعايىنشىلاس- ① اعايىنشىلا- ② 态互交的。义情弟兄讲，处相睦和，解和，好和

اعايىنشىلاستىر- اعايىنشىلاس-。态动使的

اعايىنشىلاستىرۇ اعايىنشىلاستىر- 定不的。式

اعايىنشىلاسۇ اعايىنشىلاس- 。式定不的

اعايىنشىلدىق 见 اعايىنشىلىق.

اعايىنشىلىق ① اعايىنشىل ② 词名象抽的 。义情弟兄，系关属亲，系关带

اعاكە 。称爱的（叔叔）哥哥对〈名〉

اعاكەلە- 。（叔大）哥大叫（地呢亲）〈动〉

اعاكەلەۋ 。式定不的 اعاكەلە-

اعالا- 〈动〉① 叔叔叫，哥哥叫：اعالاپ شاقىرۋ 叫哥哥（哥哥喊）：ۇز جەڭىندە 胜获，胜，赢 ②：ۇز جەڭىندە بارلىق بالۋاندى اعالاعان جىگىت 的己自在（他）列名 اعالاپ شىعۋ ▲。手交摔的有所过赢乡家 ▲ ۇز اعاسىن اعالاي الماعان، كىمنى 先领，茅前 اعاسىن جاعالاي المايدى.【谚】长己自敬尊不。辈长的人别敬尊能可不，人的辈

اعالاعىش 个一口张，的哥哥叫口闭口开〈形〉：的甜嘴；的哥哥个一口闭哥哥 اعالاعىش قاراي كور. 。啊甜多嘴他看你

اعالاس- ① اعالا- 的 ② 态互交的：辈论 اعالاسۋعا تۇرا كەلسە، سەن مەنەن الدە قايدا كىشىسىڭ. 如 ③ [转]。了多小我比你，话的辈排资论果

اعالاسۋ اعالاس- 。决解量商：商协，量商 اعالاسپ شەشۋ

اعالات- اعالا- 。式定不的

اعالاۋ اعالا- 。态动使的

اعالى 的叔椒有；的哥哥有〈形〉：باسقالارعا قاراعاندا اعالىسىڭ عوي. 哥有你，人别象不你。哥

اعالىق 的辈长；的哥哥 ② 分身哥哥 ①〈名〉：اعالىق جاۋاپكەرشىلىك 任责的哥哥/ اعالىق اقىل 帮，说劝，育教 ▲ اعالىق ايتۋ 说劝的辈长为作 ▲ اعالىق ەتۋ（كورسەتۋ）教。怀关，顾照，照关

اعالى -ئىنىلى 的弟弟哥哥，的弟兄〈形〉：اعالى- ئىنىلى ەكەۋى كەلدى. 了来俩儿哥。

اعار Ⅰ 槽河，床河，沟河的涸干〈名〉：اعاردىڭ ارى جاعىندا 面对的床河在。

اعار- Ⅱ 〈动〉① 色白现呈，白发，白变：كۇنگە كۇيمپ شاپان اعارا باستادى. 上得晒阳太/ شاش اعارۋ 白发发头。了色退始开衣 اعارىپ كورىنۋ 显得白发 ② 明黎，晓拂，晓破：تاڭ

اعارعان شاق 黎明时刻 ③ 患内白障：كوز اعارۇ 清使；雪昭到得，清澄 [转] ④ 障内白患眼得 白：كۇنادان اعارعانىڭنىڭ ئۆزى جاقسى ئەس. 得 ▲ 事好件一是说来你对雪昭到 كوزى اعاردى 头白 ▲ 明失，眼了瞎 قوساعەمەن قوسا اعاردى ▲ 老偕 سۇيەگى اعارمادى 有富不，子日穷过 ▲ 财了不发 شاشى اعاردى ① 头白变发头；岁上 ▲ 顿疲，惫疲，累劳 ② 迈年，数

اعارالق：اعارالق ەتتى 闪然突，色白现出约隐

اعارالق تارتتى 白发微稍，白显略 ▲ 色白灰显。

اعارالقدا- 〈动〉① 色白得显，色白现出约隐：قارالىعدا اعارالقدايدى ئەبىر نارسە وتە شىققىنى. 在 过而闪一西东白的见可约隐个有中暗黑 ② 拂晓，晓破，晓拂：تاڭ اعارالقداپ اتسىپ كەلەدى. 天 亮蒙蒙。

اعارالقداس- اعارالقدا-的互交的态。

اعارالقدات- اعارالقدا-的使动的态。

اعارالقداۋ اعارالقدا-的不定式。

اعارعان 〈名〉① 动)，油肥②料饮制奶，子奶(物)脂肪。

اعارت- ① اعار- I 刷，刷粉 ② 态动使的白：ۇي اعارتۋ 屋房刷粉。

اعارتقى 〈名〉素色白。

اعارتقىزۋ اعارت-的使动的态。

اعارتقىزۋ اعارتقىز-的不定式。

اعارتتىر- اعارت-的使动的态。

اعارتتىرۋ اعارتتىر-的不定式。

اعارتۋ I 〈名〉蒙启；育教，蒙启：اعارتۋ ناۋقانى 动运 / 从事教育：اعارتۋمەن شۇعىلدانۋ。

اعارتۋ II اعارت-的式是不的。

اعارتۋشى 〈名〉①匠刷粉 ②者育教，者蒙启。

اعارتۋشىلىق 〈形〉① 的育教 ② 的学教，的育教业事育：作工学教。

اعارتىل- اعارت-的态被的。

اعارتىلۋ اعارتىل-的不定式。

اعارتىڭقىرا- 〈动〉白更得刷粉，白更得弄，把……使得显白洁。

اعارتىڭقىراۋ اعارتىڭقىرا-的不定式。

اعارتىس- اعارت-的互交的态。

اعارتىسۋ اعارتىس-的不定式。

اعارۋ اعار- II 的不定式。

اعارىڭقى 〈形〉的白微稍，的白点有，的色白显略，的白显得。

اعاسىز 〈形〉① 无的：的哥哥无：ول اعاسىز جالعىز ئۆزى. ② 无领。人个一己自就哥哥有没他。

اعاسىزدىق 人的领首无，的人路民：ول اعاسىز بولماس. 人路领有没会不。

اعاسىزدىق 词名象抽的اعاسىز。

اعاسىن- 〈动〉以自为领首，以自为哥哥，以自为路人自。

اعاسىندىر- اعاسىن-的使动的态。

اعاسىندىرۋ اعاسىندىر-的不定式。

اعاسىنۋ اعاسىن-的不定式。

اعات 〈形〉的错差，的失疏，的误错过有：اعات ئىس 事错/ اعات سويلەۋ 说错/ اعات ىستەۋ(كەتىرۋ) 错搞 ▲ اعات كەتتى 犯错，误失，错过成造。

اعاتاي 〈名〉① 对(叔叔)哥哥 ② 称尊的(叔叔)哥哥。

اعاتايلا- 〈动〉① 连声叫"(叔叔)哥哥亲"；②连声叫"(叔叔)哥哥求央或哥哥好"(时叔叔或哥哥求央，求恳)。

اعاتايلاس- اعاتايلا-的互交的态。

اعاتايلات- اعاتايلا-的使动的态。

اعاتايلاۋ اعاتايلا-的不定式。

اعاتسىز 〈形〉无，的错过，的错差，的误失无：ونىڭ كەمشىلىگىن اعاتسىز ايتتى. 的误无确准，的点缺的他了出说地误无确准。

اعاتسىزدىق 词名象抽的اعاتسىز。

اعاتتاۋ 〈形〉的正大不，的误错点有，的当妥太不，的妥稳够不，的误失：العاشقى ئۇزىنىڭ اۇزىنان اعاتتاۋ شىققانىنا ول. 确正大不话的说始开白明才这他。

اعاتتىق 〈名〉(的成造而率轻，心粗于由)错，误失，失疏，事错，误。

اعاتىراق 〈形〉的确正太不，的误错些有。

اعاش I 〈名〉① 木树，树(种)植：اعاش ءگۇ 树/ اعاش وتىرعىزۋ 栽树 / جەمىستى اعاش 果树/ كەك جاپىراقتى اعاش 阔叶树/ تىسكەندى (قىلتانا قتى، قىلقاندى) اعاش 针叶树，本 ②本，木

头,木料,材木:/ اعاش ئۆي 房木/ اعاش كوپىر 桥木/ اعاش كەسۈ(قيۇ) 木伐(木锯)/ قۇرلىس اعاشى 建筑材木/ اعاش تاسۇ 运木 ③ 料木持手 قولىندا اعاشى بار 棒棍,棍木 ▲ 棍 اعاش ايا ق ① 木跷高 ② 腿假制木 اعاش ات【体】;马跳(的中话神) ▲ 马木 اعاش ئىقا مىنگىزدى(اعاش ائتىك باسىنا مىنگىزدى ① 落个 ▲ 飞鸡打蛋使 ② 陷诬,伤中谣造,声名坏 اعاش بەلسەندىلەۋ 条线粗 ▲ 疏粗,اعاش جابدىق 器木 ▲ اعاش كەڭسىرەك[理生]气管 اعاش كويەلەگى 蝶蝴木 ▲ اعاش مايى 塔木,油焦木 ▲ اعاش ماقتا 棉木 ▲ اعاش ورنەك 刻木 ▲ اعاشتان ئۆيسۈن تۆيەدى 匠巧工能,巧手 ▲ اعاش بەكتى وسىمدىكتەر 物植本木 ▲ اعاش ۇقساتۇ 木、工木、活匠木 ▲ اعاش شەبەرى 木、工木 ▲ بەل اعاش 梁正、梁房 ▲ جۇپار اعاش 香 ▲ ئىين اعاش 担扁 ▲ ماما اعاش 桩马 ▲ مويىن اعاش ① 担扁 ② 央革中、杠挽 ▲ ساتى اعاش 子梯,梯木 ▲ اعاش كەسسەك ۇزىن كەس، قىسقارتۇلك وڭاي، تەمىر كەسسەك قىسقا كەس، ۇزارتۇلك وڭاي. [谚]短要铁截,长要木锯。 ▲ جالعىز اعاش ورمان بولماس ، جالعىز كەرپىش قورعان بولماس. [谚]独林成不木独,单砖成不墙。

اعاش Ⅱ 〈名〉斗:ئىبر اعاش بورمي 一斗玉米。

اعاشجەگى 〈名〉蛾蠹。

اعاشسىز ①〈形〉不,的木树有没,的树有没 ③的料木有没,的头木有没 ②的木树长有没的斗:اعاشسىز ولشەۋگە بولمايدى 没有斗的不能量。

اعاشتاي 〈形〉立呆;的似头木,的样一头木象的动不。

اعاشتى 〈形〉的木树长,的树有:اعاشتى ئۆسىر 带地的木树长。

اعاششى 〈名〉工木,匠木。

اعاششىلىق 〈名〉活匠木,活工木:اعاششىلىق بىستەۋ 活工木做。

اعا-ئىنى 〈名〉弟弟哥哥,弟兄。

اعەكە 〈名〉对哥哥(叔叔)称爱的。

اعزا 〈名〉官器,体肢[阿]。

اعزام 〈名〉下殿,下陛[阿]。

اعزى 〈名〉官器,体肢[阿]。

اعلوپ 〈名〉木辗,辗车[方]。

اعۇ ق-Ⅳ式定不的。

اعۇزى 〈名〉语头开的文经念所者死为[阿]。

اعۇس 〈名〉月八[口]。

اعىز- ①ق-Ⅴ态动使的出流使,出挤 ②出排,放排,流引 ③来出打珠眼把:كوزىن اعىزۇ ئىبرىك اعىزۇ 出:泪眼流 اعىزۇ قان 血淌,流:كوز جاسىن اعىزۇ 走冲 ⑤头木的走冲水洪:تاسقىن اعىزىپ كەتكەن اعاش 材本放流 ⑥ اعاش اعىزۇ 送浮,送流,放流 ⑦[转]驰疾,驰奔,奔飞,驰飞:ماشىنالار اعىزىپ بارادى. 汽车在飞驰。 ▲ اۇزىنان سۇرىن اعىزدى (اۇزىنان سىلە كەيىن اعىزدى) 使惊骇,流泪眼瞎使,瞎打 ▲ كوزىن اعىزدى 淌流哭痛,泪 ▲ كوزىك اققىر[骂]的眼瞎 ▲ قارا سۇدى تەرىس اعىزدى 坚持己见,固执己见。

اعىزام 见 اعزام。

اعىزعى 〈名〉漏斗。

اعىزدىر- اعىز- 态动使的。

اعىزۇ اعىز- 式定不的。

اعىزىل- اعىز- 态动被的。

اعىزىلۇ اعىزىل- 式定不的。

اعىزىپ-تامىزى- 〈动〉啦啦哩哩,答答滴滴(体液啦啦指):تاماقتى اعىزىپ-تامىزباي ئىش. 答滴别饭吃你。

اعىزىپ-تامىزۇ اعىزىپ-تامىز-不的式定。

اعىل- 〈动〉拥峰,流涌,息不流川:قويلار قوراعا اعىلىپ كىرىپ جاتىر. 羊进涌群羊圈。/ اعىلعان ەل الاڭعا جينالا باستادى. 人的息不流川,场广在集聚始开们。

اعىلت- اعىل- 态动使的。

اعىل-تەگىل 〈形〉丰,的足丰,的足充,的多:اعىل-تەگىل استىق 粮的足充,的富,的裕富,的:اعىل-تەگىل بيلاۋ 河成流泪/ اعىل-تەگىل تەرلەۋ 汗大流。

اعىلۇ اعىل- 式定不的。

اعلىس- اعل- 态互交的 。
اعلىسۇ اعلىس- 式定不的 。
اعىم 派，潮思，流潮；向倾，势趋，向趋〈名〉 قازىرگى اعىم : 派流，别势趋的前当 / زامانىمىزدىكى اعىمى 流潮的代时 / سايىاسى اعىم 种各的上学文 / ادەبىيەتتەگى اعىمدار 潮思治政 / 题问的前当 ماساله اعىمداعى 别派 ▲ 。
اعىن 〈名〉①水流，向流：势流，向流 اعىن سۇ / اعىن تەزدىگى 速流 / اعىن شاماسى 速流 [数] ② 量流 [地]③ 量流 اعىنى قانتتى 度速 [转] ④ 流径 اعىنى قانتتى سۇ 急流 / اعىنى قانتتى ات 马的快度速 ▲ اعىن سۇدا ارامدىق جوق.【谚】腐不水流 。
اعىندا- 驰飞，驰疾，跑飞，奔飞，流奔〈动〉：اعىنداپ كەلەدى 疾驰而来 。
اعىندات- اعىندا- 态动使的 。
اعىنداۇ اعىندا- 式定不的 。
اعىندى 腾奔，的速快，的驰奔，的流急〈形〉 اعىندى وزەن 河的流急 / اعىندى ات 马的速快 。
اعىندىلىق 词名象抽的 اعىندى 。
اعىنسىز 悠悠慢，的稳平(得流)，的慢缓〈形〉 。的死，的动流不；的
اعىراق 。的色白灰，的色白点有，的白稍〈形〉
اعىس I 流 باياۋ اعىسى：势流，向流 ①〈名〉速流 [转] ② 的慢缓动 。
اعىس- II اق-V 态互交的 。
اعىستى 急湍，的腾奔，的流急；的动流〈形〉 。的
اعىسۇ اعىس- II 式定不的 。
اعىت - ① اق - V 加 ② 态动使的，度速快，飞奔，疾，驰：ۇشقىش جاۋ ايروپلانىنا قاراي اعتۇدى تىلەدى. 飞机敌向冲望渴员行 。 ③ 扣钮开解 / بەلبەۋ اعتۇ：开放，开解 / تۇيمە اعتۇ 带腰解 / قوزى اعتۇ 羔羊开放 [转] ④ 情尽 ▲ 河悬若口，绝不滔滔，(唱、说)地 بيە اعتۇ 。奶马挤停季秋 ② 驹马开放 ①
اعتتىر- اعىت- 态动使的 。
اعتتىرعىز- اعتتىر- 态动使的 。
اعتتىرعىزۇ اعتتىرعىز- 式定不的 。
اعتتىرۇ اعتتىر- 式定不的 。

اعتۇ اعىت- 式定不的 。
اعتىل- ① اعىت- 的被动态 ② 涌，息不流川 ③ 说地情尽，河悬若口，绝不滔滔 拥蜂、流 。(唱)
اعتىلۇ اعتىل- 的式定不
اعتىس- اعىت- 的互交态 。
اعتىسۇ اعتىس- 的式定不 。
ادا 〈形〉[阿] 一无全，有所无：مال دەگەننەن ادا، كۆشىننەن باسقا سەنەرى جوق. 无一头牲 ：尽耗；束结，成完 بولۇ ادا 。▲ 气力凭全，畜جۇمىس ادا بولدى. 了束结作工。/ قۇدىقتىكى سۇى ادا بولدى. 了涸干水井 。▲ ادا قىلۇ 完 ما؟你们务任成完 ؟ / بۇيرىقتى ادا قىلۇ 务义行履 / بورىشتى ادا قىلۇ 令命行执 。
ادابوكەن〈名〉[动] 旋角羚 。
ادا-گۇدە 〈副〉然断，然全；地后最，地底彻 ادا-گۇدە ەسەپتەسۇ 和……账算底彻 / ادا-گۇدە اجىراسۇ 断决然裂 / ادا-گۇدە تۇزەلۇ 洗革心面。
اداعىندا〈副〉底结根归，终最，后最 。
ادا-جۇدا 见 ادا-گۇدە.
ادا- جۇدە 见 ادا-گۇدە.
اداي: اداي جىلقىسى 克萨哈)马依达阿〈名〉(种一的马 。
ادا-گۇدە 见 ادا-گۇدە.
اداق I 。尾末，尾结，果结〈名〉
اداق II ，的白清 ② 的晰清，的楚清 ①〈形〉 。的直正，的染不尘一，的廉清
اداقتا- 出石落水得搞，清搞，清澄①〈动〉：ەسەبىن اداقتاۋ 完；尽耗，尽用 ② 清算目账把 جىلدىق جوسپاردى اداقتاۋ 度年成完 ：束结，成 / ارىپتەستەرىنىڭ ەبارىن جەڭىپ اداقتاپ 划计 شىقتى (时唱对)手对的有所胜战 ③ 游，逛 بارلىق بولمەلەردى اداقتاپ شىقتىڭ با؟ 一了转都室公办的有所：逛闲，悠转；玩游，览 ：离远，离分，散分 ④ ？遍 اداقتاپ جالعىز شاپقان جۇيرىك انتاي 一马骏的跑奔而群离象 。样
اداقتال- اداقتا- 态动被的 。
اداقتاس- اداقتا- 态互交的 。

اداقتاۋ اداقتا- 的态动使的 。

اداقتاۋ اداقتا-的式定不的 。

ادال 〈形〉① 净干，的用食以可，的洁圣〔宗〕 的净干 ادال تاماق /肉的用食以可 ەت 的：ادال ,的道公；的挚诚，的直正，的诚忠 ② 食饭 /意心的挚诚 نيەت ادال 的：的当正，的义正 شەكسىز ادال 无限忠诚的 / ادال ەڭبەك 正当 ەڭ كەرە- 的确正；的在实，的实真 ③ 劳动的 گى ادالىن جازۋ كەرەك. 创 的实真映反要作情 ④ 。况 ەلدىڭ ادال 的：的诚虔，的诚忠，的实忠 ازاماتى ادال 人 无 的罪无，的辜无 ⑤ 子儿实忠的民人 ونىڭ ادال پەندە ەكەندىگى جۇرتقا ايان. 的白清的：人的辜无个是他楚清都家大 ▲ ادالعا قاراسى جوق 一，的有所无一，的洗如贫 ▲ 的 ادال ەتتىسى جوق 一头牛 ▲ 的有没也畜牲 正 جول ادال 的确 路道 ▲ ادال ادامنىڭ اتى ارىپ، تونى توزباس. 处人的直正）破不服衣，瘦不马的人直正【谚】（敬尊的人众到受处）。

ادالا- 〈动〉 结了，结告，束结：الدىمىزداعى جازىقتى ادالاپ دەم الايىق. 把 的面前的平地走完 以后休要们咱。息休

ادالاۋ ادالا- 的式定不的 。

ادالباقان 〈名〉（的成做树小用利）架物衣 。

ادالدا- 〈动〉① 斯伊照依畜牲的去死快将）证，罪无明证，明辨，清澄 ② 宰屠（规教教兰 ③ 了清澄次这 ادالدادى 当正明：وسى جولى ادالدادى 以 自 ەڭبەگىمەن ادالدادى：负辜不，答报，还偿 。答报来动劳的己

ادالدان- ادالدا- 的态身反 。

ادالداس- ادالدا- 的态互交 。

ادالدات- ادالدا- 的态动使 。

ادالداۋ ادالدا- 的式定不的

ادالدىق ① ادال 的净干，洁圣 ② 词名象抽的洁纯， ③ 忠诚，忠实，公道，道公，正直，直正 。

ادالدىلىق 见 ادالدىق.

ادالسماق 〈形〉 貌，的直正谓所，的诚忠谓所的洁圣谓所；的正公似 。

ادالسىن- 〈动〉① 似貌，直正装伪，诚忠装假 公似貌 ادالسىنعان موللانىڭ ءشى ارام. 正公：ادالسىن 嫌不，净干为认② 。的脏腑是心内拉毛的正脏嫌不你 ادالسىنساڭ ىشە بەر. 洁纯为以，脏 。吧喝就

ادالسىنۋ ادالسىن- 的式定不的 。

ادام 〈名〉[阿]人，人凡，当亚 ① 人 ② 物：ادام ەدەگەن داڭقتى ات. 号称的荣光是人 。/ ادام سۇيەر قىلمىعى جوق 的厌讨人令 / ادام كوپ، جۇمىس از 人浮于事 / ادام سۇيسىنەتىن 人令羡 / ادام نازارىن اۋدارۋ 的慕羡 / ادامنىڭ ەت جۇرەگىن ەلجىرەتۋ 的感 肺腑人 ③ 民人，人众，公人：اتانىڭ بالاسى بولعانشا، ادامنىڭ بالاسى بول.【谚】的民人做如不，子儿的亲父做其与 ▲ 的 至罕迹人 。子儿 ادام اينتقىسىز ① 的穷无，的限无，的尽无穷无 的齿启以难，的口开以难人令 ② 的富丰；的 ▲ ادام ايۋ 的生伤，的人伤 ادام الاتىن 熊棕 ▲ 人的格人有具 ② 类人，人 ① ادام بالاسى ▲ 成，人成，人成大长 ① ▲ ادام بولۋ 人做 作人令，的恶厌人令 ② 器 ادام جيىركەنگەندەي 忍不，的看难 ادام كورگىسىز ▲ 的增可，的呕 ▲ ادام كۇنى ادامەن 人靠人 ▲ 的看心 قاراعىسىز ادام 的看心忍不，的看难 ▲ ادام قاتارىنا قوستى ادام 人成养抚，人成养培 ▲ ادام قاتارىنا قوسىلۋ ادام قويۋ 事懂，人成大长 ▲ 监人派 ▲ 人成养抚，人成养培 ▲ 视 ادام سالۋ ① 人请，人托 ② 视监人派 ▲ ادام ساناعى ادامنىڭ الاسى ىشىندە، 上得看，看人当 ▲ ادام ساۋماق 利 的儿样象，的样人 ادام سياقتى 宜便占，油 ▲ ادام سۇيمەس 的呕作人令，的厌讨 ▲ ادام ءتارىزدى مايمىل 难 ادام تۇزگىسىز 以 ▲ 猿人类 ادامنىڭ الاسى ىشىندە، 的苦痛，的受忍 ,里肚在招花的人【谚】.مالدىڭ الاسى سىرتىندا 隔心人；心知不面知人知）外皮在纹花的畜牲 。（皮肚

اداماتا 〈名〉[宗] 。祖始类人，当亚

ادەمگەرشىلىك 情人；义主道人，道人〈名〉；品人，格人，性人：مىناۋ ادامگەرشىلىككە جاتپايتىن قىلىق. 为行的道德不是这 。

ادامگەرشىلىكسىز 〈形〉 ,的道人非 ,的人非 。的德道不，的性人有没

ادامگەرشىلىكسىزدىك ① ادامگەرشىلىكسىز

行的道德不，为行的道人非 ② 词名象抽的
。性兽，为
ادامگەرشىلىكتى 〈形〉博，的道人，的性人有
，的情人通，的慈仁，的爱
神精的义主道人
。
ادامدىق 〈名〉 ① 人 ② 品人，质品，性属的人
：的人 ④ 义信 ； 耻羞，耻廉 ③ 格人，性
ادامدىق ئومىر 人类人 活生的人 / **ادامدىق** وقىقتان
有还权人失丧 ەندى نە قالدى، ايرىلغانىنان كەيىن
有？ 的谈可么什 ▲ / ەنشە ادامدىق ورىن بار
惨，良天尽丧 شىعۇ ادامدىقتان ؟位座的人个几
道人死 。
ادامزات 〈名〉类人：**ادامزات** قوعامى 人会社类 /
ادامزاتتىك وندىرىستىك ارەكەتى 活产生的类人
/ **ادامزات** ئومىرى 人类 活生 / 动
ئوزىن ازات ەتىپ قانا قالماستان، بۇكىل **ادامزاتتىڭ**
己自放解要但不级阶产无 ازات ەتۇى كەرەك
类人全放解要且而
。
ادامزاتتىق 〈形〉的类人于属，的类人：
ادامزاتقا قاسيەت 性属的类人 。
ادام-كۇن 〈名〉人/天 。
ادامسۇ **ادامسى-** 式定不的 。
ادامسى- 〈动〉自妄，起不了为认自，凡事命自
地足十气神 سويلەۋ 足十气傲，大蔫
(说地势作腔装)讲 / وىنك **ادامسىغانىنا** بۇرىن
命自很他到觉察有没前以你 بايقاماپ پا ەدىڭ ؟
吗凡不 ？
ادامسىماق 〈形〉的象相人和，的人类，的人象
的样人模人 ：سىلەرتكى قاراغاندا **ادامسىماق**
表外然虽(它，他) بولغانىمەن ناق ادام ەمەس
人的正真是不但，象相人和
看人作当②态身反的 **ادامسىن-** ① **ادامسى-**
。待
ادامسىت- **ادامسى-** 态动使的 。
ادامشا 〈副〉认，地儿样象，地好好；地似人象
：地矩矩规规，地真 **ادامشا** ايتقاندى وقپادىك
地矩矩规规(你) / **ادامشا** وتىر 话人懂不你
着坐 。
ادامشىلىق 〈名〉情人，性人，义主道人，道人；
：心良，良天，耻羞，耻廉；品人，格人

ادامشىلىقپەن ايت 凭心良说 / **ادامشىلىقتىڭ**
تۇسىنبەۋ 不通情人 / **ادامشىلىققا** جات 非人道
的 。
ادارعى 〈名〉(的上车纺)器宽展制木 。
اداس I 〈名〉人的名同 。
اداس- II 〈动〉①迷，失迷，失走，路迷
：惑迷，失迷，失走，路迷 / 〔转〕②(乱错神精)智理掉失
جولدان اداسۇ 路迷 / بەتالىستان اداسۇ 向方失迷 /
اقىلىنان اداسۇ 神精 ①话错说 ▲ اقىلىنان اداسۇ
失、策失、误错犯 ② 涂糊变，倒颠魂神，乱错
。▲ اداسقانىڭ ايىبى جوق، قاينىپ ئۇيرىن 计
▲。罪怪应不，返知途迷【谚】 تاپقان سوڭ
باسىنان بايقاماساڭ ايلانىپ اداسىنىڭ. 【谚】一
错步步，错走步 。
اداسقاق 〈形〉的向方失迷易容，的路迷易容，
的误错犯易容 。
اداسقىش 〈形〉①的向方失迷爱，的路迷易容
邪上走易容，的误错犯易容，的错弄易容 ②
的路 。
اداسقىشتىق **اداسقىش** 词名象抽的 。
اداستىق 〈名〉象现名同 。
اداستىر- ① **اداس-** II 式定不的 ；路邪向引 ②态动使的
误错犯导引 。
اداسۇ **اداس-** II 式定不的 。
اداسۇشى 〈名〉者足失，者途歧入误，人路迷
。
اداسۇشىلىق 〈名〉①迷；失走，路迷 ② 惑迷；失走，路迷
错 。
ادات 〔波〕〈名〉俗风，尚习，惯习 。
ادۋوكات 〈名〉人护辩，师律：**ادۋوكات** بولۇ 当
师律 。
ادۋوكاتتىق 〈业职〉务业的师律 。
ادۋوكاتۇرا 〈名〉①业职师律 ② 界师律 。
ادميرال 〈名〉海军将官；海军将上 。
ادرەس 〈名〉址地，址住，处讯通：
قىزمەت ورنىنىڭ ادرەسى 家庭 / ئۆي ادرەسى 址地作工
写上封信在 / كانۋەرتكە جازىلعان ادرەس 址住
处讯通的 。
ادرەسات 〈名〉人件收，人信收 。

اەۋلىق 见 اەۋىندىق。

ادۋىن 〈形〉①的强刚，的毅刚，的强顽；ادۋىن مىنەز 顽强的性格/ادۋىن كىسى 刚强的人 ②的大气力，的劲有，的劲冲有；有力膂有的劲有，的劲冲有/ادۋىن جىگىت 子伙子的劲有/العاشقى ادۋىننەن 的辣泼，的害厉 ③劲冲的始开着凭；ادۋىن ايال 的性烈④人女的〈辣泼〉害厉；ادۋىن ارىق 酒性烈。

ادۋىنداۋ 〈动〉得变，劲起越来越，劲带越来越；辣泼得变，害厉越；ادۋىنداپ سويلەي جونەلدى 劲带越说越。

ادۋىندان- ادۋىندا- 的反态身。

ادۋىندانقىرا- 〈动〉变，劲起微稍，劲带微略，害厉些有得。

ادۋىندانقىراۋ ادۋىندانقىرا- 的式定不的。

ادۋىندات- ادۋىندا- 的态动使的。

ادۋىنداۋ ادۋىندا- 的式定不的。

ادۋىندى 〈形〉①的强刚，的毅刚，的强顽②的劲闯有，的大气力，的劲有，的劲冲有③的大劲，的性烈④的辣泼，的害泼，劲闯 ②词名象抽的ادۋىن ①辣。

ادىم 〈名〉①步，步子，找步；كەرە ادىم تاستاۋ 步大开迈/ ءبىر قالىپتى ادىم 匀整的步伐/ ەكى ادىم بىلگەرى ىنتاۋ 两进前步/ ەكشە ادىم جەر 步开—正始起，端〔转〕②路几：العاشقى ادىمدا ▲离距的近很路كوپ اقپاندا ات ادىمى；قاڭتاردا قارعا ادىمى ۇزارادى.【谚】腊长天，月正，步碎的鸦乌象得短天马骏象，步大的得。

ادىمدا- 〈动〉地步踏大，走步大，步跨，步迈：ادىمداپ ءجۇرۇ 大步走地/ ادىمداپ وتە شىعۋ 迈步跨过去/ ەندى ادىمداي بەرگەندە 要刚步迈过去/ ادىمداپ ولشەۋ 步量子用/ ادىمداپ العا باسۋ 候时的向前进迈。

ادىمداعىش 〈形〉进前步踏大，的走步跨于兽的：ادىمداعىش بولساڭ ادىمداپ وتە شىق 步大迈能，的去过跨就步大迈能你。

ادىمداڭقىرا- 〈动〉，大要子步〈路走〉，步大迈，走地步踏大。

ادىمداڭقىراۋ ادىمداڭقىرا- 的式定不的。

ادىمداس- ادىمدا- 的态互交的。

ادىمدات- ادىمدا- 的态动使的。

ادىمداۋ ادىمدا- 的式定不的。

ادىمدى 〈形〉的步阔，的大子步：ايامى ۇزىن ادام ادىمدى كەلەدى. 大子步人的长腿。

ادىمسىز 〈形〉的小子步，的步开不迈。

ادىر I 〈名〉丘小，陵丘，丘▲ ادىر قازقاناتى 蒿先马〔植〕。

ادىر II 见 ودىر。

ادىرا : ادىرا قالۋ ①陈②的霉倒，死该〔咒〕①废报，芜荒，废荒 ③弃遗被；旧破，旧。

ادىر- ادىر 见 ادىر- بۇدىر。

ادىراي- 〈动〉眼大睁，视而目目真，眼瞪①：كوزى ادىرايىپ شوشىپ كەتتى 呆口瞪目得吓/ ادىرايا قاراۋ 现显，露显 ②视而目目真，眼显，个那？目注人引：اناۋ ادىرايىپ كورىنگەن نەمەنە 西东么什是的出突得显▲？اقىلى جوق پىلسقا ادىرايعان كوز بىتەدى، دۇاسسىز جوق اۇرعا سىلدىراعان ءسوز بىتەدى. 人的脑头有没【谚】大得喊门嗓人的屈理，大得瞪睛眼目瞠，眼瞪 ②态动使的①ادىراي- 突他：كوزىن ادىرايتىپ ۇرسا جونەلدى. 视而你！كوزىڭدى ادىرايتپا/。了来起骂责眼着瞪然！眼瞪别

ادىرايتۋ ادىرايت- 的式定不的。

ادىرايۋ ادىراي- 的式定不的。

ادىرايىس- ادىراي- 的态互交的。

ادىراق 〈形〉突〈珠眼〉，的凸，的大〈睛眼指〉：ادىراق كوز 凸〈睛眼大〉眼的出。

ادىراقباي 人的莽鲁，汉莽〈名〉。

ادىراڭدا- 〈动〉生人有富，泼活得显，快愉①：ادىراڭداپ شاۋىپ ءجۇر. 地心开他；心开，趣乐发大，人凌气盛；睛眼大睁，眼瞪②。着跑该不你：ادىراڭدايتىن كىنسىڭ ول ەمەس. 霆雷；子架摆，势作腔装，事介有煞③。眼瞪他对讲地横蛮：ادىراڭداپ سويلەۋ 暴粗，横蛮。

ادىراڭداس- ادىراڭدا- 的态互交的。

ادىراڭدات- ادىراڭدا- 的态动使的。

ادىراڭداۋ ادىراڭدا- 的式定不的。

ادىراسپان 〈名〉[植]蓬驼骆,香芒野。

ادىر-بۇدىر 〈形〉的平不低高,的平不坷坎,的平不岖崎,的洼洼坑坑:ادىر-بۇدىر جەر 坑路的平不岖崎 جول ادىر-بۇدىر/地的洼洼坑平不低高,的伏起峦山。

ادىر-بۇدىرلى 〈形〉的平不岖崎,的。

ادىرلان- 〈动〉平不岖崎得变,状陵丘为成。

ادىرلانۇ ادىرلان- 的式定不。

ادىرلاۋ I 〈形〉的绵连丘小,的伏起陵丘。

ادىرلاۋ II 〈形〉的莽鲁,的野粗,的鲁粗。

ادىرلى 〈形〉岖崎,的平不低高,的平不伏起:ادىرلى ۇڭىر 丘地陵的伏起陵丘,的平不带。

ادىرلى-بۇدىرلى 见 ادىر-بۇدىر.

ادىرلىق 〈名〉气脾怪。莽鲁,鲁粗。

ادىرماق 见 ادىرسماق.

ادىرنا I 〈名〉弦,弦弓。

ادىرنا II 〈名〉笛鹿,笛长,那尔德阿。

ادىرسىز 〈形〉地平;的陵丘有没,的丘土有没的。

ادىرسماق 〈名〉陵丘小,墩土,丘土:الدىمەن اناۋ ادىرسماققا بارىپ كورشى. 土个那到先你下一看去上丘。

ادىرسماقتى 〈形〉高微稍,的平不伏起微略的似墩土,的平不低。

ادىرشق 〈名〉坡山小,岗土,丘小。

اجا 〈名〉[旧]者长的重尊受(的中族家)▲ اي دەر اجا، قوي دەر قوجا جوق.没人有管,是其行各;首无龙群。

اجاعاي 〈名〉[口]雷,雷电。

اجايىپ 〈名〉[阿][口]奇新,奇稀,怪奇。

اجايىپحانا 〈名〉①馆本标物动②园物动。

اجال 〈名〉[阿]限大,期死,数命,数寿:اجال جەتۋ 大限已到(临来期死)/ اجالدان امان قالۋ 虎(生逃里死/生逃里死)/ اجالدىڭ اۋزىنان قايتۋ 生逃口(生逃口)/ اجالعا مويىن ۇسىنۋ 坐以毙待/死送,死找▲ اجال ايداۋ 死横▲ كولدەنەڭ اجال 死送,死作▲ اجال ٴتۇرتتى 世去,死اجالىنان ٴۇش كۇن بۇرىن ٴولۋ 命非于死▲ ٴوز اجالىنان ٴولۋ 寿正终寿▲ تاۋەكەل ەت، تاس جۇت، اجال جەتپەي ٴولىم جوق.【谚】冒大险,(虎怕后,狼怕前要不)恙无然安,离远神死,石巨吞。

اجالدى 〈形〉的命要,的命致;的亡死,的死该:اجالدى بۇرىن ولەدى 死先的死该的险危,死送▲ اجالدى قارعا بۇركىتپەن ويناىدى.【谚】戏嬉鹰雄和鸦乌的。

اجالدىعا ايدالاعا انقان وق 人的死该中击弹流。【谚】

اجالسىز 〈形〉非,的生永,的死不;的死该不:اجالسىز ادام جوق 人的生永有没的命致。

اجان 〈名〉[旧]押者送,者解押。

اجاپ 见 عاجاپ.

اجاپسىن- 见 عاجاپسىن-.

اجاپتان- 〈动〉异诧,异奇,讶惊[口]:ونىڭ سوزىنە اجاپتاندىم. 讶惊到感话讲的他对我。

اجاپتاندىر- اجاپتان- 态动使的。

اجاپتانۇ اجاپتان- 的式定不。

اجار 〈名〉①风,颜容,孔面,貌面,貌容,貌相:ەت 气神,色神,韵神,色面;观外,表外;貌اجارى جاقسى 的看好貌相/ ونىڭ اجارى وزگەرىپ كەتپىتى. 了变色神的他②,色颜。

اجارىن 心良,良天,耻廉,誉声〔转〕③ 色退神,发焕神精①▲ اجارى كىرۋ 格人卖出ساتۋ面,光红面满,看好色气②发焕光容,奕奕采▲ 悴憔,看难得变 قاشۇ 润红色▲(图意,情心)会神领心(بايقاۋ) اجارىن تانۇ ساۋداگەر اجارىن ساتادى، سۇرامساق نازارىن ساتادى.【谚】不商奸,皮脸要不人的西东要爱。

اجارلا- 〈动〉心良要。

缀点,饰修,扮打,饰装,化美:قالانى اجارلاۋ 扮打 جەردى اجارلاۋ/市城化美▲ ەڭبەك ٴموردى اجارلايدى.【谚】地大动劳。

اجارلان- ①اجارلا- 美得显人使变,看好得变②态身反的。

اجارلاندىر- 兴,发焕光容,奕奕采神,发焕精神③丽艳得。润红色面,光红面满,看好色气④勃勃致

اجارلاندىر- اجارلان- 的态动使。

اجارلانۇ اجارلان- 的式定不。

اجارلاۋ اجارلا-的式定不。

اجارلى 〈形〉①美,的丽秀,的俏俊,的丽美 娘姑的貌美/ اجارلى قىز 的貌: اجارلى ءوڭ 秀 ②容面的丽: اجارلى 的秀清,的丽艳,的艳鲜 ③品物的艳鲜泽色 اجارلى مال 肥壮的: اجارلى بۇيىمدار 体肥身,的壮肥 ④畜牲的壮肥: اجارلى 的壮,的气生有 اجارلى 的发焕光容,的发焕神精,的活快: 年青的气生有。

اجارلىلىق 词名象抽的 اجارلى。

اجارسىز 〈形〉暗,的艳鲜不彩色,的看难 ①貌容,的悴憔容面,的丑 ②的调单色颜,的淡气生无,的沉沉气幕,的沉沉气死 ③的看难。的废颓,的唐颓,的条萧,的凉荒,的

اجارسىزدان- 〈动〉暮得变,沉沉气死得变 ①得变 ②条萧,凉荒得变;气生无得变,沉沉气。旧变,色退 ③悴憔,丑得变,看难。

اجارسىزداندىر- اجارسىزدان- 的态动使。

اجارسىزداندىرىل- اجارسىزداندىر- 的动被态。

اجارسىزانۇ اجارسىزدان-的式定不。

اجارسىزدىق- اجارسىز 的词名象抽。

اجداها 〈名〉[波]①龙 ②龙[转],魔恶,龙苍。龙恶,征象的暴凶。

اجداهاداي 〈形〉的样一龙象。

اجۋا [阿]〈名〉说,谑戏;刺讽;笑讥,笑潮 ▲刺讽的利犀 اجۋا ءتۇ (اجۋا قىلۇ) 笑: وتكىر اجۋا 弄嘲(笑讥)。

اجۋالا- 〈动〉,弄嘲,笑讥,笑嘲,讽讥,刺讽落奚: ءلدى اجۋالاعانىن وزىڭە كەلەتىن پايدا جوق 讥别笑人自己不好到得会不/ اجۋالاپ كۇلۇ 笑取。

اجۋالاس- اجۋالا- 的态互交。

اجۋالات- اجۋالا- 的态动使。

اجۋالاۋ اجۋالا- 的式定不。

اجۋالاۋشىلىق 〈名〉落奚,弄嘲,笑讥。

اجۋالى 〈形〉讽讥有含,的刺讽有带,的刺讽 言语刺讽 اجۋالى سوزدەر 的笑嘲有带,的。

اجۋاسىز 〈形〉肃严;的弄嘲无毫,的刺讽带不 اجۋاسىز سوزگە نەسىنە اشۋلانا-的,认真的: 气么什生你,意之刺讽无毫? سىڭ

اجۋاشىل 〈形〉笑嘲好,的笑讥好,的刺讽爱。的弄嘲于惯,的。

اجۋاشىلدىق 词名象抽的 اجۋاشىل。

اجىم 〈名〉[口]皱皱,褶皱,纹皱: ماڭدايدى اجىم باسۋ 前额满布上额/ بەتكە اجىم ءتۇسۋ 皱起上脸。

اجىمدان- 〈动〉纹皱长,纹皱起: بەتى اجىمدانۋ 皱长上脸。

اجىمداندىر- اجىمدان- 的态动使。

اجىمدانۋ اجىمدان- 的式定不。

اجىمدى 〈形〉纹皱有,的纹皱满布,的多纹皱的: بەت-اۋزى اجىمدى كەمپىر 太老的纹皱脸满婆。

اجىمسىز 〈形〉的纹皱带不,的纹皱有没: ونىڭ جاسى ۇلعايسا دا، كۇنى بۇگىنگە دەيىن اجىمسىز. 纹皱有没上脸天今到可,纪年了上然虽他。

اجىرا- 〈动〉①离脱;开离,离分,开分: تۇعان جەردەن اجىراۋ 乡故开离/ جۇرتشىلىقتان اجىراۋ 群离脱开众 ②裂缝/ ءت سۇيەكتەن اجىرادى. 肉从骨头 ③落脱,落掉,失丧,掉失,去失: باقتىتان اجىراۋ 福幸去失。了落脱上。

اجىراي- 〈动〉目瞠,眼瞪,视怒: اجىرايا ءبىر قارادى 眼一了瞪地狠狠恶。

اجىرايت- ①اجىراي- 的态动使 ②态动使的 اجىراي- 目瞠,眼瞪: كوزىڭدى اجىرايتپا. 视而目。眼瞪要不你。

اجىرايتۋ اجىرايت- 的式定不。

اجىرايۋ اجىراي- 的式定不。

اجىرايىس- اجىراي- 的态互交。

اجىرال- اجىرا- 的态动被。

اجىراس- ①اجىرا- 的态互交 ②婚离: ايەلىمەن اجىراسۋ 婚离子妻和 ③手分,离分: ول جول ورتادا بىزدەن اجىراسىپ كەتكەن 他在途中分了手们我。

اجىراستىر- اجىراس- 的态动使。

اجىراسۋ اجىراس- 的式定不。

اجىرات-①اجىرا- 架劝,开拉架拉 ②态动使: سەن انا ەكەۋىن اجىراتىپ جىبەرشى 们他把你的

：别区，分区；明辨，清分，辨分 ③。开拉抽 ④ 非是明辨 اجرانۆ دۇرس پەن بۇرىستى 调抽 ادام اجرانۆ 人/ افشا اجرانۆ 款拨 ③ 裂分；间离，拨挑 ⑤ جۇرت 离拨挑中众群在 اجرانۆ سالىپ اجرانۆ 决解，持维 ⑥ 间 كىيىم كەشەگىن اجرانا المايتىن كونە قوعامدا 在 ▲ 里会社旧的决解以难都衣穿连入收靠那 اجرانتىپ الۇ 救解，救。

اجرانقىسىز 清分易不，的辨分可不 ①〈形〉 ول كەزدە ونىڭ 的别区以难，的分区以难，的 ۇقسىن اجرانقىسىز ەدى. 以难容面的他时当 离分可不，的割分可不，的分可不 ②。认辨 的：اجرانقىسىز دوستىق 莫 交之逆。

اجرانقىش 器合离〔机〕〈名〉 I。

اجرانقىش 清分于善，的辨分于善 ①〈形〉 II 间离拨挑好 ② 的别区于善，的分区于善；的 的。

اجرانتىر- 态动使的 اجرات-。

اجرانتىرىل- 态动被的 اجرانتىر-。

اجرانۇ 式定不的 اجرات-。

اجرانۇشى 间离拨挑，者离分使，者开隔〈名〉 者。

اجرانۇشىلىق 裂分 ②（为行）架拉 ①〈名〉 间离拨挑，动活。

اجرانىل- 态动被的 اجرات-。

اجرانىس- 态互交的 اجرات-。

اجراۋ 式定不的 اجرا-。

اجرعى 回能不其使上子脖马在套）①〈名〉 ▲ 棓桎锁枷，枷 ② 架木（的口伤舔头 اجرعى بولۇ：担负成变，袱包为成，赘累为成 ساعان اجرعى بولدى. 赘累的你了成。

اجرىق 草毛獐 [植]〈名〉。

اجرىقتى 的盛茂草毛獐〈形〉。

از 点一，的足不，的缺，的多不，的少〈形〉 I，的低；的乏贫，的贫；的大不，的 ۇلت 去他 جەرى از ساندى 族民数少/ ونىڭ بارعان 多不方地的过 ./ از دا ەمەس، كوپ تە ەمەس 不心信 سەنسىمى از 奶缺/ ۇسۇت از 少不多不/ 足/ از تۇسىنىك 会体点一/ اتى از شىققان

جازۇشى 不出大名的作家/ قانى از 贫血/ بىلىمى از 缺知乏识/ ۇنسىمى از 产量低▲ از بولسا دا كوپتەي كورۇ 以少当多 ▲ از بولسا دا ساز بولسىن 要而少精 ▲ ازدان سوڭ（كەيىن）至，则少 ▲ از دەگەندە 片，许少，儿会一过 از قالۇ ① 码起 ▲ از قالۇ 剩，多不剩：点一，少 از قالدى. 剩了多不间时的下 ②。了多不间时的下剩：要就，将即；饭 از قالدى. 剩了熟快 ./ سەن انتتان قۇلاپ تۇسۇگە از قالدىڭ. 来下摔上背马从（些险）点一差你 ▲ ازدى ايعان كوپتەن قۇر قالار【谚】因 ▲ 大失小。 از سويلەپ كوپ تىڭدا. 【谚】少听多说。 ▲ ەڭبەگى 就获收少动劳的出付 از ونبەگى. 【谚】小。

از- 弱瘦变，膘掉；瘦变，瘦消 ①〈动〉 II：اۇرۇدان ازۇ 因病消瘦/ بيمل قىسىن قالتىپ بولسا 掉有没畜牲但，冷很冬今然虽 ۇشوپ ازۇ：缩萎，萎枯，萎凋 ②。膘歧入步，废颓，坏变，化腐，化蜕，落堕 [转] ③ 退 [转] ④人的落堕 ادام ازعان：路邪上走，途 种品的畜牲 تۇقىمى ازىپ بارادى：化 مالدىڭ 化退在渐逐 ▲ ازعان دەنەگە اۇرۇ ۇيىنر. 【谚】。 ▲ اسىق ويناعان ازار، دويبى 病染易弱体 ويناعان توزار، بارىنەن دە قوي جايىپ كوتەن 放劳勤，产荡家倾赙赌钱要【谚】。食足衣丰羊。

ازا 质物的属家者死予给友亲 ①〔阿〕〈名〉 ▲ 伤哀，哀悲，痛悲 ② 礼丧，仪奠，助资 سالۇ ازا 属家者死助资 ▲ ازا تۇتۇ（ۇبلدىرۇ）哀 悼追，悼。

ازا بوي 身全，身浑：〈名〉 شوشىپ ازا بويى 嗦哆身浑得吓▲ دىرىلدەۋ 跳肉惊心，然悚骨毛）از بويى تىك تۇرۇ（ازا قازا بولۇ）。

از-ازدان 见 از-ازداپ。

از-ازداپ 许少，地滴一点一，地点一点一〈副〉 از-ازداپ الۇ 一点一点拿地/ از-ازداپ ۇشۇ 少 ۇشۇ 些一喝地许。

ازاي- 少减〈动〉：كىرىم ازايۇ 减少收入/ ازايعان سان 减少的量数/ وزەن سۇي ازايىپ كەلەدى. 减少在渐逐水河。

ازايعش 数减被〈名〉。

ازايت- ① ازاي- 的 态动使的，少减，减削 ② 减缩，缩压：قاجەتسىز شىعىندى ازايتۇ 减削不必要的减缩〈减缩〉：ازايتۇ امالى 减法。

ازايتقىز- ازايت- 的 态动使的。

ازايتقىش 〈名〉数减 [数]。

ازايتۇ ازايت- 的 式定不的。

ازايتىل- ازايت- 的 态动被的。

ازايتتىر- ازايت- 的 态动使的。

ازايۇ ازاي- 的 式定不的。

ازالا- 〈动〉吊唁，吊丧，悼哀：ازالاپ بارۇ 前往吊唁去〈吊唁去〉悼哀示表往到感，伤悲到感 ② 态身反的 ازالا- ① ازالان-到感，伤悲到感：ازالانباي ئۆسەسىن كوتەرۇ 不伤忧到感，痛悲来神精起作振要，伤悲分过要。

ازالانۇ ازالان- 的 式定不的。

ازالاس- ازالا- 的 态互交的。

ازالات- ازالا- 的 态动使的。

ازالاۇ ازالا- 的 式定不的。

ازالدا 〈副〉[口]先原，先早：ازالدا بۇل ارادا سۇ بار ەدى 原先这有里水。

ازالى 〈形〉悲哀的，伤悲的，痛悲的，丧服的：ازالى كۇندەر 子日的悲痛/ ازالى كيىم 衣孝，服孝〈服丧〉。

ازامات 〈名〉① 公民 ② 男子〈男指〉 ③ 汉子，大丈夫，人的业立家成，大长年成〈男指〉 ④ 物人的出杰，汉好顶，人的事顶〈中家〉。

ازاماتتىق Ⅰ〈名〉①器成，年成，熟成 ②好，健康，气汉子男，概气汉魄。

ازاماتتىق Ⅱ〈形〉①的年成，的人成：的民公 ②悟觉的有应人成：ازاماتتىق ساناۇ 民公权/ ازاماتتىق ۇقىق 民公 ▲务义的 ازاماتتىق شاەىم [法]诉自。

ازاماتتىق〈形〉的民公：ازاماتتىق ۇقىق 民公权/ ازاماتتىق بۇرىش 民公 ▲务义的 ازاماتتىق شاەىم [法]诉自。

ازاماتشا 〈名〉民公女。

ازاماتشىلىق 〈名〉概气汉子男。

ازان 〈名〉①〔宗〕[阿]礼做徒教唤召 赞艾 ②〈词褥祈的时名命子孩给或拜：晨清，早清：تاڭ ازاننان قايدا باراسىڭ?你大清早到哪儿去? ازانشىدى قويشى. 叫喊，唤呼，号呼〔转〕③宣 ①了叫喊再别你 ▲赞艾诵〈时名命孩小给〉 ②拜呼，拜叫，礼 ازان سالۇ 嚷喧，叫大喊呼，叫喊 ▲ازان ۇاقتى 亮刚天，时礼宣。

ازانعى 早大一，早清，晨清〈副〉。

ازاندا Ⅰ〈副〉早大一，早清，晨早：ازاندا تۇرۇ 床起就早清一。

ازاندا- Ⅱ〈动〉①拜呼，拜叫，礼 ②〈转〉叫大喊。

ازانداس- ازاندا- 的 态互交的。

ازاندات- ازاندا- 的 态动使的。

ازاندۇ ازاندا- 的 式定不的。

ازان-قازان 〈名〉吵，声嚷喧，声响喧，声杂嘈：سيىردىڭ ازان-قازانى / 声叫牛的杂嘈/声闹哄乱得搞子屋把 ئۇي ئىشىن ازان-قازان قىلۇ 的洪。

ازانشى 〈名〉①〔宗〕宣，人的拜礼作唤召 ②教鸣，员礼者腔帮，人的喊呐旗摇〔转〕③人的嚷嚷爱，人的叫大喊大爱〔转〕 ▲ازدىڭ ازانشىسى بولعانشا، كوپتىڭ قازانشىسى بول. 多做如不，者腔帮的人数少做其与【谚】。（尾牛做如不头鸡做其与）子厨的人数多。

ازاپ 〈名〉[阿]煎，磨折，难磨，苦痛，难苦：اۇىر ازاپ. 苦痛脱摆艰难/ ازاپتان قۇتىلۇ 苦困难艰/ ▲ازاپقا ئۇستى 受苦受，累受苦受 ▲ازاپ تارتۇ (كورۇ، شەگۇ، ارقالاۋ) 受折受，难受苦受 ▲ازدىڭ ازاپى كوپ. 磨智少缺【谚】。▲多难苦者慧【谚】。

ازاپسىز 〈形〉的利顺，的逸安，的苦痛有没：ازاپتا- 苦受使，苦痛受使，苦受使，磨折〈动〉。

ازاپتال- ازاپتا- 的 态动被的。

ازاپتان- ① ازاپتا- 的 ②态身反的 ازاپتا- 受，难受苦受，煎前受，难磨受，磨折受，苦痛：ولار سەن ئۇشىن تالاي ازاپتاندى. 了受你为他累受苦受，熬前受，难磨受，磨折受，苦痛

不苦少。

ازاپتاندىر- ازاپتان- 的动使态。

ازاپتانۇ ازاپتان- 的不定式。

ازاپتاۋ ازاپتا- 的不定式。

ازاپتاۋشى 〈名〉人的苦痛成造，人的磨折。

ازاپتى 〈形〉磨折的人，的苦痛，的难苦，的恼苦人令。

ازار Ⅰ 〈副〉地强勉，易容不好：ازار جەتۋ 不好 ازار بولسا 顶 / ازار كەلۋ 来强勉 ▲ ازار بولسا 顶不也起不了，过不也多最，过不也，多至，多是过不也多顶：ازار بولسا ەلۋ سوم شعار 过。钱元拾伍。

ازار Ⅱ 〈名〉[阿]，难负，为难；负欺，凌欺非难：ەلدەن ازار كورۋ 受欺人负 ▲ ازار بەردى 凌欺、磨折。

ازار-ازار ① 〈副〉地易容不好，强强勉勉 ② 些险，点一差。

ازاردا-بەزەر : ازاردا-بەزەر بولۋ 矢口否认，辞推，脱推，却推般百；认承不死。

ازارلا- 〈动〉②。难责，难非，难为；负欺，凌欺寇冲发怒，赤耳红面。

ازارلان- ازارلا-的态身反。

ازارلاندىر- ازارلان- 的动使态。

ازارلاۋ ازارلا- 的不定式。

ازارلى 〈形〉。的难责受；的负欺受，的凌欺受

ازارلىق: ٴتىل ازارلىق 怠懒，话听不。

ازات 〈形〉[波]解，的由自，的放解：ازات رايون 区放/ باسىك ازات بولسىن 愿由自得获你。

▲ ازات بولۋ ① 释获，由自得获，放解得获 ② 解，脱解，放解（قىلۋ）ازات ەتۋ 身脱，脱摆。救。

ازاتكەر 〈名〉者救解，者放解。

ازاتتا- 〈动〉：由自使，脱解，救解，放解：ورتتەن ازاتتاعان ادام سول ەدى. 解中灾火（火）失火。他是就人的来出救。

ازاتتال- ازاتتا- 的动被态。

ازاتتان- ازاتتا- 的态身反。

ازاتتاۋ ازاتتا- 的不定式。

ازاتتىق ①ازات 由自，放解 ②词名象抽的 ازاتتىق سوعىسى 解争战放/ ايەلدەر ازاتتىعى 妇女解放▲ ازاتتىق الۋ（ازاتتىقتا يە بولۋ）获得。由自得获，放解。

ازاتشى 〈名〉者救解，者放解：ازاتشى دەپ ات قويدى 号放解为名命。

ازاتشىل〈形〉：的由自爱酷，的由自好爱：ازاتشىل حالىق 民人的由自好爱。

ازاتشىلدىق ازاتشىل 的词名象抽。

ازاتشىلىق ① ازات 的词名象抽 太，放解 ② 由自，平。

ازبان 〈名〉去，称通的等马公、羊公的过割阉的畜公势。

ازباندای 〈形〉公的势去，样一畜公的过割阉：تارتقان ازباندای مەقشيدى دا قالدى 去的似畜：了来起不直都腰样一（牛）畜公的势。

ازبار 〈名〉[口]栏畜，圈口牲大。

ازعانا 〈形〉①稍；许少，的点半星一，的点一：ازعانا ناتيجە 绩成点一 / ازعانا ۋاقىت 微：生一的暂短 ②刻片的暂短：ازعانا ٴومىر 。

ازعانتاي〈形〉：的道足不微，微略，微稍，许小：ازعانتاي مال 畜牲的量少/ ازعانتاي توسا تۇرشى 下一等稍你请。

ازعان-توزعان，的所失离流，的迫交寒饥〈形〉：ازعان-توزعان ٴوي 难困很子日的离流沛颠：ازعان-توزعان ەل 们人的离流沛颠/庭家的。

ازعىن 〈形〉①，的化腐，的落堕化腐 节变，的叛背，的变叛；的质变化蜕，的指（子分节变）②（子分节变）子分落堕化腐：的ەلەمەنت 变 ③ 畜牲的化退（畜牲）：ازعىن مال 的化退 类败，子分节。

ازعىندا- 〈动〉①瘪干，弱瘦得变，瘦变，瘦消：ناۋقاستىك سالداربنان ازعىنداپ كەتتى 来起：因丧，废颓，质变化蜕，落堕化腐 ②瘦消而病疾：ازعىنداپ تەرىس جولعا ٴجۇرۋ 因路邪走而落堕化腐 ③化退：مال تۇقىمىنداعى ازعىنداۋ 化退的种品畜牲。

ازعىندان- ازعىندا - 的态身反。

ازعىنداس- ازعىندا - 的态互交。

ازعىندات- ازعىندا - 的态动使。

ازعىنداۋ ازعىندا - 的不定式。

ازعىندىق ①ازعىن 的词名象抽 ②堕化腐

为行节变，质变化蜕，落▲ ازعـندق جولعا
质变化蜕，落堕化腐 。 ٴتۇسۇ
ازعر- 〈动〉引勾，惑诱，诱引：拨挑 ：ازعرپ
باســـن اينالدرۇ 倒颠魂神得诱引 / شايتان
ازعرۇ 窍心迷鬼 / ازعرپ جەلكترۇ 勾引，
惑煽 。
ازعرعش 〈形〉引勾，的骗诱，的性惑诱有
的 。
ازعرعشتىق ازعرعش 词名象抽的 。
ازعرت- ازعر- 态动使的 。
ازعرۇ ازعر- 式定不的 。
ازعرۇشى 〈名〉足失人诱，者引勾，者诱引
者骗诱，者 。
ازعرۇشلىق 〈名〉行引勾，为行骗诱，诱引
径 。
ازعرىل- ازعر- 态动被的 。
ازعرىندى 〈形〉惑忠 ，的性惑迷，的性惑诱
的： ازعرىندى ٴسوز 言语的性惑诱 。
ازعرىس- ازعر- 态互交的 。
ازداعان 〈副〉少〈副〉：点一，微略，微稍，许
。见意点一有(他)象好 پىكىرى بار سەكىلدى.
ازداپ 〈副〉 ① 一点一，地点一点一 少，地滴
一，刻片 ② 饭点一吃少 ازداپ تاماقتانۇ 地量：
片等稍你请 تۇر توسا ازداپ 微稍，许少，儿会
刻 。
ازداۋ 〈形〉的缺欠，的乏缺，的多不，的量少：
经 جيىلعان قور ازداۋ 多不蓄积 / تاجريبه ازداۋ
缺欠验 。
ازدى-كەم 〈副〉多不，点一，少或多或，微稍
地： پايدالى جاعى وعان ازدى-كەم ايتىلدى 有
了讲地给少或多或处好些那 。
ازدى-كوپتى 〈副〉或多或，少少多多 ，少多
少，许少： ازدى-كوپتى دەم الۋ 少 / 儿会一息休
多 ونىڭ ازدى- كوپتى پىكىرى بار 他 / 少或多或
有 见意些 。
ازدىق ① از I 少缺，乏缺，少②词名象抽的
个四 ٴتورت كىسى ازدىق ەتپەيتىن شعار 足：
吧少算不人 。
ازدىر- ① از- II 教，路邪向引 ②态动使的
坏，诱引，使堕落： جاپ-جاس جىگىتتى ازدىرپ

年个一把人女个这是就 قاتىن وسى جۇرگەن
路邪了上引子伙小轻。▲ جالقاۋلىق ازدىرادى،
使劳勤，落堕人使惰懒【谚】. ەڭبەك وزدىرادى
进上人 。
ازدىرعش 〈形〉力惑诱，的诱引于善，的引勾
的强 。
ازدىرعشتىق ازدىرعش 词名象抽的 。
ازدىرۇ ازدىر- 式定不的 。
ازدىرۇشى 〈名〉唆教，人的路邪向引，者引勾
犯 。
ازدىرۇشلىق 〈名〉坏教，路邪向引，引勾 。
ازدىرپ-توزدىر- ازپ- توز- 态动使的 。
ازيالىق 人洲亚〈名〉 。
ازيات 〈名〉人洲亚 。
ازياتشا 〈副〉的似人洲亚，人洲亚象：اكەسى
戴穿样一人洲亚象亲父 ازياتشا كيىنگەن 。
ازيمۇت 角位方[测][天]〈名〉 。
از-كەم 〈副〉少，地微稍，地点半星一，地点一
地量 。
از-كوپ 〈副〉少，少或多或，少少多多，少多
许 。
از-ماز 〈副〉：地点半星一，地点丁一，地点一
一有 جۇمىس بار 儿会一，刻片，微稍： از-ماز
下一等稍你请 تۇر كىدىرە 事点 / از-ماز 。
از-موز 见 از-ماز.
ازوت 〈名〉氮，氮〔化〕▲ 素氮 ازوت اتوم
酸硝 ▲ 族氮〔化〕 ازوت توبىندا علار ▲ 子原
酸硝 توتىعى 氧化氮 ازوت قىشقىلدى امياك
酸硝 ▲ 银酸硝 كومىس قىشقىلدى ازوت ▲
酸硝 كالي قىشقىلدى ازوت ▲ 钾酸硝 قىشقىلدى ازوت
酸硝 كالتسي قىشقىلدى ازوت ▲ 水镪，酸氮
钠酸硝 ناتري قىشقىلدى ازوت ▲ 钙 。
ازوتسىز 〈形〉的氮脱，的氮含不 。
ازوتسىزدان- 〈动〉[化] 氮脱 。
ازوتسىزانۇ ازوتسىزدان- 式定不的 。
ازوتتا- 〈动〉①[化]氮 ②化氮[冶]渗 。
ازوتتال- ازوتتا- 态动被的 ▲ ازوتتالعان ماقتا
棉化硝 。
ازوتتان- ① ازوتتا- 的 ②态身反 。化硝，化氮
ازوتتاندىر- ازوتتان- 态动使的 。

ازونتانۇ ازونتان- 的不定式。

ازونتاۋ ازونتا- 的不定式。

ازوتتى 〈形〉含氮的，氮含的，化氮的 ▲ 硝化甘油 ▲ 粉淀化硝 ▲ 苯基硝化 ▲ 维纤化硝 ▲ 铁化氮 ▲ 肥氮 ازوتتى بەنزول ازوتتى گليتسەرين ازوتتى كراحمال ازوتتى تەمىر ازوتتى تىكايتقش ازوتتى تالشق

ازسىن- 〈动〉认得少，觉得少，嫌多不少：ازسىنباي الا عوي 纳笑请。

ازسىنعىش 见 ازىرقانعىش

ازسىندىر- ازسىن- 的使动态。

ازسىنۇ ازسىن- 的不定式。

ازۋ I 〈名〉牙槽、齿臼 ▲ 牙齿 ▲ ازۋ شالۋ 老变(畜牲) ▲ ازۋى التى قارىس 凶恶的，的暴残，的暴凶，的恨记，仇记，باسۋ ازۋىن 的 ▲ 恨痛齿切。

ازۋ II از- 的不定式。

ازۋلا- 〈动〉用齿臼(吃)牙槽，咬。

ازۋلان- ازۋلا- 的态动被。

ازۋلاۋ ازۋلا- 的不定式。

ازۋلى 〈形〉①有牙獠的，有齿臼的；没齿臼的；掉的臼齿；的力势的害人敌的恶凶 جاۋ ازۋلى ②〔转〕残凶的，猛凶的，恶凶的，老历。

ازۋلىلىق ازۋلى 的名象抽词。

ازۋسىز 〈形〉①无牙齿的，掉老的，的牙齿臼有没 ②〔转〕软弱的，软弱的，的老力。

ازۋسىزدىق ①ازۋسىز 的名象抽词 ②软弱，力无弱软，势弱。

ازۋشىلىق 〈名〉①退化(象现)，落堕，蜕 ②数少。

ازىق ①从，走路邪恶，途歧入步，化为 ②词名象抽的少。

ازىق 〔波〕〈名〉①粮食；粮干；物食，品食 ②(养给)粮干的需所上路，料饲，料草：养给，粮口；粮干；物食，品食上送 جولعا كەرەكتى ازىق/ 品食上送 ازىق اپارۋ 养：ازىق 料畜 ▲ وقۋ ءبىلىم ازىعى，ءبىلىم-بىرسى قازىعى 【谚】于源来识知，识知于源来分福。▲ قۇر العىس ازىق بولمايدى. 【谚】空着不饿窝离狼豺。▲ ونەر تاۋسىلماس ازىق، جۇتاماس بايلىق. 【谚】不之取是艺技，吃饭当能不也听好再得说话。

ازىعى مەن ءبورى ازىعى جولداس. 【谚】吃愁不路上汉好，富财的竭不之用，粮食的尽。▲ ەر ازىعى مەن ءبورى ازىعى جولداس. 【谚】吃愁不路上汉好，富财的竭不之用，粮食的尽。

ازىق-تۇلىك ①〈名〉粮干，粮口，物食，品食：ازىق-تۇلىك دۇكەنى 店商品食/ ازىق-تۇلىك سالعى 料饲，料草 ②食粮的派摊：مالدىك قىستىق ازىق-تۇلىگى 料饲冬的畜牲。

ازىق-تۇلىكسىز 〈形〉①食有没，的品食有没 ②的粮口有没；的物草饲没，的料草有没。

ازىقتىق 〈名〉①粮干；物食，品食 ②养，养营。料

ازىلدا- 见 ازنا- II。

ازنا 〈名〉板座(的上船)。

ازنا- II 〈动〉①(马)叫嘶，鸣嘶：ايعىر ازناۋ 种马叫嘶，吼怒(风)：哮咆，啸呼，吼怒 ②叫嘶马种：جەل ازناپ تۇر 在风呼啸，森森冷，飕飕冷 ③。啸呼在风：ازناعان ءۇي ارەڭ جىلىندى. 房的森森冷，飕飕：了和暖易容不好。

ازنات- ازنا- II 的使动态。

ازناۋ ازنا- II 的不定式。

ازىن-اۋلاق 〈形〉一点的，点半星一，的点丁一，的微稍，的量少，的点：ازىن-اۋلاق جۇمىس بار. 有点一事/ ازىن-اۋلاق نارسە 点丁一西东/

ايمن-اؤلاق اقشا 少量的钱的。

ازىڭقىرا 〈动〉有，瘦消点有，瘦点有：腰掉稍，弱瘦点有。قوي قىستان ازىڭقىراپ شىقتى. 羊群冬过有点瘦消。

ازىڭقىراۋ ازىڭقىرا- 的不定式。

ازىپ- توز- ①〈动〉瘦，瘦变，瘦消 ②弱瘦得变，瘦变，瘦消迫交寒饥，困贫。

ازىپ- توزۋ ازىپ-توز- 的不定式。

ازىراق 〈形〉少，的许少，的量少，的点半星一：ايمان ازىراق مال بىتكەن 他曾有过少量的牲畜。

ازىرقا- 〈动〉少得觉，少嫌 足不嫌，少得觉：ەكى مىڭ جىلقىنى ازىرقانىپ وتىرسىڭ با 马匹千两你还得觉少吗？

ازىرقانعىش 〈形〉总是，的贪，的婪贪，的少嫌得的够个有没的厌无。

ازىرقاندىر- ازىرقان- 的使动态。

ازىرقانۋ ازىرقان- 的不定式。

ازىرقانىس- ازىرقان- 的互交态。

ازىس- از- Ⅱ的互交态。

اي Ⅰ 〈名〉①亮，月，月：اي جارىعى 月光/ اي تۋۋ 出月/ اي باتۋ 落月 ②份，月：اي باسى 初月/ اي ورتاسى 中月/ اي اياعى 底月/ ەكىنشى اي 二月/ اي بويى 整月 ▲ ايعا شابۋ 月扑 ▲ ايدان ىشىق 的确明，的见易而显，的楚清 ▲ ايداعارلىق اي 月点交〔天〕 اي دەسە اۋزى، كۇن دەسە كۇزى بار (اي دەسە ايداي، كۇن دەسە كۇندەي) 貌月窗花 ▲ ايدىڭ كۇنى امانداۋ 安平，宁安，相月〔天〕 ▲ ايدىڭ تولىپ، كەمۋى 时平，宁安，亏盈的亮月 ▲ اي جارىق 安晚，好上晚 ▲ اي جاڭاسى 初月 ▲ اي كالەندارى〔天〕 历阴 ▲ اي قۇلاقتاۋ 角牛的似牙月 ▲ اي ەۋىزدى 晕月 ▲ اي ورا 刀镰牙月 ▲ اي ساپىن 每月，月月 ▲ اي سۇڭتەي جارىق 洁皎月明 ▲ اي تاس〔矿〕 石长月 ▲ اي تولعان كۇن〔天〕 日望 ▲ اي تۇياقتىلار 物动蹄奇 ▲ اي تۇتىلۋ (كۇيۋ) 蚀月 ▲ ايى بىتكەن ايىندا، كۇنى بىتكەن كۇننىڭ 的定注中命是数寿 ▲ ايى جەتۋ 足，月，尝以愿如 ▲ ايى وڭىنان تۇۋ 娩分将即，产临 ▲ ايى ەۋتۋ 〈名〉利顺，通亨气运，运走过，后事 ▲ ايى ەۋىرىدىك ايى 要重到感，缺可不必到感（后二月 ▲ جەلدىك ايى 十一月 ▲ ەۋشتىك ايى 月 ▲ ايدىك جارىمى جارىق، جارىمى قاراڭعى. （的美完是不总物事）缺圆有亮月【谚】 ▲ اي جارىقتا قويان ارىق【谚】提（兔肥无下之月明 ▲ ار كەمدىكى وزىنە، اي كورىنەر كوزىنە【谚】心吊胆）。好的己自为认人各。

اي Ⅱ 嘿，嗨，喂（呼招；语呼示表）①〈叹〉：اي، باراسىڭ با، بارمايسىڭ با؟ 去不去你，喂？ ②〈感〉嗨，唉（备责或讶惊示表）：اي، سۇيتتىڭ تە سويلەگەن بار ما؟ 吗说么这就你，嗨？ ③表）唉，嗨，喂（醒提示）：اي، ەسكىدە بولسىن، ۇمتىپ قالما. 了忘别，住记要你，嘿（惜惋示表）：اي، بارىنەن جۇرداي بولدىق-اۋ! 唉，咳，唉，一 ▲ اي دەر اجا جوق، قوي دەر قوجا جوق. 了空落都切是其行各；首无龙群，管人有没。

ايا Ⅰ 〈名〉①带地；围范，积面：ايا تار ۇي 带地区山 ②界境：وي ايا ساي 子房的小窄/ تاۋ ايا ساي 浅短光目界境想思/ كوز ايا ساي تار （窄狭光眼）。

ايا Ⅱ 〈名〉心手，心掌 ▲ الاقانىڭ ايا سىندا ▲ اشا ايا سىندا، جۇمسا جۇدىرىعىندا 的小狭，的小极，的大掌巴手在制控，里心手在握掌里。

ايا- Ⅲ 〈动〉抚爱，护爱；怜可，惜怜，悯怜 ①心忍不敌悯怜能不：جاۋدى ايا ۋعا بولمايدى. 得不舍不得，得不舍，惜珍，惜吝 ②。人帮力尽/ قولدان كەلگەن كومەكتى ايا ماۋ 钱花拼/ ايا ماي جەۋ 拼吹地命/ ايا ماي ماقتاۋ 吃地命 ▲ جانىن ايا ماۋ 身顾不奋 ▲ سەنەن ايا عاندى ۇيت جەسىن 你给全 ▲ جاۋدى ايا عان جارالى. 你归都亡伤己自使会人敌惜怜【谚】。

ايا عى 〈副〉终，最，了末，尾末：ايا عى نەمەن تىنار ەكەن 样么怎会将果结的终最。 ▲ اقىر (ەك) ايا عى 终，最，后最 ▲ اقىر ايا عىندا 终最，后最。

ايا عش 〈形〉之隐测有，的心情同有，的悯怜：ايا عشتىق ①ايا عش 的软手善心，的心测，心情同②词名象抽的：ايا عشتىق 悯怜，心之隐。

ايا داي 〈形〉的小极，的窄狭，的小窄：ايا داي ۇي 之锥立 ▲ ايا داي جەر （居蜗）子房的小窄。

。(地之针插,地之丸弹)地

اياز 〈名〉气寒冷寒,寒严:قىستىڭ ايازى 冬季寒严/ اياز ءتۇسۋ 来起冷寒/ اياز بەت قاراتپايدى ▲ 人逼气寒,冻受 اياز قىسۋ ▲ 人逼气寒酷 اياز سوڑۋ 坏冻,冻受 ▲ قىزىل شۇناق اياز 寒严,寒 ▲ ساري اياز (ساقىلداعان ساري اياز) 寒严的响作嚓咔得冻冰把 。

اياز اتا 〈名〉圣诞人老 。

ايازداي 〈形〉人逼气寒,的似寒严 难冻受象,的受忍以 ▲ ارقاسىنا ايازداي باتۋ 心痛感深,背在刺芒 。

ايازدان- 〈动〉变得寒冷,寒人逼气寒:ەكى-ءۇش كۇن بولدى ايازدانىپ الدى. 了天几有 特得显,冷别 。

ايازدانۋ ايازدان- 的 。式定不

ايازداپ〈副〉冻受,地僵冻:地 ايازداپ قالعان ەتتى بالتامەن شاپتى. (他)把(地)冻僵的 头斧用肉 了砍 。

ايازدى〈形〉寒严的,寒酷的,冷寒的:的 ايازدى كۇنى السقا بارماعان ءجون 严寒的天气不 要 去方地远到 。

اياق I 〈名〉①腿,脚,足,肢下:اياق سوزۋ 腿伸/ اياق تارتۋ(جيۋ)收腿(缩) اياق ءىزى 足迹/ اياعى ويلۋ脚上起泡,腿(的等具家) ② اياعى ۇستەلدىڭ 桌腿/ ورىندىقتىڭ اياعى 柱支:头尽,端末,了末,终,尾末,后最 ③ 腿子凳:جيىننىڭ اياعى نە بولدى؟ 何如果结议会? / وزەن اياعىندا ەل بار. 有游下的流河 。民居 ▲ ادام اياعىن سالماعان (ادام اياعى باسپاعان) 人迹 ▲ اياعى اسپاننان كەلۋ (اياعى كوكتەن كەلۋ) 烟人有没,到末,尽灰为化;翻马仰人,天朝脚 ▲ اياعى اياعىنا تيمەۋ 霉倒,快得走,走步急 ▲ اياعى اۇرلاۋ 子孩怀,孕怀,孕身 ▲ اياعى جەڑگە تيمەۋ 速神;走步快,快伐步 ▲ اياعى كوكتەن(اسپاننان) سالبىراپ تۇسكەندەي 很象好(马)ءتۇسۋ جەم (قان) 的似起不了 ▲ اياعىنا جىعىلۋ 乞,饶求地跪,痛肿节关腿 ▲ اياعىن الدىرۋ 疲精 ▲ اياعىن الشاڭ (الشاق) باستى 罪谢,歉道礼赔,恕饶求 ▲ 堪不惫疲,竭力自洋洋,走地摆大摇大 ② 走步大,步大迈 ① ▲ 号一十乘,行步 [口] ءمىندى 得 ▲ اياعىنا 达自请不(باردى) 草吃外野(畜牲指) ▲ اياعىنان جايىلۋ 波奔,走奔回来 ▲ اياعىنان تاۋسىلدى سارسىلدى 腿断跑,波奔 ▲ اياعىنان تۇرعىزدى 大长养培,敬毕恭毕 ① اياعىنان تىك تۇردى ▲人成养培 来起好(使),常正复回 ③ 碌忙,张紧成造 ② ▲ اياعىنا وتىرعىزبادى 难困成造,烦麻加增 ▲ اياعىن التەك-تالتەك باسۋ 摆摆摇摇,晃晃摇摇 ▲动行意随能不,身缠 اياعىنا تۇساۋ-ءتۇسۋ ▲ اياعىن ارىگە سالۋ 大真望希,高价要 ▲ اياعىنا شىعۋ 完做……把,底到持坚 ▲ اياعىن كەرەكۋ-كەرەكۋ باسۋ 慢傲,足十气神 ▲ اياعىن قيا باستىرماۋ 管,动行意随让不,步半走让不 ▲ اياعىن قۇشۇ 严 ▲ اياعىن سالمايدى 饶求,求恳,求央 ▲ اياعىن تىك باسۋ 往交有没,往来不 ▲ اياعىن شالىس (تەرىس) باسۋ ① 轨正上走 ▲ اياعىن ۇشىنان 误错犯,足失 ② 走腿着蹩 باسۋ 毕恭毕 ② 脚蹑手蹑,翼翼心小路走 ① ▲ اياعىڭدى اڭداپ (اڭداپ) باس 敬 ▲ اياعىن شاۋىپ الۋ 突追(马) ▲ اياعىڭدى بايقاپ باس 翼翼心小,心小 ▲ اياعىڭدى باسىڭدى 翼翼心小,心小,态状神精 ▲ اياق السى 度速快加,走快 باس ▲ اياق ارتار 伐步,子步,头劲,度速;履步 (ارتقىش) ▲ اياق استى [口] 马乘,马 突 ▲ اياق استى 来其如突,中形无;然忽,然 بولۋ ▲ اياق استى 里眼在放不,视蔑,起不看 ▲ اياق استىنان 踏践,蹦蹂(قىلۋ) ەتۋ 然突,然忽 ▲ اياق استىنداعى ساپىن 处近接 ▲ اياق اتتاعان 往让不 ▲ اياق اتتاپ 步一进前,步一走每 ▲ اياق 弹动法无使,步一进前让不,走前 باسار جەر جوق 地之锥立无,地之足立无 ▲ اياق باسۋ ① 往来无,门登不 اياق باسپاۋ ② 路走始开(孩小);步起,步迈 ……于近接,走能 走 ▲ اياق جەتەر جەر 向走,渡过③……到快 ▲ اياق جۇمساۋ 踢 ▲ اياق 离距近,方地的到 ءجىپ 终,尾末,了来 ▲ اياق كەزى 索脚,索绊 ▲ اياقتا باسۋ 称 泛的类鞋 ▲ اياق كيىم 蹦蹂,踏践 ▲ اياقتا ورالعى 石脚绊 ▲ اياق ماشينا 脚 ▲ اياقتاي بارۋ 去己自,达自请不 ▲ اياقتاي باردى 机纫缝踏

ياقتان الۋ ① 害暗，算暗 ② 腿绊，脚绊 ▲ ياقتان شالۋ ① 害暗，算暗 ② 腿绊，脚绊▲ ياق تۇزاق 为捉捕兽野或马的圈套▲ ياق بلاۋ，马 ▲ ٴبىر，马乘 ▲ الا ياق，猾狡，猾头 ▲ ٴبىر ياعى جەردە，土了入子身截半 ٴبىر ياعى كورده ▲ ەكى ياعىن ٴبىر ەتككە تىقتى 训斥，斥骂 ▲ جالاك ياق 小肠羊 ▲ جالعىز ياق جول 脚赤 ▲ جەل ياق 飞毛腿 ▲ جەرايعى كەڭدى 日道 ▲ جۇرت (ەل) ياعى باسلۋ 夜深人静 ▲ جىلاننىك ياعىن كورگەن 返暖青 ▲ كسى ياعى باسلۋ (سايابىرلاۋ) 的猾狡很 ▲ قامىت 来人渐少▲ ياق رۋ ياعىنا ٴمىنىپ كەتۋ 龙钱，子串钱[动]圈腿 ▲ قىرىق ياق ٴوز ياعىنا ٴمىنىپ كەتۋ 日过立独，生更力自 ▲ توبان ياق ① 子脚蹩 ② 掌脚的残变趾脚 ▲ ۇزىن ياق مال 畜牲大 ▲ تۇماۋ ياعى-قۇرت，تۇمان ياعى-جۇت. 【谚】病久病成灾，疾成雾久，疾。

ياق Ⅱ〈名〉[波] ▲ ياقتاعى سۇعا 碗大制木 ▲ اس ٴول ٴشىپ ياق بوساتۋ 人丢，丑出，水的里碗在死淹 ▲ ٴيت ياق 人丢；餐素位尸；做懒吃好劳不 ▲ 食而 ▲ قارىن ياق 盆食拘 ▲ ساري ياق 木（的用专人个）碗，碗木的久用 ▲ سىرلى ياق 碗木大漆上，碗漆 ▲ 碗木旧 شارا ياق 碗木大 ▲ سىر ياقتىك سىرى كەتسە ده سىنى كەتپەيدى. 【谚】形，掉以可漆的碗木，碗不状（好是就西东好）变会。

ياق-ياق 〈形〉一接碗一，的碗大一 碗大一 碗大一 奶马的碗大一 碗大一：的碗。子

ياق-باسى 〈名〉下上身全，身全，身浑：ياق باسىنا قاراعاندا مىنەزى سالماقتى سەكىلدى. 看的重稳很得显下上身全他。

ياقباۋ ①〈名〉索脚，线脚（的鹰猎栓）②毡。绳细，子带（的端下杆曲房。

ياقباۋلى 〈形〉（鹰猎）的线脚有上腿。

ياقباۋسىز 〈形〉（鹰猎）的线脚有没上腿。

ياق كيىم 〈名〉称通的类鞋。

ياق كيىمدى 〈形〉的鞋有上脚，的鞋穿。

ياق كيىمسىز 〈形〉脚光，的脚赤，的鞋穿不。的

ياققايراق 〈名〉磨石，石磨粗。

ياققاپ 〈名〉袋口毡的皿器装。

ياق-قول 〈名〉脚和手：ياق-قولى كىسەندەۋلى 壮健 ▲ ياق-قولى بالعاداي 链脚和铐手着戴 ▲ ياق-قولى جەرگە تيمەي 的实结，的脚忙手 ▲ ياق-قولى جەرگە تيمەي 的实结，的孩生 ▲ ياق-قولىن باۋرىنا 碌碌忙忙，乱。娩分，子

ياققۇر 〈名〉（的织编线毛的栅格房毡定固）子带宽。

ياققى 〈形〉的了终，的了末，的尾末，的后最：ون توعىزىنشى عاسىرداعى ياققى كەزىندە 的束结。期末纪世九十

ياقسۋ ياقسى- 式定不的。

ياقسى- 来下静寂；息停，束结 ①〈动〉情病 ② 。束结出演 ويىن-ساۋىق ياقسي باستادى 情病旧；发复病：بالانعان ناۋقاسى 化恶情病，重加 كەشەدەن بەرى ياقسىپ جاتىر. 昨从病的子孩。重加始开天

ياقسىز 腿有没，的足无，的脚有没 ①〈形〉无）物动栖两足无 ياقسىز قوس مەكەندىلەر 的：无；的文下有没，的果结有没 ②（目栖两足 / 废而途半）的踪无影：ياقسىز تاستاۋ（قالدىرۋ） ياقسىز جوعالۋ 不翼而飞 ▲ ياقسىز قالۋ 无果飞而途半，终而。

ياقسىت- ياقسى- 态动使的。

ياقتا- 〈动〉（跳，走）腿用 ①：قوس ياقتاپ شابۋ 并腿跳 ② 跑，终，终告，结完，结了，束结：قىزمەتتى ياقتاۋ 束结作工/ ەسەپتى ياقتاۋ 结帐 ▲ ياقتاپ كەلگەندە 了末，时束结快 ▲ ٴتورت ياقتاۋ 结了，结完，成完 ▲ شعۋ ياقتاۋ 动不走，跳蹦腿并 ▲ قوس ياقتاۋ 了不弹动。

ياق-تاباق 〈名〉具食，具餐，盘碗：ياق-تاباقتى جۋۋ 收拾餐具（筷碗刷洗）。

ياق-تاباقشى 见 ياقشى.

ياقتال- ياقتا- 态动被的。

ياقتاما 语束结，尾结，尾末〈名〉。

ياقتان- 走，立站（始开畜幼，儿幼）①〈动〉成②羔羊的路走会 قوزى ياقتانعان：走会，路 ۇلىڭىزدىك ياقتاناتىن كەزى كەلدى：亲娶，亲。了妇媳娶该子儿的您

ياقاتاندىرـ ①ياقتان- 让，亲成使②态动使的 。亲娶

ياقاتانۇ ياقتان- 。式定不的

ياقاتاس 餐共，的饭吃碗木个一用同〈形〉 I 。的活生同共，的

ياقاتاستىرـ ① ياقتاس- 成，完②态动使的 II ，结完，结束 ③ 完搞，束结 。腿并，排并

ياقاتاستىرۇ ياقتاستىر- 。式定不的

ياقاتاتـ ①ياقتا- 的 ② 态动使的 ，结完，束结 。儿摊收，场收，成完

ياقاتاتقىزـ ياقتات- 。态动使的

ياقاتاتۇ ياقتات- 。式定不的

ياقاتاۋ I **：قامىت ياقتاۋ** 点有，的弯点有腿 ▲ تىك ياقتاۋ 的腿圈罗便灵不，的活灵不 。的拙笨，的

ياقتاۋ II ياقتا- 。式定不的

ياقاتاۋسىز： ياقتاۋسىز قالۇ 有没，成完有没 。飞而途半，束结

ياقتى 有②的足有，的脚有，有腿有①〈形〉 ：ۇش ياقتى 的子轮有；的架支有，的柱支موتوسيكل 三 车托摩轮 ▲ اعاش ياقتى 有腿假 ▲ كى ياقتى 的 ▲ 类人，人，的腿条两有 。兽走，畜牲，的腿条四有 ۇتورت ايا قتى

ياقشى 。员务服，员待招；馆堂，从侍〈名〉

ياال I ，延迟；待等；顿停，留逗，留停〈名〉 ：از ياالدان كەيىن كەتىپ قال 息休，息喘，缓延 。/ ۇبىراز ياال ەتۇ 少许 走就你后之留停加稍 。息停让不 ياال بەرمەۋ / （阵一歇）留逗

ياال- II ياا- 。态动被的 II

ياال III 。女妇，性女 [方]〈名〉

ياالا- 〈动〉 ①：惜爱，抚爱，护爱 بالانى ياالاۋ [转] ② 间时惜爱 ياالاۋ ۋاقىتتى /子孩抚爱 ；爱抚；重珍，重保 ，惜珍，爱珍 ▲ 养抚，育抚 ۇوسىرۇ ياالاپ ▲ 体身重保 管心精，爱抚，爱宠，护爱 الاقانىنا سالىپ ياالاۋ 。照

ياالان- ياالا- 。态动被的

ياالات- ياالا- 。态动使的

ياالاتۇ ياالات- 。式定不的

ياالاۋ ياالا- 。式定不的

ياالاۋشى 。人的养抚，着育抚〈名〉

ياالدا- 〈动〉 ：歇停，停暂，留停 ۇولدا ۇش كۇن ياالدادىگدار ما؟ 天三了留停上路在们你 ？吗 。

ياالداعىش 停常，的停暂多 ，的留停爱〈形〉 在 بۇل اراعا بۇركىتتەر ياالداعىش كەلەدى. 歇的 。留停常经鹰雄里这

ياالداما 。台站，站车〈名〉

ياالداماستان 停不马，地住不，地停不〈副〉 ：ياالداماستان ۇجۇرىپ وتىرۇ 不 地停/走 ياالداماستان سويلەۋ 不 地住/说 ولار ياالداماستان ۇبىر جەتى ۇجۇرىپتى. 一了走地蹄停不马们他 。拜礼个

ياالداڭقىرا- 微稍，歇停加稍，留停微稍〈动〉 。停暂

ياالداڭقىراۋ ياالداڭقىرا- 。式定不的

ياالداس- ياالدا- 。态互交的

ياالدات- ياالدا- 。态动使的

ياالداتتىرـ ياالدات- 。态动使的

ياالداتۇ ياالدات- 。式定不的

ياالداۋ ياالدا- 。式定不的

ياالسىز 。的蹄停不马，的住不，的停不〈形〉

ياالشىل 阵一走，的前不滞停，的留停爱〈形〉 。的阵一停

ياالى 的大 ①〈形〉 ：ياالى كوز 睛眼大/ ياالى الاقان 掌的大心的荫遮有，的凉荫有 ②：ياالى قالا 。市城的盖如荫绿

ياالىس 〈名〉[土] ：停暂，歇停，留停 ：وسى ارادا ياالىس جاسايىق 。下一停暂里这在们咱

ياماي 〈副〉 ：地情留不，地狠狠 ：ياماي ۇرۇ 狠 。切一顾不，命拼 ▲ جان ياماي 顿一打地狠

ياميار 。的悯怜，的善心，的心情同有富〈形〉

ياىان I ：的了明，的显明，的楚清[阿]〈形〉 ۇبارى دە ياىان 所众/ جۇرتقا ياىان 楚清都切一/知周 。梦托 ▲ ياىان بولۇ 世于然照 ▲ ياىان بەرۇ 世名闻，世于名闻 ياىان (جەرجۇزىنە) ▲ الەمگە 一的得所时畜牲杀宰人帮 ▲ ياىان ومىرتقا 界 。份

ياىان- II ①ياا- ：惜爱，惜珍 ② 态身反的 قۇربان بولۇدان ياىانباۋ 不牺牲 。

ايانكەس 磨，的力出怕，的惰懒，的懒偷〈形〉 ايانكەس ادام 的蹭蹭磨。（汉懒）人的懒偷

ايانكەستىك 。词名象抽的 ايانكەس

ايانپاز 力出怕，的惰懒，的懒偷［口］〈形〉 。的蹭蹭磨磨，的

ايانپازدىق 。词名象抽的 ايانپاز

ايانسىز ，的糊模，的显明不，的楚清不〈形〉 。的测预可不

ايانۇ 。式定不的Ⅱ ايان-

ايانشاق 于过，的己自惜爱于过，的命惜〈形〉 己自护保于过，的己自护爱于过，的己自爱疼 。的

ايانشاقتا- 自爱疼于过 ，己自惜爱于过〈动〉 。己自护保于过，己自护爱于过，己

ايانشاقتاۋ 。式定不的 ايانشاقتا- Ⅰ

ايانشاقتاۋ 爱疼点有，己自惜爱较比〈形〉Ⅱ 。的己自护保意注，的己自护爱较比，的己自

ايانشاقتىق 。词名象抽的 ايانشاق

ايانس- 。态互交的Ⅱ ايان-

ايانىش 同，惜惋，惜可，恤怜，惜怜，悯怜〈名〉 惋)悯怜示表 ايانىش ٴبىلدىرۇ 心之隐测，情 惜)/ ايانىش سەزىم (感情同) 心情同。

ايانىشتى ，的情同人令，的悯怜人令 ①〈形〉 同 ايانىشتى ٴسوز 的惜惋人令，的怜可人令： 的惨凄，的惨悲 ② 语话的情： 活生的惨凄 ايانىشتى ٴومىر 运命的惨悲/ 。

ايانىشتىلىق 。词名象抽的 ايانىشتى

ايالك 速步 ▲ بۇلكەك ايالك 蹄溜 ▲ وگىز ايالك 极 的马 ايالك 慢步/ قاتتى ايالك 步快/ انتسك ايالى 的：走行，速步，子步的慢缓〈名〉 اقسىن 。走行速快 ايالك 度速的慢 ▲ سارى

ايالدا- ：发出，身动；走行步缓，走步慢〈动〉 ايالداپ كەلۋ 来走步慢/ سەندەر ايالداي تۇرىڭ- 们你 ./ ەندى ايالدالدار 。吧走慢慢先们你 ./ ايالداماي تەزىرەك جۇرىڭدەر 。了身动该在现 。走点一快，地腾腾慢别们你

ايالداس- 。态互交的 ايالدا-

ايالدات- 。态动使的 ايالدا-

ايالداۋ 。式定不的 ايالدا-

ايالكەس 见 ايانكەس.

ايالشىل ▲的走善，的快子步，的快速步〈形〉 ات ارقاسىنا ەر باتسا ايالشىل كەلەدى. 【谚】背 逼是都法办）步碎走于善马的痛压子鞍被部 。(的来出

ايالشىلدىق 。词名象抽的 ايالشىل

ايار ：的端多计诡，的诈奸，的猾狡［阿］〈形〉 。人敌的端多计诡جاۋ ايار/人的猾狡 ايار ادام

ايارلان- 。眼心要，招花玩，头猾要〈动〉

ايارلانۋ 。式定不的 ايارلان-

ايارلىق 。词名象抽的 ايار

ايارسۋ 。式定不的 ايارسى-

ايارسى- 。善伪；计诡施，头滑耍〈动〉

ايارشىلىق 。招花，诈奸，猾狡［口］〈名〉

ياس- 。态互交的Ⅱ ايا-

ايات- Ⅰ 。态动使的Ⅱ ايا-

ايات 经(的经兰古)，特亚阿〔宗〕［阿］〈名〉Ⅱ 讲 ايات ايتۋ/经念 ايات وقۋ：词褥祈义教，文 。义教

ايات-دۇعا 。词祷祈；文条(的经兰古)〈名〉

ياتوللا 高，象迹的拉安，拉图亚阿［阿］〈名〉 。衔职的员人职教级

ايات-حاديس 。义教，文经(的经兰古)〈名〉

ياۋ 。式定不的Ⅱ ايا-

ياۋلى 贵可，的贵尊，的敬尊，的爱敬 ①〈形〉 尊 的：ياۋلى اكە/亲父的爱敬 ياۋلى دوستار 的爱珍 ，的重贵，的贵珍 ② 们友朋的贵： ياۋلى زاتتار/品物的贵珍 بۇل ونىڭ ەڭ ياۋلى اتى. 马的欢喜最他是这 。

ياۋللىق 。词名象抽的 ياۋلى

ياۋسىز 情留不，的情无，的悯怜无毫①〈形〉 打的情无 ياۋسىز سوققى：的酷残，的酷残，的 钱值不 ② 争斗的酷残 ياۋسىز كۇرەس/击 ：的惜珍不毫，的惜爱不毫，的值价无，的 ياۋسىز كيىم 服衣的钱值不 。

ياۋسىزدىق 。词名象抽的 ياۋسىز

ياۋشى …… 怜可，人的 …… 悯怜 ①〈名〉 护爱，人的…… 惜珍 ② 人的……惜爱，人的 舍，的…… 惜吝 ③ 人的……抚爱，人的…… 。的……得不

ياۋشىلىق 爱 ，抚爱，惜珍，惜爱，惜怜〈名〉

示表，情同示表 ايإۇشىلىق ٴبىلدىرۇ ▲ 情同，护惜爱。

ايإش 〈名〉太太，士女。

ايبالام 〈名〉喊叫，嚷叫，闹吵，嚷吵 ▲ ايبالام سالۇ 叫大喊大，嚷吵。

ايبالتا 〔旧〕〈名〉钺，戟，斧牙月。

ايبالتالا- 〈动〉砍斧牙月用：ايبالتالاپ ٴولتىرۇ 死砍斧牙月用。

ايبالتالاس- ايبالتالا- 态互交的。

ايبالتالاۇ ايبالتالا- 式定不的。

ايبالتالى 〈形〉的斧牙月持手。

ايبالتاشى 〈名〉①人的斧牙月做制月使善 ②士武的斧牙。

ايبالىق 〔动〕〈名〉鱼车翻。

ايبار 〈名〉仪威；武威，严威，风威：ايبار كور-سەتۇ 显风威示风威(风威耍) ▲ ٴال كەرەك، ايبار كەرەك، ٴالسىز ايبار نە كەرەك. 【谚】有力势耍威成不要力势有没，风威。

ايبارلان- 〈动〉肃严得显，严威得显，吓威；威，胁。

ايبارلاندىر- ايبارلان- 态动使的。

ايبارلانۇ ايبارلان- 式定不的。

ايبارلى 〈形〉有威，的凛凛风威，的风威的严，的畏生人令，的畏可。

ايبارلىلىق 词名象抽的 ايبارلى。

ايبات 〔阿〕〈名〉气，派气；严庄，风威，严威 ▲ 风威的狮雄 ايبارى ارىستانىڭ：势气，魄胁威；风威耍，风威显（كورسەتۇ） ايبات شەكۇ ▲ قارۇسىز ادامنىڭ قايراتى زايا، قايراتسىزادام-نىڭ ايباتى زايا. 【谚】费白也气力有拳空手赤，劳徒也风威耍气力有没。

ايباتتان- 〈动〉扬武耀；严威得变，风威出显。魄气有得显，派气有得显，凛凛风威得显，威态动使的 ايباتتان-

ايباتتاندىر- ايباتتان- 式定不的

ايباتتانۇ ايباتتان-

ايباتتى 〈形〉敬人令，的武威，的严威，的风威：ايباتتى 的严庄，的伟雄；的凛凛风威，的畏كىسى 威的人/ ايباتتى تيان-انمىن 天的伟雄。门安。

ايباتتىلىق ايباتتى 词名象抽的。

ايبىن Ⅰ 〈名〉严威，风威，力威，势气，伟雄；严庄，伟宏：حالىقتىڭ ايبىنى 人民的威严/ ايبىننىنا ارقالانۇ 势权仗依。

ايبىن- Ⅱ 〈动〉畏敬；怯胆，惧畏：ايبىنعاندى بىلمەۇ 不懂畏惧。

ايبىندى 〈形〉①的武威，的壮雄，的伟雄的豪：ايبىندى ارمىيا 军队的武威，师雄的迈/ ايبىندى ٴان 的高崇，的荣光 ②歌声的壮雄的ايبىندى 的圣神：ايبىندى مىندەت 务任的荣光。

ايبىندىلىق ايبىندى 词名象抽的。

ايبىنۇ ايبىن- Ⅱ 式定不的。

ايۋا 〔植〕〈名〉瓜木；树瓜木。

ايگولەك 〈名〉(一之戏游间民族克萨哈)月（圆儿。

ايگۇل ①〔植〕②花季月。名人性女于用。

ايعاباق Ⅰ 〔植〕〈名〉葵日向。

ايعاباق Ⅱ 〔旧〕〈名〉牙月制铁的上端顶杆旗。

ايعاي Ⅰ 〈叹〉(意之悔后或满不，感伤示表)哎，哎：ايعاي، ونى اۇنزعا الما. 了他提别，哎。

ايعاي Ⅱ 〈名〉▲声嚷喧，声喊呐，声叫喊 ▲家谈空，人的调高唱 ايعايدىڭ ادامى ايعاي كوتەرۇ 喊大叫嚷嚷声 ▲ ايعاي سالۇ 谈空，喊空 ▲ قۇر ايعاي 嚷叫，叫嚷：جۇرە ايعايلا- 〈动〉①叫喊，喊呼，叫喊边走边/ ايعايلاپ ۇران شاقىرۇ 呼喊边走边叫（笛汽）②话说声高/ ايعايلاپ سويلەۇ 号口喊响鸣，叫鸣：تاڭعا جاقىن گۇدوك ايعايلادى. 快天了响鸣笛汽候时的亮。

ايعايلاس- ايعايلا- 态互交的。

ايعايلات- ايعايلا- 态动使的。

ايعايلاۇ ايعايلا- 式定不的。

ايعايسىز 〈形〉声喊呐有没，的声叫喊有没；的叫不喊不，的闹不吵不；的声嚷喧有没，的静平，的静安：بۇل ٴۇي ايعايسىز بولىپ كورگەن ەمەس. 时的闹不吵不有没庭家个这候。

ايعاي- ۇيعاي 〈名〉声唤呼，声喊呐，声喊叫。声嚷骚，动骚；声嚷喧

ايعاي-ۇيعايسىز 〈形〉静静安安，的悄悄静。的闹不吵不；的声无雀鸦，的

ايعاي-شۇ 〈名〉嘈，声嚣喧，声哗喧，声嚷喧 。

ايعاي-شۇسز 〈形〉叫大喊大 ايعاي-شۇ كوتەرۇ：声闹吵，声杂 叫不喊不 ，的闹不吵不的静安 ，的声杂嘈有没，的声嚷喧有没，的 ايعاي-شۇسز ورتا ۇيرەنۇگە پايدالى. 环的静安 。习学于利有境

ايعايشى 〈名〉① 舌喉 ② 者照关，者呼招 。虫声应人；言代

ايعاق 〈名〉① 证见，明证，据证：ايعاق جوق 作 ايعاق بولۇ 人明证，人证见 ② 据证有没 。证

ايعاقكەر 〈名〉人证见，人明证 。

ايعاقسز 〈形〉没，的据证有没，的明证有没 ：ايعاقسز مويىندانتۇعا بولمايدى 的人证见有 没 。供通行进能不据证有

ايعاقسزدىق ① ايعاقسز 的 ② 词名象抽的无 。据证无，证见无，明证

ايعاقتا- 〈动〉：实证，据证示出；证论，明证 بەتىنىڭ اجىمدەرى وتكەن كۇندەردى ايعاقتاپ تۇرعانداي. 日的去过明证在象好纹皱的上脸 。子

ايعاقتاي 〈形〉论，的似证论，的样一明证象 。的样一据

ايعاقتال- ايعاقتا- 的态动被 。

ايعاقتات- ايعاقتا- 的态动使 。

ايعاقتاۇ ايعاقتا- 的式定不 。

ايعاقتاۇشى 〈名〉人证论，人证见，人明证 。

ايعاقتى 〈形〉人证见有，的据证有，的明证有 。的

ايعاقشى 〈名〉人证见，人明证 。

ايعىز 〈名〉①儿纹，儿条，儿道：قازانىڭ ايعىزى 锅的裂皱纹 ② 迹痕，迹污：دەنەدە قالعان سوعىستىڭ ايعىزى 战争在留下的身上痕迹 。

ايعىز-ايعىز 〈形〉一条一条，的条一条一，的道一道一，条条道道的道一条一条：ايعىز-ايعىز ٶز 一 ايعىز-ايعىز / 迹痕的条一条一 سىر 漆油的道一道一 。

ايعىزدا- 〈动〉划乱胡，鸦涂，道道一成涂，条一条一成抹：ايعىزداماي جازۇنكدى جاقسىلاپ جازساڭشى. 整整工工得写字把，划乱要不你 。的

ايعىزدال- ايعىزدا- 的态动被 。

ايعىزدان- ايعىزدا- 的态身反 。

ايعىزداس- ايعىزدا- 的态互交 。

ايعىزدات- ايعىزدا- 的态动使 。

ايعىزداۇ ايعىزدا- 的式定不 。

ايعىر 〈名〉马种：马种岁五 بەستى ايعىر ▲ 马种匹一配群马母给 (قوسۇ) ايعىر سالۇ ▲ 马种匹一配群马母给 ايعىر شابۇ (马指) 配交 ▲ ايعىر ٶزىىر جىلقى 马 (马母群一的带马种匹一由) 群 بيە كورمە- گەن ايعىر ▲马种的过配交马母和有没 ايعىرمەن ويناعان ات ارقاسىن الدىرادى. 和【谚】苦讨自(背脊破咬马种被定马阉的耍玩马种 。(吃

ايعىرداي 〈形〉，的严风威有；的样一马种象 。的性威权有；的威

ايعىرقياق (ەركەكشوپ) 〈名〉草观鹅[植] 。

ايدا- 〈动〉：逐驱，赶驱，赶 ① 牛 سيىر ايداۇ 赶/ اربا ايداۇ 来回赶 ايداپ كەلۇ 车赶/ ايداپ 地耕 شىعۇ 翻，犁，耕 ② 去出赶 جەر ايداۇ 机) 车汽 (开) 驶驾 ماشينا ايداۇ ③ 开，驶驾：جەل ايداعان 卷风同如) 样一彩云的散驱风大象 بۇلتتاي ايداۇ 送风大象解，送押 ⑤(云残 تۇتقىندارىدى ايداۇ ▲ 死找，死送 اجال ايداۇ ▲ 虏俘送押 ايداپ ▲ 唆挑，使唆 ② 走撵，走赶，逐驱 ① سالۇ ▲ 会机有，幸有 (ٶدام تارتۇ) ٶدام ايداۇ سۇرگىنگە ايداۇ ▲ 军充，配发，放流 قوس ايداۇ (جەر ايداۇ) 想未 ▲ 地耕，种耕 قۇداي ايداۇ ▲ 然突，到 ايداعانى بەس ەشكى، تسقىرىعى جەر جارادى. 。地大动震声喊，羊山只五着赶【谚】

ايداعار 〈名〉① 龙 ② 龙天，龙苍〔天〕 ③ 凶。树血龙〔植〕 ايداعار اعاش ▲ 龙恶，征象的暴

ايداعاردای 〈形〉：的样一龙象，的似龙 一龙的嘴大开张同如 اۇزىن اشقان ايداعاردای 。的暴残，的残凶，的暴凶〔转〕 ② 样

ايداعارلىق 〈名〉① 性特之龙 ② 凶暴行为，为 。月点交〔天〕 ايداعارلىق اي ▲ 为行暴残

ايداي 〈形〉，的似光月，的般亮月，的似亮月：ايداي الەم 的亮明 ▲ 月如洁皎 ايداي جارىق 震名 ايداي الەمگە تاراعان 球全，宙宇个整

无使 ئجۇزىن ايداي قىلۇ ▲ 界世于名驰，球全
。堪不狈狼使，容自地
ايدال- ايدا- 态动被的 。
ايدالا 。外野，地野，野旷，野荒〈名〉
ايدار (的类鸟) ② 儿海刘(的童儿) ①〈名〉
把小(的上器容) ④ 号外，号绰，冠桂 ③ 冠
挑，低贬；号外起 ايدار تاغۇ ▲ ات قويىپ، 儿
剔 。
ايدارگۈل 。花冠鸡〔植〕〈名〉
ايدارلى ③ 的子冠带 ② 的儿海刘有 ①〈形〉
▲ 的儿把小带 ④ 的号外有 ，的 号 绰 有
ايدارلى اق توتى [动]鹦雪 ▲ ايدارلى قارشىعا
[动]花冠鹰 ▲ ايدارلى قۇر [动]角羽鸡 ▲
ايدارلى سۇڭگۇر ۋيرەك 鸭潜头凤 。
ايدارشا 。冠小 ② 儿海刘的小 ①〈名〉
ايدارئشوپ 。堇柴〔植〕〈名〉
ايداس- ايدا- 态互交的 。
ايدات- ايدا- 态动使的 。
ايداتتىر- ايدات- 态动使的 。
ايداتىل- ايدات-的 态动被 。
ايداۋ ايدا- 式定不的 。
ايداۋشى 田犁 ② 者送押 ；者赶驱 ①〈名〉
赛 ③ 人的(地)：بايگە ات ايداۋشى 人的队领
。人队领马
ايداۋشىلىق 。召号：促督，促催〈名〉
ايداۋچىل 。者送押，员送押〈名〉
ايداھار 。龙 [波]〈名〉
ايداھارداي 。的样一龙象，的似龙〈形〉
ايدىن I ①〈名〉：派气，魄气；量力，力威
面湖(的洁光而静平) ② 力威的民人 ايدىنى
③ 镜如面湖 ايدىنى كول：面池，面水，
的阔广，的广宽，的朗明，的明光 ：ايدىن بولا-
شاق 的(广宽)阔广 ايدىن جول /途前的明光
。湖大 كول ايدىن ▲ 路道
ايدىن- II 。惧恐，怕害，怯畏，惧畏〈动〉
ايدىندا- 得变，势气有，派气有，魄气有〈动〉
。磅磅势气
ايدىندان- ① ايدىندا- 的 态身反 ② 有得显
：亮明而静平得显 ③ 派气有得显，魄气
。面湖的亮明而静平得显 ايدىندانعان كول

ايدىندانۇ ايدىندان- 。式定不的
ايدىندات- ايدىندا- 。态动使的
ايدىنداۋ ايدىندا- 。式定不的
ايدىندى ，的畏敬人令；的丽壮，的伟雄〈形〉
/物筑建的伟雄 قۇرلىس ايدىندى：的武威
/色景的丽壮 كورىنىس ايدىندى كىسى
。人的畏敬人令
ايدىندىلىق 。词名象抽的 ايدىندى
ايدىنۇ ايدىن- 。式定不的 II
اي-جاي : اي-جاي بولۇ ，然安，心安，心放
实踏里心 كوڭىلى اي-جاي بولۇ：畅舒；然坦
七三管不 ▲اي-جايعا قاراماستان（畅舒情心）
。果后顾不，一十二
اي-كۈن 月年 ，间时，日月〈名〉：اي-كۈنىن
جازۇ 写 اي-كۈنى جەتۇ ▲（间时）日月上
，产临 ，月临，盆临
ايقاي ：声嚷喧，声喊呐，声叫喊 ①〈名〉
。声叫喊了来传边外 سىرتتان ايقاي ەستىلدى.
⑧[转]：骂斥，骂责 ءار كۈنى ەستيتىنىى
父是的到听所天每他 اكەشەشەسىنىڭ ايقايى.
骂责的母 。▲ ايقاي سالۇ 嚷叫，叫喊 ▲ قۇر
。谈空，喊空 ايقاي
ايقاي (意之悔后或满不，感伤示表)〈叹〉II
讲该应，了变代时说要不，咳，：咳，哎 ايقاي،
。貌礼 ساقتاۋ كەرەك.
ايقايلا- ：嚷叫 ，喊呼 ，叫喊 ①〈动〉：ەسىك
喊在人有口门在 ئجۇر. ايقايلاپ 的دىندا بىرەۋ
"冲"着喊，喊呐 [转]②。：ايقايلاپ جاۋعا
，叫鸣 [转] ③ 人敌向冲边，喊呐边 .ايقايلادى
的亮天快 .ايقايلادى 响鸣 ：تاڭعا جاقىن گۈدۈك
。了响鸣笛汽候时
ايقايلاس- ايقايلا- 。态互交的
ايقايلات- ايقايلا- 。态动使的
ايقايلاۋ ايقايلا- 。态互交的
ايقايسىز 声喊呐有没，的声叫喊有没〈形〉
平，的静安，的闹不吵不，的声嚷喧有没，的
：的静 ولار ئوز كۈندەرىن ايقايسىز وتكىزىپ
。子日的已自着过地静安们他 .جاتتى
ايقاي-ۋيقاي 喧，声喊呼，声喊呐，声喊叫〈名〉

。声嚷骚，动骚；声嚷

ايقاي-ۇيقايسز ，的静静安安，的悄悄静〈形〉 。的闹不吵不，的声无雀鸭

ايقاي-شۇ 嘈 ，声嚣喧，声哗喧，声嚷喧〈名〉 ايقاي-شۇمەن جارىم كۇن ئوتىپ：声闹吵，声杂 كەتتى 吵 了去过天半中声闹 。

ايقايشى 呼招 ② 者喊呼，人的叫喊 ①〈名〉 。虫声应：人言代，舌喉 ③ 者照关，者

ايقايشىل 。的喊空欢喜，的喊呼爱〈形〉

ايقايشىلدىق 空，② 词名象抽的 ايقايشىل ① ايقايشىلدىقتىمىك ئوزى 种——是身体呼呼咋咋. 咋 السزدىكتىك بەلگىسى 呼呼咋咋，嚷叫，喊：

。点弱

ايقالا- 〈动〉 ：吻亲；摸抚，抱搂 تاماعىنان ايقالاۋ 。子脖吻亲

ايقالات- ايقالا-的态动使的 。

ايقالاۋ ايقالا- 。式定不的

ايقار- 〈动〉[旧][交，叉交织。

ايقارا- 〈副〉 ，着横，着斜 ▲ايقارا اشۇ 开敞▲ ايقارا جابۇ（物衣用）上搭着斜，着横 ▲ ايقارا قۇشاقتاۋ 。抱拥，抱搂

ايقارۇ ايقار- 。式定不的

ايقارىل- ايقار- 。态动被的

ايقاس I〈名〉① 交叉，锋交，斗搏，冲突，争斗： بۇل جولعى ايقاستا قاي جاق جەڭىپ شىعار ەكەن؟ 胜取将方一哪知不锋交次此/？ قارۇلى ايقاس ▲ 交相〔数〕 ③ 错交，点叉交 ② 突冲装武 ايقاس بۇداندا ستىرۇ [植]交杂叉交 ▲ ايقاس بۇرىش 〔数〕交点 ▲ 角对〔数〕 ايقاس نۇكتە ▲ 点交〔数〕 ايقاس سىزىق 〔数〕线叉交 ▲ ايقاس شاعىلىسۇ 。媾交〔生〕

ايقاس- II〈动〉① 交，叉交，错交：织交，叉交，锋交，战交，斗搏 ② 路道的叉交 جولدار ايقاسقان 量，交：手交 ورمانعا جاقىنداي بەرگەندە جاۋمەن ايقاسىپ قالدى. 人敌和候时的林森到快们他 。了锋交 سەنىك ونىمەن ايقاسۇعا باتىلىك بارا/ 。手交 ايقاسقان سوعىس 吗量较他和敢你 ؟ma 战③相遇④ ايعاسقان جوق 有没 到碰，遇相遇：到碰，遇相③战 。媾交〔转〕

ايقاستىر- ① ايقاس- II 的态动使 ② 交：叉交

▲ 腿郎二起中跷 وتىرۇ ايقاستىرىپ ەكى ايا眼合，觉睡 ايقاستىرۇ 。

ايقاستىرىل- ايقاستىر- 。态动被的

ايقاسۇ ايقاس- II 。式定不的

ايقۇلاقتان- 〈动〉 ：舞牙张，人凌气盛，汹汹势气 ايقۇلاقتانباي وتىر، سەنەن قورقاتىن قويان جۇرەك جوق. 爪怕有没儿这，汹汹势气么那别你 。鬼小胆的你

ايقۇلاقتاندىر- ايقۇلاقتان- 。态动使的

ايقۇلاقتانۇ ايقۇلاقتان- 。式不定的

ايقىن 〈形〉 ：的晰清，的显明，的确明，的楚清 ايقىن كورىنۇ 看得清楚/ ايقىن ماسەلە 的确明 。楚清体字 جازۇى ايقىن /题问

ايقىندا- 〈动〉 ；确明，清弄，楚清搞 ：清澄 الدىمەن قايشىلىقتىك سيپاتىن ايقىنداپ الۇ 。质性的盾矛楚清搞要先首 /. كەرەك بولاشاقتى ايقىنداۋ 认清未来/ ايقىنداپ كورسەتۇ 明确指出/ وقيعانىڭ شىندىعىن ايقىنداۋ كەرەك 。相真的件事清澄要

ايقىندال- ايقىندا- 。态动被的

ايقىندالۇ- ايقىندال - 。式定不的

ايقىندات- ايقىندا- 。态动使的

ايقىنداۋ ايقىندا- 。式定不的

ايقىنداۋىش 〈名〉 ：语位同 [语] 。

ايقىندىق ① ايقىن 切确，确明 ② 词名象抽的 。显明，性

ايقىنىراق 比，的确明较比，的点一楚清〈形〉 ماسەلەگە ايقىنىراق تانىم بولۇ كەرەك. ，的点一晰清，的显明较 的确明为较有该应题问对 。识认

ايقىرا: ايقىرا اشۇ 开敞 ▲ ايقىرا جابۇ（衣用） ▲ ايقىرا قۇشاقتاۋ 上搭着斜，上盖着横（物 。抱拥，抱搂

ايقىش 〈形〉 的形字十，的叉交，的错交 ▲ ايقىش بۇرىش [数] 。角错

ايقىشتا- 〈动〉 ：字十在错交使，起——在叉交使，起 。错交横纵使，形成弄，起——

ايقىشتال- ايقىشتا- 。态动被的

ايقىشتان- ايقىشتا- 。态动被的

ايقىشتات- ايقىشتا- 。态动使的

ايقىشتاۋ ايقىشتا- 的不定式。

ايقىش-ۇيقىش 〈形〉①横纵，的错交，的叉交 ايقىش-ۇيقىش اتىس تورابى 叉交的形字十，的：ايقىش-ۇيقىش تەمىر جول 的错交 / 网力火的章无乱杂，的八竖七横 ②线路铁：ايقىش-ۇيقىش جازۋ 体字的八竖七横。

ايلا I 〔阿〕〈名〉计，段手，策计；施措，法办 ①：بوعان نە ايلا بار！？办么什有此对，决窃，门窃 / ايلا تابۋ 找门窍 ②：计奸，计诡 / ايلاسىن بىستەتسە دە ەشتەڭە وندىرە المادى 虽然法办无毫（法办无毫）展莫筹一（ايلا تاۋسىلۋ）事于济无是但，计诡了尽用 / ايلاسى قۇرۋ 法手换变 / ايلا-شارعىسى قۇرۋ 花尽要 / ايلا-شارعىسىن قولدانۋ 采段手取 / ايلا-شارعى 招。

ايلا- II 〈动〉以（式形词动副其用常）一月个一：ول ايلاپ كەلەدى 他一来月个一；（算计）位单为：月个几连一。

ايلا-امال 〈名〉施措，法办；段手，手腕。

ايلاگەر 见 ايلاكەر.

ايلاگەرلىك 见 ايلاكەرلىك

ايلاكەر 〈形〉①的诈奸，的黠狡，的猾狡，的端多计诡②的多法办，的法办有 ③ 的人的猾刁，头滑。

ايلاكەرلىك ①ايلاكەر 的词名象抽的，法办有②猾狡，端多计诡②多法办。

ايلاق 〔土〕〈名〉峡，谷深（的边海，湖、江）湾、谷。

ايلالا- 〈动〉找，施措想，法设方想，法办想 ①：骗诈，骗欺；计诡使，头滑要 ②门窃。

ايلالاۋ ايلالا- 的不定式。

ايلالى 〈形〉找于善，的多法办，的法办有 ①：察侦的智机；ايلالى بارلاۋشى 的警机；的门窃猾狡 ②员：ايلالى تۇلكى 的端多计诡，的猾狡的狐狸 / ايلالى الدىرماس 窟三兔狡。

ايلاللىق ايلالى 的词名象抽。

ايلان- 见 اينال-.

ايلانبا 见 اينالما.

ايلاندىر- 见 اينالدىر-.

ايلانۋ ايلان- 的不定式。

ايلاپ-جىلدا- 〈动〉（式形词动副其用常）成，（地）年一，月累年间时长，（地）月个几连一，（地）不年一 ايلاپ-جىلداپ بولماسا كەزىكپەيدى 一年一次：（地）。

ايلاپ-جىلداۋ ايلاپ-جىلدا- 的不定式。

ايلاس 〈形〉同相份月，的份月同相期娩分，的同相期产，的同▲ ايلاس قاتىن مۇڭداس. 的同相期娩分，的同相份月，的份月同。

【谚】 连相病同。

ايلاسسىز 〈形〉计，的法办无毫，的法办有没筹一。

ايلاسسىزدىق ايلاسسىز 的词名象抽。

ايلاستاسىل 〈名〉谋计，门窃，法办。

ايلاۋىق 〔植〕〈名〉草紫。

ايلا-شارعى 〈名〉计奸，谋计，计诡，腕手：ايلا-شارعى قولدانۋ 采段手取 / ايلا-شارعىسىن وزگەرتۋ 变换手法 / ايلا-شارعىسى قۇرۋ 要尽花招。

ايلاشى 〈名〉头猾；人的道门有，人的多法办。

ايلاشىل 〈形〉①于善，的多法办，的法办有。

ايلاشىلدىق ايلاشىل 的词名象抽。

ايلى 〈形〉的亮明色月，的明月，的亮月有。

ايلىق I 〈名〉俸薪，水薪，资工，薪月：ايلىق ۇسىرۋ 提工资 / ايلىقتان تارۋ 从工资中扣除 / ول كەزدە ايلىق تومەن ەدى 那时很水薪低。

ايلىق II 〈形〉的月个一，的月：وسى ايلىق مىندەت 这月个的务任 / ايلىق جوسپار 月个一划的（划计月），划计的▲ جارىم ايلىق 半月的（划计月）。

ايلىق جىل [天] 年阴太。

ايلىقسىز 〈形〉没，的薪月有没，的资工拿不。

ايلىقشى 〈名〉月雇：工短，工月：ايلىقشى جالداۋ 工。

ايماق 〈名〉①区专：ايماق 区专泰勒阿 ②周围，近附，带地，区地：بول ايماقتا ەل جوق. 人有没区地个这。

ايماقتى 〈形〉大广，的广宽，的阔广，的大积面的：حابار كوپ وتپەي ايماقتى وڭىرگە تارادى. 区地的大广了遍传久多过有没息消。

ايماقتىق 〈形〉的域地，的区地，的区专：تارباعاتاي ايماقتىق حالىق ۇكىمەتى 人区专城塔 / ايماقتىق ەتنل 言语性区地 / 府政民。

ايمالا- 〈动〉①吻亲（地热狂，地烈热）：ەكى 次一上碰准。

بەتىنەن كەزەك ايمالاۋ ②颊双吻亲着替交频频 爱宠,爱疼,爱抚,爱:ايمالاعان جالعىز كەنجەسى 唯一疼的爱子儿老的拂,拂轻,拂:③ ساماڭ بەتتى ايمالايدى. 面拂风微。

ايمالاس- ايمالا- 态互交的。

ايمالات- ايمالا- 态动使的。

ايمالاۋ ايمالا- 式定不的。

ايمالاۋىتتاي 〈形〉[口]〈名〉甲盔状网[旧]。 伟魁,的梧魁,的大高 的。

ايماۋىت 〈名〉[旧]甲盔状网。

ايمشتا- 〈动〉装化,璜装,饰装:التـــــنمەن ايمشتاعان كەڭ ٶبولىم. 用的敞宽的饰装粉金 室公办。

ايمشات- ايمشتا- 态动使的。

ايمشتاۋ ايمشتا- 式定不的。

اينا 〈名〉① 镜子:دوڭگەلەك اينا 圆镜/ ٶتورت بۇرىشتى اينا 方镜/ قيىسق اينا 哈哈镜/ اينا شىنى 玻璃用镜 ② 写,照反,映:ٶومىر ايناسى 生活的写照 ▲ اينا باس 秃顶 ▲ ايناكوز 大而明亮的眼睛 ▲ اينا تاز 秃的光光亮子▲ اينا قاتەسىز (اينا قاتەسى جوق),的错差无毫地 ▲ قول اينا 小镜子的样一模一;的道道地 ▲شار اينا 大镜子 ▲ اينا مەن تاراق بار، الماساڭ دا قاراپ قال. 【谚】又有又子镜有 ▲。(你随买不买)照照先买不买,子梳 بەتىڭ قيىسق بولسا، ايناعا وكپەلەمە. 【谚】长得丑要不子镜怪要。

ايناداي 〈形〉;的晶晶亮,的滑光,的般子镜:的彻清;的坦平,的滑光 كولدىڭ بەتى ايناداي/ 镜如面湖 ايناداي جىلتىر 非常亮明/ ٶۇي ايناداي تازا 净几明窗/ جول ايناداي تەگىس 道 底见澈清水 تازا سۋ ايناداي/坦平路。

ايناكوز 〈名〉[动]鲤镜。

اينال- I 〈动〉①着绕,转……着沿,转……:行运,转运;环循;动转,转旋;行绕,走 ايناپ ارتىنا قاراۋ 身转后看/边 تاۋدى ايناپ ٶجۇرۋ 着绕山走/ جەر شارى كۇندى ايناپ. 旋盘/ ايناپ ۇشۇ 球地绕太转旋阳。/ دوڭگەلەك ايناپ تۇر. 着动转在子轮。/ قان ايناۋ 血液循环 ② 回迂,步散;逛游,游转 徊:كوشەنى ايناۋ 街逛/ ايناپ جاۋدىڭ ارتىنا شىعۋ 后背人敌到回迂 ③ 成,成化转,为变:قاردىڭ سۋعا ايناۋى 为沦,为水为变雪/ رۋحتىڭ زاتقا ايناۋى 精神变质物/ وتارعا ايناۋ 地民殖为沦 ④候时的黑天到ايناپ العاندا/ تۇڭگە ايناپ 留逗,留停,误迟;搁耽,搁:ول ەكى كۇن ايناپ قالدى. 来再,复反,返重 ⑤。天两了搁耽他 سەن ايناپ كەلەسىڭ بە؟ 来不来还你 ⑥?:备准,……要想,……要快:ول كەتۋگە ايناپ 了走备准他。▲ ايناۋشى تولقىن 波 [物]旋自 اسپان ايناپ جەرگە تۇسكەندەي (اۋە ايناپ جەرگە تۇسكەندەي)酷,热炎,热▲ باس ايناۋ 不顺 ▲ وڭسىنا ايناماۋ 沉,晕头醉 ▲ شىر ايناۋ (شىر كۇبەلەك ايناۋ)利,受阻 ▲ 圈转地原,旋转速飞。

اينال- Ⅱ 〈动〉爱抚,爱喜,欢喜:ايناپ ەن اۋزىڭنان ايلاپ ەن كوزىڭنەن 可爱嘴小的爱可 ▲ 睛眼的爱 ايناپ ەن قاراعىم 好孩子。

اينال- Ⅲ 〈动〉垂脱,出脱(宫子,门肛)。

اينالا 〈名〉①周围,周四,周围;境环;附近:مەكتەپتىڭ اينالاسى 的校学周围/ اينالاعا كوز جىبەرۋ 看望周四(顾环)/ ٶسوز قايسى ماسەلەنىڭ اينالاسىندا 话涉及哪个题问到 ② 总:尾至头从,后先;部全,共 اينالاسى ون سوم 前后四天。/ ٶتورت كۇن 钱元十共

اينالاپ 〈叹〉〈名〉爱亲(语昵亲的辈小对者长)。

اينالاپىن 贝宝;的爱可,的。

اينالاقتا- 〈动〉去转来转,去走来走;绕僚;旋盘,徊徘。

اينالاقتاۋ اينالاقتا- 式定不的。

اينالعىش: كوت اينالعىش 无复反,尔反尔出常。

اينالدىر- ① اينال- 的态动使 儿里把,翻 ② /外朝:بشەكتى اينالدىرىپ جۇڭ 翻子肠洗/ كيىمدى اينالدىرىپ كيۋ 反着衣穿,事从 ③ 服,务,搞:قىزمەتتەن كەيىن اينالدىراتىنى 弄摆 اۋدارماشىلىق. 译翻事从他余业 ④。缠纠,搁耽:سەن ونى اينالدىرماي اۋاشا ٶجۇرشى. 你别打扰:/ ول قۇر سوزبەن اينالدىرىپ 点一远走,他扰 ەكى ساعاتۋاقىت الدى. 钟个两了误耽聊闲他。

头。⑤ 哄，骗哄：سەن بالانى ايناڵدىرا تۆرشى. ……才共总，…才共一 ⑥ 。子孩儿会一哄你 把 ⑦ 人个五才共--：قايعنى ……为变……把，……为化……：ايناڵدىرعانى بەس كىسى 量力为痛悲化 ▲ ئۇتنىندى قايراتقا ايناڵدىرۇ 零为整化 ▲ ايناڵدىرۇ زاڭى بولشەككە ايناڵدىرۇ 律定换交〔数〕 باسىن ايناڵدىرۇ ① 使昏头，昏头 ▲ 骗哄，骗欺 ② 向转头晕得搞，涨脑晕头使 ئاۋۇر ايناڵدىرۇ 过罪刷洗〔宗〕 ▲ ايناڵدىرعان اۆرۈ الماي قويماس. 命要归终，病之身缠【谚】。

ايناڵدىرعىش 于善；的 …… 翻来用 ①〈形〉把能 ③ 的惑诱于善，的哄于善 ② 的……翻 ▲ 的…… 为变 …… 把能，的……为化…… 涨脑昏头得搞，的痛头人使 باس ايناڵدىرعىش 的办难；的。

ايناڵدىرۇ ايناڵدىر- 。式定不的

ايناڵدىرىل- ايناڵدىر- 。态动被的

ايناڵدىرىس- ايناڵدىر- 。态互交的

ايناڵما Ⅰ〈名〉〔医兽〕病晕眩(的羊)。

ايناڵما Ⅱ〈名〉：处弯转，处弯拐，角拐 كوشەنىڭ ايلانماسى 角拐的道街 / وزەننىڭ ايناڵماسى 处弯转的流河 。

ايناڵمالى〈形〉动流，的转周，的旋盘，的转旋的：ايلانمالى جول 盘旋路/ ايناڵمالى قور 游 ▲ 体物转自〔物〕 ايناڵمالى دەنەلەر 资 ايناڵمالى قور〔经〕 ▲ ايناڵمالى قوزعالىس 金资动流 ▲ 动运转自〔物〕。

ايناڵسوق Ⅰ〈名〉手丢》(名戏游族克萨哈)《绢。

ايناڵسوق Ⅱ〈名〉闩门。

ايناڵسوقتا-〈动〉徊徘；去转来转，去走来走，转 قولىنى ايناڵسوقتاپ كەتپەي قويۇ：绕缭，旋盘，旋盘 ئۆتىن ايناڵسوقتاپ ئۇشۇ 炊烟 / 开走不去转来 绕缭。

ايناڵسوقتاس- ايناڵسوقتا- 。态互交的

ايناڵسوقتات- ايناڵسوقتا- 。态动使的

ايناڵسوقتاۋ ايناڵسوقتا- 。式定不的

ايناڵت- اينال- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ 。态动使的

ايناڵۋ اينال- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ 。式定不的

ايناڵشاقتا- 见 ايناڵسوقتا-。

ايناڵشاقتاۋ ايناڵشاقتا- 。式定不的

ايناڵشىق〈名〉阴门，门后，海。

ايناڵى〈形〉：的子镜有，的子镜带 ايناڵى ۇستەل قوبدي/台妆梳，台镜 匣镜。

ايناڵىم 循，转流，通流，转周，转运 ①〈名〉：قاتناس قۇرالدارىنىڭ ايناڵىمىن تەزدەتۋ 加 环 ساۋدا بۇيىمدارىنىڭ ايناڵىمى 转运的具工通交速 / ايناڵىمى جەتى شاقىرىم 圈一，圈转 ② 通流品商 جارىس ايناڵىمى 里公七圈一场赛 。▲ قان ايناڵىمى 。环循液血

ايناڵمدى〈形〉转流，的通流，的转周，的转运的：ايناڵمدى تەربەلمە 。摆环循〔物〕▲ 的环循，的环，的行绕，的回迂，的弯绕

ايناڵس Ⅰ 。处弯拐，角拐②。路弯 ايناڵس-：的行

ايناڵس- Ⅱ ① ايناڵ- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ的②态互交的：住拖，身缠；……于忙，弄摆，弄，搞，事从 ەگىنشىلىكپەن ايناڵسۇ 从事农业/ ارباەمەن ايناڵسۇ 车弄摆/ بالامەن ايناڵسىپ قول بوساماۋ 。来手出腾能不身缠子孩因

ايناڵسۇ ايناڵس- Ⅱ 。式定不的

اينولا〈名〉梅乌〔植〕。

اينۇ اينى- 。式定不的

اينى-〈动〉(酒奶马指)质变，味变 ①〈动〉：اينعان قىمىز 变味的酒奶马，信失，摇动〔转〕 ② 酒奶马的味变，卦变：سوزىنەن اينۇ 言食/ سەرتتەن اينۇ 失约 ▲ جۇرەك اينۇ ① 心恶 ② 讨，烦厌，恶厌。厌

اينعىش〈形〉反，的言食，的定坚不，的摇动的：سوزىنەن اينعىش ادام 尔反尔出，的常无复 。人的言诺守信不

اينما-〈动〉：言食不，守信，持坚，摇动不 ①〈动〉象一很 ② 言诺守信 ايتقان سوزىنەن اينماۋ 长 اكەسى 亲父他和得：样一模，似酷 。样一模

اينمال〈形〉的质变，的味变：اينمال قىمىز 。酒奶马的质变

اينمالى〈形〉化变，的常无化变，的常无复反的：اينمالى 定不摇动，的尔反尔出，的定不 ▲ 人的尔反尔出 مىنەزى بار جان. 动运速匀非〔物〕。

اينماس 〈形〉用信守，的摇动不，的见己持坚 的：ايتقان سوزنەن اينماس ادام. 他话说个是他。人的二不一说。

اينماۋ 〈动〉اينما- 的式定不的。

اينت- 〈动〉اينى- 的态动使的。

اينتپا- ① 〈形〉اينت- 的否定形式：سەن ونى سوزنەن اينتپا. 你把他劝不动，你坚持原原本本的告诉他。② 言食要不他劝你。/ اينتپاي تاتۋ — 他本本原原西东的来出认眼。

اينتتىر- 〈动〉اينت- 的态动使的。

اينتۋ 〈形〉اينت- 的式定不的。

ايپاپ-جايپا- 〈动〉①二除五下三，下两下三：ايپاپ-جايپاپ تاماقتى سوعىپ الدى 三口两口地吃饭把完 ② 欲所为，为欲所心随：ەل ءۇشىن ايپاپ-جايپاۋ 在百姓中当为欲所为。

ايپاپ-جايپاۋ 〈形〉ايپاپ-جايپا- 的式定不的。

ايپار-جايپار 〈形〉爱的挑拨，引起非是的端争。

ايران 〈名〉奶酸：ايران ۇيتۋ 发酵酸奶/ اشتى ايران 发酵的头过酸奶 ▲ ايران شكەن قۇتىلىپ، شەلەك جالاعان تۇتىلار. 【谚】偷吃酸奶的，了住抓被的桶舔，了掉跑的着盛【谚】。▲ اسى جوق التىن ايقتان ايرانى بار توستاق ارتىق. 【谚】盛金的空过胜碗木的奶酸看要，表外看要不（容内）。▲ تۇزده بۇزاۋى جامىراعانىڭ ۇيده ايرانى توگىلەر. 【谚】奶酸上不吃就犊牛好不管。

ايران-اسىر : ايران-اسىر بولۋ (قالۋ) ① 惊，异诧，怪奇；奇惊，讶：كورگەن جەردەن ايران-اسىر بولدى 一采高兴，兴高 ② 讶惊到感就见。/ اكەسى كەلىپ بالا-شاعاسىنا 父亲一回来孩子们高兴得异常。

ايرانداي 〈形〉的样一奶酸和 ▲ ابرويى ايرانداي توگىلۋ 裂名败身，地扫信威 ▲ ايرانداي ايتاپ، كۇبىدەي كۇيتەۋ 布摆意任，为欲所为 ▲ ايرانداي ۇيۋ 聚神全，神会精注贯。

ايران-شالاپ 〈名〉奶酸，奶酸一类掺水，料饮类的。

ايراۋىق 〈名〉茅子拂。

ايرودروم 〈名〉场机飞：ايرودروم سالۋ 建修场机飞。

ايروپلان 〈名〉机飞：سوعىس ايروپلانى 战机斗/ تاسىمال ايروپلانى 运输机/ جولاۋشىلار ايروپلانى 客机。

ايرىق 〈名〉处叉分，处叉交：سۋ ايرىعى 河流分叉/ جول ايرىعى 路口叉。

ايرىقشا 〈副〉殊特，地特，意特，门专：ايرىقشا كەلۋ 特殊地来而/ ايرىقشا قامقورلىق جاساۋ 特殊照顾 ▲ ايرىقشا ۇقىق [法]权特。

ايرىقشالىق 〈名〉性特独，点特，性殊特。

ايرىل- ①〈动〉ايىر- 的Ⅲ 丧，去失 ② 态动被的：كوزدەن ايرىلۋ 明失/ جاننان ايرىلۋ 丧命/ اقشادان ايرىلۋ 钱丢 ③ 开离，别离，分：ايرىلاتىن كەزدە ايتقان ءسوزى 话的说所时手分/ بۇقارادان ايرىلۋ 脱离群众/ وتاننىڭ ايرىلماس بولەگى 祖国不可分 ▲ اعاش ايرىلىپ كەتتى. 木开裂，坏撕，破 ④ 分部一的割失丧 ▲ ابرويدان ايرىلۋ 了开裂头木。▲ اقىلدان ايرىلۋ 信威 ▲ ەستەن ايرىلۋ ① 智理失丧 ② 厥昏，迷昏，觉知去失 ▲ جىرتىلىپ ايرىلۋ 往攘来熙，队结群成 ▲ ايرىلار دوس ايالۇلىڭدى سۇرايدى. 【谚】友朋真 ▲ كوپ جاساعان قۇرداسىنان ايرىلادى. 【谚】西东的爱喜所你要。▲ توقال ەشكىنى ءموينىز سۇرايمىن دەپ قۇلاعىنان ايرىلىپتى. 【谚】人的辈同去失者寿长。（米把折着不鸡偷）朵耳了丢而反角偷。

ايرىلۋ 〈形〉ايرىل- 的式定不的。

ايرىلىس- ① 〈动〉ايرىل- 的态互交的：分，手分 ② 宴行钱：ايرىلىس قازان 程前奔各，离分，开席。

ايسا 〈名〉稣耶。

ايسبەرگ 〈名〉冰浮。

ايسىز 〈形〉的光月有没；的亮月有没：ايسىز قاراڭعى ءتۇن 晚夜的黑漆的光月有没。

ايت Ⅰ 〈名〉[阿]日节（的教兰斯伊）▲ ايت قابىل بولسىن. 好节过 ▲ ايت نامازى 帮尔古（的念节孜肉，节礼会，孜玛乃 ▲ ورازا ايت

。节性宰，节邦尔古 ايت قۇربان ▲ 节斋开
ايت Ⅱ〈叹〉(音声的狗使指)嗾 ايت جانۋار
驾，驾 ▲ ايت دەسە ئيت جۇگىرەدى. 【谚】
。(命遵才奴，令下一子主)去上扑就狗声一嗾
ايت- Ⅲ〈动〉① 诉告，讲，说：شىنىن ايتۇ 说
的/ راسىن ايتۇ 说 的在实 / تۇراسىن ايتقاندا
子下一— سالۋ ايتىپ(说实老)/ 的真
去出说/ ەرتەگى ايتۇ 讲故事/ ئسىز وعان ايتا
。声一 他诉告您请 ايتۇشىدا ايىپ/ سالىڭىز.
者闻，罪无者言 السىن عيبارات تىڭداۋشى جوق،
唱 ② 戒足：唱 ولەك ايتۇ 歌唱/ بەت اشار ايتۇ
杀宰门专望愿的好良示表为 ق：为专，意 特，门专 ③ 歌纱面揭
话来说 كوپ اڭگىمە بەرسە ايتا ▲ 只羊的白洁
长 ▲ ايتا بەرۋ 说老，去下说 ▲ ايتسا ايتقانداي
▲ 愧无之当，的说所象正 ；确的，传虚不名
ايتىپ اۋىز جيعانشا 话未音落；快很 ▲ ايتىپ
تاۋسقىنسىز 说 书难竹馨，的完不说也说 ▲ ايتقانى
كەلۋ 应 验 ▲ ايتقاننا كونىپ، ايداعاننا ئجۇرۋ
应 验 ▲ ايتقانىنان 听是命惟，从是命惟；从计听言
قايتىپاۋ (اينىماۋ)不 食言 ▲ ايتقانىنداي شىعۋ
从计听言；信有而言；到得做，到得说 ▲ ايتقانسىن
话的儿那，来出得说你亏 ▲ ايتقانىڭ بولايىن
▲ ايتقانىڭ كەلسىن 此如愿但 ايتقان جەردەن
劝 ② 意主出 ① ايتۇ 说所象确▲ اقىل شىعۋ
安 ▲ العىس ايتۇ 谢谢，谢感 باسالقى ايتۇ 说
▲ 定判，决裁，判裁 ايتۇ 说劝；慰 بيلىك
ايتۇ ① 辩争，论争 ② 屈叫冤鸣 داۋىس ايتۇ
诉 ▲ 福祝，告褥 زار ايتۇ 歌挽唱 ▲ دۇعا ايتۇ
▲ 褥祈主真向前死临 يمان ايتۇ 苦 ▲ كوڭىل
ايتۇ 咒 ▲(属亲的者 死)慰安，慰吊 نالەت
▲ 骂 راحمەت ايتۇ 谢致，谢感 ▲ سالەم ايتۇ
▲ 上子点到说，对得说 تاۋىپ ايتۇ 候问 ▲
توقتاۋ ايتۇ(属亲者死对) 慰 安 ▲ ئتىس جارىپ
ئسوز ايتپاۋ 默 哑不声一，语不言一-，声作 ▲
قۇتتى بولسىن ايتۇ 贺祝 ▲ 喜恭，贺祝 اجال ايتىپ
كەلمەيدى. 【谚】 。言预以难 亡死 ▲ ايتىلعان
ئسوز اتىلعان وق.【谚】一 追难马驷，出既言
▲ايتىپ قىلعان ئستىڭ ايىبى جوق.【谚】言有

。责指法无，先在 ▲ ويناپ ايتسالڭ دا، ويلاپ
ايت.【谚】开 。寸分意注得也笑玩开
ايتاق 〈名〉①嗾：声狗嗾 السىتان ايتاق ەستىلدى.
：使唆，动煽 [转] ②。声狗嗾了来传处远从
باسقالاردىڭ ايتاعىنا ىلەسۋ 受 别受(动煽的人别受
。(使唆的人
ايتاقتا- 〈动〉① 使嗾，声嗾嗾出发：ئيت
ايتاقتاۋ 狗嗾 ② 使指，使唆，唆挑〔转〕：سەن
ونى ايتاقتاماي ئجۇر. 他唆挑要不你 。
ايتاقتال- ايتاقتا- 。态动被的
ايتاقتاس- ايتاقتا- 。态互交的
ايتاقتات- ايتاقتا- 。态动使的
ايتاقتاۋ ايتاقتا- 。式定不的
ايتاقتاۋشى 〈名〉① 人的狗嗾 ② 唆挑，
者，者使指，者使唆 。
ايتاقتاۋشىلىق 〈名〉使唆，为行唆挑(的
中暗)，使唆 。动鼓
ايتاقشىل 〈形〉① 爱 的狗嗾爱 ② 爱，
的唆挑爱，的使唆欢喜 。的动煽爱
ايتار-ايتپاستان 〈副〉未，落未音话，说要刚
等 ：口开 ايتار-ايتپاستان ئسوزىن توقتاتا قويدى. 他
。去回了收话把又却边嘴到话
ايتارلىق 〈形〉值，的说一得值，的谈可
说 得 值也这 ئسوز بەّ؟ 的：وسى دا ايتارلىق
出能是你 ؟ / اقىل ايتارلىق كىسى سەن بەّ؟ 吗
？吗人的意主
ايتارلىقتاي 〈形〉① 值一得，的说一得值
说一得值，的提一得值 ：的扬赞得值，的耀夸得值，的 ايتارلىقتاي
几，近将，多不差 ② 绩成的提一得值 نايتىجە
不差们生学 وقۇشىلار ايتارلىقتاي كەلدى. 乎：
。了来都多
ايتقاندايىن 。了来起想，啊；了对〈副〉
ايتقىز- ايت- Ⅲ的 。态动使
ايتقىسىز：ادام ايقتىسىز ① 不 说，的耳入堪
话的耳入堪不 ئسوز ادام ايتقىسىز 的：的口出不
数 ② 的举枚胜不，的数胜不：ادام ايتقىسىز
。收丰的前空 مول ئونىم
ايتقىش 〈形〉的唱于善，的讲于善，的讲会：
善 ەرتەگى ايتقىش 会讲故事/的 ولەك ايتقىش
。的谣造爱 وسەك ايتقىش 的歌唱于/

ايتقىشسىن- 〈动〉讲会为以自，于善为以自
。唱于善为自，讲
ايتقىشسىنۇ 见 ايتقىشسىن-。
ايتپاقشى 〈助〉了来起想，啊，了对：ايتپاقشى، ول سىزگە سالەم ايتقان. 好您问还他，了对/。ايتپاقشى، ول اسكەر بولعان. 他，了来起想，啊兵过当还
。
ايتتا- 〈动〉节拜，年拜（时日节教宗在）：سەندەر قايسى ۋيگە بارىپ ايتتادىگدار؟ 哪到们你？了年拜去家
？
ايتتاس- ايتتا- 的态互交。
ايتتاۋ ايتتا- 的式定不。
ايتتىق 〈名〉〔旧〕拜节（旧的送赠相互人年青时）
礼节，物礼。
ايتتىر- ①ايت- 的使动态②〔旧〕许配 ▲ ٴسوز ايتتىرۋ 托人说情 ▲ قالىگدىق (قىز) ايتتىرۋ 媒说，给（子男）亲说。
ايتتىرۋ ايتتىر- 的式定不。
ايتۋ ايت- 的Ⅲ式定不。
ايتۋلى 〈形〉①有，的名驰，的称著，的名著 范模的名著 / ايتۋلى وزات 的望名有，的名定说，的定约 ②鬼皮调的名有 ايتۋلى تەنتەك 的定规，的定约在 ايتۋلى ۋاقىتتا كەلە المادى 的定规，的，此彼分不友挚【谚】. ايتۋلى دوستىگ مالى ٴبىر، كەم دەگەننىگ جانى ٴبىر 来能没间时的▲。连相运命人苦穷
ايتۋسىز 〈形〉①没，的到提有没，的过说有没 歌的过唱有没：ايتۋسىز قالعان ٴان 的过唱有 ②的过说法无：ايتۋسىز الىپ دەنەلى ادام 无：材身的大高的说法。
ايتۋشى 〈名〉人的歌唱，者讲演，者说。
ايتۋشىلىق 〈名〉唱，讲，说。
ايتۋىنشا 〈副〉说（他）照，讲（人某）据，说据：ونىگ ايتۋىنشا جاقسىندا قار جاۋىپتى. 最说他据 了雪下近
。
ايت-ۇيت: ايت-ۋيتقا قارامۋ 管不，切一顾不 一十二七三
。
ايت-شۋ 〈叹〉声畜役赶驱。
ايت-شۋلە- 〈动〉喝吆，声口牲赶出发。
ايت-شۋلەۋ ايت-شۋلە- 的式定不。

ايتشى 〈名〉拜（节孜肉或节帮尔古）的日节
。人
ايتشىلا- 〈动〉拜，节拜，年拜：بىلتىر قۇربان ايتتا ايتشىلاپ كەلگەن. 过拜来节帮尔古年去（他）
。年
ايتشىلاس- ايتشىلا- 的态互交。
ايتشىلات- ايتشىلا- 的态动使。
ايتشىلاۋ ايتشىلا- 的式定不。
ايتىل- ①ايت- 的Ⅱ态动被②说，及提，到讲：جورعاردا ايتىلعان بىرنەشە ماسەلە 所上如到的词[语] ٴسوزدىگ ايتىلۋى ▲ 题问个几的说到：ايتىلعان ٴسوز دالادا قالمايدى. 法读的词，音读追难马驷，出既言一【谚】。
ايتىلمىش 〈形〉的到提，的到讲，的过说：ايتىلمىش ماسەلە جوننىدەگى كوزقاراس بىركەلكى ەمەس. 样一不点观题问的到提所于对。
ايتىلۋ ايتىل- 的式定不。
ايتىم 〈名〉话的到讲，话的过说。
ايتىمپاز 〈形〉的讲于善，的讲会；的叨絮。
ايتىپ-ايتپا- 〈动〉讲管不，好也说不，好也说：ايتىپ-ايتپاي نەمەنە (ايتسەڭ-ايتپاي نە كەرەك) 讲不▲ 之蔽以言一，之言而总。
ايتىس Ⅰ〈名〉①对唱；唱：ٴبۇل رەتكى ايتىستا كىم جەڭىپ شىقتى؟ 诗赛（赛诗）在这次对唱？者利胜是谁中：战论，论辩，辩争，论争 ②？了论争再别们你。/。ايتىسقا ٴتۇسۋ 参加（唱对）论辩/ ايتىستى جالعاستىرا بەرۋ 下续继战论把 ▲ ٴسوز ايتىس 去，论辩▲ 会唱弹肯阿 ايتىسى اقىندار ▲ 战论。 جۇمباق ايتىس 谜猜 ▲ قىزىل كەڭىردەك ايتىس 长赛（时唱对）▲ سۇرە ايتىس 粗子脖红面 ▲ تۇرە ايتىس 短赛（指短话）▲ ايتىس ٴسوز 战论，论辩。
ايتىس- Ⅱ①ايت- 的Ⅲ态互交②诗赛，唱对：ايتىساتىن بولدىگدار ما؟ 对备准是不是们你？ ايتىسا بەرگەننەن 论辩，辩争，论争：③？唱？处好么什有去下论争老 ▲ انت ايتىسۋ 证保相互，定约相互，誓发起一 ▲ كىنا ايتىسۋ 罪怪，难责，怪责 ▲ قوش ايتىسۋ 别而辞不：قوش ايتىسپاي كەتۋ 别告，见再。

。的诗赛于善，的唱对于善〈形〉 **ايتسقش**

ايتسقشتىق ① ايتسقش 的唱对②词名象抽的 唱对水平诗赛，术技。

ايتس-تارتس〈名〉角口，吵争，辩争，论争；执争，纷纠。

ايتستىر- ايتس- Ⅱ 态动使的。

ايتسۇ ايتس- Ⅱ 式定不的。

ايتسۇشى〈名〉（的讲演，诗赛，唱对加参）者赛参。

ايتسسپ-تارتس-〈动〉发，吵争，辩争，论争生论长争，角口生。

ايتسسپ-تارتسۇ ايتسسپ-تارتس- 定不的 式。

ايۋ〈名〉① 熊：ايۋ ٶوتى 熊胆/ قارا ايۋ 黑熊/ ايۋ تابانى 熊掌/ ايۋ كۇشگى 熊崽子/ بالا ايۋ 熊幼 ② 的害：ول ٶبىر ايۋ بادام 害厉很直简他。▲ ايۋ بادام 害的厉；的暴戾；的猛凶；的悍强 [转] ▲ 木骨接[植] ▲ ايۋبالدىرعان 归当 [植] ▲ ايۋ قۇلاق (سىرعىن) 蓟[植] ▲ ايۋباس تىكەن 草鱼毒[植] ▲ ايۋ مىسىق [动] 猫熊 ▲ايۋتابان [植] ▲ايۋتىكەن 蓟[植] ▲ ايۋعا نامار 茛毛[植] ▲ 的来出教子棍是告祷做熊狗 ▲ 熊马，熊人 ▲ كىشى ايۋ 熊白 ▲ ايۋ قارا 熊黑 ▲ 星斗满，座熊小[天] ايۋ قوڭىر 熊棕。

ايۋان Ⅰ [阿]〈名〉类兽，物动 ① سۇت حورەكتى ايۋاندار 物动乳哺/ جىرتقىش ايۋاندار 牲畜，兽禽 [转] ② 兽猛/ فاشيستىك ايۋاندار 牲畜[骂] ③ 兽禽斯西法。

ايۋان Ⅱ 廊门，廊前[波]〈名〉。

ايۋانات〈名〉称泛的物动：ايۋانات باقشاسى 动园物/ ايۋانات دۇنيەسى 动物界。

ايۋاندای〈形〉的样一牲畜，的物动象。

ايۋاندىق〈名〉行人非，为行兽野，当勾生畜为残得变，蛮野得变，野粗得变。

ايۋاندان-〈动〉作发性兽，暴。

ايۋاندانۇ ايۋاندان- 式定不的。

ايۋاندىق〈名〉性兽，暴残，蛮野。

ايۋانشىلىق 见 ايۋاندىق

ايۋبادام 木骨接[植]〈名〉。

ايۋ قۇلاق 草鱼毒[植]〈名〉。

ايۋتابان 茛毛[植]〈名〉。

ايۋتىكەن 蓟[植]〈名〉。

ايۋداي〈形〉①的凶，的悍强 ② 的样一熊象，的猛凶，的悍强 [转] 巧猛灵不，的脚笨手笨，的拙笨 ③ 的戾暴的。

ايۋلىق〈名〉躁暴；悍强，猛凶。

ايۋسۇ ايۋسى- 式定不的。

ايۋسى-〈动〉凛凛风威得显，威扬武耀。

ايحاي〈叹〉（意之惜惋，叹赞示表）哟，哟噢，啊，咳。

اي-شاي〈名〉闹吵，声杂嘈，声哗喧，声嚷喧 ▲ 声吵，嘴吵，吵争 ▲ 一十二七三管不，告劝听不，呼招听不 ▲ اي-شايعا قاراماۋ اي-شاي دەسۇ 照关，呼招，醒提 ▲ اي-شاي دەۋ 闹。

ايشىق〈名〉①半，饰装形月半 ② 牙月，月新 ③ 案图形月半 ④ 环耳形月半（上朵耳畜牲） ⑤ 号记形月半 ▲ ايشىق ٶۇيىز 环嚼 ▲ 的角犄形月半。

ايشقتا-〈动〉：纹花（织）绣，案图刻 ①：各饰装子银用 كۇمىسپەن ايشقتاعان ەر-توقىم 绘描，写描 [转] ② 子鞍马的案图种：ٶومىردى قالاي ايشقتاۋ ٶومىردى قالاي تۇسىنۇگە بايلانىستى. 有活生解理何如和活生写描何如。系关。

ايشقتاي〈形〉半象；的样一牙月，的似月新。的样一饰装形月。

ايشقتال- ايشقتا- 态动被的。

ايشقتان- ايشقتا- 态身反的。

ايشقتاس- ايشقتا- 态互交的

ايشقتات- ايشقتا- 态动使的。

ايشقتاۋ ايشقتا- 式定不的。

ايشقتى〈形〉花有带，的案图有，的纹花有 ①：的人动感，的动生 [转] ② 的（案图）纹：ايشقتى سوزگە كوبىرەك قۇمارتۇ 欢喜地多过 言语的动生。

ايشقتىلىق ①ايشقتى 装，饰花②词名象抽的。现表的人感，写描的动生 ③ 饰

ايشىلىق〈形〉①：的月个一 — جول ايشىلىق

间时的月个一 / ايشلىق ۋاقىت 程路的月个
地的远遥 جەر ايشلىق :的远遥,的远〔转〕②
方 ▲ جالقاۋعا وت باسى ايشلىق جەر.【谚】懒
。远很得看也离距的塘火到把汉
ايعۇ ايىق- 。式定不的
ايىز:ايىزى قانۇ 满 到感;足意满心,足满,意满
。意惬,快畅
ايى-كۇنى 〈名〉 期日的计估,间时的定一
妇);期日的计估,间时的定一〈名〉 期娩分(女
ايىق Ⅰ 〈形〉 叉开 قالپاق 叉分,的叉开:ايىر
。子帽的
ايىق- Ⅱ ①〈动〉 散消,开散;晴放,晴 :كۇن
恢,愈痊 ② 散消云 ايعۇ 晴天 / بۇلت ايعۇ
ايعۇ 康健复恢就早他 :醒清 ③。了康健复恢就早他
康,复:ونىڭ ناۋقاستان ايققاننا كوپ بولدى.
。远很得看也离距的塘火到把汉
ايعۇ ايىق- 。式定不的
ايىز:ايىزى قانۇ 满 到感;足意满心,足满,意满
。意惬,快畅
ايى-كۇنى 〈名〉 期日的计估,间时的定一
妇);期日的计估,间时的定一〈名〉 期娩分(女
ايىق Ⅰ 〈形〉 叉开 قالپاق 叉分,的叉开:ايىر
。子帽的
ايىق- Ⅱ ①〈动〉 散消,开散;晴放,晴 :كۇن
恢,愈痊 ② 散消云 ايعۇ 晴天 / بۇلت ايعۇ
ايعۇ 康健复恢就早他 :醒清 ③。了康健复恢就早他
康,复:ونىڭ ناۋقاستان ايققاننا كوپ بولدى.
ايىقتىرۇ ايىقتىر- 的 。式定不
ايىل 〈名〉 肚鞍带肚:ايىل تارتۇ 紧(勒)肚/带
/ قايىس ايىل 皮 带肚制 ▲ ايىل قوعا 宽 叶蒲
▲ ايىلى ٴبىر بوساپ، ٴبىر بەكۇ ,定不摆摇
▲然为以不,衷于动无 ايىلمن جيماۋ 常无化变
ٴتوس ايىل 前 带肚 ▲ شاپ (ارتقى) ايىل 后
肚 ▲ ايىلدىڭ بانقانىن يەسى بىلمەس، ات بىلەر.
【谚】道知才马有只痛不痛得勒带肚(设
。(地
ايىلباس 〈名〉 子铲(带肚),环扣,环带
。子铲(带肚),环扣,环带〈名〉 ايىلباس
ايىلدا- 〈动〉 带肚紧,带肚勒:كەر ايىلداپ اساۋ
ۇيرەتەدى 勒 紧 带肚 驯服野马
ايىلدان-:كوك ايىلدان- 大 大然勃,怒暴,怒
。怒
ايىلدات- ايىلدا- 的 。态动使
ايىلداۋ ايىلدا- 的 。式定不
ايىلدى 〈形〉 肚鞍有,的带肚紧勒,的带肚勒
。的带
ايىل-تۇرمان 〈名〉 。称泛的件部各具鞍
ايىم 〈名〉 婆老,子妻,人妇 [口]。

ايىنا 〈副〉 每 月,月每:ايىنا ٴبىر كەلەدى 月每
。次一来
ايىندا 〈副〉 每一个月:ايىندا ٴبىر كورسەم.
。次一到见月个一望希
ايىندا-جىلىندا 。月把个,尔偶〈副〉
ايىپ (ايىبى) 〔阿〕〈名〉 罪 ① ,罪,过罪,罪,
状罪:ۇلر ايىپ 重严 / 过罪的重严 ايىبىن اشكەرەلەۋ
:点缺;错过,失过 ② 行罪露揭 ايىبىن
مويىندالۋ 错过的自己自认承 / ايىبىن بەتىنە باسۋ
:病毛 ,陷缺,点缺 ③ (责谴) 备责面当
مۇرنى ۇلكەندەۋ، باسقا ايىبى جوق.(他)鼻
判被) ④ 。的看难么什有没它其,点一大子
金罚 ,款罚,物财,畜牲 (的罚 :ايىپ اقشا
只一值价付交 ٴبىر قوي ايىپ تولەۋ 交 / 款罚
;金罚以处 (تولەتۋ) ايىپ سالۋ ▲ 金罚的羊
,责备 ▲ ايىپ تارتۋ 被 款罚 ▲ ايىپ تاعۋ 备
▲ 款罚付交 ايىپ تولەۋ ▲ 怪罪,问罪,责谴
ايىپقا بۇيرۇ 难责,怪责,备责 ▲ ايىپقا جەڭۋ 判
▲ 款罚处 ايىپ ەتپەگىز 请勿 ▲ 怪责勿
(ات-تون) ايىپ الۋ 收 衣大件一和马匹一值价
金罚的 اداسقانىڭ ايىبى جوق، قايتىپ ٴۇيىرىن تاپقان سوڭ. 【谚】迷知,返途
。罪 ▲ ۇرى كۇشتى بولسا يەسى ايىپقا جەڭىلادى.
。罚受者窃被道当盗强【谚】
ايىپ-انجى 。金罚,物财(的罚被)〈名〉
有 ② 犯囚,犯罪,人犯;人罪 ①〈名〉 ايىپكەر
。的行罪有犯,的过罪有,的行罪
,过罪 ② 词名象抽的 ايىپكەر ① ايىپكەرلىك
。为行恶罪,为行罪犯,恶罪
ايىپ-كىنا 见 ايىپ.
ايىپسىز 〈形〉 ;的辜无;的过罪有没,的罪无
。的错过有没
ايىپسىزدىق 。词名象抽的 ايىپسىز
ايىپتا- 〈动〉 ①;讨声,责谴;摘指,难责,备责
是不 :罪问,罪怪 سەنى ايىپتاپ وتىرعان جوق.
能不 ەلدى بەتالدى ايىپتاۋعا بولمايدى。/ 你备责
家人责指乱胡 / ونىڭ قىلمىسىن ايىپتاۋ
。的确正全完是为行罪犯的他责谴. 社旧诉控 :告控,诉控 ② كونە قوعامدى ايىپتاۋ
判 ③ 会 :刑判;罪判,罪治 ٴتورت جىلعا ايىپتاۋ

。年四刑

ايپتاعش 〈形〉喜，的人罪怪爱，的责指加乱欢。的人责谴

ايپتال- ايپتا- 。态动被的

ايپتالؤ ايپتال- 。式定不的

ايپتالؤشى 〈名〉。犯罪，人罪；者告被

ايپتاؤ ايپتا- 。式定不的

ايپتاؤشى 〈名〉①责谴，人诉起 ②者判审。者

ايپتى 〈形〉①：的罪犯，的过罪有，的罪有 有负，的错过有 ②人的过罪有 ايپتى كىسى责有你此对。بۇعان سەن ايپتىسىڭ：的任责 任 ▲ ايپتى مال被判的罪牲畜。

ايپ-شام 〈名〉：对不，错过；事怪，常反：مۇنى سۇراعانىڭ نە ايپ-شامى بار؟什有事此下一问？对不么？

ايىر Ⅰ〈名〉：子杈：اعاش ايىر木杈 / تەمىر ايىر铁杈▲ ايىر اعاش木杈▲ ايىرى پىشەن قاسىندا，كىسەنى كەرەگە باسىندا.【谚】垛草在放子杈。（条有井井）上架屋在挂索马绊，旁。

ايىر Ⅱ〈名〉：骆峰双：ايىر تۇيە骆峰双。

ايىر Ⅲ〈形〉的叉交，的支分，的叉分：ايىر جول交叉路 ▲ ايىر بالاق开叉的腿裤 ▲ ايىر قالپاق白的叉开帽毡 ▲ ايىر قۇيرىق كەپتەر燕尾 ▲ ايىر قۇيرىق قارشىعا燕尾鹰 ▲ ايىر توقىم为特而损磨受口伤部背马止防鞍制毡 ▲ ايىر تۇياقتىلار偶蹄动 ▲ ايىر تۇياق偶蹄垫 ▲ ەرتە تۇردىم，ەكى ايىر جولعا目蹄偶，物穿：底谜）。道岔进走起一晨早〔谜〕ءتۇستىم.（子裤）。▲ قوي ەگىز تۇسا，ءشوپ باسى ايىر شعادى.【谚】盛茂草，羔双产羊（景年好）。

ايىر- Ⅳ：分划，离分，开分①〈动〉：ەشكىنى ايىرىپ ال.来出分羊山把你 / تاپقا ايىرۇ分划：别区，分区；清认，认辨，别辨，辨分 ②级阶：دۇرىس پەن بۇرىستى ايىرۇ非是辨分 / قىزىل拉，开劝 ③分不绿红 الماۋ ايىرا مەن جاسىلدى تۇبەلەسكەندەردى ايىرۇ开：提，取提 ④架拉 ايىرۇ开：解分 مونداي ايىرۇ劈；开撕，开扯 ⑤油石炼提 بۇل ايىرۇ/：开叉，开 اعاش ايىرۇ劈开木 / بۇل ايىرۇ布扯 سۇيىرەگىدەگەن قىزىل ءتىل头 ⑥离间，拨挑：

亲间离会人之舌绕【谚】。سۇيگەنىڭەن ايىرار

人。⑦别离使，散离使：بالا-شاعاسىنان ايىرۇ。⑧散子离妻使：离脱使，脱解使，脱摆使 ايۇدان ايىرۇ使摆脱的熊胁威的雪 / جالادان ايىرۇ使：换兑，开换 كەسەك اقشانى ۇساق اقشاعا ايىرۇ⑨冤把：断使⑩钱零成换钱整 ەشەكتەن（ومىراۋدان）ايىرۇ：用够，持维⑪奶断使 وتىن ساتىپ تاماعىن ايىرۇ靠卖：耕，犁⑫口糊柴 تايازايىرعان جەر ▲ ايىرعان ماي用：地的深不得犁 اق پەن قارانى ايىرۇ高：油黄的子渣除去温 ▲ باس بوستاندىعىنان ايىرۇ候伺，顾照：非是清分 ▲ اس ايىرماۋ由自夺剥 ▲ ەركىنەن ايىرۇ由自失丧使，由自去失使 ▲ جون تەرىسىن ايىرۇ绽肉开皮 ▲ كوز ايىرماۋ转不目，着盯：瞧地睛。

ايىرباس 〈名〉：易交；换对，换交：اقشا ايىرباسى ▲ 价比、换兑 قۇنى ايىرباس ▲ 换交币货 ايىرباس جاساۋ交易 ▲ ايىرباس الاڭى行进换交 ايىرباس。场市

ايىرباستا- 〈动〉：换兑，换对，换交：زات ايىرباستاۋ以物换物 / تۇيەنى انقا ايىرباستاۋ以马换驼 / ايىرباستاۋعا بولادى，قايتارۋعا بولمايدى一对一：退能不换以可 / باسپا-باس ايىرباستاۋ一换交的。

ايىرباستال- ايىرباستا- 。态动被的

ايىرباستات- ايىرباستا- 。态动使的

ايىرباستانقىز- ايىرباستات- 。态动使的

ايىرباستاتتىر- ايىرباستات- 。态动使的

ايىرباستاۋ ايىرباستا- 。式定不的

ايىرباستاۋشى 〈名〉：换对，者换交者。

ايىرباسشىل 〈形〉善，的换对于善，的换交爱的物换物以于。

ايىرعسىز 〈形〉①：的认难；的清不辨分，的别辨以难，的分区以难 ايىرعسىز ءبىرى بىرىنەن：的同相，的型类个一，的样模个一一模一亲母她和得长 ايىرعسىز شەشەسىنەن样。

ايىرلا- 〈动〉：挑权用，杈：ءشوپتى ايىرلاۋ权用草挑。

ايرلاۋ ايرلا- 式定不的。

ايرما Ⅰ〈名〉①〔数〕差误▲ ايرماسى جەر مەن الگەبرالىق ايرما 差数代 ايرماسى جەر مەن كوكتەي 天壤之别。②〈价差〉额差的格价 ايرماسى 别区性质则原 پرينسيپتىك ايرما 别区/ باعا 同点：

ايرما Ⅱ〈名〉炎蹄。

ايرماسسز 〈形〉一样的别差有没，的别差有没，的样区有没，的别差有没，的别差有没，的别差

اكتىلەۋ اكتىلە-的不定式。

اكتىلى 〈形〉的幕：بەس اكتىلى دراما 五幕喜剧。

اكتىپ 见 اكتيۇ.

اكۇلا 〈名〉[动]鲛，鱼鲨。

اق I 〈形〉①的色白，的白：اق قاعاز 白纸/ اق كويلەك 白衬衫 ②的白空、的着空，的空：اق قالۇ 空下/ اق جەر 着空的地/ بىرنىشىدەن اق 白一布尸裹 ③白二穷，اققا كەدەي، ەكىنشىدەن 发白④体尸的着裹布尸裹用 سۇيەك 发白，发须白：ونىڭ ءشاشىنىڭ اعى كوبەيىپتى. 他清蛋（蛋）〈名〉：جۇمىرتقانىڭ اعى 清了多发白。⑤[转]⑦的白清，的辜无：ونىڭ اق ەكەندىگىنده 白[口]⑨。的白清是他，问疑无毫：ءشۇبا جوق. اقپەن اقتاعان ۇيلەر 灰石，灰房的刷灰白用：اعى اق، قىزىلى قىزىل 子▲进面满光红 اق ادال مالى 牲的得获（果成动劳）动劳实诚▲畜 اق ايراۋىق[植]茅子拂苇假，熊白 اق ايۋ，熊北极▲熊 اق ايىل ▲的使骑经久（马指）▲ اق 闲好手游 اق الاقان ▲的白花，的色白带 الا اق التىن ▲的获而劳不，的 اق الماس ▲刀宝 اق امۋر ▲花棉[转]② 金白 ① ▲鱼草[动] اق اندىز[植]白木香 ▲ اق اراق ▲酒烧，酒白 اق ارۋلاپ قويۋ، اق جۋىپ ارۋلاۋ 以，体尸净洗 اق ارۋلاپ قويۋ، اق جۋىپ ارۋلاۋ 以，体尸净洗 اق استىق ▲粮细 اق اسىل ▲葬埋情心的养仰敬 اق اۋىز ▲口粉 اق اۋىز بولۋ ▲获所无一 اق اۋىز قوي ▲羊肥大 اق باقاي ▲(马)雪踏浅；毛蹄白 اق بالشىق[土]灰白，灰石 ▲ اق بالىق[动]鳗，鳗 اق باس ①（物动指）▲鳝白，鳗白，毛白长头（物动指）②头白（物植指）冠（人指）③须白长（尖）▲的发头白 اق باس قۇماي[动]鸳白 ▲ اق باس قىرعي[动]鹅头白 ▲ اق باس جۋسان[植]蚰 اق باس سارى تورعاي[动]白 草大 ▲ اق باس تورعاي[动]鸭头白 ▲ اق باس تىرنا 雀▲ اق باتا 良的好祝的心衷，愿祝的白鹤头 ▲ اق باۋىر 福 ▲ اق باۋىر بۇركىت[动]雕蛇 ▲ اق باۋىر تارى 小黍粒子 ▲ اق بەزەر دە كوك بەزەر 矢口 ▲ اق بەيىل 推，却推搬百；认承不死，认否脱 ▲ اق بوز 心，心善良底 ▲ اق بيكەش 去壳黍子 ▲ اق بوز 马毛青白 ▲ اق بوز ات 毛青白 ▲ اق بوران 风，雪风暴高[动] اق بوكەن ▲ 加交雪 اق بۇرىل ▲羊的色灰浅 اق بۇيرىقتى ءولىم 病，故病死 ▲ اق بۇلت 云白 ▲ اق ءبۇيىر 高白 اق گاۋلەن ▲鸭潜背斑 اق سۇڭگۇر ۇيرەك 梁 ▲ اق گۋاردياشى 军卫白 ▲ اق دەگەنى 堂言一，诺百呼一 قارا دەگەنى قارعىس، العىس ▲ اق ەگىس 田（麦燕、麦大）麦小 ▲ اق ەزۋ 蒿白 [植]，炎角口，痕伤角口 ▲ اق ەرمەن 正洁廉 اق ەتەك ▲菱（马）白唇 ▲ اق ەرىن 枉冤受 اق ەتىنە اششى تاياق ءتيۋ 实诚，直脸花，状条色白颊面（羊山指多）▲ اق جاعال ▲品用上床（的做布白用）[土] اق جايما ▲的花花白 اق جال تولقىن 白 اق جال ▲的花花白 اق جالمىۋ ▲ 浪涛（地大）盖复雪白 اق جاپالاق 白 اق جاپسىر 细毛牛，雨细毛毛 ▲ 方大；的落磊明光；的蔼和 اق جارقىن ▲鹊鹋 اق جاۋىن ▲人妇，子妻，人女 ▲的 اق جاۋلىق ▲雨细毛牛，雨细蒙蒙，雨细毛毛 اق جەلەك ▲肉泡水（的禽猪喂）▲ اق جەم 的爽直，的朗开无劳徒，费白②色血无得泡① ▲ اق جەم بولۋ ▲益 اق جەر ，地空②处白空，处空（的张纸）▲ 无一 اق جەردە قالۋ ▲荒①熟，地的垦开未、兆吉、的利吉 ▲ اق جولتاي 空落部全，得所茵 اق جورعا ▲祥吉 ▲酒白[口] اق جۋسان ▲旧破，旧变（鞋指）▲ اق جۇلىق بولۋ 蒿陈心的仰敬以，体尸净洗 اق جۋىپ، ارۋلاپ قويۋ ▲ 花梅山[植] اق جۇپار ▲葬埋情 اق جۇزگىن[植]枣杨沙▲ اق ءجۇزدى 脸的脸白，[口]②的诚赤，的诚忠① اق جۇرەك ▲净白色白 اق جىنىستىلار ▲子分进激，子分极积 اق كەكىل ▲蒿白[植] اق يزەن ▲种人 اق كەكىرە ▲鸟雪 اق كەكىلىك ▲（马）白 اق كەندىر ▲麻苫，麻萱[植] اق كەنىز ▲苑紫[植] اق كيىت[动]鲸白 ▲ اق كيىزگە وراۋ 做举推把 اق كوبەلەك ▲来起抬毡白用人的帝皇蝴白 اق كوز ▲（属）鱼将[动] اق كوز ▲蝶 اق كوبىك ▲沫白 اق كوكقوتان 鸭脸花 ▲ اق كوكشە 良善底心[土] اق كويلەك ▲一之种品瓜甜 اق كوڭىل 鹭苍 ▲

▲ 的善心,的良善 ▲ اق كۇزەن白 ▲ 鼬白 اق كىرۋ (ۇتۇسۋ، شالۋ، ەتۋ) ▲ 发白长 اق قاباق تورعاي 理真 ▲ 鹅 اق قاز ▲ 鸢眉白 اققا زاۋال جوق ▲ 理真是远永 اق قالعان ▲ 树桦白 اق قايىڭ ▲ 荒熟;白空,地空 جەر ▲ 下空 اق قالۋ ▲ 白 اق قانات بوز تورعاي 云雀(属) ▲ اق قان اۇرۋى ▲ 病血 اق قاڭباق ▲ 球血白 اق قان تۇيىرشىگى ② 豚海[动] ① [动] اق قاپتال ▲ 属竹石丝[植] ▲ 松白,属杉冷[植] اق قاراعاي ▲ 毛白痕伤 اق قاراعان [植] ▲ 茅修 اق قار، كوك مۇز 冰 ▲ 地雪天 اق قاس قارقارا [动] ▲ 鹭白 بۇلبۇل [动] ▲ 眉白 اق قاسقا(توبەل 额前马) ▲ 狼白[动] ▲ 顶玉,心眉白(的上 اق قويان [动] ▲ 兔雪,兔白 اق قوبا ▲ 的晰白 اق قويرىق قارشىعا [动] ▲ 鹰尾白 اق قويرىق 尾白[动] ▲ 鹞草[动] اق قويرىق قىرعي قۇس 头蛇的室入在倒奶酸或子奶把 ▲ اق قويۇ ▲ 鹞 ▲ 茶花 اق قويرىق شاي ▲ 去出着活其让上 اق قويىن ▲ 雪风暴 اق قۇلاق (اق قويرىق) ▲ 桶木 اق قۇلاق شەلەك ▲ 币货值面大[口] اق قومان ▲ 壶茶小瓷陶 اق قومىرسقا [动] 白 ▲ 蚁 اق قۇر ▲ 乌雪 اق قۇت [动] ▲ 鹰尾白 اق قوتان [动] ▲ 鹭白 قىرعاۋىل (كۇمىس قىرعاۋىل) 白 [植] ▲ 雉白,鹅白 اق قىشى ▲ 芥 اق لاق ▲ 酪乳的油黄拌 اق لايلەك [动] ▲ 鹳白 اق مال ▲ 畜牲的得获段手当正靠 اق مارال 白汉 ▲ 属鳟[动] اق مارقا ▲ 鹿母 اق مويناق ▲ 葡萄白核无 اق مەيىز ▲ 玉色 白 اق ناسىل ▲ 雉颈环 [动] اق لاق ▲ 心真,意实心真 اق نيەت ▲ 人种白,种人 اق وردا ① 白 ▲ 房毡的敞宽②国汗毡 اق پاتشا ▲ 草白[植] اق وت ▲ 俄白 ورىس 杏白 اق ورىك ▲ 诗的韵押无 اق ولەڭ ▲ 皇 اق ساباقتانۋ دەرتى ▲ 病苗鹿马 اق سابان 收 ▲ 发鬓 اق ساماي ▲ 皂肥 اق سابىن ▲ 节季割 色黄浅 اق سارى ▲ 宫白 اق ساراي ▲ 白苍 اق ساۋساق ▲ 勤不体四,生书面白 ▲ 盐, 树叶无 اق سەكسەۋىل ▲甲盔优质 ساۋت 剑宝 اق سەمسەر ▲ 茅白 اق سەلەۋ ▲ 木肤

▲ 死饿畜牲,灾遭 اق سيراق بولۋ ▲ 蓬碱[植] اق سورا ▲ 黄枯(草指) سيراقتانۋ 开的奶掺 اق سۋ ▲ 汤肉的奶酸掺 اق سورپا ▲ 水 اق سوۋكە ▲ 木干,草干 اق سۇڭقار ▲ 布市白 اق سۇپ ▲ 隼矛,隼白[动] اق سۇر 骨腿羊将年青女男间夜 اق سۇيەك ▲ 色白灰 灾冬遭 اق سۇيەك بولدى ▲ 名戏游的找寻出掷 ▲ 乳母 اق ءسۇت ▲ 亡死量大畜牲 اق سۇتتەنۋ ▲ 浆灌(等麦燕,麦大,麦小) اق ءسۇتسىن اقتاۋ ▲ 养培的亲母负辜不 اق ءسۇتسىن كوككە ساۋۋ ▲ 柳白[植] اق تال ▲ 咒诅,骂咒 اق تالقان ▲子条白,票发白空 اق تالون ▲ 面炒的细较 流很族克萨哈 ② 品制奶,品食奶 ① اق تاماق 白 اق تاناۋ ▲(子脖的丽 美为意)名曲歌的行 ▲ 风殿白,病斑白 اق تاڭداق ▲ (马)鼻 تاس [口] اق تەمىرەتكى ▲ 石灰石,灰石 ▲ 癣白 اق تەرەك ▲ 杨白银[植] اق تەررورلىق ▲ 癣钱 اق تون ▲ 怖恐色白 اق تيىن [动] ▲ 鼬白[动] [口] اق تۇشا ▲ 壳麦,皮麦 (تەڭگە بالىق) ▲ 鹰鹞[动] اق تۇيعىن ▲ 鱼燕[动] اق تۇمسىق بۇعى [动] ▲ 鹿唇白 اق توت ▲ 桑 اق 富得变活生 (اقتارلۋ) تۇيەنىڭ قارنى جارىلۋ 疙奶酸 اق تۇيمەش ▲ 来起阔子日,(有富)足 [动] اق تۇلكى ▲ 球血白 اق تۇيىرشىك ▲ 瘩 اق ءتۇسۋ ▲ 夜白 اق ءتۇن ▲ 狐北、狐银、狐白 交雪风 اق تۇتەك ▲ 塌白长睛眼,障内白得 甲指 اق تىرناق ▲ 鹤白[动] اق تىرنا ▲ 加 白 اق تىستى كىتاپ ▲ 书皮白 اق تىشقاق ▲ 鼬雪扫[动] اق تىشقان ▲ 病菌杆肠大,痢 اق تىكەن [植] ▲ 刺白 اق تىلەك (اق تىلەۋ) 钨白 اق ۋولفروم ▲ 愿祝的好良,福祝的心忠 اق ▲ 清蛋 ② 好胶,乳胶 ① اق ۋىز ▲ 矿 ▲ 病粉白 اق ۋنتاق كەسەلى ▲ 毛绒色白 اق ۋلپا ▲ 柳曲水[植] اق ۋيەڭكى ▲ 宫白 اق ءۋي 平和的受接所者输方双对敌[旧] ءۋيلى امانات ▲ 儿小口黄 اق ۋرپەك ▲ 件条 ▲ 奶产再不,竭枯子奶 اق ۋرپىلەنۋ ▲ 毛绒长 ▲ 情世得懂,非是辩分 اق ۋستىنەن قارا تانۋ 票支白空 اق چەك ▲ 磷白 اق فوسفور ,子胡 اق شالۋ ▲ 茶奶 اق شاي ▲ 鸥大 شاعالا

毡指）اق شاڭقان ▲ 发白长，白花得变（发头毛羽如 بۇلت اق شاربى ▲ 的白雪，的白洁（房 ▲（马）白凹系，毛白距 اق شاشا ▲ 云之 اق شاشمەن 以 份身的人老发白 ▲ اق شەگىر 白［动］اق شورتان▲的色白灰（色毛的鹰指） 白灰 اق شۇاش ▲ 汗油色白 اق شۇلان ▲ 鲢，席围的制编草芳芳用 ▲ اق ئشي 的白略，的 ▲ 药芍，芍白［植］اق شۇعىنىق ▲ 子席芳芳 اق شىرىمتال［矿］白云母 ▲ اق شىلىك［植］等卜罗胡，类豆）اق شىرىك ▲ 树生矮，丛柳 اق ئۇزىنان 的）病烂腐 ▲ ئيت كىرىپ، كوك ئيت شىعۇ ，话的 四 不三不说 出不吐里嘴狗 喝的吃，有富活生 اعۇ ماي اق ئۇزىنان ▲ 牙象 有都的 。

اق Ⅱ〈名〉［阿］确的，实确，理真 ▲ اق بۇيرىق-تى ئولىم 亡死常正，死病，死老 ▲ اسكا تويعىزباساڭ دا، اق نيەتىڭ تويعىز.【谚】意诚 اقتىڭ وتىن اقىماق سوندىرمەيدى. ▲ 宴酒过胜 。火之理真灭难才蠢【谚】

اق Ⅲ〈名〉食奶；乳，奶 ▲ اق ئشۇ 吃 品食奶：اق بولۇ 食奶 ▲ اق شققاندا 竭枯奶（羊牛指）اق ىرىمشىك ▲（季春指）时裕充 酪奶 。

اق Ⅳ〈名〉白，障内白白眼 ▲ 翳 知无 اق كوز 的▲ 的蠢愚，的 اق ئتۇسۇ 患 障内白 ▲ كوزىنىڭ 眼同如（قاراشعىنداي）قاراسنداي 子珠 ▲ كوزىڭە اق ئتۇسسىن！［咒］成，瞎变 اعى مەن 。子瞎

اق Ⅴ 从，格位，格向有带和词体与〈气语〉和制限示表，合结词动副与或词体的格助，格 سەن-اق 就 你是/ وكىنىش-اق 你是 气语强加 سەن-اق 真 遗 只我 ايتايىن-اق 很 对/ ساعان-اق 办在就能可很 。你诉告/ بولىمدە-اق شىعار 。你问问就我 سۇرايىن-اق 室公 里/ سەنەن-اق 就 用 手/ كەلە-اق 来 一/…… 就 قولىمەن-اق 去 就…/ كەتىپ-اق 实 留在 不 قالدى-اق 了 走，住 了去要不你，了算 。بارماي-اق قوي

اق-Ⅵ 流①〈动〉淌，流：سۋ اعۇ 水流/ جاس اعۇ 血（出，流）淌/ قان اعۇ 流奔/ 泪眼流 قاتتى اعۇ 动移，动流② ：جۇلدىز اعۇ 星流/ اعىپ كەلگەن-دەر 流 民 ماشينا ：奔飞，驰疾，驰奔〔转〕③

اعىپ بارادى. 汽车在驰奔。▲ اعۇ جىلدامدىعى ▲ 量流〔物〕اعۇ شاماسى ▲ 速流〔物〕اعىپ 讲语汉他：ول حانزۇشاعا اعىپ تۇر. 他 تۇر 利流 اۇزىنان ▲星流 جۇلدىز 。▲ 利流常非得 ماي اعۇ 有富活生 ▲ اياقتاعى سۇعا اعىپ ئولۇ 飞，驰奔，奔飞 ▲ جۇلدىزداي اعۇ 锅黑背，枉冤 河成流泪 كوز جاسى كول بوپ اعۇ 进前速 ▲ 合后仰前得笑 اققانشا كۇلۇ كوزىنەن جاس ▲ 面满泪血 قان سۇداي كوزىنەن قاندى جاس اعۇ 河成流血 ▲ قۇيىنداي（قۇيىنشا）اعۇ 奔 ，跑 性忘 كەتۇ 进前快飞，走奔 ▲ قۇلاعىنان اعىپ 忘健，大 ▲ 速疾，速飞 اعۇ وقتاي ▲ سىلەكەيى اعۇ ① 心动，馋眼，馋② 涎流 ▲ سىلەكەي اعۇ 从听，去进得听 اۇرۇن ▲ 症涎流 ئسوزى اعۇ ▲ 多化变 ئشايىراعۇ اۇرۇن ▲ تالاي سۇلاراعۇ 。顺风帆一，利顺 اعۇ ئس ▲ 病胶流［植］

اقا Ⅰ 子权〈名〉。

اقا Ⅱ 长兄，哥哥［方］〈名〉。

اقابا 水留残，水积〈名〉。

اقاي: اقاي جوق، توقاي جوق 不，白不明不 。一十二七三管

اقالاقشى 人头队商［旧］〈名〉。

اقال-تەكە 马哈阿，马种良曼克吐〈名〉。

اقان: اقان اۆ 网鱼眼大，网鱼红捕 。

اقاۋ 疵瑕，损缺，点缺，陷缺，病毛①〈名〉：没里话的他 جوق. اقاۋداي 缺 سوزىندە ەشقانداي 物的损缺有 /。اقاۋى بار بۇيىمدار 病毛么什有 碗的纹裂有 اقاۋى بار شىنى：痕裂，纹裂②品 ▲ 痕裂现出，开裂，病毛现出 ئتۇسۇ اقاۋ 。【谚】الاڭعاسار ادامنان اقاۋ شىقپاي قويمايدى. 子娄出不会不人的率轻

اقاۋلان- 〈动〉痕裂现出，纹裂现出，病毛现出 。损缺

اقاۋلاندىر- 态动使的-اقاۋلان 。

اقاۋلانۋ 式定不的-اقاۋلان 。

اقاۋلى 点缺有，的陷缺有，的病毛有 ①〈形〉 。的痕裂有，的纹裂有②的损缺有，的

اقاۋسىز 没，的点缺有没，的病毛有没 ①〈形〉 裂有没，的纹裂有没②的美尽善尽，的损缺有 。的痕

اقاۋسىزدان- 〈动〉不现出病毛，现出裂纹，
。损无整完，痕裂现出不
اقاۋسىزدانۇ اقاۋسىزدان-的不定式。
اقاۋسىزدىق ① اقاۋسىز 词名象抽的 ② 词名象抽的完
。损缺无，美完，整
اقباپپاق 〈名〉毒病种一之牛。
اقباقاي 〈名〉马白节环，马雪踏浅，马白系。
اقبالىق 〈名〉鲑白小[动]。
اقبار 见 اقپار.
اقباس I 〈名〉草刺[植]。
اقباس II 〈名〉蹄漏马，炎蹄马。
اقباسقىن 〈名〉风去低[土]。
اقباتتاۋىق 〈名〉(属)花复旋 [植]。
اقباۋىر 〈名〉鸡沙[动]。
اقبەرەن〈名〉①甲盔②枪火筒长。
اقبيكەش〈名〉子黍壳去。
اقبوزات〈名〉座马白[天]。
اقگۇل 〈名〉花莉茉。
اقدابى 〈名〉布白粗，布大白，布大。
اقجەلەك 〈名〉芹欧[植]。
اقجولتاي 〈形〉的利吉，的祥吉。
اقجۇرەك 〈名〉母贝[植]。
اقزون 〈名〉布市白。
اقي- 〈动〉目瞪，眼瞪，出凸珠眼 ▲ اقي كوز
。眼凸；眼斜
اقيقات 〈名〉[阿]①事，实真，相真，情实，情真；义正，理真 ② 相真讲 ايتۋ اقيقاتىن：实正护维 نزدەۋ اقيقاتتى جاقتاۋ/理真找寻 سەنىكى اقيقات.对的你③义实④。对的，确正：真当，乎确，在实他 ونىڭ بىلمەيتىنى اقيقات. ▲理真对绝 ابسولىۋتتىك اقيقات ▲道知不在ابستراكتىلىق اقيقات 抽象理真 ▲ وبيەكتيۋتتىك اقيقات 观客理真 ▲ وتنوسيتەلدىك اقيقات 相对
。理真
اقيقاتتا- 〈动〉证论，实事清澄，实证：ماسەلەنى اقيقاتتاماي تۇرىپ قورىتىندى شىعارۋعا بولمايدى.
。论结下能不前之实证被有没题问
اقيقاتتاي 〈形〉实真象，的理真象如一样的。
اقيقاتتات- اقيقاتتا-的态动使。
اقيقاتتاۋ اقيقاتتا-的不定式。
اقيقاتتىق 〈名〉①性在实，性实真，性理真②。
。的却确，的在实，的实真
اقيقاتشىل 〈形〉的义正持主，的理真持坚。
اقيقاتشىلدىق ①اقيقاتشىل 词名象抽的 ② 坚持
。道公持主，义正持主，理真持
اقيلان- 〈动〉睛眼大瞪，睛眼大睁。
اقيلانۋ اقيلان-的不定式。
اقيرەت 〈名〉[阿]司阴，间阴，世来，世后。
اقيرەتتىك 〈形〉终，的远永，的生永；的间阴
。友之世永生永 اقيرەتتىك دوس：的身
اقيت- اقي-的态动使。
اقيىق 〈名〉雕肩白[动]。
اقكوز 〈名〉鳟[动]。
اقكىس 〈名〉鼬白，鼬雪扫[动]。
اققايران 〈名〉鲦海[动]。
اققايىك 〈名〉属菜行独[植]。
اققالا 〈名〉①雪 ② 墙雪。人
اققالاق 〈名〉鼬雪，鼠银 [动]。
اققاپتال 〈名〉①[动] 海豚 [转] ② 老练
。的猾巨奸老，的
اق-قارا 〈名〉白黑，白与是，非与错误 ▲
。情世得懂，非是清分 تانۋ اق-قارانى
اققاتپا 〈名〉虫胃皱。
اققيا 〈名〉鼬雪，鼠银[动]。
اققوتان 见 اققۇتان.
اققۇ I 〈名〉鹄，鹅天白，鹅天[动]。
اققۇ II 〈名〉座鹅天[天]。
اققۇداي 〈形〉鹅天如美，的样一鹅天象。
اققۇلى 〈形〉的多鹅天白，的鹅天有：اققۇلى كول 天的多鹅天白，的鹅天有。
泊湖的
اققۇبا 〈形〉①的色黄棕(色毛指)，的净白 ② 的白嫩
。的
اققۇباشا 〈形〉的白洁，的净白(目面指)，的白嫩
。脸圆的净白 اققۇباشا دوڭگەلەك بەت：的
اققۇلا I 〈形〉。色黄淡，色栗(色毛的马指)
اققۇلا II 〈副〉①白，地价代无，地劳徒，地白
②费白，地故无缘无，地果结无毫：اققۇلا كەتۋ
，地据根无毫：ادامدى اققۇلا كۇيدىرۋ 无害故人
③特意，地特，门专：اققۇلا بەرۋ 送意特。给

اققۇلاق Ⅰ〈名〉[动]鼠银，鼬雪。

اققۇلاق Ⅱ〈名〉耳矜(病种一的羊)。

اققۇس〈名〉土硝。

اققۇتان〈名〉[动]鹭白，鹭，鹭。

اقماعامبەت〈名〉[俗]白酒，酒。

اقمامىق〈名〉[植]茅碱。

اقمۇرت〈名〉[土]底膛。

اقنابات〈名〉白甜瓜，脆皮白瓜甜(一之种品)。

اقنار〈名〉[植]白屈菜。

اقناۋات〈名〉瓜甜大黄肉(一之种品瓜甜)。

اقپا Ⅰ〈名〉①[土]带尖的木棍 ②棍木的雪溜 ③网拖 ▲网拖 اقپا اۋ 网拖。

اقپا Ⅱ〈形〉①的动移，的动流 ②[转]的动流 ▲اقپا جۇلدىز 星流的河悬若口，的才口有，的利流[转]③的速神，的快得跑(内离距短)。

▲اقپا قۇلاق 的意大心粗，的忘健，的大性忘，اقپا قۇلاققا ايتساڭ اعىپ كەتەر، قۇيما قۇلاققا ايتساڭ قۇيمپ الار.【谚】付话讲人的大性忘和海脑入注话讲人的好性记跟，流东之流自。

اقپالى〈形〉的动移，的动流：اقپالى سۋ 井流自 قۇدىق اقپالى/水。

اقپان〈名〉[旧]二月 ▲كۇن قاڭتاردا قارعا ادىم، اقپاندا ات ادىم ۇزارادى.【谚】天月腊大的马骏犹得长天月二，步碎的鸦乌像得短步。

اقپاندات-〈动〉在于二月……，顶，雪冒风顶：قىستاعى اقپاندانعان كۇندەر ەسىنە كەلدى.气天的加交雪风着的雪冒风顶季冬了来起想(他)子日。

اقپاندات-ۋ اقپاندات-的。式定不。

اقپان-توقپان〈名〉寒大(的月二在)。

اقپار Ⅰ〈名〉①告报，息消，报情：جاقسىداعى اقپارعا قاراعاندا 根据的近最的报情看来 ②借 سۋ جوق دەگەندى اقپار ەتپ وتىر 把水有没当作口借。

اقپار Ⅱ〈名〉[土]碗大。

اقپار Ⅲ〈形〉[方]马快。

اقپارلا-〈动〉告报，息消递传，报情送：كەلەسى كۇنى وسى جايدى تاماق تاسۋشىعا بالا اقپارلاپ قويدى. 此了告报子孩的饭送天二第事。

اقپارلاۋ اقپارلا-的。式定不。

اقپارشى〈名〉告报，人的息消告报，员报情人。

اقپەرەن〈名〉枪步的银镀。

اقسا-〈动〉①一瘸一拐，走地拐一瘸一：اقساپ ءجۇرۋ 一瘸一拐走地/ سيىر اقساپ قالدى 牛瘸了：迟延，迟推，误耽，响影受[转]②。سەن كەلمەي قىزمەت اقساپ قالدى. 来有没你为因工作了受影响。

اسقاق〈形〉①的跛，的腿瘸，的瘸：ياعى اقساق، كوزى سوقىر 子跛，子瘸 ②瞎眼瘸腿：اقساق ءيتتىڭ كوڭىلى ءار جاقتا.【谚】的腿瘸。▲اقساق مالدىڭ اقىرىنا باق.(非非入想)多的想狗。▲ اقساق قوي تۇستەن كەيىن ماڭىرايدى.【谚】愈痊会畜牲的瘸腿雨；门关去贼。伞送后。

اقساقال〈名〉①老，人老，者长②人头，长族：长族有；的高已事年，的长年。

اقساقالدى〈形〉的。

اقساقالدىق〈名〉位地之人老，分身者长。

اقساقتا-〈动〉跛一跛一路走，走地拐一瘸一：اناعان نە بولعان، بۇگىن اقساقتاپ قالىپتى عوي! 了瘸腿么怎天今他？

اقساقتات- اقساقتا-的。态动使。

اقساقتاۋ اقساقتا-的。式定不。

اقساق-توقساق〈形〉不肢四，的腿少膊胳缺：的全。

اقساقتىق①اقساق，行跛，瘸 ②词名象抽的，足不，病毛，点缺②病毛的腿瘸。

اقساڭ〈名〉布白。

اقساڭ-اقساڭ: اقساڭ - اقساڭ ەتۋ (باسۋ) 一瘸一瘸走地：اقساڭ-اقساڭ ەتەسىڭ، ياعنى اقساق پا ەدى؟ 走地瘸一瘸一你？吗了瘸腿是，走地瘸一瘸一？

اقساڭدا-〈动〉行跛，走地瘸一瘸一。

اقساڭداس- اقساڭدا-的。态互交。

اقساڭدات- اقساڭدا-的。态动使。

اقساڭداۋ اقساڭدا-的。式定不。

اقساپ-توقساپ 〈副〉尽力疲精，惫疲，劳疲；
一瘸一拐。
اقسارباس 〈名〉为良为白的杀宰而愿祝的好羊顶。
اقسارى 〈名〉[动]鹰通普，鹰头白。
اقسات- ① اقسا- 的迟推，误耽②态动使的。
اقساۋ اقسا-的式定不的。
اقسي-〈动〉(牙)(头骨，出露：اقسيعان تىستەر 牙的出露/ پىشاق كەسسەپ كەتكەن جەردىڭ سۇيەگى اقسيمپ كورىنىپ تۇر. 刀方地的拉子刃面外在露头骨的。
اقسيراقتان- 〈动〉枯干，黄枯(木草指)。
اقسيراقتانۋ اقسيراقتان的式定不。
اقسيت- ① اقسي- 的使动态②齿露，牙龇：ءتىسىن اقسيتىپ كۇلۋ 笑地嘴咧牙龇。
اقسيۋ اقسي-的式定不。
اقسۋ 〈名〉水开的奶掺。
اقسۋپ 〈名〉I 布市白。
اقسۇيەك 〈名〉I 族贵：اقسۇيەكتەر توبى 族贵人工/ جۇمىسشىدان شىققان اقسۇيەك 族贵人将年青女男族哈指(戏骨掷〈名〉II (名戏游的找寻去出掷骨腿羊
اقسۇيەكتىك 〈名〉派气族贵，位地族贵。
اقسۇيەكشىل 〈形〉利族贵护拥，的族贵持支的益。
اقسىن- 〈动〉嫌白色颜：ءوڭسن اقسىنىپ ماي قويدى. 要有没就白色颜嫌。
اقسىنۋ اقسىن-的式定不。
اقسىرا- 〈动〉食奶馋，奶馋：كوپتەن بەرى اق شۇپەي اقسىراپ قالۋ 奶馋而奶喝不久。
اقسىراس- اقسىرا-的互交态。
اقسىرات- اقسىرا-的使动态。
اقسىراۋ اقسىرا-的式定不。
اقتا I 〈名〉马公的过割阉。
اقتا- 〈动〉(物谷指)壳去，皮去①：كۇرىش 子黍的皮去有没/ اقتاماعان ناري 米舂اقتاۋ，护辩③子房刷粉اقتاۋ：ءۇي 刷粉，白刷②辩己自为اقتاۋ وزى：ءوزىن 保作，白辩，解辩：قىلمسىن 脱开，雪照，反平，刷洗[转]④解اقتادى 责罪脱开⑤闲逛：سەن بۇل ءوڭىردى اقتاپ بولعان شىعارسىڭ؟ 这一了过逛都你带

报回，答报；负辜不⑥？吧：پارتيانىڭ ءۇمىتىن اقتاۋ 不负辜的党望期的/ انانىڭ اق ءسۇتىن اقتاۋ 报答的亲母养育⑦(恩之)，行履，守遵：سەنىمدى اقتاۋ 守信用/ ۇادەنى اقتاۋ 履行现实。言诺▲ ەل ءۇمىتىن ەر اقتار، ەر اتاعىن ەل ساقتار. 【谚】民人，望希的民人负辜会不雄英。声名的雄英护维会定的。
اقتابان I 〈名〉马蹄白。
اقتابان: II اقتابان شۇبىرىندى 的所失离流，遍鸿衰 اقتابان شۇبىرىندى بولۋ：的离流沛颠野。
اقتاعىر 〈名〉[土]棚窝形字人。
اقتاياق I 〈名〉役差[旧]。
اقتاياق II 〈名〉员理管利水。
اقتال- ① اقتا- 的昭到得，反平到得②态动被的。
اقتالۋ اقتال-的式定不。
اقتاماقگۇل 〈名〉[植]山梅花。
اقتاڭداق 〈名〉癣①：بەتكە اقتاڭداق ءتۇسۋ 脸的上肤皮长癣②白斑：تەرىنىڭ اقتاڭداعى 白斑③晓拂，晓破：تاڭ بەلگى بەرىپ اقتاڭداق كوتەرىلە باستاعاندا 天时明黎将即时。
اقتاڭداقتان- 〈动〉①癣长；②病斑白患，斑白现出，晓拂，晓破(色天)。
اقتاڭداقتانۋ اقتاڭداقتان-的式定不。
اقتاڭكەر 〈形〉大白腿的色白(马)。
اقتاڭلاق 见 اقتاڭداق.
اقتار- 〈动〉阅查，找查，查搜，寻翻，找翻①：قانشا اقتارسا دا تابا المادى 找有没也找翻么怎/ كىتاپ اقتارۋ 书图阅查②着：洒，掉倒③。了洒倒奶酸把他. ايراندى اقتارىپ الدى. 出托盘和，诉倾，吐倾〔转〕：كوڭىلىندە گىسىن اقتارۋ 倾诉肠衷〔转〕④情衷诉倾：جەر ءىستى بايلىقتارىن اقتارۋ 源资下地查勘▲ شەك-قارىنىن اقتارۋ 肠衷诉倾。
اقتارعىشتا- 〈动〉翻，找地去复来翻，翻地住不，柜倒箱翻。
اقتارعىشتاۋ اقتارعىشتا-的式定不。
اقتارمالا- 〈动〉翻，找查地复翻，翻地住不①

。脏内出取(时畜牲杀宰)②柜倒箱

اقتارمالات- اقتارمالا- 的 态动使的 。

اقتارمالاؤ اقتارمالا- 的 式定不的 。

اقتارت- اقتار- 的 态动使的 。

اقتارتقىز- اقتارت- 的 态动使的 。

اقتارؤ اقتار- 的 式定不的 。

اقتارىل- ① اقتار- 畅，诉倾，吐倾②态动被的 谈：اقتارىلا اڭگمەلەسۇ 纵谈③谈倒掉，洒一地 。地一了洒子奶 ᵊسۇت اقتارىلىپ قالدى. 。

اقتارىلؤ اقتارىل- 的 式定不的 。

اقتارىس- اقتار- 的 态互交的 。

اقتارىستىر- ① اقتارىس- 的 态互交的 ② 查复翻 。柜倒箱翻，找

اقتاس Ⅰ 〈名〉[口]扣白小 。

اقتاس- Ⅱ اقتا- 的 态互交的 。

اقتات- Ⅰ اقتا- 的 态动使的 。

اقتات - Ⅱ 〈动〉割阉 。

اقتاؤ اقتا- Ⅱ 的 式定不的 。

اقتاۋ Ⅱ 〈形〉的色白微略，的白较比 。

اقتاۋشى 〈名〉①的（皮）壳脱其使物谷工加 士护辩〔转〕④ 师律，人护辩③人工刷粉②人 。人报回，者答报⑤

اقتۇمسق: اقتۇمسق قارعا 白，鸦嘴灰〔动〕 。鸦乌嘴

اقتۇنجىر 〈名〉种一的子燕〔动〕 。

اقتى: اقتى قوي 羊儿遍野 ▲ 的 جىلقى، اقتى قوي 。坡满儿马，野遍儿羊，群成马羊

اقتىعسندا 〈副〉了末，终最，后最 。

اقتىق Ⅰ 〈名〉①显在留②助资的属家者死对 。(色白为多)布的处之灵

اقتىق Ⅱ 〈名〉布白 。

اقتىق Ⅲ ①اق的色颜白，色白②词名象抽的 。幸无，罪无，直正，白清，白洁③度深

اقتىق Ⅳ 〈形〉：的终临，的终最，的后最 اقتىق دەم 息一后最 رەت 次一后最/ اقتىق ᵊسوز 言遗终临 。

اقتىلى-قارالى 有，的色颜种各(畜牲指)〈形〉 。的色颜白有黑

اقتىران 鱼白小[动][名] 。

اقشا〈名〉：融金；票钞，钱，币货 قاعاز اقشا /钱花 كۇمىس اقشا 银币/ اقشا جۇمساۋ 纸币/ اقشا بولسا ...有的票钞话/.....اقشا بازارى 金 ▲ 通流币货[经] اقشا اينالىسى 场市融 ▲ اقشانىڭ قۇنسىزدانۋى[经]值贬钱，胀膨货通 اقشا تيىنان، جىلقى قۇلىننان قۇرالادى.【谚】积 ᵊجۇز سوم اقشاڭ ▲ 。(多成少积)塔成沙 بولعانشا، ᵊجۇز جولداسىڭ بولسىن.【谚】与有其 。友朋个百一有如不，钱元百一

اقشا Ⅱ 〈形〉：的白洁，的皑皑白，的白 بەت 白脸蛋/ اقشا بۇلت 白云/ اقشا قار 雪初 。

اقشايىر 〈名〉[植]麦鼠 。草燕燕

اقشالا- 〈动〉：票钞用，币货用，钱用 تولەۋ 还钱拿(还偿金现以)/ اقشالاي الۋ 现拿 ▲ 金 اقشالاي ايىپ 款罚，金罚 ▲ اقشالاي سيلىق 金奖 。

اقشالان- 〈动〉；钱有得变，款巨得获，钱到得 。气阔得变，财发，富变

اقشالاندىر- اقشالان- 的 态动使的 。

اقشالانۋ اقشالان- 的 式定不的 。

اقشالات- اقشالا- 的 态动使的 。

اقشالاۋ اقشالا- 的 式定不的 。

اقشالى 〈形〉①富，的钱趁，的多钱，的钱有 。钱有会也你：的 سەن دە اقشالى بولارسىڭ./ 的钱花②候时的钱有 قالادا：اقشالى كەزدە 。钱花要都么什里市城 ▲ 。بازار ᵊبارى اقشالى 为是场市【谚】。看人的钱有没供，开人的钱有

اقشالىق 〈名〉袋钱，包钱[土] 。

اقشام 〈名〉：晚傍，昏黄 ①昏的教兰斯伊〔宗〕②时昏黄到 (اقشام كەزى)：礼 اقشام وقۇ 礼昏做 ▲ اقشام باتۋ (اقشام 昏 ▲ 临降幕夜，黑天 (اقشام نامازى جامىراۋ) 礼 ▲ اقشام سوقىر 。眼盲雀，盲野

اقشامگۇل 〈名〉。莉荣紫

اقشاڭدا- 〈动〉②看睛眼大着瞪，视而目瞠 。雷如跳暴，怒大然勃，睛眼大瞪[转]

اقشاڭدات- اقشاڭدا- 的 态动使的 。

اقشاڭداۋ اقشاڭدا- 的 式定不的 。

اقشاسىز 〈形〉①：的穷；的钱有没 ② 候时的钱有没正 جۇرگەندە ，的钱要不 免 ：اقشاسىز

费：اقشاسز دۇنيه بارما؟ 吗西东的钱要不有
/？ اقشاسز ەمدەۋ مەن 疗治费免
اقشاسزدىق ① اقشاسز 没 ② 词名象抽的
有没为因 اقشاسزدىقتىڭ كەسىرى 穷贫，钱有
。故缘的钱
اقشاتاي 〈名〉[植]芪黄（属）。
اقشاتىر 〈名〉[植]榆叶蚊草子。
اقشەلەك 〈名〉（属多见多 ）。一的猫，狗及驼骆于
咒的驼骆对）▲ اقشەلەك كەلگىر 疽炭（病种
。的死该（骂
اقشەتەك 〈名〉南[植]芥菜。
اقشي Ⅰ 〈名〉江[旧]医湖生。
اقشي- Ⅱ 〈动〉睁，睛眼大睁，睛眼大瞪。目
اقشيت- اقشي- 态动使的。
اقشيۋ اقشي- 式定不的。
اقشيس- اقشي- 态互交的。
اقشوم 〈名〉[旧]队驼粮运。
اقشومشى 〈名〉（队驼用）人的粮运。
اقشۇاق 〈名〉[植]蒿属。
اقشۇلان 〈形〉白略，的色白点有得显，的白灰
。的
اقشۇلانداۋ 〈形〉的白淡点有，的白灰点有。
اقشۇناق 〈名〉[植]菊蒲花，目花兰。
اقشىل 〈形〉：ۇڭ的白微，的白淡，的白稍
اقشىل / 的白稍色颜 اقشىل سارى 浅黄淡）黄
▲ （色蓝蔚）色蓝天 اقشىل كوك 奶油色）/
اقشىل موڭكە [动]鲈，鲋鱼。
اقشىلدان- 〈动〉略，白发微稍，白显些
。白花有得变
اقشىلداندىر- اقشىلدان-的动使态。
اقشىلدانۋ اقشىلدان-的式定不。
اقشىلداۋ 〈形〉的白微，的白淡，的白稍。
اقشىلدىق ① اقشىل 的词名象抽②
。度深白微，度
اقشىلت 〈形〉：的色白灰；的白微，的白稍
اقشىلت جاماۋ 灰白的补丁。
اقشىلتتاۋ 〈形〉：ۇڭ的白微，的白淡，的白
。白稍天昨比色脸 كەشەگىدەن اقشىلتتاۋ
اقى 〈名〉① ەڭبەككە：钱工，劳酬，金酬，酬报
قاراي اقى الۋ 按劳取酬 / اقى تولەۋ 付酬 / مەندە
〔转〕②。（我着不管你）的你欠不我 اقىڭ جوق.
，债 ③ 务义的亲父 اكەلىك اقى 任责，务义
的你欠是不是家人？ ەلدە اقىڭ بارما：务债
堵赂行 اقى بەرىپ اۋزىن باسۋ 赂贿：④ 。债
畜牲的得获动劳当正靠 اقى ادال مال 嘴
（入收当正）▲ اقسى كەتۋ 被；取柞被，削剥
▲ 削剥 اقسىن جەۋ 给败，给输 ▲ قول اقى
▲ 物礼（的刀主给送时畜牲杀宰）نە اقىڭ بار
▲ 事么什为 نەنىڭ اقسى 么什为 تابان
▲ 酬报动劳，钱工 تەر ماڭداي，اقى
步在人的马骑【谚】。جىبەرمەس جاياۋعا اقسىن
。亏吃会不前面者行
اقىق 〈名〉玛瑙[波]。石白蛋 ▲ اقىق تاس
اقىقتا- 〈名〉镶玛瑙[旧]。饰装
اقىقتاي 〈形〉象玛瑙。的看好；的样一
اقىقتال- اقىقتا- 态动被的。
اقىقتات- اقىقتا- 态动使的。
اقىقتاۋ اقىقتا- 式定不的。
اقىل 〈名〉[阿]①智理，力智，慧智，才智，能
/ 浅短慧智 اقىلى تاياز 智理，力解：اقىلى
اقىل دا، دارمەن دە تاۋسىلۋ 智尽能 / 差力智
/ 子脑动事做 اقىلمەن ىستەۋ 索/ اقىلى بار بالا
主 ②人服理以 اقىلمەن يلاندىرۋ /子孩的事懂
，意点，子见解：مەنىڭ اقىلىم، يا دۇرىس، يا
。对不许也，对许也，意主的我是这 قاتە.
狗和马：性灵 جىلقى مەن ۋيتتىڭ دە اقىلى بار.
▲ 有都。性灵 اقىل ايتۋ（اقىل قوسۋ，اقىل
▲ 计献，谋出，意主出）اقىل كورسەتۋ، بەرۋ،
有要 اقىلعا جەڭدىرۋ ▲ 习学家人向 الۋ اقىل
▲ 制克，风上占智理让，智理 اقىلعا كەلۋ 劝
思，磨琢，思深 اقىلعا سالۋ ▲ 告从听，理道讲
容能不，议思可不，理合不 اقىلعا سيماۋ ▲ 索
▲ 理合，当妥，适合 اقىلعا سيۋ ▲ 忍
明聪，的事懂 اقىل يەسى ▲ 悟领，解理
思脑动 اقىل كوزىمەن قاراۋ ▲ 的识见有，的
▲ 意主好得觉，理合为 认 اقىل كورۋ ▲ 索
清分能，理道懂，事懂（اقىل قونۋ） اقىل كىرۋ
量商 ② 计献，意主出 ① اقىل قوسۋ ▲非是
▲ 议商，讨商，量商 اقىل قۇرۋ ▲ اقىل سالۋ
▲ 教求，教请 اقىل سۇراۋ ▲ 见意换交，量商

اقىل توقتاتۇ 智 ▲ 事懂，熟成力智 اقىل ئەس ▲ 拔点，教指，点指 ۇيرەتۇ ▲ 牙智，齿 اقىلى كوزىنده 思 ▲ 浅肤想思 اقىلى قىسقا 见 短识 اقىلىنان اداسۇ（اقىلىنان الجاسۇ） ▲ 失（智理去，智 اقىلىنان تولۇ 智 ▲ 涂糊变，倒颠魂神 اقىلىڭدى ▲ 杯贪要不 شپه ▲ 大 اقىلى 最 ▲ 是好 تابىلمايتىن اقىل（تاپتىرمايتىن اقىل） ▲ 法办的想理，意主的好最 اقىل جاستان، 自出石宝，年青自出慧智【谚】. اسىل تاستان. ▲ 中石山（畏可生后）. اقىلى اسقان جاقسىنى 人外当人的群超慧智把莫【谚】. ئەمە. 金酬付，酬报给，钱工给〈动〉 **اقىلا-**

اقىل-ايلا 〈名〉 策计，谋智；法办，意主：策划谋出 اقىل-ايلا 策划谋出/ اقى-ايلا كورسەتۇ 穷计尽智 。

اقىلاۋ اقىلا- 的 。式定不

اقىلگوي 〈形〉〔贬〕① 的意主出爱 策划谋出，士谋，者导劝，人的意主出爱 ② 的 。

اقىلگويلى 见 اقىلگوي.

اقىلگويلىلىك اقىلگوي 的 。词名象抽

اقىلگويسۇ اقىلگويسى- 的 。式定不

اقىلگويسى- 〈动〉 以自，明聪弄卖，明聪作自 اقىلگويسىمەي باسقالاردان كىشپەيىل- 为高明：别向心虚要，明聪作自要不你. دىكپەن ۇيرەن. 习学人 。

اقىلگويسىن- اقىلگويسى- 的 。态身反

اقىلگويست- اقىلگويسى- 的 。态动使

اقىلداس 〈名〉 I 谋同；人的合道同志，者议共 。者

اقىلداس- Ⅱ 〈动〉 求；商磋，商协，议商，量商 ▲ 教：作工量商 قىزمەت جونىندە اقىلداسۇ اقىلداسىپ كەلۇ 上 ▲ 教求门 اقىلداسىڭ شەشەرسىڭ، اقىلداسپاساڭ كەم كەسەرسىڭ.【谚】. 。壁碰处到行专断独，解而刃迎做着量商

اقىلداسقىز- اقىلداس- Ⅱ 的 。态动使

اقىلداستىر- اقىلداس- Ⅱ 的 。态动使

اقىلداسۇ اقىلداس- Ⅱ 的 。式定不

اقىلدى 〈形〉①，的脑头有，的明聪，的慧智有 人哲 ادام اقىلدى：的明精，的智理有，的智明灵有②话的智明 اقىلدى ئوس /（人的明聪）性：的性 اقىلدى ات有 马 ▲ اقىلدىڭ بەلگىسى بايىسا تاسىمايدى، دارەجەسىنەن اسىرمايدى.【谚】. 。逸淫奢骄不而富者贤 ▲ اقىلدى ونقا قارايدى، اقىماق قازانعا قارايدى.【谚】. 。锅着盯只人蠢，火意注人的明聪

اقىلدىلىق ① اقىلدى 的 聪，智明②词名象抽 。行言的脑头有，明

اقىلدىسىن- 〈动〉 以自，明聪弄卖，明聪作自 。明高为

اقىلدىسۇ اقىلدىسىن- 的 。式定不

اقىل-ەس 〈名〉 智理；脑头；悟觉，识意，志神：好（他） اقىل-ەسىنەن ايىرىلعان جان سەكىلدى. 。人的智理失丧象

اقىل-كەڭەس 〈名〉 ；策献，子点，意主，议建 一出长兄为作 اعالىق اقىل-كەڭەس ايتۇ：告劝 。意主点

اقىل-وي 〈名〉 ▲ 育智，脑头，智才明聪，慧智 اقىل-وي ەڭبەگى 动劳力脑 。

اقىل-ويلى 〈形〉 发力智 ，的脑头有 ，的明聪 。的虑熟思深；的达

اقىلپاز 见 اقىلگوي.

اقىلپازدىق ① اقىلپاز 的 唯［哲］② 词名象抽 。论理

اقىل-پاراسات 〈名〉 ：能智，智才，慧智，力智 جوعارى اقىل-پاراسات 慧智的度高 / ادامعا ءتان اقىل-پاراسات 的有具所人 。能智

اقىل-پاراساتتى 〈形〉 有，的能才有，的智才有 。的明之知自有，的养修

اقىل-پاراساتتىلىق اقىل-پاراساتتى 名象抽 。词

اقىل-سانا 〈名〉 。脑头，想思，力解理，力智

اقىل-سەزىم 〈名〉 。性悟，悟觉，脑头，智理

اقىلسىز 〈形〉 没，的明聪不，的笨愚，的蠢愚 اقىلسىز：的涂糊，的清不脑头，的脑头有 قىلىق اقىلسىزعا ايتقان ءسوز زايا/为行的蠢愚 ▲ 力费白理道讲才蠢给 اڭقاۋ ءبورى قوي ۇركىتەدى، اقىلسىز ادام ءل ۇركىتەدى.【谚】. 。人众吓恐会只人的蠢愚，群羊跑惊狼的拙

اقىلسىزدان- 〈动〉 愚变，涂糊变，智理去失 。疯发；呆痴变，笨

اقىلسىزداندىر- اقىلسىزدان- 的态动使。

اقىلسىزدانۇ اقىلسىزدان- 的式定不。

اقىلسىزدىق اقىلسىز 的词名象抽。

اقىلشى 〈名〉①策划谋出，士谋，人的意主出。②赞参，谋参，问顾人的。

اقىلشىلىق 〈名〉谋出，策献计献，事之问题策划。

اقىلى Ⅰ〈形〉①酬有，的劳酬有，的酬报有。金的钱工有，的酬报有：ول ساعان اقىلى. 他欠你的。②钱的任责有，的务义有：بۇل جۇمىسقا كىم اقىلى؟ 这件事的谁是责任？

اقىلى Ⅱ〈名〉办好，意主好：法اقىلى سەن ەكەۋىڭ باربۇدار. 你们两个一起去，主意是这好。

اقىم 〈名〉体尸置中墓(墓中)。

اقماق 〈形〉①愚蠢，的气傻里傻，的呆痴，的傻子，人蠢。▲اقماق بولۇ① 当受骗② 事蠢做人蠢。▲اقماق ەتۋ 弄捉，弄愚。▲اقماق باس ايافقا تىنىشتىق بەرمەس.【谚】为作所无碌忙日终人蠢。▲اقماقتىڭ اقىلى تۇستەن كەيىن كەلەدى.【谚】(亮葛诸后事)明聪才后事人蠢。

اقماقتان- 〈动〉愚蠢得变，事蠢做：事从率草；话人说要，话傻说别اقماقتانباي ادامشا سويلە。

اقماقتاندىر- اقماقتان- 的态动使。

اقماقتانۇ اقماقتان- 的式定不。

اقماقتىق ①اقماق 的词名象抽。傻，蠢愚②为行瓜。

اقماقشىلدىق 见 اقماقشىلىق.

اقماقشىلىق 〈名〉为行瓜傻，傻呆，蠢愚。

اقىن 〈名〉人诗间民，人诗，肯阿。▲سۇرىپ سالما اقىن 人诗兴即。▲حالىق اقىنى 民间诗人。

اقىندىق 〈名〉①才天之肯阿，能才的人诗。②才的人诗：اقىندىق قابىلەت 的肯阿，的才人诗智。

اقىنسى- 见 اقىنسىن-.

اقىنسىماق 〈形〉(人诗)的才天无诗的般一，(人诗)的人诗当想(人)的人诗出摆，人诗是为以自。

اقىنسىن- 〈动〉人诗为以自，人诗充冒，人诗成装，式架。居自人诗。

اقىنسىنۇ اقىنسىن- 的式定不。

اقىنشا 〈形〉人诗像，的似肯阿像，的样一人诗像，的似肯阿像，的样一人诗间民。

اقى-پۇل 〈名〉金酬，酬报，钱工。

اقى-پۇلسىز 〈形〉免，的钱要不，的酬报有没，的费。

اقىر Ⅰ〈名〉槽：ات اقىرى 马槽/جەم-ءشوپ اقىرى 草料槽。

اقىر Ⅱ〈副〉结根归，究终，于终，终，末①：جىلدىڭ اقىرى 年终 / ايدىڭ اقىرى 月底 / 底凡②。了跑于终他. ول اقىرى قاشىپ كەتتى. ءسوز تىڭداشى، اقىر ۇناماسا بىرەۋدى بىرەۋ زورلامايدى. 会总，是总，正愿不正凡，说我听。/ اقىر ءبىر كۇنى بەت كورىسەرسىڭدەر. 谁迫强会不也谁话的意。▲的面见会天一有总们你。▲اقىر ايا ع ى 于至甚，至甚(么什)连，(谁)连。▲اقىر سوڭىندا 最后，اقىر ايا ع ىندا 最后，终最。▲اقىر زامان ① 日末 ② 难灾。▲اقىر زامان ورناتۇ 带来灾难宁安得不使，难灾。▲اقىرىنا دەيىن زامانىدى ءتوندىرۇ 危言耸听。▲اقىرىنا دەيىن (شەيىن) 直到后最。▲اقىرى (اقىرىندا) 到后最。▲اقىر زامان اقىر① 日末 ② 难灾。▲اقىر زامان 最，终，后会畜牲的腿瘸【谚】. اقساق مالدىڭ اقىرىنا باق. (望希去失要不)愈痊。

اقىر- Ⅱ〈动〉①责指声大，责斥声大：بالاعا بەتالدى اقىرما 责斥声大便随要不你。②子孩责斥声大便随要不你。③说着喊：اقىرىپ سويلەۋ 嚷叫，叫大喊大咆：ايۋ / ءىرىستان اقىرۇ 怒吼，哮吼在子狮：ايۋداي اقىرۇ 雷如跳暴。▲ايۋداي اقىرۇ 吼熊。▲ءىرىستانداي اقىرۇ 凛凛风威。

اقىراي- 〈动〉目瞠，眼瞪：اقىرايا قاراۋ 眼着瞪着看。

اقىرايت- اقىراي- 的态动使。

اقىرايۋ اقىراي- 的式定不。

اقىراقتا- 见 اقىراڭدا.

اقىراقتاۋ اقىراقتا- 的式定不。

اقىراڭدا- 〈动〉声，眼瞪子胡吹，骂叱，呵叱：اقىراڭداماي جونىمەن سويلە. 厉俱色吹要不你。讲慢慢话有，眼瞪子胡。

اقىراڭداس- اقىراڭدا- 态互交的。
اقىراڭدات- اقىراڭدا- 态动使的。
اقىراڭداۋ اقىراڭدا- 式定不的。
اقىراپ 〈名〉[阿][旧] 月十。
اقىرعى 〈形〉末尾,的了末,的终最,的后最 اقىرعى جەڭىس/利胜的后最 اقىرعى ءبىر شەگە/子钉个一的后最 اقىرعى نىسانا/标目的: اقىرعى ناتيجە(局结)果结的后最。
اقىرەت 〈名〉[阿]尸裹,衣裹装,衾尸,衣寿 اقىرەتكە وراۋ 裹装衣寿用布:。
اقىرەت Ⅱ 见 اقيرەت.
اقىرەتتە- 〈动〉(尸)裹布尸裹用。
اقىرەتتەي 〈形〉布尸裹和,的样一衣寿象 ① 的磨折受,的熬难,的难限 ② 的似象。
اقىرەتتەل- اقىرەتتە- 态动被的。
اقىرەتتەت- اقىرەتتە- 态动使的。
اقىرەتتەۋ اقىرەتتە- 式定不的。
اقىرەتتىك 〈名〉① 布尸裹,的衣寿做用 ② 的世永生永,的变不生永,的远永。
اقىرەتشىل 〈形〉虔,的神信笃,的主真仰信 ▲ ءالى جەتپەگەن-اقىرەتشىل.【谚】弱的诚。腰撑他为主真信深者。
اقىرلا- 〈动〉[口] ① 完 ② 光花,耗消,尽用。束结,结终,结。
اقىرلات- اقىرلا- 态动使的。
اقىرلاۋ اقىرلا- 式定不的。
اقىرت- اقىر- 态动使的Ⅲ。
اقىرتۋ اقىر- 式定不的Ⅲ。
اقىرتۋ-جەكىرتۋ اقىرىپ-جەكىر- 式定不的。
اقىرى 〈副〉① 后,局结 ② 了末,终最,后最 ▲ ءىس اقىرى ① 连 ② 终最,后最 果……都。
اقىرىن 〈副〉① 地慢缓,地腾腾慢,地慢慢 اقىرىن ءجۇرۇ 地徐徐,地缓迟,地里斯条慢/走慢 اقىرىن سويلەۋ 说地里斯条慢/ قارقىنى اقىرىن 进缓迟度 ② 地悄悄,地轻轻: ەسىكتى اقىرىن قاعۋ 门敲地轻轻/ وعان اقىرىن ايتا سال. 你诉告地悄悄。
اقىرىن-اقىرىن 〈副〉①缓,地腾腾慢,地慢慢 ②地徐徐慢,地不,地渐逐 ③ 地悄悄,地轻轻

。地觉不知
اقىرىندا Ⅰ 〈副〉终,果结;了末,终最,后最 اقىرىندا بىرلىككە كەلۋ 统得取后最/究终,于: اقىرىندا نە بولدى؟ 了样么怎果结/? اقىرىندا ونىڭ ايتقانى كەلدى. 了中说于终他。
▲ ءىس اقىرىندا 终最,后最。
اقىرىندا- Ⅱ 〈动〉下缓迟,来下慢缓,慢放 ①: اقىرىندامايى، تەزىرەك قيمىلداڭدار. 来别们你/ ونىڭ ءجۇرىسى 来起动行快尽要,蹭磨。 ② 了来下慢度速的走他. اقىرىندايى باستادى.
اقىرىندات- اقىرىندا- 弱减,来下静平,来下息静. (式形词动副其用) ③。了来下弱减渐逐风
اقىرىندايى ④开打地轻轻 اشۋ: 地悄悄,地轻轻 اقىرىنداپ: 地和温,地和平,地和气平心 اقىرىنداپ ايتۋ。讲地和气平心
اقىرىندات- اقىرىندا- 态动使的Ⅱ。
اقىرىندالا Ⅰ اقىرىندا- 式定不的Ⅱ。
اقىرىندالاۋ 缓迟较,的慢缓较,的慢较〈形〉Ⅱ اقىرىندالاۋ ءجۇرۇ 些一慢得走/ قارقىنى اقىرىندالاۋ: 的慢缓较度速。
اقىرىندىق ①اقىرىن 迟,慢缓 ② 词名象抽的缓。
اقىرىنسىراق 的缓迟较,的慢缓较,的慢较〈形〉。的悄悄微稍,的轻较比 ②。
اقىرىپ-باقىر- 〈动〉叱,叫大喊大,叫又喊又呵。
اقىرىپ-باقىرۋ اقىرىپ-باقىر- 式定不的。
اقىرىپ-جەكىر- 〈动〉: 吼,备责声大,斥呵: العاشىندا اقىرىپ-جەكىرمە دەپ سەسكەنىپ ەدى. 备责声大会不会怕害点有始开。
اقىرىپ-زەكىر- 见 اقىرىپ-جەكىر-.
اقىرىپ-شاقىر- 〈动〉大,叫大喊大,叫喊声大。喊呼声。
اقىرىپ-شاقىرۋ اقىرىپ-شاقىر- 式定不的。
اقىرىس- اقىر- 态互交的Ⅲ。
اقىسىز 〈形〉有没,的劳酬有没,的酬报有没 اقىسىزەڭبەك: 有没的偿无,的费免,的钱工 اقىسىز وقىتۋ/动劳的酬报有没。育教费免。
اقىسىز-پۇلسىز 〈形〉,的钱要不,的酬报有没。的费免

ال I 〈连〉①,而然,而,么那 (用作接连起) 来我? مەن كەلدىم، ال، ول قايدا؟ 此除,而然 مۇنان باسقا ال، / ? 呢他那,了好,吧好 (思意的求要或促催示表) ② 外之 好,吧 ال، كەتەيك! 喂;吧请,请,来;了得,了 上,吧请 ال قانە، تورگە شعىڭىز / ال! 吧走们我 别,了得 ال مندى، مەرەگەستى قويىڭدار! 坐边 ال، ايتشى 来 吧讲一讲,来 ! / ال 了闹再 جۇرسەڭشى! 喂 吧走快!

ال- II 〈动〉:受接;到得,到收;领,取,拿①: البىپ كەلدىڭ بە؟ 有没了来拿你? / البىپ كەتۋ 拿(带)/走 البىپ قويۋ留下(给)/ ايلىق الۋ 领 / اقى الۋ 资工 الاسىڭ با، المايسىڭ با؟ 你要不要? / پىكىر الۋ 见意求征/ اسكەر الۋ 兵征 ③占,有占,据占,, 占领: ۋاقىت الۋ 占时间/ العان نارسەلەرى (他) 买 :بەلەت الۋ 西东的有占/ 票买 كىتاپ الۋ 书购 ④买购,买 :بەستەن ەكسىنى 减,减[数] ⑤ الۋ 二减五 ⑥剪,理: شاش الۋ 理发/ تىرناق الۋ 甲指剪 ⑦娶: قاتىن الۋ 娶 ⑧亲结,破擦,破划,破咬 :قولدى تاس البىپ كەتتى. 石手了破划头。/ 破 ⑨口伤的破咬马种 جارا ايعىر البىپ تاستاعان 把你 :باس كيىمىڭدى البىپ قوي. 掉去,抹,摘 词动副 -پ 和 ① 词动助作 ⑩。来下摘子帽 :身本体主为是的目的作动示表合结 ول ءبىراز ۋىيقتاپ الدى. 儿会一了睡他。/ ول جازىپ الدى. 了来下写他 -ا، -ا ء، -ە، 和②。 -ي 副动词动成构合结词动式动能的:وقي الا- مىن. 读能我。/ ول كەلە الادى. 来能他。 ▲ اياق ▲伐步,子步,展进,度速;头劲,神精 البىس 爽作动,擞抖神精,满饱神精 اياق البىسى شيراق 中暗,算暗 ② 腿绊,脚绊① الۋ اياقتان ▲利 ② 跑着拉,跑奔(马指) ① الا جونەلۋ ▲ 鬼捣 ▲去下续继忙赶,去下接(题话将) الا قاشپا :的据根无 ②的远不跑,的跑短① الاقاشپا 前提,先预,先事 الدىن الا ءسوز 无谈之稽 ▲ الدىن الۋ 防提,止防 ① القمىنان الۋ ▲ 压施,子脖卡 ② 子脖卡,子脖住 المايتىن ▲下天于敌无,垒保的破不攻有没 قامال جوق ▲ 李报桃投 الماقتىڭ دا سالماعى بار. البىپ

جۇرە الۋ ▲负担能,握掌能,上跟能 البىپ قاشۋ 情心 ▲倒摔下一ۇرۋ— البىپ ۇشۋ ▲婚抢 اسىراپ الۋ 收 ▲乱意慌心;严不境心,安不 ▲ 高提望威,望名了有 اتاق الۋ ▲养抱,养 اتتان الۋ ات-تونىن الا قاشۋ ▲马下拉,避回 念挂,念惦 ② 到说,到提 ① اۋىزعا الۋ ▲ 避 口(的疖、疮)破弄 ① اۋزىن الۋ ▲吃始开 ③ 不受接,兴高不到感 اۋىر الۋ ▲嘴堵,赂贿② 发…… 着冲,气出 اشۋىن الۋ ▲头过为认,了 ▲ 巧技握掌,律规握掌 ءادىسىن الۋ ▲ 愤怨泻 ▲ 闲得不,交开可不得忙,头埋 باس الا الماۋ باس الۋ 粒结,浆灌 ① باس الماۋ ▲ ,抬不也头 ▲ 志致心专,头埋 ② باسىن الا قاشۋ ;占强,占霸,占侵 الۋ باسىپ ▲ 避躲,避回 بايگە الۋ ▲ 福祝受接 باتا الۋ ▲ 据占,领占 变 ① بەل الۋ ▲ 奖获 ,奖得;茅前列名,先领 ▲ 大强得变 ,力势有得变 ② 厚增,多变,大 ▲ 动移……向面,去走……朝,发出 بەت الۋ بەتتەن الۋ بويدى الۋ 舒 ▲识知习学 ءبىلىم الۋ ▲ 醉陶人令,服 عيبىرات الۋ 以……训教取吸,样榜为 ▲ دامىل 结,浆灌 ءدان الۋ ▲停不刻一,息停不 الماۋ دارەت الۋ ▲ 粒 ▲洗小,身净,净小[宗] دەم 脚歇,息歇,息休 ② 气吸,气喘,息呼 ① الۋ ▲心心安安,在自由自 دەمىن ەركىن الۋ ▲ دىق الۋ ەكى وكپەسىن قولىنا الۋ 气 ▲仇记怨结 ەنشى الۋ ▲试考 الۋ ەمتيحان ▲ 跑猛,吁吁喘 ەر-توقتىمىن باۋىرىنا الۋ ▲产财得分(时家分子儿指) ەرىك الۋ ▲气脾发大,雷如跳暴 ەسەپ الۋ ▲恋迷被,引吸 الۋ ەرىكتى ▲ 由自得 ▲纳采;……作算 الۋ ەسەپكە ▲算清,账算 ەسەسىن الۋ ەسكە ▲账算,仇报 ەسىن الۋ ▲ ,放不住揪 الۋ ەتەكتەن ▲滥泛;开展,展开 ەتەك 不②子脖掐,领揪① الۋ جاعادان ▲挠阻,碍阻 来的总,说来的总,之总 جالپى العاندا ▲重尊 ▲磨折,难为使,恼苦使 الۋ جان القىمعا ▲看 جانىن الۋ جان بەرىپ، ▲命要 جان ▲ 讯审 ② 答回,题答 ① جاۋاپ الۋ ▲ 杀 جاستىعىن الاجاتۋ ▲个一算个一死打 جەردەن

用，打地住不 ▲喉间受 تاياقتىڭ استىنان الۋ ▲夺抢，抢 تارتىپ الۋ ▲打狠棒棍 ▲ 养培被，育教受 الۋ تاربيە ▲ 育教受接 تەڭدىك الۋ ▲等平取争 تۇنقىنعا الۋ 逮，捕拘 تىنىم الماۋ ▲获俘，捕 تىنىم كورمەۋ، تىنىم 歇，息休 تىنىس الۋ ▲息停不，闲得不 تاپپاۋ）安让不，静安得不，搅打 تىنشىن الۋ 脚歇，息 听，话听 الۋ ▲记登 تىل ▲宁 تىزبمگە الۋ ▲人伤口出 تىلىن سالىپ الۋ ▲从顺，从 误耽 ۋاقتىن الۋ ▲放不住（抓）揪 ەتەكتەن الۋ ▲住逮，住抓 الۋ ▲ 间时误贻，间时 ① حابار الۋ ▲息信了有，息消到得 شاعىپ الۋ 看好，的儿样象 باس الۋ ▲正过枉矫 ▲ 的 الىپ التى، جەپ جەتى بولماس.【谚】 。了不富宜便占

ال Ⅲ：ال كۇرەڭ 。色棕浅

ال Ⅳ：ال قىزىل 。色红鲜

ال Ⅴ〈形〉[旧]的伪虚，的虚，的假：ال ٴتىلى ەمەس 这 尊自妄 ▲ ال كەۋدە。话假（的他）是不这 。的切一空目，的大十光五，的白花，的花，的色杂 ①〈形〉Ⅰ **الا** 和不 ② 云彩 الا بۇلت/牛花 الا سيىر：的色 اعايىن：的纷纠有，的执争有，的睦和不，的纷纠闹间之弟兄 بولعان جاقسى ەمەس. اراسى الا مالدىڭ الاسى：的诈诡，的滑奸 ③ 。事好是不的畜牲【谚】 سىرتىندا، ادامنىڭ الاسى شىنىدە. 肚隔心人）里心在藏诈奸的人，边外在露斑色小白眼 الاسى از قارا كوز：白眼，眼白④。（皮，的拉拉稀稀，的匀均不［转］⑤ 睛眼黑的庄的拉拉稀稀 الا شىققان ەگىن：的匀不度密：的同不（度态），的别区有［转］⑥ 稼 سابالقتاستارعا الا قاراۋعا بولمايدى. 要们学同对 ▲（水指）浊溷，浊浑 ▲ 。仁同视一纷纠有，的执争有，的和不，的歧分有 الا اۋىز 歧分，和不，纠纷 الا اۋىزدىق ▲ 的意敌有，的 滑头油，的滑狡，的滑刁，的滑油 ▲ الا ايا踏，白管，（马）腿白（جىلقى） ▲ الا ايا的脑 الىپ، جەرگە سالۋ（جەردەن الىپ، جەردەن سالۋ）▲责指，备责，责斥 جۇرەگى الىپ ۇشۇ，惯习②嗅，儿味闻① الۋ ٴيىسىن ▲乱意慌心 儿娶 الۋ كەلىن ▲复报，仇报 الۋ كەك ▲习熟 ▲看地睛转不目，视凝 الماۋ ▲ كوز ▲妇媳 كوزگە جاس الۋ ▲泪着含眼两 كوزدىڭ جاۋىن الۋ ▲目满琅琳，目夺彩光 الۋ كوز وتىن العانداي，眼合，儿盹打 الۋ شىرىمسىن ▲亮漂，看好 蔑、视轻，上不瞧，起不看 الماۋ كوزىنە ▲寐假 下往，头低，头抬不 الماۋ جەردەن كوزىن ▲视 ▲看 الۋ كوڭىلىنە الماۋ ▲里心在放不 كوڭىلىنە 妒嫉，妒忌 الماۋ كورە ▲恨记，里心在记 试摘 الۋ كۇيەك ▲毛秋剪 الۋ كۇزەم ▲醋吃 摔）②刻片息休① كۇش الۋ ▲（配交让）毡情，同赞 الۋ قابىل ▲过迈上头者败从者胜（时跤照，怀关予给，顾照 الۋ قامقورلىعىنا ▲受接 蔑，视歧，起不看 الماۋ قاتارعا ▲接迎，迎欢 الۋ 与羔羊把 الۋ قوزى ▲议决出作，定决出作 قارسى 巴实老 الماس ٴشوپ قوي اۇزىنان ▲开分羊母 ▲允相身以 قويىنىنا الۋ ▲矩矩规规，交于手着 الۋ ① 手握 ② قولعا ▲定相手握 ▲ 捕逮 ② 来起干始开，…… قولتىعىنان الۋ 马备着牵 الۋ قوسارعا ▲ 扶搀（下窝腋从） ▲午鼓到得②补滋，体身养补① قۇات الۋ 血还偿 الۋ قۇن ▲婪贪，厌无得贪 قۇلقىن 到感 الۋ قۇپ ▲受接，同赞 ٴلاززات ▲赏欣；感快到得，趣乐到得，服舒 مازانى الۋ ▲静安得不，乱扰，搅打 مويىنىنا الۋ ①承认，脖着缩 الۋ مويىنسىن شىنە ▲ 负担，担承②错认有，会机到得，能可了有 الۋ مۇمكىندىك ▲子 ▲攻围，围包，来起围 ورتاعا الۋ ▲件条了 急着 الۋ كەلۋ ▲ وت الا ▲有具，有占 ورىن ③火着，燃点②火取，火借① الۋ وت ▲ 急焦 动不着呆，走不着坐 الۋ وتىرىپ ▲ 动发（等车汽）④ 响打（枪）火走 ▲柴坎，柴打 وتىرىپ ▲饰，色角演表 ولمىنەن الىپ قالۋ ▲来过救抢，命救 ٴۇش الۋ ▲仇报，复报 ۇلگى الۋ 以 …… ▲样榜为 ريزالىق الۋ，意同得征 ▲解凉得取 سالەم الۋ ▲训教取吸 ساباق الۋ 接

الا ▲猫林丛[动] الا ▲（马）雪 الا ايا ئمالىن
الا ▲狂若喜欣，意得洋洋烈彩高兴 ئبورتتى
الا ▲乌驹川小 [动] بۇلبۇل الا بۇلت قازى（指
الا ▲蛛网圆[动] الاۋبۇيىل ▲多不肪脂(肋马
گۇلىك [动] 蝥斑 ▲ الا جازداي（كۇزدەي،
قىستاي）整（天冬，天秋）天夏一（天冬，天秋）天夏个整
密疏，的齐不差参 ① الا جاۋلى ▲（天冬，天
باقا 花 الا جىلقى ▲的结团不，的和不 ② 的匀不
一做不；宜便点一占不 الا ئجىپ اتتاماۋ ▲的非生是惹，的纷纠造制
▲视仇，目反 الا كوز بولۇ ▲马 الا ئجىپ اتتاماۋ
الا كوز قۇس [动]花鸭潜脸 ▲轨越不；事坏点
（قاراۋ）厌恶，恨憎；恶憎；恶嫌，恶厌 ▲对冷眉横
الا كولەڭگە 晨昏，昏暗，胧朦 ▲ الا كوڭىل 心三
乌嘴小[动] الا قارعا ▲的定不神心；的意二
道公不，彼薄此厚 الا قويدى بولە قىرقۇ ▲鸦
▲专不思心，实踏不，马意猿心 ▲ الا قۇيىن
الا قول 不（种一）▲仁同视一 الا قۇماي [动]兀
الا ▲雀喉白[动] الا موينىاق تورعاي ▲的离陆驳斑，的斑有
تارعىل [动] الا تورعاي ▲的花，的斑花带 شىبار
▲鸭野[动] الا ۋيرەك ▲云散，云状网 بۇلت
情）平不地土，均不彩云 جەر شولا ▲鸽脊
▲块一紫块一青 الا قويداي（一不况）▲
人的嗦啰里啰，人的叨叨絮絮 كوك الا قىرت كوك
弟兄【谚】. التاۋ الا بولسا، اۋزداعى كەتەر ▲
平狗【谚】. ئبورى كەلگەندە بىرىگەدى ▲。失丢会也食之口到，和不
。心齐会狼见，架咬相互时

الا Ⅱ〈名〉[旧] 马快，马跑。

الاباجاق 〈形〉有带，的纹斑有各色各；的纹花
الاباجاقتان- 〈动〉出显，色杂现呈，五颜六，
。驳斑彩色，搭搭花花得显

الاباجاقتانۋ الاباجاقتان-。式定不的

الا بارقىن 〈形〉色褐深。

الابوتا 〈名〉[植]草茴茴，菜灰，条灰，藜滨。
الابوتالى 〈形〉多条灰，的菜灰长，的藜滨长
。的

الا-بولە 〈副〉特独，殊特，同不众与。
الا-بوتەن 〈形〉①怪，的常反，的异特，的殊特
الا-بوتەن ئسوز سويلەگەن جوق 的僻怪，的异：
生；的来外，的生，的生陌 ②话怪么什讲有没
陌有没里屋 ۋيدە الا-بوتەن كىسى جوق. 的僻
视一不，待看眼另 قاراۋ الا-بوتەن ▲。人的生
。仁同

الا ئبۇيى 〈名〉[动]蛛纲元宇十。

الابۇعا 〈名〉[动]鱼鲈。

الابۇعى 见 الابۇعا.

الابۇرت- 〈动〉；展不眉悉. 乐不闷闷，气生，
对你：سەن نەمەنەگە الا بۇرتىپ وتىرسىڭ؟ 怒发
？兴高不么那么什

الابۇرتۋ الابۇرت- 的 。式定不

الاگەۋىم 〈名〉晨清，明黎，晓拂：الا گەۋىمنەن
جۇمىسقا شىعۋ 一 الا كەۋىمنەن / T.上就早清
تۇرۋ 天 床起就亮蒙蒙。

الاگوبە 〈副〉明黎，早青一。

الاگوبەك [口] 见 الا كوبە.

الاگولىك 〈名〉[动]芫青，蝥斑：الا گۇلىكتەن
ۋلانۋ 毒中蝥斑。

الاعان 〈形〉图贪，的西东要爱，的西东要手伸
必之取欲 ▲ 的钱金 قولىم بەرەگەن. الاعان
。之与

الاعانشىق 〈形〉一，的阵一阵一，的续续断断
强阵一弱阵一：的强阵一弱阵 الاعانشىق بوران
。风的

الاعانشقتا- 〈动〉(雪)(风)，下地续续断断
：息时起时，刮地阵一阵一 الاعانشقتاپ قار
جاۋىپ تۇر. 着下地续续断断雪。

الاعانشقتاۋ الاعانشقتا- 的 。式定不

الاعىز- 〈动〉吊心提，虑焦，心下不放，安不
坐：慌恐，慌惊；忧担，胆 الاعىزىپ وتىرا الماۋ
卧不宁/ ەرەكشە الاعىزۋ 特别担心/ات الاعىزىپ
شابا جونەلدى. 了开跑地慌惊马。

الاعىزدىر- الاعىز- 的 。态动使

الاعىزۋ الاعىز- 的 。式定不

الاعىزىس- الاعىز- 的 。态互交

الاي Ⅰ〈名〉依拉阿(种品个一的羊毛细)。

الاي- Ⅱ〈动〉视而目怒，睛眼圆睁，睛眼大睁：

كوزىك نەعسپ الايسپ كەتكەن؟ 你怎么眨睛眼得睁

الاياق 〈形〉猾头油，的猾狡，的猾刁，的猾油 猾狡最是他。 ول ما، ادامنىڭ الاياعى. 脑的猾狡最是他。

الاياقتى ① 的刁猾人的。 الاياق جان / 。的刁猾人

الاياقتىق ② 词名象抽的 الاياق 行的猾狡

الاي 〈副〉样那，样这，着么那，着么这 为行的头猾，猾巨老奸，为。

الاي-بۇلاي ▲ الاي-بۇلاي بولسا（示表语隐）亡死；幸不；短两长三，外意：الاي-بۇلاي بولسسپ كەتسە قايتەمسز؟ 他话的短两长三个有是真，话的短两长三，我们怎么办？

الايدا 〈连〉而然，过不，是可，是但：الايدا ول قۇاتتامايدى. 他是但 الايدا ويلانۇعا / 。意同不 بولادى 虑考以可而然。

الاي-دۇلەي 〈形〉狂，的烈猛，的烈剧，的烈强，的涌汹，的暴：نەشە كۇن بولدى، الاي-دۇلەي بوران. 风大刮直一，了天几 / 。الاي-دۇلەي تولقىن 涛浪的涌汹。

الايت- ① 的الاي- 态动使 ② 怒目而视，瞪眼：كوزىڭدى الايتپا! 你别瞪眼！

الايتقىز- 的الايت- 态动使。

الايتۇ 的الايت- 式定不。

الاي-تۇلەي 见 الاي-دۇلەي.

الايۇ 的الاي- 式定不。

الايس- 的الاي- 态互交。

الاكەۇنم 见 الاگەۇنم.

الاكوبە 见 الاگوبە.

الاكولەك 〈名〉亮朦朦天，昏晨。

الا كولەڭكە 〈名〉胧朦，暗昏，昏晨：ۇي ىشى الا كولەڭكە تارتا باستادى. 来起暗昏里屋了。/ كەشكى الا كولەڭكە 候时的昏黄/ الا كولەڭكەدەن جولعا شعۇ 天蒙亮就路上。

الا كولەڭكەلەن- 〈动〉天蒙蒙亮，来起暗昏，是临降色暮：تاڭ الا كولەڭكەلەنگەن شاق ەدى. 在早晨天色胧朦时候。

الا كولەڭكەلەنۇ 的الا كولەڭكەلەن- 式定不。

الاكۇلىك 见 الاگولىك.

الا كۇشىك 〈名〉花小当（名戏游的玩孩小）狗。

الاق: الاق ەتۇ 惊恐地视目，睁眼大瞪得吓。

الاقابدال 〈形〉[土]的定稳不，基础不牢固。 الاقابدال ءداۋىر 的：期时的定稳不。

الاقاز 〈名〉[动]鼻麻鸭。

الاقاي 〈叹〉词叹的时奋兴儿幼：哎，啊。 الاقاي، اپام كەلدى. 啊，妈妈，了来。

الاقايلا- 〈动〉儿幼奋兴时（词叹），地哈啊哈啊，跳边喊边欢叫：الاقايلاپ جۇگىرۇ 。跑地笑

الاقايلاس- 的الاقايلا- 态互交。

الاقايلات- 的الاقايلا- 态动使。

الاقايلاۇ 的الاقايلا- 式定不。

الاق-الاق: الاق-الاق ەتۇ 东张西望，右顾左盼。 الاق-الاق ەتۇ：环顾地惧惊，看西瞧东。

الاقان 〈名〉①手，掌巴，心掌，掌手：الاقان سوعۇ 手开张 ② 求乞，讨乞 ▲ الاقان كوز 大 ▲ الاقان قاراۋ 看手 ▲ 睛眼 الاقاننىڭ ايالاۋ 相互看 ▲ الاقان اشۇ 端末（的绳）④ 端末（的巾毛）③ 柄叶②掌巴拍 ▲ اق الاقان 端末（的动劳不，的动劳不）获而劳不 ▲ الاقانعا سالۇ 相手看 ▲ الاقان 虫生寄，的 ▲ 顾照加备，护爱加备，爱宠；奉侍，重敬 الاقاندا ۋيالاۋ 护爱加备，爱宠 ▲ الاقاندا ويناتۇ 如自用运，悉熟（情事件某对）▲ الاقان جايۇ 大 ▲ الاقان كوز 求乞，讨乞 ② 手开张 ① ▲ الاقاننىڭ 相手看 ▲ 睛眼 الاقاننىڭ ايالسندا ▲深极解了，练熟 الاقاننىڭ ايالسندا 骨掌 [生] الاقان سۇيەك ▲的小窄，的大掌巴 ▲ الاقان تۇلەۋ [医]风掌鹅 ▲ الاقانى كەڭ 大 预，痒痒心手 ① ▲ الاقانى قىشۇ 的慨慷，的方 ▲ الاقاننا تۇكىرۇ 财进要感预 ② 事么什做感（人他）赖依（活生）▲ الاقاننا قاراۋ 掌擦拳磨手在操 ▲ اشسا الاقاننىدا، جۇمسا جۇدىرىعىندا 一，手赤，手空 ▲ قۇر الاقان 中手在握掌，心两得落，获所无一 ▲ قۇر الاقان قالۇ 获所无。空空手。

الاقانات 〈名〉[动]鱼梭。

الاقاندا- 〈动〉掌手用①：الاقانداپ ەسۇ 掌手用皮层一上缝处接连把木与稍末子鞭在 ② 搓。子

الاقانداي 〈形〉的小掌手，的大掌巴，的大掌手，的块小；的小微，的块碎，的片小：الاقانداي جەرى جوق كەدەي ▲ 人穷的地之锥立无 كوزى الاقانداي 。睛眼大

الاقاندال- الاقاندا- 的态动被的 。
الاقانداس- الاقاندا- 的态互交的 。
الاقاندات- الاقاندا-的态动使的 。
الاقانداۋ الاقاندا- 的式定不的 。
الاقانشا 〈名〉[植]手掌参 。
الاقانشى 〈名〉看手相的人 。
الاقانشق 见 الاعانشق
الاقانشقتا- 见 الاعانشقتا-
الاقانشقتاۋ الاعانشقتا- 的式定不的 。
الاقات 〈名〉[植]枸杞，枸杞子 ▲ الاقات تامىر قابىعى 地骨皮[药] 。
الاقاۋدان 〈形〉稀稀得长草年拉拉的草（庄稼或草）：بيىل ءشوپ الاقاۋدان شىعىپتى. 今年草拉拉稀稀的不密疏，的齐不矮高（指）的匀不密疏，的齐不矮高 。
الاقاشپا 〈形〉口硬（马）。
الاق-بۇلاق 见 الاق-جۇلاق.
الاق-جالاق 见 الاق-جۇلاق.
الاق-جۇلاق: الاق-جۇلاق ەتۋ (قاراۋ) 东张西望，看西张东，盼右顾左，顾四皇仓，紧色张：ول ساسقالاقتاپ جان-جاعىنا الاق-جۇلاق قاراي بەردى. 他慌慌张张地东张西望，东张西望 。
الاقوجالاق 〈形〉的条一条一东，的道一西：بەت-اۋزى الاقوجالاق 的哨胡里花脸满 。
الاقوجالاقتا- 〈动〉乱抹，抹乱，涂乱，画乱，花得哨胡里 。
الاقوجالاقتان- الاقوجالاقتا- 的态动被 。
الاقوجالاقتات- الاقوجالاقتا- 的态动使 。
الاقوجالاقتاۋ الاقوجالاقتا- 的式定不 。
الاقوقىز 〈名〉[动]蟊斑 。
الاقتا- 〈动〉东张西望，盼右顾左，惊慌失措：ساسقالاقتاپ الاقتاۋ 东张西望，顾环地惧惊 。
الاقتاس- الاقتا- 的态互交 。
الاقتات- الاقتا- 的态动使 。
الاقتاۋ الاقتا- 的式定不 。
الا-قۇلا 〈形〉①杂色，色各式各；的色六颜五，的色杂 ②群马的色毛种各：的样各 ▲ الا-قۇلا جىلقى 不同的好坏有好有，的同不，的致一 الا-قۇلا كوزقا-راس 不同的视一不，待看眼另（سانا-ۋ，قاراۋ）。仁同视一不，待看眼另
الا-قۇلالىق ①الا-قۇلا 词名象抽的，杂色 ②。坏好，性致一不 ③色六颜五
الاقۇرت 〈名〉I ①吸血虫（的羊）。
الاقۇرت II 〈名〉菊花（种一的案图族克萨哈）大花，案图式姐 。
الاقۇرتتا- 〈动〉绣（编或）花大图案，式姐大图案 。
الاقۇرتتاۋ الاقۇرتتا- 的式定不 。
الالا- 〈动〉同视一不，待看眼另，心偏，待偏：الالاپ سويلەۋ 讲话带有心偏 / 视歧，仁：الالاپ قاراۋ 另眼看待 。 / 心偏，待偏爱：الالاپ جاقسى كورۋ 。
الالان- ①الالا- I 离脱，远疏，群合不 ②态动被的：جولداستاردان الالانىپ بولدىڭ ءجۇرۋ 。动行独单起一到不合们志同和
الالان- II 〈动〉呈，色杂，搭搭花花得显出显，
الالانۋ الالان- I、II 的式定不 。
الالات- الالا- 的态动使 。
الالاتقىز- الالات- 的态动使 。
الالاۋ الالا- 的式定不 。
الالى 〈形〉杂色各色各，的花，的色各样的 ▲ الالى جىلقى，اقتىلى قوي 羊，群成马羊，野编儿马，儿羊 。
الالىق ①الا 词名象抽的：别差，同不，致一不，纷纠；睦和不，歧分 ③心偏，待偏，见偏 ②：كوزقاراستا الالىق بار 有点观歧分 / الالىق تۇلۇ 纷纠生产 ▲ اتاعا بالانىڭ الالىعى جوق. 【谚】父见偏有没子孩对亲 。
الاماي 〈名〉①膜角眼；膜系肠 ②边，边[土] 。嘘吹，牛吹，话大说：جوق الامايى 线界；缘 。
الامايلا- 〈动〉逛闲，荡逛，去逛来逛，悠逛：بۇل ءوڭىردى الامايلاپ بولدىڭ با؟ 这逛你带一逛逛你 ？/ الامايلاپ قايدان ءجۇرسىڭ؟ 吧了够 ？来里哪从地悠悠
الامايلاۋ الامايلا- 的式定不 。
الامايلى 〈形〉的肥，的肥，的厚膘；的满肥部臀 。群马的壮肥：الامايلى جىلقىلار 的壮吹爱，的嘘吹好，的话大说爱
الامايسىز 〈形〉的牛。子伙小的话大说爱：الامايسىز جىگىت

الامان Ⅰ〈名〉①[旧]民臣；众大，众民，人众 ▲ 伍队装武，兵 ②距长里百一 الامان بايگه 。(马跑)马赛离

الامان Ⅱ〈名〉[动]鼠田白花 ▲الامان قۇلاق 朵耳大 。

الامان Ⅲ〈名〉[动]雕肩白 。

الامانلا 〈动〉[旧]啊冲(队部)众大喊口 ！

الامانداۋ الامانلا-的不定式 。

الامانداۋلىق 〈名〉争战，略侵：الامانداۋلىقنا انتىلۇ ءۇشىن اسكەر جيۋ 为了发动侵略而征兵买马。

الامش 〈形〉①颜五，哨胡里花，的绿绿花花：الامش كويلەك 的色十光五，的色六花花 ② 子裙的绿绿稀稀，的匀不蜜疏：الامش شعپتى. 子裙的绿绿稀得长草的年今 ③。落落稀稀，哨胡里花得（涂，画，抹）染〈动〉 **الامشتا-** 案图形线虚 。

الامشتاۋ Ⅰ الامشتا-的不定式 。

الامشتاۋ Ⅱ〈形〉匀不密疏，的落落稀稀：قازاق سالعان ءگىندەي الامشتاۋ ساقالىم بار. 象人克萨哈的种庄稼的拉拉稀稀有我，样一了胡的拉拉稀稀 。

الامشتان- 〈动〉被的 الامشتا 胡里花 ② 态动被的 白花得变，哨 。

الامشتاس- الامشتا- 态互交的 。

الامشتات- الامشتا- 态动使的 。

الامشتاۋ Ⅰ الامشتا-的不定式 。

الاڭ Ⅰ〈名〉①地旷，地空：ورمان الاڭى 林中空地 ②地旷：تيان - 所场，地场，场操，场广：مەكتەپتىڭ الاڭىندا 在学校的操场上/ 在天安门广场 الاڭىندا جينالۋ 在广场的合集 ▲ ادەبيەت الاڭى 文学论坛 ▲ بازار الاڭى 集市 ▲ بايگە الاڭى 马赛场 ▲ ءبي الاڭى 舞场，舞池 ▲ گۇل الاڭى 花坛，花池 ▲ قۇرىلىس الاڭى 建筑场地 ▲ مايدان الاڭى 战场 ▲ مۇز الاڭى 冰滑场 ▲ سەرۋەن الاڭى 旅游景点，旅游场所 ▲ سۋعىس الاڭى 战场，战地 ▲ سۋ الاڭى 泳池 ▲ ۇشۋ الاڭى 机场 ▲ تاجىريبە الاڭى 试验场 。

الاڭ ① 〈名〉心担，虑焦，虑忧，安不：挂牵 بالاسىنا الاڭ بولۋ 替孩子担心/ ءشقانداي الاڭى جوق 任何没有挂牵 。

الاڭ-اشىق 〈形〉的着开，的敞开，的开洞（窗门）：الاڭ-اشىق جوق الاڭ-اشىق ءۇي ءسىڭ-تەرەزەسى 的窗门有没子房的 。

الاڭ-بۇلاڭ 〈副〉间眼转，间瞬，隙间 。

الاڭعاسار 〈形〉的失冒，的率轻；的意大心粗，的忽疏，的心经不漫，的焉在不心：الاڭعاسار ادام / 人的（心经不漫）意大心粗 الاڭعاسار بولما. 你不要冒冒失失 ▲ الاڭعاسارعا ارى جىعىل دەسەڭ بەرى جىعىلادى. 【谚】意大心粗的往他让你人的东西往他 。

الاڭعاسارلان- 〈动〉变得粗心大意，失冒，轻：الاڭعاسارلانۋ ءۇمتۇ 不要掉以轻心：الاڭعاسارلانىپ جاقسى ويلاماۋ / 不要想好好不地焉在了忘地 جۇمىستى الاڭعاسارلانباي ىستەۋ 不能轻率从事 。

الاڭعاسارلاندىر- الاڭعاسارلان- 态动使的 。

الاڭعاسارلانۋ الاڭعاسارلان- 式定不的 。

الاڭعاسارلاۋ 〈形〉的意大心粗点有，的冒冒点有 。

الاڭعاسارلىق ①的失失的叶大枝粗些有，的失失心粗 ②词名象抽的意大失冒，心经不漫，意大的失冒行，动举的 。(论言)为

الاڭ-عۇلاڭ 〈副〉晓拂，亮朦朦天 ▲ الاڭ-عۇلاڭ ءتتى 张西望东，看西瞧东；望紧色神 。

الاڭدا- 〈动〉心分，心担，安不；虑焦，虑忧：جۇمىستى الاڭداماي ىستەۋ 工作不心安：جۇمىستى الاڭداۋ 担心吊胆：ءگىنگە الاڭداۋ / （损受）庄稼心担 。

الاڭداس- الاڭدا- 态互交的 。

الاڭدات- الاڭدا- 态动使的 。

الاڭداۋ الاڭدا- 式定不的 。

الاڭداۋشىلىق 〈名〉吊心提，虑忧，心担，安不 。胆

الاڭ-ەلەڭدە 〈副〉亮朦朦天，白发方东 。

الاڭقاي 〈名〉地阔开，地旷空 。

الاڭ-قۇلاڭ 见 الاڭ-عۇلاڭ.

الاڭقى 〈形〉①的阔开，的旷空：الاڭقى جەر 空

。地阔开，地旷空②地旷

الاڤىلاۋ 。的阔开为较，的旷空而平〈形〉

الاڭسىز ，的虑无顾无，的心放，的心安〈形〉 سەن الاڭسىز بارا بەر. 你，的虑无顾无，的挂牵无，的虑忧无 الاڭسىز بار نەتا-پەيلىمەن قىزمەت / 吧去心安。 ستەۋ 无虑无忧无 。作工地意一心一，

الاڭسىزدان- 无，虑无忧无，心放，心安〈动〉 ول ۇيىنەن حابار السىپ الاڭسىزدانىپ قالدى. 忌顾所无，挂牵所 里心息消的里家到得他

来下了定安 。

الاڭسىزداندىر- الاڭسىزدان- 。态动使的

الاڭسىزدانۋ الاڭسىزدان- 。式定不的

الاڭسىزدىق 。词名象抽的 الاڭسىز

الاڭشا 见 الاڭشىق.

الاڭشىق 。地平片小，地空块小〈名〉

الاوكپە 〈名〉[医]〈名〉 ▲ 疫肺，病肺(的畜牲) الا وكپە بولۋ ① 〈名〉 [旧] 闲无，碌忙② 病肺患（牛指多） 懒偷 。

الاپ 〈名〉 داڭيلگ مۇناي 域区，区地，带地，野田 الابى 大油庆田/ ەگىن الابى 庄地稼/ وسى الاپقا 。林造树植带一这在备准 ورمان وسىرمەكشى 娘姑） ③ 赂贿②物拾，财外①[旧]〈名〉

الاپا 。品礼，物礼(的送赠时嫁出

الاپات 〈名〉 ① 围周；近附，周带地： ۇشى-قيىرى 声，望声，望威② 带地的际无边无 جوق الاپات 的高望威 كىسى جوعارى ③ 人的名，誉气： الاپاتى جوعارى كىسى 灾天） 灾天 تابيعاتتىڭ الاپاتى 害危，害灾，祸灾： 险）。

الاپاتتى 祸灾 ②的威，的凛凛风威①〈形〉 。的恶险，的险危，的性难灾，的害灾，的

الاپەس 〈名〉[医]〈名〉 بۇدىرماقتى 病风麻，风麻： 麻型点斑 الاپەس 结 تارعىل الاپەس/ 风麻性节 风/ ۇيمالى الاپەس 木麻 。风麻型

الاپەستەن- 。病斑白患，风癜白患〈动〉

الاپەستەنۋ 。式定不的الاپەستەن-

الاپتى ，的袤广，的广宽，的阔辽，的阔广〈形〉 地大的阔广 الاپتى جەر/ ：的敞宽；的漠广 الاپتى ەڭىر 辽阔的区地/ الاپتى اۋلا 的敞宽 。子院

الار- 〈动〉，视而目瞋；眼瞪，目瞠，睛眼大睁

怒目视： ول ءبىر الارعاندا-اق سول ادامنىڭ ۇرەيىن ۇشىردى. 魂得吓人个那把眼瞪一他

。体附不

الارمان 〈名〉，方贷，人的西东要爱，者取索 الارمانعا التاۋ از، بەرەرمەنگە بەسەۋ كوپ. ▲ 者受收 五的西东给，少嫌个六的西东要【谚】

。多嫌个

الارت- ① الار- ，视而目瞋，眼瞪②态动使的 كوز الارتۋ ▲ 。睛眼圆睁 恨憎，恶厌，厌讨①

到得想，望裕② 。

الارتقىز- الارت- 。态动使的

الارتۋ الارت- 。式定不的

الاس 〈名〉[旧] 〈名〉 ▲火神，火 الاس بولۋ 消，失消

。在存复不，灭

الاسا 〈形〉 ①的短，的小，的矮，的低：الاسا داۋال 低围墙/ الاسا بويلى 矮子个 浅短[转]② 他 وي ءورىسى الاسا جان. 的限有，的浅肤，的 [植] الاسا قازتابان ▲ 。人的高不界境想思是 【谚】狂 اسقانعا اسپان دا الاسا. ▲ 菜陵委天超

厚地高天知不人的妄

الاسابىر 〈形〉 泥，的泥烂，的泞泥(季春指)①的哄哄乱；的碌忙②的堪不泞

。

الاسالا- 。下落，低降，低放〈动〉

الاسالان- ① الاسالا- 矮得变，矮变②态身反的 البىستان الاسالانىپ كورىنەدى 矮得变；小：小短得变 بۇرىنعىدان الاسالانىپ كەتكەن / 远看处显得 سەكىلدى 小矮得显前以比象好

。

الاسالانۋ الاسالان- 。式定不的

الاسالاۋ I 〈形〉 小矮为较，的矮较比，的低略

。的矮低微稍，的

الاسالاۋ II الاسالا- 。式定不的

الاساپاق 〈名〉 الاساپاق كەز 晚傍，黑傍，氏黄：ەدى، ونىڭ كەلگەنىن بايقاماپپىز. 刻时晚傍，

。了来回他意注有没们我

الاساپىران 〈形〉 泥，的泥烂，的泞泥 ①的： كوكتەمدەگى قار ەرىگەن الاساپىران مەزگىل 节季泞泥的化融雪冰季春/ بوران سوعىپ الەم الاساپىران بولىپ كەتتى. 暗地昏天，起骤风暴。

乱慌，的章无乱杂，的乱混，的乱纷 [转] ②：的气瘴烟乌；的安不荡动，的乱马荒兵，的

الاساپىران وي 混乱的法想/ الاساپىران سوعىس جىلدارى 兵荒马乱的代年争战/ سوناۋ الاساپىران مەزگىلدە 在那个动荡不安的岁月里。

الاساپىراندات- 〈动〉搞得糟团一得混乱，糟不堪弄，一得糊涂。

الاساپىراندات 的 الاساپىراندات- 不定式。

الاساپىراندى 见 الاساپىران.

الاساپىراندىق 的 الاساپىران 名词抽象。

الاسار- 〈动〉①变矮，变小，变低 :بوي 矮个子变/ ۇزىگىرىدىڭ ءتۇبىنە بارعان ساينىن الاسارىپ كەلەدى. 山越来越变得深的洞底。②〈动〉下沉，陷下：الاسارعان جامان ءۇي 了矮低越变的房子顶层。

الاسارال 〈形〉的矮低微稍的矮较比，的低略。

الاسارت- ①الاسار-的使动态 ②低降，低放，下落。

الاسارتقىز- الاسارت- 的使动态。

الاسارتتىر- الاسارت- 的使动态。

الاسارۋ الاسار- 的不定式。

الاسارىڭقىرا- 〈动〉①变矮，变稍，变略 ②沉下微稍些一低变。

الاسارىڭقىراۋ الاسارىڭقىرا- 的不定式。

الاسات I 〈名〉[方]乱捣；争纷，纷纠 ▲ الاسات سالۋ 涂糊蹋一得搞，坏破，坏弄。

الاسات- II 〈动〉①疼或安不里心，由自不因：بايلاۋداعى ات الاساتىپ تۇر. 安不转辗，脱挣，动乱（而痛）。/ توسەكتە الاساتىپ جاتىر 动乱在马的着拴，窜乱跑乱②侧反转辗上床在跑西奔东狗 ءيت الاساتىپ ءجۇرسىڭ? 跑西奔东：乱忙，碌忙；急焦，急发 ③（吠狂在停不狗）了来起叫地 نەمەنەگە الاساتىپ ءجۇرسىڭ? 转团团得急么怎你？

الاساتتىر- الاسات- 的使动态。

الاساتۋ الاسات- 的不定式。

الاس-قاپاس 〈副〉碌忙忙，张紧，忙繁，碌忙乱忙，忙匆，碌。

الاستا- 〈动〉①邪驱（法作的信迷）：وتپەن الاستاۋ 以火驱邪/ سۋمەن الاستاۋ 以水驱邪 ②清肃，除解，除开，除清；赶驱，逐驱：جاۋدى الاستاۋ 敌人逐驱/ پارتيادان الاستاۋ 党出除开

想思极阶产资清肃 بۇرجۇازيا يدياسىن الاستاۋ。

③丑出使（种一的罚惩时旧）。脸丢使，

الاستال- الاستا- 的使动态。

الاستات- الاستا- 的使动态。

الاستانقىز- الاستا- 的使动态。

الاستاۋ الاستا- 的不定式。

الاسۇر- 〈动〉①要力奋，脱挣，扎挣 ……，②急发③跑西奔东，忙乱，跑乱 ……要力努，意慌心 الاسۇرۋ جۇرەگى ▲ 耐可不急，急焦。燎火急心；乱

الاسۇرت- الاسۇر- 的使动态。

الاسۇرۋ الاسۇر- 的不定式。

الاسۇرىس 〈名〉碌忙，乱忙，忙奔，扎挣。

الاسى 〈名〉：务债，债 الاسى قايتارۋ 还债/ ▲ التى الاسىپى، بەس بەرەسىسى جوق 欠不该不的谁债的 شكىمنىڭ الاسىسى جوق 水井，欠不该不的谁债的。系关无毫，水河犯下

الاسى-بەرەسى 〈名〉：来往济经；贷借。好就欠不该不 الاسى-بەرەسى بولماعانى جاقسى。

الاسىز 〈形〉不白黑，的白黑带不，的色一清。的白花带不，的显明

الاسىن- 〈动〉：视歧，待看眼另，心偏，待偏 جەتىم دەپ الاسىنعان جوق 看眼另儿孤为认不。待

الاسىنۋ الاسىن- 的不定式。

الاتاي 〈名〉驹马小白花（名戏游的拐羊方对到加儿子老将时拐羊玩指）。

الا تاك I 〈形〉（马）的壮体肥膘（后冬越）。

الاتاك II 〈副〉亮刚刚天，早清。

الاتاۋ: الاتاۋ تۇقىمى 牛陶拉阿（的后良改）。

الاتەك 〈名〉布纹条，布的条带。

الاتۇياق 〈名〉贼窃，窃惯，贼惯。

الاتىشقان 〈名〉[动]鼠花金。

الاۋ 〈名〉①[波]光火，苗火，焰火；وت الاۋىنداي 在光火：苗火，焰火 ②下光火在炬火，把火：قولىنا الاۋ ۇستاپتى 持手火炬，把火：苦痛，哀悲，伤悲[转] ③ جاقىنناندا بەرى ونىڭ ۇشى الاۋ. 里心内（她）来近。苦痛

الاۋداي 〈形〉火，的烈炽；的般焰火，的似光火。的熊熊焰

الاۋ-دالاۋ 〈形〉：的辣辣火，的红赤，的红

اشۇلانغانلىق ونىڭ بەت-ئاۋزى الاۋ-دالاۋ. 他脸得气红通。

الاۋ-جالاۋ 〈副〉①光火,地燎火烧火,的烈炽;地熊熊光火周围:地熊熊光火,的烈炽,的熊熊光火〈形〉的红火,的烈炽,的熊熊光火。②〈形〉辣辣火,润红现出,红潮现,红发〈动〉:辣辣火,润红现出,红潮现,红发的意敌有,的纷纠不和,的歧分有,的和不有,的执争有,的和不(生产)和不生产有,的纷纠(纷纠)。

الاۋزدىق ①الاۋز 不,纷纠 ② 词名象抽的歧分,和。

الاش 塔塔,孜克尔柯,克萨哈〔史〕①〈名〉众②。号口的喊呼同共或称通的上史历在尔来外,的生陌,的已异③亲乡;众公,众大,人体全,类人全的 الاش ▲亲远,的族氏外,的民人 ▲ الاشتىك التى وزعانشا، اۇيلداستىك تايى وزسىن. 【谚】邻近如不亲远。

الاشا (的成织线毛的色六颜五用)〔波〕〈名〉毯花 ▲ كىلەمگە بەرگىسىز الاشا بار، 【谚】حانعا بەرگىسىز قاراشا بار,毯花的毯壁过胜有民庶的汗可过胜有。

الاشا Ⅱ(的后配交驼骆通普和驼良)〔方〕〈名〉沙拉阿(代后)。

الاشابىر 〈形〉的色六颜五,的斓斑,的色杂,的搭花云之毛羽如 بۇلت الاشابىر 的。

الاشابىرت 见 الاشابىر.

الاشاق 〈名〉方借,方收;务债,债:الاشاق ەل 国权债。

الاشالى 〈形〉的多毯花:ءۇي ءشى الاشالى ەكەن. 毯花少不有里屋。

الاشاپقىن: الاشاپقىن بولۇ 〔土〕忙白,碌忙呼。

الاشاربى 见 الاشابىر.

الاشارپى 见 الاشابىر.

الاشتا- 〈动〉"西拉阿"喊呼,"西拉阿"喊口(名落部)。

الاشتاۋ الاشتا- 的式定不的。

البا-دالبا 见 البا-جۇلبا.

البا-جۇلبا 〈形〉不烂破,的烂烂破破,的褛褴(衣鹑)褛褴衫衣 كيىم البا-جۇلبا 的堪:的褛褴(衣鹑)褛褴衫衣 كيىم البا-جۇلبا 的堪。

البان Ⅰ〈名〉班里阿(名落部)。

البان Ⅱ〈名〉班尔阿(称名族民)。

البان Ⅲ〈名〉税杂损苛[旧]。

البار 〈名〉走②圈畜,棚畜(的盖搭苇芦用)①。堂穿,道过,廊。

البارىن 〈名〉色倦,累劳,倦疲。

البارىندى 〈形〉:的累过,的意倦有,的倦疲:بەكەردەن بەكەر البارىندى بولۇ 惫疲,获所无毫堪不。

البارىندىلىق 词名象抽的البارىندى。

الباستى 〈名〉,魔邪,魍魉,魔恶,鬼魔[波]①:شەتەل الباستىلاردى 蛋坏,子鬼②祟邪,精妖个这你到见 سەن الباستىنى كورگەندە/子鬼洋;魇梦;邪中,魔中 الباستى باسۇ ▲时西东坏。死该,霉倒[咒] الباستى باسقىر ▲霉倒。

الباستداي 〈形〉:的似魔恶象,的样一鬼魔象:الباستداي قايدان كەلە قالدى. 从那里来的象,样一鬼魔。

الباتى 〈形〉①空闲,的闲空:الباتى وتىرىس 的外题;的外局,的关无 ② 着呆闲:الباتى كىسى 局外人/ الباتى ءسوز 目无 ③ 话的外题:的意任,的意随,的乱胡,的标目无,的的 مىلتىقتى الباتى اتۋ 无/枪放的标目无 الباتى پىكىر بەرۋ/做去意随 الباتى ىستەۋ/见意提乱 الباتى سويلەۋ 无,的据根无;的故无缘无④义及不言

单 ⑤ 逗惹地故无缘无的理：الباتى سوقتىعۇ
：的个单，的自独，的独 ول بىزدەن الباتى
جۇرسىن. 吧点一远们我离他让。
الباۋ 〈名〉[旧]：托寄，藉慰，慰安；ۋاقتىتتىق الباۋ 慰安的时暂。
البوم 〈名〉册念留，册念纪，册相，集影。
البىرا- 〈动〉：光红面满，潮红现面，红发色险；ونىڭ بەتى البىراپ كەتتى. 他 红绯颊两的。
البىراس- البىرا- 态互交的。
البىرات- البىرا- 态动使的。
البىراۋ البىرا- 式定不的。
البىرت Ⅰ 〈形〉①的葬鲁，的率轻，的动妄，的冲：البىرت مىنەز 的葬鲁的躁急，的急性，的动充②法看的率轻 كوزقاراس البىرت/格性满充 البىرت وي 的胜好，的力魄有，的情热年的胜好 جاستىق شاق البىرت/法想的情热。代时轻
البىرت Ⅱ 〈名〉症晕眩(的畜牲)。
البىرتتان- 〈动〉①轻，率轻得变，葬鲁得变：البىرتتانىپ 来起躁急，来起急性，动妄举جۇگىرە جونەلدى. ②了跑他下之急气，昂激。
البىرتتاندىر- البىرتتان- 态动使的。
البىرتتانۋ البىرتتان- 式定不的。
البىرتتىق البىرت 词名象抽的。
البىت Ⅰ 〈形〉[土]头傻，的动妄举轻，的失冒的葬鲁；的脑傻。
البىت Ⅱ 〈名〉症晕眩(的马)[土]。
البىت- Ⅲ 〈动〉狂得变，葬鲁得变，动妄举轻；语乱言胡，言狂口出；妄。
البىتتان- 〈动〉：妄，失失冒冒得变，事从葬鲁的讲该 ايتار سوزدەن اداسىپ البىتتاندىڭ 动：言狂口出而反讲不。
البىتتانۋ البىتتان- 式定不的。
البىتتىق 见 البىرتتىق.
البىتۋ البىت- Ⅲ 式定不的。
الگەبرا 〈名〉[阿][数]：学数代，数代：ساباعى 课数代。
الگەبرالىق 〈形〉的学数代；式数代，的数代：▲差数代 ايرما الگەبرالىق بەت
▲位单数代 بىرلىك الگەبرالىق ▲面数代 الگەبرالىق دەنە 体数代▲الگەبرالىق كەڭەيتۋ 代الگەبرالىق قيسىق سىزىق 张扩数线曲数代▲ الگەبرالىق قوسىندى 和数代▲ الگەبرالىق ءمان 值数代▲ الگەبرالىق سان 数数代▲ الگەبرالىق ورنەك 式数代。
العا 〈副〉：前往，前朝，前向①/展发前朝 العا دامىتۋ/(进促前向)进推前向 العا سۇيرەۋ 往拉前往②冲：العا، جاۋىنگەر-لەر！进前，们士战！▲ العا باسۋ 前进；进；步进；发。▲展 العا قويۋ 提，出摆，出。
العاي-شالعاي 〈形〉有，的结团不闹，的和不。
العالا- 〈动〉喊呼，"进前"呼高，"进前"喊呼。"冲"。
العالاۋ العالا- 式定不的。
العانى 〈名〉人夫，子妻。
العاراق 〈形〉的前靠略，的点一前往。
العاۋ ①〈名〉望指，藉慰 [转]②持支，靠依；瞒隐，密保，密秘。
العاۋلى 〈形〉：的涩苦，的味苦带略 بۇل قۇدىقتىڭ سۋى العاۋلى ەكەن. 这带略水的井口。味苦。
العاۋسىز 〈形〉了截直，的率坦，的公布诚开。的当。
العاۋ-تالعاۋ 〈形〉[土]情心，的闷忧，的闷烦。的乐不闷闷，的快不。
العاش 〈副〉：始开一，初起，初最 العاش كەزدە-كەندە 的拿始开一/时面见初最 العاش العاندا 候时。
العاشقى ①〈形〉一，的初起，的先最，的初最：العاشقى وي 的始开/法想的初最 العاشقى كەلگەندەر 们人的来先最/العاشقى جوبا 开一②(想设)划计的始：的来原，的始原 العاشقى باسلۇى 原，文原）本原 العاشقى نۇسقا 版原/会社始原 العاشقى قوعام（作原，稿 العاشقى تاس قۇرالدار زامانى 代时器石始原▲ العاشقى ارىز [法]原▲诉 العاشقى اۇىز [生]原▲口 العاشقى اۇىزدىلار [动]物动口原▲ العاشقى بەت（法想的）初当，（法作的）初起▲ العاشقى

بىرلىك ئۆبىر [数]原单位 ▲根 العاشقى [地]原岩体 ▲体 العاشقى كەن [地]原矿生物 ▲物 العاشقى مينەرالدار [地]原矿生 ▲矿 العاشقى ومىرتقاللار [动]原动物索 ▲索 العاشقى تەڭدەۋ [数]原水生方 سۋ [地]原水生 ▲水 العاشقى تىرشىلىك توبى [地]原水生古 ▲古 العاشقى ۇكىم [法]原判 。

العاشقىدا 〈副〉始,初起,开始:初,始 العاشقىدا 。一开始是清分 ايىرۋ قيىن ەدى. 很难确的非 。

العاشىندا 见 العاشقىدا.

العى 〈形〉①前,前面,前边的:先,先前;首要的:前 العى جاقتا كەتىپ بارادى 。前面在走/ العى مىندەت 首要的任务/ العى شارت 条件②先 العى ۇومىر 天明,来将,来未的:未来 العى ۇسوز 言,言前序 ▲生 العى ۇومىر 生的来未 。绪,序,言导,言论

العىز- ال-Ⅱ 动使的态 。

العىزدىر- العىز- 动使的态 。

العىزۇ العىز- 定不的式 。

العىنشى 〈名〉买,购,取,领[旧]者 。

العىر Ⅰ 〈形〉①猎)的捕善,的捷敏,的猛迅(鹰,犬的明聪,的迅猛鸟 ②:العىر قۇس 猎,犬)鹰(:العىر وقۇشى 悟领于善,的智机,的灵机 ▲ سوزگە العىر، ئتىلى العىر 善言 生学的明 ▲ العىر جىگىت اقىلىنا قاراي 的令辞于善,的 ئس قىلار، ولاق جىگىت وڭاي جۇمىستى كۇش 。巧者智,蛮者愚【谚】.قىلار

العىر Ⅱ :ئتاڭىر العىر 。吧去鬼见,的死该

العىرلىق ① العىر Ⅰ 聪,明,颖 ② 名象抽的词 。悟,聪敏

العىرلىق-زەرەكتىك 〈名〉聪,明聪,赋天,颖伶 。俐

العىس 〈名〉谢,感谢,激感,意谢,忧:العىس سوز ئ(词谢)话的谢感示表/ العىس حات(贴谢)信 ▲ العىس ايتۇ 谢感示表以致,意谢 العىس جاۋدىر 千万恩谢 。

العىستا- 〈动〉表示谢感,表示谢感,致谢; جۇرت كامەشتى العىستاپ جاتىر. 大家长对马西 。谢感表

可不,的别辩以难 العىسىز: ايىرىپ العىسىز 提一值不,的齿挂足不 العىسىز 的分 ▲ اۋىزعا 的得不提;的道足不微,的有没,的处益无毫,的值价无毫,的值不文一 。的处用

العىش 〈形〉①爱 ② 的度无心贪,的宜便占 ▲ دىبىس 的过放不,的捉捕于善(鹰犬猎指) العىش 的命逼,的命要 ▲ جان العىش 机音录 ئتىل العىش 的从顺,的话听 。

الدا- Ⅰ 〈动〉①欺 :الداپ 惑迷,惑诱,骗诓,骗 الداپ الۋ 骗取/ الداپ اكەتۋ 走骗/ ول سوزىندە تۇرماي الداپ كەتتى. 了人骗,用信守不他 。/ الداپ نامىسىنا ئتيۋ 奸诱/ ئوزىن دە، وزگەنى دە الداۋ 自欺骗,扣克(格从求要)②:تارازىدان الداۋ ▲ 寸尺扣克 / مەتردەن الداۋ 量分扣克 وتىرىكشى الدىمەن ئوزىن الدار.【谚】说谎的人 。己自骗先首

الدا Ⅱ 〈副〉①前,面前,边:الدا ئجۇرۇ 面前走 来将,来未,来:ول الدا نە ىستەمەكشى؟ 来将他② ?么什做要

الدا Ⅲ 见 اللا.

الدا Ⅳ 叹〉哎,哟,啊:الدا، قاراعىم دەنىڭ ساۋ ما؟ ?吧病有没体身你子孩,哎 。

الداعى 〈形〉①前,前面,前边的:头 الداعى بۇرىلىس 弯拐的边前 ② 处未,的来将 :الداعىنى 前当,后今,近的:前 بولجاۋ 来未计估/ الداعى مىندەت 务任的前当 。于善,的人骗欺于善,的人骗爱

الداعىش 〈形〉。的人惑诱易容,的人惑迷易容;的人骗蒙

الداعىشتىق 名象抽的 الداعىش 。

الدا-جالدا 〈副〉一万,旦一:الدا-جالدا كەرەك بولا قالسا قايتەسىڭ؟ 一 办么怎话的要需旦一万/? الدا-جالدا قاشىپ كەتسەشى؟ ?呢了跑逃一万 。

الداقاشان 〈副〉就早,已早,经已:الدا قاشان كەتىپ قالدى. 了走就早 。

الدالا- 见 اللالا.

الدام 〈名〉骗哄,瞒欺,骗蒙,骗欺:باسقالاردىڭ الدامىنا ئتۇسۋ 骗欺人受 。

الدامالا- 〈动〉带哄连,骗哄,骗欺,骗蒙,诱引:ول الدامالاپ كورىپ ەدى، ماقساتىنا جەتە 骗:

المادى. 他 的目到达有没也，天半了诱引

الدامالاؤ الدا مالا-式定不的。

الدامكوس 〈形〉①的人骗欺于善，的人骗爱，的人骗欺于善，的人骗蒙于善的人骗，的人骗：الدامكوس نارسه 人骗 手子骗，子骗 ② 西东的。词名象抽的 الدامكوس

الدامكوستيك 说爱，的人骗欺于善，的人骗爱〈形〉

الدامپاز 的话假。词名象抽的 الدامپاز

الدامپازدىق 善，的人骗欺于善，的人骗爱①〈形〉

الدامشى 的人惑诱易容，的人惑迷易容；的人骗蒙于东的人骗，次质 الدامشى نارسه ساپاسى تومەن، 的幻虚，的住不靠，的靠可不，的假 ② 西骗，子骗 ③ 气天的住不靠 الدامشى كۆن رايى 骗号头 الدامشى 犯骗诈，手子子。词名象抽的 الدامشى

الدامشلىق 人欺欺自，的人惑诱，的人骗〈形〉

الدامش 的：جۇرتتى ئوز سوڭمنان ەرتەممن دەپ 这己自着跟都家大望希 ئىستەتۇ الدامش وي. 法想的人欺欺自是。

الدان I 〈副〉先早，先预，先事：الدان ايتپادى دەمە 别说有没先事，讲有没先事，(予不之言谓勿)。(予不之言谓勿)

الدان- I ① الدا- II 的态动被 ② 受，骗受蒙受，骗受 ② 态动被的 II الدا- ① I 骗，上当：ول الدانىپ قالعان شعار. 能可他 ③ 自，慰 ③ 当的人敌上 جاۋعا الدانۇ 上 الدانۇ 靠 بالاعا الدانۇ 了骗受。/ جاۋعا الدانۇ 上 الدانۇ 靠 بالاعا الدانۇ 靠：遣消，要玩，心开，乐取，闷解 بالالار ويىنشىققا الدانىپ وتىر. 孩子闷解子孩 / بالالار ويىنشىققا الدانىپ وتىر. 具玩着玩们。

الدانعش 好，的骗蒙受易，的骗受易容〈形〉

الدانعشتىق 上骗受易容很 ادام 的当上：وپ-وڭاي الدانعش 这你？ 骗欺受易容么那么怎人个？词名象抽的 الدانعش

الداندىر- ① الدان- II 的态动使 ②，骗哄，哄，逗。

الداندىرۇ الداندىر- 的式定不。

الداندىرۇشى 〈名〉者当上骗受，者骗受。

الدانىس I 〈名〉藉慰，慰安，托寄。

الدانىس- II الدان- 的态互交。

الدانىش 〈名〉遣消，闷解，心开，乐娱，托寄；遣消，闷解，心开，乐娱，托寄：藉慰，慰安 الدانىش ئۇشىن كەرەك 遣消来用 / 的 الدانىش ەتۇ 排 遣（乐取……以）/ رۇحي الدانىش 的上神精 بالالارعا الدانىش / 托寄的 ئۇشىن اكەلدىم. 的儿玩们子孩给来拿。

الدانىشسىز 〈形〉的遣消有没；的托寄有没，的遣消有没；的托寄有没，的好爱有没。

الداپ-ارباڭ 〈动〉诱，惑迷，骗蒙，骗欺，骗诱 惑：تالاي رەت الداپ-ارباعان ەكەن 不止一次 الداپ-ارباپ قولعا ئتۇسىرۇ 骗到手。/ 过骗欺的

الداپ-ارباۋ الداپ-ارباڭ 的式定不。

الداپ-سۇلاڭ 〈动〉骗哄，哄：骗带哄连，骗哄，哄：بالانى الداپ-سۇلاپ سوزگە كوندىرۇ 孩让地骗带哄连 话听子。

الداپ-سۇلاۋ الداپ-سۇلاڭ 的式定不。

الداراق 〈副〉(الدىن الاراق 的缩减形式)靠微稍，些一前往，前。

الدارقات- 〈动〉骗带哄连，骗哄，骗诱，骗欺，骗带哄连，骗哄，骗诱，骗欺：惑迷，惑诱：الدارقاتپاقشى بولعانىسى سوزىنەن ئبىلىنىپ تۇر. 想是他来出得看能里话的他从 / الدارقاتپاقشى تورعا ئتۇسىرۇ 圈上诱引 骗哄。套。

الدارقاتۇ ①الدارقات- 的式定不 ② 局骗，欺骗：ۇاقىتتىق الدارقاتۇ 暂 局骗的时。

الداس- الدا- II 的态互交。

الداسپان 〔旧〕〈名〉剑短。

الدات- الدا- II 的态动使。

الدانقىز- الدات- 的态动使。

الدانقىش 好，的骗蒙受易，的骗受易容〈形〉上骗受易容很 ادام 的当上：وپ-وڭاي الدانقىش 人的当。词名象抽的 الدانقىش

الداڭ الدا- II 的式定不。

الداڭ-ارباڭ 见 الداپ -ارباڭ。

الداڭسىرات- 〈动〉①诱引，骗欺，骗蒙，骗哄诱：骗哄信轻 سەنۇ 骗诱：الداڭسىرانقانعا سەنۇ 轻 / ول سەنى الداڭسىرانقان بولۇ كەرەك. 你骗诱是能可他。②套：出诱，出套儿法想，套：الداڭسىرانتىپ ئسوز تارتۇ 话套。

الداڭسىراتۇ الداڭسىرات- 的式定不。

الداؤشى 手子骗，子骗〈名〉。

الداؤشلىق 诱，当勾的人骗，为行骗欺〈名〉。惑。

الداؤىش 见 الدامشى.

الداؤىشتىق 局骗，套圈，俩伎，计诡〈名〉。

الديار 的用时呼直丹苏和汗可对）[旧]〈名〉称尊)，下陛：الديار حان 上圣。

الديارلا- 称口，上圣呼口（地再一）①〈动〉求恳，求乞，告哀[转]② 下陛。

الديارلاس- 态互交的 الديارلا-。

الديارلات- 态动使的 الديارلا-。

الديارلاۋ 式定不的 الديارلا-。

الدى 部前，面正，方前，面前 ①〈名〉：ارىستاننىڭ الدى بيىك، ارتى الاسا كەلەدى. 狮前门）/ ەسكىتىڭ الدى 低身后，高身前的子门口）/ الدىنا قاراپ قاسقىردان، ارتىنا قاراپ جولبارىستان قورقۋ 虎怕后狼怕前 ءۇيدىڭ الدى 期初，初起，头开，始开 ② 面正的子房开然虽 بولسا دا ۇيرەنسە كەتۋگە بولادى قيىن بولسا 的等优，的秀优，的进先③会学以可但，难头：的茅前列名，的位首居，的范模 زاڭان قويشى-لاردىڭ الدى ەدى. 范模的中馆羊是汉扎。/ ول ساباقتاستارىنىڭ الدى ەدى. 中学同的己自在他。的茅前列名是：途前，来将，来未④。面，着当，向，对 ⑤。的明光是途前的你 نۇرلى 着对：پارتيا، حالىق الدىندا جاۋاپتى بولۋ 党，回，复报，应报 الدىنا كەلتىرۋ ▲ 责负民人对望使，先领；速神，快飞 الدىنا قارا سالماۋ ▲敬：备防，防提，防预 الدىن الۋ ▲及莫尘 اۋرۋ-ناۋقاستىڭ الدىن الۋ 预防疾病 ▲الدىنان كەسەكولدەنەڭ وتپەۋ 尊 拘，貌礼有……对，敬 ▲迎欢，接迎，去上迎 الدىنان شىعۋ ▲仪礼守 الدىنان ءوتۋ 提醒，戒告，告警 ▲الدىندا تۇرۋ ① ▲来到要将，临来将即 ② 而前的……在站 كوز الدىنا ەلەستەۋ ▲前眼在现浮，起想，起记 ماڭداي الدى 头 ② 的流一第，的茅前列名 ① ▲立独，独单，自独 ءوز الدىنا ▲的要重，的等 ءوز الدىنا ءتۇتىن تۇتەتۋ 成 ▲业立家 اتاڭا نە قىلساڭ، الدىڭا سول كەلەر. 人待何如你【谚】，▲。（报恶有恶，报善有善）你待何如家人

بايلىقتىڭ الدى ساۋلىق.【谚】财的要首是康健 ▲ كارلىكتىڭ الدى ، جاستىقتىڭ ارتى. 富。束结的代时青年着味意发萌的态老【谚】。

الدى-الدىنا ：头分，别分，自各〈副〉الدى-الدىنا كەتۋ 各走各的/路的 الدى-الدىنا سويلەۋ 各唱各的/调的 الدى-الدىنا ءان سالۋ 各说各的/的 الدى-الدىنا ءبي بولۋ 各为自政。

الدى-ارتى 后先，后前 ①〈名〉：الدى-ارتىنا كوز جىبەرۋ 后顾前瞻/ الدى-ارتىنا قاراماي قاشۋ 后呼前 الۋ 跑逃地切一顾不/ الدى-ارتىن وراپ 周，围周四，周 ② 拥：الدى-ارتىنا كوز تاستاۋ 望眺 ▲周四 الدى-ارتىنا قاراماستان 不，地切一顾不 ▲ 葬鲁，地昧冒，地心粗，地率轻，地果后虑考。地

الدىم-بەردىم ；的别特不，的般一[土]〈形〉。的通普，的常平

الدىمەن 先预，先事，先首〈副〉：الدىمەن شاكىرت بولۋ، ونان سوڭ ۇستاز بولۋ 先学做，生后/生先当：الدىمەن قۇلدىق، سوڭىنان سۇمدىق 冲其当首 ▲ءۇ 宾后礼先/ الدىمەن سوققى جەۋ 先最，先首 الدىمەن。

الدىندا 面前的……在，前之……在〈副〉。

الدىڭگى 过，的部前，的头前，的面前 ①〈形〉前）腿前 اياق 的前以，的前从，的去：الدىڭگى 肢前，脚）/ الدىڭگىلار ەككەن اعاش كەيىنگىلەرگە سايا بولار 凉乘人后，树种人前 الدىڭگىلار/ جىعىلسا، كەيىنگىلەر ءۇز باسار 前赴后继 ② 的范模，的秀优，的进先：الدىڭگى تاجىريبە 先 ▲身前 الدىڭگى بوي ▲验经的进 الدىڭگى جىل ▲年前 الدىڭگى كۇن 前 ▲天 الدىڭگى قاتارلى 先 ▲脑前[生] الدىڭگى مي ▲的秀优，的进 الدىڭگى ءوڭىر 前 ▲襟 الدىڭگى شەپ ▲线前 الدىڭگى ارباقالاي جۇرسە، سوڭگى ارباسولاي جۇرەدى.【谚】怎车的边后，走么怎车的边前。（辙有后，车有前）行么

الدىر- ① ال- 入落，报，备，登②态动使的：تىزىمگە الدىرۋ 登记(名报)/ نوپوسقا الدىرۋ 上偷贼被 الدىرۋ 失丢，盗失，偷被③口户：ۇرىعا الدىرۋ 输，负，败④去：جاۋعا الدىرۋ 人敌给败 ▲بوي 泄，底露 سىر الدىرۋ ▲尽力疲精，乏疲 الدىرۋ

的谋无【谚】. الدرار ايلاسز باتىر جاۋعا ▲密
▲。敌胜能不士勇 جامان جولداس جاۋعا
▲。中手人敌入落你使友之能无【谚】. الدرار
كۇزەتىشىنىڭ جامانى-الدرعاندا وكىنەر. 【谚】不
息叹后盗失是总夫更的职尽 。
الدرت- الدر- 态动使的 。
الدرتقىز- الدرت- 态动使的 。
الدرتۋ الدرت- 式定不的 。
الدرۋ الدر- 式定不的 。
الدرىل- الدر- 态动被的 。
الدرىس- الدر- 态互交的 。
الجاپقىش 〈名〉腰围,裙围:اق الجاپقىش 白围
裙 。
الجاس- 〈动〉①倒颠魂神,乱错神精;惑迷,
②人老涂糊:اقلىنان الجاسقان كارى 涂糊变
:ەسەپتەن الجاسۋ 计失,策失,错犯,错弄/
الجاسقانىڭ بەلگىسى 失算/现表的策失 。
الجاستىر- الجاس- 态动使的 。
الجاسۋ الجاس- 式定不的 。
الجاسۋشىلىق 〈名〉策失,误错,为行涂糊 。
الجۋ الجى- 式定不的 。
الجۋاز 见ەالجۋاز.
الجى- 〈动〉①聩昏,涂糊(迈年因):الجىعان
:涂糊,错犯,错弄 ②子头老的涂糊 شال
الجىعاننان ساۋسىڭ با؟ ▲?了涂糊是不是你
الجىعان بۇركىت تىشقانشىل. 【谚】鹰老的糊涂
只鼠老捉能 。
الجىس- الجى- 态互交的 。
الجىت- الجى- 态动使的 。
الىمەنت 〈名〉费养抚,费养赡 。
الىۋمىن 〈名〉[化]铝:الىۋمىن تاقتا 铝板/
الىۋمىن ىدىس 铝器皿 。
الىۋمىندى 〈形〉含铝的:الىۋمىندى ماگني
قوسپا 镁铝合金 。
الكەۋدە 〈形〉傲慢,的妄狂,的骄虚:的
:الكەۋدە جان 狂妄的人的 。
الكەۋدەلەن- 〈动〉狂妄起来,变得傲慢自大,
足十气傲 。
الكەۋدەلەنۋ الكەۋدەلەن- 式定不的 。
الكەۋدەلىك الكەۋدە 的抽象名词 。

徒酒,鬼酒〈名〉**الكوگولىك** 。
醇乙,醇,精酒,酒〈名〉**الكوگول** 。
القا I 〈名〉圈项,练项:القا اسۋ 练项带 。
القا II 〈名〉①会事议,会员委:وقۋ-اعارتۋ
القاسى 会员委务教 ②会员成,员委:جيىنعا
القالار قاتناستى. 委员会参加们你,会集③。议会了
发上会集在 القادا ەسوز سويلەدى 议会,会聚:
话讲表 。
القا III 〈名〉属茄[植] 。
القا- IV 〈动〉助赞,赞夸,采喝,扬赞,赞称:
جۇرتشىلىقتىڭ القاۋىنا يە بولدى 受称的众群到
赞 。
القا-جۇزدىك 〈名〉饰首,指戒和链项 。
القالا- 〈动〉绕围,圈成围,来起围:مەشتى
القالاپ وتىرۋ 坐子炉火着围/ تۇس -تۇستان
القالاۋ 从来过围方八面四 。
القالان- القالا- 态动被的 。
القالاس- القالا- 态互交的 。
القالات- القالا- 态动使的 。
القالاۋ القالا- 式定不的 。
القالى I 〈形〉的圈项带,的链项带:التىن
القالى 的链项金带 。
القالى II 〈形〉的闹热,的大盛,的重隆:القالى
جيىن 隆重的集会的/ القالى توي 事喜的闹热
。
القالىق 〈形〉的圈项作,的链项作:القالىق
مەرۋەرت 珠珍的链项作 。
القام-سالقام 〈形〉(戴穿)的齐整不,幅边修不
。的洁整不,的
القاپ 〈名〉洲,带地,野旷:تيانشان القابىندا 在
带地的烟人无 جانسىز القاپ/带一山天/
ورمان القابى林带/ جاسىل القاپ 洲绿 。
القاپتان- 〈动〉阔宽得显,带地的阔宽成变
川平为 。变,
القاپتانۋ القاپتان- 式定不的 。
القاپتى 〈形〉的广宽,的阔广:القاپتى دالا 广宽
野原的 。
القارا: القارا كوك (色毛的马指)的色黑青 。
القاس- القا- III 态互交的 。
القا-سالقا 见 القام-سالقام.
القات- القا- III 态动使的 。

القاؤ القا- Ⅱ 的不定式。

القا-قوتان〈副〉围成圈地：القا-قوتان وترؤ 围坐/ القا-قوتان قونؤ（民牧）住居圈成围。

القزيل〈形〉的红绯，的红猩，的红鲜：القزيل تؤ 鲜艳的红旗。

القيسا 见 ᵉالقيسا.

القزيلدان- 〈动〉红显，红变，红发：شعبس القزيلداندى. 红发方东。

القزيلدانؤ القزدان- 的不定式。

القلدا- 〈动〉溢荡，漾荡，扇呼。

القلدات- القلدا- 的态动使。

القلداؤ القلدا- 的不定式。

القمم 〈名〉[阿]①前颈，子嗓，咙喉，喉咽②前颈，子嗓，咙喉，喉咽 ▲麓(山)，脚(山) ③分部接相的筒靴和面靴 ▲القمعا الؤ 腺殖增[理生]بەزى القمم بادامشا (القمنان قىسؤ) 加施，迫逼，迫强②子脖掐① القمعا تعلؤ 气憋，气赌 ▲ 讨催，力压。

القمدا- 〈动〉①快，赶紧，追紧 ② 子脖掐：束结快，成完快；近靠，近接，上追快，上赶：الدىكعلاردى القمداپ قالدى. 他的面前上追快 ᵉلؤدى القمداپ قالعان ادام 的岁多十五了人。/ 人完快们他 جؤمستى القمداپ قالدى. 他/ ولار 压加施，迫逼，讨催，迫强[转]③ 了务任成力：القمداپ مازا بەرمەؤ 逼 宁安得不得。

القمدال- القمدا- 的态动被。

القمداس- القمدا- 的态互交。

القمدات- القمدا- 的态动使。

القنن- 〈动〉喘，吁吁喘气，来气过不喘，气喘 得不气上接：气下 ول قاتتى جؤگىرسه القننپ قالادى. 他 来气上不喘就跑一劲使。

القنندى Ⅰ 〈名〉渣皂肥，儿头皂肥。

القنندى Ⅱ：القنندى بولؤ 气不上，吁吁喘气不气上，吁吁喘气 ▲ 气下接。

القنندىر- ① القنن- 的态动使②上追，上赶，上迫，成完快；近接。

القنندىرت- القنندىر- 的态动使。

القنن-جؤلقىن：القنن-جؤلقىن بولؤ 张慌慌 措失慌惊，张慌里慌，张。

القىنت- القنن- 的态动使。

القىنؤ القنن- 的不定式。

القىنىس Ⅰ 〈名〉促急，吁吁喘气，吸呼的促短的气喘。

القىنىس- Ⅱ القنن- 的态互交。

اللا Ⅰ ▲主真，宰真，拉安[阿]〈名〉 اللاعا سيىنؤ 命主，命天 ᵉامرى اللانلىق ▲ 主真仰信 اللانلىق امىرىمەن按照 ▲ 意旨的拉安 اللا بەرمەگەندى موللا بەرمەس. 的赐赏不主真【谚】。奈无也拉毛。

اللا Ⅱ 〈叹〉呀哎：اللا، اناؤ جىعسلىپ قالدى. 了倒摔他，呀哎。

اللالا- 〈动〉求乞，义名的拉安以，佑保主真。帝上。

اللالاس- اللالا- 的态互交。

اللالات- اللالا- 的态动使。

اللاتاعالا 〈名〉[宗]主真，主真的上无高至。拉阿。

اللا-ᵉتاؤبا 〈名〉地喊天呼。

اللاؤ اكپار 〈名〉[阿]拉安，尔拜克艾，乎拉安大至。

اللاشىل 〈形〉的诚虔，的主真仰信。

اللەگوريا 〈名〉[文]喻讽，意寓。

اللەيا〈名〉林荫道。

الما 〈名〉①果苹 ② 树果苹：پىسقان الما 熟房乳(的娘姑指)[转]③ 果苹：ەكى الماسى كەۋدەسىندە—الما بەت 脸红 ▲ 前胸在果苹对 ▲ 蚜果苹سى بىتەسى 脸圆的红透里白，蛋 ▲ الما جەگىسى 蚜果苹 ▲ 鹅果苹سى كۋيەسى الما 子脖的丽美 ▲ الما پىس، اۋزما ᵉتۋس. 兔待株守；成其享坐【谚】。

الماز 〈名〉石钻，石钢金。

الما-كەزەك 〈副〉地断不连接，地换调，地换倒，地换轮，地流轮：كۋزەتكە الما- كەزەك تۋرۋ 着换倒 ᵉمىنۋ/ ەكى اتتى الما-كەزەك 岗站流轮 不连接 الما-كەزەك كەلمەپ مازالاۋ/ 马匹两骑 挠干来地断。

المالا- 〈动〉换，倒，换轮，流轮：المالاپ ات ᵉمىنۋ 马骑着换。

المالاس- المالا- 的态互交。

المالات- المالا- 的态动使。

المالاؤ المالا- 的不定式。

المالى 苹产，的多果苹，的果苹长 ①〈形〉Ⅰ
(沟子果) 沟山的果苹满长 ساي المالى 的果：المالى
的满丰房乳(娘姑指) [转]② 。
المالى Ⅱ 的取可，的动活〈形〉：المالى تەرەزە
窗的动活 。
المالى-سالمالى 上安可取可，的动活 ①〈形〉
② 床叠折 توسەك 的叠折，的：المالى-سالمالى
来下取可 ئتس 的假，的工人：المالى- سالمالى
牙假的 。
المان 品贡，税杂捐苛，税赋，税捐[旧]〈名〉：
(上，纳)交(派摊税捐 المان تاپسىرۇ/ المان سالۇ
税/ المان جيۇ 收税 。
المانات 集选，选文[波]〈名〉 。
المان-سالىق 税杂捐苛，税赋，税捐 ①〈名〉Ⅰ
品贡 ③ 务债，债 ② 。
الماس ，刀钻 ② 石钻，石钢金[矿]①〈名〉Ⅰ
▲ 的强刚，的毅刚，的强坚[转]③ 刀璃玻璃
اق الماس 宝刀▲ كوز الماسى 球眼▲ الماستىك
جاۋى قورعاسىن. 【谚】铅是敌之石钻
(容相) 。▲ الماس قىلىش مايداندا سەرىك. 【谚】
伴伙的上场战是刀宝 。
الماس Ⅱ ▲碱鳖木番，汞化氯，汞升[医]〈名〉
الماس تۇنباسى 酊鳖木番 。
الماس- Ⅲ 轮，流轮；迭更，换互，换交 ①〈动〉
换倒，换：ورىن الماسۇ 置位换/ پىكىر الماسۇ
交意换 / كادىر الماسۇ 互换干部 /
حاندىقتاردىڭ الماسۇى 代换朝改(迭更代朝)/
الماسىپ بارۇ 去着换轮②[语]倒，替交：
دىبىستاردىڭ الماسۇى 音语交替 / سويلەمنىڭ
الماسۇى 换，错换，错搞③装倒的子句：
دۇنيەلىكتەر الماسىپ كەتپىتى. 子乱搞都西东。
▲زات الماسۇ 谢代陈新 。
الماستىر- ① الماس- Ⅲ 调，换调②态动使的
تاجىريبە الماستىرۇ：倒颠；流交，换交，换替，动
验经流交 / دۇرىس پەن بۇرىستى الماستىرۇ 颠
非是倒 。
الماستىرۇ الماستىر- 式定不的 。
الماستىرىل - الماستىر- 态动被的 。
الماسۇ الماس- Ⅲ 式定不的 。
الماۋىت 的梧魁，的大高〈形〉：الماۋىت ات
马的大高 。
الميساق 地辟天开，日之世有 [口] [阿]〈副〉
代时荒洪，日之 。
المۇرت 犁水香，梨 [植]〈名〉：المۇرت اعاشى
树梨 。
الپامسا 的伟魁，的梧魁，的大高〈形〉：الپامسا
汉老黑的大高材身 شال قارا دەنەلى 。
الپامساداي 的伟魁，的梧魁，的大高〈形〉：
الپامساداي / الپامساداي 的大高材身 دەنەسى
子伙小的梧魁 جىگىت 。
الپارىس- 见 ارپالىس- Ⅱ .
الپارىسۇ الپارس- 式定不的 。
الپاۋىت 主霸，霸恶〈名〉 。
الپيونيست 员动运山登[体]〈名〉 。
الپىس 〈数〉六十▲الپىس اپا، جەتپىس جەزدە
诡，计二十六 ▲ الپىس ەكى ايلالى 友四期三
▲ 统系精神 الپىس ەكى تامىر 端多计
顶狐草个十六【谚】. الپىس قارساق ات بولماس
马匹一上不 。
الپىس-جەتپىس 〈数〉六 十七 。
الپىسىنشى 〈数〉第十六：الپىسىنشى نومىر 第
代年十六在 الپىسىنشى جىلداردا /号十六 。
السىن 〈名〉[植]草生再 。
الت 〈名〉①(琴提手音中)器乐音中 ②(琴提手音中)器乐音中
女) 音中(的童儿，子 。
التايى ：狐红太尔阿 التايى قىزىل 用：التاي
子帽的做皮狐红太尔阿 قىزىل بورىك 。
التى اتار 枪手轮六，枪手轮左，轮左〈名〉 。
التاۋ 数合集的"六"语克萨哈〈数〉个六，六
兄【谚】. ▲ التاۋ الا بولسا، اۋزداعى كەتەر (词
失丢会也食之口到，和不弟 。
التى 六(的月某〈数〉：个六，六 ايدىڭ التىسى
六期星 التىسى/号 ٴبىر 六 اپتانىڭ التىسى/
六十三六六 التى جەردە التى وتىز التى/一之分
▲ التى ايرىق 身全，身浑 ▲ التى الاسىسى بەس
无毫，系关无毫，水河犯不水井 بەرەسىسى جوق
▲民人体全，类人全 التى الاش▲葛瓜
的名大鼎鼎，的名有赫赫，的名著 الاشقا ايگىلى
▲ التى ارىس 大落部 التى باقان الاۋىز 和不
敞宽 وردا التى قانات اق ▲ 纷纠闹，结团不，睦

。房毡的白洁而

التى-التندان 〈副〉地个六个六：التى-التندان ᠤᠪᠤᠯᠤᠮᠫ قويۋ 放开分地个六个六 。

التباقان 〈名〉千秋：التباقان تەبۋ 打千秋 。

التبۋرىش 〈数〉形边六，形角六 。

التبۋرىشتى 〈形〉的形边六，的形角六 。

التى-جەتى 〈数〉六个七六，七六个：التى-جەتى ادام وتىر. 人个七六着坐 。

التىلىق 〈名〉①(字目数)六 ②的六第数 ③ 六桃黑 قارعانىڭ التىلىعى 。六点：(之牌克扑)

التىن 〈名〉①白铂金/ اق التىن 金，子金黄：金/ قىزىل التىن 赤金/ ساپ التىن 纯金/ تۋما التىن 天然金/ التىن كەنى 矿金 / التىن قورى 黄金/ التىن قورىتۋ 炼金/ التىن جالاتۋ 镀金/ التىن قويما 铸金/ التىن زەر 丝金②色金/ قۇيما التىن 的色黄金，的：التىن شاش 发头黄金/ التىن شۇعىلا 光曙的色金/ التىن ᠳاندى ᠪيداي 色金 的金，的做子金，的制金③粒麦的：التىن بىلەزىك 子镯金/ التىن اقشا 币金(元金)/ التىن ساعات 表金 / التىن جۇزىك 戒金④指 [转]：的金黄，的贵珍，的贵宝 ，的贵可极 التىن-عوي دەيمىسىڭ 不要以为那么贵宝/ التىن شاق 代时金黄▲ اق التىن ①金白②棉花 ▲ التىن القا 链项金 التىنعا بەرگىسىز 不金 ▲ التىنمەن اپتاپ، كۇمىسپەن كۇپتەۋ 镀金▲换 التىن استىق 谷金，庄色金▲稼 ▲ التىن اسقىتاي 健的壮可，的爱(子孩指)的▲ التىن بالىق ①金[天]剑▲座鱼 التىن بەسىك ②鱼金故▲ التىن گۇل [植]草萱▲ التىن ᠳان 谷金，谷▲粒 التىن جاقتى ايبالتا 镀金▲换 التىن جاتسادا الماۋ 路，昧不金拾▲斧牙月 التىن جۇلدىز 星金▲ التىن كۇز 深▲遗拾不 ▲ التىن قاباق (جامبى)▲赛箭弓，赛箭射 التىن مەدال 金▲靠依，山靠，心中 التىن قازىق 奖制▲章 ▲ التىن تاق 座宝、位皇 التىن توي 婚▲金 ▲ التىن شاڭىراق 国祖，乡故▲ اتىن التىنمەن جازۋ 史青▲名留 التىن سىرعا 但愿 التىن كەسەك 块金▲ قۇلاعىنا 见不听▲ ساپ التىن 纯金▲金块 التىن سوم 过胜心耐[谚]. ▲ سابىرۋتوبى ساري التىن.

。金

التىندا- 〈动〉金成涂，色金成饰，金包，金镀：色 ᠳبىرقابات التىندا 层一镀金 。

التىندايى 〈形〉的贵宝，的贵珍，的般一金黄 。

التىندال- التىندا-的动被态 。

التىندان- التىندا-的动被态 。

التىندىس - التىندا-的互交态 。

التىندات - التىندا-的使动态 。

التىندا التىندا-的式定不 。

التىندايى 〈形〉成饰，的好包金用，的金好镀的色金 。

التىندى 〈形〉镀；的子金有，的金带，的金含的：التىندى قۇم 含金的/ التىندى جەلى 含金脉 。

التىندىق 〈名〉点特的子金 。

التىن-كۇمىس 〈名〉银金有含；银金 。

التىنشى Ⅰ 〈数〉六第：التىنشى ᠨومىر 号六第/ التىنشى كلاس 级年六 。

التىنشى Ⅱ 〈名〉人金淘 。

الۋ Ⅰ 〈名〉[数]法减 。

الۋ Ⅱ ال- 式定不的 。

الۋا 〈名〉[波]食状糊的成做油、糖、粉面用物 。

الۋان 〈形〉[波]各，的样多种多，的样各种各：الۋان ᠲۇرلى وسىمدىك 的色色形形，的样各式/ الۋان قۇبىلۋ نەشە الۋان 变多/ ᠤمىردى باستان كەشىرۋ 物植种各。活生的同不种各历经 ▲ ᠠر الۋان 样各式各，的种种，的样各种各 的。

الۋان-الۋان 〈形〉形，的样多种多，的样各种各：الۋان-الۋان جۇيرىك بار، السنه 的色色形 ▲ قاراي شابادى. 仙八)骋驰力量，多繁马骏【谚】(能其显各，海过 。

الۋاندىس 〈形〉样同，的同相，的种同，的类同 。的

الفا 〈名〉①名的母字个一第中表母字腊希 ②称耳阿[物][物]线法耳阿 ▲ الفا بولشەك 。线射种甲；线射法耳阿 الفا ساۋلە ▲子粒法

الفاۋيت 〈名〉①序顺母字 ②表母字 。

الفاۋيتسىز 〈形〉字文有没；母字没 。

الحامدۇللا 〈名〉[阿][植]全颂赞切一,主真赞感。

الشا 〈名〉树子李;子李。

الشاعىراق 〈形〉远较比,的远较比,的远偏较比:ونىك ۇيى سەندەردىكىنەن الشاعىراق. 他家们你比家他远较比。

الشاي- 〈动〉①开敞,开张,开拉,长伸,开伸,开叉,开劈腿开叉:ورىندىققا الشايىپ وتىرۇ 上子椅在坐/ ۇيىزى الشايعان قارا سيىر 牛黑的撇外向来不合,远疏[转]②:ولاردىك ارالارى الشايىپ كەتتى. 他们远疏经已系关了。

الشايت- 〈动〉الشاي- 的使动态。

الشايۇ 〈名〉الشاي- 的不定式。

الشايىس- 〈动〉الشاي- 的互交态。

الشاق ①〈形〉偏;的大隔间,的远离距,的远/ مەكەمەدەن الشاق ىراق 远关机离:的远遥,的远久 ② 大离距的间之子房:سوناۋ الشاق زامانداا 的远久那在:的远遥,的 ۇيىزدى الشاق 的撇外向,的开叉 ③ 里代年和不,的结团不[转] ④ 的开叉边两向角犄:ولاردىك ارالارى بۇرىن الشاق ەدى. 他们的睦步大开迈 ① الشاق باسۇ 的结团不是经曾。▲ 走地摆大摇大 ② 走

الشاقتا- Ⅱ〈动〉离距开拉,远走,离远:الشاقتاپ كورىنبەي كەتتى 了见不看,了远走 ②:ول سەندن الشاقتايىن 避躲,开避,远疏[转]:دەپ جۇرگەن جوق. ③远疏你和想不他。

الشاقتاۋ Ⅰ 〈名〉子架摆,大尊自妄,摆大摇大:الشاقتاي باسۇ 走地摆大摇大/ الشاقتاعاننان ەش پايدا جوق 妄自尊大什有没么处好。

الشاقتاس- 〈动〉الشاقتا- 的互交态。

الشاقتات- 〈动〉الشاقتا- 的使动态。

الشاقتاۋ Ⅱ 〈形〉①的点一大隔间,的远较,的远疏较比,的切密不和太不,的近太不 ② 的睦间,离距 ② 词名象抽的 الشاق ①。膜隔,阂隔③度宽,隔

الشالعى 〈名〉裙围。

الشاڭ،الشاڭ باسۇ ① 大摇大摆地走:الشاڭ باسىپ قايدان كەلەسىڭ؟ 你从哪地摆大摇大举;足十气神,负自慢傲,大自高自 ②?来里举,容从止洒潇止举:مەناداي الشاڭ باسقانىڭدى كورگەن ەل ساعان قايتىپ جاقىنداىدى؟ 这你看?你近接能还谁,子样的足十气神副意满心,慢傲得显,得自洋洋 ▲ ايافتى الشاڭ باسۇ 足。

الشاڭ-الشاڭ،الشاڭ-الشاڭ ەتۇ (باسۇ) 见 الشاڭدا-。

الشاڭدا- 〈动〉大摇大摆地走,走地样大模大,子架摆。

الشاڭداس- 〈动〉الشاڭدا- 的互交态。

الشاڭدات- 〈动〉الشاڭدا- 的使动态。

الشاڭداۋ 〈名〉الشاڭدا- 的不定式。

الشي- 见 الشاي-。

الشيۇ 〈名〉الشي- 的不定式。

الشى 〈名〉(称名的面凹的窄骨贵州遮)小,耳▲ 耳反其得适:الشى تۇسپەي تايكە ۇتۇسۇ 而耳出掷拐羊掷 ① اسىعى الشىسىنان ۇتۇسۇ 偿以愿如 ②。

الشىن 〈名〉草生再,青返。

الىق 〈名〉偿赔争战。

الىق-بەرىك 〈名〉往来济经,往交质物。

الىق-سالىق 见 الىم-سالىق。

الىم 〈名〉①[旧]赋,税赋;税杂捐苛,税杂捐苛收征行强品贡:الىمدى زورلاپ جيۇ/ الىم سالۇ 派摊 ② 劲,气力,量力:الىمى زور ات 力 ③ 马的大量力:الىم بەرۇ 赂贿/ الىم الۇ 赂 ④ 债(的回收) ⑤ 胜,赢(的中戏游),债 ⑥ 务子分[数]贿受。

الىم-بەرىم 〈名〉往来济经,往交质物。

الىمدى 〈形〉:的穷无大力,的大劲,的力有①士力大 الىمدى كىسى 人的劲有/ الىمدى بالۇان 力大 ② الىمدى ات 强的跑能走能;的实壮,的壮强领本,的华才有,的事本有③马的跑能走能。人诗的华才有:الىمدى اقىن 的。

الىمدىلىق الىمدى 词名象抽的。

الىم-جۇلىم 〈形〉破破,的堪不烂破,的楼褴破破,的烂烂。

النمقور 〈形〉贪，的婪贪 ；的索勒，的赂贿受 。的厌无得

النمپاز 〈形〉的婪贪，的足知不，的厌无得贪。

النمساق 〈名〉账，务债，债：وندا سەنىڭ قانداي النمساعىڭ بار؟他欠你么什债？/ النمساق جيۇ 债要 。

النم-سالىق 〈名〉① 税赋，税杂捐苛：النم-سالىق ەلگە اۇىر كۇيزەلىس اكەلدى. 捐苛务债，债② 。难苦的重严了来带民人给税杂：النم-سالىقتان قۇتىلۇ 摆脱务债 。

النم-سالىم 〈形〉修不，的履不衫不，的遏疲 。的幅边

النمسز 〈形〉①的事本无，的领本无，的力无 。的好不式姿路走，的快不走 ②

النمسزدىق النمسز 的名象抽的词 。

النمسن- 〈动〉看，足满，意满；上得瞧，起得看，能么什有 النمسنارلىق نەسى بار 心意满足：النمسنارلىق نەسى بار ازسىنىپ النمسنبادى 嫌少不满不足。/的上得看

النمسندىر- النمسن- 的动使态 。

النمسنۇ النمسن- 的定不式 。

النمسنىس- النمسن- 的互交态 。

النمىر 〈形〉足知不，的度无心贪，的宜便占爱 。的

النن- ال- Ⅱ 的被动态 ▲ ارقاسى النۇ 脊（驼骆，马，牛指）② 破咬被背脊（马指）① 罚惩被 ③ 烂溃背 。

النۇ النن-的定不式 。

النپ (النبى) 〈名〉①物大然庞，人伟，人巨：زامانىمىزدىڭ النبى 我们时代的巨人/ النپتىڭ ادەمى 巨的大高，的大巨，的人巨②伐步的人巨 ▲的大高材身 النپ دەنەلى 的大庞，的大庞，的大巨：النپ دەنەلى ات بيەدەن تۇادى. 【谚】骏产马母，ات تۇادى 马，母亲育巨人 。

النپاشپا 〈形〉Ⅰ（马）的硬口 。

النپاشپا 见 النپاشتى.

النپاشتى 〈形〉的谬荒；的住不靠，的靠可不，的稽无的：النپاشتى ءسوز 语蜚言流/ النپاشتى حابار 马路（道小）息消 。

النپساتار 〈名〉的卖买做，贩商 。

النپساتارلىق 〈名〉卖买，业贩商 。

النپ-ۇر- 〈动〉：倒按，倒放，倒摔（间然猛）/ سيىردى النپ-ۇردى 上地在倒摔牛把下一 النپ-ۇرىپ استىعا باستى 底在压地紧紧后倒摔 下 。

النپ-ۇرۋ النپ-ۇر- 的式定不 。

النپ-ۇش- 〈动〉：跳怦怦（心）；安不忐忑 。安不忐忑里心 جۇرەگى النپ-ۇشتى

النس Ⅰ 〈形〉①长；的离距远，的远遥，的远/途路的远遥 النس جول 的远长，的久长，的/远离距的间之家两 ەكى ءۇيدىڭ اراسى النس 的远遥 قالادان النس 远市城离/ النس بولاشاق 相不，的远疏，的生陌，的疏生，的亲远②来将/戚亲的亲太是不 تۇستىق جاقتان النس 的投远长从 اعاينن النس 亲远▲ النسقا كوز جىبەرۋ 虑考，望展，回顾▲ النس جول ات سنايدى، 久日，力马知遥路【谚】 اۇىر جول ەر سنايدى. ▲。心人见 اقلى اسقان جاقسىنى "النسىم" دەپ ويلاما. 。人外为视人的群超慧智把莫【谚】

النس Ⅱ 〈名〉①力角，交摔：ەكەۋىڭ النستى قويىڭدار. 了交摔别们你 ② 。量较；斗搏：جاۋمەن بولعان سوڭعى رەتكى النستا 后最人敌和 ءتكى 一次摔交 ？ 束结能才时何执争个这 ايالتار؟ 争执，执③ 时斗搏 وسى النس قاشان

النس- Ⅲ ① ال- Ⅱ 的互交态 ② 扭；交摔 النسقان بالالار 孩的交摔 النسۇ 们子/ جاۋمەن النسۇ 斗搏人敌和/ النسقىسى كەلۋ 量较想 ③ 抗对；吵争，辩争，论争 توپتى：抗对；吵争，辩争，论争 ③ 量较想 ەلمەن النسۇ 通，往交，换交 ④ 抗对人众和 حات النسۇ 信通相互/ قىز النسۇ 坚）⑤ 亲换 قيىنشىلىقپەن النسۇ 争斗作难困和/持）斗争：اۇرۇمەن النسۇ 腾折，道交打⑥争斗作病疾和 كۇن بويى بالامەن النسۇ 于忙：打子孩与天整 ءۇي جۇمىسىمەن النسۇ 道交/ اياق النس 步调，辩争 ▲履步，اۇزىمەن النسۇ 嘴吵，辩争 ▲ بەت النس 方向，目标，向 ▲ قول النسۇ 握捏手 ▲ پىكىر النسۇ 见意换交 ▲ ءتىل (ءسوز) النسۇ 谈 ▲ النسىڭ اتالۇ بولسا دا جىق، اياسىڭ قويا 话 بەر. 。量较不情留，情留不量较【谚】

النس-النس 〈形〉：的远遥，的远很，的远远 النس-النس جەرلەرگە باراتىن 。去方地的远很到

الس-به‌رس 〈名〉往来质物，往交质物：ادام بولعاننان كه‌ين الس-به‌رس بولماي قويمايدى.。往来质物有会总间之人和人

الس-جاقىن 〈形〉远远的，远和的近系关：الس-جاقىن جه‌ردىك بارىنه ده بارىپ كه‌لدى 他远了过去都方地的近 /。了过去都方地的近

ەمەس 人外和人已自么什分着不用。

الس-جۇيىق 〈形〉远远的近的：بۇل ەكى جولدىك الس-جۇيىق شامالاس. 这两条道路的远近不差多。

الس-جۇلىس 〈名〉①拉拉推推，闹打 ②搏相，纷纠，吵争，执争。

السپاق 〈名〉斗格，斗搏，打对(手徒)，交摔。

السىپ-به‌رىس- 〈动〉往来质物，往交流进此彼，流通行进。

السىپ-به‌رىسۇ السىپ-به‌رىس- 的不定式。

السىپ-جۇلىس- 〈动〉①拉拉推推：السىپ-جۇلىسپاڭدار كيىمده‌رىڭ جىرتىلادى. 你们别打闹了，衣服被撕坏的。②闹打，纷纠，矛盾：السىپ-جۇلىسقالى نەشە جىل بولدى، نە پايدا تاپتى. 他们俩打闹了多少年，什么好处也没得到。

السىپ-جۇلىسۇ السىپ-جۇلىس- 的不定式。

السسىن- 〈动〉远遥得觉，远嫌：ەكى كۇندىك جولدى ەشكىم ده السسىنعان جوق. 两程路的天远，谁都觉得很远。

السسىنۇ السسىن- 的不定式。

الستا- 〈动〉①离远，远走，远去：ول الستاپ كه‌تتى. 他了远走，了远走经已。②来往免避，远疏，躲避，远躲：ولاردىڭ قاتناستارى الستاپ كه‌تتى. 了远疏已早系关的们他。

الستاس- الستا- 的互交态。

الستات- الستا- 的使动态。

الستاۇ I الستا- 的不定式。

الستاۇ II 〈形〉远的近不，的远较比些一：ولاردىڭ ەۇبى بۇل ارادان الستاۇ جه‌رده. 他们的地方离距定一有，的远较比这儿的地方。

الستىق ① الس 的名词象征抽的远，远遥，远②离距。

الستىر- ① الس- 的使动态 II，唆，唆教 ②纷纠起引：ولاردى الستىرىپ جۇرگەن باسقا ەمەس، سەنسىڭ. 他们使唆矛盾的，人别是你。

الستىرۇ الستىر- 的不定式。

السۇ الس- 的不定式 II。

السىراق 〈形〉远远的近不，的远较比些一，的离距定一有，的。

ام 〔口〕〈名〉尻，器殖生姓女[数]。

امال 〔阿〕〈名〉①法办，法设，法子，途径，施措 ②(何奈可无)法办有没：امال جوق ما؟ 施措么什有？(?吗救有)? 法办有(路出找，法设)法办想(تابۇ)：امال تاپقىش بار /(的法办出想会)的法办有 /امال ەتۇ ;谋计，策计 ③计诡的人敌امالى جاۋىڭ：诈诡，计诡[数]امالدى 法减 / الۇ امالى 法加 / قوسۇ امالى 法除 ▲ كوبەيتۇ امالى 法乘 / ەبولۇ امالى 法除 ▲ امال نە(惜惋，憾遗示表)奈无，子法么什有 ▲ امال پسقتاۋىش امال نەشىك (قانشا) 上同[数] ▲ ەتورت امال [语]状式方。则四。

امال II [名] 节气：24 امال 二十四节气。

امال III 〈名〉[旧]三月。

امال-ايلا 〈名〉①计奸，计诡；段手；策计，谋计，儿招，法办。

امالگاما 齐汞，金合汞〈名〉。

امالدا- 〈动〉①法设方想，法设，法办想图；法带走/ امالداپ اكەتۇ 想：谋法办想尽出写/ امالداپ كورۇ 想一想：合凑，就将 ②(看法办想一想)试试，法办：法算运按 ③穿着就将 تۇرۇ امالداپ كيه ەسەپتى امالداپ شعارۇ 想。题术算算计法算运按。

امالدان- امالدا- 的被动态。

امالداس- امالدا- 的互交态。

امالدات- امالدا- 的使动态。

امالداۇ امالدا- 的不定式。

امالدى 〈形〉①的多法办，的法办有：امالدى بولسا امالىن كورسەتسىنشى 把就，话的多法办，的明高，的妙巧②试一试来出拿法办：

ئتاسىل 巧妙的办法。

امالكەش 见 امالشىل

امالقوي 〈形〉多法办，的法办出想于善［口］多法办，的法办出想于善。

امالقويلىق 名词象抽的。

امالسىز 〈形〉①无，的何奈可无，的法办有没日的何奈可无在كۇندەردە امالسىز：的力为能不，的已得不 ②展莫筹一قالۇ امالسىز/里子/持支不得不 امالسىز قولداۋ：的迫被，不得امالسىز قوسلۇ被迫同意/ امالسىز كەلۇ不得来而已。

امالسىزدان Ⅰ〈副〉地法办无毫，地何奈可无：امالسىزدان كەلدى了来好只，法办无毫陷；展莫筹一，策无手束。

امالسىزدان- Ⅱ〈动〉法办无毫得显，境困入。

امالسىزداندىر- امالسىزدان-Ⅱ的态动使。

امالسىزدانۇ امالسىزدان-Ⅰ的式定不。

امالسىزدىق امالسىز的名词象抽。

امالشىل 〈形〉有，的多法办，的法办出想于善的谋计于富，的招高。

امالشىلىق 〈名〉谋计，多法办，法办有。

امان 〈形〉的康健，的好安，的全安，的安平：امانسىز با؟您好吗？/ امان بول祝康健您/ امان قالۇ幸免；好安，平安/失损受未；ول ئۇي تەگمىس امان. 他们家都好。▲باسى امانلىق مالى تۇگەل. 【谚】无畜牲，安平人无。

امانات 〈名〉①［旧］人的质人作，质人 ②人的存寄，物放品物的：امانات اقشا存款/ ەلدىك امانات，托拜，付托，托委 ③物放存的家人امانتا بەرۋ给付托/ ساعان امانات托委托信：امانتا托/了你امانات دۇكەنى店商托信。

امانتتا- 〈动〉付托，托委：كىتاپتارىڭدى امانتتاپ كەت. 人给付托书的你把你请前之走。

امانتتاۋ امانتتا-的式定不。

امانداۋ 〈动〉于眼着，恙无然安为，全安虑考安平。

امانداس- 〈动〉寒，呼招打，候问，好问，安问，喧好，道：كورگەن جەردەن امانداسا كەتتى. 他一见面示表就问候。/ سەن ونىمەن امانداستىڭ با؟有没了呼招打他跟你？/ امانداسقالى كەلىپتى. 的安问来门专是他。

امانداستىر- امانداس-的态动使。

امانداسۋ امانداس-的式定不。

امانداۋ امانداۋ-的式定不。

امانىدىق ①安，宁安，安平②名词象抽的امان 会社：امانىدىق ساقتاۋ保治/ قوعام امانىدىعى全（安平祷祈）安平祝予 امانىدىق تىلەۋ/安治。

امان-ەسەن 〈形〉平，的好安，的全安，的安平：بالا-شاعاسى امان-ەسەن بە ەكەن؟他的恙无安的：吗好很都子孩的里家？

امان-ەسەندىك 名词象抽的امان-ەسەن。

امان-ساۋ ①〈形〉②的宁康，的康健，的安平的失损受未，的全安。

امان-ساۋلىق امان-ساۋ的名词象抽。

امان-سالەم 〈名〉喧寒，好问，安问：امان-سالەمدى دە بىلمەيدى. 懂不都呼招打连امان-سالەمدى ده بىلمەيدى。

امانشىلىق 〈名〉宁康；全安，宁安，安平。

امبال 〈名〉官县，县知②臣大事办①［史］。

امبۇلاتوريا 〈名〉所护救，所疗诊，部诊门。

امەبا 〈名〉巴米阿，虫形变［医］。

امەبالى 〈形〉阿巴米阿的：امەبالى ئىش اۋرۋى疾痢巴米。

امبار 〈名〉栈货，库仓；仓谷，仓粮［土］［波］。

امبارشى 〈名〉员管保，员库管。

امەريكا 〈名〉洲美：لاتىن امەريكا/洲美丁拉سولتوستىك امەريكا洲美北。

امەريكان 〈名〉国美：امەريكاندىقتار人国美。

امەريكانيزم 〈名〉头派国美，风作国美。

امەريتسي 〈名〉锑［化］。

امەتيست 〈名〉晶紫［矿］。

امين Ⅰ〈名〉胺［化］。

امين Ⅱ①［宗］〈名〉祷祈教兰斯伊门啊 ②（"此如愿但"，语束结）语用邪避。

امين Ⅲ〈名〉求所我准主祈［口］［阿］。

امين Ⅳ〈名〉胺［化］▲امين قىشقىلى氨基酸，酸胺。

اميناك 〈名〉亚尼摩阿，氨［化］：اميناك سۋى氨水/ جاساندى اميناك氨成合。

اموفوس 〈名〉肥氨磷，粉福安，铵酸磷［化］

。料

امورالدى 德道非，的德道无，的德道不〈形〉

امورالدىق 德道认否，的德道认否〈名〉

امپەر 无；义主德道无，论德道认否〈名〉

امپەرمەتر 为行的德道。

امپۇل 培安[电]〈名〉。

انا I 表流电，表培安[电]〈名〉。

انا II 瓶安[医]〈名〉。

生母，娘，妈妈，亲母，母〈名〉：تۇعان انا

母/ انا مەكتەپ 母校▲ انادان تۇعانداي赤条条，条

▲ انا كورگەن 有教养的▲ انا ءسۇتى 挂不丝一

اۇزىنان كەتپەگەن乳未臭干 ▲ انا ءتىل ① 母

继 وگەي انا (本课)文语级初②语族本，语

母▲ انانىڭ كوڭىلى بالادا، بالانىڭ كوڭىلسى

دالادا. 【谚】心的女儿，上身女儿在心的亲母

在上原草。

انا III 方地个那 انا جەردە：那，个那〈工〉

اعاش 那棵树 / اناعان قاراشى. 个那看你。/

انانى ماعان بەرشى. 我给个那把你。/ انالاردى

شاقىر. 你 来叫(们他)人些那把你。

اناعۇرلىم 越，加更，更〈副〉：اناعۇرلىم جاقسى

好更/ اناعۇرلىم گۇلدەنۇ 越来越荣繁。

انادائى 个那，的天那；的前从，的去过〈形〉

的：انادائى ءسوز ەسكىدە مە؟ 还你话的天那

吗得记？

انادائي I 的般母慈，的般亲母〈形〉。

انادائي II 的种那，的样那①〈形〉：انادائي ەمەس

么那②丽美的样那 انادائي ادەمى 的样那是不/

就远老从 انادايدان ايعاي سالۇ 的远老，的远

的：。喊

انا‌ەروب 菌氧厌，物生氧嫌[物生]〈名〉。

اناجان 亲母指泛对 ② 称爱的娘亲对 ①〈名〉

称尊的。

انايى 野粗，的肆放；的花开不，的野 ①〈形〉

：的后落，的气俗，的俗庸；的鲁粗，的 انايى

ادام 粗的鲁为行的 انايى قىلىق 人的野粗/ انايى

ەلدەر 们人的后落 انايى ءتۇر 的通普〔语〕②

式形通普。

انايىلىق 词名象抽的 انايى。

انالاۋ 亲母喊呼，妈妈喊口〈动〉：انالاپ شاقىر

انالاس 的妈妈个一同，的亲母个一同〈形〉

انالاۋ انالا- 式定不的。

انالىز 析分①〈名〉：علمي انالىز 析分学科/

انالىز جاساۋ 进析分②析分行，验化，析解，解分：قان

انالىزى 验血。

انالىزده- 究研，验化，析解，解分，析分〈动〉：

حالىقارالىق جاعدايدى انالىزدەۋ 势形际国析分。

انالىزدەۋ انالىزده- 式定不的。

انالىزشىل 的强力能析分，的析分于善〈形〉。

انالوگيا 法推类，推类，比类[哲]〈名〉。

انالوگيالىق 象现似相，似类，似相〈名〉。

انالى 的娘有，的亲母有〈形〉。

انالى-بالالى (女) 子母，的子孩和亲母〈形〉

的。

انالىق 的亲母做，的亲母①〈形〉：انالىق مەيىر

：的性雌，的蕊雌，的体母，انالىق تاربيە 爱母/

انالىق مال母畜/ 的性母，的母②育教的亲母

انالىق وسىمدىك 母胞细/ انالىق كلەتكا 物植体母

〈史〉(胞细性雌) انالىق بيلىك 性母③；性雌▲

权母▲ انالىق كورمون〔生〕 素激性雌▲ انالىق

ەرتتىندى〔化〕母液，液溶母▲ انالىق جىنىس ①

核母〔生〕 انالىق يادرو ②岩母〔矿〕 质母▲

雌〔植〕 انالىق مويىن 柱花〔植〕 انالىق مۇشە

▲ 器雌〔植〕 انالىق مۇشە تۇعىرى ▲ 托器

系母〔史〕 انالىق قوعام 株母▲ انالىق ساباق

蕊雌〔植〕 انالىق ۇرىق 会社▲。

انالىق-اتالىق 雄雌〈名〉。

انالىق-بالالىق 的子母〈形〉：انالىق-بالالىق

بايلانىس 系关子母。

انا-مىنا 些那些这，个那个这〈代〉：انا-مىنا

سىلتاۋ 口借种各。

اناناس 蜜萝菠，萝菠，犁凤〔植〕〈名〉。

انار 皮榴石 قابىعى انار：榴石〔植〕〈名〉。

انارگۇل 花榴石。

انارداي 的扑扑红，的艳艳红，的红榴石〈形〉：

ەكى بەتى انارداي 颊双的扑扑红。

انارحيا 象现乱混，序秩无，态状府政无〈名〉。

انارحيالىق 态状府政无，的义主府政无〈形〉

。的

انارحيزم 〈名〉义主府政无。

انارحيست 〈名〉者义主府政无。

اناسز 〈形〉的母丧，的亲母有没。

اناتوم 〈名〉家学剖解，家剖解。

اناتوميا 〈名〉学剖解：ادام اناتوميانى 解体人学剖解：وسمدىكتەر اناتوميانى 植物学剖解/ ايۋاناتتار اناتوميانى 动物学剖解。

اناتوميالىق 〈形〉的学剖解：اناتوميالىق بولىم 室剖解。

اناۋ 〈代〉个那，那：اناۋ بىزدىڭ قورامىز. 是那落院的们我。/ اناۋ تاۋدان تۇسىپ كەلە جاتقان كىم ەكەن؟ 谁是的来下上山从个那？

اناۋ-مىناۋ 〈代〉①个这个那：اناۋ-مىناۋ دەي 通普，的般一 ②个那个这说老别你。بەرمە. اناۋ-مىناۋ ەمەس 不是一般的/的常平，的：اناۋ-مىناۋ كىسى دەپ قالما. 个是他为以要不你。▲人的通普 وزىمدىكى دەگەندە وگىز قارا كۇشىم بار، كىسىنىكى دەگەندە اناۋ-مىناۋ بىسىم بار. 借事做人替，牛如大力事的己自干【谚】

انافورا 〈名〉[文]叠重语头（一种诗体，行诗的段诗或词的复重是语头开的）。

اناش 〈名〉称昵的亲母对。

انبيا 〈名〉[口]仙神，物人的圣神。

انگار 〈名〉库纳格，棚机飞，库机飞。

انگيدريد 〈名〉[化]酐。

انگينا 〈名〉[医]炎头喉，炎峡咽；痛咙喉。

انگور：انگورەشكىسى 羊山拉卡安。

اندا Ⅰ〈副〉儿那在，里那，方地个那：ول اندا ءبىر بارىپ، مۇندا ءبىر بارىپ ءجۇر. 他一会儿这到儿那都处到（去）。

اندا- Ⅱ〈动〉分，是都处到，满布，及遍，布遍。羊儿散：قويلار بەتكەيدە انداپ جايىلىپ ءجۇر. 草吃在地野遍山满/ اندايجونەلۋ 四散）。

انداعايلا- 〈动〉簇，来过拥，（去）来而扔拥蜂。出涌，拥。

انداعايلاۋ 式定不的 انداعايلا-。

اندا-مۇندا 〈副〉①而时，尔偶，时有 ②这儿。里那里这，儿那

اندای-مۇندای 〈形〉的样那和样这，的般一；借的样那和样这 اندای-مۇندای سىلتاۋ 的通普：的八杂七杂，的四不三不 ②口 ادامدارعا جولاۋشى بولما. 四不三不和要不你。道交打人的。

انداس- 态互交的Ⅱ انداـ。

انداـساندا 〈副〉或间，尔偶，时有：ول انداـ ساندا كەلەدى. 来时有他。/ انداـساندا كورىنۋ 卖尔偶/到得见而偶。

اندات- 态动使的Ⅱ انداـ。

انداۋ 式定不的Ⅱ انداـ。

انديز 〈名〉[植]蒲菖。

انديز-انديز 〈形〉：的拉拉稀稀，的疏稀：انديز-انديز شىققان ءشوپ 草的拉拉稀稀得长。

اندىزدا- 〈动〉①落落稀稀得变；开散，散分：جىلقىلار اندىزداپ كەتىپتى. 马散四拢聚了开散群。/ اندىزداعان مالدى جيۋ 拉拉稀稀得长 ەگىن وسكەن/畜牲的拉拉稀稀得显；楚清得显，见易而显 ②稼庄的：显明。

اندىزداعان جولدار 路道的显明。

اندىزدان- انديزدا- 态动被的。

اندىزداس- انديزدا- 态互交的。

اندىزدات- انديزدا- 态动使的。

اندىزداۋ انديزدا- 式定不的。

انەكدوت 〈名〉事逸，事奇；话笑。

انەكدوتتىق 的闻奇，的谈奇；的话笑〈形〉。

انەميا 〈名〉症血贫，血贫[医]。

انجما 〈名〉环铁（的上鞍鞍在定固）。

انيس 〈名〉香茴洋，香茴[植]。

انكەر 〈名〉钉铰，铁固系[枝]。

انكەت 〈名〉表历履，表查调：انكەت تولتىرۋ 表历履写填。

انكەتا 见 انكەت.

انومالىا 〈名〉形畸；规常合不，常异，常反。

انونيم 〈名〉者作名隐，者作名匿。

انسامبل 〈名〉①[音]奏合，团乐音，团奏演 ②组合，曲唱合，曲奏合。

انت 〈名〉▲言诺，约誓，词誓，言誓。انت انقان 的恶万，的恶可，的死该，的咒诅该：انت انقان

كونه قوعام 万恶的旧社会 ▲ انت بەرۋ (ەتۋ) 宣言，誓言，誓起，誓发，誓言 ▲诺许，誓发，誓起，誓言 انت بۇزۋ 违背誓言。 ▲期寿，数寿 انت مەزگىلى 寿食，言诺背违 انتتان جاڭىلۋ 违约毁，言誓背违 ▲ انتتان تايۋ 违言誓守信 ▲言诺坏破，言誓背 انتتىنا جەتۋ。

انتاگونيزم 〈名〉无抗对，矛盾的和调法，性抗对，盾矛的和调法无 〈名〉 انتاگونيست 敌对。

انتاگونيست 〈名〉对手，者对反，者抗对 〈名〉 انتالا- 集聚；向拥，挤拥，拥簇〈动〉：ەسسكە قاراي انتالاۋ 向拥口门/ انتالاعان جۇرت 聚集的群人。

انتالاس- انتالا- 相互交的态。

انتالات- انتالا- 使动的态。

انتالاۋ انتالا- 不定式的。

انتانتا 〈名〉协约国(英、法、俄同盟)〈名〉(国的一第指特时战大界世次。

انتاركتيدا 〈名〉南极洲，大陆南极[地]〈名〉。

انتاركتيكا 〈名〉南极地[地]〈名〉。

انتەننا 〈名〉天线：انتەننا ورناتۋ 架设天线。

انتەننالى 〈形〉天线的。

انتيگەن 〈名〉抗原[生理]〈名〉(体)。

انتولوگيا 〈名〉选文，选诗。

انتونيم 〈名〉反义词，反义语：انتونيم سوزدەر 反义词。

انتراكت 〈名〉幕间休息。

انتروپولوگيا 〈名〉人类学。

انت-سۋ：انت-سۋ ٴىشۋ 发誓，起誓。

انتتاس 〈形〉发誓的，誓发的，誓起的，誓共相互许诺，的彼此许诺的。

انتتاس- Ⅱ 〈动〉互相许诺，彼此发誓。

انتتاسقىش 〈形〉爱誓发的，爱誓许诺的，爱赌发誓的。

انتتاستىر- انتتاس- Ⅱ 使动的态。

انتتاسۋ انتتاس- Ⅱ 不定式的。

انتۇرعان 〈形〉该诅咒的，该死的，可恶的，万恶的：ول بارىپ تۇرعانىنداي 他是就恶可的，该死的家伙。

انچار 〈名〉(植)[名]〈桑科的有毒汁见，封喉血树。

انشا-مۇنشا 〈形〉一般的，普通的，简单的：انشا-مۇنشا جۇمىس 一般些儿干活。

انعەندا 〈副〉在实，实确，确的：انعەندا كەزىكپەگەن 过到碰未确的。

انعىراق 〈形〉清楚，清晰的，明白，确的略称：انعىراق ايتقاندا 说得清楚，确的。

انىق 〈形〉清楚的，清晰的，明显的，明确的，的确：انىق ەستىلۋ 听得清楚/ انىق جاۋاپ 复答的确明/ انىق سونىڭ ٴوزى 他是就然显的。/ ەندى انىق بولدى 这就了确明。

انىق-قانىق：真实，实际，实性真实〈名〉：جاعدايدىڭ انىق-قانىعىنا جەتۋ كەرەك 要了解真实情况。

انىقتا-：①〈动〉查清，澄清，搞清，弄清：دۇرىس پەن بۇرىستى انىقتاۋ 是非清弄/ ماسەلەنى انىقتاۋ كەرەك 问题需要澄清。② 落实，证实：انىقتاماي تۇرىپ بۇل جونىندە بىرەۋگە ەۋ قيىن 没有实证，明证，实据收。② 明证，明说，说明；书明证，明证书明。① 〈名〉：جۇرەرىڭدە انىقتاما الا كەت 你要前走临时带上。② 〈副〉：انىقتاما بولماسا بولمايدى 没有实证，明证，实据收。③ 〈名〉：گراممماتيكانىڭ انىقتاماسى 语法定义，理定，义定。

انىقتالۋ- انىقتا- 被动的态。

انىقتاما 〈名〉引索。

انىقتاما-كورسەتكىش 〈名〉。

انىقتاماشى 〈名〉者证明，者实证。

انىقتان-انىق 〈副〉清清楚楚，清清晰晰，地确明常非，地疑毫无地义。

انىقتاس- انىقتات- 相互交的态。

انىقتات- انىقتا- 使动的态。

انىقتاتقىز- انىقتات- 使动的态。

انىقتاتتىر- انىقتات- 使动的态。

انىقتاۋ انىقتا- 不定式的。

انىقتاۋشى 〈名〉者证明，者清楚，者实证。

انىقتاۋىش 〈名〉语定[语]〈名〉：▲انىقتاۋىش باعىنىڭكى سويلەم 句属从语定。

انىقتىق ①确，清楚，明确 ② 词名象抽的性切确，实。

اڭ Ⅰ 〈名〉①野兽：اڭ تەرىسى 皮兽/ جىرتقىش

ادام：的暴凶，的忍残，的性兽[转]② 兽猛 ئاق ،ەمەس، ئاق بولىپ كەتتۇ 变 /兽野是，人是不 ئاق ▲猎捕，猎打，猎狩 ئاق ئۇلاۋ 野 ▲ ئاق بىلىك 店商具用猎打 ▲ ئىغا شىغۇ 猎打 ▲ ۋشقان قۇس، جۇگىرگەن ئاق 飞禽兽走 ▲ ئاق تاپپاعان اتىنان كورەدى، انا الماعان مىلتىعىنان كورەدى. ▲ 。枪怪兽野倒不打，马怪兽野到不找【谚】تاعام ئتان سەمىرتەدى، ئاق جان سەمىرتەدى.【谚】 。人诱猎狩，人养食饭

ئاق Ⅱ〈名〉：悟觉，识意/平水悟觉 ئاق ساۋيا ساياسي ئاق 悟觉治政 。

ئاق Ⅲ〈名〉[方]〔土〕：沟(的击冲水被)。坑水

ئاقازاق 见 ئاقىزاق。

ئاقال 〈形〉①：的率轻，的失冒，的意大心粗 ئاقال بولماي ويلاپ سويلەۋ كەرەك 说话要不冒失 ② 好想要，失：的纯单脑头，的真天 ئاقال باسىم-اي الدانىپ قالىپپىن عوي.

ئاقالاق Ⅰ 见 ئاقال.

ئاقالاق Ⅱ〔土〕〈名〉：窝眼 。

ئاقالاقتا- 〈动〉从莽鲁，失失冒冒，意大心粗 。事

ئاقالاقتاۋ ئاقالاقتا- 的式定不。

ئاقالدان- 〈动〉从莽鲁，失冒得变，莽鲁得变 。事从率轻，事

ئاقالدانۋ ئاقالدان- 的式定不。

ئاقالداۋ 〈形〉的失冒些有得显，的莽鲁较比 。

ئاقالدىق ئاقال 的词名象抽。

ئاقالسوق 见 ئاقال.

ئاقار Ⅰ〈名〉：谷深，谷山，谷峡 ئاقاردان ئوتۇ 穿谷山过/ وزەن ئاقارى 谷河 。

ئاقار Ⅱ：音话，义含，气语，气口〈名〉 ئسوزىنىڭ ئاقارىنا قاراعاندا ئبىر جۇمسەپەن كەلگەن سەكىلدى. 而事因象好地音话的他听 。来

ئاقار Ⅲ〔土〕〈名〉：房库，库仓 。

ئاقار- Ⅳ〈动〉① 识意，到觉感，觉发，觉察 ：测臆，测推，测猜；悟领，会体，到 ئاقار-：ول قاتە-لەسكەنىن ەندى ئاقاردى. 错已自到识意才这他 。了/ ونىڭ نە دەپ وتىرعانىن ئاقارساڭشى. 他 ：虑考，磨琢 ② 。会体好好要你么什说在 ئاقارىپ سويلەۋ 琢磨着说 。

ئاقارعىش 〈形〉会神领心，的悟颖，的灵机 。的色观言察能，的

ئاقارعىشتىق ئاقارعىش 的词名象抽。

ئاقارلا- 〈动〉[口]起引，磨琢，测推，到识意 注意：الدىققى جاعىنا ئاقارلاپ قارادى. 视注 。方前

ئاقارلاۋ ئاقارلا- 的式定不。

ئاقارلى Ⅰ：的多谷山，的谷峡多〈形〉 ئاقارلى تاۋ 多谷峡的山 。

ئاقارلى Ⅱ〈形〉觉发的毫秋察明，的脑头有 。的强力

ئاقارلىلىق ئاقارلى 的Ⅱ词名象抽。

ئاقارسىز 〈形〉头，的敏灵不，的非是辩明不 。的醒清不脑

ئاقارت- ①〈动使〉的Ⅱ ئاقار- 提，呼招打 ②态动使的 。出提，示暗，醒

ئاقارتقىز- ئاقارت- 的态动使。

ئاقارتىل- ئاقارت- 的态动被。

ئاقارۋ ئاقار- 的式定不的Ⅳ。

ئاقارىل- ئاقار 的态动被的Ⅳ。

ئاقارىس- ئاقار- 的态互交的Ⅳ。

ئاقعىرت 〈形〉莽鲁，的率轻，的动盲，的失冒 ：的 ئاقعىرت بولما، زيان تارتاسىڭ. 冒冒要不你 。的亏吃会，失失

ئاقعىرتتان- 〈动〉冒冒得显，意大心粗得变 。事从莽鲁，撞莽，动盲，失失

ئاقعىرتتانۋ ئاقعىرتتان- 的式定不。

ئاقعىرتتىق ئاقعىرت 的词名象抽。

ئاقدا- 〈动〉①注意，神留，防提：ئاقداپ ئجۇرۇ 。谷山过穿/ وزەن ئاقارى 谷河 。

ئاقدار Ⅰ〈名〉：音话，义含，气语，气口 ئسوزىنىڭ ئاقارىنا قاراعاندا ئبىر جۇمسەپەن كەلگەن سەكىلدى. 而事因象好地音话的他听 。来

ئاقدار Ⅱ〈名〉：房库，库仓[土] 。

ئاقدار- Ⅳ〈动〉① 识意，到觉感，觉发，觉察：测臆，测推，测猜；悟领，会体，到 ئاقدار-：ول قاتە-لەسكەنىن ەندى ئاقاردى. 错已自到识意才这他 。了/ ونىڭ نە دەپ وتىرعانىن ئاقارساڭشى. 他 。会体好好要你么什说在 ئاقدارىپ سويلەۋ 琢磨着说 。

ئاقدارعىش 〈形〉会神领心，的悟颖，的灵机 。的色观言察能，的

ئاقدارعىشتىق ئاقدارعىش 的词名象抽。

ئاقدارلا- 〈动〉[口]起引，磨琢，测推，到识意 注意：الدىققى جاعىنا ئاقدارلاپ قارادى. 视注 。方前

ئاقدارلاۋ ئاقدارلا- 的式定不。

ئاقدارلى Ⅰ：的多谷山，的谷峡多〈形〉 ئاقدارلى تاۋ 多谷峡的山 。

ئاقدارلى Ⅱ〈形〉觉发的毫秋察明，的脑头有 。的强力

ئاقدارلىلىق ئاقدارلى 的Ⅱ词名象抽。

ئاقدارسىز 〈形〉头，的敏灵不，的非是辩明不 。的醒清不脑

ئاقدارت- ①〈动使〉的Ⅱ ئاقدار- 提，呼招打 ②态动使的 。出提，示暗，醒

ئاقدارتقىز- ئاقدارت- 的态动使。

ئاقدارتىل- ئاقدارت- 的态动被。

ئاقدارۋ ئاقدار- 的式定不的Ⅳ。

ئاقدارىل- ئاقدار 的态动被的Ⅳ。

ئاقدارىس- ئاقدار- 的态互交的Ⅳ。

ئاقدىرت 〈形〉莽鲁，的率轻，的动盲，的失冒 ：的 ئاقدىرت بولما، زيان تارتاسىڭ. 冒冒要不你 。的亏吃会，失失

ئاقدىرتتان- 〈动〉冒冒得显，意大心粗得变 。事从莽鲁，撞莽，动盲，失失

ئاقدىرتتانۋ ئاقدىرتتان- 的式定不。

ئاقدىرتتىق ئاقدىرت 的词名象抽。

اڭداس- اڭدا- 的互交态。

اڭدات- اڭدا- 的使动态。

اڭداۋ اڭدا- 的不定式。

اڭداۋسز 〈形〉不注意的，不小心的，不谨慎的：اڭداۋسزدا اۇيقىدان شىعىپ كەتۋ 小不心出说去/ اڭداۋسزدان كىرىپ كەلۋ 无意中进来。

اڭدۋ اڭدى- 的不定式。

اڭدۋشى 〈名〉监视者，监督者；人监督，者视监。

اڭدى- 〈动〉监视（中暗），伺窥，跟踪，盯着：اڭدۋ سىرتتان اڭدۋ 暗中监视/ تىشقان اڭدىعان مىسىق 猫的鼠老盯着。

اڭدىق 〈名〉野性，野兽。

اڭدىس- اڭدى- 的互交态 ▲ اڭدىسقان اۇيل بولماس. 【谚】互相瞎和会不人的盯着相处。

اڭدىستىر- اڭدىس- 的使动态。

اڭدىسۋ اڭدىس- 的不定式。

اڭدىت- اڭدى- 的使动态。

اڭىت- 见 اڭسىرت-

اڭيتۋ اڭيت- 的不定式。

اڭكوس 〈形〉的猎打爱，的猎打欢喜。

اڭق: اڭق مۋ ① 索思加不 ② 响声一乓，اڭق: 考思经不，虑考经不（说）：اڭق ەتپ ايتا سالۋ 去出说考思经不。

اڭقا 〈名〉鸟神（鸟种一的中话神）。

اڭقا: اڭقاسى كەبۋ 口干，燥舌干渴。

اڭقاي- 〈动〉①开张，开敞：ەسىك اڭقايىپ اشىق تۇر. 着开敞门，②。解不惑困，呆口瞪目[转]：اڭقايىپ تۇرىپ قالۋ 发呆。闷纳，愣发：اڭقايت- 的使动态。

اڭقايۋ اڭقاي- 的不定式。

اڭقايىس- اڭقاي- 的互交态。

اڭقاۋ 〈形〉实朴，的朴纯，的真天，的纯单脑头的：اڭقاۋ بولىپ نە دەسە سوعان سەنە بەرۋ ▲么什信就么什说，真天于过拉毛的姓百朴纯为成会者诈奸【谚】。

اڭقاۋلان- 〈动〉表，真天得显，单简脑头得显。子样的来出不觉察成装；朴纯现。

اڭقاۋلانۋ اڭقاۋلان- 的不定式。

اڭقاۋلىق 〈名〉اڭقاۋ 的象抽名词。

اڭقاۋسۋ اڭقاۋسى- 的不定式。

اڭقاۋسى- 〈动〉假天，真天作故，真天装傻作装，气傻里。

اڭقي- 〈动〉①开张，开敞：جاعاسى اڭقيىپ اشىق تۇر 开张，开敞子领着[转]②困惑，呆口瞪目 ▲闷纳到感愣发，解不着：اڭقيىپ قالۋ 呆口瞪目。

اڭقيت- اڭقي- 的使动态。

اڭقيۋ اڭقي- 的不定式。

اڭقۋ اڭقى- 的不定式。

اڭقى- 〈动〉①发，出散，发散（味气，味香）：گۇل ءيىسى اڭقىپ تۇر. 芳的儿花出吐，出：ءسكتەن جەل اڭقىپ تۇر. 来进吹地飕飕里缝门从风。②。鼻扑香：响作飕飕

اڭقىلدا- 〈动〉①（风）：جەل اڭقىلداپ تۇر. 着刮地飕飕风。②心直，快口：ول كوڭىلىندەگىسىن اڭقىلداپ ايتا سالادى. 住不存是总话的里心他/ اڭقىلداعان كىسى 人的率坦。

اڭقىلداق 〈形〉爽直，的朴纯，的率坦，的率直的。

اڭقىلداقتىق اڭقىلداق 的象抽名词。

اڭقىلدات- اڭقىلدا- 的使动态。

اڭقىلداۋ اڭقىلدا- 的不定式。

اڭقىت- اڭقى- 的使动态。

اڭلا- 见 اڭدا-

اڭلان- اڭلا- 的被动态。

اڭلات- اڭلا- 的使动态。

اڭلاۋ اڭلا- 的不定式。

اڭلى 见 اڭدى-

اڭسا- 〈动〉望盼；念思，念想；望渴，慕思；醉：دوستارىن اڭساۋ 于心……：/们友朋念想 بوستاندىقتى اڭساۋ 渴望由自▲ ساعىنعان ەلىن اڭسايدى، سارالا قاز كولىن اڭسايدى. 【谚】英水湖念思外在鸯鸳，乡家念想外在雄。

اڭساعاي 〈形〉：的耸高，的大巨，的大高[蒙]：اڭساعاي ات 马的大高 ▲高得变耸高：اڭساعايلان- 〈动〉大：陡而高，大高为或：بيىك قۇزار. اڭساعايلانعان 壁绝崖悬。

اڭساعايلانۇ اڭساعايلان- 的 式定不的。

اڭساق 〈形〉的猎打欢喜，的猎打爱。

اڭ-سانا 〈名〉悟觉，悟性：اڭ-ساناني جوعارلاتۇ 悟觉高提。

اڭسار Ⅰ：**اڭسارى لۇۋ** 渴望，望盼，望追，求追，醉：وىرەنۇگە اڭسارى لۇۋ 渴望学习/心于……；اڭسارىڭ نەگە لۇپ ءجۇر؟ 么什求追在你？

اڭسار- Ⅱ 〈动〉不到感，妙其名莫到感，所知不到感。

呆发，愣发，尴尬，措。

اڭسارت- اڭسار- Ⅱ 的使动态。

اڭسارۇ اڭسار- Ⅱ 的不定式。

اڭسارىس -اڭسار Ⅱ 的互交态。

اڭساس- اڭسا- 的互交态。

اڭسات- اڭسا- 的使动态。

اڭساتتىر- اڭسات- 的使动态。

اڭساۋ اڭسا- 的不定式。

اڭساۋشى 〈名〉求追，人的……往向，者望渴者。

اڭساۋشىلىق 〈名〉求追，望想，往向，望渴。

اڭ-سەزىم 〈名〉脑头，悟觉，识意：اڭ-سەزىمىنەن جوردايى 没有觉悟脑头点一。

اڭسىز Ⅰ 〈形〉①不，悟觉有没，的清不脑头。②的慎不，的意大忽疏，的心经不的觉自。

اڭسىز Ⅱ 〈形〉的物猎有没，的兽野有没。

اڭسىزدىق 〈名〉为行的觉自不，悟觉有没。

اڭسىرا- 〈动〉捕想（犬猎，鹰猎），猎打望渴猎。

اڭسىراس- اڭسىرا- 的互交态。

اڭسىرات- اڭسىرا- 的使动态。

اڭسىراۋ اڭسىرا- 的不定式。

اڭ-تاڭ 〈动〉妙其名莫到感，闷纳，呆口瞪目▲ اڭ-تاڭ بولۇ（قالۇ）到感，鄂惊，讶惊，奇惊惊奇。

妙其名莫。

اڭتارىل- 〈动〉①：恼烦，急焦，安不茫②久好了等地安不：呆口瞪目，解不惑困，措所知不，失若然：اڭتارىلاتىن ەشتەڭە جوق، جۇرىڭدەر جىلدام. 没么什有在你们走快吧。

اڭتارىلۋ اڭتارىل- 的不定式。

اڭتارىلىس- اڭتارىل- 的互交态。

اڭشا 〈形〉象野兽的似，的样：ادام اڭشا جايىلمايدى. 人不象野兽食寻样。

اڭشى 〈名〉猎，人猎▲ اڭشىنىڭ كەشىككەندەن دامەت.【谚】手猎，人猎获所有必归晚。

اڭشىل 〈形〉①爱②的猎打于善。

اڭشىلا- 〈动〉猎，猎打：猎出：ارا-تۇرا اڭشىلاپ تاقويامىز. 猎打去出时有（们我）。

اڭشىلاۋ اڭشىلا- 的不定式。

اڭشىلىق 〈名〉猎，猎打，猎狩：اڭشىلىقپەن كۇن كورۋ 以猎狩为生/اڭشىلىق تۇرمىس 打猎生活。

اڭىز Ⅰ 〈名〉地荏，地茬：بورمي اڭىزى 的田的后割收。玉米茬地。

اڭىز Ⅱ 〈名〉传说：تاريحي اڭىز 历史传说/اڭىز اڭگىمە 传说故事▲ اڭىز ەتۇ（قىلۇ）议论，谈论，论▲ حالىق اڭىزدارى 民间传说。

اڭىزاق 〈名〉①风的热燥，风的热干：اڭىزاق سوعۇ 刮风的热燥，的热干②风的热燥，的热干：اڭىزاق جەل 风的热干。

اڭىزاقتان- 〈动〉热燥得变，热干得变；热刮风。

اڭىزاقتانۇ اڭىزاقتان- 的不定式。

اڭىز- **اڭگىمە** 〈名〉神话讲，者事故话。

اڭىزعاق 见 اڭىزاق.

اڭىزدى: اڭىزدى ءسوز 捕风的影捉，话无稽之谈。

اڭىزشى 〈名〉讲神话故事，者。

اڭىلجى- 〈动〉变空旷，变空荡荡，得空荡荡：也如：اڭىلجىعان بوس ءۇي 空荡荡空空的屋子。

اڭىلجۇ اڭىلجى- 的不定式。

اڭىر- 〈动〉惊奇，惊愕，奇惊到感，莫名妙其：اڭىرىپ قاراپ تۇرۋ 着望地解不惑困，妙其名莫到感/اڭىرىپ تۇرسىڭ؟ 么什发儿这在你愣？

اڭىر- Ⅱ 〈动〉①不惑困，解不到感，措所知不，失若然：اڭىراپ جىلاۋ 大嗥号，哭痛，哭嗥：اڭىراپ قويا بەرۋ 放声大哭/اڭىراپ تۇر. 风的进吹里缝门从响作飕飕：جەل سىرتتا سوعىپ، ۇيدەگى شامدى ءسوندىرىپ اڭىراپ تۇر. 风在外面狂怒，吹灭了屋里的灯火。②狂，啸狂，吼怒（风指）：飕，啸狂，吼怒。

اڭىرا- 〈动〉Ⅰ 哭嗥，哭痛，哭大啕号。

搁延，留滞，留停，顿停[方]〈动〉Ⅱ 。

。叫号，叫(牛，驴) ③
اڭىرا- Ⅱ 得变，烟人荒得变，荡空得变〈动〉
房的荡荡空空 اڭىراپ قالعان ۇيلەر 清清冷冷：
。子
اڭىراي- 名莫到感，呆口瞪目，呆发 ①〈动〉
。开敞；荡空得变② 妙其
اڭىرايت- اڭىراي- 。态动使的
اڭىرايۇ اڭىري- 。式定不的
اڭىرايىس- اڭىراي- 。态互交的
اڭىراقاي 。地莫沙，滩壁戈〈名〉
اڭىراس- اڭىرا- Ⅱ、Ⅰ 。态互交的
اڭىرات- اڭىرا- 。态动使的
اڭىراۋ اڭىرا- Ⅱ、Ⅰ 。式定不的
اڭىرت- اڭىر- Ⅱ、Ⅰ 。态动使的
اڭىرۇ اڭىر- Ⅱ、Ⅰ 。式定不的
اڭىرىس- اڭىر- Ⅱ、Ⅰ 。态互交的
اڭىس 意 ② 向倾；势趋，静动，态动 ①〈名〉
اڭىسىن ▲ 图意，向 اڭىس ەتۋ (قىلۋ) 议论 ▲
اڭداۋ ەل اڭىسى ▲ 图意听探，图意解了，底摸
。应反的们人
اڭىستا- 测臆，觉察，觉发，察观〈动〉：ەلدىك
كوڭىل-كۇيىن اڭىستاۋ 绪情的们人察观 。
اڭىستاۋ اڭىستا- 。式定不的
اڭىسىن-اۇجاي 。态神，态心，绪情，情心〈名〉
اپ Ⅰ 嗨（声喊的时物重抬，举，提）〈叹〉
اپ ەتپەدە - اق 就始开一 ▲ 嗨喔，哎
- اق ونى السپ ۇردى. 倒摔他把就时手交一他
了 。 ▲ اپ، دەگەندە 初起，始开一 。
，前之词容形的首起音元 اپ “ 以在加 Ⅱ Ⅰ ”
。级高最的词容形示表
اپ Ⅱ 走拿，走带 ▲ 式形写缩的 السپ 词动〈动〉
اپا ③ 娘，妈妈，亲母 ② 奶奶，母祖 ①〈名〉
妈大老，娘大老，娘大（称尊的女妇长年对）
姐姐 ④ ▲姥姥，母祖外 اپا ناعاشى 姐姐 ▲
穿姐姐【谚】. كيگەن تونسن ەسكىلىسى دە كيەر
后，的历经人前喻比）穿要也妹妹，袄皮的过
。（历经要也人
اپاجان 示表 ② 称爱的娘亲对示表 ①〈名〉
。称尊的娘大老对

大（称尊的女妇的大较岁年对）〈名〉 **اپاي** Ⅰ
。姐大老，姐
اپاي Ⅱ [土]〈名〉 ▲ 面坡斜之山，腰山半
高，地台 ② 的脯胸宽，的阔胸 ① ەتوس
。地
اپ-ايقىن 楚清再，的见易而现，的楚清〈形〉
。的显明为最，的过不
اپا-قارىنداس 。妹姊，妹姐〈名〉
اپاق-ساپاق 晚傍，黑傍，昏黄〈名〉：
اپاق-ساپاق كەزى ەدى 分时晚傍 。
اپالا- 呼，“妈”妈”叫声连，“奶奶”叫声连〈动〉
奶奶着唤呼里口 اپالاپ الدىنان شىقتى 喊“娘”：
。去上了迎
اپالاك-توپالاك 哄乱，的动骚，的乱混〈形〉
：的乱慌；的堪不乱混，的嘈嘈乱，的哄
اپالاك-توپالاك جاعداي 态状的乱混 /
اپالاك-توپالاك شىعارۋشىن 的嘈嘈乱得搞 /
اپالاك-توپالاك بولۋ 乱一作团 。
اپالاس- اپالا- 。态互交的
اپالاس-توپەلەس ：忙匆，忙忙急急〈副〉
اپالاس-توپەلەس دايىندىق كوردى دە جولعا ەتوستى
。了路上就备准点一了做地忙忙急急
اپالات- اپالا- 。态动使的
اپالاۋ اپالا- 。式定不的
اپالى- ەسكىلىلى 姐，的妹姐有，的妹姐〈形〉
。俩妹姐 اپالى-ەسكىلىلى ەكەۋى：的多妹
اپان 窟熊 اپانى ايۋدىك/〈名〉①穴洞，穴巢，窝：
深 اپان تەرەڭ：洼，坑②穴虎 جولبارىستىك
。井深，井枯，井古 قۇدىق اپان ▲ 坑
اپاندى ：的窝有，的穴巢有，的穴洞有 ①〈形〉
اپاندى قاسقىر جەر 狼的窝有 ② ：的坑有
。方地的坑有
اپار- 把天每他 ول ەر：走带，去领，去送，去拿 ①〈动〉
كۇنى بالاسىن مەكتەپكە اپارىپ قويادى. 。去校学到送子孩 /
تاستامايسىڭ با 没 ②。去回退它把话的用有没
جەرگە اپاردى. 把 قولىن ونىڭ يەمەنا：近靠；动移；伸
。上膀肩的她在搭去过伸膊胳 ▲ ەبراز
。奖夸，赞称
اپارا 。面酵发[俄]〈名〉

اپارعىز- اپار- 的态动使 。
اپارت- اپار- 的态动使 。
اپارتقىز- اپارت- 的态动使 。
اپارۇ اپار-的式定不 。
اپارىل- اپار-的态动被 。
اپارىس- اپار- 的态互交 态
اپا-ەسىكلى 〈名〉妹姐,妹姊 。
اپات 〈名〉[阿]灾,殃灾,难灾 ,害灾,祸,灾 / 灾旱荒: سۇ اپاتى 灾水 / قۇاڭشىلىق اپاتى 灾 / تابيعي اپات自然灾害(灾天) / اپاتقا ۇشراۋ 遭灾 / اپاتقا قارسى تۇرۇ 抗灾 / اپاتتان قۇتقارۇ 救灾 。
اپاتاي 〈名〉奶奶好 (称昵的妈妈或奶奶对),妈妈亲 。
اپاتايلا- 〈动〉妈亲"叫声连,"奶奶好"叫声连"妈 。
اپاتايلات- اپاتايلا- 的态动使 。
اپاتايلاۋ اپاتايلا- 的式定不 。
اپاتتى 〈形〉的繁频荒灾,的难多灾多 。
اپاش 〈名〉对称昵的娘亲 。
اپپىن 〈名〉啡吗,烟大,片鸦: اپپىن سوعىسى 枪片鸦 / 争战片鸦 。
اپپىنكەش 〈形〉①的瘾啡吗有,的瘾烟大有 ②大烟鬼 。
اپپىنكەشتىك ① اپپىنكەش 的名象抽的 ②词 大 瘾烟 。
اپپىنقور 〈形〉的瘾啡吗有,的瘾烟大有 。
اپپىنقورلىق ① اپپىنقور 的名象抽的 ②词 大烟 瘾 。
اپپىنشى 〈名〉人的片鸦食吸,鬼烟大 。
اپكە 见 اپەكە.
اپكەل- 〈动〉(الىپ كەل- 的式形写缩),来拿(式形写缩的 اپكەل، كورەيىك 拿来过: 来过拿看 。
اپوگەي 〈名〉[天]〈名〉道轨行运星卫造人或球月)(点地远(的球地离距 。
اپولوگەت 〈名〉[哲]者扬赞,者护辩 。
اپورت 〈名〉果苹特尔波阿 。
اپپاق 〈形〉①的皑皑,的白雪,的白洁,的花花白,的白 雪的: اپپاق قار 白洁的/ اپپاق ءۇي 白洁的/ ءبىر: 的洁纯,的洁廉,的白清[转]②子房的是有没都病毛点一 — ءمىنى جوق، اپپاق كىسى. 人的洁廉个▲的白雪 اپپاق قارداي。▲ اپپاق شاعالاداي▲的白洁,的白雪 اۇزىن اپپاق قىلۇ▲空扑使,到不得也么什使,到不吃也么什使 قارعا بالاسىن اپپاعىم دەيدى، كىرپى بالاسىن جۇمساعىم دەيدى. 【谚】乌鸦子孩的己自说净白子孩的己自说猥刺,净(珍自帚敝)绵绵软子孩的己自说 。
اپپاراتشىلىق 〈名〉师影摄 。
اپپاراتشىلىق 〈名〉业像照,术影摄 。
اپرەل 〈名〉月四: اپرەلدىڭ ورتاسى 四月中/ ەسىمدە، اپرەلدىڭ ايىق شەنى ەدى. 我记还我,得那 。候时的底月四到快是
ايساعاي 〈形〉的梧魁,的大高,的高头个: ايساعاي ارىق كىسى 人的个高瘦 。▲ ايساعاي تارتۇ 大高得长 。
ايساعايلان- 〈动〉壮粗而高得长,大高得变 。
ايساعايلانۇ ايساعايلان- 的式定不 。
اپ-ساپ 〈名〉局的)章无乱杂 ;闹喧,扰喧(面): اپ-ساپ باسلۇ 局势平静下来 。
اپسي- 〈动〉头骨包皮,柴如瘦骨 。
اپسيۇ اپسي- 的式定不 。
ايتا I 〈名〉周,拜礼,期星: ايتانىڭ ءۇشىنشى كۇنى 三星期/ كەلەر ايتا 下星期/ وتكەن ايتا 上星期/ ەكى ايتا ءوتتى. 两了过周 。/ ءبىر ايتادان كەيىن 一周后以 。
ايتا- II 〈动〉①抹,涂,镀: التىنمەن ايتاۋ 金镀(粉金层一抹)②(的儿幼惊受打拍轻轻手用)惊镇(此以口胸 。
ايتال- I ايتا- II 的态动被 。
ايتال II 〈形〉的壮强,的壮体强身: كەشەگى بالا 昨天已现孩小的成长 。子伙小大的壮体强身
ايتالا- I 见 ايتا- II 。
ايتالا- II 〈动〉①(式形词动副其用常)周一 拜礼个一拜礼个一,地期星一期星一,地周一

地：اپتالاپ ساناۋ —周—周 ② 算地周—周—以为周—次—来周—算计位单：اپتالاپ كەلۋ —。

اپتالات- اپتالا- 态动使的。

اپتالاۋ اپتالا- 式定不的。

اپتالىق 〈形〉的拜礼个一，的期星一，的周一，的一周为单位的：اپتالىق گازەت 报周/ اپتالىق مىندەت 务任的期星个一。

اپتاپ 〔阿〕〈名〉① 太阳，日头：اپتاپقا قاقتالۋ 烧光阳 ② 阳太晒，光日，光阳，光：اپتاپ كۇيدىرۋ 灼③阳太地的射照光阳，地阳方：اپتاپتا وترۋ 地阳太在坐。

اپتاپتى 〈形〉的热炎；的足充光阳：اپتاپتى جاز كۇندەرى 日夏的足充光阳。

اپتاس- اپتا- 态互交的Ⅱ。

اپتات- اپتا- 态动使的Ⅱ。

اپتاۋ اپتا- 式定不的Ⅱ。

اپتەك 见 اپتەكا。

اپتەكا 〈名〉① 药，箱药 ②局药；房药，店药包。

اپتەكار 见 اپتەكاشى。

اپتەكاشى 〈名〉员人作工房药，师剂药。

اپتەكشە 见 اپتەچكا。

اپتەچكا 〈名〉包药，箱药。

اپتيكا 〈名〉店药，房药。

اپتىعۋ اپتىق- 式定不的Ⅱ。

اپتىعىس- اپتىق- 态互交的Ⅱ。

اپتىق Ⅰ ② 促气，吸呼的促急，气喘 ①〈名〉▲焰气张嚣，妄狂，气傲〔转〕① اپتىعىن باسۋ 上静下来③焰气掉打②下一息休，儿气喘喘。

اپتىق- Ⅱ 〈动〉① 接不气上，吁吁喘气，气喘 ② 来气过不喘天半老地吁吁喘气：اپتىعىپ كوپكە دەيىن تىنىس الالمادى 气下，张慌，忙慌 地忙不慌不：待急，忙忙急急：اپتىقپاي سويلەۋ 说/ اپتىعىپ قايدا باراسىڭ？气怒，火发，怒发，怒激，气生〔转〕③？去儿哪：气住不沉；坏败急气，冲冲：اپتىقپاي ءجونسىز ايتاسىڭشى。理道讲要，的冲冲气怒么那别你。足十气神，人凌气盛，傲高〔转〕④：ەندى اپتىق-قانىڭدى قويىپ، ءجوندى ادام بول。你气盛再别你。人实老个做要，的人凌

اپتىقپا 〈形〉的性烈；的躁暴，的躁急，的急性：اپتىقپا ادام 人的性急/ اپتىقپا مىنەز 性的躁急/ اپتىقپا ات 格马的性烈。

اپتىقپالىق اپتىقپا 词名象抽的

اپتىقتىر- اپتىق- Ⅱ 态动使的。

اپۋ 见 ءاپۋ。

اپشۋ اپشى- 式定不的Ⅱ。

اپشى- 〈动〉短缩，缩抽，缩收：كيىمىڭ اپشىپ كەتكەن بە？了水缩些有是不是服衣的你？▲ اپشىسىن قۇرۋ ① 地的目近接，离距短缩 ② 宁安得不使，安不惶惶使，斥训。

اپشىر- 见 اپشى-。

اپشىرىل- اپشىر- 态动被的。

اپشىت- اپشى- 态动使的Ⅱ。

اپى: اپى كىرىپ، كۇپى شىعۋ 慌慌张张地出：张慌里慌得显，忙慌得显，去进来。

اپىل-ءۇپىل 见 اپىل-قۇپىل。

اپىل-قۇپىل 〈副〉地张张慌慌，地忙忙急急，地张慌里慌：ول اپىل-قۇپىل ۇيدەن شىعا جونەلدى。了去出里屋从地张慌里慌他。

اپىل-تاپىل 〈副〉晃晃摇摇（时步学刚儿幼）：ەندى عانا اپىل-تاپىل ءجۇردى 地稳不步脚，地晃晃摇摇。路走会刚地

اپىل-تۇپىل 见 اپىل-تاپىل。

اپىر-اي 〈叹〉等悔后，惧恐，异诧，奇惊示表：اپىر-اي، وله جازدادىم. 唷哎，呀唉，呀哎（意）。了命没点一差我，唷哎/ اپىر-اي، شىن ايتاسىڭ با？吗的真是的说你，呀哎？

اپىر-ايلا- 〈动〉异诧，惊吃，奇惊到感。

اپىر-ايلاۋ اپىر- ايلا- 式定不的。

اپىراق 〈形〉的狂发，的妄狂；的失冒。

اپىراقتا- 〈动〉急，慌着，忙忙急急，张张慌慌：……要着。

اپىراقتاۋ اپىراقتا- 式定不的。

اپىر-اۋ 见 ياپىر-اۋ。

اپىرم-اي 见 ياپىرىم-اي。

اپىرم-اۋ 见 ياپىرىم-اۋ。

اپىر-توپىر 〈副〉混，地章无乱杂，地糟八七乱：ءۇيدىڭ اپىر-توپىر شىعارۋ 糟八七乱得搞子屋把/ كىسىلەر

اپىز-توپىر ۇيگە تولىپ كەتتى. 满挤地纷纷乱了一屋子人/ اپىر-توپىر ايقىتىشقا داۋسى دىستىلدى. 声步脚的沓杂了来传。

اپىرىعۇ اپىرىق- 式定不的。

اپىرىق- 见 اپتىق- Ⅱ。

اپىرىم-اي 见 ياپىرىم-اي.

اپىرىپ-جاپىر- 〈动〉(快度速,足劲干)下三(两下做就完成,下几完:جۇمىستى اپىرىپ-جاپىرىپ بىتىرە سالدى. 了完做儿活把下几)。

اپىرىپ-جاپىرۇ اپىرىپ-جاپىر- 式定不的。

اپىرىپ-جاپىرىس- اپىرىپ-جاپىر- 互交的态。

ار Ⅰ〈名〉[阿] ①皮脸;耻廉,耻羞;良天,良心:ادامعا ئىتان ار بولۇ كەرەك. 人有应羞耻心。/ ارىن ساتۇ 出卖良心②,节贞贞,操:ارىن ساقتاۋ 守节▲ اردان بەزۇ 不顾廉耻,不讲羞耻▲ ار كورۇ 感到羞耻,知耻▲ ارىن توگۇ 丢脸▲ ارسىز 无耻,不知耻▲ ارى قاشقان 不害臊,不恬知耻▲ ارلىكا سۇيەنبە، ارلىكا سۇيەن. 【谚】不要依靠天良,要靠财富。

ار Ⅰ〈名〉亩(米方平 100 于等)。

ار: ار جاق ①那边:ارجاقتان حابار بارما؟ 那边有没有消息?②下面,面下,继续往:ارجاعىن ايتقان جوق 讲有没有往下。

ارا Ⅰ〈名〉锯:ارامەن كەسۇ 用锯锯/ قول ارا 手锯/ ارا ئىتسى 齿锯。

ارا Ⅱ〈名〉蜂,蜂蜜,蜂黄:ارا ئوسىرۇ 养蜂/ ارا ومارتاسى 蜂房/ ارا ۇياسى 蜂巢(蜂窝)/ انا ارا 蜂王/ جۇمىسشى ارا 工蜂/ ارا زاھارى 蜂毒▲ ارانىڭ ۇياسندايى 的小窄,的窄狭 ارا جەڭشى 蜂虎。

ارا Ⅲ〈名〉①,间中,隔间(之间空,间时示表)间距离:بەيجيڭ مەن ئۇرىمجىنىڭ اراسى 京北和乌鲁木齐之间/ وقۇشلار اراسىندا مۇنداي ئوزدى ايتۇ ورىنسىز. 在这说间之生学话的样这已间期这。/ ارادا ئۇش اي ئوتتى. 该应不是这间期过经了两个三月。/ ارادا ون كۇن ئوتتى. 所处,方地②。天十了过已间中这▲ بۇل (وسى، ول) ارادا 候时这,间期这②里这在①,即ارادا 这间中▲ تەز (جۇنق، جاقىن، از) ارادا 快很,将كىسى سالۇ 说情▲ ارا وت (ىرتكى) سالۇ 挑拨▲ ارادان 油加上火,非是弄搬,间离拨挑,拨قىل وتپەيتىن 亲密无间的▲ ارا كۇندىك (جەر) 解劝,解调①▲(离距)程路的天两تۇرۇ ارا ئۇسۇ ①出面②,袒偏,向偏▲ دەمىنىڭ اراسىندا 瞬间息,快很。▲ ئەكەۋ ارا 护袒▲ جۇنر ارادا 那刹的人个两于属的▲ كۇن ارا 期近,近最②处近,近附①隔一。快很,间瞬一▲ تەز ارادا 久不前,天。

ارا Ⅳ 哥鹦刚金[动]〈名〉。

ارا-اراسى 〈名〉中当,间中,间之:ولاردىڭ ارا-اراسىنا كەلىپ وتىر. 间中的们他到坐。

ارا-اراسىندا 〈副〉或间,尔偶,时有:ارا-اراسىندا سوزگە ارالاستى 偶尔插上几句话。

ارا ب 〈名〉阿拉伯,伯拉阿人:ارا ب جازۇى 字文伯拉阿。

ارا-بالىق 〈名〉[动]鳐锯。

ارا بەسىك 〈名〉一种的蹈舞伯拉阿。

ارابي 〈形〉的伯拉阿,的品种的:ارابي جىلقى 马伯拉阿。

ارابيزم 〈名〉从阿拉伯语和词的来转,法语伯拉阿风格。

ارابيست 〈名〉专家伯拉阿语。

ارابشا 〈副〉①的式伯拉阿:ارابشا ئان 伯拉阿的式②曲歌:文伯拉阿,语伯拉阿بىلەسىز بە؟ 您会不会伯拉阿语?

ارابشىلا- 〈动〉说伯拉阿语,讲伯拉阿语:ارابشىلاعانىڭدى تۇسىنبەيدى. 你讲伯拉阿人话懂不。

ارابشىلاس- ارابشىلا- 的互交态。

ارابشىلات- ارابشىلا- 的动使态。

ارابشىلاۋ ارابشىلا- 的式定不。

ارابستان 〈名〉伯拉阿。

اراگىدىك 〈副〉时有,或间,尔偶。

اراعىراق 见 اراق.

ارادا 〈副〉中当,间之,间中:ارادا ون كۇن ئوتتى. 天十了过已间中这。▲ بۇل (وسى، ول) ارادا 候时这,间期这②里这在①,即ارادا 这间中▲ تەز (جۇنق، جاقىن، از) ارادا 快很,将

ارادا‌عى 〈形〉 的中当，的间之，的间中：اكەمەن ارادا‌عى ماسەلە 。题问的间之亲父和

ارادا‌ي I 〈形〉 。的齿锯如锋，的样一锯象

ارادا‌ي II 〈形〉 ▲的般蜂黄如，的样一蜂蜜和 ارادا‌ي تالاۋ ① 功围；功而起群，上而拥蜂 ② 。光而归一，分瓜，光分，光抢

ارا‌ز 〈形〉 的见意闹，的纷纠有，的睦和不，闹间的立对的：كورشسەمەن ارا‌ز بولۋ 睦和不居邻与 ارا‌ز/ 。纷纠闹

ارا‌ز-اشتى 〈形〉 的气意闹，的阂隔有，的和不：كورىنگەنمەن ارا‌ز-اشتى بولعانىڭ نە پايداسى بار؟ ？处好么什有扭别闹都谁跟

ارا‌ز-اشتىلىق ① ارا‌ز-اشتى ② 不象现的结团不，阂隔，和

ارا‌زدا‌س- 〈动〉 ……与，吵，吵争；纷纠闹，和不：بىرەۋمەن ارا‌زدا‌سىپ بارىس-كە- 角口生发，嘴/ 来往绝断而和不人某与因 جاساماۋ ارا‌زدا‌سۋ 兄弟此彼闹纠纷。 اعايىندار ءوزارا 。

ارا‌زدا‌سقىش 〈形〉 的见意闹爱，的纷纠闹爱，的睦和不人与：ارا‌زدا‌سقىش جان 和 。人的系关好不搞人别

ارا‌زدا‌سقىشتىق 。词名象抽的 ارا‌زدا‌سقىش

ارا‌زدا‌ستىر- ① ارا‌زدا‌س- 的 ② 态动使的 使唆 离 间离，吵争（人某）：دوستاردى ارا‌زدا‌ستىرۋ 。友朋间

ارا‌زدا‌ستىرىل- ارا‌زدا‌ستىر- 的态动被 。

ارا‌زدا‌ستىرۋ ارا‌زدا‌ستىر- 的 。式定不

ارا‌زدا‌ستىرۋشى 〈名〉 。者间离，者拨挑

ارا‌زدا‌سۋ ارا‌زدا‌س- 的 。式定不

ارا‌زدىق ① ارا‌ز 词名象抽的 ②吵，纷纠，隔阂 ▲باس ارا‌زدىق 。怨私，仇私

ارا‌ز-قوراز 〈名〉 。和不，立对，阂隔，纷纠

ارا‌ي I 〈名〉 光曙，光晨，曦晨[波]：تاڭ ارا‌يى ءبىلىنۋ 。露初曦晨

ارا‌ي II 〈名〉 。性耐，心耐[旧]

ارا‌يلا- 〈动〉 照初光曙，射四光晨，露初曦晨：تاڭ ارا‌يلاپ كەلە جاتقاندا 。时之露初曦晨

ارا‌يلان- ارا‌يلا- 的态身反 。

ارا‌يلاندىر- ارا‌يلان- 的态动使 。

ارا‌يلاۋ ارا‌يلا- 的式定不 。

ارا‌يلى 〈形〉 的照初光曙，的露初曦晨：ارا‌يلى تاڭ 。晨清的照初光曙

ارا‌يلىلىق ارا‌يلى 的 。词名象抽

ارا‌يلىم 〈名〉 。人美的我，的爱亲

ارا‌يسىز 〈形〉 。的胧朦，的沉阴，的郁阴

ارا-كەلدەك 〈副〉 。话句几上插 ول ارا-كەلدەك ايتقانمەگە ارالاسپ وتىرادى. 他尔偶：尔偶，而时，时有[口]

اراق 〈名〉[阿]酒，类酒：اق اراق 白酒/ قىزىل اراق 红酒/ اراق زاۋودى 厂酒酿/ اراق اشتەگىسى 糊酒/ اراق ءىشۋ 饮酒 ▲ اراق نە وزدىرادى، نە توزدىرادى.【谚】事败能也，事成能酒。

اراقكەش 〈形〉 ① 的酒喝爱，的大瘾酒 ② 酒的瘾大，酒鬼，汉醉，徒

اراقكەشتىك ① اراقكەش 词名象抽的 ②瘾酒，瘾酒的为行 。

اراققور 〈形〉 。的酒喝爱，的大瘾酒

اراققورلىق ① اراققور 词名象抽的 ②瘾酒，瘾酒的为行 。

اراققۇمار 〈形〉 。的大瘾酒，的酒喝爱

اراققۇمارلىق ① اراققۇمار 词名象抽的 ②瘾酒 。

اراق-شاراپ 〈名〉[阿]酒，类酒，酒：اراق-شاراپ دۇكەنى 。店酒

ارال 〈名〉 岛，岛屿，岛：جارتى ارال 半岛/ تىزبە ارالدار 群岛▲ ارال تەڭىز 。海咸

ارالا I 。果青藏，子诃[植]

ارالا- II 〈动〉 ① 游，去走来走；行穿，过穿：ورمان ارالاۋ 在林森中行穿/ 游串，游慢，逛 ءۇيدە ارالاپ جۇر- 的去跑来跑里屋在是来原 گەن تىشقان ءكەن. 鼠老 。/ 间，开隔②（街逛）扎巴逛 بازار ارالاۋ 。 كۇن ارالاپ كەلۋ 隔开：次一来日隔 ▲ ورمان ارالاعان ءۇيشى بولار، ءل ارالاعان سىنشى بولار. 木的房毡选挑能人的动走中林森在常【谚】践实）坏好别辩能人的动活中民人在常，料（知真出 。

ارالا- II 〈动〉 开锯，锯：بالتالاعانان گورى ارالاعان جاقسىراق 锯锯用如不砍头斧用 。

ارالاعىشتا- 〈动〉 （复重的作动示表）① 经

去走来走地停不，游转常 ول جاقىننان بەرى
来走里林树在来近他 ورمان ارالاعىشتاپ ئجۇر.
锯子锯用（次多）② 。去走 سۇيەكتى نەعىپ
头骨锯老子锯用么怎？ ارالاعىشتاپ كەتتىڭ؟
你？

ارالاعىشتاۋ ارالاعىشتا- 式定不的 。

ارالاس Ⅰ 带夹，的杂夹，的杂混，的合混 〈形〉
料饲合混 جەم-ئشوپ 的织交；的 ارالاس جەم-ئشوپ/
种混（作间）/ جاڭبىر ارالاس جەل ەگۇ ارالاس
风 توڑ. 加交雨风 ▲ ارالاس بولشەك [数]
。数分杂复

ارالاس- Ⅱ ①ارالا- Ⅱ、Ⅰ 态互交的 ② 混
起一在杂夹，杂搀，合搀，合 ارالاسىپ قونىس-
融油和水 سۋ مەن ماي ارالاسپايدى. 居杂 تانۋ/
道交打，往交，往来③。起一到不合 ەشقانداي
与参④往来人何任和不 جانمەن ارالاسپايدى.
问过，手插，涉干，入介 ىشكى ىسكە ارالاسۋ 干
你事件这 بۇل جۇمىسقا سەن ارالاسپا. 政内涉
为极系关 ارالاسقان-قارىنى شەك/ ▲ 手插要不
。的切密

ارالاس-قۇرالاس 合搀，的起一在合混①〈形〉
ارالاس-قۇرالاس ：的起一在杂混，的起一在
切密系关，的繁频往来②（坐着混）居杂 وتىرۋ
往交 ارالاس-قۇرالاس كورشىلەر ：的多往交，的
。居邻的切密

ارالاس-قۇرالاستىق ارالاس-قۇرالاس 的抽象
。词名

ارالاسقىش 〈形〉欢喜；的多往交，的往来于善
。的手插爱，的问过

ارلاسپا 〈形〉混的合混，的杂搀，的杂混：
ۇن 混合面/ ارالاسپا كامپيت 糖儿拌杂
ارالاستىرۋ ① ارالاس- Ⅱ ② 态动使的
，合混 ماي ارالاستىرۋ ：同混，乱弄；淆混，拌搅；和搀
/油搀/ اق پەن قارانى ارالاستىرۋ 混白黑淆
弄书把别你 كىتاپتاردى ارالاستىرىپ جىبەرمە.
了乱。

ارالاسۋ ارالاس- Ⅱ 式定不的 。

ارالات- ① ارالا- Ⅱ，Ⅰ 态使的②带……
走一走……领，转转 قويشىنى كوشە ارالاتىپ
كەلدىم. 转了转去街上人羊牧带我 ▲ كۇن
ارالاتۋ 天一隔 。

ارالاتقىز- ارالات- 态动使的 。

ارالاتۋ ارالات- 式定不的 。

ارالاۋ ارالا- Ⅱ、Ⅰ 式定不的 。

ارالدى 〈形〉的多屿岛，的屿岛有，的岛有：
ارالدى ەل 国岛 。

ارالسماق 〈形〉象屿岛的似 。

ارالشا 〈名〉屿岛的大不，岛小 。

ارالشىق 〈名〉屿岛的大不，岛小 。

ارالى 〈形〉的锯持手，的锯有 。

ارالىق Ⅰ 〈名〉①间，间中，间之 隔间，隙间；
离：ارالىعى تار 窄间中/ ەسىك پەن تەرەزەنىڭ
间之窗门/ قىزمەت ارالىعىندا 在工作
隔间的行两 ەكى جولدىڭ ارالىعى/ 隙间之
的间中 ②近离距 ئوڭىر 的：ارالىق
带地间中/ ارالىق ئتۇر 型类间中/ ارالىق كۇش
云中[气] ▲ ارالىق بۇلت 量力间中
物作间中[农] ▲ ارالىق داقىلدار
值数间中[数] ▲ ارالىق ئمان 则法隔间
ارالىق مەملەكەت 国中缓 ▲ ارالىق مي [理生]
脑间 ▲ ارالىق ورىن [数] 置位间中
波间中[物] ▲ ارالىق تولقىن
量变间中[数] ▲ ارالىق شاما 物产间
。

ارالىق Ⅱ 〈名〉楔撑，木撑（棺鞋）。

ارام 〈形〉①的用食止禁（教兰斯伊）[宗]
净干不，的龌龊，的秽污，的脏肮 ② 的忌禁
一洗手脏那你把 ارام قولىڭدى جۇساڭشى.
直正不 ，的实诚不 ③ 物脏 ارام مال
/。洗 ارام ：的恶可，的诈奸，的恶邪，的险阴，的
بايلىق 财之义不/ ارام وي 念邪/ ارام بەز كورۋ
的脏成变 ① ارام بولۋ ▲挤排，任信不，视歧
葱野，属葱 [植] ارام جۋا ▲劳徒，费白 ②
▲ ارام قانقىر [咒] 死好得不，的死该
不 ② 死暴，卒暴 ① ارام قانۋ ▲血废，血坏
污玷，脏弄，食可不得弄 ارام قىلۋ ▲死好得
（ۋەيىل） ▲ ارامنان بولعان 子生私 ▲ ارام نيەت
恶，心坏 ارام وي ▲ 念邪，心之良不，眼心坏
没 ① ارام ۇلۋ ▲ 死好得不 ارام ولگىر ▲ 念
死 ارام سۋ ▲ 屈委受，枉冤受②死而杀宰有
吃好，的获而劳不，的生寄① ارام تاماق ▲ 水

ارام تاماق ▲ 者获而劳不，虫生寄 ② 的做懒
تىق 费白 ارام تىر بولۇ ▲食而劳不，做懒吃好
ارام ▲益无劳徒，功无劳徒，气力费白，劲
ۇيقى 的睡贪 ارام ۏشوپ ▲ 草莠，草杂
ارام ۏشوپ جوعالتقش 除 ارام شىرماۋىق [植]
▲ 子丝菟 ەسەكتىكى كۆشى الال، ۏسۇتى ارام.
▲ موللا كوپ 。贵可力其，洁不奶驴【谚】
بولسا، قوي ارام ولەدى. 毛【谚】无羊，了多拉
。(蛋下不多鸡，水治不多龙) 宰人
ارامدا-〈动〉污玷，脏弄：سۇدى ارامداۋ 弄水把
。脏
ارامدال- ارامدا- 。态动被的
ارامدان- ارامدا- 。态身反的
ارامدات- ارامدا- 。态动使的
ارامداۋ ارامدا- 。式定不的
ارامداۋشى〈名〉(……把)污玷，人的脏弄。者
。为行之（脏弄）污玷〈名〉 ارامداۋشىلىق
ارامدىق ①ارام 的丑邪③秽污，洁不②词名象抽
。流下，鄙卑，心用之良不，念
ارامزا I〈名〉[阿]羔羊的产早 ▲ ارامزا قاشۇ
▲ الا جىلقىسى جوعالمايدى، ارامزا 配偷
وعالمايدى.【谚】不肥羔羊的产早，了不丢马花
。了
ارامزا II〈形〉阴险的，的诈奸，的诡狡；伪
人的（善伪）/：的伪虚，的善 ارامزا ادام
（子君伪）/ ارامزا كۆلكى 笑奸 ▲ ارامزانىڭ
قۇيرىعى ۏبىر-اق تۇتام.【谚】不长运命的人恶
。(了不长巴尾子兔)了 ▲ اقتاۋ ەلگە ارامزا
موللا.【谚】拉毛的诈奸上遇民人朴纯
ارامزادا 见 ارامزا.
ارامزالان-〈动〉猾狡更得变，心好作装
。式定不的 ارامزالان- ارامزالانۇ
ارامزالدىق ① ارامزا II 行善伪 ② 词名象抽的
。险阴，段手的猾狡，为
ارامىلىق 见 ارامدىق 。
ارامسىن-〈动〉[宗]①忌禁，洁不为视 ② 嫌
。净干不嫌，脏
ارامسىندىر- ارامسىن- 。态动使的
ارامسىنۇ ارامسىن- 。式定不的
ارامتاماق〈形〉①寄生虫，不劳而获。 ▲ ارامتاماقتىق ①ارامتاماق 寄 ② 词名象抽的
。为行的获而劳不，活生生
ارامتەر：ارامتەر بولۇ 白费力气，劲费白，懒
。功无劳徒，益无劳
ارامشاعىر〈名〉[植]茅青野。
ارام ۏشوپ〈名〉草杂，草莠：ارام ۏشوپ جوعالتقش
。剂草除
ارال I〈名〉[植]堇紫。
ارال II〈名〉栏畜，栏围。
ارال III〈名〉①(成制扦木的尖削用利)捕兽器
[转]②套圈：بايقاعايسىڭ، جاۋدىڭ ارالىنا
ۏتوسىپ قالىپ جۇرمە. 你当要心，不要敌人
贪 ② 嘴大张 ▲ اۋزىن ارالداي اشۇ ① 。当的
。厌无得
ارال IV〈名〉口胃①，口胃：欲食 ارالى جاقسى
，欲食起引 ① 心贪，望欲 ▲ ارالى اشىلۇ ②好
。厌无得贪，婪贪②馋
ارال V〈名〉令指，令命[方]。
ارالدا-〈动〉①，伤受，难遇，害爱（刃利被）
圈你入落，骗受，当上②。着扎心小，子刀玩
。套
ارالدال- ارالدا- 。态动被的
ارالدات- ①ارالدا- 的挑，唆挑，拨挑②态动使
途歧入引；动煽，使唆，衅：بىرەۋدى جامان ىسكە
ارالداتۇ /事坏做人某使唆 ەلدى ارالداتپا. 你
。途歧入引人别把要不 ▲ سوعىستىق ارالداتۇ
。衅挑争战
ارالداتقىز- ارالدات- 。态动使的
ارالداتقىش〈形〉的唆挑于惯，的拨挑于善
。的衅挑爱
ارالداتۇ ارالدات- 。式定不的
ارالداتۇشى〈名〉①，者动煽，者唆挑，者拨挑
。者衅挑②者事肇
ارالداتۇشىلىق〈名〉行衅挑，事肇，为行动煽
。为
ارالداۋ ارالدا- 。式定不的
ارالماق〈名〉①系关例比，重比 ②[物]
。率比，值比，例比 [数] ③ 重比

اراسان 〈名〉温泉，矿泉，沸泉：اراسان سۇى 温泉水/ اراسانعا بارىپ ەمدەلۇ 去温泉疗治。

اراسات 见 اراساپىران。

اراسندا 〈副〉中当，间中，间之：1918—1928 ▲ 间之年—1928—1918 قاس اراسندا جىلدار 闰年 ▲ 间瞬—قاس پەن كوزدىك اراسندا 间瞬 ▲ 间眼转，间瞬—وت پەن سۇدىك اراسندا 危险中间 ▲ ءولى مەن ءتىرى اراسندا 夕旦在危，危病。

اراسنشا：سونىك اراسنشا 快很转，间眼转，间瞬。

ارات 〈名〉[旧]土地管理员。

اراتپا：**كۇن اراتپا** 见 كۇن ارا.

ارا- تۇرا 〈副〉或间，尔偶，而时：ارا-تۇرا جەل سوعۇ 风刮而时 ▲ ارا-تۇرا كەلۇ 偶尔一来 ▲ 一次。

اراشا 〈名〉拉，架拉，架劝，解劝；停调，角调：اراشا بەرمەۋ 拉不开/ اراشاعا كونبەۋ 听不劝解/ اراشاعا ءتۇسۇ 进行解调 ▲ اراشا! 别架劝！ ① 别架打，架！ ② 快（给）架劝！

اراشالا- 〈动〉① 拉，架拉，架劝，解调，停调：اراشالاپ جىبەرۇ 开拉/ اراشالاپ قويۇ 架劝（调解） ② [转]护祖，护辩，护保；救拯：كۇنادان اراشالاپ قالۇ 因罪免而护辩/ اجالدان اراشالاۋ 遭免使一死/ وك قولىڭنىك اشۇى كەلسە، سول قولىڭمەن اراشالا. 【谚】当你的右手左手劝解时的火发要，慧智用要不，要用好火动）。

اراشالاعىش 见 اراشاشىل.

اراشالان- اراشالا-的态动被。

اراشالاس- اراشالا- 的态互交。

اراشالات- اراشالا- 的态动使。

اراشالاۋ اراشالا- 的式定不。

اراشالاۋشى 〈名〉人停调，者架劝，人的架拉，人间中。

اراشاشى 〈名〉①人停调，者架劝，人的架拉（人解调）人的架拉当充：اراشاشى بولۇ 中间人 ② 保护辩，人护祖，人护保：ونىك اراشاشىسى كىم؟ 谁是他的保护人？ ▲ اراشاشىعا التى تاياق. 【谚】打挨往往人架劝。

اراشاشىل ①〈形〉劝架的，爱拉架的，善于劝架的 ② 缓冲的解劝。

اراشى I 〈名〉养蜂，者蜂养，人的蜂养。

اراشى II 见 اراشاشى。

ارابا I 〈名〉车，车大：قوس دوڭگەلەكتى ارابا 三轮车 / ءۇش دوڭگەلەكتى ارابا 双轮车/ ءبىر ارابا ءشوپ 一车草/ ات ارابا 马车 ▲ اسقپاعان ارابامەن قويان الادى. 【谚】事要慢慢来，不要急于求成。

ارابا- II ① 〈动〉吸（蛇）：جىلان ارباعان تورعاي 被蛇吸的住麻雀；骗欺，惑诱，骗诱[转] ② سەنى ارباپ وتىرعانىن ءبىلدىك بە؟ 你骗诱在是他道知你？/ ونىك ارباۋىنا ءتۇسىپ قالما. 别上他的当。

ارابا-ارابا 〈副〉地车一又车一：ارابا-ارابا استىق 食粮车一又车一。

ارباعاش 〈名〉子桄线，儿桄线。

ارباعىش 〈形〉①的吸会（蛇指） ②的惑诱会骗欺；的计诡施，的拙笨，的样一车大和：سالقام ارباداي 样一车大的旧破象。

ارباي- 见 اربي.

ارباىت- ارباي- 的态动使。

ارباىۋ ارباي- 的式定不。

ارباكەش 〈名〉式把车，人的车赶，夫车。

ارباكەشتىك 〈名〉业职车赶。

اربال- اربا- II 的态动被。

اربالا- 〈动〉拉车用，运载车用，运装车用：مىنا ءشوبىك ەكى رەت اربالاعانىن قالمايدى. 这一车两装够不还草点 ▲ البستان اربالاعانشا، جاقسىنان دوربالا. 【谚】不还拉车用处远从其与装袋口用处近从如。

اربالان- اربالا-的态动被。

اربالاس- اربالا- 的态互交。

اربالات- اربالا-的态动使。

اربالاۋ اربالا- 的式定不。

。角辐;数

ارعالى 〈名〉种品的羊绵。

ارعى 〈形〉面后,的边那,的面背;的面对 ① 面对的路马在 جاعسندا ارعى جولدىڭ/:的 以……除) ② 面后的山 جاعسندا ارعى تاۋدىڭ,的步一进再,的体具再,的细再,的深再(外 ونان ارعسسن ۇقپايدى. ونىڭ بار بىلەتىنى وسى، 的深再多么这懂就他 ونان ارعسسن ايتقىسى كەلمەگەن/。懂不就 شعار. 了讲深想不能可他 前先,的前从③。 ▲(代古)候时的前从 ارعى زامان:的时古,的 ارعى اتا 祖 ▲ 辈祖,宗祖,先祖 ارعى اتا-بابا ▲源祖 ارعى زاتى ▲祖远 ارعى بابا ▲上祖,先 ارعى كۇن 后 ▲天 ارعى تەك 。源渊,源祖

ارعى-بەرگى 〈名〉:底根,节细 ارعى-بەرگسسن قايتا-قايتا سۇراۋ 再 三 问 追 …… 的 节 细/ ارعى-بەرگسسن قازبالاۋ 刨 底问根。

ارعىماق 〈名〉。马骏;马良;马的种纯亚中

اردا 〈形〉 ▲ 的服驯被未,的性野有 ▲ اردا ەۋ 奶断未岁两到(等犊牛,驹马,儿幼) 。养惯生娇 ءوسۇ

ارداگەر 〈形〉,哲贤,人伟②的明贤,的大伟①。杰豪,林之梁栋

ارداعسم 〈名〉。珠明上掌,的爱亲

ارداق 〈名〉贵尊,人的敬尊,珠明上掌,贝宝。人的

ارداقتا- 〈动〉:重尊,敬尊 ① ۇلكەندەردى 爱,贴体 ② (辈长,者长) 人老敬尊 ارداقتاۋ 。年青护爱 جاستاردى ارداقتاۋ:惜怜;护

ارداقتال- 。态动被的 ارداقتا-

ارداقتاس- 。态互交的 ارداقتا-

ارداقتات- 。态动使的 ارداقتا-

ارداقتاۋ 。式定不的 ارداقتا-

ارداقتى 〈形〉珍,的贵高;的贵尊,的敬尊,的重贵,的贵 志同的敬尊 ارداقتى جولداستار:的 们/ ارداقتى مۇرال 质品的贵高 ▲ ادام دەگەن ▲。号称的荣光是人【谚】 ارداقتى ات. جارلىنىڭ جانى ارداقتى، بايدىڭ مالى ارداقتى.。贵宝畜牲的人富,贵宝命生的人穷【谚】

ارداقتىلىق ① ارداقتى 敬尊 ② 词名象抽的

اربالى 〈形〉。的车坐;的车无,的车有

اربالى-جاياۋلى 〈形〉车有,的车无,的车有

。的坐不,的车坐,的行步,的

اربان- ارباـ Ⅱ 。态身反的

ارباڭ: ارباڭ مۋ 移 地拙笨(而长肢四因) 。弹动地便灵不,动活地便灵不,动

ارباڭ-ارباڭ: ارباڭ-ارباڭ ەۋ 笨拙地动移,动地便灵不,动走地便灵不 地看难(脚手),弹地便灵不,动走地 。动摆

ارباڭدا- 〈动〉不,动走地便灵不,动移地拙笨 。动摆地看难(脚手),弹动地便灵

ارباڭداس- ارباڭدا- 。态互交的

ارباڭدات- ارباڭدا- 。态动使的

ارباڭداۋ ارباڭدا- 。式定不的

ارباپ-الدا- 〈动〉:哄带骗连,计诡使,骗欺 ارباپ-الداپ سوزگە كوندىردى 听他让哄带骗连 。话

ارباپ-الداۋ ارباپ-الدا- 。式定不的

ارباس - ارباـ Ⅱ 。态互交的

اربات- ارباـ Ⅱ 。态动使的

ارباۋ Ⅰ 〈名〉彩色教宗有指)法魔,术魔,术神(。(词祷祈的

ارباۋ Ⅱ ارباـ Ⅱ 。式定不的

ارباۋشى 〈名〉者骗诱,手子骗。

ارباۋشىلىق 〈名〉。当勾的人骗,骗欺,骗诱

ارباۋىش 见 ارباعش.

ارباشى 〈名〉。人的车赶,式把车,夫车

ارباشىق 〈名〉。的样模车小象,车小

اربي- 〈动〉灵不得显,拙笨得显,大粗得显便:اربيعان جازۋ 显得粗大的字体/ اربيعان ساۋساقتار / انەۋ اربيعانىڭ كىم؟ 指手的大粗 ? 谁是的子个高个那

اربيت- اربي- 。态动使的

اربيتراج 〈名〉:断公,裁仲 حالىقارالىق اربيتراج 。裁仲际国

اربيۋ اربي- 。式定不的

اربيس- اربي- 。态互交的

اربىز 见 قاربىز.

ارگون 〈名〉氩[化]。

ارگۇمەنت 〈名〉引[数]②由理,证论,据论①

。为行的贵高，位地的
اردالان- 〈动〉①得变 ② 改未性野，服驯加不。纵娇被，流自任放，在自由自，便随
اردالانۇ اردالان- 的 式定不。
ارەنا 〈名〉①②场技演（的形圆的团戏马）▲ 台舞，所场（动活）حالىقارالىق ارەنا 际国 台舞。
ارەندا 〈名〉租，赁。
ارەندالا- 〈动〉租，租承，赁租。
ارەندالاۋ ارەندالا- 的 式定不。
ارەنداتور 〈名〉农佃；人租承，户租。
ارجاي 见 اشىق-جارقىن.
ار جاق 〈名〉①岸彼，面对；后，面背，边，那余其②（边那）面后的山 جاعى ار تاۋدىڭ 方那：外另，的它其，的：ارجاعىنداعىسىن ايتپاسا دا بىلەسىڭ. 道知也你说不的余其。/ كەشەگى ۇقمەنىڭ ار جاعى نە بولدى؟ 事件那的讲天昨？了样么怎果结的？
ارجاق-بەرجاق 〈名〉①两，边两，边那，边这 ② 岸 面全，面方多，面方各：بۇل ءىستىڭ ارجاق-بەرجاعىن ويلانىپ كوردىڭ بە؟ 这情事件有没过想你面方个各的？
ارجي- 见 اربي-。
ارزان 〈形〉①[波]：的贱，的价廉，的宜便ارزان باعا 价低 ارزانعا ساتۋ/（卖贱）售出宜便/ ارزان ءسوز 的易容；的便随，的易轻②话废：ارزان تابىس 绩成的举易而轻 جەڭىس ارزانعا كەلمەيدى. 易不之来利胜。▲ ارزاننىڭ جىلىگى تاتىماس便宜有没宜便，的宜便 ▲ 货好有没宜便 ارزان قول 的：的价廉 ارزان قول ەڭبەككوش 力动劳价廉。
ارزاندا- 〈动〉价跌，价落，价降：زات باعاسى ارزاندادى. 了宜便价物。
ارزاندات- ① ارزاندا- 的 式动使。②价削，价降。
ارزانداتقىز- ارزاندات- 的 式动使。
ارزاندات- ارزاندات- 的 式动被。
ارزانداۋ I ارزاندا- 的 式定不。
ارزانداۋ II 〈形〉①稍，的低略格价，的宜便较比 的贱。
ارزاندىق 〈名〉宜便，廉低格价。
ارزان-قىمبات 〈形〉昂，的价廉，的贵，的宜便

。的贵
ارزانشىل 〈名〉物价廉买爱，的货宜便买爱
。的
ارزانشىلىق ① ارزان 的价，宜便② 词名象抽的廉低格
ارزانىراق 〈形〉稍，的价廉为略，的宜便较比
。的贱
ارزۋ I 〔波〕〈形〉致一望愿，的望愿同共有
。的情同互相，的
ارزۋ II ارزى- 。式定不的
ارزى- 〈动〉：上得配；来得划，得值〔波〕：ايتقانعا ارزيتىن ءسوز ەمەس. 不 提一得值 的 放得值不。/ كوڭىلگە الۋعا ارزىمايتىن ءىس. 话 还钱角一 ارزيدى 儿事的里心在 极积称配不/ بەلسەندى دەۋگە ارزىمايدى 来得划/
。子分
ارزىرلىق 〈形〉，的上得称；的来得划，的得值
。的上得配
ارزىس- ارزى- 。态互交的
ارزىت- ارزى- 。态动使的
اريا 〈名〉。调叹咏，调情抒，词歌〔艺〕
ار-يمان 〈名〉：耻廉，愧羞，耻羞，心良：ار-يمان دەگەن بار ما سەندە؟ 心良有没有你？
。严尊；养涵，养修，养教
اريفمەتيكا 〈名〉。术算
اريفمەتيكالىق 〈形〉。的术算
اريفمومەتر 〈名〉。机算计，器算计
اركا 〈名〉。枸结，架弓，环拱，拱
اركتيكا 〈名〉。带地极北
ارقا 〈名〉：背脊，背后②骨脊，脊柱〔理生〕①：ارقاسىن تامعا سۇيەۋ/ 墙着靠背后 ارقاسىن توسەۋ 用 ارقامىز تاۋ，后背，面后③挡背后 山 ⑤背拱，拱〔建〕④ 水傍山依 الدىمىز وزەن 败战，跑逃（方敌靠背）▲ ارقا بەرۋ 梁山，脊 ▲ ارقاعا قاعۋ 赏赞，赞称②膀肩拍① ▲ ارقا كەتۋ（指）破磨背脊（驼骆，马，牛）▲ ارقا ەتى 不悴憔；熬煎尽受 بورياي ەتى بورشا بولۋ ارشا，بوربايي ەتى بورشا بولۋ 堪▲ ارقا ومىرتقا〔理生〕椎胸 ▲ ارقاسى السۋ ① （تۇتۋ）依，靠依，赖依，赖信 ▲ 烂溃背脊（驼骆，马，牛）②破被背脊（马）咬

苦脱摆，负重释如 ارقاسى بوساۋ ▲罚惩被 ③ 背脊 ارقاسى كەتۋ ▲担负脱解，境困脱摆，难 ارقاسى ▲（驼骆，马，牛指）伤受背脊，破磨 كەڭەيۋ ارقاسىنا ايازداي ▲负重释如，松轻得变 ارقاسىنا باتۋ ① 压 باتۋ ارقاسىنا ▲背在刺芒，心痛感深 ارقاسى قوزۋ ① ▲力压有到感②痛疼背脊得后 ارقاسى قىشۋ ① ▲揍挨想②来上头劲，劲来渺；远遥 ارقاسى قياندا ▲揍挨想②痒发背 ٴيت ارقاسى（سونىڭ）ارقاسى（ارقاسىندا، ارقاسىمەن）茫 ▲（……于由 ……靠，……托，……的 ▲福 ايعىرمەن 玩要马种和【谚】.ينا ات ارقاسىن الدرادى 压子鞍【谚】.ارقاسىنا ەر باتسا اياڭشىل كەلەدى ▲。（吃苦讨自）破咬被定背脊马阉的 ارقاسىنا ەر باتسا ايالىشىل كەلەدى. 【谚】 ▲。（的来出逼是都法办）步碎走于善马的痛 كۇرش ارقاسىندا كۇرمەك سۋ شەدى. 【谚】稗 。存生稻水靠子

ارقا-باسى 〈名〉身，身满，身浑 。

ارقا-بەل 〈名〉背腰：ارقا-بەل شاندىرى. 背腰 。膜筋

ارقال 〈名〉[口]羊盘 。

ارقالا- 〈动〉①背，扛，驮：ول سەنى وزەننەن ارقالاپ ٴوتتى مە؟ 他 [转]②？吗了河过你着背 ارقالاپ ٴوتتى مە؟ 他 [转]②？吗了河过你着背他：بارلىق جاۋاپكەرشىلىكتى ٴبىر ادام ارقالاپ وتىر. 一切责任都由他人承担 。 ▲ بەينەت ارقالاۋ ▲ 罪受，难受苦受 جامانات ارقالاۋ 背黑锅 。

ارقالان- 〈动〉，伏依，赖信，赖依，靠依；恃仗，伏依：ارينە، ول ساعان ارقالانىپ وتىر. 当然，庇托仗狗【谚】.ينا ات يەسىنە ارقالانادى ▲。你仗他依 。势人

ارقالاندىر- ارقالان- 。态动使的Ⅱ、Ⅰ

ارقالانۋ ارقالان- 。式定不的Ⅱ、Ⅰ

ارقالاس- ارقالا- 。态互交的

ارقالات- ارقالا-的动使态 。

ارقالاتقىز- ارقالات- 。态动使的

ارقالاۋ ارقالا- 。式定不的

ارقالى 〈形〉：的壮健，的实结，的大架骨①：ارقالى ات 高大的实结而大架骨①：ارقالى ات 高大的背靠带②马的：ارقالى ورىندىق 椅靠 ③ [转]，的耐能有，的力势有 。的强力能

ارقالىق 〈名〉①山，脊山 ②檩脊，梁正，梁横 。背靠 ③ 梁

ارقان 〈名〉/绳鬃 ارقان قىل：索缆，索绳，绳粗 ارقان كەندىر/绳麻 ارقان جۇن/绳毛 ارقان كەشە/ارقان 玩）子绳跨（名戏游）ارقان اتتاۋ ▲绳搓 ەسۋ 狼演扮人余其，人羊牧演扮人一中人的戏游 ▲（获擒人羊牧被就谁，住缠子绳被谁 ارقان بويى جەر 近很：ارقان بويى 近很：ارقان بويى ▲方地的近很 ارقان 河拔 ②（起一在拧条绳股儿把）绳打①：ارقان تارتۋ 礼（的送的方对绳拦给时娘新接来郎新）③ ▲ 竿三上日ەتىرىلدى كوتەرىلدى ▲物 ▲线长放，法办的活灵تۇساۋ كەڭ ۇزىن ارقان، ەر موينىندا قىل ارقان شىرمەس. 【谚】子君 。报忘不恩受

ارقاندا- 〈动〉①（ ）手，方法，地，助借，用，靠（段 为动劳靠 ارقاۋ ەڭبەك ارقىلى جان باعۋ 为动劳靠：过经，过通 ارقىلى ۇگىتتەۋ /看镜远望用 ٴدۇربى ارقىلى كورۋ /生 ارقىلى ۇگىتتەۋ /传宣纸报过通 ٴۇرىمجى ارقىلى جۇرەدى 。齐木鲁乌过经

围范的定一在畜牲使为 ）①〈动〉，缚束[转]②住拴绳长用（上地草在，草吃内 。制牵

ارقاندال- ارقاندا- 。态动被的

ارقانداس- ارقاندا- 。态互交的

ارقاندات- ارقاندا- 。态动使的

ارقاندۋ ارقاندا- 。式定不的

ارقانداۋلى 〈形〉。的着拴绳长用

ارقان-ٴجىپ 〈名〉。称泛的索绳

ارقان-ٴجىپسىز 〈形〉①有没 ② 的索绳的[转]。的故无缘无，的由理有没，的口借有没

ارقانشا 〈名〉。子绳的细不粗不

ارقانشى 〈名〉。者绳系，人的绳打

ارقار 〈名〉[动]母盘羊 。

ارقار-مەرينوس 〈名〉羊盘的配种后所产家和 。代后的

ارقاۋ 〈名〉①线纬，纱纬[纺]②线纬，纱纬基，料材本基 ▲ 钢为……以 ەتۋ 钢：ارقاۋ 钢③。材素本是饭，铁是人：اس ادامنىڭ ارقاۋى. ارقاۋ ٴجىپ ▲ 囊窝，低真素 بوس ارقاۋى ▲ 纱纬，线纬 。

ارقاۋلىق 〈名〉。纱纬，线纬

ارقىن-جارقىن 见 اشىق-جارقىن。

ارقىرا- 〈动〉①呜嘶声高，叫嘶声大：ارقىراعان ايعىر 马种的叫嘶声大 ② [转] 波涛汹涌，哮咆，涌汹涛澎：ارقىراپ اققان اساۋ وزەن 水江的湃精，力活满充，劲带，劲起 ③ [转] 青的力活满充 شاعىندا جاس ارقىراعان：沛充力期时年。

ارقىراپ-سارقىرا- 〈动〉哮咆，湃澎涌汹。

ارقىراپ-سارقىراۋ ارقىراپ-سارقىرا- 的不式定。

ارقىراس- ارقىرا- 的态互交的。

ارقىرات- ارقىرا- 的态动使的。

ارقىراۋ ارقىرا- 的式定不的。

ارلان Ⅰ 〈名〉犬科动物雄性：ارلان قاسقىر 狼公/ تۇلكىنىڭ ارلانى 狐狐公狸 ▲ اسپان ارلانى [天]狗天▲ كىشى ارلان [天]犬小座。

ارلان- Ⅱ 〈动〉耻到感，脸丢到感，愧羞，愧惭：ولار مىندەتتى ورىنداي الماعانعا 耻羞到感，辱辱到感：قاتتى ارلانىپتى. 惭感深务任成完有没对们他 愧。/ وگىزگە مىنگەنگە دە ارلاناسىڭ با؟ 牛骑你 吗脸丢到感还？

ارلانعىش 〈形〉子面好，的臊害爱，的羞害爱的。

ارلانعىشتىق ارلانعىش 的词名象抽。

ارلانداي 〈形〉的大高材身，的样一狼公象。

ارلاندىر- ارلان- Ⅱ 的态动使。

ارلانۋ ارلان- 的式定不的 Ⅱ。

ارلانۋشىلىق 〈名〉感之耻羞，愧羞，愧惭。

ارلانىس- ارلان- 的态互交的 Ⅱ。

ارلى 〈形〉心良有；的耻羞知，的怯羞，的羞害的节贞守，的耻廉有，的 جارلى بولساڭ دا ارلى بول.【谚】人穷不志穷。

ارلى-بەرلى 〈副〉去复来翻，回来：ارلى-بەرلى كوپ قارادى 遍几好了看去复来翻。

ارلىلىق ارلى 的词名象抽。

ارما 〈副〉地好安，地安平。

ارماي-تالماي 〈副〉孜孜，地懈不，地倦疲知不学地倦疲知不：ارماي-تالماي ۇيرەتۋ 习。

ارمان Ⅰ 〈名〉①[波] 想理；愿夙，愿心，望愿，望渴/ ونىڭ ارمانى ۇشقىش بولۋ 日的：ارمان ەتۋ 员行飞名一做是望愿的他。/ ەجەلگى ەدى. 悔后，悔懊，恨悔，恨遗，憾遗 ②愿宿：ارمانعا قالدىرۋ人令/ ەندى نە ارمانىڭ بار؟ 憾遗 的悔后么什有还在现你没 ① ▲ ارمان جوق 悔后；丧懊，恨悔，悔懊 ▲ 的憾遗不毫，的悔后么什有没 ② 想理有 ارمانىنا جەتۋ 偿以愿如，达已愿夙 ▲ ارماننان شىعۋ 偿以愿知，达已愿夙。

ارمان Ⅱ 〈副〉些远离，点一远：ارمان كەت 走远离）点一远站 تۇر ارمان/（开走）点一远些）/ ارمان ءجۇر走远点一 ▲ ونان ارمان 更加，加越，步一进。

ارماندا Ⅰ 〈副〉地冤含；地恨悔，地悔懊：ول وتكەندەگى ىسكە ءالى ارماندا ءجۇر. 他 地憾：ول وتكەندەگى ىسكە ءالى ارماندا ءجۇر. 他 冤含 كەتۋ ارماندا ▲。悔后在还事件那次上为。恨遗，死而冤含，去而

ارماندا- Ⅱ 〈动〉①往向，望渴，望盼：ول نەشە جىلداي بويجەتكەدى كورسەم دەپ ارماندا 到感 ②。京北看看望盼直一来年几他 ەدى. سەن وتكەن ءومىرىڭدى كورسەم دەپ ارماندا：憾遗到感，悔懊到感，悔后 كوپ ارماندا بەرمە. 悔懊分过要不事往对你。 ▲ ارماندا كەتۋ 死而冤含，去离地悔后。

ارماندا-ارمان 〈名〉臆，的想梦于耽，的多想理。

ارماندا-ارمان 的多想。

ارماندا-س- ارماندا- Ⅱ 的态互交。

ارماندات- ارماندا- Ⅱ 的态动使。

ارماندا-ۋ ارماندا- Ⅱ 的式定不。

ارماندى 〈形〉令，的恨悔，的恨遗，的憾遗 的悔后人令，的悔懊人。

ارماندىلىق ارماندى 的词名象抽。

ارمانسىز 〈形〉①的悔懊不，的憾遗无毫，的悔后不满心，的情尽，的意如，的愿如 ② 的足意。

ارمانسىزدىق ارمانسىز 的词名象抽。

ارمان-تىلەك 〈名〉望希，恶心，望愿：ارمان-تىلەككە جەتۋ 望愿现实。

ارمان-ءۇمىت 〈名〉希望，望愿，望希：حالىقتىڭ ارمان - ءۇمىتى 望希的民人。

ارمانشىل 〈形〉想理，的多想理，的想梦于耽的。

。的变多

ارمانشىلدىق①ارمانشىل 的 词名象抽 ② 理 。义主想

ارماتۇرا〈名〉件附，件配（的器机）；[电]电 。品备设套全(的用明照)，枢

ارميا〈名〉① 军，军 ，队部，队军：اۋا ارميا 空军/ تەڭىز ارميا 军海/ قۇرلىق ارميا 军陆/ قىزىل ارميا 军红②军大：ەڭبەك ارميا 军大动劳 。

ارميالىق〈形〉军 ，的军陆，的队军；的军团集 ；的军陆有没，的队军有没 ；的军陆有没，的队军有没 。的与参有没队

ارمىسىڭ〈动〉安平切一，好您：اسكيا، ارمىسىڭ؟ 好您，亚克斯阿 ？

ارنا Ⅰ〈名〉① 河，槽河，床河，身河：وزەن ارناسى 范规，径途，道轨[转] ② 床河 قىزمەت ارناسىنا ٴتۇستى. 轨正了上走作工。[转] ③ 源渊，源根：كوپشىلىكتىڭ پىكىرى ٴبىر ارنادان شىققان. 源一出同见意的家大 。

ارنا- Ⅱ 献奉，献贡，送赠，给献①〈动〉；ولەڭمەدى وتانىمىز ارنايمىن. 国祖给献歌颂把我。意特，门专②：ساعان ارناپ اكەلدىم. 你给门专 。的来带

ارنايى 见 ارناۋلى.

ارنال- Ⅱ **ارنا** 态动被的 。

ارنالى〈形〉的宽床河，的大槽河①[转]广 ② 的度深有，的博 。

ار-نامىس〈名〉耻羞，耻廉，操节，格人，严尊：ار-نامىستى بىلمەۋ 耻羞知不/ 面体：ار-نامىستان جۇرداي بولۋ 无耻到极点 。

ار-نامىستى〈形〉的耻知，的耻廉有；的严尊 ；的节守 。

ارناس- Ⅱ ارنا- 态互交的 。

ارنات- Ⅱ ارنا- 态动使的 。

ارناۋ Ⅱ ارنا- 式定不的 。

ارناۋلى 的定特，的意特，的门专〈形〉：ارناۋلى اۋرۋحانا 院医科专/ ارناۋلى كەلۋ 意特 （程专）来 。

ار-وجدان 见 ار-ۇجدان.

ارپا〈名〉麦大：ارپا كوجە 粥麦大/ ارپا تالقانى 香茴小[植] ارپا بەدياڭ▲面炒麦大 。个一的一唯，群鸡立鹤 ٴبىرداي شىننده 。麦雀芒无，麦雀光，草麦雀[植]〈名〉**ارپاباس** 小大般一麦大和，的样一麦大和〈形〉**ارپاداي** 。咽虎吞狼，吃地口大 اساۋ ارپاداي ▲ 的 。田麦大，地麦大〈名〉**ارپالىق**

ارپالىس Ⅰ〈名〉① 碌忙，乱忙，忙奔：ۇزاقتى 搏②(碌忙的日终)忙奔的天整 كۇنگى ارپالىس 和在 قيىنشىلىقپەن بولعان ارپالىستا：扎挣，斗 的中海大在 تەڭىزدەگى ارپالىستا/ 中斗搏难困 。搏拼

ارپالىس- Ⅱ〈动〉① 于忙，碌忙，忙奔……：كۇنى كەشكە شەيىن ٴۇي جۇمىسىمەن ارپالىسۋ 整 图企种某作 ，扎挣 ，斗搏 ② 务家于忙天：جانتالاسا ارپالىسۋ 。扎挣地命拼

ارپالىستىر- ارپالىس- Ⅱ 。态动使的

ارپالىسۋ ارپالىس- Ⅱ 。式定不的

ارپىلدا- 见 ارسىلدا-.

ارپىلداۋ ارپىلدا- 。式定不的

ارس: ارس ەتۋ，吠，叫（声一然突狼，狗）① ：骂大口破，逊不出口[转]② 嗥 。皮脸要不，人伤语恶 بەتتەن الۋ

ارسا: ارسىلى شىعۋ 分肉和头骨，烂煮（肉）▲ كارى قويدىڭ باسى پىسقانشا، جاس قويدىڭ باسىنىڭ ارساسى شىعادى. 【谚】离熟煮肉的头羊。了烂煮就早肉的头羊小，时坚更的了熟成）（强 。

ارسا-ارسا: ارسا-ارسا بولۋ (ارسا-ارساسى شىعۋ) 瘦骨 ② 离分肉和头骨，烂煮(肉) ①(破，旧破[转]③ 。峋嶙骨瘦，头骨包皮，柴如 。堪不烂

ارساڭدا- 见 ارسالاڭدا-.

ارس-ارس: ارس-ارس ەتۋ 汪汪（声连狼 ，狗）。吠而狺狺，叫嗥，叫

ارساقتا- 见 ارسالاڭدا-.

ارساقتاۋ ارساقتا- 。式定不的

ارسالان- 离分肉和头骨，烂煮（肉）① 〈动〉秃光得变(木树) ③ 头骨包皮，柴如瘦骨 ② 。秃

ارسالانۇ ارسالان- 式定不的 。

ارسالاڭدا- 雀腾欢，洋洋意得，尾摆头摇〈动〉 跃：ارسالاڭداپ كۆلۈ 得意笑地 。

ارسالاڭداس- ارسالاڭدا- 态互交的 。

ارسالاڭدات- ارسالاڭدا- 态动使的 。

ارسالاڭداۋ ارسالاڭدا- 式定不的 。

ارسي- 头骨包皮成变，柴如瘦骨得变〈动〉 。

ارسيۋ ارسي- 式定不的 。

ارسىز 不，的耻无，的脸要不，的羞害不〈形〉 的节贞守 。

ارسىزدان- 得变，耻无变得，脸要不得变〈动〉 。羁不荡放；耻知不恬

ارسىزداندىر- ارسىزدان- 态动使的 。

ارسىزدانۇ ارسىزدان- 式定不的 。

ارسىزدىق ① ارسىز 的耻知不恬②词名象抽的 ，耻知不恬，耻无颜厚 。为行耻无，

ارسى-كۇرسى 的张张慌慌，的碌忙〈形〉 كۇن بويى ارسى-كۇرسى بولادى دا جۇرەدى. （他）天整 的碌碌忙忙 。

ارسىل 〈名〉 。声猹猹，声叫嗥，声汪汪

ارسىلدا- 〈动〉 吠而猹猹，叫嗥，叫汪汪：ئىت تۇنىمەن ارسىلداپ شىقتى. 夜一了叫地汪汪狗 。

ارسىلداس- ارسىلدا- 态互交的 。

ارسىلدات- ارسىلدا- 态动使的 。

ارسىلداۋ ارسىلدا- 式定不的 。

ارسىن- 〈动〉 羞到感 ，辱耻到感，脸丢得觉 耻 。

ارسىنۇ ارسىن- 式定不的 。

ارت I 〈名〉 ①后背，面背，头后，面后：توپتىڭ ارتىندا قالۇ 面后的群人在落/ ارتىنان كەلۇ 来后/ ارت جاق 面后（路后，面背）/ ساحنا ارتى 台后/ قولىن ارتىنا ۇستاۋ 背手着 ② 后果，果结，果后虑考：ارتىن ويلاۋ/ ارتىن ويلاماي ٵكەرتتىق دىستەۋ 不顾果后事：ارتىندا ٵكى بالاسى قالدى. 个两了下留后死他 。 / ارتىن جاقسى وتكىزۇ 安后事好排 ④ 子孩。 ▲ ارت بوي 身后，襟后 ▲ ارتتا قالۇ 说后背，说里地背 ▲ ارتتان سويلەۋ 进后，后落 ▲ ارتىن الا 靠后，点一后稍 ▲ ارتىنان توپىراق شاشۇ （者死对）土洒后 ▲ ارتىنا ٵتۇسۇ 后舌［语］ ▲ ٵتىل ارتى داۋىستىلار 后音元［语］ ▲ ولگەننىڭ ارتىنان ولمەك جوق. 于济无伤悲的分过）死去人死着跟能不【谚】 ▲ ٵۇي مەنكى دەمە، ٵۇي ارتىندا كىسى بار. 事）。头外子屋，么什说里子屋为以要不【谚】 。（墙的风透不有没，耳有墙隔）见不听人的

ارت- Ⅱ 〈动〉 ①搭，驮：جۇك ارتقان تۇيە 行驮/ قولىن ونىڭ يىمىنا ارتپاقشى بولا 驼骆的李 ② 时上旁肩的她在搭膊胳把想正他 بەرگەندە：بۇل ساعان 担承使，负担使，托委，付托［转］ ارتاتىن ماڭىزدى مىندەت. 重的你给付托是这 。جاۋاپكەرشىلىكتى 罪归，咎归［转］③。务任要 كىمگە ارتۇ كەرەك؟ ▲ ？谁于咎归任责把该应 ▲磨折受，苦受；累托 بۇت ارتۇ 骑 ▲赖依，靠依 كوڭىل ارتۇ 希寄 ▲马 يەك ارتۇ 于寄，望希抱……对 ▲ ٵۇمىت ارتۇ ……于望 。望希

ارت- Ⅲ 〈动〉 ①出超，出多，长增，多增，加增：مال سانى ەكى ەسە ارتتى. 了加增数头的畜牲 。倍两 ارتۇ شاماسى 率长增/ ارتىپ قالعانى قانشا؟ ②（？少多下剩）？少多多：ەگىس 大扩：كولەمى بۇرىنعىدان ارتتى. 扩前以比积面地耕 。了大 بەلسەندىلىك ارتۇ 高提信威/ بەدەلى ارتۇ 涨高，高提③。 ▲ 涨高性极积 زات باعاسى ارتۇ/ بۇل ونان ارتىپ 于强，过胜，过超④涨上价物：تۇسپەسە كەم قالمايدى. 比不决也，强他比不他 。 ▲ اۇزدان ارتۇ 剩过，完不吃，剩吃 。差他

ارت-ارتىنان 〈副〉 一接个一，继相，连接，续陆 不连接 。个：ارت-ارتىنان كوپ كىسى كەلدى. 人多好了来断

ارتەزيان ：井水喷 。

ارتەل 〈名〉 。合组（动劳）

ارتەريا 〈名〉 。脉动［解］

ارتەريالى 〈形〉 。的脉动

ارتيكۇلياتسيا 。位部音发，作动音发〈名〉

ارتيللەريا 〈名〉 。队炮，兵炮②炮（集作用）

ارتيست 。人艺，员演［艺］〈名〉

ارتيستىك 。的人艺，的员演〈形〉

ارتقى ：的部后，的头后，的面后〈形〉

اياق 后腿(肢后) / ارتقى ەسك后门 ▲ ارتقى ايىل؛ 后 ▲带肚 ارتقى مي [生理]后脑 ▲ ارتقى تاڭداي [生理]后腭 ▲ ارتقى (سوڭعى) تۆيەنىڭ جۇگى اۇىر. 【谚】最担负驼骆的货装后重。

ارتقىز- ارتـ 态动使的Ⅲ、Ⅱ。

ارتپا: يەك ارتپا 近不,处远。

ارتتاعى 〈副〉①后面的后身,的后,代后[转]②。孙子

ارتتىر- ارت- 态动使的Ⅲ、Ⅱ。

ارتتىرت- ارتتىر- 态动使的。

ارتتىرۋ ارتتىر- 式定不的。

ارتتىرىل- ارتتىر- 态动被的。

ارتۋ ارت 式定不的Ⅲ、Ⅱ-。

ارتۋ-تارتۋ 〈名〉贡;品贡。

ارتۋلى 〈形〉的物货好装,的李行驮:ارتۋلى تۆيە 驼骆的李行驮。

ارتۋسىز 〈形〉装有没,的(物货)李行驮有没的物货。

ارتعىراق 〈形〉①些一多,的裕富稍,的多略 ②的些 一越优,的强稍……比。

ارتىق 〈形〉①剩过 ,的余剩,的余多,的多 ②话的(要必不)余多……越超,的……出超。 جەتى مىڭنان ارتىق 七千多/的要必不;的:ارتىق استىق 粮余/ارتىق سان 数余/ارتىق ءسوز اقىلدان ارتىق تۇعان 的力象想出超/的:ارتىق تۇعان …… 比 ③(人的凡非)人的般一于越超:مىڭ ەسە ارتىق 倍百强/جانىنان ارتىق كورۋ 命比得看 过②多得给;多得拿①ارتىق كەتۋ ▲贵宝还抬;要重得看,起得看 ارتىق كورۋ ▲火过,分 ▲ باسى ارتىق 举 ▲的要必不,的余多 داۋلەت باس جارماس. 【谚】胀会不产财的余多 سۇيەك تامىر سۇيەنسە كۇن كورەدى، اۇىز تامىرايتىسسە ارتىعىن الادى. 计斤斤友朋的上嘴,命为依相友朋心知【谚】(善益多多)头破较。▲ ءولى جولبارىستان ءتىرى مىسىق ارتىق. 虎死过胜猫活【谚】。

ارتىق-اۇىس 〈副〉①些少些多,地少或多或 时的分 بولگەندە ارتىق-اۇىس كەتكەن شىعار:地 当妥不,的火过,的分过 ②些一了多能可候的分过么什有 ارتىق-اۇىسىن كەشىرىڭىز. 解谅您请方地。 ارتىق-اۇىس ءسوز بولسا ەنجىمەڭىز. 怪见要不您请处之妥不有话。

ارتىق-كەم 〈形〉①的些少些多,的少少多多 。的火过,的分过;处之妥不,处之足不 ②**ارتقشا**:地外格,地别特,地殊特 ①〈副〉尊外格 ارتقشا كۇتۋ/待款殊特 ارتقشا سيلاۋ 处长(人别)取吸 ارتقشلىعن قابىلداۋ/点缺优 ارتقشلىعن 会社/处 سوتسيالىستىك ءتۇزىمنىڭ ارتقشلىعى 。性越优的义主

ارتقشلىق ①ارتىق 长,点优 ②词名象抽的:性越优;长特;处长(人别)取吸 ارتقشلىق پەن كەمشىلىك/点缺优 ارتقشلىعن قابىلداۋ 会社/处 سوتسيالىستىك ءتۇزىمنىڭ ارتقشلىعى 。性越优的义主

ارتىل-①ارت- 出剩,出多②态动被的Ⅲ、Ⅱ:料饲的下剩把 قويدى ساقتاپ ارتىلعان جەمدى 你。 ءجۇر. ارتىلماي، اۇاشا 趴 ③了来起存贮:ارتىلماي، اۇاشا ءجۇر. 你 吊,挂 ④。开走,上身人趴别:اعاشقا ارتىلىپ تۇرعان نە؟ 么什是的着挂上树 ⑤?情发物动 ▲。作动的性雌向趴起抬肢前时 كوپتەن قۇلىق ارتىلماس. 【谚】人众出不超俩伎的猾狡。慧智的

ارتىلدىر- ارتىل- 态动使的。

ارتىلت- ارتىل- 态动使的。

ارتىلۋ ارتىل- 式定不的。

ارتىن-①ارت-Ⅱ 态身反的 好驮,带驮 ②:ولار دۇنيەلىكتەرىن ەكى تۇيەگە ارتىنىپ الىپتى. 上背驼骆峰两在驮西东把们他。

ارتىنۋ ارتىن- 式定不的。

ارتىنشا 〈副〉:着跟紧,着随,即随,着接 الىستان ناجاعاي جالت ەتىپ كۇن كۇركىرەدى، ارتىنشا جاڭبىر شەلەكتەپ قۇيا باستادى. 远处。雨大泼瓢了起下就着接,闪电鸣雷

ارتىنىپ-تارتىن- ارتىپ-تارت- 。态身反的

ارتىپ-تارت- 〈动〉要所把时路上,迁搬指)(品物装行的带携。驮上,绑捆,拾收

ارتىپ-تارتۋ ارتىپ-تارت- 。式定不的

ارتىس- ارت- 。态互交的Ⅱ

ارتىسۋ ارتىس- 。式定不的

ارۋ ارى- 。式定不的Ⅱ Ⅰ

可；的貌美，的丽美〈女少指〉①〈形〉Ⅱ **ارۇ** 母的爱可 ارۇ انا /娘姑的丽美 ارۇ قىز：的爱。人佳代绝，女仙②亲

ارۋاق 〈名〉①灵幽，魂鬼，魂亡，魂灵，魂：ارۋاعى كورىنۋ (ەلەستەۋ)显(圣显)灵显②(圣)，先祖，悴憔颜容，人的柴如瘦骨〔转〕③严尊(的民人▲敬尊不，慢怠 ارۋاقتان اتتاۋ ▲猴瘦；人的اش ارۋاقتان اتتاۋ▲的悴憔颜容，的瘦肌黄面ر ارسا—ارۋاق، ات ارسا—تۇلاق.【谚】马瘦—皮张一瘦人，柴把。

ارۋاقتان- 〈动〉，力活有得显，作振神精得显气生有得显：كۇن كوزىن كورىپ گۇلدەر ارۋاقتانىپ كەلەدى. 在 显儿花下耀照光阳得 ٴۇي سىرتتان قاراعاندا بۇرىنعىدان /。姿多艳娇 ارۋاقتانىپ قالىپتى. 房子看上去以比前象个了子样。

ارۋاقتاندىر- ارۋاقتان- 。态动使的

ارۋاقتانۋ ارۋاقتان- 。式定不的

ارۋانا 〈名〉驼母峰单。

ارۋانالار 〈名〉目蛉蛇。

ارۋلا- 〈动〉容整净洗者死为▲اق جۋىپ，ارۋلاپ قويۋ 洗净整者死为。葬埋情心的仰敬以，体尸

ارۋلان- ارۋلا-的被动态▲ارۋلانعان جەر为。处之体尸洗者死

ارۋلاۋ ارۋلا- 。式定不的

ار-ۇجدان 〈名〉耻廉，愧羞，耻羞：ار-ۇجداندى بىلمەيتىن پەندە. 。人的耻羞知不

ار-ۇيات 〈名〉耻廉，愧羞，耻羞：ار-ۇياتتان بەزگەن جان 。人的耻羞顾不

ارفا 〈名〉[音]竖琴。

ارحايزم 〈名〉古，词古[语]。

ارحار 见 ارقار.

ارحەولوگ 〈名〉家学物古，家学古考。

ارحەولوگيا 〈名〉学物古，学古考。

ارحيۇ 〈名〉①(馆)库案档，室案档②，案档。献文存所

ارحيۇشى 〈名〉员卷管、员理管案档。

ارحيتەكتور 〈名〉家学筑建，师筑建。

ارحيتەكتۇرا 〈名〉样式筑建；术筑建学筑建。

ارحيتەكتورالىق 〈形〉的术艺筑建，的学筑建。

ارشا 〈名〉①〔植〕属桧象些某②物植属桧▲。柏园，桧矮③物科柏松的物植 ارقا ەتى 悴憔；熬煎尽受 بورشا بولۋ بورباي ەتى ارشا، 。堪不

ارشالى 〈形〉。的盛茂柏，园的多松矮

ارشۋ ارشى- 。式定不的

ارشى- 〈动〉清、除清，垢污去除，净干弄①：ارىق ارشۋ /沟水理清 ارشۋ 拾收，理 ارشۋ باستاۋدىڭ كوزىن /(肚肠理清)水下拾收(壳，皮)去，削，剥②眼泉掏：اعاشتىڭ قابىعىن ارشۋ قارىبىزدىڭ ۇرىعىن ارشۋ /皮树剥 儿籽瓜西掉去▲ ارشعان جاۋقازىنداي 干净。涮洗，清澄 باسىن ارشۋ 的白洁，的

ارشعىشتا- 〈动〉弄(地复反，地住不作动)。垢污去除，净掏，净干

ارشعىشتاۋ ارشعىشتا- 。式定不的

ارشىل Ⅰ 有，的强心尊自，的心尊自有〈形〉。子秃的强感耻羞：ارشىل تاز 羞感耻的

ارشىل- ارشى- 。态动被的Ⅱ

ارشىلدىق ارشىل Ⅰ 。词名象抽的

ارشىلۋ ارشىل- 。式定不的Ⅱ

ارشىن Ⅰ 〈名〉▲鹰老，属鹭[动]：ارشىن ٴتوس 。宽的腩胸

ارشىن Ⅱ 当相)尺俄(位单度长)，申尔阿〈名〉。(尺公 0.711 于

ارشىنبار 〈名〉。布厚料面[旧]

ارشىندا- 〈动〉①阔[转]②量丈申尔阿用：زامانىمىزدىڭ الپتارى ارشىنداپ العا باسىپ بارادى. 进前地步踏大，前向步人巨的代时们我：进前步阔在 ارشىنداعان سوتسيالىستىك /。代时义主会社的进前速飞在 داۋىرده。

ارشىندات- ارشىندا- 。态动使的

ارشىنداۋ ارشىندا- 。式定不的

ارشىندى 〈形〉的步踏大，的步阔：ارشىندى ادىم 大(步阔)步。

ارشىس- ارشى- 。态互交的

ارشىت- ارشى-的动使。态

ارى Ⅰ 〈副〉①远，边那，番鲁吐 ارى تۇرپاننان：边那，远数的格从带和)②坐边那往 ارى وتىر / 远以 / 多千一 مىڭنان ارى：上以，多(示表合结词

ونان ارى 十以个上 ▲ ارى ايتۇ، بەرى ايتۇ 说右说左,说竖说横 ۇقتىرا المادى 左说右说就是没有听人让白明 ▲ ارى بولسا…، بەرى بولسا ……多则……, 则少 …… : ارى بولسائتۇرت كۇن، بەرى بولسا ەكى كۇن 多则少,天两天四▲ ارى يتەرىپ، بەرى جىعۇ 滚,开走 ▲笑讥,刺讽 ارى كەت 滚,开 ▲蛋滚,开 بەتسن ارى قىلسىن 别,上碰别,上遭 ▲ 到受遭别,上遇 اۇرۇدىك بەتسن ارى قىلسىن 千万别染上 病疾 ونان ارى 更,加进,一步 。 ارى- Ⅰ〈动〉弱赢,弱瘦得变,瘦消 ▲ التى اي 的实壮,的力耐有(马指) ▲ ات ارىپ، تون توزۇ 人困马乏 ▲ ارىماق، سەمىر- 情心于在瘦胖【谚】.مەك كوڭىلدەن 。 ارى-بەرى〈副〉①来,回往:ارى-بەرى ئجۇرۇ 一好,儿会一好,……右……左 ② 动走回来 子阵:ارى-بەرى ويلاۋ 左思右想/ ارى-بەرى وتىرۇ 坐了好一子阵 。 ارىز〈名〉①请,愿请 ② 请申,愿请 诉,告控,诉申 ارىز بەرۇ 请愿(诉申出提,请申出提)/ 讼: ارىز جازۇ 写请书(信告控写)③ 愤,愤怨,愤懑 ▲ 咐嘱(终临) ④ 诉原[法] ارىز العاشقى ▲ دومالاق ارىز 秘告▲ شاعىم ارىز [法]诉起。 ارىز-ارمان〈名〉① 愿心 ② 望愿,忧悲,愁 伤: ارىز-ارمان ايتۇ 讲述愿望(诉说忧愁) 。 ارىزدان-〈动〉告上,状告;诉申:اۇدانعا ارىزدا- 状告里县到 كەلدى 诉上 ارىزدانعالى كوپ بولدى. 了久好经已告 。 ارىزدانۇ ارىزدان-的不定式 。 ارىزداس- Ⅰ〈动〉别诀,别告(前终临) 。 ارىزداس- Ⅱ〈动〉告控相互,司官打 。 ارىزداستىر- ارىزداس-的Ⅱ、Ⅰ态动使 。 ارىزداسۇ ارىزداس-的Ⅱ、Ⅰ不定式 。 ارىزقوي〈形〉司官打好,的告控爱,的状告爱 的 。 ارىزقويلىق ارىزقوي 的名象抽词 。 ارىزشى 人的司官打,告原,人诉主〈名〉 ارىزشل〈形〉官打好,的告控爱,的状告爱 的司 。 ارىزشلدىق ارىزشل 的名象抽词 。

ارىق Ⅰ〈名〉沟,渠:ارىق ارشۇ 道渠理清/ ارىق قازۇ 沟挖/ ارىق تارتۇ 渠开▲ 渠干 بۇقا ارىق 渠斗▲ وق ارىق 渠毛▲ قول ارىق 渠支 。

ارىق Ⅱ①〈形〉瘦精,的弱瘦,的瘦消,的瘦 ادام ارىق ت 人瘦,的肥不,的:/ ارىق 肉瘦/ 苦贫,的穷贫[转] ②(瘦消)瘦变 ارىق تارتۇ 变瘦 ▲ 。民贫户 90 有.بار ارىق ۇيلى 的: توقسان 的▲ ارىق ايتىپ، سەمىز شىق. 【谚】得虚谦,干 。(好得行如不好得说) 众出得▲ ارىق انقا قامشى اۇسر.【谚】子鞭住不吃马瘦 。

ارىقسىن- 〈动〉肥不嫌,瘦嫌:ول ەتتى ارىقسىنىپ المادى.要有没就瘦肉嫌他。/ ول 没就瘦马黑嫌他 قارا انتى ارىقسىنىپ مىنبەدى. 骑有 。

ارىقسىنۇ ارىقسىن- 的不定式 。

ارىقتا-〈动〉膘掉,瘦消,瘦变,瘦:جاقسىنان بەرى ول ارىقتاپ كەتتى. 最了瘦他近 。/ مال ارىقتاپ قالماسىن 不要让牲畜掉膘 。

ارىقتاڭقىرا- 〈动〉掉始开,瘦消点有 。

ارىقتاڭقىراۇ ارىقتاڭقىرا- 的不定式 。

ارىقتات- ارىقتا- 的态动使 。

ارىقتاۇ Ⅰ ارىقتا- 的不定式 。

ارىقتاۇ Ⅱ〈形〉的弱瘦为较,的瘦较比:ول بۇرىنعىدان ارىقتاۇ كورىنەدى. 他瘦得显前以比 一些 。

ارىق-تۇراق〈形〉弱瘦,的瘦消(畜牲指专) 的弱赢,的:群羊的弱瘦 قويلار تۇراق-ارىق 的:قىستاي 天冬一了放 باعىپ شىقتى تۇراق-ارىق 畜牲的弱瘦 。

ارىقشى〈形〉的渠沟有,的道渠有:ارىقشى جەردەن بايقاپ ئجۇر، اتىڭ سۇرىنبەسىن. 你沟过 。蹄前失马让别,心小要方地的渠

ارىقتىق ①ارىق Ⅱ 词名象抽的,弱瘦,瘦 ② (度程的)瘦消 。

ارىقشا Ⅰ〈形〉的瘦清,的弱瘦较比,的瘦较 。

ارىقشا Ⅱ〈名〉道渠的小较,渠小 。

ارىقشى〈名〉人渠修,人渠挖 。

ارىقشىلىق 见 ارىقتىق.

ارىل Ⅰ〈名〉①(的等狼,狗)嗥嗥,声猹猹

。马质气性列热，马

ارىندىلىق ارىندى 的 词名象抽的。

ارىنشىل ارىنشىل [口]〈形〉 魄有时一，的魄气有时一 的长不劲冲，的劲有时一，的暂短劲干，的力。

ارىنىپ-اشىن- ارىپ-اش- 的 态身反的。

ارىپ-از- 〈动〉 变，瘦肌黄面得变，瘦消，瘦变。悴憔得

ارىپ-اش- 〈动〉 不惫疲，迫交寒饥，累又饿又：堪 上路在们他 جولدا ارىپ- اشپاعان شىعار. 吧苦辛不 曾 ەبىر كەزدەگى ارىپ-اشقان ەل /。民人的难受苦受经。

ارىپ-اشۇ ارىپ-اش- 的 式定不的。

ارىپ-تال- 〈动〉 。尽力疲精，堪不惫疲，乏疲

ارىپ-تالۇ ارىپ-تال- 的 式定不的。

ارىپ-شارشا- 〈动〉 老，竭力疲精，堪不惫疲 累：ارىپ-شارشاپ بۇگىن تاڭەرتەڭ كەلدى.（他）到才晨早天今累很到感。

ارىپ-شارشاۇ ارىپ-شارشا- 的 式定不的。

ارىس I 〈名〉①梁正，梁（房）②梁、辕车③木辕 ▲ 材之梁栋、干骨 [转]④ 杠横（的肉挂）

ارىس I 〈名〉 族氏，盟联落部，族部 [旧] ▲ 争纷与参 ەتۇسۇ ارىسقا 落部大 التى ارىس

ارىس II 〈名〉 麦黑 [植]。

ارىس IV 〈名〉 。鬌雪白，鬌雪扫 [动]

ارىسلان 见 ارىستان.

ارىستان 〈名〉① 狮雄 [转] ② 子狮 英对）▲ 座子狮 [天] ③ 士猛，士勇，（称爱的雄蟑；日吠犬狂 ارىستان ايعا شاۇپ مەرت بولىپتى ▲车挡臂 كىشى ارىستان 小[天] ▲ 座狮 ارىستان بولسا ڭ جاۇ ەۇشىن تۇلكىدەي بولسىن ەادىسىڭ.【谚】要敌制。计狡的狸狐，猛勇的子狮有

ارىستانداي 〈形〉 ▲ 的般狮雄，的样一子狮和 如犹 ارىستانداي ايباتتى، جولبارىستاي قايراتتى。比无大力样一虎老和，猛凶样一子狮。

ارىت- ارى- 的 态动使的。

اس I 〈名〉[波]①品食，物食，饭 ▲ 作）煮（饭/ مايلى اس 荤食/ قاتىقسىز اس（荤

。声隆隆，声嗡嗡②。声

ارىل- I 〈动〉 ①：散消，开散；清结，结完 بورىشتان ارىلۇ 还 قورادان قوي ارىلدى./ 债欠清 清 ② 散雾 تۇمان ارىلۇ 。了散走群羊的里圈解，脱摆③病疾除消 ناۇقاستان ارىلۇ：除消，除/ 难困脱摆 قيىنىشىلىقتان ارىلۇ：于免，脱 پالە-قازادان ارىلۇ 免 ول ناۇقاستانىپ ەتتەن ارىلىپ-اق قالعان ەكەن. 悴憔得变，瘦变④祸灾于免 ▲ 害厉常非得瘦消病疾患因他 ارىلماۇ 磨折尽受 ▲打挨被常 سورى ارىلماۇ。轰出发，响作嗡嗡，声嗡嗡出发 〈动〉 **ارىلدا-** 响作轰轰，声鸣：السىتان ايروپلاننىڭ ارىلداعان داۇىسى ەستىلدى. 声嗡嗡的机飞了来传处远。

ارىلداۇ ارىلدا- 的 式定不的。

ارىلت- ارىل- 的 态动使的 I。

ارىلتىل- ارىلت- 的 式动被的。

ارىلۇ ارىل- 的 式定不的 I。

ارىلىس- ارىل- 的 态互交的 I。

ارماي-تالماي 〈副〉 孜，地懈不，地倦疲知不：ارماي-تالماي كۇرەس جاساۇ 不懈孜地倦不地：争斗地。

ارىن 〈名〉①：气锐，劲干，头劲，魄气，力魄 قىزمەتكە ەرەكشە ارىنمەن كىرىسۇ 以气的特独 (绳缰开松) ائتىڭ ارىنىن باسۇ /作工事从魄 急湍 ارىنى قاتتى وزەن ② 程一跑马让 急湍：速个这照 وسى ارىنمەن 度进，度速③水河的 快度进 تەز ارىنى 度。

ارىندا- 〈动〉①劲干，奋发，劲起（时跑马指）：ارىندا ىعان ائتى وڭايشىلىقپەن توقتاتۇعا 来起沛充：ارىندا ىعان ائتى وڭايشىلىقپەن توقتاتۇعا 澎涌汹 ② 。住刹易不马的劲上跑 涌汹：ارىندا ىعان الىپ تەڭىز تولقىن شاشتى. 湃 进快加，度速快加 ③。滚翻涛波海大的湃澎 速的作工：جۇمىس قارقىنى ارىندا پ كەلەدى. 度。了快加渐逐度

ارىندان- ارىندا- 的 态身反的。

ارىندات- ارىندا- 的 态动使的。

ارىنداۇ ارىندا- 的 式定不的。

ارىندى 形 ① 的劲干有，的魄气有，的力魄有 ④ 的速急，的速迅，的速高 ③ 的劲冲有 ② 质气质血多 جىلقى ▲的涌汹，的急湍

تاماق）食素 ②：物食的时年周过者死为[宗]
اس بەرۋ 年周过者死为 ▲ اس اۇنز ئتيۋ 一尝
尝(饭点一吃)▲ اس بولسىن! 好吃你祝 ▲！
اس بۇرشاق [植]豆豌 ▲ اس قايىرۋ (的后饭)
اس قورىتۋ جولى [生]消化道 ▲ اس 福祝
قورىتۋ جۇيەسى 消化系统 ▲ اس قورىتۋ مۇشەسى
▲菜甜，菜大君 ▲ اس قىزىلشاسى 官器化消
اس ئپسىرىم 招菜饭用 ▲ اس تارتۋ 夫功的饭做
尸；做懒吃好 ▲ اس ئشپ ايالق بوساتۋ 人客待
▲ اس ئۇي 房厨 ▲ 食而劳不，餐素位
ۇيىرىلمەۋ [医]积食 ▲ اۇىر اس 难以消化的
▲(品食)物食的罕希 اس جەڭسىك ▲食
جەڭىل اس (ئىكىر) كەشكى ▲食饭的化消易容
اس 晚饭，饭晚 ▲ قوناق اسى 客饭 ▲ ناڭەرتەڭگى
اس 午，饭午 ▲ تۇسكى اس 早，饭早 ▲餐
شكەن اسىن جەرگە قويۋ 挂，心担 ▲念 شكەنى
اس بولماۋ 担，虑忧，好不吃 ▲忧 الدىڭا اس
قويدىم، ەكى قولىڭدى بوس قويدىم. 【谚】菜饭
▲。便自君请，齐摆 دوسىڭنىڭ اسىن قاسىڭداي
ئش. 【谚】气客莫待款友朋。

اس- Ⅱ〈动〉①煮，做(饭)：ەت اسۋ ②肉煮
اعاشقا اسىپ قويۋ 挂，悬，吊：/ شامدى
▲？有没了来起吊灯把你؟ با اسىپ قويدىڭ
دارعا اسۋ 死绞。

اس- Ⅲ〈动〉①翻，越过，越翻：تاۋدان اسۋ 山/
超 ②(水涉山跋)岭越山翻 تاۋ اسىپ تاس باسۋ
استىق ئونمى بۇرىنعىدان اسىپ 超，过超，越超：
漫，出溢 ③。往以了过超量产食粮 كەتتى.
تاسقىن وزەننىڭ ەرنەۋنەن اسىپ 尖，冒，过：
凌，倒压，过胜 ④。岸河过漫水洪 كەتتى.
胜予孩 بالا اكەدەن اسىپ كەتەدى. 于越优，驾
可不，大尊自妄，傲骄，慢傲 ⑤。亲父过
妄：اسقان الدرار 败必者骄 اسقانعا توسقان
(恶险势地因)▲ اسۋ بەرمەۋ 壁碰会定大尊自
赛 ② 加增，过超 ① اسىپ ئتۇسۋ 过通能不
▲威名远震 اسۋ داڭقى ▲……于强，过胜，过
اسقانعا اسپان دا الاسا. 【谚】厚地高天知不▲。
بار بولساڭ اسپا، جوق بولساڭ ساسپا. 【谚】
勿富。

اس 侵勿贫，傲

见 Ⅳ استى.

اسا Ⅰ〈名〉①（的持手的钵托教兰斯伊），棍
。棍明文，棍长②杖手

اسا Ⅱ〈副〉很，太，过分，常非，分十，高常
非 بيىك اسا سۋىق ەكەن. 冷太气天 ./ اسا
كۇن اسا سۋىق ەكەن. 冷太气天 ./ اسا
ماڭىزدى 的要重分十 / اسا سۋيكەمدى
荀不丝一 اسا ۇقپەتتى 的爱可别特 /
。

اسا- Ⅲ〈动〉：ەت 咽虎吞狼，吃地口大口大
اساۋ 多您请 اساپ جەڭىز. / 肉吃地口大口大
▲咽虎吞狼，食吞地口大 ارپاداي اساۋ ▲。吃
اسارىن اساپ، جاسارىن جاساعان ▲儿数岁够
ەبىن تاپقان ەكى اسار. 受享会的窍诀有【谚】
。(算细打精)

اسابا Ⅰ〈名〉仪司[旧]。

اسابا Ⅱ〈形〉道霸行横，的理无横蛮，的干蛮
。的

اسادال 〈名〉柜碗；柜食储。

اسايمۇسا 〈名〉属木道六[植]。

اساي-مۇسا 〈名〉权（王帝），杖手尖铁 [旧]
。杖

اساي-مۇسەي 〈名〉具用，具工件小(种各)。

اسالى 〈形〉明文执手，的杖手拄，的杖拐有
。的棍

اسام: ءبىر اسام 一口：ءبىر اسام ەت 一口肉/
ءبىر اسام نان 一口馕。

اسانقايعى 〈名〉心忧，虑忧。

اسانقايعىلان- 〈动〉提，愁忧，绳忧，仲仲心忧
。胆吊心

اسانقايعىلانۋ اسانقايعىلان- 的。式定不
اسانقايعىلىق ① اسانقايعى 的重重②词名象抽
。虑忧的

اسار 〈名〉忙帮，助互（的间之人邻时忙大），
اسارعا شاقىرۋ 工帮：/ 割收助帮来人请 / اسار
بەرۋ 人的割收助帮来待招 / اسارعا مال سويۋ
。畜牲刹宰人的割收助帮来待招为

اسار-اسار 把加，油加（语呼的时活干）〈叹〉
。劲

اسارلات- 〈动〉帮儿伙大请，忙帮家大员动
اسارلاتىپ ەگىندى ورىپ الدى 帮儿伙大请：/ 助
。了完割稼庄把他忙

اسارلاتۋ اسارلات- 的。式定不

اساس- اسا- Ⅲ 。态互交的
اساسي 础基,的要主,的本基 [口]〈波〉〈形〉 。的
اسات 。月七 [旧] 〈名〉 Ⅰ
اسات- Ⅱ ① اسا- Ⅲ 。态动使的 ② 揍,打: جاقتان اساتۋ 用(节礼的人客待招) ③ 光耳打 。接衔,嵌镶④边嘴人客至送肉把手
اساتاياق 。棍明文,根长〈名〉 Ⅰ
اساتاياق 晃摇种…) 克牙塔沙阿[音]〈名〉 Ⅱ (名器乐) 。
اساتقىز- اسات- 。态动使的 Ⅱ
اساتتىر- اسات- 。态动使的
اساتۋ اسات- 。式定不的 Ⅱ
اساۋ Ⅰ اسا- 。式定不的 Ⅲ
اساۋ 性烈,的服驯不,的性野,的野①〈形〉 Ⅱ 暴,的涌汹,的猛凶[转]② 马烈 的: اساۋ ات 养惯生娇 ③河黄的涌汹 的: اساۋ حۋانحى 的烈 ▲的皮调,的性任;的驯加稍 ① باس اساۋ ▲马的性野有服驯于敢情性,的强倔 ② 的服驯经未,的消未性野练 。的烈暴
اساۋكوك 人客来里家季冬指) 绳跳 ①〈名〉 就讲会不唱会不果如,事故讲或歌唱他请时性烈[转]② (跳回来上子绳的高米一从他叫 。酒白,酒
اس-اۋقات 。物食,品食[口]〈名〉
اساۋلاۋ 性野些有,的野较,的性烈有略〈形〉 。的
اساۋلان- 。性烈复恢,性野有得变〈动〉
اساۋلانۋ اساۋلان- 。式定不的
اساۋلىق 驯不,性野 ② 词名象抽的 Ⅱ اساۋ ① 。服
اساۋماستەك 绳 的拉横在坐指) 马烈矮 〈名〉 。(戏游的棍木捡上地从上子
اساۋسۋ اساۋسى- 。式定不的
اساۋسى- 。性烈复恢,性野有得变〈动〉
اساۋسىن- اساۋسى- 。态身反的
اساۋىراق 烈有略 ,的性野点有,的野较〈形〉 。的性
اسباز 见 اسپاز.
اسبازشى 见 اسپازشى.
اسباسشى 见 اسپازشى.
اسبەست 。棉石〈名〉
اس-ءدام 。食饭,菜饭,饭 [口] 〈名〉
اسەپتيكا 。法菌无,(法)腐防 [医] 〈名〉
اسجاۋلىق 。巾餐,布餐[方]〈名〉
اسكيا 。讽讥,刺讽(的学文间民指)[阿]〈名〉
اسكوك 。荽芫,菜香 [植] 〈名〉
اسقاباق 。瓜南[植] 〈名〉
اسقاباقتىق 。地瓜南 〈名〉
اسقاباقشى 。人的瓜南种〈名〉
اسقازان 〈名〉 胃: اسقازان ناۋقاسى 病胃 / اسقازان راگى 癌胃/ اسقازان بەلوك پەرمەنتى 胃 ▲腺胃[理生] اسقازان بەزى ▲酶白蛋 اسقازاندى جاماۋ ▲术缝胃[医] اسقازان جاراسى ▲化软胃[医] اسقازان ءجىبۋ [医] ▲疡溃胃[医] اسقازان قابىنۋ [医] ▲炎胃[医] اسقازان قاناۋ [医] ▲心烧,灼胃[医] اسقازان قىجىلداۋ [医] ▲血出胃 اسقازان قىشقىلى 。▲酸胃 اسقازان نەرۋسى [理生] ▲经神胃 اسقازاننىڭ قىشقىلسىز سۋيىق ءبولۋى [医] ▲水溢胃 اسقازان سالدانۋى [医] ▲痹麻胃 اسقازان سوزىلۋى ▲张扩胃 اسقازان ءسولى [理生] ▲液胃 اسقازان تارىلۋى [医] ▲石胃 اسقازان تاسى ▲窄狭胃 اسقازان تەسىلۋ ▲垂下胃 اسقازان تومەندەۋى [医] ▲孔穿胃 اسقازان ءتۇبى [理生] ▲底胃 اسقازان شاجىرقايى [理生] ▲膜系肠胃 اسقازان شاربىسى [理生] 。膜网
اسقازانسىز :的胃过通不;的胃有没〈形〉 اسقازانسىز تىرشىلىك كورۋ قيىن. 情的胃有没 。存生以难下况
اسقازان-ىشەك 〈名〉 肠胃: اسقازان-ىشەك جولى 。炎肠胃 اسقازان-ىشەك قابىنۋى /道肠胃
اسقاق :的负自,的切一空目,的慢傲 ①〈形〉 اسقاق ادام مىنەز 气脾的横骄 / اسقاق 人的慢傲 اسقاق سەزىم 豪 :的放豪,的迈豪,的豪自 ② اسقاق داۋىس 高 :的亮僚,的亮宏,的亢高③情 。声歌的亮僚 اسقاق ءان /音声的亢
اسقاقتا- ,凡不命自,大自高自,傲骄 ①〈动〉 اسقاقتاپ داندايسۋ 骄自傲大自/ :负自,扬气高趾

اسقىندا- 见 اسقىن-。
اسقىندات- اسقىندا- 态动使的。
اسقىنداۋ اسقىندا- 式定不的。
اسقىندىر- اسقىن- 态动使的。
اسقىنۋ اسقىن- 式定不的。
اسمالدىق 被毡驼(的饰修)〈名〉。
اسپا 架绞在吊 اسۋ 架绞①〈名〉钩吊，架绞：اسپاعا 的挂悬，的挂吊②上 اسپا وكىل 吊 针 ▲ اسپا بەسىك (儿婴)床吊，篮摇吊 ▲ اسپا تۇزاق 吊圈 ▲ اسپا شام 吊灯。
اسپاز 〈名〉员事炊，师厨。
اسپازدىق 〈名〉术技饪烹，事炊，业职师厨。
اسپازشى 见 اسپاز。
اسپازشىلىق 〈名〉饭做，业职师厨。
اسپاي-ساسپاي 〈副〉不慌不忙，地从容不迫：اسپاي-ساسپاي سويلەۋ 说地忙不慌/ اسپاي-ساسپاي جاۋاپ قايتارۋ 答回地迫不容从。
اسپالى 〈形〉的吊垂，的来起吊，的挂悬：اسپالى شام 灯吊/ اسپالى جول 道栈/ اسپالى كوپىر (桥天，桥栈)桥吊/ اسپالى كوتەرگىش 车天。
اسپان 〈名〉[波]①天，空天，空太：اشىق اسپان 空晴/ كوك اسپان 空天的蓝蔚/ جۇلدىزدى اسپان 星空天②文天，球天：اسپان ءدۇربىسى 文望远镜/ اسپان ساعاتى 文钟天/ اسپان عىلىمى 文学天/ اسپان ەكۋاتورى 道赤球天 ▲ ايعى اسپاننان سالبىراپ تۇسكەن جوق 没什么有没，殊特 ▲ 狗天[天]起不了什么有没 ▲ اسپان استى كەك 活生能，子日过以可 ▲ اسپان دەنەلەرى 体星，体天[天] ▲ اسپانمەن سويلەسكەن (تىلدەسكەن، تالاسقان) 高云入宵 ▲ اسپان تولقىنى [天]波天 ▲ اسپانداعى قازدىڭ سورپاسىنا نان شىلاپ جەۋ 肉鹅天吃想蟆蛤癞 ▲ اسقانعا اسپان دا الاسا. 【谚】不知天高地厚。▲ اسپان اينالىپ جەرگە تۇسكەندەي 热炎，热酷。
اسپاندا- 〈动〉①腾升，升上，起升：اسپانداپ ۇشۋ 向空高飞去/ اسپانداعان سايىن كىشىرەيە بەردى 越升上往越小得显，亮嘹，吭高[转]②

سەن تىم اسقاقتاپ كەتكەن ەكەنسىڭ. 你太自负了。
اسقاقتا- 〈动〉①放豪，迈豪，豪自②。
اسقاقتاعان 自豪③态姿的豪亮嘹，亢高：اسقاقتاعان ءان ەستىلەدى. 声歌的亮嘹了来传。
اسقاقتات- اسقاقتا- 态动使的。
اسقاقتاۋ ① اسقاقتا- 式定不的宏得显使②亮：اسقاقتاتا ءان شىرقاۋ 引吭高歌。
استاقتاۋشىلىق 〈名〉大自高自，傲骄，慢傲。
اسقاقتىق ① اسقاق 词名象抽的 ② 骄慢傲切一空目，傲。
اسقالاقتا- 见 اسقاقتا-。
اسقالاقتاۋ اسقالاقتا- 式定不的。
اسقان 〈形〉① 卓，的级超，的等超，的起不了动运的起不了 اسقان سپورتشى 越，的常非，的员/ اسقان ءىرى ەل 超大级国/ اسقان كورىكتى 出多，的出超，的余剩，的余多②的丽美常非的：اسقان تاماق 饭剩/ اسقان اقشا 多剩的出多，的钱。
اسقاندىق ①اسقان 词名象抽的 ② 绰绰有余，傲高，大自高自，傲骄，慢傲③强；余多。
اسقار 〈形〉①高，的耸高，的高：اسقار تاۋ، قالىڭ ورمان 高山林密，峰顶，峰高：عىلىمنىڭ اسقارى 科学的高尖，山靠[转]③峰顶的学科：ەلدىڭ اسقارى 人民的靠山 ▲ اسقار بەل 尊，的贵尊的戴爱人受，敬。
اسقارالى 〈形〉①高耸入云，的天摩，的[转]② 的高大，的大高：اسقارالى بەينە 象形(人巨)的大高。▲ اسقارالى تاۋداي كورۋ 认为人巨
اسقارلا- 〈动〉高，飞高攀。
اسقارلاۋ اسقارلا- 式定不的。
اس-قاتىق 〈名〉物食，食饮，食饭。
اسقىز- اس- 态动使的Ⅱ、Ⅱ。
اسقىن- 〈动〉①来起重严得变，化激，化恶，的了化恶：اسقىنعان اۋرۋ 化锐尖，来起害厉/ اسقىنعان قان ازدىق 血贫性恶/ قايشىلىقتىڭ اسقىنۋى 化激的盾矛/ اسقىنعان ەكونوميكالىق داعدارىس 化激的济经重严 ② 机危猖，狒狒，狒狒，张嚣：جاۋدىڭ اسقىنا ءتۇسۋى 狂，益日的人敌▲狒狒 اريستان اسقىنسا ايعا شابار، اقىماق اسقىنسا اناسىن سابار. 【谚】蠢，亮月向扑会子性犯子狮，娘亲打会子性犯才。

اسپانداعان ᵃان 举抬，高抬 ② 声歌的亮嘹 。
اسپاندات- ① 态动使的 اسپاندا- 。
اسپانداۋ 式定不的 اسپاندا- 。
اسپاندىق 〈形〉 ▲ 的球天 ，的文天 ，的空天 اسپاندىق كوردىناتا [天] ▲标坐文天 اسپاندىق مەرەدیان [天] 线午子文天 。
اسپاندىقتار 〈名〉 ▲ 文天，体天 اسپاندىقتار اتموسفەراسى 天体大气▲ اسپاندىقتار اۋا رايى 天文▲候气 اسپاندىقتار كالەندارى 历年文天 。
اسپانكەز 〈名〉 员航宇，员天航 。
اسپاپ 〈名〉 仪，械器，具器，具用，具工 [阿] 器：اۋىل شارۋاشىلىق اسپاپتارى 具机业农/ مۋزىكا اسپاپتارى 乐器/ وقۋ اسپاپتارى 教具▲ بەس اسپاپ 全通精样样，的能多；的面手 。
اسپاپ-قۇرال 〈名〉 [口] 具工，具器，具用，的具器有没，的具工有没 〈形〉 اسپاپسىز 没，的器仪有 。
اسپاپتان- 〈动〉 备装（器仪或具器用），上备配，起备 。
اسپاپتاندىر- ① اسپاپتان- 的 ②态动使 （器用）备装（器仪或具）备配 。
اسپاپتانۋ اسپاپتان- 的不定式 。
اسپاپتى: اسپاپتى مۋزىكا [音] 齐合乐奏 。
اسپاپتىق 〈形〉 ：的器仪，的具器，的具工 اسپاپتىق بولات 工具钢 。
اسپاپشى 〈名〉 器造制者 。
اسپا-توك 〈形〉 ：的裕富，的足丰，的富丰 اسپا-توك تۇرمىس 生活的裕富 。
اسپا-توكپە 见 اسپا-توك.
اسپەكت 〈名〉 面方（的题问）；法看，点观 。
اسپيرانت 〈名〉 研（的关机究研术学或学大） 员究研；生究 。
اسپيرانتتىق 〈名〉 学（关机究研术学或学大） 究研术学事从，习 。
اسپيرانتۋرا 〈名〉 ① 关机究研术学或学大）（科）班究研（的 。
اسپيرين 〈名〉 [药] 林匹斯阿 。
اسپۇزدىل 〈名〉 铺饭，馆饭 。
اسپۇزدىلشى 见 اسپاز.
اسسا 〈副〉 强再，起不了，多最 。

اسسالاۋماعالايكۇم 〈名〉 [阿] [宗] 伊斯兰教 。语候问
اسسامبلەيا 〈名〉 （ 员）会大 。
اسسيميليياتسيا 〈名〉 化同，化吸，收 。
اسسيميليياتسيلا- 〈动〉 化同，化吸，收 。
اسسيميليياتسيالان- اسسيميليياتسيالا- 的被 。态动
اسسيميليياتسيالاۋ اسسيميليياتسيالا- 的不 。式定
اسسميليياتسيالاۋشى 〈名〉 者化同 。
اسسونانس 〈名〉 [文] （的歌诗）无音压（押） 韵 。
اس-سۋ 〈名〉 食饮；食饭：اس-سۋدان قالۋ （因）不(病)/ ايلمەي اس-سۋعا جەتەدى 进食的得挣钱 。吃够
اس-سۇلىق 〈形〉 ①的口糊，的食饮命生持维 ②的食饮，食饭，食饭：计生 اس-سۇلىعىن ايىرۋ 能的 。题问饭吃决解
اس-سۇسىز 〈形〉 ，的食饭有没，的吃有没 ，的食饭有没，的吃有没：اس-سۇسىز قايتىپ كۇن كورەدى. 的饥充有 。子日过么怎的吃有没
اسسىز 〈形〉 ，的食饭有没，的吃没 食饮有没 。نەشە كۇن بولدى اسسىز قالدى. 的 。（锅开不揭）的吃有没（里家），了
اس-تاعام 〈名〉 物食，食饭，食饮 。
استاعىپىرالا 〈叹〉 [阿] ① ②恕饶主真求我 。呀哎，啊天（异诧，讶惊示表）
استادان 〈名〉 棺石 。
استام 〈形〉 ①比，的出余，的余多，的多 ……：强ەكى مىڭنان استام 千两多/ بەس ايدان استام 的横骄 ；的慢傲 ，的傲高 ② 余有月个五 。言语的慢傲ᵃسوز استام
استامدىق ① 骄，慢傲 ②词名象抽的 استام 。横
استامسۇ 式定不的 استامسى- 。
استامسى- 〈动〉 妄狂，凡不命自，傲高，慢傲：ول تاعى دا استامسىپ بارادى. 切一空目，大自 。了来起傲高又始开他
استامسىن- 态身反的 استامسى- 。

استامسىت- استامسى- 态动使的 。
استامشىلىق ①استام 傲，傲高 ②词名象抽的 横骄，大自高自，慢 。
استامىراق 〈形〉 余富所有，的多微稍，的多略 استامىراق كىسى كەلدى. 来 的：ەكى جۇزدەن 点一多百二有共人的 。
استانا 〈名〉 城都，城京，都首 بىيجىڭ-ۋلى وتانىمىزدىڭ استاناسى. 北 的国祖大伟们我是京 都首 。
استان-كەستەن 不乱紊，的乱杂，的乱混〈形〉 ▲ 的糟八七乱，的糟团一，的堪 استان-كەستەن بولۇ 堪不乱混 ▲ استان-كەستەنى شىعۇ 糟团一得搞，糟八七乱得搞 。
استاڭ-كەستەڭ 见 استان-كەستەن.
استاپىرالا 〈叹〉①[阿] 保主恕饶主真求我 。呀哎，啊天(异诧，讶惊示表)真 ② 佑
استاپىرالالا- 〈动〉 。阿天，啊天(说地住不)
استاپىرالالاۋ استاپىرالالا- 的 。式定不的
استار 〈名〉①[波]：子里(的褥被，物衣) 寓，思意的含暗[转]② 里被 كورپەنىڭ استارى ونىڭ سوزىندە استار بولىپ جۇرمەسىن. 他 ③。思意的含暗有会不会里话他 比，上不配 استار بولا المۇ ▲ 瓦轴，衬轴[机] ▲ 如不远远，上不 قوس استار 衬 布 。
استارلا- 〈动〉①，子里衬，子里上(褥被，物衣) 变拐，说地蓄含，射影，示暗 [转] ② 子里缝 轴上 ③ 影射沙含 استارلاي قاعىتۇ 说地角抹 。瓦轴上装，衬
استارلان- استارلا-的 。态动被的
استارلاس- استارلا- 的交互 。态
استارلات- استارلا- 的使 。态动
استارلاۋ استارلا- 的不定 。式
استارلى 〈形〉：的子里衬，的子里带①，的含暗，的蓄含[转] ② 衣上的子里带 شاپان 寓有)语隐 ۇسوز 的有，的射影意寓 。的瓦轴上装，的衬轴上 ③ (话的意
استارلىق ：的用子里当，的子里做可①〈形〉 可，的衬轴做可②。布子里 استارلىق كەزدەمە 。料的子里做可，布里③。的用瓦轴做
استارلىلىق ①استارلى ② 词名象抽的 ，意寓

蕴内 。
استارسىز 讳隐不[转]②的子里带不①〈形〉 。的当了接直的
استاس 〈名〉 I 。者犯共，者谋同②者餐共 ①
استاس- 〈动〉 II ，起一在织交②配搭，配 ①
استاسۇ 合配③起一在融交 ：通串，搭勾，结勾；ۇزارا 。结勾中暗 استاسۇ 合配相互 استىرتىن استاسۇ
استاستىر- استاس- 的使动态 II 。
استاسۇ 的不定式 II 。
استاتين 〈名〉 [化] 砹 。
استاۋ 〈名〉 I 。盆木形圆椭
استاۋ 〈名〉 II 。槽木 [方]
استاۋباس 〈名〉 。驼雄蜂单
استاۋلان- 〈动〉 。圆溜瓜滚得肥，膘胀
استاۋلانۋ استاۋلان- 的不定式 。
استاۋشا 〈形〉①，地洼浅 ② 盆木小形圆椭 。座船帆[天]③ 方地的陷凹
استاۋشى 〈名〉 。人的盆木做制
استاۋشىق 〈名〉 。槽木小
استاۋشىلىق 〈名〉 。儿活的盆木做制
استما: برونحيالدى استما 〈名〉 。病喘气
استرنوم 〈名〉 。家学文天
استرونوميا 〈名〉 ：学文天，文天 استرونوميا اسپاپتارى 天仪文器/ استرونوميا ۋپانى (عىلىمى)天学文 。
استرونومياليق 〈形〉 ：的学文天，的文天 استرونومياليق باقىلاۋ 天观文测/ استرونومياليق سان 天数文字 。
استى 〈名〉 ①：部底，部下，面下 جەر استى بايلىقتارى 地下资源/ استىندا ما، ۇستىندە مە ：面一那 (的……) ② 面上在是还边下在 جوتانىڭ استىندا 山的坡一面那 ▲ ايات استىندا ▲中形无；来其如突，外意，然突 (استىنان) استىن الا 靠，面下底，下一点 ▲ 找马椅，驴觅驴椅 استىندا ىزدەۋ اتىن التى اي 马 ▲ جەردىڭ ۇستىمەن كەلىپ، استىمەن قايتۋ 无容自地 ▲ يەك استى 的近离距 ▲ كوزىنىڭ استىمەن قاراۋ 眼偷，看偷 ▲ تاياقتىڭ (قامشىنىڭ) استىنان الۋ 打狠(子鞭)棒棍用 ▲ اۋىردىڭ ۋستى، جەڭىلدىڭ استىمەن. 【谚】拈

重怕轻。▲ جاۋ جوق دەمە جار استىندا، ئبورى جوق دەمە بوريك استىندا. 【谚】它，狼有没说莫它，狼有没说莫。藏暗会人敌，人敌有说没莫，具面上戴会。

استىق 〈名〉物谷，食粮：استىق بەلەت/票粮 زاپاس استىق ئونىمى ئىستىق/量产物谷粮备储 ▲اق استىق 粮细 ▲استىق اعاش面饱果树 ▲استىق بىتەسى قاندالاسى谷蛾 ▲استىق قوڭىزى麦虫行步穗 قارا استىق粗粮。

استىقسىز 〈形〉的物谷产不，的食粮无：استىقسىز-اق ەتپەن قورەكتەنە بەرەدى没食粮有没②词名象抽的 استىقسىز ① 食为肉以以可没。

استىقسىزدىق 粮断，况状的食粮有。

استىقتى 〈形〉的多食粮；的粮产，的食粮有：استىقتى رايون区粮产。

استىڭگى 〈形〉的下底，的边下，的面下：استىڭگى قاباتتاعى ۇيدە تۇرادى子房的下楼在住 ▲استىڭگى ئالىق گۇل [植]下花位 ▲استىڭگى ەرىن下唇 ▲استىڭگى جاق [理生]下颌，巴下 ▲استىڭگى جاق سۇيەك [理生]下骨腭 ▲استىڭگى كومەي [理生]下咽 ▲استىڭگى تاڭداي [理生]下腭 ▲استىڭگى تومپاقشا مي [理生]下脑丘 ▲استىڭگى قابىرعا ①[理生]下帮 ②[矿]下盘。

استىر- 态动使的Ⅱ -اس。

استىرت 〈名〉(的侧一另指)，脚山，根山（之）处低：قاراعىم، جوتاعا شىعىپ استىرتتاعى قويدى قاراپ قويشى. 看看坡山上爬你，子孩好。群羊的下底根山边一那。

استىرتىن 〈副〉①蔽隐，里下私，中暗，里地暗：استىرتىن سويلەسۋ暗地悄悄，地张声不；地结勾中暗 استاسۋ/谈里地 / استىرتىن的下地，的密秘②知通悄悄 استىراتىن حابارلاۋ/作工密秘事从 استىرتىن قىزمەتپەن شوعىلدانۋ 织组下地 ▲استىرتىن ۇيىم流暗[地]。

استى-ۇستى 〈名〉部底和部上，下上 ▲ استى-ۇستىنە كەلتىرۋ底得翻，堪不乱紊得搞 ▲ 糟八七乱得搞，涂糊塌一得弄，天朝استى-ۇستىنە ئتۇسىپ كۇتۋ（سيلاۋ）盛情款待，紊，糟八七乱 ▲ استى-ۇستىنە شعۋ 待招勤殷。章无乱杂，堪不乱

اسۋ Ⅰ 〈名〉①山，口山，隘山：اسۋدان اسۋ 翻越山口②关[转]：الدىداۋالى تالاي قيىن اسۋ بار. 过通法无 ▲ اسۋ بەرمەۋ 无关雄少不有还边前，越翻以难。

اسۋ Ⅱ -اس 式定不的Ⅲ、Ⅱ。

اسۋلى 〈形〉的着吊，的挂悬，的着挂①的着烧在正，的煮在正②灯的来起挂：اسۋلى شام已，的着烧在正，的煮在正②灯的来起挂 اسۋلى تاماققا قاراماي كەتىپ قالدى. 饭等有没，的隘山有，的口山有③了走就熟煮：的锅下经过通能，的越翻以可 اسۋلى جەرمەن ئجۇرۋ。走方地的口山有从势地；的隘山有没，的口山有没〈形〉的恶险。

اسفالت 〈名〉青沥，油柏：اسفالت جول路油柏/ اسفالت تاقتا沥青板/ اسفالت تاس沥青石/ اسفالت سەمونت沥青水泥。

اسفالتسىز 〈形〉的青沥铺有没：اسفالتسىز كوشە 道街的青沥铺有没。

اسفالتتا- 〈动〉青沥铺，油柏铺。

اسفالتتال- 态动被的 اسفالتتا-。

اسفالتتان- ①铺，化青沥②态动被的 اسفالتتا-：青沥铺，油柏。

اسفالتتانۋ 式定不的 اسفالتتان-。

اسفالتتاس- 态互交的 اسفالتتا-。

اسفالتتات- 态动使的 اسفالتتا-。

اسفالتتاۋ 式定不的 اسفالتتا-。

اسفالتتى 〈形〉的化青沥，的油柏铺。

اسفاهان: اسفاهان قىلىش (اسفاحاني قىلىش)刀军汗发斯阿。

اسفاهاني 〈形〉做制汗发斯阿在，的汗发斯阿：اسفاهاني قىلىش 刀军汗发斯阿的。

اسحانا 〈名〉厅餐，堂食：وقۇشىلار اسحاناسى学堂食生。

اسشى 〈名〉人的饭做(时临)。

اسى: اسى بولۋ 主真罪得。

اسعا-ۇسىگە 〈副〉地张张慌慌，地忙忙急急：地忙慌。

اسعۇ اسق- Ⅰ 的不定式。

اسعىڭقىرا- 〈动〉忙慌点有得显，急着点有：张张慌慌点有着点有事么什了为象好他。 ول الده بىردەمەگە اسعىڭقىراپ جۇرگەن سەكىلدى。急。

اسعىڭقىراۋ اسعىڭقىرا- 的不定式。

اسعىپ-ۇسىگۋ اسعىپ-ۇسىك- 的不定式。

اسعىپ-ۇسىك- 〈动〉急急忙忙，张张慌慌，促仓，忙慌：اسعىپ-ۇسىگەسىڭ؟ 急你 ？ 么什 اسعىپ-ۇسىگىپ قايدان كەلەسىڭ؟ 来里哪从地张慌里慌你？

اسعىس 〈副〉①张张慌慌，地忙慌，地忙急紧②路上地忙忙急急：اسعىس جولعا شىعۋ 地事急：اسعىس جۇمىس 的迫紧，的迫急，的急▲ اسعىس بولۋ 间时有没，急着。

اسعىستاۋ 得显，的碌忙较比，的急较比〈形〉的张张慌慌点有，的忙慌点有。

اسعىستىق ① اسعىس 的忙匆②词名象抽，忙匆，于急，急着，急着▲。迫紧，急着忙急。

اسعىس-ۇسىگىس 〈副〉张慌慌，地忙忙急急，地忙忙匆匆，地张。

اسىق Ⅰ〈名〉，距骨，骨腕蹄（的等猪，羊，牛）▲ اسىق جىلىك 骨胫 ▲ اسعى التىسىنان 拐 ▲ اسىق ويىنى 玩拐 ▲ اسقتى جىلىك 骨胫 ▲ قىزىل اسىق 骨踝［理生］。

اسىق Ⅱ ①〈形〉于中热，的恋爱，的情爱有…的，望盼，望想［转］②…。

اسىق- Ⅱ〈动〉紧赶，忙急，于急，慌着，急着：اسعا كۇتۋ 待等地急着 سەن كەتۋگە اسعىپ وتىرسىڭ با？你要走着急是你吗？▲ اسقتان جولدا قالادى.【谚】达不则速欲。▲ ولىمنەن باسقانىڭ بارىنە اسىق.【谚】抓要都切一，外以死了除（夕朝争只）紧。

اسقتانسۋ اسقتانسى- 的不定式。

اسقتانسى- 〈动〉①，干能着装②急着着装：能逞；快勤装假。

اسقتاي 的块小，的小很，的样一拐小和〈形〉▲ التىن اسقتاي 的亮漂，的爱可。

اسقتىر- ①اسق- Ⅱ 的使动态②催，促催：ونى اسقتىرماي تۇرا تۇر. 他催别先你。

اسققىش 〈形〉急躁急，的子性急，的张慌里慌，的。

اسقتىق 见 عاشقتىق.

اسقتىرۋ اسقتىر- 的不定式。

اسىل Ⅰ〈形〉①［阿］的贵宝，的重贵，的贵珍：اسىل زات 品珍/ 宝至为视 بالاۋ اسىلعا/ اسىل تاس 石宝 ② 的尚高，的高崇：اسىل ەڭبەك 崇良优，的纯 ③ 人的尚高 ادام اسىل/ 动劳的高畜牲种良 مالدار اسىل تۇقىمدى 的种良，的▲اسىلىم 我 的爱可。

اسىل Ⅱ 品物重贵，富财，藏宝〈名〉：اسىلعا باتۋ 获得财富/ اسىلىن تاستاپ، جاسىعىن الۋ 买 凤 سىنىعى، التىننىڭ قيىعى، اسىلدىڭ 珠还棱 毛 اقىل جاستان، اسىل تاستان.【谚】。中石山自出石宝，年青自出慧智。

اسىل- Ⅲ ① اس- Ⅱ 的使被态②垂，吊，挂悬：اعاشقا اسىلعان قوڭىراۋ 钟的上树在挂/ اسىلىپ ۇلۋ 上吊（缢自）③扒：اعاشتىڭ بۇتاعىنا اسىلۋ 抱，搂④枝树着扒：شەشەسىنىڭ موينىنا اسىلۋ 票；缠纠⑤子脖的亲母着楼：اسىلىپ الا بەرمەشى. 着缠老别你。

اسىلدان- 〈动〉良改到得（种品畜牲）：مال تۇقىمى جىل سايىن اسىلدانىپ كەلەدى. 品畜牲良改到得年逐种。

اسىلداندىر- اسىلدان- 良改②态动使的：قوي تۇقىمىن اسىلداندىرۋ تۇرالى جوسپار 改于关划计的种羊良。

اسىلدانۋ اسىلدان- 的不定式。

اسىلدىق ①اسىل Ⅰ 宝，重贵②词名象抽的（度程之）良优③贵珍，贵。

اسىلزادا 〈名〉［旧］显身出，商后的族贵①的高崇，的贵高，的尚高②人的贵。

اسىلت- اسىل- Ⅲ 的使动态。

اسىلۋ اسىل- Ⅲ 的不定式。

اسىلىق 过罪，孽罪［宗］。

اسىلىراق 〈形〉宝，的重贵微稍，的贵珍较比的点一贵。

اسىم ▲量的肉次一煮够：ۇبىر اسىم 吃 اسىم

。(时小多个两约)夫功的肉熟煮

اسىن- ① اس- Ⅱ 态身反的 ② 带佩挎,背:
ملتىق اسىنعان ادام 背的枪人的/ سومكا اسىنۇ 挎
书包/ قارۋ-جاراق اسىنۇ 器武带佩 。

اسىندىر- اسىن- 态动使的 。

اسىنۇ اسىن- 式定不的 。

اسىندىر- اسىن-态动使的 。

اسىنىس- اسىن-态互交的 。

اسىپ-ساس-〈动〉措失慌惊,张慌里慌,张慌:
ول اسىپ-ساسىپ نە دەرىن بىلمەي قالدى. 他一
慌 اسىپ-ساسىپ قالۋ 。/ 好么什说道知不慌
团一作 。

اسىپ-ساسۋ اسىپ-ساس- 式定不的 。

اسىپ-تاسۋ اسىپ-تاسى- 式定不的 。

اسىپ-تاسى-〈动〉盛丰,裕富,足富,贯万①:
اسىپ-تاسىعان بايلىق 万贯财家/ اسىپ-تاسىعان
قوناعاسى 丰盛,意得鸣自,凡不命自②会宴的
来起慢傲: بولماشى بىلمەگە بولا اسىپ-تاسىما.
。凡不命自而问学点一有己自为要不你

اسىر Ⅰ〈名〉戏嬉,乐娱,耍玩▲اسىر سالۋ 欢
玩地情尽在们子孩. جۇر ءى اسىر سالىپ ويناپ :戏嬉,跳乱蹦活,跳乱蹦欢,跃雀,跳
儿。/ اسىر سالعان قۇلىندار 马的跳乱蹦活。

اسىر- Ⅱ ① اس- Ⅲ的态动使②送,过赶:
سيىردى جوتادان اسىرىپ سال. 山过赶牛把你
把你。/ قوناقتاردى تاۋدان اسىرىپ جىبەر. 坡
过得显使,头过得搞④务任成完额超 ورىندالۋ
得说: اسىرا سويلەۋ 头过得做/ اسىرا سىلتەۋ 分
半得不听,辩强 باسىنان ءسوز اسىرماۋ ▲奇离
施实诸付,现兑,现实 جۇزەگە اسىرۋ 见意点
兑,现实 قۇلىعىن اسىرۋ 骗欺▲ىسكە اسىرۋ
到得说 ايتقانىن ىسكە اسىرۋ ▲:施实诸付,现
。到得做

اسىرا- 养赡,活养,养供,养托 ①〈动〉:
اسىراۋ 抚养子女/ ءوزى ءبىر ءۇيدى اسىراپ
وتىر. 家一活养人个一他 。/ اكە - شەشەسىن
اسىراۋ 养豢,养喂,养饲②母父养赡:
اسىراۋ 养保,护养,护爱③兔养: مەملەكەتتىڭ
مال-مۇلكىن اسىراۋ 产财家国护爱/ جول اسىراۋ
▲路养抱,养收 اسىراپ الۋ ▲养收 تاماق اسىراۋ
混饭,混日子 ▲قاسقىردىڭ كۇشىگىن قانشا
اسىراساڭ دا، تاۋعا قاراپ ۇلعانىن قويمايدى.
叫里山朝是还它,子崽狼养喂心精再你【谚】
。(移难性本,改易山江)

اسىرال- اسىرا- 态动被的 。

اسىراندى〈形〉养饲,的养驯;的养收,的养抚:
اسىراندى بالا 子养/ اسىراندى قۇس
。禽家

اسىراندىلىق ① اسىراندى 的养豢,的:
收 ② 词名象抽的 اسىراندى 。境处的子养,养

اسىراپ-ساقتا-〈动〉①供供,养养,者养抚:
,护爱 ② 活养,养供 。惜爱

اسىراپ-ساقتاۋ اسىراپ-ساقتا- 式定不的 。

اسىراس- اسىرا- 态互交的 。

اسىرات- اسىرا- 态动使的 。

اسىرانقىز- اسىرات- 态动使的 。

اسىراتتىر- اسىرات- 态动使的 。

اسىراۋ اسىرا- 式定不的 。

اسىراۋشى〈名〉养抚,者养供,者养喂,者养驯
。者养

اسىرت - اسىر- Ⅱ 态动使的 。

اسىر-تۇسىر 见 تاسىر-تۇسىر.

اسىرۋ اسىر- Ⅱ 式定不的 。

اسىرىل- اسىر- Ⅱ 态动被的 。

اسىرىس- اسىر- Ⅱ 态互交的 。

اسىس- اس- Ⅱ 态互交的 。

ات Ⅰ〈名〉①马(的):
一人两 ءمىنىس ات 马乘/ انتا مىنگەسۋ
/ 马备 ەرتتەۋ ات / 马匹一椅合后—前
(号马,棚马)厩马 ات قورا 马役/ ءۇندىرىس اتى
后背 مىنگىزۋ (اعاش انتىڭ باسىنا) اعاش انتا
桩马 ▲ات اعاش 言流布散,话坏说 ▲ات
ايداۋشى ①人车赶,师把车②人督监马赛 ▲ات
ارتى كۇڭ 被有判罪的人女 ▲ات ارىنىپ، تون
远 ▲ات ارتۇ 仆仆尘风;乏马困人
母父 ▲ات بايلار 桩马 ات بايلانعىش ▲来而道
▲马海 ات بالىق ▲家亲,呼称的家婆儿女对
伯,人的马选挑于善②手能马调① ات باپشى
▲乐 ات بارابان [旧]鼓大 ات باس بۇرشاق

纯块大[民] ▲ ات باسنداي التىن [植]豆蚕 ▲ ات باسىن تىرەۋ،下停 ▲留停 ات باۋىرىنا ▲金 (等水,雪指) ات باۋىرىنا دەيىن الۋ 策 ▲撞冲马 ▲会大马赛,马赛 ات بايگى ▲部腹的马到 ات بوكەن [动]▲羚马 ات بۇعى [动]▲鹿马 ات بۇران 马 ▲车煤拉马 ات جابۋ ▲袋料马 ات دوربا ▲脸子瓜 ات جالىن ▲衣马,被马 قۇشۇ ① ▲下摔上背马从②牲牺,死战 ات جالىن تارتىپ ەمنۇ 人成大长,大长(孩男指) ▲ ات جاراتۋ 为 ▲马吊,备准做马赛 ات جارىس ▲马赛 ات ەجامشى 见 اتجامشى ▲ ات جەتەر جەر (离距) 方地的到走能马骑 ▲ ات جۇرگىش 断,裂决 ▲子鞭,鞭马[方] ات كەكىلىن كەسۋ ▲系关决 ,褥鞍 ات كوپشىك ▲垫鞍 ات كورپە 赛参) ▲被鞍 ات كۇشى [物]▲力马 ات قاعار ▲ 励鼓绳缰牵(去过跑人别,时点终到快马 انقا قامشى باسۋ ▲马策 انقا قونۇ ▲马上,马骑 动鼓传宣(时举选)②的马骑能 ① انقا مىنەر 马骑 ① انقا ەمنۇ ▲物人面头,物人层上③者 吃马放 ① ات قويۋ ▲对反[转]②(发出)路上 ,舍马 ات قورا ▲锋冲,攻进③奔飞马纵②草 体人拖马以(时旧) ات قۇيرىعىنا بايلاۋ ▲号马 刀一②鬃尾马剪 ① ات قۇيرىعىن كەسۋ ▲死致 深) ات قۇلاعىنا دەيىن ▲系关绝断,交绝,断两 常[口] ات قۇرعاتپاۋ ▲朵耳的马到(度高,度 ▲繁频往来,去常来 ات مىنگىزۋ 马 ▲赠 ات ومىراۋلاستىرۋ ويىنى (ونەرى) ▲戏马,术马 围范的定指在人的马匹枪单个两指)胸撞马 马使 ات سابىلتۋ ▲(戏游的去出挤方对把内 括包)赛比戏马 ات سايىس ▲尽力疲精得跑 助协,助帮 ات سالىسۋ ▲ (等碍障跳,马赛 ▲ ات ساۋىرىنا دەيىن (度深)到的马部臀 ▲ ات ساۋىرىن بەرۋ 助协,助帮 ات سوعار [方]马 ▲子鞭,鞭 ات سوقتى ▲铧犁(拉马) ات سوقا 累得骑马骑,乏疲得骑马骑 (ات سوعۋ) بولۋ ▲ ات سۇيتۋ 汗歇,马吊后役使 ▲ اتتان الۋ ▲马下拉 ات تۇسسە دە، وزەگكىدەن تۇسپەۋ ▲气服不,输认不 ات تىنىك جالى، تۇيەنىىك (اتانىىك) 乱忙,刻时张紧,中之切急 قومىندا ▲刻时 ات توبەلىندەي 一 ▲撮小

ەدىين (度深)没过马蹄 ▲ ات تىزەسىنە ەدىين (度深)大牙齿 ▲ ات ەتىس ▲盖膝的马到 ات ۇستار 男孩儿 ▲ ات ۇيرەتۋ 驯 ▲马 ات ەۇستى 马走,地虎虎马马,地真认不②即立,上马① (中途) ات شالدىرۋ ▲马赛 ات شابىس ▲花观 于当相 (جەر) ات شاپتىرىم ▲草吃,息休马让 ▲程路的远当相,离距程全的马赛 ات شاپ- تىرۋ 马过没(度深) ▲ ات شاشاسىنا دەيىن ▲马赛 ات ەزىن سالماۋ 不 ▲往来 ات بەستى ▲毛蹄的 拉 ات جاراۋ ▲马岁五 ات كوسەم ▲马的实壮 两① ات قازان ▲马大种良 ات قوس ▲马的套 的壮体肥膘 ات قۇر ▲马的用备上路②马匹 专人主 ات ەتول ▲马乘的练老 的人是马【谚】 ات ادامنىڭ قاناتى. ▲马的骑 走马【谚】 ات اينالىپ قازىعىن تابادى. ▲。膀翅 ات سۇرىنبەي ▲。(根归落叶)头槽归终,里千 جەر تانىماس، ەر سۇرىنبەي ەل تانىماس. 【谚】 。智一长,堑一吃

ات Ⅱ 孩小给 بالاعا ات قويۋ :称名,字名①名 字名/ اتىڭ كىم؟ 字名么什叫你 ? /字名起 اتى باسقاشا بولعانمەن…是但,同不称名然虽…… ات义名② سەنىڭ اتىڭنان تەلەگرامما سوعىپتى. :声名,望名③。报电了打义名的你以 اتى جۇرتقا ايگىلى. 知皆尽人望名的他 ▲。知 اتى جوق قول 无 ات قويىپ، ايدار تاعۋ 起 外 ▲指名无 اتى جوق ساۋساق ▲剔挑,低贬;号 اتى زاتىنا ساي 维 ات وشىرمەۋ ▲实其符名 名的讳避 اتى تەرىس ▲(声名或)誉名的…… 名有 اتى ايگىلى ▲号绰,号外,(的辈长指)字 ▲声名好持保 ا تىنا شاڭ جۇيتپاۋ ▲的名著,的 اتىن ساتۋ ▲买出,义名(的人某)用利 有名,名其有徒 قۇر ات ▲了大声名,名了出 ادام ▲号绰,号外,号名 لاقاپ ات ▲亡实 ▲。号称的荣光是人【谚】 ات. ەدگەن ارداقتى جامان ەيتپەك اتىن ەبورباسار قويادى. 劣给【谚】 。(实符不名)名美的狼抓起狗

ات- Ⅲ (炮,枪)放,打,开,击射,射发①(动): ساداق اتۋ 射开/枪 اتۋ 箭射/ مىلتىق اتۋ زەڭبىرەك اتۋ/ ەۇزن 杀枪/ ەۇلتىرۋ 决枪,毙枪:/ اتىپ ەۇزى اتۋ 毙自 ,掷,投③毙枪②炮放 گرانات اتۋ 投 ,抛/弹

备准你？ 献捐，送赠，给赠，给会在他 ول جيىندا ٴبىر ات اتادى. /么什送赠 门专，为专③。马匹一了献捐上 سويعان قوي 点，出提④。羊的宰您为专是这 的他了点上会 جيىندا ونىڭ اتىن اتادى. 出 的定预了到达 شعۇ 。▲ اتاعان جەرىنەن 字名 说屑不，提别 ▲望希负辜不，样目 ▲ اتاي كورمە 说是就，说地确明，说地体具 ▲ اتاپ ايتقاندا 。姓道名指 ▲ اتىن اتاپ، ٴتۇسىن تۇستەۋ

اتا-انا 亲双，娘爹，母父〈名〉：اتا-انانىڭ تاربيەسى 父 育教的母父 。

اتا-بابا 辈先，上祖，辈祖，宗祖，先祖〈名〉；遗的来下留先祖 مۇرا 人前：اتا-بابادان قالعان 放辈辈祖祖 اتا-باباسىنان مال باعۇ 产(产祖)/ 。牧 ▲ 先祖拜崇 اتا-بابا تابىنۇ

اتاباستا- 割捡，收捡，割收〈动〉。

اتاباستاۋ اتاباستا- 式定不的。

اتاۋيزم 祖，现再型祖，性祖返［物生］〈名〉。传遗代隔，象现传

اتا-بالا 子父〈名〉。

اتاعات 意敬，敬尊，遇礼[旧]〈名〉。

اتاعاش 桩马〈名〉。

اتاەكە 称昵的爷大老、爷爷对〈名〉。

اتا-ەنە 母岳父岳；姑翁，婆公〈名〉。

اتاي 爷大，爷大老(称尊的辈长对)〈名〉。

اتايلا- 爷大叫声连，爷大老喊声连〈动〉。

اتايلاۋ اتايلا- 式定不的。

اتاكا 击攻，锋冲〈名〉：اتاكاعا ٴوتۋ 阵陷锋冲/ 击攻总 اتاكا 。

اتاكالا- "啊冲"喊〈动〉。

اتاكالاس- اتاكالا- 态互交的。

اتاكالاۋ اتاكالا- 式定不的。

اتاق 望名，气名，声名①〈名〉：اتاعى شىققان 举世 جازۋشى 家作的名有 اتاعى دۇنيەگە جايلۋ 名闻/ اتاعى تەگىن شىقپاۋ 名②传虚不，称名 ەڭبەك ەرى اتاعى 位爵，衔，号称 雄英动劳 اسكەري اتاق 衔军/ عسلمي اتاق 位学(学)号 ▲海四震名，世于名闻 اتاعى جەر جارۋ (衔 اتاق قۇمار 的誉钓名沽，的誉名求追 ▲ اتاق قۇمارلىق［哲］。论名唯

业作破爆④头石抛 اتۋ جۇمىسى 破爆：扑(度速的快极以)⑥鼻扑，鼻刺 (味气指)⑤ 去过冲，去过：اتىپ تۇرۋ 猛然猛 ▲来起站 اتىپ 的直笔① اتقان وقتاي 去出跑烟溜一 ▲来起站刻立 اتىپ تۇرۋ ▲地速急，地快飞② 苦挖好，的刺讽好 جاتىپ اتار ▲花开 گۇل اتۋ ▲的 ناسىباي اتۋ ▲烟鼻含，烟鼻闻 وقتى كوزىمەن اتۋ 视而目瞪 ▲ تاڭ اتۋ 亮天 ▲ شەشەك اتۋ 团得急 ① شيىرشىق اتۋ ▲开盛朵花，花开 。气倒 ▲起一在绕缠 ② 转团

اتا I ②父祖 外 اتا ناعاشى ：父祖，爷爷①〈名〉 父亲：وگەي اتا 继父/ قايىن اتا 公岳(公公)公 ③(年老对)④祖返 تارتۋ اتا تەگىنە ：宗祖，先祖 ▲ 家人老，爷大老，者长(称尊的人男 ▲辈祖，宗祖，先祖，上祖 ارعى اتا ▲人老诞圣 اتا عۇرپى 家；风家；风俗；惯习 ▲ اتا داڭقىنا ارقالانۋ 祖耀宗光 ▲ اتا جاۋ 敌宿 ▲ اتا جاۋىندداي كورۋ ，矩规老，风门 (سالتى) اتا جولى ▲仇寇如视 世 اتا كەك ▲地故，乡故 ▲惯习统传 ，业行的事从辈辈祖祖 اتا كاسىپ ▲怨宿，仇 鹅公 اتا قاز ▲怨宿，仇世 اتا كەگى ▲当行老 ▲ اتام قازاق 我 (克萨哈)先祖的 ▲ اتا مەكەن 产祖，业祖 اتا مۇرا ▲桑梓，乡故，籍祖，家老 ▲ اتا ميراسى 祖业，祖产 ▲ اتاڭا نالەت [咒]哭 德辈八了缺，宗祖 اتاڭدى قارا تاۋدا ٴبىر 人看光眼老用 ▲ اتاڭىنىڭ ەتىن 嘴(孩男指) 球混 ▲ اتا ساقال اۋزىنا بىتكەن (语昵亲示表或语骂咒的辈晚对辈长) جەگىر 礼，俗风，俗习 اتا سالتى ▲年成，大长，毛长上 人前 ▲节 اتاسىندا كورمەگەندى بوتاسىندا كورۋ 宗祖，先祖 ▲历经人后的过历经有没 宗祖老 اتا جەتى ▲ 爷爷，父祖 اتا بەرگى ▲ 认来前家人【谚】。 اتاڭىنىڭ قۇنى بولسا دا كەش 。怨宽应也恨仇的大再，错 ▲ اتاڭىنىڭ بالاسى 父做其与【谚】 بولعانشا، ادامنىڭ بالاسى بول 。子儿的民人做如不，子儿的亲 ▲ كۇش اتا- 。亲认不力【谚】 سىن تانىماس

اتا- II 命；为称，为名，做叫，唤，叫 ①〈动〉 献②？吗字名的你叫 ما؟ اتىڭدى اتاي ：名定，名

اتاق-ابروي 声名，誉声，望声〈名〉：اتاق-ابروى نزدەۋ 利逐名追 / اتاق-ابـــرويدان جۇرداي بولۇ 名地扫声。

اتاق-ابرويشل 誉名求追，的利逐名追〈名〉的重严想思利名，的。

اتاق-ابرويشلدىق ① اتاق-ابرويشل 的象抽 。锁利缰名，誉名求追，利名求追②词名

اتاق-داڭق 。誉荣和声史〈名〉

اتاقسز 的名著不，的名出不，的名无〈形〉；的望声有没。

اتاقسزدىق اتاقسز 。词名象抽的

اتاقتى 大，的望名有，的名驰，的名著〈形〉名著 اتاقتى قويشى：的出杰，的越卓，的鼎鼎名 。人诗的名有 اتاقتى اقىن / 手能羊牧的

اتاقتىلىق اتاقتى 。词名象抽的

اتاقشل 。的誉钓名沽，的誉名求追〈形〉

اتاقشلدىق اتاقشل 。词名象抽的

اتال- ① اتا- II：做叫，为称，做称②态动被的 نە دەپ اتالۇشى ەدى؟ 呀么什做叫？提，到提③ جوعاردا اتالعان ورىندار 上面提到：出点，及。位单的

اتالا I〈名〉糊面稀。

اتالا- II〈动〉爷爷叫，"爹"喊(声连)。

اتالا- III〈动〉谈，讲，说。

اتالاس I〈名〉宗同，家本，人的族家一同。

اتالاس II اتالا- 。态互交的

اتالات- II اتالا- 。的态动使

اتالاۋ اتالا- III，II 。式定不的

اتالعى 〈名〉刀皮树剥。

اتالمىش 述所上如，的到提所，的到说被〈形〉：的谓所；的。

اتالۋ اتال- 。式定不的

اتالى 养教有 ② 的爷爷有；的亲父有 ①〈形〉：的望名有；的名有，的名著 ③ 的养修有，的 اتالى جەردىڭ بالاسى 代后的方地的名著 ▲ اتالى ءسوز 话的量分有，论宏 ▲ اتالى سوزگە ارسىز تالاسادى. 辩狡理无才人的脸要不【谚】。

اتالى-بابالى 。的代代世世，的辈辈祖祖〈形〉

اتالى-بالالى 〈形〉：的子父 اتالى-بالالى ەكەۋى 。俩子父

اتالىق ① 〈形〉：的辈长，的亲父 اتالىق بورىش 的说份身的辈长以 / اتالىق ءسوز 务义的亲父 اتالىق ارا 蜂雄 / اتالىق مال 种(畜公)畜 / اتالىق گۇل 花雄 / اتالىق مۇشە 器(蕊雄)雄。

اتالىق-انالىق 〈形〉：的雄雌 اتالىق-انالىعى ءبىر تۇپتەگى گۇل 花株同雄雌。

اتالىن- ① اتال- 名，为称，作叫②态动被的 。为

اتالى-نەمەرەلى 。俩爷，的孙爷〈形〉

اتالىنۋ اتالىن- 。式定不的

اتام: اتام زامان 前以久很，时古，荒天老地，前从。

اتامان (的军克萨哥前命革)〔史〕① 〈名〉：子头，目头，首魁 ②官长，领首，领将 باندىلار اتامانى 首匪。

اتاماندىق ②的首魁，的子头，的领首 ①〈形〉分身目头，位地的领首。

اتان I〈名〉：驼阉 اتان تۇيە ▲驼阉 ازعان اتان ▲牛公阉的大 اتان وگىز 驼阉虚体 جارداي اتان 驼阉大的过用未 ▲驼阉的壮肥 قۇر اتان ▲驼阉的用使常 اتان بۇرانىڭ ءولى ▲驼阉的活【谚】 باسىنان ءتىرى اتان قورقادى. 死怕驼阉活(人死怕人活)驼公。

اتان- II اتا- 。态身反的

اتاناق 〈名〉轮滑，轮辘。

اتاندىر- اتان- 。态动使的

ات-انجام 〈名〉[旧]具马，具鞍。

اتانۋ اتان- 。式定不的

اتانشا 〈名〉小驼阉。

ات-ارباا 〈名〉车和马，车和马。

اتارقا 〈名〉[地]屋小形字人。

اتارمان 〈名〉[旧]役差。

اتارمان-شابارمان 〈名〉[旧]①役差②狗走，手打，从仆，罗喽，卒走。

اتاس- اتا- II 。态互交的

اتاستىر- ① اتاس- 的动使态②(办包)，亲定。婚订

اتاستىرۋ اتاستىر- 。式定不的

اتاستىرىل- اتاستىر- 。态动被的

اتات- اتا- Ⅱ 态动使的。

اتاتاي 的爷爷或爹对时求乞，求恳孩小〈名〉称昵。

اتاتايلا- 声连，爹叫声连（时求乞，求恳）〈动〉爷爷叫。

اتاتايلاس- اتاتايلا- 态互交的。

اتاتايلات- اتاتايلا- 态动使的。

اتاتايلاۋ اتاتايلا- 式定不的。

اتا-تەك 〈名〉源渊，源族；上祖，宗祖，先祖。

اتاۋ Ⅰ اتا- Ⅱ 式定不的。

اتاۋ Ⅱ 〈名〉术语；称名：ساياسي اتاۋلار 政治术语/ كاسىپتىك اتاۋ 专业名称▲ اتاۋ ەسىمدەر [语]名词▲ اتاۋ سەپتىك [语]格主▲ اتاۋ ءسوز 称呼词。

اتاۋ Ⅲ 〈名〉一后最的前终临饭顿。

اتاۋ-كەرە 〈名〉一后最前终临饭顿。

اتاۋلى 〈形〉Ⅰ为称①：的……做叫是凡，的……的：وقىتۇشى اتاۋلىنىڭ ءبارى 的部全，的有所名有②。了去会开都员教是凡 جيىنعا كەتتى. 的名有 اتاۋلى كومىركەن 的名驰，的名著，的煤矿▲ اتاۋلى ءتىستىك [语]动词呼称▲ اتاۋلى سان [数]名数▲ اتاۋلى سويلەم 主格句。

اتاۋسىز Ⅰ 〈形〉①的语术有没；的称名有没。的名出不，的视重受不，的意注人引不②没；的食饭有没，的物食有没。

اتاۋسىز Ⅱ 〈形〉的源来活生有。

اتاۋىز Ⅰ 〈名〉钳虎老，子钳。

اتاۋىز Ⅱ 〈名〉案图形嘴马。

اتاش Ⅰ 〈名〉称昵的爷爷或爹对。

اتاش Ⅱ 〈名〉车火[方]。

ات-ابزەل 〈名〉具鞍。

اتباز 见 اتپاز.

اتبالىق 〈名〉马海[动]。

اتبارابان 〈名〉鼓大。

اتباقىل 见 اتپاقىل.

اتبەگى 〈名〉伯，人的马选挑于善；手能马驯。

اتبەگىلىك 〈名〉能才马选，术枝马驯。

اتبۇرشاق 〈名〉豆蚕[植]。

اتەيزم 〈名〉论神无[哲]。

اتەيست 〈名〉者论神无。

اتەيستىك 〈名〉论神无。

ات دوربا 〈马〉袋料马。

اتەكە 〈名〉称昵的爷大老，爷爷对[口]。

اتەلە 〈名〉店缝裁，工（的等帽、鞋、装服制），社艺。

اتەرىن 〈名〉案图形嘴马。

اتجال 〈名〉①埂梁山，脊山漏，方地的耕漏②（草牧）稼庄的割。

اتجالدا- 字人成堆土用，埂成筑土泥用〈动〉形。

اتجالدان- اتجالدا- 态身反的。

اتجالداۋ Ⅰ 〈形〉人点一有带，的埂土象点有的形字。

اتجالداۋ Ⅱ اتجالدا- 式定不的。

اتجالمان 〈名〉[动]鬣獭。

اتجالىنداي 〈形〉缕一缕一，的长细，的窄狭的。

اتجامشى 马饲的站马驿，夫马的站马驿〈名〉者。

اتجاپ 〈名〉渠大[旧]。

ات-ءجونى 见 اتى-ءجونى.

اتجۇرگىش 〈名〉鞭皮，子鞭[方]。

اتكوم 〈名〉员委行执[口]② 会员委行执[缩]。

ات-كولىك 〈名〉▲称泛的畜役和马 ات-كولىگىڭ امان با؟（语候问）不上路，好马。吧累。

اتكوپىر 〈形〉盛丰，的裕富，的裕充，的足充。

اتكوپىر 〈形〉：的代年的裕富 اتكوپىر زامان。

اتكۇش 〈名〉力马[物]。

اتقاقتا- 〈动〉涌喷，射喷，出喷（地断不）。

اتقاقتات- اتقاقتا- 态动使的。

اتقاقتاۋ اتقاقتا- 式定不的。

اتقامسىنەر 〈名〉面头，物人表代；者治统，人头。

اتقار- 〈动〉物人。；现实诸付；彻贯，行实，行执①：受经，历经②策政的党彻贯决坚 اتقارۋ ءادىسى 执行办法/ پارتيا ساياساتىن باتىل اتقارۋ 的争战过历经 كىسى باسىنان اتقارعان سوعىستى。

。人

انقارت- انقار-的态动使。

انقارۇ انقار- 式定不的 ▲ انقارۇ كومىتەتى 会员委行执。

انقارۇشى 〈名〉者行履，者行实，者行执。

انقارىل- انقار- 态动被的。

انقارىس- انقار- 态互交的。

انقوناق 〈名〉草尾猫，子谷野，粟野[植]。

انقوسشى 〈名〉从扈，从侍，人仆，从随。

انقوسشىلىق 〈名〉位地从侍，径行从随。

انقۇ انقى- Ⅱ 式定不的。

انقۇلاق 〈名〉模酸密，草模酸，草耳马[植]。

انقى Ⅰ 〈名〉枪标。

انقى- Ⅱ 〈动〉①涌，涌喷，发喷，射喷，出喷 出：مۇناي قۇدىقتان كوككە انقىدى. 井从油石 ，去过扑，来起站（地快极）②。中空向喷口 来过冲。

انقىز- ات- Ⅲ 的态动使▲ كورەر تاڭدى كوزىمەن انقىزۇ 眠不液彻。

انقىزدىر- انقىز- 的态动使。

انقىزۇ انقىز- 式定不的。

انقىلا- 〈动〉①打（炮枪用），击射（续连）：مىلتىقپەن انقىلاۋ / 枪开地住不 زەڭبىرەكپەن انقىلاۋ 击炮②（不）涌喷，射喷，出喷（地断）；سۋ ترۇبادان انقىلاپ جاتىر. 水不停地喷里子管从了来出。

انقىلاس- انقىلا- 的态互交。

انقىلات- انقىلا- 的态动使。

انقىلاۋ انقىلا- 式定不的。

انقىر: قۇداي انقىر! 该死的！

انقىت- انقى- 的态动使。

انقىش 〈名〉手射，手枪神。

انلاس Ⅰ 〈名〉①物织，纹缎，子缎[阿]：انلاس كورپە 被子缎。

انلاس Ⅱ 〈名〉①集图地，册图地：دۇنيە ءجۇزى انلاسى 世界地图集②地图界，图册，表图：انالومياسى انلاسى 解剖学表图。

انلاس Ⅲ 〈名〉纸板光。

انلەت 〈名〉大；家技竞（的团技杂或动运）▲ اۋىر انلەت 重举 ▲ جەڭىل انلەتىكا 员动运 ▲ 士力 اۋىر انلەتىكا 重举 ▲ 动运，技竞 انلەتىكا 员动运径田。

انلەتىكا 〈名〉动运，技竞▲ اۋىر انلەتىكا 重举 ▲ جەڭىل انلەتىكا 员动运径田。

انلەتشى 〈名〉士力大，家技竞。

انموسفەرا 〈名〉①气空，圈气大，气大[气]：انموسفەرا قىسىمى 大压气/ انموسفەرا دىمقىلى 气候②度湿的气：انموسفەرا قالىپتى ەمەس 气治政：ساياسي انموسفەرا 境环，氛气③常正不候 天 ▲（气空）氛气 انموسفەراسى اسپاندىقتار 体气候 ▲ انموسفەرا تۇيەدەگى [气]团。

انموسفەرالىق 〈形〉的层气大，的气大：انموسفەرالىق قىسىم 大压气/ انموسفەرالىق جاۋىن شاشىن 大降水 ▲ انموسفەرالىق توسابى [土]大降水。

انتوي ▲喊呼②攻进，击攻，锋冲①〈名〉 انتوي بەرۋ ▲警示②“冲”喊口，喊呼鼓打① سالۋ ①锋冲喊呼②锋冲 攻进，击攻。

انتويلا- 〈动〉击攻，攻进，锋冲；锋冲喊呼。

انتويلاس- انتويلا- 的态互交。

انتويلاۋ انتويلا- 式定不的。

انتوم 〈名〉[物]子原：انتوم بومباسى 弹子原/ انتوم نازارياسى 论子原/ انتوم قارۋلارى 器武子原 ▲ انتوم يادروسى 核子原 ▲ انتوم توزاڭى 尘子原 ▲ انتوم قازانى 堆应反子原 ▲ انتوم قۇاتسى（ەنەرگياسى）能子原▲ انتوم قۇرىلىمى 结子原 ▲ انتوم شوعى 束子原。

انتومدى 〈形〉握掌，的器武子原有，的子原有。家国的器武子原有：انتومدى ەلدەر 的弹子原。

انتومدىق 〈形〉的子原▲ انتومدىق بايلانىس 子原 ▲ انتومدىق ەلەكتر 键▲ انتومدىق جىلۋ 原子▲ انتومدىق جىلۋ سيمدىلىعى 量容热子原▲ انتومدىق كولەم 热子原▲ انتومدىق وربيتا [天]积体子原 ▲ انتومدىق وتتەگى 氧子原▲ انتومدىق راديۋس 道轨子原▲ انتومدىق رەت 列排子原▲ انتومدىق سپەكتر 径半子原 ▲ انتومدىق سالماق 量子原▲ انتومدىق ساۋلە 谱光子原▲ انتومدىق تاڭبا 线射子原▲ انتومدىق تور 号符子原▲ انتومدىق تور 团子原▲ انتومدىق بدراۋ 格晶子原 ▲裂破原子。

انتومشى 〈名〉者诈讹弹子原，人狂子原。

انتومشىل 〈形〉的弹子原吹鼓，的狂子原。

اتپا 〈名〉斗水打，水打式杆杠[旧]。
اتپا: اتپا نايزا 枪标(的猎打来用)，枪，矛短。
▲ تامىر اتپالارى [植]芽萌。
اتپال 〈名〉①调的马选挑于善 ②手能马调的马选挑于善。
اتپاقىل 〈名戏游族克萨哈〉〈名〉乐伯，人。
اتپال 〈形〉的壮力强身，的壮强，的壮健：اتپال ازامات 子伙小的壮力强身。
اتپالا- 〈动〉(水)打斗水用。
اتپالاۋ اتپالا-的式定不的。
اتپالى 见 اتپال。
اتراپ 见 اتىراپ。
اتريبۇت 〈名〉[哲]特，性属(的象现，物事)。
اتروپين 〈名〉[医]语定限[法语]②征表，征品托阿[医]。
اتروفيا 〈名〉[医，物生]瘦消，缩萎(的能机)；退衰。
ات-سايمان 〈名〉泛的具套和具鞍，具套辔鞍称。
اتسەيىس 见 اتبەگى。
اتسوعار 〈名〉鞭皮，子鞭[方]。
اتسىز Ⅰ〈形〉的马骑有没，的马无：مەن اتسىز قالدىم. 了骑可马有没我。
اتسىز Ⅱ〈形〉的名知不；的名记不，的名无，的名出不的：اتسىز قاھارمان 雄英名无/ اتسىز سىك 名无[理生] اتسىز سۇيەك▲毒肿名无骨。
اتسىز-ياقسىز 〈副〉无声息地，无毫结果：جۇمىستى اتسىز-ياقسىز قالتىرۇ 半作工将地。废而途。
اتا- 〈动〉①跨：ارقتان اتاۋ 过越；过迈，过跨/ وتتان اتاۋ 沟水过/ ەلۇدى اتاپ، الپىسقا اياق باسۋ 去过迈上火从进迈十六朝十五过年②缝地疏稀：اتاپ ءجۇرۇ 绷(大脚针得锋)③隔④约：جول اتاپ جازۇ 写行隔▲失言诺弃背，约背，信失，言食：سەرتتەن اتاۋ 进 اياعىڭدى اتاپ كور(气口的胁威用)▲去敢▲敬尊不，慢怠 اتاۋ ارۋاقتان اتاۋ 放不，起不看②去过迈上头从①▲过迈，入باستان اتاۋ 来，临光；坎门跨 اتاۋ تابالدىرىق▲里眼在(去)。
اتاي 〈形〉好恰，好正，整整①：ارادا اتاي ون جىل ءوتتى. 这过了整整中当选挑②。年十
اتاي ون 〈形〉的萃拔类出，的尖拔，的择选，的：جىگىت اتاي ون 子伙小个十的尖拔▲جۇرەگى اتاي تۇلاۋ 心直嘣嘣里跳。
اتتام: اتتام جەر 一离距之步▲ءبىر اتتام جەر 离不步一▲离距近；离距之步ءبىر اتتام شقپاۋ 步一走敢不，步一。
اتتان Ⅰ 呼的出发(时惧恐或殆危于处)〈叹〉冲喊呼①▲声喊呐的出发，声救出发(时惧恐或殆危于处)②"啊冲"呼高，锋。声喊呐出发，声救呼
اتتان- Ⅱ〈动〉：马骑，马上①：اتتانىپ بولدىڭدار ما؟ 程起，身起，身动②？有没了马上都们你，ءمىنالارىڭ قاشان اتتانادى؟ 身动候时么什人些这们他/ مايدانعا اتتانۇ 入投；来起员动，来起动行③场战赴奔。
اتتاندا- 〈动〉①"锋冲"喊呼②"啊冲"呼高，喊呐出发，声救呼出发(时惧恐或殆危于处)。声
اتتانداۋ اتتاندا-的式定不。
اتتاندىر- ①اتتان-Ⅱ的态动使的：قوناقتى اتتاندىرۇ 饲/ ءدام تانقىزىپ اتتاندىرۇ 走(马上)人客送。行
اتتاندىرۋ اتتاندىر-的式定不。
اتتانۋ اتتان-Ⅱ的式定不。
اتتانىس Ⅰ〈名〉动活，动运 ②伐征，讨征①；▲动调，动发 اتتانىسقا كەلتىرۇ 动发，员动 اتتانىسقا كەلۋ 来起员动。
اتتانىس- Ⅱ اتتان-Ⅱ的态互交的。
اتتاپ- بۇتتا- 〈动〉乱，撞乱冲乱，撞直冲横乱走。
اتتاپ-بۇتتاۋ اتتاپ-بۇتتا-的式定不。
اتتاراق 〈名〉梳马，子刷铁(的用马刷)。
اتتاس Ⅰ〈名〉人的姓同名同，人的名同：ول ەكەۋى اتتاس ەكەن. 他们俩的同相字名。
اتتاس- Ⅱ اتتا-的态互交的。
اتتات- ①اتتا-的态动使的跳②：اتتاتىپ وقۋ 跳

班 习学 ▲ وبالىم اتاتپاسىن [咒]该死。

اتاتقىز- اتتات-态动使的。

اتاتتىر- اتتات- 态动使的。

اتاتاپ-بۇتتات- اتاپ-بۇتتا- 态动使的。

اتاۋ I اتتا-式定不的。

اتاۋ II 〈名〉固定在拌搅棒的牛角。

اتاشە 〈名〉(的中处办代或馆使外驻)专员。

اتتەرشى 〈名〉货杂,贩小,商小[土]商。

ات-تون 〈名〉衣外件一和马匹一▲ات-تون ا-يمپ --金罚的衣外件一和马匹一▲ات-تونىن الا قاشۇ① 避躲,避回 ② 四阻三推③不拒承认.认否口矢。

ات-تۇرمان 〈名〉具鞍,具马。

اتتى I 〈形〉有的马骑,的马椅,的马:اتتى كىسى 马骑 / اتتى كەرۋەن 队马 / اتتى اسكەر 兵骑(的人/铁骑)▲ اتتىنىڭ ايامن، جاياۋدىڭ تاياعىن العان 的险阴,的诈奸,的猾狡 ▲ سالت اتتى، ساباۋ قامشىلى 光棍一个▲ اتتىعا ەرىپ جاياۋدىڭ تاڭى ايرىلمپتى. 【谚】马骑上不跟也腿断跑的步徒。的。

اتتى II 〈形〉为称被,的……做叫,的……为名……的:قامبار اتتى باتىر 士勇的尔巴汗叫名▲ جاقسى اتتى كورىنۋ 好讨,马拍须溜。

اتتى-جاياۋلى 〈形〉的行步和的马骑有。

اتتىلى 〈形〉有的,的马骑,的马:اتتىلى ەكەۋ 两个人的马椅。

اتتىلى-جاياۋلى 〈形〉有的,的马骑有:的行步有,的马骑有中人群一ءبىر توپ كىسى اتتىلى-جاياۋلى 骑的行步有,的马。

اتتىر- ات- Ⅲ 态动使的。

ات-ءتىس 钳虎老,子钳〈名〉。

اتۋ I ات- Ⅲ 式定不的。

اتۋ II 〈名〉鞋衬[方]。

اتۋلتان 〈名〉官副[口]。

اتۋرانىمەن 〈副〉全完,本根,根压。

اتشابار 〈名〉[旧]从仆,役差,役衙,者报飞,子腿狗;人仆。

اتشابارلا- 〈动〉①劳效,差听,命奔子主为② 息消递传。

اتشابارلاۋ اتشابارلا- 式定不的。

ات-شانا 〈名〉橇雪和马。

ات-شاپان 〈名〉衣外件一和马匹一于当相(的)的付人的错过有定认 ايپ ات-شاپان(物礼▲)金罚的衣外件一和马匹一于当相。

اتشولكە 〈名〉[土]圈颈马制毡。

اتشۇ 〈叹〉声驼骆赶。

اتشى 〈名〉① 夫马,员马饲:اتشى بولۋ 当马夫/ اتشى بالا 童马 ② 从侍,从随。

اتشىلىق 〈名〉业马牧。

اتى 〈名〉[土]棍选筛,棍摇器滤。

اتى - ءجون 〈名〉名姓:?اتى-ءجونىڭ كىم؟ 你(?字名么什叫你)?字名么什叫,姓贵/ اتى-ءجونىن جاسىرۋ 名埋姓隐。

اتى-ءجونسىز 〈形〉的故无原无,的由原有没。

اتىز 〈名〉田农,地,田:تاجىريبە اتىزى 实 / بورمي اتىزى 玉米地▲ اتىز قىرىقبۇىنى 田验[植]荆问▲ اتىز ساڭى تورعايى [动]田鸥。

اتىز-ارىق 〈名〉渠水和间田。

اتىزدا- 〈动〉田农界分埂地以,田修。

اتىزداۋ اتىزدا- 式定不的。

اتىز-جاپ 〈名〉渠水和间田,渠大和田农。

اتىل - ① ات- Ⅲ ② 态动被的,射喷,出迸:ءتەرموستىڭ ىنعىنى اتىلىپ كەتتى. 瓶暖出涌来出射喷 مۇناي شىققان / اتىلىپ شىققان مۇناي 了去出迸塞象 جولبارىستاي اتىلعان :蹿,冲,扑 ③ 油石的样一虎老的去过扑。

اتىلاس 见 اتلاس.

اتىلدىر- اتىل- 态动使的。

اتىلت- اتىل- 态动使的。

اتىلۋ اتىل- 式定不的。

اتىلىس 见 اتىس I.

اتىم I 〈名〉门窃,路门,则规,律规,儿。

اتىم II : **ءبىر اتىم** 一撮—,发:ءبىر اتىم ناسىباي 一撮鼻烟▲ دوستىڭ كوڭىلى ءبىر اتىم ناسىبايدان قالادى. 【谚】为一会烟鼻撮小一朋伤(心之友朋伤能事小)心的友。

اتىمدى 〈形〉[土]高量产,的大力肥,的沃肥。的。

اتىمەن 〈副〉全完,根压,本根 ① :سوعىس اتىمەن بولماعان 压根有没发生过战争 ② 。

以……的人某表代，义名：الده كمنىڭ اتمەن سويلەپ وترماعان شعارسڭ 你不是代表某人的话讲吧。

اتىر：كوزەر تاڭدى كوزىمەن اتىردى 夜彻眼不。

اتراپ (اترابى) 〈名〉[阿] 周围；近附，周四地；带：وسى اتراپتان كورمەدىڭىزدەر مە？ 您从这附近没见有人骑马从这儿过去吗？/ كولدىڭ اترابى 湖周围的。

اتراۋ 〈名〉① [阿] 洲沙 ② 洲角三[地]。

اتىس Ⅰ 〈名〉①射击，开枪，放炮：تۇڭگى اتىس 炮放，枪开，击攻，火开，锋交，战交②击射间夜：العاشقى اتىس 战交的初最/ اتىس الاڭى 场战/ شەبى اتىسى 线火枪 ③ [转]争吵，纷纠，执争：اتىستى توقتاتاتىن كەز كەلدى. 该了候时的吵争束结。

اتىس- Ⅱ ① 对射 ③ [转]嘴吵，吵争；击攻：ەكەۋىڭ اتىس-پاي وتىرىڭدارشى. 你们俩别争吵了。▲جەكپە-جەك اتىسۋ 决斗▲ۇيرەنگەن جاۋ اتىسارعا جاقسى.【谚】胜百战百，彼知己知。

اتىسپاق 〈名〉战交，仗打。

اتىستىر- اتىس- Ⅱ 的使动态。

اتىسۋ اتىس- Ⅱ 的不定式。

اتىس- شابىس 〈动〉战奋血浴；仗打，争战。

اتىسپ-شابىس- 〈动〉战奋血浴，仗打。

اتىسپ-شابىسۋ اتىسپ-شابىس-的不定式。

اۋ Ⅰ 〈名〉①网：网鱼，织网/ اۋ سالۋ 撒网/ اۋ توقۋ 置设/ اۋ قۇرۋ ② 网拖▲网眼大，网鱼红捕▲网满鱼捕捉！/ مايلانسىن اۋ سالۋ (تارتۋ، توگۋ) 网撒。

اۋ Ⅱ 猎出。猎打，猎狩：اۋعا شىعۋ 〈名〉猎。

اۋ Ⅲ 〈名〉裆，裤裆：شالبارداڭ اۋى 裆的裤皮▲اۋى انقا، اۋزى اسقا جارىماعان 穷；的穷贫▲蛋光。

اۋ Ⅳ 〈叹〉①〈诺应示表〉噢：اۋ، بارا-عوي. 噢，啊〈遍一说再求要或问追示表〉②。吧去你，应答，诺应：اۋ، نە دەيسىڭ؟ 么什说你，啊？▲اۋ دەۋ

اۋ Ⅴ 〈虑〉〈表示诧讶惊异〉哎，啊：ونىڭ مىنەزى قىزىق-اۋ. 怪气脾的他，哎。

اۋ Ⅵ 〈动〉①倾斜，歪斜：ەر اۋىپ كەتتى. 鞍马/ جۇك اۋدى. 了歪子驮。/ ول انتان اۋىپ تۇسە جازدادى. 他从马点--差歪一子身。/ ءتۇس اۋۋ 过超，过：过 ② 来下掉上背午过/ ءتون ورتاسى اۋعاندا كەلدى. 回才夜半了过他 ③ 过昏 十四过年。/ جاسى قىرىقتان اۋدى. 来去失，去：迷昏，觉知去失，去（变转的置位，向方指）④ 醒不迷昏，觉知；离偏，离背，背违；向转，化转：ءىس وڭىنا اۋدى. 化转面方的好向情事（利顺）。/ باسقا جەردەن اۋىپ كەلگەن مال 从别确正离背/ دۇرىس جولدان اۋۋ 畜牲的来跑处/ اۋعان ەل 线路的/ 于心醉 ⑤ 们人的徒迁…… 对，……于恋迷，……：ەسى-دەرتى ۇيرەنۋگە اۋىپ ءجۇر. 一(他)心…… 于注贯神全，迷入……▲？了谁上(爱)看你的的目无漫▲باسى اۋعان جاققا كەتۋ 欲所心▲……。向转，……向朝▲بەتى اۋۋ 跑乱，走▲ەسى اۋۋ 昏迷，厥晕▲ەسىل-دەرتسىز اۋۋ (ەسى-دەرتى اۋۋ) 迷恋……于想心一，……▲望希，视重起引جەر اۋۋ 乡离井背▲ۋيى اۋۋ 于望希，视重起引……。

اۋا Ⅰ 〈名〉[阿]①空气：اۋا شارى 球气/ اۋا قىسىمى 压气/ سىعىلعان اۋا 压缩空气/ اۋا ارقىلى جۇعۋ 染传气空/ اۋا الماسترۋ 解调空气/ اۋا كەدەرگىسى 力阻气空②，气大，候气，气天：اۋا بوستىعى 天空/ اشىق اۋا 晴天/ اۋا بۇلتتانۋ 阴天▲اۋا اعىسى (ەكپىنى) [气]气▲اۋا ءىرىمى [气]团气▲اۋا قورەكتى وسىمدىكتەر [生]物植生气▲اۋا قۇيىنى [气]流▲اۋامەن ەمدەۋ [医]法疗气空▲旋气▲اۋا ناسوسى 泵气▲اۋا رايى 候气▲اۋا رايىندىق بەلدەۋ [地]带候气▲اۋا تامىرى [植]根气▲اۋا تولقىنى [气]浪气▲سۇيىق اۋا 气空态液▲ىشكە اۋا ەنگىزۋ [医]服气。

اۋا Ⅱ 见اۋە.

اۋاداي 〈形〉空象：的样一气空象。

。要需的样一气

اۋاز 见 اۋەز.

اۋالا- 〈动〉升上，高升，起升：اۋالاپ ۇشقىسى كەلۋ 裕裕飞翔高空 。

اۋالان- 〈动〉Ⅰ 不得显，动被，定不荡动，满不稳 。

اۋالان- 〈动〉Ⅱ 自以聊，乐其得自，足自满自慰 。

اۋالاندىر- اۋالان-Ⅰ、Ⅱ的使动态 。

اۋالانۋ اۋالان-Ⅰ、Ⅱ的不定式 。

اۋالات- اۋالا-的使动态 。

اۋالى 〈形〉空气有▲اۋالى ايىرعىش 空气断路器▲ اۋالى ساقينا [机]空轴承▲ اۋالى تەرمومەتر 空气温度计▲ اۋالى توك جيناعىش [物]空电气容器 。

اۋام 〈形〉[旧]愚昧，落后，的文化文没有，的知无的盲 。

اۋامدىق ① اۋام 的词名象抽 ② 文化文没有，的知无昧 。

اۋان Ⅰ 〈名〉势情，况状，形情，况情：اۋانعا قاراي ءىس قىلۋ 根据情况形势办事 。

اۋان Ⅱ 〈形〉[旧]浩浩，的荡荡，的泛滥 。

اۋاسىز 〈形〉空真，的空气，的空无：اۋاسىز كەڭىستىك 空真空(带地)。

اۋاتكوم ① (词写缩)〈名〉会员委行执县 ② 席主会员委行执县 。

اۋ-اۋلا- 〈动〉叫地啊，啊 。

اۋ-اۋلاۋ اۋ-اۋلا-的不定式 。

اۋگەر 〈形〉① 猎打，的猎打于善 ② 的猎打爱 。的高术技

اۋعان 〈名〉人汗富阿 。

اۋعىز- اۋ-Ⅳ的使动态 。

اۋعىن 〈名〉① 动移，的移迁 ② 民移，民流 。的

اۋعىشتا- 〈动〉①(地烦频)斜歪，斜倾 ② 经(常)迁移，徙迁，移动 。

اۋعىشتاۋ اۋعىشتا-的不定式 。

اۋدان〈名〉①县：تولى اۋدانى 县里托/ اۋدان باستىعى 域地，区地，带地②长县：بۇل اۋداندا اعاش جوق 这木树长不带地个/ ماقتالى اۋدان 大积面 面积，围范③区棉产。

اۋداندا- 〈动〉① 区地划，界分区地以 ② 快：束结将即，工竣于近接，成完于近接，成完了成完快作工 قالدى. اۋداناپ جۇمىس/。工竣将即程工 دەدى. اۋداندايىن قۇرىلىس 。

اۋداندا- 的态动使 اۋداندىرىل- 。

اۋداندىرىل- 的态动被 اۋداندىر- 。

اۋدانداتا - ① اۋداندا-的接，成完快②态动使 。束结快很(要)，成完近

اۋدانداۋ اۋداندا-的不定式 。

اۋداندى 〈形〉大，的广围范，的大围范，的积面大 。的

اۋدانداق 〈形〉：的级一县，的县 اۋدانداق وقۋ ءبولىمى 教育局/ اۋدانداق ۇكىمەت 府政县 。

اۋدار- 〈动〉①翻，倒翻，翻：过 كىتاپ بەتىن اۋدارۋ 翻书草把/ ءشوپتى اۋدارىپ جايۋ 晒来服衣改翻/ كيىمدى اۋدارىپ تىگۋ 马下拉/ ۇستەلدى اۋدارىپ تاستادى 翻推，履颠②了倒翻子桌把：كەرتارتپا ۇكىمەتتىڭ اۋدارۋ 翻推③府政动反翻译：بۇل كىتاپتى قازاق تىلىنە اۋدارىپ شىعارۋعا 把备准祸嫁，嫁转，移转 ④ 文克萨哈成译翻书本这ءسوزدى باسقاعا اۋدارۋ 题话移转/ كىنانى ەلگە اۋدارۋ ① 翻：جەر اۋدارۋ ▲ 人别于祸嫁错过把 اۋدارۋ 转线视把 اۋدارۋ ▲ كوز اۋدارۋ ③ 放流 ② 地重注，视重起引，意注：كوڭىل اۋدارۋ ▲……向关，注关，意注起引，视注，视重 نازار اۋدارۋ ▲ 切(处别)移迁，家搬：قونىس اۋدارۋ 。

اۋدارما Ⅰ 〈名〉本译，文译①：ماقالانىڭ اۋدارماسى 言语的文译/ اۋدارمانىڭ ءتىلى 文译的章文 。学文译翻：اۋدارما ادەبيەت ②翻的译：اۋدارما Ⅱ 〈形〉的翻，的来过翻，的毛翻：اۋدارما باستى ەتىك 子鞋毛翻 。

اۋدارمالى 〈形〉的来过翻，的翻：اۋارمالى باتپاق 鞋皮毛翻 。

اۋدارمالىق 〈形〉的来过译翻，的译翻：اۋدارمالىق شىعارما 品作译翻 。

اۋدارماشى〈名〉者译，员译，译翻 。

اۋدارماشىلىق 〈名〉作工译翻，业专译翻：اۋدارماشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事翻译作工翻译 。

اۆدارت- اۆدار- 态动使的。

اۆدارۆ اۆدار- 式定不的。

اۆدارۆشى 见 اۆدارماشى.

اۆدارۆشىلىق 见 اۆدارماشىلىق.

اۆدارىل- ①اۆدار- 的态动被的②倒，斜倾(向下)一侧歪斜。

اۆدارىس- اۆدار- 的态互交。

اۆدارىسپا 〈名〉[方]合组，并合，作合(地量大)。

اۆدارىسپاق 〈名〉①(的行进上马力角)：力角行进 اۆدارىسپاق ۋىناۋ 的行进上马力角②动摆动，摇摆：اۆدارىسپاقتا قولعا 选更权政，期时的荡动 بۇندى 的捕被期时荡动。

اۆدارىستىر- ①اۆدارىس- 的态动使的，翻②翻，动摆：دۇنيەلىكتەردى اۆدارىستىرىپ كورسەتشى. 看翻一翻西东把你。/(قازاندا ئى)翻肉(的里锅)把你请 ەتتى اۆدارىستىرا سالشى. 下一▲ ساباق اۆدارىستىرۇ [农]蔓翻。

اۆدارىستىرۇ اۆدارىستىر- 式定不的。

اۆدارىستىرىل- اۆدارىستىر- 的态动被。

اۆديتوريا 〈名〉室教学大，堂讲。

اۆدىر- اۆ-Ⅳ 的态动使。

اۆجاي 〈名〉①情况，形情，况情：ءۇي-ءىشتىڭ اۆجايى قانداي ەكەن؟ 家里怎样么？②图意，(底摸)图意解了(动〉算打，绪情：اۆجايىن بايقاۋ。

اۆجايلاس- 〈动〉谈倾，心谈，谈交：از كۇندە-اق اۆجايلاسىپ كەتەمىز. 我们会谈久多了不要。好很得。

اۆجايلاسۋ اۆجايلاس- 式定不的。

اۆجال 〈名〉①小，口糊②吃[转]③为自以聊，足知，足满[转]。慰自，慰安。

اۆجار Ⅰ〈名〉歌婚新(送迎新娘小时伙子唱)。▲ اۆجار ايتۋ 歌别告的唱妇媳娘姑，歌别送的歌婚新唱。

اۆجار Ⅱ〈形〉的野粗，的暴粗，的鲁粗。

اۆجارلىق اۆجار Ⅱ 的词名象抽。

اۆ-جىلىم 〈名〉旧[旧]种一的网渔▲ اۆ-جىلىم قۇرۋ 撒网。

اۆزى-اۆزىنا: اۆزى-اۆزىنا تىيمەۋ 地口住不停，不个说啦哇啦哇，说地停不，说

اۆزى-باسى 〈名〉脸，脸满：اۆزى-باسى قان 血脸满。

اۆزى-مۇرنى 〈名〉子鼻和嘴▲ اۆزى-مۇرنىسى قيسايماي 不脸，耻羞到感不▲ اۆزى-مۇرنىنان شىعۋ ①堪不乱脏，是都地满②食暴饮暴。

اۆقات 〈名〉①业产，富财，产财：اۆقاتى بار ادام 品食，食饮，食饭②(人的裕富)人的产财有物食：كەشكى اۆقات 饭晚/ جولعا اۆقات دايىندالۋ 计生，务职，业职③品食的路上备准：مال باعۋدى اۆقات ەتۋ 以业为牧放/ ونىڭ قازىرگى اۆقاتى نە？么什是务职的在现他(济经)④境，جەكەلەردىڭ اۆقاتى 件条(质物)，况情，况状，况境济经的人个。/ اۆقاتى ناشار 物件条质多得好前以比况。差

اۆقات-ساۆقات 食饮，物食〈名〉。

اۆقاتسىز 〈形〉比，的富不，的业产么什有没的困穷较。

اۆقاتسىزدىق اۆقاتسىز 的词名象抽。

اۆقاتتان- 〈动〉①财发，富致，裕宽，裕富：قاينا اۆقاتتانا باستادى 再起裕富度再，饭吃②来餐进：تەزىرەك اۆقاتتانىپ الىڭدار. 点快们你请饭吃。

اۆقاتتاندىر- اۆقاتتان- 的态动使。

اۆقاتتانۋ اۆقاتتان- 式定不的。

اۆقاتتى 〈形〉实殷；的有富，的足富，的裕富：اۆقاتتى ورتا ديحان 农中裕富/ تۇرمىس 的活生的足富。

اۆقاتتىلىق اۆقاتتى 的词名象抽。

اۆقاۋ 〈叹〉①哇、哇[转]②哟噢(声牛母唤)(叫牛象声哭的子孩讽讥)。

اۆقاۋلا- 〈动〉声喝吆出发，声哟噢出发阵阵来回牛叫。

اۆقاۋلاس- اۆقاۋلا- 的态互交。

اۆقاۋلات- اۆقاۋلا- 的态动使。

اۆقاۋلاۋ اۆقاۋلا- 的式定不。

اۆقىم 〈名〉态动，务时，势局，势形：قازىرگى اۆقىم (势局)势形的在现/ اۆقىم تانىعان ارداگەر 识时务者为势趋代时 زامان اۆقىمى ەل 人心向背▲ اۆقىمى 势。

اۆقمـ-اۆقـم 〈副〉①一一阵一阵 ② 尔偶，阵一阵一 。堆堆一，丛丛

اۆقمدىلىق 〈名〉围范大，性泛广 。

اۆقمەت 见 اۆقمـ.

اۆلا I 〈名〉[汲]院庭，落院，子院：اۆلادا وسـكەن الما اعاشى. 树果苹的长里院 。

اۆلاـ II 打 الڭ اۆلاۋ 打①〈动〉捕猎，猎狩，猎打：الڭ اۆلاۋ بالىق 鱼捕 اۆلايتىن مىلتىق 猎/枪猎 اۆلاۋ 猎/ 踪跟，梢盯，伺窥，着盯[转] ②（鱼打）：بايقاڭدار، جاۋ ءبارىڭدى اۆلار. 跟会人敌，心小解，心开；慰宽，慰安 كوڭىل اۆلاۋ 。们你踪▲闷 لاي سۇدان بالىق اۆلاۋ ▲劳徒，费白 بالىق اۆلاي الماعان سۇدى لايلار. 【谚】不会捕鱼的人会浑搅水把会 。

اۆلاعىـــراق 〈形〉远些一的，的远较：مەنەن اۆلاعىراق ءجۇرشى. 你 点一远我离 。

اۆلاعش: الڭ اۆلاعش 手能猎狩；的猎打于善 ▲ بالىق اۆلاعش 的验经有鱼捕，的鱼捕会 ▲ 慰安于善，的闷解人别给于善 كوڭىل اۆلاعش 的心开人使于善，的人 。

اۆلاق 〈形〉的点一远，的些远，的远①：بۇل ارادان اۆلاق كەت 这在呆要不 ）开走里这从 ，的个单，的独单 ② 点一远站 تۇر 儿）/ اۆلاق 思：的自独 يدەيا تىلدەن اۆلاق ءومىر سۇرمەيدى. 开走，滚 ③ 。在存独单言而语离脱能不想 ىرگەسىن اۆلاقا سالۋ 远疏 。

اۆلاقتاـ 〈动〉远离，远走①：ونىڭ قاراسى اۆلاقتاسىن. 避回，远疏 ② 。点一远离他让：تۇستارىنان اۆلاقتاۋ 远疏戚亲与 。

اۆلاقتانـ ① اۆلاقتاـ 的，远疏，避回②态身反，不动行独单，群合不 。

اۆلاقتاندىرـ اۆلاقتانـ 的态动使 。

اۆلاقتاتـ اۆلاقتاـ 的态动使 。

اۆلاقتاۋ I اۆلاقتاـ 的式定不 。

اۆلاقتاۋ II 太不（距相），的些远，的远较〈形〉 。的近

اۆلانـ اۆلاـ II 的态动被 。

اۆلاس ـ اۆلاـ II 的态互交 。

اۆلاتـ اۆلاـ II 的态动使 。

اۆلاۋ اۆلاـ II 的式定不 。

اۆلاۋشى 。者鱼捕，人猎，者猪打〈名〉

اۆلامـ 〈格从求要〉〈动〉①一模一得长，象很 ：似酷，样 مۇرنى شەشەسىنەن اۆماي تارتقان. 鼻：摇动不毫，移不定坚[转]②妈妈他象得长子 انتتان اۆماۋ 。言誓守信

اۆماعان 〈副〉似酷，样一模一，象很：اۆماعان ەركەك 。人男象很

اۆماق 〈名〉小大，度广，围范；积体，积面：وسى ءوڭىردىڭ اۆماعى قانشا ەكەن؟ 这一面的带 ؟少多有积 /اۆماعى شاعىن 的小积体 /اۆماعى قانداي؟ 样么怎小大 ？

اۆماقسىز 小微；的窄狭，的小狭，的小窄〈形〉 。的小很，的小积体；的

اۆماقسىزداۋ 大太不积体，的小窄较比〈形〉 。的小狭点有，的

اۆماقتاـ 。断判以加，量打，计估〈动〉

اۆماقتانـ 扩到得（积面），大得变积体〈动〉 。展

اۆماقتانۋ اۆماقتانـ 。式定不的

اۆماقتاۋ اۆماقتاـ 。式定不的

اۆماقتى 大积体 ，的积面大，的大积面〈形〉 大 الاڭى ەگىس اۆماقتى：的阔宽，的广宽，的平的阔广 / اۆماقتى جازىق دالا 地稼庄的积面 。原

اۆماقتىلىق اۆماقتى 。词名象抽的

اۆماقتىراق 些一一大积体 ，的大较积面〈形〉 جەر كولەمى اۆماقتىراق سەكىلدى：的宽较比，的 。点一大象好积面地土

اۆمالى ② 的摆摇，的摇动，的定坚不 ①〈形〉 。的定稳不，的斜歪是老，的斜倾爱

اۆمالىلىق اۆمالى 。词名象抽的

اۆمالى-توكپەلى 无化变，的定不化变 ①〈形〉动〔转〕② 的常无复反，的尔反尔出，的常 ▲ 的幻变云风，的摇飘雨风，的荡荡动，道世的定不化变 اۆمالى-توكپەلى دۇنيە（荡动）乱动 زامان 动 ▲ 代年的 。代年的

اۆماس- 见 الماس- II .

اۆماستىرـ اۆماس- 。态动使的

اۆماسۋ اۆماس- 。式定不的

اۆماسىر 见 اۆمەسىر.

اۆماۋ اۆما- 的 式定不的。

اۆمەسىر 〈形〉①轻 ② 的呵呵傻,的气傻里傻的失冒,的莽鲁,的率。

اۆمەسىرلىك اۆمەسىر 词名象抽的。

اۆمىيە 〔土〕〈形〉投情,的印相心心,的好相的合意。

اۆمين 〈叹〉〔阿〕〔宗〕门阿。

اۆنا- 〈动〉翻,侧反转辗,(体身)转翻,身翻/身翻侧右向 اۆناۋ 滚打,滚打: ولك جاعىنا 好 قاراعىم، جەرگە اۆناما، كيىمىك بىلعانادى. ات ▲。的脏要服衣,滚打上地在别,子孩地的滚过打马【谚】تۆك قالادى.【谚】(声留过雁,名留死人)毛下留会方。

اۆناقشۋ اۆناقشى- 的 式定不。

اۆناقشى- 〈动〉反转辗,去复来翻,滚打,滚翻侧睡里夜你: تۇندە اۆناقشىماي جاتىپ ۇيقتا. 的去复来翻别觉。

اۆناقشىس- اۆناقشى- 的态互交。

اۆناقشىت- اۆناقشى- 的态动使。

اۆناپ-قۇنا- 〈动〉乏歇,息歇,息休: ءۇي وزگىزدىكى، اۆناپ-قۇناپ جاتىڭىز. 家的己自是家。吧天几上住好好就您,家

اۆناپ-قۇناۋ اۆناپ-قۇنا- 的 式定不。

اۆناس- اۆنا- 的态互交。

اۆنات- ①اۆنا- 的态动使的 ②祸嫁,嫁转,给推于: كىنانى باسقالارعا اۆناتا سالۋ 别给推错过把人③翻动,翻儿个: سەن مىنا تاستىى اۆناتا الاسىڭ با? ? 吗儿个个翻头石块这把能你

اۆناتقىز- اۆنات- 的 态动使。

اۆناتتىر- اۆنات- 的 态动使。

اۆناتىل- اۆنات- 的 态动被。

اۆناۋ اۆنا- 的 式定不。

اۆپارتكوم 〈名〉〈词写缩〉①县②委县,委党县③关机委记书委县[口]。

اۆپىرىم 〈叹〉〈遇〉保主真(话的说所时险惊到。佑

اۆرۋ 〈名〉①病,病疾,病症: جۇقپالى اۆرۋ 传染病/ اۆرۋدان جازىلۋ (ايمعۋ، ساقايۋ، ساۋعۋ)愈病(复康,愈痊)/ اۆرۋ اينالدىرۋ 为病所扰/ اۆرۋدى ەمدەپ ادامدى قۇتقارۋ治病救人/ اۆرۋدان ساقتانۋ 防病/ ىسكى اۆرۋلارعا بولىمى 内科 ② 有烟对 بار ىسكى دەمە، تەمەكى دەمە اۆرۋى 好嗜,好癖,瘾/ ونىڭ اراق دەمە اۆرۋى بار، ىشپەمە وتىرا المايدى. 他喝酒的嗜喝有不,好嗜的 ③ 。受难就喝两了来。

اۆرۋدا- 〈动〉员病,人病,号病: ەكى اۆرۋ كەلدى. 来▲人病护看期长 ▲。人病个 اۆرۋعا باعۋ اۆرۋ ▲人病护看期长 اۆرۋعا شالدىعۋ 患病,病毛……上梁;病得 اۆرۋدىڭ ▲病毛 بەتى قايتۋ اۆرۋ وڭاي 转好情病 ▲ 灶病 كوك اۆرۋ 黄病,的拗执,的执固 ▲的 ساري اۆرۋ 黄病,肝型疸黄 ▲炎 اۆرۋ استان، داۋ قارىندىاستان. ▲。亲近自起执争,入而口从病疾【谚】病【谚】باتپاداپ كىرىپ، مىسقالداپ شىعادى. ▲ اۆرۋ كەتسە دە ادەت كەتپەيدى. 丝抽如病治,倒山如来。改难习恶,愈易病疾【谚】

اۆرۋلى 〈形〉①的病害,的病患,的病有: ءبىر ءۇيلى جان تۇگەل اۆرۋلى ەكەن. 的康健不,的态号病有,的人病有②。病有全人家一

اۆرۋلىق 〈名〉的: اۆرۋلى ءۇي ▲庭家的人病有 اۆرۋلى بولۋ 病得,病患。佳不康健,身缠病疾。

اۆرۋلى-سىرقاۋلى 〈形〉的身缠病疾,的病有: ونىڭ اۆرۋلى-سىرقاۋلى بولعانىنا نەشە جىل بولدى. 的佳不康健的: 他已病患有多年。

اۆرۋ-ساۋى 〈名〉病无和病有: اۆرۋ-ساۋىن بىلەسىڭ بە? 病有没病有他道知不道知?

اۆرۋسىز 〈形〉的康健,的病患未,的病有没。

اۆرۋ-سىرقات 〈名〉病毛,病疾,病。

اۆرۋ-سىرقاتتى 〈形〉的身缠病疾,的病患,的病有。

اۆرۋ-سىرقاۋ ①〈名〉病毛;症病,病疾,病: ادەتتەگى اۆرۋ-سىرقاۋ 常见病/ كوپشىلىك اۆرۋ-سىرقاۋدان امان 目前都家大康健病 ②。正 اۆرۋ-سىرقاۋلاردى ەمدەۋ ۇستىنده. 号病,人病治人病给在。

اۆرۋ-سىرقاۋلى 〈形〉的身缠病疾,的病患: 的佳不康健▲ اۆرۋ-سىرقاۋلى بولۋ 缠病疾,病患。身

اۆرۋحانا 〈名〉▲院医,房病: اۆرۋحاناعا ءتۇسۋ 院住病患。

اۆرۈشاڭ 〈形〉多的病，的病生爱，的病闹常，的病生爱，的病多。的病多弱体。

اۆرۈشاڭدىق اۆرۈشاڭ 的抽象名词。

اۆسار Ⅰ 〈名〉[旧]捕兽圈套。

اۆسار Ⅱ 〈形〉的率轻，的动妄举轻，的失冒。动妄举轻 اۆسار جىگىت：的狂发脑头；的撞莽的行为轻率。اۆسار قىلىق/子伙小的失冒得变，动妄举轻，事从率轻。

اۆسارلان- 〈动〉狂发脑头；撞莽得变，失要不你望希。سەنەن كۆتەتتىن ئۆمىت اۆسارلانباي، سالماقتى بول. 重稳要，率轻。

اۆسارلاندىر- اۆسارلان- 的使动态。

اۆلاسارلانۇ اۆسارلان- 的式定不。

اۆسارلىق اۆسار 的抽象名词。

اۆسارسوق 见 اۆسار.

اۆسىل 〈名〉[医兽]口疫蹄：اۆسىل سيىردا بولاتىن اۆرۈدىڭ ئىبر ئىتۈرى. 口疫蹄的得牛是一种病。

اۆسىلدان- 〈动〉口疫蹄上染传，疫蹄口得。

اۆسىلدانۇ اۆسىلدان- 的式定不。

اۆت 〈名〉[体]线出，界出。

اۆۋ اۆ V- 的式定不。

اۆحاۆ 〈叹〉①哇，哇[转]②哟噢（声牛唤）（叫牛象声哭的子孩讽讥）。

اۆحاۆلا- 〈动〉来回牛叫声喝吆出发。

اۆحاۆلاس- اۆحاۆلا- 的互交态。

اۆحاۆلات- اۆحاۆلا- 的使动态。

اۆحاۆلاۆ اۆحاۆلا- 的式定不。

اۆحوۋ 见 اۆحاۆ.

اۆشى 〈名〉手猎，人猎②人渔打，夫渔①。

اۆشىلىق 〈名〉业渔捕，业渔打。

اۆز (اۇز) Ⅰ ①(的等器容，物动和人指)口，嘴：قۇمىرانىڭ اۇزى 口瓶/ زەڭبىرەكتىڭ اۇزى 口炮/ سايدىڭ اۇزى 口(出)进的沟山/ جانار تاۇدىڭ اۇزى 口出火/ قيىسىق اۇز 歪嘴/ اۇزىن بۇرتيتۇ 撅嘴②(等桥)头：كوپىر اۇزىندا كەزىكتى 在碰头桥的见[转]③人：ئىبر اۇز كوپ اۇزدى جەڭە المايدى. 几过不说人个一。▲ اجال اۇزىندا 殆危势病▲ اي دەسە اۇزى، كۇن دەسە كوزى بار 玉似画如▲ اق اۇز 岐分有▲果结无毫，果无而忙 بولۇ الا اۇز 的意敌有，的纷纠有，的执争有，的和不，的▲ الا اۇزدىق 岐分，纷纠 العاشقى اۇز [生]▲ 口原 العاشقى اۇزدىلار 物动▲ التى اۇز 睦和不，结团不 التى باقان الا اۇز ▲ 睦和不，结团不乳 انا ئسۇتى اۇزىنان كەتپەگەن ▲纷纠，结团不的言寡默沉 اۇزى اۇز ▲干未臭 اۇزى بارعانشا سويلەۋ ▲说情尽，尽不无言 اۇزى باتىر (اۇز) بارماۋ ▲齿启以难，说法无 اۇزى باتىر ▲瓶如口守，紧口 اۇزى بەرىك ▲的话说敢话闲说爱②的脏嘴，的听难话说① اۇزى جامان ▲的话住不存里嘴 اۇزى جەڭىل ▲的 اۇزى جۇمسلۇ 的听人有话说，话出不说 جەتكەن ▲的 اۇزى كەبۇ 吃▲奶不 اۇزى كەپپەۋ ▲了上闭嘴吃②嘴烫① اۇزى كۇيۇ ▲的吃离不嘴，吃净 اۇزىمدى قىشتىتى 逼(我)说话▲ اۇزىمەن قۇس تىستەگەن，言狂出口，口夸②快飞得跑，速神(马指)①念挂，到说，到提 اۇزىنا الۇ ▲势得③话大说泄不，慎谨话说，说乱便随不 اۇزىنا يە بولۇ ▲胡，气一说乱 اۇزىنا كەلگەنىن ايتۇ ▲密保，密贿②口(的疖，疮)破弄① اۇزىن الۇ ▲道八说▲！此如愿但 ماي！ (اۇزىڭا) اۇزىنا ▲贿行，赂 اۇزىنان اق ئىت كىرىپ، قارا (كوك) ئىت شىعۇ ▲牙象出不吐里嘴狗，话的四不三不说▲尝不都口一，吃不②提不，说不① الماۋ 话讲 اۇزىنا قاراۋ ▲从听，态表等 اۇزىنا قاراتۇ ▲ 话听……使，从顺……使，引吸 (时无口哑 قاقپاق بولۇ 堵嘴▲ اۇزىنا قۇم قۇيىلۇ 如甜嘴① ▲ 舌结口张，言 اۇزىنان بال تامعان ▲的听动婉娓②的蜜 اۇزىنان ەمشەك تابى كەتپەگەن 乳▲干未臭 اۇزىنان قاعۇ 不让得，到得 اۇزىنان قاعىلۇ 福口有没▲ اۇزىنان قاعىلۇ 有占让不▲ اۇزىنان قاعىنۇ ▲上嘴在亏吃，上嘴在坏 اۇزىنان مايەگى ارىلماعان (شىعىپ تۇرعان)▲干未臭乳 اۇزىنان ئسوزى، قويىنان ئبوزى ئتۇسۇ 舌拙嘴笨聚②子喇哈流，水口流① اۇزىنان سۇ اعۇ ▲的 اۇزىنان تاستاماۋ (اۇزدان تاستاماۋ)▲神会精 اۇزىنان تاستاماۋ ▲念惦老，边嘴在挂，到说老，到提老得长 تۇسكەندەي (اۇزىنان ئتۇسىپ قالعانداي)

▲……象很，肖酷，样一模一 اۆزىنان ئۈزى
ارىلماعان شققان (اۆزدان) اۆزىنان ▲干未臭乳
么什得使 ▲话的过说 اۆزىن ايپاق قىلۇ ئەسۆز
اۆزىنا ▲上不吃也么什得使，到不得也 اۆزىن ارانداي
اشۇ ▲吃不都口一 اۆزىنا سالماۋ ▲口大开张
اۆزىنا ئەسوز سالۇ ▲子点出；腔帮，醒提来话用
帮(时难困为极) اۆزىنا سۇ تامىزۇ ▲策献谋出
胡，道八说胡 اۆزىنا تۈسكەنىن ونتاۋ ▲照关，助
了来起记，了来起想 اۆزىنا ئەتۈستى ▲语乱言
瞪目③嘴张②口开解，口开打① اۆزىن اشۇ ▲
口脱，出说中意无 كەتۆ اۆزىنان شىعىپ ▲呆口
▲惧谨话说，佳为说少 اۆزىن باعۇ ▲出而
发不言一，的言不口缄 اۆزىن بۇعان وگىزدەي
اۆزىنداعىسىن ▲的话说爱不，的吭不声一，的
جىرىپ بەرۇ ▲爱宠，爱疼 اۆزىن كوپتىرىپ
家人) اۆزىن كۆزەتۆ ▲炮空放，话大说 سويلەۋ
شوپپەن (قۇ) اۆزىن قۇر ▲病毛挑(时话说
ئەسۆرتۆ ▲贿行，赂贿 اۆزىن مايلاۋ ▲穷叫，穷装
▲的相带不，的情表带不 اۆزى قيساماستان
اۆزىن تارتۆ 住 بار ئۇاسى دۋاسى بار 说
▲的理有之言，的验灵话 اۆزىنىڭ سالمى
(سالۇى) 福口有 ▲ اۆزىنىڭ سۇى قۇرۇ 垂
▲说别，提别 الما (اۆزىعا) اۆزىنگا ▲ 尺三涎
اۆزىڭ اۆزىن با؟ ▲？话算不话算话说你 اۆزىنگا
بەرىك بول (اۆزىنگا ساق بول) 紧要嘴，心小话说
▲ اۆزىنگا ماي！ 此如愿但 ！▲ اۆزىڭدى اۆرتپا
▲嘴闭，嘴住 اۆزىڭدى تي ▲舌口费要不
اۆزىڭ قايسى دەسە، مۇرنىن كورسەتۆ ①过分老
▲的止禁②斋封 ① اۆزى ورازا ▲知无②实
اۆزى سوزدەن بوساماۋ 绝不滔滔 ▲ اۆزى تۈكتى
吃 ① اۆزى تىنىم تاپپاۋ ▲林斯穆非，徒教异
，疮) اۆزى شىعۇ ▲闲不嘴，话说老②停不个
▲说 اۆزىن اۆرتۆ ▲了来出脓，了破口(子疖
斋 ①[宗] اۆزىن اشار 白，舌口费，子皮嘴破磨
اۆزىن ▲饭斋开 ② 时之餐进山落阳太，期
口哑方对得使 اۆزىن اشتىرماۋ ▲话说不
اشپاۋ 张，口张① اۆزىن اشۇ ▲言难口有方对使，言无
اۆزىن اشپ قاراپ قالۇ ▲斋开③话说，口开②嘴
▲呆口瞪目，解不惑迷到感，奇惊到感
说少 اۆزىن باعۇ ▲学文间民，学文头口 ادەبيەت

实而惠口 اۆزىن بايلىق جاساۋ ▲慎谨话说，佳为
口有，口开好不 اۆزىن بارماۋ ▲愿许口空，至不
▲ 赂贿 اۆزىن باستىرىق ▲口开以难，言难
▲庭门，室前 اۆزىن بولمە ▲斋封 اۆزىن
الۇ ① 到说，到提②念挂，念惦 اۆزىعا العەسىز
▲的道足不微，的提一值不，的齿挂足不
اۆزىعا ئەسوز تۈسپەۋ ▲话出不说 اۆزىعا ئەلمىۋ①
▲ 气名了有，名出始开 ② 到说被，起提被
اۆزىدىعا ئەسوز، ايالتىعا جول بەرمەۋ 理夺词强
，结勾 جالاسۋ ▲声作不默，吐不字一 جابۋ
说 ，篇连话废 اۆزىن جاپپاۋ ▲投相味臭，通串
得显，缝牙塞够不得少 اۆزىن جارماۋ ▲ 停不个
▲口住，话说止停 (تيۋ) اۆزىن جيۋ ▲少很
▲ 然突；间瞬一，那刹一， 落未音话 جيعانشا
个一第[理生] اۆزىن قۇسى ▲腔口 اۆزىن ومىرتقا
▲吞侵②吃始开① اۆزىن سالۇ ▲骨椎颈
▲琴口 اۆزىن سىرناي ▲水的吃，水的用饮
是口，友朋的善伪 ，友朋的上头口 اۆزىن تامىر
اۆزىن تولتىرىپ ▲尝 اۆزىن ئتيۋ ▲友朋的非心
ايتارلىق ▲的谈特谈大得值 اۆزىن تولتىرىپ
意满心，意满 سويلەۋ 说 اۆزىن تۇشۇ ▲口夸，话大
▲屋堂，庭门，室前 اۆزىن ئۇي ▲足
快口直心 اۆزىن حابار ▲信口 اشىق اۆزىن
▲口漱 اۆزىن انشەيىندە ▲的严不嘴，的嘴快，的
，地致一， اۆزىن ئبىر ▲耐能有得现表时平
▲地声同口异 اۆزىنىڭ ئبىرى تۈكىرىپ
▲唇嘴厚 اۆزىن دوربا ▲样一模一的说قويعانداي
验灵话说 اۆزىن دۋالى ▲的嘴撅 دۇرەدەك
▲话句一 اۆزىن جالعىز ▲的理有之言，的
住 ！ جاپ اۆزىڭدى ▲的净不干不嘴 اۆزىن جامان
存里心，的话传爱，的快嘴 اۆزىن جەڭىل ▲！嘴
▲谈不口闭 اۆزىن اشپاۋ ▲的话住不
كەر اۆزىن ▲的执固，的见己持坚 كونتەك اۆزىن
▲ 的唇嘴翻 اۆزىن كوتەن ▲的唇嘴厚 قاندى
اۆزىنان ▲的恶凶，的暴凶，的残凶 قوي
双 ▲ 实老常非 مىلتىق قوس اۆزىن ئشوپ الماس
，喝有没都水连 (شىعۇ) اۆزىن كەتۆ ▲枪筒
▲ 桃樱口小 اۆزىن ويماق ▲走就吃有没也饭
非 سالپى اۆزىن ئۇرىپ اۆزىعا سالعانداي ▲ 兜唇

▲的丽美很，的亮漂常 ۇولىم اۇزىنان قايتۇ（قالۇ）死逃里▲生 اۇزى كۆيگەن ۇورىپ شەدى. 【谚】惩吹羹 。▲ دۇاسى جوق اۇزعا سىلدىراعان ۇسوز بىتەدى. 【谚】人的河开口信 انشەيىندە اۇنز جاپپاس، توي دەگەندە ولەك تاپپاس. 【谚】坠乱花天话说，口住不得唱时平 。口张不候时的唱该

اۇنز Ⅱ：**ۇبىر اۇنز** ① 一句：**ۇبىر اۇنز ۇسوز** 诗首一，段：**ۇبىر اۇنز ولەك** 一首一②话句一（歌）③间一：**ۇبىر اۇنز ۇۋي** 一间 。房

اۇنزبا-اۇنز〈副〉接直，面着当；口亲：ساعان اۇنزبا-اۇنز ايتپاپ پا ەدى؟ 了过说你对口亲是不 吗？/ اۇنزبا-اۇنز ەستۇ亲耳到听 。

اۇنزعى ▲ 的前靠，的门进一，的边前〈形〉庭门，室前 بولمە اۇنزعى 。

اۇنزدان- 〈动〉① 奶吮会学（畜幼，儿婴）惯习，会学［转］② 奶吃会学，奶嗷会学：头甜到尝，惯习……成养，……于 جاماندىققا اۇنزدانباۇ كەرەك / 病毛坏染沾该应不 بوقتىقپەن اۇنزدانعان بالا 好 出③子孩的人骂：头出有没还子疖小 جوق بورتكەن اۇنزدانعان 。个一，地百传十，十传一〈副〉地个一传 。

اۇنزداندىر- ① اۇنزدان- 教，会教②态动使的 他教别你 ونى تەمەكى تارتۇعا اۇنزداندىرما. 烟抽学 。/ تازى اۇنزداندىرۋ 物野抓狗猎教 。

اۇنزدانۋ اۇنزدان- 式定不的 。

اۇنزدى〈形〉① 间：**ۇتورت** اۇنزدى **ۇۋي** 四间屋子▲ ② 的口带，的嘴有话说 ① **ۇبىر اۇنزدى** 子▲ 的见己持坚，的二不一说，的数算：**ۇبىر اۇنز-دى كىسى** 的结团，的致一②人的数算话说 **ۇبىر اۇنزدى بولىڭدار**. 致一要们你▲ قيسىق اۇنزدى 的嘴歪 。

اۇنزدىق Ⅰ〈名〉子嚼：اۇنزدىق سالۇ 戴嚼子/ اۇنزدىق سالىنباعان ات 没有戴过嚼子的（烈）马 اتتىڭ اۇنزدىعىن الۇ（شعارۇ）下摘嚼马/ ات اۇنزدىعىمەن سۇ **ۇشۇ** 着戴嚼子马饮水/ ▲ ات باسىنا كۇن تۇسا، اۇنزدىعىمەن سۇ **ۇشەر**، ەر باسىنا كۇن تۇسا، **ەتىگىمەن سۇ كەشەر**. 【谚】马过子靴着穿难遭人，水饮子嚼着戴险遇。

اۇنزدىق Ⅱ〈名〉疮口，角嘴烂：اۇنزدىق شعۇ 。疮口长

اۇنزدىقسىز〈形〉①的为欲所为，的天无法无，的制控受不，的束约受不毫［转］②的口勒上有没，的子嚼戴有没：اۇنزدىقسىز كەتكەن بالا 。子孩的有没也养教点一

اۇنزدىقسىزدىق اۇنزدىقسىز 。词名象抽的

اۇنزدىقتا-〈动〉①子嚼上戴：انتى اۇنزدىقتاۋ 顺使，范就使，制控，束约［转］②子嚼上戴马从：بالانى اۇل باستان اۇنزدىقتاۋ كەرەك. 。子孩束约该应就始开

اۇنزدىقتال- اۇنزدىقتا- 。态动被的

اۇنزدىقتاس- اۇنزدىقتا- 。态互交的

اۇنزدىقتات- اۇنزدىقتا- 。态动使的

اۇنزدىقتاۋ اۇنزدىقتا- 。式定不的

اۇنزەكى〈副〉接直，自亲，口亲①：اۇنزەكى ايتۇ 的上头口，的头口②讲口亲：اۇنزەكى ادەبيەت 。学文头口

اۇنز-مۇرىن：اۇزى-مۇرنى قان جالاۋ 肿脸青鼻，色声露不面满流血▲ اۇزى-مۇرنى قيسايماستان 地然为以不，地经正本一，地▲ اۇزى-مۇرنىنان شعۇ ① 饱饱得吃②满塞，满装，落利不⑧的 ，洁整不 。

اۇنق Ⅰ 。的歪则一朝，的斜倾〈形〉

اۇنق Ⅱ：**ۇبىر اۇنق** 一，阵一时 。

اۇنق-اۇنق〈副〉有时，尔偶，阵一阵一 。

اۇنل 血按为时旧，村牧游为现）勒吾阿〈名〉（村牧游个一的导领者长一由系关缘：اۇنل ادامى 回返 قايتقاندا اۇنلعا/人的勒吾阿个一同 ▲？勒吾阿的谁 كىمنىڭ اۇنلى/时勒吾阿相水山，屋过房穿 قوي قورالاس اۇنل ارلاس، 者长的勒吾阿▲ اۇنل اعاسى 邻毗，连▲ 饱吃 قونۋ ەل اۇنلعا باسى▲长村，长乡 اۇنلدىڭ التى اۇنزى（时会聚）几的唱先人村本 。赋贡，税贡，派摊［旧］歌首▲ اۇنل سالىق

اۇنل-ايماق〈名〉亲乡；友亲的内勒吾阿：**ۇوي-ۇش**، بالا-شاعا، اۇنل-ايماق تەگىس امان با؟ ？吗安平都友亲少老里家

اۇنلداس〈形〉乡同 ② 的勒吾阿个一同①：居邻▲ الاشتىڭ اتى وزعانشا، اۇنلداستىڭ 亲乡；

تابى وزسىن. 【谚】远亲不如近邻。

اۇلداستىق 〈形〉的勒吾阿个一同,的乡同:اۇلداستىق قاتناس 系关乡同。

اۇلدى 〈形〉有的勒吾阿,的村乡:اۇلدى جەر 方地的勒吾阿有。

اۇلدىق 〈形〉的勒吾阿,的村乡:اۇلدىق ۇكىمەت 府政乡/ اۇلدىق اكىمىيات 权政乡。

اۇل-قىستاق 〈名〉村农,村乡,乡下:اۇل-قىستاق كەڭ-بايتاق جەر 天的阔广是村农/ اۇل-قىستاق شارۇاشىلىعى 地农村经济。

اۇلناي 〔旧〕〈名〉人头的勒吾阿,乡长。

اۇل-ۋي 〈名〉户住的勒吾阿个一同:اۇل-ۋيدىڭ ادامى ▲人的勒吾阿个一同/ اۇل-ۋي قونۇ ▲近亲,近接;居邻做客作相互人的勒吾阿个一同【谚】. اۇل-ۋيدىڭ قوناعى ايندا، جىلىندا بىر كەلەدى. 少而反会机。

اۇل شارۇاشىلىق 〈名〉农业:اۇل شارۇاشىلىعىن ماشينالاندىرۇ 农化械机业/ اۇل شارۇاشىلىق ونىمدەرى 农产品/ اۇل شارۇاشىلىعىن كوللەكتيۆتەندىرۇ 农业集体化/ اۇل شارۇاشىلىق تەحنيكاسى 农艺/ اۇل شارۇاشىلىق عىلىمى 农学。

اۇل شارۇاشىلىعىندىق 〈形〉的农业:اۇل شارۇاشىلىعىندىق اۇا رايى 农业气象学。

اۇلىشىلا- 〈动〉门串,亲串乡走,户串乡走:اۇلىشىلاپ كەلۋ 户串乡走来出/ اۇلىشىلاعان ايەلدەر 女妇的门串。

اۇلىشىلاس- اۇلىشىلا- 的互态。

اۇلىشىلات- اۇلىشىلا- 的动使态。

اۇلىشىلاۋ اۇلىشىلا- 的不定式。

اۇىر I 〈形〉甸甸沉,的大量重,的沉,的重①:اۇىر ەڭبەك 重活儿/ اۇىر جۇك 行的甸甸沉的:اۇىر جۇمىس 的迫窘,的厉严,的重沉,的重严②李:اۇىر سوققى 击打的重沉/ اۇىر جەڭىلىس 失的重惨/分处的厉严:اۇىر كۇندەر 艰,的痛沉,的苦艰,的难艰③败:اۇىر ساباق 子日的难,的着沉④训教的痛沉/ اۇىر مىنەزى 重稳格性的健稳,的重隐:اۇىر ادام 的健稳,的重稳。

اۇىر- II 〈动〉①病,生,病患,病得:اۇىرىپ ولۋ 死病/ اۇىرماي ولۋ 死而疾无/ اۇىرعالى بىر اي بولدى 病患得,疼②了月个一有病患:باس اۇىرۋ 头疼/ اياعى اۇىرىپ قينالۋ 脚痛得难受。

اۇىرعىش 〈形〉病,的病生好,的病得爱:اۇىرعىش ادام 人的病生常:اۇىرعىش 的风经不弱;的病闹常。

اۇىرلا- ①〈动〉重沉到感,重到感:ارقالاعان جۇك جۇرگەن سايىن اۇىرلاي بەردى. 背越李行变②的甸甸沉得觉头/ باس اۇىرلاۋ 重到感越得严厉,重加,化恶:ناۋقاسىى اۇىرلاپ بارا جاتقانداي 沉得变,重得变③化恶在象好情病。

اۇىرلاس- ① اۇىرلا- 的互态 ②态互交的,化恶,重加。

اۇىرلات- اۇىرلا- 的动使态。

اۇىرلاۋ I اۇىرلا- 的不定式。

اۇىرلاۋ II 〈形〉①比较,的大较量重,的重较③的厉严较比,的重沉较,的重严较②的沉较,的重沉些有④的健稳为较,的重稳较,的着沉较。

اۇىرلىق ①分,量重,重②词名象抽的:اۇىرلىعى بىر تونناعا 量/ اۇىرلىعىن 吨一有量重:اۇىرلىعىن 气空的闷沉⑤人的:اۇىر ادام 的闷沉:اۇىر اۇا ▲气生,气怒;抱怨,怪见④?了生你让是不是话的他吧?:ونىڭ سوزىن اۇىرلاپ وتىرسىڭ با؟ 重得变毛是不是?:جۇن اۇىرلاپ بارا ما؟ 重得变,重得变③化恶在象好情病:اۇىر ۇيدىڭ اۋاسى 气空的闷沉:اۇىر ۇيدىڭ اۋاسى اۇىرلاپ كەتتى. 了来起闷沉气空的里屋。▲اۇىر دەنەسى 发胖▲اۇىرلاۋ قولاعى 灵不得变朵耳,背耳。

انىقتاۋ：烦麻；担负，赘累③量重定确 اۋرلىعىن ارتۋ 成 مۇڭ，难苦④（烦麻加增）赘累为 اۋرلىقتى باستان ساڭسىز اۋرلىقتى：苦困，难艰；难灾 كەشىرگەن ادام。人的苦万辛千尽历 اۋرلىق كۇش 力引心地，力重▲ اۋرلىقتى كوتەرۋ（旧）（人主替能碎破的等盘碗，亡死的畜牲认时 。难危少减

اۋرماي-سىرقلماي 害有没，的病患有没〈形〉。的然突；的康健；的病

اۋرسىن- 〈动〉①：大量重嫌，沉嫌，重嫌 وسىنى دا اۋرسىنىپ وتىرسىڭ با؟ 点一么这，服舒不到感；痛疼得觉②？吗重嫌都你西东 ول جاراسىن اۋرسىنىپ ورنىنان 受难到感：تۇرمادى. 生③。来起有没，痛疼口伤得觉他 ول كەشەگى ءبىراۋىز ءسوزدى قاتتى اۋرسىنعان كورىنەدى. ④。气生常非话句一那的天昨对他：اۋرسىنباي مىنانى ەرتە كەت. 。吧走块一他领，烦麻嫌要不你

اۋرسىندىر- اۋرسىن- 的 。态动使

اۋرسىنۋ اۋرسىن- 。式定不的

اۋرت- اۋر- Ⅱ 的▲态动使 اۋزىڭدى اۋرتپا，舌口费，子皮嘴破磨 اۋىز اۋرتۋ 舌口费▲别，烦别，痛头让别 اۋرتپا 。باسىمدى 说白▲ 石线缠（的用时席草茛茛编）〈名〉Ⅰ اۋرتپاق 。块

اۋرتپاق Ⅱ。带地的窄狭，地的小狭[土]〈名〉

اۋرتپالىق 〈名〉：赘累，重负，担负①：ۇاقىتتىق اۋرتپالىق 担负的时暂 / باسقالارعا اۋرتپالىق سالۋ 给：幸不；难灾，难苦，苦困②烦麻加增人 سوعىس اۋرتپالىعى 。难苦的争战

اۋرتپاشىلىق 见 اۋرتپالىق.

اۋرتۋ اۋرت- 的 。式定不

اۋرۋ اۋر- Ⅱ 的 。式定不

اۋرىپ-سىرقا- 。病害，病患，病得〈动〉

اۋرىپ-سىرقاۋ اۋرىپ-سىرقا- 的 。式定不

اۋرىراق 较②的大较量重，的重较比①〈形〉。的健稳较比，的重稳较比④的难 艰较比，的苦艰些有③的厉严较比，的重严为

اۋىس Ⅰ〈形〉①：的余剩，的余多 اۋىس اقشا 的变转，的换转②钱的余 ءسوزدىڭ اۋىس ماعناسى 。义转的词

اۋىس- Ⅱ〈动〉①：流交；动调，换调，换交，换 ورىن اۋىسۋ 置位换交 / قىزمەت اۋىسۋ 工动调 تاجىريبە اۋىسۋ 验经流交 / 神精，常失神精②作：失神精 اقىلى اۋىسقان كىسى 乱错，失神精：智理失丧，换转，移转，入转，到转③人的常 باسقا ماسە-لەگە اۋىسۋ 。上题问的别到转

اۋىس-كۇيىس 〈名〉往交，往来（的上质物）①：的点一少点一多② 。均平太不能可候时的分 بولگەندە اۋىس-كۇيىس كەتكەن شىعار

اۋىسپا 见 اۋىسپالى▲ اۋىسپا تاڭبالى قاتار[数] 。数级错交

اۋىسپالى 回巡，的动流；的换转，的换轮〈形〉：的代交，的替交；的 / 作轮 ءگىس اۋىسپالى 交 توك اۋىسپالى قىزىل تۇ 流 / 旗红动流 ەگىس اۋىسپالى▲作轮 ەكپىن اۋىسپالى▲电流 قىزىل تۇ 流 اۋىسپالى▲音重的动移 اۋىسپالى ماعنا[语]（的词）▲义转 اۋىسپالى مينەرال[地] 物矿代交▲ اۋىسپالى توك 现在 اۋىسپالى▲时去过 اۋىسپالى تۇرلەنۋ[地]交代▲用作 اۋىسپالى شاما [数]变数▲ اۋىسپالى شوق جۇلدىز [天]动移 。团星

اۋىس-ءتۇيىس 〈名〉往交，来往（的上质物），换交 。

اۋىستىر- ①：اۋىس- Ⅱ 的②态动使，换交，换替，变，动调；替交，流交；换变，换改，换更，换调 ات اۋىستىرۋ 换交：移转，动挪，动移；动更，动 سويلەمدەگى سوزدەردىڭ ورنىن اۋىستىرۋ 置位换调 / 马 / 序词的中句换变 تاجىريبە اۋىستىرۋ 验经流交▲ زاڭى اۋىستىرۋ [数]律定换交▲ مۇشەلەر اۋىستىرۋ [数]。项移

اۋىستىرت- اۋىستىر- 的 。态动使

اۋىستىرۋ اۋىستىر- 的 。式定不

اۋىستىرىل- اۋىستىر- 的 。态动被

اۋىسۋ اۋىس- Ⅱ 的 。式定不

اۋىسىپ-ءتۇيىس- 〈动〉，换交，往交（上质物）：你送我，我给你 。

اۋىسىپ-ءتۇيىسۋ اۋىسىپ-ءتۇيىس- 的 。式定不

。式

اۇمت Ⅰ〈名〉架驮(的驼峰单)。

اۇمت Ⅱ〈名〉槽水(的车绞)。

اۇمت- Ⅲ 见 اۇنتقى-。

اۇنتقۇ اۇنتقى- 的式定不。

اۇنتقۇشسلىق〈动〉摆摇,摇动(的定不式行为)。

اۇنتقى-〈动〉①倒边一向,斜歪,斜倾:اۇنتقىپ جىعسلا جازداۋ(子身)一歪斜一倒摔点;②摇摆,晃摇,摆摇:اۇنتقي بەرمەي سوزىڭدە تۇر. 你说话别老出反尔反尔,数算要定不摆摆,摇动。③背离,违背:تۇرا جولدان اۇنتقۇ 正离背确道路的/ سەرتتەن اۇنتقۇ 诺背违言。

اۇنتقىعسىش〈形〉摆摇,的摇动易容不,的定不摆摇,的摇动爱人。

اۇنتقىمالى〈形〉①摇动爱,的定不摆摇的定坚;②场立的定坚不动:اۇنتقىمالى مايدان 的定坚:اۇنتقىمالى زامان 动荡飘雨风,的安不动时的定不荡。

اۇنتقىمالىلىق اۇنتقىمالى 的象抽名词。

اۇنتقىماستان〈副〉坚定,地定坚,地移不动不地摇。

اۇنتقىت- اۇنتقى- 的使动态。

اۇنتقىتۇ اۇنتقى- 的式定不。

اۇنتقىش〈名〉(车长货)卸动自,制装货压液,制装。

اۇنتتا-〈动〉(驼峰单给)按驮架。

اۇنتتال- اۇنتتا- 的被动态。

اۇنتتاۋ اۇنتتا- 的式定不。

اۇىش〈形〉[方]的乱错神精,的常失神精:كارياڭ جالعىز اۇىش بالاسى بار. 老有只人一孩子的常失神精个。

افازيا[医]〈名〉失语,症语不能。

افونيا[医]〈名〉失音,能音发无。

افوريزم〈名〉格律,言箴。

اففيكس[语]〈名〉加附中词。

اففريكات[语]〈名〉摩闭音。

اح〈叹〉(意等备责,惜可,意失,讶惊示表)嘿,唉,呀哎,哟哎,哟。

احال-تەكە 见 اقال-تەكە.

اح-حالا-〈动〉笑大哈哈:احا-حالاپ كۇلۇ 哈笑大哈。

احا-حالاۋ احا-حالا- 的式定不。

احا-حاۋ〈名〉(动活)耍玩,乐娱。

احا-حاۋلا-〈动〉参与乐娱,动活玩,耍嘻嘻:ونەمى احا-حاۋلاۋ ورىندى ەمەس 老嘻嘻哈哈。处好么什有没

احا-حاۋلاۋ احا-حاۋلا- 的式定不。

احيرەت 见 اقىرەت.

احرومات〈名〉[医]色盲症。

احۋال〈名〉[阿]境处,况状,况情:دوستار، احۋالدارىڭ قالاي؟ 朋友们,况情,状样么怎?

احۋالداس-〈动〉互相,况情门互。心关

احۋالداسۋ احۋالداس- 的态互交。

اھ〈叹〉(意等憾遗,讶惊,备责示表),咳,唉:اھ، شارشاپ كەتتىم عوي. 啊,了死累我,唉。

▲اھ دەۋ (ۇرۋ) 悲伤到感,气叹声唉。

اھا〈叹〉①(意等意满示表)啊好,啊;②(意之定肯示表)行,好,对,是。

اھلا -〈动〉,伤悲到感,气叹声唉,息叹,气叹:اھلاي بەرمەي ەڭسەڭدى كوتەر. 老别你悲叹:来神精起提要,气叹声唉是。

اھلاپ- ۇھلە-〈动〉悲,伤悲到感,气叹声唉。叹

اھلاپ - ۇھلەۋ اھلاپ- ۇھلە- 的式定不。

اھلاس- اھلا- 的态互交。

اھلات- اھلا- 的态动使。

اھلاۋ اھلا- 的式定不。

اھ-ۇھ〈叹〉(意之等心伤,伤悲示表),咳,唉:اھ - ۇھ دەۋ 气叹声唉。

اچاڭ〈名〉族昌阿:اچاڭ ءتىلى 言语族昌阿。

اچاڭشا:的式族昌阿,的族昌阿①〈形〉言语族昌阿;②装服族昌阿:اچاڭشا كيىم 言语族昌阿讲会:اچاڭشا سويلەۋ 言语族昌阿。

اش Ⅰ〈形〉的腹空,的饿饥,的饿:اشتان ءولۋ 饿死/ اش كەزده 候时的子肚空▲ اش ارۋاق 的食贪,的瘦肌黄面,的悴憔颜容▲ اش باقا 的饱不吃,的餮饕▲ اش بول- 腰细▲ اش بەل 的饿象一样▲ اش ءبۇيىر 腰细▲ اش دەي

كەنەدەي 鬼馋;的食贪 اش كوز ▲的休不缠纠 اش كوزەندەي 贪 ▲ اش كوزەنۇ ▲ 婪贪,馋 اش كۇزەندەي 的样一狼饿象 اش قاسقىرداي ▲的吃贪,的婪 ▲اش قارىن تىش قۇلاق، ايداعانىم ەشكى-لاق 不;烦不心见不眼 قۇلاقتان 子肚空,腹空 اش ▲ 山,隘山 مويناق اش ▲ 轻身一官无;问不闻 于损无 قالماۋ 口垭 ▲ اشتان ەولىپ، كوشتەن 根一 قالۋ 坏饿 ▲ اش وزەگىنە ەتۇسۋ 存生法无得穷 生] ▲饿饥分十 اش وزەك ▲饿饥 اش ىشەك 。肠空,肠小[理

اش- Ⅰ 扭;开敞;开拆;开揭,开打,开①〈动〉 开张;开掀;开放,开翻,开展,开 سوعىس 战开/ گۇل اشىپ، جەمىس بەرۋ 开果结花 اشۋ 开门/ قازانىڭ قاقپاعىن اشۋ 揭 ەسىك اشۋ 开封信开拆/ كىتاپتى اشۋ 开盖锅/ كانۇەرت اشۋ 子被开掀/ اۇزىڭدى اش 书开翻/ كورپەنى اشۋ 行举,办举,办开,设开 ② 开张嘴把你: 校学办开/ مەكتەپ اشۋ 店商设开/ دۇكەن اشۋ 览展办举/ قۇرىلتاي اشۋ 召开 كورگىزبە اشۋ 元纪新的上史历类人创开/ جاڭا عاسىرداىاشۋ 掘发;采开,发开 ④ 线航辟开/ اۋا جولىن اشۋ 掘挖: 矿开/ كەن اشۋ/ (荒开)垦开/ تاڭ اشۋ 发 ⑤ 藏宝下地掘发 اشۋ جەر استى بايلىعىن 现发,明: جاڭا قۇرلىق اشۋ ⑥ 陆大新现发 揭 露暴,穿揭,露揭,发揭: كەمشىلىكتى اشۋ 点缺发/ قاسكۇنەمدىكتى اشۋ 谋阴穿揭/ سىردى 露显使,净洁使,污去 ⑦ 密秘露暴 اشۋ 污去能皂肥./ قانشا جۇسا دا 颜的来原出不露显他洗么怎 ەوڭىن اشپادى ▲ 色 ايقارا اشۋ ▲开敞 ارانىن اشۋ 张嘴大, 落阳太期斋 ①[宗] اۋىز اشار ▲ 口血开张 张 ① اۋىز اشۋ ▲ 饭斋开 ② 时之餐进山 اۋىزىن ▲ 斋开 ③ 话说,口开 ② 嘴张,口 ارانداي اشۋ ▲厌无得贪 ② 口大开张 ① اشسا الاقانىندا، جۇمساجۇدىرىعىندا 里心手在制控 اشپ ايتقاندا 确明 ▲ 欲所心随,布摆意任 户窗开大,说地瞒隐不毫,说地体具,说地 بال اشۋ 话亮说 ▲ بەت اشۋ ① 命算,卦算

اشا Ⅰ 权树 ① 〈名〉:子杈 اعاشتىڭ اشاسى ②杈带 ④ 子柱的杈带 ③ 叉铁 تەمىر اشا 叉: 岔口:口岔 ⑥ 桩木的杈带 ⑤架衣木 جەر استى بايلىعىن اشۋ 发 ⑤ 藏宝下地掘发 اشۋ 路/ ەۇش اشا جولعا كەلگەندە 时口路岔三了到 اشا استى ايماعى [理生] ▲ 支分(的沟山) ② اشاجولعا كەلگەندە ەيتتىڭ باسى 区下齿舌 蛇水,龙蛟 اشا مۇرت شايان ▲羊亡路岐 ▲ اشا ەمۇيىزدى بوكەن [动]叉角羚 ▲ اشا سۇيەك [理生]骨舌 اشا تۇياق 偶蹄 ▲ اشا تۇياقتىلار 物动蹄偶 。

اشا Ⅱ 腿[方]〈名〉:كەشەدەن بەرى ەبىر اشام 。呢着痛腿条一始开天昨从 اۋىرىپ ەجۇر.

اشالا- 〈动〉①一条一条逐,(说)地条一条,(说)地条, (说)地条一条一条一

。去上挑草把子
اشالان- ① اشالا- 的分，叉分，叉出 ②态动被的有 ④（河，沟，路指）支分，岔分，开岔 ③ 枝开题问 ماسەله اشالانا باستادى. 目眉有，绪头。绪头了有始
اشالانۇ اشالان- 。式定不的
اشالات- اشالا- 。态动使的
اشالاۋ اشالا- 。式定不的
اشالى 〈形〉①的叉分，的叉带，的叉有：كوپ اشالى باقان تاس اشالى جول 岔有 ② 子杆的叉带 اشالى 的叉多/ 路岔有 اشالى 的开岔，的口
اشاماي 〈名〉①架鞍，鞍马小，鞍马的用童儿 ②鞍驼（的用物货驮上背驼骆）。
اشامايلا- 〈动〉架鞍固，鞍马小备 。
اشامايلاۋ اشامايلا- 。式定不的
اشامايلى 〈形〉①的架鞍有，的子鞍马小有备 ②落部）③的股屁大，的大肥部臀，的大部臀 。勒依马沙阿（称名
اشامايلىق 〈名〉背后（的牛或马）。
اشاڭ 〈形〉①的弱瘦，的削瘦，的瘦消：اشاڭ جۇزدى（وڭدى）长修，的条苗②容面的悴憔饥（畜牲指）③ 的条苗材身 اشاڭ بويلى 的：اشاڭ ەشى اتىڭنىڭ كورىنەدى. 的瘪，的饿你 了饿点有象好马的。
اشاڭدا- 〈动〉削瘦得变，瘦消，瘦变：جۇقتان بەرى اشاڭداپ باراسىڭ عوي. 你 了瘦来近一些。
اشاڭدان- ① اشاڭدا- 态身反的②条苗得显，瘦消得显③长修得显。
اشاڭدانۇ اشاڭدان - 。式定不的
اشاڭداۋ I اشاڭدا - 。式定不的
اشاڭداۋ II 〈形〉①瘦较比，的瘦消较，的瘦较。的细纤较，的条苗较比②的削
اشاڭدىق اشاڭ 。词名抽的
اشار 〈名〉匙钥[土]。
اشار-اشپاستان 〈副〉开张一刚，就开等有没 اشپاستان جاۋىپ الدى ەسكىتى اشار - 就：刚门 اۇزىن اشار - اشپاستان جاۋىپ 了上关就开一/ 了上闭就开张有没还嘴 الدى。
اشارشىلىق 〈名〉馑饥，荒饥，饿饥：اشارشىلىق جىلى 年馑（月暴时荒）▲اس قادىرىن بىلمەسەڭ اشارشىلىق بەرسىن سازاڭدى（جازاڭدى）. 饿饥受要，重贵的食饭知不【谚】。
اشارشىلىقتا تۇعان بالانىڭ ەكى كوزى استا. 着盯眼两子孩的下生中月暴时荒【谚】▲罚惩的。食饭
اش-اربى 〈形〉的穷贫 ② 的弱瘦；的饿饥①，的穷贫，的苦穷，的因贫。
اشاتۇياق 〈名〉案图式蹄奇。
اشباسپاق 病饿饥（的羊）〈名〉。
اش-جالاڭاش 〈形〉的着无食衣，的穿少吃缺，的寒贫，的穷贫；的迫交寒饥。
اش-جالاڭاشتىق اش-جالاڭاش 。词名象抽的
اشكوك 〈名〉菜香[植]。
اشقاراق 〈形〉▲的馋嘴，的馋，的吃贪，的食贪 اشقاراق.【谚】تار قازان تاسقالاق، مەشكەي ادام 嘴贪桶饭，溢易锅小。
اشقاراقتان- 〈动〉吃贪，馋：ەتتى اشقاراقتانا جەۋ 肉吃地咽虎吞狼。
اشقاراقتاندىر- اشقاراقتان- 。态动使的
اشقاراقتانۇ اشقاراقتان- 。式定不的
اشقاراقتانىس- اشقاراقتان - 。态互交的
اشقاراقتىق ① اشقاراق 的吃贪②词名象抽，食暴。
اشقارىندا〈副〉子肚空，腹空。
اشقىز- اش- Ⅲ、Ⅱ 。态动使的
اشقىلتىم 〈形〉一有；的酸较比，的味酸有略，的苦点。
اشقىلتىمدان- 〈动〉发微略，味酸有略得显，酸。
اشقىلتىمدانۇ اشقىلتىمدان- 。式定不的
اشقىلتىمداۋ 〈形〉的酸较比，的味酸有略。
اشقىش 〈名〉匙钥[口]。
اشلاۋىت 〈形〉的碱盐有，的土硝有。
اشپا 〈名〉屉抽。
اشپا-جالاپ 〈形〉饥，的苦穷，的困贫，的穷贫，的迫交寒。
اشپاز 见 اسپاز.
اشپازشى 见 اسپاز.

اشپالى 〈形〉能开能，的开能：تەرەزەنىڭ اشپالى كوزى 口气通的开能上窗。

اشتا- 〈动〉[土]敷热(灰热用)。

اشتاۋ اشتا- 式定不的。

اش-توق 〈形〉的饱半饥半，的饱饥的。

اشتى 〈形〉①的酸，的咸，的辣，的苦：اشتى ءدارى / 药的苦 اشتى اراق /(酒性烈)酒的辣 شايدىڭ تۇزى اشتى ءكەن. 茶太咸了。② 鼻刺：اشتى ءيىس 的闻难，的浓③道味的鼻刺：اشتى شاي 茶浓的：的辣辛；的听难，的耳刺④اشتى ءسوز /(言语的辣辛)话的耳刺：ونىڭ ءتىلى اشتى. 酸辛，的辣辛⑤。听难常非话的他：اشتى زار 的执争有，的和不⑥处苦的酸辛：اشتى ءرمەن [植]苦 ▲泉苦[地] اشتى بۇلاق ▲艾苦 اشتى جابايى زەعىر ▲芳葶苦[植] اشتى جۇسان ▲艾苦 اشتى مياۋ [植]苦 ▲子豆苦 اشتى سۋ 醋 ▲打毒 اشتى تياڭ ▲汗冷，汗凉 اشتى تەر ▲肠小[理生] اشتى شەك ▲汗大 اشتى قاربىز ▲粉花天 اشتى قاربىز قابىعى ▲蒌瓜[植] اشتى قيار 苦瓜 ▲味其知者尝【谚】：اشتى مەن ءتاتتىنى تانعان بىلەر.

اشتىق 〈名〉荒饥，馑饥，饿饥：اشتىقتان قۇتىلۋ / 饿饥脱摆 اشتىق ▲饿挨 اشتىقپا ۇشىراۋ 食绝 جاريالاۋ。

اشتىق-جالاڭاشتىق ①اش-جالاڭاش 名象抽的。着无食衣，追交寒饥②词

اشتىق-توقتىق اش-توق 。词名象抽的

اشتىلاۋ 〈形〉咸点一有带，的味苦点一有带①难较比③的浓较比②的酸略，的辣较比，的味。的耳刺些有，的听

اشتىلى-تۇشتىلى 见 اشتى-تۇشتى.

اشتىر- اش- Ⅲ、Ⅱ 态动使的 ▲ماۋ اشتىر-اۋىز 言无口哑(使)。

اشتىراق 〈形〉①苦 ②的点一辣，的些一度浓。的听难更，的耳刺更③的点一大。

اشتى-توقتى 的均不饱饥，的饱半饥半〈形〉。

اشتى-تۇشتى 〈形〉①的辣，的酸，的咸，的苦[转]③料调，料饮(的道味辣苦有带指泛)②苦甘：اشتى-تۇشتىنى تەڭ تاتۋ 同甘共苦。

اشۋ Ⅰ〈名〉概愤，愤气，气怒：اشۋىن باسۋ 息怒(怒止)▲اشۋعا ءمىنۋ (باسۋ، بۇلىعۋ) 发暴(كەرنەۋ)怒 ▲اشۋ قىسۋ 怒大然勃，愤气，怒 ▲اشۋ ۇستىنده 丈三冒火，火发，怒发，来起躁 ▲اشۋ ۇستىنا ءتيۋ 气生，气脾发 ▲اشۋ شاقىرۋ 上头气，上头火 اشۋىن الۋ 气撒，气出▲，火发人惹 ▲اشۋىن سۇراۋ 请……息怒 ▲气生人惹 اشۋدىڭ الدى تار، ارتى كەڭ. [谚]发火于济无火顺皆事万静冷，事。

اشۋ Ⅱ ①اش- Ⅲ、Ⅱ-اشى- ②式定不的。

اشۋات 〈名〉的碱盐有，的土硝有[土]。

اشۋگ 〈名〉人诗间民，人诗[波]。

اشۋداس 〈名〉矾明，矾白[化]。

اشۋلان- 〈动〉①恼，怒发，气脾发，火发，气生：قاتتى اشۋلانۋ 气生常非 / وزىنەن ءوزى اشۋلانۋ 怒：备责，怪责②气脾发的故无缘无：ماعان اشۋلانبا. 我怪责别你。

اشۋلانعىش 见 اشۋلانشاق.

اشۋلاندىر- اشۋلان- 。态动使的。

اشۋلانۋ اشۋلان- 。式定不的。

اشۋلانشاق 〈形〉易容的火肝动爱，的气生爱：اشۋلانشاق ادام 的躁暴气脾，的怒激：的躁暴气脾，的怒激。人的

اشۋلانشاقتىق اشۋلانشاق 。词名象抽的。

اشۋلانىس- اشۋلان- 。态互交的。

اشۋشاڭ 〈形〉暴气脾，的盛旺火肝，的气生爱。的怒激易，的躁。

اشۋشاڭدىق اشۋشاڭ 。词名象抽的。

اششى 见 اشتى.

اششى-تۇششى 见 اشتى-تۇشتى.

اشى Ⅰ〈名〉碱盐，土硝：مالعا اشى بەرۋ 给牲畜土硝喂。

اشى- Ⅱ〈动〉①发酵：اشىعان قىمىز 马的酵发酸，酸发②。了来起发面：نان اشىدى. 酒奶/▲情同，悯怜：اشىپ اۋىرۋ ▲痛酸 جان اشۋ 痛常非① ءشى اشۋ ▲憾遗，惜惋，心痛：ۋداي اشۋ 心痛分十②痛酸。

اشىعۋ اشىق- Ⅱ 式定不的。

اشعىراق 比，的显明微略，的楚清较比〈形〉 。的确明较比，的晰清较

اشعىس- 。态互交的 اشق-

اشق 未；的闭关未，的开敞，的着开①〈形〉 I 门的着开 اشق ەسىك/ 的着露，的盖遮 اشق 着空，的阔开，的旷空②矿煤天露 كەنى 的：اشق قارلى دالا / 原雪的旷空 جەر 空①地的然公，的开公：اشق حات 信开公/ 的然公 اشق دۇشپاندىق 直不言讳/ 显，的显明，的楚清，的白明，的确明④视仇 اشق 复答的确明 جاۋاپ 的：的晰清，的 اشق 表的显明 بايقالۇ/ 楚清得看 اشق/ 明，的朗明，的朗晴 ⑤ 晰清音声 اشق داۋىسى 的：اشق اسپان 明 空天的朗/ 亮 اشق ايدىك 光月的朗明 كۇن شايداي/ 晴 اشق 白坦，的率坦，的朗开，的明开，的爽直 ⑥ 里 ەمنەزى اشق 的：的爽直格性 اشق ويلى ادام/ 见意的率坦 اشق پىكىر/ 士人明开 اشق كوڭىل 心 的明鲜，的艳鲜⑦的朗开胸 اشق قىزىل 鲜/ ءوڭى 红 اشق 的方大⑧明鲜色颜，的方大 اشق كىسى 大 人的方大 ▲ اۇزىن اشق 的慨慷：的严不嘴，的嘴快，的快口直心 اشق ▲ 的 بۇيندار〔语〕 节音开 اشق ءجۇزدى 和色悦颜 述叙 [语] راي اشق ▲ 的气和，的蔼和，的 决未而悬 قالۇ اشق ▲ 审公 سوت اشق ▲ 式 قورا اشق ▲ 露天圈 حات اشق ▲信开公 باسى اشق 议非可无，的楚清 كوزى اشق ▲ 的 شايداي اشق 之见先有 ，的识见有 ，的化文有 قاباعى اشق ▲ 的朗明，的朗晴 高 قولى اشق ▲ 的舞色飞眉，的兴 慷，的方大 。的慨

اشىق- 饿挨，饿饥，饿〈动〉 II ：اشىعىپ، 冻受饿挨会不 شعىار/ 饿挨，饿饥，饿〈动〉 II ：اشققان اس توڭبايتىن 食择不饥 ▲ اس قادىرىن 饥饿 تالعاماس 。重贵的食饭会体能才饿挨【谚】 بىلەرسىڭ.

اشق-جارىق 见 اشق-جارقىن.

اشق - جارقىن 直②的洒潇，的脱洒①〈形〉 ③ 的朗开，的明开，的爽 蔼和，的色悦颜和 。的气和，的

اشقتان-اشق 骨露 ，地然公 ，地开公〈副〉

确明，地胆张目明，地饰掩不毫，地裸裸赤，地 公 اشقتان-اشق باس تارتۋ：地当了截直，地 /说地饰掩不毫 اشقتان-اشق ايتۋ / 绝拒然 اشقتان-اشق شكى سىكە ارالاسۋ 干地胆张目明 。政内预

اشقتىق 。爽直，率坦，明开，方大〈名〉 I

اشقتىق 见 II عاشقتىق.

اشقتىر- 。态动使的 II اشق-

اشق-شاشىق 乱杂，地糟八七乱，地乱杂〈副〉 无 دۇنيەلىكتەر اشق-شاشىق 地八竖七横，地章 جاتىر. 着堆地糟八七乱西东

اشىل- ①：启开，开敞，开②态动被的 II اش-：了开会。/ ەسىك اشىلدى. 开门 جيىن اشىلدى. 。了/ گۇل 有没还 اشىلاتىن كەز بولعان جوق. 开：朗 开 得变 ，方大得变 ③ 节季的花开到 ，晴放，晴变 ④ 讲地束拘无毫 اشىلىپ سويلەۋ 停雨 جاڭبىر توقتاپ، كۇن اشىلدى. 朗晴得变：露揭，露暴⑤。了晴天后 قالدى. 了露暴蜜秘。▲ ابىرويى اشىلۋ ▲丑丢 ارانى اشىلۋ ①，无得贪，婪贪②馋，欲食起引 得，运好交，运走 باعى اشىلۋ ▲ 足不心贪厌 面脸顾不②方大得变① بەتى اشىلۋ ▲ 福幸到 ▲ەتەگى اشىلۋ ▲贞失（前婚娘姑指） ▲遗无露暴事丑②出露体下① سارايى اشىلۋ ▲欲食了有③窍开②服舒到感里心① تابەتى اشىلۋ 。胃开，欲食了有

اشىلا- 。土硝馋，碱盐吃想（畜牲）〈动〉

اشىلاس- اشىلا- 。态互交的

اشىلات- ① اشىلا- 喂（畜牲）给 ②态动使的 。土硝

اشىلاۋ اشىلا- 。式定不的

اشىلمالى 的动活，的关能开能〈形〉：اشىلمالى تەرەزە 。户窗的关能开能

اشىلۋ اشىل- 。式定不的

اشىلى 。的碱盐，的土硝有〈形〉

اشىما 。素酵，子曲[口]〈名〉

اشىمال 素酵，子引，子曲 ① 〈名〉：ايران 发，的酵发②子引的奶酸酵发 اشتاتىن اشىمال 粥稀的酵发 كوجە اشىمال 的好酵：的 。素酵，子曲[方]〈名〉 اشىمىق

اشسن- 〈动〉①惜惋,悯冷,惜怜;疼心,心痛,惜惋,心痛。
اشسنعان 〈名〉怒愤,愤气,怒发,气生②惜可到感:
جاۋمەن السپاس بولار 穷寇勿追▲ ەش (جان)
اشسنۇ 惜怜,惜惋,心痛。
اشسنا 〔波〕〈名〉人情,室外,妇情。
اشسنالىق 〈形〉的妇情:اشسنالىق بايلانىس 妇情
系关。
اشسنارلىق 〈形〉的慨愤人令,的心痛人令:
اشسنارلىق وقيعا 件事的心痛人令。
اشسندىر- اشسن- 态动使的。
اشسندىرارلىق 见 اشسنارلىق.
اشسنۇ اشسن- 式定不的。
اشرقان- 〈动〉(辣,苦,咸)酸嫌:ول ايراندى
اشرقانىپ شە المادى. 他有没就酸太奶酸嫌

酒嫌不 سالدى جۇتا اشرقانباي /。吃
辣一尽而饮。
اشرقاندىر- اشرقان- 态动使的。
اشرقانت- اشرقان- 态动使的。
اشرقانۇ اشرقان- 式定不的。
اشرقانىس- اشرقان- 态互交的。
اشس- اش- Ⅱ态互交的。
اشت-① اشى- Ⅱ态动使的②酵发:نان اشتۇ
酵发 / ايران اشتۇ 发面 / اراق اشتۇ 酿
酒。
اشتقى 〈名〉母酵,子曲,子引,剂酵发,母酵
菌。
اشتپا 见 اشتقى.
اششى: اششى شەك 小肠,肠空。

ا۶ I 。母字个二第的中表母字文克萨哈
ا۶ II 肯，异惊，满不，问追，诺应示表）〈叹〉
嗨：，嗳，哎，啊〈意之等刺讽，定
首，初当，初起，初最 ا۶ ده‌گه‌نده ▲。吧去你，啊
，口张一 ا۶ ده‌گه‌ننه‌ن 开口一 ▲ ，嘴张一；先
反就始开一 ا۶ ده‌گه‌ننه‌ن قارسى شقتى 始开一：
对 ▲ ا۶ ده‌گه‌نشه 间瞬一，眼转一，快很：
ده‌گه‌نشه قايتىپ كه‌له‌دى 很 来回就快很。
ابده‌كه‌ي 。日四十月三〈名气节〉〈名〉
ابده‌ن 〈副〉①很，常非，十分：ابده‌ن تويدىم.
：地底彻，地全完，地分充② 。饱很得吃〈我〉
ونىڭ ويىن ابده‌ن ۶بىلدىم. 知全完我法想的他
。果苹的透熟 الما ابده‌ن پسقان /。了道
ابده‌سته 。壶净[阿]〈名〉
ابدىره 见 ابدىرا.
ابەس 彩光不，的面体不，的耻羞，的脸丢〈形〉
的：وتكه‌نده ايله‌مه‌ردىڭ قىر باسىنا شققانىن ابەس
的脸丢是梁山上女妇为认去过 دەپ قارايتىن
。事
ابەسسىن- 不得觉，耻羞到感，脸丢为认〈动〉
脸丢是吹自为认 ابەسسىنه‌دى ماقتانۇدى：面体
。事的
ابەسسىنۇ ابەسسىن- 。式是不的
ابەستىك ① 过，统体成不②词名象抽的 ابەس
：误错，事错，止举的分 ەكى بالا وزده‌رىنىڭ
ابەستىك ىستەرى ۶ۇشىن قاتتى ۋيالدى. 小个两
。思意好不很到感而事错的己自为孩
ابجات ۶代母字伯拉阿用）特杰布艾[阿]〈名〉
。（决口的字数替
ابجىلان ۶。蛇水，龙蛟[口]〈名〉
ابزال ۶见 ابزال.
ابزەل I 家③具工，具器 ②具鞍 ①[阿]〈名〉
。设陈，具
ابزەل II 见 ابزال.
ابزەلده- 。看好得显具鞍使，具鞍究讲〈动〉
ابزەلده‌ن- 。态身反的 ابزەلده-
ابزەلده‌س- 。态互交的 ابزەلده-
ابزەلده‌ت- 。态动使的 ابزەلده-
ابزەلده‌ۋ 。式定不的 ابزەلده-
ابزەلشى 。匠具鞍〈名〉
ابىەشىك 。者作工林护，员林护〈名〉
ابىىر ۶③处益，益利②望声，望威①[口]〈名〉
身赤 ۶ابىىرى كورىنۇ ▲愧羞，耻羞，耻廉[转]
遮 ۶ابىىرىن جابۇ ▲羞遮 ۶ابىىر جاپقىش ▲体裸
。布羞
ابىىرسىز ۶恬，的耻羞有没，的耻无颜厚〈形〉
。的耻无，的耻知不
ابىىرسىزدىق ۶。词名象抽的
ابلاح ۶。伙家坏，蛋坏，蛋混〈名〉
ابۇىىر ۶见 ابىىر.
ابىگەر 张紧，的忙纷，的忙繁，的忙慌 ①〈形〉
：的 ۶بىز كه‌لگه‌نده ولاردىڭ ۶ۋي-۶ىشى تۇگه‌ل
。忙很都家全们他候时的来们我. ەكەن ابىگەر
他. ول ىشتەي ابىگەر ەدى：的慌惊，的安不②
张紧，……于忙① ابىگەر بولۇ ▲。安不很里心
。来起慌惊，安不到感 ② ……做要地
ابىگەرله- ۶〈动〉扰打，搅打，烦麻添：سىزدى
ابىگەرلەپ قويدىم، كەشىرىم ەتىڭىز. 麻烦了您，
。谅原请
ابىگەرله‌ن- 添，扰打受 ②态身反的 ① ابىگەر
于忙 ③ 急焦，来起慌惊，安不到感 ② 烦麻
。碌忙，……做要着急，……
ابىگەرله‌ندىر- 。态动使的 ابىگەرله‌ن-
ابىگەرله‌نۇ 。式定不的 ابىگەرله‌ن-
ابىگەرله‌نىڭكىرە- 些有到感，张紧些有〈动〉
。慌惊点有得显，安不

ابگەرلەنمىگىنىرەۋ ابگەرلەنمىگىنىرە- 的不定式。

ابگەرلەۋ ابگەرلە- 的不定式。

ابگەرلىك ① ابگەر 麻，扰烦②词名象抽的。碌碌忙忙④慌惊，安不③动惊；烦不②动惊，烦麻，扰烦①〈名〉碌碌忙忙③慌惊，(色神的)安▲的恶憎，的恨可，的厌讨[阿]〈名〉ابلەت 迷鬼，魔着撒ابلەت باسۇ。

ئابلحايات: ئابلحايات سۆز 认念观教宗〈名〉水文老不生长(为称它把，水种一有为。

ئابى-ئتابى 就将，强勉，合合凑凑〈副〉：ايلمعى ئابى-ئتابى جەنۇشى ەدى 花够强勉资工。

اگار 见 ەگەر.

اگاراكسم 见 ەگەر.

اگاردا 见 ەگەردە.

اگاركي 见 ەگەر.

اددەن: اددەن اسۆ 显。话象不很，分过得

ئاددى 〈名〉法方；耐能，力能，法办[阿][方]〈名〉：ايالداۋعا ئاددىم جوق. 我无法停留。

ادەبي 〈名〉的艺文，的学文[阿]〈名〉：ادەبي شعارما 学文品作▲ ادەبي مۇرا 文献▲ ادەبي ئتىل 学文 ادەبي ئتىل ەرەجەسى 语准标，言语艺文，言语▲ ادەبي تىلدىك 范规语准标，范规言语学文▲ ادەبي تىلدىك لەكسيكا 文词语准标，汇词言语学文。

ادەبيەت 〈名〉[阿]艺文，学文：قازاق ادەبيەتى 论理艺文/学文克萨哈 ادەبيەت نازاريياسى 艺文/学文 ادەبيەت قايراتكەرى 家学文▲ اۇنز ادەبيەت 口头 ادەبيەت جازبا 学文间民，学文▲ كورکەم ادەبيەت 艺文▲ ادەبيەت ئپرى 宗文▲ ادەبيەت ۇرسى 公抄文▲ ادەبيەت ستيلى 风文▲ اشكەرەلەۋشى ادەبيەت 学文露暴。

ادەبيەت-كوركەمونەر 术艺学文，艺文〈名〉：ادەبيەت-كوركەمونەر سىنى 艺文/评批艺文 ادەبيەت-كوركەمونەر باعىتى 艺文/向方艺文 ادەبيەت-كوركەمونەر قوزعالىسى 艺文/动运艺文 ادەبيەت-كوركەمونەر قايراتكەرلەرى 艺文/家动活艺文 ادەبيەت-كوركەمونەر تۇندىلارى 艺文/作创。

ادەبيەتتىك 性艺文，性学文〈名〉。

ادەبيەتشى 文，家作，者作工学文，家学文〈名〉

人。

ادەبيەتشىل 〈形〉喜欢文学的，爱好文学的，热爱学文。

ادەبيەتشىلىك 〈名〉学文爱好，好爱学文。

ادەبيلىك 〈名〉：ادەبيلىگى تىم كۇشتى ەمەس 性术艺，强太不性术艺。

ادەيى 〈副〉：地门专，地心存，地意故，地意特：مەن ئسىزدىڭ ۇيگە ادەيى كەلدىم. 我特意到您家来。▲ ادەيى قوناق 人客的请门专。▲ ادەيلە- 〈动〉专，意特(式形词动副其用常)：ادەيلەپ ساعان الىپ قويعانمىز. 我们专门给你留的。

ادەيلەۋ ادەيلە- 的不定式。

ادەيىن 见 ادەيى.

ادەلەت 见 ادلەت.

ادەلەتسىز 见 ادلەتسىز.

ادەلەتتى 见 ادلەتتى.

ادەلەتتىك 见 ادلەتتىلىك.

ادەلەتشى 见 ادلەتشى.

ادەلەتشىل 见 ادلەتشىل.

ادەمى ①〈形〉美优，的观美，的丽美，的亮漂：كوزىنىڭ ادەمىسىن-اي! 的秀清；的睛眼的她！ ادەمى ات 的听好；人动，的听好②！人迷真才碗木的饭满盛【谚】。▲ اسى بار ايالى ادەمى. 字▲ بىرەۋدىڭ ئسوزى ادەمى، بىرەۋدىڭ كوزى ادەمى. ▲。看好的人有，听动得说话的人有【谚】。(秋千有各)人迷得长睛眼。

ادەمىلە- 〈动〉亮漂使，丽美使，看好得显使，化美，扮打，饰装，饰修：ول ئۇيىن سۇرەتپەن ادەمىلەپ قويىپتى. 他用房了饰装画间。

ادەمىلەن- ① ادەمىلە- 的亮漂扮打②态身反的。化美到得，来起观美而饰装过经。

ادەمىلەندىر- ادەمىلەن- 的态动使。

ادەمىلەنۋ ادەمىلەن- 的不定式。

ادەمىلەس- ادەمىلە- 的态互交。

ادەمىلەت- ادەمىلە- 的态动使。

ادەمىلەۋ I 〈形〉较，的亮漂微稍，的看好较比：ول ادەمىلەۋ ءىنىسىنەن ءبىر جاس ۇلكەن. 他的听动为。

ادەمىلەۋ II ادەمىلە- 的不定式。

ادەمىلىك ① ادەمى 的丽美，亮漂②词名象抽的

。致雅，观美

ادەمىرەك ①〈形〉比，的亮漂较比，的美些有 **مۇنان** ：的听动些有，的听好较比②的看好较 **ادەمىرەك ئان جوق دەپ وتىرمىسىڭ؟** 再为以你 ？吗了的听好更歌首这比有没

ادەمىشە 〈形〉好较比，的亮漂较比，的美些有的：看 **ول ادەمىشە كەلىنشەك مەس، ناق سۇلۇدىڭ ئوزى.** 漂正真是而美的般一是不她 。妇媳的亮

ادەمىشلىك 见 **ادەملىك.**

ادەپ 〈名〉[阿]①：节礼，仪礼，俗习：**ئان ايتپاۋ ادەپ پە؟** 礼 ②：俗习（的们你）是不是歌唱不 **ادەپ ساقتاۋ** /节礼守遵 **ادەپ بىلمەيتىن بالا** 面体，貌：**ادەپ باقتى** 守遵 ▲ 子孩的貌礼懂不 **ادەپ كورگەن** 的养教有，的育教过受 ▲节礼 **ادەپ تۇتۋ** 表 。貌礼示

ادەپ-يبا 〈名〉：节礼；貌礼，教礼。

ادەپكى 〈形〉的初最，的头开，的先起，的初起，的期初：**ادەپكى ۋاقىتتا كورىم بولاتىن** 起先还 。错不

ادەپكىدە 〈副〉：期初，初最，初起 **ادەپكىدە قاتتى قارسىلاستى** 。害厉很得抗抵初最

ادەپسىز 〈形〉懂不，的貌礼知不，的养教有没的：便随，的束拘不毫，的矩规 。作动的束拘不毫

ادەپسىزدەن- 〈动〉显得无礼貌，养教无得显，节礼守遵不，便随止举 。

ادەپسىزدەندىر- **ادەپسىزدەن-** 。态动使的

ادەپسىزدەنۋ **ادەپسىزدەن-** 。式定不的

ادەپسىزدىك **ادەپسىز** 。词名象抽的

ادەپتى 〈形〉的貌礼有，的养修有，的养教有，的彬彬质文 。

ادەپتىلىك **ادەپتى** 。词名象抽的

ادەت 〈名〉[阿]：惯习俗风，尚习，气习，惯习 例惯：**جاۋىنگەرلەردى بالام دەپ ايتۋ ونىڭ ادەتى بولىپ كەتتى.** 习的他了成经已子孩叫士战把 ▲例惯际国 **ادەت قالىپقا تۇرۋ** /。惯 **حالىقارالىق ادەت قالمايدى.** 移难性禀，愈治病疾【谚】。（俗免能未）

ادەت-عۇرىپ 〈名〉：惯习俗风，俗习。

ادەت-داعدى 。气习；俗习，惯习〈名〉

ادەت-سالت 。尚风，惯习俗风〈名〉

ادەتتە ：般一，时平，常寻，常平，常通〈副〉**ادەتتە كوپ كەلمەيدى** 通 **ول** /少很得来常 **ادەتتە ۋندەمەيدى.** 平 。话说爱么怎不他常

ادەتتەگى 〈形〉的惯习①：**ادەتتەگى قىلىق** 惯习平，的常惯，的常通，的常寻，的常平②法作的通按：**ادەتتەگى ءادىس-امال بويىنشا ىستەۋ** 的时：**ادەتتەگى** 的通普，的般一③办法办的常 **ماسەلە** 一般 /题问 **ادەتتەگى ۋاقيعا** 普通事件 。

ادەتتەگىدەي 常通象，的样一常平和 ①〈形〉。的通普，的般一②的时平象，的

ادەتتەگىشە 〈副〉样一常往和，样一常平和 。样一常通和

ادەتتەن- 〈动〉于应适，…… 于惯习，…… 形，**ادەتتەنىپ العان شعارسىزدار؟** 吧了惯习境环的里这对 /？**ەڭبەك ىستەۋگە ادەتتەنگەن جوق** 太不还动劳对 。惯习

ادەتتەنگىش 〈形〉的应适易容，的惯习易容，的强力能应适 。

ادەتتەندىر- **ادەتتەن-** 。态动使的

ادەتتەنۋ **ادەتتەن-** 。式定不的

ءادىال 〈名〉[俄][口]：子毯 **ءجۇن ءادىال** 毛毯/ **ءجىپ ءادىال** 毯线/ **ماقتا ءادىال** 棉毯 。

ءادىل 〈形〉①[阿]公：的道公，的平公，的正公，的义正；的理合情合：的倚不偏不公很得配分务任把他 **ول مىندەتتى ونە ءادىل ءبولدى.** 的对，的在实，的确正②。道：**ءادىلىن ايتسا پالەگە قالۋ** 直言贾祸▲ **بىرەۋ ءازىل ايتسا، سەن ءادىل ايت.** 待对真认得也笑玩【谚】。

ادىلدەۋ 〈形〉的正公较比，的平公较比，的道公 。

ادىلدىك ①**ءادىل** 公，性正公 ②词名象抽的：**مەن ءسىزدىڭ ادىلدىگىڭىزدەن ۇمىتتەنەمىن.** 性义正；道公，平 。正公的您望指能只我

ادىلەت 〈名〉：性确正；道公，正公，义正 **جولىندا باسىن ءباي تىگۋ** 义取生舍 。

ادىلەتسىز 〈形〉义正非，的平公不，的正公不的：**ادىلەتسىز سوعىس** 的当正不，的战的义正非

。争

ادلەتسىزدىك ① ادلەتسىز 的词名象抽不②公正不，道义，正义。

ادلەتتى 〈形〉公平的，公正的，道义的；义正的：ادلەتتى سوغىس ارقىلى ادلەتسىز سوغىسقا قارسى تۇرۇۋ 用义正非对反争战的义正非战争。

ادلەتتىك 〈名〉公正，平公，道义的义正持主。法作。

ادلەتتىلىك ① ادلەتتى 的词名象抽的公正，道义。② 义正，正公，的道义持主，的义正护维〈形〉，的道义倡提。

ادلەتشىلدىك ادلەتشىل 的词名象抽。

ادىل-قازى 〈名〉公正人员。

ادىل-قازىلىق 〈名〉公正的评正，价评的确正。判。

ادىلسىز 见 ادلەتسىز.

ادىلسىزدىك 见 ادلەتسىزدىك.

ادىلشىلىك 见 ادلەتشىلىك.

ادىپ 〈名〉布衬（的边服衣），边贴（的服衣）。布衬垫，边贴上〈动〉。

ادىپتە- ادىپتە- 的态动被。

ادىپتەل- ادىپتە- 的态互交。

ادىپتەس- ادىپتە- 的态动使。

ادىپتەت- ادىپتە- 的式定不。

ادىپتەۋ

ادىپتى 〈形〉的布衬垫，的边贴有。

ادىرەم: ادىرەم قال [口] 死该。

ادىس 〈名〉招，门窍；式方，施措；法办，法方作工/法方；数法技：قىزمەت ادىسى 法方作工/ادىسىن تابۇ 想办法，法办找，门窍▲律规到摸▲ادىسىن الۇ ارىستان بولسالىڭ جاۋ ۇشىن تۇلكىدەي بولسىن 象要，猛勇样那狮雄象要敌制【谚】。谋计有样那狸狐。

ادىس-ايلا 〈名〉略谋，段手，法方式方：ادىس-ايلا قۇرۇ 展莫筹一。

ادىس-امال 〈名〉径途，段手，法方，法办：بۇل ماسەلەنى شەشەتىن قانداي ادىس-امال بار؟ 什有法办么这决解能题问？

ادىسكەر 见 ادىسقوي.

ادىسقوي 〈形〉法办有很，的法办取采于善。的招花要会；的多门窍，的。

ادىسقويلىق ادىسقوي 的词名象抽。

ادىسسىز 〈形〉门窍有没，的招高有没，的谋计有没，的意主有没。

ادىسسىزدىك ادىسسىز 的词名象抽。

ادىس-تاسىل 〈名〉施措，法办，法方：ساباق بەرۇدىك ادىس-تاسىلى 法方课授。

ادىستە- 〈动〉想，法办，法设方（种某）用利。门窍找，段手。

ادىستەن- ادىستە- 的态身反。

ادىستەس- ادىستە- 的态互交。

ادىستەت- ادىستە- 的态动使。

ادىستەۋ ادىستە- 的式定不。

ادىستى 〈形〉门窍有，的法办有，的谋计有，的招高有，的明高段手，的。

ادىستىلىك ادىستى 的词名象抽。

ادىسشىل 〈形〉的法办种各用使会，的法办有很，的变应机随；的谋计于富，的。

ادىسشىلدىك ادىسشىل 的词名象抽。

اجداها 见 ايداعار.

اجداهاداي 见 ايداعارداي.

اجە 〈名〉奶奶，母祖。

اجەي 〈名〉娘大老，娘大。

اجەكە 〈名〉称呢的（奶奶）母祖对。

اجەلە- 〈动〉奶奶叫，母祖称。

اجەلەۋ اجەلە- 的式定不。

اجەلىك 〈形〉的奶奶，的母祖：اجەلىك ورىن 祖的母位地。

اجەپ 〈名〉[方]①的怪古，的怪奇：اجەپ ويناداى عوي 异诧示表②了分过得玩，怪奇③！来有没（他）么怎。اجەپ كەلمەدى عوي. 好真。اجەپ جاقسى ەكەن. 很，真，太。

اجەپتاۋىر 〈形〉的错不当相，的好较比可够，的以。

اجەت 〈名〉[阿]处用，求需，要需▲اجەتكە جاراۋ 用顶，事顶。

اجەتاي 〈名〉①奶奶亲（称呢的母祖对）②大。娘大老，娘。

اجەتايلا- 〈动〉奶奶亲叫，奶奶叫地热亲。

اجەتايلاس- اجەتايلا-的交互态。
اجەتايلاۋ اجەتايلا-的不定式。
اجەتحانا 见 دارەتحانا.
ءاجۋا〈名〉①弄嘲,笑嘲,言戏,谑笑,话笑。
ءاجۋالا-〈动〉讽饥,笑取,笑饥,笑嘲。
ءاجۋالاس- ءاجۋالا-的交互态。
ءاجۋالات- ءاجۋالا-的使动态。
ءاجۋالاۋ ءاجۋالا-的不定式。
ءاجۋالى〈形〉:的笑嘲,的讽讥,的弄嘲;
ءاجۋالى سوزدەر 言语的弄嘲。
ءاجۋاسىز〈形〉不;的意之讽讥有没,的弄嘲是无的意恶。
ءاجۋا-سقاق〈名〉讽讥,刺讽,笑嘲:ونىڭ ساعان قارانقان ءاجۋا-سقاعى. 他的你对刺讽。
ءاجۋاشىل〈形〉爱戏,的笑嘲欢喜,的笑讥爱的谑。
ءاجۋاشىلدىق ءاجۋاشىل的名象抽词。
ءاجى 见 قاجى.
ءاجىم〈名〉纹皱:بەتىندە ءاجىم بار 脸上有皱纹▲ءاجىم باسۋ(脸满)皱纹▲ءاجىم ءتۇسۋ(上脸)始开皱有纹。
اجىمدەن-〈动〉起皱纹:ءبىر جىلدىڭ ىشىندە نەعىپ بەت-اۋزىڭ اجىمدەنىپ كەتكەن؟ 怎么在一年的你内上脸布满了皱纹?
اجىمدەنۋ اجىمدەن-的不定式。
ءاجىمدى〈形〉:的多皱纹,的纹皱有;ءاجىمدى ماڭداي 有皱纹的额前。
ءاجىمسىز〈形〉的纹皱起有没,的纹皱有没。
اجىرەك 见 اجىرىق.
اجىرەڭدە- 见 اجىراڭدا-.
ءاز I〈名〉①明失,子瞎▲ءاز بولۋ 失丧,明失。
ءاز II 的词变—عازيز 语伯拉阿〉[阿]〈形〉贵尊,的敬尊,的重尊(形▲ءاز اعا 长兄,长者▲ءاز تۇتۋ 重尊、敬尊。
ءازازىل〈名〉[阿]①[转]②怪鬼,魔妖,鬼魔。者间离拨挑,者事坏做唆教,者图歧入引。
ازازىلدەن- 崇作,计诡施,头猾耍〈动〉。
ازازىلدىك 堕人诱;端多计诡,为行猾狡〈名〉。
ازازىلدىڭ 落:崇作 ىستەۋ。

娇,儿宠②的养惯生娇,的爱溺①〈名〉ازەدىك。子
爱,重尊,敬尊②词名象抽的 II ءاز①ازدىك 戴。
ازەزىل 见 ءازازىل.
ازەزىلدىك 见 ازازىلدىك.
ازەلدە〈副〉[口]先早,先原:ازەلدە بۇل ارا ورمان ەدى. 这是先原里林丛片一。
ازەلدەن〈副〉从来,向一,来历:ول ازەلدەن انتا ءمىنۋدى جاقسى كورەدى. 他一向来就喜欢骑马。
ازەر〈副〉强勉,强易容不好,将将,刚刚:اۋىر ەكەن، ازەر دەگەندە قوزعالتتىق 了重太容不好,强勉,将将/ازەر ۇنادى 置位个了动挪才易意同/اقشا ازەر جەتتى 钱将将够用。▲ازەر بولسا 最多起不了最。
ازەر-مازەر〈副〉刚刚,将将;易容不好,强勉。
ازەت:ازەت بولسا 最多,至少:ازەت بولسا بيىلدىققا كيىم جاڭارتپايمىز 今年做不新衣服。▲ءبىر ازەتتە 而时,而偶,时有。
ءازيز〈形〉:的贵珍,的贵尊,的贵宝[阿]〈形〉;友朋的贵尊(我)دوسىم。
ءازىز〈形〉[口]的爱敬,的贵尊,的敬尊。
ءازىل〈名〉[阿]谑谐,言戏,话笑,笑玩:ءازىل ءسوز 笑玩开话的▲اۋزىندا ءازىلى جوقتىڭ قولىندا شوقپارى بار. 【谚】不会笑玩开。▲ءازىلدىڭ جاراسسا اتاڭمەن وينا. 【谚】火肝动大会人的寸分讲要笑玩开。
ءازىل-اجۋا〈名〉笑嘲,弄嘲;言戏,谑笑。
ازىلدە-〈动〉弄逗,笑取,弄戏,谑戏,笑玩开:ازىلدەپ ايتقان ءسوز 了罢笑玩开开。
ازىلدەگەنسۋ ازىلدەگەنسى-的不定式。
ازىلدەگەنسى-〈动〉笑取装假,笑玩开作装:ازىلدەگەنسىپ ايتقان ءسوزىن ول تۇسىنگەن جوق. 解理有没方对但,笑玩开作装(他)。
ازىلدەس I〈形〉,的笑玩开相互,的为相此彼的笑说相互。
ازىلدەس- II ازىلدە-的交互态。
ازىلدەستىر- ازىلدەس-的使动态。
ازىلدەۋ ازىلدە-的不定式。
ازىلدەش〈形〉,的话笑说欢喜,的笑玩开爱

。的谐诙,的稽滑

ئازىل-كۆلكى 〈名〉谑谐,言戏,笑玩,话笑。

ئازىل-قالجاق 〈名〉语趣,话趣,笑说,笑玩。

ئازىلقوي 〈形〉滑稽,的话笑说爱,的笑玩开爱。的谐诙,的稽

ئازىلقويلىق ئازىلقوي 的词名象抽的。

ئازىل-مازاق 〈名〉讽讥,笑取,言戏。

ئازىل-ويىن 〈名〉耍玩,戏游,戏嬉。

ازىلشەك 见 ئازىلقوي.

ئازىلشىل 〈形〉滑稽:的话笑说爱,的笑玩开爱。的谐诙,的稽

ازىلشىلدىك ئازىلشىل 的词名象抽的。

ئازىر I 〈形〉①就备准,的好备预,的好备准 ئازىر بولۇ كەرەك 随时准备好/的绪:قاشان دا 允,的意同 ② 牲牺愿情 ئازىر بولۇغا قۇربان 的愿情,的意愿,的诺:مەن ساعان كومەك بەرۇگە ئازىر وتىرمىن. 我帮助你时随意愿。/好备预有没也么什 ھشتەمە دە ئازىر بولعان جوق 的成现,的成做,的好做已 ③ تاماق ئازىر بولدى. 饭好做已了。▲ ئازىر استىك يەسى بولۇ 其享坐成。

ئازىر II 〈副〉时暂,在现:儿会一;上马;سەن ئازىر بار. 你现在就去。/ ول ئازىر كەلەدى. 他来就儿会一。

ازىرگە 〈副〉且暂,时临,时暂:ول ازىرگە تۇرا تۇرسىن. 他暂时就留在这儿吧。/ ازىرگە ايتپاي-اق قويايىق. 暂且不说。

ازىرگى 〈形〉的前当,的前目,的在现:ازىرگى جاعداي 势形的在现。

ازىرەيلى 见 ازىرەيىل.

ازىرەيىل 〈名〉伊拉兹阿[宗][阿]伊(教兰斯):命(。

ازىرەيىلدەي 〈形〉似王阎象,的官判和样一索其由时死人,宜事亡死司专,一之使天大四。的怖可,的恶凶;的

ازىرەت 见 قازىرەت.

ازىرلە- 〈动〉备筹,备预,备准①:ساباق ازىرلەۋ 做课功备准②:作③饭 تاماق ازىرلەۋ 就造,养培,练教,养教:ئتىل ماماندارىن ازىرلەۋ 购采,置采,办备④家专学言语就造:

قۇرىلىس ماتەريالدارىن ازىرلەۋ 采料材筑建购。

ازىرلەن- ① ازىرلە- 的备预,好备准②态动被。

ازىرلەنۋ 备准:好备筹;备准好作,好动备准们咱. جۇرۇگە ازىرلەنەيىك /考应去好。吧身

ازىرلەندىر- ازىرلەن-的态动使。

ازىرلەنۋ ازىرلەن- 的式定不。

ازىرلەنىكىرە- 地当适,备准的定一作〈动〉:些一备预,备筹。

ازىرلەنىكىرەۋ ازىرلەنىكىرە- 的式定不。

ازىرلەس- ازىرلە- 的态互交。

ازىرلەت- ازىرلە- 的态动使。

ازىرلەۋ ازىرلە- 的式定不。

ازىرلىك 〈名〉:办备;备筹,备预,备准:قىستىق ازىرلىك 冬过的备准/ ازىرلىك جيىنى 会备筹/ ەگىس ازىرلىگى 耕备。

ازىرلىكسىز 〈形〉没,的备预有没,的备准无:ازىرلىكسىز اشىلعان جيىن 有没的好备筹有:议会的备准。

ازىرشە 〈副〉:下眼,前眼,时临,时暂:بۇل جۇمىستى ازىرشە قويا تۇرۇ كەرەك. 这暂作工项时放一放。/ ازىرشە قيىنشىلىق جوق 有没下眼什么困难。

ازىرىنە 见 ازىرگە.

ازىرىنشە 见 ازىرشە.

ئاي 〈叹〉①(呼招示表):喂,嗨:ئاي، انداعى جەردە كىم بار؟ 呀儿那在谁,喂?②(告警示表)哎,唉,嗨:ئاي، ابايلاعايسىڭ، شاعىپ الىپ جۇرمە. 呀破打别儿点心当,唉!③(息叹示表)呀哎,哎,唉:ئاي، ۋاقىت بەكەر ئوتىپ كەتتى عوي. 时光流逝地白白间时,唉。▲ ئاي دەر اجە، قوي دەر قوجا جوق 有没的前当,的前目,的在现:ازىرگى جاعداي 势形的在现。

ايلاي ئاي〈形〉:的丽美,的亮漂,的看好[口]:قىز بولىپتى 娘姑的亮漂成长。

ايبات ئايبات〈形〉人动,的听好;的亮漂,的看好①:داۋسى ايبات 音声好听的:对,行,好②:ايبات، وتىر ورنىڭا. 下坐请,好。

ايبانتا- ئايبانتا〈动〉:亮漂成弄,看好使:شىنىلاردى

ئايباتتاپ جۇپ قوي 好洗碗把。
ئايباتتال- ئايباتتا- 态动被的。
ئايباتتات- ئايباتتا- 态动使的。
ئايباتتاۋ ئايباتتا- 式定不的。
ايبەتتە- 见 ئايباتتا-。
ايبەتتەۋ ايبەتتە- 式定不的。
ايگى 易而显;的遗无露暴,的知周所众〈形〉 ايگى بولۇ 暴露,揭露,显公;布:ەلدىك 的见▲ ايگى بولۇ 暴露,揭露,张声,扬宣〈动〉 秘的人别把能不 ايگىلەۋگە بولمايدى. 去出所宣蜜。
ايگىلەن- ① ايگىلە- 的被动态②暴露,揭露,去出扬声,去出扬宣。
ايگىلەنۋ ايگىلەن- 式定不的。
ايگىلەۋ ايگىلە- 式定不的。
ايگىلى〈形〉①公开的,显明的,知周所众的,朗明的:جۇرتقا ايگىلى ئس 谁都知道的事/ بارعان ساين ايگىلى بولىپ كەلەدى 越来越朗明,的名有,的外在声名,的名驰,的名著②化的名知:ايگىلى ادام 知名人士/ ايگىلى جازۇشى 家作名著/ ايگىلى ئارتيس 演员名著▲ الەمگە ايگىلى 知周所众,世于名闻▲ التى الاشقا ايگىلى 的名大鼎鼎,的名有赫赫,的名著▲ اتى ايگىلى 的名了出;的名著,的名有。
ايدىك 〈形〉 مىنالاردىك 的实壮;的大高,的大:ئىتارى ئبزدىك انتارىمىزدان ايدىك ەكەن. 们他大高得显马的们我比马的。
ئايدىم: ايدىمگە كەلمەدى 很,夫功的儿会一 **ئايدىمگە كەلمەي** 了来,快很 **كوپ ەل جيىلدى** 快:**人多很**。
ايەي 〈形〉[口]的丽美,的亮漂,的看好。
ايەل 〈名〉[阿]①性女,人女,女妇:بۇل ارا- نىڭ ادامدارى ەركىن، اسپانى اشىق، سونىمەن بىرگە ايەلدەرى سۇلۇ اتانعان جەر. 是们人里这在以是们女妇且并,的朗明是空天,的在自由自②的称著丽秀。的性女,的女③。子妻的我是这:ايەلىم. بۇل مەنىڭ ايەل 子孩女/ ايەل قۇمارلىق 的色好▲ بەدەۋ ايەل 和),婆老娶,妻娶的孕怀有没▲人女的 ايەل الۋ 婚结(性女个一某 ايەل زاتى) 泛性女指▲ ايەل باسىمەن 作人女为 妍(意之低贬有)▲ ايەلدەردىڭ نامىسىنا تيۋ 乳子男[理生]▲ ايەل ەمشەكتى ەركەك 强,淫▲女妇,人女,性女 ايەل زاتى 育发房▲ ايەل قىزىتەكەلىگى [理生]象现性男▲ ايەل جەردەن شىققان جوق، و دا ەركەكتىڭ بالاسى. ەرلەر كوكتەن تۇسكەن جوق، ايەل ونىڭ اناسى. 【谚】后的人男是她,的来出里缝头石从是不人女的人女是他,的来下降上天从是不人男。代。代后
ايەلدى :的子妻有,的婚了结(子男指)〈形〉 结他 ونىڭ ايەلدى بولعانىنا نەشە جىل بولدى. 了年几好有已婚。
ايەلدىك :的人女,的子女,的女妇①〈形〉 ايەلدىك ەرەكشەلىك/ 点特女妇 ايەلدىك قاسيەت 质气的人女,质性的人女②性特的有应人女。见之人女③。
ايەل-ەركەك 性男和性女,女男〈名〉。
ايەلجاندى 好;的婆老欢喜;的人女欢喜〈形〉。的色。
ايەلسىز 没,的人女有没,的女妇有没①〈形〉 没,的子妻有没,的婚结未(子男)②的性女有 ئومىرىن ايەلسىز وتكىزدى (他)一:的婆老有。婚结有没生。
ايەلسىزدىك ① ايەلسىز 有没②词名象抽的。活生的室妻有没,活生的子妻
ايەلسىن- :性女得觉,人女为认〈动〉 ايەلسىنبەي كوزگە ىلمەۋ 起不看而人女为认。
ايەلسىنۋ ايەلسىن- 式定不的。
ايەلسىرە- 婚结想,人女想〈动〉。
ايەلسىرەۋ ايەلسىرە- 式定不的。
ايەلشىل 话说性女替欢喜,的人女欢喜〈形〉 的平不包打人女为,的。
ايەلشىلدىك 人女,的子女,的女妇①[口]〈名〉。见之人女,点特性女②的
ايەنكەس 自重保于过,的己自惜爱于过〈形〉。的重怕轻拈;的己
ايەنكەستىك 词名象抽的 ايەنكەس。
ايەت 见 ايات.
ايزىك 戏游拐玩[俄]〈名〉。

ايكەل Ⅰ盖井石〈名〉。

ايكەل Ⅱ叅叅〈名〉。

ايكەل Ⅲ饰胸〈名〉。

اينەك〈名〉[波]〈①玻璃，片璃玻；璃玻：板璃玻，片璃玻；璃玻①[波]〈名〉：板璃玻，片璃玻；璃玻
ورگانيكالىق اينەك 有机玻璃/ اينەك ورناتۋ 安上
玻璃②[口]眼镜▲كوز اينەك 眼镜。

اينەكسىز〈形〉的璃玻安有没，的璃玻有没〈形〉：的璃玻安有没，的璃玻有没：
اينەكسىز تەرەزە 没有安的璃玻窗户。

اينەكتە-〈动〉璃玻镶装，璃玻装安〈动〉：璃玻镶装，璃玻装安：
好璃玻上安框像给您请 بەرىڭىزشى. اينەكتەپ 吗。

اينەكتەي〈形〉的明透；的状璃玻，的璃玻象〈形〉。

اينەكتەل- اينەكتە- 的被动态。

اينەكتەت- اينەكتە- 的使动态。

اينەكتەۋ اينەكتە- 的不定式。

اينەكتى〈形〉的璃玻上安，的璃玻有〈形〉。

اينەكشە〈名〉窗璃玻块小；璃玻块小〈名〉。

اينەكشى〈名〉玻璃，匠璃玻，工璃玻拉，工璃玻的工人。

اينەكشىلىك〈名〉玻璃，产生璃玻，业璃玻，业工加璃玻，业造制璃玻。

ءايت Ⅰ叹吆对〈叹〉▲ ءايت دەۋ 声喝吆的畜牲喝吆 ءشۇ ءايت، ▲话句一说，声一说；声一喝
吆 ءايت دەۋ 声喝吆的口牲。

ءايت-ءبۇيت: ءايت-ءبۇيت دەگەنشە 间眼转，一瞬间，一那刹：ءايت-ءبۇيت دەگەنشە بارىپ
كەلەسىڭ. 来回能就夫功儿会一。

ءايت-〈动〉[口]办样那就，做么那就：ايتسەڭ، ايتەيىك دەدى ول. 吧样那就那说他。

ايتەۋىر〈助〉①而然，过不，是还，之总：ايتەۋىر
ايتقانىڭىزدى ۇمىتپاڭىز. 言诺的你了忘别之总②正反，样么怎管不，何如论无：ايتەۋىر الىپ
كەلسەڭ بولعانى 了行就来回拿你正反。

ايتكەنمەن〈助〉是还，过不：ايتكەنمەن ونىڭ
ءسوزى وربندى. 理道有话的他过不。

ايتپەگەندە〈助〉然不要，然不，则否：ايتپەگەندە
مىندەت وربندالماۋشى ەدى. 成不完务任则否。

ايتپەسە〈助〉然不要，然不，则否：ايتپەسە مەن
بارايىن. 吧去我然不要。

ايتسە: ايتسە دە ①也此如便既，是还，过不

……：كورۋگە كورىنەدى، ايتسە دە انىق ەمەس.
，底到，竟究②。楚清不过不，见得看能是看
我：竟毕 ايتسە دە بۇل ادامدى قايدان كوردىم؟ 我
究竟 人个这过见里哪在？

ءاي-ءتۇي: ءاي-تۇيگە قاراماۋ (ءاي-ءتۇي جوق) 不声一，一十二七三管不，顾不管不
：吭 ءاي-تۇيگە قاراماي مىلتىقتى الىپ كەتتى.
了走拿枪把吭不声一(他)。

ءايت-ءۇيت: ءايت-ءۇيت دەگەنشە 很快，转眼间：
天夏间眼转 ءايت-ءۇيت دەگەنشە جاز دا كەلدى
了到也。

ءايتپ-ءبۇيتپ-〈动〉就将，合凌，法设方想：
过着合凌 ءايتپ-ءبۇيتپ ءبىر جىلدى وتكىزدى
年一了。

ءايتپ-ءبۇيتۋ ءايتپ-ءبۇيتپ- 的不定式。

ءاي-ءشاي: ءاي-ءشايعا قاراماستان 招听不
▲一十二七三管不，告劝听不，呼 ءاي-ءشاي
：闹吵、嘴吵、吵争 ەكەۋى ەجەلدەن ءاي-ءشاي دەسۋ
争有没就来从俩们他 دەسپەگەن. 过吵。▲ ءاي-ءشاي دەۋ 醒提，醒提：照关；呼招
(照关)醒提你请候时到 كەزدە ءاي-ءشاي دەپ قوي.
下…。

اك Ⅰ〈名〉[波]灰石、灰白：灰石[波]〈名〉：灰白、灰石
كۇيدىرىلگەن اك 熟/灰石生。

اك Ⅱ(的牛赶)[口]〈叹〉声喝吆。

اكبار: اللا اكبار [宗]福祝，好祝。

اكە Ⅰ〈名〉①爸爸、亲父：爸爸、亲父①〈名〉Ⅰ
，性雄(的物动)②。亲父的他像真他 تارتقان.
某)[转]③(羊公)羊种 اكەسى 公：قوزىلاردىڭ
王(之物)：قۇرداقتىڭ اكەسىن تۇيە سويعاندا
的驼骆宰在有只餐肉的盛丰[谚] كورەرسىڭ.
④。(王之肉炒有会驼骆杀宰)到吃能才候时
(义意等慌惊，异惊，昵亲示表)[转]：مىنانى
我给能个这，子孩好？ اكەم، بەرەسىڭ بە
这，呀哎/？吗下一读 اكەم-اۋ، مىناسى نەسى؟
喜，(话的)热亲示表 اكە دەسە ▲？事回么怎是
寸得 اكەمنىڭ شوتى اسا-اسا تىەدى 欢(话的)▲
▲么什你欠 اكەڭىنىڭ قۇنى بارما ▲尺进
模一亲父和得长 اكەسىنىڭ اۇزىنان تۇسكەندەي
▲伤悲常非 اكەسى ولگەندەي بولۋ ▲样一

色起有很得干，劲带得干 اكەسىن تانىتا بىتەۋ ▲اكەسى ولگەندى دە ەستىرتەدى该不，讲要的讲该不 爹干，爸爸干 اكە وكىل اكە ▲瞒隐能不的瞒隐该 ▲ دۇلەيگە سالەم بەرسەڭ «اكەڭنىڭ باسى» دەيدى [谚]趣没讨自道交打人蠢和 ▲。 جاقسى اكەنىڭ ارۋاعى جامان ۇلدى قىرىق جىل اسرايدى. 【谚】后裕前光。

اكە-ەكە 孩好（语昵亲的辈晚对辈长）〈名〉 子 ▲ اكە-ەكە دەۋ ▲ ①恳②热亲示表，欢喜 。求请，求实，求

اكەجان ，爸爸好（称昵的亲父对）①〈名〉。子孩好，的爱亲（意之求请示表）②爸爸亲

اكەي 。爸爸亲，爸爸好（称昵的亲父对）〈名〉

اكەي-ۇكەي 的切密，的密亲，的近亲〈形〉：ول 家尔木铁和她 تەمىردىڭ ۇيىمەن اكەي-ۇكەي. 。切密很系关的

اكەكە 。亲父好，爸爸好（称尊的亲父对）〈名〉

اكە-كوكە 好（语昵亲的辈晚对辈长）①〈名〉贝宝，子孩：ول سەنىڭ اكە-كوكە دەگەنىڭدى ءتۇسىنىپ جاتقان جوق. 他欢喜在你懂不他 。②〈动〉你求求（语求恳的人别对）：اكە-كوكە دەسەڭ دە بەرمەيدى. 。的你给会不也他，他求你

اكە-كوكەلە 。求央，求恳，求请〈动〉

اكە-كوكەلەۋ 。式定不的 اكە-كوكەلە-

اكەل- 〈动〉①带携，回取，来带，来拿：سۋ اكەلۋ/水打 ول نە اكەلىپتى؟么什来拿他？/ 出使，现浮使，想回 ②福幸来带 باقىت اكەلۋ 现：تار تابىتتاعى اجەسىن كوز الدىنا اكەلدى. 他，成造，到得使③。母祖的里柩灵在躺忆回在 到遭使，致招：اپات اكەلۋ 祸大致招 پايدا اكەلۋ 。润利有使

اكەلگىز- 。态动使的 اكەل-

اكەلدىر- 。态动使的 اكەل-

اكەلە- 〈动〉爸爸叫，亲父叫：بالاڭ بولىپ 孩了有 اكەلەپ مونىڭا ورالسا نەتكەن جاقسى! ！啊好多该子脖你搂边一爸爸叫边…，子

اكەلەس- 。态互交的 اكەلە-

اكەلەت- 。态动使的 اكەلە-

اكەلەۋ 。式定不的 اكەلە-

اكەلت- 。态动使的

اكەلۋ 。式定不的 اكەل-

اكەلۋلى ，的好备准；的来回带，的来过拿〈形〉（成现）好备准火柴 وتىن اكەلۋلى 。的成现的：

اكەلى 的在健亲父，的亲父有〈形〉：

اكەلى-بالالى 。碰敢不子孩的亲父有对 بالاعا تيىسە المايدى 俩子父们他有只 عانا 的子父〈形〉：اكەلى-بالالى ەكەۋى 。

اكەلىك 的亲父①〈形〉：اكەلىك قارىزدى وتەۋ 身的亲父 ② 。任责的亲父到尽该应 كەرەك. 该应（你）：اكەلىگىڭدى مويىندالۋىڭ كەرەك. 分 。分身亲父的己自认承

اكەلىن- 。态动被的 اكەل-

اكەلىس- 。态互交的 اكەل-

اكەسىز 亲父，的世去亲父，的亲父有没〈形〉：اكەسىز جەتىم بالا 。儿孤的亲父有没的去故

اكەسىزدىك 。词名象抽的 اكەسىز

اكەت 〈动〉①去领，走带，去拿：سەن بالالاردى ۇيگە اكەت. 引，去引②。去家回领们子孩把你 قيال ونىڭ ويىن السقا اكەتىپ وتىر. 到，到带：/。了去来未的远遥到引他把想幻 تولقىن اعاشتى تەڭىزگە اكەتتى. 海到冲头木把浪波 ءۇرى سيىردى تۇندە اكەتىپتى. ▲。了去里 ءۇلىپ اكەتۋ ①②断打，去过接③去过抢下一冲快很 。走带，走

اكەتاي 爸亲，爸爸好（称昵的亲父对）①〈名〉。子孩乖，子孩好（称昵的孩小对）②爸

اكەتاي-كوكەتاي ：意之求恳示表〈名〉：اكەتاي-كوكەتاي دەپ ەكى كۇنگە ارەڭ رۇقسات الدىم. 假天两了请才易容不好天半了求恳我。

اكەتتىر- 。态动使的 اكەت-

اكەتۋ 。式定不的 اكەت-

اكەتىل- 。态动被的 اكەت-

اكەتىس- 。态互交的 اكەت-

اكە-ۇكە 。意之热亲示表和求恳〈名〉

اكەشە 。地样一亲父象，地般亲父〈副〉

اكە-شەشە 亲双，娘爹，母父〈名〉：اكە-شەشەسى ولگەندەي تۇلان تۇتقۇ如 妣考丧 سەن اكە-شەشەڭ-نىڭ الدىندا نە دەمەكشىسىڭ؟ 说前面母父在你

？呀么什
اكه-شەشەدەي 〈形〉的般母父，的样一母父和：的般母父，的样一母父和
ەوز اكه-شەشەڭدەي قايدان بولسن 哪能比得上
。母父的己自
اكه-شەشەلىك 〈形〉：的亲双，的母父
اكه-شەشەلىك بورش 父母的责任。
اكەشىم 〈名〉①爸爸的爱亲(称昵的亲父对)
②贝宝，子孩好(称昵的辈小对)。
اككى 〈形〉：的端多计诡，的猾狡，的猾巨奸老
اككى بولۇ 变得老奸巨猾。
اككىلەن- 〈动〉多计诡得变，猾巨奸老得变
。头猾老得变，端
اككىلەنۇ اككىلەن- 的不定式。
اككىلىك اككى 的名象抽词。
اكپە 〈名〉①[土]姐大 ②姐姐。
اكپەلى-ەسىڭلىلى 〈形〉：的妹姊，的妹姐。
اكپىش 〈名〉担扁：اكپىشپەن كوتەرۇ 用担扁担挑。
اكتە- 〈动〉刷粉，刷粉灰石用：ولار ۇيلەرىن اكتەپ بەپتى. 他们把房子完了刷粉。
اكتەل- اكتە- 的被动态。
اكتەس- اكتە- 的互交态。
اكتەت- اكتە- 的使动态。
اكتەۇ اكتە- 的不定式。
اكتەۇلى 〈形〉：的完刷粉，的好刷粉
اكتەۇشى 〈名〉匠刷粉。
اكتينولىت 〈名〉石起阳〔矿〕。
اكىم 〈名〉①长县当管理，者配支，者治统
②长县当管理，者配支，者治统为成。权掌，者治统
▲ اكىم بولۇ 长长县
اكىمدىك 〈名〉①配支，理管，治统
②(权职)位地的。
اكىميات 〈名〉：权政/قىزىل اكىميات 红色政权
كەرتارتپا اكىميات 反动政权。
اكىمسۇ اكىمسى- 的不定式。
اكىمسى- 〈动〉：势权使行；腔官打，子架官摆
وتىرعاندارعا ونىڭ اكىمسىگەنى ۇنامادى. 在的坐，子架官的他厌讨常非都人。
اكىمسىت- اكىمسى- 的使动态。
اكىمشىلدەن- 〈动〉：理管，配支，治统。
اكىمشىلدەنۇ اكىمشىلدەن- 的不定式。

长县着学；…… 者治统效仿〈动〉
اكىمشىله- ……：بۇل ارانى ول وزىنشە اكىمشىلەپ باسقارماقشى بولىپ ەدى. 他想经曾学着长县管
。区地个这理
اكىمشىلەۇ اكىمشىله- 的不定式。
اكىمشىلىك 〈名〉：职权政，政行，政文：
اكىمشىلىك ورىندارى/位单政行 اكىمشىلىك ەمانساپتىلارى/官文 اكىمشىلىك رايونى 区政行。
اكىرەڭ 〈名〉责指；吓恐；眼瞪子胡吹
اكىرەڭدە- 〈动〉色声，眼瞪子胡吹，脚划手指
。厉俱
اكىرەڭدەس- اكىرەڭدە- 的互交态。
اكىرەڭدەت- اكىرەڭدە- 的使动态。
اكىرەڭدەۇ اكىرەڭدە- 的不定式。
ەال 〈名〉：劲，力体，量力，气力：بويدا ەال جوق، شارشاپ تۇرادى 浑身无力，感到疲倦
▲ەال 无能为力，不能制控，不了不服治
▲ەال 老衰，气力有没
▲ەال كەتۇ 锐蓄精养
جيۇ 倒摔(方对把能时跤摔)，到达量力
ەالى جەتۇ 自不，力量不自
▲ەالىن بىلمەگەن الەك 蚍，量
▲ەال ۇستىندە 危垂
▲ەال 树撼蜉
الۋان-الۋان جۇيرىك بار، الىنە قاراي شابادى. 【谚】繁马骏
▲ەال。(能其显各，海过仙八)聘驰力量，多
كەرەك، ايبار كەرەك، ەالسىز ايبار نە كەرەك.
。风威有哪力势有没，风威要力势有【谚】
الايكۇمۇسسالام 〈动〉好您祝义名的拉安以
？吗好己自您
ەال-اۇقات 〈名〉：况状济经，平水活生，活生
ازاتتىقتان كەيىن ەلدىڭ ەال-اۇقاتى جاقساردى.
。了高提平水活生的民人后放解
ەال-اۇقاتتى 〈形〉：的裕充，的有富，的裕富
ەال-اۇقاتتى ەۇي 庭家的裕富。
ەال-احۋال 〈名〉境处，况状，况情。
البەتتە 〈副〉：题问有没，说用不，然自，然当
سەن مۇزىكاعا قىزىعاسىڭ با؟ -البەتتە قىزىعامىن.
！欢喜然当？吗乐音欢喜你
ەالبۇرشاق 〈名〉脂骨补〔植〕。
الگى 〈代〉①就，个那才刚，个那是就，个那
个那才刚：种那是الگى ادامنىڭ اتى كىم ەدى؟
，子口 那(子妻指夫丈)②？字名么什叫人

人内 。

الگنده 〈副〉不久以前，刚刚，才刚：ول الگنده عانا كەلىپ كەتتى. 他刚刚过来了。

الگندەي 〈形〉才刚和…的样子，那样的：الگندەي ئەتۇرى جوق پا ەكەن؟ 那种的样子有没有？

الگننده 〈副〉不久以前，刚刚，才刚：الگننده بىرەۋ كەلدى مە؟ 刚才有人来了？

الده 〈助〉①：是，是或，或者，或：ول سەنمۇ الده تانىسىڭ، الده دوسىڭ. 他是或你熟人，

ول سەن ونى تانىمايتىن شىعارسىڭ. 他认不出你或许也。

②能，可，许：الده 友朋的你是或

الدەبىر 〈代〉某，某个，某种：الدەبىر الىستاعى ەلەس سەكىلدى 好像某种幻觉一样。

الدەبىرەۋ 〈代〉某人，某人：الدەبىرەۋ ەسىك قاققانداي بولدى. 好象有人敲门。

الدەكىم 〈代〉某人，某个人：الدەكىم باسىن قىلتيتتى. 有人探出脑袋。▲ الدەكىم بولۇ 有人自高自大，神气十足。

الدەقايدا Ⅰ 〈代〉某处，何处，某处：الدەقايدا بىرەۋدىڭ ىشكىرسىعان داۋىسى ەستىلەدى. 好象在不知何处有人的声音。

الدەقايدا Ⅱ 〈副〉更加，益发，地：حالىق تۇرمىسى الدەقايدا جاقسارادى. 人民生活越来越好。

الدەقايدان 〈副〉从某处，从何处，从哪里：كەنەت ئبىر الدەقايدان كەلگەن وق بۇزاۋعا ئتيدى. 突然一支流弹从不知哪儿飞来打中了牛。

الدەقالاي 〈副〉①不为什么，不知何故，不料，然而：ئشكىمەلەسىپ وتىرىپ، الدەقالاي قىز ەكەنى. 谈着谈着，不知为什么姑娘时而正经，时而调皮。

②"人的幸福不幸福是自己的事"：ارتى الدەقالاي بولار ەكەن 如果后悔的话，也是自己的事。

الدەقانداي 〈代〉哪，何种，何如，怎么样：وعان بۇلاردىڭ مۇنان كەيىنگى كونەلتۇعى الدەقانداي بولادى دەگەن وي كەلە بەردى. 他们这些人今后的日子过得如何，令人深思。▲ الدەقانداي بولۇ 神气十足，来头不小，大自高自大。

الدەقاشان 〈副〉时候，时，已经，早已：مىندەت الدەقاشان ورىندالدى. 任务早已完成了。

الدەقاشانعى 〈形〉已早……的，的前以久很：مناۋىڭ الدەقاشانعى حابار. 你的消息很早以前就传闻了。

الدەن Ⅰ 〈始开〉从，从此，在现（副）：الدەن قاتىن الامىن دەگەنىڭ ەرتەرەك قوي. 你就早点把这个老婆娶进来，现在时间太晚了。▲ الدەن ۇاقىتتا ۇيقىسىن ارەڭ اشتى. 点一了早会儿：ول الدەن ۇاقىتتا ۇيقىسىن ارەڭ اشتى. 他今天早晨从梦中醒来才过了好久。

الدەن- Ⅱ 〈动〉①强壮，元气复恢，力体复恢：ناۋقاستان جازىلىپ الدەنىپ قالدىم. 我的病好了，体力正在恢复。②变强，裕富得起来：اسكەري كۇشى الدەنىپ كەلەدى. 军事上越来越强大。

الدەندىر- 〈动〉使……强壮，使……复恢：الدەن- Ⅱ 的使动态。

الدەنە 〈代〉什么，什么事，某事，某物：ونىڭ الدەنە ەستىپ كەلگەنىن كىم ئبىلسىن. 谁知道他听到了什么。

الدەنەگە 〈副〉为什么，为何，为某事：الدەنەگە اشۇلاندى ەكەن 不知为何他发脾气。

الدەنەندەي 〈代〉何，何种，哪种：الدەنەندەي ۇاقيعا بولارىن كىم بىلەدى. 谁知道实情是什么。

الدەنەشە 〈代〉什么样，何如，怎么，怎样，若干，几，几个，几次：ئبىر اۇىز ئسوزدى الدەنەشە رەت قايتالادى 一再拒绝，说了几句好话。

الدەنۇ 〈动〉使……强壮，使……复恢：الدەن- Ⅱ 的式定不。

الدەنىس- 〈动〉互相变强，互相复恢：الدەن- Ⅱ 的态互交。

الدەنىڭكىرە- 〈动〉①变强，复恢有力体；②变大强，大变，变得裕富有些：الدەنىڭكىرەۋ 变强，复恢有力体些一点；变大强，大变，变得裕富有些一点。

الدەنىڭكىرەۋ 式定不的 الدەنىڭكىرە-。

ئالدي 〈名〉歌曲，曲调，摇篮曲（哄孩子睡觉的时候），催眠曲（的时候）。

الديله- 〈动〉唱歌哄孩子睡觉（入睡）。

الديلەس- 互相唱歌哄孩子睡觉 الديله- 的态互交。

الديلەت- 使……唱歌哄孩子睡觉 الديله- 的态动使。

الديلەۋ 式定不的 الديله-。

ئەلدي-ئەلدي 宝宝小，乖乖小〈叹〉。

ئەلدى 的大劲，的大气力，的力有 ①〈形〉：的大劲，的大气力，的力有 ①〈形〉 ئەلدى بولساڭ انادان جىعىلاسىڭ با؟ 的大儿劲你？吗倒摔你把能他话足富，的裕富〔转〕② ？吗倒摔你把能他话 ئەلدى ئادام ئىسپ ▲ 国强 ئەل ئەلدى：的盛强，的摔士力大【谚】。 تا جىعادى، شالىپ تا جىعادى.

力之灰吹费不交。

ئەلدىلەن- ①〈动〉来起壮强，气力有得变 ②〈转〉来起盛强，裕富得变。

ئەلدىلەنۇ ئەلدىلەن- 式定不的。

ئەلدىلەۋ 的气力有较，的大较劲〈形〉。

ئەلدىلىك ئەلدى 词名象抽的。

ئەلدىرەك〔转〕②的气力有较，的大较劲①〈形〉。

ئەلدى：ئەلدي بولۇ 的大强较比；的裕富较比事万祝，愿如你祝；此如愿但。

ئەلك 意如▲ ئەلدي ئەكەن 思意有真，棒真，好真。

痛；乱忙，事的忙烦，事烦麻 [阿]〈名〉 ئەلك /务家的忙烦 ئۆي ئەلگى：事的心操，苦 ئەسزدى ئەلككە ئتۆسىرىپ قويدىم، كەشىرىم ئتىڭىز. 我 /。谅原请，烦麻了添您给 ئەلك تاپۇ ▲ 乱捣，事闹，烦麻找 ئەلك سالۇ ▲烦麻找自蜉蚍，量自不，力量不自 ئەلك ئەلىن بىلمەگەن 树撼。

ئەلكەدەي：ئەلكەدەي جالانۇ 阵严，掌擦拳摩以待。

ئەلكەي-تالەكەي，章无乱杂，的糟八七乱〈形〉 ئەلكەي-تالەكەيىن شىعارۇ 得搞的涂糊塌一的：糟八七乱。

ئەلكەندەي 见 ئەلكەدەي.

ئەلكتە- 苦使，难磨，磨折，乱捣，烦麻找〈动〉。恼

ئەلكتەن- ① ئەلكتە- 受，磨折受 ② 态身反的。苦痛受，累受苦

ئەلكتەندىر- ئەلكتەن- 态动使的。

ئەلكتەنۇ ئەلكتەن- 式定不的。

ئەلكتەۋ ئەلكتە- 式定不的。

ئەلك-شالەك：ئەلك-شالەگىن شىعارۇ 得…搅糟八七乱得搞，涂糊塌。

ئەلەم〈名〉：世今，道世下天，界世；宙宇 ئەلەمنىڭ پايدا بولۇۋى 宇宙的源起/ ئەلەم كەڭىستە-

遍走 گى 宙宇空间/ بۇكىل ئەلەمدى ارالاپ شىعۇ 全世界/ ئەلەمگە ۋەشۇ 行飞宙宇/ ئەلەم ئىلمىي 宇学宙▲球全，宙宇个整 ايداي ئەلەم 国王由自〔哲〕▲ كوك ئەلەم 空太，空天，空太，空天 ئەلەمى〔哲〕▲国王由自 ئەلەم كەمەسى 穹苍▲船飞宙宇 ئەلەم وربيتاسى ▲箭火宙宇 ئەلەم راكاتاسى ▲道轨宙宇〔天〕行航宙宇，员行飞宙宇，员航宙宇 ئەلەم ۋشقىشى 员▲ اي جارىعى ئەلەمگە، شام جارىعى تۇبىنە.【谚】。限有光灯，限无光有

ئەلەم 布的扎上头坟人圣 ①[宗][阿]〈名〉Ⅱ ③。条布的上拉布冬或马骏在系 ②（条）块。块布弄朝（的系上头给弄朝了为）[转]给）② 块布扎（上头坟人圣）①〈动〉

ئەلەمدە- 。条布系（拉布冬或马骏

ئەلەمدەل- ئەلەمدە- 。态动被的

ئەلەمدەۋ ئەلەمدە- 。式定不的

ئەلەمدىك ئەلەمدىك جىلد-：的界世，的宙宇〈形〉 ئەلەمدىك ساۋلە 宇）线射宙宇/ ئەلەمدىك توزاڭ 宙）线/ ئەلەمدىك 埃尘宙宇。

ئەلەمەت 的般迹奇，的常异，的异奇①〈形〉：的般迹奇，的常异，的异奇①〈形〉 ئەلەمەت ۋلكەن ساندىق 可，迹奇 ② 箱本的大特 ئەندەي ئەلەمەت：象现的议思可不，情事的异惊 بولار ەكەن 会 ئەندەي ئەلەمەت。迹奇的样么什生发会。

ئەلەمش 见 ئەلەمش.

ئەلەم-جالەم 大，的样各色各，的绿绿花花〈形〉：的绿大红 ئەلەم-جالەم كىينگەن قىز-جىگىتتەر 红：的绿大红 ئەلەم-جالەم 女绿男。

ئەلەم-تاپىراق 见 ئەلەم-تاپىرىق.

ئەلەم-تاپىرىق，的章无乱杂，的糟八七乱〈形〉：的腾腾乱，的纷纷乱 ئۇيدىڭ ئىشى ئەلەم-تاپىرىق بولىپتى. 的糟八七乱里屋。

ئەلەمش 为）②璜装；彩花，样花，纹花①〈名〉。物附缝，条镶，带条（的面上服衣在镶而观美 ئەلەمش-قۇلامش 纷缤彩五，的色六颜五〈形〉。的彩色种各，的色十光五，的

ئەلەمشتە- 来起璜装，饰装，化美使〈动〉：地大化美 جەردى ئەلەمشتەۋ。

ئەلەمشتەڭكىرە- ，饰装所有，些一看好使〈动〉。点一看好得璜装

ئەلەمشتەڭكىرەۋ ئەلەمشتەڭكىرە- 。式定不的

الەمىشتەس- الەمىشتە- 态互交的 。
الەمىشتەت- الەمىشتە-的态动使 。
الەمىشتەۋ الەمىشتە- 的式定不 。
الەمىشتى 〈形〉有花纹的，有彩纹，有缝条的。
الەڭكىدەي 见 الەكەدەي.
الەت 〈名〉① 时候，时节 ② 样子；状态，状况，情况，光景 ▲ ئاخىر الەتىندە 间时晚傍，昏黄时候 。
الەۋەتتى 见 الۋەتتى.
الەۋمەت 〈名〉[阿]①人们，人众，大众，群众：الەۋمەت كورىپ وتىر، مىنە جاڭا زاڭ شىقتى. 群众开会，社会 ② 。律法的新了有在现楚清很得看公共：الەۋمەت قىزمەتىنە قاتىناساتىن قىزدار 参加工作的姑娘们 。
الەۋمەتتىك 〈形〉公共的，公共的，性社会的：الەۋمەتتىك قۇتقارۋ 救济社会/ الەۋمەتتىك قور 积金公/ الەۋمەتتىك يگىلىك 社会公益 。
الەۋمەتشىل 〈形〉社会爱热；的会爱热的众公 。
الەۋمەتشىلدىك 〈形〉社会的，公共的，性社会的众公 ，的 。
ال-جاي 〈名〉日子，生活，状况，情况：ولاردىڭ ال-جايى بۇرىنعىدان كوپ جاقسى. 他们的日子比以前好多了 。
الجاپقىش 见 الجاپقىش.
الجۇاز 〈形〉①弱软；瘦弱，细弱，单弱的：قاتىرا كىشكەنە كەزىندە الجۇاز بالا ەدى. 提哈不，囊窝〔转〕的不 ② 。子孩的弱瘦个是候小拉能无，用顶的：بۇرىن ول الجۇاز بولاتىن، قازىر قانداي ەكەن؟ 他们在现，废囊窝个是前以能无？ 样么怎道知不 ？
الجۇازدىق 名词。象抽的 الجۇاز 。
اليف 〈名〉[阿]“ا”母字伯拉阿音读的 。
ال-كۇش 〈名〉力势；量力，儿劲，气力 。
ال-قادارىنشا 〈副〉量尽，能可尽 。
القيسسا 〈插〉之言而总，之总，样这，是于 。
ال-قۇات 〈名〉力能；量力，气力 。
اللو 〈叹〉[口]〈语用话电打〉：喂，كىمسىڭ؟ 呀谁，喂 ？
المه-ال 〈副〉刻立，刻即，即立，上马 。
الميساق 〈名〉[阿]时代荒洪，日之地辟天开，日之世有 ▲ الميساقتان بەرى 来以世有，来以久很，来以古日 。
الپەنشەك 〈名〉[口]千秋：千秋打印 。
الپەت ①〈名〉貌相，表外，貌外，容面：الپەتىنە قاراعاندا ەلۋلەر شاماسسنداعى ادام سەكسىلدى. 看向，意图，意思②。人的右左岁十五是象好相长的他：الپەتى بۇل ارادان كەتەتىن ەمەس. 气口 ▲。里这开离想不是思意：سوز الپەتى جاڭادان كەلگەن باستىق سەكسىلدى. 导领的来新是象好气口的他听 。
الپەتتى 〈形〉象……与，的……和，的象相… 。的似……同如，的同相…
الپەش 〈名〉子孩好，贝宝 。
الپەشتە- 〈动〉①生娇，爱抚，爱宠，爱珍，护爱：كوزىنىڭ قاراشىعىنداي الپەشتەۋ 牧舐牛老，养惯，育培心精 ② 护爱样一珠眼护爱象：بۇل ونىڭ الپەشتەگەن جالعىز گۇلى. 理管心细 。花株一的育培心精他是这
الپەشتەن- الپەشتە- 态动被的 。
الپەشتەس- الپەشتە- 态互交的 。
الپەشتەت- الپەشتە- 态动使的 。
الپەشتەۋ الپەشتە- 式定不的 。
الپى 见 الپەت.
الپىنشەك 见 الپەنشەك.
السىز 〈形〉①力无气有，的弱软，的力无：سوزى السىز 话说无力，的康健不，的弱虚②力无：دەنساۋلىعى السىز ادام 体身的弱病，的弱孱，的弱微③人的康健不：شامنىڭ جاربەسى السىز. 灯光微弱④的势没钱：السىزدەر مۇنى ادىلەتسىز دەپ قارايدى. 行的正公不是这为认则们人的穷贫 。为
السىزدەن- 〈动〉①衰，弱虚得变，力无得变 ② 弱软得变，弱应无，力为能无，能无得变 。力能付
السىزدەندىر- السىزدەن- 态动使的 。
السىزدەنۋ السىزدەن- 式定不的 。
السىزدىك ① 〈名〉象抽的 السىز 软，力无 ② 词。力能付应无，力为能无②弱虚，弱

。称名节章的头开语此和
兰古的头开木哈力艾以念[宗]〈动〉**الحامدا-**
。节章经
الحامداۋ الحامدا- 。式定不的
。主真赞感，福拉安托[阿]〈名〉**الحامديللا**
。耐能，力能；量力，气力〈名〉**ال-شاما**
الى 〈副〉仍，尚，(还)时暂，(还)在现：ول
/。去出嫁有没还她 الى كۇيەۋگە تيگەن جوق.
ول الى بالا تاپقان جوق. ▲。子孩生有没还她
الى كۇنگە 在现到直，今至：ونىڭ ماسەلەسى
有没今至题问的他 الى كۇنگە شەشىلگەن جوق.
الى ده ▲。决解：有还，旧仍，然仍，待尚
ده بارۋعا بولادى 。去以可然仍
الىك: الىك الدىق 。好你愿，好你
الىنشە 〈副〉力努的己自尽，力能的己自凭，
尽可能的己自：الىنشە جاقسى وقىعان بولىپ جۇر.
。习学力努的大最在正他
الىپ 〈名〉"ا"母字个一第伯拉阿[阿]
识不目 الىپتى تاياق دەپ بىلمەۋ ▲。称名的
الىپتىڭ ارتىن باعۋ ▲墨点无胸；子瞎眼睁，丁
卦算 الىپ تۇستى ▲说再看看，看看着等
。种一的
الىپ-ءبي 〈名〉母字，表母字：ەڭ الدىمەن
الىپ-بيدەن باستاپ ۇيرەتەدى 一开始教就母字。
الىپپە 〈名〉①文语学小，本课字识
母字 ②识常[转]③表
الىپتەي 一母字个一第的母字伯拉阿和〈形〉
。的直笔长细，的样
الىپتەمە 。表母字〈名〉
الى-شىنار 〈名〉(的拜崇民农族克萨哈)
地土。尔那神里艾，神
ام 〈助〉[波]和，有还，时同：جيندا جازۋشىلار
قوعامىن قۇرۇدىڭ ماڭىزى ام سوعان بايلانىستى
ناقتى ماسەلەلەر تالقىلاندى. 了论讨上议会在
些一的关有此与和义意要重的会协家作立成
。题问体具
امالياتتان 〈名〉际实，践实：امالياتتان شىندىق
شىعادى 。知真出实践
امالياتتىق 〈形〉的际实，的践实：امالياتتىق
تاجىريبە 。验经践实

السىن-السىن 〈副〉三，纷纷，阵阵，常常，时不
/ 来常 السىن-السىن كەلە بەرەدى 次五番
السىن-السىن ەسىنە سالىپ قوي. 。要经提常他醒
السىن-السىن 〈副〉时不，地常经，地繁频
السىن-السىن：地次五番三，地三再，地
سىرتقا قارايدى 不 望僚外朝地时
السىرە- 〈动〉①无气有得变，尽力疲精，劳疲
/弱衰精神 نەرۋى السىرەۋ 弱衰渐逐，弱渐，力
جۇرەك السىرەۋ 力 ②竭衰：弱变，弱消，弱减
心 جەل ماناعىدان السىرەپ قالدى. 小才刚比风
了多得 السىرەگەن شام جارىقسىندا ەشتەڭە /。
清不看也么什下光灯的弱微在 楚
。
السىرەس- السىرە- 的交互态
السىرەت- ①السىرە- 的使动态 ②减，弱消
弱：تۇ باستا جاۋدى السىرەتۋگە كوڭىل ءبولۋ
كەرەك. 。人敌弱削意注该应就始开一
السىرەۋ السىرە- 。式定不的
السىرەتتىكتىكسىرە- 〈动〉对失丧使，弱消加更
。能无弱软加更使，力能付
السىرەتتىكتىكسىرەۋ السىرەتتىكتىكسىرە- 。式定不的
التامان 〈副〉让一过，儿会一呆，儿会一过：ول التا-
مان كەلسىن. 。来儿会一过他让
التەك-تالتەك 〈形〉跄跄踉踉，的晃晃摇摇
的：مىرقىنباي ايامعان التەك-تالتەك باسىپ ەسىك
اۋزىنا باردى. 。口门了到地跄跄踉踉依巴肯尔么
الۋەت 〈名〉儿劲，量力，气力：ونىڭ بويىندا
قانشا الۋەتى بار ەكەن؟ ？儿劲大多有竟究他
الۋەتسىز 〈形〉有没，的小量力，的气力有没
。的弱软；的儿劲
الۋەتسىزدەۋ 〈形〉的些小量力，的大不气力，
。的弱软些有
الۋەتسىزدىك الۋەتسىز 。词名象抽的
الۋەتتى 足十劲干，的力有强，的大气力〈形〉
。的
الۋەتتىلەۋ 点一大儿劲，的气力有点有〈形〉
。的些大量力，的
الۋەتتىلىك 。词名象抽的 الۋەتتى
الحام 语头开的节章每经兰古指[阿]〈名〉

ئامان 〈副〉[波]总是,常经,往往,常常:常常,往往,常经,是总 ئامان قايشىلىق تۇرمۇش تۇرادى 矛盾生发常经 。
ئامانداڭ 〈副〉常常,常经,是总:常常,常经,是总 ئامانداڭ باقىتتى بولىڭىز 福幸运永你祝 。
امبە 〈副〉[波]①都,全体:都,全体 ورتاقتاسقان مۇلىك-مۈلكى امبەمىز الپەشتەيمىز. 我们都财共公护爱 ②。产 ئەگەر ئۇ كىشىسىنىڭ امبە كىتاپ وقيدى. 他每天晚上总是看书 。
امبەباپ 〈形〉综合的,的性合综:综合的,的性合综 امبەباپ باسپا ورنى 综合性的出版社 。
امبيە 〈名〉人头教宗,目头教宗[宗]。
امەنگەر 见 امەڭگەر.
امەنگەرشىلىك 见 امەڭگەرلىك.
امەڭگەر 〈名〉[旧]嫂寡 。
امەڭگەرلەن- 〈动〉[旧]及弟死兄 。
امەڭگەرلەنۈ امەڭگەرلەن- 的不定式 。
امەڭگەرلىك 〈名〉寡嫂小和兄死,系关之子叔 及弟 。
ئاميان 〈名〉小(的西东它其或钱装)皮夹 。
ئامين I 〈名〉[阿](祈教兰斯伊斯结束语) 门阿 。
ئامين II 〈副〉[波]常常,常经,往往 。
ئاما 〈副〉[口]都,全,部:都,全,部 ولاردىڭ ئاماسى وقۇشى. 他们都学生是 。
امما 〈副〉[口]都,全,部:都,全,部 امماسى ئىرى قارا 大是都畜 。
امپەي 〈形〉的切密系关,的往常来常,彼此 وسىلار ماڭان كوپتەن امپەي كىسىلەر. 这些人和我们都很密切的系关,的来得谈 ▲。热火得打成一伙 。
امپەي-جامپەي 〈形〉的切密系关,的合意投情 。的扯扯拉拉,的搭搭勾勾,的
امپەيلەس I 〈形〉的合道通志,的切密系关。
امپەيلەس- I 〈动〉热,合意投情,好和,系关好,得打火 。
امپەيلەستىر- امپەيلەس- 的使动态 。
امپەيلەسۇ امپەيلەس- 的不定式 。
امسە 〈副〉[波]那么,么那,这样的话:那么,么那 امسە سەنىڭ ويىڭ قانداي؟ 你么怎么那的想 ?
ئامىر 〈名〉[阿]令命,谕上,旨圣,令指:令命,谕上,旨圣 ئامىر بويىنشا كەلدىڭ 遵令下(诏下)/ ئامىرىڭىز 。来前命
ئامىر II 〈名〉职官,衙官[阿]。
امىرە 〈名〉[植]瓜甜(的一个品种) 。
امىركەن 〈形〉光(的皮):光(的皮) امىركەن ەتىك 靴皮光子 。
ئامىر-قۇدرەت 〈名〉力势,力权治统 。
ئامىر-پارمەن 〈名〉令命,谕上,令指:令命,谕上,旨圣 ئامىر-پارمەنى 的帝皇 。
ئامىرشى 〈名〉①令命,者令指 ②者令命,者令指 。人主
امىسە 见 امسە.
ئان 〈名〉[波]曲歌,歌:曲歌,歌 ئان ايتۇ 唱歌/ ەرلەر جەكە ئانى 男声独唱/ توپتىق ئان 合唱/ قوسۇ 跟唱▲ انگە باسۇ 纵情(尽情)歌唱▲ ئانىن اندەۋ 随腔,合附声帮 。
انبيە 〈名〉和常,习惯 。人神为意用连
انگەل 〈名〉饼面死 。
اندەمە 〈名〉子抹 。
اندەمىندە 见 انەمىنە.
اندەت- 〈动〉唱歌情纵,唱歌声放,歌唱:唱歌情纵,唱歌声放,歌唱 كۆزەتشىلەر تاڭ اتقانشا اندەتىپ شىقتى. 几位护 羊人唱歌的夜一了候时的唱歌声放该是在现 。了
اندەتتىر- اندەت- 的使动态 。
اندەتۇ اندەت- 的不定式 。
انە 〈代〉那,那个,在那里:那,那个,在那里 ولار انقا ەندى قوندى. 他们,看你,那马上才这 。了
انەك 见 ەنەك.
انەكەي 见 انەكي.
انەكي 〈代〉那,那个,那种,那样:那,那个,那种,那样 انەكي، نە دەگەن ەكەن؟ 他说了些什么,看你 ?么什
انەمىنە 〈代〉这,这个,这种:这,这个,这种 انەمىنە سوزى كوپ كىسى 一会儿说,这个一会儿说 ▲(多话的人)那个,那个的人 انەمىنە دەگەنشە 一 。耳掩及不雷迅,间眼转,间瞬
انەۋگۈنى 〈副〉天几前,候时些前,天那:天几前,候时些前,天那 انەۋگۈنى كوشەدە كەزىككەمىز. 我们在天一那街 。面过见上
انەۋگى 〈副〉①天那,天几前,天日些前:天那,天几前,天日些前 انەۋگى جوعالعان سىير تابىلدى. 前些日子丢失 。

前以天几，的天一那 ② 。了来回找牛头那的
一那？ئەۋگى ئسوز ەسكدە مە：的候时些前，的
？吗得记还你话的天
ئانجۇر 〈名〉果花无[植]；果花无。实果的果
ئانجى 〈名〉(的上背马)口伤。
انجمه 〈名〉(的鞯后和鞯前定固)环铁。
ئان-كۇي 〈名〉曲歌，曲乐，曲调：مەن بىلسەم
ونىڭ ئان-كۇيدەن خابارى جوق. 不他知所我据
乐音懂。
ئانقوي 〈形〉的曲歌欢喜，的歌唱欢喜：ئانقوي
جاستار 人年青的歌唱欢喜。
ئانقۇمار 〈形〉的曲歌好爱，的歌唱听爱：
قازاق ئانقۇمار حالىق. 的曲歌好爱是族克萨哈
民人。
ئانقۇمارلىق ① ئانقۇمار 对歌 ② 词名象抽的
好爱的曲。
ئانپاز 见 ئانقۇمار.
ئانسماق 〈名〉歌的听好不，歌的谓所。
انته‌ك 〈副〉点点一，许稍，微略，微稍：سەندەر
انته‌ك كەيىن تۇرىڭدار. 你站点一后往微稍们你/
انته‌ك كەشىگۇ 迟到了一点。
انشەيىن 〈副〉①无价代，地钱花不，地白白：
ەل انشەيىن بەرە سالسا دەپ وتىرسىڭ ئوي. 你
徒，地益无，地费白 ② 。你给送白家人让想
③间时费白 ۋاقىت وتكىزۋ 然枉，然：انشەيىن
话个这 ئوىلان شەيئ كەتكەن ئسوز عانا. 地便随，地意用么什有没，中意无：ئوىلا انشە-
是只，是过不 ④ 。的来出说便随是过不：
انشەيىن ۋىگە قايتايىن دەگەنىم ئوي. 我是过不
家回想。
انشەيىنگى 〈形〉一般的，一般通普普，的何任无：انشەيىنگى ئبىر ئاۋىز ئسوز 一的意用：的
话句。
انشەيىندە 〈副〉常平，时平，常通：انشەيىندە
مومىن ادام سەكسكىلدى 平时老个象倒实人。
ئانشى 〈名〉家唱歌，手歌▲جۇرتقا تانىلعان
ئانشى قۇس ▲。家唱歌的认公所家大
禽鸣。
ئانشىل 〈形〉①的唱歌于长擅，的歌唱于善
家唱歌，手歌 ②。

انشىلىك 〈名〉能才的歌唱于善。
ئانى 见 انه.
انىكي 见 انه‌كي.
ئانى-ئمىنى 见 انه‌-مىنه.
اڭگه‌ك 〈名〉洞地，坑陷，坑深。
اڭگه‌لدك 〈名〉瓜甜小种一的熟早▲اڭگه‌لدك
ويناتۇ 圈转使，动滚使，动转使。
اڭگۇدىك 〈形〉的撞莽，的莽鲁，的率轻，的失冒
的。
اڭگۇدىكتەن- 〈动〉举轻，事行撞莽，失失冒冒
心经不蛮(事做)，动妄。
اڭگۇدىكتەندىر- اڭگۇدىكتەن- 的态动使。
اڭگۇدىكتەنۇ اڭگۇدىكتەن- 的式定不。
اڭگۇدىكتەۋ 〈形〉的率轻较比，的心经太不，
的撞莽点有，的失冒点有。
اڭگۇدىكتىك اڭگۇدىك 的名象抽词。
اڭگى 〈名〉①驴叫，驴种 ② 的讲不[转]
的理讲不太，的一妄狂，的些有，的些一妄狂，的理讲太不：
اڭگىلەۋ 〈形〉的鲁粗。
اڭگىلىك 〈名〉为莽鲁，动妄举轻，为行失冒。
اڭگىمە 〈名〉①谈交，谈谈，话谈，谈天，天聊：
اڭگىمەنىڭ قىزىعىنا ئتۇسۇ 闹热得谈/ ول ەكەۋى
اڭگىمە سوعىپ وتىر 天聊在正个两们他/。
ادەتتەگى اڭگىمە 话谈的时平/ اڭگىمە ئماجىلىسى
一来以年多很他 ول ۋزاق جىلدان：事故；说小篇短②会谈座
بەرى اڭگىمە جازىپ كەلگەن. 章文，题问③事故讲 ايتۇ اڭگىمە。说小写直：
اڭگىمە ۋستىنە اڭگىمە شىعۇ 一，平未波一 又波
起/ اڭگىمەنىڭ وزىنە ورالۇ 传正归言/ اڭگىمە
▲里这在就题问 مىنادا اڭگىمە/ 章文做 شىعارۇ
▲(事某)及提，起谈 اڭگىمە قوزعاۇ اڭگىمە
▲清谈，释解 اڭگىمە وتكىزۇ (سوعۇ) شەرتۇ
正误扯闲【谚】。بۇزاۋ تاياق جەگىزەر، ەمىزەر ▲ اڭگىمە بۇزاۋ 扯闲，谈空 قىسىر

。事

اڭگىمە-دۇكەن: اڭگىمە-دۇكەن قۇرۇ (兴志)。子匣话开拉,话谈,天聊(地勃勃

اڭگىمەقوي 〈形〉的谈聚欢喜,的天聊欢喜。

اڭگىمەلە- 〈动〉论谈,论议;说述,述讲:سەن ده جوقتان وزگەنى اڭگىمەلەۋگە قۇشتار جان ەكەنسىڭ. 人的事小论谈欢喜个是也你来原。

اڭگىمەلەن- اڭگىمەلە- 的态动被。

اڭگىمەلەس- ① اڭگىمەلە- 的态互交②,话谈,交谈;扯闲:ۇيدە ەكى ادام اڭگىمەلەسىپ وتىر. 屋里两个人在正谈话。

اڭگىمەلەستىر- اڭگىمەلەس- 的态动使。

اڭگىمەلەسۋ اڭگىمەلەس- 的式定不。

اڭگىمەلەت- اڭگىمەلە- 的态动使。

اڭگىمەلەۋ اڭگىمەلە- 的式定不。

اڭگىمەشى 〈名〉人的谈健,人的事故讲于善,人的天聊欢喜。

اڭگىمەشىل 〈形〉喜欢天聊的谈健,的讲故事的。

اڭگىمەشىلدىك اڭگىمەشىل 的词名象抽。

اڭگىر: اڭگىر تاياق ۋىناتۋ ① 揍一顿 ② 欺负,凌压,压折。

اڭگىرلە- 〈动〉大喊大叫,叫喊声高,嚷叫声大。

اڭگىرلەس- اڭگىرلە- 的态互交。

اڭگىرلەت- اڭگىرلە- 的态动使。

اڭگىرلەۋ اڭگىرلە- 的式定不。

اڭكى-تاڭكى: اڭكى-تاڭكى بولۋ 茫然失措,不知所措,不人让 ▲尴尬到感,尴尬人让,筋脑伤大。

ءاپ: ءاپ دەگەنشە 〔瞬〕间,快很,间眼转。

ءاپ-ادەمى 〈形〉美非常,的观美很,的看好很美:كورىنىسكە ءاپ-ادەمى قىز ەكەن 去上看的丽漂挺娘姑的。

اپەكە 〈名〉姐大;姐姐:تۇعان اپەكەسى 亲姐姐/姐他。 ▲书念校学等高在姐ونىڭ اپەكەسى جوعارى مەكتەپتە وقيدى. 气有里屋两个人正在谈话。

اپەلسين 〔植〕〈名〉子橙,子橙树。

اپەندى 〈名〉先生,提凡阿。

اپەر- 〈动〉①给拿,给递,与给:قونافقا ورامال اپەر 给递巾毛人客给②买:ماعان كىتاپ اپەرشى. 买我给书本一。 ▲ ايەل اپەرۋ 妻娶……给使,报……为,仇报……替 كەگىن اپەرۋ 亲成报仇。

اپەرباقان 〈名〉徒歹,徒狂,子杆二,手打。

اپەرت- اپەر- 的态动使。

اپەرۋ- اپەر- 的式定不。

اپەرىل- اپەر- 的态动被。

اپەرىس- اپەر- 的态互交。

ءاپجىلان 见 ابجىلان.

ءاپيىن 见 اپيىن.

اپكە 〈名〉姐大,姐姐[口]。

اپكەش 见 اكپىش.

اپكىش 〈名〉担扁[口]。

اپرەل 〈名〉月四:اپرەلدىڭ باس كەزى 初月四/اپرەلدىڭ ايعاى 底月四。

ءاپ-ساتتە 〈副〉间瞬一[波]:ءاپ-ساتتە كوزدەن عايىپ بولدى 了逝消就快很/ داۋىل شىعىپ ءاپ-ساتتە تەڭىزدە تولقىن كوتەرىلدى. 上面海,起骤风暴浪巨了起掀间刻顷。

اپتەك 〈名〉房药,店药[口]。

اپتەر-تاپتەر 〈副〉七横,地乱杂,地糟八七乱:بالالار ءۇيدىڭ اپتەر-تاپتەرىن شىعارىپ-تى. 地八竖的糟八七乱得搞里屋把们子孩。

اپتەيەك 〈名〉本行单的节章经兰古[宗][波]。

ءار I 〈名〉貌面,颜容,貌容[波]。

ءار II 〈代〉,每,每一个:ءار ادام ءوز پىكىرىن ايتسىن 人个一每让表发己自意的见 ▲ ءار ءشوپتىڭ باسىن ءبىر شالۋ 说东道西 ▲ اقساق ءيتتىڭ كوڭىلى ءار جاقتا. 【谚】非非人想。 ▲ ءبىر نىسكە باستام بولعانشا، ءار نىسكە استام بول. 【谚】事事如不,解半知一求只事一其与精都事事。

ءارالۋان 〈形〉的样多种多,的样各种各。

ءاربىر 〈代〉个一哪论无,个一每:ءار-بىر مۇعالىمنىڭ جاۋاپكەرشىلىگى 每个一老师的责任。

اربىرەۋ〈代〉人每:اربىرەۋ وزىنشىكىن قۇاتتاسا

ارەكەتتە بىرلىك بولماق ەمەس. 每一个人都主张一统有会不上动行，套一的己自张。

ئاردايىم〈副〉[阿]：往往，是总，常时，常经：بۇل ئوزدىك ئامانى تەرەك، ئاردايىم ەسسىگدە بولسىن. 想常经你，刻深常非意含话个这想。

ارەگىرەك 〈副〉：边那往；些一远，点一远：جاقىنداماي ارەگىرەك تۇر. 微稍，近靠要不你点一远站。

ارەدىك 〈副〉①有时，时间，或偶，尔偶：ارەدىك ۋاقىت شىعا قالسا بارىپ كەل. 到就你间时有尔偶有，间时的暂短，隙空，隔间②趟一去儿那她会机点一：ول اقىرى ئىبىر ارەدىگىن تاۋىپ باسشىلىققا پىكىرىن جەتكىزدى. 个了找于终他见意的己自了映反导领向会机。

ارەكە 〈名〉争纷，纷纠，乱捣。

ارەكەت 〈名〉①[阿]作动，动举，动行，动活：ئوزى مەن ارەكەتى بىردەي ئىشتىك/为行致：行言职，情事，儿活②动活产生：ۋەندىرىستىك ارەكەت بۇگىن ارەكەت جوق. 么什有没天今业，营生：职的我。/ مەنىك ارەكەتىم سۇرەتتىلىك. 儿事画绘是业。▲ ارەكەت بولماي، بەرەكەت بولماس. 富清有会里哪，骨筋其劳不【谚】。

ارەكەتسىز 〈形〉①的动不动一，的动活不②的动不动，的力努过经不，的动劳不活②词名象抽的 ارەكەتسىز ①时平 ارەكەتسىزدىكتەن تاۋىپ العان اۋرۋ：少量动时：ارەكەتسىزدىكتەن تاۋىپ العان اۋرۋ 病个么这了得以所，动活不。

ارەكەتتەن- 〈动〉①作，动行取采，动运，动活：力努（种某）：ارەكەتتەنەتىن كەز كەلدى 该在现起来动行，来起动发②了候时的动行取采是发有没还众群：جۇرتشىلىق ارەكەتتەنگەن جوق. 来起动。

ارەكەتتەندىر-①动 ② 态动使的：ارەكەتتەن- 动鼓，动发，员：جۇرتشىلىقتى ارەكەتتەندىرمەي جاۋدى جەڭگە بولمايدى. 打能不便众群动发不人敌败。

ارەكەتتەنۋ 式定不的：ارەكەتتەن-。

ارەكەتتەنىس- 态互交的：ارەكەتتەن-。

ارەكەتتەس- 〈动〉用作互相，映反相互[化]：ارەكەتتەن-。

ارەكەتتەسۋ 式定不的：ارەكەتتەس-。

ارەكەتتى 〈形〉的动运，的动活：的住不坐，的动好，的动活爱：ارەكەتشەڭ ▲ارەكەتشەڭ بۇرشىك〔植〕芽动活。

ارەكەتشەڭدىك 词名象抽的：ارەكەتشەڭ。

ارەكىدىك 见 اراگىدىك.

ارەڭ 〈副〉易容不好，强勉①：كومبەگە ارەڭ كەلدى 将将，刚刚②点终了到强勉：جول قاراجاتى ارەڭ جەتتى. 才，仅③。用够刚刚费路：ونىڭ دەمالىسى ارەڭ ئبىر اي. 个一才假休的他。月易容不好，强勉：ارەڭ دەگەندە。▲

ارەڭ-ارەڭ 〈副〉（才）易容好，强强勉勉：كوپىردەن ارەڭ-ارەڭ ئوتتى 过上桥从才易容好。去。

ارەڭ-مارەڭ 〈副〉①易容不好，强勉②刚刚，将将。

ارەڭ-پارەڭ 见 ارەڭ-مارەڭ.

ئارجاقتى 〈形〉的面方各，的面方多：ئارجاقتى بىلىمدەن حابارى بار 识知，识知的面方各得懂。广面。

ارينە 〈副〉地问疑无毫，地疑无，然固，然当：ارينە، وسى جوبا دۇرىس. 正是案方种这，然当。的确。

اركەز 〈副〉候时何任，往往，常常，是总，常经：اركەز وعان الدانىپ قالما. 要不都候时何任你。当的他上。

اركەلكى 〈形〉的等不，的衡平不，的样一不：وقۇشىلاردىڭ وقۇ ناتيجەسىى 的齐不差参：اركەلكى. 同相不各绩成习学的生学。

اركەلكىلىك 词名象抽的：اركەلكى。

اركى 〈名〉酒乳牛，洒奶。

اركىم 〈代〉何任，谁是论无，人个一每，人人：ارکىم ئار ئتۇرلى سويلەۋ 金铄口众/人：ارکىم قولىنان كەلگەنىن ايامۋ 才其尽人/▲ ارکىم ئوز قوتىرىن ئوزى قاسۋ 前门扫各，水河犯不水井各，雪：ارکىمدىكى وزىنە، اي كورىنەر كورىنە. 的各干各，的各干各▲。美的己自说都人人【谚】。

ارقايدا 〈副〉处处，处到，处各：مۇنداي ئىس ارقايدا بار. 有都处到儿事的样这。

ارقايسى 〈代〉个各，个每：ارقايسى ادامنىڭ 每一个人都主张一统有会不上动行，套一的己自张。

بورشى 每一个各 ئارقايسى ورىن/任责的人个一每 ئارقالاي〈形〉各种各的样各，的种种，的样一不，的。
ئارقانداي〈形〉不管什么样的，无论何种的：情况下都不能动摇。
ئارقاشان〈副〉老是，总是，向来，从来，是总，常时，常经，候时何任：时时刻刻，始终如一，常常是这样的/ ول ئارقاشان ۇيىندە. 他总是在家。/ ئارقاشان دايىن وتىرۇ كەرەك 随时都要有准备。
ئارقىلى〈形〉各种各样的，各式各样的：دۇنيەدە ئارقىلى ادام بار ھەمس پە. 世界上都有各种各样的人。
ارلە- 〈动〉化美，润色，饰润。
ارلەن-〈动〉看得好，美得显，看得显，得显有精神。
ارلەندىر- ارلەن- 的使动态。
ارلەنت- ارلەن- 的使动态。
ارلەنۇ ارلەن- 的不定式。
ئارلى〈形〉的看好，的正色气，的得显；的神精有。
ئارلى-بەرلى〈副〉来来回回，往往复复，地回回来来：地返往环循，地复反复：اتپەن ئارلى-بەرلى شاپقىلاۋ 骑着马跑回来/ ئارلى-بەرلى اعلىپ جاتقان ماشينا 来往南北的汽车。
ارمەن 见 ارمان Ⅱ.
ارنارسە 〈代〉不管什么，无论什么▲ ارنارسە ۋاقتىمەن قىزىقتى. 【谚】无论何时都有东西何任。
ارنە 〈代〉不管什么，么什管不，么什论不；美的上表外求追要不 ارنەگە。
ارنەمە 〈代〉不论什么，无论何物。
ارنەشىك 〈形〉不同的，各种各样的，这样的，那样的。
ئارسىز 〈形〉不好看的，难看的，丑的：ئارسىز ايەل ھەمس. 不是丑女人的。
ئارتاراپ 〈名〉方面四，面方八：ئارتاراپتان كەلگەن ەل 从八面四方的人。
ئارتاراپتى 〈形〉方面多的，方面各的，多方面的；致细的。

ارتەكتى 〈形〉各种各样的，各式各样的，多种多样的，各类各▲ ارتەكتى قىشقىل〔化〕杂聚物▲ارتەكتى بىرىگىس〔化〕多杂酸。
ارتىندە 〈形〉以前的，的前，的。要还……比），的远（还），的是（还）：
ئارۋاق Ⅰ〈名〉①灵魂，魂灵，亡魂〔宗〕②〔转〕幽魂，鬼。▲ 猴瘦，人的悴憔颜容，人的柴如瘦骨 ئارۋاق اتۋ 要瘦得皮包骨。
ئارۋاق Ⅱ〈副〉是总，常时，常经，候时何任。
ئارۋاقتان- 见 ارۋاقتان-.
ئارۋاقتانۋ ارۋاقتان- 的不定式。
ئارۋاقتى 见 ارۋاقتى.
ئارۋاقتىتا 见 ئارقاشان.
ارۋەي 〈名〉废物，人之能无，饭桶，草包。
ئارى Ⅰ 见ارى.
ئارى Ⅱ〈助〉且并，又……既，又……又：ئارى سوقىر ئارى اقساق 又瞎又瘸/ ئارى قىزىل ئارى مامان 又专又红/ ئارى تاسقىنداعان جىگەر بولۋ كەرەك، ئارى عىلمىي پوزيتسيا بولۋ كەرەك. 既要有学问，又要有正确的政治观点。▲ ……再，……再……这么……。
ئارى-بەرى〈副〉①时候，时间，会儿，阵儿：ئارى-بەرىندەن سوڭ كەل. 等一会儿来。/ ئارى-بەرىندەن كەيىن تاعى تۇرا كەلدى 他过了一阵又来了。②来来回回：اتپەن ئارلى-بەرلى شاپقىلاۋ 骑着马跑来跑去/ ئارلى-بەرلى اعلىپ جاتقان ماشينا 汽车南北来来往往的。
ئارىپ 〈名〉字母；字文：ئارىپ تۇلعاسى 字体/（样字，形字）/ ئارىپ تەرۋ 字检索▲序顺母字ئتارتىبى ئارىپ 字文新/ باس ئارىپ 大写字母▲母字个一头，母字写小。
ارىپمەتيكا 〈名〉数学，算术。
ارىپتەس 〈名〉①同行，同事，同行业的人互称为同志②者歌对，手对，对手（的时歌赛）。
ارىپتەستىك 〈名〉同行，行同，的间之系关。
ارىپتىك 〈形〉的母字，的字文，的上字文▲ارىپتىك تەكشەۋ [数]方字文，程方。
ئارى-ئسارى〈副〉犹豫，踌躇，犹豫不决：ئارى-ئسارى بولۋ 举棋不定：地意二心三，地决不：的定肯不，的可两棱模②（徊徘）定不

ئاری-ئساری جاۋاپ 象不既③复答的可两棱模
。的四不三不,的……象不又……
ئاری-ساربلبك 抽的 ② ئاری-ئساری ①〈名〉
。端两鼠首,定不棋举②词名象
اسەل 。蜜蜂〈名〉
اسەم :的看好,的观美,的亮漂 ,的丽美〈形〉
美优 ان ئسەم :的美优,的珑玲巧小,的致精
▲品术艺 اسەم بۇيسمدار /声歌的
قىرعاۋىل (ساری قىرعاۋىل) [动]雉锦、鸡锦▲
اسەم توتى [动]鹦锦▲ اسەم ۇيرەك [动]鸯鸳▲
اسەم شاپتول [植]桃碧 。
اسەمدە- 〈动〉得做,饰修,饰装,扮打,化美
。曲歌的听动得唱 ان اينتقان اسەمدەپ :致精
اسەمدەن- اسەمدە- 。态身反的
اسەمدەس- اسەمدە- 。态互交的
اسەمدەت- اسەمدە- 。态动使的
اسەمدەۋ اسەمدە- 。式定不的
اسەمدىك ①اسەم 的 ② 词名象抽的 ,丽美,亮漂
。致精,美优
اسەمدىلىك 见 اسەمدىك.
اسەمقوي〈形〉。的髦时赶,的扮打爱,的美爱
اسەمقويلاۋ〈形〉讲所有上戴穿 ,的美爱些有
。的扮打爱较比,的究
اسەمقويلىق 。词名象抽的 اسەمقوي
اسەمپاز〈形〉,的髦时赶, 的扮打爱,的美爱
。的究讲分过
اسەمپازدان-〈动〉。髦时赶,扮打,(己自)化美
اسەمپازدانۇ اسەمپازدان- 。式定不的
اسەمپازدىق ①اسەمپاز 的 ②词名象抽的 讲分过
。侈奢,扮打欢喜,究
اسەمسۇ اسەمسى- 。式定不的
اسەمسى- 〈动〉爱②亮漂为认自,美为以自①
。头风出爱,己自现表
اسەمشىل 〈形〉。的髦时赶,的扮打爱
اسەمونەر〈名〉术艺,术美:اسەمونەر شىعارمالا-
。品作术美 ری
اسەر 〈名〉[阿]①[名]:响影,感观,想感,象印
جاقسى اسەر الۇ :响影,用作②象印的好到得
。响影庭家 سەميالىق اسەر /用作起 ەتۇ
اسەرلە-〈动〉:人动使,力染感加增,化美

اڭگىمەنى اسەرلەپ ايتۇ 。听动得讲事故把
اسەرلەن- 〈动〉,动激,动感受,象印刻深下留
感激:بۇگىنگى كينونى كورىپ قانتتى
。动感受很我,影电的天今了看 اسەرلەندىم.
اسەرلەنگىش 〈形〉容,的动激爱,的动感易容
。的染感被易
اسەرلەندىر-①اسەرلەن- 印成造 ② 态动使的
。动感人令,象印下留,象
اسەرلەنۇ اسەرلەن- 。式定不的
اسەرلەستىك 〈形〉▲的用作有,的响影有
。象现涉干〈物〉قۇبىلىس اسەرلەستىك
اسەرلەۋ اسەرلە- 。式定不的
اسەرلى 的动感人令,的象印烈强有人使〈形〉
,响影有, 的力化感有, 的人动,的忘难人使
。的
اسەرلىلىك 。词名象抽的 اسەرلى
اسەرسىز 〈形〉生不, 的人动感不, 的象印无
。的力化感无,的动
اسەرسىزدىك 。词名象抽的اسەرسىز
اسەت 〈名〉[阿][旧]〔天〕② 月七 ①〔天〕狮子星
。座
اسكەر〈名〉[阿]①军队,队军:اسكەردى سۇ-
ريپتاپ، ۇكىمەت وربندارىن نقشامداۋ 精简兵政
اسكەر /兵步 جاياۋ اسكەر :兵士,士战,兵②
اسكەر /骑兵 قۇرلىق اسكەرى /军陆 اسكەر اتى
。官指挥事军 اسكەر باسى /马战
اسكەرە 〈副〉非常,很,别特,常分过:اسكەرە قۇ
。猾狡常非
اسكەري〈形〉:的事军,的队部,的队军
اسكەري اقىلشى /军事顾问 اسكەري بۇيرىق
/令 اسكەري سوت /庭法事军 اسكەري ەمانساپتى
/官武 اسكەري بۇيسمدار /资物用军 اسكەري
قاقتىعىس /突冲事军 اسكەري ونەركاسىپ /事军
。火军 اسكەري قارۋ-جاراق /工业
اسكەرلىك〈形〉:的人军的:اسكەرلىك بورىش 军人
。役兵 اسكەرلىك مىندەت /职天的
اسكەرشە 〈形〉,的士战同如,的样一人军和
人军)服军穿 كيىنۇ اسكەرشە :的般一人武与
。(扮打
اسموشكە 见 اسموشكە.

اسپەنسۇ اسپەنسى- 。式定不的
اسپەنسى- 世一可不得显，人凌气盛 ①〈动〉
。娇太得变，气淘于过②
اسپەنسىت- اسپەنسى- 。态动使的
اسپەت 教，貌礼②。爱珍，惜珍，护爱①〈名〉
。养
اسپەتتە- 装②抚爱，重珍，爱珍，护爱①〈动〉
。丽美使，化美，饰
اسپەتتەل- اسپەتتە- 。态动被的
اسپەتتەۇ اسپەتتە- 。式定不的
اسپەتتى 。缀点，的饰装，的饰修〈形〉
استە 万千，对绝，（不绝）决[波]〈副〉：
ولاي ىستەۋگە بولمايدى. /。做样那能不决
ەسكىنەن شىعارۇشى بولما. 记忘要不万千你 。
استەسلە- 间离拨挑，动挑，唆挑，拨挑〈动〉：
قورداباي استەسلەپ ول ەكەۋننىڭ اراسىن
ايرايىن دەپ ءجۇر. 们他拨挑心存拜达尔霍
。系关的间之
استەسلەۇ استەسلە- 。式定不的
استەسلىك 。为行间离，唆挑，拨挑〈名〉
ءاستىلى 对绝，（不）决，万千〈副〉：
وعان الدانىپ قالۇشى بولما. 他上要不万千你
。当的
ءاسلى 。来从，来本，来原〈副〉
اسلىندە 压，实其，上际实，先原 ，来本〈副〉
ماسەلە اسلىندە ولاي ەمەس بولاتىن. 根儿：بۇل
/。的样那是不来原题问个这
ىستىمەگەن ءسوز 从 اسلىندە 。话的过说听有没来
اسىرە 〈副〉：端极，别特，其极
اسىرە دەموكراتيا/主民端极 اسىرە سولشىل 极左▲
非，的看好为极，的丽美别特②血红，红鲜①
得红【谚】. اسىرە قىزىل تەز وڭار▲的观美常
。（实不而华）色退易容头过
اسىرەلە- 〈动〉：实其过言，大夸，张夸
ادەبيەتتە كوپ قولدانىلادى. 上学文在法手张夸
。泛广很的用
اسىرەلەۇ اسىرەلە- 。式定不的
اسىرەسە 〈副〉：其极，别特，其尤：وقۇلىق
جەتەرسىز، اسىرەسە ورتا مەكتەپ وقۇلىعى تاپشى.
。缺材教学中是其尤，够不材教

اتبەكەت 〈名〉[口]。人护辩，师律
اتەيى 见 ادەبى.
اتەك 〈名〉[旧][波]。寺阁，监太
اتەش 〈名〉：鸡叫，鸡雄，难公：اتەش شاقىرۇ 公
。鸣打鸡
اتەششىز 〈形〉：的鸡雄无，的鸡公无：مەكيەن
اتەششىز جۇمىرتقالاي بەرەدى. 照鸡公有没鸡母
。蛋下样
اتكەنشەك 〈名〉：千秋：اتكەنشەك ويناۋ 打千秋。
اتتەگەن-اي 〈叹〉（叹可，惜可示表意之等），唉，嗬：اتتەگەن-اي، مەن ونىڭ اتىن
سۇراماپسىن عوي 嗬，呀哎：问有没都姓名的家人连，
。及
اتتەگەنە 见 اتتەگەن-اي.
اتتەڭ 〈叹〉（叹可，惜可，悔后示表意之等），嗬：اتتەڭ، ول اۇرىپ قالدى，
ايتپەسە كەلەر ەدى. 憾遗真，呀哎，唉：憾遗真 肯然不要，了病他
。的来会定
ءاتىر 〈名〉[阿]：泽香，水露花，水香：ءاتىر
。水香洒 شاشۇ
اتىرەت 〈名〉[口]：队支；队部①：پارتيزاندار
اتىرەتى 游击队②，队：伍：ءوندىرىس اتىرەتى
。队产生
اتىرلە- 〈动〉。水香洒
اتىرلەن- 。态身反的 اتىرلە-
اتىرلەۇ 。式定不的 اتىرلە-
ءاۋ 〈叹〉（叹可示表）：噢，唉，啊（呼招诺应）：ءاۋ، قۇ-
لىنىم توڭدىك با؟ 冷不冷，子孩好的我，啊▲？
ءاۋ باستا 以 دەرلىك جەر 近距 ءاۋ 初起，始开▲
。织组，中集 ءاۋ دەسۇ 处近，离▲
اۇدەم 离距的近很，处近：اۇدەم جەر，
قازىر بارۇعا بولادى 距 近很离不近一会儿到能就。
اۇدەمدە 〈副〉：会一，地：الىس ەمەس، اۇدەمدە كەلەدى 不远，
。到能就儿会一不
اۇە 空高，天苍，中空，空天[阿]〈名〉I：
سوعىسى 空/ 战 اۇە شابۇىلىنان جاسىرىنۇ ورنى 防
空▲ 部蔽掩/ اۇە كەڭىستىگى 空领 اۇە اينالىپ
جەرگە توسكەندەي 热炎常非，热酷▲ اۇە بارلا-
。船飞宙宇 ءشى 探空仪▲ اۇە كەمەسى

اۆە Ⅱ 见 اۆا.
اۆز 〈名〉[波]调曲，调音，子调，音声。
اۆزە 见 اۆسەلە.
اۆي 见 اۆيى.
اۆيى 〈形〉①[阿]的妄狂②的撞莽，的莽鲁，的狂轻，的佻轻，的浮轻。
اۆيىلەن- 〈动〉①妄狂得显②莽鲁得显，浮轻得显，狂轻得显。
اۆيىلەنۆ اۆيىلەن- 的式定不的。
اۆيىلەۆ 〈形〉有的妄狂些的比较，有的狂轻较比，有的浮轻较比。
اۆيىلىك ①اۆيى 的词名象抽的妄狂②，止举的佻轻，浮轻③为行的莽鲁。
اۆل 〈副〉[阿]初当，先原，初起，先首：اۆل ئتىل قاتۆ 话句说先首▲اۆل باستا 当，头开，初起，始开一，初始开一，的初当，的先最，的初最。
اۆلگى 〈形〉的：ونىڭ اۆلگى ويى بۇلاي ەمەس ەدى. 他最初的样这是不法想的。
اۆلگىدەي 〈形〉般一初当和，的样一初最和，的样一始开一和，的往既如一，的。
اۆلدە 〈副〉初起，初当，初最，先原：اۆلدە ونى نەگە ايتپاعانسىڭ؟ 呀说有没么什为你初起？
اۆلدەن 〈副〉始开一，……就始开一从，……从，最初，起初，早就：ونىڭ اۆلدەن سەنى جاقسى كورەتتىندىگىن ەلدىڭ ئبارى بىلەدى. 谁都知道他最早就喜欢你。
اۆلە- 〈动〉升，高升，起升，上升：اۆلەپ ۇشۇ 高高飞翔。
اۆلەت- اۆلە- 的使动态。
اۆلەۆ اۆلە- 的式定不的。
اۆلى Ⅰ 〈副〉[阿]初最，始开一，初起，先首：اۆلى ويلانىپ ال، ونان كەيىن جاۋاپ بەر. 你先想一想，再后答复。
اۆلى Ⅱ 〈副〉至甚，或甚，而甚：سەنى بىلاي قويىپ، اۆلى اكەسىنىڭ ئسوزىن ەستىمەيدى. 不听不都话的亲父他连，你说用。
اۆلىم 见 اۆلى Ⅰ.Ⅱ.
اۆلىندە 〈副〉先原，始开一，初起。
اۆن 〈名〉①音声，调声[音]②调腔的人别着学 سالۋ：张主（种某），调腔，调论[转] ئوز الدىلارىنا ئبىر اۆن شىعارۋ 张主种一外另调强▲اۆنىن اۆندەۋ 平不抱打；话说人替▲اۆنىنە باسۋ 唱▲اۆنىنە قاراي 调老▲。دىبىس اۆن 气口看看。调音，色音[语]。
اۆندە- 〈动〉①调强，（张主种某）倡提，调强（调论种某）。
اۆندەت- ①اۆندە- 的使动态 ②唱歌声放，唱歌声尽，势攻紧加，度速快加[转] ③情勇足鼓；气。
اۆندەۆ اۆندە- 的式定不的。
اۆس 〈形〉①[阿]的……于向倾，的……于志有，的……好爱，的向志……有，的……于向趋，的……的在现。ەندىگى جاستار عىلىمعا اۆس كەلەدى. 的心奇好有富，的奇好②。学科好爱都人年青的心奇好生产 كورۋ اۆس：的心奇好于出，的。心奇好于，的…对，的迁思异见，的泛广趣兴〈形〉اۆسقوي 的趣兴感…。
اۆسقويلىق 词名象抽的 اۆسقوي。
اۆستەن- 〈动〉……对，爱喜，好爱，趣志，趣兴感：جۇرداڭ بەرى ول مۇزىكاعا اۆستەنىپ ئجۇر. 于向倾，趣……于向倾，趣烈强出现表乐音对他来近。
اۆستەندىر- اۆستەن- 的使动态。
اۆستەنۆ اۆستەن- 的式定不的。
اۆستىك ①اۆس 的词名象抽的，趣志，好爱 ② 玩贪：ويىنعا بولعان اۆستىك 爱喜，好嗜，向倾。儿
اۆكە 〈名〉①〈名〉，皮垂，皮腯（的下颈羊种或牛）②肉垂。巴下双（的人）
اۆكەلە 见 اۆكە①.
اۆكەلى 〈形〉巴下双②的肉垂有，的皮腯有①的。
اۆكەم 〈名〉（意之犊牛好，欢喜示表）声犊牛唤。
اۆكەم- اۆكەم 〈拟〉噢嗬噢（声犊牛唤续连）。嗬。
اۆكسىم-اۆكسىم 见 اۆكەم-اۆكەم.
اۆلەكى 〈形〉的妄狂，的莽鲁，的狂轻。

妄举轻，狂轻得显，躁浮得显〈动〉 **اۆلەكسلەن-**
。动
。态动使的 **اۆلەكسلەندىر-** اۆلەكسلەن-
。式定不的 **اۆلەكسلەنۇ** اۆلەكسلەن-
有，的躁浮较比，的妄狂些有〈形〉 **اۆلەكسلەۋ**
。的狂轻些
举的狂轻 ②词名象抽的 ①اۆلەكى **اۆلەكسلىك**
。气狂，为行的躁浮，动妄举轻，止
。世后，裔后，孙子，代后，辈后〈名〉 **اۆلەت**
裔后有，的多孙子，的代后有①〈形〉 **اۆلەتتى**
。的大劲，的大气力，的壮力强身[口]②。的
〔转〕②徒神，人仙，仙神，人神〔宗〕〈名〉 **اۆليە**
：的起不了最，的重贵最，的好最（中物某）
三才马的好最 300يۇان عانا. 最 انتاك اۆليەسى
▲祖鼻山开，师祖山开 ▲。钱元百 اۆليە انا
اۆليە انا سيرى ▲牛奶 اۆليە بولسا ▲人神是若…
▲拜崇 ……▲人能是果如，… تۇتۇ اۆليە
كىمنەن اۆليە 比（样么怎）人别。
。贤圣，仙神，人神（的多诸）〈名〉 **اۆليە-انبيە**
预②能才之仙神，能之人神①〈名〉 **اۆليەلىك**
。通神，性见预，力能言
。式定不的 **اۆليەسۇ** اۆليەسى-
什己自象好，明之人仙为以自〈动〉 **اۆليەسى-**
。子架摆；大广通神为以自，得懂都么
。态动使的 **اۆليەسىت-** اۆليەسى-
。式定不的 **اۆلىگۇ** اۆلىك-
声大地热狂，话说声高（地动激）〈动〉 **اۆلىك-**
اۆلىكپەي اقىرىن سويلەدى. 还 جامان ەمەس، بۇل رەت
说他次这，错不还 ：嚷叫声大，话说
。动激太么怎有没话
脑头，的动激爱，的狂轻，的躁浮〈形〉 **اۆلىكپە**
。的热发易容
。词名象抽的 **اۆلىكپەلىك** اۆلىكپە
。态动使的 **اۆلىكتىر-** اۆلىك-
，的失冒，的率轻，的虑考加不〈形〉 **اۆمەسەر**
。的热狂
举轻，失失冒冒，虑考加不〈动〉 **اۆمەسەرلەن-**
。来起妄狂，动妄
。态动使的 **اۆمەسەرلەندىر-** اۆمەسەرلەن-
。式定不的 **اۆمەسەرلەنۇ** اۆمەسەرلەن-

。气呆②词名象抽的 ①اۆمەسەر **اۆمەسەرلىك**
见 اۆمەسسىر. **اۆمەسسىر**
。门啊（语束结祷祈教兰斯伊）〈叹〉 **اۋمين**
候时的力用时力角人二或物重抬）〈叹〉 **اۋپ**
。（子孩）抱 ەتۇ اۋپ ▲哎（词叹的出发
阵一阵一（狗） ②叫（鸦麻）①〈动〉 **اۋپىلدە-**
。叫汪汪
。（鸦麻）麻[动]〈名〉 **اۋپىلدەك**
。式定不的 اۋپىلدە- **اۋپىلدەۋ**
险，点一差；易容不好，强勉〈副〉 **اۋپىرىم**
点一一差 قالدى 有没 ارەك اسكەرلىكتەن اۋپىرىممەن ：些
。兵当去抓被
。碌忙，扰烦，累烦，烦麻[波]〈名〉 **اۋرە**
（搅打）烦麻 بولۇ 张罗（来起碌忙）/ اۋرە قىلۇ
▲事差苦，烦麻 اۋرە بولۇ ▲ئيت
找自（ئيت اۋرەسى شىعۇ، ئيت اۋرەگە ئتۇسۇ）
。劲费白，头苦吃，烦麻
麻加增，扰烦，扰打，搅打，劳有〈动〉 **اۋرەلە-**
给我：مەن ئسزدى كوپ اۋرەلەپ قويدىم. 烦
。烦麻少不了添您 /。اۋرەلەپ قويدىم، كەشىرىم
。谅原请，了您搅打 ەتىڭىز.
烦麻）搞，腾折②态身反的 **اۋرەلەن-**①اۋرەلە-
（事 ：罗张，ول لەنتانى كوپ اۋرەلەنىپ بارىپ
。来出取卷胶把才天半好了腾折他 الدى.
。式定不的 اۋرەلەن- **اۋرەلەنۇ** اۋرەلەنۇ
些--）腾折，做地劲费〈动〉- **اۋرەلەنىڭكىرە**
。（难困定一）受经，（间时
。式定不的 اۋرەلەنىڭكىرە- **اۋرەلەنىڭكىرەۋ**
。式定不的 اۋرەلە- **اۋرەلەۋ**
见 اۋرەشىلىك. **اۋرەلىك**
：折周，劳烦，难艰，烦麻〈名〉 **اۋرە-سارساڭ**
。难艰尽历 بولۇ سارساڭ-اۋرە
。苦困难艰，事烦麻〈名〉 **اۋرە-سارساڭدىق**
：办难为认，烦麻嫌〈动〉 **اۋرەسىنەن-**
？么什做想来将那，烦麻书读嫌你 ؟
。态动使的 اۋرەسىن- **اۋرەسىندىر-**
。式定不的 اۋرەسىن- **اۋرەسىنۇ**
。事的难为，劳烦，烦麻〈名〉 **اۋرە-شىكىرە**
：折周，罗张，劳烦，烦麻〈名〉 **اۋرەشىلىك**

بۇلاي بولعاندا بەكەر اۋرەشىلىكتەن ساقتانۋعا بولادى. 。折周的要必不免避以可就样这

اۋسەلە ▲力能，耐能，事本［波］〈名〉本的大多有(他)看看（كورۋ）ۇسەلەسىن بايقاۋ 。技之驴黔 بەلگىلى ەسى ەلەسى اۋ事▲

ءاۋپ 见 ءاۋپ.

ءاۋىر 状发激，绪情的昂激，情心的越激〈名〉态▲ءاۋرى باسىلماۋ 。来下不静平绪情的昂激

ءاۋىر-ءساۋىر 。间时短，儿阵一，儿会一〈副〉

ءاۋىت 〈名〉坑水蓄 。

اشەيىن 见 انشەيىن.

اشەيىنگى 见 انشەيىنگى.

اشەيىندە 见 انشەيىندە.

اشەكەي 〈名〉①(物饰，物饰②物缀点，品饰装，样花，井藻，彩花，纹花或砖瓷，块木，块石种各用)，案图(的成而镶嵌块属金 。

اشەكەيلە- 〈动〉，看好使，缀点，璜装，饰装：化美 ءۇيدىڭ ءىشىن سۇرەتپەن اشەكەيلەپ قويىپتى. 间房饰装来画用 。

اشەكەيلەن- ①اشەكەيلە- 的态动被 漂扮打 ② 态动被的 اشەكەيلە- 化美到得，来起观美而饰装过经，亮 قالا مەرەكە قارساڭىندا اشەكەيلەنىپ شىعا كەلدى. 城 。了来起观美得饰装夕前日节在市

اشەكەيلەندىر- اشەكەيلەن- 的态动使 。

اشەكەيلەۋ اشەكەيلە- 的式定不 。

اشەكەيلەس- اشەكەيلە- 的态互交 。

اشەكەيلەت اشەكەيلە- 的态动使 。

اشەكەيلەۋ اشەكەيلە- 的式定不 。

اشەكەيلى 〈形〉案图有，的彩花有，的纹花有，的[植]▲的来起饰装，的 اشەكەيلى نار قامىس 。竹文

اشەكەيلىلىك 。词名象抽的 اشەكەيلى

اشەكەيسىز 〈形〉，的彩花有没，的纹花有没 。的璜装没有

اشەكەيسىزدىك 。词名象抽的 اشەكەيسىز

اشكەرە 张目明，的然公，的开公①[波]〈形〉公他 ول بىزگە اشكەرە وشەسىپ وتىر. 的胆：的见易而显，的显明 ② 。们我视仇然开公，露暴 بولۋ اشكەرە ▲言谎的显明 وتىرىك اۋرۋدى جاسىرساڭ، ءولىم اشكەرە. 【谚】隐▲化 。(火住不包里纸)相亮神死，病疾瞒

اشكەرەلە- 〈动〉端，露泄，露暴，发揭，露揭：世于诸公，出 بۇزىقتار مەن بۇزىقتىققاتاردى اشكەرەلەۋ 事坏人坏发揭/ قۇپيالىقتى اشكەرەلەۋ 。密机露泄

اشكەرەلەن- اشكەرەلە- 的态动被 。

اشكەرەلەنىكىرە- 〈动〉一出发揭，露暴所有 。些一了露揭，些

اشكەرەلەنىكىرەۋ اشكەرەلەنىكىرە- 不的 。式定

اشكەرەلەس- اشكەرەلە- 的态互交 。

اشكەرەلەت- اشكەرەلە- 的态动使 。

اشكەرەلەۋ اشكەرەلە- 的式定不 。

اشكەرەلەۋشى 〈名〉：者露暴，者发揭 اشكەرەلەۋشى ادەبيەت 。学文露暴

اشموشكە 之分八（的体整或位单一某）〈名〉(的等斤一，磅一)，--：一之分八 اشموشكە شاي 。茶砖的一之分八

ب ①表②母字个三第的中表母字文克萨哈
示"三第"的号符。

با Ⅰ〈助〉吗(有体变其با、به、ما、مه、پا、په)
: سەن باردىڭ با؟ 吗了去你 ?/ ول ايتقان با
ەكەن؟ 吗了说真他 ?

با Ⅱ 见 پا.

باب 〈名〉条,项款,章。

بابا 〈名〉[波]①先祖;父祖高,父祖: بابادان
قالعان مۇرا产祖②(称尊的人男长年对),人老
者长: قادىرلى بابا 敬尊的老人③恩,者贤师
▲ بابا قونىس 籍祖,故居。

باباي 〈名〉①(称昵的父祖对)②爷爷好(对)
。家人老,伯伯老,爷大老(称尊的人男长年
。

بابايعاق 〈名〉[动]松鸡。

بابايلا- 〈动〉唤声连,爷大老称声连。家人老
。

بابايلات- بابايلا- 的动使态。

بابايلاۋ بابايلا- 的定不式。

بابالا- 〈动〉唤声连,父祖唤声连,辈长称声连,
师恩。

بابالاس- بابالا- 的互交态。

بابالات- بابالا- 的动使态。

بابالاۋ بابالا的定不式。

بابالى 〈形〉的父祖有,的先祖有。

بابالىق 〈形〉的父祖,的先祖,的辈长。

باباسال 〈形〉[口]的重稳,的熟成: بابا
ساي بايبىشە 太太老的熟成。

باباۋلا- 见 بەبەۋلە-.

باباۋلاۋ باباۋلا- 的定不式。

بابى: بابىنا كەلۋ ①好得候侍②好得理管
③好得练训。

بابىندا 〈副〉好正,好得恰,好道处: ەت بابىندا
پىسقان ەكەن. 好正得煮肉。

باگاج 〈名〉[俄]李行: 25كيلوگرامدىق باگاج
。李行的重斤公五十二

باگەت 〈名〉(的等框镜做)条,条板。缘木

باگور 〈名〉[俄]叉鱼,竿钩,子竿的钩带: باگورمەن بالىق ۇستاۋ 用叉鱼捕鱼。

باگورلى 〈形〉的竿钩带,的叉鱼持手: باگورلى جىگىت 手持叉鱼的小伙子。

باگۋ 〈名〉股八: پارتيا باگۋى 党八股。

باگۋلىق 〈形〉的股八: باگۋلىق ماقالا 八股文/ باگۋلىق سارىن 八股调。

باعا 〈名〉①价,值价,格价,钱价: ساپاسىنا قاراي
باعا كەسۋ 格价的定稳/ تۇراقتى باعا 价论质按/
باعاسى قانشا? 价多少钱? ②价评,价,语评,价估:
جاقسى باعا 价评的好良/ لايىقتى باعا بەرۋ 给
他使于适的باعاسىن الۋ 价估的当/ 宁安,静安③
▲。了坏腾折我把دى الدى باعامدى 宁安到不得
باعا بەرۋ ①价评,价定,静安使②▲气淘别
باعا جەتپەۋ 的价无▲,重贵,贵宝 باعا كەسۋ (قويۋ)
▲价抬,价提 باعا كوتەرۋ ▲价给,价定 باعا
پارقى 格价 باعا ءتۇزىلىمى ▲异差格价,价差
باعاسىن ارتتىرۋ ① ▲构结 باعا شىعارۋ (قويۋ، ايتۋ)
报价身高抬②市价出,价。

باعالا- 〈动〉①价估,价评,价给,价定: جوعارى باعالاۋ 定高价/ ون دوللارعا باعالاۋ 十给
的高过باعالاۋ 的元/ ءوز كۇشىن اسىرا باعالاۋ
格价的己自计估: بىرەۋدىڭ ارتقىشىلىعى مەن كەمشىلدىگىن دۇرىس
باعالاۋ 正 ②量力的,定评,价评,定鉴,定估,
别鉴: ادال ەڭبەكتى جوعارى باعالاۋ 重,重尊,视重,器,赏识
باعالاعاندىقتان جىبەرىپ وتىر. 因为非常
识赏。去你派以所,你的价评于善,的价定于善

باعالاعىش 〈形〉①

有，的别鉴于善，的赏鉴于善②的平公价评；的力别鉴。

باعالاماۋشىلىق〈名〉看小，足不计估，估低，视蔑，视轻。

باعالان- باعالا- 态动被的。

باعالاس Ⅰ〈形〉①的同相钱价，的格价一同等，的价。

باعالاس- Ⅱ باعالا-的态互交的。

باعالات- باعالا- 态动使的。

باعالانقىز- باعالات- 态动使的。

باعالاتتىر- باعالات- 态动使的。

باعالاۋ باعالا- 式定不的。

باعالى 〈形〉①贵，的价高，的钱值，的值价有 باعالى مۇرالار 的贵宝，的重/献文的值价有 باعالى بۇيمدار 品物的重贵/ باعالى تاجىريبه 宝义意有②验经的贵 باعالى قىزمەت 的义意有③作工：的不，的实老；的候侍难不，的神劳不 باعالى ادام 的气淘：人的候侍难不/ باعالى بالا 子孩的（实老）气淘不。

باعاللىق باعالى 的词名象抽。

باعان 〈名〉Ⅰ杆，子杆长，杆：ەكتر باعانى 电杆线。▲ ولشەۋش باعان 杆标，尺标。

باعانا Ⅰ柱顶，子柱。

باعانا Ⅱ〈副〉刚刚，才刚：ول باعانا كەلىپ كەتتى. 他刚才来过。/ باعاناداں بەرى نەگە سويلەمەيسىڭ؟ 这么不说话？/ باعاناعى 〈形〉的到谈刚刚，的才刚：كىسى كىم؟ باعاناعى 谁是人个那的才刚？/ باعاناعى ٴسوز ەسكدە مە؟ 还你话句那的说才刚得记吗？

باعاناعىداي〈形〉的样一才刚和：ەمەس، قۇانىپ قالدى باعاناعىداي 兴高些有样一不才刚和。

باعاناسىز〈形〉的柱顶有没，的子柱有没。

باعار〈名〉畜家，畜牲，畜牲的养饲：كوبەيسىن! باعارلىق 群成畜牲你愿！

باعارلىق 〈形〉的养饲，的牧放，的养放可。

باعاسىز 〈形〉①的价定有没，的价标有没②的价无③的钱值不，的值价有没珍，的重贵，的价无④的贵：的拟比法无，的容形法无⑤的贵：的候侍难，的神劳⑤躁暴常非气脾اشۇشاق；的气淘，的实老不：باعاسىز بالا子孩的。

باعاسىزدىق باعاسىز 的词名象抽。

باعبان 〈名〉丁园。

باعباندىق 〈名〉艺园。

باعبانشىلىق 〈形〉的艺园，的丁园：باعبانشىلىق الاڭى 园艺场。

باعبي- 见 باعجي-。

باعدا: باعدا بىرەۋ 有人某，人。

باعدار Ⅰ〈名〉①标目，向去，向方：باعداردى وزگەرتۋ 转变方向/ جەل باعدارى 风向/ باعدار كورسەتكىش 路标/ جەر باعدارى 位置②趋向，向倾：ەلدە بەلگىلى باعدار بارشىعار 人们向倾的定一有会定肯。▲ ٴسوز باعدارى 词意，图意。

باعدار Ⅱ 饰装，案图〈名〉。

باعدارلا- 〈动〉①向去明辨，向方别辨观，思虑考②势形察观：جاعدايدى باعدارلاۋ 察的情事虑考：ٴىستىك ارتىن باعدارلاۋ 考思，索：心小，心提，心当；视注③果后：كوز الماي باعدارلاپ قاراۋ 视注地睛转不目。

باعدارلان- باعدارلا- 态动被的。

باعدارلاس Ⅰ〈形〉一同向去，的向方个致的同相标目，的。

باعدارلاس- Ⅱ باعدارلا- 态互交的。

باعدارلات- باعدارلا- 态动使的。

باعدارلاۋ باعدارلا- 式定不的。

باعدارلاۋشى 〈名〉人的向方定确。

باعدارلى 〈形〉▲的楚清向去，的确明向方。باعدارلى ٴسوز 名言名句。

باعدارسىز 〈形〉去，的标目有没，的向方有没。的目盲，的的目无漫；的明不向。

باعجي-〈动〉眼瞪；目瞋目瞠，眼大睁：ول كوزىن باعجيتتى. 他瞪眼了大瞪睛。

باعجيت- باعجي- 态动使的。

باعجيۋ باعجي- 式定不的。

باعجيىس- باعجي- 态互交的。

باعزاما 水污，水脏（的服衣洗）〈名〉。

باعزى 〈代〉些某，些有，别个，个某①：باعزى ادام ايتقان ەكەن 过说经曾人个一某/ باعزى جولداستار 志同别个/ باعزى بىرەۋ 有人某（人某）

②从的前以，的前从，的先原，的前：ۋيلەر باعزى قال-پىندا. 样一前从和子房 باعزى ۋاقىت有▲。时。

باعزىدا 〈副〉时某，时有：باعزىدا كەلسەڭ كەتەدى 有时来看看。

باعلان 〈名〉①儿宠[转]②羔羊肥的产早；儿健[转]③的健矫；的壮强，的壮健：باعلان جىگىت 子伙小的壮健。

باعۋ باق-Ⅳ式定不的。

باعۋلى 〈形〉①的牧放，的养喂，的养饲：مال باعۋلى، وت جاعۋلى. 操人有务家，放人有畜牲照人有，的料照人有②。(心操己自用不事事)看的：بالا باعۋلى 看照人有子孩的。

باعۋسىز 〈形〉①无人养饲，的牧放人无②的管照人有没，的看照人有没，的料照人无的。

باعۋسىزدىق باعۋسىز词名象抽的。

باعۋشى 〈形〉养饲[人牧放]民牧：مال باعۋشىسى 的……：بالا باعۋشى 照管，的……养喂，的……养饲/人门看：ەۋي باعۋشى 员育保[姆保]/人的蜂养▲ەسوز باعۋشى 看(的家)/ ارا باعۋشى 客说，的话闲说好。

باعىم 〈名〉养饲，养喂，牧放：مال باعىمىن جاقسارتۋ▲养饲的畜牲进改救可不باعىم جوق 育教法无；药。

باعىمسىز 见 باعىنسىز.

باعىن Ⅰ〈名〉，料照，管照；养饲，养喂，牧放看照：باعىندىعى سيىرلار باعىندىعى بالالار/群牛的牧放被/们子孩的看照被。

باعىن- Ⅱ〈动〉①遵，从依，从顺，从听，从服②律法守遵[转]③儿健：ازشىلىق كوپشىلىككە باعىنۋ少服数/数多从/挥指从听 باسشىلىققا باعىنۋ/زاڭعا باعىنۋ遵服，膝屈，从屈，服屈：降投，زورەكەرلىككە باعىنباۋ不霸权于服屈/بىزگە باعىندى. 了降投们我向。

باعىندىر- ①باعىن-Ⅱ态动使的治，服征②服。

باعىندىرىل- باعىندىر-的态动被。

باعىندىرۋ باعىندىر-的式定不。

باعىندىرۋشى 〈名〉者治统，者服治，者服征。

باعىنۋ باعىن-Ⅲ式定不的。

باعىنۋشى 〈形〉①的从依，的从听，的从服，②的从遵，的守。的降投，的从屈，的服屈。

باعىنۋشىلىق 〈名〉降投，服屈，从服。

باعىنشاقتى 〈形〉从，的服驯，的从顺，的顺恭。

باعىنىلعان 〈形〉的辖管……归，的……于属从；的属隶，的属▲词属从[语]باعىنىلعان ەسوز باعىنىلعان سويلەم[语]句副，句偏，句属从。

باعىنىشسىز 〈形〉的由自，的立独：باعىنىشسىزدىق 家国立独。

باعىنىشتى 〈形〉从，的庸附，的属附，的附依，的辖管……归；的属隶，的属；的……于属从，的国庸附ل ەتاناس باعىنىشتى/系关属隶باعىنىشتى بولۋ归：باعىنىشتى ەل 的治统受。辖管人某。

باعىنىشتىلىق 〈名〉性属从，性赖依，附依。

باعىپ-كۇت- 〈动〉养喂，养饲①قىس بويى بۇزاۋلاردى باعىپ-كۇنتتى 整一个天冬心精养饲باعىپ-كۇتۋ 牛犊②：ۇرۇدى باعىپ-كۇتىپ كەلەدى 料照，看照，养抚人病料照心精。

باعىپ-كۇتۋ باعىپ-كۇت-的式定不。

باعىپ-كۇتىل- باعىپ-كۇت-的态动被。

باعىپ-قاعۋ باعىپ-قاق-的式定不。

باعىپ-قاق- 〈动〉①喂，养饲，牧放(地心精)：ازىن-ۇلاق شارۋاشىلىقتى باعىپ-قاعۋ 养饲心精：养赡，看照，料照(地心精)②畜牲量少的有仅养照地到周：كەمپىر-شالدى باعىپ-قاعۋ 养抚，养母父料。

باعىس- باق-Ⅳ态互交的。

باعىستان 〈名〉绿；国之园花，国之林园[波]洲。

باعىستاعى 〈形〉的牧放外出，的牧放：باعىستاعى مال 畜牲的牧放外出。

باعىت 〈名〉向趋；向去；位方，向方①：باعىت كورسەتۋ 向方出指/位方何在？/：باعىتى بەلگىسىز 旨宗；针方②明不向去 پارتيانىڭ ادەبيەت-كوركەمونەر باعىتى 党艺文的旨宗的们我：ەبىزدىڭ باعىتىمىز/针方。

باعىت-ساياسات 〈名〉策政针方：پارتيانىڭ باعىت-ساياساتى 党的策政针方。

باعىتسىز 〈形〉针方有没，的向方定一无①

بادالان- 〈动〉壳脱，苞开(等桃棉)。

بادالانۋ بادالان- 式定不的。

بادالعىز- بادال- 态动使的。

بادالعىر ① بادال- 的 ② 态动使的 于用仅〔咒〕(称人二第)：的恶可，的死该 بادالعىر نەگە بارمايسىڭ؟ 去不么怎你，的死该？

بادالدىر- بادال- 态动使的。

بادالۋ بادال- 式定不的。

بادام 〈名〉〔植〕〔波〕桃扁，杏旦巴 ▲ ايۋ بادام 杏旦巴用)茶杏旦巴 بادام شاي ▲木骨接〔植〕(茶的做皮树的)。

بادامشا ①〈名〉树杏旦巴小②〈形〉的形桃扁，桃扁，体桃扁 بادامشا بەز 〔理生〕▲的状桃扁腺。

بادانا Ⅰ 甲盔，甲铠〈名〉▲甲盔 بادانا كوزدى 片鳞。

بادانا Ⅱ 物之类薯〈名〉。

بادانداي 〈形〉的显明；的满饱，的大粒楚清；的眼显，的目醒，的长 بۇرشاق ەداندى بادانداي：的眼显，的目醒，的▲子豆的满饱粒颗的，的眼显 ايقىن بادانداي 体字 جازۋى بادانداي ايقىن：的晰清，的楚清晰清。

باداشى 〈名〉人牧放(的牧放人代中镇城指)。

بادباحىت 〈形〉〔波〕守不，的耻无，的脸要不的节贞。

بادىراي-〈动〉①(睛眼)圆睁，(睛眼)大瞪，目瞠：قورىققانىنان كوزى بادىرايىپ، سوزدەن قالۋ，显明，眼显，楚清得显〔转〕②舌结目瞠得吓突出：ونىڭ بەتىندەگى مەڭى بادىرايىپ ايقىن كورىنىپ تۇرۋشى ەدى. 他脸很痣黑的上脸眼显很。

بادىرايت- بادراي- 的 ▲态动使 بادىرايتىپ ايتۋ تۇرىپ明，着明胆张目：كوزىنشە بادىرايتىپ 来出提地确明面着当。

بادىرايۋ بادراي- 式定不的。

بادىرايىس- بادراي-的态互交。

بادىراق Ⅰ 花米爆，物谷的开炒爆〈名〉：بادىراق قۇرۋ 炒爆。

بادىراق Ⅱ 人佣，人仆〔史〕〈名〉。

بادىراق Ⅲ : **بادىراق كوز** 金，眼兔，睛眼大眼鱼。

باعىتسىز 的目盲，的的目无漫，的的目无，的无，的性对针有没 ② 人的向方确明有没 ادام 性对针有没话说 باعىتسىز سويلەۋ 的矢放。

باعىتسىزدىق 词名象抽的 باعىتسىز。

باعىتتا- 〈动〉①定确；向方出指，向方明指 دۇرىس جولعا باعىتتاۋ 向面，向方准认，向方：准对，对针②向方的路道确正走出指 سەن بۇل ءسوزدى كىمگە باعىتتاپ وتىرسىڭ؟ 个这你：谁对针是话的说？

باعىتتاعىش 〈形〉向方明指，的向导，的导引轮导。▲舵向方，的 باعىتتاعىش دوڭگەلەك〔机〕面，对针 ② 态动被的 باعىتتا- ① باعىتتال- 向：اۋىل-قىستاقتا باعىتتالۋ 村农向面。

باعىتتاس- باعىتتا- 的态互交。

باعىتتالۋ باعىتتا- 式定不的。

باعىتتاۋىش 〈形〉①引导向，的导，的向导，的航：باعىتتاۋىش ناۋاشىق 导向槽/ باعىتتاۋىش تۇتىكشە 导向管/ باعىتتاۋىش ستانسيا 导向台②〔交〕标导。

باعىتتى 〈形〉的明向去，的位方有，的向方有导向方〔数〕▲的楚清向趋，数。

باعىش: باعىش ەتۋ 献奉，出献贡，给献。

باعىشلا- 见 باعىشتا-。

باعىشلاۋ باعىشلا- 式定不的。

باعىشتا-〈动〉：身献；送赠；出献贡，给献，献：ءوز ءومىرىن سوتسياليستىك قوزبلىس ىستەرىنە باعىشتاۋ 己自把 事设建义主会社给献生一的业。

باعىشتال- باعىشتا- 的态动被。

باعىشتاما 〈名〉言赠；字题，词题，词献。

باعىشتات- باعىشتا- 的态动使。

باعىشتاۋ باعىشتا- 式定不的。

بادا Ⅰ 〈名〉〔波〕牛群。

بادا Ⅱ 〈名〉〔波〕料饮。

بادا Ⅲ : **بادا بولۋ** (谷物粒颗的状)洒满：是皆地 遍，是都地满，地。

بادال-〈动〉〔咒〕(称人三，二第于用仅)：死该，去不要你 بارماساڭ بادال، قارا جەرگە قادال. 去鬼见。

بادىران 〈名〉[口]瓜黄。

بادىراك 见 بادىراق ▲ بادىراك كوز سەن تيىسپەسەڭ مەن تيىسپەيمىن. 【谚】井河犯不水。

بادىراڭدا- 〈动〉①睛眼圆睁，睛眼大瞪：بادىراڭداماي ايامەك استىنا قارا. 你前朝光别看，横，肆放(止举指)[转]②。下底脚点一着瞧：بادىراڭداماي ئجونسن ايت. 莽鲁作动，暴粗，行。理讲要，横蛮么那别你

بادىراڭداس- بادىراڭدا- 的互交态。

بادىراڭدات- بادىراڭدا- 的使动态。

بادىراڭداۋ بادىراڭدا- 的不定式。

بادىيا 〈名〉桶；吊桶；罐料。

باج I 〈名〉税，税款：جىلدىق باج 年度税/ باج الۋ 收税/ باج تولەۋ 上(交，纳)税▲ قان باجى 税尖，声喊的耳刺(的出传然突)〈名〉。声叫尖，声嚷叫的

باجىلا-〈动〉①税征，税收：جىل سايىن باجىلاۋ ەلدەك نارسەسىن 油措，扣克[转]②税收年每 باجىلاعەك كەلىپ وترما؟ 吗油的家人措想你？

باجىلان- باجىلا- 的态动被。

باجىلاس باجىلا- 的态互交。

باجىلات- باجىلا- 的态动使。

باجىلاۋ باجىلا- 的不定式。

باجىلدا- 〈动〉的耳刺出发，嚷叫，叫喊。声叫喊

باجىلداق 〈形〉①的叫尖好，的嚷嚷声大爱，的怨说好，的叨唠好 ②的躁暴；的闹闹吵吵爱。的言

باجىلداس- باجىلدا- 的互交态。

باجىلدات- باجىلدا- 的使动态。

باجىلداۋ باجىلدا- 的不定式。

باجىلداۋىق 〈形〉爱，的喊叫声高，的喊叫爱。的嚷嚷

باجىر 〈形〉，的搭花，的色六光五，的色杂。的样各色各，的绿绿花花

باجىراي- 〈动〉：视怒；视凝；睛眼大睁，眼瞪：باجىرايىپ قاراۋ 视而目瞪。

باجىرايت- باجىراي- 的使动态。

باجىرايۋ باجىراي- 的不定式。

باجىرايس- باجىراي- 的互交态。

باجىراك ەتۋ 〈然突〉：视怒，目怒；睛眼大睁，视而目瞋，眼瞪。视而目怒，目怒；睛眼大睁，视目瞪，叫喊睛眼大睁，眼瞪

باجىراڭدا- 〈动〉

。视而目怒，目怒；视而

باجىراڭداس- باجىراڭدا- 的交互态。

باجىراڭدات- باجىراڭدا- 的使动态。

باجىراڭداۋ باجىراڭدا- 的不定式。

باجسىز 〈形〉的税纳不，的税无，的税免：باجسىز ساۋدا 易贸税免。

باجحانا 〈名〉(门部)局务税[波]。

باز Ⅰ〈名〉雄英；的敢勇，的畏无大胆[波]。

باز Ⅱ〈名〉圈畜型大。

باز Ⅲ〈名〉地窖：كارتوپتى بازدا ساقتاۋ 豆土把里窖在藏储。

باز Ⅳ：**باز-بایاعى** 正，来原似恰，前以似恰 ▲往既如一，故如概一，样一来原和好放，弃嫌① باز كەشۋ ▲个某，人有，人某 بىرەۋ باز ۇاقىتتا 有偶，时有 ▲望绝，望失②弃。尔

بازا〈名〉①地基：مۇناي بازاسى 石油基地/ اسكەرى بازا 军事基地②地据根，地基③站务服仓/ 站；库。

بازالیت 〈名〉岩武玄[矿]。

بازالى〈形〉的地基有。

بازار〈名〉[波]：市街，市集，场市①حالىقارالىق بازار 国际市场/ اۇىل-قىستاق بازارى 乡村集市/ بازارعا شىعۋ 上街/ بازارعا شىعارۋ 市上②[转]热闹，乐欢，快活：جاستىقتىڭ بازارى ءوتتى 了去过劲闹热的时青年▲ بازارى جوق 的好不路销，的销滞，的去出不销▲ بازارى بار①开得吃，香吃②市利，销畅▲ بازارى ءتۇسۋ 好不路销，销滞，价落，价跌▲ بازارى شىعۋ 运红走②广路销，销畅①▲ ءوتىمدى بازارعا سالۋ 的快路销，的广路销，的销畅满，足知بارىمەن بازار ▲销推，售出▲ كوك بازار 场市菜▲ مال بازار 场市畜牲足▲ قان بازار ①市闹②市肉▲ بالالى ءۇي 子孩有【谚】بازار، بالاسىز ءۇي قۋ مازار. ▲。坟孤同如家的女子无，市闹似好家的بارىمەن بازار، جوقتى قايدان تابار. 【谚】量(出为入量)行而力。

بازاركەش〈名〉[波][口]场市逛，人的集赶。人的

بازارلا-〈动〉①集赶：场市逛，街上：بازارلاپ كەلۋ 上街①售出价高[转]②去街：مالىن جاقسى بازارلادى (他)把(他)售出价高物货的。

بازارلات- بازارلا-的使动态。

بازارلاۋ بازارلا- 的不定式。

بازارلى〈形〉的市集有，的场市有①：بازارلى جەر 的集逢，的集赶 ②方地的场市有：بازارلى كۇن 兴卖买，的路销有，的快路销 ③日集赶：بازارلى ءىس 快路销品物的看好. اجارلى مال بازارلى 的隆：的目满琅琳；的华繁，的闹热[转]④。كوشە 的迎欢人受[转] ⑤道街的(华繁)闹热：بازارلى ءوڭىر 的场市有；的运红走，的开得吃，的香吃，ول ءانشى-كۇيشى، جاستار ارا-سىندا بازارلى ەدى. ▲。人的迎欢受是中人年青的唱爱弹爱在他مال بازارلى بولسىن! 隆兴卖买祝！

بازارلىق 〈名〉品赠，物礼(的来带场市从)：بازارلىق اكەلدىڭ بە؟ 有没物礼带场市从你？

بازارناي〈名〉[口]员人理管场市。

بازارسىز〈形〉①的市集有没，的场市有没②的销滞，的慢路销，的广不路销，的去出不销推；的开不吃，的香吃不，的迎欢受不[转]③的。的场市有没

بازارشى 〈名〉的城进；人的场市逛，人的集赶。人

بازارشىل 赶爱，的城进爱，的街大逛爱〈形〉。的集

بازارشىلا-〈动〉：集赶；场市逛，街上：بازارشىلاعان ەل وتە كوپ. 。多别特人的场市逛

بازارشىلاس- بازارشىلا-的交互态。

بازارشىلات- بازارشىلا- 的使动态。

بازارشىلاۋ بازارشىلا- 的不定式。

بازدان-〈动〉臭变；霉发，败腐，烂腐：كەتكەن ەت/ اياق بازدانىپ كەتۋ 肉的烂腐/脚。臭

بازداندىر- بازدان- 的使动态。

بازدانۋ بازدان- 的不定式。

بازىس 〈名〉础基济经，础基：ەكونوميكالىق بازىس 础基济经。

بازىنا〈名〉气赌，怨抱，气怨(的间之宏亲)，满不。

بازىنالا-〈动〉娇撒；气撒，子性使。

بازىنالاۋ بازىنالا- 的不定式。

بازىنالىق بازىنا 的词名象抽：بازىنالىق قىلۋ (كورسەتۋ، ايتۋ) 娇撒；子性使。

باي 〈名〉①依巴(商大，主财，主牧，主地为意)：سارالاق باي 依巴的酱吝啬人)/ قوردالى (قورلى) باي 依巴的多很产家的顶透朽腐/ مەرەز باي 依巴的多很产家女的夫丈有没：بايى جوق قاتىن 夫丈②依巴，的钱有；的足富，的有富；的裕富，的富③人/家国的裕富：于富；的富丰；富丰藏矿 كەنگە باي جەر/人的钱有 كىسى باي 沃肥④的验经有富 باي 方地的/ تاجىريبەگە باي 的饶富，的彩多丽绚⑤地土的饶富：باي جەر 的丽瑰美优，的：تابيعات باي كورىنىسكە بولەندى。▲象景的丽瑰美优出现呈界然自。▲嫁出 ءتيۋ بايعا 娶进 قۇيادى، سايا سايعا قۇيادى。【谚】官官相护。▲باي بولسىپ تاسىما، كەدەي بولسىپ جاسىما。【谚】富国民强。

بايا Ⅰ 〈名〉[口]茎，秆(的物植)。

بايا Ⅱ 〈名〉[植]芥叶肉。

بايا Ⅲ 〈形〉①娇，的养惯生娇：بايا بالا 的气娇叫爱(骆驼指只)：بايا تۋيە 的叫爱②子孩的气锦的小矮[土]③。骆驼的小矮：بايا قاراعان 的小矮。

بايابان 〈名〉[波]荒漠，滩壁戈。

بايا‌عى 〈形〉的往以，的去过，的前从，的往既。

بايا‌عدا 〈副〉前从，前原，来原，时昔，去过，前先：بايا‌عدا ءبىر كورۋ 见前从一次/ بايا‌عدا ايتىلعان 过去讲的过/ بايا‌عدا بولعان 过有先原。

بايا‌عداي 〈形〉的前从象，的样一去过和象：的来原象，的先原。ول بايا‌عداي ءجۇرىپ جاتىر. 他是还老样子。

بايا‌عسىنداي 见 بايا‌عداي.

بايا‌عسىنشا 见 بايا‌عداي.

بايا‌ز：بايا‌ز تاپپاۋ [口]不静平，来下不静安。

بايا‌زدا- 〈动〉[口]停不；来下安、来下宁安，息停、步停。

بايا‌زدات- بايا‌زدا- 的使动态。

بايا‌زداۋ بايا‌زدا- 的不定式。

بايالدات- 见 بايالۋلات-.

بايا‌كەدەي 蛋光穷，困穷，穷贫〈名〉。

بايالىش 〈名〉[值]边半莲。

بايان Ⅰ 罗俄)琴风阳巴，琴风手式扣纽〈名〉(琴风手大的式斯)。

بايان Ⅱ 〈名〉▲性定坚，性靠可，场立[波]：بايانى جوق 的假虚，的住不靠的。

بايان Ⅲ **：بايان ەتۋ (قىلۋ)** 论，述陈，述叙：پىكىر بايان ەتۋ 见意述陈/ ءسىتىلگەن جايىن بايان ەتۋ 过经的情事述叙。

بايانداتۋ 〈动〉述阐，述论，述陈，述叙(表述)：ءوز ويىڭىزدى بايانداڭىز. 一述陈您请，缕视：缕视烦不 جالىقپاي بايانداۋ/见意的己自您下。

بايانداتىل- بايانداتۋ 的被动态。

بايانداما 〈名〉①演，说演，告报：明声，明说讲：بايانداما جاريالاۋ 明声表发。عىلىمي بايانداما 告报术学/ بايانداما جاساۋ 作报告(说演表发)。

بايانداماشى〈名〉人讲演，人说演，人告报。

بايانداتات- بايانداتۋ 的使动态。

بايانداۋ بايانداتۋ 的不定式。

بايانداۋشى 〈名〉演，人告报；人述叙，人述陈。人讲。

بايانداۋىش〈名〉[语]表语，语谓：سويلەمنىڭ بايانداۋشى 语谓的子句▲بايانداۋىش باعىنىڭقى سويلەم 句属从语谓，句副语谓▲بايانداۋىش كاتەگوريا 畴范语谓。

بايانداۋىشسىز 〈形〉[语]无语谓，带不谓的语谓：بايانداۋىشسىز سويلەم 无语谓句。

بايانداۋ ①〈形〉的固牢，的靠牢，的靠可，的稳；的妥稳事/平和的久持/谊友的恒永/定确，定固②妥稳事办/证保的靠可/系关的固牢：بايانداۋ بايلانىس بەرىكتىلىگىن بايانداۋ بولسىن دوستىق بايانداۋ ءۇشىن كەڭىل بايانداۋ بولسىن 的贯：بايانداۋ بەرىكتىلىگىن بايانداۋ ەتۋ 的一，的常经；的恒永，的久永，的久持▲绩成得取断不你愿。续持，久持。

بايانداۋلىق بايانداۋ 的词名象抽。

بايانسز 不摇动；的定稳不，的定不①〈形〉
：的定不荡动，的常无化变，的常无复反，的定
بايانسز تۇرمىس 不的定稳生活/ بايانسز ادام
性的常无化变 بايانسز مىنەز 人的常无复反
缈缥无虚，的幻虚，的住不靠，的靠牢不 ②格
。话的住不靠 بايانسز ئسوز 的实踏不，的
بايانسزدىق بايانسز 词名象抽的 。
بايانشى 〈名〉巴阳风琴奏演者 。
بايانش 见 بايالش.
بايا ؤ 〈形〉①钝迟；的缓徐，的缓迟，的慢缓
得行进作工 بايا ؤ 的：جۇمىستىك ايا ق السى تىم
动 بايا ؤ ئجۇرۇ 慢慢走地/ قيمىلى بايا ؤ 慢缓很/
，的弱微②差力能受接 بايا ؤ قابىلداۋى 缓迟作/
音声的弱微 بايا ؤ ئۇن 的微轻，的轻 تامىر
بايا ؤ سوعۇ 脉跳搏动缓慢/ بايا ؤ قاعۇ 轻
春 كوكتەم جەلى بايا ؤ سوعىپ تۇر. 门敲地轻/
。着拂吹地轻轻风
بايا ؤقىرا- 见 بايا ؤلاڭقىرا-.
بايا ؤقىراۋ بايا ؤقىرا- 的 。式定不
بايا ؤلا-〈动〉：缓徐得变，慢放，缓迟，慢缓
قارقىنىى بايا ؤلا ؤ 速 来下慢缓度/ بايا ؤلاپ
ىلگەرىلەۋ 缓慢慢前进/ جەل بايا ؤلادى. 了小风 ./
来起着地慢慢火 وت بايا ؤلاپ جانىپ كەلەدى.
了 。
بايا ؤلان- بايا ؤلا- 的 态动被 。
بايا ؤلاندىر- بايا ؤلان- 的 态动使 。
بايا ؤلاڭقىرا- 〈动〉些一缓迟为较，慢放微稍
。点慢走微稍 ئجۇرۇ 速减微略，：بايا ؤلاڭقىراپ
بايا ؤلاڭقىرات- بايا ؤلاڭقىرا- 的 态动使 。
بايا ؤلاڭقىراۋ بايا ؤلاڭقىرا- 的 式定不 。
بايا ؤلاس- بايا ؤلا- 的 态互交 。
بايا ؤلات- ① بايا ؤلا- 的 态动使 ②减，慢放
。慢减，速
بايا ؤلانقىش〈名〉①。器速减②剂化阻[化]
بايا ؤلا ؤ I 〈形〉较比，的慢缓较比，的慢较
。缓
بايا ؤلا ؤ II بايا ؤلا- 的 。式定不
بايا ؤلىق بايا ؤ 。词名象抽的
بايا ؤسۇ بايا ؤسى- 的 。式定不
بايا ؤسى-〈动〉：的缓徐，缓迟，速减①

蹭蹭磨磨别们你 سەزىرەڭ جۇرىڭدەر. بايا ؤسىماي
：（风，音声指）弱减，小变 ② 。走点快，地
بالانىڭ جىلاعانى بايا ؤسي باستادى. 声哭的子孩
减始开风 ./ جەل بايا ؤسي باستادى. 了小渐逐
装；稳八平四得装，重稳装假 [转]③。了弱
模装 。样作模 بايا ؤسىپ تانىماي وتىرسىڭ با؟
？识认不真，样作
بايا ؤسىرا- 见 بايا ؤسى-.
بايا ؤسىراۋ بايا ؤسىرا- 的 。式定不
بايا ؤسىت- بايا ؤسى- 的 。态动使
بايا-شايا 〈形〉嚷叫好，的吵吵爱，的嚷嚷爱
。人的嚷嚷瞎爱 بايا- شايا ادام：的嚷嚷瞎，的
بايا-شايالىق بايا-شايا 词名象抽的 。
باي-باعلان〈名〉者治统，人头建封
باي-باي 〈叹〉呀啊（急着，气生，憾遗示表）
，唉唉：باي-باي سەن سويلەمەي تۇرا تۇرشى.
。了说别先你，
بايبايلا-〈动〉：嚷吵，唬咋，嚷叫，说边喊边
。说慢慢，嚷叫别你 بايبايلاماي اقىرىن سويلە.
بايبايلاس- بايبايلا- 的 。态互交
بايبايلات- بايبايلا- 的 。态动使
بايبايلاۋ بايبايلا- 的 。式定不
بايبايشىل 〈形〉唬咋好；的嚷嚷爱，的叨唠爱
/的叨唠爱得变 بايبايشىل بولۋ 的怨抱爱，的
。子头老的嚷嚷爱 بايبايشىل شال
بايبالام 〈名〉叫喊，嚷叫；闹吵，嚷吵：بايبالامدى
قوي. 了嚷吵别你 。▲ بايبالام سالۋ (شعارۋ)
。嚷叫；闹吵，嚷吵
بايبالامدا-〈动〉：喊叫，嚷叫；闹吵，嚷吵：ول
得不人使嚷嚷吵吵他 بايبالامداپ مازانى الدى.
。静安
بايبالامداس- بايبالامدا- 的 。态互交
بايبالامدات- بايبالامدا- 的 。态动使
بايبالامداۋ بايبالامدا- 的 。式定不
بايبالامشىل 〈形〉嚷爱，的闹吵爱，的嚷吵爱
。的叨叨唠唠，的嚷
باي-باتشا ①〈名〉：豪富，人贵官达
باي-باتشانىڭ بالاسى 弟子豪富（弟子跨纵）② 。
。哥子公，爷少
باي-باتشالىق〈名〉。位地之人贵，豪富，贵富

باي-بايبىشە 〈名〉太太爷老。
بايعازى 〈名〉(的送赠子孩的服衣新穿给)物礼,物品:بايعازى سۇراۋ 要礼物。
بايعازىلىق 见 بايعازى.
بايعوتان: ٴيتتىك ۇلى بايعوتان 人人,谁都。
بايعىز〈名〉[波][动]鸭鸥。
بايعۇز 见 بايعىز.
بايعۇس 见 بايقۇس.
بايعۇستىق بايعۇس 的名词象抽。
بايدارکا 〈名〉[俄]〈名〉(的用动运)小艇。
بايەکە 〈名〉①对(称尊的人富大)②(对)公老(称昵的夫丈)。
باي-جارلى 〈名〉穷和人富人。
باي-جۇان 〈名〉势力的和人富人。
بايزۇ 〈名〉族白:بايزۇ ٴتىلى 语族白/ بايزۇ جازۇى 字文族白。
بايزۇشا〈形〉①的式族白、的族白:بايزۇشا حالىق ٴانى 字文族白,语族白②歌民的族白:بايزۇشا ۇيرەنۇ 习学语族白。
باي-كۇلاك 〈名〉富农。
بايقا-〈动〉①慎谨,心当,意注,神留,心小:بايقا، جىعلىپ قالما! 着摔别心小!/ بايقاپ ٴجۇرۇ 走路意注要②试尝,试试:بايقاپ كور، سالماعى قانشا ەكەن. 看试试你。重多有量分,看③住看,察观,看:اۋا رايىن بايقاۋ 观察气象/ بايقاپ وتىر، قاشىپ كەتپەسىن. 着看意注你,别留话说,心小话说。▲بايقاپ سويلەۋ 了跑他让▲ نۇعايىن بايقاۋ 了察观意注向动▲神情解图意,بايقاماي كوپ سويلەگەن كوپ ىشىندە ولەر. 【谚】灾之顶灭致招黄雌口信,ساك، ايامنان اداساسىك. 【谚】一步错步走。
بايقاعىش 〈形〉察观有的善于,的力察观有的敏感,的眼明,的力察观有。
بايقاعىشتىق ①بايقاعىش 的名词象抽②察观。
بايقال-①بايقا- 的被动态。②现出,发露,出显,暴露:سىرى بايقالدى 秘密暴露。
بايقالۋ بايقال- 的式定不。
بايقالىن- بايقال- 的被动态。
بايقاماستان 〈副〉不一,心小不一,意注不一:بايقاماستان ايتىپ سالۋ 慎不,忽疏,地意无,神留出说中意无。
بايقامپاز 见 بايقاعىش.
بايقاس- بايقا- 的互相交态。
بايقاستا- 〈动〉慎谨,察观,神留(加多)对(待):ٴبىرىن-ٴبىرى بايقاستاي قارايدى (俩们他)察观相互。
بايقاستاۋ بايقاستا- 的式定不。
بايقات- بايقا- 的使动态。
بايقاتقىز- بايقات- 的使动态。
بايقاۋ I 〈名〉①观察,摩观,列陈,展出:بۇل جولعى بايقاۋدا 在这次中摩观会②演调,演会,演出:ادەبيەت-كوركەمونەر بايقاۋى 文艺术会演。
بايقاۋ II بايقا- 的式定不。
بايقاۋسىز 〈形〉不的心小,不的意注,不留神:بايقاۋسىز وتىرعاندا 没儿那在坐正他留神的候时。
بايقاۋسىزدا 〈副〉不留神,料不,意注不:بايقاۋسىزدا اۋزىنان شىعىپ كەتۋ 不注意/去出说不:بايقاۋسىزدان جىعىلىپ قالۋ 不心小摔倒。
بايقاۋسىزدىق بايقاۋسىز 的名词象抽。
بايقاۋشى 〈名〉察观,者察观,员察观,者测监视;者观旁;者管看;动活察观。
بايقاۋشىلىق 〈名〉察观的活动;察看管。
بايقۇس〈形〉①的不幸,的怜可:بايقۇس بالا 可怜的孩子②的窝囊,的懦怯,的能无:ول بايقۇستىك قولىنان نە كەلەدى. 那个窝囊废,无能干什么?
بايقۇستىق بايقۇس 的名词象抽。
بايلا-〈动〉①绑、缚、捆、拴、系:ات بايلاۋ/ 马拴/ باۋ بايلاۋ 捆绑儿/ بايلاپ اكەتۋ 绑架走②扎,缠:داكىمەن جارانى بايلاۋ 用布纱缠伤口③穗抽,结果:جەمىس اعاش ٴتۇيىن بايلاۋ 树果开始结/ ات بايلاۋ 送马/ ول اتىپ العان ەكى ۇيرەگىن جولداستارىنا بايلادى. 伴侣给送赠子鸭野只两的着打把他。▲ ات بايلار 亲家(方男指)▲ باس بايلاۋ 献▲命拼,去出豁;躯捐,命舍,身贻 باعىن بايلاۋ 下▲(嫁出娘姑让不指多)春青误

جول ▲驹马绑而奶马挤为 بيه بايلاؤ ▲心决
بايلاؤ ▲误耽;途前响影,挡阻,碍妨 ئجىپسىز
بايلاؤ ▲误耽;身缠 كوز بايلاؤ ▲戏变;蔽蒙,骗欺
▲法 وقفا بايلاؤ ▲躯捐,身献 تۆ بايلاؤ下,旗半
,言无口哑使,言无口闭使 ئتىل بايلاؤ △哀致
▲事好做,善行 قايىر بايلاؤ ▲对答言无使
护维狗的悍凶【谚】 قاباعان ئيت قايىر بايلايدى.
益利的人主 。

بايلام I ①〈名〉定议;议协;论结,定决:
بايلمعا كەلۈ (议协成达;论结出作)定决出作
说)儿准有没话说 جوق بايلام سوزىندە:用信②
▲(用信守不话 بايلام جاساۋ 定决出作 。

بايلام II ①〈名〉束,捆:束 ئبىر بايلام گۈل 一
子要开解 بايلامدى شەشۈ:子要②花 。

بايلاما I 〈名〉物绑捆的水堵[土] 。

بايلاما II 〈名〉巾头便轻(的系女妇) 。

بايلامدى 〈形〉①的性定决;的大重,的要主
的定说,的好是约,的好约② 。

بايلامشا 〈名〉件物小(的来起拴) 。

بايلان- ① بايلا-凝,固凝,结凝 ②态动被的
聚上子脖 مويىنعا كىر بايلانۋ:聚积,积聚;聚
含 كوڭىلىنە شەر بايلانىپ ئولۈ/垢污层一着积
▲死而恨 باسى بايلانۋ 于身委,家人了有……
▲ ئجىپسىز بايلانۋ ▲身脱得不,住缠被 كوز
(شاك) تور ▲黑天,昏黄,临降色暮 بايلانۋ
丧(病因) ئتىل بايلانۋ ▲尘灰满堆,尘积 بايلانۋ
▲言难口有;力能的话说失 ئتىل - جاعى بايلانۋ
手出不腾 قول بايلانۋ ▲话出不说,言无口哑 。

بايلاندىر- بايلان-态动使的 。

بايلاندىرت- بايلاندىر-态动使的 。

بايلاندىرتقىز- بايلاندىرت-态动使的 。

بايلاندىرۋ بايلاندىر-式定不的 。

بايلانۋ بايلان-式定不的 。

بايلانشاق 见 بايلامشا.

بايلانىپ-ماتال- بايلاپ-ماتا-态动被的 。

بايلانىس I 〈名〉往来,往交;系联,系关:
دوستىق بايلانىس جاساۋ 建立联系(络联)/
亲密关系/ جاقىن بايلانىس 友好关系/
绝断联系/ بايلانىستى ئۇزۇ 处络联/
بايلانىس ورنى 系关……于由,际之……②往来
مەملەكەت ▲际之节庆国此值 مەرەكەسى بايلانىسىمەن
。键子原〔化〕 اتومدىق بايلانىس

بايلانىس- II ①بايلان-来,系联 ②态互交的
贯连:合结;际交,往 ۋنەمدىك بايلانىسىپ تۇرۇ
③合结众群和 بۇقاراۋمەن بايلانىسۋ/系联常经
起一在绞;织交 ئبىر-بىرىنە بايلانىسقان ويلار
法想的起一在织交 ئجىپ بايلانىسىپ/
生发,缠纠④。了起一在绞(索绳线) قالىپتى.
俩们他 ەكەۋى بايلانىسىپ قالدى.架吵,纷纠
结凝,固凝⑤。了来起吵争 بايلانىسقان
。维纤的固凝 تالشقتار

بايلانىسقىش 〈形〉好,的儿茬找爱,的缠纠爱
。的吵争爱,的嘴吵爱,的事闹

بايلانىسسىز 〈形〉,的系联有没,的系关有没
/关无此与 مۇنىمەن بايلانىسسىز的贯连不
。子句的贯连不 سويلەمدەر بايلانىسسىز

بايلانىسسىزدىق بايلانىسسىز。词名象抽的
决取,的系联有,的系关有①〈形〉

بايلانىستى 〈形〉①的性定决;的大重,的要主
…于由,……此因 ② 的涉牵有,的……于
…,……与。的关有

بايلانىستىر- بايلانىس-态动使的 II 。

بايلانىستىرىل - بايلانىستىر-态动被的 。

بايلانىسۋ بايلانىس-式定不的 II 。

بايلانىسشى 〈名〉员络联,人系联。

بايلاپ-ماتا- 〈动〉①绑,捆,拴:كولىكتەردى
بايلاپ-ماتاۋ/畜役好拴 ماتاپ اكەتۋ 绑
架②走缚束,身脱得不,身缠:بايلاپ-ماتاماي
قويا بەر. 走他放,他住缠别你 。

بايلاپ-ماتاس- بايلاپ-ماتا-态互交的 。

بايلاپ-ماتات- بايلاپ-ماتا-态动使的 。

بايلاپ-ماتاۋ بايلاپ-ماتا-式定不的 。

بايلاپ-تاڭ- 〈动〉缠带捆连,扎捆,绑捆。

بايلاپ-تاڭۋ بايلاپ-تاڭ-式定不的 。

بايلاس- بايلا - 态互交的 ▲ سەرت (ئسوز)
,定约 بايلاسۋ 约 ۋادە بايلاسۋ ▲定决;好约
好约 。

بايلاستىر- بايلاس-态动使的 。

بايلاستىرۋ بايلاستىر-式定不的 。

بايلاسۋ بايلاس-式定不的 。

بايلات- بايلا-态动使的 。

بايلاتىپ-تاڭدىر- بايلاپ-تاڭ- 的态动使的。

بايلاۋ Ⅰ 〈名〉①扣(绳),结(绳):ارقاننىڭ بايلاۋىن شەشۋ 把绳结解开②开解结绳把点重,点要[转]:بايلاۋى جوق شەشەننەن ۇندەمەگەن ەستى 空的绝不滔滔过胜人智的默缄【谚】。论结;▲بايلاۋلى ات 马的着拴的;的住:بايلاۋلى وتىرعان جوقسىڭ. 由自有没是不你的▲的配许,亲定已(娘姑指),的主有③。的بايلاۋلى بۇزاۋشا ▲的贴贴服服,的布摆人听بايلاۋلى ٴيت ۇرەگەن، بايلاۋلى وگىز سۇزەگەن. 人顶爱牛的着拴,人咬爱狗的着拴【谚】。

بايلاۋ Ⅱ بايلا- 的式定不的。

بايلاۋلى 〈形〉系,的着绑,的好捆,的着拴①:的缚束被,的由自不〔转〕②。着绑被手的他بايلاۋلى وتىرعان جوقسىڭ. 由自有没是不你▲的配许,亲定已(娘姑指),的主有③。的بايلاۋلى بۇزاۋشا ▲的贴贴服服,的布摆人听بايلاۋلى ٴيت ۇرەگەن، بايلاۋلى وگىز سۇزەگەن. 人顶爱牛的着拴,人咬爱狗的着拴【谚】。

بايلاۋلىلىق ①بايلاۋلى 自无②词名象抽的。

بايلاۋسىز 〈形〉①的好捆有没,的着拴有没;的由自〔转〕②的开放,的着松,的着绑有没不摆摇,的变易〔转〕③的缚束受不,的便随无,的常无复反,的常无幻变;的住不靠,的定性定坚;场立[转]③缚束,由。的见主

بايلاۋشى 〈名〉……(捆,绑)拴。人的

بايلاۋشىلىق 〈名〉……(绑、捆、拴)系。为行的

بايلاۋىش 〈名〉带腰系(作动):بەلبەۋ بايلاۋشىلىق 。巾头方,巾头[口]。

بايلى 〈形〉有丈:بايلى، بالالى قاتىن 的夫丈有女的子孩有夫。人

بايلىق ①〈名〉源资,藏宝;产财,富财:رۋحي بايلىق 精神财富/جەر استى بايلىقتارى 地下资源/بايلىق قۇمارلىق 的财贪(的财爱)〔转〕②财富而惠口:اۋىز بايلىق جاساۋ 口惠而财富▲乐欢,乐快;福幸▲富财切一بار بايلىق 愿许口空,至不实▲ارتىق بايلىق ادامدى ازدىرادى، ارتىق كۇلكىسى جيىرەنىشتى قوزدىرادى. 【谚】人使会富财的多过,落堕人使会谑戏的分过。恶厌▲بايلىقتىڭ الدى دەنساۋلىق. 【谚】富财的要首是康健▲。بايلىقتىڭ اتاسى- ەڭبەك، اناسى- جەر. 【谚】父之裕丰是动劳,母之富财是地大。

باي-مانساپ 〈名〉〔旧〕贵显,人贵官达;人的势有钱有。

باي-مىرزا 〈名〉绅豪,翁富,主财。

بايپاق 〈名〉①袜:子袜 جىبىڭ بايپاق 丝袜子/ۇزىن بايپاق 长袜子/كيىز بايپاق 毡袜子/ بايپاق توقۋ 织袜子②袜衬▲بايپاق ەتىك 毡筒靴,毡靴。

بايپاقسىز 〈形〉赤,的脚着光,的子袜穿有没。的脚着。

بايپاقتى 〈形〉的子袜有,的子袜穿。

بايپاك 〈形〉理斯条慢,的文斯,的稳八平四▲走地摆大摇大,走地晃晃باسۋ بايپاك 的▲بايپاك ەمەز 摇摇▲马走的稳平جورعا بايپاك 格性的文斯,格性的和温。

بايپاك-بايپاك: بايپاك-بايپاك باسۋ 大摇大。走地拽一拽一,走地晃晃摇摇,走地摆摇摇边两向,走地摆大摇大。

بايپاڭدا- 〈动〉①步方迈[转]②走地拽一拽一,走地晃晃。

بايپاڭداس- بايپاڭدا- 的态互交的。

بايپاڭدات- بايپاڭدا- 的态动使的。

بايپاڭداۋ بايپاڭدا- 的式定不的。

بايراق 〈名〉①帜旗,旗②匹布,料布[旧]。

بايساي 〈名〉菜白。

بايسال 〈名〉①安,静安,静平②定镇,重稳▲بايسال تابۋ 宁下来静安,来下静平▲بايسال تارتۋ 镇定一下,下一静冷▲كوش بايسال تاپسىن! 安平(移迁)迁搬愿!

بايسالدا- 〈动〉:顿停加稍,缓徐,慢缓:بايسالداماي ٴجۇرۋ 走地停不。

بايسالدان- 舒,来下静安,来下静平①〈动〉休来下静安能有没:بايسالدانىپ دەم الالماۋ 服条慢,迫不容从,忙不慌不,重稳,着沉②息稳得变然突理斯:اياق استىنان بايسالدانا قالۋ 说地理斯条慢/来起重。

بايسالداندىر- باسالدان- 的态动使的。

بايسالدانۋ بايسالدان- 的式定不的。

بايسالداۋ بايسالدا- 的式定不的。

بايسالدى 〈名〉,的静冷,的健稳,的重稳①:的迫不容从,的忙不慌不;的重慎的和平情性)人的气住得沉بايسالدى كىسى 人的)/بايسالدى تۇرده سويلەۋ 说地忙不慌不②

的定固 ：بايسالدى جۇمىس 的定固，的久持 ：的稳平 ，的宁安，的安平，的定安 ③ 作工 كوش بايسالدى بولسىن! 祝愿迁搬安平！

بايسالدىلىق بايسالدى 词名象抽的 。

بايسىز Ⅰ〈形〉没，的去出嫁有没，的夫丈有没 ：بايسىز قىز-كەلىنشەكتەر كوپ 没的人男有没，的夫丈有没（少不）多很妇媳和娘姑大的夫丈有 。

بايسىز Ⅱ〈形〉不，的依巴有没，的人富有没 。的裕富

بايسىزدىق Ⅰ بايسىز Ⅰ 词名象抽的 。

بايسىزدىق Ⅱ بايسىز Ⅱ 词名象抽的 。

بايسىماق Ⅰ〈形〉产财点一有，的裕富为较①，的有富较，的 ：بايسىماقتار بايدىڭ سويىلمەن 谓所，的富谓所②。主财着向户富 سوعادى. 。的产财有

بايسىماق Ⅱ〈名〉夫丈的谓所 。

بايسىن-〈动〉富为，裕富为以，依巴是为以 。贵

بايسىنۇ بايسىن- 式定不的 。

بايسىنىس- بايسىن- 态互交的 。

بايسىرا-〈动〉女指）；人男嫁想很，夫丈想很（人）盛旺欲性 。

بايسىرات- بايسىرا- 态动使的 。

بايسىراۋ بايسىرا- 式定不的 。

بايتابا〈名〉布脚包，布脚裹[旧] 。

بايتابالى〈形〉的布脚着包，的布脚裹有 。

بايتابالىق〈形〉的布脚包做，的布脚裹当 。

بايتاق〈形〉无望一，的阔辽，的阔广，的阔宽 /野原的阔广 دالا 的际无边无，的际 ：بايتاق 地大的阔辽 جەر 。

بايتاقتى〈形〉①的际无望一，的际无边无 ② 的裕富，的足富，的绕富 。

بايتال〈名〉马女处，马母的间之岁四和岁两 。

▲ قۇناجىن (قۇنان) بايتال 三 马母岁 تاي بايتال岁两马母 ▲ بايتال شاۋىپ بايگە الماس. 【谚】马骡了不上马骡 ▲。阵 بايتال تۇگىل (تۇر عوي) باس قايعى.【谚】保难身自河过萨菩泥 。

بايتوللا〈名〉房天[宗] 。

بايتوبەت〈名〉狗公，犬牡 。

بايۇ بايى- 式定不的 。

بايى-فەودال〈名〉主财，主建封，主牧 。

بايشىكەش见 بايسىماق.

بايشىل〈形〉助赞，的益利级阶治统建封护维，的级阶治统建封随追，的级阶治统建封贫嫌，的级阶治统建封 。的富爱

بايى-〈动〉来起裕富，富致家发，财发①：富丰②来起富年一比年一 جىلدان جىلعا بايۇ 富丰的言语 ئتىلدىڭ دامۇى مەن بايۇى ：实充，结完，束结（奶羊挤，只羊数）③展发和发 ساناۋ بايىدى ما؟ 有没了完数羊？ شالا بايۇ ▲？财小 ▲ اقىلدىنىڭ بەلگىسى بايسا تاسمايدى، دارەجەسىنەن اسىرمايدى. 【谚】奢骄不而富者贤 。▲ جاس وسەر، جارلى بايىر. 【谚】年青逸淫 。富变会的穷，大长会的

بايىز〈名〉▲静平，静安；性耐，心耐 بايىز تابۇ ▲ ەندى عانا بايىز تاپقاندا ：息歇，息休；来下静安 。（修时的气口喘刚刚）候时的来下静刚刚

بايىزدا- 下静安，来下宁安，息停，步停〈动〉会一坐地心耐 ؤتىرا تۇرۇ 耐忍；来 ：بايىزداپ 儿/ بايىزداماي سويلەپ ئجۇر 说边走边 。

بايىزدات- بايىزدا- 态动使的 。

بايىزداتقىز- بايىزدات- 态动使的 。

بايىزداتتىر- بايىزدات- 态动使的 。

بايىزداۋ بايىزدا- 式定不的 。

بايىم: بايىمنا بارۇ (جەتۋ) 了（领，解理，解 ：明判，明辨，悟领，会 ئسوزدىڭ بايىمنا جەتۋ 。意含的话会领

بايىمدا-，析分：明判，明辨，会领，会体〈动〉 ：考思，思深，想细 ونىڭ ويىن بايىمداپ كوردىڭ به؟ الدىن 吗么什是图意的他会领你？/ 。明判先事 بايىمداۋ

بايىمداعىش，的明判于善，的明辨于善〈形〉好，的筋脑动于善，的断推于善，的断判于善 。的虑熟思深

بايىمداس- بايىمدا- 态互交的 。

بايىمدات- بايىمدا- 态动使的 。

بايىمداۋ بايىمدا- 式定不的 。

بايىمدى〈动〉头有，的力断判有，的智理有①。的健稳；的着沉，的重稳 ②的脑沉，重稳②词名象抽的 بايىمدى①

性久持;着。

بايپ〈名〉准,儿准,儿谱: ونىڭ سوزىنده بايپ جوق. 他的话没准儿。▲ بايىمىنا بارۋ 会体贴,会领,会会。

بايپ- 明判,明辨,磨琢,会: ول بۇل ءىستىڭ بايىمىنا بارا الماي وتىر. 这件事他儿不会磨琢透。

بايپ-باعدار〈名〉方向,目标: انىق بايپ-باعدار تاپا الماۋ 找不着明确的目标。

بايپسىز〈形〉不稳重的,不稳,不实在的,浮躁的,毛毛糙糙的,便便随随的。

بايپسىزدىق 名词。象征不稳重的。

بايپتا- 动〉用心,思深,心精,思考: بايپتاپ ويلاۋ 用心考虑/ مالدى بايپتاپ باعۋ 精心放牧牲畜。

بايپتاس- 互动。

بايپتات- 使动。

بايپتاۋ 不定式。

بايپتى〈形〉①用心的,心细的,地思深熟虑的: بايپتى قاراۋ 用心观察②沉着的,稳重的,从容的: بايپتى تۇرده سويلەۋ 说话稳重。

بايپتىلىق 名词。象征的抽象。

بايىر: قارا بايىر 一种马,品种。

بايىرعى 〈形〉古自以来的,原有的,来有的,来源的,固有的,本来的: بايىرعى مەكەن 故乡/ بايىرعى دوس 故友(老朋友)/ قازاقتىڭ بايىرعى سوزدەرى 哈萨克族固有的语言,语词。

بايىرعىلا- 见 بايىرقالا-.

بايىرقالا-〈动〉留,歇停,停暂,留停。

بايىرقالات- 使动。

بايىرقالاۋ 不定式。

بايىس- 互动。

بايىت- 使动。

باك〈名〉水桶,槽水桶,槽油桶,箱。

باكالەيا〈名〉[阿]食品,杂货。

باكالەيشى〈名〉开商店,杂货商,小贩,小商品,人的杂货店。

باكەن〈名〉水路标,浮标。

باكلاجان〈名〉[植]茄子。

باكلان 见 ءبىرقازان.

باكتەريا〈名〉细菌: باكتەريا سوعىسى 细菌战/ باكتەريا بومباسى 细菌弹。

باكتەريالا-〈动〉加细菌,化细菌上。

باكتەريالان- ① باكتەريالا- 的被动态 ② 以细菌处理。

باكتەريالاندىر- باكتەريالان- 的使动态。

باكتەريالاۋ باكتەريالا- 的不定式。

باكتەريالوگ〈名〉细菌学专家。

باكتەريالوگيا〈名〉细菌学。

باكتەريالى〈形〉有细菌的,带菌的。

باكتەريالىق〈形〉细菌学的,细菌用的,细菌的。

باكتەرياسىز〈形〉无菌的,消过毒的。

باكتەرياسىزداندىر-〈动〉杀菌,消毒,灭菌。

باكتەرياسىزداندىرۋ باكتەرياسىزداندىر- 的不定式。

باق I : **باق ەتۋ** ① (羊山)尖然突出发声叫 (蛙青) ② 一声叫地呱然突出声。

باق II〈名〉[波]园,园林;园公,园丁: الما باعى 苹果园/ اجەمىس باعى 果木园/ باقتا سەرۋەندەۋ 游园。

باق III〈名〉[波]运,运气,运道;福,福气,福运;幸福: باق اكەلۋ 带来福运/ ونىڭ باعى بار ەكەن. 他有福气。▲ باعى اشىلۋ (جانۋ) 运气很(他)到得(福)。▲ باعىن بايلاۋ 运好交,运气,运道,福气误贻 ▲ باعىن سىناۋ 运好交,运气,运道,福气碰碰(嫁出娘姑让不指)春青 ▲ باعى قايتۋ 运气背走,运气倒走,福气相 باق تالاس 相▲ باعى تالاسۋ 运气背走,运气倒走,福气相▲的角斗心勾,的妨嫉相,的低高比,的争求追 باق قۇمار 福气相▲角斗心勾,利夺名争 باق قونۋ 幸事▲的位地求追,的利名 باسىنا باق كەلدى دەپ تاسپا، 运走,福来飞,头临 باق كەلدى دەپ ساسپا. 【谚】جاۋ 灾祸莫时之运走,矜骄勿敌遇惊慌。

باق- IV〈动〉①养,养喂,养饲,牧放: جىلقى باعۋ 放马/ ول ەكى جىل قوي باققان. 他放过两年羊。/ ارا باعۋ 养蜂②供养,养供,养赡,活养③子孩养哺,育哺,养哺: باعاتىن جان سانى 人的养供/口 اتا-انانى باعۋ 养赡父母/ بالا باعۋ 子孩养哺 ءوزي باعۋ 看管,看照;注视,视察: قىستاۋ باعۋ 冬牧场/ باقشا باعۋ 园公管看园/ قالۋ 留家/ قاراۋ 看视,照顾 قيمىلدىن باعۋ 下细心/ جاۋدىڭ 敌人的/ باقسام ءدال سونىڭ ءوزى. 我仔细活动的。

：作争，当争，取争力努 ④ 。他是就，看一 بولماساڭ دا ۇقساپ باق، ئبىر عالىمدى كورسەڭىز. 争力努要，家学科名--当望渴你 مەن：试试示表，词动助作可⑤。倦怠莫取 كوتەرىپ باقسام اۇنر ەكەن. 很试一来起提我 كوتەرىپ باعۇ / ول كورىپ 试试下一举 باعۇ 。重 باقسىن. 为说少 باعۇ اۇنز ▲。试试看看他让 باعۇ بالاپانداي ▲心小话说，慎谨话说，佳 باعۇ 加备 ▲养收，养抱，抱 باعىپ الۇ ▲顾照心精，护爱 باعۇ 不 بەت ▲衷于动无；话听 باعۇ 过 جان ▲，活 باعۇ 看 قاباعىن ▲吃饭混；生谋，子日过 ▲色观颜察 باعۇ 在 قولدا ▲养饲中家 باعۇ 会 اقساق 愈痊会畜牲的腿瘸【谚】. مالدىك اقىرىنا باق ▲。（望希去失要不） باقتىر، مالدى باققانعا وتىندى العانعا جاقتىر. 牲惜爱会的牧放【谚】。火柴省节会的柴砍，畜

باقا 〈名〉蝻蛤，鸡田，蛙青，蛙：كەش باتا باقالار باقىلداي جونەلدى. 呱始开就蛙青黑一天 ▲。了来起叫呱 者间离拨挑 باقا جىلان اش ▲。的饱不吃，的餮饕，的食贪 باقا اش ▲ 短子脖③，辙（车） ②口灯（的灯油煤）① اۇنز 头大 باقا باس ەتىك 的 ▲ 的子脖没 باقا باس ▲ 鞋 باقا جاپىراق [植] ▲萍浮 باقا كوز ▲眼凸 باقا مويىن 短 باقا 子脖 ▲ 蛙雄 باقانىڭ ايعىرى ▲ 花尿马 باقا تەرەك ▲子脖粗 باقا تاماق ▲ 青，鸡田 باقا كول ▲的瘦 كوك باقا ▲杨矮 ▲蛙 قۇر باقا ▲蝻蛤癞 ادام قاتەسىز بولماس، 湖的蛙青无有没【谚】. باقا ۇندەس، بالىق ▲。人的误错犯不有没， تىلدەس. 。语通鱼，音知蛙【谚】

باقاداي 〈形〉▲的似蝻蛤，的样一蛙青象 اۇزىن باقاداي اشۇ ① ▲呼鸣命一②口大开张 باقاداي شۇلاۋ 。嚷叫；嚷喧；叫喊地哇哇

باقادايىن 〈形〉。的似蝻蛤，的样一蛙青象

باقاي 〈名〉等猪，羊，牛）物动蹄偶②趾脚①：باقاي ەسەپ 小 ▲骨距，骸（的足马）③子蹄（的 باقايىنان كەلمەۋ 乎在不满，衷于动无 ▲盘算 باقايىنا كەتۋ 架头骨 ▲体附不魂 ئشىي باقاي ▲意介不， جانى قارا ▲明聪小 قۇلىق باقاي 。柴如瘦骨，子

باقايقۇرت 。病蹄腐，症烂溃（缝蹄羊）〈名〉

باقايشاق 〈名〉▲骨趾脚：باقايشاعىنا دەيىن تانۇ ▲细底道知，掌指如了 باقايشاعىنا دەيىن قارۇلانعان 。齿牙到装武

باقايشىق 〈名〉▲趾脚：باقايشىق سۇيەك 趾 。骨

باقايشقىتا- 走地瘸一瘸一；走地力吃很〈动〉

باقايشقىتاتا- 。走地瘸一瘸一：باقايشقتاپ ئجۇرۋ（畜牲指）

باقايشقىتاتقىزۋ 负使②态动使的 باقايشقىتا- ① 骆让（ارتۋ）：重 تۇيەگە جۇكتى باقايشقىتاتا باسۋ 。西东多很驮

باقايشقىتاۋ 。式定不的 باقايشقىتا-

باقال Ⅰ〈名〉[波]▲商货杂，贩小，商小 卖买小，意生本小 باقال ساۋدا ▲盘算小 ەسەپ ▲باقال ساۋداگەر 。贩商小，商货杂

باقال Ⅱ〈名〉。草麦，秸麦，秸[波]

باقال Ⅲ〈形〉粗短，的粗又矮又，的粗而矮：باقال باس بارماق 的粗，的：/指拇大的粗短 باقال تەرەك 。杨矮

باقالاق 。木横（的轮车和架圈顶房毡）〈名〉

باقالتاق 〈形〉：的小矮，的矬，的矮 بويلى باقالتاق 。的小矮材身

باقالشاق Ⅰ〈名〉。骨趾脚

باقالشاق Ⅱ〈名〉。壳贝

باقالشى 。商货杂，贩摊小，贩小，商小〈名〉

باقالشىلا- 。卖买小做，意生本小做〈动〉

باقالشىلاۋ 。式定不的 باقالشىلا-

باقالشىلىق 。意生本小，业贩小〈名〉

باقان 的叉带（的房毡定固来用时风刮）〈名〉 ▲子竿长的叉带 الا باقان ▲竿木长 التى باقان 的结团不，的睦和不 ▲千秋 التى باقان الاۋنز ▲子竿的叉带 اشا باقان ▲的纷纠闹， 婚未和子伙小 باقان انتار 棍恶，手打 باقان ▲杆横过（节礼的行履所时面见妻 باقان تىرەس 挂来用）杆木的叉带 ▲执争 قول باقان 。（子毡窗天房毡盖揭，物

باقاندا- ：撑支，顶（子竿长用，时风起）〈动〉 子竿长用②。房毡顶子竿长用 ئۇيدى باقانداۋ 。打

باقانداي ：的伟魁，的梧魁，的大高①〈形〉

باقانداي جىگىت 身材高大的小伙子②整整的：够足，年十整整 باقانداي ون جىل بولدى 了。

باقاندال- باقاندا- 的被动态。

باقانداس- باقاندا- 的互动态。

باقاندات- باقاندا- 的使动态。

باقانداۋ باقاندا- 的不定式。

باقاندىق 〈形〉用来带做的竿木叉：باقاندىق اعاش تابىلمادى. 没有合适的树杈子做头。

باقانشا 〈名〉竿小木，竿小木。

باقاس 〈形〉忌妒，争相的勾心斗角，气不服的互相较劲：باقاس ەكى اۋىل ادام 两个村子的人相互较劲。

باقاستا- 〈动〉忌妒，争相勾心斗角。

باقاستاس- باقاستا- 的互动态。

باقاستاستىر- باقاستاس- 的使动态。

باقاستاسۋ باقاستاس- 的不定式。

باقاستىق باقاس 的名词。

باقاۋىل 〈名〉厨师[旧]。

باقاشا 〈名〉园子[波]。

باقا-شايان 〈名〉蝎子，蜈蚣的通称。

باقاشىق 〈名〉蛾子 ▲ باقاشىق قاندالا 蛀稻谷。

باقباق 〈名〉蒲公英[植]。属蒲公英，发，叫呱呱(蛙青)① باق-باق: باق-باق ەتۋ ②(公)叫出声呱呱(的时候)。

باق-داۋلەت 〈名〉福禄，财运 ▲ جاماندىقتى كوپ قۇساڭ، قۇتىلماس پالە جولىعار، جاقسىلىقتى كوپ قۇساڭ، باق-داۋلەتىڭ مولىعار. 【谚】善有善报，善有恶报。

باقجي- 见 باعجي-。

باقي 〈副〉始终，生永，生终，远永：باقي ەستەن شىعارماۋ 永不忘/ باقي قالاتىن كىتاپ 传世的书 ▲ باقي دۇنيە 永世界 ▲ ماڭگى (ءومىر) باقي 永生，永生，远永。

باقيلىق 〈名〉性岸彼[哲]。

باققىز- باق- 的使动态Ⅳ。

باقۋات 〈形〉康健，壮健，朗硬的[波]。

باققۇمار 〈形〉官升图只，位地利名个求追的：باققۇمارلىق 〈名〉词名象抽的 باققۇمار。

باقپالا- 见 باسپالا-。

باقپالاس- باقپالا- 互动态。

باقپالاۋ باقپالا- 不定式。

باقسا 〈名〉垒打干，墙土[波]。

باقسى 〈名〉汉神，师巫，医巫[旧]：باقسى كەمپىر 巫婆/ باقسى ويناۋ 神跳。

باقسى-بالگەر 〈名〉师巫，医巫。

باقسىز 见 باقتىسز.

باقسىزدىق باقسىز 的名词。

باقسىلىق ① باقسى 的名词：巫② باقسىلىق ونەر 巫术(术妖)/ باقسىلىق قۇرۋ 跳神 ▲ ءبىر باقسىلىق جىنى بار ①有点癫癫疯疯的蛋捣皮调②的。

باقسى-ءتاۋىپ 〈名〉医巫。

باقتالاس Ⅰ 〈形〉的忌妒相，的低高比，的争相的角斗心勾，

باقتالاس- Ⅱ 〈动〉斗心勾，利夺名争，低高比角。

باقتالاستىر- باقتالاس- 的使动态Ⅱ。

باقتالاستىق باقتالاس Ⅰ 的名词。

باقتالاسۋ باقتالاس- 的不定式Ⅱ。

باقتاشى 〈名〉员养饲，民牧，人牧。

باقتاشىلىق 〈名〉业牧，牧放。

باقتاشسىز 〈形〉的牧放人无，的人牧有没。

باقتاشسىزدىق باقتاشسىز 的名词。

باقتيار 〈形〉[阿]的气福有，的运幸，的福幸。

باقتىر- باق- 的使动态Ⅳ ▲ بەت باقتىرماۋ 认否口矢，认承不拒。

باقشا Ⅰ 〈名〉①园花，园公，园：الما باقشاسى 苹果园/ جەمىس باقشاسى 果木园/ حالىق باقشاسى 公民人园 ②园乐：ءومىر باقشاسىندا 在人生的园乐里 ▲ بالالار باقشاسى 幼儿园。

باقشا Ⅱ 〈名〉包(只指针)：ءبىر باقشا ينە 一包针。

باقشا-باۋ 见 باۋ-باقشا.

باقشا-ياسلى 〈名〉院幼儿。

باقشالا- 〈动〉起摆，齐摆，放排，置放地齐整：

وتىندى باقشالاپ جيناۋ 把柴火整齐地摞起来/
باقشالاپ قويۋ 放整齐。
باقشالات- باقشالا- 的使动态。
باقشالاۋ باقشالا- 的式定不。
باقشالى 〈形〉有园果，有园花的，公园的。
باقشاشى 〈名〉园丁；花匠。
باقشاشىلىق ① باقشاشى 的词名象抽。②园艺。
باقشي- 〈动〉目瞪，看睛眼大着瞪，视而目瞠。
باقشيت- باقشي- 的使动态。
باقشيۋ باقشي- 的式定不。
باقشيس- باقشي- 的态互交。
باقشىل〈形〉者义主益利；的利名求追。
باقشراي-〈动〉看眼大着睁，看睛眼着瞪。
باقشرايت- باقشراي- 的使动态。
باقشرايۋ باقشراي- 的式定不。
باقل Ⅰ〈名〉[阿]告别，别诀，别告▲باقل بولۋ 别诀，别。
باقل Ⅱ〈名〉①（公羊山的时情发叫）声唤，叫；②（青蛙的）叫呱呱声。
باقل Ⅲ〈形〉秃，秃子，秃的；秃顶，秃的。
باقلا-〈动〉①检验，察监，督监，视监：باقلاۋدى كۇشەيتۋ/ 监视中暗察监；②督监强加：测观，察观，看察 توڭىرەكتى باقلاۋ 周四看察/ اسپان دەنەلەرىن باقلاۋ 观察天气/ اۋا رايىن باقلاۋ 观象。
باقلان- باقلا- 的态动被。
باقلاس- باقلا- 的态互交。
باقلات- باقلا- 的态动使。
باقلاتقىز- باقلات- 的态动使。
باقلاتتىر- باقلات- 的态动使。
باقلاۋ باقلا- 的式定不。
باقلاۋسىز 〈形〉无监督人，没有监督的。
باقلاۋسىزدىق باقلاۋسىز 的词名象抽。
باقلاۋشى 〈名〉监督人，监察；监视人，监视者，观察员，观测员。
باقلدا- ①呱呱，叫哇哇，声呱呱出发（蛙青）；②叫喧，闹喧〔转〕；③唤叫（公羊山的时情发）。
باقلداس- ①باقلدا- 的互交态②别永，别诀。
باقلداستىر- باقلداس- 的使动态。
باقلدات- باقلدا- 的使动态。
باقلداۋ باقلدا- 的式定不。
باقلداۋىق〈形〉：（公羊山）的叫爱 باقلداۋىق تەكە 羊山公的叫爱。
باقلدىق Ⅰ〈名〉词别告，词别诀。
باقلدىق Ⅱ باقل 的词名象抽。
باقىر Ⅰ〈名〉①铜，钱铜，币铜；②铜板：باقىر اقشا 币铜。
باقىر Ⅱ〈名〉▲勺炒 باقىر باس 大又扁又大的脑袋。
باقىر Ⅲ〈名〉①人穷，民贫；②人的怜可，可怜▲虫 باي قاسىنا باربىپ باقىر بولماساڭ ماعان كەل، حان قاسىنا باربىپ باسكىدى الماسا ماعان كەل.【谚】劳效帝皇为，穷受定一力出主财给，命丧然必。
باقىر- Ⅳ：喊呼，叫喊声大，叫喊〈动〉：باقىرماي وتىر. 你别叫喊了。/ تۇيە باقىرۋ 骆驼叫声大。
باقىراي- 〈动〉目瞠，睛眼大睁，眼瞪：باقىرايىپ قاراۋ 看眼大着睁。
باقىرايت- باقىراي- 的使动态。
باقىرايتقىز- باقىرايت- 的使动态。
باقىرايۋ باقىراي- 的式定不。
باقىرايىس- باقىراي- 的态互交。
باقىراۋىق〈形〉声大爱，的喊叫爱，的叫喊爱▲（骆驼，羊山，人指）的叫：جالعىز تۇيە باقىراۋىق، جالعىز بالا جىلاۋىق.【谚】负峰独骆驼的爱喊哭，爱子独的养惯生娇，唤叫爱的重。
باقىراش 〈名〉铁③勺水铁（的用炼冶）；勺炒铁。
باقىراشتا-〈动〉舀（勺大用）：باقىراشتاپ قۇيۋ 用勺一勺一勺大用地舀/ باقىراشتاپ ولشەۋ 用勺一勺一勺大量地舀。
باقىراشتاۋ باقىراشتا- 的式定不。
باقىرعىش〈形〉的叫大喊大，的叫喊爱的。
باقىرت- باقىر- Ⅳ 的使动态。
باقىرۋ باقىر- Ⅳ 的式定不。
باقىرشى 〈名〉饭做，员事炊（的中人马牧）Ⅰ

。人的

باقىرشى Ⅱ〈名〉匠铁。

باقىرىس- باقىر- Ⅳ交互态。

باقىت①〈名〉分福，气福，福幸：ەل باقتى 人气福有真他 ونىڭ باقتىنى بار ەكەن. 他的民/福幸 ▲名人于用②。باقىت سىناۋ ▲气运碰 باقىت جاراتۋ ▲福造 باقىت كەلۋ ▲临来福幸 باقىت كورۋ ▲福享，福得到幸 باقىت تىلەۋ ▲福祝 باقىتقا جاراي (قاراي) ▲亏多，亏幸 باقىت قاشۋ ▲倒，运倒 باقىتقا قارسى ▲幸不 باقىت (جۇماق) قۇسى 鸟乐极，鸟风 ▲باقىت قونۋ 获福幸来带 ▲باقىت اكەلۋ ▲福幸到得，福幸得 باقىت كىلتى ەڭبەكتە. 福幸开打是动劳【谚】。匙钥的门之

باقىتسىز 〈形〉不，的运幸不，的祥不，的幸不，的苦愁，的惨悲，的凉凄；的气福有没，的运走的：باقىتسىز باسىم-اي 了幸不太我，哎。

باقىتسىزدىق باقىتسىز 词名象抽的。

باقىتتى 〈形〉满美；的气福有，的运幸，的福幸的：باقىتتى ەمىر 活生的福幸。

باقىتتىلىق باقىتتى 词名象抽的。

بال Ⅰ〈名〉①蜜蜂，蜜：بال ارا 蜜蜂，蜜报〔转〕②礼，回，谢回，敬回，答，的甜香，的美甜，的甜〔转〕③来往尚礼【谚】的样一汁蜜象得甜 بال تاتىعان الما 的味美的：بال باۋىرساق 果苹/ بال قايماق 子果炸油的味美/ بال تۇرمىس 子皮奶的甜香味美的蜜甜[转]④ 甜蜜的爱可，的福幸，的满的：بال بەزى [生理]腺蜜 ▲بال بۇلاق 泉甘 ▲بال بوبەك 活生/ بالدان ەتاتتى اي 月蜜 اۋزىنان بال تاتىعان 的道会说能，的听动婉娓，的蜜如甜嘴 ▲بال ەكسۇ 处相睦和 ▲بال جالاسۋ 儿婴的爱可 ▲بال قايماق 子皮奶的味美 ▲بال قاراماي [植]间无密亲，松雪，松雪[植] ▲بال قاسىق 物植属松雪 ▲بال قۇراي [植]花形唇 ▲بال ماعنان بارماعنان 花形唇[植] ▲بال شەكىرشىن 的艺手有，的巧手 ▲بال شەكەر 味美 ▲بال شەلەك 梅叶榆，叶榆[植] ▲انانىڭ ەسۇتى بال، بالانىڭ ەتىلى بال. 桶蜜装 ▲甜嘴的儿婴，甜奶的亲母【谚】。台楼水近【谚】بال ۇستاعان بارماعنى جالايدى.

先得月。▲بالام ـ بال، بالامنىڭ بالاسى جانىم. 命如儿孙，亲可儿孩【谚】。

بال Ⅱ〈名〉会舞，会晚的型小：بال وتكىزۋ (会舞织组)会晚行举。

بال Ⅱ〈名〉(的震地，风)级：بەس بال جەل 五级/风 ەكى بال جەر سىلكىنۋ 二震地级。

بال Ⅳ〈名〉卦算，卦卜，卜占：بال اشۋ ▲卦卜占 بال باسى ▲卦，卜，卦算，卦钱 ▲بال كىتاپ 书卦。

بالا Ⅰ：女子，女儿；年少，童儿，子孩①〈名〉ەمشەكتەگى بالا 儿/子孩的奶吃 بالالار ادەبيەتى 学文童/ قۇرباندارداڭ بالالارى 烈②女子的士 子的克萨哈 قازاق بالاسى：辈后，代后，孙子年对者长年)③代后下留 قالۋ ارتىندابالا 孙/你，子孩：بالام، اتاڭ كىم؟子孩(呼称的者幼同(呼称的间之相互人青年)④？字名么什叫：بالالار كينوعا كەتتى. 们伴同，们子伙小，们学类人，人 ادام بالاسى ▲。了去影电看们学同子孩 ايەل بالاسى ▲性女，人女有所 بالا باستى ▲子孩当②孕怀① بالا بولۋ ▲的女子多，的多紫，衣胞，盘胎 بالا جولداسى ▲鹰雏 بالا بۇركىت ▲正不位胎[医] بالا جۇگىنۋ ▲车河育生未 بالا كوتەرمەۋ ▲孕怀不，孕不 بالا كورمەۋ ▲动胎 بالا قوزعالۋ ▲的子孩过生没，的子孩 بالا مەنەزدى ▲病热儿小[医] قىزباسى ▲子孩生 بالا تابۋ ▲的稚幼，的气稚，的气 بالا تاستاۋ ▲产流 ەگىز بالا ▲胎胞双 بەل بالاسى ①，人男有所 ەر بالاسى ▲表代型典②子孩生亲中家居蛰常 بالا كۇيەۋ ▲婿女 كور بالا ▲性男 قول بالا ەتۇن بالاسى ▲子孩的里夜天每，晚每 اتانىڭ ▲子之(夫)妻前 بالا وگەي ▲媳养童 بالا اتانىڭ بالاسى بولعانشا، ادامنىڭ بالاسى بول. 与【谚】▲。子儿的民人做如不，子儿的亲父做其没子孩对亲父【谚】。اتاعا بالانىڭ الالىعى جوق 事办子孩【谚】。▲。见偏有：بالانىڭ ەسى شالا 。住不靠：بالانىڭ ويىنى، باقسىنىڭ جىنى。戏儿同如【谚】。

بالا- Ⅱ〈动〉待看……作当……把，待看等同：قارت ەبزدى ەوزىنىڭ بالاسىنا ……作比，样一子孩的己自他成当们我把家人老。بالادى.

。待看

بالاعان 〈名〉棚草,棚凉,棚席。

بالاعات I 〈名〉[阿][口]年成:بالاعات جاسسنا تولماعان 未成年。

بالاعات II 〈名〉骂辱,骂谩,骂咒:بالاعات ٶسوز 话的人骂。

بالاعاتا- 〈动〉话的野粗说,骂谩,骂咒,骂:بالاعتاماي ٶجونسن ايت 骂谩要不,理讲要。

بالاعاتال- بالاعاتا- 的态动被。

بالاعاتاس- بالاعاتا- 的态互交。

بالاعاتات- بالاعاتا- 的态动使。

بالاعاتاۋ بالاعاتا- 的式定不。

بالاعاتشل 〈形〉爱骂嘴里,的街骂好,的人骂爱的净不干不。

بالاجان 〈形〉喜欢孩子的,爱孩子的。

بالاجاندى 〈形〉[口]喜欢孩子的,爱孩子的。

بالاجاندىق بالاجان 的名象抽词。

بالاق 〈名〉①脚裤,腿裤:شالباردىڭ بالاعى 皮胫(的类鸟)③分部的结打的索马绊②腿裤裤(的带林或山)④腿小,沿边:تاۋدىڭ بالاق شەنى 靠山脚/ ورمانىڭ بالاعى ايىر ▲沿边的林森 بالاق باۋ 腿鹰猎拴(子裤)的隙开脚裤▲ بالاق ٶجۇن (的等驼骆,羊)▲线脚,索绳的 بالاق مۇز 毛腿▲ بالاق ساري 汉好,士勇,鹰雄▲ بالاق شىنجىر 鹰的练老统 شۇبار ٶتوس 恶极凶穷▲ بالاق قاندى 强豪,者削剥,者治。手子刽的道人无残;的

بالاقاي 见 بالاقان.

بالاقان 〈名〉伙家小,贝宝小(称昵的子孩对)。子孩好,

بالاقپان 〈名〉器石投,索石投[口]。

بالالا- 〈动〉生滋,殖繁;育生,羔产(物动):مال بالالايتىن مەزگىل 节季羔产畜牲。

بالالايكا 〈名〉巴莱拉亚俄(斯罗)琴弦三,琴卡:بالالايكا شەرتۋ (ۋيناۋ)弹琴弦三(器乐弦三的箱鸣共形角三)。

بالالات- بالالا- 的态动使。

بالالاۋ I 〈形〉的幼年,的小纪年,的轻年:بالالاۋ جىگىت 子伙小的轻年。

بالالاۋ II بالالا- 的式定不。

بالالى 〈形〉的女子多,的多子孩,的子孩有:بالالى ايەل ٶۇي بازار ▲女妇的子孩有 بالالى ٶۇي مازار 市闹似好家的子孩有【谚】. بالاسىز ٶۇي 孤孤同如家的女子无,住不瞒里家的子孩有【谚】. ▲ بالالى ٶۇيدىڭ جاتپاس. 事。

بالالىق ① بالا I 童儿,的年童②词名象抽的:بالالىق شاق بالالىق باقىتتى 时年童的福幸的:的年少,的:的事懂不,的真天,的稚幼,的气子孩③ 代/(稚幼别)气脾子孩要别 بالالىق سىتەمە 病稚幼。

بالالى-شاعالى 〈形〉多,的多子孩,的子孩有。庭家的多子孩:بالالى-شاعالى ٶۇي 的女多子。

بالاما 〈名〉等,价等,值等,当对,等对,等相/语词的等相:بالاما ٶسوز 应对,比对;量。量当,重比 بالاما سالماق ▲值价等对 قۇن 对使,值等使;应对,照对,比对〈动〉

بالاما- 等。

بالاماۋ بالاما- 的态动被。

بالاماۋ بالاما- 的式定不。

بالان- بالا- II 的态动被。

بالانس 〈名〉:额差;照对(的支收),衡平[经]:ساۋدا بالانسى بويىنشا اكتيۋ بالانس 衡平易贸/ 顺)超出 بالانس پاسسيۋ بالانس 入(差逆)超(差)/ 不[转]②的轻年;的嫩,的小①〈形〉

بالاڭ 指食 ٶيرەك ▲的熟成。

بالاپان 〈名〉鸡小(雏,雏①:鸟:تاۋىقتىڭ بالاپانى 贝宝[转]②燕雏/(鸡雏)贝宝小的我:(称昵的子孩对)乖乖,▲(松幼)树松小的:的小幼③ بالاپان قارا ٶاي بالاپان باسۋ 化孵,孵▲ بالاپان باسىنا، تۇرمىتاي تۇسىنا. 【谚】▲(生其求各)镰扬道分 بالاپان ٶيادا نە كورسە ٶشقاندا سونى الادى. 【谚】鸟幼小孩小)么什抓就后以大长,么什到见里巢在。(么什做就后以大长,么什学时

بالاپاندا- 〈动〉雏幼化孵,卵产①:قۇستىڭ بالاپانداۋى 青返,芽发,殖繁②卵产鸟:ٶشوپ بالاپاناپ شىعىپ كەلەدى. 了芽发始开草。

بالاپاندات- بالاپاندا- 的态动使。

بالاپانداي 〈形〉,的似子孩〔转〕②的似鸟小①

可真天，的欢喜人讨，的爱可〔转〕③的似儿婴
。顾照加备，护爱加备 باغۇ باپاندالا 的爱▲ باپاندالاۋ
。式定不的 باپاندالا
。态互交的 Ⅱ بالا ـباس
بالاسسز 〈形〉的仃伶苦孤；的女子无▲ بالالى ئۇي بازار，بالاسز ئۇي مازار. 【谚】的女子有
。坟孤同如家的女子无，市闹似好家
。词名象抽的 بالاسز بالاسزدىق
بالاسسن ـ〈动〉看孩小做当，小幼嫌，幼年嫌 ول سەنى بالاسنعان بولۇ كەرەك. 待看子孩做当你把能可他
。待
。态动使的 بالاسن ـبالاسندىر
。式定不的 بالاسن ـبالاسنۇ
。态互交的 بالاسن ـبالاسنىس
بالاسرا ـ〈动〉切心子生，子孩生望盼
。
。式定不的 بالاسرا ـبالاسراۋ
。态动使的 Ⅱ بالا ـبالات
。式定不的 Ⅱ بالا ـبالاۋ I
بالاۋ Ⅱ 见 پالاۋ.
بالاۋ Ⅲ〈形〉的绿嫩，的嫩，的青：بالاۋ ئشوپ 青(草嫩)草
。
بالاۋرا ـ 见 بالبرا ـ.
。式定不的 بالاۋرا ـبالاۋراۋ
بالاۋسا〈名〉①草嫩：بالاۋسا ئشوپ 〔转〕②草嫩
。孩小，儿幼
بالاۋسالى〈形〉水，的盛茂草青，的草嫩满长
。茂丰草水 جەر بالاۋسالى 的：的茂丰草
بالاۋز I〈名〉[波]蜡，烛蜡：بالاۋز شام جاغۇ 点烛蜡▲ بالاۋز اعاش (بالاۋز شىرماۋىق) 球
。篮
بالاۋز Ⅱ 〈名〉蜡蜂
。
بالاۋزدا ـ〈动〉蜡涂，蜡擦：بالاۋزداعان تاقتاي 一涂层的蜡木板
。
。态动被的 بالاۋزدا ـبالاۋزدال ـ
بالاۋزدان ـ ① بالاۋزدا ـ 被的②态动
。浆灌
。态动使的 بالاۋزدا ـبالاۋزدات ـ
。式定不的 بالاۋزدا ـبالاۋزداۋ
。的蜡上，的蜡涂〈形〉بالاۋزدى
。楼阁〈名〉بالاحانا
气稚，的稚幼，的真天；的似子孩〈形〉بالاشا

的：بالاشا جىلاۋ 哭的似子孩象 بالاشا سويلەۋ/
。稚幼话说
بالا ـشاعا〈名〉①年少，童儿；孩小，子孩：بالا ـشاعانلىق ئبارى مەكتەپكە كەتتى. 上都们子孩
。了去学 بالا ـشاعاسى وسى جەردە. 里这在都人家一他 ونىڭ
。索绳小(的栏栅木房毡定固)〈名〉بالاشىق
بالبال〈名〉人石，人石
。象
。草芽羽[植]〈名〉بالبەتەگە
بال ـبۇل：بال ـبۇل جاينا ۋ 显：奕奕采神得
كوزى بال ـبۇل جاينا ۋ 目光炯炯▲ بال ـبۇل ئتىل 话学呀咿
。
بالبىر 软绵，的嫩柔，的润滋，的泽润〈形〉
。脸的泽润 بەت بالبىر 的：的
بالبىرا ـ〈动〉①柔得变，润滋得显，泽润得显 ②脸的润红得显，散懒：بالبىراعان بەت 软 倦困，洋洋懒，倦怠：بالبىراپ ويقىعا كەتۋ 困倦 بالبىـــراپ：软酥得变，软绵得变③睡入地 پىسقان ەت 肉的熟烂
。
。态互交的 بالبىرا ـبالبىراس ـ
。态动使的 بالبىرا ـبالبىرات ـ
。式定不的 بالبىرا ـبالبىراۋ
。芹茴[植]〈名〉بالبىراۋىن
。者命算，者卜占[旧]〈名〉بالگەر
。挂算，术卜占〈名〉بالگەرلىك
بالعا 子锤小：كىشكەنە بالعا/子锤〈名〉：头榔，把子锤用 بالعامەن قاعۇ/打子锤 بالعانىڭ سابى 儿▲ بالعا سۇيەك 骨锤▲ سوم بالعا 大子锤
。锤锻 بالعا شوي
。鉴髻双[动]〈名〉بالعا ـبالىق
。打，敲，钉，砸，锤(子锤用)〈动〉بالعالا ـ
。态互交的 بالعالا ـبالعالاس ـ
。态动使的 بالعالا ـبالعالات ـ
。式定不的 بالعالا ـبالعالاۋ
子锤有带，的头榔有，的子锤有〈形〉بالعالى
的：بالعالى تيىرمەن 机磨锤/ بالعالى ۋاتقىش
。机碎压式锤
。刀镰和子锤〈名〉بالعا ـوراق
。具工匠铁，子砧和子锤〈名〉بالعا ـئتوس
。工锻，人的锤打，人的锤抡〈名〉بالعاشى

بالعاشق Ⅰ 骨锤[理生]〈名〉。

بالعاشق Ⅱ 锤小[枝]〈名〉。

بالعاشلىق 业造打，儿活工锻〈名〉。

بالعىن 嫩鲜，的嫩娇，的嫩〈类草指〉①〈形〉轻年②草嫩 ئشوپ بالعىن：的绿嫩，的嫩柔，的熟成未 جاس بالعىن：的中长成，的熟成未，的发结 جۇيايلار بالعىننىدا بال جالاسقان/年青的夫妻/ جۇرەك بالعىن 灵心的小幼▲ بالعىن（ورىك）ارشا [植] 柏刺。

بالعىنداي 见 بالعىن.

بالعىندات- 心精，养扶心精，育培心精①〈动〉养惯生娇，养娇②养教。

بالعىنداتۇ بالعىندات- 的 式定不的。

بالعىنداۋ 较比，的嫩鲜为较，的嫩较比〈形〉的嫩柔。

بالعىندىق ① بالعىن 力活春青②词名象抽的 嫩娇；

بالداي Ⅰ〈名〉①叆叆：بالداي ويناۋ 打 叆叆 ②并程一跑奔叆叆持手，罚受者输中戏游这在口中呼声连"بالداي".

بالداي Ⅱ 香，的蜜甜；的样一蜜蜂象 ①〈形〉（的蜜甜）甜样一蜜蜂象 بالداي ئتاتتى：的甜，的蜜甜，的福幸[转]②幸 بالداق بالالىق شاق：的蜜甜，的福 بالداق〈名〉代时年童的福。

بالداق 拐，拐①〈名〉杖拐：بالداققا سۇيەنۇ 住拐/قوس بالداق 双 ②拐 بالداق：كۇمىس 指戒银（的幕帷）④环铁，箍环（的上柄剑刀③）指戒（的鹰架前鞍马人猎⑤环挂）架托。

بالداقسىز ②的拐架不，的拐拄有没①〈形〉的箍环有没，的环铁带不③的架托有没。

بالداقتى 架托有②的拐着架，的拐拄①〈形〉的箍环有，的环铁带③的。

بالدى 产 ئوڭىر بالدى：的蜜产，的蜜有①〈形〉含 گۇلدەر بالدى：的制蜜，的蜜含②区地的蜜。泉甘 بۇلاق بالدى：的甜香，的蜜甜③花的蜜

بالدىز 侄的方妻；子姨小，子舅小，弟内〈名〉可子姨小 ئتاتتى بالدان▲女侄儿 بالدىزدىكى 亲。

بالدىر 浮萍，藻水，藻海[植]①〈名〉成未[转]②池水的藻水满长 قاپتاعان كولشىك بالدىر：的幼年，的年成未，的熟成未 جاس بالدىر 人年青的。

بالدىر-بالعىن 草青，草嫩〈名〉。

بالدىر-بالدىر：بالدىر-بالدىر سويلەۋ 咿 语学呀。

بالدىر-باتپاق 话空，话废〈名〉：بالدىر-باتپاق ئسوزدى قويساڭشى!（了话废说别）了扯胡别！

بالدىر-بۇلدىر：بالدىر-بۇلدىر سويلەۋ （ئتىل شىعۇ）话学呀咿。

بالدىرعان 草青，草嫩②归当①〈名〉[转]③ 的我 كۇلشى! بالدىرعانىم، 孩小，童幼，儿婴▲归当 ايۇ بالدىرعان [植]！个一笑，贝宝小 ئيىستى قوي بالدىرعان [植] 香独活▲ مارال بالدىرعان〔植〕تۇكتى ايۇ بالدىرعان〔植〕羌活▲ قوي بالدىرعان 独活（活独茎短）。毛归当▲

بالدىر كوك 菜芹[植]〈名〉。

بالدىرلا- 话学呀伊①〈动〉说地巴巴结结，哝咕，嚷嘟 ② 话学呀咿子孩他 ئاۋ نە دەپ بالدىرلاپ تۇر؟ 说地清不糊含，么什嚷嘟里那在？

بالدىرلان- 萍浮满长，藻水满长〈动〉。

بالدىرلاس- بالدىرلا- 态互交的。

بالدىرلات- بالدىرلا- 态动使的。

بالدىرلاۋ بالدىرلا- 的 式定不的。

بالدىرلى 物植类藻满布，的藻水满长〈形〉的。

بالەت 剧舞蕾芭，舞蕾芭〈名〉：بالەت مەكتەبى 校学舞蕾芭。

بالجاڭدا- 去嚼来嚼，啃右啃左〈动〉。

بالجاڭداۋ بالجاڭدا- 的 式定不的。

بالجۇگەرى 梁高[植]〈名〉。

بالجىرا- 伦无语，语乱言胡，叨唠，嗦罗〈动〉次。

بالجىرات- بالجىرا- 态动使的。

بالجىراۋ بالجىرا- 的 式定不的。

بالزام 膏香，液香，胶香树，脂香树〈名〉。

بالزامگۇل 花仙凤〔植〕〈名〉▲ بالزامگۇل تۇقتىمى〔药〕子性急。

بالزامدا- 防料香用，剂腐防施，脂香涂〈动〉腐。

بالزامدال- بالزامدا- 的被动态。
بالزامدات- بالزامدا- 的使动态。
بالزامداۋ بالزامدا- 的不定式。
بالزامدى〈形〉的料香涂;的胶树香含。
باليعا〈名〉[阿][口]年成:باليعاعا تولماۋ 未年成。
باليعات: باليعاتقا تولۋ 年成: باليعات جاسىنا تولۋ 年成了到。
باليعي 见 باليعات.
بالكون〈名〉①,座厢(的场剧) ② 台凉,台阳有②的台凉有,的台阳有①〈形〉的楼看有,的厢包。
بالكوندى〈名〉的楼看,的厢包。
بالقاڭباق〈名〉蓬沙刺[植]。
بالقاراعاي〈名〉松杈无,松叶落[植]。
بالقاش〈名〉地草盛,原草(的清水单茂)。
بالقوسپاق〈名〉交杂的驼峰单和驼峰双[动]种品。
بالقۇ بالقى- 的不定式。
بالقۇراق〈名〉①儿〔转〕② 草或苇芦的绿嫩年少,童幼,儿幼,童。
بالقۇرتى〈名〉蜂工。
بالقى-〈动〉①化熔,化熔:解熔,化熔: بالقىعان بولات 熔的样一铅象 قورعاسسندداي بالقىعان/水钢的,服舒;意惬,快畅,活快(体身,情心指)②解快痛,坦舒:بوي بالقۇ 全身感到服舒/ جۇرەك بالقۇ 心情同生产 باۋىر بالقۇ 同,心情畅舒▲悯怜,情。
بالقما〈名〉浆岩〔地〕。
بالقىس- بالقى- 的互交态。
بالقىت- بالقى- 的使动态。
بالقىتقىز- بالقىت- 的使动态。
بالقىتقىش〈名〉剂化熔,剂化催。
بالقۇ بالقى- 的不定式。
بالقىعىش〈形〉①于易,的化熔于易,的熔易 ② 金合熔易 قورىتپالار 属金的熔易/ بالقىعىش مەتال 的低点熔,的熔可,的解熔的动激易容,的动冲于易(情心指)。
بالقىعىشتىق بالقىعىش 词名象抽的。
بالقىتقىش〈名〉剂熔。

بالقىتۋ بالقىت- 的不定式。
بالقىتۋشى〈名〉人工炼熔。
بالللادا〈名〉① ② 诗事叙,诗事故篇短〔文〕歌事叙〔音〕。
بالمۇزداق〈名〉糕冰,凌淇冰。
بالون〈名〉胎内(的轮车)。
بالپاق I〈名〉[动]鼠黄,鼠花金。
بالپاق II〈形〉②的拙笨而胖,的胖矮,的胖肥的,的气娇,的养惯生娇[转]。
بالپاقتا- 见 بالپاڭدا-.
بالپاقتاۋ بالپاقتا- 的不定式。
بالپاناق〈名〉[植]芭蒿山。
بالپاناقتاي〈形〉①乎乎胖,的胖胖(孩小指)的墩墩胖,的: بالپاناقتاي ۇلىڭ بولسىن! 你祝福!的胖矮,的胖肥②! 子儿胖个有: بالپاناقتاي موللا 拉毛的胖肥。
بالپاڭ I〈形〉② 的拙笨,的跚蹒,的摆摇 ①扬气高趾,的足十气神,的傲高,的慢傲〔转〕的: باي بالاسى بالپاڭ ▲慢傲横骄弟子家富 باي بالپاڭ باسۋ ① ▲ 走地摆大摇大② 走地跚蹒便腹大人富【谚】. باي بالپاڭ، جارلى قالتاڭ. 迫交寒饥人穷,便。
بالپا-بالپاڭ: بالپاڭ-بالپاڭ باسۋ 腾腾慢。走地摆大摇大,走行地拙笨,走地,走行地拙笨,走地腾腾慢 ①〈动〉
بالپاڭدا- بالپاڭدا- 的互交态。
بالپاڭدات- بالپاڭدا- 的使动态。
بالپاڭداۋ بالپاڭدا- 的不定式。
بالپ-بالپ: بالپ-بالپ ەتۋ 见 بالپىلدا-.
بالپي- 〈动〉①体,胖发,重笨大肥得变(体身)。张扩,大变(子窝皮)②加增重。
بالپيت- بالپي- 的使动态。
بالپيۋ بالپي- 的不定式。
بالپىل〈名〉。话空,话叨唠,话废:篇连话废,休不喋喋,叨唠〈动〉
بالپىلدا- بالپىلداماي تىنىش وتىر. 着呆好好,叨唠别你。

بالپىلداس- بالپىلدا- 的态互交的。

بالپىلدات- بالپىلدا- 的态动使的。

بالپىلداۋ بالپىلدا- 的式定不的。

بالسورعىش 〈名〉[动]乌蜂尾长，乌蜂。

بالسىز Ⅰ〈形〉的蜜蜂有没：بيىل ءشوپ گۇلدەمەي بالسىز قالدىق. 今年花开有没草花蜜蜂上不吃。

بالسىز Ⅱ〈形〉有非有似望希；有非有似蜜蜂。

بالسىرا- 〈动〉(蜜蜂)馋，蜜蜂吃想很。

بالسىرات- بالسىرا- 的态动使的。

بالسىراۋ بالسىرا- 的式定不的。

بالتا〈名〉头斧，子斧：بالتانىڭ باسى 斧头 / بالتانىڭ سابى 斧把(柄)儿 / بالتانىڭ ءتۇزى 斧刃/ بالتامەن شابۋ 用斧子(砍)劈▲ اق بالتا 准切一斧子的好口钢▲ مۇرتىن بالتا كەسپەۋ 斧的好不口钢▲ قارا بالتا 备皆事万，绪就备子。

بالتالا-〈动〉①〔转〕②砍子斧用，劈子斧用：ماقالا جاقسى جازىلمادى، بالتالاپ وزگەرتىڭىز. 改修地斧阔刀大，削斧，正斧不得写章文。 斧您请，好。

بالتالاس-① بالتالا- 的交的②态互(子斧用)互相作铖用，杀砍相。

بالتالات- بالتالا- 的态动使的。

بالتالاۋ بالتالا- 的式定不的。

بالتالى〈形〉的子斧持手，的头斧有。

بالتامتاپ〈名〉(名戏游族克萨哈)头斧找。

بالتاتۇمسىق〈名〉[动]乌魁花。

بالتاشى〈名〉①匠木②人的子斧制打。

بالتاشىلىق ①业匠木 ②子斧做。

بالتىرى〈名〉肚腿小，子肚腿▲ بالتىرى بەسكتەي 的粗腿，的壮粗子肚腿▲ باس اۋرىپ، بالتىرى سىزداۋ头脑疼；热短两长三，幸不到遇。

بالتىرلى〈形〉的大子肚腿，的粗子肚腿。

بالتىرلىق〈名〉腿绑，布腿缠。

بالۋان〈名〉士力大，士力角，手跤摔：اۋىر سالماقتى بالۋان 手跤摔级量重/ بالۋان جارىسى 赛比跤摔▲ تۇيە بالۋان 士力大。

بال-شاراپ〈名〉酒蜜。

بالشى〈名〉者命算，者卜占，者卦占。

بالشى-بالگەر〈名〉师巫，者卦占。

بالشىق Ⅰ〈名〉泞泥，土泥，浆泥，泥：بالشىق يلەۋ 和泥/ سۇيىق بالشىق 稀泥/ بالشىققا بەلشەسىنەن باتۋ 陷入泞泥/ بالشىق ءۇي 房坯土▲ بالشىق ءمۇسىن 泥塑，人泥▲ بالشىق تاقتا 子板泥〔地〕岩。

بالشىق Ⅱ〔旧〕〈名〉雨帽。

بالشىقسىز〈形〉的泞泥有没，的泥有没；的泞泥有没着沿：بالشىقسىز جەرمەن ءجۇرۋ 的净路(路干走)走的。

بالشىقتا-〈动〉①巴泥着踏，走行中泞泥在泞泥在天雨：جاۋىندى كۇنى بالشىقتاپ ءجۇرۋ 走②走行中脏弄；泥上弄，泥上沾：بالالار ءۇس-تى-باسىن بالشىقتاپ تاستاپتى. 一了弄们子孩泥身。

بالشىقتات- بالشىقتا- 的态动使的。

بالشىقتاۋ Ⅰ بالشىقتا- 的式定不的。

بالشىقتاۋ Ⅱ〈形〉稍，的泥有稍，的泥点一有：كەشە جاۋىن جاۋعانعا بۇگىن جول بالشىقتاۋ ەكەن. 泞泥微的泥些有路道天今，雨了下天昨。

بالشىقتى〈形〉的泞泥，的泥：بالشىقتى جول 泥的水的浊浑 / بالشىقتى سۋ 路的泞。

بالشىقشى Ⅰ〈名〉匠瓦泥，人泥和：بالشىقشى ەكى ادام 人个两有的泥和。

بالشىقشى Ⅱ 鹞矶，鹞〔动〕。

بالشىلدا- 见 بىلشىلدا-.

بالشىلداس- بالشىلدا- 的态互交的。

بالشىلدات- بالشىلدا- 的态动使的。

بالشىلداۋ بالشىلدا- 的式定不的。

بالشىلىق 见 بالگەرشىلىك.

بال-شىرىن 的福幸；的好美，的蜜甜〈形〉。

بالشىتىر〈名〉草肺[植]。

بالىق〈名〉类鱼，鱼：ءتۇرى بالىق 鱼活/ تۇزداعان بالىق 鱼咸/ تەڭىز بالىعى 鱼海/ تۇشتى سۋ بالىقتارى 鱼水淡/ بالىق اۋلاۋ 鱼捕(鱼捞，鱼打)/ بالىق ۇيلدىرىعى 鱼卵(白鱼，子鱼)▲ التىن بالىق 座鱼剑〔天〕②鱼金〔动〕①▲ ارىستان بالىق 鱼子狮〔动〕ات بالىق〔动〕

海马▲ اق بالىق 〔动〕小鱼白 ▲ بالىق جىلى 〔旧〕年龙 ▲ بالىق كوز 油花▲ بالىق مايى〔药〕 双 〔天〕 油肝鱼 ▲ بالىقتار شوق جۇلدىزى 浮〔植〕 座鱼 ▲ بالىق قابىعى 鱗鱼▲ بالىق وتى 萍 ▲ ٶيت بالىق 〔动〕①蝌蚪②狗鱼▲ تابان بالىق 鲫鱼▲ شاباق بالىق 小鱼儿▲ قىزىل بالىق 鳟,鱼红▲ قىلىش بالىق 飘鱼▲ بالىق اۋلاي 会人的鱼捕会不【谚】。 ▲ باقا ۇندەس، بالىق تىلدەس. 把搅水浑【谚】。语通鱼,音知蛙。

بالىقگۇل 〈名〉[植]鱼穿柳。

بالىقكوز 〈名〉[植]草忘勿,草璃琉。

بالىقسىز 〈形〉没:的鱼有没;بالىقسىز كول 无鱼湖。

بالىقتاي 〈形〉①的胖胖白②的溜滑。

بالىقتى 〈形〉的多鱼产,的多鱼,的鱼有:بالىقتى كول 湖的鱼有。

بالىقشى Ⅰ 〈名〉[旧]长市。

بالىقشى Ⅱ 〈名〉人鱼打,民渔,夫渔,人渔:بالىقشى ايەل 妇渔/ بالىقشى كەمە 船渔(轮渔)/ بالىقشىلار قىستاعى 村民渔 ▲ بالىقشى قۇس [动]鹰▲بالىقشىنىڭ اتى شولدەپ ولەدى. 【谚】(饥汉饿知不汉饱)死渴会马的人鱼打。

بالىقشى Ⅲ 〈名〉[动]鹞。

بالىقشىلىق〈名〉渔业,养鱼业:بالىقشىلىقتى ورکەندەتۋ 发展渔业。

بامبۇك〈名〉[植]竹:子竹:بامبۇك ورمانى 林竹/ بامبۇك قاعازى 纸竹▲ بامبۇك ايۋى [动]熊猎▲ بامبۇك كەكىلگى [动]鸡竹。

بامدات〈名〉①[宗]礼晨▲早清大② بامدات نامازى [宗]礼晨。

بان〈名〉[汉]级;班:ٶبىرىنشى بان 一班。

بانان 〈名〉[植]蕉香,蕉香芭▲بانان الما 蕉香果苹。

باناندى 〈形〉的蕉香满结,的林蕉香。

باندا 〈名〉帮匪。

باندىت 〈名〉盗强,匪土。

باندى 〈名〉盗强,帮匪,徒匪,匪土:اق باندى 白匪/ باندىلار باستىعى 匪土子头(首匪)。

باندىلىق 〈名〉活匪土,为行盗强,为行匪土。

بانك 〈名〉①行银:حالىق بانكسى 人民行银②(赌博)前面家庄的本赌。

بانكا Ⅰ 见 بانكى.

بانكا Ⅱ 〈名〉罐:اينەك بانكا 玻璃罐。

بانكە 见 بانكى.

بانكەت〈名〉会宴,餐会:بانكەت وتكىزۋ 举行(会宴)餐会。

بانكيۇ : بانكيۇ تاۋىعى 鸡原,鸡。

بانكير 〈名〉家行银。

بانكنوت〈名〉券行银,票钞。

بانكروت 〈名〉人产破,者务债还偿力无。

بانت 〈名〉结花。

باپ (بابى)〈名〉①[波]护看,料照,候侍,照料:بابى قيىن كىسى 难候侍的人/ ٶگىننىڭ بابى كەلسە ٶونىمى ارتادى. 会就好得理管稼庄 ② 饲养(鹰猎和畜役),调教:بابىنا 产增 ③ 鹰猎的好练训 بۇركىت كەلگەن 适,候火的当适,时适,当适,件条:ٶاندى بابىمەن اينۋ 唱好得/ استىقتى بابىندا جيىپ الۋ 适时地收粮食 ▲ بابىنا كەلۋ ①侍候好得②理管好得③训练好得 ▲好,径途,法办(门)路:بابىن تابۋ ①找到……,适合正好 كەلۋ 正,适,拾收,治整,治惩:باپ ▲②(门窍)法办,说地迫不容从 سويلەۋ باپپەن 说地忙不慌不,因原作工,要需作工 قىزمەت بابى 工作关系。

باپا Ⅰ 〈名〉段手,施措,法办。

باپا Ⅱ 见 باپ.

باپان Ⅰ 〈名〉花芦,轴花苇芦:باسى باپان ▲,(尾蛇头虎)轻脚重头【谚】。 اياعى ساپان.

باپان Ⅱ 见 باپان

باپاندای 〈形〉①的配支能,的服治能,的纵操能,的布摆能,的伏练熟能:ول اساۋ انتا مىنگەنگە باپاندای. 马烈住得降能他。②的利流,的……于精,的长专有 ……对,的……于善:的……练熟 باپاندای بولۋ/ حانىزۋ تىلىنە باپاندای (他)语汉(得讲)利流③势优占,强:ول وعان باپاندای، السپ ۇرادى. 他比他强,一强倒摔定。

باپكەر 〈名〉善于调教(狗猎)禽猎的人,调教于善。

باپكەرلىك 〈名〉术技教调。

باپسز 〈形〉调教的不当,不照料;的不养驯,的佳不照料。

باپسزدىق باپسز 名词象抽的不周的。

باپتا- ①〈动〉教调,养饲(地心用,地心精):马养饲地心精制,做(地心精)② 教调,养饲(地心精):美完得做,巧精得做,做照,理管(地心精)③ 作工做地心精理管心精:奉侍,侍服,料照,理管〔转〕④ 稼庄骗诓,骗欺:ول سەنى باپتاپ كەتپەسىن. 不要上当的他。

باپتال- باپتا- 态动被的。

باپتان- باپتا- 态身反的。

باپتاس- باپتا- 态互交的。

باپتات- باپتا-的动使态。

باپتاۋ باپتا- 式定不的。

باپتاۋشى〈名〉①者教调,者照料,者理管②者驯养。

باپتى 〈形〉到周料照被,的理管心精被①的的福享;到周奉侍被,的照料:باپتى كارىا的,的教调心精被,的养饲心精被②人老的到周畜役的养饲心精被:باپتى كولىك的好驯调③的宜适;的口可味美得做,的好调烹侍难,的侍服难④饭的口可味美باپتى تاماق的剔剔好上食饮,的刁很味口,的候。

باپتىلىق باپتى 名词象抽的。

باپشىل 〈形〉①的究讲分过,的究讲受生指)②的侍服于难,的候侍以难,(件条活专有的领本有,的……于长擅,的长。

باپشىلدىق باپشىل 名词象抽的。

بار Ⅰ〈形〉①在,有,的在存,的有:جۇمىس بار事有/ ول ۇيدە بار ما؟他家在吗?/ بار ماسەلە-لەر的产财有,的钱有〔转〕②题问的在存的开人钱有为是场市بازار بارعا的裕富,的:بار بولعىر ▲西东坏,伙家باردان جوق,جوقتان بار似又有没▲有没بارما شۇكىرلىك ەتۇ▲享共福有بارىن تەڭ كورۋ▲道乐分安بۇگىنگىنىڭ ەرتەڭى بار▲天明有就天今有دارەتى بار净身的▲جانى بار有道理▲قالامنىڭ جەلى بار熟,的练老(作写指)▲的قۇلاعىنىڭ مۇكىسى بار耳,重耳▲اينا مەن镜有又【谚】.تاراق بار، الماساڭ دا قاراپ قال(你随买不买)照照先买不买,子梳有又子▲。اعاسى باردىڭ جاعاسى بار، ءىنىسى باردىڭ تىنىسى بار.手帮是弟弟,山靠是哥哥【谚】。

بار Ⅱ代)一切,一.有所,个整,部全:بار بىتا-پە-يىلمەن حالىق ءۇشىن قىزمەت بستەۋ全心全意全宇个整)界世全الەم بار/务服民人为/(这就西东的有所他بار دۇنيەسى وسىنشالىقتى/能可切一尽بار مۇمكىندىكپەن/些么بار داۋسپەن用最(门嗓着可)音声的大▲بار بولعانى仅仅,是只,的有尽。

بار- Ⅲ〈动〉①去,到,上,赴:مەكتەپكە بارۋ去学校/ اۋىل-قىستاققا بارۋ到农村去/ بازارعا بارۋ街上/ قوناعاسىعا بارۋ赴宴/ ۋاقىت ۇزاققا بارماي时久多过有没间时/ تويعا بارۋ参加婚礼(α合结词动副ب一和①词动助作②(事喜)/了去带باردى الىپ:行进时同作动个两示表远及近由作动示表(b了去说بارىپ ايتىپ渐逐情病:ناۋقاسى اۋىرلاپ بارادى深入浅由,/重加الىستاپ بارادى越走越远/ تەرەڭدەپ بارادى(c入深渐逐)定肯的作动个一前示表:ايتىپ بارادى الىپ بارادى一说去定肯/行进前行进便顺示表合结词动副ا一和②去带定便顺请/ اينا بار الا بار:作动个--有;口开以难,口开好不اۋىز بارماۋ▲下一说复不去一,返难去一بارسا كەلمەس▲言难口▲的端极,的号头تۇرعان بارىپ▲返动愿不,手动想不قول بارماۋ▲越来越ساۋىن بارعان▲手动敢不;手ارامانسىز ادام الىسقا بارماس.▲。途征上踏会不人的想理有没【谚】بوداەنەنىڭ ءۇيى جوق، قايدا بارسا بىتپىلدىق.调种一叫都儿哪到,事所无鹑鹤【谚】。

بار Ⅳ〈名〉间吧酒。

بارابان Ⅰ〈名〉鼓:بارابان قاعۋ(سوعۋ، شالۋ، ۇرۋ)打(鼓击,鼓敲)鼓。

بارابان Ⅱ〈名〉膜鼓,膜耳。

بارابان Ⅲ〈名〉同卷[机]。

بارابانداـ〈动〉鼓敲，鼓击，鼓打。

بارابانداتـ 使动态的 بارابانداـ。

بارابانداۋ 不定式的 بارابانداـ。

بارابانشى〈名〉手鼓，击鼓者。

بارابار〈形〉平等的，等同的，均衡的，一样的；平等的，等于……的：سالماعى بارابار 重量的/ بارابار ساۋيا 平水的等同的/ بارابار ئبولۋ 均分/ نەگىزسىز ئسوز نولگە بارابار 无稽之谈/ ەر-ايەل ۇقىقتا بارابار 在男女权利上平等。

بارا-بارا〈副〉越来越，地慢慢；地步逐，地渐逐：بارا-بارا نە بولىپ كەتەر ەكەن؟ 不知他道越来越？/ حالىق تۇرمىسى بارا-بارا جاقساراتىن بولادى. 人民生活会逐步改善。▲ جاسىكدا سالاق بولساڭ، بارا-بارا بىلىق بولاسىڭ. 【谚】自幼手脚不勤，长大会懒。

بارابارلىق 词名象抽的 بارابار。

باراك〈名〉棚工，棚窝，棚营，房木易简：جەر باراكتار 地窝子。

باراكاللا〈叹〉叫呱呱，好，好(声彩喝)。

باراق I〈名〉棚工，棚窝，棚营，房木易简：جۇمىسشىلارعا ارناپ سالىنعان باراقتار 专为工人们修建的房木易简。

باراق II〈名〉①狗毛长，狗巴哈，狗毛长的：باراق ئيت 长毛狗。② 松蓬发毛的，发毛蓬松的。

باراق III 见 پاراق.

باراقتاـ 见 پاراقتاـ.

باراقتاۋ 使动态的 باراقتاـ。

باراقى〈形〉毛长的，毛长的松蓬发毛的。

باران〈形〉色深(马指)的，马的色深：باران ات 色深的马。

بارانا 见 بورانا.

بارانالاـ 见 بورانالاـ.

باراندانـ〈动〉黑渐渐天，渐逐变得昏暗。

باراندانۋ 使动态的 باراندانـ。

باراندانۋ〈形〉色深为较，色褐深微略的。

بارار-بارماس〈形〉不或往前，去不或去前：بارار-بارماس جولىمدى ئوزىم بىلمەيمىن. 去往道知不并己自去不或

باربيـ〈动〉肿胀，胀肿，膨起：ونىڭ اياق-قولى باربيىپ ئسىسپ كەتىپتى. 他的手脚都肿了。② 显粗，粗得显：باربيعان ساۋساق 粗壮的手指。

باربيت I〈名〉琵琶[音]。

باربيتـ II 使动态的 باربيـ。

باربيتا〈名〉妥比巴[药]。

باربيۋ 使动态的 باربيـ。

باربيىكتقى〈形〉①的粗，的胀肿②的粗，的胀膨，的壮实。

بارعىزـ III 使动态的 بارـ。

بارعىزدىرـ 使动态的 بارعىزـ。

بارعىزۋ 不定式的 بارعىزـ。

بارعىش〈形〉(到某处)的往常，的去爱，的去常来常。

بارعىشتاـ〈动〉往常来常，去常：ول بازارعا بارعىشتاپ ئجۇر. 他(来近)去常上场市(多)的去常。

بارعىشتاتـ 使动态的 بارعىشتاـ。

بارعىشتاۋ 不定式的 بارعىشتاـ。

باردام〈形〉富裕的，富有的，有钱的，有产财的：باردام ئۇي 家庭的富裕的/ باردام ادام 富有的人。

باردامشىلىق ① باردام 的词名象抽，富有 ② 实殷。

باردى-جوقتى 见 بار-جوق.

بارجا〈名〉船，驳船，平底船。

بارجيـ〈动〉胀肿，胀膨：ونىڭ بەتى بارجيىپ كەتىپتى. 他的脸都肿了。

بارجيتـ 使动态的 بارجيـ。

بارجيۋ 不定式的 بارجيـ。

بار-جوق〈形〉有所，有仅，有多少：بار-جوق مۇلىك 有所财产/ بار-جوعىن ئبىر-اق بەرۋ 全部拿出(献出)/ بار-جوعى سونشالىقتى 仅有这些(那)。

بارجىق〈形〉的多肉，的厚肉：بارجىق بەت 胖脸。

باري〈名〉钡[化]。

باريتون〈名〉①[音] 男中音 ② 男高音歌。

家唱。

بارك 〈名〉[俄]船轮。

باركا 〈名〉[俄]船小，船木底平。

بارق: بارق ەتۋ (突然)大(说声，叫声发出怪声："ايتپايسىڭ با" دەدى ول بارق ەتىپ 他说："嘛讲你"地气粗声粗说。

بارقادار 见 بارقادام.

بارق-بارق: بارق-بارق ەتۋ (地停不)大(声乱说意随；嚷乱，嚷。

بارقىلدا- 〈动〉大(嚷声，嚷乱，说意随：بارقىلداپ ۇرسۋ 大声责斥。

بارقىلداق Ⅰ〈名〉[动]雕鸟。

بارقىلداق Ⅱ〈形〉爱，的嚷声大爱，的嚷乱爱，的叫大门嗓，的唤。

بارقىلداس- بارقىلدا- 的互交态。

بارقىلدات- بارقىلدا- 的使动态。

بارقىلداۋ بارقىلدا- 的不定式。

بارقىن Ⅰ〈名〉[动]老龄鹰。

بارقىن Ⅱ〈名〉(之墓坟)围墙。

بارقىن Ⅲ〈名〉干(湖泊的海滩的枯干。

بارقىرا- 〈动〉大(叫声，嚷声大，嚷，话说声高，话说门嗓着扯：بارقىراپ سويلەۋ 喊子嗓着扯。

بارقىراس- بارقىرا- 的互交态。

بارقىرات- بارقىرا- 的使动态。

بارقىراۋ بارقىرا- 的不定式。

بارقىراۋىق 〈形〉爱，的嚷嚷爱，的叫大喊大爱，的嚷叫的：بارقىراۋىق شال 老的叫大喊大爱头子。

بارقىت 〈名〉绒(布绒条，绒芯灯：شي بارقىت 细绒条/ بال بارقىت 平绒(绒丝)/ جۇان جولدى بارقىت 宽绒条 ▲ بارقىت اعاش (امۇرلىق توزاعاشى) [植]；罗波黄，檗黄 ▲ بارقىت ٴشوپ [植]万寿菊，菊藤青常。

بارقىتتاي 的软柔，的似绒丝〈形〉。

بارلا- 〈动〉①测观，察观，察侦，逻巡：بارلاۋ توبى 巡逻队/ بارلاۋ جوسپارىن جاساۋ 制定侦察计划/ كۇننىڭ تۇتىلۋىن بارلاۋ ②蚀日察观 矿探，物矿测勘：探勘，测勘，查勘：كەن بارلاۋ 勘探 ▲ بارلاۋ ورى [矿]槽探 ▲ بارلاۋ قازباسى [地]井探。

بارلاعىش 〈形〉①善，的逻巡于善，的察侦于善：بارلاعىش شام 探测观能的 ② (仪)器测探 ▲ بارلاعىش ماينا 探照灯 ▲ كەن بارلاعىش 矿探仪 ▲ بارلاعىش ۇەا 探空仪。

بارلان- بارلا- 的被动态。

بارلاس- بارلا- 的互交态。

بارلات- بارلا- 的使动态。

بارلاۋ بارلا- Ⅰ 的不定式。

بارلاۋ Ⅱ 静 ②脉 ①〈名〉肘臂上窝。

بارلاۋشى 〈名〉侦察，员逻巡，兵侦。

بارلىعۋ بارلىق- Ⅲ 的不定式。

بارلى-جوعى 〈副〉有仅，的部全，的有所：بارلى-جوعى ٴۇش تاقتاي ەكەن 仅有三块木板的。

بارلىق ① بار Ⅰ 有富，有富裕；② 词名象抽的 ▲ 困穷和裕富：实殷：بارلىق پەن جوقتىق 世间，生诞；现出，现涌：بارلىققا كەلۋ。

بارلىق Ⅱ 有所，切一，体全，部全，全〈代〉：بارلىق حالىق 全民人体/ بارلىق دۇنيە-مۇلىك 全财产/ بارلىق ۇقىق 一切权力/ بارلىق نارسە 有所东西的/ بارلىق گۇلدەر شەشەك اتۋ 百花齐放/ بارلىق جەردە 处处(处到)。

بارلىق- Ⅲ 见 بۇرلىق-。

بارماق 〈名〉大(指拇指印/ بارماق تابى 指印/ بارماق باسۋ 按手印(押画)/ بارماق شعارۋ 伸出大拇指 ▲ بال ۇستاعان بارماعىن جالايدى. 近水楼台先得月 ▲ بارماعىنان بال تامعان 指有，的巧手有，的 ▲ بارماعىن تىستەۋ (شايناۋ)艺的；悔懊，悔后；悔懊 ▲ بارماق قازى 的脂肪为度厚骨马的指一 ▲ بارماق 丧懊族克萨哈 ▲ بەس بارماق 指拇大 ▲ بارماق باستى، كوز قىستى 肉抓手(食饭种一的 ▲ بارماق باسقا. 眼只一闭，眼只一睁 ▲ بىلەك ٴبىر بولسا دا بارماق 眼只一闭，眼只一睁。拐外朝肘膊胳【谚】。

بارماقتاي 的满丰，的满饱(粒颗)①〈形〉：ٴبيدايدىڭ داندەرى بارماقتاي 小②粒麦的满饱：بارماقتاي بالا 孩小。的小幼，儿点丁一，的：بارماقتايىنان بىرگە وسكەن 从小一起大长的大。/

باروگراف 〈名〉记压气[气]器。

باروماتر 〈名〉表压气。

بارون 〈名〉[俄]男爵；位爵。

بارت-بۇرت [拟]声喳咔：اعاشتىڭ بۇتاعىن بارت-بۇرت سىندىرۋ 把树枝折断▲喳咔喳咔一声响。

بارتىلدا- 〈动〉啪啪噼里噼啪发出声响作响，。

بارتىلداتى- ① بارتىلدا- 的使动态 ②〈转〉狠狠地，打。

بارتىلداۋ بارتىلدا- 的不定式。

بارۋ بار- Ⅲ 的不定式。

بارحان〈名〉沙丘，沙包。

بارحاندى〈形〉有的丘沙，的包沙积堆。

بارشا Ⅰ〈副〉人钱有象，人富象人裕富与，一样。

بارشا Ⅱ〈代〉：切一，有所，个整，部全，体全(宇全)界世个整 بارشا الەم/ 民人体全 بارشا ەل(宙)/ بارشالارىڭىزغا سالەم 敬致位诸向。

بارشى〈名〉：员察侦，兵逻巡，子探[史]。

بارشىلىق Ⅰ ① بار，是的有 ② 词名象抽的，很得多。

بارشىن Ⅰ〈名〉：缎花，缎锦 بارشىنان تىگىلگەن كورپە 子被的做子缎用。

بارشىن Ⅱ〈形〉：的纪年了上，的上以年中 ①(鹰)上以岁十 ② 百半过年。

بارشىندا-〈动〉数岁上，纪年上，百半过年。

بارشىنداۋ بارشىندا- 的不定式。

بارى〈形〉有共总 ادام 50 بارى：部全，共总，人十五。

بارى-جوعى 见 بار-جوق.

بارىل〈名〉：声啦哇啦哇，声叫喊的壮粗。

بارىلدا-〈动〉地啦哇啦哇；音声的壮粗发出说：بارىلداپ سويلەۋ 说地气粗声粗。

بارىلداق〈形〉的停不个叫，的气粗声粗▲بارىلداق قوڭىز 虫行步。

بارىلداس- بارىلدا- 的互交态。

بارىلداتى- بارىلدا- 的使动态。

بارىلداۋ بارىلدا- 的不定式。

بارىلداۋىق〈形〉气粗声粗，的叫啦哇啦哇爱的，的叨唠爱。

بارىلداۋ ىقتىق بارىلداۋىق 词名象抽的。

بارىمتا〈名〉旧时仇世因间落部和人掠抢而：质人，品押抵，押抵；产财或畜牲的被抢而复报为/ بارىمتاعا كەتۋ 押抵作，掠抢。

بارىمتالا-〈动〉抵产财或畜牲掠抢(复报为)。

بارىمتالان- بارىمتالا- 的态动被。

بارىمتالاس Ⅰ：的夺掠相互，的劫抢相互〈形〉。

بارىمتالاس ەل (رۇلار)：落部的夺掠相互。

بارىمتالاس- بارىمتالا- 的态互交。

بارىمتالات- بارىمتالا- 的态动使。

بارىمتالاۋ بارىمتالا- 的不定式。

بارىمتاشى〈名〉牲方对掠抢加参(而复报为)人的产财畜。

بارىمتاشىل〈形〉，的掠抢加参爱(而复报为)的性成掠抢。

بارىمتاشىلىق〈名〉劫抢(的行进而复报为)。

بارىنشا〈副〉：地度限大最，地量尽，地能可尽力努的大最尽 بارىنشا كۇش سالۋ。

بارىڭقىرا-〈动〉走前往，点一近接，点一近靠一点。

بارىڭقىراۋ بارىڭقىرا- 的不定式。

بارىس Ⅰ ① [动]〈名〉豹叶艾，豹雪哈 ② 虎：一之肖生个二十的族克萨 جىلى بارىس 年。

بارىس Ⅱ〈名〉：地的目，标目；向去，向方，程过 ② ？儿哪去们你؟ قاي جاق بارىستارىڭ，程进的史历：过经，程进 تاريحي بارىس/ 过经的情事讲 جۇمىستىڭ بارىسىن سويلەۋ▲过经的情事讲 بارىس جالعاۋ [语]分成加附格与▲بارىس سەپتىك [语]格与。

بارىس- Ⅱ بار- 的互交态不。

بارىس-كەلىس〈名〉：返往，往交，往来 ءوزارا بارىس-كەلىس جاساۋ/往来相互 بارىس-كەلىسىن ءۇزۇ (توقتاتۋ)往来绝断，交断。

بارىسۋ بارىس- Ⅲ 的不定式。

باس Ⅰ ①〈名〉：首，颅头；袋脑，头 باس اۇرۋ/ 头痛；(恼烦)باس شايقاۋ/ 头摇 باسىنا بالتا/ 头斧 باسپەن جاۋاپ بەرۋ 用袋脑用②保担，头，端，顶山 اعاشتىڭ باسى/ 峰顶 تاۋدىڭ باسى/ 梢树 باسى كوشەنىڭ باسى/ 街头：穗，尖，梢，顶

④ 帽(之子钉)③(顶塔)尖塔 باسى مۇنارانىڭ 泉,流河) ⑤ 花状头,头茎,梢 根(之物植) 泉 باستاۋدىڭ باسى 游上,头源,地源发(的水 源/ بۇرشىن وزەننىڭ باسى 游上的河津尔布 黄 حۋاڭحى وزەننىڭ باسى چيڭحايدان باستالادى. 围周,边旁,旁⑥。海青于源发河 وت باسى 在 وزەن باسىندا 边河在 旁火 ەڭبەك باسىندا/ 只 人 ⑦方地的动劳 眷家,人: باس امان بولسا 开 始开,端开 ⑧ 安平人要 ايدىڭ باسى 始开头从 初月 باستان باستاۋ/ 的畜牲 كوكتەم باسى 主 ⑩ 牛头千两 سيىر باس مىڭ ەكى 数头 / 的一第,的等头,的位一头,的首为,的要: باس ارىق 干渠/ باس اتامان 总子头/ باس رەداكتور 总辑编/ باس ساياسات 总策政/ باس جاۋ 头 人敌的号头 ⑪ 负责,人导领,人领首, 长: مىڭ باسى 千长户 ▲ ايافقا باس ۋرۋ 求饶, 饶告;赔礼 ▲ اينا باس 秃,顶秃 ▲ ايۋ باس 扣,口带 ▲ 环 اق باس [植]蓟 ▲ ايىل باس [动]白鹭 ▲ بايتال تۇگىل باس قايعى 泥 ▲ 封卜 باس بال ▲ 钱 保难身自河过萨菩 ▲ 诱,诱引 باس اينالدىرۋ 惑由自身人 ▲ 痛头入令,的痛头人使 باس اينالدىرعىش ▲ 的办难;的胀 ▲ 晕头 باس اينالۋ ▲ 出不抽,头埋 باس الا الماۋ ▲ 首祸魁罪,魁罪 忙使 باس الدىرماۋ ▲……于忙;手出不腾,空 ▲ 头杀,头砍 باس الۋ ▲ 交开可不得 人个,仇私 باس ارازدىق ▲ 全安的人个 ▲ 绳粗风防 باس ارقان ▲ 纷纠人个;怨恩 稍,的服驯经未① باس اساۋ ▲ 渠干,渠主 ارىق 倔②(畜牲)的唤使听不,的消未性野练驯加 ,强倔,性烈 باس اساۋلىق ▲ 的躁暴情性,的强 ① 烦麻,难为[转]②痛头 باس اۋرۋى ▲ 躁暴 ▲ باس اۋىرتۋ 筋脑伤,恼烦人令,烦麻 ▲ اۋىرپ، باس 幸不到遇;热脑痛头 سىزداۋ باس بالتىر, 条 باۋ باس بارماق 指拇大 ▲ باس 短两长三 ▲ 绳壁毡,带主扇格,带宽纹 باس بولۋ ▲ 头领, 由自身人 ▲ 面出,责负;头带 باس بوستاندىق 奖头 باس بايگە ▲ 鬼气淘,鬼蛋捣 باس بۇزار ▲ 畜牲的唤使可服驯经 باس بىلگى ▲

使大 باس ەلشى ▲ 嘴马对不唇驴 دەۋە قولاق دەۋە باس ەلشى ▲ 抽②头破打① باس جارۋ 主桨 باس ەسكەك ▲ (的头羊了吃指)待款到受 باس جەۋ ▲ 穗 باس جوق كوز جوق 脸盖头劈 باس 头点① باس يزەۋ ▲ 索绳(的牛拴或牵) باس ءجىپ ▲ 服屈,头低 باس ءيۋ ▲ 意同示表②呼招打 باس كەسەر 手子剑 ▲ باس كەتۋ 掉脑袋,死: باس كەتەتىن قىلمىس 罪死(杀之头)▲ باس 装服的重贵最中妆嫁 ② 子帽 ① كيىم ▲ باس 毯壁的制精最中妆嫁 كىلەم باس-كوز بولۋ 不,地脑盖头劈 باس-كوز دەمەۋ ▲ 顾照,照关 ▲ باس 一十二七三管不,地白皂红青分 كورسەتۋ باس كوتەرەر ادام جوق ▲ 面露,子样作 ▲ 人的事顶有没,人男个有没(中家) باس 觉懒睡 باس كوتەرمەۋ 埋头: ۋيقىدان باس كوتەرمەۋ/ ① باس كوتەرۋ ▲ 习学头埋 وقۋ باس كوتەرمەي ▲ 情发(畜种)③身翻 ②康健复恢,复康 باس 草甘[植] ▲ باس ميا ▲ 犯主 قىلمىسكەر باس ▲ 称泛的巾头 باس پايدا 私利 ▲ باس ورانىش 住搂下一,去上扑下一① باس ساۋلۋ ▲ 保 باس ساۋعالاۋ ▲ 命性全保,命保 ▲ 命 باس 间时奶挤道一第上早(的马母) ▲ باس ساۋىم (ۋيگە) ▲ 门亚头无〔动〕 باس سۇيەكسىزدەر 门登,进,头探 مەن ونىڭ ۋيىنە باس سۇعۋ 有已家他去有没我. ەكى اي بولدى 端时人客贵高待招) ▲ 。了月个两 باستان تاباق ▲ 子盘的定特的肉熟盛丰有盛(的来 过(为行指)②来过不忙,多过(情事指)① اسۋ ▲ 分 باستان انتاۋ ,起不看②去过迈上头从① ▲ 里眼在放不 باستان كەشۋ 出豁去 ▲ باستان كەشىرۋ 敬客贵向① باس تارتۋ ▲ 受经,历经 باس تەرىسى اۋرۋ 绝谢,托推,绝拒②头羊 为畜牲头九以〔旧〕 باس توعىز ▲ 病发纠〔医〕 罪重有犯对律法的族克萨哈照按前从)金罚 包中其,畜牲头九为多,金罚的落部或人的 باس ▲ 命豁;身献 باس تىگۋ ▲(驼骆头一括 باس شەننىدە 多 ▲ 期初,初起,时之始开 باسى ارتىق 有没 باسى اۋعان جاققا كەتۋ ▲ 的要必不,的余 楚清 باسى اشىق ▲ 行而步信,的目有没,向方 ▲ 的议非可无,的疑无,的了明,的 باسى بايلى

人配许己，的儿主有 ② 的由自身人失丧 ① ▲远永；都，全完，底彻 بۇتىن ▲的家 باسى ▲的家 باسى جۇمىر پەندە 人男 ▲ باسى قانتى 硬(马)口 باسى جۇمىر پەندە ▲人男 باسى قانتى 硬(马)口 ▲ باسىمەن بەرۋ 送送 باسىنا باق قونۇ 幸临事 ▲给送 باسىنا باق قونۇ 幸临事 ▲ باسىمەن بەرۋ 送送 ▲达腾黄飞，运走，福来飞，头 باسىن ايناڭدىرۋ ▲达腾黄飞，运走，福来飞，头 باسىن ايناڭدىرۋ ▲引勾，诱引，骗欺，骗诱 باسىن ايتسا ايا ▲引勾，诱引，骗欺，骗诱 باسىن ايتسا ايا ▲三反一举，十知一闻 باسىنا كەلۇ ▲三反一举，十知一闻 باسىنا كەلۇ ▲到轮 باسىنا كوتەرۋ ① 尊尊②地投体五，崇 ▲到轮 باسىنا كوتەرۋ ① 尊尊②地投体五，崇 过)分过得显 باسىنان اسۇ ▲嚷声大，叫大喊 باسىنان اسۇ ▲嚷声大，叫大喊 过)分过得显 باسىنان اسۇ (多过，头 باسىنان اسقان قىلمىس 天弥 ▲极恶大罪，罪大天滔 باسىنان ءسوز اسىرماۋ ▲极恶大罪，罪大天滔 باسىنان ءسوز اسىرماۋ (题难，意点半得不听，辩强 باسىن اشۇ ▲ 清澄，出石落水得搞，开解，决解 (难疑 باسىنا ءس تۇسۇ 祸 ▲ 清澄，出石落水得搞，开解，决解 (难疑 باسىنا ءس تۇسۇ 祸 ▲ باسىنا ءۇي، باۋىرىنا قازان اسۇ 门临 ▲ باسىنا ءۇي، باۋىرىنا قازان اسۇ 门临 ▲灶炉起另，业 باسىن بايلاۋ 孤 ▲灶炉起另，业 باسىن بايلاۋ 孤 ▲ 命卖于敢，身献于勇；去 باسىن جالماۋ ▲ 命卖于敢，身献于勇；去 باسىن جالماۋ ▲人妨， باسىندا ءۇي، باۋىرىندا قازان جوق 上 ▲人妨， باسىندا ءۇي، باۋىرىندا قازان جوق 上 舍 باسىن ءباي تىگۇ ▲地之锥立无下，瓦片无 باسىن ءباي تىگۇ ▲地之锥立无下，瓦片无 牙奶 باسىنىڭ دىمى كەپپەگەن ▲身献，己忘身 باسىنىڭ دىمى كەپپەگەن ▲身献，己忘身 搔① باسىن قاسۇ ▲的事懂不，的熟成未，退未 باسىن قاسۇ ▲的事懂不，的熟成未，退未 ▲ 难为，愁发，急着②头 باسى ساجدەگە ▲ 难为，愁发，急着②头 باسى ساجدەگە تيمەگەن ▲的拜礼过做未从 باسى تاۋداي، ايا تيمەگەن ▲的拜礼过做未从 باسى تاۋداي، ايا قىلداي 虎 ▲尾蛇头 باس قايعى 个 ▲ 危安人 قىلداي 虎 ▲尾蛇头 باس قايعى 个 ▲ 危安人 باسقا كۇن تۇۋ 大 ▲头临祸 باس قالقا 房：子 باسقا كۇن تۇۋ 大 ▲头临祸 باس قالقا 房：子 باسىندا باس قالقاسى جوق 上无片瓦 ▲ باس قامى باسىندا باس قالقاسى جوق 上无片瓦 ▲ باس قامى 露，子样作 باس قارايتۇ ▲面 باس قارايتۇ ▲面露，子样作 باس قارايتۇ ▲益利人个 باس قاتىرۋ 伤 ▲筋脑 باسقا تۇسسە باسپاقشىل 忍 ▲益利人个 باس قاتىرۋ 伤 ▲筋脑 باسقا تۇسسە باسپاقشىل 忍 ▲受顺来逆， باسقا شىعۇ ▲甚太人欺 ▲受顺来逆， باسقا شىعۇ ▲甚太人欺 护保 باس قورعاۋ ▲甚太人欺②头上(酒饮)① باس قورعاۋ ▲甚太人欺②头上(酒饮)① 圆团，聚团 ① باس قوسۇ ▲己自全保，己自 باس قوسۇ ▲己自全保，己自 成②会聚；聚团① باس قۇراۋ ▲头碰，会聚② باس قۇراۋ ▲头碰，会聚② ▲告央，求央 ②头磕，头叩 ① باس ۇرۋ ▲家 باس ۇرۋ ▲家 باس ءارىپ ▲母字个一头，母字写大 ءبىر باس ءارىپ ▲母字个一头，母字写大 ءبىر جاعادان باس، ءبىر جەڭىلەن قول شىعارۋ 团 结 جاعادان باس، ءبىر جەڭىلەن قول شىعارۋ 团 结 一 ▲的发卷 بۇيرا باس ▲力协心同，致 ▲的发卷 بۇيرا باس ▲力协心同，致 باس ەلۋ ▲单简脑头 باس ەلۋ ▲单简脑头 ▲长户十五[旧] باسى ▲长户十五[旧] باسى 户千[旧] مىڭ باسى ▲长户百[旧] مىڭ باسى ▲长户百[旧] ءجۇز باسى ▲长户十[旧] وت باسى ▲长户十[旧] وت باسى ②家① ون باسى ▲长 ②家① ون باسى ▲长 围 ▲台锅 وت باسى، وشاق قاسىنان شىعا الماۋ

晃袋脑 باس قالتاق ▲门家了不出，转台锅着 ▲命性的贵宝 باس عازىز ▲的悠 امان بولسا بۇل باسىم، تاعى شعار بۇل شاشىم. 【谚】留 باس بولماق وڭاي، ▲。烧柴没愁不，在山青得 باستاماق قيىن. 【谚】▲。难头领，易容儿头当 باس جارىلسا بوركە شىنسە، قول سىنسا جەڭ شىنسە. 【谚】▲。扬外可不丑家 باسى امانىنىڭ مالى تۇگەل. 【谚】羞无畜性安平人。

باس- Ⅱ〈动〉：步跨，步迈，走①立站；踏践，踩②步一走前向 اياق باسۇ 直立 تۇرۋ تىك باسىپ/(立站) مال ەگىندى باسپاسىن. 别，境压，压③稼庄踏践畜牲让 باسۇ 压 ماشينا باسۇ/ 压车汽 ءدارى ءشىشەپ جوتەلسە باسۇ 压压药吃/ 嗽咳 وق باسۇ 压弹子/ جاۋ باسىپ كەلسە قالدى. 盖复④境压人敌，盖路把雪 جولدى قار باسۇ：满布，罩笼，盖遮 تۇمان باسۇ/ 大 اسپاندى بۇلت باسۇ/ 漫弥雾 باسۇ 住/ 满长⑤空天罩笼云乌 بەت-اۇزدى ساقال باسۇ/：埋住，没淹⑥子胡着长脸满 اتىزدى سۇ باسۇ 埋子沙/ 地田没掩水 اعاش مايساسىن قۇم باسۇ：版出；登刊，载刊；印打；刷印 ⑦ 苗树住 كىتاپ باسۇ 印书/ جۇرنالعا ماقالا باسۇ 在 志杂 章文登刊上/ ولەڭ جيناعىن باسىپ شعارۋ 出 باسۇ 装⑧集诗版 وق باسۇ 弹子装货(李行装)：上；载，装，掸⑨（膛上弹子；弹子压）弹子装 باسۇ：制掸 كيىز باسۇ 掸毡/ پيما باسۇ 制掸⑩靴毡，息平使，静平使⑮(印烙打)章图盖 باسۇ 锈生/ قىنا باسۇ 长，生 باسۇ 孵⑪蘖苔长：孵 بالاپان (جۇمىرتقا) باسۇ ⑫卵：按，制抑⑬子鼻捂 باسۇ：捂 تەبىرەنگەن سەزىمىن باسا الماۋ 的动激住不按 باسۇ 按/ 印手按 بارماق باسۇ：打，压，盖，按⑭情心 تاڭبا باسۇ 盖 باسۇ 印烙打)章图 باسۇ 使平息，声嚷喧使 ايلاي-شۇدى باسۇ：制压，定平，压镇 باسۇ 止住咳 جوتەلسە باسۇ：惊镇，住止⑯来下息平 باسۇ 入闯⑰占侵，入闯 ۇيگە باسىپ كىرۋ：间房入闯 باسۇ 孩把亲母 شەشەسى بالاسىن قۇشاعىنا باسۇ：搂⑱ 记②数岁上(牲畜) ① ازۋ باسۇ ▲里怀在搂子，步迈，走① اياق باسۇ ▲恨痛齿切，恨记，仇 …到快，……于近接②路走(始开孩小)，步起 …▲ اياقتى الشاڭ باسۇ 大摇大摆走地摆，傲骄，走

当，慎谨 اڭداپ باسۇ ايلقتى ▲扬气高趾，慢傲步，路邪向走，足失② 走腿着蹩① ايلقا باسۇ ▲踏践，蹦蹂 ايلمن شالىس باسۇ ▲惕警，心；邪中，魔中 البلستى باسۇ ▲误错犯，途歧入 البلستى باسقىر [咒] ▲霉倒；魔梦，霉倒你 العا باسۇ ▲死该你 ▲荣繁，展发；步进，进前 اپتىمەن باسۇ ▲来下静冷③ 焰气掉打② 息休，气喘喘① اشۇمن باسۇ ▲来下静 ▲霆雷发大，愤气，怒发 بالا باستى باسۇعا باسۇ ▲来 ▲的女子多，的多子孩 باسار جەر، باسار 据占，领占；占强，占霸，占侵 باسىپ الۇ ▲出 ▲入而门破，入而行强，入闯 باسىپ كىرۇ ▲ 一(枪用)② 的满满得(塞)装① باسىپ سالۇ ▲过超，倒压 باسىپ ٴتۇسۇ ▲死打下过越，历经 باسىپ ٴوتۇ ▲过超，过赶；先领 ▲ باۋىر باسۇ 指)生陌不，人外当不，亲到感 小指)养收，养抱 باۋىرىنا باسىپ الۇ ▲(子孩害，羞害② 脸着捂① بەتىن باسۇ ▲容自地无 ▲老变(人)，数岁上，纪年上 بوكسە باسۇ ▲臊 ٴداپ باسۇ 说 ▲出指地血见针一，害要到 جازا 腾慢 جاي باسار ▲误错犯，路邪走，足失 باسۇ ▲的理斯条慢，的腾 جالعاندى جالپاعىنا باسۇ 事 境顺生一，意如心称(生一) جۇمىس باسۇ 忙大 جۇمىس باستى كىسى ▲:忙很，多过儿 ▲人 كۇيگە باسۇ ▲奏弹情纵 كوزىن ماي باسۇ ▲胖肥得变，胖发 ماي باسۇ ▲瞎变，切一空目 ماڭ.ماڭ باسۇ 过 ماۋقىن باسۇ ▲走地腾腾慢慢 وڭىنا باسۇ ▲谢代，替顶，替代 ورىن باسۇ ▲瘾 توق باسۇ ▲临来日末 توزاق باسۇ ▲利顺得变，当顺 باسۇ ▲息休；化消 ٴنز باسۇ ▲ 替接，替代，替顶 ▲ قارا باسۇ 霉倒 قىرمان باسۇ ▲场打 息休加稍 ②坐会 (孩小指)① قۇيرىعىن باسۇ ▲睡瞌打 ۇيقى باسۇ 纵 انگە باسۇ ▲儿会一坐，【谚】▲唱歌情 وتىرىك ٴسوز ورگە باسپاس. 。理真了不变言谎

باس Ⅱ 。手歌音低男；音低男[音]〈名〉

باس-اياق〈副〉：共一，共总，个整，尾到头从 باس-اياعى ٴتورت كىسى ▲人个四才共总

باس-اياعى جوق 没头没尾，没头没。绪

باسا-كوكتە-〈动〉：撞乱冲乱，撞直冲横 باسا كوكتەپ كىرۇ 进闯/ باسا-كوكتەپ وتە شىعۇ 横 。去过地撞直冲

باسا-كوكتەس- باسا-كوكتە- 。态互交的

باسا-كوكتەت- باسا-كوكتە- 。态动使的

باسا-كوكتەۋ باسا-كوكتە- 。式定不的

باسالقا〈名〉 说劝②告忠，说劝，劝规，告劝①

باسالقى〈名〉：告忠，说劝，劝规，告劝 باسالقى ٴسوز 说劝/ ايتۇ 的解劝) 言之告忠 (话 。

باسار〈名〉 。绳粗风防(的房毡定固时风起)

باسات〈名〉 。湾海[土]

باس-باسى: باس-باسىمەن كەتۋ (بولۋ) 行各 。政为自各，的各干各，是其

باسكەتبول〈名〉[体] 。球篮

باسكەتبولشى〈名〉[体] 。员动运球篮

باس-كوز〈名〉：部脸，部头 باس-كوز دەمەي 劈 。脸盖头

باسقا〈形〉 ①，的样异，的外另，的他其，的别

باسقا：的样一另，的种一另 باسقا كىسى 别人/ باسقا امال，外以……除(格从求要) ②法办的他其除 سەنەن 外之……除：مۇنان باسقا 除此外之/ باسقا قازان 的个单，的独单③外之你除 اسۇ 另起灶炉/ بۇل انتى باسقا بايلا. 你这把匹 باسقالاردىڭ قامىن ويلاۋ 来 起拴独单马 ▲ باسقالاردىڭ قولىمەن وت كوسەۋ 人旁，人他，人别 ④ 。 想着你别为，人别虑考 手的人别借 ▲人杀刀借；的目的己自到达来 باسقالاردىڭ قولىنا قاراۋ ▲下篱人寄，息鼻人仰 باسقالاردىڭ سويىلمن سوعۇ ▲下篱人寄，息鼻人仰 تاعى باسقالار (ت.ب.) 力卖人给，劳效人别为 。等等

باسقا-باسقا〈形〉：的样一不，的同不①：的样一不，的同不 ول ەكەۋىنىڭ ويلارى باسقا-باسقا. 。同不法想的俩他 باسقا-باسقا بايلاۋ 起拴独单 باسقا-باسقا 的个单，的独单② 。来

باسقالا- 外作当，己异为视，挤排，斥排〈动〉：仁同视一不；人 سەنى باسقالاپ وتىرعان ەشكىم جوق. 。(人外当你把人有没)你挤排人有没

باسقالان- ① باسقالا- 的态身反的 ② 疏远;不
合群合;群接愿不;近接,躲避:باسقالاردان باسقالانىپ
وقشاۋ ٶجۇرۇ 和众人不是总合群,动行独单。
باسقالاۋ Ⅰ〈形〉的同不所有,的同不微稍有,
的别区所。
باسقالاۋ Ⅱ 态使的 باسقالا- 。式定不
باسقالىق ① 词名象抽的 باسقا 己异,人生
陌,人外 ② 我 سەنىڭ بىزگە باسقالىعىڭ جوق. 们
人外当你把有没。
باسقار-〈动〉①管,理管,领导:مەكتەپ باسقارۋ
校学理管 ② 持主 持操,办主,持:جيىن باسقارۋ
务家持操 ٶۇي جۇمىسىن باسقارۋ 议会持主/
③纵操,纵把,持:بىرەۋدىڭ باسقارۋىندا 在别的人
下纵操。
باسقارعىش〈形〉的理管善经于善,善;
的持主于。
باسقارما〈名〉管理,处,处:وقۋ-اعارتۋ باسقارما-
سى 教务处。
باسقارت- 态动使的 باسقار- 。
باسقارۋ 态式定不 باسقار- 。
باسقارۋسىز〈形〉的理管人无,的问过人无;
的持操人无;的持主人无;的营经人无。
باسقارىل- 态动被的 باسقار- 。
باسقارىس- 态互交的 باسقار- 。
باسقاشا〈副〉不同)(的别以;的样异,地,式方
/意的同不 باسقاشا پىكىر :式方它其按
باسقاشا وي جوق 法想的别有没/ باسقاشا ايتقاندا
/做去式方的别以 باسقاشا ىستەۋ 说话句换/
باسقاشا ويلاۋ 虑考外另。
باسقۇر〈名〉(的架骨房毡定固于用)
带主扇格,带。
باسقى〈形〉最初的,初起的;初起的,开头的,
的头前的:باسقى كەزدە 起初时/ باسقى ەكى جول
行两的头开。
باسقىز- 态动使的 Ⅱ باس- 。
باسقىنشى〈名〉侵,者领占,者占霸,者略侵
者:باسقىنشىلارمەن كۇرەسۋ 斗行进者略侵与
争。
باسقىنشىلىق ① 词名象抽的 باسقىنشى
强 ②为行奸:باسقىنشىلىق جاساۋ 污奸(奸强)。

باسقىش〈名〉阶梯,阶台。
باسقىشتا-〈动〉梯顺(阶拾)上而(下)。
باسقىشتاۋ 式定不的 باسقىشتا- 。
باسقىشتى〈形〉的梯阶有①,的台阶有②
阶有。
باسماقالا 的段,的骤步有。
باسپا Ⅰ〈名〉版出;版出,刷印:باسپا زاۋود
厂刷印/ باسپا تاباق 张印/ ۇلتتار باسپاسى 民
族出版▲ باسپا مايى 墨油 ماي باسپا 油印。
باسپا Ⅱ〈名〉炎喉咽;炎发体挑扁[医]。
باسپا Ⅲ〈名〉栓门,钩门②庭凉,子棚①[土]。
باسپا Ⅳ 绣刺▲ باسپا كەستە 花绣针透。
باسپا-باس〈副〉易物以,地一对一,地价计不
(一)换交地价计不 باسپا-باس ايىرباستاۋ 地物:
(译硬)译直 باسپا-باس اۇدارۋ/(换交地--对)。
باسپاق〈名〉①(的奶断内以岁一至岁半)
。襞皮(的作子皮的部头畜牲大用)②犊牛
باسپاقشىل〈形〉的耐忍能,的受顺来逆
▲。受顺来逆,耐忍,受忍 باسقا تۇسسە باسپاقشىل
باسپالا-〈动〉地偷偷,看地悄悄,视窥,探窥:
从 ەسكىتىڭ جاپسارىنان باسپالا 察中暗,看
。看地脑探头探里缝门
باسپالاس- 态互交的 باسپالا- 。
باسپالات- ①باسپالا- 的态动使 ② 加,快加
【谚】▲促催,速 جاۋدى جەڭسەڭ، باسپالات.
。害厉的你道知他让要,时量较人敌和
باسپالاۋ 式定不的 باسپالا- 。
باسپالداق〈名〉梯,子梯,台阶,阶,梯楼,梯舷。
باسپالداقسىز〈形〉:的阶台有没,的子梯没
法无阶台有没. باسپالداقسىز شەشۋعا بولمايدى
。去上
باسپالداقتا-〈动〉上而梯顺(下)上而阶拾,
。(下)
باسپالداقتاۋ 式定不的 باسپالداقتا- 。
باسپانا〈名〉:房住,处之身栖,处住,所住①
避,处之身藏②。处这身栖无也室妻有没他
ونىڭ قاتىنى دا، بالاسى دا، باسپاناسى دا جوق.
所难避治政 ساياسي باسپانا 所难避:。
باسپانالا-〈动〉身栖,住居,住:① باسپانالاپ
身藏,难避,避躲②子房的住居 جۇرگەن ٶۇي :

باسپانالايتىن ورىن 隐避处。
باسپانالات- باسپانالا- 的态动使。
باسپانالاۋ باسپانالا- 的式定不。
باسپاناسىز〈形〉无，的归可家无，的家无：的瓦片无上；的靠无依无，的处之身栖无依无靠的儿孤/ باسپاناسىز جەتىم 所失离流 قالۋ。
باسپاناسىزدىق باسپاناسىز 的词名象抽。
باسپا ءسوز〈名〉物刊，刊报，物版出：باسپا ءسوز بەتىندە جاريالانعان 在发上物版出的过表/ باسپا ءسوز سالاسى 出版界/ باسپا ءسوز ءتىلى 书面语/ ءسوز جانە باسپا ءسوز بويىنشا 由自版出。
باسپاحانا〈名〉构机版出，位单版出，社版出。
باسپاشا〈形〉的式形刷印，的体刷印：باسپاشا ءتۇرى 体刷印。
باسسەين〈名〉池水贮。
باس-سيراق〈名〉碎杂踣头。
باسسىز〈形〉①无的袋脑有没，的头：باسسىز تۇلۇ 无没，的长家有没，的人大无②胎畸头没，的笨愚，的脑头有没③的人事主有▲的貌礼有没，的野粗，的养教无④的钝老无中山【谚】باسسىز ءۇيدىڭ ءيتى وسىراق。（舞帚扫，主无家）王大称子猴虎。
باسسىزدىق باسسىز ②、④的词名象抽。
باستا I 见 باسسىندا.
باستا- II〈动〉①引导；导领，领率，领带：باستاۋ جول 带路/ باستاۋ ولەڭ 领唱/ قول باستاۋ 起，头开，始开 ②水引：سۋ باستاۋ 率领部队/ جيىندى باستادىڭدار ما؟ 开始开经已们你吗？/ سەن باستاپ ايت. 你讲头带/ باستاپ ءبىرى قوستاۋ 一唱一合③从……到……：وڭنان باس-تاپ سولعا قاراي 从左到右 1-ايدىڭ 9-كۇنىنەن باستاپ 自九月一日▲起：باس بولماق وڭاي，باستاماق قيىن. 难头领，易容儿头当【谚】▲。ءبىر ءىستى باستاما، باستاعان سوڭ تاستاما. 废而途半要不，终有始有要【谚】。
باستا- III〈动〉新翻帮靴绱，换（面靴）：ءتىك باستاۋ 面靴换。
باستال- باستا- 的Ⅱ、Ⅱ态动被。
باستاما I〈名〉点起，头起，头开，端开，始开：ۇلى باستاما 举创的大伟/ يگىلىكتى باستاما 举创，的新起的/ جاڭا باستاما 端开的好良。
باستاما II〈形〉的新翻，的（面靴）过换：باستاما ءتىك 子靴的面靴过换。
باستامالى: باستامالى ءتىك 靴的面靴过换。子
باستاماشىلىق〈名〉议倡；用作头带，领带：باستاماشىلىق ىستەۋ 用作头带起。
باستان I 始开一，初起，初最（副）：باستان كوڭىل ءبولۇ كەرەك ▲意注应就初最 اۋەل باستان（ول باستان، و باستان）一，初起，初最，始开。
باستان- II〈动〉要，……要象好，……要是象：ول كەتەتىن باستاندى. 要是要……：要是象他走。/ قورقاتىن باستانۋ 怕害是佛仿。
باستان-ايان〈副〉终始，终至始自，尾到头从：باستان-ايان بىرگە بولۇ 起一在终始。
باستانۋ باستان- II 式定不的。
باستانعى 见 باستاڭعى.
باستاڭعى〈名〉邀儿女或媳儿，出外辈长中家：باستاڭعى ىستەۋ 请客。饭的吃友女居邻请
باستاپقى〈形〉初起，的先最，的始开，的初最：باستاپقى ءتۇر 子样的初最/ قوزعالىستاڭ باستاپقى بەتالىسى 势趋的初最动运/ باستاپقى دەنە 体始原/ باستاپقى تامىر 根生初/ باستاپقى تاۋ جىنىستارى 岩生原/ باستاپقى قۇرىلىس 初造构生/ باستاپقى ماعىنا 意原/ باستاپقى تۇلعا 原。词动形原[语]▲形
باستاپقىداي〈形〉最和，的样原照，的来原象：ءوندىرىستىڭ باستاپقىداي ءمىسى، كوپ ىلگەرىلەدى. 生产合道同志；的运命共；的心知：باستاس I〈形〉士壮【谚】▲的：باتىر باستاس، باي قونىستاس. 关攸益利（人富）依巴，合道同志。
باستاس- II 态互交的Ⅱ、Ⅱ باستا-。
باستاستىق باستاس I 词名象抽。
باستات- باستا- 的Ⅱ、Ⅱ态动使。

باستاؤ Ⅰ〈名〉水泉：باستاؤدان（باستاؤ سۋىن）ۇشۋ喝泉水/ باستاؤ كوزى 泉眼。

باستاؤ Ⅱ باستا- Ⅲ、Ⅱ式定不的。

باستاؤشى〈名〉人头带，人路带，者领带：جول باستاؤشى向导（人路领）/ ۇبىزدى جەتكىستەن جەتكىسكە باستاؤشىسى جۇتكو كوممۋنيستىك پارتياسى. 领导我们从胜利向胜利走国中是的党产共。

باستاؤشىلىق 见 باستاماشىلىق.

باستاؤىش〈形〉①初步的，初级的，初等的；始基：باستاؤىش مەكتەپ 基层组织/ باستاؤىش پارتيا ۇيىمدارى ②主语[语]：سويلەمنىڭ باستاؤىش بولىمى 主语部分的子句。

باستى〈形〉主要的，重要的，大重的；本基：باستى ماسەلە 基本问题/ باستى مىندەت 主要任务/ باستى پرينسيپ 原则 ▲ باستى ەتىستىك [语]主要动词。

باستىعۇ 见 باستىق- Ⅱ.

باستىق Ⅰ〈名〉头，首长，领导，长官；首脑：اسكەرى ۇبولىم باستىعى 部队长/ مەملەكەت باستىعى 国家元首/ زاۋود باستىعى 厂长 ▲脑筋急转弯：شىقپاعان ەگىننەن جەر بۇلىنەدى، ولاق باستىقتان ەل بۇلىنەدى. 【谚】种地的使土地变坏，会种庄稼的使土地变好。

باستىق- Ⅱ 驯服，驯顺，使从听（动物）：باستىقپاعان تۇيە 不驯骆驼。

باستىقتىر- باستىق- Ⅱ 的使动态。

باستىقتىرۇ باستىقتىر- 的式定不。

باستىقتىرىل- باستىقتىر- 的被动态。

باستىر- ① باس- Ⅱ（场）打；②使动态：قىرمان（استىق）باستىرۇ 打场（食粮）；③镇压：توپالاڭدى باستىرۇ 平息，弹压，乱暴定平。

باستىرعى〈名〉定固，杠压。

باستىرعىز- باستىر- 的使动态。

باستىرما Ⅰ 棚罩，子棚。

باستىرما Ⅱ〈名〉①扣母子，儿扣揿儿；②宽带（的褥子定固于褥鞍，带皮）。

باستىرمالا- 〈动〉①层层加码，递增，不断增加；②一个接个一个，断不连接，加紧；③挤拥，拥挤。

باستىرمالات- ① باستىرمالا- 的使动态②紧紧逼近，上追。

باستىرمالاتىپ جەتتى 上赶力奋，上追：باستىرمالاتا قۋۇ 紧紧逼近/ باستىرمالاۋ 赶追地紧紧逼近。

باستىرمالا- باستىرما- 的式定不。

باستىرت- باستىر- 的使动态。

باستىرۇ باستىر- 的式定不。

باستىرۇشى〈名〉出版者。

باستىرىق ①〈名〉定固起时物货装上车大（的用作器骨压③栓门②杠压，杠木）▲ اۇزىن باستىرىق 贿赂。

باستىرىل- باستىر- 的被动态。

باستىرىس- باستىر- 的态互交。

باسۋ Ⅰ 劝说，劝规；抚安，慰安〈名〉。

باسۋ Ⅱ باس- 的式定不。

باسشى〈名〉①首领；袖领，首元，脑首：ەل باسشىلارىنىڭ كەڭەسى 各国首脑会议/ مەملەكەت باسشىسى 国家元首/ باسشى كادر 领导干部/ مەكەمە باسشىسى 机关领导②人的时迁搬动的方向，人导领：كوش باسشىسى 人的有【谚】▲ اقىلدى باسشىڭ بولسا اداسپاسسىڭ. 聪明的领导不会迷路。

باسشىلىق〈名〉领导，领导指：پارتيا باسشىلىعى 党的领导/ باسشىلىق ەتۋ（بىستەۋ）带领（率，领）。

باسشىسىز〈形〉无领导的，无脑首的，无头人的：باسشىسىز جاعدايدا قالۋ 处于无领导的状态。

باسىبايلى〈形〉①由自身人有没的，自由的：باسىبايلى قۇل 自由人/ ديحان باسىبايلى 农奴有②。

باسىبايلىلىق 词名象抽的باسىبايلى。

باسى-قاسى〈名〉边旁（的……），地在（的……）所：اڭگىمەنىڭ باسى-قاسى 谈话不时地在场。

باسىل- ① باس- Ⅱ 的使动态；②息停，停止：جەل باسىلدى 风停了/ جاڭبىر باسىلدى. 雨停了住。/ باستىڭ اۋرعانى باسىلدى. 头疼不了。③安静下来，平息下来：ايعاي-شۋ باسىلۋ

/来下息平声嚷喧 توپالاڭ باسلۇ 乱叛息平 /
(劲),和缓④气淘再不 باسلۇى (劲),和缓④气淘再不 تەنتەكتىكتىڭ باسلۇى
的马. انتىڭ ارىنى باسلدى: 沉消(志意),减消
力魄的前以 بۇرىنعى ارىنى باسلدى 了消劲 /
止休无 باسلمايتىن داۋ 结,完,束结⑤了有没
▲静人深夜 ەل ايامى باسلۇ 纷纠(论争的▲
消绪情,气丧头垂,采打精无 ەڭسەسى باسلۇ
▲沉 كوزگە باسلۇ 引 كوزگە ▲目夺,目注人
相,瘾过 ماۋقى باسلۇ 光彩目夺▲ وتتاي باسلۇ
印石 تاسقا باسلۇ ▲偿得思

باسلىم 〈名〉刷印:ءبىرىنشى باسلىمى 第一次
刷印。

باسلىس- باسل- 的交互动。

باسىم Ⅰ 〈名〉压重,力压。

باسىم Ⅱ 〈形〉比……的强;比……的多,的占优
势/ باسىم اسكەري كۇش 优的出突……比,的
力兵势/ باسىم سان 绝大多数/ باسىم
كوپشىلىك 绝多数人。

باسىمدا- 〈动〉①完成部大,半多成即,将
势优占,风上占② 束结。

باسىمدات- باسىمدا- 的使动态。

باسىمداۋ Ⅰ باسىمدا- 的不定式。

باسىمداۋ Ⅱ 〈形〉的势优占略,的强较。

باسىمدىق ① باسىم 的词名象抽的,力压②
压加施(ەتۋ، ىستەۋ)响影:باسىمدىق كورسەتۋ
(响影)力。

باسىمسىن- 见 باسىن-。

باسىمسىندىر- باسىمسىن- 的使动态。

باسىمسىنۋ باسىمسىن- 的不定式。

باسىمشىلىق 见 باسىمدىق。

باسىمىراق 〈形〉的势优占略,的多较,的强较:
باسىمىراق قۋات 威的强较/力 باسىمىراق
ادامداردىڭ پىكىرى 的人的多较意见。

باسىن- 〈动〉压重,力压②词名象抽的 باسىم
肆,视漠;甚太人欺,凌欺,负欺:بۇل بالا باسىنىپ
里眼在放不,视蔑;为妄意
الدى. 这 为妄大胆子孩。

باسىندا :头开,初最,初当,初起〈副〉
باسىندا وسلاي اقلداسقان. (们他)样这就初起
然虽初最 دا باسىندا جاقسى بولسا /. 过量商
错不。

باسىندىر- باسىن- 的使动态。

باسىنۋ باسىن- 的不定式。

باسىنىس- باسىن- 的交互动态。

باسىڭقى 〈形〉重慎,的重稳,的着沉,的静冷
▲ 的 باسىڭقى سويلەم [语]句主。

باسىڭقىلاۋ 〈形〉的着沉些有,的重稳较比
冷,的些一静。

باسىڭقىلىق 〈名〉词象抽的 باسىڭقى。

باسىپ-جانشۋ باسىپ-جانشى- 的不定式。

باسىپ-جانشى- 〈动〉踏践,踏乱踩乱,压横冲
撞直。

باسىر 〈名〉[医]内障而因白。明矢,力视矢丧
Ⅱ 的 باس- 不定式。

باسىس- باس- 的交互动态。

باستىقى 〈名〉(称通的物之醒解,毒解来用)
来用 ەتۋ 解:باستىقى 盘冷;物食的酒下,菜酒
酒下。

باستىقىلا- 〈动〉着就(时酒渴),物食酒下吃
菜。

باستىقىلاۋ باستىقىلا- 的不定式。

بات- 〈动〉①沉,下沉,沉下,没沉;没淹;浸
入:سۋعا باتۋ 中水入沉/ اعاش سۋعا باتپايدى
②里泥入陷/ باتپاققا باتۋ 底沉不中水在头木
:疼压,硌③良不化消 اس باتپاۋ 收吸,化消
ايىققا تاس باتۋ 脚硌头石/ جامباسقا توسەك باتۋ
:入戳;痛刺,入刺④子身硌床
ءسوز باتقان 痛戳甲指被 تىرناق باتۋ 话的心伤人令/
⑤ 灭 جاۋدىڭ قاراسى باتسىن! 消,亡消,亡失:
:落沉,落(星,月,日)⑥ ! 亡灭人敌让
كۇن باتۋ 落日/ جۇلدىز ءسونىپ اي باتۋ 星
月沉(式定否用多)胆放,敢胆,于敢⑦落:باتىپ
怎敢不都谁 ايتا الماۋ 说敢不/ ەشكىم باتا الماۋ
▲样么 ازۋى باتۋ 甚太人欺▲ اقشام باتۋ 天,黑
▲心痛感深 ارقاسىنا ايازداي باتۋ ▲昏黄
▲力压有到感②压受背脊① ارقاسىنا باتۋ
▲累累务债 بورىشقا باتۋ ▲财发 بايلىققا باتۋ
:受难使,受忍以难;心人伤 جانعا باتۋ
病疾 جانعا باتۋى 言语伤人/ اۋرۋدىڭ جانعا باتۋى
茂 ءىت تۇمسىعى (مۇرنى) باتپايتىن
▲受难人使 ▲(林树指)的密 كۇناعا باتۋ
滔犯,端多恶罪 قاراسى باتۋ ▲灭消,蛋完 كۇن باتۋ ▲罪大天

悲入陷 باتۇ (قايعىعا) قاسىرەتكە ▲黑天，落日；中想幻在浸沉باتۇ قيالعا ▲中痛悲在浸沉，痛▲中之乐欢在浸沉 قىزىققا باتۇ ▲想乱思胡▲ 中之苦痛入陷，中痛悲在浸沉 مۇڭعا باتۇ ويعا باتۇ 思沉 ▲财横发 ولجاعا باتۇ ▲سوزى باتۇ 言 ▲人伤语 تىرناعى باتۇ ①伤人，激刺 ②蹦蹂，害侵 باتۇ (تىزەسى، تەگەۋرىنى) ▲ئتسى 忍以难；适不感深 شمبايمنا باتۇ ▲辱凌，压欺务债，筑高台债 شعىنعا باتۇ ▲害要中打，受 ▲钱亏，累累 ايىلدىك بانقانىن يەسى بىلمەس، ات بىلەر. 【谚】道知才马有只紧不紧得勒带肚。(地处身设) ▲ ات ارقاسىنا ەر باتسا، ايا‌ڭشىل كەلەدى. 【谚】被 باتۇ 的痛压子鞍步碎走于善马。(的来出逼是都法办) ▲ سۇمەن ويناما باتار-سىك، وتپەن ويناما جانارسىك. 【谚】玩者水自。焚自者火玩，溺

باتا 〈名〉[宗]①祷祈，告褥 ②祈；愿祝，福祝 ▲愿祝的好良 اق باتا ▲词褥祈的后饭③词褥 باتا الۇ 福祝受接 ▲ باتا بەرۇ 福祝 ▲ باتا بۇزۇ 吊 ▲婚悔 باتا وقۇ 为念者死为词祷祈 ▲ باتا وقىر 祷者死为(中家者死到) باتا قىلۇ ▲唁慰，唁 ▲告 ▲ وڭ باتا 愿祝的心衷 تەرىس باتا ▲咒诅 باتامەن ەر كوگەرەر، جا‌ڭبىرمەن جەر كوگەرەر. 壮苗苗禾中露雨，迹业出创雄英中福祝【谚】丰有没【谚】。▲ قۇر ايافقا باتا جۇرمەس. 【谚】长成。祷祈之为愿人无，宴佳的盛

باتاگوي 〈形〉①圣② 的福祝爱，的祷祈做爱。人贤，人

باتاگويلىك باتاگوي 的 。词名象抽

باتاعا 〈名〉鱼加工厂。

باتالاس I 〈形〉；的同相愿祝，的望愿同共有。的合道同志

باتالاس- II 〈动〉福祝相互，愿祝相互① [宗]誓起相互 (式形的教宗以，义名的主真用)②。配许；婚订，亲结③商协相互，诺许互相；

باتالاستىر- باتالاس- II 态动使的。

باتالاسۇ باتالاس- II 式定不的。

باتاليون 〈名〉[军]营。

باتالى 〈形〉祷祈作②的褥祈作，的告祷作①。的配许后

باتاسىز 〈形〉▲的祷祈作未，的告祷作未 اتاسىز ۋي - باتاسىز، اناسىز ۋي - پاناسىز. 【谚】暖温有没室之母无，祷祈作不家之父无。

باتبات 〈名〉[动]蜴晰。

باتبيت- 见 باتتي-.

باتيحا 〈名〉[阿]谛法 (名篇的章首经兰古)。端开，海

باتقى 〈名〉花，理纹，案图 (的来出压)，花压。纹

باتپاق 〈名〉泞泥，泥稀，泥烂：جا‌ڭبىر جاۋىپ جەر باتپاق بولسپ كەتتى. 泞泥面地后雨。/ اربا باتپاقتا باتتى. 车陷在里泥。/ جامان ويدىك باتپاعىنا باتۇ 陷入坑泥的想思误错▲ مي باتپاق。泥稀，泥烂

باتپاقتان- 〈动〉①里泥入陷，泞泥入陷：سيىر باتپاقتاپ قالىپتى. 牛陷在里泥。了泥上弄②：脏弄；泥上沾，كيىم-كەشەگىڭدى باتپاقتاپ الما. 你衣服弄上泥。

باتپاقتان- باتپاقتا- ① 泥成变②态动被的。

باتپاقتانۇ باتپاقتان- 式定不的。

باتپاقتات- باتپاقتا- 态动使的。

باتپاقتاۋ باتپاقتا- 式定不的。

باتپاقتى 〈形〉的泥淤，的泞泥：باتپاقتى جول /路的泞泥 باتپاقتى جەر 地泥。

باتپان 〈名〉①单量重时旧中语厥突曼特巴秤，砣砰(指时旧)②(同不地各量重，称名位：的重很，的甸甸沉，的重沉〔转〕③ 锤 باتپان قۇيىرىق 的大(的羊指) ▲巴尾 ەلدىك كۇشى ەلۇ باتپان 【谚】比无大量力的民人。

باتپاندا- 〈动〉沉得显；算计位单为曼特巴以 ▲ اۇرۇ باتپانداپ 重很得显，甸甸沉得显，重 كىرىپ، مىسقالداپ شعادى. 【谚】倒山如来病。丝抽如去病，

باتپانداي 〈形〉：的甸甸沉，的重沉，的重很 باتپاندای اۇىر 重很。

باتپانداۋ باتپاندا- 式定不的。

باتپەرەك 〈名〉[口]筝风

باتپي-〈动〉醒,目,显明,眼显: باتپيعان جازۇ 体字的目醒。

باتپيت- باتپي- 的态动使。

باتپيۇ باتپي- 的式定不。

باتپيرا-〈动〉变稠,稠糊糊。

باتپيرات- باتپيرا- 的态动使。

باتپيراۋ باتپيرا- 的式定不。

باتپيراۋىق〈名〉风筝: باتپيراۋىق ۇشىرۇ 放风筝。

باتراق 见 باتىراق.

باتسايى〈名〉锦缎。

باتتا-〈动〉弄(粪牛指)子坨成,做团成: باتتاما باتتاۋ 坨粪牛成做粪牛把。

باتتال- باتتا- 的态动被。

باتتام: بەس باتتام 的龌龊,的脏肮。

باتتاما〈名〉(的干晒状饼成做)坨粪牛。

باتتاس- ① باتتا- 的交互态 ② 粘,连,附黏,糊 ③睛眼住糊屎眼 باتتاسۇ بىلشىق باتتاسۇ 厚上: كوزگە 积,积层: بەت-اۇزىڭدى قاراشى، باتتاسقان كىر. ,浓变,稠变④。垢污多么那有么怎脸的你看显多得: سۇرەتتىڭ بويۇڭى باتتاسىپ كەتىپتى. 了浓太得涂料颜上画。

باتتاستىر- باتتاس- 的态动使。

باتتاسۇ باتتاس- 的式定不。

باتتات- باتتا- 的态动使。

باتتاۋ باتتا- 的式定不。

باتتاۋىق〈名〉▲芹叶细〔植〕 باتتاۋىق تاۋ جاپىراق [植]山卜萝。

باتتي-〈动〉出突,明分,目醒,眼显,显明: باتتيعان تىرتىق 疤伤的显明/ باتتيىپ كورىنۇ 显眼得看)眼显。

باتتيت- باتتي- 的态动使。

باتتيۇ باتتي- 的式定不。

باتۋ بات- 的式定不。

باتشاعار〈名〉[波][口]坏,西东: 徒之耻无,西东坏[口][波]〈名〉。

باتشايى〈名〉[口]锦缎。

باتىق: باتىق مۇرىن 子鼻塌。

باتىل〈形〉,的决坚;的畏无,的敢果,的胆大: باتىل ادام 人的断果/ باتىل قيمىل 动行的敢果/ باتىل قولداۋ 坚决/持支/ باتىلى قايتىپ بارسىڭ؟ 敢么怎他?(哪他)量胆无;敢不 باتىلى بارماۋ 量胆个这有(?)/。

باتىلدان-〈动〉敢胆,于勇,于敢,敢: بارعان سايىن باتىلدانىپ سويلەۋ 话讲于敢越来越。

باتىلداندىر- باتىلدان- 的态动使。

باتىلدانۇ باتىلدان- 的式定不。

باتىلدىق ① باتىل 的断果,的敢勇不,的气勇,敢勇②词名象抽的 باتىلسىز〈形〉不敢勇,的断果,的气勇有没。 的尾畏首畏,的气勇乏缺,的胆缩畏,来起小胆,敢不〈动〉: قيىنشىلىق الدىندا باتىلسىزدانباۋ 困在怕害,怯(难困怕害不)缩畏不毫前面难。

باتىلسىزداندىر- باتىلسىزدان- 的态动使。

باتىلسىزدانۇ باتىلسىزدان- 的式定不。

باتىلسىزدىق ① باتىلسىز 的胆 ② 词名象抽的 باتىلسىزدىق 怯,气勇有没,小。

باتىلسىن-〈动〉勇作装,敢勇称号,敢勇充冒: كورىنىستە باتىلسىنۇ 装上面表 敢勇认自,敢。敢勇作

باتىلسىنۇ باتىلسىن- 的式定不。

باتىم〈形〉的断果;的气勇有,的量胆有: باتىم سويلەۋ说敢(断果话说)。

باتىمدى 见 باتىم.

باتىمدىلىق 词名象抽的 باتىمدى。

باتىمسىز〈形〉不;的气勇乏缺,的量胆有没。 的决坚不,的断果

باتىمسراق〈形〉有,的量胆点一有,的点大胆。 的气勇点…

باتىڭقى〈形〉:的下陷:的陷凹,的形凹,的凹: ىشىنە قاراي باتىڭقى 的去进凹里往。

باتىڭقىلاۋ〈形〉点有,的陷凹微略,的凹些有。 的形凹

باتىر I〈名〉①英: 杰豪,士壮,士勇,雄 حالىق باتىرى 的勇英,的敢勇②雄英民人: باتىر ازامات ▲ 子伙小的敢勇 ايلاسىز باتىر جاۋعا الدىرار. ▲。敌胜能不士勇的谋无【谚】باتىر مايداندا سىنالار. 【谚】雄英见场战。▲ باتىر قول باستار، شەشەن ءسوز باستار. 【谚】大率统雄英。河悬若口家辩雄,军。

باتىر- II بات- 的态动使▲ كۇلكىڭە باتىرۇ 使

。笑大腹棒使，皮肚破笑

باتراق〈名〉农佃，工长。

باترعى〈名〉器花压(的用花压上子皮在)。

باترلا-〈动〉响作啪啪噼噼，声啪噼出发：قاراعايدىك بۇتاعى باترلاپ جانىپ جاتىر. 枝松在着烧燃地啪啪噼噼。

باترلان-〈动〉敢勇变，来起胆大，来起敢勇：باترلانىپ كەلەسىڭ عوي؟ 了来起大胆么怎你？

باترلاندىر- باترلان- 的使动态。

باترلانۋ باترلان- 的不定式。

باترلارشا〈副〉地敢勇，的勇英：باترلارشا كۇرەس جاساۋ 英勇作战。

باترلات- باترلا- 的使动态。

باترلاۋ باترلا- 的不定式。

باترلىق〈名〉概气雄英，神精敢勇，气勇。

باترما〈名〉花压，案图形凹凸(的上子皮)；术花印。

باترسۋ باترسى- 的不定式。

باترسى-〈动〉居自雄英以，汉好逞，雄英逞：سەن باترسىما! 雄英逞别你！

باترسىماق〈形〉自，士勇谓所，雄英的谓所以的大胆为。

باترسىن- باترسى- 的反身态 ▲ باترسىنعان جىگىتتى جاۋ كەلگەندە كورەرمىز. 晓分见能才前面人敌在人的雄英逞【谚】。

باترسىنۋ باترسىن- 的不定式。

باترسىت- باترسى- 的使动态。

باترت- باتر- Ⅱ 的使动态。

باترۋ Ⅰ〈名〉花压。

باترۋ Ⅱ باتر- Ⅱ 的不定式。

باترىل- باتر- Ⅱ 的态动被。

باتىس Ⅰ〈名〉①部西，方西，西：باتىس وڭتۇستىك 西南/ باتىستا 在西方/ شىنجياڭ ۇلى وتانىمىزدىڭ باتىسىندا. 新疆我于位祖大伟们我于位疆新。②〈形〉部西的，的西洋：باتىس مۇزىكاسى 西洋乐音/ باتىس سۋرەتتەرى 西洋画/ باتىس ەۋروپا 欧西▲ باتىس بويلىق [地] 经西。

باتىس- Ⅱ ①بات-的态互交的②(肉的里锅指)底沉，去下沉：قازانداعى ەت باتىستى ما؟ 锅合，处相睦和，好和③？有没了底沉肉的里谁跟他：来得 ول ەشكىممەن باتىسا المايدى. 。来不合都

باتىستىق Ⅰ〈名〉。处相睦和，好和

باتىستىق Ⅱ〈形〉方西于属，的洋西，的方西。的

باتىستىر- باتىس- Ⅱ ①态动使的②翻：ەتتى باتىستىرىپ قوي. 你把(的里锅)肉一翻。翻

باتىسۋ باتىس- Ⅱ 的不定式。

باتىسشا〈形〉式方洲欧按；的式西，的方西：باتىسشا دارىگەرلىك 西医/ باتىسشا كيىمدەر 西的：扮打的式。

باتىسشىلدار〈名〉者方西亲，派方西。

باۋ Ⅰ〈名〉①索绳，子绳，子带：ايداق كيىمنىڭ باۋى 带鞋/ شالبارداڭ باۋى 带裤皮子要②：باۋ اكەل، ءشوپ باۋلايىق. 捆们咱，来拿子要把你。▲ ايداق باۋ ① 草下一线脚，索绳的鹰猎拴。▲ بالاق باۋ 带脚(的扇格)②，索绳的鹰猎拴 ▲ باس باۋ 线脚 ▲ القىم باۋ 带脖(的服衣) ▲ باۋ ارىق 带主扇格，带宽纹条 ▲ باۋ كەسپە 贼窃，贼盗 ▲ باۋى بەرىك بولسىن! 祝或绳粗的狗马拴！▲ بيە باۋ 岁百命长(儿婴)和端一，房毡固加来用时风起) باۋ جەل 方地 ▲ 绳风防(的上桩木在拴端一，连相窗天皮套圈颈 قولاق باۋ ①帽 تاماق باۋ ②带轭▲带 قۇلاق باۋ ①帽 تۇيمە باۋ ▲绊纽，袢扣 وزەڭگى باۋ 带镫▲带 ▲ ۇيق باۋ 椽▲带 شەت باۋ 。带边

باۋ Ⅱ〈名〉园果；圃园，园：باۋ كاسىبى مامانى 园艺家/ جەمىس باۋى 果园。

باۋ Ⅲ〈名〉辫草，捆：ءبىر باۋ جوڭىشقا 一捆苜蓿/ ەكى باۋ ءبيداي 两捆子麦。

باۋ-ان〈名〉族安保：باۋ-ان ءتىلى 语族安保。言

باۋ-انشا〈形〉的式族安保，的族安保①：باۋ-انشا كيىم 装服族安保②：言语族安保 باۋ-انشا ۇيرەنۋ 学习言语族安保。

باۋ-باقشا〈名〉园果花，园果，园花。

باۋ-باقشالى〈形〉的园花有，的园果花有：باۋ-باقشالى قالا 市城的园花有。

باۋ-باسقۇر 带绑，子绳(的房毡)〈名〉。
باۋداي: باۋداي ئتۇسىرۇ 一下倒使，光而扫一片。
باۋ-ئجىپ 索绳，子绳，子带〈名〉。
باۋلا-〈动〉捆成捆，捆打，捆：ئبىر جاغىنان ورىپ، ئبىر جاغىنان باۋلاۋ 边捆边割。
باۋلاعىش〈形〉利麻儿捆捆，的快度速儿捆捆的快。
باۋلان- باۋلا- 态动被的。
باۋلاس- باۋلا- 态互交的。
باۋلات- باۋلا- 态动使的。
باۋلاۋ باۋلا- 式定不的。
باۋلۇ باۋلى- Ⅱ 式定不的。
باۋلى Ⅰ〈形〉①的儿捆成捆，的捆成：باۋلى ئشوپ 草的捆成/ باۋلى ئبيداي 子麦的捆成②：باۋلى مالاقاي 的索绳有带/ باۋلى ئات 的索绳有拴，的子带有子帽的。
باۋلى-Ⅱ〈动〉①带，养培，育抚，养教：شاكىرت باۋلۇ 弟徒带(弟徒)养培②养驯：بۇركىت باۋلۇ 鹰猎养驯。
باۋلىق〈名〉①子要(的用草或子麦捆)②子带(的等帽，靴)；处带系③。
باۋلىن- باۋلى- Ⅱ 态动被的。
باۋلىس- باۋلى- Ⅱ 态互交的。
باۋلىت- باۋلى- Ⅱ 态动使的。
باۋرا-〈动〉①据占，制控，握掌：بايلىقتىسى باۋراپ الۋ 源资握掌 ②揽包，办包：بارلىق جۇمىستى باۋراپ الۋ 入人引③情事的有所办包。
باۋراعىش〈形〉善于引吸人迷，胜人的。باۋراپ الدى 自然景色把我引吸住了。
باۋراعىش〈形〉善于引吸人的，胜人的，的人引吸，的力引吸有，的力染感有：ول قىزىق سوزدەر- مەن ادامداردى باۋراعىش جىگىت ەدى. 他是个有用于善伙小的人引吸话的趣风。
باۋراي〈名〉(山指)抱怀，怀，近靠的山：تاۋ باۋرايىندا 在山的抱怀里。
باۋرات- باۋرا- 态动使的。
باۋراۋ باۋرا- 式定不的。
باۋساپ〈名〉竿钓，竿鱼。
باۋ-شارباق〈名〉①园果；林园。家全，眷家②

باۋ ئشي〈名〉辫草，子要。
باۋ-شۇ〈名〉带缘，子绳(的需所房毡)。
باۋشى〈名〉①师艺园，家艺园；丁园捆打② 人的。
باۋشىلىق〈名〉学艺园，艺园；业行艺园。
باۋىزدا-〈动〉从部颈宰：قوي باۋىزداۋ 羊宰杀▲ باۋىزداماي ئولتىرىپ، قان شىعارماي سويۋ 极不人杀，字脏带不人骂；事能之苦挖和刺讽尽子刀软，苦挖，刺讽刀用▲ ماقتامەن باۋىزداۋ 子人杀。
باۋىزدال- باۋىزدا-的被动态：باۋىزدالعان قوي/ 被宰的羊。
باۋىزداس- باۋىزدا- 态互交的。
باۋىزدات- باۋىزدا- 态动使的。
باۋىزداۋ Ⅰ(名)咙喉，喉咽，子脖，部颈屠指：باۋىزداۋ جەر ▲(置位的刀下部颈时等羊牛宰)▲ باۋىزداۋ قوداي 部颈家亲。
باۋىزداۋ Ⅱ باۋىزدا- 式定不的。
باۋىر Ⅰ〔名〕肝，肝[理生]：باۋىر قابىنۋى 肝脏▲ باۋىر راگى 肝癌/ باۋىر ناۋقاسى 肝炎▲ باۋىر ەت 最；肝心〔转〕②膜隔横〔理生〕①疼/ باۋىر سورعىش قۇرت 肝的爱▲ باۋىر سۇلىگى 肝蛭▲ كوك باۋىر 肝脾，脾〔理生〕▲脏的认不亲六，的肠心石铁 تاس باۋىر ئشى- باۋىرى ەلجىرەۋ 肝，肝▲悯怜，情同 قارا باۋىر 母父是子孩【谚】▲脏 بالا-ادامنىڭ باۋىر ەتى. 肝心的。
باۋىر Ⅱ〔名〕①怀；部腹，腹：باۋىر جاعى 部腹 باۋىرىنا كىرۋ 怀在倒/ باۋىرىنا باسۋ 怀在搂 باۋىرىنا 里中(的丘山，山)②部下：تاۋ باۋىرى 山腰▲脚山，▲撞冲马策 ات باۋىرىنا الۋ باسىنا ئۇي، باۋىرىنا قازان اسۋ 灶炉起另，业立家成▲ باسىندا ئۇي، باۋىرىندا قازان جوق 下，瓦片无上▲类足腹[动] باۋىر ايقتىلار▲地之锥立无垫 باۋىر ئجىپ 被(背毡)毡▲带 باۋىر كىيىز 绳穿，片毡的口胸驼骆▲筒毡 باۋىرىنا باسىپ▲养收，抢 باۋىرىنا سالۋ ▲养收，抱 الۋ باۋىرىنا جورعالاۋشىلار▲物动行爬，物动足腹 باۋىرىمەن تارتۋ 亲攀，热亲示表，近亲▲ باۋىرىن جازۋ(物动指)子步开迈，体身展舒，腰伸：ات

باۋىرىن جازىپ شاپتى. 奔飞起腾蹄四马 。
باۋىر Ⅱ 姐弟兄；弟兄，弟兄胞同，胞同〈名〉
妹：باۋىرىم قايدا باراسىڭ؟ 去儿哪到，弟兄 /?
باۋىرىڭ بارما؟ ▲?吗妹姐弟兄有你 باۋىر بالقۇ
(ەلجىرەۋ) ▲悯怜，情同，心情同生产 باۋىر
باسۇ 亲 ▲人家一为视，待看人亲当 باۋىر تارتۋ
جات باۋىر 不 的亲认 ▲妹姐弟兄亲 ەت باۋىر ▲戚亲做当，近
。
باۋىرداق 〈名〉称泛的带皮种各上鞍马
باۋىرقۇرت 〈名〉病虫吸片肝
باۋىرلا- 〈动〉①行爬，爬；行蠕动：باۋىرلاپ ءجۇرۇ
②行爬 تاۋ 沿着山脚行：
③行爬山着沿，走腰山半着沿
باۋىرلاپ ءجۇرۇ 的部腹齐在或水
(物动，畜牲指)走行中雪 قاردا：进前匐匍，
马)打抽④走中雪的部腹齐在
抽 باۋىرلاۋ 的)部腹，皮肚打抽：انتى قامشىمەن
جەر：(面地)着挨，着贴紧⑤部腹的马打
着侧 ۇشۋ 挨 باۋىرلاۋ 飞面地着挨 ▲جان باۋىرلاي
。卧俯，上地在爬 جەر باۋىرلاۋ ▲爬子身
باۋىرلاس Ⅰ 〈名〉属亲，人亲；胞同，弟兄：ول
。弟兄胞同的我是他 باۋىرلاسىم. مەنىڭ جاقىن
باۋىرلاس- Ⅱ ① باۋىرلا- 的态互交 ②兄成结
弟兄为拜，弟：ەكى ۇلت حالقىنىڭ باۋىرلاسۋى
。系关弟兄为结民人的族民个两
باۋىرلاستىق 〈名〉缘血，谊情胞同，谊情弟兄
。族血，系关
باۋىرلات- باۋىرلا- 的态动使：ولار قاردا انتى
باۋىرلاتىپ كەلە جاتىر. 他 腰齐着踏马着骑们
。着进行雪的深
باۋىرلاۋ باۋىرلا- 的不定式。
باۋىرمال 〈形〉情感弟兄有，的谊情般弟兄有
。的热亲人对，的心情同于富，的
باۋىرمالدىق 词名象抽的 باۋىرمال。
باۋىرمالسۋ باۋىرمالسى- 的不定式。
باۋىرمالسى- 〈动〉兄表假，谊情弟兄有作装
。热亲装假，情同表假；谊情弟
باۋىرمالشىلىق 〈名〉同；情感弟兄，谊情弟兄
。心情
باۋىرساق 〈名〉(名品食的族克萨哈)油，子馃
▲子鼻头蒜小 باۋىرسىن مۇرىن ▲子果炸
باۋىرساق شاشۋ (时子孩生或妇媳娶)果炸油撒
。福祝此以
باۋىرسىرا- 〈动〉念惦，念思，念怀，念想
(属亲，妹姐，弟)：ول ۇزاق جىلدار شەتتە
ءجۇرىپ، قانتتى باۋىرسىراپ قالىپ ەدى. 他 年常
。人亲念思分十外在
باۋىرسىراس- باۋىرسىرا- 的态互交的。
باۋىرسىراۋ باۋىرسىرا- 的不定式。
باۋىرشا 〈形〉块，的平扁，的状片；的般一肝
。膜隔横[理生] ەت باۋىرشا ▲的状
باۋىرىم 〈名〉兄的我"(的唤哭时者死丧吊)
"！呀弟
的我" 唤哭声连时者死丧吊〈动〉باۋىرىمدا-
"！呀人亲的我"，"！呀弟兄
باۋىرىمداس- باۋىرىمدا- 的态互交的。
باۋىرىمدات- باۋىرىمدا- 的态动使的。
باۋىرىمداۋ باۋىرىمدا- 的不定式。
باۋىرىندايى 〈形〉同，的样一人亲，的般弟兄
做当 باۋىرىندايى كورۋ：的样一戚亲，的样一胞
。待看样一弟兄的己自
باۋىرىنتاق 〈名〉背毡(的寒防羊)。
باشاي 见 باقاي.
باشاق 〈名〉籽瓜甜，籽瓜西。
باشباي 见 باشپاي.
باشلىق 〈名〉帽绒长(的子孩小)。
باشماق 〈名〉鞋拖。
باشپاي 〈名〉骨趾，趾脚。
باھادۇر 〈名〉雄英，士勇[史]。
باھار 〈名〉季春，天春[波]。
بابسەك 〈名〉尚和山，哼哼呼，胜戴[动]。
ءبادباحىت 〈形〉②的好不气运，的幸不①[波]
[转]徒之耻无②。
ءباددارلىق 〈名〉强坚，耐忍，定坚[波]。
باددۇعا 〈名〉咒诅[宗]。
بادەل 〈名〉哈替代 قاجى 物替代，价代
。吉哈理代，人的吉
بادەن 〈名〉态体；貌象；材身[土]。
بادەندەس 〈形〉，的似相象长，的多不差材身
。的样一貌象
بادەندى 〈形〉。的看好，的亮漂，的正端材身

ᵊبادیا〈名〉[阿]漠沙大，漠荒。

ᵊبادىز〈名〉雕石。

ᵊبادىزشى〈名〉匠石。

بادىك I〈名〉歌邪驱。

بادىك II〈名〉病晕眩(的畜牲)。

بادىك III〈形〉的流下俗庸，的净不干不里嘴；的流下 ᵊسوز بادىك：的叨唠爱，的嗦罗里罗言语/ بادىك كىسى 爱唠叨的人▲ بادىك ولەك 曲谑戏。

بادىكتەۋ〈形〉不干不些有里嘴，的流下些有的净。

بادىكتىك 词名象抽的 III بادىك。

بادىرەن 见 بادىرەك。

بادىرەك〈名〉[土]瓜黄。

ᵊباز〈名〉纱麻。

ᵊباز-بایاعى〈副〉故如然依，旧仍，旧照，然依：ᵊباز-بایاعى قالپى 仍旧依然个那样一子。

ᵊباي: باسىن ᵊباي تىگۈ 授危临，己守忘身舍身，命。

بایبشە〈名〉①老大婆②婆老，人夫③婆老，人夫(称尊的人夫方对对人的仿相老，嫂大，人夫)。

بایبشەلى〈形〉的人夫有，的婆老大有。

بایبشەلىك〈形〉的婆老大为作，的婆老大：بایبشەلىك ورىندا 在婆老大的上位地。

بایگە〈名〉①马赛，赛竞，赛比，马赛会：بایگەگە قوسلعان اتتار 参加马赛比品奖②马的赛比奖：بایگە بەرۋ 给(发)品奖▲ بایگە بالا 标锦；赏奖，▲鞍赛竞ەرى بایگە ▲子孩的马赛加参马跑骑得；茅前列名，先领 الۋ بایگە ▲奖头 باس بایگە ▲奖 بایگەنى كىم الادى ▲手谁死鹿 بایگەنىڭ الدىن بەرمەۋ 一直先领▲点终马赛 توبە بایگە ▲去出豁 تىگۈ دونەن بایگە باسىن 四岁▲跑赛的马 قۇنان بایگە 三岁▲跑赛的马 بایتال شاۋىپ بایگە الماس。【谚】阵了不上马骒。

بایگەلى〈形〉的奖送，的奖得，的奖有。

بایگەلىك①奖得，先领②词名象抽的 بایگەلى。

بایگى 见 بایگە。

بایەك I〈名〉地之盛茂草青。

بایەك II：بایەك بولۋ 求央，求恳：قانشا بایەك بولسا دا 不求恳么多论：情热的大极出现表②求恳么多论不情热的大极出现表①〔动〕〈名〉بایەكتە- 讹，好讨③待招地情热常非بایەك بولىپ كۇنتتى 勤殷献，承奉，结巴，媚。

بایەكتە-〈动〉①〔动〕〈名〉بایتەرەك：杨天钻，树杨大 ②情热的大极出现表讹，好讨，媚。勤殷献，承奉，结讹，好巴。

بایتەرەك〈名〉杨天钻，树杨大 ①〔植〕：قورانىڭ اينالاسى قالىڭ بایتەرەك. 都周四落院。树杨大的盛茂是尊，人的贵高，人伟〔转〕②。人伟代当 زامانىمىزدىڭ بایتەرەگى：人的贵。

بایتەرەكتى〈形〉的多杨天钻，的树杨大长。

بایتەسە〈名〉子锛柄长。

ᵊبایتوللا〈名〉房天[宗]。

بایشەشەك〈名〉①[植]花春报，花雪，花春初②。朵花[转]③称通的花的放开。

بایشەشەكتە-〈动〉紫万，开盛花百，放怒花百。

بایشەشەكتەي〈形〉红千欲苞含象，朵开的开盛象。

بایشەشەكتەي قۇلپىرۋ 争花百样一朵花的放：بایشەشەكتەي。艳。

بایشەشەكتەۋ 式定不的 بایشەشەكتە-。

بایشەشەكتى〈形〉的开盛花百，的盛丛朵花。

بایىك: بایىك بولۋ 见 بایەك بولۋ.

ᵊبایىت〈名〉[宗][波]歌诗，诗(的唱里月斋)。

باكەنە〈名〉矮子个，的矬，的小矮，的矮，的小：باكەنە جىگىت 个矮小的小伙子。

باكى〈名〉刀小，刀折。

باكىزە〈形〉的洁清，的洁整，的净干[波]。

باكىزەلىك 词名象抽的 باكىزە。

باكسن-شۇكسن〈形〉蒜毛鸡，的碎琐，的碎零物)：باكسن-شۇكسن نارسە 西东的碎零的皮(品)/ باكسن-شۇكسن جۇمىس 事琐。

بالدەن-〈动〉装，乔拿，价身高抬，子架摆①：بالدەنبەي-اق قوي، سەنەن باسقالار دا تابىلادى. 样作模：人别有还外以你了除，子架摆别你。

بالدەندىر- 饰娇，作做意故，娇撒②。态动使的 بالدەن-。

بالدەنۇ 式定不的 بالدەن-。

ᵊبالدىر-باتپاق〈形〉义意无毫，的义意有没：ᵊبالدىر-باتپاق ᵊسوز 的俗庸，的四不三不，的

。话废别 قوي / ئبالدىر-باتپاقتى 话的四不三不
باله Ⅰ〈名〉霉倒，难灾，祸灾，幸不[阿]：
باله‌گه جولىعۇ (ۋشىراۋ، تاپ بولۇ) 倒霉(遭遇
▲ باله‌گه قالۇ 自找麻烦，祸惹，殃遭，(幸不
▲ باله جابۇ 诽谤，脏栽 ▲ باله تابۇ 吃苦讨自
。吃苦讨自，祸闯，祸惹，烦麻找自
باله Ⅱ〈形〉①的耐能有，的事本有，的干能：
سەن جالعىز ئوزىڭ 的单简不；的为作有
كەلسەڭ، وندا باله ەكەنسىڭ. 个一自独你是要
惹好不，的害厉 ②！啊单简不真可，话的来人
是这 بۇل باله‌دەن اۇلاق ئجۇر. 的付对好不，的
。点远他离，人的害厉个
باله-جالا〈名〉伤中，告诬，隐诬。
باله‌ك〈名〉[波][口]藤，蔓(的物植蔓爬)。
باله‌كەت见 باله Ⅰ、Ⅱ.
باله-قازا〈名〉①灾难 ② 世过，命亡，亡死。
باله‌قور〈形〉人给爱，的谤诽爱，的伤中谣造
。的非是拨爱，的黑抹
باله‌قورلىق 词名象抽的 باله‌قور。
باله‌قۇمار〈形〉惹，的端争起引，的非生是惹
。的祸
باله‌لى〈形〉，的边沾可不，的果恶有，的害有
。事的害有 ئس 的触接可不
باله‌م〈叹〉等，该，好(祸乐灾幸或吓威示表)
：瞧着 باله‌م تۇرا-تۇر 吧瞧着等，好 / باله‌م
كورسەتەرمىن 等着瞧，尝尝我的厉害。
باله‌ن〈代〉个某，某：باله‌ن ادام 人某 / باله‌ن
جەردە 地某在。
باله‌نده‌ي〈形〉些，一种某，些某：باله‌نده‌ي
قيىنشىلىق 难困种某 / باله‌نده‌ي دەۋ قيىن 难以
断言 / باله‌نده‌ي پىكىر جوق 见意么什有没。
باله‌ن-تۇله‌ن 见 باله‌ن-تۇگەن.
باله‌ن-تۇگەن〈代〉个某，个那，个这：باله‌ن
-تۇگەن دەگەن جوق 么什说有没。
ئباليعات〈名〉年成 ▲ ئباليعاتقا تولۇ (باليعات
جاسىنا جەتۇ) 熟成育发，人成，年成。
بالكي 见 بالكىم.
بالكىم〈连〉许或，许也，怕恐，能可：بالكىم
كەلمەيتىن شىعار 吧了来不能可 / بالكىم ونىكى
دۇرىس. 也对的他许。

ئبالسۇ ئبالسى- 式定不的。
ئبالسى-〈动〉自，得自洋洋；腔官打；子架摆：
ول اياق استىنان ئبالسي قالىپتى. 意得鸣他
。了来子架起摆间然突
ئبالسىن- ئبالسى- 态身反的。
ئبالى〈叹〉绝，了极妙，妙(兴高，赞称示表)
说，了极好，妙：ئبالى، دۇرىس ايتتىڭ 了极好，妙
。对得
ئبالىش〈名〉子饺炸油。
بانده 见 پەنده.
ئباقشى〈名〉[方]鬼烟大。
باراكالا〈叹〉[阿][口]，了极好(赞称示表)
。妙真
باراكات〈名〉[阿][口]恩，典恩；气福，分福
。惠
ئباربى〈名〉。钻钢金(的用瓷陶钻)
باره‌كەلدى〈叹〉①，了极好，好(赞称示表)
(歉抱，惜惋，憾遗示表) ②妙真，了极妙，妙
：咳，瞎，唉 باره‌كەلدى، بەكەر ايتقاسىڭ. 你，唉
。讲该应不
ئبارپى 见 ۋقورعاسىن.
ئبارى〈代〉：个整；切一，有所，部全，全
ئبارىمىز باردىق. 了去都们我 /。ئبارىن جوققا
شعاردى 全盘否定 / ئبارىن بىلەپ-توستەۋ 治统
▲点一么这就的有所 / ئبارى وسى-اق 切一
ئبارىن ئبىر شىبىقپەن ايداۋ 一概而论▲ نە ئبارى
▲仅仅，有只 اسىق ويناعان ازار، دويبى ويناعان
توزار، بارىنەن دە قوي جايىپ كوتەن جەگەن
衣丰羊放劳勤，产荡家倾博赌钱耍【谚】。
。食足
ئبارىبىر〈副〉：…… 是还 …… 管不，正反
。来已自他正反 ئوزى كەلەدى. ئبارىبىر
ئباس Ⅰ〈形〉下低，的劣，的次，的劲差[波]
。劲差习学(的他) ۋىرەتۇى ئباس 的好不，的
ئباس Ⅱ〈名〉赛比，金赌，注赌 ▲ ئباس تىگۇ
(قىلۇ) 打赌▲ جورعاڭ قانتتى بولسا باسكە سال،
比在马走【谚】。ئسىڭ ادال بولسا كوپكە سال.
。明辨众群由要情事的义正，晓分见可中赛
باسە〈叹〉：来原，么是不可，不可，是就，然果
باسە، ايتىپ ەدى عوي. 吗过说是不他，不可。

باسەڭدەك باسەڭ 的名象抽词。

باسەڭسۇ باسەڭسى- 不定的式。

باسەڭسى- 见 باسەڭدە-。

باستەس-〈动〉① 比赛，赛比，竞赛，争竞；赌打：باستەسۇگە شدايسىك با؟ 吗？敢你较量赌打 ② 打赌，赌输赢：ئبىر قويعا باستەسۇ 打一只羊赌的。

باستەسكىش〈形〉爱比赛的，爱赛竞的，爱较量的；喜欢打赌的。

باستەستىر- باستەس- 使动态的。

باستەسۇ باستەس- 不定式的。

باسىرە〈名〉财产（私有的）物财，牲畜。

ئبات: ئبات قۇندىز 獭水质优，獭皮水貂。

باتەڭكە〈名〉腰矮（皮靴）▲ قونشتى باتەڭكە 高腰皮靴。

باتەس〈名〉府白绸：باتەس كويلەك 府白绸衬衫。

باتكاردە〈形〉错过有[波]，错有，的失过有，的错过有；的误；的罪有。

باتپەرەك〈名〉风筝[口]。

ئباتۇا〈名〉①[口]赌，赌博 ②决裁，定决；靠可，性实真 ③头准，性依，据根，由理 ④法说，论结，果结；口借，据。

ئباتۇالاس- 见 ئپاتۇالاس-。

ئباتۇالاستىر- ئباتۇالاس- 使动态的。

ئباتۇالاسۇ ئپاتۇالاس- 不定式的。

ئباتۇالى 见 ئپاتۇالى。

ئباتۇاسىز 见 ئپاتۇاسىز。

ئباتشاعار〈名〉生畜，西东狗。

باتىڭكە〈名〉[口]腰矮（皮靴）。

ئباتىر〈名〉饼薄面死。

باۋەدەن〈名〉[旧]人仙，人神。

ئباھادۇر 见 باھادۇر

باھي〈名〉[阿][口]阴间；世浊，世尘。

باھرا〈名〉[阿]兴味，感悦喜，乐享。

باشەك 〈形〉小矮，的矮的。

باشكە: باشكە قۇراق 芜苇矮。

بە 见 با。

بەبەۋ〈名〉▲声哼哼，声吟呻（的出发时痛疼）乐指）〔转〕②哼哼，吟呻（痛疼因）① بەبەۋ قاعۇ

باسەي-〈动〉慢缓；低变，低减，弱减：جەل باسەيدى. 了小风。

باسەيت- باسەي- 使动态的。

باسەيۇ باسەي- 不定式的。

باسەيىس- باسەي- 互交态的。

باسەيىڭكى〈形〉沉消，的落低（劲干，绪情）的足不，的默沉，的。

باسەكە〈名〉竞赛，争竞：ساۋدا باسەكەسى 商业竞争/ ئوزارا باسەكە 互相竞赛/ بۇل جولعى باسەكەدە. 在这次竞赛中。

باسەكەلەس Ⅰ〈形〉①的比相，的赛竞，的争竞 ②手敌，者争竞，手对。

باسەكەلەس- Ⅱ〈动〉争竞，比相，赛竞，争竞，赌输赢：ۇيرەنۇدە باسەكەلەسۇ 在学习上竞赛。

باسەكەلەستىك باسەكەلەس Ⅰ 的名象抽词。

باسەكەلەستىر- باسەكەلەس- Ⅱ 使动态的。

باسەكەلەسۇ باسەكەلەس- Ⅱ 不定式。

باسەڭ Ⅰ〈形〉①沉低，的微低，的低（音声）的轻；的小，的弱微（度速，雨，风）/ باسەڭ سويلەۋ 低音声的低很的；的 ②话说声低刚比雨的慢缓，的（劲干，绪情）③慢缓度速باسەڭ 才小/ قارقىنى باسەڭ 的足不；的沉消，的默沉，的沉低，的落低：ول بۇرىنعىداي ەمەس باسەڭ ەكەن. 了前以象不他，落低绪情今如▲足不劲干 ارىنى باسەڭ /。逊谦，虚谦 باسەڭ بولۇ。

باسەڭ Ⅱ：باسەڭ ينە 针小，针的服衣缝。

باسەڭدە-〈动〉渐渐；低降，缓减，低减，弱减：جەل باسەڭدەي باستادى. 慢缓，慢减；来下静安渐渐，来下息平了弱减始开风。/ ايعاي باسەڭدەدى. 了来下息平渐渐声哗喧。/ جۇمىس قارقىنى باسەڭدەگەن جوق. 慢放有没度速作工。

باسەڭدەن- باسەڭدە- 态身反的。

باسەڭدەس- باسەڭدە- 态互交的。

باسەڭدەت- باسەڭدە- 态动使的。

باسەڭدەۋ Ⅰ〈形〉①的微低，的低较（音声），的弱微较，的弱较（度速，雨，风）②的沉低较，的落低较（劲干，绪情）③的慢缓较；的小较，的足太不，的大太不，的默沉些有。

باسەڭدەۋ Ⅱ 式不定的 باسەڭدە-。

。音声的愤悲出发，音声的沉低出发（器
بەبەۋلە-〈动〉①〔转〕② 吟呻得病 沉低出发（器乐指）：哼哼，吟呻（痛疼因）：اۋىرىپ بەبەۋلەۋ 冬 دومبىرا بەبەۋلەۋ：音声的愤悲出发，音声的子调的愤悲而沉低出发拉不。
بەبەۋلەت- بەبەۋلە- 态动使的。
بەبەۋلەۋ بەبەۋلە- 式定不的。
بەگەموت〈名〉马河〔动〕。
بەگەن〈名〉子锛大。
بەگلىك 见 بەكتىك.
بەگونيا〈名〉棠海秋〔植〕。
بەگۇم 见 بەگىم.
بەگىم〈名〉示表后名性女身出族贵在加[旧]位职其。
بەدە〈名〉蓿苜〔植〕。
بەدەكشى〈名〉人间中，儿合跑。
بەدەل〈名〉权，望声，望名，严尊，望威，信威：بەدەلىنەن ايرىلۇ 丧信威失/ەل شىنىدە：威信威 بار دەلى بەدەلى ارتۇ 望威有中民人在/高提。
بەدەلدەن-〈动〉：望威有，信威有，望威立树：بارعان ساين بەدەلدەنۇ 越来越信威有。
بەدەلدەندىر-① بەدەلدەن- 立树②态动使的望威。
بەدەلدەنۇ بەدەلدەن- 式定不的。
بەدەلدى〈形〉①望名有，的望威有，的信威有：بەدەلدى كىمنى 权的威有/人的：بولۇ بەدەلدى 受人的敬尊人受②名成：بولۇ بەدەلدى ادام 为成人的敬尊人受。
بەدەلدىلىك بەدەلدى 。词名象抽的
بەدەلدىسەن-〈动〉付一出装，信威有为认自。子样的威权。
بەدەلدىسەنۇ بەدەلدىسەن- 式定不的。
بەدەلسىز〈形〉①的望威有没，的信威有没，的戴爱人受不，的敬尊人受不②的信威失丧。
بەدەلسىزدەن-〈动〉地扫信威，信威失丧。
بەدەلسىزدەندىر- بەدەلسىزدەن- 态动使的。
بەدەلسىزدەنۇ- بەدەلسىزدەن- 式定不的。
بەدەلسىزدىك بەدەلسىز 词名象抽的。
بەدەر〈名〉① 纹花；理纹：ساۋساقتىڭ بەدەرى/纹指花的底鞋套 كالوشتىڭ تابانىنىڭ بەدەرى 形〔地〕③雕浮，镂雕，刻雕，饰彩，案图 ②纹，严尊〔转〕④伏起的地土 جەربەدەرى：貌地，状尊于损有 بەتىنىڭ بەدەرى ئەتۇسۇ：德美，格品。严
بەدەرلەن-〈动〉，饰装，纹花以饰，纹花上架，缀点，饰雕。
بەدەرلەن- بەدەرلە- 态动被的。
بەدەرلەس- بەدەرلە- 态互交的。
بەدەرلەت- بەدەرلە- 态动使的。
بەدەرلەۋ بەدەرلە- 式定不的。
بەدەرلەۋىش〈名〉饰雕，器花印（上属金）[枝]器。
بەدەرلى〈形〉① 纹花带；的理纹有，的纹带▲的伏起（地土）②的饰彩有，的案图有，的：بەدەرلى بۇلدىرىق [动] 鸡勺绞缩 ▲ بەدەرلى جازۇ 字盲，文盲。
بەدەرشى〈名〉刻雕，人的案图画，人的刻镂者。
بەدەۋ I 。马骏，马良，马好〈名〉
بەدەۋ II 不，的育生不，的孕不，的娠妊不〈形〉：بەدەۋ بيە 孕受不/马母的：的殖繁/ بەدەۋ قاتىن 。人女的育生不
بەدەۋلىك ① بەدەۋ II 的，症妊不②词名象抽的。症育不。
بەديان〈名〉茴〔植〕▲香茴大〔植〕：ارپا بەديان 。香茴小，香
بەدىرەي-〈动〉，直发睛眼，视呆，呆发，愣发：بەدىرەيمەي بار 陵睁/吧去，么什愣发：بەدىرەيىپ وتىرۇ 着坐呆地直发睛眼。
بەدىرەيت- بەدىرەي- 态动使的。
بەدىرەيۇ بەدىرەي- 式定不的。
بەدىرەيىس- بەدىرەي- 态互交的。
بەدىرەك- 见 ەدىرەك-.
بەدىرەڭدە- 见 ەدىرەڭدە-.
بەدىرەڭدەۋ بەدىرەڭدە- 式定不的。
بەجە 〈名〉柠 温〔植〕。
بەجىن：鞍马京北 ەر بەجىن。
بەجىرەي- 见 بەدىرەي-.
بەجىرەيت- بەجىرەي- 态动使的。

بەجىرەيۇ بەجىرەي- 。式定不的
بەز/腺汗 بەزى تەر ،腺،休：بەز〔名〕〔理生〕
ۋلپاسى 织组腺 ②〔转〕 ：子疖（的木树）
قايىڭنىك بەزى 岐 ▲子疖的树桦 ارام بەز كورۇ
桃扁〔理生〕 بادامشا بەز ▲挤排，任信不，视
▲ 腺桃扁，体 بەز ▲密腺〔理生〕 بال بەزى
肠心石铁，的情无酷冷 بەز بۇيرەك ▲碗节木
的 ▲ بەز ماڭقا 鼻疽▲ بەز وجاۋ 木节勺▲ بەز
شوشنۇ 腺性 جىنىس بەزى ▲炎发巴淋 。
بەز Ⅱ ①〈动〉逃，逃跑：بەزىپ كەلە（بارا）
جانقاندا 正在逃跑的时候② 弃，弃放，绝弃，弃背
ۏزىنىڭ اۆەلگى ويىنان بەزۇ：弃抛，离脱，离背
弃抛 بەزۇ 法想的来原己自弃放/ قاتىن-بالادان
兴感不……对；烦腻，烦厌，恶厌③子孩婆老
趣：داربەدەن بەزۇ 厌烦吃药/ ناماقتان بەزۇ 不
想 ▲耻廉讲不，耻羞顾不 بەزۇ اردان ▲饭吃
جانىنان بەزۇ 厌 ▲死送，命性顾不 اعايىننىڭ ارازى
外，墙于阅弟兄【谚】بولسا دا بەزەرى بولمايدى.
侮其御 。
بەزبەن〈名〉①量重〔转〕②秤提，秤簧弹，
量分 。
بەزبەندە- 〈动〉秤过，秤（秤簧弹用） 。
بەزبەندەل- بەزبەندە- 态动被的 。
بەزبەندەس- بەزبەندە- 态互交的 。
بەزبەندەت- بەزبەندە- 态动使的 。
بەزبەندەۋ بەزبەندە- 的不定式 。
بەزبەندى〈形〉有秤提，有秤簧弹的 。
بەزبەنسىز〈形〉没秤提有，没秤簧弹有的 。
بەزگەك〈名〉〔医〕〔动〕疾疟：بەزگەك بولۇ 患疟疾/
بەزگەگى ۇستاۋ 发疟子▲ بەزگەك ماساسى 疟
▲ بەزگەك پارازيتى 虫原疟 。
بەزگەلدەك〈名〉▲鸨小，鸨原草〔动〕▲
ەماسساعان بەزگەلدەك 真霉倒，真糟糕 。
بەزدەن- 〈动〉炎发体腺 。
بەزدەنۇ بەزدەن- 式定不的 。
بەزدىر- بەز- Ⅱ 使动的 。
بەزدىرت- بەزدىر- 态动使的 。
بەزە- Ⅰ〈动〉打，扮，饰装，饰修，饰粉，化美，
装横：ەۋيدى بۇدىر ورنەكتەرمەن بەزۇ 用装雕浮
寸三用运，语巧言花 بەزۇ ▲屋房饰
。舌之烂不
بەزە- Ⅱ〈动〉钢，鳖 。
بەزەك〈名〉纹花，彩饰：案图 بەزەك ۇلگىسى
。子样花，案图
بەزەك Ⅱ：بەزەك قاعۇ 见 بەزەكتە-。
بەزەكتە-〈动〉①吟呻，哼哼，躁焦不安，坐卧
。去跑来跑，窜乱，跑乱③定不神心，安不
بەزەكتەس- بەزەكتە- 态互交的 。
بەزەكتەت- بەزەكتە- 态动使的 。
بەزەكتەۋ بەزەكتە- 式定不的 。
بەزەل- بەزە- Ⅱ、Ⅰ 态动被的 。
بەزەن- بەزە- Ⅰ 态身反的 。
بەزەندىر- بەزەن- 态动使的 。
بەزەنۇ بەزەن- 式定不的 。
بەزەنىس- بەزەن- 态互交的 。
بەزەڭدە-〈动〉去跑来跑，窜乱，跑乱 。
بەزەڭدەت- بەزەڭدە- 态动使的 。
بەزەڭدەۋ بەزەڭدە- 式定不的 。
بەزەر Ⅰ〈形〉的安不躁焦，的躁焦：بەزەر
كىسى 焦的人 ▲ ازاردا بە زەر بولۇ 否口矢
▲ 辞推，脱推，却推（般百），认承不死，认
بەزەر قىلۇ 厌讨人令，烦厌人令 。
بەزەر- Ⅱ 见 بەدىرەي-。
بەزەۋ Ⅰ〈名〉疮痤，刺粉：بەزەۋ بەت 满脸
刺粉 。
بەزەۋ Ⅱ بەزە- Ⅰ、Ⅱ 式定不的 。
بەزەۋباس〈名〉（的用案图刻上品制子银）
。子
بەزەۋىش〈名〉（的用案图刻上品制子银）
。子
بەزۇ بەز- Ⅱ 式定不的 。
بەزشە〈名〉腺小〔理生〕。
بەزىلدە-〈动〉①叫哼，哼哼，吟呻：تۇنىمەن
بەزىلدەپ شىقتى 哼哼了一夜 ② 痛说诉〔转〕
بەزىلدەي ：休不叨唠；怨抱，楚 كەشكە دەيىن
بەرۇ 老是 بەزىلدەپ سويلەۋ/ 楚痛说诉
沉低出发（器乐，曲歌指）〔转〕③有没个说叨
。诉如泣如，子调的沉低出弹，音声的
بەزىلدەك〈名〉了知，蝉[口] 。
بەزىلدەك Ⅱ①的哼哼爱，的吟呻爱〈形〉
无

。的躁急，的心耐

بەزىلدەس- بەزىلدە- 态互交的 。

بەزىلدەت- بەزىلدە- 态动使的 。

بەزىلدەۋ بەزىلدە- 式定不的 。

بەزىن- بەز- Ⅱ 态身反的 。

بەزىندىر- بەزىن- 态动使的 。

بەزىرەي- 见 بەدىرەي-.

بەزىرەيۋ بەزىرەي- 式定不的 。

بەزىرەيىس- بەزىرەي- 态互交的 。

بەزىس- بەز- Ⅱ 态互交的 。

بەيباق 惨悲；的幸不，的怜可 ① 〔波〕〈形〉人的幸不 ادام باق بەي：的济不运时，的霉倒，的人的幸不，人的怜可②。

بەيباقتىق بەيباق 的 词名象抽 。

بەيباقىت 有没，的运幸不，的幸不〔波〕〈名〉的气福 。

بەيباستاق 胡，的貌礼有没，的养教有没〈形〉باياستاق بالا：的天无法无，的野粗，的为非作 子孩的天无法无 。

بەيباستاقتىق بەيباستاق 的 词名象抽 。

بەيباۋىرمال 念观族亲有没，的认不亲六〈形〉的强不念观族亲，的 。

بەيباۋىرمالدىق بەيباۋىرمال 的 词名象抽 。

بەيبەرەكەت 霍挥，的省节不，的俭节不〈形〉金霍挥 اقشانى بەيبەرەكەت جۇمساۋ：的费浪，的钱/ بەيبەرەكەت قىلۋ 费浪 。

بەيبەرەكەتتىك بەيبەرەكەت 的 词名象抽 。

بەيبىت 的平和，的宁安，的安平〈形〉قاتار تۇرۋ بەيبىت：处共平和 。

بەيبىتشىل 的平和爱热，的平和好爱〈形〉：بەيبىتشىل ەل 家国的平和好爱 。

بەيبىتشىلىك ① بەيبىت 的 平和②词名象抽 。

بەيعام 麻忌顾所无，的虑无忧无 ① 〔阿〕〈形〉的意大痹，的忽疏，的意大心粗 ② 的 。

بەيعامدىق بەيعام 的 词名象抽 。

بەيعايرات 见 بەيقايرات.

بەيعامال 奈可无，的法办有没〔波，阿〕〈形〉的力为能无，的何 。

بەيگۇنا 见 بەيكۇنا.

بەيجاي 闷优，的愁忧，的闷烦 ① 〔波〕〈形〉舒不(体身指) ② 的畅舒不情心，的闷苦，的苦，闷烦 ① بەيجاي بولۋ ▲的适不到感，的服 。适不到感，服舒不到感 ② 闷

بەيجايلىق بەيجاي 的 词名象抽 。

بەيكۇنا 〈形〉的白清，的罪无，的辜无：بەيكۇنا ادام 无辜的人/ بەيكۇنا قولعا الۋ 捕被辜无 。

بەيكۇنالىق بەيكۇنا 的 词名象抽 。

بەيقابار 〈形〉的会不，的信音无，的息消无，的解了不，的道知不 。

بەيقادىر 〈形〉的视重受不，的敬尊受不[波]。

بەيقام 闲悠，的虑顾所无，的虑无忧无 ①〈形〉活生的虑无忧无 بەيقام تۇرمىس 无 ② 的得自：بەيقام 的意大痹麻，的忽疏，的意大心粗 وتىرعاندا 不 ▲候时的备防加 جىلاننىڭ ۋى باسىندا، بەيقامنىڭ جاۋى قاسىندا. 【谚】毒的蛇 。边身在就(人敌)险危的人痹麻，上头在汁

بايقامدىق بەيقام 的 词名象抽 。

بەيقايرات 讨不力费，的力费白，的劳徒〈形〉好的：بەيقايرات بولۋ 气力费白 。

بەيقايراتتان- 精费浪白，力费白，劳徒〈动〉：بەيقايراتتانىپ جۇرگەن 干地苦苦辛辛，力سەكىلدى. 看 /。力精费白他来 بەيقايراتتانعالى كوپ بولدى، ەبىراق ناتيجە شىقپادى 辛辛苦苦 。果结么什有没可，久好了干地苦

بەيقايراتتاندىر- بەيقايراتتان- 的 态动使 。

بەيقايراتتانۋ بەيقايراتتان- 的 式定不 。

بەيقارار 足不摇动，的定坚不 [波、阿]〈形〉的心恒无；的

بەيقاساپ 的纺混棉丝)绸甫赛克伯 [口]〈名〉(缎绸纹条 。

بەيقيساپ 数，的清不数，的数无[波、阿]〈形〉的数胜不 。

بەيقۋات 元失丧，的气力无，的力无[波]〈形〉的气 。

بەيقۇت 。的平和，的宁安，的安平〔波〕〈形〉

بەيماعلۇم ，的详不，的楚清不 [阿，波]〈形〉的道知不 。

بەيماعنا 无，的调空，的义意无 [波，阿]〈形〉的聊 。

بەيمازا ，的宁安不，的静安不 ①[波] 〈形〉

的安不，بەيمازا كۈندەر 的气淘②子日的安不，بەيمازا بالا 烦③子孩的气淘：بەيمازا تۈرمىس 烦的虑忧，的恼烦，的躁。活生

بەيمازالا- 〈动〉使不安，安不得宁，乱扰，扰打。扰烦，扰打

بەيمازالان- بەيمازالا- 的被动态。

بەيمازالات- بەيمازالا- 的使动态。

بەيمازالاۋ بەيمازالا- 的不定式。

بەيمازالىق بەيمازا 的名象抽词。

بەيمالال 〈形〉[阿，波]无忧虑顾的放，的安，的心。

بەيمارال 〈形〉无忧虑的自由自在的，的。

بەيمەزگىل 〈形〉不合季节的，的时候是不合的：بەيمەزگىل جاڭبىر 不合时的，的雨。适时

بەيمەتال 〈形〉非金属的，的。

بەيمالىم 〔波，阿〕〈形〉不详的，的不清楚的，的不知道的：بار-جوعى بەيمالىم 有没有不清楚。

بەيناماز 〔波，阿〕〈形〉不做乃玛孜（拜礼）的；不信仰宗教（教兰斯伊指）的，的。

بەينامازدىق باينامان 的名象抽词。

بەينە Ⅰ 〈名〉①外貌，貌相，目面，貌面；形②表现：قىستاقتاردىڭ بەينەسى وزگەرىپ كەلەدى. 农村改变生发渐逐貌面。化变生发渐逐貌面村农 ③表现的中作工（他）人（的中品作学文）。物

بەينە Ⅱ 〈形〉象，似恰，象好，样一……样，犹如……的：بەينە ئىبىر كىسى جازعان سەكىلدى 象一样的写人个一象好，恰似。

بەينەلە- 〈动〉①描绘，画刻，描述，描写；造表现：جۇمىسشىلار وبرازىن بەينەلەۋ 描写（塑造）工人的形象反映，表达：جۇرەك ئىسوزىن بەينەلەۋ 的心内话达表。

بەينەلەن- بەينەلە- 的被动态。

بەينەلەت- بەينەلە- 的使动态。

بەينەلەۋ بەينەلە- 的不定式。

بەينەلەۋشى 〈名〉描绘者，描写者，造塑者，表现者。

بەينەلى 〈形〉①的秀俊，的美俊，的致标：بەينەلى جاس جىگىت 形②子伙小轻年的致标秀俊。

بەينەلى ئسوز 副式方〔语〕：بەينەلى ۇستەۋ ▲言语的化象形的，的……似恰，的……如犹，的象。词

بەينەلىك ① بەينەلى 。性象形②词名象抽的

بەينەسىز 〈形〉不顺眼，的看难，的陋丑，的丑。的

بەينەسىزدىك بەينەسىز 的名象抽词。

بەينەت 〈名〉：磨折；难艰，苦困，难苦，苦痛：ۇلۇ بەينەت 深重的苦难/ بەينەتتەن قۇتىلۇ（ارلۇ）摆脱困苦/ ۇرۇدىڭ بەينەتى 疾病的折磨▲ بەينەت تارتۇ（كورۇ، شەگۇ، ارقالاۋ）受苦，受难，罪受▲ بەينەت، بەينەت ئتۇبى زەينەت.【谚】甘尽苦来。

بەينەتكەر 见 بەينەتقور.

بەينەتقور 〈形〉①吃苦的，能吃苦的，受苦的；者受苦，者劳动②的命苦，的劳。

بەينەتقورلىق بەينەتقور 的名象抽词。

بەينەتسىز 〈形〉不安逸；的困难不，的艰苦不，的不舒适，的：بەينەتسىز ەڭبەك بولمايدى 不有没活生的逸安/ بەينەتسىز ئومىر 劳动的艰苦。

بەينەتسىزدىك بەينەتسىز 的名象抽词。

بەينەتتەن- 〈动〉磨折受，苦痛受，难受苦受，：جاسسىندا كوپ بەينەتتەنگەن 青年的苦吃，苦辛表：قىزمەتتەگى بەينەسى جاقسى（他）工作的中表现。

بەينەتتەندىر- بەينەتتەن- 的使动态。

بەينەتتەۋ بەينەتتەن- 的不定式。

بەينەتتەنىس- بەينەتتەن- 的相互态。

بەينەتتى 〈形〉①艰难，的难艰，的力费，的力吃；的苦艰，的难受苦受②事差苦，的：بەينەتتى جۇمىس 的力头苦尽吃，的命苦，的头苦尽吃：بەينەتتى ادام 的人。

بەينەتتىلىك بەينەتتى 的名象抽词。

بەينەتشىلىك 见 بەينەتتىلىك.

بەيوپا 〔波，阿〕〈形〉不信守义弃，的用背。的

بەيپايدا 〈形〉无的处好有没，的处益有没〔阿，波〕，的无用，的要需不；的。

بەيپاراسات 〔波〕〈形〉无智才，的华才，的

。的谋智无

بەيپارتيا 〈形〉的派党无。

بەيپارتيالىق ① بەيپارتيا 党无 ② 词名象抽的。场立的派

بەيپاۋا 〔波〕〈形〉的碌忙，的扰烦，的烦麻。的张紧，的忙纷

بەيپاڕەق 〔阿，波〕〈形〉不坏好，的害利顾不。的虑考加不，的分

بەيپىل ①〈形〉无，的虑顾所无，的虑无忧无 ②民人活裕富；的数胜不数，的举枚胜不 ③情恩的限④产财的清不数 بەيپىل دۇنيە：的裕充，的无忧无 بەيپىل تۇرمىس：的安平，的平和；的挂牵生平和着过/活生的虑无 بەيپىل وتىرعان ەل：的限无，的厚深 بەيپىل مەيىرباندىق：的瀚浩；的际无边无，的阔广，的阔辽 بەيپىل ۇكسىز：的便便随随，的貌礼懂没 بەيپىل وسكەن بالا：的野粗，的养教有没⑤带地的阔广不，的胡，的河开口信 بەيپىل اۋىز ▲子孩的养教有言胡 بەيپىل ءسوز ▲的说乱口随，的道八说。谈之稽无，言语的鲁粗，语乱

بەيپىلدەن- 〈动〉变得没有礼貌。

بەيپىلدەندىر- بەيپىلدەن- 的。态动使的

بەيپىلدەنۋ بەيپىلدەن- 的。式定不的

بەيپىلدىك بەيپىل 的。词名象抽的

بەيسايساسات 〈形〉无合不，的策政反违；的策政合符不。

بەيسايساسات بايساياسات 的。词名象抽的

بەيساۋات 〈形〉的来外，的识相不，的生陌走；的失 بەيساۋات جان（人生陌）/人生陌走 بەيساۋات تۇيە：的驼骆的失走。

بەيسە 〈名〉子贝（名官）。

بەيسەنبى 〔波〕〈名〉四拜礼，四期星。

بەيتاعات 〈形〉的住不耐忍，的烦耐不，的急着爱，的气住。

بەيتانىس 〈形〉的识认不，的识相不，的生陌；的疏生的：بەيتانىس ادام/人生 بەيتانىس جازۋ：的僻字。

بەيتانىستىق بەيتانىس 的。词名象抽的

بەيتاراپ 〔阿、波〕〈形〉倚不偏不，的立中①

بەيتاراپ ەل 立中国/的：的袒偏不，的见偏无；**بەيتاراپ تۇرۋ** 保持中立②〔化〕中和：**بەيتاراپ كۇي** 态状和中。

بەيتاراپتان- 〈动〉①不偏不，立中持保，立中 بەيتاراپتانباي پىكىر ايتۋ 不立中持保要不倚：②〔化〕中和：见意表发要 بەيتاراپتانعان ەرىتىندى 液和中。

بەيتاراپتاندىر- بەيتاراپتان- 的。态动使的

بەيتاراپتانۋ بەيتاراپتان- 的。式定不的

بەيتاراپتاۋ 〈形〉倚不偏不较比，的立中较比。的正公较比，的

بەيتاراپتىق ① بەيتاراپ 的立中 ② 词名象抽的。义主

بەيتارتىپ 〔波．阿〕〈形〉矩规不，的律记无。的

بەيۋاز 〔波〕〈形〉的白清，的罪无，的辜无。

بەيۋازدىق بەيۋاز 的。词名象抽的

بەيۋاق 〈名〉晚傍，昏黄。

بەيۋاقت 见 بەيۋاق.

بەيحابار 见 حابارسىز.

بەيحابارلىق بەيحابار 的。词名象抽的

بەيحوش 〔波〕〈形〉忧，的服舒不，的适不觉感。的闷

بەيشارا 〔波〕〈形〉①惨悲，的幸不，的怜可 ②不，虫怜可 的援无立孤，的靠无依无；的。人的辛

بەيشارالان- 〈动〉出装，幸不得装，怜可得装。相怜可付一

بەيشارالانۋ بەيشارالان- 的。式定不的

بەيشارالاۋ 〈形〉比，的幸不较比，的怜可较比。的惨悲较

بەيشارالىق بەيشارا 的。词名象抽的

بەيشاراسىن- 〈动〉不得觉，悯怜，情同，怜可救以加而怜可得觉 بەيشاراسىنىپ جارىلقاۋ：幸济。

بەيشاراسىنۋ بەيشاراسىن- 的。式定不的

بەيىل 见 پەيىل.

بەيىلدى 见 پەيىلدى.

بەيىم 〈名〉①；趣志，好嗜，好爱（格与求要）好爱 مۇزىكاعا بەيىم：长特，长专，长擅，于善

音乐 ② 象……的，与……的相似的：ساربدان گوری اققا بەیەم 色颜白象点有色颜黄象不 ▲ ەکی کسی بەیەم تۇرسا، ەستی کسی کەیەن تۇرادی. 【谚】避回者智，聚相人情

بەیمدە- 〈动〉……于合适使，……于应适使，……，任胜……使，当担……使；格合使：جاڭا جاڭ- دایعا بەیمدەۋ 使……的新应适情况/ ونی کوپتەن بەری وسی جۇمىسقا بەیمدەپ کەلگەن ەدی. 作工项这负担他让想就来以久很。

بەیمدەل- بەیمدە- 的态动被。

بەیمدەلگىش 〈形〉于合适容，的应适易容…的力能应适有，的强性应适，的…。

بەیمدەلگىشتىك ① بەیمدەلگىش 的抽象名词 ② 力能应适，性应适。

بەیمدەن- بەیمدە- 的态身反。

بەیمدەنگىش 〈形〉于应适易容，的应适易容……的变应机随能的强性应适，的。

بەیمدەندىر- بەیمدەن - 的态动使。

بەیمدەنۇ بەیمدەن- 的式定不。

بەیمدەس- بەیمدە- 的态互交。

بەیمدەت- بەیمدە- 的态动使。

بەیمدەۋ بەیمدە- 的式定不。

بەیمدى 〈形〉(格与求要)好爱……的，对…适；的……于长，的……于善，的趣兴感…… 的习学好爱بەیمدى ۇیرەنۇگە 的应顺，的应/ زەرتتەۋ قىزمەتتىنە بەیمدى 的应作工究研搞开合适。

بەیمدىك 见 بەیمدىلىك.

بەیمدىلىك بەیمدى 的抽象名词。

بەیمشىلدىك 见 بەیمدىلىك.

بەیمشىلىك بەیم 的抽象名词。

بەیىس 〈名〉园乐，界世乐极，堂天[宗]。

بەیت 〈名〉[阿]坟，墓坟：بەیت باسىنا بارۋ 上坟▲ بەیت تاس 碑墓。

بەیىش 〈名〉[波]园乐，界世乐极，堂天。

بەك I 〈名〉①公大，公克伯[旧]公克别提买合阿 **اقمەتبەك**：分部成组的名人/ 性男作 ② **بەكبولات** 特拉博克别。

بەك II 〈名〉[植]薥薯。

بەك III 〈副〉①很，极，太，常非，分十：别特 بەك كوپ 很多/ بەك جامان 极坏/ بەك قىزىعۇ 肃严 ② 欢喜别特：بەك ايتۇ 严肃，地厉严肃，地肃严：بەك ۇيىقتاۋ 沉睡。 ③ 沉说地深深，地重沉：بەك 的定坚；的实结，的固牢，的固坚〈形〉**بەكەم** بەكەم بەكىنىس 坚固的工事/ مايدانى بەكەم 立场坚定/ اۇزىنا بەكەم بولۇ 严要嘴▲ بەلدى 决，心决定下②带腰紧系 ① بەكەم بۇۋ(بايلاۋ) 心。

بەكەمدە- 〈动〉实结弄，固牢使，固加，固巩 ورنىن بەكەمدەۋ 位地的己自固巩/ شاحتا دىڭگەكتەرىن بەكەمدەپ ورناتۇ 加固矿井的里井支柱。

بەكەمدەل- بەكەمدە- 的态动被。

بەكەمدەن- بەكەمدە- 的态身反。

بەكەمدەس - بەكەمدە- 的态互交。

بەكەمدەت- بەكەمدە- 的态动使。

بەكەمدەۋ بەكەمدە- 的式定不。

بەكەمدىك بەكەم 的抽象名词。

بەكەر 〈副〉①然枉，劳徒，地白白：بەكەر اۇنز اۇىرتۇ 白白地嘴磨皮子(舌口费白)/ بەكەر ءسوز 空谈/ بەكەرگە اۇرە بولۇ 白费劲(劳徒)现他。 ول قازىر بەكەر. ②的闲空，的空，的闲根无，的由理无③子房空ءۇي 着闲在/ بەكەر 故无缘无：的故无缘无，的据توبەلەسۇ بەكەر 能无，物废[骂]④ 架吵地▲ جۇرگەنشە، بەكەر بىستە. 干白如不着闲其与【谚】。

بەكەرگە 〈副〉白白，地故无缘无，地便便随随：بەكەرگە ايتىلعان ءسوز ەمەس 来出说便随是不话的。

بەكەردەن-بەكەر 〈副〉白白，地故无缘无，的故无缘无：بەكەردەن-بەكەر تاياق جەۋ 无/ 打挨故地端：بەكەردەن-بەكەر اۇرەشىلىك تۇدىرۇ 无事生端。

بەكەرلىك بەكەر 的抽象名词。

بەكەرشىلىك 见 بەكەرلىك.

بەكەت 〈名〉①〈旧〉站②站驿，站：ماشينا بەكەتى 站车汽/ ءبىر بەكەت جەر 一地站。

بەكەتتى 〈形〉的站，的站驿。

بەكەتشى 〈名〉①站驿 ②员站务服上站员人。

بەكەتشىلىك 〈名〉务事站驿。

بەكزادا 〈名〉门豪，贵显，族贵，贵权。

بەكزادالىق 。为所作所之贵权，分身族贵〈名〉
بەكزات ，的贵高〔转〕② 族贵，贵权 ①〈名〉
。的贵尊
بەكزاتتىق 。贵尊，贵高〈名〉
بەكتە- 稳，固巩以加〈位地治统将〉[史]〈动〉
。强加，巩
بەكتەۋ بەكتە- 。式定不的
بەكتىك 限权克伯，的能职克伯，的克伯〈形〉
。的
بەكۆ بەكى- 。式定不的
بەكى- :强加，强增；固巩，固牢得变①〈动〉
قوعامدىق ٴتۇزىم بەكىدى. 。了固巩度制会社 /
بالعانىك سابى بەكىدى مە؟ 吗了实结按柄锤 ?
جاسارىپ :壮健得变，壮强得变，实结得变②
قايتا بەكۆ 定拿，心决下 ③壮强且而青年得变
意主：بارۋعا بەكىدى 决心要去▲ بويى بەكۆ 坚
康 ① بۇنىى بەكۆ 心狠下，心决下，来起定▲
起定坚，来起强坚，意主定拿②康健复恢，复
好，想 ▲持自，来 قۇلاق بەكۆ 堵耳 ▲ ويعا بەكۆ
ٴسوز بەكۆ 说，定商，定▲ نشتەي بەكۆ 决定▲
。定决(里心)
بەكىل- بەكى- 。态动被的
بەكىم :定决，心决；向意，意主〈名〉 I
بەكىمگە كەلۇ 拿，意主定/ سوڭعى بەكىم
。定决的后最
بەكىم II 见 بەكەم.
بەكىن- ① بەكى- 埋；据盘，居隐②态身反的
设，防布③里山在伏埋 تاۋعا بەكىنۇ :蔽隐，伏
守防，防：اسكەرلەر كوپىردىڭ جاننا بەكىندى.
。边桥在防布队军
بەكىندىر- بەكىن- 。态动使的
بەكىنۇ بەكىن- 。式定不的
بەكىنىس I 堡垒，点据，事工御防，事工〈名〉
/ ۇزاق ۇاقىتتىق .بەكىنىس 事工的性久永
بەكىنىس جاساۋ 事工御防筑修 。
بەكىنىس- II بەكىن- 。态互交的
بەكىرە 。鱼鲤，(属)鱼鲟〔动〕〈名〉
بەكىس- ① بەكى- 和，好和，和讲 ② 态互交的
解▲ ەر شەكىسپەي بەكىسپەيدى. 【谚】不士勇
。交成不打
بەكسىۋ بەكس- 。式定不的
بەكىت- :封，(门)上锁，闭关，关①〈动〉
窗上关 قاقپانى بەكتۇ 门大关/ تەرەزەنى بەكتۇ
批上议会在 جيىندا بەكتۇ :过通，准批 ②户
住绊(腿马将远走马止防为)：拴 ③(过通)准
اۇىز بەكتۇ 。斋封〔宗〕
بەكتىپە 。定决，议决；复批，示批〈名〉
بەكتىتىر- بەكىت- 。态动使的
بەكتۇ بەكىت- 。式定不的
بەكتۇلى ，的准批 ② 的锁上，的闭关 ①〈形〉
。的住绊被腿(等驼骆，马) ③ 的过通
بەكتۇسىز 的锁上有没，的闭关有没 ①〈形〉
驼骆，马)③的过通论讨有没，的准批有没 ②
。的住绊被有没腿 (等
بەكتىل- بەكىت- 。态动被的
بەكتىس- بەكىت- 。态互交的
بەل :部腰，腰①〈名〉 بەل اۇىرۋ 痛腰 /
كىلت ەتە ٴتۇسۋ 了扭腰，了闪腰 ，梁山，脊山②
بەل اسۋ 翻越山岗：بەل الدىرۋ 让歇让，息休
▲山靠 اسقار بەل ▲岗山 ش بەل 杨 ▲腰细柳
生亲① بەل بالا ▲心决下 بەل بايلاۋ ▲鞍歇，息
带腰松① ▲女儿的实忠②子孩的 بەل بوساتۋ
②带腰系① (بايلاۋ) بەل بۇۋ ▲息休加稍②
بەلدى بەكەم بۇۋ ▲备准好做，心决下①决定下
بەل كۇرەك 短 ▲带腰紧系②心决下狠，心柄
▲子铲 بەل ومىرتقا 〔理生〕 ▲ 椎腰 بەل
شەشپەۋ ▲息休有没(天几续连)，带腰解有没
بەل شەشۋ 解 ▲动主，极积②带紧腰 بەلسى
بۇگىلۋ ①苦痛，伤悲②迈年，老衰 ▲بەلى جوق
▲力能裕性失丧(性男指) بەلى كەتۋ ▲萎阳
بەلى شويرىلۋ 痛 ▲痛腰而凉着因 بەلى قايىسۋ
▲亲腹指 بەل قۇدا ▲心伤，心 بەسكەتەن بەلى
شقپاعان 的干未臭乳，的年成未 ，的小纪年
▲ بەل ومىرتقا 椎腰 ▲ بەل وراق 小 ▲刀镰
بۇراڭ بەل ▲腰细柳杨，身腰的条苗 قىپشا بەل
细纤，腰细 قۇمىرسقا بەل ▲腰细柳杨，腰细
。身腰的
بەلاعاش 。梁栋，梁房②轴(车) ①〈名〉
بەلارىس 。杠横(的肉挂)〈名〉
بەلباۋ 腰[口] ② 绳毡压 (的房毡) ①〈名〉

。带

بەل-بەلەس ②岗山的遍连，带地陵丘①〈名〉 。历经，段阶各(的活生)[转]

بەل-بەلەستى ；的伏起峦峰，的嶂叠峦层〈形〉 ；的平不岖崎，的伏起绵连 بەل-بەلەستى تاۋلار 。山群的伏起绵连

بەلبەۋ 〈名〉带腰 ：جالپاق بەلبەۋ 带要宽/ قايىس (تەرى) بەلبەۋ 带皮 ▲بەلبەۋ تاستاۋ (游进无，的力魄有没 بوس بەلبەۋ ▲带腰传(名戏 كۇدەرى بەلبەۋ ▲的沓疲，的劲闯有没，的心取 。带腰皮鹿

بەلبەۋلە- 〈动〉腰束，带腰系 。

بەلبەۋلەن- بەلبەۋلە- 的 。态身反

بەلبەۋلەندىر- بەلبەۋلەن- 的 。态动使

بەلبەۋلەت- بەلبەۋلە- 的 。态动使

بەلبەۋلەۋ بەلبەۋلە- 的 。式定不

بەلبەۋلى 〈形〉的带腰系 。

بەلبەۋلىك 〈名〉①(的人) 用带腰做 ② 部腰 。料布的带腰做 的：بەلبەۋلىك شۇپەرەك

بەلبۇار 见 بەلۋار.

بەلگى ①〈名〉志标，记标；号符，号记 ：بەلگى سالۋ (قويۋ) 打(号记/ دوستىقتىڭ بەلگىسى 友情神；象迹；征特；兆征，候征 ② 志标的谊 的争战发爆 بولۋدىڭ بەلگىسى 子样：سوعىس 倦疲出显 شارشاعاندىقتىڭ بەلگىسى 候征/ 的烦耐不 سابىرسىزدىقتىڭ بەلگىسى / 情神的 ：势手，意示，号暗；息信，号信③子样 بەلگى بەرۋ ：影踪，迹踪；迹痕④(号信给)示暗给 ▲迹痕何任下留不 قالتىرماۋ شقاندای بەلگى لەپ بەلگىسى 号叹感〔语〕 ▲سۇراۋ بەلگىسى ▲号符点标 تىنىس بەلگىسى ▲号问〔语〕 ▲例图(的上图地)，号符用专 شارتتى بەلگى اقىلدىنىڭ بەلگىسى، بايىسا تاسىمايدى، دارەجەسىنەن اسىرمايدى. 【谚】贤者骄不而富 。逸淫奢

بەلگىلە- 〈动〉为……以，记标作，号记打①示表号符以，记标 ：بويۋ جاعىپ بەلگىلەۋ 涂颜 ；定决；定指；定确，定规 ② 记标作色 ：命任 مىندەت بەلگىلەۋ 规定任务/ جاعداي بەلگىلەيدى 由形决定 。

بەلگىلەمە 〈名〉文条，例条，定规：جوعارىنىڭ بەلگىلەمەسى 上的级定规 。

بەلگىلەن- بەلگىلە- 的被动态 。

بەلگىلەس- بەلگىلە- 的交互态 。

بەلگىلەت- بەلگىلە- 的使动态 。

بەلگىلەۋ بەلگىلە- 的不定式 。

بەلگىلى 〈形〉有①的记标有，的号记有② 的知共所人 ，的名著 ；的名 ：的知周所众 جۇرتقا بەلگىلى 定一③ 件事的知共所人 وقيعا بەلگىلى 定一在 جاعدايدا بەلگىلى 件条的定一：的种某，的 بەلگىلى ءبىر 某一个/ بەلگىلى مولشەر 定一下/ 易而显，的显明 بەسەنەدەن بەلگىلى ▲量数的 。的见

بەلگىلىك بەلگىلى 。词名象抽的

بەلگىسىز 〈形〉的记标有没，的记标有没 ①：的楚清不，的定肯不，的定一不 ② ءولى بولارى، ءتىرى بولارى بەلگىسىز 保难活死/ 的名无 ③ 何如果结知不 بولعانى بەلگىسىز ▲方地的道知人无 جەر بەلگىسىز 的知未：بەلگىسىز سان 〔数〕未知数 。

بەلگىسىزدىك بەلگىسىز ▲词名象抽的 بەلگىسىزدىك ەسىمدىك 〔语〕不定代词 。

بەلدە- (部腰)；腰住搂，腰住抱(时跤摔)〈动〉倒摔下一腰住搂，腰住抱 ：劲使 بەلدەپ الىپ ۇرۋ 。

بەلدەم 见 بەلدەمە.

بەلدەمە 〈名〉椎腰〔理生〕① ：椎腰 بەلدەمە سۇيەك 没水 ：部腰 سۋ بەلدەمەدەن كەلدى. ② 骨椎腰 。部腰到

بەلدەمپايا 〈名〉标(的上场在立时玩游骨掷 。志

بەلدەمشە ：裙围①〈名〉 بەلدەمشە بايلاۋ 系上 。儿肩坎(的时早) ② 裙围 ③ 跤摔腰抱②态互交的 بەلدەس- ① بەلدە-：斗搏，斗相；锋交，量较 ：بەلدەسكىڭ كەلە مە؟ 人敌与 جاۋمەن بەلدەسۋ /？吗下一量较想你 。斗搏

بەلدەۋ I 〈名〉绳毡压，绳大(的房毡定固) ①▲腰半(之山) ③ 带〔地〕② اۋا رايىندىق بەلدەۋ ▲带温〔地〕 جىلى بەلدەۋ ▲带候气〔地〕 سۋىق بەلدەۋ ▲带热〔地〕 ىستىق بەلدەۋ ▲带寒〔地〕

قوڭىر جاي بەلدەۋ 〔地〕带热亚。

بەلدەۋ Ⅱ بەلدە- 式定不的。

بەلدەۋلە- 〈动〉①毡绕环索绳用(时房毡支)圈一转,圈一画,圈一绕 ② 定固房。

بەلدەۋلەن- ① بەلدەۋلە- 态动被的 ② 环出显,状形圈圆出现显。

بەلدەۋلەس بەلدەۋلە- 态互交的。

بەلدەۋلەت- بەلدەۋلە- 态动使的。

بەلدەۋلەۋ بەلدەۋلە- 式定不的。

بەلدى 〈形〉大气力,的量力有,的气力有①子伙小的气力有 بەلدى جىگىت:的力能有;的②的用作干骨起,的事顶 ئۇي شىنندەگى:的望威有 ③ 人男的事顶中家 بەلدى ازامات,的吾阿的力势有:بەلدى اۋىلدىڭ بالاسى 的力势有有,族氏的望威有 بەلدى اتا ▲ 代后的(村)勒。贵显身出 شققان اتادان بەلدى:落部的力势背搭,腰搭 ② 带腰皮,带腰 ①〈名〉

بەلدىك ⑤ 干轴,轴(的车大) ④ 腰后(的服衣) ③(带胸)带前搭 ② 带腰系 ①〈动〉带胸,带前(的鞍马)。

بەلدىكتە- 〈动〉绑,扎,捆(腰半或位部间中的物某从)③。

بەلدىكتەۋ بەلدىكتە- 式定不的。

بەلدىلىك بەلدى 词名象抽的。

بەلەك 〈名〉岗山,梁山,脊山:بەلەكتەن اسىپ تۇسكەن جەردە ▲方地的岗山过翻于位 بەلەك الۋ ①提高,度高的定一到展发,展发,高一上更,惊受,吓惊②楼层。

بەلەك-بەلەك 〈形〉的伏起峦山,的绵连峦山。

بەلەس 〈名〉①地高;脊山,岗山:بەلەستەن اسۋ 翻越岗山 الدىڭدا:难艰;口关,关难〔转〕②تالاي بەلەس بار 〔转〕③口关少不有还前面你里大伟的上史历 تاريحتاعى ۋلى بەلەس:里碑程▲碑程的上更 الۋ بەلەس 步一高提,楼层一。

بەلەس-بەلەس 〈形〉叠重峦山,的伏起峦山,的绵连峦山。

بەلەستەي 〈形〉①象的似岗山,的样一岗山,的似岗山,的障的重重象,口关的难艰同如 ② 的似峦山。碍

بەلەت 〈名〉券票,证票,票:بەلەت ساتۋشى 售票员/ بەلەتپەن كىرۋ 凭票入场。

بەلەتسىز 〈形〉票要不,的票要不,的票有没。

بەلەتتى 〈形〉的票凭,的证票要,的票有。

بەللاھي 〈叹〉[阿]绝,证保,的真(用时誓发)。

بەلوك 〈名〉何如论无,对。质白蛋,白蛋。

بەلوكتى 〈形〉的质白蛋有,的白蛋有含:بەلوكتى نەسەپ 尿白蛋。

بەلوراق 〈名〉刀镶大。

بەلسەكەك 〈名〉子分进先,子分极积[贬]。

بەلسەن- 〈动〉主,极积,力奋;力努,求力:جۇمىسقا بەلسەنە ارالاسۋ 作工入投极积。

بەلسەندى 〈形〉的动主,的极积①:قىزمەتتە بەلسەندى 工子分动活,子分极积 ② 极积作工:بەلسەندىلەر جينالىسى 会大子分极积▲ شولاق بەلسەندى 过子分激。

بەلسەندىلىك بەلسەندى 词名象抽的。

بەلسەندىر- بەلسەن- 态动使的。

بەلسەندىسماق [贬]子分进先的谓所,子分极积。

بەلسەنت- بەلسەن- 态动使的。

بەلسەنۋ بەلسەن- 式定不的。

بەلسەنىس- بەلسەن- 态互交的。

بەلسىز 〈形〉的弱虚,的气力有没,的弱①:بەلسىز ات 的萎阳②马弱。

بەلسىزدىك ① بەلسىز 的词名象抽②,萎阳,欲性失丧。

بەلتىرلىك 〈名〉腿绑②腿小①。

بەلتىرى 〈名〉腿小。

بەلۋار 〈名〉部腰,腰:وزەن سۋى بەلۋاردان كەلەدى. 河水齐深腰。

بەلۋارلا- 〈动〉深腰齐,部腰到漫。

بەلۋارلات- بەلۋارلا- 态动使的。

بەلۋارلاۋ بەلۋارلا- 式定不的。

بەلشە 〈名〉部腰,腰:بەلشەسىنەن باتۋ 到陷/ باتپاعان بەلشەسىنەن باتۋ 深腰半入陷泥潭/ بورىشقا بەلشەسىنەن باتۋ 负债(筑高台)累累/ ولجاعا بەلشەسىنەن باتۋ 获收累累。

بەن 见 مەن Ⅱ.

بەندە 〈名〉[波]仆,隶奴,仆奴(的主真)①

人； قۇدايدىك بەندەسى 真的主人②隶奴的类人，人：
بەندە بولىپ جارالۇ 人类产生/ بەندە جولاماۋ 任
何人①〈名〉 بەندەلىك 自失丧②为行，止举(之人)
。位地隶奴，位地附依，由
بەندەشىلىك 见 بەندەلىك.
بەنەن 见 مەن Ⅱ .
بەنزىن 〈名〉油汽 。
بەنزوي 〈名〉〔化〕安香息： بەنزوي قىشقىلى
酸香息安 。
بەنزول 〈名〉〔化〕苯： ازوتتى بەنزول 硝基苯 。
بەنت 〈名〉钉丝螺 。
بەنتتە- 〈动〉上钉丝螺，钉丝螺拧 。
بەنتتەل- بەنتتە- 的被动态 。
بەنتتەس- بەنتتە- 的互交态 。
بەنتتەت- بەنتتە- 的使动态 。
بەنتتەۋ بەنتتە- 的不定式 。
بەنتتى 〈形〉的钉丝螺用，的钉丝螺带定固的 。
بەر-〈动〉①给，给予，给授，给授，给递，给送，给
提供： بوسقا بەرۋ 给白/ كورسەتمەك بەرۋ 给面见
礼/ مەن وعان ءبىر كىتاپ بەردىم. 我给送一
本书 。/ وزات اتاعىن بەرۋ 授予称号/ ورايدى
قولدان بەرمەۋ 不失时机②让，让给：
料饲上 بەرۋ 加，加上③座让： جەم بەرۋ 上，喂
号信发④发： ايلىق بەرۋ 发工资/ بەلگى بەرۋ 发
播⑤表发： بۇل ماقالانى جۇرنالدىك 3-سانىندا
送。 راديو حابار بەرۋ 播发⑥表发期三第刊本在将章文篇这
作动示表①：生，产，生发 ⑦息消送
体客为 是行进的 ءونىم بەرۋ 发生效力②动助作：词
嫁……给 قاتىن الىپ بەرۋ 娶……
/去下说 ايتا بەرۋ 续延的作动示表 ② 妇媳
生发断不的作动示表③去下跟 كورە بەرۋ 生发：
/去下看续继 بەرۋ 前进 مۇنداي وقيعا تۇڭلا بەرە مە؟
许准，许允示表 ④ ？吗生发常经件事种这
的直正为成愿 بەرۋ 愿为成 ادالىنان بەرۋ 拿便随▲
▲ 的净洁为成愿 ايان بەرۋ 托梦 ▲ انت بەرۋ
，愿请 ① ارىز بەرۋ 诺许▲；誓发，誓起，誓宣
给 ① اس بەرۋ 告控，诉申出提②请申出提
因） ② اسۋ بەرمەۋ (者死为)年周过▲ 吃饭

冲"喊呼 ① اتوي بەرۋ ▲过通能不(要险势地
بەرۋ ▲攻进，击攻起发，锋冲 ② "锋
بەرۋ ▲助协，助帮 اۋىزدىعا ءسوز، ياقتىعا جول
بەرمەۋ ▲害厉很，横蛮，道霸 اقىل بەرۋ 出
正为成愿 اعمىنان بەرۋ ▲计献，策划谋出，意
باسىمەن بەرۋ ▲告报作 بايانداما بەرۋ ▲ 的直
价定，价评 ① باتا بەرۋ ▲福祝 باعا بەرۋ ▲给送
不，让退不 بوي بەرمەۋ ▲宁安使，静安使②
，令命 بۇيرىق بەرۋ ▲ 教管服不，制控受不，依
急，弯转急 بۇلت بەرۋ ▲ 令施号发，令命下
进寸得 بۇعا بەرسەڭ سۇعا بەرەدى ▲闪一，弯拐
断不；气喘让不，脚歇让不 داميل بەرمەۋ ▲尺
▲见意示表，决表 داۋىس بەرۋ ▲地停不，地
دەم بەرۋ ▲气打，动鼓；励勉，励鼓 دەس بەرمەۋ
▲告报作②报汇 ① دوكلات بەرۋ ▲步让不
责指，斥训 ②(去)来过扑 ① دۇرسە قويا بەرۋ
听，由自使 ەمتيحان بەرۋ ▲试考 ەركىن بەرۋ ▲
▲任责担承，责负 ەسەپ بەرۋ ▲便自其
ەسىركەپ بەرۋ ▲赐赏，赐恩 جازا بەرۋ 惩，分处
，彩光添增③跃活使②去死① جان بەرۋ ▲罚
捐，命生出献 جانىن بەرۋ ▲誓发，咒赌④化美
责担承，责负②答回，复答 ① جاۋاپ بەرۋ ▲躯
为) جەل بەرۋ ▲动鼓，气打 جەتىسىن بەرۋ ▲任
办节礼照① جول بەرۋ ▲(日祭)天七过(者死
▲ 助补 جىلۋ بەرۋ ▲许允，许准，步让②事
جىلىن بەرۋ ▲年周过(者死为) زەكەت بەرۋ
▲ 实结，穿耐 كيىس بەرۋ ▲ 税纳〔宗〕
بەرمەۋ (كورسەتپەۋ) ▲ 待虐，负欺 كۇش بەرمەۋ
▲励鼓，劲鼓 كۇش بەرۋ ▲ 依不，听不
，上而拥一 لاپ بەرۋ ▲彩光添增，化美
▲宁安让不，乱扰 مازا بەرمەۋ ▲……上拥
可有……使，会机有，件条有 مۇمكىندىك بەرۋ
报 مادەت بەرۋ ▲励勉，持支 مالمەمە بەرۋ ▲能
(ءنازىر-شىراق) ءنازىر ▲报情供提，报汇，告
بەرۋ ▲ 赂贿 پارا بەرۋ ▲ 祀祭做 ءپىتىر بەرۋ
准 رۇحسات بەرۋ ▲ 税头人交 (时月斋)〔宗〕
▲课授，课讲 سابىق بەرۋ ▲许允，许准，假
保 سەرت بەرۋ ▲拾收，击打，罚惩 سازايىن بەرۋ
▲奖发，励奖 سىيلىق بەرۋ ▲诺许，誓发，证
▲验测 سىناۋ بەرۋ ▲击痛，击打 سوققى بەرۋ

سرت بەرۋ 疏远，回避 ▲ سۇراۋ بەرۋ 提问 ▲ سوگىس بەرۋ 责指，评批 ▲ سوز بەرۋ 讲许准 ▲ سوزگە قوناق بەرمەۋ 打断别人的话 ▲ سالەم بەرۋ 致意，候问 ▲ تاپ بەرۋ 扑，向扑 ▲ تويتارىس بەرۋ 驳反，斥驳；击反，击还 ▲ تىنىشتىق بەرۋ 宁安使，静安使 ▲ تىزگىن بەرۋ 赔赔 ▲ تۇسىنىك بەرۋ 释解 ▲ تولەۋ بەرۋ 便自使 ▲ ۋادە بەرۋ 偿抓下一 ▲ شاپ بەرۋ 应答，诺许 ▲ حابار بەرۋ 状告，告控 ▲ شاعىم بەرۋ 住通 ▲ قاسام بەرۋ 呼招打，息消通，知誓起，誓宣 ▲ قالىك بەرۋ 礼彩给 ▲ قول بەرۋ 让谦 ▲ قالىك بەرۋ 礼彩给 ▲ قول بەرۋ ① 握手 ② 友示表 ③ 击掌为定 ▲ قول ۇشىن بەرۋ 助协，助帮助 ▲ قىلاڭ بەرۋ 为（死）（日祭）天十四过（者 ▲ الارمانعا التاۋ از، بەرەمەنگە بەسەۋ كوپ. 【谚】要东西的六个 — اياقتا تىنىشتىق بەرمەس. 【谚】蠢人终日忙碌 ▲ اقماق باس。多嫌个五的西东给，少嫌为作所无

بەرال〈名〉石宝绿〔矿〕。

بەرگەك〈名〉饰头女妇[旧]。

بەرگى〈形〉①的面这，的边这 وزەننىك بەرگى 的远不，的近 ② 边这的河在جاعندا：بەرگى كەز 近期 ▲ بەرگى اتا 先祖，宗祖。

بەرگىز- 态动使的 بەر-。

بەرگىزدىر- 态动使的 بەرگىز-。

بەرگىسىز〈形〉质高；的换能不，的手出能不 ▲ التىنعا بەرگىسىز 的钱值；的质优，的量金换不。

بەرگىش〈形〉的慨慷，的方大。

بەرگىشتە-〈动〉〈频频，次多〉让，发，送，给。

بەرگىشتەۋ 式定不的 بەرگىشتە-。

بەرگىشتىك 词名象抽的 بەرگىش。

بەردەڭكە〈名〉枪步发单 ▲ بەردەڭكە مىلتىق 枪步发单。

بەرەگەن〈形〉的慨慷，的方大：بەرەگەن كىسى 与必之取欲 ▲ الاعان قولىم بەرەگەن 人的方大之。

بەرەگەندىك 词名象抽的 بەرەگەن。

بەرەگەنسۋ 式定不的 بەرەگەنسى-。

بەرەگەنسى-〈动〉得显，慨慷装伪，方大装假。

بەرەزەنت〔口〕〈名〉布帆。

بەرەكە〈名〉①处益，处好 ② 恩开主真愿 قۇداي بەرەكە：惠恩，典恩 ④ 富，裕 足富：استىقفا بەرەكە بەرسىن! 祝五谷丰登 ⑤ 和睦，爱友，结团（شايۇ، قاشىرۋ، كەتىرۋ）害损结团 ▲ بەرەكەسىن بۇزۋ 破坏团结 ▲ بەرەكەسى جوق ①不结团的省节不俭勒，俭节，约节，省节。

بەرەكەلە-〈动〉：用使约节 بەرەكەلەپ ىستەتۋ。

بەرەكەلەن-① بەرەكەلە- 的动被变得富 ② 态互交的 بەرەكەلەس-① بەرەكەلە- 相互团结，爱友互相，结处相睦和。

بەرەكەلەستىر- 态动使的 بەرەكەلەس-。

بەرەكەلەسۋ 式定不的 بەرەكەلەس-。

بەرەكەلەۋ 式定不的 بەرەكەلە-。

بەرەكەلى〈形〉勤；的约节，的俭节，的省节①（的省节）的子日过会 قولى بەرەكەلى：的俭有 تاماق بەرەكەلى：补滋，的分养，的养营有②相亲相，的睦和结团，的结团 ③ 食饭的养营庭家的睦和结团 ءۇي بەرەكەلى：的爱。

بەرەكەلىلىك 词名象抽的 بەرەكەلى。

بەرەكەسىز〈形〉不，的济经不，的俭节不①无，的益无③的美肥不；的养营乏缺②的省节情事的益无 ءىس بەرەكەسىز：的劳徒，的果效闹 ادام بەرەكەسىز：的睦和不，的结团不闹④人的结团不闹 ② 费浪，省节不。

بەرەكەسىزدەن-〈动〉裂五分四，结团不动使的 بەرەكەسىزدەندىر- 态。

بەرەكەسىزدەنۋ 式定不的 بەرەكەسىزدەن-。

بەرەكەسىزدىك 词名象抽的 بەرەكەسىز。

بەرەكەت〈名〉[阿]惠恩，洪恩；气福，分福。

بەرەكەتتەن- 见 بەرەكەلەن-。

بەرەكەتتەنۋ 式定不的 بەرەكەتتەن-。

بەرەن I〈名〉缎锦[波]。

بەرەن II〈名〉①剑利：بالداعى التىن اق بەرەن

顽〔转〕③ 甲铠，甲盔 ② 剑利的环金有上柄
。人的强坚 بەرەن مۇشە ▲的强坚，的强
بەرەنگى 甲铠，甲盔〈名〉。
بەرەرمەن Ⅰ 欠，人务债，者债欠；者付支〈名〉
户，贷方 ▲الارمانعا التاۋ از ، بەرەرمەنگە بەسەۋ
五的西东给，少嫌个六的西东要【谚】كوپ.
多嫌个 。
بەرەرمەن Ⅱ 见 بەرەگەن.
بەرەسى 债，务债，债负，务债〈名〉：بەرەسىسى جوق
不欠债 / بەرەسى بەرۋ 务债还偿 ▲التـــى
系关无毫【谚】الاسىسى، بەس بەرەسىسى جوق.
（往来不互；欠不该不，葛瓜无毫）
بەرەسىلى 的务债有，的债欠，的债负〈形〉。
بەرەت 帽便轻形圆〈名〉。
بـەرەشـەك 务债，债欠，债〈名〉：ٴبىـــر قـوي
还 بەرەشەگى بار 欠羊只一/ بەرەشەكتەن قۇتىلۇ
务债清 。
بەرەشەكسىز 有没，的债负不，的债欠不〈形〉
的务债 。
بەرەشەكتى 。的务债有，的债负，的债欠〈形〉
بەرجا 上街），场市〔旧〕②所易交①[俄]〈名〉
所留停（的等车马雇等 。
بەرجاباي （的人拉货运等车马用）〔旧〕〈名〉
夫车 。
بەريلل 石柱缘[矿]〈名〉。
بەريللا 苏紫〔植〕〈名〉。
بەركەلي 锗〔化〕〈名〉。
بەرليانت 石钢金，石钻〈名〉。
بەرمەن 往〈副〉：بەرمەن كەل 这边往，边这朝，边这
来边这 。
بەرمەنىرەك ：边这朝微稍，边这往微稍〈副〉
بەرمەنىرەك تۇر 站边这靠微稍 。
بەرنە 见 پەرنە.
بەرتىن ：前以久不，近最；后以，来后①〈副〉
بەرتىن كەلە 后来/ بەرتىندە بولعان اڭكىمە 最
近发事的生发②见 بەرمەن.
بەرتىنىرەك 见 بەرتىن.
بەرۋ 式定不的 。بەر-
بەرشىمەك 。结硬，块硬（的下皮）[土]〈名〉
بەرى ：从自，来以……从①〈副〉62-جىلدان
/来以时那从 بەرى سودان /来以年62从 بەرى
，边这向，里这朝②放解从自 ازاتتىقتان بەرى
这到里：بەرى تۇر /站边这往 بەرى كەل 这到
▲岸是头回 بەرى قاراعانىنىڭ بەتى جارىق /来里
ارى ايتۇ، بەرى ايتۇ ▲说右说左，说竖说横 ارى
بولسا…بەرى بولسا 多则……少则……▲ بەرى
بولعاندا ▲码起，也……低最，少至 بەرى كەلە
往他让你，人的意大心粗【谚】جىعسلادى.
西往他东 。

了/ بەرىرەكتە كەلدى 来前以久不 。

بەرىس Ⅰ 见 السىن-بەرىس.

بەرىس Ⅱ〈名〉近靠,处之……近靠〈动〉……位的 置: تاۋدىڭ اسا بەرىسىندە 靠近的顶山/方地的 ەسكىتىڭ كىرە (شعا) بەرىسى 口门 。

بەرىس - Ⅲ بەر- 态互交的 。

بەرىش 〈名〉结硬,块硬(的下皮) 。

بەرىشتەن-〈动〉结硬,块硬现出(织组下皮) 。

بەرىشتەندىر- بەرىشتەن-态动使的 。

بەرىشتەنۋ بەرىشتەن-式定不的 。

بەس 〈数〉五: بەس جەردە بەس جيىرما بەس 五十二五/ ساعات بەستە 钟点五在 ▲بەس اسپاپ 手面多,的通精样样,的能全 ▲بەس انتام جەر 离距短 ▲بەس بارماق 的族克萨哈---的 بەس باتپان 肉抓手(食饭种 ▲的 بەس باتتام 的垢污,的脏肮 ▲的 بەس بيەنىڭ ساباسسنداي ①(人女指)的大头块,的胖肥 ②〔数〕五 بەس بۇرىش ▲的阔开胸心,的朗开胸心 بەس كۇندىك ▲形边五,形角五 短,的间时短 بەس قانات كيىز ۋي 五 ▲的时暂,的暂 بەس قارۋ 武种五 ▲房毡的 بەس ساۋساعىنداي ۇبىلۋ ▲(弓,矛,棒头 指如了 بەس ساۋساقتى اۋنزعا ۇبىر-اق سالۋ ▲掌 胡毛眉 بەس تيىنعا تۇرماۋ 一 ▲抓把一子 分,值不钱 بەس تۇلىك مال 五 ▲值不文 بەس قامداۋ 五 ▲(称总的驼骆,马,牛 بەس ۇاجىپ〔宗〕五常 ▲ەر قارۋى بەس قارۋ 英 手双是器武的雄 。

بەساقا 〈名〉叉齿五,子叉 。

بەساقان 〈名〉叉齿五[方] 。

بەس-التاۋ 〈数〉六五 。

بەس التى 〈数〉六五约,六五 。

بەساپپازى 〈名〉桶木〔方〕 。

بەساتار 〈名〉五响:枪响 بەساتار مىلتىق 五响 枪 。

بەساۋات 见 بەيساۋات.

بەسارماق 〈名〉面肉抓手,肉抓手 。

بەس-بەستەن〈副〉五个五个五地:بەس-بەستەن ۇبولۋ 五 分地个五个五 。

بەسەنە〈名〉:子样,形外,貌外,貌相,相长 بەسەنەسىنە قاراعاندا 相长看 ▲بەسەنەدەن بەلگىلى 。的楚清常非,的见易而显,的显明

بەسەۋ 〈数〉五(词数合集的"五")个 。

بەسەۋەت 见 بەيساۋات.

بەسەۋلە- 〈动〉一人五起 。

بەسەۋلەۋ بەسەۋلە- 式定不的 。

بەسموين 〈名〉大〔旧〕棒头 。

بەستەمشە 〈形〉五分,的股五成织编,的股五 。

بەستى〈形〉五岁的(畜牲指):بەستى ات 五岁 马/ بەستى وگىز 五 ▲牛犍的岁五 بەستى قىمىز 。酒奶马陈

بەستىك 〈形〉①五的位五,的五 。

بەسىك〈名〉①篮摇:بەسىك جىرى 摇篮 ②曲篮摇 ▲团星巢峰,团星宿鬼〔天〕 بەسىك باۋ 上篮摇 ▲子带的 بەسىك كەرتتى قۇدا 亲娃娃,亲篮摇 ▲式仪篮摇裹 بەسىك سالار ▲ بەسىك تابى بەلىنەن كەتپەگەن 乳 ▲干未臭 بەسكتەن بەلى شقپاعان 年成未,的小纪年 ▲的 ۇز ەلىڭ - 。篮摇的色金是乡故【谚】 التىن بەسىك

بەسكتاس〈名〉石墓 。

بەسكتەي 〈形〉的样一篮摇象 ▲ بالتىرى بەسكتەي 的粗子肚腿 。

بەسىن〈名〉[波]①午正,午中,午响:بەسىن كەزى 作 بەسىن وقۇ 礼响〔宗〕②候时的午响 ▲午过 (ەڭكەيۋ) بەسىن ناماز 礼响 بەسىن اۋۋ ▲ كىشى بەسىن 后 响半 ▲ ۇلى (ۇلكەن) بەسىن 正午 。

بەسىندىك 〈名〉时午,午正 。

بەسىنشى 〈数〉五第:بەسىنشى كۇنى 第五天 。

بەسىنشىلىك〈名〉名五第:بەسىنشىلىكتى الۋ 。名五第得获

بەت〈名〉①脸,面:بەتىنەن ۇسۇيۋ 亲(吻)脸 ②面情顾不 بەتكە قاراماۋ 心良;面脸,面情 表③面地在 بەتىندە 层表,面:سۋ بەتى 水面/ جەر بەتىندە 河在 وزەننىڭ قارسى بەتىندە 边,旁:侧④上 ,面⑤面一那的山 تاۋدىڭ ارعى بەتى 岸对的/ ۇبىر بەتتەن وقۇ 一 页 一 页 读地 ▲ 页:الگەبرالمق بەت 面数代〔数〕 ▲الما بەت 蛋脸红 ▲العاشقى بەت 消瘦的 ▲اشاڭ بەت 初当,初起 ▲孔面的悴憔,容面 便随,的意随 بەت الدى

▲ 的标目有没 ，的目无漫；的欲所心随，的
بەت السى 朝 ▲标目，向趋，向去，向方 بەت اۋۋ
歌纱面揭 ① بەت اشار ▲ …… 向转，…… 向
▲幕序 ，曲序，言序，白场开；端开， 头开②
بەت اشۇ 变① ▲面世见②纱面揭① بەت اشلۇ
承不拒 ▲面脸顾不②方大得 بەت باقتىرماۋ
▲哀于动无，话听不 بەت باعۇ ▲认否口矢，认
بەت بۇرۇ 脸要不 بەت جوق ▲悟悔；向转，头回
▲的 بەتكە باسۇ 短揭 ▲بەتكە سالىق بولۇ，脸丢
▲ 脸丢，丑丢，面体失丧 بەتكە تاڭبا ▲人丢
用顶，的用管 بەتكە ۇستاۋ ▲骂唾 بەتكە تۈكىرۇ
，子幌 …… 着打；的手出得拿，的值价有，的
自地无 بەت مونشاعى ئۆسۇ ▲ 号旗……着打
（的颊两饰头女妇 ） بەت مونشاق ▲愧羞，容
面，纱面 بەت ورامال 手 ▲绢 بەت پەردە
▲骨颊面〔理生〕 بەت سۇيەك ▲耻廉，耻羞；罩
▲ 险危离脱，转好 （ 情病 ） بەتى بەرى قاراۋ
衷于动无，臊害不，耻羞知不 بەتى بۇلۇك ەتپەۋ
▲ بەتمەن جەر باسۇ 自地无 ▲容 بەتىمەن
▲ 欲所其随，…… 其任，流自任放 جىبەرۇ
بەتمەن كەتۇ ▲为欲所为，欲所心随 بەتىن الا
方的 …… 转扭 بەتىن اۋدارۇ ▲的面……近靠
臊害，羞害②脸着捂① بەتىن باسۇ ▲回赶，向
▲ بەتىن ئبىلۇ 向去听打 ▲بەتىنەن ئمورى
羞 （نۇرى） تامۇ 丽美，亮漂 بەتىنەن وتى شعۇ
，爱宠 بەتىنەن قاقپاۋ ▲愧惭分十，容自地无得
▲惯娇 بەتىنە شىركەۋ بولۇ ▲脸丢，人丢
جىرتۇ ① 心伤②皮脸破撕 ▲ بەتىن تەرسكە
سالۇ ▲远疏 بەتىن قايىرۇ ▲撞顶，顶
شىمىرىكپەۋ 不 ▲耻无颜厚，上羞知 بەتى قايتۇ
▲臊害，红脸 بەتى قىزارۇ ▲粪门闭吃，子钉碰
بەتىڭنەن جارىلقاسىن 祝 ▲明光途前你 بەت
قاراتپاۋ ▲常异（度程之寒严，风暴指） بەت
قويۇ 朝……去走 ▲ بىرجىق بەت ①面 ②孪痉部
▲脸的胖圆 بۇيرەك ▲脸的纹皱满布
دوڭگەلەك بەت 圆 ▲脸 جالپاق بەت 宽 ▲脸 كوك
بەت 死 ▲脸赖皮 نە بەتىن ايتۇ ▲说脸么什拿
ساز بەت 的厚皮脸，脸皮赖 ▲ سەكپىل بەت
雀 بەت 子瓜 ▲脸 سوپاق 子麻 ▲脸 تارعاق
脸厚 ▲脸 شۇبار 子麻 بەت ▲脸 قالىڭ 斑 ▲脸

قيعاش ▲皮 قارا بەت 的脸赖皮死，的脸要不
بەت （山）〈的斜，面斜 ▲坡 قۇشىق بەت ▲脸瘪
▲的欲所心随，的张主作自，自擅 ئوزبەتىمەن
长【谚】 بەتىڭ قيسىق بولسا، ايناعا وكپەلەمە. ▲ ئوز بەتىن ايناماعان
己自顾不【谚】 كىسىنىڭ بەتىن شيەدەي قىلادى. 。子镜怪要不丑得
。面情的人别顾尝何人的子面
面，目面，庞面，貌面，容面 ① 〈名〉 بەت-اجار
。情表，色脸②孔
بەت-اۋىز〈名〉脸嘴，脸满，脸： بەت-اۋزى ساڭ-
چاق-ساتپاق 满，脸嘴，脸 〈名〉 بەت-اۋىز
▲的面垢头蓬，的垢污脸 بەت
▲乎在不毫，耻羞知不 بەتپەۋ ەبولمىك اۋزى
面，地相带不，情表带不 بەت-اۋزى قيسايماستان
。地经正本一得装，地色更不
بەتاشار〈名〉歌纱面揭。
بەت-الپەت〈名〉貌相，庞面，容面，貌面。
بەت-ئالپى 见 بەت - الپەت.
بەتباق 见 بەتپاق.
بەت-بەدەل〈名〉信威；面体，面脸，子面：
جۇرت الدىندا بەت-بەدەلى جوق 在 没前面众群
。信威有
بەت-بەينە〈名〉貌相，容面，貌面，目面：
ساياسي بەت-بەينەسى 治政 /بەت-بەينەسى 目面
جامان ەمەس 相 。错不得长貌
بەت-بەتىمەن〈副〉地序秩无；自擅，自各：
بەت-بەتىمەن بستەۋ 各 。是其行
بەت-بەتىنە 见 بەت-بەتىمەن.
بەتەگە〈名〉草油酥，茅羊，茅狐〔植〕 ▲ بەتەگە
اۋرۇى 病虫绦 ▲ بەتەگە كەتەر، بەت قالار.【谚】
。脸翻闹事小为莫
بەتەگەلى〈形〉茂油酥，的多茅羊，的盛茂茅狐
。的密
بەتەگەلىلەۋ〈形〉得长茅羊，的盛茂较比茅狐
。的多较
。的少稀茅羊，的茅狐长不〈形〉 بەتەگەسىز
بەتەر〈形〉〈格从求要〉①比，……还……比 …
：为远，为更，…… 加更 … بۇرىنعىدان بەتەر
坏更它比 جامان بەتەر ونان /多还前以比 كوپ
。如不更，劲差更，劣恶更，坏更，甚更②
。品礼，礼面见〈名〉 بەتجۇزدىك

بەتتەسۇ بەتتەس- 式定不的。
بەتتەت- بەتتە- 态动使的。
بەتتەۇ بەتتە- 式定不的。
بەتى-قول〈名〉脸手：بەتى-قولىن جۇۋ 洗手洗脸。
بەۋ〈叹〉〈叹〉(意之等悔后和叹赞讶惊示表)，啊，哟哎，哎。
بەۋ-بەۋلە-〈动〉低出发；哼哼，吟呻(痛疼因)。音声的沉。
بەشمەت〈名〉衣上单，子褂，衣外〔口〕。
بەشپەنت〈名〉衣上单，子褂，衣外。
بەشپەنتسىز〈形〉子褂连，的装上单穿有没。
بەشپەنتتى〈形〉的衣上单穿。
بەشپەنتتىك〈形〉褂做，的子褂，的装上单。
بەشپەنتتىك بۇل 做料布的子褂：的子。
بەشپەت见 بەشپەنت.
بەشپەتشە〈名〉子褂小。
بيبليوگراف〈名〉家专录目书图；家学书图。
بيبليوگرافيا〈名〉图，编汇录目书图，学书图。介评报书，引索书。
بيىل〈副〉今年：بيىل تابانى كۆرەكتەي ون جىل بولدى. 了年十整整年今。/ بيىلدان باستاپ 从今年开始。
بيىلعى〈形〉的年今：بيىلعى ءونىم 产的年今 بيىلعى كۆزدە 季秋年今。/ 量
ءبي I〈名〉▲音读的"ب"母字的拉阿ءالىپ ءبي 表母字。
ءبي II〈名〉①〔旧〕官判审，(名官)毕②辩雄：ءبي ايەل 有的力权有，的权有的位地有：③家辩善，家توبەءبي 有主的权有妇▲ 官判审大〔旧〕。
ءبي III〈名〉舞，舞蹈：ءبي بيلەۋ 舞跳。
ءبي IV〈名〉王，帅，将(的中类棋)▲ءكى الىپ بيگە شىعۇ 雕双箭一，得两举一。
ءبياز 见 ءپياز.
ءبيازى〈形〉貌礼有，的静娴，的静文，的雅文，的致雅②人的雅文：ءبيازى كىسى 的恭谦，的致精：ءبيازى بۇيىم 的美优，的美精，的致精指只)的质优，的软细，的细纤，的细③品物的羊毛细：ءبيازى ءجۇندى قوي 毛羊。

بەتكەي〈名〉坡，山坡：بەتكەيدەن ءتۇسۇ 下山坡/ بەتكەيگە شىعۇ 上山坡▲ ءكى بەتكەي 派面两▲ قۇرلىق بەتكەيى〔地〕大陆坡。
بەتكەيلە-〈动〉坡山着沿，坡山着顺：بەتكەيلەپ كەلۋ 来走坡山着沿。
بەتكەيلەس- بەتكەيلە- 态互交的。
بەتكەيلەت- بەتكەيلە- 态动使的。
بەتكەيلەۋ بەتكەيلە- 式定不的。
بەتكەيلىك 见 بەتكەي ▲ءكى بەتكەيلىك 派面两为行。
بەتون〈名〉土凝混。
بەتوندا-〈动〉土凝混灌浇，土凝混灌。
بەتونداۋ بەتوندا- 式定不的。
بەتپاق I〈形〉的怜可，的幸不[波]。
بەتپاق II〈形〉脸要不，的耻羞知不，的耻无①▲ 徒之上无，蛋坏② 的卑鄙，的贱下，的بەتپاق دالا 戈壁滩，荒漠。
بەتپاقتان-〈动〉放，耻无得变，脸要不得变，羁不荡。
بەتپاقتانۋ بەتپاقتان- 式定不的。
بەتپاقتىق بەتپاق II 词名象抽的。
بەتپە-بەت〈副〉面当，地面对面：بەتپە-بەت سويلەسۋ 当面谈/ بەتپە-بەت كەلۋ 来而面迎。
بەتسىز〈形〉的鄙卑，的耻羞知不，的脸要不。
بەتسىزدەن-〈动〉变，耻无得变，脸要不得变，鄙卑得。
بەتسىزدەنۋ بەتسىزدەن- 式定不的。
بەتسىزدىك بەتسىز 词名象抽的。
بەتتە-〈动〉①面，向朝，(来)去而……着朝 ① 向：شىعىسقا قاراي بەتتەدى 去走东朝/ بەرى بەتتەپ كەلەدى 对面敢，于敢②来走边这朝：ول ساعان بەتتەي المايدى. 样么怎敢不你对他。
بەتتەن-：كوك بەتتەنۋ ▲脸赖皮死得变 كون بەتتەنۋ ▲皮脸着厚 ساز بەتتەنۋ 要赖皮▲ قارا بەتتەنۋ 耻羞顾不，脸要不得变。
بەتتەس-① بەتتە- 的 态互交② 证对，质对：在粘，贴相(等板，纸)③质对敢不：بەتتەسە الماۋ 一起一在合，起一起：كىتاپتىڭ بەتتەرى بەتتەسىپ قالىپتى. 了起一在粘都页书。
بەتتەستىر- بەتتەس- 态动使的。

ئبيازىلىق ئبيازى 的抽象名词。

ئبيالا 〈名〉玻璃[口]。

ئبيالاي 〈名〉鹰架人猎(制皮的戴时手袖长)套手,套手。

ئبيالايشى 〈名〉做鹰架长袖手套的人。

ئبيباتيما 〈名〉圣母[宗]。

ئبيبى 〈名〉人妇,人夫(的人大教宗)[旧]。

ئبيدا 见 بۇيدا.

ئبيداي I 〈名〉麦:小麦,子麦:ئبيداي ماساعى 麦穗/ ئبيداي اتىزى 麦田/ ئبيداي اڭىزى 麦茬地/ ئبيداي ورۋ 割麦子▲ ئاق ئبيداي 小麦▲ ئبيداي كوبەلەك 〔动〕麦蛾▲ ئبيداي شىركەي 〔动〕麦蚜▲ ئبيداي ورمەكشىسى 〔动〕麦蜘蛛▲ دۇمبە ئبيداي 冬小麦▲ قارا ئبيداي 黑麦▲ ئبيدايدىڭ بارار جەرى-تىيرمەن.【谚】磨是宿归的子麦。房

ئبيداي II 〈名〉里衬,布衬▲ ئبيداي شۇپە-رەك 里衬,布衬。

ئبيدايلا- 〈动〉里衬上,布衬上。

ئبيدايلان- ئبيدايلا- 的态动被。

ئبيدايلات- ئبيدايلا- 的态动使。

ئبيدايلاۋ ئبيدايلا- 的式定不。

ئبيدايىق I 〈名〉草冰垂下,草冰〔植〕。

ئبيدايىق II 〈名〉鹰鹞〔动〕。

بيە 〈名〉马母产经,马骒,马母(的上以岁三)▲ بەس بيەنىڭ ساباسىنداي 的胖肥(人妇指)▲ بيە ئەتتۇ 停季秋②驹马开放①止▲ بيە ايلار 的梧魁,的时驹马绑而奶马挤为式▲ بيە ايلاۋ 奶马挤拴▲ بيە ايلاۋ 为驹马绑而奶马挤▲ بيە قورمەگەن ايعىر 仪没▲ بيە ساۋىم 方地或绳粗的驹马挤次两▲ بيە ساۋىم 马种的过配交马母和有老▲ جۇان بيە (时小一有约)间时隔间的奶马。马母老的多奶产▲ ماما بيە 马母。

ئبيجاي: ئبيجاي بولۋ 见 بەيجاي بولۋ.

بيزون 〈名〉牛野美北〔动〕。

بيكە 〈名〉娘姑,女少②称昵的娘姑对①▲ قايىن بيكە 姑大,姐大子姨。

بيكەش 〈名〉姐小;娘姑,女少▲ بيكەش شوق جۇلدىز[天]座女仙。

بيكۇنا 〈形〉〔波〕的罪无,的白清,的辜无。

ئبيقام 见 بەيقام.

ئبيقامدىق ئبيقام 的抽象名词。

ئبيقاساپ 〈名〉纱混棉丝)绸甫赛克伯(纹条的纺(料绸)。

ئبيلاج 〈副〉〔阿,波〕的迫被,的迫不,的己得不迫。的由自。

بيلە- I 〈动〉①控制,纵操;握掌;配支:ئوز تاعدىرىن ئوزى بيلەۋ 自己的运命/自己配支的自掌,理管,治统 ②然自大制控 تابيعاتتى بيلەۋ 的民人治统/ بۇل ئۇيدى ەلدى بيلەۋ 的主作,管:سەن بيلەي المايسىڭ.▲ 这个你家不作主了。جامان ئۇيدى قوناعى بيلەيدى.【谚】无能的人主人的。配支的人客受。

بيلە- II 〈动〉蹈舞,舞跳:ئي بيلەۋ 舞跳。

بيلەگەنسۋ بيلەگەنسى- I、II 的式定不。

بيلەگەنسى- I 〈动〉①的子样一作付。

بيلەگەنسى- II 〈动〉装作的子样舞跳。

بيلەن- بيلە- I、II 的态动被。

بيلەپ-توستە- 〈动〉治统,治,纵操,管掌,制管:ئۇتىن دۇنيەنى بيلەپ-توستەمەكشى بولۋ 主宰世界的全治统图妄。

بيلەپ-توستەس- بيلەپ-توستە- 的态互交。

بيلەپ-توستەت- بيلەپ-توستە- 的态动使。

بيلەپ-توستەۋ بيلەپ-توستە- 的式定不。

بيلەپ-توستەۋشى 〈名〉操;者宰主,者治统,者纵。

بيلەپ-توستەۋشىلىك 〈名〉纵操,治统。

بيلەس- I بيلە- II 的态互交。

بيلەت I 〈名〉票:券,票影电。

بيلەت- II بيلە- I、II 的态动使。

بيلەۋ بيلە- I、II 的式定不。

بيلەۋشى I 〈名〉者纵操,者治统:بيلەۋشى ەل 国主宗。

بيلەۋشى II 〈名〉人的舞跳,员演蹈舞。

بيلەۋشىلىك 〈名〉理管,配支,纵操,治统。

بيلىك 〈名〉①权政;势权,力权,权:بيلىك بەرۋ 授权/ بيلىكتى وتكىزۋ 交权/ بارلىق بيلىك 有权力/ بيلىك قولىندا ئەلدىڭ 民人在力权切一/ بيلىك جۇرگىزۋ 行使力权/ مەملەكەت بيلىگى 国家权力/ بيلىك باسىندا پارتيا 执政权②党政执判,决裁

ئەيسىندىرىش ئەيسىن- 的使动态。
ئەيسىنۇش ئەيسىن- 的式定不。
ئەيسىنىش ئەيسىن- 的交互态。
ئەيت〈名〉子虱▲牛用鸡杀 بيتكه پىشاق سۇرۇ
刀▲ ئەيت كارىقىز 虱鹤▲ ئەيت تەرىسىنەن
ئەيالاي جاساۇ 手,巧手 ▲高艺 ئەيت تەرىسىنەن
شەل سىدىرۇ 鸡公铁▲ ئەيتىن سالۇ 死脸赖皮,
脸皮着厚▲ ئەيتىن سىعىپ، قانىن جالاۇ 吝啬,
看,见不看装▲ كوزىنە ئەيت ئتۇسۇ 拔不毛一
▲干肯奋勤,干能 بار تالاعىنىڭ ئەيتى 起不
肥;的钱有,的有富 ۇستىنەن ئەيت دومالاعان
。的胖
ئەيت-بۇرگە 〈名〉虱,的蚤泛称。
ئەيتسىز〈形〉子虱生不,的子虱有没。
ئەيتانىس 见 بەيتانىس.
ئەيتاراپ 见 بەيتاراپ.
ئەيتون 〈名〉桶铁大,桶铁。
بيتتە-〈动〉子虱生,子虱长▲كوزى بيتتەۇ 憔
悴。
بيتتەي 小,的点点一,的小很,的小微〈形〉
。的微其乎微,的道足不微,的
بيتتەپ-قۇرتتا- 〈动〉子虱满长,子虱长。
بيتتەپ-قۇرتتاۇ بيتتەپ-قۇرتتا- 式定不的。
بيتتەس- بيتتە- 态互交的。
بيتتەت- بيتتە- 态动使的。
بيتتەۇ بيتتە- 式定不的。
ئەيتتى 〈形〉的子虱长,的子虱有▲ ئەيتتى
كوز 无 的麻萎神精,的采打精。
بيتمدەي 〈形〉的小很,的点丁一的小。
ئەيحابار 见 بەيحابار.
ئەيحابارلىق 见 بەيحابارلىق.
ئەيحيساپ 〔阿,波〕〈副〉数胜不数,的数无
。的
ئەيشارا见 بەيشارا.
ئەيشى 〈名〉舞跳于善②员演蹈舞,家蹈舞①
。的
بيشىگەش〈名〉(名官旧)〈名〉,吏官小,官小,毕小
小官判审。
بيشىك 〈名〉子鞭长(的用畜牲赶)。
ئەيشىل 〈形〉①爱 ②迷舞,的舞跳毕信迷

决▲ انالىق بيلىك 母权▲ بيلىك ايتۇ 裁,判裁
治统 قۇرۇ بيلىك ▲定判,决。
بيلىكسىز〈形〉① ② 的力权有没,的权无
مەنەن بيلىكسىز :的意同经不,的可许经不
الۇشى بولما. 不你意同我经不 拿能。
بيلىكسىزدىك بيلىكسىز ①词名象抽的。
بيلىكتى〈形〉子权有,的力权有,的权有。
ئەيماعلۇم〔阿、波〕〈形〉不,的详不,的楚清不
。的道知
ئەيمازا 见 مازاسىز.
ئەيمالىم 见 بەيمالىم.
ئەيمۇرالدىق〈形〉的德道合符不,的德道非。
بينا〈名〉房楼,楼。
بيوگرافيا〈名〉经的平生,平生;历履,记传
。历
بيولوگ〈名〉家学物生。
بيولوگيا〈名〉学物生。
بيولوگيالىق〈形〉的学物生。
بينوكىل〈名〉镜远望。
ئەيپاز〈形〉①手巧灵,的巧轻 ئەيپاز قول 的
温 ئەيپاز مىنەز 的柔温,的雅文,的貌礼有②
。格性的柔
ئەيپازدا〈动〉置布心精,饰装心精,洁整戴穿
好置布,好排安,齐整拾收, :ۇيدى ئەيپازداپ
好弄细仔 ② 齐齐整整得拾收子屋把 ۇستاۇ
/鞍马好备 ەرتتەدى ئەيپازداپ 精,治整心精: انتى
ئەيپازداپ باعۇ 精 养饲心精。
ئەيپازدان- ① ئەيپازدا- 的修好②态身反
洁整究讲,着穿究讲,饰 :ول كەزىندە ئەيپازدا-
نىپ جۇرەتتن كىسى ەدى. 他 穿究讲个是经曾
。人的着
ئەيپازدانۇ ئەيپازدان- 。式定不的
ئەيپازداۇ ئەيپازدا- 。式定不的
ئەيپازدىق ئەيپاز 。词名象抽的
ئەيپاراسات〔阿、波〕〈形〉华才无,的智才无
。的谋智无,的
ئەيپاياسات 见 بەيپاياسات.
ئەيپاۇات 见 بەيپاۇات.
ئەيسىن-〈动〉自,子架官摆,相官付一出装
。足十气官得显,势有权有为认

。的官判审信迷，的

بيىگىرەك 。的高略，的高较〈形〉

بيىك 〈形〉高，的大高，的高：بيىك ۇيلەر 材身高/子房高 بيىك وكشه 高跟儿/ بويى بيىك 炉天冲 بيىك پەش 山的峻高/ بيىك تاۋ 大高/ ▲ بيىك بوگەت〔体〕高栏▲ بيىك بۇلت〔气〕高 。云

بيىك-الاسا 〈形〉的低有高有，的低低高高：بيىك-الاسا تاۋلار 岭山的低低高高 。

بيىكسىن- 〈动〉觉得高；高嫌：تاۋدى بيىكسىنمەپ شقپادى 去上有没高山嫌 。

بيىكسىنۇ بيىكسىن- 的不定式 。

بيىكتە- 〈动〉①高；高长；高变；高升：قۇس بىرتىندەپ بيىكتەپ ۇشتى. 了高越飞越鸟。/ كورەر كوزگە توبەشىك بيىكتەپ كەتكەن سەكىلدى. 起看 了高变象好丘山个这来 。

بيىكتەل- بيىكتە- 的被动态 。

بيىكتەن- بيىكتە- 的反身态 。

بيىكتەت- بيىكتە- 的使动态 。

بيىكتەتتىر- بيىكتەت- 的使动态 。

بيىكتەتىل- بيىكتەت- 的被动态 。

بيىكتەۋ Ⅰ بيىكتە- 的不定式 。

بيىكتەۋ Ⅱ 高微稍，的高微略，的高较比〈形〉的 。

بيىكتىك ① بيىك ；矮高，度高②词名象抽的：空高：تاۋدىڭ بيىكتىگى 度高的山/ قانشا مەتر؟ 处高，地高③米少多有矮高：بيىكتىكتى يەلەۋ 线垂顶〔数〕④地高制控：ۇشبۇرىشتىڭ بيىكتىگى 线垂顶的形角三▲ بيىكتىك اۆرۈ 病山高▲ بيىكتىك ولشەگىش 测高斜〔数〕▲仪度高，器高 。

بلوك Ⅰ 〈名〉炉辘；车滑，轮滑 。

بلوك Ⅱ 〈名〉团集，盟联：اسكەري بلوك 军事联盟/ ساياسي بلوك 团集治政 。

بوبىر 〈形〉乱蓬，的松蓬；的虚，的暄，的散松的：بوبىرتوپىراق 土的软松 。

بوبىرا- 〈动〉暄发，松蓬，乱蓬，乱散，散松：شاشىڭ بوبىراپ كەتىپتى عوي؟ 么怎发头的你 的蓬蓬乱样这 ？

بوبىراس- بوبىرا- 的互动态 。

بوبىرات- بوبىرا- 的使动态 。

بوبىراۋ بوبىرا- 的不定式 。

بوعاۋىز 〈形〉的四不三不说，的话脏说。

بوعاۋىزدىق بوعاۋىز 名象抽的词 。

بوعجاما 〈名〉袋，包(的制缝子毡或布用〔旧〕的 。子

بوعمالا 〈名〉病染传性慢(的畜牲) 。

بودا-بودا 〈形〉的蓬蓬乱，的乱散，的乱蓬 。

بودالان- 〈动〉杂散松，乱散得变，乱蓬得变 。乱

بودالانۋ بودالان- 的不定式 。

بودان: بودان بولۋ 庸附为成，役奴被 ▲ بودان قىلۋ 纵操；治统；役奴 。

بوداۋ 〈名〉①价代：بوداۋ بەرۋ 付出价代 抵②价代出：بوداۋىنا نە الدىڭ؟ 偿价代的马用你：اتىڭنىڭ بوداۋىنا 么什了取换 ？

بوداۋسىز 〈形〉的价代无，的偿抵无，的白白，的费免 。

بوج: بوج قارا 子胖大黑，个大黑 。

بوجبان: بوجبان قارا 子胖大黑，个大黑 。

بوجۋ بوجى- 的不定式 Ⅱ 。

بوجى Ⅱ 〈名〉绳缰(的上车马)：بوجى تاعۋ 套绳缰/ بوجىنى بوساتۋ 松放绳缰把 。

بوجى- Ⅱ 〈动〉①发酵发，得酵发，酸发，泡泛，沫泡冒：ايران بوجىپ كەتتى. 了火过得酵发奶酸。/ بوجىپ اشۋ 发酸，酵发，泡沫冒，自，夸自〔转〕②，沫泡冒，酸发，牛吹，擂自吹自 。

بوجىلا- 〈动〉①套缰绳②(的车马指)绳缰着牵：بوجىلاپ ايداۋ 绳缰着牵 。赶驱绳缰

بوجىلاس- بوجىلا- 的互动态 。

بوجىلات- بوجىلا- 的使动态 。

بوجىلاۋ بوجىلا- 的不定式 。

بوجىر- 〈动〉靡萎得变，采打精无；懒发，散懒：الدەن بوجىراسىڭ كەيىن قايتەسىڭ؟ 现你：振不 ？办么怎后往，膻肋样这就在

بوجىراس- بوجىرا- 的互动态 。

بوجىرات- بوجىرا- 的使动态 。

بوجىراۋ بوجىرا- 的不定式 。

بوجىت- بوجى- 的使动态 。

بوز Ⅰ 〈名〉茅白〔植〕。

بوز Ⅱ 〈形〉① 色灰瓦，的色灰淡，的色白灰 **بوز قويان** 兔灰 **بوزات** /马白灰 **بوز** 的色灰浅；的 **بوز جەر** /(地女处)地荒 的垦开未，的荒② **بوز دالا** 野荒 ▲年少③ **بوز** 色灰浅 ▲ **بوز** 晨清，明黎 ▲ **بوز الاتاق** 色白加色灰 ▲ **بوز** 柏侧〔植〕 ▲ **بوز بالىق** 鱼草〔动〕 ▲ **بوز** 蒿陈菌〔植〕 ▲ **بوز جۇسان** 蒿椒〔植〕 ▲ **بوز كوبەلەك** 藜果刺，蒿灰〔植〕 ▲ **بوز كىلەم** 属天景〔植〕 ▲ **بوز قاسقا** 蛾叶 ▲ **بوزقاسقا شالۋ** 马灰白 ▲ **بوز قىشى** 马灰白额杀宰 ▲ **بوز تال** 柳白〔植〕 ▲ **بوز تورعاي** 杨灰〔植〕 ▲ **بوز تۇلكى** 狐草〔动〕 ▲ **بوز تىرنا** 鸥灰〔动〕 ▲ **بوز شاعالا** 鸡灰〔动〕 ▲ **بوز شۇبار** 草芒须〔植〕 ▲ **بوز شالعىن** 的白斑加色灰 ▲ **بوز شىمشىق** 莺，雀灰〔动〕

بوزا 〈名〉〈形〉 博，酒米(料饮种一的成酿米小用) 酒杂：**بۇزا اشتۋ** 酒杂博酿 。

بوزامىق 〈形〉 的白灰，的色灰浅 **بوزامىق ٶڭدى** 得变，色灰发 ▲色灰浅 **بوزامىق تارتۋ** 色灰 。

بوزامسقتان- 〈动〉 色灰得变，色灰发：**تاڭنىڭ بوزامسقتانعان كەزى** 候时的亮蒙蒙天 。

بوزامسقتانۋ 式定不的 **بوزامسقتان-** 。

بوزامسقتاۋ 〈形〉 的白灰显略，的色灰呈略 。

بوزاڭ 〈形〉 灰淡，的色白灰，的色灰淡，的色： **بوزاڭ تارتۋ** 色白灰发 。

بوزاڭدان- 〈动〉 灰淡发，白苍变，色白灰成变 色 。

بوزاڭدانۋ 式定不的 **بوزاڭدان-** 。

بوزاڭىت- 〈动〉 暗昏得变，色灰发，灰发：**كۇن بوزاڭىتىپ كەلەدى** 了来起暗昏渐渐色天. 。

بوزاڭىتۋ 式定不的 **بوزاڭىت.** 。

بوزار- 〈动〉① 变，灰；白惨得变，白苍得变，灰发；青发：**ونىڭ ٶڭى بوزارىپ كەتىپتى** 他 的他 。/ **ەرىندەرى بوزارىپ بارادى** 白苍色脸 ，亮蒙蒙(天)，亮(天)② 。色血有没越来越唇 渐逐天 **تاڭ بوزارىپ كەلەدى** 色白肚鱼出现 。了亮 **كوزى بوزارۋ** 神无滞呆眼两

بوزارت- 态动使的 **بوزار-** 。

بوزارۋ 式定不的 **بوزار-** 。

بوزاربۇققى 〈名〉① 显略，的白苍呈略(色脸) ②的白惨 。的萎枯(物植)

بوزاربىس- 态互交的 **بوزار-** 。

بوزاحانا 坊作酒米，店酒米〈名〉 。

بوزاشى 〈名〉 人的酒杂博酿，人的酒米酿 。

بوزاشىلىق〈名〉 业酒米酿 。

بوزبالا 〈名〉 青，子男年青，子伙小(的婚未) 人年 。

بوزبالالىق 〈名〉 度风人年青，概气的子伙小 。

بوزبالاشىلىق 见 **بوزبالالىق.**

بوزباس 〈名〉〔土〕 未指) 子男年青，子伙小 (的婚) 。

بوزباستىق 〈名〉 志的人年青，概气的子伙小 (度风)气 。

بوزباشا 〈名〉 驼母女处 。

بوزعالداق 〈名〉〔植〕 兰罗紫 。

بوزعىل 〈形〉 色白灰，的色灰浅，的白灰微略 的： **بوزعىل ٶتۇتىن** 烟炊的白灰 **بوزعىل تۇمان** /雾的蒙蒙灰 **بوزعىل تارتقان بۇلىڭعىر اسپان** 空天的暗灰 。

بوزعىلدان- 〈动〉 出，亮蒙蒙(天)，亮微(天) 色白肚鱼出发，白肚鱼现：**تاڭ بوزعىلدانا بەرگەندە** 候时的亮蒙蒙天 。

بوزعىلدانۋ 式定不的 **بوزعىلدان-** 。

بوزعىلداۋ 见 **بوزعىل.**

بوزعىلت 见 **بوزعىل.**

بوزدا- 〈动〉① 叫(驼骆) ②叫哭，哭大啕号，哭大，哭痛〔转〕 驼骆 **بوزداۋ** 哭大啕号，涕流哭痛 。了哭地心伤再别 **جىلاي بەرمەشى** 。 **بوتاداي**

بوزداق Ⅰ 〈名〉 ，子伙小，子男年青，人年青 儿健 。

بوزداق Ⅱ 的后毛脱)，毛颊面的羔驼 。毛汗颊两的出长刚驼骆

بوزداق Ⅲ 〈名〉〔动〕 豹海 。

بوزداس- 态互交的 **بوزدا-** 。

بوزدات- 态动使的 **بوزدا-** 。

بوزداۋ 式定不的 **بوزدا-** 。

بوزداۋىق 〈形〉停不个叫，的叫停不(驼骆指)。

بوزقىراۋ 〈名〉霜，白霜：بوزقىراۋ ءتۇسۋ 降霜。

بوزوكپە 〈名〉包草，废襄窝，物废。

بوزسىماق 〈形〉色白灰，的色灰浅，的白灰略。

بوزتورعاي 〔动〕〈名〉灵百头凤，雀云▲ قوي ۇستىندە بوزتورعاي جۇمىرتقالاۋ 太平，间年平太平盛世。

بوزشا 见 بوزعىل.

بوزىم Ⅰ 〈形〉〔土〕的华年春青，的轻年。

بوزىم Ⅱ 〈名〉〔土〕驼峰双。

بوزىمىق 见 بوزامىق.

بوزىمقتان- 见 بوزامقتان-.

بوزىمقتانۋ بوزىمقتان- 的不定式。

بوي 〈名〉① 物动)；子个，长身，量身，材身(子个高)高材身(的体)高：بوي ۇزىن (بيىك)身短材身(子个矮)/ اسىم بوي الاسا (تاپال)的亮漂身段/ الدە بىرەۋدىڭ بويى كورىنىسپ قالدى. ③ 影身的人个一了现出然突：襟衣 河，路道)④(身后)襟后 ارت بويى (ارتقى بويى) جولدىڭ ەكى بويى 马流，的海，边，沿，畔，旁：سۋ بويى 水边/ تەڭىز بويى 的间时在用) ⑤ 畔湖 كول بويى 海沿(滨海)/ 程过全示表后词名(整，全：جىل بويى 整(全)年/ اي بويى 整月/ جاز بويى 整个夏天/ كۇن بويى 整(成)天/ جول بويى 一路上/ ءتۇن بويى 为行，作动示表合结词动形时去过和⑥夜整了走他：ول كەتكەن بويى كەلگەن جوق. 续连的 كۇلگەن بويى شىعىپ كەتتى 笑着出了去▲ ازا بويى تىك تۇرۋ (ازا بويى قازا بولۋ) 断；认否口矢 ات بويىن الا قاشۋ 疲精，乏疲 بوي الدىرۋ 闪躲，避逃；绝拒然管服不，制控受不，让退不 بوي بەرمەۋ 尽力▲ بوي جازۋ 神精提；劳疲除解；体身展舒 بوي جاساۋ 回照反光▲ بوي جيۋ ① 小，心当 بوي ساقتاۋ 头抬②神精提，乏解▲ بوي جيۋ 面露，头露 بوي كورسەتۋ 了去出着笑 كەتتى 了走他 جوق. 过来有没直一后以 ./ 。

بويا- 〈动〉漆上；色着，色上，色染：قىزىلعا بوياۋ 漆蓝上油/ كوك سىرمەن بوياۋ 色红成染 قانعا بوياۋ 染血，洗血。

بوياق 〈名〉料颜，料染。

بويال- بويا- 的被动态。

بويالعىش 〈形〉上易容，的染易，的色上易容的漆。

بويالت- بويال- 的使动态。

بوياما 〈形〉① 的色梁，的过梁，的色过上 ② ，的色润③的候虚，的伪虚，的装伪，的候〔转〕的饰修被。

بويامالا- 〈动〉①饰粉，饰：رەلدى بويامالاۋ 实现饰粉。

بوياۋ 〈形〉心，警惕▲ بوي تالاسۋ 低高争，低高比▲ بوي تارتۋ ① 大长，高长②脱推，辞推 بوي تاسالاۋ 低高争，低高比▲ بوي تەڭەستىرۋ 藏躲，避躲▲ بوي توقتاتۋ 熟成，年成，大长▲ بوي تۇزەۋ 决下，来起定坚▲ بويى بەكۋ 扮打饰修，扮打▲ بويىنا بىتكەن 调不经月▲ بويى بۇزىلۋ 心恨下，心▲ بويىنان كەتۋ 的生天，的有就来生，的有固▲ بويىن اۋلاقتا سالۋ 精遗，远疏，避躲，的有就来生，的有固▲ بويىندا بار 脱推，辞推气脾的有固：بويىندا بار مىنەز 的老，(惯习)▲ بويى ءۇيىر 趣兴感，欢喜(病毛老)▲ بويى ءۇيىر بولۋ 惯见空司；悉熟，惯习▲ بويعا توعىتپاۋ 适▲ بوي ۇيرەتۋ 起不瞧，视蔑，视轻▲ بوي ۇيرەتۋ 适使▲ بوي ۇيرەتۋ 常为以习，悉熟，惯习，应▲ بوي ۇيرۋ 惯习使，应……对，……于心倾▲ كىسى بويى 于恋迷，趣兴感……▲高人一▲ كۇن ارقان بويى كوتەرىلۋ 竿三升日▲ كۇن نايزا بويى كوتەرىلۋ 竿三升日▲ وق بويى 跑前在▲ تۇلا بوي 身满，身浑，身全▲先领，面 بويى تۇڭعىشى (父的母)子孩个一第▲ ءومىر 身浑，身周，身满▲ونە بويى 子辈一，生一▲ بوي جەتپەگەن جەرگە وي جەتەدى. 【谚】子个▲ بويىڭا قاراي كيىم ءپىش. ▲。到达能想思，方地的着不够 بىرەۋدىڭ بويى 衣裁体量【谚】。▲ الاسا، بىرەۋدىڭ ويى الاسا. 【谚】材身人的有。浅短光眼人的有，小矮

بويا- 〈动〉漆上；色着，色上，色染：قىزىلعا بوياۋ 漆蓝上油/ كوك سىرمەن بوياۋ 色红成染▲ كوز بوياۋ 眼虎马打，蔽蒙，骗欺 قانعا بوياۋ 染血，洗血。

بوياق 〈名〉料颜，料染。

بويال- بويا- 的被动态。

بويالعىش 〈形〉上易容，的染易，的色上易容的漆。

بويالت- بويال- 的使动态。

بوياما 〈形〉① 的色梁，的过梁，的色过上 ② ，的色润③的候虚，的伪虚，的装伪，的候〔转〕的饰修被。

بويامالا- 〈动〉①饰粉，饰：رەلدى بويامالاۋ 实现饰粉。

بويامالان- بويامالا- 的态动使。

بويامالاۋ بويامالا- 的式定不。

بويامالىق بويامالا 的词名象抽。

بويامباشى〈形〉①的装伪，的假虚，的伪虚 ②人的非心是口，人的假虚，人的伪虚。

بويامباشلىق بويامباشى 的词名象抽。

بويان- Ⅰ ①بويا- 的态身反 ②妆化，扮打；粉抹指涂。

بويان Ⅱ〈名〉布衣色着。

بويانعش〈形〉①色梁的，色着，的扮打爱② 打爱 ايل 的妆化爱，的饰修好，的：بويانعش 人女的扮▲ بويانعش دەنە〔生〕体色染。

بويانقىرا-〈动〉多，些重得染，染一染多涂料染点上。

بويانقىرات- بويانقىرا- 的态动使。

بويانقىراۋ بويانقىرا- 的式定不。

بويياس- بويا- 的态互交。

بويىات- بويا- 的态动使。

بويياۋ Ⅰ〈名〉料颜，料染：بويياۋ بەرۋ（染，着）色上/ بويياۋ قونباۋ 染料▲色上不染 بويياۋ وسىمدىك- 染料染体固，石矿料染 تاس بويياۋ 染料▲物植料染 بولارى بولدى، بويياۋى سىڭدى.【谚】已木成舟（饭熟成煮米生）。

بويياۋ Ⅱ بويا- 的式定不。

بويياۋلى〈形〉的好染，的色了染，的色了上，的好染，的色了染，的色了上 ▲毛的好染 بويياۋلى جۇن 的过漆油：بويياۋلى ويران〔植〕属草茜。

بويياۋلىق〈形〉的料颜作用，的料染作用 ▲ بويياۋلىق ەمەن〔植〕树橡小。

بويياۋحانا〈名〉场工色染，坊染。

بويياۋ شوپ〈名〉〔植〕属草茜。

بويياۋشى〈名〉工染，匠染 ▲ بويياۋشى، بويياۋشى دەگەنگە ساقالىن بويايدى.【谚】拙成巧弄。

بويياۋشىلىق〈名〉①印 ②业染印，业色染印：بويياۋشىلىق زاۋودى 厂染印 ▲ كوز بويياۋشىلىق 蔽蒙，为行骗欺。

بويداق 男的婚未，的身单，的身独 ①〈形〉身单）子伙小的婚未指）：بويداق جىگىت（子：的胎怀未；的畜幼带不，的畜仔带不 ②（汉独，汉身单 ③（羊羯）羊的羔带不和羊羯把）〈动〉出分羊的羔带不和羊羯把）。

بويداقتا-〈动〉牧放群分（来。

بويداقتاس- بويداقتا- 的态互交。

بويداقتات- بويداقتا- 的态动使。

بويداقتاۋ بويداقتا- 的式定不。

بويداقتىق〈名〉活生棍光，活生身单：بويداقتىقتان قۇتىلۋ 棍光打再不。

بويداقشىلىق〈名〉身独；活生棍光，活生身独义主：بويداقشىلىق تۇرمىس وتكىزۋ 生身独过。活

بويجەت-〈动〉（娘姑指仅）熟成育发，大长：بويجەتكەن قىز 娘姑大。

بويجەتكەن〈名〉女闺大，娘姑大，子女年成。

بويجەتكىز- بويجەت- 的态动使。

بويجەتۋ بويجەت- 的式定不。

بويجەتىس- بويجەت- 的态互交。

بويكۇيەز〈形〉的惰怠；的洋洋懒，的惰懒。

بويكۇيەزدەن-〈动〉惰怠，懒犯，洋洋懒浑）；服舒不觉感（身。

بويكۇيەزدەنۋ بويكۇيەزدەن- 的式定不。

بويكۇيەزدىك بويكۇيەز 的词名象抽。

بويلا-〈动〉①入没身全；（底水）入沉，入潜，入沉身全；（底水）入沉，入潜 ①〈动〉绳。ارقان قۇدىققا بويلامادى：（底水）着探；着够：تەمىر جولدى بويلاپ جۇرۋ 着顺，着沿②。底井着够有没子：着顺，着沿②。底井着够有没子 بويلاپ كەلدى 走线路铁着沿 وزەندى بويلاپ 思深，思沉 ▲来走边河着顺 ويعا بويلاۋ ▲ ومىرگە بويلاۋ 活生入深，活生验体。

بويلاس Ⅰ，的同相材身，的高般一子个〈形〉的高样一头个，的多不差矮高。

بويلاس- Ⅱ بويلا- 的态互交。

بويلات- بويلا- ①态动使的 ②打（里深往）桩把：قازىقتى جەرگە بويلاتا قاعۋ 进扭，入钉，入：去里地入打子。

بويلاۋ بويلا- 的式定不。

بويلاۋىق〈形〉①的栈恋，的驭骂难，的性任：بويلاۋىق ات 强倔，的执固，的犟②马的驭骂难能，的入深能 ③人的犟气脾：بويلاۋىق ادام

潜入的：بويلاۋتق بۇلىق 深耕犁。

بويلى〈形〉①身的量，的材身：ۇزىن بويلى 高的/ ورتا بويلى 中等的材身/ قىسقا بويلى 矮的子个/ ②（的子个矮）的小短材身的：بويلى كىسى 人的高材身。

بويلىق〈形〉① 后的用襟衣作：ارت بويلىق 后襟 ② 经〔地〕线午子，线经：بويلىق يەر ەندىك 纵线 ③ 纬的纵：بويلىق كەسىندى 面剖纵（面切纵；面断）。

بويرا〈名〉子席：قامىس بويرا 苇席。

بويرالا-〈动〉子席铺：ئۆيدىك توبەسىن بويرالاپ قويىپتى. 子席铺了上顶房层一。

بويرالان- بويرالا- 的被动态。

بويرالات- بويرالا- 的使动态。

بويرالاۋ بويرالا- 的不定式。

بويسۇن-〈动〉服从，顺从，听从，遵守：ازشىلىق كوپشىلىككە بويسۇنۇ 少数服从多数/ تارتىپكە بويسۇنۇ 遵守纪律。

بويسۇنعانسۇ بويسۇنعانسى- 的不定式。

بويسۇنعانسى-〈动〉从服作装，从顺装伪，守遵作装。

بويسۇنعىش〈形〉服驯的，听话的：بويسۇنعىش قۇرال 驯服工具/ بويسۇنعىش كىسى 听话的人。

بويسۇندىر-① بويسۇن-的使动态 ② 制服，降服，使顺从，使范就。

بويسۇنۇ بويسۇن- 的不定式。

بويسۇنىس- بويسۇن- 的互交态。

بويتۇمار〈名〉护身，护符，驱邪，避邪符。

بويشاڭ〈形〉身材的，的长修的，的高个子，细头个：بويشاڭ قىز 长修身材的姑娘▲的条苗：的长草麦燕〔植〕ئبيدايىق بويشاڭ。

بويشاڭدان-〈动〉〈子个）高长，修得显子个：长。

بويشاڭدانۇ بويشاڭدان- 的不定式。

بويشاڭداۋ〈形〉身材的，的高较材身，的长修较比：的条苗材身，的。

بويشاڭدىق بويشاڭ 的词名象抽。

بويشاڭىراق〈形〉身材的，的高较材身，的长修较比：的条苗材身，的。

بويىنشا〈助〉①：据根，照按，照依 جوعارىنىڭ نۇسقاۋى بويىنشا ②示指的级上据根：全，部，整个 مەكتەپ بويىنشا 校全。

بوكال〈名〉杯脚高。

بوكس〈名〉击拳，斗拳，术拳：بوكس جارىسى 拳击赛。

بوكسەر〈名〉拳击，拳斗，员动运击拳。

بوكسشى〈名〉拳击，拳斗，员动运击拳。

بوكسشىل〈形〉拳击欢喜，的击拳欢喜动运的。

بوق〈名〉①便粪，屎②（矿，炉）渣▲ بوق ۇىز 的字脏带话说，的净不干不里嘴▲ بوق بىلمەۋ 的脏肮世 بوق دۇنيە 的▲懂不屁狗，通不屁狗胡，语乱言胡，话废说 بوق جەۋ 的▲道世鬼，界的▲囊窝，物废；子孩毛 بوق مۇرىن 的▲道八说 بوقتان وڭاي 非常简很，易容单▲ بوققا جاراماۋ 话废说胡，语乱言胡，

بوقتاۋ بوقتا- 式定不的 。

بوقتاۋىق〈形〉口出，的咧咧骂骂，的人骂爱 。的逊不

بوقتىق〈名〉① 垃圾 ②废，儿烂破(的中家) ④ 骂挨 ③物乱杂，品 。秕糠，壳谷，质杂(的除清时场所)

بۇقشا〈名〉①包，包拷，包书：قاعازداردى بوقشاعا سالىپ ال. 你包书在装张纸把包〔转〕②。里包书在装张纸把你 。袱：بوقشا تاستاۋ 袱包下放

بوقشانتاي〈名〉囊箭，袋弹子〔口〕。

بوقىراۋ〈名〉历农于当相，名气节族克萨哈 。旬中月十

بوقىراۋسىن 见 بوقىراۋ.

بول-〈动〉① 是，为成，做，当：كىم دە بولسا 什你是他 ول سەنىڭ نەڭ بولادى؟谁是论不/ 老了当提拉木 مۇرات مۇعالىم بولدى. 人么 ؟/ 们我做您 ٴسىز بىزگە ۇستاز بولىڭىز. 师 。/ 导领为成 بولۇ 的导师。/ باستىق بولۇ 他 有②何如论无 ونىڭ ٴبىر بالاسى بولعان. 于源起，生产，生发③。子孩个一过有曾 ……：4-ماي قوزعالىسى 1919-جىلى بولعان. 五运 事么什生发 نە بولدى؟ /。年 1919 于生发动 ④ 故事了出 شاتاق بولدى /(؟了么怎)؟了儿 在处；在存，在：سەن بۇگىن ۇيدە بولاسىڭ با؟ 吗家在天今你 ؟/ قاشان دا بۇقارامەن بىرگە بولۇ 起一在众群和常 / قيىن-قىستاۋ جاعدايدا بولىپ ……以可，成，行 ⑤ 下况情的难困在处 用)⑥。吧去们你，行 بولادى، سەندەر بارىڭدار. 快(促催示表，式令命于 بول، كەشىگىپ 和词动副 -پ ⑦。了到迟别们我，快 قالمايىق. 意之作装示表合结词动形时去过 ول ۇيىقتا- 。来起有没而着睡作装他 عان بولىپ تۇرمادى. 的作动示表合结词动副 -پ 和词动助作 ⑧ 吗了完读你 وقىپ بولدىڭ با؟ /？成完，束结：جازىپ بولدى. 了完写他 。/ 完快 قالدى بولىپ 形时在现或词动副的式形 -ماق/-مەك 和⑨了 动和 ⑩。去里家他到定决们我 باراتىن بولدىق. 定肯的动行示表合结词动 ٴبىز وعان بەرمەك بولدىق. 我们给定决 。/ ٴبىز ونىڭ ۇيىنە 适合，好为，该应示表合结式件条的词：

بارساڭ بولادى. 。去该应你 。/ ۇيالساڭ بولادى. 问们咱 سۇراساق بولادى. 。/ 耻羞到感该应你 特(示表现出式形词动副 -ا 以)⑪。好问一 ▲。的来你为专我 ساعان بولا كەلدىم：为专，意 慎；慎谨；心当，心细，心小① (قىلۋ) اباي بولۇ ▲ 着沉，静冷，惕警；备防，防提 ② 意注，重 碰，亏幸；际之利顺，时之运幸 ابروي بولعاندا ▲ 咬咕，语私窃窃 بولۇ ىبىر-كۇ ▲ 巧 ادا بولۇ ▲光花，光用，尽耗，束结，成完 ادال 做，人成 ادام بولۇ ▲实忠现表，诚忠到做 بولۇ (子男指)年成，大长 ازامات بولۇ ▲才成，人 ▲过不也多最，过不也多顶 ازار بولسا ▲ 推搬百，认承不死，认否口矢 ازاردا بەزەر بولۇ ▲放解得获，由自得获 ازات بولۇ ▲脱推，却 ▲！好日节！好节过 ايت قابىل بولسىن! ▲话的儿哪；口出得说你看 ايتقانشا بولايىن ① الاڭ بولۇ 悔，悔懊 ارماندا بولۇ ▲劳徒，费白②的脏为成 ▲！好吃你祝 اس بولسىن ▲悔后，丧懊，恨 跳暴，怒狂②堪不乱混① استان-كەستەن بولۇ 可不，上不比，上不配 استار بولار الماۋ ▲雷如 ▲共总，是只，仅仅 بار بولعانى 仅 ▲ 拟比 关，照关 باس-كوز بولۇ ▲在健，安平 امان بولۇ 行 ▲料照，心 بولسا بولسىن، بولماسا قويسىن ▲是 تابىلادى بولىپ ▲ 倒拉就行不，行就 ，怒盛 ③乱混现呈 ②腾沸① بۇرق-سارق بولۇ 不，尬尴，筋脑伤 دال بولۇ ▲哮咆，吼怒；怒暴 ▲ 要需切迫，需急 دىلگەر بولۇ ▲ 措所知 ٴداۋ ▲介媒为成 ②料焊为作 ① دانەكەر بولۇ ده بولسا 如 ٴبىر جارتى ٴەكى ▲ 话的错弄有没果 ٴبۇتىن بولۇ 靠依互相，助帮相互 ٴەكى كوزى ٴتورت بولۇ ▲穿欲眼望，望盼 جول سوقتى بولۇ 好管责负；配支，主作 ① يە بولۇ ▲累劳途路 ! مال بازارلى بولسىن ▲有占；得取，得获② 无 (危重病疾指) مال بولماۋ ▲！隆兴卖买祝 ▲意同，意满 ريزا بولۇ ▲救挽法无，治医法 ▲防提，惕警 ساق بولۇ ▲康健，安平 ساۋ بولۇ 望渴，望盼 نىنتىزار بولۇ ▲怒发，气生 نرا بولۇ ▲ نرىڭ-جىرىڭ بولۇ ىڭكار بولۇ 盼 ▲恼烦，厌讨，烦厌 بەسر بولۇ ▲望渴，望

بولاشاقتى بولجاۋ 予见未来/ بولاشاق بىزدىكى. 的明光 بولاشاق 。/ نۇرلى 的们我于属是来未 前途/ ۇزاق بولاشاق 远 景 。

بول-بولدا-〈动〉(一再地促催)抓(紧,快,办,

。度速快加

بولبىر 〈形〉①软绵绵的,软,驰松,的松

弱软〔转〕② 子皮的软柔 تەرى بولبىر 的软

囊窝,的能无,的靡萎,的气生无,的弱懦,的

的: قولىنان ەشتەڭە كەلمەيتىن بولبىر 什么也不

。废囊窝的会

بولبىرا-〈动〉①显得绵绵软,绵松,驰,柔软:

显,弱软〔转〕②子皮的绵绵软 تەرى بولبىراعان

جان 窝囊废,能无得现表,气生无得振不靡萎,

。

بولبىرات- بولبىرا- 的使动态。

بولبىراۋ بولبىر- 。式定不的

بولبىراۋىق 见 بولبىر.

بولبىرلىق بولبىر 。词名象抽的

بولعاي-〈动〉祝,愿但,……: امان بولعاي 健康

。

بولعىز- بول- 的使动态。

بولعىر: بار بولعىر 。西东坏,伙家

بولعىشتا-〈动〉常来,总,在,频频,出现:

جاقىنناڭ بەرى مەكتەپتە بولعىشتاپ ءجۇر.(他)

。来校学到常来近

بولعىشتاۋ بولعىشتا- 的式定不。

بولدىر- Ⅰ بول-的使动态。

بولدىر- Ⅱ〈动〉疲精,累劳,惫疲:尽力 اتىم

بولدىرىپ قالدى. 我马的累得精力尽了。/

بولدىرىپ قالىپ ءجۇرمەڭ، تىنىعىپ ال. 你别累

。吧息休好好,了坏

بولدىرت- بولدىر- 的使动态Ⅱ、Ⅰ。

بولدىرۋ بولدىر- 的式定不Ⅱ、Ⅰ。

بولدىرىس- بولدىر- 的态互交Ⅱ。

بولجا-〈动〉计估,测推,料预,见预:

سەنىڭ بولجاعانىڭداي بولدى. 你如正(料所出不然果)样那的计估/。 دالادا ەنى ۇيدە وتىرىپ بولجاۋعا بولمايدى 测猜里家在坐能不事的面外。

بولجاعانسۇ بولجاعانسى- 的式定不。

بولجاعانسى-〈动〉装假,性见预有作装,先有

بستەس بولۋ 共事▲ شكەنى اس بولماۋ 因不里心

心伤,愤悲,痛悲 ءش قۇسا بولۋ 好不吃安▲

▲ قالاي بولسا سولاي 随便便随▲ قاشىق بولۋ

远遥处地▲ قور بولۋ 可惜▲ قۇتتى بولسىن

ايتۋ 祝,贺恭喜▲ قىزىل كەڭىردەك بولۋ 面

红耳赤▲ اتاڭنىڭ بالاسى بولعانشا، ادامنىڭ بالاسى

بول. 【谚】民人做如不,子儿的亲父你做其与

。▲ بەتىڭ قيىسىق بولسا، ايناعا 子儿的

وكپەلەمە. 【谚】子镜怪要不丑得长。▲ بولارى

بولدى، بويىڭدى ءسىڭدى. 【谚】舟成已木(生

米煮成饭)。

بولا〈助〉为,为……而: ساعان بولا كەلىپ

وتىر. 为你而来的。

بولايىن〈叹〉(表示讽刺或意之意满)感,谢谢

。地谢天谢,谢

بولار-بولماس〈形〉①不微,的小微,的点一

东点一 بولار-بولماس دۇنيە 的微稍;的道足

西/ بولار-بولماس ىسكە بولا 为事小点点一/

似,的约约隐隐②话句两一 بولار-بولماس ءسوز

,的有非有,的无若有若:的 بولار-بولماس كورىنۋ

。见可约隐

بولاردا-بولماي〈副〉要非,是硬,要硬:

بولاردا-بولماي جىبەرگەن شىعار. 是不是要

。的来你让

بولاسى〈名〉事(事的来将,事的来未〔口〕

件):بولاسىنى بولجايتىن ادام(他)于善是判

人的情事的生发来未)断。

بولات〈名〉①钢:جوعارى ساپالى بولات 优质钢/

〔转〕②钢炼 قۇرىلتۋ 绳丝钢/ بولات ارقان

▲ 名人性男于用 ③的实结,的硬坚,的强坚

بولات قاينارىدا شىنىعادى، باتىر مايداندا

熔自炼铁钢,场战于出雄英【谚】。

。炉

بولاتتاي〈形〉刚,的强坚,的固坚;的般铁钢

的强:بولاتتاي بەرىك 实结的般铁钢/ بولاتتاي

جاۋىنگەر 士战铁钢。

بولاتشا 见 بولاتتاي.

بولاتشى〈名〉人工钢炼,人工铁钢。

بولاتشىلىق〈名〉钢炼,业钢炼。

بولاشاق〈名〉:景前,程前,途前;来未,来将

。明之见

بولجاعش 有，的考思于善，的测推于善〈形〉 。的性见预有，的明之见先有，的见远

بولجاعشتىق بولجاعش 。词名象抽的

بولجال :设假，计估，想推，测推，见预〈名〉 /话的确正测推果如 بولسا بولجال دۇرس بولاشاق جوننده‌گى بولجال 。计估的来未于关

بولجالدا- ;设假，想设，料预，计估，测推〈动〉 后的情事料预 بولجالداۋ :断判 ئىستىك ارتىن 。果

بولجالداۋ بولجالدا- 。式定不的

بولجالدى 预，的计估，的想猜，的测推〈形〉 。方地的计估 جەر بولجالدى :的料

بولجام 见 بولجال.

بولجاما 见 بولجال.

بولجامپاز ，的明之见先有，的见远有 ①〈形〉 的神如事料，者见先，家言预 ② 的性见预有 。人

بولجامپازدىق 先 ②词名象抽的 ① بولجامپاز 。性见预，明之见

بولجامسز ，的到不料预，的到不计估①〈形〉 光寸目鼠，的浅短光目〔转〕② 的到不测猜 。的

بولجامسزدىق 。词名象抽的 بولجامسز

بولجاس- 。态互交的 بولجا-

بولجات- 。态动使的 بولجا-

بولجاۋ 。式定不的 بولجا-

بولجاۋلى 。的好计估，的测猜，的料预〈形〉

بولجاۋشى ，人的见远有，家言预，者言预〈名〉 。人的明之见先有

بولجاۋشىلىق 。力能见预，性见预，见预〈名〉

بولجىر 绵软，的糊糊烂，的糊糊粘粘①〈形〉 。的囊窝，的能无，的振不神精〔转〕②的绵

بولجىرا- 神精〔转〕② 粘发，烂腐，烂溃〈动〉 。气泄，劲泄，靡萎，振不

بولجىراۋىق 见 بولجىر.

بولجىراس- 。态互交的 بولجىرا-

بولجىرات- 。式定不的 بولجىرا-

بولجىراۋ 。态动使的 بولجىرا-

بولجىراق 见 بولجىر.

بولماشى 微其乎微，的道足不微，的小微〈形〉 要重不，的重轻足无，的少很，的多不数为；的 :的助邦的道足不微 بولماشى كومەك/ بولماشى تىيىن-تەبەن 数量极少的钱/ بولماشى جۇمىس 。情事的要重不

بولمىس 际实，实事，实现；在存〈名〉 ساناني بەلگىلەيدى. 识意定决在存/ ناقتىسى بولمىس 存会社 قوعامدىق بولمىس 实现观客/ 。在

بولمىستىق 实，的实事，的实现，的在存〈形〉 。的际

بولمىسشىلدىق 。义主在存〔哲〕〈名〉

بولپاڭ ② 的囊窝，的弱懦，的弱软 ①〈形〉 。的呼呼胖，的胖肥

بولپاڭدا- 蹒，走地腾腾慢，走行地拙笨〈动〉 。走地跚

بولپاڭداۋ 。式定不的 بولپاڭدا-

بولپي- 。胖发，拙笨胖肥得变(体身)〈动〉

بولپيت- 。态动使的 بولپي-

بولپيۋ 。式定不的 بولپي-

بولت 。钉螺，栓螺〈名〉

بولۋ 。式定不的بول-

بولشەۋيزم 。义主维什尔布〈名〉

بولشەۋيك 。克维什尔布〈名〉

بولشەۋيكتەي 见 بولشەۋيكشە.

بولشەۋيكتەن- 。化克维什尔布〈动〉

بولشەۋيكتەندىر- 。态动使的 بولشەۋيكتەن-

بولشەۋيكتەنۋ 。式定不的 بولشەۋيكتەن-

بولشەۋيكتىك 维什尔布，的克维什尔布〈形〉 。的有具克维什尔布，的有特克

بولشەۋيكشە 。的式克维什尔布〈形〉

بولمدى 干能，的事本有，的耐能有 ①〈形〉 挽，的大气力，的壮健③的职称，的职尽②的 ▲的定肯〔语〕 ④(马指)的跑善大力，的大力 بولمدى سويلەم▲句定肯 ەتىستىكتىك بولمدى ئىۋرى式定肯的词动〔语〕 。

بولمدىلىق 。词名象抽的 بولمدى

بولمسز 有没，的能无，的耐能有没 ①〈形〉 ，的小渺，的小微，的小②的为作所无；的事本 :的处用无毫；的碎琐，的道足不微 بولمسز

ناتيجه 绩成的小微/ بولمسز سكه رەنجۇدىك 定否〔语〕③气生得值不事小点一 قاجەتى جوق ▲的 بولمسز دەمەۋلكتەر 词气语定否 ەتىستكتىك بولمسز ئتۇرى 定否的词动〔语〕式▲ بولمسزدان ۋلگى شقپاس، كوڭىلسزدەن كۇلكى شقپاس. 【谚】无能的人不成不了大事，容笑出不露人的愁忧。

بولمسزدىق بولمسز 词名象抽的。

بولمشى 〈形〉微小的，不足道的，微乎其微。

بولن- بول- 〈动〉被动态。

بولنۇ بولن- 式定不的。

بولس Ⅰ 〈名〉〔旧〕①区划管理 ② 区基于当相，位单政行的区域，负责人。

بولس- Ⅱ 〈动〉帮相互助（相互帮腔）。

بولس- Ⅲ بول- 交互态。

بولسكەي 〈名〉〔化〕镍。

بولسقش 〈形〉助帮爱的，助协爱的，帮爱的腔的。

بولستىق 〈形〉〔旧〕区的，区的级。

بولسۇ بولس- Ⅱ 不定式。

بومازي 〈名〉单（双）面绒布。

بومبا 〈名〉炸弹：قول بومباسى 手榴弹/ ئوتەگى بومباسى 氢弹/ اتوم بومباسى 原子弹/ ورتەۋش بومباسى 燃烧弹/ بومبا تاستاۋ 扔炸弹。

بومبالا- 〈动〉轰炸，炸轰：قالانى بومبالاۋ 轰炸市城。

بومبالاعش 见 بومبالاۋشى.

بومبالاس- بومبالا- 交互态。

بومبالان- بومبالا- 被动态。

بومبالات- بومبالا- 使动态。

بومبالاۋ بومبالا- 不定式。

بومبالاۋشى 〈名〉轰炸者：بومبالاۋشى ايروپلان 轰炸机。

بومبى 见 بومبا.

بوپ 见 پوپ.

بوپسا Ⅰ 〈名〉诈讹；吓恐，吓恫，慑威，胁威：سوعىس بوپساسى 诈讹争战。

بوپسا Ⅱ 〔旧〕〈名〉号军（的时旧）。

بوپسالا- 〈动〉诈讹，吓恐，吓恫，胁威：اتومدىق بوپسالاۋ 诈讹核。

بوپسالان- بوپسالا- 态身反的。

بوپسالاۋ بوپسالا- 式定不的。

بوپساشىل 〈形〉吓恫搞欢喜，胁威搞爱的，善搞诈讹的。

بوپىر Ⅰ 〈名〉（畜牲的积面大较在落散）粪尿干。

بوپىر Ⅱ：**بوپىر قورا** 露天畜圈。

بور Ⅰ 〈名〉①灰石 ②石粉：اق بور 白粉▲ بور ەرمەن 〔植〕蒿椒；بوركوتەن 桶饭笨，蛋笨；子篓屁。

بور Ⅱ 〔化〕〈名〉硼酸：بورقىشقىلدى تۇز 硼酸盐▲ بورقىشقىلى 硼酸。

بورا Ⅰ 〔土〕〈名〉库粮仓粮。

بورا- Ⅱ 〈动〉①刮（风大的土尘或雪起卷指）：بوران بوراپ تۇر/ 风大刮着卷土尘或雪起；توپىراق بوراپ تۇر/ 风大刮着飞土扬沙走；قىرشىق ۇشپ، قۇم بوراۋ/ 飞沙走石；قار بوراپ تۇر. 大雪纷飞。▲وق بوراۋ 弹雨如注：بوراعان وققا قارسى ءجۇرۇ 冒着弹林枪走前向雨弹。

بورازدا 〈名〉沟垄，沟犁：بورازدامەن كەلە جاتىر 顺着沟犁来（他）走。

بورازدالا- 〈动〉翻沟，成沟犁：سوقامەن بورازدالاۋ 用犁犁沟。

بورازدالان- بورازدالا- 被动态。

بورازدالات- بورازدالا- 使动态。

بورازدالاۋ بورازدالا- 不定式。

بوران 〈名〉风狂，风暴，风大：بوران سوعۋ 狂风暴雪/ قارلى بوران 加交雪风▲ اق بوران 加交雪风，雪风暴，暴风狂，风暴▲ دۇلەي بوران 飞沙走石▲ جاياۋ بوران 雪吹低风▲ قارا بوران 暴风走沙，风大的石。

بوراندا- 〈动〉刮风暴起，风大刮：بوراداپ تۇرعاندا قايدا باراسىڭ؟ 风大刮在正上你，候时的去儿哪？

بوراندات- 〈动〉冒风顶，风暴着顶，风大着冒：بوراداتىپ قايدان ءجۇرسىڭ؟ 雪大着冒你：

风来里哪从？

بوراندائۆ بوراندات- 的 式定不的 。

بوراندائ بوراندا- 的 式定不的 。

بوراندى 〈形〉的暴风多，的风多，的风大刮：بوراندى كۈنى 天风大 / بيىل قىس بوراندى بولدى. 多风季冬年今 。

بوران-شاشىن 〈名〉雨风暴，雨风，风 。

بوران-شاشىندى 〈形〉风多，的雨风，的风有 的雨多 。

بوراسىن 〈名〉风吹低，风面地：قارلىق بوراسىن 风卷雪 / قۇمدى بوراسىن 风沙 。

بوراسىندا- 〈动〉风面地刮 。

بوراسىندات- 〈动〉雪风着顶，风着雪，风顶 。

بوراسىندائۆ بوراسىندا- 的 式定不的 。

بورات- بورا- Ⅱ 态动使的 。

بوراۋ Ⅰ 〈名〉构结制木 。

بوراۋ Ⅱ بورا- 的 式定不的 。

بورباي 〈名〉侧内之股，侧内腿大，腿大：جالاڭاش بورباي ارقا ەتى 光着股屁▲ بورباي ەتى بورشا بولۇ 受煎熬尽；堪不悴憔 。

بوربايلا- 〈动〉①（侧内的腿大畜役着朝）抽 〔转〕②驰奔马策 شاۋ بوربايلاپ انتى 打鞭，打：使迫，迫逼；……要非，……要硬 。بوربايلاپ سۇراپ وتىرىپ الدى（对西东种某）可不要非 。

بوربايلاس- 态互交的 بوربايلا- 。

بوربايلات- 态动使的 بوربايلا- 。

بوربايلاۋ 式定不的 بوربايلا- 。

بوربالك 〈形〉松；的软松，的散松，的散疏 的 。

بوربالك-بوربالك: بوربالك-بوربالك ەتۋ 拙笨 。松松来起跑，跑地惦一惦一，动跑地

بوربالدا- 〈动〉跑地惦一惦一，动跑地拙笨 ，跑地拙笨来起跑：松松 بوربالداپ جۇگىرۋ 跑 。

بوربالدات- 态动使的 بوربالدا- 。

بوربالداۋ 式定不的 بوربالدا- 。

بورباس 〈形〉的散松，的松疏，的软松①：的碱盐有②土的散松 بورباس توپىراق 的：بورباس جەر 地碱盐（地的散松质土）〔转〕③的能无，的松松；的气生无，的采囊窝，的能无，的松松；的气生无，的采 。

بورباستاق 见 بورباس.

بورباستان- 〈动〉态状松疏成变，软松得变 。

بورباستانۋ بورباستان- 的 式定不的 。

بورباستىق بورباس 词名象抽的 。

بوربي- 〈动〉涨彭；拙笨得显，胖发：ساۋساعى بوربيىپ ئىسىپ كەتپىتى. 张肿头指手（的他） 害厉得 。

بوربيۋ بوربي- 的 式定不的 。

بورعۇي 〈名〉号吹（的成做角牛用）[音] 。

بورداي 〈形〉的样 ·笔粉和，的似灰石▲ بورداي توزۋ 散分四，沙散盘一，散四，散离，沙散 。碎破离支

بورداق 〈形〉①的肥养，的肥喂：بورداق قوي 的耳大头肥，的胖肥〔转〕②羊料 سەن سەكسەل- دى بورداق 子胖的样这你象▲ بورداققا بايلاۋ 。肥养，肥饲，肥育

بورداقتا- 〈动〉育，肥饲，肥养，肥喂（料加）：جىلىنا ئىبىر قوي بورداقتايدى 每料加年 肥：羊只一肥喂 。

بورداقتال- 态动被的 بورداقتا- 。

بورداقتاس- 态互交的 بورداقتا- 。

بورداقتات- 态动使的 بورداقتا- 。

بورداقتاۋ 式定不的 بورداقتا- 。

بورداقى 〈形〉的肥喂，的肥养，的肥育 。

بورداقلا- 〈动〉肥催，肥喂，肥养，肥育 。

بورداقلان- 态动被的 بورداقلا- 。

بورداقلاۋ 式定不的 بورداقلا- 。

بورجي- 〈动〉起鼓，胀肿，肿臃：بەتى بورجيىپ ئىسۋ 脸 来起鼓得肿 。

بورجيۋ بورجي- 的 式定不的 。

بورجىق 〈形〉的鼓圆，的乎乎胖，的胖：بورجىق بەت 脸的乎乎胖 。

بوركەمىك 〈形〉①的脆酥，的软酥，的酥 骨髓②（头骨指只） 。

بورلا- 〈动〉①刷粉，白刷，白涂（灰石用） ②见 بوراقتا-. ③ 掺砌 ②

بورلان- بورلا-的态动被 ▲ بورلانعان بولات 钢砌 。

بورلاس- بورلا- 的 态互交 。

بورلات Ⅰ〈名〉布市红：قىزىل بورلات 红布市。

بورلات- Ⅱ بورلا- 的态动使的。

بورلاۋ بورلا- 的式定不的。

بورلى 〈形〉的多质硼，的硼含：بورلى تىكايتقش 肥硼/ بورلى شىنى 玻璃质硼。

بورمان 〈名〉箱木大〔土〕。

بورمي 〈名〉米玉：اق بورمي 白米玉/ ساري بورمي 黄米玉/ بورمي تالقانى 炒米面/ بورمي شاشاعى 变白米玉▲须米玉 بورمي اق تاڭداعى 病▲病粉黑米玉 بورميدىڭ قارا كۇيەسى。

بورميلى 〈形〉多米玉，的米玉长，的米玉有的。

بورميلىق 〈名〉地米玉。

بورونا 〈名〉子耙，耙。

بورونالا-〈动〉地耙，耙〔土〕。

بورپاق 见 بورپىلداق.

بورپىلدا- 〈动〉起扬，扬飞(灰，土灰)：جولدىڭ شاڭى بورپىلداپ جاتىر. 路扬飞土尘上。

بورپىلداق 〈形〉的松疏，的散松，的软松：بورپىلداق توپىراق 土的散松▲بورپىلداق ساڭىراۋقۇلاق 勃马〔植〕。

بورپىلدات- بورپىلدا- 的态动使的。

بورپىلداۋ بورپىلدا- 的式定不的。

بورساڭدا- 〈动〉跑地拙笨(胖肥因)，--惦--跑地拙笨：بورساڭداپ جۇگىرۋ 便灵不作动，跑地惦跑地拙。

بورساڭداس- بورساڭدا- 的态互交的。

بورساڭدات- بورساڭدا- 的态动使的。

بورساڭداۋ بورساڭدا- 的式定不的。

بورسۋ بورسى- 的式定不的。

بورسى- 〈动〉霉，味泛，臭发(后质变品物指)：بورسىعان تەرى 发霉的/子皮 ەت بورسىپ كەتپىتى. 烂了味臭有肉。

بورسىق 〈名〉①吸〔转〕②獾沙，獾〔动〕▲虫生寄，人的获而劳不，鬼血 بورسىق مايى〔药〕油獾▲بورسىق ۇرعان ساينى سەمىرەدى. (荣为耻以头骨贱)肥越打越獾【谚】。

بورسىلداق 见 بورپىلداق.

بورسىت- بورسى- 的态动使的。

بورت Ⅰ：**بورت ەتۋ** (指折的材木声)叭嗄，声--喳喀，下一叭咔，声--了断声一叭咔枝树 ەتىپ سىندى. 蓬敞，车长）② 侧船，舷船 ①〈名〉Ⅱ **بورت** 。板栏，帮车(的等车货动，跑地掂一掂一，跑地拙笨，〈动〉 **بورتاڭدا-** 便灵不作。

بورتاڭدات- بورتاڭدا- 的态动使的。

بورتاڭداۋ بورتاڭدا- 的式定不的。

بورت-بورت 嗄(声断折的续连材木指)〈拟〉声叭咔叭咔，声喳喀喳喀，声叭嗄叭断声 --叭咔，断折声一喳喀〈动〉 **بورتىلدا-** 响作叭咔叭咔，声喳喀出发；裂。

بورتىلدات- بورتىلدا- 的态动使的。

بورتىلداۋ بورتىلدا- 的式定不的。

بورشا Ⅰ：**بورشا تىشقان** 鼠花金。

بورشا Ⅱ〈名〉块碎，片，块▲ ارقا ەتى ارشا، بورياي ەتى بورشا بولۋ 块碎，片，块(名)▲堪不悴憔，熬煎尽受▲条一条一成撕被，状条为成 بورشا بولۋ ەبىر بورشا (肉指专)一块。

بورشا-بورشا 〈形〉的块一块一，的条一条一：كيىمدەرى بورشا-بورشا بولدى. 衣得(撕)破服衣▲的条一条一 تاياق جەپ ونە بويى بورشا - بورشا بولدى. 绽肉开皮得打被。

بورشالا- 〈动〉开卸，开破，开切①：ەتتى بورشالاپ جايۋ 把剖解②干晾开切肉：تورعايدى بورشالاۋ 雀麻剖解。

بورشالان- بورشالا- 的态动被的。

بورشالاس- بورشالا- 的态互交的。

بورشالات- بورشالا- 的态动使的。

بورشالاۋ بورشالا- 的式定不的。

بورشىن 〈名〉鞋拖制草，鞋拖编草。

بورىق Ⅰ〔植〕〈名〉蒲菖。

بورىق Ⅱ〈名〉地碱，地碱盐。

بورىق Ⅲ〈名〉堆麦，堆谷(的场扬经未)。

بورىق Ⅳ〈名〉木圆网拉。

بورىش 〈名〉①务债，债：务债，债/ بورىشقا باتۋ 欠本，任责，责职，务义〔转〕②债还 بورىش تولەۋ 职天，分务义的尽应 بورىش وتەۋگەىتيىستى ▲ بورىشقا بەلشەسىنەن باتۋ 高台债，累累债负。筑

بورىشباستى 〈形〉的多债欠，的累累债负。人的累累债负的：بورىشباستى كىسى 。

بورىشقور ①〈形〉的多债欠，的债欠 债负，者债欠 ② 的债借常经，的欠赊好，的 。

بورىشقورلىق 名象抽的 بورىشقور 。

بورىشتان- 〈动〉欠债，债负，债务，债借，务义有负，的：任责有负 。多很债负 كوپ بورىشتانۋ 。

بورىشتانعانسۋ 的 بورىشتانعانسى- 。式定不

بورىشتانعانسى- 〈动〉①装作负，债欠作装，任责有装假，务义有作装 ② 穷装；债假 。责职有装

بورىشتاندىر- 的 بورىشتان- 。态动使

بورىشتانۋ 的 بورىشتان- 。式定不

بورىشتار 〈形〉①的债欠，的务债有，的债负，者债欠 ② 的 。方借，人务债

بورىشتارلىق 名象抽的 بورىشتار 。

بورىشتى 〈形〉①的债欠，的债负：ول ماعان بورىشتى。债的我欠他 ②〔转〕的职有，的务义有。他欠债 ▲ 他谢感要你，事好少不了做你替 بولۋ 。债负，债欠

بورىشتىلىق 名象抽的 بورىشتى 。

بوس I 〈形〉①的空，的空闲，的未被占用的；的空中，的芯空 بوس ىدىس 空器皿/ بوس ورىن 空位空间/ بوس ءۇي 空房子/ بوس جەر 空地(地未被占用的)，的闲空，的闲着 ②的事务没有，的：بوس ۋاقىت 空时间/ ول كەشە بوس بولدى 他昨天闲着。③的松，的动松，的松：بوس تۇيرىق 松土/ ىنتى بوس قويدى (他)马把缰绳松了/ بوس بايلاۋ 松得绑了/ بوس ءسوز 空话(无的谓)，的聊天，的无的谓，的：بوس مىلجىك 无话(软)，的弱，的弱软，的：بوس ادام 软人的弱/ جىگەرى بوس 意志薄弱的/ بوس سكە 散钱，的零打，的散 ④(的事务不干了)的低力能任有没，的在自由自 ⑤话的聊无 ⑥ 酒零打，的散 ⑦的装：بوس ارالى 束的松，的束约何 بوس ءجۇر。草吃地在自由自在群牛 ▲ اۇزىن بوسقا 使未，的着闲 ① باسى بوس ▲舌唇费枉 اۇىرتۋ 自 ③婚定有没，的夫丈有没，的身独 ②的用，严不嘴，松嘴 بوس اۇىز ▲的在自由自，的由取进有没，的力魄有没 بوس بەلبەۋ ▲密泄爱空 ① بوس قالۋ ▲的沓疲；的劲闯有没；的心事无，着闲 ③大变，松 ②人无，下 بوس سالپاق ▲波奔的胃无，跑白 بوس قيال 幻，想坚不，的决坚不 كوتى بوس ▲梦作日白，想空 الدىڭ ▲的神精险冒有没；的足不劲干；的决اس قويدىم، ەكى قولىڭدى بوس قويدىم.【谚】当华年度虚把人蠢 اقماققا كوڭىلدى.【谚】便自君请，齐摆菜饭 بوس وتكىزۋ ءومىردى 。趣乐作

بوس- Ⅱ 荒逃，散跑，离流，亡流〈动〉：زورلىقپەن بوسۋ 被迫流亡/ اشارشىلىقتان بوسىپ كەتكەن ەل 因饥饿而逃荒的人们 。

بوسا- 〈动〉①来起闲，来出腾，来出空：ءۇي بوسادى. 了空子房。/ قىزمەتتەن بوساپ جاڭا 释获；释被，由自得获 ②来回刚班下 كەلدى 放：تۇرمەدەن بوساپ شىعۋ 释获，由自得获③狱出，动松，的松：ونىڭ ءتىسى بوساپ كەتتى. 驰松，懈松，松变 松子绳。/ ارقان بوسادى. 了动松齿牙的他。/ جۇمىردان بەرى ءتارتىپ بوساي باستادى. 了懈松律纪来以近 重释如 بوساۋ ▲ 。了 ارقاسى بوساۋ ▲ 担负轻减，境困脱摆，难苦脱摆；负 بوساۋ بوزىن 退婚(方女指)▲ باسى بوساۋ 软心，心情同生产 كوڭىل بوساۋ ▲软瘫，力无 ▲ قول بوساۋ 来起闲，空出腾 。

بوساعا 侧两的门 ②框侧门 ①〈名〉：ولڭ بوساعا ءبىلۋ 侧右框门/ بوساعا ءبىلۋ ③边旁门在挂 بوساعا 出生地：国祖，乡故，乡家〔转〕：تۇعان بوساعا ▲ 门蹬不，往来不 ▲ بوساعا اتاماۋ (乡故) بوساعا اتتار (的给时妻婚未到次一头子伙小) بوساعا اتاۋ ▲ 礼门上，门登；坎门跨(娘新) 临光 ▲ بوساعادا ءجۇرۋ 人佣当 。

بوساعالىق 的用框侧门做 ①〈形〉：بوساعالىق اعاش 做 。对门，联门②料木的用框侧门 经，的绵绵软，的弱懦，的弱软〈形〉 。的了不吃都苦点一，的难困了不受

بوسالاڭدىق بوسالاڭ 的词名象抽的。

بوسان- ① بوسا- 的态身反的：ات بوسانىپ كەتتى. 了跑马，了开子绳。/ قىزمەتتەن بوسانۇ (职离)职退 ② ەكى اي بولدى. 她生孩子，娩分：ول بوسانعالى 了月个两有经已子孩生。

بوساندىر- ① بوسان- 的使动态 ② 助，生接。产。

بوساندىرۇ بوساندىر- 的式定不的。

بوساندىرۇشى 〈名〉婆稳；士产助，员生接。

بوسانۇ بوسان- 的式定不的。

بوساڭ 〈形〉① 强坚不，的力毅无，的弱软 有没 كىسى بوساڭ شىنىقپاعان：的弱薄志意，的垮垮松松，的紧不 ② 人的弱软，炼锻过受经：ءتارتىپ بۇرىنعىداي 的格严不，的驰松，的بوساڭ ەمەس. 懈松样那前以象不律纪。

بوساڭدا- 〈动〉劲松，慢散，驰松，懈松。

بوساڭدان- بوساڭدا- 的态身反的。

بوساڭداۋ I 〈形〉的大不力魄，的弱软较比，的格严够不②的弱薄较比志意，的强坚够不够不，的驰松较比，的张紧太不，的懈松较比的松较比，的紧。

بوساڭدىق بوساڭ 的词名象抽的。

بوساڭقى 〈形〉①比；的弱薄较比，的弱软较比绵软，的软 ② 的囊窝，的大不耐能，的能无较的蔫发；的绵。

بوساڭقىلىق بوساڭقى 的词名象抽的。

بوساڭقىرا- 〈动〉①够不得显，弱软些有得变得显，懈松些有得变 ② 定坚够不得显，强坚，厉严么那不得显 ③ 驰松些有得变，劲松些蔫发④来起和温。

بوساڭقىراۋ بوساڭقىرا- 的式定不的。

بوساڭسۋ بوساڭسى- 的式定不的。

بوساڭسى- 〈动〉①松些有得变，懈松，松放 ءتارتىپ بوساڭسىپ بارادى. 劲松些有得显，懈，来起和缓，来起和温 ②。来下懈松渐逐律纪：اشۋى تارقاپ بوساڭسي باستادى. 松轻微稍得变 ③。来下和缓始开度态，了失消气怒的他。化弱，化软(的音硬)〔语〕。

بوساڭسىت- بوساڭسى- 的态使动。

بوساس- ① بوسا- 的态互交的见②بوساڭسى-.

بوسات- ① بوسا- 的态使动 ② 释，开放，放：اباقتىدان بوساتۋ 放，松弄，松放 ③ 狱出放释 توپىراقتى بوساتۋ 土松/ ايىلدى بوساتۋ 开松：调抽，出让，出空，出腾 ④ 带肚马开松 ساندىقتى بوساتشى 请/来出腾子箱把请 ورىندى بوساتۋ ەكى ادامدى بوساتىپ بىزگە 子位出让/ جىبەر. 来儿这们我到派人个两调抽你请⑤。除解，除免：جۇمىستان بوساتۋ 雇解/ قىزمەتتەن بوساتۋ 拨 ⑥ 职免 بوساتۋ 拨调，给拨，拨：اقشا بوساتۋ 款 ▲ اس ءىشىپ ايداق بوساتۋ 好 بوساتۋ 餐 ءىش 手解 ② 带腰松 ① 。

بوساڭقىز- بوسات- 的态使动。

بوساڭتىر- بوسات- 的态使动。

بوساتۋ بوسات- 的式定不的。

بوساۋ بوسا- 的式定不的。

بوسقا 〈副〉①枉，然徒，地益无劳徒，地白白 ：ۇاقىتتى بوسقا وتكىزۇگە بولمايدى. 虚要不 然根无，地便便随随，地故无缘无 ② 。阴光度。气生地故无缘无 بوسقا اشۇلانۇ 无 地据

بوسقىن 〈名〉流，者难逃，人的所失离流，民难：بوسقىن ۇكىمەت 府政亡流 者亡。

بوسقىندا- 〈动〉(地批大)，流亡，亡逃，难逃。移迁。

بوسقىندات- بوسقىندا- 的态使动。

بوسقىندا ۋ بوسقىندا- 的式定不的。

بوسقىنشى〈名〉民难，者亡逃，者难逃。

بوسقىنشىلىق〈名〉亡流，亡逃，难逃。

بوستان-بوس 〈副〉①枉，然徒，地益无劳徒；地白白 ②。地便便随随，地据根无，地故无缘无

بوستاندىق〈名〉权由自；主自；由自，：ءسوز بوستاندىعى 由自论言/ بوستاندىق الۇ 由自得获/ بوستاندىقتان ايرىلۇ 丧失自由自 ▲باس بوستاندىعى 国王由自〔哲〕。人由自身 ▲بوستاندىق الەمى

بوستانشىلىق 见 بوستاندىق.

بوستەكى 〈形〉要不，的义意无，的余多〔土〕。的紧。

بوستون 〈名〉料毛，布毛。

بوستىق ① بوس- I 隙空，白空②词名象抽的，懈松 ⑤ 间空，空天 ④暇闲，闭空 ③ 空真，；做可事无，着闲 بوستىق قولى ▲囊窝，漫散

。暇闲

بوستىر- بوس- Ⅱ 态动使的。

بوسۇ بوس- Ⅱ 式定不的。

بوسىت- بوس- Ⅱ 态动使的。

بوستۇ بوسىت- 式定不的。

بوتا〈名〉①羔驼白 بوتا اق 驼幼，驼仔，羔驼；بوتام，肝心，贝宝（称爱的子女对）〔转〕② 来的丽美 بوتا كوز ▲历经人后的过历经有没人 قاشان كەلەسىڭ؟ 因候时么什你，子孩好的我 ▲？ اتاسىندا كورمەگەندى بوتاسىندا كورۇ 前长细 بوتا تىرسەك ▲睛眼大的人诱美俊，睛眼。腿的

بوتاداي〈形〉①羔驼象的，的实老〔转〕②的样：بوتاداي مومىن 温顺的，的和温，的顺温 ▲实老顺温 بوتاداي بوزداۋ 哭痛啕嚎；涕流哭痛。

بوتاجانىم 〈名〉称爱的娘姑，孩女对。

بوتاكوز〈名〉〔植〕草忘勿。

بوتاقان 〈名〉①子女对〔转〕②称爱的驼幼对。称爱的

بوتالا- 〈动〉羔驼产 ▲ 经不 تۇيە بوتالاعانداي ：才间时长好，尔偶，常 تۇيە بوتالاعانداي ……。（次一来得难）次一来才间时长好 كەلۇ。

بوتالات- بوتالا- 态动使的。

بوتالاۋ بوتالا- 式定不的。

بوتالى〈形〉羔驼带的，羔驼有的：بوتالى 带羔的 ▲驼母的 بوعى بوتالى تۇيە 价还价讨爱的。的价高要，的

بوتانا 〈形〉的清清不，的浊溷，的浊浑。

بوتانيك 〈名〉者学物植，家学物植。

بوتانيكا 〈名〉学物植，。

بوتانيكالىق 〈形〉的学物植：بوتانيكالىق زەرتتەۋ 究研的学物植。

بوتاسىز 〈形〉的羔驼带不，的羔驼产有没。

بوتا-تايلاق 见 تايلاق.

بوتاشىم 〈名〉称爱的娘姑，孩女小对。

بوتقا 〈名〉粥：قويۇ بوتقا 粥稠。

بوتناس 见 پوتناس.

بوتى 〈名〉靴套筒深，靴套腰高。

بوشاق 〈名〉籽瓜西〔土〕。

بوشالا- 〈动〉处到（而痛阵于由前羔产畜牲）。动走

بوشالاڭ 〈形〉经，的绵绵软，的弱懦，的弱软。的消不吃都苦点一，的难困了不受。

بوشالاڭدىق بوشالاڭ 词名象抽的。

بوشالاۋ بوشالا- 式定不的。

بوبەك：贝宝小；儿幼，孩婴，儿婴〈名〉：بوبەكتەر تاربيەسى 育教儿幼。

بوبەشىك 〈名〉①耳 ②垂瘫悬，舌小〔理生〕垂。

بوگدە 〈形〉干相不，的外局；的疏生，的生陌，的：بوگدە ادام 人外局（人外局）/ بوگدە زات 心用有别 بوگدە نيەت 物异/ 当；待看人外局当，已异为视。人生陌

بوگدەلە- 〈动〉接不，远疏②态身反的 بوگدەلە-① 。处独，居索群离，近

بوگدەلەنۇ بوگدەلەن- 式定不的。

بوگدەلەۋ بوگدەلە- 式定不的。

بوگدەلىك بوگدە 词名象抽的。

بوگە-〈动〉①碍阻，住拦，止阻，拦阻，挡阻：碍妨，住堵，塞堵②挡可不势 بوگەۋ بەرمەۋ：住堵水把 بوگەۋ ③住堵 قىزمەتتى：搁耽，误耽 بوگەۋ 搁耽，误耽 ▲作工误耽 ئجىپسىز بوگەۋ ▲ سۇدىڭ جولىن قۇم بوگەر، ەلدىڭ جولىن سۇم بوگەر. 【谚】民人害危臣奸，道河塞堵沙泥。

بوگەجەكتە- 见 بۇگەجەكتە-.

بوگەجەكتەۋ بوگەجەكتە- 式定不的。

بوگەل-①滞，搁耽，误耽 بوگە- ②态动被的：留逗；留停，留 بوگەلمەي ئجۇرىپ كەتۇ 停不 走地留。

بوگەلەك 见 بۇگەلەك.

بوگەلەكتە- 见 بۇگەلەكتە-.

بوگەلەكتەۋ بوگەلەكتە- 式定不的。

بوگەلت- بوگەل- 态动使的。

بوگەلۇ بوگەل- 式定不的。

بوگەلىس Ⅰ〈名〉①；留停，留滞，搁耽，误耽：留逗：جولدا ەشقانداي بوگەلىس بولعان جوق. 。碍障，碍阻②。误耽么什有没上路

بوگەلىس- Ⅱ 态互交的 بوگەل-。

بوگەن Ⅰ〈名〉。病尾马

بوگەن Ⅱ 。木横，头木的帮船和底船接连〈名〉
بوگەناي 。性特，点特，证特〈名〉
بوگەڭكىرە- 〈动〉①：住堵加稍，塞堵加略
سۇدى بوگەڭكىرەي تۇر 阻加稍②住堵加稍水把
بوگەڭكىرەۋ جولىن 拦阻加稍，些误耽使，碍：
间时的路上些一误耽微略 。
بوگەڭكىرەۋ 式定不的 بوگەڭكىرە- 。
بوگەس- 态互交的 بوگە- 。
بوگەسىن〈名〉物碍障的大不▲ بوگەسىن بولۇ
碍障为成 。
بوگەت Ⅰ 〈名〉①：碍妨，碍阻，物碍障，碍障
بوگەتتى قۇلاتۇ 坝堤，堰②物碍障推 ：بوگەت
بۇزلۇ بيىك بوگەت 塘池，塘水③垮冲被坝堤 ▲
بوگەت بولۇ 石脚绊为成 ▲栏高〔体〕
جاساۋ 扰干；碍妨，碍阻 。
بوگەت- Ⅱ 态动使的 بوگە- 。
بوگەتسىز 的由自；的碍障无，的碍阻无〈形〉
بوگەتسىز جۇرە بەرۋ 的阻无通畅/：
بوگەتسىز كىرۋ 入进由自 。
بوگەتسىزدىك 词名象抽的 بوگەتسىز 。
بوگەتتى 有，的物碍障有，的碍障有 ①〈形〉
堰有 ② 跑赛碍障 جۇگىرىس 的碍阻：
。的坝堤有，的
بوگەتتىك 用作碍障起能，的碍阻有 ①〈形〉
。碍阻，碍降 ②的
بوگەۋ Ⅰ 。坝水拦，坝堤，堤堰〈名〉
بوگەۋ Ⅱ 式定不的 بوگە- 。
بوگەۋلى 住拦被；的塞堵被，的住堵被〈形〉
。的住挡被，的
بوگەۋسىز 。的坝堤无，的堤堰无〈形〉
بوگەۋىل 。搁耽②碍妨；物碍障，碍障①〈名〉
。延拖
بوگەۋسىزدىك 词名象抽的 بوگەۋسىز 。
بوگىرە 。箱碗，箱提手〈名〉
بوگىرەباس 。箱碗，箱提手〔口〕〈名〉
بودەنە 〈名〉〔动〕鹞鹤▲ بودەنەنىڭ ئۇيى جوق
到，事事所无鹞鹤【谚】. قايدا بارسا بىتپىلدىق
。调种一叫都儿那
بودەنەلى 。的鹞鹤有，的多鹞鹤〈形〉
بودەنەپاز 。人的鹞鹤斗欢喜〈名〉

بودەنەسىز 。的鹞鹤有没〈形〉
بودەنەئشوپ 。属纳婆婆〔植〕〈名〉
بودەس 。（马役）的实结而密毛〈形〉
بودەسكە 。垫铁（的下轴车）〈名〉
بودىرەت 。同合工包，工包〈名〉
بودىرەتشىك 。位单包承；人包承〈名〉
بوجەك：بوجەك قاعۋ 见 بوجەكتە-.
بوجەكتە- 弓，走子身着缩蜷（冷或痛因）〈动〉
缩背弓，走子身着弓，体缩背：بوجەكتەپ ئجۇرۋ
。步碎体
بوجەكتەت- 。态动使的 بوجەكتە- 。
بوجەكتەۋ 。式定不的 بوجەكتە- 。
بوجەڭدە- 见 بوجەكتە-.
بوجەڭدەۋ 。式定不的 بوجەڭدە- 。
ئبوجۇ 。式定不的 ئبوجى- 。
ئبوجى- 。口海夸，话大说，口夸，牛吹〈动〉
ئبوز 〈名〉①的次质，的价廉〔转〕②布平粗
▲舌拙 ئوزىنان ئسوزى، قوينىنان ئبوزى ئتۇسۋ 嘴笨
。布市 سالدە ئبوز
بوك- 〈动〉：饮畅，饮痛，餐饱，撑吃，食暴①
（中水在或潮受物谷）②肉顿一餐饱 ەتكە بوگۋ
：……在浴沐，……在浸沉〔转〕③胀膨，胀泡
▲下光阳的色金在浴沐 التىن نۇرعا بوگۋ قانعا
。胖肥得变，胖发 مايعا بوگۋ ▲血溶
بوكە 。木立（的帮船定固）〈名〉
بوكەباي 。皮披毛，巾围毛〈名〉
بوكەن 〈名〉羊羚〔动〕▲ات بوكەن▲羚马〔动〕
اشا ئمۇيىزدى بوكەن 羚角叉〔动〕▲اق بوكەن
外皮羊羚毛翻 بوكەن جارعاق ▲羊羚鼻高〔动〕
▲跑小，步快（的马） جەلىس بوكەن ▲衣
قاباق بوكەن سيىر ▲的高骨棱眉 سيىر بوكەن
▲羚牛〔动〕 قارا بوكەن 。羚貂〔动〕
بوكەس 〈名〉①〔俄〕草流一的割被，草割 ②
。场草割，地草刈
بوكەۋىل 见 باقاۋىل.
بوككىز- 。态动使的 بوك- 。
بوككىزدىر- 。态动使的 بوككىز- 。
بوككىزۋ 。式定不的 بوككىز- 。
بوكپە 。（米小）面炒闷奶〔口〕〈名〉Ⅰ
بوكپە Ⅱ 。的散松，的软松〔方〕〈方〉

بوكپەن 〈名〉面炒闷奶(米小)。

بوكسە 〈名〉部臀 ▲ بوكسە باستى بولۇ 事务 务事,闲得不,多 بوكسە باسۇ ▲ 身开不脱杂繁务事,闲得不,多 ① 下坐 ② (人指) 老变,数岁上,纪年上 ▲ بوكسە باسىپ وتىرماۋ 闲得不,住不闲,住不坐。 ▲ سال بوكسە 手笨;的缓迟作动;的洋洋懒 笨的脚。

بوكسەلە- 〈动〉① 部臀打抽 紧,跟紧〔转〕② 追,尾随: بوكسەلەپ قالدى 了上追快。

بوكسەلەن: سال بوكسەلەنۇ 不起而胖肥因 来。

بوكسەلەۋ بوكسەلە- 式定不的。

بوكسەلى 〈形〉的大部臀。

بوكسەلىك 〈名〉部臀。

بوكسەر- I 〈动〉① 破撕,破扯,破拉: ەتەگىن بوكسەرۇ 襟衣破撕 ② 下揪,下拉: انتاق بوكسەرىپ الۇ 下拉上背马从 ③ 来做,分部大成完 成完快,成完近接;半大完 ولار جۇمىستى بوكسەرىپ قالدى. 他们做快情事了完。

بوكسەر II 见 بوكتەر I。

بوكسەر III 〈名〉工帮,忙帮,助互[方]。

بوكسەرت- بوكسەر- I 的使动态。

بوكسەرۇ بوكسەر- I 的式定不。

بوكسەرشى 〈名〉工帮,者忙帮[方]。

بوكسەرىل- بوكسەر- I 的被动态。

بوكسەرىس- بوكسەر- I 的互交态。

بوكتەر I 〈名〉麓山,脚山: تاۋدىڭ بوكتەرىندە ەگىن بار. 庄稼有下脚山。

بوكتەر- II 后鞍在系,后鞍在拴 〈动〉: كيىم-كەشەكتى بوكتەرىپ الۇ 后鞍在系物衣把。

بوكتەرگى I 〈名〉。 红〔动〕。

بوكتەرگى II 〈名〉带后鞍。

بوكتەرلە- 〈动〉行根山着顺,走行脚山着沿: تيانشاندى بوكتەرلەپ ءجۇرۇ 走下脚山天着沿。

بوكتەرلەس- بوكتەرلە- 互交的态。

بوكتەرلەت- بوكتەرلە- 的使动态。

بوكتەرلەۋ بوكتەرلە- 式定不的。

بوكتەرمە 〈名〉件物的后鞍在系。

بوكتەرت- بوكتەر- 的使动态。

بوكتەرۇ بوكتەر- II 式定不的。

بوكتەرۇلى 〈形〉的后鞍在系: بوكتەرۇلى نارسەلەردى الىپ تاستادى. 的后鞍在系了下解件物。

بوكتەرىل- بوكتەر- II 的被动态。

بوكتەرىن- بوكتەر- II 的身反态。

بوكتەرىندى 〈名〉件物的后鞍在系。

بوكتەرىنشەك 〈名〉(系)拴件物的后鞍在。

بوكتەرىنشەكتى 〈形〉有捆后鞍马的件物。

بوكتەرىنشەكتە- 见 بوكتەر- II。

بوكتەرىنشەكتەن- بوكتەرىنشەكتە- 的身反态。

بوكتەرىنشەكتەس- بوكتەرىنشەكتە- 的互交态。

بوكتەرىنشەكتەت- بوكتەرىنشەكتە- 的使动态。

بوكتەرىنشەكتەۋ بوكتەرىنشەكتە- 的式定不。

بوكتىر- بوك- 使动态。

بوكتىرت- بوكتىر- 的使动态。

بوكتىرۇ بوكتىر- 的式定不。

بوكتىرىل- بوكتىر- 的被动态。

بوكتىرىس- بوكتىر- 的互交态。

بوكى 〈名〉鞋套皮熟。

بوكىس [名][口](的做子皮用是邦鞋)邦皮。鞋毡。

ءبول- 〈动〉① 分划,出分,成分,开分,分: تۇرگە ءبولۇ 分类/ ەكى توپقا ءبولىپ جىبەرۇ 分两成分 ۇيىرگە ءبولۇ 分群(马指)/ تابىنعا ءبولۇ 分群(牛指)/ قاق 遣派批两半(平)分/ دۇنيەسىن ءبولىپ الۇ 分西东的己自把 ءبولىپ بەرۇ 来出/ ءتورتتى 除〔数〕 ② 给分: ەكىگە ءبولۇ 二以除四 ③ 离分,离隔,开隔: اۇرۇلاردى ءبولۇ 把号病断打 ④ 开隔: ءسوزدى ءبولۇ 断打 ▲ 配分 ⑤ 话断打: كىرىم ءبولۇ 入收配分 ▲ اسقازاننىڭ قىشقىلسىز سۇيىق ءبولۋى 〔医〕胃溢 ▲ ءبولۇ امالى 法除〔数〕 ▲ ءبولىپ بەرۇ 水分 ▲ ءبولۇ 发分 ▲ ءبولىپ جىبەرۇ 断打 ▲ ەنشى ءبولۇ 家分,家产 ▲ كوڭىل ءبولۇ 注意,注关,重视 ▲ ويىن ءبولۇ 打断思路 ▲ ءتۇن ۇيقىسىن ءتورت ءبولۇ 不睡安生,睡不踏实。

بولگىز- ءبول- 使动态。

بولگىزدىر- بولگىز- 的使动态。
بولگىزدىرت- بولگىزدىر- 的使动态。
بولگىزۇ بولگىز- 的不定式。
بولگىلە- 分再一，分右分左，分〈动〉：بولگىلەپ ەشنارسە قالمادى 没也么什分右分左下剩有。
بولگىلەۋ بولگىلە- 的不定式。
بولگىش ▲母分，数因，子因，数除〔数〕〈名〉جيىلىك بولگىش 分频器〔物〕▲كەرنەۋ بولگىش 分压器〔物〕▲ساۋلە بولگىش 分光计〔物〕توك بولگىش 分流电器。
بولگىشتە- 见 بولشەكتە-。
ءبولدىر- ءبول- 的使动态。
بولدىركە 小〈名〉船。
ءبولدىرت- ءبولدىر- 的使动态。
بولدىرتكىز- ءبولدىرت- 的使动态。
ءبولدىرتۇ ءبولدىرت- 的不定式。
ءبولدىرۇ ءبولدىر- 的不定式。
بولە Ⅰ〈名〉姨两，姨两，妹姐表姨，弟兄表姨▲قارىن بولە 亲姨两 بولە تۋعان 姨两。
بولە- Ⅱ〈动〉①裹，包褓襁用(儿婴)：بەسككە بولەۋ 把(儿婴)包在放好篮摇里②猎怕季冬的：بولەتكەن العان 食粮的来出分离使；零为整化，开分…与……把，分部成分，出分 ①〈动〉بولەكتەپ استىق 分出的来部一分部一 ①〈形〉：بولەك-بولەك 的分别，的个单，的独单 ②放地堆一堆一堆 بولەك-بولەك كەتۋ 走地批一批一批 /بولەك-بولەك قويۋ 自独，的个单，的独单 ②放地堆一堆一堆 各的体身 دەنەنىڭ بولەك-بولەك مۇشەلەرى 的：的连相不；的开分，的割分，的散分③分部个 بولەك-بولەك ۇيلەر 子房的散分 /بولەك-بولەك بيلەۋ 之治而分。
بولەك-بوتەن 的僻生，的来外，的生陌①〈形〉：ۇيدە بولەك-بوتەن ەشكىم جوق. 人外有没里屋。屋外有没里屋。 ونىڭ بولەك-بوتەن 的别，的它其，的外另②：وبى جوق. 法想的它其有没他。
بولەك-سالاق 的碎琐，的碎零，的散零〈形〉的碎八七零。
بولەكسىن- 视；远疏，外见；生怕，生认〈动〉：ول باسقالاردى بولەكسىنىپ بويىن 己异为他其近接意愿不他 اۋلاقفا سالىپ جۇرەدى. 的远远得躲是总，人。
بولەكسىنۋ بولەكسىن- 的不定式。
بولەكتە- 与……把，分部成分，出分 ①〈动〉：离分使；零为整化，开分… بولەكتەپ العان استىق 分出的来 /食粮的来出分 بالانى بولەكتەپ جاتقىزدى 开隔；出腾；出划 ②睡开分子孩让：ءۇي سالا- 盖儿块一了出划 جەردى بولەكتەپ قويدى. 腾 ءبىر ءۇيدى بولەكتەپ بەردى. /发地的子房，立孤使，位地的殊特于处使③子屋间一了出。他挤排要不们你 ونى بولەكتەمەگەدەر. 挤排：
بولەكتەل- بولەكتە- 的态动被的。
بولەكتەن- ① بولەكتە- 态身反的 ② 脱，远疏。开离，群离；绝隔，离。
بولەكتەت- بولەكتە- 的态动使的。
بولەكتەتكىز- بولەكتەت- 的态动使的。
بولەكتەتتىر- بولەكتەت- 的态动使的。
بولەكتەۋ Ⅰ〈形〉远较，的起一在不，的独单的离距定一有，的。
بولەكتەۋ Ⅱ بولەكتە- 的不定式。
بولەكشە〈形〉的僻孤，的特独，的殊特：بولەكشە بايلانىس جاساۋ 待对殊特。
بولەك 特独，殊特 ▲شعارعا (شعارعا) جانى بولەك 深极情感，欢喜别特。
بولەك 具卧(的鹰猎的作制头木用)〈名〉Ⅱ。

بولەلى 〈形〉有的妹姐表姨，的弟兄表姨有，的亲姨两有。

بولەلىك 〈形〉的妹姐表姨，的弟兄表姨，的亲姨两有关系表姨。 بولەلىك بايلانىس

بولەن- ① بولە- Ⅱ 态动被的②在浸沉……，于醉沉……，有享，受备，中之……于处，…… 中福幸在浸沉 شاتتىقتا بولەنۋ باقىتتا بولەنۋ 中之乐欢于醉沉 قۇرمەتكە بولەنۋ 受备 گۇلگە بولەنۋ 敬尊▲ 新一然焕；彩光放大。

بولەندىر- بولەن- 的态动使。

بولەنت- بولەن- 的态动使。

بولەر 〈名〉布纱〔方〕。

بولەس- بولە- Ⅱ 的态互交。

بولەستىر- بولەس- 的态动使。

بولەت- بولە- Ⅱ 的态动使。

بولەتكىز- بولەت- 的态动使。

بولەۋ Ⅰ 〈名〉卧制木(的息休上路在鹰猎让)

بولەۋ Ⅱ بولە- 的式定不。

بولەۋلى 〈形〉的里篮摇在放好包褓襁用：بالا بولەۋلى جاتىر. 小孩在睡着里篮摇。

بولكە 〈名〉[俄]包面。

بولمە 〈名〉室，间房；室公办：جەكە بولمە 单间/ بولمەدە 在办公室里/ كەمە بولمەسى 船舱▲ اس بولمە 餐厅▲ اۇىز بولمە 室前，庭过。

بولمەلە- 〈动〉成分(子房将)(间一间一)屋(室)子。

بولمەلەس 〈形〉的间房同在，的室一在同，的子屋同一在，的间房的间：ولار وزاق جىل بولمەس وتىردى. 他们在一间房住了多年好友。

بولمەلەۋ بولمەلە- 的式定不。

بولمەلى 〈形〉的间房，的室公办，的子屋：ءۇي توت بولمەلى 四间房子屋。

بولمەلىك 〈形〉的室公办，的间房，的子屋：ءۇي بولمەلىك ەكى 两间房子屋。

بولمەسىز 〈形〉的室公办有没，的间房有没：ءبىر جىل بولمەسىز بولدى 有一年没有办公室。

بولمەسىزدىك بولمەسىز 的词名象抽。

بولتەك 〈名〉地耕块小，地土块小〔旧〕。

بولتىرىك Ⅰ 〈名〉胆地〔植〕。

بولتىرىك Ⅱ ①〈名〉②子崽狼〔动〕崽小〔转〕。子崽狗，子崽。

بولتىرىسكە 〈名〉皮毛二小。

ءبولۋ Ⅰ 〈名〉法除〔数〕。

ءبولۋ Ⅱ ءبول- 的式定不。

بولشەك 〈名〉①件零，件部，分部；东的星零 مىلتىقتىڭ ءار بولشەكتەرى 枪的一个一每件：西有还你 تاعى باسقا بولشەكتەرىڭ بار ما؟ 件部/ الفا بولشەك 阿耳西东的星零么什？数分②▲ ارالاس بولشەك 子粒杂复〔数〕▲ اۇىر بولشەك 子粒重〔物〕▲ بولشەك ساۋدا 售零▲ بۇرىس بولشەك 数分带，数分假〔数〕 دۇرىس بولشەك 数分真〔数〕。

بولشەك-بولشەك 〈形〉七零，的散零，的星零：بولشەك-بولشەك دۇنيەلەر 零的碎细，的碎八：西东的碎八七零。

بولشەكتە- 〈动〉成分，分部小成分，散分①：قۇرتتى بولشەكتەۋ 块小成分瘩疙奶把：块小国裂分，分划，割分：ەلدى بولشەكتەۋ 裂分②碎打：تاستى بولشەكتەۋ 碎击，碎破，碎打③家法分〔数〕④头石。

بولشەكتەن- بولشەكتە- 的态动被。

بولشەكتەس- بولشەكتە- 的态互交。

بولشەكتەت- بولشەكتە- 的态动使。

بولشەكتەۋ بولشەكتە- 的式定不。

بولشەكتەۋشى 〈名〉者义主裂分。

بولشەكتى 〈形〉细；的星零，的散零，的散分：بولشەكتى سان ▲ 的碎数分〔数〕▲ بولشەكتى تەڭدەۋ 程方式分〔数〕。

بولىك 〈名〉记标；线界②儿分，分部①。

ءبولىم 〈名〉分部①：تاپقان اقشانىڭ ءبىر ءبولىمىن قازىرعا تولەۋ 还分部一的钱来挣用：室科，门部②债/ كادىرلار ءبولىمى 人事科/ ماديەني-اعارتۋ ءبولىمى 文教科③ 母分〔数〕④ 集，册，卷：روماننىڭ ەكىنشى ءبولىمى 小说下部：部某(的队军)，队部⑤卷▲ اسكەري ءبولىم 队部▲ ورتاق ءبولىم 母分共〔数〕。

بولىمشە 〈名〉分部小，股，科(的位单政行)；分，会分，支分，门部小：院分 بولىمشە مەكەمە/ 局/ بولىمشە ورگان 构机支分/ بولىمشە مايدان

。场分

ئبولىن- ① **ئبول-** 脱松，开裂②态动被的：脱松，开裂②态动被的 تاقتاي ورتاسىنان ئبولىنىپ كەتتى. 中从板木 **ئبولىنىش** Ⅰ 群离，裂分，开离，开走，离脱③。了开裂间 جۇرتشىلىقتان ئبولىنۇ 脱群离众▲ بولىنبەيتىن سان〔数〕除不开数的▲ جارىلعاندى جاۋ جەيدى، بولىنگەندى ئبورى جەيدى.【谚】分于败者散，敌 。吃狼被者行独

بولىنگىش Ⅰ 〈名〉数除被。

بولىنگىش Ⅱ 〈形〉的裂分易容，的散分易容，的体解易容。

بولىنگىشتى〈形〉的尽除能，的开得除。

بولىنگىشتىك〈名〉性约尽，性除整〔数〕。

ئبولىندى〈名〉①数商，商〔数〕：ئبولىندى سان 物泌分〔物生〕②数商。

ئبولىپ-جار-〈动〉开分，分：از نارسەنسى ئبولىپ-جارىپ قايتەسىڭدەر. 就这么一点东西不还分什么干它。

ئبولىپ-جارۇ ئبولىپ-جار-的。式定不

ئبولىپ-جارىس- ئبولىپ-جار-的交互态。

ئبولىس Ⅰ 〈名〉抢带分连；配分：جىل ايامىندا ئبولىس ئبولىسى جۇمىس/配分终年 جۇمىس ئبولىسى 。工分

ئبولىس- Ⅱ ئبول-的交互态。

ئبولىسسىز〈形〉的抢带分连；的配分搞不。

ئبولىستىر- ئبولىس- Ⅱ 的使动态。

ئبولىستىرىل- ئبولىستىر-的被动态。

ئبولىسۇ ئبولىس- Ⅱ 的式定不。

بوپە〈名〉贝宝小（称呢的儿婴对）：بوپەم مەنىڭ 我/贝宝小的爱可 ئاق بوپە 。贝宝小的爱

بوپەسىز〈形〉的贝宝小有没，的儿婴有没。

بوپەتاي〈名〉贝宝小（称昵的儿婴对）。

بوپەش〈名〉贝宝小（称昵的儿婴对）。

بوردەك〈名〉囊皮小（的酒奶马酿来用）〔旧〕。

بورەنە〈名〉木圆；木原[俄]：ۇزىن بورەنە 长 。木原

بورەنەدەي 。的拙笨；的壮粗，的大粗〈形〉

ئبورمان 。子笼②的箱木大①[土]〈名〉

ئبورت- 爱物谷）②疹湿长，疹湿出 ①〈动〉，嘘吹，牛吹④芽出，芽发③胀膨，涨泡（后潮显⑤牛吹乱要不 بەتالدى بورتە بەرمە 话大说：

بورتە 脸得显 قىزارا ئبورتۇ 脸得红 。润红色

بورتە 。的杂相色白青，的斑白灰〈形〉：بورتە ەشكى 羊山的毛白灰 。

بورتەشە 。的色白灰浅，的斑白灰带略〈形〉

بورتەشەلەۋ 见 بورتەشە.

بورتەشىك 见 بورتەشە.

بورتكەن 疹丘〔医〕〈名〉：子痱，疹皮，疹瘟，بورتكەن شىعۇ 疹丘长 。

بورتكىز- ئبورت- 的态动使。

بورتپە Ⅰ 〈名〉粥稠（的成煮子麦和米小用）：بورتپە كوجە 粥稠 。

بورتپە Ⅱ 〈名〉巾头花提▲ بورتپە سالى 提 ▲巾头花 بورتپە سۇزەك 寒伤疹斑▲ بورتپە شاعي 纱云香 。

بورتپە Ⅲ 〈名〉子痱，疹斑。

بورتپە Ⅳ 〈名〉肉泡水（的鹰猎喂）▲ سىر بورتپە 种一的肉泡水 。

بورتپەك〈名〉粥稠（的成煮米小或子麦用）。

ئبورتتىر- ① ئبورت- 使的 ② 泡。

ئبورتتىرىل- ئبورتتىر-的被动态。

ئبورتۇ ئبورت- 的式定不。

ئبورتىن- ئبورت- 的身反态。

ئبورتىس- ئبورت- 的交互态。

ئبورى〈名〉狼 ①〔动〕②狼豺，豺狼〔天〕座 公大 ئبورى ارلان▲雄英，士勇，汉好〔转〕③牧 ئبورى باسار▲样一狼饿象 ئبورى بوردەي▲狼 ئبورى كار-▲（狗的狼服治为意）名美的犬羊 سىن جۇندەيدى. 人 كوكجال ئبورى▲负欺受老人 ادام ويعا▲狼豺 شيە（شۇيە）ئبورى▲狼大 تويماس، ئبورى قويعا تويماس. 象想的人【谚】 ▲。尽无婪贪的狼，穷无 ۇركىتەدى، اقىلسىزادام ەل ۇركىتەدى. 【谚】笨 。人众吓恐会人的蠢愚，群羊跑惊会狼的拙 ▲ ئبورى اربعىن بىلدىرمەس، سىرتقا ئجۇنىن 了为是来起竖毛的上身把狼【谚】. قامپايتار ▲。弱瘦的己自盖掩 ەر ازبعى مەن ئبورى ازبعى 饿窝离狼豺，吃愁不路上汉好【谚】. جولدان 。着不

ئبوربىۋرشاق 〔植〕豆扇羽。
بوربگۆ بورىك- Ⅱ 式定不的。
بوربجوكه 〔植〕香瑞枝密。
بوربك (بوركى) 帽皮(名) Ⅰ (的戴娘姑为多): كامشات بوربك 帽皮獭海 ▲ التايى قىزىل بوربك 子帽皮狐红泰尔阿 ▲ بوربك تاستاماق 不,处近 جەر تاستام بوربك ▲帽藏传(名戏游) قول سىنسا جەك ئشىنده. 【谚】远的 ەلتىرى بوربك ▲帽皮羔羊 كامشات بوربك 海 ▲帽皮獭水 قاما بوربك ▲帽皮獭海 قارا كۆل بوربك ▲帽皮羔羊力库拉哈 قاسقىر بوربك ▲帽皮狼 نوعاي بوربك ▲帽筒高 سۆسار بوربك ▲子帽皮貂 باس جارىلسا بوربك ئشىنده، 扬外可不丑家。
بوربك- Ⅱ 跑乱处四;慌惊,惊受(动): بوربككەن قويداي 样一群羊的惊受象。
بوربكتى 息息,关相戚休)共与辱荣【谚】. ▲的子帽皮戴(形) بوربكتىنىسك نامىسى ئبىر (关相)。
بوربكشى 人的子帽皮做制(名)。
بوربكشىلىك 业帽制(名)。
ئبوربقۇلاق 案图形尖,案图形耳狼(名)。
ئبورىلى 的多狼豺,的狼豺有,的狼有(形): ئبورىلى تاۋ 山的多狼豺。
ئبوربتىس 蛇黄毒无〔动〕(名)。
ئبوس- 言狂出口;话大说,嘘吹,牛吹(动), 天成 كەشكە شەيىن بوسە بەرۋ 谈其夸夸,口夸(话大说)嘘吹。
بوستەك 子褥皮(的成做毛或子皮用)(名), 子褥毛羽,子垫皮。
بوستەكتە- 子垫皮垫,子褥皮铺(动)。
بوستەكتەۋ بوستەكتە- 式定不的。
بوستەكشە 子褥皮小(名)。
ئبوستىر- ئبوس- 态动使的。
ئبوستىرت- ئبوستىر- 态动使的。
ئبوسۋ ئبوس- 式定不的。
ئبوسۋشى 大说爱,的嘘吹爱,的牛吹爱(形) 的谈其夸夸爱,的话。
بوسۋشىلىك 谈其夸夸,嘘吹,牛吹(名)。
ئبوسىر 虫蛲(名)。
ئبوسىس- ئبوس- 态互交的。

بوتەكە 胶,肟,肫,胃(的类鸟)(名) Ⅰ。
بوتەكە 见 بوتەگە. Ⅱ
بوتەكە 子腰,贤[方](名) Ⅲ。
بوتەلەك 子椽[方](名)。
بوتەلكە 舟木独(名) Ⅰ。
بوتەلكە 瓶大,子瓶[俄](名) Ⅱ: اراق بوتەلكە-سى 瓶洒。
بوتەلكەلە- (倒,注)装里子瓶往(动): بوتەلكەلەپ ساتۋ 卖瓶装。
بوتەلكەلەن- بوتەلكەلە-的态动使的。
بوتەلكەلەس- بوتەلكەلە- 态互交的。
بوتەلكەلەت- بوتەكەلە- 态动使的。
بوتەلكەلەۋ بوتەلكەلە- 式定不的。
بوتەلكەلى 装瓶(形): بوتەلكەلى سىرا 装瓶的酒啤的。
بوتەن 外;的识相不,的疏生,的生陌①(形) 的疏生 بوتەن كىسى 人生/ بوتەن جەر 的来: بوتەن 的恶邪,的良不;的他其,的别 ②方地 بوتەن وي 的别/法想 بوتەن نيەت 不图企的良 ▲的识相不,的生陌 باستاق بوتەن بىرەۋ 生,人 بوتەن كوز 己异;人生,人外 ▲人外 بوتەن ئسوز 话的余多,话外题。
بوتەندىك بوتەن 词名象抽的: بوتەندىك بىستەۋ 待看人外当。
بوتەنسۋ بوتەنسى- 式定不的。
بوتەنسى- 外当,生陌得觉,生怯,生认(动) 为因 بوتەنسىپ جىلاۋ 生欺;己异为视;看人 不生陌得觉/ بوتەنسىپ جاقىنداسپاۋ 哭而生认 近接意愿。
بوتەنسىن- بوتەنسى-的态身反的。
بوتەنسىرە- 生陌得觉,生怯,生认(动)。
بوتەنسىرەۋ بوتەنسىرە- 式定不的。
بوتەنسىت- بوتەنسى- 态动使的。
بوتەنشە 殊特,别特,特独(副)。
بوتەنشىلىك 见 بوتەندىك.
بوشكە 桶饭②桶铁大,桶木大①[俄](名)。
بوشكەلە- (灌,倒)装里桶往(动)。
بوشكەلەس- بوشكەلە- 态互交的。
بوشكەلەت- بوشكەلە- 态动使的。
بوشكەلەۋ بوشكەلە- 式定不的。

بوشكەلى 〈动〉 。的装桶铁大，的装桶木大
براك 〈名〉 。疵瑕；品产格合不，品废[俄]
براۋنيت 〈名〉 。矿锰褐〔矿〕
براحما 〈名〉 吸罗波，天梵（的教度印）〔宗〕
براحمانيزم 〈名〉 。摩
برزەنت 〈名〉 。教门罗婆
برەزەنتتە- 〈动〉 。布油，布帆，布透不，布水防
برەزەنتتەت- 〈动〉 。布油上罩，住遮布帆用，上盖布水防用
برەزەنتتە- 〈名〉 。态动被的
برەزەنتتەۋ 〈名〉 。式定不的
بريكەت 〈名〉[俄]〈名〉 饲体状块（的成压物碎粉）
。料
بريللياىت 〈名〉 。石钻，石刚金
بريولوگيا 〈名〉 。学苔藓
بريچكا 〈名〉 。车马轮四（的大不）
بروم 〈名〉 I 。剂溴〔药〕②溴〔化〕①
برون 〈名〉 。板钢甲装，甲装[俄]
برون 〈名〉 II 留保（人某，关机某为）〔俄〕
。证留保；……
برونداـ 〈动〉 不 ② 板钢甲装上装，甲上装①
。留保（等位席，位职）用动准
برونداـ 〈名〉 。态动被的
برونداۋ 〈名〉 。式定不的
بروندى 〈形〉 。的（位席）留保②的甲装①
برونه اۆتوموبيل 〈名〉 。车甲装
برونەۆيك 〈名〉 。车甲装
برونەپويەز 〈名〉 。车列甲装
برونەتانك 〈名〉 。克坦甲装
برونزا 〈动〉 器铜古，品制铜青 ② 铜青①。
برونزالاـ 〈名〉 。铜青镀
برونزالاۋ 〈名〉 。式定不的
برونزالى 〈形〉 象铜。：的铜青的 برونزالى ايكەل
برونح 〈名〉 。管气支
برونحيت 〈名〉 ▲炎管气支 سوزبلمالى بـ
。炎管气支性慢 برونحيت
برۋس 〈名〉 。木枕〔路铁〕
برۋت 〈名〉 。特落布（支一的厥突古）〔旧〕
برۋتسەللەز 〈名〉 。炎节关〔医〕
برىنزا 〈名〉 。瘩疙奶

بۋ 〈名〉 I 气蒸；汽：سۋ بۋى 气蒸水 / بۋعا اينالۋ 溶金 بۋى 液溶（属金）②发蒸 التىننىك بۋى 权，力威〔转〕 ③液溶银 كۇمىستىك بۋى 液 / 望威，势：اقشانىك بۋى 量力的钱 / اكەسىنىك بۋىنا سۇيەنۋ …依靠势权的亲父 ▲بۋ بالعا 锤汽
▲ بۋ بولىپ ۇشتى 去失，失消 ▲ بۋ گەناتورى 欺势仗，威虎假狐 ▲机电发气蒸 بۋىنا سەمىرۋ
。人
بۋـ 〈动〉 II 捆：系，拴，扎，绑，捆①：جۇك بۋۋ 捆 / 李行 ەكى جەردەن بۋۋ 道两扎 / بەلبەۋ بۋىپ ال 堵，住堵 ③难困吸呼使，息窒使 ②带腰好系 言一 ▲（渠水）住截，塞 اۇزىن بۋعان وگىزدەي 的话说爱不，的声吱不，的吭不声一，的发不 腰系① بۋۋ （نزا） بۋۋ 大 ▲怒盛，怒 بەل بۋۋ ▲ اشۋ 准好做，心决下 ②带 ▲备 كىندىك بۋعان جەر
。乡家，地生出
بۋاز 〈形〉 的：بۋاز ايەل 孕怀①；的胎怀②妇孕 怀畜母 بۋاز بيە ▲马骒的胎怀 بۋاز مال اۇرۋى 的意二心三 جەل بۋاز ▲病疾种各的间期胎，
▲可两棱模 سۇزبە بۋاز ▲的决不豫犹 سۇزبە بۋاز بولۋ 决不豫犹 。
بۋازداـ 见 بۋازى-。
بۋازدان- 〈动〉 。态身反的
بۋازدات- 〈动〉 ① 。泡，浸②态动使的 بۋازداـ
بۋازداۋ 〈名〉 。式定不的 بۋازداـ
بۋازدىق 〈名〉 。词名象抽的 بۋاز
بۋازۋ 〈名〉 。式定不的 بۋازى-
بۋازى- 〈动〉 穗秀，穗抽，浆灌（稼庄）：قوناق 穗秀在子谷。。 كەلەدى بۋازىپ
بۋالدىر 〈形〉 ，的霾阴，的沉沉阴，的暗昏
：的约约隐隐，的清不糊摸，的胧朦 بۋالدىر
تارتۋ 变 بۋالدىر 天 / كۇن 变（糊摸得）暗昏得
。的沉沉阴气
بۋالدىرلان- 〈动〉 变，沉沉阴得显，来起暗昏
：清不糊模得 بۋالدىرلانىپ انىق كورىنبەۋ 隐隐
楚清不看约约 。
بۋالدىرلانۋ 。式定不的 بۋالدىرلان-
بۋالدىرلى 〈形〉 胧朦，的清不糊模，的淡暗
。的霾阴，的约约隐隐，的沉阴，的暗昏，的
بۋان 见 بۋالدىر.

بۇات 见 بۇدا.

بۇات-بۇات 见 بۇدا- بۇدا.

بۇاتتا- 见 بۇدالا-.

بۇعىز- بۇ- Ⅱ 态动使的。

بۇعىزدىر- بۇعىز- 态动使的。

بۇعىزۇ بۇعىز- 式定不的。

بۇعىزىپ-تۇيگىز- بۇىپ-ۋتۇي-的态动使的。

بۇعىش 西东捆,称泛的索绳的西东捆用〈名〉的东西东绑,的。

بۇدا 〈名〉束 ۋبىر بۇدا گۇل 一束/花 ۋبىر بۇدا گازەت 一捆一纸报卷 بۇدا-بۇدا-捆一捆…的捆,的包一包…,的卷一卷…,的: بۇدا-بۇدا كىتاپ 一书的捆一捆…。

بۇداق 〈名〉团,股;团,束;捆,: بۇداق ۋجىپ 团线/ بۇداق ۋتۇتىن 一烟股。

بۇداق Ⅱ 形〉成团的状: بۇداق بۇلت 云积。

بۇداق-بۇداق 形〉一股一股,的股一股一,的缕缕…,的: بۇداق-بۇداق ۋتۇتىن 一团一团(土尘,气,烟指)的。 بۇداق-بۇداق شاڭ 一团一团…了出冒烟的股一股一股/。

بۇداقتا- 动〉①(土尘,汽,烟)团团一升地团成一束,儿卷成卷,团一束一束…成分。 ②(云鸟)滚翻,绕缭,起团一团一成扎,儿捆成捆。 مورجادان ۋتۇتىن بۇداقتادى. 袅袅烟炊。

بۇداقتان- 态身反的 بۇداقتا-。

بۇداقتات- 态动使的 بۇداقتا-。

بۇداقتاۋ 式定不的 بۇداقتا-。

بۇدالا- 动〉成捆,儿卷成卷,束一束一成扎,木的好堆儿捆成捆: بۇدالاپ جيعان وتىن 柴儿捆。

بۇدالان- 态动被的 بۇدالا-。

بۇدالاس- 态互交的 بۇدالا-。

بۇدالات- 态动使的 بۇدالا-。

بۇدالاۋ 式定不的 بۇدالا-。

بۇدان 形〉①杂 ②的种混,的交杂,的种杂,种品交杂,种。

بۇداندا- 动〉交杂,配交种异。

بۇداندان- 态动被的 بۇداندا-。

بۇدانداس Ⅰ 形〉的花串,的接嫁,的交杂;的配交种异。

بۇدانداس- Ⅱ ① بۇداندا- 态互交的 ②花串,接嫁: بۇدانداسقان الما 果苹交杂▲ ايقاس بۇدانداسۋ 交杂叉交〔植〕。

بۇدانداسقىش 能性交杂有,的强性交杂〈形〉的。

بۇدانداسپالى 〈形〉的花串,的接嫁,的交杂。

بۇدانداستىق بۇداندا- Ⅰ 词名象抽的。

بۇدانداستىر- ① بۇداندا- Ⅱ ② 态动使的交杂,配交种异,接嫁。

بۇدانداسۋ بۇداندا- Ⅱ 式定不的。

بۇدانداستىرۋ بۇداندا-استىر- 式定不的。

بۇدانداۋ بۇداندا- Ⅱ 式定不的。

بۇددا 〈名〉佛〔宗〕。

بۇددىزم 〈名〉教佛〔宗〕。

بۇددىست 〈名〉徒教佛,者教佛仰信。

بۇدىر- بۇ- Ⅱ 态动使的。

بۇدىرا- 松逢,乱散,乱逢(发头)〈动〉: بۇدىراعان شاش 发头的乱逢。

بۇدىرات- ① بۇدىرا- 态动使的 ②散披(发头)。

بۇدىراۋ بۇدىرا- 式定不的。

بۇدىرت- بۇدىر- 态动使的。

بۇزىنا 〈名〉木骨接〔植〕。

بۇيۇول 〈名〉牛水公〔动〕。

بۇزى 见 بۇز.

بۇي 〈名〉族依布: بۇي ۋتىلى 言语族依布。

بۇيشا 形〉①的式族依布,的族依布: بۇيشا كەستەسە语族依布②绣刺的族依布: بۇيشا بىلمەيسىڭ بە؟ 语依布会不会你?

بۇك 〈名〉(属)榉毛山,(属)树罔青水〔植〕▲ جۇڭگو بۇك اعاشى 青水,举毛山。

بۇكەت 〈名〉花束一束…的好扎,花束一。

بۇلا- 〈动〉①蒸: بۇلاپ تازارتۋ 蒸(用)净蒸。 ②蒸熏: سىناپپەن بۇلاۋ 用气汞蒸熏(毒消)气。

بۇلان- ① بۇلا- 态身反的 ②发,发挥,发蒸 汽蒸散发: سۋ بۇلانىپ كەتپەتى. 水都蒸发完了。 ۋي/ بۇلانا باستادى. 腾腾气热里屋。

بۇلانعىش 形〉的性发蒸有,的发挥,的发蒸。

بولانعىشتىق بۇلانعىش 词名象抽的。

بۇلاندىر- ① بۇلان- 态动使的 ②升华。

بۇلاندىرعىش 器馏蒸，器发蒸〈名〉。

بۇلانۇ بۇلان- 式定不的。

بۇلاك 语族朗布：族朗布〈名〉。

بۇلاڭشا 的式族朗布，的族朗布①〈形〉：语族朗布② 装服族朗布：بۇلاڭشاكيىم بۇلاڭشا سويلەۋ 讲语族朗布。

بۇلاس- بۇلا- 态互交的。

بۇلات- بۇلا- 态动使的。

بۇلاۋ بۇلا- 式定不的。

بۇلى 腾腾气热，的汽蒸发散，的汽蒸有〈形〉：بۇلى بولمە 间房的腾腾气热。

بۇلعۇ بۇلىق- Ⅱ 式定不的。

بۇلعىس- بۇلىق- 态互交的。

بۇلىق 孔气排，孔气通〈名〉Ⅰ。

بۇلىق- 急，吁吁喘气，气上不喘 ①〈动〉Ⅱ 嗽咳 جوتەلىپ قالتى بۇلىقتى：息窒，气憋，喘：怒盛，怒大，愤气 ② 了来过不喘都气得慢慢，的冲冲气要不你 بۇلىقپاي اقىرىن سويلە 说 ▲ اشۇعا (نىزاعا) بۇلعۇ 冲冲气怒。

بۇلىقپا ▲：的息窒，的吁吁喘气，的喘急〈形〉：咳痉جوتەل بۇلىقپا。

بۇلىقتىر- بۇلىق- Ⅱ 态动使的。

بۇما 袱包小，裹包小，包小〈名〉Ⅰ：放包小把你 بۇماڭىزدى قويىپ وتىرا تۇرىڭىز. 儿会一坐，下。

بۇما 捆，束，捆，包〈名〉Ⅱ：بىر بۇما قاعاز 花束两 گۇل بۇما كى/纸成，的包一包一，的捆一捆一〈形〉：بۇما-بۇما 的束一束一，的捆成捆。

بۇماجنەك 见 بۇماجنيك.

بۇماجنيك 包钱，子夹皮[俄]〈名〉。

بۇمازەي 布绒面(双)单〈名〉。

بۇمازي 见 بۇمازەي.

بۇمالا- (束一束一)成扎，捆成捆，包打〈动〉。

بۇمالاۋ بۇمالا- 式定不的。

بۇنا- 痕伤出勒，痕条出勒，坏勒〈动〉：ونىڭ قولىن ارقان بۇناپ كەتتى. 坏勒了绳被手的他了。

بۇناق 歇间，断间，顿停(的中话讲)①〈名〉Ⅰ。符止休，止休[乐]②道，痕条，痕印(的出勒被)①〈名〉Ⅱ。

بۇناق ▲条线，儿道，儿纹(的划刻被)② 儿道，儿槽出刻(上西东等棍木在)〈动〉：بۇناقتا- تاياقتى بۇناقتاپ بەلگى سالۇ 记木刻：儿道出刻。

بۇناقتا- 断刻 بۇناقتاپ كەسۇ/事。

بۇناقتال- 态动被的 بۇناقتا-。

بۇناقتات- 态动使的 بۇناقتا-。

بۇناقتاۋ 式定不的 بۇناقتا-。

بۇنال- 态动被的 بۇنا-。

بۇنات- 态动使的 بۇنا-。

بۇناۋ 式定不的 بۇنا-。

بۇند 陶立及省各方西国俄在年1897)〈名〉：崩；会合联主民会社太犹全（的成组兰波，宛得。

بۇندىشلدار 者义主得崩〈名〉。

بۇرا ▲驼雄，驼公(的阉未)，驼种〈名〉Ⅰ：اق باس بۇرا 的花花白 اق بۇرا تولقىن ▲驼雄头白 بۇرا سان ▲浪涛 ▲腿大的壮粗 ولى بۇرانىڭ باسىمەن تىرى اتاندى قورقىتپا. 【谚】死拿莫做旗大拉要不)驼阉的着活唬吓袋脑的驼种(皮虎。

بۇرا 埽〈名〉Ⅱ。

بۇرا 纳酸硼[化]〈名〉Ⅲ。

بۇرا- قوتان 驼母追驼公(名戏游)〈名〉。

بۇراشا 样一驼种象，的似驼公象〈形〉：قاڭتارداعى بۇراشا اۇزىنان اق كوبىك اقتى 月腊象白冒里嘴样一驼种的情发天。沫

بۇرجۇازيا 级阶产资〈名〉：بۇرجۇازيا سى/级阶产资大/级阶产资小 بۇرجۇازيا ەلەمەنتى 子分级阶产资/资为成，级阶产资成变〈动〉：بۇرجۇازيالان- 级阶产。

بۇرجۇازيالانۇ بۇرجۇازيالان- 式定不的。

بۇرجۇازيالىق 的级阶产资：بۇرجۇازيالىق توڭكەرىس 命革级阶产资/ بۇرجۇازيالىق دەموكراتيا 主民级阶产资。

بۇرجۇازياشىل 倾)于偏，的级阶产资〈形〉：بۇرجۇازياشىل گازەت-جۇر-向)于产资级阶产资成变〈动〉：بۇرجۇازيالان- 产资级阶产资/刊报 بۇرجۇازياشىل ەلەمەنت

。子分级阶

بۇرجۇازياشىلدىق 〈名〉思的阶级产资向偏(场立)想。

بۇرجۇي 〈名〉家本资,子分级阶产资〔口〕。

بۇركا 〈名〉蓬斗毡。

بۇركالى 〈形〉的蓬斗毡穿。

بۇرت 〈名〉罩,住盖(法办存蓄的等豆土将)上。

بۇرىل 〈形〉①花 شاش بۇرىل 的白斑,的白花:بۇرىل 杂带中色灰②子胡白花 ساقال بۇرىل/发头白沙)马毛杂色灰 ات بۇرىل:的毛杂色灰,的色(马毛)▲色灰浅,色白灰(色毛指)اق بۇرىل▲色灰深 كوك بۇرىل(马)额霜 قاسقا بۇرىل▲色灰黑 قارا بۇرىل(马指多)色灰。

بۇرىلدان- 〈动〉花得变,白变渐逐(发须):شاشى بۇرىلدانا باستاپتى.他白斑得变,白了白花变始开发头的。

بۇرىلداندىر- بۇرىلدان-的态动使。

بۇرىلدانۇ بۇرىلدان-的式定不。

بۇرىلدىق بۇرىل的词名象抽。

بۇسان- 〈动〉:汗出微稍,汗发微略,汗冒微微ات بۇسانىپ قالدى.②。汗点一了出微稍马:بۇسانعان اتىزدار气热点一出发散,气冒微稍田农的气热出发散微微。

بۇساندىر- بۇسان-的态动使。

بۇسانت- بۇسان-的态动使。

بۇسانتقىز- بۇسانت-的态动使。

بۇسانۇ بۇسان-的式定不。

بۇتەن 〈名〉芹叶香〔植〕。

بۇۋ بۇ-Ⅱ的式定不。

بۇۋلى 〈形〉,的着拴,的好系,的着扎,的着捆:جۇرنالدار بۇۋلى تۇر.杂志都捆好了的包捆。

بۇفەر 〈名〉置装冲缓,器冲缓。

بۇفەت 〈名〉,部点茶,部卖小(的厅餐,堂食)店吃小。

بۇفەتشى 〈名〉员务服部卖小。

بۇحگالتەر 〈名〉员计会,员记簿▲باس بۇحگالتەر总师计会。

بۇحگالتەريا 〈名〉处计会②学计会,记簿①(科)。

بۇىز 〈名〉子麸〔方〕。

بۇىل- بۇ-Ⅱ态动被的。

بۇىلتىق ,瘩疙;胀肿,块肿(的上节关)〈名〉。节结

بۇىلتىقتان- 〈动〉鼓;瘩疙结,节结,瘩疙长起。

بۇىلتىقتاندىر- بۇىلتىقتان-的态动使。

بۇىلتىقتانۇ بۇىلتىقتان-的式定不。

بۇىلتىقتى 节结有,的瘩疙长,的块肿有〈形〉的。

بۇىن Ⅰ 〈名〉①:节骨,节关〔理生〕:شىنتاق بۇىنى 脱)臼脱节关/ بۇىن تايۇ(شىعۇ)关肘节关/ بۇىنىنىڭ ىرىڭدەۋى 关积脓节关/ بۇىن شەمەنى)位环〔转〕②盂节关/ بۇىن شۇڭقىرى 关积水节关要主的产生:ۇندىرىستىڭ نەگىزگى بۇىنى 节音〔语〕④代后 سوڭعى بۇىندار:辈,代③节环▲节音的词分划 بۇلۇ بۇىندارعا:سوزدى بۇىن 节:اشىق بۇىن〔语〕开▲节音 اعا بۇىن 老一辈,▲代一老 بۇىن سالۇ,臼归▲位复 بۇىنى بەكۇ坚,来起强坚;意主定拿②康健复恢,复康①弱软(后病)①بۇىنى بوس▲持自;来起定软,的弱软,的定坚不,的强坚不②的弱虚,的②心情同生产,软心①بۇىنى بوساۋ▲的头骨有没 بۇىنى جوق▲气泄,劲松③累劳,乏疲,力无身浑 بۇىنىن باسا الماۋ▲力无弱软;劲②路走会,来起站能①بۇىنى قاتۇ▲动不走软瘫,懒酸身浑,尽力疲精 بۇىنى قۇرۇ▲复康▲ بۇىنعا تۇسۇ①▲力无身浑使,软发使,软瘫使②血淤 كەپىندى بۇىن▲节音读重〔语〕 جاس بۇىن 青 ىرەڭ(جابىق)تۇيىق▲辈晚,代一年 بۇىن〔语〕闭شور بۇىن▲节音,水积节关〔医〕。硬僵节关

بۇىن- Ⅱ بۇ-态身反的:بەل بۇىنۇ 系腰带/ بۇىنىپ ۇلۇ 上吊自杀▲ بەلىن بەكەم بۇىنۇ下心决定。

بۇىندا- ①〈动〉破上节骨从,开卸节关按②开划 بۇلۇ بۇىنداپ سوزدى بۇىن:节音分划〔语〕。节音的词分

بۇىندان- 〈动〉;路走会,立站会(孩小指)①孩的你 بالاڭ بۇىندانىپ قالعان شعار.大长

感；来起壮健渐逐，复康 ②。吧了路走会了。（后病指只）气力有到感，劲有到

بۇنداڭۇ بۇنداڭ- 。式定不的

بۇنداڭ- بۇندا- 。态动使的

بۇنداتقىز- بۇنداڭ- 。态动使的

بۇنداتتىر- بۇنداڭ- 。态动使的

بۇنداتۇ بۇنداڭ- 。式定不的

بۇندا بۇندا- 。式定不的

بۇندى 节分，的节关多，的节关有①〈形〉Ⅰ开分方地的节关有从 ٴبولۇ جەردەن 的：بۇندى 节音个两 ٴسوز ەكى بۇندى 的：节音有〔语〕②的节音多 كوپ بۇندى /词的。

بۇندى 品物的着绑，西东的好捆〈名〉Ⅱ。

بۇندىر- ① بۇن- Ⅱ的使动态②，掐，勒。死掐 بۇندىرىپ ٴولتىرۇ：绞。

بۇندىرت- بۇندىر- 的使动态。

بۇندىرتقىز- بۇندىرت- 的使动态。

بۇندىرۇ بۇندىر- 的式定不。

بۇندىرىپ-ٴتۇيندىر- بۇنىپ-ٴتۇيىن- 的态使动。

بۇنقاپ 〈名〉骨软节关〔解〕。

بۇنسىز 有没，的节关有没，的节无 ①〈形〉▲的软酥，的力无弱软，的力无身浑②的节骨刁，题难出（ۋرۇ）بۇنسىز جەردەن پىشاق سالۇ。的舌饶，的令辞于善 ٴفضل 难▲。

بۇنشاق 〈名〉李行件小；袱包，裹包，包小：ونىڭ ارقاسىنا تاڭىپ العان بۇنشاعى بار. 他上背。袱包着背

بۇنشاق-تۇيىنشەك 见 بۇنشاق.

بۇنىپ-ٴتۇيىن- 〈动〉①当停束装，好戴穿：بۇنىپ-ٴتۇيىنىپ بولدىڭدار ما؟ جۇرەلىك. 们你，好点打，当停拾收②。了走该？吗了好戴穿已他：掇拾 ول بۇنىپ-ٴتۇيىنىپ دايىن وتىر. 了好点打经。

بۇنىپ-ٴتۇيىنۇ بۇنىپ-ٴتۇيىن- 。式定不的

بۇنىسىپ-ٴتۇيىنىس- بۇنىپ-ٴتۇيىن- 交的。态互

بۇڭىپ-ٴتۇي- 〈动〉收，点打；包捆，裹，系，捆：拾 جۇكتى بۇڭىپ-ٴتۇيۇ 。李行好捆。

بۇڭىپ-ٴتۇيۇ بۇڭىپ-ٴتۇي- 。式定不的

بۇيرقان- 〈动〉：涌汹，暴狂；怒大，怒狂 بۇيرقانىپ تۇلاعان تولقىن 。涛波的湃澎涌汹

بۇيرقاندىر- بۇيرقان- 。态动使的

بۇيرقانت- بۇيرقان- 。态动使的

بۇيرقانۇ بۇيرقان- 。式定不的

بۇيرقانىس 〈名〉，遇可不怒，冠冲发怒，怒愤：色厉颜正。

بۇيرشىن 〈名〉。驼公小（的阉未）

بۇيرىل 见 بۇرىل.

بۇيرىلدان- 见 بۇرىلدان-.

بۇيرىلدانۇ بۇيرىلدان- 。式定不的

بۇيىس- بۇ- Ⅱ 。态互交的

بۇ 题问个这，这〈代〉：此；本；个这，这：بۇ ماسەلە ▲ بۇ دۇنيە 今世 ▲ وجاق، بۇجاق 边这；边那，边这：想；样那或样这 بۇ قىس، ▲围周，周四。法设方

بۇعاز 〈名〉：口峡，峡海：تايۇان بۇعازى 台海湾。峡

بۇعاق ① 巴下重，巴下双 ② 肿腺状甲〔医〕。脖瘰气，大

بۇعاقتى 肥巴下，的巴下重，的巴下双①〈形〉脖瘰气，的大肿腺状甲 ②的颏下重有，的大。的

بۇعالتىر 〈名〉会，计会：员计会，计会：كونە بۇعالتىر /计会老 ول بۇعالتىر بولعالى بەس جىل بولدى.。了年五有已计会当他

بۇعالتىرلىق 。务业计会〈名〉

بۇعالىق 〈名〉①套马套：بۇعالىق سالۇ 马套 قوعامنىڭ：桔桎，绊羁，锁枷〔转〕② بۇعالىعى 旧会社的枷锁▲ بۇعالىق سالۇ 束缚，。制控

بۇعالقتا- 〈动〉①（索马套用）套：اساۋ انتى بۇعالقتاۋ 制限，制控，缚束〔转〕②马烈住套。（然自大指）从顺使，服降，服制，理治〔转〕③

بۇعالقتال- بۇعالقتا- 。态动使的

بۇعالقتاس- بۇعالقتا- 。态互交的

بۇعالقتات- بۇعالقتا- 。态动使的

بۇعالقتاۋ بۇعالقتا- 。式定不的

بۇعانا 〈名〉骨锁〔理生〕：بۇعانا قابىرعا 骨锁▲。的年成未，的幼年，的小幼 بۇعاناسى قاتپاعان

بۇعانالا- 。骨锁下剔，骨锁下卸〈动〉

بۇعانالاۋ بۇعانالا- 。式定不的

بۇعات 。檐，檐房〈名〉

بۇعاۋ 〈名〉① 手铐 ②〔转〕锁枷：桎梏，锁枷

قۇلدىق قوعامنىڭ بۇعاۋى 。桎梏的会社隶奴

بۇعاۋلا- 〈动〉①带上铐子，绊羁，缚束〔转〕②受铐子（上）的束缚的役奴被，的 。制控

بۇعاۋلان- بۇعاۋلا- 。态动被的

بۇعاۋلاس- بۇعاۋلا- 。态互交的

بۇعاۋلات- بۇعاۋلا- 。态动使的

بۇعاۋلاۋ بۇعاۋلا- 。式定不的

بۇعاۋلى 〈形〉带①的铐子（上）缚束受〔转〕②的 。的役奴被，的

بۇعۇ بۇق- 。式定不的

بۇعى 〈名〉鹿，鹿公：角鹿 بۇعى ءمۇيىزى / 皮鹿 تەرىسى بۇعى / 者鹿养 ءوسىرۋشى بۇعى / 筋鹿 ءمۇيىز جەلىمى بۇعى / 胶角鹿 تارامىسى بۇعى / 肾鹿 ءنى بۇعى ▲鹿马 ات بۇعى ▲鹿麋，象不四 توياق بۇعى ▲ 草衔鹿〔植〕 بۇعى ▲带皮的做皮熟用 بەلبەۋ بۇعى ▲ 薜苔〔植〕 مۇڭى بۇعى 。

بۇعىز 。孔石（的盘圆上磨石）〈名〉

بۇعىل- بۇق- 。态身反的

بۇعىلى 〈形〉多鹿，的鹿有：的多鹿，的鹿有 تاۋ بۇعىلى 。山的多

بۇعىن- بۇق- 。态身反的

بۇعىنباق 。藏米捉〈名〉

بۇعىنۇ بۇعىن- 。式定不的

بۇعىنىس- بۇعىن- 。态交互的

بۇعىنسۇ بۇعىنىس- 。式定不的

بۇعىس- بۇق- 。态互交的

بۇعىسۇ بۇعىس- 。式定不的

بۇعىحانا 。栅草工鹿养〈名〉

بۇعىش 。绳捆〔土〕〈名〉

بۇعىشاق 。（名器乐期早）克沙格布〔旧〕〈名〉

بۇعىشى 。工鹿养〈名〉

بۇدان: بۇدان ءارى (ارى) ①，后以此从，前之此在 بۇدان بۇرىن ▲加更，更②后今以，前之此在 بۇدان گورى 比……比，更……比 ▲前怎）要还 بۇدان كەيىن 今 后以此从，后 ▲（样么 。后以此从，后

بۇدىر 凸凹，的平不低高，的平不坷坎①〈形〉②方地的平不低高：的洼洼坑坑，的 بۇدىرجەر 的糙粗，的滑光不，的点麻有：ۇستەلدىڭ بەتى بۇدىر 坡山上，丘土，岗山小 ③ 滑光不面桌小了过在就 جەردە قالعان اسىپ تۇسە بۇدىردان 面一那的岗山 。

بۇدىرقاي 的平不坷坎，的平不低高 ①〈形〉 。岗山，丘土 ②

بۇدىرلا- ……把，平不凸凹得弄……把〈动〉 。滑光不得弄，洼洼坑坑得搞

بۇدىرلان- ① بۇدىرلا- 的 坷坎得变②态动被 ۇعا جاقسىداعان ساپىن：平不岖崎得显，平不 جول بۇدىرلانا باستادى. 变越路道区山近临越：平不凸凹为成，起隆，起凸 ③。平不岖崎得 بۇدىرلانىپ كەتۋ，糙粗得显 ①平不凸凹为成 。点斑小的麻麻密密有得显，滑光不得显

بۇدىرلاندىر- 。态动使的 بۇدىرلان-

بۇدىرلانۋ 。式定不的 بۇدىرلان-

بۇدىرلات- 。态动使的 بۇدىرلا-

بۇدىرلاۋ 崎些有，的平不坷坎些有①〈形〉Ⅰ的洼洼坑坑些有，的平不低高微稍，的平不岖 。的滑光太不，的糙粗显略②

بۇدىرلاۋ Ⅱ 。式定不的 بۇدىرلا-

بۇدىرلى 崎，的洼洼坑坑，的平不坷坎①〈形〉滑光不，的瘢麻有 ② 的平不凸凹，的平不岖 。的多较岗土小，的陵丘多③的糙粗，的疙 ② 丘土小，岗小，丘小 ①〈名〉

بۇدىرماق 疖结；瘩 。

بۇدىرماقتان- 见 بۇدىرلان.

بۇدىرماقتاندىر- 。态动使的 بۇدىرماقتان-

بۇدىرماقتانۋ 。式定不的 بۇدىرماقتان-

بۇدىرسىز 有没，的滑光；的坦平，的平〈形〉 。野原的旷空坦平 دالا كەڭ：的瘢麻 。的壮粗，的壮健，的大高〔口〕〈形〉Ⅰ

بۇجبان 。肠灌肉肥〔口〕〈名〉Ⅱ

بۇج-بۇج 的滑光不，的瘩瘩疙疙〈形〉 。的瘩瘩疙疙脸满 بەت-اۋزى بۇج-بۇج

بۇجى 。肠灌肉肥〔方〕〈名〉

بۇجىر 痕痘，瘢麻，点麻，子麻①〈名〉有 ② 人的子麻有上脸个一 بەتىندە：بۇجىرى بار بىرەۋ

凹凸的瘩疙有，的癞疤有，的癞麻 بۇجىر اينەك：的瘩疙有，的癞疤有，的癞麻
。璃玻的平不凸
。环铁(的绳缰拴上轭车)〈名〉 **بۇجىرا**
疙里疙的弄，平不凸凹得弄〈动〉 **بۇجىرلا-**
。点麻有使，瘩
。态动被的 بۇجىرلا- **بۇجىرلان-**
。态动使的 بۇجىرلا- **بۇجىرلات-**
，的平不显略，的癞麻有略〈形〉Ⅰ **بۇجىرلاۋ**
。的滑光太不
。式定不的 بۇجىرلا- **بۇجىرلاۋ** Ⅱ
害危，坏损，坏毁，坏弄，坏破 ①〈动〉 **بۇز-**
：坏败，جوسپاردى بۇزۇ 划计坏破 / ماشينانى
بۇزۇ 器机坏毁 / دەنساۋلىقتى بۇزۇ 康健坏损 /
ستيلدى بۇزۇ：毁拆，拆②风作坏败 كونە
新盖，房旧拆 ئۆي سالۇ جاڭادان بۇزىپ ۋىلەردى
：破打，扰打，乱扰③房 ەلدىك ۋىقسىن بۇزبا
打 تىنىشتىقتى بۇزۇ 眠睡的家人乱扰要不 /
：犯违，反违④静寂破 زاڭدى بۇزۇ 犯违 / 法
：开拆，开剔，开破⑤律纪犯违 بۇزۇ ئارتىپتى
ەت بۇزۇ 剔开肉 / مۇز بۇزۇ 破冰 / تراكتورمەن
带⑥路开雪推机拉拖用 سالۇ جول بۇزىپ قاربۇزىپ
：路邪入引，唆教，坏教，坏 بالانى بۇزىپ
打⑦。你是就的坏带子孩把 . جۇرگەن سەنسىڭ
：造创，破 رەكورد بۇزۇ ▲录记破打 انت بۇزۇ
蛋捣 باس بۇزار ▲言食，言诺背违，言誓背违
约婚毁，婚悔 باتا بۇزۇ ▲(子孩指)鬼气淘，鬼
▲ نەكە بۇزۇ 失 ۋادە بۇزۇ ▲姻婚坏破，约婚毁
▲气脾发大，怒狂，怒激 قان بۇزۇ ▲信失，约
ئوڭسىن بۇزۇ 爱，的非生事惹爱，的事闹爱①〈形〉 **بۇزاقى**
：的蛋捣坏破，的乱搅爱，的乱扰 بۇزاقى ادام
人引②为行乱捣 قىلىق بۇزاقى / 人的事闹爱
：的荡浪，的荡淫，的淫诲，的足失 بۇزاقى ايەل
暴，棍恶，徒歹，者乱捣，伙家坏③人女的荡淫
。氓流，徒
捣，事肇；事闹衅寻，事闹①〈动〉 **بۇزاقلان-**
。荡放，乱淫②歹作非为，为非作胡，乱

بۇزاقلاندىر- بۇزاقلان- 。态动使的
بۇزاقلانۇ بۇزاقلان- 。式定不的
بۇزاقلىق بۇزاقى 。词名象抽的
بۇزار：توسەك بۇزار 送时毕完拾收妆嫁〈的
。物礼
بۇزاۋ〈名〉牦牛：بۇزاۋ قورا 舍圈牦牛▲ بۇزاۋ
باس 大 ەتىك باس 大，袋脑▲ بۇزاۋ باس 大头▲鞋
بۇزاۋ ئتستى قامشى 四 棱皮鞭▲ سيىر سۇ
牛，水喝牛母【谚】. بۇزاۋ مۇز جالايدى
。(效下行上)冰舔牦▲。 توزده بۇزاۋى جامىراعاڭ
就牦牛好不管【谚】 ئۆيده ايرانى توگىلەدى.
。奶酸上不吃
بۇزاۋباس〈动〉Ⅰ 。子狗土，蛄蝼
بۇزاۋباس〈动〉Ⅱ 。虎壁
بۇزاۋباس：بۇزاۋ باس بالىق〔动〕。鱼虎鲅
بۇزاۋبەل ：بۇزاۋبەل مايمىل〔动〕。猴鼻狭
بۇزاۋقان〈名〉 。牦牛小
بۇزاۋلا-〈动〉 ：牦牛生，牦牛下 بۇزاۋلاعان
سيىر 产 نەشە بۇزاۋلاعان / 牛母的牦过
。牦牛个
بۇزاۋلات- بۇزاۋلا- 。态动使的
بۇزاۋلاۋ بۇزاۋلا- 。式定不的
بۇزاۋلى〈形〉：的牦牛带，的牦牛有 بۇزاۋلى
سيىر 带 。牛母的牦
بۇزاۋلىق〈名〉 。橇雪便轻〔方〕
بۇزاۋ تاز〈名〉 。癣头额牦牛
بۇزاۋ-تايىنشا〈名〉二、一 。称通的牦牛小岁
بۇزاۋ- تورپاق〈名〉 。称通的牦牛小
بۇزاۋئتس〈名〉Ⅰ 。案图形齿牦牛
بۇزاۋئتس〈名〉Ⅱ 。鞭皮棱四
بۇزاۋ ورمە〈名〉〔口〕 。鞭皮棱四
بۇزاۋ ئورىم 见 بۇزاۋ ورمە.
بۇزاۋحانا〈名〉〔口〕 。圈牦牛，圈牛小
بۇزاۋشى〈名〉：人的牦牛养饲，人的牦牛放 。汉老的牦牛放 بۇزاۋشى شال
بۇزاۋشىق〈名〉Ⅰ 儿块皂肥（的造制法土）
。皂肥块小，
بۇزاۋشىق〈名〉Ⅱ 。牦牛小
بۇزاۋشىلىق〈名〉 。业牦牛放，牦牛放
بۇزعىز- بۇز- 。态动使的

بۇزعىزدىر- بۇزعىز- 的态动使的。
بۇزعىنشى Ⅰ 〈名〉者害危，者坏破。
بۇزعىنشى Ⅱ 〈名〉液泌分（的上树些某）。
بۇزدىر- بۇز- 的态动使的。
بۇزۇ بۇز- 的式定不的。
بۇزۇشى 〈名〉背违，者犯违；者乱扰，者坏破
乱扰 قوعامدىق ئتارتىپتى بۇزۇشى：者害危；者背违
者序秩会社。
بۇزۇشىلىق 〈名〉背违，犯违；坏毁，坏破。
بۇزىق 〈形〉①的病毛有，的破，的坏：
派正不，的恶可，的毒恶，的恶险②车破 اربا
的：بۇزىق نيەت ئىسقىنى 心用的恶险 ادام 可恶
派正不止举 بۇزىق تۇرىسى 人的/ ئجۇرىس-
亵猥，的淫诲，的荡浪，的荡放③（正不为行）
▲人的歹作非为，棍恶，子分坏④的 شىرىك
霉于起烂霉【谚】شىرىتەدى، بۇزىق بۇلدىرەدى。
坏破于惯人恶，点。
بۇزىقتىق بۇزىق 的词名象抽。
بۇزىقشىلىق 见 بۇزىقتىق。
بۇزىل- ① بۇز- 的态动被的②变、坏霉，烂霉
有质变肉 ەت بۇزىلىپ يىستەنىپ كەتىپتى。质：
落堕，坏学，坏变③。了味 ول جاقىننان بەرى
بۇزىلىپ كەتتى。了坏变来近他（气天）④。
变突，变骤：常异得变 كۇن كەنەت بۇزىلدى。
▲调不经月 بوي بۇزىلۇ بوعى。▲变突气天
بۇزىلۇ 动 ▲豚犹，摇 دارەت بۇزىلۇ ▲肚泻 ەل
▲佳不情心 كوڭىلى بۇزىلۇ ▲动浮心人
بۇزىلۇ ساۋىنداي بۇزىلۇ 大 ▲卦变；绪情闹
肃严，色脸变① ئوڭى بۇزىلۇ ▲泻腹，子肚闹
的质变易容，的烂腐易容①〈形〉白苍色脸，看难色气②来起。
بۇزىلعىش 的端多化变，的变突，的变骤②。
بۇزىپ-جار- 撞，撞乱冲乱，撞直冲横〈动〉向冲，开
群人在 توپتىڭ ورتاسىن بۇزىپ-جارۇ：向冲，开撞直冲横里。
بۇزىپ-جارعىز- بۇزىپ-جار- 的态动使的。
بۇزىپ-جارۇ بۇزىپ-جار- 的式定不的。
بۇزىپ-جارىس- بۇزىپ-جار- 的态互交的。
بۇزىس- بۇز- 的态互交的。
بۇيعىن 见 بۇيىعى。

بۇيدا ▲绳鼻牵（的驼骆或牛）〈名〉▲刀屠，子刀大 بۇيدا پىشاق ▲麻茼〔植〕كەندىر
想异 بۇيدا تارتۇ出 ▲路上，发出 بۇرگەگە بۇيدا تاعۇ
天 ▲开 جەل بۇيدا（的驼骆）▲绳鼻 ئتۇپ بۇيدا
绳鼻短的过穿子鼻驼骆或牛从。
بۇيداگەر 人导领，人路领〈名〉。
بۇيدالا- 操，驶驾〔转〕②绳鼻牵拴①〈动〉制控，范就使，从顺使，纵。
بۇيدالان- بۇيدالا- 的态动被的。
بۇيدالاس- بۇيدالا- 的态互交的。
بۇيدالات- بۇيدالا- 的态动使的。
بۇيدالاۋ بۇيدالا- 的式定不的。
بۇيدالى 〈形〉带绳鼻牵带的：بۇيدالى تۇيە
驼骆的绳鼻牵。
بۇيدانا 巴芦胡〈名〉。
بۇيرا 〈形〉的式浪波，的纹波带；的卷：
بۇيرا شاش 发卷/ بۇيرا ئجۇندى قوي 羊绵毛卷/
بۇيرا ەلتىرى 皮羔羊毛卷/ بۇيرا تولقىن 起的伏
油〔植〕زىعىر بۇيرا ▲发卷 باس بۇيرا ▲浪波
纳等上 ناسىباي（كوك بۇيرا）用 ▲麻亚
。揪掌鹅〔植〕شەتەن بۇيرا ▲烟鼻质优，斯
بۇيرالا- 〈动〉卷，曲卷，来起卷，弯成卷，烫（发）：شاش بۇيرالاۋ 发卷（发烫）。
بۇيرالان- بۇيرالا- 的态动被的。
بۇيرالاس- بۇيرالا- 的态互交的。
بۇيرالات- بۇيرالا- 的态动使的。
بۇيرالاۋ بۇيرالا- 的式定不的。
بۇيرات 〈名〉陵丘的伏起，峦岗，峦层。
بۇيراتتان- 〈动〉陵丘呈，伏起陵丘，伏起峦山状伏起。
بۇيراتتانۋ بۇيراتتان- 的式定不的。
بۇيرىق 〈名〉①命，令指，令命：意旨，令
命受/ بۇيرىق بەرۋ（ەتۋ）令/ بۇيرىق ئتۇسىرۋ
（شعارۋ）下（令命达下）令/ بۇيرىق بويىنشا
命②意旨的主真/ اللانىڭ بۇيرىعى 令指照按
有，的定注中命 نە امال，قوي 气运，运：بۇيرىق
亡死常正 ئولىم 子法么什▲ اق بۇيرىقتى
。（式形根词词动）式令命〔语〕راي بۇيرىق
。令命；示谕，令旨〈名〉بۇيرىق-جارلىق
。的意任，的动行自，的自擅〈形〉بۇيرىقسىز

بۇيرىقتى ▲的式令命，的性令命，的令命〈形〉
بۇيرىقتى سويلەم 句使祈〔语〕。
بۇيرىقشى 令施号发爱，的令命布发爱①〈形〉
令施号发，者令命发〈名〉。
بۇيرۇشى 者治统，首元，主君〔旧〕②的脚划手指爱；的
بۇيرىقشىل 见 بۇيرىقشى①。
بۇيرىقشىلىق ① بۇيرىقشى 的 ②词名象抽
بۇيرىقشىلىق ەتۋ 发 令施号义主令命：
بۇيىعۇ بۇيىق- 式定不的。
بۇيىعى 怯羞，的腆腼，的羞害爱，的束拘〈形〉
（孩小指多）的怩忸，的。
بۇيىعسلىق 词名象抽的 بۇيىعى。
بۇيىعسىس- بۇيىق- 态互交的。
بۇيىق I 见 بۇيىعى。
بۇيىق II 子袜毡〈名〉。
بۇيىق- III 怩忸，羞害；束拘，谨拘 ①〈动〉
羞是老别你。怯羞：بۇيىعا بەرمەي اشلىساڭشى
蜷，团一成缩 ②。嘛点一方大要，的答答羞
睡地团一成缩 ۋيقتاۋ بۇيىعسىپ：缩瑟，缩。
بۇيىقتىر- بۇيىق- 态动使的 III。
بۇيۇم 〈名〉：资物，物货；品物，品用
品商 ساۋدا بۇيۇمى/品用日 كۇندەلىكتى بۇيۇمدار
在放不 كورمەۋ 易容很 ▲بۇيۇم ▲بۇيۇم ەمەس
同 كورمەۋ 看小，起不瞧，里眼 ▲بۇيۇم قۇرلى
上。
بۇيۇمتاي 事；西东的要想，西东的要需〈名〉
么什要需你。بۇيۇمتايىڭ بولسا ايت：意来；情
他 /。吧说，西东 ول نە بۇيۇمتايمەن كەلىپتى؟
？吗儿事么什有来
بۇيىر- 示指，咐吩，令命①〈动〉：ونى الدىڭعى
ساپقا بارۋعا بۇيىردى。去方前到他令命 /。نە
بۇيىراسىز؟行什咐吩您；运走，巧碰，着该②？
定注中命，缘有：بۇل دۇنيە وعان بۇيىرماي
让，上碰他让有没西东个这 ساعان بۇيىردى ما؟
候时的会机有 كۇنى بۇيىرعان /？吗了上碰你
责，备责 ايىپقا بۇيىرۋ ▲（候时的天那着该）
▲话的恩施主真 قۇداي بۇيىرسا ▲难责，怪
توپىراق بۇيىرماۋ ▲死客 ۋيالماعان بۇيىرماعاننان
—餐饱能也请邀用不人的厚皮脸【谚】。
顿。
بۇيىرعىن 贼木假〔植〕〈名〉。

بۇيىرتى- بۇيىر- 态动使的。
بۇيىرۋ بۇيىر- 式定不的。
بۇيىرۇشى 者令施号发，者令命发〈名〉。
بۇيىرىل- بۇيىر- 态动被的。
بۇيىرىس- بۇيىر- 态互交的。
بۇق- 隐，藏隐，藏躲（的间时短指）①〈动〉
蔽隐时暂 كورىنبەي بۇعا تۇرۋ：伏埋；避躲，蔽
起 بەرسەڭ بۇعا：怯胆，惧畏，怕害〔转〕②来
▲。你负欺越他怯胆是越你 باسىنىپ الادى
بۇعا بەرسەڭ سۇعا بەرەدى 尺进寸得。
بۇقا I ▲渠干 بۇقا ارىق ▲牛公，牛种〈名〉
بۇقا مويىن 粗脖子 ▲بۇقانىڭ ارامزاسى بۇزاۋ
犊牛在混牛种的猾狡【谚】جۇرەدى اراسىندا
（实老得装伪是越人的猾狡是越）里群。
بۇقا II 埽〈名〉。
بۇقار: بۇقار كىلەم 地级高，毯地尔哈布
毯。
بۇقارجاي 甲盔尔哈布〔口〕〈名〉。
بۇقارا 姓百，众大，众民，众群〈名〉：قالىڭ
حالىق بۇقاراسىى 众群民人的大广 /بۇقارا
庶，民平 قارا بۇقارا ▲益利的众群 مۇددەسى
民贱，姓百民黎，民。
بۇقارالاندىر- 及普；化众大，化众群〈动〉。
بۇقارالاندىرۋ بۇقارالاندىر- 式定不的。
بۇقارالىق 群，的众大，的众民，的众群〈形〉
/点观众群 بۇقارالىق كوزقاراس：的性众
بۇقارالىق قوزعالىس 动运众民。
بۇقاراشىل 着众群为，的众群为心一〈形〉
。的众群心关，的想
بۇقا تارتىس ，加参人个两）河拔式间民〈名〉
。（子脖用，手用不
بۇقاشا 牛公小〈名〉。
بۇقاشىق 牛公小〈名〉。
بۇققىز- بۇق- 态动使的。
بۇققىزدىر- بۇققىز- 态动使的。
بۇققىزۋ بۇققىز- 式定不的。
بۇقپا 症惧恐〈名〉I。
بۇقپا II ：的藏躲，的伏埋，的蔽隐 ①〈形〉
端多计诡，的秘诡〔转〕② 处蔽隐 جەر بۇقپا
诡，子点坏），意主鬼 اقىل بۇقپا：的诈诡，的

（计）。

بۇقپالا- 〈动〉① 埋，藏隐，蔽隐，避躲，藏躲 偷，(地)悄悄；腰着猫，腰着哈，腰着弓 ② 伏(地)偷。

بۇقپالاس- بۇقپالا- 态互交的。

بۇقپالات- بۇقپالا- 态动使的。

بۇقپالاۋ بۇقپالا- 式定不的。

بۇقپالى 见 بۇقپا.

بۇقپانتاي 〈形〉① 的崇鬼；的秘诡，的蔽隐，的藏潜，的蔽隐，的藏隐 ② 的脑贼头贼，的伏潜。

بۇقپانتايلا- 见 بۇقپالا-.

بۇقپانتايلى 见 بۇقپانتاي.

بۇقپانتايلىق بۇقپانتاي 的抽象名词。

بۇقتىر- ① بۇق- 的态动使 ② 见 بەقتىر-.

بۇقتىرعىز- بۇقتىر- 的态动使。

بۇقتىرما Ⅰ 〈名〉伏潜，伏埋。

بۇقتىرما Ⅱ 〈名〉羔火压(的炊茶)。

بۇقتىرۋ بۇقتىر- 式定不的。

بۇقتىرىل- بۇقتىر- 态动被的。

بۇقىرلا- 〈动〉毒消〔旧〕。

بۇقىرلات- بۇقىرلا- 态动使的。

بۇقىرلاتقىز- بۇقىرلات- 态动使的。

بۇقىرلاۋ بۇقىرلا- 式定不的。

بۇل 〔名〕[波]〈转〉② 布，布 ① 匹价，格价 钱：بۇلى جەتۋ 价了多不差钱/ بۇل بولۋ 值钱 ③ 威，信威。

بۇل Ⅱ 〈代〉(بۇلنىڭ مۇنىڭ 领格；— بۇعان 向格；بۇنى، مۇنى 宾格；— مۇندا 位格；بۇدان، بۇنان، مۇنان 从格；بۇنمە، مۇنمەن 格助)这，这个，此：بۇل كىم؟ 这是谁?/ بۇلنىڭ قىلىق مەس. 你不得做象话。/ بۇعان تىيسپە. 这把你打个正着。/ بۇنى الا كەت. 这个动别管。/ مۇندا كىسى جوق. 这有人没里走。/ بۇدان ءۇش جىل بۇرىن 前年三以前/ بۇنىمەن سالىستىرعاندا 这和相比较……▲ بۇدان باسقا 这以外，此从今以后，从此以外而除(…)▲ بۇدان بىلاي 这从此以后，今后，今而外▲ بۇدان كەيىن 这从今以后，今后，后来将▲ بۇدان ارى 这从今以后，后……▲ بۇل جولى 这从……再……一进，步▲ بۇل كۇيىندە 这就个样子。

بۇلا- Ⅰ 〈形〉① 的养惯生娇，的风经不弱。

بۇلا- Ⅱ 〈动〉涌泉如泪，(泪眼)洒，流 ② 子孩的养惯(马小)的奶断未前以岁三。

بۇلا- Ⅲ 〈动〉夺掠，掠抢，夺抢，劫抢：بۇلاۋعا تۇسكەن مال 畜牲的劫抢被。

بۇلاي 见 بىلاي.

بۇلايشا 见 بىلايشا.

بۇلاق Ⅰ 〈名〉泉，泉源：بۇلاق كوزى 眼泉/ بۇلاق سۋى 泉水▲ اشتى بۇلاق 泉苦〔地〕▲ بال بۇلاق 甘泉▲ ءۇش بيە — باسى، ەكى بيە — ەل اسى، ءبىر بيە — جوقتىڭ قاسى.【谚】友宾敬奶的马母匹两，有无似奶的马母匹三，头源如奶的马母匹。

بۇلاق Ⅱ 〔医〕〈名〉炎耳中；脓耳：بۇلاقتاعۋ 炎耳中患/脓耳流。

بۇلاقسىز 〈形〉的水泉有没，的泉有没▲ تاۋلى جەر بۇلاقسىز بولماس، سۋلى جەر قۇراقسىز بولماس.【谚】有必边水，水泉有没会不山高。

بۇلاقتاي 〈形〉生丛苇芦多；的般水泉，的样一水泉象。

بۇلاقتى 〈形〉①的水泉有，的泉有 ②谷山的泉有；的炎耳中患；的脓耳有。

بۇلان Ⅰ 〈形〉的风经不弱，的养惯生娇。

بۇلان- Ⅱ بۇلا- Ⅱ 态动被的。

بۇلان Ⅲ 〈名〉〔动〕鹿麋，象不四。

بۇلان-تالان : بۇلان-تالان بولۋ ① 盛怒，暴雷如跳：ول بۇلان-تالان بولىپ كەتىپ قالدى. 了走下之气一在他了劫抢被畜牲。 ② 夺掠，劫抢：مال بۇلان-تالان بولىپ كەتتى.

بۇلان-تالان ەتۋ 见 بۇلاپ-تالا-.

بۇلاڭ 〈名〉①(作动)摆，动晃，摆摇 ②(作动)步快通普：بۇلاڭ جۇرىسپەن ءجۇرۋ 步快通普▲走步快通普用(马骑)▲ بۇلاڭ باسۋ ① 步快通普②(狸狐，马指)巴尾的长而粗①突▲ بۇلاڭ ەتۋ 态姿作故，娇撒，捏扭 ② 走步▲ بۇلاڭ قۇيرىق (物动科犬指)闪一，现显然。

بۇلاڭ-بۇلاڭ: بۇلاڭ-بۇلاڭ باسۇ 摆一巴尾 。走步快通普，走步大；走地摆一一

بۇلاڭدا- 〈动〉①晃摇，动晃，动摆：قۇيرىعى بۇلاڭداعان قارا ات 大②乌黑的动摆巴尾来起走 〔转〕③(物动科犬和马指)走步快通普，走步(性女和孩小指)媚献，态姿作故，娇撒，捏扭。

بۇلاڭعىر 见 بۇلىڭعىر.

بۇلاڭدات- ① بۇلاڭدا- 晃，动摆 ② 态动使的 动：قۇيرىعىن بۇلاڭداتۋ 尾摇 。

بۇلاڭداۋ بۇلاڭدا- 的 。式定不的

بۇلاپ-تالا- 夺抢，夺掠，劫抢 〈动〉 。

بۇلاپ-تالاۋ بۇلاپ-تالا- 的 。式定不的

بۇلاس- Ⅲ بۇلا- 。态互交的

بۇلاسسپ-تالاس- بۇلاپ-تالا- 的 。态互交的

بۇلاسىر 〈名〉膏硬，药膏：جاراعا بۇلاسىر تارتۋ 。药膏贴上口伤在

بۇلات- Ⅲ بۇلا- 。态动使的

بۇلاتىپ-تالات- بۇلاپ-تالا- 的 。态动使的

بۇلاۋ Ⅰ بۇلا- 。式定不的Ⅲ、Ⅱ

بۇلاۋ Ⅱ 〈名〉法疗气蒸：بۇلاۋعا تۇسۋ 进 ▲ 法疗气蒸行 بۇلاۋعا تۇسكەندەي بولۋ 夹流汗 ▲ 法疗气蒸头石 تاس بۇلاۋ 背 ▲ 法疗气蒸做，法疗气蒸行进〈动〉 قۇم بۇلاۋ 。法疗石沙

بۇلاۋداي 〈形〉①(睛眼得哭)：肿红：كوزدەرى بۇلاۋداي بولىپ كەتىپتى. 了肿红都得哭睛眼 。的湿汗身全，的透湿水汗(得跑马) ②

بۇلاۋلا- 〈动〉疗治气蒸做，法疗气蒸行进 ▲ كوزىنبۇلاۋلاۋ 面满流泪，泪流，哭 。

بۇلاۋلان- بۇلاۋلا- 。态身反的

بۇلاۋلاس- بۇلاۋلا- 。态互交的

بۇلاۋلات- بۇلاۋلا- 。态动使的

بۇلاۋلاۋ بۇلاۋلا- 。式定不的

بۇلبۇل 〈名〉鸲歌，鸲夜 ① 〔动〕〔波〕 ② 家唱歌女，手歌女〔转〕 ▲ كوزدەن بۇلبۇل ۇشۋ 。望渴，望盼

بۇلعا- 〈动〉挥动，动摇，动挥：قول بۇلعاۋ (手招)手 。

بۇلعاق 见 بۇلعاڭ.

بۇلعاقتا- 〈动〉①晃晃，晃晃摇摇，摆摆摇摇 ② 簸颠，跄踉；悠悠晃晃摇摇：بۇلعاقتاپ جۇرۋ 事事所无 /走地弄卖，俏卖；态作，娇撒 ② 生一的己自过渡地卖里这在别：بۇلعاقتاماي اۋاشا جۇرشى. 情风 。去边 一，情风弄

بۇلعاقتاس- بۇلعاقتا- 。态互交的

بۇلعاقتات- بۇلعاقتا- 。态动使的

بۇلعاقتاۋ بۇلعاقتا- 。式定不的

بۇلعالاقتا- 〈动〉跌跌，摆摇右左，晃晃摇摇 晃晃摇摇：بۇلعالاقتاپ جۇرۋ 悠悠晃晃，撞撞 。悠悠晃晃袋脑 / 走地：باسى بۇلعالاقتاۋ

بۇلعالاقتاس- بۇلعالاقتا- 。态互交的

بۇلعالاقتات- بۇلعالاقتا- 。态动使的

بۇلعالاقتاۋ بۇلعالاقتا- 。式定不的

بۇلعان- بۇلعا- 。态动被的

بۇلعانۋ بۇلعان- 。式定不的

بۇلعاڭ ② 的荡摇，的动晃，的晃摇 ①〈形〉悠晃晃；的事事所无，的逛逛闲，的闲好手游，人的闲好手游④的情风弄卖，的俏卖③的悠 。汉懒

بۇلعاڭدا- 〈动〉西倒东，晃摇，悠晃，荡晃 ① 睡瞌打袋脑着晃 ② 歪：باسى بۇلعاڭداپ قالعۋ 。了逛闲天整别你 بۇلعاڭداپ جۇرە بەرمەسەڭشى 悠晃，闲好手游，逛闲〔转〕：كۇنى بويى 。态作，娇撒 ③

بۇلعاڭداس- بۇلعاڭدا- 。态互交的

بۇلعاڭدات- بۇلعاڭدا- 。态动使的

بۇلعاڭداۋ بۇلعاڭدا- 。式定不的

بۇلعارى 〈名〉革皮用靴，革皮 [口] 。

بۇلعاس- بۇلعا- 。态互交的

بۇلعات- بۇلعا- 。态动使的

بۇلعاۋ بۇلعا- 。式定不的

بۇلعاۋىش 〈名〉搅来用时子黍、米玉、子麦炒 。棍拌搅，的拌

بۇلعاشى 〈名〉施嘎勒布名族氏的纪世中) 。(字

بۇلعىن 〈名〉①〔动〕貂：بۇلعىن تىسك 皮貂 。皮貂②貂养 بۇلعىن وسىرۋ /衣大

بۇلدا- 〈动〉①价提，价抬：بۇلداپ ساتۋ 价高 ：وزىن جۇرۋ 乔拿，子架摆，价身高抬〔转〕② 售出 بۇلداۋ 摆 /价身的己自高抬 بۇلداۋ مانسابىن

官架子/ 老卖老以 بۇلداۋ 。
بۇلدان- 〈动〉乔拿，价身高抬，子架摆：بۇلدانبا شاقىرسا بار！你请果如，子架摆别你！
بۇلدانىڭ 吧去就你 ！
بۇلداندىر- بۇلدان- 态动使的 。
بۇلدانۋ بۇلدان- 式定不的 。
بۇلداس- بۇلدا- 态互交的 。
بۇلداۋ بۇلدا- 式定不的 。
بۇلدى 价高；的贵珍，的重贵，的钱值 ①〈形〉的：بۇلدى زات 品物的钱值/ بۇلدى نارسە بارشىلىق 是的有西东的重贵/ بۇلدى بولعىڭ كەلسە وتىر ما؟ ②？吗价身的己自高抬想你：مۇنداي بۇلدى ءسوزدى ەكەنىڭ ءبىرى ايتا بەرمەيدى. 谁说都话的刻深此如义意出不 。
بۇلدىلىق بۇلدى 的 词名象抽 。
بۇلدىر 不胧朦，的晰清不，的糊模 ①〈形〉：بۇلدىر 的约隐，的暗阴，的暗，的暗昏；的清 كورىنۋ 显糊模得/ كەيدە بۇلدىر كەيدە انىق 时 显 ② 隐得显，的糊模得变，糊模得显〈动〉：بۇلدىرا- 清不糊模得变，约约隐：كوز ۇشىندا بىردەمە بۇلدىرايدى. 现出地约约隐隐西东个有处远 。了/ تاۋ بۇلدىراپ كورىندى. 山不糊模得显 。清 ▲ كوز بۇلدىراۋ 眼，花糊模觉视 。
بۇلدىراس- بۇلدىرا- 态互交的 。
بۇلدىرات- بۇلدىرا- 态动使的 。
بۇلدىراۋ بۇلدىرا- 式定不的 。
بۇلدىرلا- 〈动〉显，清不糊模得显，糊模得显：كوز الدىنا بۇلدىرلاپ ەلەستەۋ 隐，胧朦得显，罩笼气雾，约约隐隐得 。前眼在现出地约约隐隐
بۇلدىرلان- ① بۇلدىرلا- 雾气腾 ② 态身反的 。腾
بۇلدىرلاۋ 楚清够不，的糊模些有 ①〈形〉I 。的茫渺较比②的胧朦较比，的
بۇلدىرلاۋ II بۇلدىرلا- 式定不的 。
بۇلدىرىق 〔动〕〈名〉▲ 鸟雷黑，鸡琴黑：بۇلدىرىق وتى (ءشوپ) 菜行独 。
بۇلدىرىقتاي ▲ 的大不，的小很，的小〈形〉ەردىڭ اتاعى تۇرلىقتاي، ءوزى بۇلدىرىقتاي.【谚】扬远声名小虽身本雄英 。
بۇلجىما- ①〈动〉动不：بۇلجىماي وتىرۋ 坐着 ②动不 〈动〉样--模一，象很：بۇلجىماعان اكەسى 恪，摇动不，移不定坚，持坚 ③亲父象很得长：守 تۇرعان مايدانىنان بۇلجىماۋ 场立持坚 。
بۇلجىماس 持坚，的移不定坚，的定坚〈形〉：بۇلجىماس سەنىم 定坚 的变改可不，的渝不/ بۇلجىماس زاڭ 念信的 律玉科金 。
بۇلجىماۋ بۇلجىما- 式定不的 。
بۇلجىتپا- 不封原，本本原原，样原持保〈动〉：بۇلجىتپاي ايتۋ 原 扣不折不，动/讲地本本原原 意/ ونىڭ ويىندا ءسىن بۇلجىتپاي تاپتى 猜的他中心的 。行执地扣不折不 انقارۋ بۇلجىتپاي
بۇلجىتپاۋ بۇلجىتپا- 式定不的 。
بۇلقان-تالقان: بۇلقان-تالقان بولۋ 暴如跳雷，怒大然勃，霆雷发大：بۇلقان-تالقان بولىپ اشۋلانۋ 怒大然勃 。
بۇلقۋ بۇلقى- 式定不的 。
بۇلقى- 〈动〉撞猛，冲猛，力奋：بۇلقىپ تارتۋ 拉一劲使间然猛 。
بۇلقىن- ①بۇلقى- 的身反②，扎挣，脱挣：قاتتى بۇلقىنۋ 使劲挣 跳乱奔乱，脱摆力奋（跳一力奋）扎 。
بۇلقىندىر- بۇلقىن 的 态动使 。
بۇلقىنت- بۇلقىن- 的 态动使 。
بۇلقىنۋ بۇلقىن- 式定不的 。
بۇلقىنىس- بۇلقىن- 的 态互交 。
بۇلت I 〈名〉：اق بۇلت 白云/ قارا بۇلت 黑云（乌云）/ كۇدىكتىڭ بۇلتى ايىعۋ 疑云 ▲散消 الاشابىر بۇلت ▲云卷；云之毛羽如 بۇلت ايىۋ (سەيىلۋ) 雾消云 ▲云高 بيىك بۇلت 平不地土，均不彩云 جەر شولا بۇلت الا، ▲散 （一不况情）▲ جاڭبىرلى بۇداق بۇلت 雨积云▲ كوشپەلى بۇلت 浮云▲ كۇلتەشە بۇلت 菇蘑云▲ ۇشپا بۇلت 浮云▲ قاتپارلى بۇلت 层云 。
بۇلت II：**بۇلت ەتۋ (بەرۋ)** 急转急，弯拐急，弯 。闪--
بۇلتاق ①〈名〉：避躲，避闪，闪躲 ② 住抓让有没的闪闪躲躲：بۇلتاقپەن ۇستاتپاي كەتتى 躲

بۇلتاقتى قويمپ، ئان 〔转〕避回，塞搪，托推：
ايت 歌支唱，托推别你 ▲。بۇلتاقتا سالۇ ① 躲
قويان ▲角抹弯拐，塞搪，托推 ② 避闪，闪
بۇلتاق ① 躲闪避 ② 角抹弯拐，窟三兔狡：
قويان بۇلتاقتا سالۇ 兜圈子 。

بۇلتاقوي 东爱，的避闪爱，的闪躲爱①〈形〉
辩诡②词名象抽的 بۇلتاقوي ① 爱的塞搪，的托推爱，的避回爱②的闪西躲，
的角抹弯拐爱 。

بۇلتاقويلىق 术辩诡，论辩诡 。

بۇلتاقتا- 闪躲右左，避闪，闪躲①〈动〉：
بۇلتاقتاپ جۇگىرۇ 一躲一闪地避回〔转〕②跑
شىنىكدى ايت. 况情实真把，词其烁闪，塞搪，托推，避躲：词其烁闪要不你
。稳不得显，动摆频频，晃晃摇摇③来出讲

بۇلتاقتاس - بۇلتاقتا- 态互交的 。

بۇلتاقتات - بۇلتاقتا- 态动使的 。

بۇلتاقتاۋ بۇلتاقتا- 式定不的 。

بۇلتاقشىل ② 的避闪爱，的闪躲爱 ①〈形〉
（中途追）的弯转于善，的弯转机随能，的弯转 。

بۇلتالاق 见 بۇلتاق.

بۇلتالاقپاي 见 بۇلتاقوي.

بۇلتاڭدا- 见 بۇلتىكدا-.

بۇلتار- 〈动〉① 闪，弯拐急个了来 بۇلتارىپ ۇستاپاي كەتتى 急，转急，向转然突，弯拐
：بۇلتارىپ ۇستاپاي كەتتى 躲，避逃，避回〔转〕② 住抓让没：شىندىق
الدىندا بۇلتارا الماۋ 避回能不前面事实在/
بۇلتارماي ايتۋ 说地当了接直/ بۇلتارماس بورىش
。务义的辞容不义

بۇلتارما 手，计诡〔转〕② 弯拐，角拐 ①〈名〉
。段

بۇلتارماسىز 〔转〕②的直，的角拐有没①〈形〉
。的实诚，的实老，的计诡有没

بۇلتارت- بۇلتار- 态动使的 。

بۇلتارتقىز- بۇلتارت- 态动使的 。

بۇلتارتپا- 追紧紧；避回让不，脱逃让不〈动〉
上：بۇلتارتپاي ۇستاۋ 一 住抓下/ بۇلتارتپاي
مويىندانۋ 认承地实实老老使 。

بۇلتارتتىر- بۇلتارت-的态动使 。

بۇلتارۋ بۇلتار-的式定不 。

بۇلتارىس Ⅰ 〈名〉①角拐；处弯转，处弯拐：
〔转〕②处弯拐的路道在 جولدىڭ بۇلتارىسىندا
。词遁何任着不找 الماۋ تابا ،شقانداي بۇلتارىس：段手的避回，词托，词遁

بۇلتارىس- Ⅱ بۇلتار- 态互交的 。

بۇلتارىسسىز 挡阻无，的弯有没，的直①〈形〉
直，的直接〔转〕②路直 جول بۇلتارىسسىز 的：
把 ايتۋ 接了当了的率坦，的：ويىن بۇلتارىسسىز
。来出说地当了接直法想的己自

بۇلتي- 〈动〉①鼓，起凸，起：ەكى ۇرتى بۇلتيۋ
腮帮起鼓②来起撅，脸绷，气闷生：اناۋ نەمەنە-
گە بۇلتيىپ وتىر؟ 了来嘴起撅么怎他 ？

بۇلتيت- بۇلتي- 态动使的 。

بۇلتيۋ بۇلتي- 式定不的 。

بۇلتيىس- بۇلتي- 态互交的 。

بۇلتسىز 〈形〉的朗晴，的云无：بۇلتسىز اسپان
。空天的朗晴

بۇلتتان- 〈动〉布密云浓，阴〔天〕，阴变：كۇن
بۇلتتاندى. 了阴天 。▲اينالدىرعان اۇرۇ الماي
قويماس، بۇلتتانعان كۇن جاۋماي قويماس.【谚】
。雨大有泌日遮云乌，命要归终病之身缠

بۇلتتاندىر- بۇلتتان- 态动使的 。

بۇلتتانۋ بۇلتتان- 式定不的 。

بۇلتتى〈形〉的布密云乌，的云多，的云有：
بۇلتتى كۇنى 天阴 。

بۇلتىق 〈形〉的胀肿；的起凸，的起隆：بۇلتىق
كوز 眼凸 。

بۇلتىلدا- 见 بۇلتىكدا-.

بۇلتىك-بۇلتىك: بۇلتىك-بۇلتىك ەتۋ 动颤，
。动晃，动弹，悠悠颤颤

بۇلتىكدا- 〈动〉动晃，动弹，动颤（物鼓圆）
。悠颤

بۇلتىكدات- بۇلتىكدا- 态动使的 。

بۇلتىكداۋ بۇلتىكدا- 式定不的 。

بۇلشىق 〈名〉肉筋，肉肌，肌：بۇلشىق ەت 肉肌
（肉筋）/ بۇلشقتىڭ جانسىزدانۋى 死坏肉肌/
بۇلشقتىڭ سەمۋى 缩萎肉肌/ بۇلشىق وسپەسى
。瘤肌

بۇلشىقتى 〈形〉的壮粗肉肌，的达发肉肌：
بۇلشقتى قول 膊胳的壮粗肉肌 。

بۇلىق Ⅰ〈名〉犁：بۇلىقپەن جەر جىرتۇ 用犁翻地/ بۇلىق ئتىسى 犁铧▲ دارا بۇلىق 单铧犁▲ قوس بۇلىق 双铧犁。

بۇلىق Ⅱ 见 قۇلىق.

بۇلىك 〈名〉儿晃眷；角拐；落角，角：ئۇيدىك بۇلىڭى 屋角/ قايسى بۇلىڭدا ەكەن 不知道在哪儿晃眷个里。

بۇلىك-بۇشپاق 〈名〉儿晃眷，落角，角：بۇلىك-بۇشپاقتىك ئبارىن اقتارىپ شىقتى 所有的角落(眷晃儿)都找遍了。

بۇلىڭعىر- 〈形〉烟的，沉沉气雾的，蒙蒙雾的：كۇن بۇلىڭعىر 天阴的，沉沉阴的，漫弥雾的色。

بۇلىڭعىرلان- 〈动〉变阴得变，来起暗昏得变，蒙蒙气雾得显，沉沉阴得变：كۇن بۇلىڭعىر-لانا باستادى. 天气开始渐渐暗昏起来了。/ بۇلىڭعىرلانىپ كورىنۇ 隐隐约约可见。

بۇلىڭعىرلاندىر- 使动 بۇلىڭعىرلان- 的使动态。

بۇلىڭعىرلانۋ 不定式 بۇلىڭعىرلان- 的不定式。

بۇندا 见 مۇندا.

بۇنداي〈形〉(بۇنداي/ مۇنداي) 这样的，此如的：بۇنداي ايتا بەرسە ... 照这样说，照这样，照此的话……下去

بۇنشا 见 مۇنشا.

بۇنشالىق 见 مۇنشالىق.

بۇنشاما 见 مۇنشاما.

بۇر- 〈动〉①转，转掉，转扭，转换：باسىن بۇرۋ 头马转掉/ باعىتتى بۇرۋ 向方转扭/ ②向偏，……于向倾，……于心倾，护袒；他持支：ول ئادىلىن ايتپاي تۇسىنا بۇردى. 解曲，曲歪③。戚亲的己自袒偏，道公持主不篡改：فاكتتى بۇرۋ 事实曲歪▲ بۇيرەگى بۇرىلۋ ……于心倾，护偏▲ موين بۇرماۋ 不注意，不注视▲ موين بۇرۋ 朝……看(望)，注视：موين بۇرىپ كەتكىزشى. 请您过来一下。قارىنداسقا بۇرماعانىڭ قارى سىنسىن. 【谚】看不得人的苦受好得报。

بۇرا- 〈动〉拧，捻，拧(弦)上：ارقان بۇراۋ 拧绳/ ورامالدى بۇراپ سىعۋ 手巾干拧/ ساعات بۇراۋ 表上弦/ ئش بۇراپ اۇرۋ 拧子肚痛。

بۇرال-① 被动态 بۇرا- 的使动态：曲弯，弯②弯曲：بۇرالعان سىم تەمىر 弱衰，弱变的铁丝③弯曲没得变：اتىم اشسەپ بۇرالىپ قالدى. 我的马气力有没得饿，条苗得变弱衰，娜得变〔转〕④。了气力有没得饿，娜得变，长细软柔得变：تال شىبىقتاي بۇرالعان بويجەتكەن 娇得变，娜得变的条苗材身/ بۇرالا باسۋ 娘姑娘们风弄卖，态作怩忸〔转〕⑤走地扭一扭一扭：بۇرالعانىن كورگەندە جيرەنىش قوزادى 浮轻风作，骚的有所见心恶人令就，子样的态作怩忸那她。

بۇرالاڭ 〈形〉的蜒蜿折曲，的折曲，的曲弯。

بۇرالاڭدا- 〈动〉蜒蜿折曲，曲曲弯弯得显。

بۇرالاڭدات- 使动态 بۇرالاڭدا- 的使动。

بۇرالاڭداۋ 不定式 بۇرالاڭدا- 的不定式。

بۇرالقى 〈形〉①的主有没，的饿，的野：بۇرالقى ئيت 的乡异，的来外②(犬家丧)狗野的：بۇرالقى ادام 外乡(人)来外的，的聊无思意有没③(人外乡)来外人流言蜚语(谚语)的：بۇرالقى ئسوز 的气俗，的怪谈奇(论)▲ بۇرالقى ئيت ۇرگەنمەن جاعادى. 【谚】野狗的见识人别得博吠狂靠▲。سوز كۇلۇگە جاقسى. 【谚】奇谈怪论人引能只笑一笑。

بۇرالت- 使动态 بۇرال- 的使动。

بۇرالۋ 不定式 بۇرال- 的不定式。

بۇرالىس- 相互态 بۇرال- 的交互。

بۇراما 〈形〉①的形旋螺，的状旋螺，的状花麻：بۇراما بىلەزىك 的旋螺，丝螺，旋螺②子镯花麻的。

بۇرامالى 见 بۇراندالى.

بۇران 〈名〉扣丝螺，纹螺。

بۇراندا 〈名〉钉丝螺：بۇراندا شەگە 钉螺/ بۇراندا ئتارىزدى سىزىق 线旋螺/ بۇراندا بۇرعى 距螺/ بۇراندا جولى 螺钻/ بەنت بۇراندا 旋螺▲ بۇراندا ئتارىزدى باكتەريا 菌旋螺▲ بۇراندا قۇرت 病体旋螺端钩。

بۇراندالا- 〈动〉①(钉螺)上，②拧，进旋，钻。

بۇراندالات- 使动态 بۇراندالا- 的使动。

بۇراندالاۋ 不定式 بۇراندالا- 的不定式。

بۇراندالى 〈形〉的扣螺有，的纹螺有：بۇراندالى لامپوشكا 泡灯口螺/ اۇزى بۇراندالى قۇمىرا 子瓶的口丝螺。

بۇرانداماللى 见 بۇراندالى.

بۇراڭ Ⅰ〈名〉病铜缺性方地：قوزىنىڭ بۇراڭى

病铜缺性方地羊羔。

بۇراڭ 〈形〉Ⅱ ①弯曲的，弯的，曲的：بولاشاق نۇرلى، جول بۇراڭ 道，的明光是途前 ▲腰细柳杨，腰细 بەل بۇراڭ 的态作 ②走地扭一扭—— ① قاعۇ 。骚风弄卖 ②行蛇，行而蜒蜿，蜒蜿 **بۇراڭدا-** 〈动〉 弯 〔转〕④（子身）动摆，动扭 ③伸延地曲曲弯 。作造揉矫，骚风弄卖，态作媚妩

بۇراڭداس- بۇراڭدا- 。态互交的

بۇراڭدات- بۇراڭدا- 。态动使的

بۇراڭداۋ بۇراڭدا- 。式定不的

بۇراس- بۇرا- 。态互交的

بۇرات- بۇرا- 。态动使的

بۇراتانا 〈名〉民侨；族异；人乡外，人来外。

بۇراتسل- 见 بۇرال-。

بۇراۋ 〈名〉①杠压，棍绞，棍别（的子绳紧拧） ▲条枝狐缠，杆木（的狸狐抓）②（压杠压用）：棒绞，拧棍别用 بۇراۋ سالۋ/ 棍别 بۇراۋ اعاش 。事事所无，着闲 بۇراۋ باسىن سىندىرماۋ

بۇراۋ Ⅱ بۇرا- 。式定不的

بۇراۋلا- 〈动〉压杠压用，拧棍别用。

بۇراۋلان- بۇراۋلا- 。态动被的

بۇراۋلاس- بۇراۋلا- 。态互交的

بۇراۋلات- بۇراۋلا- 。态动使的

بۇراۋلاۋ بۇراۋلا- 。式定不的

بۇراۋش 〈名〉锥盖。

بۇرعى 〈名〉钻，钻孔器：جەل بۇرعى 钻风/ 架钻 بۇرعىمەن تەسۋ 用钻钻孔/ بۇرعى سورەسى ▲ بۇرعى كوبەلەك 〈动〉蛆船 بۇرعى قاشاۋى 。子凿探钻〔机〕

بۇرعىز- بۇر- 。态动使的

بۇرعىلا- 〈动〉探钻，孔钻，钻：200 مەتر 的米百二到钻 قۇدىقتان سۋ شىقتى. بۇرعىلاعاندا 。了水出里井候时/ 。床钻 بۇرعىلاۋ ستانوگى

بۇرعىلان- بۇرعىلا- 。态动被的

بۇرعىلاس- بۇرعىلا- 。态互交的

بۇرعىلات- بۇرعىلا- 。态动使的

بۇرعىلاۋ بۇرعىلا- 。式定不的

بۇرعىلاۋشى 见 بۇرعىشى。

بۇرعىشى 〈名〉工岩凿，工钻。

بۇرق: بۇرق ەتۋ ①出进，出涌，喷，冒：قان بۇرق ەتە ەتۋستى. 。来出了冒子下一外往血 ②土尘股一起扬 توپىراق بۇرق ەتتى 生发然突。尘发爆，发爆命革 توڭكەرىس بۇرق ەتە ەتۋستى. 。了

بۇرقا- 〈动〉起升的团一团一团（等上尘，雪），扬飞，扬：شاڭ- توزاڭ بۇرقاپ تۇر. 。扬飞土尘

بۇرقاق 〈名〉加交雪风，雪风。

بۇرقاقتا- 〈动〉雪大起下；雪风起刮：قار بۇرقاقتاپ تۇر. 。飞纷雪大

بۇرقاقتات- بۇرقاقتا- 。态动使的

بۇرقاقتاۋ بۇرقاقتا- 。式定不的

بۇرقان Ⅰ 见 بۇرحان.

بۇرقان- Ⅱ 见 بۇىرقان-.

بۇرقاندا- 〈动〉（水），号怒，吼狂，吹狂（风）①气脾发大，躁暴〔转〕②湃澎涌汹。式定不的

بۇرقانداۋ بۇرقاندا- 。

بۇرقان-سارقان: بۇرقان-سارقان بولۋ 见 بۇرق-سارق بولۋ.

بۇرقانۋ بۇرقان- 。式定不的Ⅱ

بۇرقاسىن 〈名〉加交雪风，雪风：بۇرقاسىن شىقتى刮起风雪了。

بۇرقاسىندا- 〈动〉风暴，雪风起刮，加交雪风：بۇرقاسىنداعالى نەشە كۇن بولدى. 几雪起骤：。雪下是又风刮是又来天

بۇرقاسىندات- بۇرقاسىندا- 。态动使的

بۇرقاسىندالۋ بۇرقاسىندا- 。式定不的

بۇرقاسىندى 〈形〉有，的雪风暴，的加交雪风：بۇرقاسىندى كۇنى风的雪风。气天的加交雪

بۇرقات- بۇرقا- 。态动使的

بۇرقاۋ بۇرقا- 。式定不的

بۇرق-بۇرق 〈拟〉嘟咕嘟咕：قازان بۇرق-بۇرق قاينايپ جاتىر. 。着开地嘟咕嘟咕锅 ▲ بۇرق-بۇرق ەتۋ 尘）③（冒）地突突（血）②响作嘟咕嘟咕（水）①扬飞（土）。

بۇرق-سارق: بۇرق-سارق بولۋ ①腾沸 ②哮咆，吼怒，涌汹，怒大，怒盛 ③乱混现呈：بۇرق-سارق بولىپ اشۋلانۋ 大发雷霆/ حۋاڭحى وزەنى بۇرق-سارق بولىپ تاسدى. 澎涌汹河黄。

。湃

بۇرقىلدا- 作嘟咕嘟咕，声嘟咕出发 ①〈动〉滚地嘟咕嘟咕 قاياڭا بۇرقىلداپ：冒地突突；响突突里嘴 بۇرقىلداپ اڭ كوبىك اڤتى 开/ اۇزىنان 地冒白沫 ②〈动〉起升，起扬（土尘）：شاڭ-توزاڭ 大〔转〕③。起升团团土尘 بۇرقىلداپ ۇشتى. 发大 بۇرقىلداپ اشۇلانۇ：嚷地冲冲气，霆雷发地冲冲气别你 بۇرقىلداماي جونىڭە وتىر/ 霆雷 بۇرقىلداۇ 大。着呆好好，嚷嚷，怒 بۇراداي بۇرقىلداۇ ▲。霆雷发大，怒狂

بۇرقىلداس- بۇرقىلدا- 的 态互交的。

بۇرقىلدات- ① بۇرقىلدا- 的 ②态动使的〈动〉起掀，起扬（土尘）。

بۇرقىلداۇ بۇرقىلدا- 的 式定不的。

بۇرقىرا- 扬飞，起扬（等气烟，土尘）①〈动〉出喷，出冒；起腾，起升，升上，بۇرقىراعان：大么这尘灰 ئجۇرسىڭ؟ شاڭنىڭ نىشىنده نەمىپ 什干儿这在你，/？ بۇداق-بۇداق بولىپ بۇرقىراعان ئتۇتىن 散，散四②雾烟的起升团团 جەر-كوك بۇرقىراعان قويدىڭ：散分落零，乱 ئجۇنى 出放，发散 ③毛羊的乱散地满：قازاننىڭ بۇى بۇرقىراپ تۇر. 热着发散在还锅 تاماشا ئيىس 味香的来出发喷气。/ بۇرقىراعان سەن كىمگە：嚷地汹汹势气，怒发，躁暴 ④ بۇرقىرايسىڭ؟ 霆雷发大谁对你？

بۇرقىراس- بۇرقىرا- 的 态互交的。

بۇرقىرات- بۇرقىرا- 的 态动使的。

بۇرقىراۇ بۇرقىرا- 的 式定不的。

بۇرلىعۇ بۇرلىق- 的 式定不的。

بۇرلىق- 〈动〉劳度过，尽力疲精，劳疲度过 اشتان بۇرلىعۇ：坏累，累又饿又累。

بۇرلىقتىر- بۇرلىق- 的 态动使的。

بۇرما 儿兄旮背；处角拐，角拐，落角 ①〈名〉的回迂，的曲弯，的弯绕 ② 方地的静背；بۇرما جول：路的回迂 ▲بۇرما ماعىنا 意转〔语〕。

بۇرمالا- 〈动〉改篡，解曲，曲歪：شىندىقتى بۇرمالاۇ 事实曲歪/ تاريحتى بۇرمالاۇ 篡改史。

بۇرمالاعىش 〈形〉的曲歪于善，的曲歪意有，的改篡意有，

بۇرمالان- بۇرمالا- 的 态动被。

بۇرمالاس- بۇرمالا- 的 态互交。

بۇرمالات- بۇرمالا- 的 态动使。

بۇرمالاۇ بۇرمالا- 的 式定不。

بۇرمالاۇشى 〈名〉者解曲，者改篡，者曲歪。

بۇرمالاۇشىلىق 〈名〉倒颠，改篡，解曲，曲歪。

بۇرناعى: بۇرناعى اي 月个上上▲ بۇرناعى جىل 年前▲ بۇرناعى كۇن 天前。

بۇرسان- 〈动〉怒；膛胸满火怒，怒盛，怒大：ول جاۋدىڭ جاۋىز دەعىنا قاتتى بۇرساندى. 河江指）啸咆，吼（：膺填愤义忍惨的人敌对他 حۋاڭحى بۇرسانۇدا. 吼怒在河黄。

بۇرساندىر- بۇرسان- 的 态动使。

بۇرسانۇ بۇرسان- 的 式定不。

بۇرتاڭ 〈形〉感动爱，的气生爱，的嘴撅爱 ▲بۇرتاڭ ەتۇ 的怒易，的情。脸绷，气生，嘴撅

بۇرتاڭدا- 〈动〉闹，气怄，气赌；气生，嘴撅：ول ۇيدەن بۇرتاڭداپ شىعىپ كەتتى. 他扭别：了去出里屋从嘴着撅。

بۇرتاڭداس- بۇرتاڭدا- 的 态互交。

بۇرتاڭدات- بۇرتاڭدا- 的 态动使。

بۇرتاڭداۇ بۇرتاڭدا- 的 式定不。

بۇرتاڭشىل 〈形〉怄爱，的气生爱，的嘴撅爱。的扭别闹爱，的气赌爱，的气

بۇرتي- 〈动〉有面，脸绷；怒愠，气闷生，嘴撅：جالعىز ئوزىڭ نەگە بۇرتيىپ وتىرسىڭ 你色愠？气闷么什生里这在人个一

بۇرتيعىش 〈形〉赌爱，的嘴撅爱，的气闷生爱。的气

بۇرتيت- بۇرتي- 的 态动使。

بۇرتيۇ بۇرتي- 的 式定不。

بۇرتيىس- بۇرتي- 的 态互交。

بۇرتىڭدا- 〈动〉样的呼呼气出现表，话气说。扭别闹，了

بۇرتىڭدات- بۇرتىڭدا- 的 态动使。

بۇرتىڭداۇ بۇرتىڭدا- 的 式定不。

بۇرۇ بۇر- 的 式定不。

بۇرحان 〈名〉像佛；爷佛，佛。

بۇرشاق 〈名〉I 冰下冰冻，雹子：雹 ▲ تورعاي جاڭبىر جاۋسا بالاسىن قورعار،

بۇرشاق جاۋسا باسىن قورعار. 【谚】的雨下雀麻
。己自顾候时的子雹下，儿雏护候时

بۇرشاق Ⅱ〈名〉豆，豆类：بۇرشاق مايى 油豆/ بۇرشاق مايباسى 豆苗/ ساري بۇرشاق 豆黄/ كوك بۇرشاق 豆绿/ قىزىل بۇرشاق 豆小红▲ بۇرشاق ئېزىتۇمسىعى〔动〕象豆豌 ▲ جانباس بۇرشاق 豆豌。

بۇرشاق Ⅲ ①〈名〉结，瘩疙②结绳的羔羊拴节▲ موينىعا بۇرشاق سالۇ 崇示表，礼行仙神向 بۇرشاق سالۇ 敬。

بۇرشاقتا- 〈动〉① 雹冰下② 而滚滚（珠泪）：雨如流汗，涔涔水泪，泪落簌簌，下سى بۇرشاقتاپ اقتى. 下而滚滚珠泪。

بۇرشاقتاي 〈形〉样一粒豆和，的样一子豆象▲ 的多之雹冰如；的般雹冰如，的大بۇرشاقتاي جاۋۇ 象样一雹冰下：وق بۇرشاقتاي جاۋدى. 下落的般点雨象弹子。

بۇرشاقتات- ① بۇرشاقتا- 的使动态冰着冒② 着冰，雹着顶，雹。

بۇرشاقتاۋ بۇرشاقتا- 。式定不的

بۇرشاقشا 〈形〉样一雹冰象的般子雹如，的样一粒豆和，的大样▲ 的〔生理〕骨豆豌。

بۇرىل- 〈动〉拐，弯转，…… 向转，身转，转：ارتقا بۇرىلۇ 弯拐，/ بۇرىلىپ قاراۋ 转后向的弯拐那在 جەردە بۇرىلعان/ 看头回）看身转（。方地

بۇرىلدىر- بۇرىل- 。态动使的

بۇرىلما 〈名〉处弯拐，角拐。处

بۇرىلۋ بۇرىل- 。式定不的

بۇرىلىس Ⅰ〈名〉①处弯拐，处弯转，弯转到了弯转。处曲弯：بۇرىلىسقا كەلىپ توقتادى. 弯转，折转：بۇرىلىس ②了来下停就方地的كەزەكتى 转弯/ 头关折转 زور بۇرىلىس 很的大弯转/ بۇرىلىس جاساۋ 转弯（变）。

بۇرىلىس- Ⅱ بۇرىل- 的交互态。

بۇرىم 〈名〉子辫：بۇرىم شاش 发辫/ ۇزىن بۇرىم 长子辫/ بۇرىم ئورۋ 编子辫/ بۇرىمنان الۋ 揪辫子（抓）子辫。

بۇرىن 〈副〉以前，从前，去过，的日往；先早，的日昔：ازانتىققتان بۇرىن 解放前/ بۇرىن ەستىپ كورمەگەن 闻未所前，见未所前/ بۇرىن بولعان 早得来你比 سەنەن بۇرىن كەلدى 的过有前从/ ▲ ئېر كويلەك بۇرىن توزدىرۋ 岁年（比）大（人某）▲ بۇرىن شىققان قۇلاقتان كەيىن شىققان ئۇيىز 骑的出生后有没朵耳的出长先【谚】。（畏可生后，蓝于胜蓝于出青）长角

بۇرىنعى 〈形〉先早，的去过，的前从，的前以：بۇرىنعى نۇسقا 本版的前以/ بۇرىنعىمەن سالىستىرعاندا 来起较比前以和/ بۇرىنعى زامان 代年的去过/ بۇرىنعىلاردىڭ تاجىريبەسى 验经的人前。

بۇرىنعىداي 〈形〉样那前从和，的样一前以和原，子样老；的往既如一，的样一日昔和，的和况状体身的他：داعىداي بۇرىنعى 样。故如况情/。样一前以

بۇرىنعىشا 〈副〉依，样那前从和，样一前以象：بۇرىنعىشا كەلە بەرسە بولماس 样那来原照，旧。行不怕恐话的去下样那来原照

بۇرىن-سوڭدى 〈副〉来今往古，来向，来从：بۇرىن-سوڭدى بولىپ كورمەگەن 所前空前：بۇرىن-سوڭدى ەستىمەگەن/ 闻未所闻的有未。

بۇرىنىراق 〈副〉点一前提，早稍，早较：بۇرىنىراق بارىڭدار. 点一早们你/。去بۇرىنىراق قامداڭۇ 。备准好做前提稍

بۇرىس Ⅰ〈形〉①的确正不，的错，的对不虚：بۇرىس كوزقاراس 的平公不，的正公不；的假分/ دۇرىس پەن بۇرىستى اجىراتۇ 点观的误错；的远当相；的道绕，的路顺不②非是辨的远当相路大离 جولدان ئېرتالاي بۇرىس جەردە 法算倒〔数〕▲方地▲ بۇرىس امال 。数分假〔数〕بۇرىس بولشەك

بۇرىس- Ⅱ بۇر- 。态互交的

بۇرىستاۋ 〈形〉不，的确正太不，的对太不①绕较比，的路顺太不②的平公够不，的正公够。的远较；的道

بۇرىستىق〈名〉儿远绕，道顺不；僻偏，远偏

بۇرىش Ⅰ〈名〉胡[波]▲ 椒胡 اق بۇرىش 白胡▲椒 كوك بۇرىش 椒青▲ ساري بۇرىش 椒花▲ قارا بۇرىش 椒胡黑▲ قىزىل بۇرىش 面椒辣；

。椒辣红

بۇرىش 拐，角拐；儿晃眷，落角，角①〈名〉Ⅱ ۇستەلدىڭ بۇرىشىدا 桌儿角处角：/ ئۈيدىڭ بۇرىشى 房儿角بۇرىشتان قاراشى، بار ما ەكەن 道街 كوشەنىڭ بۇرىشى/有没有里儿晃眷看看/ 角直：度角，角〔数〕② 角拐的 دوعال بۇرىش/角钝 ئسۇيىر بۇرىش/角锐 ئۇش بۇرىش三角/ سىرتقى بۇرىش/角外 شكى بۇرىش 〔数〕/角内 54° بۇرىش 45°角度 ▲ ايقاس بۇرىش 角错〔数〕 ▲ ايقىش بۇرىش角顶对 ولشەگىش 测角量，器角器 ▲ توڭىرەكتىڭ ئتورت بۇرىشى 海四湖五，地各界世。

بۇرىشتا- (面)椒辣洒，面椒胡放〈动〉Ⅰ شايدى بۇرىشتاپ ئىشۇ 喝面椒胡点加里水茶。

بۇرىشتا- 角棱出叠，角成折，角出弄〈动〉Ⅱ ئتورت بۇرىشتاۋ ئۇش بۇرىشتاۋ/的形角四成叠/的形角三成叠 تىك بۇرىشتاۋ 角直成叠。

بۇرىشتا- 署签，语批写，示批〈动〉Ⅲ ئوتىنىشتى بۇرىشتاپ بەرىڭىزشى. 请申在您请。语批个写上书

بۇرىشتال- بۇرىشتا- Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ 态动被的。

بۇرىشتاما 署签，批眉，示批，语批〈名〉。

بۇرىشتان- بۇرىشتا- 态动被的。

بۇرىشتاس- بۇرىشتا- Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ 态互交的。

بۇرىشتات- بۇرىشتا- Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ 态动使的。

بۇرىشتاۋ بۇرىشتا- Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ 式定不的。

بۇرىشتى 角，的成钩角由，的形角呈①〈形〉 ئۇش بۇرىشتى/的形角三 ئتورت بۇرىشتى/的度 面椒胡洒②的角错 ايقىش بۇرىشتى/的形角四 的椒胡有，的。

بۇرىشتىق 角棱有，的形角呈，的度角①〈形〉 بۇرىشتىق گرادۇس/度角 بۇرىشتىق ارالىق 矩〔天〕② 角尺 بۇرىشتىق سىزعىش/离距角 ▲标坐角〔数〕 بۇرىشتىق كوردىناتا ▲座尺 بۇرىشتىق نۇكتە 点角〔数〕 ▲ بۇرىشتىق بەسىۋ ▲ بۇرىشتىق قۇرعالىس 移角，移位角〔数〕 مولشەرى 角〔物〕 ▲量动角〔物〕 بۇرىشتىق ۇدەۋ 放角〔物〕 ▲度速加 بۇرىشتىق ۇلكەيتكىشتىك 变角〔数〕 ▲率大 وزگەرىستەر

بۇت 光着身下/ ئىت قۇيرىعىن بۇتىنا قىسىپ الدى. 腿（的等子炉，架锅 ）②。巴尾了起夹狗：

بۇت 腿的架锅▲ بۇت ارتۋ 骑：/ بۇشاقتىڭ بۇتى ارتاتىن كولىك جوق. 马的骑有没。

بۇت Ⅱ〈名〉Ⅱ 公 16.38 于等，位单量重俄）特普。食粮特普一 ئىبىر بۇت استىق 斤）：

بۇت 像偶；神泥，：萨菩；像佛〔宗〕〈名〉Ⅲ 拜崇像偶 بۇتقا تابىنۋ。

بۇت- 话废讲，语乱言胡，叨唠〈动〉Ⅳ。

بۇتا Ⅰ 的密茂 قالىڭ بۇتا：丛木灌，木灌〈名〉。丛木灌

بۇتا- 劈，剪，削，砍〈动〉Ⅱ 柴劈 وتىن بۇتاۋ/枝树（剪，削）砍 اعاش بۇتاعىن بۇتاۋ。

بۇتاق 枝分，权枝，条枝，杈，枝 ①〈名〉 قاراعايدىڭ بۇتاعى/枝松 قيىسق بۇتاق 枝的邪歪 ئىبىر بۇتاعى ھاق 萨哈②权 قازاق رۋىنىڭ/系支，支：/ ▲系谱 قىرىق بۇتاق 支一的落部克 ئۇرىم بۇتاق 代后孙子。

بۇتاقسىز 秃秃光，的枝树长有没 ①〈形〉 ③ 的子节有没，的疖节有没（上干树）② 的。的女儿有没；的孙子有没，的代后有没〔转〕

بۇتاقتا- 杈树打，枝修，枝剪〈动〉。

بۇتاقتال- 态动被的 بۇتاقتا-。

بۇتاقتان- 树分，枝树分；杈树长，枝树长〈动〉 杈。

بۇتاقتاس- 态互交的 بۇتاقتا-。

بۇتاقتات- 态动使的 بۇتاقتا-。

بۇتاقتاۋ 式定不的 بۇتاقتا-。

بۇتاقتى 多桠枝，的盛茂条枝，的多枝〈形〉 بۇتاقتى اعاش 的多节瘿；的/ بۇتاقتى تاقتاي/树的盛茂条枝 板木的多节瘿。

بۇتال- 态动被的 Ⅱ بۇتا-。

بۇتالا- 见 بۇتا- Ⅱ.

بۇتالى ，的生丛棘荆，的生丛木灌有 ①〈形〉 تەرەڭ ساي/的丛木灌 谷深的生丛木灌：的 بۇتالى 的枝多 اعاش بۇتالى：的杈杈枝枝，的枝多 ② 树。

بۇتاناق 见 بۇتاق.

بۇتاناقتى 见 بۇتاقتى.

بۇتارلا- 开破，开剔，开卸（节骨按）①〈动〉：

ول قويدى ەسككە ئىلىپ قويۇپ بۇتارلاي باستادى. ② 了卸剖始开上门在挂到羊把他。

归,类分〔转〕③ 出分,开换兑,开破(钱指)

析分 ماسەلەردى بۇتارلاۋ:析分;类别门分,类

题问纳归。

بۇتارلان- بۇتارلا- 态动被的。

بۇتارلاس- بۇتارلا- 态互交的。

بۇتارلات- بۇتارلا- 态动使的。

بۇتارلاۋ بۇتارلا- 式定不的。

بۇتاس- بۇتا- Ⅱ 态互交的。

بۇتاسىز 〈形〉的秃秃光;的木灌有没:بۇتاسىز تاقىر دالا光秃秃的木灌有没的野原。

بۇتات- بۇتا- Ⅱ 态动使的。

بۇتانقىز- بۇتات- 态动使的。

بۇتاۋ بۇتا- Ⅱ 式定不的。

بۇتاۋلى 〈形〉欣被条枝,的过剪削,的枝剪(火柴)的好劈,的过。

بۇتۋ بۇت- Ⅳ 式定不的。

بۇتحانا 〈名〉庙寺,院寺,寺佛,宇庙,庙〔宗〕。

بۇتىپ-شاتىپ 信,扯乱诌胡,语乱言胡〈副〉黄雌口。

بۇشىق 见 پۇشىق.

ئبۇبى 〈名〉子姑,姑尼,尼僧〔宗〕。

بۇگە 〈名〉鼓,背(称名的面凸拐羊)。

بۇگەجەك ①〈形〉腰弯腹凹,的背驼,的背拱贴服服,的从是命唯,的事怕小胆〔转〕②的。的贴

بۇگەجەكتە- ①〈动〉频频,体蜷背拱,腰着弓走背着拱 بۇگەجەكتەپ ئجۇرۇ:腰着猫,弹动:耳贴首俯,贴贴服服,从是命唯〔转〕②بۇگەجەكتەپ بلگەرلەمەۋ 畏不缩前。

بۇگەجەكتەس- بۇگەجەكتە- 态互交的。

بۇگەجەكتەت- بۇگەجەكتە- 态动使的。

بۇگەجەكتەۋ بۇگەجەكتە- 式定不的。

بۇگەلەك 〈名〉蝇虻,虻牛〔动〕:بۇگەلەك ئتيۇ 叮蝇虻(蜇)。

بۇگەلەكتە- 〈动〉驱(巴尾用马),叮蝇虻避躲蝇虻赶。

بۇگەلەكتەۋ بۇگەلەكتە- 式定不的。

بۇگە-شىگە: بۇگە-شىگەسىنە دەيىن ئبىلۇ 掌指如了,知深,知熟。

بۇگجەك-بۇگجەك ▲ بۇگجەك-بۇگجەك ەتۋ (قاعۇ) 见 بۇگجەڭدە-.

بۇگجەڭدە- 〈动〉缩蜷,走背着驼,走腰着猫:بۇگجەڭدەپ ئجۇرۇ 动移子身着走腰着猫。

بۇگجەڭدەس- بۇگجەڭدە- 态互交的。

بۇگجەڭدەت- بۇگجەڭدە- 态动使的。

بۇگجەڭدەۋ بۇگجەڭدە- 式定不的。

بۇگجي- 〈动〉背驼;腰弓,腰弯:بۇگجيمەي تىك تۇر 别弯腰着站直。

بۇگجيت- بۇگجي- 态动使的。

بۇگجيۇ بۇگجي- 式定不的。

بۇگجيىس- بۇگجي- 态互交的。

بۇگۋ بۇك Ⅳ 式定不的。

بۇگىل- بۇك- Ⅳ 态动被的▲بەلى بۇگىلۇ ①伤悲③迈年,老衰②背驼腰弯。

بۇگىلدىر- بۇگىل- 态动使的。

بۇگىلت- بۇگىل- 态动使的。

بۇگىلۇ بۇگىل- 式定不的。

بۇگىن 〈副〉日今,天今:بۇگىن تاڭەرتەڭ 天今起日今从 / بۇگىنەنەن باستاپ 晨早 / بۇگىنگە شەيىن 至今 / بۇگىننەن قالتىرماي 一在定日今在目在就①بۇگىن تاڭدا ▲(天今过超要不)内前。即立,上马;在现②(天今)

بۇگىنگى 〈形〉的天当,的日今,的天今:بۇگىنگى مىندەت 务任的天今 / بۇگىنگى گازەت 纸报的天今 / ەرتەدەگىنى بۇگىنگى ئۇشىن بەستەتۋ 形的今当古为用/ بۇگىنگى جاعداي 势▲بۇگىنگى تاڭدا(كۇندە)①就目在就①(天今)前。即立,上马;在现②(天

بۇگىنگدەي 〈形〉象,的今如,的样一天今象的今如 ئومىر 当前的似的:بۇگىنگدەي جاقسى 活生好美。

بۇگىندىك 〈形〉的天当,的日今,的天今:بۇگىندىك جۇمىس 务任的天今/ بۇگىندىك ازىق 粮干的天一天今。

بۇگىن-ەرتەڭ 天两这,天两明今〈副〉:بۇگىن-ەرتەڭ كەلەدى 来就天两这。

بۇگىنشە 〈副〉日今,天今:بۇگىنشە كەلمەسىن 了来别天今。

بۇگىس Ⅰ ①〈名〉衣服的褶皱 ②〈名〉纸、布、衣服等的折痕；折叠、缝合的痕迹 ③〈名〉上衣的后褶。

بۇگىس- Ⅱ 〔动〕①折叠，缝合 ②〔转〕互相交往。

ئۇيۇ: ئۇيۇ دەۋ 这样说。

بۇيەن〈名〉肠盲〔理生〕▲ بۇيەن ئىشەك 肠盲 ▲ بۇيەن مەشەك 奶头大的乳房 ▲ بۇيەن تاساق 不能勃起的阴茎。

بۇيرەك〈名〉子宫、肾脏、肾〔理生〕▲ بۇيرەك قاينۇ 肾炎 / بۇيرەك ئاۋرۇش 肾病 / بۇيرەك بەزى 铁石心肠 ▲ بەز بۇيرەك 上腹部 ▲ بۇيرەكگى بۇرلۇق 偏心肠……▲ بۇيرەك ماي 肾脂肪 ▲ بۇيرەكتەن سيراق شىغارۇ 挑出骨头里的鸡蛋，比喻找枝节 تاغاشا بۇيرەك 肾脏马〔理生〕。

ئۇيۇت- 这样做，如此做，这般做：ئۇيتۇگە بولمايدى 做不到这样 / ئۇيتسەم ئېتىپ 不说这样要。

بۇيتكىز- ئۇيۇت- 的使动态。

ئۇيۇتۇ ئۇيۇت- 的不定式。

ئۇيۇتىس- ئۇيۇت- 的互动态。

ئۇيۇي〈名〉①〔动〕蛛狼，蛛蜘毒：ئۇيۇي شاغۇ (ئۆتۈ) 被蛛蜘毒咬 ②狼毒，辣毒的：ئۇيۇي. ول ئىبر 他是个辣毒人。

بۇيىدەي〈形〉似蛛蜘毒象的；辣毒的：ۋلكەندەگى بۇيىدەي 和蛛蜘毒一样的大 ▲ بۇيىدەي ئۆتۈ 惊恐万分使人不安得使人侵扰。

ئۇيۇيمتاي 见 بۇيمتاي。

ئۇيۇير〈名〉①侧胁，肋：ۋڭ ئۇيۇير 右肋 / بۇيىرىنەن جاتۇ 侧卧 ②侧，面，翼：ئىبر بۇيىردەن شابۇل جاساۋ 从侧面攻进 / جول ئىبر بۇيىرگە قاراي بۇرلدى. 路一朝向侧面拐过去。/ ئىبر بۇيىردەن سوزگە ارالاسۋ 从旁插话 ▲肋（分部的出鼓体物）ئۇيۇيرىن تاياتۇ ③腰：ئۇيۇيرى شىعۇ ①饱吃 ②心满意足 ▲足满意。

بۇيىرلە- 踢，击，戳，打（部肋朝）①〈动〉：بۇيىرلەي بەرمە 向一侧转 ②部肋打老要不，侧：ئۇرا جۇرمەي ۋىعا قاراي بۇيىرلەۋ 去拐边一向：拐右向，走直要不。

بۇيىرلەۋ بۇيىرلە- 的不定式。

ئۇيۇيرلى〈形〉鼓鼓圆的；大量容的，大肚的：ئۇيۇيرلى ىدىس 大量容器皿。

ئۇيۇيرسىز〈形〉小量容的，小肚的。

بۇك: بۇك ئۆتۈسۇ 缩蜷，伏蜷，倒卧，体蜷成一团：بۇك ئۆتۈسىپ جاتا قالۇ 倒卧（伏蜷）/ بۇك ئۆتۈسىپ وتىرا قالۇ 来下坐团一成缩蜷。

بۇك Ⅱ 见 بۇگە.

بۇك Ⅲ〈形〉密的盛茂，的密茂：بۇك ورمان قالماق / 进深林密处。

بۇك- Ⅳ ①〈动〉曲折；叠折，弯，折：بۇگىپ تىگۇ 缝来起折 / بەل بۇگۇ ②腰弯跪：تىزەڭدى بۇگىپ وتىرا تۇر. 〔转〕③会一坐稍你请。

بۇكتا- 藏隐，藏；蔽隐，瞒隐，瞒秘：سىر بۇگۇ 把什么秘密保（密保）/ ئەسىزدى ئىشنە بۇگىپ ايتپاۋ 密保的事不要说 ②下跪 ①说不里心在藏都话 ▲ تىزە بۇگۇ。膝屈躬卑，服屈，降投，膝屈作装；的色声露不，的瞒隐于善〈形〉：سىر بۇككىش 的知不瓶如口守）的密保于善。

بۇكچە〈名〉①钩挂，子钩（的做铁或头木用）：ەشقانداي 私阴，瞒隐，密保，密秘〔转〕②西东的瞒隐何任有没。 بۇكچەسى جوق

بۇكچەلە- 隐，瞒隐，饰掩，蔽掩，盖掩 ①〈动〉：ئۆز ويىن بۇكچەلەپ قالۇ 蔽法想的己自盖掩 ②闪闪躲躲，吐吐吞吞：ئەسىزىن بۇكچەلەي 角抹弯拐）吐吐吞吞是老话说。（ بەرۇ

بۇكچەلەۋ بۇكچەلە- 的不定式。

بۇكچەلى〈形〉可，的叠折；的形拱，的曲弯 ①：بۇكچەلى ساداق 弓弯 / بۇكچەلى ۋستەل 蔽隐，的藏隐，的瞒隐 ②子桌的叠折良不 بۇكچەلى نىەت：的良不，的人告可不；的图企的。

بۇكچەسىز〈形〉开，的饰掩不毫，的瞒隐无毫：بۇكچەسىز ادام 当了接直，的率坦，的公布诚人的公布诚开 / بۇكچەسىز اڭگىمەلەسۇ 率坦地话谈。

بۇكتە- 叠折，叠，折 ①〈动〉：قاعاز بۇكتەۋ 折纸 / كورپە بۇكتەۋ 折两叠子被 / ەكى بۇكتەۋ

压 ② 倒压，压(中力角)：بۇكتەپ استىعا باسۇ 地在倒 。

بۇكتەل- بۇكتە- 的态动被 。

بۇكتەمەلى 〈形〉折叠的，折叠式的：بۇكتەمەلى ورىندىق 椅叠折(扎马)/ بۇكتەمەلى سىزعىش 尺折 。

بۇكتەس- بۇكتە- 的态互交 。

بۇكتەسىن 〈名〉折子，褶子，折叠，痕。بۇكتەسىندە- 〈动〉折出子褶，皱褶成抽，折叠：بۇكتەسىندەپ تىگۇ 上缝儿褶 。

بۇكتەسىندەۋ بۇكتەسىندە- 的不定式 。

بۇكتەسىندى 〈形〉裙子的褶有，褶皱有，多儿折的：بۇكتەسىندى كويلەك 的裙子有褶皱 。

بۇكتەت- بۇكتە- 的使动态 。

بۇكتەتىل- ①بۇكتەت- 的被动态 ② 曲蜷，蜷缩成一团 。

بۇكتەۋ بۇكتە- 的不定式 。

بۇكتەۋلى 〈形〉的来起折，的好叠折，的好叠式的：بۇكتەۋلى كىلەم 毯地的好叠 。

بۇكتىر- بۇك- Ⅳ 的使动态 。

بۇكشەك 〈形〉的偻伛，的背驼：بۇكشەك دەنەلى 的背驼(材身) 。

بۇكشەك-بۇكشەك：بۇكشەك-بۇكشەك قاعۇ (ەتۇ) 见 بۇكشەڭدە.

بۇكشەڭدە- 着猫，走背着弓，走背着驼 〈动〉走腰：بۇكشەڭدەپ ءجۇرۇ 走背着驼/ بۇكشەڭدەمەي تىك ءجۇرۇ 猫要不，走板腰起挺 。腰

بۇكشەڭدەس- بۇكشەڭدە- 的态互交 。

بۇكشەڭدەت- بۇكشەڭدە- 的使动态 。

بۇكشەڭدەۋ بۇكشەڭدە- 的不定式 。

بۇكشي- 〈动〉背驼，腰弓，腰猫，腰弯：بۇكشيىپ ءجۇرۇ 走腰着弯/ بۇكشيىپ تۇرۇ 弓着站腰 。

بۇكشيت- بۇكشي- 的使动态 。

بۇكشيۋ بۇكشي- 的不定式 。

بۇكشيىس- بۇكشي- 的态互交 。

بۇكشيىڭكىرە- 〈动〉腰着猫微略，腰点一弯，背着驼微略 。

بۇكشيىڭكىرەۋ بۇكشيىڭكىرە- 的不定式 。

بۇكىل 〈形〉的个整，的有所，的部全，的体全：بۇكىل پارتيا 全党/ بۇكىل ەلىمىزدەگى ءار ۇلت 全国各族人民/ بۇكىل دۇنيە 整个世界。

بۇكىلدەي 〈副，形〉全完，的有所，的部全的：جاۋاپكەرشىلىك بۇكىلدەي سەندە. 你于在部全任责 。

بۇكىر 〈形〉①的弯，的弯曲，的垂低；②树的曲弯，的背驼的：بۇكىر اعاش 头老的背驼 。

بۇكىرەي- 〈动〉①弯，弯曲，背驼；②腰弯，背驼成弯(腰着弯)：بەلى بۇكىرەيۋ 身弓，腰猫(背) 。

بۇكىرەيت- بۇكىرەي- 的使动态 。

بۇكىرەيۋ بۇكىرەي- 的不定式 。

بۇكىرەيىس- بۇكىرەي- 的态互交 。

بۇكىرەڭدە- 见 بۇكشەڭدە-.

بۇكىرەڭدەس- بۇكىرەڭدە- 的态互交 。

بۇكىرەڭدەت- بۇكىرەڭدە- 的使动态 。

بۇكىرەڭدەۋ بۇكىرەڭدە- 的不定式 。

بۇكىرلەۋ 〈形〉①有的曲弯些有，的弯略；②的曲弯些有，的弯略 。的背驼点

بۇكىش 见 بۇكىر.

بۇكىشتەۋ 〈形〉的背曲腰弯略，的曲弯微略，的背驼微稍 。

بۇلدە 〈名〉▲罗 ۇلدە مەن بۇلدەگە ورانۇ 穿身 。活生的绰阔过；华豪装服，缎绸罗绫

ءبۇلدىر- 坏：毁；坏破，坏搞，坏弄 〈动〉：ماشينانى ءبۇلدىرىپ الما 了坏弄器机把要不/ جولدى ءبۇلدىرۇ 路道坏破/ دەنساۋلىقتى ءبۇلدىرۇ▲康健害损 بۇزىق شىرىتەدى، 破于惯人恶，点霉于始烂腐【谚】. بۇلدىرەدى 。坏

بۇلدىرگە 绳皮，儿圈皮(的端末柄鞭)〈名〉Ⅰ 无毫秋▲ بۇلدىرگەسىنە دە تيمەۋ 儿环皮，儿 。动未毫丝，犯

بۇلدىرگەلە- 〈动〉圈皮拴(上端的柄鞭在)，儿绳拴 。

بۇلدىرگەلەت- بۇلدىرگەلە- 的使动态 。

بۇلدىرگەلەۋ بۇلدىرگەلە- 的不定式 。

بۇلدىرگەلى 〈形〉皮有，的圈皮有系(等柄鞭)

。的环皮有，的儿绳

بۇلدىرگەن 〈名〉▲果草，子勾悬〔植〕سيير بۇلدىرگەن〔植〕▲莓黑قوي بۇلدىرگەن〔植〕莓草。

بۇلدىرگى 见 بۇلدىرگە.

بۇلدىرگىش 〈形〉破有，的性坏破，的坏破 ① بۇلدىرگىش كۈش 破：的大力坏破，的用作坏。者乱捣，者坏破 ②（量力的性坏破）力坏

بۇلدىرگىشتىك 词名象抽的 بۇلدىرگىش。

ئۇلدىرت- بۇلدىر- 态动使的。

ئۇلدىرۇ بۇلدىر- 式定不的。

ئۇلدىرۇشى 〈名〉破坏，者坏损，者坏破。者坏毁，者坏损，者坏破

بۇلدىرۇشلىك 〈名〉为行坏毁，坏损，坏破。

ئۇلدىرشەن 〈名〉[波]鹑鹌 ① 小，儿幼 ② 儿孩。

بۇلدىرشەندەي 〈形〉丽美，的亮漂，的爱可的爱人逗，的欢喜人惹，的看好，的：بۇلدىرشەندەي بۇبەك 儿婴的爱可 / بۇلدىرشەندەي قىز 娘姑小的欢喜人惹。

ئۇلدىرىس- بۇلدىر- 态互交的。

بۇلك：بۇلك ەتۇ（然突）下一弹动，下一动，下一动跳，下一动颤：بۇلشىق ەت بۇلك ەتە ئوسۇ 来起动颤然突肉肌 ▲ بۇلك ەتپەۋ 不害 ▲ بۇيرەگى بۇلك ەتپەۋ 耻羞知不，臊于动无；丧于动无，乎在不满。

بۇلك-بۇلك：**بۇلك-بۇلك ەتۇ** 频，弹动频频，跳频碎，跑小 جەلۋ بۇلك-بۇلك ▲动颤频频，跳频跑步。

بۇلكەك 〈名〉跑小，跑步碎 ▲بۇلكەك جەلىس 跑小，跑步碎。

بۇلكىل ① 〈名〉步快短，步碎，走小（的马）② 动跳，动颤。

بۇلكىلدە- 〈动〉跑小，跑步碎 ① بۇلكىلدەپ جەلۋ 小 跑步碎 / ئۇرۇۋ بۇلكىلدەپ，动跳 ② 动颤：قاباقتىك استى بۇلكىلدەۋ 下 动跳皮眼 ▲ كومەي بۇلكىلدەۋ ① 动颤咙喉，痒发子嗓 ② 话说想。

بۇلكىلدەس- بۇلكىلدە- 态互交的。

بۇلكىلدەت- بۇلكىلدە- 态动使的。

بۇلكىلدەۋ بۇلكىلدە- 式定不的。

بۇلىك ① 〈名〉暴，乱叛；乱骚，纷纠；乱捣；动 /乱骚定平 قارۇلى بۇلىكتى باستىرۇ：争纷，的皮顽，的皮调，的气淘 ② 乱叛装武 بۇلىك ▲子孩的（蛋捣）皮调 بالا بۇلىك：的蛋捣。纷纠造制，乱捣；扰骚（تۇدىرۇ）بۇلىك سالۇ

بۇلىكشى 〈形〉惹爱，的事闹爱，的乱捣爱 ① 事闹，子分乱捣 ② 的纷纠造制爱，的非生事。者

بۇلىكشىل 〈形〉惹爱，的事闹爱，的乱捣爱。的纷纠造制爱，的非生事

ئۇلىن- 〈动〉破；坏损被，坏破到遭，坏 ① 生发〔转〕② 坏损被具工 سايمان ئۇلىنۇ 产：بۇلىنگەن زامان 裂分，翻闹；乱动生产，乱混③裂分部内从 ئۇلىنۇ 代年的乱动生，怒成羞恼，怒发；来起昂激绪情，动激〔转〕气：بەكەردەن-بەكەر（قاراپتان-قاراپ ئجۇرىپ）ئۇلىنۇ 气生地故无缘无 ▲شقپاعان ەگىننەن جەر بۇلىنەدى، ولاق باستىقتان ەل بۇلىنەدى. 百使官长的庸昏，坏变地土稼庄好不种【谚】难遭姓。

ئۇلىندىر- ئۇلىن- 态动使的。

ئۇلىنۇ ئۇلىن- 式定不的。

بۇلىنۇشلىك 词名象抽的 ئۇلىن-。

بۇلىنشلىك 见 بۇلگىنشلىك.

ئۇلىنىس- ئۇلىن- 态互交的。

ئۇلىس ① 〈名〉草青[转] ② 绒丝，绒毛长，草青[转]。装绿；草绿。

بۇلىستەي 〈形〉的茸茸毛，的样一绒丝和。的

ئۇبۇر Ⅰ 〈名〉①叶枝，芽幼，芽小：اعاشتىك 松 ئۇبۇرى قاراعايدىك：刺，儿针 ② 芽树 ئۇبۇرى 针。

ئۇبۇر Ⅱ 〈名〉毛茸，物状针（的上胃瘤）。

ئۇبۇر Ⅲ 〈名〉理纹（的上底鞋）。

ئۇبۇر- Ⅳ 叠折，折①〈动〉ئۇبۇرىپ تىگۇ قاپتىك ③攫，抓（子爪用禽猛指）② 缝来起折 اۇزىن 袋口把 قاپتىك اۇزىن ئۇبۇرىپ ۇستاۋ 袋 ئۇبۇرىپ تىگۇ 缝（地匀不脚针）④ 紧攥口 بالانىسى جاستايىنان ئۇبۇرىپ ۇستاۋعا بولمايدى. 不子孩对 كەلە سالىپ ئۇبۇرىپ /教管加严于过就小从要

اكەتۈ 一来训就来。斥

بۇرگە 〈名〉蚤疙，蚤跳 ▲ بۇرگەگە بۇيدا تاغۇ 异 ▲开天想 سۈ بۇرگەسى 跳虫▲ بۇرگە شاققانداي كورمەۋ（等评批、言语种某对）乎在不满。

بۇرگەلى 〈形〉有蚤跳的，多蚤跳的：بۇرگەلى ئۆي 子房的多蚤跳。

بۇرگەن 〈名〉〔植〕迷荚 球锈木。

بۇرگەندى 〈形〉有迷荚的，迷荚的球锈木长，的多球锈木，的多

بۇرگەندىك 〈名〉迷荚长生，方地的迷荚长生锈木长，地的球。

بۇرگىشتە- 见 ئبۇر-Ⅳ.

بۇركە- ①〈动〉挡遮，盖遮；罩，蒙，盖：كورپەمەن بۇركەپ قويۇ（去乌）② 上蒙上被用 ئاسپاندى بۇلت بۇركەپ 住挡，住遮，罩笼，满布 الىپتى. 盖掩〔转〕③ 。空天了罩笼云乌 这 بۇل ماسەلەنى بۇركەۋگە بولمايدى. 过，世去 بەتىن بۇركەۋ ▲ 。盖掩能不题问个 。世

بۇركەك 多；的蒙蒙雨细，的绵连雨细〈形〉绵连雨阴，的绵连雨阴，的云：بۇركەك جاڭبىر

بۇركەمەلە- 〈动〉①盖遮，上蒙，盖掩，盖掩 ② 盖遮布拿 شۇپەرەكپەن بۇركەمەلەۋ 瞒隐；蔽掩，蔽遮；饰 قاتەلىكتى بۇركەمەلەۋ 掩炮大把 زەڭبىرەكتى بۇركەمەلەۋ 误错盖掩/ 来起蔽。

بۇركەمەلەن- 态动被的 بۇركەمەلە-。

بۇركەمەلەس- 态互交的 بۇركەمەلە-。

بۇركەمەلەت- 态动使的 بۇركەمەلە-。

بۇركەمەلەۋ 式定不的 بۇركەمەلە-。

بۇركەمەلى 〈形〉掩，的盖掩；的盖复，的住盖：بۇركەمەلى داقىلدار 的蔽隐，的蔽/物作盖复 بۇركەمەلى بەكىنىس 事工的蔽掩。

بۇركەن- ① بۇركە- 态身反的 ②蒙，盖，披：باستى بۇركەنىپ ۋيقتاۋ 睡大头蒙。

بۇركەندىر- 态动使的 بۇركەن-。

بۇركەنۈ 式定不的 بۇركەن-。

بۇركەنشەك 见 بۇركەنشىك.

بۇركەنشىك 〈名〉①称泛的巾头 ②巾头带有没上头蒙雨防为 بۇركەنشى جوق 布羞遮〔转〕：بۇركەنشتى ③物戴披的部头盖遮，物盖掩〔转〕④布羞遮下撕 جۇلىپ تاستاۋ 体掩，物盖遮有没上头，的巾头带不〈形〉的物盖掩，的盖遮 ②的巾头带 ①〈形〉的盖复，的盖盖遮微略，下一盖蒙微稍〈动〉下一挡遮微稍，下一

بۇركەڭكىرەۋ 式定不的 بۇركەڭكىرە-。

بۇركەۋ 式定不的 بۇركە-。

بۇركەۋلى 盖遮，的来起蒙，的来起盖 ①〈形〉盖布帆用 پەرەزەنتپەن بۇركەۋلى تۇر 的来起：的瞒隐，的盖掩 ② 的了好 بويىنشا بۇركەۋلى قالتىرۇ 掩样这就儿事件这 بۇل ئىستى سول 来起盖。

بۇركەۋسىز 盖复有没，的来起蒙有没〈形〉的着敞；的盖遮有没，的

بۇركۇ 式定不的 Ⅱ بۇرىك-。

بۇركىت ③鹰雄 ②鹰大；鹫〔动〕①〈名〉鹰雏 ▲ بۇركىت ▲座鹰天〔天〕 بالا بۇركىت 的养家小从 سالۇ 放 قولبالا بۇركىت 猎捕鹰 ▲ ئتۇز بۇركىت 鹰山 ▲鹰野，الجىعان ▲鹰 抓能只鹰老的涂糊【谚】. بۇركىت تىشقانشىل 鼠老 ▲。بۇركىت كارتەيسە تىشقان الادى.【谚】 ▲。鼠捉能只了老鹰 تورعاي قۇتىرسا بۇركىتكە شابادى، ئيت قۇتىرسا يەسىن قابادى.【谚】 麻。人主咬狂逞狗疯，鹰老撞狂逞雀

بۇركىتشى 〈名〉，人的猎打鹰驯，人猎的鹰养，者鹰驯。

بۇركىتشىلىك 猎捕鹰驯〈名〉。

بۇرلە- 〈动〉芽出，芽发：اعاش بۇرلەدى. 木树。了芽发

بۇرلەن- 〈动〉①بۇرلە- 出，芽发②态身反的 芽：بۇرلەنۈ مەزگىلى 期芽发。

بۇرلەندىر- 态动使的 بۇرلەن-。

بۇرلەۋ بۇرلە- 的不定式。

ئۇرلى 〈形〉的盛茂叶枝，的多芽幼：ئۇرلى وسىمدىكتەر 物植的盛茂叶枝。

بۇرمە Ⅰ 〈名〉痕折、子褶，襞褶：كويلەكتىكى بۇرمەسىن سوگۇ 子褶的子裙开拆。

بۇرمە Ⅱ 见 بۇرمەلى.

بۇرمە-بۇرمە 皱是满，的襞褶带，的褶多〈形〉的多痕折，的褶。

بۇرمەلە- 〈动〉褶成打，褶成作：ەكى جەردەن بۇرمەلەۋ 褶上打处两在/ بۇرمەلەپ تىگۇ 成打上缝再褶。

بۇرمەلەن- بۇرمەلە- 的态动被。

بۇرمەلەس- بۇرمەلە- 的态互交。

بۇرمەلەت- بۇرمەلە- 的态动使。

بۇرمەلەۋ بۇرمەلە- 的不定式。

بۇرمەلى 〈形〉的襞褶有，的多褶，的褶带：بۇرمەلى كويلەك 子裙的襞褶有。

بۇرسەكتە - 见 بۇرسەكتە.

بۇرسەك: بۇرسەك قاعۇ 见 بۇرسەكتە.

بۇرسەكتە- 〈动〉膀肩着缩，缩瑟（冷寒因）战寒打，栗战，嗦哆（直得冻），（走）。

بۇرسەكتەس- بۇرسەكتە- 的态互交。

بۇرسەكتەت- بۇرسەكتە- 的态动使。

بۇرسەكتەۋ بۇرسەكتە- 的不定式。

ئۇرسىي- 〈动〉（体身）缩瑟，缩蜷（而冷寒因），缩要不 بۇرسىمەي تىك وتىر：膀肩着端，肩缩正坐要，膀肩着。

ئۇرسيت- ئۇرسي- 的态动使。

ئۇرسيۇ ئۇرسي- 的不定式。

ئۇرسيس- ئۇرسي- 的态互交。

بۇرسىگۇنى 〈副〉天后。

ئۇرتي- 〈动〉节结长，瘩疙起。

ئۇرتيۇ ئۇرتي- 的不定式。

بۇرتىك 〈名〉①芽幼（的木树）②子疖，瘩疙小。

بۇرتىكتە- 〈动〉①叶枝长，芽发，芽长[转]②瘩疙小长，子疖长。

بۇرتىكتەن- بۇرتىكتە- 的态身反。

بۇرتىكتەۋ بۇرتىكتە- 的不定式。

ئۇرتىن- 〈动〉肿臃，胀鼓，胀肿，胀膨，大膨。

بۇرتىنۇ- بۇرتىن- 的不定式。

ئۇرۇ ئۇر- 的Ⅳ不定式。

بۇرشىك 〈名〉①芽，芽幼，芽（的物植）蕾蓓；苞，芽出 بۇرشىك اتۇ/殖生芽出 بۇرشكتەلۇ：蕾，蕾花）③毛细，毛茸，头绒（的上品织纺）②接毛茸（的上面表实果或。

بۇرشكتە- 〈动〉滋，殖生，芽出，芽生，芽发。长。

بۇرشكتەن- ① بۇرشكتە-的态身反②，芽发。长滋，殖生。

بۇرشكتەنۇ ① بۇرشكتەن- 的不定式。

بۇرشكتەۋ بۇرشكتە- 的不定式。

بۇرشكتى 〈形〉的蕾长；的苞有；的芽有①的蕾有，的毛茸带，的头绒有（上品织纺）②的多头绒，的毛细多，。

بۇرمك 皮包〔理生〕〈名〉Ⅰ

بۇرمك- 〈动〉Ⅱ洒喷，喷①：سۇ بۇركىپ كىيىم ۋتكتەۋ 雨细，雨毛毛指）降，下②服衣烫水喷毛毛着下地停不：جاڭبىر بۇركە جاۋىپ تۇر.（▲射扫（枪锋冲，枪关机用）[转]③雨。قولتىعىنا سۇ بۇركۇ 动煽，动鼓，使唆，唆挑。بۇرىككىش 器雾喷，器洒喷〈名〉。

ئۇرىس- ① ئۇر- 的Ⅳ不定式蜷，曲蜷，蜷②态互交的缩皱，缩收③卧蜷：ئۇرىسىپ جاتۇ 团一成缩皮。ئۇرىسىپ قالىپتى：ته‌رى 缩抽，折皱起，：بۇرىسكەن گۇل جاپىراق-تارى 缩萎，蔫④。了缩皱子叶花的缩萎。

ئۇرىستىر- ① ئۇرىس- 的不定式；压施②态动使的斥训。

ئۇرىسۇ ئۇرىس- 的不定式。

بۇتكىل 见 بۇكىل.

ئۇتىل 见 بۇكىل.

ئۇتىن 缺无整完，的好完，的整完①〈形〉：的ئۇتىن شىنى 碗的好完/ بار نارسەسى ئۇتىن，的体全，的部全②缺无整完都西东的有所：的个整ئۇتىن دۇنيەدەگى حالىقتار ئىبر تۇسقان，地底彻باسى ئۇتىن ▲人家一是民人界世全。数整〔数〕سان ▲远永，都，地全完：缮修，理修，补修，补①〈动〉بۇتىندە- ەتىگىڭدى بۇتىندەپ ال 把下一补修靴皮的你/

ۇيدى بۇتىنده‌ۇ 补添，补增 ② 屋房缮修：
كيىم-كەشەكتى بۇتىنده‌ۇ 服衣补增。
بۇتىنده‌ي 地底彻，地个整，全完〈副〉：
بۇتىنده‌ي قولداڭ 持支全完/ 善改底彻。
بۇتىنده‌ل- بۇتىنده- 态动被的。
بۇتىنده‌س- بۇتىنده- 态互交的。
بۇتىنده‌ت- بۇتىنده- 态动使的。
بۇتىنده‌ۇ I 〈形〉的旧不新半；的整完较比：
بۇتىنده‌ۇ كيىم 服衣的旧不新半。
بۇتىنده‌ۇ II بۇتىنده- 式定不的。
بۇتىندىك ① ۇبۇتىن 的名象抽②词完，好完
整 ③ 一统。
بىعۇ بىق- 式定不的。
بىدىق 〈名〉吃口，巴结。
بىدىقتا- 〈动〉说地巴巴结结，巴结：بىدىقتاپ
سويلەۇ(说地巴巴结结)巴结。
بىدىقتاس- ①بىدىقتا- 互交的②一起咕咕
咕嘀起，一：بىدىقتاسپاي شىعىپ كەتكەدەر.
吧去出快，的咻咻嘟嘟别们你。
بىدىقتاۇ I 〈形〉的吃口点有，的巴结些有。
بىدىقتاۇ II بىدىقتا- 式定不的。
بىج：بىج-بىج قاينىاۇ (ەتۇ) ①(沫水，沫泡)
(等蝇，虫昆)② 响作泡翻，响沙沙，响作嘶嘶
动蠕集群；集麇，集聚，集密，集群。
بىجالاق 〈形〉爱嚷，的叫爱，的嚷嚷吵吵爱
的嚷。
بىجالاقتا- 〈动〉嚷嚷，叫嚷，嚷嚷吵吵(动
指多)：بىجالاقتاي بەرۇ 女人)嚷嚷吵吵是老。
بىجالاقتاس- بىجالاقتا- 态互交的。
بىجالاقتاۇ بىجالاقتا- 式定不的。
بىجبالاق 见 بىجالاق.
بىجبالاقتا- 见 بىجالاقتا-.
بىجبالاقتاۇ بىجبالاقتا- 式定不的。
بىجۇ بىجى- 式定不的。
بىجى- ② 麻麻密密成变，集群，集密 ①〈动〉
响沙沙，泡冒。
بىجىل- 声沙沙，声嘶嘶(沫水，沫泡)①〈名〉
咝咝，声啦吱，声吱吱(等蝇，虫昆)②声泡翻，
声。

بىجىلداڭ 翻；响作啦吱，声嘶嘶出发①〈动〉
سىرا بىجىلداپ كوپىرشىپ تۇر. 响沙沙，响作泡
密(蝇，虫昆)②。声嘶嘶出发泡冒酒啤
地冲冲气怒，雷如跳暴〔转〕③ 集聚，集群，集
说。
بىلجىلداق 暴气脾，的怒发爱，的气生爱〈形〉
的躁。
بىجىلدات- بىجىلدا- 态动使的。
بىجىلداۇ بىجىلدا- 式定不的。
بىجىلداۇىق 见 بىجىلداق.
بىجىنا- 的麻麻密密呈，满布，布密，集密〈动〉
密密 ادام بىجىناعان：集麇，集聚，集云，态状
苍的起 在综 بىجىناعان شىبىن/人的麻麻
蝇。
بىجىنات- بىجىنا- 态动使的。
بىجىناۇ بىجىنا- 式定不的。
بىجىرنىپ-تىجىرىن- 〈动〉①嘴咧牙龇：ول
بىجىرنىپ-تىجىرنىپ ۇدارىنى ارەكە ۇشتى. 他
拉奋〔转〕②。了去下喝药把强勉地嘴咧芽龇
密(蝇，虫昆)②。声嘶嘶出发泡冒酒啤
地冲冲气怒，雷如跳暴〔转〕③ 集聚，集群，集
说。
暴气脾，的怒发爱，的气生爱〈形〉
的躁。
بىجىلدات- بىجىلدا- 态动使的。
بىجىلداۇ بىجىلدا- 式定不的。
بىجىلداۇىق 见 بىجىلداق.
的麻麻密密呈，满布，布密，集密〈动〉
密密 ادام بىجىناعان：集麇，集聚，集云，态状
苍的起 在综 بىجىناعان شىبىن/人的麻麻
蝇。
بىجىنات- بىجىنا- 态动使的。
بىجىناۇ بىجىنا- 式定不的。
بىجىرنىپ-تىجىرىن- 〈动〉①嘴咧牙龇：ول
بىجىرنىپ-تىجىرنىپ ۇدارىنى ارەكە ۇشتى. 他
拉奋〔转〕②。了去下喝药把强勉地嘴咧芽龇
点一情热要你候时的来人客. تۇر بىجىرنىباي وتىر：孔面着板，脸着
。点一情热要你候时的来人客. تۇر بىجىرنىباي وتىر：孔面着板，脸着
بىجىرنىپ-تىجىرىنۇ بىجىرنىپ- تىجىرىن-
。式定不的
بىق- 〈动〉：焖 كۇرىش بىعىپ تۇر. 焖着米
饭。
بىقبىرت：بىقبىرت كەلگىر 安得不你让〔咒〕
八七乱得搞① بىقبىرت ۇتىۋ 霉倒你让，宁
被，揍挨 ② 糟团一得弄，涂糊塌一得弄，糟
得弄②打毒，揍狠① بىقبىرتىن شىعارۇ ▲打毒
。涂糊塌一得弄，糟团一
بىقسۇ بىقسى- 式定不的。
بىقسى- ۇي：烟冒(着燃未火柴因)①〈动〉
〔转〕②。腾腾气烟屋满. ۇشتى بىقسىپ كەتتى
：扯瞎，诌胡；话坏说里地背，论议后背
人论议便随后背在要不(你). بىقسىماي وتىر
，堪不乱杂，糟八七乱，序秩无得显〔转〕③ 家
章无乱杂得显：سەن انا بىقسىپ جاتقان
八七乱些那把你. دۇنيەلىكتەردى جينىاپ قوي
。下一拾收西东的糟
بىقسىق〈名〉①(因 柴火未燃着而冒出 烟，气

（的事的糟八七乱，西东的章无乱杂 ②雾烟派正不 ，的良不地心 ③ 为行的当正不，情正不 ادام بقسق ：的味趣级低；的经正不，的。人的派

بقسما 〈名〉语碎言闲，语乱言胡，话坏。

بقسمت- ① بقسى- 的 ②态动使 瞎，论议瞎

有没 جوق ٶسوزدى بقستپاي وتىر. 沒 ：诌胡，扯

论议要不你事的。

بقتىر- بىق- 的态动使。

بقۇ بقى- 的式定不。

بقى- 〈动〉队结群成，麻麻密密，攘攘熙熙；

是都处到，布遍，集群，集密 ：بقىعان ادامدار 密密 بقىعان قۇرت- قۇمىرسقا 的人/ 的攘攘熙熙 虫昆的麻麻。

بقىنا- 〈动〉汗冒得热，气过不透得热，热闷：

ٶۋي تار، ادام كوپ بقىناپ كەتتى. 房 ，小子人

气过不透得热多。

بقىنات- بقىنا- 的态动使。

بقىناۋ بقىنا- 的式定不。

بلازىق 〈名〉带白。

بلاي 〈副〉①这，样此如：بلاي ايتاتىن بولساڭ 话的说样这要你/ بلاي جازساڭ دۇرىس 此照 朝 ٶجۇر 边，边这②对就写 ：بلاي قاراي 让，开走②站边这往① تۇر بلاي ▲ 走边这 但不，连……但不 ،تۇرسىن بلاي ▲开躲，开 ……说用不，至甚……就是……：قالام بلاي 没都纸连笔钢没但不 .جوق دا قاعاز تۇرسىن، 后以此从，后今，بلاي （مۇنان）بۇدان ▲。有：就你后以此从 .بولما بلاي كەلۇشى بۇدان 后以 提不，……说不 قويعاندا بلاي ▲。了来再别 ▲后以那从，后以此从 سونان بلاي ……▲ بلاي تارتسا اربا سنادى، ولاي تارتسا وگىز ولەدى. 【谚】，是不也左；难为右左）谷维退进（是不也右）。

بلايعى: بلايعى جەردە （ۋاقىتتا） 今，后以再别后以你 .بولما بلايعى جەردە ايتۇشى 后：了说。

بلايشا ▲ 此照，此如，样这照〈副〉 ايتقاندا 换 之言换（说话句换）。

بلامىق 〈名〉糊糊面：بلامىق بەتىنەن سۇيدى。凉面上从先糊面

بلاپت 〈副〉①节不，地省节不，地费浪霍挥 ：地脚大手大，地意随，地俭 اقشانى بلاپت 污，的净不干不，的脏肮 ② 财钱霍挥 جۇمساۋ 的秽：اۇزى بلاپت 的脏嘴 /ٶۇي-ٶشى بلاپت بولىپ كەتكەن ەكەن. 了脏太里屋。

بلاپىتتا- 〈动〉脏搞，脏弄：كيىمدى بلاپىتتاماي تازا كيۋ 不 得穿，了脏弄服衣把要不 ./ اۇزىڭدى بلاپىتتاماي سويلە. 点一净干 说你 的净不干不要不话。

بلاپىتتات- بلاپىتتا- 的态动使。

بلاپىتتاۋ بلاپىتتا- 的式定不。

بلاپىتتىق 〈名〉秽污，脏肮。

بلاۋ 见 بۇلاۋ Ⅱ.

بلاۋداي 见 بۇلاۋداي.

بلاۋلا- 见 بۇلاۋلا-.

بلاۋلاس- بلاۋلا- 的态互交的。

بلاۋلات- بلاۋلا- 的态动使的。

بلاۋلاۋ بلاۋلا- 的式定不的。

بلبىر 〈形〉软；的性粘有，的糊糊粘粘，的粘 的绵绵。

بلبىرا- 〈动〉软得变；糊糊粘粘得变，粘发 的绵绵。

بلبىرات- بلبىرا- 的态动使的。

بلبىراۋ بلبىرا- 的式定不的。

بلعا- 〈动〉：匀调，合调；合搅，拌搅 ① ② 匀拌油黄和米炒把 بلعاۋ 衣把 كيىمدى بلعاۋ 染污，污弄，脏搞，脏弄：تارىنى سارمايعا بلعاۋ 污，污玷〔转〕③ 气空染污 بلعاۋ 服/ 脏弄 اۇزى بلاپت 见 ④ بۇلعا- ▲ 辱玷；谤诽，伤中，坏败 ▲ايا ٶتوردى بىلعايدى، اۇزى جامان ەلدى جامان بلعايدى. 【谚】脚 بالىق اۇلاي الماعان سۇدى بلعار（لايلايدى）. 【谚】会不鱼的人水把会人的鱼捕会不。

بلعاقتا- 见 بۇلعاقتا-.

بلعالاقتا- 见 بۇلعالاقتا-.

بلعاما 〈名〉皂肥制土。

بلعان- بلعا- 的态动被的。

بلعانىش 〈形〉：的浊污，的脏肮，的脏

بىلعانىش كىيىم 脏衣服/ بىلعانىش كوشه 脏肮的道街。

بىلعاڭدا- 见 بۇلعاڭدا-。

بىلعاڭدات- بىلعاڭدا- 的态动使。

بىلعارى 〈名〉[波]革皮用靴,革皮:بىلعارى ەتىك 皮靴子▲ اياق كيىمدىك بىلعارى 皮用靴来用革▲ قايىس نەمەسە ايىل تۇرماندىق بىلعارى 做鞍的具革皮▲ سەرت كيىمدىك جانە گالانتەريالىق بىلعارى 革皮用饰服。

بىلعارىشى 〈名〉匠皮,人的革皮造制。

بىلعارىشىلىق 〈名〉业革皮。

بىلعاس- بىلعا- 的互交态。

بىلعات- بىلعا- 的动使态。

بىلعاۋ بىلعا- 的定不式。

بىلعاۋش 见 بۇلعاۋش.

بىلدىر 〈名〉(小孩学语时的言语不清)话的糊含不。

بىلدىر-بىلدىر: بىلدىر-بىلدىر ەتۋ (سويلەۋ) 见 بىلدىرلا-.

بىلدىرلا- 〈动〉牙牙学语,(说话)不清含糊:بىلدىرلاعاندارىڭدى ۇقپايمىز. 啦哇哩咿;清不齿口,清懂不们我么什说啦呱哩叽们你。

بىلدىرلاس- بىلدىرلا- 的互交态。

بىلدىرلات- بىلدىرلا- 的动使态。

بىلدىرلاۋ بىلدىرلا- 的定不式。

بىلجىر 〈形〉①稀薄,的性粘有,的糊糊粘粘绵软〔转〕②泥烂的:بىلجىر باتپاق 的烂稀,的能无弱软,的沓沓疲疲,的绵泥和▲ بىلجىر باسۋ 人的绵绵软。

بىلجىرا- 〈动〉①变,糊糊粘粘得变,粘发,说胡,叨唠,嗦罗〔转〕②烂稀得变,绵绵软得了扯胡别你!语乱言胡:بىلجىراماي تەز كەت! 走快!

بىلجىراق 〈形〉①糊稠,的糊糊粘粘,的烂稀话的聊无,语乱言胡,话废②的糊。

بىلجىراس- بىلجىرا- 的互交态。

بىلجىرات- بىلجىرا- 的动使态。

بىلجىراۋ بىلجىرا- 的定不式。

بىلق: بىلق ەتپەۋ 不;之处然泰,若自然泰▲ بىلق ەتۋ 悲于动无;乎在悠颤,软发。

بىلق-بىلق: بىلق-بىلق ەتۋ 颤颤,动颤频频。悠悠。

بىلق-سىلق :的力无软瘫,的力无软绵〈形〉。力无软瘫得显 بىلق-سىلق。

بىلقى- 不烂不得煮(肉),熟煮(火文)〈动〉。硬。

بىلقىلدا- 〈动〉①发,悠悠颤颤;动颤,悠颤;动晃,动松②乎乎软,软〔转〕③。了动松齿牙个--有他 تۇر بىلقىلداپ ونىڭ ءبىر ءتىسى:决不豫犹,定不摆摇,定不摇动 بىلقىلداي。决不豫犹老别,意主定拿快你 بەرمەي بەكىن。

بىلقىلداق :的软暄,的和软,的软 ①〈形〉摇动〔转②(椅发沙)发沙 بىلقىلداق ورىندىق。的断果不,的定坚不,的定不摆摇,的定不。

بىلقىلداقتىق 词名象抽的。

بىلقىلدات- بىلقىلدا- 的动使态。

بىلقىلداۋ بىلقىلدا- 的定不式。

بىلقىت- بىلقى- 的动使态。

بىلىپ-بىلىپ: بىلىپ-بىلىپ ەتۋ 软得显,软松得显,暄得显,和和软软:ياقتىڭ استى بىلىپ-بىلىپ ەتەدى. 的和和软软下底脚。

بىلپىلدا- 〈动〉,软松得显,和软,化软,软变,暄发。

بىلپىلداق 〈形〉,的软松,的绵绵软,的和软,的暄。

بىلپىلدات- بىلپىلدا- 的动使态。

بىلپىلداۋ بىلپىلدا- 的定不式。

بىلتىر 〈副〉年去:بىلتىر كەلمەدىڭ بە؟ 你来没年去吗?

بىلتىرعى 〈形〉的年去:بىلتىرعى بۇزاۋ 去年的下剩年去 بىلتىرعىدان قالعان/ 犊牛的。比相年去和 بىلتىرعىمەن قاراعاندا 象,的年去同如,的年去象〈形〉**بىلتىرعىداي**:的样那年去 قىس بىلتىرعىداي قاتتى بولدى. 冷寒样那年去象天冬年今。

بىلش: بىلش ەتۋ :声一地啪出发,响作唧吧 بىلش ەتكىزىپ تۇكىرۋ/下地在吐声一唧吧。拳一了给地啪 جۇدىرىقپەن بىلش ەتكىزۋ。

بىلش-بىلش: بىلش-بىلش ەتۋ 的泞泥在①(候时头拳用)②响作唧呱唧呱(时走行上路

。响作唧吧唧吧(时痰吐)③响作啪啪的打

بىلشي- 〈动〉,壮粗得显(体身);胖肥,胖发,肿臃得显,便灵不得显,拙笨得显,ول قيسىز بىلشيپ كەتكەن ەكەن. 他肿臃于过子身胖。/ بىلشيپ ورنىنان قوزعالار ەمەس. 他胖肿了不动都动得。

بىلشيت- بىلشي- 的动使态。

بىلشيۋ بىلشي-的不定式。

بىلشىق ▲糊目眵,屎眼,眵眼〈名〉قىلشىعىن شىعارامىن دەپ بىلشىعىن شىعارۋ【谚】(拙成巧弄)梦益丝治。

بىلشقتان- 〈动〉眵眼生,眵眼长。

بىلشقتاندىر- بىلشقتان- 的动使态。

بىلشقتانۋ بىلشقتان- 的不定式。

بىلشىل 〈名〉谈之稽无,语乱言胡,话废,سەن كوپ بىلشىلدى قويساڭ ەتتى. 言之唐荒,语乱言胡。/ بىلشىل ءسوز 吗好话废少你。

بىلشىلدا- 〈动〉①(时走行中泞泥在)唧呱②响作唧呱废说,说乱,说胡④声唧吧唧吧出发(时痰吐)③响作啪啪(候时的打头拳用)口信:扯瞎,诌胡,话扯西拉东,河开。

بىلشىلداس- بىلشىلدا- 的互交态。

بىلشىلدات- بىلشىلدا 的使动态。

بىلشىلداۋ بىلشىلدا- 的不定式。

بىلعۋ بىلق- Ⅱ 的不定式。

بىلعىس- بىلق- Ⅱ 的互交态。

بىلىق Ⅰ 〈形〉①脏肮,的洁整不,的脏肮又,的糟团一,的乱杂,的乱紊,的乱又脏又,的糟团一,的乱杂,的乱紊,的:بىلىق جۇمىس ءۇيدىڭ بىلقتارى/情事的乱杂,的鄙卑,的脏肮〔转〕②情事的糟八七乱里家:(止举,当勾,为行)的人得不见见的干所你是都些这. وسىنىڭ ءبارى سەنىڭ بىلقتارىڭ. ▲事的人得不会大长,勤不脚手幼自【谚】جاسىڭدا سالاق بولساڭ، بارا-بارا بىلىق بولارسىڭ.脏肮。

بىلىق- Ⅱ 〈动〉显;乱紊,乱纷,乱杂,乱混,乱:章无乱杂,乱又脏又得:اسپان استى بارىنشا بىلعۇدا 天下大乱/乱纷 ءىس بىلىققان/情事的乱又脏又里屋. ءۇي ءىشى بىلعىپ جاتىر./。乱

بىلىققان ۇستىنە بىلعۇ 梦益丝治(乱越理越)。

بىلىقپا 的杂;的脏肋里肋,的洁整不〈形〉。

بىلىقپالىق بىلىقپا 的名象抽词。

بىلىقتىر- بىلىق Ⅱ 的使动态。

بىڭلۇڭ 〈名〉族龙崩:بىڭلۇڭ ءتىلى 龙崩族言语。

بىڭلۇڭشا 〈形〉①的式族龙崩、的族龙崩:بىڭلۇڭشا كيىم 龙崩族装服②龙崩族言语:بىڭلۇڭشا بىلمەيدى(他)不会讲龙崩族话。

بىر: بىر ەتۋ 发声棱扑出:ءبىر تورعاي بىر ەتىپ ۇشىپ كەتتى 一只麻雀飞声棱扑了走。

بىر-بىر: بىر-بىر ەتۋ 打剿,息鼾出发,声,噜呼打。

بىرداي 〈形〉的稳安,的稳安,的静安,的闲安,一动:بالالار بىرداي ۇيقتاپ جاتىر. 孩子们的动不。睡着地稳稳安安在

بىرجي- 〈动〉①起皱,出皱:بەت-اۋزى بىرجيعان(脸)着绷(恶厌因)〔转〕②纹皱脸满:نەمەنەگە بىرجياسىڭ؟ 脸着绷要么什为你?皱颦,头眉着皱,(孔面)着板,

بىرجيت- بىرجي- 的使动态。

بىرجيتىپ-تىرجيت- بىرجيپ-تىرجي- 的使动态。

بىرجيۋ بىرجي- 的不定式。

بىرجيپ- تىرجي- 见بىرجي-②.

بىرجيپ-تىرجيۋ بىرجيپ-تىرجي- 的不定式。

بىرجيس- بىرجي- 的互交态②。

بىرجيسپ-تىرجيس- بىرجيپ-تىرجي- 的互交态。

بىرجىق 〈形〉①的纹皱有,的纹皱满布,的皱,头眉着皱,的孔面着板,脸着绷〔转〕②的多纹的。

بىرجىڭدا- 〈动〉着绷,头眉着皱(恶厌因)。脸下沉,孔面着板,脸

بىرجىڭداس- بىرجىڭدا- 的互交态。

بىرجىڭدات- بىرجىڭدا- 的使动态。

بىرجىڭداۋ بىرجىڭدا- 的不定式。

بىرق-بىرق: بىرق-بىرق ەتۋ ①发髓②咕。响作突噗突噗,响作嘟咕嘟

بىرقىلداڭ 〈动〉①发咕出发（时沸煮）② 赣发 响作突噗突噗，响嘟咕嘟咕，声嘟噜着开地嘟咕嘟咕粥。

بىرقىلداتقۇ 态动使的 بىرقىلداڭ。

بىرقىلداۋ 式定不的 بىرقىلداڭ。

بىرسي- 〈动〉显，肿臃得显，胖矮得显（体身）拙笨得。

بىرسيۇ 式定不的 بىرسي-

بىرت: بىرت ەتۋ 声叭嗄出发：响喳咔，声叭嗄子绳。一叭嗄子绳 ئۆزىلىپ كەتتى. 了断声。/ قۇ اعاش بىرت ەتىپ سىنىپ كەتتى. 了断声一喳咔树枯。

بىرت-بىرت 声叭嗄（的出发续连）①〈拟〉（声断折的物硬类一枝树指）声吧吧，声喳咔，声草干嚼咀畜牲，声吱嗄，声吱喀（的频频）②

▲**بىرت-بىرت ەتۋ** 见 بىرتىلداڭ.

بىرتي- 胖得显，墩墩得显，胖矮得显〈动〉墩墩：تانمايمىن، بويى بىرتيعان بىرەۋ 我不认识这个人的胖又矮又体身。

بىرتيت- بىرتي- 的态动使的。

بىرتيۇ بىرتي- 的式定不的。

بىرتىق 〈形〉①的墩墩矮，的胖矮：بىرتىق دەنەلى 的粗又短又②的胖矮材身：بىرتىق ساۋساقتار 指手的粗而短。

بىرتىلداڭ 咔喳咔，声叭嗄出发（频频）①〈动〉作吱嗄吱嗄，响吱喀吱喀②响作吧吧，响作喳响。

بىرتىلدات- بىرتىلداڭ 的态动使的。

بىرتىلداۋ- بىرتىلداڭ 的式定不的。

بىرشۇ بىرشى- 的式定不的。

بىرشى- 〈动〉①淋汗大，（水汗）出，流，冒过得酵发，泡冒②汗大冒漓：بىرشىپ تەرلەۋ 火：ايران بىرشىپ اشىپ كەتىپتى. 得酵发奶酸了泡冒都。

بىرشىت- بىرشى- 的态动使的。

بىرىلداڭ 〈动〉呼打，声鼾出发，鼾打（猫指）噜。

بىرىلدات- بىرىلداڭ 的态动使的。

بىرىلداۋ بىرىلداڭ 的式定不的。

بىرىس I 〈名〉子褶，褶皱：كيىمنىڭ بىرىسىن جازۋ 把衣服上的褶皱弄平。

بىرىس- II 褶皱起，缩皱，褶皱出，皱〈动〉纹皱起，缩皱，褶皱出，皱：بىرسقان تەرى 子皮的缩抽/ بىرسقان كيىم 衣服的褶皱出。

بىرىستىر- ① بىرىس- II 出弄②态动使的纹皱出弄，褶皱出压，子褶。

بىرىستىرىپ-تىرىستىر- بىرىسىپ-تىرىس- 的态动使的。

بىرىس-تىرىس 纹皱，子褶，褶皱〈名〉。

بىرىسۇ بىرىس- II 的式定不的。

بىرىسىپ-تىرىس- ①〈动〉纹皱起；褶皱起，眉蹙，色作然怫，脸下沉〔转〕② 缩抽。

بىرىسىپ-تىرىسۇ بىرىسىپ-تىرىس- 的式定不的。

بىتقىل 〈形〉的低低高高，的平不低高起，的坎坎沟沟；的平不伏伏起：بىتقىل ۇڭىر 带地的平不。

بىتپىلدىق ①〈名〉鹑鹌〔转〕② 声叫的鹑鹌▲事事所无，阴光度虚，逛闲③名别的事所无鹑鹌【谚】。

بىتپىلدىق ٴشوپ 〔植〕苦苣水▲بودەنەنىڭ ٴوي جوق، قايدا بارسا بىتپىلدىق. 调种一叫都儿哪到，事。

بىتپىلدىقتا- 声叫出发地住不（鹑鹌）〈动〉。

بىتپىلدىقتاۋ بىتپىلدىقتا- 的式定不的。

بىتپىراق 〈形〉①空〔转〕② 的糊糊稠，的稠，的诞荒；的义意有没，的味无；的泛空，的洞，的经不诞荒，的唐荒。

بىتپىراقتا- 〈动〉：乎乎稠成变，稠变①كۇرش كوجه كوپ قاياپ بىتپىراقتاپ كەتپىتى. 了的乎乎稠都，了长间时得熬粥米大〔转〕②。

ويىنا كەلگەنىن بىتپىراقتاۋ 诌胡，清不糊含：么什说胡就么什起想。

بىتپىراقتاۋ بىتپىراقتا- 的式定不的。

بىتتي- 〈动〉；胀膨，肿臃；壮粗得显，粗变：بىتتيعان ساۋساق 指手的粗短/ بىتتيعان بويي 胖矮的材身/ بىتتيپ سەمىرۋ 肿臃得胖。

بىتتيۇ بىتتي- 的式定不的。

بىت-شىت 零；的碎粉，的碎破，的片碎〈形〉烂破服衣：كيىمدەرى بىت-شىت 的乱零，的碎的/ ويى بىت-شىت بولۋ 乱零绪思▲

变，落八零七为成；碎粉被；（块）片碎为成▲上同 ▲袭五分四得 بىت-شتى شعۇ بىت-شت قىلۇ（ەتۋ）碎，打碎砸，碎粉；碎摧，毁，毁捣。

بىتىق 〈形〉的墩墩胖，的胖矮；的圆又胖又：بىتىق بەت 脸的胖而圆/ بىتىق دەنەلى 的胖矮材身。

بىتىپ-شاتۋ بىتىپ-شاتى- 的不定式。

بىتىپ-شاتى- ①〈动〉乱言胡，道八说胡，语，叨叨唠唠，唆唆罗罗 ②黄雌口语。

بىتىر：بىتىر ەتۋ 发出爆裂声，发出啪噼声。

بىتىرا Ⅰ〈名〉弹散，弹群▲بىتىرا مىلتىق 散枪弹。

بىتىرا- Ⅱ：落散，散四，散分，开散，散〈动〉：مال بىتىراپ كەتتى. 牲畜跑了散。

بىتىراندى〈形〉不，的散零，的落散，的散分：的乱散，的中集：的落落稀稀，的拉拉稀稀；بىتىراندى ۇيل 分的阿散/ بىتىراندى جۇلدىز 疏落的星星。

بىتىراندىلىق ① بىتىراندى 的词名象抽 ②分散，性散，度疏稀。

بىتىراڭقى 见 بىتىراندى.

بىتىراڭقىلىق بىتىراڭقى 的词名象抽。

بىتىراس- بىتىرا- Ⅱ 的互交态。

بىتىرات- بىتىرا- Ⅱ 的使动态。

بىتىراۋ بىتىرا- Ⅱ 的不定式。

بىتىر-بىتىر：بىتىر-بىتىر ەتۋ（地续连）发出爆裂声，啪噼声。

بىتىرلا-〈动〉（地续连）出发，声裂爆出发：وتىن بىتىرلاپ جانىپ جاتىر. 着燃燃中声啪啪噼噼在火柴响啪啪噼噼，声剥哗。

بىتىرلات- بىتىرلا- 的使动态。

بىتىرلاۋ بىتىرلا- 的不定式。

بىتىس-〈动〉得显；杂混，混乱；起一在和搀：ۇستەل ءۇستى بىتىسىپ جاتىر. 桌糟八七乱的糟八七乱上子。

بىتىستىر- ①بىتىس- 的使动态 ②乱，弄，合混，合搅，和搀：ەكى ءتۇرلى قايىسلىقتى بىتىستىرىپ جىبەرۋ 盾矛类两淆混/ ماقسات پەن ءادىستى بىتىستىرىپ سويلەۋ 把目的法方和的混乱。

。谈一为

بىتىسۋ بىتىس- 的不定式。

ءبىز Ⅰ〈名〉①〔转〕②子锥（的）尖，的形尖，的形锥〔转〕③刺毒（的）虫昆它其或蜂：ءبىز ▲的尖，的形尖，的形锥〔转〕③刺毒（的）跟尖，跟高 ءبىز وكشە جاپىراق〔植〕多节草 ▲ءبىز تۇبىندە جاتپاس. 【谚】藏里袋口住不包（火）纸（子）锥住。

ءبىز Ⅱ：们咱，们我〈代〉：ءبىزدىڭ ۇلى وتانىمىز/ 国祖的大伟们我ءبىز ءوزىمىز اۋەلى بىرلىككە كەلەيىك. 致一得取先己自们咱。

بىزدەي Ⅰ：的似们咱和，的样一们我和〈形〉：بىزدەي ادام قايدا! 啊有里哪人的样这们我象！

بىزدەي Ⅱ〈形〉①的尖很，的样一子锥和④的尖，的舌薄嘴尖，的刺带话，的薄刻酸尖〔转〕。

بىزدەي-〈动〉：尖得显 تۇمسىعى بىزدىكەن بىرەۋ كەلدى. 来了一个人的子鼻尖。

ءبىزدىڭ ءبىزدي- 的不定式。

بىزدىكى〈形〉（的）们咱（的）们我于属〔口〕。

بىزدىكشە〈副〉我；来看们我照，看们我依；为认们。

ءبىزقۇيرىق〈名〉〔动〕鸭尾针。

ءبىزتۇمسىق〈名〉〔动〕①反 鹬嘴 ②象虫 ▲科 ءبىزتۇمسىق قۇر〔动〕鸡尾剑 ▲ءبىزتۇمسىق قۇرت〔动〕象鼻虫 ▲ءبىزتۇمسىق شاعالا〔动〕鸥燕鸥浮 ▲ءبىزتۇمسىق شوجە〔动〕鸟妇巧，鹬鹬。

بىزشە 见 بىزدىكشە.

ءبىل-〈动〉①得晓，道知：بۇل ءىستىڭ بىلمەيسىڭ بە؟ 吗情事件这道知不你？/ كىم ءبىلسىن! 谁得晓！道知②！得懂：白明；会，ءسىز نەشە ءتىل بىلەسىز؟ 您懂（会）明白言语种几？/ ەندى بىلگەن شىعارسىڭ. 吧了白明该在现你。/ ءىستىڭ ءجونىن بىلمەۋ 不理事明③和）结 دەپ 合，为以，为作当：دۇسپاندى دوس دەپ ءبىلۇ 认为敌友/ حالىق ءۇشىن قىزمەت ىستەۋدى ④责职作当务服民人为把 ءبىلۇ 受他，束管〔转〕：纵操，ونى ايەلى بىلەدى. 妻他受他 باسقارا：……做力努，……于善⑤。束管的了بىلەدى الدىن 理管于善/ ▲道知先事 ءبىلۇ باسىن ايتسا ايا ءوزى ءبىلۇ 闻一知十，举一。

反三 ▲ بىلە تۇرا 明知……▲ بۇگە-شىگەسىنە دەيىن ئبىلۇ 掌指如了，知深，知熟 ▲ئبىلىپ قوي 记别，住记 ▲了忘别，住记 ▲会不都么什 دىم بىلمەۋ 懂，领要得懂 ئبىلۇ 会背 ▲ ئجونىن ئبىلۇ جات ▲况情道知；理道懂，理事明；窍诀得 ئيت ▲道知不，会不；道知谁（感反示表） بىلە مە 知不 ▲道知谁 نە سىتەرىن بىلمەۋ كېيم بىلەدى ▲的明高艺手 قۇداي بىلەدى 真向，证作主真 ▲得晓天 ئوز بىلگەنىن سىتەۋ 所心随 ▲自擅 ئوز بىلگەنىنشە ▲为欲所为，欲 ايلدىك بانقانىن يەسى بىلمەس، ات بىلەر. 才马有只紧不紧得勒带肚马【谚】▲。处（地身设）道知 بىلگەن تاۋىپ ايتادى، بىلمەگەن قاۋىپ ايتادى. 子点到说人的懂【谚】▲。气--说瞎人的懂不，上 بىلمەگەن ۋ ىشەدى. 。罪无者害受【谚】

بىلگەندىك 识知，形情悉熟；理达情通〈名〉博渊 。

بىلگەنسۋ بىلگەنسى- 。式定不的

بىلگەنسى- 。道知作装，道知装假〈动〉

بىلگىز- ئبىل- 。态动使的

بىلگىر ，的学博，的多得懂，的多得道知〈形〉贤；的通精，的行内，的通事万，的博渊识学 。的明

بىلگىرلىك 。词名象抽的 بىلگىر

بىلگىرسۋ بىلگىرسى- 。式定不的

بىلگىرسى- 都么什为以自，明聪作自〈动〉，明聪作装，明贤为以自；博渊识学为以自，懂 。懂多知多作装

بىلگىرسىن- 。态身反的 بىلگىرسى-

بىلگىرسىنۋ بىلگىرسىن-。式定不的

بىلگىش 见 بىلگىر.

بىلگىششماق 明聪作自，的是为以自〈形〉。的凡不命自，的

بىلگىششىن- 能见预有为认自 ，懂装〈动〉：问学有作装，凡不命自；力 بىلمەيتىندى بىلمەيمىن دەۋ، بىلمەي تۇرىپ بىلگىششىنبەۋ كەرەك. 不 懂装要不，懂不说就懂。

بىلگىششىنۋ بىلگىششىن- 的 。式定不

بىلگىشتەن- 见 بىلگىششىن-.

بىلگىشتىك بىلگىش 。词名象抽的

ئبىلدىر- ①ئبىل- 的 ；告转，诉告②态动使的 /。他诉告要不 ئبىلدىرۋشى بولما 达转：وعان /。下一他告转你 سەن وعان بىلدىرە سال. بىلدىرمەي الىپ كەتۋ 达表，示表③走拿悄悄 ；表示表，露露 /任信示表 نيەتتىن سەنىم ئبىلدىرۋ ▲哀举，悼哀表 ▲意心达表 ازا ئبىلدىرۋ ئبىلدىرۋ ئزىن بىلدىرمەۋ 不露马脚 ▲ كوڭىلدەگى سىردى كوز بىلدىرەدى. 。思心递传神眼【谚】

ئبىلدىرت- ئبىلدىر- 。态动使的

ئبىلدىرۋ ئبىلدىر- 。式定不的

ئبىلدىرىل- ئبىلدىر- 。态动被的

ئبىلدىرىس- ئبىلدىر- 。态互交的

بىلە- 〈动〉钢，磨：鎏，钢，磨刀磨（刀）。

بىلەزىك 〈名〉镯手：التىن بىلەزىك 金镯/ بىلەزىك سالۋ 子腕②子镯戴 ▲ بىلەزىك ناۋاسى 。骨腕〔理生〕 ▲ بىلەزىك سۇيەك 沟骨腕〔理生〕。的镯手有没，的镯手戴不〈形〉

بىلەزىكسىز 。（环铁）上箍，（环铁）上套〈动〉

بىلەزىكتە- 。态动被的 بىلەزىكتە-

بىلەزىكتەل- 。式定不的 بىلەزىكتە-

بىلەزىكتەۋ 。的环铁上箍② 的镯手戴 ①〈形〉

بىلەزىكتى ，儿活〔转〕② 臂，臂下，臂前 ①〈名〉

بىلەك 游 اق بىلەك ▲势权，力势，气力〔转〕 ③ 动劳 ▲的风经不弱，的做懒吃好，的闲好手 ▲来劲起鼓；掌擦拳摩②子袖捋 ① سىبانۋ بىلەك سىبانىپ كىرىسۋ ▲加参极积，入投极积 بىلەك سۇيەك 〔理生〕骨梳，骨尺 ▲ بىلەگى جۇان ئبىردى جىعادى، ئبىلىمى جۇان مىڭدى جىعادای. ▲。人千胜的博渊识知，人一胜的大气力【谚】

بىلەك ئبىر بولسا دا بارماق باسقا. 肘膊胳【谚】。外朝

بىلەكەش 〈名〉：叁叁 بىلەكەش ويناۋ 打叁叁。

بىلەكتە- 〈动〉（子毡）擀膊胳用：毡擀劲使膊胳用 كيگىزدى قاتتى-قاتتى بىلەكتەپ جىبەر

子。

بىلەكتەي 〈形〉的粗口碗，的粗样一膊胳象，的粗，的圆又粗又粗 ▲ جەڭدى بىلەكتەي 的壮粗，的大粗，的。

بىلەكتەس- ①بىلەكتە- 的 ② 态互交的，助协，手挽，手携 ④ 量较 ③（毡擀）助帮。

بىلەكتەۋ بىلەكتە- 式定不的。

بىلەكتى 人过力臂，的大劲，的气力有〈形〉▲的 بىلەكتى ئېردى جىعار، ئېبلىمدى مىڭدى جىعار، 【谚】渊识学，人一倒摔能只的大气力千胜能的博。人

بىلەم Ⅰ〈名〉条，条状（物）▲ بىلەم تامىر（的下切）根壮柱圆〔植〕▲ئېبر بىلەم قويرىق 一条巴尾羊油。

بىلەم Ⅱ 〈叹〉子样看，来看，看我依：بىلەم، ول جامان ادام ەمەس. 人好个是他，看我。

بىلەم-بىلەم 〈形〉条长；的状条，的条一条一条---的（油巴尾羊指）：بىلەم-بىلەم قويرىق 一条---巴尾羊的条。

بىلەمدە- 〈动〉①条成割，状条成切，条成切，把你状条：قويرىقتى بىلەمدەپ جىبەرشى. 成拉：紧攥，紧握（鞭皮将）②。条成切巴尾羊挥〔转〕③ 鞭皮紧握 قامشىنى بىلەمدەپ ۇستاۋ 舞，打欲鞭举：قامشىڭدى بىلەمدەمە. 动乱别你。子鞭

بىلەمدەس- بىلەمدە- 态互交的。

بىلەمدەت- بىلەمدە- 态动使的。

بىلەمدەۋ بىلەمدە- 式定不的。

بىلەمە 〈名〉[旧]石磨。

بىلەن- بىلە- 态动被的。

بىلەس- بىلە- 态互交的。

بىلەت- بىلە- 态动使的。

بىلەۋ Ⅰ〈名〉石磨小形方长 ▲ بىلەۋ قايراق 石磨。

بىلەۋ Ⅱ بىلە- 式定不的。

بىلەۋدەي 〈形〉的粗，的粗大；的起突，起暴，的肉肌的打被或脉，筋指多）的起凸，的：（ بىلەۋدەي تامىر 青筋露裸。

بىلەۋلە- 〈动〉条长成拉，条长成弄（团面把）。

بىلەۋلەن- ①بىلەۋلە- 的 ② 态动被 （指血管越气火）起暴管血的穴阳太. بىلەۋلەنپ بارادى. 起凸，起暴，出露，露裸：شەكە تامىرى（大越来）。

بىلەۋلەندىر- بىلەۋلەن- 的。态动使

بىلەۋلەنۋ بىلەۋلەن- 式定不的。

بىلتە 捻，芯（的等烛蜡和灯）①［波］〈名〉子：شامنىڭ بىلتەسى 芯灯/ تورسىلداقتىڭ بىلتەسى 引，线火导，索火导 ②子捻的竹爆：گرانانتىڭ بىلتەسى 索火/线火导的弹榴手 بىلتەسىن تارتۋ 位线火导▲ بىلتە مىلتىق 枪火▲ بىلتە وت［植］草籽柔▲ بىلتە شام 灯油。

بىلتەلە- 〈动〉①线火引装②子捻按，芯灯装，复恢新重（系关的了断中使）〔转〕③线火导按转，当了截直不〔转〕④系关复恢，系关复修，：子圈兜；掩掩遮遮，角抹弯 بىلتەلەمەي تۇراسىن ايت 吧说地当了裁直，角抹弯转别你。

بىلتەلەن- ① بىلتەلە- 的一在织交②态动被一在粘，起一起：قويدى سۇيا توعىتپاسا، ئېجۇنى 在粘会就毛羊，澡洗羊给不 بىلتەلەنپ قالادى. 不得显，显明不得显，糊模得变〔转〕③。起：明分 جالعىز اياق جول جۇرە-جۇرە بىلتەلەنپ 最糊模得变着走着走道小肠羊。了失消后

بىلتەلەنۋ بىلتەلەن- 式定不的。

بىلتەلەۋ بىلتەلە- 式定不的。

بىلتەلى 火导有②的子捻有，的芯带①〈形〉▲的线火导有，的绳火有，的索 بىلتەلى شام 灯油▲ بىلتەلى مىلتىق 枪火。

ئېبلۇ ئېبل- Ⅱ 式定不的。

بىلىك Ⅰ〈名〉轴：اربانىڭ بىلىگى 车轴。

بىلىك Ⅱ〈名〉学，识学，识知，问。

بىلىكتى 学有，的识知有，的问学有 ①〈形〉的力势有，的势有权有②的识 بىلىكتىلەرگە جاعاتسۇ 势附炎趋。

ئېبلىم ئېبل- 识学，问学，识知 ①〈名〉：ئېبلىمنىڭ سوڭىنا ئېتۇسۇ 识知授传/ ئېبلىم بەرۋ 识知求/ تاياز ئېبلىم：脑头，事本，领本 ②识学的浅肤 ەشقانداي ئېبلىم الا ماپتى 领本何任到学有没：化教，养教，育教③ ارناۋلى ئېبلىم 育教门专/ باستاۋىش ئېبلىم 初育教等/ جوعارى ئېبلىم 高

等育教▲ اقىل توزبايتىن تون، ئبىلىم تاۋسىلمايتىن كەن. 【谚】之价无是识知和慧智 قىنا تاسقا بىتەدى، ئبىلىم باسقا بىتەدى. 宝。▲ 。中脑头在藏问学，上头石在长藓苔【谚】

ئبىلىمدى 〈形〉① 博，的识知有，的问学有 ئبىلىمدى بولۇ كەرەك 要的博渊识学，的学问学握掌/ ئبىلىمدى بولامىن دەسەك، جالىقپاي ۋيرەن-要不孜孜得就，人的博渊识学为成想要若藏深 ئبىلىمدى كىشىپەيىل كەلەر 习学地倦/ ئبىلىمدى كىسى 人的脑头有▲ بىلىمدىگە دۇنيە جارىق، بىلىمسىزگە تۇبى عارىق. 【谚】识知有底无入陷的识知无，上界世的亮明在进行的。中渊深的

بىلىمدىلىك ئبىلىمدى 。词名象抽的

بىلىمدىرەك 〈形〉有，的识知点有，的问学点有，的深较识学。

ئبىلىمپاز 〈形〉有富，的问学有，的博渊识知，的才多学博。

ئبىلىمپازدىق ئبىلىمپاز 。词名象抽的

ئبىلىمسىز 〈形〉无，的问学无，的识知无，的养教有没，的知无，的昧愚，的术。

بىلىمسىزدىك ئبىلىمسىز 。词名象抽的

ئبىلىن- ①ئبىل- 显，露显 ②态动被的 جاۋدىك ارەكەتى ئبىلىنىپ قالدى. 露暴，露败，露表：▲。了露暴动活的人敌 تاك ئبىلىنۇ 黎。晓破，明。

ئبىلىندىر- ئبىلىن- 。态动使的

ئبىلىنۇ ئبىلىن- 。式定不的

بىلىككىرە- 〈动〉知，懂所有，点一道知，一白明。点

بىلىككىرەۋ بىلىككىرە- 。式定不的

ئبىلىس- I ئبىل- 。态互交的

ئبىلىس II 〈形〉的，的识认相互，的悉熟此彼。的解了互相

ئبىر 〈数〉①一，一个：ئبىر ات 一匹马/ ئبىرىنىك ارتىنان ئبىرى 一着接个一/ ئبىر ادام دا جوق 连个一人也没有/ ۋشتەن ئبىر 三个一，某，某，个一有②一之分：ئبىر ادام ەسىك قاقتى دا كەتىپ قالدى. 门下一了敲人个一有。

ئبىر ▲ 。想一想好好先你 ئبىر ويلاپ كور. ▲ 。儿会一歇我让 سەن ئبىر دەم الايىن. /。儿会一歇我让 سەن ئبىر دەم الدىمەن ئبىر كورىپ شىق. /。遍一看先你 ئبىر ▲的结团常非，的样一人个一和 ادامداي 将行，土入截半 ئبىر ايلى كورده ايلى جەردە، ئبىر ايلى 一，和讲快很 ① ئبىر اينالۇعا كەلمەۋ ▲ 木就 ئبىر ▲光花子下一，完用快很 ② 妥谈子下 ئبىر ▲火柴背一 ئبىر ارقا وتىن 一背：ئبىر ارقا 的顿一吃供 ەت ئبىر اسىم：的顿一吃供 اسىم ئبىر ▲ 的弹单，的发单 ئبىر اتار ▲肉 ئبىر اتتام 一方地的近很 ئبىر اتتام جەر：离距近，近很，步▲ئبىر اتىم 撮一，的次一闻够 ئبىر اتىم：ناسىباي 句一① ئبىر اۋىز ▲烟鼻的次一闻够 ئبىر اۋىز：句：ئبىر اۋىزسوز 一间：ئبىر اۋىز ۋي▲诗首一 ئبىر اۋىز ولەك：首一③子房间--的议异无，的声同口异，的致一 ئبىر اۋىزدان ▲的二不一说，的见己持坚 ▲ ئبىر اۋىزدى ئبىرا اۋىق 一，阵一，刻一，时一 ▲儿会 ئبىر 束一（ئبىر بۇدا ئبىر بۇدام）▲捆 بايلام 一，群一 ئبىر داي ▲翼一从，侧一从 بۇيىردەن 唯 ئبىر داي ەل 一堆大/ بىردەن-ئبىر ▲人堆大 加枝添，醋加油添 ① ئبىردى ەكى ەتۇ ▲的一ئبىردىك ▲月二 ئبىردىك ايى ▲俭勤 ② 叶，厚指一 ەلى 一 ئبىر ▲二为分 ەكىگە ئبولىنۇى ئبىرجايلى ەتۇ ▲（度长向横的指手指）宽指一而身侧，躺身侧 ئبىر جامباستاۋ ▲理处，决解▲块小一，片小一，片一 ئبىر جاپىراق ▲卧 ئبىر جاساپ قالۇ ▲下一快痛，次一兴高 面方一从，面方一 ئبىر جاقتان ▲的岁一 جاسار 在 ① ئبىر جەردە ▲性面片 ئبىر جاقتىلىق ▲ ەكەۋىنىك ئبىرىندە 某一天/。了走就 ئبىرىن تاڭداپ ال 二道一，起一③一其择选者 刚俩们你：块一，ەكەۋىك ئبىر جۇردىڭدەر مە？们他 ئبىر كەلىپ پە ەدى？吗起一在才/ ولار ئبىر：的一单，的个单④？吗的来道一是俩 的种一同，的个一同 ⑤ 驼峰单 ورىكەشتى تۇيە 的来间时个一同 ئبىر ۋاقىتتا كەلدى：的样同，请。ئبىر كۇش شىعارىڭدار：地情尽，地力尽⑥ 们我让。ئبىر تاماشالايىق /。吧忙帮力尽们你：意之试试和暂短是作动示表⑦。玩玩地情尽 /。遍一看先你。

ᠪᠦᠷ ᠵᠡᠭᠦᠨ ▲地某，处某 ② 块一在，起一齐，致一结团 ᠪᠦᠷ ᠵᠠᠭᠠᠳᠠᠨ ᠪᠠᠰ ᠱᠣᠭᠠᠷᠤᠭ قول، ᠪᠦᠷ ᠵᠣᠯ ▲斗战肩并，力协心一 ② 行一① ᠪᠦᠷ ᠵᠣᠯᠢ ▲回一有，次一有 ᠪᠦᠷ ᠵᠣᠯᠤᠭᠠ ▲趟一，次 ᠪᠦᠷ ᠵᠣᠯᠭᠠ 这，次一这，回一这 ▲ ᠪᠦᠷ ᠵᠦᠯᠳᠡᠭ 的年一： ᠪᠦᠷ ᠵᠦᠯᠳᠡᠭ ᠤᠰᠤᠮᠳᠤᠭ 物植生年一 / ᠪᠦᠷ ᠵᠦᠯᠳᠡᠭ ᠵᠤᠰᠴᠠᠷ 划计的度年个一 ▲ ᠪᠦᠷ ᠵᠦᠲᠡᠮ 羊付一的净干拾收 ᠱᠢᠭᠤ ᠪᠦᠷ ᠵᠤᠷᠭᠠᠮ 口一 ▲ ᠪᠦᠷ ᠵᠠᠮᠠᠳᠠ 后 ② 前以早很，前从 ① ▲ ᠪᠦᠷ ᠵᠠᠮᠠᠳᠠ 肠 ▲ ᠪᠦᠷ ᠺᠡᠵᠡ 一有 ① ▲ 儿会一了过，后稍，来，来后 ③ 候时的早较，前从 ② 回一有，次，交之面一 (ᠺᠢᠰᠢ) ᠪᠦᠷ ᠺᠣᠷᠭᠡᠨ ᠠᠳᠠᠮ ▲ 晚较 ᠪᠦᠷ ᠺᠣᠱ ᠵᠡᠷ ▲离距远 ᠪᠦᠷ ᠮᠡᠵᠢᠭᠯᠡᠯ 片，儿会一① ▲ ᠪᠦᠷ ᠮᠡᠵᠢᠭᠯᠡᠯ 的义同 ▲ ᠪᠦᠷ ᠮᠡᠵᠡ 段阶个一，期时个一②微稍，刻 ᠪᠦᠷ ᠮᠡᠵᠡᠭᠯᠡᠳᠡ ▲候时的晚较 ②期时一同① ᠪᠦᠷ ᠮᠡᠵᠡᠲ 一 ▲ ᠪᠦᠷ ᠮᠣᠶᠢᠨ ᠵᠡᠷ 阵一，刻片，儿会 ▲ 儿点一；钱一 ᠪᠦᠷ ᠮᠢᠰᠭᠠᠯ ▲ 地亩一近义同 ᠪᠦᠷ ᠮᠣᠰᠢᠭᠠᠯᠢᠰᠭ ▲ 式项单〔数〕 ᠪᠦᠷ ᠮᠠᠨᠳᠤ 个有，西东个某 ᠪᠦᠷ ᠨᠠᠷᠠ ▲的同相容内，的都么什 ᠪᠦᠷ ᠨᠠᠷᠠ ᠡᠶᠡᠴᠠᠭᠠᠨ ᠵᠤᠭ 么什；西东。吧见意个说你 ᠪᠦᠷ ᠨᠠᠷᠠ ᠡᠶᠢᠲᠠᠰᠤᠭᠱᠢ / 说有没 ▲ 。么什点说想要他. ᠪᠦᠷ ᠨᠠᠷᠠ ᠡᠶᠢᠲᠡᠭᠠᠱᠢ ᠪᠦᠷ ᠨᠠᠰᠤᠯ ▲ 的属同，的种同，的类同 ᠪᠦᠷ ᠤᠷᠪᠤᠨ 单〔数〕 ▲ ᠪᠦᠷ ᠤᠷᠪᠤᠨᠳᠤ ᠰᠠᠨ 置位个一 ▲ 数位 ᠪᠦᠷ ᠤᠲᠠᠭᠠᠨ ᠵᠡᠷ 的草次一吃畜牲够 ▲ 会聚次一 ᠪᠦᠷ ᠤᠲᠤᠷᠰᠤ ▲ 方地 ᠪᠦᠷ ᠫᠡᠺᠢᠷᠯᠢ 根一 ▲ 的见已持坚 ᠪᠦᠷ ᠰᠠᠪᠠᠭ ᠵᠢᠪᠡᠴᠡ ▲ 的调单，的子调个一同 ▲ 线 ᠪᠦᠷ ᠰᠠᠵᠳᠤ ᠪᠦᠷ ᠰᠠᠯᠠᠭ 品食的次一吃够②风防〔植〕① ▲ ᠪᠦᠷ ᠰᠠᠯᠤ 打一下：打 ᠪᠦᠷ ᠰᠠᠯᠤ ᠵᠦᠳᠡᠷᠪᠡᠴᠡᠨ 打一： ▲/ 拳 ᠪᠦᠷ ᠰᠠᠯᠤ ᠺᠠᠮᠱᠢᠮᠡᠨ 抽一鞭子 ▲ ᠪᠦᠷ ᠰᠠᠯᠤ ᠰᠠᠭᠠᠷ 一次调① 趟一，程旅次一 ᠪᠦᠷ ᠰᠠᠷᠪᠤᠨᠳᠤ ②的调腔个一同，的谈常生老，的调单，的样 ▲ 的致一展进，的样一度速 ᠪᠦᠷ ᠰᠡᠷᠮᠡᠵᠦ ▲ 抬一，抢一，挥一，扬一，举：抬 ᠪᠦᠷ ᠰᠡᠷᠮᠡᠵᠦᠳᠡᠨ 律一篇千 ᠪᠦᠷ ᠰᠢᠨᠵᠢᠷᠭᠡ ▲摔一住不经 ᠺᠠᠯᠮᠠᠭ 取 ᠪᠦᠷ ᠰᠤᠵᠤᠭᠡ ᠺᠡᠯᠵᠦ ▲的化式公，的套一老；的 ▲的二不一说 ᠪᠦᠷ ᠰᠤᠵᠤᠳᠠ ▲见意致一得 ᠪᠦᠷ ᠰᠠᠷᠠ ① 一②两一 ▲ ᠪᠦᠷ ᠰᠠᠲ 事回一

ᠪᠦᠷ ▲的近较 ᠪᠦᠷ ᠲᠠᠪᠠᠨ ᠵᠠᠭᠴᠠᠨ ▲刻片，儿会 ▲之统而笼，切刀一，论而概一 ᠲᠠᠶᠠᠭᠴᠢᠶᠡᠨ ᠠᠶᠳᠠᠭᠤ ᠪᠦᠷ ᠲᠠᠶᠢᠪᠠ ᠯ ▲众群，人众；人的落部个一 ᠪᠦᠷ ᠲᠠᠯᠠᠶ 个一 ᠪᠦᠷ ᠲᠠᠯᠳᠠᠭᠤ ▲的长当相，的多当相 处) ᠪᠦᠷ ᠲᠠᠮᠰᠠ ᠪᠢᠶᠡᠭᠡᠮᠡ (拔)地根一根一，地个 ▲ 滴一 ᠪᠦᠷ ᠲᠠᠮᠱᠢ ▲人亲着想(都事事，处/稼庄块一 ᠪᠦᠷ ᠲᠠᠭᠲᠠ 一块： ᠪᠦᠷ ᠲᠠᠭᠲᠠ ᠡᠭᠴᠢᠨ ᠪᠦᠷ ᠲᠠᠭᠲᠠ ᠱᠠᠢ 茶块一 ▲ ᠪᠦᠷ ᠲᠠᠭᠮ (ᠱᠢᠭᠡᠭ) 一 ▲帮一，批一，伙一，群一 ᠪᠦᠷ ᠲᠣᠭ ▲(弦)根 ᠪᠦᠷ ᠲᠦᠷᠪᠡ 会一……儿会一 ᠪᠦᠷ ᠲᠦᠷᠪᠡ …ᠪᠦᠷ ᠲᠦᠷᠪᠡ ᠲᠦᠲᠤᠮ 一 ▲……而时……而时，……儿 ᠪᠦᠷ ᠲᠦᠲᠠᠰ ▲的短很，的长之握一，的长之拳 ᠪᠦᠷ ᠲᠦᠭᠡᠨ ▲的盘全，的一统，的生母父一同 ᠪᠦᠷ ᠲᠦᠭᠡᠭᠡᠨ ▲条一，片小一，块小一 ᠪᠦᠷ ᠲᠦᠯᠭᠦᠮ ▲的亲点一；粒一，颗一 ᠪᠦᠷ ᠲᠦᠮᠦᠷ ▲结单 ᠪᠦᠷ ᠲᠦᠮᠦᠭ 物谷粒一 ᠪᠦᠷ ᠲᠦᠮᠦᠷ ᠠᠰᠢᠭ 的点半星一，的： ▲ ᠪᠦᠷ ᠲᠦᠯᠡᠭᠡᠨ (ᠭᠤᠤᠯ) (鸟)的岁一 ▲ ᠪᠦᠷ ᠲᠦᠷᠯᠦ ① 同不众与，的特奇，的怪 ② 种一 位地殊特据占(中目心在) ① ᠪᠦᠷ ᠲᠣᠪᠠ ▲的一，时一 ᠪᠦᠷ ᠤᠭᠠᠴᠠᠭᠠ ▲伙一②的爱宠受，的前以早很，前从① ᠪᠦᠷ ᠤᠭᠠᠴᠠᠭᠠᠲᠠ ▲儿会一，阵，把一 ᠪᠦᠷ ᠤᠭᠤᠰ ▲儿会一了过，后稍，来后② 工的茶壶一烧 ᠪᠦᠷᠱᠠᠢ ᠺᠠᠶᠢᠨᠠᠲᠤᠮ ▲捧一，撮一一，阵一，时一 ᠪᠦᠷ ᠱᠠᠭ ▲较比 ᠪᠦᠷ ᠱᠠᠮᠠᠯᠠ ▲夫 ▲儿会一了过，后稍，来后 ᠪᠦᠷ ᠱᠠᠭᠠᠲᠠ ▲儿会 ▲ 拆虎一②钟刻一，一之分四① ᠪᠦᠷ ᠱᠡᠷᠢᠺ 一，从一，座一 ᠪᠦᠷ ᠱᠣᠭ ᠱᠣᠮᠱᠣᠮ (ᠱᠣᠭᠣᠮ)ᠲᠤᠭ 一 ᠪᠦᠷ ᠱᠣᠮᠱᠣᠮ (ᠱᠣᠭᠣᠮ)一撮： 一和个一，个一跟个一 ᠪᠦᠷᠨᠡ ᠪᠦᠷᠢ ▲盐撮 ▲手对逢棋 ᠪᠦᠷᠨᠡ ᠪᠦᠷᠢ ᠰᠠᠶ 此彼，个：个一比个一 ᠪᠦᠷᠨᠡᠨ ᠪᠦᠷᠢ ᠪᠦᠷᠨᠡᠨ ᠪᠦᠷᠢ 蟹一如不蟹一 ᠪᠦᠷᠨᠡᠨ ᠪᠦᠷᠢ ᠤᠨᠲᠤ / ▲的弦单 ᠪᠦᠷ ᠱᠡᠺᠲᠢ ▲害厉个一比个 ᠪᠦᠷ ᠺᠠᠪᠠᠲ 套一 ② 层单，屋一 ① ▲ ᠪᠦᠷ ᠺᠠᠶᠢᠨᠠᠲᠤᠮ ▲(叶茶)的茶壶一烧 (ᠰᠠᠶ) ᠪᠦᠷ ᠺᠠᠶᠢᠨᠠᠤᠭᠤ ▲ ᠱᠢᠨᠡᠨᠳᠡ ② 熟煮全完有没，熟半① ，美完不 ▲病毛定一有，熟成不 ᠪᠦᠷ ᠭᠤᠷᠪᠠ (ᠴᠣᠪᠠ) 一 ▲地亩一近 ᠪᠦᠷ ᠭᠤᠰ ᠵᠡᠷ ▲ (羊)群 ᠪᠦᠷ ᠭᠤᠯᠠᠰ ▲的长当相，的多当相 ᠪᠦᠷ ᠭᠤᠯᠠᠭᠤ ▲ 。度，度长之开伸臂两 ᠪᠦᠷ ᠭᠤᠰᠠᠭ (ᠤᠲᠤᠨ，

ئشوپ، ت. ب.) -抱(等草,柴)▲ئبر ئوزى 自独,个自▲ئبر وركەشتى 单峰(驼)▲ئبر ۇرتتام 一口 ئبر ئۇزىم(葡萄)(一次下掰来 ①一(的小块(馕)▲ئبارى ئبر 同样,样一都 ②反 ▲正 ئبر ئتون 一零千一夜,天方 ▲ئبر مىڭ 谭夜▲ئبر ئاز نۇلۇە 见罕,有少,少很▲ايتۇلى دوستىڭ مالى ئبر، كەم دەگەننىڭ جانى ئبر. ▲。连相运命人苦穷,此彼分不友挚【谚】ارامزانىڭ قۇيرىعى ئبر تۇتام.【谚】犹命之人恶.【谚】ئبر ساتسزدىك ئبر ساباق.【谚】如一息。▲ئبر ساتسزدىك ئبر ساباق.【谚】智一长,堑一吃 باستاعانىنان كەيىن تاستاما. 【谚】不二作不一 ▲ئبر قارىن مايدى ئبر قۇمالاق شىرتەدى. 休鼠老个一)油奶子肚一坏会蛋粪羊个一【谚】▲ئبر قىرشاڭقعا ئبر قىرشاڭقى 汤锅一坏)توعايدا كەزىگەدى. 分群以人,聚类以物【谚】。

ئبر Ⅱ 〈代〉一有;种某,种一的定-。

ئبر Ⅲ 〈形〉一样-一都热冷说来他对。样一的同,的样:وعان ستىق تا، سۇنق تا ئبر.

ئبرادار 〈名〉[波][宗]① 守恪,徒信的诚虔 者律戒。弟兄,兄老,弟老 ②

ئبراز 〈形〉一,点半星:许少,微稍;一点。▲ئبراز كەيىن كەلگەن جوق 儿会一过,后稍▲ئبراز ئبرازدان جەرگە اپارىپ تاستادى 害厉当相得(说)评批。

ئبراق 〈连〉:过不,而然,是可,是但,但سەن كەلدىڭ، ئبراق ول كەلگەن جوق. 你可,了来有没他是。

ئبر-اق 〈副〉①的剩不个一,部全,子下一②的次一只仅,的一唯:ئبر-اق رەت كەلدى (他)。次一过来只

ئبربەت 不持坚,的移不定坚,的强顽〈形〉。的懈不终始,的渝

بربەتكەي 己持坚;的面片,的执固①〈形〉。的样同,的样一,的色一清②的见

بربەتكەيلىك 。词名象抽的 بربەتكەي

بربەتكەيلەۋ 面片较比,的执固较比〈形〉。的见偏有带;的

بربەتتىلىك 。词名象抽的 بربەت

برگە 〈副〉:同共;同一,道一,起一,块一:برگە كەلىڭدەر. 来儿块-们你。/ راحاتتا دا، جاپادا دا برگە بولۇ 同甘共苦▲ بازار برگە، باق باسقا. 【谚】同不却气运,场市一去同。

برده: برده ···برده 时有;而忽,而时:برده تايار، برده تەرەڭ 时深时浅/ برده كورىنبەۋ، برده كورىنىپ 时隐时现/ برده قاتايىپ، برده بوساڭسۇ 时松时紧/ برده قىزىپ، برده سۋىنۋ 忽冷忽热/ برده بار، برده جوق 时有时无。

برده-ئبر 〈代〉一何任-一连,也个一那,个:برده-ئبر ادام جوق 连一也个/有没也人个一:برده-ئبر وڭعان جەرى جوق 。处是无一

برده‌ي 〈形〉①同的同相,的样一,的样同:بويى برده‌ي 的致一;的等一;是都,都②点观的同相(高)样一材身/ برده‌ي كوزقاراس 相,的同相,的样一,的样同。他 اعايىندى ەكەۋى برده‌ي مەكتەپتە. 律:弟兄们都俩在学校(书读)。/ ئبارىڭ برده‌ي اق كويلەك كيىڭدەر. 衫衬白穿律-们你。

برده‌يله- 〈动〉。齐样一成搞,样一成弄

برده‌يله‌ن- برده‌يله-。态身反的

برده‌يله‌س- 〈动〉Ⅰ方等问学,别级,位地)。样一为成(面

برده‌يله‌س 〈形〉Ⅱ。等同,的同相,的样一

برده‌يله‌ستىر- برده‌يله‌س-的Ⅰ。态动使

برده‌يله‌ۋ برده‌يله-。式定不的

برده‌يلىك 。词名象抽的 برده‌ي

برده‌مه 〈代〉:西东么什;物某,么什①〈形〉。了变然突气天。/ ول كەلە اۋا برده‌ن وزگەردى. 起讲就来一他 سالا برده‌ن سويلەي جونەلدى. 来越;地步逐,地渐逐 برگە برده‌ن▲。了来越。

برده‌ن-ئبر 〈代〉:的有仅,的一唯 برده‌ن-ئبر ماقسات 唯一宗旨/ برده‌ن-ئبر ماتەريال 。料材的一唯

ئبردوعا 实扎,的实踏,的重稳,的实老〈形〉。的

ئبردى-ەكىلى 〈形〉,数少;点半星一-,个两一。

。量少

ئبىردىك: ئبىردىك ايى 二月。

بىرەگەي 类出，的尖拔，的色出，的样好〈形〉 بىرده بولسا بىرەگەي 宁缺勿滥；少▲的萃拔。精而

ئبىرەزۇ 〈形〉固，的见已持坚，的拗执，的执固，的用自愎刚。

ئبىر ەزۇلىك ئبىر ەزۇ 的词名象抽。

ئبىر-ەكى 〈数〉有数为，个几数少，个两一限的：ئبىر-ەكى ادام 一两个人/ ئبىر-ەكى سيىر 一两头牛/ ئبىر-ەكى كۆننىڭ ئشىندە 一两天。内之

بىرەن-ساران 〈形〉数少；个两一，个半个一：的有稀，的少稀，的别个，的把个，的白根几有里子胡 بىرەن-ساران اق بار ساقالىندا。的

بىرەر 〈形〉把个，的个两一，的个半个一①的别个，的：بىرەر ساعات 头钟/ بىرەر اۇنز ئسوز 一两（几）话句②某，个一种：بىرەر سەبەپ بولعان شىعار 因原种某于由能可。

بىرەسە 〈副〉忽，而忽，而时，一会儿：بىرەسە جەل سوعىپ، بىرەسە جاڭبىر جاۋادى 雨下而忽，风刮而会儿：بىرەسە كۇلىپ، بىرەسە جىلايدى 笑儿会一，哭儿会一（常无笑哭）。

بىرەۋ Ⅰ 〈数〉一个：بىرەۋدن سەن ال. 你拿一个。/ ماشينادان بىرەۋ كەرەك 车辆一要需。

بىرەۋ Ⅱ 〈代〉生，人外，人别，人有，人某，某：بىرەۋ كۇلىپ جىبەردى. 人来起笑然突人有：/ ۇيدە بىرەۋ جوق پا؟ 家里外人有没吗？/ بىرەۋدىڭ نارسەسىن الما 了。▲西东的家人拿要不少很 ئباز بىرەۋ 多▲个某；人有，人某：بىرەۋ بىلمەگەندى بىرەۋ بىلەدى. 见罕，有少，▲ بىرەۋ 道知人个一另的道知不人个一【谚】 بىرەۋ تويىپ سەكىرەدى، بىرەۋ توڭىپ سەكىرەدى. 肉酒门朱〉跳得冻人有，跳得饱人有【谚】（骨死冻有路，臭）。

ئبىرجاقتى ئبىرجاقتى：的面片；的面方单〈形〉。

ئبىرجاقتىلاۋ 〈形〉的执固较比；的面片较比。

ئبىرجاقتىلى 〈形〉的面片，的面方单。

ئبىرجاقتىلىق ①ئبىرجاقتىلى 的词名象抽②性面片。

ئبىرجولا 见 ئبىرجولاتا.

ئبىرجولاتا 〈副〉：地部全，地全完，地底彻 ئبىرجولاتا ورىندالۇ/成完地底彻 ئبىرجولاتا كەتۇ/开离地底彻。

بىركەلكى 一，的同相；的样同，的样一〈形〉：的致一，的衡均，的律一篇千，的调单；的律 بىركەلكى كيىمدەر 一服衣的样式种。

بىركەلكىلىك ①بىركەلكى 的词名象抽②性致一，匀均，等同。

بىركيەر 〈服衣〉的好较，的样象〈形〉：بىركيەر كيىم 象样（服礼）服衣的。

بىركورمە 中，的去过得看，的看一得值〈形〉（量质和色颜的物用指多）的坏不好不；的看。

ئبىرقازان 鹰鱼，鹞鸿〔动〕〈名〉。

ئبىرقالىپ 见 ئبىرقالىپتى

ئبىرقالىپتى 的贯一，的态常，的常正〈形〉：的匀均，的定稳，的变不，ئبىرقالىپتى جىلدامدىق 匀速/ ئبىرقالىپتى قوزعالىس 运动。

ئبىرقالىپتىلىق ئبىرقالىپتى 的词名象抽。

ئبىرقاتار 串连一，的列系一，的多较〈形〉：的 ئبىرقاتار ەڭبەك ئسىڭىرۇ 的多较了出作。题问的列系一 ئبىرقاتار ماسەلەلەر/献贡。

ئبىرقىدىرۇ 列系一，的多当相，的些好〈形〉：的串连一，的 ئبىرقىدىرۇ ەل/家国些好/点缺少不有 ئبىرقىدىرۇ كەمشىلىكتەر بار/系一了得取 ئبىرقىدىرۇ ناتيجەگە قول جەتكىزۇ 成的列绩。

ئبىرقيلى 〈形〉的同不众与；的常反，的常异：的特奇：تولا بويىم ئبىرقيلى بولىپ تۇر. 我全。（服舒不）常异到感身 جاقسىنان بەرى اۋا/。常反些有气天来近 ئبىرقيلى تۇر./。人的同不众与 ادام。

ئبىرقيلىلىق ئبىرقيلى 的词名象抽。

بىرلەس- 〈动〉：并合，合结，合联：بىرلەسكەن 合联 مالىمدەمە بىرلەسكەن 明声合联/ بىرلەسپ 府政/ بىرلەسپ ستەۋ 合起来做/

باسقارۇ 共合,管(营合)办。

بىرلەسپە 〈名〉会合联,组织合联。

بىرلەستىك 〈名〉合联,会合联,织组联盟:

ايەلدەر بىرلەستىگى 妇女联合会。

بىرلەستىر- ① بىرلەس- 的使动态②并合:

ەكى مەكەمەنى بىرلەستىرۇ 把两个单位(机关)合并起来。

بىرلەسۇ بىرلەس- 的不定式。

ءبىرلى-جارىم〈形〉一,的个两个半个;

ءبىرلى جارىم كىسى 一两个人。

ءبىرلى-جارىمدى 见 ءبىرلى-جارىم.

بىرلىك 〈名〉①〔数〕个,位:数 بىرلىك سان 个位单②数位:数代 الگەبرالىق بىرلىك 位单/ اقشا بىرلىگى 币货统一③单位,一统,统一:团结 قاراما-قارسىلىقتىلىك بىرلىگى 对立统一/ حالىقتىلىك بىرلىگى 人民团结▲ العاشقى بىرلىك ءتۇبىرى 〔数〕原位根▲ اۇنز بىرلىك 统一起来▲ بىرلىككە كەلۇ 致一结团,致一见意▲ بىرلىك شەڭبەر 〔数〕圆位单▲来起致一,来团有没【谚】 بىرلىك بولماي، تىرلىك بولماس. 不能生存。

بىرلىكساپ 〈名〉战线,统一战线:

بىرلىكساپ قىزمەتىن كۇشەيتۇ 加强统一战线工作。

بىرلىكتى 〈形〉一,的致同协;的结团。

بىرلىكشىل 〈形〉团结讲,的作合于善,的睦合结团。

ءبىرمويىن 〈形〉坚持己见,的固顽,的执固。

ءبىرمويىندى 见 ءبىرمويىن.

ءبىرمويىندىلىق ءبىرمويىندى 的抽象名词。

ءبىر مىنەز 〈形〉直率,的爽直,的正直。

ءبىر مىنەر 〈形〉①象形)的(马②好。

بىرنەشە 〈代〉几个,个数,一些,些:

بىرنەشە جىلدان بەرى 几年以来/ بىرنەشە رەت 几次(次好)/ بىرنەشە ادامنىڭ ۇسىنىسى 若干人的建议。

ءبىرسالار 〈名〉风岩。

ءبىرسىپىرا 〈形〉数量的,多当相,的些好

观的:بۇگىن ءبىرسىپىرا ادام كەلگەن جوق. 今天没有来些人。/ جيىندا ءبىرسىپىرا ماسەلە شەشىلدى. 会上相当多的问题得到了解决。

ءبىرتالاي 〈形〉多好,长好,些好:ءبىرتالاي ۋاقىت بار 还有好些时间。

ءبىرتالايدان 〈副〉以久好长,以来以期长:

ءبىرتالايدان ايتپاقشى بولىپ جۇرگەن ءسوزى (他)说要想以期长来的话。

ءبىرتارتار 〈名〉三角形头巾。

بىرتە-بىرتە 〈副〉渐渐地,渐渐地,逐步地:逐渐地慢慢,地点一点一:地点一点一地;逐渐地增多/ جاڭبىر بىرتە-بىرتە باسەڭدەدى. 雨渐渐地小了。/ بىرتە-بىرتە تانۇ 逐渐地认识;

ءبىر تەگىس 〈形〉一,的样同,的样一,的类一:的律一都子个样一:بويلارى ءبىر تەگىس بيىك 他们的身材都很长得高/ ەگىن ءبىر تەگىس جاقسى شىقتى. 庄稼长得好很整齐。

ءبىر تەكتەس 见 ءبىر تەكتى.

ءبىر تەكتەستىك ءبىر تەكتەس 的抽象名词。

ءبىر تەكتى 〈形〉一,的型类种一;的种品个一,的多样一,的同相,的似相。

ءبىر تەكتىلىك ءبىر تەكتى 的抽象名词。

ءبىرتوعا 〈形〉踏实,的重稳,的老实。

ءبىرتۇما 〈名〉单峰驼公和双峰驼母交配后代的后代。

ءبىر تۇتاس 〈形〉一统,的完整,的统筹。

بىرتىندە- 〈动〉(副动词形式)-پ 其用常向渐逐:地步逐,地渐逐:بىرتىندەپ ىلگەرىلەۋ 逐步向前进/ بىرتىندەپ دامۋ 逐步发展。

بىرتىندەۋ بىرتىندە- 的不定式。

ءبىر وڭكەي 〈形〉一,的类同,的类一,的路货:ءبىر وڭكەي وڭباعان ادامدار 他们是一类的人。

ءبىرشاما 〈副〉微稍,点有,较比:ولاردىڭ تۇرمىسى ءبىرشاما جاقسى. 他们的生活比较好。

بىرىگۇ بىرىك- 的不定式。

بىرىگىس- بىرىك- 的互动态。

بىرىگۇشىلىك 〈名〉联合,结团,联盟。

ءبىرىڭعاي 〈形〉一,的样同,的律一;

▲ ئبرىڭعاي اق ۋيلەر：的律一篇千，的色一清成等同〔语〕ئبرىڭعاي مۇشە 子房白的色一清。分

ئبرىڭعايلا- 〈动〉（好）拾收，理处，妥办：جىلدىق قورىتىندىنى ئبرىڭعايلاپ بولعانىنان كەيىن كەلەر جىلعى جۇمىسقا كىرىسەمىز. 年结结总终年。作工的年一下入投始开就后以束

ئبرىڭعايلان- ئبرىڭعايلا- 的态动被的。

ئبرىڭعايلاس- ئبرىڭعايلا- 的态互交的。

ئبرىڭعايلاسۋ ئبرىڭعايلاس- 的式定不的。

ئبرىڭعايلات- ئبرىڭعايلا- 的态动使的。

ئبرىڭعايلاۋ ئبرىڭعايلا- 的式定不的。

بىرىك- 〈动〉①拢合，并合：ەكسى مەكتەپ بىرىككەلى ئۇش جىل بولدى. 已并合校学个两。ساۋساق بىرىكپەي ينە بىلىكپەيدى. 了年三经/。粘②。针拿以难起一到不合指手【谚】ئجۇن 联，合结③。了起一在粘毛。

بىرىگىپ قالىپتى. 合，团结：بىرىگىپ قۇراستىرۋ 合编/ بىرىگىپ باسقارۋ 合办/ بۇكىل دۇنيە ئجۇزى پرولەتارلارى، بىرىگىڭدەر! 来起合联，者产无界世全！复④成合，合成▲ بىرىككەن ئسوز 合复〔语〕词▲ كوپ بىرىكسە ەل بولار، كوپ تىلەۋى كول بولار.【谚】能志意的人众，大量力结团人众(城成志众)湖成。

بىرىككش 〈形〉①的合粘易，的成合易；的合联易，的结团易②的合化。

بىرىككىشتىك ① بىرىككش 的象抽名词 ② 合成。

بىرىكپەلى 〈形〉的成合：بىرىكپەلى ماتەريال 合成材料/ بىرىكپەلى سپەرت 合成醇/ بىرىكپەلى مينەرال 合成矿物/ بىرىكپەلى بەنزين 合成汽油/ بىرىكپەلى بوياۋ 合成染料/ بىرىكپەلى ۇنتاق 合成纤维/ بىرىكپەلى كاۋچۇك 合成橡胶。

بىرىكتىر- بىرىك- 的态动使。

ئبىرىنشى 〈数〉①第一，一个：ئبىرىنشى توم 第一卷/ ئبىرىنشى سان جۇرنال 第一期杂志/ ئبىرىنشى ماسەلە 第一题 ② 最先的，首的等头 ③ 列前最在站 ئبىرىنشى قاتاردا تۇرۋ 在位首/ ئبىرىنشى ورىنعا قويۋ 放的位首，的要首，的：ۇيرەنۋدە ئبىرىنشى 的等优，的优最，的好最▲ ئبىرىنشى ساپالى 好最习学/ ئبىرىنشى جاق 〔语〕称人一第▲ ئبىرىنشى رەت 次一第，次首。

بىرىنشىدەن 〈副〉第一，首先：بىرىنشىدەن، وزىمەن قاتىستى. 关有已自他和，先首。

بىرىنشىلىك ① ئبىرىنشى 的第②词名象抽。名一第得获الۋ 军冠，名一：بىرىنشىلىكتى الۋ。

ئبىسمىلدا 〈叹〉[口]拉安诵，义名的主真以。名之。

ئبىسمىللا 〔宗〕以义名的主真。

ئبىت- 〈动〉①结完，束结，结了：اعاش جاپىراعى ءتۇسىپ ئبىتتى. 了光掉都叶树。/ جۇمىس ئبىتتى مە؟ 有没了束结作工？/ دايىندىق ئبىتتى. 了绪就备准。

ئبىتتى ② 合愈：了合愈口伤。长，长③。

ئبىتۋ 长：ئشوپ بىتكەن جەرلەردە 在长的草地：长生，出/ ەت ئبىتۋ 方：得获，到得，有④膘长：مال ئبىتۋ 点一了有…·····▲ اۋقات ئبىتۋ 发财▲ بويىنا بىتكەن 就钱孕怀ئبىتۋ 的成形，的成养，的有固▲ بىتە قاياناسۋ 片一成打▲ داۋىس ئبىتۋ 子嗓▲ ەەمى ئبىتۋ 竭力疲精，累劳▲ دارمەنى ئبىتۋ 哑变▲ جال ئبىتۋ 气咽，气断▲ جان ئبىتۋ 跃活 ② 醒苏，苏复 ① قوك ئبىتۋ，塞堵朵耳▲ قۇلاق ئبىتۋ 肥长，膘长（畜牲指）▲ ئۇن ئبىتۋ 见不听▲ ايى بىكتەن ايندا، كۇنى بىتكەن كۇننده.【谚】寿命是数。(死一有总人)的定注中▲ اقىلسىز باسقا ادرايعان كوز بىتەدى، دۇاسىى جوق اۋزىعا سىلدىراعان ئسوز بىتەدى.【谚】的脑头有没。高得扯门嗓人的屈理，大得瞪睛眼人。

بىتە 病锈黑，病穗黑[土]〈名〉Ⅰ。

بىتە- 〈动〉Ⅱ：封密，住塞，塞堵，堵：قۇمىرانىڭ اۋزىن بىتەپ قوي. 住封口瓶把你。/ جولدى قار بىتەپ تاستادى. 了住封路把雪。

بىتەل- ① بىتە- 的态动被。住堵，塞堵②。

بىتەس- بىتە- 的态互交。

بىتەت- بىتە- 的态动使。

بىتەۋ Ⅰ 〈形〉①封密，的闭封，的口有没面四：

ەسىك-تەرەزەسى بەكتىلگەن بىتەۋ ئۇي 门的：皮带，的块整，的个整 ② 子屋的死死得关窗③粮原 بىتەۋ استىق 的：的工加未；的壳去未；的未；的过育生未；的全不育发道阴，的道阴无未 بىتەۋ قىز 石女/ بىتەۋ قۇناجىن 的胎怀无：بىتەۋ باس 筒靴▲ بىتەۋ 牛母岁三的过育生▲ بىتەۋ جاعا 圆领▲ بىتەۋ 节音闭〔语〕بۇىن▲ بىتەۋ 创的心内伤▲ ② 疮的口开未 ④ بىتەۋ جارا سويۇ（等皮狐将）皮剥式状筒。

بىتەۋ Ⅱ بىتە- 。式定不的

بىتەۋدەي 〈形〉取未，的皮带，的块整，的个整图）地块整 جۇتۇ بىتەۋدەي：的工加经未；的壳吞（囫）。

بىتپەس 〈名〉子毡花印。

ٴبىتۇ ٴبىت- 式定不的 。

ٴبىتۇاجا 〈名〉体媒，介媒[阿]。

ٴبىتۇانا 〈名〉书定议，同合[阿]。

بىتىك 〈形〉①的密茂 ②的密浓，的盛茂：ەگىن بىتىك شىقتى. 盛茂得长稼庄 。②缝眯 。

بىتىك كوز：的眼缝眯 。

ٴبىتىم 〈名〉①约合，约条；约协，议协：

ٴبىتىم جاساسۇ 合立订②约格体，材身，形外：

ەگىستىك 〈形〉容貌（形脸）③长势：

بەت ٴبىتىمى. 势长不错 。

ٴبىتىمى جاقسى 庄稼的长势 。

ٴبىتىمدى 〈形〉称匀材身，的外，的亮漂态体 。的看好形

ٴبىتىر Ⅰ见 ٴپىتىر.

ٴبىتىر Ⅱ ① ٴبىت- 的使动态 。作完，完办 ② جۇمىستى ٴبىتىرۇ 把事作完/完，完束结，结：جوسپاردى ارتىعىمەن ٴبىتىرۇ 超额计划成完③ 高中毕业，业结，业毕：ورتا مەكتەپتى ٴبىتىردى 。

بىتىرگىز- ٴبىتىر- Ⅱ 的使动态 。

ٴبىتىر-ساداقا 见 ٴپىتىر-ساداقا.

ٴبىتىرت- ٴبىتىر- 的使动态 。

ٴبىتىرۇ ٴبىتىر- Ⅱ 式定不的 。

ٴبىتىرىس- ٴبىتىر- Ⅱ 态互交的 。

ٴبىتىس- 〈动〉好和，解和，和讲：رەنجىسپەي ٴبىتىسۇ 不要怨结要和好/ شەكىسپەي بىتىسپەۋ 不打不成交 。

ٴبىتىستىر- ٴبىتىس- 的使动态 。

ٴبىتىسۇ ٴبىتىس- 式定不的 。

ۆ

ۆ ①字母表中的第四个字母，表示维吾尔文克萨哈
表 ② 母字文维吾尔文克萨哈的中表母字文克萨哈①
。B 素生维 ۆيتامينى 的“四第”示 B ▲号符
ۆاگون 〈名〉车，箱车(的车火)。皮车，箱车(的车火)
ۆاگونشى 〈名〉造制车的辆车。人工的辆车造制
ۆازەلين 〈名〉林士凡。林士凡
ۆاكسينا 〈名〉痘牛，痘疫。苗痘牛，苗疫
ۆاليبول 〈名〉球排：ۆاليبول ويناۋ 打球排。球排打
ۆالس 〈名〉舞兹尔华(曲)。舞兹尔华(曲)
ۆانيل 〈名〉兰荚香，兰荚香，兰尼梵〔植〕。果兰荚香，兰荚香，兰尼梵〔植〕
ۆانيلين 〈名〉醛草香〔化〕。醛草香〔化〕
ۆاننا 〈名〉①盆澡 ②浴，澡洗，浴；疗浴。疗浴；澡洗，浴
ۆاران 〈名〉巨晰。晰巨
ۆاريانت 〈名〉变体，变种。种变，体变
ۆات 〈名〉瓦，特瓦〔电〕。瓦，特瓦〔电〕
ۆاتەر-جاكەت 〈名〉套水〔机〕；套水〔冶〕鼓套水。套水〔机〕；套水〔冶〕鼓套水
炉风。
ۆاتمەتر 〈名〉计特瓦〔电〕。计特瓦〔电〕
ۆات-ساعات 〈名〉时瓦，时瓦小特瓦〔电〕。时小特瓦，时瓦〔电〕
ۆات-سەكونت 〈名〉秒特瓦〔电〕。秒特瓦〔电〕
ۆاتت 见 ۆات.
ۆەلبەت 〈名〉绒芯灯。绒芯灯
ۆلەسەبيت 〈名〉车行自：ۆەلەسەبيتكە ئمنۇ
。车行自骑
ۆەلەسەبيتشى 〈名〉车行自骑；人的车行自运
。员动
ۆەليور 〈名〉绒罗维。绒罗维
ۆيسكوز 〈名〉胶粘，胶粘丝。丝胶粘，胶粘
ۆوكزال 〈名〉站车火，站客。站车火，站客
ۆەلوسيپەد 见 ۆەلەسەبيت.
ۆەنا 〈名〉脉静〔解〕。脉静〔解〕
ۆەنگەر 〈名〉人利牙匈。人利牙匈
ۆەنەرا 〈名〉①斯纳维(古)神马罗司中话神，春
，星金〔天〕②(神女的爱司，美司)。星金〔天〕②(神女的爱司，美司)
ۆەنت 见 بەنت.
ۆەرتيكال 〈名〉线直垂。线直垂
ۆيتامين 〈名〉命他维，素生维。命他维，素生维
ۆولت 〈名〉(位单压电)特伏〔电〕。(位单压电)特伏〔电〕
ۆولتامەتر 〈名〉计安伏〔电〕。计安伏〔电〕
ۆولت-امپەر 〈名〉培安特伏，安伏〔电〕。培安特伏，安伏〔电〕
ۆۇال 〈名〉①罗，纱②面。罗，纱①面
ۆۇلكان 〈名〉山火。山火

گ ① ② 母字个五第的中表母字文克萨哈 。克(示表位单量重) ③ 号符的"五第"示表

گاباردين 〈名〉呢达华 。

گاگالا- 〈动〉叫嘎嘎,声嘎嘎出发 。

گاگالاۋ گاگالا- 的不定式 。

گاگار 〈名〉尖尖 。

گاگار: گاگار ۇيرەك 〔动〕鸭绒 。

گادولينيي 〈名〉钆〔化〕 。

گاز Ⅰ 〈名〉①气,毒气,气斯瓦,体气: كومىر گازى 气煤/ گاز اتلۇ 瓦斯爆炸② (设备)▲ گاز بالعا 汽锤 ▲ گاز ناسوس 气泵▲ گاز شام 汽灯 ▲ گاز شار 汽球 ▲ گاز قىسىمى 汽压▲ كوزدەن جاس اعىزاتىن گاز 瓦斯泪催 ▲ كومىر قىشقىل گازى 二氧化碳,气碳酸 ▲ تۇنشقتىرعىش گاز 毒气窒息 。

گاز Ⅱ 绸薄明透〈名〉 。

گازدا- 〈动〉①充气,充汽 ②化体气,化汽 。

گازدان- گازدا- 的被动态 。

گازداندىر- ①使动态的 گازدان- 煤置装 ②化汽,化气煤,气 。

گازداۋ گازدا- 的不定式 。

گازدى 〈形〉含气煤,含斯瓦,含体气的;含毒气的;毒气的 。

گازدىلىق ①含斯瓦,含气煤的 گازدى ②名词象抽的含毒气 。

گازەت 〈名〉报纸,纸报,报章/ گازەت باسۇ 印报/ كۇندىك گازەت 日报/ قابىرعا گازەت 壁报/ گازەت تاراتۇ 发行报纸▲ گازەتكە جازىلۇ 订报 。

گازەت-جۇرنال 〈名〉刊报,杂志刊报: گازەت-جۇرنالدارىدا كوپتەگەن ماقالا جاريالاندى. 报刊上发表了许多文章 。

گازەتتىك 〈形〉报纸的,报纸做的,做报纸用的: گازەتتىك رول 报纸用作的用 。

گازەتشى 〈名〉报纸,编辑,报编者 。

گازەتشىل 〈形〉喜欢读报的,看报纸的爱好者 。

گازەتشىلىك 〈名〉报业,报纸业,报刊业 。

گازەتحانا 〈名〉报社: ايماقتىق گازەتحانا 专区报社 。

گازمال 〈名〉布〔土〕,料布,布匹 。

گازپانا 〈名〉防毒,防护,防空洞: جەر استى گازپانا 地下防空洞 。

گازسىز 〈形〉无气煤,无斯瓦,无体气的 。

گازسىزدان- 〈动〉除排气煤,除排斯瓦,除排体气 。

گازسىزداندىر- گازسىزدان- 的使动态 。

گازسىزدانۇ گازسىزدان- 的不定式 。

گازسىزدىق 名词象抽的 گازسىز 。

گازشى 〈名〉(气煤)斯瓦工人 。

گايكا 〈名〉母螺,帽螺 。

گالاكتيكا 〈名〉银河,河银〔天〕 。

گاليفە 〈名〉裤马 。

گاللي 〈化〕〈名〉镓 。

گالوش 〈名〉鞋套皮胶 。

گالستۇك 〈名〉领带,领巾: گالستوك تاعۇ 系带领/ قىزىل گالستۇك 红领巾 。

گالستۇكتى 〈形〉系领带的,带领的,领带的: قىزىل گالستۇكتى پيونەر 红领带少先队员 。

گاممما Ⅰ 〈名〉伽马〔物〕: گاممما ساۋلەسى 伽马射线(γ线) 。

گاممما Ⅱ 〔音〕〈名〉音阶 。

گاپ 〈名〉跨跳,病毛,题问,堂名: مىنا ەكى ادامنىڭ كەلۇىندە گاپ بار 这两个人来时跨跳得厉害 。

گاراج 〈名〉车汽,车库,车行: گاراجعا بارىپ بەلەت الۇ 到车行买票 。

گاردەن 〈形〉瓷的,陶瓷的: گاردەن شىنى 瓷碗 。

گاردينا 〈名〉帷窗，帘窗，幔窗。
گارمون 〈名〉手风琴：گارمون تارتۇ 拉手风琴
▲ گارمون ھتك كويلك 百褶裙。
گارمونشى 〈名〉手风琴手。
گارنيزون 〈名〉驻防，部队戍卫，队备警。
گارنيزوندىق 〈形〉驻防的，部队戍卫的，备警的。
گاروس 〈名〉①棉纱，毛线，毛（的粗较比）。
گاۋسار 〈名〉①水神，液玉浆琼，美的味。②甘美的香清，甜香的：گاۋسار بۇلاق 水泉的美。
گاۋشان 〈名〉高山族：گاۋشان ٴتىلى 高山语/گاۋشان ۇلتى 高山族。
گاۋشانشا 〈形〉①的：的式族山高，族山高的：گاۋشانشا كيىم 高山族服装 ②的：语族山高：گاۋشانشا ۇيرەنۋ 高山族语学习。
گاۋھار 〈名〉①宝石，宝玉②〔转〕华精 ③的：的贵重，贵宝，珍贵〔转〕▲ گاۋھار تاس 宝石。
گاۋھارلى 〈形〉有宝石的：有宝石的，镶嵌：指戒的宝石有镶嵌。
گاۋحار 见 گاۋھار.
گۋاردىا 〈名〉军卫近，军卫近队：جاستار گۋاردىا-سى 青年军卫近/ قىزىل گۋاردىا 赤军卫/ اق گۋاردىا 白军卫（军匪白）。
گۋاردىالىق 〈形〉军卫近的：近 تۇ گۋاردىالىق 人军卫近。
گۋاردياشى 〈名〉军卫近旗。
گۋاردياشىل 见 گۋاردياشى.
گەكتار 〈名〉公顷。
گەكتارلا- 〈动〉按公顷计算。
گەكتارلان- گەكتارلا- 的 〈动〉被动态。
گەكتارلاۋ- گەكتارلا- 的 〈动〉不定式。
گەلادا 〈名〉〔动〕狮狮。
گەموروي 〈名〉〔医〕痔，痔疮。
گەن 〈名〉因基〔物生〕，遗传，子因。
گەنەالوگيا 〈名〉①谱世，谱家，谱系，遗传（动）②（植）的物种起源。
گەنەرال 〈名〉军将，（衔）军将，（衔）官将。
گەنارال-ادميرال 〈名〉海军大将。
گەنارال-ادىۋتانت 〈名〉参谋军将。

گەنەرال-گۋبەرناتور 〈名〉总督。
گەنەراليسسيمۇس 〈名〉大元帅，统帅高最，帅。
گەنەرال-لەيتەنانت 〈名〉中将。
گەنەرال-مايور 〈名〉少将。
گەنەرال-پۇلكوۆنيك 〈名〉上将。
گەنەراتور 〔机〕发电，发生器，气体 〈名〉炉生发。
گەنەتيك 〈名〉生物遗传学家。
گەنەتيكا 〈名〉遗传〔生〕学。
گەنەتيكالىق 〈形〉遗传的；遗传的学。
گەنوتەيزم 〈名〉单一神教。
گەوگراف 〈名〉地理学家。
گەوگرافيا 〈名〉地理，地理学。
گەوگرافيالىق 〈形〉地理的，地理的学：گەوگرافيالىق كارتا 地图/ گەوگرافيالىق اتاۋ 地理术语。
گەولوگيا 〈名〉地质学。
گەولوگيالىق 〈形〉地质的，地质的学：گەولوگيالىق بارلاۋ 地质勘探。
گەولوك 〈名〉地质学家。
گەومەتر 〈名〉几何学，几何学者。
گەومەتريا 〈名〉几何学。
گەومەتريالىق 〈形〉几何的 ▲ گەومەتريالىق دەنە 几何体。
گەومورفولوگيا 〈名〉地貌学。
گەوفيزيكا 〈名〉地球物理学。
گەوحيميا 〈名〉地质化学。
گەوحرونولوگيا 〈名〉地质年代学；地质年代表。
گەرب 〈名〉徽，徽章：مەملەكەت گەربى 国徽。
گەروي 〈名〉①英雄，勇士：زامانىمىزدىڭ گەروىى 我们时代的英雄②主人公：اڭگىمەدەگى سۇرەتتەلگەن گەروي 小说里描写的主人公。
گيدرولوگ 〈名〉水文学家。
گيدرولوگيا 〈名〉水文学。
گيدرومەتر 〈名〉①液体比重计，浮秤②水文计。
گيمن 〈名〉国歌；颂歌：مەملەكەت گيمنى 国歌。
گيمناستيكا 〈名〉体操：گيمناستيكا ويناۋ 体

操做/ ەمدىك گيمناستيكا 保健操体 تاڭەرتەڭگى گيمناستيكا 早操/ گيمناستيكا ويىنى 体操表演。
گيمناستيكالىق 〈形〉的操体：گيمناستيكالىق قوعام 体操协会。
گيپنوز 〈名〉①：术眠催，态状眠催 گيپنوزبەن ەمدەۋ 用催眠术疗治 ②术魔。
گيپنوزدا- 〈动〉①使催眠，术眠催施 ②眠睡施术魔。
گيپنوزداۋ گيپنوزدا- 的不定式。
گيپنوزشى 〈名〉①催眠术施者，术眠催家 ②师术魔。
گيپس 〈名〉：粉膏石，膏石 گيپس ۇنى 膏石像。
گيپسته- 〈动〉①用石膏石包扎，用石膏石固定 ②施肥料：توپىراقتى گيپستەۋ 土为内酒葡萄加石膏石点（于加膏石，膏石加③料肥膏石施使味美色其壤使）。
گيپستەل- گيپسته- 的被动态。
گيپستەس- گيپسته- 的交互态。
گيپستەت- گيپسته- 的使动态。
گيپستەۋ گيپسته- 的不定式。
گيپستى 〈形〉有石膏的，石膏加的。
گيستامين 〈名〉〔化〕氨丙茂氮二间，胺组。
گيتار 〈名〉〔音〕六弦琴，吉他：گيتارشەرتۋ 弹吉他。
گيتارشى 〈名〉者奏弹吉他，者奏弹琴弦六。
گليتكوزا 〈名〉葡萄糖。
گليتسەريد 〈名〉甘油〔化〕。
گليتسەرين 〈名〉甘油〔化〕。
گليتسين 〈名〉氨乙酸，氨基甘〔化〕。
گلوبۋس 〈名〉地球仪。
گوۋور 〈名〉①〔语〕土语，方言 ②口音。
گوۋورلىق 〈形〉土语的，方言的：گوۋورلىق ەرەكشەلىك 方言特点。
گوگول 〈动〉〔动〕鸱。
گوي-گوي：哀怨，哀怨；愿夙 〈名〉گوي-گويىن تارتۋ 哀吐倾情。
گولايت 〈名〉闲逛；玩游，耍玩。
گولايتتا- 〈动〉：荡游，逛游，逛闲：جازدى گولايتتاپ وتكىزۋ 玩一个夏天。

گولايتتاعىش 见 گولايتشىل.
گولايتتاس- گولايتتا- 的交互态。
گولايتتات- گولايتتا- 的使动态。
گولايتتاۋ گولايتتا- 的不定式。
گولايتشىل 〈形〉闲；的乐娱欢喜，的玩贪逛的。
گولمي 〈名〉〔化〕铁。
گورزيونتال 〈名〉横线，线平水。
گوريللا 〈名〉〔动〕猩猩大。
گورمون 〈名〉〔理生〕蒙尔荷，素泌内，素激：جىنىستىق گورمون 性激素。
گورى 〈助〉比，比相，较比。
گوسپيتال 〈名〉院，院病，院医：اسكەرى گوسپيتال/ دالا گوسپيتالى 军医院/野战医院。
گرادۋس 〈名〉①度（的等度温）：نولدەن جوعارى 20 گرادۋس 零上20度 ②度〔数，地，天〕：سولتۇستىك ەندىك 60 گرادۋس 北纬60度/ بۇرىشى 45گرادۋس 角度45是度角 ③这酒55度。
گرادۋستا- 〈动〉数度，度纯，度浓：مىنا اراق 55 گرادۋس. 数度定，度分，度刻，数度量。
گرادۋستاۋ گرادۋستا- 的不定式。
گرادۋستى 〈形〉的数度，的度：سۋبقتىعى 25 گرادۋستى اۋا 冷到25度 ②温气的度角 ③角度的度浓：60 گرادۋستى بۇرىش 60度的度，的度纯，酒的度：60 گرادۋستى اراق 60度。
گراجدان 〈名〉民国，民公：شەتەل گراجدانى 外国公民。
گراجداندىق 〈形〉的民公：گراجداندىق ۇقىق 公民权。
گرام 〈名〉克（位单量重），分公。
گرامدا- 〈动〉以克为单位量。
گرامداۋ گرامدا- 的不定式。
گراماتيك 〈名〉家学法文，家学法语。
گراماتيكا 〈名〉①〔语〕法文，法语 ②法语 ③规则教科书法语。
گراماتيكالىق 〈形〉：①的法语：گراماتيكالىق اتاۋلار 法语术语/ گراماتيكالىق فورما 法语形式/ گراماتيكالىق جۇيە 法语系/ گراماتيكالىق قاتىناس 法语关系/

گراممماتيكالىق ئاتسل 语法段手/ گراممماتيكالىق ۇعىم 语法概念/ گراممماتيكالىق تۇرلەنۇ 语法变化 ② 语法则规的：گراممماتيكالىق قاتەلىكتەر 。误错的上则规法语

گراممۇفون 〈名〉机声留(的叭喇带式旧)：گراممۇفون تاباعى 片唱机声留 。

گراموتا 〈名〉① 证书，照执，公文：ەملەكەتتىك گراموتا 国书②奖状：گراموتا الۇ 。状奖得

گراموتالا- 〈动〉状奖发颁；书证发颁。

گراموتالاۋ گراموتالا- 的不定式。

گرانات Ⅰ〈名〉弹榴手；弹榴〔军〕：گرانات لاقتىرۋ/ 弹投榴弹 قول گراناتى 。

گرانات Ⅱ〈名〉石榴石。

گرانيت 〈名〉石岗花，岩岗花〔矿〕。

گرانيتتى 〈形〉的石岗花，的岩岗花。

گراف 〈名〉爵伯。

گرافا 〈名〉① 栏，栏行，栏(的等簿账，格表)：گرافا سىزۋ 画线栏分 ② 格表画：گرافانى قيسىق سىزدى 。了歪画线的栏分把

گرافالا- 〈动〉画格表，画栏，栏分，儿道画，线画，格。

گرافالات- گرافالا- 的态动使的。

گرافالاۋ گرافالا- 的不定式。

گرافالى 〈形〉的格表有，的格有目的。

گرافيك 〈名〉① 曲线，图线，图表，表图：پويەزدىك ءجۇرۋ گرافيگى 列车运行表度进式 ② 表度进照按：گرافيك بويىنشا جۇمىس ىستەۋ 。作工

گرافيكا 〈名〉① 〔艺〕画绘(的白黑) ② 术画绘(的白黑)。体字，形字 ③ 品作画绘

گرافين 〈名〉瓶璃玻(的颈长细)。

گرافتىق 〈形〉① 的爵伯：گرافتىق اتاق 伯爵的领之 ② 号称爵。

گرەلكا 〈名〉水热袋：گرەلكا باسۋ 敷水热袋。

گرەم 〈名〉① 彩油的用装化，色颜的：قارا گرەم 黑油鞋/ گرەم جاعۋ 擦油鞋。

گرەمدە- 〈动〉① 装化(彩油装化用员演)，装扮，脸勾 ② 擦油鞋：ەتىك گرەمدەۋ 往靴。油鞋擦上子

گرەمدەل- گرەمدە- 的态动被。

گرەمدەن- ① گرەمدە- 的态身反的 ② 自给)。脸勾，扮装，装化(己

گرەمدەس- گرەمدە- 的态互交。

گرەمدەت- گرەمدە- 的态动使。

گرەمدەۋ گرەمدە- 的不定式。

گرەمدى 〈形〉① 擦 ② 的好装扮，的好装化。的油鞋过

گرەمدىك 〈形〉的装扮以用，的装化以用，的脸勾以用。

گرەمسىز 〈形〉① 的扮装未，的装化未：گرەمسىز ويناۋ 不演表装化 ② 的油鞋擦未：گرەمسىز ەتىك 子靴的油鞋擦有没。

گرەمشى 〈名〉① 者脸勾，者装化(员演给)。者业职为鞋皮擦以，人的鞋皮擦②脸勾，装化(的中院剧)。

گرەمشىلىك 〈名〉(业职)之鞋皮擦门专 ②(业职的)。

گريم 见 گرەم。

گرۋپپا 〈名〉组：ءبىر گرۋپپا وقۋشى 一组--学生/ گرۋپپاعا ءبولىنۋ 分组。

گۋ: گۋ ەتۋ (然突) ① 响声一地轰：وت گۋ ەتىپ جاندى. 了来起着声一地轰火 ②〔转〕。了来起着声一地轰：جۇرتشىلىق گۋ ەتە ءتۇستى. 了来起论议纷纷子下一家大 。

گۋبەرناتور 〈名〉(的家国洲欧些某及俄帝)地民殖驻国等法英)，长州(的国美)，长省。督总(的

گۋ-گۋ 〈拟〉呼呼，呜呜 ① گۋ-گۋ سوققان جەل 呼呼，呜呜：哄哄，啦哇啦哇 ②风地呼呼：گۋ-گۋ ەتكىزە قىلۋ 论议啦哇啦哇 ▲ گۋ-گۋ ەتكىزە ەتۋ 。刮地飕飕，吹地呼呼

گۋ-گۋلە- 〈动〉--我言一你，论议啦哇啦哇。话说地语

گۋ-گۋلەس- گۋ-گۋلە- 的态互交。

گۋ-گۋلەۋ گۋ-گۋلە- 的不定式。

گۋدوك 〈名〉(的等车汽，船轮，车火，厂工)①声笛汽 ② 叭喇，笛汽。

گۋلە- 〈动〉① 刮地飕飕，吹地呼呼(风) ②，

茂茂繁，长猛(物植) ③ 呜轰，响嗡嗡（器机）盛。

گۇلەس- گۇلە- 态互交的。

گۇلەت- گۇلە- 态动使的。

گۇلەۋ گۇلە- 式定不的。

گۇمانىزم 义主道人〈名〉

گۇمانىست 者义主道人〈名〉

گۈل 风：声呼呼，声啸呼，声呜呜 ①〈名〉 ③ 声轰轰的烧燃火炉：声轰轰 ② 声呼呼的议的热烈 گۈل قىزۇ：论议；声杂嘈，声哗喧。论

گۈلدە- 〈动〉：啸呼，响 作飕飕（风）① 作轰轰(火) بوران گۈلدەپ تۇر 大风在呼啸 ② 啸呼呼，响：响作呼呼，响 وت گۈلدەپ جانىپ جاتىر. 火着烧地呼呼在 گۈلدەمەي وتىرىڭدار：噪鼓，论议，杂嘈，哗喧③。哗喧要不们你请。

گۈلدەك 张虚，的夸自爱，的牛吹爱 ①〈形〉者势声张虚，人的话大吹，者夸自② 的势声

گۈلدەس- گۈلدە- 态互交的。

گۈلدەت- گۈلدە- 态动使的。

گۈلدەۋ گۈلدە- 式定不的。

گۇج: گۇج ەتۋ ① 突）② 叫吼(然突牛指) 说地气粗声粗(然)。

گۇجبان 的大高，的壮又大又〈形〉 گۇجبان بۇقا 牛种的大高。

گۇج-گۇج: گۇج-گۇج ەتۋ ① 吼（牛种指）嚷声大，说地气粗声粗〔转〕② 叫哗哗，叫胡门嗓着扯 گۇج-گۇج ەتىپ دالاعا سويلەۋ：嚷：气一说。

گۇجىل 蝇，蜂）② 声吼(的牛种)①〈名〉。声叫吼，喊空，谈空 ③ 声嗡嗡(的等

گۇجىلدە- 蜂）② 声吼出发（牛种）①〈动〉哇，叫吼，喊空，谈空〔转〕③ 叫嗡嗡(等蝇，说地啦哇啦：گۇجىلدەمەي باسقالارعا ءسوز بەر. 话讲人别让要，停不个说地啦哇啦哇要不你。世一可不，人凌气盛，势得时一〔转〕④ ءالى ده باياعسداي گۇجىلدەپ تۇرسىڭ با؟ 过和还你去一样神气吗？

گۇجىلدەس- گۇجىلدە- 态互交的。

گۇجىلدەت- گۇجىلدە- 态动使的。

گۇجىلدەۋ گۇجىلدە 式定不的。

گۇجىرەي- 见 گۇجىرەي-.

گۇجىرەيت- گۇجىرەي- 态动使的。

گۇجىرەيۋ گۇجىرەي- 式定不的。

گۇل 〈名〉草花，卉花，花：گۇل اشۋ 开花/ گۇل بىلىگى 花轴(茎)/ گۇل بۇرشىگى 花芽/ گۇل جىپشەسى 花丝/ گۇل كسندىك 花托/ گۇل تۇستاعانشاسى 花蕾/ گۇل سولۋ 凋谢花/ گۇل توزاڭى 花粉/ گۇل دۇكەنى 花店商卉 ▲ استىڭعى انالىق گۇل 花位下〔植〕。

گۇل-اعاش 木花〈名〉。

گۇلبۇتن 草母益〔植〕〈名〉。

گۇل-بايشەشەك 朵花，丛花〈名〉。

گۇل-گۇل: گۇل-گۇل جاينا ۋ ① 显得漂亮 纷缤彩五，目夺艳鲜 ② 丽美得显，

گۇلدە- 〈动〉 ① 开花，花茂繁（草花），〔转〕② 盛昌，旺兴，荣繁，达发：گۇلدەي بەر وتان! 祖国的荣繁你愿，国祖！

گۇلدەن- ① گۇلدە- 态身反的 ② 旺兴，荣繁：گۇلدەنگەن وتان/ كوركەيىپ گۇلدەنۋ 国祖的荣繁达发旺兴。

گۇلدەندىر- گۇلدەن- 态动使的。

گۇلدەت- گۇلدە- 态动使的。

گۇلدەۋ گۇلدە- 式定不的。

گۇلدى 的花长，的花带，的花有〈形〉：گۇلدى بۇل 布花。

گۇلدىك 池花，园花，坛花〈名〉。

گۇلجاينار 光里千〔植〕〈名〉。

گۇلجەمىر 花金丽〔植〕〈名〉。

گۇلزار 园花，坛花〈名〉。

گۇلكەكىرە 花盏金〔植〕〈名〉。

گۇلستان 洲绿，园花，坛花〔波〕〈名〉。

گۇلشى 匠儿花，农花〈名〉。

گۇلشىك 芽花，椒花〈名〉。

گۇلشىلىك 业花种〈名〉。

گۇمان 见 كۇمان.

گۇماندان- 见 كۇماندان.

گۇماندانعىش 见 كۇماندانعىش.

گۇماندى 见 كۇماندى

گۇمانىزم 见 كۇمانىزم.

گۇمانسىز 见 كۇمانسىز.

گۇمانشىل 见 كۇمانشىل.

گۇمبىر 咚,声回的轰轰,声响回的嗡嗡〈名〉。声咚

گۇمبىر-گۇمبىر: گۇمبىر-گۇمبىر ەتۆ 出发。响作咚咚,响作轰轰,声回的嗡嗡作咚咚,响作轰轰,响作嗡嗡〈动〉

گۇمبىرلە- 。响

گۇمبىرلەت- 。态动使的 گۇمبىرلە-

گۇمبىرلەۋ 。式定不的 گۇمبىرلە-

گۇمپ: گۇمپ بەرۋ (ەتۆ) 咚咕,响作通扑 通扑:响作 گۇمپ بەرىپ سۇعا ءتۇسىپ كەتتى 一声—水进掉里。

گۇمپي- 见 كۇمپي-.

گۇمپىل 声,声轰轰 ②声咚咕,声通扑①〈名〉 声隆轰:ز ەڭبىرەكتىڭ گۇمپىلى ادامنىڭ قۇلاعىن تۇندىرادى 大的炮声隆轰轰的响声。③聋欲耳震

گۇمپىلدە-〈动〉 话大:谈空,谈其夸夸〔转〕咕,声通扑出发(续连)① گۇمپىل ءسوز 作隆轰,响作轰轰(地停不)② 响作咚咕咚。话大说,谈其夸夸,牛吹(地再一)③ 响

گۇمپىلدەس- 。态互交的 گۇمپىلدە-

گۇمپىلدەت- 。态动使的 گۇمپىلدە-

گۇمپىلدەۋ 。式定不的 گۇمپىلدە-

گۇر: گۇر ەتۆ (狗)②响声—噜咕(部腹)① 。声唔的吓威出发

گۇر-گۇر: گۇر-گۇر ەتۆ 咕噜咕(部腹)① 慷〔转〕③ 声嗥嗥出发牙龇(狗)② 响作噜。嚷嚷地动激,昂激慨

گۇرزى 。棒大铅注,棒大〔阿〕〈名〉

گۇرس: گۇرس ەتۆ ,声一的咚,响作咚咕①咚咕 گۇرس ەتىپ جەرگە جىعىلدى 响一的啪:声隆轰出发,声一隆轰 ② 上地在倒声—大的隆轰隆轰 گۇرس ەتكەن زەڭبىرەك داۋسى 。声炮

گۇرس-گۇرس: گۇرس-گۇرس ەتۆ 续连)① ,地住不)②响作通扑通扑,响作咚咕咚咕(作轰轰,声隆隆出发,响作隆轰(地阵一阵—。响

گۇرسىل 〈名〉 声隆轰,声轰轰:زەڭبىرەكتىڭ گۇرسىلى 。声隆轰的炮大

گۇرسىلدە- 轰,声隆轰出发,响作隆轰〈动〉。响轰,鸣

گۇرسىلدەس- 。态互交的 گۇرسىلدە-

گۇرسىلدەت- 。态动使的 گۇرسىلدە-

گۇرسىلدەۋ 。式定不的 گۇرسىلدە-

گۇرىل :声啦哗,声哗哗(之水流)①〈名〉 وزەننىڭ گۇرىلى (之达马)② 声哗哗的水河。声隆轰的机飞 ايروپلاننىڭ گۇرىلى

گۇرىلدە-〈动〉:响啦啦哗,响哗哗 ①:وزەن 隆轰 ② 流地哗哗在水河 گۇرىلدەپ اعىپ جاتىر 作隆轰,响作轰轰,响作 اسپاننان گۇرىلدەگەن ايروپلان ③ 声机飞的隆隆了来传中空 داۋىسى ەستىلدى 噜咕(部腹)④ 叫吼威发,声唔唔发(类科犬)唔,嚷嚷地动激,昂激慨慷〔转〕⑤ 响作噜咕。说地呶呶唔

گۇرىلدەس- 。态互交的 گۇرىلدە-

گۇرىلدەت- 。态动使的 گۇرىلدە-

گۇرىلدەۋ 。式定不的 گۇرىلدە-

گىلاۋ 地族佬佧 گىلاۋ رايونى 族佬佧〈名〉。区

گىلاۋشا :的式族佬佧,的族佬佧 ①〈形〉 گىلاۋشا ءان-ءيي 语族佬佧 ②舞歌的族佬佧 言语族佬佧讲会 گىلاۋشا سويلەي الادى 言:。

ع ① 哈萨克字母表中的第六个字母 ② 表示六第的中表母字符号。

عادالات 〈名〉[阿] 公正，正义，理真。

عادالاتتى 〈形〉公正的，义正的，理真的持坚，公正的道公。

عادات 〈名〉习气，习俗，惯习：جامان عادات 气习）惯习坏）。

عاداۋات 〈名〉[阿]〔旧〕仇恨，敌意。

عادەت 见 عادات.

عادىل 〈形〉公正的，平公的，道公的：عادىل سىن ەمەس 不是公平的评价。

عادىلدىك ① عادىل 的名词象抽 ② 公道，公正，以评：عادىلدىك ستەۋ 主持公道。

عادىلەت 〈名〉[阿] 公正，正义，理真。

عادىلەتسىز 〈形〉没有真理的，义正非的，公正不的道公。

عادىلەتسىزدىك عادىلەتسىز 的名词象抽。

عادىلەتتى 〈形〉有公正的，义正的，公平的，公正的道公。

عادىلەتتىلىك عادىلەتتى 的名词象抽。

عاجايىپ 〈形〉[阿] 新奇的，新奇的，怪奇的：惊人令的，惊人令的，奇神的，奇人令的异诧人令的，惊人令的，奇神的，奇人令的岛/ عاجايىپ ارال 的奇神件事的怪。

عاجايىپتان- 见 عاجاپتان-.

عاجايىپتانۋ عاجايىپتان- 的式定不。

عاجاپ 〈形〉[阿] ① 奇的，妙绝的，妙奇的气：عاجاپ دۇنيە 的妙奇明莫 ② 界世的妙奇的，怪的，异非的，越卓的人怪 ③ 特的献贡的越卓了出作 ④ عاجاپ ۇلەس قوستى 极了）亮漂别特 عاجاپ سۇلۋ 极，常非，别：عاجاپ قالۋ ▲ 惊到感，奇惊到感。

عاجاپتان- 〈动〉惊到感，奇惊到感，异诧。

عاجاپتانعانسۋ عاجاپتانعانسى- 的式定不。

عاجاپتانعانسى- 〈动〉惊装假，奇惊作装：惊装假时有عاجاپتانعانسپ قويادى 的اندا-ساندا。

عاجاپتاندىر- عاجاپتان- 的态动使。

عاجاپتانۋ عاجاپتان- 的式定不。

عازابات 〈名〉[阿] 圣战。

عازابات شى 〈名〉圣战者。

عازازىل 〈名〉① 〔宗〕魔鬼，魔妖，鬼魔 ② 离拨挑，事坏做唆教，着图歧入引〔转〕者间人诱；端多计诡，为行猾狡。

عازازىلدىك 〈名〉落堕。

عازال 〈名〉[阿]〔文〕诗勒再艾（体诗情抒的韵压行两后最）。

عازاپ 〈名〉[阿] 磨折，苦痛，难磨，难苦，受苦受 ▲ عازاپ كورۋ （تارتۋ، شەگۋ）熬煎，磨折受，难。

عازاپتى 〈形〉磨折的人，的难苦，的苦痛，的恼苦人令。

عازاتتىق 见 ازاتتىق.

عازاۋات 〈名〉[阿] 战圣。

عازەل 见 عازال.

عازىز 〈形〉[阿] 高，的贵尊，的贵珍，的贵宝：عازىز جانىن قۇربان قىلدى 贵宝了牲牺的贵命生的。

عازىزدىك عازىز 的名词象抽。

عازىرايىل 〔宗〕〈名〉使天喜报，尔埃里布加。

عازىرەيىل 见 عازىرايىل.

عايبانا 〈名〉[阿] 之类人谓中约旧和经兰古）娃夏（母。

عايبات 〈名〉伤中，谤诽，言谣，话坏，话闲：سىرتتان عايبات سويلەۋ 话坏说后背。

عايباتتا- 〈动〉抵，伤中，蔑诬，谤诽，谣造。

。毁

عايباتاۋ عايبا تتا- 。式定不的

عايباتشى ，人的话坏说，人的言谣布散〈名〉 。者谤诽

عايباتشىل 话坏说爱，的言谣布散欢喜〈形〉 。的谤诽搞，的

عايرى 。的殊特，的别特，的别 [阿]〈形〉

عايىبانا 露显不，的奥神，的密神 [阿]〈形〉 。的

عايىبانان 如突，外意乎出，然突 [阿]〈副〉 。来具

عايىن 。音读的"ع"母字伯拉阿[阿]〈名〉

عايىپ 力)物的义思可不，物神 [阿]〈名〉Ⅰ 消，踪无影无，飞而翼不 بولۇ عايىپ ▲(量 样一风旋象 عايىپ بولۇ قۇيندداي ۇشقان : 失 。踪无影无

عايىپ 过罪，失过，错过 ①[阿]〈名〉Ⅱ ونىڭ: 病毛，陷缺 ②? 错过么什有他 ne عايىبى بار؟ ونىڭ عايىبى قۇلاعى اۇىر. 他缺陷的耳重 。

عايىپەرەن: عايىپەرەن قىرىق شىلتەن 不看 。灵神的见

عايىپتان 突；地妙奇明莫，地议思可不〈副〉Ⅰ 然: عايىپتان جولىعۇ 突碰然见 。

عايىپتان- 。信音无，失消，踪无影无〈动〉Ⅱ

عايىپتانۇ عايىپتان- 。式定不的Ⅱ

عاقلىيا ③ 言格 ② 智睿，力智，慧智 ①〈名〉 。教说〔转〕

عاقىل 。力解理，智才，慧智，力智[阿]〈名〉

عاقىت 。约婚 [阿]〈名〉

عالام 下天，宙宇，界世〈名〉: بۇكىل عالامدا 再你比有没界世全在 .سەنەن سۇلۇ قالا جوق 。市城的美

عالامات 妙奥，的解不秘神 ①[阿]〈形〉Ⅰ 。事的妙奇明莫，事怪 ② 的妙玄，的

عالامات 。豁横，霉倒，幸不〈名〉Ⅱ

عالاماتشىل 想幻于富，的想空于富〔阿〕〈形〉 。的

عالات 。误失，错过，病毛 [阿]〈名〉

عالاتسز 不毫丝，的确精，的确准 [阿]〈形〉 。的差

。下天，宙宇，界世〔口〕[阿]〈名〉 **عالەم**

عالەمەت 妙奥，的解不秘神〔口〕[阿]〈形〉 。的妙玄，的

عالجا 。绝隔世与，独孤，活生身独[阿]〈名〉

عالىم 。员究研，家学科，者学 [阿]〈名〉

عالىمدىق 学，问学有很，位地的家学科〈名〉 。博渊识

عام 。念惦，心担，虑忧 [阿]〈名〉

عامال 计 ② 儿招，施措，法办 ①[阿]〈名〉 。谋计，策

عامكۇن 。胆吊心提，心担，虑忧 [阿]〈名〉

عانا ，是只，有只，仅仅 قانا (有体变其)〈助〉 只他 .عانا ويلايدى ول ءوز جۇمىسىن عانا ويلايدى: 是才；光 /。作工的己自想 عانا ءبىلدىم. 了来你道知才在现我 /。了来 عانا كەلگەنىڭدى جاڭا /的小小 كىشكەنە عانا /的少很 ءسال عانا (微略)微稍 。

عانيبات 。幸侥，运幸〔书〕[阿]〈名〉

عانيبەت 。幸侥，运幸 [阿]〈名〉

عانيمات 见 عانيبەت.

عانيمەت 见 عانيبەت.

عاپۇ: عاپۇ ەتۇ 恕宽，谅体，解谅，谅原: بايقاۇسىزدا سىندىرىپ الدىم، عاپۇ ەتىڭىز. 不 。谅原请，了碎打心小

عاپۇلىق: عاپۇلىق سۇراۋ 。歉道示表，谅原请

عاپىل ▲ 地外意乎出，心小不 [阿]〈副〉 عاپىل بولۇ (عاپىل قالۇ 事一 ① 备防有没 无，及不手措，会机过错 ② 通不窍一，成无 。虑远

عاپىلەت 麻，忽疏，意大心粗〔书〕[阿]〈名〉 。意大痹

عار 〈名〉[阿] 窟，穴洞，洞: تاس بەتىندەگى عار 。(窟石) 穴洞的上石岩

عاراپا 。夜前，夕前〈名〉

عارشى-عۇرشى 见 قارش-قۇرش.

عاريق ▲ 的知无昧愚 ；的暗黑〈形〉 بىلمەدىگە دۇنيە جاريق، بىلىمسىزگە ءتۇبىى عاريق. 。暗则学不，明则学【谚】

عاريپ ，人的丁伶苦孤，人的怜可 [阿]〈名〉 。人的靠无苦贫

عارپسسن- 〈动〉嫌，依无苦贫嫌，怜可嫌。情同，靠无依无
عارپسسنۇ عارپسسن- 式定不的。
عارپىتان- 〈动〉变，靠无依无成变，怜可得变，
依无苦孤成依无苦穷为成。
عارپىتانۇ عارپىتان- 式定不的。
عارپىتىك 〈名〉依无苦穷，丁伶苦孤，怜可。
عارپىجانا 〈名〉所容收年老，院老敬。
عارپىشسلىق 见 عارپىتىك.
عارىش 〈名〉[阿]太空，宇宙：عارىشقا ۇشۇ
行飞空太。
عاسسل 〈名〉[阿]好处，益利，利润。
عاسسلىق 〈名〉[阿]罪得，罪犯，(为行)。
عاسىر 〈名〉[阿]①世纪：20-عاسىردىكى سوڭى ئىككى ②末纪世十二：تاس عاسىر
时，代时期：عاسىرلار بويى ③代时器石
世，候时的久很〔转〕：عاسىرلار التىن عاسىر بويى ▲代代世世，世万
纪世中 ورتا عاسىر ▲。
عاسىرەت 〈名〉[阿]伤，伤悲，苦痛。心
عاسىرلاپ- 〈动〉以一计纪世整以，算计纪世
算：عاسىرلاپ جول باسۇ 路之纪世过走。
عاسىرلىق 〈形〉的纪世；的久永；的：عاسىرلىق
间时的纪世个一 ۋاقىت。
عاسىرەت 见 قاسىرەت.
عاۋام 〈名〉[阿]众，人众，众大。
عاۋرات 〈名〉[阿]器殖生（性女）。
عاۋسار 〈名〉[阿]水神，水泉渗渗，水泉探。
عاۋىم 〈名〉[阿]众民，众大，众群。
عاۋىس-عاياس 〈名〉[阿]界世乐极。
عافيل 〈形〉[阿]悔懊，悔忏，悔后。
عافلات 〈名〉[阿]悔懊，悔忏，悔后。
عافۇ 见 عاپۇ.
عاشىق 〈名〉①恋爱，情爱：عاشىق بولۇ
爱上/：人恋，人情 ②火之情爱 عاشىق وتى
是他 عاشىعىنان قاشقالاقتاپ جۇرگەن جىگىت.
个。子伙小的人情己自避躲
عاشىقتىق 〈名〉爱，情爱，恋爱，思相：عاشىقتىق
曲夜小/ كۈيى عاشىقتىق جولىندا جانىن قىيۇ
情。
عاشىرات 〈名〉[阿]喜，事乐娱。
عەجەك 〈名〉〔音〕〔波〕胡琴。
عيبادات 〈名〉拜崇，奉信，拜礼，礼顶：
عيبادات قىلۇ 朝拜（告祷）。
عيباداتتىق 〈形〉的拜崇，的奉信。
عيباداتخانا 〈名〉庙，堂教，院寺，堂祠。
عيباداتشسل 〈形〉的帝上奉信，的诚虔。
عيبارا 〈名〉[阿]法音正，法音读。
عيباراتتان- 见 عيبىراتتان-.
عيباراتتانۇ عيباراتتان- 式定不的。
عيبىرات 〈名〉范典；验经，训教，样榜：
عيبىرات الۇ（样榜为……以）训教取吸/
وتكەندەگىدەن ساباق الىپ، كەيىنگىگە عيبىرات
后嗟前惩 ەتۇ。
عيبىراتسىز 〈形〉的样榜有没，的例范有没；
的取吸可训教有没。
عيبىراتتان- 〈动〉以……为样榜，向……学
习，训教取吸。
عيبىراتتانۇ عيبىراتتان- 式定不的。
عيبىراتتانۇشى 〈名〉做榜样为，者样榜的
训教取吸的。人
عيبىراتتى 〈形〉的范模，的范示，的样榜为做。
عيجاق 〈名〉胡琴（的人满库土）。
عيزات ① 见 نزەت، عيززات ②用于男性
名人。
عيززات 〈名〉[波]意敬，貌礼，重尊。
عيلاج 〈名〉法方，法办，法办，段手：باسقا عيلاج-
ىدىك بولماعانى 法办的别有没。
عيلمان 〈名〉[阿]男，子孩男，童。
عيمارات 〈名〉[阿]物筑建，厦大楼高。
عيمارانتىق 〈形〉的房楼，的物筑建。
عيمىرات 见 عيمارات.
عينايات 〈形〉[阿]的善慈，的善意善，的良善。
عينۇار 〈名〉[阿]月一，月元。
عوزىر 见 ەۇزىر.
عوي 〈助〉（气语重加于用）①吗，吗是不道难：
عوي. ونىڭ ايتقانى كەلدى 在实，是真；不道难.
你 سەن قۇ ەكەنسىڭ عوي./ 吗了对说是不他
很在实情事！/ جۇمىس كوپ قوي. 头滑真
：啦得，啦好，吧好（告劝，促催示表）②。多

سەن تەزىرەك بارا عوي. 吧去点一快你，吧好
③ (表示询问)吗，是吗：ول شىن كەلەدى عوي؟ 他来的真吗？

عۇزىر Ⅰ 〈名〉[阿] 需要，需求。

عۇزىر Ⅱ 〈名〉[阿] 快愉，快感，乐享，人令。

عۇلام 〈名〉 西东的快愉。

عۇلاما 〈名〉[阿] 学，者学大，问家。

عۇمىر 〈名〉[阿] 生一，命生，生存：عۇمىر بويى قالانى كورمەگەن 市城过见有没生一/ 寿长你让主真愿！ الا ساعان عۇمىر بەرسىن

عۇمىر-باقي 〈形〉[阿] 一生，生终，生永。远

عۇمىرلىق 〈形〉 的身终，的生一：عۇمىرلىق باقتىتى بول. 福幸生一你祝。

عۇمىرنامە 〈名〉 传记，平生。

عۇن 〈名〉〔史〕 奴匈：شىمىس عۇندار 东匈/ باتىس عۇندار 西匈。

عۇرالداي 〈名〉 雀灵。

عۇرلى 〈助〉 和……样……与……似相：ونى ادام عۇرلى كورگەن جوق. 当他把有没就本根。看人

عۇرلىم 〈副〉 度程种何到，度程么什到：نەعۇرلىم تەزىرەك كەلسىن 最快好点一来。

عۇرىپ 〈名〉[阿] 俗习，惯习，俗风：وزبەك حالقىنىڭ عۇرپىن ابدەن بىلەدى 孜乌悉熟常非，矩规老，惯习老عۇرپى انا ▲ 。俗习的人克别。风门

عۇرىپ-ادەت 〈名〉 矩规；惯习俗风，俗习。

عۇرپىتى 〈形〉 的节礼讲，的惯习俗风重主。

عۇرپىتىلىق 〈名〉 节礼重尊，貌礼有。

عۇسىل 〈名〉〔宗〕 身净（妻夫指）。

عۇشىر 〈名〉〔旧〕 税食粮。

عىلاج 〈名〉[阿] 施措，段手，法办〔口〕。

عىلمي 〈形〉[阿] 术学，的性学科，的学科：عىلمي جولمەن ەگىن سالۇ 田种学科/的性学科 عىلمي تاجرىيبە 验试学科/ عىلمي نەگىز 据根/ عىلمي تالقى 论讨术学。

عىلمي زەرتتەۋ 〈名〉 究研学科：عىلمي زەرتتەۋگە كوڭىل ٴبولۇ كەرەك 研学科视重要究。

عىلميلىق 〈名〉 值价术学，性学科。

عىلىم 〈名〉[阿] 科学，术学，学科：قوعامدىق عىلىم 学术权/ عىلىم بەدەلدىلەرى 学科会社/ جاراتىلىستىق عىلىم 学科然自 ▲ ٴسوز تۇركىنى عىلىمى〔语〕 学源词。

عىلىم-ٴبىلىم 〈名〉 识知学科：عىلىم-بىلىمىنەن حابارسىز قالۇ 不懂得学科知识。

عىلىمدىق 〈形〉 的学科，的性术学：عىلىمدىق نەگىزى جوق 有没科学根据。

عىلىمدىلىق 〈名〉 值价术学，性学科。

عىلىم-تەحنيكا 〈名〉 术技学科：عىلىم-تەحنيكا قىزمەتكەرلەرى 者作工技科。

عىلىم-ۇجىم 〈名〉[阿] 术星占。

عىپ 〈动〉 为作，做当，做：قاتىن عىپ الدى 婆老当的马 ② 声叫的水喝马让 ①〈叹〉

عىپ-عىپ 〈叹〉 声水饮。

عىش-عىش 〈叹〉 声叫的水喝马让。

د ①哈萨克文字母表的第七个字母 ②表示"第七"的符号。

دا 〈连〉 ①(连……(其有体变式 ده، تا، ته)) 也……就,都……连至甚,至甚,也连至甚 ھشكىم ده بىلمەيدى 谁也不知道/ بالا دا بىلەدى 连至甚都不知道 ②(连个一后示表,作动个两接连) 道子孩个一前着跟紧作动,刻即,即立,上马(作动个一前着跟紧作动来回就了去你 قايت دا بار سەن 着跟紧,就:着跟紧,就 ③(断不续持的作动示表)老,直一,是竟:是老 ④笑是老里那在坐他 وتىردى ده كۇلدى ول 又吃▲喝又 ۋر ▲方处的一唯 ەم ئېرب دا مىڭ 手打 دا جىق。

دابدىرا- 〈动〉 张慌,张惶失措;慌张。

دابدىراۋ دابدىرا- 式定不的。

دابدىرلا- 见 دابدىرەكتە-。

دابى 〈名〉布大,布白粗。

دابىل Ⅰ〈名〉 ①鼓:敲打 سوعۇ دابىل 鼓(敲打) ▲闻传,息信 ③号信,报警 ②(鼓打) بولۇ دابىل ①打 قاعۇ دابىل ▲用作进促起,用作动鼓起的时代时 دابىلى زامان ▲告宣 ③警报 ②鼓角号。

دابىل Ⅱ〔理生〕〈名〉膜臌 ▲ جارعاعى دابىل ▲骨臌 قۇنسى دابىل ▲膜臌腔臌,室臌。

دابىلدا- 〈动〉 ①敲,敲打鼓;信报,儿信送②鼓敲,鼓打,召号,唤召④警报,号信发③,布宣,告宣传唤。

دابىلداس- دابىلدا- 态互交的。

دابىلدات- دابىلدا- 态动使的。

دابىلداۋ دابىلدا- 式定不的。

دابىلشى 〈名〉①员号信②手鼓 ③召唤,者召号。

دابىر 〈名〉声杂嘈,声闹喧,声嚣喧:杂声嘈了来传处远从 السىتان دابىر ەستىلدى 声。

دابىرا Ⅰ 〈名〉闻传,息消;传谣,论议,闻风:闻传为成 بولۇ دابىرا ▲ قىلۇ دابىرا 播传,张声。

دابىرا- Ⅱ 〈动〉①喧嚣,闹喧,嚣喧②哗喧,慌惊,张慌里慌,措失慌惊。

دابىراي- 〈动〉赫显,声名有,名出;名扬,声:ئېبر كەزدە ونىڭ ەل الدىندا اتى دابىرايىپ كەتىپ ەدى 他在众人中曾显赫时一。

دابىرايۇ دابىراي- 式定不的。

دابىرالا- 〈动〉播传,张声,嚷嚷:ەلگە دابىرالا-ماي-اق قوي. 播传人别向要不。

دابىرالاس- دابىرلا- 态互交的。

دابىرالات- دابىرالا- 态动使的。

دابىرالاۋ دابىرالا- 式定不的。

دابىرالى 〈形〉①的时一动轰:的时一动轰隆隆的天朝火热②功成的时一动轰隆隆的烈烈轰轰,的烈烈轰轰,的晓皆人人:دابىرالى قوزعالىس 运动/ دابىرالى كىسى 显赫的人物。

دابىراسىز 〈形〉的静安,的喧嚣有没。

دابىرات- 〈动〉嚷嚷,扬张,张声。

دابىراتۋ دابىرات- 式定不的。

دابىراۋ دابىرا- Ⅱ 式定不的。

دابىر-دۇبىر 〈名〉嚷喧,闹喧,哗喧。

دابىرلا- 〈动〉嚷喧,哗喧,闹吵,闹喧:سىرتتا ئېرەۋلەر دابىرلاپ ئۇر 外面有人在争吵喧哗。

دابىرلاس- دابىرلا- 态互交的。

دابىرلات- دابىرلا- 态动使的。

دابىرلاۋ دابىرلا- 式定不的。

دابىرىعۇ دابىرىق- 式定不的。

دابىرىق- 见 داۋرىق- Ⅱ。

دابىس Ⅰ 誉荣,望声,誉声,望名,气名。

دابىس 见 داۋىس. Ⅱ

دابىستا- 〈动〉出;嚷声高,话说声大,喊声高 话说声小 دابىستادى 声,说话:اقىرىن دابىستا 。

دابىستاۋ دابىستا- 的 式定不的 。

داعالا 见 نوعالا.

داعار 〈名〉袋口大,袋麻 。

داعارا Ⅰ 〈名〉①袋口大②大,的大高,的大 布头缠的大特 داعارا سالدە 的拙笨而 。

داعارا Ⅱ 〈名〉盆水,盆澡,盆大, 。

داعاراداي 〈形〉的笨粗,的大,的拙笨 。

داعاردای 〈形〉的大宽,的大肥:داعاردای شاپان 衣外的大肥 。

داعبىر 见 داقپىرت.

داعبىرت 见 داقپىرت.

داعدار- 〈动〉失惶张,策无手束,失若然茫 ,措 ,张慌 ,惑惶 ,窘发:نە ىستەرىن بىلمەي داعدارۋ 失若然茫好是何如知不 。

داعدارت- داعدار- 的 态动使的 。

داعدارۋ داعدار- 的 式定不的 。

داعدارۋشىلىق 〈名〉发,法办无毫,策无手束 。窘

داعدارىل- داعدار- 的 态动使的 。

داعدارىس Ⅰ 〈名〉①茫;尴尬;态窘,窘困 ②迫窘分十答对言无 ۇشىراۋ 机危济经 داعدارىس 气景:ەكونوميكالىق 。机危

داعدارىس- Ⅱ داعدار- 的 态互交的 。

داعدى 〈名〉气习;癖习,性习,俗习,惯习:داعدى بويىنشا 习恶 جامان داعدى/惯习照按 (恶癖)▲داعدىعا اينالۋ 成变,惯习为俗。

داعدىلان- 〈动〉①习 ②适应,惯习:جاڭا ورتاعا داعدىلانۋ 境环的新应适 ③字写习练笔钢用 قالاممەن جازۋعا داعدىلانۋ 练操,习练,悉熟:学 جامان ادەتكە داعدىلانباۋ كەرەك 会,沾染:不要 习恶染沾 。

داعدىلاندىر- داعدىلان- 的 态动使的 。

داعدىلانۋ داعدىلان- 的 式定不的 。

داعدىلى 〈形〉的悉熟,的常为以习,的惯习,的悉熟,的练熟:داعدىلى جول 路道的悉熟 داعدىلى/作工的练熟 قىزمەت 。

داعدىر 见 تاعدىر.

داعۋا 〈名〉①〔阿〕别级② 纷纠,论争,执争 ③追求 。

داعى 见 تاعى Ⅱ.

داعىرا 〈名〉鼓 。

داعىراداي 见 داعاراداي.

داعۇر 〈名〉达斡族尔:داعۇر ءتىلى 达斡族尔语 。

داعۇرشا 〈形〉①达斡族尔式,的达斡族尔式,的②子帽的式族尔达斡 的:داعۇرشا باس كيىم 达斡族尔语言:داعۇرشا سويلەۋ 讲达斡族尔语 。

دادا 〈名〉〔口〕〔波〕爸爸,亲父;爷爷,父祖;哥哥 。

دادان Ⅰ 〈名〉石(斗十于当相) 。

دادان Ⅱ 〈形〉文有没,的养教有没,的知无,的笨愚,的蠢愚,的昧愚②的丁识不目,的化 。

دادانداق دادان Ⅱ 的名象抽的词 。

داجال 见 تاجال.

داي: ەكى داي 帮两,别派,派两:ەكى دايعا ءبولىنۋ 帮两成分/派两成分 بولۋ 分 。

دايار 〈形〉有 现,的成现;的好备,的好备准:ءبارى دە دايار بولدى. 的/绪就备准都切一 。

دايار ءۇي 子房的成现 ▲ 饭的成现【谚】بىتكەن ىسكە سىنشى كوپ، 想多人的论评情事的完做,多人的吃 。

دايارلا- 〈动〉①备预,备筹,备准:ات دايارلاۋ 挑 ②马备挑 ③手跤摔选 造深,就造,养培:ماماندار دايار- لاۋ 家专养培 。

دايارلان- دايارلا- 的 态动被的 。

دايارلاس- دايارلا- 的 态互交的 。

دايارلات- دايارلا- 的 态动使的 。

دايارلاۋ دايارلا- 的 式定不的 。

دايارلىق 〈名〉备预,备筹,备准:دايارلىق قىزمەت 作工备准/绪就备准。

دايارلىقسىز 〈形〉的备准无毫,的备准有没,的备筹有没:دايارلىقسىز كەلۋ 来就备准有没/议会的备筹过经有没 جيىن 。

دايارشى 见 داياشى.

داياشى 〈名〉①仆役,员待招 ③仪司②从侍 。

务员。人持主(目节)

دایاشلىق 〈名〉服务,作工待招,作工务。

دایرا: دایرا تەرمە - 种植,种密图式。

دایراق 〈名〉(的人)便粪。

دایزۇ 〈名〉族傣:dایزۇ ئىلى傣族语言。

دایزۇشا ①〈形〉的族傣,的式族傣:دایزۇشا كىيىم 装服族傣② 语族傣,语文族傣:دایزۇشا ۋىرەنۇ 学习语族傣。

دایىم 〈副〉总是,往往,常经:دایىم ەرتە كەلۇ 早得来常经/ دایىم قارسى شىغۇ 总是对反。

دایىن 〈形〉的成现;的好备准,的绪就备准,的有现,的好做准们你:دایىن تۇرسىڭدار ما؟ 吗了绪就备/ دایىن ماتەريال 现成的有料材/ دایىن ئىشەكسىز ئۇنىيە جوق. 不动劳经不会有。了好做饭/ تاماق دایىن تۇر. 西东的成现。

دایىندا- ①〈动〉备预,备筹,备准,选挑② 造深,就造,养培③ 色物,拔选。

دایىندال- دایىندا- 态动被的。

دایىندان- دایىندا- 态身反的。

دایىنداس- دایىندا- 态互交的。

دایىندات- دایىندا- 态动使的。

دایىنداۋ دایىندا- 式定不的。

دایىندىق 〈名〉备预,备筹,备准:دایىندىق جۇمىس 作工备筹/ دایىندىق كورۇ 备准做。

دایىندىقسىز 〈形〉的备准无毫,的备准有没,的备筹过经有没。

دایىندىقسىزدىق دایىندىقسىز 的词名象抽。

داق 〈名〉垢污,点污,点斑,斑①:شەشەك داعى 斑麻/ ماي داعى 油污(垢)② 迹痕:قان داعى 血迹/ قايعى داعى 悲缺④碗的纹裂有:داعى بار شىنى 有裂纹,裂痕,病毛,疵瑕③迹痕的伤:ابروينا داق تۇسىرمەۋ 自污玷;污玷,错过,点裂了有,病毛了有①:داق ئۇسۇۋ 不誉荣的己▲污玷③ 脏弄② 纹。

داقبىرت 见 داقپىرت.

داقپا-داق 见 ناقپا-ناق.

داقپىرت 〈名〉道小,传谣,闻传,言传,言流:داقپىرتقا جەڭىل-جەلپى سەنۇگە بولمايدى 息消/ داقپىرت تارالۇ 流传小道/ داقپىرت تارالۇ 言流信轻能不息消。

داقپىرتتاۋ 〈形〉大不,的靠可大不,的传谣。的大不性实真,的信可。

داقىل 〈名〉物谷,物作:بيىل داقىلداردىڭ ئوسىمى جاقسى 好势长物作年今/ مايلى داقىل 物作料油/ ئاندى داقىل 物作食粮。

دال I : **دال بولۇ** ①伤受② 破③流血破头:اۆزى-باسى دال بولۇ 破烂得撕被,烂不堪。

دال II 〈名〉"د"母字伯拉阿音读的。

دالا 〈名〉① 地野,野田,野原② 野,天露▲地大④村农,村乡③边外,外:انقان وعى دالاعا كەتپەۋ 百发百种▲ بەتپاق دالا ئاز,滩壁戈▲漠荒 دالا سوعىسى 野战▲ دالاعا شىغۇ ① 出帐易简▲ دالا قوسى 手解② 去边外到,去宽,蓬▲ دالا مالى 棚窝,畜牧放▲ بايتاق دالا ئۆيگە 野荒,外野▲ ەن دالا 地大的阔▲ جالپاق دالا 益无劳徒,获不而劳▲ جاپان دالا 荒野,野田① 众群,民人② 野旷▲ كوڭىلى دالادا 焉在不心▲ مەڭىرەۋ 原平大▲ ميداي دالا 野旷的烟人无▲ ساري دالا 滩壁戈,野荒▲ قۇلا دالا 野荒,野旷▲ قۇر دالاعا سويلەۋ 对,机投不话,题对不话▲ ئاشول دالا 滩壁戈▲ اتانىڭ كوڭىلى 琴弹牛在心的亲母【谚】. بالانىڭ كوڭىلى دالادا، 在心的女儿,上身女儿▲。上原草在心的ايتىلعان ئاسوز دالادا قالمايدى. 【谚】一难马骟,出既言。追。

دالاعاي 〈名〉羔羊山(的产晚)。

دالاداي 〈形〉;的样一天露象,的样一外野象。的烟人无荒。

دالاق 〈名〉无,忙奔的谓无,跑瞎,跑西奔东。事事所。

دالاق-دۇلاق 见 دالاق.

دالاقتا- 〈动〉① 扇呼(襟衣指)②〔转〕奔东。

دالاقتاپ جۇگىرگەننەن 忙奔,波奔,跑瞎,跑西:دالاقتاپ 之跑西奔东了除باسقا بىتىرەر جۇمىسى جوق/ 事么什出不干外كەلگەندە قۇر قايتاتىن بولدىڭ. 地的远么那从。去回手着空果结来跑方。

دالاقتاس- دالاقتا- 的态互交。

دالاقتات- دالاقتا- 的态动使。

دالاقتاۋ دالاقتا- 的式定不。

دالالى 〈形〉荒野的，无人居住的，无烟的荒凉；دالالى جەر 荒漠的地方。

دالالىق 〈形〉野草的，原草的，野地的；دالالىق وسىمدىكتەر 植物生长茂盛的天然草原/ دالالىق باقشا 园公流 ② 流动的，活动的；دالالىق مەكتەپ 学校流动邮局。

دالان 〈名〉〔土〕庭前，室前，院堂；دالان ۇيدە 在庭前。

دالاق 〈名〉荒凉的地方，荒凉，荒漠。

دالاقتا- 见 دالاقتا-。

دالاقدىق 〈名〉荒野，野旷，荒原。

دالاق-دۇلاق 〈形〉轻率，鲁莽，轻浮的；دالاق-دۇلاق مىنەز 轻率作风/ دالاق-دۇلاق ەتۋ 轻率举动妄为。

دالاپ 〈名〉①红色，颜色红；②红色大，红口。

دالاپتا- 〈动〉①抹红口，抹脂胭。②身反的态抹脂胭搽。

دالاپتان- ①دالاپتا- 的态互交，扮打，化装。

دالاپتاس- دالاپتا- 的态互交。

دالاپتات- دالاپتا- 的态动使。

دالاپتاۋ دالاپتا- 的式定不。

دالاپتى 〈形〉①了搽的红口了抹的脂胭。②红口的大，红色的大。

دالاشق 〈名〉地平的大不，原平的大不。

دالاشىل 〈形〉原草爱，的野原欢喜，的野欢喜的活生外。

دالبا: دالبا اۋىز 巴嘴大，嘴大。

دالباعاي 〈名〉Ⅰ帽雨避。

دالباعاي Ⅱ〈形〉的大肥，的大肥，的大宽（作动的时步跑指多）脚笨手笨，拙（装）。

دالباعاي-جالباعاي 〈形〉①的大肥，的大宽，的大不整，的洁整不，的成助②（服衣指）的大不齐。

دالبا-دۇلبا 〈形〉的烂破，的烂破，的堪不褴褛，的衣服的烂烂破破：دالبا-دۇلبا كيىم 服衣的烂烂破破。

دالباي 〈名〉Ⅰ①具面护②帽雨避

دالباي Ⅱ〈名〉①的用时鹰驯）皮的物猎（②借〔转〕③子架摆：دالباي بولۋ 子架空〔转〕借要想 ايتپاقشى بولعان دالبايى：由理，实口，口。口借的找。

دالبايلا- 〈动〉想推，测猜，计估。

دالبايلاۋ دالبايلا- 的式定不。

دالباق 〈名〉事所无，忙奔的谓无，跑西奔东事。

دالباق-دۇلباق 〈形〉的碌碌忙忙，的张张慌慌，的颤西跑东；的乱脚忙手，的张张慌慌，团作慌②（襟衣指）扇呼①〈动〉

دالباقتا- دالباقتا- 的态互交。

دالباقتاس- دالباقتا- 的态动使。

دالباقتات- دالباقتا- 的式定不。

دالباقتاۋ 张慌慌，躁急，急发 **دالبالاق قاعۋ**：张呼频频（襟衣）①**دالباق قاعۋ**：拙笨动行②翅振频频，动摆（地时不），扇来跑地拙笨 دالباق قاعمپ جۇگىرىپ كەلەدى。

دالباقدا- 〈动〉），（襟衣指）扇呼频频①作慌，张张慌慌②翅振频频，动摆（地时不拙笨动行③乱脚忙手，团：دالباقداپ بلگە-رى ۇمتىلۋ 跑前往地拙笨。

دالباق-دالباق: دالباق-دالباق ەتۋ (قاعۋ) ①笨得显动行②动摆地时不，扇呼频频（作动的时步跑指多）脚笨手笨，拙。

دالباقداس- دالباقدا- 的态互交。

دالباقدات- دالباقدا- 的态动使。

دالباقداۋ دالباقدا- 的式定不。

دالباس 见 دالباسا。

دالباسا 〈名〉[波]①；想幻，幻梦，想空自）；想之分非，慰安（我异 بىسكە اسپايتىن دالباسا：由理，词托，口借②（幻梦）想空 قۇر دالباسا/法想的开天▲忙奔的果无，碌忙的味无③救得图企，命保图企 جان دالباسا قىلۋ。

دالباسالا- 〈动〉机心费枉，想幻，想空。

دالباسالاس- دالباسالا- 的态互交。

دالباسالات- دالباسالا- 的态动使。

دالباسالاۋ دالباسالا- 的式定不。

دالباسالىق 〈名〉想空，血心费白，机心费枉。

دالباستا 见 دالباسالا.

دالبراقتا 见 دالبالاق قاعۋ.

دالعاي: دالعاي جۇمىرشاق 〔植〕莶蒴 ▲ دالعاي ۇرىعى 莶籽。

دالدا 之身护;障屏;处藏隐,处蔽掩〈名〉地;处住:جەل مەن جاڭبىردا ءبىر دالدا تاۋىپ وتىرۋ 刮风时雨下个找避风躲的雨天 / تاستىڭ دالداسىنا جاسىرىنۋ 躲在石头的后面。

دال-دال: دال-دال بولۋ 被碎扯,被扯烂,破不烂堪▲ دال-دال قىلۋ 扯烂,碎撕,碎扯。

دالدالا 〈动〉住挡,住遮,挡遮,遮掩,藏隐;蒙:上住;دالدالاۋ 用手挡住。

دالدالان 被动态的 دالدالا。

دالدالاس 互交态的 دالدالا。

دالدالات 使动态的 دالدالا。

دالدالاۋ 不定式的 دالدالا。

دال-دۇل 见 دالبا-دۇلبا.

دالدىڭ-دۇلدىڭ〈形〉①古怪里怪,的气怪,的怪:دالدىڭ-دۇلدىڭ مىنەز 古怪的脾气;②的养教有没;的皮调,的皮顽,的气淘:دالدىڭ-دۇلدىڭ وسكەن بالا 没有养教的孩子。

دالي 〈动〉①大,胀膨,胀大;②衣的大肥撑被,大宽得显,大肥得变:دالىعان كىشى 胀肿,胀鼓,胀肿:دالىيىپ ءىسۋ 开展,开敞;③喜欣,意得洋洋〔转〕④开敞,意得洋洋地:دالىيىپ اشىلۋ 足十气神,狂若说。

دالىت 使动态的 دالي。

دالىۋ 不定式的 دالي。

دالىس 互交态的 دالي。

دالپىلدا〈动〉①扇呼,翅振,动抖,棱扑;②翅振,动抖,棱扑(下一或然突);③波奔,跑西奔东:دالپىلداپ كۇن وتكىزۋ 子日混跑西奔东。

دالپىلداس 互交态的 دالپىلدا。

دالپىلدات 使动态的 دالپىلدا。

دالپىلداۋ 不定式的 دالپىلدا。

دالىپ: دالىپ ەتۋ 翅振,动抖,棱扑(下一或然突),施设墙护库水〈名〉。

دامبا

دامبال 〈名〉衬裤,裤衩〔波〕:شولاق دامبال 衩裤短。

دامبالشاڭ 的裤衩穿只〈形〉:دامبالشاڭ شعامىسىڭ؟ 吗去出衩裤着穿你?

دامۋللا 拉毛大〔波〕〈名〉。

دامۋ 式定不的 دامى-。

دامى- 旺兴,荣繁,达发,展发〈动〉:قارىشتاپ دامۋ 展发勃蓬。

دامىل 〈名〉息喘;息歇,息停,顿停 ▲ دامىل بەرمەۋ 息休不,停不让停 ▲ دامىل تاپپاۋ (كورمەۋ) 乱扰,息喘让不,顿停不刻一,息停不断不续连,而时,阵阵一〈副〉دامىل-دامىل:地断不连接,地دامىل-دامىل جەل سوعۋ 风刮地阵阵一。

دامىلدا 〈动〉①脚歇,息歇,息暂,息小;②了候时的脚歇该是 دامىلدايتىن كەز كەلدى:دامىلداماي ءجۇرۋ 停留,息停,顿停不刻一走地。

دامىلداس 互交态的 دامىلدا。

دامىلدات 使动态的 دامىلدا。

دامىلداۋ 不定式的 دامىلدا。

دامىلسىز 〈副〉不连接,地顿停不,地息停不:دامىلسىز جاڭبىر جاۋۋ 地断不续连,地断走续连雨下地停/ دامىلسىز ءۇش كۇن ءجۇرۋ 天三。

دامىت 使动态的 دامى-。

دانا Ⅰ〈形〉〔波〕的明贤,的明英,的明高,的:دانا كوسەم 袖领的明英▲ ويلاي بەرسەڭ دانا بولاسىڭ، ويناي بەرسەڭ بالا بولاسىڭ.【谚】嬉常经,明贤得变索思地断不。稚幼得变戏。

دانا Ⅱ〈名〉〔波〕个(一),支(单):ءبىر دانا 个一,支一,本一,份一:ءبىر دانا قارىندىاش 支铅笔/ەكى دانا كىتاپ 书本两/ءۇش دانا حۇجات 件文份三。

دانالا 〈动〉(形词动副其用常)个一本一本一,地份一份一,地支一支一,地个一:دانالاپ ساناۋ 地数地个一个一/دانالاپ قويۋ 地放地份一份一。

دانالاس 互交态的 دانالا。

دانالات- دانالا- 态动使的 。

دانالاؤ دانالا- 式定不的 。

دانالىق ①دانا I 词名象抽的 ② 英；明贤；明智，谋略才 。

داناسؤ داناسى- 式定不的 。

داناسى- 见 داناسىن-.

داناسىن- 〈动〉自，明贤为认自，明英为认自高为认明 。

داناسىنؤ داناسىن- 式定不的 。

دانداي 〈形〉的多当相，的大当相 。

دانداىسؤ دانداىسى- 式定不的 。

دانداىسى- 〈动〉，慢傲，大自傲骄，大自高自妄人无中目，大尊自：ۇيرەنۇدە دانداىسۇعا بول- مايدى 在能不上习学傲骄 。

دانداىسىن- 态身反的 دانداىسى- 。

دانداىسىس- 态互交的 دانداىسى- 。

دانداىسىت- 态动使的 دانداىسى- 。

دانىشپان 〈形〉[波]明高，的明贤，的明英 ① 的：دانىشپان ۇستاز 师导的明英 ② 的大伟，的伟的代当：زامانىمىزدىڭ دانىشپانى 伟的先；哲：人伟 。人

دانىشپاندىق ① دانىشپان 的英 ② 词名象抽的大伟，明贤，明 。

دانىشپانسؤ دانىشپانسى- 式定不的 。

دانىشپانسى- 〈动〉高为认自，明贤为认自，明英为认自，明 。大伟为认自

داڭ: داڭ بولۇ 感；痛头，手辣到感，筋脑伤 头到感正他 باسى داڭ بولىپ وتىرعاندا 办难到：龄同（的月同年同）داڭ قۇرداس 候时的痛 ▲ 人 داڭ قىلۇ 使，痛头使，筋脑伤 ▲ 人令，尬人 。尴

داڭعازا I 〈名〉① 嚷嚷，声嚷叫，声闹吵 ：声：مىنا داڭعازادان نەنى ۇعۇعا بولار؟ 这在 ···动轰〔转〕② ？呀么什懂听能中闹吵片 。传谣的闹听人耸；息消的性炸爆，闻传的时

داڭعازا II 〈形〉失失冒冒，的莽鲁，的撞莽 。为行的莽鲁 قىلىق 的：داڭعازا

داڭعازالىق داڭعازا II 词名象抽的 。

داڭعارا 见 داڭعىرا.

داڭعوي 见 داڭقوي.

داڭعىل 〈形〉① 的坦平，的阔宽，的大宽：داڭعىل جول اشۇ 道大的阔宽辟开 / علىمدا داڭعىل جول جوق.学科上没坦平的路。②于专，的……于精，的行内（格三第求要）：的……于善，的 ولەڭگە داڭعىل 精于的歌诗 ▲ داڭعىل جول كەڭ 道大庄康 。

داڭعىلدان- 〈动〉得变，阔宽得变，广宽得变始开路：جول داڭعىلدانا باستادى 平得变坦平 。坦

داڭعىلدانۇ داڭعىلدان- 式定不的 。

داڭعىلداۋ 〈形〉稍，的阔宽较比，的广宽为较的坦平微 。

داڭعىر 〈名〉① 声啷当，声当叮：كاتەلدىڭ داڭعىرى 声嚷吵，声嚣喧，声闹喧 ② 声当叮 闹喧的居邻 كورشى ۋىدىڭ داڭعىرى 的桶铁 。声

داڭعىرا I 〈名〉鼓手 。

داڭعىرا- II 〈动〉①发声锣破出发：داڭعىراعان داۋىسىن كوتەرە ۋتۇستى 得变②门嗓破了高提 得变，阔宽得变，广宽：坦平：داڭعىراعان جول 宽的广③路道当响，当叮，响：داڭعىراپ كەبۋ 干透 。

داڭعىراۋ داڭعىرا- 式定不的 。

داڭعىر-دۇڭعىر 〈名〉当零叮，声当当叮叮①：ول داڭعىر-- دۇڭعىردان ويانىپ كەتتى 他被 ②啷喧）声当当叮叮 ▲ داڭعىر-دۇڭعىر ەتۋ ①咚叮 醒惊所（声闹 。嚷喧，闹吵②响作

داڭعىرلا- 〈动〉声大 ② 响作啷当，响作咚叮：سىرتتا داڭعىرلاپ جۇرگەن كىم؟ 话说声高，嚷嚷：嚷嚷声大边外在谁 ？

داڭعىرلاس- داڭعىرلا- 态互交的 。

داڭعىرلات- داڭعىرلا- 态动使的 。

داڭعىرلاۋ داڭعىرلا- 式定不的 。

داڭعىرىق 见 داڭعىر.

داڭداق：皮扯，话废，谈空，喊空 〈名〉：داڭداقپەن كۇن وتكىزۋ 喊空天整 。

داڭ-داڭ 见 داڭ-دۇڭ.

داڭ-دۇڭ 〈名〉：声嚷嚷，声嚷吵，声闹吵有没天两：داڭ-دۇڭ شىقپاعالى ەكى كۇن بولدى شقپاعالى ەكى كۇن بولدى

。了闹吵

داڭق 〈名〉声名，望声，望名；誉荣，荣光，声誉：بۇل سەن ئۆزىڭ داڭق. 这是说来你对这/ داڭققا يە بولۇ 荣光个/ داڭققا يە بولۇ 誉荣得获 ▲ اتا داڭقىنا ارقالانۇ 望名的子老仗倚远名威 اسۇ داڭقى ▲ 海四振名，世于名闻 جەر جارۇ داڭقى ▲ 震名出 شىغۇ داڭقى 。

داڭقوي 〈形〉的撞莽，的莽鲁，的失鲁：的撞莽，的莽鲁性的莽鲁 مىنەز داڭقوي/人的失失冒冒 ادام 格。

داڭقويلان- 〈动〉：撞莽，莽鲁，失冒：داڭقويلانباي سالماقتى بولۇ كەرەك 别的失失冒冒 داڭقويلان-的动使的态。点一重稳要，

داڭقويلاندىر- داڭقويلان-的动使的态。

داڭقويلانۇ داڭقويلان-的不定式。

داڭقويلىق داڭقوي的名象抽词。

داڭقسىز 〈形〉有没；的誉荣有没，的荣光不有没/的望声有没，的望名。

داڭقسىزدىق داڭقسىز的名象抽词。

داڭقتى 〈形〉：的名驰，的望名有；的荣光有/党产共的荣光 كومپارتيا داڭقتى كىسى/物人的名驰。

داڭقتىلىق داڭقتى的名象抽词。

داڭىلدا- 〈动〉咚叮② 嚷嚷声大，话说声高①响作啷当，响作。

داڭىلدات- ① داڭىلدا-的使动态②响敲，响咚叮得敲。

داڭىلداۋ داڭىلدا-的不定式。

داپ 〈名〉鼓：داپ سوعۇ（قاعۇ）鼓手打。

داپشى 〈名〉鼓手者击。

دار Ⅰ〈名〉[波]架绞：دارعا اسۇ 死绞/架绞▲ دار قوڭىر 色褐（色毛的鸭指）。

دار Ⅱ〈拟〉刺（声裂撕的等革皮，匹布指）：دار ەتىپ ايرىلۇ 拉开撕声一拉刺了。

دارا 〈形〉独孤，的独单，的个单，的别个①的立孤，的：دارا سويلەسۇ/话谈别个/دارا ئۇرۇ 动行独单/دارا شىغۇ 群离②，的人个，的：دارا باسشىلىق 个人领导/دارانىڭ 私人的▲ دارا بايانداۋش 语谓单简〔语〕دارا بيلەۋشى 词动单简〔语〕▲ دارا ەتىستىك 义主裁独/دارا جاپىراقتىلار 物植叶单〔植〕▲ دارا كۇلتەلىلەر 花瓣离〔植〕▲ دارا ۇستەۋ 词副单简〔语〕。

دارا-دارا 〈副〉，地自独，地独单，地个一个一，地自各。

داراق 〈名〉木树，树〔植〕〔波〕。

داراقى 〈形〉不；的失冒，的鲁粗，的莽鲁①：داراقى 的浮轻，的佻轻；的撞莽，的貌礼/人的莽鲁 كىسى داراقى قىلىق 轻为行的浮轻②。狗的咬乱吠狂：داراقى ئىت 的咬乱，的吠狂。

داراقىلان- 〈动〉，失冒，鲁粗得显，莽鲁得变：放狂，狂轻，佻轻，撞莽，貌礼讲不/失失冒冒话说 سويلەۋ داراقىلانىپ/叫乱吠狂 ئۇرۇ داراقىلانىپ 。

داراقىلاندىر- داراقىلان-的使动态。

داراقىلانۇ داراقىلان-的不定式。

داراقىلاۋ 不，的失冒较比，的莽鲁较比〈形〉。的浮轻为较，的佻轻较比；的节礼意注大。

داراقىلىق ① داراقى的名象抽词，浮轻②肆放。

دارالا- 〈动〉，出划，出分区，离分，出分①：开隔/售零 شكىنىسى قويدان 排② 来出分中群羊绵从羊山把 دارالاپ شعارۇ 孤要不们你 ونى توپتان دارالاماڭدار：立孤，挤。他立

دارالان- دارالا-的反身态。

دارالاس- دارالا-的互交态。

دارالات- دارالا-的使动态。

دارالاۋ دارالا-的不定式。

دارالاۋشى 爱；的子圈小搞爱，的拨挑爱〈形〉。的人别立孤爱，的人挤排。

دارالاۋشىلىق 。立孤，挤排，拨挑〈名〉

دارالىق ① دارا③义主人个 ② 词名象抽的人个 ② 词名象抽的 داراشىل ① 。牲个

داراشىل 爱，的群合不，的傲孤，的僻孤〈形〉。的动活自独

داراشىلدىق ① داراشىل的人个 ② 词名象抽的。义主散分，义主

دارباز 〈名〉[波]门城，门大：دارباز كۇزەتۇ

。门大看

دارباز الى 〈形〉有大门的。

دارباز الىق 〈形〉做大门用的：دارباز الىق اعاش 材木的用门大做。

دارباز اسىز 〈形〉没有大门的：دارباز اسىز قورا 子院的门大有没。

دارباز اشى 〈名〉门看，人的门卫。

دارباڭدا- 〈动〉便灵不得显，拙笨得显作动：دارباڭداپ جۈگىرۈ 跑地拙笨拙笨。

دارباڭداس- دارباڭدا- 的互交态。

دارباڭدات- دارباڭدا- 的使动态。

دارباڭداۋ دارباڭدا- 的不定式。

داربىز 见 قاربىز.

دارۋينيزم 〈名〉①义主文尔达论②进化论。

دارۋينيزمشىل 〈形〉①义主文尔达的，义主文尔达论的，进化论的。

دارداي Ⅰ 〈形〉①大的，大较，的大的：دارداي بالا 大孩子/ دارداي ۇلكەن ءۇي 大较的房子②的多较，的少不，的相当：دارداي دۇنيە 东西的少不/ دارداي ىس 相当的事业▲ دارداي بولۇ 大长。

دارداي- Ⅱ 〈动〉大长，长大，生长：دارداپ ءرجەتۇ 人成大长。

دارداپۇ دارداي- 的不定式。

دارداڭ: دارداڭ قاعۇ 见 دارباڭدا-.

داردي- 〈动〉得意忘形，得自洋洋，扬气高趾：ونىڭ بولماشى ءمانساپقا قولى جەتىپ داردىپ جۇرگەن كورىنەدى. 他一到得足十气神，形足十气神得显职半官。

داردىت- ①داردي- 的使动态。大夸，张夸②。

داردىۋ داردي- 的不定式。

داردىس- داردي- 的互交态。

داريعا: داريعا-اي 〈叹〉（情心的悔后，憾遗示表），中歌情于现出常，啊惜可。

داركۇمان 〈名〉疑嫌；团疑，问疑 [阿]。

دارقان 〈形〉①的欢乐，的在自由自，的由自，的欢腾：دارقان زامان 的裕富②代时的，的绕富，的足富，的群超艺手③卖买的隆兴/活生的裕富：دارقان تۇرمىس 活生的裕富，的足富，的群超艺手，的望名有，的高师

。傅由自，活生的福幸满美着过

دارقاندا- 〈动〉。中乐欢在浸沉，活生的在自

دارقاندات- دارقاندا- 的使动态。

دارقانداۋ دارقاندا- 的不定式。

دارقاندىق دارقان 词名象抽的。

دارۋ Ⅰ 〈名〉①疗医，疗治：دارىگەر، ونىڭ ناۋقاسىنا نەندەي دارۋ بار؟ 大夫，他的病有什么办法疗治？剂药，物药②。

دارۋ Ⅱ دارى- 的不定式。

دارۋعا 〔蒙〕〈名〉者管掌，者理管。

دارۋلا- 〈动〉治医，疗治：جەرلىك ادىسپەن دارۋلاۋ 法土用疗治。

دارۋلان- دارۋلا- 的被动态。

دارۋلات- دارۋلا- 的使动态。

دارۋلاۋ دارۋلا- 的不定式。

دارحان 〔旧〕〈名〉主有所由自，主地领；主权特，者。

دارشىن 〔植〕〈名〉桂肉，属樟▲ دارشىن قابىعى 皮桂。

دارى- 〈动〉①触，中刺，中射，中击，中打：ونىڭ دەنەسىنە وق دارىمادى 子弹打有没及身体的他中②陶熏，影响，染沾：جاقسىلىق دارىسا يگى ەدى 了好就响影的好到受，效见③效见不疗治：ەم دارىماۋ 效疗有，效奏，效收▲ جىن دارۋ 魔着② 体附④ قىدىر دارۋ 财发，运幸，运走。

دارىلدا- 〈动〉①叫喊声大，叫嚷声高：دارىلداپ ايعاي سالۋ 响作嗡嗡②喊呼声大：دارىلدالعان ايروپلان داۋسى 声机飞的嗡嗡③声啦刺布：شۇپەرەك دارىلداپ ايرىلدى 声啦刺发一了开撕声。

دارىلداق 〈名〉①声杂嘈，声叫嚷，声叫喊：دارىلداقتان باس اۋىرۋ 痛头人使声杂嘈②咋。人的叫喊爱，人的呼呼咋。

دارىلداس- دارىلدا- 的互交态。

دارىلدات- دارىلدا- 的使动态。

دارىلداۋىق 〈形〉大喊大爱，的声大，的声高的叫。

دارىمشى 〈名〉生医湖江，夫大土。

دارىندى 〈形〉的能才有，的干才有，的才天。

دارىندى ادەم 〈人诗〉肯阿家作的才天 / دارىندى جازۇشى 的干才有的资天有，的赋天有：的干才有 اقىن دارىندى 。

دارىندىلىق 词名象抽的 دارىندى- 。

دارىنسىز 〈形〉的干才有没，的才天有没，的庸平，的脚蹩；的能才有没。

دارىنسىزدىق 词名象抽的 دارىنسىز 。

دارىت- ①دارى- 的 态动使的 ② 刺，中击，中打，中打。

داس 〔方〕〈名〉盆。

داستان 〔波〕〈名〉诗史，诗长。

داستاندىق 〈形〉的诗史，的诗长的。

داستارقان 〔波〕〈名〉①布桌，布餐：داستارقان جايۇ 铺 ▲ 品食，物食 ②布餐 داستارقان جيىلماۋ ▲门满客宾，断不客宾 داستارقانى مول ①的客好 ② 盛丰菜饭。

داستارحان 见 داستارقان.

دات Ⅰ〈名〉①锈，锈斑：دات ئتۇسۇ 生锈 ② 迹痕〔转〕，迹瑕，疵，污点：كونە قوعامنىڭ داتى 旧的会社的迹痕。

دات Ⅱ〈名〉〔波〕〔旧〕禀，告禀：报告禀何有？ نە داتىڭ بار؟

داتا 〈名〉期限，期时。

داتالا- 〈动〉明注，限期定限，期日定限，期定日期。

داتالاۋ داتالا- 的 式定不的。

داتقا 〔波〕〔旧〕〈名〉衙职高最的吏官中宫皇。

داتتا- 〈动〉贬；黑抹，毁诋，赖诬，伤中，污玷：بىرەۋدى داتتاۋ 些一捧吹低：بىرەۋدى ماقتاپ، 些一低贬，人 ▲ جاقسى جۇرگەن جەرىن ماقتاپ جۇرەدى، جامان جۇرگەن جەرىن داتتاپ جۇرەدى. 【谚】好人恶，人别扬赞处处人时人他蔑诬时。

داتتال- داتتا- 的 态动被的。

داتتان- داتتا- 的 态身反的。

داتتاس- داتتا- 的 态互交的。

داتتات- داتتا- 的 态动使的。

داتتاۋ داتتا- 的 式定不的。

داۋ 〈名〉①纷纠，议争，论争，执争：داۋ قوز- 、讼诉 ② 纷纠地土 جەر داۋى / 执争起引عاۋ 根 ③（诉起）诉上（ەتۋ）داۋ ايتۋ 司官，争讼：此对你 بۇعان نە داۋىڭ بار؟ 你：由理，据证，据：داۋ جوق 无 ▲ 据根么什有 داۋعا جىبەلۋ 非可议 ▲ 司官吃输（司官）▲ داۋعا كەتۋ 间落部 داۋى جەسىر ▲ 司官吃，连牵到受 داۋعا قالۋ 因寡妇引起的纷纠 ▲ 。亲近自起纷纠，人口从病 اۋرۋ استان، داۋ قارىنداستان. 【谚】باسىڭدى داۋعا بەرسەڭ دە، جولداسىڭدى جاۋعا ءوز 。志同卖出能不也，袋脑掉可宁 بەرمە.

داۋا 〈名〉①药妙丹灵；疗医，治医，疗治 ②办个有能如 داۋا بولسا 段手；子法，法办：داۋا جوق 无法 / 法办。

داۋال 〈名〉墙围，墙土：داۋال سوعۋ 打 ▲墙土打。

داۋالا- 〈动〉①意满，定安绪心，心放，足满，意满 كوڭىل داۋالاۋ 意惬到感：意满心）定安绪心 داۋالاۋ 疗医，疗治，治医 ②（足药用：داۋالاۋ 物治疗 ▲ جۇرەگى داۋالاماۋ 。敢不，悸心

داۋالان- داۋالا- 的 态动被的。

داۋالات داۋالا- 的 态动使的。

داۋالاۋ داۋالا- 的 式定不的。

داۋالدى 〈形〉的墙围有，的墙土有。

داۋالسىز 〈形〉的墙围有没，的墙土有没。

داۋاسىز 〈形〉①的治医法无，的愈治可不：داۋاسىز ناۋقاس 不，的法办有没 ② 症之治不：的拾收可不，的法办无毫，的措所知 داۋاسىز قالۋ 人的药救可不 ادام داۋاسىز / 法办无毫 ▲ كارىلىك داۋاسىز دەرت. 之治不是老衰【谚】。症

داۋاسىزدان- 〈动〉手束得变，法办有没得变。

داۋاسىزدانۋ داۋاسىزدان- 的 式定不的。展莫筹一得变，法办无毫得变，策无。

داۋاسىزدىق داۋاسىز 的 词名象抽的。

داۋگەر 〈名〉①原，者告控，人诉上，人诉起 ② 告，状告 ② 词名象抽的 داۋگەر 。人的言怨有，人的怨报

داۋگەرلىك ① داۋگەر 。执争

داۋ-دابىرا 〈名〉：纷纠，司官；执争，论争 داۋ-دابىرانى قويۋ 。纷纠闹不

داۋ-دابىراسىز 无，的执争无，的论争无〈形〉。的纷纠

داۋ-داماي 见 داۋ-دابرا.

داۋ-جانجال 吵,架打;论争,纷纠,执争〈名〉。架

داۋ-جانجالسىز 纷纠有没,的执争有没〈形〉。的平平和和,的睦和;的论争无,的

داۋكەس 搅胡,的辩争爱,的论争爱 ①〈形〉论争爱 ادام داۋكەس 的司官打好 ② 的缠蛮

داۋكەستىك 人的司官好打,人的。词名象抽的 داۋكەس

داۋلا- 争……为,求要的……出提①〈动〉报动劳出提 اقى داۋلاۋ 闹而……为,辩争,论 سوتقا بارىپ داۋلاۋ 的要求的酬 ② 诉起上,诉告: 诉起院法到。

داۋلاس- ① داۋلا- 的交互态② 辩争相互,论争相互。

داۋلاستىر- داۋلاس- 的使动态。

داۋلات- داۋلا- 的使动态。

داۋلاۋ داۋلا- 的不定式。

داۋلاۋشى 人诉上,人诉起;人告控〈名〉。

داۋلى 的执争有,的议争有,的论争有〈形〉 داۋلى ماسەلە 题问的论争有/ 的纷纠有: داۋلى بولۋ 纷纠起引。

داۋرىعۇ داۋرىق- Ⅱ 的不定式。

داۋرىعىس- داۋرىق- Ⅱ 的交互态。

داۋرىق 叫;声杂嘈,声闹吵,声嚷吵〈名〉Ⅰ 器: بالالاردىڭ داۋرىعى 声闹吵的们子孩/ جاۋدىڭ داۋرىعى 器叫的人敌。

داۋرىق- 发大,叫喊,闹吵,嚷吵,嚷叫〈动〉Ⅱ 器叫;叫大喊大,论议 بەر 点静安人让嚷吵别。

داۋرىقپا 叫爱,的谈空爱,的喊空爱 ①〈形〉喊空爱;人的呼呼咋咋② 的惭不言大,的嚷。人的

داۋرىقپالى 见 داۋرىقپا ①.

داۋرىقپاشىل 见 داۋرىقپا.

داۋرىقتىر- داۋرىق- Ⅱ 的使动态。

داۋسىز 没,的议非可无,的问疑无毫〈形〉,的定肯;的疑置可无,的辩争容不,的论争有/理真的辩争容不 داۋسىز شىندىق 的定一: مىندەت داۋسىز ورىندالادى 成完能定肯务任。

داۋسىز-دامايسىز 见 داۋ-داۋسىز.

داۋ-شار 吵争,端争,纷纠,执争〈名〉。

داۋشى 见 داۋلاۋشى.

داۋشىل 爱,的纷纠闹爱,的吵争爱 ①〈形〉的状告好,的司官打好 ② 的辩争。

داۋىل 风大,风狂,风暴〈名〉: داۋىل تۇرۋ 的命革 (شىعۋ) 暴风起骤/ توڭكەرىس داۋىلى 风暴/ نوسەرلى داۋىل 雨骤风暴。

داۋىلدا- 啸咆,作大风暴,暴风起 ①〈动〉/。啸咆在风: جەل داۋىلداپ سوعىپ تۇر. 吼怒激,涨高〔转〕② 风大的吼怒 بوران داۋىلداعان (绪情指) 腾沸,昂。

داۋىلداس- 态互交的 داۋىلدا-。

داۋىلدات- 态动使的 داۋىلدا-。

داۋىلداۋ 式定不的 داۋىلدا-。

داۋىلدى 的风大,的风狂,的风暴①〈形〉: داۋىلدى كۇنى 天风大/ داۋىلدى جاڭبىر 暴风狂的昂激,的涨高;的猛迅,的盛旺〔转〕②雨。

داۋىلپاز ② 鸟雨风,燕海〔动〕①〈名〉Ⅰ 鹰雄〔转〕。

داۋىلپاز Ⅱ (的禽野起惊手用)鼓小①〈名〉家言预,角号,手鼓〔转〕②。

داۋىلپازدىق 词名象抽的Ⅱ داۋىلپاز。

داۋىلسىز 风,的风狂有没,的风大有没〈形〉。的静浪平

داۋىس 音噪,门噪;响声,音声,声①〈名〉: مىلتىق داۋىسى 枪声/ ءۇر داۋىس 音声的壮雄/ داۋىسى قاتتى 声大宏音声 ② 倾),票(的时决表) 歌挽唱 ايتۋ داۋىس: 歌挽③ 见意(性向 بيىك داۋىس 选夺剥被 جويىلۋ داۋىسى ▲ 音高〔音〕好子嗓,亮宏音嗓 قوڭىراۋداي داۋىسى ▲ 权举 قۇدايعا جەتۋ 拼 داۋىسى ▲ 喊命 بەرۋ داۋىس ▲ 决表 ەكپىنى داۋىس ▲ 音重〔语〕 (پەردەسى، شىمىلدىعى) جەلبەزەگى ▲ 带声 داۋىسقا سالۋ 决表 داۋىس قوسۋ ① 同赞,应响 كومەسكى داۋىس جويىلۋ ▲唱配② 权决表失丧 شەشۋشى داۋىس ▲ 票投名记不,票投密秘。票一的性定决 داۋىس

داۋىسسىز 的响声无,的声无〈形〉: داۋىسسىز ناگان 无声手枪 ▲ داۋىسسىزعا اينالۋ

化音辅〔语〕▲ داۋسسىزداردىڭ الماسۇى
辅〔语〕替交音辅 ▲ داۋسسىز دىبىس
音辅 ▲ داۋسسىز دىبىستاردىڭ ۇندەستىگى
唇圆非〔语〕律谐和 ▲ەزۇ داۋستىلارى
〔语〕音元唇展，音元 ▲ كومەي داۋسسىزدارى
音擦喉 ▲ نزىك داۋسسىزدار〔语〕音擦塞。

داۋسسىزدىق داۋسسىز 的词名象抽。

داۋستا- 〈动〉话说，声出；话说声大，喊声高；嚷声高 داۋستاپ سويلەۋ/ 说地声高：话说，声出他，点一声大你 جوق. ەستىگەن داۋستاساڭشى، 见听没。/ سىرتتا بىرەۋ داۋستاعانداي بولدى. 话说边外在人有象好。/ داۋستاما ويانىپ كەتەدى 他醒惊别，声点小。

داۋستال- داۋستا- 的被动态。

داۋستاس- داۋستا- 的互交态。

داۋستات- داۋستا- 的使动态。

داۋستاتقىز- داۋستات- 的使动态。

داۋستاۋ داۋستا- 的不定式。

داۋىستى 〈形〉①声带，的声音，的声音宏 ②的噪门大的响音声，的亮：اشىق داۋىستى 细的语音 ▲ ايەل داۋىستى دىبىس〔语〕元音宽，音元开 ▲ داۋىستى دىبىستار ۇندەستىگى 律谐和音元〔语〕 ▲ ٴتىل الدى داۋىستىلارى 前元音 ▲ ٴتىل ارتى داۋىستىلارى 后元音。

دابدىرەكتە- 〈动〉慌，张慌里慌，措无足手乱忙，忙。

دابدىرەكتەۋ دابدىرەكتە- 的不定式。

دابدىرلە- 〈动〉胡，次伦无语，说乱（张荒因）语乱言。

دابدىرلەۋ دابدىرلە- 的不定式。

دادە： 厉点给，治整，罚惩，治惩 داەسىن بەرۇ 害。

دايەك 〈名〉性韧，烦耐，耐忍，心耐 ▲ دايەگى جوق ①久持能不，住不忍②儿准没，住不靠 ▲ دايەك بولۇ 忍住，去下持坚，住忍 ▲ دايەك تاپپاۋ（قىلماۋ）着；来下不坐，住不呆；住不忍。意满，足满②受忍，耐忍①▲急 دايەك تۇتۇ

دايەكسىز 烦耐不，的久持不，的恒无〈形〉：的住不呆；的住不靠，的定坚不；的 دايەكسىز مىنەز 不（子性急）格性的烦耐 دايەكسىز ٴسوز。为行的定坚不 دايەكسىز قىلىق/话的住不靠。

دايەكسىزدىك دايەكسىز 的词名象抽。

دايەكتەمە 〈名〉见意定鉴。

دايەكتى 〈形〉贯，的住得靠，的定坚，的重稳：的懈不持坚，的终始彻 دايەكتىسى بولار ما ەكەن؟ 吗久持坚能？/ قىزمەتتى دايەكتى ىستەۋ 终始彻贯 دايەكتى تۇردە ▲作工地懈不持坚。

دايەكتىلەندىر- 〈动〉地真认；地贯一，地懈不持坚，地。实落；行执彻贯，彻贯。

دايەكتىلەندىرۇ دايەكتىلەندىر- 的不定式。

دايەكتىلىك دايەكتى 的词名象抽。

دايەكشە 符音软的中母字伯拉阿〔语〕〈名〉号符音软加 قويۇ ٴ"：دايەكشە 号。

دايەكشەلى 号符音软带，的号符音软有〈形〉的。

دايەكشەسىز 的号符音软带不〈形〉。

دايەكشى 人佣，人仆〔旧〕〈名〉。

ٴدايىم 〈副〉是总，往往，常经：دايىم مەنىڭ 欢喜最我骑常经我 مىنگەنىم جاقسى اتىم-دى. 马的。

ٴدايىمى 见 ٴدايىم.

ٴدايىس 疯疯，的妄狂，的失冒，的率轻〈形〉的癫癫。

داكبىر 见 دەگبىر

داكە 〈名〉布纱。

داكەلە- 〈动〉（裹，缠）包布纱用。

داكەلەت- داكەلە- 的使动态。

داكەلەۋ داكەلە- 的不是式。

داكى 〈名〉布纱。

ٴدال 〈副〉①恰，好正，好刚，好恰；巧恰，拟，正如：ٴدال وسى كەزدە 时此在恰/ ونىڭ ٴوڭى دە، مىنەزى دە ٴدال اكەسىندەي ەدى. 他，象长的他。/ ٴدال كەزىندە كەلۇ 样一模一亲父他跟格性。شاپانى دەنەسىنە 适合正，适合② 时及得来 ٴدال كەلدى 密精 تارازى ▲身合的做衣上 ٴدال 天平。中击，中打 ٴتيۇ ▲

دالدە- 〈动〉①准瞄，准对，好对：نىسانانىى 使，确正弄，确准弄 ②（标目）子靶准瞄 دالدەۋ 切确：دالدەپ ايتقاندا 说地切确。

دالدەگىش 可，的确准得瞄，的准瞄于善〈形〉性确明，性靠。

دالدەن- دالدە- 态动被的。

دالدەس- دالدە- 态互交的。

دالدەت- دالدە- 态动使的。

دالدەۋ Ⅰ :的当恰较比，的适合较比〈形〉的鞋的脚合较比有果如 دالدەۋ اياق كيىم بولسا 话。

دالدەۋ Ⅱ **دالدە-** 式定不的。

ئەدالدىر 四倒三颠，的率轻，的心经不〈形〉/人的心经不 ئەدالدىر كىسى :的癫癫疯疯，的 ئەدالدىر ئەسوز 颠四倒三话的 ئەدالدىر مىنەز 性脾的佻轻。

دالدىرلە- 倒三颠得变，心经不漫得显〈动〉便便随随得现表，四。

دالدىرلەس- دالدىرلە- 态互交的。

دالدىرلەت- دالدىرلە- 态动使的。

دالدىرلەۋ دالدىرلە- 式定不的。

دالدەۋلىك 的中打于善，的准瞄于善〈形〉。

دالدەك: دالدەك باس ;的蠢愚;的单简脑头 人蠢。

ئەدالدۋ 三朝，的重稳不，的佻轻，的浮轻〈形〉的四暮。

دالدۋلىك 词名象抽的 ئەدالدۋ。

ئەدالدى :的靠可，的切确，的体具〈形〉 ئەدالدى حابار جوق 息消的靠可有没。

دالدىك 性实真，性确正，性确准〈名〉。

دالەكى 〈形〉（子皮）毛短。

دالەل 〈名〉据根，证论，明证，据证 جازبا دالەل ئىتۋ (كورسەتۋ) 引证（证明证面书/ دالەل 证论出指)/ دالەلى جوق 据证有没。

دالەلدە- 〈动〉验，证引，实证，证论，明证 证：ئىس جۇزىندىك فاكت دالەلدەگەن شىندىق 理真的了明证所实事。

دالەلدەمە 〈名〉据证，料材据证，明证。

دالەلدەن - دالەلدە-的态动被。

دالەلدەس- دالەلدە- 态互交的。

دالەلدەت- دالەلدە- 态动使的。

دالەلدەۋ دالەلدە- 式定不的。

دالەلدى 〈形〉;的明证有，的据根有，的据证有

。的服信人令，的凿确，的证确

دالەلدىك 〈形〉，的据根为作可，的证论为作可。的明证为作可

دالەلدىلىك دالەلدى 词名象抽的。

دالەلقور 〈形〉爱;的证论于善，的据根找于善。的口借找

دالەلقورلىق دالەلقور 词名象抽的。

دالەلسىماق 〈名〉，据证的谓所，明证的谓所。的么什据根

دالەل- ئىسپات 据根，据证，明证〈名〉。

دالەلسىز 据根无，的明证无，的据证无〈形〉乱的据根无 دالەلسىز سويلەۋ 无的据凭无，的说。

دالەلسىزدىك دالەلسىز 词名象抽的。

دالمە-ئەدال 〈副〉① 毫丝，好正，好刚，好恰衣（的他）：كيىمى دالمە-ئەدال كەلدى. 差不：的确准，的切确 ②。好正来起穿服 دالمە-ئەدال ورنى انىق ەمەس 清不置位的确准。楚

دالمە-دالدىك دالمە-ئەدال 词名象抽的。

ئەدالۋ 月元，月一 [阿]〔名〕。

ئەدالىز 〈名〉道过，室前〔方〕。

دالىرەك 〈形〉①比② 的身合较，的适合较比。的确明较比，的切确较比，的确准较

ئەدام 〈名〉①味滋，道味：تاعامنىڭ ئەدامى 饭 ئەدام ۇستىنە كەلۋ 赶：物食，食饭 ② 道味的食 ▲ ئەدام ايداۋ 赶，会机有，幸有 ▲ 时餐用在 ئەدام اۇىز ئىتىۋ 吃：点一 ▲ 偿；ئەدام بۇيىرۋ 有，幸味 ئەدام سەزۋ مۇشكىلەرى 有 ▲ 饭上吃能；会机有相睦和，临光，客作，饭吃 ئەدام تاتۋ ▲ 官器觉，道味有没 ① ئەدامى جوق، تاتۋى جوق ▲ 亲；绝未香余 ئەدامى كەتپەۋ ▲的义意无② 香不(淡，咸)尝 ئەدامىن تاتۋ ① ▲ 记忘可不，忘难(活生)验体，味滋到尝② ▲ ئەدامى تاۋسىلۋ 新不得变 ① ئەدامى قايتۋ ▲ 世去，终寿，背见 جۇرمەگەن جەردە ەستىمەگەن ئەسوز بولادى، كىرمەگەن ۇيدە تاتىپاعان 远疏情感② ▲ 味变，鲜的过听未有方地的过到未【谚】ئەدام بولادى. 。味的过尝未有家的过去未，话

دامدە- 〈动〉可得做，甜香得做，美味得做

口：شايدى دامدەپ قاينانىپتى 很道味得烧茶把
。香
دامدەن- دامدە- 态身反的 。
دامدەندىر- دامدەن- 态动使的 。
دامدەس 吃，的苦共甘同，的处相夕朝〈形〉
。人的活生起一，的分不喝
دامدەستىك دامدەس 词名象抽的 。
دامدەس-تۇزداس 见 دامدەس.
دامدەۋ دامدە- 式定不的 。
دامدەۋىش 品味调，料作，料调〈名〉
ءدامدى 吃好，的香，的口可，的味美①〈形〉
/果水的味美 جەمىس ءدامدى 的道味有，的
，的味趣有〔转〕② 菜饭的口可 ءدامدى ناماق
义意有，的值价有，的思意有：ءدامدى پىكىر
。见意的值价有
دامدىلىك ءدامدى 词名象抽的 。
دامە 〈名〉望指，望欲，望期，望希：دامەسىنە
دارمەنسىز ساي كەلمەۋ 心从不力 ▲ دامە ەتۋ
（قىلۋ）望希有抱……对，望希 ▲ دامەسى زور
量自不 ▲ 大口胃，大望指 دامەسىن قاراي كور
▲ ەسەك دامە 痴心妄想 ▲ اڭشىنىڭ كەشىككە-
ننەن دامە ەت. 【谚】获所有必归晚手猎 ▲ 。
دامە باردا دارمەن جوق. 【谚】不力而余有心
足 。▲ كوپتەن دامە ەتكەن ازدان قۇر قالادى.
。获所无一往往，至过望奢【谚】
دامەلەن- 〈动〉指，（上事某在）托寄望希把
دامە- توردەن 想梦，想幻有抱……对，事某望
لەۋ 上席上在坐望希 。
دامەلەندىر- دامەلەن- 态动使的 。
دامەلەۋ دامەلەن- 式定不的 。
دامەلى 〈名〉，的大望希，的望指有，的望希有
奖得望希有 ات 的息出有：بايگەدەن دامەلى
。马的
دامەت- 〈动〉想幻有抢……对，望指，望希①
。物食的家人别吃想（间期乳妇女妇指）②
دامەتتىر- دامەت- 态动使的 。
دامەتۋ دامەت- 式定不的 。
ءدامسىز 无而淡，的味滋无，的味无①〈形〉
，的用无，的价值无〔转〕② 的口可不，的味
。的味趣有没，的思意无

دامسىزدەن- ①〈动〉口可不得变，味无得变
。值价无毫得变，思意无得变 ②
دامسىزدەندىر- دامسىزدەن- 态动使的 。
دامسىزدەۋ دامسىزدەن- 式定不的 。
دامسىزدىك ءدامسىز 词名象抽的 。
ءدام-تاتۋ 〈名〉意，思意 ② 味滋，道味 ①
义：ءدام-تاتۋى جوق 吃香不来起听）有没来起
（义意么什）。
ءدام-تاتۋسىز 见 ءدامسىز.
ءدام-تۇز〈名〉。品味调，料作② 蔬菜，食饭①
ءدان〈名〉①（的谷）籽，种，子仁：كۇرىش
物谷② 儿仁杏 ءدانى 大粒米/ وريكتىڭ ءدانى
满得装 قاپتار تولى 谷粮食，物作农：دانگە
果〔转〕④（进不水滴）进不米水得病 ناۋقاستان ءدان
上带腰皮）② 袋药弹 ①〔旧〕〈名〉 تاتا الماۋ
。袋皮小（的
داندەن- 上染，惯习成养，癖习……成惯〈动〉
。宜便贪，宜便占爱；常为以习，习恶……
داندەن- I داندە- 态身反的 。
داندەن- II 〈动〉籽结，粒结，浆满，浆灌
。态互交的 داندە- 。
داندەس- داندە- 。
داندەت- داندە- 态动使的 。
داندەۋ داندە- 式定不的 。
ءداندى 的满饱粒颗，的大儿粒〈形〉：بيىل
استىقتار ءداندى. 满饱粒颗得长食粮年今 ▲ 。
ءداندى داقىل قۇجىر 菜饭，物作食粮 ▲ ءداندى
。物谷，物作 ەگىس ءداندى ▲ 物食
植）③ 仁 ② 核（之实果）①〔植〕〈名〉 دانەك
。果幼（之物
دانەكەر ，带纽〔转〕②锡焊，料焊 ①〈名〉
② 来起结焊① دانەكەر بولۋ ▲ 物介媒，介媒
。织组缔结〔理生〕 دانەكەر ۇلپا ▲ 介媒为成
دانەكەرلە- ：焊锡，接焊，焊烧，焊①〈动〉
凑〔转〕② 机焊电 ماشينالىق دانەكەرلەۋ توكپەن
。用着合凑 دانەكەرلەپ بىستەتۋ：（用）就将，合

دانەكەرلەس- دانەكەرلە-的交互态 。

دانەكەرلەت- دانەكەرلەر- 的使动态 。

دانەكەرلەۋ دانەكەرلە- 的不定式 。

دانەكەرلەۋشى 〈名〉工结焊 。

دانەكەرلى 〈形〉的接焊,的上焊 。

دانەكەرلىك 〈形〉①作接焊起,的料焊做用 。的用作介媒起,的用作带纽起〔转〕②的用

دانەكتە- 〈动〉核长;儿籽结,果结 。

دانەكتەۋ دانەكتە- 的不定式 。

دانەكۇس 〈形〉①有,的陷缺有,的病毛有 。朵耳(他)的损缺有:قۇلاعىنىڭ دانەكۇسى بار. 约约隐隐,的晰清不,的楚清不②病毛有 。的:دانەكۇس ەستىلۇ 楚清不得听 。

دانەكىس 见 دانەكۇس.

دانەمە 〈代〉何任……也,么什……也:داندايسىتسەڭداي دانەمە جوق 的傲骄可么什有没 。

دانەڭە 见 دانەمە.

ەدانسىز 〈形〉不,的满饱不儿粒,的小儿粒 。的籽结

دانشىك 〈名〉儿籽小,儿粒小 。

دانىگۇ دانىك- 的不定式 。

دانىگىس- دانىك- 的交互态 。

دانىك- 见 داندە-.

ەدانشپان 见 دانشپان.

ەداپ 〈副〉①似恰;巧恰,好恰,好正,好刚,正,适合 ②人个这是就 ادام وسى داپ ەـ 正:如适合:ياعنى ەداپ كەلدى 正 (的他)合 ▲脚(的他)出指地血见针一,害要到说 。باسۇ داپ ەـ

ەداپ-ەدال 见 ەدال.

داپتەر 〈名〉簿,子册,子本:جاتتىعۇ داپتەرى 。(簿帐)本术算 ەسەپ داپتەرى/本习练

داپتەرلە- 〈动〉①本在记 ②本成订,本成做 。上子

داپتەرلەۋ داپتەرلە- 的不定式 。

داپتەرلىك 〈形〉的用子本做可:داپتەرلىك قاعاز 。纸的用子本做可

داپتەرشە 〈名〉本本,子册小,子本小 。

داراجە 〈名〉①位地,衔,级等,别级,级:داراجەسى ەوسۇ (جوعارىلاۋ)级升/ داراجەسى تومەندەۋ (ەتۇسۇ)级降 ②步地;平水,度程:ەبىلىم داراجەسى 知识程度/ ونەركاسىپ دامۇ داراجەسى 工业发展水平/ بەيشارالىق داراجەدە قالۇ 处地的怜可在处 ③步 ▲幂〔数〕 داراجە پىسىقتاۋىش 〔语〕语状度程 ▲داراجە ۇستەۋلەر 〔语〕词副度程 ▲اقىلدىنىڭ بەلگىسى بايىسا ناسىمايدى، داراجەسىنەن اسىرمايدى. 【谚】贤者 。逸淫奢骄不而富

داراجەلە- 〈动〉幂乘,方乘〔数〕 。

داراجەلەۋ داراجەلە- 的不定式 。

داراجەلى 〈形〉①的级等,的别级,的级:جوعارى داراجەلى 的级高/ ەبىرىنشى داراجەلى بۇيىم 品等一 的级高,的等高,的等头〔转〕②:داراجەلى بۇيىمدار 品商级高/ داراجەلى قولي 良 。羊种

داراجەسىز 〈形〉的等下,的次,的外等 。

دارەت 〈名〉溺便,便粪:كىشى دارەت 小便/ ۇلكەن دارەت 大便/ دارەتكە شعۇ 出解手▲/ دارەت الۇ 小洗洗浴▲ دارەت بۇزىلۇ ①肚泻 ▲净洗未② دارەتكە وتىرۇ (سىندىرۇ)的身净,的净干 ▲手解 دارەتى بار 。▲ دارەت قىسۇ 小便(屎、尿)憋 ▲ ەش دارەت 净小,洗 。

دارەتسىز 净洗未,的身净未(前祷祈)〈形〉的 。

دارەتتەن- 〈动〉身净② 恭出,手大解① 。

دارەتتەندىر- دارەتتەن- 的使动态 。

دارەتتەنۇ دارەتتەن- 的不定式 。

دارەتتى 〈形〉的身过净(前祷祈) 。

دارەتحانا 〈名〉间生卫,房茅,所厕:ەرلەر دارەتحاناسى 男厕/ ايەلدەر دارەتحاناسى 女厕 。

ەداريا 〈名〉川,流河,河江,河:اعىندى ەداريا 明聪(的你)/ اقىلدىڭ اسقان ەداريا 河江的急湍 ▲人过智才【谚】ەداريا جانىنان قۇدىق قازبا. ▲井打边河在莫 。تامشىدان تاما بەرسە ەداريا بولار. 【谚】河成水滴 。

داركەر 〈形〉有(切迫),的要需,的需急〔波〕 。的用

دارمەن 〈名〉①〔波〕,力能;劲,力气,气力:دارمەن جەتپەۋ 力精/(力为能无)足不量力/(力精有没)气力有没 دارمەن جوق/ دارمەن

قالماۋ精疲力竭▲ دارمەن ئشوپ山〔植〕年道▲ 力全①,力全,的有力量,的有力气,的有 بارداق جان دارمەن ▲强勉②赴以力全. جوقتىق ئىسى دارمەنمەن، ئىسى پارمەنمەن.【谚】力靠人穷,势仗人富。

دارمەندى 〈形〉的劲有,的量力有,的气力有。的力魄有;的力能有,的沛充力精。

دارمەندىلىك دارمەندى 词名象抽的。

دارمەنسىز 〈形〉无弱软,的力无弱软,的力无。的魄气无,的能。

دارمەنسىزدەن- 〈动〉无弱软得变,力无得变。劲没变,力。

دارمەنسىزدەنۋ دارمەنسىزدەن- 式定不的。

دارمەنسىزدىك دارمەنسىز 词名象抽的。

ئدارت 见 دەرت.

دارتە 〈名〉木辕,辕车〔口〕。

ئدارتتى 见 دەرتتى.

ئدارۋ 〈名〉物药,品药,药〔史〕〔波〕。

ئدارۋش 〈名〉土道〔宗〕〔波〕。

ئدارى 〈名〉①药,品药,药;物:دىستىق قايتارتىن ئدارى 退烧药/ ئش وتكىزەتىن ئدارى 泻药② 药火:وق ئدارىسى 弹药〔转〕③ 贵重,的贵珍,的宝贝,的:ونىڭ ئسوزى ساعان ئدارى مە? 他的话你对珍贵么?▲ ئدارى ارشا 檗矮〔植〕。ئدارى قاعازى 方药,方处,方子。كوك ئدارى 蓝矾。

دارىگەر 〈名〉大夫,医生:مال دارىگەرى 兽医。

دارىگەرلىك 〈形〉①的疗医,的务医:دارىگەرلىك قىزمەت 疗医,业事医②作工疗医:دارىگەرلىكتەن ساۋاتى بار 有医术,疗医(术医得懂)识。

ئدارى-دارمەك 〈名〉:物药,品药:ئدارى-دارمەكتىڭ باعاسى ارازاندادى. 药降价了。

ئدارى-دارمەكتىك 药做,的药当,的药〈形〉的用物。

دارىلە- 〈动〉①药喷,药洒②药抹,药上,给……拌药③消毒。

دارىلەن- ①دارىلە- 态动被的。②医就,医请,病治(生医让),病看(夫大)。

دارىلەس- دارىلە- 态互交的。

دارىلەت- دارىلە- 态动使的。

دارىلەۋ دارىلە- 式定不的。

دارىلىك 〈形〉的用物药做,的药当:دارىلىك وسىمدىكتەر 物植物药。

ئدارىپ (ئدارپى) 〈名〉议提,议倡,张主。

دارىپتە- 〈动〉①张主,调强,倡提:ۇيرەتۋدى دارىپتەۋ 学习倡提②扬赞,助赞:بەلگىلىبىر كوزقاراستى دارىپتەۋ 为某种观点助赞/ولەڭمەن دارىپتەۋ 以歌诗颂赞▲ ئدارىپىن قىلۋ 扬赞,好说。

دارىپتەگىش 〈形〉爱提倡……的,欢喜强调,的欢喜扬赞②的……张主贯一,的……调。的助赞欢喜,的。

دارىپتەل- دارىپتە- 态动被的。

دارىپتەس- دارىپتە- 态互交的。

دارىپتەت- دارىپتە- 态动使的。

دارىپتەۋ دارىپتە- 式定不的。

دارىپتەۋشى 〈名〉倡提,导倡,张主,者导倡,者倡提,者调强,者张主。

دارىپتەۋشىلىك 〈名〉倡提,导倡,张主,的望名有,的名出,的名有。的名著。

ئدارىپتى 〈形〉课功,程课,课〔阿〕:ئدارىس بەرۋ 讲课/ ئدارىس وقۋ 上课/ەكى ساعاتتىق ئدارىس 两节课的课程。

دارىستىك 〈形〉①的程课,的课②的教材,书科教。

ئدارىسحانا 〈名〉堂课,室教。

ئدارىحانا 〈名〉药店,药房。

ئدارىشى 〈名〉师剂药,人的药制。

ئداس I : **ئداس كوتەرۋ** 掉喝下一一,而饮尽▲ ئداس قويۋ ①全部吃(喝)②掉(喝)吃赌,押,赌下,宝。

ئداس II 见 ئتاس.

ئداسپى 〈名〉珠念〔口〕。

ئداستۇر 〈名〉:气风;统传,欲习,惯习光 ئداستۇر بويىنشا 照按惯习/ داڭقتى ئداستۇر 统传的荣。

داستۇرگۇل 〈名〉菊雏。

ئداستۇرلىك 〈形〉:统传,的俗习,的惯习

ئداستۇرلى نقپال 响影统传 。

ئداستۇرلىك 〈名〉传，习风，欲风，欲习，惯习 。统

ئدات Ⅰ：ئدات دەگىزۇ 留下遗憾，恨遗下留 。悔后人令

ئدات Ⅱ 〈名〉①［阿］ ② 性韧，心耐，耐忍 胆 ▲ 合凑，强勉 دائكە قۇات ▲ 气勇，略胆，量 ئداتى شىداماۋ (بارماۋ) 忍 ② 住不受忍 。敢不，气

ئداۋ 〈名〉① 物大然庞，怪妖大② 身，人巨② 伟魁，的梧魁，的大高，的大③ 人的梧魁材 ئداۋ وگىز 大犍牛/ ئداۋ اتان 高大的驼阉/ 的：ئداۋ جىگىت 魁伟的小伙子▲ داۋدە بولسا 如 。话的错弄有没果

داۋلەت 〈名〉财富，富财，产资，产财：مول داۋلەت 富财的量大/ 富财的量小 شاعىن داۋلەت/ 家国的富财 اكەدەن قالعان مەملەكەت داۋلەتى/ 产遗的亲父▲ داۋلەتى سىنۇ 破落，破产 داۋلەتى قايتۇ 破产，落破▲ ارتىق داۋلەت باس جارماس. 【谚】头破胀会不产财的余多多(善益) 。▲ كەلگەن داۋلەت، كەتكەن بەينەت. 【谚】富财来换，辛艰出付 。▲ ۇرلىق قىلساڭ داۋلەتىڭدى جەيسىڭ، وتىرىك ايتساڭ شىندىعىڭدى جەيسىڭ. 【谚】做贼的说慌，产破要定者誓名 财的汉好【谚】。▲ ەر داۋلەتى ەڭبەك. 【谚】地扫 。动劳自出富

داۋلەتسىز 〈形〉穷，的产财无，的富财无，的裕富不，的 。

داۋلەتسىزدىك 词名象抽的 داۋلەتسىز 。

داۋلەتتەن- 〈动〉起来裕富，富变，财发：ول بۇرىنعىداي ەمەس داۋلەتتەنىپ قالدى. 他不象以前了多得裕富在现，了

داۋلەتتەندىر- 使动的 داۋلەتتەن- 。态

داۋلەتتەنۇ 定不的 داۋلەتتەن- 。式

داۋلەتتى 〈形〉有，的产财有，的富财有，的裕富，的 。

داۋلەتتىلەر 的实殷：داۋلەتتىلەر تابى 有阶产级 。

داۋلەتتىلىك 词名象抽的 داۋلەتتى 。

داۋرەن 〈名〉代时，代年，期时：داۋرەن جاستىق 青年时代▲ 童年时期/ بالالىق داۋرەن 运走，势得；活过，活生 داۋرەن ئسۇرۇ。

داۋرەندە- 〈动〉得势，运走，时行；运走，势得腾黄飞，

达：ەكى جىل داۋرەندەدى 得势两了年 。

داۋرەندەت- داۋرەندە- 的使动 。态

داۋرەندەۋ داۋرەندە- 不的定式 。

داۋرىگۇ داۋرىك- Ⅰ 的互交态 。

داۋرىگىس- داۋرىك- Ⅱ 的互交态 。

داۋرىك Ⅰ 〈名〉谈空，说胡，说瞎，骂叫 。

داۋرىك- Ⅱ 〈动〉谈空，说胡，说瞎，骂叫：داۋرىكپەي وتىر 在别(你)说瞎里这/ داۋرىككەن جاۋ 敌的骂叫人 。

داۋرىكتىر- داۋرىك- Ⅱ 的使动态 。

ئداۋسۇ داۋسى- 不的定式 。

ئداۋسى- 〈动〉自，起不了为以自，人巨为以自 。比无大高感

ئداۋسىن- داۋسى- 的身反态 。

ئداۋىر 〈名〉道世；期时，代时：جاڭا ئداۋىر 新代时/ وتپەلى ئداۋىر 过渡期时/▲ بۇل داۋىردە 这个时代 ▲ ئداۋىر ايناندىرۇ (جۇرگىزۇ) 道世个在被体遗俗习的教兰斯伊照按)过罪刷洗〔宗〕(罪赎者死为前葬埋) 。

داۋىرلە- 〈动〉①盛兴，兴时：ئبىر مەزگىل داۋىرلەۋ 时一兴时 ② 期时个黄飞，势得，运走 داۋىرلەگەن كەزىن ەسىنە الۇ 回忆他势得：达腾 。代年的

داۋىرلەس 〈形〉同的代时，同的代同，的期时同 。

داۋىرلەۋ داۋىرلە- 不的定式 。

داۋىرلىك 〈形〉的时代，的时期，的：داۋىرلىك سيپاتى بار 有具代时特证 。

ئداۋىت Ⅰ 〈名〉①台砚，池砚，人性男于用② 。

ئداۋىت Ⅱ 〈名〉〔动〕螂螳 。

دە- Ⅰ 〈动〉①说，讲，谈，讲述，述叙，告诉：نە دەدىڭ؟ 么什说你 ؟/ سولاي بولعان ەكەن دەپ ول 他，样这是就情事 。话谈的他了束结便里这到述讲意，要想，算打③。哥哥他叫你 سەن ونى اعا دە. 算打他 ول كەلەمىن دەپ ئجۇر. 意，是思为：/ ونىڭ دەمەكشى بولعانى 他的意思是/ كۇن جاۋاپىن دەپ تۇرعان سەكىلدى. 天 雨下要象好 我 ④。以为，为认，想：ول كەلگەن ەكەن دەسەم 为以(他)为认/ ساپاسىز دەپ المادى 了来他呢：替，为⑤ سەن دەپ كەلگەن 要有没就好不量质

شعار 他能可是为你的来。/ سەن دەپ سىتەدى
愿……有具，法想……有⑥ 。了做你替他
望：ونىڭ مۇعالىم بولايىن دەگەن ويى بار. 他
…分不示表式定否其用⑦ 。望愿的师老当有
…，……论不，……管不：جاقسى جامان دەمەي
/ 坏好分不 كارى-جاس دەمەي 少老论不
كۇن-ءتۇن دەمەي 谓所，为名⑧ 夜昼分不
：دەموكراتيا دەگەن اتى 的谓所民主▲ ا دەگەندە
时说；那刹一，间瞬一；始开一，嘴张一，口开
没都声一连 بولمادى دەگەنشە ▲快时那，迟
▲（事某生发地快极，然突示表）……就，吭
起，少至，则少 از دەگەندە ▲初最，始开一دەپ ا
唉 اي-شاي دەۋ ▲照关，呼招，醒提 اە دەۋ ▲码
▲（憾遗）惜惋到感，伤悲到感，气叹声
ءالىپتى تاياق دەپ بىلمەۋ ▲盲文，丁识不目
باس دەسە قۇلاق دەۋ 不马牛风，嘴马对不唇驴
脑没头没，地脸盖头劈 باس-كوز دەمەۋ ▲及相
正 دەگەن جەردەن شىعۋ ▲一十二七三管不，地
▲验应 دەگەنى كەلۋ ▲说所象确，说所如
دەگەننەمي بولۋ ▲验应，了对说 دەگەننىنە
كونىپ، ايتقانىنا ءجۇرۋ，从是命惟，从计听言
▲ 去即之挥，来即之呼；听是命惟 دەگەنىن
ەكى ەتپەۋ ▲随法出言 دەگەننىنەن قايتپاۋ
（اينىماۋ）▲二不一说，行必出言 دەگەنىن
▲信有而言，到得做到得说，随法出言 ورىندالۋ
دەگەنىڭە بولايىن 出得说你瞧，来出得说你看
▲此如愿但 دەگەنىڭ كەلسىن ▲话的儿哪，口
دەي بەرۋ 不名 دەسە دەگەندەي ▲说老，去下说
كۇن-ءتۇن دەمەي ▲的说所象正，确的，的传虚
不声一，吭不声 ءلام-مەم دەمەۋ ▲夜昼分不
▲么什说一有没，发不言一，语不言一，响
，话的我听 مەنى دەسە ▲多顶，他管ماعان دەسە
感 راحمەت دەۋ ▲话的子面我给，的量商我和
▲候问دەۋ سولاي ▲样这是 سالەم ▲谢致，谢
تاۋىپ دەۋ ▲上子点到说，对得说 ىڭسق دەمەۋ
祝 قۇتتى بولسىن دەۋ ▲响不声一，吭不声一
【谚】▲ ايت دەسە ءيت جۇگىرەدى. 喜恭，贺
▲。（命遵才奴令下子主）去上扑就狗，声一嗾
ءبىر مىڭگەن اتىڭدى شابان دەمە، ءبىر كۇنگى
说莫马的骑初【谚】. جولداسىڭدى جامان دەمە

。坏说莫友朋的识初，慢 ▲ بويا‌ۇشى-بويا‌ۇشى
دەگەنگە ساقالىن بويايدى. 【谚】拙成巧弄
。 见Ⅱ دە دا.
دەبدىرە- 。措失慌惊，张慌里慌，张慌〈动〉
دەبدىرەس- دەبدىرە- 。态互交的
دەبدىرەۋ دەبدىرە- 。式定不的
دەبەت 方借〔计会〕〈名〉
دەبىسكە 。毡花缝密面布〈名〉
دەگبىر ：烦耐，忍容，心耐，耐忍〈名〉
دەگبىرىڭ قايدا كەتكەن، بىرەر كۇن كۇتە تۇر.
▲ 。天两一等再，心耐点一有没么怎你
دەگبىرىن الۋ 让人着急；促催 ▲ دەگبىرى قاشۋ
。急着，烦耐不，住不耐忍
دەگبىرلى ；的烦耐，的耐忍能，的心耐有〈形〉
的心耐有 كىسى دەگبىرلى ：的重稳，的着沉
冒冒要不 بول دەگبىرلى بولماي جەڭىلتەك/人
。重稳要，的失失
دەگبىرلىلىك 。词名象抽的 دەگبىرلى
دەگبىرسىز 的住不耐忍，为烦耐不①〈形〉
心，的安不情心；的心耐无，的气住不沉，境
ادام دەگبىرسىز ：的重稳不，的躁急，的平不
：的宁安得不人使，的人缠②人的心耐无
。子孩小的人缠 بالا دەگبىرسىز
دەگبىرسىزدەن- 变，烦耐不得变①〈动〉
：安不情心；躁急，急发，心耐无得
会一坐地心耐你请 تۇر تىرا دەگبىرسىزدەنبەي
。宁安得不人使，人缠爱得变② 儿
دەگبىرسىزدەندىر- 动使的 دەگبىرسىزدەن- 。态
دەگبىرسىزدەنۋ 。式定不的 دەگبىرسىزدەن-
دەگبىرسىزدىك 。词名象抽的 دەگبىرسىز
دەگدار 。的出杰，的名有赫赫，的名出〈形〉
دەگدارلى 见 دەگدار.
دەگدارلىق 。词名象抽的 دەگدار
دەگدۋ 。式定不的 دەگدى-
دەگدى- ：干渐，干半湿半，干半〈动〉 كىيىم
دەگدىپ قالدى. 了干快服衣。/ جاڭبىردان سوڭ
جەل شىعىپ، جەر دەگدي باستادى. 一风后雨
。了干始开地土吹
دەگدىس- 。态互交的 دەگدى-

دەگدىت- دەگدى- 的使动态。

دەگەلەك 〈形〉的浮轻，的率轻，的失冒。

دەگەلەكتە- 〈动〉率轻，莽鲁，失冒：دەگەلەكتەيدى دە جۇرەدى 的失失冒冒那是老他。

دەگەلەكتەۋ دەگەلەكتە- 的不定式。

دەگەندەي 〈副〉①如……所……象就，说所：جوعاردا دەگەندەي 如正，如恰，好恰；样那的谈他象不 ول دەگەندەي مەس 说所上如/，么怎不(示表用连 مەس 和)②样那的说所，么那不：دەگەندەي ئاتتى مەس 甜么那不▲的说所象正，确的，传虚不名。

دەگەندەگىدەي 见 دەگەندەي。

دەگەندەيىن 〈助〉啊，哦，对：ەندى مسمە ئتۇستى. 了来起想才这，啊。

دەگەنمەن 〈连〉是但，而然，过不：ول بارا المايدى. 了不去他过不。

دەگىز- دە- I 的使动态。

دەگىشتە- 〈动〉再，复重（话或事个某把）说。

دەگىشتەۋ دەگىشتە- 的不定式。

دەدەك: دەدەك قاعۇ 走步疾，走地忙忙急急：دەدەك قاعىپ قايدان كەلەسىڭ؟ 你，走地噔噔/ ?来里哪从地忙忙急急 مىنا شالىڭ دەدەك قاعادى عوي. 啊飞如履步是还子头老这。

دەدەكتە- 〈动〉噔噔，走步疾，走地忙忙急急：دەدەكتەپ ئجۇرۇ 疾步走/ دەدەكتەپ قاشۇ 跑地噔噔。

دەدەكتەت- دەدەكتە- 的使动态。

دەدەكتەۋ دەدەكتە- 的不定式。

دەجۇرني 〈名〉者日值，者班值。

دەزينفەكتسيا 〈名〉菌灭，毒消〔医〕。

دەزينفەكتسيالا- 〈动〉菌灭，毒消行进，毒消。

دەزينفەكتسيالان- دەزينفەكتسيالا- 的被动态。

دەزينفەكتسيالاۋ دەزينفەكتسيالا- 的不定式。

دەيىن 〈助〉①到，至，到…的…：ساعات ەكمدەن تورتكە دەيىن 时候：到点两从/ وزەنگە دەيىن 点四止为边河到达/ جەڭسكە 在 ②止为利胜到战 دەيىن سوعسىتى 前之…在，时候…前以：سوعسقا دەيىن 前战/ توڭكەرسكە دەيىن 革命以前③到 سيپادى دەيىن 至甚，至甚，(度程：连，▲了摸都房乳连 باقايشعىنا دەيىن قارۇلانعان 非，掌指如了 باقاينا دەيىن تانۇ▲齿牙到装武 بۇگەشگەسىنە دەيىن ئبىلۇ 熟知，深▲悉熟常。掌指如了，知

دەكابر 〈名〉月二十。

دەكبىر 见 دەگبىر.

دەكتور 〈名〉员音播。

دەكراتسيا 〈名〉景布。

دەلبە I 〈名〉绳缰的上车马。

دەلبە II ①（之畜牲）病晕眩（的马）流〔医〕②炎髓脊脑性行乱错精神〔转〕：دەلبە بولۇ 情性，的躁浮，的常无复反〔转〕③病精神犯▲的疯发，的常失精神▲的张乖 دەلبەسى قوزۇ 疯发，病精神犯▲ دەلبە سۇزەك 病寒伤。

دەلبەلەن- 〈动〉病精神犯，疯发；狂为行。为胡性任，为妄行狂，暴。

دەلبەلەنۇ دەلبەلەن- 的不定式。

دەلبەلىك دەلبە II 的词名象抽。

دەلبەشى 〈名〉车赶，式把车。人的

دەلدال 〈名〉①经，人间中；办买；客肩，行牙②人纪 بولۇ 豫▲人绍介，妁媒，人媒 犹，措所知不③人媒当②客肩当，行牙做①决不。

دەلدالدىق ①دالدال 的词名象抽。营。

دەلدالشى 见 دالدال.

دەلدار 见 دالدال.

دەلدەي- 见 دەلدەي-.

دەلدەيۇ دەلدي- 的不定式。

دەلدەك 〈形〉(子鼻指)的起隆，的大膨①：(鼻头的抖颤，的悠晃②孔鼻的大张 دەلدەكتاناۋ)：(指头的抖颤 باس دەلدەك。

دەلدەك: دەلدەك قاعۇ ①慌忙急急，张张慌慌②起勃。

دەلدەڭدە- 〈动〉：忙忙急急，张慌①连劲阴）②跑地张张慌慌 جۇگىرۇ دەلدەڭدەپ 起勃(续。

دەلدەڭدەس- دەلدەڭدە- 的互交态 。

دەلدەڭدەت- دەلدەڭدە- 的动使态 。

دەلدەڭدەۋ دەلدەڭدە- 的不定式 。

دەلدي- 〈动〉大张，开张①（孔鼻）：تاناۋى دەلديۋ 孔鼻开张 ②（朵耳）起竖：قۇلاعى دەلديۋ 朵耳起竖 ③翘：ەتەگى دەلديگەن شي قالپاق 帽檐起翘沿 ④帽草的来起：دوڭدە دەلديپ تۇرعان كىم؟ 谁在坡上站着？ ⑤立直，立站，立兀：起勃 。

دەلديت- دەلدي- 的使动态 。

دەلديۋ دەلدي- 的不定式 。

دەلەبە 〈名〉▲兴趣，味兴，趣兴，味兴 ▲起激，激刺，趣兴起引：دەلەبەسىن قوزدىرۋ 勃勃兴，痒技，劲来，劲上：دەلەبەسى قوزۋ 。

دەلەگات 〈名〉代表：دەلەگات ۇيىرمەسى 代表团 。

دەلەگاتسيا 〈名〉代表团：دوستىق دەلەگاتسياسى 友好代表团 。

دەلەگاتتىق 的代表〈形〉 。

دەلەگەي 〈名〉①帽兜，帽风②子帽的戴娘姑（的时早）：ەتەگى جەلمەن بىرگە دەلەگەيلەنۋ 动飘风随襟衣：دەلەگەيلەن- 动飘，动摆；扇呼〈动〉：ەتەگى دەلەگەيلەنۋ 的不定式 。

دەلەكتە- 跑瞎，忙奔，波奔，跑西奔东〈动〉 。

دەلەكتەت- دەلەكتە- 的使动态 。

دەلەكتەۋ دەلەكتە- 的不定式 。

دەلەڭدە- 扇呼，动摆，动飘〈动〉：ەكى ەتەگى دەلەڭدەپ جۇگىرۋ 的扇呼扇呼襟衣来起跑他 。

دەلەڭدەت- دەلەڭدە- 的使动态 。

دەلەڭدەۋ دەلەڭدە- 的不定式 。

دەلقۇلى 〈形〉：的癫癫疯疯，的醒清不脑头 دەلقۇلى جارالعان / 的癫癫疯疯是就来生 دەلقۇلى بولۋ 成为人的四倒三颠 。

دەلقۇللان- 癫癫疯疯，醒清不脑头得变〈动〉：闹胡，疯发，四倒三颠，的 。

دەلقۇللاندىر- دەلقۇللان- 的使动态 。

دەلقۇللانۋ دەلقۇللان- 的不定式 。

دەلقۇللىق 词名象抽的 دەلقۇلى 。

دەل-سال 无，的服舒不，的闷烦，的恼烦〈形〉舒不到感 ① ▲的窘疲，的力 دەل-سال بولۋ 窘发，尴尬② 惫疲，服 。

دەل-سالدىق 词名象抽的 دەل-سال 。

دەلفين 豚海〈动〉〈名〉 。

دەلىن- دە- I 的态动被 。

دەلىنۋ دەلىن- 的式定不 。

دەم 〈名〉呼吸，吸气：دەمى شىقپاي قالۋ 呼吸受阻/ دەمىن شىنە تارتۋ 吸气（吸呼深）▲那刹一，间瞬一，刻片，儿会一 ئبىر دەم ▲地停不，地息休不 دەم الماستان ▲脚歇，息歇，息休②气吸，气喘，吸动鼓，励勉，励鼓：دەم بەرۋ 那刹一，间瞬一 ▲者持支做，手帮当 دەم بولۋ ▲气打 دەمنىڭ ▲夫功的儿会一，眼转一，间息瞬 دەم ارادا سالۋ 驱经念，病治以水凉喷边语咒念边〔旧〕 ▲邪 دەم ساتتە ▲那刹一，间瞬一 دەمى ئبىتۋ（ئوزىلۋ）▲气断，气咽，吸呼止停 دەمىن باسۋ ▲敛收，来下静冷②息休，气口喘① دەمى شىندە بولۋ ▲声做不；图意露暴不 دەمى قوسىلۋ ▲合意投情，通串，结勾 دەمى قىسىلۋ 喘气① ەكى يەعنان دەم الۋ ▲息窒到感，气憋作腔装，傲高，足十气神②吸呼地促急，吁吁 ▲势 ئينىنەن دەم الۋ 吁吁喘气 。

دەمالىس 〈名〉假休，期假，息歇，息休：جازدىق دەمالىس 暑假/ قىستىق دەمالىس 寒假/ ۋاقتىندا 里间时的息休在 。

دەمبە: دەمبە قاعۋ 玛乃做在处之水无〔宗〕 。身净此以土尘打拍掌手用前孜

دەمبە-دەم 常常，常经，地断不〈副〉：دەمبە-دەم حات الىپ تۇرۋ 经常到收来信 。

دەمبەل 〈名〉杖面擀、棍面擀〔土〕 。

دەمبەلشە 的墩墩矮，的胖矮〈形〉：جىگىت 子伙小的胖矮 。

دەمبەلشەلەۋ 的墩墩为较，的胖矮较比〈形〉 。

دەمبىلە- 〈动〉儿关插，上插（闩门将） 。

دەمبىلەۋ دەمبىلە- 的式定不 。

دەمدە- I 〈动〉①有得烧，口可的煮，香得做：بايبىشە، شايىڭدى دەمدەگەيسىڭ. 道味，伴老 ②意惬；定安，心安：كوڭىلدەرى دەمدەپ قالدى. 点一香得烧茶把 。了来心下安们他

دەمدە Ⅱ〈副〉间瞬一，那刹一，快很：دەمدە قايتىپ كەلدى 了来回就快很。

دەمدەل- دەمدە- Ⅰ的态动被。

دەمدەس- دەمدە- Ⅰ的态互交。

دەمدەت- دەمدە- Ⅰ的态动使。

دەمدەۋ دەمدە- Ⅰ的式定不。

دەمە- Ⅰ〈动〉①扶搀，住扶：انقا دەمەپ مىنگىزۋ ئۆسۇز اراسىندا دەمەپ جەل بەرۋ 说间话，帮腔，持支；持扶；助协，助帮〔转〕②马上搀腔帮，气鼓。

دەمەك Ⅰ总，来看，见可，说是就，么那〈助〉之言而总，之？دەمەك ول كەلمەيتىن بولدى ما 吗了来不他说是就？

دەمەك (دەمەگى) Ⅱ的说要，话的说想〈名〉思意：ونىڭ دەمەگى ەرتەڭ كەتپەڭدەر دەگەن ئۆسۇز. 他的想思意是明天不天走们你让。▲كەل دەمەك بار، كەت دەمەك جوق. 能不，请说能只。走说

دەمەكشى 〈助〉说是就也，说是就：دەمەكشى، ول كەلمەيتىن بولدى ما 吗？来备准不他，说是就

دەمەس دەمە- 的态互交。

دەمەت- دەمە- 的态动使。

دەمەۋ Ⅰ〈名〉持支，持扶，助协，助帮：كوپشىلىكتىڭ دەمەۋى بار 有支持的家大。

دەمەۋ Ⅱ دەمە- 的式定不。

دەمەۋلىك 〈名〉词助语，词气语〔语〕▲词助语，词气语定肯▲بولمىدى دەمەۋلىك بولمىسسىز دەمەۋلىكتەر 词气语定否〔语〕。

دەموگراف 〈名〉家学口人。

دەموگرافيا 〈名〉学口人。

دەموكرات 〈名〉派主民；者义主主民。

دەموكراتيا 〈名〉主民：حالىق دەموكراتياسى 主民民人/ سوتسياليستىك دەموكراتيا 义主会社。主民

دەموكراتيالاندىرۋ 〈动〉群，化众大，化主民。化众

دەموكراتيالاندىرۋ دەموكراتيالاندىر- 的式定不。

دەموكراتياشىل 〈名〉民护拥，的主民爱热①〈形〉主民护拥，的主民爱热①。的义主主民②的主民张主，的义主主民②的主民张主，的

دەموكراتيزم 〈名〉义主主民。

دەموكراتشىل 〈形〉主民护拥，的主民爱热①。的义主主民②的主民张主，的

دەمسىگۋ دەمسىك- Ⅱ的式定不。

دەمسىگىس- دەمسىك- Ⅱ的态互交。

دەمسىك Ⅰ见 دەمسىكە.

دەمسىك- Ⅱ吁喘气，喘哮，喘气，难困吸呼〈动〉：吁 قىس بولسا دەمسىگەدى ئۇ 喘哮就天冬到一。喘哮

دەمسىكە 〈名〉病喘哮，喘哮①〔医〕：病喘哮 پايدا بولۋ 患病肺〔口〕②病喘哮。

دەمسىكتىر- دەمسىك- Ⅱ的态动使。

دەن Ⅰ康健体身〈名〉：魄体，体身：دەنى ساۋ 体身健康 ▲دەن قويۋ 重，心专，视重，神会精聚：دەن قويمەپ ۇيرەنۋ 习学心专。

دەن Ⅱ数多大，分部大绝，分部大〈名〉：来都分部大的生学 وقۋشىلاردىڭ دەنى كەلدى. 了。ممندەتتىڭ دەنى ورىندالدى. 完已半多务任。了成

دەندە- 〈动〉①重加，重严得变，化恶：اۋرۋ دەندەپ، شاما كەتۋ 优占②弱衰体身化恶情病 着占们他：ولار دەندەپ تۇر. 势，占，风上占，倒压，风上占③。分部大完做，半多成完：ولار جۇمىس- تى دەندەپ قالدى. 了务任成完快们他。

دەندەس- دەندە- 的态互交。

دەندەت- دەندە- 的态动使。

دەندەۋ دەندە- 的式定不。

دەنە Ⅰ〈名〉①格体，体躯，体身：دەنە ءبىتىمى 身材/ دەنە تاربيە 体育/ دەنە مۇشەلەرى 体实②体身炼锻，体（物）：قاتتى دەنە 固体/ سۇيىق دەنە 液体/ گاز دەنە 气体▲体物转自〔物〕ايناملى دەنەلەر 体数代〔数〕▲اسپان دەنەلەرى 色染〔生〕▲体星，体天〔天〕بويانعىش دەنە ▲体何几〔数〕گەومەتريالىق دەنە ▲体 تۇرشكتىــرۋ 毛 ▲然悚骨 ازعان دەنەگە اۋرۋ ءۇيىر. 病染易弱体【谚】。

دەنە- Ⅱ。服制，报征，服压；胜取〈动〉

دەنەل- دەنە- Ⅱ的态动被。

دەنەلەن- 成（里体母在物动和人）①〈动〉

。人成长，高长，大长 ② 长生，形

دەنەلەنۇ دەنەلەن- 的 式定不的 。

دەنەلى 〈形〉①大的伟魁，的梧魁，的子个：دەنەلى دە كۆشتى \大也气力，大也子个 دەنەلى بولغاندىقتان ەل ونى كەيدە الىپ دەيدى. 因身他 …② 。士力大为他称时有们人以所，梧魁材 …体的型，…… 的材身：تاپال دەنەلى 矮的材身，的梧魁材身，的大高材身，的梧魁材身 دەنەلى الىپ ▲的 个高瘦 دەنەلى اشاڭ。

دەنەلىك 〈形〉体立，的体物：دەنەلىك بۇرش 角体立 。

دەنەسىز 〈形〉的小材身，的小矮，的子个矮。

دەنەسىزدىك دەنەسىز 的 词名象抽 。

دەنەۋ دەنە- Ⅱ 的 式定不的 。

دەنساۋلىق 〈名〉体身，康健（状况）：دەنساۋلىق ساقتاۋ ئبولىمى 保健科/ دەنساۋلىقتى كۆتۈ 保重体身 。

دەنى-قارنى 〈名〉体身：دەنى-قارنىڭ ساۋما؟ 身体好吗？

دەڭ Ⅰ〈名〉①近，近附 ②处近，度高，度程，水平 。

دەڭ Ⅱ〔旧〕〈名〉客，店客，店，栈 。

دەڭبەت 〈形〉的银包，的银涂，的银烫 ▲ دەڭبەت بەلبەۋ 烫银的腰带 。

دەڭگە 见 تەڭگە.

دەڭگەي 〈名〉①带—，附近：ولار اۋىل دەڭگەينە جەتىپ قالدى. 他们到了近附勒吾阿 ②。：度，高），度（深），度（拔海，水准，线平水：وزەن سۋى دەڭگەينەن اسىپ كەتتى. 水过没水河 。位 ▲/ تەڭىز دەڭگەيى 海拔 。

دەڭگەيلە- ①〈动〉平水近接，准水近接，标准完：وقۇلىقتى دەڭگەيلەپ قالدى. 教材接近半大成完已了。/ بىيلىعى جوسپاردى دەڭگەيلەپ قالدى. 计的年今了半大成完：没沉，沉②。 تاس سۋ تۇبىنە دەڭگەيلەپ كەتتى. 石头沉到水底了。

دەڭگەيلەس Ⅰ〈形〉，短长，浅深，重轻，大小：的近相，的多不差相，的敌匹：جاستارى دەڭگەيلەس 年龄相仿/ ارالىعى دەڭگەيلەس 距离不多/ كۆشتەرى دەڭگەيلەس 力量匹敌 。

دەڭگەيلەس-① **دەڭگەيلە-** ②靠 态互交的 近接，近 。

دەڭگەيلەت- دەڭگەيلە- 的 态动使 。

دەڭگەيلەۋ- دەڭگەيلە- 的 式定不 。

دەڭكي- 〈动〉出突得显，起鼓，大得显：ولگەن وگىزدەي دەڭكيىپ جاتقان اناۋ نەمەنە؟/ 什么是西东的大么那牛死条一着卧横象？ قالتاڭا نە سالىپ الدىڭ، دەڭكيىپ كەتىپتى. 你的囊囊鼓鼓么这，么什是的装里袋口 。

دەڭكيت- دەڭكي- 的 态动使 。

دەڭكيۇ دەڭكي- 的 式定不 。

دەڭكيس- دەڭكي- 的 态互交 。

دەڭكىرە- 明得谈，些一深讲，点一透说〈动〉：وعان بۇل ماسەلەنى دەڭكىرەگەنىڭ ئجۇن. 些一确—点一透讲题问个这把改应你 。

دەڭكىرەۋ دەڭكىرە- 的 式定不 。

دەڭمەنت 见 دەڭبەت.

دەڭشى 〈名〉柜掌店，主店 。

دەڭىز 见 تەڭىز.

دەپارتامەنت 〈名〉①(的内部)司②(的国法)省，区政行 。部(的国美) ③

دەپۇتات 〈名〉员议，表代 。

دەپىس 见 دەفىس.

دەر Ⅰ〔方〕〈名〉(槽水的用水饮畜牲)，架托(槽水的用水饮畜牲)，腿槽水 。

دەر Ⅱ：**دەر جاسسندا** 适龄的：دەر جاسسندا مەكتەپكە جىبەرۋ 适时龄送学校读书 ▲دەر كەزى (كۇن، مەزگىل، ساعات، شاق) 及时，时适；时准，时即立，刻立：دەركەزىندە حات جازۋ 及时信写/ ەگىندى دەر كەزىندە سالۋ 适时播种 。

دەربەس 〈形〉门专，的独单，的主自，的立独：دەربەس قىزمەت ىستەۋ 独立工作/ دەربەس ئۇي 单独/ دەربەس وسى جۇمىسپەن كەلدىڭ بە؟ 你是而事件这为门专的来吗？

دەربەستەن- 〈动〉自独，动行独单，主自立独：群合不，远疏；动活 。

دەربەستەۋ دەربەستەن- 的 式定不 。

دەربەستىك دەربەس 的 词名象抽 。

دەربىت 〈名〉特布尔多（支一落部古蒙）。

دەرە Ⅰ〈名〉槽水，架托(槽水的用水饮畜牲
。腿
دەرە Ⅱ〈名〉谷河，沟河。
دەرەك 〈名〉①消息，信音，息信：دەرەك الۇ
قولداعى：载记，象迹；索线，落下 ②息消到得
دەرەك بويىنشا قۇزاستىرۇ 根据掌握的丝索线
：实事，据根③载记史历 دەرەك تاريحي/查追
دەرەك تابۇ 找根据。
دەرەكسىز 〈形〉①无音，的息信无，的息消无
的象迹无毫，的载记无，的索线无② 的信音
③ 的实事无，的据根无▲دەرەكسىز ئسوز ـ
نانمسىز. 信可不谈之稽无【谚】。
دەرەكسىزدىك دەرەكسىز 的词名象抽。
دەرەكتە- 〈动〉据证找查，实落，实核。
دەرەكتەمە 〈名〉索线，载记，实事，据根。
دەرەكتەس- دەرەكتە- 的态互交。
دەرەكتەۋ دەرەكتە- 的式定不。
دەرەكتى 〈形〉信音有，的息信有，的息消有①
根有③ 的象迹有，的载记有，的索线有②的
的据凭有，的实事有，的据。
دەرەكتىلىك دەرەكتى 的词名象抽。
دەرەۋ 〈副〉紧赶，忙连，即立，上马：دەرەۋ توق-
تاتۇ/止停上马 دەرەۋ جولعا شىعۇ立即出发/
دەرەۋ تۇرەگەلۇ 来起站忙连。
دەرجاۋا 〈名〉强列，国大，国强。
دەرجاۋالىق 〈形〉的强列，的国大，的国强。
دەرلىك 〈形〉的提一得值，的谈可：دەرلىك
ئسوز جوق 圆较比，的好较②的谈可么什有没
جەتكىزۇ 的赞称可；的满：دەرلىك جاقسى ناتيجەگە قول
，近将，多不差 ③ 绩成的好较得取
كەلدى. وقۇشىلار دەرلىك：概大，莫约，约大；乎几，殆
几 جوق دەرلىك/。了来都多不差生学
有没乎。
دەرلىكتەي 〈形〉①的提一得值，的谈可：
دەرلىكتەي جانە نە قالدى. 的说一得值么什有还
：的赞称可 ；的满圆较比，的好较 ②？
دەرلىكتەي مول ئونىم الۇ 获收的喜可了得取
：概大，约大；乎几，殆，近将，多不差 ③
دەرلىكتەي وتىرىپ بولدى 了座入都多不差。
دەرمەن 见 دەرمەنە.

دەرمەنە 〈植〉年道山〔名〉▲ دەرمەنە ئشوپ
。年道山
دەرمەنشى 见 تيىرمەنشى.
دەرت 〈名〉①害病，症病，病疾：ادامنىك
دەرتى 身缠病疾/ دەرت جابىسۇ 病疾的人/
دەرتكە شيپا 对病疾有疗效 ②楚若，若痛〔转〕
ماحاباتتىك دەرتى 若之情爱/ كەدەيلىكتىىىك
دەرتى 贫的穷若痛 ③患祸，磨折，烦麻〔转〕：
ونىك دەرتىنەن 由的他于磨折 ④伤悲〔转〕：忧
孩于由 بالانىك دەرتىنەن 运厄，幸不；伤忧，愁
اۋرۇدان ▲病斑纹 الاباجاق دەرتى ▲幸不的子
دەرت جامان 忍难还病疾比伤忧 ▲اق ساباقتانۇ
دەرتى 病苗鹿马。
دەرتسىز 〈形〉①的康健，的恙无，的病无
。的楚苦无，的苦痛无，的愁无忧无〔转〕
دەرتسىزدىك دەرتسىز 的词名象抽。
دەرتە 木辕，辕车，辕驾〔土〕〈名〉。
دەرتتەن- 〈动〉①病生，病患，病害②〔转〕忧，
。苦痛到感，伤悲，伤
دەرتتەندىر- دەرتتەن- 的态动使。
دەرتتەنۇ دەرتتەن- 的式定不。
دەرتتى 〈形〉①的康健不，的病有②〔转〕忧
。的苦痛，的伤悲，的愁
دەرتتىلىك دەرتتى 的词名象抽。
دەرھام 的道足不微，的小很，的小[阿]〈形〉。
دەس Ⅰ：دەس بەرۇ 让，让容，让谦，让，许准
。到轮，会机了有 دەس ئتيۇ▲许允
دەس- Ⅱ دە- Ⅱ 的态互交。
دەس Ⅲ 靠依，者助帮，者济接[旧]〈名〉。
دەسانت 〈名〉①落降地陆；陆登②兵陆登，
。兵降空
دەسانتشى 〈名〉兵降空，兵陆登。
دەسبى 〈名〉珠念[旧]。
دەسياتينا 〈名〉亩俄(顷公 1.09 于等)。
دەسكا 〈名〉饼铁[体]：饼铁掷 دەسكا لاقتىرۇ。
دەستە 〈名〉①把：把 ئبىر دەستە ئبيداي 一把麦
：束 ئبىر دەستە گۇل 花束②子：叠，令 ③
一 ئبىر دەستە قاعاز 纸令。
دەستە-دەستە 〈形〉一把一把的，一打一打的，
。一令一令的，一束一束的，一叠一叠的

دەستەلە- 〈动〉叠一，（中集）堆地把…一把一 **دەستەلەن-** 态动被的-دەستەلە 。 **دەستەلەس-** 态互交的 -دەستەلە 。 **دەستەلەت-** 态动使的 -دەستەلە 。 **دەستەلەۋ** 式定不的 -دەستەلە 。

دەتال 〈名〉①细，情详 ② 件配，件零(器机) **دەتالدى** 〈形〉细细详详，的详周，的细详，的 **دەتسيمەتر** 〈名〉米分，分公十 。 **دەۋ** 式定不的 Ⅱ -دە 。

دەفيس 〈名〉或节音于用，"—"即)号符字连(间中词合复 。

ديابەت 〈名〉症尿多，病尿糖[医] **دياگنوز** 〈名〉①器诊听〔口〕②断诊 **دياگنوزدا-** 〈动〉(体身)查检，断诊 。 **دياگنوزدات-** 态动使的 -دياگنوزدا 。 **دياگنوزداۋ** 式定不的 -دياگنوزدا 。 **دياگنوزدىق** 〈形〉的查检，的断诊：دياگنوزدىق قورتىندىسى 诊断结果 。

دياگونال Ⅰ〈名〉线斜中，线角对[数] Ⅱ〈名〉布纹斜 。

دياليەكت 〈名〉言方〔语〕：نەگىزگى دياليەكت 言方础基 。 **دياليەكتيزم** 〈名〉句词的言方〔语〕 。 **دياليەكتيكا** 〈名〉法证辩〔哲〕 。 **دياليەكتيكالىق** 〈形〉的法证辩，的证辩 。 **دياليەكتولوگ** 〈名〉者研方究研，家学言方 。 **دياليەكتولوگيا** 〈名〉学言方 。 **دياليوگ** 〈名〉(剧戏指)白对；答问，话对 。 **دياليوگتىق** 〈形〉的白对；的答问，的话对 。 **دياميەتر** 〈名〉径口；径直〔数〕 。 **ديبازول** 〈名〉唑巴地〔药〕 。

ديدار 〈名〉容遗；容面，貌容，孔面 。 **ديدارلان-** 〈动〉奕采神，发焕神精，看好得变 。 **ديدارلاس** Ⅰ〈形〉知，的情衷诉，的谈交心倾会，谈交心倾 ديدارلاس بولۋ 的心贴，的心 。见 **ديدارلاس-** Ⅱ〈动〉①倾 ② 望看相互，面会 。情衷诉，交谈心 **ديدارلاستىر-** 态动使的 Ⅱ -ديدارلاس 。 **ديدارلاسۋ** 式定不的 Ⅱ -ديدارلاس 。

دەيزەل 〈名〉柴油 دەيزەل ماشيناسى 柴油机 。 **دەيزەنتەريا** 〈名〉疾痢〔医〕：قاندى دەيزەنتەريا 痢赤 。 **ديكتاتور** 〈名〉者制专，者裁独 。 **ديكتاتورلىق** 〈形〉的横专，的制专，的裁独 。 **ديكتاتۇرا** 〈名〉政专：پرولەتاريات ديكتاتۇراسى 阶产资/政专级阶产无 بۇرجۇازيا ديكتاتۇراسى/政专级 。

ديكتور 〈名〉员音播，员播广 。 **ديكتوفون** 〈名〉机音录 。 **ديقان** 〈名〉①夫农，人稼庄，民农：كەدەي ديقان 贫农/ ورتا ديقان 中农/ تومەن-ورتا ديقان 〔旧〕② 争战民农 ديقاندار سوعىسى/农中下贫 粮食，物谷：قىرمان ءۇستى قىزىل ديقان 场 食粮是都上 。 **ديقانشىلىق** 〈名〉活农，业农：ديقانشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事业农 。

ديناميكا 〈名〉①力动 ②学力动；程进 ③ 动变 。作动的跃活；动活，作 **دينامومەتر** 〈名〉计力测，计率功 。 **دينار** 〈名〉尔那狄，那底，那地(名币货) 。 **ديناستيا** 〈名〉代朝，朝，朝王，朝皇 。 **ديپلوم** 〈名〉①毕 ② 书证业毕(的校院等高) 。状奖(的品展良优)③文论业 **ديپلومانت** 〈名〉生学大的文论业毕作 。 **ديپلومات** 〈名〉①有〔转〕② 官交外，家交外 。家交外，者腕手交外 **ديپلوماتيا** 〈名〉交外 。 **ديپلوماتتىق** 〈形〉①的交外：ديپلوماتتىق بايلانىس 外交外有，的式交外 ② 系关交外 ديپلوماتتىق وي بولۋ كەرەك 外带：的炒巧，的 题问虑考度态交 。 **ديپلومدىق** 〈形〉的做而业毕备准为 。 **ديرەكتور** 〈名〉长，理经：مەكتەپ ديرەكتورى 长校 。

دىرەكتورلىق 。务职的长…，务职理经〈名〉

دىريجابل 。船飞，艇飞〈名〉

دىريجەر 。挥指〔乐〕〈名〉

دىريجەرلىك 。责职的者挥指〈名〉

دىرمەن 。机面磨，坊磨〈名〉

دىسكا 见 دىسكى.

دىسكى 〈名〉①〔体〕面圆〔天〕② 饼铁：ايدىك دىسكىسى 盘弹（的枪步动自）③面圆的亮月 。

دىسسەرتاتسيا 。文论位学〈名〉

دىۋ 〈名〉① 怪妖大，怪巨〔转〕② 士力大 。

دىۋال 见 داۋال.

دىۋان 〈名〉〔旧〕处议合族贵 。

دىۋانا 〈名〉① 僧钵托（的教兰斯伊）② 汉浪流〔转〕③丐乞〔转〕 。

دىۋانالىق 。饭讨，乞行〈名〉

دىۋىم 。口寸，口寸英〈名〉

ديحان 〈名〉：夫农，人稼庄，民农 كەدەي ديحان 贫农/ ورتا ديحان 中农/ تومەن-ورتا ديحان 下中农/ ديحاندار سوعىسى 争战民农 。

ديحانشى 。夫农，人稼庄，民农〈名〉

ديحانشىلىق 〈名〉：活农，业农 ديحانشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事农业 。

دو 〈名〉(1)音一第阶音长〔乐〕 。

دوبال 见 دوبالداي.

دوبالداي 〈形〉糙粗；的重笨，的笨粗，的粗①的致精不，的：دوبالداي ءجىپ 线粗/ ارقاندى دوبالداي ءسوز 气粗声粗②糙粗得搓子绳 دوبالداي داۋىسپەن 粗用（音声指）的听难，的：دوبالداي تاس 大的重笨，的块大，的大③门嗓 دوبالداي ءتىك 子靴的大笨/ دوبالداي بولىپ ءىسپ كەتپەتى. 象得睡睛眼 。样一桃

دوبىرا 。子袋小，包小〈名〉

دوگما 。条信；条教〈名〉

دوگمالىق 〈形〉灵不，的板呆，的板死，的条教 。的活

دوگمات 。条信〔宗〕〈名〉

دوگماتيزم 。义主条教〈名〉

دوگماتيك 。者义主条教〈名〉

دوگوۋور 〈名〉约条，同合，约契 。

دوعا 〈名〉①，轭 ：ارباناڭ دوعاسى 车轭木形拱 ▲孤，圈圆半〔数〕②圆半呈后剪 。鬃短的形

دوعابا 。绒丝金〔口〕〈名〉

دوعاباس 。子铲（带肚），环扣，环带〈名〉

دوعال 〈形〉①：ۇشى 的头圆，的尖不，的钝 دوعال كىسى 的钝迟（格向求要）〔转〕②的尖不儿头，的：ىسكە دوعال كىسى 的板呆，的笨愚，的敏灵不 ▲人的笨愚事办 دوعال بۇرىش 〔数〕角钝 ▲ دوعال شەمىرشەك 。骨软状盾〔理生〕

دوعال 。斑白膜角〔口〕〈名〉

دوعالاق 见 دوڭگەلەك.

دوعالان- 。形弧成，形圆半成变〈动〉

دوعالانۋ 。式定不的 دوعالان-

دوعالدان- 头圆成变，尖不得变，钝变〈动〉 。儿

دوعالدانۋ 。式定不的 دوعالدان-

دوعار- 〈动〉①束结，止中，止停：ءسوزبىدى دوعار 束结〔转〕 。（口住）话的你 ② 具套（的等马）下解，套卸

دوعارا 。房土，房平土〈名〉

دوعارت- 。态动使的 دوعار-

دوعارۋ 。式定不的 دوعار-

دوعارىل- 。态动被的 دوعار-

دوعارىس- 。态互交的 دوعار-

دودا Ⅰ 。赛比羊刁（的行进队两成分）〈名〉

دودا Ⅱ 头指），的乱散，的乱蓬，的乱〈形〉：دودا بولۋ 等毛羽，发 。乱散，乱蓬

دودا-دودا: دودا-دودا بولۋ 撕被，乱散，乱蓬 ▲碎破离支得扯被，碎粉得 دودا-دوداسىن شىعارۋ 。碎破离支得扯，碎粉得扯

دودالا- 〈动〉①：烂扯，碎粉得撕，碎扯 كوكبارداى دودالاۋ 羊把时羊刁支离破碎②：شاشىن دودالاۋ 散头披：散弄，乱蓬得弄，乱弄 。发

دودالان- 。态动被的 دودالا-

دودالات- 。态动使的 دودالا-

دودالاۋ 。式定不的 دودالا-

دوجنا 〈名〉：包一，（个二十）打一：دوجنا كۇيىندە ساتۋ 售出打论/ ەكى دوجنا سىرنىكە 两包

。柴火

دوجنالا- 〈动〉包一一，装包地打一打一，装包地包一包。

دوجنالان- دوجنالا- 的态动被的。

دوجنالاس- دوجنالا- 的态互交的。

دوجنالات- دوجنالا- 的态动使的。

دوجنالاۋ دوجنالا- 的式定不的。

دوزا 〈名〉量分，量药(的服次一)。

دوزاق 〈名〉①〔宗〕狱地：دوزاقتا ٴتۇسۇ 地下狱 ②〔转〕磨折，难艰，难灾，苦痛：دوزاق ٴومىر 活生的苦痛。

دويبى 〈名〉棋：دويبى ويناۋ 下棋▲دويبى تاسى 子棋摆▲دويبى تىگۇ 子棋。

دويبشى 〈名〉手能棋下，手棋。

دويىر Ⅰ〈形〉暴粗，的躁暴，的野粗，的鲁粗的：دويىر مىنەزدى 的躁暴气脾。

دويىر Ⅱ：**دويىر قامشى** 子鞭粗。

دويىرداي 〈形〉的大粗，的粗。

دوكەر 〈名〉人工头码。

دوكلاد Ⅰ〈名〉书告报，报汇，告报▲دوكلاد بەرۋ (جاساۋ) 报汇①告报作②。

دوكلاد Ⅱ 见 دوكلات.

دوكمەنت 〈名〉件证，书明证，明证。

دوكتور 〈名〉夫大，生医①学士博；士博②位。

دوكتورلىق 〈形〉的疗医，的生医：دوكتورلىق ونەر 术技疗医。

دوكۇمەنت 〈名〉①件文明证；文公，件文；②据契，据单，证份身。

دوكۇمەنتتى 〈形〉单有，的文公有，的件文有，的据。

دوقابا 〈名〉绒丝金。

دولان 〈名〉栏畜，栏围(的来起围树楂山用)。

دولانا 〈名〉①[植]树楂山 ②树楂山，果楂山▲دولانا كوبەلەك[昆]蝶白梅，蝶粉楂山▲红蝶。دولانا جەمىسى 山里。

دولاڭ 〈形〉①的脚笨手笨，的拙笨，的笨：سوزگە دولاڭ 嘴笨的②心细不，的意大心粗的。

دولباي 〈名〉①[口]概大，体大，略大 ②估。测推，计

دولبار 〈名〉轮，断判，量估，计估(的略粗)。计估的高过 دولبار جوعارى：廓描；断判，量估，计估(地略粗)。

دولبارلا- 〈动〉估的般一据根 شامامەن دولبارلاعاندا：廓轮出。计

دولبارلان- دولبارلا- 的态动被的。

دولبارلاس- دولبارلا- 的态互交的。

دولبارلات- دولبارلا- 的态动使的。

دولبارلاۋ دولبارلا- 的式定不的。

دولبارلى 〈形〉计估，的体大，的略粗，的略大。

دولدان- 〈动〉怒大然勃，怒暴，怒大，气生：دولدانىپ اۋزى سوزگە كەلمەدى 出不说都话得气 داۋىل تۇرىپ، تەڭىز دولداندى. 来/起骤风狂。吼怒海大。

دولداندىر- دولدان- 的态动使的。

دولدانۋ دولدان- 的式定不的。

دوللار 〈名〉币硬的元美一值价②元美①(币纸)。

دوللارشىل 〈形〉的命如钱爱，元美欢喜①的意生元美做，的元美换交②。

دولى Ⅰ〈形〉的躁暴，的大气脾①：دولى مىنەزدى 的躁暴气脾 [转] ②的恶凶，(气天指)的劣恶：دولى بوران 风狂。

دولى Ⅱ〈名〉雨骤风暴〔土〕。

دولىعۇ دولىق- Ⅰ的式定不。

دولىق Ⅰ〈动〉冠冲发怒，怒狂，怒暴。

دولىق- Ⅱ〈名〉暴狂，劲狂(的马跑)。

دولىلاۋ 〈形〉的躁暴较比，的大较比气脾。

دولىلىق ①دولى 暴，大气脾 ②词名象抽的格性的躁。

دولىر- 〈动〉多)赤耳红面，怒发，气生，脸变(孩小指)。

دولىرۋ دولىر- 的式定不。

دوم Ⅰ〈名〉网鹞捕〔土〕。

دوم Ⅱ〈形〉的处好到恰，的中适，的好恰：انتى دوم جارانتۇ 把 دوم بولۋ ▲处好到恰得吊马把。中适得吊马把

دومداي 〈形〉计估；的以可本基，的适合体大。

。卖买的等相体大 دوماي ساۋدا 的：
دومالا- 〈动〉滚，动滚，滚翻：تاۋدان تاس دومالادى. 山上滚下石头。▲ تاسى ورگە دومالاۋ 达腾黄飞，运红走，运走。
دومالاق 〈形〉①的圆，的状球，的形球：دومالاق بەت 圆脸 ②脸圆墩墩胖，的墩墩矮，的小矮墩：دومالاق قارا بالا 黑胖黑胖的小孩子 ▲ دومالاق ارىز 密密麻麻的信名匿名。▲ دومالاق حات 圆形成做，状球成摘〈动〉：دومالاقتا- 把泥团成球形。دومالاقتاۋ بالشقتى 泥团成球形。
دومالاقتا- 被动态的 دومالاقتا-。
دومالاقتاس- 互交态的 دومالاقتا-。
دومالاقتات- 使动态的 دومالاقتا-。
دومالاقتاۋ 不定式的 دومالاقتا-。
دومالان- ①دومالا- 团一成缩 ②被动态的，粗短得显，胖矮得显③缩蜷。
دومالاس- 互交态的 دومالا-。
دومالات- 使动态的 دومالا-。
دومالاۋ 不定式的 دومالا-。
دومبال〈形〉的观雅不，的造滥制粗，的糙粗。
دومبالدا- 〈动〉地叶大枝粗，做地虎虎马马，付对，事了衍敷，做。
دومبالداۋ 不定式的Ⅱ دومبالدا-。
دومبعۋ 不定式的Ⅱ دومبىق-。
دومبىق Ⅰ〈名〉肿红，块肿，胀肿（的微略）。
دومبىق- Ⅱ〈动〉肿红，肿略，肿稍：ۇسكتەن دومبىعۋ 肿红得冻。
دومبىقتا- 〈动〉软松成弄，松翻（地将）。
دومبىقتاۋ 不定式的 دومبىقتا-。
دومبىقتىر- Ⅱ态动使的 دومبىق-。
دومبىرا〈名〉（器乐弦的族克萨哈）拉不冬：دومبىرا شەرتۋ 弹拉不冬。
دومبىراشى〈名〉拉不冬弹于善，手拉不冬的人。
دومبىست Ⅰ〈名〉①（的微略）肿，胀肿 ②块：دومبىستان سەسكەنۋ 怕吓恐，吓威，胁威〔转〕。胁威
دومبىست- Ⅱ〈动〉①肿稍，略，胀：دومبىستىپ ءسۇ 吓恐，吓威，胁威 ②肿稍，打，揍：ونى دومبىستىپ الايىق. 给他点颜色。③看看。
دومبىستاۋ 不定式的Ⅱ دومبىست-。
دومينو〈名〉牌骨若米多。
دومنا〈名〉炉风鼓，炉铁炼，炉高：دومنا پەش（炉铁炼）炉高工，员术技）人工（炉高）铁炼。
دومناشى〈名〉（师程）。
دونالا 见 دولانا.
دونماڭداي〈名〉〔动〕连白，鱼鲢。
دوڭعالاق〈名〉辘轱，子轮。
دوڭىز〈名〉①猪 ②肖生二十的族克萨哈人之一 ▲年猪 جىلى دوڭىز ▲ايباتسن سىرتىنا سالۋ 暴出摆付相凶▲ دوڭىز ايباتتى 草沙〔植〕。▲ دوڭىز توپىراق 的睢恣戾〔植〕▲草沙 دوڭىز وتى〔植〕〔口〕草蒿。
دوپ〈名〉球：تەرى دوپ 球皮 / دوپ وينالۋ 打球/ دوپ تەبۋ 踢球/ دوپ تاستالۋ 投球。
دوپتاي ①〈形〉的状球，的似球象 ②迅〔转〕的快很，的速：بالالىق شاق دوپتاي زىمىراپ وتە شىققتى. 子下一，的快很，的速③。逝即眼转代时年童。
دوپشا 见 دوپتاي.
دوپشى〈名〉而轻的举易而轻，的轻很：دوپتاي الىپ ۇرۋ 倒摔地举易。称泛的员动运球打。
دوربا〈名〉囊，包荷，袋口小，子袋小：تەمەكى دوربا 烟包荷▲ دوربا اۋىز 嘴大包荷▲ دوربا ساقال 大胡子（ات）▲ جەم دوربا 马料袋，马鼻袋。
دوربالا-〈动〉▲装袋口小用，装袋口用。
从其与【谚】.البستان اربالاعانشا جاقننان دوربالا 功半事）装袋口用处近从如不还拉车用处远（倍）。
دوربالان- 被动态的 دوربالا-。
دوربالاڭدا- 笨，动行地拙笨，走地拙笨。便灵不动行，跑地拙。
دوربالاڭداۋ 不定式的 دوربالاڭدا-。
دوربالاس- 互交态的 دوربالا-。
دوربالات- 使动态的 دوربالا-。
دوربالاۋ 不定式的 دوربالا-。
دورباشا〈名〉袋口小，子袋小。

دورباشق 。包荷小，袋口小，子袋小〈名〉

دوس 友好，人友，友数，友朋〔波〕〈名〉：سىرلاس دوس 知心友朋/ حالىقارالىق دوستار 人友际国/ دوسىن كوىىنتۇ، دۇسپاىىن ئسوىىنتۇ ▲快者仇，痛者亲 ئبىر مالى ئوتۇلى دوستىڭ كەم دەگەننىڭ جانى ئبىر.【谚】挚友分不彼此，ايسرعان بوق جەيدى، دوس ▲。相连运命人苦穷 توڭ ايسرعان ماي جەيدى.【谚】物万友朋了失离 ▲ 。有皆物万苦辛了尽历，无皆 دوسىڭا وتىرىك ايتپا، دۇسپانىڭا سىرىڭدى ايتپا.【谚】 دوس ▲。情真吐勿人敌对，话假说莫友朋对 جىلاتىپ ايتادى، دۇسپان كۇلدىرىپ ايتادى.【谚】逆言忠）笑你使话的人敌，哭你使话的友朋（耳）。

دوس-جار 戚亲，友亲，人友〈名〉。

دوس-جاران 见 دوس-جار.

دوس-جورا 见 دوس-جار.

دوسكا 擦板黑：دوسكا وشىرگىش 黑〈名〉板。

دوسسىماق 。友好的谓所，友朋的谓所〈名〉

دوسسىن- 好成看，友朋作当，友朋为认〈动〉友。

دوسسىنۇ دوسسىن- 。式定不的

دوستاعان 见 توستاعان.

دوستاس 。的情交有，的谊友，的友朋〈形〉Ⅰ

دوستاس- 谊友立建，友朋交，交结〈动〉Ⅱ：ەكى ەل حالقىنىڭ دوستاسۇى 友立建民人国两 谊。

دوستاستىر- دوستاس- Ⅱ 。态动使的

دوستاسۇ دوستاس- Ⅱ 。式定不的

دوستىق ①〈形〉，的情交，的好友，的谊友 ②作合的密亲 دوستىق قاتناس/ 系关好友：的洽融；的睦亲 دوستىق سىتەستىك，情交，好友 友谊：谊友的厚深 تەرەڭ دوستىق 。

دوتسەنت 。员究研副，授教副〈名〉

دوحا 。衣大毛翻②料面衣大重贵①〈名〉

دوحتىر 。士博，夫大，生医①〈名〉

دوحتىرحانا 。院医〈名〉

دوحتىرلىق 的夫大，的生医〈形〉：دوحتىرلىق علىم 学医/ دوحتىرلىق جاۋاپكەرشىلىك 夫大位学士博 ②任责的：دوحتىرلىق اتاق 博士的 ③医学，术医：دوحتىرلىقتان حابارى جوق 不懂医学。

دودەگە（名）〈名〉，檐房；檐顶房毡毡包上（的房毡）。檐屋

ئدوي 。的梧魁，的大高［口］〈形〉▲：ئدوي دەنە-لى 漫，的标目有没 ئدوي دالا ▲。材身的大高 ئدوي دالاعا سويلەۋ 。气一说瞎 。的际边无结，的壮粗，的壮健；的大高 ①〈形〉

دوكەي 尖拔，的秀优 ②马的壮健 ات دوكەي：的实伙小的儿样好 جىگىت دوكەي：的儿样好，的子。

دوكەيلىك دوكەي 。词名象抽的

دوكەت 。刀大的利锋，刀大〈名〉

دوكىر 礼无，的野粗，的暴粗，的鲁粗 ①〈形〉：دوكىر ئسوز 的糙粗；的话的鲁粗/ دوكىر مىنەز 的糙粗，的笨粗，的笨 ②气脾的暴粗；的脚笨手笨：دوكىر جان 人笨。

دوكىرلەن- 粗得显；野粗得变，暴粗得变〈动〉笨。

دوكىرلەندىر- دوكىرلەن- 。态动使的

دوكىرلەنۇ دوكىرلەن- 。式定不的

دوكىرلىك ①دوكىر 粗，鲁粗 ②词名象抽的 野 ③拙笨，笨粗。

دومبەيىل 。坡山小，丘山，丘山小〔旧〕〈名〉

دومپەي 。岗山〔土〕〈名〉

دونەجىن 母的岁四 ②马母的岁四 ①〈名〉▲牛母，马母指）的岁四满快：دونەجىن شعار 。（牛

دونەن 公指）的岁四 ②马公的岁四 ①〈名〉畜）：دونەن ايسىر 四/马种的岁四 دونەن قوي 四/驼阉的岁四 دونەن اتان 岁四满快 شعار دونەن ▲牛建的岁四 دونەن وگىز 。酒奶马陈 دونەن قىمىز ▲（畜公指）的

دونەنشە 。驼阉的岁四满快〈名〉

ئدوك ，的凸 ②墩，坡土，冈高，地高 ①〈名〉▲气脾的暴粗 ئدوك مىنەز ▲的圆凸，的面凸 ئدوك قاباق 的高骨棱眉 ▲ ۇرى ئتۇن اسقانشا，抓，山过让莫狼打【谚】 قاسقىر ئدوك اسقانشا. ▲。（断立机当）夜过莫切贼 پەيلىڭدى كەڭگە 开要胸心【谚】 قىرمانىڭدى دوڭگە سال.

。地高在要场麦，阔

دوڅبەك 。木圆，墩木〈名〉

دوڅبەكتە- 。截…截一成锯，木圆锯〈动〉

دوڅبەكتەي 大，的大；的样一木圆大象〈形〉

。的大儿块，的块

دوڅبەكتەۋ دوڅبەكتە- 。式定不的

دوڅبەكشۇ دوڅبەكشى- 。式定不的

دوڅبەكشى- 转辗，去复来翻，滚翻 ①〈动〉

滚打得疼子肚 ئىشى ئاۋىرىپ دوڅبەكشىدى 侧反：

。乱意烦心，宁不卧坐，安不转辗〔转〕②

دوڅبەكشىس- دوڅبەكشى- 。态互交的

دوڅبەكشىت- دوڅبەكشى- 。态动使的

دوڅگەي 。坡土，地坡〈名〉

دوڅگەلە- 。动转，动滚，滚〈动〉

دوڅگەلەك I 辘轱，子轮 ①〈名〉

的史历 تاريخىنىڭ دوڅگەلەگى 车/ دوڅگەلەگى 油 ③ 圈圆画 دوڅگەلەك سىزۇ 圈圆：的 ② 轮车

。饼油，香

دوڅگەلەك II 圆，的形圆，的状圆，的圆〈形〉

▲睛眼的黑又大又 كوز قارا 圈的：

باعىتتاعىش دوڅگەلەك ▲轮导〔机〕 دوڅگەلەك

بەت 圆 。脸

دوڅگەلەكتە- 形圆成弄，状圆成做 ①〈动〉

五舍四〔数〕 ② 形圆成画 دوڅگەلەكتەپ سىزۇ：

。法入舍，入

دوڅگەلەكتەۋ I 。的圆稍，的圆较比〈形〉

دوڅگەلەكتەۋ II دوڅگەلەكتە- 。式定不的

دوڅگەلەكشە 。辘轱小，子轮小〈名〉

دوڅگەلەن- 翻，滚打 ② 态身反的 ①دوڅگەلە-

。圆得显 ③ 去复来

دوڅگەلەنت- دوڅگەلەن- 。态动使的

دوڅگەلەت- دوڅگەلە- 。态动使的

دوڅگەلەۋ دوڅگەلە- 。式定不的

دوڅەس 吃上坡山小在群羊 ئوجۇر. 小 ①〈名〉：墩土，丘小，坡山 قويلار

地高 جەر دوڅەس 草。②的凸，的起凸，的起隆：دوڅەس جەر دوڅەستە جايلىپ

镜凸 。(坡山小)/ دوڅەس مۇرىن 子鼻高/ دوڅەس اينا

دوڅەستەۋ 较比，的起凸微稍，的凸较比〈形〉

。的高

دوڅەستىك 凸 ② 墩土，丘小，坡山小 ①〈名〉

。度凸，面

دوڅكي- 高长，大长 ①〈动〉：دوڅكيگەن ازامات

بولدىڭ. 了子伙小的大么这成长已你 。

② 突 ،起凸 ،起隆：اناۋ دوڅكيىپ جاتقان

نەمەنە؟ 西东么什是的兀突个那 ？

دوڅكيت- 。态动使的 دوڅكي-

دوڅكيۋ 。式定不的 دوڅكي-

دوڅكيىس- 。态互交的 دوڅكي-

دوڅكى 的起凸微稍，的高较比〈形〉：دوڅكى

。的起凸梁鼻 مۇرىن

دوڅكىل 见 دوڅكىلدەۋ.

دوڅكىلدەۋ 比；的起凸较比，的出凸微稍〈形〉

。的高较

ئۇدوپ 正，适合 ② 好恰，好正，好刚 ①〈副〉

▲血见针一，害要到说 باسۋ ئۇدوپ ▲适合

碰好正 كەلۋ ئۇدوپ ▲了极好，好真 بولۋ ئۇدوپ

② 上遇，上碰好正 ①ئۇسۋ ئۇدوپ ▲上遇，上

。亮照，上照

دورەگەي 见 دۇرەگەي.

دورەكى ，的俗粗，的鲁粗，的暴粗 ①〈形〉

粗 جاۋاپ كىسى دورەكى：的野粗，的明文不，的礼无

看难 ②人的鲁粗 دورەكى /复答的暴

精不，的糙粗；(材身的人指多)的称匀不，的

。的致

دورەكىلەن- 得显，暴粗得变，鲁粗得变〈动〉

粗么那要不话说 سويلەۋ دورەكىلەنبەي：礼无

。鲁

دورەكىلەندىر- 。态动使的 دورەكىلەن-

دورەكىلەنۋ 。式定不的 دورەكىلەن-

دورەكىلەۋ ，的暴粗较比，的鲁粗较比①〈形〉

太不，的糙粗较比②的野粗较比，的明文太不

。的重笨，的致精

دورەكىلىك 粗 ② 词名象抽的 ①

。为行的礼无，野粗，俗粗，鲁

ئۇدورت 见 ئۇتورت.

دراما 剧 ② 剧话演 دراما قويۋ：剧话 ①〈名〉

。情事的惨悲，剧悲 ③ 本剧写 دراما جازۋ：本

درامالى ：的性剧戏；的本剧，的剧话〈形〉

剧戏的件事 وقيعانىڭ درامالى تۇرده ايقتاسۇى

。(尾结)束结的

درامالىق 〈形〉的剧话:درامالىق تەاتر (剧话)院/ درامالىق شعارما 剧本/ درامالىق جانر 戏剧体载。

دراماتيزم 〈名〉(节情)作动张紧,性剧话。

دراماتۇرگ 〈名〉家剧戏,家作剧。

دراماتۇرگيا ①〈名〉术艺剧话,术艺剧戏 ②学作剧,论理作剧 ③品作剧话,品作剧戏。

دراماتۇرگيالىق 〈形〉的剧戏,的剧话的。

دراپ 〈名〉子尼厚:پالتولىق دراپ 大衣呢。

دۋ 〈名〉闹热,嚷喧,哗喧,闹喧:سەندەر دۋ-دى قويىڭدار. 请你们不要再了哗喧。▲دۋ ەتۋ 了起动轰①〈名〉痛刺,痛灼(然突)②来起动轰①▲دۋ كۇلۋ 热,动雷声掌▲笑大堂哄热烈。

دۋا 〈名〉〔宗〕[阿]语咒:دۋا وقۋ 念咒▲اۋزىنىڭ دۋاسى بار 的验应话说,理有之言剧▲دۋا قونۋ (ءتيۋ، دارۋ) 运红走;运幸福幸得获▲اقمىاق باسقا ادىرايعان كوز بىتەدى، دۋاسى جوق اۋنزعا سىلدىراعان ءسوز بىتەدى.【谚】没得喊门嗓人的屈理,大得瞪睛眼人的脑头有大。

دۋاگەر 〈名〉师巫,人的咒念。

دۋاگوي 见 دۋاگەر.

دۋاداق 〔动〕〈名〉鸨大。

دۋال 〈名〉[波]〈名〉墙土,墙围。

دۋالا- 〈动〉语咒念;术妖展施。

دۋالاق 见 دۋاداق.

دۋالان- 态动被的 دۋالا-。

دۋالات- 态动使的 دۋالا-。

دۋالاۋ 式定不的 دۋالا-。

دۋاليزم 〈名〉①〔哲〕论元二 ②两面两性重。

دۋاليست 〈名〉元二论者。

دۋالى 〈形〉〔旧〕〈形〉①神敬的通神有,的神敬施 ②的法魔会,的术妖展理有之言▲دۋالى اۋنز 的验应话说,的。

دۋان 〈名〉[波]〈名〉城,城省:دۋان باسى 省长(督总)。

دۋانا [波]〈名〉[口]钵托(的教兰斯伊)。

دۋاسسز 〈形〉的义意有没,的理道有没道有没 دۋاسسز ءسوز 的嘴多,的说乱;的住话的理/ دۋاسسز اۋنز 靠不话的住▲اقمىاق باسقا ادىرايعان كوز بىتەدى، دۋاسسز اۋنزعا سىلدىراعان ءسوز بىتەدى.【谚】没的脑头有大得喊门嗓人的屈理,大得瞪睛眼人。

دۋبلەر 员演备预〈名〉。

دۋبلەت 词式双[语]②本复,品制复①〈名〉。

دۋدا-دۋدا 〈形〉的乱蓬,的乱散:دۋدا-دۋدا شاش 发头的乱蓬。

دۋدار: دۋدار باس (شاش) 发头的蓬蓬乱,的乱散发头。

دۋدارداي 〈形〉的乱散,的蓬乱,的乱蓬。

دۋدارلا- 〈动〉发散头披,乱散得弄,乱蓬得弄。

دۋدارلان- 态动被的 دۋدارلا-。

دۋدارلاۋ 式定不的 دۋدارلا-。

دۋ-دۋ 〈名〉热热,嚷喧,哗喧,闹喧(的续连)闹闹:ءۇي ءىشى دۋ-دۋ بولىپ جاتىر. 屋里正的闹闹热热。

دۋدىرا- 〈动〉(发头指)蓬蓬乱得显,乱散,乱蓬。

دۋدىرات- 态动使的 دۋدىرا-。

دۋدىراۋ 式定不的 دۋدىرا-。

دۋلا- 〈动〉纷纷论议,闹热,嚷叫,哗喧:دۋلاپ وتىرعاندار كىمدەر؟ 嚷嚷吵吵里那在谁?

دۋلاس- 态互交的 دۋلا-。

دۋلات- 态动使的 دۋلا-。

دۋلاۋ 式定不的 دۋلا-。

دۋلۋ 式定不的 دۋلى-。

دۋلۋك 〈名〉族龙独:دۋلۋك ءتىلى 族龙独言语。

دۋلۋكشا ①〈形〉的式族龙独,的族龙独:دۋلۋكشا كيىم 族龙独②装服族龙独:دۋلۋكشا ۇيرەنۋ 族龙独习学言语。

دۋلى- 唱闹(时会聚人族蒙指)〈动〉。

دۋلىعا ①〈名〉盔头(的士勇,士武)〔旧〕②(的上顶尖峰驼)毛粗。

دۋلىس- 态互交的 دۋلى-。

دۇلىت- دۇلى- 的使动态。

دۇما 〈名〉(俄旧)马杜,会议:قالالىق دۇما 会议。

دۇمان 〈名〉火红,闹热,乐欢:دۇمان جاساۋ 闹/热闹不个是他 كىسى ۇناتپايتىن دۇماندى 热闹人的闹热欢。

دۇماندا- 〈动〉乐娱,闹热,乐玩;欢情纵欢狂:ئبىر كۈن دۇماندادى 乐天一了闹热。

دۇمانداس- دۇماندا- 的互交态。

دۇماندات- دۇماندا- 的动被态。

دۇماندا ۋ دۇماندا- 的式定不态。

دۇماندى 〈形〉闹热,的腾欢,的乐欢,的乐快:دۇماندى زامان 的/代时的腾欢 دۇماندى ەڭبەك 的:الاڭى 热闹的场动劳面。

دۇمان-ساۋىق 〈名〉欢联,乐娱。

دۇمان-توي 〈名〉会聚;日节;庆喜。

دۇمانشىل 〈形〉欢喜,的闹热欢喜,的乐娱欢喜:دۇمانشىل كىسى 的笑爱说:人的闹热欢喜。

دۇتار 〈名〉(名器乐族尔吾维)尔塔都。

دۇتارشى 〈名〉者奏演尔塔都。

دۇحوۇكا 〈名〉箱烤,炉烤。

دۇحوۇوي: دۇحوۇوي مۇزىكا ▲乐奏吹دۇحوۇوي وركەستر 队乐管。

دۇشار [波]:دۇشار بولۋ 遇到,遭到,到碰,到遭,遇到:قيىنشىلىققا دۇشار بولۋ 难困到遇/جاۋعا دۇشار بولۋ 敌和人遭遇/باقىتسىزدىققا دۇشار بولۋ 幸不到遭▲دۇشار قىلۋ 使,到遭使,遇遭,到受遭使。

دۇشارلاس- 〈动〉遇相,见碰,到遇。

دۇشارلاسۋ دۇشارلاس- 的式定不态。

دۇڭ 〈名〉①嚷吵,嚷喧,杂嘈,哗喧,闹喧:ۇي ىشىندەگى دۇڭدان باس اۋىرۋ 的)辣辣火,痛灼,痛刺 ②痛头人使音声的(觉感)。

دۇڭدا- 〈动〉①纷论议;嚷吵,闹喧,哗喧:دۇڭداماي قولاق قويىڭدار 注要,闹喧要不纷:دۇڭداپ اۋىرۋ 辣辣火,痛烫,痛灼 ②听意痛地辣辣火。

دۇڭداق 〈名〉声嚷嚷,哗喧,声杂嘈。

دۇڭداس- دۇڭدا- 的互交态。

دۇڭدات- دۇڭدا- 的使动态。

دۇڭداۋ دۇڭدا- 的式定不态。

دۇعا 〈名〉[阿]〔宗〕告祷,文经,文祷,阿都:دۇعا وقۋ 祷,告祷,دۇعا قىلۋ(词祷念)阿都做▲دۇعا ئىشۋ 请)阿都喝(请求文伯拉阿将阎阿▲福祝:دۇعا ئوقۋ 在写词祷将或灰成烧纸把,上纸在写词祷陶。(服冲人病给后然,上碟盘瓷。候问三再,候问多多 **دۇعاي: دۇعاي سالەم**。

دۇعالا- 〈动〉治以咒念,邪妖赶驱以咒念〔旧〕,阿都做,病。

دۇعالات- دۇعالا- 的使动态。

دۇعالاۋ دۇعالا- 的式定不态。

دۇعالىق 〈名〉符骂,符护。

دۇز 见 تۇز。

دۇزاق 见 تۇزاق。

دۇزاقتا- 见 تۇزاقتا-。

دۇزدىق 见 تۇزدىق。

دۇقابا 见 دوقابا。

دۇڭزۇ 〈名〉族侗:دۇڭزۇ رايونى 区地族侗。

دۇڭزۇشا ①〈形〉的族侗,的族侗式的:دۇڭزۇشا كيىم 装服装侗②语族锏语族侗:دۇڭزۇشا ۇيرەنۋ 语族侗习学。

دۇڭشياڭ 〈名〉族乡东:دۇڭشياڭ ئتنلى 乡东语。

دۇڭشياڭشا 〈形〉①的族乡东,的族乡东式:دۇڭشياڭشا ئان-ئبي 舞歌族乡东②族乡东:دۇڭشياڭشا ۇيرەنۋ 语族乡东习学。

دۇرىس 〈形〉[波]①的正端,的确正,的对/见意的对:دۇرىس پىكىر 的道公,的正公:دۇرىس تۇسىنىك 正确的理解②是:دۇرىس پەن بۇرىس 行,好,对(同赞示表)③非和是,对:دۇرىس، مەن سەنىڭ ۇسىنىسىڭدى قولدايمىن. 〔数〕建议的你持支我▲دۇرىس بولشەك。数分真▲تەنتەك جۇرتقا تەرىس، وزىنە دۇرىس. 情合符为行的己自为认是总人的蛋捣【谚】理。

دۇرىس-بۇرىس 〈名〉误错与确正,非是。

دۇرىستا- 〈动〉顿整,正端,正改,正纠①:پوزيتسيانى دۇرىستاۋ 度态正端/ستيل دۇرىستاۋ 准瞄,准对②风整:نىسانانا دۇرىستاۋ 确准弄,

朝火热，的烈烈轰轰，的闹热〈形〉 **ۇبىرلى** 。的天

将；的惑疑，的疑可，的疑怀 ①〈形〉 **ۇدامال** / 法看的疑怀 **ۇدامال كوزقاراس** ：的疑将信可么什有没 **ۇدامال بولاتىن ەشتەڭسى جوق** ：的可两棱模，的糊含，的楚清不 ② 的疑犹，的意主定不拿③楚清不听 **ەشتۇ ۇدامال** 是你 ؟ 的定不豫：**ۇدامال بولىپ وتىرسىڭ با** 意主定不拿是不

半信半，疑狐，惑疑，疑怀〈动〉 **ۇدامالدان-** 。意主准不拿；疑

。态动使的 **ۇدامالداندىر-** **ۇدامالدان-**

。式定不的 **ۇدامالدانۋ** **ۇدامالدان-**

大不，的问疑有，的疑可 ①〈形〉 **ۇدامالدى** 。的可两棱模，的楚清大不②的信可

疑猜，疑怀，病心疑，心疑〈名〉 **ۇدامالدىق** 。疑狐，问疑；心

ۇدۇز I 见 **ۇجۇز** I .

ۇدۇز- II 见 **ۇجۇز-** II .

ۇدۇز- III 见 **ۇتۇز-** .

دۇزگەن 。草种一的长生里漠沙〔植〕〈名〉

دۇزە- 见 **تۇزە-** .

ۇدۇزۇ I 见 **ۇتۇزۇ** I .

دۇيدەي: دۇيدەي قۇرداس (جاستى) 同龄的岁同，的

。一拜礼，一期星[波]〈名〉 **دۇيسەنبى**

ۇدۇيىم 广 ەل：的多众，的大广〈形〉 **ۇدۇيىم** 人众 جۇرت /民人的大 。

دۇكەن ：店商，子铺，铺店[阿]〈名〉 **وستا دۇكەنى** 铁铺匠 **كەشىك كيىم-** /店装服 **دۇكەنى** 开① **قۇرۇ دۇكەن** ▲店商动流 **دۇكەن** 子铺②火红得搞，闹热得搞 ▲ **اڭگىمە دۇكەننىڭ قۇرۇ** 。子匣话开打，闹热很得谈

。部市门小，店商小，铺店小〈名〉 **دۇكەنشە**

买，员货售，员店，人的铺店开〈名〉 **دۇكەنشى** 。人卖

。卖买本小，意生本小〈名〉 **دۇكەنشىلىك**

دۇكىل 见 **دۇڭكىل** .

② 马天，马里千〔旧〕① [阿]〈名〉 **ۇدۇلدۇل** 。流名会社，家辩雄〔转〕

/向方准看 **باعىتتى دۇرىستاۋ** /子靶准瞄 **دۇرىستاپ سويلەۋ** ：细仔，真认③讲地确准 **دۇرىستاپ جازۋ** 好好/写地好 **دۇرىستاپ كورۋ** 仔 。看地细

دۇرىستال- 。态动被的 **دۇرىستا-**

دۇرىستان- 。态身反的 **دۇرىستا-**

دۇرىستاس- 。态互交的 **دۇرىستا-**

دۇرىستات- 。态动使的 **دۇرىستا-**

دۇرىستاۋ I 准，的对较比，的确正较比〈形〉 。的点一确

دۇرىستاۋ II 。式定不的 **دۇرىستا-**

دۇرىستىق 。名词象抽的 **دۇرىس**

دۇرىسىراق ：的点一确准，的确正较比〈形〉 。点一确准得说 **ايتقاندا دۇرىسىراق**

دۇسپان 见 **دۇشپان** .

دۇشپان 敌仇，人仇，人敌[波]〈名〉 ：**دوس پەن دۇشپاننىڭ شەكاراسىن ايقىن اجىراتۋ** 敌清划 ▲线界友 **الىستاعى دۇشپاننان قاسىقداعى قاس** 更人敌的处远比家谋阴的边身【谚】 。▲ **دۇشپان نە دەمەيدى، تۇسكە نە كىرمەيدى.** 【谚】梦中梦么什人敌，见不梦么什 ！说不话

دۇشپانداس- 结，对敌，敌树，敌为互相〈动〉 ：**دۇشپانداسۋعا بولمايدى. ەلمەن** 仇 人和能不 。敌为民

دۇشپانداستىر- 。态动使的 **دۇشپانداس-**

دۇشپانداسۋ 。式定不的 **دۇشپانداس-**

دۇشپاندىق ①，意敌 ② 词名象抽的 **دۇشپان** 。意敌出露 **دۇشپاندىقىن كورسەتۋ** 心恨仇

ۇدۇبارا 交杂，的种杂 ② 儿血混，种杂①〈名〉 ：**ۇدۇبارا قوزى** 羔羊种杂 。的

ۇدۇبىر ：声动起，声步踏，声步脚 ①〈名〉 **اتتىڭ ۇدۇبىرى** 马啼声②声呱呱唧唧 ▲ **ۇلى ۇدۇبىر** 轰轰烈烈动运的 。

دۇبىرلە- 出发，响作噔噔，响作咚咚 ①〈动〉 ：声呱呱唧唧出发 ②（声路走指）声嗒嗒 。笑谈地呱呱唧唧 **دۇبىرلەپ سويلەسۋ**

دۇبىرلەس- 。态互交的 **دۇبىرلە-**

دۇبىرلەت- 。态动使的 **دۇبىرلە-**

دۇبىرلەۋ 。式定不的 **دۇبىرلە-**

。士力大，士勇，物大然庞，人巨〈名〉 **دۇلەگەي**
笨愚，的脑昏头昏，的气傻里傻①〈形〉 **دۇلەي**
دۇلەيگە داۋا جوق دەيسىڭ：的知无，的蠢愚，的
？吗法办么什有没就为认你伙家的蠢愚对به
：的狂癫，的狂疯；的野粗，的莽鲁，的鲁粗 ②
人敌的狂疯 **دۇلەي جاۋ** /人的鲁粗 **دۇلەي ادام**
：的熊熊，的涌汹，的暴狂〔转〕 ④ 巴咂 ③
دۇلەي بوران(风暴)风狂 /(风暴)涌汹 **دۇلەي تاسقىن**
▲火烈的熊熊 **دۇلەي وت** /水洪的 **دۇلەيگە**
向【谚】 **"اكەڭنىڭ باسى" دەيدى.** **سالام بەرسەڭ**
。(趣没讨自)"的妈你去"说却他，安问人蠢
头昏得变，气傻里傻得变 ①〈动〉 **دۇلەيلەن-**
得变，鲁粗得变 ② 蠢愚得变，笨愚得变，脑昏
汹得变；嚣狂，怒狂〔转〕 ③ 野粗得变，莽鲁
。虐肆(暴风)，涌
。态动使的 **دۇلەيلەن-** **دۇلەيلەندىر-**
。式定不的 **دۇلەيلەن-** **دۇلەيلەنۋ**
。词名象抽的 **دۇلەي** **دۇلەيلىك**
。部臀〈名〉Ⅰ **دۇم**
严威，风威〈名〉Ⅱ **دۇم**：**دۇم كورسەتپەۋ**
势有)的凛凛风威 /风威要不
。(的
。托枪〈名〉Ⅲ **دۇم**：**مىلتىقتىڭ دۇمى**
小冬：麦小冬[方]〈名〉 **دۇمبە**：**دۇمبە بيداي**
。麦
。的熟不生半②米玉嫩[方]①〈形〉 **دۇمبىل**
：的熟不生半，的生半①〈形〉 **دۇمبىلەز**
不〔转〕② 肉的熟不生半 **دۇمبىلەز پىسقان ەت**
成不 **دۇمبىلەز پىكىر**：的周不虑考，的熟成
词其糊含，的确明不，的糊含〔转〕③见意的熟
：的非而是似，的可两棱模，的 **دۇمبىلەز ءسوز**
。言语的糊含
半点一有，的熟太不 ①〈形〉 **دۇمبىلەزدەۋ**
周太不虑考，的熟成分十不〔转〕② 的熟不生
两棱模，的确明太不，的糊含较比〔转〕③的到
。的非而是似，的可
。词名象抽的 **دۇمبىلەزدىك**
：**دۇمبىر-ءدۇمبىر** **دۇمبىر-ءدۇمبىر ەتۋ**
。音声的亮宏出发，声嘣嘣出发，出咚咚出发
，声嘣嘣出声，声咚咚出发〈动〉 **دۇمبىرلە-**

音声的亮宏出发：**دۇمبىرلەگەن دومبىرانىڭ**
。声拉布冬的亮宏 **داۋسى**
纵 ② 态动使的 **دۇمبىرلە-** ① **دۇمبىرلەت-**
起弹地情纵 **دۇمبىرلەت دومبىراڭدى.** 弹：地情
。拉不冬的你
。式定不的 **دۇمبىرلەۋ** **دۇمبىرلە-**
：的托枪有①〈形〉 **ءدۇمدى** **ءدۇمدى مىلتىق**
风威，的势权有，的力势有〔转〕 ② 枪的托有
：的 **ءدۇمدى اۋىل** 。勒吾阿的力势有
：砰砰，咚咚〈拟〉 **ءدۇمپ-ءدۇمپ**
。(响作砰砰)声咚咚出发 **ءدۇمپ-ءدۇمپ ەتۋ**
：起隆，起突，胀肿；胀鼓，鼓〈动〉 **ءدۇمپي-**
。了来起鼓都肿得 **ءدۇمپيىپ ءسۋ**
。态动使的 **ءدۇمپي-** **ءدۇمپيىت-**
。式定不的 **ءدۇمپي-** **ءدۇمپيۋ**
。态互交的 **ءدۇمپي-** **ءدۇمپيىس-**
：波击冲，波震，动震，震①〈名〉 **ءدۇمپۋ**
زەڭبىرەك وعنىڭ دۇمپۋىنەن ۇيلەر قوزعالا
بەردى. /动直子房得震炮 **سىلكىنگەن جەردىڭ**
：响影，用作〔转〕②波震的震地 **ءدۇمپۋى**
。响影的动运治政 **ساياسي ناۋقاننىڭ ءدۇمپۋى**
：声隆隆，声鸣轰，声动震〈名〉 **ءدۇمپىل**
。声隆隆的炮大 **زەڭبىرەكتىڭ ءدۇمپىلى**
隆出发，响作砰砰，响作咚咚〈动〉 **دۇمپىلدە-**
枪的砰砰 **دۇمپىلدەگەن مىلتىق داۋسى**：声隆
。声
砰声咚咚，声动震(的续连)〈名〉 **دۇمپىلدەك**
。声隆隆，声砰
。态互交的 **دۇمپىلدەس-** **دۇمپىلدە-**
。态动使的 **دۇمپىلدەت-** **دۇمپىلدە-**
。式定不的 **دۇمپىلدەۋ** **دۇمپىلدە-**
浅疏学才，的学浅，的薄浅识知〈形〉 **دۇمشە**
① **دۇمشە مولدا** ▲的通粗，的解半知一，的
醋子瓶半，人的问学有没 ② 拉毛的薄浅识知
拉毛的学浅【谚】 **ءدىن بۇزار.** ▲ **دۇمشە مولدا**
。教宗坏败会
。词名象抽的 **دۇمشەلىك** **دۇمشە**
。人干冻，干冻，人族回，族回〈名〉 **دۇنگەن**
。称蔑的人族回和族回对〈名〉 **دۇنگەنە**
。桶铁 [土]〈名〉 **دۇنگىر**

دۇنگىرلەك 。桶木(名)
ئۇدۇن-دۇنيە 全,宙宇个整,界世全 ①〈名〉
ئۇدۇن-دۇنيەنى كەزۋ 球: 部全②界世全遍走
。西东的钱值有所,产财的有所,西东的
ئۇدۇنياۋي 。底家,产家;物货,品物[阿]〈名〉
دۇنيە 下天,宙宇,界世①[阿]〈名〉: بۈكىل
敌无世盖 دۇنيەدە تەڭدەسى جوق 界世全 دۇنيە/
世,面世 ②(的下天于敌无,的双无世举)的
面世见 دۇنيەدەن حابارلى بولۇ 世人,间人,道: دۇنيە
活生,命生 ③: ئۇنيە ەكى ئىنالىپ كەلمەيدى.
财,产财,业家,底家,产家④命生次两有会不
/庭家的厚底家 دۇنيەسى مول ئۇي 藏宝,宝: دۇنيە
人跟能不产财 جولداس بولمايدى. دۇنيە ادامعا
▲界世物动 جانۋارلار دۇنيەسى 界⑤。子辈
باقي دۇنيە ▲道世鬼 بوق دۇنيە ▲间阴,府冥
دۇنيە بوق ▲值不文分产财 دۇنيەگە كەلۇ 诞
▲观界世 دۇنيەگە كوزقاراس世出,世问,生
弃,世厌 ▲世厌 دۇنيەدەن كەشۇ 世厌 دۇنيەدەن بەزۋ
绝隔世与 ▲ 切--弃抛;世 دۇنيەدەن تىس قالۇ
▲ دۇنيەدەن قايتۋ 天升,世逝,世去 ▲ دۇنيەدەن
界世全 ئۇتۋ 世逝,世去,世离 ▲ دۇنيە ئۇزۇى
▲常无道世,变多道世 دۇنيە كەزەك ▲ دۇنيە
كەزۋ ① 跑西奔东 ② 球全游周 دۇنيەنىڭ
ئۇتورت بۇرىشى 宙宇个整,界世全 ▲ دۇنيە سالۇ
▲迷财 دۇنيە قور ▲世去,世离 دۇنيە قۇمار
② 世来和世今 ① ▲奴财守,迷财 ەكى دۇنيە
的伪虚,界世的幻虚 جالعان دۇنيە ▲天重两
界世的明光 ② 间人 ① جارىق دۇنيە ▲界世
▲ ول دۇنيە ئاپاي دۇنيە ▲世来,府冥,间阴
尘 ▲世 ئۇمىت دۇنيەسى 望希线一 شكى دۇنيە
。面识知,平水②界世心内
دۇنيەقور :的财贪,的财守,的财爱 〈形〉
دۇنيەقور پەندە 鬼气小,迷财 ②: 奴财守
▲ (鬼气小为成)奴财守做 بولۇ دۇنيەقور
财是奴财守【谚】. دۇنيەنىڭ قۇلى 守 — دۇنيەقور
。隶奴的产
دۇنيەقورلىق 。词名象抽的 دۇنيەقور
دۇنيەلى 产财有,的厚底家, 的多产家〈形〉
他: ونىڭ ئۇيى دۇنيەلى ۋىلەردىڭ ئىرى. 的
。一之庭家的产财有是家

دۇنيەلىك 物货,品特 ①〈名〉: دۇكەندە
دۇنيەلىكتەر كوپ. 产家 ②。多很品物里店商
家的有所 بار-جوق دۇنيەلىك وسى 所 产财,底家:
。些么这就产
底家,产家,富财,产财 ①〈名〉 دۇنيە-مۇلىك
。物货,品物 ②
发物心空击敲,声蹭噗,声咚咚〈拟〉 دۇڭگىر
。音声的出
扑,声心空的出发时击敲 ①〈动〉 دۇڭگىرلە-
哇啦哇,嚷嚷声高〔转〕② 响作咚咚,响作通
سىرتتا دۇڭگىرلەپ جۇرگەن كىم؟: 话说地啦
? 呢嚷嚷边外在谁
دۇڭگىرلەس- 。态互交的 دۇڭگىرلە-
دۇڭگىرلەت- 。态动使的 دۇڭگىرلە-
دۇڭگىرلەۋ 。式定不的 دۇڭگىرلە-
第之物刍反,胃窝蜂 ①〈名〉Ⅰ دۇڭگىرشەك
。袋肚羊 ② 胃个二
。藻狸叶细,藻狸[植]〈名〉Ⅱ دۇڭگىرشەك
,声一的啪,声--的砰,声一的 咚〈拟〉 دۇڭك
声一通扑 ①(然突) دۇڭك ەتۋ ▲ 声一的轰
دۇڭك ەتىپ: 啪响声一的,响声一的砰,响
通扑西东么什知不 ئىبىر نارسە جەرگە ئېتۇستى.
: 出传,开传〔转〕② 。了下地掉声一
选行进要 بولادى دەگەن حابار دۇڭك ەتە ئېتۇستى.
: 句一咴嘟〔转〕③ 。了开传下一息消的举
بارمايمىن دەپ دۇڭك ەتتى. 他 ": 说声一咴嘟
。气脾的躁暴 ▲ دۇڭك مىنەز 。"去不
,声砰砰,声咚咚(的续连)〈拟〉 دۇڭك-دۇڭك
扑,响砰砰,响咚咚 دۇڭك ەتۋ دۇڭك- 声啪啪
。响通
دۇڭكي- 见 دۇڭكي-.
دۇڭكۇ Ⅰ 。式定不的 Ⅱ دۇڭكى-
دۇڭكۇ Ⅱ :肿脓,胀肿,肿红〈名〉
دۇڭكى- Ⅰ 见 دۇڭكي-.
دۇڭكى- Ⅱ :胀肿,肿红〈动〉 تابانى دۇڭكىپ
。了肿都掌脚(的他) كەتىپتى
:声砰砰,声咚咚,声隆隆〈名〉 دۇڭكىل
。声隆隆的炮大 زەڭبىرەكتىڭ دۇڭكىلى
دۇڭكىلدە- 轰,响作咚咚,声隆隆出发〈动〉
。响作然

دۇڭكىلدەس- دۇڭكىلدە- 态互交的 。

دۇڭكىلدەت- دۇڭكىلدە- 态动使的 。

دۇڭكىلدەۋ دۇڭكىلدە- 式定不的 。

دۇڭكىت- دۇڭكى- Ⅱ 态动使的 。

دۇڭشە 〈名〉 员译，译翻〔旧〕。

ئەدۇپ Ⅰ 〈名〉 托枪［口］。

ئەدۇپ Ⅱ 〈副〉 好刚，好正，好恰：ئەدۇپ كەلدۇ 正好刚，好正，好恰/ ئەدۇپ ئېتىۋ 正中击/ ئەدۇپ باسىپ ايتۋ 正合适 。上子点到说

ئەدۇپ-ئەدۇپ：ئەدۇپ-ئەدۇپ ەتۋ (سوعۇ) 〈指心〉跳腾扑腾扑，跳直怦怦，跳怦怦〈脏心指〉。

ئەدۇپسل 〈名〉（脏心指）声动跳的怦怦。

دۇپىلدە- 〈动〉 ①跳怦怦（脏心）②提〔转〕心胆吊不绪心，胆吊心：جۇرەگى دۇپىلدەپ وتىرا الماۋ 宁不卧坐胆吊心提 宁不绪心，胆吊心：جۇرەگى دۇپىلدەپ وتىرا 。

دۇپىلدەك Ⅰ 〈名〉 鹞腾尾黑。

دۇپىلدەك Ⅱ 〈名〉（脏心）①声动跳的坪坪，动跳，悸心：جۇرەكتىڭ دۇپىلدەگى كۇشەيدى. 。的惧畏，的怯胆②速过动心

دۇپىلدەت- دۇپىلدە- 态动使的 。

دۇپىلدەۋ دۇپىلدە- 式定不的 。

ئەدۇر Ⅰ 〈名〉 珠珍[阿]。

ئەدۇر Ⅱ 〈形〉 ①的名驰，的名闻，的名出 ▲ ئەدۇر 的话大说，的口夸，的牛吹〔转〕②子男年壮（的间之岁十四，十三）。

ئەدۇر Ⅲ：ئەدۇر ەتۋ（突）急急（然摹，然突），去过奔来起动轰们人。ل ئەدۇر ەتە قالدى. 动惊，动轰群羊。了/。قويلار ئەدۇر ەتىپ ۇركە جونەلدى. 了散四得惊下一/。قۇستار ئەدۇر ەتىپ ۇشا جونەلدى. 了来起飞声一儿忒鸟/。وت ئەدۇر ەتىپ جاندى. 了来起着专声一地噗火 。

دۇربەلەك 〈形〉①的荡动，的乱动，的乱混，的动骚②面局的乱混 جاعداي دۇربەلەك：的动骚动，乱骚，乱荡动：قوعامدىق دۇربەلەك 社会动乱/ دۇربەلەك تۇلۋ 发生骚乱 。

ئەدۇربى 〈名〉望远镜：ئەدۇربى سالۋ 用望远镜看 。

ئەدۇربىلى 〈形〉①带望远镜的明〔转〕②的亮雷，的亮秋察明，的毫 。

ئەدۇرداراز 〈形〉的疏不亲不，的离若即若不，的和不战不；的热不冷：ئەدۇرداراز بولماي تاتۋ بولۋ 好和结团要，疏不亲不要不/ ئەدۇرداراز ل 家国的和不战不 。

ئەدۇرداراز دىق 词名象抽的 。

دۇردەي 〈形〉①的望名有，的赫显②的人望名有很 كىسى بار اتاعى دۇردەي：的名虚有空，的表其有空 سىرتى دۇردەي قۇر كەۋدە 空心内表其有空 。

دۇردەك 〈形〉的着撅：دۇردەك ەرىن 厚嘴唇 。

ئەدۇردي- 〈动〉嘴，嘴撅：اۋزى دۇردىگەن 的着撅嘴 。

ئەدۇردىت- ئەدۇردي- 态动使的 。

ئەدۇردىۋ ئەدۇردي- 式定不的 。

ئەدۇردىس- ئەدۇردي- 态互交的 。

ئەدۇر-ئەدۇر 〈拟〉声动料；棱扑棱扑 ▲动抖地棱扑棱扑 ئەدۇر-ئەدۇر سىلكىنۋ 。昂激慨慷，口海夸，话大说 ئەدۇر-ئەدۇر ەتۋ 。

دۇرە 〈名〉［波］打拷，笞鞭，刑笞：دۇرە سوعۋ（سالۋ）打拷，笞鞭 。

دۇرەگەي 〈形〉（狗指）的种杂：دۇرەگەي ئىت 狗的种杂 。

دۇرەلە- 〈动〉搂狠，打毒；打拷，笞鞭 。

دۇرلەن- دۇرەلە- 态动被的 。

دۇرەلەس- دۇرەلە- 态互交的 。

دۇرەلەت- دۇرەلە- 态动使的 。

دۇرەلەۋ دۇرەلە- 式定不的 。

دۇرەشى 〈名〉者笞鞭，人的笞行 。

ئەدۇريا 〈名〉［波］品制丝绢：ئەدۇريا كويلەك 子裙丝绢 。

دۇرك 〈副〉部全，都；子下一；然突，然忽：ل دۇرك كوشتى. 了走移迁子下一们人 。

دۇركىن 〈名〉①次，回，阵：سان دۇركىن 多少次/ مىڭ دۇركىن 无数回/ ئىبىر دۇركىن 一阵一阵 ②部，群，伙，帮：ئىبىر دۇركىنى جاڭا كەتتى. 一伙了走刚 。

دۇركىندى 〈形〉的续连，的复反，的断不连接 ▲ دۇركىندى ەتىس 〔语〕多态语次 。

دۇركىن-دۇركىن 〈副〉①一阵一阵，地阵一阵一次一次，地续连：地断不；地回一又回一，地次一又一阵一阵 دۇركىن-دۇركىن اتىلعان مىلتىق داۋىسى 。

连续 دۇركىن-دۇركىن ەسىك قاغۇ /声枪的阵群--群一,地伙一伙一,地帮一帮一 ② 门敵帮一们人 كىسىلەر دۇركىن - دۇركىن كەلگۇ :地来地帮一。

دۇركىرە- 地慌惊,跑地促急(体群) ① 〈动〉逃窜: قوزىلار دۇركىرەپ قوراعا كەلدى. 一群忙急 كوشۇ دۇركىرەپ كوشۇ /子院进跑地急急羔羊。 دۇركىرەپ وسكەن مال 茂繁,盛茂〔转〕 ③ 畜牲的展发速迅: 荣繁,展发〔转〕② 移迁地盛茂木草 كوك دۇركىرەۋ 。

دۇركىرەس- 态互交的-دۇركىرە 。

دۇركىرەت- 态动使的 دۇركىرە- 。

دۇركىرەۋ 式定不的-دۇركىرە 。

دۇرلىگۇ 式定不的-دۇرلىك 。

دۇرلىگىس- 态互交的 دۇرلىك- 。

دۇرلىك- 〈动〉① 张慌,安不乱慌,慌惊: ەل دۇرلىگىپ جان-جاقتا بىتىراي جونەلدى. 人们激慨慷,动冲,动激 ② 。开散处四向地乱慌慢慢动激别你 اقىرىن سويلە. 你别慢动激昂: دۇرلىكپەي 讲。

دۇرلىكتىر- 态动使的-دۇرلىك 。

دۇرمەك 〈名〉流人,群人(的动鼓受): ۇرمەككە بىلەسۇ 流大随。

دۇرمەلەك 见 دۇربەلەك.

ءدۇررى: ءدۇررى گاۋھار 石宝纯。

ءدۇرس: ءدۇرس ەتۋ 轰,声一隆轰,声一的轰轰,声一响声一的砰: تام ءدۇرس ەتىپ قۇلادى. 墙了倒声一的。 تاس جەرگە ءدۇرس ەتە ءتۇستى. 了地落声一的砰头石。

ءدۇرس-ءدۇرس 〈拟〉轰轰,声砰砰,声嗒嗒: جۇرەك ءدۇرس-ءدۇرس سوعۋ 心脏砰砰声: ءدۇرس-ءدۇرس ەتكەن جىلقىنىڭ / 动跳地ءدۇبىرى 。声蹄马的嗒嗒

دۇرسە: دۇرسە قويا بەرۋ ① (然突)来过扑(去)② 。责指,诉训

ءدۇرسىل 〈名〉嗒,声步重,声撞碰,声击敲: اتتىڭ ءدۇرسىلى 声蹄马 / 声砰砰,声嗒اياقتىڭ ءدۇرسىلى 声步脚。

دۇرسىلدە- 咚,响作砰砰,声嗒嗒出发 〈动〉响作得得,响作怦怦,响作咚咚-دۇر: السىتان

سىلدەگەن داۋىس شىقتى. 从远处传来嗒嗒声。/ جۇرەكتىڭ دۇرسىلدەۋى 心跳怦怦。

دۇرسىلدەت- 态动使的-دۇرسىلدە 。

دۇرسىلدەۋ 式定不的-دۇرسىلدە 。

ءدۇرسىن- 以自;渐不言大,嘘吹,吹自 〈动〉起不了为。

ءدۇرسىنۋ 式定不的-ءدۇرسىن 。

ءدۇرىل 〈名〉轰,声鸣轰,声隆轰,声鸣: موتوردىڭ ءدۇرىلى 话大,话空,话大,话空〔转〕② 声鸣轰的达马: ءدۇرىلدى قويىپ ناتيجەلى قىزمەت ىستەۋ 牛吹。作工的效成有做多,话空说少

دۇرىلدە- 〈动〉① 响呼呼:وت دۇرىلدەپ جانىپ جاتىر. 着烧燃地呼呼火。② 。响作噔噔,声嗒嗒出发: ۇرىككەن جىلقىلار دۇرىلدەپ شاباجونەلدى. 了开跑地嗒嗒群马的惊受③ 。响嗡嗡,响轰轰,声鸣轰出发: تراكتور دۇرىلدەدى. 了响轰轰机拉拖,话大说,牛吹〔转〕④。

دۇرىلدەي بەرگەنشە جۇمىستى تابا 昂激慨慷;话空说不,话空说老其与你 ىستەسەڭ ەتتى. 作工地地实踏脚如,行风,行流〔转〕⑤ 。(法说指)靡风

دۇرىلدەك 净,的话空说爱,的牛吹爱 〈形〉的话大说。

دۇرىلدەس- 态互交的-دۇرىلدە 。

دۇرىلدەت- 态动使的 دۇرىلدە- 。

دۇرىلدەۋ 式定不的 دۇرىلدە- 。

دۇرىلدەۋىك 的话空说爱,的话大说爱 〈形〉的牛吹爱。

دى 〈助〉式形写缩的“ەدى”词助语。

دىبدىر 见 دىبىر.

دىبىر 动;声路走,声步脚的约约隐隐 〈名〉静没围周: توڭىرەكتە ەشقانداي دىبىر جوق. 静。静动何任有

دىبىرلا- 响,音声的约约隐隐出发 ① 〈动〉。咬咕,语私窃窃 ② (作动指)动

دىبىرلاس- 态互交的 دىبىرلا- 。

دىبىرلات- 态动使的 دىبىرلا- 。

دىبىرلاۋ 式定不的-دىبىرلا 。

دىبىس 息声,响声,音声,音 ① 〈名〉:دىبىس ەستىمەۋ 的生陌 بوتەن دىبىس /音声见不听

。仇记，恨记，怨结，怨抱〈动〉 **دىقتان-**
恨记爱，的怨结爱，的怨抱爱〈形〉 **دىقتانئىش**
。的小量气；的
دىقتانۇ دىقتان- 。式定不的
دىقتى 〈形〉的屈委受；的恨记，的怨抱
ئسوز 抱的怨。话的
恨记爱，的怨结爱，的怨抱爱〈形〉 **دىقشىل**
爱儿孤【谚】. دىقشىل بالا جەتىم 的小量气；的
。屈报
دىقشىلدىق دىقشىل 的名象抽。词
دىم 〈名〉气湖，湿潮，润湿：جەر دىم 地湿潮/
دىم تارتۇ (ئىۋ) 受潮 ▲ باسىنىڭ دىمى
كەپىگەن 的事懂不，的熟成未，退未牙奶 ▲
▲吭不声一，言无口哑 ② 潮受 ① دىم بولۇ
دىم بىلمەۋ 一会不都么什，知所无 ▲ دىم بۇركۇ
没也么什 دىم جوق ▲唆挑，使唆 ② 水喷 ①
一连 دىم تاتتىرماۋ 洗如贫 ▲ دىم تاتتىرماۋ
静，音声有没 ① دىمى ئىچتۇ ▲喝给不都水口
▲发不言一 دىمى شىقپاۋ ▲对答言无 ② 来下
دىمى قۇرۇ 精 ▲尽力疲 بىلمىدى بىلمەگەن دىمدى
。瓜傻是才人的示暗懂不【谚】بىلمەس.
دىمدا- 〈动〉湿潮受使，润湿使，湿弄，湿潮：
وتكىنشى جاڭبىر جەردى دىمداپ كەتتى. 雨阵
。了湿弄地把
دىمدان- ①دىمدا- 的 ② 态动被 湿变，潮受：
دىمدانغان ئۇي 受 子房的潮。
دىمداۋ 。的湿潮较比，的润湿较比〈形〉I
دىمداۋ II دىمدا- 。式定不的
دىمدى 〈形〉的润湿，的湿潮，的潮返，的湿，
。火柴的湿 دىمدى وتىن 含：的分水
دىمدىلىق ① دىمدى 的名象抽 词②，气湿
。度湿
دىمقوس 见 دىمدى.
دىمقوستاۋ 见 دىمقىلداۋ.
دىمقوستىق دىمقوس 的名象抽。词
دىمقىل 〈形〉的润湿，的湿潮，的湿：دىمقىل
اۋا 潮的湿/气空的 دىمقىل بۇ كوتەرىلۇ 冒流，气。
دىمقىلدان- 〈动〉湿变，潮返，潮受：جەر
دىمقىلدانۇ 地潮返。
دىمقىلداندۇر- دىمقىلدان- 。态动使的

信音，息信 ② 音声 **ۋىن** كوپ بولدى دىبىس
جوق. 音语〔语〕③ 。信音有没久好他：
دىبىس جۈيەسى 统系音语/ دىبىس سايكەستىك
زاڭى 开〔语〕▲律规应对音语 اشىق دىبىستار
▲音辅〔语〕دىبىس داۋىستى ▲音 داۋىسسىز
دىبىس 〔语〕音元 ▲ داۋىستى (داۋىسسىز)
دىبىستاردىڭ ۋندەستىگى (元辅) 和音 ▲谐
دىبىس العش 录音机▲ دىبىس بەرۋ 答，应答
▲ دىبىس زورايتقىش 器音扩▲ دىبىس شىعارۋ
▲调音，色音〔语〕دىبىس اۋەنى ▲音发，声出
دىبىلدەك دىبىس 〔语〕音颤▲ تىرس ەتكەن
。的静寂，的静安常非，的悄悄静 دىبىس جوق
دىبىسسىز 〈形〉声无；的响不声不，的声无
。的息音无；的息
دىبىستا- 〈动〉①吭，声出，声大；说声：
دىبىستاپ بەلگى بەرۋ 息信递传音声过通/
دىبىستاماساڭ ەستىمەيدى (他)点一声大不(你)
。声发，音发〔语〕② 见不听就
دىبىستان- دىبىستا- 。态身反的
دىبىستاس I 〈形〉〔语〕的同相音发，的音同：
دىبىستاس سوزدەر 同音词。
دىبىستاس- دىبىستا- 。态互交的
دىبىستات- دىبىستا-的。态动使
دىبىستاۋ دىبىستا- 。式定不的
دىبىستى 〈形〉的声带，的声有。
دىعىر 〈名〉待虐，负欺；幸不，殃遭 ▲ دىعىر
تاياڭۇ 大临难头 (幸不临面)。
دىز: دىز ەتۋ (然突作动示表)①滋滋冒
。痛地辣辣火，痛刺 ②(血指)
دىزىل 〈名〉①(音声的血冒指)声滋滋②刺
。痛灼，痛烫，痛
دىزىلدا- 〈动〉①(续连的作动示表)(血)
突：قان دىزىلداپ اقتى 冒，流地滋滋：血
اۋرۋ 痛灼，痛烫，痛刺②流地滋滋：دىزىلداپ
。痛灼
دىزىلدات- دىزىلدا- 。态动使的
دىزىلداۋ دىزىلدا- 。式定不的
دىق 〈名〉恨怨，怨抱，屈委，感之快不：
كوڭىلىندە دىق قالۇ 心里留不下之快 ▲ دىق
。恨记，怨结 الۇ

دەمقىلدانۇ دەمقىلدان-的不定式。
دەمقىلداۋ〈形〉比较比，的湿潮较比，的湿较比。
دەمقىلدى〈形〉的潮返，的湿潮，的湿。
دەمقىلدىق ① 〈名〉象抽的 دەمقىل ② 湿土 توپىراقتىڭ دەمقىلدىعى 量水含，气湿，度：度湿的壤。
دەڭ Ⅰ〈名〉墓灵，墓坟（的形项圆）。
دەڭ Ⅱ〈名〉干树。
دەڭ Ⅲ：دەڭ ەتۋ〈表〉当叮①（然突的作动示表）响作铮铮，声当叮出发，响作：بالعا تيگەن ساپىن ٴتوس دەڭ ەتەدى. 叮就子砧到碰每子锤。قوڭلاقتىڭ دەڭ ەتۋى نەلىكتەن؟ 鸣耳会么为？② 嗡嗡响。响作当：دىڭدىڭ〈名〉声铮铮，声当叮叮。
دىڭدىڭ-دىڭدىڭ：دىڭدىڭ-دىڭدىڭ ەتۋ 丁丁。声啷哗出发，响作铮铮，响作当叮，响：دىڭدىرلا-〈动〉丁丁，响作铮铮，响作当叮，响丁丁。دىڭدىرلاعان قوڭىراۋدىڭ ٴۇنى 响作啷哗：丁丁响铃的响。
دىڭدىرلات- دىڭدىرلا- 的态动使。
دىڭدىرلاۋ دىڭدىرلا- 的式定不。
دىڭداي〈形〉邦硬；的尖拨，的样好，的色出：داي جىگىت 子伙小的样好；的邦铮铮，响作当叮。
دىڭىلدا- ① 〈动〉出发，响作当叮（地续连）。响呜，响嗡嗡，叫嗡嗡 ② 响作铮铮，声当叮。
دىڭىلدات- دىڭىلدا- 的态动使。
دىڭىلداۋ دىڭىلدا- 的式定不。
دىر Ⅰ〈拟〉嚕得（住站马呼）。
دىر Ⅱ：دىر ەتۋ ① 发出声啦刺（指布扯匹，）声嚕得（住站马呼）时跑奔而惊受群羊（指皮子）② 出发（雀鸟）声棱扑（子）③ 声音的出发。
دىراما 见 دراما。
دىرامالى 见 درامالى。
دىرامالىق 见 درامالىق。
دىراماتيزم 见 دراماتيزم。
دىراماتۇرگى 见 دراماتۇرگيا。
دىراماتۇرگيالىق 见 دراماتۇرگيالىق。

دىراپ 见 دراپ。
دىراۋ〈形〉的粗，的大：قامشى ويناتاتىن كەز ەمەس. 候时的鞭皮舞挥是不在现▲。子鞭粗 قامشى دىراۋ。
دىراۋسۇ دىراۋسى- 的式定不。
دىراۋسى-〈动〉吓出摆，逼威力以，势作腔装：توپىراقتىڭ دەمقىلدىعى 敌的凶逼 جاۋ دىراۋسىعان：吓威；式架的出人。人
دىراۋسىن- دىراۋسى- 的态身反。
دىرداي▲的堪不烂破，的楼褴，的烂破〈形〉打，活不死半得打（سوعۇ）سابالاۋ عمپ دىرداي。绽肉开皮得。
دىردۋ〈名〉①喊空，谈空，谈闲：ۋاقىتتى دىردۋمەن وتكىزۋ 以间时磨消谈空 ②火红，人的闹热爱 ادامى دىردۋدىڭ：闹热。
دىرر 嚕得（住站马呼）〈叹〉。
دىرىلدا- 呼出发（时动跑而惊受群羊）〈动〉：شوپەرەك 声嗒嗒出发，声啦喇出发；声嚕扯被地啦刺啦刺料布 دىرىلداپ ايرىلىپ كەتتى. 了开。
دىرىلداق〈名〉器吓惊鸟。
دىرىلدات- دىرىلدا- 的态动使。
دىرىلداۋ دىرىلدا- 的式定不。
دىرىلداۋىق〈名〉器兽惊。
دىگەر〈形〉有没，的急性，的急着爱，的躁急：ادام دىگەر 人的躁急；的心耐慌，急心，躁急，急着，促催。
دىگەرلە- 〈动〉张敦，促催 ②态动使的 دىگەرلە- ①：تۇراتۇرشى. 别你：迫逼，逼催，促دىگەرلەتپەي 等一等，催。
دىگەرلەۋ دىگەرلە- 的式定不。
دىگىر〈名〉力压，力强；悃跋横专，法不行横：جۇمىستى تەز بىتىرىڭدەر دەپ دىگىر سالۋ 迫胁，逼威，促催：دىگىر سالدى. 他着逼我们一快作工束结点。
دىگىرلە- 〈动〉逼，逼催，促敦，促催，催紧：迫：دىگىرلەپ تىنىم بەرمەۋ 宁安得不人得催。
دىگىرلەت- دىگىرلە- 的态动使。
دىگىرلەۋ دىگىرلە- 的式定不。

ئەزـ 见 ئەتىز-.
ئەزبەك 见 تىزبەك.
ئەزگىن 见 تىزگىن.
ئەزە- 见 تىزە.
ئەزەلە- 见 تىزەلە-.
ئەزىل- ئەز- 的态动被 。
ئەك ▲ ئەك ەتۇ 声一哒叭，声一噔咕 声：جەرگە ئەك ەتەۋ ئۆستى 声一噔 〔转〕② 上地在落 ···到赶间那刹一，到达子下 。
ئەك-ئەك：ئەك-ئەك باسۇ 走地噔噔：走行，走地噔噔，步健开迈，步稳，步健开迈 ئەك-ئەك باسىپ جەتىپ كەلدى 。求强，逼催 ئەك-ئەك ەتۇ 催 ▲了来过走地噔噔 。
ئەكەكتە- 〈动〉令施号发；讨催，逼催，促催 。
ئەكەكتەت- ئەكەكتە- 的态动使 。
ئەكەكتەۋ ئەكەكتە- 的不定式 。
ئەكەڭدە- 见 ئەكىڭدە-.
ئەكىلدە- 〈动〉①催，逼催，促敦，促催：ئەكىلدەپ مازا بەرمەۋ 逼 ②神安得不人得逼发 ئەكىلدەۋ ···来：كەلە سالىپ 脚划手指，令施号 。令施号发就
ئەكىلدەك 〈形〉令施的 。
ئەكىلدەس- ئەكىلدە- 的态互交 。
ئەكىلدەت- ئەكىلدە- 的态动使 。
ئەكىلدەۋ ئەكىلدە- 的不定式 。
ئەكىڭدە- 〈动〉①催，逼催②促催，逼催令施号发点 。脚划手指
ئەكىڭدەس- ئەكىڭدە- 的态互交 。
ئەكىڭدەت- ئەكىڭدە- 的态动使 。
ئەكىڭدەۋ ئەكىڭدە- 的不定式 。
ئەل- 〈名〉心，地心，眼心，坎心，剔心，灵心内，心 。
ئەلباس 〈名〉炎喉，肿喉。
ئەلگەر 见 ئەلگىر.
ئەلگىر 〈形〉的水秋穿望，的切迫，的需急，的水秋穿望，的切迫，的需急，的穿欲眼望：西东的需急 دۇنيە ئەلگىر ▲ ئەلگىر بولۇ 需急·····于急，·····着盼，·····着等地巴巴眼 。
ئەلگىرلىك ئەلگىر 的名象抽词 。
ئەلدا 〈名〉[波]币金 ساڑى ئەلدا، اق كۈمىس 。银白金黄
ئەلدالىق 〈形〉相，的币金 ····· 于等值价 。的币金 ····· 于当
ئەلمار 〈形〉①口钝伶俐的辩善说能，的 سوزگە ئەلمار كىسى：的道会说能，的才口有人的俐伶齿口，人的才口有 ②人的俐伶齿口 ▲ ئەلماردەك ئەسوزى ۋىستانىك بىزىنەن وتكىر. 。子锥的利税人匠过胜言语的家辩雄【谚】
ئەلمارلان- 〈动〉道会说能，才口有得变，嘴要会他：ول ئەلمارلانىپ الىپتى. 嘴要 。子皮
ئەلمارلانۇ ئەلمارلان-的不定式 。
ئەلمارلاۋ 〈形〉会说能较比，的俐较比齿口 。的才口有较比，的道
ئەلمارسۇ ئەلمارسى-的不定式 。
ئەلمارسى- 〈形〉会说能作装，俐伶齿口得装 。才口有得装，道
ئەمكاس 〈形〉不弱，的病有，的佳不康健 ①：的风经/人的佳不康健 ئەمكاس كىسى：的病毛有脏心他 ئەمكاسى بار. ②。人的病多，人病，号病 。
ئەمكاستان- 〈动〉不到感(体身)。病生，病患 。适有象好(他) ئەمكاستانىپ قالعان سەكىلدى：病 。
ئەمكاستانۇ ئەمكاستان- 的不定式是 。
ئەمكاستىق ①ئەمكاس 的名象抽词 ②有 。态病，病
ئەدىن 〈名〉[阿]教宗：مۇسىلمان ئەدىنى 伊斯兰教/ حرىستيان ئەدىنى 基督教/ بۇددا ئەدىنى 佛教/ ئەدىن تاراتۇ 传教/ دىنگە سەنۇ ەركىندىگى 事无安平，安平 ئەدىن امان ▲由自的教宗仰信 ▲ ئەدىن باسى 宗教头目 ▲ دىننەن بەزۇ 叛教 ▲ ئەدىنى قاتتى 铁石心肠 。
ئەدىندار 〈形〉①的教宗奉信，的教宗仰信，的教宗奉信，人的教宗仰信 ②的诚虔，人的教宗奉信，人的教宗仰信 。徒教，士人教
ئەدىندارلىق ئەدىندار 的名象抽词① 。
دىندەس 〈形〉仰信，的教同，的教宗一同仰信 。的同相
دىندەستىك دىندەس 的名象抽词 。

ئەدىنى〈形〉[阿]的教宗于属，的教信，的教宗：
ئەدىنى مەكتەپ 宗教学校/ ئەدىنى ۋەئىم 宗教观
ئەدىنى ادام（士人教宗）人的教信念/ 。
ئەدىنسىز 〈形〉① 神无，的诚虔不，的教信不
。的肠心黑，的心良有没〔转〕② 的论
ئەدىنسىزدىك 〈名〉 词名象抽的无虔 。
ئەدىنشىل 〈形〉 的教宗奉信，的教宗仰信，的诚
。
ئەدىنشىلدىك 〈名〉 词名象抽的 。
ئەدىك 〈名〉 茎主，干主（树）：ئاغاشتىك ئەدىگى
干树 。
ئەدىگەك 〈名〉 柱立，柱支，子柱：بۇل ۋىدە
نەشە ئەدىگەك بار؟ 子柱根几有子房这 /؟ بەس
ئەدىگەك 五根柱立/ ئەدىگەك تاس 石柱（笋石）。
ئەدىگەكتە- 〈动〉 柱立顶，子柱立，子桩树。
ئەدىگەكتەس- ئەدىگەكتە- 态互交的 。
ئەدىگەكتەت- ئەدىگەكتە- 态动使的 。
ئەدىگەكتەۋ ئەدىگەكتە- 式定不的 。
ئەدىگەنە 〔医〕〈名〉 血坏，症乏缺C素生维
。病
ئەدىگە 〈名〉 力体，力精，气力：ئەدىگەسى قۇرۇ
动不着懒 قاتۇ ئەدىگەسى/ 竭力疲精 。
ئەدىر： ئەدىرەتۇ 震；动震，颤打，动颤，抖颤
。抖发，索哆；响
ئەدىرەدىك： ئەدىرەدىك قاعۇ ① 冷打 ② 流，淌，冒
。抖发，栗战，战
ئەدىرەدىكتە- 〈动〉① ونىڭ مۇرىنىنان 流，淌，冒：
قان ئەدىرەدىكتەدى. 血流直子鼻他（寒受因）②。
嗦哆，抖发，栗战，战冷打 。
ئەدىرەدىكتەس- ئەدىرەدىكتە- 态互交的 。
ئەدىرەدىكتەت- ئەدىرەدىكتە- 态动使的 。

ئەدىرەدىكتەۋ ئەدىرەدىكتە- 式定不的 。
ئەدىر-ئەدىر： ئەدىر-ئەدىر ەتۋ（قاعۇ）打冷战，
发抖，栗战，嗦哆打：توڭىپ ئەدىر-ئەدىر ەتەدى
嗦哆直得冻 。
ئەدىرىل 〈名〉 动颤，抖颤，动震，动振，索哆，
寒战：ونىڭ دەنەسى كۆيىپ-جانىپ بۇنداردىندا
ئەدىرىل پايدا بولدى. 抖颤直节关得烧体身他。/
داۋىستىڭ ئەدىرلى 动颤的音声 。
ئەدىرلىدە- 〈动〉：打冷战，嗦哆打，颤打，抖发
قورقىپ ئەدىرلىدەدى 抖发得怕/ توڭىپ ئەدىرلىدەدى
颤音声 ئەدىرلىدەپ شىقتى/ داۋىسى 嗦哆打得冷
抖 。
ئەدىرلىدەك 的嗦哆，的动颤，的抖颤〈形〉
ئەدىرلىدەك دىبىس〔语〕音颤 。
ئەدىرلىدەپ- قالشىلدا- 发（而寒受因）〈动〉
嗦哆打，颤打，抖 。
ئەدىرلىدەپ-قالشىلداۋ ئەدىرلىدەپ-قالشىلدا-
式定不的 。
ئەدىرلىدەس- ئەدىرلىدە- 态互交的 。
ئەدىرلىدەت- ئەدىرلىدە- 态动使的 。
ئەدىرلىدەتىپ-قالشىلدات- ئەدىرلىدەپ-قال
شىلدا- 式定不的 。
ئەدىرلىدەۋ ئەدىرلىدە- 式定不的 。
ئەدىرلىدەۋىك 〈形〉 的战冷打，的嗦哆打爱
。
ئەدىت 〈名〉① 头念，图意，望愿，愿心：
ئەدىتىنە جاعۇ 恨记，怨仇②愿心合符：كوڭىلىنە
怨结 ساقتاۋ 。
ئەدىتتە- 〈动〉 企，望期有抱……对，望希，望指
图 。
ئەدىتتەۋ ئەدىتتە- 式定不的 。

ەبەلەك Ⅱ 〈名〉 轳辘 ① 形圆,案图形桄线 ② ,转团团得忙,去跑来跑 ▲ 案图 ەبەلەك قاغۇ ,去跑来跑 ▲ 急着分过,忙瞎,忙乱,忙奔的谓无 ەبەلەك شالۇ 跑吓 。

ەبەلەك Ⅱ 〈名〉 射折,射反 。

ەبەلەكتە- 〈动〉 ① ,走步疾 ,住不呆 (畜役) ② 跑快步小 : 忙瞎,闲得不脚手,去跑来跑 。转团团得忙 ەبەلەكتەپ قولدى-ياقتا تۇرماۋ 。

ەبەلەكتەت- ەبەلەكتە-的态动使的 。

ەبەلەكتەۋ ەبەلەكتە-的式定不的 。

ەبەلەكشوپ 〈名〉 藜果角[植] 。

ەبەلەڭدە- 见 ەبەلەكتە- 。

ەبەلەڭدەۋ ەبەلەڭدە-的式定不的 。

ەبەپ 〈名〉 物药,品药[旧] 。

ەبى 〈名〉 风东: ەبى سوغۇ 刮风东/ ەبى جەلى 。风东

ەۋانگەليست ① 〔宗〕〈名〉 者著编书音福 ② 。员会会音福

ەۋرازيا 〈名〉 亚欧[地] 。

ەۋرەي 〈名〉 人太犹▲ ەۋرەي ەدىنى 犹太教 。

ەۋروپا 〈名〉 洲欧,洲巴罗欧: شىمالى ەۋروپا 。欧东

ەۋروپالان- 〈动〉 化欧被,化欧 。

ەۋروپالاندىر- ① ەۋروپالان-的态动使的 ② 欧 :化欧使,化

ەۋروپالانۋ ەۋروپالان-的式定不的 。

ەۋروپالىق 〈形〉 的洲欧于属, 的洲欧 ① : 人洲欧 ② 国各洲欧 ەۋروپالىق ەلدەر 。言语的人洲欧 ەۋروپالىقتاردىڭ ءتىلى

ەۋروپاشا 〈形〉 的式洲欧: ەۋروپاشا تاماق 。餐西

ەۋروپي 〈名〉 铕〔化〕 。

ەگدە 〈形〉 的纪年了上,的大较岁年 长年,

表 ② 母字个八第的中表母字文克萨哈 ① ە 不,奇惊,望失示表)〈叹〉③ 号符的"八第"示 ،ە : 啊;噢,哦,嗳,唉(义意等事某起想,满 سولاي ما ەدى. ،ە/ 。样这是来原,噢 كەلدىڭىز به. 了来你,啊 。 ▲ E 素生维 ۋيتامينى E▲ ە دەسە 一 ▲嘴张一,口开 ە دەۋ ▲应答,意同 ە دەشى (你请)▲意同,应答 ە دەي سالۋ 口随 。之应

ەدەي 〈名〉 门窍,巧技,巧灵: ونىڭ بۇل نسكە ەدەيى جوق. 了不做,儿门摸不事件这对他 。

ەدەيلە- 〈动〉 法没方想;置归,适合使 。

ەدەيلەن- ەدەيلە-的态 身反 。

ەدەيلەۋ ەدەيلە-的式定不 。

ەدەيلى 〈形〉 ① ,的捷敏,的巧灵,的活灵 ② 法办的活灵 شارا ەدەيلى : 的敏机,的俐怜 : 的用合,的适合;的便方,的便轻 جۇرۋ- السپ 斧的使好 ەدەيلى بالتا /便方带携 گە ەدەيلى 。子

ەدەيسەك 见 ەدەيلى.

ەدەيسىز 〈形〉 ① 手,的笨蠢,的拙笨,的笨 的事本有没 ەدەيسىز باسشىلىق : 的活灵不脚 用使合不,的看难,的便轻不,的笨粗 ② 导领 : 的服衣的大肥 كيىم ەدەيسىز 。

ەدەيسىزدەن- 〈动〉 ,脚笨手笨,活灵不得显 。艺手有没得显,拙笨作动

ەدەيسىزدەندىر- ەدەيسىزدەن-的态动使的 。

ەدەيسىزدەنۋ ەدەيسىزدەن-的式定不 。

ەدەيسىزدىك ەدەيسىز 的词名象抽 。

ەدە: ەدە قاڭباق 属石竹丝〔植〕〈名〉 。

ەدەي Ⅰ 女妇年老[旧]〈名〉 。

ەدەي Ⅱ 藜果角 [旧] [植]〈名〉 。

ەدەي Ⅲ 片翼,片叶(的机割收)〈名〉 。

ەدەلەك Ⅰ 〈名〉 藜果角〔植〕 。

ەگەتكىز- ەگەت- 态动使的。
ەگەتتىر- ەگەت- 态动使的。
ەگەۋ I 〈名〉刀锉，锉：جالپاق ەگەۋ 平锉/ جۇمىرىگەۋ 圆锉/ ءۇش قىرلى ەگەۋ 三棱锉。
ەگەۋ II ەگە- 式定不的。
ەگەۋقۇيرىق 〈名〉〔动〕家鼠▲بۇرىل ەگەۋ-قۇيرىق 田水沟，鼠家褐▲سۋ ەگەۋقۇيرىق 鼠家黑▲قارا ەگەۋقۇيرىق 鼠顶屋，鼠水秤▲ءۇي ءۇستى 磨打，平锉锉，(刀锉用)〈动〉：ءوزى تەپ-تەگىس، ەندى ەگەۋلەۋدىڭ كەرەگى جوق. 锉再着不用，的滑光很是来本它。
ەگەۋلەس- ەگەۋلە- 态互交的。
ەگەۋلەت- ەگەۋلە- 态动使的。
ەگەۋلەۋ ەگەۋلە- 式定不的。
ەگەۋلى 〈形〉的平锉，的过锉，的好锉。
ەگجەي-تەگجەي 〈名〉：脉去龙来，底根，情详：مەن تاپ تارتىسىنىڭ ەگجەي-تەگجەيىن ءبىرىنشى رەت سودان ەستىدىم. 我脉去龙来的争斗级阶的说听儿那他从次一第是。
ەگجەي-تەگجەيلە- 〈动〉地密周，解了地细详。底问根刨，查调。
ەگجەي-تەگجەيلەۋ ەگجەي-تەگجەيلە- 式定不的。
ەگجەي-تەگجەيلى 〈副〉周，地蜜缜，地细详：جاعدايدى ەگجەي-تەگجەيلى ۇعىنۋ 地面全，密。况情解了地细详。
ەگۋ ەك- 式定不的。
ەگۇلى 〈形〉①的过植种，的过种耕庄上种，的好种②地土的稼庄上种的稼。树果苹的好栽的：ەگۇلى الما اعاشتارى 的好栽。的稼庄种有没，的种耕有没〈形〉：ەگۇسىز 。
ەگۇشى I 〈名〉人树种，人田种，人稼庄。
ەگۇشى II 〈名〉者种接[医]。
ەگىز 〈名〉①子生双，子生孪，子孪：ەگىز بالا 羔双②胎胞双：ەگىز قوزى 畜仔生双，胎双 ③羊紧，的离分可不〔转〕④。案图形对一的离不影形，的起一在系联密：شارۋاشىلىقتى دامىتۋ مەن وقۋ-اعارتۋدىڭ ەگىز ەكەنىن ءتۇسىنۋ كەرەك 关的业事育教和济经展发到识认该应▲切密常非系(得长) ەگىزدىڭ سىڭارىنداي。

ەگدە تارتىپ قالعان ادام 的：人的纪年了上。
ەگدەلە- 〈动〉数岁上，纪年上，迈年：ەگدەلەپ قالعانى بولماسا دەنساۋلىعى جاقسى 虽然年了上康健很还体身但，纪。
ەگدەلەۋ ەگدەلە- I 式定不的。
ەگدەلەۋ II 〈形〉的较大数岁，的老较。
ەگدەلىك ەگدە 词名象抽的。
ەگدەت- 见 ەگسەر-.
ەگدەتۋ ەگدەت- 式定不的。
ەگە- 〈动〉磨打，平锉(刀锉锉用)：ارالىڭ ءتىسىن ەگەپ قويدى 了好锉齿锯把。
ەگەي 〈形〉的尖拔，的色出，的样好，的好：ونىڭ ءبىر ەگەي اتى بار. 他一有匹叫的。
ەگەي ازامات 子伙小捧▲ەگەي ءتوس 马好。/ ەگەي 膛胸宽。
ەگەل- ەگە- 态动被的。
ەگەر I 〈助〉要，是若，使假，若倘，如假，果如：ەگەر بۇگىن ول كەلمەسە قايتەسىڭ؟ 果如是：ەگەر 么怎你那，来不天今他？
ەگەر II 〈名〉具鞍，鞍马[旧]。
ەگەر III：ەگەر قىلۋ 宁安得不使，烦厌人令。
ەگەردە 见 ەگەر I.
ەگەركى 见 ەگەر I.
ەگەرت- ەرتتە- 式定不的。
ەگەرلەۋ ەگەرلە- 式定不的。
ەگەس I 〈名〉辩争，执争，对作，嘴顶，角口：ەگەسكە كوپ ءتۇسۋ 嘴顶人和常经。
ەگەس- II 〈动〉相互，对作，嘴顶，吵争，角口：ولار بۇگىن جولدا ەگەسىپ قالدى. 执争：他们了来起吵上路在天今俩。/ ونىمەن ەگەسپەي-قوي. 对作他和要不你。
ەگەس- III ەگە- 态互交的。
ەگەسكىش 〈形〉人和常，的撞顶好，的吵争爱，的对作。
ەگەس-قياس 〈名〉论争，吵争；纷纠。
ەگەستى 〈形〉休不吵争，的论争有；的份纠有。
ەگەستىر- ەگەس- 态动使的。
ەگەسۋ ەگەس- 式定不的 III、II。
ەگەت- ەگە- 态动使的。

,的离不影形 قوزىداي ەگىز ▲象很,梓一模一
〔文〕 ۇيقاس ەگىز ▲的睦和为极,的密亲常非
好)盛茂草,羔双产羊【谚】 باسى ايىر شىعادى. قوي ەگىز تۇسا، ۇشوپ
。(景年

ەگىزدە- 〈动〉。畜仔双产,羔双产,胎胞双生

ەگىزدەر 〔天〕〈名〉。座星子双,宫子双

ەگىزدەت- ① ەگىزدە- 的 ②态动使的,胎胞双生
。畜仔双产,羔双产

ەگىزدەۋ ەگىزدە- 的。式定不的

ەگىزدىك ەگىز。词名象抽的

ەگىزەك 见 ەگىز.

ەگىل- Ⅰ ەك-的。态动被

ەگىل- Ⅱ 〈动〉②〔转〕伤哀,泣悲,哭恸,动感,
。涕流哭痛 بوردای ەگىلۇ :软心,动激

ەگىلدىر- ەگىل- Ⅱ 的。态动使

ەگىلت- ەگىل- Ⅱ 的。态动使

ەگىل-تەگىل 〈形〉的富丰,的多很,的量大,
。的尽穷无,的多限无 كوز جاسى ەگىل-تەگىل :的
水是都处到 سۋ ەگىل-تەگىل/ 涌泉如泪 اقتى
。式定不的 Ⅱ、Ⅰ ەگىل- ەگىلۇ

ەگىن 禾苗,庄稼,农田 جەر ەگىن :地稼庄;稼庄/地稼庄 جاي ەگىن:
/耕备 كورۋ ەگىن ②田作耕,种耕: ەگىنگە دايىندىق
▲田种 سالۋ ەگىن 粮细 ▲ اق ەگىن 节季种耕,地种
庄种 ەگۇ ەگىن ▲,割收场打 (باسۋ) باستىرۋ
▲稼 جيناۋ ەگىن 割收 ▲ەگىنگە ءتۇسۋ 庄坏损
▲稼 پىسپاس، ەگىن ەكپەي ۇيرەنبەي ءبىلىم
不学不识知 ,长不种不稼庄【谚】 جەردىڭ ءسانى ەگىن، ▲。会
在美之子男,稼庄于在美之地大【谚】 ءبىلىم. ▲ شىقپاعان ەگىننەن جەر بۇلىنبەدى،
稼庄好不种【谚】 ەل بولىنبەدى.
。反民迫逼吏官的笨蠢,坏变地使

ەگىندەن- 〈动〉庄;展发到得业农,稼庄了有
。盛茂稼

ەگىندەندىر- ① ەگىندەن- 的 ② 态动使的耕
。业农展发,地种,种

ەگىندەۋ ەگىندەن- 的。式定不的

ەگىندى 〈形〉:的稼庄长,的种开耕 ەگىندى
جەرگە مال جىبەرمەگەندەر 不要让牲畜到地稼庄
。去

ەگىندىك 〈名〉。地田,田农,地稼庄,地耕
ەگىن-جاي 〈名〉▲地耕,野田,地田 ەگىن-جاي
شىرماۋىعى 〔植〕。花旋田

ەگىنشى :者耕,人稼庄,民农 كەدەي
。农贫 ەگىنشى

ەگىنشىلىك :物作农,作耕,业农 ① 〈名〉
ەگىنشىلىكپەن شۇعىلدانۋ 农务(业农事从) ②
业农,术技业农 ▲学农 ەگىنشىلىك مادەنيەتى
。地浇水,地水 سۋارمالى ەگىنشىلىك ▲化文

ەگىس Ⅰ 〈名〉:植种,种耕,作耕 ءدانىدى ەگىس
/节季种耕 ەگىس ماۋسىمى 耕(物谷)物作
/具农 ەگىس دايىندىعى 备耕/ جازعى
耕春 ەگىس/ كۇزگى ەگىس 秋耕/ ەگىس كولەمى
▲积面地种 اق ەگىس 粮细 ▲ اۋىسپالى ەگىس
。种轮,作轮

ەگىس- Ⅱ ك-的。态互交

ەگىس-جاي 〈名〉。地稼庄,地耕,地田
ەگىستى 〈形〉物作农有,的稼庄长, 的种耕
。的

ەگىستىك 〈名〉:田农,地田,地耕 ەگىستىك
/积面地耕 ەگىستىكتى تۇقىم سەپكەننەن
كولەمى
▲ 理管间田的后以种播 سوڭ باپتاۋ اۋىسپالى
荐倒,种轮,作轮 ▲ سۋارمالى ەگىستىك
。地浇水,地水 سۋارمالى ەگىستىك

ەعلان 〈名〉。息消,知通 [方] [阿]
ەعلاندا- 〈动〉。息消发,知通发
ەعلاندۋ ەعلاندا- 的。式定不的

ەداۋىر 〈副〉:地少不,地当相
/题问的重严当相 ەداۋىر ماسەلە 相当远/
ەداۋىر زور ناتيجە 较成的大绩成/ ول جۇمىستى
。儿活的少不了干经已他 ەداۋىر بىستەدى.

ەدەل-جەدەل 〈副〉①刻既,快赶,紧赶,快很
。个一着跟个一,个一接个一②

ەدەن 〈名〉:坪地,地(的内室),板地
/板地制木 ەدەن ءسۇرتۋ 擦板地/ سەمونت
ەدەن 灰洋)坪地泥水 ەدەن جۇعىش ماشينا(地
▲器尘吸 توسەۋ ەدەن 铺地板。
。板地木嵌,板地铺 〈动〉 ەدەندە-

ەدەندەل- ەدەندە- 的态动被 。
ەدەندەس- ەدەندە- 的态互交 。
ەدەندەت- ەدەندە- 的态动使 。
ەدەندەتكىز- ەدەندەت- 的态动使 。
ەدەندەۇ ەدەندە- 的式定不 。
ەدەندى 〈形〉 的板地木有嵌，的板地铺：
ەدەندى ئۆي 的板地有子房 。
ەدەندىك 〈形〉用来铺地板的 。
ەدىل: ئاق ەدىل 善的良忠，的厚忠，的道厚 。
ەدىلباي: ەدىلباي قويى 叶德力拜绵羊(羊绵种品个一的) 。
ەدىرەي- 〈动〉 视而目嗔，目瞪，眼瞪：ونىڭ ەدىرەيگەنىنەن شوشىپ كەتتىڭ بە؟ 他一瞪眼睛你就吓怕了？
ەدىرەيت- ① ەدىرەي- 的使动态②起竖，起耸：قولاعىن ەدىرەيتۇ 竖起耳朵 。
ەدىرەيتكىز- ەدىرەيت- 的态动使 。
ەدىرەيۇ ەدىرەي- 的式定不 。
ەدىرەيىس- ەدىرەي- 的态互交 。
ەدىرەڭ: ەدىرەڭ قاعۇ 气势汹汹，气生，火发，斥训辄动 。
ەدىرەڭدە- 〈动〉雷如跳暴，怒大然勃，斥训辄动：ەدىرەڭدەمەي ايتاربسىڭدى 吓威，睛眼大瞪；جايىمەن ايت. ▲。讲慢慢话有，火发别你。ەكى تاناۋى ەدىرەڭدەۋ 烈采高兴，兴高 ▲ ۇرىككەن تۇيەشە (لاق تەكەشە) ەدىرەڭدەۋ 西张东地怯胆望，看地胆吊心提 。
ەدىرەڭدەس- ەدىرەڭدە- 的态互交 。
ەدىرەڭدەت- ەدىرەڭدە- 的态动使 。
ەدىرەڭدەۋ ەدىرەڭدە- 的式定不 。
ەجداھات 见 ءىجداھات.
ەجە 〈名〉 [阿] 音读（的经兰古念），节音 。读节音按：ەجە وقۇ 法 。
ەجەگەي 见 ەجىگەي.
ەجەعابىل 〈名〉指腹亲 。
ەجەقابىل 见 ەجەعابىل.
ەجەلگى 〈形〉 ① 的古，的时古：ەجەلگى گرەكتەر 人腊希古/ ② 言语代古 ءتىل ەجەلگى 物古/ ③ 友朋老 دوس ەجەلگى 的老古，的老很早很，的来原，的前从

以前的：ەجەلگى كەلىسىم ءالى دە كۇشىنە يە 从效有然仍议协的前 ▲ سوزدەردىڭ ەجەلگىسى ماعناسى 义原语词〔语〕 ▲ ەجەلگىسى جاۋ ءل بولماس. 好于归言会不敌之仇世【谚】
ەجەلدە 〈副〉先早，先原：ەجەلدە بۇل ارادا ادام جوق. 人有没里这先原 。
ەجەلدەن 〈副〉就早，来以久很，来历，来从：ەجەلدەن وسىلاي 此如来历/ ەجەلدەن كەلە جاتقان ادەت 惯习的有旧 。
ەجەلە- 〈动〉读节音按：① حاتتى ەجەلەپ نەشە رەت وقىپ شىقتى 把硬记死，读死 ② 遍几了读地句逐学逐信 。
ەجەلەت- ەجەلە- 的态动使 。
ەجەلەۋ 的式定不 。
ەجەتتەس 〈名〉 I 仿相龄年，人的代时同 ① 。者唱对，手对(的时歌赛) ② 人的合，队一为成 (时歌赛) 〈动〉 II ەجەتتەس- 来起 。
ەجەتتەسۋ ەجەتتەس- II 的式定不 。
ەجەتتەحات 见 ەجتحات.
ەجىگەي 〈名〉 ▲ 瘩疙奶酸的软松 。瘩疙奶酸的软松 قۇرت
ەجىك 读拼的母字伯拉阿旧 ① [阿] 〈名〉 暗的出说复重音元个一加后节音个一 ② 法 。法说的糊含〔转〕 ③ 口切，语
ەجىكتە- 〈动〉：读阅，读拼（节音按 ） ① تاستاعى جازۋدى قايىرىڭ ەجىكتەپ وقي باستادى. 的上头石念始开地字个一字个一克别尔依哈〔转〕 ③ 语暗说式形的音元复重用 ② 。字 ەجىكتەمەي تۇراسىن ايت. 辞其糊含，角抹弯拐：吧说直，角抹弯拐要不你 。
ەجىكتەس- ەجىكتە- 的态互交 。
ەجىكتەت- ەجىكتە- 的态动使 。
ەجىكتەۋ ەجىكتە- 的式定不 。
ەجىكشىلە- 见 ەجىكتە-.
ەجىرە 〈名〉 [阿] ▲ 约契，同合：ەجىرە قىلۋ 。员商，妥谈
ەجىرەي- 〈动〉：① 视凝，着望地睛转不目：ول الدە نەگە ەجىرەيە قاراپ قالىپتى. 他转不目，视而目怒，睛眼大瞪②。么什看在知不地睛

ەزبەلەۋ ەزبەلە- 的 式定不的 。
ەزبەلىك 。叨絮，谈妄，话废〈名〉
ەزگى I 〈名〉压欺，榨压，迫压：كونە قوعامنىڭ ەزگىسى 旧社会的/迫压的 قۇتىلۇ 不再受迫压 。
ەزگى II 见 ىزگى.
ەزگىلە- 〈动〉①欺，踏践②烂揉，磨揉，榨压迫压，压 。
ەزگىلەن- ەزگىلە- 的 态动被 。
ەزگىلەس- ەزگىلە- 的 态互交 。
ەزگىلەت- ەزگىلە- 的 态动使 。
ەزگىلەۋ ەزگىلە- 的 式定不 。
ەزگىلىك I 〈名〉榨压，压欺，迫压 。
ەزگىلىك II 见 ىزگىلىك.
ەزگىلىكتى 〈形〉压受，的压欺被，的迫压受 。活生的迫压受 ەزگىلىكتى تۇرمىس：的榨
ەزدىك I 词名象抽的 ەز 。
ەزدىر- ەز- II 的 态动使 。
ەزدىرت- ەزدىر- II 的 态动使 。
ەزدىرۇ ەزدىر- II 的 式定不 。
ەزمالتا 〈形〉的嗦罗，的篇连话废，的谈空爱。
ەزۇ I 〈名〉角口，角嘴：ەزۇڭ نەمەنە شىقىپ قالغان؟〔路〕〔转〕② ？么什是得长上角嘴你
ەۋي ئۇ：边（河），旁 تاس جولدىڭ ەزۇنىنە كوپ سالىنىپتى. 公路边上少不了修房屋▲ اق ەزۇ 嘴着咧 ▲的老，的累累痕斑角口 ەزۇ تارتۇ 上不合得笑，笑住不忍 ▲ ەزۇىن جيا الماۋ 笑 ▲ كوك ەزۇ 嘴 ▲ سىڭار ەزۇ 强口，舌多嘴多 ,的拗执，的执固 ② 的转面一朝只（马指）①
ەزۇ II ەز- 的 强倔 。
ەزۇلە- 〔转〕② 紧勒（马将子嚼马用 ①〈动〉式定不 。
ەزۇلەت- ەزۇلە- 的 见己持坚，拗执，执固，强掘 。
ەزۇلەۋ ەزۇلە- 的 态动使 。
ەزۇلىك ▲的角口，的唇〈形〉式定不 。
ەزۇسىتى 音元唇展，音元开〔语〕داۋىس- دىبىستار 。
ەزۇشى 者压欺，者迫压，者制压〈名〉
ەزۇشىلىك 。压欺，制压，榨压，迫压〈名〉
ەزىل- ① ەز- II 的 态动被 ②态动使，释稀，化溶

ەزىلىك كوزى كارى تەكەنىڭ كوزىندەي：视而瞋眼的羊山公老象就睛眼的他 。的大大得瞪样一睛
ەجرەيت- ەجرەي- 的 态动使 。
ەجرەيۇ ەجرەي- 的 式定不 。
ەجرەيىس- ەجرەي- 的 态互交 。
ەجرەك：ەجرەك ەتۇ（人某对然突）瞪，视怒眼 。
ەجرەڭدە- 〈动〉瞪子胡吹，睁圆目怒，视怒眼 。
ەجرەڭدەس- ەجرەڭدە- 的 态互交 。
ەجرەڭدەۋ ەجرەڭدە- 的 式定不 。
ەز I 〈形〉气骨有没，的囊窝，的能无弱软 ①的气志有没，的：مۇنداي ەز جاندى بۇرىن كورمەگەن شىعارسىڭ. 样这过见有没能可你 叨唠，的休不喋喋，的嗦罗里罗 ②。人的囊窝 篇连话废 ەز مالتا ▲废囊窝，夫懦 ③ 的完没【谚】.ەز ، ەزدەن بەز ▲ 人的嗦罗里罗，人的望指无定，气志无人 。
ەز- II 〈动〉①稀，体液为成使，解溶，化开：سيا ەزۇ 释：掐，捏，压②水墨释稀 القمىنان ③死压车汽 ماشينا ەزىپ كەتىپتى 子脖卡/ ەزۇ 卡 ④迫压酷残 ەزۇ ايازسىز：压欺，榨压，迫压 ەزىپ وتىراتىن：扯瞎，篇连话废，嗦罗〔转〕 ۋاقىت جوق ەزۇ：过难使 ⑤话废说间时有没 جۇرەگىن ەزۇ 过难里心使▲ ەزىپ شىپەيدى 没 مالتاسىن ەزۇ 要需不，用有 ▲ 喋，叨唠，嗦罗 。体不喋
ەزبالداق 。话的嗦罗，话废，谈空〈名〉
ەزبە I 〈名〉里汤肉或水于解溶瘩疙奶酸把 。料饮的成做
ەزبە II 〈形〉，的篇连话废，的谈空，的舌饶好 ,的嗦罗里罗：ونان وتكەن ەزبە جوق. 没也谁 。嗦罗样那他有
ەزبە II 。泥烂，泞泥〈名〉
ەزبەلە- 〈动〉①成弄，捏地再一，搓地住不 ,体不喋喋，谈空，话废讲 [转] ② 状糊瞎 ：ەبىر ەسوزدى ەزبەلەي بەرگەننەن نە تۇسەدى. 扯 。思意么什有遍几说复重话句一那就
ەزبەلەت- ەزبەلە- 的 态动使 。

瘫，力无身浑〔转〕④压欺受，迫压受③解溶软。

ەزىلدىر- ەزىل- 态动使的。

ەزىلۇ ەزىل- 式定不的。

ەزىلۇشى 〈名〉者压欺受，者迫压被：ەزىلۇشى حالىقتار 民人的迫压被。

ەزىپ-قانا- 〈动〉削剥，压欺，榨压：ەڭبەكشى حالىقتاردى ەندى ەزىپ-قاناي المايدى 了民人动劳削剥再能不。

ەزىپ-قاناۋ ەزىپ-قانا- 式定不的。

ەزىپ-قىرت- 〈动〉瞎，篇连话废，嗦罗里罗：از ەزىپ-قىرتقان جوقسىڭ. 你说少有没批话废。

ەزىپ-قىرتۋ ەزىپ-قىرت- 式定不的。

ەي 〈叹〉嘿，咳，喂：ەي، مەنىڭ ايتقانىمدى ەستىدىڭ بە؟ 嘿，我的说听见了没有？

ەي-ەيلە- 〈动〉喊地嘿，嘿，喂，喂（声连）。

ەي-ەيلەۋ ەي-ەيلە- 式定不的。

ەك- ①〈动〉植栽，种耕，植种，种：ەگىن ەگۋ 田种/ 种接②树植：شەشەككە قارسى ەگۋ 种接，播传，授传：سىزگە جاقسا دا، جاقپاسا دا اۋلىعا ەبىلىم ەگەدى. 不愿意的您管种播传要定一村农在，何如识知。▲ ۋيالاپ ەگۋ 种窝，播点▲ بەرسەڭ الارسىڭ، ەكسەڭ ورارسىڭ. 〔谚〕▲往有才来有，收有才种有果其食者耕。ەكسەڭ ەگىن، ىشەرسىڭ تەگىن.

ەكبەتتە- 见 ەتپەتتە-.

ەكبەتىنەن 见 ەتپەتىنەن.

ەكۆاتور 〈名〉道赤。

ەكەن 助词：动形的"ە"式形词动形的ەمىنى قايدا ەكەنىن بىلمەيسىڭ بە؟ 你么什是点缺的他？ول كورگەن ەكەن/ 过见他。▲ مۇڭ ەكەن 即立，刻即上马，▲ نەگە ەكەنى بەلگىسىز 楚清不，么什为知不▲ نەگە ەكەنىن كىم ەبىلسىن (تۇسىنبەيمىن، بىلمەيمىن) 清不解理法无，解了不，楚。

ەكەنشە 〈名〉袋口小。

ەكەۋ 〈数〉俩，个两：كەشە ەكەۋ بولاتىن 天昨们你有只/ كەلگەن ەكەۋىڭ عانا ما؟ 个两是？▲ 了来俩▲殖繁，加增 بىرەۋى ەكەۋ بولۋ ەكەۋ ارا 属于人个两，的人个两的▲ كوتى ەكەۋ مە ەكەن 起不了么什有▲ باتىرىدىڭ باسى ەكەۋ بولمايدى. 【谚】畏无大胆雄英。

ەكەۋ-ەكەۋ 〈副〉地个两个两，地对成，地对成。

ەكەۋلە- 〈动〉动行起--人二，作合人俩：ەكەۋلەپ ساباپتى 了（他）打来起合人俩。

ەكەۋلەس- ەكەۋلە- 态互交的。

ەكەۋلەت- ەكەۋلە- 态动使的。

ەكەۋلەۋ ەكەۋلە- 式定不的。

ەكەۋ-ۇشەۋ 〈数〉个三两：ادام كوپ ەمەس، ەكەۋ-ۇشەۋ 个三两有只，多不人。

ەكەش 〈助〉连……也：بالا ەكەش، بالا دا بىلەدى. 道知都子孩连。

ەككىز- ەك- 态动使的。

ەككىزدىر- ەككىز- 态动使的。

ەككىزدىرت- ەككىزدىر- 态动使的。

ەككىش 〈形〉栽，（人）的种耕，（人）的地种（人）的树。

ەكونوميكا 〈名〉济经：ەكونوميكانى وركەندەتۋ 济经展发。

ەكپە I 〈形〉的植种，的植培，的培栽：ەكپە وسىمدىكتەر 的培栽工人/ 物植培栽 ەكپە گۇل 的培栽工人▲花 ەكپە ارشا 柏侧▲ ەكپە جۇا 葱▲。[方][植] ەكپە ۇشوپ 草的培栽工人▲ ەكپە قاراقۇمىق 麦荞。

ەكپە II 〈名〉射注②苗疫种接①[医]。

ەكپەتتە- 见 ەتپەتتە-.

ەكپەتىنەن 见 ەتپەتىنەن.

ەكپىن 〈名〉①势，力：جەلدىڭ ەكپىنى 风力/ وتتىڭ ەكپىنى 火势②势威，力性惯〔物〕：ەكپىن زاڭى 惯性：眼板，度速子拍〔音〕③律定性惯进，展进，度速 ④（速急）板快 جىلدام ەكپىن 进，展进，度速：音重〔语〕⑤展进的作工：جۇمىس ەكپىنى 度音重定固 ەكپىن تۇراقتى/ ەكپىننىڭ جويىلۇى 音重〔语〕：情热；头劲，魄气，力活⑥失消音重：جاستىق ەكپىنى 流气〔气〕▲力活春青▲ اۋا ەكپىنى داۋىس 音重〔语〕。

ەكپىندە- 〈动〉①加增；拍节快加；度速快加来：جەل ەكپىندەپ سوعىپ كەلەدى. 风势猛刮：ەكپىندەپ كەلەدى. 魄气出现表，力活有得显②。大越来越得干，

劲天冲：ەكپىندەپ العا بلگەرىلەۋ 奋勇前进。
ەكپىندەت- ەكپىندە- 的动使态。
ەكپىندەتكىز- ەكپىندەت-的动使态。
ەكپىندەۋ ەكپىندە- 的定式不。
ەكپىندى〈形〉①有力的，力气的，劲头的，猛劲儿的；②来势猛的，劲强的 ③高热情的；魄气有的，力魄有的，进猛的。节音读重 ▲ 音重有的〔语〕。
ەكپىندىلىك ەكپىندى 的名象抽词。
ەكپىنسىز〈形〉①无力的，无劲的，无气力的；②大不魄的，没有音重的，非重读的。〔语〕
ەكپىنسىزدىك ەكپىنسىز 的名象抽词。
ەكران〈名〉银幕，幕布，屏光荧：كينو ەكرانى 电影银幕/ ەكران تۇسىندىرمەسى 字幕。
ەكسكۇرسيا〈名〉参观，游览（体集）：ەكسكۇرسيا ۇيىرمەسى 参观（览游）团。
ەكسكۇرسيالا- 〈动〉参观，观光，游览：ولار جاقىندا بشكى ولكەلەردى ەكسكۇرسيالاماقشى. 他们到内地去参观考察。
ەكسكۇرسيالاس- ەكسكۇرسيالا- 的互态交。
ەكسكۇرسيالات- ەكسكۇرسيالا- 的动使态。
ەكسكۇرسيالاۋ ەكسكۇرسيالا- 的定式不。
ەكسپەديتسيا〈名〉考察，察考，勘察，探险：ەكسپەديتسيا توبى 考察队。
ەكتىر- ەك- 的动使态。
ەكتىرت- ەكتىر- 的动使态。
ەكتىرۋ ەكتىر- 的定式不。
ەكشە-〈动〉①筛选，筛过，净筛：ءبيداي ەكشەۋ 筛小麦②〔转〕拔选，择选，选挑：ەكشەپ كورگەندە وسىدان جاقسى ادام تابىلمايدى 来挑选的强更人个这比着不找去挑。
ەكشەگىش〈名〉筛子，网筛。
ەكشەل- ەكشە- 的动被态。
ەكشەلت- ەكشەل- 的动使态。
ەكشەندى〈名〉①被筛的，过筛的；②（西东），的[转]〔方〕向倾；虑考，法想。
ەكشەس- ەكشە- 的互态交。
ەكشەت- ەكشە- 的动使态。
ەكشەۋ ەكشە- 的定式不。
ەكشەۋىش〈名〉筛选器，备设选筛，子筛[枝]。
ەكى〈数〉二，两，俩：ەكى ادام كەلدى. 两个人来了/ ەكى كوزى بىردەي كورمەيدى（他）双目失明/ ەكى جاقتىلى پايدالانۋ 两用搭一/ ەكى ۇيەكتى لامپا 二极管的两条腿有的/ ەكى ايداقتى 有两个接点——说，随法出言 ▲ ايتقانسن ەكى ەتپەۋ 类人，人到得说，随法出言 ▲ دەگەنسن ەكى ەتپەۋ 二不举一，雕双箭一到得做 ▲ ەكى السپ بيگە شعۇ 用信守；言食不二不一说 ▲ ەكى ايتپاۋ 得两全 ▲ ەكى ارا 间中，间之者两 ▲ ەكى ارادان پايدا 两祝！ ▲ ەكى ارىس امان بولسىن 利渔收坐一到不说 ▲ ەكى باستى جىلانداي 安平子口！ ▲ ەكى بەتكەي 面两，起调协不作动。 ▲ ەكى بەتكەيلىك 为行派面两 ▲ ەكى داي 派差②世来和世今① ▲ ەكى دۇنيە 帮，别派，派 ▲ ەكى ەزۇى قۇلاعىنا جەتۋ 同不然迥，大很别 ▲ ەكى ەلى ايرىلماۋ 影形忘意得；笑而嘴 ▲ ەكى ەتپەۋ 离不步寸，离，用信守，到做到说 ▲ ەكى جاقتاۋ 言食不，说，干）来起合人个两 ▲ ەكى جاقتى بۇرىش（打，击攻）▲ 角面二〔数〕 ▲ ەكى جەپ بيگە شقتى 得两举一 ▲ ەكى جىلدىق وسىمدىك 二年生物植 ▲ ەكى جىنىستى گۇل 二目〔动〕 ▲ 花性 ▲ ەكى جۇپ كۇرەك تىستىلەر 三面两，派面两 ② 刃双 ① ▲ ەكى ءجۇزدى 为行派面两，刀三面两 ▲ 刀 ▲ ەكى جۇزدىلىك 强增吸呼，吁吁喘气 ▲ ەكى يەقتان دەم الۋ 吁吁喘气 ▲ ەكى يەنىنەن دەم الۋ 采打精无（يەعنا）سۋ كەنتى ▲ ەكى كەمەنىك 边两，端两持，船只两踏脚 قۇيرىعنان ۇستاۋ 倒 ▲ ەكى كەشتىك اراسىندا 昏黄 ▲ ەكى كوزى ءتورت بولۋ 穿欲眼望，望盼 ▲ كى كۇرەك ءتىستى قالتالىلار〔动〕目亚齿门双 ▲ ەكى مۇشە 项二〔数〕 ▲ ەكى مۇشەلىك تەڭدەۋ 式项二〔数〕三，决不豫犹，决不疑迟 ▲ ەكى ويلى 程方式 ▲ ەكى وقتى بولۋ 疑迟，豫犹 ▲ 意二心 ▲ ەكى سوزگە كەلمەۋ 两八斤半 ▲ ەكى تۇپ ءبىر قالعانى ەمەس 亲非 ▲ 话二说不 ▲ ەكى قابات 层两，层双① ▲ ەكى قابات ءۇي 的孕怀，的孕身有 ② 楼层两：ەكى قابات ايەل 孕妇 ▲ ەكى قولىم جاعاڭدا 揪；仇记，恨怀 ▲ ەكى ۇداي بولۋ 不豫犹；可两棱模 ▲ ەكى ۇشتى بولۋ 放不住 ▲ 可两违依，意主定不拿，决棱模

举激过 ▲ ەكى ۋيگە ئبىر قازان استىرۇ 可两
八 ▲极积于过，动 ون ەكىدە ئبىر نۇسقا جوق
字 据根无毫；撇一有没 ▲ تۇيەنىڭ ەكىسى
看【谚】 ەكى كىسى بەيسم 的耸高，的大高
开避会人明聪，近亲人旁到 ▲。 ەكى قارعا
蚌鹬【谚】 ئبىر قارعاعا جەم تۇسەدى. 利得人渔，争相
不，得多者劳【谚】 ەڭبەگى تولىق ەكى اسايدى،
得少者劳 。

ەكى اعايىندى 〈名〉 月二[口]。

ەكىباستان 〈副〉 前从，前以，先原。

ەكىلەن- 〈动〉 加更，力有加更，劲起，劲来
/劲带越说越 ەكىلەنە سويلەۋ 烈猛加更，烈剧
烈猛加更得刮风 جەل ەكىلەنە سوعۇ。

ەكىلەندىر- ەكىلەن- 态动使的。

ەكىلەنۇ ەكىلەن- 式定不的。

ەكىلەس- 〈动〉 嘴争，吵争，论争，辩争。

ەكىلەستىر- ەكىلەس- 态动使的。

ەكىلەسۇ ەكىلەس-式是不的。

ەكىلىك 〈名〉二①ەمتيحاندا ەكىلىك الدى 考
点二(的牌克扑)②分二了得式：ەكىلىك قارعا
二桃黑。

ەكىلى-ۇشتى 〈数〉 的小极，的个三两。

ەكىندى 见 ەكىنتى.

ەكىنتى 〈名〉①ەكىنتىسى كەزى：晚傍，昏黄
人个两了来晚傍。ەكى ادام كەلدى.
②礼哺〔宗〕：ەكىنتى نامازى 礼哺/ ەكىنتى وقۇ
礼哺作。

ەكىنشى 〈数〉①二第：ەكىنشىسى قاتاردىڭ
二第，次一又 ② 号五第的排二第 ئنومىرى 5.
次再，次：ەسەن ەكىنشى وندايى جامان سىپەن ▲
事坏的样这干再要不后今你 ▲。
ەكىنشى دۇنيە جۇزىلىك سوعىس 大界世次二第
三次二〔数〕ەۇش مۇشە ەكىنشى دارەجەلى ئۇش 战▲
际国二第 ▲ ەكىنشى ينتەرناتسيونال 式项
ەكىنشى رەۋۋليۇتسيا 命革次二第 ▲ ەكىنشى
统系号信二第〔生〕 سيگنال جۇيەسى。

ەكىنشىگارى 〈副〉 次一又，次再，次二第：
ەكىنشىگارى كەلۇشى بولما (你) 了来再要不。

ەكىنشىدەن 〈副〉 面方一另，次其：بىرىنشىدەن
ئنازارياعا ۋيلەسپەيدى، ەكىنشىدەن ئس جۇزىندىڭ
جاعدايعا ۋيلەسپەيدى. 符不先首
。际实合符不也次其，论理合

ەكىنشىلەي 〈副〉 次二第，次一再，次一又：
ەكىنشىلەي وتىرىڭ ايتۇشى بولما (你) 要不后今
。谎撒再

ەكىتالاي 〈副〉 定不说，必未，定一不：ونداڭ
ناۋقاسىنىڭ جازىلۇى ەكىتالاي. 定一不病的他
。好治能

ەكى-ئۇش 〈数〉 两三个：ونداڭ ەكى-ئۇش بالاسى
بار. 子孩个三两有她。

ئل 〈名〉①人众，众群，众民，民人：ەلى رايلى،
جەرى شۇرايلى ئل 利地和人/ ەلى تىنىستى، جىلى
ىرىستى 落部，族氏 ② 丰年寿人 ③ ？的
سەندەر قايسى ئل بولاسىڭدار؟ 个那于属是们你
ەلدىڭ بۇل جونىندەگى：家大，们人落部
كوزقاراسى باسقاشا. 法看的同不有此对家大。
④国家，国祖；乡故：ەلگە اپات، حالىنقا لاڭ
▲人国外 سالۇ 祸国民殃 شەت ەلدىڭ ادامدارى
▲国大级超 ئل ئبىر تايپا ئل 一个 اسقان ئىرى
▲静人深夜 ئل اياعى باسىلۇ 人的落部 ▲众群；
▲安民泰国，事无安平 جۇرت تىنىش ئل امان،
场在人有没 ئل ارا زاڭ 国际法司 ▲ ئل اۋلاقتا
▲逛游，逛闲 ئل اقتاۋ ▲时在不人众，时 ئل
人 اعاسى بۇزىلۇ ئل ▲物人面头，人头领，人头
▲人见脸有没 ەلگە قارار بەتى جوق ▲变大心
▲群鸡立鹤；帜一树独，同不众与 ەلدەن ەرەك
ەلدى قۇرىقان 恶棍；滑 ▲头 ەلدىڭ بارىنە جاعۇ
人拾 قيىن مالدانۇ ئسوزىن ئلدىڭ ▲调难口众
▲时之睡入深夜 ئل جاتا ▲ ئل ▲信轻；慧牙
كەزبە ئل كوزىنە شالىنبايتىن ▲者游串，者逛闲
▲为莫己非除，知不人要若 ئس جوق
者治统 ورىنعا وتىرا سۇراۋشى ئل ▲晚傍，昏黄
▲ ئل قالاي كوشەدى 马 ▲瞻是首 ئل قالاي
كوشەدى ▲虫飘，妇媳花，姐大花〔动〕 ئل
قاراسى بولىپ جۇرە بەرۋ 流大随 ▲ ئل قاراسىن
كورمەۋ ▲人一独孤，人一自独，俜伶 ئل قور-
十，十传一 ئلۇ ئل قۇلاعى ▲山靠的民人 ئل
日过削剥靠 ▲百传 ئل ۇستىنەن كۇن كوردى

▲子 ەل ۋشىن ەڭىرەپ تۇعان ەر 汉好林绿▲ جاعالى ەل 强势 ەل 落部的众人▲ توسىن ەل ①异 国祖 ەل تۇعان ▲乡异，地外②人生陌，人乡 的大强，；落部的力势有 ەل برگەلى ▲乡故， ۋزىن ەلدىك ۇيىرى، قىسقا ەلدىك قيىرى 方里百圆▲ ات سۇرىنبەي جەر تانىماس، ەر سۇرىنبەي ەل تانىماس. 【谚】马不识人▲。民人识不折挫受不雄英，路道认不 ەل 失前打 بىرلىگى بەرىك قامال. 【谚】众成志城。▲ ەلىن ساتىپ اساعان، ەكى كۇن-اق جاساعان. 【谚】出卖 。天二第到不活人的国祖

ەل-انا 地生出；乡家，乡故〈名〉。

ەلاۋادان 久早，先原，来的古自[方]〈副〉。

ەلبەگەي 捷敏，当快，速快[方]〈副〉。

ەلبەگى 克伯(呼称的吏官会社建封对)〈名〉。

ەلبەك 见 ەلپەك.

ەلبەكتە- 见 ەلپىلدە-.

ەلبەلەك 的莽鲁，的失失冒冒，的率轻〈形〉。

ەلبەلەكتە- 忙瞎；失失冒冒，率轻得显〈动〉，去跑来跑：ەلبەلەكتەمەي ازىراق دەم الىپ وتىرا تۇر. 儿会一息休，了忙瞎别(你)。

ەلبەلەكتەۋ 式定不的 ەلبەلەكتە-。

ەلبەلەك 见 ەلبەلەك.

ەلبەك 见 ەربەك.

ەلبەك-ەلبەك 见 ەربەك-ەربەك.

ەلبىرە- 感受；心悯怜生，惜怜，情同示表〈动〉。

ەلبىرەۋ 式定不的 ەلبىرە-。

ەلگەزەك 动）；的唤使听，的快勤 ①〈形〉 的敏灵，的捷敏，的快飞 ② 的利麻（作 ▲ ەلگەزەك — ەكى ايتقىزباس. 【谚】一人的明聪。

ەلگەزەكتىك 通即点。

ەلگەزەر 词名象抽的 ەلگەزەك。

ەلگەي 子筛[方]〈名〉。

ەلدەس 元银，币银[旧]〈名〉。

ەلدەس I 的族氏个一同，的落部一同①〈形〉，乡老，乡同②。

ەلدەس II 好于归言，好和，和讲〈动〉：纠束结 داۋ-دامايدى قويىپ ەلدەسكەنگە جەتپەيدى 好为处相睦和，纷

ەلدەستىر- ەلدەس- II 的态动使▲ جاۋلاستىرماق جاۋشىدان، ەلدەستىرمەك ەلشىدەن. 【谚】相臣使与均战与和。

ەلدەسۋ ەلدەس- I 式定不的。

ەلدىك 相睦和之人众；性族民，性民人〈名〉。爱

ەلە- I 筛 ەلەۋ 选筛，净筛，筛过〈动〉：ۋن 面粉/ قۇم ەلەۋ 法筛〔数〕。▲子沙筛 ەلەۋ امالى

ەلە- II 留，神留①〈动〉：视重，意注，心 مەن وتە شىقتىم، ەشكىم دە ەلەگەن جوق. 我去过走 ەل سەنى：照关，心关②。意注有没也谁，了 ەلەپ زانتىق كومەك بەرىپ وتىر. 你心关们人，▲。助帮的上质物予给以所 ەلەمەگەن داۋ جامان، ەسكەرمەگەن اۇرۇ جامان. 【谚】毫之失。里千以谬，厘

ەلەگەن 铁(的物衣洗)，盆手洗，盆脸洗〈名〉。盆

ەلەگىز- 安不忑忐，心放不，忧担，心担〈动〉，志夜整 ەلەگىزىپ شىقتى 恐，慌惊：ەتۇن بويى 安不忑。

ەلەگىزت- ەلەگىز-的态动使。

ەلەگىزۇ ەلەگىز- 式定不的。

ەلەگىش I 筛[口]〈名〉。箩；子

ەلەگىش II 视重，的神留欢喜，的意注爱〈形〉。的

ەلەك 子筛丝铜 ەلەك/ تاس 子筛〈名〉：جەز：箩；。机分筛 ەلەك

ەلەكتە- I 选筛，净筛，筛过〈动〉。

ەلەكتە- II 勤殷示表，情热得显〈动〉：ەلەكتەپ كۇتىپ الۇ 热款情烈待。

ەلەكتەل- ەلەكتە- I 态动被的。

ەلەكتەۋ ەلەكتە- I、II 式定不的。

ەلەكتر 电〈名〉：ەلەكتر قۇاتى 力电/ ەلەكتر اعىمى 流电/ ەلەكتر ماگنيتىى 磁电▲ قول ەلەكتر 筒电手〔口〕。

ەلەكترلەندىر- 用使（……让），化气电〈动〉。灯电有使，气电

ەلەكترلەندىرۇ ەلەكترلەندىر- 式定不的。

ەلەكترلەندىرىل- ەلەكترلەندىر- 态动被的。

ەلەكترلەس- 气电用使，化气电〈动〉：قىستاق

电现实有没还村农 .ھالى ەلەكترلەسكەن جوق
。化气
ەلەكترلەستىر- ەلەكترلەس- 的态动使的 。
ەلەكترلەسۇ ەلەكترلەس- 式定不的 。
ەلەكترلى 〈形〉的电带，的电有▲ ەلەكترلىك سۇزگى 电滤器 。
ەلەكترود 〈名〉电极：ۋك ەلەكترود阳电/ سول ەلەكترود 阴电/ تورشا ەلەكترود 栅极 。
ەلەكترون 〈名〉子电 。
ەلەكتروسكوپ 〈名〉电验器 。
ەلەكتروحيميا 〈名〉学化电 。
ەلەكتى 〈形〉的子筛有配，的箩有 。
ەلەكشوپ 〈名〉属草心灯▲ ەلەكشوپ تۇقىمداسى 灯草心科 。
ەلەمەنت 〈名〉①分部（成组），分成②分，子：素元〔化〕③子分坏 ەلەمەنت بۇزىق 员成：素因，素要，素子因④素元学化 ەلەمەنت حيميالىق ▲ گراممماتيكالىق ەلەمەنت 素要法语 。
ەلەن- ەلە- 被动态的Ⅰ、Ⅱ 。
ەلەنۇ ەلەن- 式定不的 。
ەلەك：ەلەك الۇ 引起警觉▲ ەلەك قاعۇ 警不，乎在不 ەلەك قىلماۋ 不到安，担心▲；惕 。风边耳作当，事回当不，意在
ەلەك-الاك 〈副〉：时亮蒙蒙天，明黎，早清一 ەلەك-الاكنان جولعا شقتى 了路上就早清一 。
ەلەڭدە- 〈动〉警，安不惴惴，望西张东地怯胆：来起惕 ەلەڭدەپ قايتا-قايتا سىرتقا قۇلاق ءتۇرىپ وتىردى. 静动的面外听地胆吊心提（他） 。
ەلەڭدەس- ەلەڭدە- 态互交的 。
ەلەڭدەت- ەلەڭدە- 态动使的 。
ەلەڭدەۇ ەلەڭدە- 式定不的 。
ەلەپ-ەسكەر- 〈动〉：视重起引，神留 ，意注：بۇل ماسەلەنى ەشكىم دە ەلەپ-ەسكەرىپ جۇرگەن جوق. 题问个这到视重有没也谁 。
ەلەپ-ەسكەرۇ ەلەپ-ەسكەر- 式定不的 。
ەلەپ-ەسكەرىس - ەلەپ-ەسكەر- 态互交的 。
ەلەر- 见 ەلەۋر-.
ەلەرت- ەلەر- 态动使的 。
ەلەرۇ ەلەر- 式定不的 。
ەلەس Ⅰ 〈名〉①黑，影暗，影蒙，中胧的现出

幽，影幻，觉错，觉幻 ④象印③廓轮②西东。现浮，现出（ەتۇ）ەلەس بەرۇ ▲月小花镜；灵
ەلەس- Ⅱ ەلە- 态互交的Ⅰ、Ⅱ 。
ەلەستە- 〈动〉①隐，出露地糊模，出显约隐：见可约远从 ۇزاقتان قالا ەلەستەپ كورىنەدى. 约），生发中识意 ② 。廓轮的市城出显约隐处：现浮，到想（地糊模里心 وتكەن كۇندەر كوز الدعا ەلەستەيدى. 前眼在现浮事往 。
ەلەستەن- ەلەستە- 态动被的 。
ەلەستەت- ەلەستە- 态动使的，忆追，想回②：忆回 سەن بالالىق شاعىڭدى ەلەستەتىپ كورشى. 。代时年童的你下一忆回你
ەلەستەتتىر- ەلەستەت- 态动使的 。
ەلەستەۋ ەلەستە- 式定不的 。
ەلەت- Ⅰ ەلە- 态动使的Ⅰ、Ⅱ 。
ەلەت Ⅱ 〈名〉亲血，戚亲[方] 。
ەلەتىس 〈名〉属鱼罗雅〔动〕 。
ەلەۋ ەلە- 式定不的Ⅰ、Ⅱ 。
ەلەۋلى 〈形〉出，的目注人引，的著卓，的著显：的显明，的色/绩成的著显 ەلەۋلى ناتيجە 。题问的意注得值 ەلەۋلى ماسەلە
ەلەۋرە- 〈动〉①：激愤，来起奋兴，昂激，动激 ەلەۋرەپ سويلەۋ 狂疯，狂发②话说地昂激慨慷：来起越风 جەل ەلەۋرەي باستادى. 烈猛得显，越刮烈 。长疯（物植）ءوسۋ ەلەۋرەپ /。
ەلەۋرەس- ەلەۋرە- 态互交的 。
ەلەۋرەت- ەلەۋرە- 态动使的 。
ەلەۋرەۋ ەلەۋرە- 式定不的 。
ەلەۋسىز 〈形〉显明不，的眼显不，的著显不：的重轻足无，的目注人引不，的 ەلەۋسىز قاراۋعا بولمايدى 视轻可不/ ەلەۋسىز جەرگە قويا سالۋ 方地的目注人引不个一在放/ ەلەۋسىز جان 人的庸平 。
ەلەۋسىزدىك ەلەۋسىز 的象抽名词 。
ەلەۋسىن 〈名〉草筋牛[植] 。
ەلەۋشى 〈名〉①对②人的子筛过：重以加……人的……于心留，人的视 。
ەلەۋىش 〈名〉箩；子筛 。
ەل-جۇرت 〈名〉：们人，家大，人众，众群 ەل-جۇرتتىڭ قۇرمەتىنە يە بولۋ 受到家大的尊

家，乡故 ②知皆人人 بەلگىلى جۇرتقا /敬 ەل - جۇرتقا بەلگىلى 乡；乡亲：ەل-جۇرتتى ساغىنۇ 乡家念想。

ەلجىرە- 〈动〉①情同生产，来起软心，动感 心：ەكى جاسقا مەيرىمى ئۆسسپ ەلجىرەپ كەتتى. 化软，软变 ②。情同很人轻年个两那对他 ەلجىرەپ پىسقان ەت 煮得熟烂的肉 ▲باۋرى ەلجىرەۋ ▲悯怜，情同，心情同生产 جۇرەك ەلجىرەۋ 同 ەلجىرەۋ ئىشى ەلجىرەۋ ▲情同；爱宠，爱疼 悯怜，情。

ەلجىرەس- ەلجىرە- 态互交的。

ەلجىرەت- ەلجىرە- 态动使的。

ەلجىرەۋ ەلجىرە- 式定不的。

ەلكەزەر 〔方〕〈名〉子筛。

ەلپ：ەلپ ەتپەۋ 稳沉止举，重稳得显。

ەلپەك 〈形〉的利麻，的快轻，的唤使听：的使支好 ەلپەك بالا /马快（جىلقى）ەلپەك ات 快轻，利麻（作动）ەلپەك قاعۇ ▲子孩得现表②快轻，利麻（作动）①〈动〉勤殷，情热。

ەلپەكتە- ەلپەكتە- 态动使的。

ەلپەكتەت- ەلپەكتە- 式定不的。

ەلپەكتەۋ ەلپەكتە- 见 ەلپەك.

ەلپەكدە- 见 ەلپىلدە-.

ەلپەكدەۋ ەلپەكدە- 式定不的。

ەلپىلدە- 〈动〉①摇荡，动摆，动摇：ئۇشوپ باسى جەلمەن بىرگە ەلپىلدەيدى. 青草随风摆动 ②。动去都天每，快勤很他 بويى جۇمىستان قالمايدى. 快勤；利麻，快轻（作动）：ەلپىلدەپ كۇن 重稳不得显，率轻，失失冒冒 ③。活干么怎你 ەلپىلدەپ نەمىپ وتىرا الماي كەتتىڭ؟ 了住不坐地那忙这忙？

ەلپىلدەت- ەلپىلدە- 态动使的。

ەلپىلدەۋ ەلپىلدە- 式定不的。

ەلپى-سەلپى 〈形〉七，的齐整不，的齐不差参。

ەلسىز 〈形〉的病毛有，的看好不；的短八长凉荒，的住居人无，的烟人无荒。方地的烟人无荒 ەلسىز جەر 的：

ەلسىزدىك ەلسىز 的抽象名词

ەلسىن- 〈动〉①惯习，应适（乡外对）②重敬，起得看（落部个

ەلسىندىر- ەلسىن- 态动使的。

ەلسىنۇ ەلسىن- 式定不的。

ەلت- 〈动〉①沉昏得觉，眩昏：باسى ەلتۇ 沉，醉沉，心醉，醉陶②向转头晕：باقىتقا ەلتۇ 浸沉。中之福幸在浸沉

ەلتەڭ-سەلتەڭ 见 قىلتىڭ-سىلتىڭ.

ەلتىپات 见 ئەلتىپات.

ەلتتىر- ەلت- 态动使的。

ەلتۇ ەلت- 式定不的。

ەلتىرى 〈名〉羔胎，皮羔幼，皮羔羊（的羊绵）：皮羔羊 ەلتىرى تىشك ▲衣大皮羔 ەلتىرى بوركى 子帽皮羔羊。

ەلتىرلە- 〈动〉制缝皮羔羊用：ول ەلتىرلەپ تىشك تىكتىرمەكشى بولىپ ئجۇر. 他做备准--衣大皮羔件。

ەلتىرلەت- ەلتىرلە- 态动使的。

ەلتىرلەۋ ەلتىرلە- 式定不的。

ەلتىرشى 〈名〉者工加皮羔羊。

ەلتىت- ەلت- 态动使的。

ەلتىتۇ ەلتىت- 式定不的。

ەلۋ 〈数〉五：十五 ەلۋ ئبىر 一十五 / ەلۋ التى 五的民人【谚】。ەلدىڭ كۇشى ەلۋ باتپان. ▲六十目耳人众【谚】。ەل قولاعى ەلۋ. 比无大量力多。

ەلۋ-الپىس 〈数〉十六和十五约，十六五。间之

ەلۋ باسى 〈名〉长户十五〔旧〕。

ەلۋىنشى 〈数〉十五第：ەلۋىنشى ئۇي 五号。间房。

ەلشى 〈名〉①节使，者使：باس ەلشى 大使/解调；人谋②节使交外 سىرتقى ىستەر ەلشىسى 者 جاۋلاستىرماق جاۋشىدان، ەلدەستىرمەك ەلشىدەن. 【谚】。关相臣使与均战与和。

ەلشىل 〈形〉的民人爱热，的众大心关。

ەلشىلدىك ەلشىل 的抽象名词。

ەلشىلىك 〈名〉①（位地）分身的节使 ②调：停调，解 ەكى ەل ورتاسىندا ەلشىلىك ىستەۋ 在：馆使 ③ 停调行进间之国两 جۇڭگونىڭ شەتەلدە تۇراتىن باس ەلشىلگى 中馆使外驻国。

ەلشىحانا 〈名〉馆使。

ەلى I：（位单度厚，度宽，度长）指一〈名〉

قالىڭدىعى ەكى ەلى 两指厚/ ەتورت ەلى قازى 四 ▲油条肋马的厚指 اۇزىنان ەبىر (ەكى)ەلى تاستاماۋ ون ▲着念惦老，到提常常，边嘴在挂 ەكى ەلى نشەك 十二指肠 ▲ەكى ەلى ايرىلماۋ 如 。离不影形，离不步寸，形随影

ەلى 。疾眼性慢 [方]〈名〉Ⅱ

ەلىگۋ ەلىك- 。式定不的 Ⅱ

ەلىك 。子鹿狍，狍[动]〈名〉Ⅱ

ەلىك- 。恋迷，注贯神全，往神向心 [动] Ⅱ 。趣兴感颇；心醉，迷入

ەلىكپە 。的事惹好，的衅寻，的斗好〈形〉

ەلىكپەلىك ① ەلىكپە 的斗好②词名象抽的 。动举妄狂，为行

ەلىكتە- 〈动〉：照仿，效仿，仿模 ول باسقالار- دىڭ ولەڭىنە ەلىكتەپ ەبىر شۇماق ولەڭ جازىپتى. 访 اۇدارۋ ەلىكتەپ ▲。诗首一了写人别仿模他 。词声象，词仿摹[语] ەسوز ▲译

ەلىكتەگىش〈形〉善，的仿模于善，的拟模于善， 。的强力仿模

ەلىكتەس- ەلىكتە- 。态互交的

ەلىكتەت- ەلىكتە- 。态动使的

ەلىكتەۋ ەلىكتە- 。式定不的

ەلىكتەۋشى 〈名〉：者法效，者效仿，者仿模

ەلىكتەۋشىلىك 〈名〉：法效，效仿，仿模(法作， 。(为行

ەلىكتەۋىش 〈名〉：象形，词声象，词仿模[语] 。词声拟，词拟模，词

ەلىكتىر- ① ەلىك- Ⅱ 的使唆，动鼓 ② 态动使的 。使

ەلىكتىرگىش 〈形〉Ⅰ 。的使唆好，的动鼓爱

ەلىكتىرگىش 〈名〉Ⅱ 。剂虫杀；剂奋兴[农]

ەلىكتىرۋ ەلىكتىر- 。式定不的

ەلىلە- 〈动〉：量位单为指一以 。

ەلىلەت- ەلىلە- 。态动使的

ەلىلەتكىز- ەلىلە- 。态动使的

ەلىلەۋ ەلىلە- 。式定不的

ەلىر- 〈动〉：行横；动妄举轻，狂轻，狂发，疯发 ەلىرمەي تىنىش وتىر. 作 /。 بوران ەلىرىپ كەلەدى. 大风狂 ەبىرمە 狮猖，忌无 呆实老，疯发别 。着

ەلىرمە Ⅰ 〈形〉)，的暴狂，的烈激，的烈猛①的盛繁，的盛茂壮茁(物植指)②的惊受易(马指 ەلىرمە مىنەز：的狂轻，的横狂，的暴狂③的 。格性的暴狂

ەلىرمە Ⅱ 。症游梦，症行梦〈名〉

ەلىرمەلى 见 ەلىرمە Ⅰ .

ەلىرمەلىك ەلىرمە Ⅰ 。词名象抽的

ەلىرت ① ەلىر- Ⅰ ，使唆，动鼓②态动使的 。气打

ەلىرتكىز- ەلىرت- 。态动使的

ەلىرتۋ ەلىرت- 。式定不的

ەلىرۋ ەلىر- 。式定不的

ەلىت- 见 ەلت-.

ەلىتكىز- ەلىت- 。态动使的

ەلىتتىر- ەلىت- 。态动使的

ەلىتۋ ەلىرت- 。式定不的

ەم Ⅰ 医，剂药，段手 (的要需所疗治)〈名〉 效见 ەم قونۋ /(效奏)效见 ەم بولۋ：法办的治 ▲ 症之治不 اۇرۋ ەم قونبايتىن /(效疗有) 点一，着不找本根 (ۇشىراسپاۋ) ەمگە تابىلماۋ ▲有没也 ەم كەكسىرە 蒿苦 نزدەپ 的庸 اۇرۋدىڭ ەمى تابىلماس. 【谚】治法无病的找自 。好

ەم- Ⅱ 食吸，吸吮，奶吃 ①〈动〉：ەمشەك ەمىپ جۇرگەن بالانىڭ ادال ەسۇت ەمگەن 的派正，的养教有 ▲受享 اردا ەمۋ ▲ 吃还岁两到 (犊牛，驹马，儿幼) 得者劳【谚】. ▲奶 ەكبەك تسەڭ ەمەرسىڭ. 【谚】食 。 تاۋ جاستاعان تاۋدى، سۋ جاستاعان سۋدى ەمەر. ▲ 。水吃水靠，山吃山靠 ▲ ەالىڭ 年【谚】 اردا ەكبەك ەت، قارتايعاندا ەمەرسىڭ. 。福享能才老年，苦点受多时轻

ەمگەر 。生医，生医湖江，夫大土[口]〈名〉

ەمگىز- ەم- Ⅱ 。态动使的

ەمدە- 〈动〉：治医，疗治 دارىمەن ەمدەۋ 用 药 /法疗气空 ۇيىقتاتىپ ەمدەۋ /疗治 اۋامەن ەمدەۋ /法疗眠睡 ساۋلەمەن ەمدەۋ 光 /疗 سۋمەن ەمدەۋ 。疗水

ەمدەل- ① ەمدە- 医，疗治，医就②态动被的 。治

ەمدەلت- ەمدەل- 的态动使的。
ەمدەلۇ ەمدەل- 的式定不的▲ەمدەلۇ كارتوچكا- 卡疔医。
ەمدەلۇشى 〈名〉病人;者病看,者疔治被。
ەمدەن- ەمدە 〈动〉① 治医,疔治,医就 ② 态身反的。
ەمدەنۇ ەمدەن- 的式定不。
ەمدەس- ەمدە- 的态互交。
ەمدەت- ەمدە- 的态动使。
ەمدەتكىز- ەمدەت- 的态动使。
ەمدەتتىر- ەمدەت- 的态动使。
ەمدەۋ ەمدە- 的式定不。
ەمدەۋشى 〈名〉生医,者疔治,者疔医。
ەم-دوم 〈名〉物药;效疔,治医,疔治。
ەمدى 〈形〉的物药有,的治能:ەمدى ناۋقاس 病的好治能。
ەمدىك 〈名〉用作效疔,果效疔治。
ەمدىر- ەم- 的态动使Ⅱ。
ەمەگەن 〈形〉的奶母吃爱(畜仔)。
ەمەكسۇ ەمەكسى- 的式定不。
ەمەكسى- 〈动〉对;待期,望指,望希,想。
ەمەكست - ەمەكسى- 的态动使。
ەمەكستكىز- ەمەكست- 的态动使。
ەمەكستتىر- ەمەكست- 的态动使。
ەمەن Ⅰ〈名〉[植]栎麻,属栎▲بويلاۋنق ەمەن 树橡小▲ەمەن جاڭعاعى 子橡,实橡▲ەمەن مۇگى 衣技扁(属)▲موڭعولىيا ەمەنى 蒙古栎▲تاس ەمەن 冬青栎。
ەمەن Ⅱ〈动〉有没,是不:وندای ەمەن 是不有没/كەلگەن ەمەن 样那来过有没。
ەمەن - جارقى 〈形〉① 多不,的数少,的量少 ②的地多不,地少少。
ەمەن-جارقىن 〈形〉;的朗开,的爽豪,的快爽的快愉。
ەمەس 〈动〉有没;是不,否,不:ول ەمەس.他是不。/ول كەلەتىن ەمەس.来会不他。/كوپ ەمەس 多不/كورگەن ەمەس▲过见有没ءسوز▲起不了么什有没,题问成不,么什没ەمەس تۇك▲起不了么什有没,么什算不ۋاقا ەمەس,紧要不系关有没▲بايلىق مۇرات ەمەس,为不贫,荣为不富【谚】.
جوقتىق ۇيات ەمەس.耻▲سۇلۇ - سۇلۇ ەمەس،سۇيگەن سۇلۇ.眼人情)美叫才的爱心,美算不的亮漂【谚】
ەمەسكى Ⅰ〈形〉隐隐,约隐:ەمەسكى داۋىس 音声的约隐。
ەمەسكى- Ⅱ 见 ەمەكسى-。
ەمەسكىت- ەمەسكى- Ⅱ 的态动使。
ەمەۋرىن 〈名〉法看;思意,图意,气口:ءسوزىنىڭ ەمەۋرىنىنە قاراعاندا قيىنشىلىعى بار ۇقسايدى./难困么什有是象好,气口的他听。应你前走ءبىر ەمەۋرىن ءبىلدىرىپ كەتەرسىڭ.度态个示表该。
ەمەۋرىندە- 〈动〉思意达表,图意示表,态表。
ەمەۋرىندەۋ ەمەۋرىندە- 的式定不。
ەمەۋرىنسىز 〈形〉,的明不图意,的态表经未,的确明不向倾。
ەمەۋسىن 见 ەمەۋرىن.
ەمەشەگى: ەمەشەگى (ەمەتايى، ەمەشەيى) 爱宠,爱疼ەزىلۇ。
ەمكەكسىرە 〈名〉菊车失,蒿苦[植]。
ەمكوس 见 ەمسىك.
ەملە 〈名〉法字正[语]:ەملە ءدۇجەسى 字正则规字正,法。
ەملەلىك 〈形〉的法字正,的字正:ەملەلىك سوزدىك 典词法字正。
ەممات 〈名〉计生,儿活,动劳[阿]。
ەمپەڭدە- 〈动〉佝,行而背弓肩缩,走疾腰猫:ۇيىنە قاراي ەمپەڭدەي جونەلدى.他行而偻走家往地忙忙急急腰着猫。
ەمپەڭدەۋ ەمپەڭدە- 的式定不。
ەمسە- 〈动〉望盼,念怀,念想,往向。
ەمسەك 〈形〉的病治会,的术医有①:ەمسەك كىسى 医术大土②人的明高道医。
ەمسەكتىك ① ەمسەك 〈名〉词名象抽的,术医 ② 道医。
ەمسەۋ ەمسە- 的式定不。
ەمتيحان 〈名〉核考,验测,试考[阿]:ەمتيحان ورنى 场考/ەمتيحان الۋشى 人考主/ەمتيحان بەرۋشى 生考(人考被)/ەمتيحان قاعازى 卷考/

ەمتيحانلان وتە الماۋ 格及不试考 。

ەمتيحاندا- ەمتيحان-ۇ 考试，验考，试考〈动〉：核考，验测，试考 كەمنىڭ ۋوتىپ، كەمنىڭ قالاتىنى ەمتيحانداعانلان كەيىن بەلگىلى. 清会就后之试考格及不谁格及谁 。楚

ەمتيحانداۋ ەمتيحاندا- 的 式定不的 。

ەمتيحاندىق 的 核 考，的 试 考〈形〉：ەمتيحاندىق سۇراۋ 考 题 。

ەمتيحانسىز 的试考经没〈形〉；ەمتيحانسىز قابىلدانۋ 不 考试直接取录 。

ەمتيحانشى 考主人〈名〉 。

ەمۋ ەم- Ⅱ 式定不的 。

ەمحانا 诊门，所生卫，所务医，所疗医 ①〈名〉部院住[口]②。部 。

ەمشەك 〈名〉①ەمشەك بالاسى：头奶，头乳，房乳 / 子孩的奶断未 / 奶断 ەمشەكتەن شعارۋ / ەمشەك بەزى قابىنۋ 炎腺乳 / ەمشەك تارتقاندى بىلمەيدى 奶挤会不 ② 口胸，部胸：وق ەمشەكتى جاناپ وتە شعىپتى. 过而部胸擦弹子。اۋزىنان ەمشەك تابى كەتپەگەن 乳干未臭 ▲ەمشەگى ءسۇ 到得望希 ▲②大肿房乳① ەمشەك ءسۇتى كەتپەگەن 乳干未臭 ▲ەمشەك تارتقىش 乳，罩胸 ▲罩 ەمشەك (ەمشەكتى) تاعا 瓜子掌 ▲كيمك ەمشەك 不 ▲的少量奶，的奶出 جىلاماعان بالاعا ەمشەك بەرمەيدى. 【谚】到吃会不就哭不子孩 。奶

ەمشەكتەگى 的奶断未，的乳母靠〈形〉：ەمشەكتەگى بالا 乳儿 。

ەمشەكتەس 〈形〉：胞同母一，弟兄奶 ەكەۋدەمز ءبىر انانىڭ ءسۇتىنەن ەمەپ وسكەن ەمشەكتەسپىز. 大长奶亲母个一吃是人俩们我 。弟兄奶的

ەمشەكتى 〈形〉▲的满丰房乳，的大房乳 قىز ەمشەكتى 圆而带尖的 ▲سىڭار ەمشەكتى 乳单 。的头

ەمشى 生医，生医湖江，夫大土〈名〉：حالىق ەمشىلەرى 生医间民 。

ەمشىلىك 〈名〉：疗医，术医：ونىڭ ەمشىلىكتەن حابارى جوق. 术医懂不他 。

ەمىز-①ەم- Ⅱ 喂(兽幼、儿婴)给 ② 态动使的

嘴要，舌鼓 ەمزۇ ءتىلىن ▲乳哺，吃奶给，奶 。子皮

ەمىزدىك 见 ەمىزىك.

ەمىزدىكتە- 见 ەمىزكتە-.

ەمىزدىكتەت- ەمىزدىكتە- 的 态动使 。

ەمىزدىكتەۋ ەمىزدىكتە- 的 式定不 。

ەمىزدىر- ەمىز- 的 态动使 。

ەمىزۋ ەمىز- 的 式定不 。

ەمىزىك 〈名〉嘴奶 。

ەمىزىكتە- 〈动〉：出溢，溢漫：ارىادا ەمىزىكتەگەن قارا سابا بار. 皮大的酒奶马满盛着放上车 。囊

ەمىزىكتەن- ەمىزكتە- 的 态动被 。

ەمىزىكتەت- ①ەمىزكتە- 的 态动使 ② 装，满 。满盛

ەمىزىكتەۋ ەمىزكتە- 的 式定不 。

ەمىزىكتى 〈形〉：的头奶皮橡有，的嘴奶吃 。

ەمىزىكشە 〈名〉：ءتىس ەمىزىكشەسى 齿 。头乳

ەمىزىل- ەمىز- 的 态动被 。

ەمىك 见 ەمىزىك.

ەمىكسىت- 见 ەمەكسىت-.

ەمىل- Ⅰ ەم- Ⅱ 的 态动被 。

ەمىل Ⅱ：ەمىل تاياق 子棍木硬，棒棍实硬 。

ەمىلە Ⅰ 〈名〉：和讲，好和，解和[口] 。

ەمىلە Ⅱ 见 ەمىلە.

ەمىن- 〈动〉：求请，求乞，求央：كورىنگەنگە ەمىنۋ 见 西东要人 。

ەمىندىر- ەمىن- 的 态动使 。

ەمىن-ەركىن 〈副〉：地束拘受不，地在自由自，畅 ەمىن-ەركىن سويلەۋ：地情尽，地便便随随 /言欲所 ەمىن-ەركىن ويناۋ 玩地情尽 。

ەمىنۋ ەمىن- 的 式定不 。

ەمىرەن- 〈动〉：抚爱，柔温的般亲母出现表，ەمىرەنە ءسۇيۋ：怜爱，爱宠 。吻地热亲

ەمىرەنت- ەمىرەن- 的 态动使 。

ەمىرەنۋ ەمىرەن- 的 式定不 。

ەمىرەنىس- ەمىرەن- 的 态互交 。

ەمىرىل- 〈动〉：缩皱内朝，缩卷里往(唇嘴) 。

ەمىرىلۋ ەمىرىل- 的 式定不 。

ەمىس 〈形〉的切确不，的住不靠，的靠可不：
ەمىس حابار ئايتماي 息消的切确不。
ەمىس-ەمىس 〈副〉地无时有时，地约约隐隐：
ەمىس-ەمىس ئىشلەيدۇ 地续续断断，地楚清不到听地约约隐隐。
ەن Ⅰ 〈名〉记标，号记（的上朵耳畜牲在打）：
ەن سالۇ（تاغۇ）/号记做（上朵耳）切的开半圆形记号。
ەن Ⅱ 〈名〉肾外，巢精，丸睾：
ەن قاپسىغۇ 睾丸炎。
ەن Ⅲ 〈名〉幅宽，面幅，度宽：
كەڭ كەزدەمە ەنى 布幅宽/ ەنى مېتر مەلۇم 一面幅米。
ەن Ⅳ 〈形〉①的阔宽，的广阔，的阔辽：
ەن دالا 无穷无尽的，的数其计不② 荒芜的阔辽：
ەن بايلىق 丰富的资源/ ەن داۋلەت 很多的财富③ 广大（辽阔）的，的多众，的大：
ەن جۇرت 人民的。
ەن- Ⅴ 〈动〉①进，入进，入：去进：
ەنمەي قويدى 不进去/ ەنگە ەنۋ 加入，参加：
پارتىياغا ەنۋ ②不明了，解了▲党入 事懂，大长①
ەنۋ 羞分十，容自地无，愧惭②地入①
ەنۋ ▲惭 جەرگە ەنۋ 入，土入▲地入
كورگە ەنۋ 容自地无得羞②墓坟入进，亡死①
كۆيگە ەنۋ 处于（种某）状态▲
كۈن ۋياسىنا ەنۋ 日 ▲看好得显，美变 كوركى ەنۋ 山西落日，落
تاريخقا ەنۋ 入载▲册史 تۈسكە ەنۋ 见梦▲
ۋيقىغا ەنۋ 入，睡▲着睡 تاۋنقىتىڭ تۈسىنە تارى ەندى。子黍见梦时梦做鸡【谚】。
ەنباۋ 〈名〉精▲索精 ەنباۋ ۋەنانىڭ تۈيىندەلۈى 精张曲脉静索。
ەنگىز-① ەن- Ⅴ 入，入领，入引 ② 态动使的带，入列，进入插，入：
قوناقتى ۋيگە ەنگىزدى 把人客进入领，进入列，进赶畜牲把
مالدى قوراعا ەنگىزدى 里屋进领/ تۈزەتۈ ەنگىزۈ 里圈改修▲
شكە ئۇا ەنگىزۈ 腹气〔医〕。
ەنگىزدىر- ەنگىز- 态动使的。
ەنگىزۈ ەنگىز- 式定不的。
ەنگىزىل- ① ەنگىز- 态动被的 ② 入列，括包，入括，入纳。
ەنگىزىس- ەنگىز- 态互交的。

ەندە- ۇنتۈ 着横①〈动〉（过渡）：وزەننەن ەندەي 过江渡横 ② 河：
مىنا بۇلىسىڭ 短嫌不，长够，幅横量 ③ 长够不料布块这的你，
ەندەمەيدى。度宽量。
ەندەي 〈形〉的块整，的幅整：
ەندەي ماتا 块整 料布的。
ەندەل- ەندە- 态动被的。
ەندەرلىكتەي 〈形〉的够面横，的纳容能度宽，
的宽幅横。
ەندەس 标，的同相号记（上朵耳畜牲）〈形〉
度宽，的样一宽幅②的记印样同有，的样一记
的同相。
ەندەت- ەندە- 态动使的。
ەندەۋ ەندە 式定不的。
ەندەشە 来一样这，末那，样那，样这〈副〉：
ەندەشە، ئېز كەتەيسىڭ. 那 /。吧走就们我，末那
ەندەشە، ماسەلە شەشىلدى. 这 解就题问来一样
了决。
ەندى Ⅰ 〈形〉的阔宽，的大度宽，的幅宽：
ەندى كەزدەمە 宽幅布/ ەندى دالا 宽阔原野的。
ەندى Ⅱ 〈副〉今，时现，在现①：
ەندى ول 现在他也愿意开开。
دا قالجىڭداساتتىن بولدى. 了笑玩 现
ەندى：下这，来一样这，末那，是于②。
ايتاتتىن نە قالدى 有还来一样这 ③的说可么什
ەندى ئېبر ويى بار：有还。法想个一
▲ ەندى بولماسا（بولماعاندا）有还（他）。点一差
ەندىگارى 〈副〉从，后以今，后以今，也再，
再要不后今 ەندىگارى كەشكىپەي كەل：次再
要不也再你 ەندىگارى ونىڭ ۋىمنە بارما. 迟到/
家他去。
ەندىگى 〈形〉①来未，的来将，的个一下，
ەندىگى جىلى 明年/ ەندىگى：的来而着接
ەنىدەت 〈形〉②务任的后今，的在现，的有现：
ەندىگى قىزدار بۇرىنعى قىزدارعا ۋقسامايدى. 姑的在现
上际实，实其③。样一不娘姑的前从和娘：
ەندىگى بارىپ بولدى. 了到就早上际实他。
ەندى-ەندى 〈副〉才时这，刚刚：
ەندى-ەندى ۋيرەنىپ ئېجۇر. 汉习学始开刚刚他。语
ەندىك 〈名〉Ⅰ 度纬〔地〕：
ەندىك سىزىعى 纬/线

وڭتۇستىك ەندىك 南纬/ سولتۇستىك ەندىك 北纬/ ەندىك قۇبىلىس 。化变度纬

ەندىك Ⅱ〈名〉儿缝，处接相(的襟后和襟前)。

ەندىكتە- 〈动〉后和襟前在服衣肥加了为)。料布添加(间之襟

ەندىكتەۋ ەندىكتە- 。式定不的

ەندىر- ن-Ⅴ 。态动使的

ەندىرەك 〈形〉的宽较比度宽，的大较幅宽。

ەندىرمە 〈名〉Ⅰ和襟前在加，衣上宽加了为。料布的间之襟后

ەندىرمە Ⅱ 。案图叉交〈名〉

ەندىرت- ەندىر- 。态动使的

ەندىرۋ ەندىر- 。式定不的

ەنە Ⅰ〈名〉①〈名〉Ⅰ ەنە：妈妈，亲母ەنەدەن جالعىز：婆婆，母婆，娘母丈，母岳②子生独ەنەسى مەن كەلىننىڭ بايلانىسى جاقسى 婆婆 动③好系关媳ەنەسى جوق قوزى 羔小之母无：畜母，母之物ەنە ▲羊ەنە كوكىرەك قىلۋ 靠……过▲子日ەنەسىنەن ايىرۋ ▲的貌礼有，的养教有كورگەن 母吃畜幼让，奶对 ەنەسىنە سالۋ ▲乳断，奶断ەنە كىندىك ▲奶 قايىن ەنە 。娘母丈，母岳

ەنە- Ⅱ 。(处缝相的襟后和襟前)理修〈动〉

ەنەجان 。称昵的婆婆〈名〉

ەنەك 。巢精，肾外，丸睾〈名〉

ەنەكە 〈名〉① Ⅰ ەنە 岳，婆婆 ②体变的词一ەل جاتسا دا ەنەكەم جاتپايدى.〔谜〕▲称昵的母。(壶水：底谜)睡未婆婆，睡都家大

ەنەلەن- 〈动〉母个一另把畜幼的亡死畜母 。亲母当(畜

ەنەلەنۋ ەنەلەن- 。式定不的

ەنەلەس Ⅰ〈形〉②(娌妯)的婆婆个一同①。的生所母同由，的大长奶亲母个一同吃

ەنەلەس- Ⅱ 。母婆叫，婆婆叫〈动〉

ەنەلەسۋ ەنەلەس- Ⅱ 。式定不的

ەنەرگىيا 〈名〉力动，力能，能：اتومدىق ەنەرگىيا 器换交量能 تۇرلەندىرگىش/ 能子原ەنەرگىيا تىعىزدىعى 度密量能 شكى/ 内。力动

ەنەرگياشىلدىق 〔哲〕〈名〉：论能唯ەنەرگياشىلدىق دۇنيە كوزقاراسى 。观界世

ەنەسىز ②，的妈妈有没，的亲母无①〈形〉。的婆婆有没，的母岳有没，的娘母丈有没

ەنەتاي 。称昵的母婆，母岳对〈名〉

ەنەۋ Ⅱ ەنە- 。式定不的

ەنەش 。称昵的母婆，母岳对〈名〉

ەنجار 疏②的慢怠，的漠淡，的淡冷①〈形〉果不，的决坚不，的心决有没③的惰慵，的懒性情 گاز ەنجار ▲的断寡柔忧，的躇踌，的断。素元性惰〔化〕زاتتار ەنجار ▲体气

ەنجارلاۋ 的淡冷较比，的情热太不①〈形〉③的极积太不，的懒疏较比②的热不冷不。的断寡柔优较比，的大不心决，的决坚太不

ەنجارلىق ①ەنجار 疏，性惰②词名象抽的。纷纠，阂隔③懒

ەنجارما 。(布)宽半幅一一〈名〉

ەنجۋ 见 ءنجۋ.

ەنجۋ-مارجان 见 ءنجۋ-مارجان.

ەنجۇرعا 见 ۇنجىرعا.

ەنيسەي 〈名〉：塞尼叶ەنيسەي جازۋى 尼叶/文塞ەنيسەي وزەنى 河塞尼叶 。

ەنسىز Ⅰ 。的丸睾无〈形〉

ەنسىز Ⅱ，的记标无，的号记无(上朵耳)〈形〉号记有没上朵耳قۇرا قارا ەنسىز 的记印无：羔羊毛黑的。

ەنسىز Ⅲ 。的窄狭，的窄幅〈形〉

ەنسىزدەۋ 。的宽态不，的宽态不面幅〈形〉

ەنسىزدىك ەنسىز Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ。词名象抽的

ەن-تاڭبا 烙的上身和号记的上耳畜家〈名〉。记标，记印，印

ەن-تاڭبالا- 〈动〉。印烙打，号记做

ەن-تاڭبالان- ەن-تاڭبالا- 。态动被的

ەن-تاڭبالاۋ ەن-تاڭبالا- 。式定不的

ەن-تاڭبالى 印烙有，的记标有，的号记有〈形〉。的

ەنتەلە- 〈动〉要着急，冲前向，挤推，挤拥前向：تەرەزەنىڭ الدىندا ەنتەلەگەن……，……要着忙。群人的挤拥前窗ەل

ەنتەلەس- ەنتەلە- 。态互交的

ەنتەلەت- ەنتەلە- 。态动使的

ەنتەلەۋ ەنتەلە- 式定不的。

ەنتىگۋ ەنتىك- Ⅱ 式定不的。

ەنتىك 促急吸呼，喘气〈名〉Ⅰ جاقسىنان بەرى ەنتىك پايدا بولدى 喘气些有来近。

ەنتىك- Ⅱ 吁吁喘气，促短吸呼，喘气〈动〉，气下接不气上：ەنتىگە باسىپ كىرىپ كەلدى 了来进走地吁吁喘气(他)。

ەنتىكپە 难困吸呼，喘气〈名〉。

ەنتىكتىر- ەنتىك- Ⅱ 态动使的。

ەنتىكتىرت- ەنتىكتىر- 态动使的。

ەنۋ ەن- V 式定不的。

ەنشاللا 主靠托，佑主蒙如[阿]〈名〉。

ەنشى (份一的给分母父由后婚子儿)〈名〉畜牲、物财，产家给分：ەنشى بەرۋ 产家/ەنشى ئبولۋ 产财分。

ەنشىلە- 到分，到得，有所，有占〈动〉：ەنشىلەگەن جالعىز بۇزاۋ 犊牛头一的到分。

ەنشىلەن- ەنشىلە- 态身反的。

ەنشىلەس 弟兄几归，的起一在产家〈形〉Ⅰ 的享分，的享共；的块一，承继同共（产家）〈动〉Ⅱ 分儿。

ەنشىلەستىك 词名象抽的Ⅰ。

ەنشىلەسۋ ەنشىلەس- Ⅱ 式定不的。

ەنشىلى 的产财有拥，的产家有享〈形〉：ەنشىلى قويىڭ ەمەس پە؟(这)的己自你是不羊吗？

ەنشىلىك (产家)的分能，的承继可〈形〉。

ەڭ (级高最成构，用连词容形和)〈副〉，最：ەڭ الدىڭعى شەپ 线前最/极：ەڭ ۇلكەن ئمان 值大最/度限低最：ەڭ تومەنگى شەك ▲(是)好最：ەڭ ايماعى 连……谁(什么)：ەڭ ابزالى 最▲都：ەڭ الدىمەن 先首▲先：ەڭ اقىرى (اقىرىندا) 最▲终，后最：ەڭ بولماسا (ەڭ بولماعاندا) 最▲(也)行不再，码起：ەڭ جوعارى كەرنەۋ 压电大最〔物〕▲：ەڭ كەمىندە 码起；低最，少至▲：ەڭ كىشى ورتاق سەلىك 数倍公小最〔数〕▲：ەڭ تومەن كەرنەۋ 压电小最〔物〕▲：ەڭ ۇلكەن ورتاق بولگىش 式因公大最，数约公大最〔数〕▲：ەڭ ۇلكەن ورتاق ولشەۋىش 度公大最▲。先预，先事，先首：ەڭ اۋەلى

ەڭبەك 门囱〈名〉Ⅰ：ەڭبەگى قاتپاعان نارەستە 儿孩婴的合长有没门囱。

ەڭبەك 动劳①〈名〉Ⅱ：قابىلەتسىنە قاراي ەڭبەگىنە قاراي الۋ ستەپ，分劳按，能所尽各。ەڭبەككە قاتىناسۋ 参加动劳②/配：ەڭبەك كورسەتۋ 献贡出作/(功立)：血心，绩ەڭبەك كورسەتۋ ارقىلى قىلمىسىن جۇۋ 罪赎功立。ونىڭ بارلىق ەڭبەگى بەكەرگە كەتتى. 力费，气力(的费所)，力努③：白都力努部全的他。ەڭبەگى ەدى. 了费初最他是书本这。ەڭبەگى ەمەس. 果成功劳的▲。اقىل-وي ەڭبەگى 动劳力脑▲：ەڭبەگى دالاعا كەتۋ 劳ەڭبەگى دەنە 动劳力体▲：ەڭبەگى ەش بولۋ 前功尽弃▲：ەڭبەگى جانباۋ 劳徒，获无而成得获▲：ەڭبەگى جانۋ 功无而劳▲：ەڭبەگى كوپ، ونبەگى از 事倍，功取得收▲：ەڭبەگىن جەۋ (قاناۋ) 剥削▲：ەڭبەگىن ساتۋ 半功劳▲：ەڭبەك ارميالارى 动劳靠，动劳卖出▲：ەڭبەك ئبولىنسى 分工▲：ەڭبەك 军大动▲：ەڭبەك زاڭى 法动劳▲：ەڭبەك دەمالىسى (动劳)假休▲：ەڭبەگى ئسىڭۋ 劳功有，献贡出作▲：ەڭبەك ەرى 动劳力脑：وي ەڭبەگى 雄英动劳，范模动劳▲：بايلىقتىڭ اتاسى ەڭبەك، اناسى جەر. 【谚】باقىت ▲。父之裕丰是动劳，母之富财是地大的门之福幸开打是劳勤【谚】。كىلتى ەڭبەكتە. 匙钥。

ەڭبەكاقى 水薪，金薪，资工〈名〉：ەڭبەكاقى ئتۇزىمى 工资制/别级资工/ەڭبەكاقى دارەجەسى 度。

ەڭبەككەر 勤，的动劳爱热②者动劳①〈名〉。的劳。

ەڭبەككەرلىك 的词名象抽。

ەڭبەككۇن 日作工，日动劳〈名〉。

ەڭبەككۇندىك 的日作工，的日动劳〈形〉。

ەڭبەكقور 的劳动，的动劳爱热〈形〉。

ەڭبەكسىز 着闲；的力努经不，的动劳不〈形〉者劳不：ەڭبەكسىز تامىق جوق 的儿事无，的着闲家在：ەڭبەكسىز ۇيىندە /食得不。

ۆڭبەكتە- ئەدەندە：进前匐匍，行爬，爬〈动〉 بالا ئەدەندە ئۆڭبەكتەپ ئۇجۇر. ▲ 着爬上板地在儿孩小 ئۆڭبەكتەگەن بالا، ئۆكەيگەن كارى 小老和儿孩小 ئۆڭبەكتەگەن بالا، ئۆكەيگەن كارى 小老，人 。(都全)

ۆڭبەكتەن- 〈动〉，于力致，力努，劳操，动劳 ئۆڭبەكتەنگەنىڭ ئەشە جىلدان بەرى ئۆڭبەكتەنگەنىڭ وسى كىتاپشا عانا ما؟ 你埋头(做)：就果成动劳的来年几你 ？吗子册小本一这是仅仅

ۆڭبەكتەندىرىلىش- ئۆڭبەكتەن- 。态动使的

ۆڭبەكتەنۈش ئۆڭبەكتەن- 。式定不的

ۆڭبەكتەس- ئۆڭبەكتە- 。态互交的

ۆڭبەكتەت- ئۆڭبەكتە- 。太动使的

ۆڭبەكتەۋ ئۆڭبەكتە- 。式定不的

ۆڭبەكتى〈形〉，的儿事有，的儿活干，的动劳 。的作工有

ۆڭبەكتىك：的活生动劳过；的动劳 ①〈形〉 ئۆڭبەكتىك ئوندىرىس 。儿活，动劳 ②产生动劳

ۆڭبەكشى 为动劳以，者作工，者动劳①〈名〉 ئۆڭبەكشى حالىق 1-ماي /民人动劳：人的生 ئۆڭبەكشىلەر مەيرامى 五一劳动，的劳勤，②节动劳 ئۆڭبەكشىگە ئار كۈن ئسات، ئۆڭبەكسىزگە ئبىر كۈن ئسات. 【谚】的动劳爱：的动劳爱 天人的劳勤。利吉天一人的惰懒，利吉天

ۆڭبەكشىل 动劳好爱，的动劳爱热①〈形〉 ئبىزدىڭ ئىمىزدىڭ ئۆڭبەكشىل：的劳勤，的 ئەندىگى جۇرتقا بەلگىلى. 我众是动劳爱民人国 。者劳勤，人的动劳爱②。的知周所

ۆڭبەكشىلدىك ① ئۆڭبەكشىل 的动劳好爱 。勉勤，劳勤，动劳

ۆڭگەزەر 见 ئۆگەزەردەي.

ۆڭگەزەردەي 庞，的大巨，的梧魁，的大高〈形〉 ئسىك الدىندا بويى ئۆگەزەردەي بىرەۋ تۇر. 的大：。口门在站人的子个高个一有

ۆڭكەي- 低，身躬，身俯，腰哈，腰弯①〈动〉 ئۆكەيىپ الۋ 拿去腰下弯/ ئۆكەيىپ ئونۋ：去下 ئۆكەيىپ 斜偏：斜倾②去过头着低 كۇن ئۆكەيىپ قالدى. ول 走下朝，下往③。了山落快阳太：ول ناۋدان ئۆكەيىپ بارادى. 走下往上山从他 ④。▲敬恭示表，虚谦示表，逊谦示表 ئۆكەيگەنگە 相礼以【谚】。 اتاڭنىڭ قارا قۇلى ئەمەس

ۆڭكەيگەن：纪年上，迈年⑤。识常间人，待老的迈年了除 كارىلەردەن باسقا ئشكىم قالمادى 。纪年上，迈年 ▲有没都人何任他其，外以人 بەسىن ئۆكەيۋ ▲晌过 جاسى ئۆكەيۋ 。的垂下，的斜倾前往〈形〉

ۆڭكەيمە ،下弯，下低②态动使的-ۆڭكەي ① ۆڭكەيىت- 。低放

ۆڭكەيۋ 。式定不的 ۆڭكەي-

ۆڭكەيىس 。面坡斜(的山)，坡下〈名〉 I

ۆڭكەيىس- 。态互交的 II ۆڭكەي-

ۆڭكەيىڭكى ،的弯前向微稍，的驼点有〈形〉 。的斜倾微略

ۆڭكەيىڭكىرە- 着)欠微，下弯前向微稍〈动〉 。去下低微稍，(子身

ۆڭكەيىڭكىرەس- 。态互交的 ۆڭكەيىڭكىرە-

ۆڭكەيىڭكىرەۋ 。式定不的 ۆڭكەيىڭكىرە-

ۆڭكەك 。的驼点有背，的背驼腰弯〈形〉

ۆڭكەكتەۋ (子身着)欠微，的驼点有背〈形〉 。的斜倾点有，的

ۆڭكەكتىك 。词名象抽的 ۆڭكەك

ۆڭكەلەكتە- ，行而背弓肩缩，行而偻佝〈动〉 。走行腰着弯(忙忙急急)

ۆڭكەلەكتەۋ 。式定不的 ۆڭكەلەكتە-

ۆڭكەلەڭدە- 见 ۆڭكەلەكتە-.

ۆڭكەس 见 ۆڭكش.

ۆڭكەۋ 见 ۆڭكۇ.

ۆڭكەڭدە- 蜷，行而背弓，走行腰着弯〈动〉 。走子身着缩

ۆڭكەڭدەس- 。态互交的-ۆڭكەڭدە

ۆڭكەڭدەت- 。态动使的 ۆڭكەڭدە-

ۆڭكەڭدەۋ 。式定不的 ۆڭكەڭدە-

ۆڭكەك-ۆڭكەك：ۆڭكەك-ۆڭكەك ئتۇ 着弯 。走背着驼，行而背弓，走行腰

ۆڭك-ۆڭك：ۆڭك-ۆڭك ئتۇ 抽，歔欷，咽鸣 。咽哽，泣

ۆڭكۇ 伏起，的平不坷坎，的平不岖崎〈形〉 ۆڭكۇ جەر 的平不岖崎：的洼洼坑坑，的平不 。地

ۆڭكۇ-ۆڭكۇ ،的平不坷坎，的平不岖崎〈形〉 。的平不伏起

ەڭكىلدەۋ 〈动〉 。咽哽，泣抽，歔欷咽鸣
ەڭكىلدەت- ەڭكىلدە- 。态动使的
ەڭكىلدەۋ ەڭكىلدە- 。式定不的
ەڭكىش 〈形〉 背驼的斜倾前向；的垂下▲
。背驼腰弯些有，了老始开 تارتۋ ەڭكىش
ەڭكىشتەۋ 〈形〉 有，的斜倾微略；的背驼点有
。的坡斜点一
ەڭلىك I 〈名〉 。狍小
ەڭلىك 〈名〉 。草紫〔植〕
ەڭسە I 〈名〉 状形；格体，躯身，身全：ەڭسەسى
بيىك اق وردا 高大的白毡房▲ ەڭسە كوتەرۋ
翻垂，采打精无 باسىلۋ ەڭسەسى ▲气吐眉扬，身
振 ① ەڭسەسى كوتەرىلۋ ▲头起不抬，气丧头
沉消 ئتۇسۋ ەڭسەسى ▲观壮得变②，神精奋，
。丧沮，气泄，极消
ەڭسە- II 见 اڭسا-。
ەڭسەلى 〈形〉 ①的敞宽，的耸高，的大高：
精，的气吐眉扬②室公办的敞宽 بولمە ەڭسەلى
。的气神，的满饱神
ەڭسەلىك 〈名〉 。宇眉，头眉
ەڭسەر- 〈动〉 ①分部大束结，半大成完：ول
جۇمىستى ەڭسەرىپ تاستادى. 作工分部大把他
了成完经已 。/ قىرىق-ەلۋ جاستى بايا ەندا
ەڭسەرىپ تاستاعان 四十五岁过了 ② ，少减
小缩：تەزىرەك ئجۇرىپ جولدى ەڭسەرىپ
。程路短缩，度速快加 تاستايىق
ەڭسەرت- ەڭسەر- 。态动使的
ەڭسەرۋ ەڭسەر- 。式定不的
ەڭسەرىل- ەڭسەر- 。态动被的
ەڭسەرىس- ەڭسەر- 。太互交的
ەڭسەت- 〈动〉 。奋振，神精作振
ەڭسەتۋ ەڭسەت- 。式是不的
ەڭسەۋ ەڭسە- II 。式定不的
ەڭىرە- 〈动〉 ①哭痛，哭大啕号，哭大：
ەڭىرەگەنى ەستىلەدى. 远
诉边 ② 。声哭大啕号的亲母的幸不来传处
ەل ئوڭشىن ەڭىرەپ تۇعان ەر ▲叫哭声大，哭边
ەڭىرەگەندە ەتەگى تولۋ 泪如飞雨▲
ەڭىرەگەن ەر 杰豪雄英。
ەڭىرەس- ەڭىرە- 。态互交的

ەڭىرەت- ەڭىرە- 。态动使的
ەڭىرەۋ ەڭىرە- 。式定不的
ەڭىس 〈形〉 的度坡有，的坡斜：ەڭىس جەر
。地坡下
ەڭىستە- 〈动〉 走下朝：تاۋدان ەڭىستەپ ئتۇستى
。了来过走下朝上顶山从
ەڭىستەت- ەڭىستە- 。态动使的
ەڭىستەۋ I ەڭىستە- 。式定不的
ەڭىستەۋ II 〈形〉 有的大不度坡，的坡斜定一。
ەڭىستىك 〈名〉 。度坡；地坡，坡下
ەپ 〈名〉 道门，门窃，长擅，术技的：ەپى جوق ادام
练熟，施措的活灵，法方的妙巧 笨人/ ەپپەن ايتۋ كەرەك 要说得妙巧一些/ ولەك
会机的当适②诗写于长擅（他） جازۋعا ەپى بار
有，）机时的当恰：ەپى كەلگەندە ايتا سالارسىڭ. 想 تابۋ ەپىن ▲。下一醒提他给你会机的当适
ەپبىنە سەن. 】 وتىرىكتىڭ وزبىنە سەنبە，门窍找，法办出▲【谚 。计其信可，谎其信勿
ەپ-ەبدەيلى 〈形〉 很，的用合常非，的便方很
。的使好
ەپ-ەڭكىش 〈形〉 身，的偻佝，的背驼腰弯①
。的大度坡，的坡斜有② 的倾前体
ەپيلوگ 〈名〉 。曲插，节情段一（的品作艺文）
ەپيزود 〈名〉 。尾结，声尾，语结（的品作艺文）
ەپيسقوپ 〔物〕〈名〉 。器画映射反
ەپسىز 〈形〉 不，的笨粗②的活灵不，的拙笨①
。的使好不，的用合
ەپسىزدىك ①ەپسىز 灵不，拙笨②词名象抽的
。（现表的）练熟不，（动行的）活
ەپسىن- 〈动〉 得显，练老得显，能逞，己自现表
。法办有
ەپسىنۋ ەپسىن- 。式定不的
ەپتە- 〈动〉 付应地炒巧，翼翼心小，事做心小：
كوپىردەن ەپتەپ ئوتۋ 桥过心小/ ەسكىتى ەپتەپ
اشتى 门开地轻轻。
ەپتەيلى 〈形〉 用合，的适合；的便方，的便轻
。便方带携 ەپتەيلى 的：البىپ جۇرۋگە
ەپتەيلىلىك ەپتەيلى 。词名象抽的
ەپتەپ-سەپتە- 〈动〉 ①，慎谨心小，法设方想
办想：ەپتەپ -سەپتەپ ونى كوندىرگەيسىڭ 强勉

凑八拼七 ەپتەپ-سەپتەپ قۇراستىرۇ 法说他服/ 合凑②就将，合凑：ەپتەپ-سەپتەپ كيە تۇرۇ 穿着。

ەپتەپ-سەپتەۋ ەپتەپ-سەپتە- 式定不的。

ەپتەس- ەپتە- 态互交的。

ەپتەستىر- ① ەپتەس- 的硬，凑生②态动使的强勉，要。

ەپتەستىرۇ ەپتەستىر- 式定不的。

ەپتەت- ەپتە- 态动使的。

ەپتەۋ ەپتە- 式定不的。

ەپتەش 伴伙，伴同〔方〕〈名〉。

ەپتى 〈形〉① 警机，的俐伶，的巧灵，的活灵 猾狡，的妙巧②员球的巧灵 的：ەپتى دوپشى 的用合，的便方 ③子骗的猾狡 的：ەپتى الدامشى 的好把一有能 ەدى بالتا بولسا ەپتى 的使好，的节心关，的用节，的省俭 ④好多该子斧的使。女妇的子日过会 ايەل تۇرمىسقا ەپتى 的约

ەپتىلىك ①**ەپتى** 的灵，活灵，巧灵②词名象抽的 **ەپتىلدىگىنە ەرلىگى ساي** 捷敏，敏灵；妙巧智全双勇。

ەپشىل 〈形〉的巧灵，的妙巧：ەپشىل قول 灵手的巧。

ەپشىلدىك ەپشىل 词名象抽的。

ەر Ⅰ〈名〉鞍乘，鞍马，子鞍：ەر سالۋ 备/马ەردىڭ قاپتالى 桥鞍 ەردىڭ قاسى 翅鞍/ اسكەري (ورىس) ەر 军(子鞍式俄)子鞍用军▲ەرىن موينىنا كەتۋ 气丧头垂，采打精无▲ەرىن باۋىرىنا الۋ 雷如跳暴，气脾发大▲ەر قاشتى بولۋ ① 厌讨，烦厌② 骑常，多过得骑(马)▲ەر قوسۋ (ەر شابۋ) 子鞍装安，子鞍作制▲قالماقى ەر (ۇيرەك باس ەر) 子鸭)鞍马式古蒙(鞍头)▲ات ارقاسىنا ەر باتسا، ايڭشىل كەلەدى. 法办)步碎走于善马的痛压子鞍被背后【谚】。(的来出逼是都)

ەر Ⅱ〈名〉① 人男，性男：ايەلگە قاراعاندا ەر كوبىرەك 性男于多略性男 ② 夫丈：ەرى بار 妇的婚了离 ەردەن شىققان ايەل/ 妇之夫有 ③女的男，的性男：ونىڭ ەر بالاسى ۇشەۋ. 他▲ەرگە بارۋ (ۇتىۋ) ەرگە 嫁出。▲孩男个三有 شىعۋ 出嫁▲ەردەن كەتسە دە ەلدەن كەتپەۋ 楚弓

凑八拼七 ەپتەپ-سەپتەپ قۇراستىرۇ 法说他服/ 合凑②就将，合凑：ەپتەپ-سەپتەپ كيە تۇرۇ 穿着。

ەپتەپ-سەپتەۋ ەپتەپ-سەپتە- 式定不的。

ەپتەس- ەپتە- 态互交的。

ەپتەستىر- ① ەپتەس- 的硬，凑生②态动使的强勉，要。

ەپتەستىرۇ ەپتەستىر- 式定不的。

ەپتەت- ەپتە- 态动使的。

ەپتەۋ ەپتە- 式定不的。

ەپتەش 伴伙，伴同〔方〕〈名〉。

ەپتى 〈形〉① 警机，的俐伶，的巧灵，的活灵 猾狡，的妙巧②员球的巧灵 的：ەپتى دوپشى 的用合，的便方 ③子骗的猾狡 的：ەپتى الدامشى 的好把一有能 ەدى بالتا بولسا ەپتى 的使好，的节心关，的用节，的省俭 ④好多该子斧的使。女妇的子日过会 ايەل تۇرمىسقا ەپتى 的约

ەپتىلىك ①**ەپتى** 的灵，活灵，巧灵②词名象抽的 **ەپتىلدىگىنە ەرلىگى ساي** 捷敏，敏灵；妙巧智全双勇。

ەپشىل 〈形〉的巧灵，的妙巧：ەپشىل قول 灵手的巧。

ەپشىلدىك ەپشىل 词名象抽的。

ەر Ⅰ〈名〉鞍乘，鞍马，子鞍：ەر سالۋ 备/马ەردىڭ قاپتالى 桥鞍 ەردىڭ قاسى 翅鞍/ اسكەري (ورىس) ەر 军(子鞍式俄)子鞍用军▲ەرىن موينىنا كەتۋ 气丧头垂，采打精无▲ەرىن باۋىرىنا الۋ 雷如跳暴，气脾发大▲ەر قاشتى بولۋ ① 厌讨，烦厌② 骑常，多过得骑(马)▲ەر قوسۋ (ەر شابۋ) 子鞍装安，子鞍作制▲قالماقى ەر (ۇيرەك باس ەر) 子鸭)鞍马式古蒙(鞍头)▲ات ارقاسىنا ەر باتسا، ايڭشىل كەلەدى. 法办)步碎走于善马的痛压子鞍被背后【谚】。(的来出逼是都)

ەر Ⅱ〈名〉① 人男，性男：ايەلگە قاراعاندا ەر كوبىرەك 性男于多略性男 ② 夫丈：ەرى بار 妇的婚了离 ەردەن شىققان ايەل/ 妇之夫有 ③女的男，的性男：ونىڭ ەر بالاسى ۇشەۋ. 他▲ەرگە بارۋ (ۇتىۋ) ەرگە 嫁出。▲孩男个三有 شىعۋ 出嫁▲ەردەن كەتسە دە ەلدەن كەتپەۋ 楚弓

ەر جەتۋ 长大，成熟▲ەر 得楚▲ات سۇرىنبەي جەر تانىماس، ەر سۇرىنبەي ەل تانىماس. 【谚】马不▲。民人识不折挫受不雄英，路道认不失前打ەر جولداسى تاۋەكەل. 【谚】敢果是伴伙的雄英。

ەر Ⅲ ① 〈名〉夫丈大，杰豪，汉好，雄英 ② 英▲ ەر 的气勇有，的敢勇，的勇绿 ەرەكەن ەر 子儿的民人；汉好林，汉子男 ەر جىگىت ▲ 夫丈大▲ەر جۇرەك 的勇敢，敢勇的：ەر جۇ-ر敢勇 ەر كوكىرەك 子女的敢勇▲ەر كوكسەك 的方大 كوكىلدى 的敢果，的大胆，的慷▲ەر 的▲神精闯敢 ەر تاۋەكەل 的慨▲ەر جىگىت ەلى 雄英【谚】。死而民人为，生而民人为ۇشىن تۇادى، ەلى ۇشىن ولەدى.

ەر- Ⅳ 〈动〉踪跟，随尾，随追，随跟：ساعان ەرىپ بارسىن. (让他)跟(去块一你。/ جانسىزدار ەرىپ جۇرگەن جوق پا؟ 有没有▲? 踪跟探密 ەرۋ (ايتقانعا) سوزگە ەرۋ 受▲使唆人 ايتاقتا 轻▲使唆人受，动煽受；信听，信 تىلگە ەرگىش 信轻，信听▲的信轻爱，的信听爱 تىلگە ەرۋ ▲ 唱伴▲ەرىپ جاياۋدىڭ تاڭى انتىعا ەرۋ 马骑上不跟也腿断跑的步徒【谚】。ايرىلمپتى. ▲ تورەگە ەرگەن ەر-توقسەن ارقالار. 【谚】的。空手两个落来头到者势权随追

ەر-ازامات 〈名〉(的性男)，汉子男，人年成：ەر-ازاماتتىڭ كوبى سوعىستا ۇلدى. 夫丈大。了去死中争战在人男分部大

ەر-ازاماتتىق 气志夫丈大，概气性男〈名〉。

ەر-ايەل 妇夫，妻夫②女男 ①〈名〉。

ەربەڭ 动晃，弹动，动摆(的脚手)〈名〉。

ەربەڭدە- 〈名〉① 动摆(的看难脚手)，弹动，动小指)③ 现时隐时，晃前眼在总(物某)②动，晃，佻轻得显〔转〕④去跑来跑，去蹦来蹦(孩。重稳不止举，浮轻得显

ەربەڭدەس- ەربەڭدە- 态互交的。

ەربەڭدەت- ەربەڭدە- 态动使的。

ەربەڭدەۋ ەربەڭدە- 式定不的。

ەربەڭ-ەربەڭ: ەربەڭ-ەربەڭ ەتۋ ① 难脚手)晃前眼在总(物某) ②动晃，弹动，动摆(地看，④去跑来跑，去蹦来蹦(孩小指)③现时隐时。重稳不止举，浮轻得显，佻轻得显〔转〕

ەربي Ⅰ〔化〕〈名〉铒。

ەربي- Ⅱ〈动〉耸,着立直(西东的长或的高):出露,出凸,起竖,立柱的零零孤根一着立直边那دىڭگك كورىندى ئايدانىدان ەربيگەن جالعىز,留逗,立站(地方地是不,地子样象不)②子在站别你! ەربيپ قاراڭعىلاماي ارى تۇر 放摆:开走快,线光住挡儿这!

ەربيت- ەربي- Ⅱ 态动使的。

ەربيۇ ەربي- Ⅱ 式定不的。

ەربيپ-سەربي- 〈动〉长过得显,看难得高,子样象不得高。

ەربيپ-سەربيۇ 式定不的。

ەربيس- ەربي- Ⅱ 态互交的。

ەرگەجەيلى 〈名〉▲子矮,儒侏ەرگەجەيلى تاۋىق 鸡柴。

ەرگەجەيلىك 〈名〉症儒侏。

ەرگەجەل 见 ەرگەجەيلى.

ەرگەجەلدىك 见 ەرگەجەيلىك.

ەرگەنەك 见 ەرگەنشەك.

ەرگەنشەك 〈名〉门柴,门栅,门篱。

ەرگىز- Ⅰ ەر- Ⅳ 态动使的。

ەرگىز Ⅱ〈名〉眼泉,源泉。

ەردەلەن- 〈动〉[方]积堆地排一排一排。

ەردەلەنۋ ەردەلەن- 式定不的。

ەرەگەس Ⅰ〈名〉纠,纠纷,辩争,执争,论争拗:ئە تۇرالى ەرەگەس ەكەنىن ئېبلدىك بە؟ 你不知道纠纷的起引么什是?

ەرەگەس- Ⅱ〈动〉①争,论争,辩争,论生发:ەنشى ئۇشىن ەرەگەسپ قالدى 因杠抬,执争,执固,扭别闹②执争生发,产家分为堵,拗执,执固,扭别闹他。 ەرەگەسپ بارماي قويدى 气什说,扭别闹去不也么。

ەرەگەسقوي 〈形〉抬欢喜,的嘴顶好,的执争好,的拗执,的执固;的杠。

ەرەگەسپە 〈形〉的嘴顶好,的拗执,的执固。

ەرەگەستىر- ەرەگەس- Ⅱ 态动使的。

ەرەگەسۇ ەرەگەس- Ⅱ 式定不的。

ەرەگەسشىل 见 ەرەگەسقوي.

ەرەگىس 见 ەرەگەس.

ەرەجە 〈名〉①规,则规,矩规;理定,则定:جالپى ەرەجە 常规/ جاڭا ەرەجە 新的规②则规的章,程规:قالا نشىندەگى قاتناس ەرەجەلەرى 内市交通规③则规,律规:ەرەجەگە ۋىلەسمدى 的律定合符。

ەرەجەلى 〈形〉规乎合,的性律规有,的律定有。

ەرەجەپ 〈名〉[宗]三斋封的天。

ەرەك 〈副〉地外分,地外格,地殊特,地别特:ەلدەن ەرەك، جۇرتتان بولەك 不众与奇特地,地外分,地外格,地殊特,地别特。

ەرەكشە 〈副〉①地外格,地殊特,地别特:ەرەكشە ماڭىزدى 特要重的/ ەرەكشە قامقورلىق 特殊照顾②同不众与,的殊特,的别特:ەرەكشە جاعداي 特殊情况/ ەرەكشە ۇمىر 特独,的专门,意特③活生的殊特过来地意特象好:ەرەكشە نزدەپ كەلگەن سەكىلدى 特殊的来找(她)。▲ ەرەكشە ارميا 特种兵▲ ەرەكشە كەشىرىم 特赦▲ ەرەكشە تۇراقتى جۇلدىزدار 特恒星▲ ەرەكشە ۋقىق 特权。

ەرەكشەلە- 〈动〉同不众与得使,殊特得搞:ول ونىمەن ەرەكشەلەپ اڭگىمەلەسپەكشى. 他谈谈门专她准。

ەرەكشەلەن- ① ەرەكشەلە- 的态反身②得显:ول باسقالاردان ەرەكشەلەنىپ بولەك جۇرەدى. 他离群独居是老人与不来往。

ەرەكشەلەندىر- ەرەكشەلەن- 的态动使的。

ەرەكشەلەۋ ەرەكشەلە- 式定不的。

ەرەكشەلىك 〈名〉性殊特,征特,性特,点特:قازاق ٴتىلىنىڭ ەرەكشەلىگى 哈萨克语的特点/ پالەندەي ەرەكشەلىگى جوق 什么没有性殊特。

ەرەن 〈副〉地外格,地殊特,地别特:ەرەن جاقسى 的毅刚,的强坚②好别特:ەرەن جاۋىنگەرلەر 枫角三士战的强坚▲ ەرەن اعاشى 的名象抽的词。

ەرەندىك ەرەن

ەرەپاي 见 ەرەپايسىز.

ەرەپايسىز 〈副〉为极,常非,很:ەرەپايسىز كوپ ادام كەلدى. 人多很了来。/ ەرەپايسىز ۇلكەن ساندىق 子箱的大常非。

ەرەپەيسىز 见 ەرەپايسىز.

ەرەسەك 成;的事懂经已,的了大长 ①〈形〉
ەرەسەك بالا 人大,人年成 ② 子孩大
:人大,人年成 ەرەسەك 的年
ەرەسەكتەر مەكتەبى 校学人年成▲ ەرەسەك تارتۇ
大长(子孩指)。
ەرەسەكتەن- 〈动〉:人大成长,人年成为变
ەرەسەكتەنگەن سايىن بىلەتتىن نارسەلەر كوبەيە
越来越会西东的道知长增的龄年着随
多。
ەرەسەكتەنۇ ەرەسەكتەن- 的 式定不的。
ەرەسەكتەۋ 〈形〉:的事懂较,的大半,的大较
ۇيىندە ەرەسەكتەۋ بالاسى جوق پا ەكەن؟ 他
里家 ?吗子孩的点一大有没
ەرەسەن 〈副〉:别特;为极,常非
ەرەسەن جاقسى 好常非/ ەرەسەن قاتەرلى 十分
险危/ ەرەسەن كۇردەلى 特别杂复。
ەرەسى 〈名〉道左,端异,道邪,说邪〔宗〕。
ەرەتيك 〈名〉端异,徒教邪,者道邪于流〔宗〕
者。
ەرەۋ 的目无,目盲,便便随随〈副〉。
ەرەۋلە- 见 ەرەۋلدە-。
ەرەۋلەۋ ەرەۋلە- 的 式定不的。
ەرەۋلى 见 ەرەۋل Ⅱ。
ەرەۋل Ⅰ〈名〉:威示,行游 举
ەرەۋل جاساۋ 行游加参/ ەرەۋلگە قاتناسۋ
行游行。
ەرەۋل Ⅱ〈形〉的实结,的涉跋途长能。
ەرەۋلدە- 〈动〉:威示,行游
ەرەۋلدەگەندەردىڭ سانى از ەمەس 人的行游
不少。
ەرەۋلدەۋ ەرەۋلدە- 的 式定不的。
ەرەۋلشى 〈名〉者行游,者威示。
ەرجەت- ▲年成为变;长成,大长〈动〉
ەرجەتىپ ات جالىن تارتىپ ەمىنۇ 己自,了大长
己自管能。
ەرجەتتىر- ەرجەت- 的 态动使的。
ەرجەتۇ ەرجەت- 的 式定不的。
ەركە ①〈形〉:的养惯生娇,的爱溺受
的爱溺受,子娇,儿宠 ②子孩的养惯生娇
بالا 人▲ ەركە بۇلان 的爱溺受,的养惯生娇
جورعانىڭ تەرى كەپپەس، ەركەنىڭ جاسى
水泪的儿娇,淋淋水汗的马走【谚】。
كەپپەس

ەركەجان 〈名〉称昵的子姑小对子嫂。
ەركەك 〈名〉性雄,性男:ۇيدە ەركەك جوق،
。了去活干都,人男有没里家 ەڭبەككە كەتتى.
ەركەك بالا 孩男/ ②:的公,的雄,的性男
ەركەك تاۋىق 鸡公/ ەركەك ەيت 狗公 ③ 夫丈,
▲。家在不夫丈 جوق گەكى ەركە ۇيىندە:人男
ەركەك جاندى 喜欢性男的,的活生欲肉湎沉,
▲(人女)的烈强欲性 ەركەك ەبيدايىق [植]
人男,的性男,的男 كىندىكتى ەركەك 草麦大
▲ ەركەك قوي 羊骟,羊羯▲ ەركەك تاس(石
磨)。盘圆(的面上
ەركەكسۇ ەركەكسى- 的 式定不的。
ەركەكسى- 〈动〉十气神,能逞;子架人男摆
足。
ەركەكسىز 〈形〉的人男有没。
ەركەكسىن- ①ەركەكسى- 的 态身反②的
人男摆
ەركەكسىنۇ ەركەكسىن- 的 式定不的。
ەركەكسىرە- 〈动〉强人男为以自,子架
生欲肉湎沉,的性男欢喜
ەركەكسىرەت- ەركەكسىرە- 的 态动使的。
ەركەكسىرەۋ ەركەكسىرە- 的 式定不的。
ەركەكتىك 〈名〉(人女)的烈强欲性,的活
。概气汉子男,点特性男
ەركەك-ۇرعاشى 〈名〉①母公②女男。
ەركەكشە 〈副〉:式男 ەركەكشە كيىم 装服式男。
ەركەك-شورا 〈名〉子小假,子孩的装男扮女。
ەركەك-شورالىق 〈名〉点特子小假。
ەركەكشوپ 〈名〉草观鹅〔植〕。
ەركەلە- 〈动〉意故;爱疼示表,热亲示表,娇撒
。热亲示表亲母对 شەشەسىنە ەركەلەۋ:态作
ەركەلەگەنسۇ ەركەلەگەنسى- 的 式定不的。
ەركەلەگەنسى- 〈动〉娇撒装假,热亲作装。
ەركەلەس- ەركەلە- 的 态互交的。
ەركەلەت- ① ەركەلە- 的 态动使的②爱宠
纵娇,
。愦娇,
ەركەلەتكەنسۇ ەركەلەتكەنسى- 的 式定不的。
ەركەلەتكەنسى- 〈动〉装,爱抚作装,爱见装假
。爱宠装假,热亲作
ەركەلەتۇ ەركەلەت- 的 式定不的。

ەركەلەۋ I ەركەلە- 式定不的。

ەركەلەۋ II 〈形〉有的骄娇些有，的气娇些有；的惯娇些有。

ەركەلىك 〈名〉惯娇，纵娇，养惯生娇，气娇。

ەركەم 〈名〉妹妹好（称昵的妹妹对子嫂）。

ەركەسۋ ەركەسى- 式定不的。

ەركەسى- 〈动〉娇（是己自）现表，子架儿宠摆。子。

ەركەسىماق 〈形〉的爱溺受认自，儿宠的谓所。

ەركەسىن- ① ەركەسى- 的 ② 态身反的宠为认。子娇成看，儿。

ەركە-شولجاق 〈形〉气娇分过，的养惯生娇①；的儿哥子公②的性任。

ەركەشۇلجاق 见 ەركە-شولجاق.

ەركە-شورا 见 ەركەك-شورا.

ەركىن 〈形〉①的在自由自，的由自：ەركىن ۇيقاستى ولەك 诗体由自/ ەڭبەكشى حالىقتىك ەركىن ەۋىرى 劳动苦民人的由自活生②受不。束拘有没，的束约有没，的便随，的由自：بوتەن ادام جوق، ەركىن وتىرىڭىز. 没有人外，请您不要。束拘③。权有……，的……由自：قايدا بارامسىن دەسە دە ەركىن. 他任何地方去④。的利流，的畅流，的快畅：حانزۇشانى ەركىن سويلەي الادى/ 他）说语汉得很流利/ ەركىن اڭگىمەلەسۋ 开敞思想谈⑤，的闲空，的暇闲没，的事：ەركىن وتىرعاندا ءبىر كەلىپ كەت. 我的由自〔化〕〔物〕⑥。候时的空有一来你。

ەركىندىرۋ ەركىن- 态动使的 II。

ەركىنۋ ەركىن- 式定不的 II、I。

ەركىس- ەركە- 态互交的。

ەركەت- ەركە- 态动使的。

ەركەۋ I ەركە- 式定不的。

ەركەۋ II 〈形〉较比；的敢果些有，的敢勇较比；的慨慷。

ەركى I 〈形〉的子鞍有，的鞍好备。

ەركى II 〈形〉的嫁出己，的夫丈有：ەركى ايەل 妇之夫有。

ەركى-بايلى 〈名〉子口两，偶配，妇夫，妻夫；凤鸾，鸳鸳。

ەركى-زايپتى 〈名〉子口两，妇夫，妻夫。

ۇدەۋى 〈物〉度速加下落由自▲ەركىن تومەندەۋ 〈文〉韵由自。体落由自〔物〕▲ەركىن ۇيقاس 便随随，束拘无毫，在自由自〈动〉ەركىندە- 肆放；便。

ەركىندەس- ەركىندە- 态互交的。

ەركىندەت- ەركىندە- 态动使的。

ەركىندەۋ I ەركىندە- 式定不的。

ەركىندەۋ II 〈形〉自些有，的由自较比①，的大不束约，的束拘受太不②的在自由较比。的多不儿事，的暇闲较比③的便随。

ەركىندىك 〈名〉：由自取争 ەركىندىك الۋ 由自/ باسپا ءسوز ەركىندىگى 出版由自/ دىنگە سەنۋ ەركىندىگى 宗教信仰由自。

ەركىنسۋ ەركىنسى- 式定不的。

ەركىنسى- 〈动〉知不，为妄意恣，便随很得显；束约。

ەركىنسىن- ەركىنسى- 态身反的。

ەركىنسىت- ەركىنسى- 态动使的。

ەركىنشە 〈副〉随随，地性任，地意恣，地意任：ەركىنشە سويلەدى 的说想：地情尽，地便便的说想/ ەركىنشە ءىشو 喝开敞都说了。

ەركىنشىلىك 〈名〉，夫工闲 ② 主自，由自 ①候时的空有。

ەرلە- 〈动〉子鞍备匹马给 ەرلەۋ：子鞍备。

ەرلەن- I ەرلە- 态动被的。

ەرلەن- II 〈动〉现表，气勇有得显，来起敢勇；能逞；概气汉子男出。

ەرلەندىر- ەرلەن- 态动使的 II。

ەرلەنۋ ەرلەن- 式定不的 II、I。

ەرلەس- ەرلە- 态互交的。

ەرلەت- ەرلە- 态动使的。

ەرلەۋ I ەرلە- 式定不的。

ەرلەۋ II 〈形〉较比；的敢果些有，的敢勇较比；的慨慷。

ەرلى I 〈形〉的子鞍有，的鞍好备；的。

ەرلى II 〈形〉的嫁出己，的夫丈有：ەرلى ايەل 妇之夫有。

ەرلى-بايلى 〈名〉子口两，偶配，妇夫，妻夫；凤鸾，鸳鸳。

ەرلى-زايپتى 〈名〉子口两，妇夫，妻夫。

ەركىن تومەندەۋ ▲度速加下落由自〔物〕 ▲体落由自〔物〕 ەركىن ۇيقاس 〈文〉韵由自。

ەركىنسىماق 〈形〉的爱溺受认自，儿宠的谓所。

ەركىنسىن- ① ەركەسى- 的 ② 态身反的宠为认。子娇成看，儿。

ەركە-شولجاق 〈形〉气娇分过，的养惯生娇①；的儿哥子公②的性任。

ەركەشۇلجاق 见 ەركە-شولجاق.

ەركەك-شورا 见 ەركە-شورا.

ەركىن 〈形〉①的在自由自，的由自：ەركىن ۇيقاستى ولەك 诗体由自/ ەڭبەكشى حالىقتىك ەركىن ءومىرى 劳动苦民人的由自活生②受不。束拘有没，的束约有没，的便随，的由自：بوتەن ادام جوق، ەركىن وتىرىڭىز. 没有人外，请您不要。束拘③。权有……，的……由自：قايدا بارامسىن دەسە دە ەركىن. 他任何地方去④。的利流，的畅流，的快畅：حانزۇشانى ەركىن سويلەي الادى/ 他）说语汉得很流利/ ەركىن اڭگىمەلەسۋ 开敞思想谈⑤，的闲空，的暇闲没，的事：ەركىن وتىرعاندا ءبىر كەلىپ كەت. 我的由自〔化〕〔物〕⑥。候时的空有一来你。

ەركىندىرۋ ەركىن- 态动使的 II。

ەركىنۋ ەركىن- 式定不的 II、I。

ەركىس- ەركە- 态互交的。

ەركەت- ەركە- 态动使的。

ەركەۋ I ەركە- 式定不的。

ەركەۋ II 〈形〉较比；的敢果些有，的敢勇较比；的慨慷。

ەركى I 〈形〉的子鞍有，的鞍好备；的。

ەركى II 〈形〉的嫁出己，的夫丈有：ەركى ايەل 妇之夫有。

ەركى-بايلى 〈名〉子口两，偶配，妇夫，妻夫；凤鸾，鸳鸳。

ەركى-زايپتى 〈名〉子口两，妇夫，妻夫。

ەرلى-زايىپتىلىق 。活生，妇夫，系关妻夫〈名〉
ەرلىك 〈名〉 ① 勇英 ② 点物之性男，性男，勇英
ەرلىك كورسەتتى 。شايقاستا ەرلىك 神精敢勇，气勇
/ 神精敢勇出现表中斗战在 ەرلىگى بار، ەبى
جوق 忘身舍，动举的勇英，绩功③谋无勇有
己的为行的：اسكەري ەرلىك 。功军
ەرمەك 〈名〉 儿闷解，(事) 乐娱，(品) 遣消
我 ەمننىپ ئۆزۈڭ ەرمەگىم-اق انقا 心开，：مەنىڭ
排 (ەتۈ) ەرمەك قىلۇ /。马骑是遣消的一唯
。遣
ەرمەكسىز 〈形〉 么什有没，的遣消么什有没
。的儿闷解可
ەرمەكتىك 〈形〉 散能，的儿闷解能，的遣消供
。书闲 كىتاپ ەرمەكتىك 使的，的忧忘：的心
ەرمەكشىل 〈形〉 解会，的遣消(物某用)于善
。的心散忧忘能，的儿闷
ەرمەن 〔植〕〈名〉 大，草艾，(属) 艾，(属) 蒿
蒿籽▲ اشتى ەرمەن 苦艾▲ بوز ەرمەن 白蒿
香，蒿青▲ كوك ەرمەن 技▲蒿 كىيلى ەرمەن —
蒿▲ سارىباس ەرمەن 。蒿花黄
ەرمەنە 〔植〕〈名〉 。年道山
ەرنەك 见 ەرنەۋ.
ەرنەۋ 〈名〉 沿，缘边，边：شىننىڭ ەرنەۋى
/ 边碗 جاردىڭ ەرنەۋى 。崖悬
ەرنەۋلە- 〈动〉 。溢满，满装，满注
ەرنەۋلەت- ەرنەۋلە- 。态动使的
ەرنەۋلەۋ- ەرنەۋلە- 。式定不的
ەرنەۋلى 〈形〉 。的岸有，的缘边有，的边带
ەرنەۋلىك 〈名〉 。沿，缘边，边
ەرنى-باسى 〈名〉 脸满，面脸：ەرنى-باسى
بوزارۇ 。(白苍色脸)白苍脸满
ەر-سايمان 〈名〉 。具鞍
ەرسى I 〈形〉 有，的统体成不，的面体不①
/ 为行的面体不 ەرسى قىلىق 的瞻观失：的
异奇，的怪古，的怪奇②话的统体成不
ئسوز 的状怪形奇，的：ەرسى كىيىم 怪见 ەرسى كورۇ
。服异装奇
ەرسى II 〈名〉 。线经
ەرسى- III 〈动〉 。能逞，雄英逞，大胆为以自
ەرسىز I 〈形〉 ：的鞍备有没，的子鞍有没
。马的鞍备有没 ات ەرسىز
ەرسىز II 嫁出未，的偶配失丧；的夫丈有没
。人女的夫丈有没 ايەل ەرسىز ：的
ەرسىز III 大汉子男有没，的雄英有没〈形〉
。的夫丈
ەرسى-قارسى 见 ەرسىلى-قارسىلى.
ەرسىلەۋ 不，的缺欠点有，的当妥够不〈形〉
。的意合不够
ەرسىل-قارسىل 见 ەرسىلى-قارسىلى.
ەرسىلىك ① 不，面体不②词名象抽的 ەرسى
。瞻观失有，统体成
ەرسىلى-قارسىلى 〈副〉 住有来有，地回来 ①
对相 ② 走回来 ەرسىلى-قارسىلى ئۆزۈڭ 地：
/ 子房的门对门 ئۆي ەرسىلى-قارسىلى 的：
。子院的对相 قورا ەرسىلى-قارسىلى
ەرسىن- 〈动〉 。能逞，雄英逞，大胆为以自
ەرسىندىر- ەرسىن- 。态动使的
ەرسىنۇ ەرسىن- 。式定不的
ەرتاۋىل 〔旧〕〈名〉 。者逻巡，者看察，者视巡
ەرت- ① ەر- IV ：领带，着领②态动使的
/ ەرتىپ بارۇ 领着去：ەرتىپ كەلۇ 来着领
ئسوز ▲来回领 话闲说人被，论议被 ەرتۇ 。
ەرتە 〈副〉 ① 早：ەرتە كەلۇ 来早/ ەرتە پىساتىن
الما 熟早的苹果，早清，晨：ۋىيىنەن ەرتە
里家从就早清--(他)。 كەتىپ قالدى
ەرتە بىتىرەتىن 的期初，的期早③了去出：
جۇمىس 工的成完期早要需 ▲ەرتە زامان 古
▲礼晨〔宗〕 ▲ەرتە نامار 前以久很，前从，代
ەرتە تۇنىپ كەش قالعان 生一度虚，间时废白▲
ەرتە تۇردىم، ەكى ايىر جولعا ئتۇستىم. 〔谜〕
▲ (子裤穿：底谜)。道岔进走，起一晨早 ەرتە
شىقساڭ الدىڭنان كۇن شىعادى، كەشى شىقساڭ
晚，头当日程起早【谚】 ئتۇن شىعادى.
。(晚赶不早赶)空临夜路上
ەرتەگى 〈名〉 话童，话神，事故：ەرتەگى ايتۇ
。事故讲
ەرتەگى- اڭىز 。称泛的话童和事故〈名〉
ەرتەگىدەگى 〈形〉 。的中话神，想空，的想幻
ەرتەگىشى 〈名〉 。人的话童讲，人的事故讲
ەرتەگىشىل 〈形〉 。的话童讲会，的事故讲爱

ەرتەدە〈副〉以前，前从，前原，先早：ەرتەدە بولعان ۋاقيعا 以前的生发事件/ ەرتەدە ول سەمىز ەدى. 从前的胖挺他。

ەرتەدەگى〈形〉古代的，前原的，前从的，前以的：ەرتەدەگى قازاق ادەبيەتى 古代哈萨克文学/ ەرتەدەگى تۇركى تىلدەرى 古代突厥语。

ەرتەك 见 ەرتەگى.

ەرتە-كەش 见 ەرتەلى-كەش.

ەرتەكشى 见 ەرتەگشى.

ەرتەكشىل 见 ەرتەكشىل.

ەرتەلە-〈动〉①起早，早赶，早起：ەرتەلەپ جولعا شعۇ 早些取争，早赶路上点一就壳天。②来就上早：ەرتەلەپ بىرەۋ كەلدى 早起一个人。

ەرتەلەت- ەرتەلە- 的使动态。

ەرتەلەۋ I ەرتەلە- 的不定式。

ەرتەلەۋ II 见 ەرتەرەك.

ەرتەلى-كەش〈副〉早晚，早迟：ەرتەلى-كەش جەل سوعادى 早刮风到晚。

ەرتەڭ〈副〉明天，日明，日来，天明；来将：ەرتەڭ تاڭەرتەڭ كەلسىن. 让他来晨早天明。/ كۇندە ەرتەڭ 老说明天（延拖老）▲ بۇگىنگىنىڭ ەرتەڭى بار 今日会来将承担责任▲ ەرتەڭ كىم بار، كىم جوق 谁在不谁，在谁天明知道（以）▲ كۇنى ەرتەڭ（说难事的后）来将，后今▲ ەرىنشەكتىڭ ەرتەڭى تاۋسىلمايدى.【谚】做懒汉做汉子明天说总事。

ەرتەڭ-بۇگىن〈副〉内期短，近最，天两这。

ەرتەڭگى①〈形〉早清，的晨早的：ەرتەڭگى پويىز 早晨火车的；②日明，的天明，的日次：ەرتەڭگى مىندەت بەلگىلەندى. 的天二第，的明天定经已条任的：ەرتەڭگىنى دە ويلاعان ءجون 考虑也儿事的来将，的后以③。了：ەرتەڭگى قۇيرىقتان بۇگىنگى وكپە ارتىق. 虑▲渴近了不解水远【谚】。

ەرتەڭگىلىك〈副〉①早清一，晨早：ەرتەڭگىلىك كيىنىپ سىرتقا شىقتى 穿晨早（他）：ەرتەڭگىلىك جۇمىس ەرتەڭ بىستەلەدى. 的天二第，的天明②了去边外到服衣上事的天明。做天明情。

ەرتەڭدى-كەش 见 ەرتەلى-كەش.

ەرتەڭمەن：早清；天二第，日次，日翌〈副〉ەرتەڭمەن كەلسەپ قالار 来天明能可。

ەرتەپار 播早，耕早〈名〉。

ەرتەرەك 地些一早，地早较〈副〉：ەرتەرەك كەلسەڭدەر 来点一早（们你）/ ەرتەرەك ازات بولعان 早较得放解。

ەرتەرەكتە：前以，前从，先原，先早〈副〉ەرتەرەكتە بۇل ارادا اعاش ۇيلەر بار بولاتىن 从前原先早里这有木些一房子。

ەرتەشىل 的早赶欢喜，的起早欢喜〈形〉。

ەر-توقىم 子鞍马，鞘鞍〈名〉。

ەرتتە-〈动〉鞍备，马备：ات ەرتتەۋ 马备。

ەرتتەل- ەرتتە- 的态动被。

ەرتتەس- ەرتتە- 的态互交。

ەرتتەت- ەرتتە-的态动使。

ەرتتەتتىر- ەرتتەت- 的态动使。

ەرتتەۋ ەرتتە- 的式定不。

ەرتتەۋلى：的鞍马有备〈形〉ەرتتەۋلى ات 马的鞍马有备。

ەرتتەۋسىز：的鞍备有没〈形〉ەرتتەۋسىز جايداق ات 马背光的鞍备有没。

ەرتتىر- ەرت-的态动使。

ەرتۋ ەرت-的式定不。

ەرتۋشى 者路领，者领带〈名〉者领带，者路领。

ەرتىندى 见 ەرتىندى.

ەر-تۇمان 具黍，具马，具鞍〈名〉。

ەرتۇلەگى 子男（的间之岁十五，十四）〈名〉。

ەرۋ I ەر- IV ،ەرى-的式定不。

ەرۋ II 整休，留逗，留停（的中途）〈名〉：بۇگىن ەرۋ بولىپ، ەرتەڭ ءجۇرىڭىز. 今你请留天明，下留天再走吧。

ەرۋ III 缘，条边，边（的等料布，服衣）〈名〉。

ەرۋدىك 见 ەرۋلىك.

ەرۋ-جاي 处住，房住〈名〉。

ەرۋلە- 整休，留逗，留停（中途）〈动〉。

ەرۋلەس- ەرۋلە-的态互交。

ەرۋلەت- ەرۋلە-的态动使。

ەرۋلەۋ ەرۋلە- 的式定不。

ەرۋلىك 饭的送居邻的来迁新给户住老〈名〉

。(客的请)食

ەرۇشى 〈名〉跟随,者随追,者随跟应顺;者从顺,者

。者

ەرشى 〈名〉匠具鞍,工鞍。

ەرشىك 〈名〉鞍车小,鞍小。

ەرشىكەش 〈名〉比,的大较子胆,的敢果较比的力魄有较。

ەرشىكەشتەن- 〈动〉变,大胆得变,敢果得变力魄有得。

ەرشىكەشتەندىر- ەرشىكەشتەن- 的使动态。

ەرشىكەشتەنۇ ەرشىكەشتەن- 式定不的。

ەرشىكەشتىك ەرشىكەش 的抽象名词。

ەرشىلىك Ⅰ〈名〉具鞍,儿活具鞍业。

ەرشىلىك Ⅱ 见ەرلىك.

ەرشىكتە- 〈动〉鞍车小备,鞍小备。

ەرشىكتەل- ەرشىكتە- 的被动态。

ەرشىكتەت- ەرشىكتە- 的使动态。

ەرشىكتەۋ ەرشىكتە-的式定不。

ەرى- 〈动〉①体液成化,化熔:ماي ەرۇ 油雪。قار ەرىپ جاتىر 解溶,化融:②化溶脂情同,畅舒情心;软心得变〔转〕③化融在他了听ونىڭ ەكى اۋىز سوزىنە ەرىپ كەتتىڭ بە? 吗了软就里心你,话句两动感ماياداي ەرۇ? ▲ەزگىلى جەتسە مۇزدا ەرىر. 【谚】一令节冻解融冰到。

ەرىگۇ ەرىك- Ⅱ 式定不的。

ەرىگۇشلىك 〈名〉聊无,闷烦,寞寂。

ەرىگىش 〈形〉的溶易,的化溶可。

ەرىگىشتىك 〈名〉溶可,(点特的)解溶,化融性溶易,性。

ەرىك Ⅰ〈名〉①意决,愿意,向志,志意:از ساندى ۋلتتارداڭ ەركى بويىنشا 按族民数少照愿的:ەركىنەن ايرىلۇ 失自由去②,之任之听由:ەرىك بەرۇ 允许,许:ەركىنە قويا بەرۇ 愿意。

ەرىك Ⅱ 〈动〉到感,寞寂到感,闷烦,聊无,闷烦,从顺,从服许准,可。▲ەرىككە كونۇ 苦闷:ەرىكسەڭ باقشاعا بارىپ كەل. 觉你果如。转一转去园公到以可,寞寂得。

ەرىككەندىك 〈名〉寂寞,闷烦厌烦,(态心的后)。

不迫,的主自由不,的由自不〈形〉

ەرىكسىز /笑为颜强ەرۇ تارتۇ ەرىكسىز:的迫被,的已得由自失丧ەرىكسىز بارۇ 迫被去/ەرىكسىز قالۇ 丧失。▲ەرىكسىز ەڭبەك 强〔法〕动劳迫。▲ەرىكسىز تەربەلىس 〔物〕强迫振荡(动振)。

ەرىكسىزدەن Ⅰ 不,地迫被,地主自由不〈副〉同迫被ەرىكسىزدەن ماقۇل بولۇ 被:奈无,已得。意

ەرىكسىزدەن- Ⅱ 〈动〉奈无得变,由自失丧,。……不得不,(事某做)迫被

ەرىكسىزدەندىر- ەرىكسىزدەن- Ⅱ 的使动态。

ەرىكسىزدەنۇ ەرىكسىزدەن- Ⅱ 的式定不。

ەرىكسىزدىك ①ەرىكسىز 自不②词名象抽的。为行迫被,主自由不,由

ەرىكتى 〈形〉权有,的愿志,的愿自,的由自/民人的由自ەرىكتى ەل:的意任,的……ەرىكتى تىزىمدەلۇ 名报愿自/ەرىكتى ارمىيا 志愿军/ەرىكتى ەڭبەك 义务劳动。

ەرىكتىلىك ①ەرىكتى,由自②词名象抽的,(为行)愿自,权主自。

ەرىكتىر- ەرىك- Ⅱ 的使动态。

ەرىن Ⅰ〈名〉唇,唇嘴:ەرىن 下唇/ەرىن بەزى 腺唇▲ەرىننەن ەمشەك تابى كەتپەگەن 乳未臭干足口〈动〉类▲ەرىن ياقتىلار 唇圆〔语〕双辅音▲ەرىن داۋىستىلارى 唇薄▲ەرىن سالپى 起翘▲ەرىن شعارۇ 唇〔语〕谐和音▲ەرىن ۇندەستىگى 唇〔语〕音辅▲ەرىن داۋىسسىزدارى 形科▲ەرىن داۋىستىلارى 唇〔植〕▲ەرىن گۇلدىلەر 唇嘴▲ەرىن كەزەرۇ 音元▲ەرىن 渴极,裂干唇嘴▲ەرىن ەتتىس 大▲ەرىن ەرىن 唇嘴(قايمىلجاق)▲ەرىن 撇嘴,巴嘴▲ەرىن پەن 齿〔语〕音辅▲ەرىن داۋىسسىزدارى تۇرىك ەرىن 的唇嘴厚▲ەلدە بولسا ەرىنگە تيەر، اۋلدا بولسا اۋنزعا تيەر. 【谚】国强民能才富。

ەرىن- Ⅱ 〈动〉得懒,懒散,惰懒,懒偷:قوزعالۇدان ەرىنىپ وترمەن. 弹动得懒我/。▲走地洋洋懒ياعنى ەرىنە باسۇ ەكەى نە ەرىنبەگەن اتادى، نە كورىنبەگەن اتادى. 【谚】不。兽野到捕能才人的心耐有或人的己自露暴厌知不,地烦其厌不〈副〉学地倦不孜孜ۇيرەتۇ:地倦ەرىنبەي-جالقىپاي

习 。

ەرىندەن- 〈动〉化音唇，音唇为成〔语〕。

ەرىندەنۇ ەرىندەن-的不定式 。

ەرىندى 〈形〉厚唇噘嘴，的大唇噘嘴 ▲

ەرىندى گۈلدەر 〔植〕科形唇 ▲ ات ەرىندى كەلەر، ەر مۇرىندى كەلەر. 【谚】在美之马骏鼻于在美之子男，唇于 。

ەرىندىك Ⅰ 〈形〉的唇：ەرىندىك دىبىس 音唇 ▲ ەرىندىك داۋىسسىزدار 〔语〕音辅唇 ▲ ەرىندىك داۋىستىلار 〔语〕音元唇 。

ەرىندىك Ⅱ 〈名〉子嚼马的做子绳用。

ەرىندىكتە- 〈动〉控（嚼口马的做子绳用）驭驾，制 。

ەرىندىكتەت- ەرىندىكتە-的态动使 。

ەرىندىكتەۋ ەرىندىكتە-的不定式 。

ەرىندىلەۋ 〈形〉噘嘴的大较唇 。

ەرىنقۇلاق 〈名〉绵水〔植〕。

ەرىنۇ ەرىن- Ⅱ的不定式 。

ەرىنشەك 〈形〉①懒，的懒惰，的惰懒，的懒疏，的散懒 ▲汉懒，人懒②的惰怠的麦拾的劳勤【谚】。 ▲ەرىنشەك ەگىنشىدەن ەلگەزەك ماساقشى ارتىق. 【谚】强夫农的惰懒比者 。天明脱推是总汉懒

ەرىنشەكتەن- 〈动〉①得懒，懒贪，懒偷，懒变 … 得懒：…ەرىنشەكتەنىپ بارعىسى كەلمەي وتىر 。去

ەرىنشەكتەنۇ ەرىنشەكتەن-的不定式 。

ەرىنشەكتىك ①懒 ②词名象抽的ەرىنشەك 。为行懒偷，惰怠，惰

ەرىت- ①〈动〉ەرى-化，化熔，解溶 ②态动使的 。璃玻化熔 ەرىتۇ：炼冶，开

ەرىتكىش 〈名〉剂溶：ورگانىكالىق ەرىتكىش 。剂溶机有

ەرىتۇ ەرىت-的不定式 。

ەرىتىل- ەرىت-的态动被 。

ەرىتىندى 〈名〉物化熔，物解溶，液溶：انالىق ەرىتىندى 液溶母（液母）/ ەرىتىندى ءدارى 浸剂 ▲ەرىتىندى بۇلعاۋىش 水泥浆拌搅机 。

ەر-ايەل 〈名〉女男：زامان وزگەردى، ەر-ايەل تەڭ بولدى. 样一都女男，了同不代时 。

ەس Ⅰ〈名〉手帮，手助：بالاسى كىشكەنە، ەس 帮，小很还小子孩的他 。忙么什他了不

ەس Ⅱ〈名〉性记，力忆记，忆记 ①：نەشە جىلدىڭ الدىنداعى ءىس، ەسىمدە جوق. 前年几 。志神，觉知，识意 ②。得记不都我，儿事的

ەس كىرۇ，智才，能智，力智，慧智③觉知复恢：脑头 是不是脑头的他 ونىڭ ەسى ساۋ ما؟人省不，识意去失，觉知去失 ▲?全健 ەس اۋۋ ▲懂事，大长 ▲ەس ءبىلۇ，事懂，大长 ▲ەس ءبىلىپ، ەتەك جاپقالى（جيعالى）▲忆追，事懂，大长 ▲ەس جيۇ 想 ەسكە الۋ ▲觉知复恢，醒苏②事懂，大长① ▲起记使，醒提 ▲ەسكە سالۋ ▲念挂，起 ساقتاۋ 记 ▲里心在记，住记 ەس كەتىپ جان شىققاندا ▲活累死累，易容不好 ەسكە ءتۇسۋ 想 醒提②念纪，忆回① ەسكە ءتۇسىرۋ ▲起记，起管，用顶 ▲ەس قاتۋ ▲事懂，大长 ▲ەس كىرۇ，觉知去失① ▲事项，用中，用没，记忘 ەستە جوق ▲措所知不②厥昏，迷昏 ▲ 记铭，里心在记 ەستەن كەتپەۋ记 ▲住记有 ەستەن كوتەرىلۋ忘 ▲清不记，记忘 ەستە تۇتۋ，住记 ▲里心在记，住记 ەستە ۇستاۋ ▲里心在记 ەسى ءبۇتىن 头脑全健 ▲ەسى كەتۋ，窘受，措所知不 ▲想回，顾回，忆回 ▲ەسىنە الۋ 尬尴，急发 ەسىنە كەلتىرۋ ▲起想使，醒提；起记 ەسىنەن 去失 اداسۋ ▲倒颠魂神，狂欲喜欢 ەسىنەن تاتۋ 记铭，忘不念念 ▲迷昏，觉知 ▲ تاۋبەسىن ەسىنە ءتۇسىرۋ ▲罚惩，治整 ەسىك باردا ەل تاپ. 国祖却忘莫，醒清要脑头 。

ەس- Ⅲ〈动〉荡，动摇，划：قوس ەسكەك ەسۋ 荡 。双着桨

ەس- Ⅳ〈动〉搓，捻：ءجىپ ەسۋ 绳搓/ ارقان ەسۋ 。绳搓

ەس- Ⅴ〈动〉①拂吹，刮，吹：جەل ەسىپ تۇر. ，话大说，嘘吹，牛吹〔转〕②。风刮在正 ，破拉，破划（速迅）③绝不滔滔，谈其夸夸 驶疾，奔飞，进前速快 ▲开切 جەلدەي ەسۋ ①。话大说，口夸，谈其夸夸②

ەسالاڭ 不，的下低力智，的清不脑头 ①〈形〉。子呆，痴白②的气里傻，的涂糊。的理事明

ەسالاڅدان- 〈动〉理事明不得变，智理失丧。气傻里傻得变。

ەسالاڅداندىر- ەسالاڅدان- 的态动使的。

ەسالاڅدانۇ ەسالاڅدان- 的式定不的。

ەسالاڅداۋ 〈形〉的俐伶太不，的活灵不脑头，的癫癫疯疯点有，的低较力智智，涂糊②词名象抽的 ەسالاڭ ① 理事明不，下低力。

ەس-اقىل 〈名〉魂神，心身，思心，向意；脑头：ەس-اقىلى شىعۇ心慌意乱/ ەس-اقىلىنان ايرىلۇ倒颠魂神。

ەس-دەرت 〈名〉心身，想思，思心：ونىڭ ەس-دەرتى سول قىزعا اۇيىپ قالىپتى. 他一心爱娘姑位那。

ەسە 〈名〉① 倍：استىقتىڭ ەۋنىمى ەكى ەسە ارتتى. 产食粮增加量倍两了 ② 〔数〕相。倍两了加增量产食粮

ەسەن 〈形〉的全安，的生安，的好安，的安平：ەسەنسىز بە؟ 好您/？安全 ەسەن قايتىپ كەلدى 了来回。

ەسەن-امان 〈形〉的生安，的康安，的安平：ونىڭ ەۋيى-ەشى ەسەن-امان با ەكەن؟ 人里家他好很都吗？

ەسەن-امانداىق ① ەسەن-امان 的②词名象抽的 ▲ ەسەن-امانداىق سو-راسۇ 互相问候，在健，全安，安平，康健。

ەسەندەس- 〈动〉喧寒，好问，候问相互。

ەسەندەستىر- ەسەندەس- 的态动使的。

ەسەندەسۇ ەسەندەس- 的式定不的。

ەسەندىك ① ەسەن 的 ▲ 的倍加，的倍成〈形〉ەسەلى جۇلدىز 星聚，星恒数倍〔天〕。

ەسەلىك (量) 变协，式变协〔数〕① 〈名〉价协，价共〔化〕② ەسەلىك قاتناس زاڭى 键价共。

ەسەلە- 〈动〉添增，加增倍成，倍加：ەسەلەپ ورىندادى 务任成完倍加/ استىقتىڭ ەونىمىن ەسەلەپ ارتتىرۇ 成量产食粮高提地倍。

ەسەلەن- ەسەلە- 的态动被的。

ەسەلەس- ەسەلە- 的态互交的。

ەسەلەت- ەسەلە- 的态动使的。

ەسەلەۋ ەسەلە- 的式定不的。

ەسەلى 〈形〉的倍加，的倍成 ▲ ەسەلى جۇلدىز 星聚，星恒数倍〔天〕。

ەسەلىك (量) 变协，式变协〔数〕① 〈名〉价协，价共〔化〕② ەسەلىك قاتناس زاڭى 键价共。

ەسەن 〈形〉的全安，的生安，的好安，的安平：ەسەنسىز بە؟ 好您/？安全 ەسەن قايتىپ كەلدى 了来回。

ەسەن-امان 〈形〉的生安，的康安，的安平：ونىڭ ەۋيى-ەشى ەسەن-امان با ەكەن؟ 人里家他好很都吗？

ەسەن-امانداىق ① ەسەن-امان 的②词名象抽的 ▲ ەسەن-امانداىق سو-راسۇ 互相问候，在健，全安，安平，康健。

ەسەندەس- 〈动〉喧寒，好问，候问相互。

ەسەندەستىر- ەسەندەس- 的态动使的。

ەسەندەسۇ ەسەندەس- 的式定不的。

ەسەندىك ① ەسەن 的 ▲ 的倍加，的倍成〈形〉ەسەلى جۇلدىز 星聚，星恒数倍〔天〕。

ەسەكقىرعان ▲ 星木〔天〕〈名〉ەسەكقىرعان تەكتەس قىدىرمالار 星行木类〔天〕。

ەسەكقىرعىن 见 ەسەكقىرعان.

ەسەكقۇرت 〈名〉虫潮〔动〕。

ەسەكتاس 〈名〉头石色兰(的工加细精)。

ەسەلە- 〈动〉添增，加增倍成，倍加：ەسەلەپ ورىندادى 务任成完倍加/ استىقتىڭ ەونىمىن ەسەلەپ ارتتىرۇ 成量产食粮高提地倍。

ەسەلەن- ەسەلە- 的态动被的。

ەسەلەس- ەسەلە- 的态互交的。

ەسەلەت- ەسەلە- 的态动使的。

ەسەلەۋ ەسەلە- 的式定不的。

ەسەلى 〈形〉的倍加，的倍成 ▲ ەسەلى جۇلدىز 星聚，星恒数倍〔天〕。

ەسەلىك (量) 变协，式变协〔数〕① 〈名〉价协，价共〔化〕② ەسەلىك قاتناس زاڭى 键价共。

ەسەن 〈形〉的全安，的生安，的好安，的安平：ەسەنسىز بە؟ 好您/？安全 ەسەن قايتىپ كەلدى 了来回。

ەسەن-امان 〈形〉的生安，的康安，的安平：ونىڭ ەۋيى-ەشى ەسەن-امان با ەكەن؟ 人里家他好很都吗？

ەسەن-امانداىق ① ەسەن-امان 的②词名象抽的 ▲ ەسەن-امانداىق سو-راسۇ 互相问候，在健，全安，安平，康健。

ەسەندەس- 〈动〉喧寒，好问，候问相互。

ەسەندەستىر- ەسەندەس- 的态动使的。

ەسەندەسۇ ەسەندەس- 的式定不的。

ەسەندىك ① ەسەن 的 ▲ 的倍加，的倍成〈形〉

ەسەڭگىرەت- ① ەسەڭگىرە- 的使动态②麻醉，昏打，痹麻使。

ەسەڭگىرەۋ ەسەڭگىرە- 的式定不的。

ەسەپ 〈名〉①帐，帐目：ەسەپ ىستەۋ 算帐/ ەسەپ داپتەرى 帐本 ②术算：ەسەپ ساباعى 算术/ ەسەپ تاپسىرماسى 算作业 ▲ اۋىزشا ەسەپ 口算 ▲ ئبىر ەسەپتەن 从某种意义上说，算一另外 ▲ ەسەبىنەن جاڭىلۋ估计错，看度角个 ▲ ەسەبىن تابۋ ① 盘算错打，错搞打精，算细 ② 想细算 ▲ ەسەپ الۋ 门窍找，会机找，法办找，算帐清楚 ▲ ەسەپ بەرۋ 承担责任，交待清 ▲ ەسەپ جوق 无数，的数不尽的 ▲ ەسەپكە الۋ 算不过，的算细得 ▲ ەسەپ ماشىناسى 计算机 ▲ ەسەپ شوت 外除……，外额 ▲ ەسەپ تسن ەسەپتەن 算盘 ▲ ەسەپ قىلماۋ 不回一当不，事不，乎在不 ▲ ەسەبىن تاپقان ەكى اسايدى. 【谚】窃内在算。

ەسەپدار 见 ەسەپقور.

ەسەپدارلىق 见 ەسەپقورلىق.

ەسەپكەر 〈形〉细的，的帐算会，的碎。

ەسەپ-قيساپ 〈名〉目帐，帐：ەسەپ-قيساپ ئنومىرى 帐号/ ەسەپ-قيسابى انىق 清楚目帐。

ەسەپقور 〈形〉的算细打精，的帐算会；不舍的鬼啬吝，奴财守 ② 的啬吝，的钱花得。

ەسەپقورلىق ەسەپقور 的词名象抽。

ەسەپ-ساناق 〈名〉帐；统计。

ەسەپسىز 〈形〉的尽不数，的数无，的算计可不数：ەسەپسىز كوپ ادام كەلدى. 人多很了来。/ ەسەپسىز قىلمىس 罪大天弥。

ەسەپسىزدىك ەسەپسىز 的词名象抽。

ەسەپ-تاياق〈名〉（的用织纺工手）棍线数，棍数定。

ەسەپتە- 〈动〉①数点，儿数数，算计，算：مەن سىزگە ەسەپتەپ بەرەيىن. 我给来算您下一个。/ اقشا ەسەپتەۋ 钱点 ② 认为，当作……把，是作，为以，是算，为：ەل ونى ئولدى دەپ ەسەپتەپ ئجۇر. 他们人为以了死经已。/ جارايدى، سەنىكىن دۇرىس دەپ ەسەپتەيىك. 好，吧就算你对是吧。

ەسەپتەگىش I 〈形〉的快，的会算计。

ەسەپتەگىش II 〈名〉▲器算计 توزاڭ ەسەپتەگىش 测尘计，计尘器。

ەسەپتەل- ەسەپتە- 的被动态。

ەسەپتەس- ① ەسەپتە- 的互交态 ② 计较，算得细：جەكە باسىنىڭ پايدا-زيانىمەن ەسەپتەسۋ 想联，及顾，到虑考 ③ 失得人个较计：ئس جۇزىندىك جاعدايمەن ەسەپتەسۋ 考虑到周际实情。

ەسەپتەسكىش 〈形〉①的细得想，的到周虑考 ②的较计斤斤。

ەسەپتەت- ەسەپتە-的使动态。

ەسەپتەتكىز- ەسەپتەت- 的使动态。

ەسەپتەتتىر- ەسەپتەت- 的使动态。

ەسەپتەۋ ەسەپتە- 的式定不的。

ەسەسەپتەۋىش: ەسەپتەۋىش ماشينا 机算计。

ەسەپتى 〈形〉的过数，的过算，的数有中心，的清楚：باسى ارتىق دۇنيە جوق، ئبارى دە ەسەپتى بايانداما 的过算，的数有是都，西东的余多有没 ▲ 告报作工的数有是都，西东的余多有没。

ەسەپتىك : ەسەپتىك انىقتاما 〔语〕词量科算计 ▲ ەسەپتىك سان 基词数 ▲ ەسەپتىك عىلىم 计科学。

ەسەپتىلىك 〈名〉（的上济经）打精，性划计算细。

ەسەپ-حيساپ 见 ەسەپ-قيساپ.

ەسەپشى 〈名〉①员计统，员算计，人帐计②家象天。

ەسەپشىل 〈形〉的算细打精会，的帐算会，的过，的省节：ول وتە ەسەپشىل ادام. 他是个会很的帐算，的子日的。

ەسەپشىلدىك ەسەپشىل 的词名象抽。

ەسەر 〈形〉①的僻乖，的妄狂，的暴狂：ەسەر ادام 的率轻；的脑傻头傻②人的为胡性任，的动妄举轻。

ەسەرلەن- 〈动〉妄举轻，为行妄狂，为胡性任动。

ەسەرلەندىر- ەسەرلەن- 的使动态。

ەسەرلەنۋ ەسەرلەن- 的式定不的。

ەسەرلەۋ 〈形〉非生事惹爱些有，的暴狂较比

。的

ەسەرلىك ① ەسەر 的词名象抽的 ② 词，为行妄狂，为行僻乖，为胡性任。

ەسەرسوق 〈形〉① 不考虑，不加害利顾的，妄狂极，狂发的 ② 妄狂；失冒，率轻的。人的疯象，人的

ەسەرسوقتان- 〈动〉妄举轻，失失冒冒，狂发，来起妄。

ەسەرسوقتانۇ ەسەرسوقتان- 的式定不。

ەسەرسوقتاۋ 〈形〉失冒冒点有；妄狂较比的非生是惹爱些有；失的。

ەسەرسوقتىق ەسەرسوق 的词名象抽。

ەسە-تەڭدىك 〈名〉等相；等平。

ەسەۋقۇرت 〔动〕〈名〉虫潮。

ەسكەك I 〈名〉(的用桨做来用) ② 橹，桨 ① ▲ ەسكەك ايا骨胛肩畜大 ▲ ەسكەك ايا足鳍 ▲ ەسكەك ايا目亚足鳍 ەسكەك ايا鹅 属鹅。

ەسكەك II 〔口〕〈名〉转不其使侧两羊在定固。棍木（的口伤舔身转。

ەسكەك III 〈名〉：风 ▲ مايدا ەسكەك 风微 ▲ ەسكەك جەل 风，风热。风干。

ەسكەكسىز 〈形〉的橹有没，的桨有没。

ەسكەكتە- I 〔转〕② 刮（地停不风）① 〈动〉绝不滔滔，牛吹。

ەسكەكتە- II 〈动〉：船划，桨（摇）荡 قوس ەسكەكپەن ەسكەكتەۋ 船划桨双用。

ەسكەكتەس- ەسكەكتە- 态互交的。

ەسكەكتەت- ەسكەكتە- 态动使的。

ەسكەكتەۋ- ەسكەكتە- 式定不的。

ەسكەكسىز 〈形〉的橹无，的桨无。

ەسكەكتى 〈形〉的橹带，的桨有 ▲ ەسكەكتى ىشەكقۇنستىلار 门母水桅。

ەسكەكشى 〈名〉人桨划，手舵，人桨荡。

ەسكەر- 〈动〉：忘不，得记，到虑考，到想 ەس جۇزىندىك جاعدايدى ەسكەرۋ 考际实到虑考 ەسكەرە جۇرەرسىڭ. 记 مەنىڭ ەسوزىمدى 况情/ 话的说你对我住。

ەسكەرمە 见 ەسكەرتكىش.

ەسكەرت- ① ەسكەر- 的 ② 态动使 告，醒提，诫警：الدىن الا ەسكەرتىپ قويۋ 招打先事/ 呼 ③ 分处告警予给 بەرۋ جازاسىن ەسكەرتۋ：注备，解注，释注，注附 كىتاپتا ەسكەرتۋ بەرىلگەن 书 注备有中。

ەسكەرتكىش ① 〈名〉像念纪，碑念纪 قاھارماندار ەسكەرتكىشى 英雄碑念纪/ ەسكەرتكىش ورناتىپ ەۇمىر بايانىن جازۋ 立碑树品念纪，物念纪 ② 传。

ەسكەرتكىشتىك 〈形〉的念纪作用，的念纪。

ەسكەرتپە 〈名〉：解注，注备，注附 سوڭىندا ەسكەرتپە جوق 解注有没边下。

ەسكەرتۋ ەسكەرت- 式定不的。

ەسكەرتىل- ەسكەرت- 态动被的。

ەسكەرۋ ەسكەر- 式定不的。

ەسكەرىل- ① ەسكەر- 的 ② 态动被，到想，到意：وقۋ-اعارتۋ جۇمىسى ەسكەرىلمەي وتىر 到虑考，视重，到意。视重到得有没作工育教。

ەسكەرىس- ەسكەر- 态互交的。

ەسكى 〈形〉：的旧破，的腐陈，的旧陈，的旧 الاقانداي ەسكى ۇي 破子房小的旧/ ەسكى كيىم 服衣旧/ ②（俗风旧），惯习旧 ەسكى سالت 老的旧：ەسكى اۋەننەن قايتا باسۋ 老重调弹 ▲ ەسكى ارنا 〔地〕河旧，床牛，老的 ▲ ەسكى كوز 碑残 ▲ ەسكى قۇلىپتاس 前老，人老，老遗 ▲ ەسكى سۇيەك 家亲老 ▲ ەسكىنى ەسكە الماي، جاڭا جادىڭا تۇسپەيدى. 【谚】不则故温新知不。

ەسكى-قۇسقى 〈名〉东的用无，物废，儿烂破：物旧，西 ەسكى-قۇسقى جيناۋ 捡破烂儿/ وسى 这掉扔 ەسكى-قۇسقىنىڭ ۇبارىن تاستاۋ كەرەك 货旧切---/西东的用无 ەسكى-قۇسقى دۇكەنى 店商。

ەسكىلە- 〈动〉：船划，桨荡。

ەسكىلەت- ەسكىلە- 态动使的。

ەسكىلەۋ I ەسكىلە- 式定不的。

ەسكىلەن- 〈动〉：腐陈，旧陈，旧变。

ەسكىلەنۋ ەسكىلەن- 式定不的。

ەسكىلەۋ 〈形〉新不，的过用，的新半，的旧较的鲜。

ەسكىلى-جاڭالى 〈形〉半新半，的旧和的新。

。的旧

ەسكىلىك ① ەسكى 的词名象抽 老，旧陈 ② 规习惯：ەسكىلىكتى تاستاپ، جاڭالىققا 老，矩规 新图旧弃/ ەسكىلىكتەن جازباي، ئەسكە ۋىتىلۇ 事误循 因 كەسىر تيگىزۇ 。

ەسكىلىكتى 〈形〉① 老古，的时古，的代古 的：ەسكىلىكتى سالت-سانا 古 俗风/ ەسكىلىكتى 古 城 ② 旧 قالا 的旧陈，的老，的旧：ەسكىلىكتى 老 ناۋقاس(病)痛(癌疾)/ ەسكىلىكتى ساقتاۋ 守 旧 。

ەسكىر- 〈动〉 得变，时过，旧陈为变，旧变 不新鲜：ەسكىرگەن ماسەلە 老 题问/ بۇل ەسكىرگەن ماقال. 了时过经已语谚条这 。▲ ەسكىرگەن ئۆسۇز 旧词 。

ەسكىرت- ەسكىر- 的态动使 。

ەسكىرۋ ەسكىر- 的式定不 。

ەسكىش 见 ەسكەك I

ەسكىشە 〈副〉① 照旧照，子样老照：جۇمىستى ەسكىشە ۋىيمداستىرۋعا بولمايدى. 不办老用能不 。作工排安法 ② 的式古，的式老：ەسكىشە كيىم 服衣式旧 ③ 文经（指专）：ەسكىشە وقىعان كىسى 学经过文的人 。

ەسكىشىل〈形〉的规成守墨，的守保，的旧守：ەسكىشىل ادام جاڭالىقتى كورمەيدى. 保守的 物事生新到不看人 。

ەسكىشىلدىك ەسكىشىل 的词名象抽 。

ەسپە I 见 ەسكەك I .

ەسپە II 〈名〉沙：ەسپە قۇم 沙流 。

ەسپە III 〈形〉捻：ەسپە بىلتە 的成搓，的捻：芯灯的来出 。

ەسپەلە- 〈动〉捻复反，去搓来搓，搓复反 。

ەسپەلەۋ ەسپەلە- 的式定不 。

ەسسىز 〈形〉考加不，的涂糊，的脑头有没 ① 不 ② 子孩的事懂不：ەسسىز بالا 的失冒，的虑：ول قازىر 的迷昏，的觉知去失，的事人省 ەسسىز جاتىر. 他在现处于状迷昏 。

ەسسىزدەن- 起涂湖，理事明不得变 ①〈动〉迷昏，觉知去失，事人省不 ② 虑考加不，来 。

ەسسىزدەنۋ ەسسىزدەن- 的式定不 。

ەسىزدىك ەسسىز 的词名象抽 。

ەستەك 〈名〉驴毛，驴〔土〕。

ەستەلىك 〈名〉记札 ② 本记笔，本记日 ① 纪作留 ەستەلىك ۇشىن：物念纪，品念纪 ③ 念 。

ەستيار 〈形〉明大通；的理道白明，的事懂 ②子孩的事懂 بالا ەستيار：的非是辩，的理事 ەستيار ادام جوق. ۇيدە：的熟成，的年成 里家 。人大有没

ەستيارلان- 〈动〉长，理事白明，事懂得变：ونىڭ ەكى بالاسى دا ەستيارلانىپ قالدى. 大 。了大长都子孩个两的他

ەستيارلانۋ ەستيارلان- 的式定不 。

ەستيارلاۋ 〈形〉懂较比，（龄年指）的大较：ەستيارلاۋ 的事 。

ەستيارلىق ① ەستيار 的词名象抽，事懂 ②理事大通；熟成 。

ەستۇ ەستى- 的式定不 II 。

ەستۇشى 〈名〉者闻，众听：ايتۇشىدا ايىپ جوق، ەستۇشى عيبارات السىن 者闻足戒 。戒

ەس-ۇتۇس 〈名〉脑头，智理；志神，觉知：ەس-ۇتۇسىن بىلمەۋ 人省不，清不志神 ▲ ەس-ۇتۇسىنەن ايرىلۋ 省不，智理去失，觉知去失 。事人

ەستى I 明聪，的慧智有，的脑头有 ①〈形〉(物动指) ② 人明聪 ادام ەستى：的智明，的 بايلاۋى جوق شەشەننەن ▲ 的性理有，的灵很 وندەمەگەن ەستى ارتىق. 不客说的见主无【谚】。人明聪的言寡默沉如 。

ەستى- II 悉获，闻耳，见听，听〈动〉：ول قالىڭدىعىنىڭ كەلگەنىن ەستىپ قانتتى قۋا ندى. 听 举高常非他，了来妻婚未说/。قانداي بالاسىڭ، اينتقان ئوزدى ئبىر ەستىمەدىڭ. 子孩这你 ▲ ەستۇ تۇيسىگى 。话听不也说么怎，事回么怎 ▲ ەستىگەن جەردە قالسىن不觉听 ,(话)传要 ▲ ەستر قۇلاق جوق 听人有没 ▲ ەستۇ ئوسۇز 道知人别让不 ▲ ەستىگەننەن كورگەن ارتىق. 。见目如不闻耳【谚】。罪无闻耳【谚】 ەستىگەن قۇلاقتا جازىق جوق. 。的长朵耳；的灵觉听〈形〉

ەستىگىش ① ەستىگىش 的词名象抽 ②

。力听

ەستىل- ① ەستى- Ⅱ 出传，到听②态动被的：动么什有象好 ئەبىر دىبىر ەستىلگەندەي بولدى 静 。

ەستىلەر-ەستىلمەس 约隐隐（音声）〈形〉 تاۋ جاقتان ەستىلەر-ەستىل-مەس ئان شىعادى. 传上山从地约约隐隐声歌 。来

ەستىلەۋ 点有，的脑头有较比，明聪较比〈形〉 。的事懂

ەستىر- ەس- 。态动使的Ⅴ、Ⅳ、Ⅲ

ەستىرت- ① ەستىر- 通，丧报② 态动使的 （息消幸不)知 。

ەستىرتۋ Ⅰ ەستىرت- 。式定不的

ەستىرتۋ Ⅱ 。丧报〈名〉

ەستىرۋ ەستىر- 。式定不的

ەستىرىل- ەستىر- 。态动被的

ەسۋ ەس- Ⅲ 。式定不的Ⅴ、Ⅳ、

ەسۋاس 疯疯，的妄愚，的常失神精 ① 〈形〉 精，子疯 ② 的脑头有没，的呆痴 ；的癫癫 。瓜傻；者态变神

ەسۋاستان- 愚得显，癫癫疯疯，常失神精〈动〉 。气傻里傻；妄

ەسۋاستاندىر- ەسۋاستان- 。态动使的

ەسۋاستانۋ ەسۋاستان- 。式定不的

ەسۋاستاۋ 失神精点有，的全健不脑头〈形〉 。的痴愚些有，的常

ەسۋاستىق ەسۋاس 的 。词名象抽

ەسى-دەرتى 见 ەس-دەرتى.

ەسىز 人无慌 ② 者有占无，的主无 ①〈形〉 。的烟

ەسىك اشۋ 门开 / ەسىك تۇرعىزۋ 口门在站 / ەسىگىنە جولاتپاۋ 近接让不都门连 ▲ ەسىگىن اشپاۋ 往来绝断（人某与） ▲ ەسىگىنەن قىدىر انتاعاندايى بولۋ 辉增荜蓬来 ▲ ەسىگىن توزدىرۋ 上次一第后亲订子伙小 ▲ ەسىك اشۋ 繁频得 ▲ ەسىك كورگەن 俗习的家父岳，的人过嫁 ▲ ەسىك پەن تۇردەي 大高① ▲ 儿婚后，的婚过结 ▲ ەسكىتە ءجۇرۋ 离距近 ② 的耸高，的

ەسىك ：口入出，口门，户门，门〈名〉

工，给，的能逞 كەۋدەسى ەسكىتەي ▲活干人别 ▲门平太 ەسىك ساقتىق ▲的信自于过 ▲投暗珠明 تۇردەگى باسىن ەسىككە سۇيرەۋ 。娘姑花黄娶要，儿婚后娶要不【谚】

ەسىكسىز 。的门安有没，的门有没〈形〉

ەسىك-تەرەزە 窗门〈名〉：ەسىك-تەرەزەسى جوق ءۇي 。子房的窗门安有没

ەسىكتەس 。着住地门对门：ەسىكتەس وتىرۋ

ەسىكشە 。门的大不，门小〈名〉

ەسىل Ⅰ 珍得值，的惜可真，的幸不〈形〉 ەسىل ەر، ەرتە كەتتى ءوي 的了惜可 ：的惜 ەسىل دۇنيە / 好的惜珍得值 / 了早太得死子汉 ەسىل ەڭبەك / 道世 ءسوز ەسىل / 动劳的惜可 。话的长深味意

ەسىل- Ⅱ ەس- 。态动被的Ⅴ、Ⅳ、Ⅲ

ەسىل-دەرتى 见 ەس-دەرتى.

ەسىلدىر- ەسىل- Ⅰ 。态动使的

ەسىلت- ەسىل- Ⅱ 。态动使的

ەسىلۋ ەسىل- 。式定不的Ⅱ

ەسىم 〈名〉 ①：称名，字名 ەسىمىڭ كىم؟ ？字么什叫你 ②：誉名，望声，声名 ءسىمى ماڭگى وشپەۋ 流芳千古 ③ 和词容形，词名 ▲ 词体，称总的词数 جالپى ەسىم，词名合集 ▲词名有专 جالقى ەسىم ▲词名通普 زات ەسىم 领的词名 ▲ 词名 زات ەسىمنىڭ تاۋەلدەنۋى ▲ 属 ▲ 词数 سان ەسىم ▲ 词容形 سىن ەسىم ▲ 极的词容形 سىن ەسىمنىڭ شىرايلارى 。词容形生派 تۇبىندى سىن ەسىم

ەسىمدەس 。的同相字名，的名同〈形〉

ەسىمدىك Ⅰ 。单名〈名〉

ەسىمدىك Ⅱ 〔语〕〈名〉 ▲ 词代 بەلگىسىزدىك 指泛 ▲ 词代定不 جالپىلاۋ ەسىمدىك ▲ 词代称人 جىكتەۋ ەسىمدىگى ▲ 词代 سىلتەۋ 代问疑 ▲ 词代示指 سۇراۋ ەسىمدىگى 。词代主物 ▲ 词 وزدىك ەسىمدىك

ەسىمشە 〔语〕〈名〉 ▲词动形 ەسىمشەنىڭ شاقتارى ▲ 态时的词动形 كەلەر شاقتىق ەسىمشە ▲ 词动形时来将 وسى شاقتىق ەسىمشە

去过 ▲ وتكەن شاقتىق ەسمىشە 词动形时在现
。词动形时
ەسنە- 〈动〉伸欠，欠呵打：ۇيقىسى كەلدى،
ەسنەي بەرەدى 困了，了老打呵欠。
ەسنەك 〔植〕〈名〉草鱼金。
ەسنەس- ەسنە- 的态互交。
ەسنەت- ەسنە- 的态动使。
ەسنەۋ ەسنە- 的式定不。
ەسنەۋىك 〈形〉的欠呵打想是老，发热发脑头 ② 体附鬼〔旧〕① 〈动〉
ەسىر- ，实老不得变（子孩指）③ 来起狂轻，疯发，狂
，皮顽得变，气淘得变。
ەسىرەك 见 ەسىرىك。
ەسىرەكتەن- 见 ەسىرىكتەن-。
ەسىركە- 〈动〉：惜怜，悯怜，怜可，情同
：ەسىركەپ بەرۇ 恩赐/ ول سەنى ەسىركەپ وتىرعان
جوق。你情同在是不并他。
ەسىركەگەنسۇ ەسىركەگەنسى- 的式定不。
ەسىركەگەنسى- 〈动〉表，悯怜装假，情同作装
。怜可上面
ەسىركەل- ەسىركە- 的态动被。
ەسىركەس- ەسىركە- 的态互交。
ەسىركەت- ەسىركە- 的态动使。
ەسىركەۋ ەسىركە- 的式定不。
ەسىركەۋشى 〈名〉恩，人助损，者悯怜，者情同
。人
ەسىرت- ەسىر- 的态动使。
ەسىرتكى 〈名〉品醉麻，类药烈
ەسىرتكىش 〈名〉的 …… 使唆，者动鼓 ①
。品麻，类酒，药烈② 人的气打，人醉
ەسىرۇ ەسىر- 的式定不。
ەسىرىك Ⅰ 〈形〉喜 ② 的似子疯，的狂轻 ①
；者狂轻，丑小③的话大说，的夸自，的牛吹欢
。者牛吹
ەسىرىك Ⅱ 。物猎装伪（的用时鹰驯）
ەسىرىك Ⅲ 。病疯〈名〉
ەسىرىكتەن- 〈动〉，狂发，疯发，来起狂轻 ①
象要不 ：为非作胡 ەسىرىكتەنبەي تىنىش وتىر。
。着呆好好，的似子疯
ەسىرىكتەنۇ ەسىرىكتەن- 的式定不。

ەسىرىكتەۋ 〈形〉的气狂点有，的狂轻较比；
。的气淘较比（子孩指）
ەسىرىكتىك ەسىرىك 的名象抽。词
ەت Ⅰ 〈名〉①肉肌：تەرىسىن قويىپ ەتى دە
了伤受也肉连，伤了受肤皮但不 جارالانىپتى
肉煮 ەت اسۇ/肉羊 ەتى قوي，类肉，肉：ەتى ②
▲肉果④ 体肉，质体，体身③ ارقا ەتى ارشا،
بورياي ەتى بورشا بولۇ 熬煎尽受堪不悴憔 ▲
爱或骂咒的辈晚对辈长）اتاڭىنىڭ ەتىن جەگىر
①） باۋىر ەت ▲肉禽家 اق جەم ەتى ▲球混（抚
▲肉骨亲，肉肝心② 膜隔横〔理生〕 باۋىرشا
▲肥长，膘上 الۇ ەت ▲膜隔横〔理生〕 ەت
▲上嘴人客至送里心手在放肉把 اساتۇ ەت
牲指）باۋىر ەت جەلىن（同胞兄，弟兄，妹姐。▲
▲奶瞎，房乳大的少奶（畜 ەلجىرەۋ ەت جۇرەگى
的怯胆，的小胆 ▲心善发，软肠心 ەت جۇرەك
▲间时的开煮肉 ەت قوروەكتىلەر ▲ ەت قاينىتىم
相肉血 ەت پەن تەرىدەي ▲物动食肉，物动肉食
熟煮肉 ەت پىسىرىم（اسىم） ▲间无密亲，连
▲机肉绞 ەت تۇراعمش ▲间时的 ەت تۇمىسقە-
▲弱瘦得变，膘掉 ەتى ازۇ ▲目鼻长〈动〉 تىلار
（难责的人亲对） ەتى اۇرماۋ ▲胖太 ەتى اۇر
皮得打 الۇ ەت ەتىنەن ▲里心在放不，乎在不
▲的肥太不，的大不膘 ەتى ويار ▲绽肉开 ەتى
▲的干能，的神精有，的气生有 ەتىرى
▲劲来，劲带 ەتى قىزۇ ▲瘦消，膘掉 قاشۇ ەتى
木麻 ۇيرەنۇ ەتى ▲常为以习，惯习全完 ۇلۇ
▲ 肉鲜新 ەت جاس ▲ 乎在不满，仁不 ەيتتىڭ
▲ 恨 ，厌讨常非 كورۇ جەك ەتىنەن ▲ كوك ەت
▲肉部臀 ەت قوك ▲膜隔纵〔理生〕 ويىندى ەت
▲肉熏，肉腊 ەت سۇرى ▲肉肌的腿大 سۇرىپ
肝心的母父是子孩【谚】。 باۋىر ەتى ▲肉骨剔，肉净 ەت ئەتسىز ەتى بالا
▲ەنەسى تەپكەن قۇلىنىڭ ەتى اۇرمايدى。肉 ادامنىڭ
▲ 爱是骂，疼是打【谚】 سۇيەكتەن سوز
棍，心伤语恶【谚】。 تاياق ەتتەن وتەدى
。肉裂皮破棒
ەت- Ⅰ 〈动〉①作制，干，做，作：ەڭبەك ەتۇ 干
：成造，起引 ②（动劳）活 بۇل قىينىشسىلىق
：生发，犯违，犯③ 难困成造会不这 ەتپەيدى

قىلمىس ەتىپ قولعا السۇ 捕被后罪犯 ازات ▲放解 ەتۇ 说，随法出言 ەكى ەتپەۋ ايتقانسىز ەكى ەتپەۋ ▲诺许，誓发，誓起，誓宣 ەتۇ انت ▲二不怀关，顾照，照关 ەتۇ اعالىق ▲论谈，论议 ەتۇ ▲续持，久持，定固 ەتۇ بايانىدى ▲跑地颠一颠--，跑地拙笨 ەتۇ بوربايك-بوربايك ▲动颤，跳（地续连） ەتۇ بۇلاڭ-بۇلك ▲（等尾马或物动科犬指）闪一，现显然突 ەتۇ بۇلت ▲闪--，弯拐急，弯转急 ەتۇ بۇرتاڭ ▲嘴嘬，气生客，敬尊 ەتۇ ئاسلىم ▲牲牺，世去 ەتۇ يبا ▲随法出言 ەكى ەتپەۋ دەگەنسىز ▲语私窃 ەتۇ كۇمپ ▲声通扑出发 ەتۇ قىزمەت ▲待招，务服 ەتۇ مازاق ▲笑取 ەتۇ مەكەن ▲笑地哧哧，笑一哧扑 ەتۇ مىرس ▲住居 ەتۇ مىكىن ▲论谈，论议 ەتۇ سوز ▲发不言一 ەتپەۋ ▲图意；心重（的话） ەتۇ تاۋبە ① 示表 ▲过悔示表，悔后示表 ② 足满示表，意满 ەتۇ ئۇمىت ▲子日过，活生 ەتۇ تىرشىلىك ▲望希 ەتۇ ئۇمىت ▲望盼 ەتۇ تىلەك ▲响影 ەتۇ جۇرەكتىڭ سىرىن كوزدىڭ نۇرى پاش ەتەر. 窗的灵心是睛眼【谚】 ▲口劳 كىم ەڭبەك ەتسە سول توق. 【谚】 福享者。

ەت-باۋىر 〈名〉胞同肉骨，肉骨亲 ▲ەت-باۋىرى ىلجىرەۋ 软肠心，心善发。

ەتبەتتە- 见 ەتپەتتە-.

ەتبەتىنەن 见 ەتپەتىنەن.

ەتەي- 〈动〉体加增，肥长，膘上，胖长，胖长 ▲ەتەيىپ قالىپتى بۇرىنعىدان كوپ ەتەيىپ 比前以胖重：了多得。

ەتەيت- ەتەي- 态动使的。

ەتەيۇ ەتەي- 式定不的。

ەتەيىس- ەتەي- 态互交的。

ەتەك 〈名〉①下，边底（的子裙或服衣长） ▲ەتەگى جىرتىلۇ 裙衣，摆（的山）②摆下坏穿：地低（下山），麓，脚，部根，部底 ▲ەتەگى قاناماۋ 过育生未（子孩） ▲ەتەگى اشپاۋ 操节贞坚（人女指）派正风作 ▲ەتەگىن اشۇ 以衣脱，派正不风作（人女指） ▲ەتەگىنە ناماز وقىعان 很，的诚虔常非 ▲允相身，嫁出 ەتەگىنەن ۇستاۋ ▲派正风作，的矩规守长，羞害得懂（子孩女） ▲给嫁 ەتەگىن جاۋ 派正风作（娘姑指） ▲大；开展，展开 ەتەك الۇ ▲世闺花黄，女玉童贞，事务家，门家了不出 ەتەك باستى بولۇ ▲滥泛不弹动（多儿事务家因） ▲多过儿 ▲延漫，展开 ەتەك جايۇ ▲门家了不出，了 ەتەك-جەڭى كەڭ 大 ▲的慨慷，的方 جىرىق ەتەك ▲的散懒（人女指） سالپى ەتەك ▲的儿隙开，的懒疏 ئتوپ ▲女妇，性女 تومەن ەتەك ▲的懒疏压〔理生〕 ئتوس ەتەگى ▲放不住抓 الۇ شاش ەتەكتەن 的计统法无，的量古可不 ▲腹 ▲جاۋ جاعادان العاندا، ئبورى ەتەكتەن. 【谚】 ▲。（危之人乘）窝心掏狼豺，子脖掐人敌山 تاۋداعى قۇلاسا ەتەكتەگىنى الا كەتەدى. 【谚】鱼及殃，火失门城）殃遭的下山，下掉的上。（池

全（的服衣），子袖和摆下〈名〉 **ەتەك-جەڭى** 衣：身女指） كيىمنىڭ ەتەك-جەڭى كەڭ بولعانى جاقسى ▲好点一肥得做服 ەتەك-جەڭىن جيناۋ 。矩规得懂（子孩

ەتەككىر 〈名〉经月 ▲ەتەككىر جوقتىعى 〔医〕 ▲ەتەككىر مەزگىلى 经月无 ▲ەتەككىر توقتاۋ 经闭〔理生〕。

ەتەكتە- 〈动〉①：内襟衣在放，来起兜襟衣用 تەزەكتى ەتەكتەپ جيۇ 带内襟衣在放粪牛干把 ②来回：行根山着顺，走脚山着沿 ەكى انتى كىسى ەتەكتەپ بارادى. 着沿正人的马骑个两。去走脚山。

ەتەكتەي 〈形〉：的大肥，的大宽 شوشقانىڭ ەتەكتەي ەكى قۇلاعى 耳的大又宽又只两的猪 朵。

ەتەكتەل- ەتەكتە- 态动被的。

ەتەكتەن- ەتەكتە- 态身反的。

ەتەكتەس- ① ەتەكتە- 连，接连②态互交的：断不连接，绵 ەتەكتەسپ جالعان جوتالار 绵连。丘山的断不

ەتەكتەپ- ① ەتەكتە- 脚山到弄②态动使的：下脚山到赶群羊把 قويدى ەتەكتەتىپ جاي 下草吃。

ەتەكتەۋ ەتەكتە- 式定不的 。
ەتەكتى 〈形〉①的大宽，的宽摆下（裙衣）②的大宽，的宽摆下（裙衣）
ەتەنە 〈形〉的近亲，的足手如亲，的密亲：ەتەنە بايلانىس 系关的密亲/ ەتەنە دوستىق 密亲的谊友/ ەتەنە ادامدارداي اڭگىمەلەسۇ 象人亲--谈交样 。
ەتەنەلەۋ 〈形〉的切密为较，的密亲较比，的近亲些有 。
ەت-جەندى 〈形〉胖体，的满丰肉肌，的实壮 。
ەت-جەندىلەۋ 〈形〉的梧魁，的肌），的胖较，的实壮较比 。
ەت-جەندىلىك ەت-جەندى 词名象抽的 。
ەت-جەڭدى 见 ەت-جەندى.
ەتكەنشاي 〈名〉茶奶[维] 。
ەتكىز- ەت- Ⅱ 态动使的 。
ەتقور 〈形〉的食肉欢喜，的肉吃爱 。
ەتقورلىق ەتقور 词名象抽的 。
ەتنوگرافيا 〈名〉学种人，学族民 。
ەتپەت 〈名〉式俯，式姿的下朝面 。
ەتپەتتە- 〈动〉匐匍，下趴，下朝脸：ەتپەتتەپ ۋيىقتاۋ 觉睡着趴 。
ەتپەتتەس- ەتپەتتە- 态互交的 。
ەتپەتتەت- ەتپەتتە- 态动使的 。
ەتپەتتەۋ ەتپەتتە- 式定不的 。
ەتپەتىنەن 〈副〉匐匍，下朝脸：ەتپەتىنەن جاتۋ 趴着/ ەتپەتىنەن ٴتۇسۇ 屎吃狗个了摔 。
ەتسىز 〈形〉①的素，的肉带不，的肉有没：ەتسىز كوجە 素面②的瘦削，的瘦，的膘掉，的瘦：ەتسىز قىستان شىقتى. 冬季牲畜都很瘦 。
ەتسىزدەن- 〈动〉瘦消，瘦变，瘦得变，膘掉，瘦。弱
ەتسىزدەنۋ ەتسىزدەن- 式定不的 。
ەتسىزدىك ەتسىز 词名象抽的 。
ەتسىرە- 〈动〉肉馋，肉吃想：كوپتەن بەرى ەت جەمەگەنگە ەتسىرەپ قالىپتى 因没久开荤而肉吃想 。
ەتسىرەۋ ەتسىرە- 式定不的 。
ەت-ٴسۇت 〈名〉奶和肉，食奶和食肉 。
ەتتە- 〈动〉下剥（肉的留残上子皮将） 。
ەتتەن- 〈动〉肥长，膘长，肉长，胖长：6-ايدا مال ەتتەنە قويمايدى. 六月份长会不畜牲膘 。
ەتتەندىر- ①ەتتەن- 催，肥喂 ②态动使的肥 。
ەتتەنۋ ەتتەن- 式定不的 。
ەتتى 〈形〉①的荤，的肉带，的肉有：ەتتى ٴساي 9-اي مالدىك ەتتى كەزى. 九月份的膘长畜牲是时 ▲ادال ەتتىسى جوق - 候，的有没也畜牲头。
▲蓉苁肉〔植〕ەتتى سۇڭعىلا ▲的有所无 - 。鸡黄斤九，鸡肉ەتتى تاۋىق 。
ەتتى-جەندى 见 ەت-جەندى.
ەتتىك 〈名〉室藏冷，室冻冷（的肉藏储） 。
ەتۋ ەت- Ⅱ 式定不的 。
ەتحانا 〈名〉室藏冷，库冷（的肉藏储） 。
ەتشاپقى 〈名〉头斧 。
ەتشى 〈名〉①人的肉卖，商肉②人的肉卖，商肉（时事喜白红办）端上盘肉人 。
ەتشىل 〈形〉的食肉吃爱，的肉吃欢喜 。
ەتشىلىك 〈名〉肉工加，肉产生 。
ەتىك 〈名〉子靴：بىلعارى ەتىك 皮靴/ رەزىنكە ەتىك 胶靴/ پەرەزەنت ەتىك 布帆子靴/ ساپتاما ەتىك 筒长（的穿季冬）子靴/ باستاما ەتىك 换过的面靴▲子靴 ەتىك جاماعاندى كوردىك، تاقيا جاماعاندى كورگەمىز جوق.的靴修过见【谚】，（穿装）的帽花补过见曾未 。
ەتىكسىز 〈形〉的子靴穿，的子靴有 قىستان ەتىكسىز شىقتى 子靴穿有没天冬一 。
ەتىكتى ▲的子靴穿，的子靴有 كوك ەتىكتى كەزەسپەۋ كونە ەتىكتىنى جاراتپاۋ 成高就不低 。
ەتىكتىك 〈形〉的用子靴做：ٴبىر ەتىكتىك بىلعارى 革皮的子靴双一做 。
ەتىكشەڭ 〈形〉的子靴脱未，的子靴着穿：توسەكتە ەتىكشەڭ جاتىر 上床在躺子靴着穿 。
ەتىكشى 〈名〉匠鞋，匠靴皮 ▲جامان ەتىكشى ٴبىز تاڭدايدى. ▲。子锥挑匠鞋的能无【谚】穿往往匠鞋皮【谚】。ەتىككە جارىمايدى. 子靴上不 。
ەتىكشىل 〈形〉的子靴穿欢喜：قاراي كور،

كىشكەنتايىنان مۇنداق ەتكىشىلىن 瞧，从小开始开
就穿想靴子。
ەتىكشىلىك 〈名〉制靴，艺手靴制业职。
ەتىل- ەت- 的被动态。
ەتىس- I ەت-的交互动态。
ەتىس II 〈名〉〔语〕动词的态▲ەتىس دۇركىندى的多次态▲ورتاق ەتىس交互态▲ىرىقسىز ەتىس被动态▲وزگەلىك ەتىس使动态▲وزدىك ەتىس反身态。
ەتىستىك 〈名〉〔语〕动词▲باستاپقى ەتىستىك原形动词▲باستى ەتىستىك主要动词▲دارا ەتىستىك简单动词▲ەتىستىكتىك بولمىدى肯定式的动词▲ەتىستىكتىك بولمىسۇرى动词▲ەتىستىكتىك جاقتارى否定式的动词▲ەتىستىكتىك رايلارى的词动▲ەتىستىكتىك تۇرلەنۇى的词动▲ەتىستىكتىك شىرايلارى的词动▲كۇردەلى ەتىستىك复合词动▲كومەكشى ەتىستىك助动词▲ساباقتى ەتىستىك及物动词▲سالت ەتىستىك不及物动词▲تىلەك ەتىستىگى愿望动词▲تۇيىق ەتىستىك生派动词▲تۇبىندى ەتىستىك不定式动词。
ەفرەيتور 〈名〉〔军〕上等兵。
ەخ 〈叹〉（思意等备责，惜可示表），嘿，哎法么什有，嘿？呀哎：ەخ، نەندەي امال بار？呢子？
ەحەلەس- 〈动〉论争，执争，嘴吵，吵争：نە بولىپتى ەحەلەسەتىن؟的吵可么什有？
ەحەلەستىر- ەحەلەس-的使动态。
ەحەلەسۇ ەحەلەس-的不定式。
ەحى 〈叹〉（意这满不成赏赞示表）嗨，咳，唉。
ەھ 〈叹〉（意之等悔后，惜惋示表）哎，咳。
ەھە 〈叹〉（意之等奇惊，兴高示表）哎，嘿▲ەھە دەسۇ定商，好说。
ەھەلەس- ①〈动〉纷纠生发，论争，吵争②好于归言，好和。
ەھەلەسۇ ەھەلەس-的不定式。
ەش 〈代〉（没有）也点一（气语定否重加于用），（不，有没）也何任，（不，有没）也个一，（不没）也彩云点一上天。天 اسپاندا ەش بۇلت جوق.

始开小从，瞧，从小开始
就穿想靴子。
ەتىكشىلىك 〈名〉制靴，艺手靴制业职。
ەتىل- ەت- 的被动态。
ەتىس- I ەت-的交互动态。
ەتىس II 〈名〉〔语〕动词的态▲ەتىس دۇركىندى的多次态▲ورتاق ەتىس交互态▲ىرىقسىز ەتىس被动态▲وزگەلىك ەتىس使动态▲وزدىك ەتىس反身态。
ەتىستىك 〈名〉〔语〕动词▲باستاپقى ەتىستىك原形动词▲باستى ەتىستىك主要动词▲دارا ەتىستىك简单动词▲ەتىستىكتىك بولمىدى肯定式的动词▲ەتىستىكتىك بولمىسۇرى动词▲ەتىستىكتىك جاقتارى否定式的动词▲ەتىستىكتىك رايلارى的词动▲ەتىستىكتىك تۇرلەنۇى的词动▲ەتىستىكتىك شىرايلارى的词动▲كۇردەلى ەتىستىك复合词动▲كومەكشى ەتىستىك助动词▲ساباقتى ەتىستىك及物动词▲سالت ەتىستىك不及物动词▲تىلەك ەتىستىگى愿望动词▲تۇيىق ەتىستىك生派动词▲تۇبىندى ەتىستىك不定式动词。
ەفرەيتور 〈名〉〔军〕上等兵。
ەخ 〈叹〉（思意等备责，惜可示表），嘿，哎法么什有，嘿？呀哎：ەخ، نەندەي امال بار？呢子？
ەحەلەس- 〈动〉论争，执争，嘴吵，吵争：نە بولىپتى ەحەلەسەتىن؟的吵可么什有？
ەحەلەستىر- ەحەلەس-的使动态。
ەحەلەسۇ ەحەلەس-的不定式。
ەحى 〈叹〉（意这满不成赏赞示表）嗨，咳，唉。
ەھ 〈叹〉（意之等悔后，惜惋示表）哎，咳。
ەھە 〈叹〉（意之等奇惊，兴高示表）哎，嘿▲ەھە دەسۇ定商，好说。
ەھەلەس- ①〈动〉纷纠生发，论争，吵争②好于归言，好和。
ەھەلەسۇ ەھەلەس-的不定式。
ەش 〈代〉（没有）也点一（气语定否重加于用），（不，有没）也何任，（不，有没）也个一，（不没）也彩云点一上天。天 اسپاندا ەش بۇلت جوق.

有。/ بۇل جوننده ول ەش اۇنز اشپادى. 关于
。▲ ەش ايانباي 说有没也话句一他，点一这
码起，少至地我忘，▲地惜怜不毫，ەش بولماسا
▲ ەش بولۇ 劳徒，费白，然枉，ەش ۋاقىتتا
▲样么怎论不，候时何任 ەشتەن دە كەش
جاقسى.【谚】。▲牢补羊亡ەخبەگى ەشتىك كۇنى
كەش.【谚】过难子日，果无而劳。
ەشبىر 〈代〉（定否于用多）：也么什，也何任
出不也方地何任。 ەشبىر جەردە مۇنى ساتپايدى.
题小；小点雨，大声雷。/ ەشبىر ادام 任何一个人/。西东个这售
ناتيجه جوق 有没都绩成么什/ ەشبىر اياۇسز
سوققى بەرۇ 无击打地情。
ەشەكميا 见 ەسەكميا.
ەشكى 〈名〉羊山〔动〕▲ايداعانى بەس ەشكى，
سقىرىعى جەر جارادى. 雷声大，小点雨；
题▲作大 ەشكى كوزدەنۇ 眼瞪▲ەشكى ەمۇيىز
求 ەشكىنى اپا، تەكەنى جەزدە دەۇ 座羯摩〔天〕
山野，羊山角捻▲奶奶告，爷爷▲ جابايى ەشكى
；公三国一 سەگىز ەشكىگە سەكسەن تەكە 羊▲
。牧十羊十
ەشكىبۇرشاق 〈名〉豆羊山〔植〕。
ەشكى - ەمەر 〈动〉蜴蜥。
ەشكىلى 〈形〉：的多羊山多羊 باي شكىلى
。依巴的
ەشكىم 〈代〉人何任，（不，有没）也谁（不，有没）：كۇندىز ەشكىم كەلمەيدى. 不也谁天白（不）
/。来 ەشكىمگە دە باعىنباۇ 不服管/
ەشكىمدى ىمسىنباۇ 目无人。
ەشكىساباق 〈名〉桃扁矮〔植〕。
ەشكىتال 〈名〉柳华黄，柳毛山〔植〕。
ەشكىقوتىر 〈名〉癣疥〔医〕。
ەشقايدا 〈代〉么什，（不，有没）也方地何任：ەشقايدا شىقپاي ۇيدە وتىر. 着呆里家在，去别也儿那称（不，有没）都方地。
ەشقايسى 〈代〉：（不也）人个哪论不，谁论无没都谁们他. ولاردىك ەشقايسسى كەلگەن جوق。来有。
ەشقانداي 〈代〉（式定否于用）论无，的何任没都法办何任：ەشقانداي امال جوق的样么怎
/ 有 ەشقانداي كۇدىك جوق 疑置容不。

ەشقاشان〈代〉任何时候也(不),永远(不),
从来(不)终始(不):ول ەشقاشان كوزىنە جاس
الىپ كورگەن ەمەس. 他从来没有见过一滴眼
泪。
ەشنارسە〈代〉任何东西也(不)都什么(不):ەشنارسە
كورىنبەدى 什么都西东何任〈代〉,见看没都西东么什/ ەشنارسە
ەستىلمەدى 什么都西东何任〈代〉,见听有没都么什。
ەشتەمە〈代〉任何么什也(不):ەشتەمە دەگەن
جوق 没有说么什/ ەشتەمە بولعان جوق 没有
出事么什。
ەشتەگە 见 ەشتەمە.

ج 哈萨克文字母表中的第九个。

جا 见 ءجا.

جابا 〈名〉架窝鹰猎。

جاباعى Ⅰ〈名〉春毛：قويدىڭ جاباعىسى 羊春毛/ جاباعى ءجۇن 毛春 ▲ ءجۇن جەپ، جاباعى تىشۇ 气一说瞎，题对不文。

جاباعى Ⅱ〈名〉驹马的岁两满未。

جاباعىلان- 〈动〉起一在粘：جاباعىلانعان قويدىڭ ءجۇنى 毛羊的起一在粘。

جاباعىلاندىر- جاباعىلان- 的使动态。

جاباعىلانۋ جاباعىلان- 的式定不。

جاباعىلى Ⅰ〈形〉①春有绪 ②羊的毛春有长：جاباعىلى قوي 的毛春有长羊 ②的：جاباعىلى كورپە 的毛羊春有绪被子。

جاباعىلى Ⅱ〈形〉驹马岁两满不有带的：جاباعىلى بيە 身边有带未满两岁的驹马母。

جابايى 〈形〉①的朴素，的朴素，的纯单：جابايى ەل 们人的朴素的化文有没 ②的生野，的野兽野：جابايى ايۋاندار 粗，的明文不，的化开未③物植生野 وسىمدىك / جابايى كىسى 族民的花开未：的蛮野，的野简，的陋粗，的糙粗 ④人的野粗 ▲ جابايى ءجۇزىم 的陋：جابايى قارۋ 器武的陋简 ▲ 苈葶〔植〕 جابايى زىعىر 萄葡野〔植〕 جابايى كەپتەر (كوك كەپتەر) 鸽野，目形鸽 ▲ جابايى قىشا 麻芝野〔植〕 جابايى كۇنجىت (دالا قىشاسى) 菜油野〔植〕 جابايى شوشقا (قابان) 猪野〔动〕。

جابايىلان- 〈动〉野粗得变，蛮野得变，野变，变得礼无：بۇل ادام بارعان سايىن جابايىلانىپ بارادى. 鲁粗越来越人个这。

جابايىلانۋ جابايىلان- 的式定不。

جابايىلىق ①جابايى 的词名象抽 ②野性 ③礼无；鲁粗，野粗④为行蛮野。

جابال 〈副〉统统，有所，都，部全：جابال جۇمىلۋ 动都全投部入 / جابال اتتانىسقا كەلۋ 来都统统（们你）/ جابال كەلىڭدەر 来起员字人或顶圆），篷帐便轻〈名〉Ⅰ **جابال-سالما** 型）窝棚。

جابال-سالما Ⅱ〈名〉饼烙。

جاباۋ 〈名〉子幌，口借〔口〕：ءدىندى جاباۋ ەتۋ 以宗教为子幌。

جاباۋرا- 见 جابىرقاۋ.

جاباۋراۋ جاباۋار- 的式定不。

جابىبار 〈形〉的全能，的能万〔宗〕：جابىبار قۇداي 的万能真主。

جابدان 〈名〉空〔土〕旷地，地开阔。

جابدىق Ⅰ〈名〉①具用，具器：ءۇي جابدىعى 庭家具用备装 ②具器，备设，备装：جابدىقتارى 武兵，器武③全齐备装：سوعىس تولىق جابدىقتارى 准质物〔转〕④器武争战物需所，备：توي جابدىعى 办喜事的物质备准。

جابدىق Ⅱ〈名〉驼骆单峰驼（的架驮垫指）。

جابدىق-جاراق 〈名〉①具用，具器，备设，备装 ②器武，器兵 ③材料，备物〔转〕④物需所，备准质物。

جابدىقسىز 〈形〉①无具用，的无具用 ②无器武，的无器兵 ③无材料，的无备设，的无备装 ④无物质物，的无备准。

جابدىقسىزدىق جابدىقسىز 的词名象抽。

جابدىقتا- ①〈动〉具用，具器备准，备准 ②具用庭家备准：ءۇيدى جابدىقتاۋ 品须必备：قاجەتتى جابدىقتارمەن 供，给供，备装：装武 ③资物需所给供：جابدىقتاۋ قارۋ-جاراقپەن جابدىقتاۋ 以备装器武（装武）。

جابدىقتال- جابدىقتا-的被动态。
جابدىقتان- جابدىقتا- 的身反态。
جابدىقتاندىر- جابدىقتان- 的动使态。
جابدىقتاس- جابدىقتا- 的互交态。
جابدىقتات- جابدىقتا- 的动使态。
جابدىقتاۋ- جابدىقتا-的不定式。
جابدىقتاۋشى 备装；人的措筹，者办备〈名〉者给供，者家，的具器有，的具用有①〈形〉的材器有，的备设有，的备装有②的全齐产的备准质物有④的器武带，的装武③。
جابدىقتىلىق جابدىقتى 的名象抽词。
جابۇ 被毡，毡背(的寒防畜牲)〈名〉I。
جابۇ 子罩，布罩〈名〉II ▲ جابۇدى جابا توقۇ 点缺盖掩。
جابۇ جاپ- 的不定式III。
جابۇلا- 上披，毡背寒防上盖（畜牲给）〈动〉被毡。
جابۇلان- جابۇلا- 的被动态。
جابۇلاس- جابۇلا- 的互交态。
جابۇلات- جابۇلا- 的动使态。
جابۇلاۋ جابۇلا- 的不定式。
جابۇلى 〈形〉I 的毡背寒防着盖：جابۇلى تۆيە 驼骆的毡背着盖。
جابۇلى 〈形〉II ① 的着闭关，的着关：تەرەزە جابۇلى ەكەن. 着关户窗，的着蒙，的着盖②。着关户窗的盖遮，的着盖个那：جابۇلى جانعان نەمەنە؟ 东的着盖个那：جابۇلى 的瞒隐，的着盖掩〔转〕③？么什是西ماسەلە 隐瞒的题问▲ جابۇلى قازان جابۇمەن 来下瞒隐被直…（情事）。
جابۇسىز 上盖有没，的毡背寒防无〈形〉I 的被毡。
جابۇسىز 〈形〉II ①的着敞，的着开：ەسىك جابۇسىز قالدى. 上关有没门，的上盖有没②。上关有没门，的面外在露，的上蒙有没：ۇيدىڭ توبەسى جابۇسىز 有没脸 بەتى جابۇسىز /上盖有没顶房。上蒙。
جابۇسىزدىق جابۇسىز I 的名象抽词。
جابى 〈名〉①〔转〕②马方地(坦斯克萨哈)：جابى بۇيىم 量质的脚蹩，的差量质，的等低差品物的▲ جابى بولۇ 感反，厌讨，烦厌。
جابعۇ جابىق- 的不定式III。
جابعىڭقى 愁忧，的闷愁，的乐不闷闷〈形〉。的展不眉愁 قاباعى جابعىڭقى 。的指）②处盖接的子毡房毡①〈名〉I 。缝的间之子毡与子毡（的房毡
جابىق 闭封，的闭关，的着关①〈形〉II：دۇكەن جابىق 商闭关店着。/ قۇمىرانىڭ اۋزى جابىق. 着闭封口瓶：的着盖覆，的着盖②。着闭关，的着盖覆，的着盖：جابىق ۇرا 的顶有，的顶带③坑土的着盖覆秘，的开公不〔转〕④圈畜的顶带 قورا جابىق 的密：جابىق ماجلىس 秘密▲ 议会密 جابىق بۇىن 节音闭〔语〕。
جابىق- 郁忧，闷愁，闷忧；郁沉神精〈动〉III：جابىققاندى بىلمەۋ 观乐终始。
جابىقتىر- جابىق- 的动使态III。
جابىل- ①جاپ-：闭关，关②态动被的：ەسىك جابىلدى. 了上关门。③蒙，盖：كيىز جابىلعان ۇيي 盖毡的子毡④篷帐的幕闭：قۇرىلتاي جابىلدى. 大会闭幕了。⑤烤：جابىلعان نان 熟烤的。⑥馕：كوپ جابىلىپ ىستەۋ 与参，加参，入投（数多指）⑦干地力协心同家大，拢聚：جابىلىپ كەلۋ 来而拢聚；集聚/ كوپ ادام ءبىر ادامعا جابىلۋ 人一攻围人多很▲ 昏黄近渐，临降幕夜，黑天 جابىلۋ ىمىرت 动齐家大【谚】كوپ جابىلسا، جوق تابىلادى. 着找会物失，手易容；的闭关易容，的关易容〈形〉：
جابىلعىش 门的闭关易容，的关易容/：جابىلعىش ەسىك 的叠折子刀的叠折易容。
جابىلعىش باكى 。的动活，的关开动自〈形〉
جابىلمالى 翎〈名〉。
جابىن 棚草②物盖辅(的等顶房)①〈名〉，帘窗③棚窝。
جابىنىش 子罩，罩护，子套〈名〉。
جابىقتى 头垂，的气泄，的心灰，的兴败〈形〉：قاباعى جابىقتى 脸苦眉愁的头眉着皱的气丧的。
جابىرقا- 闷烦，闷愁，闷苦〈动〉：كوڭىل جابىرقاۋ 畅舒不情心。

جابىرقان- جابىرقا- 的反身态。
جابىرقاڤقى 〈形〉①忧愁，的忧闷，的忧愁，的兴扫 的脸苦眉。
جابىرقاڤقىلىق جابىرقاڤقى 的名词象抽。
جابىرقاس- جابىرقا- 的互交态。
جابىرقات- جابىرقا- 的使动态。
جابىرقاۋ Ⅰ 〈形〉①的郁忧，的闷愁，的闷苦：ۇڭى جابىرقاۋ 显得不快愉 ②的郁阴，的阴沉：جابىرقاۋ اسپان 的气天阴沉。
جابىرقاۋ Ⅱ جابىرقا- 的式定不。
جابىرقاۋلى 〈形〉的忧愁，的闷忧，的郁阴，的兴扫，的郁不看：جابىرقاۋلى الپەت بايقالماۋ 的样子出愁忧。
جابىرقاۋلىلىق جابىرقاۋلى 的名词象抽。
جابىرلا- 〈动〉①聚围，涌蜂，挤拥，拥簇：جابىرلاپ كەلۋ 蜂涌而至/ تۇس-تۇستان جابىرلاپ سويلەۋ 七嘴八舌吵嚷。
جابىرلاس- جابىرلا- 的互交态。
جابىرلات- جابىرلا- 的使动态。
جابىرلاۋ- جابىرلا- 的式定不。
جابىس- 〈动〉①粘，贴，糊：جەلىم جابىستى. 了上粘胶。②靠紧，紧贴，挨紧 جابىسا وتىرۋ 紧挨着坐/ جابىسقان كيىم 贴的身上 قولى 住揪，放不住抓，住抓紧紧 ③服衣纠缠 كەتتى جابىسا 了住抓紧紧手用然突 ④〔转〕休不缠纠 جابىسىپ قويماۋ：菇蘑，缠 ⑤〔转〕求请，求恳，求央离不死死 كەندەي جابىسۇ（ش）见一求恳 ▲ 开 ەتككە جابىسۇ 求央，求恳 ▲ جەلىمدەي جابىسۇ 缠纠；离不踪行 ▲ جىمىلا جابىسۇ 恳求，求请。
جابىسقاق Ⅰ 子虮〈名〉。
جابىسقاق Ⅱ 〈形〉①的连粘爱，的性粘有 جابىسقاق توپىراق 土粘 ②的休不缠纠[转]；的烦厌人令，的厌讨人令 ▲ جابىسقاق بالىق 科鲫［动］。
جابىسقاقتىق جابىسقاق Ⅱ ②词名象抽的粘性。
جابىسقىش 〈形〉①的大性粘，的性粘有易 ②质物性粘 زات جابىسقىش 的连粘缠纠爱，的烦腻人令；人的烦麻爱；的词名象抽 جابىسقىشتىق 的缠绵。
جابىسپاق 见 جابىسقاق Ⅰ.
جابىستىر- جابىس- 的使动态。
جابىستىرىل- جابىستىر- 的被动态。
جابىسۇ جابىس- 的式定不。
جاعا 〈名〉①子领：子领皮盖 لتىرى جاعا/ 领翻 جاعا قايىرما/ 领直 تىك جاعا ②岸，沿，边：وزەن جاعاسى 河岸 ▲ ەبىر جاعادان باس，ەبىر جەڭىنەن قول شعارۋ 团结一致；同心协力 جاعادان الۋ ①领揪 ②重尊不 ▲ جاعاسى جايلاۋعا كەتۋ 垂头丧气，无精打采 ▲ جاعاسىن ۇستاۋ 由自到感，在自到感 ▲ شەت جاعاسى 部分 ▲ 奇惊到感，讶惊到感 اعاسى باردىڭ جاعاسى بار، ەننىسى باردىڭ تىنىسى بار.【谚】哥哥是弟弟的靠山，山靠是哥哥。 ▲ جاۋ جاعادان العاندا، ەبورى ەتەكتەن【谚】敌人敌对的背掐，窝心掏狼豺，子。
جاعال 〈形〉①的毛黑有带部颊（羊指）：جاعال ەشكى 羊山的毛黑有带部颊 ②[转] 脸 بەت جاعال 的花，的洁不，的迹污有，的脏。
جاعالا- 〈动〉①着沿，（走）边的……着沿 ……着顺，（走）岸的……着围，（去）来老 [转] ②走边墙着顺 جۇرۋ：تام جاعالاپ（走）边……着顺，（走）岸的……着围，（去）来老 [转] ②走边墙着顺 جۇرۋ：ول ونىڭ ەۇيىنن جاعالاپ جۇرگەن كورىنەدى./ 家的她去净他来看。
جاعالاۋ 近接；乎近套，乎近拉〔转〕③转台锅着围：كوپ جاعالاۋىندا ەبىر ماقسات بار. 近拉老他：绕缠，缠 [转] ④。的目么什有能可乎。妈妈你着缠老别你 بەرمە جاعالاي شەشەڭدى。
▲ شەت جاعالاپ 少或多或，点一有。
جاعالاي 傍依，着绕围，着围 ①〈副〉：ۇستەلدى جاعالاي وتىرىڭدار. 桌着围（们你）请：着沿，着顺②下坐子 كول جاعالاي وسكەن：次挨，次依③苇芦的长泊湖着沿 قامىس جاعالاي ساناپ شعۋ 数一数次依。
جاعالاي-جاعالاي 着围，着绕围，着围〈副〉▲ 坐着绕围 وتىرۋ جاعالاي-جاعالاي：圈一圈：جاعالاي-جاعالاي تاس قويدىم، جيرەن انتى بوس

قويدىم. 红棕开放间中,头石砌圈一着围〔谜〕。(舌头,牙齿;底谜)马

جاعالاس Ⅰ〈名〉① 纠 ② 役战,斗战,斗争,纠缠,纷

جاعالاس- Ⅱ ① جاعالا- 的相,架打② 态互交的 斗搏;斗/争斗作病疾和 اۆرۇمەن جاعالاسۇ 扰搅,缠纠③ 斗搏人敌和 جاۋمەن جاعالاسۇ 缠纠人别和 باسقالارمەن جاعالاسۇ。

جاعالاستىر- جاعالاس- 的态动使的 Ⅱ。

جاعالاسۇ جاعالاس- 的式定不的 Ⅱ。

جاعالات- جاعالا- 的态动使的。

جاعالاۋ Ⅰ〈名〉沿,边,岸,海/岸 تەڭىز جاعالاۋى 边江 وزەن جاعالاۋى。

جاعالاۋ Ⅱ جاعالا- 的式定不的。

جاعالدان- 有得弄,脏弄,乎乎脏得变〈动〉垢污。

جاعالدانۋ- جاعالعان- 的式定不的。

جاعال-جاعال 垢污有,的脏(部面指)〈形〉的迹污有,的。

جاعالتاي〈名〉隼鸬〔动〕。

جاعالى 〈形〉的子领有,的领带:قايىرما جاعالى 翻的领/的 تىك جاعالى 直的领 ▲ ەل 势强/落部的众人 جاعالى كيىم ① 带领。装服的重贵 ② 服衣的

جاعالىق Ⅰ〈形〉的子领做于合适,的子领做:جاعالىق ماتەريال 料领。

جاعالىق Ⅱ〈名〉岸,边水▲ جاعالىق ويناۋ(游)在(名戏)追边河。

جاعار 〈形〉的用料燃作,的燃可:جاعار ماي 油料燃。

جاعاسىز 的领带不,的子领无 ①〈形〉:的边无,的岸无② 衣上的领带不 جاعاسىز شاپان 的 ▲ ەل اعاسىز بولمايدى، سۇ جاعاسىز 领有得总民人,头尽有终水河【谚】袖。

جاعاتسۇ جاعاتسى- 的式定不的。

جاعاتسى- 承奉谀阿,媚谄,屁马拍〈动〉。

جاعاتسىن- جاعاتسى- 的态身反的。

جاعداي 〈名〉① 地境:قوعامدىق جاعداي 社情况/ جاعدايى 境况,状态,处;

ەشىك 处境环;件条 ② 妙不境 جاعداي جاراتۋ 创造件条/ قىزمەت جاعدايى 形 ③ 境环作工 مەملەكەت جاعدايى 国家的形势。势局,势:

جاعدايات 见 جاعداي.

جاعدايلا- 得弄,件条造创,用利于便〈动〉。适舒。

جاعدايلاستىر- جاعدايلا- 的态动使的。

جاعدايلاستىرىل- جاعدايلاستىر- 的态动被的。

جاعدايلاۋ جاعدايلا- 的式定不的。

جاعدايلى 的利便,的便方 ①〈形〉:جاعدايلى 有,的用利于便② 件条的便方 جاعدايلى ۋاقىت 的手称;的件条:جاعدايلى قۇرال 具工的手称/间时的用利于适舒 ③ 舒服的,的适舒:جاعدايلى قورا-جاي 的宜相,的适合,的宜适,的当适 ④ 宅住的 جاعدايلى كىسى 人的适合/ جاعدايلى كورشى 相沉 جاعدايلى بالا 的静安,的静沉⑤ 居邻的宜:的定平 ,的心安 , 的乐安 ⑥ 子孩的静 جاعدايلى ءومىر 活生的乐安。

جاعدايلىلىق جاعدايلى 的名象抽的。

جاعدايسىز 方不,的利便不,的便不 ①〈形〉适舒不 ③ 的用利于便不;的差件条 ② 的便适合不,的宜适不,的当适不 ④ 的服舒不,的。的心称不 ⑥ 的实老不,的气淘 ⑤ 的

جاعدايسىزدان- ,情为难,思意好不 ①〈动〉:ول قوناقتىڭ كەزدەيسوق 他 كەلگەننەن جاعدايسىزدانىپ قالعانداي بولدى. 不觉感 ② 。难为很到感来到然突的人客对

جاعدايسىزدانۋ 得病 اۆرىپ جاعدايسىزدانۋ:躁烦;受难,服舒不服舒。

جادايسىزداندىر- جاعدايسىزدان- 的态动使的。

جاعدايسىزدانۋ جاعدايسىزدان- 的式定不的。

جاعدايسىزدىق جاعدايسىز 的名象抽的。

جاعدان 箱子毡 ② 箱木皮铁 ①〔波〕〈名〉套。

جاعىرافيا 见 گەوگرافيا.

جاعۋ جاق- 的式定不的Ⅵ、Ⅴ、Ⅳ。

جاعىز- 另吮畜幼使(足不汁奶畜母因)〈动〉。乳哺口人,乳哺代,奶的畜母外

جاعىزدىر- جاعىز- 的态动使的。

جاعىزۇ جاعىز- 的式定不。
جاعىل- جاق- 的Ⅴ、Ⅳ态动被。
جاعىلان〈名〉〔旧〕旅行的用)皮,箱衣(箱。
جاعمدى〈形〉①人令的喜欢,的近亲人讨,的欢喜人讨:جاعمدى بويجەتكەن 的来得合令② 的心欢众群得博 جاعمدى جۇرتقا/娘姑人令 جاعمدى حالبار:的快愉人使,的兴高人:的听好,的耳顺,的耳悦③息消的兴高جاعمدى ءان/声歌的耳悦 جاعمدى ءسوز顺:的吃好,的香道味,的口可④话的耳:的香,的闻好⑤食饭的口可اس جاعمدى:的面正⑥道味的闻好 ءيس جاعمدى جاقتان تاربيە بەرۋ从育教行进面正▲ قولاقتا جاعمدى كەيىپكەر正面人物▲的听好,的耳悦。
جاعمدىلىق جاعمدى 的象抽名词。
جاعمپاز〈形〉①善,的承奉谀阿,的承奉爱拍于善,的媚谄爱,的屁马拍于:جاعمپاز جان 的媚谄爱,的屁马拍于善②伙家的屁马者媚谄,人的屁马拍于善。
جاعمپازدان-〈动〉谀,屁马拍,好讨,承奉。
جاعمپازداندىر- جاعمپازدان-的使动态。
جاعمپازدانۋ جاعمپازدان-的式定不。
جاعمپازدىق جاعمپاز 的象抽名词。
جاعمسىز〈形〉①的恶可,的厌讨人令②的恶可,的厌讨的耳顺不,的听难③的快愉不人令,的兴扫面反⑥的臭,的闻难⑤的吃难,的口合不④▲的物人面反 كەيىپكەر جاعمسىز。
جاعمسىزدان-〈动〉讨人令,厌,变,坏显,得不眼顺。
جاعمسىزدانۋ جاعمسىزدان-的式定不。
جاعمسىزدىق جاعمسىز 的象抽名词。
جاعمتال〈形〉〔土〕,的好讨爱,的承奉爱,的媚谄,的屁马拍爱。
جاعسن- ①جاق-的Ⅵ、Ⅴ态身反②,的好讨,的承奉爱,的媚谄,的屁马拍爱▲ 好所……投,合迎;马拍须溜,承奉وتىرىك ايتىپ جاعسنعانشا، شىنىڭدى ايتىپ جالسن.【谚】明讲如不,人骗马拍须溜其与人求情真。
جاعسندىر- جاعسن-的使动态。
جاعسنت- جاعسن-的使动态。

جاعسنۋ جاعسن-的式定不。
جاعسنمپازدان- 见 جاعسمپازدان-.
جاعسنمپازدىق 见 جاعسمپازدىق.
جاعىس- ①جاق-的Ⅴ、Ⅳ互交态②靠畜母。
جاعىستىر- ①جاعىس-的使动态②(因母畜幼吃之使奶。
جاعىستىرۇ جاعىستىر-的式定不。
جاعىسۋ جاعىس-的式定不。
جادا〔阿〕〈名〉脑头,子脑,力忆记,忆记意:جادىندا ساقتاۋ(ۇستاۋ)/里子脑在记识:جادىندا تۇرماۋ 住不记▲ ەسكىنى ەسكە الماي، جاڭا جادىڭا تۇسپەيدى.【谚】新知不则故温不。
جاد- 〈动〉瘦变,瘦消,瘦:ءوڭى سارعايىپ جاداپ كەتپەتى 面黄肌瘦。
جاداعاي〈形〉①的薄单,的单:جاداعاي كيىم/衣单平,的平②薄单衣上 شاپانى جاداعاي 的坦马-جاداعاي جازىق/地平 جەر جاداعاي:的板平③川平(شانا) ارباجاداعاي 车板平)的识见无,的平水无,的谓无④(橇雪:جاداعاي ءسوز 无平水/话的见识有没 كىسى جاداعاي 人的。
جاداعاي-جايداق〈形〉的背光,的子鞍无:جاداعاي-جايداق ءمىنۋ 骑骡。
جاداعايلا- 〈动〉①淡〔转〕②坦平成搞平成弄写淡描轻,(气语)气口化。
جاداعايلات- جاداعايلا-的使动态。
جاداعايلاۋ جاداعايلا-的式定不。
جاداعايلىق جاداعاي 的象抽名词。
جادى Ⅰ〈名〉毡(的垫上背时西东驮驼骆)子垫。
جادى Ⅱ 见 جاد.
جاداپ-جۇدە- 〈动〉悴憔,的瘦变,的瘦消:اۋرۋدان جاداپ-جۇدەۋ 瘦消得病。
جاداپ-جۇدەۋ جادا-جۇدە-的式定不。
جادات- جادا-的使动态。
جاداۋ Ⅰ〔汉〕〈名〉刀锄。
جاداۋ Ⅱ〈形〉的弱瘦,的悴憔,的瘦消:ءوڭى جاداۋ 面悴憔容。
جاداۋ Ⅲ جادا-的式定不。

جاداۋلا- 〈动〉铡：جاداۋلاپ ٶولتىرۋ 死铡。
جاداۋلان- Ⅰ 〈动〉铡 جاداۋلا- 的态动被的。
جاداۋلان- Ⅱ 〈动〉瘦变，悴憔得变，瘦变，瘦消，瘦弱。
جاداۋلانۋ 〈动〉Ⅰ جاداۋلان- 的式定不的。
جاداۋلاۋ 〈形〉Ⅰ 的瘦消较比，的悴憔点有，的瘦弱较比。
جاداۋلاۋ Ⅱ 〈动〉جاداۋلا- 的式定不的。
جاداۋلىق 〈名〉جاداۋ Ⅱ 的词名象抽。
جادى 〈名〉Ⅲ [波]妖，法魔（的中教宗始原）。
جادى 〈名〉Ⅳ [汉]刀铡：جادىعا باسىپ ٶولتىرۋ 死铡。
جادىباس 〈名〉士术魔，师法魔，家术妖。
جادىگوي 〈名〉①士术魔，师法魔，家术妖 ②手子骗，子骗。
جادىگويلە- 〈动〉术妖施，法魔施。
جادىگويلەن- ①جادىگويلە- 的态身反的 ②得变。计奸施，诈奸得变，端多计鬼得变，头滑。
جادىگويلەنۋ 〈动〉جادىگويلەن- 的式定不的。
جادىگويلىك ①جادىگوي 的词名象抽的 ②段手骗诈 ③术魔，法魔。
جادىلا- Ⅰ 〈动〉垫毡放安（上背驼骆往指）。
جادىلا- Ⅱ 〈动〉①术妖施，术魔施 ②〔转〕诱，引勾，惑迷，骗：ونى جادىلاپ الىپتى. 他把勾引了上。
جادىلا- Ⅲ 〈动〉铡刀铡用，铡。
جادىلاۋ 〈动〉Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ جادىلا- 的式定不的。
جادىلىق 〈名〉جادى Ⅲ 的词名象抽的 ②段手的猾狡；术妖，法魔。
جادىرا- 〈动〉①〔转〕高，失消（之闷苦，快愉不）：ول جادىراپ سالا بەردى. 他高兴起来了。/ كوڭىلى جادىراۋ 心开散 ②散消气怒：اشۋى جادىراۋ 畅舒情/ بۇلت جادىرادى 云彩散了；朗晴得变 ③。天春的暖温：جادىراعان كوكتەم 暖温得变。
جادىراڭقى 〈形〉①勃勃致兴，的快愉，的兴高〔转〕②的快愉情心：كوڭىلى جادىراڭقى 的朗晴，的暖温，的和暖。
جادىراڭقىلىق 〈名〉جادىراڭقى 的词名象抽。
جادىراس- 〈动〉جادىرا- 的态互交的。
جادىرات- 〈动〉جادىرا- 的态动使的。
جادىراۋ 〈动〉جادىرا- 的式定不的。
جاز Ⅰ 〈名〉夏，季夏，天夏：جاز باسى 初夏/ جاز ماۋسىمى 季夏/ جاز بويى 整个夏天/ جاز ورتاسى 仲夏 ▲ التى اي جاز 整个夏天 ▲ جازعا سالىم 初夏，末春，候时的天夏近临。
جاز- Ⅱ 〈动〉①写，写书：جازۋ جازۋ/ 字写 ماقالا جازۋ 写描，绘描 ②章文写：كەيىپكەرلەردى جازۋ 物人写描 ③排安，安决，排定前：اللانىڭ جازعانى 的主真的排安▲ جات جازۋ 写听，写默。
جاز- Ⅲ 〈动〉愈痊使，愈病使，好治：اۋرۋدان جازۋ 病好治/ جاننىڭ جاراسىن جازۋ 心愈治伤创的上灵。
جاز- Ⅳ 〈动〉①梳：شاشىن جازۋ 发头梳 ②分间中从：ورتاسىن جازۋ 分开，开撒，开散，开分/ اۋدى جازۋ 开摊，开铺 ③网撒：كورپەنى جازىپ سالۋ 开张，开伸，开了褥把 ④好铺 الاقانىن جازۋ 掌手开张 ⑤开解：ارقانىڭ ٶتۋىنىن جازۋ 疮疙子绳开解。
جاز- Ⅴ 〈动〉①罪得；罪犯，误错犯：بۇل جولى جازىپ كەتتىڭ. 了错你次这。/ قۇدايعا جازۋ 罪上帝得 ②路迷，矢迷：بايقايمىن، جازىپ كەتتىك. 了路迷们我，来看。▲ اقىلدان جازۋ 乱错精神，智理去失 ▲ جازا باسۋ 足失，路邪走 ▲ كوز جازۋ 出认眼--误错犯，路迷 ▲ ات كارىسى جولدان جازبايدى. 途识马老【谚】。
جازا 〈名〉〔阿〕刑，处惩，办惩，罚惩：قاتال جازا 罚惩的重严/ ٶولىم جازاسى 刑死/ مايدانى 刑场 ▲ جازا بەرۋ 处分，罚惩 ▲ جازاسىن تارتۋ 受惩罚。
جازالا- 〈动〉分处，处惩，罚处，办惩，罚惩：قىلمىستىنى جازالاۋ 伐讨；刑判/ 人犯处惩 جازالاۋ سوعىسى 讨伐战争。
جازالان- جازالا- 的态动被的。
جازالاندىر- جازالان- 的态动使的。

جازالات- جازالا- 的态动使。
جازالاتتىر- جازات- 的态动使。
جازالاۋ جازالا- 的式定不。
جازالاۋشى 〈名〉者分处,者处惩,者罚惩讨;
جازالى 〈形〉的误错有;的罪犯,的罪有罚受;
جازالك 〈名〉原平,川平。
جازالقاي 〈名〉地阔开。
جازاسىز 〈形〉的错过无;的罪无。
جازاتايىم 〈副〉万,然突,然偶;料不,中意无万,然突,然偶:جازاتايىم اۇرىپ قالۋ 不料生病/ جازاتايىم كەلىپ قالساشى؟ 万一来呢了来一?
جازبا 〈形〉①的来出写,的字文,的面书:جازبا ماتەريال 书面材料/ جازبا ئۇرى 手写体 ②载记有的籍典有,的载记字文: جازبا دەرەك ▲ جازبا ادەبيەت〔语〕书面文学 ▲ قول جازبا 本抄手,稿手。
جازعان 〈形〉的幸不,的怜可。
جازعى 〈形〉的季夏,的天夏:جازعى ەگىس 春耕/ جازعى دەمالىس 署假。
جازعىز- جاز- 态动使的Ⅴ、Ⅳ、Ⅲ、Ⅱ。
جازعىر- 〈动〉罪怪,怪责,责指,备责,难责:جازعىرماي اقىل ايتۋ 说劝要,责指要不。
جازعىرت- جازعىر- 态动使的。
جازعىرۋ جازعىر- 式定不的。
جازعىرىس- جازعىر- 态互交的。
جازعىتۇرى 见 جازعىتۇرىم.
جازعىتۇرىم 〈名〉春夏之,天春,季春,春幕:جازعىتۇرىم كەتكەن جىل/ 去年春季 جازعىتۇرىم بولعاندا 到春天时候。
جازعىتۇرعى 〈名〉交之夏春,季春,天春。
جازدا- 〈动〉乎几,点一差,些险:جازداۋ جاساعان 差点死/ جازداۋ ولگەرمەي 险些倒摔。
جازداي 〈副〉季夏个整,天夏个整:جازداي جاڭبىر جاۋمادى. 雨下个整天夏有没▲ الا جازداي 天夏个整。
جازداۋ جازدا- 式定不的。
جازدىگۇنى 〈名〉季夏,天夏。
جازدىق Ⅰ〈形〉的天夏,的季夏:جازدىق كيىم 夏装/ جازدىق دەمالىس 假暑。
جازدىق Ⅱ〈名〉①春季,的季春② 物作季春:جازدىق ٴبيداي 麦春。的
جازدىر- ①جاز- 态动使的Ⅴ、Ⅳ、Ⅲ、Ⅱ ② 陷构,害陷计定。
جازدىرت- جازدىر- 态动使的。
جازدىرۋ جازدىر- 式定不的。
جازيرا 〈名〉〔阿〕野原,原平大。
جازمىش 〈名〉〔旧〕天,命,命气,运数。
جازۋ Ⅰ〈名〉①字,母字:اراب جازۋى 阿拉伯字母/ جاڭا جازۋ 新文字 ②字,体字迹:جازۋى جاقسى. 他的字体好。/ جازۋى وشپەۋ 字迹消失未。
جازۋ Ⅱ〈名〉天,名,定,前。
جازۋ جاز- 式定不的Ⅴ、Ⅳ、Ⅲ、Ⅱ。
جازۋلى 〈形〉的来下录记,的过写,的好写:ونىڭ شعارماسى جازۋلى. 他的作品是写好了。
جازۋلىق 〈名〉文,献记,载碑。
جازۋ-سىزۋ 〈名〉字,母字:جازۋ-سىزۋ بولماعان كەزدە 还没有文字的时候。
جازۋشا 〈副〉的书面,的面文用,的字文,的式形。
جازۋشى 〈名〉者作,家作:جازۋشىلار ودانى 作家协会。
جازۋشىلىق 〈名〉作创,作写:جازۋشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事写作。
جازى 〈名〉〔波〕木架驮,子垫架驮,架驮。
جازىق Ⅰ〈名〉过罪,误错,错过:ەستىگەن قۇلاقتا جازىق جوق. 耳无者闻罪无。▲ سەندە جازىق جوق، مەندە ازىق جوق. 前畜牲宰人克萨哈)你宰我怪莫(语惯习种一的食无我,罪无你)(物。
جازىق Ⅱ〈形〉①的坦平,的平:جازىق دالا 平有没 الاقانداي جازىق جوق 原平,地平 ②原坦平部腹 جازىق باۋىر 地平的大掌巴块▲ جازىق جايا 宽而坦平部臀(马指)▲ جازىق ماڭداي 宽额▲ جازىق ٴتۇس 宽胸。
جازىقسىز Ⅰ〈形〉罪无,的故无缘无,的辜无:جازىقسىز ەل 无错过无,的/民人的辜无:جازىقسىز ۇرسۋ 无故缘无备责的。
جازىقسىز Ⅱ〈形〉的地平无,的原平无:

جازىقسىز تاۋلى رايون 没有平地的山区。

جازىقسىزدىق جازىقسىز I 的词名象抽。

جازىقتى 〈形〉 I 有过错的，有罪的，过错有的，罪得的：جازىقتى بولۋ 有任责的；جازىقتى 的任责有。

جازىقتى 〈形〉 II 草原的，平原的，地平的：جازىقتى جەردىڭ ٴشوبى 草原的带地平。

جازىقتىلىق جازىقتى I 的词名象抽。

جازىقتىق 〈名〉 地平，川平，原平。

جازى-قىسى 〈名〉 年全，季四年一：جازى-قىسى مال باعۋ 四年一季放牧。

جازىقشا 地平，原平小〈名〉。

جازىل- ① جاز- ② 态动被的 V、Ⅳ、Ⅲ、II 志杂阅订 جۇرنالعا جازىلۋ：阅订，购订，记登 ③ 登载：گازەتكە جازىلعان ماقالا 登上纸报 اۇرۋدان جازىلۋ：好治，愈痊，愈治 ④ 章文的载伸 ⑤ 愈病：جازىلىپ وتىرۋ 开伸，展舒，展伸 坐腿开。

جازىلا- 〈动〉架驮定固（上背驼骆）。

جازىلاۋ جازىلا- 式定不的。

جازىلدىر- جازىل- 态动使的。

جازىلمالى 〈形〉展伸能，的开展可，的开拉可的。

جازىلمىش 〈形〉的录记不，的载记有。

جازىلت- جازىل- 态动使的。

جازىلۋ جازىل- 式定不的。

جازىلى 〈形〉的架驮定固。

جازىم 〈名〉故事的外意，故事的幸不：جازىم بولۋ 不幸去世（害遇）/ جازىم ەتۋ（قىلۋ）死害（害陷）。

جازىمدا- 〈动〉幸不成造，害伤。

جازىمدال- جازىمدا- 态动被的。

جازىمداۋ جازىمدا- 式定不的。

جازىس- جاز- 态互交的 V、Ⅳ、Ⅲ、II。

جاي I 〈名〉电雷：جاي ٴتۇسۋ 击雷/ جاي سوعۋ 击雷（劈雷）/ جاي جارقىلداۋ 闪电 ▲ جاي وتىندای（وعىندای）电闪如迅 ▲ جاي سوققاندای（针）器雷避 ▲ جاي تارتقىش 向转头晕，懂懵 ▲ جاي تاسى 陨石 ▲ جاي ٴتۇسىرۋ 搞得晕头 ▲ جاي تۇبەسىنەن جاي تۇسكەندەي بولۋ 向转天晴。

جاي II 〈名〉境处，况状，况情：ٴۇي جايى 家/ گىنشىلىكتىك جايى ەك 况情的里/ جايى قيىن 况状的业农处。难困境。

جاي：点地；所处，宅住，地往 ①〈名〉III：مالشىلار تۇراتىن جاي 牧民住地的，座位，置位 ② 位席：جايىڭىزعا بارىڭىز. 请您到己自的置位。▲ جاي تابۋ ① 坐去上，服舒到感（情心指）。葬埋被 ③ 住居，居定 ② 心放。弓毛弹 ② 弓〔旧〕

جاي IV 〈名〉①。

جاي V 〈名〉①：جاي بۇل 故缘，由理，据根：وسىڭ ٴسوزدى ايتاتىن جايى جوق. 这说由理有没他 ▲ جايىنا كەتە 意来 كەلۋ جايى：的目，图意，思意 ②。话种的己自照按，向方的己自着朝：جايىنا كەتە ▲ ٴار كىم ٴوز جايىنا كەتۋ باردى. 见意的己自照按，法想重被不 قالۋ جايىنا ▲。程前奔各。采理被不，视。

جاي VI 〈形〉：的价代无，的酬报无，的费免：جاي بەرۋ 给白/ جاي وقىتۋ 育教费免。

جاي VII 〈形〉①：的般一，的凡平，的庸平，的通普：جاي بۇقارا 众群通普/ جاي جۇمىس 日的常平 ② 的常平：جاي كۇندەرى 事的般 ③ 子的单简，的举易而轻，的易轻：ول جاي ادام ەمەس. 人的单简是不他。▲ جاي قارۋ 物。▲ جاي سويلەم〔语〕句单简。

جاي VIII 〈形〉到感，的服舒到感（格向求要）：كوڭىلگە جاي 舒人令：的意满人令；的意惬 ②服舒到感，福享 ① 的畅。▲ جانى جاي تابۋ 死。

جاي IX 〈副〉缓迟，地忙不慌不，地慢缓 ①：جاي باسىپ 地蹭蹭磨磨，地理斯条慢，地斯条慢话说/ جاي سويلەۋ 走行地慢缓/ جۇرۋ 晚得来 كەلۋ جاي：/晚，迟 ② 理：的地目无，便随 ③ 早得起，晚得睡：جاي تۇرۋ ەرتە 来便随 كەلۋ جاي/ 问便随 سۇراعانىم عوي جاي/ 说说便随 ايتۋ جاي ▲ 问。▲ جاي باسار 腾慢。的理斯条慢，的腾。

جاي- X 〈动〉展 ②：放 ①：مال جايۋ 牧放 ②。铺展：قانات جايۋ 开摊，开铺，开/翅展 كىلەم جايۋ/ 子毯开，开伸，开散 ③ 书开摊：كىتاپ جايۋ/ 开伸：شاشىن جايۋ 展伸/发头开散 قۇلاش جايۋ/ 雳霹。

〔转〕⑤ 服衣晾 جايۇ كيىم：晒，晾 ④ 臂双 /语蜚言流播传 جايۇ وسەك：布散，开传，播传 ئسوز جايۇ 散 言谣布散 ① 张 الاقانىن جايۇ ▲ 大扩，根扎 جايۇ تامىر ▲ 求乞，讨乞 ② 手开 盘地 ▲ تۇقىم جايۇ 传 代接宗传 ▲ قۇشاق جايۇ ① 烈热，情热 ② 臂双开伸 ▲ اسىق ۋيناعان ازار، دويبى ۋيناعان توزار، بارىنەن دە قوي جايىپ 荡家倾埔赌钱 要【谚】 كوتەن جەگەن وزار. 穿吃愁不羊放恳勤，产 。

جايا ② 肉肌之部臀(的畜牲大指) ① 〈名〉 骨荐，骨骶 ▲ جاياسۇيەك 骨荐，骨骶 ▲ جايا ۋشى 尖骶 。

جايالىق 〈名〉子褯，布尿：جايالىق سالۇ 尿垫 布 。

جايالقتا- 〈动〉布尿换，子褯铺，布尿垫 。

جايالقتاس- جايالقتا- 的互交态 。

جايالقتات- جايالقتا- 的使动态 。

جايالقتاۋ جايالقتا- 的不定式 。

جاياۋ 〈形〉① 的步徒，的行步：جاياۋ كەلۇ 步 /来行 جاياۋ بارۇ 人的行步 ② 去步徒 جولدا ئبىر جاياۋعا كەزىكتى 人的行步个一见碰上路 /人的行步 جاياۋ بوران 雪吹低 雪搅风 ▲ جاياۋ تاستاۋ 跑赛，赛比步跑 ▲ جاياۋ جارىس 具工通交用让不，马骑让不，走步徒使 ▲ جاياۋ اسكەر 兵步▲ قارا جاياۋ ① 有所无一 ② 知所无一 ▲ انتى اقىسىن جاياۋعا بەرمەس. 亏吃会不前面人的行步在人的马骑【谚】。 ▲ انتىعا ەرىپ جاياۋدىڭ تاڭى ايىرىلمپىتى.【谚】 的马骑上不跟也腿断跑的步 。

جاياۋ-جالپى 〈形〉通交有没，的行步，的步徒 的步徒 的具工：جاياۋ-جالپى ئبىر توپ كىسى 人群一 。

جاياۋلا- 〈动〉走步徒，走行步：جاياۋلاپ ەكى كۇندە جەتتى 到才天两了步行 。

جاياۋلاس- جاياۋلا- 的互交态 。

جاياۋلات- جاياۋلا- 的使动态 。

جاياۋلاۋ جاياۋلا- 的不定式 。

جاياۋلىق 〈名〉难困的步代畜无，行步，步徒 ▲ ەردى جاياۋلىق ەمەس، قاياۋلىق ازدىرادى. 心伤怕就行步怕不汉子男【谚】 。

جاياۋشىلىق 见 جاياۋلىق.

جايباراقات 〈形〉① 泰，的静沉，的虑无忧无 ② 之处然泰，色惧无面 ▲ جايباراقات وتىرا بەرۋ 的若自然：وڭىندە ەشقانداي ابىرجۋ جوق، 的散闲，的适闲，的闲悠：قويلار جايباراقات جايىلىپ جاتىر. 平平 ③ 。草吃地闲悠在群羊 虑顾所无，的在自由自，的慰自安自，的安安 们人的在自由自 ل ەن وتىرعان جايباراقات：的 痹麻，的备防不，的意大忽疏，的虑顾所无 ④ 的意大：جايباراقات قالماي، قىراعىلىقتىى ارتتىرۋ كەرەك. 不 能 高提要，意大痹麻 。惕警 **جايباراقاتتان-** 〈动〉虑顾所无，虑无忧无 ① 意大痹麻，意大忽疏 ③ 散闲，适闲，闲悠 ② 慢缓，蹭磨 ④ 。

جايباراقاتاۋ جايباراقاتتان- 的不定式 。

جايباراقاتتىق جايباراقات 名词象抽的 。

جايباسار 〈形〉条慢，的蹭蹭磨磨，的腾腾慢 的理斯 。

جايباسارلىق جايباسار 名词象抽的 。

جايعا I **：جايعا الۋ** 拿白 ▲ جايعا بەرۋ 白，给 给送 。

جايعا- Ⅱ 〈动〉① 安 ② 着归，拾收，理料 ④ 窃盗，偷 ③ 管照，顿安，排 两）搞［口］ （系关性 。

جايعاس- ① جايعا- Ⅱ 的互交态 ② 安，排安 置安，顿：جولاۋشىلار 20- نومەرلى ۋيگە 安，排安 ② 的使动态 ① جايعاس- 。间房号 20 在排安们客旅 。/ ولاردىڭ بۇل اراعا جايقاسقانىنا كوپ جىل بولدى. 们他 了年多经已里这在住 。

جايعاستىر- جايعاس- 的使动态 ① 置安，顿安，排：ولاردى جايعاستىرىپ جاتقىز. 。下住们他排安你请 理整，着归：جۇنيەلىكتەردى جايعاستىرىپ قويۋ 把 ③ 着归西东 干 ④ 好：ول لەزدە ەكەۋىن جايعاستىرا 拾收，掉：سالدى. 了掉干俩们他把地快很他 。

جايعاستىرۋ جايعاستىر- 的不定式 。

جايعاستىرىل- جايعاستىر- 的被动态 。

جايعاۋ جايعا- Ⅱ 的不定式 。

جايعىز- جاي- X 的使动态 。

جايعىزدىر- جايعىز- 的使动态 。

جايعىزدىرت- جايعىزدىر- 态动使的 。

جايداق〈形〉① 未 جايداق 的背光,的子鞍备 ② 简便 جايداق ات 未备子鞍/马的 جايداق ئەمنۇ 骑骡 / 车的(板平)便轻 ارىا جايداق 便轻,的 / جايداق شانا 轻便的 ▲ 雪橇 جايداق دالا 平原 ▲ 露天圈 جايداق قورا 路的坦平,路平 ▲ 天橙子 جايداق ورىندىق ▲ 茶清(煮)无 جايداق شاي 话的义意 。

جايداقتا- 〈动〉卸鞍,解鞍: انتى جايداقتاۋ 把来下卸子鞍 。

جايداقتال- جايداقتا- 的被动态 。

جايداقتات- جايداقتا- 的使动态 。

جايداقتاۋ جايداقتا- 的式定不 。

جايدان-جاي 〈副〉地的目无,地便随: جايدان-جاي، ئوزىم كەلدىم. 我来便随儿事没 。看看

جايدارى 〈形〉① 的活快,的乐快,的快愉: كوڭىلى جايدارى 心情愉快 ② 善和,的蔼和 جايدارى مىنەزدى 的蔼和,的朗开,的和温,的格性 。

جايدارلان- 〈动〉① 得显,快愉得显,兴高: كەنەتتەن جايدارلانا قالدى 突然开眉展眼 ② 显得高兴,蔼和,善和,朗开 。

جايدارلاندىر- جايدارلان- 的使动态 。

جايدارلانۋ جايدارلان- 的式定不 。

جايدارلىق جايدارى 的象抽名词 。

جاي-جاعداي 〈名〉节情;况状,况情: جاي-جاعداي جامان ەمەس 错不还况情/ بۇل ئىستىڭ جاي-جاعدايى 这件事儿的节情 。

جايدىر- جاي- 的使动态 。

جاي-جاينا 〈副〉朝着自己的方向照按,自己: جاي-جاينا كەتتى 各自走(各的程)。

جاي-جاپسار 〈名〉节情,况状,况情,详细,底细: جاي-جاپسارىن ۇعۋ 了解详情 。

جاي-كۇي 〈名〉① 日子,生活: حالىڭشا جاي-كۇيىنە كوڭىل ئبولۋ 关心人民的生活 ② 境处;况状,况情(指生活): ونىڭ جاي-كۇيى جامان ەمەس. 他的境况不错 。

جايعىزدىرت- جايعىزدىر- 的使动态 。

جايداق〈形〉① 未备子鞍的/马 جايداق 的背光,的子鞍备: جايداق ات 简便 ② 骑骡 ئەمنۇ جايداق / 车的(板平)便轻 ارىا جايداق 便轻,的: جايداق شانا 轻便的 ▲ 雪橇 جايداق دالا 平原 ▲ 露天圈 جايداق قورا 路的坦平,路平 ▲ 天橙子 جايداق ورىندىق ▲ 茶清(煮)无 جايداق شاي 话的义意 。

جايداقتا- 〈动〉卸鞍,解鞍: انتى جايداقتاۋ 把来下卸子鞍 。

جايداقتال- جايداقتا- 的被动态 。

جايداقتات- جايداقتا- 的使动态 。

جايداقتاۋ جايداقتا- 的式定不 。

جايدان-جاي 〈副〉地的目无,地便随: جايدان-جاي، ئوزىم كەلدىم. 我来便随儿事没 。看看

جايدارى 〈形〉① 的活快,的乐快,的快愉: كوڭىلى جايدارى 心情愉快 ② 善和,的蔼和 جايدارى مىنەزدى 的蔼和,的朗开,的和温,的格性 。

جايدارلان- 〈动〉① 得显,快愉得显,兴高: كەنەتتەن جايدارلانا قالدى 突然开眉展眼 ② 显得高兴,蔼和,善和,朗开 。

جايدارلاندىر- جايدارلان- 的使动态 。

جايدارلانۋ جايدارلان- 的式定不 。

جايدارلىق جايدارى 的象抽名词 。

جاي-جاعداي 〈名〉节情;况状,况情: جاي-جاعداي جامان ەمەس 错不还况情/ بۇل ئىستىڭ جاي-جاعدايى 这件事儿的节情 。

جايدىر- جاي- 的使动态 。

جاي-جاينا 〈副〉朝着自己的方向照按,自己: جاي-جاينا كەتتى 各自走(各的程)。

جاي-جاپسار 〈名〉节情,况状,况情,详细,底细: جاي-جاپسارىن ۇعۋ 了解详情 。

جاي-كۇي 〈名〉① 日子,生活: حالىڭشا جاي-كۇيىنە كوڭىل ئبولۋ 关心人民的生活 ② 境处;况状,况情(指生活): ونىڭ جاي-كۇيى جامان ەمەس. 他的境况不错 。

جايقا- 〈动〉① 顶,抵,戳,挑: سيىر مۇيىزىمەن جايقاپ جىبەردى. 牛用了顶角 。② 赶,走,轰: شىبىندارىدى جايقاپ جىبەرشى 把蝇苍走 ③ 顶撞〔转〕,撞顶,挑衅: جان-جاعىنان جايقاپ جۇرەتىن جان 人的撞顶都谁跟 。

جايقاقتا- 〈动〉气盛得显,足十气神得显,扬气高趾,人骑指 。

جايقاقتات- ① جايقاقتا- 的态动使的 ② 〈动〉得显使,捷敏作动得显使,俐伶得显使 。

جايقاقتاۋ جايقاقتا- 的式定不 。

جايقال- ① جايقا- 的被动态 ② 盛茂得长,动摆,动浮,动飘 ③ 盛茂得长草年今晃,晃摇 ③ 滚翻浪麦 ئبيداي جايقالىپ تۇر. 走地摆大摇大,悠悠走地健稳,走地步稳 ④ 走步方着迈 : جايقالعان جورعا 走的稳平势马 。

جايقالدىر- جايقال- 的使动态 。

جايقالت- جايقال- 的使动态 。

جايقالۋ جايقال- 的定式不 。

جايقاڭدا- 见 جايقاقتا- 。

جايقاۋ جايقا- 的定式不 。

جايقىن 〈形〉① 无漫,的际无边无,的阔宽: جايقىن دالا 地大的阔宽无漫/ جايقىن تەڭىز 的际边的穷无,的比无② 海大茫茫 。

جايلا- Ⅰ 〈动〉① 住(而移迁能不因指多): بوكتەردى جايلاۋ 住居,扎驻,下脚山在住居 ② 下占侵人敌 جاۋ جايلاۋ 据占,占侵〔转〕 ④ 延漫疫瘟 وبا جايلاۋ 行盛,延漫〔转〕 ③ 用使,用骑〔转〕: جازداي جايلاعان ات 天夏个整 جىلان جايلاعانداي ات 物一无空 ① 马的用骑 ▲ 慌得饿 ② 。

جايلا- Ⅱ 〈动〉① 放,摆: ۇستەلدى جايلاپ قويۋ 顿安,置安,排安②当稳摆子桌把 توسەككە جايلاپ جانعىزۋ 整;看照,理科 ③ 寝就使床铺 ئوي جۇمىسىن جايلاپ بولىپ كەل 归,拾收,理 。来再务家好理料你

جايلا- Ⅲ 〈动〉慢放,速减,慢减: اسقىپاي جايلاپ سويلەۋ 说地忙不慌不 。

جايلان- 〈动〉①جايلا- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ的态动被 ② 来下静平，来下静安当稳得显，忙不慌不 ③ 。了睡来下静安子孩 不躺地服服舒舒 /来起地忙不慌心下安，慰安到得理心 ▲下来 。

جايلاندۇر- جايلان- 的态动使 。

جايلانۇ جايلان- 的式定不 。

جايلانىس- جايلان- 的态互交 。

جايلاس- 〈动〉① جايلا- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ的态互交②好摆；ورىندىقتى انا جەرگە جايلاستىرىپ قويشى. 好坐 。

جايلاستىر- ① جايلاس- 的态动使，好放 ② 着归屋把你 ؟ ئۆيدى جايلاستىرىپ بولدىڭ با؟ 灭消，罚惩〔转〕④ ？吗了好拾收子 جايلاستىرماي تىنباڭ 休罢不人敌罚惩不 。

جايلاسۇ Ⅱ جايلاس- 的式定不 。

جايلات- جايلا- 的态动使 。

جايلاتتىر- جايلات- 的态动使 。

جايلاۋ Ⅰ 原草，场草季夏，场牧夏〈名〉：جايلاۋعا كوشۇ 迁到场牧夏 ▲ جايلاۋى جاراسۇ 处相睦和 。

جايلاۋ Ⅱ جايلا- 的式定不 Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ 。

جايلاۋلا- 〈动〉养休，游转（场牧夏到）：بيىل جايلاۋلاپ قايتۋ ويى بار. 备准年今（他）玩游去场牧夏到 。

جايلاۋلاس 〈形〉在场草季夏，的界邻场牧夏的起一 。

جايلاۋلاۋ جايلاۋلا- 的式定不 。

جايلاۋلىق 〈形〉放季夏合适，的场牧夏合适的牧 。

جايلاۋشى 〈名〉马瘦的骑长 。

جايلى Ⅰ 适，的适合，的宜相，的便方〈形〉：جايلى دەپ تاپقاندا 认的便方为的适舒，的宜舒 ئۇي جايلى كيىم /服衣的适合 جايلى /候时到得，决解到得 بولۋ ▲ 子房的适 ئبىر جايلى قىلۋ 解决，处理 ▲ جايلى (جاقسى) جاتپ، (جاقسى) جاي تۇرىڭىز 晚安▲ جانعا جايلى 的服舒，的适舒 ▲ جانقان جەرى جايلى بولسىن! 吧息安！ ▲ قونىس جايلى بولسىن! 居新贺祝！

جايلى Ⅱ 论，关有，于对，于关〈助〉：باسقالار جايلى 人别于关 /习学论 جايلى 。

جايلىلىق ① جايلى Ⅰ 的①，便方②词名象抽的适合，适舒；利便 。

جايما Ⅰ 摊货，摊小②架木 ①〈名〉：جايما دۇكەن 店货杂小 /市集货杂 بازار جايما 。

جايما Ⅱ 子张面（的来出擀）〈名〉▲ اق جايما 单床白 ▲ جايما جال 毛鬃的密茂 ▲ جايما تاباق 平盘底子 ▲ جايما شانا 雪板平橇 。

جايما-قوڭىر 的缓徐，的慢缓〈形〉：جايما-قوڭىر ايالڭ 缓慢的步速 。

جايما-قوڭىرلات- 〈动〉速减，慢减，慢放 。

جايما-قوڭىرلاتۇ جايما-قوڭىرلات- 的式定不 。

جايمالا- 〈动〉平摆，平放；开铺，开摊①：جايمالاپ سالۇ 薄擀 ② 放开摊面擀 。

جايمالان- جايمالا- 的态动被 。

جايمالاس- جايمالا- 的态互交 。

جايمالات- جايمالا- 的态动使 。

جايمالاۋ جايمالا- 的式定不 。

جايما-شۇاق 阳；的煦和，的丽日和风 ①〈形〉照普光阳的照普光，的淡描轻，的般一，的淡淡平平〔转〕②天夏的 。话句几的写淡描轻 ئسوز 的写：جايما-شۇاق 。

جايما-شۇاقتا- 化事大，衍敷，写淡描轻〈动〉：جايما-شۇاقتاپ ايتقانسىز 解辩，刷洗，小之了了不，小化事大 。

جايما-شۇاقتاس- جايما-شۇاقتا- 的态互交 。

جايما-شۇاقتات- جايما-شۇاقتا- 的态动使 。

جايما-شۇاقتاۋ جايما-شۇاقتا- 的式定不 。

جايماشى 〈名〉人的摊摆，贩摊：كەزىندە جايماشى بولعان 贩摊过做年当 。

جايماشىلىق 儿摊摆，意生本小〈名〉 。

جاينا- 〈动〉①闪，耀闪：جۇلدىز جايناۋ 星

جاياناعان ② 耀闪光，华繁很得显：目夺彩光，华繁很得显 ② 耀闪光
كوشه 繁 道街的华繁 ③ 喜洋洋气喜，洋洋气喜 ③ 道街的华繁
：开颜笑喜，洋洋气喜 ③ 道街的华繁
قۇانغانىنان ئوڭى جاياپ سالا بەردى 高兴得喜笑
颜 ④ 开颜 جاياپ جاندى. 热赤，红发：烈赤，热赤，红发 ④ 开颜
▲ 炯炯光目 جاياۋ-بۇل-بال。▲ 烧燃地烈赤火
كوزى جاياۋ ① 眼 色神的兴高出露流里眼 ② 喜
神有炯炯眼两 كوزى وتتاي جاياۋ ▲ 慕羡，欢
جاياناقى: جاياناقى كوز 炯炯 的神有大眼睛。
جاياناماز 拜，布的用祷祈拜礼做〔宗〕〈名〉
。毯拜礼，垫
جاياناك: جاياناك قاعۇ ① 喜，烈采高兴，兴高
。容笑出现，笑微 ② 开颜笑喜，洋洋气
جاياناڭدا-〈动〉①高兴，兴高，烈采高，洋洋气喜，
彩兴高 جاياناڭداپ الدىنان شقتى 喜开颜笑：
：容笑出现，笑微 ② 去上迎地烈 ەكى كوزى
جاياناڭداۋ 眼 笑带中
جاياناڭداس- جاياناڭدا- 的互交态 。
جاياناڭدات- جاياناڭدا- 的使动态 。
جاياناڭداۋ جاياناڭدا-的不定式 。
جاياناس- جايانا- 的互交态 。
جايانات- جايانا- 的使动态 。
جايانا ۋ جايانا-的不定式 。
جايپا- 〈动〉① 灭消，倒打，倒击：جاۋدى
倒击个个一人敌把 شەتىنەن جايپاعان ەر جىگىت
：踏践，伤踏，坏踩 ② 汉好雄英的 ەگىندى
扫一，剩不滴点使 ③ 稼庄坏踩 جايپاپ كەتۋ
。光吃部全 جايپاپ ئشىپ-جەۋ：没吞，光而
جايپاق 〈形〉的平扁，的垣平，的平浅：جايپاق
تاباق 盘浅/ جايپاق قازان 锅底平 ▲ جايپاق تاعا
。掌马平
جايپاقتا- 做，平稍得做，状坡有稍得做〈动〉
。状平扁成
جايپاقتال- ① جايپاقتا- 的被动态 ② 变
。状平成，平
جايپاقتان- 。态身反的 جايپاقتا-
جايپاقتاۋ جايپاقتا- 的不定式 。
جايپال- 。态动被的 جايپا-
جايپاس- 。态互交的 جايپا-
جايپات- 。态动使的 جايپا-
جايپاۋ جايپا-的不定式 。

جايپاۋات 见 جايپاۋت.
جايپاۋت 的斜（之缓较度坡）〔口〕〈形〉，
。的状坡成略，的斜倾点有
جايپاۋتتان-〈动〉（形地指）斜倾些有得显，
。坡缓有得显
جايپاۋتتانۋ جايپاۋتتان- 。式定不的
جايپيپ- 。扁而矮得变，爬爬矮得变〈动〉
جايپيۋ جايپي- 。式定不的
جايپۇات 见 جايپۇت.
جايرا 。猪箭，猪豪〔动〕[波]〈名〉I
جايرا- I 乱凌，散分，乱散〈动〉：ۇي-ئشى
جايراعان دۇنيەلىكتەر 西东的乱散是净里屋/
جايراپ جانقان ولىكتەر 野遍尸横 ▲ جايراعىر
。的死该（语咒的等驼骆对）
جايرا- III：色于形喜，而满容笑〈动〉
جايراعان كاريا 人老的快愉情心 。
جايران ▲ 羊羚岩，羚瞪〔动〕[波]〈名〉
جايران بوكەن 羚喉鹅 。
جايراڭ: جايراڭ ەتۋ 喜，容笑出现（然突）
，开颜笑喜，快愉，兴高 جايراڭ قاعۋ ▲色于形
。勃勃致兴
جايراڭدا-〈动〉，色形喜，烈采高兴，面满容笑
جايراڭداۋ 快愉得显于：ۇجۇزى/
جايراڭداعان بالالار 们子孩的烈采高兴/容笑带面
。
جايراڭداس- 。态互交的 جايراڭدا-
جايراڭدات- 。态动使的 جايراڭدا-
جايراڭداۋ 。式定不的 جايراڭدا-
جايراڭقى 于形喜，的容笑带面，的快愉〈形〉
。的色
جايرات- ①جايرا- II：扔乱，放乱②态动使的
كىتاپتاردى جايراتىپ قويماي جي 要，放乱要不书
干 ④ ？吗品览展当来出摆 قويىپ پا ەدىڭ؟ 摆出来展览品吗
/ 人敌掉干 جايراتۋ ：宰，死杀，掉 جاۋدى
。牛宰 سيىردى جايراتۋ
جايراتۋ 。式定不的 جايرات-
جايراۋ 。式定不的 III、II جايرا-
جايساڭ I：流名，贵显，人要〈名〉：بۇگىن
。议会的们人要是天今 جايساڭدار دەڭ جيىنى.
جايساڭ II〈形〉①的密茂草青，的盛茂草青：

جايساڭ جەر 。地草 ② 方地的密茂草青
جايساڭدان- 〈动〉盛茂草青，青返，草长。
جايساڭدانۇ جايساڭدان- 的 。式定不的
جايساڭدىق 〈名〉地之密茂草青，地草。
جايسىز 〈形〉①的适舒不，的服舒不：
不，的便方不 ② 佳不康健 جايسىز دەنساۋلىعى
不得说话 ئسوزى جايسىز /下况情的便方不在
。当妥
جايسىزدان- 〈动〉①感到不舒服，受难，
舒不到感 جايسىزدانىپ جاتىپ قالۋ：适不觉感
意好不到感，迫窘到感，情为难 ② 下躺就服
就你，思意好不别 جايسىزدانباي-اق ايتا بەر：思
。吧说
جايسىزداندىر- جايسىزدان- 的 。态动使的
جايسىزدانۇ جايسىزدان- 的 。式定不的
جايسىزدىق ① جايسىز 不 ② 词名象抽的
窘，情为难④受难，适不③ 合适不，妥不，便
。态
جايت 〈名〉①况情，状况：بۇل جايتتى ەشكىم
بىلمەيدى. 因原，由事②。道知不都谁事此：
ئبىر جايتپەن كەلگەن بولۋ كەرەك 可能为某种
。来而因原
جايتابان 〈形〉的跟平，的底平。
جايتاك: جايتاك قاعۋ ①，情风弄卖，俏卖
得显，活快得显，跃活得显 ② 媚献，态作柔娇
。勃勃气生
جايتاڭدا- 〈动〉①态作柔娇，情风弄卖，俏卖
伙家的情风弄卖 جايتاڭداعان الباستى：媚献
② 显得显，活快得显，跃活得显：勃勃气生
高因 كوڭىلدەنىپ كوپ-كورىم جايتاڭداپ قالدى.
。跃活些有得显兴
جايتاڭداس- جايتاڭدا- 的 。态互交的
جايتاڭدات- جايتاڭدا- 的 。态动使的
جايتاڭداۋ جايتاڭدا- 的 。式定不的
جايۋ جاي- X 的 。式定不的
جايۋات Ⅰ〈名〉滩浅，岸浅。
جايۋات Ⅱ〈形〉斯条慢，的腾腾慢，的子性慢
。的理
جايۋلى 〈形〉①的开展，的开摊，的好铺
جايۋلى كيگىز 的着放 ② 子毡的开摊：
着晒，的着晾③ 驼骆的着牧放 جۇرگەن تۇيە
。衣上的着晾 شاپان جايۋلى：的
جايۋسىز 〈形〉①未，的开摊未，的好铺未
未，的晾未 ③ 的管看人无 ② 的着卷，的开
。的晒
جايۋشى 〈名〉放牧员：قوي جايۋشى 。倌羊
جايشا 〈副〉随便，的目无，地的目：جايشا اڭگىمەلەسۋ
事么什有没来你 جايشا كەلدىڭ بە؟/天聊便随
？吧儿
جايشى 〈名〉人的雨唤风呼。
جايشىلىق 〈名〉常平，日平，时平：جايشىلىقتا
。来不时平 كەلمەيدى
جايعۋ جايىق- 的 。式定不的
جايىق- ①〈动〉停暂，息停，顿停 ② 止终；
。来心不安；来不稳平，来下静平
جايىقتىر- جايىق- 的 。态动使的
جايشىلىقتا 〈副〉下况情般一，常平，时平：
جايشىلىقتا كەلمەيدى 。来不时平
جايىل- ①جاي- X 草吃 ② 态动被的：
جىلقىلار جايىلىپ ئجۇر. 草吃在群马，传流 ③。
，溢四，滥泛 ④ 开传息消 حابار جايىلۋ：开传
سۋ جايىلۋ 水泛滥 ⑤ 洇：سيا جاعازعا جايىلىپ
。了洇上纸在水墨 كەتتى.
جايىلىم 〈名〉原草，地牧放，场草 ▲ جايىلىم
。畜家牧放 مالى
جايىلما Ⅰ〈名〉河，湾河（的水有时汛春）
的滥泛 سۋ جايىلما ▲ 原草的水存；地洼湾
。水
جايىلما: جايىلما سويلەم 。句展扩〔语〕
جايىلمدىق 〈形〉可，的场牧做可，的牧放可
。场草 جايىلمدىق جەر 。的场草做
جايىلىڭقى 〈形〉的开铺微稍，的开摊微稍：
جايىلىڭقى كورپە 。子褥的开铺微稍
جايىلىس Ⅰ见جايىلىم.
جايىلىس- Ⅱ جايىل- 的 。态互交的
جايىم: ئبىر جايىم 一张：ئبىر جايىم كەسپە
。面张一的来出撕
جايىن 〈名〉[动]嘴大 اۋىز ▲鱼鲸、鲸
▲ جايىن بالىق 。鱼鲸

جايىندا 〈助〉关于，对于，论：ۇندىرىس جايىندا 习学谈略多关于 / ۇيرەنۋ جايىندا از ئسوزلەنگەن 产生于关 / 。

جايىپ-جۋ- 见 جۇپ-شاي-。

جايىپ-شۋ- 见 جۇپ-شاي-。

جايىپ-شۇما 见 جۇپ-شايما。

جاق I 〈名〉① 颌：جاق سۇيەك 颌骨 / استىڭعى جاق 面（头盖）饰头女妇婚已族哈指 ② 颌下 ▲饰装状条，案图的锈上侧两及侧两颊 ▲ جاق ئجۇنى ئۇرپيۋ 起竖毛汗颊两冻受因 ▲ جاق قارىسۋ 张不开嘴 ▲ جاق مونشاق（女妇）饰头 ▲串珠 جاعى جار، ئتىلى كەز بولۋ苦口婆心，舌口费 ▲ جاعى قارىسۋ ①张不开嘴 ② 揭众当，短揭众当 ايرىلماسىن جاعىم ▲发不言 ▲ جاعىنا پىشاق جانعانداي 皮骨包头 ▲ 丑 ▲ جاعىن اشىرماۋ 不使，话说让 ▲ 嘴张法无 جاعىن ساۋۋ 要嘴皮子 ▲ جاعى سۇالۋ 上儿数岁 ▲ 了没 جاڭىلماس جاق بولماس، سۇرىنبەس تۇياق بولماس.【谚】交跌会畜牲，话错说会人。

جاق II 〈名〉弓，弓弩 ▲جاق مىلتىق ▲弓 جاعىم سىنسا دا ساعىم سىنباسىن.【谚】可弓（弯不折宁）失可不概气，断 。

جاق III 〈名〉① 边，面，面方，面，向方：سول جاقتا 左在边 / جوعارعى جاق 上面 / قاي جاققا قاراپ تۇرسىڭ؟ 你在哪个方向？〔语〕② 向 方个哪看在你 人 ③ 成加附称：称人一第 جاق جالعاۋى 人称 / ئبىرىنشى جاق 称人一第 ▲ 份成加附称 ▲ ارعى جاق 面对，边那 ▲ باسى اۋعان جاققا 步信，标目有没，向方有没（جۇرە بەرۋ） ▲ 分部两成裂分，队两成分 ▲ ەكى جاق بولۋ 不豫犹 ▲ ەكى جاقتاۋ 两人一对人 ▲ ەكى جاقتى 级上 ▲ 定 ▲ جوعارى جاق ① 面东，面上 ② 边右 ① 侧外的铺床 ③ 家娘 ② 边 ① 。 وڭ جاق

جاق- IV 〈动〉烧，燃点，烧，毁烧，烧：شام جاعۋ 灯点 / مەش جاعۋ 子炉生 / اعاش وتىن جاعۋ 柴木烧 。

جاق- V 〈动〉上，涂，上，摸，擦：ئدارى جاعۋ 药 / بويا جاعۋ 色颜涂 / كىرەم جاعۋ 油鞋擦 ▲ باله جاعۋ 谤诽 ▲ كۇيە جاعۋ 黑模 ▲ كىر جاعۋ 话坏说，谤诽 。

جاق- VI 〈动〉① 爱，爱喜人爱，重看人被，爱喜人被 ② 重器导领被 / 爱喜们人被 جۇرتقا جاعۋ 重：جۇرتقا باستىقتا جاعۋ，药指）应适，合适，合符，乎合 ② 重器导领被 / 意心合符 كوڭىلگە جاعۋ：（等候气，食饮 / وڭ اسقازاننا ەت جاقپايدى. 的他吃于适不胃 ▲ 服舒到感 ② 汗发 ① ▲。肉 ئرگە جاققان قاتتى ەلگە دە جاعادى. 丈受【谚】 ئيتتىڭ ▲。敬尊人众被也，妻贤的敬尊夫 شىنە ساري ماي جاقپاس. 不存里子肚狗【谚】 。油黄住

جاقاۋرا- 〈动〉。示影，示暗 。

جاقاۋرات- جاقاۋرا- 的 。态动使

جاقاۋراۋ جاقاۋرا- 的 。式定不

جاق-جاق: جاق-جاق بولۋ 分成别派，分成别派 جاق-جاق بولىپ ايتىسۋ：子圈争行进 。论

جاققۇرت 〈名〉大（的牛）〈名〉。病颌

جاققىز- جاق- 的 V、IV 。态动使

جاققىش 〈形〉。的爱喜人令，的欢喜人让

جاقپار 〈形〉：的隙缝有；的叠层，的次层有 。石岩的次层有 جاقپار تاستار

جاقپار-جاقپار 〈形〉。的叠重，的层层

جاقپارلا- 〈动〉成弄，次层有得变，叠重使 。层一层

جاقپارلان- ①جاقپارلا- 的动被 。次层有得变 ② 叠重 。态

جاقپارلاندىر- جاقپارلان- 的 。态动使

جاقپارلانۋ جاقپارلان- 的 。式定不

جاقپارلاۋ جاقپارلا- 的 。式定不

جاقسار- 〈动〉高提，进改，好变，转好，善改：تۇرمىسى وزدىكسىز جاقسارۋدا 人活生民 / ەەنساۋلىعى جاقسارۋ 善改益日 / 转好康健 قىزمەت جاقسارۋ 工 进改作 。

جاقسارت-① جاقسار- 的 ② 态动使 / 活生善改 تۇرمىستى جاقسارتۋ：高提；进改，良 ساپاسىن جاقسارتۋ：顿整，理整 ③ 量质高提 ئتارتىپتى جاقسارتۋ 律纪顿整 。

جاقسارتقىز- جاقسارت- 的 。态动使

جاقسارتۋ جاقسارت- 的 。式定不

جاقسارتىل- جاقسارت- 的态动被的 。
جاقسارۇ جاقسار- 的式定不的 。
جاقسى 〈形〉① 的等优,的良优,的好: جاقسى نيەت 善心/ جاقسى ادام 的人心好/ جاقسى دوس 友好/ جاقسى اراق 酒之良优质品/ جاقسى اتاق 活生的宁安/ جاقسى ٴومىر 誉名的洁纯/ جاقسى ٴبىر 的效有,的益有,的用有,的处好 有 ② : دەنساۋلىققا جاقسى 的康健于益有 ▲ ٴبىر جاقسى جەرى (ٴبىر جاقسىسى) 于在处好 ▲ جاقسى ات 得,敬尊到受 ▲ جاقسى اتتى بولۇ 望名,声名 ▲ جاقسى اتتانۇ 马拍须溜,好讨 ▲ جاقسى اتتى كورىنۇ 声名好到 ▲ جاقسى اتتى كورىنۇ 媚谄,好讨,马拍须溜 ▲ جاقسى جاتىپ جاي تۇرىكسىز 安晚你祝 ▲ جاقسى كورۇ 喜欢,爱喜 ▲ جاقسىنى كورمەككە 欣赏,开开眼界 ▲ اقىلى اسقان جاقسىنى ىستىم دەمە. 【谚】莫把智慧 ٴسوز — جان ازىعى. 【谚】良言是粮食神精。
جاقسى-جامان 〈形〉好歹,好坏: جاقسى-جامان بولسا دا وسى 它是就坏好管不/ جاقسى-جامانىنا قاراماستان 坏好分不 。
جاقسىز 〈形〉无称人的: جاقسىز سويلەم 无称人句/ جاقسىز ەتىستىك 非动词称人 。
جاقسىزدان- 〈动〉无称人化 。
جاقسىزدانۇ جاقسىزدان- 的式定不的 。
جاقسىزدىق جاقسىز 的象抽名词 。
جاقسىلا- 〈动〉好,善改,进改,好搞,好弄,提高;理整: جاقسىلاپ كورسەتۇ 让好好一看/看一看/ جىل سايىن جاقسىلاۋ 逐年改进 。
جاقسىلان- جاقسىلا- 的态动被 。
جاقسىلات- جاقسىلا- 的态动使 。
جاقسىلاۋ جاقسىلا- 的式定不 。
جاقسىلى-جاماندى 〈形〉有好有坏,的坏好: 的起一在掺 。
جاقسىلىق ① 的象抽名词 جاقسى ② 好事,恩情,恩 ③ ? 处好么什了到得你/ جاقسىلىققا جاقسىلىق ىستەۋ 做好事/ نە جاقسىلىق كوردىڭ 处好: جاقسىلىققا جاقسىلىق 以恩报恩/ جاقسىلىققا جامانىدىق 恩报仇将/ 典 ④ 长处,点优,特点:
جاقسىلىعى نە؟ (它的)优点么什是? ▲ التىن جەردە قالماس، جاقسىلىق جولدا قالماس. 【谚】忘遗不远永事善,光发会远永金黄 。
جاقسىراق 〈形〉好,的点一好,的些一好,的好较比: جاقسىراق ماقالا 的好,的章文 。
جاقتا- 〈动〉① 励鼓,持支,助赞: دۇرىس پىكىردى جاقتاۋ 见意的确正持支 ② 偏,护袒: ەشكىم جاقتامايدى 谁 ▲ 护袒会不也 ەل ماقتاعان جىگىتتى قىز جاقتايدى. 【谚】受人到 爱喜娘姑被定子伙小的扬赞们 。
جاقتاس I 〈名〉① 伙儿,一,派: ولار ٴبىر - بىرىمەن جاقتاس كورىنەدى: 他们一是来看伙儿 的② 助赞,者持支,者情同者: ونىڭ جاقتاس- تارى بار. 他有持支者 。
جاقتاس- II جاقتا- 的态互交 。
جاقتات- جاقتا- 的态动使 。
جاقتاۋ I 〈名〉① 侧两(的头笼马) ② 帮(床),柱侧,框侧(的窗,门) 。
جاقتاۋ II جاقتا- 的式定不 。
جاقتاۋلا- 〈动〉① 侧立,框侧安 ② 柱侧定固笼 。
جاقتاۋلات- جاقتاۋلا- 的态动使 。
جاقتاۋلاۋ جاقتاۋلا- 的式定不 。
جاقتاۋلى 〈形〉有侧立,的框侧的柱侧 。
جاقتاۋشى 〈名〉① 支持,者持助者 ② 人 。
جاقتاۋشىلىق 〈名〉支持,励鼓,护袒 。
جاقتى 〈形〉① 的宽颌下大的: ونىڭ ەرەكشەلىگى باسقالاردان جاقتى. 他的特别比是点颌下的人 ② 的边,的面方: جاقتى داۋىسسىزدار 大宽。 人带〔语〕③ 的面方单音辅/ سىڭار جاقتى 边瓜 ▲ ات جاقتى 的称人: جاقتى سويلەم 句称 。
جاقتىق 〈形〉的称人 ▲ جاقتىق جالعاۋ〔语〕分成加附称人 。
جاقتىر- Ⅵ、Ⅴ、Ⅳ 看;爱喜,欢喜②态动使的③称④来才欢喜为因: جاقتىرىپ كەلۋ 重器,重赞该应 پىكىر جاقتىراتىن-اق: 助赞,同赞,赞 ▲ مالدى باققانعا باقتىر، وتسىندى العانعا جاقتىر. 【谚】见意的成砍,畜牲惜爱会人的牧放

柴省节会人的柴。

جاقترما- 〈动〉① 起不看，欢喜不 ② 赞不同赞不，成。

جاقترماؤ جاقترما- 的式定不。

جاقترت- ① جاقتر- 的态动使的 ② 重看，欢喜，上爱。

جاقترتؤ جاقترت-的式定不。

جاقترؤ جاقتر- 的式定不。

جاقتردس- جاقتر- 的态互交。

جاقۇت 〈名〉石光发，石宝兰。

جاقشا 〈名〉号括：جاقشاعا الۇ 用号括/来起括号括 قيعاش جاقشا 小（圆）号括/ بۇرىشتى جاقشا 中（方）号括/ ايشقتى جاقشا 大（花）号括。

جاقشالى 〈形〉的来起括号括用，的号括带。

جاقىن ① 〈形〉近附，的处近，的远不，的近的：جاقىن ارالىق 近距离/ جاقىن جەردەن كەلۇ 来方地的近附从：近临，近接 ② 溺耽，爱偏，好偏；好嗜，好癖：ايەلگە جاقىن 色好/ ارقا جاقىن 酒于溺耽 ③ 晚傍密亲 ④ 友朋的密亲 دوس جاقىن 的密紧，的切密，的密/ بايلانىس جاقىن 系关的切密 ⑤ 戚亲，人亲，属亲：سەنەن باسقا ونىڭ جاقىنى جوق. 你是就亲。 ▲ ەتەنە جاقىن 近亲 ▲ ەت人亲的一唯他 جاقىن 兄弟姐妹 ▲ جاقىننان بەرى 最近以来 ▲ جاقىن تارتۇ 抚爱，爱宠，近亲 ▲ كۇنى جاقىنداۋ 临产，月临 ▲ الىستان اربالاعانشا، جاقىننان دوربالا.【谚】不，拉车用处远从其与。 ▲ بازارى（倍功半事）装袋口用处近从如 جاقىن بايىمايدى.【谚】富致得难场市居近。

جاقىندا- I 〈动〉① 走近，靠近，近接，近走：ۇيگە جاقىنداعاندا 快时的家到候时的/ بەرى جاقىنداشى 请往这边近靠一近点 ② 拢靠，亲近：وعان جاقىنداي بەرمە. 他近亲老别你。

جاقىندا II 〈副〉内期短，期近，近最：جاقىندا كەلىپ قالاتىن شعار 来回能可近最。

جاقىنداس- ① جاقىندا- 的接 ② 态互交的：وعان جاقىنداسىپ پا ەدىڭ؟ 吗触接过有他和你？

جاقىنداستىر- جاقىنداس- 的态动使的。

جاقىنداسۇ جاقىنداس- 的式定不。

جاقىنداتىر- جاقىندا- 的态动使的。

جاقىنداتقىز- جاقىنداتىر- 的态动使的。

جاقىنداتتىر- جاقىنداتىر- 的态动使的。

جاقىنداتىڭقىرا- 〈动〉把……使，些近放：ورىندىقتى جاقىنداتىڭقىراپ قويشى. 请你把椅子放近一点。……些近靠

جاقىنداتىڭقىراۋ جاقىنداتىڭقىرا- 的式定不。

جاقىندا I جاقىندا- 的式定不。

جاقىندا II 〈形〉①较为 ② 的远不，的近较：جاقىندا ارالىق 近距离/ جاقىندا ۇيقى 睡近/ جاقىندا ۋاقىت 时近/ جاقىندا كەلۇ 来近/ جاقىندا كورۋ 见近/ جاقىندا ۇقساس 似近/ جاقىندا تانىس 识近/ جاقىندا تۇرعان 住近/ جاقىندا ەستۇ 闻近/ جاقىندا ايتۋ 说近/ جاقىندا جۇرۋ 走近/ جاقىندا ۇعىم 悟近/ جاقىندا ۇعىنۋ 领近/ جاقىندا ۇعىنۋ 领近/ جاقىندا ۇعىنۋ 领

جالا- Ⅱ〈动〉①舔，食舔：تىلمەن جالاۋ 用舌头舔 ②〔转〕袭：ايار بەتتى جالايدى. 寒气袭 ▲ جالاما توز 盐粗。过而擦一弹子 ▲ جۇدىرىعسن جالاعانداي 洗如贫一，慌得饿 ▲ قان جالاۋ 满身是血 ▲ وتتاي جالاۋ 穷装 ▲ بال ۇستاعان بارماعسن جالايدى. 燎火烧火 ▲ سيىر سۋ شىكەندە، بۇزاۋ 台楼水近【谚】 مۇز جالايدى. 冰舔犊牛，时水喝牛母【谚】（效下行上）。

جالاعشتا- 〈动〉舔地住不，舔又舔。

جالاعشتاۋ جالاعشتا- 的式定不的。

جالاق 〈名〉①疮口：جالاق بولۋ 患疮口 ②疮口磨受因部背牛、马 ▲ جالاق جاۋىر 伤溃，伤舔。婪贪；食贪 جالاق قاعۋ ▲。口伤之出舔而损

جالاق-جۇلاق: جالاق-جۇلاق ەتۋ ①张东婪贪 ③嘴贪，食贪 ②望张处四，望西望张处四，望西张东 جالاق-جۇلاق قاراۋ。

جالاقور 〈形〉①爱，的谤诽爱，的人蔑污爱 ②者谤诽，者蔑污的伤中谤诽：جالاقور كىسى 者伤中摇造，者。

جالاقورلىق ①جالاقور 的名象抽的 ②诽，谤，蔑诬摇造。

جالاقتا- 〈动〉①望张处四，望西张东：جان-جاقتا جالاقتاۋ 望张处四 ②望张处四贪；嘴贪，食贪 جالاقتاپ كورىنگەننەن دامە ەتۋ 婪贪：觊觎，婪到得想都么什得。

جالاقتاس- جالاقتا- 的态互交的。

جالاقتات- جالاقتا- 的态动使的。

جالاقتاۋ جالاقتا- 的式定不的。

جالاقى 〈名〉薪，水薪；金酬，酬报；资工，钱工：جوعارى جالاقى 金薪高。

جالالى 〈形〉的锅黑背，的谤诽被，的伤中被。

جالاما 〈形〉（石岩指多）的峭陡，的大度坡。

جالان- Ⅱ جالا- 得贪，婪贪〔转〕②态动被的：جالانعان جاۋ 敌的厌无得贪足不心贪，厌无 ▲ الەكەدەي جالانۋ 显得能无干人。

جالانعىز- جالان- 的态动使的。

جالاندىر- جالان- 的态动使的。

جالانت- جالان- 的态动使的。

جالانۋ جالان- 的式定不的。

جالاڭ 〈形〉①的薄单，的单：جالاڭ كيىم 单着露，的着光 ②子褥的薄单 جالاڭ كورپە 衣/脚赤，的裸赤，的：جالاڭ ٴتۇس 胸袒/马鞘无，的套带不 ③纯单，的面片，的纯单，的一单 ④刀：جالاڭ وي 论言的面片 ▲ جالاڭ ٴسوز 法想的/ داۋىستى دىبىس〔语〕音元单 ▲ جالاڭ سويلەم 的裤短穿 ▲ جالاڭ سيىراق〔语〕句单 ▲ جالاڭ قابات ①的子里带不 ②的薄单 ▲ جالاڭ قاعۋ 贪 ③嘴贪，吃贪 ②芯吐地时不（蛇）①。厌无得贪，求贪，婪：

جالاڭاش 〈形〉的裸赤，的体赤，的身赤：جالاڭاش جەتىم 赤 كەۋدەسسى جالاڭاش/儿孤的体露身赤不，的裸裸赤〔转〕②脯胸着裸赤 جالاڭاش ٴسوز 论言的裸裸赤 ③的饰掩加：جالاڭاش جاداعاي جەر 秃秃光〔转〕：的秃秃光 ▲ 棵青，麦大裸 جالاڭاش ارپا ▲ 地平的裸裸赤 جالاڭاش سۇلى 麦莜 ▲ تىر جالاڭاش 的。

جالاڭاش-جالپى 〈形〉吃缺，的困贫，的穷贫：جالاڭاش-جالپى كەدەيلەر 的穿少的迫交寒饥：的人穷。

جالاڭاش-جالپىلىق جالاڭاش-جالپى 的象抽的。词名

جالاڭاشتا- 〈动〉①裸赤，光脱，出露：كەۋدەسىن جالاڭاشتاۋ 袒胸露脯 ②（掉）去剥：اعاشتىڭ قابىعىن جالاڭاشتاۋ 皮树掉剥。

جالاڭاشتان- جالاڭاشتا- 的态身反的。

جالاڭاشتاس- جالاڭاشتا- 的态互交的。

جالاڭاشتات- جالاڭاشتا- 的态动使的。

جالاڭاشتاۋ جالاڭاشتا- 的式定不的。

جالاڭاشتىق 〈名〉穷贫；体露身赤。

جالاڭباس 〈形〉的袋脑着光，的子帽戴未。

جالاڭباستا- 〈动〉脱②态身反的①جالاڭباستا- 出露使，帽摘……给，帽脱。

جالاڭباستان- جالاڭباستا- 的态动使的。帽摘，帽头。

جالاڭباستاندىر- جالاڭباستان- 的态动使的。

جالاڭباستات- جالاڭباستا- 的态动使的。

جالاڭباستاۋ جالاڭباستا- 式定不的。
جالاڭدا- 〈动〉①吃贪 ②芯叶地时不（蛇）, 贪 ③馋就肉见 جالاڭداۋ 嘴贪, 馋: ەت كورسە 贪, 馋; 梦贪, 觑觎, 足不心贪, 厌无得 اش قاسقىرداي 勤, 干能得显 ④ 婪贪样一狼饿象 جالاڭداعان 显 ⑤ 子伙小的干能 جالاڭداعان جىگىت 快: 有得显, 神精有得 جالاڭداعان ات 劲有得显: 马的神精 ▲ جالاڭداعان ٴناپسى جالاڭاش 裂名败身得落会厌无得贪【谚】。
جالاڭدان- جالاڭدا- 态身反的。
جالاڭداس- جالاڭدا- 态互交的。
جالاڭدات- ① جالاڭدا-的态动使的 ②（蛇）芯吐地时不蛇. جىلان ٴتىلىن جالاڭداتتى. 芯吐: 动舞, 舞挥: قىلىش جالاڭداتۋ 挥舞/刀大 پىشاق جالاڭداتۋ 子刀动舞。
جالاڭداۋ جالاڭدا- 的式定不。
جالاڭ-جالاڭ: جالاڭ-جالاڭ ەتۋ ①（指）舌嘴贪, 吃贪 ②出冒, 出伸, 出吐（等舌火, 头 婪贪, 觑觎, 足不心贪, 厌无得贪③。
جالاڭ-جۇلاڭ 见 جالاق-جۇلاق.
جالاڭقاي 〈形〉①的瘠贫; 的凉荒, 秃秃光 ②的穷; 户贪赤, 人穷 ③ 的贪赤, 的穷贫, 的穷 蛋光。
جالاڭقايا 见 جالاڭقاي.
جالاڭقات 〈名〉甲盔。
جالاپ 〈名〉妓娼, 女妓。
جالا-پالە 见 بالە-جالا.
جالاپ-جۇقتا- 〈动〉舔右舔左, 舔: قاسىعىن جالاپ-جۇقتادى 舔又了舔了勺把。
جالاپ- جۇقتاۋ جالاپ-جۇقتا- 的式定不。
جالاپحانا 〈名〉院妓。
جالاس- جالا- Ⅱ 的态互交 ▲ اۇىز جالاسۋ 勾, 处相睦和 ▲ بال جالاسۋ 投相味臭, 通串, 结 间无密亲。
جالاسىپ-جۇقتاس- جالاپ-جۇقتا- 互交的态。
جالات- ①جالا- Ⅱ 的态动使的 ②〔转〕烫, 镀: التىن جالاتۋ 金镀 ▲ قان جالاتۋ 接狠, 血出打。
جالاتتىر- جالات- ②的态动使。
جالاتىل- جالات- 的态动被。

جالاتىپ-جۇقتات- جالاپ-جۇقتا- 的态动使。
جالاۋ Ⅰ 〈名〉①旗, 子旗 ②旗锦, 子旗 ▲ الاۋ 见 اق جالاۋ 白旗（意之降投, 判谈）。
جالاۋ Ⅱ جالا- 的式定不。
جالاۋلا- ①〈动〉饰装帜旗用, 旗竖, 旗挂 ②烧燃地熊熊, 烧燃地烈炽。
جالاۋلات- جالاۋلا- 的态动使: 帜旗着举 ②帜旗着举: 人群一的帜旗着举 ٴبىر توپ كىسى جالاۋلاتقان。
جالاۋلاۋ جالاۋلا- 的式定不。
جالاۋلى 〈形〉的旗举, 的旗带, 的旗插 ▲ 枪标穗带 نايزا جالاۋلى。
جالاۋلىق 的子旗做, 的子旗: 料布的帜旗做 بۇل جالاۋلىق。
جالاۋسىز 〈形〉的子旗无, 的子旗带不, 插未, 的子旗。
جالاۋشا 〈名〉旗小。
جالبا 〈形〉的烂破, 的旧破: 服衣的旧 جالبا كيىم 破。
جالباعاي Ⅰ 〈名〉帽皮便轻。
جالباعاي Ⅱ 〔动〕〈名〉鹭鸶, 鹭鸶白。
جالباعايلان- 〈动〉洁整不得变, 腻肋得变。
جالباعايلانۋ جالباعايلان-的式定不。
جالبا-جۇلبا 〈形〉的烂破, 的旧破, 的烂破 堪不烂破, 的旧破, 的烂破 ▲服衣的烂破: 的褛褴, 的 جالبا-جۇلبا كيىم 旧破, 烂破 بولۋ جۇلبا-جالبا。
جالباي 〔土〕〈名〉帽皮便轻。
جالباق: جالباق قاعۋ 欢喜人讨, 情热示表 ①媚献, 承奉谀阿, 好讨, 结巴 ②感好得博, 欢喜人讨, 情热示表 ①〈动〉
جالبالاقتا- 待招地情热: 感好得博 جالباقتاپ كۇتىپ الۋ ②勤殷献, 屁马拍, 承奉谀阿, 好讨, 结巴: 导领结巴 باستىقتارعا جالباڭداۋ。
جالباقتاس- 态互交的 جالباقتا-。
جالباقتات- 态动使的 جالباقتا-。
جالباقتاۋ جالباقتا- 的式定不。
جالباقتاۋشى 〈名〉精屁马, 精媚谄。
جالباقتاۋشىلىق 热地分过; 好讨, 结巴〈名〉情博, 欢喜人讨, 情热示表 ①〈动〉
جالبالاقتا- ②待接地情热: 感好得 جالبالاقتاپ قارسى الۋ

جالبالاقتايتسن：媚谄，勤殷献，好讨，结巴
جامان ادەت 好讨结巴的人。惯习坏的人。
جالبالاقتاس- جالبالاقتا- 态互交的。
جالبالاقتات- جالبالاقتا- 态动使的。
جالبالاقتاۋ جالبالاقتا- 式定不的。
جالبالاڭدا- 见 جالبالاقتا-。
جالبالاڭداۋ جالبالاڭدا- 式定不的。
جالباڭ：جالباڭ قاعۋ ① 烈采高兴，兴高
采兴高高兴兴：جالباڭ قاعىپ جۇگىرۋ 跳跳蹦蹦：
جالباڭداپ ەركەلەۋ 热亲示表，情热示表 ② 跑地
-اق جالباڭ قاتتى 一去不回 ③ 情热常非得现表就去
[转] 好讨，结巴，屁马拍，承奉谀阿。
جالباڭدا- 〈动〉① 高 ② 动飘，扇呼（等襟衣）
：跳跳蹦蹦，跃雀腾欢，活快得现表，意得，兴
，情热示表 ③ 娇撒地意得 جالباڭداپ ەركەلەۋ
近拉地热亲：热亲现表 جالباڭداپ جاقسىناسۋ
。媚献，结巴，屁马拍，承奉谀阿 [转] ④ 乎
جالباڭداس- جالباڭدا- 态互交的。
جالباڭدات- جالباڭدا- 态动使的。
جالباڭداۋ جالباڭدا- 式定不的。
جالباڭ-جۇلباڭ：جالباڭ-جۇلباڭ ەتۋ ① 指
笨得显 ② 动摆地时不，扇呼地时不（襟衣
得：جالباڭ-جۇلباڭ ەتىپ 脚笨手笨得显，拙
جۇگىرۋ 得，跳跳蹦蹦（得兴高）③跑地拙笨
子样的意得：جالباڭ-جۇلباڭ ەتكەن كەيىپى 意
بالۋ ەتەدى 率轻，浮轻，佻轻 ④ جالباڭ-جۇل-
。浮轻得现表都前面谁在
جالبار- 〈动〉求祈；饶告，饶求，求乞，求央：
求乞要不 جالبارعانشا قوس قولىڭا سۇيەمىن ەلگە
求祈 قۇدايعا جالبارۋ /手双的己自靠要，家人
。帝上
جالبارۋ جالبار- 式定不的。
جالبارىن- ① جالبار- 态身反的，求央 ②
。求祈；饶求，求恳，求乞
جالبارىندىر- جالبارىن- 态动使的。
جالبارىنۋ جالبارىن- 式定不的。
جالبارىنىس- جالبارىن- 态互交的。
جالبارىنىش 〈名〉饶求；求恳，求乞，求央。
جالبارىنىشتى 〈形〉于求有，求乞，的求央 …
…的：باسقالارعا جالبارىنىشتى بولۋ 他于求有
。人
جالبارىنىشتىلىق جالبارىنىشتى 名象抽的
。词
جالبىز ▲ 荷薄〔植〕〈名〉 جالبىز تىكەن
。葵蜀〔植〕
جالبىزدا- 〈动〉（烧退以）荷薄敷。
جالبىزدات- جالبىزدا- 态动使的。
جالبىزداۋ جالبىزدا- 式定不的。
جالبىزدى 〈形〉的荷薄有长：جالبىزدى جەر 长
。方地的荷薄
جالبىزسىز 〈形〉的荷薄长不。
جالبىر 〈形〉① 堪不烂破，的烂破，的旧破
：جالبىر توندى سىپىرىپ تاستاۋ 的褛褴，的脱
：جالبىر 的蓬蓬乱，的乱散 ② 袄皮的烂破掉
شاش 发头的乱散。
جالبىرا- 不烂破（得扯），烂撕，破 ① 〈动〉
散 ② 堪不烂破得扯：جالبىراپ جىرتىلۋ 堪
。发头的乱蓬：جالبىراعان شاش 乱蓬，开散，乱
جالبىراق 〈形〉的肠心热，的热亲，的情热：
جالبىراق كىسى 人的心热。
جالبىراقتا- 〈动〉① 表，情热示表，感好出现
候问地情热：جالبىراقتاپ امانداسۋ 意好出露
[转]② 承奉，维恭，好讨：وعان جالبىراقتاما
。他好讨要不
جالبىراقتاس- جالبىراقتا- 态互交的。
جالبىراقتات- جالبىراقتا- 态动使的。
جالبىراقتاۋ جالبىراقتا- 式定不的。
جالبىرات- ① جالبىرا- 态动使的，破撕 ②
。烂扯，破扯
جالبىراۋ جالبىرا- 式定不的。
جالبىر-جۇلبىر 〈形〉不烂破，的旧破，的烂破
。的疮千孔百，的堪
جالبىرشاق ① 〈名〉片布的开扯处口破服衣
：胃巢蜂，胃网，胃三第（类刍反）②（条布）
胃网 جالبىرشاق قارىن ▲ 纹状网之胃网 ③
جالعا- 〈动〉：长接，接连，接 ① جالعاۋ：
جەڭ ۇشسىن جالعاپ 来过递，来过接 ② 线接
جىبەرشى ▲ 来过递西东个那把请 جۇرەك جالعاۋ
点一吃 ▲ 助资，助帮 جالعاۋ 过递，助协，助帮 قول جالعاۋ ▲ 养营充补，饭

来(去)。

جالعامالى 〈形〉的接相,的接连 ▲ جالعامالى ئتل〔语〕语着粘。

جالعامالىلق جالعامالى 连 ② 词名象抽的接相,接。

جالعان Ⅰ 〈形〉① 话假,言谎:جالعان سويلەۋ 说谎 ② 妄虚,伪虚,实不,真不:مۇنسسى جالعان 伪虚,的实真不,的假 ③的伪虚是这的:جالعان ئسوز/话假 جالعان مالمەت不实真 ▲分成加附格领 جىكتىك جالعاۋ 的造捏,的装伪,的造伪 ④ 报汇的 جالعان ماتەريال 料材的造伪。

جالعان Ⅱ 〈名〉代时,道世:قايتىپ كەلمەس بۇل جالعان 了返复不去一道世个这 ▲ جالعاندى جالپاعىنان باسۋ 愿如心称,意如心称。

جالعان- Ⅲ جالعا- 态动被的。

جالعاندىق Ⅰ ①جالعان Ⅰ不②词名象抽的性伪虚,实真。

جالعاندىق Ⅱ 生终,性久永,生永〈名〉。

جالعانسىز 〈形〉不实实,的实真,的假虚带不的在在。

جالعانشى 〈名〉者谎撒,手子骗。

جالعانشىلىق 〈名〉伪虚,谎说,骗欺。

جالعاس Ⅰ 〈形〉的续连,的连相,的续继:جالعاس ۇيلەر/续继的议会 جالعاس جىيىنىنك/子房的连相。

جالعاس- Ⅱ ①جالعا-继,续持 ② 态互交的续:قانشا ۋاقىتقا جالعاسار؟久多续持 ▲ جەك ئۇشىنان جالعاسۋ 助扶中暗;辅为依相。

جالعاسقىز- Ⅱ جالعاس- Ⅱ 态动使的。

جالعاستى 〈形〉的着接,的续连,的续继:جالعاستى توڭكەرىس 命革续继。

جالعاستىر- ①جالعاس-Ⅱ态动使的,接承②,接续,继续:جالعاستىرىپ جازۋ 写续继 ③坚持:قىزمەتتى توقتاتپاي جالعاستىرا بەرۋ 工把持:جالعاستىرۋ 转,告转 ④ 去下持坚作意心的他告转。

جالعاستىرعىش 〈形〉起连接的,用作接衔,的。

جالعاستىرىل- جالعاستىر-Ⅱ态动被的。

جالعاسۋ جالعاس- Ⅱ 式定不的。

جالعات- جالعا-态动使的。

جالعاتتىر- جالعات-态动使的。

جالعاۋ Ⅰ 〈名〉①分成加附〔语〕:سەپتىك جالعاۋ 分成加附的格/كوپتىك جالعاۋ 附数复 ▲分成加附格领 جىكتىك جالعاۋ 接 ② 分成加附的接,头线,段线。

جالعاۋ Ⅱ جالعا- Ⅱ 式定不的。

جالعاۋلى 〈形〉的接相,的接连,的好接① ② 的分成加附带〔语〕。

جالعاۋلىق 〈名〉词接连,词连〔语〕:جالعاۋلىقتىك ئتۇسىپ قالۋى 连词的略省。

جالعاۋلىقسىز 〈形〉的词连略省,的词连无。

جالعاۋلىقتى 〈形〉的词接连带,的词连有。

جالعاۋسىز 〈形〉①的好接有没,的接连不,的分成加附带不〔语〕②的连相不。

جالعىز 〈形〉①的个独,的个单,的个一:جالعىز كىسى 一个人/ئبىر ۇيدە جالعىز تۇرادى 一住独单间房子/ئومىرىن جالعىز وتكىزۋ 活生身独过 ② 只,仅仅,光:جالعىز شاي عانا ئىشۋ 光喝茶 ▲ جالعىز ايداق جول 单发 ② 句一 ① جالعىز اۋىز ▲道小肠羊(枪) ▲ جالعىز باس 一个人,身独 ▲ جالعىز ئۇيلى 一家独户 ▲ جالعىز اعاش ورمان بولماس,جالعىز كەرپىش قورعان بولماس.【谚】不木独墙成不砖单,林成独【谚】。 ▲ جالعىزدىك ئۇنسى شقپايدى،جاياۋدىك شاڭى شقپايدى.【谚】尘起不行单,声成不鸣 ▲ جالعىز مايا قايىماس.【谚】殖繁会不驼母只一。

جالعىزدا- 〈动〉援无使;立孤,单孤使:جالعىزداپ ساباۋ 打来起立孤。

جالعىزدان- جالعىزدا-态身反的。

جالعىزدان-جالعىز 〈副〉的独单,的独孤:جالعىزدان-جالعىز بارا الماۋ 了不去独单。

جالعىزداس- جالعىزدا-态互交的。

جالعىزدات- جالعىزدا-态动使的。

جالعىزداۋ جالعىزدا-式定不的。

جالعىزدىق ① جالعىز 孤 ② 词名象抽的单孤到感:جالعىزدىق كورمەۋ 不独孤,单 ③ 无立孤,靠无依无:援无立孤,靠无依无 جالعىزدىق تۇرمىس

جالداما：的力动劳卖出，的佣雇 ①〈形〉
جالداما اسكەر：的租出，的赁租 ② 军佣雇
جالداما ماشينا：车汽租出。
جالدامالى：的力动劳卖出，的佣雇 ①〈形〉
جالدامالى جۇمىشى：雇佣工/ جالدامالى ەڭبەك
جالدام：的借租，的租出，的赁租②动劳佣雇
-الى ءۇي：子房的借租。
جالدان- I ①جالدا- Ⅲ 态身反的受，雇被 ②
جالدانىپ جۇمىس ىستەۋ：力动劳卖出，雇
雇被：活干去。
جالدان- Ⅱ：肥长，膘长（马指）〈动〉。
جالداندىر- جالدان- Ⅱ、I：动态使的。
جالدانۋ جالدان- Ⅱ、I：式定不的。
جالدانۋشى：员雇，工雇，者佣雇被〈名〉。
جالدانۋشىلىق：力动劳卖出，佣雇被〈名〉。
جالداپ：商机投，者把倒机投 ① [阿]〈名〉
جالداپ ساۋداگەر：猾狡〔转〕③ 客掮 ② 商奸
倒机投②词名象抽的 جالداپ ①：人的猾奸，人的
جالداپتىق ①：把倒机投搞 ىستەۋ：把。
جالداس：的密茂鬃颈〈形〉I。
جالداس- جالدا- Ⅱ：态互交的Ⅳ、Ⅲ、Ⅱ、I。
جالدات- جالدا- Ⅱ、I：态动使的。
جالداۋ جالدا- Ⅱ、I：式定不的。
جالداۋلى：力动劳卖出，的佣雇人受 ①〈形〉
的租出，的赁租，的借租 ② 的。
جالداۋسىز：劳卖出不，的佣雇人被不 ①〈形〉
的赁租不，的租出不 ② 的力动。
جالداۋشى：人租承，主雇，者佣雇〈名〉。
جالدى：壮体肥膘 ② 的密茂鬃颈 ①〈形〉
过高浪一浪波 جالدى ▲（马指）的。浪一。
جال-جايا：肉的部臀和部颈（的马）〈名〉。
جالقاياق：肿脓，液浓，液粘〈名〉：جالقاياق
جيىلعان ىسىك：块肿的液粘聚积。
جالقاق：血脓，液粘，液脓〈名〉。
جالقاقتان-：液脓积聚，液粘出渗〈动〉。
جالقاقتانۋ جالقاقتان-：式定不的。
جالقاۋ：的惰怠，的惰懒，的懒 ①〈形〉
جالقاۋ ادام：汉懒，人懒② 人懒 ▲ جالقاۋ اڭ 树

ءبىر اناداڭ التاۋ تۇساڭ دا：活生的靠无依无
جالعىزدىق كورەسىڭ.【谚】虽有，个六弟兄然
朝一个一独孤得觉会日一。
جالعىز-جالعىزدان〈副〉，地别分，地个一个一：
地个一个一 جالعىز-جالعىزدان كەلۋ：地独单
来（来人一自独）。
جالعىز-جارىم〈形〉量少，的数少，把个 ①
جالعىز-جارىم ادام：人把个 جالعىز-جارىم：的
ءۇي：地个单，地独单 ② 家人户两一
جالعىز-جارىم ءجۇرۋ：动行独单。
جالعىز-جارىمدا-〈动〉个一个一，动行自独
动活地。
جالعىز-جارىمداۋ جالعىز-جارىمدا- 的：
定不式。
جالعىزسۋ جالعىزسى- 的：式定不。
جالعىزسى-〈动〉得觉，单孤到感，独孤到感
人一。
جالعىزسىن-：少嫌，个一得觉 ①〈动〉
جالعىزسىنىپ العىسى كەلمەۋ 因嫌少不要想 ②
جالعىزسىنىپ بارعىسى：独孤到感，单孤到感
كەلمەۋ 嫌孤身不给嫁意愿。
جالعىزسىنۋ جالعىزسىن- 的：式定不。
جالعىزسىرا-：独孤得觉，单孤到感〈动〉
جالعىزسىراما، قينىشسىلىق كورسەڭ ەل بار. 不你
助帮会家大难困有，单孤到感要。
جالعىزسىرات- جالعىزسىرا- 的：态动使。
جالعىزسىراتقىز- جالعىزسىرات- 的：态动使。
جالعىزسىراتتىر- جالعىزسىرات- 的：态动使。
جالعىزسىراۋ جالعىزسىرا- 的：式定不。
جالعىزسىلىك 见 جالعىزسىلىكتى.
جالعىزسىلىكتى：单，的独孤，的靠无依无〈形〉
无依无过到尝 كورۋ كوپ：身的无依无：
味滋的靠。
جالدا- I：部颈按，鬃颈马住揪〈动〉。
جالدا- Ⅱ：行顶山着顺，走梁山着沿〈动〉。
جالدا- Ⅲ：佣雇，雇 ①〈动〉：كىسى
جالداۋ ءۇي：租出，租② 人雇 ▲ 子房 جالداۋ
جانىن جالداۋ：魂灵卖出 ▲ نقتاي جالداۋ 惟
租：布摆从听，从是命。
جالدا- Ⅳ：水踩，水踏〈动〉。

科獺 ▲ جالقاۋ مايمىل 猴獺 ▲ جالقاۋدىك جاۋى جۇمىس. 【谚】工作是作人之敌。 ▲ جالقاۋعا وت باسى ايشىلىق جەر. 【谚】懒汉到把火的塘。 ▲ جالقاۋعا ئسوز، شابانعا تاياق وتپەيدى. 【谚】远很得看也离距打抽马笨，动不使支人懒。

جالقاۋلان- 〈动〉懒惰，懒偷，懒怠：جالقاۋلانىپ بارعىسى كەلمەۋ 懒得去想不得去。

جالقاۋلاندىر- جالقاۋلان- 的使动态。

جالقاۋلانۋ جالقاۋلان- 的不定式。

جالقاۋلىق ① جالقاۋ的名词象抽，懒惰，惰怠 ② 〈形〉جالقاۋلىعى ۇستاۋ 懒惰 ▲ جالقاۋلىق ازدىرادى، ەڭبەك وزدىرادى. 【谚】享勤，苦吃懒福。 ▲ جالقاۋلىق جامان اۋرۋ. 【谚】懒惰是个病。

جالقۋ 〈名〉忧愁，忧闷；悉忧，闷忧。

جال-قۇيرىق 〈名〉①鬃尾和鬃颈（的马指）：جىلقىنىڭ جال-قۇيرىعىن كۇزەۋ 剪马的鬃颈和鬃尾 〔转〕②兄弟姊妹。

جال-قۇيرىقسىز 〈形〉①没有兄弟，的弟兄无前，的弟兄无后；的鬃尾和鬃颈有缺的 ②无依靠的。

جالقى 〈形〉①独，的一个，的个体，的个单：جالقى قوزى 单羔/ جالقى تۋۇ 独生/ جالقى ئسوزدى سويلەم 单词 ②独，的孤单，的孤独：جالقى ەمەس ول بۇگىنگى تاڭدا. 当今他不孤独。 ▲ جالقى ەسىم 专名〔语〕。

جالقىلا- 〈动〉援无使，立孤，单孤使：جالقىلاپ شەتكە قاعۋ 挤排并立孤。

جالقىلان- جالقىلا- 的态身反。

جالقىلات- جالقىلا- 的态使动。

جالقىلاۋ جالقىلا- 的不定式。

جالقىلدا- 〈动〉囊囊鼓鼓得变，胀肿。

جالقىلدان- جالقىلدا- 的态身反。

جالقىلداۋ جالقىلدا- 的不定式。

جالقىلىق جالقى 的名词象抽。

جالقىن 〈名〉①光日的热炽，焰火的红通 ②光发闪。

جالقىندا- 〈动〉①燎火烧火，红通得烧 ②光发闪。

جالقىندان- جالقىندا- 的态身反。

جالقىنداۋ جالقىندا- 的不定式。

جالما- 〈动〉①吃地婪贪，吃地咽虎吞狼：جالماپ جەۋ 吃地咽虎吞狼 ②吃地咽虎吞狼：كىيمدى سيىر جالماپتى. 〔转〕③了坏啃服衣把牛。

جالما-جان 〈副〉上马，忙连，即立，刻立：جالما-جان بارۋ كەرەك 去刻立要/ جالما-جان جاتا قالۋ 倒卧忙连。

جالمان I 〈名〉鼠仓。

جالمان- II ①جالما- 的被动态 ②凯，馋食，觊。

جالماق I 〈名〉（马）的性任，症顺不咽吞。

جالماق II 〈形〉جالماق قاعۋ ▲ 吞狼 ①吃贪，嘴贪：جالماق قاعىپ تاماق ئىشۋ 贪嘴，吃贪，馋贪 ②饭吃地咽虎。足不心贪，厌无得贪，婪贪：جالماقداپ ئىشپ-جەۋ 嘴贪，吃贪，馋贪 ①〈动〉جالماقدا- 喝又吃又地馋贪 ②足不心贪，厌无得贪，婪贪〔转〕：العىسى كەلىپ جالماقداۋ 到得想地婪贪（西东种某）。

جالماقداس- جالماقدا- 的态互交。

جالماقدات- جالماقدا- 的态使动。

جالماقداۋ جالماقدا- 的不定式。

جالماس- جالما- 的态互交。

جالمات- جالما- 的态使动。

جالماۋ جالما- 的不定式。

جالماۋىز 〈形〉①饭的食暴，的嘴贪，的食贪，饭的饱不吃，的饭桶：تاماققا تويمايتىن جالماۋىز 饭桶 ②婪贪的，的厌无得贪〔转〕③人的厌无得贪：جالماۋىز ادام 婆妖的中话神 ④（婆妖）婆鬼：جالماۋىز كەمپىر。

جالماۋىزدان- 〈动〉婪贪得变，的厌无得贪得变。

جالماۋىزداندىر- جالماۋىزدان- 的使动态。

جالماۋىزدانۋ جالماۋىزدان- 的不定式。

جالماۋىزدىق جالماۋىز- 的名词象抽。

جالماۋىزدىق ②的婪贪，的嘴贪，的吃贪 ①〈形〉（服衣啃牛指）的西东啃爱。

جالماۋنقتان- 〈动〉西东啃爱得变（牛指）。

جالماۋنقتانۋ 式定不的 جالماۋنقتان- 。

جالپ: جالپ ەتۋ (بەرۋ) ① 一下摔倒，倒下，突然 جالپ ەتە ٴتۇستى 从马倒扑然突，下落然 انتان جالپ ەتە ٴتۇستى جالپ ونىڭ ۇستىنە 来下摔下一上/ 突然倒扑在他身上②闪一一：ۋت جالپ بەرىپ ٴسوندى 灭而闪一火。

جالپاعنان: جالعاندى جالپاعنان باسۋ 称意如心。

جالپاي- 〈动〉① 扁变，平变，状平扁呈：مورجا جالپايىپ قالىپتى. 了扁压筒烟。/ سەمىرىپ جالپايىپ كەتۋ 〔转〕② 了横都得胖 着趴，着躺，着卧：كەشكە دەيىن جالپايىپ جاتا بەرۋ 一天到晚躺着趴 جالپايىپ-اق ايتۋ 谦，虚谦，恭谦〔转〕③ 着躺晚到天一 جالپايىپ-اق ايتۋ 说地虚谦④，求请，求恳〔转〕求哀，求央：قانشا جالپايسا دا ۇنامادى 不论怎么恭 جالپايىپ جاستىق بولۋ 应答不都求恳▲ 顺。

جالپايت- جالپاي- 的使动态②砸，扁打，扁压 شەگەنىڭ باسىن جالپايتۋ 把帽子钉平打，扁：平打，扁。

جالپايتتىر- جالپايت- 的使动态。

جالپايۋ جالپاي- 的式定不的。

جالپاق 〈形〉① 扁，的状平，的浅平，的平 جالپاق تاقتاي 平板/ جالپاق تاباق 的平扁，的 جالپاق ساباقتى ولەڭ 扁茎草鹿/ 子盘的浅平 جالپاق تاناۋ 的宽 ② 子鼻的平扁：جالپاق بەت 脸宽▲ جالپاق دالا 平原，田野▲ جالپاق جۇرت 众群，民人▲ جالپاق قۇرت اۇرۋى 片形吸虫病▲ جالپاق ٴمۇيىز 扁角鹿▲ جالپاق سۇيەل 扁平疣〔医〕▲ جالپاق تۇياق 蹄平▲ جالپاق ٴتىل 通俗的言语▲ جالعاندى جالپاعنان باسۋ 称意如心。

جالپاقتا- 〈动〉放，平削，扁压，平砸，平压①放，平：تەمىردى جالپاقتاۋ 铁把平砸/ اعاشتى جالپاقتاۋ 把木削平/ تاقتايدى جالپاقتاپ قويۋ 板木把平放 ② 热亲，情热〔转〕热：ٴوي شىنده- گىلەر تۇگەل جالپاقتادى. 全家都情热。

جالپاقتان- جالپاقتا- 的被动态。

جالپاقتاۋ I 〈形〉的扁较比，的平稍微，的宽：جالپاقتاۋ تاس 头石的平稍。

جالپاقتاۋ II جالپاقتا- 的式定不的。

جالپاڭدا- 〈动〉感好示表，热亲，情热：جالپاڭداپ امانداسۋ 候问地情热。

جالپاڭداس- جالپاڭدا- 的互交态。

جالپاڭدات- جالپاڭدا- 的使动态。

جالپاڭداۋ جالپاڭدا- 的式定不的。

جالپاسىنان: جالپاسىنان ٴتۇسۋ 跌，头跟摔下一，跤：جۇگىرەمىن دەپ جالپاسىنان ٴتۇستى 了倒摔下一，跑想正他。

جالپ-جالپ: جالپ-جالپ ەتۋ ①一个一接个一，倒摔地下落地个一接个一：جاپىراقتار جالپ-جالپ ەتىپ جەرگە ٴتۇسۋ 落地刷刷子叶（膀翅指）③动飘地时不（服衣指）②上地到时不（等光灯，苗火指）④ 动扇，棱朴，打扑。动闪地。

جالىپ-جۇلپ 见 جالپ-جالپ.

جالپي- 〈动〉状平扁呈，扁变，平变：جالپيعان بەتتى 大脸扁/ جالپيىپ جاتۋ 着躺子身着摊/ ۇستەلدە جالپيىپ وتىر 趴在桌子上/ جالپيعان تەزەك 一粪牛摊。

جالپيت- جالپي- 的使动态。

جالپيۋ جالپي- 的式定不的。

جالپوش 被毡，毡背〔土〕〈名〉

جالپوشتا- 〈动〉裹被毡用，毡背盖。

جالپوشتاۋ جالپوشتا- 的式定不的。

جالپى 〈形〉的部全，的体全①：جالپى جينالىس 同共②民人体全会/ جالپى حالىق 总③题问的遍普，的扁普：جالپى ماسەلە 的公，人众，众公④势形的总：جالپى جاعداي 的顾兼私公：جالپىعا دا، جەكەگە دە ٴمان بەرۋ 共▲ جالپى ايتقاندا 一般地说▲ جالپى العاندا 总般一，词名通普〔语〕▲ جالپى ەسىم 来看的词名。

جالپىلا- 〈动〉▲化般一，化遍普，括概，和总。

جالپىلاۋ ەسىمدىگى 〔语〕词代指泛。

جالپىلاما 泛，地般一，地概大，地括概〈副〉。

جالپىلاما ايتىلعان ٴسوز 话的讲泛泛：地泛。

جالپىلامالىق 括概，性般一，同共，和总〈名〉性。

جالپىلان- جالپىلا- 的态动被的 。
جالپىلاس- ① جالپىلا- 的普,广推 ② 态互交的 。化遍普,及
جالپىلاستىرۇ- ① جالپىلاس-的态动使的 ② 。字文广推 جازۋدى جالپىلاستىرۇ 及普,广推:
جالپىلات- جالپىلا- 的态动使的 。
جالپىلاۋ جالپىلا- 的式定不的 。
جالپىلداڭ- 〈动〉① (飘(等膀翅,服衣指) 〔转〕③ 动摆,动闪 (苗火指) ② 扇呼, 动 جالپىلداپ 情热,意善示表,感好示表:热亲,情热 امانداسۇ热情地心,的好地心,的情热 ① 〈形〉 جالپىلداق 。短间长间地
心热,的好地心,的情热 ① 〈形〉 جالپىلداق 。的动闪,的闪一闪一 ② 的肠
جالپىلداس- جالپىلدا- 的态互交的 。
جالپىلدات- جالپىلدا- 的态动使的 。
جالپىلداۋ جالپىلدا- 的式定不的 。
جالپىلداۋشىلىق〈名〉(度态的) 情热,热亲 。
جالپىلىق〈名〉 性般一,性遍普 。
جالسىز〈形〉 的鬃颈长有没 。
جالت: جالت بەرۋ ① 避闪,弯拐急,身闪 ▲变一身摇 ② جالت بۇرىلۋ 猛 جالت 身转急,身转
,身转急,身转猛 جالت بۇرىلۋ 猛 جالت 身转急,身转 ▲ 弯拐急 جالت قاراۋ 过闪,闪 ەتۋ جالت ▲ 看身转急,看头回地猛
جالتاق 生生怯, 的怯胆, 的怯畏 ①〈形〉 果不,的摆摇 ② 鬼小胆 بەيشارا جالتاق 的:
人的断果不 كىسى جالتاق 的:踏踌,的断 ▲ تۇلكى جالتاق 段手的猾狡 ▲ ەالدى ادام شالقاق
كەلەدى، ەالسىز ادام جالتاق كەلەدى. 【谚】势 。怯胆者弱势,决坚者强
جالتاق-جالتاق: جالتاق-جالتاق ەتۋ (قاراۋ) ② 望看,望张,望地舍不恋恋,看地恋留 ① 。怯畏,生生怯,怯胆,胆吊心提
جالتاق-جۇلتاق 见 جالتاق-جالتاق.
جالتاقوي 塞搪于善,的口借找于善 ①〈形〉 事怕小胆 ③ 的避回于善,的避回计用 ② 的 。的断寡柔优,的
جالتاقويلىق 。词名象抽的 جالتاقوي
جالتاقتا- 〈动〉① 地舍不恋恋, 看地恋留 胆,胆吊心提②看地恋留 قاراۋ جالتاقتاپ :望
,怯畏,惧畏: وعان جالتاقتايتىن نەسى بار؟ 怯

? 的怕可么什有他
جالتاقتاعش 寡柔忧,的事怕小胆 ①〈形〉 了不作,的性赖依有,的人于附依 ② 的断 。的主
جالتاقتاس 。态互交的 جالتاقتا-
جالتاقتات- 。态动使的 جالتاقتا-
جالتاقتاۋ 。式定不的 جالتاقتا-
جالتاقتاۋشىلىق〈名〉 。忡忡心忧,胆吊心提
جالتاقتىق 。词名象抽的 جالتاق
جالتاقشىل 。的断寡柔忧,的事怕小胆〈形〉
جالتاك ② 的冷寒朗晴 (气天指) ①〈形〉Ⅰ (形地指) ③ 的溜滑,的亮透而彻清 (水指) 。的阔开,的旷空
جالتاك 的生生怯,的怯胆,的怯畏 ①〈形〉Ⅱ ,的断果不,的摆摇 ③ 的惊受爱 (马指) ② 不,的人于附依 كوز جالتاك ▲ 的断寡柔忧 。的立独能
جالتاڭدا- 畏首畏, 视凝 , 看地怯胆〈动〉 。看地怯胆 قاراۋ جالتاڭداپ :尾
جالتاڭداس- 。态互交的 جالتاڭدا-
جالتاڭدات- 。态动使的 جالتاڭدا-
جالتاڭداۋ 。式定不的 جالتاڭدا-
جالتاڭدىق 。词名象抽的Ⅱ、Ⅰ جالتاڭدا-
جالتاك-جالتاك: جالتاك-جالتاك قاراۋ 怯胆 。视凝,望地
جالتاك-جۇلتاك 见 جالتاك-جالتاك.
جالتار- :弯转急,身闪,闪躲,避闪①〈动〉 جالتارىپ ۇستاتپاي كەتۋ 一闪身 ② 住抓让没 避 جالتارىپ كەلمەۋ :避逃,避躲,避回〔转〕 :辩诡,赖抵;吾支,塞 搪〔转〕 ③ 来不而 كوپكە دەيىن جالتارىپ ايتپايدى 了塞搪不天半 。说
جالتارعش ,的塞搪吾支, 的词遁 ①〈形〉 。的猾狡,的场圆于善 ② 的避回计用
جالتارعشتىق ② 词名象抽的 ① جالتارعش 。避回,塞搪吾支
جالتارمالا- 见 جالتار-.
جالتارت- 。态动使的 جالتار-
جالتارۋ 。式定不的 جالتار-
جالتارۋشىلىق 。赖抵,塞搪,避回〈名〉

جالتارىس 弯转②向方变转，弯转，转①〈名〉
ونىڭ جالتارىسى 化变，变转③处弯拐，处
نەدەن بولدى؟ 因原么什是知不变转的他
④？ 是老 جالتارسقا سالۇ 〔转〕回回，避躲，避逃：避
回。
جالتارىسسىز 的讳隐不毫，的当了接直〈形〉。
جالت-جۇلت: جالت-جۇلت ەتۇ 微出闪而时
جالت-جۇلت ەتكەن شام 闪闪，光发闪闪：烁，光
جارىق 光灯的闪一闪一。
جالتىل 光之射反，光反〈名〉。
جالتىلدا- 闪，烁闪，闪（等光电、星）①〈动〉
目〉② 射四芒光，目夺烂灿（等石宝），光发闪
。光发炯炯，射闪（而气神的……带光
جالتىلدات- جالتىلدا- 的态动使的。
جالتىلداۋ جالتىلدا- 的式定不的。
جالتىر 的光闪，的亮闪，的耀闪①〈形〉：
جالتىر مۇز 而亮清，的亮明②冰的亮发闪闪
باس 疮长上头因）جالتىر ناز ▲头光，头秃
▲泊湖的亮明 جالتىر كول 的彻透：جالتىر
而头秃〈得变
جالتىرا- 亮发闪闪，亮发，亮闪，光闪〈动〉：
جالتىراعان مۇز مايدانى 亮晶晶的冰场。
جالتىراعش 的光闪，的光反，的光发〈形〉，
闪的亮发闪闪。
جالتىراق 的滑光，的正平〈形〉：جالتىراق
جول 路的滑光。
جالتىرات- جالتىرا- 的态动使的▲تابانىن
جالتىراتۇ 滚，开走，走。
جالتىراۋ جالتىرا- 的式定不的。
جالتىراۋىق 光闪，的亮闪，的晶晶亮①〈形〉
。品饰装（的带上身）〔转〕②的
جالتىر-جۇلتىر: جالتىر-جۇلتىر ەتۇ ① 闪
。目夺眼耀，色十光五〔转〕②光发，亮发，亮
جالۇنا 资工，钱工〔旧〕〈名〉。
جالشى 雇当 جالشى بولۇ 〈名〉工长，工雇：
工/ جالشى مالشى 受 工牧的用雇人。
جالشى-جاقپاي 。人佣，工长，工雇〈名〉
جالشىلىق 地，份身的）工长，（牧）工雇〈名〉
▲（位 جالشىلىقتا ءجۇرۇ 当雇工。
جالعۇ جالىق- 的式定不。

جالىق - 烦腻，烦厌，倦厌〈动〉：ۇيرەنۇدەن
جالىقپاۋ 学 قۇر سوزدەن جالعۇ 空听
/厌不而学 了腻吃肉吃 ەتتەن جالعۇ /了烦听话
。
جالقىتىر- جالىق- 的态动使。
جالىن I 舌火，焰火，焰①〈名〉：وتتىڭ
جالىنى 火焰/ جالىن وتتىڭ شىنىمەن 从烈火中②
③ 热炽的阳太 كۇننىڭ جالىنى 热炎，热炽：
爱 ماحاببات جالىنى 情热的代时年青/ 气志；火欲，火情；情热〔转〕：جاستىق شاقتىڭ
جالىنى 情热的代时年青/ ماحاببات جالىنى 爱
痛悲，伤悲〔转〕④火之情：ازاپ تارتىپ جالىن
توگۇ 受 توگۇ 伤悲吐倾，磨折尽▲ اۇزىنان جالىن
▲痛悲，伤悲 اۇزىنان جالىنى شىعىپ تۇرعان
不一说 ▲时之势得 اۇزىنان جالىن شقتى كەز
。势得；到做到说，而
جالىن- I 求乞，求哀；求请，求恳〈动〉：
كوپ جالىنۇ 三再求恳/ جالىنعاننان قارمانعان
。手动如不求乞 ارتىق
جالىندا- 〈动〉①烧燃熊熊：وت جالىنداپ جانۇ
糊炸，焦烧，糊烧，焦烤 ② 烧燃熊熊火篝：
باۋىرساق جالىنداپ كەتتى. 油 ③。了焦炸子果炸
爆，发激〔转〕④燎火烧火身全得烧 جالىنداۋ
جالىندى 的烈炽，的热炽①〈形〉：جالىندى وت
：的热火，的烈热，的情热〔转〕② 火的热炽
جالىندى سالەم 热的烈热/候问的 جالىندى سەزىم 力
魄有，的勃蓬气朝，的气朝有〔转〕③心的热火
جالىندى جىگەر 朝气蓬勃的/神精的：
：的昂激〔转〕④ 子伙小的力魄有 جىگىت
جالىندى ولەڭ 激昂的▲ 诗 جالىندى ءسوز 感
。辞言的强力染
جالىندىلىق 。词名象抽的 جالىندى
جالىندىر- جالىن- I 。态动使的
جالىنجى 。资工，钱工〈名〉

جالىنسز 的烫不，的热不，的焰火无 ①〈形〉气朝有没 ③ 的热不冷不，的情热不〔转〕②。的力魄有没，的

جالىنسزدىق 。词名象抽的 جالىنسز

جالىنت- 。态动使的 Ⅱ جالىن-

جالىنۇ 。式定不的 Ⅱ جالىن-

جالىنۇشى 。者求央，者求请，者求恳〈名〉

جالىنۇشىلىق 。求哀三再，求恳，求央〈名〉

جالىنشاق 乞爱，的人求欢喜，的求哀 ①〈形〉。者求央，者求乞，人的求哀②的求

جالىنشاقتىق 。词名象抽的 جالىنشاق

جالىنىپ-جالبارىن-〈动〉央求，求乞，求哀，求，：奶奶告爷爷求，怜告哀乞 ᠥᠪᠯᠡᠭᠰᠡᠨ بولسا جالىنىپ-جالبارىنۇدىڭ قاجەتى جوق 有知识用不的求央着。

جالىنىپ-جالبارىنۇ 的不 جالىنپ-جالبارىن- 。式定

جالىنىپ-جالپاي-〈动〉央求，求乞，求哀，求，：怜告哀乞 جالىنىپ-جالپايعاندا ارەڭ ۇنادى 央。应答才天半了求

جالىنىپ-جالپايۇ 定不的 جالىنىپ-جالپاي- 。式

جالىنىس- Ⅱ 。态互交的 جالىن-

جالىنىش〈名〉：求哀，求乞，求请，求恳：ᠥᠪᠷ عانا جالىنىش 。求请的一唯

جالىنىشسىز〈形〉不，的求乞不，的求央不。活过已自靠：جالىنىشسىز كۇن كورۋ 的求哀于求有；的求恳，的求央〈形〉：的……于赖依，的……于附依，的人：باسقالارعا جالىنىشتى بولماۋ 。人他于助求不

جالىنىشتىلىق 。词名象抽的 جالىنىشتى

جام Ⅰ〈名〉。洞暗，坑

جام Ⅱ〈名〉〔方〕。盆铁

جام Ⅱ : جام جول 。路的窄狭，道小

جاما-〈动〉①补，补缝，补修：كيىم جاماۋ 衣服/ شاقاي جاماۋ 鞋修 ②增，加增，加〔转〕：اۇرۋعا اۇرۋ جاماۋ 病加上病 ▲添：جاماۋ〔医〕缝胃术 ▲ەتىك جاماعاندى كوردىڭ، تاقيا جاماعاندى كورگەمىز جوق.【谚】鞋修过见（装穷）的帽花补过见有没，的。

جاماعا〈名〉〔宗〕。礼聚

جاماعايىن〈名〉。属亲系直非，亲远

جاماياندى〈形〉有，的属亲系直非，的亲远。的亲远

جاماعاينسز〈形〉。的属亲无，的亲远无

جاماعات ①〈名〉：家大，人众，众群：جاماعاتتىڭ تىلەگى 家人夫，子妻②望愿的众群：جاماعاتىڭىز ۇيدە مە؟ 吗家在子妻你？

جامال Ⅰ〈名〉[阿]。容面，貌容，容美，貌美

جامال- Ⅱ جاما- 。态动被的

جامان〈形〉①：的劲差，的次，的好不，的坏：جامان نيەت 不量质坏心眼儿/ ساپاسى جامان 的好/的利吉不，的样不②错不 ەمەس جامان，的利吉不，的妙不：ونىڭ بۇگىن كەلۋى جامان. 他今天不话的他./。利吉不得来：ونىڭ ءسوزى جامان. 妙。③ 民庶，民平〔旧〕：ەرتەدە ءبىر جامان بولىپتى. 从前有个平民不幸的人/ مىنەزى وتە جامان ادام 脾气非常不好。④〔转〕厉害：جامان ىستىق 非常热▲ اۋزى جامان 嘴不干净，说话不吉利▲ جامان كوزىمەن قاراۋ 看不顺，厌恶，讨厌▲ جامان ات 名声坏▲ جامان كورۋ 不喜欢，讨厌，厌恶▲ جامان ەمەس 小气，不大方▲ جامان اۋىز 嘴不干净，说话不吉利▲ جامان ۇيرەنۋ 学坏，学恶习▲ ادام تۋادا جامان 人生下来就是不好的，不吉利的.【谚】 جۇرە جامان، ەمەس。坏人不会变成好人，坏车不会变成好车.【谚】 جامان باستىق قولدى بۇزادى، جامان ارباعا جولدى بۇزادى. 坏部件带坏整个机器，坏道路损坏车辆。▲ جامان جولداس جاۋعا الدىرار. 坏朋友能使你身败名裂.【谚】

جامانات〈名〉①名声坏，名臭，声名坏：جامانات قالۋ 坏名声/ جامانات سوزدەن اۇلاق بولۋ 话说得恶毒后患无穷▲ جامانات حابار 耗信，消息不吉利③耗信，坏消息/ جامانات ارقالاۋ 背黑锅。

جاماناتتى〈形〉：的坏，的丑，的名声坏：جاماناتتى بولۋ 背黑锅（得罪人）。

جاماندا-〈动〉：损贬，低贬；话坏说：سىرتتان جامانداۋ 背后话坏说/ بەتالدى ەلدى جامانداۋ 随便贬低家人。

جاماناعش 〈形〉伤中谣造，的话坏说欢喜 كورىنگەندى جاماناعش ادام 的人低贬爱，的人的好不都谁说。

جاماندال- 〈动〉جاماندا- 的被动态。

جاماندا-س- 〈动〉جاماندا- 的互交态。

جاماندات 〈名〉Ⅰ病疽炭。

جاماندات- Ⅱ ①جاماندا- 的被动态②患疽炭病。

جاماندانقىر 〈动〉指)死好得不，死该〔咒〕(马)。

جاماندات-ۇ Ⅱ جاماندات- 的不定式。

جاماندانقىز- Ⅱ جاماندات- ②的使动态。

جاماندى-جاقسىلى 〈形〉低与秀优，的坏的好，的劣。

جاماندىق ① 〈名〉جامان 的引名象抽词，恶行，为行的劣卑贱：جاماندىق بىتەۋ 作恶（歹作）/ جاقسىلىققا جاماندىق 报仇将恩 ▲ جاماندىق جاقسىلىق 做，易事坏做【谚】. جاقسىلىق الىس 做，难事好。▲ جاماندىقتى كوپ قۇساڭ، قۇتىلماس پالە جولىعار، جاقسىلىقتى كوپ قۇساڭ، باق داۋلەتىڭ مولىعار. 【谚】报恶有恶，报善有善。▲ قوي تىلەگەنى امانىق، ءبورى تىلەگەنىى جامانىق. 【谚】祸灾着想狼，安平着想羊。

جامان-جاقسى 〈名〉好坏，歹好：جامان-جاقسى بولسا دا جوعىنان بارى 强有没比总有歹好。

جامان-جاۋتىك 〈形〉①烂破，的旧破：جامان-جاۋتىك كيىم 赢，的弱瘦②服衣的旧破，的弱瘦：جامان-جاۋتىك مالدار 畜牲的弱瘦。

جامان-جۇمان 〈形〉①毫，的用无，的烂破：جامان-جۇمان كيىم 服衣的烂破/ جامان-جۇمان دۇنيەلىكتەر 西东的值价无毫 ②的值价无：جامان-جۇمان ات 劣，的劣低，的劲差，的好不，马的等。

جامان-جۇكەن 见 جامان-جۇمان.

جامانسىن- 〈动〉意满不，好不嫌，起不看。

جامانسىنۇ جامانسىن- 的不定式。

جامانشىلىق 见 جاماندىق.

جاماپ-جاسقا- 〈动〉①修修，补补缝缝，补补：جاماپ-جاسقاۋعا كەلمەۋ 再能不补/ كيگىز ءۇيدى جاماپ-جاسقاۋ 修理房毡补修 ②车马修：اربانى جاماپ-جاسقاۋ。

جاماپ-جاسقال- جاماپ-جاسقا- 的被动态。

جاماپ-جاسقاس- جاماپ-جاسقا- 的互交态。

جاماپ-جاسقات- جاماپ-جاسقا- 的使动态。

جاماپ-جاسقاۋ جاماپ-جاسقا- 的不定式。

جاماس- جاما- 的互交态。

جاماستىر- جاماس- 的使动态。

جاماتىر- جامات- 的使动态。

جاماۋ Ⅰ 〈名〉①补丁，块补，片补：جاماۋى بار 的丁补带。

جاماۋ Ⅱ جاما- 的不定式。

جاماۋ-جاماۋ 〈形〉(衣)衲百，的丁补加丁补。

جاماۋ-جاسقاۋ ① 〈名〉料材之用丁补：بولماشى جاماۋ-جاسقاۋ 料材点一的用丁补②补，片补，块补，丁：جاماۋ-جاسقاۋ تۇسپەگەن كيىم 服衣的过补未。

جاماۋ-جاسقاۋلى 〈形〉修，的丁补带，的过补。

جاماۋ-جاسقاۋلىق 〈名〉(块)片补，丁补，补料。

جاماۋقات 〈名〉果野。

جاماۋلا- 〈动〉补又了补，补修，补缝，补。

جاماۋلان- جاماۋلا- 的被动态。

جاماۋلاۋ جاماۋلا- 的不定式。

جاماۋلى 〈形〉①的过补，的丁补带：جاماۋلى كيىم 修，的好补 ②服衣的丁补带，的好补。

جاماۋسىز 〈形〉①了好补经已衣上 شاپان جاماۋلى تۇر：的好，的过补未，的丁补带不 ②的补修未，的补未。

جاماۋشى 〈名〉人补缝，人的…… 补修，人的……。

جاماۋشىلىق 〈名〉(儿活的)丁补补，补修。

جامباس 〈名〉①胯，胯〔生〕 ②骨胯的肉带：股屁 ③骨髋：جامباس سۇيەك 骨髋，骨：جامباسقا باسىلۋ 股屁在压 ▲下底股屁在压住 جامباس اقى 豌馆 ▲费馆 جامباس ارشا بۇرشاق ▲柏扁 جامباس بۇرشاق ▲豆 جامباسىن جەرگە تىگىزۋ 葬埋，葬安 ▲ جامباسقا باتۋ ①忍难，受难 ②受难腿大得硌 جامباسقا سالۋ (الۋ) 倒摔方对将腿大用 ▲

جامباس قۇرتتار 端足类 ▲ جامباسسنان اقساۋ 髋骨。行跛

جامباستا- 〈动〉侧身，侧卧：جامباستاپ جاتۋ 老要不，来起快 جامباستاماي تۇرەگەل/躺身侧着躺身侧。

جامباستاس- جامباستا- 的互交态。

جامباستات- جامباستا- 的使动态。

جامباستاۋ جامباستا- 的不定式。

جامبى 〈名〉宝元：التىن جامبى 金元宝/كۇمىس جامبى 银元宝 ▲ جامبى اتۋ〔体〕射元宝。

جامبىل 〈名〉①堡城，墙城 ②（名人）布江。

جامبىلدى 〈形〉有堡城的，有城墙的。

جامبىلشە 〈名〉早熟小瓜。

جامبىلى 〈形〉有多宝元的，有宝元的。

جامبىسىز 〈形〉无宝元的。

جاميعات 见 جاماعات.

جاميعي 〈代〉[阿]全部，都，供，合计。

جاميعى 〈代〉[阿]全部，都。

جامپاڭ: جامپاڭ قاعۋ ①一摇一摇地走：جامپاڭ قاعىپ ءجۇرۋ 一摇一摇地晃晃荡荡走 ②热心真意表示，热亲表示：جامپاڭ قاعىپ كۇتىپ الۋ 热情很地接待 ③〔转〕好讨，为承奉谀佞，感好得博。

جامپاڭدا- 〈动〉①一摇一摇地晃晃荡荡走：جامپاڭداي باسىپ ۇيىنە قاراي جونەلدى. 走地示表 ② 去走家的己自着朝地拽一拽一他：情热于过，热亲于过；心真露表，意诚少不了说地情热很 جامپاڭداپ كوپ سويلەدى 话。

جامپاڭداس- جامپاڭدا- 的互交态。

جامپاڭدات- جامپاڭدا- 的使动态。

جامپاڭداۋ جامپاڭدا- 的不定式。

جامپوز 〈名〉①（的后杂驼峰双和驼峰单）的尖拔，的力魄有，的干能〔转〕②驼种良伙小棒）子伙小的干能 جامپوزى جىگىتتىك（子）。

جامشە 〈名〉〔方〕早熟小瓜。

جامشى 〈名〉被马的饰装；单床花绣。

جامشىلا- 〈动〉①打，缀点，饰装，饰修：جەر جامشىلاۋ 藏隐，避隐 ②地大化美。

جامشىلاۋ جامشىلا- 的不定式。

جامىل- 〈动〉①着遮，盖：كورپە جاملۋ 盖被 ②被披：كيىم جاملۋ 衣服/ءتون جاملىپ كەلۋ 披衣 ③来而月戴星，用利〔转〕，借假，用盗，用借：باسقالاردىڭ اتىن جاملۋ 盗横（物衣用指）▲ ايقارا جاملۋ 义名的人别用。上搭，盖。

جاملعى〈名〉①盖铺：ول كەزدە جاملعى دا بولعان ەمەس 那时没有都褥被连。

جاملعىز- جامىل- 的使动态。

جاملعىسىز 〈形〉①布苫带不，的布盖带不，盖铺无，的卧被无，的褥被无 ②的着露，的用盖法无 ③的。

جاملعىش I 〈名〉的盖，类被（的上身在盖）。

جاملعىش II 〈名〉子罩，布苫。

جاملدىر- جامىل- 的使动态。

جاملت- جامىل- 的使动态。

جاملتقى 见 جاملعى.

جاملتقش 见 جاملعى.

جاملۋ جامىل- 的不定式。

جاملۋلى 〈形〉①着蒙，的着盖遮，的着盖未，的蒙未，的盖未 ①着露，的蒙未，的盖未 ①的着披 ②的着披未②的。

جاملشىلا- 〈动〉盖，蒙，披（合凑）：توندى جاملشىلاپ شعىڭدار. 你们上披皮袄再出去。/ءبىر كورپەنى جاملشىلاعالى كوپ بولدى. 一盖子被床久好了。

جاملشىلاس- جاملشىلا- 的互交态。

جاملشىلاۋ جاملشىلا- 的不定式。

جاملىس- جامىل- 的互交态。

جاملىش 〈名〉①盖，布苫，布盖 ②卧被，褥被 ①〈名〉盖铺：ول كەزدە جاملعى دا بولعان ەمەس 那时没有都褥被连。

جاملعىز- جامىل- 的使动态。

جاملعىسىز 〈形〉①布苫带不，的布盖带不，盖铺无，的卧被无，的褥被无 ②的着露，的用盖法无 ③的。

جاملعىش I 〈名〉的盖，类被（的上身在盖）。

جاملعىش II 〈名〉子罩，布苫。

جاملدىر- جامىل- 的使动态。

جاملت- جامىل- 的使动态。

جاملتقى 见 جاملعى.

جاملتقش 见 جاملعى.

جاملۋ جامىل- 的不定式。

جاملۋلى 〈形〉①着蒙，的着盖遮，的着盖未，的蒙未，的盖未 ①着露，的蒙未，的盖未 ①的着披 ②的着披未②的。

جاملشىلا- 〈动〉盖，蒙，披（合凑）：توندى جاملشىلاپ شعىڭدار. 你们上披皮袄再出去。/ءبىر كورپەنى جاملشىلاعالى كوپ بولدى. 一盖子被床久好了。

جاملشىلاس- جاملشىلا- 的互交态。

جاملشىلاۋ جاملشىلا- 的不定式。

جاملىس- جامىل- 的互交态。

جاملىش 〈名〉①盖，布苫，布盖 ②卧被，褥被 ①〈名〉盖铺：كورىمدىك جاملىش تا جوق 样象连的：没有都盖铺。

جامىرا- 自（犊牛，羔羊时放分）①〈动〉：论议纷纷，嚷乱吵乱，哗喧 ②奶吃母其找动

تۇس-تۇستان جامـــراۋ 嚷乱自各 ▲ اقشام جامىراۋ 天黑,暮降临 ▲ جۇلدىر جامىراۋ 满天星 ▲ تۇزده بۇزاۋى جامىراعاننىڭ ۇيده ايرانى توگىلەدى. 【谚】奶酸上不吃就犊牛好不管。

جامىراس- جامىرا- 的交互态。

جامىرات جامىرا- 的动使态。

جامىراۋ جامىرا- 的不定式。

جان *I* 〈名〉① 命,命生,命性: جاننىڭ قۇربان قىلۋ 牺牲,献身 ▲ جان ساقتاۋ 靠……过日子 ▲ جان ساياۋ 人的心关,人的贴体 ▲ جان ساۋعالاۋشىلىق 保命,命性全保 ▲ جان سەرىك 心里,话心知 ▲ جان سىرى 友战,伴侣,人爱 ▲ جان تاپسىرۋ 扎挣,命拼 ▲ جان تالاسۋ 话 ▲ جان تارتۋ 天归,世逝 ▲ جان تەرگە 近亲 ▲ جان تۇرشىگەرلىك 尽力疲精 ▲ جان تۇرشىگۋ 然悚骨毛 ▲ جان تۇرشىگۋ 的魄动心惊,的寰 ▲ جان ءتاسىلىم بەرۋ 牲牺;世去 ▲ جان ءتاسىلىم ەتۋ 宝命生 ▲ جان ءتاتتى 牲牺;世去 ▲ جان شوشۋ 饭吃 ▲ جان شاقىرۋ 的贵,怕害 ▲ جانى اللانىڭ قاسىنا بارۋ 归命复 ▲ جانى بار (ءسوز) 惧恐到感 ▲ جانى جاي تابۋ ① 真到感,福享 ▲ جانى جانناتتا بولسىن! 的深义含,的愿 ▲ جانى كىرۋ ① 命殒,死② 服舒到感,意满到感 ▲ ! جانى كوزىنە كورىنۋ ② 天归者死魂得吓 ▲ جانى كوزىنە سۋ 醒苏 ▲ جانى مۇرنىنىڭ ۇشىنا كەلۋ 服舒失慌惊 ▲ جانى مۇرنىنىڭ ۇشىنا كەلۋ 体附不死送,命性顾不 ▲ جاننان بەزۋ 体附不魂,措 ▲ جاننان كۇدەر ءۇزۋ 保难命性到感 ▲ جاننان قورقۋ 绝 ▲ جاننان ءتۇڭىلۋ 分万恐惊 ▲ جاننىڭ ءتيۋ 使 ▲ جاننىڭ ءتيۋ 保难命性到感,分万恐惊,望 ▲ جانىن بەرۋ 献 ▲ جانىن جالداۋ 魂灵及触,心伤人令,快不人 ▲ جانىن جالداۋ 生更力自 ▲ جانىن قويارعا 躯捐,命生出 ▲ جانىنداي كورۋ 命生若爱,爱宠 ▲ جانىن سالۋ 措失慌惊,状万恐惊,慌恐 ▲ جەر تاپپاۋ 不奋 ▲ جانىن سالۋ 牲牺,命生出献 ▲ جانىن شعارۋ 若 …… ,气生 ▲ جانىن شوپەرەككە ءتۇيۋ 命拼,身顾 ▲ جانىن شوپەرەككە ءتۇيۋ 死气 ▲ جانى ءسۇيىنۋ 感 ▲ جانى ءسۇيىمەۋ 欢喜不,厌讨 ▲ جانى قاس 的骨入之恨,的 ▲ جانىن ءپيدا قىلۋ 意满到感;服舒到。牲牺,身献 ▲ جانىن ءپيدا قىلۋ 的恨痛齿切 ▲ جانىڭدى قويماۋ 命保 ▲ جان قارماۋ 命催 ▲ جانىڭدى قويماۋ 奋 ▲ جان قيارلىق 友至,亲至 ▲ جان قيار 图企 牲牺,身献 ▲ جان قيۋ 的牲牺我自,的身顾不 ▲ جان 忍难,受忍以难,心人伤 ▲ جانعا باتۋ 吓 ▲ جان ۇشىرۋ ءۇزۋ 气咽,气断,命生送断 ▲ ايتۋلى دوستىڭ مالى ءبىر، كەم 散魄飞魂得穷,此彼分不友挚【谚】. ءبىر جانى دەگەننىڭ ▲ 。连相运命人苦 بالام — بالىم، بالامنىڭ 生亲,子罐蜜是女儿生亲【谚】. جانىم بالاسى ▲ 。子根命是儿孙 ءبىر كەمەگە مىنگەننىڭ جانى

ەبىر. 【谚】同舟共济。▲تاعام ەتان سەمىرتەدى، 养猎狩，身养饭吃 【谚】. الك جان سەمىرتەدى
人。

جان Ⅱ 〈名〉人：جان باسىنا 100 يۋان 每人一元百。

جان Ⅲ 〈名〉①边，侧，旁边，旁近：وزەن جانى 边河 ②周围，围附：近附：جانىندا ەرتكەن ەبىر توپ ادامى بار. 他有一群人围着带周围：جانىندا اقشا جوق. ③兜儿。钱有没（上身）里兜儿。他جان ارقان 捎的便轻，的带携身随 ▲ جان اربق 渠毛 ▲ جان باۋىرلاۋ 侧卧前着进 ▲ جان ساعات 怀表 ▲ جان تامىر 侧根 ▲ جان تورسىق 小皮囊 ▲ ەداريا جانىنان قۇدىق قازبا. 井挖边河在莫 【谚】。

جان- Ⅳ 〈动〉①烧燃，着点：وت جاندى. 火着了来起。②〔转〕发烧，发热：تۇلا بويى جانۋ 了炸气点一差，受经 〔转〕④ 了炸气点一差 جازدادى 伤 جۇرەگى جانۋ（幸不，酸辛，苦痛）受遭 ▲ ارمانى（تىلەگى، ەۇمىتى）جانۋ 愿望得以心 ▲ باعى جانۋ 现实，运幸，运走，福幸到得交 ▲ ەكى بەتى جانۋ 面部通红，愧惭 ▲ ەڭبەگى جانۋ 获收得取，功成得获 ▲ كوزى شىراداي جانۋ 睛眼光发炯炯睛眼有神。

جانا- Ⅰ 〈动〉蹭，近贴，近挨，近靠：جانا ماي اۋاشا ەجۇر 不要靠近 / جاناپ وتە شىعۋ 而着蹭过。

جانا Ⅱ 〈名〉鹰岁八。

جاناب 〈名〉位诸，位各。

جانازا 〔宗〕[阿]〈名〉则那者（祷祈之作所及礼殡的行举者死为林斯穆指）▲ 礼殡，جانازا شعارۋ 举行礼殡。

جانازالا- 〈动〉礼殡行举，则那者念：جانازالاپ جەرلەۋ 葬安后则那者念。

جانازالات- جانازالا- 的态动使。

جانازالاۋ جانازالا- 的式定不。

جاناشى 〈名〉①则那者念的人。②人的葬送。

جاناقىم 〈名〉洞偏墓坟、穴墓。

جاناما 〈形〉①旁的，侧的，的壁隔的间：جاناما ەۋي 子房的壁隔/ جاناما جاپىراق 叶侧的附/ جاناما دالدا 据证的接间（证旁）②附，的带附加的，的外另；的外另；的加附，的带 جاناما سۇراق 题问/ جاناما ات（号外）名别 ▲ جاناما سىزىق 线切〔数〕。

جاناما- 〈动〉近挨，近接，近靠：جاناماپ 行并ەجۇرۋ。

جاناماس- جاناما- 的态互交。

جاناماسات- جاناما- 的态动使。

جاناماسۋ جاناما- 的式定不。

جاناما 〈名〉近接，近靠：جاناما 的接触，触接 ②态互交的 جانا-。

جاناس- ①往来，近亲；近靠，جاناسۋشى بولما. وعان 他近接要不（你）/ الدىكەى ارباعا جاناسىپ 之拴被近靠畜母 ③了车的边前上赶快 قالدى 切相〔数〕④奶吃之使畜幼 ەتۇزۋ سىزىق پەن شەڭبەردىڭ جاناسۋى 切相圆和线直。

جاناسالا- 〈动〉近靠，近贴，近接，近挨：جاناسالاي وتىرۋ 坐着挨/ تامدى جاناسالاپ ەجۇرۋ

走墙着贴身。

جاناسالاس- جاناسالا- 的态互交。

جاناسالات- جاناسالا- 的态动使。

جاناسالاۋ جاناسالا- 的式定不。

جاناستىر- جاناس- 的态动使。

جاناسۋ جاناس- 的式定不。

جاناسسىم: جاناسسىمى جوق 不妥当的，毫无道理的。

جاناسسمدى 〈形〉① 和睦相处的，来得好的，好缘人的：جۇرتپەن جاناسسمدى 的好相处，的近接好的用有，的适合 ② 的好系关众群和好的。

جاناسسمدىلىق 名词。جاناسسمدى 的象抽。

جانات 〈名〉① 熊皮，熊瞎子〔动〕② 貉，熊瞎子：جانات شىنك 大熊瞎子衣/ جانات جاعا 貉皮 ▲ جانات ٴيت 狗熊瞎子 ▲ جانات ٴتاربزدى ٴيت 科熊瞎子。

جاناتتان- 〈动〉得显华丽，得显美丽，得显好看。

جاناتتانۋ جاناتتان- 的式定不。

جاناۋ جانا- 的式定不。

جاناۋىز 〈名〉（固定牛羊的）插棍儿。

جانباس- I 见 جامباس.

جانباس- II 〈动〉包庇，护袒，偏袒；偏私：قاتەلىككە جانباسۋعا بولمايدى. 不能包庇错误。

جانباستىر- جانباس- II 的使动态。

جانباسۋ جانباس- II 的式定不。

جانباۋىر 〈名〉亲至，亲近，亲戚。

جانگەشتى 见 جانكەشتى.

جانعىز- جان- IV 的使动态。

جانعىش 〈形〉易燃的，可燃的：جانعىش زات 易燃物。

جانعىشتىق ① 词名象抽。جانعىش 的 ② 易燃性。

جاندا- 〈动〉靠着，近接，近挨，近靠：جانداپ ٴجۇرۋ 走着靠 …… ▲ جانداي شاباۋ 随着追。

جانداياپ 〈名〉凶帮，手鼓吹，随着追者。

جانداباسا 〈副〉忙慌，忙急，张慌：جانداباسا قاشا جونەلدى 忙急慌张逃走。

جاندان- 〈动〉① 复活，苏生，醒来：كوكتەم كەلىپ وسىمدىكتەر جاندانا باستادى. 春入各，得显生复始开物植种，气生满充〔转〕② 。活跃生的气生满充：جاندانعان ٴومىر。

جانداندىر- جاندان- 的态动使。

جانداندىرىل- جانداندىر- 的态动被。

جاندانت- جاندان- 的态动使。

جاندانۋ جاندان- 的式定不。

جانداراڵ 〈名〉官将，军将〔俄〕。

جاندارم 〈名〉兵宪。

جاندارمەريا 〈名〉队兵宪。

جانداس I 〈形〉的相死生，的运命同。

جانداس- II 〈动〉① جاندا- 的态互交 ② 拼而己自全保了为：جاندى 争抗，扎挣，命拼走）近靠 نارسە جاندى 着挨，近接，近靠③ 命（近）。

جانداسۋ جانداس- II 的式定不。

جانداۋ جاندا- 的式定不。

جاندى I 〈形〉①活的，有生的命：جاندى نارسە 把，的命如 …… 爱 ② 西东的命生有 …… 当成命的待看：قاتىن جاندى 人女欢喜 力活有〔转〕③ 的命如钱爱/ اقشا جاندى 的活灵，的动生，的干能，的力魄有，的生：جاندى جىگىت 子伙小的干能 وبراز جاندى 意有〔转〕④ 用运活灵 جاندى سىتەتۋ/象形动：的生如栩栩，的生生活；的力服说有，的义他 جاندى فاكت 实事的生生活 /ٴسوزى جاندى 强顽，的实结 ٴيت جاندى ▲ 力服说有话的。的倦疲知不，的

جاندى II 〈形〉有，的人……的口人：سەگىز جاندى ٴۇي 八口人家。

جاندى-جاقتى〈形〉多戚亲，的多妹姐弟兄。

جاندى-جانسىز〈形〉和命生有，的死和的活的命生无。

جاندىق 〈名〉畜小，称泛的羊山和羊绵。

جاندىلىق جاندى 的象抽。词名。

جاندىر- ① جان- III 的使动态 ② 生，烧。

جاندىرعىش I 〈名〉物火引。

جاندىرعىش II 〈形〉爱火上，的气生人惹爱的油加。

جاندىرما 〈名〉饼烙。

جان-جاق 〈名〉边旁，方八面四，围周，周四：مەكتەپتىڭ جان-جاعىندا 学校周四/ جان-جاقتان كەلگەندەر 从八面四方的来人。

جان-جاقتا- 〈动〉向方的同不从，来起围（手）。

جان-جاقتاعى 〈形〉的围周，的方八面四。

جان-جاقتاۋ جان-جاقتا- 的不定式。

جان‌جاقتى 〈副〉地面全，地面方各，地到周；地无不微至地：جان-جاقتى تەكسەرۋ 调查。

جان-جاقتىلى 〈形〉的全面，的方各，的到周；的至不微无，的合综；的：جان-جاقتىلى زەرتتەۋ 研究/ جان-جاقتىلى ءبىلىمى بار 具有各方面全的/ جان-جاقتىلى قامقورلىق 无不微至的关怀/ جان-جاقتىلى پايدالانۋ 综合利用。

جان-جاقتىلىق جان-جاقتى 的名词象抽。

جانجال 〈名〉纠纷，争执，吵争：جانجالدى قويۋ 止停吵争。

جانجالداس- 〈动〉打架，纠纷闹，争执，吵争：جانجالداسپاي ىنتىماقتاسۋ 相互吵争止停团结。

جانجالداستىر- جانجالداس- 的使动态。

جانجالداسۋ جانجالداس- 的不定式。

جانجالدى 〈形〉有，的执争有，的吵争常经：جانجالدى ءۇي 的睦和不，的纠纷的吵争爱家庭。

جانجالقوي 〈形〉的爱架打，的爱吵争，的爱闹纠。

جانجالشى 〈形〉的爱架打，人的爱吵争，人的纠纷闹。

جانجالشىل 〈形〉的爱架打，的爱吵争，的非是弄拨。

جان-جانۋار 〈名〉动物。

جان-جۇيە 〈名〉①身周，身深，身全：جان-جۇيەسى بوساۋ 软发身深/ جان-جۇيەسى شىمىرلاۋ 毛骨悚然 ②害要；魂灵：جان جۇيەسىنە تيگىزۋ 触及魂灵。

جانكەشتى 〈形〉的险冒，的活死顾不：جانكەشتى قيمىل 为行险冒。

جانكەشتىلىك جانكەشتى 的名词象抽。

جانقالتا 〈名〉儿兜衣。

جانمەن! كەتتى（جانىڭ جانىنامعا تاپسىردى）世逝，世去。

جاننات 〈名〉①〔阿〕界乐极，堂天，国天 ②〔转〕生的好美 ③乡之丽美，士乐 ▲〔转〕境环活者死愿〔宗〕جانى جاننانتا بولسىن! 堂天入升！

جانر 〈名〉型类，式样（的品作术艺指），裁体。

جانرلىق 〈形〉的式样，的裁体（品作学文）。

جانسار 〈形〉：的息一奄奄，的活不死半：جانسار كىسى 人的活不死半。

جانسەبىل 〈形〉倦疲知不；的强顽，的强坚：كارلىك جەتسە دە جانسەبىل كىسى 虽已年的：人的强坚个是仍但迈。

جانسەبىلدىك جانسەبىل 的名词象抽。

جانسۋ جانسى- 的不定式。

جانسى- 〈动〉……象为成，人的……成变：人的。

جانسىز Ⅰ 〈名〉：衣便，探密，探暗：شەتەل جانسىزدارى 外国的探暗。

جانسىز Ⅱ 〈形〉①无的人无，的人主无：ەكى قورادا جانسىز ەكەن. 两个院子里都有没人。②：的力命生无；的命生无，的死力无，的弱虚〔转〕③样一人死象：جانسىز كىسىدەي 死人一样的力无，的气有无，的力魄无：جىگەرسىز دە جانسىز 胆无志有没又力魄有没既〔转〕④：的力引吸无；的淡平，的动生不很得讲。

جانسىز Ⅲ 〈副〉人一独单，人一自独。

جانسىزدان- 〈动〉痪瘫，木麻，麻发：ايا‌عى جانسىزدانۋ 下身瘫痪。

جانسىزداندىر ①جانسىزدان- 的使动态 ②麻醉。

جانسىزداندىرۋشى 〈名〉麻醉师。

جانسىزدانۋ جانسىزدان- 的不定式。

جانسىزدىق Ⅰ 的名词象抽جانسىز。

جانسىزدىق Ⅱ 〈名〉探暗，为行探密。

جانسىرا- 〈动〉①命生，息一奄奄，活不死半发②危垂命生得病：اۋرۋدان جانسىراۋ 发危垂命生得病：قول جانسىراۋ 麻发手：木麻，麻。

جانسىرات- جانسىرا- 的使动态。

جانسىزلاۋ جانسىزلا- 的不定式。

جانتاي- 〈动〉①歪，边一向斜，靠侧，卧侧 ②打盹，睡瞌睡：جانتايىپ ۇيقىتاۋ 侧身睡一向侧：جانتايىپ ال 几时会一睡稍你 جانتايىپ 几盹。

جانتايت- جانتاي- 的使动态。

جانتايۋ جانتاي- 的不定式。

جانتايىس- جانتاي- 的互交态。

جانتاق 〔名〕〔植〕骆驼刺，刺骆驼 ▲ جانتاق شەكەر 糖刺。

جانتالاس I 〈名〉①忙乱，忙碌，忙奔，闹瞎，瞎闹：جانتالاس بەكەر 忙乱的人 جاۋدىڭ سوڭعى 敌人最后的命拼，脱命：扎挣后。

جانتالاس- II 〈动〉①忙，忙碌，活张罗：جۇمىسپەن جانتالاسقالى نەشە كۇن بولدى. （人某）忙碌了天几有已情事件这于忙不卧坐，腾折 ②。جاۋرىپ توسەكتە جانتالاسىپ 去复来翻，宁闹打，闹乱，闹玩 ③腾折上床在得病：انا بالاعا جانتالاسىپاي وتىر دەشى 告诉那个孩子个别闹乱要不命拼，脱挣，扎挣 ④：ءىت جانتالاسىپ ءجۇرىپ تۇر. 叫地命拼在驹。

جانتالاستىر- جانتالاس- II 的使动态。

جانتالاسۋ جانتالاس- II 的不定式。

جانتاڭدا- 〈动〉走着瘸，行跛。

جانتاڭداۋ جانتاڭدا- 的不定式。

جان-ءتان 〈名〉①身心，体身：جان-ءتانى امان 好体身/ جان-ءتانىن ايامادۋ 全身顾不奋 ②全心意：جان-تانىمەن كىرىسۋ 全力以赴/ جان-تانىمەن حالىق ءۇشىن قىزمەت ەتۋ 全心全意地为人民服务/ جان-تانىمەن ءسۇيۋ 由衷地爱。

جانتىق 〈形〉斜歪，的斜倾，的肩斜，的肩歪的行跛；的。

جانۋ I جان- III 的不定式。

جانۋ II جانى- 的不定式。

جانۋار 〈名〉①动物：جانۋارلار دۇنيەسى 动物界 ②对牲畜的统称：جانۋار قايتىپ كەلدى. 我的牲口好了来回（牛、驼骆）马。▲جىلى قاندى جانۋار 温血动物。

جانۋىش 〈名〉石刀磨。

جانشۋ جانشى- 的不定式。

جانشى- 〈动〉①碎捣，碎碾，碎压：تارى جانشۋ 碾碎小米 ②踏践，踩：ايامەن جانشىپ كەتتى 用脚踩踏了坏 ③〔转〕压制，榨压，迫压：ونى كىم جانشىپتى؟ 谁压制了他？

جانشىل- جانشى- 的被动态。

جانشىس- جانشى- 的互交态。

جانشىت- جانشى- 的使动态。

جانى- 〈动〉①钢，镔：پىشاق جانۋ 刀钢 ②油加上火，使唆，唆挑〔转〕：بىرىنەءبىرىن جانۋ 互相唆挑/ جانماي جاقپاستىرۋ كەرەك 要不扇，打，抽〔转〕③结团成促要，油浇上火：بەتكە جانۋ 巴嘴抽 ▲ جاعپا وقتاۋ (پىشاق) 子皮嘴要 جانعاناداي جانۋ جاعپا ▲ 头骨包皮，子道会说。

جانعۋ جانق- 的不定式。

جانعىش 〈名〉石磨。

جانق- 〈动〉①扎挣命拼，扎挣死垂：جاۋدىڭ جانعۋى 失慌惊，张慌 ②扎挣死垂的人敌：جانعىپ قاشۋ 跑逃地张张慌慌措。

جانىل- جانى- 的态动被的。

جانما 见 قايراق.

جاننداي: جاننداي كورۋ 把，命生如爱…… 当…… 欢喜，爱喜，待看命成当：بالانى جاننداي كورۋ 待看命成当子孩把/ كىتاپ وقۋدى جاننداي كورۋ 书看欢喜。

جانش- 见 جانشى-.

جانشتا- 〈动〉①碎碾，碎捣，剁，捣：ساربىساق جانشتاۋ 蒜捣/ ەت جانشتاۋ 肉剁 ②压肘膊胳用；踏践：شىنتاعىمەن جانشتاۋ 压；伐讨，压镇，榨压，迫压〔转〕③：تاپتىق جاۋلاردى جانشتاۋ 人敌级阶压镇。

جانشتاعىش 〈名〉碎捣，机碎磨。器。

جانشتال- جانشتا- 的被动态。

جانشتات- جانشتا- 的使动态。

جانشتاۋ جانشتا- 的不定式。

جانشتاۋىش 〈名〉机碎磨。

جانشۋ جانش- 的不定式。

جاڭا I 〈形〉①新，的新崭，的鲜新，的新颖新：جاڭا جىل 年新/ جاڭا بەينەدە 以面的新崭：

貌/ جاڭا تۇردەگى 样新式的颖新的生新②：جاڭا
زات 事物生新 ③ 的悉熟不，的生陌：جاڭا
ادامدار كوبەيە باستادى. ④ 了来起多人的生陌
。了来才近最 جاڭا كەلدى 刚：近最，近新
▲ ايدىك ەكى جاڭاسى 月初五、四、三、二、一
اي جاڭاسى 初月 ▲ جاڭا جول 另一段(行) ▲
جاڭا تالاپ ① 新的年少青 ② 望愿的新--代
▲ جاڭا تاريح 史代现 ▲ ەسكىنى ەسكە الماي،
جاڭا جادىڭا تۇسپەيدى. 【谚】不温故能不则
新。

جاڭا Ⅱ〈副〉刚才，最近：جاڭا كەلدى 来刚/
جاڭا شققان كىتاپتار 最近出的版图书▲جاڭادا
重，新从 ① جاڭادان ▲ 近最，才刚，前以久不
新 ② 近最：جاڭادان اۋسىپ كەلگەن 来调新
的。

جاڭاعى 〈形〉的才刚：جاڭاعى ءسوزىڭدى قايتا
ايتشى. 下一复重话的才刚把你。

جاڭالا- 〈动〉① 新，改，新更，新一然焕使：
修 ② 部干关机新更 جاڭالاۋ كادرلاردى
革 ③ 屋房复修 ءۇيدى جاڭالاۋ：新翻，复修，理
置添 ④ 新革术技 تەحنيكا جاڭالاۋ：革改，新
(的新)：كيىم جاڭالاۋ 装服新置添。

جاڭالان- ① جاڭالا- 的被动态 ② 变，新，
然新。

جاڭالاس- جاڭالا- 的互交态。

جاڭالات- جاڭالا- 的使动态。

جاڭالاۋ Ⅰ〈形〉的新微略，的新较比，的鲜
不，的旧太。

جاڭالاۋ Ⅱ جاڭالا- 的不定式。

جاڭالىق① جاڭا Ⅰ 的新：革 ② 词名象抽的
تەحنيكاداعى جاڭالىق 技术革新 ③ 的上科学
发新 عىلىمداعى جاڭالىق：现发新，明
新 ④ 息消新，闻新 بۇگىنگى جاڭالىق：今
发 ⑤ 闻新的天事怪：ەلدە بولماعان جاڭالىق
，造创 اشۋ جاڭالىق ▲ 事怪的有没所间人
明。

جاڭار- 〈动〉：新一然焕，新更，新换，新变
اي جاڭارۋ 又始开的新---月个/ ەل جاڭارۋ 人
们的貌面然焕一新。

جاڭارت- جاڭار- 的使动态。

جاڭارتقىز- جاڭارت- 的使动态。

جاڭارتۋ جاڭارت- 的不定式。

جاڭارتىل- جاڭارت- 的被动态。

جاڭارۋ جاڭار- 的不定式。

جاڭاشا 〈形〉的新，的式新，的型新：جاڭاشا
پىكىر بار ما؟ 吗见意的新有？/ جاڭاشا ءومىر
活生式新。

جاڭاشىل ①〈形〉的新革张主
的革改倡提，的新革 ②
者新创，者新革。

جاڭاشىلدىق جاڭاشىل 的抽象名词。

جاڭبىر 〈名〉雨，雨水：جاڭبىر شەلەكتەپ
قۇيدى. 雨大盆倾/ جاڭبىر تامشىسى 点雨/
جاڭبىر سۋى 雨水 ▲ جاڭبىر بۇلتى 雨积云
▲ جاڭبىر قۇرت 龙地，蚓蚯 ▲ باتامەن ەر
كوگەرەر، جاڭبىرمەن جەر كوگەرەر. 【谚】
英▲。装绿上披露雨在地大，策鞭成看愿祝把雄
جاڭبىر ءبىر جاۋسا، تەرەك ەكى جاۋادى. 【谚】
行单不祸。

جاڭبىرلات- ① 〈动〉：雨着顶，雨着冒
不，停不水雨 ② 来而雨冒 جاڭبىرلاتىپ كەلدى
灌喷 ③ 雨下地停。

جاڭبىرلانقىش 〈名〉备设灌喷。

جاڭبىرلاتۋ جاڭبىرلات- 的不定式。

جاڭبىرلى 〈形〉雨，的雨多，的雨有，的雨下：
جاڭبىرلى كۇنى 天雨下/ جاڭبىرلى
ماۋسىم 季雨多/ جاڭبىرلى كۇز 秋的雨多水
。

جاڭبىرلىق 〈名〉具雨，衣雨。

جاڭبىرسىز 〈形〉的旱，的雨无。

جاڭبىرسىزدىق جاڭبىرسىز 的抽象名词。

جاڭبىر-شاشىن 〈名〉：水雨，雨：جاڭبىر-شاشىن
بولۋ 下雨。

جاڭعاق 〔植〕〈名〉：桃核 ① 桃核：جاڭعاق ءدانى
树桃核种 ەگۋ جاڭعاق：树桃核 ② 仁
。

جاڭعالاق 〈形〉①的忘健，的大性忘，的忘记
力忆记 كىسى جاڭعالاق：的强不力忆记，的好
سوزگە 的四倒三颠，的理条无 ② 人的强不：
جاڭعالاق 理条无话说。

جاڭعالاقتان- ① 〈动〉：来起不记，记忘
不想，来起
为因 جاڭعالاقتانىپ اۋىزعا ءسوز تۇسپەۋ：来起
倒三颠 ② 。好么什说知不以所，来起不想

四，弄，乱搅，乱：جاڭعالاقتانىپ بەتالدى سويلەۋ
气一说乱，四倒三颠。
جاڭعالاقتانۇ جاڭعالاقتان- 式定不的。
جاڭعالاقتىق جاڭعالاق 词名象抽的。
جاڭعىز 见 جالعىز.
جاڭعىر- 〈动〉① 响回，回荡：ايعايدان تاۋ
جاڭعىردى. 声回来传里山喊一声大。② 犯，
新变，样变，新变〔转〕③（病肤皮指）发复
新一然焕；颜：كەشەگى جاپان دالا جاڭعىردى
بۇگىن 昔日的荒野今如颜新变。
جاڭعىرت- ① جاڭعىر- 态动使的 ② 刮，削，
起提新重〔转〕③（具木旧陈指）切：ول
وتكەندى جاڭعىرتىپ وتىر. 他又提起过去的
事。▲ توسەك جاڭعىرتۋ 弦续。
جاڭعىرتقىش 〈名〉器振共。
جاڭعىرتىل- جاڭعىرت- 态动被的。
جاڭعىرۋ جاڭعىر- 式定不的。
جاڭعىرىق I 〈名〉木垫，墩木。
جاڭعىرىق II 〈名〉① 声响回，音回，声回
腔鼻 جاڭعىرىق جولىنداعى مۇرىن：振共，鸣共
线振共 سىزىعى جاڭعىرىق/鸣共。
جاڭعىرىق- II 〈动〉响震；荡回，响回。
جاڭعىرىقتىر- ① جاڭعىرىق- 态动使的 ②
开走，嚷嚷别：جاڭعىرىقتىرماي كەت
اۋاشا 闹喧，叫大喊大，嚷喧。
جاڭقا 〈名〉木烧：块木碎，屑木：جاڭقا جاعۋ
屑。
جاڭقالا- 〈动〉块碎成削，屑碎成砍（头木把）：
اعاش جاڭقالاۋ 屑碎成砍头木把。
جاڭقالان- جاڭقالا- 态动被的。
جاڭقالات- جاڭقالا- 态动使的。
جاڭقالاۋ جاڭقالا- 式定不的。
جاڭقالاۋىش 〈名〉机削切。
جاڭسا 〈名〉肉之部背鲇须。
جاڭساق 〈形〉的确准不；的误错，的对不：
جاڭساق ەستۋ 听错/ جاڭساق تۇسىنۋ 误解/
جاڭساق كورۋ 看错/ جاڭساق تانۋ 认错。
جاڭساقتان- 〈动〉① 忘记，记忆，记起不
想，来起不记，记忆② 来起弄，倒颠搞，错
混。
جاڭساقتاندىر- جاڭساقتان- 态动使的。
جاڭساقتات- 〈动〉弄，搞，惑迷，涂糊：乱搅，岔打
جاڭساقتاتىپ بەرگىسى كەلمەدى. 他净打岔
不给肯。
جاڭساقتاتۋ جاڭساقتات- 式定不的。
جاڭساقتىق ① جاڭساق 词名象抽的，错觉
解误。
جاڭسىل- ① 〈动〉忘记，记，记起不想，来：
ادىنان جاڭسىلىپ وتىرعانىم. 我记忆不起
名的他了。字 ② 混：جولدان جاڭسىلۋ
迷路/ ول سويلەپ تۇرىپ سوزىنەن جاڭسىلىپ
قالدى. 他说着说着说就了。▲ ادىنان
جاڭسىلۋ ▲ جاڭسىلماس جاق 约毁，言誓背违
بولماس، سۇرىنبەس تۇياق بولماس.【谚】人
说会【谚】。跤跌会畜牲，话错：ساۋسقان توتى بولامىن
دەپ جۇرىسىنەن جاڭسىلمپتى.【谚】喜鹊
当想（力量自不）迈么怎道知不都子步连，雀孔
岐入引。
جاڭسىلدىر- جاڭسىل- 态动使的 ② 途，迷，惑：
جاڭسىلدىرامىن دەپ ويلاما. 不你要妥
途岐入引他把想。
جاڭسىلت- جاڭسىل- 态动使的。
جاڭسىلتپاش 〈名〉① 令口绕：جاڭسىلتپاش ايتۋ
（图意）念概的清不糊含 ② 令口绕说。
جاڭسىلتپاشتا- 〈动〉辞其糊含，角抹弯拐：
جاڭسىلتپاشتاماي توتەسىن ايتۋ 截直，角抹弯拐别
说地当了。
جاڭسىلتپاشتاۋ جاڭسىلتپاشتا- 式定不的。
جاڭسىلۋ جاڭسىل- 式定不的。
جاڭسىلشاق 〈形〉的涂糊；的大性忘，的忘健：
جاڭسىلشاق ادام 人的大性忘 / بارعان سايىن
جاڭسىلشاق بولۋ 差越来越力忆记。
جاڭسىلشاقتىق جاڭسىلشاق 词名象抽的。
جاڭسىلىس I 〈名〉会误，觉错；误错：كەنەتتەن
بولعان جاڭسىلىس 误错的生发然偶/ جاڭسىلىستان
بولدى（的起引而）会误为因。
جاڭسىلىس- II 〈动〉① جاڭسىل 忘② 态互交的
搅，倒颠搞，错弄 ③ 来起不想，来起不记，记
混。
جاڭسىلىستىر- جاڭسىلىس- II 态动使的。
جاڭسىلىسۋ جاڭسىلىس- II 式定不的。
جاپ-（جاۋىپ） I 〈动〉闭，闭关，关：

ەسك جاۋ 门关②盖，蒙，苫：كورپه جاۋ 被盖子/ باسكىدى جاۋىپ ال（你）把铺 ③ 上蒙头：كىلەم جاۋ 铺地毯 ④ 关，压：اباقتىعا جاۋ 关压，盖遮 ⑤ 监收，蔽遮，遮掩，罩笼：جەردى قار جاۋىپ السپتى. 大雪复盖了地。/ اسپاندى بۇلت جاۋىپ الدى. 空天罩笼云阴。 ⑥ 结，束，止结：ەسەپ جاۋ 牧放，放 ⑦ 账结：قويدى قارسى بەتكە جابا سالدى. 把羊群放到对面的山坡上。 ⑧ 投，入投身：بارلىق كۇشتى جاۋىپ جىبەرۋ 全力部投 ⑨ 量词：كيىم جاۋ 送赠：نان جاۋ 烤：ابروين جاۋ 烤馕 ⑩ 送衣服 ① 遮羞 ②（尊）誉声护维 ▲ ات مىنگەزىپ، شاپان جاۋ 赠马赠（仪礼种一）▲衣大 اۋز جاۋ 一口住，口闭，声作不默，吐不字 ▲ اۋز جاپپاۋ 完没个说话废 ▲ پاله جاۋ 栽赃，诽谤 ▲ جالا جاۋ 诬诬，蔑诬 ▲ جاۋىردى جابا توقۋ 企图掩盖缺点（处之足不）▲ كىلەم جاۋ 毯（挂）地用 ① 毯（挂）地送赠②（住遮）盖 شاپان جاۋ 赠衣服送 ① 发怒 ▲ قاباعىن جاۋ 板，来脸下沉 ▲ قاباعىن قارس جاۋ 愁 ② 面着孔 ▲ انشەيىندە اۋز جاپپاس، توي دەگەندە ولەك تاپاس. 的唱该，口住不个唱时平【谚】。

جاپ 渠水引〈名〉Ⅱ。

جاپا 驼粪牛，屎牛，粪牛〈名〉Ⅰ ▲ اق جاپا 驼粪牛的了透干。

جاپا 磨折，苦痛，苦艰，难苦〈名〉Ⅱ：جاپادان قورقۋ 苦艰怕/ بالانىڭ جاپاسى 累拖的子孩 ▲ جاپا كورۋ ① 罪受，难受苦受 ② 烦麻怕 ▲ جاپا تارتۋ 磨折受，难受苦受 جاپا شەگۋ 受苦受。磨折受，难受

جاپادان-جالعىز 独孤，地个单，地独单〈副〉：جاپادان-جالعىز كەلۋ 地立孤，地零零孤，地一下剩只 جاپادان-جالعىز قالۋ 来人个一自独/ 人个。

جاپا-جالعىز 地独孤，地个单，地独单〈副〉，地零零孤，地立孤。

جاپاكەش 的命苦，的难受，的苦受〈形〉：جاپاكەش ادام 人的命苦。

جاپاكەشتىك جاپاكەش 的词名象抽。

جاپاق-جاپاق：جاپاق-جاپاق ەتۋ（قاراۋ） ① 地怯胆 ② 望西张东，望张处四；看睛眼着眨。看地生生怯，望东，望张处四；看睛眼着眨 ① 〈动〉 **جاپاقتا-** 看地生生怯，看地怯胆 ② 望西张。

جاپاقتاس- جاپاقتا- 态互交的。

جاپاقتات- جاپاقتا- 态动使的。

جاپاقتانقىز- جاپاقتات- 态动使的。

جاپاقتاۋ جاپاقتا- 式定不的。

جاپالا- 屎拉，坨粪拉（牛）〈动〉。

جاپالاق 鹅鹎〈名〉▲ جاپالاق كوز 睛眼大 ▲ جاپالاق قار 雪大毛鹅。

جاپالاق-جاپالاق：جاپالاق-جاپالاق قار جاۋۋ 飞纷雪大，雪大毛鹅下。

جاپالاقتا- 下落纷纷，飞纷〈动〉：جاپالاقتاپ قار جاۋۋ 雪大毛鹅下）飞纷雪大（。

جاپالاقتاۋ جاپالاقتا- 式定不的。

جاپالاۋ جاپالا- 式定不的。

جاپالى 累劳；的苦痛；的苦辛；的苦艰〈形〉：جاپالى قىزمەت 作工的苦艰/ 的累拖，的جاپالى جولاۋشىلىق 行旅的累劳。

جاپان 野旷，野原［阿］〈名〉：جاپان دالا（野旷）野荒（عجۋز）。

جاپار 主真，主物万［阿］〈名〉。

جاپا-تارماعاي 七，部全；儿块一，齐一〈副〉：جاپا-تارماعاي ۇمتىلۋ 一 上而拥/ 地脚八手：جاپا-تارماعاي انتانسقا كەلۋ 员动齐。

جاپاتاي 子帽（的戴性男）〔土〕〈名〉。

جاپبار 见 جاپپار。

جاپ-جاس 轻年非；的小幼，的小（岁年）〈形〉的。

جاپقى 门炉〈名〉。

جاپقىش 布罩，单罩，物盖遮：توسەك جاپقىش 单床（罩）▲ ابروي جاپقىش 布羞遮。

جاپپا Ⅰ：جاپپا نان 饼锅。

جاپپا 子棚小，棚窝〈名〉Ⅱ。

جاپپاي ① 〈副〉地遍普，地面全，地都全：جاپپاي انتانسقا كەلۋ 来起员动面全 ② 统统，全体：جاپپاي قارسى شىعۋ 对反都全。

جاپپار 主真，主物万［阿］〈名〉▲ جاپپار الا

真主 ▲ جاپپار يەم 造物主。

جاپسار 〈名〉① 缝,儿缝;隙缝:缝裂 ەسكتىك جاپسارى 儿缝门/ شەلەكتىك جاپسارى 缝的桶木 ▲ 檐房 ئۆيدىك جاپسارى ② 隙 处结相;檐 ئۆيدىك جاپسارى 檐房 ▲ 前明黎 ئتۇرىلۇ ئتۇن جاپسارى 晓拂。

جاپسارلا- 〈动〉① 儿缝着顺,隙缝着沿:合弥 ② 去过穿儿缝着顺 جاپسارلاپ وتە شعۇ 合弥。

جاپسارلاس Ⅰ 〈形〉的近邻,的邻相,的连相:جاپسارلاس ئۆي/子房的连相 جاپسارلاس ەل 邻(家国)落部的近邻。

جاپسارلاس- Ⅱ جاپسارلا-的互交态。

جاپسارلاستىر- جاپسارلاس-Ⅱ的使动态。

جاپسارلات- جاپسارلا-的使动态。

جاپسارلاۋ جاپسارلا-的不定式。

جاپسىر- 〈动〉① 糊,贴张,贴,粘:ماركا جاپسىرۋ 贴邮票/ قاعاز جاپسىرۋ 纸上糊 ② 带领:▲ جاپسىرىپ الدى ەكەن 这着领老么怎个子孩。 مىنا بالانى قايدان پالەجاپسىرۋ 栽赃,祸嫁。

جاپسىرعىز- جاپسىر-的使动态。

جاپسىرما 〈名〉条贴,边贴。

جاپسىرت- جاپسىر-的使动态。

جاپسىرۋ جاپسىر-的不定式。

جاپسىرىل- جاپسىر-的被动态。

جاپسىرىس- جاپسىر-的互交态。

جاپتىر- جاپ-的使动态。

جاپتىرما 处之身栖,房住易简〈名〉。

جاپتىرىق 〈名〉贿赂:اۋىز جاپتىرىق بەرۋ 贿行。

جاپىر- 〈动〉① 坏压,坏踏,坏踩:جىلقى بورميدى جاپىرىپ كەتتى. 了坏踩米玉把群马。 ② 使卷儿刃:پىشاقتىڭ ئجۇزىن جاپىرىپ الما 灭消,垮打,打痛〔转〕③ 了卷儿刃刀把别:جاۋدى جاپىرىپ تاستادى 了垮打人敌把。

جاپىراي- 〈动〉边一向倒,斜倾,边一向歪:جاپىرايعان جامان ئۆي 子房破的斜倾。

جاپىرايت- جاپىراي-的使动态。

جاپىرايتقىز- جاپىرايت-的使动态。

جاپىرايتىنىر- جاپىرايت-的使动态。

جاپىرايۋ جاپىراي-的不定式。

جاپىراق Ⅰ 〈名〉叶子:اعاش جاپىراعى 叶树 ▲ باتتاۋنق تاۋ جاپىراق 山〔植〕卜萝 ▲ باقا جاپىراق〔植〕萍浮 ▲ قىلقان جاپىراق 叶针。

جاپىراق Ⅱ 〈名〉片薄,块,片:ئبىر جاپىراق قاعاز 一张/纸 ئبىر جاپىراق مايلى ەت 一块肥肉 ② 封:ئبىر جاپىراق حات تا جازباۋ 一连封 写不都信封。

جاپىراقسىز 〈形〉的秃秃光,的子叶无:جاپىراقسىز اعاش 树的秃秃光。

جاپىراقتا- 〈动〉① 子叶长:اعاش جاپىراقتاپ كەلەدى. 子叶长始开树 ②。子叶长:ەتتى 片成切 جاپىراقتاپ كەسۋ 片成切肉把。

جاپىراقتاي 〈形〉的块小,的片小:جاپىراقتاي شۇپەرەك 布碎块小。

جاپىراقتال- جاپىراقتا-的被动态。

جاپىراقتان- ① جاپىراقتا-的反身态②子叶生,子叶长。

جاپىراقتانۋ جاپىراقتان-的不定式。

جاپىراقتاۋ جاپىراقتا-的不定式。

جاپىراقتى 〈形〉① 的盛茂子叶,的子叶有 ②的叶落:جاپىراقتى اعاش 树叶落 ▲ دارا جاپىراقتىلار 单植叶物。

جاپىراقشا 〈形〉的块小,的状块,的状片。

جاپىر-جۇپىر 〈副〉(数多指)次有没,地乱慌:جاپىر-جۇپىر ەل 次有没 ▲ 人多好的序 拥(ەتۋ);地似蜂窝一;地序拥簇,挤。

جاپىرلا- 〈动〉挤拥,集聚,拢聚:جاپىرلاپ كەلۋ 来而拢聚/ جاپىرلاماي كەيىن شەگىنىڭدەر. 退后往,挤拥要不们你。

جاپىرلاس- جاپىرلا-的互交态。

جاپىرلات- جاپىرلا-的使动态。

جاپىرلاۋ جاپىرلا-的不定式。

جاپىرت- جاپىر-的使动态。

جاپىرۋ جاپىر-的不定式。

جاپىرىل- ① جاپىر-的被动态② 伏倒:جاپىرىلعان ئبيداي 麦的伏倒 ③ 子卷儿:ئجۇزى جاپىرىلعان پىشاق 子刀的卷儿刃。

جاپىرىق 来下垂，的拉耷，的侧一向歪〈形〉骆的来下拉耷峰驼 تۆيە وركەش جاپىرىق 的：驼。

جار Ⅰ〈名〉陡岸，崖悬，岸壁峭：وزەن جاعاسىنداعى جار 在岸陡的边河/ جاردان اتتىڭ باسىن تارتۋ 悬崖碍，阻险艰〔转〕② 马勒碍障：جارعا ۇرىنۋ 遇碍障到▲壁碰 جاۋ سوعۋ ▲ جار جوق دەمە جار استىندا، ٴبورى جوق دەمە بورىك استىندا.【谚】莫敌无下之壁陡说莫，人礼道莫帽狼豺无下之。

جار Ⅱ〈名〉①呼 جار سالۋ ▲ 召号，号口 جار شاشۋ ▲ 召号 ③知通，信报 ②叫喊，喊召号 ②知通，信报 ①。

جار Ⅲ〈名〉①爱子妻，人：جارىڭ بارما؟ 你جالعىزدىڭ：靠依，山靠〔转〕②？吗子妻有جارى قۇداي. 孤主真是山靠的人独▲جار بولۋ 只，的一唯 ▲ 持扶，持支جار دەگەندە جالعىز 有：جار دەگەندە جالعىز بالا 只有子孩个一▲ جار قۇلاعى جاستىققا تيمەۋ 停不个忙，夜日操 劳▲ موينى جار بەرمەۋ 弹动得懒。

جار- Ⅳ〈动〉①柴劈，壁：开劈 وتىن جارۋ ②开切：قاۋىن جارۋ 开捅，破弄 ③瓜甜开切 ابايسىزدا تورسقتى جارىپ الدى 一不小把心小 冲：جاۋدى جارىپ شىعۋ 开冲 ④了破弄囊皮吾阿从 اۇلدى جارىپ ٴوتۋ 过穿：出冒，出发，出长 ⑤群敌出باس جاردى. ٴبيداي 去过穿间中勒了穗抽子麦/ جەردى جارىپ شىققانىڭ با؟〔转〕⑦？吗的来出冒里地从是你出而身挺；于勇，于敢：توپتى جارىپ سوزگە شىعۋ 话讲众当于敢 ▲ 于名闻 اتاعى جەر جارۋ 穗抽 ②头破打 ①باس جارۋ ▲ 震远名威，世闻 ▲ گۇل جارۋ 花开▲ داڭقى جەر جارۋ ①出，先领 شىعۋ جارىپ ▲ 扬远名臭 ②世于名味 ②鼻扑味香 ①جۇرىندى جارۋ ▲ 众ٴيىسى ٴتىس جارۋ 牙长 ▲ ٴتىس جارىپ 鼻刺道 ▲ ٴسوز ايتپاۋ 默声作言不，发言一，声吭不声一道公持主 قارا قىلدى قاق جارۋ。

جارا Ⅰ〈名〉①伤，口伤，势伤：وقتان بولعان جارا/ 伤枪 جاراسى جەڭىل 伤创的心内 ②疮的脓化未，疮的口开未，的举易而轻 ②的轻势伤 ①جاراسى جەڭىل ▲ 的决解难不，的力之灰吹费不。办好

جارا- Ⅱ〈动〉①相；宜适，乎合，宜合，适合 كوڭىلگە جاراۋ：称，上看，意中 ②意心乎合 بۇل قىز وعان جاراعانداي بولدى. 上爱可，好（赏赞示表）③。娘姑个这了上爱他。吧来他让，好 جارايدى، كەلسىن. ：是，行，以 ▲ باقىتقا جاراي 亏多，亏幸 ▲ بوقتا جاراماۋ 屁情轻礼 ②用有 ①كادەگە جاراۋ ▲ 值不也。重义

جارا- Ⅲ〈动〉①（畜役使而喝吃给不因）掉 ②部腹回收；膘发，情发（驼种）③饿挨。疯

جاراعسىز：的用适不，的废报，的用无〈形〉تۇككە جاراعسىز 的处用无毫/ سىكە جاراعسىز سايمان 具工的废报。

جارادار 伤负，的伤带，的伤受①〔口〕〈形〉的切悲，的心伤，的伤悲〔转〕②的。

جاراكسم-الدا 主真，主［阿］〈叹〉。

جاراق 器兵，装武，器武〈名〉：器武持手 قولعا جاراق الۋ ▲ باتىرعا تاياق تا جاراق.【谚】对器武是也棒棍说来雄英。

جاراقات 势伤，口伤，伤〈名〉：جاراقاتتى ەمدەۋ 伤治/ جاراقاتى جەڭىل 轻势伤。

جاراقاتسىز 伤负未，的伤受未，的伤无〈形〉的。

جاراقاتتا- 伤致伤负使，伤受使，伤打〈动〉。

جاراقاتتان- ①جاراقاتتا- 伤受 ②态身反的，جاراقاتتانسادا ەڭبەكتەن قالماۋ 彩挂，伤负：虽动劳持坚仍但伤受然。

جاراقاتتاندىر- 态动使的。جاراقاتتان-

جاراقاتتاۋ 式定不的。جاراقاتتا-

جاراقاتتى：的伤负，的伤有，的伤带〈形〉جاراقاتتى اسكەر 兵伤。

جاراق-جابدىق 材器，具用，具工〈名〉。

جاراقسىز 废报，的等劣，的用中不①〈形〉

。的拳空手赤，的铁寸无手，的器武无 ② 的
جاراقسىزدان- Ⅰ〈动〉器武下放，装武除解。
جاراقسىزدان- Ⅱ〈动〉为成，用顶不，用能不。品废
جاراقسىزداندىر- ①جاراقسىزدان- Ⅰ、Ⅱ的使的 ② 态动械缴。
جاراقسىزدانۇ جاراقسىزدان- Ⅰ、Ⅱ的不定式。
جاراقسىزدىق جاراقسىز 的名词。
جاراقتان- 〈动〉器武上带，备装，装武：جاراقتانعان حالىق جاساعى قىزىل ءسوز/话的马拍 جاراقتانعان 兵民的来起装武。
جاراقتاندىر- جاراقتان- 的态动使。
جاراقتاندىرىل- جاراقتاندىر- 的态动被。
جاراقتانۇ جاراقتان- 的不定式。
جاراقتى 〈形〉①的器武带，的器武有 ②的用有，的格合，的用能。
جارال- 〈动〉①现出，生发，生产：ادامزاتتىڭ جارالۋى 人的类出现 ②生诞，生出，生降：پارتيا جارالعانىنان بەرى 自从党以来 ▲ 来以生诞جات جۇرتتىققا جارالۋ（娘姑指）成为的家人。
جارالا- 〈动〉伤受使，伤打：جانىن جارالاۋ ▲ 心之人伤/ قولىن جارالاپ الۋ 伤受手使 جۇرەگىن（جانىن）جارالاۋ 心之人伤成造，痛苦。
جارالان- ① جارالا- 的被动态②伤受，伤负，伤负：ايامى جارالاندى 脚受伤了/ سوعىستا جارالانۋ 在战中争负伤。
جارالاندىر- جارالان- 的使动态。
جارالاۋ ① جارالا- 的不定式②打伤。
جارالمىس 见 جاراتىلىس.
جارالمىش 见 جاراتىلىس.
جارالى 〈形〉①带，的伤带，的伤负，的伤受：جارالى بولۋ 受伤 / جارالى ايۋ 的彩的伤受 ②熊：جارالى كوڭىل 的心伤，的切悲，的伤悲〔转〕碰 جارالى جەرىنە ءتيۋ 情心的痛悲 ▲ 人敌对到处痛جاۋدى ايامان جارالى.【谚】忍残的己自对是就悯怜的。
جارامازان 〔口〕〔阿〕〈名〉歌斋封。
جارامازانشى 〔口〕〈名〉人的歌斋封唱说。
جارامدى 〈形〉的样好，的样象，的样好：جارامدى جىگىت/子伙小的样好 的致标：جارامدى ءان 象的歌曲 ②的适合，的宜适：جارامدى سالۋعا جارامدى جەر 耕于合适的种地土 ③的用中，的用顶，的格合：جارامدى قىزمەتكە جارامدى 布/匹的格合 قىزمەتكە 作工的。
جارامدىق 见 جارامدىلىق.
جارامدىلىق جارامدى 的名词。
جارامساق 〈形〉的好讨爱，的马拍爱，的媚献爱：جارامساق ءسوز/话的马拍 的承奉谀阿爱，的جارامساق نەمە 家的承奉谀阿。
جارامساقسۇ جارامساقسى- 的不定式。
جارامساقسى- 〈动〉马拍，好讨，媚献，承奉谀阿。迎奉，承献，媚献，承奉谀阿，马拍〈动〉：جارامساقتانىپ نە كەرەك؟ 好讨，勤殷何必：جارامساقتانعان ءيت جاتقانشا تاياق جەيدى. ▲ ？勤殷献子棍挨常狗的怜乞尾摇【谚】。
جارامساقتانعىش 谀阿，的结巴，的好讨〈形〉的承奉。
جارامساقتاندىر- جارامساقتان- 的态动使。
جارامساقتانۇ جارامساقتان- 的不定式。
جارامساقتىق جارامساق 的名词。
جارامسىز 〈形〉亮漂不，的看难，的美不①，的用中不②的：جارامسىز ءوڭ 看难的面孔 ②，的任胜不/料材的用顶不：جارامسىز ماتەريال 的流下，的面体不③ 品废的流下 زات جارامسىز 为行的流下。
جارامسىزدان- 〈动〉①顶不，任胜不，用中不 ②用成为废品。
جارامسىزدانۇ جارامسىزدان- 的不定式。
جارامسىزدىق جارامسىز 的名词。
جاران 〈名〉〔波〕：位诸，儿伙大，家大，人众：جاراندار ايتسىن 先让家大说/ جارانداردىڭ ءبىر كورىسپەگەنى كوپ بولدى. 跟诸位见有没久好了面。
جاراپازان 〔阿〕〈名〉歌斋封。
جاراپازانشى 〈名〉人的歌斋封唱说。
جاراپازانشىلا- 〈动〉①说〔转〕②歌斋封唱说。次伦无语，四道三

جاراپازانشلاؤ جاراپازانشلا- 。式定不的
جارارلىق 〈形〉① 宜适,的……于合适 ……
的: كورپەگە جارارلىق ماقتا 适合于的被棉做的 ② 花棉 : 的 …… 任胜能,的用中,的用顶 باسشىلىققا جارارلىق能胜任的领导③的值得……
的: ايتۇعا جارارلىق 值得一提的。
جاراس- 〈动〉① 看好,身合,身称: كيىم جاراسۋ 衣着穿起来合身 ② 合适,身合: جاراسپايتىن قالجىڭ 不合适的评论 ③ 和讲,洽融,好和,解和: مۇنان كەيىن جاراسسىپ الىڭدار. 你们以后要和好。 ▲ ءازىل-كۇلكىسى جاراسۋ 说笑能说能此彼,合意图情 ▲ ءدام-تۇزى جاراسۋ 互相理解,互相尊重 ▲ ءازىلىڭ جاراسسا اتاڭمەن ويناما. 【谚】开玩笑要有分寸。 ▲ ورىسكە مال جاراسادى، انتا جال 【谚】有毛鬃,观壮得显原草的畜牲。
جاراستى 〈形〉① 的好和,的睦和,的洽融,的合适 ② 。的分其如恰,的当妥,的当
جاراستىر- ① جاراس- 动使的 ② 调,解调,和解
。停
جاراستىق 〈名〉和好,睦和,解和: جولداستار ورتاسسىنداعى جاراستىق 同志间的和睦相处。
جاراستىقسىز 〈形〉不和的,好和的,睦和的 : 的纠纷,的执争: جاراستىقسىز جاعداي 和不的局面。
جاراسۋ جاراس- 。式定不的
جاراسىمدى 〈形〉① 的身称,的身合,的看好,的扮装服的身合 كيىم جاراسىمدى 。的适合,的适合,的合适,的恰当,的当妥的,分其如恰,的当 ② 和好③ 笑玩的当恰 ءازىل جاراسىمدى: 的洽融,的睦和,的当 : جاراسىمدى كورشى 。的邻居睦
جاراسىمدىلىق 。词名象抽的 جاراسىمدى
جاراسىمسىز 〈形〉① 的身称不,的身合不,的难,的重稳不,的佻轻,的浮轻 ② 的看 ③ 的当妥不,的当恰不,的适合不。的洽融不,的睦和不
جاراسىمسىزدىق 。词名象抽的 جاراسىمسىز
جارات- I ①جارا- 动使的 Ⅱ、Ⅱ ,欢喜 ② 他. 喜爱,看中: ونىڭ جاراتاتىن ادامى جوق 意同,许赞,同赞 ③ 。欢喜不都谁
كوزقاراسىن جاراتۋ 点观的他成赞 ④ 利,用使
民人于用: حالىق مۇددەسىنە جاراتۋ 使用……
的佻轻⑤益利的糟吊: ات جاراتۋ 马吊。
جارات- Ⅱ 〈动〉① 明发,造创: ادامزاتتى ەڭبەك جارانقان 类人造创动劳 ② 生产,产生: قولدان جارانقان دۇنيە 产生工手 ▲ 西东的باقىت جاراتۋ 造福。
جارانقان 〈名〉主真,主物造。
جارانقىز- جارات- 。态动使的Ⅱ、I
جاراتتىر- جارات- 。态动使的Ⅱ、I
جاراتۋ جارات- 。式定不的Ⅱ、I
جاراتۋشى 〈名〉① 造创 ② 主真,主物造,者明发。
جاراتىل- جارات- 。态动被的Ⅱ、I
جاراتىلىس 〈名〉①自然,然自,界然自: جاراتىلىس زاڭى 自然规律/ جاراتىلىس تانۋ 认识自然界 ② 〔转〕质素,格性,性天,气脾: جاراتىلىسى قىزىق 古怪格性 ③ 〔转〕貌容,相长: جاراتىلىسى ەلدەن ەرەك 长相不众与同 ▲ جاراتىلىس بايلىعى 源资然自 ▲ جاراتىلىس (تانۋ) عىلىمى 学科然自 ▲ جاراتىلىس جاعدايى ءپانى 理工科。▲件条然自
جاراتىلىستىق 的界然自,的然自,的然天 〈形〉: جاراتىلىستىق عىلىم 学科然自/ جاراتىلىستىق اپات 灾天/ جاراتىلىستىق گاز 气然。
جاراۋ I 〈形〉① 的瘦稍 ②(畜牲指)的瘦不肥不(后吊经)。
جاراۋ Ⅱ جارا- 。式定不的Ⅲ、Ⅱ
جارباعاي 见 جىرباقاي.
جارباي 〈名〉驼种劣。
جارباقاي 〈形〉的重稳不,的佻轻,的浮轻,的脸笑皮嬉爱,的哈哈嘻嘻爱: جارباقاي مىنەز 作的佻轻/ جارباقاي قىلىق 。止举的重庄不得显,佻轻得现表,浮轻得显
جارباقتا- 〈动〉脸笑皮嬉,哈哈嘻嘻,重稳不: كورىنگەنگە جارباقتاۋ 跟都谁打打闹闹/ تىم جارباقتاپ كەتۋ 。好太不哈哈嘻嘻分过
جارباقتاس- جارباقتا- 。态互交的

جارباقتات- جارباقتا- 的态动使的。

جارباقتاۋ جارباقتا- 式定不的。

جارباك 〈名〉风作的昵狎，止举的礼无味冒。

جارباڭدا- 〈动〉① 活地便灵不，动移地拙笨 ② 拙笨 جارباڭداپ جۇگىرۋ：弹动地便灵不，动闹打打，脚动手动，昵亲地分过〔转〕② 跑地闹：قىزدارعا جارباڭداۋ 一脚动手动就娘姑见。

جارباڭداس- جارباڭدا- 态互交的。

جارباڭدات- جارباڭدا- 态动使的。

جارباڭداۋ جارباڭدا- 式定不的。

جارباك-جارباك：جارباك-جارباك ەتۋ ① 笨 ② 弹动地便灵不，动活地便灵不，动移地拙闹闹打打，脚动手动，昵亲的分过。

جاربي- 〈动〉趴趴矮得显，弯又矮得显：جاربيعان جالعىز اعاش 树棵一的弯又矮又。

جاربيت- جاربي- 的态动使的。

جاربيۋ جاربي- 式定不的。

جاربيس- جاربي- 态互交的。

جارگون 〈名〉话黑；话行，语行。

جارعاق 〈名〉①(去)皮驹马，皮羊山（的毛去用指）③ 膜皮，膜②子裤皮：جارعاق شالبار 用 ④ 衣皮毛翻（的做皮驹马或皮羊山的毛〔生〕。▲ دابىل جارعاعى 袋烟鼻的做皮毛去 ▲ جارعاق قانات‌سىلار 遍幅类▲ جارعاق قۇلاعى جاستىققا تيمەۋ 膜鼓，息休到不得，停不个忙 形）的薄而大郭耳 جارعاق قۇلاق ▲ 劳操夜日（瘦人容）▲ ەشكى سويعاننىڭ ەكى مالى بار：ەمۇيىزى پىشاعىنا ساپ، تەرىسى بالاسىنا جارعاق. 做可皮，柄刀做可角：处用项两有羊山宰【谚】。服衣

جارعاقتاي 〈形〉① 的薄：جارعاقتاي جۇقا 的厚而硬（料布指）② 的薄很得显变，毛掉，毛脱（子皮指）

جارعاقتان- 〈动〉(肤皮指多)纹裂生发，裂②。薄。

جارعاقتاندىر- جارعاقتان- 的态动使的。

جارعاقتانۋ جارعاقتان- 式定不的。

جارعاقشا 〈名〉① 膜皮，膜 ② 膜鼓。

جارعىز- جار- Ⅳ 的态动使的。

جارعىش 〈形〉的力能碎破有，的开破能：جۇز جارعىش كەمە ▲ 船冰破。

جارداي 〈形〉的大宽，的壮健，的大高：جارداي تۇيە 驼骆的大高/ يەنى جارداي 宽押肩 جارداي سەمىز 子胖大 ▲ جارداي بولىپ 大的/ سەمىرۋ 便便腹大，圆溜瓜滚。

جاردام 见 جاردەم.

جاردى Ⅰ：جۇرەك جاردى قۇانىش 怒花心放。

جاردى Ⅱ 〈形〉的崖悬有，的岸陡有。

جاردىر- جار- Ⅳ 的态动使的。

جار-جار 〈名〉嫁出唱：جار-جار ايتۋ 嫁出唱歌。

جار-جاق 〈形〉① 辩善说能，的道会说能：جار-جاق كىسى 的不叫喊 ② 人的道会说能的：جار-جاق شال 爱的嚷：جار-جاق بالا 的哭爱，的嚷嚷爱，的停子孩的哭爱/ جار-جاق 子头老的嚷。

جار-جاقتان- 〈动〉① 大滔来起说，说爱得变 ② 哭喊大爱得变 辩善说能得变，绝不滔，叫停不个。

جار-جاقتانۋ جار-جاقتان- 式定不的。

جار-جولداس ① 〈名〉伙，友朋 ② 侣伴，子妻。伴

جاريا 〈形〉的楚清；的了明，的开公：جاريا بولۋ 露暴；传流，开传：جۇرتقا جاريا بولىپ كەتكەن ءىس 人人皆的知事 ▲ جاريا قىلۋ (ەتۋ) 露泄，露揭，开传，布散，张声。

جاريالا- 〈动〉① 告宣，布宣，布发：بۇيرىق جاريالاۋ 令命布发/ جيىندى اشىق دەپ جاريالاۋ 登刊，表发 ② 幕开议会布宣：گازەتكە جاريالاۋ 露泄，张声，开传 ③ 表发上报在：قازىرشە جاريالاماي تۇرۋ 去出露汇要不且暂。

جاريالاما 言宣，明声〈名〉。

جاريالان- جاريالا- 态动被的。

جاريالاندىر- جاريالان- 态动使的。

جاريالات- جاريالا- 态动使的。

جاريالاتقىز- جاريالات- 态动使的。

جاريالاۋ جاريالا- 式定不的。

جاريالاۋشى 〈名〉人布宣，者布发，者告宣 ① 员幕报（的等剧戏）③ 员音播（台电）② 人（的密秘）露泄 ④

جارياسىز 〈形〉的悄悄，的响不声不，的密秘，的悄悄，的响不声不，的密秘。

未的张声。

جاركەۋ 〈名〉汛鱼，期鱼捕。

جارق: جارق ەتۋ ① 〈突〉闪，光闪，闪打（然）耀：كۇن كۇركىرەپ، ناجاعاي جارق ەتتى. 雷鸣 ② 〔转〕闪电 现，现出（然）：جارق ەتپ جوق بولۋ 现—花昙 ▲ كوزىنىڭ وتى جارق ەتۋ 星金冒里睛眼。

جارقاباق 〈名〉岸，岸边：وزەننىڭ جارقاباعى 岸河。

جارقاباقتان- 〈动〉峭陡得显；崖陡成形。

جارقاباقتانۋ جارقاباقتان- 的不定式。

جارقانات 〈名〉蝠蝙 ▲ جارقانات قۇمالاعى 夜砂明。

جارق-جۇرق: جارق-جۇرق ەتۋ 耀闪，金光，光发闪闪，闪闪：جارق-جۇرق ەتپ كوز شاعىلىستىرۋ 闪一闪地耀眼。

جارقىل 〈名〉光，亮光，光闪，光：芒光，亮光 ：وت جارقىلى 火光/ نايزاعاي جارقىلى 电光。

جارقىلدا- 〈动〉①光发闪闪，光闪，耀闪：نايزاعاي جارقىلداۋ 闪打 ②闪电（情表，情心指）〔转〕：جارقىلداعان اشىق كىسى 心情开朗而开阔的方大人。

جارقىلداعىش 见 جارقىلداق ①。

جارقىلداق 〈形〉①发闪闪，的光发，的光闪，的朗开，的方大 〔转〕② 的闪闪光金，的亮，的爽直。

جارقىلداقتىق جارقىلداق 的名象抽词。

جارقىلداس- جارقىلدا- 的互交态。

جارقىلدات- جارقىلدا- 的使动态。

جارقىلداۋ جارقىلدا- 的不定式。

جارقىلداۋىق 见 جارقىلداق.

جارقىن 〈形〉：的乐快，的活快，的快愉①：كوڭىلى جارقىن 心情愉快②，的善和，的朗开 ③ 的色悦颜和 用：جارقىن ءجۇزدى 的蔼和的：名人性男于。

جارقىنىم 〈名〉，的爱可（语呼的人年青对），你，的爱可：جارقىنىم ەسكىدە بولسىن. 的敬尊：住记要。

جارقىنشاق 见 جارقشاق.

جارقىرا- 〈动〉①，光发闪闪，亮发，光发耀闪：جۇلدىزدار جارقىراۋ 星群闪耀 / جارقىراعان كوز 亮晶晶的睛眼 ②〔转〕放大光：جارقىرعان سوتسياليزم تاڭى 芒，光灿辉光：灿烂的社会主义光曙。

جارقىرات- ① جارقىرا-的使动态 ②照亮，照耀：شام جارىعى ءۇيدى جارقىراتىپ جىبەردى. 灯照得屋里通亮。

جارقىراۋ جارقىرا- 的不定式。

جارقىراۋىق 〈形〉的光反，的亮发。

جارلاۋىت 〈名〉地坡斜，坡陡小。

جارلاۋىتتان- 〈动〉岸河成开，坡陡小成形。

جارلاۋىتتانۋ جارلاۋىتتان- 的不定式。

جارلى I 〈形〉①贫，的穷贫，的苦穷，的穷的：جارلى ۇيدە دۇنيەگە كەلۋ 出于身贫的苦 ②的少缺，的少庭家：بىرەۋ مالعا جارلى，家的有，畜牲少缺庭家的有 بىرەۋ باسقا جارلى 的少缺庭家的有，的坡斜有，的坡陡有 ③人少缺庭：جارلى جەر 的坡陡有 ④地的婚过结，的子妻有 ▲ باسقا جارلى 少口人庭家 ▲ جارلى بولسامىڭ دا ارلى بول.【谚】人穷不志穷。 ▲ جارلىنىڭ جانى ارداقتى، بايدىڭ مالى ارداقتى.【谚】生的人穷贵宝畜牲的人富，贵宝命变会的穷，大长会的轻年。 ▲ جاس وسەر، جارلى بايىر.【谚】富。

جارلى II **: جۇرەك جارلى** 令的奋兴外格人，的兴高别特人让。

جارلى-جاقپاي 〈名〉子棒穷，人苦穷，人穷。

جارلىق 〈名〉令指，令命：جارلىق ءتۇسىرۋ（令指达下）令下。

جارلىلىق ① جارلى 的名象抽词 ② 贫穷，为不穷 ەمەس ۇيات 耻 ▲ 苦穷，因贫。

جارما I 〈名〉①（ 的后碎磨经之物谷 ）：جارمي جارماسى 玉米渣 / بۇرشاق جارما 子渣：种一的成做而糖加后碎捣子黍熟把 ② 渣豆品食。

جارما II 〈名〉物饰装，品饰装〔旧〕。

جارما III 〈名〉轭牛制木。

جارما IV 〈名〉道水，河运〔土〕。

جارما V 〈形〉：的块两成分，的瓣两成分。

جارما ەسىك 两扇门 。
جارماگۇل 〔植〕〈名〉草钱连 。
جارماق Ⅰ〈名〉板铜，钱铜 ▲ سوقىسىر جارماقتا تاتىماۋ 一值不文 。
جارماق Ⅱ〈名〉〔口〕渣（的后碎磨经物谷）子 。
جارمالا- 〈动〉碾推，碎捣，碎磨，碎碾 。
جارمالان- جارمالا- 的 态动被 。
جارمالاس- جارمالا- 的 态互交 。
جارمالات- جارمالا- 的 态动使 。
جارمالاۋ جارمالا- 的 式定不 。
جارمالىق 〈形〉的子渣的成变可，的碎磨可物谷的碎磨可 داقىل جارمالىق 。
جارماس- 〈动〉缠纠，住缠，住拽，住揪，住抓：ەتەككە جارماسۋ ▲ ايداقتا جارماسۋ ▲ 襟衣住抓 جاعاعا جارماسۋ ① 石脚绊为成，子领住揪 跤摔备准 ② 架打想 。
جارماسقىش 〈形〉的缠纠爱，的与干爱：كورىنگەنگە جارماسقىش 都谁跟）的缠纠都么什（的缠纠爱）。
جارماستىر- جارماس- 的 态动使 。
جارماسۋ جارماس- 的 式定不 。
جارنا 〈名〉① 费：پارتيا جارناسى 党费 ② 股 。分股，分金：ۇيمىستى جارنا 的得应取领分股 。
جارناق 〔植〕〈名〉籽草，籽物植 。
جارنالاس Ⅰ〈形〉① 的股合，的伙合：جارنالاس بولىپ ەگىن سالۋ 东股 ② 地种伙合 。
جارنالاس- Ⅱ〈动〉分股出，股合，伙合 。
جارنالاسۋ جارنالاس- 的 式定不 Ⅱ 。
جارنالى 〈形〉的股入，的份股有 。
جارناما 〈名〉① 言宣：كومۇنيستىك پارتيانىڭ جارناماسى 党产共的宣言；告广 ② 告示 。
جارناسسىز 〈形〉的股入未，的份股无 。
جارناشى 〈名〉东股 。
جارتاس 〈名〉石礁，岩山，石岩：تىك جارتاس 岩山的峭陡 / جارتاس قاباتى 层岩 ▲ جارتاس سۋرەتتەرى 画岩 。
جارتاسسىز 〈形〉礁无，的岩山无，的石岩无的石 。
جارتاستى 〈形〉石礁有，的岩山有，的石岩有的 。
جارتۇلى 见 جارتمەدى.
جارتۇسىز 见 جارتمسىز.
جارتى 〈形〉① 半：的半一，的个半 ▲ جارتى الما 的量少，的几点半星一〔转〕② 果苹个半 جارتى شار 球半 ▲ جارتىنىسى جارىپ جەگەن تاتۇلىقتىڭ بەلگىسى. 【谚】享分肯也少再西东 志标的爱友结团是才 。
جارتىكەش 〈形〉① 的缺残，的全不〔转〕② 的量少，的点半星… 。
جارتىلا- 〈动〉分中当从，开分地半一半一 。
جارتىلاي 〈形〉：的半一，的个半 جارتىلاي قوعام 半社建封会 / جارتىلاي وتار 半 قوداندىق 体导半 ▲ جارتىلاي وتكىزگىش 地民殖 。
جارتىلان- جارتىلا- 的 态动被 。
جارتىلاۋ جارتىلا- 的 式定不 。
جارتىلىق 〈名〉子瓶半小，斤半 。
جارتىمدى 〈形〉① 够足，的用够，的足充：جارتىمدى تاماق 的分充，的有 ② 食饭的够足：جارتىمدى ءسوز سويلەي 的意满人令；的量分的话的意满人令出不讲 المادى 。
جارتىمسىز 〈形〉① 不微，的少微，的量少：جارتىمسىز ناتيجە 的道足没 ② 绩成的小微：جارتىمسىز ءۇش - ءسوز 的望失人令，的量分有话句几的量分有没 اۋىز 。
جارۋ جار- 的 式定不 Ⅳ 。
جارشى 〈名〉① 者驱先，驱先：جاڭا ماداەنيەتتىڭ جارشىسى 倡提 ② 驱先的化文新 。舌喉，人言代 ③ 者播传，者 。
جارى- 〈动〉① 奶母饱吃（畜幼，儿婴）② 的足充得获：استىققا جارۋ 裕充，裕富，有富 不穿（得穷）/ ءيىنى جارىپ كيىم كيمەۋ 食粮 上服衣 / قۇر سوزگە جارۋ 满充 ▲ 活空于足 جارىماۋ 不 ▲ ەتىكشى بىزگە جارىمايدى دەۋشى ەدى. 【谚】。鞋上不穿往往的鞋做 好，贝宝（称昵的辈晚对辈长）〈名〉子孩 。
جارىق Ⅰ〈名〉亮光，照光，线光，光①：ۇيگە

جارىق ئۆسۈ 屋里射进光线光，明光〔转〕② 的明光，的亮光③明光来带辉：جارىق اكەلۈ 充线光 ئۇي جارىق 的亮明，的足充线光 جارىق ▲ 光月的亮明 اي جارىق / 子屋的足月的洁皎 اي سۈتتەي جارىق ▲ 好上晚，安晚界世的明光 ② 间人 ① جارىق دۇنيە ▲ 光世间 جۇلدىز جارىق كورۈ ▲ 星明启 جارىق ▲ 现出 شىغۇ ايدىك جارىمى جارىق，月半，明月半中月一【谚】 قاراڭغى. ▲ اي جارىقتا قويان ارىق. 【谚】明亮月暗。（胆吊心提）肥不长子兔。

جارىق Ⅰ 〈名〉① 隙缝，口裂，痕裂，缝裂：شەكىتىك جارىغى 有，的缝裂有②缝裂的桶木 ئاغزى جارىق 裂的口裂有，的痕裂 قازان 锅的口裂有，的：جارىق

جارىق Ⅱ 〈名〉① 〔医〕 气疝：بالالار جارىغى 裂破皮肚 قارىن 症裂破：جارىق 小气疝儿。

جارىقگۈل 〈名〉 花莲金〔植〕。

جارىقتان- 〈动〉① 亮发，亮明得变：تاڭ جارىقتاندى. 缝裂现出，开裂 ② 了亮天。

جارىقتاندۇر- ① جارىقتان- 的态动使的 ② 照亮，明照。

جارىقتانۇ جارىقتان- 的式定不的。

جارىقتەسەم 〈名〉 称爱的人年青对。

جارىقتىق Ⅰ جارىق 的词名象抽的。

جارىقتىق Ⅱ 〈形〉① 人讨，的爱可，的敬可：جارىقتىق كارى 人老的敬可 / جارىقتىق 的爱喜，马，羊，牛对③人老的敬可②马的爱可جىلقى 称昵的驼骆。

جارىقشا 〈名〉（的显明不），痕裂小，口裂小缝裂。

جارىقشاق 〈名〉① 缝裂，口裂小，痕裂小 ▲ 块石碎 تاس جارىقشاقتارى 块碎，片碎②جارىقشاق داۋىس 门嗓破，音声的听难。

جارىقشاقتان- 成裂炸，裂炸，裂爆，开裂〈动〉：جارىقشاقتانغان اعاش 头木的开裂 / 块碎 جارىقشاقتانغان جەز 壳弹的块碎成裂炸。

جارىقشاقتاندۇر- جارىقشاقتان- 的态动使的。

جارىقشاقتانۇ جارىقشاقتان- 的式定不的。

جارىقشاقتى 〈形〉 裂有，的缝裂有，的纹裂有，的口裂有，的痕裂有。

جارىقشى 〈名〉 生医的气疝治。

جارىل- ① جار- Ⅳ.裂爆，炸爆②态动被的：مينا جارىلۇ 裂，开裂破：تاس جارىلۇ / 炸爆雷地表 ③ 裂破囊皮小石 تورسىق جارىلۇ / 开裂头：ئېسىر اۋزى سوزگە جارىلا جازدادى 示怒喜的语用：قورقانىنان جۈرەگى 了炸气点一差话句一为就 جارىلا جازدادى 吓 / 体附不魂得 قۇانعاننان جۈرەگى جارىلا جازدادى 高兴里心得花了开乐 اعىنان جارىلۇ 畅叙肠 ▲ جارىلىپ كەت!〔咒〕死气！ ▲ ماڭدايى جارىلىپ تۇر 运，运走倍气 ئىشى جارىلعانشا ئىشۇ (جەۋ) 吃，撑撑破 ▲ 佳 باس جارىلسا بورىك ئىشندە، قول (喝) 吃肚 ▲ سىنسا جەك ئىشندە. 【谚】扬外可不丑家。 جارىلعاندى جاۋ، بولىنگەندى ئېورى جەيدى. 【谚】狼于食则行独，敌于败则散分。

جارىلاسىن 见 جارىلقاسىن.

جارىلعىش 裂易，的炸爆，的炸易 ①〈形〉的：جارىلعىش زات 物炸爆 / جارىلعىش اعاش 的暴子性，的怒发易 ② 头木的裂易。

جارىلقا- 〈动〉① 赐恩，福造：ەلدى جارىلقاۋ 造民人给 جارىلقاپ نەسىن 赏，给赠 ② 福：جارىلقاۋ 贴体，心关 ③ 么什赏能 سوزبەن بەرەدى 佑保；意谢示表，好祝 ④ 心关上嘴：ئاڭىر جارىلقاسىن 佑保主真愿 ▲ بەتىڭنەن جارىلقاسىن 量无程前你祝。

جارىلقاعىش 〈形〉 的典恩施，的赐恩。

جارىلقان- جارىلقا- 态动被的。

جارىلقاسىن 益利，处好，处益 ①〈名〉：نەندەي جارىلقاسىن الدىك؟ 处益么什到得你？ ② 老 كارىلەردىك جارىلقاسىنى 典恩，赐赏，赏：جارىلقاسىن 忱谢，激感，意谢 ③ 赐赏的人年 ايتۇ 表（福祝）意谢示。

جارىلقاۋ جارىلقا- 的式定不的。

جارىلقاۋشىلىق 〈名〉 典恩，赐恩。

جارىلىس 〈名〉 破爆，炸爆。

جارىم 〈名〉① 半一，个半：جارىم دەنەسى 半一拿〔转〕②半 / جارىمىن الۋ 遂不身半 سالدانۇ 的废残，的全健不：ەسى جارىم 育发子脑 的全健 ▲ جاقسى لەپەس جارىم بىرسى 的好良

جارىس- Ⅲ جار-Ⅳ态互交的。

جارىسسىز 〈形〉的赛比有没,的赛比经不。

جارىستىر- جارىس- Ⅱ 态动使的 ▲ ئسوز جارىستىرۇ 论辩。

جارىسۇ جارىس- Ⅱ 式定不的。

جارىسۇشى 〈名〉①手选 ②者争竞。

جارىت- جارى- 态动使的。

جارىتىمدى 见 جارتىمدى.

جارىتىمسىز 见 جارتىمسىز.

جاس Ⅰ 〈名〉水泪,泪眼:كوزىنەن جاس اققانشا كۈلۈۋ 泪眼流得笑 / سىتىق جاس 泪热 / قاندى جاس 泪血 ▲ جاس اعار 明睛 ▲ كوز جاسى كول بولۇ 河成流泪眼 ▲ كوز جاسىن كورۇ ①偿得愿夙,偿以愿如 ③悯怜 ②福赐 ▲ كوزىنە جاس الۇ 哭,泪着含里眼,汪汪水泪 ▲ ادام بالاسىن كوزدەن اققان جاس ەرىتپەيدى. 【谚】动感人使能未泪眼。

جاس Ⅱ 〈名〉数岁,岁年,龄年:جەتى جاسىنان باستاپ وقىدى 从书念始开岁七 ▲ جاس ورتاسىنا كەلۇ (جاسى جەر ورتاسىنا كەلۇ) 迈年,纪年了上。

جاس Ⅲ 〈形〉①的小(岁年),的轻年幼,的小:وتە جاس / 轻年很 جاس ۇرپاقتار 年的小;的鲜新,的新 ②畜幼ئتول جاس / 代一的青新 جاس قابىر 墓坟的新 جاس ەت:的嫩娇 جاس وتىن:的干未,的湿潮,的湿③肉的鲜太,的轻年常非,的小幼 جاس بالعىن ▲柴湿青 ▲ جاس بالا 童儿,孩小 ▲ جاس بۇىن 的嫩青 ▲ جاس جىگىت 子伙小 ▲ جاس جىگىت 辈晚,代一年 ▲ جاس ۇلان (ورەن) 儿孩小 ▲ جاس ئوسپىرىم 代一年青 ▲ جاس ئوسپىرىم 年少青 ▲ اقىل جاستان، اسىل تاستان. 在藏石宝,年青自出慧智【谚】。▲ بالا جاسىندا ئىستەپ ۇمىتپايدى، تاز باسىندا ئىستەپ ۇمىتپايدى. 【谚】(畏可生后)中石山自记忘会不子秃,年童的己自记忘会不子孩。▲ جاسىڭدا سالاق بولساڭ، بارا-بارا بىلىق بولارسىڭ. 疮头的己会大长,勤不脚手幼自【谚】。

جاسا- Ⅰ 〈动〉①工加;造制,作制,做:داياندىق جاساۇ 作制造 / ماشينا جاساۇ 车汽造制 ▲ جارىم جاس 年中 ▲ 分福到得于等愿祝 جارىم ئتۇن (ئتۇن جارىمى) 夜半 ▲ كوڭىلى جارىم بولۇ 担,心担,忧放心不下。

جارىمدا- 〈动〉①截半到干,半一近将:جارىمداپ كەلدى 半两成分 ②半一了来:جارىمداپ الۇ 拿一半。

جارىمداۇ جارىمدا- 式定不的。

جارىمەس 〈形〉,的呵呵傻,的笨蠢,的呆痴,的脑头有没,的全健不育发脑大。

جارىمەستەن- 〈动〉傻变,呆痴得变:جارىمەستەنىپ ايتپاۇ 说有没地呵呵傻。

جارىمەستەندىر- جارىمەستەن- 态动使的。

جارىمەستەنۇ 式定不的 جارىمەستەن-。

جارىمەستىك 词名象抽的 جارىمەس。

جارىمجان 〈形〉多;的全健不(体肢),的废残:ۇزاق جىلدان بەرى جارىمجان 多年来一的病:废残是直。

جارىمجاندان- 〈动〉身缠病疾,废残成变。

جارىمجاندانۇ جارىمجاندان- 式定不的。

جارىمجاندىق ①جارىمجان的词名象抽 ②废残,病多。

جارىم-جارتى- 〈副〉全不;分部一一,半一:استىقتىڭ جارىم-جارتىسى 分部一的食粮。

جارىم-جارتىلا- 〈动〉(式形词动副其用常):地分部一分部一,地个半个半,地半一半一:جارىم-جارتىلاپ اكەتۇ 去回拿着分。

جارىم-جارتىلاۇ جارىم-جارتىلا- 式定不的。

جارىس Ⅰ 〈名〉①赛竞,赛比 ②马赛:سوتسيالىستىك جارىس 赛竞义主会社 ▲ جاياۋ جارىس 赛跑 ▲ جارىس ئسوز 自发由,言发态表 ▲ جارىستان قالۇ 队掉,伍落 ▲ جارىس قازان 在顺妇产愿祝产分娩的吃上式仪的行举而 ▲ جارىسقا ئتۇسۇ 参加比赛;赛比高低 ▲ قارا جارىس 非正式的比赛 ▲ قۇناق جارىس 马岁的赛跑。

جارىس- Ⅱ 〈动〉①赛竞,赛比,赛:ول كىممەن جارىسادى؟ ②?赛比谁和他,量较:جارىسۇعا دارمەن جوق 低高比量较事本有没:جارىسا سويلەۋ ③着争,着抢:着抢 ▲ 话说着抢 ۇشقان قۇسپەن جارىسۇ 进前速神。

② 盖，建，造建，建修：كەمە جاساۋ 船造 / تەمىر جول جاساۋ 路铁修 ③ 筑，垒，搭：ۇيا جاساۋ 巢筑 ④ 雕塑：ايكەل جاساۋ 像雕 ⑤ 拌搅，和：لاي جاساۋ 泥和 ⑥ 铸：ئارىپ جاساۋ 字铸⑦装进，行举 ⑧ 子屋饰装：ئۇي جاساۋ 化美，饰：ەرەۋىل جاساۋ 行游行举 / قاستاندىق جاساۋ 行：ەرلىك جاساۋ 表现 ⑨ 害暗行进：出作，出现道不出作 احلاقسىزدىق جاساۋ / 概气雄英出现，至不实而惠口جاساۋ ▲ 为行的德扰干，碍妨，碍阻 بوگەت جاساۋ ▲ 愿许口空作 ▲ داستارقان جاساۋ 席摆 ▲ دوكلات جاساۋ ① 构〔语〕جاساۋ ئسوز ▲ 报汇 ② 告报 تاباق جاساۋ ① 菜端，肉端 ② 子盘作制 شاي جاساۋ ① 茶烧 ② 茶喝请 ▲ نىتتماق جاساۋ 团取，系联立建 قاتتناس جاساۋ ▲ 作合，合联，结系联得。

جاسا- Ⅱ〈动〉①在存；存生，活生：جانا زاماندا جاساۋ 代时新在活生 / ماڭگى جاساۋ 万古长存 ② 奋振，兴高：سەنى كورىپ ئبىر جاساعانداي بولدىم. 我见你到非常兴高。▲ اسارىن اساپ، جاسارىن جاساعان 够岁数儿 ▲ بوي جاساۋ 回光返照 ▲ كوپ جاساعان بىلمەيدى، كوپ كورگەن بىلەدى.【谚】人的寿长不识知有才人的多识见，识知有定一。▲ كوپ جاساعان قۇرداسىنان ايرىلادى.【谚】长寿者的岁同去失会人。

جاساعان 〈名〉主物造，帝上，主真〔宗〕。

جاساق 〈名〉兵士，兵，卒 ▲ حالىق جاساعى 兵民。

جاساقسىز- 〈形〉儿杆光，的卒一兵一有没的。

جاساقتا- 〈动〉①〔旧〕队军立建，兵士织组 ② 备装，装武。

جاساقتال- جاساقتا- 的被动态。

جاساقتان- جاساقتا- 的反身态。

جاساقتاۋ جاساقتا- 的不定式。

جاساقتى 〈形〉①有兵带，的兵有 ② 装武的来起装武，的。

جاسال- جاسا- Ⅰ的被动态。

جاسالىن- جاسال- 的被动态。

جاسالىندى 〈形〉伪虚，的实真不，的然自不：ونىڭ ايتقاندارىنىڭ ئبارى جاسالىندى. 他的话都是伪虚的。

جاسامال 〈形〉儿数岁了上，的老年，的迈年。

جاسامالى 〔口〕〈形〉老年的，迈年的，的练老。

جاسامپاز 〈形〉性造创，的性明发有带：جاسامپاز ماركسيزمشىل 有带的性造创主思克马的性造创者义。

جاسامپازدىق ①جاسامپاز 的名象抽词 ② 创造，性创首，性。

جاسامىس 〈形〉①了上，的迈年，的老年。▲ ئسوز جاساۋ 词构〔语〕 ▲ 报汇 ② 告报 تاباق جاساۋ ① 菜端，肉端 ② 子盘作制 شاي جاساۋ ① 茶烧 ② 茶喝请 ▲ نىتتماق جاساۋ 团取，系联立建 قاتتناس جاساۋ ▲ 作合，合联，结系联得。

جاسان- ①جاسا- Ⅰ的反身态：饰装，装盛，扮装，扮打 ②这得穿你 جاسانىپ قايدا باراسىڭ؟ 去儿哪上备准亮漂么？ ③ 装武：جاسانعان جاساق 为行的伪虚，的构虚：جاساندى قىلىق 的伪虚，的实真不 ② 珠育工人的寿长【谚】。

جاساندىلىق ①جاساندى 的名象抽词 ② 实真不，假。

جاساندىر- جاسان- 的使动态。

جاسانت- جاسان- 的使动态。

جاسانۋ جاسان- 的不定式。

جاساڭ 〈形〉①的大不纪年，的轻年较 ② 的青返；的盛茂草青，的茂繁草长，方地的盛茂草青 ② 方地的盛茂草青地草，方地的。

جاساڭعىرا- 〈动〉①老返，轻年得显，轻年变 ② 童还绿发，绿变，青返。

جاساڭعىرات- جاساڭعىرا- 的使动态。

جاساڭعىراۋ جاساڭعىرا- 的不定式。

جاساڭدا- 〈动〉①繁得变，绿变，绿发，青返：ئشوپ جاساڭداپ كەلەدى. 茂了青返始开草。②繁荣，旺兴荣展发：زامان وزگەرىپ، ەل جاساڭدادى. 了来起旺兴民人，了变代时。

جاساڭداۋ Ⅰ〈形〉①大不纪年，的轻年较：的盛茂为较草青，的茂繁为较草青 ②盛茂为较草青在 باعۋ جەرگە 盛茂为较草青 قويدى جاساڭداۋ 的美肥够不草青；جاساڭداۋ 的美肥够不草青 ②羊放方地的 جەردىڭ مالى ارىق كەلەدى. 肥不长畜牲的方地。

جاساڭداۋ Ⅱ جاساڭدا- 式定不的。

جاساڭسۋ جاساڭسى- 式定不的。

جاساڭسى- 〈动〉湿潮得变，潮受。

جاساڭسىت- جاساڭسى- 态动使的。

جاساڭ ʻشوپ 〔植〕〈名〉科天景。

جاسار Ⅰ〈形〉数岁，的岁（示表用连词数和）：的 ʻتورت جاسار بالا 子孩的岁四。

جاسار- Ⅱ〈动〉①年得显，童还老返，青年变：青返，芽发，绿发 ②轻 اعاشتار جاسارىپ كەلەدى. 了绿发始开木树。

جاسارت- جاسار- Ⅱ 态动使的。

جاسارۋ جاسار- Ⅱ 式定不的。

جاساس- جاسا- Ⅱ、Ⅰ 态互交的。

جاسات- جاسا- Ⅱ、Ⅰ 态动使的。

جاساۋ Ⅰ〈名〉①妆嫁，妆嫁 ②产家；具用庭家：嫁陪：جاساۋ جاساۋ 妆嫁做 / جاساۋ مۇلىك 礼嫁陪（的给家亲为婆婆）اقى جاساۋ ▲妆。

جاساۋ Ⅱ جاسا- Ⅱ、Ⅰ 式定不的。

جاساۋ-جابدىق 〈名〉奁妆，嫁陪，妆嫁。

جاساۋلا- 〈动〉①妆嫁做 ②设陈用家备准，嫁陪备准。

جاساۋلان- جاساۋلا- 态动被的。

جاساۋلات- جاساۋلا- 态动使的。

جاساۋلاۋ جاساۋلا- 式定不的。

جاساۋلى Ⅰ〈形〉①：的好做，的成现：جاساۋلى ورىندىق 就备准妆嫁 ②子凳的成现：的全齐妆嫁，的多妆嫁，的绪 جاساۋلى بويجەتكەن 的丽富设陈 ③娘姑的全齐妆嫁，家的华豪设陈：جاساۋلى ʻوي 的华豪设摆。

جاساۋلى Ⅱ ①〈形〉的装武 ②的膛上弹子。

جاساۋرا- 〈动〉：泪含眼满，汪汪水泪，泪含：تۇتىننەن كوز جاساۋراۋ 烟 泪流眼满得熏。

جاساۋراس- جاساۋرا- 态互交的。

جاساۋرات- جاساۋرا- 态动使的。

جاساۋراۋ جاساۋرا- 式定不的。

جاساۋسىز 〈形〉①庭家，的设陈有没（里屋）：的嫁陪无，的妆嫁无 ②的少很具用。

جاساۋشى 〈名〉①：者产生，者作制：قولدان 万，主之物造，主真 ②者作制工手 جاساۋشى 主之物。

جاساۋىل 官军（的队军克萨哥）〈名〉①卫后〔体〕③哨放 قويۋ 哨岗：جاساۋىل ②和娘姑，女女男男的轻年〈名〉人轻年，子伙小。

جاس-كارى 〈名〉人轻年和人大，少老。

جاسقا- 〈动〉吓威，唬吓，吓恐（物某起挥）。

جاسقال- جاسقا- 态动被的。

جاسقان- ①جاسقا- 态身反的 ②，怯胆，怕害：敢不；惧畏 جاسقانىپ كوزىن جۇما قويۋ 得吓 睛眼上闭。

جاسقاندىر- ①جاسقان- 态动使的 ②唬吓，（人某吓恐西东）起挥。

جاسقانت- جاسقان- 态动使的。

جاسقانۋ جاسقان- 式定不的。

جاسقانشاق 生生怯，的怯胆，的小胆 ①〈形〉：的心信自乏缺 ②子孩的小胆 بالا جاسقانشاق：的断寡柔忧，的断果不，的 ول قىزمەتتە جاسقانشاق. 心信自乏缺中作工在他。

جاسقانشاقتا- 吊心提；惧畏，怯胆，怕害〈动〉：胆 جاسقانشاقتاپ سويلەي المادى 说敢不得怕 话。

جاسقانشاقتان- جاسقانشاقتا- 态身反的。

جاسقانشاقتاۋ جاسقانشاقتا- 式定不的。

جاسقانشاقتىق جاسقانشاق 词名象抽的。

جاسسىن- 〈动〉；小己自比得觉，轻年为认：嫩太得觉。

جاسسىندىر- جاسسىن- 态动使的。

جاسسىنۋ جاسسىن- 式定不的。

جاستا- ①〈动〉……以，头枕做……把，垫：جاستىق جاستاۋ 枕，枕为……以 ②头枕垫为：قىزمەتكە جاستاپ بارىپ كەلدى 枕了去便之作工用利 ③趁，用利：着趁：كەشكى قاراڭعىعا جاستاپ كەلدى 的来候时的黑天趁。

جاستاي 〈副〉自幼,从小:جاستاي وقۇ 从小就念书。

جاستال- جاستا- 态动被的。

جاستان- Ⅰ جاستا- 态身反的。

جاستان 见 Ⅱ جاستاي.

جاستاندىر- جاستان- 态动使的。

جاستانىش 〈名〉称泛的头枕。

جاستات- جاستا-态动使的。

جاستاۋ جاستا- 式定不的。

جاستى 〈形〉同岁的,同年的:ول كىممەن جاستى؟ 他跟谁同岁?

جاستىلىق جاستى 词名象抽的。

جاستىق Ⅰ〈名〉枕头:مامىق جاستىق / 头枕鸭绒枕 قابى جاستىق ▲ 套枕 جالپايىپ جاستىق بولۋ 恭顺 ▲ 枕木,枕木 اعاش جاستىق ▲ 垫枕,垫颈 مويىن جاستىق ▲ 套枕 جاپقىش جاستىق。

جاستىق Ⅱ ① جاس Ⅲ 的词名象抽 ② 青,年青 ▲ 春青 جاستىق شاق (داۋرەن) 青年时期。

جاستىقسىز Ⅰ〈形〉没有枕头的,枕垫不。

جاستىقسىز Ⅱ〈形〉没有过经时代的,对年青的会体。

جاستىقتا- 〈动〉枕,枕头靠,枕垫。

جاستىقتاۋ جاستىقتا-式定不的。

جاستىقشا 〈名〉枕,枕头小,垫。

جاسۋ Ⅰ〈名〉针 ▲ 眼针 ينەنىڭ جاسۋنداي 微小的,细的,不足道的。

جاسۋ Ⅱ جاسى-式定不的。

جاسشىلىق 见 جاستىق Ⅱ。

جاسى- 〈动〉①受潮,返潮:بيداي جاسىپ كەتپتى. 麦子返潮了。 ②泄,气丧心灰:قاتەلەستىم دەپ جاسىما 别在犯了错误就泄气。 ③气馁,胆怯,畏羞,害怕:ەل الدىندا جاسۋ 在人前面羞怯,无得变,能得变,弱软得变 ④胆到感前面人:جاسىپ كەتكەن بالا 断了胆气,不得志,有没得变,力气锐减 ⑤子孩的力气有没,小火退:پىشاقتى وتقا سالسا جاسىپ كەتەدى. 把刀子放在火上就退火。 ▲ باي بولىپ تاسىما، كەدەي بولىپ جاسىما. 穷在富贵不能淫,贱不能移【谚】。

جاسىق Ⅰ〈形〉①的性钢缺,的强不性钢,的软 / 刀的性钢有没:جاسىق پىشاق的生,的锈,的气朝无,的弱软〔转〕② 铁生:جاسىق تەمىر 人的弱软:جاسىق كىسى ▲ 的囊窝囊:جاسىق كىسى ۇيقى مەن اسقا جاسقا تويماس، پاسىق كىسى 纪年已自得觉总人的气志有没【谚】. تويماس。睡贪,吃贪是总人的息出有没,小:的香不而瘦,的瘦精,的瘦〈形〉Ⅱ جاسىق 肉的瘦极 ▲ كوك جاسىق (كوكە جاسىق) 的瘦极。

جاسىقتان- 得变,囊窝得变,弱软得变〈动〉气锐有没得变,力魄无。

جاسىقتاندىر- جاسقتان- 态动使的。

جاسىقتانۋ جاسقتان- 式定不的。

جاسىقتىق جاسىق Ⅰ 词名象抽的。

جاسىل Ⅰ〈名〉电雷:جاسىل ٴتۇسۋ 击雷。

جاسىل Ⅱ〈形〉①的绿碧;的色绿,的绿:جاسىل بارقىت 绒条色绿 / جاسىل كوزاينەك 的熟未③草青 جاسىل ٴشوپ 青 ② 镜眼色绿:的生,的:جاسىل الما 果苹生 ▲ جاسىل بۇرشاق 豆绿 ▲ جاسىل كەسەرتكى 蜥草 جاسىل قوڭىز 蛉蜻草。

جاسىلدان-〈动〉青返,绿变,绿发 ①:كوكتەم كەلىپ جەر جاسىلداندى. 春天到来了,大地返青。 ②装绿了上草青满长。

جاسىلداندىر- ① جاسىلدان- 态动使的绿 ②:قالانى جاسىلداندىرۋ 绿化市城化。

جاسىلدانۋ جاسىلدان- 式定不的。

جاسىلدى- قىزىلدى〈形〉绿大红大,的绿绿花,的色六颜五。

جاسىمسۋ جاسىمسى- 式定不的。

جاسىمسى- 〈动〉捏捏扭扭,答答羞羞:جاسىمسۋدىڭ كەرەگى نە، ايتاركدى ايتپايمىسىڭ. 嘛说就说要,答答羞羞么那必何。

جاسىمسىت- جاسىمسى- 态动使的。

جاسىمىق 〈名〉豆兵〔植〕。

جاسىمىقشا 〈名〉孔气(的物植)。

جاسىن Ⅰ〈名〉电雷。

جاسىن- Ⅱ جاسى- 态身反的。

جاسىنا- 〈动〉击雷;电闪。

جاسىناۋ جاسىنا- 的不定式。

جاسىندا 〈副〉时轻年。

جاسىر- ①〈动〉藏窝,藏隐:قۇرال جاسىرۋ 器武藏窝 ②盖掩,瞒隐,瞒:كوزقاراسىن جاسىرۋ 错盖掩 قاتەلىكتى جاسىرۋ 点观瞒隐/ ▲ 误 بەتىن-ءجۇزىن جاسىرۋ 葬埋忙忙急急 جاسىراتىن نەسى بار (نەسىن جاسىرايىن) 说直 ▲ 的瞒隐可么什有,吧 ءولىم اشكەرە. 【谚】不却亡死,瞒隐可病疾 ▲ ءسۇت سۇراي كەلىپ شەلەگىڭدى جاسىرما. 【谚】桶奶藏必何,奶要来然既(直 言不讳,当了接直)。

جاسىراق 〈形〉较的点一轻年,的轻年较 小的点一。

جاسىرت- 态动使的 جاسىر- 。

جاسىرۋ 式定不的 جاسىر- 。

جاسىرۋشى 〈名〉藏隐,藏窝,瞒隐;者瞒隐,者藏隐,者藏窝 者盖。

جاسىرۋشىلىق 瞒隐。

جاسىرىل- 态动被的 جاسىر- 。

جاسىرىن Ⅰ 〈形〉的密秘,的暗暗,的悄悄,的偷偷,的隐藏,的暗瞒,者藏隐,者瞒隐,者盖掩 ▲ 织组下地 جاسىرىن ۇيىم/ 走地 جاسىرىن داۋىس بەرۋ 无名记票投。

جاسىرىن Ⅱ ①جاسىر- 的反身态 ②藏隐,蔽隐,隐藏,躲藏,潜伏 ▲ جانقان قۇلىن جاسىرىنعانداي (جاسىرىنادى) 草长得茂盛。

جاسىرىنباق 〈名〉藏迷捉:جاسىرىنباق ويناۋ 藏迷捉玩。

جاسىرىنۋ 式定不的 جاسىرىن- Ⅱ 。

جاسىت Ⅰ 见 جاستى.

جاسىت- Ⅱ 态动使的 جاسى- 。

جات Ⅰ 〈形〉①的生陌,的系关戚样有没 ②的异,的外局,的疏生,的来外,的非,的己异/子分己 جات ەلەمەنت/ 想思级阶产无 پرولەتاريانقا جات يدەيا ▲ 的亲认不 جات باۋىر ▲ 地外,地生 جات جەر ▲ 乡异,乡外 جات جۇرت ▲ 孙远 جات جۇراعات ▲ 姑指 جات جۇرتتىق (جات جۇرنقا جارالعان) 的家人(娘 جات كورۋ ▲ 的乡异于属,的乡外于属,(娘 جات مىنەز ▲ 待看眼另,看人外当,己异为视 جات نيەت بولدى ▲ 心用有别 جانقا سىرىڭدى ايتپا، وزىڭە وتىرىك ايتپا. 【谚】对 话假说勿人亲对,情真露吐勿人生。

جات Ⅱ **: جات ايتۋ** 背诵 ▲ جات ءبىلۋ 会背 ▲ جات جازۋ 默写,写听。

جات- Ⅲ 〈动〉①躺,卧,倒卧:قىرىنان جاتۋ 下躺身侧 / شالقاسىنان جاتۋ 仰卧 / ەكپەتتەپ جاتۋ 趴下 ②睡觉,睡眠:جاتاتىن مەزگىل 息休,宿住,住:ول قايسى بولدى 该时的觉睡了候时的 ③ ؟间房个哪在住他 ۇيدە جاتىر؟ 物或人示表 ④ 在 …… 位置上:ول توسەكتە جاتىر؟ 床在他 / كىتاپ جەردە جاتىر. 书在地上。/ 着躺上 تارتپادا جانقان قالامدى كورمەدىڭ بە؟ 看有没你 ⑤ ? 吗笔钢的里屉抽见 属归,于属:اۋىر 词动助作 ⑥ 误错重严于属 قاتەلىككە جاتادى 睡在正作动示表 ① 行进在正作动示表:ۇيقتاپ جاتىر 在水 ② 觉 续延作动示表:سۋ اعىپ جاتىر. 着流 ③ 生发将即之作动示表:اۋدانعا بارامىن دەپ جاتىر. 去里县到要他 / كەتكەلى جاتقاندا 候时的走要 ▲ التىن جاتسا دا الماۋ 拾金不昧,好挖苦的人刺讽好 ▲ جاتىپ اتار 遗拾不路 ▲ جاتىپ جاستىق ءيىلىپ توسەك بولۋ 热情的 ▲ 人的获而劳不;虫生寄 شەر جاتىپ 待接 ▲ توسەك تارتىپ تولىپ جاتىر 数胜不数,多很 ▲ بالالى ءۇيدىڭ جاتىر(得病)起不床卧 ▲ ۇرلىعى جاتپاس. 【谚】有家里不瞒隐往的子孩 事。▲ تەز باسىندا قيسىق اعاش جاتپايدى. 【谚】规圆方正校以可矩规。▲ قاپ تۇبىندە ءبىز جاتپاس. 【谚】口袋里藏不住锥子(纸里包 火)。

جاتاعان 〈形〉的矮,的小矮:جاتاعان بويلى 矮 ②子个的小 قۇمدىكتەر وسىمدىكتەر جاتاعان 的蔸葡。▲ 物植的蔸 جاتاعان كەكىرە 顶羽菊。

جاتا-جاستانا 〈副〉不慌不忙,地忙不:地班就部按,地 جاتا-جاستانا اڭگىمەلەسۋ 不慌不忙地忙。天谈地。

جاتاق Ⅰ 点居定,点住居(的人穷指)〈名〉。

جاتاق Ⅱ 〈名〉①宿住,舍宿:وقۇشىلار 熊 جاتاعى 学舍宿 ②窝,穴:ايۋدىڭ جاتاعى

窝 / ئيت جاتاعى 窝狗 ▲ جاتاق بولمه 卧室 。

جاتاقتاس 〈形〉的舍宿个一住同 。

جاتاقحانا 〈名〉宿舍 ,宿住 : جاتاقحانانىڭ تازالاۋ 打扫宿舍 。

جاتالاق 〈名〉病转滚地卧 。

جاتالاقشۇ جاتالاقشى- 的 式定不 。

جاتالاقشى- 〈动〉卧时卧时坐 ,坐卧 ,宁不想老 ,来起儿会…,下躺儿会…马匹这 . جاتالاقشىعانىنا قاراعاندا بۇل اتتىڭ اۇرۇى بار سەكىلدى 躺 : 看子样病有 。

جاتالاقشىت- جاتالاقشى- 的 态动使 。

جات-جاران 〈名〉人外 ,人生 ,人生陌 。

جاتقا: جاتقا ايتۇ 背 ▲ جاتقا جازۇ 默写▲ جاتقا الۇ 记住 。

جاتقىز- ① جات - Ⅲ 的 态动使 ② : 放 ,放平 اعاشتى جەرگە جاتقىزىپ قويۇ 放下地在头木把 。平

جاتقىزىل- جاتقىز- 的 态动被 。

جاتسىن- 〈动〉① 疏生到感 ,生怕 ,生认 ② 己异为视 ,看人外当 。

جاتسىنۇ جاتسىن- 的 式定不 。

جاتتا- 〈动〉背 ,熟背 ,会背 : ولەڭ جاتتاۋ 背诗 歌 。

جاتتال- جاتتا- 的 态动被 。

جاتتاما 〈形〉的记硬背死 ; 的性造创有没 。

جاتتامالى 〈形〉的熟背 ,的记死 ,的背死死 ,的记 。话的背死 ,的背硬 : جاتتامالى ءسوز 的

جاتتامالىلىق جاتتامالى 的 词名象抽 。

جاتاندى 〈形〉的记死 ,的熟背 。

جاتاندىلىق جاتاندى 的 词名象抽 。

جاتاسسندى 见 جاتتامالى .

جاتتات- جاتتا- 的 态动使 。

جاتتاتقىز- جاتتات- 的 态动使 。

جاتتاۋ جاتتا- 的 式定不 。

جاتتىعۇ 〈名〉Ⅰ 练训 ; 题习 , 习练 : ءسەپ جاتتىعۋى 算题习练术 / اسكەري جاتتىعۋ 军事 练训 。

جاتتىعۋ Ⅱ جاتتىق- Ⅲ 的 式定不 。

جاتتىعۋسىز 的习练经未 ,的练训经不 〈形〉。

جاتتىق Ⅰ ①جات Ⅰ 生 ,生陌 ② 词名象抽的 。疏

جاتتىق ①〈形〉Ⅱ 易 ,的解理易容 ,的俗通 : ماقالانىڭ ءتىلى جاتتىق بولۇ كەرەك. 文的懂 ,的悉熟 ,的练熟 ②。俗通该应言语的章 ,的利流 ,的畅流 ③ 的巧手 : قولى جاتتىق 的验经 ④ 语外通精 : شەتەل تىلىنە جاتتىق 的通精 ; 的 。路的坦平 ,的平 : جاتتىق جول 的坦平 ,的平

جاتتىق- Ⅲ 〈动〉① 习 ,惯 ,适 : ول العاشقى- داي ءمەس، بۇل جەرگە جاتتىعىپ قالدى. 他 象不 ② 。了境环个这于惯习经已在现 ,样那初最 : قىزمەتكە ابدەن جاتتىعىپ الدى 握掌 ,练熟 。了练熟常非作工对

جاتتىقتىر- جاتتىق- Ⅲ 的 态动使 。

جاتىق 〈形〉①懂易 ,的解理易容 ,的俗通 ② 言语的俗通 : جاتىق ءسوز 的熟 ,的练熟 ③ 握掌地练熟 : جاتىق يگەرۋ 的验经有 ,的悉 : حانزۇ ءتىلىن جاتىق 的通精 ,的畅流 ,的利流 سويلەۋ 规懂 ,的貌礼有 ④ 语汉的利流口一讲 : جات 格性的和温 : جاتىق مىنەز 的雅文 ,的矩 ; جات ۇيىندە جاتىق بول. 【谚】礼讲要里家人生在 地平 。 ⑤ 貌 。的利流 ,的畅流 ,的顺通

جاتمدى 〈形〉。

جاتىر 〈名〉宫子 : جاتىردان قان كەلۋ 出宫子 / جاتىردىڭ تومەندەۋى 血 ▲ جاتىرىڭ تۇسكىر 垂下宫子 قىرۋ 宫刮 (骂)该的死 。公外象 ,亲母象 : جاتىرىنا تارتۋ 的

جاتىن Ⅰ 〈名〉房子〔植〕。

جاتىن Ⅱ 〈形〉的觉睡 ,的息休 ▲ جاتىن ۇيۋ 的 室卧 。

جاتىرقا- 〈动〉① 疏生到感 ,生怕 ,生认 : جاتىرقاعاندى بىلمەيتىن بالا 认道知不子孩个这 人外当 ,看人生陌当 ,己异为视〔转〕② 生 。己异为视属亲的己自把 : تۇسىن جاتىرقاۋ 看 生怯 ,的人生怕 ,的生认 〈形〉。的

جاتىرقاس- جاتىرقا- 的 态互交 。

جاتىرقات- جاتىرقا- 的 态动使 。

جاتىرقاۋ جاتىرقا- 的 式定不 。

جاتىرلاس 〈形〉的母同 ,的胞同 。

جاتىرلاستىق جاتىرلاس 的 词名象抽 。

جاتىس Ⅰ〈名〉①躺（式姿的）卧，（样的）子）：بەكەر جاتىس ئامان جاتىسى 着躺闲着躺闲 / ②好不式姿的 闲 赋，作可事无〔转〕：闲 جاتىستان پايدا جوق ئادەمنىڭ ئويى بارمۇ 思意有没着闲老 ▲ 状产生原〔地〕 جاتىس سەپتىك〔语〕格位。

جاتىس- Ⅱ 态互交的 جات-。

جاتىس Ⅲ〈名〉假休，息休〔方〕 ▲ جاتىس كۈن 天期星，日息休。

جاۋ Ⅰ〈名〉①敌，敌仇，人敌：جاۋ اسكەرلەرى 敌 水 物害危〔转〕②军：وت پەن سۋ ئىتتىسىز جاۋ 叶圆椭 情无火 ▲ 敌宿 ئاتا جاۋ جاپىراق جاۋ 胆的大，的敢勇的 ▲ جاۋ مۇندالاۋ ▲ جاۋ جۇرەك 胆 ②劫抢人敌被 ①被 شابۋ جاۋ ▲ 嚷嚷瞎，嚷喧 人敌灭消，人敌向冲 كوزدىك جاۋىن الۋ ▲敌仇，敌死 قاس جاۋ ▲看好得显，目夺彩光 士勇的谋无【谚】ايلاسسىز باتىر جاۋعا الدرار.不能胜敌 ▲ الماستىك جاۋى قورعاسىن.【谚】（容相不火水）铅是敌之石钻 ▲ جاۋ جوقتا باتىر كوپ، داۋ جوقتا اقىل كوپ.【谚】的论争有没，多人的雄英逞候时的在不人敌。多人的意主出候时。

جاۋ- Ⅱ〈动〉①下：جاڭبىر جاۋعالى كەلەدى.生发连接作动示表〔转〕②。了雨下要：اسپاننان شەلپەك جاۋمايدى.饼馅下会不上天 / سۇراق جاۋدى دا كەتتى.异同口声提都地 郁阴出显 جاۋار كۇندەي ▲（那问这问）题问 ▲ 色神的 قاباعىنان قار جاۋعانداي（جاۋاردای）。孔面着板，来脸下沉。

جاۋاپ Ⅰ〈名〉①回，答，答案：سۇراقتىڭ جاۋابى 案答，答回 ②案答的题问：قامقورلىققا جاۋاپ 报汇，答报 ▲ 答报的情恩对 ئۇلى ۇشىنان جاۋاپ بەرۋ ▲ 复答到得 جاۋاپ الۋ ①复答地真认不，责负 ③答回，复答 جاۋاپ بەرۋ ▲ 讯审 ②应答，答回，复答 جاۋاپ قايتارۋ ▲ 任责担承 ▲ جاۋاپقا تارتۋ 讯审 ▲ ەرىنشەككە ءسوز ايتىسۋ، ادام تاپپاس جاۋاپ ايتادى.事办汉懒求，复答的意满到不得。

جاۋاپ Ⅱ 意同，许准〔方〕〈名〉 ▲ جاۋاپ قوشماۋ 不复答，应答不。

جاۋاپكەر ①〈名〉被告人：جاۋاپكەردى شاقىرۋ 人保担，人责负 ②告被讯传 担承，人保担，人责负 ②告被讯传 بۇل ىسكە كىم جاۋاپكەر؟事件这责负谁？人：任责，心任责，责职，任责〈名〉 **جاۋاپكەرلىك** 感：جاۋاپكەرلىكتى ۇستىنە الۋ 承担责任 / جاۋاپكەرلىكتەن قاشۋ 逃避责任。

جاۋاپكەرسىز 〈形〉不负责任的，心任责有没，的任责负不。

جاۋاپكەرسىزدىك ①名象抽的 جاۋاپكەرسىز 。②词 职失，感任责无，心任责无。

جاۋاپكەرشىلىك〈名〉责职，任责，心任责，感任责。

جاۋاپسىز 〈形〉①的复答无，的案答无：جاۋاپسىز قالتىرۋ 复答予不 ②的任责无，的任责负：جاۋاپسىز تاستاۋ（جاۋاپسىز قالتىرۋ، جاۋاپ بەرمەۋ）复答予不 ▲ جاۋاپسىزدىقتى 着不 ▲ جاۋاپسىزدىق ②名象抽的 جاۋاپسىز 。

جاۋاپتاس-〈动〉①互相，相互，话谈，气通：جاۋاپتاسپاعالى ۇزاق بولدى 久好 جاۋاپتاسپاي وتە شىعۋ 互相了/了气通相互有没，量商相互，定商相互 ②去过走就呼招打不：جاۋاپتاسىپ جاۋاپ بەرۋ 互相商妥 妥商相互 ③复答才了 بولىپ ءجۇر 对他和备准 互相对质。

جاۋاپتاستىر- جاۋاپتاس- 的态动使。

جاۋاپتاسۋ جاۋاپتاس- 的式定不。

جاۋاپتى〈形〉的任责有，的责负：جاۋاپتى كىسى 负责人 / جاۋاپتى رەداكتور 编辑任责。▲ جاۋاپتى بولۋ ①担承任责 ②管分，责负。

جاۋاپتىلىق〈名〉任责，神精责负。

جاۋبۇيرەك〈名〉熟烤，（名品食）儿肝羊烤。

جاۋگەر〈名〉士勇，雄英。

جاۋگەرشىلىك ①〈名〉动，乱马荒兵，乱动：جاۋگەرشىلىك زامان ②月年的乱马荒兵，荡。▲ 乱战，火战。

جاۋعىز- ①جاۋ- Ⅱ 的态动使，射扫〔转〕②抛（地断不连接）。

جاۋدىر Ⅰ〈形〉灵灵水，的汪汪水，的眸明：جاۋدىر كوز ①的……望盼，的……待期 ②的

。(光眼的助求)睛眼的汪汪水

جاۋدىر- ① جاۋ- Ⅱ 射扫〔转〕② 态动使的，射，扫，抛(地断不连接)：抛连接 تاس جاۋدىرۇ 。块石

جاۋدىرا- 〈动〉① 发闪闪，光发烁闪：جاۋدىراعان مەرۋەرت 得显 ② 珠珍的光发烁闪得显；汪汪水得显，晶晶亮(睛眼指)；灵灵水得显，汪汪水得显，晶晶亮眼，光目指)；怜可得显；求恳，求央〔转〕③ 。(神

جاۋدىراس- جاۋدىرا- 。态互交的

جاۋدىرات- جاۋدىرا- 。态动使的

جاۋدىراۋ جاۋدىرا- 。式定不的

جاۋدىرما 〈形〉的断间不，的生发连接：جاۋدىرما سۇراقتار 。题问的出提连接

جاۋدىرت- ① جاۋدىر- Ⅱ 射扫 ② 态动使的，抛(地断不连接)。

جاۋدىرۇ جاۋدىر- Ⅱ 。式定不的

جاۋ-جالام 。人仇，人敌 〈名〉

جاۋ-جاراق 〈名〉器武，备装器武；器兵，器武。药弹

جاۋجۇمىر Ⅰ 。胃皱(之物动刍反指)〈名〉

جاۋجۇمىر Ⅱ 。参党〔植〕〈名〉

جاۋجۇرەك 见 جاۋجۇمىر.

جاۋكە 。官巡 〈名〉

جاۋقازىن Ⅰ 。瓣鸦老，姑慈光〔植〕〈名〉

جاۋقازىن Ⅱ 。案图式花兰小 〈名〉

جاۋقياق 。属麦野〔植〕〈名〉

جاۋلا- 〈动〉抢：夺抢，夺掠，敌为：جاۋلاپ اكەتۋ 。领占，占霸，占侵 ② 走抢 ① جاۋلاپ الۋ

جاۋلاس- ① جاۋلا- 敌，敌为 ② 态互交的。峙对，坑对；视

جاۋلاستىر- ① جاۋلاس- 唆挑，唆挑 ② 态动使的，动挑与均战与和：جاۋلاستىرماق جاۋشىدان، ەلدەستىرمەك ەلشىدەن. 【谚】▲(敌为)和不使 。关相臣使

جاۋلاسۋ جاۋلاس- 。式定不的

جاۋلاۋ جاۋلا- 。式定不的

جاۋلاۋشى 〈名〉者领占，者占侵。

جاۋلىق Ⅰ 〈名〉：巾头 ①：جۇن جاۋلىق 毛子妻 اق جاۋلىق ▲ 人妇，子妻〔转〕② 巾头中手 ② 绢手，巾手 ① قول جاۋلىق ▲ 侣伴，人受，负欺人被 بولۋ جاۋلىق قول ▲ 物玩的。弄摆，负欺(ەتۋ) قىلۋ جاۋلىق قول ▲ 弄摆

جاۋلىق Ⅱ 〈名〉：为行对敌，视敌，意敌：جاۋلىعىن تاستاۋ 。意敌弃放

جاۋلىقتاس 〈形〉的女妇，的巾头带。

جاۋلىقتى 〈形〉的巾头系。

جاۋلىقشا 〈名〉巾头小。

جاۋىرا- 〈动〉冻挨，凉着，冷发：جاۋراپ دىرىلدەۋ 着背后 ارقاسىنان جاۋراۋ / 嗦哆打得冷。凉

جاۋىراس- جاۋىرا- 。态互交的

جاۋىرات- جاۋىرا- 。态动使的

جاۋىراۋ جاۋىرا- 。式定不的

جاۋىراۋىق 〈形〉的冷住不经，的冷怕。

جاۋىرىن 见 جاۋىرىن.

جاۋسات- 〈动〉① 消 ② 坏破，毁捣，掉毁。杀屠，灭

جاۋساتۋ جاۋسات- 。式是不的

جاۋسىز 〈形〉的敌仇无，人敌无：جاۋسىز بولماس، جەر تاۋسىز بولماس. 【谚】大。人敌有没会不民人，山有没会不上地

جاۋسىن- 〈动〉。人敌做当，人敌为视

جاۋسىنۋ جاۋسىن- 。式定不的

جاۋتاك: جاۋتاك كوز ① 别求乞 ② 鬼小胆：جاۋتاك قاعۋ ① 光眼的待期以 ▲人的悯怜人。看地胆的求乞以 ② 看

جاۋتاڭدا- 〈动〉①② 望盼，看光眼的待期以。看光眼吊心得

جاۋتاڭداس- جاۋتاڭدا- 。态互交的

جاۋتاڭدات- جاۋتاڭدا- 。态动使的

جاۋتاڭدانقىز- جاۋتاڭدات- 。态动使的

جاۋتاڭداۋ جاۋتاڭدا- 。式定不的

جاۋتاك-جاۋتاك: جاۋتاك-جاۋتاك ەتۋ (قاعۋ) ① 眼的求乞以 ② 看光眼的待期以。看光

جاۋھار 。石宝 〈名〉

جاۋشا 。麦里 〈名〉

جاۋشالعىن 。草冰枝分 [植]〈名〉

جاۋشى 〈名〉①，节使 ② 妁媒，婆媒，人媒：جاۋلاستىرماق جاۋشىدان، ەلدەستىرمەك ▲ 者使

ەلشىدەن. 【谚】关相臣使与均战与和。

جاۋشى-جالىم ② 妁媒，婆媒，人媒 ①〈名〉者使，节使。

جاۋشىلىق 分身者使②分身人媒①〈名〉。

جاۋىعۇ جاۋىق- 式定不的。

جاۋىز 暴，的忍残，的暴残，的恶凶 ①〈形〉不心存 ② 盗强的恶凶 جاۋىز قاراقشى：的戾的良不心存 جاۋىز نيەتتى：的恶险心用，的良。棍恶，人的恨凶 ③

جاۋىزدىق 残，忍残 ② 词名象抽的 جاۋىز ① 暴。

جاۋىق- 。仇记，视敌，敌为〈动〉Ⅰ

جاۋىق 毡其防，毡背 [方]〈名〉Ⅱ。

جاۋىقتىر- جاۋىق- 的态动使。

جاۋىن 雨，水雨，雨〈名〉：جاۋىن ياسىلدى. 雨大盆倾。/ جاۋىن شەلەكتەپ قۇيىپ تۇر. 了停。▲ اق جاۋىن 雨细毛毛，雨细绵连▲ جاۋىن قۇرت 龙地，蚓蚯。

جاۋىنگەر 员斗战，兵士，士战〈名〉：جاۋ جۇرەك جاۋىنگەر 士战的敢勇。

جاۋىنگەرلىك 战；的敢勇，的勇英 ①〈形〉：جاۋىنگەرلىكپەن شايقاسۇ / 斗战勇英 ەمىر جاۋىنگەرلىك 的士战，的士战 ② 活生的斗战，的战斗员：جاۋىنگەرلىك بورىش 的员斗战。任责的士战

جاۋىندات- ① 下着连，下地停不（雨指），雨淫绵连：جاۋىندا تقالى نەشە كۇن بولدى. 雨着冒：جاۋىندا تىپ قايدا باراسىڭ؟ 去儿哪上雨着冒你？ جاۋىندا تىپ ەجۇرۇ 走雨着冒。▲ جاۋىندا تىپ سۇراۋ 灌喷。

جاۋىندا تقىش 备设灌喷〈名〉。

جاۋىندا تۇ جاۋىندا- 式定不的。

جاۋىندى 的雨阴，的雨着下〈形〉：جاۋىندى كۇنى 天雨。

جاۋىندى-شاشىندى 多水雨，的雨多〈形〉：بيىل جازداي جاۋىندى - شاشىندى بولدى 雨下常天夏年今。

جاۋىنقۇرت 龙地，蚓蚯〈名〉。

جاۋىن-شاشىن ：量雨降，水雨，雨〈名〉جاۋىن-شاشىن ماۋسىمى 季雨 / جاۋىن-شاشىن مول 多水雨。

伤，口伤，伤擦（的部背畜役）〈名〉

جاۋىر 牛、马：痕جاۋىر بولۋ 受伤▲ جاۋىر جالاق 伤，口伤之出舔而损磨受因部背▲ يەمى جاۋىر 口。头苦尽吃，磨折受 ② 伤磨被膀肩 ① بولۋ 衣）③ 膀肩 ② 骨胛肩 ①〈名〉

جاۋىرىن ▲的肩宽 قاقپاقتاي جاۋىرىنى قاقپاقتاي▲部肩（的服جاۋىرىنعا قاعۋ 感示表，意满示表 ② 膀肩拍 ① 。福祸断推骨胛肩看 جاۋىرىن قاراۋ▲ 谢

جاۋىرىندى 儿块，的厚体宽肩，的肩宽〈形〉。的圆腰大膀，的大

جاۋىرىنتاق 。症骨脆（的骨胛肩）〈名〉Ⅰ

جاۋىرىنتاق 。布肩衬 [方]〈名〉Ⅱ

جاۋىرىنشا 。肩坎，心背 [方]〈名〉Ⅱ

جاۋىرىنشى 福祸凶吉断判骨胛肩看〔旧〕〈名〉。家阳阴；人的

ەجا ，令命，说含包，气语的者话说示表〈叹〉：了够，好（意等慰安，告警，求请ەجا، ونىڭ سوزىنە قۇلاق قوي. 好 。/ ەجا، سويلەمەڭدەر. 了话说别们你，了好 。/ ەجا، جىلاما. 了哭别，了好 。/ ەجا، ەندى كەتىڭدەر 好。了走该们你，了

ەجابىر 侮欺，待虐，凌欺〈名〉▲ ەجابىر كورۋ 。待虐，负欺▲ ەجابىر كورسەتۋ 负欺受

ەجابىر-جاپا 折，难苦；待虐，侮欺，凌欺〈名〉▲ ەجابىر-جاپا تارتۋ（كورۋ، شەگۋ）磨苦受。磨折受，罪受，难受

جابىرلە- ：磨折；待虐，凌欺，负欺〈动〉/? 了你负欺谁؟ سەنى كىم جابىرلەدى جابىرلەۋگە بولمايدى 。待虐能不 جابىرلەگىش 。的人负欺爱，的性成人欺〈形〉

جابىرلەن- ①جابىرلە- 的，屈委受 ② 态动被。负欺受，屈冤受

جابىرلەندىر- جابىرلەن- 的态动使。

جابىرلەنۋ جابىرلەن- 式定不的。

جابىرلەنۋشى ，人的屈冤受，人的负欺受〈名〉。者待虐被

جابىرلەس- جابىرلە- 的态互交。

جابىرلەت- جابىرلە- 的态动使。

جابىرلەۋ جابىرلە- 式定不的。

جابىرلەۋشى 。者虐暴，者负欺〈名〉

ئجابىرلى 待虐被，的屈冤受，的负欺受〈形〉的。

جابىرلىلىك ئجابىرلى 的词名象抽。

ئجابىرسىز 处害无，的害危无，的害无〈形〉的：ئجابىرسىز جاندىكتەر ①虫昆的害无 ②恶无 ئجابىرسىز ئسوز无言之意恶无，的人伤不，的意。

جابىرسىزدىك ئجابىرسىز 的词名象抽。

جالگۇر 偷小，手扒〈名〉。

ئجادي 月二十［阿］〈名〉。

ئجاديت 派新革，者新革〔宗〕①〔阿〕〈名〉法学教 ③ 者教叛 ②。

جاديتيزم 义主俗世〈名〉。

ئجاديتشى 者义主俗世〈名〉。

ئجاديتشىل 革倡提，的义主俗世张主〈形〉的新。

جاديتشىلدىك ئجاديتشىل 的词名象抽。

ئجادۋال 表报，格表，表〈名〉。

جادىگەر ①〈名〉物遗，物念纪，碑念纪 ② 念留。

جادىگەرلىك ①〈名〉迹遗 ② 物文。

جاكە 者长性男对 ①〈名〉称尊的亲父对 ②。

جاكەتاي ①〈名〉爸爸好（语昵亲）对 ② 称尊的者长性易。

جاكەتتى 种一的皮羔羊力库拉哈〈名〉。

جالگور 偷小，手扒〈名〉。

جالەپ ①［阿］〈名〉的猾狡：的奸诈：ساۋدەگەر 女妓〔转〕② 商奸。

جامبىلشە 瓜小熟早〔植〕〈名〉。

جامكە 钳夹，子镊〔方〕〈名〉。

جامشە 见 جامبىلشە.

جامشىك ①［俄］〈名〉车马 ② 车人的赶，式把车。

ئجامىش 革造人〈名〉。

ئجانانات 界世乐极，堂天，国天〈名〉。

جاندىك 称通之虫昆，物动小〈名〉。

جانە ①〈连〉（子句或语短、词接连来用，系关的称对或列并示表）：又；同，及，与，和（复反，续连调强）② 业农和业：有还，再，又 ▲ 要不要还？ جانە دە 有。

جاپەشكە 香油，饼油〔方〕〈名〉。

جاردەم 助辅，助补，助协，忙帮，助帮〈名〉：援声，援支，助援 جاردەمگە كەلۇ 忙帮来/捐 جاردەم اقشا 助援际国 ▲ جاردەم 款 ▲ 助援到得，助帮到得 جاردەم الۇ 援支，助帮 جاردەم بەرۇ。

جاردەمدەس- 援，援支，助协，忙帮，助帮〈动〉助：ئوزارا جاردەمدەسۇ 互助帮相/ ۋزاق ۋاقىت جاردەمدەسۇ 长期支援/ اۋىر جاعدايدا جاردەمدەسۇ 在助援予给刻时的难艰。

جاردەمدەستىك 援支，助援，忙帮，助帮〈名〉：جولداستىق جاردەمدەستىك 助帮的式志同。

جاردەمدەستىر- 态动使的 جاردەمدەس-。

جاردەمدەسۇ 式定不的 جاردەمدەس-。

جاردەمدىك 的助辅，的佐辅，的助补〈形〉；的助援。

جاردەمسىز 无；的助补无，的助帮无〈形〉的缓无立孤，的援。

جاردەمسىزدىك 援，者助协，手助，手帮 ①〈名〉者助辅起 ③ 理助 ②：جاردەمشى بولۇ 手助当。

جاردەمشىلىك 的性助，的用作助协。

جاردەمشىلىك 忙帮，助协，助帮〈名〉。

جارەڭدىك 架车〔方〕〈名〉。

جاركەمدە- ① 剥宰，杀宰：قويدى جاركەمدەۋ 剖解；剖解：ولىكتى جاركەمدەۋ 羊宰 ②。体尸

جاركەمدەل- 态动被的 جاركەمدە-。

جاركەمدەس- 态互交的 جاركەمدە-。

جاركەمدەت- 态动使的 جاركەمدە-。

جاركەمدەۋ 式定不的 جاركەمدە-。

جارمەڭكە 交资物，易贸市集，市集〈名〉：会流 جارمەڭكەگە بارۇ 集赶/ جارمەڭكە ۇيىمداستىرۇ 易贸市集织组。

جارمەڭكەلە- 赶，会易贸市集加参，集〈动〉会流交资物加参。

جارمەڭكەلەت- 态动使的 جارمەڭكەلە-。

جارمەڭكەلەۋ 式定不的 جارمەڭكەلە-。

جارمەڭكەلى〈形〉的易贸市集有，的市集有，的流交资物有常。

جارمەڭكەشى〈名〉人的集赶。

جاۋدىرە-见 جاۋدىرا.

جاۋمەشتە-〈动〉①闲闲，扯闲聊：جاۋمەشتەپ ئبىر از وتىرۋ 闲扯一会儿 ②付对，付应：جاۋمەشتەپ تۇرا تۇرۋ 对付一阵子。

جاۋمەشتەۋ جاۋمەشتە-的不定式。

ئجاۋمەست〈形〉的恨可，的厌讨，的恶憎人令。

ئجاۋھار〈名〉[阿]石宝〔口〕。

جاھان〈名〉[波]①宇宙，天下，世界：جاھاندا قيىن ئىس جوق. 天下无难事。②世道：بۇل جاھاندا 在这个世道，钱万能。

جاھانگەر〈名〉①征服，略侵者，帝国主义。

جاھانگەرلىك〈名〉帝国主义。

جاھانكەز见 جيھانكەز.

جاھاننام〈名〉[阿]地狱，火狱▲ جاھاننامعا كەتۋ 打到地狱去；死亡▲ جاھاننامعا جىبەرۋ 打到地狱去；完蛋。

جاھات Ⅰ〈名〉[阿]方向；面方：جاھات تۇتۋ 确定方向。

جاھات Ⅱ〈名〉[阿]意，意向，意思，意见，意图，意愿，意志，心肠▲ جاھات ەتۋ 重视。

جاھاتتى〈形〉的面方：ئار جاھاتتى 各面方的。

جاھىل〈形〉[阿]的固顽，的化不开：جاھىل ادام 固顽人。

جاھىلدىك جاھىل的名词。

جاشىك〈名〉子箱，箱木。

جاشىكتە-〈动〉装箱，箱木用。

جاشىكتەل-جاشىكتە-的被动态。

جاشىكتەس-جاشىكتە-的互交态。

جاشىكتەت-جاشىكتە-的使动态。

جاشىكتەۋ جاشىكتە-的不定式。

ئجاشىلا〈名〉槽，槽料，槽子，地草喂。

جە-〈动〉①吃：جە-ۋ ەت 吃肉 / جەمىس جەۋ 吃亏，受损，受害 ②果水吃光，吃净：جەپ ئالدىڭ ەڭبەگىن 没吃完，削剥净〔转〕③动劳的家人削剥：جەۋ پارا 受接，受〔转〕④赂贿受接：جەۋ تاياق 挨打/جەۋدىرىق جەۋ 头拳挨▲ باس جەۋ 受到待款/جەۋدىرىق جەۋ 头拳挨▲ باس جەۋ 受到待款 ▲（ 的头羊了吃指 ）بوق جەۋ 胡，话废说▲ جانىن جەگىدەي جەۋ 令 道八说胡，语乱言▲ جەگى جەۋ 患 磨折受人令，苦痛人▲ جىرىم جەۋ 目瞠 جازداۋ جەپ جىبەرە 哨①▲ ئىت جەگىر〔咒〕宜便小占 ②端末带肚坏此多）油吃不狗 ئىت ماي جەمەيدى▲ 吃狗喂（举一 سوققى جەۋ▲ كوزىن جەۋ 劳疲睛眼▲ ۋايىم جەۋ 愁发▲ تات جەۋ 烂锈▲ 击打到受 قامىن جەۋ▲ قايعى جەۋ 心伤，伤悲▲ 伤悲，▲ قۇلاق ەتىن جەۋ 难责，备责▲ 怀关，心关 ئسوزدىك سوڭىن جەپ قويۋ 末话讲，完讲未话了去下咽尾▲ جارامساقتانعان ئىت، جانقانشا تاياق جەيدى.【谚】子棍挨常狗的怜乞尾摇▲。جارىلعاندى جاۋ جەيدى، بولسىڭەندى ئبورى جەيدى.【谚】狼于食则行独，敌于败则散分▲ ئيتتىك بوق جەمەسە باسى اۋىرادى.【谚】狗屎吃了不改。

جەبە Ⅰ〈名〉[波]①箭 ②头矛▲ كوك جەبە 箭钢。箭制骨，箭扁▲ قوزى جاۋىرىن قۇ جەبە 箭。

جەبە Ⅱ〈名〉网丝铁。

جەبە-Ⅲ动：鼓，舞鼓；护拥，持支 ①〈动〉：促，使促，促催，使促 ②舞鼓相互 ئبىرىن ئبىرى جەبەۋ 步急 ئوزىن ئوزى جەبەۋ / 促督我自 جەبەي باسۋ 方奶挤指（ساۋۋ جەبە（جەبەپ، جەبەي）走▲ 挤快〈法。

جەبەدەي〈形〉的尖尖，的样一箭象。

جەبە جاپىراق〈名〉Ⅰ菇慈〔植〕。

جەبەلە-〈动〉①的尖而长成做，的尖成弄 ②护拥，持支 ③使促，促催。

جەبەلەن-جەبەلە-的被动态。

جەبەلەت-جەبەلە-的使动态。

جەبەلەۋ Ⅰ〈名〉法挤快（子奶指）。

جەبەلەۋ Ⅱ جەبەلە-的不定式。

جەبەلى〈形〉的尖而长，的尖带。

جەبەۋ جەبە-的不定式Ⅲ。

جەبىن：ئسۇت جەبىن 奶道一头的来出挤。

جەبىندى〈名〉奶的了末，奶的来出挤快很，奶留残，子。

جەبىر ，症乏缺素生维（畜牲指）①〈形〉Ⅰ
。癖嗜异的餮饕，的婪贪〔转〕②。جەبىر ادام
。人的婪贪
جەبىر Ⅱ 。草香麝〔植〕〈名〉
جەبىرەيىل 。尔埃里布加，使天喜报〔宗〕〈名〉
جەبىرلە- 。摘指，责斥，难责，备责〈动〉
جەبىرلەن- جەبىرلە- 。态动被的
جەبىرلەۋ جەبىرلە- 。式定不的
جەبىرلىك جەبىر 。词名象抽的
جەگەنە 。胎一［波］〈名〉
جەگجات 〈名〉家亲：جەگجات بولىپ سيلاسۇ
。敬尊相互家亲为成
جەگجات-جۇرات 。族家一同〈名〉
جەگجاتسىماق 〈形〉亲谓所，的系关家亲点有
。的家
جەگجاتتىق 〈形〉亲家的جەگجاتتىق بايلانىس
。系关家亲
جەگجاتشىلا- 〈动〉串亲，亲戚走：جەگجاتشىلاپ
。亲串来 كەلۈ
جەگجاتشىلاس- جەگجاتشىلا- 。态互交的
جەگجاتشىلات- جەگجاتشىلا- 。态动使的
جەگجاتشىلاۋ جەگجاتشىلا- 。式定不的
جەگۇ جەك- Ⅱ 的式定不 ▲ جەگۇ ابزەلى 套
。具
جەگۇلى 〈形〉的好套：جەگۇلى ات 的好套
马/ جەگۇلى اربا 车的好套 。
جەگۇسىز 〈形〉的好套未：جەگۇسىز اربا
。车的好套未
جەگى ▲（的上皮脸指）病核结，疮狼〈名〉
。菌杆核结 جەگى قۇرت
جەگىدەي: جەگىدەي جەۋ 受人使，苦痛人令
。磨折
جەگىز- ①جە-的使动态 ②喂：بالاعا تاماق
。饭喂子孩给 جەگىزۋ
جەگىزۋ جەگىز- 。式定不的
جەگىل- جەك- Ⅱ 的态动被 。
جەگىن 〈形〉的（等车）拉来用：جەگىن
。畜役 كولىگى
جەگىس- Ⅰ جەك- 。态互交的Ⅱ
جەگىس Ⅱ 〈名〉畜用挽，畜役 ▲ جەگىس
جىلسى 。马拽挽，马用挽
جەگىش 〔转〕②的大量饭，的吃能 ①〈形〉
。的宜便占爱；的婪贪，的厌无得贪
جەگىشتىك جەگىش 。词名象抽的
جەدەعابىل 〈副〉断不，着接紧，地连接 ①
地：جەدەعابىل سۇراق قويۋ ②题问出提连接
。了去出里屋从着跟紧 كەتتى ئۇيدەن شىعىپ جەدەعابىل：着接紧，忙赶，忙急
جەددى 。月二十［阿］〈名〉
جەدەقابىل 见 جەدەعابىل.
جەدەل：上马，快很，快尽，忙急〈副〉
。去就快很 بارۋ
جەدەلدە- 〈动〉进前速加，度速快加：دامۇى
。快展发 جەدەلدەدى
جەدەلدەس 〈形〉的生年隔：جەدەلدەس بالا
。子孩的生年隔
جەدەلدەت- ① جەدەلدە-加②态动使的，快
，去快你 بار. جەدەلدەتىپ 紧抓，速加：جەدەلدەۋ جەدەلدە- 。式定不的
جەدەلدىك 〈名〉速迅，速快 。
جەدەش 〈名〉戏游骨藏 。
جەز 〈名〉①弹 ②铜黄 ▲جەز تاڭداي 能
。女妓，妓娼 ▲ جەز وكشە 的才口有，的辩善说
جەزايىر 。弹子〈名〉
جەزبۇزار 。蒲菖节九〔植〕〈名〉
جەزدە Ⅰ 〈名〉夫姐：جەزدەسىمەن ازىلدەسۇ
。笑玩开夫姐跟
جەزدە- Ⅱ 。铜镀〈动〉
جەزدەي 。称昵的夫姐对〈名〉
جەزدەكە 。称昵的夫姐对〈名〉
جەزدەلە- 。夫姐喊，夫姐叫〈动〉
جەزدەلەت- جەزدەلە- 。态动使的
جەزدەلەۋ جەزدەلە- 。式定不的
جەزدەت- جەزدە-Ⅱ 。态动使的
جەزدەۋ جەزدە-Ⅱ 。式定不的
جەزدى 。的好装壳弹用；的铜黄含〈形〉
جەزسىز 。的铜无，的铜含不〈形〉
جەزتىرناق 。婆妖爪铜（的中话神）〈名〉
جەيدە 。衫汗，衣衬〈名〉
جەيدەلى 。的衫汗穿，的衣衬穿〈形〉

جەيدەسىز 的衣衬无，的衣衬穿有没〈形〉
جەيدەشەك 的衫汗穿只，的衣衬穿只〈形〉
جەك I 〔动〕〈名〉种一的鸨大。
جەك II：جەك كورۇ 恶厌，厌讨 ▲ ئۆتتىك ھەننەن جەك كورۇ 恨，厌讨常非。
جەك- III 〈动〉①具挽上……给，驾，套；②车套 جەگۇ 驭驾，唤使〔转〕：ارباعا ات جەگۇ جۇمسقا جەگۇ 让话干。
جەكە 的别个，的个单，的独单〈形〉：جەكە ئاڭگمەلەسۇ 个单独谈话 ▲ جەكە ادامعا سىينۇ 个人崇拜 ▲ جەكە ئاۋنز 单发土枪 ▲ جەكە باستى 独裁者 ▲ جەكە بىلەۋشى 独个人一，人一身 ▲ جەكە بىلەۋشىلىك 独裁治统 ▲ جەكە مەنشىك 私有财产。
جەكە-داي 的个单，的独单，自独〈形〉。
جەكە-دارا 的别个，的个单，的独单〈形〉。
جەكە-جەكە 地个一个一〈副〉：جەكە-جەكە شاقىرۇ 一个一个地叫出来/地个一个一：جەكە-جەكە ئۆسىندىرۇ 分别说明白。
جەكەي 的究考，的细精工做〈形〉▲ جەكەي تىماق（子帽）克马特的细精工做（بورىك）。
جەكەلە-〈动〉挤排，立孤；开分：جەكەلەپ شاقىرۇ 单邀独请 / ونى جەكەلەي بەرمەڭدەر. 他挤排老别们你。
جەكەلەن- ①独，远疏②态身反的 جەكەلە-。
جەكەلەت- 动活独单，动行自。
جەكەلەت- 态动使的 جەكەلە-。
جەكەلەۋ 式定不的 جەكەلە-。
جەكەلىك ①主人个 ②词名象抽的 جەكە-义。
جەكەن 蒲香，物植属蔓〔植〕〈名〉。
جەكەت 衣外短袖无（的性女指）〈名〉。
جەكەشە ②地个单，地自独，地独单 ①〈副〉：جەكەشە شارۋا 的体个单〔语〕③民牧体个的：数。
جەكەشىل 的义主人个有；的僻孤〈形〉。
جەكەشىلدىك ①جەكەشىل 个 ②词名象抽的义主人个对反：利自私自，义主人个②词名象抽的 ①جەكەشىل- 性私自，义主。

جەككى 见 جەگىن.
جەككىز- 态动使的 II جەك-。
جەكپە-جەك 地：①〈副〉جەكپە-جەككە ئاتىسۇ 一对一击射相互地 / جەكپە-جەك كۆرەسۇ 一对一斗格，斗决 ②跤摔地：جەكپە-جەككە شىعۇ 斗决行进。
جەكسەنبى 日拜礼，日期星［波］〈名〉。
جەكسەنبىلىك 的天拜礼，的日期星〈形〉。
جەكسۇرىن 令，的恶憎，的恨可，的厌讨〈形〉：جەكسۇرىن الباستى 伙家的厌讨的：的恶厌人。
جەكسۇرىندان- 令得变，厌讨人令得变〈动〉：بەتالدى سويلەمە، جەكسۇرىندانىپ كەتەسىڭ. 恶憎人令得变，恶厌人会你，说乱便随要不。
جەكسۇرىندانۇ 的厌讨人被。
جەكسۇرىندانۇ 式定不的 جەكسۇرىندان-。
جەكسۇرىندىق 词名象抽的 جەكسۇرىن。
جەكتىر- 态动使的 II جەك-。
جەكۇ 式定不的 جەكى-。
جەكى- 责斥，备责，唬吓，斥呵〈动〉：بالاعا جەكىمە. 子孩唬吓要不你。
جەكىر- 备责，唬吓，斥呵〈动〉。
جەكىرۇ 式定不的 جەكىر-。
جەل I ①风〈名〉：جەل سوعۇ 刮风 / قارسى جەل 流气，气 ②风逆：ناسوسپەن جەل بەرۇ 病湿风，寒受，气寒 ③气打简气用：ئىشىن جەل الىپ كەتكەن 寒内 ▲ اڭىزاق جەل 风干 ▲ جەل اياق 步快畅伸 ▲ جەل اياڭ 腿毛飞 ▲ جەل ايداۋ 绳风防 ▲ جەل ارقان 走刮风，吹风 ▲ جەل اتان 未性野，的性任 جەل باس 驼阉老 ▲ جەل باۋ 起风消 ▲ 的端一，房毡固加来用时风 ▲ 绳风防（的上桩木在拴端一，连相窗天和意二心三 جەل بۇاز 床吊儿小 ▲ جەل بەسىك 孕假 ▲ جەل بۇازدىق 的决不豫犹，的东诸付 بەرۇ ▲ جەلگە ۇشىپ كەتۇ 动鼓，气打 ▲ جەل جەتپەس 飞 ▲ جەلدىك ايى 月一十 ▲ جەل كوز（的子架房毡）▲的速高，的速 ▲ 话空，话废 جەل وراي ▲ جەل ئوسۇ 风堂过 ▲ جەل تابان 腿毛飞 ▲ جەل تىرمەن 磨风 ▲ جەل توقسان 止防为 ▲ جەل توقىم 月二、一，二十 ▲ 垫鞍种一的制特而损磨受口伤的部背马

جەل ئۆسۆ 烂霉子鼻而病性因 ▲ جەل شەشەك ▲ 顺风帆一，运走 تۇرۇ جەلى وڭنان ▲ 疹麻 جەلى شىعۇ 气泄 ▲ جەل قايىق 船帆 ▲ جەل قاغۇ 风防未用 (▲ جەل قازىق 干凉，干风 湿风 جەل قۇياڭ ▲ 吹风，桩木(的子绳定固， ▲痛 جەل قۇنق ▲ 的壮强，的实结 جەل قۇيىن 轻而躁浮 ▲ جەل وكپە 的率轻，的失失冒冒 ▲ 口风，(方地) 的风着冲 ئوتى جەل ▲ 的率 ساماڭ جەل 风微 ▲ وكپەك جەل 风的劲强 ▲ اعاش تىنىش تۇرايىن دەسە دە جەل تىنىم بەرمەيدى. 止不风而静欲树【谚】。

جەل- Ⅱ 大，跑慢，跑小 (的畜牲指) 〈动〉 走：اتپەن جەلۇ 跑小马着骑 / جەلىپ ئجۇرۇ ▲ 以步快短 جەلە جورتۇ 跑步碎。

جەل Ⅲ 病湿风 〈名〉。

جەلايدار 翁头白 〔植〕 〈名〉。

جەلباس 轻，的失失冒冒，的率轻而躁浮〈形〉 的佻。

جەلبەگەي Ⅰ 篷斗 〈名〉。

جەلبەگەي Ⅱ 开敞 〈副〉：شاپانىن جەلبەگەي كيۇ 衣上着敞。

جەلبەگەيلەن- 子扣扣不，开敞 〈动〉：جەلبەگەيلەنىپ وتىرۇ 着坐怀着敞。

جەلبەگەيلەنۇ جەلبەگەيلەن- 的式不定。

جەلبەزەك ①〈名〉 鱼)，器吸呼的物动生水 (的驼骆) ② 鳃的 ▲ داۋىس جەلبەزە- 骨软鼻 گى 带声。

جەلبەزەكسىز 的鳃无 〈形〉。

جەلبەزەكتى 的鳃有 〈形〉。

جەلبەي 风披 〈名〉。

جەلبەك: جەلبەك-جەلبەك قاغۇ ① 显 冒得，哧呼哧呼 ② 佻轻得显，浮轻得显，失失冒，合一张一 (孔鼻)。

جەلبەڭدە- ① 显 得显，浮轻得显，失失冒冒得，哧呼哧呼 ② 佻轻 合一张一 (孔鼻)，。

جەلبەڭدەۇ جەلبەڭدە- 的式不定。

جەلبۇيدا 绳栓鼻 (的驼骆) 〈名〉。

جەلبىر 子褶，襞褶 〈名〉。

جەلبىرە- 〈动〉 展招，动飘，扬飘 ①：قىزىل تۇ جەلبىرەۇ 旗红 扬飘 ② 合一张一，动翕：تاناۋى جەلبىرەۇ 鼻孔一张一合。

جەلبىرەڭ 的展招，的动飘，的扬飘 〈形〉。

جەلبىرەت- جەلبىرە- 的态动使。

جەلبىرەۇ جەلبىرە- 的式定不。

جەلبىرەۇىك 的展招风迎，的扬飘风随(形)。

جەلبىرلە- 见 جەلبىرە-。

جەلبىرلەۇ جەلبىرلە- 的式定不。

جەلبىرشەك 见 جەلبىر。

جەلگەك 的走大于善，的跑小于善 ①〈形〉。

جەلگەر- 的住不坐，的达溜爱〔转〕② 扬：② 风通，风透，干风 ①〈动〉。

ئبيدايدى جەلگەرۇ 麦扬。

جەلگەرت- جەلگەر- 的态动使。

جەلگەرۇ جەلگەر- 的式定不。

جەلگىز- جەل- 的态动使Ⅱ。

جەلگىش 的走大于善，的跑小于善：〈形〉

جەلگىش ات 马的走大。

جەلگىشتىك جەلگىش 的名象抽。词。

جەلعابىز 易容〔转〕② 病湿风 ①〈名〉Ⅰ 的躁浮；的力制自去失，的动冲。

جەلعابىز 的速快，的速神，的跑善〈形〉Ⅱ。

جەلدە- 顶 ② 快凉，凉乘 (物动指) ①〈动〉

سيىرلار جەلدەپ بارادى. 风着迎，风着：风 群牛 去走风着顶。

جەلدەي: جەلدەي ەسۇ 疾，奔飞，进前速快 ①。话大说，口夸，谈其夸夸 ② 驰。

جەلدەن- ئشى：胀发，胀，体气满充〈动〉

جەلدەنۇ (胀肚) 体气满充内腹。

جەلدەندىر- جەلدەن- 的态动使。

جەلدەنت- 励激，舞鼓，励勉，励鼓〈动〉。

جەلدەنتۇ 的式定不。

جەلدەنۇ جەلدەن- 的式不定。

جەلدەسىن 的风小刮，的风微刮〈形〉。

جەلدەت- ① جەلدە- 的态动使的 ② 通，风透 风：سىرتقا شعارىپ جەلدەتىپ الۇ 拿到边外去 ئۇر. 从昨日风起，风刮 ③ 风透透：كەشەدەن جەلدەتىپ 风刮着趁，风着顶 ④。风刮起日：جەلدەتىپ قايدا باراسىڭ؟ 天的气：大风天上 ？去儿哪

جەلدەتكىز- جەلدەت- 的态动使。

جەلدەتكىش 送；扇风气排；置装风通〈名〉。孔气通；机风
جەلدەتتىر- جەلدەت- 态动使的。
جەلدەتۋ جەلدەت- 式定不的。
جەلدەتىل- جەلدەت- 态动被的。
جەلدەۋ جەلد- 式定不的。
جەلدى 的风刮爱，的风多，的风有〈形〉：جەلدى كۇنى 天风刮 ▲ جەلدى ايالى 飞腿毛。背马止防为）② 条炉，子算炉〈名〉
جەلدىك 毡，毡鞍（种一的制特而损磨受口伤的部，垫枕鞍。
جەلدىكتە- 毡鞍垫〈动〉：جەلدىكتەپ ەرتتەۋ 子鞍备，毡鞍垫。
جەلدىكتەت- جەلدىكتە- 态动使的。
جەلدىكتەۋ جەلدىكتە- 式定不的。
جەلدىلىك جەلدى 词名象抽的。
جەلدىك: جەلدىك ايى 十一月。
جەلدىر- جەل- Ⅱ的态动使的。
جەلدىرمە ▲ 调叙宜的中歌诗〈名〉جەلدىرمە ادام 人的假作虚弄。
جەلدىرت- جەلدىر- 态动使的。
جەلدىرتپە 见 جەلدىرمە.
جەلەگەي 的层单，的薄单，的薄〈形〉
جەلە-جورت- 走步急，跑带走连〈动〉：اتپەن جەلە-جورتۋ 跑带走连马着骑。
جەلە-جورتقىز- جەلە-جورت- 态动使的。
جەلە-جورتۋ جەلە-جورت- 式定不的。
جەلە-جورتىس- جەلە-جورت- 态互交的。
جەلەك 〈名〉① 巾头穗带 ② 穗 ▲ جاسىل جەلەك جامىلعان (كوك جەلەك ورانعان) 叶绿密茂。
جەلەكتەن- 〈动〉① 用饰装穗：جەلەكتەنگەن قىزىل تۇ 旗红的穗带 ② 巾头戴：جەلەكتەنگەن جاس ايەل 女妇轻年的巾头戴。
جەلەكتەنۋ جەلەكتەن- 式定不的。
جەلەكتى 〈形〉① 的巾头带 ② 的穗带。
جەلەمىك 风小，风微〈名〉。
جەلەڭ 便轻 Ⅰ〈形〉：جەلەڭ كيىم 的便轻 / 装服的薄单着穿 جەلەڭ ءجۇرۋ。
جەلەڭ 衣大单，衣外的便轻而宽〈名〉Ⅱ 见 جەل.
جەلەڭدە- 蹦活，跳蹦 ② 动颤，扇呼 ①〈动〉。跃活得显；跳乱。
جەلەڭدەۋ جەلەڭدە- 式定不的。
جەلەپ-جەبە- 护保，佑保［宗］〈动〉。
جەلەپ-جەبەۋ جەلەپ-جەبە- 式定不的。
جەلەت 心背，肩坎〈名〉。
جەلەتكە 肩坎厚〈名〉。
جەلەۋ 子幌，口借〈名〉：شقانداي جەلەۋ تابا الماۋ 口借何任着不找。
جەلەۋكە 巾头穗带［口］〈名〉。
جەلەۋرەت- 幌为作，口借当，实口找寻〈动〉。据根作……以，子。
جەلەۋرەتۋ جەلەۋرەت- 式定不的。
جەلەۋسىز 的词托着不找，的口借有没〈形〉。
جەلكە 之颈后 ② 颈脖，勺脑后，颈后 ①〈名〉▲筋 جەلكە ارىق 毛渠 ▲ جەلكەڭ قيىلعىر〔咒〕▲考思，思沉，想 جەلكەسىن قاسۋ 的死该脖 جەلكەسىن كورسەتۋ 不睬理 ▲ كوك جەلكە 根。
جەلكەلە- 打颈后朝，打勺脑后朝 ①〈动〉：ول سەنى ابدەن جەلكەلەپ الپتى. 上子脖在骑；压欺，负欺〔转〕② 了你负欺太他。
جەلكەلەت- جەلكەلە- 态动使的。
جەلكەلەۋ جەلكەلە - 式定不的。
جەلكەلى 的耳大头肥〈形〉。
جەلكەم 帆 ② 风微 ①〈名〉。
جەلكەن 帆船：قايىقتىڭ جەلكەنى 帆〈名〉。
جەلكەندە- 帆定固，帆装安〈动〉。
جەلكەندەۋ جەلكەندە- 式定不的。
جەلكەندى 的帆带，的帆有〈形〉：جەلكەندى قايىق 船帆。
جەلكوز 子阁大（的架木房毡）〈名〉。
جەلكىلدە- 漾荡，伏起，动飘，扬飘〈动〉：جەلمەن جەكىلدەۋ 扬飘风随。
جەلكىلدەڭ 的伏起风随，的动飘 ①〈形〉。的重稳不，的浮轻，的佻轻〔转〕② 的动摆。
جەلكىلدەت- جەلكىلدە- 态动使的。
جەلكىلدەۋ جەلكىلدە- 式定不的。
جەلقاباز 入易容，的好癖有，的强心奇好〈形〉

。的迷

جەلقوم 损磨受口伤的部背马止防为 ①〈名〉上背驼骆在垫 ② 垫毡的空是间中的制特而口伤的部背马止防 جەلقوم ەر ▲子毡厚的。子鞍的制特而损磨受

جەلقومدا- 磨受口伤部背马止防为把)〈动〉。下底翅鞍在垫(毡鞍的损

جەلقومدات- جەلقومدا- 。态动使的

جەلقومداۋ جەلقومدا- 。式定不的

جەل-قۇز 劣恶(雪下,雨下,风刮)①〈名〉I 气天:جەل-قۇزدا مالعا ساق بولۇ 在气的劣恶。全安的畜牲意注下件条候

جەل-قۇز 。病湿风〈名〉II

جەلمايا 。驼峰单的跑善〈名〉

جەلوراي 。风堂穿〈名〉

جەلپ-جەلپ: جەلپ-جەلپ ەتۋ ①飘,扬飘现表,重稳不得显〔转〕② 伏起(风随),动。躁浮得

جەلپۋ جەلپى- 。式定不的

جەلپۋىش 。机风鼓 ② 扇电,子扇 ①〈名〉

جەلپى- 〈动〉:簸,扇。扇子扇

جەلپىگىش 之西东簸,箕簸 ② 子扇 ①〈名〉。具用

جەلپىلدە- 〈动〉:动摆,扬飘,动扇 ①〈动〉:جەلگە قارسى جەلپىلدەۋ 稳不得显〔转〕② 扬飘风迎。失冒,躁浮得现表,重

جەلپىلدەك〈形〉的失冒,的躁浮,的重稳不。

جەلپىلدەت- جەلپىلدە- 。态动使的

جەلپىلدەۋ جەلپىلدە- 。式定不的

جەلپىن- ① جەلپى- 到感〔转〕② 态身反的:神精起提,作振,奋振 قۇانىشتىى حابارىدى ەستىپ جەلپىنىپ قالدى 到感里心息消好到听。奋振

جەلپىنگىز- جەلپىن- 。态动使的

جەلپىندىر- جەلپىن- 。态动使的

جەلپىنۋ جەلپىن- 。式定不的

جەلپىنشەك 。襞褶,子褶[口]〈名〉

جەلپىت- جەلپى- 。态动使的

جەلسىز 的静浪平风,的风有没〈形〉。

جەلتەك :的风起爱,的风多,的风有 ①〈形〉جەلتەك جەرگە قونۋعا بولمايدى 爱在居定能不稳不,的躁浮,的率轻〔转〕② 方地的风起。格性的率轻 جەلتەك مىنەز :的重

جەلتوقسان 。月二十〈名〉

جەلتوقىم 炎,胀肿(部背的等驼骆、马)〈名〉。症

جەلى 索绳的用畜幼绑为上子概在拴 ①〈名〉(的品作学文指)〔转〕③ 蔓(之物植)② ,绳粗 جەلى ارقان ▲ 线主,体主,路线,线基时驹马绑而子奶马挤为 جەلى قاعار ▲ 绳大马祝 جەلى تارتارىك كوبەيسىن! ▲ 式仪的行举!群成驹

جەلىگۋ جەلىك- 。式定不的III

جەلىك :病癫,病里底斯歇,病神精 ①〈名〉I 越激〔转〕② 里底斯歇争战 سوعىس جەلىگى :态状发激,绪情的昂激,情心的 جەلىگى قوزعالۋ :热狂;好癖,瘾 ③ 昂激绪情 جاستىقتىڭ جەلىگى 。热狂的年青

جەلىك 。物植园果〈名〉II

جەلىك- 癫患;里底斯歇患,疯发 ①〈动〉III :獗猖,狂疯〔转〕② 疯发 جەلىگىپ اۋىرۋ :病 جەلىگە شابۋىل جاساۋ ,动激〔转〕③ 功进狂疯要不 جەلىكپەي اقىرىن سويلە :动冲,昂激绪情 :瘾犯,趣兴生发〔转〕④ 说慢慢,动激么那。儿劲来就酒见一 اراق كورسە-اق جەلىگەدى

جەلىكپە 轻,的率轻,的躁浮,的佻轻 ①〈形〉:质经神 ② 人的躁浮 ادام جەلىكپە :的动妄举 جەلىكپەسى بار 。质经神儿点有(他)

جەلىكپەلى 轻,的浮轻,的躁浮,的佻轻〈形〉。的动妄举

جەلىكپەلىك 。词名象抽的 جەلىكپە

جەلىكتىر- ① جەلىك- 。态动使的II

جەلىكتىر- ,好癖起引,趣兴起引 ③ 唆挑;动鼓,动扇 ②。头瘾起勾

جەلىلە- :起拴绳拉(畜幼把)〈动〉。来起栓绳拉驹马小把 قۇلىنداردى جەلىلەۋ

جەلىلەن- (蔓之物植)②的态动被 ① جەلىلە- 。延蔓,长

جەلىلەس ②的上索绳条一同在栓 ①〈形〉I

。的体主个一同，的连相③的上蔓条一在长
جەلبلەس- Ⅱ جەلبلە- 。态互交的
جەلبلەت- جەلبلە- 。态动使的
جەلبلەۋ جەلبلە- 。式定不的
جەلبلى 〈形〉جەلبلى：的贯连有，的性环连 سىزبا سۇرەت 画环连 。
جەلىم 〈名〉胶鳔，水胶，胶，糊浆 ▲ جەلىم ئۇشوپ 藻果角 。
جەلىمدە- 〈动〉贴粘，粘胶用：قاعاز جەلىمدەۋ 上糊纸把 。
جەلىمدەن- جەلىمدە- 。态动被的
جەلىمدەس- جەلىمدە- 。态互交的
جەلىمدەستىر- جەلىمدەس- 。态动使的
جەلىمدەت- جەلىمدە- 。态动使的
جەلىمدەۋ جەلىمدە- 。式定不的
جەلىمدەۋلى 〈形〉胶好刷，的好粘，的胶上抹 胶好刷，的好粘，的胶上抹 。的
جەلىمدەۋىش 〈名〉具用胶粘 。
جەلىمشى 〈名〉①人的胶刷 ②人的胶做 。
جەلىن Ⅰ 〈名〉房乳（之物动指）▲ جەلىن ەت 房乳大的少奶（畜牲指）▲ جەلىنى قارىس（等马母）的多奶（بيە）。
جەلىن - Ⅱ جە- 。态动被的
جەلىنگىش 〈形〉易，的吃爱……被，的吃好 易，的吃爱……被，的吃好 。的收吸被
جەلىندە- 〈动〉胀膨房乳（前子生在物动指）。
جەلىندەۋ جەلىندە- 。式定不的
جەلىندى 〈形〉的多奶，的大房乳（畜母指）：جەلىندى سيىر 牛母的多奶 。
جەلىنقاپ 〈名〉罩房乳的戴畜奶给 。
جەلىنساۋ 〈名〉乳，病房乳，症奶无（畜母指）。炎房
جەلىس Ⅰ 慢，走大，跑小（之畜牲指）〈名〉跑 ▲ بوكەن جەلىس 跑小（的马）▲ بۇلان قۇيرىق جەلىس 跑快通普 ▲ بۇلكەك（بۇلكىل）疾（马）جەلىس 跑步碎 ▲ سار（ساۋ）جەلىس 步快畅伸，驰 。
جەلىس- Ⅱ جەل- 。态互交的
جەلىسكەر 〈形〉善，的走大于善，的跑小于善 善，的走大于善，的跑小于善 。的跑慢于

جەلىستى 〈形〉善，的走大于善，的跑小于善 。的跑慢于
جەلىستىلىك جەلىستى 。词名象抽的
جەلىسىز 〈形〉①有没 ②的绳大用拴有没 。的统系不，的线基有没，线主
جەم 〈名〉食物，粮干：شايدىك جەمى جوق 食吃，料饲 ②的吃着就有没茶喝：ائتىك جەمى 料马 / ىيتتىك جەمى 食狗 / قۇستىك جەمى 食鸟 ▲ ايعىنا جەم (قان)ۇتۇشۇ，炎叶蹄马 ▲ اق جەم ەتى 家禽肉 ▲痛攒王伤料 ▲ جەم بولۇ 袋鼻马，袋料马 ▲ جەم دوربا 当上骗受 ▲ جەم ۇتۇشۇ（病肿腿的患而多吃料因马指）叶蹄 。炎
جەمباسار 〈名〉鹰雄的捷敏 。
جەمدە- 〈动〉肥养，肥喂，料喂：ات جەمدەۋ 料喂马给 。
جەمدەل- جەمدە- 。态动被的
جەمدەس Ⅰ 见 جەمتىكتەس.
جەمدەس- Ⅱ جەمدە- 。态互交的
جەمدەت- جەمدە- 。态动使的
جەمدەۋ جەمدە- 。式定不的
جەمدەۋشى 〈名〉员养饲 。
جەمە-جەم：جەمە-جەمەگە كەلگەندە 键关到 。后最，了末；刻时
جەمەكىل 〈名戏游〉羊弹拐 。
جەمەلەك Ⅰ 见 كەمەلەك.
جەمەلەك Ⅱ 〈名〉绑扎，带发 。绳
جەمجەمىل 〈名〉姜生，姜
جەمقور 〈形〉①的料饲吃爱：ات جەمقور 受的厌无得贪，的婪贪〔转〕②马的料饲吃爱 。的赂贿
جەمقورلان- 〈动〉①，惯习的料饲吃爱成养 无得贪得变，婪贪得变〔转〕②料饲吃贪得变 。厌
جەمقورلانۋ جەمقورلان- 。式定不的
جەمقورلىق جەمقور 。词名象抽的
جەمپاز 见 جەمقور.
جەمساۋ Ⅰ 〈名〉囊嗉，子嗉 。
جەمساۋ Ⅱ 〈名〉炎喉咽 。
جەمساۋىت 〈名〉槽食鸟 。

جەمتىك Ⅰ ① 〔转〕②骸残，体尸（之物动）。品牲牺
جەمتىك-جەمتىك 〈形〉破烂，的褴褛，的堪不烂。的疮千孔百
جەمتىكتە- 〈动〉碎粉得撕，骸残成使。
جەمتىكتەن- 态动被的 جەمتىكتە-。
جەمتىكتەس 〈形〉①个…吃共，的体尸吃共。②的骸残的脏分同共〔转〕。
جەمتىكتەۋ 式定不的 جەمتىكتە-。
جەمشل 〈形〉的料饲吃爱：جەمشل سيىر 牛的料饲吃爱。
جەم-ئشوپ 〈名〉：料草，草饲，料饲。
جەم-ئشوپ جيناۋ 料饲备储。
جەم-شوپتىك〈形〉的料饲做可，的料饲当。
جەمشل 〈形〉的料饲吃爱。
جەمىر Ⅰ 〈形〉①食异，的西东啃爱（牛指）：جەمىر سيىر 的费 ② 牛的西东啃爱：的贪，的婪贪〔转〕③ 的服衣费 كيىمگە جەمىر。人的厌无得贪：جەمىر ادام 的厌无得
جەمىر- Ⅱ 〈动〉吃啃（等物衣将畜牲）①：سىمنىڭ تىزەسىن جەمىرىپ 损磨，破磨 ②：毁摧，坏破 ③ 了破磨盖膝子裤把：جاۋ قامالىن جەمىرۋ 蚀侵 ④ 垒堡的人敌坏破：سۋ جەمىرگەن جارتاس 石岩的蚀侵水海被。
جەمىرلىك ① 词名象抽的Ⅰ جەمىر 嗜 ② 癖嗜异，癖异。
جەمىرت - 态动使的Ⅱ جەمىر-。
جەمىرۋ 式定不的Ⅱ جەمىر-。
جەمىرىل- 态动被的Ⅱ جەمىر-。
جەمىس 〈名〉①果水，子果：جابايى جەمىس 果结，实果，果成〔转〕②子果野：ەڭبەكتىڭ جەمىسى 树果实▲ جەمىس اعاشى 果动劳。
جەمىس-جيدەك 〈名〉的品果鲜，称通的果水。称泛
جەمىسسىز 〈形〉①：的子果无，的果成无〔转〕② 物植的果结不，的果结无，的实果无。
جەمىستەن- 子果长，实果结〈动〉。
جەمىستەنۋ 式定不的 جەمىستەن-。
جەمىستى 〈形〉①：的子果结，的多子果，的果成有〔转〕② 草甘果长 قىزىل مياى جەمىستى ▲ 事的绩成有：جەمىستى ئىس 的绩成有，的累实果【谚】جەمىستى اعاشتىڭ باسى تومەن.（虚谦越识知有越）头下垂会树的累
جەمىستىك 〈形〉的树果种：جەمىستىك جەر 果园。
جەمىستىلىك 词名象抽的 جەمىستى。
جەمىسشى 〈名〉家艺园。
جەندەت 人刑行，手子刽。
جەنت 〈名〉的成制酪奶、油、糖、子黍用种一：特金，食甜。
جەنتەك 〈形〉①成弄② 瘩疙土，团沙的固凝：جەنتەك قار 雪的儿团成弄：的圆团，的儿团。球
جەنتەك-جەنتەك 〈形〉：的团一团一团一团一的来起吹：جەنتەك-جەنتەك ۇشقان قار 雪的。
جەنتەكتە- 〈动〉儿团成揉，合捏；儿团成弄。
جەنتەكتەل- 态动被的 جەنتەكتە-。
جەنتەكتەت- 态动使的 جەنتەكتە-。
جەنتەكتەۋ 式定不的 جەنتەكتە-。
جەنتتە- 〈动〉（食甜种一）特金成做：جەنتتەپ شاي ئشۇ 茶喝边特金吃边：特金着就；
جەنتتەۋ 式定不的 جەنتتە-。
جەڭ Ⅰ 〈名〉简袖，子袖：جەڭ ۇشى 口袖 ▲ ئبىر جاعادان باس، ئبىر جەڭىنەن قول شعارۋ 力协心同，致一结团 ▲ جەڭ ۇشىنان جالعاسۋ 助扶中暗；辅为依相 ▲ باس جارىلسا بورىك شىنده، قول سىنسا جەڭ شىنده.【谚】不丑家扬外可。
جەڭ- Ⅱ 〈动〉①利胜，胜打，胜战，赢：ولار جەڭدى. 他们赢了。/ سوعىستا جەڭىپ شعۋ 战服征 جەڭۋ 驭驾；服征 ② 胜获中争难困服克 جەڭۋ：قيىنشىلىقتى جەڭۋ 服克 ③ 然自 ▲ اشۋ جەڭۋ 遇可不怒，丈三冒火 ▲ ئناپسىنى جەڭۋ 欲禁 ▲ ۇيقى جەڭۋ 了极困。
جەڭگە 〈名〉①婆媒，人媒 ② 子嫂。
جەڭگەي 〈名〉嫂大（称尊的女妇长年对）。
جەڭگەلە- 〈动〉子嫂喊，子嫂叫。
جەڭگەلەس- 态互交的 جەڭگەلە-。

男婚未使 ② 态动使的 **جەڭگەلەت-** **جەڭگەلە** 。（面会）亲相女

جەڭگەلەۋ جەڭگەلە- 。式定不的

جەڭگەلىك 礼，的子嫂方女给夫婚未①〈名〉 جەڭگەلىككە ▲ 责职的子嫂，分身的子嫂 ② 物 ئجۇرۇ当人，人媒当做，媒说 ② 人绍介当，媒说 。的子嫂无〈形〉 **جەڭگەسىز** 。

جەڭگەتاي 给婿女 ② 称昵的子嫂对 ①〈名〉 **جەڭگەتايلىق** ① 女给夫婚未 ② 媒做，媒说 。物礼的子嫂方

جەڭگىز- ① جەڭ- Ⅱ 的 ② 态动使的 。输

جەڭگىش 。的地之败不于立，的胜常〈形〉 **جەڭدى** 。的子袖带，的子袖有〈形〉 ▲ جەڭدى بىلەكتەي 。的大粗，的粗

جەڭدىر- ① جەڭ- Ⅱ 的 ② 态动使的 ▲ 输 اقلعا جەڭدىرۇ 。制克，智理有要

جەڭەشە 。嫂大（称尊的女妇长年对）〈名〉 **جەڭەشەتاي** 示表和称尊的女妇长年对）〈名〉 。嫂大女（求恳

جەڭقاپ 。袖套［口］〈名〉

جەڭسە 。袖套，套袖〈名〉

جەڭسىز 。的袖带不，的袖无〈形〉 **جەڭسىك** 食的罕希 اس 的罕希〈形〉 。物

جەڭسكقوي … 于恋迷，的……于心醉〈形〉 。的……往想心一，的…

جەڭسكقويلىق 。劲鲜新〈名〉

جەڭتۇپ 。窝袖〈名〉

جەڭۇ جەڭ- Ⅱ 。式定不的

جەڭىل Ⅰ 〈形〉①的便轻，的轻：سالماعى جەڭىل 重量的薄单，的薄：جەڭىل 的轻 ② 被薄的微轻：جەڭىل جازا 惩的 كورپە 的盈轻，的捷敏，的快轻 ④ 罚：اياعىن جەڭىل باسۋ 的化消易容 ⑤ 伐步的快轻着迈：جەڭىل تاماق 的型轻 ⑥ 食饮的化消易容：جەڭىل قارۋ 的易轻，的单简，的易容 ⑦ 器武轻 ▲ 情事的易容是不 ەمەس جەڭىل جۇمىس 不，的举易而轻 ② 轻势伤 ① جاراسى جەڭىل 的决解难不，的力之灰吹费 ▲ جەڭىل اۋىر

住不存里心，的话说爱，嘴快（اۋزى جەڭىل） ▲ جەڭىل ماشينا 车轿小 ▲ 的话 جەڭىل مىنەز 性的躁急，的急性 ▲ جەڭىل ونەركاسىپ 轻工业 ▲ قولى جەڭىل 巧手，轻手 ▲ اۋىرمەك ءۇستى، جەڭىلمەك استىمەن. 【谚】避重就轻（重怕轻拈）。

جەڭىل- Ⅱ ① جەڭ- 。输，败失 ② 态动被的

جەڭىلدە- 〈动〉 ① 便轻得变，轻变：سالماعى جەڭىلدەۋ 重量重 ② 轻变：قيىنشىلىق جەڭىلدەۋ 松轻 ③ 难困轻减：بۇرىنعىدان جەڭىلدەپ قالدى 了松轻前以比 ▲ بويى جەڭىلدەۋ 。松轻到感

جەڭىلدەن- جەڭىلدە- 。态身反的

جەڭىلدەت- ① جەڭىلدە- 轻减 ② 态动使的：جۇمىسىن جەڭىلدەتۋ 。量作工轻减

جەڭىلدەتىل- جەڭىلدەت- 。态动被的

جەڭىلدىك ① جەڭىل Ⅰ ，省轻②词名象抽的 。着沉不，佻轻，浮轻 ③ 松轻

جەڭىلدىر- جەڭىل- 。态动使的

جەڭىلەي- 见 جەڭىلدە-。

جەڭىل-جەلپى 而轻，的易轻，的易容 ①〈形〉 جەڭىل- جەلپى ماسەلە 易容：的单简；的举易：جەڭىل-جەلپى 的常平，的般一 ② 题问的 ▲ 气生都话的般一对 سوزگە اشۋلانۋ جەڭىل-جەلپى 。视重不，视轻 قاراۋ

جەڭىل-جەلپىلەۋ ，的单简较，易容较比〈形〉 。的气力费不，的松轻较比

جەڭىلت- ① جەڭىل- Ⅱ 的 ② 态动使的：جۇگىن جەڭىلتۋ 轻减：担负轻减 。

جەڭىلتەك 的便轻，的轻 ①〈形〉：جەڭىلتەك نارسە 的薄单，的薄 ② 西东的便轻：جەڭىلتەك كيىم 的薄单 ③ 服衣的：جەڭىلتەك كىسى 躁急，的急性：人的动激爱 。

جەڭىلتەكتەن- 〈动〉 ① 松轻，装轻：تونىن شەشىپ جەڭىلتەكتەۋ 松轻 ② 松轻松轻衣皮下脱：重稳不得变，浮轻得变，率轻得变〔转〕。

جەڭىلتەكتەۋ جەڭىلتەكتەن- 。式定不的

جەڭىلتەكتىك 。词名象抽的 جەڭىلتەك

جەڭىلۋ جەڭىل- Ⅱ 。式定不的

جەڭىلىس 败惨 / 败失〈名〉：اۋىر جەڭىلىس

جەڭلىسكە ۇشراۋ 遭到失败。

جەڭمپاز 〈形〉不于立，的胜不无战，的胜常败之地的。

جەڭمپازدىق جەڭمپاز 的词名象抽的。

جەڭس Ⅰ 〈名〉①功成；利胜 ②在جەڭسكە جەتۋ 中争战得取利胜〔转〕结果成步初 العاشقى جەڭس：功成，获收，果。

جەڭس- Ⅱ جەك-Ⅱ 的态互交。

جەڭستى 〈形〉的利胜，的功成。

جەڭستىك: جەڭستىك بەرمەۋ 不服，不认输。

جەپ-ءىش- 〈动〉喝吃，喝边吃边。

جەپ-ءىشۋ جەپ-ءىش- 的不定式。

جەر 〈名〉①地，地土，土地：جەردەن الاتىن ءونىم از土收歉地土 / قۇنارلى جەر 肥沃的土壤 ②乡故，土乡〔转〕念想：جەرىن ساعىنۋ 乡故的己自 / باسقا ەلدىك جەرىنە شابۋىل جاساۋ 置：ونىك ءۇيى قاي جەردە؟ 处之到所 / وتىرعان جەرىنەن تۇرا الماۋ 来起不站上位座从〔转〕④方位，点地，方地，段一（的中等书，剧戏）：مىنا جەرىن وزگەرتۋگە تۇرا كەلەدى 这一段需要修改 ادىم جەر 距离，离间：距离的路步一〔转〕⑤改 ويلاماعان جەردە：候时到不想〔转〕⑥离距 ءكى جەردە：在⑦候时的法乘示表中学数 ءۇش — التى 二乘三等于六 ايالق جەتەر جەر 方地的达到能，方地的去能 ▲ ايتقان جەردەن 应验；料所出不，然其不果 ▲ اتاعى جەر جارۋ 名震四海，扬远声名 ▲ بارار جەر، باسار تاۋ 部顶 ▲ باۋىرداۋ جەر 路无投走 ▲ بەتىمەن جەر باسۋ 容自地无 ▲ بۇيرىسىز جەردەن پىشاق سالۋ（ۇرۋ）难刁，题难出 ▲ داڭقى جەر جارۋ 著昭名臭 ②世于名闻 ▲ دەگەن جەردەن شىعۋ 说所象确 ▲ جامباسىن جەرگە تيگىزۋ 安 ▲ جات جەر 生，地外，地生 ▲ جەر ايداۋ 葬埋，葬 ▲ جەر المۇرتى 姜洋，芋菊 ▲ جەر ءوڭدەۋ 地耕，地种 ▲ جەر اۋدارۋ 移迁，居迁 ②移迁 ▲ جەر اۋۋ 放流 ▲ جەر باۋىرلاۋ 匍匐，卧俯，伏俯，趴 ▲ جەر بەتى ①面地 ②到处 ▲ جەر بويالۋ 榆地 ▲ جەر بۇرگەسى 蚤臭 ▲ جەرگە ەتۋ 愧惭 ▲ جەرگە كىرۋ 说，擂自吹自 ▲ جەرگە سيماۋ 容自地无 ▲ جەرگە تىعۋ 责斥，责指 ▲ جەرگە تۇكىرۋ 望绝，望希去失 ▲ جەرگە قاراۋ 羞害，羞害 ▲ جەردەن التىن（جەلكەك، جەتى قويان）臊害 تاپقانداي 宝珍获如，宝至获如 ▲ جەردى قۇرتقان الاياق 子骗湖江 ▲ جەر جاستانۋ ①亡死 ②子骗湖江 ▲ جەر جاڭعاق 生花 ▲ جەر جىرتۋ 地涂败一 ▲ جەر ءجۇزى 全宇宙 ▲ جەر يەلەنۋشى 地翻，地种，地耕 ▲ جەر كەنە 土地占有者 ▲ جەر كەپە 子窝地 ▲ جەر مايالاۋ 油石 ▲ جەر مايى 地 ▲ جەر مايلاۋ ①租地 ②出租地土 ▲ جەرمەن جەكسەن ەتۋ（قىلۋ）灭，灭消，灭歼 ▲ جەر ورتا 半辈子 ▲ جەر وتى 草 ▲ جەر وشاق（的挖上地）锅灶 ▲ جەر ساباۋ 后悔 ▲ جەر سەرىگى（的挖）空扑，当上骗受 ▲ جەر سوعۋ 星卫球地 ▲ جەر سۋارۋ 地浇灌 ▲ جەر سۋارعىش 备设溉灌 ▲ جەر سىلكىنۋ 震地 ▲ جەر تام 房平；房窝 ▲ جەر تانۋ 味腥土 ▲ جەر تانۋ 界眼阔开，面世见 ▲ جەر ءتۇبى 远遥 ▲ جەر توسەك 铺地 ▲ جەر ءتۇبى 有得显 ▲ جەر وشاق（的挖上地）灶锅 ▲ جەر ءۇي 窝 ▲ جەر شارى 球地 ▲ جەر قازبا 窝地，棚窝 ▲ جەر قايىسۋ 的麻麻密密，的多众，的多 ▲ جەر قالىڭ 棚 ▲ جەر قوناق 短揭，堪难使 ▲ جەر قىلۋ 参拳 ▲ ينە شانشار جەر جوق 地之锥立无 ▲ كورگەن جەردەن 随 ▲ كورىنگەن جەردە 就见一，就看一 ▲ كورىنگەن جەردە 挂，心担 ▲ ىشكەن ىسىن جەرگە قويۋ 便随；地 ▲ ويلاعانى بەس ەشكى، بىسقىرىعى جەر 念，虑忧，大了动震声喊，羊山只五着赶【谚】。（作大题小）地 ▲ بايلىقتىك اتاسى ەڭبەك، اناسى جەر。丰是动劳，母之富财是地大【谚】。 ▲ جەرى بايدىك ەلى باي。父之裕国【谚】。强民富。

جەراعاش 〈名〉〔旧〕梨木。

جەرگىلىكتى 长土生土；的地当，的方地〈形〉：府政方地的 / جەرگىلىكتى ۇكىمەت 土的 / جەرگىلىكتى ءسوز 话土 جەرگىلىكتى ۇلت 区地，病方地族民著 ▲ جەرگىلىكتى اۋرۋ 病。

جەر-دۇنيە 〈名〉：处到；宙宇，界世

جەر-دۇنيەدە جوق 世界上没有 ▲ جەر دۇنيەگە سيعىزباۋ 吹 坠乱花天得 。

جەرەبە 〈名〉[俄]儿阄：جەرەبە تاستاۋ 抓阄儿 。

جەر-جاھان 球地，地天，宙宇 〈名〉 。

جەر-جەبىر：جەر-جەبىرىنە جەتۋ 指，责斥 血狗得骂：جەر-جەبىرىنە جەتە بوقتاۋ 备责，责头喷 。

جەر-جەرگە 处各往，地各到 〈副〉 。

جەر-جەردە 处各往，地各在 〈副〉 。

جەر-جەردەن 方八面四从，地各从 〈副〉 。

جەر-جيھان 球地，地天，宙宇 〈名〉 。

جەركەن- 见 جيىركەن-。

جەركەنە 虫鳖土 〈名〉 。

جەركەنۋ 式定不的 جەركەن- 。

جەركەنشەك 贼嫌 ① 〈形〉 吹，的剔挑爱 ② 的疵求毛 。

جەركەنشەكتىك 贼嫌 〈名〉 。

جەركەنش 倦 厌，恶 嫌，厌 讨 〈名〉：جەركەنشتى قوزعاۋ 厌讨人令 。

جەركەنشتى 〈形〉的恶可，的恶厌，的厌讨，的呕作人令：جەركەنشتى قىلىق 的呕作人令 为行 。

جەركەپە 子窝地 〈名〉 。

جەر-كوك 地天 〈名〉 ▲جەر-كوككە سيعىزباۋ 吹 坠乱花天得 。

جەرقازبا 棚窝 〈名〉 。

جەرقوناق 参紫，参拳 〈名〉 。

جەرقۇرت 蚓蚯 〈名〉 。

جەرلە- 〈动〉① 埋 葬安，葬埋：ولىكتى جەرلەۋ 住居〔转〕② 体尸葬 责，责斥〔转〕③ ？了方地么什在住们你 دەر؟ 斥人别着当 جەرلەۋ 骂唾；损，备：ەل كوزىنشە 责 。

جەرلەن- 态动被的 جەرلە- 。

جەرلەس I 亲乡，乡老，乡同 〈名〉 。

جەرلەس- II 态互交的 جەرلە- 。

جەرلەستىك 的 亲 乡，的 乡 同 〈形〉：جەرلەستىك قارىم-قاتىناس 系关乡老 。

جەرلەت- 态动使的 جەرلە- 。

جەرلەۋ 式定不的 جەرلە- 。

جەرلى 的地土有占，的地土有 〈形〉 。

جەرماي 油煤 〔口〕〈名〉 。

جەرمەن- جەكسەن ▲ 的小矮，的矮很 〈形〉 جەرمەن-جەكسەن بولۋ 蛋 完 底 彻 ▲ 掉干，死打，灭消 (ەتۋ) قىلۋ جەرمەن-جەكسەن 。

جەروشاق 灶锅（的挖上地）〈名〉 。

جەرسوعار 根蹄（的马）〈名〉 。

جەرسەرىگى 星卫球地 〈名〉 。

جەر-سۋ 域领，川山，土水 〈名〉 ▲ جەر-سۋعا سيعىزباي ماقتاۋ 吹，捧吹肆大，天了上得捧吹 坠乱花天得 。

جەرسىز 的少地占；的地无 〈形〉 。

جەرسىن- 〈动〉（地某）惯习，土水应适：ول بۇل ارانى جەرسىنبەي ءجۇر. 他 习不里这对惯 。

جەرسىندىر- 态动使的 جەرسىن- 。

جەرسىنۋ 式定不的 جەرسىن- 。

جەرتاعان I ② 的髙匍，的矮（得长）①〈形〉 面表地，面地 。

جەرتاعان II 花莲瓦〔植〕〈名〉 。

جەرتاعاندا- 〈动〉① 长 矮得长：جەرتاعانداپ 变（马、牛指）② 草的矮得长 وسكەن شوپتەر 地沾敢不损磨受子蹄因，瘸：جەرتاعانداپ جۇرە 步迈敢不损磨受子蹄因 الماۋ 。

جەرتاعاندات- 态动使的 جەرتاعاندا- 。

جەرتاعانداۋ 式定不的 جەرتاعاندا- 。

جەرتەزەك 炭泥 〈名〉 。

جەرتەسەر 鼯鼠科鼠嘴尖[动]〈名〉 。

جەرتولە 房窝，子窝地，窖地 〔口〕〈名〉 。

جەرتوسەك 辅地 〈名〉 。

جەرۋ 式定不的 - جەرى 。

جەرشىل 地② 的途识，的形地悉熟 ①〈形〉 的强念观区 。

جەرشىلدىك 地 ② 词名象抽的 ① جەرشىل 力忆记（的区地对畜牲）③ 义主方 。

جەر ءشوپ 草伤无〔植〕〈名〉 。

جەرى- 〈动〉① 畜幼的生所己自认不畜母，：恶厌，恶嫌，厌讨〔转〕② 乳哺羔拒，羔认不 ▲ ءوز 己自厌讨己自 جەرۋ 弃抛：وزىنەن ءوزى

قاعنان (ءوزى) جەرۋ 远 戚亲弃背，乡家离
。
جەرىك ① 〈名〉 ② 应反娠妊，口害，喜害
▲ 饭的吃欢喜最 اس جەرىك ▲ 瘾，趣兴〔转〕
。变多欲食期孕 ءيت جەرىك
جەرىكتىك 〈名〉应反娠妊，口害 。
جەرىن- جەرى 态身反的 。
جەرىندىر- جەرىن- 态动使的 。
جەرىت- جەرى- 态动使的 。
جەس- جە- 态互交的 。
جەسىر 〈名〉妇孀，妇寡 ▲ جەسىر داۋى 部
分纠的起引而妇寡因间落 。
جەسىر-جەبىر 见 جەسىر-جەتىم.
جەسىر-جەتىم 〈名〉母寡儿孤，妇寡儿孤 。
جەسىرلىك I ①جەسىر ② 词名象抽的 守
。居寡，寡
جەسىرلىك II：**جەسىرلىك ات** 。马良，马宝
جەسىس- جەس- 态互交的 。
جەت- 〈动〉① 达，到达，抵达，到：قالاعا جەتكەنشە
十三到 وتىز جاسقا جەتكەندە /前之市城达到
جالت بۇرىلۋ 快 بەرگەندە ② 上追，(上)到赶：جەتە
够，③ 弯拐然突候时的上追快 بۇرىلۋ
够用：قولى جەتۋ 手 着得够 / جەتەرلىك اقشا
得⑤息消来传 حابار جەتۋ 到传：④ 钱的用
用）⑥ 获收到得 جەتۋ 得取，得获，到：تابىسقا
彻，入深，面全（示表词动副式形 ا، ە، ي 其
底：جەتە ۇعۋ 全面了解 / جەتە ءتۇسىندىرۋ 彻
▲ 明阐底 ▲ اجال جەتۋ 临来亡死 ▲ اياق جەتەر
جەر 能 地的达到方地的去▲ ايى جەتۋ 足
，产临，月 ▲娩分将即，产临 ايى-كۇننەن جەتۋ
得显 ▲ ايعا قولى جەتكەندەي 月临，娩分临
▲ 言誓守信 انتىنا جەتۋ ▲ 起不了常非
ارماننىنا جەتۋ ▲ 偿以愿如，达已愿夙 اۇزىنا
قولى جەتۋ（قولى اۇزىنا جەتۋ） ▲ 己自活养能
اۇىر حالگە جەتۋ ▲ 地境的难困于处 اقىل جەتۋ
（得显）▲ باعا جەتپەۋ 断判确正能，解理够能
害不，敢 ▲ باتىلدىعى جەتۋ 价无，重贵，贵宝
▲ بويى جەتۋ 大长（娘姑指） ▲ بىرەۋدىڭ 怕
تۇبىنە جەتۋ 害坑 ▲ ەر جەتۋ 熟成，大长▲ جاسى
جەتۋ 年 ▲ جىل سوڭىنان جىل 数岁上，迈
透看 كوزى جەتۋ ▲快得过间时，年多好了过
▲ توبەسى كوككە جەتۋ 心 。兴高，意得，足意满
，头〔转〕③ 勺脑后 ② 背刀 ①〈名〉**جەتە**
衙的柄和斧刀。源族，子根〔转〕④ 子脑脑
。处接
جەتەك 。畜牲的牵被〈名〉I
牵，牵〔转〕② 辗车，木辗 ①〈名〉II **جەتەك**
。制
جەتەكتە- 〈动〉① 牵，拉，领：تۇيە جەتەكتەۋ
引〔转〕② 手着领 قولىنان جەتەكتەۋ / 驼骆着
。误错犯导引 جاماندىققا جەتەكتەۋ 导，带：领
جەتەكتەس- جەتەكتە- 态互交的 。
جەتەكتەت- ① جەتەكتە-的送 ② 态动使的：给送
ات جەتەكتەتۋ 送 。马匹一
جەتەكتەۋ جەتەكتە- 式定不的 。
جەتەكشى 〈名〉①领，者导领 ②者引牵
人路领，者导领 ▲ عىلمي جەتەكشى 师导生士博，师导生究研
جەتەكشىل 〈形〉：的从顺；的走着牵易容
جەتەكشىل ات 。马的走着牵易容
جەتەكشىلىك 〈名〉导指，导领：جەتەكشىلىك
ورىندا 处 。位地导领在
جەتەلە- 〈动〉①牵，拉，领：جەتەلەپ ءجۇرۋ
牵着走 ②〔转〕导，引，导诱：تەرىس جولعا
جەتەلەۋ 引 。路邪向
جەتەلەس- جەتەلە- 态互交的 。
جەتەلەت- ① جەتەلە- 的送 ② 态动使的
敬，给送：تۇيە جەتەلەتۋ 送 。驼骆给送
جەتەلەۋ جەتەلە- 式定不的 。
جەتەلەۋشى 〈名〉①牵引者 ②者导领
路引，者导领 。人
جەتەلى 〈形〉①刀、斧的柄和接衔厚处 ②
كىسى 有志气的人：的为作有，的气骨有，的气志有〔转〕
。人的气志有
جەتەرلىك 〈形〉的足够，的够不，的足充，的余有绰绰
▲ جەتەرلىك ـ قاناعات ەتەرلىك.【谚】知足
。乐常者
جەتەرسىز 〈形〉的足不，的够不，的少缺。
جەتەرسىزدىك جەتەرسىز 词名象抽的 。
جەتەسىز 〈形〉的能无，的才志有没，的囊窝气
。物废 جان جەتەسىز：的
جەتەسىزدىك جەتەسىز 词名象抽的 。

جەتەۋ 〈数〉七，七个。

جەتەۋلە- 〈动〉(其用常 پ 副动词形式) 七七个：地个七个拿地个七个七 الۋ پ جەتەۋلە。

جەتەۋلەۋ جەتەۋلە- 的不定式。

جەتكەر- 见 جەتكىز.

جەتكىز- ① جەت-的使动态 ② 送到；到带：传达，告转 ③ 家到送 سالۋ جەتكىزىپ ۋىگە 示指级上达传 جەتكىزۋ نۇسقاۋىن جوعارىنىڭ ④ 培 ⑤ 利胜向引 جەڭىسكە جەتكىزۋ：导引，致导 ▲ 部干成养培 كادرلىككە جەتكىزۋ：育培，养透看，白明弄，清认 ② 量衡 ① كوز جەتكىزۋ ▲ اقىل كوزىكە جەتكىزەر، ونەر كوككە جەتكىزەر。【谚】天通能艺技，举人众者贤▲ شاققان ولتىرەر، ماقتاعان جەتكىزەر.【谚】毒 志得可戴爱受人，世在难身人咬蛇。

جەتكىزگىسىز：ايتىپ جەتكىزگىسىز 难以的完不说，的述表。

جەتكىزدىر- جەتكىز-的使动态。

جەتكىزۋ جەتكىز-的不定式。

جەتكىزىل- جەتكىز-的被动态。

جەتكىلىكسىز 〈形〉够不，的缺欠，的足不 ① 足不验经 جەتكىلىكسىز 的：تاجىريبە جەتكىلىكسىز 足不 ② 病毛，陷缺，点缺，处之名象抽的 جەتكىلىكسىزدىك 词。

جەتكىلىكتى 〈形〉足充，的余有绰绰，的够足 食粮的够足 استىق جەتكىلىكتى 的：جەتكىلىكتى。

جەتكىلىكتىلىك جەتكىلىكتى 的词名象抽。

جەتكىنشەك 〈名〉年少青，年少。

جەتپىس 〈数〉十七：جەتپىس سىىر 七 牛头十七/六十七 جەتپىس التى。

جەتپىس - سەكسەن 〈数〉七十八，十七约在间之十八。

جەتپىسىنشى 〈数〉十七第。

جەتۋ جەت-的不定式。

جەتى 〈数〉① 七：جەتى كىسى 七个人 ② 周，拜礼期星：كەلەر جەتىدە 下一周 ▲ جەتى اتا 祖 ▲ جەتى اتاسىن جەزەي قاقتاۋ 痛骂 ▲ 代三宗 جەتىسىن بەرۋ 祭祀做（时周一死者死）（指 جەتى ءتۇن 夜半更深 ▲ جەتى قابات اسپان 的家人拿【谚】الىپ التى，جەپ جەتى بولماس.的家人吃，▲体天层七，重九，层九（地，天 财了不发。

جەتىگەن 〈名〉琴弦七。

جەتىك 〈形〉行内，的通精，的练熟，的晓通 قازاق تىلىنە جەتىك 的：语克萨哈通精。

جەتىكتىك جەتىك 的词名象抽。

جەتىقاراقشى 〈名〉〔天〕北斗七星，星罡天，座星熊大。

جەتىل- 〈动〉①大长，熟成育发，熟成 ادام بولۋ جەتىلىپ，美尽善尽到达②人成大长 جەتىلۋ：来绩成出学；师出：善完于趋。

جەتىلدىر- ① جەتىل-的使动态 ② 带，大，养教，人成养培。

جەتىلت- جەتىل-的使动态。

جەتىلۋ جەتىل-的不定式。

جەتىلىك 〔数〕① جەتى ② 词名象抽的（字目数）③ 七：“七”之牌克扑：قارعانىڭ جەتىلىگى 黑桃七。

جەتىم （类畜幼指）② 子孤，儿孤 ① 〈名〉 جەتىم بوساعا（毡 ▲ 的畜母去失，的畜母有没（ 的后碎磨经 ） جەتىم مالتا ▲ 侧左（的房 叶间中肺，叶副肺 جەتىم وكپە ▲ 瘩疙奶酸小 ▲ تاس جەتىم 儿孤的妹姐弟兄和母父有没 ▲ 儿孤的妹姐弟兄和母父有没 تۇلدىر جەتىم ▲子孩的婚离母父 ءتىرى جەتىم 儿孤 جەتىم بالا دىقشىل.【谚】窄狭胸心的。

جەتىمدىك ① جەتىم 无依无 ② 词名象抽的。丁伶苦孤，靠。

جەتىمەك 〈名〉▲ 伙家小的怜可，儿孤小 جەتىمەك قوزى 羔羊小母无。

جەتىم-جەتسىر 〈名〉妇寡儿孤，母寡儿孤。

جەتىمسىز 〈形〉的少很，的缺欠，的足不。

جەتىمسىزدىك جەتىمسىز 词名象抽的。

جەتىمسىرەۋ 〈动〉，单孤到感，靠无依无到感▲ جىگەرسىز ادام 可得显；零零孤到感 جەتىمسىرەپ تۇرادى.【谚】怜可得显老人的囊窝。

جەتىمسىرەس- جەتىمسىرە-态互交的。

جەتىمسىرەت-① جەتىمسىرە-的使动态 ② 孤。

立，挤排。

جەتمىسرەۋ جەتمىسرە-的式定不。

جەتمحانا 〈名〉院儿孤。

جەتمشىلىك جەتمشىل-的名象抽词。

جەتىنشى 〈数〉第七：جەتىنشى ورىن 第七位座号。

جەتىس- ①جەت-（上量数指）②态互交的够：بولگەنگە جەتىسپەيدى 以愿如③分够不以愿如：美尽善尽到达，熟成；偿وقىپ جەتىسكەنسىدى كورەرمىز 绩成么什出学你看。

جەتىستىك 〈名〉：获收；果成，就成，绩成ۇيرەنۋەدەگى جەتىستىك 绩成习学。

جەتىستىكسىز 〈形〉：的缺欠，的足不جەتىستىكسىز جەرلەر 处之足不。

جەتىستىكتى 〈形〉成有，的就成有，的绩成有：的获收有；的果。

جەتىستىر- ①جەتىس-②态动使的扯拉。

جەتىسۋ جەتىس-的式定不。

جەتىسى 〈名〉▲式仪的行举时周一者死为جەتسىن بەرۋ 祀祭做，天七过。

جەۋ جە-的式定不。

جي- 〈动〉①：垛，堆ۇشوپ جيۋ 收②草堆：ۇشوپ جيۋ 碟碗拾收：ىدىس-ايناق جيۋ / 理整，着归，拾凑，攒积，累积③子屋理整جيۋ ۇيىشىن：足ازداپ اقشا جيۋ 钱点一累积 / جيىپ كەيىن بەرۋ 集召，合集，中集④给再了足凑备准وقۇشىلاردى جيۋ 召集中集⑤生学集召赶，起一在中集：来起拢收，起一到收，割收，集采⑥来回赶起一在中集群羊把收：ۇدارى ۇشوپ جيۋ 药草集采جيۋ / بورمي 获搜：ماتەريال جيۋ 累积，集搜，集收⑦米玉割收：پارتيا جارناسىن جيۋ 收征，收⑧料材集，蓄积⑩见意求征：پىكىر جيۋ 求征⑨费党：ۇال جيۋ 量力蓄积 / قايرات جيۋ 足鼓；集聚济救捐募：جىلۋ جيۋ 募捐，集募⑪气勇足鼓▲快很；落未音话جيعانشا ايتىپ اۋىز 物话说止停▲衷于动无ايىلىن جيماۋ اۋىز جيۋ▲然突，间瞬，那刹一جيعانشا اۋىز▲كۇش جيۋ 制控，制抑（己自）بوي جيۋ▲量力蓄积

▲ەزۋىن جيا الماۋ 嘴上不合得笑，笑住不忍▲ەسىن جيۋ 醒清，醒苏▲ەتەگىن جيۋ（女指）。膘长قولگ جيۋ▲大长，羞害得懂（子孩来起凑，的累积，的攒积

جيعان-تەرگەن 〈形〉：的جيعان-تەرگەن اقشاسىن جۇمساپ بولدى 积。了光花都钱的累

جيعىز- جي-的动使态。

جيعىشتا- 〈动〉。累积地滴一点一，凑西拼东

جيعىشتاۋ جيعىشتا-的式定不。

جيداش 〈名〉人务税，人的税杂捐苛收［旧］：员。

جيدىر- جي-的动使态。

جيدىرت- جيدىر-的动使态。

جيدىرۋ جيدىر-的式定不。

جيما 〈名〉。垛，堆，西东的好堆指泛

جيمالى 〈形〉折叠的动活，的：جيمالى ورىندىق 椅折。

جينا- 〈动〉①：码，垒，砌，垛，堆توپىراق جيناۋ 土堆 / تام قابىرعاسىن جيناۋ 墙砌②：理整，着归，拾收داستارقان جيناۋ 单餐收 / قاعازداردى جيناۋ 攒积，累积③：张纸拾收قور جيناۋ 路攒积 / جول قاراجات جيناۋ 金资累积：ۇيرەنۋ ماتەريالىن جيناۋ 集采，集收，集搜④费⑤蜜蜂集采جيناۋ 料材习学集收 / بال：获收，割收استىق جيناۋ 捐募⑥稼庄割收：拢收，中集，集聚，集召⑦缘化ساداقا جيناۋ 人多好集召جيناۋ / جىلقى كوپ كىسى 拾جيناۋ：捡，拾⑧来起中集群马把شومشەك جيناۋ 懂/ ۇجۇن جيناۋ 毛捡▲ەتەگ-جەگىن جيناۋ 柴▲来起壮健，膘长قولگ جيناۋ▲矩规得棍集搜者斗好【谚】تەنتەك شوقپار جينايدى。棒。▲شاشۋ وگاي، جيناۋ قيىن。难攒积，易。

جيناعىش 〈名〉。镜透凸，镜光聚〔物〕

جيناق 〈名〉①：计共，计总，计合，计累十五是计总ەلۋ جيناعى / 数计累سان جيناق / 集诗ولەگدەر جيناعى：编汇，集文，集②齐整，的洁整③集文基尔高گوركي جيناعى。的

جيناقسىز جيناقسى-的式定不。

جيناقسى- 〈动〉自认为快勤，洁整为认自，
利麻脚手为认自。
جيناقتا- 〈动〉①总汇，集汇，中集：
ساندارىدى جيناقتاۋ 把字数概括，合综 ②起一在集汇，
جيناقتاۋ ايتقاندارىدى جيناقتاي كەلگەندە 总结：
جوعارىدا（述所上综）来起括概见意的述上把。
جيناقتال- 态动被的 جيناقتا-。
جيناقتات- 态动使的 جيناقتا-。
جيناقتاۋ 式定不的 جيناقتا-。
جيناقتى 〈形〉①整齐的，洁整的，有条理的，
قويعان دۇنيەلىكتەرى وتە جيناقتى 的：家不条有的
集文，集卷的，集 ②齐整常非都西东的摆
ەكى جيناقتى شعارما 的：个两作著的集卷 ③
كىشكەنتا-：的快勤，的劳勤；的心细，的心用
يمنان جيناقتى بولۋ 惯习的劳勤成养小从。
جيناقتىق 词名象抽的 جيناق。
جيناقتىلىق 词名象抽的 جيناقتى。
جيناقى ①：的利麻脚手，的快勤，的劳勤
جيناقى ايەل 妇的劳勤 ②：的齐整，的洁整
ءۇي-ءشى جيناقى 屋内整洁 ③炼简，的炼精
سوزدەرى جيناقى 言语精炼。
جيناقىلا- 〈动〉：洁整捣，齐整得弄 ①
جيناقىلاپ قويۋ 摆齐整 ②：括概，缩压
جيناقىلاپ جازۋ 写压缩一点。
جيناقىلان- ①：拾收 ②态动被的 جيناقىلا-，
装整：جيناقىلانىپ جولعا شعۋ 收拾；着归，理整
路上好。
جيناقىلانۋ 式定不的 جيناقىلان-。
جيناقىلاۋ I 式定不的 جيناقىلا-。
جيناقىلاۋ II 〈形〉①比洁整为较，的齐整较
的些一炼精，的炼简较 ②的。
جيناقىلىق 词名象抽的 جيناقى。
جينال- ①：合，合集，中集 ②态动被的 جينا-，
拢聚，集聚：قالاعا جينالۋ 市城在中集 / مايدانعا
جينالۋ 合集上场广到。
جينالعىش 〈形〉在集聚常经，的凑起一往爱
的起一。
جينالمالى 〈形〉的动活，的叠折。
جينالۋ 式定不的 جينال-。
جينالىس I 〈名〉：会聚，会集；议会，会
جينالىس وتكىزۋ 举行会议 / بەس مىڭ كىسىلىك
جينالىس 五千人的会集。
جينالىس- II ①：聚集，集聚 ②态互交的 جينال-，
جينالىسقان ءبىر توپ كىسى 起一在凑，拢聚：
人群一集聚。
جينالىسۋ 式定不的 جينالىس-。
جيناپ-تەر - 〈动〉全），累积，攒积，集收（都
起凑。
جيناپ-تەرۋ 式定不的 جيناپ-تەر-。
جيناس- 态互交的 جينا-。
جيناستىر- ①：垛，积堆 ②态动使的 جيناس-，
كورپە-جاستىق جيناستىرۋ 理整，着归，拾收 ③：
قىستىق استىق جيناستىرۋ 存积，攒积，累积 ④垛被理整
جيناستىرۋ ات 集征 ⑤食粮的冬越存积：
جيناستىرۋ 匹马集征。
جينات- 态动使的 جينا-。
جيناۋ 式定不的 جينا-。
جيناۋلى ②：的积堆，的好垛，的好堆 ①〈形〉
。的好理整，的好拾收
جيناۋسىز，的来起垛有没，的好堆有没〈形〉
。的地一在摊，的乱散
جيراف 〔动〕〈名〉鹿颈长。
جيۋ 式定不的 جي-。
جيۋلى ：的好垛，的好堆 ①〈形〉 جيۋلى مايا
理整，的好着归，的好拾收 ②子垛麦的好垛
：的好 جيۋلى كورپە-جاستىق 被的好理整垛。
جيۋسىز 散，的好垛未，的来起积堆未〈形〉
。的乱
جيىل- ①：积堆 ②态动被的 جي-：جيىلعان
استىق 中集，合集，会集 ③食粮的积堆：
ولار جيىلىپ بولعان شعار. 他们集经已好合集。
ءبىر ءل جيىلىپ- 了吧，拢聚，集聚 ④：累积
تى. 聚团，会聚 ⑤。人多好了集聚：
دوس-جارانداردىڭ جيىلۋى 亲戚朋友聚团，会聚
起一在聚团友朋戚亲。
جيىلعان باندىلار 纠集，合纠：起一在合纠 ⑥
داستارقان جيىلماۋ 客待不人的土匪 ▲。断不
جيىلمالى ：的动活，的叠折〈形〉
ورىندىق 椅折。
جيىلۋ 式定不的 جيىل-。
جيىلىكتىلىك 较比，的集聚较比，的中集较〈形〉

。的密稠

جيىلىس Ⅰ 见 جينالىس.

جيىلىس- Ⅱ جيىل- 。态互交的

جيىن Ⅰ〈名〉会聚，会集，议会，会 ：جيىندى ازايتۇ 会集在 / 议会少减 جيىندا سوزگە شعۇ 会上发话讲表发 / مۇنداي جيىن كەيىن تاعى بولار. 这样的会不会今会聚的样子：数总，合总 ② 。的有会

جيىنى الپىس ادام 人十六共总 。

جيىن- Ⅱ جي- 。态身反的

جيىندى〈形〉存积的，累积的，积堆的 。

جيىنسىز〈形〉会聚无的，会集无的，议会无的 。

جيىن-تەرىن〈名〉割收，获收 ：كۇزدىك جيىن-تەرىن مەزگىلى 秋收节季 。

جيىن-توي〈名〉会聚，席宴庆喜，宴喜庆典 ：بيىل جيىن-توي كوپ 今年喜庆宴席很多 。

جيىنتىق〈名〉① 总数，计总，计合，集汇 ② 。和〔数〕

جيىنتىقتا- 见 جيناقتا.

جيىنۇ جيىن- Ⅱ 。式定不的

جيىپ-تەر-〈动〉捡，拾；集收，收 ：ٴبيداي جيىپ- تەرۇ 收麦子 / شاشىلعان دۇنيەلىكتەردى جيىپ-تەرۇ 把东西的乱散起来捡 。

جيىپ-تەرگىز- جيىپ-تەر- 。态使动的

جيىپ-تەرۇ جيىپ-تەر- 。式定不的

جيىپ-تەرىس- جيىپ-تەر- 。态互交的

جيىر-〈动〉① 紧缩，紧收 ：قاعازدى جيىرىپ ۇستاۋ 把纸团成攥 / مۇرنىن جيىرۇ 眉皱 。② 纹皱成缩，皱 ：قاباعىن جيىرۇ 鼻皱 。

جيىرما〈数〉二十 ：جيىرما تيىن 两角钱 / جيىرما بەس 二十五 。

جيىرمانشى〈数〉第二十 。

جيىرماسىنشى 见 جيىرمانشى.

جيىرت- جيىر- 。态使动的

جيىرۇ جيىر- 。式定不的

جيىرىل- ① 缩瑟，缩蜷 ② 态动被的 جيىر- ：جيىرىلىپ جاتقان جىلان 缩蜷的蛇 ③ 收 ④ 布的缩收 ：جيىرىلعان بۇل 缩抽，短缩，缩抽的钱 ⑤ 纹皱起部面 ：بەت تەرىسى جيىرىلۇ 皱起折 ⑥ 搐抽，搐抽，搦抽 ：ايىق-قولى جيىرىلۇ 手脚抽搦 ：式架的人吊出摆；色怒带面，眉皱〔转〕是而头眉着皱是不 جيىرىلماي كوڭىلدى وتىرۇ 于形喜色 。

جيىرىلعىش 。的抽易，的缩收易〈形〉

جيىرىلعىشتىق 。词名象抽的 جيىرىلعىش

جيىرىلت- جيىرىل- 。态动使的

جيىرىلۇ جيىرىل- 。式定不的

جيىس- جي- 。态互交的

جيىستىر ① جيىس- 归，拾收 ② 态动使的 ：جۇرنالداردى جيىستىرىپ قويۇ 把杂志理整，着 ：ەكى جىسىل جيىستىرعان ماتەريال 两件资料的集采，集汇，集收 ③ 好着归 ④ 料资的集收内年两 ：جيىستىرا بەر، كەيىن كەرەك 先吧累积，累积 ：ٴشوپ جيىستىرۇ 草堆，堆积，堆 ⑤ 用有后今 。

جيىدە ：柳香，子颓胡，枣沙 [植]〈名〉 ：جيىدە اعاشى 树枣种 ② 树枣沙 ：جيىدە ەگۇ 。树枣

جيىدەك 。称总的等果野，果浆，果莓〈名〉

جيىدەلى 。的树枣沙满长，的多枣沙〈形〉

جيىدەلىبايسىن 。的美肥，的沃肥〈形〉

جيىدەلىكتەر 。属子颓胡〈名〉

جيىدەسىز 。的枣沙无 ；的树枣沙长不〈形〉

ٴجيىدۇ ٴجيىدى- 。式定不的

ٴجيىدى-〈动〉料腐，料霉，霉发 ：ٴجيىدىپ ٴجۇنى تۇسكەن تەرى 得变腐霉的皮脱烂 ② 子皮的毛 ：بالا تۇعاننان كەيىن ٴجيىدىپ كەتتى 得变，散懒遢遢 。散懒得变后子孩生

ٴجيىدىت- ٴجيىدى- 。态动使的

جيەك〈名〉① 边，边，岸 ：كول جيەگى 湖边 / وزەن جيەگى 边，缘，边（的等子帽、服衣）② 岸河 。条饰装，条

جيەكتە-〈动〉① 边扎，边包，边镶 ：سىرماقتى جيەكتەۋ 顺，走岸 …… 着沿 ② 边镶毡花给 ：وزەندى جيەكتەپ ٴجۇرۇ 着走边……着河沿 。走岸

جيەكتەل- 。态动被的 ① جيەكتە-

جيەكتەن- 。态动被的 ① جيەكتە-

جيەكتەس- 。态互交的 جيەكتە-

جيەكتەت- 。态动使的 جيەكتە-

جيەكتەۋ 。式定不的 جيەكتە-

جيەكتى 。的边镶，的条边带〈形〉
جيەن 。女孙外，孙外，女甥外，甥外〈名〉
جيەندەك 外，的孙外，的女甥外，的甥外〈形〉
جيەنشار 系关甥外 بايلانس 。的女孙：جيەندەك
后的(女)孙外和（女）甥外〈名〉
جيڭزۇ 。代
جيڭزۇشا 言语族京 جيڭزۇ ئتلى 。言语族京〈名〉：族京
جيڭپو 语族颇景 جيڭپو ئتلى 。语族颇景〈名〉：族颇景
جيڭپوشا 〈形〉①：的式族颇景，的族颇景
جيڭپوشا كيىم 景服族颇景 ②：语族颇景
语族颇景习学在他 .جوۇر ئىپ ۋيرەنىپ
جيرەن 言 。
：的色红棕，的色黄棕〈形〉I
جيرەن ساقال 子胡的色黄棕 / جيرەن شولاق
棕的梁鼻白 قاسقا جيرەن /马巴尾短的色黄综
جاعالاي-جاعالاي تاس قويدىم، جيرەن ▲ 马色黄
中，头石砌圈一着转〔谜〕 .انتى بوس قويدىم
。（齿牙，头舌：底谜）。马红棕开放间
جيرەن- I〈动〉①嫌：脏嫌 سۇدان جيرەنۋ
脏水嫌 ②：恶嫌，恶厌，厌讨 ەل جيرەنەتىن بولماسىن
。厌讨们人让要不
جيرەنگىش 的究讲分过，的脏嫌爱 ①〈形〉
。的弃嫌爱，的剔挑爱，的厌讨爱 ②
جيرەندەۋ 。的色黄棕浅〈形〉
جيرەندىر- 。态动使的 I-جيرەن
جيرەنۋ 。式定不的 I-جيرەن
جيرەنشە 。的色黄棕浅〈形〉
جيرەنشەك 的究讲分过，的脏嫌爱 ①〈形〉
。的弃嫌爱，的剔挑爱，的厌讨爱②
جيرەنشەكتىك 。词名象抽的 جيرەنشەك
جيرەنشىن 恨憎，恶憎；感反，恶厌，厌讨〈名〉：
جيرەنشپەن ايتۋ 说地恶厌 توبلۇ 产 / جيرەنشىن
ارتىق بايلىق ادامدى ازدىرادى، ارتىق ▲ 感反生
كۇلكى جيرەنشتى قوزدىرادى.【谚】多过富财
。恶厌人招会媚谄，坏变人使会
جيرەنسىز 不，的厌讨不，的感反无毫〈形〉
。的恶厌

جيرەنشتى 的憎可，的恶厌，的厌讨〈形〉
جيرەنشتى بولۇ 的恶可：厌讨人被 / 为行的恶可 جيرەنشتى قىلىق 。
جيرەنشتىلىك 。词名象抽的 جيرەنشتى
جيھاز 妆嫁，财产：①〈名〉 جيھازى كوپ ئۇي
جيھاز 是都里屋 ئۇي تولعان ②：设陈，设摆 。设陈，设摆
جيھازدا- 。设陈，设摆，化美〈动〉
جيھازدال- 。态动被的 جيھازدا-
جيھازدات- 。态动使的 جيھازدا-
جيھازداۋ 。式定不的 جيھازدا-
جيھازدى 。的皇堂丽富，多设摆〈形〉
جيھان 宙宇，下天，界世〔波〕〈名〉：
جيھاندا 界世个这在 / جيھاندا وزىنەن باسقا
جيھان كەزۋ ▲ 界世游周 。界世游周 ،شكىم جوق سەكىلدى 别没就他了除下天象好
جيھانگەز 人的北闯南走，者游旅〈名〉
。人的湖
جيھانگەزدىك 。词名象抽的 جيھانگەز
جيھانگەر 主国帝 ②者服征，者略侵 ①〈名〉
。者义
جيھانگەرلىك 。义主国帝，径行略侵〈名〉
جيى 集密，的密茂，的密稠，的密 ①〈形〉
/ 密很（织）编 جيى توقۋ：的近很距相；的
/ 密稠住居口人 جيى ورنالاسقان 树松的密茂得长 / جازۋلاردىڭ
急，的速过 ②近很隔间的字 جيى وتە 的速：جۇرەكتىڭ جيى سوعۋى 心率速过 ③
往往，繁频，常时，常经：جيى كەلەتىن قوناق 头常时他 .باسى جيى اۋىرادى / ونىڭ 客常
。疼
جيى-جيى ，的密茂，的密稠，的密 ①〈形〉
发地次屡，现出常常，来起繁频〈动〉 ③的速急，的速过 ②的近很距相，的集密
جيىلە- 。繁频，往往，常时，常经
جيىلەن- 。态身反的 جيىلە-
جيىلەس- 。态互交的 جيىلە-
جيىلەت- 。态动使的 جيىلە-
：生 كەلۋى جيىلەدى 勤得来 / جيىلەپ اۋىرۋ
。病犯老

جيىلەۋ جيىلە- 式定不的 。
جيىلىك ① ئجيى 茂，集密 ② 词名象抽的 密 ③ 频率：جيىلىك ئۇماعى 频率范围 / جيىلىكتى وزگەرتۋ 变频 。
جيىركەن- ① 〈动〉 脏为以，脏嫌：جيىركەنۋدىك سەبەبى 因原的恶厌，恶嫌：جيىركەنۋدىك سەبەبى 因原的恶厌 。
جيىركەندىر- جيىركەن- 的态动使 。
جيىركەنت- جيىركەن- 的态动使 。
جيىركەنۋ جيىركەن- 式定不的 。
جيىركەنش 〈名〉 憎；怨嫌，恶嫌，恶厌，厌讨：جيىركەنش ايتۋ 恨憎，恶厌讨示表 / جيىركەنشكە قالۋ 被恶嫌人 / جيىركەنش 恨憎的人敌对 。
جيىركەنشتى 〈形〉 的恶嫌，的恶厌，的厌讨：جيىركەنشتى تاپال 恶可的憎可，的恶邪，的 سايتان 鬼矮的憎可 。
جيىركەنشتىلىك جيىركەنشتى 的象抽名词 。
جو （〈形〉جوق- 词 式形减缩的）不，没有：جو، بۇل ونى بىلمەيدى. 事此道知不她，不 。
جوبا 〈名〉 ① 设，想估，计：ولاردىڭ جوباسى 他们的想设 ② 案草，案方，案规：كەلىسىم جوباسى 协议草案 / سەگىز جىلدىق جوبا 八年划规；形雏，廓轮；案图，图计设 ③ 模样儿：ئۇيدىڭ جوباسى 房子的计设图（廓轮）/ جوباسى اكەسىندەي 象父他象儿样模 ④ 点半连 جوق 头绪，眉目：ەكىدە ئبىر جوباسى 有没都绪头 。
جوباي 〈名〉 样模，廓轮，形雏：جوبايى كەلسە 就多不差样模 ……
جوبايلا- 〈动〉 估，计估；量估，想设（上体大）。
جوبايلان- جوبايلا- 的态动被 。
جوبايلاس- جوبايلا- 的态互交 。
جوبايلات- جوبايلا- 的态动使 。
جوبايلاۋ- جوبايلا- 式定不的 。
جوبايسىز 〈形〉 的廓轮无，的样底无，的谱无 。
جوبالا- 〈动〉 ① 计，估，想猜，想设：ويمەن جوبالاۋ 凭空猜想 / جوبالاپ ايتۋ 着计估

جوبالاۋ 设想的们他据根 ② 划规，计设 ② 说图草打，廓轮出画；划规，计设：سۇرەت سىزعاندا الدىمەن جوبالاپ الۋ كەرەك. 画儿先要打草图 。
جوبالان- جوبالا- 的态动被 。
جوبالاس- جوبالا- 的态互交 。
جوبالات- جوبالا- 的态动使 。
جوبالاۋ جوبالا- 式定不的 。
جوبالاۋشى 〈名〉 师计设 。
جوبالعسلاۋ 〈形〉 的朴俭，的素朴 。
جوبالى 〈形〉 的中议拟，的中划规 ① 的计预，的算 ② 的计设，的廓轮有，的好计设 。
جوباسىز 〈形〉 的廓轮无，的案图无，的图计设无 。
جوعال- 〈动〉 ① 丢失，失遗，失丢：ات جوعالۋ 了丢东西的人众，找好不了丢西东的人个一 ② 马虎，迹匿声销，没隐；踪失，灭消：ئبىر كورىندى دە جوعالىپ كەتتى 一下子消失了现出 / قالماي قاردان جول جوعالىپ كەتتى. 了没隐路道，厚很雪为因 ③ 灭消，蛋完：تۇبەگەيلى جوعالۋ 了丢西东的人众，找好不了丢西东的人个一 ④ 蛋完底彻 جوعالۋ 不后以！（滚）去出：جوعال! ەندى كەلمە. 去踪无毫，踪无影无 ▲ زىم-زيا جوعالۋ 来再要 ▲ قاراسى جوعالۋ 影人见不 ▲ ۇشتى-كۇيلى جوعالۋ 讯音无毫 ▲ الا جىلقى جوعالمايدى، ارامزادا وڭالمايدى. 的产早，了不丢马花【谚】▲ جالعىزدىڭ جوعى جوعالسا تابىلمايدى، كوپتىڭ جوعى جوعالسا تابىلادى.【谚】了丢西东的人众，找好不了丢西东的人个一 ▲ جوعالعان پىشاقتىڭ سابى التىن. 找易容贵珍更得显西东的了丢【谚】。
جوعالدىر- جوعال- 的态动使 。
جوعالت- ① جوعال- 弄，失丢 ② 态动使的 ……丢了：قارىنداشىن جوعالتىپ الدى. 给，丢灭消，倒打 ③ 。了丢弄笔铅把（他）▲ 派动反倒打 جوعالتۋ كەرتارتپاشىلاردى ▲ 地扫信威 جوعالتۋ ابرويىن ▲ 格人失丧 جوق جوعالتۋ（畜牲）西东失丢 ▲ 藏隐，来起二干一得忘 كوزىن جوعالتۋ ① 灭消，死杀 ② 开躲 ③ 藏隐 كوڭىلىنەن جوعالتۋ ▲ 净 ▲ ماعناسىن جوعالتۋ 思意有没得变 。过罪瞒隐；迹（足）踪留不 ئىزىن جوعالتۋ

جوعالتۇ جوعالت - 的不定式。

جوعالتىل- جوعالت- 的被动态。

جوعالۇ جوعال-的不定式。

جوعالىس- جوعال- 的互交态。

جوعارعى 〈形〉①上面的，边上的，端：جوعارعى قويۇ 放在边上 / جوعارعى جاعىنان ئۇستاۋ 抓上端 ②分部高，度高，高度：جوعارعى دامۇى 等高；处高 ②在……上面的，高等的，高级的 جوعارعى ئادەردە 在家国的达发度高的里 / جوعارعىدان سەكىرىپ ئۆزۇ 从高处跳下来 / جوعارعى مەكتەپ 高等学校 ③〔转〕上层：جوعارعى تاپ 层上 ④〔转〕上，头上，级上：جوعارعىنىڭ ئوسقاۋى 指的级上 / جوعارعىدان جىبەرىلگەن 的好，的强 ⑤部干的来派面上 كادر 的先领导：ول سەنەن جوعارى 强你比他 / قارۇى جاعىنان جوعارى ورىندا تۇرۇ 领在处面方器武 جوعارى كەڭەس 上院议 ▲ جوعارى تابىن 位地先 ▲ جوعارى شىعىڭىز 上底〔数〕 ▲ كەۋدەسى جوعارى 高的傲，的慢傲，的自高自 ▲ 的大。

جوعارىلا- 〈动〉①提，升，上升，高升，涨：قىزمەت ئونىمى جوعارىلادى 工作效率提高了 / سۋ جوعارىلادى。水位上升了。②起升，提高：جوعارىلاي بەرگەيسىز 升高步步你祝 / دارەجەسى جوعارىلاۋ 提升别级。

جوعارىلات- ①جوعارىلا- 的使动态 ②提高，升提，拔提：استىق ئونىمىن جوعارىلاتۋ 高产食粮 ▲ جوعارىلاتىڭىز 上座请。

جوعارىلاتۋ جوعارىلات- 的不定式。

جوعارىلاتىل- جوعارىلات- 的被动态。

جوعارىلاۋ جوعارىلا- 的不定式。

جوعارىلى-تومەندى 〈形〉高时，的低-高一：قۇستار جوعارىلى-تومەندى 的齐不下上，的低时翔飞地低时高时鸟。جۇر ئۇشىپ

جوعارىلىق 〈名〉傲骄，傲高，慢傲：جوعارىلىقتان پايدا جوق، كىشىپەيىل بولۇ كەرەك 虚谦该应，处好么什有没大自高自。

جوزى 〈名〉[汉]子桌：دوڭگەلەك جوزى 桌圆/ ئتورت بۇرىشتى جوزى 桌方四。

جوي- 〈动〉①绝杀，灭歼，灭消：بۇتىندەي جويۇ 毁捣，掉毁，灭毁 ②灭消底彻：بۇكىل جەر شارىن جويىپ جىبەرەتىندەي- 毁要象好 اق 除消，除扫，服克 ③的似球地个整灭：كەمشىلىكتى جويۇ 缺服克 / ساۋاتسىزدىقتى جويۇ 盲扫 / كۇدىكتى جويۇ 疑怀除消 ▲ ادامدىعىن جويۇ 格人失丧 ▲ كوزىن جويۇ 死杀，势）垮打 ②效失 ①灭消 ▲ كۇشىن جويۇ 力）。

جويان 〈形〉①的大巨，的大很 ②的梧魁，的壮健。

جويعىز- جوي- 的使动态。

جويداقسىز 〈形〉的害厉，的端极，的分过：جويداقسىز ۋلكەن 太大 / جويداقسىز وتىرىك 极端荒谬的 / جاڭبىر جويداقسىز جاۋدى 下雨极厉害的。

جويداقى 见 جويداقسىز。

جويداسىز 见 جويداقسىز。

جويدىر- جوي- 的使动态。

جويقىن 致，的性灭毁；的大巨，的大强 〈形〉：جويقىن كۇش 的命 / جويقىن شابۇىل 量力的大巨 ▲ جويقىن مايدان 攻进的性灭毁流血。场战的河成。

جويقىندىق جويقىن 的词名象抽。

جويۇ جوي- 的不定式。

جويىل- جوي- 的被动态 ▲ داۋسى جويىلۇ 权举选夺剥被。

جويىمپاز 性灭毁，的强力斗战，的灭歼 〈形〉：的大。

جويمپازدىق 〈名〉毁摧，灭毁，灭歼：جويمپازدىق سوعىس 战灭歼。

جويىس- جوي- 的互交态。

جويىت 〈形〉①害厉〔转〕②的比无大力。人太犹〔旧〕③的恶凶，的暴残，的。

جويىتتىق جويىت 的词名象抽。

جوق 〈形〉①没有，在不，无，未：بارعان جوق 去有没 / جوقتان بار بولۇ 从无到有 / جوق، ولاي ەمەس 不，样那是不 / ۇزاق بولدى حات جازعان جوق 物失 ②信写未了久很，物穷贫，的困贫 ③物失找寻：جوق نزدەۋ 物遗穷贫是就穷贫，的苦穷，的：جوقتىڭ اتى جوق 无一，的有没都畜牲头一 ▲ ادال ەتتىسى جوق 什有没，样一模一 ▲ اينا قاتەسى جوق 的有所七三管不，……顾不 ▲ اي-شاي جوق 样两么二十一 ▲ التى الاسى، بەس بەرەسى جوق 水井 ▲ امانى جوق 欠不该不，葛瓜无毫，水河犯不想理有没 ①▲ ارمان جوق 候问不，呼招打不 ▲ اتى جوق 的憾遗无毫，的悔后么什有没 ②销滞，的去出不销 ▲ بازارى جوق 指名无 قول ▲ بايانى جوق 的住不靠 ▲ باسقان جوق 的好不路销，的 ▲ باردان جوق، جوقتان بار 有没又有似 ▲ باس جوق، كوز جوق 地脑没头没，地脸盖头劈 ▲ بەلى جوق 阳菱 ▲ بەرەكەسى جوق ①不的省节 ▲ بەت جوق 的结团不闹 ②的脸要不 ▲ بۇننى جوق 可无 داۋ جوق ▲ 气力有没得显，劲有没 ▲ دارمەن جوق 的议非 ▲ دىم جوق 力无，气力有没 ▲ 洗如贫一，有所无一，有没也么什 ▲ دايەگى جوق 的儿准有没，的住不靠 ▲ ەسەپ (خيساپ) جوق 数其计不，数无 ▲ جوق بولۇ (جوق بولىپ كەتۇ) 失消，踪失，灭消 ▲ جوق بىلەم 有没 ▲ جوق جەردەن 到想未，然突 ▲ جوقتان وزگە 强有没比 بار，事小，少很 ▲ جوقتىڭ قاسى 事的皮蒜毛鸡，事琐 ▲ جوققا ەتان 有没于等 ▲ جوققا شعارۇشىلىق 有没乎几 شعارۇ ▲ جوققا شعارۇن اسىرۇ 熬抹，认否，定否 ▲ جوققا شعۇ ①认否被，定否被 ▲ 义主无虚，掉干，灭歼，灭消 ▲ جوق قىلۇ 灭破，灭幻 ②，掉干，灭歼，灭消 ▲ جوق قىلۇ 灭破，灭幻 ② ▲ ەجونى جوق 除斩 ▲ زاۋقى جوق 由理有没 ▲ زارەسى جوق 趣兴感不附不魂，死要得怕 ▲ كوك 体 ▲ ينە شانشار جەر جوق 无立锥地之 ▲ كۇمان جوق 不 تيىن جوق 一连一分钱都有没 ▲ قاق-سوعى جوق 疑置容 ▲ كۇنى جوق 难子日过 ▲ ويدا جوقتا 脑头有没 ▲ مي جوق 实老 ▲ ەسى جوق 然突，料不，中意无 ▲ ايتپ قىلعان ەستىڭ ايىبى جوق. 【谚】有 ▲ بار بولساڭ اسپا، جوق بولساڭ ساسپا. 【谚】先在言。 ▲ باردىڭ ەسى پارمەنمەن، جوقتىڭ ەسى دارمەنمەن. 【谚】富人骄，贫人富。 ▲ جوققا جۇيرىك جەتپەيدى. 【谚】力靠人穷，势仗马快东西的有没上不追。

جوق-جوقا 见 جوق-جىتىك.

جوق-جىتىك 〈名〉①苦贫，穷贫，困贫：جوق-جىتىكتەن قۇتىلۇ 摆脱困贫②物遗，物失：جوق-جىتىك نزدەۋ 物失找寻。

جوقتا- 〈动〉①歌挽唱：شەشەسىن جوقتاۋ 为母亲唱歌挽 ②念挂，念怀，念想：بالا ەمەس-سىڭ شەشەڭدى جوقتاپ جىلايتىن. 小是不也你哭就妈妈想一了儿孩。

جوق جوقتاۋ 〈名〉①寻，找寻，觅。②数点，名点：ساباق الدىندا وقۇشىلاردى جوقتايدى 名点要前之课讲 / جوقتاعاننان كەيىن ەكەۋى كەم بولىپ شىقتى 经过点名，仇报，复报〔转〕⑤个两缺现发数，怨报，平不抱打：سەن كىمنىڭ جوعىن جوقتاماقشى-سىڭ؟ 平不抱打谁为想你？

جوقتال- جوقتا- 的态动被。

جوقتاس- جوقتا- 的互交态。

جوقتات- جوقتا- 的使动态。

جوقتاۋ I جوقتا- 的不定式。

جوقتاۋ II 〈名〉歌挽：歌挽唱 جوقتاۋ ايتۇ。

جوقتاۋ 掉干，死杀，死打：جوقتاۋىن اسىرۇ ▲。

جوقتاۋلى 〈形〉贵珍，的找寻得值，的钱值，的用有。

جوقتاۋسىز 〈形〉的查追未，的找寻未：جوعالعان دۇنيە جوقتاۋسىز كەتتى. 西东的失丢，找查有没终始。

جوقتاۋشى ①的物失找寻 ②人的歌挽唱 ……念怀，人的……念想，人的……想 ③人的话说 …… 替 ⑤者数点，者名点 ④人的。人的平不抱打……为，人

جوقتى-باردى 蒜毛鸡，的用无，的碎琐〈形〉 جوقتى-باردى قۇزاستىرۇ 的义意无毫，的皮 些一说 / 事小碎琐问追 。西东的皮蒜毛鸡

جوقتىق ① جوق 词名象抽的因 جوقتىعنان 贫赤 ③ 间时有没为因 جوقتىك سالدارىنان 困贫因 جوقتىك 洗如贫一，困贫 ▲ 故缘的 بايلىق مۇرات ەمەس، جوقتىق ۇيات ەمەس. 【谚】富不为贫，乐为不 。耻为不贫，者物失找寻 〈名〉

جوقشلىق 〈名〉①乏贫，乏缺：اقىل جاعى جوقشلىق قۇتىلۇ 贫赤，穷贫，困贫 ② 脑头乏缺：جوقشلىقتان قۇتىلۇ ▲ 穷贫脱摆 جومارتتىك قولىن بايلايدى. 【谚】使能不困贫 。（足不力而余有心）方大你

جول 〈名〉 ① 径途，途路，路道，路：جول تورابى 口路 / اشا جول 叉路 / بەلگىلى جولمەن 拾不路 / جولدا جاتقاندى الماۋ 径途种某过通 ② 行：جول بەسىنشى جولداعى ەكىنشى جازۋ 第 ③ 遗：路纹，纹条，儿道，条：جول بارقىتتىك 字个二第的行五条 ④ 纹条的绒条：线航，线路：جول پارتيانىك 途，途旅，行旅 ⑤ 线路在党：جولى ۇزاق جولدا 礼，节礼 ⑥ 中行旅的途长在：征 جولى قازاق 节礼的人克萨哈：矩规，惯习；教 ⑦ 惯习的旧照按 جول كونە جول بويىنشا （矩规） / 品礼的送所节礼照按 ▲ ورامال تون بولمايدى، 可也但，衣大上不顶巾毛 جول بولادى. 【谚】对，招高，法办 ⑧。（重意情轻礼）品礼当以 جول اقىلدى كىسى 想会人明聪：谋计，策 جول تابار 理原 ⑨ 策献计献 جول كورسەتۋ /的法办出 جولى ونى رەنجىتۋگە جولىك جوق. 生他让你：由理，此 جولى بۇل 次 / كەلەر جولى 回一下 ▲ اس قورىتۋ جولى 传，矩规老，风门 ▲ اتا جولى 道化消〔理生〕 ▲ اۋا جولى 线航 ▲ اۋىزدىعا ءسوز، 惯习统 اياقتىعا جول بەرمەۋ 害厉很，横蛮，道霸 ▲ اق 程前绣锦，程行的利顺 ▲ اق جول تىلەۋ 道小肠羊 ▲ جالعىز اياق جول 顺风帆一祝 ▲ جول ازىق 行饯 ▲ جول اياق 粮干（的路上） ▲ جول الۋ 路上，发出，门出 ▲ جول 菜饭之 اشار ▲ 行饯，式仪的行举时出外门出 جول 子口开 ③ 灯绿开；路开，道开 ② 场开 ① اشۋ 碍妨 ▲ جول اشىق 的阻无通畅 ▲ جول بايلاۋ 路领 ▲ جول باستاۋ 误耽，途前响影，挡阻，步让 ② 事办节礼照 ① جول بەرۋ ▲ 领带，جول بويى ▲ 许允，许准，جول بولسىن ▲ 上路一 ▲ جولدان قالۋ 去里哪到；风顺路一祝 جول جورعا 步蹄溜的快不 ▲ 路了不上，误耽 ▲ جول كورسەتكىش 标航，标路 ▲ جول كىلەم 道平铺，路修 ① جول سالۋ ▲ 毯条，毯地条长 ▲ جول سەرىك 伴同，人路同 ▲ جول سوقتى 指 جولۋ سىلتەۋ ▲ 顿劳途旅，累乏途路 ▲ جول تابۋ 法办出想，意主拿 ▲ جول تارتۋ 导引，导 ▲ جول توسەۋ 路辅 ▲ جول تارتۋ 行旅，发出 走，门出，行旅 ▲ جول شەگۋ 证行通 جول حات 手得，会机好到碰，运走 ▲ جولى جولۋ 湖江 复，的感敏，的办难 ▲ جولى جىڭشكە 利顺，追，……仿效，……仿模 ▲ جولىن قۇۋ 的杂 走你祝，功成你祝 ▲ جولىك بولسىن ……随 ▲ جولىڭدى تاپ 蛋滚，开走 ▲ جولعا سالۋ 运 ▲ 顿整；轨正向引 ② 走发打；走送，行送 ① جولعا قويۋ ▲ جول ءۇستى ① 路总，道大壮康 جول سارا ▲ 路顺 ② 上路在 水 ▲ سۋ جولى 道小，路小 ▲ سوقپاق جول 线 ▲ سۇرلەۋ 路线 ▲ سىم جول 道航，线航，路 路的难艰 ▲ تار جول 路小（的来出踩） جول ▲ تاس جول 路铁 ▲ تەمىر جول 路公 ▲ قان 有没，路土 ▲ قارا جول 道官，道大，路大 جول ▲ قاسقا جول 儿道的盖复雪被 ▲ قۇداي جولىڭدى بەرسىن 你佑保帝上愿 ▲ قۇس جولى 过长成，路之长成 جولى ءۇسۋ ▲ 河银，河天 ▲ شۇبىن جول 轨铁，路铁 ▲ شىنىرمان جول التىندى كورگەندە پەرىشتە 路叉交条多 ▲ ده جولدان تايىپتى. 神通以可钱有【谚】 ▲ 。达不则速欲 اسقىقان جولدا قالادى【谚】 好【谚】 ەر ازىعى مەن ءبورى ازىعى جولدان. ▲ ەرتە تۇردىم، ەكى ايىر 喝吃愁不路上汉 。道岔进走起一晨早〔谜〕 جولعا ءتۇستىم. 【谚】。جول ازابى - كور ازابى.（子裤穿：底谜） ▲。سۇدىك جولىن قۇم بوگەر، 事苦是路上门出

ەلدىك جولىن سۇم بوگەر. 【谚】河塞堵会沙泥。途前的家国误贻会贼奸，通畅的道全完，地底彻

جولا Ⅰ：ئىبىر جولا (جولاتا) 再别 ئىبىر جولا بەرۋ / 给送 ئىبىر جولا كەت 地：来回。

جولا- Ⅱ ①〈动〉近接，近靠，近走：اساۋ انتا جولاماۋ 不马烈近靠要不你，道交打，近亲，触接② 都谁跟要不你 كورىنگەنگە جولاي بەرمە. 往来：近亲。

جولاي〈副〉路沿，儿道顺，路顺：جولاي امانداس كەتۋ 候问来路顺 ▲ جولاي سوعۇ 路顺：看看路顺，来。

جولاياق〈名〉行饯。

جولاق〈名〉条花，纹条：جولاعى جوق بۇل 不鲸虎〔动〕كيت جولاق ▲ 布的条花带。

جولاق- جولاق〈形〉①有带印，的纹条多好的纹条多好有，的匀不浅深②的纹条满条，的条花多好有，的驳斑。

جولاقسىز〈形〉有没，的条花带不，的纹条无的边镶。

جولاقتا-〈动〉条花镶，边镶。

جولاقتان- جولاقتا- 的态动被。

جولاقتاۋ جولاقتا- 的不定式。

جولاقتى〈形〉的条花有即，的边镶，的条带。

جولاماي〈名〉棚窝时临（的用中途）。

جولات- جولا- 的态动使。

جولاۋ جولا- Ⅱ的不定式。

جولاۋشى〈名〉人行，人路过，客乘，客旅：ماشيناداعى جولاۋشىلار 客乘的上车汽 / انتى جولاۋشى 人路行的马骑。

جولاۋشىلا-〈动〉行旅，门出，路上：جولاۋشىلاپ شققالى بەس كۇن بولدى 出门已有了天五。

جولاۋشىلاس- جولاۋشىلا- 的态互交。

جولاۋشىلات- جولاۋشىلا- 的态动使。

جولاۋشىلاۋ جولاۋشىلا- 的不定式。

جولاۋشىلىق〈名〉旅，涉跋途长，外在门出：جولاۋشىلىقپەن سىرتتا بولۋ 行，外在门出。

جولبارىس〈名〉①〔动〕虎：قاعاز جولبارىس 胆虎雄英〔转〕②虎老纸猛勇，的胆大，的敢勇〈形〉

جولبارىستاي 的。

جولبارىستى 。的没出虎老，的虎有〈形〉

جولبارىستىق 。敢勇，大胆，性虎〈名〉

جولبارىسشا 猛勇，地敢勇，地般虎猛〈副〉地。

جولباسار ，贼盗的路截，盗强的路拦〈名〉匪盗。

جولباسارلىق 。劫抢路拦〈名〉

جولباستاۋشى 〈名〉人路引，导向：بىرەۋى جولباستاۋشى، قالعاندارى وقۋشىلار. 一名是向生学是都的下剩，导。

جولباسشى 。长首；袖领，者导领〈名〉

جولباسشىلىق 。路引，导指，导领〈名〉

جولبيكە 同②侣伴，伴同，伴旅①〈名〉③人路同的党：پارتيانىڭ جولبيكەسى 人路。子婊，妇淫〔转〕

جولعاس-〈动〉受遭，到遭，见遇，见碰，到碰：سەن وعان جولعاسا كەل. 他见见去你请。/ قيىنشىلىققا جولعاسۋ 遇到困难。

جولعاستىر- جولعاس- 的态动使。

جولعاسۋ جولعاس- 的不定式。

جولعى: بۇل (وسى) جولعى 这次，次此：كەلەر جولعى 下次 ▲ وتكەن (انا) جولعى 上次。

جولدا-〈动〉上①：送递，送呈，报呈，报上：ورتالىققا جولداۋ 央中报上 / سەندەرگە جولداپتى 了们你给送呈②息消送递 / حابار جولداۋ 料材的去寄（送）：جولداعان ماتەريال 寄，寄，致④报电拍 جولداۋ 拍：发，拍③ تەلەگراممەن جولداۋ 致，以致：سالەم جولداۋ 候问以致。

جولداما〈名〉①：文行，令指，书命任：جوعارىنىڭ جولداماسى 上级的命任书绍介②：信 / 信绍介关机 مەكەمەنىڭ جولداماسى 信：جولداماسى بار ما؟ 吗信绍介有？

جولدان- جولدا- 的态动被。

جولداس〈名〉Ⅰ①同，人路同，人道同，伴旅，走道同 جۇرۋ ئىبىرگە بولىپ بولداس جولداس：伴同②志同：كونە جولداس 老同志 / جولداستار ارا 间志同③人爱：夫丈，子妻：ونىڭ جولداسى

。吧下收你请是还，重
جولجازبا 事记征出，记日途旅〈名〉。
جولجەلكەن 前车〔植〕〈名〉。
جول-جوبا 惯习，教礼，俗礼，节礼 ①〈名〉主：示指，教指 ② 节礼得懂 جول-جوبا ٴبىلۆ 教指么什有你 ايتاتىن جول-جوباڭ بار ما؟ 意：意主出 جول-جوبا كورسەتۆ。吗？/
جول-جوسىن 俗习，矩规，教礼，节礼〈名〉：理道 ② 矩规懂不 جول-جوسىندى بىلمەۋ سوزبىندە جول-جوسىن جوق. 点：有没话的他。理道
جول-جوسىق 见 جول-جوسىن.
جول-جونەكەي 上路，上路在 ①〈副〉：路顺 ② 苦辛不上路 جول-جونەكەي قينالماۋ，路顺你。途沿，儿道顺 جول-جونەكەي بارا كەت：沿在（你）？/ جول-جونەكەي نە كوردىڭ 趟一去：然突；间话，说便顺 ③ ？么什些一见看途 جول-جونەكەي نە دەيمىن. 么什说能然突。
جولسەرىك 伴旅，伴同，人路同〈名〉。
جولسوقتى 劳疲途路〈形〉。
جولسىز 通能不；的路道无，的路无 ①〈形〉地的路无 جەر جولسىز：的过穿能不，的过方/ جولسىز قالىڭ ورمان 林密的行穿能不 ②为行理无 جولسىز قىلىق：的理道无，的理无。
جولسىزدىق 词名象抽的 جولسىز。
جولتاي: اق جولتاي 利吉；遂顺，利顺。
جولتوسپاي 障路，障路〈名〉：物碍 ٴوتۆ 障路过通。
جولشى 工路养，工路修，工路筑 ①〈名〉：工路筑当求要 جولشى بولامىن دەپ تالاپ قويۋ 者征出；人的路上，人的门出 ② جولشىلار قايتىپ كەلدى. 来回都人的外在门出。
جولشباي 沿，路沿，儿道顺，路顺 ①〈副〉：途路 ② 的到听所途沿 جولشباي ەستىگەندەرى 高提中途旅：中途旅，上。惕警
جولشبايعى 的上路，的途沿，的上路〈形〉。
جولشىل 的矩规究讲，的节礼究讲 ①〈形〉：的俗习究讲 سول-اق جولشىل ەكەن. 他是就。

（夫丈）子妻的（她）他 / ومىرلىك جولداس 胎盘，衣胎 ④ 侣伴身终 جولداسى تۇسپەۋ 胎：盘胎，衣胎 ▲ 下不衣 ▲ بالا جولداسى 车河紫，盘胎 ▲ 友至，友好 كۇيەۋ جولداس 男，郎伴 ▲ 相候女，娘伴 قىز جولداسى ▲ 相候 وزەڭگى جولداس 年 ▲ 人的仿相龄 بىرەۋ جانىڭا 和人的有【谚】جولداس، بىرەۋ مالىڭا جولداس. 财家贵万你图则人的有，合道同志你。▲ 你使友朋坏 جامان جولداس جاۋعا الدرار.【谚】中手人敌入落。▲ ەر جولداسى تاۋەكەل.【谚】敢勇带汉好雄英。
جولداس- Ⅱ〈动〉：惯习照，矩规按，节礼按；分辈按：جولداسپ الۋ 办节礼按 الۋ/ جولداسۋدىڭ كەرەگى جوق 不用资论排辈。
جولداس- Ⅲ جولدا- 的态互交的。
جولداس-جورا 伴同；人要，友好，友亲〈名〉：伴侣：ول جولداس- جورالارىن ەرتىپ كەلىپتى. 的来们友好的他着领他。
جولداستىق ① جولداس Ⅰ 同 ② 词名象抽的 جولداس 应：感之志同，爱之志：جولداستىق بولۋ كەرەك 的式志同，的志同 ③ 爱之志同有 ٴازىل 笑玩的式志同。
جولداسۋ جولداس- Ⅱ、Ⅲ 式定不的。
جولدات- جولدا- 态动使的。
جولداۋ جولدا- 式定不的。
جولدى 的路道有，的路有 ①〈形〉：جولدى جەرمەن ٴجۇرۋ 道带，的条有 ② 方地的路有走 جولدى بارقىت 绒条 / جولدى 的纹条有，的儿得站；的理道有，的理有 ③ 布的纹条有 بۇل 的说他。ونىڭ ايتقانى جولدى. 的当恰，的脚住：的敬尊受；的大数辈，的辈长 ④。理道有 جولدى عوي، جوعارى شىقسىن. 坐应，辈长是他。
分福有，的运走，的祥吉，的利吉 ⑤。席上利吉是象好 كۇن سەكسىلدى 的：جولدى بولعان 子孩的气运有 بالا ▲ 子日的 / مۇرىن جولدى داۋىسسىز دىبىس〔语〕鼻辅音。
جولدىق 的需所行旅，的用上路 ①〈形〉：جولدىق ازىق 粮干的用上路 / جولدىق كيىم-كە-شەك（的送节礼照按）② 服衣的需所行旅 از بولسا دا جولدىق ٴۇشىن ال 义情轻礼物：

,牛指)的路认,的途识于善 ② 。节礼究讲老
。(等马
جولىعۇ جولىق- 的 。式定不的
جولىعىس- جولىق- 的 。态互交的
جولىق- 〈动〉碰,遇相,见遇,见碰:到 كىمگە جولىقتىڭ؟ 了谁见碰你 /? جولىققىڭ كەلمەسە بارماي-اق قوي. ▲。去别就他见想不你 ئۆزۈ قۇعان پالەگە جولىعادى. 【谚】拨人的非是弄拨 تاڭداعان تازا جولىعادى.【谚】▲。亏大吃归终
جولقىتىر - ① جولىق- 的 。(眼花挑去挑来挑)子秃个了挑去挑来挑 ② 态动使的 ,见碰,遇见,受遭: بۇگىن جولىقتىرا المايسىڭ 今天见上不碰
جولقىتىرۇ جولقىتىر- 的 。式定不的
جولقىتىرىل- جولقىتىر- 的 。态动被的
جولىم ئۇي 〈名〉临,蓬帐便轻,子房的动活 。子棚时
جوم Ⅰ 〈名〉渣菜甜 。
جوم Ⅱ 〈名〉床压,机力压 。
جورمارت 〈形〉无,的方大,的慨慷 ①〔阿〕人性男于用 ② 人的慨慷 كىسى جورمارت 的私:的 ▲ 名 جورمارت بەرگەنىن ايتپاس، ەر ايتقانىنان قايتپاس. 【谚】雄英,己自耀炫会不人的慨慷 。言诺背违会不汉好
جومارتسۇ جومارتسى- 的 。式定不的
جومارتسى- 〈动〉装,方大得变,慨慷作装 。私无成
جومارتسىن- جومارتسى- 的 。态身反的
جومارتتان- 〈动〉表,方大得显,慨慷得显 。私无现
جومارتتاندىر- جومارتتان- 的 。态动使的
جومارتتانۇ جومارتتان- 的 。式定不的
جومارتتىق ① جومارت 词名象抽的 ② ,慨慷,为行的私无,方大 。
جون Ⅰ 〈名〉①背,背脊,背后:凉着背脊 جونعا سۇق ئتپۇ / 痛酸背后 ئۇرۇ 翻 جوننان اسۋ:地台,脊山,地高〔转〕② 一剥(得打)▲脊山过 جون تەرىسىن سىپىرۇ 皮层 ▲ جونى استاۋداي 的胖肥,的胖肥 。
جون- Ⅱ 〈动〉①刨,切,削:اعاش جونۇ 削木 ▲ 工加,改修 ② 头床刨〔机〕 جونۇ ستانوگى اتاسى مىلتىق انقاننىڭ بالاسى وق جونادى. 【谚】。(效下行上)弹子做着学也子儿的手击射
جونا 〈名〉垫衬,垫毡(的面下翅鞍) 。
جونالا- 〈动〉垫毡放(边下翅鞍往) 。
جونالات- جونالا- 的 。态动使的
جونالاۋ جونالا- 的 。式定不的
جونعى 〈名〉刀木创,机木消,床刨木 。
جونعىز- جون- Ⅱ 的 。态动使的
جونعىش 〈名〉床刨,具工之削切 。
جونعىشتا- 〈动〉刨,削切(频频) 。
جونعىشتاۋ جونعىشتا- 的 。式定不的
جوندا- 〈动〉①打鞭,背后打抽,背后打捶 كەلىستىرىپ وتىرىپ جوندادى 打地狠狠 :背脊 ەكى اتتى جونداپ بارادى. 人的马骑个两 :走 。着走上地高在正
جوندان- 〈动〉不伏起得变,平不低高成形 ①。膘长,肥长,福发,胖发 ② 式浪波得变,平
جوندانداندىر- جوندان-的 。态动使的
جوندانۇ جوندان- 的 。式定不的
جوندات- جوندا- 的 。态动使的
جونداۋ جوندا- 的 。式定不的
جوندى 〈形〉象背脊,的似 …… 象背后 ①。背 ② 的似子兔像背 قويان جوندى 的:似…… 子伙小的宽肩 جوندى جىگىت 的背宽,的宽部:的 ③ قويلار شەتىنەن جوندى. 的圆滚得吃,的实肥,的壮肥 。壮肥都个个羊 ④ ,的地高有 جوندى جەر 的地台有:地高 。
جوندىق 〈名〉位部的触接部背驼骆与架驮 。
جوندىر- جون- Ⅱ 的 。态动使的
جونۇ جون- Ⅱ 的 。式定不的
جونىل- جون- Ⅱ 的 。态动被的
جونىس- جون- Ⅱ 的 。态互交的
جوڭعى 见 جونعى.
جوڭعىش 见 جونعىش.
جوڭقا 〈名〉花刨,屑木 。
جوڭقالا- 〈动〉砍,刨,削:اعاش جوڭقالاۋ 削 。头木
جوڭقالان- جوڭقالا- 的 。态动被的

جوڤقالات- جوڤقالا- 的使动态。
جوڤقالاڤ جوڤقالا- 的式定不。
جوڤقالى 〈形〉有刨的花木屑，的。
جوڤقرىشقا 见 جوڤشقا。
جوڤشقا 〈名〉属蓿苜，三叶草。
جوڤشقاباس 〈名〉〔植〕肺草。
جوڤشقالى 〈形〉多蓿苜的草叶三长，的。
جوڤشقالىق 〈名〉蓿苜的地方，种蓿苜。
جوڤشقاشىل 〈形〉喜欢吃蓿苜的。
جوڤشقاشىلىق 〈名〉种植蓿苜业。
جورا I 〈名〉①〔波〕习惯，俗习，节礼；传统：جارايدى، سەندەردىڭ جورالارىڭ بويىنشا- اق بولسىن. 好，就照你们的习惯办吧。②伙伴，同伴。
جورا II 〈名〉代表；员委，员成：باسشىلىق جوراسى 领导成员委 / جورا سايلاڤ 选代表。
جورا-جولداس 〈名〉同事；伴伙，伴同；人友。
جورا-جوسىن 〈名〉习惯，俗习，教礼，规矩：كونە جورا-جوسىن 旧的习惯。
جورالا- 〈动〉按照（规矩，俗习）节礼衡量。
جورالاس- جورالا- 的互交态。
جورالات- جورالا- 的使动态。
جورالاڤ جورالا- 的式定不。
جورالعى 〈名〉①俗习，规矩，仪礼，俗礼：كارىلەردەن قالعان جورالعى 矩规的来下传宗祖 ②品礼，物礼。
جورامال I 〈名〉计估，测推，想设，设假：كىمنىڭ جورامالى دۇرىس 谁的对设假的计估是正确 / بۇل تەك جورامال عانا 只这样推测而已 / نەگىزسىز جورامال 无根据的计估。
جورامال II 〈名〉鱼串（具用）。
جورامالدا- 〈动〉设想，设假，推测，计估，想象：بەتالدى جورامالداڤ 乱想胡计估。
جورامالدان- جورامالدا- 的被动态。
جورامالداس- جورامالدا- 的互交态。
جورامالدات- جورامالدا- 的使动态。
جورامالداڤ جورامالدا- 的式定不。
جورامالداۋشى 〈名〉设想，计估的人者。
جورامالدى 〈形〉设假的，想设的，测推的，计估的。
جورامالسىز 〈形〉未经设假的，未经想设的，未经计估的，未经测推的。
جورامالشىل 〈形〉善于想设的，善于象想的，善于预见的，善于计估的，善于测推的。
جورامالشىلدىق 〈名〉善于想设的，善于计估的，善于测推的象征。
جوراشىل 〈形〉习俗的，习礼的，讲究礼节的，讲究习俗的，循规蹈矩的，风俗的。
جوراشىلدىق 〈名〉习俗，习礼，讲究礼节，讲究习俗的象征。
جورعا I 〈形〉①步对侧的，步对侧的，步对侧的，走小马的：جورعا اتتىڭ 步对侧的马 ②步对侧的马走：جورعاعا ئمىنۋ 步对侧的马走骑 ▲ اقپا جورعا 步对侧的速飞 ▲ جول جورعا 步对侧的快不溜 ▲ جورعا جارىس 步对侧的赛比马走 ▲ كىتىڭ جورعا 步对侧的速快 ①步对侧的细溜 ▲ سۋ جورعا 步对侧的稳平 ②步对侧的快飞 ▲ شاپپا جورعا 步对侧的稳平 ▲ قوي جورعا 步对侧的稳平 ▲ جورعا مىنگەنگە جولداس بولما. 【谚】交人富和要不（友朋）。▲ جورعانىڭ تەرى كەپپەس، ەركەنىڭ كوزى كەپپەس. 【谚】娇，干个没水汗的马走不完个没水泪的儿。▲ جورعاڭ قاتتى بولسا باسكە سال، ەسىڭ ادال بولسا كوپكە سال. 【谚】走分众群由要情事的义正，晓分见可中赛比马。
جورعا II 〈名〉羚藏〔动〕。
جورعالا- 〈动〉①走步对侧溜（羊、牛、马）②〔转〕地慢缓③（类虫昆指）动蠕，行爬，爬地腾腾慢：جورعالاپ جەتە الماۋ 走地腾腾慢，动移不追不上地面子主在：قوجايىنىڭ الدىندا جورعالاۋ 在主子面前走步对侧溜，贴贴服服：قۇرداي جورعالاۋ 摇尾乞怜，合迎分过，顺百依百。
جورعالاعىش 〈形〉善于步对侧溜走的。
جورعالات- جورعالا- 的使动态。
جورعالاڤ جورعالا- 的式定不。
جورعالاۋشى 〈名〉爬行动物。
جورعالىق 〈名〉的步对侧溜走。
جورعاشىل 〈形〉①喜欢骑的马走 ②喜欢骑的

走人的马。

جورت- 〈动〉① 行急，走急；跑步疾：اتپەن جورتۋ 东，跑西奔东，去跑来跑②走急马着骑的去窜来窜：جورتقان تىشقاندار 荡游，窜西游老鼠③出门，行路，门路 ▲ قولان جورتپاس 无人的烟 ▲ السىز پەن جۇنقتىسى جورتقان 漠荒的行【谚】近远其知者路。 ▲ كوپ جورتقان تولكى تەرىسىن الدىرادى. 【谚】东西奔皮剥被定狸狐的跑。

جورتا 〈副〉地心成，地心存，地意故：جورتا ايتىلعان ءسوز 故意的说话。

جورتاق 〈名〉① 步速，步快小（的马、牛）。段手的猾狡〔转〕②

جورتاقتا- 〈动〉①(指马、牛)步速，走步快 ② 接走近，近凑：جورتاقتاپ وتىرا المادى 一个迎，贴贴服服，顺百依百〔转〕③凑前往儿劲合。

جورتاقتات- جورتاقتا- 的使动态。

جورتاقتاۋ جورتاقتا- 的式定不。

جورتاقى 〈形〉(指马、牛)的步速，的步快。

جورتاك 〈形〉〔口〕的步速，的步快。

جورتقىز- جورت- 的使动态。

جورتتىر- جورت- 的使动态。

جورتۋ جورت- 的式定不。

جورتۋىل〈名〉① 荡游，窜流 ② 途征，征出。

جورتۋىلدا- 〈动〉到；去跑来跑，去走来走：جەم ىزدەپ جورتۋىلداعان ءىدار 窜流处到，没出处 / 兽野的物食觅寻去跑来跑جورتۋىلداعان ۇرى 贼的窜流处到。

جورتۋىلدات- جورتۋىلدا- 的使动态。

جورتۋىلداۋ جورتۋىلدا- 的式定不。

جورتۋىلشى 〈名〉①掠，者略侵 ② 者征出者夺。

جورتىس- جورت- 的态互交。

جورۋ جورى- 的式定不。

جورۋشى 〈名〉者测推，者测猜。

جورى- 〈动〉① 计，测推，测猜，猜：ونى نەگە جوريسىڭ؟ 么什是它猜你？ / كورىنگەنگە جورۋ 解说，释解 ② 测推乱：ءتۇس جورۋ 梦解。

جوريعىش ①〈形〉想猜于善，的测猜于善 ②的测推于善，的说解于善，的释解于善 ③的梦解于善：ءتۇس جوريعىش 者言预。

جوريىق I 〈名〉军，战征，途征：ۇزاق جوريق 征长 / جوريققا اتانۋ 征出 ▲ جوريق ءانى 曲行进 ▲ جوريق بەلبەۋ 带袋武军行 ▲ جوريق دوربا 袋军行，袋行旅 ▲ جوريق جاساۋ 军行，军进。

جوريق II 〈名〉由理，理道，矩规。

جوريقشى 〈名〉者军进，者征出。

جوريقشىل 〈形〉讨能，的征出能，的军行能的伐。

جوريل- جورى- 的态动被。

جورىندى 〈名〉① 测猜(测推)的果结：ءار تۇرلى جورىندى 的(说解)释解 ② 测猜种各的结的释解：ونىڭ جورىندىسى نە بولدى؟ 他猜的果结是什么？

جورىس- جورى- 的态互交。

جورىت- جورى- 的态动使。

جوس: 奔，奔飞，驰疾，跑急 ① جوس ۇرۋ 跑：السىتان جوس ۇرىپ كەلەدى 驰疾处远从来而 / توقتاۋسىز جوس ۇرۋ 不停顿地奔飞 ② 千万（绪思），湃澎（朝思）〔转〕。

جوسا 〈名〉血 ▲ قان جوسا 土色，石褐，石赭 ▲ قىزىل جوسا 的红鲜，的红的淋淋。

جوساداي 〈形〉的红鲜，的红：قان جوساداي 流直血鲜。

جوسا-جوسا 〈形〉的淋淋血，的红红。

جوسالا- 〈动〉① 色石赭成染，染土色用：ۇنقتى جوسالاۋ 血得打〔转〕② 杆木染土色用绽肉开皮得打，淋淋。

جوسالان- جوسالا- 的态动被。

جوسالات- جوسالا- 的态动使。

جوسالاۋ جوسالا- 的式定不。

جوسالى 〈形〉〔转〕② 的多土色，的石赭有①的河成流血，的血流。

جوسپار 〈名〉：骤步的定预，划规，划计：جىلدىق جوسپار 长 / ۇزاق جوسپار 划计度年 / جوسپار بويىنشا ىستەۋ 骤步的定预按 / جوسپار بويىنشا 划规远做去。

جوسپارلا- ：计设；划规，划计 ①〈动〉 جوسپارلاعان ژاقىت ىشىندە ② 内之间时划计在 قاسكۇنەمدىكتى جوسپارلاۋ ：定预，算打；划策 / شەتەل ٴتىلىن ۇيرەتۋدى جوسپارلاۋ 谋阴划策 / 语外习学算打。

جوسپارلان- جوسپارلا- 态动被的。

جوسپارلاس- جوسپارلا- 态互交的。

جوسپارلات- جوسپارلا- 态动使的。

جوسپارلاۋ جوسپارلا- 式定不的。

جوسپارلاۋشى〈名〉人的划计定制。

جوسپارلى〈形〉有，的划规有，的划计有步。

جوسپارلىلىق جوسپارلى 的名象抽的。词

جوسپارسىز〈形〉无，的划规无，的划计无骤。

جوسپارسىزدىق جوسپارسىز 的名象抽的。词

جوستىر- جوسى- 态动使的。

جوسۋ جوسى- 式定不的。

جوسى-〈动〉①走，疾，进前速快，运移速急，飞奔：قويلار وزەڭگە قاراي جوسىپ بارادى. 冒，出涌，流淌 ②去走地速急水河着朝群羊出：جوسىپ اققان قان 血的流淌。

جوسىق〈名〉①规，矩则规，理道，绪头，理条：ٴسوزىڭنىڭ جوسىعى جوق 绪头有没话讲 ②矩规懂不的格规合不，的则规无：جوسىقسىز ۇلكەن 目盲；的划计无 ②大太的：اقشانى جوسىقسىز كوپ جۇمساۋ 钱花乱 ③的寸分无，的理道无，的谬荒，的义意无：جوسىقسىز ٴسوز 话的谬荒。

جوسىقسىزدىق جوسىقسىز 的名象抽。词

جوسىل- ①جوسى- 移的量大 ②态身反的：走奔地速急；走行的队结群成，行而贯鱼，动：جول بويى جوسىلعان ادامدار 不绎络人行上路一 جوسىلىپ جانقان 目注人惹，楚清得显 ③绝جول：泻倾，出冒，出涌 ④路的显明 قان جوسىلۋ 流直血鲜。

جوسىلت- جوسىل- 态动使的。

جوسىلۋ جوسىل- 式定不的。

جوسىلىس- جوسىل- 态互交的。

جوسىن〈名〉①规，矩 ：度制；惯习，俗习，矩规 جوسىنعا بويسىنۋ 遵守规矩 / ەل جوسىنى 老 ②俗习的姓百：续手，法方，式方，序程 سايلامنىڭ جوسىنى 选举（决表）/式方 اكىمشىلىك جوسىنمەن 法方政行按。

جوسىت- جوسى- 态动使的。

جوتا〈名〉①山，梁山，脊山：جوتاعا قاراۋ 下上坡山从 / جوتادان ٴتۇسۋ 去望上坡山往 ②来：جوتاسى اۋىرۋ 背后，背，背脊/痛背后 جوتاسىنان سۋىق ٴوتۋ 寒受背脊。

جوتا-جوتا〈形〉的，的嶂叠峦层，的伏起峦山。

جوتالا-〈动〉①沿山着沿，（走）脊山着沿梁山着沿，（走）：جوتالاپ ٴجۇرۋ 山成堆 ②走脊山着沿（走）：جوتالاپ جيۋ（ٴۇيۋ）形脊山成堆：形脊。

جوتالان- جوتالا- ②态身反的。

جوتالاندىر- جوتالان - 态动使的。

جوتالاس- جوتالا- 态互交的。

جوتالات- جوتالا- 态动使的。

جوتالاۋ جوتالا- 式定不的。

جوتالى〈形〉①重的叠，的健②的阜冈有，的壮：的起凸背后，的宽肩。

جوتۋ 头锄［汉］〈名〉。

جوبشەندى 见 جوپشەندى.

جودەمەلەت-〈动〉着连，连接：جودەمەلەتىپ ٴتورت رومكانى تاستاپ جىبەردى. 杯四了喝着连酒。

جودەمەلەتۋ جودەمەلەت- 的式定不。

جوكە Ⅰ〈名〉〔植〕树椴：جوكە قابىعى 皮椴 ▲ٴبورى جوكە 香瑞枝密 ▲جوكە تۇقىمداستار 袋口的成织维纤皮椴用 جوكە قاپ 属树椴▲。

جوكە Ⅱ〈名〉①〔口〕爸爸，亲父 ②爸爸，哥哥，大哥。

جولكە 脉叶〔植〕〈名〉。

ٴجون Ⅰ〈名〉①路道，向去，向方：ٴجون سىلتەپ جىبەرۋ 向方指一指 / جۇمىس جونگە ٴتۇستى 轨正了上走作工 / جونىڭە جۇرە بەر. 你学教 ٴجونى وقۇدىڭ 况状，况情：②。的你走：过经，脉去龙来，历来，因原，因起 ③况情

توبەلەستىڭ ئجونسن ايتشى 说一说因起的架打
④ 意思，意向：كەلگەن ئجونى 来意，理道 ⑤
白明会理道讲讲 توسىنەدى ئجونسن ايتسا：理情
找 تابۇ ئجونسن：门窃，路门，法办，意主 ⑥ 的
应是，题问个一另 ئبىر ئجون ▲ 序程道知不
处到得会，法办有会 ئبىر ئجونى بولار ▲的该
▲理 جونگە سالۇ ① 教管 ② ▲顿整 ئجون
ئجۇرۇ 要不，实老要 ▲ 事找 تارتۇ 上，路，
。发出

ئجون Ⅱ〔方〕〈名〉后交杂驼峰双和驼峰单
。驼公的生所

ئجون Ⅲ〈形〉①，的和温，的顺温，的实老
正 ② 着呆的实实老老 جونىڭ وتىر 的静安：
سەن نە 的规正，的则规乎合；的对，的确
ايتسالڭ دا ئجون بولا بەرە مە؟ 你对都说么怎
？吗

ئجون Ⅳ〈形〉一：的通普，的便随，的般
。已而说说便随 ئجون ايتا سالعان ئسوز
ئجون Ⅴ〈气语〉（意 ئجون، سەن ايتشى. 好，
等意同，定肯，许赞示表）：该应，对，是，好，
那就，对 ئجون، سولاي بولسىن. 吧说你
。/ ونىڭ ايتقانى ئجون 说他让该应
。吧样

جونده-〈动〉①整 ئۇي：着归，拾收，理
ئىشسىن جوندەۋ 子屋理整 / بدىس-ايافتاردى
جوندەۋ 筷碗拾收 ②：非安；治整，顿整
ئتارتىپتى جوندەۋ 律纪顿整 / تۇرمىستى جوندەپ
باسقارۇ 理修，复修，理修 ③ 活生好排安：
ساعات جوندەۋ 表钟理修（得讲）④ 说），白明
明明 جوندەپ ايتۇ 细详（得问），楚清（得
（得搞）⑤问地楚清 سۇراۋ / جوندەپ 讲地白白
جۇمىستى جوندەپ：矩矩规规使，理有条有
ستەۋ 规规有条有 / جوندەپ وتىرۇ 理条有要事做
ئبىر بايانداما جوندەپ：样象成使 ⑥ 坐地矩
بەرگەن مەس 过作有没 ⑦ 告报的样象次一
。真认不习学 ئۇيرەنبەۋ 经正，真认得

جوندەل- جونده- 。态动被的
جوندەلت- جوندەل- 。态动使的
جوندەلۇ جوندەل- 。式定不的
جوندەم〈形〉派正；的理达情通，的理道讲
。人的理达情通 كىسى 的：
جوندەس- جونده- 。态互交的
جوندەستىر- جوندەس- 。态动使的
جوندەت- جونده- 。态动使的
جوندەتتىر- جوندەت- 。态动使的
جوندەتىل- جوندەت- 。态动被的
جونده ۋ جونده- 。式定不的

ئجوندى：的好较，的齐整，的样象 ①〈形〉较
ئجوندى كيىم 服衣的样象 / ئجوندى تاماق
：的义意有为较，的要重为较 ② 饭的好
ئجوندى جۇمىس 事的要重么什有没 ③ 情
ئجوندى ئسوز：的确正，的理合，的理道有
适合 ④ 话的理道么什有出讲有没 جوق
ئجوندى پىكىر بولسا：的当恰，的当适，的
قابىلداۋ كەرەك 受接该应见意当恰 / ئجوندى
وراي 合 会机的适合。

جوندىك- جوندى- 。态动使的
جونە-〈动〉①：应适，惯习，会学 ②：习惯，顺驯，服驯；境
，走疾，驰疾，进前速急，去走忙急 走奔：
急他 ول مەكەمەگە قاراي جونەدى. 去走关机朝地忙忙急
。
جونەل- 上紧赶，路赶忙急，走忙急 ①〈动〉
快，蹭磨别 جونەل 赶奔，路：اينالسوقتاماي، 走
停要不们你 توقتاماي، تەز جونەلىڭدەر. / 走
。吧路赶快，留 الدىڭعى ساپقا جونەلۇ 赶奔
：速迅的作动示表（词动助作）② 线前
ستىلا جونەلۇ 急忙溜走 / قاشا جونەلدى 急忙
。跑逃

جونەلدىر- جونەل- 。态动使的
جونەلت- 打，走送 ① جونەل- 使的 ② 态动
。殡送，葬送 ③ 送遣，走发
جونەلتىل- جونەلت- 。态动被的
جونەلتىس- جونەلت- 。态互交的
جونەلۇ جونەل- 。式定不的
جونەلىس- جونەل- 。态互交的
جونەۋ جونە- 。式定不的

ئجون-جوبا：划计；图意，法想，算打①〈名〉

بۇل جوننده قانداي ئجون-جوباك بار؟ 对有你此对？ ئجون-جوباك 况状，况情 ②？ 算打么什 ئوزننىك ول 自少多讲有没他. كوپ ايتپادى 他 ئجون-جوباسىن 儿门窍，路门；则规，律规 ③ 。况情的己 ئىستىك ئجون-جوباسىن بىلمەيدى. 他 事得懂不他 ولاردىك 教礼，节礼，矩规 ④ 。律规的情 ئجون-جوباسىن ۋيرەنە ئجور. 你 的们他习学要你 。节礼

ئجون-جورالعى 。俗习，矩规，仪礼，俗礼〈名〉

ئجون-جورىق 道② 节礼，教礼，矩规①〈名〉 。理

ئجون-جوسپار 〈名〉 ① ：况状，况情 打，法想 ② 况情问问 ئجون-جوسپاردى سۇراڭ 露透不 ئوز ئجون-جوسىنعن ايتپاڭ 意；图意，思：

ئجون-جوسقتى 打，计算：划计，ولاردىك ئجون-جوسپارىن ئبىلدىك بە؟ 算打么什有们他道知你？

ئجون-جوسىق 意；划计，算打，法想 ①〈名〉 ئوز ئجون-جوسىنعن ايتپاڭ 图意，思：

ئجون-جوسقتى بىلمەڭ ئۇشىن 法想 ② 况情问问 ئجون-جوسقتى 况状，况情 ئبىلدىك ئجون-جوسپارىن 计，算：划 ولاردىك ئجون-جوسپارىن ئبىلدىك بە؟ 算打么什有们他道知你？

ئجون-جوسىق 意；划计，算打，法想 ①〈名〉 ئوز ئجون-جوسىنعن ايتپاڭ 图意，思：

ئجون-جوسقتى بىلمەڭ ئۇشىن 法想 ② 况情问问 ئجون-جوسقتى 况状，况情 ئبىلد

جوپەلدەمەلەتۆ جوپەلدەمەلەت- 的不定式。
جوپتە- ① 〈动〉架,着架,着托 ② 肋援,持支,撑支。
جوپتەت- جوپتە- 的使动态。
جوپتەۋ جوپتە- 的不定式。
جورگەك 〈名〉布包,褓褁 ▲ جورگەگىنەن 自好是不就小从 幼自,小 ▲ جورگەكتە سوققان 西东。
جورگەكسىز 〈形〉无,的褓褁无的布包。
جورگەكتە- 〈动〉裹,来起包(褓褁用),来起。
جورگەكتەل- جورگەكتە- 的被动态。
جورگەكتەس- جورگەكتە- 的互交态。
جورگەكتەۋ جورگەكتە- 的不定式。
جورگەكتى 〈形〉有,的褓褁着裹的布包。
جورگەم 〈名〉① 〔转〕② 肠羊(捆一),利益 ▲ جۇرگەن ناىبلا ما؟ 屋里呆着能有吗?获收 ▲ جورگەم بلىنەدى. 【谚】劳动者会有所获。
جورگەمدە- 〈动〉捆,来起扎(肠小的羊把),来起缠。
جورگەمدەل- جورگەمدە- 的被动态。
جورگەمدەس- جورگەمدە- 的互交态。
جورگەمدەت- جورگەمدە- 的使动态。
جورگەمدەۋ جورگەمدە- 的不定式。
جورمە- 〈动〉缝,缝顺,绗:合缝褥,绗。
جورمەك 〈名〉网,眼目。
جورمەل- جورمە- 的被动态。
جورمەلە- 见 جورعالا-。
جورمەلەۋ جورمەلە- 的不定式。
جورمەس- جورمە- 的互交态。
جورمەت- جورمە- 的使动态。
جورمەۋ جورمە- 的不定式。
جوتەل- Ⅰ 〈名〉嗽咳,咳:جوتەلدى تىۋ 止咳/قۇرعاق جوتەل 干咳▲ كوك جوتەل 百日咳。
جوتەل Ⅱ 〈动〉嗽咳:جوتەلىپ تىنىس الا الماۋ 气上不喘得嗽咳。
جوتەلگەنسۋ جوتەلگەنسى- 的不定式。
جوتەلگەنسى- 〈动〉嗽咳作装。
جوتەلدىر- جوتەل- Ⅱ 的使动态。
جوتەلت- جوتەل- Ⅱ 的使动态。
جوتەلۋ جوتەل- Ⅱ 的不定式。
جوتەلىس- جوتەل- Ⅱ 的互交态。
جوتكىر- 〈动〉嗽咳地声轻。
جوتكىرۋ جوتكىر- 的不定式。
جوتكىرىك 〈名〉嗽咳的微轻。
جوتكىرىن- جوتكىر- 的反身态。
جۋ- 〈动〉① 洗,洗冲,刷洗:قول جۋۋ 洗手 / قازان-اياق جۋۋ 具炊刷洗 / قارا قاعاز جۋۋ 折,赎,改悔,刷洗〔转〕② 片底洗冲:كۇناسىن جۋۋ 罪赎 ▲ اق جۋىپ، ارۋلاپ قويۋ 葬埋情心的仰敬以,体尸净洗 ▲ قانمەن جۋۋ 洗血、偿血还讨,仇报。
جۋا 〈名〉葱沙,葱野〔植〕▲جۋا ساربىماق 葱野小〔植〕。
جۋاداي: جۋداي سولۋ 死该〔咒〕。
جۋالا- 〈动〉葱野着就,葱野着掺,葱野着拌。
جۋالاۋ جۋالا- 的不定式。
جۋالدىز 针粗,针大〔方〕〈名〉。
جۋالى 〈形〉大粗,的粗,的大粗,的多葱沙,的葱野。
جۋان Ⅰ 〈形〉①的壮粗,的大粗,的粗:جۋان ينە 针粗 / جۋان ارقان 绳粗 / جۋان دەنەلى 身龄壮 ②的龄壮:جۋان ايعىر (بۇقا) 的壮粗体:的势权有,的力势有〔转〕③(牛公)马公力势有 جۋان تاپ 有力势有 اتا جۋان ▲ 级阶的势权有 جۋان داۋىستى ▲ 落部的 جۋان بيە 马母老 ▲ جۋان دىبىس 霸恶 ▲ جۋان جۋىدىرىق 音元后〔语〕 جۋان كەڭىردەك 畜牲大,口牲大 ▲ جۋاننىڭ جىڭشكەرىپ، جىڭشكەنىڭ ۇزىلگەن شاعى 青黄间中正,中当正 ① جۋان ورتا 候时的接不力有实结 ▲ جۋان ءسىڭىر 落部的势权有 ②结,马的力耐有 جۋان تۇعىر ▲ 的力耐有,的 ▲ 族家的势权有 جۋان تۇقىم ▲ 马的力有实有成变 جۋان قونىش 百 ▲ 民平,姓 جۋان شعۇ 力势 ▲ جۋان شەك بىلەگى 肠结,肠大▲ ءبىردى جىعادى، ءبىلىمى جۋان مىڭدى جىعادى. 人千胜士谋,人一胜士力【谚】。
جۋان- 见 جۋبان- Ⅱ。
جۋاندا- 〈动〉得变,壮粗得变,粗长,粗变:نەشە جىلدىڭ ىشىندە اعاشتار جۋاندايدى 大粗

كەتىپتى. 〔转〕② 。了粗长都木树内年几
وسىنشا :财发,富变;道霸得变,来起势得
نەمىپ جۇئداپ باراسىڭ؟ 霸样这得变么怎你
? 道
جۇئدال- جۇئدا- 的 态动被 。
جۇئدان- ①جۇئدا- 的 态身反 ② 变 得霸道,
。财发,富变;来起势得
جۇئدات- جۇئدا- 的 态动使 。
جۇئداۋ جۇئدا- 的 式定不 。
جۇئدى-جىڭشكەلى 〈形〉有粗的细有粗,
不细粗 :的均不细 جۇئدى-جىڭشكەلى ارقان
。绳大的均
جۇئدىق جۇلان 。词名象抽的 I
جۇئنسۇ جۇئنسى- 的 式定不 。
جۇئنسى- 〈动〉势作腔装,力势有为以自
。势作腔装,力势有为以自
جۇئنسىن- جۇئنسى- 的 态身反 。
جۇئنتىق 〈形〉①:的大粗较,的粗较
结而矮,的胖矮 ② 线的粗较 جۇئنتىق ئجىپ
。的胖矮材身 :的实 جۇئنتىق دەنەلى
جۇئنۇ جۇئن- 的 II 式定不 。
جۇئنىش 见 جۇبانىش.
جۇئڭزۇ 〈名〉族壮:青族壮 جۇئڭزۇ جاستارى
(们)年 。
جۇئڭزۇشا 〈形〉①:的式族壮,的族壮
语族壮 ② 蹈舞族壮 :جۇئڭزۇشا ئبي
بىلەسىڭ بە؟ 吗话族壮讲会你 ?
جۇئس 〈形〉:的良驯,的顺驯,的服驯〈被〉
,的己守分安,的实老 ② 马的服驯 ات جۇئس
:的厚忠,的善和 جۇئس كىسى ▲ 人实老,的
剪好驼骆的服驯【谚】. جۇئس تۈيە جۇندەۋگە جاقسى
(负欺受人实老)毛 。▲ قوناق قويدان دا
人客【谚】. ماي بەرسە دە جەي بەرەدى
。己自得不由待招的样么什受
جۇئستىق جۇئس 的 词名象抽 。
جۇئسۇ جۇئسى- 的 式定不 。
جۇئسى- 〈动〉服驯,顺驯:جۇئسعان تاي
实老变 ② 马岁两的服驯 :تەنتەكتىكتى قويىپ
,从服,顺依〔转〕③ 实老变气淘由 جۇئسىدى
:服屈 جۇئسىپ سوزگە قۇلاق اسۋ 变 得听话 ④
心 :جۇرەك جۇئسۋ 实踏得变,来下静平〔转〕
。来下静平里
جۇئسىس- جۇئسى- 的 态互交 。
جۇئسىت- ① جۇئسى- 的 态动使 ② 驯,化驯
。服制,服
جۇئات- 见 جۇبات-.
جۇئاشىق 〈名〉麦大茎球〔植〕。
جۇئى 〈名〉刷,刷锅洗(的扎等麻、毛鬃用)
。子
جۇئعىز- جۇئ- 的 态动使 。
جۇئعىش 〈名〉。子刷,具用刷洗
جۇئدىر- جۇئ- 的 态动使 。
جۇئدىرت- جۇئدىر- 的 态动使 。
جۇماق 〈名〉共一,共总:جۇماعى ەلۋ ادام بار.
。人十五有共总
جۇماقتا- 。积堆,集收,中集〈动〉
جۇماقتاۋ جۇماقتا- 的 式定不 。
جۇرنال 〈名〉①:物刊,志杂 ايلىق جۇرنال
月放先. الدىمەن جۇرنال قويدى :片录纪 ② 刊
。片录纪了
جۇسا- 〈动〉倒,息栖;息歇,息休(物动指)
:嚼 جۇساعان قويلار / 群羊的息休 جۇساعان ئبىر
توپ ۇيرەك 。子鸭群一的息栖
جۇسان 〈名〉〔植〕▲ 陈茵,草蒿 اقباس جۇسان
蒿陈茵〔植〕▲ 草蓍〔植〕▲ كوك جۇسان
。陈茵黑 قارا جۇسان ▲ 陈茵灰 جۇسان
جۇساندى 〈形〉:的密茂草蒿,的盛茂草蒿
。方地的盛茂草蒿 جەر جۇساندى :
جۇساندىق 〈名〉。地草蒿
جۇساس- جۇسا- 的 态互交 。
جۇسات- ① جۇسا- 的 态动使 ② 灭消,杀屠:
。人敌灭消 جاۋدى جۇساتۋ
جۇساتىل- جۇسات- 的 态动被 。
جۇساۋ جۇسا- 的 式定不 。
جۇۋ ① جۇ- 的 式定不 ② جۇى- 的 式定不 。
جۇى- 〈动〉①亲,往来,触接,近接,近靠
近:ونقا جۇنماۋ 不近靠 / 火 ەلگە جۇنمايدى
自对 اكەسىنە دە جۇنمايدى / 往来不人何任跟
:惹,碰 ② 近亲不都亲父的己 وعان جۇي
:染沾,边沾,沾 ③ 。他惹要不万千
。上点一沾不服衣 كيىمىنە شاڭ جۇنماۋ

جۇنىراق 〈形〉比;的远太不,的近较 …… 。的 …… 于近接较比;的近

جۇنىق 〈形〉① 近的远不,的近的:جۇنىق مەرزىمىنىڭ شىنده 内期近 / ارالىعى جۇنىق 远不离距 ② 近将 الپىسقا جۇنىق:多不差,近接,近将差 〉有,的密亲,的切密,的近亲 ③ 十六〈多不系关的切密 / ولار جۇنىق بايلانىس 交的情:جۇنىق بايلانىس 的情交有是俩他 。

جۇنىقتا Ⅰ 〈副〉① 近,近最,期前,久不:جۇنىقتا سىناۋ الادى 最近要试考 / جۇنىقتا بىتپەيدى 近期 ② 近附,处近:جۇنىقتا قاراعاي جوق 成不完内 。树松有没近附

جۇنىقتا- Ⅱ 〈动〉①近,近接,近靠,近临,近将:جۇنىقتاي بەرگەندە 快时的近接要 / جۇنىقتاماي 候时的近接要不 / كەشكە ارى وتىــــر 坐边那往,近靠 ② 候时的黑天快 جۇنىقتاعاندا,似近,多不差 近相,似:ئتورت قۇمىراعا جۇنىقتاۋ 子瓶四多不差 / ئوڭى جۇنىقتاۋ 颜色相近 。

جۇنىقتاس- جۇنىقتا- Ⅱ 交的态互 。

جۇنىقتات- جۇنىقتا- Ⅱ 使的态动 。

جۇنىقتاۋ Ⅰ 〈形〉近,近接较,近较的近相,的近 。

جۇنىقتاۋ Ⅱ جۇنىقتا- Ⅱ 定不的式 。

جۇنىقتىق جۇنىق 词名象抽的 。

جۇنىل- جۇ- 被的态动 。

جۇنىن- ① جۇ-身反的,洗,洗澡 ② 。

جۇنىنعىش 〈名〉壶净,具用洗盥,备设洗盥 。

جۇنىندى 〈名〉水污,水脏,水泔:كىر جۇعان جۇنىندى 洗的服衣脏 / جۇنىندى توگۇ 倒泔水 。

جۇنىندىر- جۇنىن- 使的态动 。

جۇنىنۇ جۇنىن- 定不的式 。

جۇنىپ-شاي- 〈动〉① 洗,刷洗,冲洗:شىنىــــلاردى جۇنىپ-شايۇ 碗洗 / قولىــــڭدى جۇنىپ-شاي 把洗冲手下一 ② 〔转〕辩,刷洗 كىناسىن جۇنىپ-شايۇ:解辩,护过的己自刷洗 。错

جۇنىپ-شايۇ جۇنىپ-شاي- 定不的式 。

جۇنىر: جۇنىر ارادا 间时短,久不,近最;近附 ① جۇنىر ماڭدا 内间时短,快很,内间时短 ▲ ③ 地举易而轻 ② 近附

جۇنىردا 〈副〉① 久不,近最,前久不:جۇنىردا بولعان ئىس 儿事的生发前久不 / جۇنىردا باردىڭ با؟ 处近,近附 ② ? 有没了去近最你:ونىڭ ئۇيى جۇنىردا ما؟ 吗近附在是家他 ?

جۇنىرقان 〈名〉[方]子褥,子被 。

جۇنىس- Ⅰ جۇى- 态互交的 。

جۇنىس- Ⅱ جۇ- 态互交的 。

جۇنىستىر- جۇنىس- Ⅱ、Ⅰ 使的态动 。

جۇنىت- جۇى- 使的态动 。

جۇباي 〈名〉夫丈之一,方,爱人,配偶:جوبايىڭىزدىڭ اتى كىم؟ 字名么什叫人爱你 ?

جۇبايلاس Ⅰ 〈形〉成为夫丈,妻之的偶配为结,的偶配为:ونىڭ جۇبايلاسى بار. 他有偶配 。

جۇبايلاس- Ⅱ 〈动〉结为夫丈,成为夫妻,建立关系 。

جۇبايلاستىر- جۇبايلاس- Ⅱ 使的态动 。

جۇبايلاستىق جۇبايلاس Ⅰ 词名象抽的 。

جۇبايلاسۇ جۇبايلاس- Ⅱ 定不的式 。

جۇبايلى 〈形〉有,的偶配有,的人爱有夫妻,的系关:جۇبايلى ەكەۋ 俩两口子 。

جۇبايسىز 〈形〉有没,的身单,的人爱有没,的偶配 。

جۇبايسىزدىق جۇبايسىز 词名象抽的 。

جۇبان- 〈动〉① 得到,慰宽到得,慰安到感 ② 被慰安到得里心:كوڭىلى جۇبانۇ 快慰 。哭不就哄一 جۇبانعانا جۇبانۇ:哭不,住哄哄易容,的慰安到得易容 ① 〈形〉的慰安到得易容,的住哄被易容 ② 的慰宽到得骗哄受易容,的骗哄 。

جۇباندىر- جۇبان- 使的态动 。

جۇبانۇ جۇبان- 定不的式 。

جۇبانش 〈名〉①慰,托寄,慰宽,解宽,慰安 。遣消,物玩 ②藉慰安到不得,的藉慰可无 。

جۇبانشسىز 〈形〉藉慰到得可,的慰安到得可,的托寄有,的 。

جۇبات- 〈动〉①开使,忧解使,解宽,慰安:ئوزىن ئوزى جۇباتۇ 慰安我自 / جۇباتارلىق 心:ئسوز 能 بالا جۇباتۇ:骗哄,哄 ② 话的心宽使

哄子孩。

جۇباتۇ جۇبات- 式定不的。

جۇباتىس- جۇبات- 态互交的。

جۇباتۇشى〈名〉安慰者：جۇباتۇشىلار از ەمەس ەكەن 少不者慰安。

جۇعۇ جۇق- Ⅱ 式定不的。

جۇعىم〈名〉养滋，养营，分养：ئوشوپ جۇعىمى 的养营少缺 / جۇعىمى از 分养的草。

جۇعىمدى〈形〉①的养营有富，的分养有；的肥养的：جۇعىمدى ازىق 品食的养营有富 / جۇعىمدى ئوشوپ 草的美肥 ②的沃肥：جۇعىمدى جەر 地土的沃肥 ③的相好，的睦和，的来得和 ④的处相好，的染传，的处的性染传的：جۇعىمدى اۋرۋ 病染传。

جۇعىمدىلىق جۇعىمدى 词名象抽的。

جۇعىمسىز〈形〉①的养营无，的分养少缺，的瘠贫，的沃肥不；的美肥不 ②的养滋无传不 ④的睦和不，的来不和，的处相好不③的性染传无，的染传无，的染缺得变，足不分养得变〈动〉变养营少：ئوشوپ بارعان ساينى جۇعىمسىزدانىپ بارادى. 草少越来越分养的。

جۇعىمسىزدانۇ جۇعىمسىزدان- 式定不的。

جۇعىمتال〈形〉①的，的：的强力染印，的染易，的染传易容 ②料染的强力染印 جۇعىمتال بويۇ 的染传易容：جۇعىمتال اۋرۋ 病的染传易容：的强性染传。

جۇعىن Ⅰ〈名〉垢碗，儿巴嘎，物食余剩的上皿器在沾（用）吃够不（用）。▲ جۇعىن بولماۋ

جۇعىن- Ⅱ①〈动〉近靠，近接，近来，触接，②染沾，边沾，沾。

جۇعىندى〈名〉垢碗，儿巴嘎。

جۇعىنت- جۇعىن- Ⅱ 的使动态。

جۇعىنۇ جۇعىن- Ⅱ 式定不的。

جۇعىس-① جۇق- Ⅱ ②态互交的，近接：往来，系联；触接：碰；上挨，边沾 ③？吗触接有他跟你ەدىڭ؟ وعان جۇعىسۇشى بولما. 边的他沾要不万千。/ شىندىققا جۇعىسپايدى 边上不挨理真跟。

جۇعىسقىش 重注，的来得和，的处相好〈形〉。的结团

جۇعىستىر- جۇعىس- 态动使的。

جۇعىسۇ جۇعىس- 式定不的。

جۇعىسىم：交结，往交，系关；结团〈名〉。来不合人别跟 ەلمەن جۇعىسىمى جوق

جۇعىسىمدى〈形〉处相好，的来得合，的睦和的：جۇعىسىمدى كورشى 居邻的睦和 / جۇعىسىمدى بولۇ كەرەك 好处相要。

جۇعىسىمدىلىق جۇعىسىمدى 词名象抽的。

جۇدىرىق ئوجۇدىرىق 拳紧握：头拳〈名〉▲ اشسا الاقانندا، جۇمسا جۇدىرىعندا بولۇ 头欲所心随，布摆意任，中手在握掌，心手在操装 ▲ جۇان جۇدىرىق 霸恶 ▲ جۇدىرىعىن جالاۋ 威，唬吓 ②头拳握 ①ئوتۇيۇ جۇدىرىعىن 穷▲手动欲，打要 جۇدىرىق الا جۇگىرۇ 吓▲ 大么那头拳，小大头拳 جۇدىرىق باسىنداي 石下井落【谚】。جىعىلعان ۇستىنە جۇدىرىق.

جۇدىرىقتا- 打捶，打头拳用，击拳〈动〉：▲ 候时的打头拳用在正 جۇدىرىقتاپ جاتقاندا قورىققان بۇرىن جۇدىرىقتايدى. 先鬼小胆【谚】。（状告先人恶）手动

جۇدىرىقتاي 儿点不小，的小大般头拳〈形〉大么那头拳 كولەمى جۇدىرىقتاي：的小矮；的 / جۇدىرىقتاي بالا 的 / ەدەسى 子孩的儿点不小 جۇدىرىقتاي عانا 的小矮材身 ▲ ەكى باسى 细间中〔谜〕。جۇدىرىقتاي، ورتاسى قىلدىرىقتاي. (垫衬的用锅热端；底谜)。头拳象头两，长又

جۇدىرىقتاس- جۇدىرىقتا- 态互交的。

جۇدىرىقتات- جۇدىرىقتا- 态动使的。

جۇدىرىقتاۇ جۇدىرىقتا- 式定不的。

جۇق Ⅰ：**جۇق بولماۋ (جۇمىرىنا جۇق بولماۋ)**癔过不了吃，吃够不，少（食饭指）。

جۇق- Ⅱ〈动〉①染沾，粘，染：染 بويۇ جۇعۇ 染 / 泥沾上服衣 كيىمگە باشىق جۇعۇ 料染上 جامان ادەت جۇعۇ 染感，染传 ②气习坏染沾：جۇققان باۋىر ناۋقاسى 病肝的染传 ▲ شالعا 的道会说能，的灵机 ②染不尘一 ①جۇقپاۋ ▲ 速迅作动，速神，快手 قولى قولىنا جۇقپاۋ قولى ▲ بىلىمدىدەن اقىل شىعار، اقىلدىدان ناقىل 智，慧智得获里那人的识知有从【谚】。جۇعار. 益教有会人众对慧

جۇقا 〈形〉① 薄的薄单，的薄：جۇقا قاعاز 薄瘦清，的秀清 ② 服衣的薄单 كيىم جۇقا / 纸的：جۇقا ۇكدى 面的透清庞的透明 ▲ جۇقا قار 小症能官精神 ▲ جۇيكەسى جۇقا 雪薄，雪قالتاسى جۇقا 钱少多有没兜，少钱。

جۇقالا- 〈动〉些薄使，薄弄：جۇقالاپ كەسۋ 切说地写淡描轻 ▲ جۇقالاپ ايتۋ 薄得。

جۇقالان- جۇقالا- 的态动被。

جۇقالاڭ 〈形〉瘦清，的瘦消。

جۇقالاڭدا ۋ 〈形〉瘦消，的秀清。

جۇقالات- جۇقالا- 的态动使。

جۇقالاۋ I جۇقالا- 的式定不。

جۇقالاۋ II 〈形〉① 比薄单点有，的薄较② 瘦清点有，的瘦清。

جۇقالتاڭ 〔转〕② 薄单，薄的 ① 〈形〉清，的瘦清，的秀。

جۇقالتىم 〈形〉薄的：جۇقالتىم مۇز 冰薄。

جۇقالىق ① جۇقا 度薄，薄单 ② 词名象抽的：滓渣；迹残，物留残，物余剩 ① 〈名〉：贫〈形〉② 感之耻羞点一有 ۇياتتىڭ جۇقاناسى 人穷 ▲ جۇقانا كەدەيلەر 的穷，的苦贫：

جۇقار 〈动〉① 薄变：مۇز جۇقاردى. 冰变瘦清得变，瘦消，瘦变〔转〕② 。了薄ول بۇرىنعىدان جۇقارىپ قالىپتى. 了瘦前以比他。

جۇقارت- ① جۇقار- ② 态动使的 薄弄：ناقتايدى جۇقارتۋ 把薄刨子板。

جۇقارتىل- جۇقارت- 的态动被。

جۇقارۋ جۇقار- 的式定不。

جۇقاشا 〈形〉① 比 ② 的薄单较比，的薄较瘦消较。

جۇققىز- جۇق- II 的态动使。

جۇققش 〈形〉① 传易容，的性染感，的染传：جۇققش 的强力染印，的染易，的沾易②的染بوياۋ 料染的强力染印。

جۇققشتىق 词名象抽的：جۇققش。

جۇقپا 〈名〉饼叶荷，饼薄〔方〕。

جۇقپالى 〈形〉的性染感，的性染传：جۇقپالى اۋرۋ 性染感 / جۇقپالى تۇسىك 肺性染传（的马）▲ جۇقپالى قارا وكپە 产流炎。

جۇقتىر- جۇق- II 的态动使。

جۇل- 〈动〉① 拔，揪：ءتىس جۇلۋ 牙拔 / شاش جۇلۋ 发头揪 ② 夺：قولىنان جۇلىپ الدى 夺下一中手从 ③ 摘：گۇل جۇلۋ 摘 ④ 掏：ناگانىن جۇلىپ الۋ 掏 ⑤ 枪手掏抽 花 回缩，回：قولىن جۇلىپ الدى 回缩下一手把去 了 ▲ جۇلىپ العانداي 突然突，来其如无意 。中

جۇلعىز- جۇل- 的态动使。

جۇلعىلا- 〈动〉（地力猛，地续连）①，拉，拽：جەڭىنەن جۇلعىلاۋ 拔：扯 ② 子袖的他拽：قازىقتى جۇلعىلاپ شعارا الماۋ 出不拔也拔么怎 子橛。

جۇلعىلاس- جۇلعىلا- 的态互交。

جۇلعىلات- جۇلعىلا- 的态动使。

جۇلعىلاۋ جۇلعىلا- 的式定不。

جۇلعىش 〈名〉钩草抽。

جۇلدىز 〈名〉① 球星，辰星，星星：جۇلدىز جىمىڭداۋ 星眨眼 / بەس بۇرىشتى جۇلدىز 五角 星 ② 月：بۇگىن جۇلدىزدىڭ نەشەسى؟ 今几天？ ▲ اقپا جۇلدىز 星贼，星流 ▲ جارىق جۇلدىز 星明启 ▲ جۇلدىز بەلگىسى 号星 ▲ جۇلدىز جامىراۋ 星天满 ▲ جۇلدىزى وڭىنان تۇرۋ 头对家冤 ▲ جۇلدىزى قارسى 运红走，运走；死吊，螟地草，蝼槐 ▲ جۇلدىز قۇرت 的对敌 ▲ جۇلدىز ءشوپ 繁缕 ▲ تەڭىز جۇلدىزى 〔天〕星 ▲ شوق جۇلدىز 〔动〕星海：بالىقتار شوق جۇلدىزى 双鱼 / 座鱼بيكەش شوق جۇلدىزى 座女室。

جۇلدىزداي 〈形〉星星的样--▲ جۇلدىزداي اعۋ 进前速飞，驰奔，奔飞。

جۇلدىزدى 〈形〉星星有，的星星多，的朗晴；的：جۇلدىزدى اسپان 空星。

جۇلدىزدىق 星星关有，的星。

جۇلدىزسىز 〈形〉星无，的星暗；的暗阴，的暗。

جۇلدىزشا I 〈名〉① 星 ② 号星形星，的状。

جۇلدىزشا II 〈名〉香茴大〔植〕。进前速飞，驰奔，奔飞 ▲ جۇلدىزشا اعۋ 的。

جۇلدىزشى 〈名〉家学文天（的期早指）。

جۇلدىر- جۇل- 的态动使。

جۇلدىرت- جۇلدىر- 态动使的 。
جۇلقار 牙门（的驼骆指）〈名〉 。
جۇلقۇ جۇلقى- 式定不的 。
جۇلقى- 揪，扯，拽，拉（然猛，力猛）〈动〉：
جاعاسىنان جۇلقىپ قالدى 住抓 领（的人某）
前向马 ات ارباني جۇلقي تارتتى. 了动拉子车把冲一
جۇلقىلا- 扯，拽，拉（地力猛，地续断）〈动〉：拽硬拉生 قولىمەن جۇلقىلاۋ /拉地力猛手用
جۇلقىلاپ تۇرعىزۋ 来起弄地拽硬拉生 。
جۇلقىلان- 态动被的 جۇلقىلا- 。
جۇلقىلاس- 态互交的 جۇلقىلا- 。
جۇلقىلات- 态动使的 جۇلقىلا- 。
جۇلقىلاۋ 式定不的 جۇلقىلا- 。
جۇلقىن- ① جۇلقى-的态身反 ②（要着急）：扎挣，脱挣，挣，身脱（要欲急），脱摆
جۇلقىنىپ قاشا جونەلمەكشى بولدى ③ 跑想着挣
心起急，急着，来起急：躁急 جۇلقىنباي وتىرا تۇر
。儿会一坐再，急心么那别（你）
جۇلقىندىر- 态动使的 جۇلقىن- 。
جۇلقىنت- 态动使的 جۇلقىن- 。
جۇلقىنۋ 式定不的 جۇلقىن- 。
جۇلقىس- 态互交的 جۇلقى- 。
جۇلما 〈形〉的来下揪，的掉拔：جۇلما ءجۇن
。毛的来下拔
جۇلما-جۇلما 〈形〉的堪不烂破，的褛褴烂破：
的褛褴戴穿 جۇلما-كەشەگى جۇلما-كيىم 。的
جۇلمالا- 〈动〉①（续连）揪，拔：ءجۇن
جۇلمالاۋ 毛拔 ②：拽硬拉硬，拽又拉又 بالانى
جۇلمالاپ جىلاتاتىن بولدىڭدار 把，的扯我拉你
。了哭弄都子孩
جۇلمالان- 态动被的 جۇلمالا- 。
جۇلمالاس- 态互交的 جۇلمالا- 。
جۇلمالات- 态动使的 جۇلمالا- 。
جۇلمالاۋ 式定不的 جۇلمالا- 。
جۇلۋ 式定不的 جۇل- 。
جۇلىق 〈名〉处合缝的底鞋和帮鞋：جۇلىعى
سوگىلۋ 绽开 。
جۇلقتا- 〈动〉绽开鞋指）理修，补修，补缝（处）。

جۇلقتاس- 态互交的 جۇلقتا- 。
جۇلقتات- 态动使的 جۇلقتا- 。
جۇلقتاۋ 式定不的 جۇلقتا- 。
جۇلىم-جۇلىم 〈形〉堪不烂破，的烂烂破破：
上身全 ءۇستى-باسى جۇلىم-جۇلىم：的褛褴，的
。烂扯 قىلۋ جۇلىم-جۇلىم / 的烂烂破破下
جۇلىن I 〈名〉▲髓脊 جۇلىن تۇتۋ 冲气怒
▲除斩，死打 ءۇزۋ جۇلىنىن ▲气脾发，天
。瘦消；堪不倦疲 كوك جۇلىن بولۋ
جۇلىن- II ①جۇل- 态动被的 ②，怒狂，怒暴
气（他）跳暴：جۇلىنىپ وزىنان اتىپ تۇردى
显，息出有得显 ③ 。了来起站下一地冲冲
息出有 بالا جۇلىنعان：力魄有得显，耐能有得
。子孩的
جۇلىنداي 〈形〉长细，的儿溜长--，的条长：
的：جۇلىنداي سوزىلۋ ▲条一成连 جۇلىنداي
جۇمىرۋ（ۇشىرۋ）倒撂下一
。
جۇلىندىر- 态动使的 جۇلىن- 。
جۇلىنجى 〈名〉水薪，钱工，资工
。
جۇلىنقۇرت 〈名〉病髓脊
。
جۇلىنۋ 式定不的 II جۇلىن- 。
جۇلىس- 态互交的 جۇل- 。
جۇم- 〈动〉①闭：闭 كوزىن جۇمۋ / 睛眼上闭
اۇزىن جۇمۋ 嘴上闭 ②攥，握：قولىن تاس
قىلىپ جۇمىپ الۋ 的紧紧得握手把 ▲اۇزىن
اشىپ، كوزىن جۇمۋ 感怪奇到感，▲奇惊到感
اشسا الاقانىندا، جۇمسا جۇدىرىعىندا 布摆意任；
②默缄 ①▲欲所心随 جۇمعان اۇزىن اشپاۋ
眼眨一▲言不口闭 كوزدى اشىپ جۇمعانشا
▲那刹一，间瞬一，夫工的 كوز جۇمىپيعا سالۋ
承不 ①▲道知不装假，见没作装 كوز جۇمۋ
。世去，去死 ②认否，认
جۇما 〈名〉〔波〕五拜礼，五期星：ەرتەڭ
聚的教兰斯伊）麻主 ②五期星是天明
جۇما 礼）：期星，周 ③孜麻乃麻主
جۇماسىنا ءبىر كۇن دەمالۋ 一息休周 。天
جۇماق 〈名〉〔宗〕天堂，乐，国天，界世乐极：
园：جۇماقتا جاسىل / 堂天上 بارۋ جۇماققا
جانقاندای 里园乐在活生象好 ▲جۇماق قۇستا-
ری 极乐〔天〕天 ▲جۇماق قۇسى 。座燕天

جۇمالاق。丸睾，肾外〔理生〕〈名〉
جۇمالىق向周每生学院经时旧指 ）〈名〉I
。物礼；费学（的纳师教
جۇمالىق Ⅱ。的拜礼一，的周一〈形〉
جۇمارلا-：搓揉，皱揉，团成揉 ①〈动〉
قاعازدى جۇمارلاۋ 把团成揉纸，
住压〔转〕② 住按：جۇمارلاپ ساباۋ 。打下地在压
جۇمارلان- جۇمارلا-的 。态动被
جۇمارلاس- جۇمارلا-的 。态互交
جۇمارلات- جۇمارلا-的 。态动使
جۇمارلاۋ جۇمارلا-的 。式定不
جۇمارشاق〈形〉的圆，的形球，的乎乎圆，
。的形
جۇمارشاقتان-〉动〈 一成卷，团一成缩揉，团
。皱
جۇمارشاقتانۋ جۇمارشاقتان-的 。式定不
جۇمبازدا-〈动〉① 揉搓，团一成揉 ②，
住压 ③住按，揍，打：جۇمبازداي بەرۋ 。打老
جۇمبازدان- جۇمبازدا-的 。态动被
جۇمبازداس- جۇمبازدا-的 。态互交
جۇمبازدات- جۇمبازدا-的 。态动使
جۇمبازداۋ جۇمبازدا-的 。式定不
جۇمباي: كوز جۇمبايعا سالۋ假，有没作装
。为行险冒 ▲ كوز جۇمبايلىق 道知不装
جۇمباق〈名〉① 谜：语جۇمباق ايتۋ 说
谜 / جۇمباق تابۋ 猜谜 / جۇمباق شەشۋ 解
语 ② 秘神，妙奥：مي جەتپەيتىن جۇمباق
奥，的秘神〔转〕③ 秘神么那的象想以难
的议思可不，的妙其名莫，的妙：ادام جۇمباق
。物人秘神
جۇمباقتا-〈动〉拐；意寓有带，示暗，化秘神
جۇمباقتاعانكەدى ەل ۇقپايدى.：蓄含，角抹弯
。懂不听家人，秘神么那得说 / جۇمباقتاماي
。说明 سويلەۋ
جۇمباقتاس- جۇمباقتا-的 。态互交
جۇمباقتات- جۇمباقتا-的 。态动使
جۇمباقتاۋ جۇمباقتا-的 。式定不
جۇمباقتى〈形〉的秘神，的解难，的解费
。的妙其名
جۇمباقشى〈名〉人的语谜出 。

جۇمدىر- جۇم-的 。态动使
جۇم-جۇم〈名〉间时个一同人多众，名戏游
不嘴闭（输算就笑或话说谁时此，色声露不
。言
جۇمسا-：遣派，派委，派，使支 ①〈动〉I
哪到就去里哪到叫 بارۋ سوندا جۇمساسا قايدا
了派然既 جۇمساعان سوڭ بارۋ كەرەك 去里
：入投；费耗，费花，耗消〔转〕② 去该应就
投 ۋاقىت جۇمساۋ 间时费花 / كۇش جۇمساۋ
：用使，用〔转〕③ 量力入 قاجەتتى تۇسكەندە
长用使 نايزا جۇمساۋ 用候时的要需 / جۇمساۋ
矛 ▲ قول جۇمساۋ 人打手动 ▲ ءيت ءيتتى
جۇمسايدى، ءيت قۇيرىعىن جۇمسايدى.【谚】
。懒小支懒大
جۇمسا- Ⅱ：软松变，软发，软变〈动〉
تارتىپ جۇمساۋ 软变潮受 / جاڭبىردان كەيىن
جەر جۇمسادى. 。了软松地土后雨
，的软柔，的绵绵软，的软 ①〈形〉جۇمساق
：的软松 ماقتاداي جۇمساق 花棉象的软 /
جۇمساق توپىراق 土的软松 ②：的嫩细
جۇمساق 肉的嫩细 ▲ جۇمساق دەنەلەر 软
。的肠心软 كوڭىل 物 ▲
جۇمساقتا-：软柔使，化软使，软弄 ①〈动〉
〔转〕② 软铺床把 سالۋ توسەكتى جۇمساقتاپ
一和温得说 جۇمساقتاپ ايتۋ：和缓使，和温使
。些
جۇمساقتات- جۇمساقتا-的 。态动使
جۇمساقتاۋ جۇمساقتا-的 。式定不
جۇمساقتىق ① جۇمساق〈名〉软 ② 词名象抽的
。性弱软，弱
جۇمسال- جۇمسا-I的 。态动被
جۇمسان- جۇمسا-Ⅱ的 。态身反
جۇمسار-：软松变，软变，软发 ①〈动〉
。了软变快皮牛 سيىر تەرىسى جۇمسارا باستادى.
同生产，和温变，柔温得变，来下软〔转〕②
：心情 ول قانشا قاتايعانىمەن ءتۇبى جۇمسارادى.
。的来下软会总，硬么怎得显论不他
جۇمسارت- جۇمسار-的 。态动使
جۇمسارتقىش:〈形〉的用作化润起：دارەت
。剂便润 جۇمسارتقىش

جۇمسارۇ جۇمسار- 。式定不的
جۇمساس- جۇمسا- Ⅰ 的互交态 。
جۇمسات جۇمسا- Ⅱ、Ⅰ 的使动态 。
جۇمساۋ جۇمسا- Ⅱ、Ⅰ 。式定不的
جۇمۇ جۇم- 。式定不的
جۇمۇلى 〈形〉① 的着握 ② 的着合，的着闭，的着攥 。
جۇمۇسىز 〈形〉 的着睁，的着开，的着伸，的张开 。
جۇمىق 〈形〉① 的着握 ② 的着合，的着闭，的着攥 。
جۇمىل- ①جۇم- 的 态动被的 ② 闭：كوزى ئىسىنىپ جۇمىلىپ كەتپەتى 缝条一成肿睛眼 ③ 握，攥：ساۋساعى جۇمىلماۋ 紧不握指手 了 ④ 加参，入投，员动：ۋيرەنۋگە جۇمىلۇ 投 学入 ▲ كوزى جۇمىلۇ 习 。世去，目瞑 。
جۇمىلدىر-① جۇمىل- 的 态动使，员动 ② 入投，织组，动发：بۇقارانى جۇمىلدىرۇ 动 群员动 ▲ بارلىق كۇشتى جۇمىلدىرۇ 组织有所力的 / 众 。量
جۇمىلت- جۇمىل- 。态动使的
جۇمىلۇ جۇمىل- 。式定不的
جۇمىلۇلى 〈形〉① 的着闭 ② 的着握：كوزى جۇمىلۇلى 闭着眼着躺（他）床上在 ②着握 توسەكتە جاتىر 。头拳着握：جۇدىرىعى جۇمىلۇلى 的，的着攥 。
جۇمىر Ⅰ 〈名〉 ▲ 胃四第，胃真，胃皱 吃，吃够不，少（食饭指）：جۇمىرىنا جۇق بولماۋ 癌过不了 。
جۇمىر Ⅱ 〈形〉 的圆，的圆，的形柱圆，的骨光而圆，的满丰而圆：جۇمىر اعاش 木圆 / جۇمىر بىلەك 膊胳的满丰而圆 ▲ جۇمىر باستى پەندە 人男，人 ▲ جۇمىر باس 汉子男 ▲ جۇمىر تۇياق 蹄奇 。
جۇمىر Ⅲ （体液装来用）袋肚羊，肚羊 〈名〉
جۇمىر Ⅳ 、卜萝胡、肉、油有灌里胃皱羊〈名〉 品食种一的等米大 。
جۇمىرقۇرت 〈名〉 。纲虫线，虫蛔 。
جۇمىرلا- 〈动〉 。形柱圆成搞，团成揉，团成弄 。
جۇمىرلان- جۇمىرلا - 。态身反的
جۇمىرلاۋ Ⅰ جۇمىرلا - 。式定不的
جۇمىرلاۋ Ⅱ 〈形〉 。的形球点有，的圆较比略，的形柱圆微 。
جۇمىرتقا 〈名〉 卵，蛋：تاۋىق جۇمىرتقاسى 蛋鸭 / ۋيرەكتىڭ جۇمىرتقاسى 蛋鸡 / جۇمىرتقا باستىرۇ 蛋孵 / جۇمىرتقانىڭ اعى 白蛋 / 蛋）的生卵 青）：جۇمىرتقا باساتىن ءسۇت حورەكتىلەر 卵孵 ▲ 物动乳哺 。
جۇمىرتقاداي 〈形〉 的白雪，的白洁：جۇمىرتقاداي ۇيلەر 房毡的白洁 ▲ ارشىعان جۇمىرتقاداي 的白洁 。
جۇمىرتقالا- 〈动〉 卵产，蛋下：جۇمىرتقالاعان تاۋىق 鸡的蛋过下 / جىلان دا جۇمىرتقالايدى. 蛇也 。的卵产是 ▲ قوي ۇستىنە بوزتورعاي جۇمىرتقالاۋ 世盛平太，安安平平，平太 。
جۇمىرتقالاعش 〈形〉 。的多卵产，的勤蛋下
جۇمىرتقالاعشتىق جۇمىرتقالاعش 象抽的 。词名
جۇمىرتقالات- جۇمىرتقالا- 。态动使的
جۇمىرتقالاۋ جۇمىرتقالا- 。式定不的
جۇمىرتقالاۋشىلار 〈名〉 。物动生卵
جۇمىرشاق Ⅰ 〈名〉 胃巢蜂，胃网〔理生〕 ▲ 莫薪〔植〕 دالاعاي جۇمىرشاق
جۇمىرشاق Ⅱ 〈名〉 。菜芥〔植〕
جۇمىرىق 〈名〉 。头拳
جۇمىرقتاي 见 جۇدىرقتاي.
جۇمىس 〈名〉① 作工，情事，儿事，儿活：جۇمىس جوق 没 / 儿活有 جۇمىسپەن كەلدىڭ بە؟ / 工怠 / ？吗儿事有来你 / جۇمىس اقساتۇ 工罢 ② 动运，动活：اس قورىتۇ 密秘 ▲ استىرتىن جۇمىس 消 ▲ 动运化 جۇمىسى 很，多过儿事 ▲ جۇمىس باسۇ 下地，作工 ▲的碌忙，的忙繁作工 ▲ جۇمىس باستى 忙 ▲ جۇمىس كىيمى 日作工 ▲服作工 جۇمىس كۇنى 畜役 ▲ جۇمىس كولىگى 畜役 ▲ جۇمىس مالى 作工加参 …… 让，活干让 ▲ جۇمىسقا جەگۇ 力动劳 ▲ جۇمىس قولى 劳力体 ▲ 管用不，事的你管不 ▲ قارا جۇمىس 作工【谚】 ▲ جالقاۋدىڭ جاۋى - جۇمىس. 敌之人懒是 。▲ جاقسى جۇمىس جانعا تىنىس. 心顺事好【谚】 ▲ جۇمىستىڭ جامانى جوق.

。践贵分不作工【谚】

جۇمىسكەر 〈名〉① 者作工，工职，员人作工：جۇمىسكەرلەردى نقشامداۋ 精减工职 ② 干能：جۇمىسكەرلەردى ناشاعاندى بىلمەيتىن 的快勤，的劳勤，的人的倦疲知不，恳恳勤勤 جۇمىسكەر كىسى 。

جۇمىسكەرلىك ① جۇمىسكەر 的 ② 词名象抽的责职工职。

جۇمىسسىز 〈形〉着闲，的作工无，的情事无：جۇمىسسىز ۋاقىتتا 闲时 / جۇمىسسىز قالۋ 失业。

جۇمىسسىزدىق 词名象抽的。

جۇمىستا- 〈动〉活 …… 事从，动劳、活干：جۇمىستالۋ 动。

جۇمىستان- ① جۇمىستا- 的反的 ② 态身，活干，动劳。

جۇمىستاۋ جۇمىستا- 的式定不的。

جۇمىسشى 〈名〉① 工人：جۇمىسشى ناۋبى 人工 / جۇمىسشىلار ۇيىمى 级阶，的作工 ② 会工▲女妇动劳 ايەل جۇمىسشى：的功劳，的活干力体 جۇمىسشى ارا[动]工蜂 ▲ قارا جۇمىسشى 者动劳。

جۇمىسشى-قىزمەتكەر〈名〉工职：جۇمىسشى-قىزمەتكەرلەر جيىنى 会大工职。

جۇمىسشىلىق 〈名〉位地之人工；动劳力体。

جۇنت 〈名〉石晶。

جۇنتتاي ① 〈形〉的齐整，的洁整，的洁光：ساقال-مۇرتىن جۇنتتاي قىلىپ قىرۋ 刮须胡把 جۇنتتاي 的圆溜，的圆滚 ② 净净干干得：سەمىرۋ 圆滚得吃。

جۇپ〈形〉① 的对成，的双：ءبىر جۇپ بايپاق 一双袜子 / جۇپ سان 〈数偶〉数双 / ءبىر جۇپ ورىندىق 一对椅子 / ەكەۋى ءبىر جۇپ. 他俩是一对儿。▲ جۇبىن 偶配 ▲ 离不影形 جۇپ تۇياقتىلار 动物蹄 جازباۋ 目齿啮 ▲ جۇپ كۇرەك تىستىلەر。

جۇپار Ⅰ 〈名〉① 水香 ② 味香。

جۇپار Ⅱ 〔药〕② 麝角无，麝〔动〕② 〈名〉的喷喷香，的味香带〔转〕③ 香麝 ▲ جۇپار 的喷喷香 اڭقۇ ▲ 樟香 جۇپار اعاش ▲ جۇپار باس 茅花黄 ▲ جۇپار جاڭعاق 冠豆肉 ▲ جۇپار مىسىق 灵猫 ▲ جۇپار سابىن 皂香 ▲ جۇپار ساڭىراۋ قۇلاق 蕈香，菌香，菇香 ▲ جۇپار تىشقان 小鼹麝。

جۇپار Ⅱ 〈名〉草香〔植〕。

جۇپپا - داق 〈名〉戏游物藏。

جۇپتا- 〈动〉：对成配，对成使，双成使：جۇپتاپ الۋ 拿地对成。

جۇپتال- جۇپتا- 的态动被。

جۇپتان- جۇپتا- 的态动被。

جۇپتاس- ①جۇپتا- 的成，对成 ② 态互交的。合吻相，结中相〔转〕③ 儿对一成结，双。结连相，双成，对成〈名〉

جۇپتاستىق。

جۇپتاستىر- جۇپتاس- 的态动使。

جۇپتاستىرىل- جۇپتاستىر- 的态动被。

جۇپتاسۋ جۇپتاس- 的式定不。

جۇپتات- جۇپتا- 的态动使。

جۇپتاۋ جۇپتا- 的式定不。

جۇپتى 〈形〉① 的双成，的对成，偶配为成 ② 的。

جۇپتىق ①جۇپتى 的 ② 词名象抽的。妻夫，偶配

جۇپىنى 〈形〉常平；的陋简，的素朴，的朴简：جۇپىنى كيىم 的般一，的服衣的朴简 / جۇپىنى كيىنۋ 般一着穿。

جۇراعات 〈名〉① 亲属，戚亲：جاناشىر جۇراعات 。孙玄③孙子，代后②戚亲的人心关够能

جۇراعاتتىق 〈名〉系关戚亲。

جۇرات 见 جۇراعات.

جۇرباي 〈名〉灵百沙〔旧〕。

جۇردامي: جۇردامي بولۋ 完，有乌为化，掉失全：ابرويدان جۇردامي بولۋ 扫信威：有所无一为成 / اقشادان جۇردامي بولۋ 地 / ۇياتتان جۇردامي بولۋ 文分无手 耻羞无毫。

جۇرقا 。迹痕，物留残，物之烂破〔动〕〈名〉

جۇرناق ① 〈名〉物遗，产遗：اتادان قالعان جۇرناق：征象，志标 ② 产遗的留遗先祖 اقيقاتتىڭ جۇرناعى 真的理道标志：成加附〔语〕③ 。缀后，分

جۇرناقسىز ②的物遗无，的产遗无 ① 〈形〉。的分成加附了略省，的分成加附带不〔语〕

جۇرناقتى ② 的物遗有，的产遗有 ① 〈形〉

。的分成加附带〔语〕

جۇرت Ⅰ 家大，们人，众群，众大〈名〉：جۇرتتىك كۆڭلى كوڭىلى 情心的众大 / جۇرتتىڭ ئۈمىتى 望期的众群 / جۇرتقا كۆلكى بولۇ 人受笑嘲 ▲ جالپاق جۇرت 众群，民人 ▲ جۇرت ايلىق باسلىۋ 静人深夜 ▲ جۇرت قاتارلى ايلىق 别和 ▲ تەڭتەك 样一人 ▲ جۇرتتان اسقان 众出群超 جۇرتقا تەرىس، وزىنە دۇرىس. 为认人他【谚】是为认人的蛋捣，的非。

جۇرت Ⅱ ①〈名〉基地，置位（之房毡搭） ②〈名〉乡故 ③ 居遗，址遗（的后移迁）：جات جۇرت ▲ 处新到搬 ▲ جۇرت جاڭىرتۇ 乡（异）外 قايىسىن جۇرت 家父岳 ▲ كوشەرىندە جۇرت 老弃遗【谚】جامان، تاستارىندا قاتىن جامان. 故嫌是人的去搬来搬，贤不子妻因是人的婆。美不居

جۇرتتاس-〈动〉解和，睦和，结团：ئۇزارا اتسقاندى قويىپ جۇرتتاسايىق، -دەپتى ول. 他。结团要，击攻相互要不：示表曾

جۇرتتاستىر- جۇرتتاس- 。态动使的

جۇرتتاسۋ جۇرتتاس- 。式定不的

جۇرتتىق〈名〉睦和处相，爱之亲乡 ▲ جات جۇرتتىق（娘姑指）的乡异，的乡外，的家人。

جۇرتشى〈名〉官逻巡，员察侦。

جۇرتشىلىق〈名〉众公，众群，儿伙大，家大：جۇرتشىلىقتىڭ تالقىسىنا سالۋ / 论讨家大给交 جۇرتشىلىقتان پىكىر الۋ 。见意的众群求征

جۇرىم 见 جۇلىن.

جۇرىن〈名〉①（的边饰，边皮 ②羊羔瘦 ③皮羊羔（皮羔羊或皮羊用）上，边镶〈动〉：جۇرىندا- 。边包，边

جۇرىندال- 。态动被的 جۇرىندا-

جۇرىندات- 。态动使的 جۇرىندا-

جۇرىنداۋ 。式定不的 جۇرىندا-

جۇرىندى〈形〉。的边皮镶，的边贴

جۇت Ⅰ 荒灾，荒饥，饲绝，特朱〈名〉：جۇت بولىپ مال قىرىلىپ قالدى. 因量大畜牲荒饥因 ▲ 。死饿地 ▲ اق سۇيەك جۇت 大畜牲荒饥因 ▲ جىلىن جۇتقا ساناۋ 穿装 ▲ جۇت 亡死地量

جەتى اعايىندى.【谚】行单不锅。▲ تۇماۋ ايامى - قۇرت، تۇمان ايامى - جۇت.【谚】久，疾成病久，灾成雾久。

جۇت- Ⅱ〈动〉①咽，咽吞；喝：ئىبىر جولدا جۇتىپ جىبەرۋ 一下吞子下一 / قىمىز جۇتۋ ③ 吞侵，噬吞，没吞，并吞〔转〕②子奶马喝：قۇمدى جەر سۋدى جۇتىپ قويدى. 了干吸水把子下一地沙。▲ اۋا جۇتۋ 命致，死致 ▲ باسىن جۇتۋ 气空鲜新吸，气吸 ▲ جەر جۇتۋ 土入，亡死 ▲ جۇتىپ جىبەرگەندەي 受忍以难 ▲ ينە جۇتقان يتتەي 的俊英，的美俊 ▲ كوزىن جۇتۋ 命要 ▲ وقتاۋ جۇتقانداي 挺直 ▲ قان جۇتۋ 言食不，用信守 ▲ ئىسوز جۇتپاۋ 挺 ▲ 吃【谚】。泪酸辛尽吃 ▲ جۇتقان جۇتامايدى. ▲ تاۋەكەل ەت، تاس جۇت، 饿挨会不总点，石巨吞，险天冒【谚】.ولىم جوق.(虎怕后，狼怕前要不）恙无然安，离远神死。

جۇتا-〈动〉：饲绝，荒饥遇，灾受，灾遭 ▲ مال قىستان جۇتاماي شىقتى. 。灾受有没天冬畜牲 ▲ كوڭىلى جۇتاۋ 沮，兴扫到感，兴高不到感 ▲ ونەر تاۋسىلماس ازىق، جۇتاماس بايلىق. 丧财的竭枯不永，食粮的尽不之取是艺技【谚】。富

جۇتاڭ 贫 ②的瘦肌黄面；的饿饥 ①〈形〉④的调单，的薄淡 ③的收歉；的乏贫，的瘠。的闷忧，的快愉不，的兴扫

جۇتاڭدىق 。词名象抽的 جۇتاڭ

جۇتاڭقى 见 جۇتاڭ.

جۇتاس- 。态互交的 جۇتا-

جۇتات- 。态动使的 جۇتا-

جۇتاۋ 。式定不的 جۇتا-

جۇتقىز- 。态动使的 Ⅱ جۇت-

جۇتقىنشاق〔理生〕〈名〉。结喉，喉咽

جۇتپا〈名〉。钩鱼

جۇتتىر- 。态动使的 Ⅱ جۇت-

جۇتۋ 。式定不的 Ⅱ جۇت-

جۇتىل- 。态动被的 Ⅱ جۇت-

جۇتىم〈名〉：口 ▲ ئىبىر جۇتىم سۋ 一口水。

جۇتىن- ①贪，吃贪 ②态身反的 Ⅱ جۇت-〔转〕③人敌的婪贪 جاۋ جۇتىنعان：心贪，婪

جۇتنىدىر- 俊英得显，倒倾人使，美俊得显
جۇتنىعان 显，味美得显〔转〕④ 子伙小的俊英
葡的味美 ئۇزۇم 甜香得显，口可得
萄。
جۇتنىدىر- جۇتىن- 态动使的。
جۇتىنۇ جۇتىن- 式定不的。
جۇتىس- جۇت- Ⅱ 态互交的。
جۇگەن〈名〉羁，头笼，勒马：انقا جۇگەن سالۇ
有所无一 ▲ 头笼上戴马给：有所无一
بىلىمنەن جۇگەن ۋستاۋ ادام ▲人的识知无毫
جۇگەننىڭ جەلكەسى 革项 ▲ جۇگەن سالدىرماۋ
勒装厌讨。
جۇگەندە- 〈动〉① 头笼上戴马给 ②〔转〕
治根，服治，束约，制抑，制控：تابيعاتتى
جۇگەندەۋ 然自服治。
جۇگەندەل- جۇگەندە- 态动被的。
جۇگەندەس- جۇگەندە- 态互交的。
جۇگەندەت- جۇگەندە- 态动使的。
جۇگەندەتكىز- جۇگەندەت- 态动使的。
جۇگەندەۋ جۇگەندە- 式定不的。
جۇگەندى〈形〉戴头笼的。
جۇگەندىك〈名〉部位头笼套（的马指）。
جۇگەن-قۇرىق〈名〉羁具用等杆马套和头笼▲
جۇگەن-قۇرىق تىمەگەن（马指）未，的性烈驯
的服。
جۇگەنسىز〈形〉① 不戴头笼：جۇگەنسىز
ات无，的束拘受不，的养教无〔转〕② 马之羁
，的束拘受不，的养教无：جۇگەنسىز
的律纪守不，的羁不荡放，的肆放：جۇگەنسىز
بالا 没子孩的养教有。
جۇگەنسىزدىك 词名象抽的جۇگەنسىز。
جۇگەرمەك〈名〉东，西鬼（骂咒的子孩男对），
西车的死该。
جۇگەرى〈名〉玉米，黍蜀玉：كەي جەردە
جۇگەرىنى بورمي دەپ اتايدى. 有玉米把方地的
米苞做叫。
جۇگەرلى〈形〉的多米玉，的米玉产。
جۇگەرلىك〈名〉地米玉。
جۇگەرلىشلىك〈名〉业植种米玉。
جۇگەرسىز〈形〉的米玉产不，的米玉无。
جۇگەرشى〈名〉人的米玉种。

جۇگىن- 倒跪，跪①〈动〉جۇگىنىپ وتىرۇ
（你）坐，坐稍，坐：الدىمەن جۇگىنسەڭشى
让，判评……让，理评……让〔转〕② 坐跪
来谁让（你）：كىمگە جۇگىنەسىڭ؟ 判……理
地着盖膝个两（شارتا جۇگىنىپ وتىرۇ）理评？▲
جۇگىنۇ 坐面。
جۇگىندىر- جۇگىن- 态动使的。
جۇگىنت- جۇگىن- 态动使的。
جۇگىنۇ جۇگىن- 式定不的。
جۇگىنىس Ⅰ〈名〉理，断评，判评，理评，断
جۇگىنىس- Ⅱ جۇگىن-态互交的。
جۇگىر-〈动〉跑奔，步跑，跑：وزاققا جۇ-
گىرۇ 跑长 ئۇجۇرىپ كەلە جاتىپ جۇگىرە جونەلۇ
脚毛手毛 ▲ جۇگىرىپ تىشار 来起跑着走着走
▲ 的 بەتىنە قان جۇگىرۇ 润红得变脸 ▲ زىر
جۇگىرۇ① 跑飞 ② 话听 ▲ نەمەن جۇگىرۇ
看 ▲ 从是命唯，事行色眼 برقىنا جۇگىرۇ 迎，合
一嗾【谚】▲ ئايت دەسە ئىت جۇگىرەدى. 迎逢
。（命遵才奴，令下子主）去上扑就狗，声
جۇگىرگىش〈形〉的快得跑，的跑能。
جۇگىرگىشتە- 〈动〉跑常时，跑常经，步跑
停不；动活地。住不走；
جۇگىرگىشتەۋ جۇگىرگىشتە- 式定不的。
جۇگىرمەك〈名〉（骂咒的儿孩男小对人大）
帐混，西东的死该，西东鬼：الگى جۇگىرمەك
قايدا كەتتى؟ 了去儿哪跑西东的死该个那？
جۇگىرت- ① جۇگىر- 态动使的，进插，
进插：قول جۇگىرتۇ 手把 ③ 去进插，
地略粗：بەلگىلەگەن جەرلەرىن جۇگىرتە وقىپ
（看）③下一了看地略粗方地的号记了作把
شىقتى 灌：▲ شەككە سۋ جۇگىرتۇ 往水灌里子肠
ئار ساقتا جۇگىرتۇ（قىرىق ساقتا جۇگىرتۇ）众
说；看地略粗，眼一瞧，瞟 كوز جۇگىرتۇ ▲纭纷
量打。
جۇگىرتۇ جۇگىرت- 式定不的。
جۇگىرتىل- جۇگىرت- 态动被的。
جۇگىرۇ جۇگىر- 式定不的。
جۇگىرىندى〈形〉的跑西奔东，的去跑来跑，
的去忙来忙：جۇگىرىندى بولعانمەن دە

قىزمەتىنده ئونىم جوق. 他虽然忙来忙去但是没有工作效果。

جۇگىرىندىلىك جۇگىرىندى 的抽象名词。

جۇگىرىس- Ⅰ〈动〉跑,奔忙,碌忙,步跑。

جۇگىرىس- Ⅱ جۇگىر-的交互态。

ئەجۇدا 〈副〉〔方〕很,特别,全完;ئەجۇدا ريزا بولۇ 意满别特。

جۇدە- 〈动〉瘦,瘦变,瘦消,瘦饥黄面得变,瘦得变。

جۇدەمە: ئاۋرىپ جۇدەۋ 瘦消得病。

جۇدەمەلدەتە 〈副〉悴憔,地连续连接,地连续不断会的开召续连 جىيىن جۇدەمەلدەتە ئاشلىغان 地:议。

جۇدەك: جۇدەك تارتۇ 饥黄面得变,悴憔得变瘦。

جۇدەڭكى 见 جۇدەۋ Ⅱ.

جۇدەڭكىرە- 〈动〉瘦,瘦变,瘦消显略,弱虚点一有得变。瘦肌黄面显略,瘦。

جۇدەڭكىرەس- جۇدەڭكىرە-的交互态。

جۇدەڭكىرەت- جۇدەڭكىرە- 的使动态。

جۇدەڭكىرەۋ جۇدەڭكىرە- 的不定式。

جۇدەپ-جادا- 〈动〉①瘦,瘦消,瘦变面得变,瘦肌黄面得变,悴憔:جۇدەپ-جاداعان ەل 们人的瘦肌黄面衰力精,堪不备疲,累劳,倦疲②竭:ئاۋىر جۇمىستان جۇدەپ-جاداۋ 因工作繁重而疲不堪。

جۇدەپ-جاداۋ جۇدەپ-جادا- 的不定式。

جۇدەس- جۇدە- 的交互态。

جۇدەت- جۇدە- 的使动态。

جۇدەۋ Ⅰ جۇدە-的不定式。

جۇدەۋ Ⅱ〈形〉瘦肌黄面的,悴憔的,瘦消的:ئوڭى جۇدەۋ 面容悴憔。

جۇدەۋلىك جۇدەۋ Ⅱ 的抽象名词。

جۇدەۋشىلىك 〈名〉相穷,苦贫,穷贫。

ئەجۇز Ⅰ〈名〉①貌容,貌面,容面,面脸,脸:面情,情表②羞③来出提地面情顾不 جۇزگە قاراماي سويلەۋ 的蔼和情表 ئەجۇزى جىلى / 月、年和)④的脸要不 جۇزى جوق 耻廉,耻:才(年)月……到(长漫的间时示表用连月个六了过 ايدىك ئەجۇزى بولعاندا كەلدى التى 来回才 ▲ اسپان ئەجۇزى 天空 ▲ دۇنيە ئەجۇزى 是但,去忙来忙然虽他.

ئەجۇز Ⅱ〈名〉玉:ئەجۇز جىلقى 一百匹马/ جۇزگە جۇنق (جاقسى، تاياۋ) 一百一近将 ▲ ئەجۇز سوم اقشاڭ بولعانشا، ئەجۇز جولداسىڭ بولسىن. 友朋个百一有如不,钱元百一有其与【谚】。

ئەجۇز- Ⅴ〈动〉①泅,泳游,游:كولدە ئەجۇزۇ 船划在。②泳游里湖:قايىقپەن ئەجۇزۇ 划。

ئەجۇزباسى 〈名〉长户百〔旧〕。

جۇزبە-ئەجۇز 〈副〉地面对面,面当:جۇزبە-ئەجۇز سويلەسۇ 面谈。

جۇزگەن 〈名〉〔植〕枣杨沙。

جۇزگىز- ئەجۇز- Ⅴ 的使动态。

جۇزگىن 见 جۇزگەن.

جۇزگىش 〈形〉游,泳游于善的好得:تەرەڭگە جۇزگىش 水潜的。

جۇزگىشتىك جۇزگىش 的抽象名词。

جۇزدە- 〈动〉(动形时去过或词动副其用常)地百一百一,地百成(式形词:جۇزدەگەن ادام 数地百一百一 جۇزدەپ ساناۋ / 人百成。

جۇزدەن: جۇزدەن ئىبرى 一之分百。

جۇزدەس- 〈动〉①面,面见,面见有没久好 بولدى كوپ 质对②了面见有没久好:جۇزدەسۇگە شىدامايدى 质对敢不。

جۇزدەستىر- جۇزدەس- 的使动态。

جۇزدەسۇ جۇزدەس- 。式定不的
ئجۇزدى Ⅰ〈形〉带……带面，的情表：的……容面；的态神……带，的情表悴憔容面 اشاڭ ئجۇزدى / 的蔼和情表 ئجۇزدى ەكى ئجۇزدى 两面三的刀 ▲ 的 يمان ئجۇزدى 。的虚谦，的耻知
ئجۇزدى Ⅱ〈形〉：的几刃刀……，的几刃……：وتكىر ئجۇزدى پىشاق / 子刀的利锋 ەكىي ئجۇزدى 。的几刃双
جۇزدىك Ⅰ〈名〉。体群人军的位单为人百以：儿数位百，位百〔数〕
جۇزدىك Ⅱ〈名〉字数位百 سان جۇزدىك 。
جۇزدىك Ⅲ〈名〉。群人（的堆草垛百一打能）
جۇزدىكشى〈名〉人草（割）打 。
ئجۇزدىر- ئجۇز- V 。态动使的
جۇزە: جۇزەگە اسرۇ 履，施实诺付，现实：行。言诺的己自行履 جۇزەگە اسرۇ 。
ئجۇزۇ ئجۇز- V 。式定不的
جۇزىك〈名〉指戒：指戒金 التىن جۇزىك ② 环圆的状指戒 。
ئجۇزىم〈名〉葡萄：葡萄种 ئجۇزىم ئوسىرۇ / 葡萄 كەپتىرگەن ئجۇزىم 葡萄干儿 / ئجۇزىم اراعى 酒葡萄 ▲ ئيت ئجۇزىم 龙葵 。
جۇزىمدىك〈名〉园葡萄 。
ئجۇزىمپاز〈形〉的好得游，的泳游于善 。
ئجۇزىمپازدىق 词名象抽的 ئجۇزىمپاز 。
ئجۇزىمشى〈名〉人的葡萄植种 。
جۇزىمشىلىك〈名〉业植种葡萄 。
ئجۇزىنشى〈数〉百一第 。
ئجۇزىس〈名〉泳游，游：ئجۇزىستىڭ نەشە ئتۇرى بار 式姿种几有泳游 。
جۇيە〈名〉①型类，别类；系体，统系：اس قورىتۇ جۇيەسى / 统系化消 قوعامدىق جۇيە 社秩，式方 ② 类别门分 ئبولۇ جۇيەگە / 系体会照按 بەلگىلى جۇيەمەن 序次，序：绪头，理条；序次的作工 قىزمەت جۇيەسى / 式方的定一心，绪情，情心 ③ 性理条的话讲 ئسوز جۇيەسى 酸心 بوساۋ جۇيە ▲ 心，神：绪心：جۇيەسى قۇرۇ 尽力疲精 。
جۇيەك〈名〉垅，拢：垅修 الۋ جۇيەك 。
جۇيەكتە- 〈动〉垅修，垅修 。
جۇيەكتەۋ جۇيەكتە- 。式定不的
جۇيەلە- 〈动〉化理条，化统系：جۇيەلەپ ئتۇسىندىرۇ 系统说地明 / جۇيەلەپ ئبولۇ 分门 。类别
جۇيەلەن- جۇيەلە- 。态动被的
جۇيەلەت- جۇيەلە- 。态动使的
جۇيەلەۋ جۇيەلە- 。式定不的
جۇيەسىز〈形〉①乱杂，的理条无，的统系无。的量分有没，的义意无，的理道无②的章无条无得变，统系无得变
جۇيەسىزدەن- 〈动〉章无乱杂得变，理 。
جۇيەسىزدەنۋ جۇيەسىزدەن- 。式定不的
جۇيەسىزدىك جۇيەسىز 。词名象抽的
جۇيەلى〈形〉：的理条有，的统系有：جۇيەلى قىزمەت 义意有，的理道有 ② 作工的理条有 ئسوز جۇيەلى 的量分有，的：的话的理道有 ▲ جۇيەلى تۇردە 的素不条有，地统系 。
جۇيكە〈名〉①腱，筋②经神（动力，量力）③ 气力，力精，量力 ④ 心核，枢中（的等：经神 تامىر جۇيكە 。
جۇيكەلە- 〈动〉折，堪不惫疲使，尽力疲精使 。压欺，负欺〔转〕② 磨
جۇيكەلەن- جۇيكەلە- 。态动被的
جۇيكەلەت- جۇيكەلە- 。态动使的
جۇيكەلەۋ جۇيكەلە- 。式定不的
جۇيىرىك〈形〉：的快得跑，的速快①才口有，的辩善说能，的讲善〔转〕②马快：的：سوزگە جۇيىرىك كىسى ▲ 人的辩善说能 الۋان جۇيىرىك بار، الىنە قاراي جۇگىرەر. الۋان-显各，海过仙八）骋驰力量，多繁马骏【谚】快【谚】جوققا جۇيىرىك جەتپەيدى.（能其 。西东的有没上不追马
جۇيىرىكتىك جۇيىرىك 。词名象抽的
جۇيتكۇ جۇيتكى- 。式定不的
جۇيتكى-〈动〉驰奔，驰疾，奔飞：پويەز جۇيتكىپ بارادى. / ۋاقىت جۇيتكىپ وتە شىقتى. 驰奔在车火 。了逝流就快很光时
جۇيتكىس- جۇيتكى- 。态互交的
جۇيتكىت- جۇيتكى- 。态动使的

جۇك ① 〈名〉物货；装行，李行，物驮，子驮：جۇك بۇۋ 捆行李 / جۇك ارتۇ 装行驮 / ارباعا جۇك باسۇ 往车上装货 ② 具家；设摆，设陈：ۋيىندە كوپ جۇگى جوق. 他家里有没多少具家。 جۇك سەن 〔转〕③ 负重，担重，务任，担负：بۇل سەن ئۇشىن جۇك. 这个是你对钱负担。 / جۇك بولۇ 担负，担为成不 ▲ بىرەۋگە جۇك بولماۋ 别给人担负 ▲ 袱包为成 جۇك كولىگى (的物货拉，驮) 赘累为成不 ▲ 车汽重载 جۇك ماشينا 畜役，畜力，畜大 ▲ جۇك سالۇ 走搬西东分部把前之迁搬 ▲ جۇك تاسۇشى 工运搬 ارنقى تۇيەنىڭ جۇگى 重担负的驼骆个一后最。【谚】 اۇىر.

جۇكاياق 〈名〉四(的等子箱，褥被置放来用)：架子制木腿 ساندىق قويىاتتىن جۇكاياق جاساماقشى. 子架的子箱放个一做备准(他)。

جۇكاياقتا- 〈动〉架箱摆，架箱垫。

جۇكاياقتاۋ جۇكاياقتا- 的不定式。

جۇكاياقتىق 〈形〉的用架箱做，的架箱做用：جۇكاياقتىق اعاش 木料的用架箱做。

جۇكسىز 〈形〉①的物货驮有没，的子驮有没：جۇكسىز تۇيە 空驼骆的物货驮有没 ②的：جۇكسىز ارىا 空车。

جۇكتە- 〈动〉①托，给托，托委，办交，给交：مىندەت جۇكتەۋ 付托，祸嫁，赃栽 ②务任给交：ايىپتى باسقالارعا جۇكتەۋ 把别人给推责罪▲ قانسىن جۇكتەۋ 杀人。

جۇكتەل- جۇكتە- 的被动态。

جۇكتەمە 〈名〉务任的代交，业作。

جۇكتەت- جۇكتە- 的使动态。

جۇكتەۋ جۇكتە- 的不定式。

جۇكتى I 〈形〉物装，的物货装，的子驮驮：جۇكتى تۇيە 驼骆的子驮驮 / جۇكتى ارىا 车的物货装的品。

جۇكتى II 〈形〉的孕怀，的子身重：جۇكتى ايەلدەرگە ورىن بەرۋ 给妇孕座让 ▲ جۇكتى بولۇ 孕怀，孕身有。

جۇكتىلىك 〈名〉孕怀，妊娠。

جۇكشى 〈名〉工运搬，夫运搬，工卸装。

جۇكشىلىك 〈名〉运搬，卸装，拉货。

جۇلگە 〈名〉谷山小，谷峡小。

جۇلگەلە- 〈动〉沿着小峡谷山谷，顺着小谷山走。

جۇلگەلەۋ جۇلگەلە- 的不定式。

جۇلگەلى 〈形〉有谷峡的，谷峡的多。

جۇلدە 〈名〉奖，奖品，奖状，奖赏；标锦：جۇلدە الۇ 得奖 / باس جۇلدە 奖等一 / جۇلدە قۇمارلىق 义主标锦。

جۇلدەگەر 〈名〉奖获，者奖获人。

جۇلدەگەرلىك 〈名〉奖获于授，奖获标锦。

جۇلدەلىك 〈形〉的标锦：جۇلدەلىك جارىس 赛标锦。

جۇلىك 〈名〉①小 ②偷骗子。

ءجۇملا 〈代〉[阿]全，有皈，体全部：ءجۇملا حالىق 全体民人。

جۇملە 见 ءجۇملا.

ءجۇن 〈名〉毛，毛羽，毛羊：قوي ءجۇنى / ءجۇن شىقپاعان بالاپان تاۋىق 没出毛羽长有的小羊 ▲ جاباعى ءجۇن 春毛 ▲ جاق ءجۇنى ءۇرپيۋ 鸡毛松 ▲ ءجۇن جەپ جاباعى تىشۇ 起竖毛汗颓两得冻 ▲ ءجۇن جۇعىش 气一说瞎，题对不文 ▲ ءجۇن ماتا 料毛 ①瘦消 ▲ ءجۇنى جىعىلۇ ①地涂败一 ②弱瘦得变，的丧颓，的闷沉 ②的弱瘦，的瘦消 ▲ ءجۇن قىلۇ 受冻 ▲ ءجۇنى ءۇرپيۋ 压欺，负欺 ▲ كۇزەم ءجۇن 秋毛 ▲ قىلشىق ءجۇن 粗毛 ▲ ءبورى ارىعىن بىلدىرمەس، سىرتقا ءجۇننىن قامپايتادى. 盖掩了为是来起竖毛的上身把狼。

جۇندە- 〈动〉①剪毛带连(毛把)，毛拔，毛剪：تۇيە جۇندەۋ 驼骆毛剪 ②拔，取索，索勒〔转〕③人实老索勒〔转〕：مومىنداردى جۇندەۋ 取诈民人：ونى كەشكە شەيىن جۇندەي بەرمەسەڭشى. 打毒，打抽，负欺：他负欺老别你。 ▲ ءبورى كارىسىن جۇندەيدى. 负欺挨的老【谚】。 جۇاس تۇيە جۇندەۋگە جاقسى. 驼骆的服驯【谚】。

جۇندەل- 〈动〉(负欺受人实老)毛剪好。

جۇندەي 〈形〉①的样一毛象：جۇندەي ساتۇ 出售毛原的工加 ▲ جۇندەي ساباۋ 四 ①说瞎，大夸，口夸 ▲ جۇندەي ءتۇنتۇ 经未(毛指) ②的样一毛象。

面攻 ② 打猛抽狠 。

جۇندەن- 〈动〉毛长： قوزىلار بۇرىنعىدان جۇندەنىپ قالدى. 了多得长前以比毛的羔羊 。

جۇندەنۇ جۇندەن- 式定不的 。

جۇندەس I 〈形〉毛，的毛长，的厚毛，的多毛 羊山毛长 ەشكى جۇندەس 。的茸茸：

جۇندەس- II جۇندە-的态互交 。

جۇندەستىك جۇندەس I 词名象抽的 。

جۇندەت- جۇندە- 态动使的 。

جۇندەۋ جۇندە- 式定不的 。

جۇندەۋسىز 〈形〉没，的毛剪有没（驼骆指）没，的毛拔有 。的

جۇندى 〈形〉毛，的毛长，的厚毛，的多毛 ①毛有② 子兔的茸茸毛 قويان قويان جۇندى 。的茸茸：

جۇندى تەرى 子皮的毛带 。的毛带，的：

جۇنجۇ جۇنجى- 式定不的 。

جۇنجى- 〈动〉①堪不倦疲，倦疲，累劳 ②倦疲度过 جۇنجۇ قاتتى 打精无，振不靡萎 。落低绪情，采 جۇنجىپ جۇرە بەرمەي ەڭسەڭدى كوتەر. 来起作振要，的振不靡萎是老别你 。

جۇنجىت- جۇنجى-的态动使 。

جۇن-جۇبىر 〈名〉毛碎，毛杂 。

جۇن-جۇرقا 〈名〉渣毛，毛碎，毛杂，毛 جۇن-جۇرقا جيۋ 毛碎捡 。

جۇن-جۇن: جۇن-جۇن بولۋ ①毛满长；满毛沾满：بەت-اۋزى جۇن-جۇن بولۋ 满长脸满 / سەنىڭ كيىم-كەشەگىڭ جۇن-جۇن بولىپ كەتىپتى. 子胡〔转〕②毛了满沾上服衣的你 。落 低绪情得变，采打精无得变，振不靡萎得变

جۇر- 〈动〉①出，程起，身动，动走，走行，走 / 。走点快们你. تەز جۇرىڭدەر. 弹动；路上，发 جاياۋ جۇرۋ 行步 / پويىز جۇرىپ كەتتى. 火发出该 / 。了走开车 جۇرەتىن ۋاقىت بولدى. 了不弹动腿 了候时的 / جۇرەرگە اياق جوق ②动开，转运，动转：جۇرىپ تۇرعان ماشينا 行举，行进 ③ 器机的动转在正：سايلام جۇر- ，用顶，用通，用使 ④？有没举选行进 دى مە؟ 钞的用通能不 اقشا جۇرمەيتىن：用作起，用管 票 / مەنىڭ سۋرىم وعان جۇرمەيدى. 话的我

对顶不他在呆，在，呆⑤。用 ول قايدا جۇر؟ / ولار كۇندە وسى جەردە جۇرۇشى ەدى. 呢儿哪在他 ……当 ⑥ 。动活带一这在常们他先原 مۇعالىم 么什 ……干 ，么什……做，么什：性贯一或续继的作动示表词动助作 ول 个一在俩他 ەكەۋى ءبىر مەكتەپتە وقىپ جۇر. 在 / ول جاقسى كيىنىپ جۇرەدى. 习学校学 ⑦ 候时的师老当经曾 كەزىندە جۇرگەن 式令命其用后之 بولىپ ⑧。戴穿究讲贯一他 …… 是别，是勿切，是别可：示表式定否或 傻当别可（我）：吧 اقىماق بولىپ جۇرمەيىن. / 。气子孩要别（你）：瓜 / 。بالا بولىپ جۇرمە 吧汗木是别 مۇقان بولىپ جۇرمەسىن 婚过结是别 ▲ اياق الىپ بولىپ جۇرمەسىن 行难步寸，步开不迈，走行以难 ▲ جۇرگىسىز 唯，从计听言 ايتقانىنا كونىپ، ايداعانىنا جۇرۋ 去即之挥，来即之呼；听是命唯，从是命 ▲ 点一远离，开走 اۋلاق جۇر ▲ امىرى（بيلە-گى）جۇرۋ 治统，力权使行 ▲ جەڭگەتايلىققا جۇرۋ 谋说 ▲ ءيت سالپاقتا جۇرۋ 累死累，活 与【谚】罪受活 ▲ بەكەر جۇرگەنشە بەكەر جاتقان. 干白如不着闲其 ▲ بۇقانىڭ ارامزاسى بۇزاۋ اراسىندا جۇرەدى. 狸狐的牛种混在牛狡的【谚】。（实老装伪是越人的猾狡是越）里群 ▲ قۇر اياقتا باتا جۇرمەس. 无，席宴的盛丰有没【谚】。祷祈之为愿人 。

جۇرگىز- ①ءجۇر- 驶驾，开 ② 态动使的：行推，行执，行进 ③ 车开 ماشينا جۇرگىزۋ / ءىس سايالىي تاربيە جۇرگىزۋ 育教治政行进 جۇرگىزۋ 事办 。

جۇرگىزدىر- جۇرگىز- 态动使的 。

جۇرگىزۋ جۇرگىز- 式定不的 。

جۇرگىزۋشى 〈名〉①动开……的：人 ماشينا جۇرگىزۋشى 行进，者行执 ② 人的车汽开 … / 者育教行进 تاربيە جۇرگىزۋشى …的人： ءىس جۇرگىزۋشى 者事办 。

جۇرگىزىل- جۇرگىز- 态动被的 。

جۇرگىزىپ - تۇرعىز - ءجۇرىپ-تۇر- 态动使的 。

جۇرگىزىس- جۇرگىز- 态互交的 。

جۇرگىن 〈名〉客旅，人路过，人往来。

جۇرگىنشى 〈名〉客旅，人路过，人行。

ارلى-بەرلى جۇرگەن جۇرگىنشىلەر 的往往来来人行。

جۇرگىسىز：ايياق الىپ جۇرگىسىز 之锥立无的数胜不数，的数无，地走于善，的速快，的快得走。

جۇرگىش 〈形〉①的动走爱；的：جۇرگىش جىلقى ②马的速快；的于习是驼骆。تۇيە جۇرگىش مال. جۇرگىش ادام / 畜牲的动走人。

جۇرگىشتىك جۇرگىش 词名象抽的。

جۇردەك 〈形〉①的快得走，的速快：جۇردەك：的动活爱，的动走爱 ②马的快得走 ات جۇردەك مال 爱畜牲的动走。

جۇردەكتىك جۇردەك 词名象抽的。

جۇردىم-باردىم〈形〉的实扎不，的实踏不，的住不靠。

جۇرە〈名〉蹲：جۇرەسىنەن وتىرۇ / 蹲下一他在地jەرگە جۇرەسىنەن وتىرا كەتتى. 上。

جۇرە-بارا〈副〉地渐渐，地步逐，地渐逐。

جۇرەگەن 〈形〉①的动走于习，的动走爱：جۇرەگەن سىير 的动活爱，的动走爱，的去串来串爱，的动好的达溜闲好。

جۇرەجات〈名〉孙昆，代七第。

جۇرە-جۇرە〈副〉着走着走，着走老，着走常，动走：جۇرە-شارشاۋ 了累着走着走。

جۇرەك 〈名〉①心，心脏：جۇرەك اۋرۇى / 病脏心，儿坎心 ②炎脏心 قابىنۇ جۇرەك 心，里心说 ايتۇ جۇرەگىندەگىنى 理心，灵心，头话 / ءسابي جۇرەك ③胃：جۇرەك كۇيۇ 胃 / 多过酸胃 قىجىلداۋ جۇرەك / 热灼胃 جۇرەگىنە ەت باتپاۋ ▲肉了不吃忠 اق جۇرەك ▲的诚赤，的诚大胆 جاۋ جۇرەك ▲灵心的伤悲 جارلى جۇرەك ▲的勇英，的敢勇 ەر جۇرەك ▲的敢勇，的القىنۇ 心恶 اينۇ جۇرەگى ▲促短吸呼，喘气 جۇرەگى الىپ ۇشۇ①烈彩高兴，②定不神心 ▲جۇرەگى انتاي تۇلاۋ 于由）跳直怦怦里心 ▲جۇرەگى اۇزىنا تىعىلۇ 气上不喘（速过率心或吓惊 ▲جۇرەگى بۇلك ەتپەۋ 敢不 ▲جۇرەگى داۋالاماۋ 衷于动无 جۇرەگى ءدىر ەتتۇ 惧恐到感，害怕 ▲جۇرەگى مايلى جۇرەگىنىڭ تۇگى بار 胆 ▲水油有里子肚 جۇرەگىنىڭ تۇگى بار 割刀如心 ▲جۇرەگى پارە-پارە بولۇ 的为妄大 ▲然悚骨毛，惧恐，怕害 جۇرەگى سۇيلداۋ ▲جۇرەگى سۇپ قويا بەرۇ 截半了凉里心 ▲جۇرەگى تاس توبەسىنە شىعۇ 魄飞魂，颤胆惊心 ▲体附不魂，散魄飞魂 جۇرەگى ۇشۇ ▲散 ▲厌讨，烦厌，恶厌 ②心恶 ①اينۇ جۇرەك 跳直心，跳怦怦心 دۇپىلدەۋ جۇرەك ▲吃 جالعاۋ جۇرەك ▲情同；爱宠，爱疼 ەلجىرەۋ جۇرەك ▲饭点一 ▲泻泽〔植〕جاپىراق جۇرەك ▲散魂飞魂，死吓 ②放怒花心 ①جارىلۇ جۇرەك 的乎乎热里心，的暖温到感里心 جىلۇ جۇرەك ▲大胆，胆虎，胆是身一 جۇنقان جۇرەك ▲翻 كوتەرىلۇ جۇرەك ▲瘤脉动心 كەكىۇ جۇرەك ▲心 لوبىلۇ جۇرەك ▲心翻，心恶 جىۇرەك ▲跳心 سوعۇ جۇرەك ▲跳怦怦心 لۇپىلدەۋ جۇرەك ▲膜系心〔理生〕شاجىرقابى جۇرەك ▲心〔医〕ءشانشۇى جۇرەك ▲敢不，怕害 شايىلۇى جۇرەك ▲痛绞 قانىن سارقا جۇمساۋ جۇرەك ▲血沥心呕 قارايۇ 因缺水油感到饿 ▲جۇرەك قوبالجۇ جۇرەك ▲安不情心，浮心 قىسلۇى جۇرەك ▲弦心人扣 ▲症心狭〔医〕قىسىلۇى جۇرەك ▲房心〔医〕قۇلاقشاسى جۇرەك ▲声心 ▲竭衰力心〔医〕السىرەۋ جۇرەك ▲心石铁，的心狠 تاس جۇرەك ▲鬼小胆 ▲地心衷，里儿眼心打 شىن جۇرەكتەن 的肠 ▲黑 قارا جۇرەك ▲心的热火 ىستىق جۇرەك 鬼小胆 ▲قويان جۇرەك ▲的肠心。

جۇرە-كەلە 来后；渐渐，渐逐〈副〉。

جۇرەكسىز 胆，的缩畏，的怯胆，的小胆〈形〉的鼠如小。

جۇرەكسىزدەن-〈动〉，缩畏，怯胆，怕恐，怕害，小胆得变。

جۇرەكسىزدەنۇ جۇرەكسىزدەن- 式定不的。

جۇرەكسىزدىك جۇرەكسىز 词名象抽的。

جۇرەكسىن-〈动〉：懦怯，怯胆，怕恐，怕害 ▲：ازداپ جۇرەكسىنۇ / 怕害点一有 جۇرەكسىنبەي

سويلەۋ 说敢（胆大要话说）。
جۇرەكسىندىرىـ جۇرەكسىن- 态动使的。
جۇرەكسىنۇ جۇرەكسىن- 式定不的。
جۇرەكسىنۇشىلىك 懦怯，怕害，怯胆〈名〉。
جۇرەكتەن- 〈动〉胆壮，敢勇得变，胆大得变，鼓起勇气：ول قورقپا دەگەنگە جۇرەكتەنىپ قالدى. 他听到有人说要不胆起壮就，怕害不了来子。
جۇرەكتەندىرىـ جۇرەكتەن- 态动使的。
جۇرەكتەنۇ جۇرەكتەن- 式定不的。
جۇرەكتى 〈形〉胆大的，敢勇的，胆虎的：جۇرەكتى ارەكەت 为行的胆大的/ جۇرەكتى باتىر 雄英胆虎。
جۇرەكتىلىك جۇرەكتى 词名象抽的。
جۇرەلەـ 〈动〉蹲，蹲坐：جۇرەلەپ وتىرا كەتۇ 蹲下来。
جۇرەلەتـ جۇرەلەـ 态动使的。
جۇرەلەۋ جۇرەلەـ 式定不的。
ءجۇرۇۋ ءجۇر- 式定不的。
ءجۇرىم 〈名〉生涯，平生，存生，活生，命生：ءجۇرىمىڭ قىسقارعىر 该死的。
ءجۇرىمپاز 〈形〉①的走能，的走于善[转]②的度无欲淫，的欲贪。
ءجۇرىمپازدىق ءجۇرىمپاز 词名象抽的。
ءجۇرىپـتۇرـ 走行，动走，走〈动〉：ءجۇرىپ-تۇراتىن شاماسى بار شىعار. 他能走吧动。
ءجۇرىپـتۇرۇۋ ءجۇرىپ-تۇر- 式定不的。
ءجۇرىسى 〈名〉Ⅰ调步；势走，伐步 ①：ءجۇرىسى جامان / 好不势走 ءبىر ءجۇرىستى قاتە 一错走 ②步：ءجۇرۇ 行品，行操，为行，止举：ءجۇرىس-تۇرىسىنان / 来出得看能动举的他从。
好得走，的好势走，的快得走〈形〉ءجۇرىستى 为行的好不。的。
جۇرىستىلىك ءجۇرىستى 词名象抽的。
جىبىر ①〈名〉动蠕（的类虫昆）②动微，动蠕：度速的慢极，动行的慢缓，作动的慢缓〔转〕：بۇل جىبىرمەن ۇيگە قاشان جەتەسىڭ؟ 照这缓种动家到能才时何你度速的慢？▲ جىبىر ەتۇ 颤。动跳，动
جىبىر-جىبىر：جىبىر-جىبىر ەتۇ ①颤，动蠕 颤唇嘴：▲ ەرنى جىبىر-جىبىر ەتۇ 搐抽，动。欲性了有，动冲的欲性〔转〕②动
جىبىرلاـ 〈动〉动；挛痉；动颤，动微，动蠕 ①：اعاش جاپىراعى جىبىرلاپ تۇر. 动微在叶树：ءبەتى جىبىرلاۋ 面部痉挛。着动 / ②熙熙攘攘：جىبىرلاعان 麻麻密密得显，队结群成，攘：توپتىڭ ىشىندە 中之动攒头人在 / جىبىرلاعان قۇمىرسقا 蚁蚂的麻麻密密 ③踏磨忙忙碌碌：جىبىرلاۋمەن كۇن وتكىزۇ 中碌碌忙忙在〔转〕⑤痒心手 ④子日过：الاقانى جىبىرلاۋ 痒。欲性了有，动冲欲性
جىبىرلاعان 密，是都地满得多，的数无〈形〉。的麻麻密
جىبىرلاق Ⅰ〈形〉的缓迟，的慢缓，的腾腾慢。
جىبىرلاق Ⅱ〈名〉疫快羊。
جىبىرلاسـ جىبىرلاـ 态互交的。
جىبىرلاتـ جىبىرلاـ 态动使的。
جىبىرلاۋ جىبىرلاـ 式定不的。
جىبىرلاۋىق 碌碌忙忙，的动活爱①〈形〉。的碎嘴，的话闭说爱②。的住不坐，的
جىعا Ⅰ〔旧〕〈名〉帽②胄，盔头的链脖带。子缨。
جىعا Ⅱ：جىعا تانىماۋ 识认全完不。
جىعاۋىل 环颈鹰〈名〉。
جىعۇ جىق- 式定不的。
جىعىق 〈形〉的采打精无，的快愉不，的闷沉，的悴憔，的瘦消①▲ ءجۇنى جىعىق 的丧颓。的丧颓，的闷沉②

جعصل- ①جىق- 倒跌，倒摔 ② 态动被的 。
انتان جعصلۇ / تايىپ جعصلۇ 马下摔 / 倒滑
ئۇرىنىپ جعصلۇ / شالقاسنان جعصلۇ 仰 / 倒绊
ەكپەتىنەن جعصلۇ 趴倒于地 / قىرىنان 到于地
جعصلۇ ▲侧一向倒 ايافقا جعصلۇ 乞怒饶求
ايىپقا جعصلۇ 受 ▲داۋعا جعصلۇ 输 ▲司官吃，罚
جعصلساڭ تۇيەدەن جعصل ① ▲诉败，（司官）
جعصلىپ جاتىپ ▲大胆要 ② 快痛个摔，摔要
قيسايعانعا كۆلۈ 跤摔人别笑还，上地在倒己自
ئۇجۇنى جعصلۇ ▲ 弱瘦得变，瘦消 ▲ نامازعا
جعصلۇ ▲ 孜麻乃做 ▲ سويىلعا جعصلۇ 打挨，
毕完地（种）耕 ▲ سوقا جعصلۇ 打毒遭，搓挨
▲ الاڭعاسار ارى جىعصىل دەسەڭ، بەرى
جعصلادى.【谚】东往他让你，人的意大心粗
。（分难向方考思经不）西往他 ▲ ۋرى
كۆشتى بولسا يەسى ايىپقا جعصلادى.【谚】强
ئۇزى ▲ （倒颠妖人）罚受者盗被道当盗
جعصلعان بالا جىلامايدى.【谚】孩的倒摔己自
。哭会不子
جعصلا〈副〉常非，别特，都全，都： تورتەۋى
جعصلا ماس. 了醉喝都个四们他 。▲ جعصلا
جابىسۇ 求恳，求央 。
جعصلۇ جعصل- 。式定不的
جعصلىڭقى〈形〉歪，的来下拉耷，的来下垂
下垂峰驼 وركەشى جعصلىڭقى تۇيە 的侧一向：
。驼骆的来
جعصلىس〈名〉败失，局败，输 。
جعصس I〈名〉跤摔： بۇل جعصستا ول
جەڭدى. 了赢他跤摔次这 。▲ ئىت جعصس ①
。等相；负有胜有 ② 倒摔被流轮
جعصس- Ⅱ جىق- 。态互交的
جىق-〈动〉①倒绊，倒摔： ونى سەن جىقتىڭ
با؟ 是你把他倒摔了吗？/ ايامنان شالىپ جعۆ
棒棍用 سويىلمەن جعۆ 倒打 ② 倒绊上腿从：倒
房毡拆 كيگىز ئۇيدى جعۆ 散拆，拆 ③ 倒打：
人敌掉拔 جاۋدىڭ تۇبىن جعۆ 倒放，掉拔 ④
驳〔转〕⑥ 水引 جعۆ سۇدى 引 ⑤ 子旗的：引
جعۆ 罚款 ▲ ورعا جعۆ 害陷赃栽 ▲ 服说；倒：
اتاڭ بولسا دا جىق، ايىاڭ قويا بەر. 较【谚】

جىلا- ①〈名〉年：1980-جىل 1980 年 ②
▲ ؟ 的么什属你 جىلىڭ نەمەنە؟ 相属，肖：
ايىلىق جىل〔天〕太阴年 ▲ ايى بىتكەن ايىندا，
数气，的定注中命是数寿 جىلىندا جىلى بىتكەن
▲ 时之尽已 بۇرناعى جىل ايامى ▲ 年前 جىل
▲终年 جىل انتارى 生称名肖：① تىشقان 鼠 ②
سيىر 牛 ③ بارىس 虎 ④ قويان 兔 ⑤ ۇ لۇ 龙
⑥ جىلان 蛇 ⑦ جىلقى 马 ⑧ قوي 羊 ⑨ مەشىن
猴 ⑩ تاۋىق 鸡 ⑪ ئىت 狗 ⑫ دوڭىز 猪 ▲ جىل
باسى 初年 ▲ جىل بويى 年整 ▲ جىلدان جىلعا
▲ 节季 جىل مەزگىلدەرى ▲ 年一比年一
سايىن 年每，年年 ▲ جىل ساناپ 年逐 ▲ جىل
سوڭى 年终，底年 ▲ جىلىن بەرۋ（者死为）举
▲ 祀祭年周行 جىلىن جۇنقا ساناۋ 装穿 ▲ جىل
قايىرۋ 算推相属据根 ▲ 龄年 جىل قۇسى 候
。鸟
جىلا- 〈动〉流泪，泣哭，哭 ▲ زار جىلاۋ 痛
孩【谚】جىلاماعان بالاعا مشەك بەرمەيدى. 哭 ▲
▲。（应有才求有）奶 到吃会不就哭不子
جىلاعاندى سۇراما، كۆلگەندى سۇرا.【谚】问可
。哭么什为人别问该不，笑么什为人别
جىلاعىش 不个哭，的泣哭常经，的哭爱〈形〉
。的停
جىلاي-جىلاي〈副〉去哭来哭，着哭着哭：
جىلاي-جىلاي ەكى جىل ئوتتى 两了过着哭着哭
。年
جىلامسىرا- 〈动〉咽呜，泣抽，脸着丧哭：
جىلامسىراپ سويلەۋ 说脸着丧哭 / جىلامسىراي
بەرگەندە 候时的哭要刚 。
جىلامسىراس- جىلامسىرا- 。态互交的
جىلامسىرات- جىلامسىرا- 。态动使的
جىلامسىراۋ جىلامسىرا- 。式定不的
جىلان I〈名〉①虫长，蛇，类蛇： ۋلى جىلان
，人的毒狠〔转〕②蜕蛇 جىلان قابىعى 蛇毒 /
毒蛇 ▲ بىلەگى جۇان 。量较不情留，情留不量
ئىبردى جىعادى، ئىبلىمى جۇان مىڭدى جىعادى.
。人千胜士谋，人一胜士力【谚】
جىققىز- جىق- 。态动使的
جىقپىل 。沟山小，沟〈名〉
جىقتىر- جىق- 。态动使的
جىل〈名〉①年：1980-جىل 1980 年 ②生
▲ ？的么什属你 جىلىڭ نەمەنە؟ 相属，肖：
ايىلىق جىل〔天〕太阴年 ▲ ايى بىتكەن ايىندا，
数气，的定注中命是数寿 جىلىندا جىلى بىتكەن
▲ 时之尽已 بۇرناعى جىل ايامى ▲ 年前 جىل
▲终年 جىل انتارى 生称名肖：① تىشقان 鼠 ②
سيىر 牛 ③ بارىس 虎 ④ قويان 兔 ⑤ ۇ لۇ 龙
⑥ جىلان 蛇 ⑦ جىلقى 马 ⑧ قوي 羊 ⑨ مەشىن
猴 ⑩ تاۋىق 鸡 ⑪ ئىت 狗 ⑫ دوڭىز 猪 ▲ جىل
باسى 初年 ▲ جىل بويى 年整 ▲ جىلدان جىلعا
▲ 节季 جىل مەزگىلدەرى ▲ 年一比年一
سايىن 年每，年年 ▲ جىل ساناپ 年逐 ▲ جىل
سوڭى 年终，底年 ▲ جىلىن بەرۋ（者死为）举
▲ 祀祭年周行 جىلىن جۇنقا ساناۋ 装穿 ▲ جىل
قايىرۋ 算推相属据根 ▲ 龄年算推相属据根 ▲ جىل قۇسى 候
。鸟
جىلا- 〈动〉流泪，泣哭，哭 ▲ زار جىلاۋ 痛
孩【谚】جىلاماعان بالاعا مشەك بەرمەيدى. 哭 ▲
▲。（应有才求有）奶 到吃会不就哭不子
جىلاعاندى سۇراما، كۆلگەندى سۇرا.【谚】问可
。哭么什为人别问该不，笑么什为人别
جىلاعىش 不个哭，的泣哭常经，的哭爱〈形〉
。的停
جىلاي-جىلاي〈副〉去哭来哭，着哭着哭：
جىلاي-جىلاي ەكى جىل ئوتتى 两了过着哭着哭
。年
جىلامسىرا- 〈动〉咽呜，泣抽，脸着丧哭：
جىلامسىراپ سويلەۋ 说脸着丧哭 / جىلامسىراي
بەرگەندە 候时的哭要刚 。
جىلامسىراس- جىلامسىرا- 。态互交的
جىلامسىرات- جىلامسىرا- 。态动使的
جىلامسىراۋ جىلامسىرا- 。式定不的
جىلان I〈名〉①虫长，蛇，类蛇： ۋلى جىلان
，人的毒狠〔转〕②蜕蛇 جىلان قابىعى 蛇毒 /

：一之肖生二十族克萨哈 ③ 蛇毒，人的辣毒
جىلان جىلى 年蛇 ▲ جىلان باۋىر ① 带 履
جالاعانداي ▲ 子鞭皮 ② 机拉拖式
(جايلاعانداي) 得饿 ② 空一劫抢，物一无空 ①
جىلان كوز 痿，痿 ▲ جىلاننىڭ ايامن 慌
كورگەن 的滑刁常非，的猾狡很 ▲ جىلان
ورداسى ① 穴蛇 ▲ 宫蛇(的中说传) جىلان
ٴشوپ 草紫大〔植〕 كوزىلدىرىكتى جىلان 镜眼
سىلدىرماقتى جىلان 蛇水 ▲ سۋ جىلان 蛇箭 ▲ وق جىلان 蛇
باسسندا، بەيقامىنىڭ جاۋى قاسسندا. 【谚】蛇尾响 ▲ جىلاننىڭ ۋى
。边身在人敌的人痹麻，部头在汁 毒的蛇

جىلان- Ⅱ ① جىلا- ② 态身反的，啼啼哭哭，脸着丧哭。

جىلانبالىق 〈名〉目鳗鳗。

جىلانقياق 〈名〉兰马〔植〕。

جىلانقۇرت 〈名〉①病虫条。② 虫条。

جىلان-شايان 〈名〉虫爬，虫昆等蝎蛇指泛。

جىلاڭقى 〈形〉①〔转〕的泣哭爱，的哭爱 的绵连雨阴，的雨阴。

جىلاڭقىرا- 哭地停不，哭劲停 〈动〉。

جىلاڭقىراۋ جىلاڭقىرا- 式定不的。

جىلاڭقىشوپ 〈名〉属菜屈千〔植〕。

جىلاپ-ەڭىرە- 〈动〉流哭痛，哭大啕号，哭痛 涕。

جىلاپ-ەڭىرەس- جىلاپ-ەڭىرە- 态互交的。

جىلاپ-ەڭىرەۋ جىلاپ-ەڭىرە- 式定不的。

جىلاپ-سقتا- 〈动〉哭痛，泪流，泣哭，哭。

ەكى-ٴۇش كۇن جىلاپ - سقتادى 天三两了哭。

جىلاپ-سقتاس- جىلاپ-سقتا- 态互交的。

جىلاپ-سقتاۋ جىلاپ-سقتا- 式定不的。

جىلارمان: جىلارمان بولۋ 欲 乎几，哭要，哭要儿点一差，哭要。

جىلاس Ⅰ 〈名〉伤忧，伤悲，泣哭，哭：جىلاستى قويۋ 泪眼干擦 泪流止停（泪流止停）。

جىلاس - Ⅱ جىلا- 态互交的 ▲ جىلاسارعا 亲【谚】 سيلاسارعا جات جاقسى، تۇس جاقسى。气客你对会只人生陌，愁忧的你担分以可人

جىلات- جىلا- 态动使的 ▲ ٴل جىلاتۋ 人给 ▲难灾来带们人给，苦痛成造的 دوس جىلاتىپ

ايتادى، دۇسپان كۇلدىرىپ ايتادى. 【谚】的友朋。(耳逆言忠)笑你使话的人敌，哭你使话。

جىلاتتىر- جىلات- 态动使的。

جىلاۋ جىلا- 式定不的。

جىلاۋلى 〈形〉的着哭，的哭，的苦痛，的伤悲；的。

جىلاۋ-سقتاۋ 见 جىلاپ-سقتاۋ.

جىلاۋىق 〈名〉Ⅰ虫包，泡水的长上官器物动 ▲ جىلاۋىق تاسپا قۇرق 胞囊带体虫条。

جىلاۋىق Ⅱ 〈形〉，的啼夜，的泣哭好，的哭爱 جىلاۋىق بالا 的干不泪：的 ▲ 子孩的啼夜 جالعىز تۇيە باقىراۋىق، تال 垂杨柳 ▲ جالعىز بالا جىلاۋىق. 【谚】一 جىلاۋىق，唤叫爱驼骆的重负峰，喊哭爱子独的养惯生娇。

جىلبۇرىندى 〈形〉的利麻脚手；的捷敏。

جىلبىسقا 〈名〉①肉畜幼，皮畜幼：قۇلىننىڭ جىلبىسقاسى 的粘，的 ③ 肉的瘦极 ② 肉驹马，而淡 ④ 水汗的粘发 تەر جىلبىسقا 的臭发发童皮羔⑤ 淡清道味 ٴدامى جىلبىسقا 的味无装。

جىلبىسقى 见 جىلبىسقا.

جىلعا 〈名〉涧溪，涧山。

جىلعالان- 〈动〉沟山成形，涧山成形。

جىلعالانۋ جىلعالان- 式定不的。

جىلعالى 〈形〉的涧溪有，的涧山有。

جىلعاسىز 的平；的涧溪无，的涧山无。

جىلعاشىق 〈名〉涧溪的窄而细，谷山小。

جىلدا- Ⅰ 〈动〉月累年成，年整：نەشە جىلداپ كەلمەدى 来有没年几续连。

جىلدا Ⅱ 〈副〉年每，年年：جىلدا گۇل اشادى 花开年每。

جىلداعى 的年年，的年每，的年往 〈形〉：جىلداعىدان جاقسى 比/好年往 جىلداعى جۇمىس 儿活的干年年。

جىلداي 〈形〉①的似年一象；的长很，很：ٴبىر كۇن ٴبىر جىلداي سەزىلۋ 的久天一觉：ٴبىر جىلداي بولدى 来这里有了右左：年一近将，右左年一 ② 的似年一象得年。

جىلدام 的速迅，的速快，的快 ①〈形〉：جىلدام بارىپ، جىلدام كەلۋ 快去快回/ قارقىنى

جلدام 进展迅速 ② 赶紧,急忙: جلدام كەتىپ قالۇ 赶紧走。

جلدامدا- 〈动〉变快,速加,快越来越。

جلدامدات- ① جلدامدا- ② 加快的 态动使,加速,度速快加 جۇرىستى جلدامداتۇ 加速: 快加生速加 وندىرىستىك دامۇنى جلدامداتۇ/ 伐步发展的产。

جلدامداتۇ جلدامدات- 的 式定不的。

جلدامدىق ① جلدام 的 词名象抽的,度速 ② 率速: جوعارى جلدامدىق 高速度/ اعۇ جلدامدىق 流速。

جلدان-جلعا 〈副〉年一复年,年每,年逐: جلدان-جلعا بلگەرىلەۋ 进迈前向年逐。

جلداس 〈形〉同年的,的年一于属,的年同生年同。 ول كەۋدى جلداس. 他俩的生年同是的。

جلداستىق جلداس 的 词名象抽的。

جلداۋ جلدا- I 的 式定不的。

جلدىق 〈形〉的年,的度年,的年一: بەس جلدىق جوسپار 五年计划/ جلدىق كىرىم 一年的收入/ كوپ جلدىق 多的年。

جلدىقشى 〈名〉工年,工长: كى جىل جلدىقشى بولعان 当过两年工长。

جلدىم I 〈形〉(等马牛)的长间时奶产。

جلدىم II 〈形〉轻,的捷敏,的活灵,的便灵: جۇرىس-تۇرىسى جلدىم 举止的敏灵;的快人的敏灵/ جلدىم ادام 便灵。

جلدىمدىق جلدىم 的 词名象抽的。

جلدىرمالات- 〈动〉支支,避回;衍敷,塞搪: جلدىرمالاتىپ جاۋاپ بەرمەۋ 吾吾支支吾吾: 复答予不。

جلدىرمالاتۇ جلدىرمالات- 的 式定不的。

جلدىرتپا ① 〈形〉聪小耍,的滑刁,的猾狡: جلدىرتپا ادام 的明推,的脱推 ② 人的猾狡: جلدىرتپا ءسوز 的意诚无;的卸推辞言的脱推。

جلدىرتپالات- 〈动〉衍敷,塞搪,卸推,脱推。

جلدىرتپالاتۇ جلدىرتپالات- 的 式定不的。

جلجۇ جلجى- 的 式定不的。

جلجى- 〈动〉行,动移(地渐逐,地慢缓) ① 进前,走: جلجىعان ارباڭا كەنەت توقتاي قالدى. 了来下停然突辆车的行缓,移 推〔转〕 ② 。流逝,逝消: ۋاقىتتىڭ جىلجۋىمەن جاس تا ۇلعايىپ قالدى. 随着时间的消逝,了大也龄年。

③ 〔转〕发展,善完于趋: ءتىل ءوز زاڭدىلىعى بويىنشا جىلجىپ جەتىلەدى. 语言的自照按,发展渐逐律规并善完展发起来。

جلجىعىش 〈形〉容易动活的,容易动移的。

جلجىمالى 〈形〉流动的,移动的,活动的。

جلجىت- ① جلجى- 动,挪 ② 使动的态,动移: ساندىقتى جلجىتىپ قويۋ 把箱子开挪动 ③ 拔: ساعاتتىڭ سترەلكاسىن جلجىتىپ قويۋ 把针表动拨 ④ 促进,推动: قىزمەتتى ىلگەرى جلجىتۋ 把工作向前推动。

جلجىتپالى 〈形〉活动的,移动的。

جلجىتپاسىز 〈形〉不活动的,固定的。

جلجىتتىر- جلجىت- 的 态动使。

جلقى 〈名〉①马 通称的马群;: جلقى باعۋ 牧马 ② 马肖生二十族克萨哈一之: جلقى جىلى 年马 ▲ ايعىر ءۇيىر جلقى 带马种匹一由指的)马 ▲ الالى جلقى، اقتىلى قوي 群马的色杂,的色白,群羊的色马的清不数得多;群 ▲ جلقى ءجۇرىسى 畜牲的相以难 ▲ جلقى مىنەزدى 走行的马,的性张乖,的处 ▲ جلقى تاعالاۋ(马给)掌马钉,的烙打(上身马指) ▲ جلقى تاڭبالاۋ 铁蹄马钉 ▲ جلقى شەشەگى 痘马 ▲ اقشا تيىننان، جلقى قۇلىننان. 印,多成少积,塔成沙积【谚】。

جلقىلى 〈形〉的群成马,的多马。

جلقىسىز 〈形〉的少马;的马无。

جلقىسىزدىق جلقىسىز 的 词名象抽的。

جلقشى I 〈名〉夫马,人马牧,儿倌马 ▲ جلقشى اتاڭا 神护保的马。

جلقشى II 〔动〕〈名〉鹅山。

جلقشىلا- 〈动〉马放,马牧,群马看照。

جلقشىلات- جلقشىلا- 的 态动使。

جلقشىلاۋ جلقشىلا- 的 式定不的。

جلقشىلىق 〈名〉(业)马放。

جلما I 〈名〉治疗风湿病的药之。

جلما II 〈名〉油沫子。

جلماعاي 〈形〉①的坦平,的光滑 ② 的光滑,的润滑 ③ 的溜溜光,的秃秃光 ④ 的静平,的波无 ⑤ 的长不毛一,的。的珑玲面八,的滑圆

جىلما-جىل 〈副〉 ① 当年：قارىزدى جىلما-جىل قايتارۇ 债还年当 ② 年逐，年每，年连年：جىلما-جىل مول ئونىم الۇ 丰得获年年。收

جىلماقاي〈形〉 ①的润滑，的滑光，的坦平，的溜溜光：جىلماقاي تاقتاي 板木的滑光/平，的波无 ②的溜溜光发头 جىلماقاي شاشتى ③面湖的(静平)波无 جىلماقاي كول 的静滑圆〔转〕④(马指)的泽光有，的胖八，的肥。的珑玲面

جىلماقتا- 〈动〉快得显，跃活得显，脸笑皮嘻。意得洋洋，活

جىلماقتاۇ جىلماقتا-式定不的。

جىلماك 〈形〉①脑滑头油，的滑圆，的猾狡▲的智机，的灵机，的避规于巧②的得洋洋① جىلماك قاعۇ ▲笑微出露角嘴 ەتۈ。迎逢，勤殷献 ②活快得显，意

جىلماڭدا- 〈动〉①得显，得自洋洋，意得洋洋进地意得洋洋 جىلماڭداپ ۋىگە كىردى 活快：活快。待相脸笑以，迎逢，勤殷献 ②子屋

جىلماڭداس- جىلماڭدا-态互交的。

جىلماڭدات- جىلماڭدا-态动使的。

جىلماڭداۇ جىلماڭدا-式定不的。

جىلماك-جىلماك: جىلماك-جىلماك قاعۇ (ەتۈ) ①活快得显，意得洋洋，得自洋洋 ②待相脸笑以，迎逢，勤殷献。

جىلمي-〈动〉①容笑出现，笑而尔莞，笑微：平得显，静平得显 ②笑微 جىلميپ كۈلۈ 事其无若得装；稳 جىلميعان كول بەتىندە 上面湖的静平在/所无一象好事其无若得装 جىلميپ ەشنارسەنسى بىلمەيتىن سەكىلدى 知。

جىلميت- جىلمي-态动使的。

جىلميۇ جىلمي-式定不的。

جىلميس- جىلمي-态互交的。

جىلمىك 〈名〉▲呵呵乐，呵呵笑，笑微：微 جىلمىك ەتۈ ▲笑一微微 جىلمىك قاعۇ ①脸笑皮嘻 ②兴高，呵呵笑，笑装，笑嘻 ②眯眯笑，笑微

جىلمىڭدا- 〈动〉①子样的笑微付一出。

جىلمىڭداس- جىلمىڭدا-态互交的。

جىلمىڭدات- جىلمىڭدا-态动使的。

جىلمىڭداۇ جىلمىڭدا-式定不的。

جىلمىك-جىلمىك: جىلمىك-جىلمىك قاعۇ (ەتۈ) 笑嘻地住不，脸笑皮嘻。

جىلمىراي- 〈动〉容笑出现，笑而尔莞，笑微。

جىلمىرايۇ جىلمىراي-式定不的。

جىلپ: جىلپ بەرۇ ▲脱逃，进溜(地倏) جىلپ ەتۈ 溜溜，溜滑(地快极)。

جىلپ-جىلپ: جىلپ-جىلپ ەتۈ溜滑觉感，润湿觉感。

جىلپىوس 〈形〉巧灵，的利麻，的灵机，的捷敏：的/人的灵机 جىلپىوس كىسى/马的利麻作动 جىلپىوس ات。

جىلپوستان- 得显，灵机得显，捷敏得变〈动〉巧灵得变，利麻。

جىلپوستانۇ جىلپوستان-式定不的。

جىلپوستىق جىلپوس-词名象抽的。

جىلپىل 〈名〉感之滑润，感之溜滑。

جىلپىلداپ: 溜趾，溜滑 ①〈动〉机随〔转〕②住不拿里手得滑 قولعا توقتاماۇ 敏得显〔转〕③端多计诡，营钻于善，变应。速迅得显，快得显〔转〕④灵机得显，捷

جىلپىلداق 机随〔转〕，的溜滑，的滑 ①〈形〉。的滑圆，的营钻于善，的变应

جىلپىلداس- جىلپىلدا-态互交的。

جىلپىلدات- جىلپىلدا-态动使的。

جىلپىلداۇ جىلپىلدا-式定不的。

جىلپىلداۇىق ②的溜光，的溜滑 ①〈形〉。的滑圆，的营钻于善，的变应机随〔转〕

جىلپىك :的灵机，的利麻，的捷敏〈形〉 ئجۇرىسى جىلپىك ▲的利麻作动 جىلپىك قاعۇ。灵机得显，捷敏得显

جىلپىڭدا- 作动，利麻得显，捷敏得显〈动〉速迅。

جىلپىڭداۇ جىلپىڭدا-式定不的。

جىلت 〈名〉光微，线光，光：وتتىك جىلتى 悟觉，识意，识知的码起，识常〔转〕②光火：جىلتى جوق كىسى 人的识常懂不 ▲ جىلت ەتۈ 现闪，闪打，耀闪：وت جىلت ەتىپ جاندى دا

ۇشىپ قالدى. 火闪了-了灭就下。

جلت-جلت: جلت-جلت ەتۋ 不发地时不光闪地时不，光微。

جلتىل 〈名〉光微，光（之火、灯）：شامنىڭ جلتىلى 灯光灯。

جلتىلدا- 〈动〉忽明忽；光发闪闪，光微发：جلتىلداعان وت 暗/火的光发闪闪جلتىلداعان شام تۇبىندە 在灯光的暗忽明忽。下。

جلتىلداس- جلتىلدا- 的互交态。

جلتىلدات- جلتىلدا- 的动使态。

جلتىلداۋ جلتىلدا- 的不定式。

جلتىڭ: جلتىڭ ەتۋ 闪现，出露：جلتىڭ ەتىپ كورىنبەي كەتتى 了见不就下一了现闪。

جلتىڭدا- 〈动〉地时不，现忽隐忽，现时隐时出露地时不，现闪。

جلتىڭداس- جلتىڭدا- 的互交态。

جلتىڭدات- جلتىڭدا- 的动使态。

جلتىڭداۋ جلتىڭدا- 的不定式。

جلتىڭ-جلتىڭ: جلتىڭ-جلتىڭ ەتۋ ① 地时不，出露地时不，现闪地时不，现时隐时伺窥：ەسكەتەن جلتىڭ-جلتىڭ ەتىپ قاراۋ 从献，俏卖〔转〕②看地脑探头探地时不里缝门勤殷献，媚：جلتىڭ-جلتىڭ ەتكەن قىلىقتى جاقسىرمايدى 为行俏卖厌讨（他）。

جلتىر 〈形〉的亮光，的溜溜光，的滑光①：جلتىر مۇز مايدانى 的亮明/场冰的滑光جلتىر اينا 的秃秃光，的秃②子镜的亮明جلتىر باس 头秃▲ جلتىر قىزىل مياۋ 甘光草［植］▲ جلتىر ءسوز 词言的味无，谈空。

جلتىرا- 〈动〉发①：耀闪，光闪，光发，亮جلتىراعان اينەك 璃玻的亮发/ الىستا وت جلتىرايدى. 光火着闪处远。/ شام جلتىراپ جاندى. 了着点地闪一闪一灯，扮打〔转〕②。了着点地闪一闪一灯，扮装，饰装：قانشا جلتىراعانىمەن دە 管不表上面表，情热作装〔转〕③……扮打么怎示：意假情虚，感好：سىرتى جلتىراعانى بولماسا سەنى جاقسى كورىپ وتىرعان جوق. 他装是只他。你欢喜不并但，情热作。

جلتىراق 见 جلتىراۋىق.

جلتىراقشىل 见 جلتىراۋىقشىل.

جلتىراس- جلتىرا- 的互交态。

جلتىرات- جلتىرا- 的动使态。

جلتىراۋ جلتىرا- 的不定式。

جلتىراۋىق 〈形〉①的滑光，的泽光有：جلتىراۋىق قاعاز 品饰装②纸面光：جلتىراۋىق ساعان نە كەرەك؟ 什干品饰装要你么？

جلتىراۋىقشىل 扮打爱，的品饰装欢喜〈形〉的。

جلتىرلان- 〈动〉溜溜滑得变，滑光得变。

جلتىرلانۋ جلتىرلان- 的不定式。

جلۋ Ⅰ 〈名〉①度热，度暖，度温：وتتىڭ جلۋى 度温的火/كۇن جلۋى 热阳太/اتومدىق جلۋ 情热，忧热〔转〕②热子原▲ شوق قايدا بولسا جلۋ سوندا. 就里那火炭有里哪【谚】和暖。

جلۋ Ⅱ 舍施，助资，物济救〈名〉：جلۋ جيۋ 募集救物济/جلۋ بەرۋ 补助/جلۋ سۇراۋ 求要助资。

جلۋ Ⅲ 式定不的Ⅱ、Ⅰ جلى-。

جلشىلىق 〈形〉的远很，的远遥；的年一：جلشىلىق جول 程路的年一/جلشىلىق جەردە 在方地的远遥。

جلى Ⅰ 〈形〉①温，的洋洋暖的和暖，的暖：جلى اۋا 气天的和暖/جلى سۋ 的暖温，的热亲，的情热，的蔼和，的和温〔转〕②水温热：جلى ءجۇز 的和蔼/جلى ءسوز 的热/孔面的蔼和▲ جلى ۇشراۋ 看着眼熟/جلى جاۋاپ 言的情辞不，究追不，提不问过▲ جلى شىراي بەرمەۋ 表现冷淡▲ "ءسىز"、"ءبىز" 。【谚】جلى ءسوز، اعايىنعا جاراسار. 可不间之友朋，言之敬尊是"您"。温的衣大【谚】تونىڭ جىلىسىن يەسى بىلەدى. 道知人主暖。

جلى- ءۇي：和温变，和暖得变，暖变〈动〉Ⅱ：جلىدى. 了和暖子屋。/ سۋ جىلىدى. 水温。心善发，情同；动感▲ ءشى جلۋ 了和。

جلى- Ⅱ〈动〉（流）地徐徐，（流）地缓缓：جلىپ اققان بۇلاق 水溪的流而缓缓。

جلى-جۇمساق 〈名〉：餐美，肴佳味美

جىلى-جۇمساعىن بەرىپ كۇنتۇ 。待招肴佳味美用
جىلىلىق ① جىلى Ⅰ ③度温②词名象抽的
جىلىلىق كورسەتۇ :心情同,情热,切亲〔转〕
。情热出现表
جىلىم Ⅰ〈名〉(的鱼捕上海指) ▲ 网大
جىلىم تور تاشلا 。网拖
جىلىم Ⅱ ① 〈名〉诈诡,的滑奸〔转〕② 涡施
的猾狡 جىلىم ادام :的良不地心,的头滑,的
人 ▲ جىلىم تارتۇ 涡旋进掉 ▲ جىلىم قۇرت
。人的良不地心
جىلىمداڭ 〈动〉。嗒滴,流地徐徐,流而缓缓
جىلىمداڭ 。式定不的
جىلىمسۇ جىلىمسى- Ⅱ 。式定不的
جىلىمسى Ⅰ 鄙卑;的脑滑头油,的猾狡〈形〉
。的龌龊
جىلىمسى- 正装假,良善作装,人好装〈动〉Ⅱ
。派正装假,经
جىلىمشۇ جىلىمشى- Ⅱ 。式定不的
جىلىمشى Ⅰ 味滋有没,的味无而淡 ①〈形〉
。的和温微稍,的温较 ② 的佳不道味,的儿
▲جىلىمشى تاتۇ 。味滋没得变,佳不道味得显
جىلىمشى- Ⅱ 〈动〉:流而徐徐,流而缓缓
جىلىمشىپ اعۇ 。流而缓缓
جىلىمشىلا- 〈动〉:温加稍,热加稍 سۋدى
جىلىمشىلاۋ 。热一热微稍水把
جىلىمشىلاۋ جىلىمشىلا- 。式定不的
جىلىمىق Ⅰ :的和温,的温略,的温稍①〈形〉
جىلىمىق سۋ :的洋洋暖,的和暖 ②水的和温
كۇن جىلىمىق تارتا باستادى. 。了和暖始开气天
جىلىمىق Ⅱ 〈名〉(象现)暖温,和暖。
جىلىمقتان- 〈动〉:和暖于趋,暖变 كوكتەم
كەلىپ اۋا جىلىمقتانادى. 随 气来到的天春着
。了来起和暖候
جىلىمقتانۋ جىلىمقتان- 。式定不的
جىلىن- ① جىلى- Ⅱ 暖,暖取 ② 态身反的
كۇن جىلىندى. 天 。了和暖气/ ونتا جىلىنۋ :和
。火烤
جىلىندىر- جىلىن- 。态动使的
جىلىنۋ جىلىن- 。式定不的
جىلىس Ⅰ 〈名〉①。迁搬,移迁,动移
难 ②

。者难逃,人的所失离流,民
جىلىس- Ⅱ 〈动〉①:走行地慢缓,动移
溜,掉溜②动移流河着朝 جىلىسۋ وزەنگە قاراي
。过滑,走
جىلىستا- 〈动〉①(地悄悄,地慢慢):动移,移迁,迁搬 مالشىلار جايلاۋعا قاراي
جىلىستادى. 。迁搬慢慢场牧夏往正们民牧/
ءبىر ورىننان ەكىنشى ورىنعا جىلىستاۋ 从地悄悄
بەرى :近靠,拢靠,近移 ② 处一另到移处一
قاراي جىلىستاشى 往 近靠边这往 ③ 走溜,掉溜:
بايا‌عدا جىلىستاپ بەرگەن 早 了走溜就
جىلىستات- جىلىستا- 。态动使的
جىلىستاۋ جىلىستا- 。式定不的
جىلىستىر- جىلىس- Ⅱ 。态动使的
جىلىسۋ جىلىس- Ⅱ 。式定不的
جىلىت- جىلى- Ⅱ ▲ 态动使的 اۋىز جىلتۋ
。饭吃
جىلىتقىلا- 〈动〉。温加点有,热加微稍
جىلىتقىلاۋ جىلىتقىلا- 。式定不的
جىلىتقى〈名〉。(奶)水热的中(奶)水凉在加
جىلىتقىش 〈名〉。器热加,备设暖取
جىلىتپالى 〈形〉。的温加过经,的热加
جىم Ⅰ ①〈名〉,迹足,迹踪(的中之林树)
اڭنىڭ جىمى 痕〔转〕② 迹足的兽野 :印脚
露不)迹痕留不 جىمىن بىلدىرمەۋ ▲ 脚马,迹
。(脚马
جىم: جىم بولۋ ① ,言无口哑,声吭不
。来下静寂,来下静安 ② 语言不
جىمبىل 〈名〉。箅蒸,笼蒸
جىمدا- 〈动〉。缝对使,合吻相使,缝合使
جىمداي: جىمداي بولۋ ① 无口哑,声吭不
。来下静寂,来下静安 ② 语言不,言
جىمداس- ① جىمدا- 吻相,缝合②态互交的
。缝对,合
جىمداستىر- ① جىمداس- ,缝接②态动使的
。缝拼
جىمداسۋ جىمداس- 。式定不的
جىم-جىلاس 〈形〉响声无毫,的寂俱籁万 ①
جىم-جىلاس تۇندە 寂俱籁万在 :的悄悄静,的
② 悄悄静地大 جەر بەتى جىم-جىلاس /晚夜的

无踪影无毫,踪无影无 جىم-جىلاس ئياق استىنان 象迹：
جوعالۋ 了踪无影无间然突 。
جىم-جىلاستىق جىم-جىلاس 的词名象抽 。
جىمجىمىل 姜生,姜〈名〉 。
جىم-جىرت 的静安,的静寂,的悄悄静〈形〉,
悄静里屋 جىم-جىرت-ئىشى ئۇي-ئۆي 的寂俱籁万
的悄/ جىم-جىرت بولا قالۋ 突然寂 。了来下静寂
جىم-جىرتتىق جىم-جىرت 的词名象抽 。
جىمي- 〈动〉笑微出露角嘴,笑嘴抿,笑微：
كۆڭلىدەنسې جىمىۋ 高兴得笑微/ جىمىيىپ كۈلۈۋ
笑嘴着抿 。
جىميت- ① جىمي- 的使动态 ② 抿起：
قۇلاعىن جىميتۇ 朵耳起抿 。
جىمىۋ جىمي- 的不定式 。
جىمىيىس- جىمي- 的互交态 。
جىمقىر- 〈动〉① 抿；咬：ھەرنىن جىمقىرۇ
来起卷,来起折,来起叠；掖 ② 唇嘴抿：
جەڭنى جىمقىرۇ 口袖掖/ مالاقايدىك قۇلاعىن
ئىشنە قاراي جىمقىرۇ 折里往耳帽把 ③ 来起
كىمنىڭ جىمقىرعانىن ：羊牵手顺，偷〔转〕
ئىبلدىك بە؟ 吗的偷谁道知你？
جىمقىرت- جىمقىر- 的使动态 。
جىمقىرۇ جىمقىر- 的不定式 。
جىمقىرىل- جىمقىر- 的态动被 。
جىمقىرىن- جىمقىر- ①、② 的态身反 。
جىمقىرىس- جىمقىر- 的互交态 。
جىمپي- 不；装佯,事无作装,事无装假〈动〉
/ 道知不作装 بىلمەگەنسىپ جىمپىۋ 色声露：
جىمپىيىپ كۈلۈۋ 的事其无若笑傻 。
جىمپىيت- ① جىمپي- 的使动态 ② 得搞,平弄
。嘴抿 ③ 滑光成弄,溜滑：抿 ئاۋزىن جىمپىيتۇ
جىمپىۋ جىمپي- 的不定式 。
جىمپىيىس- جىمپي- 的互交态 。
جىمۇ جىمى- 的不定式 。
جىمىڭ- 〈动〉抿（朵耳指）：ات قۇلاعىن
朵耳起抿马看一他 。جىمىسىمەن كەيىن قاشتى
了跑回往就 。
جىمىڭ: جىمىك قاعۇ ① 微,笑显,得喜悦,
色于形喜：قۇانىشىن جاسىرا الماي جىمىك قاعۇ
耀闪,烁闪 ② 笑微而悦喜的心内住不瞒：
▲ 。着烁闪在星星 جۇلدىزدار جىمىك قاقتى
指）现一,闪一 ② 笑一微微 ① جىمىك ھەتۇ
（星 。
喜,开颜笑喜,笑喜,笑微 ①〈动〉 جىمىڭدا-
一 他 . بار جىمىڭدايتىن ئۇنى ：色于形
闪 ② 。开颜笑喜样这才儿事的兴高有定
。（星指）耀闪,烁
جىمىڭداس- جىمىڭدا- 的互交态 。
جىمىڭدات- جىمىڭدا- 的使动态 。
جىمىڭداۋ جىمىڭدا- 的不定式 。
جىمىك-جىمىك: جىمىك-جىمىك قاعۇ (ھەتۇ)
,烁闪 ② 色于形喜,开颜笑喜,笑喜,笑微 ①
耀闪 。
جىمىر- 〈动〉① 抿：ھەرنىن جىمىرۇ 唇嘴抿
：回窝,叠折,来起折,来起叠 ② ئىشنە قاراي
来起折里往 جىمىرۇ 。
جىمىرايان ات 的朵耳着抿（嘴,朵耳指）：
جىمىرايىپ وتىرعانىن كورگەندە 见 ① 〈动〉 جىمىراي-
卷,来起折 ② 马的朵耳着抿 ：怒发,色怒带面〔转〕③（耳帽指）皱起,起
面他见 ：候时的色怒带 。
جىمىرايت- ① جىمىراي- 的使动态 ② 抿
起抿朵耳把狗 . جىمىرايتتى ئىت قۇلاعىن ：起
：回窝,叠,起折 ③。了来 مالاقايدىك قۇلاعىن
耳帽起折 جىمىرايتۇ 。
جىمىرايتۇ جىمىرايت- 的不定式 。
جىمىرايۇ جىمىراي- 的不定式 。
جىمىرايىس- جىمىراي- 的互交态 。
جىمىرت- جىمىر- 的使动态 。
جىمىرۇ جىمىر- 的不定式 。
جىمىرىل- جىمىر- 的态动被 。
جىمىرىس- جىمىر- 的互交态 。
جىمسقى 别,的良不地心,的胎鬼怀心〈形〉
/人的胎鬼怀心 ادام جىمسقى ：的心用有
。为行的心用有 قىلىق جىمسقى
：鬼捣中暗，计诡弄玩〈动〉 جىمسقىلا-
。动鼓下私 جەلكىتىرۇ جىمسقىلاپ
جىمسقىلان- جىمسقىلا- 的态身反 。
جىمسقىلاۋ جىمسقىلا- 的不定式 。
جىمسقىلىق جىمسقى 的词名象抽 。

جنن ▲ 灵精 ② 魔恶，鬼魔，鬼 ①〈名〉Ⅰ
جن انۆ①中魔，中邪②，息不流川，数胜不数，
جن دارۆ ▲ 怒发，气生 بۆۋ جن ▲ 麻麻密密
疯发，魔着 ▲ 魔着 ② 体附 ① يەكتەۋ جن
▲ 张张慌慌，乱脚忙手 قۆعانداي جن ▲
ويناق قۆرقۇ ▲ 所场的闹胡，窟魔 سوغۇ جن
▲ 乱错神精，疯发；邪中，魔中 (ئەتيۇ، قاغۇ، شالۇ)
جن شاقىرۇ 灵精唤呼 ▲ جنى كەلۈ ① 体附
傲掉打，实老使 قاغۇ جننى ▲ 怒发，气生 ②
犯，怒发，气生 ② 魔着 ① وُستاۋ جنى ▲ 气
病毛 ▲ بالانىك ويىنى، باقسىنىك جنى.【谚】
如戏儿同。

جن Ⅱ 〈名〉 物食的嚼回物动刍反。

جنداڭ- 〈动〉 ① 精，智理失丧，狂发，病发
常失神：تەرس-قاغىس سويلەپ جنداندىك با؟
么什些语乱言胡，了疯你/ جنداڭعان ادامنىك
为行的人的常失神精是象 سەكسىلدى قىلمىغى
③ 子孩的野撒 جنداڭعان بالا：蛋捣，野撒 ②
来起暴狂，怒狂，来起狂疯〔转〕：جەل جنداڭا
سوغۇ 作大风狂。

جنداندىر- جنداڭ- 态动使的。

جنداڭۇ جنداڭ- 式定不的。

جنىدى 〈形〉 神精，的颠颠疯疯，的疯发 ①
的常失：جنىدى كىسىشە 象 样那人的疯发 ②
的蛋捣：جنىدى بالا 的气淘，的蛋捣，的野撒
疯发，جنىدى بولۇ ▲ 瓜傻，人疯，子疯③子孩
جنىدى كوبەلەك ▲ 蛾灯扑 ▲ 子疯为成
سۇ 酒。

جنىدىحانا 〈名〉 院医病神精，院人疯。

جنىدىلىق جنىدى 词名象抽的。

جن-سايتان 见 جن-شايتان.

جن-شايتان 〈名〉 妖，神蛇鬼牛，怪鬼魔妖
怪。

جنىس Ⅰ 〈名〉 ① 品，类种，种 ② 别性，性
层岩 تاۋ جنىستارى ▲ 石岩，层〔地〕③ 种
باستاپقى جنىستار 原〔地〕 ▲ 体岩地 انالىق
جنىس ① 质母〔植〕 ② 岩田〔旷〕
性 جنىس مۇشەلەرى ▲ 腺性〔理生〕
官器殖生，官器。

جنىس Ⅱ 〈形〉 ① 的盛茂，的密茂：
جنىس ورمان 林密/ جنىس قاراعاي 的密茂
林密。 ② 树松
جنىس- 〈动〉 Ⅲ 一在织交，密茂得长 ① 长
盛茂得长，起：جنىسقان ورمان 密茂(始原)
(缘血指)切密 ② 林森的。

جنىسسىز 〈形〉 无的性：جنىسسىز كوبەيۇ
交杂性无 جنىسسىز بۇداناستىرۇ/ 殖生性无
血同，的族种一同；的性同 〈形〉 جنىستاس
的统。

جنىستاستىق جنىستاس 词名象抽的。

جنىستى 〈形〉 ① 的性 ② 的性有：ەر
白 جنىستىلار 的类种，的族种：اق جنىستى
种人色。

جنىستىق 〈形〉 的性：جنىستىق بايلانىس
交性/ جنىستىق ورگان 官器性/ جنىستىق
欲性。

جىك Ⅰ 〈名〉 声杂嘈，喊叫，哗喧〔旧〕。

جىك Ⅱ 〈名〉 斤[汉]：بەس جىك ۋن 五斤面
粉。

جىكەل 〈名〉 柳柽，柳红〔植〕。

جىكەلباس 〈名〉 草尾冠〔植〕。

جىكەلدى 〈形〉 的多柳柽，的柳红有。

جىكەلسىز 〈形〉 的柳柽长不，的柳红无。

جىك-جىك: جىك-جىك ەتۋ ① 响作嗡嗡，
声锵铿出发，响作铮铮 ②。

جىڭىل 〈名〉 ① 声杂嘈，声嗡嗡：قۇلاقتىڭ
جىڭىلى 耳鸣 ② 声锵铿，声当叮：قاڭىلتىردىڭ
声当叮的器铁。

جىڭىلدا- 〈动〉 ① 响作嗡嗡：قۇلاق جىڭىلداۋ
：声锵铿出发，响作铮铮 ② 响嗡嗡朵耳
جىڭىلداعان تەمىردىڭ داۋىسى 器铁的响作铮铮
声之。

جىڭىلداس- جىڭىلدا- 态互交的。

جىڭىلدات- جىڭىلدا- 态动使的。

جىڭىلداۋ جىڭىلدا- 式定不的。

جىپ: جىپ بەرۋ 一，滑一，闪一，儿烟溜
一晃：جىپ بەرىپ قاشا جونەلۋ 一/了跑儿烟溜
جىپ ەتىپ كىرۋ 一闪(滑一)/来进就/
بەرىپ شىعا جونەلۋ 一去出就晃。

جىپ-جىپ: جىپ-جىپ ەتۋ (作动指)，速迅，

。捷敏，巧灵，巧轻；利麻，速神

جېپىلدا- 麻，速神，速迅（作动指）①〈动〉滔滔，休不喋喋〔转〕②捷敏，巧灵，巧轻；利。叨唠，绝不

جېپىلدات- جېپىلدا- 。态动使的

جېپىلداۋ جېپىلدا- 。式定不的

جېپىلىق 〈形〉的眼巴眨爱，的眼眨好 ▲ جېپىلىق شام 小油灯。

جېپىلىقتا- ①〈动〉② 巴眨，眼眨地时不。暗时亮时（光灯），光闪一闪一出发

جېپىلىقتاس- جېپىلىقتا- 。态互交的

جېپىلىقتات- ① جېپىلىقتا- 的态动使的 ② 不。眼眨地时：كوزىن جېپىلىقتاتۇ 眼眨地时

جېپىلىقتاۋ جېپىلىقتا- 。式定不的

جېپىر-جېپىر：جېپىر-جېپىر ەتۋ 见 جېپىرلا-。

جېپىرلا- 〈动〉往攘来熙；群成，聚群，多众；جېپىرلاعان بالىق 麻麻密密：鱼的群成/ جېپىرلاپ جۇرگەن ادامدار 人的往攘来熙/ جېپىرلاعان قويلار 羊的麻麻密密。

جېپىرلاس- جېپىرلا- 。态互交的

جېپىرلات- جېپىرلا- 。态动使的

جېپىرلاۋ جېپىرلا- 。式定不的

جېپىق 〈形〉。的眼巴眨爱，的眼眨好

جېپىقتا- 〈动〉。巴眨，眼眨（地时不）

جېپىقتات- جېپىقتا- 。态动使的

جېپىقتاۋ جېپىقتا- 。式定不的

جىر I〈名〉歌，谣歌，歌民：تاتار جىرى 歌之利胜/歌民尔塔塔▲ جەڭىس جىرى 成，论议，传流 جىر بولۋ ▲曲篮摇 بەسىك جىرى 传，论议，开传 ▲ 题话的论议为 جىر قىلۋ 颂。

جىر- II：开挖，开掘，开冲 ①〈动〉سۋ توسپانى جىرىپ كەتتى. 了开冲坝堤把水。/ كۇرەكپەن جىرىپ جىبەرۋ 开豁 ② 开挖锹铁用 تۇيەنىڭ مۇرنىن جىرىپ كەتتى. 坏拉，豁拉：تۇيەنىڭ مۇرنىن جىرىپ كەتتى. 出留，出分〔转〕③。了豁拉给子鼻驼骆把 جالعىز ۇلىن جاناندای كورەدى، اۇزىندا ەسىن جىرىپ بەرەدى. 不舍己自，贝宝当子儿独把。他给都吃得（اۇزىنان）▲ اۇزىندا ەسىن

جىرىپ بەرۋ 爱宠，爱疼。

جىرا 地谷，沟山小，沟〈名〉。

جىرا-جىرا 的坎坎沟沟，的沟多〈形〉。

جىرا-جىقپىل 沟山小，壑沟，沟〈名〉：جىرا-جىقپىلمەن جۇگىرە جونەلۋ 跑沟山小着顺。去

جىراق 的僻偏，的远遥，的远〈形〉：جىراق جەردە 方地的远遥在。

جىراقا 地洼，地凹（的开冲水被指）〈名〉。

جىراقاي 沟小，沟〈名〉：جىراقايدىڭ ارجاعىندا 边一那的沟小在。

جىراقالاۋ 的洼稍，的陷洼较比〈形〉。

جىراقتا- 离远，远走①〈动〉：ونىڭ قاراسى جىراقتاپ كورىنبەي كەتتى. 他 越来越影身的 亲不，离距持保，远疏〔转〕②。了失消渐逐远 始开来近 جاقىنناپ بەرى جىراقتاپ ءجۇر 近：离距持保。

جىراقتال- جىراقتا- 。态动被的

جىراقتاس- جىراقتا- 。态互交的

جىراقتات- جىراقتا- 。态动使的

جىراقتاۋ جىراقتا- 。式定不的

جىرالا- 〈动〉沟刨，沟挖：جىرالاپ جىبەرسەڭ سۋ اعىپ كەتەدى. 掉流会就水沟个挖。

جىرالات- جىرالا- 。态动使的

جىرالاۋ جىرالا- 。式定不的

جىرالى 的多地谷，沟多〈形〉。

جىرالىق 见 جىرا.

جىراۋ 人诗间民，手歌间民，手歌〈名〉。

جىراشىق 沟小〈名〉。

جىربىڭ：جىربىڭ قاعۋ ② 跳（眼指）① 嘻嘻；佻轻，浮轻〔转〕② 合一闭一（嘴指）。哈哈

جىربىڭدا- 闭一（嘴指）② 跳（眼指）①〈动〉。哈哈嘻嘻；佻轻，浮轻〔转〕③ 合一

جىربىڭداس- جىربىڭدا- 。态互交的 ③

جىربىڭدات- جىربىڭدا- 。态动使的

جىربىڭداۋ جىربىڭدا- 。式定不的

جىرعا I〈名〉。饰头的化美（女妇）

جىرعا- II：享，乐享；足意调心，足满到得〈动〉。快痛到感，福

جىرعاس- جىرعا-态互交的。
جىرعات- جىرعا-态动使的。
جىرعاۋ جىرعا-式定不的。
جىرعىز- جىر-Ⅱ态动使的。
جىرداڭ- جىر-Ⅱ态动使的。
جىرق-جىرق: جىرىق-جىرق ەتۋ 嘿嘿地笑，笑傻，嘻嘻笑。
جىرقىل〈名〉笑玩的分过，笑傻，笑地嘿嘿。
جىرقىلدا-〈动〉笑傻，嘻嘻笑，笑地嘿嘿。
جىرقىلداس- جىرقىلدا-态互交的。
جىرقىلدات- جىرقىلدا-态动使的。
جىرقىلداۋ جىرقىلدا-式定不的。
جىرلا-：扬赞，扬颂，唱歌，颂歌〈动〉باقىتتى ءومىردى جىرلاۋ 活生的福幸颂歌。
جىرلان- جىرلا-态动使的。
جىرلات- جىرلا-态动使的。
جىرلاۋ جىرلا-式定不的。
جىرما〈形〉(子裤，服西)的叉开。
جىرمالا-：打碎敲零，出留，出分①〈动〉جىرمالاپ بەرۋ 分给一点②分瓜，割分：قازىنانى جىرمالاۋ 把财产/分瓜سۇيدى جىرمالاۋ 开掘，掘挖，开划：ارىقتى جىرمالاۋ ③分瓜给水的渠水。
جىرمالان- جىرمالا-态动被的。
جىرمالات- جىرمالا-态动使的。
جىرمالاۋ جىرمالا-式定不的。
جىرنا〈名〉[方]汗(的背马贴紧上鞍马)垫。
جىرناق〈名〉棍铁的钩带而尖。
جىرت-〈动〉①碎撕，破扯，破撕：قاعاز جىرتۋ 纸撕/بۇل جىرتۋ 布扯②耕，犁：جەر جىرتۋ 地耕▲بەتىن جىرتۋ ①抓脸②伤心▲جىرتىسىن جىرتۋ 替，护辨……说话مال باققاندىكى، جەر جىرتقاندىكى.【谚】牲畜属于耕地土，者养饲于属人种。
جىرتا: جىرتا قارىس 一大咋：ۇزىندىعى جىرتا قارىس 咋大一是度长。
جىرتاق〈名〉哈哈嘻嘻，笑嘻，笑(的浮轻指)：ورىنسىز جىرتاق 笑的宜适不。
جىرتاقتا-〈动〉哈嘻嘻，笑地佻轻，笑地浮轻。脸笑皮嘻，哈
جىرتاقتاس- جىرتاقتا-态互交的。
جىرتاقتات- جىرتاقتا-态动使的。
جىرتاقتاۋ جىرتاقتا-式定不的。
جىرتاك〈名〉哈哈嘻嘻，笑嘻，笑(的浮轻指)▲جىرتاك قاعۋ 哈嘻嘻，笑地佻轻，笑地浮轻。脸笑皮嘻，哈
جىرتاڭدا-〈动〉嘻嘻，笑地佻轻，笑地浮轻。脸笑皮嘻，哈哈
جىرتاڭداس- جىرتاڭدا-态互交的。
جىرتاڭدات- جىرتاڭدا-态动使的。
جىرتاڭداۋ جىرتاڭدا-式定不的。
جىرتاك-جىرتاك: جىرتاك-جىرتاك ەتۋ 轻。脸笑皮嘻，哈哈嘻嘻，笑地佻轻，笑地浮哭作装，脸着丧哭，啼啼哭哭〈动〉
جىرتي-子样的。
جىرتيت- جىرتي-态动使的。
جىرتيۋ جىزتي-式定不的。
جىرتقىز- جىرت-态动使的。
جىرتقش〈形〉①的猛凶，的恶凶，的残凶：جىرتقش اڭ 猛兽/ قۇس جىرتقش ②禽猛的狠凶，的虐暴，的暴残〔转〕：جىرتقش جاۋ 残，者虐暴④禽猛，兽猛③人敌的暴残。人的暴
جىرتقىشتان-〈动〉变，暴残得变，猛凶得变。性人失丧，恶凶得
جىرتقىشتانۋ جىرتقىشتان-式定不的。
جىرتقىشتىق جىرتقش 词名象抽的。
جىرتىق〈形〉①的烂破，的旧破，的破：جىرتىق كيىم 隆窟，口破，绽破②服衣破كيىمىڭ جىرتىعى 口破的服衣▲جىرتىق اۋىز 的严不嘴。
جىرتىق-جىرتىق〈形〉不烂破，的烂烂破破。的楼褴，的堪
جىرتىق-تەسىك〈名〉：绽破，口破①جامايتىن جىرتىق-تەسىك 该补的口破②隆窟，壁断垣残，缝裂：قورانىڭ جىرتىق-تەسىگى 院子的壁断垣残。
جىرتتىر- جىرت-态动使的。
جىرتۋ جىرت-式定不的。

جىرتىل ① جىرت- 的态动被，破磨，破撕 ② 旧破方地的了破补：جىرتىلعان جەرىن جاماۋ 往来熙，队结群成，多众 ▲ جىرتىلىپ ايرىلۇ 。往

جىرتىندى 〈名〉头(布)，条(布)，片碎，块碎。

جىرتىك 〈名〉哈哈嘻嘻，笑嘻，笑(的浮轻)，脸笑皮嘻。

جىرتىكدا- 〈动〉皮嘻，笑地佻轻，笑地浮轻：哈哈嘻嘻，脸笑宜适不 ورىنسىز جىرتىكداۋ 的脸笑皮嘻。

جىرتىكداس- 态互交的 جىرتىكدا- 。

جىرتىكدات- 态动使的 جىرتىكدا- 。

جىرتىكداۋ 式定不的 جىرتىكدا- 。

جىرتىك-جىرتىك: جىرتىك-جىرتىك قاعۋ (ەتۋ) 嘻嘻，脸笑皮嘻，笑地佻轻，笑地浮轻。哈哈

جىرتىققىرا- 〈动〉点一大再得撕，开扯微稍。

جىرتىققىراۋ 式定不的 جىرتىققىرا- 。

جىرتىس 〈名〉Ⅰ料布的宾女给送分时礼婚 ▲ جىرتىسىن جىرتۋ 辩，护辩……替，话说。

جىرتىس- Ⅱ جىرت- 的态互交。

جىرۋ 式定不的 Ⅱ جىر- 。

جىرشى 手歌间民，手歌〈名〉。

جىرىق 〈形〉的口裂，的口豁，的口缺：ارىقتىك جىرىعى 口缺的渠水/ جىرىق ەرىن 嘴豁(兔唇)/ قولىڭىنىك جىرىعى بارما؟ 啊漏手你？▲ جىرىق ەتەك 开的儿隙。

جىرىل- ① Ⅱ جىر- 的态动被，豁，裂豁 ② 开：ايلدىك كوزى جىرىلىپ كەتتى. 肚儿眼带肚豁，开离，离分 ③。了开豁：جىرىلىپ اققان سۋ 水的掉跑/ توپتان جىرىلىپ شىعۋ 从出溜中群人。

جىرىم Ⅰ 〈名〉端末(的带肚指) ▲ جىرىم جەۋ ① 端末带肚坏啃。宜便小占 ②

جىرىم Ⅱ 开豁，的开豁，的烂撕，的烂破〈形〉。带肚的开豁，的裂豁，的：جىرىم ايىل 。

جىرىمدا- 〈动〉：打碎敲零，出留，出分 ①，分瓜②累积的滴一点一出分 جىرىمداپ جيناۋ 割分：جىرىمداپ اكەتۋ 。走分瓜

جىرىمدال- ① جىرىمدا- 的态动被，开豁 ② 裂。

جىرىمدان- جىرىمدا- 的态动被。

جىرىمدات- جىرىمدا- 的态动使。

جىرىمداۋ جىرىمدا- 式定不的。

جىرىم-جىرىم 褴，的堪不烂破，的烂破〈形〉▲的裂豁，的开豁；的 楼 جىرىم-جىرىم بولۋ。开豁 ② 堪不烂破，破撕被 ①

جىرىندى 世经久②(布指)片碎，烂破①〈形〉。的练老，的霜风经饱，的验经有富，的故经 ② 词名象抽的 جىرىندى ① جىرىندىلىق 穷绝，能技，验。

جىت- 〈动〉：跑就腿撒，掉跑，走溜，掉溜：ەكەۋى وزەڭگە قاراي جىتا جونەلدى. 着朝俩他 跑，走逃 وتىرۋ 。了跑就腿撒边河 ▲ جىتىپ 。掉

جىتا جىتا قارىس 见：جىرتا قارىس.

جىتۋ 式定不的 جىت- 。

جىتىر- ① جىت- 的态动使的。除斩，掉干 ②

جىتىرت- جىتىر- 的态动使。

جىتىرۋ جىتىر- 式定不的。

جىبەك 〈名〉①丝蚕，丝：جىبەك ءجىپ 线丝/ جاساندى جىبەك 人造丝 ②棉丝：جىبەك تارتقان شاپان 袄棉丝/ جىبەك بۇيمدارى 织丝：的爱可，的雅尔文温，的柔温〔转〕③ 品 جىبەك مىنەزدى 的柔温气脾/ جىبەك جەل 微风 ▲ جىبەك جولى 路之绸丝 ▲ جىبەك كوبەلەك 蛾蚕 ▲ جىبەك قاراعان 欢合金〔植〕，花缨马 ▲ جىبەك قۇرتى 蚕 ▲ تال جىبەك 丝线 ▲ شىم جىبەك 丝纯。

جىبەكتەي 似棉丝象，的似丝象 ①〈形〉：温〔转〕② 软柔的似棉丝象 جۇمساق جىبەكتەي：的貌礼有很，的爱可，的雅尔文温，的柔 قىلىعى جىبەكتەي 举 قىلىعى جىبەكتەي 。雅尔文温止举。

جىبەكشى 手能蚕养，者蚕养〈名〉。

جىبەكشىلىك 业蚕养〈名〉。

جىبەر- 发打，走放，走送；遣派，派 ①〈动〉：送 كىسى جىبەرۋ 人派/ اسكەرگە جىبەرۋ 走：去想他 بارعىسى كەلسە جىبەرە سال 兵当……③ 信寄 حات جىبەرۋ 寄，投 ② 去他让就话的

قاينا؋ 义愤填膺，愤气常非 ▲ جىگەرى قوم بولۇ 。气泄，地涂败一

جىگەرلەن- 〈动〉长志气勇，气奋，增倍气勇，舞鼓受 جىگەرلەنگەن جاۋىنگەرلەر 增倍气勇感振到奋：。习学地奋勤 جىگەرلەنىپ ۇيرەنۇ 们士战的/

جىگەرلەندىر- جىگەرلەن- 。态动使的

جىگەرلەنۇ جىگەرلەن- 。式定不的

جىگەرلەنۇشلىك 〈名〉气勇倍增，力精充 。沛

جىگەرلى 〈形〉气志有，的力毅有，的气魄有 جىگەرلى جىگىت：的力魄有，的子男的 。汉

جىگەرلىلىك جىگەرلى 的象抽名词 。

جىگەرسىز 〈形〉气志无，的力毅无，的气魄无 جىگەرسىز ادام ▲ 的窝囊，的力魄无，的可得显老人窝囊【谚】. تۇرادى جەتىمسىرەپ 。怜

جىگەرسىزدەن- 〈动〉意，靡萎神精，弱薄志意 。落低绪情，沉消志

جىگەرسىزدەندىر- جىگەرسىزدەن- 动使的 。态

جىگەرسىزدەنۇ جىگەرسىزدەن- 。式定不的

جىگەرسىزدىك جىگەرسىز- 。词名象抽的

جىگىت 〈名〉人青年（男指），子伙小 ① 人青年，子伙小 ①〈名〉：夫丈大，汉子男 ② جىگىتتە جىگىتتىك بولۇ 样好 ③ 。子样的汉子男有应汉子男. كەرەك ▲ 的样好是真 جىگىت-اق ەكەن：的尖拔，的 ▲ 人男，性男（的熟成）جىگىت اعاسى 小棒（سولتانى، تورەسى）جىگىتتىك سىرتتانى 婿女 ▲ كۇيەۋ جىگىت ▲ 子伙小好，子伙 العىر جىگىت اقىلىنا قاراي ءىس قىلار، ولاق جىگىت 愚，干巧者智【谚】. ەر جىگىتتىك قادىرى ولگەندە وتەر، 勇【谚】. قونعان جۇرتتىك قادىرى كوشكەندە وتەر. ▲ 。亲可感倍后移居故，爱珍感倍后死儿 جىگىتتى ءبىلىم بايگەگە، جىلىك اتتى بايگەگە 壮肥，才成以可年青的问学有【谚】. قوسادى 。赛竞以可马骏的

جىگىت-جەلەك 年青，子伙小（数复指）〈名〉。人

传，捎，带：حابار جىبەرۋ 息消递传/ كىمنەن جىبەرىپتى؟ 击射，打〔转〕④ ？的来带谁托：表词动助做）⑤ 弹子费白 وقتى تەككە جىبەرۋ 然突 كۇلىپ جىبەردى 速迅，决坚，然突（示了笑/ قۇپ جىبەرۋ 一定赶要走/ كەسىپ جىبەرۋ 快切掉 ▲ السقا كوز جىبەرۋ 展展，望往 ▲ 看处远 استىنا جىبەرۋ 失禁 ▲ بەتىمەن جىبەرۋ 随所其欲 ▲ ……其任，流自任放 ەسەسىن جىبەرۋ 看 ▲ كوز جىبەرۋ 吃亏，给输 ▲ 望僚，目举：眼一 ▲ برقىنا جىبەرۋ 听之任之，纵放，就迁 。

جىبەرت- جىبەر- 。态动使的

جىبەرتكىز- جىبەرت- 。态动使的

جىبەرتتىر- جىبەرت- 。态动使的

جىبەرۋ جىبەر- 。式定不的

جىبەرىل- جىبەر- 。态动被的

جىبەرىس- جىبەر- 。态互交的

ءجىبۋ ءجىبى- 。式定不的

ءجىبى- 〈动〉①软泡，化溶，化软，软变：قار ءجىبۋ 雪融化/ جەر ءجىبۋ 解冻/ سۇدا ءجىبىدى 于趋（度态）〔转〕② 软泡能里水在 . ءشى ءجىبۋ 软心：感情同生产，心善发，和缓 ▲ كونى ءجىبۋ 饱吃 。

ءجىبىت- ① ءجىبى- 弄，软泡 ② 态动使的 سۇمەن ءجىبىتۋ 软泡水用/ سوزگە 化软，软：يلاندىرىپ ءجىبىتۋ 化软使法方的服说用 。

جىبىتەرلىك 〈形〉①软泡能，的软弄能，的 تەرى جىبىتەرلىك 化软革皮使能：的化软的，使能的心善发……使能 ② ……感的动：ونىڭ كوڭىلىن جىبىتەرلىك نە 动感他使能么什说你？ ايتاسىڭ؟

ءجىبىتتىر- ءجىبىت- 。态动使的

ءجىبىتۋ ءجىبىت- 。式定不的

ءجىبىتىل- ءجىبىت- 。态动被的

جىگەر 〈名〉气志，气朝；力毅，志意［波］；气魄，劲干：قيىنشىلىقتى جەڭەتىن جىگەر بولۇ 志意的的难困服克有要/ جىگەرى بولسا كەرەك 话的气志有他 مە ەدى؟ سۇلكىنى سۇعا كەتەر 吗采打精无样这能，舞鼓到受 ▲ جىگەر الۋ ？ 气勇到得 ▲ جىگەر بەرۋ 舞鼓，力鼓 ▲ جىگەر

جگىتسىز 友朋男有没;的子伙小有没〈形〉。们娘姑的友朋男有没قىزدار جگىتسىز。的:جگىتسىزدىك جگىتسىز。词名象抽的
جگىتسىن- 英逞,强逞,能逞(人男指)〈动〉。能逞面前人众在جگىتسىنۇ الدندا:雄
جگىتسىندىر- جگىتسىن-。态动使的
جگىتسىنۇ جگىتسىن-。式定不的
جگىتتىك ① جگىت 子伙小 ② 词名象抽的年青(人男指),概气汉子男,头劲子伙小,气。气勇,量胆 ③ 气志的人
جگىتشىلىك 气汉子男,气子伙小 ①〈名〉。量胆,气勇 ② 魄气的人年青,概
جىك ①〈名〉:隙缝,缝:جگىننەن بولىنۇ:层阶;次层,层 ② 开分方地的隙缝有从تاستىڭ جگى/次层的头石ەرەكشە ۋقىتتى جىك界 بىلىنبەۋ جگى:线界,界〔转〕③ 层阶权特影形(جىك جازباۋ)جگىن جازباۋ ▲ 清不线造制,间离拨挑جىك سالۇ ▲ 间无密亲;离不。纷纠生发,和不现出جىك تۇۋ ▲ 和不
جىك-جاپپار: جىك-جاپپار بولۇ 显,情热得情盛:意盛示表جىك-جاپپار بولىپ قارسى الۇ(情热)。待接
جىك-جىك: جىك-جىك بولۇ ①层分,离分层层 ②开分方地的隙缝有从,裂分层层一层一成裂宗,派帮,层阶)团集成裂分 ②离分地层一层活派帮止停توقتاتۇ(派):جىك-جىك بولعاندى。动
جىكتە- 〈动〉①级分,类分:جىكتەۋ امالى 分,裂分 ②态动被的جىكتە-。化变,位变〔语〕②法类分ەسمدىگى〔语〕人代称。词
جىكتەل- ①جىكتە-。态身反的
جىكتەلۇ پايدا بولۇ 分现出/裂分ەكى ۋىەككە جىكتەلۇ:派帮成分,团集成分,化③化分级两。位变词动ەتىستىكتىك جىكتەلۇى〔语〕:位变
جىكتەن- جىكتە-。态身反的
جىكتەندىر- جىكتەن-。态动使的
جىكتەس- جىكتە-。态互交的
جىكتەستىر- جىكتەس-。态动使的
جىكتەت- جىكتە-。态动使的
جىكتەۋ جىكتە-。式定不的

جىكتىك ▲的称人示表,的称人〔语〕〈形〉。分成加附称人〔语〕جالعاۋى جىكتىك
جىكشىل 搞爱,的派宗搞好,的裂分闹〈形〉。(子分宗 ②词名象抽的جىكشىل ادام爱 裂分)人的裂分闹
جىكشىلدىك ①جىكشىل:的性派
جىلىك 带 ②称总之等骨肱,骨股 ①〈名〉:جىگىتتى بايلىم بايگەگە، جىلىك اتتى بايگەگە قوسادى.以可马的壮肥,才成以可年青的问学有【谚】好没宜便。▲ارزاننىڭ جىلىگى تاتىماس.赛竞瘦。▲اسق جىلىك▲骨胫جىلىگى تاتىماۋ瘦。货枯髓骨▲جىلىك مايى تاۋسىلۇ的味无得瘦,的▲ كارى جىلىك 骨桡▲瘦消得病,竭ورتان جىلىك肱 ▲توقپاق(توقپاس)جىلىك股 ▲骨。
جىلىكتە- 卸位部节关按,开分节骨按〈动〉。(肉指)
جىلىكتەل- جىلىكتە-。态动被的
جىلىكتەت- جىلىكتە-。态动使的
جىلىكتەۋ جىلىكتە-。式定不的
جىلىنشىك I ①〈名〉:骨腓:جىلىنشىك سۇيەك 没泥 ②小腿:باتپاققا جىلىنشىگىنەن باتۇ腓骨 ▲ سىرتقى جىلىنشىك 踝外▲腿小过جىلىنشىك踝内。
جىلىنشىك II 〈名〉:束,把:بىر جىلىنشىك شوپ一草把。
جىلىنشىكتە- 〈动〉--(式形词动副其用常)〈动〉扎地把一把一地把一把:جىلىنشىكتەپ بايلاۋ(捆)。
جىلىنشىكتەس- جىلىنشىكتە-。态互交的
جىلىنشىكتەس- جىلىنشىكتە-。态动使的
جىلىنشىكتەۋ جىلىنشىكتە-。式定不的
جىنىگۇ جىنىك-。式定不的
جىنىگىس- جىنىك-。态互交的
جىنتىكتەپ 〈副〉。地密周,地细仔,地真认
جىنىك- 〈动〉:坏败急气,张慌,急着 ①慢慢,急着要不话说سويلە جىنىكپەي اقىرىن

讲，② 汹汹势气怒发，气生：توبەلەسەمىن دەپ جىنىگۇ 架打要地汹汹势气 。

جىنىكتىر- جىنىك- 态动使的 。

جىڭشىكە 〈形〉① 细的，的细小的：جىڭشكە يىنە 细针/ جىڭشكە ئىجىپ 线细/ جىڭشكە بەل 细腰 ② 尖的，的尖亢高，的细尖：داۋىسى جىڭشكە 尖音声/ سىبزىغىنىڭ جىڭشكە ئاۋنى 路窄的小窄，的窄：جىڭشكە جول 窄路 ③ 声笛的感敏，的杂复，的办难，的脸危〔转〕④ ▲ 题问的（感敏）杂复 جىڭشكە ماسەلە 病淋 جىڭشكە ئاۋرۇ 。

جىڭشكەلە- 〈动〉：点一细弄，些一细使 ئىجىپتىڭ ۋىشىن جىڭشكەلەۋ 点一细搓头线把/ جىڭشكەلەپ ئاڭگىمەلەسۇ 细谈 。

جىڭشكەلەن- جىڭشكەلە- 态动被的 。

جىڭشكەلەت- جىڭشكەلە- 态动使的 。

جىڭشكەلەۋ جىڭشكەلە- 式定不的 。

جىڭشكەلىك جىڭشكە 词名象抽的 。

جىڭشكەر- 〈动〉：长细得变，细变 ① 亢高得变，细尖得变，尖变 ③ 。了窄越来越象好路 جانقانداي. 断都得细索绳 ارقان جىڭشكەرىپ ئۇزىلىپ كەتتى. 小窄得变，窄变 ②。了جول جىڭشكەرىپ بارا 了尖太得变音声的他 。

جىڭشكەرت- جىڭشكەر- 态动使的 。

جىڭشكەرۇ جىڭشكەر- 式定不的 。

ئىجىپ 〈名〉① 线，纱：ئىجۇن ئىجىپ 线毛/ ئىجىپ ئىيرىپ كەزدەمە توقۇ 线，绳 ② 布织纱纺 جىپپەن بايلاۋ 绳麻 / ئىجىپ كەندىر 索绳，绳：الا ئىجىپ ▲ 来起绑子绳用 ▲ ايات ئىجىپ 索绊 انتاماۋ 事坏点一做不 ；宜便点一占不 باس ئىجىپ（的用牛拴或牵）▲ 索绳 ▲ ئىجىبى ئىتۇزۇ 正，派正 ▲ 直 جىپكە ئىتىزۇ ① 穿线用 ② ساتى（باسپالداق）▲ 来起系联（题问）事琐的后后前前把给 ① 梯软 ▲ ئىجىپ تاغۇ ئىجىپ ۋىشى 病毛挑，低贬 ② 子绳拴（马、牛 ▲ 头线 ئىجىپ ۋىشنا شىغۇ 端极走 ▲ ورمەك ئىجىپ 经线 ▲ ينە وتكەن جەردەن ئىجىپ وتەر. 线穿能就方地的针穿能【谚】كۆرمەۋگە كەلمەس. ▲ قىسقا ئىجىپ 无）结起不打子绳短【谚】。（力为能

جىپسە 接（之器木）② 条板，带板 ①〈名〉。缝合，缝

جىپسەلە- 。带板安，带板定固〈动〉

جىپسەلەن- جىپسەلە- 。态动被的

جىپسەلەس- جىپسەلە- 。态互交的

جىپسەلەت- جىپسەلە- 。态动使的

جىپسەلەۋ جىپسەلە- 。式定不的

جىپسەلى 。的带板有，的带板带〈形〉

ئىجىپسۇ ئىجىپسى- 。式定不的

ئىجىپسى-，融微，化融刚刚（雪冰）①〈动〉化融始开刚刚雪 قار ئىجىپسي باستادى. 润温：汗发刚刚，汗冒地微微〔转〕②。了ماڭدايى ئىجىپسىدى 汗出地微微额前 。

ئىجىپسىز ▲ 的索绳无，的绳无；的线无〈形〉ئىجىپسىز ارقاندالۇ（بايلانۇ）不（身缠，身脱得，身，误耽 ▲ ئىجىپسىز تۇساۋ 误耽 。

جىپسىك 潮，的乎乎湿，的润湿，的湿〈形〉的湿 。

ئىجىپسىت- ① ئىجىپسى- 的：润 ② 态动使 تاماعىن ئىجىپستۇ 润润子嗓 。

جىپتەس-，好和 ② 缝对，接衔，缝合 ①〈动〉。好于归言，解和

جىپتەستىر- ① جىپتەس- 指）② 态动使的：续继；接连 ③ 缝对，缝合（器木 ئاڭگىمەسىن 解调〔转〕④ 述叙的己自续继 جىپتەستىرۇ 。（系关指）和说

جىپتەستىرۇ جىپتەستىر- 。式定不的

جىپتەسۇ جىپتەس- 。式定不的

جىپتىك 。（物）条细，绳细〈名〉

جىپتىكتەي：的致标，的称匀，的看好〈形〉ارىق تاۋ، سەمىز دە ەمەس جىپتىكتەي جىگىت 不 。子秋小的称匀材身，的瘦不胖

ئىجىپ-شۇ 的索绳的等畜牲，房毡于用〈名〉。索绳指泛，称通

ئىجىتۇ ئىجىتى- 。式定不的 Ⅱ

ئىجىتى 驰疾，的骤急，的速急，的速快〈形〉Ⅰ 急 ئىجىتى باسقان ايالتىڭ دىبىسى：的忙急，的 ▲服衣上穿速急 ئىجىتى كيىنۇ /声步脚的速 ئىجىتى كوز 的利锐光目 。

ئجىتى- Ⅱ 〈动〉 ①走跑的声作不，走溜：
ئجىتىپ بەرەيسن دەپ وتىرسىڭ با؟ 你想溜吗？
②态动使的 ئجىتىپ 踪无影无，飞而翼不，失消：ايان استىنان
了飞而翼不间然突 ئجىتىپ كەتتى。
جىتىك：جىتىككە سايان 聚类以物。
جىتىلىك ئجىتى I 的名象抽的。词
ئجىتىر- ①驱，走赶②态动使的 Ⅱ ئجىتى-
丢弄，藏窝，拾收 ③走发打，赶。
جىتىرمەلە- 〈动〉一，三连二接，断不连接
步一接。
جىتىرمەلەت- ①态动使的 جىتىرمەلە- 加 ②
快加快，忙急，速加：ايانسن جىتىرمەلەتە باسۇ
迫逼，促催，催 ③伐步：جىتىرمەلەتپەي تۇرا
促催别，儿会一等微稍 تۇرشى。
جىتىرمەلەتۇ 式定不的 جىتىرمەلەت-。
جىتىرمەلەۋ 式定不的 جىتىرمەلە-。

ز

ز 哈萨克文字母表中的第十个字母。

زابوي Ⅰ〈名〉〔矿〕面作工的井。

زابوي Ⅱ〈名〉〔体〕(球类运动的)发球。

زابويلا- 〈动〉钻,探钻,井钻眼。

زابويلاۋ زابويلا- 的不定式。

زابويلىق〈形〉〔矿〕工作面的,井底的;采掘的。

زابويشى Ⅰ〈名〉采煤工,矿工。

زابويشى Ⅱ〈名〉(排球)发球者。

زابويشىلىق〈名〉(比喻)钻探,钻井。

زابىن 见 زيان.

زابىر 见 ءزابىر.

زاۋود〈名〉① 工厂,制造厂:ماشينا زاۋودى 机械厂/ ءۇن زاۋودى 面粉厂/ قانت زاۋودى 糖厂 ② 养畜场:ءىلە ات زاۋودى 养马场。

زاۋحوز〈名〉事务长,总务主任。

زاگس〈名〉户籍登记处,民事登记处。

زاعارا〈名〉〔土〕玉米面:زاعارا نان 玉米面馍馍。

زاعيپ〈形〉① 生理上的形畸,毛病有的 ② 人残疾。

زاعيپتان- 〈动〉形成畸形,人残疾。

زاعيپتانۋ زاعيپتان- 的不定式。

زاعيپتىق 畸形名词抽象的。

زاعما〈名〉〔方〕大平底盘。

زاعىپ 见 زايىپ.

زاعىپران〈名〉〔植〕花红番(属),花红藏(属)。

زادا 〔波〕①〈名〉出身,族贵,贵显,人贵 ② 用于男性名人▲ زادا تۋىس 出身族贵性。

زادى Ⅰ〈名〉出身,源流,子根:زادىڭ قازاق ەكەنىن 你的子根是哈萨克族。

زادى Ⅱ〈副〉① 到底,究竟:زادى كىم؟ 谁是究竟到底?/ ول زادى قانداي ادام؟ 他是究竟到底什么样的人? ② 本来,本根,全完:وعان زادى ارتىق ايتقان ءسوز ايىپ. 对他多说几句是全完过罪句话。

زادىندا〈副〉来看;来本,来原。

زاي Ⅰ 俄拉伯字母的第十个字母"ز"的读音。

زاي Ⅱ〔方〕〈名〉湿,湿潮,度湿。

زايا〈副〉劳徒,费枉,费白:ۋاقىتتى زايا جىبەرمەۋ كەرەك 不要浪费时间/ پارتيانىڭ ءۇمىتىن زايا جىبەرمەۋ 不负辜望的党期/ زايا كەتۋ 浪费(白费)/ زايا قىلۋ 浪费(使失去) ▲ قارۋسىز ادامنىڭ قايراتسىز زايا، قايراتسىز ادامنىڭ ايبارى زايا.【谚】拳空手赤(用效不)。劳徒也风威要气力有没,费白也气力有【谚】常说话谎。

زايەم 见 زايوم.

زايمكا〈名〉地领。

زايوم〈名〉券库国,债公,券债:زايوم ساتىپ الۋ 购买券债/ زايوم تاراتۋ 发行债公券债。

زايومدىق〈形〉的款借,的债借:زايومدىق بەلەت 债券。

زايتۇن〈名〉〔植〕橄榄:زايتۇن ماي 橄榄油 ▲ قارا زايتۇن 乌橄。

زايعى:劳徒,然枉,然徒,地白白〈副〉。生一过渡地白白ءوتۋ ءومىرى زايعى。

زايىپ〔阿〕〈名〉子妻,人夫:زايىپىڭىزعا سالەم ايتىڭىز. 请向您夫人问好。

زايىپتى〈形〉的子妻有,的人夫:زايىپتى ءومىر 活生妻夫。

زايىپتىق〈名〉分身子妻,位地的人夫。

زايىر〔阿〕〈形〉疑无,然显,楚清,的显明义:مۇمكىندىك زايىر كورىنىپ تۇر. 的是性能可。

显而易见的。

زاكاز 〈名〉① 购定，做定，制定：زاكاز بەرۋ 定做/ زاكاز بويمدار 资物购定 ② 挂号：زاكاز حات 信号挂。

زاكازشى 〈名〉人货订，人制订，人购订。

زاقمەت 〈名〉患忧；楚苦，苦痛，难苦。

زاقپى 〈名〉器石甩。

زاقسم 〈名〉① 口伤，伤创，伤：جىعىلعاندا زاقسم بولعان سەكىلدى 伤了受候时的摔是能可 ②损伤，坏损，坏破，坏毁；害损：زاقسم بولعان جەرى 分部的了坏损。

زاقسمدا- 〈动〉① 使受损，害伤，伤受使：مينا نۇرجاننىڭ ەش جەرىن زاقسمداعان جوق. 炸弹没 ② 。江尔努着伤有 قۇلىپتى زاقسمداپ الما. 了坏弄锁把别。

زاقسمدال- زاقسمدا- 态动被的。

زاقسماندا- زاقسمدا- 态身反的。

زاقسماندىر- زاقسمدان- 态动使的。

زاقسمدات - زاقسمدا- 态动使的。

زاقسمداۋ زاقسمدا- 式定不的。

زاقسمداۋشى 〈名〉者损受使，者害伤。

زاقسمدى 〈形〉有，的员受；的伤创有，的伤受有，的坏损。

زاقسمدىلىق 〈名〉害损，害伤，害危。

زال 〈名〉① 堂，礼，堂厅，厅大：جيىن زالى ▲ 厅客 ② 厅会宴 قوناعاسى زالى 厅会/ ءماجىلىس زالى 堂会。

زالال 〈名〉[阿] 亏；害危，处害，害损，失损：زالال تارتۋ(害受)亏吃/ زالال كورۋ(造)果后的好不来带/ زالال كەلتىرۋ(失)损到受/ بۇل ءدارىنىڭ ساعان ەشقانداي زالالى جوق. 损成处害有没你对药个这。

زالالدان- 〈动〉害危受遭；损亏，本亏，失损受。

زالالدانۋ زالالدان - 式定不的。

زالالدى 〈形〉的害危有，的害损有，的害有：ەەنساۋلىققا زالالدى 的康健于害有。

زالالدىلىق ①危，处害 ②词名象抽的害损，害。

زالالسىز 〈形〉用作付无，的人伤不，的害无：زالالسىز اڭ 的兽野的害无。

زالالسىزدان- 〈动〉用作付去失，害无得变。用有得变。

زالالسىزداندىر- ①زالالسىزدان- 使的 ② 毒消〔医〕。

زالالسىزدانۋ زالالسىزدان- 式定不的。

زالالسىزدىق زالالسىز 词名象抽的。

زالوگ 〈名〉典，当抵，押抵。

زالپ 〈名〉排，放齐，射齐，射齐。

زالىم 〈形〉险阴，的险奸，的猾狡，的诈奸 ① 的：ول باسقالاردىڭ قىبىر-سىبىرىن اڭدىپ وتىراتىن زالىم. 他 监个是他的动一举一人别视监个是他 残，的情无酷残，的虐暴，的残凶 ②。人险阴 ءۇلىم بايلەيتىن جەر ەمەس. 的道人无敌的恶凶，手住 سەندەر بيلەيتىن جەر ەمەس. ，虎面笑③。方地的道霸行横们你是不这，人。人的猾狡，人的诈奸

زالمدان- 〈动〉要，人的险阴为成，猾狡得变。头滑。

زالمدانۋ زالمدان- 式定不的。

زالمداۋ 〈形〉有，的险阴些有，的猾狡较比。的头骨些

زالمدىق زالىم词名象抽的。

زالمدىلىق زالىم 词名象抽的。

زالىڭ 〈名〉(名官朝清)领佐〔旧〕。

زامازكا 〈名〉灰油，子泥。

زامازكالا- 〈动〉灰油抹，子泥上：تەرەزەنى زامازكالاۋ 子泥抹上户窗往。

زامازكالان- زامازكالا- 态动被的。

زامازكالات- زامازكالا- 态动使的。

زامازكالاۋ زامازكالا- 式定不的。

زامازكالى 〈形〉的灰油过抹，的子泥过上。

زامازكاسىز 〈形〉过抹有没，的子泥过上有没。的灰油

زامان 〈名〉[阿]，代年，代时 ② 年纪，元纪 ①：道世；期时 كونە زامان 旧代近 تاياۋ زامان/ 代时 ەرتە زامان 古代/ قازىرگى زامان 现代/ ▲ 时古，荒天老地 اقىر زامان ① ▲ 时古，前从 ءبىر زامانداا ① 前以早很，前从 ② 日未界世 بايا‌عى زامان 难灾 ，代年的去过 زامان دابىلى 时 ▲ 儿会一了过，后稍，来后②

▲ 流潮的代时 زامانىنىڭ اعىمى ▲ 音声的代 زامان تارىلۇ 世艰多道世 ▲ زامانىنىڭ قاراي ادامى. 【谚】人随势形。 ▲ زامانىنىڭ قاراي امالى.【谚】易俗移时 ▲ زامانىنىڭ قالاي بولسا بوركىڭدى سولاي كي. 【谚】使风看 ）子帽戴选势形看（舵）。

زامانا 〈名〉：阴光，光时；代年，代时 كارىلەردى جاساڭعىرانقان زامانا 还老返人年老让 代时的童。

زامانالىق 〈形〉的性代时，的代年，的代时。

زاماناقىر 〈名〉① 日末界世〔宗〕② 〔转〕难灾，苦困，难艰。

زامانداس 〈名〉的代年个一同，人的代时同人：人的同相龄年，پوشكينمەن زامانداس اقىندار 人诗的代时同金希普和。

زامانداستىق 〈名〉同，（性特）分身的人代同位地的人岁。

زاماسكا 见 زامازكا.

زامات 〈名〉时，间时，刻一，刻顷（一某）[阿]〔〕刻：مىلتىقتىڭ داۋسى ەستىلگەن زامات تۇرا 刹，间瞬 ② 了去上冲就声枪到听一 وتىلدى 即；当，即立；那：جايىلدى زاماتىندا تالاي جەرگە 方地多很到传即立。

زاماتتا 〈副〉间瞬，候时 …… 在，刻顷（一某）▲ سول زاماتتا 当即，即立，即上马。

زامعا- 〈动〉高飞，翔飞，翔展；زامعاپ ۇشۇ 高翔飞高。

زامعات- زامعا-的使动态。

زامعاۋ زامعا- 的式定不。

زامزام 见 زامزەم.

زامشى 〈名〉皮鹿的好熟。

زاڭ 〈名〉①法，法，律法，规法：زاڭعا نەمقۇرايدى قاراۋ 不 ② 律法视重则法，律定，律规：قوعام دامۋ زاڭى 社 تابيعات زاڭى 自/律规展发会社规然 ③ 律〔转〕俗，风，规常，矩规，则规：بۇل وسى ەلدىڭ زاڭى. 习〔转〕④ 矩规的人地此是这。病毛，惯：كۇرىش تاماعىن جەمەيتىن مۇنىڭ زاڭى. 病毛的饭米吃不有他 ▲ اينالدىرۇ زاڭى 法隔间〔医〕 ▲ ارالىق زاڭى〔数〕律定换交 ▲ اۇستىرۇ زاڭى〔数〕律定换交 ▲ دىبىس سايكەستىك زاڭى〔语〕律规应对音语 ▲ دىبىس ۇندەستىك زالى〔语〕律规谐和音语。

زاڭعا تومپاق 违犯法律；悖相矩规与 ▲ زاڭ جولى 法，律法，则 ▲ نەگىزگى زاڭ 宪法 ▲ ساۋدا زاڭى 商业法 ▲ ءتىل زاڭدارى 语言规律 ▲ زامانىنا قاراي زاڭى، توعايىنا قاراي اڭى.【谚】林森看少多兽野，变代时着随律法。

زاڭعار 〈形〉的云入耸高，的巍巍，的峨巍：زاڭعار تاۋلار 山群的峨巍。

زاڭعىر-زۇڭعۇر 〈拟〉（声）轰轰，啷当玲叮：زاڭعىر-زۇڭعۇر دىبىس 声啷当玲叮。

زاڭداس- 〈动〉依照按，量衡来律法照说律法：زاڭداساتىن بولسا ول جەڭىلەدى. 在面律法话：败失定肯他前。

زاڭداستىر- ①زاڭداس- 的使动态②合法，化法，立法；法化理合：زاڭداستىرۇ ۇسىنىسى 法立动议。

زاڭداستىرىل- زاڭداستىر- 的被动态。

زاڭداسۋ زاڭداس- 的式定不。

زاڭدى 〈形〉①合法；的律法于基，的法合，的定法：زاڭدى كۇرەس ءادىسى 合法的定规乎合/式方争〔转〕②人班接的定法法زاڭدى ءىزباسار：的然当所理，的当正，的有应，的理合理 زاڭدى بايلانىس 正当的关系/ زاڭدى كۇدىك 疑怀的然当所 ▲ زاڭدى تۇرده 合地法。

زاڭدىق 〈形〉的制法，的上律法，的律法：زاڭدىق قۇدىرەتى جوق 力效律法有没。

زاڭدىلىق ①زاڭدى 的规，性律定②词名象抽的：زاڭدىلىقتا يە 性律规的定一有具。

زاڭ - جارلىق 〈名〉法，制法，定规的上律法令。

زاڭ-زاكون 〈名〉称泛的规法和律法。

زاڭزۇ 〈名〉族藏：زاڭزۇ جازۇى 文藏/ زاڭزۇ ءتىلى 语藏。

زاڭزۇلىق 〈名〉人族藏。

زاڭزۇشا 〈形〉①的式族藏，的族藏的：زاڭزۇشا كيىم 文藏，语藏 ② 装服族藏：زاڭزۇشا بىلمەيدى 语藏讲会不。

زاڭسىز 〈形〉①非，的法不，的法合，的法违，

② 为行法非 زاڭسىز ارەكەت 的许允不律法：
的由因无，的故无缘无，的由理无：
زاڭسىز وق اتۋ 无缘故无枪开地故。
زاڭسىزدان- 〈动〉变；律法犯违，法合不得变
性律规有没得：زاڭدى نارسەنىڭ زاڭسىزدانا
قالعانىن كورمەيسىڭ بە. 突西东的法合，看你
了法合不得变然。
زاڭسىزداندىر- زاڭسىزدان- 态动使的。
زاڭسىزدانۋ زاڭسىزدان- 式定不的。
زاڭسىزدىق ①زاڭسىز 法非 ② 词名象抽的
(象现的)律规合不，法合不，。
زاڭشى 〈名〉法家学律法；人的律法定制。
زاڭشىل 〈形〉①律法晓通；的律法守遵格严
②的制法护维，的律法守严。
زاڭشىلداۋ 〈形〉的严较法守，的律法懂。
زاڭشىلدىق زاڭشىل 词名象抽的。
زاپال Ⅰ 〈名〉病肿气(的马)〔医兽〕。
زاپال Ⅱ 〈名〉导火管，导火引，门火，导火线，
器火发。
زاپاس 〈名〉备储，品备储(物)藏储，预，品用备：
量存贮，品备 زاپاس ارميا 后备军/
استىق 储备粮/ زاپاس ەگىس سايمانداري 备用
件配零 زاپاس بولشەكتەر 具农▲。
زاپاستاعى 〈形〉储，的备储，的备预，的用备
的备后，的存。
زاپى: زاپى بولۋ 厌，烦腻，烦惧；讨厌人令，烦腻使，烦厌使 زاپى
قىلۋ 唬吓；讨厌。
زاپىلىق 〈名〉烦腻，厌讨，烦厌。
زاپىران Ⅰ 〔阿〕〈名〉①胆汁，素绿胆，酸；
水：زاپىران كەكىرۋ 呃酸②〔转〕苦，恼，痛苦，
水苦腹满 زاپىران تولعان 苦，水苦：衷
花红藏，(属)花红番〔植〕〈名〉Ⅱ
(属)。
زاپىس: زاپىس بولۋ 厌，烦腻，厌讨，烦厌
尝；头苦。
زار 〈名〉苦痛，伤忧，伤悲，痛悲：زارىن ايتۋ
望渴，想很(语谓做)：ونى ءبىر
كورۋگە زارمىن. 面一他见想很我。▲زار بولۋ
大声放 زار ەتكىزۋ▲需急到感；望渴；望盼
时的难苦 زار زامان▲哭痛 زار جىلاۋ▲
代 زار يلەۋ①唠嚎▲叨唠 ②号哀，زار
شەگۋ▲伤悲，难艰受经，苦痛受忍 زارىن
哭 زار قاقساۋ▲苦痛尽受，点极到苦痛 زار
让 زار قاعۋ▲哭痛▲迭不苦叫、诉 زار قىلۋ
天连苦叫，地抢天呼▲需急到感人 زار ۇرۋ
▲要重得显，贵珍得显 زارى ءوتۋ。
زارازاپ 见 زارەزەپ.
زارايا 〈名〉鹿颈长〔动〕。
زارار 〔阿〕〈名〉害，害危，处害，害损，失损。
زاراردان- 见 زالالدان-.
زاراردانۋ زاراردان- 式定不的。
زارالدى 见 زالالدى.
زارارسىز 见 زالالسىز.
زارات 〈名〉堆草，堆粮〔方〕。
زاراپ 〔波〕〈名〉①液腐，水脓，水黄 ②
疾 زاراپتى 后果/ اۋرۋدىڭ زاراپى
果后的病 قۇرعاقشىلىق اپاتى اۋىل
使灾旱 شارۋاشىلىعىنا اۋىر زاراپىن تيگىزدى.
害危，处害 ③ 。响影重严到受业农
余的策政倾左 سولشىلدىق ساياساتىنىڭ زاراپى
毒。
زاراپسىز 〈形〉响影么什有没，的响影么什有没
的症遗后无，的果后良不。
زاراپتى 〈形〉响影有，的果后良不有，的果后良不
毒余。
زارجاق 〈形〉①叨唠爱，的怨抱爱，的苦诉爱
的哭爱 ②的。
زار-زار: زار-زار ەتۋ ①哭，啼啼哭哭，痛
流。怨抱；衷苦说诉，苦诉(常经) ②涕
زارياد 〈名〉①药火，药装，量药，药火 ②
电〔电〕。荷电负 وڭ زارياد 荷电正/ سول زارياد
荷：。充②药火上装，药弹上装 ①〈动〉
زاريادتا- 电。
زاريادتان- ①电好充②态动被的زاريادتا-
زاريادتاۋ زاريادتا- 式定不的。
زارلا- 〈动〉①哭，大，哭痛啕嚎：الىستان
سورلى انانىڭ زارلاعانى ەستىلدى. 不来传处远
发，苦诉，怨抱 ②。声哭大啕嚎的亲母的幸
牢骚：كەزىككەن سايىن شەرىن شاعىپ زارلايدى
苦番一诉都面见次每。

زارلان- ① زارلا-的反身态 ②怨抱，苦诉，
جاستىق شاعىنا زارلانادى 悲叹，惜怜，惜惋 ③ 骚牢发
。春青的逝已叹悲
زارلاندىر- زارلان- 的使动态。
زارلانت- زارلان- 的使动态。
زارلانۇ زارلان- 的不定式。
زارلاس- زارلا- 的互交态。
زارلات- زارلا- 的使动态。
زارلاتقىز- زارلات- 的使动态。
زارلاتتىر- زارلا- 的使动态。
زارلاۋ زارلا- 的不定式。
زارلاۋىق 〈形〉① 的哭爱，的哭好，就碰一
叫，的叫好 ② 子孩的哭爱 بالا زارلاۋىق：的哭
羔羊的叫咩咩是老 قوزى زارلاۋىق：的停不个
牢腹满，的苦诉爱；的人怨埋好，的怨抱好 ③
。头老的怨抱好 شال زارلاۋىق：的骚
زارلى 〈形〉① 的哀悲，的伤忧，的愁忧
/歌的郁忧 ان زارلى：的心伤人令，的伤
زارلى حابار 息消的心伤人令 ② 歌的郁忧
社旧的难苦 زامان زارلى 的难苦，بۇرىنعى：的难苦，的
。会
زارلىق 〈名〉头苦，求需，需急（的难艰）处
境：مەيلىنشە زارلىق تارتتى 头苦了尽吃。
زارۇات 〈名〉要需，求需，需急：قازىر اقشاعا
زارۇات مەسپىن. 钱用需急不并在现我。
زارۇارتتىق 〈名〉急需（度程的）求需，（性切
迫的）性要需，。
زارىعۇ زارىق- Ⅱ 的不定式。
زارىق Ⅰ 〈名〉怒，苦闷
。
زارىق- Ⅱ 〈动〉① 怨抱，望盼，念想，念怀，待期：
ول البستاعى دوسىن ءبىر كورۋگە زارىعىپ ءجۇر.
/。友朋的方远到见着望盼他 سەنى كۇتە - كۇتە
زارىقتىم. 了烦腻得 等你等（我）。 ② 受苦，
جەتى جىل زارىقتى. 他偏偏在 جەرده 悴憔；闷苦，堪不恼苦
七了闷苦方地
زارىقتاناردى جەبۇ ءبىزدىڭ ساياساتىمىز /。年
我是们人的难受苦受持支 ءبىر مازمۇنى.
。容内项一的策政们
زارىقتىر- زارىق- Ⅱ 的使动态。

زاسەداتەل 〈名〉（的界某中关机某）代表；陪
员审：حالىق زاسەداتەلى 人民陪审员。
زاستاۋا 〈名〉关口，卡关；所哨：شەگارا زاس-
。边界哨所 تاۋاسى
زات ① 〈名〉：西东，件物，品物，物
باعاسى زات قىمبات / 物品的贵珍 اسىل زات
。国我的产物丰富 ەلىمىزدىڭ زات بايلىعى مول.
② 物：زات — ءبىزدىڭ سەزىمدىك. 物事，体物，体实，质物
于用作种那是质物 تۇيىسىك پايدا قىلاتىن نارسە.
部〔转〕③。西东的觉感生发而官感的们我
زات — اكەڭ كىم؟ 落，祖先，源祖：بوراش：
ەركىنىڭ اكەسىنىڭ اتى ەمەس، زاتىن ءدە گەندە،
艾，时名父的肯尔问什拉博当 بىلمەك بولدى.
父他道知想是而，名父的他是不的道知想他
。的落部个哪是亲 ▲ ارعى زاتى 祖源 ▲ اتى
谢代陈新 زاتىنا ساي ▲ 实其副名 زات الماسۋ
▲ 词名〔语〕ەسىم زات ▲ ەسىمنىڭ
جاسالۋى ▲ 成构的词名 ەسىمنىڭ سەپتەلۋى
〔理生〕 ▲ 格变的词名 نەگىزگى زات الماسۋى
。物机有〔物〕 ▲ 谢代础基 ورگانيكالىق زاتتار
زاتتوور 〈名〉① 闩枪，机锁闭 ② 闩炮，
。儿门快（的机
زاتتون 〈名〉坞船，处船停（的湾江）。
زاتسىزدان- 〈动〉化物非〔哲〕。
زاتسىزداندىر- زاتسىزدان- 的使动态。
زاتسىزدانۋ زاتسىزدان- 的不定式。
زاتتان- 〈动〉化物〔哲〕▲ زاتتانعان سىن
。词容形化词体 ەسىم
زاتتاندىر- زاتتان- 的使动态。
زاتتاندىرىل- زاتتان- 的态动被。
زاتتانۋ زاتتان- 的不定式。
زاتتاي 〈形〉的物实：的物实以 زاتتاي تولەۋ
。（酬付物实以）付
زاتتىق 〈形〉的物实，的上质物，的质物：
زاتتىق سىلىق 实物奖励▲ زاتتىق دالەل
〔法〕▲ زاتتىق قۇراۋ 物证，证物
〔经〕▲ 耗损形有 زاتتىق ەسىمدەر 物证，
。词名质物 زات
زاتتىندا 见 زادىندا.
زاۋال Ⅰ 午中，午正，午晌 [阿]〈名〉：

اۋ 过 午晌 ▲ زاۋال شاق 行 将就 木。
زاۋال Ⅱ 倾，没覆；灭毁，亡死，亡灭 ①〈名〉灭将行人敌 جاۋ زاۋالعا بەت الدى. 敌人将行灭；覆灭；难灾：جاۋ زاۋال ٴتونۋ 大难临头 ②〈名〉亡，落没，落衰，衰败：كاپيتاليستىك ەلدەردەگى ەكونوميكالىق زاۋال 资本主义经济的落衰 ▲ زاۋال تاپ- 该死〔咒〕。
زاۋالدا- 〈动〉遭受，幸不衰，落衰；亡灭将行，幸败。
زاۋالدات- زاۋالدا- 的使动态。
زاۋالداۋ زاۋالدا- 的不定式。
زاۋات 见 زاۋود.
زاۋزا〈名〉[阿] ① 五〔旧〕 ② 月，子龟金，郎壳金 ▲ زاۋزا قوڭىز 子龟金，郎壳金。
زاۋزامان〈副〉总是，是正反，总有一天。
زاۋزات 见 زاۋزات.
زاۋ-زاۋ〈形〉很急的，很快的，很迅速的。
زاۋلا-〈动〉① 奔，飞，驰，驰奔，驰疾：اتتى اسكەر- لەر زاۋلاپ وتە شىقتى. 而奔飞个个一们兵骑时的逝即息瞬过。/ ۋاقىت زاۋلاپ وتە شىقتى. 着火光。② 燃熊熊：وت زاۋلاپ جاندى. 练熟常非得显，利流很得显 ③ 盛旺得得说语俄的他通精：ول ورىسشاعا زاۋلاپ تۇر. 东弹他利流很。/ ول دومبىراعا زاۋلاپ تۇر. 行内很拉布。
زاۋلات- زاۋلا- 的使动态。
زاۋلاۋ زاۋلا- 的不定式。
زاۋرولوپ〈名〉鸟恐〔生〕。
زاۋروپودا〈名〉脚蜥〔生〕(目亚)。
زاۋىق〈名〉[阿] ① 愿意，望欲，趣兴：زاۋقى سوقپاۋ 不有没我跟酒、烟 ② 趣兴感：مەنىڭ تەمەكى، ارقا زاۋقىم جوق. 有没我跟酒、烟。
▲ زاۋقى اۋۋ (سوعۋ) 分缘趣兴感。
زاۋىقسىز〈形〉的佳不趣兴，的趣兴有没：ٴار كۇنى جۇمىستا، ٴبىراق زاۋىقسىز ەدى. 每(他)。佳不趣兴但，班上来天。
زاۋىقتا- 心开，乐行，乐娱，娱自〈动〉。
زاۋىقتان- ① زاۋىقتا- 的身反的 ② 态感，趣兴，溺沉，恋迷，心醉：ول ۇيرەنۋگە زاۋىقتاندى. 他。趣兴的厚浓了生产习学对

زاۋىقتاندىر- زاۋىقتان- 的使动态。
زاۋىقتانۋ زاۋىقتان- 的不定式。
زاۋىقتاۋ زاۋىقتا- 的不定式。
زاۋىلدا- 见 زاۋلا-.
زاۋىلداۋ زاۋىلدا- 的不定式。
زاچەت 〈名〉试考小，验测。
زاۋت 见 زاۋود.
ٴزابىر〈名〉待虎，侮欺，凌欺 [阿]：ٴزابىر كورۋ 受欺负/ ٴزابىر كورسەتۋ 负欺。
ٴرابىر-جاپا〈名〉苦，待虐，侮欺，压欺，凌欺：ٴزابىر - جاپا تارتۋ 受折磨。磨折，难
زابىرلە-〈动〉磨折，待虐，凌欺，负欺：سەنى كىم زابىرلەدى؟ 了你负欺谁？
زابىرلەگىش〈形〉的人负欺爱，的性成人欺。
زابىرلەن- ① زابىرلە- 的被动态 ② 受委。负欺挨，屈冤受，屈。
زابىرلەندىر- زابىرلەن- 的使动态。
زابىرلەنۋ زابىرلەن- 的不定式。
زابىرلەنۋشى〈名〉,人的屈冤受，人的负欺受者待虐被。
زابىرلەس- 、زابىرلە- 的互交态。
زابىرلەت- زابىرلە- 的使动态。
زابىرلەۋ زابىرلە- 的不定式。
زابىرلەۋشى〈名〉者虐暴，者负欺。
ٴزابىرلى〈形〉难人令，的人磨折，的负欺受的。受
زابىرلىك 见 ٴزابىر.
ٴزابىرسىز〈形〉害无，的害危无，的害无 ① 的意恶无 ② 的处。
زابىرسىزدىك ٴزابىرسىز 的名象抽词。
زاگون〈名〉段地(的等场牧，地耕)。
ٴزايتون 见 زايتۇن
زاك 〈名〉润湿，湿潮〔方〕。
زاكي〈形〉的派正，的肠心好，的善心 [阿]。
زاكىر〈名〉锚。
زاكۇن〈名〉手 ② 规常，则规，矩规 ①〔口〕。计诡，段。
زاكۇنشىك〈名〉儿招绝，儿招高，计诡。
زاكۇنشىل〈形〉,的法办出想于善，的多矩规的端多计诡。

ئزال〈名〉阿拉伯文"ز"音读的。
زالەتكە 见 جەلەتكا.
ئزالىيل〈名〉辱凌,凌欺,辱欺。
ئزالىم 见 زالىم.
ئزامزام〈名〉〔宗〕〔阿〕泉探,水命长,水圣 ▲ ئزامزام بۇلاغى 泉渗渗,泉探水 ▲ ئزامزام سۇيى 泉探,水泉渗渗,水泉探水圣。
زامزەم 见 ئزامزام.
زاندەم〈名〉①家险阴,人的猾狡 ②〔转〕无渊深底无,洞底。
زاندەمى〈形〉险阴的,猾刁的,猾狡的。
زاندەمىلىك 词名象抽的 زاندەمى。
ئزانتالاق〈名〉〔阿〕头骨践,西东坏。
ئزانتالاقتىق〈名〉怀不,心用有别,歹好知不意好。
زاڭگى〈名〉长村〔旧〕。
زاڭگىلىك〈名〉务职之长村,位地之长村。
ئزاھار 见 زاھار.
ئزار〈名〉①毒,液毒,素毒,毒物:ئزار ئىشۇ 吸毒 ②尿:ئزار قىسۇ 憋尿 ③〔转〕严威,势气,威风:جاۋ ئزارىن شاشسپ تۇرغان كەز ەدى.恨仇〔转〕④候时的张嚣焰气人敌是那:ئزار ساقتاۋ 心在恨怀 ⑤〔转〕严,气寒,寒:كۈننىڭ ئزارى قايتپاي تۇر.天很还气冷▲ ئزار جۇتۇ 受痛苦 ▲ ئزار شاشۇ 威胁,胁恐吓▲ ئزارى سىنۇ 变得微稍,和暖得变温暖▲ ئزارى تامۇ 气势,凶凶暴怒。
زارده: زارده بولۇ 懒。
زاردەي〈形〉的辣辛,的毒恶,的辣毒:ئىتلى زاردەي 恶言语毒。
زاره Ⅰ〈名〉坏吓 جوق زاره ▲ 魄魂,魂灵 ▲ زاره قۇتى قاشۇ 色失恐惊,状万恐惊 زاره‌سىن الۇ ▲了坏吓 زاره‌سى ۋشۇ (كەتۇ) 魂散魄飞魂,体附不。
زاره Ⅱ〈名〉粒颗的小最。
زاره‌دەي〈形〉刚,的点点一,的小微,的小很的见得看刚。
زاره‌زات 见 زاره‌زەپ.
زاره‌زەپ: زاره‌زەپ بولۇ 腻,感反,恶厌,烦厌。烦
زاره‌سىز〈形〉的魄落魂失,的胆了破吓。
زاره - قۇت: زاره‌قۇتى قالماۋ 魂,魄落魂失体附不。
ئزارجابا〈名〉芹欧〔植〕。
ئزار-زابا〈名〉扰烦,碌忙,乱忙:ئزار-زابا بولۇ 来起碌忙。
زارلە-〈动〉毒放,毒中使:زارلەپ ئولتىرۇ 毒死。
زارلەن- Ⅰ ①زارلە- 的被动态 ②中毒。
زارلەن- Ⅱ〈动〉冲冲气怒,愤气,气生,火发。
زارلەندىر- ①زارلەن- Ⅰ、Ⅱ 的使动态 ②使毒,毒害,毒中使。
زارلەۋ زارلە- 的式定不。
ئزارلى〈形〉①的辣毒,的毒有 ②的毒含,的毒有 ③言语的毒恶:ئزارلى ئىتلى 的辣辛,的毒恶 ئزارلى كىسى:的峻严,的酷严,的厉严 ئزارلى جەل:的人逼气寒,的冷 ④人的骨刺。风的
ئزارىا 见 زاره.
زارىرەدەي 见 زاردەي.
ئزارسىز〈形〉①无害的,无毒的 ②无害的,无毒的恶。的意善,的厉严不,的意
ئزارۇ〈名〉需急,求需,要需:ولار قازىر اقشاعا ئزارۇ مەس./他们在现不需要钱。سەن نەگە ئزارۇ بولىپ ئجۇرسىڭ؟你现在要需什么?
ئزارۇلىك〈名〉的要需,性要必,度程的乏缺。度程
زارۇشلىك 见 زارۇلىك.
ئزاڭتا: ئزاڭتا بولۇ 胆吊心提,悸余有心。
زاڭتا 见 ئزاڭتا.
زاۋدە〈副〉①不样儿怎管 ②时有,时不时 ▲ زاۋدە ئبىر 不说,一万,果如③是总,往往。
زاۋدەدە〈副〉若倘,果如:زاۋدەدە سەن دۇرىس جولىڭدى تاپپاساڭ 路道的确正择选不你果如/若倘 زاۋدەدە ول ئبىزدىڭ سىرىمىزدى ئبىلىپ السا…细底的们我道知他……
ئزاۋزات〈名〉属眷,属亲;代后,孙子。
ئزاۋلىم〈形〉耸高,的天摩,的大高,的高。

入云的：ئۆزلىم ۋىلەر 高楼大厦。

زاۋىدە 见 زاۋەدە.

زاۋىمەن 〈副〉专门，特意，意识有。

ئۆزۇر I 〈名〉担负〔旧〕，包袱，痛；祟。

ئۆزۇر II 〈名〉种种四教宗一之书神。

زاھار 〈名〉[阿]毒，毒害，液毒；恶毒：ئسوزى زاھار ①说恶毒话 ②尿 ③〔转〕气焰，气势，威风。

زاھارلا- 〈动〉下毒，害毒，毒中使：زاھارلاپ ئولتىرۇ 死毒。

زاھارلان- ①زاھارلا-的被动态 ②毒中。

زاھارلاندۇر- زاھارلان-的使动态。

زاھارلاۋ زاھارلا-的不定式。

زاھارلى 〈形〉①有毒的，毒放，〔转〕②的辣毒，的毒恶。

زاھىر 〈形〉[阿]清楚，显然，显明。

زەبر 〈名〉马斑，驴斑〔动〕。

زەبۇ 〈名〉牛瘤〔动〕。

زەۋس 〈名〉斯宙(神的高最中话神腊希)。

زەينەت 〈名〉[阿]①装饰；景美，观美，美：ۋيگە زەينەت بەرەتمن ەش نارسە كورىنبەدى. 没〔转〕②。西东的感美加增间房使么什到看有福享，受享：بەينەتتى دە زەينەتتى دە بىرگە كورۇ 同甘共苦 ▲ بەينەت، بەينەت ئتۇبى زەينەت. 【谚】来甘尽苦。

زەينەتتە- 〈动〉装饰，饰修，上扮打，上缀点：ئۇي ئىشىن سۇرەتپەن زەينەتتەدى 化美使，亮漂使，丽美使间房饰装来画用。

زەينەتتەل- زەينەتتە-的被动态。

زەينەتتەن- ①زەينەتتە-的被动态 ②装过经 قالا مەرەكە قارسا- 化美到得，来起观美而饰：ئىمەن زەينەتتەنىپ كەتتى. 饰装前日节在市城。了观美得。

زەينەتتەندىر- زەينەتتەن-的使动态。

زەينەتتەنۇ زەينەتتەن-的不定式。

زەينەتتەۋ زەينەتتە-的不定式。

زەينەتتى 〈形〉①丽华饰装，的观美，的亮漂 ②的好美，的受享，的福享。

زەينەتتىلىك 词名象抽的زەينەتتى。

زەينەتتشل 〈形〉只图外求追，的亮漂观外表。

زەيىن 〈名〉①能才，慧智，悟神，性悟：ونىڭ باسقالاردايى مەس زەيىنى بار. 他能不人别有比 ②能才的。思心，心用，力意注：ونىڭ بار زەيىنى وقۇدا. 他一心习学想。▲ زەيىن سالۇ (قويۇ) 心留，心用，神会精聚。

زەيىندە- 〈动〉下功夫，心细，心留，心用：زەيىندەپ ۋيرەنسەڭ يگەرىپ الۇعا بولادى 只要用心学习就能掌握。

زەيىندەۋ زەيىندە-的不定式。

زەيىندى 〈形〉①灵机的，悟领的，的明聪，的俐伶 ②的能才有，的悟性的灵机：زەيىندى وقۇشى 学的，的心留，的神留，的意注：ۋيرەنۇدە 功用很习学。

زەيىندىلىك ①زەيىندى的词名象抽，能才②悟领，明聪，慧智，智才。

زەيىنسىز 〈形〉的敏机不，的强不力能解理，的钝愚，的活灵不脑头，的俐伶不：ونىڭ يشاراسىن ۋقپادىڭ با؟ زەيىنسىز - اق جانسىڭ عوي! 你这个人头脑灵活不真！

زەيىنسىزدىك زەيىنسىز的词名象抽。

زەيىنشوپ 〈名〉〔植〕志远。

زەيىر 〈名〉〔旧〕环鼻。

زەكەت 〈名〉[阿]①〔宗〕课天，税教 ②物舍施特卡则，税课(税征)/ زەكەت جيۇ 小爱宠人老(税征)：زەكەت بەرۇ 税纳 ▲ زەكەتىڭ كەتەيىن (语用的时儿孩)子根命的我，儿贝宝的我。

زەكەتتى 〈形〉的税课，的税征。

زەكەتتىك 〈形〉的税纳，的税课予应。

زەكەتشى 〈名〉人税征，者税课。

زەكۇ زەكى-的不定式。

زەكى- 〈动〉责叱声大，咤叱，骂斥，斥呵：بەركەردەن بەكەر زەكۇ 斥呵地故无缘无。

زەكىلا- 〈动〉骂责，骂斥，斥呵：زەكىرۇشى بولما. بەتالدى 子孩骂责便随要不你。

زەكىرت- زەكىر-的使动态。

زەكىرۇ زەكىر-的不定式。

زەكىرىك 〈名〉骂责，骂斥，斥呵。

زەكىرىس- زەكىر-的态互交。

زەكىس- زەكى-的交互态 。
زەكىت- زەكى- 的动使态 。
زەلەتكا 见 جەلەتكا.
زەمبىل 〈名〉① 包提 ② 架担 ③ 子把抬 。
زەمبىلدە- 〈动〉 架担用 架担子把（抬）抬：
توپىراقتى زەمبىلدەپ اكەلدى 把土用担架把子抬来过了 。
زەمبىلدەۋ زەمبىلدە- 的不定式 。
زەمبىلدى 〈形〉① 的包提有，的包提背 ② 的架担抬 ③ 的子把抬抬 。
زەمبىلدىك 〈形〉① 的包提做用的架 ② 的子把抬制编 。
زەمبىل ئشوپ 〈名〉荆蔓〔植〕。
زەنىيت 〈名〉天〔天〕顶 ▲ زەنىيت زەڭبىرەك 高射炮 ▲ زەنىيت پۈلەمەت 高射枪关机 。
زەنىيتكا 〈名〉高射炮 。
زەنىيت-تەلەسكوپ 〈名〉望远镜 。
زەنىيتشى 〈名〉高射炮手，高射炮兵 。
زەڭ 〈名〉霉〔波〕：霉绿，菌霉：اعاش قاۋعانى زەڭ باسىپ كەتىپتى. 木桶长满菌霉 。
زەڭبىرەك 〈名〉炮，大炮：اۋىر زەڭبىرەك 重炮/ تەبىنسىز زەڭبىرەك 无后坐力炮/ السقا اتاتىن زەڭبىرەك 远程射炮/ تانىكسىگە قارسى قولدانىلاتىن زەڭبىرەك 反坦克炮/ كوككە اتاتىن زەڭبىرەك 高射炮 。
زەڭبىرەكشى 〈名〉① 兵炮，手炮 ② 匠炮 。
زەڭگەر 见 زاڭعار.
زەڭگۇ زەڭگى- 的不定式 。
زەڭگى 〈名〉I ①〔旧〕牛 ②〔转〕野，生畜 ▲ زەڭگى بابا 神牛，神护保的牛 兽 。
زەڭگى- II 见 زەڭى-.
زەڭگىر 〈形〉① 大的巨，的大高，的大 ②兰 ▲ زەڭگىر كوز 色兰天，色睛眼兰 。
زەڭكي- 见 دەڭكي-.
زەڭكيۋ زەڭكي- 的不定式 。
زەڭۇ زەڭى- 的不定式 。
زەڭى- 〈动〉昏，晕，昏头：باس زەڭۇ 沉昏，昏，晕 。
زەڭىت- ① زەڭى- 的动使态 ② 晕，昏，沉昏：باسىڭ زەڭىتىپ وتىر ما؟ 你是不是头昏？
زەر I 〈名〉①银金，带条银金，饰边银金，辫银金 ② 线（银）金 ③ 品织丝银金 。
زەر II 〈名〉心，心用，力意注，意注：زەرسالىپ ۇيرەنۋ 用心学习 。
زەربارلاق 〈形〉（银）金有缀，的饰边（银）金条，的带 。
زەرگەر 〈名〉①匠银，匠工造制带条银金 ②匠饰 。者矿探〔旧〕
زەرگەرلە- 〈动〉（银金），花雕，绣刺（丝银金）饰首做，饰装 。
زەرگەرلەن- زەرگەرلە- 的被动态 。
زەرگەرلەۋ زەرگەرلە- 的不定式 。
زەرگەرلىك ①〈名〉宝珠，艺技的饰首造制 ②术艺工加：زەگەرلىك دۇكەنى 银楼（店饰首）。
زەردە 〈名〉悟，慧颖，慧智，脑头，悟觉 。
زەردەلى 〈形〉颖，的慧颖，的慧智有，的明聪悟 。的
زەردەلىلىك زەردەلى 的名象抽词 。
زەردەسىز 〈形〉钝愚，的明聪不，的钝迟子脑 。的
زەردەسىزدەۋ 〈形〉差较力解理，的明聪太不 。的笨蠢点有，的
زەردەسىزدىك زەردەسىز 的名象抽词 。
زەرە I 〈名〉架台，座底 。
زەرە II 〈名〉环鼻（饰装的人洲非，洲亚）。
زەرە III 〈名〉帽角高 。
زەرەبە 〈名〉[俄]阄：زەرەبە تاستاۋ（سالۋ）阄抓 。
زەرەبەلە- 〈动〉阄抓 。
زەرەبەلەۋ زەربەلە- 的不定式 。
زەرەك I 〈名〉（属）犸小〔植〕▲ زەرەك تۇ- قىمداسى 小犸目 。
زەرەك II 〈形〉俐伶，的明聪，的悟颖〔波〕。子孩的明聪 بالا زەرەك：的赋天有，的理 ② 词名象抽的 زەرەك ① زەرەكتىك 明聪，赋天，度程解理，力解 。的柱支有，的架台有，的座底有 〈形〉زەرەلى
زەرەن 见 زەرەڭ.
زەرەڭ 〈名〉大制木碗，子钵：زەرەڭ اياق 脸圆 ▲ زەرەڭ ئجۇزدى 碗 。

زەرلە- 银金上缝，饰装带条银金用〈动〉 Ⅰ 。饰边

زەرلە- 注度高，看观细仔，视重起引〈动〉 Ⅱ 。意

زەرلەن- 。态动被的 Ⅰ زەرلە-

زەرلەندىر- 。态动使的 زەرلەن-

زەرلەس- 。态互交的 Ⅰ زەرلە-

زەرلەت- 。态动使的 Ⅰ زەرلە-

زەرلەۋ 。式定不的 Ⅱ、Ⅰ زەرلە-

زەرلى 饰边上缝，的饰装带条银金用〈形〉，的带丝金有饰，的。

زەرتەك 。炎肺叶大〔医〕〈名〉

زەرتتە- 查调，讨探，究研〈动〉：ناقتى ماسەلە-نى زەرتتەۋ 题问体具究研。

زەرتتەگى 讨探要需，的中究研，的究研〈形〉，的查调要需，的。

زەرتتەل- 。态动被的 زەرتتە-

زەرتتەرمەن 。员人究研，员究研〈名〉

زەرتتەس- 。态互交的 زەرتتە-

زەرتتەت- 。态动使的 زەرتتە-

زەرتتەۋ 。式定不的 زەرتتە-

زەرتتەۋشى 。员查调，者讨探，者究研〈名〉

زەرىگۇ 。式定不的 Ⅱ زەرىك-

زەرىك- 。闷苦，聊无，寞寂〈名〉 Ⅰ

زەرىك- 到感，聊无得觉，寞寂到感〈动〉 Ⅱ جۇمىس جوق：烦厌，味趣无毫得觉，闷苦زەرىكتىڭ بە؟寞寂些有做可事无因是不是你？

زەرىككىش ，的倦厌易容，的烦厌易容〈形〉。的久持能不，的寞寂易容

زەرىكتىر- 。态动使的 Ⅱ زەرىك-

زيا 。的贵可，的敬尊，的贵尊［波］〈形〉

زياب 。耕秋；地耕翻季秋，地耕秋〈名〉

زيادا 好更，的些好，的好(…… 比)①〈形〉。名人性女于用 ② 的

زيالى 者学，子分识知①〔阿〕〈名〉：زيالىلار ساياساتى 书过念，的识知有 ② 策政子分识知的：。年青识知 جاستار زيالى

زيالىلىق 具子分识知，分身的子分识知〈名〉。点特的有

زيان ：失损；害危，害损，处害［波］〈名〉 زايانىدى تولەۋ 失损偿赔 ▲ زيان كورۋ 受失损 ▲ زيان تارتۋ 亏吃 ▲ زيان شەگۇ 亏，亏吃 ▲ زيان قىلۋ 害危，害有。

زياندا- ：坏破，害危，害伤，害损，害有〈动〉 تەمەكى دەنساۋلىقتى زيانداىدى. 吸烟有害健康。

زياندال- ①زياندا-的损受，害受 ② 态动被，损受，害受。亏吃

زياندان- ①زياندا-的①态身反的受 ②，失损受。亏吃

زيانداندىر- 。态动使的 زياندان-

زيانداۋ- 。式定不的 زياندان-

زياناس- 。态互交的 زيانداا-

زيانات- 。态动使的 زيانداا-

زيانداۋ 。式定不的 زيانداا-

زيانداى ：的利不，的害危有，的害有①〈形〉 ەگىنگە زيانداى 对的害有稼庄/ زيانداى جاندىك：的失损到受，的本赔，的本亏 ② 虫害 زيانداى ساۋدا 赔的本。意生的本

زيانداىلىق 害危 ② 词名象抽的 زيانداى ①。处害，性

زيانكەس 危有，的人害陷，的害危有①〈形〉子分坏破，子分害危，子分害暗② 的为行害。虫害③

زيانكەستەۋ 处害定一有，的害危定一有〈形〉。的动活坏破定一有，的

زيانكەستىك 害危 ② 词名象抽的 زيانكەس ①：害迫，害陷，为行坏破，为行 زيانكەستىككە ۇشىراۋ 受到害迫/ باسقالارعا زيانكەستىك جاساۋ。人别害陷

زيانسىز 害不，的处害有没，的害无①〈形〉本亏不 ② 剂药的害无 زيانسىز دارى：的人不 زيانسىز ساۋدا：的图可利有；的本赔不，的。卖买的本赔

زيانسىزدىق 。词名象抽的 زيانسىز

زياپات 。会宴，席筵［阿］〈名〉

زيارات ，拜膜 ② 地墓，墓坟①［阿］〈名〉。拜崇

زيات ：的强(……比)，的些好，的好较〈形〉

ەردەن زيات ايەل بار 强人男比人女的有 。
زياتتىق زيات 的词名象抽 。
زينا 〈名〉〔阿〕 。度无欲情,色好淫贪,荡淫
زيناقور 〈形〉 淫贪,的乱淫,的秽淫,的荡淫
妇荡 ايەل زيناقور :的色好 。
زيناقورلىق ① زيناقور 的词名象抽 ②淫荡,
为行的度无淫荒,色好淫贪 。
زيپا 〈形〉〔波〕 :的立玉亭亭,的条苗
材身的条苗 。
زيرات 〈名〉〔阿〕 :地墓,墓坟,坟 زيرات جيناۋ
上 (قىلۋ) ەتۋ زيرات ▲ 坟砌(砖或头石用)
坟 。
زيراتتىق 〈名〉 。墓公,地墓,园陵
زيرەك 见 زەرەك.
زيرەكتىك 见 زەرەكتىك.
زلاك 〈名〉〔植〕 。菜野,草用食
زناچوك 〈名〉 。子牌,章证,章徽
زوبالاك 〈名〉 :难灾;乱混,乱纷 زوبالاك سالۋ
(来起动惊)来起动骚使 。
زوبىر 见 وزبىر.
زوبىرلىق 见 وزبىرلىق.
زومبىلىق 〈名〉 ;法不行横,为行暴横,行暴
力压,力强 。
زونا 〈名〉①〔地〕 ▲ 区地,带地 ② 岩,层,带
地养疗 زوناسى ەمالىس 。
زونالىق 〈形〉 按,的围范为带地以,的带地分
的区分,的带地 。
زوند 〈名〉 ②〔矿〕试 针探,子探,杆探〔医〕①
气空探〔气〕 ④ 锤探 〔海〕 ③ 器测探,器探
球气测探,仪象 。
زوندلا- 。测探,查探(器仪用) 〈动〉
زوندلاۋ زوندلا- 的 。式定不的
زونتيك 。伞雨,伞阳,伞 〈名〉
زوولوگ 。家学物动 〈名〉
زوولوگيا 。学物动 〈名〉
زوولوگيالىق 〈物〉 野粗极,的蛮野,的学物动
的 。
زووپارك 。园物动 〈名〉
زووتەحنيك 。者作工牧畜,家学牧畜 〈名〉
زووتەحنيكا 。学牧畜 〈名〉

زور 〈形〉 ① 魁 :的大高 ,的大巨 ,的大很
的梧 :的大很 وزگەرىس زور 化变的大很/ زور دەنەلى
深很 ④ 的害厉,的强 ③ 设建的模规大 ② 的大高材身
的刻深,的 :ماعناسى زور 意义深很 ▲ دامەسى
高 (زور كەۋدە) زور كوكىرەك ▲ 大口胃 زور
وزىكنەن زور شىقسا ەكى كوزىك سوندا شعادى. 大自高自,大自 تۇتۋ زور ▲ 的横骄,的傲
【谚】者弱距唬吓能者强 。
زوراي- 〈动〉 ① 生 ,长 ,长大 :
壮,大扩 ② 。了高长前以年几比树的里这
大 :بۇل ارادىعا كىتاپحانا بۇرىنعىدان الدەقايدا
زورايدى. 增 ③ 。了多得大前以比店书的里这
增 ④ 。增俱日与响影的党 .قەلەدى 党 سايىن
زورايت- ① زوراي- 的态动使 ② ,大放 ,大加
强加;大增 。
زورايتتىر- زورايت- 的态动使 。
زورايتىل- زورايت- 的态动被 。
زورايۋ زوراي- 的式定不 。
زورعا 〈副〉 :强勉,易容不好 زورعا تابۋ 不好
给嫁强勉 / زورعا ەتپەي 到找易容 。
زورەكەر 〈形〉 ,的段手制强用使, 的力暴施
主地霸恶 .زورەكەر پومەشيك 的法不行横 。
زورەكەرلىك ① زورەكەر 的词名象抽 ② 恶
权强 ساياساتى زورەكەرلىك :道霸行横,为行霸
治政 。
زورلا- 〈动〉 ① ,使迫 ,制强,迫强 :迫逼
زورلاپ انقارتۋ 强迫执行/ جاعداي وسىلاي
强 ② 做样这使迫势情 وتىر زورلاپ سىتەۋگە
奸 。
زورلان- ①زورلا- 的态身反 ② 力努,想力竭
:要力尽,法设 ناۋقاس سويلەگىسى كەلسەپ
زورلانعانمەن سويلەي المادى. 话说想力竭人病,
:强勉,然自不 ③ 。来出说能没但 قولىكنان
/。强勉要不就了不做你 .زورلانبا كەلمەي،
زورلانا كۇلۋ 强 。笑为颜

زورلاندىر- زورلان-的态动使的。
زورلانۇ زورلان- 的式定不的。
زورلاۋ زورلا- 的式定不的。
زورلىق ①〈名〉力暴用使 ② 力暴,力强;行暴,力暴 ③ 力压,力敲;道霸行横,行暴〈名〉法不行横,为行暴横,虐暴。
زورلىق-زومبىلىق 扈跋横专,索勒诈。
زورلىقشى 者迫强,者虐暴,者暴强〈名〉。
زورلىقشىلدىق 不行横,为行暴横,虐暴〈名〉法。
زورمان 鼠黄,鼠花金〔动〕〈名〉。
زورىعۇ زورىق- Ⅱ 式定不的。
زورىق Ⅰ〈名〉乏疲,劳疲,累劳(的分过),症劳疲。
زورىق- Ⅱ 度极,度过累劳,竭力疲精〈动〉劳疲:ئاتتار زورىعىپ قالماسىن 别让马累坏了。
زورىقتىر- زورىق- Ⅱ 态动使的。
زورعا 易容不好,易容好,地强勉很〈副〉:ونى زورعا وياتتىق. 了醒叫他把易容好。/ زورعا كەلدى 勉强,强勉ده‌گه‌نده زورعا 了来强勉 ▲ 易容不好,强勉。
زۇ: زۇ ەتۇ 声一的嗖:ماشينا زۇ ەتىپ وتە شىقتى. 了去过开声一的嗖车汽。
زۇزا〈名〉架担〔旧〕。
زۇ-زۇ: زۇ - زۇ ەتۇ 声嗖嗖出发(连接),响嗖嗖:توبەدە وق زۇ - زۇ ەتەدى. 子上头在弹子响嗖嗖。
زۇلا- 〈动〉① 发出声嗖嗖 ② 飞,驰疾〔转〕,越,速急:جاستىق شاق زۇلاپ وتە شىقتى. 春青去过就快很。
زۇلات- زۇلا- 的态动使。
زۇلاۋ زۇلا- 的式定不的。
زۇمرەت:زۇمرەت تاس 石柱缘。
زۇىل〈名〉声啸呼,声嗡嗡,声嗖嗖。
زۇىلدا- 〈动〉① 响嗡嗡,响作嗖嗖:وق توبەدەن زۇىلداپ ەوتىپ جاتىر. 子弹从嗖嗖头从弹 ② 飞,驰奔,驰疾,奔:پويەز زۇىلداپ كەلەدى. 过飞地过。 火车在奔驰。
زۇىلداس- زۇىلدا- 态互交的。
زۇىلدات- زۇىلدا- 态动使的。

زۇىلداق〈名〉声呼呼,声啸呼,声嗡嗡。
زۇىلداۋ زۇىلدا- 式定不的。
زورە 子架,架货〈名〉。
زۇلمات 日天无暗;暗昏,暗黑[波]〈形〉。
زۇلماتتى 的日天无暗;的暗昏,的暗黑〈形〉。
زۇلماتتىق 见 زۇلمات.
زۇلپىقار 剑神,剑宝〔旧〕[阿]〈名〉。
زۇلىم 暴,的暴凶,的行独断独,的横专〈形〉。
زۇلىمدان- 为成,行独断独,暴残,虐暴〈动〉的蹇。
زۇلىمدانۇ 王霸。
زۇلىمدانۇ زۇلىمدان- 的式定不。
زۇلىمدىق ① 词名象抽的 زۇلىم 残,虐暴② 为行为暴,为行霸恶,暴。
زۇلىمشىلدىق 见 زۇلىمدىق.
ءزۇبارجاعدان 石宝〈名〉。
ءزۇبىرجات 见 ءزۇبارجاعدان.
ءزۇلجالال 独②主物造,主真〔宗〕①[阿]〈名〉的虐暴,的暴凶,的行独断。
ءزۇرىات 孙子,代后[阿]〈名〉。
زىعىر Ⅰ 麻胡,(属)麻亚〔植〕〈名〉▲ اشتى جابايى زىعىر 麻亚用油 ▲ بۇيرا زىعىر 苦荬菜 ▲ جابايى زىعىر 荬蔓。
زىعىر: Ⅱ زىعىرى قاياۋ 愤气很,气生常非,怒愤,怒发气,愤。
زىعىردان: زىعىردانى قاياۋ 怒愤,怒发气,愤。
زىقى: زىقى بولۇ ▲烦厌,烦絮 ▲ زىقسىن كەتىرۇ (الۇ) 扰骚,搅打,扰烦 ▲ زىقسى شىعۇ 倦疲,烦厌,倦厌。
زىقىلا- 宁安到不得使,搅打,扰烦〈动〉。
زىقىلاۋ زىقىلا- 的式定不。
زىمعا- 动移地快飞,驰疾,驰奔,奔飞〈动〉:ول الدىدا زىمعاپ بارادى. 他面前在急速进。
زىمعات- 的态动使 زىمعا-。
زىمعاۋ 的式定不的 زىمعا-。
زىمعى- 见 زىمعا-.
زىم-زىيا زىم-زىيا جوق بولۇ 翼不,踪无影无。落下无,影踪无杳,飞而不,的端多计诡,的猾狡,的猾刁〈形〉。
زىمىيان

。的意好怀

زىمياندان- 〈动〉计诡，猾狡为成，猾刁得变

。胎鬼怀心，端多

زىمياندانۇ زىمياندان- 的不定式。

زىمياندا‌ۇ 〈形〉诡，的猾刁较比，的猾狡些有

。的少不计

زىمياندىق ① زىميان 的猾刁② 词名象抽的

。计诡图企的恶邪，段手的猾狡，为行

زىمىپ :زىمىپ بەرۇ 见 زىپ بەرۇ.

زىمىرا- 〈动〉驰疾，驰奔，跑飞：ون جىل زىمىراپ وتە شقتى. 了去过就眼转一年十。

زىمىرات- زىمىرا- 的使动态。

زىمىراتتىر- زىمىرات- 的使动态。

زىمىراۋ زىمىرا- 的不定式。

زىمىراۋىق 〈名〉具玩骨(的做头骨股用)。

زىمىستان 〈名〉① 〔波〕严寒，冬隆，寒〔转〕② 。苦痛，难苦，难灾

زىمىستاندى 〈形〉① 严寒，的寒冷② 的人逼气寒，的。的苦痛，的难苦，的重深难灾〔转〕

زىندان 〈名〉狱监(的下地在设)，牢地：زىندانعا سالۇ 里牢地在关。

زىڭعىر: زىڭعىر ەتۇ 发声当叮出，声一铃叮，响。响声一啦哗，响

زىڭعىرلا- 〈动〉响当叮，响作铃铮，响作：زىڭعىرلاعان تىتىن اقشا 币金的响当叮响。

زىڭعىرلات- زىڭعىرلا- 的使动态。

زىڭعىرلاۋ زىڭعىرلا- 的不定式。

زىڭ: زىڭ ەتۇ ①发音高的金属响，声响当叮。鸣(耳) ② 响鸣，响作

زىڭ-زىڭ زىڭ -زىڭ ەتۇ ① 发，响作铮铮。鸣(耳)，响嗡嗡 ② 声当叮出

زىڭىل 〈名〉响的似鸣耳象，声铮铮，声当叮。声

زىڭىلدا- 〈动〉① ② 声当叮出发，响作铮铮。鸣(耳)，响嗡嗡

زىڭىلدات- زىڭىلدا- 的使动态。

زىڭىلداۋ زىڭىلدا- 的不定式。

زىپ: زىپ بەرۇ (زىپ ەتۇ) 很，声一的嗖地儿烟溜一下一，快：زىپ بەرىپ قاشىپ كەتتى 了跑/ زىپ بەرىپ توسەكتىڭ استىنا كىرىپ كەتتى 一下底床到钻子下一。

زىپىلدا- 〈动〉走快，跑飞：زىپىلداپ بارىپ كەلە عوي 速去速回。

زىپىلدات- زىپىلدا- 的使动态。

زىپىلداۋ- زىپىلدا- 的不定式。

زىر: زىر اينالۇ ▲ 动转速快，转旋速飞 زىر ەتۇ ① 跑飞，快很，声一嗖 ▲ زىر جۇگىرۇ ② 跑快，哭痛 زىر قاعۇ ▲ 话听。泣哭，

زىرعۇ زىرعى- 的不定式。

زىرعى- 〈动〉进前速急，奔飞，驰奔，驰疾：بەس جىل زىرعىپ وتە شقتى. 一间时的年五了去过就眼转。

زىرعىت- زىرعى- 的使动态。

زىرق: زىرق ەتۇ 扑跳一通；跳痛疼烈剧。

زىرق-زىرق: زىرىق-زىرق ەتۇ (管脉)跳，动，扑通扑通地通扑跳：ەكى شەكە زىرق-زىرق ەتەدى. 动跳在管血的穴阳太个两。

زىرقىل 〈名〉(的管脉)跳，动(的阵一阵一)，。动震

زىرقىلدا- 〈动〉(管脉)跳，动，扑通扑通地跳，痛疼烈剧：باسىم زىرقىلداپ اۋىرىپ تۇر. 我。痛疼地烈剧头的

زىرقىلدات- زىرقىلدا- 的使动态。

زىرقىلداۋ زىرقىلدا- 的不定式。

زىرقىرا- 〈动〉① 驰急，驰疾，奔飞：ماشينا بەكەتكە قاراي زىرقىراپ كەلەدى. 车着向车汽 ② 。驰疾站：باسىم زىرقىراپ اۋىرىپ وتىر. 痛疼地烈剧。害厉常非得疼头的我

زىرقىرات- زىرقىرا- 的使动态。

زىرقىراۋ زىرقىرا- 的不定式。

زىرلا- 〈动〉进前速飞，驶疾，驰飞：ماشينا دوڭگەلەگى زىرلايدى. 车动转速飞在轮。

زىرلات- زىرلا- 的使动态。

زىرلاۋ زىرلا- 的不定式。

زىرىل 〈名〉声嗞嗞，声嗖嗖：كوشەدەن اۆتوموبيلدىڭ زىرىلى ەستىلدى. 车汽来传上街。(失消)快很，快飞 قاعۇ زىرىل ▲。声响的

زىرىلدا- 〈动〉① 出发，声嗾嗾出发，响嗖嗖 ② 声嗞嗞刺〔转〕③ 驰飞，驰疾，动转地快飞痛地辣辣火，痛灼，痛。

زىرىلدات- زىرىلدا- 的使动态 。
زىرىلداۋ زىرىلدا- 的式定不 。
زىرىلداۋىق 〈名〉具玩骨趾,儿转捻捻 。
زىت 〈动〉天天之逃,掉跑急急,掉溜: ول بىلدىرتپەي زىتىپ بەرىپتى. 他悄悄地溜掉了。/ زىتا جونەلۋ 跑便腿拔 。
زىتقۋ زىتقى- 的式定不 。
زىتقى- 〈动〉疾,奔飞;掉跑忙急,跃跳劲使,驰 。
زىتقىت- زىتقى- 的使动态 。
زىتتىر- زىت- 的使动态 。
زىتۋ زىت- 的式定不 。
زىكىر 〈名〉咒(的邪驱神呼)〔旧〕〔波〕▲ زىكىر سالۋ 降神跳热狂〔旧〕▲ زىكىر ايتۋ 邪驱,神 。
زىكىرلە- 〈动〉祟邪赶驱神呼;神跳 。
زىكىرلەت- ① زىكىرلە- 的使动态② 师巫请神跳 。
زىكىرلەۋ زىكىرلە- 的式定不 。
زىكىرشى 〈名〉者咒念〔宗〕 。
ءزىل I 〈名〉①重,病疾,病(的果瓜)▲ ءزىل 裹包,担负 ③力重;量分,量重 。的沉死沉死,的甸甸沉,的重沉 كوتەرەم
ءزىل II 〈名〉恨仇,恨愤,愤气▲ ءزىل ساقتاۋ 恨怀,仇记 。
ءزىل-باتپان 〈形〉的沉死沉死,重之钧千 。
ءزىلباۋىرداي 见 ءزىلماۋىرداي.
ءزىلدەي 〈形〉笨,的甸甸沉,的重沉,的重很的重: زىلدەي قارا تاس 头石的重很 。
زىلدەن- 〈动〉脸板;怒愤,愤气,怒发: زىلدەنە قاراۋ 怒发月腊冬十在驼种过见有没能可 。
زىلدەندىر- زىلدەن- 的使动态 。
زىلدەنۋ زىلدەن- 的式定不 。
ءزىلدى 〈形〉①笨,的重沉,的量分有,的重很②的重,的厉严③的怒愤,的愤气,的气有,的人激刺,的心之人伤 。
زىلدىلىك ءزىلدى 的词名象抽 。

زىلزالە 〈名〉①[阿]灾,事祸,害祸②震地 。遇遭的幸不,祸 。
ءزىل-زالە 见 زىلزالە.
ءزىلقارا 〈形〉的沉死沉死,的重笨,的重沉 。
ءزىلماندای 见 زىلمەندەي.
ءزىلماۋىر 〈形〉的量分有很,的重笨,的重沉 。
ءزىلماۋىرداي 〈形〉的量分有很,的重笨,的重沉 。
زىلمەندەي 〈形〉的甸甸沉,的重沉,的重很,的沉死沉死 。
ءزىلسىز 〈形〉无的意恶,的厉严不,的意善: ءزىلسىز ازىل 善意的玩笑 。
ءزىمپارا 〔矿〕〈名〉砂玉刚 。
ءزىمپارالىق 〈形〉的砂玉刚 。
ءزىن 〔波〕〈名〉力智,性理,悟神,性悟 。
زىڭگىت 〈形〉的大而深,的大高: زىڭگىت قازان 锅大 。
زىڭگىتتەي 〈形〉的梧魁,的大高: جىگىت بالاڭ زىڭگىتتەي/子伙小的大高材身 。了大长都子孩的你 ازامات بولدى.
ءزىراۋندا 〔植〕〈名〉铃兜马 。
زىرە 〈名〉〔植〕芹兰和,(属)芹兰和 。籽菜芹兰和
زىرك-زىرك: زىرىك-زىرىك ەتۋ ①震,动震 。责斥声大,霆雷发大 ②动颤,颤,气脾发,霆雷发大 زىركىل: زىركىل سالۋ 。责斥声大,火肝动大
زىركىلدە- 〈动〉①震,撼震,动震出发;荡 زەڭبىرەك زىركىلدەپ تۇر.响作轰轰,声隆轰斥声大,霆雷发大,气脾发大②隆隆声炮: ول كەلە سالىپ وتىرعاندارعا زىركىلدەي جونەلدى.责:气脾发大人的座在对就门进一他③发来起暴狂,狂发: سەن قاڭتارداعى بۇرانىڭ قاندای زىركىلدەيتىنىن كورمەگەن شعارسىڭ.你景情的狂发月腊冬十在驼种过见有没能可 。
زىركىلدەس- زىركىلدە- 的态互交 。
زىركىلدەت- زىركىلدە- 的态动使 。
زىركىلدەۋ زىركىلدە- 的式定不 。

ي

ي 哈萨克文字母表中的第十一个字母。

يا Ⅰ 〈助〉或,是或,者或抑或: يا سەن كەل، يا مەن بارايىن. 去我或你来者或? يا بولار، يا بولماس 成功或失败。

يا Ⅱ 〈叹〉啊,呀,哎呦: يا، اللا! 啊天哪!

يابگۇ 〈名〉官衔的统治者压迫。

ياگۇار 〈名〉美洲豹。

ياعني 〈连〉①或者,或是,即是也②或者,是或,即。

يادرو 〈名〉核: يادرو قۇاتى 核能 / يادرو قابىعى 核膜 / كىلەتكا يادروسىنىڭ ەرۇى 核溶解 / يادرو سىناعى 核试验 / انالىق يادرو 母核 / اتوم يادورسى 原子核 / اۇىر يادرو 重核。

يادرولىق 〈形〉的核: يادرولىق بوپسا 核诈讹 / يادرولىق سۇڭگۇىر كەمە 核潜艇 / يادرولىق قارۋ 核武器 / يادرولىق قوپارىلىس 核爆炸 / يادرولىق فيزيكا 核物理学 / يادرولىق راكسيا 核反应。

يادروشىق 〔生〕〈名〉仁核。

ياكي 〈助〉是或,者或,或: سەيسەنبى ياكي سارسەنبى 星期二或三。

ياكور 〈名〉①锚: ياكور تاستاۋ 抛锚 ②(钟表的)摆,子午轮。

ياكۇت 〈名〉亚特库人。

ياما 〈名〉(印度教的)阎王〔宗〕。死神。

يامارادجا 〈名〉(佛教的)阎王,罗阎王,阎王爷〔宗〕。

يامب 〈名〉抑扬格〔诗〕。

يامبوحورەي 〈名〉抑扬扬抑格〔诗〕。

يانالدىرىق 〈名〉雨帽〔旧〕。

يانات 〈名〉骂人的话,骂咒,骂人。

يانانقور 见 يانانتشىل.

يانانتا- 〈动〉骂,骂咒,骂人: ەلدى يانانتاۋ 骂遍。

يانانتاپ سويلەۋ 骂骂咧咧。

يانانتاعش 见 يانانتشىل.

يانانتال- يانانتا- 的使动态。

يانانتاس- ① يانانتا- 的互动态 ②对骂,架骂。

يانانتات- يانانتا- 的使动态。

يانانتاۋ يانانتا- 的不定式。

يانانتشىل 〈形〉爱骂人的,喜欢骂街的。

يانانتشىلدىق يانانتشىل 的抽象名词。

يانۋار 〈名〉元月,一月: ءبىرىنشى يانۋار 元旦/ ەكىنشى يانۋار 一月二日。

يانكي 〈名〉美国佬(外国人的美称)。

يانتار 〈名〉琥珀。

ياپۇراي 见 ياپىرىم-اي.

ياپىراي 见 ياپىرىم-اي.

ياپىراۋ 见 ياپىرىم-اي.

ياپىرىم-اي 〈叹〉(表示惊奇,后悔之意)(意外的美国人)。天啊,我的天啊。

ياپىرىم-اۋ 〈叹〉嘿,呀哎,天啊。

يارانگا 〈名〉(美洲)驼鹿(北美驯鹿)。

يارد 〈名〉码(英国长度单位,三英尺等于一码)。

يارلىق 〈名〉①〔史〕封诰(古蒙代时国王的)②条签,签标(汇编古蒙代时国王的)。

ياسا 〈名〉撒雅〔史〕(古蒙代时国王的)法令。

ياسلي 〈名〉托儿所: ياسلىگە الماي قويدى 收不满托儿所年龄 / ياسلى جاسى 托儿所入园年龄。

ياۋزۋ 〈名〉族称: ياۋزۋ ءتىلى 瑶族语言。

ياۋزۋشا 〈形〉①的式族称,的族称/ ياۋزۋشا تۇرمىس 瑶族式生活方式 ②瑶族语言: ياۋزۋشا ۇيرەنۋ 瑶族语言学习。

ياحتا 〈名〉艇快：ماتورلى ياحتا 艇快托摩。

ياشما 〈名〉石碧〔矿〕。

يبا 〈名〉①〔阿〕心耻廉，辱耻，愧羞，耻羞，心耻廉，辱耻，愧羞，耻羞 ③ 仪礼，貌礼 ② 腆腼恭谦，逊谦 ▲ يبا تۇتۇ 客，敬尊（كورسەتۇ، ەتۇ）貌礼讲 ▲ يبا قىلۇ 逊谦示表，气。

يبا-ادەپ 〈名〉①心耻廉，腆腼，仪礼，貌礼 ② 恭谦，逊谦 ③ 节礼。

يبادات Ⅰ〈名〉廉；誉信，信威，望威〔口〕[阿]耻。

يبادات Ⅱ 拜崇，特达巴伊[阿]〈名〉。

يبالى 〈形〉有彬彬，的雅尔文温，的貌礼有孩的貌礼有 يبالى بالا：的恭谦，的敬恭，的礼子 ▲ يبالى بولۇ 懂礼貌，礼讲，貌礼 ▲ يبالى تۇرده 地礼有彬彬，地恭谦，地敬恭，地貌礼有。

يبالىلىق يبالى 的名象抽的词。

يبالىق 见 يبالى.

يبارات 〈名〉训教，验经；样榜，范典〔口〕。

يباسسز 〈形〉谦不；的野粗，的鲁粗，的貌礼无的逊：的 يباسسز جارالعان جان 生来就不懂礼貌的人 ▲ يباسسز تۇرده 地鲁粗，地貌礼无。

يباسسزدىق يباسسز 的名象抽的词。

يبەي 〈名〉架车绞〔口〕。

يزۇ 〈名〉族彝：يزۇ ئتلى 语族彝 / يزۇدىك بۇنندىق جازۇى 字文节音的族彝。

يزۇشا 〈形〉①的式族彝，的族彝：يزۇشا كيىم 装服族彝 ②文彝，语彝：يزۇشا بىلەدى 语彝讲会（他）。

يلالا 〈名〉大胡，呀，拉安，呀〔阿〕。

يلان Ⅰ〈名〉魏阿〔植〕。

يلان- Ⅱ〈动〉①服信，任信，信相：شىنىدىققا يلانۇ كەرەك 应该相信实真情况②同意，意同，赞同，顺从：ئبز جولعا يلانساڭشى（你）就一次意同吧。

يلانعىسسز 〈形〉不，的力服说有没，的信可不的靠可。

يلانعىش 〈形〉的信相易容，的信轻。

يلانعىشتىق يلانعىش 的名象抽的词。

يلاندىر- ①يلان-Ⅱ ②态动使的。说劝，服说。

يلانۇ يلان-Ⅱ 式定不的。

يلانىم 〈名〉任信，仰信：يلانىم ئبرتۇرلى جۇبانىش. 慰安种一是仰信。

يلاندىمدى 〈形〉力服说有，的靠可，的信可的。

يلانىمدىلىق يلانىمدى 的名象抽的词。

يلانىس- يلان-Ⅱ 态互交的。

يلاهي 〈名〉天、主、大胡〔阿〕。

يلاهيم 见 لايىم.

يمام 〈名〉①〔宗〕[阿]目玛伊（伊）教兰斯伊 ③长教教兰斯伊 ②（人的拜礼持主院寺伊）目玛伊 ▲ يمام اعزام 号尊的者学名著教兰斯伊。威权教宗；人大。

يمامدىق 〈名〉长教，动活的长教，分身长教。位地的。

يمان 〈名〉①（的主真对）〔宗〕[阿]，仰信 ②仰信的主真对：قۇدايعا دەگەن يمان 奉信：يمانى جوق 心良有没）诚虔，耻廉，良天，心良，诚虔：يمان ايتۇ 祷祈主真向前死临▲的（诚虔不 يمان ئجۇزدى 的虚谦，的耻知 ▲ يمان كەلتىرۇ 错不……比 يمان تارازى 诚虔示表主真向 ▲ يمانىن 律戒，规教 يمان شارت ▲好当相 ئۇيىرۇ 散魄飞魂，然悚骨毛 ▲يمانىك كۇيىپ 惊心，惊吃 ▲ يمانى ۇشۇ 说胡，谎撒 ▲ 腑肺，话心真言之 يمانداي سىر ▲ 战胆 يمانداي ۇيۇ 深疑不信。信狂，

يماندى 〈形〉教信，的奉信，的仰信 ①〔宗〕的良天有，的心良有，的诚虔 ②的 يماندى بولسىن 愿亡灵升天。

يماندىلىق يماندى 的名象抽的词。

يماندىق 〈名〉范规仰信〔宗〕。

يمانسىز 〈形〉读，的教信不，的主真信不 ①的，的真正不，的良天无，的心良无 ②的神诚不的实。

يمانسىزدىق يمانسىز 的名象抽的词。

يمانشارت 〈名〉律戒规教，范规仰信[阿]。

يمارات 见 عيمارات.

ينابات 〈名〉①誉信，信威，望威：ەل الدىندا ينابات بار 在众群中有望威，知良，耻羞 ②望威有廉，耻：ينابانتان ايرىلۇ 丧尽丢。

ينابانتسىز 〈形〉①不，的信威无，的望威无

③的丑丢，的耻无，的耻羞知不 ② 的敬尊受，的效无 ④的矩规懂不，的礼无，的貌礼懂不。的废作

يناباتسزدىق يناباتسز 的抽象名词。

يناباتتى 〈形〉①有，的望威有，的信威有，的尊人受，的矩规懂，的貌礼有 ②的敬有，的知良有 ③ 的数算，的现兑能，的用信受 ④ 的耻廉：ايتقانى يناباتتى 说话诚信的数算。

يناباتتىلىق يناباتتى 的抽象名词。

يوبكا 〈名〉短裙。

يون 〈名〉子游，子离〔物〕：اۇر يون 重离子。

يوندان - 〈动〉离电〔电〕。

يوندانۇ يوندان- 的不定式。

يوندى 〈形〉子游，的子离：تەك يوندى دەنە 体子离等 / يوندى قابات 层离电 / يوندى زاريات 荷电子游。

يوپكا 见 يوبكا.

يوت 〈名〉碘，碘酒〔化〕：يوت تابليتساسى 碘片。

يرادا 〈名〉[阿]意志，志决，心决：يرداسى بەرىك 意志坚强的/ ورتاق يرادا 共同的意志。

يرادالى 〈形〉有，的意志坚强，的心决：يرادالى كىسى 意志坚强的人。

يراداسىز 懦，的心决无，的意志不坚强〈形〉的弱。

يراداسىزدىق يراداسىز 的抽象名词。

يرانباق 〈名〉乐园。

يۇبيلەي 〈名〉①（的年周干若）②日念纪（的年周干若）会念纪，会祝庆。

يۇبيليار 〈名〉关机的庆受，人的庆受。

يۇۋەلىر 〈名〉①匠饰首，匠宝珠 ②匠饰首，商宝珠。

يۇكاگير 〈名〉人尔吉加犹（在住居亚库特）（国和共治）。

يۇل 〈名〉七月：ئىبرىنشى يۇل پارتيانىڭ قۇرىلعان كۇنى 一七是生日的党。

يۇمور 〈名〉默幽〔文〕。

يۇمورلىق 〈形〉谐诙，的稽滑，的默幽：يۇمورلىق شعارما 品作默幽。

يۇن 〈名〉六月：ئىبرىنشى يۇن بالالار مەرەكەسى 六一儿童节。

يۇرا 〈名〉〔地〕侏罗纪（中生）。

يۇفەرس 〈名〉〔海〕滑车，三轮无眼。

يۇفتى 〈名〉脂肪，性油，多革。

يشان 〈形〉乱，的嘈嘈，的哄哄，的闹闹吵吵：的

يۇ-قيۇ 〈名〉〔宗〕禅依（教兰斯伊派）（师导和领首）。

يشاندىق 〈名〉伊普的活动。

يشارا 〈名〉意示，势手，示暗：يشارا ئبلدىرۇ 示暗 / يشارا ئسوز 暗语。

يشارات- 〈名〉意示，势手，示暗：يشارات قىلۇ 示暗。

يشاراتتا- 〈动〉(手或色眼用)递，示暗，意示：يشاراتتاپ جىبەرۇ 色眼：下一示暗。

يشاراتتاس- يشاراتتا- 的交互态。

يشاراتتاۇ يشاراتتا- 的不定式。

يشاراتتى 〈形〉的，的意示，的示暗，的号暗给：يشاراتتى ئسوز 暗语。

يشاراتتىق 见 يشارات.

يىق 〈名〉①肩，肩膀：يىقپەن كوتەرۇ 用肩 ②梁（山），脊（山）〔转〕扛膀：كۇن تاۋ يىعىنان جاڭا استى. 太阳刚落山 ▲ ەكى يىعىنان دەم الۇ ①气喘地促急，吁吁喘气 ②气生〕 ▲ يىق سۇيەك 势作腔装，傲高，足十气神 ▲ يىق سۇيەۋ 骨甲肩〔理，靠依，依赖，依附 ▲ يىق قومداۋ ①肩耸 ②肩膀依仗 ▲ يىق شىنك 衣大肩披的子袖无 ▲ يىعى جاۋىر بولۇ ①伤磨被膀肩 ②受苦尽吃，磨折 ▲ يىعىنا سۇ كەتۋ 无精打采▲ يىعى ئتۇسۇ 头低绪情，采打精无，气泄。落

يىقتا- 〈动〉顶，抬，扛（膀肩用）①靠倚，靠（膀肩用）②挑膀肩用：تامعا يىقتاۋ 墙着倚 ▲ يىقتاپ الۇ ①压 ②膀肩缠。制控，纵操，住

يىقتاس- ①يىقتا-的交互态 ②肩并肩，肩并：يىقتاسىپ ئجۇرۇ 行而肩并。

يىقتات- يىقتا- 的态动使。

يىقتاۋ يىقتا- 的不定式。

② 的大块，的大膀肩，的宽肩 ①〈形〉**يەقتى** 显；的赫显，的望名有，的气名有，的梧魁〔转〕
。物人的(赫显)宽肩 ادام يەقتى：的贵
透熟子皮 ①〈名〉I **ۋي** ▲ 料鞣
熟(子皮) ①〈动〉**ۋي** ▲ 顺驯使，从顺使，服治 ② 常为以习 ③ 服治被，从顺 ▲ ۋي عىپ الۇ
▲ 贴贴服服得变，服治被 ③ 酵发(面) ② 好 ۋيى قاتتى ① 未 ②（子皮指)的硬发，的好熟未
。的执固
曲屈，曲弯使，弯弄，弯〈动〉II **ۋي-** ：بەل ۋيۇ
屈头低，心下首低 ۋيۇ باس ▲ 腰弯 / سىم تەمىردى ۋيۇ 把弯弄丝铁 / بىلەك
。服
握掌 ①〈动〉**يگەر-**：通精，握掌 ۋبىلىم يگەرۇ
：制控，纵操 ② 识知 ئاتتىڭ باسىن يگەرىپ جۇرە
المايدى（他）绳缰住不制控马骑 ▲ تىڭ يگەرۇ
。荒开，荒垦
يگەرت- يگەر- 的 。态动使
يگەرۇ يگەر- 的 。式定不
يگەرىل- يگەر- 的 。态动被
يگەرىس- يگەر- 的 。态互交
虫折巨〔动〕〈名〉**يگۇانا** 。
：的心善，的良善，的好良 ①〈形〉**يگى**
了好就来点一快 ەدى يگى ئەزىرەك كەلسە / يگى
：的效有，的益有，的用有 ② 心的良善
：的密亲，的好友 ③ 事的益有 ۋس يگى
：的上无高至，的荣光 ④ 来往好友 بايلانىس يگى
人面头 ▲ 号称的荣光 ئاتاق يگى جاقسى
。士人名知，物
يگىز- ۋي- II 。态动使
يگىزدىر- يگىز- 的 。态动使
：的好良，的用有，的益有〈形〉**يگىلى**
。作工的益有 ۋس
事好，事善，利福 ①〈名〉**يگىلىك**：
费利福 ②：处用，处益，处好 ەشقاندای قاراجاتى
处好何任无 جوق يگىلىككە ▲ 。جوق يگىلى
利有为变，益裨有使 ▲ يگىلىك كورۇ
受享，乐享，福享，处好到得 (يگىلىگىن كورۇ)
好【谚】. جوق ەرتە-كەشى ئۆستىڭ يگىلىك ▲
。晚早分不事

效成无，的用无，的益无〈形〉**يگىلىكسىز**
。的
。词名象抽的 يگىلىكسىز **يگىلىكسىزدىك**
受，处益到得，处好到得〈动〉**يگىلىكتەن-**
：畜牲到得 مالدى يگىلىكتەنۇ 受享，福享，益
。处好的
。式定不的 يگىلىكتەن- **يگىلىكتەنۇ**
效成有，的义意有，的益有〈形〉**يگىلىكتى**
：的 يگىلىكتى ۋس 有 / 事的益 يگىلىكتى
。端开的好良 باستاما
。准标，范典 ② 望期，望愿，望理〈名〉**يدەال**
。论心唯，义主心唯〈名〉**يدەاليزم**
者义主心唯，者论心唯 ①〈名〉**يدەاليست**
。家想幻 ②
：的义主心唯〈形〉**يدەاليستىك** يدەاليستىك
。学哲义主心唯 فيلوسوفيا
：点观，念观，想思 ①〈名〉**يدەيا** وڭشىل
，头念 ② 想思义主会机倾右 ورايشىلدىق يدەيا
，想思心中 ③ 法想好 جاقسى يدەيا：意主，法想
：旨主 كينونىڭ يدەياسى 。想思心中的影电
的直一念观，的同相想思 ①〈形〉**يدەيالاس**
。的直一想思心中 ③ 的同相法想 ②
有具，的头念，的念观，的想思〈形〉**يدەيالى**
……思的：جاقسى يدەيالى 。的好想思
：的念观，的上想思，的想思〈形〉**يدەيالىق**
يدەيالىق سۇيىسپەنشىلىك 情感想思 / يدەيالىق
武想思 ماسەلە يدەيالىق قارۇ 题问的上想思 / 器
。词名象抽的 يدەياللىق **يدەياللىق**
，的刻深不义意；的想思有没〈形〉**يدەياسىز**
。的俗庸单简
。词名象抽的 يدەياسىزدىق **يدەياسىزدىق**
。号符意表，字意会〈名〉**يدەوگرامما**
。字文意会，法书意表〈名〉**يدەوگرافيا**
：的意会，的意表〈形〉**يدەوگرافيالىق**
。字文意会 يدەوگرافيالىق جازۇ
。家想思〈名〉**يدەولوگ**
。态形识意，系体想思，想思〈名〉**يدەولوگيا**
态形念观，的系体想思〈形〉**يدەولوگيالىق**
形识意 ماسەلە يدەولوگيالىق ：的态形识意，的

态问题。

يديللىيا 〈名〉诗园田〔文〕。

يديوم 见 يديوما.

يديوما 〈名〉组词定固,语成〔语〕。

يديوماتيزم 〈名〉语成〔语〕。

يديوماتيكا 〈名〉学语成,和总的语成。

ئيدىر- ① ئي- 和 Ⅱ ئيى- ② 态动使的催奶:ئيدىرىپ ساۋۇ 奶挤后奶催先。

ئيدىرۇ ئيدىر- 式定不的。

ئيدىرىل- ئيدىر- 态动被的。

ئيدىرىم 〈名〉奶的出挤后以奶催过经。

يە 〈名〉① 家:者有占,人主,主领ئۆي يەسى 长/造,主〔宗〕② 者有占地土جەرىەسى ▲ 灵精 ③ 主物聪,的事懂 ▲ 密泄不,慎谨话说,责负,配支,主作 ▲ 的识见有,的明道知才马有只疼不疼得勒带肚【谚】. ▲ ايلدىك باتقانىن يەسى بىلمەس، ات بىلەر. 好管(地处身设)。▲ اس يەسمەن ئاتاتتى. 和【谚】香才道味餐共人主者盗被道当盗强【谚】. ▲ ۋرى كۆشتى بولسا يەسى ايىپقا جىعىلادى. 受罚(人)(倒颠妖人)。

يەك 〈名〉颊,颊巴下。▲ يەگى يەگىنە تيمەۋ 合,条缝接 ▲ يەك اعاش 抖发得冻,嗦哆得冷依,靠依 ▲ يەك ارتپا 带缝 ▲ يەك ارتۋ 处近 ▲ يەك كوتەرۋ 的近离距 ▲ يەك استى 赖头抬 ▲ يەك قاعۋ ① 气咽 ② 示暗,意示 ③ 点头,头,依赖 ▲ يەك سۇيەۋ 呼招。

يەكتە- 〈动〉① 离不踪行(人某让):الگى قىزدى ول يەكتەپ الپتى 他了成已娘姑个那 ② 子影的身入趴。压,趴:يەكتەپ باسىپ الۋ 上 ③ 甚太人欺,负欺〔转〕:شەشەڭدى يەكتەپ الماساڭشى. 妈妈你负欺老别你。▲ جىن يەكتەۋ 疯发,魔着。

يەكتەك 〈名〉图有绣侧两颊面饰头女妇〔方〕饰头状条,条布形方长的案。

يەكتەن-: تاڭ قۇلان يەكتەنۋ 晓破,明黎。

يەكتەس- يەكتە- 态互交的。

يەكتەت- يەكتە- 态动使的。

يەكتەۋ Ⅰ يەكتە- 式定不的。

يەكتەۋ Ⅱ : كەم يەكتەۋ 长巴下的:كەم يەكتەۋ 人的巴下长。

يەكتى 〈形〉下巴颊大的:يەكتى كىسى 巴下人的大颊。

يەلە- 〈动〉① 占,有占,据占,领占:جەر يەلەۋ 占 ② 地土领知握掌 ئبىلىم يەلەۋ 掌握,会学:识。

يەلەن- ① يەلە- 的身反态 ② 有,有己为据,有占,归…… 属,有所……的拥:ەشكىم يەلەنە قويماعان جەر 还任何人有占的土地未被迭。

يەلەندىر- يەلەن- 态动使的。

يەلەنت- يەلەن- 态动使的。

يەلەنۋ يەلەن- 式定不的。

يەلەنۋشى 〈名〉为据……把,人有所,者有占:جەكەلىك يەلىك 个 ▲ 有所人 يەلىك ەتۋ ▲ 有占,理管,主作 يەلىك قاعاز 〔旧〕地契。

يەمدەن- 〈动〉据占,有己为据,有占:مال يەمدەنۋ 畜牲有占。

يەمدەندىر- يەمدەن- 态动使的。

يەمدەنۋ يەمدەن- 式定不的。

يەمدەنۋشى 〈名〉据……把,人有所,者有占:者有己为。

يەمدەنىس- يەمدەن- 态互交的。

يەمدىك 见 يەلىك.

يەن 〈形〉的凉荒,的烟人无,的人无:ئۇي يەن 子房的住居人无/ يەن دالا 荒的凉野原▲人无成变,人一无空烟。قالۋ

يەروگليف 〈名〉字形象:حانزۇشا يەروگليف 字汉形象。

يەسىز 〈形〉① 的主无,的主领无,不属谁:يەسىز قالام 笔钢的主无 ② 的荡荡空空,的:يەسىز ناۋ 无的烟人无,的烟人无:يەسىز زدەن- 山的。

يەسىزدەن- 〈动〉① 变,主无得变,人无得管 ② 变得无,凉荒得变,烟人无得变。

يەسىزدەندىرىش يەسىزدەن- 的动使态。

يەسىزدەنۇ 式定不的。

يەسىزدىك ① يەسىز 的状主无 ② 词名象抽的态。

يجداهات 〈名〉[阿]用力奋,奋勤,心。

يزە 〈动〉①点头(以示承认,会领,意同,问,意)②(候)首,肯:باش يزەپ قوسلۇ 点头频频 ②示暗,意示,指头。

يزەكتە- 〈动〉袋脑晃地住不,头点频频。

يزەكتەت- يزەكتە- 的动使态。

يزەكتەۋ 式定不的 يزەكتە-。

يزەل- 动态被的 يزە-。

يزەلدىر- 动态使的 يزە-。

يزەلت- 动态使的 يزەل-。

يزەلۇ 式定不的 يزەل-。

يزەن 〈名〉菜帚扫肤地伏,肤地〔植〕▲ 蒿白 يزەن。

يزەڭدە- 〈动〉频频点头晃,袋脑悠:باسى يزەڭدەپ قالغۇ 睡瞌打袋脑着晃。

يزەڭدەت- 动态使的 يزەڭدە-。

يزەڭدەۋ 式定不的 يزەڭدە-。

يزەس- 态互交的 يزە-。

يزەت- 动态使的 يزە-。

يزەۋ 式定不的 يزە-。

يزوگلوسسا 线语同〔语〕〈名〉。

يزوكلينا 线倾等(磁地)〔地〕〈名〉。

يزوكلينال 〈名〉皱褶斜同,皱褶斜等〔矿〕。

يكەم 〈名〉:本;巧灵;长专,长擅 ونىڭ اۋدارماشىلىققا يكەمى بار. 他长擅翻摘译工作。▲ 巧灵得显,……与应适 يكەمگە كەلۇ。

يكەمدە- 〈动〉▲ 备准好作,合适使,应适使 يكەمدەپ الۇ 有己为据。

يكەمدەل- ① يكەمدە- 的动使被 ② 准好作,备势架好摆。

يكەمدەن- ① يكەمدە- 的身反 ②顺,应顺从。

يكەمدەس- 态互交的 يكەمدە-。

يكەمدەت- 动态使的 يكەمدە-。

يكەمدەۋ 式定不的 يكەمدە-。

يكەمدى 〈形〉①于长擅,的……于善,的……于合适不,的 ……于合适不 ②的……于善。的大笨,的重笨,的拙笨,的笨 ③的 …… 词名象抽的 يكەمسز。

يكەمسزدىك يكەمسز 的态。

يكەمشىك 〈名〉器线划,器行划,器沟作。

يكس 〈名〉①X 某或少多示表 ②音读的"X"意之等某。

يكس-ساۋلە 〈名〉线射 X。

يكتا 〈名〉〔旧〕权税收。

يلە- 〈动〉①熟,工加,熟(皮):تەرى يلەۋ 熟泥和 لاي يلەۋ 和面 / نان يلەۋ 和面:和 ②子皮 ③〔转〕服压,负欺,蹦蹂,踏践:تابانىمەن يلەۋ 在踏脚底下 / بىرەۋدى بەتالدى يلەپ الۇعا بولمايدى 家人负欺便随能不 ▲ زار يلەۋ ①嚎 ▲ ءوزىم يلەيتىن تەرىنىڭ پۇشپاعى 叨唠 ②怨诉,号衰,啕事的手动己自要需。

يلەكتە- 〈动〉团成捏,团成揉,团一成和:كويلەكتى يلەكتەپ تاستاي سالۇ 一成团衣衬把 ①〈动〉团成揉,团一成和:شەشەڭدى يلەكتەي بەرمە 服治,负欺〔转〕②边一在扔团。妈妈你负欺老别你。

يلەكتەن- 态身反的 يلەكتە-。

يلەكتەت- 动态使的 يلەكتە-。

يلەكتەۋ 式定不的 يلەكتە-。

يلەن- 动态被的 يلە-。

يلەس- 态互交的 يلە-。

يلەت- 动态使的 يلە-。

يلەۋ I 〈名〉垤蚁,窝:قوڭىرسقانىڭ يلەۋى(豕蚁)窝蚁蚂。

يلەۋ II 式定不的 يلە-。

يلەۋلى 〈形〉①的好和:يلەۋلى لاي 好熟 ②泥的好和:يلەۋلى تەرى 好熟 ②子皮的。

يلەۋسىز 〈形〉① 未的好和未 ② 的过熟。
ئىلى 〈形〉熟的，过熟料鞣用的好。
يلىكۇ يلىك- 的 式定不。
يلىكسىز- يلىك- 的 态互交。
يلىك Ⅰ 〈形〉的：料鞣做用，的料鞣 يلىك ايران 奶酸的料鞣做用 ▲ يلىك زاتتار 料鞣。
يلىك- Ⅱ 〈动〉① 身俯，腰弯：توڭىپ يلىگە 拜；服屈，从服〔转〕② 腰下不弯得冻 المادى 倒同〔转〕③ 人敌于服屈不：جاۋىغا يلىكپەۋ 意，听从；同赞：جولداستاردىڭ اقىللىنا يلىككەندەي بولدى 劝的们志同了取听他来看告。
يلىكتىر- يلىك- 的 Ⅱ 态动使。
يمە Ⅰ 〈形〉的曲弯，的成弯。
يمە Ⅱ 〈名〉销钩。
يمەك 〈动〉① 的形弧，的形弓，的曲弯：يمەك اعاش 背驼 ② 头木的弯：يمەك جاۋرىندى كىسى 子鼻的人背驼 ▲ يمەك مۇرىن (تۇمسىق) 钩。
يمەكتەۋ 〈形〉Ⅰ ① 的曲弯微稍，的弯较比：ۇشى يمەكتەۋ بىردەڭە جوق پا؟ 有的形弓成略：的背驼点有 ② ？西东的些一曲弯头尖有没：ۇزىن بويلى يمەكتەۋ جىگىت 高背驼点有子个子伙小的。
يمەكتەۋ Ⅱ يمەكتە- 的 式定不。
يمەكشە 〈形〉弓呈略，的曲弯微稍，的弯较比的形：يمەكشە تۇتىك 管规半。
يمەن- 〈动〉① 敢不，慎畏，怯胆，怕害：حاۋىپ-قاتەردەن يمەنبەۋ 拘 ② 阻险难艰怕不话说 يمەنبەي سويلەۋ 怯羞，臊害；气客，泥不束拘。
يمەندىر- يمەن- 的 态动使。
يمەنۇ يمەن- 的 式定不。
يمەنۇشىلىك 〈名〉①(为行的)怯胆，怕害 ②(为行的)气客，泥拘，束拘。
يمەنشەك 〈形〉① 怯胆，的事怕小胆，的小胆。的小胆而怩忸，的怯羞 ② 的
يمەنشەكتەۋ 〈形〉缩手缩些有，的小胆点有的脚。
يمەنسىز- يمەن- 的 态互交。
يمەك: يمەك قاعۇ 着弓，走背着驼，走腰着弯 走身。
يمەڭدە- 〈动〉身着弓，走背着驼，走腰着弯 走。
يمەڭدەس- يمەڭدە- 的 态互交。
يمەڭدەت- يمەڭدە- 的 态动使。
يمەڭدەۋ يمەڭدە- 的 式定不。
يمەك-يمەك: يمەك-يمەك قاعۇ (ەتۇ) 着弯。行而背驼腰弓，走身着弓，走背着驼，走腰
ئىمى- 〈动〉① 缩蜷，曲屈，曲弯：يميگەن 瘦，悴憔，瘦消 ② 子鼻大钩鹰 ۇلكەن مۇرىن 柴如瘦骨得变，背驼腰变得：يميگەن قارا كوك 马青铁的柴如瘦骨。
ئىميت- ئىمى- 的 态动使。
ئىميۇ ئىمى- 的 式定不。
ئىميس- ئىمى- 的 态互交。
يمپەراتور 〈名〉主君，帝皇。
يمپەراتورلىق 〈形〉的主君，的帝皇。
يمپەريا 〈名〉国帝。
يمپەريالىزم 〈名〉义主国帝。
يمپەريالىست 〈名〉者义主国帝。
يمپەريالىستىك 〈形〉的义主国帝。
يمپورت 〈名〉入输，口进：يمپورت بۇيمدارى 品商口进 ▲ يمپورت قىلۇ (ەتۇ) 口进。
يمپورتتال- 〈动〉入输，口进。
يمپورتتالۇ يمپورتتال- 的 式定不。
يمپورتتىق 〈形〉的入输，的口进：يمپورتتىق شيكى زات 料原的口进。
ينۇەرسيا Ⅰ 〈名〉良，耻羞；望威，信威〔阿〕知。
ينۇەرسيا Ⅱ 〈名〉法句倒〔文，语〕。
يندەكس 〈名〉① 录目，引索 ② 数指〔经〕指。
ئىندي 〈名〉铟〔化〕。
يندىكان 〈名〉甘靛〔化〕。
يندىكاتور 〈名〉①〔技〕器示指，器功示，器压指；

剂示指〔化〕② 器。

ينه 〈名〉针：ينه شانۇ 扎针 ▲ باسەك ينه 缝衣的针 ▲ ينه بالىق 属龙海 ▲ ينه جۇنقان 针的服 يتتەي 难以忍受 ▲ ينه كوزىنەن وتكەندەي 身材的亮漂，的条苗 ▲ 钩鱼针 ▲ ينه قارماق ينەمەن قۇدىق 大海捞针 ▲ ينەنىڭ جاسۇنندای 的道足不微，的小细 ▲ ينه شانشار 立无 的儿活线针做会做有没 ▲ كوك ينەنى كوتكه تۇرتپەگەن 地之锥 ▲ ينه وتكەن جەردەن ئجىپ وتەر. 【谚】能的针穿方地也线穿能。

ينەدەي 〈形〉：的细尖，的似针，的样一针象 ينەدەي ۋشكىر 尖的样一针象 ▲ ينەدەي قادالۇ 受难人让。

ينە-ئجىپ 〈名〉针 ▲ ينە-جىبىنە شەيىن (دەيىن) ئبلۇ 掌指如了 ▲ ينە-جىپكە ئتىزۇ 算新暂，的新 ▲ ينە-جىپتەن جاڭا شققان 清得。的

ينەلى 〈形〉的针带，的针有。

ينەلىك Ⅰ〈名〉①〔动〕蜓蜻②皮〔转〕骨包头。

ينەلىك Ⅱ〈名〉针骨网织(的做骨腓畜大用)。

ينەلىكتەي 〈形〉(部腹)，的细；的样一蜓蜻象瘦骨，瘦消，悴憔 ① ينەلىكتەي قاتۇ 的瘪 ▲ 去进瘪(部腹)，缩收 ② 柴如。

ينەرتسيا 量惯，性惯〔理〕〈名〉。

ينەرتتى 〈形〉：的性惰，的性惯〔物〕：ينەرتتى 体气性惰。

ينەسىز 〈形〉的针带不，的针无。

ينەسىزدىك ينەسىز 词名象抽的。

ينەشى 〈名〉人的针做。

ينجەنەر 〈名〉师程工，师技 ▲ باس ينجەنەر 总师程工。

ينجەنەرلىك ①〈形〉：的师技，的师程工 ينجەنەرلىك بۇرىش 的师程工 ② 任责的师程工。务职的师技，作工。

ئينجيل 见 ئينجىل.

ئينجىر 〈名〉(树)果花无〔植〕。

ينسپەكتور 〈名〉员查检，员察视。

ينسپەكتورلىق 〈名〉职员查检，位职员察视。位

ينستيتۇت ①〈名〉究研 ② 学大科专，院学。会协，会学 ③ 所。

ينتەگرال 〈名〉分积〔数〕。

ينتەگرالدا- 〈动〉。法分积用适，分积求〔数〕

ينتەگرالداۋ ينتەگرالدا- 式定不的。

ينتەگرالدى 〈形〉：的分积〔数〕：ينتەگرالدى 程方分积 تەڭدەۋ。

ينتەللىگەنت 〈名〉子分识知。

ينتەللىگەنتتىك 〈形〉修有上化文，的识知有。的子分识知，的养

ينتەرناتسيونال 〈名〉：际国，体团际国 ئۇشىنشى ينتەرناتسيونال 际国三第。

ينتەرناتسيونالدىق 〈形〉：的义主际国 ينتەرناتسيونالدىق كومەك 助援义主际国。

ينتەرناتسيونالىزم 〈名〉：义主际国 ينتەرناتسيونالىزم رۋحي 神情义主际国。

ينتەرناتسيونالىست 〈名〉者义主际国。

ينفورماتور 〈名〉者导报，员报通。

ينفورماتسيا 〈名〉信，息消，报情；报通，导报。息

ينفورماتسيالا- 〈动〉。息消布发，报通

ئينىش 〈名〉布肩衬。

يرەك 〈名〉①：处曲弯，弯 ئۇش يرەك 三个回迂；的蜒蜿，的形齿锯，的曲弯，的弯 ② 弯羊的蜒蜿 جول يرەك 的折曲，的：جالعىز ايالى يرەك 的刮(形牙月的用子皮鞣 ▲ 道小肠 ▲ ئيت ئمىنىپ يرەك قامشىلاۋ 板皮，累受苦受磨折尽受。

يرەك-يرەك 〈形〉蜿，的形齿锯，的曲弯，的弯：的折曲，的回迂；的蜒 يرەك-يرەك تاۋ جولدارى 路山的曲曲弯弯。

يرەكتە- 〈动〉成使，形齿锯成使，弯弄，弯画。线曲

يرەكتەل- 态动被的。

يرەكتەن- 态身反的。

يرەكتەس- 态互交的。

يرەكتەت- 态动使的。

يرەكتەۋ يرەكتە- 式定不的。

يره‌له‌ڭده‌- 〈动〉曲曲弯弯，行爬地蜒蜿，动蠕动地：جىڭشكه جول جىلانداي يره‌له‌ڭده‌پ جاتىر。小路象那蛇蜿蜒的样。

يره‌له‌ڭده‌س- يره‌له‌ڭده‌- 态互交的。

يره‌له‌ڭده‌ت- يره‌له‌ڭده‌- 态动使的。

يره‌له‌ڭده‌ۇ يره‌له‌ڭده‌- 式定不的。

يره‌ڭده‌- 〈动〉蜒蜿，动移地曲曲弯弯，动蠕而行：ايداعارداي يره‌ڭده‌ۇ 象那样大蠕动。

يره‌ڭده‌س- يره‌ڭده‌- 态互交的。

يره‌ڭده‌ت- يره‌ڭده‌- 态动使的。

يره‌ڭده‌ۇ يره‌ڭده‌- 式定不的。

يره‌تىل- 〈动〉卷弯，弯带，曲弯得显。

يره‌تىلۇ يره‌تىل- 式定不的。

يسكۇستۇو 〈名〉术艺。

يسلام 〔阿〕〈名〉教兰斯伊。

يسلامشىل 〈形〉斯伊张主，的教兰斯伊护拥的义主教兰。

ٴيسىن- 〈动〉奶下不，奶回（畜奶指）。

ٴيسىندىر- ٴيسىن- 态动使的。

ٴيسىنت- ٴيسىن- 态动使的。

ٴيسىنۇ ٴيسىن- 式定不的。

ٴيت 〈名〉①狗，犬：جاقسى ٴيت قاسقىرعا قوي بەرمەيدى. 好狗不喂狼。②害羞受兔群羊护保能狗好。③年之肖生个二十族克萨：一ٴيت جىلى 狗年。ٴيت كىرىپ، كوك ٴيت شىعۇ 说话的四不三不，ٴيتتىڭ باسى قاناداى 狗嘴里吐不出象牙。اشا جولعا كەلگەندە، ٴيت ارىا（小）羊亡路歧。ٴيت ارقاسى قيياندا 车小扶手（的用路走学孩）。ٴيت باستى، سيىر ايالتى 远遥，渺茫。ٴيت بولۇ 的类不事蠢做，事傻办。ٴيت جاندى 道知才鬼，得晓谁。ٴيت جەگەن تەرىدەي 的倦疲知不，的强顽，的。ٴيت جەرىك 去狗喂〔咒〕。ٴيت جەگىر 孕期。②倒摔被流轮。①ٴيت جىعىس 变多欲食。يتكه تاستا 要不都给自。ٴيت كويلەك（جەيدە）为衣衬件一第。ٴيت كوتىنەن ينه الۇ 不毛一。ٴيت ماي جەمەيدى 狗吃不油（多此）。ٴيت ٴمىنىپ يرەك قامشىلاۇ 受苦受（举一）。ٴيت نەمە 磨折尽受，累。ٴيت سالپاقتا ٴجۇرۇ 罪受活，活累死累。ٴيت تارتىس 恨，厌讨互执争相。يتتەي كورۇ ٴيتتىڭ ەتىنەن جەك كورۇ 恨，厌讨常非人众，人人ٴيت تۇمسىعى（مۇرنى）وتپەيتسن 的盛茂，的密茂的磨折尽受，的幸不狗使嗾。ٴيت قوسۇ 境处的难受苦受，磨折（咬其让）。ٴيت قىرىن جۇگىرۇ 运走不，运幸不很，方地的远遥。ٴيت ٴتيۇ 了遭毒眼。ٴيت ٴتىس 齿犬，牙犬没得死。ٴيت ٴولىم 方地的僻偏，离距的远。ٴيت ۇيرەتۇ 狗养。ٴيت ٴوسىرۇ 值价有白，头苦吃，烦麻找自。ٴيت اۇرە بولۇ 狗驯。ٴيت شانا 劲费妻婚未和来次一第伙小（باقان انتار）。ٴيت ٴىرىلدار 犁爬小，橇雪小。ٴيت اۇل ٴيتى الا 生认狗，节礼的行履所面见。بولسا دا، ٴبورى كەلگەندە بىرىگەدى.【谚】狗平心齐会狼见，架咬时。ٴيتتىڭ كوڭىلى ٴار جاقتا.【谚】非非人想。بۇرالقى ٴيت ۇرگەنمەن جاعار.【谚】好讨来吠狂靠狗野。ٴيتتىڭ بوق جەمەسە باسى اۇرادى.【谚】狗屎吃了不改。

ٴيتاياق 〈名〉槽食狗，盆食狗。

ٴيتاقاي 〈名〉子崽狗。

ٴيتالاقاز 〈动〉〈名〉鸭麻鼻翘〔动〕。

ٴيتارىا 〈名〉车小扶手（的用路走学孩小）。

ٴيتارقا 〈名〉棚窝小刑字人。

ٴيتارقالا- 〈动〉度坡有成堆，形字人成做。

ٴيتارقالاۇ ٴيتارقالا- 式定不的。

ٴيتارشى 〈名〉者随追，子腿狗，狗走。

ٴيتارشىلان- 〈动〉主随追，子腿狗当，狗走当。

ٴيتارشىلانۇ يتارشىلان- 式定不的。

ٴيتارشىلىق 〈名〉径行狗走。

ٴيتاۇرۇ 〈名〉病骨软，病偻佝。

ٴيتبالىق 〈名〉①〔动〕蚪蝌②鱼狗。

ٴيتباس: ٴيتباس جار قانات 大目亚蝠蝙。

ٴيتباس مايمىل 狒狒。

يتەلگى 〈名〉 隼猪，隼〔动〕

يتەلەگەن 〈名〉 石沧海 。

يتەپە 〈名〉 棍木长叉带(的走行驼骆使驱) 。

يتەر 〈动〉 ①挤推；开推，动推，推 ②去下推上头石从，向引〔转〕③路邪向引 يتەرۋ 引诱：تەرس جولعا 〔转〕 ④外 يتەرۋ 向 العا قاراي 促督，进促：挤推，动推，推 يتەرمەلە 〈动〉 ①挤推边后从 يتەرمەلەۋ 推肘膊胳用 / ارت جاقتان يتەرمەلەۋ 励激，励 鼓，促督，进促〔转〕② العا باسۋعا يتەرمەلەۋ 促 进前使促 。进前使

يتەرمەلەس- يتەرمەلە- 态互交的 。

يتەرمەلەت- يتەرمەلە- 态动使的 。

يتەرمەلەۋ يتەرمەلە- 式定不的 。

يتەرت- يتەر- 态动使的 。

يتەرۋ يتەر- 式定不的 。

يتەڭدە- 动晃后前，稳不坐(时马骑) ①〈动〉 动微然悄，动蠢蠢 ② 。

يتەڭدەس- يتەڭدە- 态互交的 。

يتەڭدەت- يتەڭدە- 态动使的 。

يتەڭدەۋ يتەڭدە- 式定不的 。

يتجيدەك 〈名〉 碧萁洋，茄颠〔植〕 。

يتكىرمەس 〈名〉 门毡(的房毡) 。

ٴيتجۇا 〈名〉 葱野〔植〕 。

ٴيتجۇمىرشاق 〈名〉 蒿娘播〔植〕 。

ٴيتجۇزىم 〈名〉 葵龙〔植〕 。

ٴيتي- 向，伸前向，探前向(体身指) ①〈动〉，着盯光眼的婪贪以，馋眼〔转〕② 腰猫，弓前 。求贪

ٴيتيت- ٴيتي- 态动使的 。

ٴيتيۋ ٴيتي- 式定不的 。

يتكويلەك 〈名〉 第的外朝脚针的做儿孩婴为 。衣衬件一

ٴيتقوناق 〈名〉 草尾狗〔植〕 。

ٴيتقور 〈形〉 ：的狗欢喜，的狗养爱 ٴيتقور كىسى 爱 。人的狗养爱

ٴيتقورلىق ٴيتقور 词名象抽的 。

ٴيت-قۇس 〈名〉 ① 狼：مال ٴيت-قۇستان امان. 兽猛 ② 。害伤狼被有没畜牲 ٴيت-قۇسقا جەم قىلۋ 投 豺畀投 。虎豺畀投

ٴيتقۇسىق 〈名〉 芹孟茹〔植〕 。

ٴيتمۇرىن 〈名〉 薇蔷犬，薇蔷野〔植〕 。

ٴيتوشاعان 〈名〉 草针鬼，草把狼〔植〕 。

يتپەك 〈名〉 驱以绳鼻穿的驼骆捅棍木用 ①〈名〉 。促催，使促〔转〕② 。作动的进行使

يتپەكتە- 以绳鼻穿的驼骆捅棍木用 ①〈动〉 。动晃后前(时马骑)② 进行其使驱

يتپەكتەت- يتپەكتە- 态动使的 。

يتپەكتەۋ يتپەكتە- 式定不的 。

يتسيگەك 〈名〉 。贼木假叶无，藜毒叶无〔植〕

ٴيتسىز 〈形〉 。的狗养不，的狗有没

ٴيتتابان 〈名〉 。属志远〔植〕

يتتەن- 〈动〉 ：碌劳，苦辛，累受苦受，累劳 ①：يتتەنىپ ٴومىرىن قورلىقپەن وتكىزدى 一生劳累 撒，理讲不蛮，为行之人非出作 ② 负欺受还 ：يتتەنىپ اقماق بولۋ 蠢得蠢 。理讲不蛮

يتتەنۋ يتتەن- 式定不的 。

يتتيگەن 〈名〉 。病偻佝(羔羊)

يتتۇينەك 〈名〉 。瓜鼠老，瓜生小

ٴيتتى 〈形〉 ：的狗养，的狗有 ٴيتتى ٴۇي 养 。家的狗

يتتىك 〈名〉 人非，为行的贱下，为行的劣鄙 。为行之

يتتىكەن 〈名〉 。草针鬼，草把狼〔植〕

ٴيتتىس 〈名〉 。齿犬，牙犬

يتتۇينەك 〈名〉 。瓜鼠老〔植〕

يتشاباق 〈名〉 。鳅泥〔动〕

يتشانا 〈名〉 。犁爬小，撬雪小

ٴيتشۇ 〈名〉 。柏刁石〔植〕

يتشىلە- 。磨折受，苦受，罪受〈动〉

يتشىلەس- ①يتشىلە- ② 态互交的，识见般一 ：يتشىلەسپەي - اق قوي. 争，吵争：ونىمەن يتشىلەسپەي - اق قوي. 执 。识见般一他跟别你

يتشىلەسۋ يتشىلەس- 式定不的 。

يتشىلەۋ يتشىلە- 式定不的 。

ٴيتىن- ，伸前向，探前向 (体身指) ①〈动〉 ② 坐子身着探 ：ٴيتىنىپ وتىرۋ 腰猫，弓前向 ：ەل تاماق 求贪，着盯光眼的婪贪以，馋眼〔转〕

شكەندە يتىنبەي اۋاشا ئجۇر. 人家吃饭时的，候
。着守里那在别你
ئيتندىر- ئيتىن- 态动使的。
ئيتىنۋ ئيتىن- 式定不的。
يتىنشەكتە- 〈动〉晃前向体身，动摇前向体身
动：ول ات ۇستىندە يتىنشەكتەپ بارا جاتتى.
。动晃后前上背马在他
يتىنشەكتەس- يتىنشەكتە- 态互交的。
يتىنشەكتەت- 态动使的 يتىنشەكتە-。
يتىنشەكتەۋ 式定不的 يتىنشەكتە-。
يتىكدە- 〈动〉晃后前，稳不坐（时马骑）①
动微然悄，动蠢蠢葡 ② 动。
يتىكدەت- 态动使的 يتىكدە-。
يتىكدەۋ 式定不的 يتىكدە-。
ئيۋ① ئي- Ⅱ 式定不的 ②ئيى-。
ئيشى 〈名〉匠革制，人的子皮工加。
يۇيگۋ 〈名〉族固裕：语族固裕 يۇيگۋ ئتلى 言
。
يۇيگۋشا 〈形〉①的式族固裕，的族固裕：
يۇيگۋشا كيىم 言语族固裕 ② 装服族固裕：
يۇيگۋشا ۇيرەنۋ 言语族固裕习学。
ئيي- 〈动〉①乳放，奶来，奶下：سيىر ئيىدى.
现表，达豁示显，慨慷现表〔转〕②。了奶下牛
يىمەي-اق 心善发，厚仁：كوپ سۇراپ ەدى، 〔转〕③
قويدى. 给得不舍是就他，次儿了要。
ايتسا دا يىمە- 感同抱，情同示表，心动：قانشا
دى. 不。心动不是就他，次少多了说知不。▲ ئيۋى
قايتۋ 回乳。
يىگىش 〈形〉厚仁；的慨慷〔转〕②的多奶①
。的软肠心，的心动爱〔转〕③的心善，的
ئيىل- ① ئي- Ⅱ 态动被的 ②：垂下，曲弯
行，敬尊 ③ 枝树的曲弯：يىلگەن اعاش بۇتاقتارى
招打地貌礼有很 ئيىلپ سالەم بەرۋ：躬鞠，礼
永理真【谚】 ▲ 呼 اقيقات يىلەدى سىنبايدى.
远是理真。▲ يىلگەن باستى قىلىش كەسپەيدى.
【谚】降者不杀。
ئيىلدىر- ئيىل- 态动使的。
ئيىلۋ ئيىل- 式定不的。
ئيىلىس Ⅰ 〈名〉处弯拐，处曲弯：جول
ئيىلىسى 道的路处弯拐。

ئيىلىس- Ⅱ ئيىل- 态互交的。
يىمە- 〈动〉乳放拒，乳放不。
يىمەۋ يىمە- 式定不的。
ئيىن 〈名〉①处弯拐，处弯转（的流河）
在放 ينگە سالىپ كوتەرۋ：甲肩，膀肩，肩 ②
：部肩（的服衣） ئيىنى تار كيىم：部肩，的服衣 ③ 抬上膀肩
〔转〕④子袖上 ئيىن قوندىرۋ / 服衣的窄部肩
办 ئىستىك ئيىنىن كەلتىرۋ：法办，窍诀，门窍
，集聚，堪不挤拥 ئيىن تىرەسۋ ▲门窍找要事
得穷 ▲ 踵接肩摩 ئيىنى جارىپ كيىم كيمەۋ
气，吁吁喘气 ▲ 服衣上不穿 ينىنەن دەم الۋ
。促
ئيىناعاش 〈名〉。担扁
يىندە- 〈动〉：膀肩过没，肩到没 ①：سۋعا
③ 肩并肩，肩并 ② 膀肩过没水 يىندەپ كەتۋ
装 يىندەگەن سابا：满盛被，满装被，溢漫〔转〕
。囊皮的满满得
يىندەس- ① يىندە- 态互交的 ②，集聚，挤拥
人的挤拥：يىندەسكەن قالىك كىسى 堪不挤拥
。群
يىندەت- ①يىندە- 态动使的 ②。满盛，满装
يىندەۋ يىندە- 式定不的。
ئيىندى Ⅰ 〈名〉。奶的出挤了末奶挤
ئيىندى Ⅱ 〈形〉①肩宽 ②的宽幅肩（服衣）
：的溢漫，的满盛 ③的伟魁，的梧魁，的
ئيىندى سابا 。囊皮（的子奶）满盛
ئيىنشاللا 〈副〉〔阿〕〔宗〕。靠托，佑主蒙如
ئيىنىش 〈名〉。布肩衬
ئيىنىشسىز 〈形〉。的布肩衬垫未
ئيىنىشتە- 〈动〉。布肩衬（垫）放
ئيىنىشتەۋ يىنىشتە- 式定不的。
ئيىنشتى 〈形〉。的布肩衬有，的布肩衬带
ئيىر Ⅰ 〈形〉：的蜒蜿，的直不，的曲弯，的弯
ئيىر جول / 头木的直不 ئيىر اعاش 路的曲弯
▲ ئيىر ئمۇيىزدى ەشكى 羊山的曲弯角犄
ئيىر وركەش 。峰驼的曲弯
ئيىر- Ⅱ 〈动〉①：捻，纺 ئجىپ ئيىرۋ 纱纺
：起一到赶驱，中集，拢聚（畜牲把）②（线捻）
赶群羊把去你 سەن بارىپ قويدى ئيىرىپ كەل. 将
将 ④ 起一到引，起一在合汇（水把）③ 来回

。圈转中手在前之出掷拐羊
يىرمەكىل 出弹并儿子郑转旋时拐羊玩〈名〉
。作动的
ئىرت- 。态动使的Ⅱ -ئىر
ئىرۇ 。式定不的Ⅱ -ئىر
ئىرۇلى 在中集 ② 的好捻,的好纺 ①〈形〉
。的来起拢聚,的起一
ئىرىل- 在盘,盘 ② 态动被的Ⅱ -ئىر ①
,漩 ③ 。了来起盘蛇 .ئىرىلدى 起一
:转旋 سۇ ئىرىلىپ اعۇ 水 儿漩打在
ئىرىم 。涡水 سۇ ئىرىم :涡漩,涡〈名〉Ⅰ
▲ اۋا ئىرىمى 〔气〕团气 。
ئىرىم Ⅱ:ئىرىم ئىرىم 一锤纺,子绽一
ئىرىم ئجۇن 一纺毛羊锤 。
ئىرىس- 。态互交的Ⅱ-ئىر
ئىس Ⅰ 臭 ①〈名〉味气,儿味:ساسق ئىس
▲ 气煤中 ئىس ئتىۋ :气煤 ② 儿味
ئىس 小 ▲ ئىس الماس 无动于衰的,满
ئىس بەز ▲ 香喷喷 ئىس اكتۇ ▲ 的乎在不
▲ ئىس ماي 脂香 ▲ ئىس سابىن 香皂 ▲ 腺嗅
▲ ئىس سەزۋ مۇشەسى 官器觉嗅 ▲
سەزىمى 觉嗅 ▲ ئىس سۇ 花露水 ▲ ئىسى
مۇرىندى جارۋ ① 味香儿扑鼻 ② 味道刺鼻 ▲
ئىسى قازاق 有 ▲ 儿味族克萨哈点一 حوش
ئىستى 香有儿味 。
ئىس- Ⅱ -ي ئىس 。态互交的
ئىسكە- 鼻闻 ئىسكەۋ 闻,嗅 ①〈动〉:ناسباي
吻 ماڭدايىنان ئىسكەۋ :吻亲,吻〔转〕② 儿烟
。额前下一了
ئىسكەل- 。态动被的 ئىسكە-
ئىسكەلە- 〈动〉:ئىت 闻,嗅(地复反,地续连)
جات ادامدى ئىسكەلەدى .狗陌把闻人生闻又了 。
ئىسكەلەس- 。态互交的 ئىسكەلە-
ئىسكەلەت- 。态动使的 ئىسكەلە-
ئىسكەلەۋ 。式定不的 ئىسكەلە-
ئىسكەن- 。态身反的 ئىسكەر-
ئىسكەس- 。态互交的 ئىسكە-
ئىسكەت- 。态动使的 ئىسكە-
ئىسكەۋ 。式定不的 ئىسكە-
ئىس-قوڭىس 气的浊污,味气的劣浓〈名〉
。气臭,味
ئىسسىز 。的香不,的儿味无〈形〉
ئىسسىزدىك 。词名象抽的 ئىسسىز
ئىستەن- :质变,霉发;臭发,儿味变〈动〉
。肉鱼的臭发 ەتى بالىق ئىستەنگەن
ئىستەندىر- 。态动使的 ئىستەن-
ئىستەنۋ 。式定不的 ئىستەن-
ئىستى 闻难,的儿味变,的儿味有 ①〈形〉
臭 گاز ئىستى /肉的儿味变 ەت ئىستى :的
香 ئىستى سابىن :的闻好,的儿味香带 ② 气
▲巴芦胡〔药〕ئىستى بۇرشاق ▲皂
〔药〕ئىستى قوي بالدىرعان ▲芎川〔药〕تامىر
。(堇香)丁地花紫 ئىستى قوعا جاي ▲活独香
ئىستىلىك 。词名象抽的 ئىستى
ئىسشىل 子鼻,闻嗅于善,的敏灵觉嗅〈形〉
。狗的敏灵觉嗅 ئىت :ئىسشىل的尖
ئىسشىلدىك 。词名象抽的 ئىسشىل
ئىسى 体全 قازاق ئىسى 〈代〉:部全,体全
。人族克萨哈
ئىت- 。乳催〈动〉
ئىتۋ 。式定不的 ئىت-

ك哈萨克文字母表中的第二十个。母
كاباك〈名〉酒馆。
كاباكتى〈形〉有的酒馆。
كاباكحانا〈名〉酒馆。
كابەل〈名〉电缆：كابەل قۇرىلىسى 电缆工程 / تەڭىز استى كابەل 海底电缆。
كابينا〈名〉舱，室，座小屋。
كابينەت〈名〉①办公室，工作室，书房②（高等院校的）研究室。
كابينكا〈名〉舱，室，座机司。
كابينكە 见 كابينكا。
كاۋكاز〈名〉高加索的图案。
كادەت〈名〉立宪民主党人。
كادمي〈名〉镉〔化〕。
كادر Ⅰ〈名〉干部，工作人员：ساقا كادر 老干部 / كادرلار جەتىلدىرۋ 培养干部。
كادر Ⅱ〈名〉①片张单 ②面，个一面画个一，境头。
كاجي〈名〉卡叽，卡叽布。
كازارما〈名〉营房，兵营。
كازەين〈名〉干酪素。
كاكاك〈形〉的肮脏，的脏：قولىڭ كاكاك بولسىپ قالادى. 你的手成脏的肮脏。
كاكاو〈名〉可可（树）（豆、粉、茶）。
كاكتۇس〈名〉仙人掌，仙人球，仙山影〔植〕。
كالەندار〈名〉日历。
كالەندارلىق〈形〉的历日按，的定规历日：كالەندارلىق جوسپار 历日按计划。
كالي〈名〉钾〔化〕。
كالىبر〈名〉口径（炮枪的）。
كاليلى〈形〉的钾含，的钾：كاليلى تىڭايتىقشتار 钾肥。
كالوريا〈名〉卡（热量单位）路里，卡。
كالوريمەتر〈名〉热量，计卡。
كالوش〈名〉胶鞋，套鞋。
كالتسي〈名〉钙〔化〕。
كامبالا〈名〉鲽，比目鱼。
كامبي〈名〉形或层〔植〕。
كامەليا〈名〉茶山（属）〔植〕。
كامەرا〈名〉①室，屋，的途用门专有内关机①（名）〈名〉②间房书，室作工，室公办①〈名〉房，室（的中狱）③室病（的内院医）②禁，房囚（的中狱）③室病（的内院医）②间房。室闭
كامپانيا〈名〉①战〔军〕②征出，役动。
كامفارا〈名〉脑樟：كامفارا قىشقىلى 樟脑酸
▲ كامفارا قۇرتى［动］樟蚕。
كانال Ⅰ〈名〉河运，道水（的工人）。
كانال Ⅱ〈名〉道频（视电）。
كانالشى〈名〉河运挖（的工人）。
كانديدات〈名〉人补候，人选候（位学）②候。士博补
كانديداتتىق〈形〉①的人补候，的人选候②的士博补候。
كانديداتۇرا〈名〉格资选候。
كانيكۇل：假休，期假（的校学指）〈名〉假寒 كانيكۇل 假署 / قىسقى كانيكۇل 假寒。
كانيفول〈名〉脂松，香松。
كاننا〈名〉花昙（属）
كانون〈名〉条教，典经，范典；律规。
كانوه〈名〉①舟木独②艇赛型舟木独。
كانوەشى〈名〉者赛参（舟木独乘）。
كانتاتا〈名〉歌赞，歌颂（的唱合指多）。
كاپپەللا〈名〉团唱合（队乐带不）。
كاپيتال〈名〉①本资②本积③钱本，款巨大，家本资，者义主本资⑤产财④钱笔。
كاپيتاليزم〈名〉本资义主，义主本资度制。
كاپيتاليست〈名〉家本资，者义主本资；主财，

。人的钱有
كاپيتاليستىك 度义主本资,的义主本资〈形〉
。的家本资;的制
كاپيتان ②。官校(军海),尉大(军陆)①〈名〉
。长队(的队球) ③ 长舰,长船
كاپوت 。盖(的上器机)〈名〉
كاپرون 。物织针隆普卡,隆普卡〈名〉
كاپۇستا 蓝甘,菜白圆〔植〕〈名〉▲ كاپۇستا شىركەبى 蚜蓝甘
。枪马,枪短,枪宾卡〈名〉
كارابين 。期断隔;断隔〈名〉
كارانتين 。(克0.2合,位单量重石宝)拉克〈名〉
كارات 。物化碳〔化〕〈名〉
كاربيد 。酸碳石〈名〉
كاربولكا 。纪炭石〔地〕〈名〉
كاربون 。石刚金黑〈名〉
كاربونادو 。盐酸碳〔化〕〈名〉
كاربونات 。拟模的笑可,画刺讽,画漫〈名〉
كاريكاتۇرا 入可,的般画漫,的笑可〈形〉
كاريكاتۇرالىق 的画漫
。架帘窗 ② 冠墙,檐 ①〈名〉
كارنيز 。鱼鲤〔动〕〈名〉
كارپ 。牌克扑,牌纸 ② 图,图地 ①〈名〉
كارتا 。人的牌克扑玩欢喜〈名〉
كارتاقۇمار ,箱,匣机,箱轴曲(的机动发)〈名〉
كارتەر 。套,盒,壳
文)〔转〕② 画绘,画(色彩) ①〈名〉
كارتينا 。照写,写描(的上艺
كارتون 。板纸,板纸硬〈名〉
كارتوپ 。芋洋,豆土,薯铃马〔植〕〈名〉
كارتوپيا 。芋洋,豆土,薯铃马〔植〕〈名〉
照,片像 ② 片纸小,片卡 ①〈名〉
كارتوچكا 。片
كارتوشكا 见 كارتوپ.
كارتوشكە 见 كارتوپ.
كارتۇز 。帽便〈名〉
كاسكا 。帽铁,盔钢,盔头〈名〉
钱 ②处款收,处纳出,处支收①〈名〉
كاسسا 。处蓄储 ساقتىق كاسساسى ▲ 柜金现,柜
كاسسير 。员理管金现,员纳出〈名〉
كاسسيرلىك 。务业纳出,理管金现〈名〉
كاستوم 。装服,服西〈名〉
كاستومدىق 。(料衣)的服西做能,的服西〈形〉
كاستومشەلىك 服西着穿只,的服西着穿〈形〉
。去出服西着穿 سىرتقا شىعۋ 穿 كاستومشەلىك 的:
كاستريول 。锅〈名〉
كاتاليز 。用作触接,用作化催〈名〉
كاتاليزاتور 。剂触接,媒触;剂化催〈名〉
كاتالوگ 。录目书图,录目〈名〉
كاتار 。他卡,炎膜粘〔医〕〈名〉
كاتەگوريا 质 ساپالىق كاتەگوريا:畴范 ① 〈名〉
كاتەگوريا 一等 ;级等 ③ 别类,类种 ② 畴范量 ەبىرىنشى
等。
كاتەل 。桶铁〈名〉
كاتەلوك 。桶铁〈名〉
كاتەر 。艇汽,艇快〈名〉
كاتەت 。边角直(的形角三)〔数〕〈名〉
كاتود 。极负,极阴〔物〕〈名〉
كاتوك 器压镇 ② 机压辗,机路压 ①〈名〉。
كاتوليك 主天 ەدىنى 徒教主天:كاتوليك〈名〉
。教
كاتوليكتىك 。的教主天〈形〉
كاتورگا 。刑役苦,役苦〈名〉
كاۋسار 见 گاۋسار.
كاۋچۇك 橡 اعاشى كاۋچۇك:胶树;胶橡〈名〉
。树胶
كافەدرا 。组研教,室研教(学大)〈名〉
كا 。声叫呼的狗对〈叹〉
كادە 例惯,俗习,节礼,仪礼 ①〈名〉:قوناق
(的送赠节礼照按) ② 节礼的人客对 كادەسى
礼送 كادە الۋ 拿 بەرۋ / 品礼:物礼,品礼
。益有,用顶,用有 جاراۋ 物 ▲ كادەگە
习照,事行仪礼照,事办节礼照〈动〉 **كادەلە**
。事办俗
كادەلەت 。态动使的 كادەلە
。式定不的 كادەلەۋ
讲② 的物礼有,的品礼送赠 ①〈形〉 **كادەلى**
。的矩规讲,的节礼
,的节礼背违,的仪礼合不〈形〉 **كادەسىز**
▲ 的惯习合不,的矩规合不 قالىپسىز قىز

بولسا دا، كادەسىز قىز بولمايدى. 【谚】出娘姑。仪礼照不能不但,礼彩有没以可嫁

كادۇەلگى 无,的常平,的常往,的来原〈形〉。的样变无,的化变

كادىك :兆之祥不;难危,险危 ①〈名〉 كادىككە ۇشرىدۇ 遇到危险②,心担;惑疑,疑怀疑的此对 كادىك جوننىدەگى بۇل :虑顾,忧担。疑可话的他 بار. ونىڭ سوزىنىدە كادىك / 问

كادىكسىز :的楚清,的问疑无毫〈形〉 كادىكسىز ئېنىق 知道得一二清楚。

كادىكتەن- :惑疑,疑生,疑怀〈动〉 كادىكتەنۇدىك نەگىزى 怀疑的根据。

كادىكتەندىر- 态动使的 كادىكتەن-。

كادىكتەنۇ 式定不的 كادىكتەن-。

كادىكتى ;的疑可踪行,的疑生人令①〈名〉。的大不握把 ③的险危 ② 的心担人令

كادىمگى 变无,的常平,的常往,的来原〈形〉 كادىمگى ادەتتىمە 谈的常平 :的样变无,的化。话

كادىمگىدەي 往像,的样一来原和 ①〈形〉 ونىڭ جاعدايىسى كادىمگىدەي. 的样一常平和,的样一常当相 ② 。样一常往和境处的他 ول كادىمگىدەي - اق وقىپ :的色出当相,的好 جۇر. 好当相得习学他。

كادىر 见 قادىر.

كاجەكەي 见 كازەكەي.

كاجەن 。衣雨〈名〉

كازەكەي 。儿肩坎长(的穿女妇)〈名〉

كاز-زاپ 的猾奸,人的诈诡,人的险阴〈名〉。家谋阴,人

كازىر 见 قازىر.

كايفار 兴,趣乐,感快,情心的快愉〔阿〕〈名〉。味

كاكيما: كاكيما ەتىك 。子靴跟高

كاكپىر 勺漏〈名〉。

كاكىر 。儿脖拐(的筒烟)〈名〉

كاكىر-شۇكىر ,的碎零,的小细,的碎琐〈形〉 كاكىر-شۇكىر جۇمىستار 的碎琐 :的碎八七零 / كاكىر-شۇكىر دۇنيەلىكتەر 情事。西东的碎零

كال I 〈叹〉对呼叫的鹰声。

كال II 〈形〉。的疮秃长〔方〕

كالام 〈名〉[阿]。主认,目俩凯

كالەندەر 〈名〉[阿]。的饭要,子花叫,丐乞

كالىلە 〈名〉[阿]。调音,律旋

كالىما: ئېتىلسىن كالىماعا كەلتىرۇ 。主真仰信

كالىفورني 〈名〉〔化〕。锎

كاللا 〈名〉[波]。袋脑,部头

كالوش 〈名〉〔口〕。鞋套

كالپە 见 قالپە.

كالتەكەي 。的小短,的短〈形〉

كالۇنگىر 〈名〉。绸薄

كاما 〈名〉。濑水,濑海

كامال 见 كەمەل.

كامالات 见 كامالەت.

كامار I 见 كەمەر.

كامار II 。胆内;带内,胎内〈名〉

كامەك ②(瓜甜指多)的熟不,的生 ①〈形〉。的知无,的熟成不〔转〕

كامەلەت :熟成(龄年指多)[阿]〈名〉 كامەلەتكە تولۇ 成熟(人成大长)。

كامەلەتتەن- 。人成大长,大长,熟成得变〈动〉

كامەلەتتەنۇ 式定不的 كامەلەتتەن-。

كامەر 见 كامار.

كامزول 〈名〉〔口〕。肩坎

كامپەسكە 〈名〉。公充,收没

كامپەسكەلە- :收没〈动〉 جەردى كامپەسكەلەۋ 地土收没。

كامپەسكەلەن- 态动被的 كامپەسكەلە-。

كامپەسكەلەت- 态动使的 كامپەسكەلە-。

كامپەسكەلەۋ 式定不的 كامپەسكەلە-。

كامپيت 〈名〉[阿]。果糖

كامشات ,皮濑海 ② 龙海,濑海 ①〔动〕〈名〉 كامشات بورىك 帽皮龙海 ▲ :皮龙海 كامشات قۇندىزى 濑海。

كامىل 十,的分充,的足充,的全完〔阿〕〈形〉 كامىل سەنۇ 信坚 / سەنىمى كامىل 信的足 :挥发分充 كامىل ساۋلەلەندىرۇ/ 足十心。

كاملەن- 。备完得变,善完得变〈动〉

كاملەنۇ 式定不的 كاملەن-。

كاملدىك ,美完 ② 词名象抽的 كامىل ①

完善。

كانار: كانار بۇلبۇلى 鸟黄,雀丝金。

كاندەن 〈名〉狗子狮,狗儿巴,狗巴哈。

كانە 好(意等问询,告劝,促催示表) ①〈叹〉嗯,喂;啦得;啦好,吧啦得 كانە، تەزىرەك كەتكۈدەر! 吧走点一快们你! 吧好 / كانە، اشۇلانبا ! 算就(意同且姑,强勉示表) ② ! 了气生别,是: كانە، ول ايتتى، ال سوندىشى؟ 就说他算 كانە، 处何在,里哪在 ③ ! 样么怎该那,了天半了找(他),里哪在 قويدى تابا الماي نزدەپ 着找没。

كانيزاك 〈名〉女仕,女官〔波〕。

كانيباس 〈名〉布斯发尼坎。

كانۇا 〈名〉花绣,花。

كانۇالا- 〈动〉花绣: كانۇالاعان داستارقان 花绣单餐。

كانۇالات- كانۇالا- 的态动使。

كانۇالاۋ كانۇالا- 的式定不。

كانگۇ كانك- 的式定不。

كانگى 〈形〉的验经有,的练老,的练熟 ▲ كانگى بولۇ ① 练老得变,练熟得变 ② 于惯习的……于恋迷,的……。

كانگىلەن- 〈动〉①变,练老得变,练熟得变 超高技演: كانگىلەنگەن دومبىراشى 验经有得: جاماڭدىقتا كانگىلەنۇ 事坏做于惯习。

كانگىلەنۇ كانگىلەن- 的式定不。

كانك- 〈动〉①养成惯,惯习成癖: شايعا كانگۇ 于恋迷,求追②惯习的茶喝成养,……于心醉……: كىتاپ وقۇعا كانگۇ 书读于心醉。

كانك 〈名〉炕[汉]: كانكا شعۇ 炕上。

كاپەر: كاپەرىنە كەلمەۋ 无,衷于动无,意在不谓所。

كاپكىر 〈名〉勺漏〔口〕。

كاپىر 〈名〉[阿]徒教异,林斯穆非。

كار ①〈名〉怒,怒盛;气怒,色怒 ② 威,严威,风威 ▲ كارىنە ءمىنۇ 怒发,怒愤 ▲ كارىن توگۇ 遭受遇愤遇冷 وشىراۋ 狂,怒发。

كاردەن I 〈名〉狗小茸毛。

كاردەن II 〈名〉陶瓷: كاردەن ىدىس 陶瓷器皿 / كاردەن ايناق 盆瓷 / كاردەن شىنى 瓷碗 ▲ كاردەن كەسە 大瓷碗。

كارەسىن 〈名〉油煤,油火。

كارزەنكە 见 كارزەڭكە.

كارزەڭكە 〈名〉〔俄〕篓,篓,篮。

كاريا 〈名〉者长,家人老(称尊的人老对) ▲ اقسىلدى كاريا — اعسىپ جانقان داريا. 【谚】河江的尽不之流象人老的明聪。

كارلەن- 〈动〉厉俱色声,怒狂,怒盛,怒发。

كارلەنۇ كارلەن- 的式定不。

كارلى 〈形〉①的酷冷;的凛凛风威,的厉严,的暴狂,的劣恶 ② 的情无面铁。

كارس 〈名〉布毛梳充。

كارتەمىش 〈形〉的迈年,的大级年,的老。

كارتەك 见 قارتاك.

كارى 〈形〉①的纪年了上,的迈年,的老 ② 人的迈年 كارى ات / 马老 كارى ادام 老 ▲ كارى دوس 友朋老 كارى جىلىك: 的旧,的识多见,人的练老 كارى تارلان 骨桡〔理生〕 ▲ كارى شور ايناق 子油老,手老 ▲ كارى قۇلاق 者长的广 كارى قۇلاق 见多识广的富丰历阅,的 ▲ كارى تۇيە وينافتاسا جۇت بولادى. 要玩驼骆老【谚】。▲ پەرى بىلمەگەندى كارى بىلەدى. (思意的适合不)害灾生发会。知人老知不人仙【谚】

كارى-جاس 〈名〉少老: كارى-جاس تولىق ارەكەتكە كەلۇ 员动齐少老。

كارىز 井儿坎〈名〉。

كارىقىز 〈植〉〈名〉耳苍。

كارى-قۇرتاك 〈形〉的迈年,的老 ▲ كارى-قۇرتاك ادام بار 钟龙态老;的迈年,的老 ۇيىندە كارى-قۇرتاك ادام بار: 的弱体老年,的人老有中家畜牲老 / كارى-قۇرتاك مال。

كارىلىك① كارى ② 词名象抽的迈年,老 ▲ كارىلىككە مويىندامۇ 老服不龄高,年: كارىلىكتىك الدى ـ جاستىقتىك سوڭى. 年【谚】束结的代时青年着味意始开的迈。

كارىپ 〈形〉①的幸不,的怜可,的废残: كارىپ ادام 的怜可,人盲,者废残 ② 者废残人。

كارىپ-كاسەر 无依无;的幸不,的怜可〈形〉

靠的;贫穷的: كارىپ-كاسەرگە قاراشۇ 惜贫怜 。老

كارىپ-قاسەر 见 كارىپ-كاسەر.

كارىپسىن- 〈动〉幸不作看,怜可成当: كارىپسىنىپ جانى اشۇ 情同示表怜可为认 。

كارىپسىنۇ كارىپسىن- 式定不的 。

كارىپتىك كارىپ 词名象抽的 。

كارىپشىلىك كارىپ 词名象抽的 。

كارىس 〈形〉纯,的毛的: كارىس جاۋلىق 毛头巾 。

كارىسىن- 〈动〉大纪年嫌,老嫌: كارىسىنىپ كوزگە ىلمەۋ 因起不看而老嫌 。

كارىسىنۇ كارىسىن- 式定不的 。

كارىسىنىڭكىرە- 〈动〉数岁嫌,大稍纪年嫌 。大稍

كارىسىنىڭكىرەۋ كارىسىنىڭكىرە-式定不的。

كاس 〈名〉土根草,土草〔方〕 。

كاسەك I 〈名〉[俄]群(之物动指): جىلقى كاسەگى 群马 。

كاسەك II 〔俄〕〈名〉框(的窗门指): ەسىكتىڭ كاسەگى 框门 。

كاسىبي 〈名〉[阿]业企,业职,业专 。

كاسىپ 〈名〉业专;业企;业职,动劳 。

كاسىپكەر 〈名〉人艺手,者动劳 。

كاسىپقور 〈形〉的干能,的劳勤 。

كاسىپقورلىق كاسىپقور 词名象抽的 。

كاسىپوداق 〈名〉组动劳;盟联业企,盟联动劳 。织

كاسىپورىن 〈名〉业企,场工 。

كاسىپسىز 〈形〉可活无,的业失,的业职无 。的干

كاسىپسىزدىك كاسىپسىز 词名象抽的 。

كاسىپتەس 〈形〉职个一同干,的业专种一同 。的种工个一同,的业

كاسىپتەستىك كاسىپتەس 词名象抽的 。

كاسىپتىك 〈名〉业,的业专;的种工,的业职 。病业职

كاسىپشى 〈名〉人艺手: قولونەر كاسىپشىلەرى 者业工手 。

كاسىپشىلىك 〈名〉济经 ② 种工,业职 ①。

كاسىر 〈名〉零畸〔数〕 ▲ كاسى 数余〔数〕。

كاتەپ 〈名〉峰驼止防为时西东驮驼峰单用) 。架驮,木横(的垫而被

كاتتە 〈形〉①的实切,的在实,的式正: كاتتە قوناق بولۇ ② 人客的式正作 足充,的全完 。够足 جەتۋ 的: كاتتە 。

كاۋاپ 〔阿〕〈名〉串肉烤,肉烤 。

كاۋە 〔方〕〈名〉瓜南 。

كاۋەك 〔波〕〈名〉窝,穴,洞 。

كاۋكەلەكتە- 〈动〉热亲得显,情热得显: كاۋكەلەكتەپ كۇتىپ الۋ 待接情热 。

كاۋكەلەكتەۋ كاۋكەلەكتە- 式定不的 。

كاۋكىلدە- 见 كاۋكەلەكتە-.

كاۋسار 〔阿〕〈名〉水泉渗渗,水泉探 。

كاشەك 〈名〉(秆)茎草(的剩吃畜牲) 。

كاشەمير 〈名〉(物织毛的薄种一)米司开 。

كاشەمىر 见 كاشەمير.

كاشكۇر 〔波〕〈名〉棒棍,棍木 。

كاشتان 〈名〉子栗,(属)栗〔植〕 。

كۆادرات 〈名〉乘自;方平〔数〕② 形方正① 。

كۆانت 〔理〕〈名〉子量: ساۋلە ەنەرگياسىنىڭ كۆانتى 子量能光 。

كۆارتال 〈名〉区坊街 。

كۆارتىس 〈名〉英石 ▲ كۆارتىس لامپاسى 石灯英 。

كۆاس 〈名〉斯瓦克,料饮酸 。

كەبە 〈名〉羔羊的产早 。

كەبەجە 〈名〉(车)②箱木(的物食放存) ①箱 ▲ اۋعان كەبەجە 框箱 ▲ كەبەجە اربا 车斗 ▲ كەبەجە قارىن 子肚大 。

كەبەجەقاپ 〈名〉套箱,套箱木 。

كەبەجەلە- 〈动〉装箱用木,箱木装: جەيتىن نارسىلەردى كەبەجەلەپ الۋ 箱木用西东的吃把 好装 。

كەبەجەلەت- كەبەجەلە- 态动使的 。

كەبەجەلەۋ كەبەجەلە- 式定不的 。

كەبەجەلى 〈形〉的箱木有 。

كەبەك I 〈名〉糠,皮肤,子麸 ▲ كەبەك التىن 砂金 。

كەبەك II 〈名〉屑头,皮头 。

كەبەكتە- 〈动〉子麸去，出筛(糠，皮麸把)。
كەبەكتەل- كەبەكتە- 态动被的。
كەبەكتەت- كەبەكتە- 态动使的。
كەبەكتەۋ كەبەكتە- 式定不的。
كەبەكتى 〈形〉糠有，的过筛未皮麸，的子麸有的：كەبەكتى ۇن 未过筛经的面。
كەبەن 〈名〉垛草，堆草。
كەبەندە- 〈动〉起垛，起堆(等草把)。
كەبەندەۋ كەبەندە- 式定不的。
كەبەنەك I 〈名〉篷斗毡，风披毡 ▲ كەبەنەك كيگەن 的在健，的着活 ▲ كەبەنەك كيگەن كەلەدى، كەبەن كيگەن كەلمەيدى.【谚】来回能不再的死，来回能总的着活。
كەبەنەك II 〈名〉炎肺膜胸性染传性急羊山。
كەبەنتاي 见 كەبەنەك I.
كەبەپ 〈名〉肉烤［波、阿］。
كەبەرسۋ كەبەرسى- 式定不的。
كەبەرسى- 〈动〉干，干风，裂干：ەرىن كەبەرسىپ جارىلۋ 唇嘴干裂。
كەبەرسىت- كەبەرسى- 态动使的。
كەبۋ كەپ- 式定不的。
كەبىن I 〈名〉衣殓布白，衣尸布白布尸裹▲ كەبىن كيۋ 场下的样同到遭 ② 殓入 ① ▲ كەبىن كيگەن كەلمەيدى، كەبەنەك كيگەن كەلدى. 回能不再人的了死，来回能总人的着活【谚】来。
كەبىن- II ① كەپ- 态身反的 ② 起鼓，涨膨 ③〔转〕擂自吹自，嘘吹我自。
كەبىندە- 〈动〉衣寿穿，殓入。
كەبىندەل- كەبىندە- 态动被的。
كەبىندەس- كەبىندە- 态互交的。
كەبىندەت- كەبىندە- 态动使的。
كەبىندەۋ كەبىندە- 式定不的。
كەبىندەك 〈形〉(布白)的尸裹，的衣寿做。
كەبىنۋ كەبىن- 式定不的 II。
كەبىر I 〈名〉地之毛不，地碱盐。
كەبىر II 〈形〉的透干，的硬干，的干：كەبىر توپىراق 土干 / كەبىر نان 馕的硬干。
كەبىرلەن- 〈动〉硬干，透干，干：جەلدەن جەر كەبىرلەنىپ كەتتى. 了干都地得吹风。

كەبىرلەنۋ كەبىرلەن- 式定不的。
كەبىرلى 〈形〉的硬干，的透干，的干。
كەبىرسۋ كەبىرسى- 式定不的。
كەبىرسى- 〈动〉干，干风；裂干：ەرىن كەبىرسۋ 唇嘴干发干。
كەبىرتەك 〈形〉的硬干，的巴巴干，的燥干。
كەبىرتەكسى- 〈动〉硬干得变，透干，干风。
كەبىرتەكسۋ كەبىرتەكسى- 式定不的。
كەبىرشى- 〈动〉巴巴干得变，透干，干。
كەبىرتەك 见 كەبىرتەك.
كەبىرشۋ كەبىرشى- 式定不的。
كەبىس 〈名〉鞋套皮：كەبىس كيۋ 皮上套鞋套 / ياقتا كەبىس بلە سالۋ 套皮下一穿合凑鞋套履草 ▲ كەبىس اۋىز 嘴大鞋 ▲ كەبىس قۇرت 虫。
كەبىس-ماسى 〈名〉子袜皮和鞋套皮。
كەبىسشە 〈名〉鞋便轻跟平。
كەگەجەك 〈名〉颈后。
كەگەجەكتە- 〈动〉腰着挺；子脖着挺(马指)：كەگەجەكتەپ جۇرمەۋ 弹动不腰着挺。
كەگەجەكتەۋ كەگەجەكتە- 式定不的。
كەگەي 〈名〉条辐。
كەگەن 〈名〉佛活的族蒙。
كەگەر 〈名〉鸭潜背灰〔动〕。
كەدەي 〈形〉①寒贫，的困贫，的穷贫，的穷 ②农贫的乏贫的：كەدەي ديحان 法办穷，沸止汤扬 ▲ كەدەي امال 乏贫言语 ▲ قارا قاسقا كەدەي 蛋光穷的型典 ▲ سيىراعى شىققان كەدەي 的洗如贫一，的穷贫端极 ▲ باي بولىپ تاسىما، كەدەي بولىپ جاسىما.【谚】移能不贱贫，淫能不贵富。
كەدەي-كەپشىك 〈名〉困贫的，人苦穷，人穷，人。
كەدەيلەن- 〈动〉穷贫得变，来起困贫，穷变。
كەدەيلەندىر- كەدەيلەن- 态动使的。
كەدەيلەنۋ كەدەيلەن- 式定不的。
كەدەيلەس- 〈动〉困贫得变，来起穷，穷变：ول بىر كەزدە قانتتى كەدەيلەسىپ كەتتى ەدى. 穷很得变期时个一有曾他。
كەدەيلەسۋ كەدەيلەس- 式定不的。

كەدەيلىك ① كەدەي 穷，穷贫 ② 词名象抽的 كەدەيلىكتەن قۇتىلۇ / وي 苦：كەدەيلىكتەن قۇتىلۇ 困贫脱摆 كەدەيلىگى 想 乏贫的力象 ▲ بايلىق مۇرات ەمەس، كەدەيلىك ۇيات ەمەس.【谚】富可不夸，耀光不并穷，耻羞不。

كەدەيسۇ كەدەيسى- 的 式定不。

كەدەيسى- 〈动〉穷贫得装，穿装：سەن قانشا كەدەيسىگەنىڭمەن كەدەي ەمەسسىڭ. 你穷再得装 人穷是不也。

كەدەيسىن- 〈动〉裕富不嫌，穷嫌：ونىڭ ۇيىن كەدەيسىنەدى. 穷家们他嫌。

كەدەيسىنۇ كەدەيسىن- 的 式定不。

كەدەيشىل 〈形〉着人穷为，的益利人穷护维 كەدەيشىل بولۇ كەرەك 的人穷护维该应：的想 益利。

كەدەيشىلىك 〈名〉①贫，苦贫，困贫，穷贫 ②子日穷过 كەدەيشىلىكتە جاساۋ 寒：，乏贫 تىلدەگى كەدەيشىلىك 的上言语：富丰不，乏缺 乏贫。

كەدەن I 〈名〉 崖口，关海。

كەدەن II 〔阿〕〈名〉头冲，争纷。

كەدەرگى 〈名〉：扰干；力阻，碍妨，碍阻，碍障 كەدەرگىلەردى بۇزىپ-جارۇ 碍障破冲 / قىزمەتتەگى كەدەرگى 工作的中绊脚石。

كەدەرگىلە- 〈动〉挡；扰干，挠阻，碍阻，碍妨 住。

كەدەرگىلەن- 态动被的 كەدەرگىلە-。

كەدەرگىلەۋ 式定不的 كەدەرگىلە-。

كەدەرگىلىك 词名象抽的 كەدەرگى。

كەدەرگىسىز 〈形〉行通，的碍障无，的碍阻无：的力阻无，的通畅，的阻无 وتە شىعۇ 过通地力阻无毫。

كەدىر 凸凹，的平不低高，的洼洼坑坑 的糙粗，的滑光不；的平不。

كەدىر-بۇدىر 〈形〉洼洼坑坑，的平不低高：的岖崎，的平不凸凹，的坦平不，的路的平不低高 جول كەدىر-بۇدىر。

كەدىر-بۇدىرلى 见 كەدىر-بۇدىر.

كەدىرەڭدە- 见 كەردەڭدە-.

كەدىرلى-بۇدىرلى 见 كەدىر-بۇدىر.

كەجدەنە 〈副〉心成，地意故，地识意有。

كەجگە 〈名〉▲勺脑后；颈后，部骨枕。

كەجەگەسى كەيىن تارتۇ 去得懒，惰怠，惰懒。

كەجەك 〈名〉鸭雄，鸭公。

كەجەكدار 见 كەجەك.

كەجەۋىل 碍阻，物碍障，碍障 〈名〉。

كەجىم I 〈名〉衣马，披马，被马。

كەجىم II：**كەجىم تەرۇ** 织编，织。

كەجىمدە- 〈动〉上盖，上披（衣马将）。

كەجىمدەل- 态动被的 كەجىمدە-。

كەجىمدەت- 态动使的 كەجىمدە-。

كەجىمدەۋ 式定不的 كەجىمدە-。

كەجىمدى 〈形〉的被马着盖，的衣马着披。

كەجىر 〈形〉任；的拗执，的执固；的固顽 ①调，的皮顽 ②气脾的执固：كەجىرمىنەز- 的性。

كەجىرەي- 〈动〉腰着挺；子脖着挺：كەيىن قاراي كەجىرەيۇ 朝后仰 ②对作心成 ①：难刁，对作心成 ول كەجىرەيىپ وتىرىپ الدى. 他 心成不去。

كەجىرەيت- 态动使的 كەجىرەي-。

كەجىرەيۇ 式定不的 كەجىرەي-。

كەجىرلەن- 〈动〉执，来起执固，固顽得变 ①。气淘得变，皮顽 儿眼心死持；拗。

كەجىرلەنۇ 式定不的 كەجىرلەن-。

كەجىرلىك 词名象抽的 كەجىر。

كەز I 等，位单度长制俄旧）尺俄，孜开〈名〉（尺公 0.71 于 جاعى جار، ئتىلى كەز بولۇ ▲）舌口费，心婆口苦。

كەز II 〈名〉口凹的梢末杆箭。

كەز III：机时，分时，刻时，候时 〈名〉：候时的枪开 مىلتىقپەن اتىپ جىبەرگەن كەزدە / 时当 بالا كەزىندە / 期时年童 سول كەزدە ▲ 时束结快，尾末，了末 ايالى كەزى ▲ 时之势得 اۋزىنان جالىن شىعىپ تۇرعان كەزدە ▲ 即立，刻立；时适，时准，时按，时及 دەرىكەزى ▲ 受遭，到遇 كەز بولۇ ▲ 会机到碰 كەلگەن كەز ▲ 时随 كەلۇ كەزى ▲ 不①谁论 ②。日九、八、七月六历农 كەز تۇسكەن كەز ۇركەر 浪流；游漫（处到），逛游，荡游 〈动〉 IV كەز-。跑西奔东②界世游周①：دۇنيەنى كەزۇ ▲。

كەزبە ② 子游，人的湖江走，者浪流 ①〈名〉
。的浪流(处到)，的逛游爱，的荡游爱
كەزبەلەن- 游，荡游，流漂，泊漂，浪流〈动〉
。闲好手
كەزبەلەنۇ 。式定不的 كەزبەلەن-
كەزبەلىك 游，浪流 ② 词名象抽的 كەزبە ①
逛：كەزبەلىك ئومىر 活生浪流 。
كەزگىش 爱，的去窜来窜爱，的逛游爱〈形〉
。的荡游
كەزدە-〈动〉算计位单为尺俄以，量孜开用
。
كەزدەيسوق ：然猝，然突，然偶 ①〈副〉
كەزدەيسوق وتكەن قاتەلىك 偶 ② 误错的生发然
：尔偶 كەزدەيسوق بولماسا ادەتتە جوق 偶，有
。有没时平
كەزدەمە ：料布，匹布，布〈名〉 ماقتالىق
كەزدەمە 布棉 / گۇلدى كەزدەمە 。布花
كەزدەمەلىك ：的匹布，的布〈形〉 كەزدەمەلىك
。花棉的用织纺 ماقتا
كەزدەس- ：见 碰，到 遇，遇 相 ①〈动〉
：كۇتپەگەن جەردەن كەزدەسۇ 意 的外会②遇相，见
：遭③ 唔会馆宾在 كەزدەسۇ 遇到 困难 / 遭，受
قىينىشلىققا كەزدەسۇ ：遇 پالەگە كەزدەسۇ 殃遭 / باقتىسىزدىققا كەزدەسۇ 遭
到幸不 ▲ كوك ەتكىتسى كەزدەسپەۋ، كون
。就不低，成不高 ەتكىتىنى جاراتپاۋ
كەزدەستىر- كەزدەس- 。态动使的
كەزدەسۇ كەزدەس- 。式定不的
كەزدەۋ 。式定不的 كەزدە-
كەزدىك〈名〉 ▲ 子攮，首匕，子刀小 قوس
。刀尖 كەزدىك
كەزدىر- كەز- Ⅳ 。态动使的
كەزە- ：准瞄，准时〈动〉 مىلتىققىنى قۇسقا
。鸟准瞄枪用 كەزەدى
كەزگەن Ⅰ 〈解〉 爱，的荡游爱，的跑西奔东
▲ 肾走游 بۇيرەك 的逛游爱 ▲ كەزگەن
كەزگەن نەرۋى 〔理生〕经神走迷 ▲ كەزگەن
。雀花，雀燕 تورعاي
كەزگەن Ⅱ 〔解〕〈名〉骨腿小(的畜牲，人)。
كەزگەندىك 。词名象抽的 كەزگەن
كەزەك ①〈名〉：次轮，班（轮），次顺，序顺
ساعان كەزەك كەلدى. 了你到轮该，机时 ②
急着别，会机有会 اسقپا كەلەر كەزەك ：会机
▲ ئبىر كەزەك 微稍；时有，而时 ▲ دۇنيە
كەزەك ەكى 常无道世，变多道世 كەزەك
ئتاشىر ئبىر. 报 كەزەك كۇتتىرمەيتىن 应 刻
。的缓容不
كەزەك-كەزەك 〈副〉：地番轮，地换轮，地流轮
كەزەك-كەزەك بارۋ 去流轮 / كەزەك-كەزەك وقۇ
。念着换轮
كەزەكپە-كەزەك 番轮，地换轮，地流轮〈副〉
。地
كەزەكسىز ：的序次无，的序次按不〈形〉
：كەزەكسىز شىعبپ كەتتى没出就序次按有。了去
كەزەكتە- 〈动〉：换轮，替交，换替，流轮
。提着换手只两 كوتەر كەزەكتەپ قولىمەن ەكى
كەزەكتەس- ① كەزەكتە- 轮 ② 态互交的，换
：着换轮 اۋرۇدى كەزەكتەسىپ قاراۋ 换替，流轮
。人病护看
كەزەكتەستىر- كەزەكتەس- 。态动使的
كەزەكتەت- كەزەكتە- 。态动使的
كەزەكتەۋ كەزەكتە- 。式定不的
كەزەكتى 到轮时届，的次轮有，的流轮〈形〉
：的 3 - كەزەكتى قۇرىلتاي 第 会大表代届三/
كەزەكتى دەمالىس 期假的换轮 / كەزەكتى
。务任的行例 مىندەت
كەزەكشى ：员班值，人班值〈名〉 كەزەكشى
。生医班值 داريگەر
كەزەل- كەزە- 。态动被的
كەزەن- كەزە- 。态身反的
كەزەنۇ كەزەن- 。式定不的
كەزەنىس- كەزەن- 。态互交的
كەزەڭ Ⅰ 〈名〉口山；岗山〔地〕马鞍形：
。原平是就口山了过 جازىق ار جاعى كەزەڭنىڭ
كەزەڭ Ⅱ 〈名〉①阶段：العاشقى كەزەڭدە 在
：间期，期时 ② 段阶初最 اۋرۇدىڭ جاسىرىن
。期伏潜的病 كەزەڭگى
كەزەڭدى ：的通畅，的过通能；的口山有〈形〉
。过通方地的口山有从ئوتۋ ئەردەن كەزەڭدى
كەزەپ 诈诡，人的猾奸，者骗诈 ①〔阿〕〈名〉
。匪盗，盗强，贼盗〔转〕② 人的

كەزەپتەن- 〈动〉盗强成变，盗强为沦。

كەزەپتەنۇ 〈名〉式定不的 كەزەپتەن-。

كەزەپتىك ① 〈名〉抢，窃盗 ② 词名象抽的 كەزەپ 动活窃盗事从 شۇغىلدانۇ 掠：كەزەپتىكچەن 。

كەزەر- 〈动〉①开裂，裂干（唇嘴水缺因）：ەرىن كەزەرۇ 着绷，脸着板，执固②裂干唇嘴 地动不动一脸着绷 الۇ وتىرىپ 脸：كەزەرىپ 着坐。

كەزەرۇ 〈名〉式定不的 كەزەر-。

كەزەس- 〈动〉态互交的 كەزە-。

كەزەت- 〈动〉态动使的 كەزە-。

كەزەۋ 〈名〉式定不的 كەزە-。

كەزقۇيرىق 〈名〉鸢耳黑，鸢〔动〕。

كەزمەل 〈名〉匹布，料布〔方〕。

كەزنار 〈名〉裔后的驼峰单。

كەزنەس- 〈动〉情为难，愧惭；窘受，臊害。

كەزنەسۇ 〈名〉式定不的 كەزنەس-。

كەزۇ 〈名〉式定不的 Ⅳ كەز-。

كەزۇشى 〈名〉动走（处到），者逛游，者荡游人的。

كەزىگۇ 〈名〉式定不的 Ⅱ كەزىك-。

كەزىك 〈名〉Ⅰ病热黑。

كەزىك Ⅱ 〈动〉①到遇，见碰，遇相：ئۇبرىنشى رەت كەزىگۇ 遇遭，受遭 ②见碰次一第：قېينىشىلىقتا كەزىگۇ 难困受遭 ▲ ئاۋرۇعا كەزىگۇ 病患，病害。

كەزىك Ⅲ：كەزىك ايا ق 西奔东，的去窜来窜的命奔于濒，的窜西跑东，的跑。

كەزىكتىر- 〈动〉态动使的 Ⅱ كەزىك-。

كەزىندە 〈副〉①时那，时当 ②时按，时及。

كەي 〈代〉些某；的有：كەي ادام 人的有 / كەي ۋاقىت 时有 / كەي جەردە 方地的有。

كەيبىر 〈代〉些某，个某，些有，的有：كەيبىر جولداستار 志同些有。

كەيبىرەۋ 〈代〉些有，人的有，人些某，人某人：كەيبىرەۋ ئۇز پىكىرىندە قالدى. 保人的有 见意了留。

كەيدە 〈副〉尔偶，而时，时有：كەيدە كەلمەيدى 来不时有（他）。

كەي-كەيدە 〈副〉尔偶，而时，时有：كەي-كەيدە كەلەدى（他）来不时有。

كەيكي- 〈动〉①翘：مۇرنى كەيكيىپ كەتپتى 鼻脖仰起：مويىنى كەيكيۇ ②了来起翘都子。来起气神，子架摆〔转〕③子。

كەيكيت- 〈动〉态动使的 كەيكي-。

كەيكيۇ 〈名〉式定不的 كەيكي-。

كەيكى 〈形〉①翘（子鼻）的：كەيكى مۇرىن 的仰后（头）：كەيكى باس 的仰后（头）②子鼻翘。

كەيۇ 〈名〉式定不的 كەيى-。

كەيۇانا 〈名〉妪老，妈大，娘大。

كەيى- 〈动〉怨埋，怨抱；快不，气生：وعان كەيمەڭىز 气的他生要不（您）请。

كەيىگىش 〈形〉易生气的，易怨埋，的抱好：جوقتان وزگەگە كەيىگىش 的怨埋爱，的怨人的气生爱都么什对 كىسى。

كەيىگىشتىك 〈名〉كەيىگىش 的词名象抽的。

كەيىن 〈副〉后面，后今，后往，后以：ئىبر ايدان كەيىن 一后以月个 / كەيىن نە بولارىن كىم بىلەدى 样么怎会后往道知谁 / كەيىن قالۇ ▲ 面后在落，许少，儿会一过 ازدان كەيىن ▲ 后今，后此，后以今从 بۇدان كەيىن 刻片 ▲ كەيىن كەلگەن تورگە شىعار 后居来后 上 سودان ▲ 午下，后午 تۇستەن كەيىن 后此 ▲ جاس جەتكىنشەكتەر بلگەرى باسقان بالدىرعان، اقساقالدى كارىلەر كەيىن باسىپ بولدىرعان.【谚】榆桑颓衰人年老，尖拔笋竹如长成的人年青。景晚 ▲ ەكى كىسى بەيىم تۇرسا، ەستى كىسى كەيىن تۇرادى.【谚】会人明聪，近相人旁到看。开避。

كەيىنگى 〈形〉后；的后往，的后今，的后以：كەيىنگى كەزدە / 里间时的后以在 كەيىنگى كەلگەن ئىبر توپ كىسى 群一的来后人。

كەيىندە- 〈动〉退后，退倒，后落，伍落 ①：كەيىندەپ قالا بەرۇ 退后，迟延 ②面后在落渐渐，迟推：جوسپاردىڭ كەيىندەپ قالۇىنىڭ سەبەبى 后拖，误耽因原的后拖划计。

كەيىندەت- 〈动〉①كەيىندە-态动使的，迟推 ②后推。

كەيىندەۋ كەيىندە- 的不定式。
كەيىندى：كەيىندى نەپال〔语〕后退后退，让退；退 ①〈动〉 كەينىشەكتە- 同逆，化同退后退，化。
كەينىشەكتە- 〈动〉 ①退后，退倒，退后 ②？去哪到退后？ كەينىشەكتەپ قايدا باراسىڭ？走路：كەينىشەكتەپ بىلگەرى باسپاۋ 避退，步退，缩退前不缩退。
كەينىشەكتەس- كەينىشەكتە- 的互相不动态。
كەينىشەكتەت- كەينىشەكتە- 的使动态。
كەينىشەكتەۋ كەينىشەكتە- 的不定式。
كەينىرەك 〈形〉迟稍，晚稍，后稍的：كەينىرەك تۇرىڭىز. 请靠后一点。
كەيىپ (كەيپى) 〈名〉①貌外，相长，身材；②以可还貌外面目，嘴脸：كەيپى كورىم 面目，嘴脸的：③脸嘴的恶丑态神，表情：جيرەنشتى كەيىپ كەيپىندەگى قۇبىلىس 的上情表变化。
كەيىپكەر 〈名〉角色，物人（的中品作艺文）：جاعىمدى كەيپكەر 正面人物 / باس كەيپكەر 主公人。
كەيىپ-كەسكىن 〈名〉貌外，相长，身材，身材，姿态。
كەيىپ-كەسپىر 〈名〉①貌外，相长 ②貌容，面目，嘴脸。
كەيىپسىز 〈形〉丑陋，的丑，的看难（相长指）的：ءوڭى كەيىپسىز 长相难看。
كەيىپسىزدەن- 〈动〉变丑得，变看得难：ءوڭى بۇزىلىپ كەيىپسىزدەنىپ كەتۋ 变得色脸难看。
كەيىپسىزدەندىر- كەيىپسىزدەن- 的使动态。
كەيىپسىزدەنۋ كەيىپسىزدەن-的不定式。
كەيىپسىزدىك كەيىپسىز 的抽象名词。
كەيىپتە-〈动〉①描写，绘画；②现表〔语〕人拟。
كەيىپتەل - كەيىپتە- 的被动态。
كەيىپتەن- ①变得好 ②身反的态 كەيىپتە-。
كەيىپتەس 〈形〉的相似貌外面，的象相貌。
كەيىپتەۋ كەيىپتە-的不定式。
كەيىپتى 〈形〉的美，的亮漂，的俏俊：كەيىپتى قىز 姑娘的美貌。

كەيىپتىك 〈形〉的中品作艺文指），的物人（。的色角。
كەيىپتىلىك كەيىپتى 的抽象名词。
كەيىس I ①〈名〉快不，恼苦，懊丧 ②抱怨，埋怨。
كەيىس II كەيى-的互相交的态。
كەيىستىك 〈名〉①快不，恼烦，恼苦 ②抱怨，埋怨。
كەيىت- كەيى-的使动态。
كەك 〈名〉仇，仇恨，怨恨，仇冤：تاپتىق كەك 仇级阶 / جەكەلىك كەك 仇私 ▲ ائا كەك 世仇记 ▲ كەك الۋ 仇报 ▲ كەك ساقتاۋ 仇宿，怨 ▲ كەك ءتۇيۇ 仇结，怨 ▲ كەك قىسۋ 仇嫌，挟 ▲ ءۇزىندا ءوشى 仇满充愤义，恨 ▲ قىسقادا كەگى جوق 仇无日今，怨无日往 ▲ اعايىندا وكپە بار دا، كەك جوق. 间之弟兄【谚】。 ▲ ءل ۇستاساڭ كەك ۇستاما، كەك ۇستاساڭ ءل ۇستامايسىڭ. 仇记不不处相人与【谚】。处相人与难仇记，仇记。
كەكە- 〈动〉讽讥，苦挖，刺讽：ءل كوزىنشە كەكەۋ 刺讽人别着当。
كەكەگىش 〈形〉喜欢挖苦，的人讽刺好，的人。
كەكەي- 见 كەكىرەي-.
كەكەيۋ- كەكەي-的使动态。
كەكەيت- كەكەي- 的不定式。
كەكەكتە- 〈动〉①仰，脸着起挺，子脖着梗，脖着 ②傲自尊，大。子架摆〔转〕，子脖着起挺，脸着仰。
كەكەكتەۋ كەكەكتە-的不定式。
كەكەڭدە- 〈动〉仰，脸着起挺，子脖着，天朝子鼻。
كەكەڭدەت- كەكەڭدە-的使动态。
كەكەڭدەۋ كەكەڭدە-的不定式。
كەكەپ-مۇقا- 〈动〉讽讥，苦挖，刺讽，笑嘲：كورىنگەندى كەكەپ - مۇقاۋ 见谁到挖苦刺讽谁。
كەكەپ مۇقاۋ كەكەپ-مۇقا-的不定式。
كەكەس- كەكە-的互相交的态。
كەكەسىن 〈名〉讽讥，刺讽，苦挖，讽热嘲冷，讽讥：ءسوز كەكەسىن 言语的刺讽，落奚。
كەكەسىندە- 〈动〉苦挖，讽讥，刺讽。
كەكەسىندەۋ كەكەسىندە- 的不定式。

كەكەسسىندى 热嘲冷，的苦挖，的刺讽〈形〉的讽。

كەكەسسىندىك 讽热嘲冷，苦挖，刺讽〈名〉。

كەكەت- كەكە- 态动使的。

كەكەتكىش 苦挖爱，的笑嘲爱，的刺讽爱〈形〉的苦挖于善，的。

كەكەتتىر- كەكەت- 态动使的。

كەكەتۇ كەكەت- 式定不的。

كەكەتۇشلىك 讽嘲，苦挖，刺讽〈名〉。

كەكەتىندى 冷，的讽讥，的苦挖，的刺讽〈形〉的讽热嘲。

كەكەتىپ-مۇقات- 见 كەكەپ-مۇقا-.

كەكەۋ كەكە- 式定不的。

كەكەش 结〈形〉كەكەش قىز：的吃口，的巴娘姑的巴。

كەكەشتەن- 〈动〉كەكەشتەنىپ سويلەۋ：吃口，巴结说地巴巴结结。

كەكەشتەنۇ كەكەشتەن- 式定不的。

كەكەشتىك ① كەكەش 结②词名象抽的，巴口（病毛的）吃。

كەكجەك 怯脊项〈名〉。

كەكجي- 〈动〉① 仰，颈缩头仰，子脖着挺着梗：脸着：大尊自妄，慢傲，子架摆 ②了来下不弯子脖不都谁子架臭摆 كەكجيىپ ەشكىمدى تانمايدى 识认。

كەكجيت- كەكجي- 态动使的。

كەكجيۇ كەكجي- 式定不的。

كەكي- 〈动〉① 子脖着挺，脸着仰 كەكيە قاراۋ：骄，慢傲，大尊自妄〔转〕② 看脸着仰：大自傲？子架么什摆你 نەمەنەگە كەكيەسىڭ؟

كەكيت- كەكي- 态动使的。

كەكيۇ كەكي- 式定不的。

كەكس 糕蛋大〈名〉。

كەكسە 〈形〉كەكسە：的大纪年，的纪年上 ①纪年上 ايل / 女妇的纪年了上 كەكسە تارتۇ〔转〕③ 的脑滑头滑，的滑狡，的故世〔转〕②的去过，的老，的来原。

كەكسەلەن- 〈动〉① 老变，纪年上 ②，头滑要。端多计诡得变，计诡施

كەكسەلەنۇ كەكسەلەن- 式定不的。

كەكسەلىك كەكسە 词名象抽的。

كەكسىز 〈形〉厚宽，的怨无仇无，的仇记不的。

كەكتە- 〈动〉恨仇，怨结，仇结，仇记。

كەكتەگىش 结爱，的恨记爱，的仇记爱〈形〉的怨。

كەكتەن- كەكتە ② 态身反的仇，恨怀，恨愤怒激；恨。

كەكتەنگىش 量气；的怨结爱，的仇记爱〈形〉的小。

كەكتەنۇ كەكتەن- 式定不的。

كەكتەس- كەكتە- 态互交的。

كەكتەۋ كەكتە- 式定不的。

كەكتى ①〈形〉，的怨抱；的恨仇有，的仇有。的怒愤，的愤气 ② 的恨怨有。

كەكتىلىك كەكتى 词名象抽的。

كەكشەك: كەكشەك ەتۇ 脖挺，头仰（然突）。颈缩头仰，子

كەكشەڭدە- 〈动〉（的断不续连）①，头仰走地仰一仰一头：子脖挺 كەكشەڭدەپ ئجۇرۇ。凡不命自，大尊自妄，子架摆〔转〕②。态动使的 كەكشەڭدەت- كەكشەڭدە-。式定不的 كەكشەڭدەۋ كەكشەڭدە-。

كەكشي- 〈动〉脖着梗，子脖着挺，脸着仰 ①变〔转〕② 着坐脸着仰：子：子架摆，凡不命自，大尊自妄，慢傲得 باستىق بولغانغا كەكشيە قالىپتى 摆就导领当一了来子架起。

كەكشيت- كەكشي- 态动使的。

كەكشيۇ كەكشي- 式定不的。

كەكشىل 旧忘不，的恨记爱，的仇记爱〈形〉▲ 的复报爱，的怨 بولما، كوپشىل بول. 睦和结团要仇记要不【谚】。

كەكشىلدىك ① كەكشىل 复②词名象抽的。心仇

كەكىل 脑，鬃门，鬃额（的马）①〈名〉I ▲ ات كەكىلىن كەسۋ 系关绝断，裂决 كەكىل ئتۇيۇ 结发扎 كەكىل قويۇ 留 كەكىل 儿海刘：② 鬃 儿海刘

كەكىل Ⅱ 〈名〉子环门〔方〕。
كەكىلباسار 〈名〉脑搭。
كەكىلدە- 〈动〉穗采。
كەكىلدەت- كەكىلدە- 的 态动使的。
كەكىلدەۋ كەكىلدە- 的 式定不的。
كەكىلدى 〈形〉①的儿海刘留②的鬃额有。
كەكىلدىك 〈名〉脑搭。
كەكىلدىرىك 见 كەكىلدىك.
كەكىلىك 〈名〉鸡腿红，鸡岩，鸡石〔动〕▲ اق كەكىلىك 鸡雪〔动〕▲ بامبۇك كەكىلگى 鸪鹋〔动〕▲ ورمان كەكىلگى 鸡竹〔动〕。
كەكىر Ⅰ 〈形〉慢傲，的凡不命自，的大自高自。
كەكىر- Ⅱ 〈动〉儿嗝打：تويىپ كەكىرۋ 饱打。儿嗝。
كەكىرە Ⅰ 〈名〉▲ اق كەكىرە〔植〕苦菜，菊车矢。
كەكىرە: كەكىرە بالىق 〈名〉〔动〕鱼鲅鱼旁丝。
كەكىرەباس 〈名〉豆棘〔植〕。
كەكىرەي- 〈动〉①脸仰，子脖仰，子脖挺：كەكىرەيىپ ئجۇرۇ 子架摆，子架摆〔转〕②走脸着仰：大尊自妄，慢傲 ايالى استىنان كەكىرەيە قالىپتى 了来子架起摆间然突。
كەكىرەيت- كەكىرەي- 的 态动使的。
كەكىرەيۋ كەكىرەي- 的 式定不的。
كەكىرەيۋشىلىك 〈名〉首昂，大尊自妄，慢傲。步阔。
كەكىرەيىس- كەكىرەي- 的 态互交的。
كەكىرىك 〈名〉嗝饱，儿嗝▲ كەكىرىك ازۋ 食暴②嗝打①良不化消▲ كەكىرلىك كەكىر Ⅰ 的词名象抽。
كەكىرت- كەكىر- Ⅱ 的 态动使的。
كەكىرۋ كەكىر- Ⅱ 的 式定不的。
كەكىرىن- كەكىر- Ⅱ 的 态身反的。
كەكىرىس- كەكىر- 的 态互交的。
كەل- 〈动〉①：达到，临来，到来，来：كوكتەم كەلدى 了来天春▲ جۇگىرىپ كەلۋ 跑▲ ۇيگە جەتىپ كەلۋ 来近，有；到达②家到▲ جاسى ەلۋگە كەلدى 于：岁十五满年▲ كىمنى بويى كەلگەن 一人高的③的高人：值（价），于当相▲ باعاسى بەس دوللار كەلەدى 值五元④是好的客宾：为成，于和）⑤ مەيماندوس كەلەدى 是：得显（示表用连词容形结词名动的格向带和）⑥ ۇلكەن كەلۋ 显得 / 大得显▲ كەڭ كەلۋ 显宽得▲ جەۋگە كەلەدى 能可：以可，能（示表合 / كيۋگە كەلەتىن كيىم 能穿的衣服 / شۇگە كەلەدى 可▲ سونان كەلگەنىن 起引，来带，成造：⑦喝以吗果后的成造此由担承不你？ بەسىڭ كورمەيسىڭ 式望愿的词动成构，词动助作：⑧？ونىڭ بارعىسى كەلەدى. 去想他。 / قايتقىسى كەلىپ 示表，合结词动副和⑨。来回想正他 ئجۇر.
كەلتىر- 续持或直一的作动：ول ئتىل زەرتتەۋ قىزمەتىمەن شۇعىلدانىپ كەلەدى. 研言语事从直一他。▲ اجال كەلۋ 终寿▲ ايامى اسپاننان كەلۋ 霉倒；翻马仰人，天朝面仰得摔▲ ايتقانى ايتقانىڭ كەلسىن 此如愿但▲ ايتقانىڭ كەلسىن 验应▲ اتانسقا كەلۋ 来起员动▲ اشا جولعا كەلگەندە، ئيتتىڭ باسى قاناادى 羊亡路歧▲ اقىلعا كەلۋ 醒信，说胡▲ اۇزىنا كەلگەنىن ايتۋ 告劝从听，悟得理管②好得候侍①▲ بابىنا كەلۋ 河开口▲ باپ كەلۋ 好正，适合正▲ باسىنا بارلىققا كەلۋ 世问，生诞；现出，现涌▲ باقايىنان كەلمەۋ 到轮；遇遭，衷于动无▲ باقىت كەلۋ 临来福幸▲ بەكپىرت كەلگىر 意介不，乎在不满倒你让，静安得不你让〔咒〕▲ بىتىمگە كەلۋ 议协成打▲ دەگەنى كەلۋ 霉▲ دۇنيەگە كەلۋ 此如愿但▲ دەگەنىڭ كەلسىن 验应体附①▲ جىنى كەلۋ 世出，世问，生诞▲ زيان كەلۋ 失损成造▲ زىيان كەلۋ 怒发，气生②②巧灵不得显，拙笨得显①▲ يكەمگە كەلمەۋ كەل دەمەك بار، كەت 拗执，执固，板呆▲ دەمەك جوق كەلەر “去”说莫，“请”道只▲ جولى كەلەر شاق〔语〕回下，次下▲ كەلمەسكە كەتۋ 一返复不去▲ كەلىسىمگە كەلۋ 来过不忙▲ مۇرساسى كەلمەۋ 议协成达▲ پار كەلمەۋ ساىپ كەلگەندە 上不配；上不比▲ ئاتى كەلۋ 话讲▲ سوزگە كەلۋ 之言而适▲ حوش كەلىپ 利顺得变，件条了有，机良逢和①▲ ئمىراعا كەلۋ 您迎欢，好正得来您▲ ئنتىماقتا كەلۋ 结勾②睦和此彼，解结团，

▲ 到得做，到办能 كەلۋ قولدان ▲ 解和 قولسنان بوق كەلمەۋ ▲ 了不干也么什 ات ارقاسىنا ەر باتسا، ايۋشىل كەلەدى. 【谚】后背出逼是都法办(步碎走于善马的痛压子鞍被的来)。 ▲ اقماقتىڭ ايتقانىنى كەلمەيدى، ساندىراقتاعانى كەلەدى. 愚 得一有必，虑千者愚。 ▲ كەلگەن داۋلەت، كەتكەن بەينەت. 【谚】付出了富财来换会才，辛艰。

كەلبەت 〈名〉① 貌相，貌容；体形，体形：كەلبەتى كەلىسكەن 长得漂亮的 / باتىرعا لايىق بىتكەن كەلبەت 英雄的体形〔转〕② 材身的士勇：象 ءومىر كەلبەتى 生活的象景。

كەلبەتسىز 〈形〉丑，的丑，的致标不，的看难：كەلبەتسىز ات 丑的马。的看难形体。

كەلبەتسىزدىك كەلبەتسىز 的丑名象抽。词。

كەلبەتتەن- 〈动〉美丽起，好看得变，亮漂得变：كەلبەتتەن- 的来。

كەلبەتتەنۋ كەلبەتتەن- 的来不定。式。

كەلبەتتى 〈形〉匀形体，的致标，的亮漂：كەلبەتتى ايەل 的称，的严庄 ② 女妇的亮漂：كەلبەتتى قۇرىلىس 的皇堂，的伟雄建的伟雄筑。

كەلبەتتىلىك كەلبەتتى 的象抽名词。

كەلگىز- كەل- 的使动态。

كەلگىشتە- 〈动〉勤得来，来常，来老：ول جاقىنناپ بەرى كەلگىشتەپ ءجۇر. 他到老来近面 来里这。

كەلگىشتەت- كەلگىشتە- 的使动态。

كەلگىشتەۋ كەلگىشتە- 的来不定。式。

كەلدە 〈名〉头，脑袋 ▲ قارا قويدىڭ كەلدەسى، مەن قۇدايدىڭ پەندەسى. 黑羊的头，是我，真是我的仆人的主。

كەلدەك I 〈名〉棒。棍棒。棍短。

كەلدەك II 〈名〉儿穗(的等子黍，子麦)。

كەلدەكتە- 〈动〉击，打(棒棍用)：ونى كەلدەكتەپ ءولتىرۋشى مە ەدىڭ؟ (你)想用棍打他把子死吗？

كەلدەكتەت- كەلدەكتە- 的使动态。

كەلدەكتەۋ كەلدەكتە- 的来不定。式。

كەلە I 〈名〉点之威助途半队拉拉时马赛。群驼母，驼骆群一。

كەلەبە 〈名〉线经。

كەلەكە 〈名〉落奚，弄愚，笑讥，笑嘲：كەلەكە ەتۋ جارامايدى 该应不笑嘲。

كەلە-كەلە 〈副〉①着来着来，来常：كەلە-كەلە جالىعۋ 都来老来：地步逐，地渐逐 ② 了烦来起好会渐逐：كەلە-كەلە جاقسارتىپ بولدى 的来。

كەلەكەلە- 〈动〉落奚，弄愚，笑讥，笑嘲：كورىنگەندى كەلەكەلەۋ 都谁笑嘲。

كەلەكەلەن- كەلەكەلە- 的动态被。

كەلەكەلەس- كەلەكەلە- 的互交态。

كەلەكەلەت- كەلەكەلە- 的使动态。

كەلەكەلەۋ كەلەكەلە- 的来不定。式。

كەلەكەشىل 〈形〉于善，的讽讥爱，的笑嘲爱：的苦挖。

كەلەكەشىلدىك كەلەكەشىل 的象抽名词。

كەلەلە- 〈动〉群分，群一群一成分(驼骆指)(牧放)。

كەلەلەۋ كەلەلە- 的来不定。式。

كەلەلى 〈形〉突；的大巨；的要重，的大重 ①：كەلەلى ماسەلە 的色出，的出 / 题问的大重：كەلەلى ناتيجە 的伟宏，的大宏 ② 就成大巨：كەلەلى ماقسات 的伟宏 / 标目的伟宏 كەلەلى بىسكە كەدەرگى كوپ 少途坦业伟。

كەلەمەج 〈动〉：苦挖，落奚，笑讥，笑嘲：كەلەمەج قىلۋ (ەتۋ) 弄嘲。

كەلەمەجدە- 〈动〉：苦挖，笑讪，笑讥，笑嘲：نەمەنە ءوزىڭ، بالانى كەلەمەجدەپ وتىرمىسىڭ؟ ？吗子孩笑讥在，的搞么怎是你

كەلەمەجدەل- كەلەمەجدە- 的动态被。

كەلەمەجدەس- كەلەمەجدە- 的互交态。

كەلەمەجدەت- كەلەمەجدە- 的使动态。

كەلەمەجدەۋ كەلەمەجدە- 的来不定。式。

كەلەڭ 〈名〉土乞，丘比〔宗〕。

كەلەڭسىز 〈形〉该应不，的妥不，的适合不：的面体不，的。

كەلەپ 〈名〉束，卷(线毛)。

كەلەپتە- 〈动〉起卷，绕缠，缠：ءجىپتى كەلەپتەۋ 来起缠线毛把。

كەلەپتەل- كەلەپتە- 的动态被。

كەلەپتەۋ كەلەپتە- 的不定式。
كەلەر-كەلمەس 〈形〉无,的道足不微,的碎琐
كەلەر-كەلمەس 的皮蒜毛鸡,的义意
اشۇلانۇ 为 气生事的碎琐。
كەلەر-كەتەر 〈形〉起引 …… 成造,的 ……
(果后)来带,的(利不)……的: مۇندا كەلەر-
كەتەر ەشتەڭە جوق. 这 成造会不个这 恶么什。
كەلەس 〈名〉〔动〕蜥巨泽。
كەلەسى 〈形〉继,的着接,的次其,的个一下
…… 之后的: كەلەسى كۇنى 第二天 / كەلەسى
جىلى 第二年 / كەلەسى جولى 下一次。
كەلەشەك 〈名〉① 来未,来将: نۇرلى كەلەشەك
来未 ② 前途,前程: ونىڭ كەلەشەگى
بار. 他 的途前有是 ③ 。的来未,的来将
كەلەشەك جىلداردا 在 年代的来未里。
كەلەشى 〈名〉(的时马赛)员队拉拉。
كەلكى: بىركەلكى 一样一模,的类一,清
一色的: بويلارى بىركەلكى 个个都子的高样一。
كەلساپ 〈名〉杵。
كەلتە 〈形〉短,的截半,的: كەلتە قۇيرىق
尾短 / كەلتە ىشىك 衣大短 ▲ كەلتە قايىرۇ
巴 (ەسوزدى) 短简得说(话把) ▲ كەڭەسپەن
كەسكەن تون كەلتە بولماس. 【谚】的裁着量商
短会不袄皮。
كەلتەباس 〈名〉荠孝。
كەلتەك 见 كەلدەك.
كەلتە-كەلتە 〈形〉短,的截半,的。
كەلتەلە- 〈动〉短截,短缩,短弄: كەلتەلەپ
巴尾的短剪 قۇيرىق 的鳍喃。
كەلتەلەن- ① كەلتەلە- 的被动态 ② 变短,
缩短。
كەلتەلەت- كەلتەلە- 的使动态。
كەلتەلەۋ I 〈形〉短,的短较,的短微稍。
كەلتەلەۋ II كەلتەلە- 的不定式。
كەلتەلىك كەلتە- 的名象抽。词
كەلتي- 〈动〉短缩,短变: انتىڭ كەلتيگەن
قۇيرىعى 巴尾马的短变。
كەلتيت- ①كەلتي- 的使动态 ② 截,短剪,
短。
كەلتيۇ كەلتي- 的不定式。

كەلتىر- ① كەل- 的使动态 ② 引援,引,用,
举(例): بىرەۋدىڭ سوزىنەن سيتات كەلتىرۇ 引
,供提 ③ 例举 كەلتىرۇ 话的人某用 / مىسال
,起引 ④ 据根供提 دالەل كەلتىرۇ 出提: ,
,愤气的……起引 اشۇن كەلتىرۇ 为成使,生
(怒激) / وتىرىكتىڭ قيسىنىن كەلتىرۇ 把话谎
给 带,来带;到带,到引 ⑤ 些像得编: ,
ۇستەلدى جاقىن كەلتىرۇ 把 近放子桌 / ۇيگە
كەلتىرۇ 把(人某)里家到带 / جەڭىلدىك
一还一 الدىنا كەلتىرۇ 减轻负担 ▲ 调,动发
▲ 报,报复 ▲ اتتانىسقا كەلتىرۇ 动调,动
ەسىنە كەلتىرۇ 提 ▲ 起记使,醒 ▲ يمانىن
كەلتىرمەۋ 不 ▲ 祷祈主真向(誓名)污玷
▲ قالپىنا كەلتىرۇ 原复,复恢。
كەلتىرت- كەلتىر- 的使动态。
كەلتىرۇ كەلتىر- 的不定式。
كەلتىرىل- كەلتىر- 的被动态。
كەلتىرىندى〈形〉的申引,的引援,的用引:
كەلتىرىندى ماعىنا 义意申引。
كەلۋ كەل- 的不定式。
كەلى 〈名〉木(的成做头木): اعاش كەلى
大/ كەلى سوعۇ (ەتۇيۇ) 舂 ▲ كەلى اۋىز 臼
嘴。
كەلى-كەلساپ 〈名〉臼杵: كەلى-كەلساپ
ەداۋىرى 时臼杵代。
كەلەمدارى 〈名〉〔方〕椒胡。
كەلمەدى-كەتمەدى 〈形〉来来去去,的往来
كەلمەدى-كەتمەدى كىسى 人的往来: 的。
كەلەم-كەتەم 〈名〉来来去去,往来: ,往交
كەلەم-كەتەمى كوپ ەۋي 客多的得来人家。
كەلەمپاز 〈形〉勤,的来老,的来得: 的勤
جاقىنىنان بەرى سەن كەلەمپاز بولىپ الدىڭ عوي!
罗客常了成来以近最你!
كەلەمسەك 〈形〉①来,的来老,的来常
多人的往来: كەلەمسەكتەر كوبەيىپ تۇر. 的勤
,的来外 ② 。了来起: 的生陌,的乡异
كەلەمسەك ەمەس. 人外是不。
③ 妇媳弟 ② 妇媳,媳儿 ①〈名〉كەلىن
▲ 媳儿娶 ەتۇسىرۇ ▲ 妇媳,娘新 كەلىن
新【谚】كەلىنىڭ بەتىن كىم اشسا سول ىستىق.

▲ 。(德戴恩感)人的纱面揭激感最妇媳
قىزىم ساعان ايتام كەلىنىم سەن تىڭدا. 【谚】
。槐骂桑指
كەلىن-كەپشەك 〈名〉 。称泛的妇少和妇媳
كەلىن-كەپشىك 见 كەلىن-كەپشەك.
كەلىن-كەشەك 见 كەلىن-كەپشەك.
كەلىنشەك 〈名〉 。妇少,妇媳;娘新
كەلىپ-كەتەر 〈形〉 :的身出抽能,的来能
ۋىنىدە كەلىپ-كەتەر ەشكىم جوق. 他有没家一—
。人的来能个
كەلىس Ⅰ 〈名〉 。达到,到来,来
كەلىس- ① Ⅱ كەل-的互交态 ② 商,定商,妥商
:好约,定约;好量商 بىرگە بارۇعا كەلىسۇ
:定协成达,议协成达 ③ 往前同一定 ەكى
جاق كەلىسكەندەي بولدى. 好协了成达方双象
。议 ④ 衣服 كەلىسۇ :适合,合适,宜相
身合 / بۇگىن بازارعا بارۇعا جاعداي كەلىسپەيدى.
:来得合,合投,投相 ⑤ 街上于便不天今 ول
。来不合都谁与他 ەشكىممەن كەلىسە المايدى.
▲ 意合不,意满不 كوڭىل كەلىسپەۋ ▲ 嘴吵,吵争 سوزگە
。 كەلىسۇ
كەلىسكەن 〈形〉 。的俊英,的壳漂,的看好
كەلىسكىش 〈形〉 ① 来得合(人与),的和讲
。的协妥爱 ② 的处相睦和能;的
كەلىسسىز 〈形〉 :的陋丑,的丑,的看难 ①
恰不,的适合不 ② 看难貌容 ءۇڭى كەلىسسىز
不 كەلىسسىز ءسوز :的妥不,的当适不,的当
。意主的妥不 اقىل كەلىسسىز / 话的当恰
كەلىسسىزدىك 。词名象抽的 كەلىسسىز
كەلىسسوز 〈名〉 :议协,判谈 كەلىسسوز
协成达 كەلىسۋگە كەلۋ / 判谈行进 وتكىزۋ
。议
كەلىستى 〈形〉 ①匀格体,的致标,的亮漂
身的亮漂 كەلىستى كەلبەت :的美优态体,的称
。件条的适合 :的当妥,的宜适,的适合 ② 材
كەلىستىك 〈名〉 :解和,和讲,结团,睦和
。结团的间志同 جولداستار ارا كەلىستىك
كەلىستىلىك 。词名象抽的 كەلىستى
كەلىستىر- ① كەلىس- Ⅱ 使的 ② 调解,
。旋斡,解和使,和调
كەلىستىرۋ 。式定不的 كەلىستىر-
كەلىستىرۋشى 。人中,人停调,者解调
كەلىستىرىل- 。态动被的 كەلىستىر-
كەلىسۋ Ⅱ 。式定不的 كەلىس-
كەلىسۋشىلىك 。议协成达,协妥 〈名〉
كەلىسىم 条,同合,约契,议协,定协 〈名〉
/ 约条战停 سوعىس توقتاتۋ كەلىسىمى :约
▲ 意满示表,同赞 بەرۋ كەلىسىم كەلىسىمگە
。议协成达 كەلۋ
كەلىسىمدى ,的致标,的亮漂,的美 ①〈形〉
:的美优态体,的称匀态体 كەلىسىمدى كىيىم
的称匀格体 / كەلىسىمدى جىگىت 服衣的亮漂
:的想理,的好美 ② 子伙小 كەلىسىمدى ۋي
:的宜适,的当妥,的适合 ③ 望愿的好美
定商 ④ 件条的适合 كەلىسىمدى شارت-جاعداي
的好定商 كەلىسىمدى ءىس :的妥量商,的好
。儿事
كەلىسىمپاز 善,的来得合能,的和讲爱 〈形〉
。的处相睦和于
كەلىسىمپازدىق 。词名象抽的 كەلىسىمپاز
كەلىسىمسىز 丑,的看难,的美不 ①〈形〉
经未 ③的宜适不,的当妥不,的适合不 ②的
。的议协成达未,的好量商未,的量商
كەلىسىمشىل ,的来得合能,的和讲爱 〈形〉
。的处相睦和于善
كەم :的差,的乏缺,的少缺,的少 ①〈形〉
ءبىر كىسى كەم 少一个人 / ەندى نە كەم 还
点五 ساعات بەسكە بەس مينۇت كەم / 么什缺
…比,的差……比,的好不……比 ② 分五差
/好不得显 كورىنۋ كەم :的糟……比,的坏…
缺有,的点缺有 ③ …… 于亚不 سوقپاۋ كەم
:的废残;的处短有,的病毛有,的陷 كەم جا-
,的穷贫,的穷④人的病毛性天先有ادام العان
代后的家人 穷 ءۇيدىڭ ۇرپاعى كەم :的苦贫
不,差不 ▲ 差力智 كەم بولماۋ ▲ 差力智 اقىلى كەم
起不看,上不看 ▲ 坏不;缺 كەم كورۋ (تۇتۋ)
▲ ەڭ كەمىندە 码起,低最,少至 ايتۇلى
دوستىڭ مالى ءبىر، كەم دەگەننىڭ جانى ءبىر.
。连相运命人苦穷,此彼分不友朋好【谚】

▲ اقىلداسساڭ شەشەرسىڭ، اقىلداسپاساڭ كەم كەسەرسىڭ. 【谚】 岔出量商不，事办好量商 子 。 ▲ كەڭ بولساڭ، كەم بولمايسىڭ. 【谚】 亏吃会不量大宏宽 。

كەمباعال 〈形〉 ① 的陷缺有，的疾残有 ② 贫 / كەمباعال ديحان 的苦穷，的苦贫，的困贫 庭家的苦贫 。

كەمباعالدان- 〈动〉 不得变，来起困贫，穷变 裕富 。

كەمباعالدانۋ كەمباعالدان- 的 。式定不的

كەمباعالدىق كەمباعال 的 。词名象抽

كەمدە-كەم 〈副〉 。见罕常非，少稀分十

كەمدى 〈形〉 ▲的分充不，的陷缺有，的足不 间时的暂短 كەمدى كۇن 。

كەمدىك ① كەم 的 ② 词名象抽 ，少缺，乏缺 ④ 废残，病毛，陷缺 ③ 足 不穷，穷贫，困贫 。苦

كەمە 〈名〉 船，船轮： ساۋدا كەمەسى 商船 / كەمە باستىعى ▲ 长船 ٴبىر كەمەدەگىنىڭ جانى ٴبىر. 【谚】 同共舟济 。

كەمەجاي 〈名〉 。头码

كەمەي- 〈动〉 ① 轻减，少减，少变，小变： ٴبىر 缩 ，减缩 ② 斤一了少 جىڭ كەمەيىپ قالدى 短： ۇزىنىڭعى كەمەيىپ قالعان با؟ 否是度长 ？了短

كەمەيمەلى 〈形〉 ▲的低降，的少减 كەمەيمەلى كورسەتكىش 〔数〕 。幂降

كەمەيت- كەمەي- 的 。态动使

كەمەيۋ كەمەي- 的 。式定不

كەمەك 〈名〉 。风防 〔植〕

كەمەل 〈名〉 ①，想理② 美尽善尽，美完，善完 年成 ③ 步地高最；地境想理 كەلۋ ① 日如；纯青火炉；善完于臻，善完到达 。熟成 ② 升方

كەمەلدەن- 〈动〉 得变，善完至臻，善完 ① 。年成到达，熟成育发 ② 美尽善尽

كەمەلدەندىر- كەمەلدەن- 的 。态动使

كەمەلدەنۋ كەمەلدەن- 的 。式定不

كەمەلەك ▲ 炎膜胸性染传（的羊山） 〈名〉 كەمەلەك كەلگىر （对）的死该（语咒的羊山 。

كەمەلىك 〈形〉 ٴبىر كەمەلىك：的船轮，的船 。方地的船只一 وزىن

كەمەڭگەر 〈形〉 天，的明贤，的明英，的哲明 كەمەڭگەر / كەمەڭگەر ٴسوز 话的智明 كوسەم 的才： 袖领的明英 。

كەمەڭگەرلىك ① كەمەڭگەر的 ② 词名象抽 ▲ 算妙机神，明英，智才，谋智 بايلىعى قولىنداۋ، كەمەڭگەردىڭ بايلىعى جۇلىنداۋ. 业的人伟，手双的他自来富财的人手巧 【谚】 。生一其在映反绩

كەمەر 〈名〉 边岸，缘边，沿边，沿 ：وزەننىڭ 边着顺，边着沿，边岸着沿 〈动〉 كەمەرلە- 。走儿沿河着顺 وزەندى كەمەرلەپ ٴجۇرۋ：沿 كەمەرلەن- ① كەمەرلە- 的 ② 态身反 岸河） 。陡得显）

كەمەرلەت- كەمەرلە- 的 。态动使

كەمەرلەۋ كەمەرلە- 的 。式定不

كەمەش Ⅰ 〈形〉 ，的大（量容），的大肚（皿器） 。盆木的大肚 استاۋ 的深： 。坡陡，峭陡 〈名〉 Ⅱ

كەمەشى 〈名〉 ▲ 员海，员船 كەمەشى كەلسە، قايىقشى جولداڭ شىعار. 【谚】 。巫大见巫小

كەمەشىلىك 。业船造 〈名〉

كەمزول 见 قامزول.

كەمىيەك 〈形〉 ：的巴下长 كەمىيەك ادام 下长 。人的巴

كەم-كەتىك ① 〈名〉 ：病毛，废残，陷缺 ② 病毛的大多有没 جوق كەمتىگى ونشالىقتى كەم-كەتىگى 充补 كەم-كەتىگىن تولىقتىرۋ：处之足不，缺欠 。处之足不

كەمپەس 〈名〉 。太太老，婆太老，妇老 〔口〕

كەمپىر 〈名〉 ：太太老，婆太老，妇老 قاۋساپ وتىرعان كەمپىر 老态钟龙的老婆太 / كەمپىرى ولگەن شال 夫鳏 。

كەمپىراۋىز 。钳虎老，子钳 〈名〉

كەمپىر-كەشەك 。婆太老（数复指） 〈名〉

كەمپىرقوساق ：霓，虹彩，虹 〈名〉 كەمپىرقوساق شىعۋ 。虹出

كەمچىل-شال：妇老头老，妪老翁老〈名〉كەمچىل-شالدى باعۋ 养老的里家活养。

كەمسەڭ：كەمسەڭ قاعۋ（时哭要）扭歪嘴，抽噎。

كەمسەڭدە-〈动〉抽噎；抽噎；抽噎，嘴歪扭（时哭要）哭地搭搭抽抽。

كەمسەڭدەس-كەمسەڭدە 的互交态。

كەمسەڭدەت-كەمسەڭدە 的使动态。

كەمسەڭدەۋ كەمسەڭدە 的式定不。

كەمسەڭ-كەمسەڭ：كەمسەڭ-كەمسەڭ قاعۋ（ەتۋ）抽噎，搭抽（时哭要）。

كەمسىن-〈动〉不看，病毛有为认，废残嫌并他视蔑，起：ۇنى كەمسىنىپ وتىرعانى جوق 他起不看非。

كەمسىنۋ كەمسىن-的式定不。

كەمسىت-〈动〉①视轻，视蔑；抑贬，低贬，起不看，辱侮②人某低贬كەمسىتۋدى بىرەۋدى：害损……害伤，严尊的……害损：心尊自كەمسىتپەن ۇسىنىس 议建的性辱侮。

كەمسىتتىر-كەمسىت-的使动态。

كەمسىتۋ كەمسىت-的式定不。

كەمسىتىس-كەمسىت-的互交态。

كەمتار〈形〉①贫，的困贫，的穷贫：كەمتار ءۇي 贫穷的家庭②的少缺，的乏缺，的缺欠的：بىلىمىنەن كەمتار 废残③识知乏缺，的陷缺有，的病毛有，的残成变بولۋ كەمتار 废▲كەمتار سوعۋ 不够，足不，缺。

كەمتارلىق كەمتار 的词名象抽。

كەمتارشىلىق ①كەمتار 的词名象抽②残，陷缺，废。

كەمتۋ كەمتى-的式定不。

كەمتى-〈动〉块成弄，块成掰：ناندى كەمتۋ 把块成掰馕。

كەمتىك〈名〉①病毛，点缺，陷缺：كەمتىگى بار ات 缺，乏缺，足不②马的病毛有足不有果如بولسا كەمتىك ورىندارى 缺欠，少：كەمتىك جارالۋ 先……话的处之③废残：…… كەمتىك 无病有就。

كەمتىل-كەمتى-的态动被的。

كەمشات见كامشات.

كەمشىلىك①〈名〉قىزمەتتەگى كەمشىلىك 工作的中缺点/不〔转〕②短揭面当باسۋ كەمشىلگىن بەتىنە 少缺，乏缺，足有，的错过有，的点缺有〈形〉كەمشىلكتى：人的点缺有的病毛。

كەمى-①〈动〉：轻减，少减，缺欠，少变ءونىمى كەمۋ 产减/سالماعى كەمۋ 量重轻减②ۇزىندىعى ءبىر مەتر كەمىدى 长：短缩，减缩米一了减缩度。

كەمىك，骨质松，骶骨，织组软（的头骨）〈名〉：骨绵海，骨孔多。

كەمىكتى〈形〉的骶骨有，的织组软有（头骨）。

كەمىندە〈副〉低最，少至，少最。

كەمىر-〈动〉啮，啃：سۇيەك كەمىرۋ 啃鼠老/头骨：受难使；磨折〔转〕②。子箱了坏啃كارىلكتەن ارقام كەمىرەدى. 因上难腰纪年了：责斥，备责，苦挖〔转〕③。受كەشكە دەيىن 复重〔转〕④责斥晚到天一别كەمىرە بەرمە：啃，习学，看（着كەمىرەدى 一天到晚看书▲قۇلاق ەتىن 备责，责斥。

كەمىرگىش〈形〉的啮爱，的啃爱。

كەمىرگىشتەر〈名〉物动齿啮，目齿啮〔动〕。

كەمىرت-كەمىر-的使动态。

كەمىرۋ كەمىر-的式定不。

كەمىرۋشى〈名〉物动齿啮，目齿啮〔动〕。

كەمىرۋشىلەر〈名〉物动齿啮，目齿啮〔动〕。

كەمىرىل-كەمىر-的态动被。

كەمىرىس-كەمىر-的态互交。

كەمىس〈形〉处短有，的病毛有，的点缺有①的：ءار كىمنىڭ ءوزىنىڭ كەمىسى بار. 每个：的陷缺有，的废残②。点缺的己自有都人：的缺，的少缺，的足不③人的废残ادام كەمىس 不类肉ەتتىڭ كەمىسىن سۇتپەن تولتىرۋ 的乏：充补食奶用足。

كەمىستىك①كەمىس 的词名象抽②缺，陷，点缺。足不，

كەمىت-①كەمى-的使动态②轻减，少减：处短；错过；陷缺，点缺。

سانىن كەمىتۈ 减额 ③ 缩减，减小：ۇزىندىعىن كەمىتۈ 减缩 ④ 量长减缩 باعاسىن كەمىتۈ 降落，低降 ④ 降落，低贬：ەلدى كەمىتپە 低降，低贬〔转〕⑤ 价降低贬别人家。

كەمىتتىر- كەمىت- 的使动态。

كەمىتۈ كەمىت- 的式定不的。

كەمىتىل- كەمىت- 的态动被。

كەن 〈名〉① 矿，矿产，石矿：تەمىر كەنى 铁矿 / كومىر كەنى 煤矿 / كەن اشۇ 采矿 / كەن نزدەۋ 探矿 / كەنگە اينالۇ 化矿 / كەن قورى 藏矿，资源〔转〕② 工矿 جۇمىسشىلارى 泉源：富财；泉源 العاشقى 慧智的泉源 ▲ كەن بارلاعىش 探矿仪 ▲ 矿生原〔地〕 كەن ۇككىش (物矿) 碎石矿机。

كەنگۇرۇ 〈名〉〔动〕鼠袋。

كەندە 〈形〉的少缺，的短，的少缺，的乏贫，的乏缺：اقىلدان كەندە 的子脑少缺 ▲ كەندە بولۇ (قالۇ) 不，缺不，有 كەندە ەمەس ▲ 后落 ② 少缺 ① 后落：اقشادان كەندە ەمەس 不缺钱。

كەندى 〈形〉有矿，的矿，的富丰藏矿：كەندى تاۋ 带地矿有 جەر كەندى / 山矿。

كەندىر 〈名〉① 麻线，麻剑，麻〔植〕：كەندىر ءجىپ 麻线 / كەندىر ءدانى 麻，绳麻 ② 仁麻：كەندىرمەن بۇلعان جۇك 李行的捆绳麻用。线 ▲ بۇيدا كەندىر 麻茼〔植〕 ▲ كەندىرى كەسىلۇ 背后贴胸前得饿。

كەندىرلىك 〈名〉麻长，方地的麻种。方地的麻。

كەنە Ⅰ 〈名〉土① جەر كەنە ▲ 虱扁，虱壁，蜱 ▲ تاس كەنە 子个矮小 ② 虫鳖 ▲ قوي كەنە 羊扁虱 ▲ تۇيە كەنە 驼扁虱。

كەنە- Ⅱ：**تامان كەنەۋ**：声咳轻出发，子嗓清：ول تاماعىن كەنەپ سويلەي جونەلدى. 他了咳--了来起说便声。

كەنە- Ⅱ 〈动〉足丰使，裕富使，足富使。

كەنەزە 〈名〉① 喉，咙喉 ② 子嗓，欲食〔转〕③ 望欲 ▲ 层土，皮表，层表（的地土）▲ 燥舌干口，渴酷 كەنەزەسى كەبۇ。

كەنەي 〈名〉（的方对给备准者输时拐羊玩）拐羊小。

كەنەل- Ⅱ ① 〈名〉态动被的；有享；得获 ② 满食粮 استىققا كەنەلۇ 来起裕富，来起足富，意满〔转〕③ 富财到得 داۋلەتكە كەنەلۇ 仓 / 心称，意惬，足意满：服舒：كوركەم كورد- نىسكە كەنەلۇ 对的丽美景色的意惬常非到感。

كەنەلدىر- كەنەل- 的使动态。

كەنەلت- كەنەل- 的态动使。

كەنەلۇ كەنەل- 的式定不的。

كەنەپ 〈名〉① 麻洋〔植〕② 麻，布麻，布夏，布：كەنەپ كويلەك 衣衬布夏 / كەنەپ داعار 粗麻布：袋麻。

كەنەر 见 كەنەرە.

كەنەرە 〈名〉① 际边；缘边，沿边，沿墙② 端顶（之墙），沿路山的行环 ▲ كەنەرە جول 走脚山着沿，行边岸着顺。

كەنەرەلە- 〈动〉كەنەرەلەت- 的使动态。

كەنەرەلەۋ كەنەرەلە- 的式定不的。

كەنەت 〈副〉地蓦，地料意乎出，然忽，然突：كەنەت مىلتىق داۋىسى شىقتى. 了响声枪然突。

كەنەتتەن 见 كەنەت.

كەنەۋ Ⅰ：养补，补滋，分养，养营 〈名〉：كەنەۋى جوق تاماق 饭的养营有没 / كەنەۋى كەتۇ 少养营得变。

كەنەۋ Ⅱ كەنە- 的式定不的。

كەنەۋلى 〈形〉有，的养补有，的养营有滋，的浓：的养 ① كەنەۋلى تاماق 有，的养营有 ② 物食的养营有，的浓：的密浓（云密）云浓 بۇلت 云：كەنەۋلى 的密浓。

كەنەۋسىز 〈形〉（物食）乏缺，的养营乏缺，的养补乏缺，的少分养。

كەنجە 〈形〉①：的小最（中小孩个几）：كەنجە ۇل 的生晚（畜幼指）② 子儿的小最：كەنجە قۇلىن 的熟晚（物谷指）③ 驹马的生晚：كەنجە بورمي 米玉晚 ▲ كەنجە قالۇ 达发不，后落：ماددەنيەتتەن كەنجە قالعان ەل 家国的后落化文 ▲ ءسۇت كەنجە 子幼，子孩的小最。

كەنجەگۇل 草影君〔植〕〈名〉。

كەنجەلە- 〈动〉：莞坐；缓迟，后落，后退 كەنجەلەپ تۇۋ 生晚（畜幼指）：。

كەنجەلەت- كەنجەلە- 的使动态。

كەنجەلەۋ كەنجەلە- 的式定不的。

كەنت 〈名〉①，庄村，村 ②市城，城省，会都：

镇村：كەنت حالقى 民村 。
كەنتتى 〈形〉的落村有，的镇村有，的子村有。
كەنشى 〈名〉人工矿采，工矿 。
كەنىش 〈形〉的足充，的富丰，的裕富：كەنىش ئومىر 活生的裕富 。
كەڭ I 〈形〉①的阔宽，的敞宽，的宽 كەڭ زال 厅大的敞宽 / كەڭ كوشە 道街的阔宽 ②大肥 كەڭ كويلەك 的大肥，的大宽：的阔辽 كەڭ دالا 的阔辽，的阔广 ③衣衬的大远光目 كوز ايناسى كەڭ 的大远 ④地大怀为大宽，的量大宏宽，的宏宽，的厚宽 ⑤的：的慨慷，的方大 ⑥人的厚宽 كەڭ كىسى 的：تىين-تەبەنگە تارلىق بىستەمەيتىن كەڭ ادام 花钱的慨慷，的方大 كەڭ الاقانى ▲人的啬吝不 ارقاسىن كەڭگە سالۇ ▲在自由自 اسپان استى كەڭ 天无下无 ▲路绝 كەڭ جاپىراقتى الابوتا〔植〕 ▲藜叶大 كەڭ جاپىراقتى قالاقاي〔植〕植叶宽 ▲麻荨叶宽 كەڭ جاۋىرىندى وسىمدىك 的大儿头块，的膀肩宽 ▲物 كەڭ كولەمدى 大 ▲地泛广，地模规 كەڭ ماڭداي 宽 ▲好气脾 كەڭ مىنەزدى ▲头额 كەڭ تاناۋ 大 ▲的孔鼻 كەڭ تاناۋ مايمىلدار 阔追 ②虑熟思深 ① كەڭ تولعاۋ ▲目亚鼻地模规大，地泛广 كەڭ تۇرده ▲源溯本追，溯能 ②的脚大手大；的方大 ① كەڭ قولتىق ▲；的厚宽人为 كەڭ قۇرساق 为 ▲马跑的跑长会不，道厚人为【谚】。 كەڭ بولسا ▲的慨慷，的方大 قولى كەڭ ▲的方大 ▲。亏吃 پەيىلىڭدى كەڭگە سال، قىرمانىڭدى دوڭگە سال.【谚】修要场麦，阔开放要胸心 。地高在
كەڭ II 〈副〉①遍普，地泛广 ②地自由自在 。地面全，地分充 ③地忙不慌不，地无边无，的阔广，的阔辽 〈形〉**كەڭ-بايتاق** 。地大的阔辽 كەڭ-بايتاق دالا：的际
كەڭدىك ①宽度 ②词名象抽的 。
كەڭەي- 大扩，宽加，敞宽得变，宽变 ①〈动〉来起：ۇي بۇرىنعىدان كەڭەيىپ قالعان سەكىلدى. 了多敞宽前以比象好子屋 变② 。面全得变，长增，大扩，泛广得：وي ۇرسى كەڭەيۇ 获自得 ▲高提界境想思 ارقاسى كەڭەيۇ 。重释；由
كەڭەيت- ①加，宽放 ②态动使的 كەڭەي-：宽：ەنىن كەڭەيتۇ 加，宽 ▲积面种耕大扩 ەگىس كولەمىن كەڭەيتۇ 。张扩数代 الگەبرالىق كەڭەيتۇ
كەڭەيتتىر- 。态动使的 كەڭەيت-
كەڭەيتىل- 。态动被的 كەڭەيت-
كەڭەيۇ 。式定不的 كەڭەي-
كەڭەس I 〈名〉①：商协，讨商，商磋，量商 个一某对 بەلگىلى ماسەلە جونىندەگى كەڭەس 而议 / 商磋的题问 كەڭەس بار دا شەشىم جوق 上 ②决不 جاقسى كەڭەس بەرۋ：告劝，议建，意主 上 ③意主好出 جوعارعى كەڭەس：院议，会议 策献计献；说劝，意主出 ▲院议 كەڭەس بەرۋ ▲量商，讨商 كەڭەس قۇرۋ ▲聊闲，谈空 كەڭەس سۇراۋ ▲教讨，教请 قىسىر كەڭەس ▲商【谚】。短会不袄皮的裁着量 كەڭەسپەن كەسكەن تون كەلتە بولماس.
كەڭەس- II 〈动〉协，议商，商磋，讨商，量商 解着量商 ماسەلەنى كەڭەسىپ شەشۇ：询咨，商 仔虑考分充 ▲题问决 قابىرعاسىمەن كەڭەسۇ 。考思细
كەڭەسۇ 。式定不的 كەڭەس- II
كەڭەسشى 〈名〉参，问顾，士谋，人的意主出：ول سەنىڭ جاقسى كەڭەسشىڭ بولا الادى. 事 。问顾好的你作能他
كەڭەسشىل 〈形〉①，的商协好，的量商爱 ，的意主出于善，的意主出爱 ②的教请于善 。的谋参当好
كەڭەسشىلدىك 。义主会议 〈名〉
كەڭكەڭ-كەڭكەڭ ①〈拟〉：地格格 كەڭكەڭ-كەڭكەڭ كۇلۇ：地咽咽呜呜 ②笑地格格 كەڭكەڭ-كەڭكەڭ جىلاۋ：地咽咽呜呜 。哭
كەڭكىل 〈名〉①哭的喳哽 ②声笑的格格 。声
كەڭكىلدە- 〈动〉①：声笑的格格出发 كەڭكىلدەپ كۇلۇ：笑地格格 ②的泣泣，咽呜 كەڭكىلدەپ جىلاۋ：哭 。泣啜
كەڭكىلدەس- 。态互交的 كەڭكىلدە-

كەڭكىلدەتـ كەڭكىلدە- 态动使的。
كەڭكىلدەۋ كەڭكىلدە- 式定不的。
كەڭ-مول〈形〉宽，的绰宽，的裕富，的足富
كەڭ-مول تۇرمىس 活生的裕富的：。
كەڭسە〈名〉关机；厅公办；处公办，室公办
كەڭسە-دۇكەن 部市门，店商，店〈名〉。
كەڭسەشىل〈形〉爱蹲离脱，的室公办际实
كەڭسەشىلدىك ① كەڭسەشىل 的②词名象抽
义主牍文。
كەڭسىرىك〈名〉① 骨梁鼻：كەڭسىرىگى
بۇزىلۇ 梁鼻(的头笼) ② 破打被骨梁鼻。
كەڭۋ كەڭى- 式定不的。
كەڭشىلىك〈名〉① 快畅，由自：ۇمىردىك
كەڭشىلىگى：赦特，大宽 ② 由自的活生
كەڭشىلىك ساياسات 策政大宽 ▲ كەڭشىلىك
جاساۋ 饶饶：理处大宽，恕。
كەڭى-〈动〉大扩，宽加到得，敞宽得变，宽变
来起：توسەكتى شىعارىپ تاستاعانىنان كەيىن ۇيۇي
كەڭىپ قالدى. 把床出搬后以去子屋显得宽
了敞。
كەڭىردەك〈名〉气管，咙喉：كەڭىردەك
قابىنۋ 气管炎 ▲ جۇان كەڭىردەك 大，口牲大
▲ 畜牲 ▲ 绒条粗 بارقىت كەڭىردەك
كەڭىردەكتەن الۋ 卡脖子 ▲ كەڭىردەكتەن كەلۋ
。子脖到(度高，度深) ② 撑，饱过得吃 ①
كەڭىردەكتە- 〈动〉① 出露刚，子脖到漫水使
面水出露将将头把 ۇجۇزۇ 头：كەڭىردەكتەپ
：饱过得吃，撑 ② 泳游地 ابدەن كەڭىردەكتەدىك
به؟ 吧了撑吃 ③ ？子脖掐：كەڭىردەكتەپ
ۇلتىرۇ 横蛮，理夺词强〔转〕④ 死掐 نەعىپ
到横蛮么怎你 كەتتىك؟ كەڭىردەكتەپ وسىنشا
？步地种这
كەڭىردەكتەل- كەڭىردەكتە- 态动被的。
كەڭىردەكتەن- كەڭىردەكتە- 态身反的。
كەڭىردەكتەس- كەڭىردەكتە- 态互交的。
كەڭىردەكتەت- كەڭىردەكتە- 态动使的
كەڭىردەكتەۋ كەڭىردەكتە- 式定不的。
كەڭىردەكشە〈名〉管气支〔理生〕：
كەڭىردەكشەنىك كەڭەيۇى 支气管张扩。

كەڭىس〈名〉① 地空，地闲，地空 ② 自由自[转]，由于在畅舒，脱洒，在自由
▲ راقاتتىك ۋتۇبى كەڭىس
。实果于在动劳 ،ەڭبەكتىك ۋتۇبى جەمىس.【谚】
كەڭىستىك〈名〉地空，间空：اۋاسىز
空真 كەڭىستىك。
كەڭىت- كەڭى- 态动使的。
كەڭىتىل- كەڭىت- 态动被的。
كەپ I〈名〉① 话，言辞，话 ② 题问：害要
▲ 对说，验应 كەبى كەلۋ。
كەپ II〈名〉气色，色气：色脸：كەبى جامان
。看难
كەپ III〈名〉① 帽的戴人的疮头有 ② 子处
。境，状态
كەپ-(كەۋىپ) IV〈动〉干，干发，干：干晾；
كەپكەن ۋشوپ 干草 ② 涸干，硬干：كەۋىپ
قالعان توپىراق 块土的硬干 ③ 渴，渴：تاڭداي
كەبۋ 干口 ▲ اۋزى كەپپەۋ 净吃，吃净
▲ باسىنىك دىمى كەپپەگەن 熟成未，退未牙奶
▲ 水喝想；干唇嘴 ▲ ەرنى كەبۋ 的事懂不，的
كونى كەبۋ 渴常非，渴常 ▲ نەدىنى كەبۋ
。渴酷 ▲ قانى كەبۋ 害厉得渴
كەپ- V〈动〉发，胀饱，胀：胀发：ۇشى كەبۋ 腹
▲ ۇشىك كەپسىن 胡说，说撒谎。
كەپە I〈名〉子窝，窝：棚窝 ▲ جەر كەپە。子
。羔羊大，羔羊(的产早)〈名〉 II كەپە
。粪堆一(的牛)，粪牛 III كەپە
كەپەلە-〈动〉①（式形词动副用常）一摊一
堆一堆一堆一：地摊一摊一，地摊：كەپەلەپ تىشۋ
层 ③ 吃硬 جەۋ 硬，是硬 ② 粪拉：行强，是硬
。服衣层几好上套：كەپەلەپ كيۋ 上套，上加层
كەپەلەن- كەپەلە- 态动被的。
كەپەلەۋ كەپەلە- 式定不的。
كەپەش〈名〉儿帽小，帽花小：كەپەش كيۋ 戴
。子帽的戴人的疮头有 ▲ تاز كەپەش 儿帽小
كەپەشسىز〈形〉帽花小戴未，的儿帽小戴未
。的帽便无，的
。的帽便戴，的儿帽小戴〈形〉كەپەشتى
كەپەشتىك做，的帽花小做，的儿帽小做〈形〉
。的帽便

كەپىيەت 神(的物事各管分)〔宗〕①〈名〉:
تاماقتىڭ كەپىيەتى ئانسىن! 让你罚款惩神物食!
②多余的,的余,的要必不,的……浇亵,的罪得会,的:
قۇدايغا دەگەن كەپىيەت ئسوز 得罪神的主话。
كەپىيەتتە- 踏践(而受享分过);蹋糟,惜爱不(物食对)〈形〉。
كەپىيەتتەن- 态身反的 كەپىيەتتە-。
كەپىيەتتەۋ 式定不的كەپىيەتتە-。
كەپكا 帽便,帽嘴鸭,帽舌鸭〈名〉。
كەپكە 见 كەپكا.
كەپ-كەلىستى 格体,的致标,的亮漂①〈形〉:
的当妥,的宜适,的适合②的称匀。
كەپ-كەسەك 的大高,的大〈形〉:كەپ-كەسەك دەنەلى 身的大高材。
كەپ-كەشە 不,近最;刚……天昨,天昨〈副〉:
刚刚;久发天昨在就 كەپ-كەشە بولعان ۋاقىعا 的生事。
كەپكىز- 态动使的Ⅴ、Ⅳ كەپ。
كەپسەن 见 كەۋسەن.
كەپسەر 勺漏〈名〉。
كەپسەرلە- 接铆,铆〈动〉:كەپسەرلەپ شەگەلەۋ 接铆。
كەپسەرلەت- 态动使的 كەپسەرلە-。
كەپسەرلەۋ 式定不的 كەپسەرلە-。
كەپسۇ 式定不的 كەپسى-。
كەپسى- 干发;干晒,干晾,干〈动〉:جەر كەپسي باستادى. 了干始开地 / تاماعى كەپسۇ 干口。
كەپتە- ①〈动〉:装,入塞,塞:قار كەپتەپ تاستاپتى 口洞了住堵雪。②(套)加层层:كەپتەپ كيۋ 服衣加层层。
كەپتەل- ①كەپتە-的态动被;住堵,住卡②:
挤入:ەسككە كەپتەلىپ قالۋ 上门在卡住。
كەپتەر〈名〉:子鸽 كەپتەر باعۋ 养子鸽 / بەيبتشىلىك كەپتەرى ▲ 和平鸽 ساقاۋ كەپتەر 鸠斑。
كەپتەرحانا 棚鸽,窝子鸽〈名〉。
كەپتەس Ⅰ〈形〉:的来得谈,的言语同共有;的情交有。
كەپتەس- Ⅱ〈动〉:谈交,话说,话谈:ونىمەن كەپتەستىڭ بە؟ 有没了话说他跟?
كەپتەس- Ⅲ كەپتە-的态互交。
كەپتەسۋ كەپتەس-的式定不的Ⅲ、Ⅱ。
كەپتەت- كەپتە-的态动使。
كەپتەۋ كەپتە-的式定不。
كەپتىر- ①كەپ-晒,干弄②态动使的Ⅲ、Ⅱ:
干吹,干晾,干晒服衣干晾 كەپتىرۋ كيىم كەپتىر-。
كەپتىرگىش〈形〉:的用作燥干起,的用干烘:
كەپتىرگىش اسپاپ 器干烘②的胀发起引;
干凉,器干烘③的胀腹起引 كەپتىرگىش ئش 器。
كەپتىرت- كەپتىر-的态动使。
كەپتىرۋ كەپتىر-的式定不。
كەپتىرىل- كەپتىر-的态动被。
كەپتىرىن- كەپتىر-的态身反。
كەپشىك〈名〉Ⅰ鼓。
كەپشىك Ⅱ〈名〉(的等米淘来用):飘。
كەپىل ①〈名〉Ⅰ担保,保证:كەپىل بولۋ 作保/ ساپاسىنا كەپىل بولۋ 保证质量……替。②人保担请 كەپىلگە الۋ:人证保,者保担。
كەپىل Ⅱ〈名〉(的处口伤背马在垫):垫毡圈。
كەپىل Ⅲ〈名〉:铁钩。
كەپىلدەمە 书证保,书证,证保〈名〉:
كەپىلدەمە تاپسىرۋ 交书证保。
كەپىلدى 证有,的保担人有,的证保有〈形〉:的据。
كەپىلدىك ①كەپىل Ⅰ②词名象抽的,证保:
担保:كەپىلدىككە بەرۋ 保释。
كەپىلدىلىك ①كەپىلدى②词名象抽的保:
障保,证。证保有应:كەپىلدىلىك بولۋ كەرەك。
كەپىرەش〈名〉:汞甘。
كەر Ⅰ 见 كار.
كەر Ⅱ〈形〉(色毛的牛、马指):棕暗,的色棕深
كەر ات 马的色棕深:كەر ▲ 的色褐深,的色浅 كەر قۇلا 的毛黑有部颊并色棕暗 كەر جاعال ▲ 的色棕 قارا كەر 的色褐深。
كەر Ⅲ 处高,端顶(的山)〈名〉:自高自②
:的足十气神,的傲高,的慢傲,的傲骄,的大
كەر ايەل 女妇的慢傲 ▲ كەر مينق(指女妇)

كەرگىشتەس- كەرگىشتە- 态互交的 。
كەرگىشتەت- كەرگىشتە- 态动使的 。
كەرگىشتەۋ كەرگىشتە- 式定不的 。
كەردەك〈动〉Ⅳ 开撑，开劈，开伸，开拉：ارقان كەرۋ 腿开劈 ▲ ياعمن كەرۋ / 子绳开拉 كوكىرەك كەرۋ ① 首昂，脑挺 ② 大自妄狂 。
كەر: كەر ايىل 带胸马 。
كەراميكا 器陶，瓷陶〈名〉 。
كەراناۋ 忙不慌不，的腾腾慢；的洋洋懒〈形〉 的 。
كەراناۋلىق كەراناۋ 词名象抽的 。
كەربەز 的度风有；的慢傲，的傲高〈形〉：كەربەز ادام 人的傲高 。
كەربەزدەن- ①〈动〉，大尊自妄，慢傲，傲骄 足十气神：كەربەزدەنىپ سويلەۋ 足十气神得显；كەربەزدەنىپ 方大得显，度风有得显②说地 ئجۇرۇ 方大止举 。
كەربەزدەنۋ كەربەزدەن- 式定不的 。
كەربەزدىك كەربەز 词名象抽的 。
كەربەزسۋ كەربەزسى- 式定不的 。
كەربەزسى- 见 كەربەزدەن- .
كەربەزسىن- كەربەزسى- 态身反的 。
كەرگۋ كەرگى- 式定不的 。
كەرگى Ⅰ 棍张伸，具撑〈名〉 。
كەرگى- Ⅱ 势作腔装，乔拿，子架拿〈动〉：كەرگىپ جاۋاپ بەرمەۋ 答回予不子架起拿 。
كەرگىز- كەر- Ⅳ 态动使的 。
كەرگىلە- كەرگىلەپ ۇزارتۋ 拽，扯，拉〈动〉：长拉 / اياق-قولىنان كەرگىلەۋ 腿拽膊胳拉 。
كەرگىلەن- كەرگىلە- 态动被的 。
كەرگىلەس- كەرگىلە- 态互交的 。
كەرگىلەت- كەرگىلە- 态动使的 。
كەرگىلەۋ كەرگىلە- 式定不的 。
كەرگىش 张伸，器伸延，具撑，子棚 ①〈名〉；档横，木横(的间之脚等椅桌)②器宽展，器；子撑，条横(的架框) 。
كەرگىشتە- 宽展，撑，绷 ①〈动〉：كەرگىشپەن 拽，扯，拉 ② 来起绷子绷用：كەرگىشتەۋ تۇس-تۇستان كەرگىشتەۋ 拽我拉你 。

كەرگىشتەس- كەرگىشتە- 态互交的 。
كەرگىشتەت- كەرگىشتە- 态动使的 。
كەرگىشتەۋ كەرگىشتە- 式定不的 。
كەردەك 大自，的傲骄，的慢傲，的傲高〈形〉 ▲ كەردەك باسۋ 的 。慢傲，足十气神
كەردەڭدە-〈动〉：慢傲，样大模大，摆大摇大：كەردەڭدەپ ئجۇرۇ 走地摆大摇大 。
كەردەڭدەس- كەردەڭدە- 态互交的 。
كەردەڭدەت- كەردەڭدە- 态动使的 。
كەردەڭدەۋ كەردەڭدە- 式定不的 。
كەردەڭدىك كەردەك 词名象抽的 。
كەردەك-كەردەك: كەردەك-كەردەك باسۋ (قاعۋ) 样大模大，摆大摇大 。
كەردەرى 种一的驼峰双〈名〉 。
كەردىر- كەر- Ⅳ 态动使的 。
كەرە Ⅰ 餐一后最，饭顿一后最的前终临〈名〉：كەرەڭدى شۇكىر! 的死该〔咒〕！ ▲
كەرە Ⅱ : كەرە قار 远的，的远偏，的远〈形〉：كەرە قارىس 度长的长伸臂两 ▲ كەرە قۇلاش 拃大 。
كەرەگە 扇格，栏棚木(的房毡)〈名〉：كەرەگە تۇرعىزۋ 来起立栏棚木把 ▲ كەرەگە 状盘棋，格方 ▲ كەرەگە كوز 鬃长 جال ▲ كەرەگەسىنە قارانتۋ 产破使，难遭使 كەرەگە تاس 石岩，石巨块方 ▲ ايىرى پىشەن قاسسندا، كىسەنى كەرەگە باسسندا. 垛草在放子杈【谚】 ▲ 。(条有井井)上架屋在挂索马绊，旁 ئوي-ئشى الا بولسا، كەرەگە باسى تولعان پالە. 。重重难灾，和不中家【谚】
كەرەگەلە- 栏棚木把，来起围栏棚木用〈动〉 。来起立
كەرەگەلەۋ كەرەگەلە- 式定不的 。
كەرەگەشى 人匠的栏棚木作制〈名〉 。
كەرەعار 的僻偏，的远偏，的远〈形〉 。
كەرەگىنشە 尽；要需着尽，地需所其按〈副〉 。取领要需视 量：كەرەگىنشە الۋ
كەرەك 须必，当应，该应，要〈名〉：وعان كەرەگى ەمدەلۋ. 疗治是的要需他 / 。师教重尊当应 وقىتۇشىلاردى قۇرمەتتەۋ كەرەك ▲ كەرەك دەسە ئبىر 也……连：كەرەك دەسە قابات كيىمى دە جوق 有没都服衣套一连 ▲

كەرەك جوق ▲ 紧要不，么什有没，系关没
كەرەك قىلۇ ▲ 要需，用要
كەرەك تاستىك اۇرلىعى جوق. 【谚】▲ 。重算不头石的用有
ئال كەرەك ايبار كەرەك، ئالسىز ايبار نە كەرەك. 。风威有儿哪力势有没，风威要力势有【谚】
كەرەك-جاراق 品物需所，西东的用有〈名〉
كەرەك-جاراقتارىدى الىپ ئجۇرۇ 用有把〈备装〉：
كەرەكسۇ 。走带都西东的
كەرەكسى- 。式定不的
كەرەكسى- 必为认，要需为认，要需到感〈动〉
كەرەكسىز 。要
，的用无，的着不用，的要需不〈形〉
كەرەكسىز نارسەلەر / 西东的着不用：的废作
كەرەكسىز بۇيىم 物废 。
كەرەكسىزدىك 。词名象抽的
كەرەكسىن- 。态身反的
كەرەكسىندىر- 。态动使的
كەرەكتى 得用，的用有，的用需，的要需〈形〉
。料原的用有 كەرەكتى شيكىزات 的着：
كەرەكتىلىك 。词名象抽的
كەرەمەت 奥，的奇神，的妙绝，的妙奇 ①〈形〉
كەرەمەت ئادىس / 法办的妙绝 كەرەمەت：的妙
ەرلىك 神 勇 ② 非常，分十，很 ：كەرەمەت
ۇلكەن 非常之大 ③ 事的妙奇，奇神，迹奇：情
ەرلەردىك كەرەمەتى 。迹奇的雄英
كەرەمەتتى ② 的术妖要，的灵神有 ①〈形〉
。的妙绝，的般迹奇
كەرەمەتتىك 。词名象抽的 كەرەمەت
كەرەناۋ 惰怠，的怠懈，的极消，的惰懒〈形〉
قىزمەتتە كەرەناۋ 工作上主不动 / كەرەناۋ：的
تارتۇ 。极消得变
كەرەناۋ-جالقاۋ 极消，的惰怠，的惰懒〈形〉
。的怠懈，的
كەرەناۋلا- 消，来起惰懒，惰懒变，懒偷〈动〉
地洋洋懒 سوڭىنان لەسۇ 来起极：كەرەناۋلاپ
。面后在跟
كەرەناۋلان- 。态身反的 كەرەناۋلا-
كەرەناۋلاۋ 。式定不的 كەرەناۋلا-
كەرەناۋلىق 。词名象抽的 كەرەناۋ
كەرەك ①〈形〉 كەرەك شال：的聋耳，的聋

子聋为成 بولۇ كەرەك：子聋 ② 头老的聋耳
كەرەك：的气生无，的烟人无，的凉荒〔转〕③
دالا 。地大的凉荒
كەرەڭدەن- 〈动〉 نەعىپ كەرەڭدەنىپ：聋变
كەتتىك؟ 的聋么怎 ？
كەرەڭدەنۇ كەرەڭدەن- 。式定不的
كەرەڭدىك كەرەك 。词名象抽的
كەرەكۇلاق 〈名〉 ئەسلقاۋ-كەرەك 。人哑聋，哑聋
كەرەڭقۇلاق 。菇蘑〔植〕〈名〉
كەرەۋەت 〈名〉 床：اعاش كەرەۋەت 木床 / سىم
كەرەۋەت 。床丝钢
كەرەۋەتسىز 〈形〉 كەرەۋەتسىز：的床无
جەرگە جاتۇ 。上地在睡床有没
كەرەۋەتتى 〈形〉 كەرەۋەتتى ۇيدە：的床有
。里屋的床有在
كەرەۋەتتىك كەرەۋەتتىك：的床做；的床〈形〉
اعاش 。头木的床做
。人的马赛参送接〈名〉 كەرەشى
كەرجي- 〔转〕②头仰，首昂；子脖挺 ①〈动〉
。来起拗执，来起执固
كەرجيت- 。态动使的 كەرجي-
كەرجيۇ 。式定不的 كەرجي-
كەرزى 〈名〉 كەرزى ەتىك：(用革皮代)布油厚
。靴筒高布油厚
كەركىل 论争，执争，吵争，嘴吵 〈名〉：
جاقسىنان بەرى كەركىل ازايىپ قالدى 争来近
。了少吵
كەركىلدەس- 论争，吵争，嘴吵 〈动〉：
كەركىلدەسكەننەن ۇيالمايسىڭدار ما؟ 意好们你
思吗嘴吵 ？
كەركىلدەستىر- 。态动使的 كەركىلدەس-
كەركىلدەسۇ 。式定不的 كەركىلدەس-
كەرمە 马栓（的间之桩两在定固）①〈名〉
禽家）③ 索绳(的用时马套) ② 索马系，绳
⑤ 绳拉，线拉(的用物挂) ④ 子杆(的息栖
。境困入陷 كەرمەگە ئتۇسۇ：难危，境困〔转〕
كەرمەك 。七三土，天景红〔植〕〈名〉 I
كەرمەك 的涩苦，的味苦带略〈形〉 II：
كەرمەك ئدامى بار 。儿味苦点有
كەرمەكتەن- 儿味苦有得变，苦发〈动〉：

ەدامى كەرمەكتەنىپ كەتىپتى 味得变道一点 了苦 。

كەرمەكتەندىر- كەرمەكتە- 态动使的 。

كەرمەكتەنۇ كەرمەكتەن- 式定不的 。

كەرمەكتىك كەرمەك Ⅱ 词名象抽的 。

كەرمەلە- 〈动〉挡阻，拦阻，拦(索绳用)：كەرمەلەپ ۇستاۋ 住拦子绳用 。

كەرمەلەس- كەرمەلە- 态互交的 。

كەرمەلەت- كەرمەلە- 态动使的 。

كەرمەلەۋ كەرمەلە- 式定不的 。

كەرمەلى: كەرمەلى توسەك 床吊 。

كەرمەشە 〈名〉网摊 。

كەرنە- 〈动〉①出溢，满充；下不容，撑：وزەن ارناسىن سۇ كەرنەپ كەتىپتى. 水 。床河了过漫 ②〔转〕兴高，奋兴；满充，溢洋：كۇش كەرنەۋ 干劲倍增 / شاتتىق كەرنەۋ 兴采高烈 ▲ اشۇ كەرنەۋ 丈三冒火，来火起发，怒发 ▲ ىزا كەرنەۋ 火怒腔满，冠冲发怒 。

كەرنەي 那尔卡(的克别兹乌) ①〔音〕〈名〉简烟 ③ 器乐管铜 ② 号 。

كەرنەيلە- 〈动〉简烟装，简烟安 。

كەرنەيلەت- ① كەرنەيلە- 的态动使 ② 卡吹过走号着吹 كەرنەيلەتىپ كەلۇ：号吹，号那尔来 。

كەرنەيلەۋ كەرنەيلە- 式定不的 。

كەرنەي-سىرناي 〈名〉铜管乐器的统称 。

كەرنەيشى 〈名〉铜管，手号，乐器管吹奏的者 。

كەرنەل- كەرنە- 态动被的 。

كەرنەت- كەرنە- 态动使的 。

كەرنەۋ Ⅰ 〈名〉力压，力应：توك كەرنەۋى / 电压 جوعارعى كەرنەۋ / 力压上 كەرنەۋ تولقىن 波力应 。

كەرنەۋ Ⅱ كەرنە- 式定不的 。

كەروگاز 〈名〉无声煤油炉气 。

كەروسين 〈名〉煤油，油火 。

كەروسينكا 〈名〉①煤油 ②炉油器容 。

كەرپىش 〈名〉头砖，坯砖，砖：كەرپىش ورتەۋ 烧砖 / كەرپىش قالاۋ 砌砖 ▲ جالعىز اعاش ورمان بولماس، جالعىز كەرپىش قورعان بولماس. 【谚】独木成不了林，单砖不成墙 。

كەرسامال 〈名〉风暖，风干 。

كەرسەن 〈名〉木大，盆木 。

كەرت Ⅰ 〈名〉事本；劲干，量力：مەنسەن ۇستاسار كەرتىڭ بار ما؟ 吗量较我跟敢(你)？ ▲ كەرت (قارا) باس 人一自独，身只 。

كەرت- Ⅱ 〈动〉切，砍，刻：كەرتىپ بەلگى سالۇ 记标出刻 / كەرتىپ تۇراۋ 片成切 。

كەرتاقىس 见己持坚，的拗执，的执固 〈形〉 。的

كەرتارتپا ①〈形〉的退倒，的动反：كەرتارتپا توپ 子分动反，派动反 ② 团集动反 。

كەرتارتپالان- 〈动〉反向走；步退，退倒，化退 。动

كەرتارتپالانۇ كەرتارتپالان- 式定不的 。

كەرتارتپالىق ① كەرتارتپا ② 词名象抽的 。性动反，动反

كەرتارتپاشى 〈名〉派动反，子分动反：كەرتارتپاشىلارمەن كۇرەسۇ 争斗作派动反同 。

كەرتارتپاشىلىق ① كەرتارتپاشى 词名象抽的 。性动反 ②

كەرتە 〈名〉Ⅰ子杆；柱立，子桩 。

كەرتە Ⅱ 〈名〉槽料喂〔方〕 。

كەرتەش〈名〉(的等坡斜，崖悬)，方地的出凸：كەرتەش مۇرىن (تاناۋ) 短 ▲ 分部的形梯阶 。子鼻

كەرتەش-كەرتەش〈形〉(的等坡斜，崖悬指) 。的形梯阶，的出凸

كەرتپە 〈名〉①痕切，痕刻，口切 ②来下切 。(块一)的

كەرتپەش 〈名〉①痕切，痕刻 ②(的来下砍) 。块木，木碎

كەرتۇ كەرت- Ⅱ 式定不的 。

كەرتۇقىل 〈名〉弹指拇大用着赢时拐羊玩 。罚惩头弹(头额的者输

كەرتىك 〈名〉痕切，痕刻，口切：بەسىنشى كەرتىك 口切个五第 。

كەرتىك-كەرتىك〈形〉的痕刻有，的口切带：كەرتىك-كەرتىك تاياق 棍木的痕刻多好有 。

كەرتىكتە- 〈动〉砍，切，刻：كەرتىكتەپ بەلگى سالۇ 记标出刻 。

كەرتىكتەۋ كەرتىكتە- 式定不的。
كەرتىل- كەرت- Ⅱ 态动被的。
كەرتىندى 〈名〉① 痕切,痕刻 ② 来下砍)的木碎。
كەرۋ Ⅰ 〈形〉的僻偏;的远遥,的远 : كەرۋ جول 路远 / كەرۋ جەر 方地的僻偏。
كەرۋ Ⅱ كەر- Ⅳ 式定不的。
كەرۋەن 〈名〉(的物货运驮)队驼,队商, 帮马: كەرۋەن باسى (头锅马)头领的队商 / كەرۋەن ساراي 客店(马店)。
كەرۋەنشى 〈名〉人的队驼赶,员或队商。
كەرۋەنشىلىك 〈名〉业输运,业队驼。
كەرۋلى 〈形〉的开展,的开撑,的开伸。
كەرۋىش 〔旧〕〈名〉器乐形弓。
كەرشە 〈形〉的色棕杂加色褐。
كەرشەۋ 〈名〉挛痉肠(病种一的马)。
كەرشەۋلە- كەرشەۋلەپ : 采开;掘挖,挖 〈动〉كەن قازۋ 挖掘矿藏。
كەرشەۋلەۋ كەرشەۋلە- 的 式定不。
كەرشۇلان 〈名〉岩白菜〔植〕。
كەرى Ⅰ 〈形〉的立: كەرى شەگىنۋ 倒退(后退) / كەرى رەاكسيا 应反逆 ▲ كەرى جاعى 面反 ▲ كەرى ايىل 带肚马 ▲ كەرى امال 〔数〕逆算 ▲ كەرى باقپا 的执固,的见己持坚 ▲ كەرى ۇنز 的守保,的旧守,的前不步停 ▲ كەرى كەلۋ 运命的样同有,场下样同得落 ▲ كەرى كەتۋ 敬回 ▲ كەرىن كەلتىرۋ 退衰;步退,退倒 ▲ كەرى ساندار 复报 ▲ كەرى تارتۋ 〔数〕数倒 ▲ كەرى تەوريا 退倒,退后 ② 腿后拉① ▲换变逆〔数〕 كەرى تۇرلەنىرۋ 理定逆 كەرى ءۇتىر 号逗。
كەرى Ⅱ (马)色栗浅〈形〉。
كەرىك Ⅰ 〈名〉牛犀。
كەرىك Ⅱ 座豹鹿〔天〕〈名〉。
كەرىك Ⅲ 的话大说,的口夸好,的负自〈形〉。
كەرىز 见 كارىز。
كەرىك: كەرىك بوكەن 羊羚颈长。
كەرىكتىك كەرىك Ⅲ 词名象抽的。
كەرىل- ① كەر- Ⅳ 态动被的 ② 展舒,展伸: كەرىلىپ جاتۋ 下躺子身直伸 ③ 〔转〕乔拿,子架摆 ④ 〔转〕蜒蜿,伸延(脉): كەرىلىپ سويلەمەۋ 发不言一子架出摆。
كەرىلدە- 见 كەركىلدە-。
كەرىلدىر- كەرىل- 态动使的。
كەرىلت- كەرىل- 态动使的。
كەرىلۋ كەرىل- 式定不的。
كەرىلۋ-سوزىل- 舒,展伸;腰懒伸〈动〉伸他 ول كەرىلىپ-سوزىلىپ كوپ وتىردى. 展: 久好了坐又腰懒个了。
كەرىلىپ-سوزىلۋ كەرىلىپ-سوزىل- 定不的。式
كەرىم Ⅰ 妙奇,的起不了,的好美 ①〈形〉的慢傲〔转〕② 食饭的口可味美 اس كەرىم 的: كەرىم ادام 傲的子架拿,的乔拿;的傲高,的人的慢。
كەرىم Ⅱ 分十,别特,很,常非〈副〉 كەرىم جاقسى 好常非。
كەرىمسال 〈名〉风热,风干: 风热的季夏 جازعى كەرىمسال。
كەرىس Ⅰ 弓〔旧〕〈名〉。
كەرىس Ⅱ 纷纠,角口,执争,吵争〈名〉: كەرىس تۇلۋ 纷纠生产。
كەرىس- Ⅱ 执争,论争,嘴吵,吵争〈动〉: ءوزارا كەلىسە الماي كەرىسىپ قالۋ 因彼此不合吵争而来。
كەرىسكەدەي 的长年,的大(人指)〈形〉: كەرىسكەدەي ادام الدىندا 前面人大在 / ول قىز ەمەس، كەرىسكەدەي قاتىن 早是而娘姑是不她 女妇的婚结已。
كەرىستىر- كەرىس- Ⅱ 态动使的。
كەرىسۋ كەرىس- Ⅱ 式定不的。
كەرىسىنشە 倒,着反;而反,之反;反相〈副〉着: ونىڭ كەرىسىنشە سويلەۋ 反相此与 / 说着反。
كەرىش 粘〈名〉土粘,土陶: كەرىش توپىراق 土。
كەس- 〈动〉① 截,伐,砍;破拉,剪,割,切 裁: ەت كەسۋ 肉切 / تاساق كەسۋ 皮包割 / قايشىمەن كەسۋ 剪子剪用 / پىشاق كەسىپ كەتۋ

كەسەكتەل- كەسەكتە- 态动被的 。
كەسەكتەن- ① كەسەكتە-的态身反的，大变 ② 高长，大长 。
كەسەكتەت- كەسەكتە- 态动使的 。
كەسەكتەڭ Ⅰ كەسەكتە 比，的小不头块，的大较〈形〉的大高较 。
كەسەكتەڭ Ⅱ كەسەكتە- 式定不的 。
كەسەكتىك كەسەك Ⅲ 词名象抽的 。
كەسە-كولدەنەك 亘横，向横，着横 ①〈副〉：横车马把 كوشەگە اربانى كەسە-كولدەنەك قويۋ 地反相，着背，着逆〔转〕② 上衔在停着挡〔转〕③ 说着反 كەسە-كولدەنەك سويلەۋ 碍阻，着：بىرەۋدىك جولىنا كەسەكولدەنەك تۇرۇ，挡阻 ▲ 路的人某着挡 كەسە-كولدەنەك بولۇ，梗作 。
كەسەقاپ 袋碗〈名〉。
كەسەل 病，病毛，症病，病疾，病 ①〈名〉Ⅰ 态：جۇقپالى كەسەل 病染传 / قوعامدىق كەسەل：处痛，愁忧，苦痛〔转〕② 态病的会社 ▲ 苦痛的受难人使 جاننىا باتقان كەسەلى كەسەل تارتۇ 病害，病患 。
كەسەل Ⅱ 害损，害危〈名〉：كەسەلى ٴتيۇ 。利不已自你对 وزىڭە كەسەل 累连
كەسەلدەن- 害受②病害，病生，病患①〈动〉，坏变气脾，害厉得变 ③ 殃遭 。
كەسەلدەندىر- كەسەلدەن- 态动使的 。
كەسەلدەنۇ كەسەلدەن- 式定不的 。
كەسەلدى 症病有，的病患，的病有 ①〈形〉历③ 的危有，的益无，的害有 ② 的态病，的 。的了得不，的害
كەسەلە- 横 كەسەلەپ ٴوتۇ：向横，着横 ①〈动〉：碍阻，挡阻，拦阻 ② 去过着 توسۇ 路住挡 。
كەسەلەۋ كەسەلە- 式定不的 。
كەسەنە 顶屋大形拱〔方〕〈名〉。
كەسەپات 祸灾，难灾；处害，害危 ①〈名〉：邪 ② 难灾的民人 ەلگە كەلگەن كەسەپات 幸不人一 مىڭعا ٴبىردىڭ كەسەپاتى：事恶，恶奸，恶 بۇل ادام：了得不，害厉 ③ 霉倒人千恶作 كەسەپات بولىپ تۇر عوي. 害厉真人个这 ④ 。

,割切〔技〕② 木伐① كەسۋ / 破拉子刀 اعاش ⑤ 肢截〔医〕④ 骗，割阉 ③ 削切：写，开 تالون كەسۋ 开票 ⑥ 罪定，判〔法〕：بەس جىلعا كەسۋ 判 ⑦（刑）年五判：过横，过穿 توپتىڭ ورتاسىنان كەسىپ ٴوتۋ 从人群中过穿 ▲ 去 ات 往来绝断 كەسۋ（تىزگىنىن، ٴئزىن）قويىرىعىن 定，价作 باعا كەسۋ 手子刽 ▲ باس كەسەر 。断长，（路去）住堵 جول كەسۋ 价评，价 ▲ كەسىك كەسۋ ① 价定，价作 ② 断判，明判 ▲ كەسىپ ايتۋ 讲地定肯 ▲ كەسىپ وتپەۋ 尊 ▲ كوكەي كەسۋ 敬 ▲ كىندىك 缓容不刻，追急 ▲ كەسىپ، كىرجۇعان جەر 生 كەسىپ، 乡故，方地的长 ▲ قۇلاق كەستى 静安 ▲ مۇرتىن بالتا كەسپەۋ 一切 ▲ پىشاق كەسكەندەي تيىلۋ 备皆事万，绪就备准（一下）：来下静安；住停，息停 ▲ اعاش كەسسەڭ ۇزىن كەس، قىسقارتۋىڭ وڭاي، تەمىر كەسسەڭ قىسقا كەس، ۇزارتۋىڭ وڭاي.【谚】长要木锯，短要铁截 。▲ باس كەسپەك بار، ٴئتىل كەسپەك جوق.【谚】住不禁论言，了得杀头人 。
كەساپات 见 كەسەپات.
كەسە Ⅰ 碗瓷大〈名〉▲ كاردەن كەسە 碗瓷 ▲ شاي كەسە 碗茶，碗小 。
كەسە Ⅱ 着横 كەسە ٴوتۋ：贯横，着横〈副〉▲ كەسە تۇرۇ 去过 ▲ كەسە سويلەۋ 脆干得说 ▲ 碍阻；住挡 。
كەسە Ⅲ：كەسە قار 雪积 。
كەسە-اياق 称泛的皿器和碗〈名〉。
كەسەك Ⅰ 坯土，块土〔方〕〈名〉。
كەسەك Ⅱ 块〈名〉：ٴبىر كەسەك تاس 一石块 ▲ كەسەك كيىز 头 ▲ قارا كەسەك 子毡块大 肉瘦 。
كەسەك Ⅲ ①〈形〉：的大高，的大块，的大 كەسەك كومىر 大煤块 / كەسەك دەنەلى 大高 ٴسوزى 的奥深，的量份有〔转〕② 材身的 كەسەك ەت 肉瘦 。▲ قارا كەسەك 量份有很话
كەسەك-كەسەك 的块大块大〈形〉：ەتتى كەسەك-كەسەگىمەن جەۋ 肉吃地块大块大 。
كەسەكتە- 出拾，出拣，出挑（块大将）〈动〉：كومىردى كەسەكتەپ كەسەگىن الۋ 煤的块大把 来出挑 。

。虫人害，子分害危

كەسەپاتتان- 〈动〉了得不得变，来起害厉，变得凶猛：جەل بارعان ساين كەسەپاتتانىپ الدى. 风 / مـــنا بالا كەسەپاتتانىپ بارادى. 害厉越来越得刮。了得不越来越子孩这。

كەسەپاتتانۇ كەسەپاتتان- 的不定式。

كەسەپاتتى 〈形〉重深害危，的恶邪，的害祸的。

كەسەپاتتىق كەسەپات 的词名象抽。

كەسەر 〈名〉刀弯（织毯时断剪的线）▲ كەسەر باسىنىڭ عانا قامىن ويلاۋ 只顾自己，自为，自己的想着。

كەسەرتكى 见 كەسىرتكە.

كەسەس- 〈形〉互相说，好说，定说：كەسەسىپ الۋ 话说在先。

كەسەسۋ كەسەس- 的不定式。

كەسەت- 〈动〉妥谈，定说，好说，好说：الدىن الا كەسەتىپ الۋ كەرەك 事先说好。

كەسەتۋ كەسەت- 的不定式。

كەسكەك 〈名〉①（定固在两侧的羊不其使）牛公牵 ②杆侧，棍木（的口伤舔身转能公）碍阻，碍障〔转〕③子杆鼻，棍鼻，棒（驼起定固，来起绑（棍木将）

كەسكەكتە- 〈动〉①碍障置设，堵，挡 ②来态动被的 كەسكەكتە- 。

كەسكەكتەل- كەسكەكتە- 态动使的。

كەسكەكتەت- كەسكەكتە- 的不定式。

كەسكەكتەۋ كەسكەكتە-

كەسكەتى 〈形〉障有；（羊）的棍木有带侧两的碍。

كەس-كەستە- 〈动〉过走面迎，过横，过穿阻；拦：كەس-كەستەپ الدىنان ەكى ادام شعا كەلدى. 人个两来过走面迎。

كەس-كەستەس- كەس-كەستە- 态互交的。

كەس-كەستەت- كەس-كەستە- 态动使的。

كەس-كەستەۋ كەس-كەستە- 的不定式。

كەسكىز- كەس- 态动使的。

كەسكىلە- 〈动〉砍，剁，割，切（地续连）：كەسكىلەپ ەولتىرۋ 死致而刀几砍连。

كەسكىلەن- كەسكىلە- 态动被的。

كەسكىلەس- ① كەسكىلە- 态互交的 ②烈激

كەسكىلەسكەن سوعىس 激烈的战争。

كەسكىلەۋ كەسكىلە- 的不定式。

كەسكەن 〈副〉Ⅰ身，材身，态体；貌容，貌相 〈动〉Ⅰ廓轮；姿：ونىڭ كەسكىنىندە ۇرەيلەنۋ پايدا بولدى. 色神的慎恐了现出上脸他。▲ كەسكەن تەلەفونى 话电真传。

كەسكىن Ⅱ：定肯，问疑无毫，定一 〈副〉▲ كەسكىن تۇرده 成完定肯 كەسكىن ورىندايدى 地然断，地断果，地决坚。

كەسكىندەمە 〈名〉术艺画绘。

كەسكىندەس 〈形〉的样一相长，的同相貌相。

كەسكىندى 〈形〉体，的看好，的亮漂，的貌美小的材人表一 كەسكىندى جىگىت 的称匀态：子伙。

كەسكىن-كەلبەت 容，貌相，态体，材身 〈名〉貌。

كەسكىنسىز 陋丑，的看难，的亮漂不 〈形〉的扬不貌相，的。

كەسكىنسىزدىك كەسكىنسىز 的词名象抽。

كەسكىر Ⅰ：的利锐，的利锋 〈形〉刀马的利锋 قىلىش كەسكىر。

كەسكىر Ⅱ 切，刀切（的属金切）〔方〕〈名〉器削。

كەسكىرلىك 〈名〉①利锐 ②利锋，利锐，性固顽。气脾拗执，性硬死，性执固。

كەسكىش 〈名〉①刀錾，子錾 ②切（的属金）〔技〕器削切，刀切。

كەسپە Ⅰ：面切，条面 〈名〉汤 كەسپە كوجە 面挂 كەسپە ▲ 面切，条面 / ەشي كەسپەگە قاراسى 肥太 جوق。

كەسپە Ⅱ：باۋ كەسپە▲贼窍，贼盗 جان كەسپە 手子刽；的眼眨不人杀。

كەسپەك 〈名〉桶木。

كەسپەلە- 〈动〉：条细成切，状条成弄 قامىردى كەسپەلەۋ 面切。

كەسپەلەت- كەسپەلە- 态动使的。

كەسپەلەۋ كەسپەلە- 的不定式。

كەسپەلەۋشى ماشينا كەسپەلەۋشى：，机面压。机面切

كەسپەلتەك 〈形〉①的粗短,的短:كەسپەلتەك بويلى 矮个子。
كەسپىر 〈名〉表外,貌相,相长。
كەسپىرسىز 〈形〉扬不貌相,的陋丑,的看难。
كەستە 〈名〉①花刺,花绣:كەستە تىگۈ 花绣法 ②图格表,表图,案图:كوبەيتۈ كەستەسى 乘表。
كەستەك 〈名〉棒棍,棍木,棍短。
كەستەلە- 〈动〉饰绣,出绣,上绣,绣刺:كەستەلەپ تىككەن شاقاي 鞋花绣。
كەستەلەن- كەستەلە- 态动被的。
كەستەلەس- كەستەلە- 态互交的。
كەستەلەت- كەستەلە- 态动使的。
كەستەلەۋ كەستەلە- 式定不的。
كەستەلى 〈形〉的绣刺,的花绣:كەستەلى جاستىق 头枕花绣 / كەستەلى جاعا 子领花绣。
كەستەشى 〈名〉匠花绣,工女绣刺。
كەستەشىلىك 〈名〉业绣刺,绣刺。
كەستىر- ① كەس-的态动使的 ②割,割阉:تاساق كەستىرۈ 皮包割。
كەستىرت- كەستىر- 态动使的。
كەسۈ كەس- 式定不的。
كەسىك I 〈名〉决判。
كەسىك II 〈名〉①口刀,口割,口切羊 ②号记(的割切上朵耳。
كەسىكتى 〈形〉①的糊含不,的白明,的确明②的定确,的定固。
كەسىل- كەس- 态动被的 ▲ كەندىرى كەسىلۈ 饿挨。
كەسىم 〈名〉①决裁,决判:سوت كەسىمى 法 جۇرتشىلىقتىك:判评,议决,定决②决判的院كەسىمى 大作家议决的出 ▲ كەسىم ايتۇ 定判, ▲ كەسىم شىعارۇ (كەسۈ، قىلۇ) 明判,决评。定判,判评。
كەسىمدى 〈形〉①的定规,的定决,的定判:كەسىمدى ۋاقىت 定规的,的定决的,的定判可不,的切确 ②间时的改更:كەسىمدى جاڭاپ 复答的切确。
كەسىمپاز 〈形〉的劈会,的割切于善,的切会。

كەسىندى 〈名〉一块一(的来下剪,割,切)片:شۇپەرەكتىك كەسىندىسى 布碎的来下剪。
كەسىپ-ٴپىش- 〈动〉剪,裁。
كەسىپ-ٴپىشۇ كەسپ-ٴپىش- 式定不的。
كەسىر 〈名〉①难灾;处害,害损,害危:كەسىرى ٴتيۇ 碍妨,碍障,怪作 ②累连:كەسىرىن تيگىزۈ 祟作。
كەسىرلەن- 〈动〉变;了得不得变,害厉得变:来起蛋捣,皮调得。
كەسىرلەنۇ كەسىرلەن- 式定不的。
كەسىرلى 〈形〉害厉,的性害危有带,的害有:的。
كەسىرلىك 〈名〉①害损,害危,处害:扰干,碍妨,碍阻 ②霉倒;害损,害危,处害。
كەسىرتكە 〈名〉〔动〕蛇脚四,蜥沙,蜴蜥。
كەسىس- كەس- 态互交的。
كەت- 〈动〉①开离,去,开走,走:ول قايدا كەتتى؟世去,死 ②了去里哪上他:ول وكپە اۇرۇنىنان كەتتى.病肺于死他 ③退,落脱,掉。(色):سىرى كەتۈ 漆掉 ④要需:قانشا اقشا كەتتى؟钱少多了花 / ؟ بارىپ-كەلگەنگە نەشە كۇن كەتەدى?往返要需天几(词动助作,)⑤ ?天几要需返往:ٴولىپ(便顺或断果,然突的作动为行示表):كەتتى 突然发了死 / 来怒起发 اشۇلانىپ كەتتى / 抽鞭皮用 قامشىمەن سالىپ كەتۈ / كەلىپ كەتۈ 未臭乳 انا ٴسۇتى اۇزىنان كەتپەگەن ▲ 来便顺而冤含 ②去而冤含① ارماندا كەتۈ ▲ 的干 ②去离地悔后① ارمانداپ كەتۈ ▲ 恨遗,死多得拿① ارتىق كەتۈ ▲ 酬未志壮,死而冤含背脊 ارقاسى كەتۈ ▲ 火过,分过 ②多得给;(马、牛指)伤受背脊,破磨 اۇزىنان ەشكە ▲ 错摘 تابى كەتپەگەن 乳 ▲ 干未臭 اعات كەتۈ ▲ 死,袋脑掉:باس كەتەتىن قىلمىس 死 باس كەتۈ 罪▲ بەرەكەسى كەتۈ ①结团不②花经不(、吃)措失皇张,措无足手 ▲ بەسىك تابى ③(用随 بەلىنەن كەتپەگەن 乳 ▲ 干未臭 بەتىمەن كەتۈ 为欲所为,欲所心 ▲ بويىنان كەتۈ 精滑,精遗 داۋعا كەتۈ (因)涉牵到官司(故无而 ▲ 损受遭 ٴدامى كەتپەس ▲ 司官吃,失忘可不,的忘难 ەسى كەتۈ ▲ 的记……于心倾,……于恋迷

▲ جالى كەتۆ (马指)瘦消,膘掉 ▲ جانى كەتۆ 木麻,觉知去失 ▲ جاۋ كەتكەن سوڭ قىلىشكە- دى بوققا شاپ 门关去贼 ▲ جاھانناما كەتۆ 死 زايا كەتۆ 费白 ▲ كەرى كەتۆ 蛋完底彻;亡 ▲ كوكەيىنەن كەتپەۋ 犹忆记,记铭 ▲ 退后,退倒 ▲ مازاسى كەتۆ 躁烦,安不到感 ▲ ئەۋلت 新 كەتۆ ① 沉 ▲ ويعا كەتۆ 了错 ②中打未,歪,偏 ▲ سالىنىدىسى سۋعا كەتۆ 思 打精无,气丧头垂 ▲ سەلگە كەتۆ ① 采 空落,费白 ② 走冲水洪被 ▲ سىنى كەتۆ 走 ▲ نزعار كەتپەۋ 看难得变,样 ▲ ننتىماعى كەتۆ 关 消未气怒 ② 冷寒,冷 ① ▲ قادىرى كەتۆ 裂破系 重尊受不,信威失丧 ▲ قيسىنى كەتۆ 子样象不,宜适不 ▲ قيۋى كەتۆ 落陷 ▲ قولدان كەتۆ 形变,形走 ▲ ئالى كەتۆ 力 ▲ ەكى كەمەنىڭ قۇيرىعىن ۇستاعان 竭 سۋعا كەتەدى. 【谚】死淹会的船只两踏脚。▲ سىرلى ايافتىڭ سىرى كەتسە دە سىنى كەتپەيدى. 东好)变会不状形,掉以可漆的碗木【谚】(好是就西 。)

كەتەگەن 〈形〉牧出于急,的动走爱(畜牲指) 。的

كەتەي- 见 كەتي-.

كەتەيت- كەتەي- 。态动使的

كەتەك 〈名〉棚鸟,窝鸟 。

كەتەر-كەتپەس 〈副〉走才刚,走刚刚,走刚: ول كەتەر-كەتپەستەن 他 走一刚 。

كەتي- 〈动〉掉碰,口缺成变,口豁现出(一边,一角,一块,一节): ئتسى كەتيىپ قالۋ 牙豁 / سيىردىڭ ئبىر ئۇيىزى كەتيىپ قالىپتى. 牛的 节一了掉碰角 。

كەتيت- كەتي- 。态动使的

كەتيۋ كەتي- 。式定不的

كەتون 〈名〉酮〔化〕 。

كەتپەن 〈名〉锄月,馒土坎 ▲ كەزى كەلسە كەتپەن شاپ، مايرىلماسا، قايرىلسىن. 【谚】抡 。曲弯得也儿刃铣不它让,干力奋馒土坎起

كەتپەندە- 锄月用使,挖馒土砍用 〈动〉: توپىراقتى كەتپەندەپ الۋ 土挖馒土砍用 。

كەتپەندەۋ كەتپەندە- 。式定不的

كەتپەن-كۇرەك 锹铁和馒土坎 〈名〉 。

كەتپەنشە 〈名〉馒土坎小 。

كەتپەنشوت 〈名〉馒土坎小 。

كەتپەنشى 〈名〉干馒土坎用,人的馒土坎使 。人的馒土坎挥,人的活

كەتۋ I كەت- 。式定不的

كەتۋ II كەتى- 。式定不的

كەتى- 〈动〉绷使,口豁出碰,口缺出(弄)啃 استاۋدىڭ شەتىن كەتىپ تاستاپتى 在 盆木 刃儿: 。口缺了出弄上沿边的

كەتىگىش 〈名〉目齿啮 。

كەتىك 〈名〉口缺有 ② 罅,口豁,口缺 ① ئتس كەتىك ۋ / كەتىك شىنى كەتسە: 碗瓷的口缺有 的 。的牙缺

كەتىل- ① كەتى- 出绷,坏绷 ② 态动被的 。口缺

كەتىلدىر- كەتىل- 态动使的 。

كەتىلت- كەتىل- 态动使的 。

كەتىلۋ كەتىل- 式定不的 。

كەتىر- ① كەت- 走送,走发打 ② 态动使的 。

كەتىس- كەت- 态互交的 。

كەۋ: كەۋ تاماق 物废,包草,桶饭 。

كەۋگىم 〈名〉晚傍,昏黄 ▲ الا گەۋگىم 黎明, ▲ تاڭ گەۋگىم 晨昏 ▲ كەۋگىم تارتۋ 晓拂 。临降夜黑

كەۋگىمدەن- 〈动〉暗昏得变,临降夜黑 。

كەۋگىمدەندىر- كەۋگىمدەن- 态动使的 。

كەۋگىمدەنت- كەۋگىمدەن- 态动使的 。

كەۋگىمدەنۋ كەۋگىمدەن- 式定不的 。

كەۋدە 〈名〉膛胸,口胸,胸 ① : كەۋدەسىن دالدەۋ 对 كەۋدەسى اۋىرۋ / 口胸准 ② 痛 口胸 كەۋدەسىندە قاسىق قان: 体身,体躯〔转〕 قالعانشا 直 ئبىر ئوزى كەۋدە. 慢傲〔转〕 ③ 血滴一有还上身到直 ,慢傲是他 ول ئبىر ئوزى كەۋدە; 负自,傲高 ▲ ئبارى سايراپ تۇر كەۋدەسىندە: 怀胸,胸心,心〔转〕 ④ 。人的 数有中心,楚二清一里心 اشىق كەۋدە ▲ 的量胆有,的敢勇 اشا كەۋدە 真 ▲ 地意实心 ايقى قايعى تولۋ كەۋدەگە 忧满充中心 ▲ 愁忧腹满,伤 كورسەتۋ كەۋدە ▲ 胁 كوتەرۋ كەۋدە ① ▲ 能逞 ② 胸挺 ▲ 呛(味气) جارۋ (气 اتۋ كەۋدەنى

▲ 椎胸〔理生〕 كەۋدە ومىرتقا ▲ 呛(味的大自高自,的慢傲,的傲高 كەۋدەسى جوعارى ③ 强逼,能逼 ② 胸捶,胸拍 ① كەۋدە قاعۇ ▲ 的远鹜高好 ساسىق كەۋدە ▲ 证保,保担从不力,的能无 كەۋدە قۇر ▲ 包草 قۇس كەۋدە ▲ 物废,包草;的心高,的大自高自 ۇر كەۋدە 。的傲

كەۋدەلە- 〈动〉 ① 挤,撞冲横;直冲撞 : توپقا قاراي كەۋدەلەۋ 往群人挤 ② 没胸到口 。

كەۋدەلەن- 。态身反的 كەۋدەلە-

كەۋدەلەۋ 。式定不的 كەۋدەلە-

كەۋدەلى 〈形〉 ①的梧魁;的胸宽自〔转〕 ② 的大自高,的傲高,的慢傲 。

كەۋدەلىك 〈名〉罩胸护,衣胸 。

كەۋدەم: كەۋدەم سوق ①不的理讲,的横蛮 。的强逼爱,的能逼爱 ② 的来胡

كەۋدەشە 〈名〉肩坎,心背,衣胸 。

كەۋدىرە- 〈动〉透干,干变,干 : كەۋدىرەپ كەبۇ 。透干

كەۋدىرەت- 。态动使的 كەۋدىرە-

كەۋدىرەۋ 。式定不的 كەۋدىرە-

كەۋدىرلە- 〈动〉透干,干变,脆酥得变 : جەلدە كەۋدىرلەپ كەبۇ 风干 。

كەۋدىرلەك 〈形〉的脆酥,的脆,的干 。

كەۋدىرلەت- 。态动使的 كەۋدىرلە-

كەۋدىرلەۋ 。式定不的 كەۋدىرلە-

كەۋەك 〈名〉①洞,穴,窝 : قويانىنىڭ كەۋەگى 空中,心空 : اعاشتىڭ كەۋەگى 〔转〕 ② 窝子兔心空的树 。

كەۋەكتە- 〈动〉挖,掏,掏个洞 : كەۋەكتەپ قازۋ 。

كەۋەكتەن- ① 。态身反的 كەۋەكتە- ,洞成变②心空成变 。

كەۋەكتەۋ 。式定不的 كەۋەكتە-

كەۋەكتى 〈形〉的空中,的心空,的洞有 。

كەۋجىرلەك 〈形〉的脆酥,的脆 。

كەۋزە- 。春;皮脱,壳去,皮去(物谷指)〈动〉

كەۋزەل- 。态动被的 كەۋزە-

كەۋزەس- 。态互交的 كەۋزە-

كەۋزەت- 。态动使的 كەۋزە-

كەۋزەۋ 。式定不的 كەۋزە-

كەۋكەرىن 〈名〉囊皮小状壶,桶皮小 。

كەۋ-كەۋ 〈叹〉声叫呼的鸟猎对时鸟驯 。

كەۋ-كەۋلە- 〈动〉掇撺,励鼓,动鼓 : وعان كەۋ-كەۋلەپ بستەتۋ 做去他动鼓 。

كەۋ-كەۋلەس- 。态互交的 كەۋ-كەۋلە-

كەۋ-كەۋلەۋ 。式定不的 كەۋ-كەۋلە-

كەۋلە- 〈动〉 ① 挖里深往,掏 : ۇڭگىردى كەۋلەپ قازۋ 满吹,进吹(风) ② 洞挖深 : ۇيدىڭ ىشىنە جەل كەۋلەپ الدى. 了进吹里屋 。为欲所为,道霸行横,横蛮〔转〕 ③ 。风

كەۋلەت- 。态动使的 كەۋلە-

كەۋلەۋ 。式定不的 كەۋلە-

كەۋنەي 〈名〉草,物植 。

كەۋرەك 〈名〉草,物植 。

كەۋسار 〈名〉河圣(之园天)〔阿〕 。

كەۋسەن 〈名〉打到给送人主节季收秋〔波〕 。粮舍施,食粮的友亲的场麦

كەۋسەنقۇلاق 〈名〉食粮的舍施被 。

كەۋسەر 〈名〉水泉渴,水圣〔阿〕 。

كەۋىل 见 كوڭىل.

كەۋىلجىر 〈名〉鼻,隔中鼻,骨软(的中腔鼻) 。甲

كەۋىم: كەۋىم تارتۋ 。临障夜黑,黑将色天

كەش I 〈名〉暮;间晚,上晚 : كەشكە شەيىن 一直到晚上 / كەشكە جاقىن 晚傍 ② 晚 : ويىن-ساۋىق كەشى 会 ▲ 会晚乐娱 كەشى كەشتىڭ اراسىندا 天快黑,晚傍 ▲ كەش باتۋ ▲ 安晚,好上晚 كەش جارىق 临降幕夜,黑天 كەشكە جاقىن (تامان) 晚傍 ▲ قارا كەش 上晚 ▲ ەڭبەگى ەشتىڭ كۇنى كەش. 无而劳【谚】 。熬难子日的获

كەش II 〈副〉迟,晚 : كەش كەلۋ 。晚来

كەش- III 〈动〉①涉,蹚 : سۋ كەشۋ 水涉 ② : ەۋز 历经,过经 ③ 泥踩 : لاي كەشۋ 踏,踩 ▲ 情事的历经己自讲 ايتۋ باسىنان كەشكەنىن 日过 كۇن كەشۋ ▲ 过经,历经 باستان كەشۋ 。日度,子

كەش- IV 〈动〉:恕饶,怒宽,谅原 ① : كەشۋگە بولمايتىن قىلمىس 背,弃放②行罪的怒饶可不

弃,除戒:جانىنان كەشۈ 豁出性命/ ۋادەدەن كەشۈ 约背 / اراقتان كەشۈ 酒戒▲ باز كەشۈ ① 厌 دۈنيەدەن كەشۈ ▲ 望绝,望失 ② 弃放,弃嫌 ▲ قان كەشۈ 血浴 ▲ الدىڭا كەلسە، اتاڭنىڭ قۇنى بولسا دا كەش. 【谚】你到 。恕宽应也你恨仇的大再,人的错认前面

كەشە 〈副〉 ① 日昨,天昨: كەشە كەشتە 昨日,天昨▲ كۈنى كەشە 日昔,日往,去过〔转〕② 晚 。天昨到

كەشەگى 〈形〉 ① 的日昨,的天昨: كەشەگى جوسپار 日昔,的日往,的去过 ② 划计的天昨 年的去过 的以,的往: كەشەگى وتكەن زامان 。代

كەشەلدە- 〈动〉 误耽,误迟,到迟,晚: كەشەلدەپ كەلۋ 来晚了 。

كەشەلدەت- ① كەشەلدە- 推,误延,迟,误迟: 误耽 ② 态动使的 كەشەلدەتىپ قويدى كۈن بەس 误耽了五天 。

كەشەلدەۋ كەشەلدە- 的不定式 。

كەشەلى-بۈگىنگى 〈形〉 天昨和天今的,日近 。的

كەشەن 〈名〉〔旧〕墓 。

كەشەڭ 〈形〉 的晚稍,的迟稍 。

كەشەڭدە- 〈动〉 ① 迟到(些)晚来,(些) ② (些)误耽,(些)误延,(些) 。

كەشەڭدەت- كەشەڭدە- 的使动式 。

كەشەڭدەۋ كەشەڭدە- 的不定式 。

كەشەۋ 〈副〉 晚,迟: كەشەۋ قالۋ 到迟 。

كەشەۋلە- 〈动〉 ① 迟,晚,迟,误耽,搁延: كەشەۋلەپ كەلۋ 迟得来 ② 迟,误耽,搁延: تىم كەشەۋلەپ قالماسىن 别耽误了长太得 。

كەشەۋلەت- كەشەۋلە- 的使动式 。

كەشەۋلەۋ كەشەۋلە- 的不定式 。

كەشەۋىل 〈名〉 误耽;迟,晚 。

كەشەۋىلدە- 〈动〉 ① 晚来,到迟,误耽,搁延: كەشەۋلدەپ قايتۋ 回点一晚来 ② 迟,延误: جۇمىس كەشەۋلدەپ قالدى. 工作延期了 。

كەشەۋىلدەت- ① كەشەۋلدە- 的使动式 ② 误迟,误延,迟推 。

كەشەۋىلدەۋ كەشەۋلدە- 的不定式 。

كەشكە 〈副〉 刻时晚傍,间晚 。

كەشكى 〈形〉 的昏黄,的间晚,的上晚: كەشكى ۋاقىت 间晚时的上晚/ كەشكى ۋىرەنتۋ 间时的上晚的习学/ كەشكى ارالى 校夜 / كەشكى مەكتەپ 习学的 ▲ كەشكى (ءىڭىر) اس 晚餐 ▲ كەشكى 晚霞 。晚傍

كەشكىز- كەش- 的使动式Ⅳ、Ⅲ 。

كەشكىل: كەشكىل تۇمسىق 梁鼻塌 。

كەشكىلدىك 〈形〉 的间晚,的晚傍: كەشكىلدىك ۋىرەنتۋ 习学的间晚 。

كەشكىر- 〈动〉 临降幕夜,暮入,黑天,晚天: كۈن كەشكىرىپ قالعان شاق ەدى. 天快黑时的时候 。

كەشكىرۋ كەشكىر- 的不定式 。

كەشكىرىم 〈副〉 间晚,晚傍,晚 。

كەشكىسىن 〈副〉 晚傍,间晚,晚: ءبىزدىڭ ۋىگە كەل. 你们到间晚我 。

كەشقۇرىم 〈副〉 间旬,上晚;晚傍: ءبىر جاققا كەتىپ قالما 别到要不上晚方地的去 。

كەشتەت- 〈动〉 幕夜着披,间晚乘: كەشتەتىپ كەلۋ 上晚到家 。

كەشتەتۋ كەشتەت- 的不定式 。

كەشتىك Ⅰ 〈形〉 的间晚,的上晚: كەشتىك تاماق 晚饭 ▲ تۇستىك ءومىرىڭ بولسا، كەشتىك مال جينا. 【谚】只要上晚为午晌到活要 。划筹

كەشتىك Ⅱ 〈名〉 饭晚,餐晚 。

كەشتىك Ⅲ 〈名〉 迟,晚 。

كەشۋ Ⅰ كەش- 的不定式Ⅳ、Ⅲ 。

كەشۋ Ⅱ 〈名〉 解谅相互的前终临: كەشۋ ايتىسۋ 解谅相互 / كەشۋ سۇراۋ 解谅请 。原谅

كەششە 〈形〉 的脑呆头呆,的知无,的笨愚: كەششە تاز 子秃的笨愚 。

كەششەلىك ① كەششە 呆,痴 ② 词名象抽的 ,愚钝 。

كەشىك- 〈动〉 ① 上赶未,点误,来晚,到迟: ساباقتا كەشىگىپ كەلدى 了到迟课上 / پويىز كەشىگىپ كەلدى. 了点晚车火 ② 误延,误耽 。

▲限期误延 قالۇ 误迟，مەرزىمىنەن كەشىگىپ 归晚手猎【谚】. ئۆشىنىڭ كەشىككەنىنەن دامەت
。获所有必
كەشكتىر- كەشك- 的态动使的。
كەشكتىرىل- كەشكتىر- 的态动被的。
كەشىل Ⅰ 嘛喇②（位学的教嘛喇）西格〈名〉称尊的嘛喇对徒教
。
كەشىل Ⅱ كەش- Ⅱ、Ⅳ的态动被的。
كەشىن Ⅰ〈名〉墓陵。
كەشىن Ⅱ〈副〉昏黄，间晚，晚傍。
كەشىندە-〈动〉黑天，西偏阳太，落日。
كەشىندەۋ كەشىندە- 的式定不的。
كەشىر-〈动〉① 恕饶，恕宽，谅原：ئەبىر جولغا كەشىرە سال 次一谅原 / كەشىرۈگە بولمايتىن كۈنا 不可饶恕的罪 ② 免赦，经，过经 ③ 偿欠免豁 كەشرۈ：免豁 قارىزىن كەشرۈ 免豁：قىينىشلىقتى كەشرۈ 难困受经 ▲ 受经，历 باستان كەشرۈ 过 ▲ كۈن كەشرۈ 受经，历经 ▲ كوزدەن كەشرۈ 日度，子日。察视；目过
كەشىرەك〈副〉迟稍，晚较：كەشىرەك كەل 来点一晚。
كەشىرت- كەشىر- 的态动使的。
كەشىرۈ كەشىر- 的式定不的。
كەشىرىل- كەشىر- 的态动被的。
كەشىرىم〈名〉① 恕宽，恕饶，谅原 ② 豁免 ▲ 赦大，免赦 ③ 歉道 ① سۈراۋ كەشىرىم ② 罪请，罪谢，③ 饶讨
كەشىرىمدى〈形〉记不；的恕宽，的量大宏宽。的仇
كەشىرىمدىلىك كەشىرىمدى 的名象抽的词。
كەشىرىمسىز〈形〉；的恕饶可不，的谅原会不。的怨结爱，的仇记爱；的小量气
كەشىرىمسىزدىك كەشىرىمسىز 的名象抽的词。
كەشىرىمشىل〈形〉气，的怀为大宽，的宏宽。的仇记不；的大量
كەشىرىمشىلدىك كەشىرىمشىل 的名象抽的词。
كي- Ⅰ〈动〉：罩，围，披；戴，穿：كيىم كيۈ 穿服衣 / مالاقاي كيۈ 戴帽子 / كوزىلدىرىك كيۈ 戴镜眼 / دالا جاسىل كيدى كوكتەم كەلىپ 春上围 / شالعىش كيۈ 装绿了上披地大，了到天 ▲ 服作工上罩 / جۇمىس كيىمىن كيۈ 裙围 اپاسىنىڭ كيگەن تونىن ئەسكىلىسى دە كيەدى. 前喻比）穿要也妹妹，袄皮的过穿姐姐【谚】。（历经要也人后，的历经人
كي- Ⅱ ①〈动〉：插乱；撞直冲横，撞乱，挤乱 ② 话的家人断打：到遇，到碰：كيىپ اكەتۈ شعۈ 连带挤过地撞 / ئەسوزدى كيىپ وتە 去过地撞带挤连 قاسقىر كيىپ كەتپەسە 只要不到碰狼……
كيگىز Ⅰ〈名〉子毡 ▲ كيگىز كىتاپ 记事 كيگىز 本记笔，本 ▲ كيگىز باياق 袜子毡 ▲ ئۆي 房毡。
كيگىز- Ⅱ ①كي- Ⅰ 的态动使的：戴，扣 ② قالپاق كيگىزۈ 子帽扣。
كيگىزتاران 蓼毛绒〈名〉。
كيگىزىل- كيگىز- Ⅱ 的态动被的。
كيدىر- كي- Ⅱ 的态动使的。
كيدىرمەلە-：撞直冲横，撞乱，挤乱〈动〉？挤里哪往你 كيدىرمەلەپ قايدا باراسىڭ؟
كيدىرمەلەت- كيدىرمەلە- 的态动使的。
كيدىرمەلەۋ كيدىرمەلە- 的式定不的。
كيە：魅，怪仙；灵神，灵精〔宗〕〈名〉：كيەسى بار 有灵神 ▲ كيەسى اتۈ（سوعۇ، ئتيۇ، شالۇ）身缠灵神，魔着
كيەلى 的灵显，的圣显；的灵神有〔旧〕〈形〉。蔫枝一〔植〕 ▲ كيەلى ەرمەن
كيەلىلىك كيەلى 的词名象抽的。
كيەڭكى 执固；的扭别闹爱，的气脾怪〈形〉Ⅰ的。
كيەڭكى Ⅱ 病淋马，疫媾马〈名〉。
كيەڭكىلىك كيەڭكى Ⅰ 的词名象抽的。
كيكىلجاڭ：和不，吵争，纷纠 ①〈名〉间之俩们他 .ەكەۋىنىڭ اراسىندا كيكىلجاڭ بار 耍爱，的子性耍爱，的扭别闹爱 ②。纷纠有。气脾怪 كيكىلجاڭ مىنەز：的气脾小
كيكىلجىڭدەس- 纠现出，盾矛闹，吵争〈动〉。纷
كيكىلجىڭدەسۋ كيكىلجىڭدەس- 的式定不。
كيلو 克千，斤公〔口〕〈名〉。

كيلوۋات 〈名〉千瓦，瓩。
كيلوۋات-ساعات 〈名〉时瓩，时小瓦千。
كيلوۋاتتىق 〈形〉的瓦千。
كيلوۋولت 〔电〕〈名〉伏千。
كيلوگرام 〈名〉克千，斤公。
كيلوگرامدا- 〈动〉算计斤公按，称斤公按。
كيلوگرامداۋ كيلوگرامدا- 式定不的。
كيلوگرامدىق 〈形〉的克千，的斤公：ئىر كيلوگرامدىق اۇرلىق 一公斤的重量。
كيلولىتر 〈名〉升千。
كيلومەتر 〈名〉米千，里公。
كيلومەترلە- 〈动〉算计里公按，量里公按。
كيلومەترلەۋ كيلومەترلە- 式定不的。
كيلومەترلىك 〈形〉的米千，的里公。
كيلىگۇ كيلىك- 式定不的。
كيلىگىس- كيلىك- 态互交的。
كيلىك- 〈动〉①手插，问过；预干，涉干：بول سىكە سەنىڭ كيلىگۇڭ ورىنسىز. 你这与参加无关。② 犯进，犯侵；撞碰；衅挑：جاۋدىڭ كيلىككىسى كەلسە 敌人想犯进…… ③挠阻，扰干，碍妨〔转〕：سوعىستىڭ كيلىگۇسىمەن …由于战争的挠阻……
كيلىككىش 〈形〉①的嘴多好，的事闲管爱。②的事闹意恣，的非生是惹，的儿岔找意故。
كيلىكتىر- كيلىك- 态动使的。
كيمە: كيمە ئاۋىز 嘴插，话插。
كيمەلە- 〈动〉①撞直冲横，撞乱，挤乱：كيمەلەپ وتە شىعۋ 去过挤断打，嘴插，话插 ②乱插嘴（话的人别）：بەتالدى كيمەلەۋ 乱插嘴（话的人别）。
كيمەلەس- كيمەلە- 态互交的。
كيمەلەت- كيمەلە- 态动使的。
كيمەلەۋ كيمەلە- 式定不的。
كيمەشەك 〈名〉（戴女妇婚已克萨哈的）饰头，巾盖，头套。
كيمەشەكسىز 〈形〉的饰头无，的饰头戴不。
كيمەشەكتى 〈形〉的饰头带，的饰头有。
كينو 〈名〉影电：كينو قويۋ 放映电影。▲كينو جۇرنال 影电记录片。
كيرەڭ 〈名〉（马）腰厚，椎炎。
كيرزا: كيرزا ەتىك 厚布油高筒靴。
كيت 〈名〉〔动〕鲸，鲸鱼①；鲸鱼，鲸〔天〕座②。▲ اق قاپتال كيت 海豚〔动〕。
كيتبەك 〈名〉步碎，走小▲ كيتبەك جورعا 步碎，走小。
كيتبەكتە- 〈动〉步碎走，走小。
كيتبەكتەۋ كيتبەكتە- 式定不的。
كيتبەك-كيتبەك 〈形〉步小，的步碎迈，的走小。
كيۋ كي- 式定不的Ⅰ、Ⅱ。
كيىز 〈名〉子毡：كيىز باسۋ 擀毡 / كيىز باپپاق 子袜毡 / كيىز ۇي 房毡▲ كيىز بورىك 帽毡▲ كيىز ەتىك 靴筒毡▲ كيىز كىتاپ 笔记，本记▲ كيىز كەبىس 本事，本领▲ كيىز كوپشىك 垫坐制毡，褥鞍制毡▲ كيىز كىلەم 毡花绣▲ كيىز قالپاق 帽毡▲ كيىز قاپ 袋口▲ كيىز سىرماق 毡拼花绣，垫毡缝密▲ كيىز ۇلتاراق 袜毡；靴毡▲ كيىز ۇيىق 垫。
كيىزشى 〈名〉人的毡擀。
كيىك 〈名〉羊山野〔动〕▲ كيىك ەمشەك 不出▲ كيىك ەنەي 房乳的奶▲ كيىك وتى 花山丽，草香唇〔植〕▲ كيىك ۇشوپ 骆野▲ كىسى كيىك 人野▲ تۇيە كيىك 属蓼的死送【谚】。▲ اجالدى كيىك ادىرعا قاشادى. 驼（吃苦讨自）跑地高往羊山野。
كيىل- كي- 态动被的Ⅰ。
كيىم 〈名〉装服，服衣：ايداق كيىم 类鞋 / باس كيىم 子帽▲ كيىم اسقىش 衣架▲ كيىم ىلگىش 衣挂，架衣▲ كيىمىنشەك（تونشەك، شىكشىتشەك）钩衣挂，架衣。友至，切密系关。
كيىمدى 〈形〉多服衣；的服衣有，的服衣穿的。
كيىمدىك 〈形〉的用服衣做：كيىمدىك ماتا 衣料。
كيىم-كەشەك 〈名〉物衣，称泛的服衣：كيىم-كەشەك، كورپە-جاستىق 褥被，物衣。
كيىمسىز 〈形〉服衣；的服衣无；的服衣穿未的少。
كيىمشەڭ 〈形〉Ⅰ的衣和，的服衣着穿：كيىمشەڭ جاتۋ 卧而衣和。

كيمشەك 〈形〉子孩(的来带人女婚再)。
كيىن- كي- I 态身反的。
كيىندىر- كيىن- 态动使的。
كيىندىرىل- كيىندىر- 态动被的。
كيىنۇ كيىن- 式定不的。
كيىپ-جار- 撞直冲横,撞乱,挤乱 〈动〉:كيىپ-جارىپ قايدا باراسىڭ؟ 么什干去挤来挤?
كيىپ-جارۇ كيىپ-جار- 式定不的。
كيىس I : كيىس بەرۇ 实结,磨耐,穿耐:كيىس بەرمەيتىن كەزدەمە 料布的穿耐不。
كيىس- II كي- 态互交的。
كيىت 〈名〉料衣,装服(的送赠间之家亲)。
كلاپان 〈名〉①②门汽,门活,瓣活,阀〔机〕膜瓣,瓣〔理生〕。
كلاس 〈名〉①堂课,堂教,室教:كلاستا وتىر 在教室里上课 ②班级,次班,班:جەتىنشى كلاس 初三年级;类种,类〔生〕③年。
كلاسكوم 〈名〉长班。
كلاسسيك 〈名〉古典,经典作家。
كلاسسيكا 〈名〉经典作品。
كلاسسيكالىق 〈形〉古典的,经典的:كلاسسيكالىق شعارما 经典作品。
كلاسسىز 〈形〉无堂课的,无教室的。
كلاستاس 〈形〉同班的,同年级的。
كلاستىق 〈形〉班级的,班的。
كلەت 〈名〉室藏储。
كلەتكا 〈名〉〔生〕细胞。
كلەتشى 〈名〉仓库管理员。
كليمات 〈名〉气候:كليمات قۇرلىقتىق 大陆性气候 كليمات تەڭىزدىك 洋海性气候。
كلۇب 〈名〉俱乐部:جۇمىسشىلار كلۇبى 工人俱乐部。
كنوپكا 〈名〉①钉按,钉图 ②纽按 ③按,扣:كنوپكا قادا 扣上子母扣。
كودەكس 〈名〉①典法 ②本抄手(的代古指),本书手(的上等想思,行品,德道)〔转〕③规约,范规。
كوكس 〈名〉炭。
كوكستا- 〈动〉焦炭,炭焦成烧,化焦,化炼。
كوكستال- كوكستا- 态动被的。
كوكستاۋ كوكستا- 式定不的。
كوكستاۋشى 〈名〉人工焦炭。
كوكستىك 〈形〉的炭焦,的炭焦烧用的。
كولباسا 〈名〉肠腊,肠香,肠灌。
كوللەگيا 〈名〉①,员人责负体全(的位单某)。②会员委,会合联,会协(的中业职些一某)。
كوللەگيالىق 〈形〉员人责负,体全(的位单某)的。
كوللەكتيۇ 〈名〉员人体全;体集:ىنتىماقتى كوللەكتيۇ 体集的致一结团。
كوللەكتيۇيزم 〈名〉义主体集:كوللەكتيۇيزم رۋحى 神精义主体集。
كوللەكتيۇتەن- 〈动〉体集为成,化体集。
كوللەكتيۇتەندىر- ① كوللەكتيۇتەن- 使的 ②态动化体集:اۇىل شارۋاشىلىعىن كوللەكتيۇتەندىرۋ 化体集业农。
كوللەكتيۇتەنۋ كوللەكتيۇتەن- 式定不的。
كوللەكتيۇتىك 〈形〉体集,的性体集,的体集:كوللەكتيۇتىك مەنشىك 有所体集的制。
كوللەكتيۇشىل 〈形〉主体集有,的体集爱热的神精义。
كوللەكتيۇشىلدىك كوللەكتيۇشىل 象抽的词名。
كولونيا 〈名〉地民殖。
كولوننا 〈名〉伍队,队纵,列纵。
كولحوز 〈名〉场农体集,庄农体集。
كولحوزدان- 〈动〉化场农体集,化庄农体集。
كولحوزداندىر- كولحوزدان- 态动使的。
كولحوزدانۋ كولحوزدان- 式定不的。
كولحوزداس- 〈动〉成织组,庄农体集成织组,场农体集。
كولحوزداستىر- كولحوزداس- 态动使的。
كولحوزداسۋ كولحوزداس- 式定不的。
كولحوزدىق 〈形〉的场农体集,的庄农体集:كولحوزدىق ەتارتىپ 度制庄农体集。
كولحوزشى 〈名〉民农体集,员庄庄农体集。
كوماندا 〈名〉①令号,令口 ②挥指 ③队动运 ④队小,队:كوماندا بەرۋ 令号出发的挥指以予;的令号出发〈形〉:كوماندالىق مىندەت 务任挥指。

كومانداشى 〈名〉① 挥指 ② 人的令口出发 ① 〈名〉 **كوماندير** 挥指 ② 人的令口出发 ① 〈名〉 **كوماندير** 。人的队带，人的队领 ③ 者，令司，员挥指（的中队军）〈名〉 **كوماندير** 长：پولك كوماندیرى 长团 。 **كوماندیرلك** ：的令司，的员挥指 〈形〉 **كوماندیرلك** 。任责的员挥指 جاۋاپكەرشىلىك **كوماندیروۋكا** ：差公，差出，遣派 〈名〉 **كوماندیروپكاعا** 差出 شعۇ 。 **كوماندیروپكالىق** ，的差出派，的差出 〈形〉 **كوماندیروپكالىق** 费差出 قاراجات 。的用差出：كوماندیروپكالىق **كوماندور** 级高最团士骑（纪世中）① 〈名〉 **كومباين** 。队领（的织组动运些某）② 员团 **كومبايىنشى** 〈名〉联合割收机：اۆتوماتتى كومباين 。机割收动自 **كومبينات** 〈名〉联合割收机。手 **كومبينات** 企合联；厂工合综，厂工合联 〈名〉 **كومەديا** 。厂工模规大，业 **كومەديالىق** 笑可〔转〕②剧稽滑，剧喜 ① 〈名〉 **كومەديالىق** 。事的 **كومەدىالىق** 〈形〉喜剧的，稽滑的：كومەدىالىق شعارما 喜剧作品 。 **كومەندانت** 长队卫警；员令司卫警 ① 〈名〉 **كومەندانت** 指（输运事军）④ 长队察纠 ③ 令司塞要 ② 。员挥 **كومەندانتۇرا** 。部令司卫警 〈名〉 **كوميسسار** 委（的务职导领责负种某指）〈名〉 **كوميسسار** 。委政（的中队军）；员 **كوميسسارلىق** 。的委政，的员委 〈形〉 **كوميسسيا** 会员委 〈名〉：داۋىندىق كوميسسيا- سى 筹备委会员 。 **كوميسسيالىق** 。的会员委 〈形〉 **كوميتەت** 会员委（的质性设常指）〈名〉： پارتيا كوميتەتى 党共委会 。 **كوممۇنا** 始原 كوممۇنا 社公 〈名〉：العاشقى كوممۇنا 社公民人 / حالىق كوممۇناسى 社公 。 **كوممۇنيزم** 义主产共 〈名〉：كوممۇنيزمدى سىكە اسىرۋ 义主产共现实 。 **كوممۇنيست** 。者义主产共，员党产共 〈名〉 **كوممۇنيستىك** ：的义主产共 〈形〉 كوممۇنيستىك پارتيا 党产共 。

كومپانيا 〈名〉① 司公：ەكسپورت كومپانياسى 出口公司 ② 伙一人，伴伙一人儿伙：كومپانيا بولىپ الۋ 结成一伙儿 。 **كومپارتيا** 。党产共 〈名〉 **كومپاس** 盘罗〔天〕② 盘罗，针南指 ① 〈名〉 **كومپاس** 。座 **كومپوزيتسيا** 结（的品作学文，术艺）①〈名〉 **كومپوزيتسيا** 。学曲作〔乐〕③ 曲乐 ② 图构，成组，构 **كومپوزيتور** 。家曲作 〈名〉 **كومپوزيتورلىق** 曲作〈名〉：كومپوزيتورلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事曲作 。 **كومسومول** 共 ② 团年青义主产共 ① 〈名〉 **كومسومول** 。员团团年青义主产 **كومسومولدىق** ：的员团青共；的团青共 〈形〉 **كومسومولدىق** 。证团团青共：كومسومولدىق بەلگى **كونۆەرت** 信〈名〉：套封，封信：كونۆەرتكە سالۋ 。封信装 **كونۆەرتتەۋ** 〈动〉封信装：كونۆەرتتەپ جىبەرۋ 出寄封信装 。 **كونۆەرتتەل-** 。态动被的 كونۆەرتتە- **كونۆەرتتەۋ** 。式定不的 كونۆەرتتە- **كونۆۋوي** 。队送押；队送护 〈名〉 **كونگرەس** 和国美）②会大表代，议会①〈名〉 **كونگرەس** 国（的国等度印）③ 会国（的家国美南些某 。党大 **كوندور** 。膺兀 〈名〉 **كونياك** 。酒地兰白 〈名〉 **كونكي** 〈名〉（冰溜的，刀冰）：鞋冰 كونكي تەبۋ 冰滑 。 **كونكيشى** 。者冰溜，者冰滑 〈名〉 **كونسەرۋاتيزم** 保，想思守保，义主守保 〈名〉 **كونسەرۋاتيزم** 。性守 **كونسەراۆتور** ②子分旧守，子分守保 ①〈名〉 **كونسەراۆتور** 。人党守保，员党党守保 **كونسەرۋاتورلىق** ：的旧守，的守保 〈形〉 **كونسەرۋاتورلىق** 。点观守保 كوزقاراس **كونسەروۋ** 。品食头罐，头罐 〈名〉 **كونسەرت** ② 会舞歌，会奏演，会乐音①〈名〉 **كونسەرت** 。目节 **كونسپەكت** 。要摘，要概，要纲，要提 〈名〉 **كونسپەكت**

كونسپەكتىلە- 〈动〉点要出记,载记要摘。
كونسپەكتىلەۋ كونسپەكتىلە- 〈形〉式定不的。
كونستانتا 〈名〉量恒;数常〔数〕。
كونستيتۇتسيا 〈名〉法宪。
كونستيتۇتسيالى 〈形〉的宪立,的洗宪有。
كونستيتۇتسيالىق 〈形〉的法宪:كونستيتۇتسيالىق نەگىز 据依法宪。
كونسۇل 〈名〉事领。
كونسۇلدىق 〈形〉的事领。
كونسۇلخانا 〈名〉馆事领。
كونتەكست 〈名〉文后前,文下上。
كونترابانداً 〈名〉禁,货黑,货私;运私,私走,私运品。
كونترابانداليق 〈名〉(动活)运私,私走。
كونترول 〈名〉制管,制控,纵操。
كونۇس 〈名〉体锥圆〔数〕。
كوردينات 〈名〉标坐〔数〕。
كوردىناتور 〈名〉仅位方标坐。
كورزينا 〈名〉筐,篓,蓝。
كوريدور 〈名〉道过,廊走。
كورول〈名〉①王,王国②〈动〉王(的牌克扑指),"三十"③(的棋指)王。
كورولدىق ①〈形〉的王,的王国②位王。
كورپۇس 〈名〉①(的等房厂,房楼,屋房)一体团,团军(的中队军)②幢一,所军②的幢一,的所一①〈形〉的团。
كوررەكتور 〈名〉对校者,员对较。
كوررەكتورلىق 〈形〉的对校:كوررەكتورلىق جۇمىس 作工对校。
كوررەكتۇرا 〈名〉样校;对校。
كوررەكتۇرالىق 〈形〉的样校,的对校。
كوسينۇس 〈名〉弦余〔数〕。
كوسمولوگيا 〈名〉论宙宇,学宙宇。
كوسموس 〈名〉宙宇。
كوسموستىق 〈形〉的宙宇。
كوفە ①〈名〉(属)啡咖,(料饮)②豆啡咖。
كوفەين 〈名〉因啡咖,硷茶,硷啡咖。
كوفتا 〈名〉衣上短女。

كوبدىك 〈名〉羔羊产早。
كوبە I 〈名〉①缝甲指,沟甲指:كوبەسى سوگىلۇ 开裂儿盖甲指②〔转〕沿,边,周围。
كوبە II 〈名〉甲铠,甲盔,甲盔状鳞。
كوبەگەن 〈形〉(羔羊)的产早。
كوبەي- 〈动〉①增,加增,多增:مال باسى كوبەيۇ 加增数头畜牲繁②多增口人 ادام كوبەيۇ / 胞细殖生,殖生,殖:كوبەيۇ كلەتكاسى 生殖。
كوبەيگىش 〈名〉数乘被〔数〕。
كوبەيت- ①كوبەي-的:乘〔数〕②态动使كوبەيتۇ امالى 法乘 / كوبەيتۇ كەستەسى 九九表。
كوبەيتكىش 〈名〉数乘〔数〕。
كوبەيتتىر- كوبەيت- 的态动使。
كوبەيتۇ كوبەيت- 的式定不。
كوبەيتىل- كوبەيت- 的态动被。
كوبەيتىندى 〈名〉积,积乘,积〔数〕。
كوبەيۇ كوبەي- 的式定不。
كوبەك 〈名〉道管,子管〔旧〕。
كوبەلە- 〈动〉缝甲指着顺,沟甲指着顺。
كوبەلەك 〈名〉蛾;蝶蝴〔动〕▲ اق كوبەلەك 蝶蝴白 ▲ جىندى كوبەلەك 子蛾。
كوبەلەۋ كوبەلە- 的式定不。
كوبەلى 〈形〉的甲铠有,的甲盔着穿。
كوبەن 见 كوبەك.
كوبەندىك كوبەن 的名象抽词。
كوبەك 〈形〉的力无而肥,的虚而肥,的肥稍。
كوبەڭدەن- 〈动〉稍长微腰上刚刚,膘长微。
كوبەڭدەنۇ كوبەڭدەن- 的式定不。
كوبەڭدىك كوبەڭ 的名象抽词。
كوبەڭسۇ كوبەڭسى- 的式定不。
كوبەڭسى- 〈动〉开始长膘上刚刚,腰。
كوبەڭسىت- كوبەڭسى- 的态动使。
كوبەشك 〈名〉草(的小积体)。
كوبىك 〈名〉①泡,沫泡,泡水,沫:كوبىك شىعۇ 气泡冒(指畜牲)③沫唾(的中口畜牲指)②汗,水汗(的流后之累走色白 اق كوبىك ▲ 汗沫 ▲ اۋزىنان اق كوبىك اعۇ 口吐白沫 ▲ كوبىك قار كوبىك اۋىز 的话废说,的扯闲好 ▲ 雪的软松。

كوبىكسىز 〈形〉①的泡气有没，的沫泡有没 。的在实，的张夸不，的分水带不〔转〕②
كوبىكەن- 〈动〉沫泡起，泡发，泡冒：اۆزى كوبىكتەنۋ 沫吐里嘴 。
كوبىكتەندىر- كوبىكتەن- 态动使的 。
كوبىكتەنۋ كوبىكتەن- 式定不的 。
كوبىكتى 〈形〉的沫泡出，的泡气有，的泡冒 。
كوبىكشە 〈名〉沫泡小，泡小 。
كوبىنە 见 كوبىنەسە.
كوبىنەسە 〈副〉多半；常通：كوبىنەسە ۇيدە 多家在(他)间时半 。
كوبىنشە 〈副〉多半；常通：كوبىنشە ونىڭ اعاسى كەلەدى 来哥哥他是常通 。
كوبىر 〈名〉沫粪干，渣粪干(的畜牲) 。
كوبىرشىك 〈名〉沫泡，泡气：كوبىرشىك شىعۋ 气冒咝咝 。
كوبىرشكتە- 〈动〉起，泡发，泡气冒，泡冒，泡 。
كوبىرشكتەن- كوبىرشكتە- ①态身反的 ②发泡起，泡冒：沫泡：سىرا كوبىرشكتەنىپ كەلەدى. 气冒咝咝酒啤 。
كوبىرشكتەۋ كوبىرشكتە- 式定不的 。
كووەركوت 〈名〉昵特科弗科 。
كوگال 〈名〉草，坪草，地草：كوگال جەر 坪草 。
كوگالا 〈名〉〔医〕紫青，血出下皮，绀发 。
كوگالدان- 〈动〉(地指)草长，青返，绿变：كوكتەم كەلىپ جەر كوگالدانا باستادى. 春天一青返始开地大到 。
كوگالداندىر- ①كوگالدان- 态动使的 ②绿化 。
كوگالدانۋ كوگالدان- 式定不的 。
كوگالدى 〈形〉的菌如草绿，的草长，的草有 。
كوگارشىن 见 كوگەرشىن.
كوگارىش 〈名〉草绿，草青 。
كوگاش 〈名〉蓝青，青靛 。
كوگاشتا- 〈动〉染蓝青用 。
كوگاشتاۋ كوگاشتا- 式定不的 。
كوگەن 〈名〉▲扣环，套绳(的羔羊拴)：كوگەن كوز كوگەن بويى(儿孩小指)的小幼 ▲ كوگەن كوبەيسىن! 愿祝 ▲ 离距的右左米十

▲怜可得显 ▲ كوگەن كوزدەنۋ ！数无畜牲 كوگەننىڭ بۇرشاعى ▲ 扣环 كوگەن تاستام 处近 ▲ كوگەن ٴتۇپ (给羔羊拴)长米来十做上朵耳羔羊 。
كوگەندە- 〈动〉绑，拴(羔羊指)：قوزىلاردى كوگەندەۋ 羔羊拴 ▲ كوگەندەرىڭ كوبەيسىن! (数无)山满畜牲愿祝 ！
كوگەندەل- كوگەندە- 态动被的 。
كوگەندەس- كوگەندە- 态互交的 。
كوگەندەت- كوگەندە- 态动使的 。
كوگەندەۋ كوگەندە- 式定不的 。
كوگەر- 〈动〉①色青成变，青发：جارانىڭ اۆزى كوگەرۋ 绿变，绿发 ②青发口伤：قولا كوپ جاتسا كوگەرەدى. 绿发就长一间时铜青 。③青返：كوكتەم كەلىپ جەر كوگەردى. 春发馕霉：نان كوگەرۋ ④绿葱地大，了到天固〔转〕⑥旺兴，荣繁(庭家指)〔转〕⑤霉：كوگەرىپ ٴتىل الماي قويدى 眼心死，拗执，执固 ▲ كوپتى سوككەن 去进不听地执 كوگەرمەس. 【谚】场下好有会不人众骂咒 。
كوگەرت- كوگەر- 态动使的 。
كوگەرۋ كوگەر- 式定不的 。
كوگەرشىن 〈名〉①子鸽〔动〕②〔天〕天鸽 。③座称爱的子孩对 。
كوگەرىپ-سازار- 〈动〉青发(部面指)：جوتەلدەن كوگەرىپ-سازارىپ ٴولىپ قالا جازدادى 气来不上点一差，了青都脸得嗽咳 / جاقپاسا كوگەرىپ-سازارا قالادى 下沉就脸意心合不一 。来
كوگەرىپ-سازارۋ كوگەرىپ-سازار- 定不的 。式
كوگەرىس 〈名〉化绿；坪草；草青 。
كوگىلدىر I 〈形〉蓝蔚，的色蓝淡，的色蓝浅：كوگىلدىر اسپان ▲ 空天的色蓝蔚 ▲ كوگىلدىر جايىن كوگىلدىر بالىق 鱼鲳〔动〕▲ كوگىلدىر تارتۋ 鲸鲳〔动〕变，色蓝淡发 ▲ كوگىلدىر ▲ 色蓝蔚显，色蓝天呈，色蓝浅شاعالا 鸥海〔动〕。
كوگىلدىر II 〈名〉鹅天小 。
كوگىلدىرلەن- 〈动〉呈，色蓝浅变，色蓝淡发 。

天蓝显，色蓝蔚。

كوگىلدىرلەنۇ كوگىلدىرلەن- 的 式定不的。

كوگىلدىرلىك ① كوگىلدىر Ⅰ 的②词名象抽的 绿，色兰，色青。

كوگىلدىرتىك 〈名〉小天鹅。

كوگىلجىم〈形〉：的青淡，的色蓝淡，的色蓝浅 كوگىلجىم كوز 睛眼蓝。

كوگىندەي：的样一苗嫩，的似草青〈形〉 كوكتەمتىك كوگىندەي 样一草青的天春象。

كوگىس〈形〉的色蓝蔚，的色蓝淡，的色蓝浅。

كوگىستەن-〈动〉蓝蔚得显，色兰浅变，蓝发。

كوگىستەنۇ كوگىستەن- 的 式定不的。

كودە Ⅰ〔植〕〈名〉草狐棱。

كودە Ⅱ ①〈名〉草，垛草 ②包(一)，捆(一) 堆。

كودەك [波] ①〈名〉小后代，孙子 ②崽驴，驹驴 ③：的艺手无；的巧灵不(脚手)，的拙笨，的笨 سوزگە كودەك 笨嘴 ④ 话的听难。

كودە-كودە〈形〉的堆一堆一，的垛一垛一。

كودەلى〈形〉的盛茂草狐棱，的草狐棱有长。

كودي-ءسودي 值不，的小细，的碎琐 ①〈形〉 的位地无，的四不三不 ② 的钱。

كودىك〈名〉羊羔产早。

كودىرە〈名〉带甲盔。

كودىرەك〈形〉的生野，的长新重，的生再。

كوجە〈名〉：粥，饭汤 كەسپە كوجە / 面汤 تارى كوجە 小米粥 ▲ كوجە قاتىق 油，肉汤。

كوجە قىمىز 马放奶的酒粥 ▲ ناۋرىز كوجە 族哈 ▲ 粥种一的做时(日一十二月三)年新祝庆 كوكىرەگىنە كوجە پىسكەن 满傲自，我自，不了觉感 起 ▲ قارا كوجە 油汤的少水(粥)饭。

كوجەك〈名〉① 小兔，兔小 ②仔兔，兔小 [转]孩小。

كوجەكجارىس〈名〉跑赛兔小，跑赛孩小。

كوجەكوك〈名〉菜香。

كوجە-كوكىر 泛的食流类一粥和饭汤〈名〉 称。

كوجە-كوكتە-〈动〉下仔兔生，兔小。

كوجەكتەۋ كوجەكتە- 的 式定不的。

كوز〈名〉①：目，睛眼，眼 وك كوز / 眼右 كوزبەن مولشەرلەۋ 目视，力眼〔转〕② 测目；力，光〔转〕③ 好力眼：كوزى وتكىر 眼，神眼，光，产遗〔转〕④ 光阳 كۇن كوزى：芒光，线光，产遗的父先كوز قالعان اتادان 〔转〕⑤ 嗣后：前跟；口 / جەلدىك كوزى 口门：ەسكىتىك كوزى 格；孔，儿眼〔转〕⑥ 口风：باستاۋدىك كوزى / 孔窗 تەرەزەنىك كوزى 眼泉 كەرەگەنىك كوزى 指戒)〔转〕⑦ 眼(网)、子格的栏栅(房毡) 豆土指)〔转〕⑧ 案图形缀点，石宝的嵌镶(上 ▲ 睛眼的亮明而大 كوز اينا ▲ 芽(的 الا كوز ▲视仇，目反 بولۋ 厌(قاراۋ) الا كوزىمەن اتۋ ▲睛眼大 كوز الاقان ▲恨憎，恶嫌，恶憎，恶 食贪 كوز اش ▲ 顾回；望展 كوز جىبەرۋ السقا ▲的蠢愚，的知无 اق كوز ▲ 的婪贪；鬼馋；的 باسىراق كوز 油花 ▲ بالىق كوز 睛眼大 ▲ باس ▲地脑没头没；地脸盖头劈 كوز جوق، جوق باس-كوز ەمەۋ 顾照，照关 ▲ باس-كوز بولۋ 劈 ▲ 地脑没头没，一十二七三管不，地脑盖头 ءبيتتى كوز 无 بوتا كوز 的采打精 ▲ 眼的丽美 异，人生，人外 كوز بوتەن ▲ 睛眼的人诱，睛 穿欲眼望，望盼 ءتورت بولۋ ▲ 己 ەكى كوزى 附依 كوز جالتاق ▲ 人故，人老 ەسكى كوز ▲ ①▲ جانى كوزىنە كورىنۇ 的立独能不，的人于 جانسىن كوزىنە ▲ 惊心战胆 ② 受忍以难 كورسەتۋ 惩 ▲ 睛眼大 كوز جاپالاق ▲ 拾收，罚 的怜可人别求乞 ② 鬼小胆 ① كوز جاۋتاق 人 ▲ جەل كوز (的子架房毡) 格 ▲ جىلان كوز 管痿 ءجىتسى كوز ▲ 的利锐光目 ينە ▲ 的美柔长细，的条苗材身 كوزىنەن وتكەندەي 的天观井坐；的光寸目鼠 كوز ايامى تار ▲ 足意满心 بولۋ كوز ايدىن 着盯ماۋ ايرماۋ كوز ▲ 眼瞪，眼大睁 كوز الايتۋ ▲ 瞧地睛转不目 كوز الداۋ كوز الارتۋ ▲眼瞪眉直，视仇，目反 的好不量质，的实不而华 ەلەسـ كوز الدىنا ▲ 眼 تەۋ 记 كوز الماسى ▲ 前眼在现浮，起想，起 ▲ 看地睛转不目，视 凝 الماۋ كوز ▲ 球 ▲ 看地睛转不目，视 凝 اۋدارماۋ كوز 光见重 ③ 界眼阔开 ② 眼开睁 ① اشۋ كوز 天，昏黄 ▲ كوز ايلانۋ 钱赏鉴 ▲ كوز اقى ▲ 明 ▲ كوز 法戏变；骗蒙，骗欺 ▲ كوز ايلاۋ 黑 欺 بوياۋشى كوز ▲ 眼虎马打，蔽蒙，骗欺 بوياۋ كوز

كوز بۇلدىراۋ ▲ 花眼 كوزدەن بۇلبۇل者骗 ▲ 见遇得难，罕稀，见罕 وشۇ注 ▲ كوزگە باسلۇ呈，前眼在现浮 ▲ كوزگە ەلەستەۋ目夺，目 ▲ 泪着含，哭 كوزگە جاس الۇ前眼在现 كوزگە كۆيىك بولۇ ▲ 看难着看 كوزگە وتتاي为成 باسلۇ光 ▲ 目夺彩 كوزگە تۇرتكى بولۇ伸 ▲ 气受，钉中眼 كوزگە تۇرتسە كورگىسىز，睛眼着指 ▲ 黑漆，指五见不手 كوزگە ئتۇرتۇ指 ▲ 著显；现发被 كوزگە ئتۇشۇ ▲ 责指着指 شۇقۇ ▲ 钉中眼 كوزگە شۇيەلدەي视蔑，起不瞧，起不看 ▲ 睛眼 كوزگە بلمەۋ棍闷了挨；雳霹天睛 كوزگە قامشى تيگەندەي眶夺 泪眼 ▲ 的似 كوزدەن جاس برشىپ كەتۇ ▲ 察视，赏观，看观 كوزدەن كەشىرۇ出而 ▲ 失消，见不看 كوزدەن تاسا بولۇ ▲ 览浏，目过 كوزدەن عايىپ بولۇ ▲ 影踪见不 كوزدى اشىپ-جۇمعانشا那刹一，间瞬，夫工的眼眨一 ▲ كوزدىك اعى白 ▲ 球眼 كوزدىك جاۋىن الۇ眼黑 ▲ 目满琅琳，目夺彩光 كوزدىك قاراسى ▲ 珠 كوز جازۇ不 ▲ 失迷，影踪见不 كوز جاسى河成流泪 ▲ 苦痛；泪眼 كوز جاسى كول بولۇ愿如 ③ 悯怜 ② 福赐 ① كوز جاسىن كورۇ ▲ 偿得愿夙，偿以 كوز جەتكىسىز ① 无望一 ▲ 举；眼一看 كوز جىبەرۇ ▲ 的断判以难 ② 际 كوز جۇگىرتۇ ▲ 地略粗，眼一瞧，瞟 ▲ 望僚，目 كوز جۇمبايعا سالۇ眼一闭，眼一睁 ▲ 量打，看 كوز جۇمۇ ▲ 认承不，认否 ▲ كوز كورمەس قۇلاق ەستىمەس天 كوز كورىم جەر ▲ 角海涯能 كوز مايىن ▲ 的离距近，的见得看，的见望 كوز سوراسى اعۇ ▲ 泪流 كوز ئوسۇ ▲ 书读心专 كوز ئسۇزۇ ▲ 着望地巴巴眼，着望地怜可 كوزئسۇرىنۇ ▲ 蓉芙水出，乱缭花眼 كوز تالۇ ▲ 目注人引，目夺 كوز تارتۇ ▲ 累疲睛眼 كوز تاسالاۋ ▲ 望，看 كوز تاستاۋ ▲ 避躲，线视开避 كوز تاڭىرقارلىقتاي ▲ 的亮漂，的看好 كوز ئتيۇ ▲ 福眼饱，足满 كوز تويۇ ▲ 眼毒了遭 كوز تىگۇ引，盯 كوز تۇنۇ ▲ 视注，目注；望，看 كوز شاراسى ▲ 眶眼，窝眼 ▲ 胜入人 كوز شىرىمىن الۇ眼 كوز شۇبارتۇ ▲ 儿盹打，觉睡 ▲ 慌恐，愕惊 كوزى الاقانداي بولۇ ▲ 眩昏，花

明之见先有，的识见有，的化文有 كوزى اشىق ▲ 瞎变 ② 来下掉珠眼 ① كوزى اعۇ ▲ 的 كوزى بوزارۇ ▲ 神眼有没得显 كوزى جاينارۇ ① ▲ 慕羡，欢喜 ② 色神的兴高出露流里眼世去，目瞑 كوزى جەتۇ ▲ 透看 كوزى جۇمىلۇ眼合 ▲ كوزى كوگەرۇ ▲ 难受苦受 كوز ئىلۇ ▲ كوزىنە جاس ▲ 眼瞪，眼大睁 كوزىنە الايتۇ ▲ 哭，泪着含里眼，汪汪水泪 الۇ ▲ كوزىنە كوگالا شىبىن ۇيمەلەتۇ ▲ 压欺，磨折，整 كوزىنەن جاس پارلاۋ ▲ 下雨如泪 كوزىنە شەل ▲ 切一空目 ③ 瞎变 ② 障内白患 ① قاپتاۋ ▲ （事坏做）着瞒，骗欺 كوزىنە ئشوپ سالۇ كوزىنە قاراۋ ▲ 神留，着看 كوزىن جويۇ ▲ 掉干，躲 ② 灭消，死杀 ① كوزىن جوعالتۇ ▲ 死杀 ▲ 命要 كوزىن جۇنتۇ ▲ 藏隐，来起藏 ③ 开眼，觑觊 كوزىن ماي باسۇ ▲ 瞎变 كوزىن سانتۇ ▲ 眼挤 كوزىن سىعۇ ▲ 望期；馋 كوزىن قىزارتۇ ▲ 红眼使，馋眼使 كوزى سۇالۇ眼睛 ▲ 着活还，在健 كوزى ئتىرى ▲ 缩 كوزى تۇنۇ ▲ 现发，见看 كوزى شالۇ ▲ 迷入，迷着 كوزى شاتىناۋ ▲ 散魄飞魄 كوزى شاراسىنان شىعۇ瞪 ▲ 怒发，气生，眼 كوزى شىراداي جانۇ炯睛眼 ▲ 瞎变 كوزى شىعۇ ▲ 神有炯炯睛眼，光发炯 كوزى قارايۇ看） كوزى قيماۋ ▲黑发眼，花眼 كوزى قىزارۇ ▲ 馋眼，红眼 ▲ 得不舍（着 كوزى ىلگىشتەتۇ打，儿盹打 كوزى ىلگۇ ▲ 困 كوزىكە ▲ 睡瞌打，儿盹打 كوزى ئىلىنۇ ▲睡瞌 كوزىكە باق看 ▲ 睡瞧，着看 كوزىكە قۇم قۇيىلسىن〔咒〕 ▲ 着瞧，着看 كوزىكەن شىقسىن〔咒〕 ▲ 瞎装 كوز 一得看，够看 قاناۋ ▲ 死该 كوزىكەن شىقسىن〔咒〕 ▲ 瞎装 كوز قاداۋ ▲ 视逼，视凝，盯 كوز قاناۋ ▲ 楚二清 كوز قاراۋىتۇ ▲花眼，黑发眼 ▲ 盲雪 كوز قاربۇ ▲ 眦外 كوز قيىعى ▲ 管照，照关，应照（تاستاۋ） كوز قىلۇ ▲ 势作腔装，装伪，面门装 كوز قىرىن سالۇ ▲ 顾照，照关（تاستاۋ） كوز قىرى ئتۇشۇ，心关 ▲ 眼弄眉挤，色眼使；眼挤 كوز قىسۇ ▲ 意注 كوز قۇنى ۇشىندا刚睛眼 ▲ 仇之人杀 كوز ۇشىندا كورەر تاڭدى كوزبەن ▲ 处远，方地的到看刚 انقىزۇ讨；眼瞪 ▲ 眠不夜彻 وقتى كوزىمەن انتۇ ▲ 评，评批 سىن كوزى ▲ 论 ▲ 厌 ئتورت كوزى

تۇگەل وتىرعاندا ▲ 下况情的场在人关有在
قاراڭعىدا كوزىم جوق 名戏游种一的童儿族哈
▲ قاس پەن كوزدىك اراسىندا 睫眉;间瞬一
قوي كوز ▲ قىس كوزى قىراۋ 睛眼的色褐黄
▲ وزىڭنەن زور شىقسا ەكى 冷寒,气寒,寒严
كوزىك سوندا شىعار 一物一降物 ▲ ولگەن
قويدىك كوزىندەي 神无睛眼 ▲ بارماق باستى،
كوز قىستى. 【谚】眼只一闭,眼只一睁 。 ▲
جورعانىڭ تەرى كەپپەس، ەركەنىڭ كوزى
كەپپەس. 【谚】走的马个没水汗的儿娇,干
水。完个没 ▲ كوزدەن كەتسە كوڭىلدەن بولادى
ۇمىت. 【谚】事境过迁 。

كوزاياق 〈名〉皿器小,碗木小 。

كوز ايىم: كوز ايىم بولۇ 喜欣,看到高,兴
心安 。

كوزاينەك 〈名〉眼镜:قارا كوزاينەك 墨镜 。

كوزبە-كوز 〈副〉当面对面,面:地面说
ايتۇ 当面 。

كوزگەلدەك 〈名〉[方]碗木小特 。

كوزگەنەك 〈名〉[方]房蜂 。

كوزدە- 〈动〉①看照,看:مال كوزدەۋ 照
畜牲看 ②瞄准:كوزدەپ اتۋ 准瞄 ③打了准瞄
…以…为标目(的)打,……算,图谋:جەكە
مۇددەنى كوزدەۋ 追求个人利益 。

كوزدەي Ⅰ 〈形〉睛眼和样一的 。

كوزدەي Ⅱ 〈名〉[方]皿器小,碗木小特 。

كوزدەل- كوزدە- 的被动态 。

كوزدەن 〈动〉象睛眼,……似好睛眼,……▲
看照畜牲的人个求追 ②瞄准(炮火)①,人
放牧 。

كوزدى 〈形〉①的睛眼,的眼:جالعىز
كوزدى 的孤独眼 ②的孔,的儿眼〔转〕:كوپ
كوزدى باستاۋ 多泉眼〔转〕③有镶(石)宝石
……有镶〔转〕④的(石)的亮眼明心,的悟觉有
〔转〕 。

كوزدىك 见 كوزبلدىرىك.

كوزە Ⅰ 〈名〉①罐瓦,盂陶 ②盆花 ▲
كوزە قۇمىرا بۇيمدار 品之器陶 ▲ كوزە قۇمىرا
كاسىپشىلىگى 业器陶 。

كوزە- Ⅱ 〈动〉①导领,导指 ③瞄准对 。

كوزەل Ⅰ 〈名〉革皮的软柔 。

كوزەل Ⅱ 〈名〉罐瓦小 。

كوزەل Ⅲ 〈形〉①的丽艳;的丽美,的亮漂:
كوزەل كورىنىس 色景的丽美 ②(蔑轻示表)
个那,东西,伙家:كوزەلىك كەلمەس پە ەكەن
吧了来不伙家 。

كوزەلەك 〈名〉器陶小 。

كوزە ساۋىت 〈名〉甲盔,通的等质 。

كوزەۋ كوزە- Ⅱ 的式定不 。

كوزەشى 〈名〉工器陶 。

كوزقاراس 〈名〉观,点,法看,见解:
كوزقاراس 观界世 。

كوز-قۇلاق 〈名〉耳目:كوز-قۇلاق بولۇ 当
目耳 。

كوزوىناق 〈名〉地场小,地块小 。

كوزسىز 〈形〉的无知,的目盲,的眼没:
كوزسىز سوقىر 子瞎的眼有没 ▲كوزسىز تۇرده
盲目地 。

كوزسىزدىك ①كوزسىز 盲 ②词名象抽的
从盲目,性目盲:كوزسىزدىكپەن ەرۋ 。

كوزتانا 子扣的石宝有镶 〈名〉 。

كوزىگۇ كوزىك- 的式定不 。

كوزىك- 〈动〉①人被,现发人被,现出 ②盯
眼毒遭 ③见看 。

كوزىلدىرىك 〈名〉眼镜:كوزىلدىرىك سالۋ
(تاعۋ)戴镜眼 。

كوزىلدىرىكتى 〈形〉的镜眼戴,的镜眼有
▲ كوزىلدىرىكتى جىلان 蛇镜眼 。

كوزىنشە 〈副〉面当,前眼……在,前面……
,面当……着,前面的:ەلدىك كوزىنشە جامان ەسوز
ايتپا 别说家人着当话坏 。

كوزىر Ⅰ 〈名〉铐手:كوزىر سالۋ 铐手戴 。

كوزىر Ⅱ [俄]〈名〉王,牌主,牌 ▲كوزىر
ەتىپ تارتۋ 打王牌 。

كوزىرلى 〈形〉的铐手戴 。

كويلەك 〈名〉衣衬,衣裙 ①衬,裙连,子 ②
▲ ەبىر كويلەك بۇرىن توزدىرۋ 年岁大 ▲

گارمون ەتەك كويلەك 百褶裙▲ەتەك كويلەك 裙 ▲子食足衣丰 كويلەگى كوك، تاماعى توق قانمەن كويلەك جۆۋ 受，磨折受，磨难▲ئىش كويلەك 裙衬，衣内。

كويلەك-دامبال 〈名〉裤和衣衬，裤内和衣内祝。

كويلەك-دامبالشالك 〈副〉衣内穿只。

كويلەك-كونشەك 〈名〉泛的衣内；衣衬，衣内称泛的装服；称。

كويلەكسىز 〈形〉的衣衬穿有没，的衣衬有没。

كويلەكشەك 〈形〉的子裙穿只；的衣衬穿只。

كويلەك-ىشتان 〈名〉裤内和衣内。

كويىت- Ⅰ 〈动〉话闲扯，河开口信：ول ازكويىتكەن جوق. 话的讲该不多好了讲他。

كويىت Ⅱ 〈名〉西东的用借对向时要玩。

كويىتكىز- كويىت- Ⅰ 态动使的。

كويىتتىر- كويىت- Ⅰ 态动使的。

كويىتۇ كويىت- Ⅰ 式定不的。

كوك Ⅰ 〈名〉①皮细（的栏栅木房毡接连）。带皮细，条。②（的子格房毡）处接连。

كوك Ⅱ 〈名〉天，天空：بۇركىت كوكتە قالقىپ ئجۇر. 翔翱中空天在鹰雄。▲كۇلىن كوككە ۋشىرۇ 灭消，碎粉▲كوك بويلاۋ 高入云霄▲ەتىرۇ كوككە كوتە 吹，上天到捧▲كوك سوققان 理无，的蛋捣 ② 的气淘，的皮顽，的皮调 ①的闹取▲كوك سوققىر 〔咒〕该كوكتەن 的死▲كوك الەم تىلەگەنىن جەردەن بەرۇ 外望出喜▲كوك جەتۇ 兴高采 توبەسى كوككە 穹苍，空太，空天▲اقىل كوپكە جەتكىزەر，意得，足意满心，烈ونەر كوككە جەتكىزەر. 【谚】肾者艺技，举人众。天通能。

كوك Ⅲ 〈名〉①草，草青，草青，苗：كوك شىعا باستادى. ئبيداي كوگى/. 草长始开。②苗麦 كوككە 的菜青卖：كوك ساتۇشى 菜蔬，菜青▲كوك قۇالاۋ 青放 كوك جايۇ 青跑。

كوك Ⅳ 〈形〉①的色青，色绿，的色蓝：كوك كوز 睛眼蓝/ كوك ئشوپ 草青/ كوك جىلقى 的熟成未，的青〔转〕②马毛青：كوك الما 果苹青▲اق قار، كوك مۇز 冰，天冬月腊 كوك ايىل 蛮横不讲理的，架吵爱▲地雪天

〔植〕كوك الا بوتا ▲的斑白灰 كوك الا قويداي بولۇ ▲的伤鳞体遍（得打被）▲黎绿 كوك الا قويداي قىلۇ 开皮，伤鳞体遍（得打）▲绽肉 كوك الا قىرت 罗里罗，人的叨叨絮絮▲كوك بالاق 舌多嘴多 ▲كوك اۇنز 人的嗦 كوك بارماق 会不，的笨手，的笨▲忙穷 بولۇ ▲至牛〔植〕كوك باس شاي ئشوپ 的艺手横蛮 كوك بەت ▲脏脾，脾〔理生〕كوك باۋىر ▲鸡松色蓝 كوك بۇلدىرىق ▲的理讲不蛮，的 كوك بۇرشاق 气脾▲豆青，豆绿 كوك دولى ▲翠嘴，舌多嘴多 كوك ەزۇ ▲的躁暴，的大生〔ت كوك ەرمەن〔植〕▲蒿香，蒿青 كوك ەتكتى 有富，的钱有▲膜隔纵〔理；的 كوك ەتكتى كەزدەسپەۋ، 的位地有▲كون ەتكتىنى جاراتپاۋ 就不低，成不高▲كوك ينەنى كوتكە تۇرتە بىلمەۋ 不 活线针做会▲كوك جامباس 色绿草▲كوك جاسىل 症尿夜▲كوك جاسىق（肉指）▲的瘦极，石宝蓝 كوك جاحۇت 后背 ②子梗脖，颈脖 ①▲玉翠 كوك جەلكە 懒，懒 ②张反弓角 ①▲كوك جەلكەدەن تارتۇ 陈茵灰 كوك جۇسان ▲惰 كوك جۇلىن بولۇ ▲鸽岩，鸽原 كوك كەپتەر ▲弱衰，堪不惫疲，疮疙奶酸的透干 كوك مالتا ▲鸽兰 كوك مي ▲子呆，瓜傻，的窍开有没，的笨愚▲كوك مويىن ۋيرەك 质优 نايزا ▲鸭野，鸭头绿▲كوك ساعال（指）麦▲矛长 كوك ئنىل ▲蓝靛 كوك ساقال ▲的熟成全完未（子；子胡白花 كوك سۇر ▲人年中 كوك سۇر ەتىك ▲獭旱▲كوك ئسۇت ▲靴皮革兰（乳）奶脂脱▲كوك تال 柳兰▲كوك تامباق بۇلبۇل 须点蓝▲كوك تامىر 脉静▲كوك تەمىر 子刀▲كوك تەرەك 兰 كوك تورعاي ▲杨青 كوك تيىن 一钱文▲كوك توتى 鹦网金蓝▲كوك تۇينەك ▲鸟棕 كوك تۇلكى 瓜 甜生，瓜生小 ②阻梗肠（的羊）①▲鸥海 كوك شاعالا ▲②狐青▲肿脓，胞脓 كوك شەشەك ▲茶绿 كوك شاي ▲晰草，娘织纺，儿蝈蝈 كوك شەگىرتكە ▲蝇肉 كوك شىبىن ▲奶酸的水掺 شالاپ كوك شىمشىق 鸟星，雀山青▲鹞 كوك قارعا ▲昨蚂，蝗飞 كوك قاسقا شەگىرتكە ▲鸦星

كوك ئورىم 。年少青;的幼年
كوكبازار 。场商果水和菜蔬,场市菜〈名〉
كوكبار 见 كوكپار.
كوكباقا ,常非,的瘦消为极 (畜牲指)〈形〉
。的味无得瘦(肉);的柴如瘦骨,的弱瘦
كوكبارازدا- 。洗粉淀用〈动〉
كوكبارازداۋ كوكبارزادا- 。式定不的
كوكبارماق 做会不, 的脚笨手笨,的笨〈形〉
。的事
كوكباس: كوكباس ئشوپ 。芥荆假〔植〕
كوكباۋىر 。脏脾、脾〈名〉
كوكبەك 。藜滨灰〈名〉
كوكبەت 。的理讲不蛮、的横蛮〈形〉
كوكبەتتەن-〈动〉理讲不蛮得现表,来起横蛮。
كوكبەتتەنۋ كوكبەتتەن- 。式定不的
كوك: كوك بۇيرا〈名〉烟鼻质优,斯纳等上。
كوكگۇل 〈名〉[植]科胆龙 。
كوكدارى 〈名〉铜酸硫 。
كوكە 孩对母父②称昵的亲父对子孩 ①〈名〉
كوكە جاسىق ▲人超,人强 [转] ③ 称昵的子
。的篇连话废 كوكە مىلجىك ▲ 的瘦很(肉指)
كوكەي :目心,性悟;忆记;脑头〈名〉
كوكەيىندە سايراپ تۇر ▲ 竹成有胸 كوكەيگە قونۋ
▲的瘦极肉指 كوكەي جاسىق ▲会领,悟领
كوكەي كەستى (تەستى) 的缓容不刻,的迫急
▲ كوكەينەن كەتپەۋ ▲ 新犹忆记,忘难
كوكەيىن تەسۋ 。求以寐梦,望盼,往想
كوكەك I 〈名〉①〔动〕规子,鹃杜,鸟谷布
▲ 鹃杜〔植〕 كوكەك وتى ▲ 座鹃杜〔天〕
كوكەك ئوز اتىن ئوزى شاقىرادى. 【谚】鸟谷布
。(招自打不)字名的己自叫己自
كوكەك II 〈名〉月四:月四 كوكەك ايى 。
كوكەكتە- 。叫地住不(鸟谷布)〈动〉
كوكەكتەۋ كوكەكتە- 。式定不的
كوكەلە- 〈动〉①爸爸好叫,爸爸叫 ②
好叫 。辈长当 ③,贝宝叫,子孩
كوكەلەت- 。态动使的 كوكەلە-
كوكەلەۋ كوكەلە- 。式定不的
كوكەمارال 〈名〉[植]天景 。
كوكەتاي 〈名〉①称爱的(叔叔)亲父对 ②
表

。称昵的子孩对母父 ③求恳的亲父对示
كوكجال ,的暴凶,的猛凶 ② 狼公 ①〈形〉
كوكجال قاسقىر (ئبورى):的猾巨奸老;的暴残
。称别的狼 ② 狼的猛凶
كوكجاۋلىق 。属纳婆婆[植]〈名〉
كوكجەلىك 。毛换,毛脱(季春羊绵指)〈名〉
كوكجيەك 。线地平,际天,边天〈名〉
كوكجورە 。鹭元胡[动]〈名〉
كوكجوتەل 。咳日百[医]〈名〉
كوكجۇپار 。莉茉草,莉茉紫[植]〈名〉
كوكقۇتان 。鹳、鹭苍[动]〈名〉
كوك مايسا 草青,坪草 ② 草青,苗青 ①〈名〉
。方地的密茂
كوك مايسالى 。的茵成草绿,的密茂草青〈形〉
كوكمارال 。天景〔植〕〈名〉
كوكموينىاق 。种品良优的马依达阿〈名〉
كوكنار 。粟罂〔植〕〈名〉
كوكوراي 。者毒嗜,者剂醉麻嗜〈名〉
كوكوراي ▲ 的密茂草青,的茂繁草花〈形〉
كوكوراي شالعىن 。方地的茵成草绿,坪草
كوكپار 。羊刁 تارتۋ 刁羊:كوكپار〈名〉
كوكپارشى 。人的羊刁加参〈名〉
كوكپەك 。蒿碱〔植〕〈名〉
كوكپەڭبەك 青淡,的蓝蔚,的蓝蓝 ①〈形〉
(草指) ② 天的蓝蓝 اسپان كوكپەڭبەك:的色
。的葱葱郁郁,的油油绿
كوكسال 。草皮色蓝(的用边花做)[口]〈名〉
كوكساعىز 。草胶橡〔植〕〈名〉
كوكساۋ 。痨肺,核结肺 ② 炎管气 ①〈名〉
كوكساۋىر 。革皮色蓝的用边花做〈名〉
كوكسە- 渴,望盼,望期, 望希地切迫〈动〉
。见一望盼 ئبىر كورسەم دەپ كوكسەۋ:望
كوكسەرەك I 。矛长质优〈名〉
كوكسەرەك II 。子崽狼的大〈名〉
كوكسەرەك III 。子崽狼当(名戏游)〈名〉
كوكسەركە I 。鱼鲈,鲈梭〔动〕〈名〉
كوكسەركە II 。瓜甜〈名〉
كوكسەس- 。态互交的 كوكسە-
كوكسەۋ 。式定不的 كوكسە-
كوكسوقتا 。雪冰的中化融〈名〉

كوك سۇڭگى 矛长〈名〉。
كوكتابان 拐羊铅注〈名〉。
كوك تامىر 脉静〈名〉。
كوكتاس 铜酸硫〈名〉。
كوكتە- Ⅰ(木草),苗出,长(草指)①〈动〉(草指)长 / ئۆسۈپ كوكتەۋ ھندى ئبيداي 青返,绿发:كوكتەپ كەلەدى. 苗出刚刚子麦 ②〔转〕(活生生)气阔得变,气生满充,旺兴 ▲باسا كوكتەۋ 撞直冲横,行强。
كوكتە- Ⅱ〈动〉中空(在),高升(上天往):كوكتەپ ۋشۇ 向高飞处。
كوكتە- Ⅲ〈动〉用①纳,缝脚针大:كوكتەپ تىگۇ 缝(着合凑)②缝地针大针大:كويلەگىن كوكتەپ بەرە سالساڭشى 把(的他)衬衣缝合凑着②下一③串,接连:كەرەگە كوكتەۋ 来起串条皮用栏栅的房毡把。
كوكتەي 的熟成未;的嫩青,的青〈形〉:ئبيدايدى كوكتەي ورۇ 子麦的熟未割收。
كوكتەكە 鸸[动]〈名〉。
كوكتەل- كوكتە- Ⅲ 态动被的。
كوكتەم 季春,天春,春〈名〉:كوكتەم جەلى 风春/ كوكتەم كوركى باۋراپ الۇ 人撩色春。
كوكتەمگى 的季春,的天春〈形〉:كوكتەمگى ەگىس 耕春/ كوكتەمگى دەمالىس 假春。
كوكتەمدىك 的季春,的天春〈形〉:كوكتەمدىك داقىل 物作季春。
كوكتەمە 甲盔连串〈名〉Ⅰ。
كوكتەمە 天春,季春〈名〉Ⅱ。
كوكتەس- كوكتە- Ⅱ 态互交的。
كوكتەت- كوكتە- Ⅲ 态动使的。
كوكتەۋ 青②场牧季春,场草季春①〈名〉Ⅰ苗青,草。
كوكتەۋ Ⅱ 索绳的架驮接连〈名〉。
كوكتەۋ Ⅲ كوكتە- Ⅰ、Ⅱ、Ⅲ式定不的。
كوكتەۋ-كۇزەۋلىك 场牧秋春〈名〉。
كوكتەۋلىك (场草)的牧放季春于合适〈形〉。
كوكتىكەن 菊车天[植]〈名〉。
كوكۇ كوكى- 式定不的。
كوك شاعىر 属蒿〔植〕〈名〉。
كوكشە 瓜香〈名〉▲كوكشە قاۋىن 香瓜。

كوكشەگۇل 腊西江〔植〕〈名〉。
كوكشۇلان (狼公)的毛灰,的色灰〈形〉。
كوكشىل 天,的色蓝浅,的色蓝淡①〈形〉珠眼蓝 كوكشىل كوز 的色蓝蔚,的色蓝②蓝变,蓝发①كوكشىل تارتۋ ▲的紫青,的青发②青发。
كوكشىلدەن- 绿变,色蓝变,蓝发①〈动〉:ئشوپ شىعىپ جەر كوكشىلدەنە باستادى. 地大青返。
كوكشىلدەنۋ كوكشىلدەن- 式定不的。
كوكى 黄雌口信,河开口信,说乱便随〈动〉:اۋزىنا كەلگەنىن كوكۋ 气一说乱。
كوكىلتاش 哥当弟认[旧]〈名〉。
كوكىمە 河开口信,说乱,说胡〈名〉:ماعىناسى جوق كوكىمە 说胡的义意何任无。
كوكىر 酒奶,酒乳牛〈名〉。
كوكىرەك 口胸,脯胸:①〈名〉قولىن كوكىرەگىنە قويۋ 把口胸在放手把②口胸心,怀胸,胸心:كوكىرەكتە ساقتالىپ قالۋ 存在里心③心,怀:كوكىرەگىندە سايراپ تۇر 目心,窍心;脑头:كوكىرەگىندە ساپىراپ تۇر 心[转]④傲高,慢傲:كوكىرەكتەن ەشتەڭە ونبەيدى 傲慢不会什么好 ▲ەر كوكىرەك 的敢勇,的大量胆,的敢果 ▲كوكىرەك اۋرۋ 肺结核,病痨 ▲كوكىرەك پەردەسى〔理生〕膜胸 ▲كوكىرەك كەرۋ ①胸挺 ②狂妄自大的 ▲ئار كوكىرەك 狂妄自大的 ▲ئور كوكىرەك 炎膜胸 ▲كوكىرەك ماڭقا كىمنىڭ كوكىرەگىنە ئبىر ايالق اس سيادى 不得觉得谁不比人差。
كوكىرەكتە- 不了为认自,慢傲得现表〈动〉。
كوكىرەكتەۋ كوكىرەكتە- 理无横蛮得现表,起。式定不的。
كوكىرەكتى 〔转〕②的宽部胸,的胸宽〈形〉。
كوكىرەكتىك 的慢傲,的大自妄狂,的大自高自。
كوكىرەكشە 大自高自,大自妄狂,慢傲〈名〉。
كوكىس 心背(男),儿肩坎(女)〈名〉。
كوكىس- Ⅱ 炭焦〈名〉Ⅰ。
كوكىت- كوكى- 态互交的。
كول 态动使的。
كول سۋى 泊湖,湖①〈名〉:كول سۋى 水湖/ كول

تۇزى 湖盐/ كولدەگى قايىق 湖面上的船 ② ▲湖大 ايدىن كول 的富丰,的裕富〔转〕 كوز جاسى كول بولۇ 泪成流河▲ ساغىنعان ەلىن 雄英【谚】. سارالاقاز كولىن اڭسايدى، اڭسايدى 。塘湖念思外在鸯鸳,乡家念想外在

كولباقا 〈名〉〈动〉鸡田,蛙青〔动〕。

كولبە- 〈动〉侧一向斜,侧一向歪 (卧躺指)〈动〉: كولبەپ جاتۇ 卧侧腿开伸/ كولبەگەن تاۋلار 横 。脉山的着亘

كولبەك 〈名〉式姿的摆大摇大(的时路走)〈名〉。

▲ كولبەك قاعۇ 悠晃,摆大摇大:晃晃摇摇 。

كولبەكتە- 〈动〉摆大摇大;悠晃,晃摇〈动〉: كۇن بويى كولبەكتەپ ەجۇرۇ 悠晃天整 。

كولبەكتەۋ كولبەكتە- 式定不的 。

كولبەڭ : كولبەڭ قاعۇ :悠晃,晃摇,动摆 كويلەگى كولبەڭ قاعۇ 着动摆在子裙 。

كولبەڭدە- 〈动〉晃晃摇摇;动飘,动摆: كولبەڭدەپ ەجۇرۇ 走地晃晃摇摇 。

كولبەڭدەۋ كولبەڭدە- 式定不的 。

كولبەڭ-كولبەڭ: كولبەڭ-كولبەڭ قاعۇ (持)晃晃摇摇,动飘,动摆(地性续 。

كولبەت- كولبە- 态动使的 。

كولبەۋ I كولبە- 式定不的 。

كولبەۋ II 〈形〉的斜倾,的斜歪كولبەۋ بيىك- تىك〔数〕高斜 ▲ كولبەۋ بەت 面斜 。

كولبەۋلىك 〈名〉率斜,度斜。

كولبىرە- 见 قولبىرا-.

كولبىرەۋ كولبىرە- 式定不的 。

كولگىر 奸,的猾狡;的惺惺假,的善伪 〈形〉 ▲ كولگىر كۇلكى 笑假 的诈 。

كولگىرلەن- 〈动〉子样……成装,样作模装: شىنىڭدى ايت كولگىرلەنبە 不作装别,的真讲 知 。

كولگىرلەنۋ كولگىرلەن- 式定不的 。

كولگىرلىك ①كولگىر 词名象抽的 ② ,善伪 装伪 。

كولگىرسۋ كولگىرسى- 式定不的 。

كولگىرسى- 〈动〉成装,样作模装〈动〉,样……装 善伪,意假情虚,蒜 。

كول-داريا 〈名〉河江,流河泊湖 。

كولدە- 滥泛,溢漫(水)〈动〉。

كولدەمەش 〈名〉饼烤,镶(的烤中灰火在埋) 。

كولدەنەڭ 〈形〉①的向横,的断横,的横 : كولدەنەڭ سىزىق 线横/ كولدەنەڭنەن كەسۋ 横 然突〔转〕 ② 着躺横 كولدەنەڭ جاتۇ /开切着 كولدەنەڭ :的料意乎出,的然猝,的然偶,的 اۇرۇ 的生陌,的关无〔转〕 ③ 病疾的然突 كولدەنەڭ كىسى 陌 人生 ▲ الدىنان كەسە-كولدە- نەڭ وتپەۋ 对……,敬尊 礼有貌 ▲ كولدەنەڭ كاسىپ 副 业;活外儿 ▲ كولدەنەڭ كوز 外 生,人 كولدەنەڭ كوڭ اتتى 人 ▲ 陌,人的情交有没 ەسوز كولدەنەڭ ▲人外,人生 ▲话外题,论议 كولدەنەڭ سۇراق 间提的接间 ▲ كولدەنەڭ تابىس 。到遇遭然突 كولدەنەڭنەن كەز بولۇ 快外

كولدەنەڭدە- 〈动〉①穿横,过横,向横 : جولدان كولدەنەڭدەپ وتۇ 横 路马穿 ②,住挡 الدىنان كولدەنەڭدەۋ :拦阻,住拦 ③面前住挡 。现显,现出(地约约隐隐),现浮〔转〕

كولدەنەڭدەت- كولدەنەڭدە- 态动使的 。

كولدەنەڭدەۋ 、كولدەنەڭدە- 式定不的 。

كولدەنەڭى 〈名〉幅宽,度宽 。

كولدەت- ①كولدە- 态动使的 ② :尿撒,尿 توسەككە كولدەتۋ 床尿 ▲ كولدەتىپ سۇارۇ 浇 水泪 كوزىنەڭ جاسىن كولدەتۋ ▲ 透渗水浇,透 。横纵泪眼,面洗

كولدەتىل- كولدەت- 态动被的 。

كولدەۋىك 〈名〉地淹水 。

كولدى 〈形〉的多泊湖 。

كولەگەي 〈名〉障屏,处蔽隐 。

كولەگەيلە- 〈动〉:藏隐,盖掩;挡遮, 羔遮 قولىمەن كولەگەيلەۋ 挡遮手用 。

كولەگەيلەن- كولەگەيلە- 态动被的 。

كولەگەيلەۋ كولەگەيلە- 式定不的 。

كولەم 〈名〉:积体,模规,积面,围范 شاعىن كولەمدە/ 内围范小在 جەر كولەمى 土 积面地 اتومدىق كولەم 积体子原 。

كولەمدەن- 〈动〉大扩,大得变,大增 。

كولەمدەندىر- كولەمدەن- 态动使的 。

كولەمدەۋ كولەمدەن- 式定不的 。

كولەمدى 〈形〉大,的积面大,的广宽,的阔宽

كولكىلدەۋ كولكىلدە- 。式定不的
كولكىت- كولكى- 。态动使的
كول-كوسىر〈形〉的数其计不，的量大：كول-كوسىر اقشا جۇمساۋ 花钱如流水/ كول كوسىر سۋ 。水是都处到
كولپەك 。的茸茸毛，的软松(雪指多)〈形〉
كولشىك 。池水，塘池，湖小〈名〉
كولىك 〈名〉畜力，畜役：ءمىنىس كولىگى 骑畜力，畜役 ▲ كولىك مايى ەگىس كولىگى/畜牲的用出付所畜力、畜役人他用使因)，费租畜役 。畜力，畜役 ▲ كولىك مالى 力动劳(的
كولىكسىز 〈形〉无的畜役，的畜力无，的步行；的
كولىكتى 。的马着骑，的畜力有，的畜役有〈形〉
كوم- 〈动〉①埋，埋掩，埋：مينا كومۋ 埋地雷/جەرگە كومۋ 下地入埋 ②葬埋：ولىكتى كومۋ 埋葬 ③体尸葬埋：شۇڭقىردى كومىپ تاستاۋ 平填，填 ④坑填 ⑤入放(里深往)，打抽〔转〕毒，打抽：قامشىمەن كومۋ 打鞭 ▲打 ①容自地无使 ②埋活
كومبە 〈名〉I ▲饼烤(的熟烤中灰热在)
كومبە نان 。饼烤(的熟烤中灰热在)
كومبە 〈名〉II ①深，窖地(的食粮存储指) ▲种火 ③富财，藏矿，藏宝(下地指) ②坑
كومبە قوناق 。米玉
كومبە 〈名〉III 。标界，点终(的赛比指)
كومبەلە- 〈动〉。饼烤(中灰热在指)
كومبەلەۋ كومبەلە- 。式定不的
كومبەش 见 كومبە I .
كومبىس 见 كونبىس.
كومدىر- كوم- 。态动使的
كومەي ③把拐 ②门喉，咙喉，喉咽 ①〈名〉：气口；图意，头念，思心，意心〔转〕：كومەيىنەن بەلگىلى 渠河)〔转〕③来出听能就里气口从 ▲处叉分(的水渠)，口狭(的 استىگى كومەي 〔语〕كومەي داۋىسسىزدارى ▲咽下〔理生〕②动颤咙喉 ①كومەيى بۇلكىلدەۋ ▲音擦喉子嗓 كومەيى جىبىرلاۋ ▲话说想，痒发子嗓 كومىس كومەي ▲喝想，痒发
كولەڭكە 〈名〉①面影背，影背，子影 ادامنىڭ كولەڭكەسى 凉阴，方地的阴背 ②子影的人 كولەڭكەدە وتىرۋ 坐监)：处 ③方地的阴背在 كولەڭكە الا ▲伤悲，苦痛〔转〕朦，暗昏，昏晨 ▲黑将天 كولەڭكە باسىن ۇزارتۋ 脏 كولەڭكەسىندە ءجۇرۋ 。赖依，附依 كولەڭكەسىنەن قورقۋ 风闻声鹤唳▲ قارا كولەڭكە 。黄昏
كولەڭكەلە-〈动〉①荫歇，凉乘：اعاشتىڭ تۇبىندە كولەڭكەلەۋ 在树底下乘凉 ②凉乘，遮盖遮：قولىمەن كولەڭكەلەۋ 用手遮挡 。挡遮
كولەڭكەلەس- كولەڭكەلە- 。态互交的
كولەڭكەلەت- كولەڭكەلە- 。态动使的
كولەڭكەلەۋ I كولەڭكەلە- 。式定不的
كولەڭكەلەۋ II 〈形〉的阴背点有，的凉荫有稍。
كولەڭكەلى 〈形〉背有，的凉荫有，的子影无
كولەڭكەلى جەر 。方地的阴背有 كولەڭكەلى：的阴
كولەڭكەلىك 。的凉阴，的阴背，的阳遮〈形〉
كولەڭكەسىز 〈形〉阴背无，的凉荫无，的影无
كولەڭكەسىز شام 。灯影无 كولەڭكەسىز：的
كولكەك: كولكەك قاعۋ 勤殷献敬毕恭毕，好讨 。
كولكەكتە- 〈动〉。好讨，敬毕恭毕，勤殷献
كولكەكتەۋ كولكەكتە- 。式定不的
كولكۇ كولكى- 。式定不的
كولكى- 〈动〉①滥泛，出溢，出漾：كولكىگەن سۋ 漂 ②水洪的滥泛 كولكىگەن ماي 油漂 。
كولكىلدە- 〈动〉①出漾，出溢(体液指) ②大肥得显 ③汪汪水；滥泛
كولكىلدەت- كولكىلدە- 。态动使的

كومەي 能 的道会说。

كومەيقوڑت 〈名〉(的畜牲指)胀喉。

كومەيلەت- 〈动〉地块大块大,吃地咽虎吞狼:吞肉吃地咽虎吞狼 ەتتى كومەيلەتىپ سوعۇ。

كومەيلەتۇ كومەيلەت- 的 式定不的。

كومەيسىز 〔转〕〈形〉正,的心贪有没,的洁廉的直。

كومەك ①〈名〉助协;忙帮,助帮:持扶;济救,援救;助援 ②助帮予给 بەرۇ كومەك قولىن سوزۇ 伸助援出 ▲手之助援 جەدەل كومەك 紧急助援 ▲كومەك كورسەتۇ (بەرۇ، قىلۇ، ەتۇ، جاساۋ)助扶,助援,助帮。

كومەكەي ①〈名〉咙喉,喉咽 ②〔转〕意心,图意:كومەكەيى بەپ-بەلگىلى 头念,思心图意,体挑扁〔理生〕كومەكەي بەزى ▲楚清很扁,的婪贪,的心贪 بوس كومەكەيى ▲腺挑。

كومەكەيلە-〈动〉:咽虎吞狼,吃地口大口大 ەتتى كومەكەيلەي اساۋ 狼吞虎咽地肉吃。

كومەكەيلەت- 见 كومەكەيلە-.

كومەكەيلەتۇ كومەكەيلەت- 的 式定不。

كومەكەيلەۋ كومەكەيلە-的 式定不。

كومەكسىز 〈形〉无,的忙帮人无,的助帮无:كومەكسىز قالۇ 的援支无,的助援无立孤。

كومەكتەس- 〈动〉援救,助援,助协,助帮:持 ەوزارا كومەكتەسۇ 互助帮相/ زاتتىق جاقتان كومەكتەسۇ 助帮予给上质物 ▲كومەكتەس سەپتىك〔语〕格助,格具工,格。

كومەكتەسكەنسۇ كومەكتەسكەنسى- 的 定不。式

كومەكتەسكەنسى- 〈动〉帮着装,助帮着装:子样的助援出装,忙 كورىنىستە كومەكتەس- كەنسۇ 助帮着装上面表。

كومەكتەستىر- كومەكتەس- Ⅱ 的 态动使。

كومەكتەسۇ كومەكتەس- Ⅱ 的 式定不。

كومەكشى 〈形〉:的助协,的用作助辅起 ①/ كومەكشى كلەتكا 胞细助辅 كومەكشى جۇمىسشى,员理协,手副,手帮,手助 ②(工助辅)工小 ▲كومەكشى ەتىستىك〔语〕动助词 ▲员理助 كومەكشى سوزدەر〔语〕辅助词。

كومەكشىلىك 〈名〉:助协,助帮,用作助辅。

淡暗,的暗昏,的约约隐隐 **كومەسكى** ①〈形〉:的 شامنىڭ كومەسكى جارىعى 灯的约约隐隐:的 藏隐,的面表在露不,的在潜 ②光 كومەسكى كۇش داۋىس 秘密投 ▲力潜 كومەسكى تارتۇ 票投名记无,票 ▲كومەسكى 得变隐隐约,显明不得变,约约隐隐得变,糊模得变 ①〈动〉:淡暗得变,暗昏得变,约 شام جارىعى كومەس- كىلەپ بارادى. 来起暗昏得变光灯 ②。含糊,目的己自把 ماقساتىن كومەسكىلەپ ايتۇ 晦隐:盖掩,藏隐 ③些一晦隐得说的 كومەسكىلەي تۇرا تۇرۇ 见看让不时暂来起藏。

كومەسكىلەن- كومەسكىلە- 的 态动被。

كومەسكىلەندىر- كومەسكىلەن- 的 态动使。

كومەسكىلەۋ كومەسكىلە- 的 式定不。

كومەسكىلىك كومەسكى 的 词名象抽。

كومەش 饼烤,馕(的烤中灰火在埋)〈名〉。

كومكەر- 〈动〉儿边包,儿边卷,儿边折 ①来起绕环,来起围〔转〕②。

كومكەرمە (的镶),儿边(的起折)①〈名〉起围(围周房毡在水进防以)②沿边,儿边。土的来

كومكەرت- كومكەر- 的 态动使。

كومكەرۇ كومكەر-的 Ⅰ 式定不。

كومكەرۇ Ⅱ 罩床〈名〉。

كومكەرىل- كومكەر- 的 态动被。

كومقاپ 〈名〉衣大,衣外[旧]。

كومپەك 〈形〉:的胖虚,的乎乎胖。

كومپەك 〈形〉:的实敦,的实结。

كومپي- 〈动〉胀肿,起凸,起鼓:كومپيىپ ەنسپ كەتۇ 了来起鼓都得胀。

كومپيت- كومپي- 的 态动使。

كومپيۇ كومپي- 的 式定不。

كومپىس 见 كونبىس.

كومۇ كوم- 的 式定不。

كومۇلى 〈形〉:的好葬埋;的好埋掩,的着埋 。

كومۇسىز 〈形〉;的葬埋未,的埋掩未,的埋未:身葬无死〔咒〕 ▲كومۇسىز قالعىر 的着露。地之

كومۇشى 〈名〉者葬埋。

كومىل- كوم- 的被动态 ▲ جەرگە كومىلۇ 容自地无,愧惭 。
كومۇر 〈名〉 ① 炭; اعاش كومۇر 木炭/ كومۇر جاغۇ 炭烧 ② 煤; كومۇر كەنى 矿煤 ▲ كومۇر سۇتەگى 碳水化合物 ▲ كومۇر قىشقىلى 碳酸 ▲ تاس كومۇر 煤 。
كومۇرلەن- 〈动〉(渣煤被)乌发,脏弄,黑弄 。
كومۇرلەنۇ كومۇرلەن- 的不定式 。
كومۇرتەگى 〔化〕〈名〉碳 。
كومۇرحانا 〈名〉煤储室 。
كومۇرشى 〈名〉 ① 烧炭人 ② 挖煤人,工人矿煤 。
كومۇس- Ⅰ كوم- 的互交态 。
كومۇس Ⅱ 〈名〉埋葬 。
كومۇسۇ كومۇس- Ⅰ 的不定式 。
كون Ⅰ 〈名〉 (的工手)大畜皮革: كون تىك 皮鞋 / كون زاۋودى 皮加工厂 ▲ كون بەت 皮厚脸,皮着厚死 ▲ كون بەتتەنۇ 皮厚脸 ▲ كون شالبار 皮裤 ▲ كون 皮脸,知不羞耻 ▲ كونى شارىق 皮树或皮牛(的成制)轻便鞋 ▲ كونى جىبۇ 渴解 ▲ كونى كەبۇ 口干,渴酷 。
كون- Ⅱ 〈动〉 ① 从,服从,顺从,同意: ايتقانغا كونۇ 受经,受忍;耐忍 ② 从听: قيىنشىلىققا كونۇ 难困受经 ▲ ايتقانىنا كونىپ, ايداعانىنا جۇرۇ 从是命惟,从计听言 ▲ اقىلغا كونۇ 从顺,从服,悟醒 ▲ ەركىكە كونۇ 告劝从听 ▲ تىلگە كونۇ 从听,话听 ▲ بىرقىنا كونۇ 从服,从顺 。
كونبىس 〈形〉的力耐有,的劳耐,的苦吃能;人的劳耐苦吃能: كونبىس ادام 的受忍能/ كونبىس ات 马的强力耐 。
كونبىستى 见 كونبىس.
كونبىستىك كونبىس 的名词象抽 。
كونبىستىلىك كونبىستى 的名词象抽 。
كونگىش 〈形〉的顺百依百,的从顺,的话听,的从是命惟 。
كونگىشتىك كونگىش 的名词象抽 。
كوندە- 〈动〉包皮厚用 。
كوندەل- كوندە- 的被动态 。
كوندەن- 〈动〉硬变,厚增: ەرنى كوندەنىپ 了厚增唇嘴 。
كوندەۋ كوندە- 的不定式 。
كوندەگۇ كوندەك- 的不定式 。
كوندەگىس- كوندەك- 的互交态 。
كوندەك- 〈动〉①习惯,应适: قالا تۇرمىسىنا كوندەگۇ 受经,受忍 ②活生市城应适 قيىنشىلىققا كوندەگۇ 难困受经 ③服驯,从依: بۇرىنعىداي ەمەس كوندەگىپ قالدى 了多服驯前以起比 。
كوندەكتىر- كوندەك- 的使动态 。
كوندىر- ① كون- 的使动态Ⅱ 信使,服说 ② 信相使,服: ونى ەمدەۋگە كوندىرۇ 疗治他服说/ ونى كوندىرۇ قيىن 服信他使难很 。
كوندىرت- كوندىر- 的使动态 。
كوندىرۇ كوندىر- 的不定式 。
كوندىرىل- كوندىر- 的被动态 。
كونە 〈形〉的过用;的旧陈,的旧: كونە قوعام 习陋规陈/旧社会 ② كونە جول-جوسىن 的前以久很,的老古,的老/友朋老 كونە دوس 的故世经久,的故世经久很 ③ كونە ادگىمە 的练老,的验经有富,的深历阅: كوپتەن كورگەن كونە 人老经多,人老深历阅 ▲ كونە قولاق 的面世过见 ▲ كونە كوز 的故世经久 ▲ كونە قولاق 的多得听,人年老;的 。
كونەك Ⅰ 桶奶马(制皮)〈名〉 。
كونەك Ⅱ 病肿浮 〈名〉 。
كونەكتە- 〈动〉 ① 装桶皮用,盛桶皮用 ② 下而盆倾,注倾〔转〕: جاڭبىر كونەكتەپ تۇر. 盆倾雨大 。
كونەكتەي 〈形〉的大(得肿),的高(得肿) 。
كونەكتەۋ كونەكتە- 的不定式 。
كونەكتىك 〈形〉的桶皮做,的桶皮做用 。
كونەلەن- 〈动〉旧破得变,旧陈得变,旧得变 。
كونەلەنۇ كونەلەن- 的不定式 。
كونەلىك كونە 的名词象抽 。
كونەر- 〈动〉旧破,旧陈,旧变,色掉,色退: كونەرگەن كيىم 服衣的旧破 。
كونەرت- كونەر- 的使动态 。
كونەرۇ كونەر- 的不定式 。
كونەتوز 〈形〉的过用;的旧破,的旧陈,过使 。

棉的旧破 شاپان كونەتوز 的色掉，的色退；的
祆/ كونەتوز ٴەتىك 子靴的过穿。
كونقوتىر 〈名〉病虫疥孔穿，病螨疥，癣皮▲
كونقوتىر كەنەسى 螨疥，虫疥孔穿。
كونپىس 见 كونبىس.
كونسۇ كونسى- 式定不的。
كونسى- 见 كۇنسى-.
كونسىن- 〈动〉粗革皮嫌，革皮的熟法土是嫌
糙。
كونسىنۇ كونسىن- 式定不的。
كونتاقا 〈动〉皮硬（的生而擦磨因掌脚、手），
子茧。
كونتاقالان- 〈动〉茧老长，子茧生，皮硬起。
كونتاقالانۇ كونتاقالان- 式定不的。
كونتەك 〈名〉癣疥羊 I。
كونتەك 〈形〉的厚（唇嘴指）：كونتەك
ەرىن 唇嘴厚。
كونتەرى I 〈名〉①干②子皮张大的缩收而干
的韧坚；的实结；的实厚 ③ 的瘪干，的巴巴
كونتەرلەن- 〈动〉实厚得变，厚变（肤皮指）。
كونتەرلەنۇ كونتەرلەن- 式定不的。
كونتەرلى 〈形〉①的韧坚，的实结，的实厚
② 的性耐有，的耐忍能，的劳耐。
كونتەرلىك 〈形〉的革皮做用，的用革皮做。
كونتي- 〈动〉胀鼓，起凸，起鼓（唇嘴指多）：
起鼓得肿唇嘴 ٴىسىپ كەتپەتى ەرنى كونتيىپ
了来。
كونتيت- ① كونتي- 态动使的 ② 嗫：
اۆزىن كونتيتۇ 嘴嗫。
كونتيۇ كونتي- 式定不的。
كونتۇلاق 〈名〉子褥皮生，子垫皮。
كونۇ كون- II 式定不的。
كون-شوقاي 〈名〉子窝皮。
كونشۇ: كۇڭلى كونشۇ 满足意满，意满，癒过，
满该 心 كۇڭلىڭ كونشيتىندەي بولدى 快痛：
了意。
كونشى 〈名〉人工革皮，人的革皮工加。
كونشىلىك 〈名〉业革皮，革皮熟。
كونىك- 〈动〉①惯习，应适：قارباڭاس
قىزمەتكە كونىگۇ 作工的忙繁应适 ② 驯服：
اساۋ ات كونىكپەي ٴجۇر. 烈马未还驯过来。
كونىكتىر- كونىك- 的态动使。
كونىمپاز 〈形〉听话的，从须的，从顺百依百，
的受顺来逆；的从是命惟。
كونىمپازدىق كونىمپاز 的词名象抽。
كونىس 〈名〉：从顺，从服，从听，意同：
قىزدىڭ اكە اقىلىنا كونىسىنە سوعىستىڭ باستالۋى
سەبەپ بولدى. 是要主告劝的亲父从听娘姑
争战了生发。
كوك 〈名〉儿末粪干，渣粪干（的畜牲）：
كوك شاشۇ 渣粪干撒。
كوكگەي 〈名〉线细（的眼网接连）。
كوكقارعا I 〈名〉移迁，迁搬。
كوكقارعا II 〈名〉鸦鸟。
كوك-قوقىر 〈名〉末粪干，渣粪干（的畜牲）
儿。
كوڭىل 〈名〉①儿坎心，田心，肠心，心：
كوڭىلى بوس 的软心 / شىن كوڭىلدەن راقىمەت
ايتۇ 力意注；愿心，思心 ② 谢感地心衷：
ونىڭ كوڭىلى ۇيرەنۋدە ەمەس. 他的心在不思学
كوڭىلسى 境心，绪心，情心 ③。上习
قۇانىشتى 绪情 كوڭىلى كوتەرىڭكى /快愉情心
不绪心，定不神心，意二心三 الا كوڭىل ▲ 高
▲ 良善地心，肠心好，心善 اق كوڭىل ▲ 定
كوڭىل ايتۇ（属亲的者死对指）唁慰，慰安
关；意注 كوڭىل اۇدارۇ ▲ 望希寄 كوڭىل ارتۇ
开；慰宽，慰安 كوڭىل اۇلاۋ ▲ 念挂，记惦；心
解人别给于善 كوڭىل اۇلاعىش ▲ 儿闷解，心
对 كوڭىل اۇۋ ▲ 的心开人别给于善，的儿闷
▲ 上爱，心倾，感好有……对，趣兴生发……
كوڭىل اشۇ ▲遣消，乐娱，心开
كوڭىل بۇزىلۇ
关，视重 كوڭىل ٴبولۇ ▲ 快不里心，过难里心
▲ 里心在记，仇记 الۋ كوڭىلگە ▲ 意注，心
كوڭىلگە بۇگۇ 着安；里心在记，里心在藏
心乎合，欢喜人令，上爱 كوڭىلگە جاعۇ ▲ 心
▲ 住记心用，里心在记 كوڭىلگە توقۇ ▲，意
كوڭىل داۋالاماۋ 解 كوڭىل جادىراۋ ▲ 定不神心
▲ 的话上说能 كوڭىل جەتەر ▲ 心开，儿闷
كوڭىل جۇتاۋ 兴扫到感，兴高不到感 ▲ كوڭىل
解，心开 كوڭىل كوتەرۇ ▲ 足意满心 كونشىگۇ

▲ 心安，心放 ورنىغۇ كوڭۇل ▲ 乐娱，儿闷 كوڭۇل سەرگۈ 提 神精起 ▲ كوڭۇل سوغۇ 对……于心倾，感好有……对，趣兴感…… ▲ كوڭۇل سۇۋ 心 凉；寒心，淡冷变 ▲ كوڭۇل سىنۇ 心伤 ▲ كوڭۇل سۇراۋ 看，望探；问慰 ▲ كوڭۇل تاسۇ 欢 舞鼓，（人病向指）望 ▲ كوڭۇل توق 神 闲悠态 ▲ كوڭۇل تىنۇ 心，静平情 ▲ كوڭۇل حوشى 心倾；意心合，中看 ▲ كوڭۇل شابۇ 感 趣兴，对……绪心，情心 ▲ كوڭۇل شالۋ 高 兴，欢喜，吃想……▲ كوڭۇل بوساۋ 产 同生情心，心 奋振 ▲ كوڭۇلى جابىرقاۋ 心 悦不情心，闷心 ▲ كوڭۇلى جايلانۇ 心 慰安到得里 ▲ كوڭۇلى جارىم بولۇ，意满 ▲ كوڭۇلى كونۇش 担，心担，下不心放 ▲ 畅舒情心 ▲ كوڭۇلى حوش 足意满心 كوڭۇلى قاياۋ 的悦不情心 ▲ كوڭۇل قالۋ 失望，心用，心当，意注 ▲ كوڭۇل قويۇ 丧沮情心 ▲ 合意投情，愿情相两 ▲ كوڭۇل قوسۇ 心留 كوڭۇل ئوسۇ 振 舞鼓心欢，神精作 ▲ ارماق سەمىرمەك كوڭۇلدەن. 【谚】情心于在瘦胖。▲ اقساق ئېتتىك كوڭۇلى ئار جاقتا. 【谚】想入非非。▲ دوستىك كوڭۇلى ئېبر اتىم ناسىبايدان قالادى. 【谚】为一烟鼻撮心的友朋伤会儿（心的友朋伤能事小）。▲ كوڭۇلدەگى سىردى كوز بىلدىرەدى. 【谚】眼递传神思心。

كوڭۇلدەن- 感，乐欢，喜欢，快愉，兴高〈动〉到畅舒情心：كوڭۇلدەنىپ وتىرعان كەزىندە 高兴时的候。

كوڭۇلدەندىر- كوڭۇلدەن- 的态动使的。

كوڭۇلدەنۇ كوڭۇلدەن- 的式定不。

كوڭۇلدەس 的爱相此彼，的印相心心〈形〉；的致一情心。

كوڭۇلدەستىك 词名象抽的 كوڭۇلدەس。

كوڭۇلدى 欢，的乐快，的快愉，的兴高〈形〉节的乐欢：的趣兴有；的乐日▲ بوس وتكىزۇ ئومىردى اقساق ئۇشىن كوڭۇلدى. 【谚】趣乐作当华年度虚把人蠢。

كوڭۇلدىلىك 词名象抽的 كوڭۇلدى。

كوڭۇل-كۇي〈名〉态神，思神，绪情，思心。

不，的快愉不，的兴高不 ①〈形〉**كوڭىلسىز** ②无，情事的快愉不：的快痛感好趣兴无，意乐不，欢喜不（格向方求要）▲ بولمىسزدان ۋلگى شىقپاس، كوڭىلسىزدەن كۆلكى شىقپاس. 【谚】事大了不成人的能无，容笑出不露人的愁忧。

كوڭىلسىزدەن- 愉不得变，兴高不得变〈动〉。淡冷情表；畅舒不情心到感；快

كوڭىلسىزدەندىر- كوڭىلسىزدەن- 动使的态。

كوڭىلسىزدەنۇ كوڭىلسىزدەن- 的式定不。

كوڭىلسىزدىك كوڭىلسىز 的词名象抽。

كوڭىلشەك 肠心好，的软心，的心善 ①〈形〉的方大，的慨慷② 的

كوڭىلشەكتىك ① كوڭىلشەك 的词名象抽的 ② 义主情温。

كوڭىرسۇ كوڭىرسى- 的式定不。

كوڭىرسى- 见 قوڭىرسى-.

كوڭىرسىك 见 قوڭىرسىق.

كوپ 批大，的量大，的多许，的多 ①〈形〉：بىلەرى كوپ 知的道/多的 كوپ كىمنى كەلدى. 长 ② 资物的批大 زات كوپ /。人多许了来 كوپ جاساۋ 长寿/：كوپ بولدى 很，久长，期总，往往，常经 ③ 了面见没久很：的远遥，的远④到遇常经：是众 ⑤ 远很离距的间之者两 جەر اراسى كوپ 众群，家大，人：كوپتىك ئوزى ئېبر جەردەن شىعۇ 众一口/词 كوپتىك قارعىسىنا ۋشىراۋ 千多当少以 ▲ 指所夫 از بولسا دا كوپتەي كورۋ ▲ 很得多，多 كوپ رەتتەن كوپ ▲ 常通，往往 كوپتى كورگەن 见识多广▲ كوپ قۇۋ ▲查追，波奔（而题问个某决解为）كوپ ۋزا-ماۋ 没过多久 ▲ اقلى ازدىك ازابى كوپ.【谚】久多过没 ▲ جامانعا ولجا 磨折受会就子脑动会不。▲ تۇسەدى، ۋلەسە الماي كوپكە تۇسەدى. 【谚】脏 كوپكە توپىراق شاشپاس بولار. 【谚】伙大归要必，均不分物。▲ 犯难怒众。

كوپە 垛草麦，垛草（的大不）〈名〉。羔羊的产晚 ②代后，辈晚 ①〈名〉

كوپەي 毫；地胆张目明，地开公〈副〉

كوپە-كورنەۋ

不显明，地饰掩公 كوپه-كورنەۋ وتىرىك ايتۋ 谎撒开。

كوپەنە 〈名〉草堆：ئەبر كوپەنە ئۆشوپ 一堆草。

كوپەنەلە- 〈动〉集堆，堆（草指）：ئۆشوپ كوپەنەلەۋ 草堆。

كوپەنەلەت- كوپەنەلە- 的态动使。

كوپەنەلەۋ كوپەنەلە- 的式定不的。

كوپەس 〈名〉①大，的慨慷 ②东财，人商大的舍施好，的方。

كوپەستەن- 〈动〉方大得变，慨慷得变。

كوپەستەندىر- كوپەستەن- 的态动使。

كوپەستەنۋ كوپەستەن- 的式定不的。

كوپەستىك كوپەس 的词名象抽。

كوپەسشىلدىك 见 كوپەستىك.

كوپ-كورىم 〈形〉可，的错不当相，的好较比的以。

كوپپە 其夸夸，的擂自吹自爱，的牛吹爱的实其过言，的谈。

•كوپسەك 子垫皮毛。

كوپسۋ كوپسى- 的式定不的。

كوپسى- 〈动〉松蓬得显，软松得显：كوپسىگەن ماقتا 花棉的松蓬。

كوپسىن- 〈动〉多嫌：ەندى ئبر سيىردىڭ ەتى بولسا دا كوپسىنبەيدى 也他肉的牛头一有再多嫌会不。

كوپسىندىر- كوپسىن- 的态动使。

كوپسىنۋ كوپسىن- 的式定不的。

كوپسىت- كوپسى- 的态动使。

كوپتە- 〈动〉（儿伙大），手动起一，脚八手七：كوپتەسە بىتپەيتىن جۇمىس جوق 人投来都事的完不做有没手动起一家大。

كوپتەن 〈副〉来以久长，来以久很：كوپتەن ويلانىپ كەلگەن 的虑考所来以久很。

كوپتەڭگى 〈形〉，的来以久长，的来以久很：ئۇزىنىڭ كوپتەڭگى ارمانى وسى ەدى. 这他是来以久很的来以期长，的望愿。

كوپتەپ-كومەكتە- 〈动〉同心协力，七手八脚，手动起一：جۇمىستى كوپتەپ-كومەكتەپ ئبتىرۋ 一起手动完成务任。

كوپتەپ-كومەكتەس- كوپتەپ-كومەكتە- 的态互交。

كوپتەپ-كومەكتەۋ كوپتەپ-كومەكتە- 不的式定。

كوپتەس- كوپتە- 的态互交。

كوپتەۋ كوپتە- 的式定不的。

كوپتىك ①丰，裕富 ②词名象抽的：的数复，的数多〔语〕④众公，人众 ③富：كوپتىك جالعاۋ 分成加附数复。

كوپتىر- 擂自吹自，嘘吹，牛吹〈动〉：كوپتىرىپ سويلەۋ 话大说。

كوپتىرمە 吹自爱，的嘘吹爱，的牛吹爱〈形〉，的擂自。

كوپتىرمەلىك كوپتىرمە 的词名象抽。

كوپتىرۋ كوپتىر- 的式定不的。

كوپشە 〈名〉数复，数多〔语〕：كوپشە ئتۇرى 式形数多。

كوپشەلەن- 〈动〉数多变，数复变〔语〕。

كوپشەلەنۋ كوپشەلەن- 的式定不的。

كوپشىك 〈名〉▲垫坐，褥鞍：كوپشىك قويۋ 场捧，捧吹。

كوپشىل 家大替，的众群爱，的体集爱〈形〉，的益利谋。

كوپشىلىك 〈名〉人众，众群，儿伙大，家大：كوپشىلىك قولدامايدى. ▲护拥不家大 كوپشىلىك اسحانا ▲堂食共公 قولى ۇزىن. 【谚】人力多大量。

كوپىر Ⅰ〈名〉梁桥，桥：كوپىر سالۋ / كوپىردەن ئوتۋ 桥过 ات كوپىر بولۋ 多，富丰，按）桥木独的毛鬃如细〔宗〕① ▲قىل كوپىر 进能才，桥种此过要后死人说传的教兰斯伊入掉而，过渡以难均，者罪有间世凡，堂天入 ▲验考的重严 ②（狱地桥过驼骆【谚】. تۇيەنىڭ ۇلكەنى كوپىردەن وتكەندە تاياق جەيدى.（风招大树）子棍挨。

كوپىر- Ⅱ泡冒，沫泡起〈动〉：كوپىرگەن سىرا 吹，口海夸，夸自〔转〕②酒啤的泡冒：牛：كوپىرمەي وتىر 了牛吹别你。

كوپىرگىش 〈形〉①的泡冒爱，的沫泡起爱：كوپىرگىش سابىن 多的沫泡皂肥的夸自 ②，

。牛吹爱

كوپىرلە- 〈动〉桥修，桥架。

كوپىرلەۋ كوپىرلە- 式定不的。

كوپىرلى 〈形〉桥有，的桥有的梁。

كوپىرمە 〈形〉爱，的擂自吹自爱，的牛吹爱的嘘吹。

كوپىرمەلىك كوپىرمە 词名象抽的。

كوپىرسىز 〈形〉无，的桥无，的梁桥：وزەن كوپىرسىز 桥有没上河。

كوپىرت- كوپىر- Ⅱ 态动使的。

كوپىرۋ كوپىر- Ⅱ 式定不的。

كوپىرشۋ كوپىرشى- Ⅱ 式定不的。

كوپىرشى 〈名〉Ⅰ人的桥架。

كوپىرشى- Ⅱ〈动〉翻，沫泡泛，泡冒，沫泡起泡。

كوپىرشىك 〈名〉泡，沫，泡沫：سابىنناك كوپىرشىگى 泡皂肥 / كوپىرشىك شىعۋ 泡冒泡起泛，泡冒，沫泡起〈动〉沫。

كوپىرشكتەن- كوپىرشكتەن- 的动态。

كوپىرشكتەندىر- كوپىرشكتەن- 的式定不的。

كوپىرشكتەنۋ كوپىرشى- 的态动使。

كوپىرشىت- كوپىر- Ⅱ 的态互交。

كوپىرىس- 〈名〉Ⅰ穴墓，墓坟，坟 ▲ٴبىر ايا‌عى جەردە، بىر ايا‌عى كورده 半截墓，土入木就将行 ▲ كەبىنى جوق، كورى جوق كەتتى 埋被有没体尸 ▲ كوزىڭە كور توپىراق كىرسىن 该死的葬 ▲ كورگە كىرۋ (ەتۋ) ① 进，亡死，墓坟入 ② 得羞 كورگەن كىرۋ ① 害陷 ② 掘墓 ▲ كور قازۋ ① 容自地无 ▲ كور قازۋشى ① 害陷 ② 掘墓 ▲ بىرەۋگە دەپ 者害陷 ② 人墓掘 كور قازبا ٴوزىلك تۇسەرسىلك. 【谚】人别害坑 ▲ جول ازابى - كور ازابى【谚】井陷入落己自使会人的。 ▲ ادەمى كوردەن 事苦是路上门出。 جاماندا ٴۇي جاقسى. 【谚】上不比也穴墓的皇堂。

كور Ⅱ〈形〉①的瞎：كور بولۋ 变成瞎子 ① ② 愚，知无，盲文〔转〕② 无知 ② 愚，知。

كور- Ⅲ〈动〉①看，见，看，到过；经历：قوي كورمەگەن 羊过见没 / كورسەدە كورمەسكە سالۋ 受遭，到遇；受经，历经 ② 见不而视接 ③ 难困多很(受遭)受经 قيىنشىلىق كورۋ 到碰，触接马母和有没：بيە كورمەگەن ايعىر 怨抱，怨埋，怨，怪 ④ 马种的过(配交)触当〔转〕⑤。他怪能不 ونان كورۋگە بولمايدى. 待看，为视，作看，作视：ٴوز بالاسىنداي كورۋ / 待对子孩的己自作当 اتا جاۋىنداي كورۋ 得取，得获，到得〔转〕⑥ 敌宿为 جوق 得可处好么什有没，合结词动副和 ⑦ 试尝"示表"：ويلاپ كورۋ 看想想 ▲ الا-قۇلا 有 كورۋ ▲ انا كورگەن 仁同视一不，待看眼另 ▲ ارام بەز 的 ▲ 耻知，耻羞到感 كورۋ 看 ▲ ارتىق كورۋ 挤排，任信不，视歧 ▲ اتاي كورمە 举抬；要重得看，起得不，提别 ▲ اتاسىندا كورمەگەندى بوتاسىندا كورۋ 前说屑▲ اتاسىندا كورمەۋ 不 ▲ بالا كورمەۋ 历经人后的过历经有没人受 (تارتۋ، شەگۋ) ▲孕怀不，孕 بەينەت كورۋ 作当，山靠作当 ▲ بەل كورۋ 罪受，难受，苦小，起不瞧，里眼在放不 ▲ بۇيىم كورمەۋ 台后不停一，息停不，闲得不 ▲看 دامىل كورمەۋ 过嫁 ▲ەرسى كورۋ 见▲怪 ەسىك كورگەن ▲停 جاناننداي ▲ 欢喜不，厌讨 كورۋ 的人 ▲ 生诞，世问 جامان كورۋ ▲ 爱疼，爱宠 جارىق كورۋ ▲ 喜，欢喜 جات كورۋ ▲ 己异为视 جاقسى كورۋ 眼开大，福眼饱以 ▲ 爱 جاقسىنى كورمەككە ▲ 界 جەك كورۋ ▲ 恶厌，厌讨 جىلاننىك ايا‌عىن كورگەن ▲ 的滑刁常非，的猾狡很 ٴجون كورۋ ▲ 同赞，意同 ٴجابىر كورۋ ▲ 负欺受 زالال كورۋ ▲ 失损受 زيان كورۋ ▲ 亏吃，害受 ٴزابىر كورۋ ▲ 压欺被，侮受 يگىلىك كورۋ ▲ 受享，乐享，福享，处好到 يتتەي كورۋ ▲ 恨，厌 ٴيتتىك ەتىنەن جەك كورۋ▲恨，厌讨常非，厌 كۇن كورۋ ▲ 日度，活生 كوزگە تۇرتسە كورگىسىز ▲ 指五见不手伸，黑漆 كوپتى كورگەن ▲ 广识多见 كورگەن كورگەنىن 效下行上 بستەيدى، كوسەۋ تۇرتكەنىن بستەيدى ▲ 果结无，样一梦做和 كورگەن تۇستەي ▲ 守墨，变不成一，制炮法如 كورگەنىنەن جازباۋ 什要么什见 الۋ كورگەنىنەن كوزاقى ▲ 规成

▲ 妒嫉，红眼 كوره الماۋ ▲ 毛拔过雁，么 كورەر كوزگە 应 儿名 ▲ كورەر تاڭدى كوزبەن انقزۋ 旦待以坐，眼不夜彻 ▲ كورەسىنى كورۋ 苦尽吃，磨折尽受 كورۋ 应报 ▲ كورمەگەندى 恶嫌，恶厌，厌讨 ▲ كىرپىدەي كورۋ 头 لايىق كورۋ 意同，同赞，适合为认 ▲ ماقۇل 不 (تۇتپاۋ) 同赞，意同 ▲ مىسە كورمەۋ كورۋ 击打受 كورۋ 意满不，足满 ▲ سوققى تىنىم كورمەۋ 息休不，闲得不 ▲ تىنىشتىق كورمەۋ 梦做 كورۋ ▲ ٴتۇس 揽打被，宁安得不 كورۋ 分处，理处，罚处 ▲ شىبىن قۇرلىسى 轻 ① 视藐，视轻 ② 举易而 ▲ ىستىق كورۋ 需不 كورمەۋ ▲ قاجەت 热亲，欢喜，爱宠 كورۋ 受 ▲ قىزىق كورۋ 闹热看 ▲ قىسىم كورۋ 对 كورۋ ▲ قۇپ 成赞，意同 ▲ اۇەس كورۋ 看 ▲ اۇسەلەسىن كورۋ 好爱生产，趣兴感……

(耐能)事本(的他) ▲ التىسىندى كورگەندە پەرىشتە دە جولدان تايادى. 【谚】有钱可以通和 【谚】كوپپەن كورگەن ۇلى توي. ▲ 神 。福幸最苦共甘同众群 ▲ كوردىم دەگەن كوپ ٴسوز، كورمەدىم دەگەن ٴبىر ٴسوز. 【谚】多一事一少如不事 。

كورباق 〈名〉〔宗〕主坟 。

كوربالا 〈名〉小孩的貌礼有，的家教世绝隔的，未 〈形〉常平的中居蛰开 。的窍

كوربالالىق كوربالا 的名象抽词 。

كورگەندى 〈形〉有礼貌有，的家教有，的彬彬有 。子孩的貌礼有 بالا 的：的礼

كورگەندىك 见 كورگەندىلىك.

كورگەندىلىك كورگەندى 的名象抽词 。

كورگەنسۋ كورگەنسى- 的不定式 。

كورگەنسى- 〈动〉①表现有得识知，有装得阅 。假装作过目 ②深历练的，的教养有没，的貌礼无 〈形〉**كورگەنسىز** 。的野；的昵狎

كورگەنسىزدىك كورگەنسىز 的名象抽词 。

كورگىز- كور- 的使动态 Ⅲ 。

كورگىسىز：ادام كورگىسىز 难 的 。

كورگىش 〈形〉有，的锐敏光目，的快眼察洞

。的明之见先有，的力

كورگىشتە- 〈动〉看常，看复翻：ول كىتاپ كورگىشتەپ ٴجۇر. 他 书看常来近 。

كورگىشتەۋ كورگىشتە- 的不定式 。

كورگىشتىك كورگىش 的名象抽词 。

كورەدەي 〈形〉的洞洞黑，的黑漆：ٴتۇن كور- دەي قاراڭعى 夜黑手伸得见不 。

كورە-بىلە 〈副〉晓知，见看明明，道知明明：كورە-بىلە تۇرسا دا ايتپاۋ 。说不也道知明明

كورەگەن 〈形〉①的尖眼，的好力视：كوزى كورەگەن بالا 〔转〕②子孩的尖眼 。的力察洞有，的见预有，的

كورەگەندىك كورەگەن 的名象抽词 。

كورە-كورە 〈副〉看越，着瞧着瞧，着看着看：كورە-كورە كوسەم بولار. 【谚】见越…… ▲ كورە-كورە 。(巧生能熟)广识多

كورەر-كورمەستەن 〈副〉就清看未还……：كورەر-كورمەستەن الىپ كەتتى 还未清看就拿 。了走

كورەرمەن 〈名〉者睹目，者看观，众观 。

كورەسى 〈名〉果恶，应报：كورەسىسىن كورۋ 。应报到得

كورەشەك 见 كورەسى.

كورەدەمشە 〈名〉生婚非，子生私 。

كور-جەر 毛鸡；事之要紧关无，事琐①〈名〉皮蒜 كور-جەرگە جۇمساۋ 事琐些一做去派：西东的糟八七乱指泛 ②كور-جەردى ٴشىپ جەۋ 西东的糟八七乱些吃 / كور-جەردى كيە سالۋ 服衣些一穿便随 。

كوركەي 〈名〉Ⅰ鸡火 。

كوركەي- Ⅱ起盛昌，来起旺兴，荣繁 〈动〉国的中展发 ەلدەر كەلە جانتان كوركەيىپ：来 。家

كوركەيت- كوركەي- 的使动态 Ⅱ 。

كوركەيتىل- كوركەيت- 的被动态 。

كوركەيۋ كوركەي- 的不定式 Ⅱ 。

كوركەم 〈形〉①的丽美，的亮漂，的致标，的美术艺②市城的丽美 قالا 的丽华美：كوركەم جازۋ 字术美 。的术

كوركەمدە- 〈动〉美装，化美，饰装，丽美使，漂使

亮：كورکەمدەپ جازۋ 看好得写字 。

كورکەمدەل- كورکەمدە- 态动被的 。

كورکەمدەن- ①كورکەمدە- 态身反的 ② 显 丽华得显，亮漂得显，丽美得显，看好得 。

كورکەمدەندىر- كورکەمدەن- 态动被的 。

كورکەمدەس- كورکەمدە- 态互交的 。

كورکەمدەت- كورکەمدە- 态动使的 。

كورکەمدەۋ كورکەمدە- 式定不的 。

كورکەمدىك ① كورکەم 艺术性美，性术艺 。

كورکەمدىلىك 见 كورکەمدىك.

كوركەمونەر 〈名〉艺术：كوركەمونەر تۇنىندىسى 艺术作品 。

كورکەمونەرشى〈名〉艺术家，人的术艺事从。

كورقاپ 〈名〉体尸的着裹布用 。

كورمە 〈名〉会览展，品览展，览展：اۇىل شارۋاشىلىق كورمەسى 农业展览 / كورمەگە قويۋ 〈列陈〉出展 。

كورمەلىك〈形〉的列陈，的出展要需，的览展。

كورنەك 〔名〕①〈名〉颜容，貌容〔转〕②窗橱。

كورنەكسىز 〈形〉道足不微，的通普，的般一 的著显不，的显明不；的 。

كورنەكتى 〈形〉①的明显，的著显，的出突；的 众出 ②献贡的出突：كورنەكتى ۇلەس的色出 (表仪)，كورنەكتى عالىم：的名有，的名著，的 的正端，的称匀 (格体指)③家学科的名著 的堂堂 。

كورنەكتىلىك كورنەكتى 词名象抽的 。

كورنەۋ 〈形〉胆张目明，然公，的开公 ①满不示表开公：كورنەۋ نارازىلىق ٴبىلدىرۋ 的 故 ②地意有，心存，意：كورنەۋ بارماي قويدى 去不意故 。

كورپە 〈名〉子褥；子被：كورپە جامىلىپ ۇيىقتاۋ 垫鞍，褥鞍 ▲ ات كورپە 觉睡子被上盖 ▲ كورپە كوك 草生再 ▲ كورپەگە قاراي كوسىل ▲套被 كورپە قاپ ▲衣裁体量，行而力量 كورپە قيمىلداناتار 居同妻婚未和次一第子伙小 纳白 قۇراق كورپە 物礼的子嫂方女给送时 ▲褥皮 كورپە تەرى ▲被绡驼 تۇيە ٴجۇن كورپە ▲被绒驼 ٴتۇن كورپەسىن جامىلۇ 夜临降幕 ▲ ٴشايى كورپە 被面绢 。

كورپە-جاستىق 铺，褥被，品用上床指泛〈名〉盖 。

كورپەلدەس 羔羊的肥肉长毛〈名〉。

كورپەلدەش 见 كورپەلدەس

كورپەلە- 子褥铺，子被盖〈动〉。

كورپەلەۋ كورپەلە- 式定不的 。

كورپە-توسەك 褥被和床指泛〈名〉。

كورپەش 羔羊的产晚〈名〉。

كورپەشە 子褥小，子被小〈名〉。

كورسەت- ① كور- Ⅲ 示，示出 ②态动使的示，示出 ③影电映放生学给 كورسەتۋ 信绍介示出：تانىستىرۋىن كورسەتۋ / 看让，出：وقۇشىلارعا كينو كورسەتۋ 导指；引指，给指 / جول كورسەتۋ 路引指：现表，挥发，示显 ④示指 نۇسقاۋ كورسەتۋ 演 ⑤能才的己自示显 قابىلەتتىلىگىن كورسەتۋ 目节演 ▲ ويىن كورسەتۋ：演表，出 ايبات كورسەتۋ ▲胁威；风威要，风威显 اقىل كورسەتۋ ▲计献，谋出，意主出 اعالىق كورسەتۋ 露；子样作 ▲ باس كورسەتۋ 怀关，顾照，照关 ▲ بوي كورسەتۋ 面露，头露 ▲ ٴجابىر كورسەتۋ 负欺 ▲ ٴجۇز كورسەتۋ 面露 ▲ يبا كورسەتۋ 逞 ▲ كەۋدە كورسەتۋ 逊谦，气客；敬尊 待虐，负欺 ▲ كۇن كورسەتپەۋ 凶逞；强逞，能 ▲ كومەك كورسەتۋ 助帮 ▲ كورسەتپە بستەۋ ▲待招 سي كورسەتۋ 范示，做开公 露 ٴجۇز كورسەتۋ▲色作，孔面板 قارا كورسەتۋ 面露未 ① قاراسىن كورسەتپەۋ 子样摆，面 摆 قىر كورسەتۋ ▲踪无影无(得跑，得走)② 力压加施，制压 قىسىم كورسەتۋ ▲威示；势架 ▲ قوشامەت كورسەتۋ 勤殷献，敬尊 ▲ ونەگە كورسەتۋ 范示，样榜做 。

كورسەتكىش ①〈名〉数指：سىنۇ كورسەتكىشى 志标，标指 ②数指射折 ٴوندىرىس كورسەتكىشىنى 生 / 标指产 جول كورسەتكىش ⑤南指 ④针指，器示指 ③标路 表览一，引索 。

كورسەتۋ كورسەت- 式定不的 。

كورسەتىل- كورسەت- 态动被的 。

كورسەتىس- كورسەت- 态互交的 。

كورت 〈名〉驼公种劣〔方〕。

كورتاس 碑石，碑墓〈名〉。
كورتىشقان 鼠鼢，鼠老瞎，鼠鼹〔动〕〈名〉。
كورحانا 室下地寺真清〈名〉。
كورشيقان 疖头多，子疖〈名〉。
كورشەگە 钉铁大(工手)〈名〉。
كورشى 邻 ① 〈名〉舍邻，居邻：كورشى وتىرۋ 国邻 ② 居邻作：كورشى ەل 的邻相，的近邻。
كورشى-كولەم 舍邻，导邻〈名〉。
كورشى-قولاك 右邻左，坊街，舍邻，居邻〈名〉舍。
كورشىلەس 接，的壤接，的近邻，的邻相〈形〉的邻毗，的邻县：كورشىلەس اۋدان 邻。
كورشىلەستىك ①كورشىلەس 的词名象抽 ② 系关邻毗，系关居邻，邻四。
كورشىلىك 的舍邻，的居邻〈形〉的：كورشىلىك بايلانىس 系关居邻。
كورى: كورى قوبىز 孜布禾尔库(名器乐)。
كورىك (كوركى) 貌容，颜容〈名〉I，相长貌相 ▲ كورىك بەرۋ 彩光添增，化美。
كورىك 箱风〈名〉II：كورىك باسۋ 拉风箱。
كورىكسىز 不相长，的看难(貌容指)〈形〉I 的丑，的好。
كورىكسىز 风用使不，的箱风有没〈形〉II 的箱。
كورىكسىزدەن- ，陋丑得变，看难得变〈动〉色美去失。
كورىكسىزدەندىر- كورىكسىزدەن- 动使的态。
كورىكسىزدەنۋ كورىكسىزدەن- 式定不的。
كورىكتە- ②化美；饰修，饰装，扮打①〈动〉色润，工加。
كورىكتەل- كورىكتە- 的态动被。
كورىكتەن- ① كورىكتە- 的态身反 ② 得变 爱喜人惹，喜欢人招；丽美得变，看好。
كورىكتەل- كورىكتە- 的态动使。
كورىكتەندىر- كورىكتەن- 的态动被。
كورىكتەندىرىل- كورىكتەندىر- 的态动被。
كورىكتەۋ كورىكتە- 式定不的。
كورىكتى 致雅；的致标，的亮漂，的丽美〈形〉色景的丽美 كورىنىس 的致精，的：كورىكتى وي 象想的好美。
كورىكتىلەۋ 比，的亮漂较比，的美些有〈形〉的致精较。
كورىكتىلىك كورىكتى 词名象抽。
كورىكشى 人的箱风拉〈名〉。
كورىل- كور- III 态动被的 ▲ شارا كورىلۋ 分处，理处，罚处。
كورىم ①〈形〉的以可，的错不，的好较：ۇيرەنۋ ناتيجەسى / 看好较比相长 كورىم 的陋丑，的看难 ② 错不绩成习学 كورىم 看难个一和(他) كەلەنىپتى نە كەبىر 能所眼用 جەر 。婚了结人女的 كوز كورىم 离距的到看。
كورىمدىك 新和妇媳新或儿婴给送指)〈名〉：كورىمدىك الۋ 礼面见(的郎 / 品礼受接 كورىمدىك بەرۋ 品礼赠。
كورىمپاز 的明聪，的灵机，的警机〈形〉。
كورىمپازدىق كورىمپاز 词名象抽。
كورىن- ① كور- II 态身反的 ② 现显，现出，露暴，露显：ەلستان ورمان كورىندى. 远处 / كورىنبەي جاسىرىنا تۇر 林森片一了现出 / كورىنىپ تۇرعان 下一了避隐先，露暴要不 كەمشىلىك 点缺的显明 / كۇڭگىرت كورىنۋ 显 كوپتەن بەرى كورىنبەۋ 暗昏得 ③ 见看，面露：دوختىرعا كورىنۋ 病看去 ④ 面露不久好 ▲ 象好，来看(示表用连词代和) ⑤ 病看生 جامان كورىنۋ 厌讨人被 ▲ جانى كوزىنە كورىنۋ 喜人讨 ▲ جاقسى كورىنۋ 惊心战胆；受忍以难 ▲ 欢 اڭدى نە ەرىنبەگەن اتادى، نە كورىنبەگەن اتادى. 人的心耐有和人的己自露暴不【谚】 ▲ قورىققانعا قوس كورىنەر. 兽野到捕能才 ▲ 兵皆木草【谚】 ▲ ءار كىمدىكى وزىنە، اي 好的己自为认人各【谚】。
كورىنگەن〈名〉。都人么什，都谁，人的到看所：كىم كورىنگەن 都谁。
كورىنە 〈副〉。胆张目明；意故，识意有
كورىنەر-كورىنبەس 隐隐，地现时隐时〈副〉。地糊糊模模，地约约
كورىنەرلىك 的到看能，的到见可〈形〉：كورىنەرلىك جەردە 方地的到见可在。

كورىنەۋ 〈副〉胆张目明，开公，然公。
كورىنۇ كورىن- 式定不的 ▲ كورىنۇ بۇرىشى 点叉交。
كورىنىم: كورىنىم جەر 能可，方地的到看。
كورىنىس 〈名〉①景风；象景，色景：离距的到见 ▲ كوز كورىنىم 的内以线视。 ②象景的然自大：子样，面表，形外；观外，表 قالانماق كورىنىسى 外，貌外 تابيعات كورىنىسى 容市 / 怕可子样 سۇمدىق كورىنىسى / 场(的剧戏) كورىنىستە ادام 表面是人：场 ئىبرىنشى پەردەنماق ئوتورتىنشى كورىنىسى 第一幕四场。
كورىس 〈名〉I 挽唱歌哀，歌挽：كورس ايتۇ 歌。
كورىس 〈名〉II 度见能；力眼，力视。
كورىس - 〈动〉III ①逢相，见会，面见，见相：指)②康健你祝，见再 كورىسكەنشە ساۋ بولىڭىز 见会)相互，抱拥相握：ئۇجۇز كورىسۇ 见面 ▲ بەت-ئۇجۇز كورىسۇ 面见 ▲ ولىسپەگەن كورىسەدى. 【谚】人俱在易重逢。
كورىس- 〈动〉IV 头抱，歌挽唱。
كورىستىر- كورس- 态动使的III。
كورىسۇ كورس- 式定不的IV、III。
كوس- 〈动〉①舀：ئىبر شىنى كۆرىش كوسىپ الدى 碗一了舀 ②米抽。
كوسە 〈名〉I (人男)的须胡无。
كوسە- 〈动〉II 插，拔(棍火用)：وت كورسەۋ 拔火。
كوسەگە 〈名〉运红，运幸 ▲ كوسەگەسى كۆگەرۇ 繁，旺兴；福幸到得，运幸。
كوسەك 〈名〉I 棉，铃棉。
كوسەك 见II كاسەك.
كوسەكتە- 〈动〉棉长，铃棉结。
كوسەكتەۋ كوسەكتە- 式定不的。
كوسەل- كوسە- 态动被的II。
كوسەم 〈名〉人头，领首，袖领 ▲ كوسەم ايعىر 种种良马 ▲ كوسەم ات 的套马 ▲ كوسەم سەركە 带山头羊 ▲ كوسەم سالۇ 的套拉套马。 ▲ كورە-كورە كوسەم بولادى. 【谚】识多见广(巧生能熟)。
كوسەمدار 〈形〉的智明，的明英。
كوسەمدە- 〈动〉马的套拉套。
كوسەمدەۋ كوسەمدە- 式定不的。
كوسەمدىك 〈名〉袖领，质品袖领，能才袖领。
كوسەمسۇ كوسەمسى- 式定不的。
كوسەمسى- 〈动〉识多见作装，能才有作装。
كوسەمسىن- كوسەمسى- 态身反的。
كوسەمشە 〈名〉词动副〔语〕。
كوسەت- كوسە- 态动使的II。
كوسەۋ 〈名〉I 棍火拨 ▲ كوسەۋ ساباق 有没 ▲ كوشتەن قالىپ، كوسەۋ مىنگەن 条枝的支分 ▲ كورمەگەنگە كوسەۋ تاڭ. 的骑马有没，的畜乘有没。【谚】怪多见少。
كوسەۋ II كوسە- 式定不的II。
كوسەۋشى 〈名〉工烙锅。
كوس-كوس 〈拟〉声之驼母叫呼。
كوس-كوستە- 〈动〉驼母叫呼(地续连)。
كوس-كوستەت- كوس-كوستە- 态动使的。
كوس-كوستەۋ كوس-كوستە- 式定不的。
كوستەك 〈形〉①的看难而长(腿指多) ②的看难而大，的匀均不(体字指)。
كوستەكتەت- 〈动〉①走行地看难而长腿 ②看难而大得写，匀均不得写。
كوستەكتەۋ كوستەكتەت- 式定不的。
كوستي 〈动〉①出露，出伸(腿指)：ـ اياعى كورپەدەن كوستيىپ شىعىپ قالىپتى 腿从被子露出伸里 ②了来出伸里(体字指)，称匀不得显。
كوستيت- كوستي① 态动使的 ـ用常)：地讳隐不，地当了接直(式形词动副其كوستيتىپ قويىپ قالۇ 。说直。
كوستيۇ كوستي- 式定不的。
كوسىك 〈名〉卜萝胡生野〔植〕。
كوسىك 见 كاسەك.
كوسىل- 〈动〉①伸腿：كوسىلىپ جاتۇ 伸 ▲ 伸延，卧横，亘横〔转〕②下躺腿开 كورپەگە قاراي كوسىلۇ ▲衣裁体量，行而力量 كوسىلە ايتۇ 谈畅，言欲所畅 ▲ كوسىلە شابۇ

。步跑畅伸，驰奔，驰疾（直伸蹄四马）

كوسىلدىر- كوسىل- 态动使的 。

كوسىلت- كوسىل- 态动使的 。

كوسىلۇ كوسىل- 式定不的 。

كوسىلىس- كوسىل- 态互交的 。

كوسىنكا 〈名〉三 巾头角 。

كوت 〈名〉① 面后，部后：ەر-توقىم كوتىنە كەتۋ 男 ③ 股屁，部臀 ② 去边后到滑子鞍马 ▲ ئىت كوتىنەن ينەن الۋ一 称通的器殖生性女和性 ▲ كوڭىلسىزدەن كوتسىز 吝惜，拔不毛 ▲ كوتى بوس 软 بالاتۇادى心不情事佳不办好 ▲ كوتى ەكەۋ مە 的弱懦，的壮气直理不，头骨 ▲ كوتىن اشۇ ① 体露身赤 ▲ 起不了么什有 كوتىن اشپ كۇلۇ 讥笑；祸乐灾幸 ② 丑丢 ▲ كوتىنەن كەتۋ 降下；退后，退倒 ▲ كوتىنە قىستىرماۋ 不理不都理，睬理 ▲ كوتىكدى قىس 虚心贼作 كوتى قۇس ▲ۇرىنىڭ 点一实老放 。

كوتەك 〈叹〉嘿，真丢人 ！

كوتەن 〈名〉① 门肛 ② 股屁 ③ 肠直 ▲ بور كوتەن 饭 ▲ ئدۇر كوتەن 爱 ▲ 子篓屁；蛋笨，桶 كوتەن ۇشباۋىن 的嘘吹 ▲ كوتەن اۇنز 唇嘴翻 ▲ كوتەن شەك （تەك شەك）〔理生〕直肠 ▲ اسەق ويناعان توزار، دويبى ويناعان توزار، بارىنەن دە قوي جايىپ كوتەن جەگەن وزار.【谚】耍家倾博赌钱，产荡 。穿吃愁不羊放恳勤

كوتەنسىز 〈形〉的口海夸，的嘘吹爱，的牛吹爱 。的

كوتەنسىزدىك كوتەنسىز 词名象抽的 。

كوتەر- 〈动〉① 提，抱，抬，举：تۇ كوتەرۋ 抱 / تاس كوتەرۋ 抬石头 / بالا كوتەرۋ 旗举 / سومكا كوتەرۋ 起擦，起掀 ② 包书提：起擦，起掀 / ئوسكا كوتەرۋ 子孩 كيىمنىڭ ەتەگىن كوتەرۋ 襟衣起擦 ③ 踮：起踮 وكشەسىن كوتەرۋ 抬，高提〔转〕④ 跟脚起踮 ⑤ 价物高提 زات باعاسىن كوتەرۋ 提：捧吹；高 باستىقتىققا كوتەرۋ 领为升提，拔：升提，拔提〔转〕 سىن كوتەرۋ 住得挺，住得绎，受忍〔转〕⑥ 导：住得挺，住得绎，受忍〔转〕 قالجىڭ كوتەرمەۋ 住不经 / 评批住得经 قاراجاتىن كوتەرۋ 包，负担，担承〔转〕⑦ 笑玩：包，负担，担承〔转〕 جۇمىس كوتەرىپ الۋ 工包 / 用费担承 تىڭ كوتەرۋ 荒开 ▲ 拓开，开〔转〕⑧ ايعاي-شۇ كوتەرۋ 叫喊声大 ▲ ايىبىن كوتەرۋ 受 اۇىرتپاشىلىعىن كوتەرۋ 承担 ▲ 罚惩受，罚 بالا كوتەرۋ ▲ 孕怀 ② 子孩抱 ▲ 负重 باس كوتەرەر ادام جوق 人的事顶有没，人男个有没 ▲ باس كوتەرمەۋ 埋头：ۇيقىدان باس كوتەرمەۋ 习学头埋 / باس كوتەرمەي وقۋ 觉懒睡 ▲ باس كوتەرۋ ① 身翻 ② 康健复恢，复康 ③ 畜种）（ ▲ 嚷嚷声大，叫大喊大 باسىنا كوتەرۋ 情发 بوي كوتەرۋ 提，乏解 ▲ 神精 داۋسىن كوتەرۋ 尽而饮一，掉喝下一 ▲ ئداس كوتەرۋ 门嗓高 ▲ 许允不慷健 دەنساۋلىعى كوتەرمەۋ ▲ 气吐眉扬；身翻 جۇرەگى كوتەرىلۋ ▲ 心恶 ▲ يەك كوتەرۋ 抬：头 كوككە كوتەرۋ ▲ 天上捧 ▲ كوتەرە ماقتاۋ 吹捧 ▲ كوتەرە ساۋدالاۋ 批：卖买发，意生量 ▲ كوڭىل كوتەرۋ 大自傲高 ▲ مۇرىنىن كوتەرۋ 心开，乐欢，兴高 ▲ رۋحىن كوتەرۋ 励勉，励鼓 ▲ سىن كوتەرمەۋ ① 量质 ② 评批起不经 ▲ سىركەسى سۋ كوتەرمەۋ 娇：气 ② 烦嫌，烦厌，烦 ① ▲ حان كوتەرۋ ① 拥戴为：尊，敬尊分十 ② 王 ▲ 好讨，马拍，承奉谀阿 شاشباۋىن كوتەرۋ ▲ ىرگە كوتەرۋ 胎怀 ▲ ئىش كوتەرۋ 搬：迁，家搬 ▲ قازان كوتەرۋ 饭做 ▲ قالتاسى كوتەرمەۋ 花 ▲ قول كوتەرۋ①（问提，决表）：起不买，钱起不 قولىمەن ▲ （人打）手动 ② 手举（降投 بستەگەندى موينىمەن كوتەرۋ 敢做敢，受自作自 ▲当 قولىڭ كوتەرە المايتىن شوقپاردى بەلبۋ 间腰在别棍木大的动不抡把莫【谚】.بايلاما （行而力量）。

كوتەرەم〈形〉的柴如瘦骨，的弱瘦（畜牲指）：的来起不站得瘦 。牛的弱瘦

كوتەرەمدىك كوتەرەم 词名象抽的 。

كوتەرمە Ⅰ〈名〉①墩：كوپىر كوتەرمەسى 桥，包③劲鼓，励鼓（的时点终达到马赛），②墩：ئبىر مۋ جەردى كوتەرمەگە الۋ 承：揽包干包 ⑥ 贷利高 ⑤ 地洼的平垫 ④ 地亩一包 。奖夸，捧

كوتەرمە Ⅱ 〈名〉搭，腰搭背 。

كوتەرمە 〈形〉Ⅱ：的高，的提多，的余多 كوتەرمە باعا 高价 。

كوتەرمەلە- 〈动〉 ① 助帮，扶搀，助扶：كوتەرمەلەپ تۇرعىزىپ جىبەرۋ 〔转〕 ② 来起扶助：باسقالاردىڭ كوتەرمەلە- 彩喝，劲鼓；持支，持扶。ۇننە يە بولۋ 得持支的人别到。

كوتەرمەلەس- 态互交的 كوتەرمەلە- 。

كوتەرمەلەۋ 式定不的 كوتەرمەلە- 。

كوتەرمەشى Ⅰ〈名〉①位单工包，人的工包，者持支，者励鼓〔转〕② 商包承，位单包承。

كوتەرمەشى Ⅱ〈名〉时马赛(的威助喊呐)。人

كوتەرت- 态动使的 كوتەر- 。

كوتەرۋ 式定不的 كوتەر- 。

كوتەرىل- ① 高，升上 ② 态动被的 كوتەر- 。高，升上：بۇركىت تىك كوتەرىلدى. 老空腾鹰。/ كۇن كوتەرىلۋ 太阳升起。③ 起飘，起浮 ④ 上面水在漂起：كوتەرىلىپ سۋ بەتىنە شىعۋ 漂起。高涨，上涨：وزەننىڭ سۋى كوتەرىلىپ قالىپتى. 涨上水河。⑤ 开离；立站，来起：ورنىنان كوتەرىلۋ 了涨上水河。⑥ 来起上子位从：失消，撤消，开放 ⑦ 散雾 〔转〕病神精患，疯发：تۇمان كوتەرىلۋ 雾散 ▲ 说地癫癫疯疯 كوتەرىلىپ سويلەۋ ▲ 恶 كوتەرىلۋ 记忘，记不清 ▲ جۇرەك كوتەرىلۋ 心反，胃反 ▲ كۇن ارقان بويى كوتەرىلدى 日三上竿 ▲ كۇن نايزا بويى كوتەرىلدى 太阳升起一竿。了高子。

كوتەرىلىس 〈名〉反造，动暴，义起：كوتەرىلىس جاساۋ 举行起义 / قارۋلى كوتەرىلىس 武装暴动。

كوتەرىلىسشى 〈名〉义起加参，人的动暴加参。人的。

كوتەرىڭكى 〈形〉①的高较：كوتەرىڭكى باعا 格价的高较 / كوتەرىڭكى داۋىس 声的高较 ②音：的盛旺，的满饱，的昂高，的扬昂。كوتەرىڭكى رۋح 神精的满饱 / كوتەرىڭكى كۇرەس 志斗的盛旺 ▲ كوتەرىڭكى مىندەتتەمە 务任的外额。

كوتەرىڭكىلىك 词名象抽的 كوتەرىڭكى 。

كوتەرىس- 态互交的 كوتەر- 。

كوتەۋ 〈名〉疮痔。

كوتكەنشەك 〈形〉①退后向服驯经未(马)性：كوتكەنشەك ات 的逸横的走前向肯不，的畏，的前不蹶踟〔转〕② 马的走前问肯不(烈性)：كوتكەنشەك جان 的断果不，的前不缩畏，的前不蹶踟〔转〕② 人的走前问肯不(烈性)。

كوتكەنشەكتە- 〈动〉退倒，退后，前不蹶踟，进前肯不。

كوتكەنشەكتەت- 态动使的 كوتكەنشەكتە- 。

كوتكەنشەكتەۋ 式定不的 كوتكەنشەكتە- 。

كوش Ⅰ〈名〉▲徒迁；畜牲和民牧的中徙迁：اشتان ءولىپ، كوشتەن قالماۋ 一根毛毫无损于 ▲ كوش باسشى 带领的徙迁人 ▲ كوش بويى 迁远距离 ▲ كوش جەر 移距远离 ▲ كوش جونەكەي 轨正上走渐逐 ▲ كوش قۇلاش 的乱忙，中途迁搬，中途徙迁 ▲ كوش سىرماق 的远，的长，垫缝密块大短，离距近 ▲ قوزى كوش جەر 毡拼绣块大。离距。

كوش- Ⅱ 〈动〉①移转，迁搬，移迁：جايلاۋعا كوشۋ 向新进搬 / جاڭا ۇيگە كوشۋ 移迁场牧夏移在彩云 ▲ بۇلت كوشۋ 动浮，动移 〔转〕② 房到渡过，到迁；到转，入转 〔转〕③ 动：تىلگە ماسەلەگە كوشۋ 题问的新入转 ▲ كوشىرىن جەل، قونارىن ساي ءبىلۋ 不自由主 ▲ ەر جىگىتتىڭ قادىرى ولگەندە وتەر، قونعان جۇرتتىڭ قادىرى كوشكەندە وتەر. 珍受倍后死士勇【谚】。亲可觉倍后移居故，爱。

كوشباسى 〈名〉①头，领首 ②人的徙迁领带。物人面。

كوشە 〈名〉头街，道街，街：كوشەگە شىعۋ 上街 / كوشە تازالاۋ 道街扫清 ▲ قان كوشە 街大的闹热。

كوشەگەن 〈形〉迁勤，的迁搬常经，的家搬爱。的移。

كوشەك 见 كوشەت. 。

كوشەلە- 〈动〉行道街着顺，走街沿。

كوشەلەس 同胡个一同，的道街个一同〈形〉的。

كوشەلەۋ 式定不的 كوشەلە- 。

كوشەلى Ⅰ〈形〉①的方大，的慨慷：كوشەلى بولا قالۋ 有，的识知有②来起慨慷得变(然突)的识知有 ▲ كوشەلى ادام 理达情通；的问学：

人 。

كوشەلى Ⅱ 〈形〉的同胡有，的道街：ئەبـــر كوشەلى قالاشىق 镇的街条一有有只 。

كوشەللىك كوشەلى 的词名象抽 。

كوشەلىسۇ كوشەلىسى- 的不定式 。

كوشەلىسى- 〈动〉①变得慨慷，变得大方：ايالى استىنان كوشەلىسي قالۇ 慨慷得变(然突)得显，识知有得显，师人为好③来起问学有 。

كوشەسىز 〈形〉的同胡无，的道街无 。

كوشەسماق 〈形〉小街；小巷 。

كوشەت 〈名〉①秧树，苗树：كوشەت ئوسىرۇ 树栽育苗树 / كوشەت ەگۇ (تىگۇ، وتىرعىزۇ) 苗，②秧苗：پاميدور كوشەتى 秧柿红西 。

كوشەتتەك 〈形〉①的用苗树做，的苗树②圃苗 。

كوشكى 〈名〉用不定稳来鱼的网重物 。

كوشكىن 〈名〉崩雪：كوشكىن ئجۇرۇ 发生崩雪 。

كوش-قون 〈名〉家搬，迁搬，徒迁：كوش-قون بولىپ بارا الماۋ 因能未家搬去 。

كوش-قوندى 〈形〉转爱，的移迁爱；的徒迁的移 。

كوش-قوندىلىق كوش-قوندى 的词名象抽 。

كوشپەلى 〈形〉①游徒迁，的居定不，的牧游活生牧游 تۇرمىس كوشپەلى：的移迁常时，的流②动流 قوم كوشپەلى：的动活，的回巡，的动流漂，的动浮③校学动流 مەكتەپ كوشپەلى / 沙动的：كوشپەلى بۇلت 浮云 。

كوشپەللىك كوشپەلى 的词名象抽 。

كوشپەندى 〈形〉游牧的，居定不，的迁常时 / 活生牧游 تۇرمىس كوشپەندى：的徒族民牧游 ۇلت كوشپەندى 。

كوشپەندىلىك كوشپەندى 的词名象抽 。

كوشىپ-قون- 〈动〉迁搬，移迁，移转，居徒 。

كوشىپ-قونۇ كوشىپ-قون- 的不定式 。

كوشىر Ⅰ 〔俄〕〈名〉车人的车赶，式把车 。

كوشىر- Ⅱ ①〈动〉搬，移转，移迁：مالدى كوشىرۇ 畜牲移转 / ئۇيدى كوشىرۇ 家搬③写缮，写抄：كوشىرىپ جازۇ 写抄④穷剽，袭抄：ەلدىكىن كوشىرۇ 抄袭。嚷喧，叫喊 ▲ 西东的家人باسىنا كوشىرۇ

كوشىرگىش 〈名〉者写复，员写缮，者写抄 。

كوشىرمە 〈名〉稿写抄，本抄，件抄 。

كوشىرمەلى 〈形〉的写抄，的抄手 。

كوشىرمەشى 〈名〉者写复，员写缮，者写抄 。

كوشىرمەشىلىك 〈名〉写抄，作工写缮 。

كوشىرت- كوشىر- Ⅱ 的使动态 。

كوشىرۇ كوشىر- Ⅱ 的不定式 。

كوشىرۇشى 〈名〉①的移迁助帮，人的家搬②人的袭抄③人的写抄 。

كوشىرىل- كوشىر- Ⅱ 的被动态 。

كوشىرىپ-قوندىر- كوشىپ-قون- 的使动态 。

كوشىرىس- كوشىر- Ⅱ 的互交态 。

كران 〈名〉车天，车吊，机重起 。

كراحمال 〈名〉粉淀 。

كراحمالدى 〈形〉的浆上；的粉淀量多有含：كراحمالدى جاعا 子领的硬浆 。

كرەديت 〈名〉〔俄〕①货贷，款贷，贷信②货贷(商业)的能付支，用信(的上 。

كرەم Ⅰ 酱油奶甜，食甜油奶，油奶 。

كرەم Ⅱ 〈名〉膏(的等肤润，容美)，油，容美(的质优)②膏 。

كرەپ 〈名〉布纹绉，绸绉 。

كرەپدەشين 〈名〉纱绉(国中) 。

كرەست 〈名〉架字十，形字十：قىزىل كرەست 字十红 。

كرەستتە- 〈动〉字十安，形字十画，字十画架 。

كرەستتەۋ كرەستتە- 的不定式 。

كرەستتى 〈形〉的字十带，的架字十带 。

كريستال 〈名〉晶水，体晶，晶结 。

كريستالدا- 〈动〉体晶成弄 。

كريستالدان- كريستالدا- 的被动态 。

كريستالدات- كريستالدا- 的使动态 。

كريستالداۋ كريستالدا- 的不定式 。

كريستالدى 〈形〉的体晶，的晶结 。

كريستالدىق 〈名〉度晶结 。

كروكوديل 〈动〉〔名〉鱼鳄 。

كرۇجكا 〈名〉子杯的把带 。

كۆزلدەس- كۆزلدە- 态互交的。
كۆزلدەۋ كۆزلدە- 式定不的。
كۆبجىڭدە- 〈动〉① 走背着驼,走腰着弯 ② 乱脚心手,碌忙〔转〕。
كۆبجىڭدەۋ كۆبجىڭدە- 式定不的。
كۆبى 〈名〉桶木大 ▲ كۆبى شەلەك 木大桶。
كۆبدەي 〈形〉的似桶木大象 ▲ ايرانداي اپتاپ، كۆبدەي كۆپتەۋ 为欲所为任,布摆意的。
كۆبىلجى- 见 كۆمىلجى-。
كۆبىن- 〈动〉吹自;扬气高趾,意得洋洋。
كۆبىنۋ كۆبىن- 式定不的。
كۆبىر 〈名〉Ⅰ 话说悄悄,声语私窃窃,语耳。
كۆبىر 〈名〉Ⅱ 蠕蜣〔动〕。
كۆبىر-كۆبىر 语私窃窃,语耳(的续连)〈名〉▲ كۆبىر-كۆبىر ەتۋ 私窃窃声话说声小,声话说声小,语嘟,咕嘀,语私窃窃,话说声低〈动〉كۆبىرلە- 嚷: ول ەكەۋى بىردەمە دەپ كۆبىرلەپ شىعىپ كەتتى. 了去出就句几了咕嘀地悄悄们他。
كۆبىرلەس- ①كۆبىرلە- 声低 ② 态互交的。
كۆبىرلەت- كۆبىرلە- 语私窃窃,谈交声小,谈交。
كۆبىرلەۋ كۆبىرلە- 态动使的。
كۆبىر-سىبىر 〈名〉式定不的。
كۆبىرتكە 〈名〉,声语细,语耳,语私窃窃。
كۆبىرتكەلى 〈形〉癣甲,疽瘰。
كۆبىرشەك 〈名〉的癣甲有,的疽瘰有患。
كۆبشى 〈名〉罐油(的用时战)〔旧〕。
كۆدە 〈名〉Ⅰ 匠桶箍,人工桶制。
كۆدە سالۋ 草把 〈名〉Ⅰ 垛草,堆草:كۆدە 来起垛。
كۆدە 〈名〉Ⅱ 而动走马止防了为时奶马挤)索绳(的腿前绑。
كۆدەلە- 〈动〉Ⅰ 起垛,起堆(草把)。
كۆدەلە- 〈动〉Ⅱ 动走马止防了为时奶马挤)制控以加子绳用,腿前绑(而。
كۆدەلەت- كۆدەلە- 态动使的。

كۆزا 〈名〉证作 ▲ كۆزا بولۋ 者实证,人证,证旁。
▲ كۆزاعا تارتۋ 人证当……请,让作……请。
كۆزاگەر 〈名〉的证作,者睹目,人证见,人证。
كۆزالاندىر- 〈动〉证作;明证,实证。
كۆزالاندىرۋ كۆزالاندىر- 式定不的。
كۆزالاندىرىل- 态动被的。
كۆزالەندىر- 见 كۆزالاندىر-。
كۆزالى 〈形〉的人证有;的明证有,的据证有。
كۆزالىك 〈名〉证件,明证:كۆزالىك قاعاز 信明。
كۆزاسىز 〈形〉;的据根无,的明证无,的据证无的人证无。
كۆزاشى 〈名〉者实证,人证见,人证。
كۆزب 〈名〉① 体方立 ② 方立,方立〔数〕。
كۆزبومەتر 〈名〉米方立。
كۆزوۋ 〈名〉架骨(的船);厢车,体车,身车。
كۆزلاك 〈名〉农富 [俄]。
كۆزلە- 见 كۆزلدە-。
كۆزلەۋ كۆزلە- 式定不的。
كۆپەتس 〈名〉人商。
كۆروت 〈名〉地疗在 داۋالانۋ 地养疗:疗治。
كۆروتشى 〈名〉者养疗。
كۆرس 〈名〉Ⅰ 线航,向航(的等船轮,机飞)。
كۆرس 〈名〉Ⅱ 中,等高) ② 程教,程课 ①,程课 ③ 级年(的校学等班训培、班练训、班习学。
كۆرسانت 〈名〉① 程疗 ④ 员学(的班练训,班习学)。
كۆرسيوۋ 〈名〉② 员学(的校院事军)。
كۆرتكا 〈名〉字体斜。
كۆڭل 〈名〉① 衣上短,衣外短(的领扣子男)。
جەلدىك كۆڭلى ② 声呼呼,声啸呼 ,声呜呜 ① 呜呜;声烘烘 كۆڭلى ەتتىك 火烘烘声:嘈,声哗喧 ③ 烧燃地烘烘火 قۇر كۆڭل 宣嚷 (空谈)。
كۆڭلدە- 〈动〉论议,声杂呼呼,啸呼,响作飕飕(风) ① 鸣呜出发,响作呼呼,响作烘烘(火) ② 刮地。纷纷论议,论议,杂嘈,哗喧 ③ 声

كۆدەلەۋ كۆدەلە- 。式定不的Ⅱ、Ⅰ
كۆدەر 〈名〉望指，托寄，望期，望希：كۆدەر ارتۇ 寄希于望 ▲ كۆدەر ئۈزۈ 望失望，望绝。
كۆدەرى 〈名〉(的软柔，的好熟)皮鹿，牲牛。
كۆدىك 〈名〉疑嫌；虑疑，团疑，问疑：كۆدىكپەن قاراۋ 看光眼的疑怀用。
كۆدىكسىز 〈形〉无毫，的疑嫌无，的问疑无。
كۆدىكتەن- 〈动〉疑犯，惑疑，疑猜，疑怀：كورىنگەننەن كۆدىكتەنۋ 疑怀都谁。
كۆدىكتەنگىش 〈形〉爱，的重心疑，的疑怀爱。
كۆدىكتەندىر- كۆدىكتەن-的使动态。
كۆدىكتەنۋ كۆدىكتەن- 。式定不的
كۆدىكتى 〈形〉的疑嫌有，的问疑有，的疑可：كۆدىكتى ماسەلە 可疑问的题。
كۆدىكتىلىك كۆدىكتى 的名象抽。
كۆدىكشىل 〈形〉爱，的重心疑猜，的疑怀爱的心疑。
كۆدىكشىلدىك كۆدىكشىل 的名象抽。
كۆدىر 〈形〉：的平不坷坎，的平不低高：كۆدىر جەر 地的平不低高带。
كۆدىرە ①〈形〉微稍，的形拱成，的起拱微略。的壮健，的劲有，的实结〔转〕②的出凸。
كۆدىرەي- 〈动〉①起突，起隆，形拱成(背指)。②叫吼声大(牛种指)。
كۆدىرەيت- كۆدىرەي- 的使动态。
كۆدىرەيۋ كۆدىرەي- 。式定不的
كۆدىس 〈形〉的起隆，的形弓，的曲弯。
كۆدىستەن- 〈动〉：背驼得变，形弓成：جاۋىرنى كۆدىستەنگەن كەمپىر 太老的背驼微稍婆。
كۆدىستەنۋ كۆدىستەن- 。式定不的
كۆدىستەۋ 〈形〉，的背驼点一有，的背驼微稍的形拱成。
كۆج: كۆج ەتۋ ①〈动〉叫吼声大(牛种指)②声大，话说声粗，地气粗声粗，话说声大。
كۆجبان 〈形〉：的壮健，的大气力；的大牛种的大高：كۆجبان بۇقا 。
كۆج-كۆج: كۆج-كۆج ەتۋ ①声粗，话说声大②叫吼声大(牛种指)②嚷嚷声大，说地气粗壮粗②声吼(的牛种)。
كۆجىل 〈名〉①：声嚷吵，声嚷嚷；声嚷的人群——了来传处远：كۆجىلى ەستىلەدى. 。声嚷
كۆجىلدە- 〈动〉①地气粗声粗，话说声大②话说声大：كۆجىلدەپ سويلەۋ 嚷嚷声大，说。叫吼声大(牛种指)。
كۆجىلدەك 〈形〉爱，的叫喊声大好，的高门嗓。的嚷嚷。
كۆجىلدەس- كۆجىلدە- 态互交的。
كۆجىلدەت- كۆجىلدە- 态动使的。
كۆجىلدەۋ كۆجىلدە- 。式定不的
كۆجىرگەي 〈名〉领绉，鹬苏流。
كۆجىرەي- 〈动〉成变，形拱成(部背指)①强逞，风威显〔转〕②腰着弓，背弓，状拱。
كۆجىرەيت- كۆجىرەي- 态动使的。
كۆجىرەيۋ كۆجىرەي- 。式定不的
كۆجىرەيس- كۆجىرەي- 态互交的。
كۆز 〈名〉：季秋，天秋，秋：كۆز كىرۋ 入秋 / كۆزگە سالىم 候时的天秋快(سارى) التىن ▲ كۆزباسى 立秋 ▲ كۆز 金秋，秋深 ▲ قوڭىر كۆز 秋中。سارى كۆز 的天秋色黄金
كۆزگى 〈形〉：的季秋，的天秋：كۆزگى جاڭبىر 雨秋 / كۆزگى ەگىس 耕秋 / كۆزگى بىتىق 虎老秋。
كۆزدە- ①〈动〉住居(场牧季秋在)②季秋。窝动不。
كۆزدەي 〈副〉天秋一，天秋个整 ▲ الا كۆز-دەي 天秋个整。
كۆزدەۋ Ⅰ 〈名〉场草季秋，场牧季秋。
كۆزدەۋ Ⅱ كۆزدە- 。式定不的
كۆزدىگۈنى 〈名〉：季秋，天秋：وتكەن جىلدىڭ كۆزدىگۈنى ەدى 天秋的年去。
كۆزدىك Ⅰ 〈形〉：的季秋，的天秋：بيداي 冬小麦 / كۆزدىك داقىلدار 秋作物。/ كۆزدىك تەرى 秋皮子。
كۆزدىك Ⅱ ①〈名〉场草秋，场牧季秋②秋。畜牲的杀宰季。
كۆزە- 〈动〉：(等毛驼，鬃马)，剪：جىلقى

كۆزەۋ 鬃马剪 / تۆيە كۆزەۋ 剪毛驼 / ساقال كۆزەۋ 子胡剪 。

كۆزەك 〈名〉① 季秋 ②期时的鬃马剪季春 。子窝秋;场草秋,场牧秋 ③ 期时的毛羊剪 牧秋往迁;住居(场牧秋在)〈动〉 **كۆزەكتە-** 天秋年每 جىل سايىن كۆزەكتەيتىن ورىن 场: 方地的住居 。

كۆزەكتەۋ كۆزەكتە- 式定不的 。

كۆزەل- كۆزە- 态动被的 。

كۆزەم 〈名〉① 毛羊秋 ② 节季毛秋剪: كۆزەم الۋ 毛秋剪 / كۆزەم ئجۇن 毛秋 ▲ كۆزەم الۋ دۇمانى 剪秋毛(会聚)式仪毛羊秋剪 。

كۆزەمدىك〈形〉(毛羊的剪能季秋),的毛秋: كۆزەمدىك ئجۇن 毛秋 。

كۆزەن 〈名〉 鼬 ▲ اق كۆزەن 白鼬 ▲ ساري كۆزەن 黄鼬 ▲ ساسىق كۆزەن 臭鼬(黄鼠狼) ▲ كۆزەن شىك 紫貂皮衣大 。

كۆزەندەي: اش كۆزەندەي贪婪的贪,的吃贪 。

كۆزەندى 〈形〉的多鼬,的鼬有 。

كۆزەت Ⅰ〈名〉守看,护守,卫守;戒警,勤值; كۆزەت قويۇ / تۇنگى كۆزەت 夜哨岗: 守看间 。

كۆزەت- Ⅱ كۆزە- 态动使的 。

كۆزەت- Ⅲ〈动〉守看 ,护守,守卫;卫守,护守,卫警,警戒: مال كۆزەتۋ 畜牲守看 ▲ اي كۆزەتسىپ وتىرسىڭ با؟ 么什干着呆事有没 ? 。

كۆزەتكىز- كۆزەت- 态动使的Ⅲ、Ⅱ 。

كۆزەتسىز 〈形〉戒警无,的哨岗无,的守看无,的勤值无,的 。

كۆزەتسىزدىك كۆزەتسىز 词名象抽的 。

كۆزەتتىر- كۆزەت- 态动使的Ⅲ、Ⅱ 。

كۆزەتۋ كۆزەت- 式定不的Ⅲ、Ⅱ 。

كۆزەتشى 〈名〉守看,员人卫守,员人守看,兵哨,员人勤值 。夫更,员人

كۆزەتشىلىك 〈名〉守看,守护 。

كۆزەتىل- كۆزەت- 态动被的Ⅲ 。

كۆزەتىس- كۆزەت- 态互交的Ⅲ 。

كۆزەۋ Ⅰ〈名〉季秋,场草秋,场牧秋,子窝秋: كۆزەۋگە كوشۇ 迁搬场牧秋往 。

كۆزەۋ Ⅱ كۆزە- 式定不的 ▲ كۆزەۋ ئجىپ 。索绳(的上腿后条一和颈马在套时鬃马剪)过剪,的好剪(毛驼,鬃马指)〈形〉 **كۆزەۋلى** 。的

كۆزەۋسىز 〈形〉的剪未(毛驼,鬃马指): جالى كۆزەۋسىز ات 马的鬃过剪未 。

كۆزۇ 〈名〉(棍)线吊(的线经起提来用) 。

كۆي Ⅰ 律旋,调曲,曲〈名〉: كۆي شەرتۋ 弹奏 ▲ كۆيگە باسۇ 乐奏情纵 。

كۆي Ⅱ 处;态状,况状,形情,况情 ①〈名〉: تۇرمىس كۆي / 况状活生 步地,地境,境 مالدىڭ كۆيى / وقشاۋ كۆيگە ئتۇسۇ 情膘的畜牲 ②地境的立孤入陷 جانقان كۆيىندە كىتاپ وقۋ 书看着躺 / بۇل كۆيىندە 况境,况景,况状活生,活生 ③ 子样个这就 كۆيلەرى جاقسارىپ كەلەدى 况状活生(的们他) كۆيلەرى 绪情,情心 ④ 。了来起好渐逐 ناشار. 势情,形情;件条 ⑤ 好不情心(的他) 。

كۆيۋ 糊烧,焦烧,烧 ①〈动〉Ⅲ: قارما كۆيىپ كەتتى. 伤烫,烫 ② 。了糊烤饼烙 : وتقا 炎(气天) ④ 烧发(体身) ③ 伤烫火被 كۆيۋ 得气,气生〔转〕 ⑥ 亏吃,损亏⑤ 热酷,热什生你: نەمەنەگە كۆيىپ وتىرسىڭ؟ 丈三冒火于恋迷,……于心倾,慕爱〔转〕⑦ ? 了气么 ……: ول ئبىر سۇلۇ بىيكەشكە كۆيىپ قالدى. 他 ,锅黑背〔转〕⑧ 。娘姑的丽美位一了上爱 ▲ 蚀月 اۋزى كۆيۋ ▲ 枉冤受,屈委受 اي كۆيۋ ▲ 亏吃,头苦吃 ② 嘴烫 ① ,亲至 جان كۆيەر ▲ 人的贴体,人亲 ئجۇزى كۆيگىر 的脸要不 ▲ 的耻无 يمانىڭ كۆيىپ كەتسىن 说胡,谎撒 ▲ 苦共甘同 سۇيعىنا توڭۇ / سۇيعىنا كۆيىپ، 不怀心,妒嫉 ▲ 热受冻受 ئشى كۆيۋ ▲满 اۋزى كۆيگەن ئۇرىپ تۇرسا. 【谚】 。 **粪惩**吹庸

كۆيبەجەك 忙瞎,碌忙 〈名〉: كوپ كۆيبە- جەكتى قوي 了忙瞎再别 。

كۆيبەجەكتە- 见 كۆيبىجىكتە-.

كۆيبەجەكتەۋ كۆيبەجەكتە- 式定不的 。

كۆيبەك 忙瞎,碌忙 ①〈名〉: تاڭەرتەڭىن كەشكە دەيىنگى كۆيبەك 一天晚到迟 ② 碌忙地 窘 。窘发 قاعۇ كۆيبەك: 束拘;态发 ② 腾折瞎,忙瞎,碌忙 ①〈动〉 **كۆيبەكتە-**

。措无足手，乱慌动举，慌发，窘

كۆيبەكتەۋ كۆيبەكتە- 。式定不的

كۆيبەلەكتە- 见 كۆيبەكتە-。

كۆيبەلەكتەۋ كۆيبەلەكتە- 。式定不的

كۆيبەلەڭدە- 见 كۆيبەڭدە-。

كۆيبەلەڭدەۋ كۆيبەلەڭدە-。式定不的

كۆيبەك 忙奔地谓无，忙瞎，碌忙〈名〉：كۆيبەڭنەن قۇتىلۇ 碌忙再不。

كۆيبەڭدە- 乱脚忙手，忙瞎，碌忙〈动〉。

كۆيبەڭدەس- كۆيبەڭدە 态互交的。

كۆيبەڭدەت- كۆيبەڭدە- 态动使的。

كۆيبەڭدەۋ كۆيبەڭدە- 式定不的。

كۆيبەڭدىك 见 كۆيبەك.

كۆيبىجىكتە- 〈动〉蹭蹭磨磨；忙瞎；碌忙①：كوپكە دەيىن كۆيبىجىكتەپ ۋىگە كىرمەدى 蹭磨迟；束拘；措无足手，窘发②子屋进未天半了疑：كۆيبىجىكتەپ نەدەرىن بىلمەدى.（他）迟疑。好么什说知不儿会一了

كۆيبىجىكتەۋ كۆيبىجىكتە- 。式定不的

كۆيبىڭدە- 见 كۆيبەڭدە-。

كۆيگەلەك 〈形〉的躁急，的躁毛，的着沉不，的躁毛的气生易，的躁暴：كۆيگەلەك مىنەز 的躁毛。气脾

كۆيگەلەكتە- 〈动〉丈三冒火，躁急，躁暴。

كۆيگەلەكتەن- ① كۆيگەلەكتە- ② 态身反的。坏败急气，丈三冒火，气住不沉

كۆيگەلەكتەۋ كۆيگەلەكتە- 式定不的。

كۆيگەلەكتىك كۆيگەلەك 词名象抽的。

كۆيگىز- ① كۆي- Ⅲ ②态动使的。烫，烧。

كۆيگىزدىر- كۆيگىز- 态动使的。

كۆيدىر- ① كۆي- Ⅲ ②态动使的，毁烧，烧，烧伤，伤烫，伤烧 ③纸烧：قاعاز كۆيدىرۋ 烧焚。灼：ساۋساعىن كۆيدىرىپ الۋ 指手伤烧。

كۆيدىرگى 〈名〉①病疽炭，疽炭：كۆيدىرگى شىعۋ 疽炭染感②疽炭，的酸尖，的薄刻，的苦挖〔转〕③言语的苦挖：كۆيدىرگى ءسوز 的苦挖。苦痛，伤悲

كۆيدىرگىش 〈形〉伤人令；的苦挖爱，的薄刻的心。

كۆيدىرت- كۆيدىر- 态动使的。

كۆيدىرۋ كۆيدىر- 式定不的。

كۆيدىرىل- كۆيدىر- 态动被的。

كۆيە Ⅰ〈名〉①鱼蠹，鱼衣，虫蛀：كۆيە ءتۇسۋ 食蛀鱼衣 / كىيمدى كۆيە جەۋ 虫柱生 / بورمىدەك قارا كۆيەسى 米玉 ②服衣黑病粉：蛾麦的黑粉病 ▲ قارا كۆيە。

كۆيە Ⅱ〈名〉①烟，烟煤，黑烟：ءبت-اۋزى كۆيە بولۋ 满脸煤黑烟，污蔑〔转〕②旁诽，谤中 ▲ كۆيە جاعۋ 污蔑 ▲ كۆيەدەي جالاۋ 一扫 ▲ قازاننىڭ（ءتۇپ）كۆيەسىندەي 光而吞噬；的黑黝，的黑黑。

كۆيەز 〈名〉①枕落，炎肌，公花花〔转〕②。弟子裤纨，子

كۆيەزدەن- 〈动〉①枕落，炎肌颈患，懒〔转〕②散懒，惰。

كۆيەزدەنۋ كۆيەزدەن- 式定不的。

كۆيەك Ⅰ〈名〉①期情发（的羊），布情试②，布情试拴（戴）/ كۆيەك بايلاۋ：毡孕防，毡精试布情试拴（戴）/ كۆيەك الۋ（配交羊母和羊种让）布情试摘▲ قىر كۆيەك 日四十月十历农。

كۆيەك Ⅱ〈形〉的大，的密浓：كۆيەك ساقال 子胡大。

كۆيەكتە- 〈动〉防上拴，布情试拴（羊种给）。毡孕

كۆيەكتەل- كۆيەكتە- 态动被的。

كۆيەكتەت- كۆيەكتە- 态动使的。

كۆيەكتەۋ كۆيەكتە- 式定不的。

كۆيەكتى 〈形〉的毡孕防着拴，的布情试着拴：كۆيەكتى قوشقار（戴）羊种的布情试着拴。

كۆيە-كۆيە 〈形〉的烟煤满沾，的黑煤满沾：كىيمى كۆيە-كۆيە 黑煤满沾上服衣。

كۆيەلە- 〈动〉烟煤粘，黑煤抹，子烟抹①：كىيمىڭدى كۆيەلەپ الما 不要再给你（戴）羊种的布情试着拴。②黑蹭服衣把：黑抹，伤中，谤诽，蔑污〔转〕：ەلدى كۆيەلەگەندى قويساڭ. 黑抹家人给再要不。

كۆيەلەن- كۆيەلە- 态动被的。

كۆيەلەت- كۆيەلە- 态动使的。

كۆيەلەۋ كۆيەلە- 式定不的。

كۆيەلەش 〈形〉的焦烧，的黑烧，的黑熏：كۆيەلەش بولۋ 黑熏 / كويەلەش قارما 的焦烤

。饼烙

كويەلەش-كۆيەلەش ①〈形〉的糊烧，的黑熏，的烟煤满沾，的黑煤满沾 ②的焦烤的烟煤满沾，的黑煤满沾 ①〈形〉Ⅰ **كۆيەلى** 被〔转〕③ 。的非生是惹，的黑抹爱〔转〕②见脸有没，的误失有〔转〕④ 的蔑污被，伤中。的人

كۆيەلى Ⅱ ①〈形〉，的病粉黑患 ②的虫蛀生。的蛾麦有

كۆيەنتە 〈名〉担扁〔方〕。

كۆيەۋ ①〈名〉夫丈：كۆيەۋ الماۋ 娶人无 / 爷姑，婿女 ②嫁出（ءتيۋ، شعۋ）كۆيەۋگە بارۋ ▲ 婿女的家那 سول ءۇيدىڭ كۆيەۋى：郎新，行举时家妻婚未去次一第子伙小 كۆيەۋ اتتانار ▲ 爷姑，婿女 بالا كۆيەۋ ▲ 式仪的时风刮）كۆيەۋ قازىق ▲ 相傧男，郎伴 جولداس كۆيەۋ ▲ 桩木（的后房毡在钉的房毡定固来用婿女 قوسشى 新郎朋友 ▲ كۆيەۋ ءتۇستى 赘，婿女招，婿女门上 كۆيەۋ كۆشىك ▲ 亲相。婿

كۆيەۋ-قۇدا 〈名〉亲表姑。

كۆيەۋسىز 〈形〉。的去出嫁未，的夫丈有没

كۆيەۋسىن- 〈动〉。能逞；式架夫丈出现表

كۆيەۋسىنۋ كۆيەۋسىن- 的不定式。

كۆيەۋسىرە- 〈动〉强欲性（人女指），夫丈想，列。

كۆيەۋسىرەۋ كۆيەۋسىرە- 的不定式。

كۆيەۋشىلە- 〈动〉妻婚未望看夫婚未。

كۆيەۋشىلەۋ كۆيەۋشىلە- 的不定式。

كۆي-جاي 〈名〉：遇境，境处；况状，况情 ءۇيدىڭ كۆي-جايى 况情的里家。

كۆيزەل- 〈动〉：穷受；熬煎受，难受苦受到遇，产破 ② 磨折所病疾被 اۋرۋدان كۆيزەلۋ ③ 民农产破 كۆيزەلگەن دىحاندار：条萧，机危感里心 شتەي كۆيزەلۋ：愁忧，虑忧，苦痛到感。苦痛到

كۆيزەلدىر- كۆيزەل- 的态动使。

كۆيزەلت- كۆيزەل- 的态动使。

كۆيزەلۋ كۆيزەل- 的不定式。

كۆيزەلۋشىلىك 〈名〉①萧，机危 ②熬煎，境困

。条

كۆيزەلىس Ⅰ ①〈名〉：难危，苦困 كۆيزەلىسكە ۇشىراۋ 入陷 ②境困：条萧，机危 ③机危济经 كۆيزەلىس كونوميكالىق：疲，累劳 اۋىر ەڭبەكتەن بولعان كۆيزەلىس：熬煎；惫繁。惫疲的成造所动劳的重

كۆيزەلىس- Ⅱ كۆيزەل- 的态互交。

كۆيزەلىستى 〈形〉累受苦受，的难艰，的苦困。活生的人非 تۇرمىس كۆيزەلىستى：的

كۆيزەۋ 〈形〉，的好不遇境，的困贫，的穷贫。难受苦受 كۆيزەۋ تارتۋ：的难受苦受

كۆيزەۋشىلىك ① كۆيزەۋ 的贫 ②词名象抽的到遇 كۆيزەۋشىلىككە ۇشىراۋ：困窘，难危；困。难困

كۆيكەنتاي 〈名〉隼茶，鹰青〔动〕。

كۆيكى 〈形〉▲ 的致标不，的看难，的陋丑 كۆيكى باس ▲ كۆيكى 的秀清不，的看难 تىرشىلىك 。活生的常平

كۆيكىلىك كۆيكى 的词名象抽。

كۆيلە- 〈动〉情发：قوي كۆيلەيتىن مەزگىل。节季的情发羊

كۆيلەن- 〈动〉，来起裕富，转好（件条活生）①，原复③壮肥得变，膘上（畜牲指）②足富得变，锐蓄精养。

كۆيلەندىر- كۆيلەن- 的态动使。

كۆيلەنۋ كۆيلەن- 的不定式。

كۆيلەت- ① كۆيلە- 的态动使 ②情催。

كۆيلەۋ كۆيلە- 的不定式。

كۆيلى 〈形〉：的实殷，的足富，的裕富 كۆيلى سەمياً 膘，的大膘，的壮肥 ②家之实殷。群马的壮体肥腰：的壮体肥 كۆيلى جىلقىلار：的好（件条活生）①

كۆيلى-جايلى 〈形〉舒，的好茂繁草水；的多草水（言而畜牲对）②的适。的好养喂，的

كۆيلىلىك كۆيلى 的词名象抽。

كۆيمە 〈名〉①马的篷帯 ②盖车，棚车马。车马的篷帯 كۆيمە اربا ▲ 子轿 ③车轿；车

كۆيمەلە- 〈动〉装安，篷车上，子篷加（车马）。篷车

كۆيمەلەت- كۆيمەلە- 的态动使。

كۆيمەلەۋ كۆيمەلە- 的式定不的。
كۆيمەلى〈形〉①的车轿坐乘 ②的车轿坐乘▲
كۆيمەلى اربا 车马的篷带。
كۆيمەشى〈名〉人匠的车马篷带做制。
كۆيرە-〈动〉①折断,断折:毁折,断折骨肋 ②断折到遭:塌废成变,坏毁,塌倒,坏破 ③子房的坏破到遭;产破:溃崩 / كۆيرەگەن ساۋداگەر 人商的产破 كۆيرەۋگە بەت الۋ 走向崩溃。
كۆيرەك〈形〉①的弱脆,的弱软:كۆيرەك ادام 人的弱软 ②的用耐不:كۆيرەك ماتا 布的用耐不。
كۆيرەكتەن-〈动〉变得;弱脆得变,弱软得变能无。
كۆيرەكتەنۋ كۆيرەكتەن- 的式定不。
كۆيرەكتىك كۆيرەك 的词名象抽。
كۆيرەل- كۆيرە- 的态动被。
كۆيرەس- كۆيرە- 的交互态。
كۆيرەت- ①كۆيرە- 的使动态 ②坏破,毁坏:بومبا كوپىردى كۆيرەتىپ كەتتى. 炸毁了梁桥弹。
كۆيرەتىل- كۆيرەت- 的态动被。
كۆيرەۋ كۆيرە- 的式定不。
كۆيرەۋىك〔植〕〈名〉I 棵明叉。
كۆيرەۋىك〈形〉II 经不弱,的强坚不,的弱脆的风。
كۆيساندىق〈名〉琴风,琴钢:كۆيساندىق ويناۋ 弹钢琴。
كۆيسە-〈动〉①倒,刍反:嚼倒,قويلار كۆيسەپ جاتىر. 羊在嚼倒 ②吃(地口大口大):كەشكە دەيىن كۆيسەي بەرەسىڭ بە؟ 到天一你吃是总晚吗?
كۆيسەس- كۆيسە- 的态互交。
كۆيسەت- كۆيسە-的使动态。
كۆيسەۋ كۆيسە- 的式定不。
كۆيسىز〈形〉①的好不件条活生:的裕富不,的佳不件条济经;的适舒不,的件条当适无,的好不件条活生 ②民牧的好不件条活生:的瘦:كۆيسىز مالشىلار 的好不养饲,的好不养喂;的好不情膘,的弱群牛的弱瘦。

كۆيسىزدەن- 〈动〉①遇到,难困到遇,好不得过人的好不得过子日争战于由 سوعىستان 快不到遇;难困有活生得变子日,难困 كۆيسىزدەنگەن ەل 们 ②掉始开畜牲,了光吃被草.膘掉 ئشوپ تاۋسىلىپ مال كۆيسىزدەنە باستادى.
كۆيسىزدەنۋ كۆيسىزدەن- 的式定不。
كۆيسىزدىك كۆيسىز 的词名象抽。
كۆيت I〈名〉境外;况情,情心 ▲ كوڭىل كۆيتى 情心。
كۆيت II〈名〉情发;情发:欲情:كۆيت مەزگىل 发情 / كۆيتى كەلۋ 发情期。
كۆيتتە- I〈动〉虑考,求追,心关:حالىڭدى قامىن كۆيتتەۋ / 苦疾的民人心关 ئوز باسىڭدى قامىن كۆيتتەۋ 只为己自着想。
كۆيتتە- II〈动〉情发(畜牲)。
كۆيتتەل- كۆيتتە- I 的态动被。
كۆيتتەن- كۆيتتە- II、I 的态身反。
كۆيتتەۋ كۆيتتە- 的式定不。
كۆيتكىدە- 见 كۆيبەكىدە-.
كۆيتكىدەۋ كۆيتكىدە- 的式定不。
كۆيشى〈名〉家曲作,手拉不冬。
كۆيشىلىك〈名〉曲乐作创。
كۆيۋ كۆي- III 的式定不。
كۆيىگۋ كۆيىك- II 的式定不。
كۆيىك〈名〉①伤灼,伤烧,伤烫:كۆيىكتىڭ ورنى 处糊烤,处焦烧(火) ②方地的伤烫 ③〔转〕伤忧,伤悲,苦痛:ماحابباتتىڭ كۆيگى 的爱恋 ▲ كوزگە كۆيىك بولۋ 成钉中眼为 ▲ كۆيىك تاتۋ 味焦糊有 جاقسى بالا سۇيىك، جامان بالا كۆيىك. 【谚】有息出没,心宽人令子孩的心伤人让子孩的。
كۆيىك II〈动〉焦烧,热酷,热炎得变。
كۆيىكباس〈名〉病粉黑。
كۆيىكتەن-〈动〉黑烧、焦烧。
كۆيىكتەنۋ كۆيىكتەن- 的式定不。
كۆيىكتى〈形〉伤忧,的哀悲,的伤悲,的苦痛:的人的伤悲 جان كۆيىكتى。
كۆيىن〈动〉①苦痛,心伤:جامان قىلىققا كۆيىنۋ 苦痛到感为行的好不为怨,怨抱 ②苦痛到感

关 ③ 己自恨怨 كۆينۇ وزى ئۆز：怒恼，恨怒 كۆينۇ ▲ 贴体，怀关，心：贴体 ده ساعان كۆينىبەيدى. 你心关会不也谁 ▲ دوس ئسۆينىسسن، دۇسپان كۆينىسن 亲者痛，快者仇。

كۆينگىش 〈形〉热肠心关爱，的体爱，的贴。

كۆيندىر- كۆين- 态动使的。

كۆيندۇ كۆين- 态动使的。

كۆينۇ كۆين- 式定不的。

كۆينىس- كۆين- 态互交的。

كۆينىشە 〈副〉样原，样原；旧照，子样……，……势姿，……姿态：بۇرىنعى كۆينىشە كوشىرۇ 写抄子样原照。

كۆينىش 〈名〉忧，心伤，苦痛，哀悲，伤悲：كۆينىش ئبلدىرۇ 心痛示表 / ىشتەگى كۆينىش 苦痛的心内。

كۆينىش-ئسۆينىش 〈名〉喜悲，欢悲。

كۆينىشتى 〈形〉痛，的哀悲，的伤悲，的痛悲：كۆينىشتى جاعدايعا تاپ بولۇ 事心伤到遇。

كۆينىشتىلىك 词名象抽的 كۆينىشتى。

كۆيىپ-جان- 〈动〉①烧焚糊烧，焦烧，烧火，炸气怒暴〔转〕③烧高发，燎火烧火②……于恋迷，……于心倾，慕爱 ④丈三冒。

كۆيىپ-جانۇ كۆيىپ-جان- 式定不的。

كۆيىپ-پىس- 〈动〉火起，怒大然勃，怒急，儿火起，怒大然勃，怒急：كۆيىپ-پىسىپ وتىرا المادى 气得丈三冒火住不坐。

كۆيىپ-پىسۇ كۆيىپ-پىس- 式定不的。

كۆيىس 〈名〉刍反，嚼倒，刍反：كۆيىس مالى 畜牲 / كۆيىس قايتاراتىن جانۇالار 动物刍反▲كۆيىس قايرۇ 嚼倒，刍反。

كۆيىستە- 〈动〉嚼倒，刍反。

كۆيىستەۇ كۆيىستە- 式定不的。

كۆكىرت 〈名〉硫磺〔矿〕：كۆكىرت قىشقىلى 酸硫。

كۆكىرتسىز 〈形〉不的硫含，不的磺硫含。

كۆكىرتتى 〈形〉的硫含，的磺硫含：كۆكىرتتى اراسان 泉磺硫 ▲ كۆكىرتتى مىرىش 纤锌矿。

كۆل Ⅰ 〈名〉灰，炉灰，灰烬：وشاقتىڭ كۆلى / كۆل الۇ 掏灰 ▲ كۆل بولۇ 碎粉 ▲ كۆل ساقار 菜灰属 ▲ كۆل شاشار 孩子 ▲ كۆلىن كوككە 碎粉得打 ▲ كۆل قىلۇ 灭消，碎粉 وشىرۇ 干地黑贪早起 وتپەن كىرىپ، كۆلىمەن شىعۇ 活干地活累死累，活。

كۆل Ⅱ 〈名〉羊癣：كۆل ئتۇسۇ 传染上羊癣。

كۆل- Ⅲ 〈动〉笑发，笑：قارقىلداپ كۆلۇ 哈 / ىشەك-سىلەسى قاتقانشا كۆلۇ 肠断笑 / 笑大哈 ▲ دۇ كۆلۇ 哄堂大笑 جىعىلىپ جاتىپ 跤跌人别笑还，上地在倒己自 قيسايعانعا كۆلۇ 败，来而兴乘 شىعۇ كۆلە كىرىپ، كۆڭىرەنە 归而兴 ▲ كۆلە قاراۋ 笑微 ▲ ميعنان كۆلۇ 兴高；容笑出露 ▲ بۇرالقىسى ئسوز كۆلۇگە جاقسى. 听话笑当能只论怪谈奇【谚】。

كۆلا 〈名〉帽檐大(人妇贵)。

كۆلابى 〈名〉瓜甜皮花，瓜甜小。

كۆلاپارا 〈名〉帽雨，帽风。

كۆلبابا 〔植〕〈名〉草牙狮。

كۆلبىرە- 〈动〉泡燎起，泡水起。

كۆلبىرەت- كۆلبىرە- 态动使的。

كۆلبىرەۋ كۆلبىرە- 式定不的。

كۆلبىرەۋىك 〈名〉虫包脑。

كۆلگەنسۇ كۆلگەنسى- 式定不的。

كۆلگەنسى- 〈动〉笑不肉笑皮，笑假，笑装。

كۆلگىز- كۆل- Ⅲ 态动使的。

كۆلگىن 〈形〉灰，的色灰浅，的色灰淡，的灰色①色红紫 قىزىل كۆلگىن：的色紫，的紫②。

كۆلگىندەن- 〈动〉白发，白苍得变，白发：بەتى كۆلگىندەنۋ 脸色灰变，白苍色。

كۆلگىندەنۋ كۆلگىندەن- 式定不的。

كۆلگىش 〈形〉爱嘲爱，的笑讥爱，的笑讽好，的人。

كۆلگىشتىك 词名象抽的 كۆلگىش。

كۆلدارى 〈名〉薄纱。

كۆلدى 〈形〉灰，的灰有，的多灰。

كۆلدىبادام ①〈形〉灰，的色灰淡，的色浅(色颜)，的不透亮，的不艳鲜 ②烤(的里灰在)的馕 ①〈名〉كۆلدى-كومەش 上身，的灰满落，的干不净。

كۈلدۈر- ① كۈل- Ⅲ 的使动态 ② 逗笑,引笑 ▲ 笑发人深省,使人发笑 دوس جىلاتىپ ايتادى، دۇسپان كۈلدۈرۈپ ايتادى. 【谚】朋友使话的友敌,哭你使话的友敌。(耳逆言忠)笑你使话的人恶。

كۈلدۈرگى 〈形〉 ①的稽滑,的笑发人逗诙,的稽滑,的笑发人逗相 ②话的谐诙,的默幽,的谐趣。

كۈلدۈرگىش 〈形〉的话笑说会,的笑逗会滑,的默幽,的稽。

كۈلدۈرگىشتىك 词名象抽的 كۈلدۈرگىش。

كۈلدۈرە- 〈动〉 ①泡浆燎起,泡燎起隆咕 ②响隆隆咕出发,响隆隆。

كۈلدۈرەت- 使动态的 كۈلدۈرلە-。

كۈلدۈرەۋ 不定式的 كۈلدۈرە-。

كۈلدۈرەۋىش 〈名〉木横形拱的窗天房毡。

كۈلدۈر-كۈلدۈر 〈拟〉鸣轰,声隆隆,声隆轰声。

كۈلدۈرلە- 〈动〉响作隆隆,声隆轰发:ارىا كۈلدۈرلەپ كەلە جاتىر. 大来而隆隆车来。

كۈلدۈرلەت- 使动态的 كۈلدۈرلە-。

كۈلدۈرلەۋ 不定式的 كۈلدۈرلە-。

كۈلدۈرت- Ⅲ كۈل- 的使动态。

كۈلەگەش 〈形〉①哈哈嘻嘻,的笑好,的笑爱 ②的人笑讥爱,的人笑嘲爱。

كۈلەگەشتىك 词名象抽的 كۈلەگەش。

كۈلەكەش 见 كۈلەگەش.

كۈلە-كۈلە 〈副〉笑老,着笑着笑:كۈلە-كۈلە ئىش ئۆزۈڭ 笑 了疼都子肚得笑人逗,的笑人惹,的笑一得值。

كۈلەرلىك 〈形〉笑可么什是不 ئەمەس ئىس 的笑发:كۈلەرلىك ئىش 儿事的笑。

كۈلكى 〈名〉讥;笑玩;柄笑,话笑;声笑,笑:دۇ كۈلكى 笑大堂哄 / قىران كۈلكى بولۇ 笑大然哄 / كۈلكىدەن قىران - توپان بولۇ 般铃银 كۈلكى سىقىلىقتاعان / 歪西倒东得笑 ▲ كۈلكى باغۇ 乐玩日终 ▲ كۈلكى بولۇ 高使 كۈلكىگە باتىرۇ ▲ 笑讥人被,话笑为成 كۈلكىگە ▲ 笑大腹捧使,皮肚破笑使,兴为成 كۈلكىگە قالۇ ▲ 快愉,兴高,乐欢 بولەنۇ كۈلكى ۋىناۋ ▲ 笑嘲人被,话笑眉,容笑带面 舞色飞 ▲ ارتىق بايلىق ادام ازدىرادى، ارتىق كۈلكىجىرەنىشتى قوزدىرادى. 【谚】财富过多会招人恶厌,恶变人使挖,刺讽,笑嘲,笑讥 〈名〉

كۈلكى-كەلەمەج 。苦

كۈلكىلى 〈形〉的笑逗,的笑发人令,的笑可,的笑发人逗,的稽滑,的趣有:كۈلكىلى ئىس 儿事的笑可/كۈلكىلى ۋىين 有趣的游戏。

كۈلكىشەك 见 كۈلكىشىل.

كۈلكىشى 〈形〉①的稽滑,的笑发人逗默幽,的稽滑。

كۈلكىشىل 〈形〉①的笑好,的笑爱 ②的笑好,的笑爱嘲爱。

كۈلكىشىلدىك 词名象抽的 كۈلكىشىل。

كۈل-كۈبىر 〈名〉土灰,烬灰,灰。

كۈللى 〈形〉的有所,的部全,的体全,的整个;普天下的人体全 / كۈللى الەم :的كۈللى حالىق 现,开颜笑喜,兴高:كۈلمەك قاعۇ 容笑出。

كۈلمەڭدە- 〈动〉:兴高,容笑带略,笑微 ①眯笑眼两(他)ەكى كوزى كۈلمەڭدەپ تۇر. 。笑不肉笑皮,笑假 ②的眯

كۈلمەڭدەۋ 不定式的 كۈلمەڭدە-。

كۈلمەت 〈名〉过罪,失过,错过。

كۈلپارا 〈名〉末碎,块碎 ▲ كۈلپارا بولۇ 碎成块小 ▲ كۈلپاراسى شىعۇ 打碎得粉。

كۈلپارشا 〈名〉末碎,块碎 ▲ كۈلپارشا بولۇ 碎成块小 ▲ كۈلپارشاسى شىعۇ 打碎得粉。

كۈل سالعىش 〈名〉缸灰烟。

كۈل-تالقان: كۈل-تالقان بولۇ 碎砸,碎粉,碎砸,碎打。

كۈلتە ▲缨(物饰装房毡) ②被花 ①〈名〉成使 جال كۈلتە ▲ 藻尾马〔植〕كۈلتە بالدىر 。毛尾马的缕成使 قۇيرىق كۈلتە ▲ 鬃马的缕:瞒隐,掩遮,盖掩,饰掩 〈动〉كۈلتەكتە- 实如盖掩不毫要 ايتۇ قالپىندا قاز-كۈلتەكتەمەي 。来出讲地

كۈلتەكتەۋ 不定式的 كۈلتەكتە-。

كۈلتەلە- 〈动〉:缕成使,束成弄,簇成弄

كۆلتەلەپ بايلاۋ 捆成一簇。
كۆلتەلەن- كۆلتەلە- ② 态动被的 起;肿浮
泡燎。
كۆلتەلەۋ كۆلتەلە- 式定不的。
كۆلتەلى 〈形〉的松蓬,的状毛绒,的绒绒毛▲
دارا كۆلتەلىلەر 〔植〕花瓣离。
كۆلتەشە 〈形〉一,的束一束一,的簇一簇一
团一团的 ▲ كۆلتەشە بۇلت 云菇蘑。
كۆلتىلدە- 〈动〉胀肿;肿 كۆلتىلدەپ ئىسىپ
كەتۋ 大肿。
كۆلتىلدەك 的大肿,的胀肿,的肿 〈形〉。
كۆلتىلدەۋ كۆلتىلدە- 式定不的。
كۆلۋ كۆل- Ⅲ 式定不的。
كۆلشە Ⅰ〈名〉①小 ②饼面死圆小
疙瘩。
كۆلشە Ⅱ〈名〉革皮的花印,革皮的花带。
كۆلشەلە- 〈动〉状饼圆小成做:قۇرتتىنى
كۆلشەلەپ كەپتىرۋ 把后状饼圆小成做疙瘩奶
干晒。
كۆلشەلەۋ كۆلشەلە- 式定不的。
كۆلشەتاي 〈名〉饼圆小。
كۆلشىك 〈名〉缸灰烟。
كۆلشىن 〈名〉皮用跟鞋。
كۆلىك 〈名〉马宝,驹里千。
كۆلىم: كۆلىم كوز ▲睛眼的眯眯笑 كۆلىم
قاعۋ 眯眯笑,笑含,笑微。
كۆلىمدە-〈动〉笑堆,容笑出现,笑含,笑微。
كۆلىمدەس- كۆلىمدە- 态互交的。
كۆلىمدەت- كۆلىمدە- 态动使的。
كۆلىمدەۋ كۆلىمدە- 式定不的。
كۆلىم-كۆلىم: كۆلىم-كۆلىم قاعۋ (ەتۋ)
笑含,笑堆,容笑出现,笑微。
كۆلىمسۋ كۆلىمسى- Ⅱ 式定不的。
كۆلىمسى Ⅰ〈形〉儿味霉发,的臊腥,的臭腥
的。
كۆلىمسى- Ⅱ〈动〉儿味霉发,儿味臭腥发。
كۆلىمسىرە- 笑出显,笑堆,笑含,笑微〈动〉
微得兴高:قۇانىپ كۆلىمسىرەۋ 笑一尔莞,容
笑。
كۆلىمسىرەس- كۆلىمسىرە- 态互交的。
كۆلىمسىرەت- كۆلىمسىرە- 态动使的。
كۆلىمسىرەۋ كۆلىمسىرە- 式定不的。
كۆلىڭگىر 〈形〉沉沉灰,的暗昏,的清不糊模
的亮透不,的:ئۇي ئىشى كۆلىڭگىر تارتۋ 屋
来起暗昏里。
كۆلىپ-ويناۋ كۆلىپ-وينا- 式定不的。
كۆلىس- كۆل- Ⅲ 态互交的。
كۆمان 〈名〉疑嫌,问疑,惑疑,疑怀:كۆمان
تۇلۋ 疑怀生产。
كۆماندان- 〈动〉惑疑,疑猜,疑怀:ول بۇل
ئىستىڭ ئىساتتى بولاتىندىعىنا كۆماندانبايدى. 他
疑怀会不功成的事件这对。
كۆماندانداتقىز- كۆماندان- 态动使的。
كۆماندانۋ كۆماندان- 式定不的。
كۆماندى 〈形〉问疑有,的疑怀人令,的疑可
人的疑可 جان كۆماندى:的疑嫌有,的。
كۆماندىلىق 词名象抽的。
كۆمانسىز 〈形〉问疑无毫,的疑无,的问疑无
来会他,问疑无毫. ونىڭ كەلۋى كۆمانسىز:的
的。
كۆمانشىل 〈形〉疑猜爱,的重心疑,的疑怀爱
的。
كۆمانشىلدىق كۆمانشىل 词名象抽的。
كۆمبەز 〈名〉①屋形拱,顶屋圆(的案图有)
教教兰斯伊)②顶屋圆色白:اق كۆمبەز 顶
▲ 隆穹〔转〕③墓坟(的形顶圆),墓灵(的徒
كوك كۆمبەزى 苍穹。
كۆمبەزدە- 〈动〉①建 建指)②(顶圆)造
栋画梁雕,饰装,饰修(筑。
كۆمبەزدەل- كۆمبەزدە- 态动被的。
كۆمبەزدەن- كۆمبەزدە- 态动被的。
كۆمبەزدەت- كۆمبەزدە- 态动使的。
كۆمبەزدەۋ كۆمبەزدە- 式定不的。
كۆمبەزدى 〈形〉的顶屋圆,的形拱:
كۆمبەزدى ئۇي 圆屋顶的房子。
كۆمبەزشە 〈形〉的形弧,的形拱:كۆمبەزشە
قاقپاق 拱门。

كۈمبىر 〈名〉 声响回的轰轰，声响回的嗡嗡，声咚咚。

كۈمبىرە- 见 كۈمبىرلە-。

كۈمبىرەۋ كۈمبىرە- 的 式定不的。

كۈمبىر-كۈمبىر: كۈمبىر-كۈمبىر ەتۈ (قاعۇ) 发声响回的嗡嗡，响作轰轰，咚咚，响作咚咚。

كۈمبىرلە- 〈动〉 响作嗡嗡，响作轰轰，咚咚，响作：كۈمبىرلەپ شىققان دومبىرانىڭ داۋىسى 声响回的出弹拉不冬。

كۈمبىرلەن- كۈمبىرلە- 的 态动被。

كۈمبىرلەت- كۈمبىرلە- 的 态动使。

كۈمبىرلەۋ كۈمبىرلە- 的 式定不。

كۈمپ: كۈمپ ەتۈ (بەرۈ) 发声通扑出发：كۈمپ ەتىپ سۇعا ئۆسىپ كەتتى 扑声哒啪出水入落声一通。

كۈمپي- 〈动〉 ① 胀膨，大肿，胀肿，肿：كۈمپيىپ ئىسپ كەتۈ 胀肿 ② 鼓：جەل كەۋلەپ كۈمپيۈ 的鼓鼓得吹风。

كۈمپيت- كۈمپي- 的 态动使。

كۈمپيۈ كۈمپي- 的 式定不。

كۈمپ-كۈمپ: كۈمپ-كۈمپ ەتۈ 发通扑出发，声哒啪出发，响作通扑通扑，声。

كۈمپىل 〈名〉 扑声通，声哒啪。

كۈمپىلدە- 〈动〉 扑通发出发(地续连)，声通扑出发，响作通扑通扑，声哒啪大说，牛吹〔转〕 ② 话，口海夸。

كۈمپىلدەس- كۈمپىلدە- 的 交互态。

كۈمپىلدەت- كۈمپىلدە- 的 态动使。

كۈمپىلدەۋ كۈمپىلدە- 的 式定不。

كۈملجۈ كۈملجي- 的 式定不。

كۈملجي- 〈动〉 吱吱吞吞，吾吾支支，嚅嗫；吐吐吞吞，吾吾支支，喃喃：كۈملجىپ كوپكە دەيىن سويلەمەدى 支吾话说不天半老了吾。

كۈملجىس- كۈملجي- 的 交互态。

كۈملجىت- كۈملجي- 的 态动使。

كۈمىس 〈名〉 ① 银：白，银 纯：ساپ كۈمىس / 银含，的制银，的银 ③ 银酸硝 كۈمىس قىشقىلدى 币银的：كۈمىس بۇيىم 银器 / كۈمىس اقشا 银，币银 ② 银镀 كۈمىس اقشا 银，币银 ▲ 化美，饰装 كۈمىس الۋ (马骑) 元银捡 ▲ كۈمىس ەرگە قۇر قۇيىسقان تاعۇ 足添蛇画 ▲ كۈمىس توي 银涂，银包 ▲ كۈمىس شابۇ 婚银 ▲ مىلتىعىڭنىڭ كۈمىسىن ايتپا، ئەتيىسىن ايت. 头准的它看要，看好抢的你说莫【谚】。

كۈمىستە- 〈动〉 银镶，银包，银镀：كۈمىستەگەن قاسىق 匙羹的银镀。

كۈمىستەي I 〈形〉 银，的样一银象，的色银：ايدىڭ كۈمىستەي جارىعى 色白银的亮透；的光月的。

كۈمىستەي II 〈副〉 (式方的)币银用。

كۈمىستەل- كۈمىستە- 的 态动被。

كۈمىستەن- كۈمىستە- 的 态动使。

كۈمىستەت- كۈمىستە- 的 态动使。

كۈمىستەۋ كۈمىستە- 的 式定不。

كۈمىستى 〈形〉 的银(涂)包，的子银有。

كۈمىسشە 〈形〉 的样一银象，的色银：كۈمىسشە جىلتىراۋ 亮发样一银象。

كۈمىسقۇيرىق 〔动〕〈名〉 鼠尾白。

كۈن 〈名〉 ① 日，阳太：شىعىس قىزارىپ كۈن شىقتى. 东方红，红阳太升。/ كۈن نۇرى 日光 ② 天，日：ەكىمالىس كۈنى 休息日 / ئەبىر كۈندە 昼，天白 ③ 内之天一在：كۈنى دە بىستىق، ئۇنى دە بىستىق 热也里夜，热也天白 ④ 气天候：كۈن سۋىق. 冷气天。 ⑤ 时，间时，光阴，日月；岁年，阴光：وتكەن كۈندەردى ەسكە العاندا 想起以往的日子，工作了分：ارتىق كۈن جازۋ 工 ⑥ 月岁的：كونە قوعامدا كەدەيلەرگە كۈن جوق ەدى. 有没会社旧不活他。/ ونىڭ كۈنى از قالدى. 路活的人穷▲ 居索可不人 ▲ ادام كۈنى اداممەن 久多了。▲ اي دەسە اۋزى، كۈن دەسە كوزى بار 貌月容花，كۈن بىتكەن ايندا، كۈنى بىتكەن كۈننىڭ 尽已数气 ▲ 日望〔天〕 花羞月闭▲ايى ارعى كۈن 候时的 ▲ اتار تاڭ، كورەر (شىعار) كۈن جوق 过子日好有没 ▲ ات ۇستىندە كۈن كورۋ 一直行军，征出续连，军

باسقا كۈن تۇۋ 大祸临头,殃遭 ▲ بۇرناعى كۈن 立;时适,时准,时按,时及 天前 ▲ دەر كۈن 日隔 ارا كۈن ▲ 刻立,即 كوتەرىلۇ 日 竿三上 ▲ 晴天 اشلۇ كۈن ▲ باتۇ 天黑,日 ▲ 待虐,负欺 بەرمەۋ كۈن ▲ 落日 داعى 太 كۈن ەڭكەيۇ 子黑阳太 ▲ 西偏阳太 下使,坏变气天使 جايلاتۇ كۈن ▲ 下西阳夕 ▲ 雨 كالەندىرى كۈن 历阳太〔天〕 ▲ كەشىرۇ 子日过,日度 كوزى كۈن ▲ 光阳 كورسەتپەۋ كۈن 待虐,负欺 ▲ كورۇ كۈن 日度 ▲ 计生,活生 كورىس كۈن ▲ 子日过,活生 ماي توڭكىنسىز جىلى كۈن 暖暴气天 ▲ وزۇ كۈن ▲ 候气,气天 رايى كۈن ▲ 后日,长天久日 ساين كۈن 天每,天天 ▲ ساناپ كۈن 天 一比天 سپەكترى كۈن 谱光阳太〔天〕 ▲ 益日,天一 ▲ سىرىق بويى كوتەرىلۇ 日 竿三上 ▲ كۈن سىركىرەۋ 下 霏霏雨细,雨毛毛 ▲ كۈن 得获,放解到得 ساۋلەسى 太 كۈن تۇۋ 光阳 ▲ 身翻 كۈن ەتۇسۇ ① 晒阳太 ② 过好不子日 ▲ 人于告求; كۈن تۇتىلۇ 日 蚀 ▲ كۈن تاۋلىك 太〔天〕 阳 ▲ 程日事议 كۈن شۇاق 太 阳 ▲ 照日,晒阳太 كۈن شالۇ ▲ 日 كۈنى شجۇ 气天 炎热 ▲ 光阳,光日 بويى كۈن ▲ 台垮,蛋完 كۈنى ەبىتۇ ▲ 天成,天整 كۈنى بۇگىن 日今至时 كۈن ەرتەڭ 不 的久 ▲ 天昨到直 كۈنى كەشە ▲ 久终,究终,来将 كۈن بلگەرى ▲ 先预,前提,先事 كۈنى قاران بولۇ (كورگەن كۈنى قاران بولۇ) 日 落西山,倒 ▲ 的焦晒,的坏晒 كۈن قاعۇ ▲ 霉 كۈن قاقتى 太 阳 ▲ 能 كۈن قۇاتى ▲ 焦晒,坏晒 كۈن قۇرعاتپاۋ 天 ▲ 天每,天天 كۈن ۇداي 天 ▲ كۈن ۇزاق 一天 ▲ 天整,晚到天 كۈن ۇزىن 一 ▲ كۈن ۇياسى 日 处落 ▲ 天整,晚到天 كۈن وتكىزۇ 日 子日混,日度 ▲ 暑中 كۈن ەوتۇ ▲ 住不靠 قىرىق كۈن مۇزعا جازىپ كۈنگە قويۇ ▲ 底月八至日一十月七历农 ات باسىنا ▲ كۈن تۇسا اۋىزدىعىمەن سۇ شەر، ەر باسىنا 带难危遇马【谚】. كۈن تۇسا ەتىگىمەن سۇ كەشەر 。河过也子靴着穿难危遇人,水喝也子嚼着 ▲ اينالدىرعان اۋرۇ الماي قويماس، بۇلتتانعان كۈن جاۋماي قويماس.【谚】要归终病之身缠 。雨大有必日遮云乌,命

كۈنا 〈名〉罪〔波〕,罪,行罪,恶罪,过罪,孽罪;错过:كۈناعا باتۇ 罪犯/ كۈناسىن ەڭبەگىمەن 伤中,谤诽(تاعۇ) 罪赎功将 ▲ كۈنا ارتۇ 罪犯 اقتاۋ 天滔了犯 باتۇ (بەلشەسىنەن) كۈناعا 蔑诬 ▲ 罪大 كۈنادان تازا 。过无,罪无,白清

كۈناكار 〈形〉① 的行罪有,的罪有,的罪犯;的:كۈناكار ادام 人罪 ② 。犯罪,人罪

كۈناكارلىق ① كۈناكار ① 的罪 ② 词名象抽的 。为行罪犯,责罪,行

كۈنالا- 〈动〉罪加,罪归,难责,怪责;بولدى، ونى كۈنالاماي-اق قوي. 了他怪责别,了算 。

كۈنالاۋ كۈنالا- 式定不的 。

كۈنالە- 见 كۈنالا-.

كۈنالى 〈形〉的孽罪有,的恶罪有,的过罪有,的罪犯的:كۈنالى بولۇ 罪犯的 。

كۈنالىلىق كۈنالى 词名象抽的 。

كۈناسىز 〈形〉的错过无,的辜无,的罪无;كۈناسىز دەپ قاراۋ 罪无定认 。

كۈناسىزدان-كۈناسىز 〈副〉罪无,辜无 。

كۈناسىزدىق كۈناسىز 词名象抽的 。

كۈنباعار 〈名〉花葵,葵日向〔植〕 。

كۈنباعارلى 〈形〉的葵日向长,的葵日向有 。

كۈنباعىس 〈名〉花葵,葵日向〔植〕 。

كۈنباتىس 〈名〉方西,西:كۈنباتىس جاق 面西 。

كۈنبە-كۈن 〈副〉日当,天当:كۈنبە-كۈن بارىپ كەلۇ 当天当去天当来回 。

كۈنبەكۈنگى 〈形〉的天每,的日当,的天当。

كۈنگەباعار 见 كۈنباعار.

كۈنگەي 〈名〉① 向阳,面阳向:تاۋدىڭ كۈنگەيى قىستا جىلى بولادى. 暖天冬坡阳的山 ② 和边南:ۇيدىڭ كۈنگەي جاعى 。边南的楼

كۈنگەيلىك 〈形〉的坡阳,的阳朝,的阳向;的:تاۋدىڭ كۈنگەيلىك جاعى 面一的阳向的山 。

كۈنگىرت 见 كۈگىرت.

كۈندە 〈名〉I 长乡(的前放解) 。

كۈندە 〈名〉II 套人踢马母止防为时奶马挤 。索绳(的上脚后条一和颈马在

كۇندە Ⅱ 〔方〕〈名〉犁木。

كۇندە- Ⅳ 〈动〉醋吃，忌妒，妒嫉：ئبىرىن ئبىرى كۇندەۋ 妒嫉相互。

كۇندە- Ⅴ 〈动〉位单为天一，日论：ۋاقىتتى كۇندەپ وتكىزۋ 去过地天天一间时让。

كۇندە Ⅵ 〈副〉天每，天天。

كۇندە باۋ 〈名〉亲和〔旧〕。

كۇندەگىلىك 〈名〉心轴〔方〕。

كۇندەگىش 〈形〉的醋吃爱，的妒嫉爱。

كۇندەگىشتىك 词名象抽的 كۇندەگىش。

كۇندە: كۇندە ئجىپ 侧马母止防时奶马挤（كۇندە-لە-动）〈动〉索呆绳（的上腿后条一和颈马在套人踢，索，人踢马母止防为时奶马挤）。

كۇندەلە- 〈动〉上拴，上套（索绳用。

كۇندەلەت- 态动使的 كۇندەلە-。

كۇندەلەۋ 式定不的 كۇندەلە-。

كۇندەلىك 〈形〉①的常日，的天每，的天天：كۇندەلىك جاعداي 况情的天每 / كۇندەلىك تۇرمىستا كوڭىل ئبولۋ 记日②活生常日心关，记日，本记日 ③记日写笔记：كۇندەلىك جازۋ 记笔，本记。

كۇندەلىكتى 〈形〉的常日，的天每：كۇندەلىكتى جۇمىستار 务事的常日。

كۇندەمە 〈名〉工零，活零：كۇندەمە ىستەۋ 工短打。

كۇندەپ-تۇندە- 〈动〉（式形词动副其用常）：夜日，地夜续以日，地夜日كۇندەپ-تۇندەپ ئبىتىرۋ 务任成完地夜继以日。

كۇندەپ-تۇندەۋ 式定不的 كۇندەپ-تۇندە-。

كۇندەس Ⅰ 〈名〉①妻妾之间的呼称 ②者醋吃爱；者争竞〔转〕▲ كۇندەس شەشە 后母，娘。

كۇندەس Ⅱ 的醋吃，的忌妒，的妒嫉〈形〉。

كۇندەس- Ⅲ ①كۇندە- 态互交的 ②妒嫉相互。

كۇندەستىك ①كۇندەس Ⅱ ②词名象抽的忌妒，心妒嫉。

كۇندەستىر- 态动使的 كۇندەس- Ⅲ。

كۇندەسۋ 式定不的 كۇندەس- Ⅲ。

كۇندەت- 态动使的 كۇندە- Ⅱ。

كۇندەۋ 式定不的 كۇندە- Ⅳ、Ⅱ。

كۇندەۋشى 〈名〉者妒嫉。

كۇندەۋشىلىك 〈名〉心妒嫉，妒嫉。

كۇندىز 〈名〉昼白，昼，天白：كۇندىز سەگىز ساعات قىزمەت 作工时小八天白 ▲ كۇندىز كۇلكى، تۇندە ۇيقى كورمەۋ 忡忡心忧。

كۇندىزگى 〈形〉的昼白，的天白：كۇندىزگى ۋاقىت 间时的天白 / كۇندىزگى جۇمىس（كەزەك）班白。

كۇندىز-ئتۇنى 〈副〉夜昼，夜日：كۇندىز-ئتۇنى شايقاس جاساۋ 战奋夜日。

كۇندىك Ⅰ ①〈名〉头，布头白（的女妇）〔旧〕②峰山，顶山〔转〕。

كۇندىك Ⅱ 〈名〉伞阳，伞旱，具用的阳太遮。

كۇندىك Ⅲ 〈形〉①的天一，的天：كۇندىك جەر 儿活的天一 / كۇندىك جۇمىس 程路的天一 ②的天两（程路）的天两：كۇندىك ىستەۋ 工日打 ▲ ارا كۇندىك 工日，的暂短，的间时短 ▲ بەس كۇندىك دۇنيە 的天 ▲ ساۋىپ ىشسەڭ مىڭ كۇندىك، سويىپ جەسەڭ ئبىر كۇندىك.【谚】挤奶马千用享喝奶，日千用享喝奶挤。（流长水细）时一用受吃肉宰。

كۇندىكسىز 〈形〉①的伞阳带不，的伞阳有没 ②巾头戴不，的饰头戴不。

كۇندىكتە- 〈动〉：算计日按，日按，日论 كۇندىكتەپ ىستەۋ 工短作。

كۇندىكتەۋ 式定不的 كۇندىكتە-。

كۇندىكتى ①〈形〉的伞阳带，的伞阳有 ②的巾头戴，的饰头戴。

كۇندىكتىك 〈形〉的巾头做用，的饰头做。

كۇندىكشى 〈名〉资计日按，工短，工日，工零，人工的。

كۇندىكشىلىك 〈名〉儿活零，工短。

كۇنەلت- 〈动〉生……靠，生为……以，活生：اڭ اۋلاپ كۇنەلتۋ 以猎狩为生。

كۇنەلتۋ 式定不的 كۇنەلت-。

كۇنەس 〈形〉向，的阳朝，的阳向：كۇنەس جەر 方地的阳。

كۇنجارا 〈名〉饼渣油，渣油（油物植）[波]。

كۇنجىت 〈名〉麻麻油，胡，麻芝〔植〕［波］：كۇنجىت مايى 油麻。

كۇنقاعار 〈名〉檐：ئۆيدىڭ كۇنقاعارى / شاپكىنىڭ كۇنقاعارى 檐房。檐帽。

كۇنقاعارسىز 〈形〉无（子帽或子屋指）的檐。

كۇننەن-كۇنگە 〈副〉趋日，益日，天一比天一：كۇننەن-كۇنگە جاقسارۇ 来起好天一比天一。

كۇنسا- 〈动〉浴光日，阳太晒。

كۇنسال- 〈动〉看光阳着遮。

كۇنسالۇ كۇنسال- 式定不的。

كۇنساۋ كۇنسا- 式定不的。

كۇنسۇ كۇنسى- 式定不的。

كۇنسى- 〈动〉变得晒，质变得晒，坏晒，晒日变得晒奶马：قىمىز كۇنسىپ كەتپىتى. 儿味了。

كۇنسىز 〈形〉①的暗阴，的光阳见不：كۇنسىز ئۆي 待虐受〔转〕②子屋的光阳见不的辱凌受，的负欺受，的。

كۇنسىزدىك كۇنسىز 词名象抽的。

كۇنسىرە- 〈动〉着呆下底阳太，晒日。

كۇنسىرەۋ كۇنسىرە- 式定不的。

كۇنسىت- كۇنسى- 态动使的。

كۇنتۇ 〈名〉花阳太〔植〕。

كۇنتايىم 〈名〉称昵的孩小对。

كۇن-ئتۇن 〈名〉夜昼，夜黑天白，夜日：كۇن-ئتۇن تىنباي ىستەۋ 作工地停不夜昼。

كۇنشە 〈副〉地样一阳太像：كۇنشە كۇركىرەۋ 地似雷打天如犹。

كۇنشىعار 〈名〉案图形日旭。

كۇنشىعىس 〈名〉面东，方东，东：مەكەمەنىڭ كۇنشىعىسىندا 面东的关机在。

كۇنشىل 〈形〉爱的醋吃爱，的妒嫉爱，的醋吃爱的大：كۇنشىل ايەل 人女的醋吃爱▲كۇنشىلدىك كۇنى قاران.【谚】不过的妒嫉爱的大▲子日好了。

كۇنشىلدىك كۇنشىل 词名象抽的。

كۇنشىلە- 〈动〉醋吃，忌妒，妒嫉。

كۇنشىلەۋ كۇنشىلە- 式定不的。

كۇنشىلىك Ⅰ 见 كۇنشىلدىك.

كۇنشىلىك Ⅱ 〈形〉一天的：كۇنشىلىك جەر 程路的天一。

كۇنىم 〈名〉的人的欢喜己自对或儿孩小对。称昵。

كۇنىمەن-تۇنىمەن 〈副〉夜日，的地夜继以日：كۇنىمەن-تۇنىمەن ئجۇرۇ 地夜黑天白，地天白走行地夜黑。

كۇنى-ئتۇنى 〈副〉夜日，夜黑天白：كۇنى-ئتۇنى جاڭبىر جاۋۇ 雨下班昼夜。

كۇڭ Ⅰ 〈名〉仆女，奴女，婢妈，婢〔旧〕：شاڭىراقتا مىنگىزگەن كۇڭى 房陪▲كۇڭىڭ بولايىن（说方女）；奴女当你给房。你于实忠远永。

كۇڭ Ⅱ 〈名〉公〔旧〕。

كۇڭگەي 见 كۇڭگەي.

كۇڭگىر 〈拟〉①咚咚，声嚷嚷 ②声嚷嚷，声咚咚。声啦哇啦哇。

كۇڭگىر-كۇڭگىر 〈形〉①咚咚，响嗡嗡，的响咚咚：كۇڭگىر-كۇڭگىر داۋىسى 的鼓的：بارابانىڭ كۇڭگىر 的啦哇啦哇，的嚷嚷声主 ②声咚咚：كۇڭگىر-كۇڭگىر سويلەسۋ 谈交的啦哇啦哇▲كۇڭگىر داۋىس 音高中。

كۇڭگىرلە- 〈动〉①响作嗡嗡，响作咚咚：ئۆيدىڭ ئىشى كۇڭگىرلەپ كەتتى. 响作啷当零丁大，嚷嚷声高 ②。声响回了满充里屋。话说地啦哇啦哇，说声嚷嚷声高了来传边外从ىستىلدى داۋىس گەن。声。

كۇڭگىرلەس- كۇڭگىرلە- 态互交的。

كۇڭگىرلەت- كۇڭگىرلە- 态动使的。

كۇڭگىرلەۋ كۇڭگىرلە- 式定不的。

كۇڭگىرت 〈形〉①的暗，的暗阴，的胧朦，含 ②空天的暗昏：كۇڭگىرت اسپان 的暗昏：قاساقانا كۇڭگىرت 的确明不，的糊模，的糊سويلەۋ 词其糊含意故▲الا كۇڭگىرت 的暗昏，▲كۇڭگىرت جاسىل 的亮明不▲كۇڭگىرت كوزىلدىرىك 色绿淡▲كۇڭگىرت تارتۋ 镜墨。糊模得变；暗昏得变，暗阴得变得弄，（线光）挡遮，暗昏使〈动〉。亮透不。

كۇڭگىرتتە- كۇڭگىرتتە- 态动被的。

كۇڭگىرتتەل- كۇڭگىرتتە- ① ②态身反的。

得变，糊模得变 ③ 暗阴得变，暗昏得变，暗变
。清不糊含
كۆڭگىرتتەندىر- كۆڭگىرتتەن- 。态动使的
كۆڭگىرتتەنۇ كۆڭگىرتتەن- 。式定不的
كۆڭگىرتتىك كۆڭگىرت的词名象抽
كۆڭدەن- 〈动〉房陪当，婢奴当，仆奴当
。
كۆڭدەنۇ كۆڭدەن- 。式定不的
كۆڭدىك 〈名〉分身女使，位地的婢女：
كۆڭدىكتەن ازات بولعان ايەلدەر 从婢奴放解中
。女妇的来出
كۆڭك: كۆڭك ەتۋ （然突）嗞嘟，句一囔：
باسىن دا كوتەرمەستەن كۆڭك ەتە ءتۇستى 抬头
。句一了嗞嘟抬没也
كۆڭكىل 〈名〉① 怨，言怨（的开公不），嗞嘟
。话非是，话闲，论议（的后背）② 骚牢，声
كۆڭكىلدە- 〈动〉① 牢发，嗞嘟（地满不）
申地嗞嗞嘟嘟：言怨说，骚
：非是论谈，话闲说，论议（后背）② 诉
سىرتتان كۆڭكىلدەۋ 话闲说后背。
كۆڭكىلدەس- كۆڭكىلدە- 。态互交的
كۆڭكىلدەت- كۆڭكىلدە- 。态动使的
كۆڭكىلدەۋ كۆڭكىلدە- 。式定不的
كۆڭشىلىك 见 كۆڭدىك.
كۆڭىرەن- 〈动〉：哭痛；哭大啕号，号哀
كۆڭىرەنىپ جىلاۋ ▲ 哭大声放 كۆلە كىرىپ，
كۆڭىرەنە شىقتى 派面两耍，言诺背违。
كۆڭىرەندىر- كۆڭىرەن- 。态动使的
كۆڭىرەنت- كۆڭىرەن- 。态动使的 ▲ ارۋاقتى
كۆڭىرەنتۋ 宗祖骂。
كۆڭىرەنۇ كۆڭىرەن- 。式定不的
كۆڭىرەنىس- كۆڭىرەن- 。态互交的
كۆپ Ⅰ 〈名〉方立〔口〕：ءبىر كۆپ توپىراق
。土方立一
كۆپ Ⅱ 〈名〉桶皮，囊皮。
كۆپ Ⅲ 〈名〉[俄]桶铁，罐铁。
كۆپ Ⅳ 〈名〉水积（的里谷山指）。
كۆپ Ⅴ 见 كۆپكى.
كۆپ Ⅵ：**كۆپ بولۋ** 肿，胀肿：قولى كۆپ
بولىپ كەتپەتى.（他）的鼓鼓得肿手。▲كۆپ
بەرۋ 扑通一声 ▲ كۆپ ەتۋ 扑通一响。

كۆپانا 〈名〉[俄]草堆。
كۆپەك 〈名〉皮包。
كۆپكى 〈名〉[俄]（的病肤皮羊防预来用）
。子池
كۆپكىلە- 〈动〉过趟中子池药在羊让。
كۆپكىلەن- كۆپكىلە- 。态动使的
كۆپكىلەۋ كۆپكىلە- 。式定不的
كۆپسەك قار：的散松，的软松〈形〉كۆپسەك
。子沙的散松 قوم كۆپسەك / 雪的软松
كۆپسەر Ⅰ 。子筏，筏皮〈名〉
كۆپسەر Ⅱ 。衣罩，衣外〈名〉
كۆپسۋ كۆپسى- 。式定不的
كۆپسى-〈动〉①：扬气高趾，势得；意得洋洋
的势得正他 ونىڭ كۆپسىپ تۇرعان كەزى ەدى. 。嘘吹，夸自 ② 。候时
كۆپسىن- كۆپسى- 。态身反的
كۆپتە- 方立一（式形词动副其用常）〈动〉Ⅰ
。（量，堆）地方立一
كۆپتە- Ⅱ 〈动〉① 涂，包，镀 ② 拍，搅 ▲
为，布摆意任 ايرانداي اپتاپ، كۆبدەي كۆپتەۋ
为欲所 التىنمەن اپتاپ، كۇمىسپەن كۆپتەۋ ▲
。化美，饰装，银包金镀
كۆپتەي: كۆپتەي بولىپ ءىسۋ 肿，胀肿，肿
。来起鼓得
كۆپتەن- 〈动〉。嘘吹，夸自，擂自吹自
كۆپتەنۇ كۆپتەن- 。式定不的
كۆپتەۋ كۆپتە- 。式定不的Ⅱ、Ⅰ
كۆپتى Ⅰ：的伤忧；的忧担，的虑忧〈形〉
كۆپتى كوڭىل 情心的虑忧。
كۆپتى Ⅱ：**جۇرەگى (كوڭىلى) كۆپتى بولۋ** 放
吃），食暴 ▲ 虑忧，心担，心下不
。塞闭胃瘤；食积，撑（得
كۆپۋ كۆپى- 。式定不的Ⅲ
كۆپشەك 。毂（轮）[波]〈名〉
كۆپشەكتەي 的满丰，的大肥，的壮肥 ①〈形〉
。的圆圆得肿，的鼓鼓得肿 ②
كۆپشەكتەن- 〈动〉得变，壮肥得变，满丰得显
。腿大的壮健：كۆپشەكتەنگەن سان 壮健
كۆپشەكتەنۇ كۆپشەكتەن- 。式定不的
كۆپى Ⅰ ▲衣外（的毛驼有絮）〈名〉 اپى

كىرىپ كۆپى شىغۇ ▲忙忙急急，张张慌慌 كۆپسىنە سىماۋ كۆپسىنە سىماۋ 。子架摆

كۆپى Ⅱ〈名〉① 情险，险危 ② 虑忧，心疑 。

كۆپى- Ⅲ〈动〉擂自吹自，牛吹 。话大说，擂自吹自，牛吹

كۆپىلدە- 〈动〉① 咚咕，响通扑（地续连） 其夸夸，嘘吹，牛吹，夸自［转］② 响作咚咕 。谈

كۆپىلدەك 〈形〉嘘吹我自，的牛吹爱，的夸自 。的谈其夸夸爱，的

كۆپىلدەس- كۆپىلدە- 。态互交的

كۆپىلدەت- كۆپىلدە- 。态动使的

كۆپىلدەۋ كۆپىلدە- 。式定不的

كۆپىلى 〈形〉的衣外着穿，的衣大着穿 。的

كۆپىلىك 〈形〉的：的衣外做 كۆپىلىك ئۇجۇن 。毛的衣外絮

كۆپىن- Ⅲ ① كۆپى- ，擂自吹自 ② 态身反的 家在坐 ۋىدە وتىرىپ كۆپىنۋ：惭不言大，嘘吹 。嘘吹里

كۆپىندىر- كۆپىن- 。态动使的

كۆپىنۋ كۆپىن- 。式定不的

كۆپىنىس- كۆپىن- 。态互交的

كۆپىر 〈形〉的：的规教反违〔宗〕[阿]：كۆپىر بولىپ جۇرمە. 规教反违要不你 。

كۆپىرلىك ① 反违 ② 词名象抽的 كۆپىر 言的规教反违：为行的规教 كۆپىرلىك ئۇسۇز 。行

كۆپىس- Ⅲ كۆپى- 。态互交的

كۇر Ⅰ：**كۇر ەتۋ** ①发出雷声，声鸣雷作响②，声隆隆轰轰 。响

كۇر Ⅱ〈名〉（的边海）丘冰。

كۇربەلەكتە- 〈动〉① 腿开不伸，步开不迈：كۇربەلەكتەپ جۇرە الماۋ 便不走行，步开不迈 ② 碌忙，张慌，忙慌，乱脚忙手〔转〕：كۇربەلەكتەپ ابگەر بولۋ 畏〔转〕③ 阵--碌忙 。前不缩畏，脚缩手缩，缩

كۇربەلەكتەۋ كۇربەلەكتە- 。式定不的

كۇربەڭدە- 见 كۇيبەڭدە-。

كۇربىك 〈名〉瓜甜皮厚 。

كۇرگەيلە- 〈动〉拢围，围包（羔羊将）：كۇرگەيلەپ ۇستاۋ（羔羊把）抓再来起围包 。

كۇرگەيلەس- كۇرگەيلە- 。态互交的

كۇرگەيلەۋ كۇرگەيلە- 。式定不的

كۇردەك 见 كۇرتىك.

كۇردە 〈名〉马母的性烈有止防为时奶马挤 。索绳（腿后条一和颈马在套人踢

كۇردەك Ⅰ〈形〉的大高，的大，的松蓬而大 。的

كۇردەك Ⅱ〈名〉圈寒防 。

كۇردەكشە 〈名〉背皮；心背（的棉或毛有絮） 。心

كۇردەلەن- 〈动〉困得变，杂复得变，化杂复 كۇردەلەنىپ كەتتى. 难：ماسەلە 复越来越题问 。了杂

كۇردەلەندىر- كۇردەلەن- 。态动使的

كۇردەلەنۋ كۇردەلەن- 。式定不的

كۇردەلى 〈形〉合复；的难繁，的杂繁，的杂复 ▲ 题问的杂复 ماسەلە كۇردەلى：的解难；的 كۇردەلى ەتستىك 。词动合复

كۇردەلىلىك كۇردەلى的词名象抽的 。

كۇردەمشە 〈名〉。生婚非，子生私 。

كۇرە Ⅰ〈名〉锅铝生 。

كۇرە جول ▲庙嘛喇（的族蒙）〈名〉Ⅰ كۇرە 。路大，道大

كۇرە Ⅲ〈名〉斗 。

كۇرە- Ⅳ〈动〉铲：قار كۇرەۋ 雪铲 ▲ كۇرەپ الۋ（西东）量大得获；（财钱）笔大一到得 。

كۇرە 〈形〉主：的要首，的要主 كۇرە مىندەتتەر- دىڭ ئىبرى 。一之务任的要主

كۇرەگەيلە- 见 كۇرگەيلە-.

كۇرەك 〈名〉铲，子铲：اعاش كۇرەك 木铲 / تەمىر كۇرەك 铁锹 التىن كۇرەك 春锹，风暖 ▲ بەل كۇرەك 风 ▲ 子铲柄短 ارشۋ كۇرەك 铲 ▲ 牙切，齿切，牙门 ئتس ئ كۇرەك 草露雪 ▲ كۇرەك شاي 砖青，砖获 。

كۇرەكتە- 〈动〉铲：توپىراقتى كۇرەكتەپ الۋ 。土铲

كۇرەكتەي 〈形〉的宽而大，的大：ئتىلى كۇرەكتەي ▲ 头舌大 تابانى كۇرەكتەي 整整：تابانى كۇرەكتەي ون جىل بولدى 整整 ② 了年十的样好，的尖拔 。

كۇرەكتەۋ كۇرەكتە- 。式定不的

كۆرەكشە 锹铁小，子铲小〈名〉。
كۆرەكشى 人的子铲做制〈名〉。
كۆرەل- كۆرە- Ⅳ 态动被的。
كۆرەن: كۆرەن جول 路大，道大。
كۆرەڭ ▲ 的色褐，的色栗，的色棕深〈形〉 قارا كۆرەڭ 深色褐 ▲ قىزىل كۆرەڭ 枣红色 ▲ قوڭىر كۆرەڭ 浅色褐 ▲ ال كۆرەڭ 暗色褐 ▲ كۆرەڭ قىزىل (马)褐兔红色 ▲ كۆرەڭ تارتۇ 透中红得显，色栗成，色棕变黄 ▲ كۆرەڭ قاباقتانۇ 生火恼，气 ▲ كۆرەڭ قوجا 母贝茶浓的油奶放 شاي كۆرەڭ。
كۆرەڭدەن- 〈动〉①发褐棕成变，色棕深成变：كۆنگە كۆيمپ كۆرەڭدەنۇ 黑黝得变，黑 ②色黑黝得晒阳太。
كۆرەڭدەنۇ كۆرەڭدەن- 的不定式。
كۆرەڭدەۋ 〈形〉的色棕淡，的色褐浅。
كۆرەڭكەي 见 كۆرەڭدەۋ.
كۆرەڭوت 〔植〕〈名〉菜叶柳。
كۆرەڭىت- 〈动〉色褐成变，黑发，黑黝得变。
كۆرەڭىتۇ كۆرەڭىت- 的不定式。
كۆرەس 〈名〉Ⅰ：力角，斗角，跤摔 ①：كۆرەسكە ئۇسۇ 参加跤摔 ②斗奋，头战，争斗：تاپتىق كۆرەس 争斗级阶。
كۆرەس- Ⅱ ① كۆرە- Ⅳ 态互交的 ②摔：كۆرەسىپ جىعىلىپ قالۇ 摔被 كۆرەس：斗角，力角，跤而……为，斗奋而……为，斗争，争斗 ③了倒。争斗而国祖为 وتان ئۈشىن كۆرەسۇ 争斗：
كۆرەسكەر 〈名〉①斗②员动运跤摔，手跤摔者斗战，者争。
كۆرەسكەرلىك ① كۆرەسكەر 的抽象名词 ②神精斗战。
كۆرەسكىش 〈形〉①为 …… 而 ② 的跤摔爱的斗奋而……为，的争斗。
كۆرەستىر- كۆرەس- Ⅱ 态动使的。
كۆرەسۇ كۆرەس- Ⅱ 的不定式。
كۆرەسۇشى 见 كۆرەسكەر.
كۆرەسشى 〈名〉奋而……为，者斗战，者争斗人的斗。
كۆرەسشىل 〈形〉的跤摔爱的。
كۆرەسىن 〈名〉①垃圾堆：كۆرەسىنگە تاستاۋ 的起一在堆 ②去堆圾垃到扔：كۆرەسىن قار 雪的积堆。
كۆرەتامىر 脉颈〈名〉。
كۆرەۋ كۆرە- Ⅳ 的不定式。
كۆرەۋلى 〈形〉的净干除铲，的好铲：قارى كۆرەۋلى جەر 方地的净干除铲被雪。
كۆرەشكە 〈名〉子缸把带(的制铝或瓷搪)。
كۆرجەك 的背着弓，的腰着猫〈形〉。
كۆرجەكتەدە- 〈动〉着拖；走背着弓，走腰着猫走腿。
كۆرجەكتەدەۋ كۆرجەكتەدە- 的不定式。
كۆرجي- 〈动〉背着驼，腰着弓：موينىنىڭ كۆرجيگەن 的厚肉部颈。
كۆرجيت- كۆرجي- 态动使的。
كۆرجيۋ كۆرجي- 的不定式。
كۆرجيىس- كۆرجي- 态互交的。
كۆرجى 〈名〉Ⅰ 带裤褡。
كۆرجى Ⅱ 见 كۆرزى.
كۆرجىك 开不迈；的背着驼，的腰着弓〈形〉的步。
كۆرجىكتىك كۆرجىك 词名象抽的。
كۆرجىلە- 〈动〉定固以加起穿(带裤褡将)。
كۆرجىلەت- كۆرجىلە- 态动被的。
كۆرجىلەۋ كۆرجىلە- 的不定式。
كۆرزى 注，棒，爪金(名器兵代古)[波]〈名〉棒棍铅。
كۆرزىلە- (矛锤)舞挥，(爪金)起抡〈动〉。
كۆرزىلەۋ كۆرزىلە- 的不定式。
كۆركە 铺窝，棚窝，窝毡〈名〉：شوپ كۆركە 棚草 / تاۋىق كۆركەسى 窝鸡 ▲ كۆركە تاۋىق 鸡火食，鸡火。
كۆركەلە- 棚窝修，棚草搭〈动〉。
كۆركەلەن- كۆركەلە- 态动被的。
كۆركەلەۋ كۆركەلە- 的不定式。
كۆركەلى 的屋茅有，的棚窝有，的窝有〈形〉。
كۆركە تاۋىق 鸡火食，鸡火〈名〉。
كۆركەشىك 棚草小，棚窝小〈名〉。
كۆرك-كۆرك 声喀喀〈拟〉：كۆرك-كۆرك جوتەلۋ 嗽咳地喀喀 ▲ كۆرك-كۆرك 喀喀 嗽咳地。

嗽咳的哑嘶，声咳干，声嗽咳〈名〉 **كۇركىل** 。声

كۇركىلدە- 〈动〉①的喀喀出发；嗽咳地喀喀 ② 嗽咳地烈剧，声嗽咳淫发大，情发（驼雄） ③ 夜一了嗽咳地喀喀。叫咕咕（鸡雏对鸡母）

كۇركىلدەس- 态互交的 كۇركىلدە- 。

كۇركىلدەت- 态动使的 كۇركىلدە- 。

كۇركىلدەۋ 式定不的 كۇركىلدە- 。

كۇركىرە- 〈动〉鸣雷，雷响，雷打：كۇن كۇركىرەپ ناجاعاي جارقىلدادى. ▲ 闪电鸣雷。كۇن كۇركىرەسە جەرگە ايبىر، جەر يىسە مالعا ايبىر. 利得畜盛茂草，益收地雨下天【谚】。

كۇركىرەمە 〈名〉布瀑。

كۇركىرەس- 态互交的 كۇركىرە- 。

كۇركىرەت- 态动使的 كۇركىرە- 。

كۇركىرەۋ 式定不的 كۇركىرە- 。

كۇرت- 见 كۇرىلدەت- .

كۇرمە 〈名〉Ⅰ肩坎。

كۇرمە 〈动〉Ⅱ ①扣花梅打，扣活打：ارقاندى كۇرمەپ بايلاۋ 〔转〕② 扣活打子绳将制控，束约，缚束：ايداق-قولدى كۇرمەپ جىبەر- 由自得不的脚束手束 ▲ قىسقا ٴجىپ كۇرمەۋگە كەلمەس. 【谚】结起不打子绳短（力为能无）。

كۇرمەك 〈名〉子稗〔植〕 ▲ كۇرىش ارقاسىندا كۇرمەك سۋ شەدى. 【谚】水靠子稗存生稻。

كۇرمەل- كۇرمە- Ⅱ态动被的 ▲ كۇرمەلەپ قالۋ ①变（索绳指） ②清不齿口，舌结口张，糊含语言，舌结口张结死成 ▲ ٴتىل كۇرمەلۋ，结死成（病患或醉因）清不齿口。

كۇرمەس- 态互交的 كۇرمە- Ⅱ 。

كۇرمەت- 态动使的 كۇرمە- Ⅱ 。

كۇرمەۋ 〈名〉Ⅰ扣活，结活（的索绳）。

كۇرمەۋ Ⅱ كۇرمە-式定不的。

كۇرمەۋلى〈形〉的扣花梅打，的结活，的扣活。

كۇرپ-كۇرپ：كۇرپ-كۇرپ ەتۋ （指）滋（奶畜）流滋滋，响作滋滋。

كۇرپىل 〈拟〉声滋滋（的时奶挤）。

كۇرپىلدە- 〈动〉①多得显（奶畜牲） ②流。

كۇرپىلدەت- 态动使的 كۇرپىلدە- 。

كۇرپىلدەۋ 式定不的 كۇرپىلدە- 。

كۇرس：كۇرس ەتۋ ①响作咚咕：كۇرس ەتىپ جىعىلۋ 发，响作隆轰 ②上地在倒声一咚咕：كۇرس ەتكەن زەڭبىرەك داۋىسى 发，响作隆轰出声隆隆：声炮大的隆轰。

كۇرس-كۇرس 〈拟〉①咚咕 ②声砰砰，声咚咕 ▲ كۇرس-كۇرس ەتۋ ①咚咕响作隆轰 ②响作咚咕。

كۇرسى Ⅰ〈名〉气骨，气志；神精：ٴتۇسۇ كۇرسىسى 来起不作振神精。

كۇرسى Ⅱ〔阿〕〈名〉子椅，椅坐。

كۇرسىل 〈名〉①声鸣轰，声隆隆，声隆轰：زەڭبىرەكتىڭ كۇرسىلى 哎 ②声隆轰的炮大：ونىڭ كۇرسىلى ۇدەي ٴتۇستى. 声响越来越声吟呻，声哟了。

كۇرسىلدە- 轰轰出发，声隆轰出发 ①〈动〉促短息呼，难困息呼 ②响作咚咚；声。

كۇرسىلدەت- 态动使的 كۇرسىلدە- 。

كۇرسىلدەۋ 式定不的 كۇرسىلدە- 。

كۇرسىن- 声唉，叹哀，气嘘，息叹，气叹〈动〉气口一叹地长长：قاڭتى كۇرسىنۋ / 气叹息叹自暗 ٴۇنسىز كۇرسىنۋ。

كۇرسىندىر- 态动使的 كۇرسىن- 。

كۇرسىنت- 态动使的 كۇرسىن- 。

كۇرسىنۋ 式定不的 كۇرسىن- 。

كۇرسىنىس - 态互交的 كۇرسىن- 。

كۇرت Ⅰ〈副〉然突，下一地猛；地蓦：توقتاۋ باعاسى كۇرت قۇلدىراۋ / 来下停然突价直耿于过 ▲ كۇرت كەتۋ 跌下剧急格。

كۇرت Ⅱ驼交杂〈名〉。

كۇرت Ⅲ〈拟〉声嚓咔（的时裂断类头木指）。

كۇرتە 〈名〉肩坎（棉、皮）。

كۇرتەشە 〈名〉肩坎小（棉、皮）。

كۇرت-كۇرت 烈碎（的物脆），声嚓喀〔拟〕 ▲ 咬地嚓喀嚓喀 شايناۋ كۇرت-كۇرت：声。声烈断出发；响作嚓喀 كۇرت-كۇرت ەتۋ 。

كۇرتباق 〈名〉Ⅰ张面（的来出擀）〔方〕

كۆرتىك Ⅱ〈名〉雪积，堆雪（的成积吹风被）：جوتا-جوتا بولۇپ ۋەيلىگەن كۆرتىك قار —堆雪积的成积吹风被。

كۆرتىكتى〈形〉有雪积的，有堆雪的。

كۆرتىل〈名〉声嚓喀。

كۆرتىلدە-〈动〉响嚓喀，声裂断出发喀，响作嚓喀。

كۆرتىلدەس-〈动〉互交的 كۆرتىلدە- 态。

كۆرتىلدەت-〈动〉使动的 كۆرتىلدە- 态。

كۆرتىلدەۋ 不定式的 كۆرتىلدە-。

كۆرشەك〈名〉销插，勾挂。

كۆرشەكتە-〈动〉（销插）上插，（勾挂）上挂。

كۆرشەكتەل-〈动〉被的 كۆرشەكتە- 态。

كۆرشەكتەت-〈动〉使的 كۆرشەكتە- 态。

كۆرشەكتەۋ 不定式的 كۆرشەكتە-。

كۆرىك：كۆرىگى باسلۇ（قايتۇ）▲巢（雌）伏 كۆرىك بولۇ，性抱要窝。▲ كۆرىك تاۋۇق 鸡母窝抱，鸡巢。

كۆرىل〈名〉①声哗哗哗，声哗哗（的水流）：وزەننىڭ كۆرىلى 河的哗哗哗声（之达马）②哗哗哗的水河声：ايروپلاننىڭ كۆرىلى 飞机的轰隆隆声。

كۆرىلدە-〈动〉①响哗哗哗，响哗哗（流湍）：كومەك كۆتۈ 望盼，望期，待期 ④母（部腹）③鸣轰，响作轰轰，响作隆轰（达马）②入陷 ئۆتۈسۈ 想料，料预 ⑤助，讲地动激，说地昂激〔转〕④响作噜咕噜咕显，猛凶得显〔转〕⑥腾沸，涌汹〔转〕⑤嚷嚷恶凶得。

كۆرىلدەك〈形〉的响哗哗哗，的响哗哗；布瀑小②的响作隆轰，的响轰轰，的鸣轰啦啦哗，响哗哗〈动〉：كۆرىلدەپ-سارىلدا- 响流地哗哗。

كۆرىلدەپ-سارىلداۋ 的 كۆرىلدەپ-سارىلدا- 式定不。

كۆرىلدەس-〈动〉互交的 كۆرىلدە- 态。

كۆرىلدەت-〈动〉使动的 كۆرىلدە- 态。

كۆرىلدەۋ 不定式的 كۆرىلدە-。

كۆرىش〈名〉：米大，子谷；稻水，子稻：كۆرىش كوجە 粥米▲ كۆرىشتىڭ ارقاسىندا كۆرمەك سۇ ئىچەدى. 靠子稗【谚】存生稻水。

كۆرىششى〈名〉人的子稻种。

كۆرىششىلىك〈名〉业稻种 كۆرىششىلىكچەن شۇغىلدانۇ 从事稻子种。

كۆس〈名〉Ⅰ垢污（的上体人）：كۆس باسۇ 积垢污满。

كۆس-Ⅱ①〈动〉，弃抛，绝弃（格从求要）②畜牲弃抛（格宾求要）：مالدان كۆسۇ 弃遗：جۇدىرىقچەن كۆسىپ جىبەرۇ 扇；击猛，抽猛，抽拳一击猛。

كۆس-Ⅲ〈动〉缝针透。

كۆسە-〈动〉钟龙态老，朽老。

كۆسەت：的旺兴；的隆兴，盛旺〈形〉：ساۋداسى كۆسەت بولۇ 生意兴隆。

كۆسەۋ 不定式的 كۆسە-。

كۆس-كۆس〈形〉的脏，的垢污满积，的垢污。

كۆستەن-〈动〉污满沾，垢污满积（体人指）：قولى كۆستەنىپ كەتىپتى. （他）手脏变，垢污满沾上。

كۆستەنۇ 不定式的 كۆستەن-。

كۆسۇ كۆس-Ⅱ式定不的。

كۆت-：接迎；待款，待接，待招①〈动〉：قوناقتى كۆتۈ 待招客人②待等，候等，等：ئىبراز كۆتىپ تۇرىڭىز. 您请稍等一会儿。③待服，奉侍：انا-انانى كۆتۈ 奉侍父：照关，料照，待服，奉侍援望盼：望盼，望期，待期④母入陷：想料，料预⑤助：الاقانىنا سالىپ كۆتۈ 境处的到想料未，重敬▲顾照加倍，护爱倍加，爱宠；奉侍外意，料意乎出，料不：جەردەن كۆتىپەگەن 伺来候伺，去待招来待招①〈副〉③等右等左，去等来等②着候伺直一，去候去盼来盼，盼右盼左。

كۆتكىز-〈动〉使动的 كۆت- 态。

كۆتتىر-〈动〉使动的 كۆت- 态▲ كەزەك كۆتتىر- 的理处刻立，的决解待急缓。

كۆتۈ 不定式的 كۆت-。

كۆتۈسىز〈形〉的到周不顾照，的好不候伺，的管照人无，的好不料照。

كۆتۈشىلىك〈名〉招；员育保，人的……管照：员务服，员待。

كۆتۈشى〈名〉侍服，候伺，管照。

كۆتىل-〈动〉被的 كۆت- 态。

كۆتسم 〈名〉① 侍候,侍服,奉侍 ② 好得候伺 جاقسى كۆتسمى：养保,养喂;照关,料照 بالانىڭ كۆتسمى：理管 ③ 料照的子孩对 ەگىستىڭ كۆتسمى 理管的稼庄对。

كۆتسمده- 〈动〉侍服;奉侍,候伺 كۆتسمەدۇدىڭ ارقاسىندا ...靠心精料照才……。

كۆتسمەدۇ كۆتسمده- 的不定式。

كۆتسمدى 〈形〉①喂;的好料照,的到周候伺 ②的好得养的理管心精。

كۆتسمدىلىك كۆتسمدى的词名象抽。

كۆتسمسز 〈形〉的周欠料照,的好不候伺照,的重保会不;的到周不顾。

كۆتسمسزدىك كۆتسمسز 的词名象抽。

كۆتسمحانا 〈名〉院老敬。

كۆتسن- ①كۆت- 的反的 ②态身保,养保,养调。治调;重。

كۆتسندىر- كۆتسن- 的使动态。

كۆتسنۇ كۆتسن- 的不定式。

كۆتىر Ⅰ〈名〉[俄]村乡,乡。

كۆتىر Ⅱ〈形〉声巴咔,声嚓喀 ▲ كۆتىر ەتۋ（突然）声巴咔出发,声嚓喀出发。

كۆتىر-كۆتىر 〈拟〉咯吱咯,声巴咔,声嚓喀 ▲ كۆتىر-كۆتىر ەتۋ 草着嚼地嚓喀嚓喀连连,声巴咔出发,声嚓喀出发(地续)。

كۆتىرله- 〈动〉噔咯,声巴咔出发,响作嚓喀的头木 اعاشتىڭ كۆتىرلەگەن داۋىسى：响噔咯声裂断的嚓喀嚓喀。

كۆتىرلەك 〈形〉①(时裂断或压踩被体物)的脆 ②的响噔咔噔咔,的响巴咔,的响嚓喀的硬脆。

كۆتىرلەت- كۆتىرله- 的使动态。

كۆتىرلەۋ كۆتىرله- 的不定式。

كۆتىس- كۆت- 的互交态。

كۆش 〈名〉①力势;儿劲,量力,气力,力：بار كۆشىن سالۋ 使出全部气力/ اسكەرى كۆش جوق / 的小劲 / العا باسار 量力事军 كۆشى جەتپەۋ 进步势力：كۆشىنەن قالۋ 效力 ③力能的大么那有没 كۆشىنەن قالدىرۋ 除废 / كۆشىنە ▲力马〔物〕ات كۆشى（效生)效有 يە بەلىنىڭ كۆشى，بەتىنىڭ قىزىلى بار 身强,壮力强,بەلىنىڭ كۆشى，نايزانىڭ ۇشمەن 望威有 ▲ بىلەكتىڭ كۆشى 力武和力势靠 ②刻片息休 ① كۆش الۋ 过迈上头者败从者胜(时跤摔 ▲ كۆش بەرۋ 励鼓,劲鼓 ▲ كۆش بولۋ 办难 ▲ كۆشكە باسۋ 吓威,力用 ②力努①迫强 ▲ كۆش كورسەتۋ 力压受 ▲ كۆش قايتۋ 力;衰力 ▲ كۆش ءتۇسۋ 竭 ▲ قارا كۆش 儿劲傻 ▲ باستا مي جوق 简脑头【谚】。ەكى ايافقا كۆش تۇسەر. 累受腿两,单 ▲。ەسەكتىڭ ءسۇتى ارام، كۆشى 避长扬）用可力其,食可不奶驴【谚】الال. 短）。▲ كۆش اتاسىن تانماس. 【谚】不力 亲认。

كۆشالا 〔化〕②子钱马〔植〕①[波]〈名〉天景红,石冠鸡 ▲ قىزىل كۆشالا 霜砒,砷。

كۆشە- 〈动〉①要力竭,……要力努,……,劲使,……要硬,……：تاماقتى كۆشەپ ءىشۋ 强勉,迫强,力压加施 ②吃硬：ونى بارۋعا كۆشەمە. 去他迫强别你。

كۆشەي- 〈动〉大气力得变,力有得变 ①：بۇرىنعىدان كۆشەيىپ الپىتى (比)气力前以 音声 داۋىسى كۆشەيىپ شىقتى：大变 ②了大越来越风. جەل كۆشەيىپ كەلەدى / 了来起大 ③。了大 壮强得变：دەنساۋلىقتىڭ كۆشەيۋى 化恶,重加 ④壮强变体身：ناۋقاسى كۆشەيىپ كەتتى (的他)变 ⑤了重加情病(的他)：大强得 مەملەكەتتىڭ كۆشەيۋى 大强的家国。

كۆشەيت- ①كۆشەي- 的使动态：大放 ②大放门儿 داۋىسىڭدى كۆشەيتىپ شىعار 把嗓 ③大放：化强,强增,强加 ءتارتىپتى كۆشەيتۋ 纪强加律。

كۆشەيتكىش ②器大扩,器大放〔电〕①〈名〉器力增,档力加〔机〕 ▲ كۆشەيتكىش ۇستەۋلەر。词副调强〔语〕

كۆشەيتپەلى 〈形〉的强增,的强加,的化强 ▲ كۆشەيتپەلى فورما 式形化强〔语〕 ▲ كۆشەيتپەلى شىراي 级调强,级化强〔语〕。

كۆشەيتىل- كۆشەيت- 的态动被的。

كۆشەيۋ كۆشەي- 的不定式。

كۇشەن- ①كۇشە- 的态身反的 ②（时便排）
，……命拼，强勉〔转〕③ 责努，力用，劲使
（会不）要硬 ……：كۇشەنگەنمەن جازۇغا
بولمايدى 来出不写是可写要硬 。
كۇشەندىر- كۇشەن- 的态动使的 。
كۇشەنت- كۇشەن- 的态动使的 。
كۇشەنۇ كۇشەن- 式定不的 。
كۇشەنشەك 为作无，的能才无，的能无〈形〉
的：كۇشەنشەك جازۇشى 家作的能无 。
كۇشەنشەكتىك كۇشەنشەك 的词名象抽 。
كۇش-جىگەر〈名〉(称泛的神精和量力)，
，量力 气朝，神精，劲干 。
كۇش-كولىك 〈名〉畜役和力人 。
كۇش-قايرات 〈名〉劲干，量力，气力：
قينىشلىقتى جەكۈ ئۇشىن كۇش-قايرات كەرەك.
克服困难需要精干劲 。
كۇش-قۇۋات ①〈名〉儿劲，气力，量力：
كۇش-قۇۋاتتان ايرىلۇ ②气力有没，耐能，力能
大么那有没：ونشالىقتى كۇش-قۇۋات جوق事本
，本事，耐能，力能〈名〉力能的 。
كۇش-قۇدرەت 本，事本，耐能，力能〈名〉
领：كۇش-قۇدرەتى جەتپەۋ 力为能无 。
كۇشسىز 劲，的大不量力，的小气力 ①〈形〉
，的大不领本，的小力能 ②的力势无；的小儿
容，的养营乏缺 ④ 的大不力效 ③ 的弱软
(味气指)⑥ 的沃肥不，的瘠贫 ⑤ 的化消易
的性烈非，的浓不 。
كۇشسىزدىك كۇشسىز 的词名象抽 。
كۇشتە- 〈动〉كۇشتەگەنمەن：气力凭，劲使 ①
，迫强，力压加施 ② 行不还劲使光 بىتپەيدى
使迫：كۇشتەپ كوندىرۇ 意同迫强 。
كۇشتەن- ①كۇشتە- 的态身反的 ②积
，量力蓄 。锐蓄精养
كۇشتەس- كۇشتە- 的态互交的 。
كۇشتەت- كۇشتە- 的态动使的 。
كۇشتەۋ كۇشتە- 式定不的 。
كۇشتەۋشى 〈名〉逼，者迫强，人的力压加施
者迫 。
كۇشتى 〈形〉劲有，的量力有，的大气力 ①
，的力有；的：كۇشتى ات 马的大气力 / كۇشتى
动，的大力马 ② 击打的力有予给 سوققى بەرۋ
剧 ③ 达马的大力马 كۇشتى ماتور：的大力
：كۇشتى 的害厉很；的烈强，的烈猛，的烈
病疾的害厉 اۋرۋ كۇشتى / 争战的烈激 سوعىس
力效 ٴدارى كۇشتى：的大力效，的力效有 ④
强 ەل كۇشتى：的力势有，的大强 ⑤ 药的大
，的长擅，的识知门专有，的行内⑥家国的大
⑦ 家作的能才有 كۇشتى جازۇشى：的能才有
：كۇشتى تاماق 的化消以难，的腻油，的高养营
肥 توپىراق كۇشتى：的沃肥 ⑧ 食饮的高养营
烈浓，的浓(味气指)，的性烈有 ⑨ 壤土的沃
的：كۇشتى اراق 烈性酒 ▲ كۇشتىنىك ارتى
▲ 磨推鬼使能钱有 تارتادى (كوتى) تىيرمەن
ۇرى كۇشتى بولسا يەسى ايىپقا جىعىلادى.【谚】
。(倒颠妖人)罚受者盗被道当盗强
كۇشتىلىك كۇشتى 的词名象抽 。
كۇشىگەن 。鹭兀灰，鹭〔动〕〈名〉
狗，子崽（的等狼、狗）①〈名〉**كۇشىك**
：ٴيتتىڭ كۇشىگى 子崽狗 ②芽萌：子崽
昵的儿孩小对)〔转〕③ 芽萌的树柳 كۇشىگى
招，婿女门上 كۇشىك كۇيەۋ 儿贝宝小(称
锁，的步一出不屋 ٴۇي كۇشىك ▲ 婿赘，婿女
▲ 的居 قاسقىردىڭ كۇشىگىن قانشا اسىراساڭ
再你【谚】.داۋا، تاۋعا قاراپ ۇلىعانىن قويمايدى
易山江）叫里山朝时还它，子崽狼养喂心精
。(移难性本，改
كۇشكىتە- 产，儿崽下(等狼、狗指)①〈动〉
柳指)②儿崽下狗：ٴيتتىڭ كۇشكىتەۋى 仔
。芽发，芽萌，芽生(类树
كۇشكىتەي 一儿崽狗像，的似狗小像〈形〉
狗小像的样：كۇشكىتەي سوعىنان ەرىپ ٴجۇرۋ
جۇرتتا (كوشتەن) قالعان ▲ 跑面后着跟的似
كۇشكىتەي ▲ 的视重人无；的独孤 سۇتكە
。的误错犯，的错过有 تيگەن كۇشكىتەي
كۇشكىتەت- كۇشكىتە- 的态动使的 。
كۇشكىتەۋ كۇشكىتە- 式定不的 。
كۇشكىتى 崽带，的子崽有(等狼、狗指)〈形〉
。的子
كىبىرتكى 见 كىبىرتىك.
كىبىرتىك ，的行慢，的慢缓，的慢慢 ①〈形〉

慢的度速低，的子性慢：كىبىرتىك ئۇرۇس
的决不豫犹，的断果不 ② 作动的腾腾慢：
كىبىرتىك ادام 人的断果不 。
كىبىرتىكتە- 〈动〉① 慢慢缓，走地慢慢行地慢缓，走地慢慢：ول كىبىرتىكتەپ كەلە جاتىر.
走地腾腾慢，走：كىبىرتىكتەمەي سويلەڭ 来走地慢慢他，决不豫犹，吐吐吞吞② 。话说于敢踏踌：
كىبىرتىكتەن- كىبىرتىكتە- 态身反的 。
كىبىرتىكتەت- كىبىرتىكتە- 态动使的 。
كىبىرتىكتەڭ كىبىرتىكتە- 式定不的 。
كىبسە: كىبسە جىل 闰年 。
كىدي- 见 قىدي-.
كىدى 〈形〉的气生爱；的躁暴，的躁急爱，的扭怪：كىدى ادام / 人子性急 مىنەز كىدى 气脾 。
كىدىك 〈名〉疑怀，疑猜，心疑 ▲ 疑怀生产 كىدىك الۋ 。
كىدىلەن- 〈动〉怨埋；努发，气生 。
كىدىلەنۋ كىدىلەن- 式定不的 。
كىدىلىك كىدى 词名象抽的 。
كىدىڭ 〈名〉斥训，备责，责指 。
كىدىڭدە- 〈动〉叱呵，斥训，责指，备责 。人斥训天成 كەشكە دەيىن ەلگە كىدىڭدەڭ 。
كىدىڭدەس- كىدىڭدە- 态互交的 。
كىدىڭدەت- كىدىڭدە- 态动使的 。
كىدىڭدەڭ كىدىڭدە- 式定不的 。
كىدىڭ-كىدىك: كىدىك-كىدىك ەتۋ (قاعۋ) 叱呵，斥训，备责，责指 。
كىدىر- 〈动〉①断中；滞停，顿停，留逗，留停，断，耽② 留停上路在 قالۋ 止中：جولدا كىدىرىپ 误迟，搁：كوپ كىدىرۋ 久太得搁耽 。
كىدىرت- ①كىدىر-的态动使的 ② 搁挽，下留，留耽 。
كىدىرۋ كىدىر- 式定不的 。
كىدىرىكسىرە- 〈动〉稍；顿停微稍，留停微稍 搁耽微稍口门在 ەسىك الدىندا كىدىرىكسىرەڭ 稍儿会一了停微 。
كىدىرىكسىرەڭ كىدىرىكسىرە- 式定不的 。
كىدىرىس I 〈名〉滞停，顿停，留停：ءسال كىدىرىستەن كەيىن 后以留停微稍 。

كىدىرىس- II كىدىر- 态互交的 。
كىدىرىسسىز 〈形〉，的顿停不，的留停不：كىدىرىسسىز ەكى كۇن ءجۇرۋ 。的断不续连，的断中不：كىدىرىسسىز 天两了走着连 。
كىجىن- 动激，怒发，气生 〈动〉：كىجىنىپ سويلەڭ 说地冲冲气 。
كىجىندىر- كىجىن- 态动使的 。
كىجىندىرۋ كىجىن- 式定不的 。
كىجىنۋ كىجىندىر- 式定不的 。
كىجىنىس- كىجىن- 态互交的 。
كىجىڭدە- 〈动〉叱呵，责斥，斥训：بەتالدى كىجىڭدەڭ 斥训便便随 。
كىجىڭدەس- كىجىڭدە- 态互交的 。
كىجىڭدەت- كىجىڭدە- 态动使的 。
كىجىڭدەڭ كىجىڭدە- 式定不的 。
كىجىك-كىجىك: كىجىك-كىجىك ەتۋ 斥训，叱呵，责斥 。
كىجىرەي- 见 كۇجىرەي-.
كىجىرەيت- كىجىرەي- 态动使的 。
كىل 〈副〉① 一清，地样一模一：地色一清，地样一模一：كىل توري اتتار 是都全，是全 ②马红枣的色一清：كىل ايەلدەر 女妇是都全 。
كىلبي- 憔颜容，色病带面，态病出显 〈动〉：كوزدەرى كىلبيۋ 悴神无眼两 。
كىلبيۋ كىلبي- 式定不的 。
كىلەگەي 〈名〉① 稀，的薄〔转〕② 子皮奶生 ▲ 彩云的薄稀 بۇلت كىلەگەي 的薄：كىلەگەي قابىق 膜黏 。
كىلەگەيلەن- 〈动〉①，结凝（子皮奶生指）② 凝固（层冰指）。
كىلەگەيلەنۋ كىلەگەيلەن- 式定不的 ▲ كوزى كىلەگەيلەنۋ 花昏 。
كىلەم 〈名〉毯壁，毯地：كىلەم توقۋ 地织 毯 / كىلەم قۇرۋ 挂毯壁 ▲ باس كىلەم 妆嫁 裙褶毯地 كىلەم قورجىن 的制精最中 ▲ قالى كىلەم 毯地级高，毯地重贵 ▲ ماساتى كىلەم 毯地大特 ▲ نار كىلەم 毯地绒絮 ▲ تاقىر（تازا، تۇكسىز）كىلەم 织精，毯地毛短 ▲ تۇس كىلەم 壁毯 ▲ كىلەمگە 挂，毯避 بەرگىسىز الاشا بار، حانعا بەرگىسىز قاراشا بار.

庶的强帝皇比有，单花的好毯壁比有【谚】。民

كىلەمدىك 。的毯地做用，的毯织〈形〉

كىلەم-كىلشە 。称泛的毯地小大〈名〉

كىلەمشە 。毯壁块小，毯地块小〈名〉

كىلەمشى 。人工毯织〈名〉

كىلەمشىلىك 。业毯织〈名〉

كىلەك 是都全，是全①〈副〉：كىلەك جاقسى انتار 是全马好②的纯单，的--单：كىلەك قورعانىس 御防的纯单。

كىلىك: كىلىك ەتۋ 腻油太。

كىلەت 。窝，栏棚②室藏储①〈名〉

كىلكۋ كىلكى- 。式定不的

كىلكى-〈动〉浮，漂：سورپانىڭ بەتى كىلكىگەن ماي 油层一着漂上汤肉▲جۇرەگى كىلكۋ 恶心。

كىلكىلدە- 。出溢得满，满装(体液指)〈动〉

كىلكىلدەت- كىلكىلدە- 。态动使的

كىلكىلدەۋ كىلكىلدە- 。式定不的

كىلكىت- كىلكى- 。态动使的

كىلمي-〈动〉瘦肌黄面，翠憔颜容，色病带面。

كىلميت- كىلمي- 。态动使的

كىلميۋ كىلمي- 。式定不的

كىلت I 〈名〉①钥匙②〔转〕关键：ماسەلەنىڭ كىلتى 键关的题问▲باقىت كىلتى ەشبەكتە. 。匙钥的门之福幸开打是劳勤【谚】

كىلت II 子下一，间然猛，然突〈副〉：كىلت بۇرىلۋ 急转弯/كىلت توقتاۋ 突然停住▲كىلت ەتۋ (然突节关)作响。

كىلتىپان 。题问；足不；点缺，陷缺，病毛〈名〉

كىلتىپانسىز 陷缺有没，的病毛有没〈形〉

。的美十全十，的美完，的

كىلتسىز 。的匙钥无，的匙钥带不〈形〉

كىلتتە- 上锁〈动〉：ەسىكتى كىلتتەۋ 锁门。

كىلتتەن- كىلتتە- 。态动被的

كىلتتەت- كىلتتە- 。态动使的

كىلتتەۋ كىلتتە- 。式定不的

كىلتتەۋلى 。的好锁，的着锁〈形〉

كىلتتەۋسىز 。的着开，的锁上未〈形〉

كىلتتى 。的匙钥有，的匙钥带〈形〉

كىلتشى ①〈名〉人的匙钥配②的匙钥管掌。员理管库仓，人

كىلتشىلىك 。守看，门看②匙钥配①〈名〉

كىلتىلدە- 〈动〉(节关体人病因)，声响出发。响嚓喀嚓喀

كىلتىلدەت- كىلتىلدە- 。态动使的

كىلتىلدەۋ كىلتىلدە- 。式定不的

كىم 〈代〉谁，人何：كىمدى كىم جەڭدى؟ ？字名么什叫你？了谁胜战谁/اتاڭ كىم؟ ▲كىم ەبلسىن؟ 楚清不，道知谁▲كىمدى قالايسىڭ 喜都谁？(كورىنگەن 欢谁问人持主，着坐次挨对一对一娘姑和子伙小算就，置位出不说者答“谁欢喜”个一中其)。

كىمدە-كىم 。都谁，也谁，谁论不〈代〉

كىنا 〈名〉误错，失过，错过〔阿〕：ەوزىنىڭ كىناسىن موينداۋ 错过的己自认承/نە كىناسى بار؟ ▲كىنا (قويۋ، اۋدارۋ) 。病毛挑；罪归，罪怪

كىناز ②公(的代时西露建封)①〔俄〕〈名〉。爵公(的中男子伯候公俄帝)

كىنازسۋ كىنازسى- 。式定不的

كىنازسى- 娇得显，气娇里娇得显，妖撒〈动〉。养惯生

كىنالا- 于咎归，罪归，难责，怪责，罪怪〈动〉：ونى كىنالاۋدىڭ ورنى جوق. 。他怪责由理有没……

كىنالاعىش 于罪归欢喜，的怪责，的罪怪〈形〉。的……

كىنالان- كىنالا- 。态动被的

كىنالاس- كىنالا- 。态互交的

كىنالات- كىنالا- 。态动使的

كىنالاۋ كىنالا- 。式定不的

كىنالاۋشى 。人(的人别罪归，难责)备责〈名〉

كىنالى ，的误错有，的失过有，的错过有〈形〉。的罪有

كىنامشىل 罪归任责把爱，的人怪责爱〈形〉。的病毛挑爱；的人别于

كىنامشىلدىق 。词名象抽的 كىنامشىل

كىنارات 。病弊，病毛，陷缺，点缺，疵瑕〈名〉

كىناراتسىز 病毛无,的陷缺无,的瑕无〈形〉。的好良;的

كىناراتتا- 责谴,怪责,难责,备责〈动〉:人备责言语的听难用 كىناراتتاۋ جامان سوزبەن 。家

كىناراتتان- كىناراتتا- 的被动态。

كىناراتتاۋ كىناراتتا- 的不定式。

كىناراتتى 病毛有,的陷缺有,的点缺有〈形〉。的病弊有,的

كىناراتشىل 爱,的难责爱,的备责爱①〈形〉。的疵求毛吹爱,的病毛挑爱②的责谴

كىناسىز 清;的辜无,的罪无,的错过无〈形〉。的白

كىناسىزدىق 的名象抽的 كىناسىز。

كىناشىل 的疵求毛吹爱,的病毛挑爱〈形〉,的备责爱。

كىناشىلدىق 的名象抽的 كىناشىل。

كىندىك〈名〉①带脐,脐:بالا كىندىك ارقىلى قورەك الادى. 小儿眼脐肚:سۇدىك تەرەڭدىگى كىندىكتەن كەلەدى. 水过没肚脐或〔转〕④辖(的车)③。脐肚过没:جەر ءجۇزىنىڭ كىندىگى 世界的中心;ءبىر كىندىكتەن 同胞的 ▲ ەرەكەك كىندىك 男人,男性 ▲ كىندىك كەسىپ كىر جۇعان جەر 生长地,方的家乡,故乡 ▲ كىندىك قانى تامعان 长的男人 ▲ كىندىك انا (اكە) 生出地 ▲ جەر 子孩的生接被 ▲ كىندىك بالا 士男生接,性别 ▲ كىندىك بويى 过没肚脐,腰半 ▲ كىندىك 中心木 ▲ كىندىك قازىق 生接的子妻指婆 ▲ كىندىك تەمىر 轴,辖心 ▲ كىندىك شەشە 生接,婆生接员。

كىندىكسىز 没〔转〕②的带脐有没①〈形〉。的代后有没,的子孩有

كىندىكسىزدىك 的名象抽的 كىندىكسىز。

كىندىكتە- 过没,脐肚过没〈动〉。腰

كىندىكتەس 的近亲;的兄弟,的胞同〈形〉。

كىندىكتەۋ 式定不的 كىندىكتە-。

كىندىكتەستىك 的名象抽的 كىندىكتەس。

كىندىكتى 的子孩有②的脐肚①〈形〉,的性男于属 كىندىكتى 的男:ەركەك كىندىكتى جوق 人男有没。

كىر I〈名〉①垢污,垢污,秽污:كيىمىنىڭ كىرى 衣洗 ②服衣脏:كىر جۋۋ 服 ▲ ەتەك كىر 经月 ▲ كىندىك كەسىپ، كىر جۇعان جەر 方地的长生 ▲ كىر ارزىمايتىن 害厉得脏 ▲ كىر باسۋ 的碎琐,的义意无名)污玷不脏变 ▲ كىر كەلتىرمەۋ 持保不(誉)▲ كىر سابىن 皂肥 ▲ كىر شالدىرماۋ 净干 ▲ كوڭىلدىڭ كىرىن ايتساڭ كەتەر، كيىمنىڭ كىرىن جۋساڭكەتەر. 疙的里心【谚】。了掉就洗一垢污的上服衣,了开解就出说瘩

كىر II 器量;秤磅,秤〔俄〕〈名〉:كىرگە تارتۋ 锤秤 / كىر تاسى 过秤。

كىر- III ①〈动〉入,进入:ۇيگە كىرۋ 进屋 ②加参,入加:پارتياعا كىرۋ 党入 ③上,到:وتىز جاسقا كىرۋ 到 ④岁十三了落:كۇن ۇياسىنا كىرۋ 了落阳太 ▲ اقىل كىرۋ 事懂,破,入而行强,入闯理道懂 ▲ باسىپ كىرۋ 容自地无(得羞) ▲ جەرگە كىرۋ 入而门 ▲ قۇلاعىنا كىرمەۋ 去进不听 ▲ ءوڭ كىرۋ 光容,亮漂得显;发焕 ▲ اۇرۋ باتپاندىاپ كىرىپ، مىسقالداپ شعادى. 如去病,倒山如来病【谚】。丝抽 ▲ اقىماقتىڭ اقىلى تۇستەن كەيىن كىرەدى. 亮葛诸后事【谚】。

كىربەڭ 快痛不,畅舒不,悦不〈名〉:قاباعىنا كىربەڭ ءتۇسۋ 悦不带面 / كوڭىلىنە كىربەڭ ءتۇسۋ 快不情心。

كىربەڭدە- 气怒带面;快愉不,兴高不〈动〉。

كىربەڭدەس- 态互交的 كىربەڭدە-。

كىربەڭدەت- 态动使的 كىربەڭدە-。

كىربەڭدەۋ 式定不的 كىربەڭدە-。

كىربەڭدىك 的名象抽的 كىربەڭ。

كىربەڭسىز 的畅舒,的快愉,的兴高①〈形〉。的睦和,的结团;的执争无,的纷纠无②;神无眼两;弱病得显,容病带面〈动〉。

كىربي- 神精无得显。

كىربيۋ 式定不的 كىربي-。

كىربىك 的弱虚,的弱瘦(畜牲指)〈形〉。

كىربىكتە- 走,腿开不迈(病因畜牲指)〈动〉。子身开不展伸,动不

كىرىبكتەن- كىربكتە- 态身反的 。
كىرىبكتەۋ كىربكتە- 式定不的 。
كىربىك 见 كىربەك.
كىرگىز- ①كىر- Ⅱ 态动使的 ② 列入：كۆن تارتىپىنە كىرگىزۈ 程日事议入列 ③ 插，进插 。进
كىرگىزدىر- كىرگىز- 态动使的 。
كىرگىزىل- كىرگىز- 态动被的 。
كىرگىزىس- كىرگىز- 态互交的 。
كىردىر- كىر- Ⅱ 态动使的 。
كىرە Ⅰ〈名〉[阿]货运(的货运车或驼骆用)。كىرە تارتۇ 运货，业脚拉：كىرە 槽箭 。
كىرە Ⅱ〈名〉草流一(的打被) 。
كىرە Ⅲ〈名〉贷借，贷信 。
كىرەدىت〈名〉金租畜役 。
كىرەي〈名〉熊雌，熊母 。
كىرەكەي〈名〉夫脚的驼骆拉，夫脚〔阿〕。
كىرەكەش〈名〉业脚拉，业输运 。
كىرەكەشتىك〈名〉用租，用雇：تۇيە كىرەلەۋ 用租〈动〉。驼骆
كىرەلەن- كىرەلە- 态动被的 。
كىرەلەت- كىرەلە- 态动使的 。
كىرەلەۋ كىرەلە- 式定不的 。
كىرەڭكە〈名〉罐陶 。
كىرەسلى-شىعاسلى〈形〉时一，楚清时一，的定不复反，的常无复反，的涂糊：كىرەسلى-شىعاسلى ەسى بار كىسى 人的常无复反 。
كىرەۋ〈名〉①当，铺当：كىرەۋ كۆالىگى 当 ②当典 قويۇ كىرەۋ 票 / 保作……以，质人 。证
كىرەۋكە Ⅰ〈名〉▲衣外绸丝的制缝线金用 كىرەۋكە تون 衣外重贵 。
كىرەۋكە Ⅱ〈名〉①甲盔 ②〔转〕面，具面 。
كىرەۋكەلە-〈动〉清不糊模得显 كىرەۋكە تارتۇ 的：清不糊模得显 。
كىرەۋكەلەن- ① كىرەۋكەلە- 态动被的 ② 变 。
كىرەۋكەلەۋ كىرەۋكەلە- 式定不的 。

كىرەۋكەلى〈形〉①的甲盔有，的甲盔穿 ②的儿花带，的子釉带 。
كىرەۋحانا〈名〉铺当 。
كىرەشى〈名〉夫脚 。
كىرجي-〈动〉不〈形〉楚清不，的明分不，的糊模〔转〕④子釉③罩绷，脸着板，气怒带面，兴高不终始脸着绷 كىرجيىپ سويلەمەي قويدى：脸着 。话说不
كىرجيت- كىرجي- 态动使的 。
كىرجيۇ كىرجي- 式定不的 。
كىرجىكدە-〈动〉面，恶憎，恶厌，厌讨，感反 。容愠显
كىرجىكدەت- كىرجىكدە- 态动使的 。
كىرجىكدەۋ كىرجىكدە- 式定不的 。
كىرلە- Ⅰ〈动〉①来起秽污，脏变：كويلەك كىرلەپ كەتتى. ②了脏衣衬，快不到感〔转〕。快不里心 كوڭىل كىرلەۋ：伤忧，兴扫 。
كىرلە- Ⅱ〈动〉(好盖并水热上洒毡花的好染将)来起闷(好土招爱，的脏爱，的脏易容〈形〉。的脏耐不，的
كىرلەن Ⅰ〈名〉盆衣洗，盆大 。
كىرلەن- كىرلە- 态动被的 Ⅱ 。
كىرلەڭكىرە-〈动〉微稍得变，脏点有得显 كىرلەڭكىرەپ كەتپتى. 子裤的你：سىمىك 脏 。了脏点有
كىرلەڭكىرەۋ كىرلەڭكىرە- 式定不的 。
كىرلەس- كىرلە- 态互交的 。
كىرلەت- كىرلە- 态动使的 。
كىرلەۋ كىرلە- 式定不的 Ⅰ、Ⅱ 。
كىرلەۋ Ⅱ〈形〉净干太不，的脏略，的脏点有 。的
كىرلى〈形〉的垢污带，的脏：كىرلى قول 手的脏 / كىرلى كىيىم 服衣脏 。
كىرلىك〈名〉单床，单罩 。
كىرمە〈名〉①人的家本非，人的族本非，人的落部同是不 。质杂〔转〕②子游，户来外，人的落部同是不 。
كىرمە Ⅱ〈名〉湾，处曲湾(的等海河) 。
كىرمەلىك〈形〉户来外，的族同非，的族本非 。子日的人乡异 كىرمەلىك كۆن：人乡异，的 。
كىرنە〈名〉痛绞腹，阑尾炎：كىرنە بولۇ

患。炎肠

كىرپى 〔动〕〈名〉猥刺 ▲ قارعا بالاسىن اپپاعىم دەيدى، كىرپى بالاسىن جۇمساعىم دەيدى. 说猥刺，的净净白是子孩的己自说鸦乌【谚】的绵绵软是子孩的己自。

كىرپىدەي 〈形〉猥刺像的样一 ▲ كىرپىدەي جيىرىلۇ 式姿的厌讨出作，厌讨 ▲ كىرپىدەي كورۇ 恶嫌，恶厌，厌讨。

كىرپىك 〈名〉毛睫 ▲ كىرپىگى قاتۇ 得变睡，睫交 ▲ كىرپىك ايقاستىرۇ 弱瘦得变，翠憔膜角患前产临驼母防预 ▲ كىرپىك جۇلۇ 觉 ▲ كىرپىك بىلمەۋ 眼合有没 ▲ كىرپىك ۇلمەۋ 毛睫拔(炎 كىرپىك قاقپاۋ 不闭眼 ▲ كىرپىك قاققانشا 一眨 ▲ كىرپىـــك 间瞬一，那刹一，眼转一，眼 سانايدى 人害婆妖(的膏月指)。

كىرپىكتى 〈形〉的毛睫长。

كىرپىكشەشەن 〈名〉〔口〕猥刺。

كىرپىلەن- 〈动〉怒脸满，眉皱，恶嫌，感反。色

كىرپىلەنۇ كىرپىلەن- 的不定式。

كىرپىش 〈名〉①坯土，坯砖：كىرپىش ورتەۋ ▲ 量力（份一），子分，员成〔转〕②砖烧 كىرپىش ءۇي (تام، قورا) 房坯土，房砖，墙）（墙院）▲ كىرپىش شاي 茶砖 ▲ تاس كىرپىش 砖。

كىرپىشتە- 砖垫，砖砌，砖放〈动〉。

كىرپىشتەۋ كىرپىشتە- 的不定式。

كىرپىشتى 〈形〉的砖用，的砖有：ەدەنـى كىرپىشتى ءۇي 子房的砖铺上地。

كىرپىشتىك 〈形〉的砖作用，的用砖做：كىرپىشتىك لاي 泥的用砖做。

كىرپىششى 人的砖烧，人的坯土打〈名〉。

كىرسىز 〈形〉①的垢污带不，的净干：كىرسىز كيىم 纯，的白清〔转〕②服衣的净。白清心内 كىرسىز كوڭىل 的洁：

كىرسىزدىك 词名象抽的 كىرسىز。

كىرسىن- 〈动〉垢污有嫌，脏嫌(等装服指)。穿不就脏衣衬嫌 كويلەكتى كىرسىنسەڭ كيمەۋ。

كىرسىنۇ كىرسىن- 的不定式。

كىرتي- 〈动〉不靡萎，堪不惫疲，悴憔容面

振：كوزدەرى كىرتيۇ 神失眼两。

كىرتيت- كىرتي- 态动使的。

كىرتيۇ كىرتي- 式定不的。

كىرت-كىرت: كىرت-كىرت ەتۇ 嚓咔，响吱咯。响嚓咔

كىرتىك 缝条一，的小，的缝眯(睛眼指)〈形〉的：كىرتىك كوز 眼缝眯。

كىرتىلدە- 响嚓咔嚓咔，响吱咯〈动〉。

كىرتىلدەك 的硬脆，的脆〈形〉。

كىرتىلدەت- كىرتىلدە- 态动使的。

كىرتىلدەۋ كىرتىلدە- 式定不的。

كىرۋ كىر- 式定不的Ⅲ。

كىرحانا 店衣洗，房衣洗〈名〉。

كىرش: كىرش ەتۇ 声一地噗，声一地吱：كىرش ەتىپ تىكەن كىرۋ 去进礼声一地嗦刺。

كىرشەك 的脏耐不，的脏爱，的脏易容〈形〉，服衣的脏易容：كىرشەك كيىم 的土招爱。

كىرشەلىك كىرشەك 词名象抽的。

كىرش-كىرش: كىرش-كىرش ەتۇ 响作吱吱；响嚓咔嚓咔。

كىرشى Ⅰ 衣洗，人的服衣洗(人他为)〈名〉工。

كىرشى Ⅱ 盆衣洗[方]〈名〉。

كىرشىك 脏，垢污，点污 ①〈名〉：كىرشىك شالۇ 病毛，疵瑕，陷缺〔转〕②脏变 بولماشى دا كىرشىگى جوق 一点③有没都病毛点：念邪，心用的良不，图企的良不，念杂〔转〕：كوڭىلىندە كىرشىك جوق 洁纯地心。

كىرشىكسىز 的净洁，的净干 ①〈形〉：كىرشىكسىز اق كويلەك 诚〔转〕②衣衬的白洁：كىرشىكسىز جۇرەك 的洁圣，的直正，的实心的洁纯。

كىرشىكسىزدەن- 洁纯得变，净干得变〈动〉，净纯得变。

كىرشىكسىزدەنۇ كىرشىكسىزدەن- 的不定式。

كىرشىكسىزدىك كىرشىكسىز 的词名象抽。

كىرشىكتەي 的净洁分十，的净干常非〈形〉；كىرشىكتەي قار 的白雪，的净白，的洁纯，的净纯：雪的白洁。

كىرشىل Ⅰ〈形〉土招爱，的脏爱，的脏易容。

كىرشىل Ⅱ〈名〉声嚓咔。

كىرشىلدە-〈动〉响作吱吱；响嚓咔出发。

كىرشىلدەت- كىرشىلدە- 态动使的。

كىرشىلدەۋ كىرشىلدە- 式定不的。

كىرشىلدىك كىرشىل 词名象抽的。

كىرشىمە〈名〉酒啤米小。

كىرىگۈ كىرىك- 式定不的。

كىرىك-〈动〉密，缝合丝严，紧连；起一起粘。

كىرىكتىر- ①كىرىك- 态动使的 ②对，缝合。

كىرىم〈名〉项进，入收：شىمنان كىرىم كوپ 多出支比入收。

كىرىم-شىمىم〈名〉支收。

كىرىپتار〈形〉从，的属附，的附依，的从依：اۆرۈما كىرىپتار بولۇ 的追被，的主自由不；的属病患。

كىرىپتارلىق ①依 ②词名象抽的 كىرىپتار 性属从，性属附，性赖：كىرىپتارلىققا ئەتۈسىرۈ 使……处地属从于位。

كىرىپ-شىقۇ كىرىپ-شىق- 式定不的。

كىرىپ-شىق-〈动〉出进，进①：كىرىپ-شىققاندا ۋىنىنە 面见②时出进：ونىڭ ۋىنىنە كىرىپ-شىقتىڭ با؟ 吗了面见他和家他到你？

كىرىس Ⅰ〈名〉益收；得所；项进，入收：مالىيا كىرىسى 入收政财 ▲ كىرىس ئىسوز 序言，言前。

كىرىس Ⅱ〈名〉弦弓。

كىرىس- Ⅲ〈动〉入投，手动，手着①：جۇمىسقا كىرىسۇ 着手工作②参，预干，手插：كەلسە-كەلمەس كىرىسۇ 乱手插 ▲ سىباننىڭ كىرىسۇ 极积入投。

كىرىسپە 言导，言导，言前，序，言引①〈名〉概②论绪，论概。

كىرىستى: كىرىستى قوسپاق 驼种劣。

كىرىستىر- كىرىس- Ⅱ的态动使。

كىرىسۇ كىرىس- Ⅱ态定不。

كىرىس-شىقىس〈名〉支收。

كىرىش〈名〉土粘，土陶。

كىرىشتەي 见 كىرىشكتەي.

كىر-قاياۋ〈名〉怨嫌，隙嫌，儿节过：كوڭىلدىڭ كىر-قاياۋى 儿节过的里心。

كىر-قولاڭ〈名〉物什的洗该，服衣脏。

كىر-قوك〈名〉物什的洗该，服衣脏。

كىر-قوڭىس 见 كىر-قوك.

كىساپىر〈名〉手扒，偷小［波］。

كىسە〈名〉①［波］皮在缝②带皮的银镶（的上带）袋皮小：كىسە كەمەر 刀佩，带装武 ▲ 皮的用剑。

كىسەگە〈名〉位部的多肪脂的肚马。

كىسەلە-〈动〉状网成切瓜甜将。

كىسەلەۋ كىسەلە- 式定不的。

كىسەلىك〈形〉的带皮做，的带皮做。

كىسەن〈名〉①脚②绊铁，索马绊（制铁）：ايىرى پىشەن قاسىندا، كىسەنى كەرەگە باسىندا. 镣 ▲ 在挂索马绊，旁垛草在放子权【谚】。（条有井井）上架房

كىسەنان〈名〉饼烤馅肉。

كىسەندە-〈动〉①，上扣（镣脚，绊马铁将）。

كىسەندەل- كىسەندە- 态动被的。

كىسەندەت- كىسەندە- 态动使的。

كىسەندەۋ كىسەندە- 式定不的。

كىسەندەۋلى〈形〉①，的镣带②的绊铁着带。

كىسەندى〈形〉①，的镣带②的绊铁着带。

كىسەۋ〈名〉嗽咳（的起引凉着）［波］。

كىسى〈名〉①人：ەر كىسى 男人 / بەس كىسى 五个人 / مىنا كىسى كىم؟ 这是位谁？②材人：كىسى بولمايدى 人外，人外③器了不成，人别，人他：ۋىدە كىسى بارما؟ 有没有里家？ ▲ 西东的家人 / كىسىنىڭ دۇنيەسى 人外？ ▲ 人男 / بەس كىسى ايۋ 熊马，熊人 ▲ كىسى بويى 一人高 ▲ كىسى كىيىك 人野 ▲ كىسى سالۋ 人派，人托 ▲ ئوز اعاسىن اعالاي الماعان، كىسى اعاسىن جاعالاي المايدى. 能可不，人的辈长己自敬尊不【谚】。辈长的人别敬尊。

كسسلىك〈形〉①人的：ئىر كسسلىك ورىن 人个一置位 ②人格，性人，道人格：كسسلىكتەن جۇرداي 毫无性人。

كسسمسۇ كسسمسى-的不定式。

كسسمسى-〈动〉自命不凡，凡不命自，起不了为以自：ايا ق استىنان كسسمسىنە قالۇ 架子摆；大尊自妄来子架起拿然突。

كسسمسىن- كسسمسى-的态身反。

كسسنە-〈动〉叫嘶，叫（马指）：جىلقىنى كسسنەۋ 叫嘶马。

كسسنەس-①كسسنە-的交互态 ②〔转〕念想，念惦，念思。

كسسنەت- كسسنە-的使动态。

كسسنەۋ كسسنە-的不定式。

كسسىشە〈副〉地经正，地好好；地样一人像：كسسىشە سويلەۋ 讲地好好。

كىتابى〈形〉书的本，的面书：كىتابى ئسوز 书面（语）话的本。

كىتاپ〈名〉①书；籍图书：كىتاپ وقۇ 读书 / كىتاپ تۇپتەۋ 装订书籍（图书）②册，集：ئىرىنشى كىتاپ 第一册 ▲ اق تىستى كىتاپ 白皮书 ▲ بال كىتاپ 蜂书 ▲ كىيز كىتاپ 经典 ▲ كىتاپ اشۇ 翻书判断吉凶（预言）。

كىتاپقاپ〈名〉包书〔口〕。

كىتاپقۇمار〈形〉书的离不手，的书看爱。

كىتاپقۇمارلىق كىتاپقۇمار的不定式。

كىتاپپازدىق〈名〉主本本，主义条教，义。

كىتاپسىز〈形〉书的有没，的书图有没：كىتاپسىز وقىتۇ مۇمكىن ەمەس 无书有没法施教。

كىتاپسىزدىق كىتاپسىز的不定式。

كىتاپحانا〔阿、波〕〈名〉书店书馆；书图，馆室：اۇداندىق كىتاپحانا / مەكتەپ كىتاپحاناسى 县书店 / 学校图书馆。

كىتاپحاناشى〈名〉馆书图，员馆书店。员货售

كىتاپشا〈名〉小，子本行单。

كىتاپشىلا-〈动〉着照，本书照，本科宣。

كىتاپشىلاۋ كىتاپشىلا-的不定式。

كىتىر：كىتىر ەتۇ〈然突〉发出（开）脆，响咯咯，声咯咯卡。

كىتىرلە-〈动〉响嚓卡嚓。

كىتىرلەك〈形〉的松，的硬脆，的脆。

كىتىرلەت- كىتىرلە-的使动态。

كىتىرلەۋ كىتىرلە-的不定式。

كىشكەنە〈形〉①小，的微稍；的小微，的小：كىشكەنە بالعا 小锤 / كىشكەنە جۇمىسى 小事 / كىشكەنە قار جاۋدى 小雪点一了下。②的小幼，的年幼：كىشكەنە كۇننەن باستاپ 始开年幼他……③婴孩，孩小：كىشكەنەلەرىڭ جاقسى ما（你的）小孩好还吗？

كىشكەنەلىك كىشكەنە的名词象抽。

كىشكەنتاي〈形〉的小微，的儿点不小，的小：كىشكەنتاي عانا دۇنيە 西东的小很 / كىشكەنتاي داق 点斑的小微 ▲ كىشكەنتاي بوبەك 指小。

كىشكەنتايلىق كىشكەنتاي的名词象抽。

كىشى〈形〉①小的：كىشى قاتىن 小老婆 ▲ كىشى اكە 父叔 ②的小数辈；的小纪年：كىشى ايۇ 小熊座 ▲ كىشى ارلان 小〔天〕狮座 ▲ كىشى ارىستان 小〔天〕犬座 ▲ كىشى ات 小〔天〕星马座 ▲ كىشى بەسىن 后半响 ▲ كىشى دارەت 小便 ▲ كىشى ئمازھاپ 小〔宗〕乘 ▲ كىشى وقپاندار 小〔动〕苇鸦 ▲ كىشى ئۇي 小家庭（的小数辈指），房幼 ▲ كىشى شولپان 小〔天〕星晨 ▲ كىشى شۇرەگەي 鸭脸花 ▲ ئۇز بىلمەگەنىڭدى كىسىدەن سۇرا، ۇلكەن جوق بولسا كىشىدەن سۇرا.【谚】有没，人教请要的懂不大问小。

كىشى-گىرىم〈形〉①小的小短，的小较，的小：كىشى-گىرىم كولەمدە 内围范小在 / كىشى-گىرىم ئۇي 子房的小较 / كىشى-گىرىم ماقالا 小细，的碎琐，的般一 ②章文的小短般一是不问的：كىشى-گىرىم ماسەلە ەمەس 的题。

كىشىك▲的心虚，的逊谦，的虚谦〈形〉再得做官.【谚】كىشىك بولساڭ دا كىشىك بول. 虚谦要也大。

كىشىلەۋ的大不，的小略，的小较〈形〉。

كىشىلىك①كىشى的名词象抽 ②谦，心虚。

恭谦，逊谦，虚谦 ② 词名象抽的 كىشىپەيلدىلىك ① كىشىپەيلدى 名象抽的 كىشىپەيل 。词名象抽的 كىشىپەيلدىك 。虚谦现表 كىشىلىك ىستەۋ：虚谦，逊
كش-كشته- 〈动〉（音声的出发时羊赶）嘘
。吁吁，嘘
كش-كشتەۋ كش-كشته- 的不定式 。
كىشىپەيل〈形〉的逊谦，的心虚，的虚谦 。
كىشىپەيلدەن- 〈动〉表现得虚，虚谦得虚，逊谦得虚心 。
كىشىپەيلدەنۇ كىشىپەيلدەن- 的不定式 。
كىشىپەيلدەۋ〈形〉比较谦虚的心虚点有，的虚谦。
كىشىپەيلدى 见 كىشىپەيل.
كىشىپەيلدىك 。词名象抽的 كىشىپەيل
كىشىپەيلدىلىك ① كىشىپەيلدى 的名象抽 ② 词 。恭谦，逊谦，虚谦

كىشىپەيلسۇ كىشىپەيلسى- 的不定式 。
كىشىپەيلسى-〈动〉假装，虚谦装心虚作。
كىشىرەي-〈动〉① 小变，小缩，缩短：سىم جۇعاننان كەيىن كىشىرەيىپ قالدى. 裤子洗了小缩后以减少：ون جاس كىشىرەيگەندەي。② 得变，虚谦得变〔转〕③ 岁十少减象好龄年会领不 بىلمەۋ 心虚得变，逊谦：كىشىرەيگەندى 。虚谦的家人
كىشىرەيت- 。态动使的 كىشىرەي- 的不定式 。
كىشىرەيتىل- 。态动被的 كىشىرەيت- 的不定式 。
كىشىرەيۇ 。轻纪年为认，小己自比得觉〈动〉كىشىرەي-
كىشىسىن- كىشىسىنۇ 。式定不的 كىشىسىن-

ق

ق 哈萨克文字母表的第十三个字母。

قابا 〈形〉的多而长的大，的密茂 ▲ قابا جال 大的，的密茂(的)；鬃 قابا ساقال ▲ 马鬃大 قابا جال ات 子胡大，子胡脸全，子胡腮络 قابا ساقال كارى كەلدى. ▲ 人老子胡腮络个一了来。 قابا قۇيرىق 尾(马)的多而长 قابا قۇيرىق ات 尾扫 ▲ 马蹄圆大 قابا تۇياق。

قاباعان 〈形〉的恶凶；的人咬爱：قاباعان ٴيت 狗的恶凶。

قاباعاندىق قاباعان 词名象抽的。

قاباعات〈副〉〈名〉：挺，太，很，分十，常非：قاباعات قامىعۇ 十分忧虑 / قاباعات قۇانۇ 很兴高。

قابادا 见 قابادان.

قابادان 〈名〉网条柳。

قاباق Ⅱ 〈名〉① 头眉，棱眉，睑眼：جاۋاتىن بۇلتتاي تۇنەرىپ قاباعىڭ نەگە تۇيىلگەن؟ ② 眉锁紧，雨将其布密云情表；向倾，度态[转] ▲ ? 故何是头 استىڭعى قاباق 盲俞 ▲ بوكەن قاباق 骨棱眉高，的高骨棱眉 ▲ سالقىن قاباق 地淡冷，地情热不 قاباق استى 睛俞 ▲ قاباق ٴبىلدىرۋ 色眼使，示暗 ٴتۇيۇ قاباق ▲ 气脾发，气 ▲ قاباق شىتۇ 气脾发；气生 ▲ قاباق قاعۇ 使 قاباق 间眼转，间瞬，间眼眨 قاققانشا ▲ 烈采高兴，兴高到感 اشىلۇ قاباعى ▲ 色眼 قاباعى اشىق جابىلۇ ▲ 的快愉，的兴高 قاباعى جابىق 展不眉愁 ▲ 来脸下沉，头眉着 قاباعى جادىراۋ ▲ 眼展眉舒 ▲ 的乐不闷闷，的 قاباعى كىرتيۋ 无 قاباعىنان ▲ 振不靡萎，采打精 قار جاۋۋ 发 قاباعىن باعۇ ▲ 冲冲气怒，怒发 ▲ 闷愁，头眉着皱 قاباعىن جابۇ ▲ 色眼看，色 قاباعىن جازۇ 高 ▲ 快愉，兴 قاباعىن قارس جابۇ ▲ 跳眼 قاباعى تارتۇ ▲ 气生，眉皱 (ٴتۇيۇ) قىرعي قاباق بولۇ 闹 ▲ 和不闹，结团不闹，见意闹

وزگەنىڭ قاباعىنا قاراۋ 息鼻人仰。

قاباق Ⅱ 〈名〉(的等岸河、崖悬)崖，滨，缘边。

قاباق Ⅲ 〔植〕〈名〉芦葫：قاباق وجاۋ 瓢芦葫。

قاباقسىز〈形〉〔医〕无的睑眼。

قاباقحانا〈名〉馆酒，铺酒，店酒。

قابالان- 〈动〉长得茂密，长得密茂。

قابالانۋ قابالان- 的定不式。

قابان 〈名〉① 猪：قامىس اراسىندا قابان بار ەكەن. 野猪有中苇芦 ▲ 猪种，猪公 ② 。 قابان قانجار 刀马，刀大 ▲ قابان مىنەز 怪脾 气脾犟，气。

قاباندى 〈形〉的多猪野，的猪野有没出猪野：كوكسۇ قاباندى جەر. 的没出猪野是苏克柯的。

قابانشا 〈名〉猪公小。

قابار- 〈动〉① 肿：起鼓，胀膨，胀肿，肿：بەتىڭ نەعىپ قاباريپ كەتكەن. 了肿么怎脸的你 ② 。了肿么怎脸的你。 بۇگىنگىسى نان جاقسى قاباريپتى. 起隆，酵发，起发：好很得起馕的天今 ③ 酵：قامىر قاباردى. 了发面。

قابارت- قابار- 的态动使。

قابارۋ قابار- 的定不式。

قاباركىقى ① 肿发些有，胀肿微稍：جارانىڭ ورنى قاباركىقى. 肿发些有口疮 ② 不发甚，酶发甚：قامىر قاباركىقى 些一起发稍面不发甚。

قابات Ⅰ 〈名〉① 列行，次层，层：استىڭعى قابات 了说 ايتتى نەشە قابات 遍，次 ② 房楼层二十 قابات عيمارات 12 / (下楼)层下(的楼、子房)线股两，线股双 ٴجىپ قابات ەكى：股 ③ 次几薄单 ② 的子里带不，的单 ① جالاڭ قابات ▲ 层九，重九(地，天指) جەتى قابات ▲ 的层滤过 سۇزگىش قابات سۇلى ▲ 层水含 توسەمەلى قابات ▲ 层物生 تىرشىلىك

层绒毡〔植〕 ▲ توعـــز قـابـات تـورقـادان توقتشاعىم تەرسى ارتىق. 【谚】如不缎绸罗绫(实不而华)皮羔羊。

قابات Ⅱ〈助〉和……与,起一……,几块……时同:جاس پەن ٴبىلىم قابات ٴوسسىن 让年龄长增起一识知和时同此与 سونىمەن قابات / 。

قاباتا- ①〈动〉叠重,叠折,叠:كورپەنى قاباتتاپ جيدى 把被子好叠 / قاعازدى قاباتتادى 折纸把叠一层一,上套(服衣)②来起叠折,落一层一,套上服衣 كيىمدى قاباتتاپ كيدى 衣服 / قاباتتاپ قۇلاتۋ 分层;层一和……③法掘采层分 ……与,起一……同时:قارمەن قـاباتتـاپ جـەل سوقتى. 风加交雪。④断不连接:بىرنەشە رەكاتانى قاباتتاپ اتتى 连续几了打个信号弹。

قاباتتال- قاباتتا- 的被动态。

قاباتتاس- قاباتتا- 的互交态。

قاباتتاستىر- قاباتتاس- 的使动态。

قاباتتاستىرىل- قاباتتاستىر- 的被动态。

قاباتتات- قاباتتا- 的使动态。

قاباتتاۋ قاباتتا- 的不定式。

قاباتتاۋلى〈形〉的来起叠折,的好叠:توسەكتە قاباتتاۋلى كورپە تۇر. 在被的好叠着摆上床。

قاباتتى〈形〉有,的层……层的:التى قاباتتى قۇرىلىس 六层建筑的物。

قاباتشا〈名〉层一(的薄较),层间〔地〕。

قابات-قابات〈副〉层层一,一层一,次次一,再再,三番三次,次五番三次:قابات-قابات ايتقاندى ۇقپادى 再一次都听懂不。

قابۋ Ⅰ قاپ- 的不定式。

قابۋ Ⅱ قابى- 的不定式。

قابى-〈动〉绗:كورپە قابۋ 绗被子。

قابىز: جەل قابىز Ⅰ〈名〉产后风,产后〔医〕:مالشىلىق رايوندىق ايەلدەردە جەل قابىز اۋرۋى كوبىرەك كەزدەسەدى. 后产风多发的较多。

قابىز- Ⅱ〈动〉寒受,着凉,受凉,受风。

قابىزدان-〈动〉起肿而寒受,发而风受:انتىك ەرتوقمەن بىستەقتاي الىپ تاستاسا قابىزدانىپ كەتەدى. 受会背马,鞍马下卸热趁风而肿起。

قابىزدانۋ قابىزدان- 的不定式。

قابىزۋ قابىز- Ⅱ 的不定式。

قابىق〈名〉蜕,膜;壳外,壳,皮:المانىڭ قابىعى / 皮树 اعاشتىڭ قابىعى / 皮果苹 قاربىزدىڭ قابىعى / 皮瓜西 ٴداننىڭ قابىعى 谷物 / 皮桃核 جۇمىرتقانىڭ قابىعى / 皮蛋鸡 دارشىن قابىعى ▲ 皮桂 جىلان قابىعى ▲ 蜕蛇 مي قابىعـــى ▲ 膜脑 ٴمولدىر قابىق ▲ 炎膜脑

② 壳外的龟鸟 ① تاسباقا قابىعى ▲ 膜体璃玻(称蔑的克坦敌对)壳龟乌〔转〕▲ قابىق بوياۋ ▲(货皮染来用,料染土)料染皮树 قوڭىزى 科蠹小齿〔动〕。

قابىقتا-〈动〉皮削,壳剥,皮剥,壳去,皮去:المانى قابىقتاۋ 皮脱 / 皮果苹削 قابىقتاعان تارى 子粟的皮去 / 皮树剥 اعاشتى قابىقتاۋ。

قابىقتان-〈动〉壳长,皮长,壳外成生,成形。

قابىقتانۋ قابىقتان- 的不定式。

قابىقتات- قابىقتا- 的使动态。

قابىقتاۋ قابىقتا- 的不定式。

قابىقتى〈形〉皮带,的皮带,的壳带,的皮有,的壳有:قابىقتى اعاش 木树的皮带 / قابىقتـــى جەمىستەردى اقتاپ جەۋ كەرەك. 要果水的皮带。吃皮去。

قابىقشا〈名〉①壳外,壳,外(部外)层薄;壳外(部外)的膜,膜薄,膜〔解〕②壳谷:ٴدان قابىقشاسى 皮 ▲ ەلەكتروندىق قابىقشا 电壳子层 ▲ كلەتكا قابىقشاسى〔解〕膜胞细 ▲ كوز ٴمۇيـــزى قابىقشاسى〔解〕膜角 ▲ كوز ٴمۇيىزى قابىقشاسى〔医〕炎膜角 ▲ كوز شاتىراش قابىقشاسى〔解〕膜虹,膜彩虹 ▲ شاتىراش قابىقشاســـى قابىنۋى〔医〕炎膜虹。

قابىقشالى〈形〉①层薄有,的壳带,的壳有带,的膜有②的壳外带,的皮外有(部外)的。的皮膜有,的膜亚物动索尾,纲物动索尾〈名〉门。

قابىل- Ⅰ قابى- 的使动态。

قابىل Ⅱ : بەتى قابىل 确正，对向方 ▲ قابىل الۇ 下收，取录，纳采，过通，意同，受接 ▲ قابىل بولسۇن 祝愿，福祝：ايت قابىل بولسۇن! 实，受接被 بولۇ قابىل ▲ ！好日节！好节过 偿以愿如，现。

قابىلان〈名〉〔动〕豹云，豹钱金，子豹：قابىلان تەرىسى 豹皮 / قابىلان سۆيەگى 骨豹。

قابىلدا- 〈动〉①待接，见会，见接：شەتەلدىك قوناقتاردى قابىلداۋ 录，受接，下收②宾外见接 وقۇشلاردى قابىلداۋ 招 / 展发：پارتيا مۇشەلەرىن قابىلداۋ 员党展发。

قابىلداعش 〈名〉① 受接易容 ② 器收接 音收，机音收电线无 راديو قابىلداعش ▲。的 机。

قابىلدان- 态动被的 قابىلدا-。

قابىلداس- 态互交的 قابىلدا-。

قابىلدات- 态动使的 قابىلدا-。

قابىلداۋ 式定不的 قابىلدا-。 بولمەسى 室待接。

قابىل-قابىل 见 قاپىل-قۇپىل.

قابىل-قۇبىل 见 قاپىل-قۇپىل.

قابىن- 〈动〉① 发炎：اسقازان قابىنۇ 胃炎/ وكپە قابىنۇ 肺炎 / باۋىر قابىنۇ 肝炎 ② 憋 气憋口胸：كەۋدەسى قابىنۇ。气促短吸呼；恶，重严得变 ② 染感，炎发 ①〈动〉قابىندا- ③。了化恶情病：ناۋقاس قابىنداپ كەتتى. 化：盛茂得变，密茂得长。

قابىندان- 态动使的 قابىندا-。

قابىندات- 态动使的 قابىندا-。

قابىنداۋ 式定不的 قابىندا-。

قابىندىر- 态动使的 قابىن-。

قابىنت- 态动使的 قابىن-。

قابىنۇ 式定不的 قابىن-。

قابىر 儿头坟，穴墓，墓坟，墓，坟〈名〉：قابىر قازۇ 挖(墓掘)，穴墓 / قابىرعا گۇل قويۇ 前墓献花 / قابىر الدىندا سويلەنگەن ءسوز 前墓 话讲 ▲ قابىر تاس 碑墓 ▲ قابىر قازۇشى 掘墓 人。

قابىرعا Ⅰ：骨条肋，骨肋，肋 ①〈名〉两之物一，壁墙，壁 ② 断折骨肋 قابىرعا سىنۇ 侧：قابىرعاعا ءىلىپ قويىپتى 壁墙在挂 ▲ ② 肋假，帮下〔理生〕① استىكتى قابىرعا 直非，亲远 قابىرعا اعايىن 墙下，盘下〔矿〕▲ 肌间肋〔理生〕قابىرعا ارالىق ءت 属亲接 ▲ 经神间肋〔理生〕قابىرعا ارالىق نەرۋى ▲ 弓肋〔理生〕قابىرعا دوعاسى ▲ قابىرعامەن 琢心细，考思；问自心扪 (كەڭەسۇ) اقىلداسۇ 钟挂 ساعات قابىرعا ▲ 索思，磨 باتۋ قابىرعاسىنا 怜，悯怜 ▲ قابىرعاسى سوگىلۇ 过难，心痛 悲，心痛 قايىسۇ ▲ قابىرعاسى 痛心，怜可，惜 还骨肋 قاتپاعان ▲ قابىرعاسى 心伤，伤悲，痛。的硬长未膀翅；的硬长未

قابىرعا Ⅱ〔数〕〈名〉：ءتورت قابىرعا 四边 ▲ تەڭ قابىرعا 形 边等。

قابىرعالا- 〈动〉① 并，近凑，前跟到凑，近挨 ② 肩并，排：ءبىز تاۋدان قابىرعالاپ ءتۇسىپ كەلە جاتقان ءبىر ادامدى كوردىك. 来下走坡山从人个有到看们我。

قابىرعالاس-① 相 ② 态互交的 قابىرعالا-。① 墙隔，壁隔紧；排并，行而肩并 ③ 等对，等。

قابىرعالات- 态动使的 قابىرعالا-。

قابىرعالاۋ 式定不的 قابىرعالا-。

قابىرعالى 〈形〉① 势有，的力有强，的大强：的肥膘，的壮肥；的壮强，的实结；的力肥 قابىرعالى قوي / 家国的大强 ءل 卓，的著显；的大庞，的大巨〔转〕② 羊的壮 ▲ 著巨 قابىرعالى شعارما 的熟成，的越 قابىرعالى قارا نار قابىرعاسىن سوكسەڭ، بىق دەمەس. 【谚】骨肋了断，驼峰独的壮体肥膘。声吭不也。

قابىرعالىق 〈名〉用墙筑，墙垒，墙砌）① 料材（的：ءۇي سالۇعا جانە ءبىر قابىرعالىق ماتەريال كەرەك. 料材的墙堵一要需还房建。② 面坡，坡山 ③ 侧两部胸，部肋：سۇ قابىرعا-/。皮肚过没水 لىقتان كەلدى قابىرعالىقتا جايىلىپ ءجۇر. 马吃上坡山在草。

قابىرعالىراق 较，的壮强较，的大强较〈形〉。的肥较；的棒较，的实结

قابىرلا- 〈动〉葬下，葬埋，葬安：قابىرلاۋعا كوپ ادام قاتىناستى. 葬安了加参人多很。式仪

قابىرلاتىـ قابىرلا- 态动使的 。

قابىرلاۋ قابىرلا- 式定不的 。

قابىرلە- 见 قابىرلا- 。

قابىرلەۋ قابىرلە- 式定不的 。

قابىرشاق〈名〉① 片鳞，鳞：بالىق قابىرشاقتارى 鱼鳞 ② 物体表面薄层之面壳，薄壳：قابىرشاق مۇز 冰薄 ③〔生〕介壳纲 ▲ قابىرشاق تاس 岩灰石壳介〔质地〕 ▲ قابىرشاق قاناتتىلار 翅鳞目 。

قابىرشاقتان-〈动〉① 长鳞 ② 结(冰)薄成 ③ 层结(口伤)痂 。

قابىرشاقتانۋ قابىرشاقتان- 式定不的 。

قابىرشاقتى〈形〉有鳞，的鳞状 ▲ قابىرشاقتى تەمىرەتكى 带湿性悄疹〔送〕 ▲ قابىرشاقتى وسىمدىكتەر 鳞茎〔植〕 ▲ قابىرشاقتى ۇشىق 苔状鳞癣 。

قابىرشوپ〔植〕〈名〉蔓春长 。

قابىرشى〈名〉墓掘，人墓掘者 。

قابىرستان〈名〉陵园，墓地，坟地 。

قابىس- Ⅰ قاپ- Ⅲ 态互交的 。

قابىس- Ⅱ〈动〉① 瘪(肚弱瘦，饿饥畜牲指) ② 扁压，扁变了：مورجا قابىسىپ قالىپتى. 扁压筒烟了 ② 合配符相，合吻：اڭگىمەنىڭ قابىسقان 紧得显节情事故 。

قابىس- Ⅲ قابى- 态互交的 。

قابىستىر- ① قابىس- Ⅱ 使动的砸，扁压 ② 扁 。

قابىسۋ قابىس- 式定不的Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ 。

قابىلەت〈名〉耐能，事本，能才，干才，力能：قابىلەتتى ادام 人的力能有 / قابىلەتسىز ادام 人的力能无 ▲ قابىلەتىنە قاراي 劳按，能所尽各 。

قابىلەتسىز〈形〉力能，的力能有没，的能无平才有没，的能才有没，的干才有没，的足不 。

قابىلەتسىزدىك قابىلەتسىز 词名象抽的 。

قابىلەتتەن- 得变，干才长增，力能高提〈动〉

قابىلەتتەنۋ قابىلەتتەن- 式定不的 。

قابىلەتتى〈形〉干才有，的强力能，的力能有，的华才有，的领本有，的事本有，的能才有，的 。

قابىلەتتىلىك ① قابىلەتتى 词名象抽的 。

قاعا، قاعا بەرىس ① 处蔽隐；落角，儿兒昏：قاعا بەرسكە جاسىرىنۋ 儿兒昏在藏躲：处暗 ▲ قاعا بەرىس قالدىرۋ 抛在 ② 处间，或偶，尔 ▲ قولاعىمدىك 之了了不，边一在扔，边一 。

قاعاجۋ〈名〉待冷，挤排，斥排：ول بۇل ورىندا قاعاجۋعا ۇشىرادى. 他被受是位单个这在 。

قاعاجۋلا-〈动〉待冷，挤排，斥排：ول قاعاجۋلاۋ سەبەبىمەن باسقا ورىنعا اۋىسىپ كەتتى. 他因了去位单的别到调而挤排受 。

قاعاجۋلان- 态动被的 قاعاجۋلا- 。

قاعاجۋلاۋ قاعاجۋلا- 式定不的 。

قاعاجىت-〈动〉射隐，射影，射暗，刺讽，刺带：قاعاجىتىپ سويلەۋ 儿刺带话说 。

قاعاجىتۋ قاعاجىت- 式定不的 。

قاعاز〈名〉① 纸，张纸：ماقالا قاعازى 稿他给我：مەن وعان قاعاز جازعانمىن. 信 ② 纸写过信。 ▲ دارى قاعاز 方药 ▲ دومالاق قاعاز 信过写 ▲ ماي قاعاز 毡油，毡毛油 ▲ كۋالىك قاعاز 信名匿 ▲ ماقتاۋ قاعاز 状奖 ▲ سەنىم قاعاز 明证，明证信 ▲ قاعاز اقشا 纸币 ▲ قاعاز باستىلىق 书证保，书证明 ▲ قاعاز بەتىنە ءتۇسىرۋ 来出写，来下录记 ▲ قاعاز جۇزىندە 文形面书 ▲ قاعاز شاي 茶包 。

قاعازدا-〈动〉① 上纸在写，录记，记登：قاعازداپ الدى ساناپ مالدى 记登清点数畜牲把 ② 录笔：ونىڭ كۇناسىن قاعازداپ 薄在

录笔了做都行罪的她把 。 البيتى.
قاعازداي 〈形〉很，的薄样一纸象，的样一纸 قاعازداي جۇقا تەرى 的薄：的薄样一纸象 。子皮的
قاعازدال- قاعازدا- 的 态动被 。
قاعازداس- ① قاعازدا- 字文成写 ② 态互交的 。状告相互(式形面书) ③ 件文成形，料材
قاعازدات- قاعازدا- 的 态动使 。
قاعازداۋ قاعازدا- 的 式定不 。
قاعاز-پاعاز 〈名〉纸张：قاعاز-پاعازىڭ بار ما؟ 吗纸有你 ？
قاعازسىز 〈形〉①的张纸用不，的纸有没 ②的明证有没，的面书是不，的头口 ③ 的据 。
قاعا-ماعا 〈副〉地撞直冲横，地撞带碰连 。
قاعان 〈名〉汗可〔史〕 。
قاعانا 见 قاعاناق.
قاعاناق 〈名〉膜，膜羊，衣胎，胞衣，衣胞〔理生〕：膜胎 قاعاناق جارىلۋ ▲ 裂破膜胎 قاعاناعى قارس ايرىلۋ ▲ 炸爆要子肚得气，愤气 قاعاناعى قارق، ساعاناعى سارق بولۋ 兴高天欢，烈采喜 。色于形喜，开颜笑喜，地
قاعاناقسىزدار 〈名〉无羊膜动物 。
قاعاناقتىلار 〈名〉羊膜动物 。
قاعار: كۇن قاعار 儿檐帽 。
قاعاس 〈形〉：的僻偏，的离远，的隔远 ٴبىز قالادان قاعاس جەردە تۇرامىز. 我们在住远离城 。走 ②：误，会误，误失，错差 ونىڭ سوزىندە ەشقانداي قاعاس جوق. 他 的市任有没话的 。错差何
قاعات- 〈动〉讽，影射沙含，击侧敲旁，射影：刺 كەيبىرەۋلەر قالجىڭداسقان بولىپ باسقالاردى قاعاتىپ جۇرەدى. 有的人们开以笑玩对，名为 。击侧敲旁人
قاعبا 〈名〉石玄，石黑〔宗〕[阿] 。
قاعيدا 〈名〉：理原，章规，则规，律规 ماركسيزم قاعيدالارى / 理原的义主思克马 قاتىناس قاعيداسى 交通则规 。
قاعۋ I قاق- 的 V 式定不 。
قاعۋ II 〈形〉：的飕飕凉，的风凉刮 。
قاعۋشى 〈名〉人的物猎动惊 。

قاعىل- I ① قاق- 的 V 态动被 ② 〔转〕扑：到不得，空落，空 بۇگىن تۇستە تاماقتان قاعىلدىڭ با؟ 吧饭上吃没午中天今你 ？ ③ 撞碰，上碰：撞碰，上碰 اياعى تاسقا قاعىلىپ جىعىلىپ قالدى 没)了空搂抖袋口的我. 搂抖；光倒，光用 ④ 了倒摔上头石到碰脚 قالتام ابدەن قاعىلدى. 不吃，福口有没 اۋزىنان قاعىلۋ 有没(了钱有 ▲ 。饭上
قاعىل II 〈形〉：的水缺，的燥干，的旱干 قاعىل جەر 地旱 。
قاعىلعا 〈名〉墩门 。
قاعىلعان-سوعىلعان ①〈形〉务不，的经正不：的四不三不，的业正 سەن قايداعىسىبىر قاعىلعان-سوعىلعان ادامدارمەن ارالاسىپ جۇرەدى 人的四不三不些一跟尽么怎你. ەكەنسىڭ：的斥排被，的挤排过受 ②。往来个两们你就 قاعىلعان-سوعىلعان ەكەۋىڭ عانا؟：的汰淘被，的要人有没 ③ ？挤排过受 قاعىلعان-سوعىلعان ارىق قويلار 弱瘦的汰淘被 。羊的
قاعىلدا-〈动〉：水缺，燥干得变，旱干得变 ①：挑 ②。害厉得干地土，少水雨年今 بيىل جاڭبىر از بولعاندىقتان جەر قاعىلداپ كەتتى. 方地的水有没在 قاعىلداپ ٴجۇرۇ：选(的干)。走
قاعىلدان- قاعىلدا- 的 。态动被
قاعىلدات- قاعىلدا- 的 。态动使
قاعىلداۋ قاعىلدا- 的 。式定不
قاعىلز 捷敏，的巧灵，的俐伶，的快轻 。步脚的捷轻 اياق السى قاعىلز 的捷轻，的得显，俐伶得显，快勒得显 〈形〉。
قاعىلزدەن- 〈动〉快轻 。
قاعىلزدەنۋ قاعىلزدەن- 的 。式定不
قاعىلزدىك قاعىلز 。词名象抽的
قاعىلىس- ① قاعىل- 的 I ② 态互交的，挤相互 。动移相互
قاعىم: قاس قاعىم (قاعىمداي) 眨，间瞬一 。间眼转，间眼
قاعىن- ① قاق- 的 V 态身反的：狂发，疯发 ② ，炎发 ③ ？吗了疯发你 قاعىنىپ كەتتىڭ بە؟

感染：وكپه قاعسنۇى 炎肺 ④ 变蛋捣皮调，坏：قاعسنان بالا 子孩的蛋捣皮调 ▲ اۇزىنان قاعسنۇ 女指）▲ ەتەگسىزدەن قاعسنعان（诌胡，坏学巴嘴 。薄轻，正不风作（人

قاعسندى Ⅰ〈名〉，血充叶肺，炎肺（的羊、牛）得牛：肿气肺 سيىر قاعسندى بولىپ قالىپتى. 。炎肺了

قاعسندى Ⅱ〈形〉①的蛋捣，的皮顽，的皮调：قاعسندى بالا 抖，西东的落抖 ② 子孩的皮调 قاعسندىنى سىپىرىپ تازالاپ قوي 把 西东的掉：قاعسندى كەلگـــــر ▲ 净干扫西东的掉抖 （تيگىر）的死该；的瘟遭该〔咒〕。

قاعسندىر- ① قاعسن- 挑，将激 ② 态动使的 。火拨灯

قاعسنۇ قاعسن- 的 。式定不的

قاعسنىپ-سىلكىن-①قاعسپ-سىلك- 身反的 。打拍，搂抖，掸掸 ② 态

قاعسپ -قاعسپ〈副〉；去钉来钉；去敲来敲：去搂抖来搂抖，去抖来抖 ەسكىتى قاعسپ-قا-عسپ كەتسپ قالدى 敲了 / 了走门子阵一 شەگەنى قاعسپ-قاعسپ اعاشتى جارىپ تاستادى. 钉来钉 / 了劈钉头木把去 كيگىزدى قاعسپ-قاعسپ ءجۇرىپ تازالادى. 把钉子毡搂抖子干抖才，天半了 。净

قاعسپ-سوعۇ قاعسپ-سوق- 的 。式定不

قاعسپ-سوق-〈动〉①顺手羊牵偷；走：قامشىنى بىرەۋ قاعسپ-سوعسپ كەتكەن سەكىلدى. 巧用利 ② 。了走拿子鞭把羊牵手顺谁知不 قاعسپ-سوعسپ تۇسىرگەن：目名立巧，段手的妙 پايدا 宜便的到得所目名立巧 。

قاعسپ-سىلىك-：打拍，打扑，落抖〈动〉干搂抖物衣把 كيىم-كەشەكتى قاعسپ-سىلكۇ 。净

قاعسپ-سىلكۇ قاعسپ-سىلىك- 。式定不的

قاعىر〈形〉①的结板，的燥干：قاعىر جەر 荒 تاۋ قاعىر：的秃荒，的凉荒 ② 地土的结板 骆的弱瘦 قاعىر تۇيەلەر：的弱瘦〔转〕③ 山 。驼

قاعىس Ⅰ绕；的远偏较，的僻偏些有①〈形〉错 ② 落村的僻偏些有：قاعىس قىستاق 的道 ▲ 错听 ەستۇ قاعىس：的错差有，的差偏，的误 的靠可不 ءسوز قاعىس قالۇ 知通未 。辞言

قاعىس- Ⅱ ①قاق- 的 ② 态互交的，吵争，撞顶：牛顶，执争 ەكەۋى قاعىسىپ قالدى. 俩们他 互①（قاباق قاعىسۇ）▲ 了儿牛顶 قاعىسۇ 情传睛眼用 ② 示暗，色眼使，膀吊，儿眼飞，一挤（家大）▲ 情调 قاعىسىپ ورىن بەرۋ 提（ەتۋ）▲ 置位个出匀挤 قۇلاق قاعىس قىلۇ 相互，礼抗庭分 ▲ ۇزەڭگى قاعىسۇ 呼招打，醒 。量较相互，低高比

قاعىستا-〈动〉。搂抖，掸地频频，打拍地复反

قاعىستاۋ قاعىستا- 的 。式定不

قاعىستىر- ① قاعىس- Ⅱ 的 ② 态动使的，听打，询探：ونى قاعىستىرىپ نە قىلاسىڭ؟ 听探，拢汇，拾收 ③？么什干他听打你 بۇل نارسە- لەردى قاعىستىرىپ ءبىر جەرگە جيناڭدار 这把 ،拨挑，使唆，使嗾④。儿块一在拾收西东些 جولداستاردى قاعىستىرىپ بەرەكەنى 油加上火 بۇزۇ جاقسى ەمەس. 不是系关的间之志同拨挑 。▲ ۇزەڭگى قاعىستىرۇ 的好 高比，礼抗庭分 。驱齐驾并；低

قاعىسۇ قاعىس- Ⅱ 的 。式定不

قاعىت-旁；苦挖；槐骂桑指，射影，射隐〈动〉非么怎你：قاعىتپاي وتىرا المايسىڭ با؟ 击侧敲 ？可不人苦挖

قاعىتپا，的苦挖，的击侧敲旁，的射隐〈形〉。话皮俏：قاعىتپا ءسوز 的笑取

قاعىتپالا-指，侧敲旁，苦挖，笑讥，笑取〈动〉。射隐，槐骂击桑

قاعىتپالات- قاعىتپالا- 的 。态动使

قاعىتپالاۋ قاعىتپالا- 的 。式定不

قاعىتۋ قاعىت- 的 。式定不

قاعىتىل- قاعىت- 的 。态动被

قاعىتىس- قاعىت- 的 。态互交

قادا Ⅰ一，子橛，柱立，子柱，子柱①〈名〉：قادا قاعۋ 桩木钉 / قادا قاعىپ 杆木长的尖头 شارباق بەركىتۋ 栽 上木桩设篱笆：子茧 ② ەڭبەك قىلا بەرىپ قولعا قادا ءتۇسىپتى. 于由 。子茧了出磨上手，动劳期长 ▲ قادا تاس 路

。碑界，石界，标界，标航，标

قادا- Ⅱ ①〈动〉插，扎，刺：نايزا قاداۋ 刺杀 ② 缝，缀，织，别，钉：تۇيمە قاداۋ 缝子扣 / تۇيرەۋشپەن قاداپ قوي 用别针别住，裁 ③ 竖立：جەرگە تاس قاداپ بەلگى قىلۋ 起立上地，起，钉 ④ 记标示以碑界地定肯，目 ⑤ 着视注地睛转不 قاراۋ 凝，视法盯：كوز قاداپ 视，地定坚，地定肯说地定肯 ايتۋ قاداپ ▲ 凝迟不毫地：قاداپ 眼瞪，着盯 ▲ سۇعسن قاداۋ眼，热眼，红眼，馋，着望地巴巴眼。

قاداعالا-〈动〉①监，视，着，盯，视，审，视注，察观，看观细仔，视凝，目注仔，真认 ②情病察观 وتىرۋ ناۋقاستىك احۋالىن قاداعالاپ 问盘细仔 سۇراۋ 心，心精，心细，细：قاداعالاپ / قاداعالاپ باعۋ 精心养饲(料照心精) قاداعالاپ باسقارۋ 精心管理。

قاداعالان- قاداعالا- 的被动态。

قاداعالات- قاداعالا- 的使动态。

قاداعالاۋ قاداعالا- 的式定不的。

قاداعالاۋشى〈名〉查检，促督者。

قاداق Ⅰ〈名〉①斤俄(旧)单位重量之斯罗俄 0.41=斤公 ②(斤公 0.45 量重)磅 ▲(斤公 0.5 为德；斤公为美英，位单 0.45 量重)石【谚】不却，砣秤做可虽头。

قاداق Ⅱ〔医〕〈名〉①鸡眼，子疥：ايافقا قاداق شىعۋ 肺炎 ②眼鸡长上脚 ناۋقاسىمەن اۇرعان ادامدى الدىن الا ەمدەتۋ كەرەك. 患了就炎肺疗治早及要。

قاداق-قاداق〈形〉的拉拉稀稀，的疏稀，一簇一簇的：قاداق-قاداق وسكەن ٴشوپ 长得稀稀的一簇一簇的草的拉拉。

قاداقتا-〈动〉量称磅用，秤过，磅过：سەن مىنا ۇندى قاداقتا. 秤一秤粉面这把你请。/ قاداقتاپ شىقتىم، تۇرا شىقتى 了过秤我，好正，儿。

قاداقتات- قاداقتا- 的使动态。

قاداقتاۋ قاداقتا- 的式定不的。

قاداقتىق〈形〉的磅：ٴبىر قاداقتىق گىر تاسى 一俄磅的重十 10/ 码砝的磅俄一

。瓜西

قادال- ①قادا- Ⅱ 的被动态 ②进，进插，进塞，进插，进扎上手。قولعا تىكەن قادالدى. 进扎，入刺，扎进：قولعا تىكەن قادالدى. 了刺。/ كوزگە قادالعان تىكەن 钉中眼 ③钉，盯；求要决坚，持坚 ④着看地睛转不目，视注，缠纠，皮扯：بولمسىز سىكە بولا بىرەۋگە قادالىپ الۋ 为 ⑤清不缠纠家人跟事小点一了对……对……感兴，迷，迷着，趣：上迷，ول كىتاپتان كوزىن ايىرماي قادالىپ قالىپتى. 着盯地睛转不目他(迷了着本书对他，趣兴了生发书对他)本书。▲ ينەدەي (نايزاداي، تىكەندەي، شەگەدەي) قادالۋ 难人令要非 ▲ قادالعان جەرىنەن قان الۋ 坚要持，恳求 ▲ سەنىڭ تابانىڭا قادالعان شوگىر مەنىڭ ماڭدايىما قادالسىن. 板脚你在扎【谚】不，疼你其与)上额前的我在扎如不，刺的上(死我如)。

قادالدىر- قادال- 的使动态。

قادالت- قادال- 的使动态。

قادالۋ قادال- 的式定不的。

قادالى〈形〉柱立有，的子柱有，的子桩有，的子茧有，的子茧带，的子茧长，的子茧有 ②的竿木长有，的手的子茧满长 قولى قادالى：的子。

قادالىق〈名〉篙杉，料木的柱立做可：قادالىقتى بۇتاقتاۋ 去删杈枝的上篙杉把。

قادالىس- قادال- 的态互交的。

قادام 离距的步一，伐步，子步 ①〈名〉步：قادام تاستاۋ 迈 ②〈转〉步骤：العاشقى قادامداعى مىندەت 务任的步一第 ▲ ٴبىر (قىرىق) قادام 离距近，步一出不门 ▲ ٴبىر قادام شقپاۋ 离不步 ▲ قادامى قۇتتى بولۋ 利顺很 قادامىڭ قايىرلى بولسىن 祝，胜得开旗你祝，功成你祝，利顺。

قادامدا- ①〈动〉步踱，步迈，步迈 ②伐步开迈，量子步用。

قادامدا- قادامدا- 的态互交的。

قادامدات- قادامدا- 的使动态。

قادامداۋ قادامدا- 的式定不的。

قاداني〈名〉呢达华。

قاداڭدا-〈动〉走步急，步大迈，步快：ول

قاداڭداپ بازارعا قاراي كەتتى. 他快步向街口走去。

قاداڭداۋ قاداڭدا- 式定不的。

قاداڭ-قاداڭ: اياقتى قاداڭ-قاداڭ باسۋ 快步急，迈前向走。

قادار Ⅰ〈名〉[阿]件，条(种某)；性能可，能可。

قادار Ⅱ〈助〉迄，到……为止：كۇنى بۇگىنگە قادار كەلمەدى 迄今未见来人 / جىل ايعىنا قادار 到年底为止。

قاداري-حال ①〈形〉平常；的中适，的等中：合凑，以可还，错不 ② 的般一，的凡平，的：وسى قاداري-حالعا جەتسە بولعانى 这个地方到达能作的错了。

قادارلى 〈形〉能力，的强，的力能，的及能所力得：ول قادارلى كادر. 他是力得任胜的干部。

قادارىنشا 〈副〉尽所力，能所其尽，力尽，量尽及能：ول قىزمەتتى قادارىنشا جاقسى ىستەدى. 他能所其尽力做好了工作。/ قادارىنشا ىستەۋ 尽量工作。

قاداس- قادا- Ⅱ 互交的态。

قاداستىر- قاداس- 使动的态。

قادات- قادا- Ⅱ 使动的态。

قاداۋ Ⅰ قادا- 式定不的。

قاداۋ Ⅱ〈名〉钻，头钻。

قاداۋباس 〈名〉(用铁钻)钻孔机。

قاداۋ-قاداۋ 〈副〉① 这，撮一儿那撮一儿这：بيداي قاداۋ-قاداۋ 匀不疏稀，棵几里那棵几里：بولىپ ءوسپتى. 小麦长得这撮一儿那撮一儿 具体的在实，的：قاداۋ-قاداۋ ماسەلە 具体问题。② 撮。

قاديس 〈名〉[阿]圣，斯迪哈。训。

قادىم Ⅰ〈形〉[阿]古(文)的伯拉阿。

قادىم Ⅱ 见 قادام.

قادىم Ⅲ: قادىم زامان 从前，古时。

قادىمشا 见 قادىمشە.

قادىمشە 〈形〉古，的式老，的式旧，的代古：قادىمشە جاسالعان ءۇي 古式旧房屋 / قادىمشە كيىم 旧式衣服 / قادىمشە ءداستۇر 古传统。

قادىر 〔阿〕〈名〉珍，重珍，贵尊，严尊，重尊：值价；行德，德美，面体，尚高，贵高，重在：جۇرتشىلىق الدىندا قادىرى بار 敬尊众群受(严尊有中众群)▲ قادىر تۇتۋ 重敬，佩敬▲ قادىر ءتۇنى 下月斋(夜之贵珍，夜尔达海〔宗〕)夜之贵珍，夜尔达海(着开门大堂天夜一这为认，上晚个一的旬)▲ قادىرى كەتۋ 失有，面体失 ▲ قادىرىنە جەتۋ ① 惜可，惜珍 ② 感，激感：谢感，激感：پارتيانىڭ قامقورلىعىنىڭ قادىرىنە جەتۋ 党激感 ▲ 怀关的党激感时饿饥【谚】. اس قادىرىن اشپەقاندا بىلەرسىڭ 饿饥时知不汉子孩知才人的子孩有【谚】. اس قادىرىن بالالى بولعاندا بىلەسىڭ ▲ 。重贵的食饭到会体能才罚惩的饿饥到受要，重贵的食饭知不【谚】. ▲ اس قادىرىن توق بىلمەيدى. 饱【谚】。贵珍的食饭知不汉子孩知才人的子孩有【谚】. ▲ بالا قادىرىن بالالى بولعاندا بىلەسىڭ. ▲ بۇلبۇل قۇس زىمىستان كورمەي، گۇلستان قادىرىن بىلمەس. 爱可的寒过经有没【谚】。贵可的丛花道知不，鸟灵百的冬异居迁【谚】. ▲ ەسكى جۇرتتىڭ قادىرى كوشكەندە وتەر. 爱可的居旧到会体能才时地。

قادىردان 〈形〉爱亲，的贵尊，的敬尊〔波，阿〕的爱可，的。

قادىردەن 见 قادىردان.

قادىر-قۇرمەت 〈名〉崇尊，重尊，敬尊：ۇستازدارعا قادىر-قۇرمەت ءبىلدىرۋ 师老敬尊 / اتا-انالار قادىر-قۇرمەتكە يە بولۋ ءتيىس 父应母受敬尊到重尊。

قادىر- قىمبات - 〈名〉价，重贵，贵宝，贵珍：قادىر-قىمباتى بار نارسە 值东西的贵珍 / قادىر-قىمباتىن ءبىلۋ 贵其知要重。

قادىرلە- 〈动〉示，表，戴爱，护爱，敬尊，重尊：حالىق قادىرلەگەن ادام 重器，视重意敬民人的尊所人。

قادىرلەن- قادىرلە- 被的态。

قادىرلەس- قادىرلە- 互交的态。

قادىرلەت- قادىرلە- 使动的态。

قادىرلەۋ قادىرلە- 不的式定。

قادىرلى 〈形〉爱亲，的爱敬，的贵尊，的敬尊

的，的重贵，的贵宝，的贵珍，的爱可，的جولداستار 们志同的敬尊 / قادىرلى كىسىلەر قادىرلى قوناق 宾贵 (宾上，客贵)/ 人的爱可/ قادىرلى نارسە 西东的重贵 ▲ قادىرلىسى ئسوز-قامال بۇزار. 【谚】严堡毁摧能词之正严 垒。

قادىرلىلىك قادىرلى 词名象抽的。

قادىرمەن 〈形〉[波，阿] 亲，的贵尊，的敬尊 的爱可，的爱。

قادىرمەندى 〈形〉 的敬可，的贵尊，的敬尊。

قادىرمەندىلىك قادىرمەندى 词名象抽的。

قادىرسىز 〈形〉 不，的贵尊不，的敬尊受不 钱值不，的值价有没；的重器受不，的视重，受的：قادىرسىز 不人的敬尊受不/ قادىرسىز نارسە 西东的钱值不）西东的值价有没。

قادىرسىزدەن- 〈动〉①失去敬尊，重尊受不， 用无得变，值价去失 ② 信威去失。

قادىرسىزدەنۇ قادىرسىزدەن- 的。式定不

قادىرسىزدىك قادىرسىز 词名象抽的。

قادىس 见 قادىس.

قاجا- 〈动〉① 坏磨，伤擦，损磨，破磨，擦磨 的我了破磨靴皮. تىك ياعمدى قاجاپ كەتتى. 在狗 ئيت سۇيەك قاجاپ جاتىر. 脚 ② 哨：ئوزى تۇگەمەي قاجاي بەرىپ تىنىشسىن العان ەدى 了烦耐不在实他得弄，完个没叨叨唠唠天成苦挖要不 قاجاما ادامدى 苦挖，刺讽〔转〕④ 人。

قاجاق-قۇجاق 〈名〉① 〔转〕② 粮干，口糊 儿活，计生。

قاجال- قاجا- 的态动被。

قاجالا- 〈动〉① 磨，坏磨，损磨，擦磨：ماشينانىڭ زاپشاستارى قاجالا بەرسە بۇزىلادى. 机零器件常经会就擦磨坏损。② 哨：اعاش 树哨 / سۇيەك قاجالاۋ 骨哨 قاجالاۋ。

قاجالات- قاجالا- 的态动使。

قاجالا- قاجالا- 〈副〉 老，擦磨常经，去磨来磨 合去磨来磨 擦磨：قاجالا-قاجالا توپسا سىندى. 了坏磨页。

قاجالۋ قاجال- 的式定不。

قاجالىس 〈名〉I 蹭磨；擦磨。

قاجالىس- II قاجال- 的态互交。

قاجاس- قاجا- 的态互交。

قاجات- قاجا- 的态动使。

قاجاتتىر- قاجات- 的态动使。

قاجاۋ قاجا- 的式定不。

قاجەت 〈名〉 用；该应，须必，要，要必，要需 /(用没，处用有没)要必有没 قاجەتى جوق 处：/ قاجەتى نە (用么什干)么什做 قاجەت نەمەنەگە / 么什要需 / نە قاجەت 要必么什有 / قاجەت ەمەس 不需要 (处用有没，用不，要必不) ▲ قاجەتىنە جۇمساۋ 该应，须必，要需 ەتۇ قاجەتىنە ▲ 用使，上用 (جاراتۋ، پايدالانۋ) قاجەتىنە 配分需按 ئبولۋ قاراي ▲ 不 قاجەتىنەن شعۇ 负辜 ▲ 大不处用 شامالى قاجەتى。

قاجەتسىز 用有没，的要需不，的要必不 的处。

قاجەتسىزدەن- 〈动〉 用有没得显，用无得变 处。

قاجەتسىزدەندىر- قاجەتسىزدەن- 的态动使。

قاجەتسىزدەنۇ قاجەتسىزدەن- 的式定不。

قاجەتسىزدەۋ 〈形〉 必少多有没，的大不处用 的要需怎不，的性要。

قاجەتسىزدىك ① قاجەتسىز 的 ② 词名象抽 要需不，要必不，用无为认，用有得觉，要需到感

قاجەتسىن- 〈动〉 要必有。

قاجەتسىندىر- قاجەتسىن- 的态动使。

قاجەتسىنۇ قاجەتسىن- 的式定不。

قاجەتتى 〈形〉 重，的要需，的要必，的用有 的要：/ قاجەتتى سوزدەر 话的要必 / قاجەتتى ماسەلە 件条的要必重 问的要重 شارت 题 / قاجەتتى ەڭبەك 动劳要必。

قاجەتتىك 需，的需必，的要必，的用有 〈形〉 上带 ئجۇرۇ 的要：قاجەتتىك نارسەلەردى السپ 西东的需必。

قاجەتتىلىك ① قاجەتتى 的 ② 词名象抽 必性要重，处用，要需，性要必，要：قاجەتتىلىگى شامالى / (重轻足无)性要必大多有没 ەش قانداي قاجەتتىلىگى جوق 性要必么什有没。

قاجۇ قاجى- Ⅱ 式定不的。

قاجى Ⅰ 过朝加麦去(克哈〔宗〕[阿]〈名〉克哈〔宗〕[阿]〈名〉Ⅰ 过朝加麦去)圣朝,(人的圣朝)者觐 ▲ قاجىعا بارۇ 圣朝去加麦。

قاجى- Ⅱ 厌,惫衰,劳疲,惫疲,倦疲 ①〈动〉Ⅱ 厌,惫衰,劳疲,惫疲,倦疲 ①〈动〉烦:ول قىزمەتتە قاجىپ كورگەن ادام ەمەس. 他的倦疲知不从是上作工在 ② 。人的倦疲知不从是上作工在棱翘。 قاجىعان ەسىك:形变,样了走 جاقسى جابىلمايدى. 严不关就了棱翘板门。

قاجىلا- 〈动〉圣朝,觐朝〔宗〕〈动〉圣朝,觐朝:مەكەگە قاجىلاپ بارۇ 到加麦去圣朝。

قاجىلاۇ قاجىلا- 的式定不。

قاجىلىق 〈名〉①〈名〉吉哈,罕朝,圣朝〔宗〕①:吉哈,罕朝,圣朝〔宗〕①〈名〉قاجىلىق سيپاتتى ساقتاپ قالۇ 誉声的吉哈持保(品念纪)品物的来回带时圣朝。 ②

قاجىماي-تالماي 〈副〉地倦不孜孜,地倦不〈副〉地倦不孜孜,地倦不:的挠不屈不,地拔不韧坚,地懈不持坚 قاجىماي-تالماي بستەۋ 作工地懈不持坚。

قاجىماس 挠不屈不,的倦不,的倦疲不〈形〉挠不屈不,的倦不,的倦疲不〈形〉争斗的挠不屈不 كۇرەس رۇحى 的:قاجىماس 神精。

قاجىماستىق قاجىماس 的名象抽词。

قاجىر 〈名〉①〈名〉气,志,力毅,力精,力能,气力,志意:قاجىر قىلۇدى قالاسا، دۇنيەدەن قۇر قالمايسىڭ. 西东有没愁不就,气力出肯要只。 ②的强顽,强坚,强顽,忍坚:قاجىرى بار ادام 人。

قاجىر-قايرات 。力精;气意,气志〈名〉

قاجىر-قۋات 。气意,气力,量力〈名〉

قاجىرلان- 折百,拔不忍坚,屈不强顽〈动〉折百,拔不忍坚,屈不强顽〈动〉回不折百,的拔不忍坚,的毅刚,的强顽,的:ول قاجىرلى ادام بولسىپ شىقتى. 他已成的 / ارقاناي قينىشسىلىق قاجىرلى ادامعا باس يەدى. 人的强顽为长拔不忍坚向会都难困何任。 头低人的

قاجىرلىق 〈名〉,性强坚,强坚,性强顽,强顽〈名〉志毅,力毅,神精毅刚,拔不忍坚:قاجىرلىق بولماسا قىزمەتتە تابىسقا جەتۋ مۇمكىن ەمەس. 成无事一将就,神精强顽乏缺中作工/قاجىرلىقپەن ۇيرەنۋ 习学苦刻。

قاجىرلىلىق قاجىرلى 。词名象抽的

قاجىرلى-قايراتتى 不强坚,的屈不强顽〈形〉。的强顽毅坚,的拔不忍时,的屈

قاجىرسىز 力毅有没,的弱虚,的力无〈形〉。的强坚不,的

قاجىرسىزدىق قاجىرسىز 。词名象抽的

قاجىت- قاجى- Ⅱ 。态动使的

قاز Ⅰ 鹅养/قاز اسىراۋ 雁,鹅〔动〕〈名〉Ⅰ:鹅灰قاز / 鹅白قاز اق ▲ اتا قاز 公鹅,雁 ▲ قاز مويىن 雁公,鹅脖的长细,美秀项颈 ▲ قاز تۇرۋ(儿幼)马颈鹤;颈立站学 ▲ قاز قالپى 原持保,动不封原的样:قازقالپىندا كوشىرىپ اكەلۋ 照抄(搬照)雁灰قاراشا قاز ▲ اسپانداعى قازدىڭ سورپاسىنا نان شىلاپ جەۋ. 肉鹅天吃想蛙青【谚】▲(饥充饼画)ساعىنعان ەلىن اڭسايدى، سارالا قاز كولىنىڭ اڭسايدى. 【谚】时无鸭黄,乡家念想刻时子游。 塘湖恋不

قاز- Ⅱ 刨,掘采,采,掘挖,挖〈动〉Ⅱ:توعان قازۋ 挖道渠/قازۋ 采煤/كومىر قازۋ 土刨/كەن قازۋ 矿采/كور قازۋ ①墓掘 ②,坑挖 ①井陷挖,人别害坑,害陷 ▲ ور قازۋ 人害陷,井陷设 ②窑挖 ▲ بارمەن بازار، جوقتى قايدان قازار. 【谚】为入量,行而力量出 ▲ بىرەۋگە دەپ كور قازبا، ءوزىڭ تۇسەسىڭ. 井陷入落己自会人别害坑。 ▲ داريا جانىندا قۇدىق قازبا. 【谚】井挖边河去要不 ▲ وقۋ ينەمەن قۇدىق قازعانداي. 【谚】针花绣如犹习学。 井掘

قازا 。网条竹〈名〉Ⅰ

قازا Ⅱ 折夭,世逝,世去,亡死 ①[阿]〈名〉Ⅱ:折夭,世逝,世去,亡死 ①[阿]〈名〉下欠〔宗〕 ② 亡死辛不 ۋاقىتسىز قازا بولۋ 骨毛 ▲ ازا بويى قازا بولۋ(拜礼)的作补,的去故,亡死,死 ▲ قازا بولۋ 跳肉惊心,然悚 ▲ قازا جەتۋ 临来亡死 ▲ قازا تابۋ 效矢,下欠 ② قازاعا ۇشىراۋ 遇,幸不到遇 ▲ قازا تابۋ 难遇,幸不到遇,亡死,去

。世

قازاعۇار 见 قازاقۇار.

قازاق 〈名〉哈萨克人,哈萨克的:قازاق اۇلى 勒吾阿克萨哈 / قازاق اتى 马克萨哈 / قازاق قويى 羊克萨哈 / قازاق ءتىلى 语克萨哈 ▲ ءيىسى قازاق 有一点儿味族哈克萨 ▲ قازاق اربا 平车大板。

قازاقباي 〈形〉哈萨克于属的(性品,性特)。

قازاقبايشىلىق 〈名〉点特的人克萨哈。

قازاققۇار 见 قازاقۇار.

قازاقۇار 〈名〉哈萨克人的了化;通克萨哈,人的俗习与节礼克萨哈悉熟:ول قازاقۇار ادام.他是个克萨哈通。

قازاقسىن- 〈动〉认为克萨哈。

قازاقسىنۇ قازاقسىن- 的式定不。

قازاقشا 〈形〉①的克萨哈,的式克萨哈:قازاقشا ءتىل بىلەمسىز؟ / 你懂克萨哈语吗? ②服衣的式克萨哈,语克萨哈文克萨哈:ول قازاقشاعا اعىپ تۇر 他精通克萨哈语 ▲ قازاقشا كۇرەس 式克萨哈跤摔。

قازاقشالا- 〈动〉话讲语克萨哈用:ول حانزۋ بولسا دا، قازاقشالاپ سويلەدى. 虽然他是汉族,但用全完克萨哈语讲话。

قازاقشالاۋ قازاقشالا- 的式定不。

قازاقشىل 〈形〉的族民克萨哈爱热:قازاقشىل ادام 爱热克萨哈的情感厚深有族民克萨哈人的族民克萨哈。

قازاقشىلا- 见 قازاقشالا-.

قازاقشىلاۋ قازاقشىلا- 的式定不。

قازاقشىلىق 〈名〉点特的人克萨哈。

قازاقى ①〈名〉克萨哈人的俗风旧克萨哈得懂:ول قازاقى ادام. 他是个克萨哈通 ②〈形〉的克萨哈人,的式克萨哈:قازاقى تۇرمىس 克萨哈生活的式 / كيىم-كەشەگى قازاقى 克萨哈式的衣着 ▲ قازاقى بورىك 克萨哈式的帽子 ▲ قازاقى ەتىك 克萨哈式的靴子 ▲ قازاقى جىلقى 克萨哈马群 ▲ قازاقى قوي 克萨哈羊 ▲ قازاقى ءۇي ①平顶土房 ②毡房。

قازاقىلا- 〈动〉办事,事办统传旧克萨哈照用:ولار قازاقىلاپ توي جاسادى. 他们是按照克萨哈的传统习俗办婚事的。

قازاقىلان- ①قازاقىلا- 态身反的 ②克萨哈化,克萨哈以后成为了人的族民克萨哈。

قازاقىلاندىر- قازاقىلان- 态动使的。

قازاقىلاۋ I قازاقىلا- 式定不的。

قازاقىلاۋ II 〈形〉近接乎几,的克萨哈人的。

قازاقىلىق 〈名〉克萨哈人的族民;(性属)点特的克萨哈朴素。

قازالان- 〈动〉①灾遭,灾历经,灾难受遭,难遇,难逢 ②逝去不幸,死亡不幸:ول قازالانىپ كەتتى. 他①遭遇灾难,②不幸去世了。

قازالانۋ قازالان- 的式定不。

قازالى 〈形〉的丧哀;的悼哀:قازالى كۇن ▲丧服的,的悼哀日。

قازان II 〈名〉锅,锅炉:قازاندا ەت قاينايدى. 锅里的肉在煮沸腾了。 ▲ انوم قازانى 家庭成员的锅 ▲ باسىنا ءۇي، باۋىرىنا قازان اسۋ 立足之地 ▲ جابۋلى قازان 灶起炉锅,开业大吉 ▲ جان قازان 行军锅,便携炊具 ▲ جارىس قازان 准产妇的催生锅(给临盆孕妇备用) ▲ تاي قازان 小锅 ▲ قازان اسۋ 做饭 ▲ قازان بولۋ 产妇临盆 ▲ قازان باس 脑袋 ▲ قازان بۇزار 完了,全砸锅 ▲ قازان كوتەرۋ 备饭(煮肉)的皮顽,鬼 ▲ قازان قۇيرىق (羊)巴尾大 ▲ قازان سۇيتۋ 息休,汗退,汗凉(骑坐的累跑让) ▲ قازان ءۇي 式仪的行举前产临女妇 ▲ قازان وشىق 脘胃〔理生〕 ▲ قازان تولماس 厨房老 ▲ قازان قارا 地凹,地盆〔质地〕 ▲ تار قازان تاسقالاق، مەشكەي ادام 锅 ▲ قازان جاعالاعان 嘴贪桶饭,溢易小锅【谚】。 ▲ ايدا بارساڭ دا قازاننىڭ قولاعى تورتەۋ. 月得先台楼水近【谚】。 ▲ قازانى باسقانىڭ قايعىسى باسقا. 灶锅另【谚】。

قازان III 〈名〉窟窿冰,眼冰 ▲ اۋ قازانى 的各想各起乌的下天)个四是都耳锅的下天【谚】。(黑般一鸦

。部底的网条柳

قازان-اياق 〈名〉盆瓢碗锅，具食，具用房厨

▲ قازان-اياعى ئبىر 饭锅一吃同 。

قازاناما 。书知通(亡阵)亡死人军 〈名〉

قازاناسپا 。灶炉，灶锅，台锅 〈名〉

قازانات 的劳耐，马的力耐有；马种良 〈名〉

。马

قازانباس 。的大头 〈形〉

قازاندوپ 。球坑地，球滚地 〈名〉

قازاندى 。的大锅，的锅有 〈形〉

قازاندىق 台锅，炉灶，灶锅 〈名〉：قازاندىق سالۇ 龙伏〔药〕 ▲ قازاندىق توپىراعى 灶锅修 肝 。

قازانجاپپا 。饼烙 〈名〉

قازانجاپپاي 见 قازانجاپپا.

قازان-قازان 锅满，的锅成，的锅一锅一〈形〉的：قازان-قازان ەت 肉的锅成 。

قازان-وشاق 〈名〉具灶，灶锅：قازان-وشاق 。用够不灶锅

قازانپەش 。炉铁圆，炉圆 〈名〉

قازانپشاق 。子铲铁，铲锅 〈名〉

قازانتولماس 。口胸 〈名〉

قازان-ۇشاق 。毡锅肉 〈名〉

قازانۇشىق 。式仪的行举前之产临女妇 〈名〉

قازانشا 。锅小 〈名〉

قازانشى 师大，傅师勺掌 ② 匠锅铸 ① 〈名〉：师厨，傅 جاقسى تاماق جەسەڭ قازانشىعا بار 要 鱼 ▲ قازانشى بالا 。师厨找去就，的好吃想 。童帮夫

قازانشىلىق 调烹，儿勺掌 ② 锅铸 ① 〈名〉 。业

قازات 战义正 ② 战圣〔宗〕 ① [阿] 〈名〉 。派正 قازات نيەتى 苦痛，难苦〔转〕 ③ 争

قازاتتاس 。伴伙，友战 〈名〉

قازاۋات 见 عازاۋات.

قازبا I 〈形〉：的底究根追，的儿底问根刨 قازبا ادام 。人的儿底问根刨

قازبا II 〈名〉① 藏矿，石矿，物矿，源资下地：قازبا كەن 物矿(石矿) / ەلىمىزدىڭ جەر استى قازبا بايلىقتارى توتەنشە مول. 我国的矿下地

挖 قازبا جۇمىستارى ▲ ：掘挖②。富丰分十藏动的来出掘挖〔考〕 作工掘 قازبا جانۇارلار ▲ 的来出掘挖〔考〕 石化物 قازبا وسىمدىكتەر ▲ 。石化物植

قازباي 小制骨(的做骨胛肩的畜牲用) 〈名〉 。勺

قازبالا- 〈动〉①坑挖处到，挖乱：جەر قازبالا-ماي وتىر 坑挖处到要不 ② 问追，究追〔转〕，底到问锅砂破打，儿底问根刨：ونىڭ نە بستەردى بستەگەندىگىن قازبالاپ سۇراۋ كەرەك. 。楚清问追要么什些了干竟究他

قازبالاس- قازبالا- 。态互交的

قازبالات- قازبالا- 。态动使的

قازبالاۋ قازبالا- 。式定不的

قازعىز- قاز- II 。态动使的

قازداق: قازداق قاعۋ 快，行快步大，行急：走行步 نە جەتتى ساعان قازداق قاعىپ؟ 怎你 ？快么那走啥为，啦么

قازداڭدا- 走着簸颠，走行步快地停不 〈动〉：قازداڭداعان ءجۇرىسى نەدەگەن جامان. 走行地颠带跑连，路不在实，路走的颠带跑连那他 。观雅

قازداڭداس- قازداڭدا- 。态互交的

قازداڭدات- قازداڭدا- 。态动使的

قازداڭداۋ قازداڭدا- 。式定不的

قازداق-قازداق: قازداق-قازداق باسۋ (ەتۋ) 步驼骆迈，路走的颠带跑连：قازداق-قازداق باسپاي، ءتۇزۋ جۇرسەڭشى. 正，的颠带跑连别 。吗好不走经

قازدي- 〈动〉，立挺，立站的直笔，立竖，立直：قازدىپ الدىمدا تۇرماشى. 我在立挺别 / جولدىڭ شەتىندە ەلەكتر باعانالارى قازدىپ تۇر. 直挺 。前面 杆线电着立挺旁路

قازديت- قازدي- 。态动使的

قازديۋ قازدي- 。式定不的

قازديس- قازدي- 。态互交的

قازدىر- قاز- II 。态动使的

قازجۇا 〈名〉花凌顶，花冰顶〔植〕 ▲ ساري قازجۇا 。花冰顶黄

قازي 。官法教宗〔宗〕[阿]〈名〉

قازينه 见 قازىنا.
قازينەك 〈名〉 鞲。
قازينەلى 见 قازىنالى.
قازكەگەر 〈名〉 凫魁花。
قازكوز 〈名〉(用枪猎),弹子群,弹散榴〔口〕的)砂枪木。
قاز-قاز: قاز-قاز باسۋ 小儿摇摇晃晃,步学儿走路的。
قاز-قالپىندا 〈副〉地本本原原,动地不封原:地十一五一不封原 قاز-قالپىندا ساقتاپ قويۋ 来起存保动 / ول كىسى وزگەرمەپتى، ەالى قاز-قالپىندا تۇر. 他一点有没变,老是还样的子。
قاز-قالىپ 〈副〉旧照,的样原,的动不封原:قاز-قالپىمەن ساقتاۋ 原不封动,的生生好,的存保的。
قازقاناتى: ادىر قازقاناتى 〔植〕蒿先马。
قاز-قاتار 〈形〉接个一,的行行一,的排排一:قاز-قاتار ەتىپ سالىنعان جاڭا 房楼新的排排一 / وقۋشىلار قاز-قاتار بولىپ ەتىزىلدى. 学生们队了成排的行行一。
قازموين 〈名〉桶皮小口细。
قازوتى 〈名〉草蟀蟋,草筋牛,草燕飞〔植〕。
قازتابان 〈名〉Ⅰ菜凌委〔植〕。
قازتابان 〈名〉Ⅱ案图银烫,案图式掌鹅。
قازتاماق 〈名〉草鹳龙,葵竺天,儿牛斗〔植〕(名药)。
قازتاماقگۇل 〈名〉草鹳老,草儿牛扰〔植〕。
قازۋ قاز- Ⅱ式定不的。
قازۋلى 〈形〉的采开,的好挖:قازۋلى قۇدىق 井的好挖。
قازۋشى 〈名〉掘采,者矿开,者采开,者掘挖:كومىر قازۋشىلار/者煤采 كەن قازۋشىلار者人的矿开。
قازشا 〈形〉的样一鹅,的似鹅:قازشا ەجۇرىس 走行的样一鹅。
قازى 〈名〉Ⅰ肠灌肉马(的制熏),子肠马:قوناقتاردى قازىمەن ۇزاتۋ 用马子肠灌的做条肋根两的马用客待款▲ قوس قازى 子肠马的四指厚的上条肋马的肪脂▲ ەسىرە قازى 子肠马的制熏▲ ەيتتىك ەبارى تازى بولماس، ەتتىك ەبارى قازى بولماس.【谚】不狗肠马是都不肉,犬猎是都。
قازى 〈名〉Ⅱ〔阿〕〔宗〕法教宗(的教兰斯伊)▲ قازى رايىس 首教宗法官▲ كوڭىل-قازى، كوز-تارازى.【谚】心中,柱支是眼,判裁是秤。
قازىق 〈名〉①子橛,桩木,子桩:قازىق قاعۋ 柱支,靠依,山靠〔转〕②(子橛钉)了桩钉:ونىڭ قازىعى جىعىلدى. 他的靠山倒了。▲ التىن قازىق 桩马▲ ات قازىق 心中,柱支▲ جەل قازىق 子绳拴而房毡定固来用时风刮(马鞍前鞍)▲ قازىق باس ەر 桩风防,桩木(的星极北〔天〕)▲ تەمىر قازىق 子鞍的高而窄▲ قاقپان قازىقتاي تۇرۋ 一子桩的里那在钉象▲ ارقاندى ات قازىعىنا ورالار.【谚】动不丝文,动不动一,着立直样不离马的住系绳长用(来回要始终的挂牵有)子桩开叶)头槽归终里千走马【谚】。▲ وقۋ - ەبىلىم ازىعى، ەبىلىم - ىرىس قازىعى.【谚】(一归九九,根归落,识知于源来分福)习学于源来识知。
قازىقباۋ 结活▲قازىقباۋ شالۋ 结活打。
قازىقباۋلا- 〈动〉结话打。
قازىقباۋلان- قازىقباۋلا- 的态动被。
قازىقباۋلاۋ قازىقباۋلا- 的式定不。
قازى-قارتا 〈名〉肉的味美,子肠马的灌肉马肥:قازى-قارتا تارتۋ 食肉的味美上端:食肉。
قازىقسىز 〈形〉的子桩用不,的桩木有没。
قازىقتا- 〈动〉上子桩在拴,子桩钉:اتتى قازىقتاپ قوي. 上子桩在拴马把。
قازىقتال- ① قازىقتا- 的态动被②钉,定固被:置位……在。
قازىقتاۋ قازىقتا- 的式定不。
قازىقتاۋلى 〈形〉上桩木在拴,的定固桩木用,的子桩在拴;的子橛用,的子桩有。
قازىقتى 〈形〉方地的子桩有钉:قازىقتى جەر 的上。
قازىقتىق 〈形〉的用子橛做,的桩木:اعاش تاۋىپ اكەل. 来木桩根一找去你。

قازىقشا 〈名〉桩木小。

قازىل- 〈动〉Ⅱ قاز-的被动态。

قازىلى 〈形〉(马)肋肌,多的肥。

قازىلىق Ⅰ〈名〉(教兰斯伊)地位的官法教宗(身分)。

قازىلىق Ⅱ〈名〉(做肠子的马)肋条。

قازىمىر 〈形〉①的人咬爱:قازىمىر ات 咬爱的人马 ②马的人:的问追再…,的儿底问根刨 قازىمىر ادام 嗦罗,的烦絮③人的儿底问根刨:的剔挑好,的儿碴找好,的烦厌人令,的 قازىمىر ادام 人的儿碴找好。

قازىمىرلان- 〈动〉①好,儿碴找好,疵求毛吹:叨叨唠唠,剔挑好,病毛挑 وسى شال كارتەي-گەن سايىن قازىمىرلانىپ كەتتى. 这个老头越来越老(了叨唠爱得变儿头老个这)病毛挑爱越老。②人咬爱得变(马指)。

قازىمىرلاندىر- 〈动〉使的قازىمىرلان-的。

قازىمىرلانۋ 〈动〉قازىمىرلان-的不定式。

قازىمىرلاۋ 〈形〉①毛吹好,的病毛挑爱较比:的叨唠爱较比;的儿碴找好,的疵求 ونىڭ ەنەسى قازىمىرلاۋ ادام ەكەن. 他的唠唠个是母岳的。②人咬时有(马)的。قازىمىرلىق 词名象抽的人的叨叨。

قازىنا 〈名〉①:库财,库宝,库金;富财,产财 مەملەكەت قازىناسى 国库 / ءبىلىم — قازىنا 知识是财富 ②家国,家公:قازىنانىڭ مالى 公家有牲畜 / قازىناعا استىق تاپسىرۋ 交公粮 ▲ قازىنا بازارى 金融市场 ▲ قازىنا كاپيتالى 金融资本 ▲ قازىنا شونجارلارى 融金寡头。

قازىنالى 〈形〉的富财有,的钱有,的产财有:قازىنالى ءۇي 家人的钱有的有富,的富很 / قازىنالى ادام 富很的人(翁富) / اقشانى سۋداي ساپىراتىن قازىنالى ادامدار 人如金挥的土财主 ②的富丰藏矿,的多藏矿,的藏矿有:قازىنالى جەر 有藏矿丰富的地方。

قازىنالىق 〈名〉的有国,的有公:قازىنالىق مۇلىك 公有财产 / قازىنالىق جەر 公有土地。

قازىناشى 〈名〉库司,人理管库金,人的库宝管,人的库财管:قازىناشىنىڭ مىندەتى 库司的职责 / قازىناشىنىڭ مىندەتىن 库司员人理管库金

قازىندى 〈名〉出掘挖,西东的来出:物土出,قازىندى ماده‌ني مۇرالار 出土文物。

قازىر 〈副〉①立刻,刻即,上马,在现:قازىر باستايمىز 始开就在现(们我) / قازىر كەلەمىن 刚刚,才,才刚现在来就上马(我)如,今当,前目,前当。③走刚刚他قازىر كەتتى. ②界世前当?今:دۇنيەدە قازىر نە بولىپ جاتىر 变么什有化?

قازىرگى 〈副〉现在的,的代现,的代当,的前目:قازىرگى كەزدە 现阶段的/ قازىرگى جاعداي 现形势的 / قازىرگى مىندەت 当任务的 / قازىرگى زامان 代现(代当)。

قازىرەت 〈名〉宗教首领;教区主。

قازىرشە 〈副〉暂时:قازىرشە ايتپاي تۇرا تۇرۋ 勿置论。

قازىس- 〈动〉Ⅱ قاز-的互交态。

قازى- شۇجىق 〈名〉小(肉马)灌肠。

قاي Ⅰ〈代〉的样怎,么什,个哪:قاي مەكتەپتە وقيسىڭ? 上学个哪在你? / قاي ۋاقىتتا كەلدىڭ? 的来候时么什你? / قاي جاقتا 在哪 / قاي جاقتان 从哪儿(从)(里哪)(边)(方一哪在) / قاي كەزدە 在候时么什 / قاي ۋاقىت 何时么什(时候) ▲ قاي بىلگەنى 么什干于意思么什 ▲ قاي زامان 以早很,代年么什前 ▲ قاي كۇنى 天几前。

قاي Ⅱ〈名〉浪,波,涛波(之海大)。

قايار 〈名〉〔动〕条鳅属。

قايار 〈名〉[阿]的猾奸,的兴猾的诈奸。

قاياۋ 〈名〉[阿]①愁忧,气怨,闷郁,苦愁:قاياۋ الۋ 生气(我)见,心多 / كوڭىلگە قاياۋ 伤悲,郁忧:كوڭىلى قاياۋ 悲)悦不清心(伤)②(怪,病毛 / ءتۇسۋ قاياۋ 身体受损伤,处短:دەنەگە قاياۋ 眼睛有毛病。

قاياۋلى 〈形〉愁,的苦愁,的伤悲,的愁忧:ونىڭ قاياۋلى كوڭىلىن اۋىرتپاڭدار. 你们的心的伤悲那他痛刺要不 / قاياۋلى ادام 愁忧的人。

قاياۋلىق 词名象抽的قاياۋ ▲ ەردى جاياۋلىق ەمەس، قاياۋلىق ازدىرادى. 【谚】男子汉不怕愁。

。心伤怕就，行步
قاياۋسىز 〈形〉①心，的虑无忧无，的愁忧无 قاياۋسىز ادام كوڭىلى قاياۋسىز：的快痛，的蒂介无中 ② 人的虑无忧无，的伤损受未 قاياۋسىز جاڭا ماشينا 器机新的过损磨有没 / قاياۋسىز كوڭىل 灵心的伤损有没 。
قاياۋسىزدىق 词名象抽的 قاياۋسىز 。
قايبات 〈名〉[阿]中，谤诽，言谣，话坏，话闲 سىرتتان قايبات ايتۋ：伤 话坏说后背 。
قايباتتا- 〈动〉伤中，蔑诬，谤诽，谣造 。
قايباتتات- قايباتتا- 的态动使 。
قايباتتاۋ قايباتتا- 的式定不 。
قايبىر 〈代〉那；些有，的有，个有；个某，人某 قايبىر ادامدار سوزگە كونبەيدى. 有 个，那些：قايبىر ادامنىڭ سىتەگەن / 话听不是就人的 ءسى بۇل؟ 事的干人个那是这 ？
قايبىرەۋ 〈代〉人有；个某，人某 。
قايعى 〈名〉苦，酸辛；痛悲，伤悲，伤忧，愁忧 قايعىنى قايراتقا اينالدىرۋ 化为痛悲力量▲：衷 قايعى باسۋ 怀胸满痛 ▲ قايعى جەمەۋ 别操 ▲ قايعى جەۋ 悲伤，伤心 ▲ قايعى جۇتۋ 悲 ▲ 咽 قايعى تارتۋ 悲伤，痛悲 ▲ قايعىعا باتۋ 感悲到 ▲ قايعىعا ءتۇسۋ 悲伤，悲哀 ▲ 愁忧感痛，伤 بايتال تۇگىل باس قايعى. 【谚】泥萨菩河过自 。▲ قارا ەشكىگە جان قايعى، قاساپشىعا 保难身 为羊山 پۇل قايعى. 【谚】屠发，愁为夫 。心操而财发
قايعى-دەرت 〈名〉酸辛，戚悲，伤悲，愁悲 。
قايعى-زار 〈名〉处苦，衷苦，苦痛：قايعى زارىن ايتۋ 诉说忧的己自痛苦 / نشىندەگى قايعى - زارىن توگۋ 倒出的心内己自水苦（衷苦）。
قايعى-قاسىرەت 伤悲，郁忧，愁忧 〈名〉 。
قايعىلان- 〈动〉犯，心伤，愁发，伤忧，伤悲 قايعىلانباي قايراتتانۋ 不要发愁：精作振要，愁 。神
قايعىرلاندىر- قايعىلان- 的态动使 。
قايعىلانۋ قايعىلان- 的式定不 。
قايعىلى 〈形〉痛悲，的愁忧，的伤忧，的伤悲：的苦愁，的苦痛，的心伤，的哀悲，的 قايعىلى حابار 悲痛的消息（息消的幸不）/ قايعىلى كۇن 子日的伤悲 。
قايعى-مۇڭ 〈名〉衷苦，衷忧，闷忧，伤悲：ول ءوزىنىڭ قايعى - مۇڭىن ايتتى. 他诉说了自己的衷苦 。
قايعى-مۇڭسىز 〈形〉虑无忧无，的悉忧无 قايعى-مۇڭسىز بالالىق شاق 无忧的宽心，的：قايعى-مۇڭسىز ادام 宽心的人 / 代时童儿的虑无 。
قايعىر- 〈动〉愁发，伤忧，愁忧，伤悲，痛悲：قايعىرۋدىڭ قاجەتى جوق 不必有没（愁发必要）伤忧 。
قايعىرت- قايعىر- 的态动使 。
قايعىرۋ قايعىر- 的式定不 。
قايعىرىس- قايعىر- 的态互交 。
قايعىسىز 〈形〉忧有没，的天乐，的虑无忧无 قايعىسىز قارا سۋعا سەمىرەدى. 【谚】▲ 的宽心，的忧无枕高，的虑胖也水凉渴人的宽心（胖体宽心）。
قايعىسىزدىق 词名象抽的 قايعىسىز 。
قايعى - شەر 〈名〉心忧，闷忧，烦忧：قايعى - شەرىن شعارۋ 闷忧除解 。
قايعىشىل 的愁发易容，的感善愁多 〈形〉 。
قايدا 〈代〉方地么什去，里哪在，方地么什在：قايدا سەن كىتاپ 书在什么地方？/ ءۇي قايدا؟ 家在哪里？/ قايدا بارىڭ؟ 你到什么地方去了？
قايدان 〈代〉处何从，里哪从，方地么什从：قايدان كەلدى؟ 来从哪里？/ قايدان بولسا دا 论无哪里从/ ا قايدان بىلەيىن. 么怎道知。▲ 我 حاۋىپ قايدان بولسا، قاتەر سودان. 【谚】哪里在会就险危有题问出。
قايداعى 〈代〉能怎，能哪，里哪，么什：كىم ءبىلسىن ونىڭ قايداعىنى ايتپە وتىرعانىن. 谁知 么什些说在他：قايداعى، مەن شەبەر ەمەس. / بۇل قايداعى ادام 这是人的手不巧的我，里哪 ？人的里哪，的里哪，的来里哪；قايداعى ءبىر ادامدى باستاپ 这来领里哪从（你）？人的四不三不个 كەلدىڭ؟（你）从里哪在家？

قايداعى ـ جايداعى 槛,的四不三不 ①〈形〉 四不三不 قايداعى ـ جايداعى ادام 的尬不不: قايداعى 样各种各,的样那的样这 ② 人的 ـ جايداعى بستەر كوز الدعا كەلەدى 样各各 前眼在现出(历经)情事的 。

قايدالا ـ 〈动〉出儿那在问: ونى قايدالايدى 他问 儿哪在 。

قايدالاس ـ قايدالا ـ 的态互交 。

قايدالاۋ قايدالا ـ 的式定不 。

قايدام 知谁 (意之楚清不或惑疑示表)〈叹〉: قايدام، ول كەلەدى دەپ 得晓不,道知不,道 كىم ويلاعان. 来要他过想谁,道知谁 。

قايدان 〈代〉① 从里哪从: قايدان كەلدى؟ 从 ② ? 的来里哪 قايدان ويلارسىڭ؟ 东么什有里屋到想能么怎 ▲ ? 西 قايدان بىلەيىن 道知么怎,道知谁 。

قايدار: قايدار ەتۋنى 见 قادىر ەتۋنى.

قايزا ـ 〈动〉: 咬,啃 تاماقتى قىزىل يەگىمەن 物食咬龈牙用 شەدى 。

قايزالا ـ 〈动〉(咬)啃地停不 。

قايزالاۋ قايزالا ـ 的式定不 。

قايزاۋ قايزا ـ 的式定不 。

قايقاي ـ 〈动〉① 弯下向腰(马): ات ئۇر جۇك 腰,度过重负马. كوتەرە الماي قايقالاقتاپ كەتتى. 大,胸挺首昂,扬气高趾〔转〕②。了弯压都 摆大摇大你? قايقالاقتاپ قايدا كەتتىڭ: 摆大摇 ? 了去里哪上的

قايقالاقتات ـ قايقالاقتا ـ 的动使态 。

قايقالاقتاۋ قايقالاقتا ـ 的式定不 。

قايقالاقتا ـ 〈动〉腰压部弯: ات ئۇر جۇك 腰,度过重负马. كوتەرە الماي قايقالاقتاپ كەتتى. 大,胸挺首昂,扬气高趾〔转〕②。了弯压都 摆大摇大你? قايقالاقتاپ قايدا كەتتىڭ: 摆大摇 ? 了去里哪上的

قايقالاقتات ـ قايقالاقتا ـ 的动使态 。

قايقالاقتاۋ قايقالاقتا ـ 的式定不 。

قايقاڭ ② 的形月弯,的陷凹,的形凹 ①〈形〉 的弯下向腰(驼骆、马、牛) ③ 的仰(后朝头)

قاي ـ قايسى ,的个个 ,的儿个挨,个 每〈代〉: ۇقۇشىلاردىڭ قاي 个们生学. قايسى بولسا دا تارتىپكە بويسۇنادى. 律纪守遵都儿个 。

قاي ـ قايسىسى ,的儿个挨,个一哪论无〈代〉: قاي ـ 切一,部全,的有所,个一何任,的何任 可都个一哪论无 قايسىسى بولسادا بولا بەرەدى 以 / ونىڭ بالالارىنىڭ قاي ـ قايسىسى بولسا دا جاراپ تۇر. 的样好是儿个挨们子孩的他 。

قايقايت ـ ①قايقاي ـ 的 ② 态动使的: 仰后朝 باسىڭدى تىم قايقايتىپ جىبەرمە. (你)不 头把要 。形凹成,弯内向 ③ 。了害厉太得仰

قايقايۋ قايقاي ـ 的式定不 。

قايقايىس ـ I قايقاي ـ 的态互交 。

قايقايىس II 坡斜,坡上〈名〉: مال قايقايىستا جايىلىپ ءجۇر. 草吃坡上在群畜 。

قايقايىڭقى 内向点有 ,的形凹点有 ①〈形〉 下不放;的气傲点有,的慢傲较〔转〕② 的弯 。的子架

قايقاق 。的气神,的大自高自,的慢傲〈形〉

قايقاقتا ـ 起不直(重负),劲费,力吃 ①〈动〉: داعار كوتەرگەن كىسى قايقاقتاپ ارەڭ كەتە 腰 پ بارادى. 走行地力吃得人的袋麻背 ② 。

قايقاقتاس ـ 托推故借,辞推: ول قايقاقتاپ بۇل جۇمىستى 个这受接愿不,托推故借他 قابىلداماي جاتىر. 脑晃头摇,以所呼忘,洋洋意得 ③ 。作工 قاراي كور، انانىڭ قايقاقتاعان ءجۇرىسىن. 看 。儿劲的洋洋意得那他

قايقاقتاس ـ قايقاقتا ـ 的态互交 。

قايقاقتات ـ قايقاقتا ـ 的动使态 。

قايقاقتاۋ قايقاقتا ـ 的式定不 。

قايقايما 。子靴头翘跟平〈名〉 I

قايقايما II (上车),的肉了满堆(中盘大)〈形〉: 的好货满袋 。

④ 上坡的,斜的,坡:قايقاك جون 慢坡。

قايقاڭدا- 不直(重负因),弯下向腰 ①〈动〉起不直都腰路走:قايقاڭداپ اره‌ك ئجۇرۇ 腰起;婷婷袅袅,美优(态姿),盈轻(态体)② 来人美的婷婷袅袅。

قايقاڭداعان سۇلۇ 态互交的。

قايقاڭداس- قايقاڭدا- 态动使的。

قايقاڭدات- قايقاڭدا- 式定不的。

قايقاڭداۋ قايقاڭدا- 向腰 ① **قايقاك-قايقاك ەتۋ**:**قايقاك-قايقاك**:美优(态姿),盈轻(态体)② 要起不直弯下,婷婷袅袅。

قايقي- 见 قايقاي-.

قايقيۇ قايقي- 式定不的。

قايقى〈形〉凹呈,的起撅,的起突,的翘上向:قايقى ەرىن 咀噘 / قايقى مۇرىن 翘鼻的形子 / قايقى ئۇيىز 角犄的曲弯 ▲ قايقى بەل ارقا 凹背(马)。

قايقىن〈名〉布厚,布粗〔旧〕。

قايلا I〈名〉镐,镐字十:قايلامەن توك قازۋ 土冻刨镐字十用。

قايلا II 见 ايلا.

قايلالا-〈动〉用,挖镐用,刨镐:توعان قازۋشىلار قايلالاپ توك قازىپ جاتىر. 镐用在们人的渠挖土冻刨。

قايلالاۋ قايلالا- 式定不的。

قايلالى见 ايلالى.

قايلا-شوت 见 قايلا I.

قايلاشى〈名〉人刨头镐用,人的镐用:مەن قايلاشىمىن. 人的土刨头镐用是我。

قايماق〈名〉①(熟)皮奶 肪脂的结凝上奶层),华精〔转〕② 茶的皮奶放:قايماق شاي 萃精:سەن ستۇدەنتتەردىڭ قايماعى بولا تۇرىپ 堂堂名一是你 قالاي؟ 言语的鲁粗种这用么怎,生学大的 ▲ ? 肪脂奶,皮奶 قايماق ▲皮奶味美 ماي قايماق 宠受,珠明上掌为成 بولۋ ئوستىندە قايماق ▲ 的美唇嘴,的唇嘴薄 قايماعى ەرىن 的整完,的动不封原,的过动未 بۇزىلماۋ。

قايماقتا- 〈动〉皮奶放:قايماقتاعان شاي 奶放水茶皮。

قايماقتال- قايماقتا- 态动被的。

قايماقتان- 皮奶上结,皮奶结凝〈动〉:ئسۇتتىڭ بەتى قايماقتاندى. 了皮奶结凝上奶牛。

قايماقتانۋ قايماقتان- 式定不的。

قايماقتاۋ قايماقتا- 式定不的。

قايماقتى〈形〉放② 的多脂油,的厚皮奶 ①:قايماقتى شاي 茶的皮奶放的皮奶。

قايماقشۋ قايماقشى- 式定不的。

قايماقشى-〈动〉皮奶结凝始开:ئسۇت قايماقشىپ كەلە جاتىر. 皮奶结始开奶牛。② 〔转〕冰结始开(面水):سۋدىڭ بەتى قايماقشىپ- تى. 冰薄层一了结始开面水。

قايمال 见 قايمال.

قايمانا〈形〉的关无;的生陌:قايمانا كىسىلەر 人生陌。

قايمىعۋ قايمىق- 式定不的。

قايمىجىقتا-〈动〉然自不,束拘,怯羞,尬尴:ونىڭ قايمىجىقتاپ كەتكەن قيامانتىن بايقادىڭ با؟ ? 吗了觉发你,然自大不点有态神的他

قايمىجىقتاۋ قايمىجىقتا- 式定不的。

قايمىق- 怕惧,惧畏,怕害,怯胆 ①〈动〉:ول ەشنارسەدەن قايمىقپايدى. 怕害不都么什他。 意好不,情为难,束拘,怯羞,尬尴,怕害 ② 想,思意好不别 ايتاتىنىڭدى ايت 思:قايمىقپا، 说就么什说。

قايمىقتىر- قايمىق- 态动使的。

قاينا-〈动〉沸煮,沸滚,腾沸 ①:سۋ قاينا- دى. 水烧开了 ? / قاينا عان سۋ 水沸(水开)的闹热 بازار قاينا عان 沸鼎声人,闹热得显 ② 火,火发 ③ 活生的腾沸 ئومىر 市集 / قاينا عان 动激,丈三冒:سەن قاينا پ كەتپەي، پىكىرىڭدى 讲慢慢见意有,动激别你。 ④ 麻麻密密,队结群成,集麇,集密,集群密密人上街 بازاردا ادام دەگەن قاينا پ ئجۇر. 热炎 ⑤ 的麻麻 جازدىڭ قاينا پ تۇرعان ىستىق 天夏的热炎在 كۇندەرىندە ▲ بىج - بىج قاينا ۋ 响作滚翻,响作沙沙,响作嘶嘶(沫水沫泡)① ▲动蠕集群,集麇,集密,集群(等蝇,虫昆)② جىگەرى قاينا ۋ ▲ 愤气常非,膺填愤义 سورى 发,气生 قاينا ۋ ▲ 佳不气运,霉倒 ئشى قاينا ۋ

قاينى 〈名〉小叔子。
قاينسلىق 〈名〉(的子嫂或夫姐对)戏喜,笑玩。
قايرا- I 〈动〉①磨:پىشاق قايراۋ 刀磨 / بالتا قايراۋ 斧子磨 / ورىق قايراۋ 镰刀磨②〔转〕嗾:惑扇,唆挑,动挑,使指,将激,动鼓,愚怂,使سەن قانشا قايراساڭ دا، ول ساعان ەرە قويمايدى. ئتس ▲。跑你着跟会不也他,他动鼓么怎你
قايراۋ ①牙咬②牙咬▲恨憎,齿切
ستانوگى 床磨。
قايراي-قايراي 见 قايراپ-قايراپ.
قايراق 〈名〉石刀磨,石磨 ▲ قايراق تاس 磨石 ▲ مايدا (ماي) قايراق 细石磨,石油▲ تاس قايراق 粗石磨▲ شارىق قايراق 粗石磨。
قايراقتىق 〈形〉用石磨作用的;的刀磨以可:قايراقتىق تاس تاۋىپ كەلشى 找一块可以磨刀的石料。
قايراقشى 〈名〉刀磨人,的刀磨:ول قايراقشى 他是个人刀磨。
قايرال- قايرا- 的被动态。
قايران I 〈名〉①奇惊,讶惊,惊吃:مەن ونىڭ قالاي كەلگەننە قايرانمىن. 我么怎来感他(词感叹的意等恨悔,憾遗,讶惊示表)②怪奇到吃惊,讶惊,惜可,呀哎,咳:قايران دۇنيە، مۇنى 东西这惜可真什么,幸不真我,咳。▲了扔它把么感,讶惊,惊吃▲霉倒真我,咳费白(悔懊示表)▲奇惊到了劲费白,惜可,劲▲了劲到感,讶惊到,惜可,怪奇,惊吃。
قايران II 〈名〉沙激,泥淤:قۇم قايران 沙淤 / قايرانىڭ كۇشۇى 河沙行运。
قايران III 〈名〉①助帮,处好,舍施:ول ساعان نە قايران بەرەر. 他好么什有你对能②。处好么什有你对他. قارسى تۇرۇعا قايران جوق 事本。力反力无。对
قايرانداۋ 〈动〉①浅搁:قايىق قايرانداپ قالدى. 了浅搁船。②了积沉,积淤:قۇم قايرانداپ قالدى. 了积淤沙积。
قايرانداتۋ 态动使的 قايرانداۋ。
قايرانداۋ 式定不的 قايرانداۋ。

قايناۋ ▲ 点沸 قاينى قايناۋ 气,怒,怒愤▲ ۇش قايناسا سورپاسى قوسسلماۋ 霆雷发大,怒狂,怒暴,怒发不贴,干相不毫,葛瓜无毫。及相不牛马风,边上
قايناعا 〈名〉哥,呼称的哥哥方一对方双妻夫。
قايناعالىق 〈形〉兄内(子舅大):的有应قايناعالىق سيپات 份身的有应兄内。
قاينام: قازان قاينام 间时的饭锅一煮。
قاينار 〈名〉①泉,泉源,源,源泉:قاينار بۇلاق 泉源 / توكتىڭ قايناري 电源 / كۇشتىڭ قايناري 根源到找 ②源根:قاينارىن تابۋ 源资油石 ③(源求根追)源资:مۇناي قايناري 源/ بايلىقتىڭ قايناري 源资富财▲ قاينار كوز 源水,泉源,眼泉。
قاينارلان- 〈动〉①富丰源水,断不源水 ②源资的富丰:قاينارلانعان جەر استى بايلىعى 藏宝下地的富丰源资。
قاينارلانۋ قاينارلان- 式定不的。
قاينارى 〈形〉有的富丰源资;的泉源。
قاينارسىز 〈形〉的源资乏缺,的泉源有没:قاينارسىز سۋ، تامىرسىز اعاش 本无,水之源无,本之。
قايناس- قاينا-①在合溶②态互交的,起…在聚凝,起…在合溶:بىتە قايناسقان بايلانىس 体一成合,系关的密紧。
قاينات- ①قاينا- 煮,(开)烧②态动使的(开)烧:شاي قاينات 茶烧③〔转〕搞:闹热得愉使,乐欢使,快。
قاينات- قاينا- 态动使的。
قاينات 〈名〉(草药)煎熬经料食或汤:▲ قاينات قۇرت 酸奶疙瘩。
قاينات- قاينا- 态动使的。
قاينات: ەبىر قاينات شاي 一壶够烧的茶:▲ ەبىر قاينات شاي بەرۋ 一壶够烧给的茶▲ شاي قاينات ۇاقىت 一烧过时的茶▲ شاي قاينات ەوتتى. 一烧了过壶茶。
قاينۋ قاينا- 式定不的▲ ەبىر قاينۋى كەم 水之足不有,熟成不。

قايراڭ 〈名〉① 浅，处水浅，处浅(的水河)；قايراڭدا شاباق بار 滩浅处的利不到遇 وتىرۇ قايراڭعا ▲ 鱼小有里境。

قايراڭدا- 〈动〉浅搁：پاراحود قايراڭداپ قالدى. 了浅搁船轮。

قايراڭدان- ① قايراڭدا- 的态身反的 ② 淤沉，积。

قايراڭدات- قايراڭدا- 的态动使的。

قايراڭداۋ قايراڭدا- 的式定不的。

قايراڭدى 〈形〉浅有；的积沉，的积淤(沙泥)的滩。

قايراپ-قايراپ 〈副〉① 的劲股一，去磨来磨：پىشاقتى قايراپ-قايراپ وتكىزىپ قويدى(等镰或刀)磨来唆挑 ②了利锋磨算总去磨来磨刀把。

قايراپ - قايراپ ەكە- 去愿怂来愿怂，去唆挑来唆挑：ۇلى سوعىستىرىپ قويدى 他使，了架起打俩们。

قايراس- قايرا- 的态互交的。

قايرات Ⅰ 〈名〉力精，气力，劲干，头劲：جاستىق قايرات ەمەس / 劲干的人青年 قايراتى بويىنا / 沛充力精 قايراتى ۇستەم 气力是身全 (大头劲)大劲干▲ (足劲干)：قايراتى بەرۋ 励鼓，持支▲ قايراتقا ەمىنۋ 下 قايرات قايتۋ (-قاشۋ) 要气勇气鼓，心决 …… ▲ 心从不力，减大劲干▲ قايرات قىلۋ 干足鼓 ② 神精起打，来起作振，来起奋振①劲，鼓劲▲ قايراتى بار كىسىنىڭ، بەرەكەتى بار ەسىنىڭ. 【谚】有成竟事者志有▲ قارىن اشتى - قايرات قاشتى. 【谚】腹力空腹(尽力疲精)。

قايرات- Ⅱ قايرا-的态动使的。

قايرات-جىگەر 〈名〉气志；力精，力毅：بەرىك قايرات - جىگەر 力毅的强坚。

قايراتكەر 〈名〉① 活家：ساياسي قايراتكەر 社(家动活治政)家治政 / قوعام قايراتكەرى(家动活治政)家治政 ② 家动活会人名知：ايگىلى قايراتكەر 士人。

قايراتكەرلىك 神精勇英，情热，劲干〈名〉。

قايراتقىز- قايرات- 的态动使的Ⅱ。

قايراتسىز 〈形〉懒，的气力有没，的劲干有没：的力无气有没，的悠悠懒，的力无怠。

قايراتسىزدىق قايراتسىز 人的劲干有没 ادام 的名象抽词。

قايراتتان- 〈动〉精养，神精作振，劲干足鼓：بۇگىنگى ەستى ەبتىرۇ ۇشىن قايرتتانۋ 锐蓄。劲干足鼓要，作工的天今成完为 كەرەك。

قايراتتاندىر- ① قايراتتان- 鼓 ②态动使的，励劲鼓，励。

قايراتتانۋ قايراتتان- 的式定不的。

قايراتتى 〈形〉① 气力，的足劲干，的劲干有：毅刚，的力毅有，的沛充力精；的劲有，的大，人的沛充力精(人的劲干有 ادام قايراتتى 的：قايراتتى ادام / 4 تى وسىزاماناداستىرۇعا قايراتتى ادامدار قاجەت 实现四化要需有干劲的人材 ② 的硬发头 شاش قايراتتى 的硬：的硬。

قايراتتىلىق قايراتتى 的名象抽词。

قايراتتىر- قايرات- 的Ⅱ态动使的。

قايرات-ونەر 〈名〉艺技，能技：قايرات ونەر بولسا، قوسار ۇلەس زور بولادى 有才能技能做的大更出贡献。

قايراۋ قايرا- 的式定不的。

قايراۋلى 〈形〉，的好磨，的利锋得磨，的过磨：قايراۋلى پىشاق 的飞快得磨子刀的好磨。

قايراۋسىز 〈形〉的过磨经未，的过磨有没：قايراۋسىز پىشاق 的过磨有没子刀。

قايراۋشى 〈名〉① 人刀磨 ② 使嗾，者愿怂，者拨挑，者唆挑，者挑，唆挑，使嗾 ② 刀磨者。

قايراۋشىلىق 〈名〉① 为行等)拨转，头转调 ②态动被的Ⅲ。

قايرىل- ①قايىر- Ⅲ قايرىلىپ قارالى بەرەدى. 头过回，脸过回 ③ 。看后向头过回三再他：ول قايتا-قايتا ارتىنا 回，到：كونە زامان ەندى قايرىلمايدى. 来，回返，回：باقتىسىزدارعا قايرىلا جۇرگەن جاقسى 助帮，心关，照关 ④ 。了返复不去一代时旧：心关该应 ەجۇزى 者幸不 ⑤ 卷，起弯：پىشاقتىڭ قايرىلىپ قالدى. 了儿刃卷子刀。▲ قاناتى قايرىلۋ 幸不到遇。

قايرىلۋ قايرىل- 的式定不的。

قايرىلىس Ⅰ 〈名〉处弯拐，处弯转：جولدىڭ

قايرىلىسى 道 转的路弯处 。

قايرىلىس- Ⅱ قايرىل-的态互交的 。

قايرىم 见 قايرىم.

قايرىمدى 见 قايرىمدى.

قايرىمدىلىق见 قايرىمدىلىق.

قايرىمسىز 见 قايرىمسىز.

قايرىمسىزدىق 见 قايرىمسىزدىق.

قايرىمشىل 见 قايرىمشىل.

قايسار Ⅰ〈形〉① 强倔,的强顽,的强坚 ,的强坚不屈的: قايسار مىنەزدى 性格的强坚 / قيىنشىلىقتان تايىنمايتتى قايسار جىگىت 不怕困难的见己持坚,的执固 ② 子伙小的强坚的难 ,的协妥不,的拗执: مىناۋ نە دەگەن قايسار بالا ەدى. 这么那么什为子孩执固 。

قايسار- Ⅱ〈动〉见己持坚,执固,拗执 。

قايسارلان- 〈动〉① 坚强 不强顽,强倔,来起强坚: ول قيىنشىلىققا 来起定坚,毅刚现表,屈 ۇشىراعان سايىن قايسارلانىپ وتىرادى. 他到越困难越来越坚强 ② 来起强坚 。固得变,固顽得变

قايسارلاندىر- قايسارلان- 的态动使 。

قايسارلانۋ قايسارلان- 的式定不 。

قايسارلاۋ 〈形〉比,的毅刚较比,的强坚较比 ,的强倔较比,的定坚较比: قايسارلاۋ ادام 坚较比 人的强 。

قايسارلىق قايسار Ⅰ 词名象抽的 。

قايسارۋ قايسار- Ⅱ 的式定不 。

قايسارىس- قايسار- Ⅱ 的态互交 。

قايسى 〈代〉么什,位哪,个哪: بۇل قايسى ادامنىڭ پىكىرى؟ 这个哪是意见的人 ?/ قايسى جەردە؟ 在方地么什 ? ▲ اۇزىڭ قايسى دەسە مۇرنىن كورسەتۋ 过分实老 。

قايسىبىر 〈代〉个某,的有: قايسىبىر ادامدار 些有人/ قايسىبىر ۋاقىتتا 时有 。

قايسىبىرەۋ 〈代〉人某,人有: بۇل قايسىبىرەۋ- لەردىڭ قىلمىعى؟ 这个哪些人的干 ?

قايت- Ⅰ〈动〉① 回,回返,去回,回来归: مەكتەپتەن قايتىپ كەلدى 了来回校学从 / الدىڭعى ساپقا قايتىپ كەتتى 返回前钱 ② 减 退,消退,消失: سىسىڭ قايتۋ 肿消 / اشۋ قايتۋ 和缓得变 ,少减 ,弱减 ,弱变 ③ 气 消 开月下从 كەلەرگى ايدان باستاپ سىتىق قايتادى. 降下度温始 ④ 回收,悔反: سوزىنەن قايتۋ 回收话把 ايتقان نە پايدا؟ 复重 ⑤ 意 么什有话的过讲经已复重? ▲ 世逝 , 去死 ⑥ ? 思 اجال اۇزىنان قايتۋ 死 ▲ 险脱口虎,生逃里 ايتقانىنان قايتپاۋ 说不一 ▲ 运背走,运走不 ▲ باعى قايتۋ 到做到说,二 ▲ دۇنيەدەن قايتۋ 粪门闭吃,子钉碰 ▲ ءدامى 世去,世逝,世人开离,间人开离 ▲ 报一还一 ▲ ءسەسى قايتۋ 味乏,味变 ▲ ءجۇزى قايتۋ ① 钝 ② 粪门闭吃,子钉碰 ▲ جۇرەگى قايتۋ 敢不再,坏吓被 ▲ كۇش قايتۋ 退衰力精,儿劲有没,力乏 ▲ مەسەلى قايتۋ 子钉碰,折挫到遇,挫受 心回 ▲ رايىنان قايتۋ 爽凉(气天)① 好变,意转 ▲ سىتىق قايتۋ 阳夕 ▲ قايتقان كۇن 热退,烧退 ② 热不 ▲ قارۋى قايتۋ ① 减大劲干,儿劲有没,力乏 ② 生逃里死 ▲ ءولىم اۇزىنان قايتۋ 礼还,礼回 ▲ قايتقان كوڭىل شىققان جان. 伤创受灵心【谚】,亡死人同如 。 ▲ قايتقان مالدىڭ قايىرى بار. 来贵富返畜失【谚】 。

قايت- 利锋不得变,钝变(等刃刀)〈动〉Ⅱ 。

قايت- Ⅲ〈动〉办何如,办么怎: سەن ونىڭ ۇيىنە قايتىپ باراسىڭ؟ 家他到么怎你 ? ▲ قايتكەندە دە 能怎,何如,样么怎 ▲ قايتكەن كۇندە 无论 ▲ 下件条何任,何如论无 قايتسە دە 何如论无 ▲ 时何在 قايتا 样怎论不,何如论无 。

قايتا 〈副〉① 再,又,复重,新重,重: قايتا جازۋ 再写(写重) / قايتا وقىشى 遍一读再 / قايتا باسۋ 相恰恰,之反,反相,而反 ② 印重 ▲ 反: قايتا وزىڭە زيان 利不己自你对而反 ▲ قايتا قوزعالعان داۋ جامان، قايتا شاپقان جاۋ جامان. 过扑反,难决解波风的起引新重【谚】 。险危最人敌的来

قايتادان 〈副〉次再,次一又,新重: بۇل جۇمىس جاقسى سىتەلمەپتى، مۇنى قايتادان سىتەۋ كەرەك. 办新重要需,好办有没情事件这 。 /

قايتادان تابسۇ 破镜重圆 。

قايتا-قايتا 〈副〉次屡,复反,三再: قايتا-قايتا سۇراۋ 问寻三再 / قايتا-قايتا وقۇ 反复读 / قايتا-قايتا تاربيە بەرسە وزگەرمەۋ 改不教屡 。

قايتالا- 〈动〉重复,复反,复重;犯重,发复,三再: اۇرۇ قايتالاۋ 旧病发复 / قاتەلىگىن قايتالاۋ 误错犯重 / قايتالاپ ايتۇ 反复说 / قايتالاپ شابۇىل جاسۇ 再三进攻(攻进复反) 。

قايتالاقتا- 〈动〉复反反复,去来翻复: ول قايتالاقتاپ سويلەپ ءبىزدى ابدەن زەرىكتىردى. 他翻来复去地讲,听我们都厌烦了 。

قايتالاقتاۋ قايتالاقتا- 的式定不 。

قايتالاما 见 قايتالامالى.

قايتالامالى 〈形〉重复的,复反的,复重的: قايتالامالى قوزعالىس 反复的环循,动运 ▲ 热归回〔医〕 قايتالامالى سۇزەك 。

قايتالان- ① قايتالا-的被动态 ② 重复,复重,迭: ءبىر ءسوز كوپ قايتالانعان ەكەن 一句话重复了几次 ▲ قايتالانعان داۋىسسىز دىبىستار〔语〕 قايتالانعان دىبىس〔语〕 音叠 ▲ 重叠音辅 。

قايتالانىل- قايتالان- 的被动态 。

قايتالاس- قايتالا- 的互交态 。

قايتالات- قايتالا- 的使动态 。

قايتالاتقىز- قايتالات- 的使动态 。

قايتالاتتىر- قايتالات- 的使动态 。

قايتار- 〈动〉①送,还发,还偿,还归,回还,回送,还付,回寄: العان نارسەنى يەسىنە قايتارۋ 把借的东西还主人 / تاۋىپ العان نارسەنى يەسىنە قايتارۋ 把拾到的东西归还原主 / قارىزدى قايتارۋ 偿还债务 / جاۋاپ قايتارۋ 回答 ② (复答) 回圈,回赶,回吆: مالدى قايتارىپ كەلۋ 把牲畜赶回来 ③ 吐呕,吐: ىشكەن تاماعىن قايتارىپ تاستادى 把吃的东西都吐出来了 ▲ 顶撞,子面给不 ① 退打,去回打(时战) (攻进) 〈动〉 قايتارۋ 回打,嘴顶,顶撞: ول اكەسىنە ءسوز قايتارىپ كورگەن ەمەس. 他从未顶撞父亲和未曾顶嘴过。 ▲ 威风,气锐其刹大,其扫大 تاۋىن قايتارۋ 。

قايتارا 〈副〉重复,一再: نەشە قايتارا ايتۇ 两了作重 / 遍儿好说复重 ەكى قايتارا ىستەۋ 次 。

قايتارما 〈形〉复重;的回返,的归返,的归回: قايتارما سوققى 反击(还击) / قايتارما جاۋاپ 回答(音回) 的 。

قايتارت- قايتار- 的态动使 。

قايتارتقىز- قايتارت- 的态动使 。

قايتارۋ قايتار- 的式定不 。

قايتارىل- قايتار- 的态动被 。

قايتقىز- قايت- Ⅱ 的态动使 。

قايتپاي-قايىسپاي 〈副〉不韧坚,地挠不屈不: قايتپاي-قايىسپاي كۇرەس 地回不折百,地拔不屈挠斗争 。

قايتپاس 〈形〉Ⅰ回返不永,的来回不再: قايتپاس جولعا ءتۇستى 上了不再回返的路程 。(亡死)

قايتپاس Ⅱ 百,的拔不韧坚,的挠不屈不: قايتپاس جىگەر 的回不折的精神 / ايتقانىنان قايتپاس 言出必行的 ▲ 热留稽〔医〕 ەر ايتپاس، ايتسا قايتپاس. 信必则言,言不子君【谚】 。

قايتپاس-قايسار 〈形〉移不定坚,的屈不强坚: 的强顽,的拔不韧坚,的挠不屈不,的斗的挠不屈不: قايتپاس-قايسار كۇرەس جىگەرى 不屈的精神争 。

قايتۋ قايت- 的式定不 Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ 。

قايتۋ Ⅱ 〈代〉何如应,做么怎,办么怎: بۇل ماسەلەنى قايتۋ كەرەك. 这问题办么怎 。

قايتمدى 〈形〉的复往环循,的复反: قايتمدى قوزعالىس 往复运动 。

قايتمدىلىق 词名象抽的 قايتمدى 。

قايتىس 〈名〉回返,去回: سەنىڭ قايتىسىڭ قاشان؟ 你几时回去? ▲ 去回时,世逝 بولۋ 。故身,世

قايۋ قايى- 的式定不 Ⅱ、Ⅰ 。

قايۋانا 〈形〉来外,的熟生,的生陌: قايۋانا ادام سەكىلدى 和生陌人一样 。

قايشالىس- 〈形〉此碰肩,踵继肩,肩碰肩,熙熙攘攘: بازاردا ادام دەگەن قايشالىسادى. 市场群人熙熙攘攘往来 。

قايشالستىر- قايشالس- 的使动态。

قايشالسۇ قايشالس- 的式定不的。

قايشى 〈名〉①刀剪，子剪：قايشىمەن قايشلاۋ 用剪刀剪 ②相违，的立对，的盾矛：سەنىڭ سوڭعى ئوزىڭ الدىڭعى سوزبىڭە قايشى. 你的后前话的自相矛盾。▲قايشى كەلۋ 盾矛，背违 ▲قايشى ماندەس قوس سوزدەر〔语〕反义词偶 ▲قايشى ناربق〔经〕差刀剪。

قايشلا- 〈动〉①(刀剪用)裁剪，剪：قاعازدى قايشلاپ كەسۋ 用剪刀剪纸 ②(物动)交叉摆动：ات قۇلاعىن قايشلاپ كەلەدى. 马耳将动摆叉交在耳朵着动摆叉交在马。

قايشلان- قايشلا- 的态动被的。

قايشلاندىر- قايشلان- 的态动使的。

قايشلانۋ قايشلان- 的式定不的。

قايشلاس- قايشلا- 的态互交的。

قايشلات- قايشلا- 的态动使的。

قايشلاۋ قايشلا- 的式定不的。

قايشىلىق 〈名〉致一—不，纷纠，性盾矛，盾矛：قايشىلىق تۇدىرۋ 造制(纷纠造成)盾矛 / قايشىلىعى كوپ 矛盾百出▲قايشىلىق جاساۋ 违反 ▲قايشىلىق زاڭى〔逻〕律规盾矛 ▲قايشىلىق ىستەۋ 违背。

قايشىلىقسىز 〈形〉的盾矛不，的盾矛有没：قايشىلىقسىز دا مۇعا بولمايدى. 不就盾矛有没。

قايشىلىقتى 〈形〉多盾矛，的着盾矛，的盾矛有发展。

قايۋ قايى- Ⅰ、Ⅱ 的式定不的。

قايى- Ⅰ〈动〉①缝，缉：قايىپ تىگۋ 缝脚针密用缉。

قايى- Ⅱ〈动〉胎怀，孕受(驼母)：قارا ىنگەن قايىدى. 黑了孕受驼母。▲جالعىز مايا قايىماس. 孕受会不驼母峰独驼公有没【谚】。

قايىز Ⅰ〈名〉边湖，滩海。

قايىز Ⅱ〈名〉假例，经月：قايىز مەزگىلى 经月期。

قايىزعاق 〈名〉皮麸头，屑皮头，皮头：شاشتى جۋىپ تۇرسا قايىزعاق بولمايدى. 就，头洗常经屑皮头有会不。

قايىزعاقتا- 〈名〉皮头，屑皮头掉，皮头头满上头的我：باسىم قايىزعاقتاپ كەتتى. 落脱屑皮头掉直。

قايىزعاقتان- قايىزعاقتا- 的态身反的。

قايىزعاقتاۋ قايىزعاقتا- 的式定不的。

قايىزعاقتى 〈形〉满，的多屑皮头，的多皮头的屑皮头。

قايىق 〈名〉①小船，船，舟：قوس ەسكەكتى قايىق 双桨小船 ②船：قايىقتا ءجىپ وراۋ 往线缠上轴线(的机纫缝)：قايىق 子梭，轴 ▲جەل قايىق 帆船 ▲جەلكەندى قايىق 帆船 ▲قايىق قۇيرىق [天]座舳船。

قايىقشا 〈名〉小船，船小舟：بەيحاي باقشاسىندا قايىقشا بار. 北海公园有小船。

قايىقشى 〈名〉公船，公艄，夫船：قايىقشى ءبىزدى سۇداڭ وتكىزىپ قويدى، 们我把夫船过送了。▲كەمەشى كەلسە، قايىقشى جولداڭ شىعار.【谚】见巫小(巫大)路让就公船大。

قايىم: قايىم ولەڭ 席即，中唱对歌诗在木依哈(歌诗的编)。

قايىمال 的胎怀，的孕受(驼母指)〈形〉。

قايىمداس- 唱对式形的木依哈以〈动〉。

قايىمداسۋ قايىمداس- 的式定不的。

قايىن 〈名〉家婆公；家人丈，家父岳 ▲قايىن اتا 方双妻夫(夫)①父岳 ②公公 ▲قايىن اعا ①伯大 ②子伯大，子舅大(呼称的哥哥方一对)：قايىن ءىنە ①兄内 ②母婆，婆婆 ▲قايىن جۇرت 家父岳 ▲قايىن ءسىڭلى 大姨子 ▲قايىن بيكە 小姑子 ▲قايىن ءىنى 小叔子。

قايىندا- 〈动〉去家母父岳：باقىت جاقىندا قايىنداپ كەلەدى. 一了去家父岳到近最提合巴了。趟。

قايىندات- قايىندا- 的态动使的。

قايىندالۋ قايىندا- 的式定不的。

قايىن-جۇرت 〈名〉落部方妻，家父岳。

قايىنساق 〈形〉▲的去家(母)父岳到爱。

جامان كۆيەۋ قايىنساق.【谚】婿女的息出有没
爱父岳到爱
。
قايىن-قاپتال 〈名〉妻子的亲属。
قايىك 〈名〉桦,桦树:اق قايىك 白桦/
قايىڭنىك قابىعى 桦皮/ قىزىل قايىك 赤杨▲
قايىك قۇرىق 桦木套马杆。
قايىڭدى 〈形〉桦有,的林成树桦,的多树桦
里林树桦到们我.ئبىر قايىڭدىعا باردىق 的树:
了去。
قايىڭدىق 〈名〉林树桦。
قايىڭتوز 〈名〉皮桦白。
قايىر Ⅰ〈名〉①舍施,施布,赐赏:قايىر بەرۋ
行;善行,心善,慈仁,爱慈,善慈 ②舍施给
指不我.مەن سەنەن قايىر كۆتىپەيمىن 助帮,好:
他 / بىزگە ودان قايىر جوق.心善发你望
.讨乞,助帮么什有们我对会不▲ قايىر تىلەۋ
饭讨▲ قاباعان ئېت قايىر بايلايدى.【谚】凶
处好来带人主给狗的悍。
قايىر Ⅱ〈名〉沙淤,泥淤:قايىر قۇم 浅滩上
沙细的。
قايىر- Ⅲ〈动〉①(向方)转调,回圈,回赶
:مالدى قوراعا قايىرىپ اكەل 把牲畜回赶 ②圈畜回
尝:العان قارىزدى ,还回,回送,还归,补尝,抵
جاقسىلىعىن قايىرۋ 归还款借 ③报答:اتا - انانىڭ
衣)起卷 ④恩之母父答报
领把 جاعانى قايىرۋ :起撩,边卷,边摺,(袖,领
/ 起挽子袖把 جەڭدى قايىرۋ / 起卷子
来起摺边子裤把 قايىرىپ تىگۋ 把:كورپەنىڭ شەتىن
钉把 شەگەنىڭ ۇشىن قايىرۋ :弯砸,弯弄 ⑤缝
(鹰猎)训调 ⑥弯砸儿尖子:بۇركىت قايىرۋ
子面驳,撞顶,顶 ⑦鹰雄训调(作动或话):قايىرىپ ايتشى
重说复一遍▲ بەتىن قايىرۋ 福祝(后饭)▲ جاۋاپ
属算会 جىل قايىرۋ 应答,声应,答回▲
相▲ كۆيىس قايىرۋ 刍反。
قايىر 〈叹〉[阿]①见回,见再:قايىر، امان
بول! 安平你祝,见再 ②吧好,好:قايىر،
مەن بارايىن 好吧,去我。
قايىرعىز- Ⅲ قايىر- 的态动使。
قايىرعش 〈形〉(牧)放会的:اۋىل بالاسى مال
قايىرعش. 牧放会子孩村农。
قايىرعىشتا- 〈动〉①-到赶,中集(畜牲将)
起卷,起撩(次多)。 ②起
قايىرعىشتاۋ قايىرعىشتا- 式定不的。
قايىرلا- 〈动〉①浅搁:قايىق قايىرلاپ قالدى.
小船搁浅了。②留停,留滞:ول سوڭعى رەت
留停此在次一后最他 وسى اراعا قايىرلاعان.
过。
قايىرلات- قايىرلا- 的态动使。
قايىرلاۋ قايىرلا- 式定不的。
قايىرلى Ⅰ吉,的利吉,的功成,的利顺〈形〉
路一你祝:ساپارىڭىز قايىرلى بولسىن! 祝的祥
▲ قايىرلى كۇن 吉日良辰 / قايىرلى
بولسىن ايتۋ 祝福 ▲ قايىرلى كەش 晚安 ▲
قايىرلى تاڭ 早安 ▲ قايىرلى ئتۇن 晚安。
قايىرلى Ⅱ的多沙泥,的泥淤有〈形〉。
قايىرما Ⅰ副,句叠,句复重(的歌诗)〈名〉
。句复重的曲歌 :ولەڭىنىك قايىرماسى 歌
قايىرما Ⅱ刀犁〈名〉。
قايىرما Ⅲ头机,铁击〈名〉。
قايىرما Ⅳ领)的起翻,(子袖)的起挽①〈形〉
:(方地)的痕褶有,(子帽)的边卷,(子
جەڭىنىڭ قايىرماسى 口袖的起挽 / پالتونىڭ
جاعاسىن قايىرما قىلىپ تىك 领翻成做衣大把
②的道回之炉壁:مەشتىڭ قايىرماسى كوپ
بولسا جاقسى بولادى.壁炉回道多越多越好。③
领翻 ▲ جاعا قايىرما 边褶,边卷。
قايىرمالا- 〈动〉①挽起翻,起折,回:جاعانى
قايىرمالاۋ 把 / جەڭدى قايىرمالاۋ 把领子翻起
中集加稍(畜牲将),回圈,回赶②起挽子袖。
قايىرمالات- قايىرمالا- 的态动使。
قايىرمالاۋ قايىرمالا- 式定不的。
قايىرمالى 〈形〉①的起挽,的起翻,的回折:
جاعاسى قايىرمالى شاپان 翻领的上衣 / قايىرمالى
词叠重有,的句复重有 ②子靴的腰翻
民的句复重有 قايىرمالى حالىق ولەڭدەرى 的:
歌。
قايىر-مەيىرىم 〈名〉,惠恩;善慈,爱慈,慈仁
发)悲慈发 قايىر-مەيىرىم كورسەتۋ 恩德,情恩
心善) / مەن ئسىزدىڭ قايىر-مەيىرىمىڭىزدى

ماڭگى ۋ مىنەتپايمىن. 我永远忘不了您的恩情。

قايىر-ساداقا 〈名〉舍施，施布；قايىر-ساداقا بەرۋ 施布。

قايىرسىز 无，的肠心有没，的情无 ①〈形〉③ 的处好有没，的处益有没 ② 的心之隐恻辣毒肠心 ④ 的心顺不，的利顺不，的吉得不قايىرسىز پايدادان ▲ 的横专，的制专，的 قايىرلى زالال ارتىق.【谚】宁失损受的心善愿，财之意不得愿不。

قايىرسىزدىق قايىرسىز 的词名象抽。

قايىرت- قايىر- 的Ⅲ态动使。

قايىرۋ قايىر- 的Ⅲ式定不。

قايىرشاق〈名〉：粒沙，砾瓦，石砾 قايىرشاقتاردى تازالاپ شىعارۋ 清除石砾/ كوزگە قايىرشاق ٴتۇسۋ 眼睛里掉进小沙粒。

قايىرشى 〈名〉①讨，饭讨，饭要的，的饭要，的饭讨，子花叫，的贫困，的 ②。穷乞是曾会社旧在儿头老个这. بول شال كونە قوعامدا قايىرشى ەدى：穷乞的：贫赤，的资困，的 ②。穷乞是曾会社旧在儿头老个这. ونىڭ بۇرىنعى كۇيى جاقسى ەدى، كەيىن قايىرشى بولىپ قالعان. 他以前况境还不是错，的困贫后以了。

قايىرشىلا- 〈动〉讨乞，饭讨，饭要；قازىر قايىرشىلاپ جۇرەتىن ادام كورىنبەيتىن بولدى. 现在见不到那个人了。

قايىرشىلان- ① قايىرشىلا- 的态动被 ② 变得，穷贫得变，困贫。

قايىرشىلاۋ قايىرشىلا- 的式定不。

قايىرشىلىق〈名〉饭讨，讨乞；贫赤，穷贫。

قايىرىل- ①قايىر- 的Ⅲ态动被 ②卷刃：پىشاق قايىرىلۋ 刀卷刃 ▲ قايىرىلىپ قالۋ 返回，顾回。

قايىرىلىس- قايىرىل- 的态互交。

قايىرىم〈名〉①隐恻，心悯怜，照关，怀关：باسقالارعا قايىرىمى جوق پەندە 爱仁，慈仁；心的善慈，的慈仁；心的心悲慈有，的肠心好（人的心善慈有）人的肠心好/ قايىرىمدى ادام 人的心情同于富，的心情同有〈形〉②助帮，助协：جولداستار ارا قايىرىم بولۋ كەرەك. 同志间应该互相帮助。

قايىرىمدى 〈形〉قايىرىم 的词名象抽。

قايىرىمدىق قايىرىمدى 的词名象抽。

قايىرىمدىلىق قايىرىمدى 的词名象抽。

قايىرىمدىلىق بىستەر 善慈事业/ قايىرىمدىلىق بىستەۋ 善行（发慈悲）。

قايىرىمسىز 无，的肠心有没，的情无〈形〉①无，的肠心有没，的情无 ②的处好有没，的处益有没 ③的心之隐恻辣毒肠心 ④的心顺不，的利顺不，的吉得不 ▲ قايىرسىز پايدادان 的横专，的制专，的 قايىرلى زالال ارتىق.【谚】宁失损受的心善愿，财之意不得愿不。

قايىرىمسىزدىق قايىرىمسىز 的词名象抽。

قايىرىمشىل 〈形〉心情同于富，的心情同有：قايىرىمشىل ادام 的心悯怜于富，的人悯怜，的心情同于富。

قايىرىمشىلدىق قايىرىمشىل 的词名象抽。

قايىرىس- قايىر- 的Ⅲ态互交。

قايىس Ⅰ ①〈名〉皮，革皮（畜大的工加工手）③缝条皮细用 قايىسپەن تىگۋ 子皮 ②绳皮 قايىس ارقان/ 带皮 قايىس بەلبەۋ 带腰皮 ▲ قارا قايىس（人得打）的脏常非（体身之 جوننان قايىس الۋ ▲ 绽肉开皮。织编条皮用 قايىس ٴتۇيۋ。

قايىس- Ⅱ ①〈动〉身屈，曲弯；折，弯：اعاش قايىسىپ كەتتى. 了曲变料木。/ قايىسپايتىن ادام 人的屈不折百 ②悲；惜怜，悯怜，情同 ▲ 心痛，痛：سۇڭ حابارداى ەستىپ ەل قاتتى قايىستى. 分万痛悲们人息消的幸不到听。 بەلى قايىسۇ 心伤，心痛 ▲ جەر قايىسۇ 遍地处，处 قابىرعاسى ▲ 的麻麻密密，的多众；处到，处 قايىسۇ 隐恻，恤怜，悯怜，惜怜。

قايىسپاس 的屈不折百，的屈不折宁〈形〉：قايىسپاس باتىر 雄英的屈不折宁。

قايىستا- 〈动〉捆条皮用，绑条皮用：ول پىراشكەنىڭ سىنعان قاناتىن قايىستاپ بايلاپ قويدى. 他绑捆条皮用子架车的了断折把起来了。

قايىستات- قايىستا- 的态动使。

قايىستاۋ قايىستا- 的式定不。

قايىستىر- قايىس- 的Ⅱ态动使。

قايىستىق〈名〉皮，子皮生，子皮的条皮做料：وگىز تەرىسى قايىستىق بولادى. 牛皮做可皮子。

قايسۇ قايس- Ⅱ的不定式。

قايسشى：匠皮，匠具马，匠具鞍〈名〉铺匠皮 دۇكەنى قايسشى。

قايست- ① قاي- Ⅱ的使动态（驼母给）② 配种。

قاق Ⅰ〈名〉积水，坑水小，水洼：سۇ تاپشى جەردە قاقتىڭ سۇى بال تاتيدى. 在方地的水缺水小的里坑水甜如蜜。▲ قانتى جەردە قاق تۇرار.【谚】水积有能才上地土的硬干▲ 讨قاعنان جەرىگەن قۇلان قاڭسىزىپ ولەر.【谚】死渴会马野的水积厌。

قاق Ⅱ〈名〉果干，儿干果：الما قاعى 苹果干 / ورىك قاعى 杏干儿。

قاق Ⅲ〈名〉物污，垢污：كيمگە جۇققان قاقتى 干涤洗要垢油的上服衣 كەرەك. 净。

قاق Ⅳ〈副〉中正，正：كوشەنىڭ قاق ورتاسى 中正从 قاق ءبولۇ / （心中街）间中正的道街 قاق الدى 正前 / 方分半对 قاق ايرۇ / 开分间（半两成分间中正从）قاق ماڭدايعا ءبىر قويۇ / 正上额在打正。

قاق- Ⅴ〈动〉①：打敲，击敲，叩，敲 ەسىك قاعۇ（门叩）门敲 / قوڭىراۋ قاعۇ（钟击）钟敲，（钟，铃）打拍 ② قانات قاعۇ：打扑，弹，搂抖，抖，打拍 / كيىز قاعۇ（翅敲）膀翅打拍（子毡搂抖）子毡打拍 ③（服衣掸）服衣搂抖 / كيىم قاعۇ（子毡）子橛楔 شەگە قاعۇ：楔子钉钉 / قازىق قاعۇ 把硬 ④ 碰挤，挤：بالانى قاعىپ جىعىپ كەتتى 称 ② 膀肩拍 ① ارقاعا قاعۇ ▲ 了倒挤子孩 ▲ 尝赞，赞 الڭ قاعۇ 打猎，猎狩 ▲ بالپاڭ قاعۇ ▲ 跑的拙笨 ③ 乱脚忙手，团一乱慌，张张（衣）扇呼扇呼 ① ,慌慌 ② 动摆地时不 弹（器乐）② 哼哼，吟呻（得疼）① بەبەۋ قاعۇ 花镶，花印 ① بەزەك قاعۇ ▲ 调声的沉低出奏 不 ,燥焦 ③ 哼哼，吟呻 ② 饰修，饰装，边 ▲ 去跑来跑 ,窜乱，跑乱 ④ 安不卧坐，安 بەتسىز قاقپاۋ 爱，护爱 قاعۇ ▲ بۇراڭ 惯骄，爱宠 ▲（物动科犬指）闪一然忽，现显然突 قاعۇ ① 走地捏捏扭扭，走地扭一扭一 بۇراڭ 弄卖 ② 情风 ▲ بۇگجەڭ - بۇگجەڭ قاعۇ，走腰着猫 ▲ بۇرسەڭ قاعۇ 走子身着缩蜷，走背着驼 ▲ 战寒打，栗战，嗦哆直得冻，走膀肩着缩 ▲ دابىل قاعۇ ① 鼓敲，鼓打 ② 告宣 ▲ دارداڭ قاعۇ ▲ دەدەك قاعۇ 走行地便灵不，跑地拙笨 ▲ دەلدەڭ قاعۇ 走地噔噔，走步疾，走地急急 ▲ دىردەك قاعۇ ① 起勃 ② 忙忙急急，张慌 ① ▲ ءدىرىل 嗦哆，抖发，战冷打 ② 流淌（血）跑来跑 ▲ ەبەلەك قاعۇ 嗦哆，抖发，抖颤 قاعۇ 地时不（蛇）① جالاڭ قاعۇ ▲ 转团团得忙，去 ▲厌无得贪，求贪，婪贪 ③ 咀贪，吃贪②芯吐 感好得博，欢喜人讨，情热示表 ① جالباق قاعۇ ▲ 媚献，勤殷献，承奉谀阿，好讨，结巴 ② 热示表 ② 烈采高兴，兴高 ① جالباڭ قاعۇ ,屁马拍，承奉谀阿〔转〕③ 热亲现表，情 ② 吃贪，咀贪 ① جالماڭ قاعۇ ▲ 好讨，结巴 ▲ 足不心贪得变，厌无得贪得变，婪贪得变 诚示表 ② 走行地拽一拽一 ① جامپاڭ قاعۇ ▲ 媚献，勤殷献，好讨 ③ 热亲，意 جەل قاقتى ▲ 干凉，干风 قاعۇ جەل ▲ 吹风 بولۇ 轻〔转〕③ 合一闭一（嘴）② 跳（眼）① قاعۇ 地浮轻 قاعۇ جىرتاڭ ▲ 哈哈嘻嘻，佻轻，浮 跳心 قاعۇ جۇرەك ▲ 脸笑皮嬉，笑地佻轻，笑 气咽 ① زار قاعۇ ▲ يەك قاعۇ ▲ 泣号，哭痛 ① كەۋدە قاعۇ ▲ 乎招，头点 ③ 示暗，意示 ② كىرپىك ▲ 证保，保担 ③ 强逞，能逞 ② 胸拍 قاقپاۋ 目 قاعۇ كىرپىك ▲睛转不目 巴眨，睛眼眨 ▲ 咪咪笑，笑含，笑微 قاعۇ كۇلىمسى ▲ 睛眼 كۇن قاقتى بولۇ ▲ 晒日，焦晒 ماڭدايىنان قاقپاۋ 闲传 قاعۇ سىپسىڭ ▲ 养惯生娇，爱溺，爱宠 ,来气过不喘 قاعۇ تاناۋ ▲语蜚言流播传，话 表 ① تاڭداي قاعۇ ▲ 气下接不气上，吁吁喘气 ▲ 惊震，怪奇，奇惊 ②舌弹而叹感示 ,的广识见，的练老 قاقپان ءتىس ▲ 行饯 قاعار 嗡嗡出发，叫嗡嗡 قاعۇ نزىڭ ▲ 的面世过见 使 ① نم قاعۇ ▲ 速迅作动 قاعۇ نلپىك ▲ 声 ▲ 膀吊，儿眼飞，情传睛眼用② 示暗，色眼 ▲ 笑大呵呵，的哈哈嘻嘻 قاعۇ نرجاق ▲ 吁吁喘气，喘地气下接不气上 قاعۇ قاعىپ ▲ 来过接下一，住抓把一，住接 الۋ سالۋ 。干喝口一，尽而饮一

قاق Ⅵ〈形〉的在实，的实确，的真：ونىڭ ايتقانى قاق。他讲的真。过

قا-قا〈叹〉哈哈(声笑指)。

قاقا-〈动〉变冷寒，寒严得来起：قاقاعان قىس 冬严(冬寒) / قاقاعان سۋىق 寒严。

قاقاي-〈动〉①直立，起竖，立挺，直挺，动不立：قاقايىپ تۇرسىڭ؟ 为什么在立挺着不动？② 动不起勃(器官生性男)发，起竖：نەگە 硬。

قاقايت- قاقاي- 的使动态。

قاقايۋ قاقاي- 的不定式。

قاقاق〈名〉鸡(声叫咯咯)。

قاقاقتا-〈动〉①催，促催三再，促催，催：قاقاقتاپ جانىمدى شعاردىڭ عوي. 逼催三再逼；住不闭，腾折，忙奔 ②。法办有没在实我，能强逼：قاقاقتاپ تىنىشتىق كورمەيتىن كەمپىر 太太老的住不闲逼要不你 / سەن قاقاقتاما. 能。

قاقاقتاۋ قاقاقتا- 的不定式。

قاقال-〈动〉卡住，住噎，住食憩管室：سۇيەككە قاقالۋ 被(头骨住卡里咙喉)住卡头骨。

قاقالدىر- قاقال- 的使动态。

قاقالدىرىپ-شاشالدىر- قاقالىپ-شاشال- 的使动态。

قاقالت- قاقال- 的使动态。

قاقالۋ قاقال- 的不定式。

قاقالىپ-شاشال-〈动〉呛带噎连。

قاقالىپ-شاشالۋ قاقالىپ-شاشال-的不定式。

قاقاڭدا-〈动〉忙奔谓无，腾腾乱，去跑来跑，忙乱。

قاقاڭدات- قاقاڭدا- 的使动态。

قاقاڭداۋ قاقاڭدا- 的不定式。

قاقاڭ - قاقاڭ：قاقاڭ-قاقاڭ ەتۋ 去跑来跑，无暇，忙奔谓。

قاقاس Ⅰ〈形〉①凉荒，的野荒，的漠荒，的芜荒：قاقاس ٶشول 荒野(原荒，无人烟)的 ②背耳：قۇلاعىمنىڭ قاقاسى بار. 我耳背的 ③。背些有，的近接易不，的群合不，的群离，的僻孤性脾：ەلگە جولامايتىن قاقاس ادام 不接人的僻孤性脾，人的人近不，予参不，外局在，旁一在

قاقاس Ⅱ〈副〉旁手袖，入介不)旁一在站：قاقاس ٶجۇرۋ 人介听 ②(予参不)入介不 ①(观)▲ قاقاس قالۋ(讯音)到不得，(息消)到不。

قاقاۋ قاقا- 式定不的。

قاقاس Ⅰ老，户绝老，西东老，伙家老〈名〉头滑。

قاقباستىق(境处的)户绝老，伙家老〈名〉。

قاقي-〈动〉①动不立呆，起竖，直挺，立挺：قاقيىپ تۇرعان سەنبىسىڭ؟ 挺挺直里这在你是 ③ 硬发，起勃(器官生性男) ②？着站地僵。了僵冻里夜：تۇندە قاقيىپ قالىپتى 僵冻，硬。

قاقيت- قاقي- 的使动态。

قاقيۋ قاقي- 的不定式。

قاققى：قاققى كورۋ 击打受，挤排受，斥排受：قاققى كورگەن ادام 人的击打受。

قاققىز- قاق- 的使动态。

قاققىلا-〈动〉扑，掸；击槌，打敲，敲(频频)：دابىلدى قاققىلاۋ 敲击 / قوڭىراۋدى قاققىلاۋ 打：钟敲(铃打) / كيىمدى قاققىلاۋ 服衣掸。

قاققىلان-① قاققىلا- 的态身反的。打扑，掸 ②。

قاققىلات- قاققىلا- 的使动态。

قاققىلاۋ قاققىلا- 的不定式。

قاققى-سوققى〈名〉①击打；挤排，斥排：ەشكىمنەن قاققى-سوققى كورگەن جوق. (他)没：负欺受，辱凌受 ②。击打的人何任过受有：ٶومىر بويى قاققى-سوققى كورمەي ٶوتۋ 一辈子不也受凌辱。

قاققىش〈名〉子掸；儿槌鼓，儿槌：قاققىشپەن دابىلدى قاعۋ 鼓击儿槌鼓用 / قاققىشپەن كيىمدى قاققىلاۋ 服衣掸子掸用。

قاققىشتا-〈动〉①掸地频频，打拍地复反：ول كيىمىن قاققىشتاپ بەردى. 了打拍服衣把他。天半好物猎动惊(时猎狩)②。

قاققىشتاۋ قاققىشتا- 的不定式。

قاقپا：قاقپا شەكپەن 衣外纺精。

قاقپا〈名〉门院，门宅，门大：قاقپا اشىلدى. 了开门大。

قاقپاي Ⅰ〈名〉斥排，挤排▲ قاقپاي كورۋ 受斥排受，挤排。

قاقپاي: Ⅱ قاقپاي تاس (儿戏) 石抓，拐羊抓
子。
قاقپاي Ⅲ〈名〉档横镰。
قاقپايلا- 按其使畜牲赶驱地慢慢 ①〈动〉
进行向方定指：ول اتىن قاقپايلاپ الىپ كەلدى. 排，挤排〔转〕②。了家回着赶慢慢马把他
斥：بىرەۋدى الباتى قاقپايلاۋ تۇرا ەمەس. 别断打，止阻〔转〕③。的对不是人别挤排
话的人：بىرەۋ سويلەپ تۇرعاندا، ونىڭ ءسوزىن 打要不，时话讲人别。别 قاقپايلاپ قويماڭ كەرەك
话的家人断。
قاقپايلات- قاقپايلا- 的态动使。
قاقپايلاۋ قاقپايلا- 的式定不。
قاقپايلاۋشىلىق〈名〉外排，义主挤排，性它排
性。
قاقپاق〈名〉① 盖儿，子盖：شايىنەكتىڭ قاقپاعى 茶壶盖儿 / قازاننىڭ قاقپاعى 锅盖 ②
闸库水 قاقپاعى 闸，门闸口：سۋ قويماسىنىڭ قاقپاعى 门 ③ 截(机)门，子罩：ماشينانىڭ قاقپاعى
板寒防，板窗护 ④ 罩盖的器机 ▲ اۋزىنا قاقپاق بولۋ 话说止阻，嘴住堵 ▲ قاقپاق تاس
碑 ▲ قاقپاق قويرىقتى 大尾巴(羊) ▲ قازاننىڭ قاقپاعى كەتسە، ءيتتىڭ ۇياتى كەتەدى. 【谚】锅
皮脸顾不就狗，开敞旦一盖。
قاقپاقتا- ①〈动〉盖上盖儿：قازاندى قاقپاق- 上盖盖锅把 قوي. 上器木类一子柜 ②（上器木类一子柜）
门装安。
قاقپاقتاي〈动〉象一子盖的样，的平扁，的
块大，的宽肩：جاۋىرىنى قاقپاقتاي جىڭىشكە 的大宽，的
子伙小的膀。
قاقپاقتال- قاقپاقتا- 的态动被。
قاقپاقتات- قاقپاقتا- 的态动使。
قاقپاقتاۋ قاقپاقتا- 的式定不。
قاقپاقتى〈形〉①的子盖有，的子盖带：
قاقپاقتى قۇدىق 有，的门闸有②井水的子盖有
板水的门闸有：قاقپاقتى سۋ قويماسى 的口闸
寒防有，的板窗护有 ④ 的门有安 ③ 库。的
قاقپاقتىق〈形〉的门，的子盖：قاقپاقتىق تاقتاي 板木的子盖做。
قاقپاقشا〈名〉膜瓣〔理生〕：قارىن قاقپاقشا- 膜瓣门幽门。
قاقپاقشا- 拐羊抓，拐羊抓〈名〉。بالالار قاقپاقشا ويناپ جاتىر. 拐羊抓玩在孩小。
قاقپاقشالا- 儿子石小抓玩，拐羊抓玩〈动〉：بالالار قاقپاقشالاپ اسىق ويناپ جاتىر. 们子孩
戏游的拐羊抓玩在。
قاقپاقشالاس- قاقپاقشالا- 的态互交。
قاقپاقشالات- قاقپاقشالا- 的态动使。
قاقپاقشالاۋ قاقپاقشالا- 的式定不。
قاقپالا-〈动〉① 门大安，门大筑修：قورانى قاقپالاۋ 在门大上安上墙院 ② 门大上关，关
门大闭：قورانى قاقپالاپ قوي 把门大上关 ③
走着挥指(棍小)鞭用(时畜牲等驼或牛骑)：ءبىر بالا وگىزدى قاقپالاپ ءمىنىپ كەلە جاتىر.
挤排：بىرەۋدى بەتالدى قاقپالاۋ جاقسى ەمەس. 随，斥排④。来走着挥指棍小用牛着骑孩小个一
住挡 ⑤。好不人别斥排意：ەسىكتى قاشامەن قاقپالاپ قويدىم. 了住挡笆篱用门把我。
قاقپالاۋ قاقپالا- 的式定不。
قاقپالى〈形〉的门大有安，的门大有：قاقپالى قورا 子院的门大有。
قاقپان〈名〉① 兽禽捉捕)，器禽捕，器兽捕：قاقپان قۇرىپ قاسقىر ۇستاۋ 置设(的子夹：قاقپانعا ءتۇسىپ قالما 不要了上套圈，网罗，井陷转 ② 狼捉捕器兽捕
套圈了上套 ▲ قاقپان بەل 腰高(马) ▲ قاقپان قۇرۋ ① 夹兽捕设埋
施 ② 捕诱，井陷设，子 ▲ قاقپانعا ءتۇسۋ
套圈入落 ② 器兽捕上踩，住夹被(兽野)①
قاقپاندا- 子夹兽捕用使，器兽捕设埋〈动〉：قاقپانداپ تۇلكى الۋ 狸狐住捉子夹兽捕用。
قاقپانداۋ قاقپاندا- 的式定不。
قاقپانشى〈名〉器兽捕用会，者器兽捕设安
人的兽捕套设，人的。
قاقپانشىلىق〈名〉业之兽捕器兽捕用。
قاقپاشى 的门大守看，人门守，卫门，人门看
有设位单个那：ول مەكەمەدە قاقپاشى بار. 人
卫门。
قاقپاشىق〈名〉② 门大的小较 ① 间二[解]
瓣。
قاقپىش I 骨包皮，的柴如瘦骨，的弱瘦〈形〉

头的：قاقپش بايتال 马母岁三的弱瘦 。

قاقپش Ⅱ 〈名〉肉熏 。

قاقپش Ⅲ 〈名〉子毽 。

قاقسا- 〈动〉① 痛酸，痛刺，痛剧：ئتسى قاقساۋ 牙疼痛烈剧齿牙 / تۇلا بويى قاقساۋ 剧身浑疼痛 ② 痛哀，吟呻：قاقساعان داۋىس 声吟呻哀(号) ③（声号）发牢骚，怨埋，说诉，苦诉：قىزمەت جونىندە قاقساپ جۇرەتىن ادام 对工作牢骚满腹的人 地三再，皮嘴破说，申五令三，叨唠 ④ 人的好好要讲地再一 قاقساۋ جاقسى وقى دەپ：讲 。叫地停不(羊、牛) ⑤ 习学 。

قاقسا Ⅱ 〈形〉年的大纪的数岁了上，的 。

قاقساي-قاقساي 〈副〉不断劲个一，苦叫地断不：说诉地不，完个有没地叨叨唠唠；穷哭地儿قاقساي-قاقساي ماسەلە شەشىلدى. 不断地，说诉地，了决解于终题问 。

قاقسال 〈形〉的百半过年，的大纪年，的老 。

قاقسات- قاقسا- 的态动使 。

قاقساتقىز- قاقسات- 的态动使 。

قاقساتتىر- قاقسات- 的态动使 。

قاقساۋ قاقسا- 的式定不 。

قاقساۋىق 〈形〉① 欢喜，的苦诉爱，的苦叫好：قاقساۋىق ادام 的骚牢发好，的诉哭休不喋喋，的舌饶，的叨叨唠唠，的叨唠 ② 人爱 ③太太老的叨叨唠唠：قاقساۋىق كەمپىر 的。儿孩小的哭爱 بالا قاقساۋىق：的哭好，的哭

قاق-سوق 〈形〉① 的味无，的碎琐：قاق-سوق شارۋا 段手的猾狡，图企良不 ② 儿事的碎琐：قاق-سوعى جوق قويشى 人羊牧的交巴实老 。

قاقتا- Ⅰ 〈动〉① 烘，烤：ەتتى قاقتاپ پىسىرۋ / ۇيرەك قاقتاۋ 熟烤肉把：كورپەنى كۇنگە قاقتاۋ 晒一晒褥被把 。

قاقتا- Ⅱ 〈动〉烤，饰装(银金用) 。

قاقتا- Ⅲ 〈动〉剩所无毫：قاقتاپ ساۋۋ(奶把) 净挤 。

قاقتال- قاقتا- 的态动被 。

قاقتاما 〈名〉饼烤 。

قاقتان- ① قاقتا- 的反身态 ② 烤：ونقا قاقتانۋ 阳太晒 ③ 火烤：كۇنگە قاقتانۋ 晒 。

قاقتاس- قاقتا- 的互交态 。

قاقتات- قاقتا- 的使动态 。

قاقتاۋ- قاقتا- 的不定式 。

قاقتىعۋ قاقتىق- 的不定式 。

قاقتىعىپ-سوقتىعۋ قاقتىعىپ-سوقتىق- 的不定式 。

قاقتىعىپ-سوقتىق- 〈动〉① 东，撞乱，撞碰：قاقتىعىپ-سوقتىعىپ 头一西头一…撞乱头一西头：جۇرىپ بارماعان جەرى قالماپتى 东头一西头一 ② 了到撞都里哪的：قاقتىعىپ-سوقتىقپاساڭ بولماي ما؟ 祸惹，事惹：吗行不事惹不你？

قاقتىعىس Ⅰ 〈名〉矛盾，纷纠，突冲：ولاردىڭ ورتاسىندا قاقتىعىسى بار. 盾矛有间之们他 。

قاقتىعىس- Ⅱ ① قاقتىق- 的互交态 ② 抵触，碰撞，突冲，斗殴：ولار قاقتىعىسىپ قالدى. 他们发生了突冲 。

قاقتىعىستىر- قاقتىعىس- Ⅱ 的使动态 。

قاقتىعىستىرت- قاقتىعىستىر- 的使动态 。

قاقتىق- 〈动〉① 撞顶，撞碰，撞，碰：ەكەۋى قاقتىعىپ قۇلاۋ 在倒而撞碰相互 ② 祸惹，事惹：بىرەۋگە قاقتىقپاي جۇر. 上地：的吃有没，接不黄青 ③。家人惹要不(你)استىقتان قاقتىعۋ 食粮缺 。

قاقتىقتىر- قاقتىق- 的使动态 。

قاقتىر- قاق- Ⅴ 的使动态 。

قاقشاقتا- 见 قاقشاڭدا.

قاقشاقتات قاقشاقتا- 的使动态 。

قاقشاقتاۋ قاقشاقتا- 的式定不 。

قاقشاڭ قاعۋ : قاقشاڭ 显，碌碌忙忙，忙奔：去忙来忙，忙奔(人老指多)快勤得 。

قاقشاڭدا- 〈动〉；能遑，干能得显，快勤得显：اكەسى قارتايىپ، جۇدەپ بىتكەن ەكەن، توقال شەشەسى قاقشاڭداپ تۇر. 有很得显母继，了柴如瘦骨得老亲父他 。神精

قاقشاڭداس- قاقشاڭدا- 的互交态 。

قاقشاڭدات- قاقشاڭدا- 的使动态 。

قاقشاڭداۋ قاقشاڭدا - 的式定不 。

قاقشي- 〈动〉①呆，动不立呆，住愣，立呆，呆：قاقشيىپ تۇرا بەرمەي وتىرساڭشى 别执固，拗执，执固〔转〕② 吧下坐，里那在立呆：鸡木若

己见；ۆز پىكىرىنده قاقشيپ تۇرىپ الۋ 坚死法看的己自持。

قاقشيت- قاقشي- 的态动使的。

قاقشيتۇ قاقشيت- 的式定不的。

قاقشيۋ قاقشي- 的式定不的。

قاقسۇ قاقشى- 的式定不的。

قاقشى-〈动〉① 住接：تاستاعان كەرپىشتىسى قاقشىپ الۋ 砖的来过扔住接 ②（气寒）袭人，（火）燎：ونىڭ بەتىن جالىن قاقشىپ كەتىپتى. 燎苗火被脸的他了。

قاقى I 〔植〕〈名〉英公蒲。

قاقى II 〈名〉[阿] ①利权，权：قاقسى بار (جوق) 有(无)权，义务 ②任责，务义：قاقىنى اتقارۋ 钱工，酬报 ③(务义尽)责职行履。

قاقىلدا- I 〈动〉①地啦哇啦哇，哗喧声高：كۇن بويى قاقىلداپ قۇلاققا مازا بەرمەۋ 格格(鸡) ②静安人让不，嚷嚷天整（叫）。

قاقىلدا- II 〈动〉冷寒，寒严：جاقىنناىن بەرى قاقىلداعان سۋىق 冷寒气天来近。

قاقىلدات- قاقىلدا- 的态动使的。

قاقىلداۋ قاقىلدا- 的式定不的。

قاقىندا 〈副〉关（于对，于）就……。

قاقىر- 〈动〉出咳，痰吐，吐咳，咯：قان قاقىرۋ 血咳 / قاقىرىق قاقىرۋ 痰咯。

قاقىرا- I 〈动〉开绽，线开，状条成撕，破撕：كيىمىنىڭ قاقىراعان جەرىن تىگىپ قويۋ 服衣把好缝处线开。

قاقىرا II 〈名〉棚芦。

قاقىراي- 〈动〉傲，着立站地气神，立站直挺：قاقىرايىپ قاراپ تا قويمايدى 挺直立挺地慢着：眼一看不都看，旁一在站地挺。

قاقىرايت- قاقىراي- 的态动使的。

قاقىرايۋ قاقىراي- 的式定不的。

قاقىرات- قاقىرا- I 的态动使的。

قاقىراۋ قاقىرا- I 的式定不的。

قاقىراۋشى 〈形〉线开易；的实结不，的破易：قاقىراۋشى بۇل 布的实结不，的绽开易，的服衣的线开易。

قاقىرعىش 〈名〉痰盂：قاقىرىقتى قاقىرعىشقا تۇكىرۋ كەرەك. 痰在吐要痰盂里。

قاقىرت- قاقىر- 的态动使的。

قاقىرتۇ قاقىر- 的式定不的。

قاقىرىق 〈名〉痰，痰粘：قاقىرىقتى كورىنگەن جەرگە تۇكىرمەۋ كەرەك. 不要痰吐地随。/ قاقىرىق ۇتۇسىرۋ 去痰 / قاقىرىق بوساتۇ 化痰。

قاقىرىن- قاقىر- 的态身反。

قاقىرىنىپ-جۇتكىرىنىپ- **قاقىرىنىپ-تۇكىرىن-** 见。

قاقىرىنىپ-تۇكىرىن- 〈动〉老带咳连，痰吐（痰）。

قاقىرىنىپ-تۇكىرىنۋ قاقىرىنىپ-تۇكىرىن- 的式定不的。

قال I 〈名〉记，记胎，痣，痣胎：بەتىندە الا قانداي قالى بار. 他脸上有一大块记。

قال- II 〈动〉①落在，……于后落：ارتتا قالدى 面后在落 / جولداستارىڭ كەيىنىندە قالدى 在留停，在留，留 ②面后们志同在落（状原持保指）：ورنىندا قالدى 留在原地 / ۇيدە قالدى 留在家里 ③余，余剩，剩：存残；下余，余剩，剩；了结完快，了儿点一剩（了多不剩 / سيماي قالدى 盛不下了装不下了）/ قىزمەتتەن قالدى 失丧，掉失，去失 ④（了下剩，了失丧，掉失，去失：（力能作工去失）作工掉失 / كوزى كورۋدەن، قۇلاعى ەستۇدەن قالدى. 由（聋耳花眼）力视和觉听失丧（迈年于سوزدەن قالدى 失去说话能力 / كاسىپسىز قالدى 业失无职）① 合结词动副分部一和词动助作 ⑤ 来季春。速迅作动示表：كوكتەم بولىپ قالدى. 敌临（春到了）。/ دۇسپان كەلىپ قالدى. 敌发然偶之作动示表 ②。（了来人敌）近逼人 / سىنىپ قالدى 断了 / كورىپ قالدى 看见了（现发了）/ ۇتۇسىپ قالدى 下掉了▲ ادىرا (ءادىرا) قالۋ ①倒霉，死该 ②的陈▲ 废暴报，芜荒，废荒 ③弃遗被，旧破，旧▲ از قالۋ ①一剩，多不剩 ②点，将即，要就，▲ 进后，后落 ▲ ارتتا قالۋ 些险，点一差，乎几比，足不上比 اشتان ءولىپ، كوشتەن قالماۋ 苦讨自，火惹，烦麻找 ▲ بالەگە قالۋ 余有下 ▲ داۋعا قالۋ 司官吃，讼受被 ▲ دۇنيەدەن

تىس قالۇ 绝隔世与 ▲ جولدان قالۇ 耽误,误上
非亲非 ەمەس ئېبر قالعانى ەكى تۇنۇپ 路了不 ▲
故 ▲ كەنجە قالۇ 落后,后达发不 ▲ كومۇسىز
قالعىر 葬埋人无了死〔咒〕 ▲ كۆمۈل قالۇ
丧沮;望失 ▲ مانقاپى قالۇ 交臂之失 ▲ ويىندا
قالۇ 住记 ▲ پالەگە قالۇ 碰上麻烦,惹事 ▲
سوۋك قالۇ 到迟,后落,落伍 ▲ تاماقتان قالۇ
进不水滴,饭下不吃 ② 饭吃上赶有没① ▲
打蛋飞鸡,获所无一 تاقىرعا وتىرىپ قالۇ ▲
تاڭ قالۇ 吃饭,惊吃,惊奇,讶惊 ▲ تاعاتى قالماۋ
住不耐忍,烦耐不 ▲ تىستەگەن جەردە ئتىسىم
قالسىن 以牙还牙 ▲ شاتاقتا قالۇ 找麻烦 ▲ ئىز
قالۇ ①留下迹痕 ②留下响影 ▲ قىر سوڭىنان
常非 ▲ ۇرەيى قالماۋ 跟踪,离不影形
قالمايدى. 害怕,惊恐 ▲ ايتىلعان ئسوز دالادا
【谚】一言既出,马驷难追 。 ▲ دوستىڭ
كوڭىلى ئېبر اتىمۇ ناسىبايدان قالادى. 【谚】为
一小(心的友朋伤能事小)心的友朋伤会烟鼻撮
(心)。 ▲ كۆننەن ئجۇز تۆلكى السا دا، تازىنىڭ
ئيت اتى قالمايدى. 【谚】一天能扑捉一百只
(狗 是旧仍狗大再领本)狗是还称名的犬猎,狸狐
。

قالا Ⅰ〈名〉[波]市,市城,市都: قالا ماڭى 城郊 / قالا جان سانى 口人市城 / قالانىڭ ورتاسى 心中市 ▲ اق قالا 雪滚(球名戏游) ▲ باتىر قالا 英雄市城。

قالا- Ⅱ〈动〉①打;造砌,砌: مەش قالاۋ 砌上……在放 ②础基打 قالاۋ / نەگىز قالاۋ 灶炉 ▲ 粪牛干放堆 تەزەك قالاۋ 放,放叠,放堆,面 قالاۋ 础基打 (نىرگەسىن) نەگىزىن。

قالا- Ⅲ〈动〉①要,到得想,望希: سەنىڭ ئېبر اتىڭدى قالاپ كەلدىم. 我望想你要马匹一的。 ②中意,喜欢: سەنىڭ قالاعانىڭ وسى كىتاپ پا? 你喜欢不是这书本? ③? 选挑,选择: قالاعانىڭدى ال 你任选挑 ④ سەن كينوعا بارۋدى قالايسىڭ با? 你愿意不愿意去看电影? ▲? 愿,意愿,望盼 〔语〕راي قالاۋ 。式求祈,式

قالاي Ⅰ〈代〉怎么,样怎,样么,何如: بۇل ئىستى قالاي ىستەۋ كەرەك? 这件事怎样办理? / ول قالاي دەگەن ەدى? 他说么怎的? ▲ ەل قالاي

كوشەدى① 花蝴蝶,飘燕 ② 的见主有没 ▲ قالاي ايتساڭ، سولاي ايت 的力能考思立独 ▲ قالاي بولسا دا) 不管怎,样么怎,论无 (قالاي بولماسىن 何如 ▲ قالاي بولسا سولاي 随便便 قالاي دەگەنمەن 不管怎,样么怎。

قالاي Ⅱ 见 قالايى.

قالايدا 不管怎,样么怎,论无,何知论无〈代〉: سەندەر قالايدا ەكى كۇننەن قالماي 样么,到赶内之天两要们你何如论无。

قالاي-قالاي 么怎,样怎样怎,何如何如〈代〉: ونىڭ قالاي-قالاي ايتقاندىعىن 此如此如,么怎清讲一一要都的说么怎么怎是他。

قالايى 〈名〉[波]镉锡,锡: قالايى رۇدالارى 锡矿石 / قالاي قاعاز 纸锡 ▲ قالايى قاسىق 匙锡。

قالايسان 〈名〉大甜瓜。

قالايىق 〈名〉大,众大,人众,家大: قالايىق ئسىزدىڭ بۇل كوزقاراسىڭىزعا قوسىلمايدى. 点观种这的你意同不家大。

قالايىلا- 〈动〉锡焊,焊,锡镀: شاۋگىمىنىڭ تەسىلگەن جەرىن قالايىلاپ جاماپ قويدى. 了好焊补经已眼漏的壶水。

قالايىلان- 态动被的 قالايىلا- 。

قالايىلاس- 态互交的 قالايىلا- 。

قالايىلات- 态动使的 قالايىلا- 。

قالايىلاۋ 式定不的 قالايىلا- 。

قالايىلى 〈形〉的锡焊;的锡镀;的锡含: قالايىلى مەتال 属金的锡含 / قالايىلى كاتەل 镀锡 / قالايىلى تەمىردى تات باسپايدى. 桶水的锡镀。 ▲ قالايىلى قولا 铜青锡。

قالايىشا 〈形〉锡,的锡似类,的锡如,的般一锡: قالايىشا جۇمساق تەمىر 铁的软样一锡像。

قالايشى 〈名〉工锡,匠锡。

قالايىشىلىق 〈名〉镉锡业,铁锡业,铁洋补修;术技业铁锡活的: قالايىشىلىق تەحنيكاسى 工的业镉锡事从 شۇعىلدانۇشى 人。

قالاق Ⅰ 桨,橹,桨〈名〉。

قالاق Ⅱ〈名〉① 勺,匙羹,勺木小,勺小,勺调 ② 铲撮:كىرانىڭ قالاعى 铲撮的车吊 ▲ 羹 قالاق ءسىكىر قابىنۋى〔医〕脾膜炎

قالاقاي〈名〉麻荨叶麻,麻荨〔植〕:قالاقاي تالشىعى 维纤麻荨 ▲ كەڭ جاپىراقتى قالاقاي 麻荨叶大,麻荨叶宽 ▲ قالاقاي كوبەلەگى〔动〕麻荨叶蝶蛱赤麻荨 قالاقاي تۇقىمداسى〔植〕麻荨科。

قالاقتا- 〈动〉①勺小用:قالاقتاپ سۋ ىشكىزۋ 撮(铲撮用)水喂勺小用。

قالاقتاي〈形〉①勺一够的勺象,的状勺:سيىر سۋالايىن دەپ كەلەدى، ءبىر قالاقتاي ءسۇت شعادى. 出挤能只在现,了奶断要快牛奶---奶点。

قالاقتاۋ قالاقتا- 的式定不。

قالاقتى〈形〉①的勺带,的勺有②的铲撮有 ▲ قالاقتى دوڭگەلەك 的铲撮带,的轮叶〔机〕车铲 ▲ قالاقتى كىران 。

قالاقتىق〈形〉①勺小一---,的匙汤一,的勺小一羹的匙调一,的羹:ءبىر قالاقتىق ءسۇت 勺小一的羹调一,的匙:(料材)的匙羹作,(料材)的子勺作来用②奶料材的勺木作 قالاقتىق اعاش。

قالاقشا〈名〉①铲撮小,小铲子:كۇل قالاقشا 灰铲儿②板甲叶,板叶。

قالاقشى〈名〉①板制②人匠勺制,人勺制匠铲制,人铲。

قالالى〈形〉①多镇城,的镇城有,的市城有地的多镇城个一是这.بۇ قالالى ءوڭىر:的 قالالى جەردىڭ 的市,的镇城,的市城:②。带 قالالى جەردە وسكەن بالا 城活生市城 / قالالى جەردىڭ ادەتتى 人市城 / 子孩的大长里市惯习的。

قالالىق〈名〉①居镇城,人里城,人的里市城 قالالىقتاردىڭ تۇرمىسى 人里城:户住市城,民 قالالىق:的市,的镇城,的市城②活生的 قالالىق باستاۋشى مەكتەپ 市 قالالىق قۇرىلىس / 府政市 ۇكىمەت 立 قالالىق قۇرىلىس / 校学小施设政市。

قالام Ⅰ〈名〉[阿]笔水沾,笔钢,笔:ول قالام الىپ ماقالا جازا باستادى. 章文写始开笔执他./ قالامى جۇيرىك 笔(快子杆)硬子杆笔 ▲

قالام اقى 费稿 ▲ قالام قاس 细柳,眉的弯而细。眉叶

قالام Ⅱ〔阿〕〈名〉尖椽曲(的圈顶房毡撑支),端顶杆曲。

قالاماقى〈名〉费稿。

قالامگەر〈名〉人的力能作写有,子杆笔。

قالامدا- 〈动〉尖削,型尖成削(椽曲将)。

قالامداس〈形〉生作写样同有具,的作写操同。的涯

قالامدات- قالامدا- 态动使的。

قالامداۋ قالامدا- 式定不的。

قالامدى〈形〉的笔钢带,的笔钢有:قالامدى ءبىر جان جوق. --- 笔钢带有没也人个。

قالامدىق Ⅰ〈形〉钢的笔:ءبىر قالامدىق اقشا 钱的笔钢支一买够。

قالامدىق Ⅱ〈形〉的次一烧够:ءبىر قالامدىق تەزەك 粪牛干的次一烧够。

قالامدىق Ⅲ〈名〉端顶,部尖(的椽曲)。

قالامپىر〈名〉石鸡,竹石,香丁〔植〕[阿]:قالامپىر گۇلى 丁香花 / قالامپىر مايى 丁香油 ▲ قالامپىر ساڭىراۋقۇلاق 小菌伞皮 ▲ قالامپىر ءشوپ 硬草骨。

قالامپىرلا- 香丁入加,香丁上加〈动〉。

قالامپىرلان- قالامپىرلا- 态动被的。

قالامپىرلاۋ قالامپىرلا- 式定不的。

قالامساپ〈名〉①杆笔:اعاش قالامساپ 木笔水沾 ②杆笔制:قالامساپپەن جازۋ 笔水沾用 写笔。

قالامشا〈名〉子栽树,子栽,苗树。

قالامشالا- 〈动〉苗肩。

قالامشالاۋ قالامشالا- 式定不的。

قالامۇش〈名〉笔尖:جاڭا شققان قالامۇش 新尖笔的产。

قالان- قالا- Ⅱ、Ⅱ 态动被的。

قالاڭقا〈名〉体风防,处风背。

قالاس Ⅰ[阿]〈形〉的处之当不有,的妥不:قالاس ءسوز 言之妥不。

قالاس- Ⅱ قالا- Ⅱ、Ⅱ 态互交的。

قالاستىر- ① قالا- Ⅱ 态互交的②上……在放,置放,堆③造砌,砌。

قالاسماق 〈形〉与相市城似类，的似相市城；的市城小，的镇城。

قالاتـ قالا- Ⅰ、Ⅱ 态动使的。

قالاتتىرـ قالاتـ 态动使的。

قالاۋ قالا- Ⅰ、Ⅱ 式定不的。

قالاۋ Ⅱ 〈名〉(品物)西东的到得想；(品物)西东的到得想，望希；愿，望希。

قالاۋلى Ⅰ 〈形〉①的好置放，的好摆，的；②的造砌，的好砌，齐整。

قالاۋلى Ⅱ 〈形〉①的好置放，的好摆，的；②的意中，的爱心，的欢喜 ▲ حالىق قالاۋلىسى 的出杰，的色出，的秀优表代的民人。

قالاۋشى 〈名〉①瓦泥，工瓦泥，匠石，工石；匠人中意②(匠石)，工石砌 قالاۋشى تاس：匠看，夫火，人火烧，者火升 ③人的中选；人的中 قالاۋشى وت：人的火烧。

قالاۋنشا 〈副〉欲所心随，意任，便随，意随。

قالاۋش 〈名〉网驮。

قالاش 〈名〉馕薄。

قالاشى 〈名〉人的城进，人的街上：قالاشلار قايتىپ كەلدى. 了来回人的城进。

قالاشق 〈名〉市城小，镇市小，子镇，镇城：اۇيل-قىستاقتاردا قالاشقتاردى كوبىـــرەك قۇرۇ كەرەك. 在镇城小些一建多要村农。

قالاشىل 〈形〉经，的市城慕羡，的市城欢喜：的癖市城有，的市城于衷热，的跑里城往常：قالاشىل ادام / ول قالانى دەسە كوڭىلى كوتەرىلىپ كەتەتىن قالاشىل ادام. 是他的癖市城有的花开乐里心就市城起提个一人。

قالباعاي Ⅰ 〈名〉索马套。

قالباعاي Ⅱ 〔动〕〈名〉鹭琶。

قالباعاي Ⅲ 〈名〉①大宽，大；②大宽，大耳山羊。

قالباعايلى 〈形〉的大宽，的大：قالباعايلى مالاقاي 子帽皮的大宽掩耳。

قالباي- 见 قالبي-。

قالبايتـ قالباي- 态动使的。

قالبايۋ قالباي- 式定不的。

قالبالاق 〈形〉乱忙，的忙空，的碌忙，的忙奔；的住不闲，的住不坐 ▲ 人的 ادام قالبالاق：的住不闲，的住不坐 ▲ 人的 ادام قالبالاق قاعۋ①去忙来忙②表现热情非常。

قالبالاقتا- 〈动〉①忙忙，住不闲，乱忙，忙瞎 قالبالاقتاپ ءجۇرسىڭ؟ 你在忙瞎：道道 نەگە قالبالاقتاپ ءجۇرسىڭ؟ / 什么在忙 قالبالاقتاپ ءجۇرىپ وتكەن ءومىر 乱忙在过的生一 ②表现热情得过度：كارىا ولاردى قالبالاقتاپ كۇتىپ الدى. 他待接地情热人老了来过跑地拙。

قالبالاقتاس- قالبالاقتا- 态互交的。

قالبالاقتات- قالبالاقتا- 态动使的。

قالبالاقتاۋ قالبالاقتا- 式定不的。

قالباڭ: قالباڭ ەتۋ 现闪，现出(然突)。

قالباڭدا- 〈动〉①脚笨手笨，拙笨得显作动；②忙瞎，忙乱，忙奔谓无，去跑来跑。

قالباڭدات- قالباڭدا- 态动使的。

قالباڭداۋ قالباڭدا- 式定不的。

قالباڭ-قۇلباڭ 〈副〉地乱脚忙手，地拙笨：قويشى ۇستىنده تونـى بار، قالباڭ - قۇلباڭ جۇگىرىپ كەلدى. 笨边这朝袄皮穿身人羊牧了来过跑地拙。

قالبي- 〈动〉地子样象不，出突得显，大得显：立站：ونىڭ قالبيىپ تۇرعانى بولماسا بويىندا كۇش جوق. 气力有没但大高材身来起看他。

قالبيت- قالبي- 态动使的。

قالبيۋ قالبي- 式定不的。

قالبىر 〈名〉子匣，简铁，盒铁，盒：سابىن قالبىرى 盒皂肥 / ءبىر قالبىر كامپيت الدىم. 果糖盒铁一了买我 / ساندىك بۇيىمدار قالبىرى 匣品装化。

قالبىرلى 〈形〉有子盒，的子盒，的装盒：قالبىرلى پىرانىك 干饼装盒。

قالبىرلا- 〈动〉盒在放，起装盒用。

قالبىرلات- قالبىرلا- 态动使的。

قالبىرلاۋ قالبىرلا- 式定不的。

قالبىرلىق 〈形〉子盒一装能；的匣制，的盒制：قالبىرلىق قاڭىلتىر 的子匣，的/皮铁的盒制：ءبىر قالبىرلىق كامپيت 够装一糖的盒 / ەكى قالبىرلىق اقشا 钱的西东盒两买能。

قالعان-قۇنتان 〈形〉的留残，的下剩：قالعان-قۇنتان تاماق 饭剩。

قالعۇ قالعى- 的不定式。

قالعى- 〈动〉打盹儿，打盹儿，睡瞌睡，眼皮子。

قالعىپ-مۇلگۇ قالعىپ-مۇلگى- 的不定式。

قالعىپ-مۇلگى- 〈动〉①打盹儿，睡微，寐假（指动物）不安静。②（林森）动不动。

قالعىپ-شۇلعۇ قالعىپ-شۇلعى- 的不定式。

قالعىپ-شۇلعى- 〈动〉打盹儿，睡瞌睡，困，困倦欲睡：تۇنىمەن ۋيقىتاماپ پا ەدىڭدەر، نەعىپ شەتتەرىڭىن قالعىپ-شۇلعىپ وتىرسىڭدار. 你们一个个打盹儿都睡瞌睡，昨夜一宿没睡有困倦是不是？

قالعىس- قالعى- 的互交态。

قالعىسىز: ەستەن قالعىسىز 难以忘怀，不可记忆的事件。

قالعىت- قالعى- 的使动态。

قالعىتىپ-شۇلعىت- قالعىپ-شۇلعى- 的使动态。

قالداي 〈名〉（官名）长翼〔旧〕。

قالدىق ①〈名〉余渣，残渣，余残，剩余；残余 ②〈数〉剩余 ③〔财〕欠尾 ▲ قالدىق ازوت 〔化〕剩余氮 ▲ قالدىق اۋىتقۋ 〔数〕偏余 ▲ قالدىق بىرىگۋ كۇشى 〔化〕亲合剩余 ▲ قالدىق گاز 〔物〕气体剩余 ▲ قالدىق زاريات 〔物〕荷电剩余 ▲ قالدىق ماگنيت 〔物〕磁剩 ▲ قالدىق ماگنيتتەلۋ 〔物〕磁剩化 ▲ قالدىق ماگنيتتىلىك 〔物〕磁场剩余 ▲ قالدىق ماگنيت ۇرىسى 〔物〕剩磁场 ▲ قالدىق ساۋلە 〔数〕剩余 ▲ قالدىق قاتەلىك 〔物〕剩余线误差。

قالدىقسىز 〈形〉无尾，无欠，无余〔数〕的数小重相 ▲ قالدىقسىز بولىنگىشتىك 〔数〕的数。

قالدىر- ①قال- 的Ⅱ态使动 ②给留，下留 ▲ ايا قالدىرۋ 不了了之 ▲ كەينىگە قالدىرۋ 拖延 ▲ تىگەر تۇياق قالدىرماۋ（畜牲指）全部抢走，一个不剩地走。

قالدىرلا- 〈动〉（皮干）擦磨出声。

قالدىرلات- قالدىرلا- 的使动态。

قالدىرلاۋ قالدىرلا- 的不定式。

قالدىرت- قالدىر- 的使动态。

قالدىرۋ قالدىر- 的不定式。

قالدىرىل- قالدىر- 的被动态。

قالەندىر 〔波〕〈名〉苦行者，尔达兰海云游。

قالجا I〈名〉①肉羊的杀宰（他），体养补人爱的子月坐让了为（妇产为专）肉养补妇产〔波〕：ايەلى بوسانىپ قالجاسىنا قوي سويدى. 羊只一了宰 ▲ قالجاسى جاعۋ ①发②感汗到舒服 ▲ ەر ولجادان، قاتىن قالجادان قالمايدى. 【谚】男人财物外有得，必女肉补有，食必。

قالجاق 〈名〉戏，剧作恶，话皮俏，话笑，笑玩：弄戏，谑：بول شىندىق پا، قالجاق پا؟ 是这你是不？笑玩开是还，真当/ سەن قالجاقتى قوي. 别你 ./ مەن ەندى قالجاققا كونبەيمىن. 啦笑玩开再了弄戏人受不再我。

قالجاقباس 〈形〉的话笑说爱，的笑玩开爱：的肃严不，的话皮俏说爱，的谐诙，的谑戏：قالجاقباس ادام 人的笑玩开爱 / قالجاقباس ادامنىڭ قالجاڭ-شىنىن ايىرۋ قيىن. 玩开爱 分难假真话说，人的笑。

قالجاقباستان- 〈动〉皮俏说爱，笑玩开乱。

قالجاقباستانۋ قالجاقباستان- 的不定式。

قالجاقباستاۋ 〈形〉俏点有，的笑玩开乱点有：的肃严太不，的皮。

قالجاقباستىق 词名象抽。

قالجاقتا- 〈动〉弄戏，笑取，话笑说，笑玩开：ادامدى ەبۇيتىپ قالجاقتاۋ ۇيلەسىمسىز. 捉弄：这应该不是人别笑取样。

قالجاقتاس- قالجاقتا- 的互交态。

قالجاقتات- قالجاقتا- 的使动态。

قالجاقتاۋ قالجاقتا- 的不定式。

قالجالا- 〈动〉养补（妇产）：بوسانعان ايەلىن قوي سويىپ قالجالاپتى. 羊只一了宰补妇产为。体身养/ قالجالاعان ايەل تەز الدەندى. 补过经。气元了复恢快很妇产养。

قالجالان- قالجالا- 的被动态。

قالجالات- قالجالا- 的使动态。

قالجالاۋ قالجالا- 的不定式。

قالجاڭدا- 见 قالجقتا-。

قالجاڭداۋ قالجاڭدا- 的不定式。

قالجاۋ: قالجاۋ ەتۋ 靠,生谋(么什)过日子,靠(么什)维生持活。

قالجاۋرا- 〈动〉倦,疲劳,无到感力。

قالجاۋراۋ قالجاۋرا- 的不定式。

قالجۇبر 〈名〉小,盒铁〔旧〕简铁 ▲ ارتىنا (قۇيىرىعىنا) قالجۇبر بايلاۋ 自找麻烦找。

قالجىك 〈名〉戏谑,谐诙,笑玩,话笑: كوپە - كورنەۋ قالجىكدى دا كوتەرە الماي اشۋلانىپ ءجۇردىك ەۋي. 了火恼却你,笑元开是明分。 ▲ قالجىك قۇمار 喜欢,的笑玩开爱的话笑说。

قالجىكباس 〈形〉,的话笑说爱,的笑玩开爱,的乐逗好,的稽滑,的谑戏,的谐诙: قالجىكباس ادام 爱的笑玩开爱人(的谐诙)人/ ول قالجىكباس ادام، ونىمەن بىرگە جۇرسە ا دام زەرىكپەيدى. 他觉不就起一,人稽滑个是跟,人烦麻。

قالجىكباستىق قالجىكباس 的词名象抽。

قالجىكدا- 〈动〉戏谑,笑玩开,话笑说,乐逗,谑戏,笑玩,话笑说: ەمن قالجىكداپ ايتقان ەدىم. 我是在开趣打: ول قالجىكداعاندا، كوپشىلىك شەك - سىلەسى قاتا كۇلىپ كەتەدى. / ول قالجىكداعاندا، كوپشىلىك شەك - سىلەسى قاتا كۇلىپ كەتەدى. 他起开玩笑,来笑大腹捧家大得逗。

قالجىكداس- قالجىكدا- 的态互交的。

قالجىكدات- قالجىكدا- 的态动使的。

قالجىكداۋ قالجىكدا- 的不定式。

قالجىققوي 见 قالجىكباس.

قالجىكشى 见 قالجىكشىل.

قالجىكشىل 〈形〉,的话笑说爱,的笑玩开爱,的乐逗好,的稽滑,的谑戏,的谐诙。

قالجىكشىلدىق 词名象抽的 قالجىكشىل。

قالجىر 〈名〉乏疲,惫疲,倦疲,劳疲,累疲。

قالجىرا- 〈动〉无劳疲,尽力疲筋,堪不惫疲: ول قالجىراپ ءالسى قالماي، ورىندىققا وتىرا كەتتى. 力无惫疲,力尽,一力疲筋得累已他,了动不上子橙在坐股屁。

قالجىراعاندىق 〈名〉尽力疲筋,意倦,惫疲。

قالجىرات- قالجىرا- 的态动使的。

قالجىراۋ قالجىرا- 的不定式。

قالجىراڭقىرا- 〈动〉略,惫疲感稍,意倦些有: ول قالجىراڭقىراپ قالعان ەدى. 他感疲有了,倦疲些有觉。

قالجىراڭقىراۋ قالجىكقىرا- 的不定式。

قالىپا 〔阿〕〈名〉人理代,人位继,凡里海。

قالقا I 〈名〉①障壁,障屏,体风防,处风背: مالدى توعايعا اپارىپ جاي، توعاي قالقا بولادى. 棚,笆篱背里那,牧放去里林树到赶畜牲把。② 风:棚遮,圈棚,栏。 ▲③ 风受免以,里圈棚在拴马把住,子房。 ▲باس قالقا 柱支,山靠,靠依〔转〕: باسىندا باس قالقاسى جوق 片无上瓦。 ▲ قالقا داۋال 照,墙照壁。

قالقا II 〈名〉① 相人情女男的轻年)的爱亲(称爱互): قالقام، سەنى قايدان ۇمىتايىن. 小对(人男指)辈长爱亲。 ② 你记忘能怎我,的称爱的辈。

قالقاباس 〈名〉称昵的人轻年对者长男。

قالقاجان 〈名〉爱亲(称爱的娘姑对子伙小)人上心(的我),的。

قالقاي- 〈动〉,立直,立挺,动不立呆,立呆: بۇل ادام نەگە جالعىز قالقايىپ تۇر؟ 鸡木若呆,里那在立呆人个一么什为人这?

قالقايت- قالقاي-①的态动使的②起搭,起砌,起树。

قالقايتۋ قالقايت- 的不定式。

قالقايۋ قالقاي- 的不定式。

قالقالا- 〈动〉蔽障,护掩,蔽掩,掩遮,蔽遮,蔽风(挡风): جەلدەن قالقالاۋ / ءشوپ كورگە جاساپ، كۇننىڭ كوزىن قالقالايىق. 住盖,住迹/光阳挡遮棚草个搭。

قالقالان- قالقالا- 的态动被的。

قالقالاس- قالقالا- 的态互交的。

قالقالات- قالقالا- 的态动使的。

قالقالاۋ قالقالا- 的不定式。

قالقاما 〈名〉〔口〕处风避,障屏。

قالقان I 〈名〉① 盾: ەرتەدە سوعىسقاندا باتىرلار ءبىر قولىنا نايزا، ءبىر قولىنا قالقان الادى. 古障 ② 。盾持手一,矛持手一们士勇时仗打代: قۇمدى جەرلەردە ورمان 障屏;障路,物碍

ەوسىرىپ، قۇمنىڭ كوشۈرىنە قارسى قالقان 屏沙治为作林风防造营带地漠沙在 在 جاسالدى. ③ 障 牌箭挡〔转〕：الدە ەبىر سىياسىي ناۋقاندى 的次一某把能不 وزىنە قالقان ەتۇگە بولمايدى. 牌箭挡 ，己自作当动运治政 牌盾〔天〕④ 。 座 。

قالقان Ⅰ〈名〉甲，廓：قۇلاق قالقانى 廓耳 ▲ قالقان قانات‌تىلار〔动〕目翅鞘 ▲ قالقان قۇلاق 耳风扇，朵耳大 。

قالقانشا: قالقانشا بەزى 甲腺状 。

قالقاتاي 〈形〉的人情对子伙小青年)的爱亲(称爱)。

قالقاتايلا-〈动〉的爱亲叫：قالقاتايلاعان داۋسىڭ قۇلاعىمنان كەتپەيدى. 我在留还语蜜言甜那你 边耳的 。

قالقاتايلات- قالقاتايلا- 的态动使 。

قالقاتايلاۋ- قالقاتايلا- 的式定不 。

قالقاش ① 见 قالقاتاي ② 用 名人性女于 。

قالقاڭگۇل 〈名〉苓黄〔植〕。

قالقي- 见 قالقاي-.

قالقيت- قالقي- 的态动使 。

قالقيۋ قالقي- 的式定不 。

قالقۋ قالقى- 的式定不 。

قالقى- 〈动〉① 漂，起浮，荡漂，浮漂：游 سۇدا قالقىپ بارا جاتقان اعاشتى شعارىپ الۋ 把 漂 来上捞料木的面水在浮 / قايىقتار سۇدا قالقىپ ەجۇر. 翔，翔滑②荡漂中水在船小 سۇدا جۇزسە اق شاباق، كوكتە قالقىپ شاعالا. 白条鱼 سورۋ 撇③。翔飞中空在鸥白，荡游中水在 ماينىڭ قالقىپ الۋ 撇 油的面上汤肉 。

قالقىش: قالقىش شەڭبەر 救 圈生 。

قالقىما 〈形〉的起浮，的起浮飘，的动浮 ▲ قالقىما كوپىر 浮 桥 ▲ قالقىما سۋ 〔质地〕节季 ▲ قالقىما تامىر 浮 脉 ▲ قالقىما وسىمدىكتەر 浮水 物植水 。

قالقىمالى 〈形〉的浮动，的浮飘，的泛浮，的游浮 的：قالقىمالى بەلگى 标浮 / قالقىمالى پورت 浮 头码游 。

قالقىس- قالقى- 的态互交 。

قالقىت- قالقى- 的态动使 。

قالماق 〈名〉人克梅尔卡：قالماق جازۋى 卡尔克梅尔卡 / قالماق ەتىلى 文克梅尔卡 ▲ قالماق ەۋي 房毡式古蒙，包古蒙 。

قالماقشا 人古蒙，的族古蒙，的式古蒙〈形〉的：قالماقشا سويلەۋ 话古蒙说 。

قالماقى: قالماقى ەر 鞍头子鸭，鞍马式古蒙 。

قالپاق ① 〈名〉帽礼，帽便，子帽：اق قالپاق 白毡帽 / شي قالپاق 草帽 / حاۋىپسىز قالپاق ③ 儿帽丝螺 ② 帽全安 儿帽：ۇەنت قالپاعى 子帽〔转〕：قالپاق كيگىزۋ 扣 子帽 (子帽上戴) ▲ قالپاق زاۋود 厂工子帽 。

قالپاقتاي: قالپاقتاي ۇشۋ 下一子 ，倒摔栽：قۇلان مەن قالي كۇرەسكەندە قالي قالپاقتاي ۇشتى. 马摔，头跟趴 قالپاقتاي ۇشۋ 力哈和万胡 力哈，时跤摔 。了倒撂被子下 / ول ايالى استىنان قالپاقتاي ۇشىپ اۋرىپ قالدى. 了倒病然突他 。

قالپاقتى 〈形〉的子帽戴，的子帽有：قالپاقتى بەرەۋ كەلدى. 的子帽戴，的子帽有 人的子帽戴个一了来 。

قالپە ②人理代，人承继，发里哈 ①〔宗〕〈名〉国帝曼斯奥和家国伯拉阿的一合教政纪世中的义，文经习学寺真清国中)③。首元家国的学员)。

قالپى 〈名〉况情，况景：قالپىڭىز قالاي؟ 你景 ？何如况

قالپىنشا〈副〉，地故如然依，地样老，地样原：سەنىڭ نارسەلەرىڭ ەالى قالپىنشا تۇر. 地动不封原，地样老是还，化变 / ول وزگەرمەپتى، ەالى سول قالپىنشا ەكەن. 他有没 。子样老是还，化变

قالت 〈副〉① 然猛，然突，然忽：قالت ەمەس ەتۇستى 误无确正 ②（起想然突)起记然忽 ▲ قالت ەتكەنشە 间瞬一，时霎，那刹一 ▲ قالت ەتۇ 现闪，下一动，晃一：ەبىر نارسە قالت ەتتى 一前眼在西东么什知不 。了失消就闪 / قالت ەسوزىن 数算话说 ▲ 。错说会

قالتا 〈名〉①兜，袋口：جان قالتا 衣服口袋 / جانباس قالتا (兜衣)儿 ەتوس 兜后子裤

قالتا 口小，袋钱小，包钱 ②（兜胸）兜上服衣 子袋一 ئۇن قالتا ئبىر：包腰，囊，子袋小，袋 粉面 / قالتاسىن ئۇرىغا بەرىپ قويىپتى. 让包 腰）洗如空囊 / 。了走掏偷小钱 قالتا قاعىلۇ 囊 胆 قالتاسى ئوت：囊阴，囊〔解〕③（空空包 囊/ بۇيرەك بەز قالتاسى 肾囊 ▲ قالتا كەسەر ▲ 绢手，巾手 قالتا ورامال ▲ 手扒，偷小 قالتاسى كوتەرمەڭ 起不买，起不花 ▲ قالتاسى ▲文一剩不里兜，尽用，光花（钱） قاعىلۇ قالتاسى تەرەك 的多钱，的钱有 ▲ تالتاڭداساڭ تالتاڭدا، اقشاڭ بولسا قالتاڭدا. 【谚】眉扬想若（硬板腰话说钱有）起鼓包腰得就，气吐。

قالتاگۈل 〈名〉花草蹄驴〔植〕。

قالتاق Ⅰ〈名〉病蹈舞。

قالتاق Ⅱ〈形〉悠晃，的动晃，的晃摇，的抖颤的：قالتاق باس ادام 人的脑晃头摇。

قالتا-قالتا 〈形〉一袋一袋成，的袋子。

قالتاقتا- 〈动〉قالتاقتا- 的使动态。

قالتاقتاۋ قالتاقتا- 的式定不的。

قالتاق-قالتاق 〈形〉悠悠晃晃，的晃晃摇摇的：ئبىر قارت قالتاق - قالتاق ەتىپ ارەك كەلە جاتىر. 来走地力吃的晃晃摇摇人老个一。

قالتالاقتا- 〈动〉悠晃，跄踉，晃摇，跚蹒：ادام كارتەيگەندە قالتالاقتاپ قالادى. 人会就了数岁上人来起跚蹒。

قالتاقتاۋ قالتالاقتا- 的式定不的。

قالتالان- 〈动〉①展平不，纹皱起，皱起：كيىم قالتالانسا ۇتىكتە. 烫烫要展平不服衣 / 。كيىمدى قاتتاپ قويسا قالتالانبايدى. 放起叠服衣 ②。皱起易不平：قالام اقى الىپ قالتالانىپ قالدى 包腰费稿了拿了来起皱。

قالتالاندىر- قالتالان- 的使动态。

قالتالانۋ قالتالان- 的式定不的。

قالتالى〈形〉①的兜有，的兜带：قالتالى كيىم 有富，的裕富，的钱有〔转〕②服衣的兜带的：قازىر قالتالىلار ديقاندار بولىپ قالدى. 在现 ▲人的钱有 ادام قالتالى / 裕富民农是的

قالتالى ايۋ〔动〕袋熊 ▲ قالتالى بورسق〔动〕袋獾 ▲ قالتالى بولعىن〔动〕袋貂 ▲ قالتالى جانۋارلار〔动〕有目袋▲ قالتالى كورتىشقان〔动〕袋鼯▲ قالتالى كۇزەن〔动〕袋鼯 ▲ قالتالى سىسك〔医〕囊瘤，囊肿▲ قالتالى قاسقىر〔动〕袋狼 ▲ قالتالى ورشىمە〔生〕子孢囊 ▲ قالتالى تيىن〔动〕袋貂 ▲ قالتالى سۇسار〔动〕袋鼯。

قالتالىلار 〈名〉目袋有。

قالتالىق 〈形〉：的子袋作，的兜作 ەكسى قالتالىق بۇل الدىم. 布的兜个两作了买我。

قالتاڭ 〈形〉的乱忙，的乱脚忙手，的忙繁很 ▲ باي بالپاڭ، جارلى قالتاڭ.【谚】便腹大人富便。断肠寒饥人穷，便。

قالتاڭدا- 〈动〉①乱，忙奔谓无，去跑来跑 跟 ②停不个忙天整 قالتاڭداۋ 忙：كۇن بويى قالتاڭداۋ ئبىر ادام قالتاڭداپ كەلە جاتىر. 稳不子身，晃晃摇摇，跄来走着跄跟人个一。

قالتاڭداۋ قالتاڭدا- 的式定不的。

قالتاڭ-قالتاڭ 〈副〉晃晃摇摇，地跄跄跟跟，地撞撞跌跌，地。

قالتاڭ-قۇلتاڭ 见 قالتاڭ-قالتاڭ.

قالتار- 〈动〉鸡木若呆，愣发，怔发，呆发：وسى حاباردى ەستىگەندە، ول بىزگە قالتارىپ قاراپ قالدى. 瞪瞪直眼两他，时息消个这到听们我着看地。

قالتارۋ قالتار- 的式定不的。

قالتارىس 〈名〉①处暗，处蔽隐，处风避：شالدار قالتارىستا كۇن شۇاقتاپ وتىر. 老爷大老 / ئبىز قالتارىستا، جاۋ。阳太晒处风避在坐们ئبىزدى اتالمايدى. 我着不打人敌，处暗在们我。②们。角拐，处弯转：كوشەنىڭ قالتارىسىندا 巷小街背 ▲ 处弯拐路马在。

قالتي- 〈动〉鸡木若呆，愣发，呆发，怔发：سىسك الدىندا بىرەۋ قالتيىپ تۇر. 一口门在人着站地动不动。

قالتيت- قالتي- 的使动态。

قالتيۋ قالتي- 的式定不的。

قالت-قالت 见 قالت-قۇلت.

قالتقۋ قالتقى- Ⅰ的式定不的。

قالت - قۇلت ①〈副〉跄跟跟，晃晃摇 摇

跄：جاڭا تۇنلعان بۇزاۋ قالت-قۇلت ەتىپ بىرەر انتاپ بارىپ جىعىلىپ قالدى. 摇子犊牛的生初 ② 。了倒摔就步几了走地晃晃摇，强强勉勉，强强勉勉 合合凑凑：كارىلىك جەتىپ قال كەتتى، 合力弱体老年 不力弱体老年。 قالت-قۇلت ەتىپ كۇن ءوتتى. 生余度强强勉勉，心从 。

قالتقى I 〈名〉① 漂，子浮，子浮，筒浮，道航)，قارماق قالتقىسى (的具渔：标浮)的上钩鱼 / كەمە جولداعى قالتقى 的上道航 子漂的上标浮的 ②避风，障风避，障屏，障屏，风屏；处风避：壁照 قالتقى تاۋ سىلەمى 屏山障脉 / ءۇيدىڭ ءبىر شەتىنە 有着放角一的子屋。 گۇلدى قالتقى قويىلعان 油浮：سورپانىڭ قالتقىسى ③ 。风屏的案图卉花 疑，问疑 ④ 油浮的出撇上汤肉从 ءوكەرمەندە قالىپ بارادەسەڭ ونىڭدى اشىق ايت. 心疑，疑猜，疑怀，虑 猜有我对果如，讳隐；心用有别 ⑤ 。来出说面当就那，疑 藏不从 ادام بىلمەيتىن قالتقى دەگەندى 心祸：人的心祸 。

قالتقى- Ⅱ 动飘，荡飘，浮飘 〈动〉：的子浮带，的子漂有 ① 〈形〉 قالتقىلى قارماق 的子浮带 ② 钩鱼的子漂带，的障屏有 قالتقىلى بولۋ 可避风的：مال تولدەتىتىن جەر 的风避，的讳隐 ③ 方地的障屏有择选应羔接 ءتيىس 说 قالتقىلى بولماسىن ءسوز 的心疑，的疑怀的：讳隐要不话 。

قالتقسىز 〈形〉大，的阿不直正，的白坦怀心 ءتۇزۇ ادام 直正的率坦，的私无公：قالتقسىز 的私无 قالتقسىز كومەك 助援的私无 / 人的阿不 。

قالتىل 〈名〉：嗦哆，抖颤：ونىڭ قولىنىڭ قالتىلى بار. 病毛的嗦哆有手的他 。

قالتىلدا- 〈动〉① 发，抖发，抖颤，嗦哆，战打：توڭىپ قالتىلداۋ 颤打得冷 ② 动晃，摇，晃：باسى قالتىلداي بەرەدى ەكەن 脑袋直动晃 。

قالتىلداعىش 见 قالتىلداۋىق.

قالتىلداق 〈形〉颤，的嗦哆，的荡晃，的晃摇 ▲的拌抖 قالتىلداق اۋرۋدى 手足全 。症动徐

قالتىلدات- قالتىلدا- 的动使态 。

قالتىلداۋ قالتىلدا- 的式定不 。

قالتىلداۋىق 〈形〉的冷拍，的嗦哆，的抖发①

② 吝的惜不毛一，的拔不 。

قالتىر 〈名〉：嗦哆动颤，晃摇：كوڭىل قالتىرى ەمەس 哆而动激为因是不 تولقىنىنىڭ 嗦 。

قالتىرا- 〈动〉①：嗦哆，抖颤，战冷打：توڭىپ قالتىراپ كەتتى 颤，抖颤，颤发 ② 嗦哆打直得冷 颤打：ول سويلەگەندە داۋىسى قالتىراپ كەتتى. 怕害，颤胆 ③ 。抖颤直音声时话说他 ول وقيعانى ەسىنە تۇسىرگەندە ول قالتىراپ 怕害就情事件这起想一他 كەتەتىن ەدى. 。

قالتىران- قالتىرا- 的态身反 。

قالتىراس- قالتىرا- 的态互交 。

قالتىرات- قالتىرا- 的态动使 。

قالتىراۋ قالتىرا- 的式定不 。

قالتىراۋىق 〈形〉①冷抗不，的冻经不，的冷怕：ونىڭ دەنساۋلىعى ناشارلاپ 的风经不弱，的 قالتىراۋىق بولىپ كەتتى. 弱得弱衰体身的他 不毛一，的气小，的啬吝〔转〕② 。了风经不 ▲人的啬吝ادام قالتىراۋىق 的苦叫爱，的拔蛇【谚】 جىلانعا تۇك بىتكەن سايىن قالتىراۋىق.（啬吝越，人的钱有是越）冷怕而反毛长上身。

قالۋ قال- Ⅱ 的式定不 。

قالۋەن 〈名〉草酱败，菜苣苦〔植〕 。

قالشي- 〈动〉，立呆（愤气或奇惊，吓惊于由）：ول سۇڭق حاباردى ەستىپ 愣发，呆发，神失：那在立呆耗噩到听他 قالشيىپ تۇرىپ قالدى. 。动不也动一里 / قالشيىپ تۇرعانشا، بىردەمە 么什点干是还，呆发里那在站别 بىستەسەڭشى. 吧去 。

قالشيت- قالشي- 的态动使 。

قالشيۋ قالشي- 的式定不 。

قالشىل 〈名〉寒，颤寒，抖颤，嗦哆：ونىڭ بۇنداري دىرىلدەپ، قالشىل بار دەنەسىنە تارادى. 身全到散扩颤寒，抖发在都节关身全得觉他 寒打，嗦哆打，抖发瑟瑟〈动〉 **قالشىلدا-** 颤：ول سۇيەكتەن وتكەن سۇڭقتا قالشىلداپ 来嗦哆起打而冷寒的骨刺因他 كەتكەن ەدى. 了 。

قالشىلدات- قالشىلدا- 的态动使 。

قالشىلداۋ قالشىلدا- 的式定不 。

قالش-قالش： **قالش-قالش ەتۆ** 瑟瑟发抖，哆嗦，抖抖颤颤，嗦哆哩冻 **توڭىپ قالش-قالش ەتۆ** 抖发瑟瑟得。

قالى 〈形〉[波]高的重贵，的级 ▲ **قالى كىلەم** 地毯级高，地毯的重贵：**قالى كىلەم تارتۆ ەتكەن** 地毯的重贵了送赠。

قالىق Ⅰ〈形〉的后落：**وقسا بولماس ەدى ارتتا قالىق** 如会不习学书念果后落为成。

قالىق Ⅱ〔旧〕〈名〉创，帝上；者造缔，者造创。主世。

قالقىتا- 〈动〉① 翔飞翅展，翔翱，翔飞：**بۇركىت زەڭگىر كوكتە قالقىتاپ ئجۇر.** 雄鹰在飞翔。② 翔翱翅展空高，动飘；荡漂，浮漂，游浮：**قالقىتاۋدا.** 红旗在徐徐飘扬。③ 扬悠。扬声歌的扬悠：**قالقىتاعان ئان** 扬悠的歌声。

قالقىتاس- **قالقىتا-** 态互交的。

قالقىتات- **قالقىتا-** 态动使的。

قالقىتاۋ **قالقىتا-** 式定不的。

قالىن- **قال-** Ⅱ态动被的。

قالىق Ⅰ〈名〉礼彩，礼聘，礼定，礼：**قالىق بەرۋ** 礼定要，礼彩过礼聘下，礼彩过 / **قالىق الۋ** ▲ **قالىق مال** 礼聘，礼定，礼彩。

قالىق Ⅱ〈形〉① 的厚，的厚实的：**قالىق شاپان** 衣外厚 / **قار قالىق جاۋدى.** 雪下得很厚实。/ **قالىق كيىنۋ** 穿厚（和暖）/ **قالىق قاعاز** 点一实厚穿（点一和暖穿）/ **قالىق قار** 纸厚 / **مايى قالىق** 雪厚（雪大）/ 肥膘厚（膘肥）② 的密稠，的密茂 / **قالىق ورمان** 林密：的茂盛，的密的青青，的多 / **قالىق توعاي** 林丛的密茂 / **قالىق ئشوپ** 草的密茂，的浓 ③ 芦苇的密茂 / **قالىق قامىس** 眉浓：的多，的厚浓 / **قالىق قاس** 众，的麻麻密密，的批大，的数无 ④ 多很发头 / **قالىق ادام** 人的多众：的大广，的多 / **قالىق مال** 畜牲的群大 / **قالىق جاۋىن** 雨大（暴雨）：的暴狂，的大〔转〕▲ **قالىق بەت** 的脸要不，的厚皮脸 ▲ **قالىق ەرىن** 唇嘴厚 ▲ **قالىق وي** 绪思的繁纷 ▲ **قالىق قول** 千军万马。

قالىڭدا- 〈动〉① 来起厚，厚变，厚：**جەردەگى قۇم قالىڭداپ كيىنۋ** 穿厚（和暖穿）/ **قالدى.** 了来起厚子沙的上地。/ **مۇز قالىڭدا-دى.** 了厚变冰。/ **تەرى قالىڭداپ كەتتى.** 皮肤变厚。② 盛茂，密茂，密稠，密：**ئشوپ قالىڭداپ قالدى.** 了来起盛茂草牧。/ **ەگىن وتە قالىڭداپ كەتتى.** 了密稠太得长稼庄。③ 浓，浓变，浓越来越，多越来越，多变集人。**ادام قالىڭداپ كەتتى.** 人越多。

قالىڭدات- **قالىڭدا-** 态动使的。

قالىڭداۋ Ⅰ **قالىڭدا-** 式定不的。

قالىڭداۋ Ⅱ 浓较，的厚肥为较，的厚较〈形〉：**قالىڭداۋ كيىم** 服衣的厚较 / **قالىڭداۋ شاش** 发头的密浓较。

قالىڭدىق Ⅰ〈名〉友朋女，（女）象对，妻婚未：**قالىڭدىق ويناۋ** 旧人克萨哈按）会相妻婚未与相能不方双婚结以直亲定小从女男，俗习的见（会相密秘下助协的们嫂姑方女在能只，▲ **قالىڭدىق ايتتىرۋ** 亲定，媒保，媒说 ▲ **قالىڭدىعىنا وكپەلەگەن، قاينىسىنا سالەم بەرمەيدى.**【谚】女向不，人的扭别闹妻婚未跟。安问属亲的方。

قالىڭدىق Ⅱ〈名〉① 度厚：**مۇزدىڭ قالىڭدىعى** 度厚的冰 / **قاردىڭ قالىڭدىعى** 雪的厚度 ② 密：**ئبيداىدىڭ قالىڭدىعى** 小麦的密度。

قالىڭمال 礼聘，礼财，礼彩〈名〉：**قالىڭمال بەرۋ** 送彩礼（定放）。

قالىڭسىز 不，的礼彩要不，的礼彩有没〈形〉：**قالىڭسىز قىز بولسا دا، كادەسىز قىز بولمايدى.**【谚】的礼聘要 ▲ 礼彩有没以可嫁出娘姑，仪礼有没能不但。

قالىپ (قالىپى) 子楦，头楦 ①〈名〉：**ەتىك قالىپى** 楦靴 / **قالىپ سالۋ** 上楦靴 ② 具模，型模：**كەرپىش قالىپى** 砖模 / **قالىپ زاۋودى** 厂型 ③ 样式，式样，子样，式模：**اعايىندى ەكەۋى ئبىر قالىپتان شىققانداي وقشايدى.** 兄弟俩一象的来出磕子模个一原。/ **وسى قالىپتا بستەۋ كەرەك.** 作工行进子样个这照要。态〔转〕④ 状（的身本物事和人），位原，状：**وسى قالپىڭمەن قالاي بستەپسىڭ؟** 怎太状种这整，化轨整 ▲ **ئبىر قالىپقا سالۋ** 作工能你么？

雷，律一篇千 ئاماۋ اۇماۋ 化范规顿 ▲ ئبر قالىپتان 同 ▲ ئبر قالىپتان شققانداي（ئبر قالىپقا قۇيعانداي، ئبر قالىپقا سوققانداي）同出一辙，复恢 ئتۇسۇ 模一出同，辙一出如 ▲ تاز قالپىنا 过，的外格 تىس قالىپتان 萌复态故，状原 ▲ 规越，常反 شعۇ قالىپتان 的外额，的分 ▲ قالپىنا كەلۇ（状原）复恢 تون قاتسا قالپىنا بارادى。【谚】状原复恢会了干子皮 。

قالىپسز 〈形〉① 的模楦无，的头楦无：ەتكتى قالىپسز قالاي تىگۇگە بولدى؟ 楦有没 无，的式模无，的子模无 ②？子靴缝么怎头 模楷的：قالىپسز جاسالعان نارسە رەتسز بولادى。不 则规不是西东的来出造制子模用

قالىپتا- 〈动〉上楦头，型成，型定，有具使 ……样模：اياق كيىم قالىپتاۋ سەحى 鞋靴上 。间车楦

قالىپتال- قالىپتا- 的被动态 。

قالىپتان- ① قالىپتا- 的被动态 ② 惯习，适 قالا تۇرمىسىنا قالىپتانىپ قالدى 已 城应适：活生市 。

قالىپتاندىر- قالىپتا- 的使动态 。

قالىپتانۋ قالىپتان- 的式定不的 。

قالىپتاس- ① قالىپتا- 的互交态 ② 雏形，形 جۇمىسشى-دىقاندار وداعى قالىپتاستى。工 ③ 。成形已盟联农 习，应适 惯：ئبر مەزگىل وتكەننەن كەيىن بۇل جاعدايعا دا قالىپتاسىپ قالاسىڭ。过 适会也你间时段一 ④ 。境环种这应 来下定固，置安，顿安 جۇمىسقا قالىپتاسقان جوق 还没有排安工作。

قالىپتاستىر-① قالىپتاس- 的使动态 ② 顿安，③牧放排安 مالعا قالىپتاستىردى 安，排安，置：化规正，化范规 言语 قالىپتاستىرۋ تىلدى 。化范

قالىپتاستىرۋ قالىپتاستىر- 的式定不 。

قالىپتاستىرىل- قالىپتاستىر- 的被动态 。

قالىپتاسۋ قالىپتاس - 的式定不 。

قالىپتاۋ قالىپتا- 的式定不 。

قالىپتى 〈形〉① 的规常，的常惯，的常正：قالىپتى جاعدايدا 下况情的常正在 ② ，的般 ③ 度速的般一 قالىپتى ئجۇرىس 的慢不快不 适取采 قالىپتى شارا قولدانۋ 的当适；的当妥 的律一篇千，种一 ▲ ئبر قالىپتى 施措的当 ▲ قالىپتى تامىر〔理生〕脉均 ▲ قالىپتى تۇرلەندىرۋ〔数〕换变常正 。

قالىپتق 型模做，的具模做，的头楦做〈形〉的：قالىپتق اعاش 木的头楦做 / 料的具模做 ماتەريال 。料材

قالىپتىلىق قالىپتى 的名象抽 ▲ ئبر 。性定固，性型定

قالىس I 偏不，的倚不偏不，的正公 ①〈形〉话道公 ئسوز 的道公，的立中，的向：قالىس 的与参未，的外局 ② 立中持保 بولۋ قالىس ▲ 与参不 قالۋ 人外局 ادام / قالىس 人的系关戚亲非 اعايىن قالىس 。

قالىس- II قال- 的互交态 。

قالىسپا- 〈动〉于次不，于亚不，于后落不：قالىسپاي جەتسىپ ئجۇر 别 / 走上跟，面后在落 مەنىڭ قالامىم ونىكىننەن قالىسپايدى。我的笔钢 。的他于次不

قالىسپاۋ قالىسپا- 的式定不 。

قام I 〈名〉① 关，心关；怀关，心担，虑忧：كەلەشەكتىڭ قامى 的未来心担，罗张，劳操，心操 ئۇي-ئشىنىڭ قامى 操劳，碌忙 家的事的办应，：قىستىڭ قامى 宜事的冬过劳操 / 务 ▲ قام جاساۋ 准备，劳操，碌忙，心操 ▲ قام جەۋ，念惦，心担…… 替 ▲ قىستىڭ قامىن جاز ويلا，作季夏为季冬【谚】。备准作季冬为季夏，备准

قام II ① 〈形〉的熟不，的生：قام قايىستان 成不〔转〕② 子鞭的编皮生 قامىتى 的练锻有没，的熟：قام ەكەنى بىسىنەن بىلىنەدى 。熟成不道知就事做（的他）看

قام III 。郁悲，伤忧，愁忧〈名〉

قاما I 海，龙海，獭海，狸海，獭水〔动〕〈名〉：قاما تەرى 。皮獭水 虎

قاما II 。莆苇芦，网苇芦（的用鱼捕）〈名〉

قاما- III 围，围合，沙包，围包，起围①〈动〉

抄：بالالار مەنى قاماپ الدى. 了围我把们子孩 / جاۋدى قاماپ الۋ 包围②/人敌拘留，来起。
扣留；禁监，押关：ساقشى ءبىر ۇرىنى اپارىپ قاماپ قويدى. 了来起押关偷小个一把察警。
③ 圈，圈起：انتى قوراعا قاما 把马在圈马圈里 ④ 倒(牙)：ءتىستى قاماۋ 了牙倒。
قاماجاۋلا- 〈动〉抄包，围合，围包：جاۋدى قاماجاۋلاپ جويۋ 人敌抄围。
قاماجاۋلاۋ قاماجاۋلا- 式定不的。
قاماق: مىرزا قاماق 禁软。
قامال I 〈名〉座星羊白〔天〕。
قامال- II قاما- II 态动被的。
قامال II 〈名〉事工，隘关，塞要，垒堡，堡城：بۇزىلمايتىن قامال جوق 垒堡的破不攻有没 / قورعانىس قامالى 事工御防 ▲ قاھارلى ءسوز - قامال بۇزار. 垒堡毁摧能词之正严【谚】。
قامالا- 〈动〉着围，剿围，抄包，围包：قامالاپ ۇستاۋ 围捕 / جاۋدىڭ قالدىقتارىن قامالاپ جويۋ 敌残剿围。
قامالاس- قامالا- 态互交的。
قامالات- قامالا- 态动使的。
قامالاۋ قامالا- 式定不的。
قامالسىز 〈形〉的垒堡设不，的堡城有没。
قامالت- قامال- II 态动使的。
قامالشىلدىق 〈名〉义主垒堡：قامالشىلدىق ساياسات 堡政垒堡 / قامالشىلدىق سوعىس 垒堡战。
قامار 〈名〉皮羔羊力库拉哈的亮发。
قاماس- قاما- II 态互交的。
قامات- قاما-态动使的。
قاماتتىر- قامات- 态动使的。
قاماۋ I 〈名〉牢监，狱监，房班。
قاماۋ II قاما- II 式定不的。
قاماق 〈名〉狱监，房班：قاماققا الۋ 捕逮。
قامبا 〈名〉储，栈货，房库，库仓，仓粮，仓谷：استىق قامباسى / قارۋ-جاراق 仓粮 / 室藏：قامباسى ءتەكسەرۋ 检查仓库 / قامبا 器武 库▲ قامبا ءگەۋ قوىرىعى 仓鼠。
قامبالا- 〈动〉仓入，库入：استىق قامبالاۋ 粮 / 库入食。

قامبالان- قامبالا- 态动被的。
قامبالاۋ قامبالا- 式定不的。
قامبار I 〈名〉(神护保的马)爷尔巴木卡▲ قامباراتا 爷尔巴木卡，神护保的马。
قامبار II 〈名〉友羔羊力库拉哈的色六颜五。
قامباشى：员管保库仓，员理管库仓 〈名〉قامباشى قامباشى جاقسى قاراۋ كەرەك. 管保库仓好管要员。
قامدا- 〈动〉①给供，应供：قامداۋ قىزمەتىن جاقسى ىستەۋ كەرەك. 作工应供好作要 ②准。
قامدان- ①قامدا- 态身反的 ②准备，算打。
قامدانت- قامدان- 态动使的。
قامداس- قامدا- 态互交的。
قامداستىر- قامداس- 态动使的。
قامدات- قامدا- 态动使的。
قامداتتىر- قامدات- 态动使的。
قامداۋ قامدا- 式定不的。
قامدى 〈形〉的备预有，的备准有：قىسقا قامدى بولعان ءجون. 应该作准备的冬过好。
قامدىق 〈动〉办筹，备预，备准：جولعا شعۋ-دىڭ قامدىعى ءبىتتى مە؟ 上路的工备准作就绪了吗？ / تويدىڭ قامدىعى 事婚办筹。
قامزا 〈名〉蜓海。
قامزول 〈名〉肩坎：وقالى قامزول 丝金有饰的肩坎边。
قامزولدى 〈形〉的肩坎着身，的肩坎穿身：جۇيرىك مىنگەن قامزولدى جىگىت 骑肩坎穿身的马俊着子伙小。
قامزولدىق 〈形〉肩坎买够；料布的肩坎做可：ءبىر قامزولدىق بۇل 的/布的肩坎件一做可的：ەكى قامزولدىق 钱的肩坎件两买够。
قامزول-شالبار 〈名〉衣套一，子裤和肩坎：ءبىر پار قامزول - شالبار الدى 套一了买：服。

。服衣

قامقا Ⅰ〈名〉[波]缎,缎锦;缎银金 قامقا تون 锦衣大缎 ▲ **قامقا تون** 衣大缎。

قامقا Ⅱ〔动〕〈名〉狸海,獭水。

قام-قايعى :忧愁,虑忧,伤忧〈名〉之忧愁在活生能不 بولمايدى وتۇگە قام-قايعىمەن 中▲ قام-قايعى ەتۇ 忧愁,伤忧。

قام-قايعسىز 忧愁无虑无忧无〈形〉的心放,的心安,的 : قازىر كىسىلەر 在现 قام-قايعسىز تۇرمىس كەشىرەتتىن بولدى. 了活生的虑无忧无以可们人。

قامقاپ 〈名〉衣大皮獭。

قامقور 关,切关,怀关,心关 ①〔阿,波〕〈名〉关 ② 亲母的至备怀关 انا قامقور 爱慈,爱:者持支,靠依,人的心。

قامقورلىق ① قامقور 关,怀关 ② 词名象抽的 关的党 پارتيانىڭ قامقورلىعى :照关,顾照,心 / 怀 ناۋقاستارعا قامقورلىق جاساۋ 人病顾照。

قامقورسۇ قامقورسى- 的 式定不。

قامقورسى- 〈动〉假殷,心关装假,怀关意假 :勤 كورىنىستە قامقورسۇ، كومەسكىدە كور قازۇ 井陷挖地背,心关装假面当。

قامقورسىن- قامقورسى- 的 态身反。

قامقورسىت- قامقورسى- 的 态动使。

قامقورشى 保,者护庇,者心关,者怀关〈名〉主,恩,人恩,者护:党的们我是者怀关。

قامقورشىلىق 见 قامقورلىق.

قامپاي- ①〈动〉胀,膨,起臌,涨发 :بۇزاۋدىڭ 了胀发子肚的犊牛。 ②大夸,张夸:话大说 قامپايىپ سويلەۋ。

قامپايت- قامپاي- 的 态动使。

قامپايۇ قامپاي- 的 式定不。

قامپي- 见 قامپاي.

قامپيت Ⅰ 见 كامپيت.

قامپيت- Ⅱ قامپي- 的 态动使。

قامپيۇ قامپي- 的 式定不。

قامساق 〈名〉滩苇芦。

قامساۋ 〈名〉暖保,寒御,寒搪:了寒御不袄皮 جاسانعان ادامدا قامساۋ 衣的暖保不,的寒御:服的。

قالمايدى 人的数岁了上 ② 。寒搪,棚遮窝暖。

قامساۋلا- 〈动〉① 暖保,寒搪,暖保 ② 寒御,暖保:的寒御,的暖保,的寒搪〈形〉气天 قاتتى سۋىقتا قامساۋلى كيىم كيۋ كەرەك. 服衣的寒御能上穿要了冷。

قامساۋلاۋ قامساۋلا- 的 式定不。

قامساۋلى :的寒御,的暖保,的寒搪〈形〉衣大皮的寒御能还 قالماعان تون 。

قامسىز 寒搪不,的暖保不,的和暖不〈形〉衣的暖保不:的寒御不,的服。

قامساۋسىز ;的挂牵无,的虑无忧无 ①〈形〉的忧之顾后无,的心放 :قىزمەتتى قامسىز 无,的备准无 ② 作工行进的虑无忧无 بستەۋ 作工 ەستى قامسىز بستەۋگە بولمايدى :的备筹。备准有没能不。

قامسىزدان- 无忧无,心安,心下放 ①〈动〉忧之顾后除免,虑:قازىر تۇرمىستا قامسىزدا- 准不 ② 了虑无忧无上活生在现 قالدى 备防不,备:قامسىزدانىپ قالۋ ساتسىزدىككە 原的败失是备防有没 ەبىر سەبەبى ۇشراۋدىڭ 一之因。

قامسىزداندىر- ① قامسىزدان- 的 ② 态动使 :外意发生发不使,险保,障保,证保 مال - مۇ- لىكتى قامسىزداندىرۋ ▲ 险保产财 الەۋمەتتىك قامسىزداندىرۋ 社会保障 ▲ قامسىزداندىرۋ مەكەمەسى 局险保。

قامسىزدانۋ قامسىزدان- 的 式定不。

قامسىزدىق ① قامسىز 忧无 ② 词名象抽的 ;的挂牵无,虑无 ③ 险保,障保有 ④ 无准备,意大忽疏,心关不莫。

قامتاما: قامتاما ەتۇ 。求需足满;应供,给供

قامتاماسىز :的裕充,的裕富,的障保有〈形〉障保有上活生 تۇرمىس قامتاماسىز 。

قامتاماسىزدان- 变,善改到得,障保有〈动〉人 :裕富得 حالىق تۇرمىسى قامتاماسىزدانىدى. 障保了到得活生的民。

قامتاماسىزداندىر- قامتاماسىزدان- 的 动使

态 。

قامتاماسسزدانۇ قامتاماسسزدان- 的 式定不的 。

قامتۇ قامتى- 式定不的 。

قامتى- 〈动〉 ① (地多多或忙急),取捞,捞 (取捞:来过要,得取 ورايدان پايدالانىپ قامتىپ 取索;来过要,得取 قالايىن دەگەن بولۇ كەرەك 可能可能不能想起来--捞机趁 ② 把 ئوزلى ماسەلەنى 括囊,含包,括包 ئۆكى 括囊,含包,括包:ەكى ئۆزلى ماسەلەنى ئوز ئىشنە قامتىدى 包括两个问题,卷席 ③ 卷席,卷进:大扩,进卷 توڭكەرىستىك داۋلى بۇكسل ەلدى 卷进:大扩,进卷 قامتىپ وتىر. 国全卷席暴风的命革 。

قامتىل- قامتى- 态动被的 。

قامتىس- قامتى- 态互交的 。

قامتىت- قامتى- 态动使的 。

قامشات: **قامشات بورىك** 见 كامشات بورىك.

قامشى 〈名〉 ① 鞭皮,子鞭,鞭:قامشىنىڭ استىنان قالۇ 用子鞭打狠 / 笞鞭挨,打狠子鞭用 قامشى ئۇيرۇ 鞭(的物动性雄) ② 子鞭起抡 ▲ بۇزاۋ ئتىس قامشى 四棱皮鞭 ▲ دىراۋ قامشى 粗子鞭 ▲ كوزگە قامشى تيگەندەي 晴天霹雳,雷霹雳 ▲ 成促,策鞭 قامشى بولۇ 的似 ▲ قامشى جاق 边右,侧右 ▲ قامشىنىڭ استىنان الۇ 用子鞭打狠 ▲ ئتىستى قامشى 四棱皮鞭 ▲ جاقسى انقا 打好 【谚】 ئبىر قامشى، جامان انقا مىڭ قامشى. 一马鞭千马驽,一鞭要,人的言对倒打能子鞭 。

قامشىگەر 〈名〉 人鞭 。

قامشىلا- 〈动〉 抽子鞭用,打鞭:抽子鞭,打鞭 قامشىمەن قامشىلاۋ 用马抽子鞭 ▲ ئيت ئمىنىپ يرەك 磨折尽受,累受苦受 ▲ قامشى تاستاۋ 用子鞭抽 (阄抓鞭用 谁定确此以方双的纷纠有)畜役 ▲ قامشىلار جاق (理道的己自诉申见)右(的 。打抽轻轻قامشىلاۋ سيپاي قامشىلا- ▲ 边右,侧 قامشىلان- 用,打鞭②态身反的①

。抽子鞭

قامشىلاس- قامشىلا- 态互交的 。

قامشىلات- قامشىلا- 态动使的 。

قامشىلاۋ قامشىلا- 式定不的 。

قامشىلى 〈形〉 子鞭有,的子鞭持,的子鞭执 。的子鞭拿,的持手:قامشىلىنىڭ اتى جۇردەك. 光 سالت باستى، ساباۋ قامشىلى 懒不马鞭 。▲

。个--棍

قامشىلىق 〈名〉 子鞭一;料材(的子鞭作) ئبىر قامشىلىق تاسپا 够编制一个--条皮的子鞭 / ول ئبىر قامشىلىق 抽--了不受就他子鞭 。

قامشىشى 〈名〉 ① 人匠鞭皮制编 ② 一鞭 。人的方对倒打能子

قامشىقۇرت 〈名〉 虫鞭 ▲ قامشىقۇرت اۋرۇى 病虫鞭 。

قامىعۇ 式定不的 。

قامىعۇلى 〈形〉 的愁忧,的伤悲,的愁发 。

قامىعۇشىلىق 〈名〉 心的(伤悲,悲忧) 愁发 。情

قامىعىس- قامىق- 态互交的 。

قامىق- 〈动〉 郁忧,伤悲,愁忧,愁发:ول دەن ساۋلىعىنىڭ جاقسى بولماعاندىعى ئۇشىن قامىعىپ ئجۇر. 愁发而佳不体身为他 。

قامىقتىر- قامىق- 态动使的 。

قامىققانسۇ قامىققانسى- 式定不的 。

قامىققانسى- 〈动〉 忧出作,子样的愁忧得显:伤忧作假,子样的虑 قامىققانسۇ ونىڭ كانىككەن سيقىرلىعى. 惯他是子样的愁忧出装 。俩伎的用

قامىر 〈名〉 团面,面生(的好和):团面,面和 ▲ قامىر يلەۋ 面和机面 。

قامىرلان- 〈动〉 团面成变:团面成变 قامىرلانىپ قالىپتى. ئتىپ ئۇن سۇعا 了团面成变水上沾粉面 。

قامىرلانۇ قامىرلان- 式定不的 。

قامىرىق 〈名〉 伤悲,虑忧,愁忧,伤忧:كوكىرەكتەگى قامىرىق 伤忧的心内 / 伤忧的心内 قامىرىق ەتپ جۇرمە 不要伤忧 。

قامىس 〔植〕(名) 杆苇,子苇,苇芦:قامىس كول 塘苇芦 / قامىس بۇيرا 箔苇 / شوق قامىس 子椅竹 ② 丛苇芦:子竹 قامىس ورىندىق / قامىس ماتەريالدار 〔动〕器竹 ▲ قامىس مىسىعى 猫林丛 ▲ قامىس سىرناي 笛芦 ▲ قامىس تورعاي 〔动〕属莺苇,莺苇 ▲ قامىس قۇلاق 细(马)耳 。

قامىستى 〈形〉 。的苇芦长,的盛茂苇芦

قامىستىق 〈名〉 。方地的苇芦长,丛苇芦

قامىت 〈名〉 (的上颈马在套时车驾),圈颈马

套脖：قامىت كيگىزۇ 套马套 ② 圈颈：锁枷 قولدىق قامىت اياق 罗圈 ▲ 锁枷的役奴 قامىت باۋ 颈圈套 ▲ 腿带皮套圈颈（绳套）。

قامىت-دوعا 〈名〉（木拱；轭）具套（的车套）：قامىت-دوعا جاساۋ 具套马作制 ▲ قامىت كۇپى 套厚加，袄棉厚 。袄棉厚

قامىت-سايمان 〈名〉具套（的马）：قامىت-سايمان دۇكەنى 套具商店 。

قامىتتا- 〈动〉套颈圈：انتى قامىتتاۋ 给马套上圈颈 。

قامىتتال- قامىتتا- 的被动态 。

قامىتتاۋ قامىتتا- 的不定式 。

قامىتتىق 〈名〉圈颈制毡 。

قامىتشى 〈名〉匠轭颈制，者圈颈制：قامىتشى جاساعان قامىت 圈颈的作制匠圈颈 。

قان I 〈名〉血，液：جارادان قان اعۋ 口伤 ① 出血/ قان بەرۋ（قۇيۋ）血输 ▲ باۋىزداماي قان 苦挖和刺讽行 ▲ 子刀用不人杀，字脏带不人骂；事能之بىر قاسىق قانسىن قيدى 命一恕饶 ▲ كەسسە قان تامبايتىن 密秘守死，口开不也死 ▲ كىندىك قان تامعان جەر 地生出 ▲ شىرىك قان اۋرۋدى 统系环循液血 جۇيەسى ▲ 病血败 قان الۋ 抽；血放 ▲ قان باجي 屠宰 ▲ 税 قان بازار 场市的华繁，市闹，怒激 ▲ قان بۇزۋ 场草大，原草大 ▲ قان جايلاۋ 气脾发大，怒狂 ▲ قان جالاۋ 头破流血 ▲ قان جاساعـــش مۇشەلەر 造血器官 ▲ قان جول 道大 ▲ قان جىلاۋ 悲，愁忧，心伤 ▲ 热温 قان جىلىم ▲ 痛 قان جيرەن 枣红（马）▲ 的淋淋血 قان جوسا ▲ قان جىلىك بولۋ 腿了断跑 ▲ قان جۇرۋ ① 悲，愁忧，心伤 ▲ 血便 ② 环循液血 قان جىلىك ▲ 的圆溜，的肥 قان كوتەرۋ ▲ 痛 قان كوشە 大的闹热 ▲ 护爱加倍，敬尊分十 قان مايدان ▲ 场战 قان مەن جۇۋ ▲ 洗血 قان ويناق（母）跃跳（的时情发马 ▲ قان ساسۋ 猎 ① قان سورپا ▲ 腥血 قان سوناردىڭ ▲ 血尿 قان سۇيۋ 混油和肉，血用 ② 肉之物猎次一第的获捕鹰 قان سورىپ ① 带沫血的汤 ② 雪瑞，雪 ▲ 雪白 قان سوعىس 汗 ③ 汗大身浑（而跑奔或重负因畜大等马 ▲ 虫生寄，鬼血吸 قان سورعىش ▲ 背夹流 قان سۇرعىش قۇرت 虫血吸 ▲ قان سۇداي اعۋ 症血稀 ▲ قان سۇيىلۇى 注如流血，河成流血 ▲ قان تامىر 管血 ▲ قان تامىرى جيىرىلۇى 管血，张扩管血 ▲ قان تامىر كەڭەيۇى 缩收管 ▲ قان تامىر سالدانۇى 痹麻管血 ▲ 张舒 قان تامىرىنىڭ تارىلۇى 窄狭管血 ▲ قان تامىر قاتايۇى 化硬管血 ▲ قان تيماتىن دارىلەر 止药血，疾痢 ▲ قان تولتىرۋ 补血 ▲ قان تىشقاق 流血，血：قان توگۋ 泻腹性 ▲ قان ءتۇسۋ 血淤 ▲ قان توگىس، قۇربان بەرۋ 牲牺血流 ▲ قان شەگىر 种一的鹰 ▲ قان شىعارماي باۋىزداۋ 人杀 ▲ 血见不 قانى بۇزىلۋ ① 血见不 ▲ قانى جەرگە تيمەۋ 冠冲 ▲ 值价有，贵宝，贵珍 قانى جەرگە تيمەيدى. 好非常 قانى جاقسى كىتاپتىڭ 的穷无是值价的书 / بۇل ادامنىڭ قانى جەرگە تيمەيدى。得渴 ▲ 重器受很人个这 قانى كەبۋ 满恨仇 قانىنا قارايۋ ▲ 儿烟冒子嗓得渴，命要 قانسىن كەشۋ 命恕，恕宽，恕饶 ▲ 头上涌血，腔 قانسىن سۇداي اعىزۋ ▲ 血出打，血流使 ▲ 白苍色面（得气），面满容怒 قانسىن تارتۋ 无酷冷 قانسىن ءشۇ 杀（人指）掉 ▲ قانى سۇيىق 的性成血嗜，的性人有没，的情 قانسىن ءشەر ▲ 丈三冒火，火发，怒发 ▲ قانى قاينايۇ 犯人杀 قانى قاس 头对死，敌死 ▲ قانى قاشۋ（病因，冒，火发 ▲ قانى قىزۋ 色血无面（愤气或怕受 قانسىم 血 ▲ 火 قان قاقسىتۋ 凌欺，辱欺 ▲ 压 قانى قۇيۋ 血输 ▲ قان قۇيىلۋ 染血，洗血 ▲ قان قۇسۋ 血咯 ▲ قانعا بوياۋ 命偿命以，血还血以 قانعا جان ▲ قانعا قان، 的性成血嗜，的眼眨不人杀 قانعا قۇنىققان 血凝 قان ۇيۋ 血淤 ▲ قان ۇيىتقىش فەرمەنت 酶 ▲ ءبورىنىڭ اۋزى جەسە دە قان، جەمەسە دە قا ن【谚】狼是终始狼。

قان II 见 حان.

قان III 〔旧〕〈名〉车马，车 。

قان IV 〈形〉大的，的大：قان بازار 场市大 ▲ 的大巨，的大 ▲ قان جول 路大 。

قان- V 〈动〉①解：قان-ءشولى 癒过；渴解

够喝 ② 渴足意满心，意满，足满：شايعا قانۇ
③ 茶 بيداي سۇعا قانعان：和饱，透浸，满充
弄底彻〔转〕④ 。透浇有没水里地麦
▲ 解了底彻，清 بۇل جايدايعا سەندەر ابدەن قانعان
。吧了清弄底彻们你况情一这 شعارسىڭدار
▲ 意愜，意满，快痛到感 ايىز قانۇ بويۇ قانۇ
好熟(子皮指)① يى قانۇ ▲ 收吸被全完色染
▲ 贴贴服服得变，服治被 ③ 酵发(面指) ②
▲ 快痛到，足意满心，服舒到感 مەيىرى قانۇ
感 سۇسىنى قانۇ ▲ 渴解；饱喝，足喝 قىبى قانۇ
。够睡，足睡 ۇيقىسى قانۇ ▲ 意满到感，快痛到

قانا Ⅰ〈名〉荀花，壳，壳籽(的物植) 。

قانا Ⅱ〈名〉鹰之岁七 。

قانا (عانا) Ⅲ〈副〉：仅仅，仅，有只，只
会社有 جۇڭگونى تەك سوتسياليزم عانا قۇنغارادى
国中救能才义主 / يىر عانا ادام بار 个…有只
▲ 人 تەك قانا 仅仅，有只 。

قانا- Ⅳ〈动〉出流，血出：مۇرنى قانۇ 子鼻
出胃 / اۇزى قانۇ 血流嘴 / 血流 اسقازان قانۇ
血 ▲ پۇشپاعى (وكشەسى) قاناماۇ 未胎过生，子孩
妊不，育生不 。

قانا- Ⅴ〈动〉削，削剥，剥盘：وسمقۇرلىقپان قانۇ
剥盘利高 / فەودالدىق ۇستەم كۇشتەر حالىقتى
قاناپ كەلدى。削剥行进民人对力势建封 。

قاناعات〈名〉意满心，意如心称，足满，意满
足，足知：بارعا قاناعات ەتۇ 满足现状于 / بارعا
قاناعات，جوققا سالاۇات ەتۇ 满足，足知则有 求不则无
▲ قاناعات ەتۇ 满足，足知，足满 意 ▲ جەتەرلىك
قاناعات ەتەرلىك。【谚】乐常者足知 。▲ قاناعات
قارىن تويعىزار، قاناعاتسىزدىق جالعىز اتتى
手两者婪贪，穷无乐者足知【谚】 سويعىزار。
空 。

قاناعاتسىز〈形〉婪贪，的足知不，的足满不
的心贪，的：تويىپ بەرمەيتىن قاناعاتسىز ادام
。人的婪贪

قاناعاتسىزدىق 。词名象抽的 قاناعاتسىز

قاناعاتتان-〈动〉意满，足满：ول قازىرگى
工的有现于足满他 ەڭبەك اقسىنا قاناعاتتاندى。
资 。

قاناعاتتانارلىق〈形〉满意的，的意满人令，的
愿以偿如：ونىڭ ەتىحانىنان العان ناتيجەسى
人令是绩成试考的他 قاناعاتتانارلىق بولدى。
的意满 。

قاناعاتتانارلىقتاي〈形〉满能，的意满人令，的
。的慰欣；的

قاناعاتتانعىسىز〈形〉不能，的意满人令能不
：的想理不，的愿如不；的服信人令 قىزمەت
效成的作工 ناتيجەسى ادام قاناعاتتانعىسىز بولدى
。意满人令能不

قاناعاتتاندىر- قاناعاتتان- 的态动使 。

قاناعاتتاندىرارلىق〈形〉人令，的意满人令，的
：的足意满心人使，的服信 بۇل جاۇاپ قاناتتان-
。的服信人令是复答个这 دىرارلىق بولدى。

قاناعاتتانۇ قاناعاتتان- 的式定不 。

قاناعاتتى〈形〉，的心贪不，的己克，的足知，
：ول قاناعاتتى ادام، ورىنسىز تالاپ 的婪贪不
的高过出提会不，人的足知个一是他 قويماس
求要 。

قاناعاتتىق〈名〉般一；去得过，足满，意满：
قاناعاتتىق تاماقتانۇ 意满得吃 / قاناعاتتىق
般一平水活生 تۇرمىس 。

قاناعاتشىل〈形〉不；的足满不易，的足知易，
：的望奢有没，的心贪不，的婪贪 قاناعاتشىل
。人的望奢有没 ادام

قاناعاتشىلدىق 。词名象抽的 قاناعاتشىل

قاناعىش〈形〉以，的性成削剥，的削剥于惯
：的业为削剥 قاناعىش ادمداردى وزگەرتۇ كەرەك
。造改到得应人的削剥于惯

قانال- قانا- 的Ⅲ态动被 。

قانالۇشى〈名〉者剥盘被，者削剥被：قانالۇشى
。级阶削剥被 تابى

قانالۇشىلىق〈名〉：剥受被，削剥被
：لىمىزدىك شارۇالارى قانالۇشىلىقتىڭ زارىن
剥被了尽受民农的国我 مەيلىنشە تارتقان ەدى。
。处苦的削

قانار〈名〉袋口毛粗，袋麻：يىر قانار
重多有麦小袋麻一 —يىدايدىك اۇرلىعى قانشا؟
？

قانات Ⅰ①〈名〉翅，膀翼：قۇستىڭ قاناتى 鸟
的膀翅 / قانات قاعۇ 翼鼓(翅振) / قانات جايۇ
：翼(的等机飞) ③ 鳍(的类鱼) ② 翅展

ساموليوتتىك قاناتى 侧（的等橇，车）④ 翼机 قاناتى 壁（的房毡）⑤ 侧翼（的厢车），帮车，面 قاناتى ئۆي：堵，扇（的屋房）⑥ 架栅，栅 的屋房 / ئۆيدىك ئىبر قاناتى 房毡的栅壁扇六 左）侧左 قانات سول：侧翼，侧 ⑦ 墙堵一 击攻 وك قاناتسنا شابۇل جاساۋ（翼 片叶，片翼（的等轮涡，车风）⑧ 侧右的人敌 ▲ قىزىل قانات بالىق 鲌鳍红〔动〕 ▲ ومىرتقا قاناتى 椎 突横骨 ▲ تىكەن قانات بالىقتار 刺 鳍 ▲ 急着，切急 جوق قانات ۋشارعا قانات 目鳍硬，目 ات ـ ىردىك قاناتى。【谚】马 的雄英是翅膀。

قانات- Ⅱ قانا-、Ⅰ 动态使的 ▲ تىشقان مۇرنىن قاناتپاۋ 没 羊宰有。

قانات-قۇيرىق 〈名〉① 翼羽：قانات-قۇيرىعى جەتىلمەگەن 羽 满丰未尚翼羽 ②手，弟兄〔转〕 的他 از ىمەس：ونىك قانات-قۇيرىعى 属亲；足 的。少不弟兄

قانات-قۇيرىقسىز 脱翼羽，的翼羽无 ①〈形〉 ②鸡的落脱翼羽 تاۋىق قانات-قۇيرىقسىز 的落 胞同有没，的弟兄有没；的戚亲无，的属亲无 身独弟兄有没 سالت ادام قانات-قۇيرىقسىز 的：人一。

قاناتسىز 〈形〉：的翼长有没，的膀翅无 قاناتسىز راكەتا 无箭火翼 / قاناتسىز قۇستار 无 翼类鸟。

قاناتسىزدار 科翼无，目亚翅无〔动〕〈名〉。

قاناتتان- 〈动〉①长膀翅，膀翅长：了大长，了硬 قارلىعاشتىك بالاپاندارى قاناتتانىپ قالدى، كوپ ۋزاماي ۋشادى. 雏 飞能就久不，硬长已膀翅燕：شەكسىز قاناتتانعان 发奋，奋振〔转〕②。了 长，硬长膀 翅〔转〕③ 民人的奋振限无 حالىق 大：بۇل بالا قاناتتانىپ قالدى. 这 长膀翅子孩了硬。

قاناتتاندىر- قاناتتان- 的态动使。

قاناتتانۋ قاناتتان- 的式定不。

قاناتتاس Ⅰ 见 سىنىتاس.

قاناتتاس Ⅱ 〈形〉：的邻壁，的接邻，的近邻：قاناتتاس كورشى 邻壁 / قاناتتاس ئۆي 的壁隔 / قاناتتاس اۋىلدار 庄村的近邻 ▲ قاناتتاس ىل 邦邻，国邻。

قاناتتاس- Ⅱ 〈动〉，近邻，邻相，近靠，近接：قاناتتاسا قوندى. 阿 齐翼比 ۋشۋ / قاناتتاسىپ。近靠很得离勒吾 飞。

قاناتتاستىر- قاناتتاس- Ⅱ 的态动使。

قاناتتاستىرىل- قاناتتاستىر- 的态动被。

قاناتتاسۋ قاناتتاس- Ⅱ 的式定不。

قاناتتى 〈形〉会，的飞能；的翼有，的膀翅有：قاناتتى قۇستار 类鸟翼有 / قاناتتى ات 飞的：قاناتتى قۇستار 类蝠蝙 ▲ جارعاق قاناتتىلار 马 ساۋلە قاناتتىلار 目翅等 ▲ تەك قاناتتىلار 类鱼鳍辐 قاناتتىلار 目翅直（ئتۇزۇ قاناتتىلار） ▲ تىك قاناتتىلار 果翅 ▲ قاناتتى قۇمىرسقا〔动〕 قاناتتى جەمىس；语成，言语的力命生有سوز ئ 蚁飞 ▲ قاناتتى قاقتىرماۋ، قاناتتىعا（汇词）言语象形 ▲ 爱宠，护爱常非 شوقىتتىرماۋ تۇمسقتىعا قاناتتى ۋلۋ〔动〕贝扇 ▲ ۋزىن قاناتتىلار〔动〕 长目翅。

قاناۋ قانا- Ⅱ、Ⅰ 的式定不。

قاناۋشى 〈名〉者削剥：قاناۋشىسى ئۆز ىڭبەگىمەن كۇن كورەتىن ىڭبەكشىگە اينالدىرۋ 把动劳的力其食自成造改者削剥。

قاناۋشىلىق 〈名〉为行削剥：قاناۋشىلىقپەن شۇعىلدانۋعا جول بەرمەۋ 为行削剥有许允不。

قانعىز- قان- Ⅱ 的态动使。

قاندا- 〈动〉：迹血，污血，血上沾，血上染：كيىمدى نەگە قاندادىك؟ 血了上染么怎上服衣？的过经（他）جۇرگەن جەرىنىك ئبارىن قانداپتى 有猎打 قانجىعاسىن قانداۋ 迹血有留都方地 庆为）院场祭 قانداۋ ▲ قىرمان 物猎获捕，获收。（院场于洒血其将并畜牲杀宰收丰

قانداي 〈代〉①，的样么什，的样么怎，样怎：قانداي بولماسىن 样么怎管不 的何如，何如：قانداي 怎书本这 / بۇل كىتاپ（何如论无）② ？样么怎人个这 / ول قانداي ادم？样么？ 们人的好么多！ 多么：قانداي جاقسى ادامدار！ ول **قاندايلىق** 〈代〉：的样么怎，的样么什 نارسەنىك قاندايلىعىن ىش كىم بىلمەيدى. 那 东知不也谁的样么什是竟究西。道

قاندايلىقتى 见 قانشالىقتى.

قاندالا 〈名〉虱床，虫臭〔动〕：قاندالانسى جوعالتۇ كەرەك. 虫臭灭消应 ▲ ئۇي قاندالاسى 虫臭。

قاندان- قاندا- 的态动被。

قانداس Ⅰ 〈形〉：的同相缘血，的统血一同：قانداس بايلانىس / 系关缘血 قانداس تۇس 缘血（亲近）属亲。

قانداس-① Ⅱ قاندا- 的态互交的 ② 可不得打。

قانداستىق ①قانداس Ⅰ 的缘血② 词名象抽的统血一同，系关。

قانداسۇ قانداس- 的Ⅱ式定不。

قاندات- قاندا- 的态动使。

قانداتتىر- قاندات- 的态动使。

قانداۋ قاندا- 的式定不。

قانداۋىر Ⅰ 〈名〉针血，刀尖血，刀血放。

قانداۋىر Ⅱ 〈名〉属茅子梯［植］。

قاندەن 〈名〉狗子狮，狗儿巴，狗巴哈：قاندەن يەسىنە قۇيرىعىن بۇلعاقتاتىپ تۇر. 主向狗巴哈 巴尾摇。

قاندەس 〈形〉的暴残，的狠凶，的恶凶。

قاندەستىك ① قاندەس 的词名象抽的 ② 凶恶，为行暴残。

قاندى 〈形〉①的血带，的血有，的血：قاندى ساباق 的血带 / قاندى سوعىس 战血 / قاندى كيىم 的血有 / قاندى 训教的血 ②的血流，的残凶，的恶凶：قاندى وقيعا 衣血 قاندىلار 温 ▲ جىلى قاندىلار 件事血流 ▲ سۇىق قاندىلار 物动血冷 ▲ قاندى 物动血 اۋىز 血浴 ▲ قاندى ايقاس 的残凶，的性成血嗜 ▲ قاندى بالاق ① 穷凶恶极的善捕猫 ② 战奋 ▲ قاندى دەزەنتەريا〔医〕手凶〔转〕③（鹰）的，的恶凶，的腥血，的忍残 قاندى كوز 瘌赤 ▲ قاندى شەلەك 心狠的辣手 ▲ 的血嗜 قول 凶，手剑子。

قاندى اعاش 〔植〕〈名〉属木桤。

قاندىر- قان- 的Ⅱ态动使。

قاندىرت- قاندىر- 的态动使。

قاندىرىس- قاندىر- 的态互交。

قانە 〈代〉①方地么什在，里哪在，儿哪在：كىتاپ قانە؟ 书在哪里？ / سىرەڭكە قانە؟ 火柴在哪儿？ ② 吧请，就那，那，吧好？方地么什在柴：قانە، پىكىرىڭىزدى ايتا كورىڭىز. 讲一讲，吧好。 / قانە، ءبىز ءجۇرىپ كەتەيىك 见意的您讲，吧走们我那。 / قانە، تاماقتا كەلىڭىزدەر. 就请，吧餐。

قانەكي 〈代〉①样么什，样么怎（问疑示表）。 ②吧请，吧好。

قانجار 〈名〉剑短，首匕：قانجارمەن ادام ءولتىرۋ - جاۋىزدىق. 行暴是人杀首匕用 / جاقسى بولاتتان جاسالعان ءساندى قانجار 钢好用 首匕的制精。

قانجارلا- 〈动〉戳首匕用，杀戳首匕用：قانجارلاپ ءولتىرۋ 有杀戳首匕 / قانجارلاپ جارالاۋ 用戳首匕伤。

قانجارلاس- قانجارلا-的态互交。

قانجارلاۋ قانجارلا- 的式定不。

قانجارلى 〈形〉持手匕，的剑短带，的首匕带：قانجارلى جاۋىزدار 的首持手匕的徒暴们。

قان-جوسا: قان-جوسا بولۋ 血淋淋，泊血，血满沾，斑斑迹血：سوعىسىپ قان-جوسا بولۋ 淋淋血得打架打。

قانجىعا 〈名〉绳鞍，带鞍，绳鞘（用后前翅鞍）：قورجىندى قانجىعاعا بايلا 把（条皮细的西东系）面后子鞍在系绳鞘用子褡马 ▲ قانجىعا جول 道小坡山 ▲ قانجىعاعا بايلاۋ ① 把……捆 物获猎送分，礼送 ② 上鞘马在 ▲ قانجىعاڭ مايلانسىن! （قاندانسىن!）获收有大猎打祝！ ▲ قانجىعاسىن قانداۋ 获收有猎打。

قانجىعالا- 〈动〉住系绳鞘用：قورجىندى قانجىعالاۋ 把住系绳鞘用子褡马。

قانجىعالاس- قانجىعالا- 的态互交的 ① 肩并，走行肩并 ② 行同，进前：ەكەۋى قانجىعالاسىپ بارا جاتىر. 着走行肩并人两们他。

قانجىعالاۋ قانجىعالا- 的式定不。

قانجىعالى 〈形〉的绳鞘带，的绳鞘有：قانجىعالى ەر-توقىم 子鞍的绳鞘带。

قانجىعالىق ①〈形〉皮，料皮）的用绳鞘做（条）：ماعان ءبىر قانجىعالىق قايىس بەردى 我给 قانجىعانى 孔翅鞍 ② 料皮的绳鞘付一做够：قانجىعالىققا وتكىزۋ 把孔翅鞍在系绳鞘上。

قان-جىن 血的流时畜牲杀宰）物污血〈名〉
قان-جىنىن شعارۇ 弄（物什他其的内腹和
密系关 قان-جىنى ارالاسقان 地满物污血得
▲ 解了此彼，切
قانكوبەلەك 蛾灯扑〈名〉。
قان-قان 的淋淋血，的血是满，的血流〈形〉
قان-قان 的斑斑迹血：ول توبەلەسكەن سياقتى ٶستى-باسى قان-قان بولىپ كەتىپتى. 了架打能可他
血是都下上身浑。
قانقۇيلى 的虐暴，的暴残，的残凶 ①〈形〉
قانقۇيلى ادام 人杀，的人吃 ②（棍恶）人的暴残
吃在 قانقۇيلى كونە قوعامدا 的般蝎蛇，的性成
政的人吃 سياسات قانقۇيلى / 里会社旧的人
治。
قانقۇمار 不人杀，的性成人杀，的血嗜〈形〉
قانقۇمار يمپەريالىستەر 犯人杀，鬼血吸；的性成血嗜，的眼眨：
义主国帝的眼眨不人杀 قانقۇمارلار زاڭ تۇزاعىنان قاشىپ قۇتىلا / 子分
的网法脱不逃是犯人杀 المايدى。
قانقۇرت 肿红龈（齿）牙〈名〉。
قانقىز 姐大花，妇媳花，虫瓢〔动〕〈名〉
ۇشىپ جۇرگەن قاقىزدار 去飞来飞在妇媳花。
قانقىزبا 的动冲爱，的动激易容〈形〉。
قاننەن-قاپەرسىز ①〈形〉 的心放，的心安，
قاننەن-قاپەرسىز ٶجۇرۇ 的挂牵无，的愁无忧无，的虑无忧无：
意大忽疏，意大 ② 事无若行
قاننەن-قاپەرسىز وتىرعاندا 备无，防不，的：
قاسقىر ٶبىر قويدى الىپ كەتتى. 当备无我时
了去刁羊只一把狼。
قانسيگەك 属蒿先马〔植〕〈名〉。
قانسونار 雪瑞，雪的降新〈名〉
اڭعا شىعۇ 猎狩后雪。
قان-ٶسول 色血（的上脸）〈名〉
قان-ٶسولى جوق. 色血无面他。
قانسىز 的色血无，的血贫，的血无 ①〈形〉
قانسىز ەرىن 有没，的血流不 ② 色血无唇嘴
قانسىز شايقاس 斗战的血流不：的血流。
قانسىزدان- ②血贫，血失，多过血流 ①〈动〉
قانسىزدىق ①قانسىز 青发，白花得变，色血有没得变。
症血贫 ② 词名象抽的

قانسىرا- 血出大，血失，多过血流〈动〉
قاندى تەز تيماسا قانسىراپ قالۇى مۇمكىن 不要
险危的多过血流有就，血止快赶。
قانسىرات- 态动使的 قانسىرا-。
قانسىراۋ 式定不的 قانسىرا-。
قانت 糖：شاقپاق قانت 方块糖 / قانت
زاۋۇدى 制糖厂 / قانت قايناتۋ 炼糖 ▲ مۇز قانت
糖冰 ▲ قانت قىزىلشاسى 甜菜〔植〕糖，菜糖，菜
قانت قۇراعى 萝卜〔植〕甘 ▲ 遮。
قانتالا- 晕血，血瘀，血充〈动〉：كوز قانتالاۋ
肉血瘀 / قانتالاپ كەتكەن ٶت 眼睛血充。
قانتالات- 态动使的 قانتالا-。
قانتالاۋ 式定不的 قانتالا-。
قانتسىز 的糖含不，的糖放有没〈形〉：
قانتسىز شاي 水茶的糖放有没。
قانتتى 的糖含，的糖放〈形〉：قانتتى
وسىمدىكتەر 物植糖含。
قانتوگىس 血浴，血流〈名〉：بۇل جولعى
ۇاقيعادا قانتوگىس بولمادى. 造有没件事次这
血流成。
قانتۇبت 鹰小岁两〈名〉。
قانت-شاي 物需所茶饮〈名〉。
قانۇ قان- Ⅱ 式定不的。
قانشا 么多，何几，几，干若，少多〈代〉：قانشا
مال 多少牲畜 / قانشا ۇاقىت 多少间时（久多）/
ۇزىندىعى قانشا 长多 / قۇنى قانشا 价值何几？
قانشالىق 程么什；个几，干若，少多 ①〈代〉
قانشالىق ادام 步地何，度程何，步地么什，度：
قانشالىق تەرەڭدىگى 深多有 / 人少多有
اۇىرلىعى قانشالىق 计不，少多论无 ② 重多有
قانشالىق ايتساق 复反，三再，次多，多很，数其：
تا 说么怎论无 / قانشالىق سۇراعانىمەن دە 再
三寻问（听打三再）。
قانشالىقتى 的度程种何，的度程么什〈代〉：
قانشالىقتى ٶبىلىمى بولعاندا جوعارى ٶبىلىم العان
بولادى؟ 育教等高过受算才度程么什到达？
قانشاما 么多，少多〈代〉：قانشاما قاجەتتى 多
要需么。
قانشانشى 几第〈代〉：قانشانشى ٶۇي؟ 号几第
间房？

قانشەلەك，的性成人杀，的眼眨不人杀〈形〉
人的眼眨不人杀 قانشەلەك ادام：的性成血嗜
② 犯人杀，鬼血吸，手子刽：قانشەلەكتەردى
قولعا الۋ 逮捕杀人犯。
قانشق〈名〉母狗，称通的性雌属犬：قانشق
قوزىنى جارالادى. 母羔羊小了伤咬狗母。/ قانشق
قاسقىر 母狼/ قانشق تۇلكى 母狐 ②〔转〕骂
货骚，子婊(语人)。
قانشىل：的情之肉骨重，的谊亲重〈形〉
قانشىل ادام 人的谊情重。
قانشىلدىق ① قانشىل 的名象抽词 ②
统血。قانشىلدىق پارتيانىڭ ساياساتى：论统血，念观
ەمەس. 策政的党是不论统血。
قانشىر 狮雌，狮母〈名〉。
قانشىرداي：قانشىرداي قاتۋ
部腹因)，瘦枯(而进瘪)。
قانشەبەت 福幸，康安，好安，安平〈名〉：بەيبىت
ەڭبەك ـ زور قانشەبەت 幸的大最是动劳的平和
福。
قانعۇ قانق Ⅱ 式定不的。
قانق Ⅰ〈形〉的酽，的浓：بوياۋى قانق 色
泽艳浓。
قانق Ⅱ〈形〉的晓通，的悉熟，的通精：قانق
ۇتۇسىنۋ 解了况情对 قانق جاعدايعا/通贯会融
彻透分十得。
قانىق- Ⅱ〈动〉① 通精得变，通弄：كىتاپتى
قانىعىپ ۇيرەنۋ كەرەك 要本书读精和 ②：
قانقىپاعان ەرتىندى 液溶和饱不。
قانقتا- 〈动〉解理刻深，悉熟，解了细仔。
قانقتان- قانقتا- 态动被的。
قانقتاۋ Ⅰ قانقتا-式定不的。
قانقتاۋ Ⅱ〈形〉比，的练熟为较，的悉熟较比：
ۇل سەن ۇشىن قانقتاۋ قىزمەت：的晓通较
قوي. 这的悉熟较比是说来你对作工。
قانقتى〈形〉的楚而清一，的炼熟，的悉熟。
قانقتىق قانق Ⅰ的名象抽词。
قانقتىر- قانق- Ⅱ态动使的。
قانقتىرىل- قانقتىر- 态动被的。
قانپەزەر〈形〉忍残，酷残，的暴残，的恶凶：
ونىڭ قانپەزەر قىلىقتارى 的心兽面人，的
行暴残的他. حالىقتىڭ نزالى كەگىن قوزعادى
。愤义的民人了起激为
قانپەزەرلەن- 〈动〉残得变，恶极凶穷得变
。暴
قانپەزەرلەنۋ قانپەزەرلەن- 的式定不。
قانپەزەرلىك ①قانپەزەر 的名象抽 ②
情无酷冷，为行的暴残。
قانىس- قان- Ⅱ态互交的。
قانىشەر ①〈形〉人杀，的性成血嗜，的血嗜：
②行暴的性成人杀：قانىشەر جاۋىزدىق 的性成
刺行，者杀暗；手子刽，手凶，犯人杀，鬼血吸
者：قانىشەرلەردى زالىڭ بويىنشا جازالاۋ ۇتىس.
办惩法依应犯人杀。
قالىڭ〈名〉车(马)〔旧〕。
قاڭباق〈名〉草滚风，蓬飞，蓬沙刺〔植〕▲
اقساق تۇيەنىڭ اۋزىنا جەل ايداعان قاڭباق تۇسەدى.
死上碰猫瞎)边嘴的驼骆瘸到吹草滚风【谚】
(子耗)。
قاڭباقتاي〈形〉的飘轻，的轻；的样一草滚风象
。人的轻很重体 ادام جەڭىل：的飘
قاڭباقتى〈形〉草滚风有处到，的多蓬沙刺：的
地碱盐的多草滚风 جەر سورتاڭ：的。
قاڭعالاق Ⅰ〈名〉子桄线。
قاڭعالاق Ⅱ〈名〉叶(的轮涡)，叶桨(的旋螺)
。片
قاڭعالاق Ⅲ〈形〉动妄举轻，的失冒，的率轻，的
象不尔哈斯阿 اسقار بۇرىنعدداي سالماقتىسى：的着沉不，的
ەمەس، قاڭعالاق بولىپ كەتتى. 很得率轻在现，重稳样那前以
。
قاڭعالاقتا- 〈动〉，失冒些有，易轻，率轻得变
باسقالاردىڭ：动妄举轻得变，重慎不，重庄不
پىكىرىنە قاڭعالاقتاپ قوسىلىپ كەتپەي، ونىسى
بايسالدىقپەن ويلاۋ كەرەك. 对要不见意的人别
。虑考重慎要，意同表示易轻
قاڭعالاقتاۋ قاڭعالاقتا- 的式定不。
قاڭعۇ قاڭعى-的式定不。
قاڭعى- ①〈动〉；落流，荡流，浪流，荡游
باسقا جۇرتتا：闲好手游，窜西游东，窜乱
قاڭعىپ ۇجۇرۋ 乡地落流/ كەشكە شەيىن قاڭعىپ
جۇرمە 目有没，定不向方 ② 荡游天整要不

标：باسى اۋعان جاققا قاڭعىپ كەتۋ 没有目标的荡游 / 弹飞 قاڭعىعان وق 。

قاڭعىباس Ⅰ〈形〉的逛游的浪流；的住不坐。

قاڭعىباس Ⅱ〈名〉荡游，汉浪游，者浪流，者荡游，者闲好手游，子游，子浪，者窜乱：قوعامداعى قاڭعىباستاردى ورنالاسترۋ كەرەك. 社会的上流者浪游，子游，子浪，者窜乱。 ▲ قاڭعىباس پرولەتارلار 排安做要者浪流者产无氓。

قاڭعىباستان-〈动〉逛游，逛闲，荡游，浪流。

قاڭعىباستانۋ قاڭعىباستان- 式定不的。

قاڭعىباستىق قاڭعىباس Ⅱ 词名象抽的。

قاڭعىما 〈形〉手游，的泊漂，的荡游，的浪流的闲好：قاڭعىما ادام 人的游漫好。

قاڭعىر- 〈动〉奔东；游漫，泊漂，遛闲，浪流 / 活生的迹浪萍风ءومىر 跑西：قاڭعىرعان ءبىر كۇن قاڭعىرىپ جوعالعان قويدى تابا المادى. 那的失丢见找有没是还，天一了跑西奔东他羊只一。

قاڭعىرا- 〈动〉空空，荡荡空空得变，旷空变也如。

قاڭعىرات- قاڭعىرا- 态动使的。

قاڭعىراۋ قاڭعىرا- 式定不的。

قاڭعىر-كۇڭگىر 〈拟〉①冬丁，郎当零丁：كاتەل قاڭعىر-كۇڭگىر دومالاپ كەتتى. 铁丁桶丁哇啦哇，气粗声粗。②了去下滚地郎当零啦：سىرتتان قاڭعىر-كۇڭگىر ەتكەن داۋىس ەستىلدى. 外声嚷嚷的气粗声粗了来传边郎当郎当，当当丁丁，响当丁〈动〉响：قوڭىراۋ قاڭعىرلاپ كەتتى. 郎当郎当声铃响。

قاڭعىرلات- قاڭعىرلا- 态动使的。

قاڭعىرلاۋ قاڭعىرلا- 式定不的。

قاڭعىرما 见 قاڭعىما.

قاڭعىرت- قاڭعىر- 态动使的。

قاڭعىرۋ قاڭعىر- 式定不的。

قاڭعىرىس- قاڭعىر- 态互交的。

قاڭعىت- قاڭعى- 态动使的。

قاڭق: قاڭق ەتۋ 耳刺出发，声怪发，声恶发：يەسسىنەن تاياق جەگەن ءيت قاڭق ەتىپ قاشا جونەلدى. 被打了人主的狗尖一叫，声一叫嚎，叫了跑溜声。

قاڭقا ①〈名〉骸骷，架骨，骼骨：قاڭقا سۇيەك 础基，柱支，架骨，架支，子架〔转〕②架骨：كوپىر قاڭقاسى ▲ 架桥 قۇر قاڭقا 子架头骨，骸骷同形，柴如瘦骨。

قاڭقاي-〈动〉兀，立站（地眼显而大高躯身）：قاڭقايىپ جالعىز تۇيە تۇر. 大高得显；立，立呆里那在站地零零孤孤驼骆峰--。

قاڭقايۋ قاڭقاي- 式定不的。

قاڭقي- 见 قاڭقاي-.

قاڭقيت- قاڭقي- 态动使的。

قاڭقيۋ قاڭقي- 式定不的。

قاڭق-قاڭق: قاڭق-قاڭق ەتۋ 见 قاڭقىلداۋ.

قاڭقۋ〈名〉潮冷，话凉风，落奚，话苦挖，苦挖：جولداستارعا قاڭقۋ ءسوز سىنەتپەۋ كەرەك. 热讽的：对同不志能用挖苦的话语。

قاڭقۋلاۋ 〈形〉潮冷，的讽带挖连，的苦挖带的热讽的：قاڭقۋلاۋ سوزبەن باسقالاردى شانشىپ الۋ 人别刺话的讽带挖连用。

قاڭقىل〈名〉①声叫嗷嗷（狗）：ءيتتىڭ قاڭقىلى ەستىلىپ تۇر. 嗷嗷在狗到听地晰清可。②声叫嘎嘎，声叫呱呱（等鹅、鸭）。叫在鹅的里哪？قازدىڭ قاڭقىلى قايدان شىعادى 叫嘎嘎？

قاڭقىلداۋ〈动〉①叫乱汪汪，叫嗷嗷（狗）：ءيت قاڭقىلداپ ءجۇر. 呱（鹅）②叫嗷嗷在狗。叫嘎嘎，叫呱呱：قاڭقىلداپ جۇرگەن قاز 哇，嗓聒，话讲地气粗声粗③。鹅的停不个啦哇啦哇别：话讲地啦哇啦قاڭقىلداپ كەتپە 。叫的

قاڭقىلداق 〈形〉：的嗓聒；的叫鸣嘎嘎：قاڭقىلداق ۇيرەك 。子鸭的叫鸣嘎嘎

قاڭقىلداس- قاڭقىلدا- 态互交的。

قاڭقىلدات- قاڭقىلدا- 态动使的。

قاڭقىلداۋ قاڭقىلدا- 式定不的。

قاڭقىلداۋىق ①〈形〉：的叫嗷嗷地停不：قاڭقىلداۋىق ءيت 叫汪汪爱）狗的叫嗷嗷地停不（狗的：的叫呱呱好，的叫嘎嘎爱②，的嗓聒爱③鹅的叫嘎嘎爱قاز 的话讲啦哇啦哇爱：قاڭقىلداۋىق ادام 嗓聒爱

。人的

قاڅسار 〈名〉窦鼻。

قاڅسۇ قاڅسى-的。式定不的。

قاڅسى- 〈动〉透干，透干，枯干，涸干，干：透干，透干，枯干，涸干，干了。/ كەڭسىرىگىم جەر قاڅسىپ كەتتى. 地土 قاڅسىپ كەتتى. 我的发腔鼻干。

قاڅسىق 〈名〉儿味霉发，儿味锅干：儿味霉发，儿味锅干。قازانىڭ قاڅسىق ئىيسى 儿味糊的后干烧锅。

قاڅسىلا- 〈动〉耳刺发，叫嗥地声小（狼、狗）：耳刺发，叫嗥地声小（狼、狗）的音声。كۇشىك قاڅسىلاپ ئۇرىپ تۇر. 狗小着嗥尖。

قاڅسىلات- قاڅسىلا- 的使动态。

قاڅسىلاۋ قاڅسىلا- 的式定不的。

قاڅسىت- قاڅسى- 的使动态。

قاڅتار Ⅰ 〈名〉月，月元，月一（的法历克萨哈），月正：寒严的月一（的法历克萨哈）。قاڅتار سۇنعى

قاڅتار- Ⅱ 〈动〉①系绳缰将（绳缰马紧系，制限〔转〕②食停（草吃马让不鞒鞍前制，止阻，止：مەن مالىمدى شوپتەن قاڅتارىپ قويا المايمىن. 我有没法限制畜牲的草吃。

قاڅتارلى 〈形〉的月正；的月一：寒严的月腊。قاڅتارلى سۇنق

قاڅتارۇ قاڅتار- Ⅱ 的式定不的。

قاڅتارۇلى 〈形〉①（马）的着吊，系紧缰绳系：的马的绳缰紧系ات ڭاڅتارۇلى 的。

قاڅتاربل- ①قاڅتار- Ⅱ 的动被受②态动行意随能不，动行由自能不，制限。

قاڅىلتاق 〈形〉①的薄，的片薄：的薄，的片薄。قاڅىلتاق نان 的飘飘轻，的量重有没，的轻②馕片薄：人的便轻体身。قاڅىلتاق ادامنىڭ ئجۇرىسى تەز. 快路走的瘪干，的瘦干，的瘦，的薄单③：的瘪干，的瘦干，的瘦，的薄单。قاڅىلتاق شال 儿头老瘪干。

قاڅىلتىر 铁锡镀，铁口马，叶铁，皮铁〈名〉：皮铁，叶铁，铁口马，镀锡铁。قاڅىلتىر شەلەك / 桶铁 قاڅىلتىر مورجا 筒烟皮铁。

قاڅىلتىرلا- 〈动〉馕包皮铁用，皮铁包：馕包皮铁用，皮铁包。قاڅىلتىرلانعان ساندىق / 子箱的皮铁包قاقپانى قاڅىلتىرلاۋ 来起包皮铁用门大把。

قاڅىلتىرلان- قاڅىلتىرلا- 的态动被。

قاڅىلتىرلان- قاڅىلتىرلا- 的态动使。

قاڅىلتىرلاۋ قاڅىلتىرلا- 的式定不的。

قاڅىلتىرشى 〈名〉匠铁。

قاڅىرا- 〈动〉旷空变，荡荡空得显，漠空，荡荡空得显，旷空变：人一无，也如空空，落落空得显，旷空变：ئۇي قاڅىراپ بوس قالدى. 屋里空荡荡，一无人有所无一，荡荡空里屋。/ قاڅىراعان يەر دالا 野荒的旷空。

قاڅىراي- 〈动〉眼显，拔挺，立鹤，立兀：眼显，拔挺，立鹤，立兀。قوي ارا سىندا قاڅىرايىپ تۇرعان تۇيەدەي كوزگە كورىنۇ 象群羊在立鹤驼骆的里群羊在立鹤驼骆显眼。

قاڅىرايۇ قاڅىراي- 的式定不的。

قاڅىرات- قاڅىرا- 的态动使的。

قاڅىراۋ قاڅىرا- 的式定不的。

قاپ Ⅰ 〈名〉①袋口，子袋（织线粗毛羊用指）：袋口，子袋（织线粗毛羊用指）。ئبىر قاپ ئبيداي 一（的成），套，盒②麦小袋一：一袋（的成），套，盒。ناگان قابى قاپ 套枪手 / شىنى قاپ 的碗装匣：套枪手 / سىرنكە قابى 火盒柴 / كوز اينەك قابى 子套 / كىتاپتىك قابى 囊，膜，皮表，皮外③盒镜眼：囊，膜，皮表，皮外。جۇرەك قابى 〔解〕膜心 / （面封）皮封的籍书 ▲ 囊阴〔解〕وما قابى 〔解〕膜脑 / ايا ق قاپ 装碗的皿器 ▲ جەلىن قاپ 为止防 ▲ 袋毡的皿器装：袋毡的皿器装。ئبيتتىك 罩房乳的戴畜母给奶吃畜幼 ▲ 的薄（样一皮子虱象）：的薄（样一皮子虱象）。جۇرەگى قابىنداي 跳要都心得吓，胆了破吓 ▲ 跳肉惊心，颤胆惊心，来出 قاپ تۇبىندە ئبىز 不包里纸）子锥住不藏里袋口【谚】：子锥住不藏里袋口【谚】。جاتپاس.（火住）。

قاپ Ⅱ（惜惋或感伤，憾遗示表）咳，唉〈感〉：（惜惋或感伤，憾遗示表）咳，唉〈感〉。قاپ، كەتتىپ قالعانىن-اي! 了掉走他让，唉！/ قاپ، بۇگىن كەشكىپ قالعانمدى-اي! 天今，唉！了到迟我！

قاپ- Ⅲ 〈动〉①伤咬，咬（狗）：伤咬，咬（狗）。ئيت قاپقان جەردەن كوپ قان اقتى. 了流方地的伤咬狗被。

②（子跤摔，泥啃嘴，跤跌〔转〕）：（子跤摔，泥啃嘴，跤跌〔转〕）。جۇگىرە بەرىپ جەر قاپتى 个了摔就步几跑有没：个了摔就步几跑有没。

③（空落，空打〔转〕）泥啃嘴：（空落，空打〔转〕）泥啃嘴。تايىپ كەتكەن قىلىش جەر قابادى. 地空砍空落刀马。▲ ورەم قاپسىن ئيت قۇتىرسا يەسىن 死该，该活 ▲ 人主咬会了疯狗【谚】：人主咬会了疯狗【谚】。قابار.

قاپا Ⅰ（怒恼，气生，怒愤，愤气［波］）〈名〉：（怒恼，气生，怒愤，愤气［波］）。قاپا بولما 气生要不。

قاپا Ⅱ〈形〉无热潺，的气闷，的息窒，的热闷 风的：مۇندا كۇن دە قاپا، ئتۇن دە قاپا 这里热闷都夜黑天白。

قاپاق 见 قاباق.

قاپالا- 〈动〉潺，来起闷，热闷得显，热闷，热 热无风：ئۇي قاپالاپ كەتتى. 屋里热闷。

قاپالان- 〈动〉怒恼，怒气，愤气，气生：ئسز نەگە قاپالاندىڭىز؟ / 气生么什为你？ قاپالانسا، ەەنساۋلىققا جاقسى بولمايدى 好有没体身对气生好有没体身对气生外。

قاپالاندىر- قاپالان- 的态动使。

قاپالانۇ قاپالان- 的式定不。

قاپالات- قاپالا- 的态动使。

قاپالاۋ قاپالا- 的式定不。

قاپالاقتا- 〈动〉落飘，洒飘：قاپالاقتاپ قار جاۋدى. 雪大毛鹅着飘。

قاپالاقتات- قاپالاقتا- 的态动使。

قاپالاقتاۋ قاپالاقتا- 的式定不。

قاپالى 〈形〉兴高不，的气生，的怒愤，的愤气：ونى قاپالى كەزدە نزدەپ بارما 兴高不他在的：他找去别，候时的。

قاپالىق 〈名〉怒愤，愤气，怒恼。

قاپان 〈名〉秤地，磅地。

قاپاس Ⅰ〈名〉① 牢石 ② 笼（之兽、鸟）：栏，تەمىر قاپاس 笼铁 / قامىس قاپاس竹笼〔转〕③：治统的暗黑，日天无暗 治统暗黑的会社旧。

قاپاس Ⅱ〈形〉的风通不，的热炎，的热闷：قاپاس كۇندەردە بستىقتاپ ادام دەمىن الالماي قالادى. 闷热天热来气过不透人得来。

قاپاستى〈形〉的里子笼在，的笼带，的子笼有：قاپاستى ئبىر قۇس الدى. 笼带只一了买（他）鸟的子。

قاپاستىق 〈名〉风透不，热炎，热闷。

قاپاسىز 〈形〉的快愉，的心烦无，的恼烦无，的兴高不，的气生不：ول ۇنەمى قاپاسىز جۇرەتتى ادام. 人的气生不从个是他。

قاپاش-قۇپاش 〈副〉喳喀哩嘁；刻即，即立。

قاپاشىلىق 见 قاپالىق.

قاپەلىمدە 见 قاپەلدەمدە.

قاپەلدەمدە 〈副〉① 立刻，间瞬一，时一，息瞬 ② 儿会半时一，刻顷，间：قاپەلدەمدە ەسكە تۇسپەي قالعان شعار، جاقسىراق ويلاپ كورىڭىز. 可你然突想一想好好再，来起不想时一能然突着走着走他：地外意，间：ول كەتىپ بارا جاتىپ قاپەلدەمدە باسىن كوتەرىپ تۇرىپ قالدى. 了住楞里那在站来头起抬间。

قاپەر 〈名〉心留，意在；思心；脑头，子脑：ونىڭ نە دەپ وتىرعانىن قاپەرىنە دە العان جوق. 意在没也点一她，么什些一了说他。

قاپەرسىز 〈形〉莫，的虑无忧无，的愁无忧无：的事无然安，的闲安；的乎在不，的心关不：ول قاپەرسىز ۇيقىتاپ جاتىر. 睡的然安在他. / ول قاپەرسىز جۇرەتتىن ادام. 觉。忧无个是他。人的愁无。

قاپيا 见 قاپيادا.

قاپيادا 〈副〉及不猝，外之料意乎出，间然突：قاپيادا كەزىگۇ 及不猝，外之料意乎出，间然突 地防不冷，中之意无，地防：قاپيادا تايىپ جىعىلۇ / 逢相中之意无 قاپيادا قالۇ 后 ▲ 了倒摔地防，恨懊，悔懊，悔后 憾遗。

قاپيالى 〈形〉的外意，的料意乎出，的然突：قاپيالى ۇقيعا 件事的然突 / قاپيالى وراي 外意会机的。

قاپ-قابىمەن 〈副〉子袋成，地子袋一子袋一：地袋麻一袋麻一，地：گۇڭشى مۇشەلەرى ئبيدايدى قاپ-قابىمەن ۇيلەرىنە تاسىدى. 社公送运里家住地袋麻一袋麻一麦小把员。

قاپ-قاپ 〈形〉子袋一，的袋麻成，的子袋成：的子袋：سكىلاتتا ۇن قاپ-قاپ بولىپ ئۇيىلىپ تۇر. 粉面的子袋成了满摞里房库。

قاپساعاي 〈形〉，的高头个，的大高，的梧魁：ەەنەسى قاپساعاي كەلگەن جىگىت 身高的子个：子伙小的梧魁材。

قاپساعايلاۋ 〈形〉的高较子个，的梧魁较：قاپساعايلاۋ ادام 人的梧魁较。

قاپساعايلى〈形〉：的高子个，的大高，的梧魁：ول قاپساعايلى ئارى سىلىق مىنەزدى ادام. 是他人的柔温格性、大高材身个。

قاپسىر-〈动〉，紧抱；紧挤；紧镶，紧夹，紧握：

抱搂紧紧 قاپسىرا قۇشاقتاۋ 紧搂：
قاپسىرما 〈名〉(女妇)饰品(饰)衣襟 。
钩饰衣 。
قاپسىرما: قاپسىرما الۋ 网围 ▲ قاپسىرما
双扇门 ەسىك 。
قاپسىرۋ قاپسىر- 的 。式定不的
قاپسىرىل- قاپسىر- 的 。态动被
قاپتا- Ⅰ 〈动〉① 遍布,淹没：كوشەلەردى سۋ
قاپتادى. ② 。了淹水被道街 ,蒙,盖,蔽遮
笼罩：اسپاندى بۇلت قاپتادى. 天空乌着罩笼
云 。/ دالانى تۇمان قاپتادى. 原草罩笼雾浓
群成,动走地麻麻密密,聚积,集聚,拥蜂 ③
قاپتاپ كەلە جانقان 上而拥—,来而拥蜂,动移
جاۋ 蜂拥的上而人敌的 / تاۋدا قاپتاپ جۇرگەن
قويلار ادام الاڭعا / 群羊的群成的野山布遍
قاپتاپ جينالىپ جاتىر. 大广在集,聚人的批
瞎变障内白患① قوزىنە شەل قاپتاۋ ▲ 。上场
② 切一空目 。
قاپتا- Ⅱ 〈动〉① 装：装里袋往,袋口
قاپتاۋ 往 ②(子麦装)子麦装里袋往 ,包,装包
沿,边镶包,边缝 ③皮书包 كىتاپ قاپتاۋ：皮
皮铁用 ساندىقتى قاڭىلتىرمەن قاپتاۋ 缝：
着边儿 قاپتاما قاپتاپ كيۋ 套,上罩：上,
罩上衣罩 。
قاپتاعاي 〈名〉驼骆野 。
قاپتاعايلا- 〈动〉带喊连,上而拥一着喊呼
قاپتاعايلاپ كەلەدى. 上拥地：بىر توپ كىسى
来拥地叫带喊连人群一 。
قاپتاعايلاۋ قاپتاعايلا- 的 。式定不
قاپتال Ⅰ 〈名〉① 侧之物一；帝腰,肋：
جولدىڭ ەكى قاپتالى 马两路侧 ② 翅鞍：ەردىڭ
قاپتالى سىنىپ قالىپتى. 了坏翅鞍 。③ 坡,
山：قاپتالدا جايىلىپ جۇرگەن مالدار 在
上坡山在坡：马的用骑期长 ① اق قاپتال ▲ 畜牲的草吃
قاپتال شاپان 外,套,衣大,衣〔天〕 ▲ 座豚海 ②
قارا قاپتال 阳 ;瘘(马)：疫媾 。 ▲ 衣罩
قاپتال- Ⅱ قاپتا- 的 。态动被
قاپتال Ⅲ 〈副〉完全；地举易而轻；地便随：
بىر ۇيلى جاندى باعۋعا شاماسى قاپتال كەلەدى.
力能有全完人家一活养 。

قاپتالدا- 〈动〉沿(走)坡山：ەكى
كىسى قاپتالداپ كەتىپ بارادى. 山着沿人个两
坡上去而 。/ مال قاپتالداپ جايىلىپ جۇر. 牲
草吃上坡山在畜 。
قاپتالداس- قاپتالدا- 的 。态互交
قاپتالدات- قاپتالدا- 的 。态动使
قاپتالداۋ قاپتالدا- 的 。式定不
قاپتالدىق 〈形〉① 腰 ②(料木)的用翅鞍做
侧两部背,旁 。
قاپتاما 〈名〉罩套,衣罩,衣外 。
قاپتاس- قاپتا- Ⅱ 的 。态互交
قاپتات- قاپتا- Ⅱ 的 。态动使
قاپتاتتىر- قاپتات- 的 。态动使
قاپتاتىل- قاپتات- 的 。态动被
قاپتاۋ قاپتا- Ⅰ、Ⅱ 的 。式定不
قاپتاۋلى 〈形〉① 包 ② 的好装包,的来起
口 的好装里袋 。
قاپتەسەر 〈名〉鼠老,子耗,鼠家：مىسىق
会就子耗猫有没 جوقتا قاپتەسەرلەر قۇتىرادى.
天翻闹 。
قاپتى 〈形〉① 包 ② 的好装里袋口,的袋口有
的装包有,的好包 。
قاپتىر- قاپ- Ⅱ 的 。态动使
قاپتىرما 〈名〉饰胸银(物饰装的前胸)：
قىزداردىڭ قامزولىنداعى 服衣在订娘姑克萨哈
قاپتىرمالار جارىق-جۇرىق ەتەدى. 的前胸们娘姑
光发闪闪饰银 。
قاپتىرمالى 〈形〉的饰胸银有,的饰银着别：
قاپتىرمالى قىزدار 的饰胸银着别前胸 。们娘姑
قاپشىق 〈名〉① 袋钱,包钱：قاپشىعىن
جوعالتىپ قويىپتى 包背小 ② 了丢包钱把
اسكەرلەر قاپشىعىن ارقالاپ جولعا شىقتى. 士战
了发出包背着背们 。
قاپى Ⅰ 〈名〉① 悔懊,憾遗,悔后 ▲ قاپى قالۋ
防提有没,备防有没 ② 悔懊,悔后 。
قاپى Ⅱ 〈名〉会机,机时 ▲ قاپى كەتۋ 错过
机找,机趁 تابۋ قاپىسىن ▲ 会机掉失,会机
会 。
قاپى Ⅲ 〈副〉意乎出,意不,然蓦,然突,然忽
地外 。

قاپىدا 〈副〉不意，地外出乎意料，心小不有没。（下况情的）备防。

قاپىل 〈副〉意外，地外出乎意料，然突。

قاپىل-قۇپىل 〈副〉忙急，忙赶，忙慌张张匆匆。路上忙急 شىعۇ جولعا قاپىل-قۇپىل. 中忙：

قاپىل-عۇپىل 见 قاپىل-قۇپىل.

قاپىلىس 见 قاپى Ⅲ.

قاپىلىستا 见 قاپىدا.

قاپىلىق 〈名〉外意，性外意，忽疏，疏忽。

قاپىرىق 〈形〉闷，风通不，的闷热；的热干。

قاپىرىقتان- 〈动〉起热干，热闷得变。来

قاپىرىقتانۋ قاپىرىقتان-的不定式。

قاپىرىقتىق 见 قاپىرىق.

قاپىسىز 〈形〉不意，的然突是不之料意乎出是不，的憾遗感不，的外的：ونىڭ جىعىلعاندىعى قاپىسىز. ▲了倒摔被的然突是不他。▲ بولۋ قاپىسىز 悔后不；备准的分充了做。

قار Ⅰ〈名〉雪：قار جاۋۋ 下雪 ▲ اق قار، كوك مۇز 皑皑白 ▲ اقشا قار 地雪天冰天冬月腊 ▲ الاقانات قار 雪的匀均不（得下） ▲ جاپالاق-جاپالاق قار جاۋۋ 下雪大，雪大毛鹅飞纷雪大。▲ كۇرتىك قار 堆雪，雪积（的成吹风被） ▲ كوبىك قار 雪的软松（的下刚） ▲ قاباعىنان قار جاۋۋ 怒脸满，冲冲气怒▲ قار باسۋ ① 下大 ② 盖复雪大被，雪：ەكى قار 长一岁（狗指） باسقان ٴيت 两岁的狗 ▲ قار كۇرەگىش 除雪 ▲ قار سۋى 水雪 ▲ قىستاعى قار جەرگە 机 جەردەگى بلعال ەلگە بىرسىن. 【谚】天冬雪的土地把人养育。

قار Ⅰ〈名〉[蒙]①臂上，臂前，臂；②手，手〔转〕。

قار Ⅱ〈名〉[波]①，的佻轻，的浮轻（人女指）；②的贱下，的贱卑（人女指）。货骚，贱下

قارا Ⅰ〈形〉①的黑，的色黑，的黑乌：قارا 的黑乌，的色黑，的黑：قارا بويا۪ۋ 黑颜料 / قارا بۇلت 云乌 / سۇمبىل قارا 马）马走黑 / قارا جورعا 子辫子的黑乌 شاش（驹龙）：影背，影身，影黑，子影（的物或人）②远处 البستان ٴبىر ادامنىڭ قاراسى كورىندى.

قارا：的下低，的贱贫〔旧〕③。影人个有苦贫身出 قارا سۇيەك /（人庶）民平 حالىق سانى جىل ساينىن كوبەيسە كەلەدى. 大④人的：畜 قارانىڭ 加增年逐数头的畜大⑤ ▲ قارا كيۋ 丧穿丧服：的通普⑥ قارا جۇمسشى 普通工人 ▲ ادالعا قاراسى جوق 无一 ▲ الدىنا قارا سالماۋ 快飞，快如贫一，有所 ▲ اتاڭدى قارا تاۋدا ٴبىر جىعسەپ 先抢，先领，速 ▲ اق دەگەنى العىس، قارا دەگەنى ەدىم 看相目刮 ▲ قارعىس 堂言一；诺百呼一 ▲ اق قارانى ايىرماۋ 要不 ▲ ٴجۇزى قارا 非是分不，白皂红青分不 ▲ كوزدىڭ قاراسى 珠眼黑 ▲ 的耻无，的脸 ماڭپال قارا ٴمولدىر 晶亮而黑 ▲ 的黑黝 قارا ٴمۇيىزدى ٴىرى 驼骆 قارا ▲ ويسىل قارا 牛 ▲ سوقا قارا باسى 人一身只 ▲ 神护保的 سىرتكە قارا 雕山坐，鹫秃 ▲ تاز قارا 的黑黝，的黑纯 قارا ▲ شىم قارا 个大黑 ▲ شوي قارا 狗〔植〕 ▲ قارا اجىرىق 畜大 ▲ ٴىرى قارا 根牙 ▲ قارا ايداعار 狗天〔天〕 ▲ قارا اقساق 梅山黄 ▲ قارا الما 胀肿腿小（马指） ▲ قارا الماس 葵龙〔植〕 ▲ قارا القا 石刚金黑 ▲ قارا اندىز 香木土〔植〕 ▲ قارا استىق 粮粗 ▲ قارا باقىر 藻黑 ▲ قارا بالدىر 币铜，钱铜 ▲ قارا بالتا 鱼乌，鱼黑 ▲ قارا بالىق 子斧的好不钢 ▲ قارا باس ٴشوپ 物植科黎〔植〕 ▲ قارا باسسىن 草枯夏〔植〕 ▲ 的霉倒〔咒〕 ▲ قارا باسۋ 打 قارا باسىنىڭ قامىن ويلاۋ 霉倒 ▲ قارا باسقىر 鬼霉倒 ▲ قارا باۋىر 益利人个顾只，盘算小 ▲ قارا بەت 脏肝，肝 ▲ 的脸要不，的脸要不得变 ▲ قارا بەتتەنۋ 的脸赖皮死 ▲ قارا بوران 麦裸，麦黑 ▲ قارا ٴبيداي 厚皮脸 ▲ قارا بورباي 子孩穷 ▲ 暴沙，风大的石走沙飞 ▲ قارا بۇلدىرگەن 莓乌，莓草黑〔植〕 ▲ 莓乌，莓草黑 قارا بۇرشاق 椒胡黑 ▲ قارا بۇرش 豆黑，藤草毛 ▲ قارا بوكەن 〔动〕 ▲ قارا بۇرىل 色灰黑（马指） ▲ قارا داۋىل 队掉，伍落 قارادان قالۋ ▲ 羚貂 قارا 野粗，的理情懂不 ▲ قارا دۇلەي 风暴，风大 ▲ 套一老，矩规老 ① قارا ٴدۇرسىن ② ▲ 的 ▲ 赃栽，害陷，蔑诬，黑抹 قارا جابۋ ▲ 粗老大 ▲ 的知所无一 ② 的有所无一 ① قارا جاياۋ

قارا جاملۇ 服丧，悼哀 ▲ قارا جارىس 奖授不） ▲ قارا جەل 寒的骨刺 ▲ قارا جول 赛竞，赛比（的 ▲ قارا جون 的实结（体身） ▲ قارا جۇمسشى 路土 ▲ قارا جۇمىس 力体 ▲ 动劳力体 قارا جۇرەك ▲ 者动劳 قارا جۇزگەن 枣拐沙 ▲ قارا زايتۇن 乌〔植〕 ▲ 的肠心石铁，的肠心黑 قارا كەر ▲ 织组软的头骨 ▲ قارا كەمىك 榄 ▲ قارا كەسەك ەت 肉瘦 ▲ قارا كوبەيتۇ 色栗深 ▲ قارا كوجە 饭汤的水油有没（粥） ▲ قارا كوك 数充于滥 ▲ قارا كولەڭكە 色青铁 ▲ قارا كولەڭكە① 影黑 ▲ قارا كورسەتۇ 子样摆，面露 ▲ قارا كوزسەتۇ 幕夜，昏黄 ② ▲ قارا كوڭىل 愁忧有 ② 的毒恶，的毒歹① ▲ قارا كۇلىك 儿劲傻 ▲ قارا كۇش 斑焦 ▲ 的 ▲ قارا مال 儿劲牛 ▲ قارا لاشىق 房毡的烂破 ▲ قارا ماڭداي تاعاناق 劳伯头牛〔动〕 ▲ قارا ماڭداي تاعاناق 畜牲大 ▲ قارامەڭدۇانا 天〔植〕 ▲ 属金色黑 قارامەتالدار 力壮体 ▲ قارا نار 枪土 ▲ قارا مىلتىق 子仙 ▲ قارا نيەت 用有别，的良不底心 ▲ قارا نيەت 驼骆的大 人）片一的压压黑 ▲ قارانور 的心野有，的心 ▲ قارا وت 茂齿马〔植〕 ▲ قارا وشاق （畜牲或 ▲ قارا سابا 囊大制皮 ▲ قارا سابىن 灶炉老，灶锅旧 ▲ قارا ساعاۋىز 月八〔旧〕 ▲ 皂肥制土 سابىن قارا ساقال 经通〔植〕 ▲ قارا ساعاق 子男年中 ▲ قارا ساعان 蕨角铁，草经通 ▲ قارا سەكسەۋىل 草 水开白① ▲ قارا سۋ 梭梭黑〔植〕 ▲ قارا سۋىق 严，冷干 ▲ قارا سۋىق 水大 ③ 水河的冻不 ②，得走）② 面露未① ▲ قاراسىن كورسەتپەۋ 寒 ▲ قاراسى ەوشۇ 没湮 ▲ 踪无影无（得快，得跑 قارا سۇيەك 的贱低身出，的苦贫身出 ▲ 闻无 ▲ قارا سۇيەل 乌〔植〕 ▲ قارا سۇلى 疣赘色黑 ▲ 俗 قارا سوز ەسوز ▲ 青蟹，色灰深 ▲ قارا سۇر 麦 ▲ قارا تاباڭ 的穷贫 ▲ قارا تاياق 话的俗通，话 ▲ قارا تالاسۇ 抢争 ▲ 子分识知，人书读，人文 ▲ قارا تالاق بوپ جابىسۇ 身缠 ▲ 着比 ▲ قارا تاماق قاز 雁伶 ▲ قارا تاماق 鸨鹤〔动〕 ▲ قارا تاماق تورعاي 识 ▲ قارا تاڭ 鸽颊白，鸨〔动〕 ▲ قارا تاس 谷糜〔植〕 ▲ قاراتارى 化文有，字 ▲ قارا تاۋىق 头石 ▲ قارا تەر بولۇ 鸡乌〔动〕 ▲ قارا تەرەك 劳徒；背夹流汗，汗大流 〔植〕 ▲ قارا توقىلداق 杨黑▲ قارا تيىن 鼬青▲

قارا توپىراق 土黑，土 ▲ قارا توقىلداۋىق 鸟木啄黑〔动〕 ▲ قارا توقىلداۋىق 棕深（色毛的马） ② 的黑黝（色肤） ① توري

قارا تورعاي 棕欧〔动〕 ▲马）毛骝黑，的色 ▲ قارا توقىلداۋىق 鸟木啄黑〔动〕 ▲ قارا توتى 鹦黑 ▲ قارا تۇياق 甲蹄 ▲ قارا تۇياقتان 存尚息…，气口…后最到直 ▲ حال كەتكەنشە قارا تۇنەك 的日天无暗，的暗黑 ▲ قارا تۇلكى 雾大，雾浓 ▲ قارا تۇمان 狐玄〔动〕 ▲ قارا توبەل 房毡的夜过者死） ▲ قارا تىگۇ 马黑顶玉 ▲ قارا ۇلفىرىم 矿钨黑 ▲ قارا ۇلفىرىم 旗黑挂（侧右 ▲ قارا ولەك 棱三黑 ▲ قارا ولەك 炎肺（的驼骆） وكپە ▲ 姓百老 قارا شارۇا ▲ قارا شارۇا 房毡的旧破 ▲ قارا ەۇي 〔动〕 ▲ قارا شاعالا 房辈长，房大 ▲ قارا شاڭىراق 清 ▲ قارا شاي 树槭〔植〕 ▲ قارا شاعان 欧浮 ▲ قارا شەگىرتكە 儿蛐蛐，蟀蟋〔动〕 ▲茶 ▲ قارا شبىن 蝇黑 ▲ قارا شەشەك 花天性血出，痘黑 ▲ قارا شىرىمتال 鸨灰乌〔动〕 ▲ قارا شمشىق 肋 ▲ قارا قابىرعا 子椆 ▲ قارا ىرعاي 母云黑 ▲ قارا قان ▲的脏又黑又 ▲ قارا قايىس 骨肋，条 ：的型典 ▲ قارا قاسقا 鸦乌 ▲ قارا قارعا 血坏 未上早 ▲ قارا قاتقاق 蛋光穷 ▲ قارا قاسقا كەدەي 通亡死 ② 证婚离 ① ▲ قارا قاعاز 时之冰化 褐深 ▲ قارا قوڭىر 疮痂 ▲ قارا قوتىر 书知 执义仗，道公持主 ▲ قارا قىلدى قاق جارۇ 色 ▲ قارا قىلۇ 望希予寄；靠依，柱支 ▲ 言 小或驹马指） ▲ قارا قۇلاق بولۇ 的失冒 قۇيىن 粪（的驼、马）的干全完未 ▲ قارا قۇماق 长（孩 儿 ▲ قارا قۇرت 麦荞〔植〕 ▲ قارا قۇمىق 球 孩男骂女妇） ③ 蛛带红 ② 座后仙〔天〕① ▲ 麻麻密密 ▲ قارا قۇرتشا قاپتاۋ 的死该（语 搬 ▲ قارا قۇرىقتاتۇ 片一压压黑 ▲ قارا قۇرىم 勺脑后，骨枕 ▲ قارا قۇس 非是弄 ▲ قارا وزەك 众超，面前最在跑 ەۇزىپ شعۇ 棱三黑〔植〕 ① ▲ قارا ولەك 接不黄青 شاق 体歌民，韵俗通 ▲ قارا ولەك ۇيقاسى 歌俚 ② ▲ 梅乌 ▲ قارا ورىك （韵押行四、二、一）韵的 ▲ قارا وزبەكى 称泛的羊山和羊绵 ۇساق ەەگەندە وگىز قارا كۇشىم بار، كىسىنىكى ەەگەندە 出使以可己自为【谚】. اناۋ-مىناۋ ەسىم بار。干肯不口借找人别为，干劲 。 قارا تۇياق

قارىندا جانپايدى. 【谚】落蒂熟瓜。

قاراڭ Ⅱ〈动〉①注，量打，看观，望看，瞧，看 方远看 قاراڭ / دوختىر ناۋقاس قاراپ جاتىر. 医 السقا قاراڭ 病瞧在生。②找，寻，找：سيىر قاراپ ئجۇرمىن. 我在找牛。③照，料照，看照，管照：ۇرعان ادامعا قاراڭ 照料人病 / بالاعا قاراڭ 看管：向方某)着对，着向，着朝 ④子孩看照：ول قالاعا قاراپ كەتتى. 了去里城朝他。⑤属：بۇل نارسە ماعان قارايدى. 这个属于，从，于：بۇل ماسەلەگە سەن قالاي قارايسىڭ؟ 以，为视，法看，待对，待看 ⑥。我于属西东为，认为：بۇل ماسەلەگە سەن قالاي قارايسىڭ؟ 样么怎题问个这为认你，给供……靠 ⑦？由……供养：ول اكەشەشەسىنە قارايدى. 由母父给供他 سويلەۋ كەرەك 按照，照依：جاعدايعا قاراپ 话讲况情际实照按 ⑧，待等 ⑨。▲着等：ساعان قاراپ تۇر（家人）等着。▲ اي-شايعا قاراماستان 不招呼，呼告劝听不 ▲ الا-بوتەن قاراڭ 另眼看待 ▲ الاقان قاراڭ 看手相 ▲ الا-قۇلا قاراڭ 另眼看待，不同视一 ▲ الدى-ارتىنا قاراماستان 未考虑，地虑率轻，地冒 ▲ اي-جايعا قاراماستان 不考虑，况情从不 ▲ 地味憎；恶嫌，恶厌 ▲ الا كوزىمەن قاراڭ 发出际实 ▲ 从听，话说着等 ▲ اۇزىنا قاراڭ 恶憎，恨 ▲ اۇزىن اشىپ قاراپ قالۇ 感到惑，奇惊到感，不惑迷到感 ▲ 分有没 بالتاي-شالتايعا قاراماڭ 呆口瞪目，解说 ▲ ەلەۋسىز قاراڭ 视轻，视重不 ▲ جالت قاراڭ 害 ▲ جەرگە قاراڭ 看身转急，看头回地猛 ▲ جەڭىل-جەلپى قاراڭ 视轻 ▲ كوزىنە قاراڭ 臊害，羞 ▲ كوزىڭە قاراپ ئجۇر 路走 ▲ 神眼看，着看 قاراڭ ▲ كورپەگە قاراي（儿点心小路走）儿点着瞧 كوسىلۇ 行而力量 ▲ كوتىنە قاراماي كوسەۋمەن 儿眼屁的大好——蛋鹅下雀麻 ▲ قامشىلاۋ ونقا قاراڭ 炊断，锅开不揭 ▲ ولڭ كوزىمەن قاراڭ 相眼冷 ▲ سالقىن قاراڭ 待相情热，怀关，心关 ▲ 视鄙，弃厌 ② 睬理不① ▲ تەرىس قاراڭ 待走）子扣找驼骆上骑 قاراڭ تۇيە ۇستىنەن تۇيمە（向）：属 ⑤。了去里城朝他。个这，于，于

قاراعشتا- 地舍不恋恋，看地睛转不目〈动〉
قاراعشتاي 看右看左，眼择不看，看〈副〉：كوردىك عوي، ەندى قاراعشتاي بەرمەي جۇمىسكدى بستە. 看一眼就 吧儿活干，够不看是老别，了行。
قاراعشتاس- 态互交的 قاراعشتا- 。
قاراعشتاۋ 式定不的 قاراعشتا- 。
قاراعۇس 顶后，勺脑后，壳脑后〈名〉。
قاراداي 地端无，地故无缘无，地白白〈副〉：قاراداي سوقتىعۇ 无（非生事无）儿茬找的端无。
قاراجات 支开，用费，费经〈名〉：ۇندىرىس قاراجاتى 用费产生 / كاسىپتىك قاراجات 业务 / جول قاراجاتى 费路（费旅）费 / ۇي قاراجاتى 支开庭家。
قاراجاتتى 的钱有，的多费经，的费经有〈形〉：بۇل قاراجاتى 的厚雄金资，的金资有，的多钱 / بۇل زاۋود مەكەمە 多费经的位单个这。 زاۋود قاراجاتتى 厂的厚雄金资个是厂工个这。
قاراجاتتىق 支开，金资，费经〈名〉。
قاراجات-قارجى 金资，费经〈名〉：قاراجات-قارجىنىڭ جۇمسالۇى ۇندى بولۇ ۇتىس 理合得用要金资。
قاراجەمىس 李鼠〔植〕〈名〉。
قاراجون I 背脊，背后〈名〉：قاراجون اۇرۋ 痛疼背后。
قاراجون II 的劳耐苦吃，的实结（体身）〈形〉：قاراجون ەگىنشى 民农的劳耐苦吃。
قارا جۇسان 陈菌黑〈名〉。
قاراي I 着冲，往，着朝〈连〉：مەكتەپكە قاراي كەتتى 去走校学着朝。
قاراي- II ①〈动〉黑发，黑显，黑变：كۇنگە قاقتالىپ بەتى قارايىپ كەتپتى 太阳晒得脸 ②。了黑变 见可约隐廓轮，糊模得显：اناۋ قارايعان نە？疏荒，疏生 ③？么什是影黑个那，忘淡：كوپتەن بەرى جازۋ جازباي قارايىپ قالىپپىن 我得晒脸了生手点有，字写有没间时长。 ▲ جۇرەك قارايۋ 水油少缺里子肚 ▲ كوزى قارايۋ 眼花眼，黑发 ▲ كوڭىل قارايۋ 望失，黑 ▲ نيەت قارايۋ 心变坏 ▲ قاس قارايۋ 暗降幕夜，昏。
قارايعان 黑；西东的乎乎黑，影黑〈名〉。
قاراي-قاراي 看，着望，着看〈副〉，看老，着望瞭：كىتاپقا قاراي-قاراي كوزىم بۇلدىراپ 看常经。了花看都睛眼把书看老。
قارايلا- 候等，待等 ①〈动〉：顾返地时不，جولداستارعا قارايلاپ كەشىگىپ قالدى 同候等 ②了晚来而们志：ارتىما قارايلاپ كەلەمىن 望张，看右看左。我 看后往在直一。
قارايلاس 差，的近相小大，的样一乎几〈形〉I：شەرىك اتى قارايلاس 高样一是乎几子个。 ▲ 高般一马的士战【谚】。
قارايلاس- II ①قارايلا- 协，助帮 ②态互交的：照关相互，助。
قارايلاستىر- قارايلاس- II 态动使的。
قارايلات- قارايلا- 态动使的。
قارايلاۋ قارايلا- 式定不的。
قارايت- ①قاراي- 黑染，黑抹 ②态动使的：شاشىن قارايتىپ بويام الىپتى 了黑染发头把 ▲ باس قارايتۇ 面露，子样作。
قارايتتىر- قارايت- 态动使的。
قارايۋ قاراي- 式定不的。
قارايىكقىرا- ①〈动〉较，糊模较得变忆记：ۇيرەنگەن شەتەل ۇتىلى ۇزاق ۇاقىت بستەتىلمەگەندىكتەن قارايىكقىراپ قالىپتى 生手较，疏生较，清太不记，忘淡。用不年多因语外的学所 ② 变得点黑：كۇنگە كۇيگەندىكتەن ونىڭ بەتى قارايىكقىراپ قالىپتى 了疏生较而。他的 了黑晒点有脸。
قارايىكقىراۋ قارايىكقىرا-的式定不。
قاراكەر（马指）栗克黑，毛黑淡〈形〉。
قاراكەت 动运，动活 ①〔阿〕〈名〉：جاساۋ قاراكەت 活动 ②业从，生谋，生营：ول بستەپ تۇرمىسى جاقسارىپ قالدى 他营些了搞 了善改活生生。
قاراكەتتەن- 事从，手动，动活〈动〉：ەگىنشىلىكپەن قاراكەتتەنۇ 业农事从。
قاراكەتتەندىر- قاراكەتتەن- 态动使的。
قاراكەتتەنۇ قاراكەتتەن- 式定不的。

。肉
年青女男)羊追狼 ② 狼胡 ①〈名〉**قاراقولاق**
。(羊演扮娘姑,狼演扮子伙小,戏游的玩
。麦荞黑〈名〉**قاراقوماق**
。鸡雪黑〈名〉**قاراقۇر**
。廓轮的清不糊模,影黑〈名〉**قارا-قۇرا**
。蛛蜘黑,蛛带红〔动〕〈名〉**قاراقۇرت**
的鸦鸦黑 , 的糊糊黑 ①〈形〉**قارا-قۇرىم**:
قارا-قۇرىم ادام قاپتاپ كەلە جاتىر. 黑
来的鸦鸦黑
了酽,浓于过 ② 。人多许
بولىپ كەتپىتى. 了酽太茶 。▲ قاراقۇرىم ئۇي
房毡民平的旧破
。雕鸟〔动〕〈名〉I **قاراقۇس**
قاراقتا- 〈动〉 ▲ 视注,视凝,盯
قاسىندا ئەسسىن قاراقتايدى. 【谚】 قاس جامان
边身着盯人坏
。人
。式定不的 قاراقتا- **قاراقتاۋ**
。点终(马赛)〈名〉I **قاراقشى**
قاراقشى Ⅱ〈名〉盗强,贼盗,寇贼: فاشيس
قاراقشىلارى 盗强斯西法 / تەكىز قاراقشىسى
盗海 ▲ جەتى قاراقسى〔天〕座熊大 ▲ ۇرىنى
后在雀黄,蝉捕螂螳 قوراڭقا قاراقشى سوغۇ
قاراقشى Ⅱ〈名〉①形人假,人草稻:
假上置旁圈羊在 قويۇ جاساپ قاراقشى جانىنا
قاراقشى / ئۆيداي پىستى، تورعايدان ساقتانۇ
在要,了熟麦小. ئۇشىن قا راقشى ورناتۇ كەرەك.
马赛 ② 。踢糟雀麻防以,人草稻上插里田麦
قاراقشىلىق سەنەن بۇرىن جەتەرمىن. 我 مەن
点终到先你比定一
قاراقشىلىق〈名〉流寇,盗强,盗强,为行:
قاراقشىلىق يەرگە 想思寇流 / قاراقشىلىق لوگىكا
。辑逻盗强
قاراق-شىراق 见 قاراعىم-شىراعىم.
③ 查检,治诊 ② 态动被的 I قارا- ① **قارال-**
。论议,论议
قارالا I: **قارالا ۋىرەك** 麻鸭属
قارالا- Ⅱ〈动〉① 脏弄,黑弄,黑抹:كومىر
بەت-ئاۋزىن قارالاپ تاستاپتى 了黑抹煤被脸 ②
باسقالاردى قارا-
لاۋعا بولمايدى 人别蔑诬能不 تارى
。春初 ③

。的后屋前屋在呆;的群离不〈形〉**قاراكەش**
。鳊眼白〔动〕〈名〉**قاراكوز**
斯波,力库拉哈,羊毛卷色黑〈名〉**قاراكول**
。羊
。皮羔羊力库拉哈的般一地质〈名〉**قاراكولشە**
قاراكۇزەن 貂水
。
قاراكۇيە I: 蛾,虫柱〔动〕〈名〉 ئجۇن
容服衣料毛. قاراكۇيە وڭاي تۇسەدى توقىمالارعا
。蛀虫被易
قاراكۇيە Ⅱ: 病锈黑,病穗黑〔农〕〈名〉
。病穗黑了有麦小. ئبيدايعا قاراكۇيە ئتۇسىپتى
قاراق〈名〉爱亲(称爱的人青年对着长年)
。子孩好,的
。鸭老水〔动〕〈名〉**قاراقاز**
。猫狞〔动〕〈名〉**قاراقال**
。部背(的马)〈名〉I **قاراقاپتال**
قاراقاپتال Ⅱ〈名〉①〔医〕疫嫦马(马)的…
病疾种):قاراقاپتال بولعان جىلقىنى ايىرىپ باعۇ
阳 ② 。养饲开分要马的疫嫦马了患
。瘘
قاراقاس〈动〉▲ 徧〔名〕قاراقاس تورعاي
雀眉
。(马)色青铁的白有头额〈形〉**قاراقاسقا**
。子蔗茶,子芜黑,莓醋黑〔植〕〈名〉**قاراقات**
ئبىز تاۋعا بارىپ قاراقات تەردىك. 山到们我
的汪汪水 قاراقات كوز ▲ 。了去子蔗茶摘采
。睛眼黑
林麋茶,的蔗茶有,的多麋茶〈形〉**قاراقاتتى**
子麋茶到(们我). قاراقاتتى جەرگە بارايىق:子
。去方地的多
。草苔柱短〈名〉**قاراقياق**
。蒲菖水〈名〉**قاراقوعا**
。的浊深;的黑发,的乌发〈形〉**قاراقوشقىل**
得变,乌发,黑发,黑变〈动〉**قاراقوشقىلدان-**
。浊深
。式定不的 قاراقوشقىلدانۇ **قاراقوشقىلدان-**
。菜半楼〔植〕〈名〉**قاراقوعىر**
。鹅天黑〔动〕〈名〉**قاراقۇ**
羚古蒙,羊黄〔动〕〈名〉**قاراقۇيرىق**:
قاراقۇيرىق تەرىسى 黄羊皮 / قاراقۇيرىق ەتى 羊

قارالاؤ 初春谷糜。

قارالان- قارالا- 的被动态。

قارالاس 〈形〉相差不多的，不上下的。

قارالات- قارالا- 的使动态。

قارالاؤ Ⅰ قارالا- 的不定式。

قارالاؤ Ⅱ 〈形〉稍微黑点的，有点黑略的。

قارالتمم 〈名〉①者脏弄，者黑弄②者污弄，者脏弄，者黑弄：قارالاؤشىلار جاقسى كۇن كورمەيدى. 脏弄者，脏弄者，污弄者。场下好有没者谤诽。

قارالتقمم 见 قارالتمم.

قارالتمم 〈形〉稍黑的，黑略的，黑浅的。

قارالۇ قارال- 的不定式。

قارالى Ⅰ 〈形〉悲哀的，悼哀的，丧服的，殡送的：قارالى كيىم / 服丧的；قارالى كۇن 日悼哀（日葬丧）/ قارالى بولۇ 丧服 ▲ قارالى ات 主男丧（示以缅，去剪尾鬃马乘的前生其将后世去人表）▲ 马的杀宰时年周过并怀 قارالى تۇ 旗黑（的世去人主）。

قارالى Ⅱ 〈形〉畜大有的，畜大的多。

قارالى Ⅲ 〈连〉左右，约，多不差。

قارالىلىق 词名象抽的 قارالى。

قارالىق 〈名〉鬼搞，术鬼，术骗，鬼倒，弊作：قارالىق بستەتپەۋ كەرەك 不鬼搞能/儿眼心鬼想你. قارالىق بستەۋمەن قانشا جەرگە باراسىڭ. 久多混能，鬼倒，鬼搞 ▲ قارالىق بستەۋ 倒，鬼搞。

قارالىقشى 〈名〉者鬼搞，者鬼倒，者骗子：سەن قارالىقشى بولىپ جۇرمە. 者鬼搞为成要不你。

قارام 〈形〉[阿]不，的用食止禁（教兰斯伊）。

قاراماعىندا 〈形〉属，于属隶，的下之辖管：زاۋود قاراماعىندا مەكتەپ 工设附，属附，于校学的设附厂。

قاراماي 〈名〉青沥，油柏：قاراماي جانقىزىلعان تاس جول 路公油柏。

قاراماينشا 〈副〉不顾，顾不，管不：及جولداستارىڭ دەنساۋلىق جاعدايىنا قاراماينشا ءبارىن بىردەي ەڭبەككە سالۋعا بولمايدى. 不同顾的对不是动劳加参让律一，况情体身的们志。

قاراماق 〈名〉属附，属隶，辖管：ورتالىقتىڭ قاراماعىندا‌عى زاۋود 中央管辖的工厂。

قاراما-قايشى 〈形〉矛盾的，对立的，相违背。

قاراما-قايشىلىق قاراما-قايشى 的名象抽词。

قاراما-قارسى 〈形〉①锋针的，矛盾的，对相对的：قاراما-قارسى 互相的，反相的，正反的：（见意的立对）/（见意的反相）قاراما-قارسى پىكىرلەر 两个的对相锋针营阵：قاراما-قارسى ەكى لاگەر 的面对，过的对：②قاراما-قارسى ۇيدە تۇرا-مىز. 房子的面对在住（我们）。▲ قاراما-قارسى بۇرىش 〔数〕外角 ▲ قاراما-قارسى جاق 〔哲〕对立面。

قاراما-قارسىلىق 〈名〉〔哲〕矛盾，矛盾的，对立性：قاراما-قارسىلىقتى بىرلىك 统一（的立对）/ قاراما قارسىلىقتىڭ بىرلىكتىڭ زاڭى 统一的立对规律。

قارامالا 〈名〉〔植〕属子甲马。

قارامويناق 〈名〉黑颈瓜甜。

قارامىق 〈名〉①〔植〕郎麦，翁仙麦，王不：قارامىق كوپ ەكەن. 小行留：ءبيدايدىڭ شىنىدە قارامىق شىعىپتى. 小麦里麦：بالانىڭ ەرنەسىنە قارامىق 疹红，疹风〔医〕②。多很郎麦里麦了疹风出上身孩小。

قارامىقتان-（翁仙麦）郎麦长（里田麦）〈动〉。

قارامىقتان- Ⅱ 〈动〉黑显，黑发，黑变：ءوڭى قارامىقتانىپ، ءاجىم مولايا باستاپتى. 黑变色脸，了来起多纹皱。

قارامىقتانۇ قارامىقتان- 的Ⅰ、Ⅱ式不定。

قارامىقشا 〈名〉郎麦，翁仙麦。

قاران: Ⅰ **قاران بولۇ** 家一去失，靠无依无 ▲ كۇنى قاران 柱梁顶去失，主之好不子日 ▲ كۇنشىلدىڭ كۇنى 佳不况境，惨很遇境，过子日好了不过人的妒嫉爱【谚】。

قاران- ① قارا Ⅱ 张，顾四，顾环 ② 态身反的 قارا Ⅱ 找寻，索探，求寻 ④ 疗治查检，治诊 ③望。

قارانداز 〈名〉〔植〕香木土。

قارانۇ قاران- 的不定式。

قاراڭ Ⅰ 见 قاران Ⅰ.

قاراڭ Ⅱ 〈形〉的黑漆片一，暗黑，的暗昏 ▲ قاراڭ تۇرمە 房牢的暗黑 ▲ قاراڭ كۇنى 活生动晃影黑，影黑现闪然突 ▲ قاراڭ ەتۇ 难艰

霉倒〔咒〕！ ▲ قارائق قالعىر！下一
قارائعى ① 〈形〉 黑，的黑漆，的暗黑 洞洞黑 / 夜的黑漆 قارائعىسى ئتۇن 的：的冬隆咕黑，的 تائق قارائعىسى 暗黑的前明黎 / قارائعى ئتۇسۇ 愚，的盲文，的化文有没〔转〕 ② 临降幕夜 ，的知所无一 ③ 。盲文的书过念有没是我 事此对 的：بۇل ئس ماعان قارائعى. 楚清不 夜黑，亮月有没 اي قارائعى 。知所无一我 ▲ قارائعى ئتۇسۇ 天 临降幕夜，黑 ▲ سۇ قارائعى 障内绿，眼光青 ▲ تاس (تاستاي) قارائعى. 的指五见不手伸，的黑漆 ▲ ايدىك جارىمى جارىق، جارىمى قارائعى.【谚】半有月 。暗月半，明月
قارائعىلا- 不，暗弄，黑堵，暗遮，光遮 〈动〉 户窗把 قويىپتى قارائعىلاپ 线光露让 تەرەزەنى 了上堵 。
قارائعىلان- ① قارائعىلا- 的 ② 态动被 得变 临降幕夜，黑天，暗昏 。
قارائعىلاس- قارئعىلا- 的 态互交 。
قارائعىلات- قارائعىلا- 的 态动使 。
قارائعىلاۋ قارائعىلا- 的 式定不 。
قارائعىلىق 〈名〉 ① 黑，暗 ：暗昏，黑漆 ئتۇن 夜的黑暗 / قارائعىلىعى 候 。 ② 〔转〕 有没 化文，愚 ：知无昧 قار 们人的害之化文 有没受深 ئعىلىقتىڭ زاردابىن تارتقان ادامدار 。
قارائدا- 动晃，现闪（子影的体物）〈动〉 着动晃口窗在影人个一，了亮 ارتقى ئۇيدىڭ ەلەكترى جاندى، تەرەزەدەن ئبىر 灯的房厢后 ادامنىڭ باسى قارائداپ كوزبندى. 。
قارائداۋ قارائدا- 的 式定不 。
قارائ-قارائ：قارائ-قارائ ەتۋ 刚刚（影黑） ：现闪地时不，现出约约隐隐，见得看 ئۇيدىڭ ارتىندا ئبىر نارسە قارائ-قارائ ەتتىسى دە، 下一了晃影黑个有面后子屋 كورىنبەي كەتتى. 就 了见不 。
قارائ-قۇرائ 〈名〉 ① 牲畜 ：از بولسا دا وزىندىك قارائ-قۇرائ مالى بار. 虽说量数多，但 ▲ 下一 قارائق قالعىر！ 霉倒〔咒〕！ 洞洞黑 ，的黑漆，的暗黑 ① 〈形〉 **قارائعى** 夜的黑漆 قارائعىسى ئتۇن 的：的冬隆咕黑，的 / 暗黑的前明黎 قارائعى ئتۇسۇ 愚，的盲文，的化文有没〔转〕 ② 临降幕夜 ，的知所无一 ③ 。盲文的书过念有没是我 事此对 的：بۇل ئس ماعان قارائعى. 楚清不 夜黑，亮月有没 اي قارائعى 。知所无一我 ▲ قارائعى ئتۇسۇ 天 临降幕夜，黑 ▲ سۇ قارائعى 障内绿，眼光青 ▲ تاس (تاستاي) قارائعى. 的指五见不手伸，的黑漆 ▲ ايدىك جارىمى جارىق، جارىمى قارائعى.【谚】半有月 。暗月半，明月
قارائعىلا- 不，暗弄，黑堵，暗遮，光遮 〈动〉 户窗把 قويىپتى قارائعىلاپ 线光露让 تەرەزەنى 了上堵 。
قارائعىلان- ① قارائعىلا- 的 ② 态动被 得变 临降幕夜，黑天，暗昏 。
قارائعىلاس- قارئعىلا- 的 态互交 。
قارائعىلات- قارائعىلا- 的 态动使 。
قارائعىلاۋ قارائعىلا- 的 式定不 。
قارائعىلىق 〈名〉 ① 黑，暗 ：暗昏，黑漆，暗黑 ئتۇن 夜的黑暗 / قارائعىلىعى 候 。 ② 〔转〕 有没 化文，愚 ：知无昧 قار 们人的害之化文 有没受深 ئعىلىقتىڭ زاردابىن تارتقان ادامدار 。
قارائدا- 动晃，现闪（子影的体物）〈动〉 着动晃口窗在影人个一，了亮 ارتقى ئۇيدىڭ ەلەكترى جاندى، تەرەزەدەن ئبىر 灯的房厢后 ادامنىڭ باسى قارائداپ كوزبندى. 。
قارائداۋ قارائدا- 的 式定不 。
قارائ-قارائ：قارائ-قارائ ەتۋ 刚刚（影黑） ：现闪地时不，现出约约隐隐，见得看 ئۇيدىڭ ارتىندا ئبىر نارسە قارائ-قارائ ەتتىسى دە، 下一了晃影黑个有面后子屋 كورىنبەي كەتتى. 就 了见不 。
قارائ-قۇرائ 〈名〉 ① 牲畜 ：از بولسا دا وزىندىك قارائ-قۇرائ مالى بار. 虽说量数多，但 ▲ 下一 قارائق قالعىر！ 霉倒〔咒〕！ 洞洞黑 ，的黑漆，的暗黑 ① 〈形〉 **قارائعى** 夜的黑漆 قارائعىسى ئتۇن 的：的冬隆咕黑，的 / 暗黑的前明黎 قارائعى ئتۇسۇ 愚，的盲文，的化文有没〔转〕 ② 临降幕夜 ，的知所无一 ③ 。盲文的书过念有没是我 事此对 的：بۇل ئس ماعان قارائعى. 楚清不 夜黑，亮月有没 اي قارائعى 。知所无一我 ▲ قارائعى ئتۇسۇ 天 临降幕夜，黑 ▲ سۇ قارائعى 障内绿，眼光青 ▲ تاس (تاستاي) قارائعى. 的指五见不手伸，的黑漆 ▲ ايدىك جارىمى جارىق، جارىمى قارائعى.【谚】半有月 。暗月半，明月
قارائعىلا- 不，暗弄，黑堵，暗遮，光遮 〈动〉 户窗把 قويىپتى قارائعىلاپ 线光露让 تەرەزەنى 了上堵 。
قارائعىلان- ① قارائعىلا- 的 ② 态动被 得变 临降幕夜，黑天，暗昏 。
قارائعىلاس- قارئعىلا- 的 态互交 。
قارائعىلات- قارائعىلا- 的 态动使 。
قارائعىلاۋ قارائعىلا- 的 式定不 。
قارائعىلىق 〈名〉 ① 黑，暗 ：暗昏，黑漆，暗黑 ئتۇن 夜的黑暗 / قارائعىلىعى 候 。 ② 〔转〕 有没 化文，愚 ：知无昧 قار 们人的害之化文 有没受深 ئعىلىقتىڭ زاردابىن تارتقان ادامدار 。
قارائدا- 动晃，现闪（子影的体物）〈动〉 着动晃口窗在影人个一，了亮 ارتقى ئۇيدىڭ ەلەكترى جاندى، تەرەزەدەن ئبىر 灯的房厢后 ادامنىڭ باسى قارائداپ كوزبندى. 。
قارائداۋ قارائدا- 的 式定不 。
قارائ-قارائ：قارائ-قارائ ەتۋ 刚刚（影黑） ：现闪地时不，现出约约隐隐，见得看 ئۇيدىڭ ارتىندا ئبىر نارسە قارائ-قارائ ەتتىسى دە، 下一了晃影黑个有面后子屋 كورىنبەي كەتتى. 就 了见不 。
قارائ-قۇرائ 〈名〉 ① 牲畜 ：از بولسا دا وزىندىك قارائ-قۇرائ مالى بار. 虽说量数多，但 影黑 ：تۇندە وسى ماڭايدا قارائ-قۇرائ كوبەيسپ كەتتىسى، مال 有近附里夜 قورادان شعبپ كەتكەن بولماسىن؟ 了圈出跑畜牲是不是，影黑少不 ？ 。畜牲的定一他有也但
قاراپايىم 〈形〉 朴质：的凡平，的般一，的通普 ：的单简，的朴俭，的素扑；的朴淳，的 قاراپايىم ادام / 人通普 جۇمىسشى ئبىر قاراپايىم / 人工通普 قارپايىم جۇمىس 作工的凡平 / قاراپايىم كيىنگەن ادام 人的素朴着穿 / قاراپايىم قىزمەت ئادىسى 法方作工的单简 。
قاراپايىمدا- 普成弄，化单简，般一得搞 〈动〉 قاراپايىمداپ قانا كۇتىپ الۋ 一般的 招普通：通普 。待
قاراپايىمدان- ① قاراپايىمدا- 的 ② 态身反变 通普，化般一，单简得变；实朴得变，素朴得 قاراپايىمدا- 化：ول بۇرىنعىداي ەمەس تۇرمىستا 活生在现，样那前以象不他 نىپ قالعان ەكەن. 。了多素朴上
قاراپايىمداندىر- قاراپايىمدان- 的 使动态 。
قاراپايىمدانۋ قاراپايىمدان- 的 式定不 。
قاراپايىمدار 门物动生原〔动〕〈名〉 。
قارپايىمدىق 见 قاراپايىمدىلىق.
قاراپايىمدىلىق ① قاراپايىم ② 词名象抽的 朴 。朴质，实朴，素
قاراپ-قاراپ 〈副〉 时不，瞧右瞧左，着看着看 ：着望地 قاراپ-قاراپ كوز تالۋ 眼，着看着看 。了酸看都
قاراپتان-قاراپ 〈副〉 无 ：地白白，地故无缘 قاراپتان-قاراپ كورىنگەنمەن توبەلەسۇ 故无缘 。架打家人和地
قارار 〈名〉 出作 الۋ قارار：案议决，议决，定决 (议决出作)定决 / حالىق قۇرىلتايىنىڭ قارارى 。议决的会大表代民人
قارارلاس- 〈动〉 ：议决出作，来下定决 بۇل الدەقاشان قارارلاسىپ بولعان ماسەلە. 已早是这 。题问的来下定决
قارارلاستىر- قارارلاس- 的 使动态 。
قارارلاسۋ قارارلاس- 的 式定不 。
قارارلى 〈形〉 ① 有 ：的定限，的期限 قارارلى ۋاقىت 的议决有，的定决有 ② 子日的定限 ：

قارارلى جيىن 有决议的议会。

قارارسىز 〈形〉①无的限期,的期限无定,的期限无 ②的期间无的案议决无,的议决无。

قاراس- ① قارا- Ⅱ的交互态 ②照,看照,料照,参照给 بەرۋ 帮助,帮忙;顾照 بالاعا قاراسىپ بەرۋ 帮助料理 / ەۋي نىستەرىنە قاراسىپ بەرۋ 帮助孩子 ▲ تەرىس قاراسۋ 反目。

قاراسان 〈名〉①(牛的)病疽炭 ②(人)缺因的腿黑病。

قاراسويا 〈名〉〔植〕豆蔓。

قارا سوراك 〈名〉〔植〕蓬硷高,属蓬硷。

قاراستى 〈形〉的属附,属隶,于属的,的属从;的顾照人无,的料照人无,的管照人无,的应照人无,的管照人无 ①

قاراۋىت- 〈动〉① 约隐，绰绰影影，清不糊模 ②清不糊模得看变 قاراۋىتىپ كورىنۇ 见可变：قاراۋىتىپ كورىنۇ ۋاقىت اقتالماعاندىقتان قاراۋىتىپ كەتتى. 变而刷粉有没期长因子屋 。

قاراۋىتۇ 〈名〉 I 乌发，黑发：ئۇي ۇزاق ۋاقىت 了黑 。 ▲ كوزى قاراۋىتۇ 花眼，黑发眼 。

قاراۋىت- 式定不的 。

قاراشا 〈名〉 I 月一十(的法历克萨哈) 。

قاراشا 〈名〉 II 户穷贫；民贱，民平〔旧〕：قاراشادان قانشا شعادى. 女美出里窟民平 。 ▲ حان ازاربندا قاراشامەن قاس بولادى، قازى ازاربندا قايىرىمى جوق بايمەن دوس بولادى.【谚】为人富以良天丧官法，敌为民平以败腐王昏 。友

قاراشا 〈形〉 II 的青淡，的黑较 ▲ قاراشا قاز (属)雁黑〔动〕 。

قاراشاعان 〈名〉 树槭〔植〕 。

قاراشايىر 〈名〉 草根绊，属根牙狗〔植〕 。

قاراشاڭگىش 〈名〉 蓬荚黑 。

قاراشاڭۇا 〈名〉 笨，活粗，动劳力体，活力体：جۇمىسشىلار قاراشاڭۇامەن شۇعىلدانادى. 活重 。动劳力体事从人工

قاراشاڭۇاشى 〈名〉 的气力卖，者动劳力体：قاراشاڭۇاشىلاردىڭ تۇرمىسىنا ءمان بەرۋ كەرەك. 人的活重笨干，人的活粗干，人 。活生的者动劳力体心关要

قاراشەگىرتكە 〈名〉 儿蛐蛐，蟀蟋 。

قارا شەكپەن 〈名〉 人家农，民农 。

قاراشۇلان 〈形〉 的浓较色黑，的深较色黑 。

قاراشىعىم 〈名〉 爱的子孩对(儿珠眼的我 (称 。

قاراشىعىن 〈名〉〔旧〕税地 。

قاراشىق 〈名〉 ① 仁 瞳，瞳，珠眼：حالىقتىڭ مال-مۇلكىن كوزدىڭ قاراشىعىنداي قورعاۋ كەرەك. 民人护保样一珠眼的己自护保象要 。 ▲ 贝宝，肝心〔转〕②。产财的 كوزىمنىڭ قاراشىعىن سۇلدىردى 了干哭泪眼让 。

قاراشىل 〈形〉 的后屋前屋在呆，的群离不 。

قاراشىرىك 〈名〉 肥窖，肥沤 。

قاربالاق 见 قاربالاس.

قاربالاس 〈形〉 I 的张紧，的忙繁，的碌忙 / 作工的忙繁 جۇمىس قاربالاس：的碌碌忙忙 / 作工的张紧 جىتەۋ قاربالاس / ول قاشان دا قاربالاس بولىپ جۇرەتىن ادام. 他 是总人个这 。的碌碌忙忙

قاربالاس- I 〈动〉碌忙忙，张紧，碌忙，忙繁：قاربالاسىپ ءجۇرىپ كۇنىنىڭ بانقانىسىندا بىلمەي قالىپپىز. 在 黑天的觉不知不中忙繁 。了

قاربالاستان- 〈动〉慌些有；碌忙，来起张紧：قوناقتار كەلىسىمەن قاربالاستانا باستادى. 张 。了来起忙就来一人客

قاربالاستانۋ 式定不的 قاربالاستان- 。

قاربالاستىق ②词名象抽的 I قاربالاس ①繁 。停不个忙，张紧，忙

قاربالاسۋ 式定不的 I قاربالاس- 。

قاربان- 〈动〉努，争力，求力，法办想，法设：ءتول الۋ قىزمەتىنە قازىرىدەن باستاپ قاربانۋ كەرەك. 力 。法办想得就起在现从作工羔接

قارباندىر- 态动使的 قاربان- 。

قاربانۋ 式定不的 قاربان- 。

قاربالدا 〈动〉闲不脚手，活忙：كۇن بويى جۇمىستا قاربالداپ ءجۇرۇ 整 。活干着忙天

قاربالداۋ 式定不的 قاربالدا- 。

قاربالىڭ-قاربالىڭ: قاربالىڭ-قاربالىڭ ەتۋ 急急：(…… 干要) 地促急，…… 于忙，忙忙地忙忙急急：قاربالىڭ-قاربالىڭ ەتىپ قايدا باراسىڭ؟ 呀去儿哪上 ？

قاربۋ 式定不的 قاربى- 。

قاربى- 〈动〉吃猛，吃地口大口大，咽虎吞狼：ماي جاپىراقتى قاربىپ قالۋ 。肉肥块几吃口大

قاربىز 〈名〉瓜西〔植〕：قاربىز جاپىراعى 西 / قاربىز ساباعى 秧瓜西 / 叶瓜 ▲ اشتى قاربىز 子瓜西 。

قاربىن- 态身反的 قاربى- 。

قاربىنۋ 式定不的 قاربىن- 。

قاربىت- ① 〈动〉取捞，取争②态动使的 قاربى-(要)紧赶 。

قاربىتتىر- 态动使的 قاربىت- 。

قاربىتۋ 式定不的 قاربىت- 。

قارعا I 〈名〉桃黑(的牌克扑) 。

قارعا Ⅱ〈名〉鸦乌 ▲ 鸦毛杂乱 ▲ كوك قارعا 鸦墨 ▲ شاۋ قارعا 鸦乌嘴红 ▲ قارا قارعا 近很，离距短 جەر ادىم قارعا ▲ 鸦乌鼻秃 行难步寸 جەر ادىم قارعا ▲ 离距的 ▲ قارعا باۋ 礼定外额，礼彩加追 ▲ قارعا بويلى 有 ▲ 的小矮材身，的小矮儿个 ▲ 的杂复综错系关；的切密系关，的往有来 قارعا تۇياق قار ▲ 雪微 وزاق قارعا 白颈鸦 ▲ ەكى قارعا تالاسسا، ەبىر قوزعوڭنعا جەم تۇسەر. ▲ 。里嘴鹭秃了到掉食，食抢鸦乌只两【谚】 قارعانىڭ ەبىر كوزى وقتا، ەبىر كوزى بوقتا. 便粪着盯眼个一，弹子着盯眼个一鸦乌【谚】

قارعا- Ⅱ〈动〉骂臭，骂恶，骂咒，咒诅：قارعايىن دەسەم قيمايمىن 想 骂臭 قارعايىن 。疼心又顿一 的样一鸦乌象，的般鸦乌 ① 〈形〉 **قارعاداي** 象 قارا قارعاداي ② 黑的油油黑，的黑乌，的黑：的儿点不小，的小 ③ 黑乌的样一鸦乌：قارعاداي بالاعا تيىسپە. 他惹子孩的儿点不小 。么什干

قارعا-قوزعىن 乌大，鸟渡，鸦老，鸦乌〈名〉鸦：مالدى قارعا-قوزعىنا جەم قىلىسپ قويۋعا بولمايدى 食啄的鸟渡为成畜牲使能不 。

قارعال- Ⅱ قارعا- 的被动态 。

قارعالداق 〈名〉雪莲〔植〕：قارعالداق گۇلى 花莲雪 。

قارعالى：قارعالى قويى 羊的肥肉细毛种一 。

قارعان- ①قارعا- Ⅱ 的互反态②身反发誓，担保 。

قارعاپ-سىلە- 〈动〉咒念，骂咒，咒诅：قورلىعىنا شىداي الماعان اپاي سودىردى بارىنشا 狠徒暴将娘大老的忍可无忍。قارعاپ-سىلەدى 顿一了骂咒地狠 。

قارعاپ-سىلەۋ قارعاپ-سىلە- 的不定式 。

قارعاس- قارعا- Ⅱ 的互反态 。

قارعات- قارعا- Ⅱ 的使动态 。

قارعاۋ قارعا- Ⅱ 的不定式 。

قارعاشا Ⅰ子（锯）锅，钉蟥蚂，钉铆〈名〉：قارعاشامەن 用 قارعاشا 接铆钉铆 。

قارعاشا Ⅱ 线火防〈名〉 。

قارعاشالا- 〈动〉锅，接铆：قازان قارعاشالاۋ 锅铸/ شىنى قارعاشالاۋ 碗铸 。

قارعاشالات- قارعاشالا- 的使动态 。

قارعاشالاۋ قارعاشالا- 的不定式 。

قارعۋ قارعى- Ⅱ 的不定式 。

قارعى Ⅰ〈名〉颈，圈颈（的上子脖物动在套）：ەيتىسكە قارعىسى 套：① 圈颈的狗 ▲ قارعى باۋ 。礼聘，礼婚定，礼亲定 ②圈颈狗

قارعى- Ⅱ〈动〉跃跳，跳蹦，蹦，跳：ارىقتان قارعىپ ەوتۋ 去沟水过跳 / انتان قارعىپ ەتۇسۋ 背马上跃 ▲ انقا قارعىپ ەمىنۋ 马下跳 قارعى تورعاي 行鸟剑〔动〕 。

قارعىلا- Ⅰ〈动〉圈颈上套，圈颈上带（狗给） 。

قارعىلا- Ⅱ〈动〉跃跳，跳蹦地住不：ات 无，跑地跳一蹦一马。قارعىلاپ ۇستاتپاي قويدى 住抓法 。

قارعىلان- قارعىلا- Ⅰ 的被动态 。

قارعىلاس- قارعىلا- Ⅰ、Ⅱ 的互反态 。

قارعىلات- قارعىلا- Ⅰ、Ⅱ 的使动态 。

قارعىلاۋ قارعىلا- Ⅰ、Ⅱ 的不定式 。

قارعىلى 〈形〉的套颈有，的圈颈带：قارعىلى ەيت 带 قارعىلى 的圈颈狗 ▲ 狗走 توبەت 。

قارعىس Ⅰ〈名〉骂咒，咒诅 ▲ اق دەگەنى 堂言一，诺百呼一 قارا دەگەنى قارعىس العىس، ▲ قارعىس الۋ 咒诅人被，骂咒挨 ▲ قارعىس 好得不！ انتۋ 该，咒诅该 ▲ 霉倒该 قارعىس انقىر 的死！ ▲ 骂责，斥痛 قارعىس جاۋدىرۋ 。应报的得应，应报 قارعىس سوعۋ 。

قارعىس- Ⅱ قارعى- Ⅰ 的互反态 。

قارعىستا- 〈动〉骂咒，咒诅：قارعىستاپ قۇنپ شىقتى 一 了去出赶（他把）边一，骂咒边 。

قارعىستاۋ قارعىستا- 的不定式 。

قارعىسشىل 〈形〉的咒诅爱，的骂咒欢喜 。

قارعىت- قارعى- Ⅱ 的使动态 。

قارعىتقىز- قارعىت- 的使动态 。

قاردار 〈名〉客，客顾，户 。

قارەكەت 〈名〉①[阿] 动运，动活 ② 营生，生，业从，生谋 。

قارەكەتتەن- 〈动〉事从，手动，动活 。

قارەكەتتەندىر- قارەكەتتەن- 的使动态 。

قارەكەتتەنۋ قارەكەتتەن- 的不定式 。

قارەكەتشىل 〈形〉的动活爱，的事做欢喜，的闲

。的住不
قارجال- 〈动〉累劳，倦疲，劳疲（多和马指）。
قارجالدىر- قارجال- 的使动态。
قارجالۇ قارجال- 的不定式。
قارجاس- 〈动〉①磨，擦磨，擦磨互相，擦磨损；③论争，辩争②夺争，争纷，纷纠生发：قارجاسقان تەمىردىڭ داۋىسى قۇلاققا ئۆتكۈسىز جايسىز ەستىلەدى. 铁器磨擦声非常刺耳。
قارجاسۇ قارجاس- 的不定式。
قارجۇ Ⅱ قارجى- 的不定式。
قارجى Ⅰ〈名〉财资，金资，费经：قارجى ئىشلەپچىقىرىش / 金资生产 قارجى قۇرۇلىسى / 金资建设 قارجى توپلاش / 金资集筹 مەملەكەتتەن بوساتىلعان قارجى 国拨家资的费经。
قارجى- Ⅱ见 قارجىلا-。
قارجى-قاراجات 见 قارجى Ⅰ。
قارجىلا- 〈动〉用费，支开，销花，花：ول ئۆزى جابدىقتارىن الۇعا مىڭ يۇان قارجىلادى. 他置购了有千元以上的花费家具。 / اقشانى كىرىسكە قاراي جوسپارلى قارجىلاۋ كەرەك. 要根据收入有计划的开支。
قارجىلاندىر- ①قارجىلان- 的使动态 ②供提经费，金资援支。
قارجىلاندىرىل- قارجىلاندىر- 的被动态。
قارجىلانۇ قارجىلان- 的不定式。
قارجىلاۋ قارجىلا- 的不定式。
قارجىسىز 〈形〉①没有金资的，没有经费的；②不讲经济效益的，不计成本的：قارجىسىز نە ستەۋگە بولادى. 什么都能做。
قارجىسىزدىق 〈名〉قارجىسىز 的名词抽象。
قاري 〔阿〕〈名〉①（人）经通，家经通〔宗〕；②〔转〕（人的意其知不但，经兰古谈诵会只）呆书，子生书。
قاريا 〈名〉老长，家人老，人年老，人老：باسىنان كوپ ئۇستى كەشىرگەن قاريا 古世经饱经沧桑的人老的。
قاريدار 〈名〉客顾，客户。
قاريلىق 〈名〉①文经诵背〔宗〕；②呆书子气。
قاريتا 〈名〉图地：قاريتاعا قاراۋ 看地图。
قارق: 叫声一呱。
قارقارا Ⅰ〔动〕〈名〉鹭苍。
قارقارا Ⅱ〈名〉①帽式女（的羽饰装）；②毛帽筒高，子帽筒高（式女）：باسىنا قارقارا كيگەن ادام 戴头帽皮筒高的人。
قارقاشىق 〈名〉甲蹄（的驼骆）。
قارقىل 〈名〉①声叫鸹鸹，声叫呱呱（鸦乌）；②声笑大的哈哈。
قارقىلدا- 〈动〉①哈哈笑大：نەگە قارقىلداپ كۇلەسىڭ؟ 笑大哈哈啥为你？ ②鸹，叫呱呱：قارعا قارقىلداۋ 乌鸦叫。
قارقىلداس- قارقىلدا- 的互相态。
قارقىلدات- قارقىلدا- 的使动态。
قارقىلداۋ قارقىلدا- 的不定式。
قارقىن 〈名〉程进，度进，度速：حالىق شارۋاشىلىعىنىڭ دامۋ قارقىنى 发展的经济民国 / 度进学教 ساباقتىڭ ۇتىلۋ قارقىنى 展速度 / قۇرىلىستىڭ قارقىنى 工程进度 ▲ قارقىنى باسىلۋ（قايتۋ）减慢，缓速，减弱。
قارقىندا- 〈动〉①紧加，速加，快加：قىزمەت قارقىندىاپ، ئونىم جوعارلاسا عانا كىرىم كوبەيەدى. 工人了高提率效，了快加度速作才能了高收增加。 / ساۋدا قارقىندى：隆兴，盛兴，旺兴②。
قارقىندات- قارقىندا- 的使动态。
قارقىنداۋ قارقىندا- 的不定式。
قارقىندى 〈形〉快的，速飞的，速高的：قارقىندى پويەز 高速列车。
قارقىندىق 见 قارقىندىلىق。
قارقىندىلىق 〈名〉قارقىندى 的词名象抽。
قارق-قارق: **قارق-قارق كۇلۋ** 哈哈大笑，笑大腹捧：قىزىقشى بىرەۋدىڭ اڭگىمەسىن ەستىپ، ويدە وتىرعاندار قارق-قارق كۇلىپ كەتتى. 听了一个人的话，都笑大哈哈起来。
قارلا- 〈动〉雪吃，雪哨，块雪：قارلاپ كەلگەن قوي دەرەۋ سۋ شىپەيدى. 羊绵的雪吃上马会喝水。
قارلان- قارلا- 的①被动态；②有了雪降，雪有。

جەر ەالى قارلانعان جوق. 雪有没还上地 。

قارلانۇ قارلان- 式定不的 。

قارلاس- قارلا- 态互交的 。

قارلات- ①قارلا- 的 态动使的 ② 下雪：كۇن قارلاتسا جاقسى بولار ەدى. 要下雪了好就 。

قارلاۋ I قارلا- 式定不的 。

قارلاۋ II 的大不雪，的雪点一有〈形〉 。

قارلى 〈形〉的雪多，的雪带，的雪积，的雪有：قارلى تاۋ 山雪 / قارلى كۇن 下天雪 ▲ قارلى بوران 风雪（雪交风扬） 。

قارلىعان: قىزىل قارلىعان 子鬣红〔植〕 。

قارلىعاش 〈名〉〔动〕燕，子燕，科燕：قارلىعاش اۇزىمەن تىستەپ تاسىپ بالشىقتان ۇيا سالدى. 燕子衔泥筑巢。▲ سارىبەل قارلىعاش 全腰燕 ▲ سۇر قارلىعاش 燕雨 ▲ تاۋ قارلىعاشى 山燕，燕石 ▲ قارلىقاش ەشوپ〔植〕飞燕草（伊犁）燕飞 ▲ قىستاۋ قارلىعاشى 燕家（燕草） 。

قارلىعۇ قارلىق- II 式定不的 。

قارلىق I〈名〉雪瑞庆（雪瑞庆客请应就，现发才后事是要，事完就，了现发被时当果如，家某进送地 ▲（雪瑞庆客请应就，现发才后事是تاستاۋ 送雪，雪喜送，雪瑞送 。

قارلىق قار II 的名象抽 。词

قارلىق- II〈动〉哑沙，哑喑，哑嘶咙喉：داۋىس قارلىعۇ 哑斯音声 / داۋىسسىز قارلىقتى 我了哑子嗓的 。

قارلىقتىر- قارلىق- II 的态动使 。

قارما I〈名〉①饼锅，饼烙：قارما پىسىرۋ ②饼大烙 ▲ 鱼烤：بالىقشىنىڭ ۇيىنە بارساڭ قارما جەرسىڭ. 鱼烤到吃会就里家民渔到 。

قارما II 面炒米玉〈名〉 。

قارما- II〈动〉抓劲使，牢抓，住攥，住抓，捞：سۇعا كەتكەننىڭ تال قارمايتىن ارەكەتى ەمەس 住：؟ 吗图企的草稻抓者水溺是不这 ▲ تال قارماۋ 草稻捞 。

قارماق 〈名〉钩鱼：بالاڭىز قارماق الىپ بالىقتا كەتتى. 了去鱼钓钩鱼着拿子孩你 ▲ قارماعىنا ەىلىنۋ 被上骗爱，骗 ▲ قارماق وت 勾，拢拉 ② 鱼钓①草笼灯 ▲ قارماق سالۋ 引 ▲ قارماق تاستاۋ 哄骗 。

قارماقباۋ 〈名〉(绳)线钩鱼 。

قارماقسابۋ 〈名〉杆鱼 。

قارماقتا- 〈动〉，钓(子钩用)，搭 。

قارماقتاۋ- قارماقتا- 式定不的 。

قارمالا- I〈动〉：找寻，索探，索摸，摸 قارمالاپ نزدەۋ 在 قارانعىدا قارمالاپ / 东找着索摸里夜黑 قارمالاپ ەجۇرىپ ەش نارسە تابالمادىم. 西找儿黑摸，西找有没也么什，天半了找去摸来摸 。到

قارمالا- II〈动〉饼成烙：ۇندى قارمالاپ ەبىتىردى 把 。了光吃饼成烙面

قارمالان- ① قارمالا- I 的态身反的② قارمالا- II 的态动被 。

قارمالاۋ قارمالا- I、II 式定不的 。

قارمالاۋىش 〈名〉(的物动肢节)鳌 。

قارمان- ①قارما- II 的态身反的②，取争，力努 。手下备准；争力

قارماس- قارما- II 态互交的 。

قارمات- قارما- II 态动使的 。

قارماۋ قارما- III 式定不的 。

قارنا- 〈动〉部腹开破(时等畜牲杀宰) 。

قارناۋ I〈名〉端弯(的杆曲) 。

قارناۋ II قارنا- 式定不的 。

قارپۋ قارپى- I、II 式定不的 。

قارپۋسىز 〈形〉：的边整未，的过撵经未 ①的过撵经未，的边整未：قارپۋسىز كيگىز 未点一 ② 子毡的边整未 قارپۋسىز جاتقان قازاق 的缺无整完，的过的上原草克萨哈的发开未从 دالاسىنىڭ بايلىعى 源资 。

قارپى- I〈动〉①，边整(撵擦用时子毡腩胳 قارپىپ قالعىڭ كەلىپ وتىرما؟ 从这里也想捞 ② 撵搓(肘捞)：مىنادان دا 手到弄，把一捞〔转〕 ？把…

قارپى- II〈动〉①大口大，吃口大 ② 咬口大，吃〔转〕多 。

【谚】▲ 私肥，捞 نار بالاسىن قارپىپ سۇيەدى. 吻亲的羔驼对驼母是咬地口大 。

قارپىل- قارپى- I、II 态动被 。

قارپىس- قارپى- I、II 态互交的 。

قارپىت- قارپى- I、II 态动使的 。

قارس: كۇكىرەگى قارس ايرىلۋ 常非，痛悲分万

伤心 ▲ قارس ايرىلۇ 咔开裂声一嚓 ▲ قارس جابۇ 一上关下。

قارساق 〈名〉〔动〉狐沙 ▲ الپىس قارساق ات بولماس. 【谚】六匹一上不顶狐沙只十六。

قارساقتى 〈形〉的多狐沙,的狐沙有:قارساق ۇستاساڭ قارساقتىعا بار. 要得就,狐沙到捉想要 去方地的多狐沙到。

قارساڭ 〈名〉夕前,夕前,夜前:夕除 مەملەكەتتىڭ مەرەكەسىنىڭ قارساڭى 国庆节前夕 / جاڭا جىل قارساڭى 新年除夕。

قارسۇيەك 骨尺桡〈名〉。

قارسى 〈形〉①的过对,的面迎,的面对:قارسىمىزداعى عيمارانتتا كىمدەر وتىرادى؟ 对面的大楼住里什么人?/ جەل قارسى سوعۇدا. 风迎面吹着。②的背违,的对反,的反相:قارسى جاققا كەتىپ قالۇ 向前走去 / حالىقتىڭ ەركىنە قارسى كەلەتىن ءىستى ىستەمەۋ 不要违背人民的意志,不同意,对反 ③情事的:ونىڭ كەلۇىنە قارسى 不赞同他来。قارسى پىكىرى بار 对他有不同意见 ▲ قارسى ياقتىلا 不幸 ▲ جۇلدىزى قارسى 头对死,头对家冤〔数〕 ▲ تىك قارسى بۇرىش 角顶对 ▲ قارسى ايداپ سالۇ 唆使,使唆 ▲ قارسى الۇ 接迎,迎欢 ▲ قارسى بولۇ 对,对反 ▲ قارسى جاق 派对反,方敌,方对,面对 ▲ قارسى ماندەس سوزدەر 词义反〔语〕 ▲ قارسى پروتون 子质反〔物〕 ▲ قارسى تۇرۇ 对反 ▲ قارسى شۇعىلا 射辐反[天] ▲ قارسى قۇدا 亲换 ▲ قارسى قۇدالاسۇ 亲换。

قارسىز 〈形〉无的雪缺,的雪无:قارسىز قىس 无雪冬季/ بيىل قىس قارسىز بولدى، جازدا سۇ تاپشى بولار ما ەكەن. 今年雪无季冬,可能来年水缺。

قارسىلا- 〈动〉①迎欢,接迎 ②烤 ③使:قارسىلاستىر- 使动态。

قارسىلان- ①قارسىلا- 反身态②面向,向面……和(使),对相……与(使),向面……。

قارسىلاس Ⅰ的反相,的盾矛,的立对〈形〉。

قارسىلاس- Ⅱ〈动〉①反抗,对抗,抗反,对反:قارسىلاسۋ 抗对不定式。قارسىلاسۋىن تالقانداۋ 粉碎封建反动的想法。باسشى بۇقارا مەن قارسىلاسسا بولمايدى. 领导能不群众反对唱台戏:باسشى 对唱,辨抗,扛抬,嘴顶②抗。

قارسىلاسىز 〈形〉的对不,的抗反不,的抗抵不:قارسىلاسىز ىستەمەۋ 不抗的工作 ③。

قارسىلاسىن- قارسىلاس- Ⅱ使动态。

قارسىلاسۋ قارسىلاس- Ⅱ式不定。

قارسىلاۋ قارسىلا- 式不定。

قارسىلىق ①قارسى 的抵,抗反 ②词名象抽的:قارسىلىق قارسىلىق- 制抵,议抗,拒抗,抗对,抗对:جاۋدىڭ قارسىلىعىن تويتارۇ / 抗反的人敌退打 بۇل پاسسيۋ قارسىلىق. 抗对极消是这 ③。抗对极消是这作反 ▲ سىرتقى قارسىلىق 力反;映反逆,应反;用作抗对,用 ▲ تەربەلىستىڭ قارسىلىق 抗阻外〔物〕 ▲ تولىق قارسىلىق 抗阻荡振〔物〕。抗阻

قارسىلىقسىز 〈形〉的从顺,的抗对不,的抗反不,的抗抵不:قاتە نارسەلەردى كورىپ تۇرىپ قارسىلىقسىز جۇرە بەرۇگە بولمايدى. 对的误错的视而不见,不能抗对。/ 的对不是度态的抗抵不取采西东。قارسىلىقسىز ساياسات 策政抗抵不。

قارسىلىقتى 的制抵,的抗抵,的对反〈形〉。

قارسىما-قارسى 见 قاراما-قارسى。

قارت ①〈名〉长,者长,人年老,人老:قارت ادام 老人,急性了老马【谚】。قارت ءمى 老马,骡驴〔动〕,草陵,草白翻 ▲ قارتا قاشىر 草驴 ▲ قارتا جوڭىشقا 委靡〔植〕 ▲ قارتا جوڭىشقا 肠瓣马的肉灌 ▲ قارتا 肠瓣马〈名〉〔植〕Ⅰ:قارتا ويناۋ 打扑克牌(玩牌)。قارتاي-〈动〉,纪年上,迈年,老显,老衰,老变:قارتايىپ قالىپتى. 他老了显老年大纪年:/。ول قارتايىپ دەم السقا شقتى. 他已老年退休。ول قارتايىپ ادام وزىنەن كەيىنگىلەردى كورىپ قارتايادى. 【谚】看人衰的己自知方代一下到。قارتايسا جاڭىلشاق بولادى، ەر قارتايسا جاڭىلشاق بولادى. 【谚】老马健了老人,急性了老。②年老,人老(名):قارت ادام 老人 / اق ساقالدى قارت 白须老人 قارت ءمى 老马(骡驴)〔动〕,草陵,草白翻 ▲ قارتا قاشىر 草驴,骡驴〔动〕 ▲ قارتا جوڭىشقا 委靡〔植〕 ▲ قارتا 肠瓣马〈名〉〔植〕Ⅰ:قارتا ويناۋ 打扑克牌(玩牌)。

قارتاي-〈动〉,纪年上,迈年,老显,老衰,老变:قارتايىپ قالىپتى. 他老了显老年大纪年:/。ول قارتايىپ دەم السقا شقتى. 他已老年退休。ول قارتايىپ ادام وزىنەن كەيىنگىلەردى كورىپ قارتايادى. 【谚】看人衰的己自知方代一下到。قارتايسا جاڭىلشاق بولادى، ەر قارتايسا جاڭىلشاق بولادى. 【谚】老马健了老人,急性了老。

忘 。▲ ٶومىر قارتايسا دا، كوڭىل قارتايماس.
【谚】老不心老人 。
قارتايت- قارتاي- 态动使的 。
قارتايۋ قارتاي- 式定不的 。
قارتاكەش 〈形〉喜欢玩扑克的牌 。
قارتالان- 〈动〉①长(马指),膘肥得变②起皱,皱,皱起,褶起 。状网成形;褶
قارتالانۋ قارتالان- 式定不的 。
قارتالى 〈形〉多(马指)肥的,壮肥的,膘厚 。的
قارتامىس 〈形〉大的,迈年,纪年了上;的迈年 。的
قارتامىش 见 قارتامىس.
قارتاڭ 〈形〉老(人)的境近渐,的上以年中,的境老近渐 ▲ 女妇的境老近渐 ايەل قارتاڭ : 的大较 قارتاڭ تارتۋ 上 迈年,纪年 。
قارتاڭدىق قارتاڭ 的词名象抽 。
قارتاڭ-قۇرتاڭ 见 كارى-قۇرتاڭ.
قارتاشىل 〈形〉喜欢玩扑克的牌 。
قارتاشىلدىق قارتاشىل 的词名象抽 。
قارتتىق ①قارت 词名象抽的 ②迈年,老年, 高,数岁上 。龄
قارت-قاريا 见 قارت.
قارۋ Ⅰ 〈名〉①力锐,力精;气力,量力:ونىڭ قارۋى قولىندا. 大很量力腕手的他 。/ ول بار قارۋىن جۇمىسقا سالدى. 力精部全的己自把他 ②器兵,械军,器武:داعدىلى قارۋ 常武器/ انوم قارۋ 原子武器/ يدەيالىق قارۋ 思武器 ▲ قارۋىن قايتارۋ ①使的器武 卷剪刀 ▲ قارۋ قايتۋ ①还报 ③气锐伤挫 ②刃 剪刀,力锐失丧,量力去失 ②,利不剪刀,刃卷 ▲ ەر 还,礼回,敬回③退衰力精,尽毫力 قارۋى بەس.【谚】手双是器武的雄英 。
قارۋ Ⅱ قارى- Ⅴ 式定不的 。
قارۋ-جاراق 〈名〉:备装,械军,器武 زاماندىاسقان قارۋ-جاراق 现的化代备装器武/ قارۋ-جاراقپەن قامداۋ 供应器武装备/ قارۋ-جاراق قامباسى 军械库 。
قارۋ-جاراقسىز 〈形〉的器武(带不)有没,的械军有没,的武装有没,的拳空手赤;的 。
قارۋ-جاراقسىزدىق قارۋ-جاراقسىز 的抽象词名 。
قارۋ-جاراقتان- 〈动〉来起备装,来起装武:ارمياني تولىق قارۋ-جاراقتاندىرۋ 装分充队军把/ قارۋ-جاراقتانعان ادامدار 来起备员人装武 。
قارۋ-جاراقتاندىر- قارۋ-جاراقتان- 使的动态 。
قارۋ-جاراقتانۋ قارۋ-جاراقتان- 式定不的 。
قارۋ-قۇرال 见 قارۋ-جاراق.
قارۋلان- 〈动〉①来起装武,器武持,握掌武:وسىزامانعى قارۋ-جاراقپەن قارۋلانۋ 现用器 ②来起备装器武化代,强增量力体,强增力:جاقسى ازىقتانىپ قارۋلانىپ قالدى 增倍劲干,气力有养补食饮经 。
قارۋلاندىر- قارۋلان- 使的动态 。
قارۋلانۋ قارۋلان- 式定不的 。
قارۋلاس 〈形〉相(往来济经)等,的差不多,的 。
قارۋلى 〈形〉①有量力,的体强身,的壮气力:قارۋلى ادام / ونىڭ قولى 人的气力有的大 ②。的量力有很是手的他 قارۋلى. 武,的装武:حالىقتىق قارۋلى كۇش 的器武带携,的械持,的来起装 / حالىقتىق قارۋلى بولىمدەردىڭ قاسيەتتى مىندەتى - حالىقتىڭ مال-جانىنىڭ امانىدىعىن قورعاۋ. 的财命生民人卫保是责职圣神的队部装武 。▲ قارۋلى كوتەرىلىس 义起装武 。全安
قارۋلىق 〈名〉。来往尚礼
قارۋلىلىق قارۋلى 的词名象抽 。
قارۋ-سايمان 〈名〉。备装,器武
قارۋسىز 〈形〉①的气力有没,的力无弱软,的 ②人的气力有没 ادام قارۋسىز 的力无:的 无手,的拳空手赤;的量力装武有没,的器武 / قارۋسىز اسكەر 兵士的器武带携有没:的铁 قارۋسىز ەل زيان تارتادى. 国的量力装武有没 ▲ قارۋسىز ادامنىڭ قايراتى 。的亏吃会是家 زايا، قايراتسىز ادامنىڭ ايباتى زايا.【谚】手赤。劳徒也风威要气力有没,搭白也气力有拳空
قارۋسىزدان- 〈动〉:减大气力,力无得变①:شارشادىڭ با، قارۋسىزدانىپ قالىپسىڭ عوي؟ 你放,装武除解②?了累是不是,了气力有没

了下放人敌. جاۋ قارۇسىزداندى. 械缴,器武下器武。

قارۇسىزداندىرـ ① قارۇسىزدان- 的使动态 ② 械缴,装武除解。

قارۇسىزداندىرىلـ قارۇسىزداندىر- 的被动态。

قارۇسىزدانۇ قارۇسىزدان- 的不定式。

قارۇسىزدىق قارۇسىز 的词名象抽。

قارش: قارش ەتۈ 卒卒作,响吱咯,声折脆发声。

قارشاداي 〈形〉小纪年,的幼年,的小幼,的小: قارشاداي شاعى 年幼时(代时年童)的 / قارشادايىنان مال باعىپ كەلەدى 自小放牧 ▲ قارشاداي باسىنان 始开候时小,小从。

قارشاقىز 〈名〉娘姑雪(的中话童)。

قارشى Ⅰ 〈名〉袋毡(的案图有并形箱)。

قارشى Ⅱ 〈名〉工雪扫。

قارشىعا 〈名〉〔动〕隼 ▲ قارشىعا تۇقىمداسى 目形隼。

قارش-قارش: قارش-قارش ەتۈ 响吱咯吱咯,响作嚓咔嚓咔,声卒卒作,声折脆发 ▲ قارش-قارش شايناۋ 嚼地吱咯吱咯。

قارشىل 〈名〉声折脆,声吱嘎,声吱咯。

قارشىلدىـ 〈动〉响地吱咯吱咯,响地噔嘎噔嘎,响嚓咔嚓咔: مۇز قارشىلداپ ايرىلىپ 了开裂地嚓咔嚓咔冰. كەتتى。

قارشىلدىتىـ قارشىلدىـ 的使动态。

قارشىلداۋ قارشىلدىـ 的不定式。

قارى Ⅰ 〈名〉端弯(的杆曲房毡)。

قارى Ⅱ 〈名〉胞同,系关属亲,落部。

قارى Ⅲ 〈名〉脯胳;骨肱〔理生〕: قولىمىڭ قارى اۇرىپ بۇگىن تۇك سىتەي المادىم. 今天成干有没也么什我,痛膊胳。

قارى Ⅳ 见 كارى.

قارىـ Ⅴ 〈动〉① 灼烧,烙: قارما قارۇ 大烙 ② 饼伤: ونىڭ قولىن مەش قارىپ كەتتى. 粘(器铁寒严因) ③ 了伤烫子炉让手的他治 ⑤ 骨彻寒严,人袭气寒,冷寒 ④ (手)烙烧(时畜牲疗)。

قاريعۇ قارىق- Ⅱ 的不定式。

قارىز 〈名〉① 债,债欠,务债,款欠,款借,贷: مەنىڭ ەشكىمگە قارىزىم جوق. 款任欠不我 / العان قارىزدى قاريتارۇى ٴتيىس. 债的人何 ② 清还须必款欠: 责职,职天,务义〔转〕 ③ 情欠〔转〕: ول وتان ٴۇشىن تەر اققىزىپ جاقسىى ىستەۋ - 是力出汗流国祖为. ٴاربىربۇقارانىڭ قارىزى 每---个的民公义务。 ▲ 贷借,欠赊 قارىزعا الۋ 上补要。 ▲ 贷借,欠赊 قارىزعا بەرۋ 出贷,贷信。

قارىزدانـ 〈动〉帐欠,债负,债欠: اۇرۇدىڭ سالدارىنان كوپ قارىزدانىپ قالدىم. 我患病因债多很了负而。

قارىزداندىرـ قارىزدان- 的使动态。

قارىزدانۇ قارىزدان- 的不定式。

قارىزدانىپ-قاۋعالانىپ 〈副〉凌带借连。

قارىزدار 〈形〉的债负,的债欠,的帐欠: مەن مەكەمەگە قارىزدار بولىپ قالدىم. 我关机了欠债。 / قارىزدار ەل 国务债的。

قارىق Ⅰ 渠小(间田)〈名〉。

قارىق Ⅱ **: قارىق بولۇ** 完望过,足意满心,足满全完: گۇڭشى مۇشەلەرى بىيىل استىقتان مول ٴونىم الىپ استىققا قارىق بولدى. 收丰食粮年今了足满全完食粮的员社,了 ▲ 足满使,足满分充。

قارىقـ Ⅲ 〈动〉盲雪(烈强的射反上地雪因)。(碍障力视的起引而睛眼激刺间时长光)。

قارىقتىرـ قارىق- Ⅲ 的使动态。

قارىقتىق 〈名〉刀尖小,官细血放(上头)。

قارىلـ قارى- Ⅴ 的被动态。

قارىلعىش 〈形〉易,的记印上烙于易,的烙易: قارىلعىش قارما 饼的熟烙易的伤烫。

قارىلعىشتىق قارىلعىش 的词名象抽。

قارىم 〈名〉儿劲,气力,量力: ول انتىى جىبەرمەي ۇستاپ تۇرماقشى ەدى، ٴبىراق قارىمى 力因但,放不马住抓想他. جەتپەي قويا بەردى. 手了开放足不气。

قارىما 鱼炸干,鱼烤面摸〈名〉。

قارىمدا 用膊胳,臂手长伸(时西东掷)〈动〉

力 。

قارىمداۋ قارىمدا- 式定不的 。

قارىمدى 〈形〉的力有,的量力有,的强量力, 小的量力有 قارىمدى جىگىت 的实结,的劲有 。手的实结 قو 子伙 / 。

قارىمدىلىق قارىمدى 词名象抽的 。

قارىمجى 〈名〉还偿,偿抵,偿补: قارىمجىن قايتارۇ 给 (清还偿)偿补予 。

قارىمتا 见 قارىمجى.

قارىم-قاتناس 〈名〉系关,往来,系联 互相, ولاردىڭ قارىم-قاتناسى بار. 来有们他 系关: / قىزمەتتەگى قارىم-قاتناس 的上作工 往 。 / جولداستار ارا قارىم-قاتناسقا كوڭىل 系关 ئبولۇ وتە ماڭىزدى. 注 系关互相的间之志同意 。要重很

قارىم-قاتناس 见 قارىم-قاتناس.

قارىمتا 〈名〉还偿,偿抵,偿补 。

قارىن (قارنى) 〈名〉①部腹,子肚: ونىڭ قارنى اۋىرىپ جاتىر. 疼子肚的他 。/ قارىن اشۋ ,子肚②(饿不)饱子肚 了饿子肚 / قارنى توق 胃瘤: قويدىڭ قارنى ماي ئبىر قارىن / 子肚羊 ▲ 油子肚羊一 ▲ اش قارىن 空,腹空肚子 ▲ جالبىرشاق قارىن 重 胃瓣 ▲ كەبەجە قارىن 大 肚指) ② 的年中(女妇指)① ▲ ساري قارىن 子 ▲ 胃窝蜂 ▲ تاز قارىن 的上以岁九八(马母 ▲ قارىن بولە 姨 亲表 ▲ قارىن بۇگەلەك 马 蝇 ▲ قارىن ساڭ 大肚 ▲ 便便腹大,胖发 قارىن ساڭ 大肚 ▲ 户窗肚羊 ▲ قارىن تەرەز 羊 ▲ 的大部腹,的 قارىن توق، قايعى جوق 心 宽体胖 ▲ قارىن ئسولى 胃液 ▲ 发胎,毛胎 شاش قارىن ▲ قوزى 小)的皮肚着露 قارىن قىزىل 肚胖 ▲ (孩 ▲ ئبىر قارىن مايدى ئبىر قوماڭلاق 子肚羊一坏能儿蛋粪羊粒一【谚】شىرىتەدى. (汤锅一坏鼠老只一)油黄 。

قارىنايلاق 。碗木(的用专人某) 〈名〉

قارىنباي 〈名〉①主财大,主牧大: قارىنبايدىڭ مالىنىڭ سانى جوق. 畜牲的主牧大 。的数其计不是: 奴财看,鬼气小,鬼嗇吝 ② جانىنان ئبىر تيىن شعارمايتىن قارىنباي 一毛 毛一 。奴财看的拔不

قارىنبۇرمە 〈名〉(名物食)肚,末葱肉碎装肚 。肉碎灌

قارىندا- 〈动〉① 用 装子肚羊: ساري مايدى قارىنداپ الدى 凸 ② 了里子肚羊在装油黄把 قارىنداپ بارىپ 起鼓,起隆,起: بۇل وزەن قارىنداپ 个一成形着流着流河条这. اقسۇعا قوسىلادى 了起一在合汇河 苏克阿和便弯 。

قارىندال- 。态动被的 قارىندا-

قارىنداس 〈名〉妹妹: مەنىڭ قارىنداسىم مەكتەپتە وقيدى. 学上里校学在妹妹我 。 ▲ اۋرۋ استان، داۋ قارىنداستان. 而口从病疾【谚】. 亲近自起执争,入 ▲ قارىنداسقا بۇرماعانىڭ قاري سىنسىن. 得不人的苦受人亲着看【谚】 。报好

قارىنداستىق 〈形〉的妹妹①: قارىنداستىق بورىش 。亲肉骨,系关属亲 ②务义的妹妹

قارىنداۋ 。式定不的 قارىندا-

قارىنداش 〈名〉笔铅: قىزىل قارىنداش 红 ▲ 信写笔铅用 قارىنداشپەن حات جازۋ / 笔铅 。笔色彩 بويالۋ قارىنداش

قارىندى 〈形〉便腹大,的大部腹,的大子肚 。的便

قارىن-قارتا 〈名〉肠胃(的马) 。

قارىن-قارىن 〈形〉装子肚羊用民牧克萨哈 成,的子肚整,的子肚成(品食奶种各或油羊 的子肚成子肚: مالشىلاردىڭ تۇرمىسى 的子肚成子肚 جاقسارىپ، سارماي دەگەن قارىن-قارىن. 民牧 肚成子肚成有都家每在现,了善改活生的们 。油黄的子

قارىنسا 〈名〉(方)〕蚯牛止防为)蚤等蝇蚊, 。罩肚(的做而部腹与

قارىنشا 。子肚小 〈名〉

قارىنشاق 见 قارىنشىق.

قارىنشىق 〈名〉子弯小,弯山小: وسى سايدى قولداساڭ الدىڭنان ئبىر قارىنشىق شعادى، ولار سول جول جەردە وتىرادى. 面前走谷山着顺你 。里那在住就们他,弯山小个有

قارىپ I 见 قارىپ-قاسەر.

قارىپ II ئارىپ.

قارىپ-قاسەر 〈形〉;的困贫,的穷贫,的苦贫

的幸不,的难苦的: ول قارىپ-قاسەرلەرگە جاردەمـ
ەسىپ تۇراتىن ادام. 他是个经常救济贫苦的人。

قارىس I 〈名〉拃(度长)的间之指食或指中与指拇: بەس قارىس بۇل 五布拃 / وسى بۇلعا جانە ءبىر قارىس قوسىلسا جەيدە شعادى. 这块布再加了一拃长,就能够做衬衣了。▲ ازۋى التى قارىس 凶恶的,的恶残,的暴凶 ▲ جەلىنى قارىس (بيە) 多奶的(等马母) ▲ جىـــرتا (كەرە، سەرە) قارىس--大拃 ▲ قاباعىن قارىس جابۋ 沉脸吊,脸下沉,子脸板 ▲ قارىس جەر مۇك بولۋ 行难步寸 ▲ قارىس سۇيەم 张开指母和指拇之间的距离 ▲ قارىستان سۇيەم جاقىن 关系近,胜一筹。

قارىس- II قارى- 的Ⅱ态互交。

قارىس- Ⅲ 〈动〉抽筋,挛拘,挛痉: قول قارىسۋ 手拘挛 ② 拘执,执固;见己持坚,硬要: ول ءوز پىكىرىنىدە قارىسىپ تۇرىپ الدى. 他硬是坚持己见,执固自己的意见。 / قارىسىپ جىبەرمەي قويدى 不住放 ▲ جاعى قارىسۋ ①张不开,嘴不张,闭口不言,发不出声。②闭紧关牙,死不吐。

قارىسقاق 〈形〉固执好,的拗执好,的执固于易,的拗执: ءوز پىكىرىنەن باسقانى قابىلدامايتىن قارىسقاق ادام 固执己见的人 / قارىسقاق مىنەز 的脾气。

قارىسپا 〈形〉①的挛痉,的筋抽,的痉抽常经: بۇنىڭ ايامىنىڭ قارىسپاسى بار، سۇعا تۇسە المايدى. 他的抽筋,的拗执,的执固 ②。水下能不,筋抽常腿的

قارىسپالىق ①قارىسپا 的词名象抽 ② 固执,执固,见己持坚,行孤意一: ول قارىسپالىقپەن كوپشىلىكتىڭ ءناسيحاتىن قابىلدامادى. 他一意孤行,听不进大家的劝告。

قارىستا- 〈动〉量拃作用,量拃用: قارىستاپ كورشى، قانشا شعار ەكەن. 量一量你用拃,看有多长。

قارىستاۋ قارىستا- 的式定不。

قارىستىر- قارىس- Ⅱ 的动使态。

قارىت- قارى- Ⅴ 的动使态。

قارىشتا- 〈动〉①展发勃蓬,长增: قارىشتاپ دامۋ 展发勃蓬,长增 ② 大步阔,步大: قارىشتاپ العا باسۋ 大步阔步地前进,前进步阔。

قارىشتات- قارىشتا- 的动使态。

قارىشتاۋ قارىشتا- 的式定不。

قاس I 〈名〉眉 ▲ قارا قاس، بوتا كوز 浓眉,大眼 ▲ قاس پەن كوزدىڭ اراسىندا 一瞬间,瞬间 ▲ قاس قارايۋ 黑天,昏黄,暮夜 ▲ قاس قاراڭعىشا (قاس قاعىمدا) 睫眉,眨眼,一瞬间,转眼 ▲ قاس قاعۋ 使眼色,情调 ▲ قاس قاعىم 一瞬间,转眼,眨眼,瞬间 ▲ قاس قيعاش 眼转,眨眼,瞬间。毛眉的弯而细,眉叶柳。

قاس Ⅱ 〈名〉害有;敌仇,人敌,人仇: قاس دۇسپان 敌死有(宿) / قاس جاۋ 人敌的天戴共不 ▲ جانى قاس 的骨入之恨(敌) ▲ قاس قىلۋ 的恨痛齿切,害暗伤,害头对死,敌死 ▲ قاس قىلۋ 害 ▲ الىستاعى دۇسپاننان قاسكەداعـــى قاس جامان. 危更人敌的处远比人仇的边身【谚】。险 ▲ وتىرىك ءسوز جانعا قاس، وتكىر پىشاق قىنعا قاس. 己害言谎,鞘损刀利【谚】。

قاس Ⅲ 〈名〉鞒鞍: الدىڭعى قاس 鞒鞍前 / ارتقى قاس 鞒鞍后。

قاس Ⅲ 〈副〉〔阿〕分十,太,常非,很: قاس سۇلۋ قىز 非常很姑娘的美 ② 的实其符名,的正真: قاس جۇيرىك 马骏的实其符名 ▲ قاس باتىر 雄英的正真 ▲ قاس كەدەي 穷很赤,的正真 ▲ قاس تاس 石玉 ▲ قاس نادان 贫 ▲ قاس جۇيرىكتە سىن بولماس، قاس سۇلۋدا ءمىن بولماس. 骏在不马快的正真,美的正真【谚】。俏在不人。

قاس Ⅳ 〈名〉边旁,边: مەكتەپتىڭ قاسىندا وزەن بار. 学校旁边有一条河。 ▲ جوقتىڭ قاسى 很少,少没乎几 ▲ وت باسى، وشاق قاسى 灶头厨,脑 ▲ وت باسى، وشاق قاسىنان شىعا الماۋ 家了不出,转台锅着围 ▲ قاسىنان ەكى ەلى ايرىلماۋ 离不影行,离不步寸 ▲ باي قاسىنا بارىپ باقسا بولماساڭ ماعان كەل، حان قاسىنا بارىپ باسكەدى الماسا ماعان كەل. 财给命丧然必劳效帝皇为,穷受定一力出主【谚】。

قاسا I 〈副〉很,常非,分十: قاسا سۇلۋ 真

美丽。

قاسا Ⅱ〈名〉鞭(驴或马的性雄) ▲ قاساسن جيا الماؤ 垂收不缕。

قاسابا Ⅰ〈名〉帽高顶尖。

قاسابا Ⅱ〈名〉钩顶架锅。

قاسابا Ⅲ〈形〉(马母)的老。

قاساعا〈名〉阜阴。

قاساقانا〈副〉意有,地意蓄,地心存,地意故地: قاساقانا بۇرمالاۋ 曲歪意故。

قاساقى〈形〉害危,的毒恶,的害有的: قاساقى بستەگەن قاستىق 害陷的意恶害。

قاساقلان-〈动〉得变,害有得变;害危,害伤毒恶: قاساقلانۋ - سانسىزدىكتىڭ باستالىسى. 始开的败失是险阴。

قاساقلانۋ قاساقلان-的式定不的。

قاساقلىق ①قاساقى的恶,险凶 ②词名象抽的恶,毒意。

قاساقلىقتى〈形〉的意恶,的害危有,的害有的: بۇل قاساقلىقتى قىلىق. 这行的害有种一是为。

قاسالقتى〈形〉的戴爱人受,的敬尊得值的: ول ەكەۋى دە كىسى ەدى قاسالقتى. 个两们他人的敬尊受是都。

قاسام〔阿〕〈名〉誓,誓言: قاسام بەرۋ 宣誓/ قاسام ٴشۋ 起誓(誓发)。

قاسامداس- Ⅰ〈动〉誓发相互。

قاسامداس- Ⅱ〈动〉〔方〕贬,低贬,话坏说低贬说要不们咱: قاسامداسپاي-اق قويالىق 损话的。

قاسامداسۋ قاسامداس-的式定不的Ⅱ、Ⅰ。

قاساڭ〈形〉①的好熟未,的硬发: قاساڭ تەرى 未熟的好硬发 ②子皮硬的,的旧陈: قاساڭ تاعا 的损磨,的旧陈 ②子皮硬的好熟未 洋懒懒,的怠懒③铁蹄马的了损磨 ▲ 马驽 ات قاساڭ: 的缓迟,的慢怠,的洋 قاساڭ قابىق 膜角。

قاساڭدا-〈动〉①硬干得变,干发,硬发 ②沉消志意,竭衰力精〔转〕。

قاساڭدان- ①قاساڭدا-态身反的。①硬发,③旧陈得变,损磨 ②性弹有没得变,懒变 缓迟得变,洋洋懒。

قاساڭدانۋ قاساڭدان-的式定不的。

قاساڭدات- قاساڭدا-态动使的。

قاساڭداۋ〈形〉①的硬发点有,的旧较比③的损磨点有,的懒较比②的熟态不,的缓迟较比,的慢。

قاساڭدىق〈名〉性惰,懒贪,惰懒。

قاساپ〈名〉①夫屠,的肉卖,业宰屠: قاساپتان ەت اكەلدىم. 的买里那的肉卖从是肉。 ②手的练熟术技,的巧: ونىڭ ايەلى ىشەك-قارىن ارشۋعا قاساپ. 的肠肚洗清是子妻的他手能。

قاساپتا-〈动〉块八卸大,宰屠: ەتتى قاساپتاۋ 块小成卸(骨连)肉把。

قاساپتاۋ قاساپتا-的式定不的。

قاساپحانا〈名〉店肉;场宰屠。

قاساپشى〈名〉者宰屠,夫屠: ول قارت قاساپشى. / 个是他老夫屠。 ▲ قاساپشىنىڭ ٴۇيى ەت-مايسىز بولماس. 肉油缺不里家夫屠。 قاراۋ ەشكىگە جان قايعى، قاساپشىعا مال قايعى. 【谚】来祸灾着愁羊山,宰畜无着愁夫屠。

قاساپشىلىق〈名〉业宰屠,业这畜牲杀宰。

قاسار-〈动〉劝听不,见己持坚,执固,拗执: قاسارماي اقيقاتقا بويسۇنۋ كەرەك. 二不一说,说理真从服要,执固能不。

قاسارعىش〈形〉意故,的见己持坚,的执固: قاسارعىش ادام 刁意有,的难为刁意有,的难为人的难。

قاسارعىشتىق〈名〉刁意故,见己持坚,执固故要必有没 قاجەتى جوق قاسارعىشتىقتىڭ: 难刁意难。

قاسارت- قاسار-的态动使的。

قاسارۋ قاسار-的式定不的。

قاسارۋشىلىق〈名〉见己持坚,拗执,执固。

قاسارىس- ①قاسار-的态互交,拗执,执固 ②要硬,去不是硬: قاسارىسپ بارماي قويدى 硬要硬。

قاسارىس-〈动〉执对,峙对,立对,抗对: قاسارىسپ قالۋ 发起峙对(来)立对生。

قاساستىق〈名〉恨愤,恨怨,绪情立对。

قاسات: قاسات قار 雪积。

قاساسۋ قاساس-的式定不的。

قاسپەت 楼门〈名〉。

قاسەر 的怜可，的难苦；的贫赤，的穷贫〈形〉，的怜可，的难苦。قاسەر كەمپىر 太太老的怜可 的幸不：的幸。

قاسەرلىك قاسەر 的词名象抽。

قاسيدا 歌颂，歌赞〈名〉。

قاسيەت 品德，性品，质品：德品，性品，质品〈名〉① تاڭداۋلى قاسيەت 优品的良质 ② 特，处长，性特，点特 长？长特么什有他 بار؟ ونىڭ قانداي قاسيەتى 气骨，节气：جۇڭگو حالقى ءوز قاسيەتىن ساقتايدى. 中国人民要保持自己的节气。 ▲ 节气 ادامدىق قاسيەت نازارياسى 人性论 ▲ قاسيەت تۇتۋ 能性荡振：قاسيەتىنە تەربەلىستىك قاسيەت 重尊，敬尊 ▲ 的敬尊被不：قاسيەتسىز〈形〉① 没，的处用无，的益无 ② 人的敬尊被不 ادام قاسيەتسىز نارسە 无的用无 没）西东的用无 的值价有：قاسيەتسىز 西东的值价有）。

قاسيەتسىزدەن- 身，严尊失丧，信威失丧〈动〉低降价。

قاسيەتسىزدەندىر- قاسيەتسىزدەن- 的使动态。

قاسيەتسىزدەنۋ قاسيەتسىزدەن- 的不定式。

قاسيەتسىزدىك قاسيەتسىز- 的词名象抽。

قاسيەتتە- 重尊，敬尊：〈动〉① 爱，惜珍 ② 师老敬尊该应 قاسيەتتەۋ كەرەك 珍要书本这 ساقتا بۇل كىتاپتى قاسيەتتەپ 护：ۋاقىتتى بەكەر وتكىزبەي قاسيەتتەۋ كەرەك 要藏/了废荒它把要不，间时惜珍。

قاسيەتتەل- قاسيەتتە- 的态动被。

قاسيەتتەن- قاسيەتتە- 的态身反。

قاسيەتتەۋ قاسيەتتە- 的不定式。

قاسيەتتى 的尚高，的高崇，的圣神：〈形〉① 威有，的贵尊 ② 土领的圣神 توپىراق قاسيەتتى 的望：قاسيەتتى قوناق 人客的贵尊 / قوعامدا قاسيەتتى 的贵宝 ③人的望威有上会社在ادام，的贵宝，的贵珍 的贵珍）书的贵宝 كىتاپ قاسيەتتى：的贵珍（书圣，书）。

قاسيەتتىلىك قاسيەتتى 的词名象抽。

قاس-كوز 眉眼（称泛之眉和眼）〈名〉。

قاسكوي 的良不心存，的诈奸，的鄙卑〈形〉，的端多计诡，的残凶；的己利人损：قاسكوي ادام 卑鄙的（人的端多计诡）人。

قاسكويلىك قاسكوي 的词名象抽。

قاسكۇنەم 贼奸，子分害危，子分害暗〈名〉，家谋阴，虫人害：قاسكۇنەمنىڭ قاستىنعى ءوز باسىنا جەتەدى. 终告而己害以将家谋阴。

قاسكۇنەمدەن - 意恶有怀，心祸藏包〈动〉，辣毒险阴得变。

قاسكۇنەمدەنۋ قاسكۇنەمدەن- 的不定式。

قاسكۇنەمدىك 为行坏破，为行害危〈名〉，为行害暗：حالىقتا قاسكۇنەمدىك بستەۋگە جول بەرىلمەيدى. 在存许允不是为行的民人害危的。

قاسكۇنەمشىل 的鬼捣爱，的坏破搞爱〈形〉，的端多计诡。

قاسكۇنەمشىلدىك ① قاسكۇنەمشىل 的词名象抽。② 动活害暗，为行坏破，为行害危。

قاسقا 的顶谢，的顶脱，的顶秃：〈形〉① 牲）的脸仙，的梁鼻白 ② 人的顶了脱 ادام باس قاسقا 畜）：توري قاسقا ات 白鼻梁的 ▲ 马色栗 انتىڭ قاسقاسىنداي انىق 的晰清，的显明 ▲ بوز 额白杀宰而诚虔的主真对示表为 شالۋ قاسقا 蚂，蝗飞〔动〕 ▲ كوك قاسقا شەگىرتكە 马灰 ▲ قارا قاسقا ءيت 了透坏 ▲ 伙家的 ▲ قارا قاسقا كەدەي 的顶秃 ① قاسقا باس ▲ 蛋光穷 ② 跨；的富丰历经 ▲ قاسقا جول 的滑巨奸老 ▲的顶秃 قاسقا ماڭداي 路道显明的梁山越 ▲ قاسقا مەن جايساڭ 人的势权有，人贵官达 قاسقا ءتىس 牙切，牙门。

قاس-قاباق 脸，睑眼〈名〉：قاس-قاباق ءسۇ 看；睫眉人看 ▲ قاس-قاباقتا قاراۋ 肿眼青鼻色脸人。

قاسقا-جايساڭ 人的势权有，人贵官达〈名〉，豪门贵富的人：ءسان-سالتانات قۇرىپ ءجۇرىپ-شىرىگەن قاسقا-جايساڭدار 的活生败腐华豪着过人贵官达。

قاسقاي- 胸挺首昂，头起仰，头起抬：① 〈动〉〔转〕②头前在走胸起挺 قاسقايىپ الدىنا ءجۇرۋ 屹，出而身挺，摇动不毫，怯畏不毫，惧畏所无畏不毫他 ول جاۋعا قاسقايا قارسى تۇردى. 立：人敌对反来出站地惧。

قاسقايت- ① قاسقاي- 猛，揍狠 ② 态动使的 。打

قاسقايۇ قاسقاي- 。式定不的

قاسقالا- 〈动〉使 ② 秃变额前使，顶谢使 ①

قاسقالان- ①قاسقالا- ① 态身反的 ②قاسقالا- 始开已头的他. ونىڭ باسى قاسقالانىپ قالىپتى. 。了顶脱

قاسقالداق 〈名〉鸡冬大，鸡顶骨，顶骨白〔动〕 ▲ قاسقالداقتىڭ قانىنداي 样一血的鸡顶骨象 。的贵珍；的

قاسقان 〈名〉屈笼 。

قاسقار- 〈动〉不续持，执固；持坚；来起强倔 不绵缠，退不持坚，变：ئوز تالابىندا قاسقا- ربپ تۇرىپ الدى 见意的己自持坚 。

قاسقارۇ قاسقار- 。式定不的

قاسقي- 见 قاسقاي-.

قاسقيت- قاسقي- 。态动使的

قاسقيۇ قاسقي- 。式定不的

قاسقىر ①〈名〉〔动〕狼：قاسقىردى جوعالتىپ مالدى ساقتاۋ كەرەك 要保狼灭残，的暴残②畜的忍：قاسقىر قىلىقتى ادام 的，的胆③人的暴残为行 ▲ 的大，的敢勇，的顽强的：مىنا قاسقىردىڭ پالەسىن قاراشى! 这个家伙多么勇敢！瞧 ▲ قاسقىر بورىك 子帽皮狼▲ قاسقىر جيدەك〔植〕 ▲ قاسقىر قاباق 的眉浓 ▲ قاسقىر شىك 毒 ▲ قىزىل قاسقىر 衣大皮狼 ▲ 狼毛赤，狼红 مالدىڭ يەسى بولسا، قاسقىردىڭ قۇدايى بار. 【谚】 ▲ 。（靠依的各有各）主狼有狼，主畜有畜 قاسقىردىڭ كۆشىگىن قانشا اسىراساڭ دا، تاۋ قاراپ ۇلىعاتىن قويمايدى. 【谚】狼崽子再精心 性本，改易山江）叫嗥里山朝是还它，养喂）。▲ قاسقىردىڭ ويلاعانى ارامدىق، قويدىڭ ويلاعانى امانىدىق. 【谚】狼的想羊，念邪是的想羊，念恶是的 。安平是

قاسقىرجەم 。草蹄狼，棵蹄狼〔植〕〈名〉

قاسقىرلىق 〈名〉残，性忍残，性本的狼，性狼 本的狼. 性暴：قاسقىر قاسقىرلىعىن قويمايدى. 。的了不变改是性 / يمپەرياليستەر قاسقىرلىعىن قويمايدى. 帝义主国的了不变改是性暴残。

قاسقىر-ماسقىر 见 قاسقىر.

قاسقىرتاڭداي 。子豁，嘴豁，裂腭〈名〉

قاسپاق 〈名〉巴嘎锅，巴锅：قازاننىڭ قاسپاعى ءبىر ءلى. 〔贬〕指）厚寸一有足巴嘎的上锅 。（净干不，脏

قاسپاقتان- ① 〈动〉巴锅结：قازاننىڭ ءىشى قاسپاقتانىپتى. 巴锅了结底锅。② 结，垢污上，垢污脸满：بەت-اۋزى قاسپاقتانۋ 。变脏

قاسپاقتاندىر- قاسپاقتان- 。态动使的

قاسپاقتانۋ قاسپاقتان- 。式定不的

قاسپاقتى 〈形〉的巴嘎锅有，的巴锅有结，的垢油有，的垢污有：قاسپاقتى قازان 锅有结 。锅的巴

قاسپاق-قاسپاق 〈形〉的污油，的脏，的污满沾：بدىس-ايقتارى قاسپاق-قاسپاق ەكەن 家这的垢：。脏太具食的

قاسسىز 〈形〉①的毛眉无：قاسسىز ادام دا بولادى ەكەن. 人的毛眉无有也 ②人敌有没。 。的敌仇有没，的意敌有没，的

قاسسىزدىق 。词名象抽的 قاسسىز

قاستان- Ⅰ〈名〉视敌，意敌有怀，害暗：ول ساعان قاستانىپ جۇرگەن جوق. 敌有没你对他 。意

قاستان Ⅱ 见 قاسكۇنەم.

قاستاندى 〈形〉预，的害陷，的害迫，的害谋：بۇل قاسقاندى وقيعا 谋的/件事的谋预是这 قاستاندى جالا 。陷诬的性害谋

قاستاندىق 〈名〉陷诬，害陷，害迫：قاسقاندىقتان تۇلعان زاردابتار 后的成造所害陷 。果

قاستاس Ⅰ〈形〉敌为相互，的对敌，的仇结 。的

قاستاس- Ⅱ〈动〉对，家冤，对敌，怨结，仇结：جولداستار ارا قاستاسۋعا بولمايدى 间之志同：头双对敌仇怨下结能不 / قاستاسقان ەكى جاق 。方

قاستاستىر- قاستاس- 。态动使的Ⅱ

قاستاسۋ قاستاس- 。式定不的Ⅱ

قاستاۋىش 〈名〉角麦〔植〕：قاستاۋىشتان ۇلانۋ

毒中角麦 。

قاستەر 〈名〉▲行德，德美；贵珍，贵尊，严尊 قاستەر تۇتۇ 惜珍，敬尊，重敬 。

قاستەرلە- 〈动〉珍，护爱，爱喜，惜爱，惜珍 ادامگەرشىلىگىدى قاستەرلە 的己自惜珍要 视：/ 格人 كىتاپتى قاستەرلەۋ 书惜爱要 。

قاستەرلەن- قاستەرلە- 的 态动被 。

قاستەرلەت- قاستەرلە- 的 态动使 。

قاستەرلەۋ قاستەرلە- 的 式定不 。

قاستەرلى 〈形〉的贵珍；的贵尊，的敬尊 宝，的爱疼：的爱珍；的贵 ونىڭ ەڭ قاستەرلى نارسەسى ـ كىتاپ. 书是西东的贵珍最他 /。疼最亲母是他 ول اپاسىنىڭ قاستەرلى بالاسى. 子孩的爱 。

قاستەرلىلىك قاستەرلى 的 词名象抽 。

قاستى 〈形〉的眉浓 。

قاستىق 〈名〉眼心坏，意恶，对作，视仇，意敌 儿：قاستىق نيەتتە بولۋشىلار دا بار. 的意敌持 的有是人 。▲ قاستىق قىلۋ 害谋（害陷）。

قاسۋ قاسى- I 的 式定不 。

قاسى- I 〈动〉挠，搔，（痒）抓 ارقاسىن قاسۋ 背搔/ قىشىعان جەرىن قاسۋ 痒挠 ▲ باسىن قاسۋ ① 难为，急着，想可法无，奈无 ② 头搔 ▲ ٶوز قوتىرىن ٶوزى قاسۋ 生更力自 。

قاسى II 〈名〉边，周围，近附：وزەننىڭ قاسى 河边 。

قاسى III 〈名〉鞍鞍，峰鞍 。

قاسى-كوزى 〈名〉眼眉：ٶورت ٶوشىرىپ جۇرگەندە قاسى-كوزىن جالىن شالىپتى. 在火救 了燎火被眉眼时 。

قاسىن- قاسى- I 态身反的 。

قاسىندىر- قاسىن- 的 态动使 。

قاسىنىس- قاسىن- 的 态互交 。

قاسىت- قاسى- I 的 态动使 。

قاسىق 〈名〉勺小，匙羹，羹调，子匙：اعاش قاسىق 木勺 / قالاي قاسىق 铝制勺 ▲ بال قاسىق 小匙 ▲ شاي قاسىق 茶匙 ▲ قاسىق باسىندای 的小很（对骂）人的矩规戏游坏破 ▲ قاسىق دۇرە 打敲勺小用（罚惩种一的〔植〕）菜嵛山 ▲ قاسىق قانىم قالعانشا 滴一后最尽流 。

血，死誓，命 ▲ قۇرعاق قاسىق اۋىز جىرتادى. （事于济无）唇嘴破磨会勺空【谚】。

قاسىقتا- 〈动〉盛勺用，舀勺用，舀勺用 地勺一勺一，他 ول پالاۋدى قاسىقتاپ جەدى. 饭抓吃着抓地勺一勺一。

قاسىقتاي 〈形〉的大般一勺小，的小：قاسىقتاي بۇلت 云浮片小一 ▲ قاسىقتاي قان 小 小条一我饶 ▲ قاسىقتاي قانمدى قيا كور 命 。

قاسىقتات- قاسىقتا- 的 态动使 。

قاسىقتاۋ قاسىقتا- 的 式定不 。

قاسىل I 〈名〉▲ 分非；横骄，慢傲 [阿] مۇراتى قاسىل ەدى 偿以愿如，现实望愿 。

قاسىل- II قاسى- I 的 态动被 。

قاسىم: يمانى (جانى) قاسىم بولۋ 胆破吓，体附不魂得吓 。

قاسىن- ① قاسى- I 态身反的 ② 痒搔（动）；咬啃（物） 。

قاسىندىر- قاسىن- 的 态动使 。

قاسىنۋ قاسىن- 的 式定不 。

قاسىنىس- قاسىن- 的 态互交 。

قاسىت- قاسى- I 的 态动使 。

قاسىرەت 〈名〉痛悲；心伤，伤忧，伤悲，苦痛：قاسىرەتكە باتۋ 陷于痛悲 ▲ قاسىرەت شەگۋ 忧伤，愁 。

قاسىرەتسىز 〈形〉无，的愁忧无，的愁无忧无：قاسىرەتسىز ادام 的虑无忧无，的虑忧无 قاسىرەتتىنبەيتىن مۇڭ ـ زارىن قايدان ٶبلسىن. 苦之者愁忧知怎人的愁无忧 。

قاسىرەتسىزدىك قاسىرەتسىز 的 词名象抽 。

قاسىرەتتەن- 〈动〉发，伤忧，苦痛，伤悲，心伤：قاسىرەتتەنۋدىڭ ەش پايداسى جوق 悲恼，愁：的处用无毫是伤 。

قاسىرەتتەنۋ قاسىرەتتەن- 的 式定不 。

قاسىرەتتى 〈形〉悲，的愁忧，的心伤，的伤悲：قاسىرەتتى كوڭىل كۇيى 情心的郁忧 / 的惨 قاسىرەتتى ولەڭ 歌悲 。

قات I 〈名〉需，需要：求需，قات اقشاعا قات. 他需 。▲ قولدا نە جوق بولسا، سول قات. 钱要【谚】。么什要需就，么什缺头手 。

قات Ⅱ〈名〉层： قولدا بۇرعىم، ئۆستىم ئېر كۇن، جەتى قات جەر استىنا. 我钻钢握手的地。 جەتى قات جەر استى ▲ 层深的地大到下天一有狱地层八十〔旧〕。

قات- Ⅲ〈动〉① 凝，结凝，结松，硬变固： نان قاتىپ قالىپتى. 面包了干馕）了硬变馕（。/ توپىراق قاتىپ قالدى. 上了结板。 ② 结冻： سۇ قاتىپ مۇزعا اينالدى. 冰成结水。 ③ 硬长，熟成： ەندى ئېر مەزگىلدەن كەيىن ئىشوپ قاتىپ كەتەدى. 再过了嫩不就草间时段一 / 。了硬僵不就草间时段一过 جىلگى 还没有发育的熟成小的马 ④ 冻，硬僵： جىلى كېينىپ ال، سۇنقتا قاتىپ قالاسىڭ. 死冻会就你然不要，点一厚穿 。 ▲ ارام قاتۇ 僵 ① 死暴，卒暴 ② 死好得不 ▲ ارام قاتقىر 〔咒〕该死，得不好死 ▲ اشا جولعا كەلگەندە، ئېتتىڭ باسى قاتادى. 羊亡路岐 ▲ بۇننى قاتۇ 走会，来起站能 ① 复康 ② 路 ▲ بوعاناسى قاتىپاعان 的年成未，的幼年，的小幼 ▲ ەس قاتۇ 晕头晕，向转头晕 ② 用作助帮起，忙帮能 ① 瘦骨，瘦消，悴憔 ① ▲ ينەلىكتەي قاتۇ 脑 ▲ كىرپىگى قاتۇ 去进瘪（部腹），缩 收② 死暴，死猝 ▲ مۇردەم قاتۇ 看难色气，悴憔得 ▲ سەسپەي قاتۇ 劳度过 ▲ سىلەسى قاتۇ 去死 ▲ بوعاناسى قاتىپاعان 的年成未，的幼年，的小幼 ▲ ەس قاتۇ 晕头晕，向转头晕 ② 用作助帮起，忙帮能 ① 瘦骨，瘦消，悴憔 ① ▲ ينەلىكتەي قاتۇ 脑 ▲ كىرپىگى قاتۇ 去进瘪（部腹），缩 收② 死暴，死猝 ▲ مۇردەم قاتۇ 看难色气，悴憔得 ▲ سەسپەي قاتۇ 劳度过 ▲ سىلەسى قاتۇ 去死 ▲ ئۇسوز قاتۇ 气了没得哭（儿孩小）；累，话说 ▲ تاستاي قاتۇ ① 声吭，话答 呆死，动不丝纹 ① ▲ تىستەي قاتۇ 凉 着不住抓死 ③ 让退不毫，见己执固 ② 动不 ▲ ئۇن قاتۇ 听 ▲ تەر قاتۇ （时汗出）着 ▲ 给肯不也点一，放 ▲ 见己执固；手放肯不 ▲ تىستەي قاتۇ 凉 ▲ ئۇن قاتۇ 听 ▲ ئەكتەسى-سىلەسى قاتۇ 走地停不夜彻 ▲ قاتۇ نۇكتەسى〔物〕点固凝 ▲ قاتىپ قالۇ ① 呆 ▲ ەڭبەگى تولىق ەكسى اسايدى، 乡梦入进 多者劳多【谚】。 ەڭسەسى قانعان ئېر اسايدى. 得少者劳少，得 。

قات- Ⅳ：جاۋاپ قاتۇ答回，复答 ▲ ئېتىل （ئۇن）。理搭，声吭，话答

قاتاي- 〈动〉① 硬坚变；化硬，硬变： جەردىڭ بەتى قاتايىپ كەتتى. 了硬坚得变层表地土。 ②

قاتايت- ① قاتاي- 的 ② 态动使的：紧弄 بەنتتى قاتايتۇ 钉丝螺紧拧 。

قاتايتقىز- قاتايت- 的 。态动使的

قاتايتىل- قاتايت- 的 。态动被的

قاتايۇ قاتاي- 的 。式定不的

قاتال 〈形〉的肃严，的格严，的酷严，的厉严： قاتال مىنەز 格性的厉严 / تالاپتى قاتال قويۇ 求要的格严出提 。

قاتالا- 〈动〉渴，渴干，渴焦，儿烟冒子嗓得渴 大口渴如焚： ىستىقتا شولدەپ قاتالاپ كەتتىم. 儿烟冒直里子嗓我得渴天热 。

قاتالاس- قاتالا- 的 。态互交的

قاتالات- قاتالا- 的 。态动使的

قاتالاۋ Ⅰ قاتالا- 的 。式定不的

قاتالاۋ Ⅱ〈名〉病瘦枯（的畜牲） 。

قاتالدان- 〈动〉责全求，酷严得变，厉严得变，肃严得变：وقۇشىلاردىڭ الدىندا- تىم قاتالدانىپ كەتسە بولمايدى. 前面生学在 不能分过严肃 。

قاتالداندىر- قاتالدان-的 。态动使的

قاتالدانۋ قاتالدان- 的 。式定不的

قاتالدىق ① قاتال 严，肃严 ② 词名象抽的 。酷严，格

قاتاڭ 〈形〉的硬坚，的硬生，的硬 ①：ونىڭ پوزيتسياسى قاتاڭ. 硬生度态的他 ② 。硬坚强 قاتاڭ ارەكەت：的断果，的决坚，的硬强，的 قولدانۋ 的厉严，的格严 ③ 动行的断果取采：的厉严，的格严 / （人的厉严）人的格严 قاتاڭ كىسى 的重严，的重 ④ 求要的格严出提：قاتاڭ تالاپ قويۇ 〔语〕重音 ▲ 病重 قاتاڭ داۋىسسىز دىبىستار 〔语〕清音气送 ▲ 音辅 قاتاڭ داۋىستى دىبىستار 。音清 〔语〕دىبىس ▲

قاتاڭدا- 〈动〉① 硬生得变，硬变：ونىڭ پوزيتسياسى قاتاڭداپ الدى. 硬生得变度态的他 ② 。了格严前以比律纪 ③ 。了强加律纪 ئەتارتىپ قاتايدى. 格严，强加：بارعانشا قاتايىپ الۋ 越得变：私无面铁，害厉 。害厉越来

قاتايت- ① قاتاي- 的 ② 态动使的：紧弄 بەنتتى قاتايتۇ 钉丝螺紧拧 。

قاتايتقىز- قاتايت- 的 。态动使的

قاتايتىل- قاتايت- 的 。态动被的

قاتايۇ قاتاي- 的 。式定不的

قاتال 〈形〉的肃严，的格严，的酷严，的厉严： قاتال مىنەز 格性的厉严 / تالاپتى قاتال قويۇ 求要的格严出提 。

قاتالا- 〈动〉渴，渴干，渴焦，儿烟冒子嗓得渴 大口渴如焚： ىستىقتا شولدەپ قاتالاپ كەتتىم. 儿烟冒直里子嗓我得渴天热 。

قاتالاس- قاتالا- 的 。态互交的

قاتالات- قاتالا- 的 。态动使的

قاتالاۋ Ⅰ قاتالا- 的 。式定不的

قاتالاۋ Ⅱ〈名〉病瘦枯（的畜牲） 。

قاتالدان- 〈动〉责全求，酷严得变，厉严得变，肃严得变：وقۇشىلاردىڭ الدىندا- تىم قاتالدانىپ كەتسە بولمايدى. 前面生学在 不能分过严肃 。

قاتالداندىر- قاتالدان-的 。态动使的

قاتالدانۋ قاتالدان- 的 。式定不的

قاتالدىق ① قاتال 严，肃严 ② 词名象抽的 。酷严，格

قاتاڭ 〈形〉的硬坚，的硬生，的硬 ①：ونىڭ پوزيتسياسى قاتاڭ. 硬生度态的他 ② 。硬坚强 قاتاڭ ارەكەت：的断果，的决坚，的硬强，的 قولدانۋ 的厉严，的格严 ③ 动行的断果取采：的厉严，的格严 / （人的厉严）人的格严 قاتاڭ كىسى 的重严，的重 ④ 求要的格严出提：قاتاڭ تالاپ قويۇ 〔语〕重音 ▲ 病重 قاتاڭ داۋىسسىز دىبىستار 〔语〕清音气送 ▲ 音辅 قاتاڭ داۋىستى دىبىستار 。音清 〔语〕دىبىس ▲

قاتاڭدا- 〈动〉① 硬生得变，硬变：ونىڭ پوزيتسياسى قاتاڭداپ الدى. 硬生得变度态的他 ② 。了格严前以比律纪 ③ 。了强加律纪 ئەتارتىپ قاتايدى. 格严，强加：بارعانشا قاتايىپ الۋ 越得变：私无面铁，害厉 。害厉越来

قاتاڅدان- ①قاتاڅدا- 的 态身反的 ② 音清〔语〕
。化
قاتاڅدات- قاتاڅدا- 的 态动使的 。
قاتاڅداتىڭقىرا- 〈动〉 ① 使严严--格严，些--
点一紧弄 ② 点一紧得抓，些。
قاتاڅداتىڭقىراۋ قاتاڅداتىڭقىرا- 的 式定不的。
قاتاڅداۋ I قاتاڅدا- 式定不的 。
قاتاڅداۋ II 〈形〉 ① 的点一硬坚，的硬较 ②
。的点一厉严，的肃严微略，的格严较
قاتاڅداڅقىرا- 〈动〉较格严较，厉严较，决坚较，
较果断：ئتارتىپ قاتاڅداڅقىراماسا، قىزمەتكە
كەپلدىك ەتۇگە بولمايدى. 没有较严格的，律纪
。行进的作工证保能不就
قاتاڅداڅقىراۋ قاتاڅداڅقىرا- 式定不的 。
قاتاڅدىق ①قاتاڅ 的 词名象抽② 严厉，格，
。度态的硬生
قاتار I 〈名〉①队，伍队，列队，列行，行，排
形：ئۇش قاتاردان تۇرۇ 站排三成(行三成排)/
ونىنشى قاتار ئۇشىنشى ورىن 十三排号 / ول
داڭقتى كومۇنيستتىك پارتيا قاتارىنا ئوتتى. 他
时同，辈同 ② 。伍队的党产共的荣光了入加
同我与他 ول مەنىڭ قاتارىم. 庚同，人的代：
：连接，续连；时同，列并，行并 ③ 。庚
三有的行并们我 قاتارىمىزدا ئۇش كىسى بار. /
。人个 سونىمەن قاتار 时同此与 / قاتارىمەن
ئۇش كۇن 连续(天三连接)天三 / قاتار سىزىق
极错交〔数〕 ▲ اۇنسپا تاڭبالى قاتار 线行平
▲ شەكسىز قاتار 无极穷数 ▲ شەكتەۇلى
。数极限有 قاتار
قاتار- II 〈动〉褶缝，折缝 。
قاتار-قاتار 〈副〉行成，地排排一，地行行一
地排排一--：قاتار-قاتار كەتكەن ۇيلەر 地排成，地
行一--成排 قاتار-قاتار ساپتا تۇرعان ادامدار：子房
。们人的列队行一
قاتار-قۇربى 〈名〉辈同，代同，岁同，庚同：
ئبىز قاتار-قۇربىلاردان بولامىز. 我们都是同代
。人
قاتارلا- 〈动〉行成排，置放排并，置放列并，
/ 行成排 تۇرعىزۇ قاتارلاپ：放安层层
داعارلاردى قاتارلاپ ئتىزىپ قويۇ 把层层袋麻
码

قاتارلان- قاتارلا- 的 态动被的 。
قاتارلاس I 〈形〉①同，的岁同，的代同，的辈同
，的庚同平，的辈：ولار قاتارلاس ادامدار. 他
们人的代一同是：ولار قاتارلاس ئجۇرىپ وتىردى. 他
。去而行并们
قاتارلاس- II ①قاتارلا- 的 态互交② ，站排并
。走肩并
قاتارلاستىر- قاتارلاس- II 的 态动使 。
قاتارلات- قاتارلا- 的 态动使的 。
قاتارلاۋ قاتارلا- 的 式定不的 。
قاتارلى 〈形〉①相，等的同相，的：جاس شاماسى
ئبىر قاتارلى جاستار 年龄相同的人年青列并②
。子房的排并，的：ئبىر قاتارلى ۇيلەر的排并，的
قاتارما 。裙褶百：قاتارما يوپكا，褶，子褶〈名〉
قاتارۋ قاتار- II 的 式定不的 。
قاتە 〈形〉正不；失过，错过，的误谬，的误错
：قاتە بولسا تۇزەتۇ كەرەك 误失，的对不，的确
的：قاتە تۇسىنىك 解误 / 正改应就了错 / قاتە يدەيا
无毫，样一模一 想思误错 ▲ اينا قاتەسى جوق
。别区
قاتە-كەمشىلىك 〈名〉：误失，误错点缺
قاتە-كەمشىلىكتەردەن ساقتانۇ كەرەك 缺止防要
。生发误错点
قاتە-كەمىستىك 〈名〉点缺，误失，处之足不
。病毛和
قاتەلەس- 〈动〉误迷，误错犯：ول قاتەلەسىپ
قالدى. 了误错犯他 。 / قاتەلەسۇدەن ساقتانۇ
。误错犯免避
قاتەلەستىر- قاتەلەس- 的 态动使 。
قاتەلەسۇ قاتەلەس- 的 式定不 。
قاتەلىك 〈名〉：度程的误错，误迷，误谬，误错
قەتەلىك بولسا وزگەرتۇ كەرەك. 应就误错了有
。正改 / ونىڭ قاتەلىگى قانشالىق ەكەن؟ 的他
。误错犯 / ？度程大多有误错
قاتەر 〈名〉：迫紧，急紧，恶险，急危，险危
قاتەردىڭ الدىن الۇ كەرەك. 险危出防预要 ▲ 。
باسىن قاتەرگە بايلاۋ (تىگۇ) 豁出，去冒，生命危
。临降祸灾，头临祸大 ▲ قاتەر ئتونۇ 险
قاتەرلى 〈形〉迫紧，的峻险，的恶险，的险危

的急紧，的：قاتەرلى قايراندار 滩险 / قاتەرلى ويلار 的峻险 / قاتەرلى تاۋ جولى 险危念的头 / 路山 / قاتەرلى كەزەك 紧要关头。

قاتەرسىز 的全安，的险危有没〈形〉：قاتەرسىز رايوندار 非险危区 / قاتەرسىز ساپار 行旅全安。

قاتەرسىزدىك قاتەرسىز 的名象抽词。

قاتەر-حاۋىپ 情的险危，的恶险，险危〈名〉境。

قاتەسىز 的误无确正，的误错有没〈形〉：ونىڭ اۋدارماسى قاتەسىز شىقتى. 东的译翻他 ▲ اينا قاتەسىز 的误错有没是西，错差无毫，湖的蛙青无有没【谚】：كول باقاسىز بولماس. 人的误错犯不有没。

قاتەسىزدىك قاتەسىز 的名象抽词。

قاتىپا 绒平〈名〉。

قات-قابات 重，的叠重，的叠层，的层层〈形〉：قات-قابات 的串连一，的三连二接，的重 قيىنشىلىقتى جەڭۋ 克服重重难困 / قات-قابات قارا بۇلت 层层乌云 / جاۋدى قات-قابات قورشاپ الۋ 把人敌层层包围起来 / قات-قابات بۇدىرماق تاۋ 山的叠重恋。

قانداق 〈名〉：تاڭەرتەڭگى قانداق 晨晨冻 ▲ قاز كەلسە جاز كەلەر، قارعا كەلسە قانداق بولار. 飞雁大天夏来飞鸦寒，到【谚】冻上地来。

قانداقتا- 〈动〉：جول جامان، قانداقتاپ ارەڭ كەلدىك. 地冻着踏，凌冰着踩 我)，走好不路(们)。

قانداقتاۋ I قانداقتا- 式定不的。

قانداقتاۋ II〈形〉：قانداقتاۋ جەر 的结冻，的冻 地土的结冻。

قانداقتى 的期凌初，的冻初，的冻上〈形〉：قانداقتى جول 路道的冻上 / قانداقتى كۇن 初气天凌。

قات-قات 见 قات-قابات.

قانقىل 的硬较，的硬略，的硬稍 ①〈形〉：قانقىل اعاش 料木的硬较 / قانقىل جەر 的硬较 冰冷；的酷冷，的肃严，的硬生〔转〕 ② 地土冰的：بوجەيدىڭ قىزداري دا شەشەلەرى سەكىلدى قانقىل كورىنەدى. 们她象娘姑个几的依加布霜冰若冷样一亲母。

قانقىلدان- 始开；硬发些有，硬较得变〈动〉：قار جاۋىپ جەر قانقىلدانا باستادى. 降冻上了冻上始开地后以雪。

قانقىلداندىر- قانقىلدان- 的态动使。

قانقىلدانۋ قانقىلدان- 式定不的。

قانقىلدىق قانقىل 的名象抽词。

قانقىلتىم 见 قانقىل.

قانقىر: ارام قانقىر! 好得不，的死该〔咒〕：死！

قاتپا I 弱瘦，的瘦消 ② 病虫锥氏伊①〈名〉：جەر 层地，皱褶，曲褶〔质地〕 ①〈名〉：قاتپارى 地 قاتپارى 子褶，襞皱，皱褶，纹皱②皱褶壳：كيىمنىڭ قاتپارى 衣的上服 / ميدىڭ قاتپارى 脑子褶 ▲ قاتپار بيىكتىگى 曲脊〔质地〕褶 ▲ قاتپار توپاسى 高之曲褶。线

قاتپار- قاتپار 满布，的纹皱道道一有 ①〈形〉：كيىم جاقسى قاتتاپ قويىلماعاندىقتان قاتپار-قاتپار بولىپ قالىپتى. 的褶皱多，的纹皱多，的纹皱 ②。子褶多许了出压，好叠有没服衣 层层一层层 -- قاتپار-قاتپار تاۋلار 的层多，的层层，的层多 山的。

قاتپارلا- 褶弄，皱弄，褶皱弄 ①〈动〉：كيىمىمدى قاتپارلاپ تاستادىڭ. 衣的我把(你) 叠褶，起卷，起褶，皱揉 ② 了皱弄服 قاعازدى قاتپارلاپ جەرگە تاستادى. 皱揉纸把他 上地到扔。

قاتپارلان- ① قاتپارلا- ① 皱起 ② 态身反的用作皱褶，褶有，纹。

قاتپارلانۋ قاتپارلان- 式定不的。

قاتپارلى 纹皱有，的子褶带，的子褶有〈形〉：قاتپارلى يوپكا 的（子裙的子褶打）裙褶百：▲ قاتپارلى بۇلت 层云 ▲ قاتپارلى تاۋ 〔质地〕

褶山皱。

قاتپارسسز 〈形〉的纹皱有没，的褶皱有没：قاتپارسسز سسم 没有没的褶皱有子裤。

قاتپارشاق 〔动〕〈名〉胃巢峰，腔殖泄。

قاتپاشا 〈形〉材身，的瘦清，的瘦稍，的瘦略的条苗：قاتپاشا ادام 人的瘦清。

قاتتا- 〈动〉折，折叠，叠折，叠：قاعازدى قاتتاپ داپتەر تىگۆ 把纸折叠起来成钉本子 / كيىمدى قاتتاپ قوي 把衣服起来叠。

قاتتال- قاتتا- 的态动被。

قاتتاما 〈名〉饼层千：بۆگىن بازارعا بارىپ قاتتاما جەپ كەلدىك. 今天上街吃了一层千饼（我们）。

قاتتان- قاتتا- 的态动被。

قاتتاس- قاتتا- 的态互交。

قاتتات- قاتتا- 的态动使。

قاتتاۋ قاتتا- 的式定不。

قاتتاۋلى 〈形〉层一层成叠，的好放叠，的着叠的层：قاتتاۋلى قاعاز / 纸的好叠折قورپەلەر قاتتاۋلى 被的层层一成叠。

قاتتى 〈形〉①的体固；的硬坚，的硬 ②西东的硬，的持坚，的决坚，的硬强的厉严：ول ءوز پىكىرىندە قاتتى تۇردى. 他坚持己自的见意。/ قاتتى پوزيتسيا قولدانۋ 强持 ③（度态的厉严持）度态的硬酷冷，的酷严人的酷冷肠心：ءدىنى قاتتى ادام 的般石铁，的：باسسم قاتتى 极，很，常非 ④（人的肠心石铁）اۋىرىپ جاتىر. 害厉很得痛头的我。/ قاتتى سىتەۋ 地硬生，地声高，地声大⑤作工的度极：قاتتى 大地声说 ⑥的啬吝，的吝悭：قاتتى كسسى 鬼啬吝 ▲باسى قاتتى 的子嚼咬（马指），的指）的硬发，的好熟未 ①ءيى قاتتى ▲的紧口 ①تاستاي قاتتى ▲的拗执，的执固 ②（革皮毛一，的啬吝分十，的气小常非 ②石磐如硬的拔不 ▲قاتتى باسىنۋ 甚太人欺 ▲قاتتى 〔植〕مۇقابا 精装（书）▲قاتتى تۇكتى قوعا جاي 动劳力体重 ▲قاتتى قايرىم 草白翻，草陵委 ▲قاتتى قورىتپالار 金合质硬 ▲بەينەتتەك قاتتى بولسا، تانقانداق ءتاتتى بولار.【谚】苦中苦尽受，苦上甜甜得方。▲قاتتى جاۋعان كۇن تەز اشسلادى، قاتتى اشۋلانعان ادام تەز باسسلادى.

。快得消大气，快得晴大雨【谚】

قاتتىلىق ①قاتتى 化硬，度硬 ②词名象抽的性。

قاتتى-قاتتى 〈副〉①地厉严，地肃严：ول جيىندا پىكىرىن قاتتى-قاتتى ايتتى. 他在会上严严肃肃，的硬硬捧捧 ②。见意的己自了讲地肃的：قاتتى-قاتتى نان 的硬邦邦的馒。

قاتۋ قات- Ⅱ的式定不。

قاتۋلان- 〈动〉①厉严，畏可肃严，怒愤，厉严，发：ول كىسى بۇگىن نەگە قاتۋلانىپ ءجۇر؟他今天为什么发大雷霆？ ②？发大雷霆样这么什干：قاتۋلانىپ نە جەتتى؟暴狂，狂发？狂发

قاتۋلاندىر- قاتۋلان- 的态动使。

قاتۋلانۋ قاتۋلان- 的式定不。

قاتۋلانقىراڭقىرا- 〈动〉有，怒恼些有，气怒些有：ول بۇگىن قاتۋلانقىراپ ءجۇر. 兴高不，怒愤些有天今他。

قاتۋلانقىراۋ قاتۋلانقىرا- 的式定不。

قاتۋلى 〈形〉发，的冲冲气怒，的怒狂，的怒发：قاتۋلى ادمعا قالجىڭداسپا 不要的火恼，的狂怒带面。笑玩开人的怒发对▲قاباعى قاتۋلى 色。

قاتۋلىق قاتۋ 的词名象抽。

قاتشاپ 〈名〉书念，棍小（的拿手时节读）〔宗〕棍。

قات-شوت 〈名〉账结，账算。

قاتشى 见 حاتشى.

قاتشىلىق 见 حاتشىلىق.

قاتىباس 〈形〉，的漠冷，的淡冷，的情无酷冷：قاتىباس ادام 人的情无酷冷，的冰冰冷。

قاتىباستىق 词名象抽的 قاتىباس。

قاتىگەز 〈形〉酷冷，的恶凶，的忍残，的厉严：دوسىمنىڭ سونداي قاتىگەز بولعانىنا كوڭىلىم 的：感我使，情表的情无酷冷人友。اۋىرىپ قالدى 心伤到。

قاتىگەزدەن- 〈动〉得变，酷冷得变，厉严得变：ونىڭ مىنەزى بارعان سايىن قاتىگەزدەنىپ 情无：了情无酷冷越来越得变格性的他。كەتتى.

قاتتىگەزدەندىر- قاتتىگەزدەن- 的态动使的。
قاتتىگەزدەنۇ قاتتىگەزدەن- 的式定不的。
قاتتىگەزدىك قاتتىگەز 的词名象抽的。
قاتتىق〈名〉① 奶酸：قاتتىق جەۋ 奶酸喝 ② 酸油 ③ 酷奶酸吃 جەۋ قاتتىق：奶酸的滤过，酪奶 اسحانانىڭ تاماعىنىڭ(质肪脂的中菜饭指)水 تۇك تە قاتتىعى جوق. 食餐的堂饭菜连点油水也--有没。▲ كوجە قاتتىق توگىلۇ 水油，肉 ▲ 了光吃奶把(羔羊或)犏牛。
قاتتىقسىز〈形〉的花油有没，的水油有没：قاتتىقسىز تاماق 饭的水油有没。
قاتتىقسىزداۋ 不肉，的较水油(里菜饭)〈形〉的多。
قاتتىقسىزدىق قاتتىقسىز 的词名象抽的。
قاتتىقتا- 〈动〉奶酸掺，奶酸放。
قاتتىقتال- قاتتىقتا- 的态动被的。
قاتتىقتات- قاتتىقتا- 的态动使的。
قاتتىقتاۋ قاتتىقتا- 的式定不的。
قاتتىقتى〈形〉的荤，的肉有，的水油有：قاتتىقتى تاماق 的肉有的饭(菜饭荤)。
قاتىم〔阿〕〈名〉古读诵(灵亡度超为)，经圆 قاتىمدا- 〈动〉经圆〔宗〕〔阿〕。
قاتىمداۋ قاتىمدا- 的式定不的。
قاتىن〈名〉① 人爱，婆老，室妻，子妻，妻：قاتىن الۋ 妻娶(婚结，婆老讨) / ەرلى قاتىن 有妇之夫 / ەرى اقىلدى، قاتىنى مىنەزدى بولسىپ، تاتۋ بولسا، ءۇي كوڭىلدى بولادى. 夫子妻，才有夫，人妇，子女婚已 ②。欢家合活生睦和，贤家的们人妇 قاتىنداردىڭ ءۇي جۇمىسى 女妇：婆老小 كىشى قاتىن ▲ 鬼小胆〔转〕③ 活务想是老，的婆老爱心--① قاتىن جاندى ▲ 妾，的性女逐追，的勤殷献人女对 ② 的婆老着的情色 ▲ ەركە جاققان قاتىن، ەلگە دە جاعادى. 。敬尊的人众受也，敬尊的夫丈受妻贤【谚】
قاتىنا- 〈动〉行通，车通：جاڭا تەمىر جولدا بۇگىننەن باستاپ پويەز قاتىنادى. 今线路铁建新了车通始开天 / ايروپلان ۇرىمجىگە قاتىنادى. 了航通机飞的齐木鲁乌去。
قاتىناس I〈名〉①，往来，系联，系关：ايرىباس قاتىناستار 系关换交 / سىرتقى ىستەر قاتىناسى 系关有 بار قاتىناسى /（系关事外）系关交外无，系联无）系关无 جوق قاتىناسى /（往来有）通交〔口〕②系联立建 ورناتۋ /（往来〔数〕 جاي قاتىناس ▲（车交公指多）具工通交，信绍介，函公，文公 قاعاز قاتىناس ▲ 比单 ▲ 比交〔数〕 قوس قاتىناس ▲ 信明证 وندىرىستىك قاتىناس 系关产生。
قاتىناس- Ⅱ〈动〉① قاتىنا- 参② 态互交的：ەكەۋبەككە قاتىناسۋ 参加劳动 / جيىنعا قاتىناسۋ 参加会议 / ولاردىڭ جۇمىسىنا قاتىناسپا 与参，加情事的们他与参要不。
قاتىناستىر- قاتىناس- Ⅱ 的态动使的。
قاتىناستىرىل- قاتىناستىر- 的态动被的。
قاتىناسۋ قاتىناس- Ⅱ 的式定不的。
قاتىنات- قاتىنا- 的态动使的。
قاتىناتتىر- قاتىنات- 的态动使的。
قاتىناۋ قاتىنا- 的式定不的。
قاتىن-بالا 女儿室妻，女儿子妻〈名〉：قاتىن-بالا باعۋ مىندەتى 务义的女儿子妻养抚。
قاتىنباسشا 人男化性女〈名〉。
قاتىندى 的子妻有，的婚了结(子男)〈形〉。
قاتىندىق 质气的人女，质性的人女〈名〉。
قاتىن-قالاش 家人道妇，(们)妇妇〈名〉：قاتىن-قالاشتاردىڭ سوزىنە ەرمە 道妇信听要不。话的家人。
قاتىن-قىز 称泛的娘姑和人妇〈名〉。
قاتىنسىز 指)的婚结有没，的婆老有没〈形〉(人男)。
قاتىنسىزدىق قاتىنسىز 的词名象抽的。
قاتىقتى〈形〉①，的些一枯干，的些一硬发：نان قاتىقتى ەكەن. 干点有馕：的些一瘪干 / بۇل ادام قاتىقتى ەكەن. 干得长人个这了。/ ءبىدايدىڭ 的满饱不，的瘪 ②：مىنا ءبىدايدىڭ ءدانى قاتىقتى ەكەن. 。些一瘪的瘪是粒颗的麦小个这。
▲ قاباعى قاتىقتى 面带怒的色。
قاتىپ-سەم- 〈动〉① 如瘦骨，瘦枯，瘦消：ول ناۋقاس بولىپ ارىقتاپ قاتىپ - سەمىپ كەتىپتى. 柴：了柴如瘦骨得病他。② 化僵，硬僵：قول-اياعى قاتىپ-سەمۋ 手脚僵硬。

قاتىپ-سەمۇ قاتىپ-سەم- 的不定式。

قاتىر- ① 〈动〉Ⅰ 加(把)膘吊(马) ② 态动使的 قات- 来下瘦消其使,水饮少和料草给少来起拴:
اتتى قاتىرىپ بايگەگە قوسۇ 参便以,瘦吊马把 加赛马 [转]③ ساۋدەگەر
سەنى قاتىرىپ كەتكەن ەكەن. 了骗你把人商。
▲ باس قاتىرۇ 子脑费,想冥思苦,劲脑伤。

قاتىران 〈名〉Ⅰ 荠节两〔植〕。

قاتىران Ⅱ 〈名〉〔动〕鲨刺。

قاتىرعى 〈名〉① 剂固疑,料浆:
دايىندۇ 准 料浆备 ② (纸)硬,(纸)厚 قاتىرعى。

قاتىرعىلا- 〈动〉固凝使,制浆,浆:
قارتون قاتىرعىلاۋ 纸硬制浆。

قاتىرعىلاۋ قاتىرعىلا- 的不定式。

قاتىرعىش 〈名〉剂固凝〔化〕。

قاتىر-قۇتىر 〈拟〉吱咯吱咯,响作嘣嘎嘣嘎
嘣嘎:ءتاتتىنى قاتىر-قۇتىر ەتكىزىپ شاينۇ
块糖嚼地嘣嘎。

قاتىرلا- 响啪噼,响作裂干,响作裂进〈动〉
响作吱咯,声萃萃作,声折脆发,裂进地:نان
قاتىپ كەتسە قاتىرلاپ كەتەدى. 一后以透干馕.
响巴嘎巴嘎会就咬。

قاتىرلات- قاتىرلا- 的态动使。

قاتىرلاۋ قاتىرلا- 的不定式。

قاتىرما ① 〈名〉料衬,布衬(的服衣做):
يەتتىك قاتىرماسى 垫 / 布肩 جاعاعا قاتىرما كەرەك
قاتىرما قاعاز 的过浆,的硬 ② 布衬子领要需
قالبىر 硬 / 匣纸 قاتىرما جاعا 浆 子领的硬。

قاتىرمالا- 〈动〉① 制浆,制糊:قاعازقاتىرمالاۋ
浆制 / 板纸 جاعالىق قاتىرمالاۋ 浆制 ② 料领
垫:料衬 يەتتى قاتىرمالاۋ 肩上垫 料衬。

قاتىرمالات- قاتىرمالا- 的态动使。

قاتىرمالاۋ قاتىرمالا- 的不定式。

قاتىرمالىق 〈名〉料衬,布衬。

قاتىرماش 〈名〉饼薄脆。

قاتىرت- قاتىر- 的态动使。

قاتىرۇ قاتىر- 的不定式。

قاتىس Ⅰ 〈名〉关有,干相,干有;系联,系关
事 件这与我 جوق. بۇل سىپەن قاتىسىم 联:
无关。/ قاتىسى بار جۇمىستار 有 宜事的关 /
ءبىزدىڭ قاتىسمىز جوق. 我们有没系联。

قاتىس- Ⅱ 〈动〉入加,与参,加参:جيىنعا
قاتىسۇ 参加 / 议会 سوعىسقا قاتىسۇ 参加 / 斗战
باسقالاردىڭ ىسىنە قاتىسپا 不要参与 的人别事
ءسوز قاتىسۇ 说话 ▲ ءۇن قاتىسۇ 说话 情。

قاتىسپاۋشىلىق 〈名〉中居,与参不,入介不
位地立:بۇل ىسكە بولعان پوزيتسيام -
不是度态的持所事件这对我. قاتىسپاۋشىلىق
入介。

قاتىسسىز 〈形〉联有没,的关无,的系关有没
ساعان قاتىسسىز جۇمىس.:的联关有没,的系
事的系关有没你和。

قاتىستى 〈形〉,的联关有,的系关有,的关有
有)料资的关有 قاتىستى ماتەريالدار:的连牵有
题问的关有 قاتىستى ماسەلە / (料材的关)。

قاتىستىق 〈形〉,的系关有,的关有▲的联关
▲ 词代系关〔语〕ەسىمدىكتەر قاتىستىق
格系关〔语〕سەپتىك قاتىستىق ▲ 词容形系关〔语〕ەسىمدەر قاتىستىق ▲
شىلاۋلار قاتىستىق 词系关〔语〕。

قاتىستىر- قاتىس- Ⅱ 态动使的。

قاتىستىرىل- قاتىستىر- 的态动被。

قاتىسۇ قاتىس- Ⅱ 式定不的。

قاتىسۇشى 〈名〉者加参,者与参。

قاۋ 〈名〉Ⅰ 草子隐〔植〕▲ قاۋ ساقال 大胡子。

قاۋاق 〈名〉Ⅰ 芦葫。

قاۋاق Ⅱ 见 قاۋاشاق Ⅱ.

قاۋاشاق 〈名〉Ⅰ ①:桃棉,铃棉,果蒴〔植〕
ەكى قارت ماقتانى قاۋاشاقتان قولىمەن ارشىپ
الۋدا. 花棉离剥上铃棉从手用在正人老位两。

قاۋاشاق Ⅱ ②:朵骨花,苞花,蕾花
قىزىل گۇلدىڭ قاۋاشاعى 蕾花的花瑰玫。

قاۋاشاق Ⅱ 〈名〉①芦葫②〔转〕脑,子脑。

قاۋاشاقتاي 〈形〉:的窄,的小狭,的小
قاۋاشاقتاي بولمە. 子屋小。

قاۋاشاقتان- 〈动〉桃棉结,铃棉结:بىيل ماقتا
كوپ قاۋاشاقتانىپتى. 铃的多很了结花棉年今。

قاۋاشاقتانۋ قاۋاشاقتان- 的不定式。

قاۋعا 〈名〉皮,斗吊,桶吊(的水提里井从):
قاۋعامەن قۇدىقتان سۋ تارتىپ شىعارۋ 桶吊用:桶

桶水提里井从 ▲ قاۋعا باس 大脑袋 ▲ قاۋعا ساقال 大 子胡。

قاۋعاداي 〈形〉① 的样一桶吊象状形：ول قاۋعاداي ٴبىر نارسەنى كوتەرىپ كەلە جاتىر. 他大 ② 。了来走西东的样一桶吊象状形着抱的：ونىڭ قاۋعاداي باسى بولعانىمەن اقىلى جوق ەكەن. 笨很子脑但袋脑大个一着长虽他 。

قاۋعالا- 〈动〉水提(桶吊用)：ول اتىسىن قۇدىقتان سۋ قاۋعالاپ سۋارادى. 他吊用里井从马的己自饮水提桶 。

قاۋعالان- 〈动〉显得大：ساقالى قاۋعالانىپ وسكەن 子胡大长 。

قاۋعالانۋ قاۋعالان- 的不定式 。

قاۋعالات- قاۋعالا- 的态动使 。

قاۋعالاۋ قاۋعالا- 的不定式 。

قاۋعالىق 〈形〉做桶吊的：ٴبىر قاۋعالىق تەرى 一做个皮子的桶吊 。

قاۋدان 〈名〉草干，草枯：قاردان قاۋداننىڭ باسى كورىنىپ تۇر. 雪积从草枯干出露只里个头儿 。

قاۋداندى 〈形〉有草干，的草枯多的：مالدى قاۋداندى جەرگە اپارىپ جاي 把牲畜的草干到赶放牧去方地的多 。

قاۋداسىن 见 قاۋدان.

قاۋدي- 〈动〉硬，硬变：تەرىگە سۋ ٴتيىپ قاۋديىپ قالىپتى. 了硬变后湿淋子皮 。

قاۋديت- قاۋدي- 的态动使 。

قاۋديۋ قاۋدي- 的不定式 。

قاۋدىر 〈形〉响吧嘎吧嘎，的棒棒硬，的硬干的：قاۋدىر تون 干硬的衣皮 ▲ قاۋدىر قاعۋ ① 响作吧嘎吧嘎得硬 ② 硬干，硬发 。

قاۋدىرا- 〈动〉①(子皮)，响作吧嘎吧嘎发 ② 硬干，硬：سۇيەكتەرى قاۋدىراعان كارى كەمپىر 柴如瘦骨，瘪干：柴如瘦骨的老太婆 。

قادىرات- قاۋدىرا- 的态动使 。

قاۋدىراۋ قاۋدىرا- 的不定式 。

قاۋدىر-قاۋدىر 〈拟〉吧嘎吧嘎，卒卒悉悉：كەۋپ كەتكەن نان قاۋدىر-قاۋدىر ەتەدى. 干馕响吧嘎吧嘎来起吃 。

قاۋدىر-قۇدىر 见 قاۋدىر-قاۋدىر.

قاۋدىرلا- 〈动〉吧嘎得硬，硬干，硬发(子皮)：ول قاۋدىرلاعان كونە توندى تاستايتىن كەز كەلدى. 响作吧嘎了候时的脱该是袄皮破的硬干 。

قاۋدىرلاق 〈形〉嘎，的响作索索，的响作卒悉作卒悉，的响作吧嘎吧：قاۋدىرلاق قوي تەرىسى 皮羊的响 。

قاۋدىرلات- قاۋدىرلا- 的态动使 。

قاۋدىرلاۋ قاۋدىرلا- 的不定式 。

قاۋەسەت 〈名〉语蜚言流，言谣闲，说途听道；言谣布散：قاۋەسەت تاراتۋ 说传，话话闲靠专有也：قاۋەسەتپەن جان باعاتىندار بولادى 人的子日过 。

قاۋەسەتشى〈名〉者言谣，人的语蜚言流布散。

قاۋجايلا- 〈动〉①以……为食，生为……以，生为……食 ②口糊；料〔转〕犯触，惹 。

قاۋجايلاۋ قاۋجايلا- 的不定式 。

قاۋجاڭدا- 〈动〉食啃；黏磨：كاريا ەتتى ٴالى قاۋجاڭداپ شايناپ وتىر. 老 一着黏磨在还人老 / مال بەتتە قاۋجاڭداپ ٴشوپ جەپ جاتىر. 肉块 。草青食啃上坡山在群畜

قاۋجاڭداۋ- قاۋجاڭدا- 的不定式 。

قاۋجاڭ-قاۋجاڭ: قاۋجاڭ-قاۋجاڭ ەتۋ 黏磨，食啃 。

قاۋجي- 〈动〉巴干，缩抽，缩萎，萎枯，枯干：ٴشوپ شولدەن قاۋجيىپ قالىپتى. 都草水缺因 。了萎枯 / ول كوپ كورىم سەمسز ادام ەدى، قازىر قاۋجيىپ كەتىپتى. 胖挺还体身来原他 。了巴干却在现，的

قاۋجيۋ قاۋجي- 的不定式 。

قاۋزا- 〈动〉春(物谷指)皮去：تارىنى قاۋزاپ ودان كەيىن قۇرۋ 炒再后然壳外去春先谷糜 。

قاۋزال- قاۋزا- 的态动被 。

قاۋزات- قاۋزا- 的态动使 。

قاۋزاتتىر- قاۋزات- 的态动使 。

قاۋزاۋ قاۋزا- 的不定式 。

قاۋقالاق 〈形〉的勤殷，的情热的肠心热 。

قاۋقالاقتا- 〈动〉快勤，心热；勤殷，情热：ول قاۋقالاقتاپ جۇرەتىن ادام. 情热很人个这他 。/ قاۋقالاقتاپ كۇتىپ الۋ 待接心热 。

قاۋقالاقتاۋ قاۋقالاقتا- 的不定式 。

قاۋقار（名）劲干；头劲，力精，力气，气力：قاۋقارى جوق ادام / 人的气力有没 بار قاۋقارى جوق ادام / 人的气力有没 بار قاۋقارى جوق ادام / 人的气力有没 بار

قاۋسىرۇلى 〈形〉 的着合襟对，的上掩。
قاۋسىرىل- قاۋسىر- 态动被的。
قاۋسىرىن- ① قاۋسىر- 的态身反的 ② 〈衣把〉上合，上对，上掩(襟)。
قاۋتاڭدا- 〈动〉忙忙急急，忙慌，忙急：ول تاڭەرتەڭ شايىن شالا ٶشتى دە مەكتەپكە قاراي قاۋتاڭداپ جۇگىرىپ كەتتى. 他早晨喝茶口几了就忙忙急急去学校了。
قاۋتاڭداۋ قاۋتاڭدا- 式定不的。
قاۋتارلان 〈名〉〔植〕草子隐。
قاۋشىق 〈名〉托花，蕾花。
قاۋىز 〈名〉①〈名〉(的物谷)：儿壳，桴外，皮外：ول ماساقتى ۇكتى دە قاۋىزىن ۇردەدى. 他用手把麦穗轻轻揉了揉去了外皮。②壳(蛋)①。皮外去吹地轻轻揉了揉穗麦将粕糟〔转〕③苞花：قاۋىزىن تاستاپ، ٶدانىن الۋ 苞开 قاۋىز اشۋ。 ▲ 华精其取，粕糟其去。
قاۋىزدا- 〈动〉糠去，壳去，皮去：تارىنىسى قاۋىزداپ تازالاۋ 春去皮外的谷糠。
قاۋىزدال- قاۋىزدا- 态动使的。
قاۋىزدان- 〈动〉苞打，壳长。
قاۋىزداس- قاۋىزدا- 态互交的。
قاۋىزدات- قاۋىزدا- 态动使的。
قاۋىزداۋ قاۋىزدا- 式定不的。
قاۋىزدى 〈形〉的皮带，的壳有。
قاۋىلدىرىق 〈名〉叶苇芦。
قاۋىم 〈名〉①社公，社村；族氏：العاشقى قاۋىم 大，众民，众大，人众，众群②社公始原 قالىڭ ەڭبەكشىلەر قاۋىمى 劳苦众大③众儿伙：قاۋىم ۇاقىت ٶتتى 过了时少不了。间时少不，多：ٶبىر قاۋىم ① (表)的远当相(离距示表) ② ▲ 的多当相(量数示)：كى جامان اۇىل بولماس، اۇىل بولسا دا قاۋىم بولماس. 【谚】勿以为户赖以邻睦了不成户赖，邻。
قاۋىمدا- 〈动〉系关拉，情交拉，拢拉 ①：باسقالاردى وزىنە قاۋىمداۋ 往人别把(人别拢拉)：بىتىراپ كەتكەن قويدى قاۋىمداپ قوي. 的散分把你请。来起中集群羊。
قاۋىمدان- 态身反的。
قاۋىمداس- ① قاۋىمدا- 的起合联 ② 态互交的。来，来起织组：اۇىل شارۋاشىلىعى قاۋىمداستى. 了来起合联已业农。
قاۋىمداستىر- قاۋىمداس- 使的态动。
قاۋىمداۋ قاۋىمدا- 式定不的。
قاۋىمدىق 〈形〉的制社公始原，的社村于属：قاۋىمدىق قوعام 会社的制社公始原。
قاۋىن 〈名〉瓜密哈，瓜甜〔植〕：شينجياڭدا قاۋىن كوپ شىعادى. 新疆盛产密哈瓜。 / قاۋىن 之瓜密哈(脆皮青) قاۋىن قوكشە ▲ 干瓜(种---)。
قاۋىندا- 见 قاۋلا-。
قاۋىندى 〈形〉密哈产盛，多之瓜甜，的多瓜甜：قاۋىندى جەر 方地的瓜密哈产盛多。
قاۋىندىق 〈名〉瓜甜，地瓜甜，田瓜，地瓜园：قاۋىندىققا بارىپ ٶبىر ماشينا قاۋىن الىپ كەل. 瓜甜车一拉去里地瓜到你。
قاۋىنقاق 〈名〉干瓜。
قاۋىن-قاربىز 〈名〉称泛的瓜西和瓜甜。
قاۋىنقۇرت 〈名〉汁瓜，浆瓜。
قاۋىنشەك 〈名〉条瓜。
قاۋىنشى 〈名〉农瓜，人的瓜种。
قاۋىپ (قاۋپى) 〈名〉①险危：ٶولىم قاۋپى بار 有生命危险 / قاۋپكە ۇشىراۋ 遇到危险 ②险危：قاۋىپ توندىرەمىن 吓恫，吓威，胁威：جاۋ بىزگە قاۋىپ توندىرەمىن. 敌人威胁我们。 ▲ قاۋىپ ەتۋ 危险到感。
قاۋىپ-قاتەر 〈名〉险危，急危，险危。
قاۋىپ-قاتەرلى 〈形〉险艰，的急危，的险危的。
قاۋىپسىز 〈形〉的险保，的全安，的险危无：قاۋىپسىز بولۋ قىزمەتىن جاقسى ىستەۋ 全安好做工作 / قاۋىپسىز ەڭبەك 全安动劳。
قاۋىپسىزدەن- 险危得觉不，全安得变〈动〉全安上会社：قوعام قاۋىپسىزدەندى. 惕警失丧了多。
قاۋىپسىزدەندىر- قاۋىپسىزدەن- 使的态动。
قاۋىپسىزدەنۋ قاۋىپسىزدەن- 式定不的。
قاۋىپسىزدىك ① قاۋىپسىز 的名象抽的 ② 词：险危无，险保，全安：ەڭبەك قاۋىپسىزدىگى 劳动保险 / قوعام قاۋىپسىزدىگىن ساقتاۋ مەكەمەسى

局安公 。

قاۋپسىن- 〈动〉担，怯胆，怕害，险危得觉 担，怯胆，怕害，险危得觉：ول ۇرىدان قاۋپسىنىپ 怕受惊担，胆吊心提，心把，偷贼怕害他。 قوراسىن مىقتاپ بەكىتتى 了固加圈畜担么什有？ / قاۋپسىنەتتىن نە بار 的怕受惊 ？

قاۋپسىندىر- قاۋپسىن- 的使动态 。

قاۋپسىنۋ قاۋپسىن- 的不定式 。

قاۋپىتەن- 见 قاۋپسىن-。

قاۋپىتەندىر- قاۋپىتەن- 的使动态 。

قاۋپىتەنۋ قاۋپىتەن- 的不定式 。

قاۋپىتى 〈形〉危有，的急危，的怕可，的险危 危有，的急危，的怕可，的险危：قاۋپىتى ادامداردىڭ بۇزعىنشىلىعىنان ساقتانۋ 的性险 / 坏破的子分险危止防 قاۋپىتى جەرگە بارما 去方地的险危到要不 。

قاۋپىتىلىك قاۋپىتى 的名象抽的词 。

قاۋىرسىن 〈名〉羽正，毛羽，管翎 羽正，毛羽，管翎：قاۋىرسىن دوپ 球毛羽 / قاۋىرسىن جەلپۇش 扇毛羽 / قاۋىرسىن قالام 笔翎毛羽 ▲ قاۋىرسىن جەبە 箭毛羽 ▲ قاۋىرسىن جەلبەزەكتەلەر 〔动〕纲鳃羽 。

قاۋىرسىندا- 〈动〉满丰毛羽，毛羽长 满丰毛羽，毛羽长：قۇستىڭ بالاپانى قاۋىرسىنداپ ۇيادان ۇشىپ شىعۋ 巢鸟出飞将即，满丰毛羽已鸟雏。 الدىندا تۇر。

قاۋىرسىندان- ① قاۋىرسىندا- 的反身态 ① 成长毛羽，毛羽长：بالاپاندار قاۋىرسىنداندى كەلەدى 长在正鸟雏毛羽。 ② 毛羽长 。

قاۋىرسىنداۋ قاۋىرسىندا- 的不定式 。

قاۋىرسىندى 〈形〉的毛羽有饰，的满丰毛羽 的毛羽有饰，的满丰毛羽：قۇس قىستا قاۋىرسىندى بولادى 羽天冬在鸟。 / قاۋىرسىندى قالپاق 的毛羽有饰会就毛满丰 。子帽

قاۋىرسىنجەگى 〈名〉虱羽，虱羽大 。

قاۋىرت 〈形〉紧要，的迫紧，的急紧，的急 ① 紧要，的迫紧，的急紧，的急：قاۋىرت جۇمىس بار 的速迅 ，的快很 ；的牲。作工的急紧有 / مال سانى قاۋىرت وسۋدە。 ② 紧赶，快加，紧加 。加增地快很在数头畜：مىندەتتى ورىندالۋ ءۇشىن قىزمەتتى قاۋىرت ىستەۋ 作工紧加要，务任成完了为 。 كەرەك.

قاۋىس I 〈名〉月一十 [阿] 。

قاۋىس- II 〈动〉好和，圆团，逢相，逢重 好和，圆团，逢相，逢重：ءبىز ەكەۋىڭنىڭ قاۋىسىپ قالۋلارىڭدى شىن جۇرەكتەن تىلەيمىز. 圆团新重们你望希心衷们我 。 ▲ كۇن قاۋىسۋ 斜西阳太，西偏阳太，落日 。

قاۋىستىر- قاۋىس- 的使动态 。

قاۋىسۋ قاۋىس- 的不定式 。

قاۋىش- 见 قاۋىس-。

قاۋىشۋ قاۋىش- 的不定式 。

قاھار 〈名〉怒狂，凌威，怒暴，怒愤 ① 〔阿〕怒狂，凌威，怒暴，怒愤：قاھارىنا ءمىنۋ 寒严，气寒 〔转〕 ② 恼气 ▲ قاھارىن توگۋ 怒暴，怒狂，怒发，怒恼，怒愤 ▲ قاھارى تۇتانعان وتتاي 丈三冒火，霆雷发大，火发，气脾发 。

قاھارات 〈名〉骂谩，骂辱；辱污，蔑污 [阿] 骂谩，骂辱；辱污，蔑污：باسقالارعا قاھارات كەلتىرۋگە بولمايدى 污能不 人别辱 。

قاھاراتتا- 〈动〉骂辱；辱污，谤诽，蔑污 。

قاھاراتتاۋ قاھاراتتا- 的不定式 。

قاھارلى 〈形〉的慨愤，的冲冲气怒，的怒愤 的慨愤，的冲冲气怒，的怒愤：حالىق قاھارلى تۇردە 的色厉颜正，的竭可不怒 4 تىك توبەنىڭ قىلمىستارىنا لانات وقتدى 民人。 行罪的邦人四了责斥的怒愤 。

قاھارمان 〈名〉杰豪，杰英，雄英 ① 杰豪，杰英，雄英：سوعىس قاھارماندارى 品作艺 文）〔转〕 ② 雄英斗战 主）公人主 قاھارمان 色角，物人）的中 / 角）روماندىاعى قاھارمان 小说中的公人主。 。

قاھارماندان- 强逞，雄英逞 〈动〉：كوزسىزدەرشە قاھارماندانۋعا بولمايدى 目盲能不 雄英逞 。

قاھارماندانۋ قاھارماندان- 的不定式 。

قاھارماندىق ①قاھارمان 的词名象抽 。 ② 勇 قاھارماندىقپەن جاۋدى قىرۋ 义主雄英，勇英，敢勇：敌杀勇英 。

قاھارمانسۋ قاھارمانسى- 的不定式 。

قاھارمانسى- 雄英逞，敢勇作装 〈动〉。

قاھات 需急，要需，求需 [阿] 〈名〉。

قاش- 〈动〉逃窜，逃潜，跑逃，逃，跑 ① 逃窜，逃潜，跑逃，逃，跑：ول قاشىپ كەتە المايدى 了不跑池 。 / جاۋ قاشتى 种配 ，配交（的羊或牛） ② 。了逃窜人敌 ▲ 牛母岁二的种过配有没 قاشپاعان قاشار ▲ 语蜚言流，言谎 （قاشپا） ءسوز الىپ قاشتى 婚抢 ② 跑抢，走抢 ① ارى قاشۋ

矢 ① ات بويىن الا قاشۇ ▲ 耻知不恬，臊害不
▲避躲，闪躲，避逃 ② 绝拒然断，认否口 ات -
，认承不拒 ② 四阻三推 ① تونىن الا قاشۇ
▲ 线界清划，离距持保，远疏 ③ 认否口矢
باقىت قاشۇ ▲ 霉倒，运倒 داۋلەتى قاشۇ ▲ 产破，
住不耐忍 قاشۇ ▲ دەگبىرى 穷变，产荡家倾
قاشۇ ▲ ەتى 急着，烦耐不 ▲ زاردە-قۇتى 瘦消
不子脑，钝迟脑头 قاشۇ ▲ مي 体附不魂
▲ 光吃被 草(的场草指) وتى قاشۇ 使好
سۇرى قاشۇ ▲ ئتيىپ 看难色气 ▲ 看难色气 三
打天
▲ 电漏 ▲ توك قاشۇ 续时断时，网晒天两渔
▲ 看难色气，白苍色脸(惊受因) ئۇسى قاشۇ
白苍色面，色白无面(惊受或病因) قانى قاشۇ
▲ قاتىن قاشۇ 跑子妻(吵急生发间之妻夫因)
(缝合、榫之器木) ▲ قيۇى قاشۇ ① 家娘回
，分福有没 ① قۇتى قاشۇ ▲ 路坡下走 ② 动松
不睡 ▲ ۋيقسى قاشۇ 色血无面 ② 气福有没
色土如面，白苍色脸 قاشۇ ▲ ئوڭى 眠失，觉着
▲ ۋرەيى قاشۇ ▲ 体附不魂 اجالدى كېيك ادىرعا
قاشادى. 【谚】跑带地陵丘往专羊山野的死送
(吃苦讨自)。

قاشا I ① 〈名〉栏栅，笆篱：قورانىڭ ەسكىنە
قاشا بەكىتۇ كەرەك. ② 栏门上安要上门圈畜
儿关插门。

قاشا- II 〈动〉：眼凿，孔凿子凿用，凿
：اعاشتى قاشاپ تەسۇ ② 孔凿上料木在 ① 刨挖
جەر قاشۇ 地刨 ▲ توبەسىن قاشاۋ 头眼凿上，
磨折。

قاشاعان 〈形〉溜于易，的住捉易不(畜牲指)
的：قاشاعان ات 马的跑溜于易 ▲ بويلاۋىق
قاشاعان 的跑溜于易 ▲ قۇرىق جەتپەس قاشاعان
易不 شىلبىر قاشاعان 的住不套秆马套用
的跑溜又下一停，的绳缰主抓。

قاشاق 〈名〉① 者亡流，者亡逃，者路逃
；的抓人让不，的跑逃爱 ② 兵逃 اسكەر قاشاق
的气脾怪：وسندای دا قاشاق جىلقى بولادى
ەكەن؟ ③ ？马的气脾怪样这有还)
尤畜母 情发滥 قاشاق سيىر 的孕受易不(牛母是其
牛母的胎受不而。

قاشاقتا- 〈动〉：动移；边溜，避逃，避躲

قاشاقتاپ جۇرەتىن ات 。马的边群马溜是老

قاشاقتاۋ قاشاقتا- 的 。式定不

قاشال - قاشا- 的 II 。态动被

قاشالا- I 〈动〉：起围栏栅用，笆篱筑编
قورانىڭ توڭىرەگىن قاشالاپ الدى 畜修围周圈
修围周圈畜 。笆篱了筑

قاشالا- II 见 قاشا-。

قاشالان- قاشالا- 的 。态动被

قاشالاۋ قاشالا- 的 。式定不

قاشان 〈代〉：时何，候时么什：ول قاشان
كەلەدى؟ 他来候时么什 ؟ / وقۇ قاشان باستالا-
دى؟ 学开时何 ？

قاشان دا 〈副〉：是总，远永，时何论无，刻时
ئبىز ول جۇمىسقا قاشان دا دايىنبىز. 我们无
作工个那干着备准都时何论。

قاشاننان 〈副〉：早老从，古自，来从 ①
قاشاننان بەرى 以古自②时何从，候时么什从①
开时何从 ① قاشاننان باستاپ /来 以早很，来
，来原，来本就早老从，就古自②起时何从，始
直 。

قاشانعى 〈形〉多，的早老；的常经，的年常 ①
(子房的年多)子房的早老 ئۇي قاشانعى 的年
：قاشانعى ئسوز 的时何 ② 。话的候时么什

قاشاڭدا- 〈动〉：闪躲，避躲，离远，远疏
بىزدەن قاشاڭداپ جۇرگەن كىسى. 的们我避躲
。人

قاشاڭدات- قاشاڭدا- 的 。态动使

قاشاڭداۋ I قاشاڭدا- 的 。式定不

قاشاڭداۋ II 僻偏较，的近太不，的远较
：اۋلدان قاشاڭداۋ جەردە 的远较勒吾阿离 地的
。方

قاشار 〈名〉▲(鹿雌)牛母的岁二到半岁一
قاشىاعان قاشاردىڭ ۇزىنا قاراتتى. 【谚】没着等
。现了不兑——奶下牛母的种配

قاشاس- قاشا- 的 II 。态互交

قاشات- قاشا- 的 II 。态动使

قاشاۋ I 〈名〉：اعاشتى قاشاۋمەن قاشاۋ 子凿
。料木凿子凿用

قاشاۋ II قاشا- 的 。式定不

قاشاۋا 〈名〉[俄]马 。橇雪拉

قاشقاقتا- 〈动〉回避，避躲，闪躲，避回：闪闪躲躲 ول قاشقاقتاپ مەنمەن سويلەسپەي ئجۇر. 他总是躲着我不愿意回避谈话。

قاشاقتاۋ قاشقاقتا- 的不定式。

قاشقالاقتا- 〈动〉避躲，避回，避躲，闪闪躲：بىزدەن قاشقالاقتاپ جۇرمە 不躲着我们就了见要。闪闪躲。

قاشقالاقتاس- قاشقالاقتا- 的互交态。

قاشقالاقتات- قاشقالاقتا- 的使动态。

قاشقالاقتاۋ قاشقالاقتا- 的不定式。

قاشقان-پسقان 〈形〉逃跑，的亡逃，的匿逃，的逃遁，的：قاشقان-پسقان باندىلار 盗匪的逃跑，的贼。

قاشقار：قاشقار قۇمان 沙漠什么时候能到达你？قاشقار قۇمانىنا قاشقار قۇمان 亡逃，者匿逃，者跑逃，者逃潜〈名〉捕追：قاشقىنداردى قۇنپ ۇستاۋ 犯逃，兵逃，者逃犯(犯逃拿捕)/ قىلمىستان قورقىپ قاشقان 犯逃的逃潜罪畏。

قاشقىندىق 〈名〉①头念的跑逃；义主跑逃②窜逃，退溃，走败。

قاشۋ قاش- 的不定式。

قاشى 〈名〉堤筑；坝堤，坝水，坝：قاشى جاساۋ 筑坝。

قاشىق I 〈形〉远，的僻偏，的远边，的远：قاشىقتاعى اۇل 勒吾阿的僻偏 ▲ مويىنى قاشىق 远的僻偏，的。

قاشىق II 见 عاشىق.

قاشىقسىن- 〈动〉远嫌，近不得觉，远道绕得觉：ئبىزدىڭ ئۇيدى قاشىقسىنىپ وتىرسىڭ عوي. 你们家远我能可。

قاشىقسىندىر- قاشىقسىن- 的使动态。

قاشىقسىنۋ قاشىقسىن- 的不定式。

قاشىقتا- 〈动〉①远离，隔远，离远：远得拉距：ول ەكەۋى قانشا قاشىقتاعانمەن لەزدە قۇنپ 他们俩虽然离得远，一会儿就能追上。②远疏，离距持保，避躲，远：ول بىزدەن قاشىقتاپ جۇرەدى. 他总是躲着我们。〔转〕③老不来往，不亲日。

قاشىقتات- قاشىقتا- 的使动态。

قاشىقتاۋ I قاشىقتا- 的不定式。

قاشىقتاۋ II 〈形〉的僻偏较，的远稍：قاشىقتاۋ جەردە. 他的道远较，的离距家的远遥，离距 ② 词名象抽的①قاشىق ▲ قاشىقتىق ولشەۋىش 仪距测。

قاشىقتىق 〈形〉的避回些有，的近接意愿大不：نە سەبەپتەن ەكەن، ول ەلدەن قاشىقتى. 不知他么什为，家大近接意愿大不是。

قاشىپ-پىس- 〈动〉避逃，遁逃，匿逃，跑逃：قاشانعى قاشىپ-پىسىپ جۇرەسىڭ؟ 你能逃到匿逃跑逃？ / قاشىپ-پىسىپ قايدا باراسىڭ؟ 你么什时候？

قاشىپ-پىسۋ قاشىپ-پىس- 的不定式。

قاشىر I 〈名〉骡，驴，骡马：قاشىرعا ئمىنىپ بار 去骑着骡子 ▲ قارتا قاشىر 骡。

قاشىر- II ①قاش- 的使动态 ② 作动的畜种和畜母的畜种时配交。

قاشىر-قۇشىر 见 قاشىر-قاشىر.

قاشىرلا- 〈动〉嘎吱嘎出发；声噔咯噔咯出发：قاشىرلا شاينالۇ 吱嘎地噔咯噔咯响。

قاشىرلات- قاشىرلا- 的使动态。

قاشىرلاۋ قاشىرلا- 的不定式。

قاشىرت- قاشىر- II 的使动态。

قاشىرتقى 〈名〉渠边。

قاشىرۋ： قاشىر- 的不定式。

قاشىر-قاشىر قاشىر-قاشىرەتۇ 吱嘎吱嘎响作嚓咔嚓咔，响噔嘎噔嘎，响。

قي I 〈名〉①（的厚积中圈羊）羊粪，羊粪：قي ويۋ 块大：ادامنىڭ قيى 便粪 ② 羊粪起便(粪大) ▲ قي مايى 从油的出提中羊粪 ▲ قي قوڭىزى 光而扫一郎壳屎。

قي- II 〈动〉①剪修，裁，切，剪：قايشىمەن قيۋ 用剪刀剪枝 ②条枝剪修 / تالدىڭ بۇتاعىن قيۋ 砍③，了坏勒子绳。：ارقان قيىپ كەتتى. 勒，砍伐：اعاش قيۋ 着横④树砍(去过)：جولدان قيىپ ئوتۋ 马过去着横上路。

قي- II 〈动〉①得舍，惜吝不，惜不：سەن وسى

كىتابىڭدى قيىپ بەرەسىڭ بە؟ 你本这给得舍你？ 生出献供，出献〔转〕② ？吗

قيا 〈名〉① 山坡，山壁峭；坡斜之侧两腰山，坡山 ▲ جان قيار 至亲，亲友 ▲ كوزى قيماۋ 舍命 。得不

قيا 〈名〉Ⅱ 雏鹰 ② 箭翎 ▲ تۇلپاردان قيا قالار، سۇڭقاردان قياق قالار. 【谚】马好留雄，驹马留 。鹰雏

قياق Ⅰ 〈名〉弦弓 。

قياق Ⅱ 〈名〉① 山坡，山壁峭；坡斜之侧两腰山，坡山（路山盘），道山盘，路坡山 / قيا تاس جول（柴）劈斜 شابۇ قيا（斜）倾，的斜 ②（壁峭），岩峭：的歪，的斜 / （كۇننىڭ）قيا（اعاشتى）قيا تۇسكەن ساۋلەسى（阳太）光霞的来过射斜 ▲ قيا باسا الماۋ 了不动，动不走 قيا باستىرماۋ 让不步一开离让不 قيا باستىرماي ۇستاپ الۋ 住抓就快很，住抓就步一动挪 ▲ قيادان كورۋ 见看处远从，到看就远老从 。

قياگەز 见 قيانكەس.

قياگەزدىك 见 قيانكەستىك.

قياق Ⅲ 〈名〉〔植〕草子剪 ▲ جىلان قياق〔植〕兰马 ▲ تارلان قياق〔植〕草苔状麦 。

قياقتان- 〈动〉延蔓草苔，草苔出长 。

قياقتانۋ قياقتان- 的 。式定不

قياقتى 〈形〉① 长，的草苔是地遍，的多草苔 ②方地的草苔满长 جەر قياقتى：的草苔满有 。的鹰雏

قياقتىق 〈名〉地草苔，丛草苔 。

قيال 〈名〉① 愿宿，象想，想理，望愿，望想，望宿：بىيجيگگە بارۋدى قيال ەتۋ 北去着望想 كوركەم ادەبيەتتىك قيال / 京 ② 象想的上术艺 قيالعا سالىنۋ 于溺沉：想幻，想空，想妄，想梦梦作日白，想空，想幼 بوس قيال 中之想幻 ▲ قيالى قيانعا شارىقتاۋ 浮想翩联 ▲ قۇر قيال 。想空

قيالا- 〈动〉走着斜，行坡山着顺，走坡山着沿：ءبىز تاۋعا قيالاپ شقتىق. 山上坡山着沿们我。 قيالاپ شعۋ ① 沿上坡着沿 ② 上坡着沿 ▲ 各服克；脱摆 。难困种

قيالاس- قيالا- 的 。态互交

قيالات- قيالا- 的 。态动使

قيالاۋ Ⅰ قيالا- 的 。式定不

قيالاۋ Ⅱ 陡较，的度坡定一有，的坡较 〈形〉的 。

قيالدا- 〈动〉① 想梦，想幻，望想：مۇعالىم بولۋدى قيالداپ ءجۇر 想着望想 ② 师教名一当思，思沉，想默，量思，考思，索思：بولاشاقتى قيالداۋ 坐他 قيالداپ وتىر / ول الده نەنى 来未望想 。么什思沉知不里那在

قيالدان- ① قيالدا- 的反身态，思沉，索思 ② 想默 。

قيالداس- قيالدا- 的互交态 。

قيالدات- قيالدا- 的动使态 。

قيالداۋ قيالدا- 的式定不 。

قيالدى 〈形〉的事心有，的思所有若，的思沉 。

قيالي 〈形〉的构虚，的幻虚；的想幻，的想空：قيالي اڭگىمە 神话故事 / قيالي كينو فيلمى 科 قيالي سوتسيالىزم 空想社会主义 ▲ 片影想幻学 。

قيالىلىق 想空于沉，想幻于富 〈名〉 。

قيالشىل 〈形〉的想幻于富，的想空于沉，的想幻于富，的想空于 。

قيالشىل 的义主思空，的想幻好，的想空：قيالشىل كوزقاراس 空想义主的观点 / قيالشىلداردىڭ قۇراستىرىپ شىققان اۋەندەرى. 空想们家造捏 。调论的来出

قيالشىلدىق ①قيالشىل 的抽象名词②，想幻 。义主想空

قيامەت 〈名〉① 〔宗〕末②间阴，曹阴，府冥 。日

قيامەتتىك 〈形〉恒永，的久永，的日末到直 。的：قيامەتتىك دوس 永恒的（交之死生）友朋 。的求谋，的临来日末待等〔宗〕

قيامەتشىل 〈形〉的世下待等，的日末界世 。

قيامەت-قايىم ① 〈名〉府地曹阴 ② 球地 。日末界世，时溃崩

قيان 〈名〉偏，离距远，远遥，方远，处远，远：قياننان كورۋ 远望（眺远）/ قيان شەت 僻边：ءيت ارقاسى قياندا 远遥，（疆边）方地的远 ▲ 茫渺 。

قيانات 〈名〉① 污贪：مال-مۇلىككە قيانات جاساۋ 财污贪产 ② 背叛，变叛，叛背，变负，信背，义负

قياڭقىلانۇ قياڭقىلان- 的不定式。

قياڭقىلىق قياڭقى 的名词。

قياپات 〈名〉貌面，貌相，貌外，形外，观外：قياپاتى جامان ەمەس 相貌还不错。

قيار 〈名〉瓜黄〔植〕▲ قيار گۇلى 花瓜黄 تەڭىز قيارى 海参〔海〕。

قيارلى 〈形〉多瓜黄，瓜黄有的：قيارلى سۇيۇق ءسالاتى 瓜黄拌凉菜。

قيارلىق Ⅰ：جان قيارلىق 我自顾不暇，身的牲牺。

قيارلىق Ⅱ 〈名〉地瓜黄。

قياس Ⅰ 〈名〉①意故，为行对作，对作；（难刁意故）对作意故：قياسپەن ىستەۋ 难刁的气脾怪，固顽，拗执，执固的：②执固的话听不人的：سوزگە كونبەيتىن قياس ادام。

قياس Ⅱ 〈形〉斜倾，斜歪的。

قياستان- 〈动〉得变，拗执得变，执固得变①固顽根地执固：قياستانىپ قۇلاق اسپاي قويدى，难刁意故，对作意故②去进不听本闹是老人的扭别：ونەمى قياستانىپ جۇرەتىن ادام 闹扭别人的。

قياستانۇ قياستان- 的不定式。

قياستاۋ 〈形〉固顽较，拗执较，执固较的：قياستاۋ ادام 人的执固较。

قياستىق قياس Ⅰ、Ⅱ 的名词。

قيبادات 〔阿〕〈名〉礼顶，奉信，拜崇。

قيباسپاق 〈名〉炎缝蹄。

قيعاق Ⅰ 〈名〉裂的上脚，裂皱脚手，风掌鹅口。

قيعاق Ⅱ 〈名〉菜芥南〔植〕。

قيعاش 〈形〉①的斜倾，的斜，的斜歪，的歪：قيعاش قاراۋ 睛眼着斜的侧一向偏，的斜偏：قيعاش كوز 的曲弯，的弯②的眼斜/قيعاش قاس 看月，眉月新，眉叶柳）毛眉的曲弯（眉牙）③的离远，的僻偏：قيعاش قىستاق 偏的道绕قيعاش جولدان 庄村的僻▲قيعاش كەلۋ 别闹，触抵بۇرىش 〔数〕角斜▲قيعاش سىزىق 〔数〕线斜。

قيعاش-قيعاش 〈形〉支，的斜斜歪歪，的斜歪的。

قيانات ەتۋ 背叛友谊/ دوستىققا قيانات ەرلى-زايپتىلار ورتاسىندا 〔قيانات 夫妻之间的〕节失，节：节失。

قياناتكەر 〈名〉①者叛背②犯污贪，子分污贪：قياناتكەرلەردى جازالاۋ 惩办犯污贪者，者国叛背：وتان قياناتكەرى 者信背。

قياناتكەرلىك 〈名〉①用盗；为行污贪②叛背：قياناتكەر 见。

قياناتقور 节变，义负，为行的洁谦，②的污贪有没①〈形〉قياناتسىز 的义负不，的实诚，的洁纯。

قياناتتا- 〈动〉用盗，污贪：قياناتتاپ العان اقشا 的来污贪钱。

قياناتتاۋ قياناتتا- 的不定式。

قياناتتى 〈形〉①的污贪有：قياناتتى كادرلار 派正不，的直正不，的罪有②部干的污贪有的：كۇيەۋى الدىندا قياناتتى 罪有前面夫丈在。

قياناتشى 〈名〉者污贪，子分污贪。

قياناتشىل 〈形〉①贪行进线一，的性成污贪的直正不，的实诚不；的义弃信背②的污。

قياناتشىلدىق قياناتشىل 的名词。

قيانات-ۇرلىق 〈名〉为行窃盗污贪，窃盗污贪。

قيانكەس 〈形〉①生安得不，的蛋捣，的皮调酷：قيانكەس بالا 的小弱侮欺，的衅挑架打；的残；的烈强，的烈猛，的烈激②子孩的皮调的暴残，的。

قيان-كەسكى 〈形〉，的烈猛，的烈激，的锐尖激：قيان-كەسكى سوعىس 的杂复综错，的刻尖/قيان-كەسكى پىكىر 见意的锐尖/斗战的烈قيان-كەسكى توبەلەس 吵争的烈激。

قيانكەستىك قيانكەس 的名词。

قياڭقى 〈形〉淘，的皮调，的蛋捣，的皮顽：قياڭقى بالا 皮调的从顺不，的话听不；的气道霸，的理无横蛮，的横蛮②（童顽）子孩的：قياڭقى ادام 的人的道霸。

قياڭقىلان- 〈动〉，皮调得变，皮顽得变①قياڭقىلانىپ بۇل بالا 来起蛋捣，气淘得变变，横蛮得变②。了皮顽得变子孩这：كەتتى。قياڭقىلانىپ كەلمەي قويدى 来起道霸，理无横蛮得来不也请，理无横蛮。

。的曲曲弯弯;的斜歪里奇

قيعاشتا- 〈动〉斜,斜倾;离背,离偏;斜偏,斜倾 پارتيانىڭ ساياساتىنان قيعاشتاپ كەتتۇ 的党离偏的策政 / تاۋعا قيعاشتاپ شىعۇ 上山走着斜要。

قيعاشتال- قيعاشتا- 态动被的。

قيعاشتان- قيعاشتا- 态身反的。

قيعاشتات- قيعاشتا- 式定不的。

قيعاشتاۋ I قيعاشتا- 式定不的。

قيعاشتاۋ II 〈形〉斜偏稍,的斜稍①偏较② 的背违相点有,的致一太不③的远较,的僻。

قيعاشتىق 〈名〉①斜偏,离偏 ② 弯曲,度斜 ③ 触抵,盾矛,性立对,离背,背违,忏违度曲。

قيعىز- قي- 态动使的Ⅲ、Ⅱ。

قيعىلا- 〈动〉去铰来铰,去剪来剪,铰,剪:قيعىلاپ ارەك ءۇزۇ 断剪强勉才天半了剪。

قيعىلاس- قيعىلا- 态互交的。

قيعىلات- قيعىلا- 态动使的。

قيعىلاۋ قيعىلا- 式定不的。

قيعىلىق 〈名〉闹乱,哄起,乱捣,闹吵,吵争,翻闹,乱惹,乱捣 قيعىلىق سالۋ ▲乱骚,子乱。闹取理无,哄起,闹胡;锅惹

قيعىر 〈形〉的快,的利锋,的绞能,的剪能。

قيعىسىز 发难;的舍不依依,的得不舍 قيعىسىز : 的开离愿不,的舍离愿不,的舍难 عاشىقتار 侣情的舍难分难。

قيداي ▲的似块粪羊象,的样一粪羊和 〈形〉 قيداي سىپىرۋ 留不点一,走拿都全 ▲ قيداي وتىرىك 的真点一有没,的假是全。

قيدالا- 〈动〉切乱,割,切,剁,砍(等刀钝用):قيدالاپ تاستاۋ 的块一块一成剁 / تىسىمەن قيدالاۋ 用牙齿咬。

قيدالاس- قيدالا- 态互交的。

قيدالاستىر- قيدالاس- 态动使的。

قيدالاۋ قيدالا- 式定不的。

قيداس 〈名〉种杂的貂雪扫和貂〔动〕。

قيدىر- قي- Ⅱ 态动使的。

قيق: 。儿嗝打,逆呃 **قيق ەتۋ**

قيقا-جيقا 〈形〉乱,的八竖七横,的放堆意随,的序次有没,的乱混,的章无乱杂;的糟八七。的来起集堆乱

قيقاي- 〈动〉①倾斜,斜歪:قيقايماي ءتۇزۇ 傲〔转〕② 。了正坐,的扭扭歪歪别(你) وتىر 子架摆,来起慢:قيقايا قالىپتى، سويلەر ەمەس. 。人理不都理,很得慢傲

قيقايت- قيقاي- 态动使的。

قيقايۋ قيقاي- 式定不的。

قيقايىس- قيقاي- 态互交的。

قيقاق 不荡晃,的稳不,的弹动,的晃摇〈形〉的稳挑 ② 子凳的稳不荡晃 قيقاق ورىندىق:的稳挑 ② 子凳的稳不荡晃 قيقاق ورىندىق:非生事惹,为行衅 مىسالى، ەندى قيقاقتىسى قويعانىڭ ءجون. 先生,生气别你请了。③ 稳不得显:为行执固,气淘,皮顽 شەشەسى ونىڭ قىقاعىنا جول بەرمەيدى. 他让会不妈妈去下气淘再。

قيقاقتا- 〈动〉去晃来晃,晃摇,定不摇摇 ①稳不得显:جۇك ەكى جاعىنا كەزەك قيقاقتاپ كەلەدى. 两朝地住不子驮,晃边 ② 挑,衅挑。非生事惹:كورىنگەنگە قيقاقتاپ جۇمىستى جاقسى ىستەمەيدى 和谁都闹别,扭好好不,工作。

قيقاقتات- قيقاقتا- 态动使的。

قيقاقتاۋ قيقاقتا- 式定不的。

قيقالا- 〈动〉铰,剪:ولپى-سولپى جەرىن قيقالاپ كەسۋ 把 铰…铰方地的齐不短长。

قيقالاق ,的簸颠,的摆摇,的晃晃摇摇〈形〉。的去晃来摇

قيقالاقتا- 见 قيقالاڭدا-.

قيقالان- قيقالا- 态动被的。

قيقالاڭدا- 〈动〉走地晃晃摇摇,跄踉:走地歪西倒东,走地破一破一,走地拐一拐一;ماس قيقالاڭداپ كەلە جاتىر. 来走地晃晃摇摇汉醉。

قيقالاڭدات- قيقالاڭدا- 态动被的。

قيقالاڭداۋ قيقالاڭدا- 式定不的。

قيقالاۋ- قيقالا- 式定不的。

قيقاڭ 挑② 动晃,跄踉,动摆,晃摇 ①〈名〉淘,皮顽,为行执固 ③ 非生事惹,逗挑,衅 ▲ 气(下一)下歪,(下一)晃摇 ① قيقاڭ ەتۋ 。扭别闹(然突) ②

قيقاڭدا- 摇,动摆,晃摇(重负因) ①〈动〉:趄趄趔趔,跄。跄踉踉,去摆来摆,晃晃摇:داعار كوتەرگەن كىسى قيقاڭداپ ارەك كەتىپ بارادى. 着走强勉地跄跄踉踉人的袋麻背。②

قيقىلداس- قيقىلدا- 态互交的。
قيقىلدات- قيقىلدا- 态动使的。
قيقىلداۋ قيقىلدا- 式定不的。
قيقىلجاق 见 كيكىلجاق.
قيقىم ;料脚下,屑碎,片碎,块碎的下剪〈名〉布碎)块布碎的下剪 بۇلدىق قيقىمى 料脚边:。(条
قيقىم-باقاي 碎索;的散零,的碎八七零〈形〉。的用无;的
قيقىمدا- ;块小成剪,碎切,碎铰,碎剪〈动〉 ئبىر تاباق قاعازدى قيقىمداپ تاستاپتى 裁乱,剪胡,铰乱:把一张纸剪成碎块。
قيقىمدان- 态动被的 قيقىمدا-。
قيقىمداس- 态互交的 قيقىمدا-。
قيقىمدات- 态动使的 قيقىمدا-。
قيقىمداۋ 式定不的 قيقىمدا-。
قيقىم-سيقىم 屑碎,块碎〈名〉 قاعازدىڭ قيقىم-سيقىمى 屑纸:。
قيقى-شويقى 歪歪,的斜歪,的歪八扭七〈形〉。的扭扭
قيلان- 积,层粪成结(粪羊的里圈羊)〈动〉。厚
قيلاندىر- 态动使的 قيلان-。
قيلانۋ 式定不的 قيلان-。
قيلى ,的样多,的种多,的种各,的样各〈形〉布的色花种各 قيلى ئوڭدى كەزدەمە 的同不:各 قيلى ماسالەلەر ▲ 题问种各 ئار قيلى 匹 / 。的样各种
قيلى-قيلى ,的样各式各,的样各种各〈形〉。的多繁类种,的样多种多
قيما I 肠肥,肠结横〈名〉 ▲ قيماسى قىشۇ 。惜吝,情同;祖偏,护偏
قيما II 处接交,处接相,处合接〈名〉 ▲ قيما التىن(的来下切被) ▲ 块金 ▲ قيما جاعا立领 ▲ قيما قۇدىق(的起筑头或料木用壁井) ▲ 井深 قيما شاپان 掐的腰衣上的 ▲ پايدالى قيما〔数〕有 面截效 ▲ تىك قيما〔数〕面剖纵。
قيما- 吝,得不舍,舍不依依,舍难分难〈动〉 مەن سەنى قيمايمىن. 惜:我)走你得不舍(开离你让得不舍。

قيماڭداي؟ 风威耍,势作腔装,逗挑,衅挑:ول ساعان نەگە 出 ③ ? 势作腔装你对么什为他
قيماڭداماي وقۇنعا 作造揉娇,脸鬼做,相怪:。学上去快气淘要不你 بار.
قيماڭدات- قيماڭدا- 态动使的。
قيماڭداۋ قيماڭدا- 式定不的。
قيماڭ-قيماڭ 跄跄踉踉,的晃晃摇摇 ①〈形〉的斜歪里迤,的:رابا قيماڭ-قيماڭ ەتسەپ قولاعالى كەلەدى. 样的倒要的晃晃摇摇车马 子。②一瘸一拐,的拐一瘸一颠一:的跛 قيماڭ-قيماڭ ەتسەپ ئجۇرۇ 。路走地拐一瘸一
قيماڭ-سيماڭ 见 قيماڭ-قيماڭ.
قيمار ,的执偏,的拗执,的固顽,的执固〈形〉。的强倔
قيمارلان- ②强倔,拗执,固顽,执固 ①〈动〉。傲慢,切一空目
قيمارلانۋ 式定不的 قيمارلان-。
قيمارلىق ①قيمار 固,性固顽 ② 词名象抽的。辈,性执
قيما-سيما 八七乱得较,的八扭七歪得剪〈形〉。的斜歪里敲得剪,的糟
قيمي- 见 قيماي-.
قيمىۋ 式定不的 قيمي-。
قيمق-قيمق: 地哧哧,笑地呵呵 قيمق-قيمق كۇلۇ。笑
قيمۇ 声叫呼,声喊呼,声叫〈名〉:قيمۇ سالۇ 。(叫大喊大)喝吆声大
قيمۇلا- 叫鸣,喝吆声大,喊呼,喊叫〈动〉:قيمۇلاپ جىلقى جيۇ 。群马赶着喝吆声大
قيمۇلاس- 态互交的 قيمۇلا-。
قيمۇلات- 态动使的 قيمۇلا-。
قيمۇلاۋ 式定不的 قيمۇلا-。
قيمى-جيمى 迤,的序秩无,的八竖七横〈形〉:قيمى-جيمى ۇيلەر 迤 。子房的斜歪里
قيمىلدا- 呃,畅流不吸呼,难困吸呼 ①〈动〉:كوپكە دەيىن قيمىلداپ دەم الا 嗝打地住不,逆 المادى 因住不地嗝打间时长时喘气来 ②。话废说〔转〕:扯胡,嗦罗,话废 قيمىلداماي شىق ۇيدەن! 去出滚,话废别 !

قيماي (قيمايى) 〈名〉油粪(用药畜牲)。

قيمالى 〈形〉有对称的,有接缝的,有缝合的 ▲ قيمالى شاپان (تون، پەنچەك) 衣上的腰掐(坎肩)。

قيماس I 〈形〉①珍惜的,得不舍的,珍爱的,贵重的。② 贵书籍 قيماس كىتاپ 珍贵的。 قيماس دوستار 贵重的爱敬,可敬的爱可,珍贵的。 قيماس قوناقتار 尊贵的客人们/ 朋友们的。

قيماستىق 〈名〉爱惜;爱相亲相,舍不依依得不舍。

قيماۋ 〈名〉舍,得不舍,舍不依依,舍难分难 وتانىن قيماۋدىك بەلگىسى 祖国离开不舍惜的表现。

قيمجىقتا- 见قيپىجىقتا-。

قيمىل 〈名〉①动作,动举为行,动行,作动,止举,动活,动运 قولدىك قيمىلى 手的动作/ قيمىل جاساۋ 动行(动活)/ توڭكەرىستىك قيمىل 革命动行,斗战② 动运蒙启 قيمىلى ەرلىك 战作勇英 ▲ قيمىل ەسىمدەرى 动名词 ▲ قيمىل تۇيسىگى 神动运经神出传,经神。

قيمىل-ارەكەت 〈名〉①动活,作动,动行 ② 儿活,生营,意生 قيمىل-ارەكەتپەن جان باعۋ 日度生营点干。

قيمىلدا- 〈动〉①动,动活,作动,动行,动 ! 吧动行们你,吧好! 弹 ال، قيمىلداڭدار / ! 活②(! 弹动别! 动要不)! 动别 قيمىلداما! 稳不得变,动松,动 بۇل ۇستەل قيمىلداپ تۇرادى. 这张子桌了动活,路上,程启,走 ③。 们咱,了坐别 وتىرامىزبا، قيمىلدايىق. 路赶 قيمىلدا: 动活,弹动,(事)做,(活)干 ④。吧走 بەكەر وتىرعانشا قيمىلداپ تۇرايىق 着闲其与,着干先知不 ▲ قولى قيمىلداعاننىڭ اۋزى قيمىلدار. 【谚】手饭饱吃勤手(来富勤手)。

قيمىلداعش 〈形〉脚手,的速神作动(动活)的灵。

قيمىلدات- قيمىلدا- 的动使的。

قيمىلداس- قيمىلدا- 的互交的。

قيمىلداۋ قيمىلدا- 的不定的。

قيمىلدى 〈形〉有动,的动活有,的动行有向动,的静动有;的静,的止静,的滞呆,的动不没。

قيمىلسىز 〈形〉静动有的 ▲ قيمىلسىز زات 〔美〕物静。

قيمىلسىزدىق قيمىلسىز 的名象抽的词。

قينا- 〈动〉①磨折,折磨,待虐,虐待,苦使,苦痛使,恼苦使 قينالۋدا. اۋرۋ ونى قيناۋ 着磨折在病疾. 扰烦,恼烦: / (子孩待虐)子孩磨折 بالانى قيناۋ。他 / 使,问拷,打拷 ② 恼烦找自别 وزىڭدى قيناما 受苦: جازىقسىز قيناۋ 非刑拷打/ قيناپ تەرگەۋ 强逼,使迫,迫逼 ③ 问拷 ەڭبەككە قيناۋ: 着逼要不(你) / مەنى سويلە دەپ قيناما. 劳动 ەڭبەككە قيناما. 话讲我使,累劳于过使 ④。坏累使,累劳于过使: انتى قيناما. 。了坏累马把要不(你)

قينال- ① قينا- 的态动被的 ② 苦,恼苦,愁忧,恼忧,愁忧 سەنده قينالاتىن ەشتەمە جوق. 可么什有没你)的恼苦可么什有没你(的心担;难为;心忧,虑忧: 心担,苦痛,受难 ②。 اۋرۋدان قينالۋ 因(的心担: 难苦受经,苦辛 ③(痛病)受难病困有,苦受 ④ 钱的来赚苦苦辛辛 تاپقان اقشا 上活生 تۇرمىستا قينالۋ 裕宽不,紧头手,难: 。难困有

قينالا-قينالا 〈副〉折受次多,苦万辛千受经: 难困少不到遇,苦痛的个一又个一受经,磨 جول بويى قينالا-قينالا ارەكەت جەتتىك 不到遇上一 里这达到才难困少。

قينالارلىق 〈形〉难为;的办难,的难困,的难,的磨折受;的苦痛;的思意好不,的情为难,的是不这. بول قينارلىق ەكەس 的受难,的事的办难么什。

قينالدىر- قينال- 态动使的。

قينالت- قينال- 态动使的。

قينالۋ قينال- 式定不的。

قينالىس- قينال- 态互交的。

قيناس- قينا- 态互交的。

قينات- قينا- 态动使的。

قيناۋ قينا- 式定不的。

قيپالاقتا- 见 قيپاقتا-。

قيپالاقتاۋ قيپالاقتا- 式定不的。

قيپاق 〈名〉(情心)安不,虚心,怯胆(胆,虚心,乱意慌心,慌心)。

قيپاقتا- 〈动〉①安不忐忑,定不神心;怯 قيپاقتاپ وترا الماۋ:

心害厉得乱意慌心 قيپاقتاپ سويلەي الماڭ 心 / 住不坐的定不神心 قيپاقتاپ 说敢不得慌 / 说敢不得慌 قانتى قيپاقتاڭ ② 犹豫，惦为难，思意好不：束拘，惦为难，思意好不：豫犹 قيپاقتاماي ايتا بەر！ 别讲豫犹吧！

قيپاق-قيپاق 〈形〉的安不忐忑，的定不神心；的捏捏扭扭，的情为难，的思意好不。

قيپاڭدا- 见 قيپقتا-。

قيپاڭداڭ قيپاڭدا- 式定不的。

قيپجقتا- 见 قىپجقتا-。

قيپجقتاڭ قيپجقتا- 式定不的。

قيپق 〈形〉的涩羞，的情为难，的思意好不，的捏捏扭扭，的答答羞羞，的面情开不抹。

قيپقتا- 见 قيپاقتا-。

قيپقتان- قيپقتا- 态身反的。

قيپقتات- قيپقتا- 态动使的。

قيپقتاڭ قيپقتا- 式定不的。

قيرا Ⅰ〈形〉的来起不竖绒，的歪长毛。

قيرا- Ⅱ ①〈动〉受到折断，碎粉，坏破倒；塌：شىنى قيرادى. 了碎碗。 / ساندىق قيراپ قالدى. 箱子散了（架了）。 / ئۇي قيرادى. 了塌倒子房。② 崩，败衰，灭毁，坏毁。了塌倒子房。的坏毁被 قالا قيراعان 台垮，灭复，亡灭，溃市城。

قيراعات 〈名〉（经兰古）诵朗，（经兰古）读吟，（经兰古）诵背。

قيراعاتا- 〈动〉（经兰古）诵背，诵朗，读吟。

قيراعاتاڭ قيراعاتا- 式定不的。

قيراق 〈名〉（羔羊）地方性缺铜病。

قيرالاڭدا- 见 قيقالاڭدا-。

قيرالاڭدات- قيرالاڭدا- 态使动的。

قيرالاڭداڭ قيرالاڭدا- 式定不的。

قيراڭ 〈形〉的足跛，的颠一颠一，的跛一瘸一瘸一。

قيراڭدا- 〈动〉走腿着瘸，走地跛一颠一瘸一瘸一，行跛，走地拐一瘸一瘸：ئبىر ادام قيراڭداپ كەتتى بارادى. 一个人一瘸一瘸一拐地走去。

قيراڭدات- قيراڭدا- 态使动的。

قيراڭ-قيراڭ：قيراڭ-قيراڭ ەتۋ ① 跛一瘸一，的跛一颠一，的瘸一瘸一，晃摇，② 的摇：اربانىڭ دوڭگەلەگى قيراڭ-قيراڭ ەتىپ 着动滚的摆摆摇摇子轮车。

قيرات- ① قيرا- 的 ② 态动使的，坏毁，坏破，灭：ئۇيدى قيراتۋ 屋房坏毁 / كوپىردى قيراتۋ 梁桥坏破 / كونە دۇنيەنى قيراتۋ 打的性灭毁予给 بەرۋ 界世旧 / قيراتا سوققى 击。

قيرانقىز- قيرات- 态动使的。

قيرانقش قيرانقىز-，的性毁摧；的性坏破，的坏破〈形〉的大力威，的性灭毁。

قيراتتىر- قيرات- 态动使的。

قيراتۋ قيرات- 式定不的。

قيراتۋشى 〈名〉者坏毁，者坏破①，的坏破②者坏毁，的性灭毁，的坏毁，的性坏破：的害有，的性灭毁，的坏毁，的性坏破قيراتۋشى كۇش 力坏破。

قيراتىل- قيرات- 态动被的。

قيراتىندى 〈名〉场砾瓦，墟废。

قيراتىس- قيرات- 态互交的。

قيراۋ قيرا- 式定不的。

قيساي- 〈动〉①边一向偏，斜偏，斜歪，斜倾；曲弯：اۋىز قيسايۋ 歪嘴 / داۋال قيسايىپ كەتتى. 向偏，于向倾。② 了斜倾墙 ئبىر قيسايىپ الىا قايتپايدى. 他 不就向倾的定一了有要只 ەنىڭ：亏吃，害损受 ③ 意主的来原变改会 ەشنارسەم قيسايىپ قالمايدى. 我 亏啥了不吃。 ▲ اۋزى قيسايماستان 的相带不，的情表带不 بەت-اۋزى قيسايماستان 的相带不，的情表带不，的脸反 ② 歪脸①بەتى قيسايۋ 的象很得装▲ ئبىر از قيسايىپ الۋ 躺一会儿 ▲ جىعىلىپ جاتىپ قيسايعانعا كۇلۋ 别笑还，上地在倒己自 كۇن قيسايۋ 过午，（黑鸦乌笑还猪）跤摔人▲ 西偏阳太。

قيسايت- ① قيساي- ① 的 ② 态动使的，歪弄，扭。 ▲ اۋزىن قيسايتۋ 撇嘴（表示轻视，不满等）。

قيسايتققىرا- 〈动〉点一斜倾微略，曲弯稍一些，一偏稍，点一歪稍，点一。

قيسايتققىراڭ قيسايتققىرا- 式定不的。

قيسايۋ قيساي- 式定不的。

قيساقتا- 见 قيساڭدا-。

قيساقتات- ① قيساقتا- 的 ② 态动使的（或劲使）。

不正的斜歪，的斜 ，的歪 ② （腿圈罗）腿弯
قيسق سىزىق 不 ，的正公不〔转〕 ③ 线斜
：的道公不，的平公不，的直正 ونىڭ سىتەگەن
〔转〕 ④ 。平公不得做他事件这 ۇل ئۆزى
：的性任；的执偏，的拗执，的执固 دەگەننىن سىتەيتىن قيسق ادام. 他
固个一是 ▲ 线曲〔数〕 قيسق سىزىق ▲ 。人的见己执
歪脸 بەتىڭ قيسق بولسا ايناعا وكپەلەمە. 【谚】
影怕不正人）子镜怪要不丑得长；子镜怪要不
斜子）。▲ تەز باسسندا قيسق اعاش جاتپايدى.
。疵何任正纠能人众 【谚】
قيسقتىق ① قيسق 的，气脾执固②词名象抽
。气脾性任，性固顽，性拗执
قيسق-قيسق 〈形〉 斜斜歪歪 ，的曲曲弯弯
。的斜歪里歧，的弯拐里曲；的
قيسق-قىڭىر ① 〈形〉 弯 斜歪歪，的曲曲弯弯
；的用自愎刚，的执固 ② 的弯拐里曲，的斜
。的气脾怪
قيسىن I 〈名〉 ①：理道，由理；据依，据根
ىشبىر قيسىنى جوق 没 / 据根何任有
，机时 ② （理道有得讲话）话的理道有 ئۇز
：便方，利便，当适；机良，会机 قيسىنى كەلسە
机找 / 会机有如 قيسىنىن كەلتىرىپ جوندەۋ
会 / 拾收 قيسىنى كەلگەن ئبىر كۇنى ۋيگە
بارىڭىز. 。去家我到请，候时的便方 ③ ：辙，韵
ولەڭىنىڭ قيسىنى تۇسپەپتى. 。韵压不歌诗 ④
句 ئسوزدىڭ قيسىنى كەلمەي تۇر. ：理条，贯连
性能可 ⑤ 。贯连不（后前）子 ▲ وتىرىكتىڭ
谎信相要不 【谚】 ورىنە نانبا، قيسىنسا نان.
。性能可的言谎信相要，身本言
قيسىن- 根有（话说），理道有（话说） ①〈动〉
。的韵押辙合（歌诗） ② 据有
قيسىندا- II 〈动〉①（话说），理道有（话说）
。韵押辙合，韵押为成 ② 据有根
قيسىنداس- ①قيسىندا- ，件条有②态互交的
。巧碰，会机有
قيسىنداستىر- ①قيسىنداس- 利 ② 态动使的
。（会机或）件条种某用
قيسىندى 据根有，的理道有，的理有 ①〈形〉
合，的韵押③的便方，的利便；的会机有 ② 的
。的能可有 ④的辙
قيسىنسىز 〈形〉 没，的由理有没，的理道有没
据根有没 قيسىنسىز سويلەي بەرۋ：的据根有
：的稽无诞荒，的诞荒 ；的信可不 ② 说胡的
قيسىنسىز، ىشكىم دە نانبايدى. 谁，稽无诞荒
③ 开天想异 قيال قيسىنسىز / 。信相不也
有没 قيسىنسىز ولەڭ：的辙合不，的韵押不
。诗的脚韵
قيسىنۇ قيسىن- I 。式定不的
قيت：قيت ەتۇ 开一，……有稍，辄动，动不动
就口 قيت ەتسە اتىن ماقتايدى 耀垮就动不动
。马的他
قيتاق 〈名〉 。田溉灌
قيتالاس- 〈动〉 ，论争；争竞，夺抢烈激，夺争
。辩争
قيتالاسۇ قيتالاس- 。式定不的
قيتار 〈形〉 ① 斜 كوز قيتار ② 眼斜：的视
：的道霸，的理讲不蛮，的横蛮〔转〕 قيتار
。官军的横蛮 وفيتسەر
قيتارلىق ①قيتار 不蛮，横蛮 ② 词名象抽的
。道霸，理讲
قيتي- 〈动〉 不；眼顺不，睬理不，翻闹，扭别闹
高兴：بۇگىن نەگە قيتيىپ قالدىڭ؟（你）天今
？兴高不啥为

قيتيۇ قيتي- 式定不的。

قيتتا- 〈动〉(驴)赶躯,声吁吁出发:ەسەكتى قيتتاماساڭ جۇرمەيدى. 走不就它,赶驱不驴毛。

قيتتاۋ قيتتا- 式定不的。

قيت-قيت 〈拟〉(的时驴毛赶驱)喝吆,声赶驱:قيت-قيت دەگەندە ئاتتى. 声。

قيتۇرقى 强性个,的躁暴气脾,的气生易〈形〉。的拗执,的执固,的

قيتۇرقىلان- 〈动〉倔:扭别闹,气脾发,气生:باراسال. 不要闹别扭,脑倔头:قيتۇرقىلانباي 吧去是还。

قيتۇرقىلانۇ قيتۇرقىلان- 式定不的。

قيتۇرقىلىق قيتۇرقى 词名象抽的。

قيتىق I 〈名〉害要;处疼,处短 ①:اقيتىعسنا ئىتىۋ(处疼到触)短揭 اقيتىعسنا تيگىزىپ سىندىۋ ▲ 感豪自,重自,心尊自 ② 处害要到评批 قيتىعسنا ئىتىۋ ① 心尊自的……伤 ②,犯触,怒惹,火惹;恼触,怒触:قيتىقتان سيتىق تابۇ ▲ 疵求毛吹,头骨挑里蛋鸡。

قيتىق- II 〈动〉羞恼;气憋,怒触被,火惹被:قيتىقسىز 没,的重自不,的心尊自有没〈形〉。的感豪自有

قيتىقتا- 〈动〉得,恼触,及触,揄揶,火惹 ①:ونى قيتىقتاي بەرمە. 罪 ② 找。他惹老别(你):باسقالاردى قيتىقتاي بەرۋ جاقسى قىلىق ەمەس. 老人别找。象现好是不儿碴的。

قيتىقتان- ①قيتىقتا- ② 态身反的①见 ③ قيتىق- II 屈抢,怨抱,屈受。

قيتىقتاۋ قيتىقتا- 式定不的。

قيتىك 〈名〉怒恼,火恼;气怨,怨抱 ①:بولمىسىز ستەرگە قيتىك ەتپە جۇرمە. 不为要不碎的促急(的时走行马) ② 。怨抱事小些一。跑小蹄溜,步

قيۋ I 〈名〉处榫接,处缝接,处缝合:قيۋى قاشۇ(的器木)开裂缝接 ▲ قيۋى كەتۋ,形变,样走,形走。

قيۋ II 〈名〉①:巧凑;会机当适,机时,会机 ②时会机有在(情事)凑(话说)/ سوزدىك قيۋى كەلە قالعاندا(时巧的妙巧 ③(时头话到遇)时会机的当适上碰办的当适到找:段手的妙巧,法办 قيۋىن تابۇ 。(会机的当适到找)法

قيۋ III 边包,边花,物饰〈名〉:قيۋى تۇسكيگىزدىك 。边花的毯挂

قيۋ IV قي- 式定不的Ⅲ、Ⅱ。

قيۋا 地的远偏,僻偏;处远,方地远 ①〈名〉相然偶 ②方:قيۋادا كەزگۇ 然偶,然突,料不 ▲ قيۋاسىن تابۇ 会机找 遇。

قيۋلا- 〈动〉①连,缝合,合结密紧,缝合丝严 ②来起结:قيۋلاس- قيۋلا- 装修,嵌镶,边包。态互交的。

قيۋلاستىر- ①قيۋلاس- 态动使的 ②(或缝把)上对(处接连。

قيۋلات- قيۋلا- 态动使的。

قيۋلاۋ قيۋلا- 式定不的。

قيۋلى 〈形〉①:的接连,的嵌镶,的缝合有 ▲ قيۋلى ەسىك 倒砍,的下砍 ② 门房的缝合有:قيۋلى اعاش 倒砍 قيۋلى قاعاز گۇل 的好剪样图照,的好剪;的剪的下剪样图照 / 木树的。花纸

قيۋسىز 没,的头接有没,的缝合无 ①〈形〉②板木的缝接有没:قيۋسىز تاقتاي 的缝接有。قيۋسىز قاراعاي كوپ. 的剪有没;的砍有没。少不还树松的阀砍有没

قيىق 〈名〉①,屑碎,屑布,布碎(的来下剪)锯,面断,面割切,口切 料脚下,儿头布,块碎 ▲ كوزدىك قيىعى 角眼 ▲ كوزدىك قيىعسنان 口 ▲ كوز قيىعسن سالۋ 眼一瞟 قاراۋ,照关,应照 ▲ قيىق ەن 号记切横(的上耳畜)▲ قيىق مۇرت 管照 قيىق سەلەندىر 胡字八 ▲ قيىق تۇمار 截〔数〕柱圆。符护形角三

قيىقتا- 〈动〉①,剪乱;块小成切,块碎成剪:كوپ-كورىم شوپەرەكتىسى قيىقتاپ تاستاعانىڭ نە؟ 切乱,裁乱,铰乱剪布块一的好好把么怎? 角成褶,形角成剪,形角三成切 ②? 块碎成纸把:قاعازدى قيىقتاپ بۇكتەدى 形角成叠,形成切 / قيىقتاپ كەسكەن ۇن كوجە 形角三成叠。汤片面的形角三

قيىقتان- قيقتا- 态动被的 。
قيىقتاۋ قيقتا- 式定不的 。
قيىقتى 〈形〉① 剪，的块碎成切，的块小成剪 。的口缺有，的口切有 ② 的形角成(切)
قيىقشا 〈名〉① 屑，片，块，块小，块碎：قاعاز قيىقشاسى 屑纸 / بۇل قيىقشاسى 屑布(布碎) ②面的形角棱：قيىقشا كەسپە 的状角，的形角棱记形角棱 ▲ قيىقشا ەن (的上朵耳畜牲) 片号 ▲ قيىقشا ورامال 三 巾头角 。
قيىل- ① قي- Ⅱ 态动被的 ② 求，求央，求恳，求恳：بۇل كىتاپتى قيىلا سۇراپ وتىر. 他求苦死该〔咒〕جەلكەك قيىلعىر ▲ 书本这要求的 ▲ قيىلعان قاس 眉月新 。
قيىلدىر- قيىل- 态动使的 。
قيىلۋ قيىل- 式定不的 。
قيىلىس- قيىل- 态互交的 ▲ قيىلىسۋ بۇرىشى 〔数〕交角 。
قيىن Ⅰ 〈形〉① 巨艰，的难艰，的难困，的难艰：قيىن جۇمىس 的苦艰，的力费，的艰 事难 / دۇنيەدە قيىن ەس (作工的力费，作工的难况境难艰 。事难无上世 / قيىن جاعداي 路道的难艰 / قيىن جول (况境的难困，境困) / قيىن 的重严；的繁纷，的综错，的杂复 ② ەسەپ 题问的杂复 / قيىن ماسەلە 题算的杂复 / قيىن كورۋ 害厉 ③(办难为认)杂复综错为认 有，的通精 …… 对，的事本有，的付对难，的子伙小的害厉 قيىن جىگىت：的样好，的耐能 سوزگە / (子伙小的样好，子伙小的付对难) (的辩善说能，的话讲于善)的道会说能 قيىن 既 تاۋ قيىن ءارى بيىك ءارى：的要险，的险 ④ 山的要险又高 ▲ باس بولماق وڭاي، باستاماق قيىن. 【谚】难头领，易容头当 。
قيىن Ⅱ 分十，太，别特，常非，很 〈副〉：قيىن جاقسى 好很(好常非) / قيىن قۇ 猾狡别特 。
قيىندا- 越来越，难艰加越，难困变 ① 〈动〉越来越，险艰加越，重严加越；杂复加越；巨艰困越来越况情：جاعداي قيىنداپ كەتتى. 要险：اۇرۋدى قيىنداپ بارادى 险危加越，化恶 ② 难化恶情病(的他) 。
قيىندات- 难艰得变，来起难困得变 〈动〉变，来起重严得变；化杂复，来起杂复得变；来起重严化重：بۇل ماسەلە قيىندات. 这个问题(了重严得变)了化杂复 。
قيىندات- قيىندا- 态动使的 。
قيىندا- قيىندا- 式定不的 。
قيىندا- Ⅱ 办难为较，的难困为较 ①〈形〉的重严为较，的杂复为较；的：سۇراق قيىندا- 的多较法办，的法办有较；的害厉有较事的样这对人个这：ول ادام مۇنداي ىسكە قيىندا-. 法办 。
قيىندى 〈名〉脚下，屑，屑碎(的来下剪指多)：تەمىر قيىندىسى 铁屑 / ماتا قيىندىلارى 碎料 / قاعاز قيىندىلارى 布屑 。
قيىندىق ① قيىن 词名象抽的 ②，度难，难困：مۇندا نە قيىندىق بار؟性重严，性杂复；杂复性：什么这有难困 ？
قيىندىقسىز 〈形〉难艰不，的难不，难困有没 。的要险不，的重严不；的杂复不；的易容，的
قيىن-قىستاۋ 〈形〉①，的苦困难艰，的苦艰：قيىن-قىستاۋ كۇندەر 的苦困 / 子日的苦艰 قيىن-قىستاۋ جىلدار 紧，的急危 ② 月岁苦艰：قيىن-قىستاۋ كەزدە 的迫紧，的要紧，的急 。头关急危在
قيىنسىن- 得觉，难艰到感，难困到感 〈动〉，要险得觉；杂复到感；难作，愁发，难为；巨艰：ماسەلەنى شەشۋدى قيىنسىنۋ 烦麻到感；险危得觉 。决解于难题问到感
قيىنسىندىر- قيىنسىن- 态动使的 。
قيىنسىنۋ قيىنسىن- 式定不的 。
قيىنشىلىق 复，杂复；境窘；处难，难困 〈名〉：قيىنشىلىق بولسا شەشۋ كەرەك. 性杂难困有 。决解该应就
قيىنشىلىقسىز 复不，的易容，的难困不 〈形〉。的杂
قيىر 偏，的远遥，的远，的陲边，的远边〈形〉：قيىر رايون 带地远边 / قيىر ايماق 远当相 ▲ ءبىر قيىر (区地的僻偏)区边

▲ 远很 قيىرىك قىيرى ▲ 的远较离距,的
قيىر شىعىس [地]远东 ▲ پايداسسى جوق
تۇستان، پايداسى تيگەن قيىر جاقسى. 【谚】近亲
不亲远(邻近如不亲远)朋远如。
قيىرلا- 〈动〉方地的僻偏到,远得离,远走:
جىلقىلار قيىرلاپ كەتىپتى. 地的远很到走群马
僻偏到迁 قيىرلاپ كوشىپ كەتتى。了去方 / 。
。方地的
قيىرلات- قيىرلا- 的态动使。
قيىرلاۋ I قيىرلا- 的式定不。
قيىرلاۋ II 僻偏较,的远遥较,的远边较〈形〉
偏较比村山 بۇل قىستاق قيىرلاۋ ەكەن. 的:
僻。
قيىرسىز 〈形〉不远,的陲边不,的远边不,
。的僻偏不,的近
قيىرشاق 见 قيىرشىق.
قيىرشىق 〈名〉① 碎,渣;块小,粒颗,颗,粒
/ 料肥粒颗 تىڭايتقىش قيىرشىق: 渣沉,渣
قيىرشىق تۇز 颗粒盐 ② 的碎: قيىرشىق تاستار
▲ 子石碎 ▲ 雪的状粒颗 قار قيىرشىق
قيىرشىق ۇن 面粗。
قيىرشقىتا- 〈动〉① 状粒颗成弄,块碎成弄,
碎砸,碎碾: تاستى قيىرشقىتاۋ 碎成砸头石把
قيىرشقىتاپ : 块碎小为成,状粒颗得变 ②块
قار جاۋىپ تۇر. 正 花雪着飘。
قيىرشقىتال- قيىرشقىتا- 的态动被。
قيىرشقىتان- قيىرشقىتا- 的态身反。
قيىرشقىتاۋ قيىرشقىتا- 的式定不。
قيىرشقتى 〈形〉的状粒颗,的性粒颗 ▲
قيىرشقتى اق قان كىلەتكالارى 〔理生〕性粒颗
胞细血白。
قيىس I 〈形〉① 歪的,的斜,的斜歪,向偏…
近靠,挨紧 ② 的侧。
قيىس- II ① قي- 的Ⅲ、Ⅱ态互交 ②,接衔
板木 تاقتايدىڭ قيۋى قيىسپايدى. 缝合,拢合:
应呼相 ,致一相〔语〕③ 。上不对缝合的
④(致一的面方等数和称人在语谓,语主指)
韵押,辙合 ⑤ 切相〔数〕: ولەڭنىڭ ۇيقاسى
قيىسۋ 辙合脚韵。
قيىسپاستىق 〈名〉恋眷,舍不恋恋,舍不依依
ەكەۋى بىرىنەن-ءبىرى قيىسپاستىقپەن قاراپ تۇر. 舍不恋相,舍不
互地舍不依依人俩 着望相
。
قيىسپاق 〈名〉想思的舍不,态状理心的舍不
容见互 كورىسپەك وڭاي، قيىسپاق قيىن 情感:
。难舍离易
قيىستا- 〈动〉疏,近接不远偏;远得离,离远:
了见他 ول مەنى كورسە قيىستاپ كەتەدى. 远:
。的远远得离就我
قيىستاۋ I قيىستا- 的式定不。
قيىستاۋ II 僻偏较,的远较〈形〉:ءبىزدىڭ
قىستاق تاس جولدان قيىستاۋ. 离子村的们我
。些一远路公
قيىستىر- ①قيىس - II 合丝严使 ② 态动使的
有话说 قيىستىرىپ سويلەۋ 说:理条有贯连使,缝
▲ (道是头头话说)理有条 قيىستىرىپ
قالاساڭ وتىن جانار، قيىستىرىپ ايتساڭ حالىق
ناناز. 【谚】听人众理在话说,高焰火生妙巧
。
قيىسۋ قيىس- I 的式定不。
قيىستىرىل- قيىستىر- 的态动被。
قوبالجۋ I 动骚,安不,荡动〈名〉。
قوبالجۋ II قوبالجى- 的式定不。
قوبالجۋلى 〈形〉心提,的定不神心,的安不
。的胆吊
قوبالجۋسىز 〈形〉。的静平,的定稳,的定安
قوبالجۋشىلىق 〈名〉提,定不神心,乱意慌心
。胆吊心
قوبالجى- 〈动〉① 心,慌心 ② 呕作,心恶
▲ 念悬,心担,定不神心,乱意慌 جۇرەگى
قوبالجۋ ① 。定不神心,慌心 ② 呕作,心恶
قوبالجىس I 〈名〉神心,(绪情)情心的安不
。定不
قوبالجىس- II قوبالجى- 的态互交。
قوبالجىت- قوبالجى- 的态动使。
قوبدي 〈名〉② 箱具工小,箱木小,子箱小 ①
▲ 箱饰首,匣锦,匣小 قوبدي ارباۋ 。车篷带
قوبديلا- 〈动〉① 装箱木小用,里子箱小在装
قوبديلاپ قوي، شاشىلىپ 上: سايماندارىدى
قالماسىن 把里箱具工小在装具工把 ②散丢免以
قوبديلاپ جيناۋعا 。的方方四四得摞 :块方四成弄

قوبديلان- ① قوبديلا- 的被动态 ②成为箱子的。
قوبديلاۋ قوبديلا- 式定不的。
قوبديشا 〈名〉子匣小,箱木小。
قوبديشى 〈名〉(子匣小)箱木小作制的人。
قوبدىرا- 见 قوبىرا-。
قوبدىرات- قوبدىرا- 的态动使。
قوبدىراۋ قوبدىرا- 式定不的。
قوبۋ قوپ- 式定不的。
قوبى I 〈名〉涧山,壑涧(的水无)。
قوبى II 〈名〉剜刮,刀刻。
قوبىز 〈名〉〔乐〕孜布禾(哈萨克族的一种用)。▲ اۇنى قوبىز 器乐弦的拉弦弓。
قوبىزشى 〈名〉①孜布禾,师乐孜布禾,手孜布禾作制的人匠。② 员奏演孜布禾。
قوبىلا- 〈动〉形槽成搞,形凹成弄,形洼成弄。
قوبىلان-قوبىلا- 的被动态②身反凹成变,形洼变。
قوبىلاۋ قوبىلا- 式定不的。
قوبىلى 〈形〉的涧山,的壑涧。
قوبىر ①〈形〉的乱杂,的松蓬,的乱蓬 ② 废物废,品。
قوبىرا- 〈动〉糟八七乱得显;松蓬,乱蓬:قوبىراعان شاش 发头的乱蓬/ قوبىراعان ءجۇن 振不靡萎,垮垮松松 ② 毛的乱杂:جۇمىستا قوبىراعان جان这个总上作工人的垮垮松松是。
قوبىراس- قوبىرا- 的态互交。
قوبىرات- قوبىرا- 的态动使。
قوبىراۋ قوبىرا- 式定不的。
قوبىرسۋ قوبىرسى- 式定不的。
قوبىرسى- 〈动〉涂糊塌一得乱,糟团一得乱,序秩无乱:ءۇيدەك قوبىرسىپ كەتتى. 屋乱得显八七乱糟,糟糟乱的糟糟乱里。
قوعا 〈名〉〔植〕蒲香,蒲葛,蒲香叶宽,物植属蒲香草蒲:قوعا جەلپۇش 扇蒲 ساسىق قوعا 〔植〕▲ 石蒲菖 〔植〕تاس قوعا ▲ 剑兰,蒲菖水似草蒲菖象。
قوعاداي: قوعاداي جاپسىرىلۋ ① 待接情热;敬敬恭恭,敬尊 ② 上地倒匍的。
قوعاجاي I 〈名〉〔植〕丁地,花紫 ءتۇن قوعاجايى ▲ 帽草 قوعاجاي قالپاق ▲ 董香 قوعاجاي 的沃肥,场牧的盛茂草水。
قوعاجاي II 〈名〉场牧。
قوعاجايلى 〈形〉的密茂草牧,的盛茂草水。
قوعالى 〈形〉的多草蒲,的盛茂得长草蒲。
قوعام 〈名〉① 会社:تاپتىق قوعام 阶级社会 / سوتسياليستىك قوعام 义主会社会 / قوعام ءتارتىبى 序秩会社 / قوعام قايراتكەرى 财富会社 / قوعام مۇلكى 家动活会社 / قوعامعا پايدالى ءىس 会社、党政 ② 事的会社于益有:门部,会协,团社,体团,织组(的等业企、会协育体 قوعامى تاربيە قوعامى / شارۋالار قوعامى 会协家作 / جازۋشىلار قوعامى 会协民农。
قوعامدا- 〈动〉会社使,来起织组;合组,社结:اۇل شارۋاشىلىقتىڭ قوعامداۋ 化体集,化有公,化会社业农使 / ءوندىرىس قۇرال-جاب-دىقتارىن قوعامداۋ 化有公料资产生使。
قوعامداس- ①قوعامدا- 的互交态 ② 起织组,来起合联:العاشقى رەت قوعامداسۋ 次一头一来起合联。
قوعامداستىر- قوعامداس- 的使动态。
قوعامداستىرىل- قوعامداستىر- 的被动态。
قوعامداۋ قوعامدا- 式定不的。
قوعامدىق 〈形〉会社的,的会社属于,的会社,的会社:قوعامدىق ءتۇزىم 制会社 / قوعامدىق ءتارتىپ 度会社 / قوعامدىق عىلىم 科学会社 / قوعامدىق قۇرىلىس 序秩会社 / قوعامدىق امالىيات 构结会社 / قوعامدىق بولمىس 在存会社 / قوعامدىق مەنشىك 践实会社 / قوعامدىق سيپات 制有公会社 / قوعامدىق ءوندىرىس كۇشى 力产生会社 / قوعامدىق بايلانىس 性会社。
قوعامدىق-الۇمىتتىك 系关会社的共公,的会社:قوعامدىق-الۇمىتتىك قيمىل 动活会社。
قوعامشىل 〈形〉①的体集爱,的会社心关;的结团于善,的结团讲;的强性织组会社 ② 动活会社的极积:ءبەلسەندى قوعامشىل 家动活。
قوعامشىلدىق ①قوعامشىل 对 ② 词名象抽的趣兴的动活会社对,好爱的动活会社。

قوداني〈名〉华呢达。
قوداك 见 قوجاك。
قوداڭدا- 见 قوجاڭدا-。
قوداڭدات- قوداڭدا-的态动使。
قوداڭداۋ قوداڭدا-的不定式。
قوداك-قوداك 见 قوجاك-قوجاك。
قوداس〈名〉〔动〕牛牦。
قودىعا〈名〉鹿小。
قودي-〈动〉出凸，出突，大高得显：ونىك ده‌نه‌سى بيىك، قالىك ادامنىك ىشنه‌ن باسسى قوديىپ شعىپ تۇردى. 他个子高大在，人群中一头人。
قوديت- قودي-的态动使。
قوديۋ قودي-的不定式。
قودىق〈名〉①驹马斑，驹驴野，驹马野 ②驹驴。
قودىرا:的长生新重，的生再，的生野〈形〉قودىرا ءبيداي 野麦子 / قودىرا كۇرىش 再生稻。
قودىراي-〈动〉出突得显，露显；风威得显，摆：قودىرايىپ جۇرە- 己自赫显，势作腔装，子架手笨，拙笨得显 ②人的势作腔装 تىن كىسى قودىرايعان قولدارى ءره‌كشه ۇسقىنسىز ءدى. 他在实手的壮粗那看难。壮粗得显；脚笨
قودىرايت- قودىراي-的态动使。
قودىرايۋ قودىراي-的不定式。
قودىراڭ I〈名〉昂气高趾，脚划手指（为行的）。
قودىراڭ II 见 قودىرەڭ。
قودىراڭدا-〈动〉①摆，昂气高趾，脚划手指 ②子架人剋，斥训声恶，备责，责指。
قودىراڭداس- قودىراڭدا-的态互交。
قودىراڭدات- قودىراڭدا-的态动使。
قودىراڭداۋ قودىراڭدا-的不定式。
قودىرەڭ子麦的种非〈名〉。
قوج〈名〉勾小制骨（的做骨胛肩的畜牲用）。
قوجا I〈名〉①[波]〔宗〕伊；裔后的德默哈穆 ②〔转〕士教传，（加禾）卓和，表代的教兰斯：（贬）子主；宰主，翁人主，者有所，主物，人主 / زاۋود قوجاسى 厂（东房）主房 ۇي قوجاسى 劳/ ءۇيه‌كشىلەر مەملەكەتتىڭ قوجاسى بولدى. 翁人主的家国了成民人动 حالىق ۇز/ 运命己自为成民人 تاعدىرىنىڭ قوجاسى بولدى. 宰主的子主的们隶奴 قۇلداردىڭ قوجاسى / 人头，的柜掌，家东，爷老 ③ ▲ قوجا قۇلاق- تاس، مولدا ساباقتاس.【谚】爷老们消息互通，毛承相脉一拉。
قوجا II : كۇرەڭ قوجا 母贝〔植〕 ▲ قوجا ءشوپ 莲雪〔植〕。
قوجايىن〈名〉①板老，主户，人主房，的家当 ②柜掌，家东，主子：زاۋود قوجايىنى 厂（板老）主 / ارقا سۇيەر قوجايىن 后台老板。
قوجايىنسۋ قوجايىنسى-的不定式。
قوجايىنسى-〈动〉①以，态姿的翁人主出显 ②现出态姿的主作家当，风威要，己自赫显，摆，子架爷老摆，势作腔装，样作模装，子架摆官。
قوجايىنسىن- قوجايىنسى-的态身反。
قوجايىنسىت- قوجايىنسى-的态动使。
قوجاكەي〈名〉子钩岩石，子钩悬岩〔植〕。
قوجاكەندىر〈名〉断续川〔植〕。
قوجاق〈名〉暴粗，道霸，为行蛮野，性蛮野。
قوجاقات〈名〉子钩岩石，子钩悬岩〔植〕。
قوجاقتا-〈动〉度态要，威扬武耀，脚划手指：ونى قوجاقتاپ سكه سالدى 他使支去干活。
قوجاقتاۋ قوجاقتا-的不定式。
قوجالاق〈形〉①黑，的点污有，的点斑黑有：的浊污，的垢污，的黑污，的脏；的秋溜不 بەت-اۋزى قوجالاق بالا 孩子的垢污脸满 / اپپاق تام قوجالاق بولىپ قالدى. 了上弄上墙的白洁 ②点污少不凸凹，的称匀不，的匀均不。的平：ۇستەلدىڭ سىرى قوجالاق بولىپ قالىپتى. 的匀均不得漆）。（匀均不得漆）糟八七乱得漆油子桌
قوجالاق-قوجالاق〈形〉脏常非，的堪不脏肮，的垢污是满，的。
قوجالاقتا-〈动〉①抹②点污上搞，污弄，脏弄。
قوجالاقتان- قوجالاقتا-的态身反。
قوجالاقتاۋ قوجالاقتا-的不定式。匀均不得涂（漆），糟八七乱得。

قوجبلدا- 见 بوجبلدا-.
قوجبلداۋ قوجبلدا- 。式定不的
قوجبر〈形〉①凹,的洼洼坑坑,的平不低高
②头石的低低高高 قوجبر تاستار:的平不凸
:的皱起,的滑光不,的毛起,的糙毛,的糙粗
的抹面墙 تامنىڭ بەتى قوجبر بولىپ قالىپتى.
痕痘有,的瘩疙里疙,的点麻有③。了糙粗太
。脸的痕痘有 قوجبر بەت:的
قوجبرا-〈动〉①变(量奶产的畜母),疏稀变
奶(牛)羊 قوي(سيىر) قوجبرادى.:少减,少
:离脱 ,离分 ,散松,懈松 ②。了少减量产
قوجبراپ بارا جاتقان ۇيىمدار:织组的散松始开
力精,尽力疲精,睬打精无,振不糜萎〔转〕③
为他 ول نەگە قوجبراپ قالدى؟:沉消;竭衰
?了沉消么什
قوجبراي- 见 قودبراي.
قوجبرايۋ قوجبراي- 。式定不的
قوجبراس- قوجبرا- 。态互交的
قوجبرات- قوجبرا- 。态动使的
قوجبراۋ قوجبرا- 。式定不的
قوجبراڭدا- 见 قوجاڭدا-.
قوجبراڭدات- قوجبراڭدا- 。态动使的
قوجبراڭداۋ قوجبراڭدا- 。式定不的
قوجبر-قوجبر 见 قوجبر.
قوج-قوج 见 قوجبر.
قوجبرلان-〈动〉坑坑得变,平不低高得变①
,来起糙毛,糙粗得变②平不坷坎得变,洼洼
。痕斑有得变,点麻有得变③滑光不得变
قوجبرلانۋ قوجبرلان- 。式定不的
قوجبرماق〈形〉坎,的洼洼坑坑,的平不低高
②地的洼洼坑坑 جەر قوجبرماق:的平不坷
قوجبرماق:的点斑是满,的点斑有,的痕痘有
:的糙毛,的滑光不,的糙粗③点斑脸满 بەت
。板木的糙粗 قوجبرماق تاقتاي
قوجبرماقتان- 见 قوجبرلان-.
قوجبرماقتانۋ قوجبرماقتان- 。式定不的
قوز I〈名〉炭热,灰热,烬余 ▲ قوز تاستاۋ
。动挑,拨挑
قوز- II〈动〉①作发,犯重,发复:ونىڭ
ەسكى ناۋقاسى قوزىپ ءجۇر. 近复病旧的他来
قوجالىق〈形〉①主家当,治统;配支,宰主,
断:مەملەكەتكە قوجالىق ەتۋ 家国宰主 / باسقا
②(国别配支)家国的别制控 ەتۋ 家国的别制控
:家当,主做,理管,持主 وعان ەشكىمنىڭ
/。他了不(教)管都谁 قوجالىعى جۇرمەيدى.
主作家当民人 مەملەكەت حالىق قوجالىعىنداعى
:务杂,性务事,务总 ③家国的 قوجالىق
科务总 ءبولىمى قوجالىق / 作工性务事 بستەرى
。持主,宰主,主做家当 ▲ قوجالىق ەتۋ
قوجا-مولدا 专②称泛的士人教宗①〈名〉
。人的礼割施
قوجامسىن- 老以 ,现出子架的人主以〈动〉
。现出态姿的者配支以,现出态姿的爷
قوجامسىنۋ قوجامسىن- 。式定不的
قوجاناسىر 的稽滑②生先,提凡阿①〈名〉
反③人的话笑说爱,人的谐诙,人的默幽,人
。的实朴,的真天,的钝迟应
قوجاناسىرلاۋ 幽较比,的稽滑较比①〈形〉
迟较,的朴纯较比,的纯单为较脑头②的默
。的钝
قوجاناسىرلىق قوجاناسىر 。词名象抽的
قوجانت〈名〉。刀大
قوجاڭدا-〈动〉凌气盛,划划指指,脚划手指
。理无横蛮,人
قوجاڭداس- قوجاڭدا- 。态互交的
قوجاڭدات- قوجاڭدا- 。态动使的
قوجاڭداۋ قوجاڭدا- 。式定不的
قوجاڭ-قوجاڭ:قوجاڭ-قوجاڭ ەتۋ 划手指
。理无横蛮,人凌气盛,划划指指,脚
قوجاسۋ قوجاسى- 。式定不的
قوجاسى-〈动〉者有所以,现出态姿的人主以
!子架官摆;现出态姿的 سەن ماعان قوجاسىما
!子架官摆我对别你
قوجاسىز〈形〉板老有没,的人主无,的主无
。的理管人无,的管人有没;的
قوجاسىزدىق①法无②词名象抽的 قوجاسىز
。歹作非为,为非作胡,忌无行横,天无
قوجاسىن- 。态身反的 قوجاسى-
قوجاسىنۋ قوجاسىن- 。式定不的
قوجبان〈形〉。的梧魁,的大高

قوزعالىپ تۇر. 动颤微微在叶树 。/ ساعاتتىكى
ئىلى قوزعالىپ تۇر. 发 ③ 。着动摆在摆钟
قوزعالۇ / كەك قوزعالۇ 动暴生发 ④ 恨仇起激 ،现出 ،生 ،起唤 ،发暴 ،起激 ：توڭكەرىس قوزعالۇ
قانە، قوزعالايىق. 咱 ،身动
قوزعالاق: قوزعالاق قاعۇ 。张慌 ،急着 ；安不立坐 ،住不坐
قوزعالاقتا- 〈动〉慌 ،急着 ；安不立坐 ،住不坐
قوزعالاقتاۋ 。张
قوزعالاقتا- 。式定不的
قوزعالاك 。乱叛压镇 جانىشتاۋ قوزعالاكدى
قوزعالاڭشى 。者动暴 ،者乱叛 〈名〉
قوزعالمالى 。的动活 ،的动移可 〈形〉 ：
قوزعالمالى ئۈي 。房动活
قوزعالت- 。态动使的 قوزعال-
قوزعالىس 〈名〉 ① 动行 ،动运 ：تابيعات دۇنيەسىنىڭ قوزعالىسى 动运的界然自 /
قوعامدىق قوزعالىس 动运会社 ② ،动移 ،作动
动行的拙笨 قوزعالىس يكەمسىز ：弹动 ،动行 ③ 起民农 شارۋالار قوزعالىسى 义 ،动暴 ：起义
▲ 动运转自〔物〕 قوزعالىس اينالمالى
▲ 动运速匀非〔物〕 تارامدى قوزعالىس
▲ 动运向径〔物〕 تاۋەلسىز قوزعالىس
▲ 激他〔物〕 قوزعالىس ورنىقتىلىعى
▲ 量动〔物〕 قوزعالىس شاماسى
قوزعالىس ۇيكەلىسى 运动擦摩 。
قوزعالسسىز 止静 ،的动活不 ،的动不 〈形〉 。的
قوزعاپ-قوزعاپ 晃地住不 ،动摇地断不 〈动〉
قازىقتى قوزعاپ-قوزعاپ جۇلىپ الدى 桩把 ：动
。了来出拔就下几了动晃子
قوزعارلىق 可 ،的动推以可 ،的动摇以可 〈形〉
قازىرشە قوزعارلىق اقشا 发于善 ،的动鼓能 ② 开不动挪还且暂钱 ：的动
جوق جۇرتشىلىقتى قوزعارلىق قابىلەت بار. 有
。力能的众群动发
قوزعاس- 。态互交的 قوزعا-
قوزعات- 。态动使的 قوزعا-

盛旺 ،旺② 。了发 ：وت قوزىپ جانىپ كەلەدى.
展发 ،杂复得变 ③ 。盛旺越来越得着火 ：
ماسەلە بارعان سايىن قوزىپ كەلەدى. 问题来越
奋兴 ،动激 ④ 。了化杂复越 ：شابىت قوزۇ 产
滥泛 ،长滋 ،延蔓新重 ⑤ 感灵生 ：جامان
قىلىق قوزىپ كەتتى. 不 来起滥泛又为行良
。了 ▲ ارقاسى قوزۇ ① 来上头劲 ،劲来 想 ②
搂挨 ▲ دەلەبەسى قوزۇ ① 上 ،劲来 ،劲上 ②
病精神犯 ▲ ساتسىلى قوزۇ 〔物〕 分级激励
了来上瘾 ،瘾上 ▲ قۇمارى قوزۇ
。激自〔物〕 وزدىگىنەن قوزۇ
قوزا I 〈名〉 饰装(形角三、形方、形菱种各)
品 ▲ قوزا سىرعا 坠耳形菱 。
قوزا II 〈名〉 壳外桃棉 ،桃棉 。
قوزالى 〈形〉 的铃棉结 ،的桃棉有 。
قوزاپايا 〈名〉 桃棉 ،铃棉 。
قوزبا 〈形〉 ① ：的性发激 ،的性发复 قوزبا
اۋرۋ 的性热发 ،的性热狂 ② 病疾性发复 ：
قوزبا قىلىق 为行的热狂 。
قوزعا- 〈动〉 ① 动 ،动推 ،动摇 ،动挪 ،动移 ،
动带 ،动牵 ،动制 ：ۇستەلدى ارتقا قوزعاپ
قوي 发 ،员动 ،动发 ② 下一动移后往子桌把
发动 ③ 起 ：بۇقارانى قوزعاۋ 众群动发 /
展发的产生进推 ۇوندىرىستىك دامۋىن قوزعاۋ
发激 ،起鼓 ،起激 ،起挑 ،起引 ：نارازىلىقتى
قوزعاۋ 引起不满情绪 / جۇرتشىلىقتىڭ
打④性极积的众群发激 قوزعاۋ بەلسەندىلىگىن
扰烦 ،犯触 ；乱扰 ،扰 ：ونى قوزعاما! ول
作工在正他 ،他扰打别 ！قىزمەت ىستەپ جاتىر.
▲ وتتى قوزعاساڭ وشىرەسىڭ ،كورشىنى
قوزعاساڭ كوشىرەرسىڭ. 【谚】 火捅来捅就
。家搬得就了火惹居邻 ،灭熄
قوزعاعش 〈形〉 ،的性激刺有 ،的用作诱引有 ،
的发激 ：تۇيە ەتى كونە اۋرۋدى قوزعاعش نارسە.
。用作的发复病旧起引有肉驼骆
قوزعاعشتىق 。词名象抽的
قوزعال- ① 挪 ،来起动 ،动②态动被的 قوزعا-
动颤 ، 动波 ، 荡动 ،动转 ،动抖 ،动微 ،动 ：
حالىق قوزعالدى. 。了来起民人 / ورىننان
قوزعالدى. 被 / 置位了动挪 اعاشتىڭ جاپىراعى

قوزعاؤ قوزعا- 。式定不的
قوزعاؤشى 〈形〉① 的动原，的动推，的动：قوزعاؤشى كۇش 力动推 ② 发的命革：توڭكەرىستىڭ قوزعاؤشىسى 者动发，者起发，者动推 。者动
قوزعاؤشىلىق 〈名〉动鼓，动推，动发 。
قوزعاؤىش 〈名〉作进推，员动，力动推，力动 。用
قوزعىش 〈形〉① 发常，的性作发，的性发复的性发常，病疾的性发复：قوزعىش اۋرۋ 的性易，的动激于易；的生发于易，的化激 ② 病疾于易 قوزعىش جان 的情感动于易，的奋振于人的动激 。
قوزعىشتىق قوزعىش 的词名象抽 。
قوزدا- 〈动〉① 产(羊绵)：قوي قوزدايتىن كەز 延蔓，来起烈炽，来起旺 ② 节季羔产羊 来起地烈炽在火：وت قوزداپ جاتىر. 烧燃 。③ 展扩；滥泛，长滋〔转〕：جامان قىلىقتار قوزداپ كەلەدى. 了长滋气习坏 。
قوزدان- ① قوزدا- 的身反态 ② 更加，烈炽加更(态事)，长滋越来越；来起延蔓加越 ③ 来起烈激，化激，大扩
قوزدات- ① قوزدا- 使的态动 ② 接羔(羊指) 羔(羔)。
قوزداۋ قوزدا- 。式定不的
قوزدىر- ① قوزى- Ⅱ 使的态动 ② 动煽，动挑，动策，动鼓：داۋ-جاڭجالدارىدى قوزدىرۋ 事闹动 ③ 发激，励激〔物〕：ساتىلى قوزدىرۋ 励激击冲 ▲ 发激级逐 / سوقپا قوزدىرۋ 起激，激刺 ▲ 能发激〔物〕قوزدىرۋ قۇاتى ارتتىق بايلىق ادامدى ازدىرادى، ارتتىق كۇلكى جيىرەنىشتى قوزدىرادى. 人使会多过富财【谚】。恶厌人招会媚献，坏变
قوزدىرعى 〈名〉励激〔电〕② 发激〔物〕①：قوزدىرعى ماگنيت 器磁励，器 。
قوزدىرعىش 〈形〉① 的性激刺有，的激刺：قوزدىرعىش ءىنەرگيا 虫原〔医〕② 的发激因(قۇات) 发激 ▲ 能发激 قوزدىرعىش سەبەپ 素 ▲ 酶激〔理生〕 قوزدىرعىش فەرمەنت 词名象抽的 قوزدىرعىشتىق ① 性励激，性发激，性激刺 ② 。
قوزدىرت- قوزدىر- 。态动使的
قوزدىرۋ قوزدىر- 。式定不的
قوزدىرۋشى 〈名〉① 动策，者动鼓，者动煽：قوزدىرۋشى ءدارى 剂发激〔物〕② 者拨挑，者动挑，者动策，惑煽，动策，动鼓，动煽：قوزدىرۋشىلىق 为行动挑，动挑 。
قوزدىرىل- قوزدىر- 被的态动 ▲ قوزدىرىلعان ساۋلە 光激〔物〕 。
قوزۋ قوز- Ⅱ 式定不的 。
قوزۋشىلىق 〈名〉动冲，动激：用作激刺；قوزى 〈名〉羔羊绵：ءگىز قوزى 胎羔双 / قوزى اياقتاندىرۋ 羔育 / جەتىمەك قوزى 羔羊母无 ▲ قوزى جامىراۋ 奶母吃去跑羔羊的群分 ▲ قوزى جاعىزۋ 乳贴羔羊 ▲ قوزى جەگىش ساقالداق 鹭兀胡 ▲ قوزى كوگەن جەر 离距近，离距短，离距近 ▲ قوزى كوش جەر 处近 ▲ قوزى كوزءم شاعى 节季毛剪羔羊 ▲ قوزىم (قوزىم-اي) 我，乖乖小的我(称爱的子孩对) قوزى پىسۋ 宝宝小的美肥羔羊，熟成羔羊 ▲ قوزى سالۋ 奶喂羔羊小给，奶吃羔羊放 ▲ قويدان قالعان قوزى قارىن 的大不，的小 ▲ قوزى قاسقىرعا تاپ بولادى. 会羔羊群离【谚】。狼到遇
قوزىبالاق 〈名〉鸨大〔动〕 。
قوزىگۇل 〈名〉草樱〔植〕 。
قوزىداي 〈形〉的实实老老；的样一羔羊绵和，的实实老老，的乖乖 ▲ ءگىز قوزىداي 的乖乖不影形，的间无密亲 。的实实老老，的乖乖 ▲ تويعان قوزىداي 的离
قوزىجاۋىرىن 〈名〉箭扁(种一的箭)〔旧〕 。
قوزىكورپە 〈名〉草青，草嫩 。
قوزىقۇيرىق 〈名〉菇蘑，菌肝牛，栖晚〔植〕：قوزىقۇيرىق تەرۋ 菇蘑采 。
قوزىقۇلاق 〈名〉菌伞，苏糙，属苏糙〔植〕 。
قوزىقۇماي 〈名〉鹭兀胡〔动〕 。
قوزى-لاق 〈名〉称总的羔羊山和羔羊绵 。
قوزىلى 〈形〉羔羊带，的多羔羊，的羔羊有：قوزىلى ساۋلىق 羊母的羔羊带 。的
قوزى وشاعان 〈名〉菊车矢，蒡牛〔植〕 。

قوي Ⅰ 〈名〉① 羊绵：羊岁二(齿)羊岁二 قوي بسەك / 羊岁三 قوي دوناڭ / 羊岁四 قوي قوڭنان / 羊之肖生二十克萨哈 ② (羊牧)羊放 قوي باعۇ：قوي جىلى 年羊 ▲ اقتىلى قوي 的色白 ▲ 野遍群羊，群羊 الالى جىلقى، اقتىلى قوي 畜牧的清不数得多；群羊的色白，群马的色杂的好良示表为 ايتىپ سويۇ قوي اق سارباس ▲ 羯 بويداق قوي 只羊的白洁杀宰门专望愿 ▲ 羊 بىرەۋ تويعا اينالعاندا، بىرەۋ قويعا اينالادى. ▲ 羊偷机趁却人有，宴赴去人有 ئەيستى。 قوي بالدىرعان 活独香〔植〕 ▲ مەرينوس قوي 羊毛细 ▲ ور قوي 羊绵的色褐 ▲ قوي اۇزىناڭ ئەشوپ الماس 的实老常非 ▲ قوي بالدىرعان 活独〔植〕 ▲ قوي بۇرشاق 豆大〔植〕 ▲ قوي بۇلدىرگەن 草莓〔植〕 ▲ قويدان قوڭسر 非常 病虫绦羊 ▲ قويدىڭ تاسپا قوڑت اۇرۇڭى 的实老 ▲ قوي كوده 草油酥，草狐 ▲ قوي جورعا (马)的小，走，碎步 ▲ قوي جۋا 白薤〔植〕 ▲ قوي كوز شعۇ 眼睛色褐，眼睛羊 ▲ قويمەن كوزى 和温，的实老 ▲ 羊放期长 ▲ قوي مىنەزدى 毛羊剪 ▲ قوي قىرقۇ 牛麝〔动〕 ▲ قوي قوداس 猞猁羊〔动〕 ▲ قوي سىلەۋسىن 马的骑时羊放 ▲ قوي تورى 石顽，石卵块大 ▲ قوي ئتس 齿牙羊，齿牙的齐整 ▲ قوي تۇياق 宝元小 ▲ قويعا كەلگەن قوتىر ەشكىدەي 的厌讨常非 ▲ قوي ۇستىـــــنە بوز تورعاي 日舜天尧，平太下天 ▲ ساۋلىق جۇمىرتقالاۋ 羊母的羔产未 ▲ تۇ قوي 羊母(的羔产) ▲ ولگەن قويدىڭ كوزىنىدەي 神无睛眼 ▲ جامان 衰先老未【谚】。 ▲ قوي بسەگىنده كارتەيەدى 多拉毛【谚】。 مولدا كوپ بولسا قوي ارام ولەدى (水治不多龙)死暴羊了。

قوي Ⅱ 见 عوي.

قوي- Ⅲ 存；搁，摆，置放，放安，放 ①〈动〉 那往 جەرگە قويۇ / 上地在放 ارى قويۇ：放存 (里行银往) / (放处远往)放边 اقشا قويۇ 工排安 قىزمەتكە قويۇ：顿安，排安，置安 ② 款放，休罢，罢作，手罢，断中，止终，止停 ③ 作弃：قولىڭداعى ئستى قويا تۇر. باسقا جۇمىس شد عىپ قالدى. 有另，来下停先作工的中手把你 完干不作工 ئستى بىتىرمەي قويماڭ。作工烟戒 / اراق قويۇ 酒戒 / تەمەكى قويۇ 休罢不打猛 / جۇدىرىقپەن قويىپ جىبەرۇ 击，揍，打④：قوي，了必不，了得，了行，了算 ⑤ 拳一 قالجىڭدى قوي 算 جىلاما! 了哭别，了得！ / 了动别，了行 قوي، تيمه! 了笑玩开别，了 / 子胡留 قويۇ 存保，留保，留 ⑥：ساقال قويۇ 发头留 ⑦ 葬安，葬埋：ولىكتى (سۇيەكتى، ولگەن ادامدى) قويۇ 埋葬体尸 ⑧ 有带、生发间那刹一在作动示表 ① 词动助作骑 اتپەن قويا جونەلدى：意等外意、速迅、然突 باسىن باسقا جاققا بۇرا قويدى / 去跑然突马着续持的作动示表 ② 边一向转快很头把么怎我话的他 ونىڭ ايتقانىن ۇعا الماي قويدىم. / 懂不听也 نشپەي قويدى。 用 ⑨ 吧拿 كەلە عوي / 吧来 الا عوي：求请示：示表合结词动副的定否和式定否的 -قوي：非，定一，决坚 كەلمەي قويمايدى：可不……非，定一 - 和 ⑩ 去要定一 / بارماي قويمايدى 可不来：全完，部全：示表合结词动副的式形 پ ئشىپ قوي 光吃 ▲ جەپ قوي (干喝)尽喝 / ئاي دەيتىن اجا، قوي دەيتىن قوجا جوق 人没摆，出提 العا قويۇ ▲ 事其行各，首无龙群；管进 ③ 马纵 ② 草吃马放 ① ات قويۇ ▲ 出 ات قويىپ، ▲ 名命，名取，名起④ 锋冲，攻 ايدار تاعۇ 起 اۇزىنا قاقپاق قويۇ ▲ 话坏说；号外起 اۇزىنا تۇكسىرىپ قويعانداي ▲ 嘴住封，话说让不目明…… بادىرايتىپ قويىپ ▲ 的教自亲象好价评，价给，价定 باعا قويۇ ▲ 面着当，地胆张 بەت قويۇ ▲ 着朝 بولسا بولسىن، ▲ 去走…… بولماسا قويسىن ▲ 倒拉就行不，行就行 دەن (زەيىن، ننتا، كوڭىل) قويۇ ▲ 意注，心用 دۇرسە قويا بەرۇ ① 责指，斥训 ② (去)来过扑 ئداس قويۇ ① ▲ ，宝押、赌 ② 掉(喝)吃部全 ▲ 之听，然自其听 ەركىنە قويا بەرۇ 注赌下心，措失慌惊 جەر تاپپاۋ ▲ 之任 ▲ 放不着缠，命催 جانىڭدى قويماۋ ▲ 安不神 ▲ 讯音无毫，踪无影无 جەر جۇتىپ قويعانداي 责 جولعا قويۇ ▲ 顿整；彻贯，行实 كىنا قويۇ ▲ 场捧，捧吹 قويۇ كوپشىك ▲ 罪归，罪怪，难

كوڭىل قويۇ 注意，意当，心用，心留，心 ▲ كۆزەت قويۇ 哨放 ▲ لاپ قويۇ 上而拥蜂，上冲子下一 ▲ لوڭقا قويۇ 子罐火拔 ▲ مۇزعا جازىپ، 去不靠）下底阳太在放，上块冰在写 كۇنگە قويۇ（住 ▲ ويىن قويۇ 戏演，目节演 ▲ سۇراق قويۇ 于寄；求要出提 ▲ تالاپ قويۇ 题问出提，问提 力能的说失丧病因 قويۇ ئۇزىن-ئۇتىل ▲ 望希 专，奋勤，心用 ▲ ىنتا قويۇ 茶烧 ▲ شاي قويۇ 心 ▲ بقىلاس قويۇ 用心专，心 ▲ قوي، بولدى 了行，了算 ▲ قوي دەگەندە قويماعان اراشاعا زار بولار 不吃要话听 ▲ قوي دەيتىن قوجا، ئاي 事其行各，首龙群；管人无 قويعانىڭ سۇپ باراما؟ 么什急？ ▲ قويشى ئارى 脚动手动别，样这别；了说再别，了算 ▲ 佩钦，服佩，气服 ② 字签 ① قول قويۇ 签字 قولاق قويۇ 听心用，听倾，听 ▲ قول قويۇ 火纵，火放 ▲ ئورت（وت）قويۇ 日遮云乌，命要归终病之身缠【谚】قويماس. 雨大有必 ▲ جاعالاي-جاعالاي تاس قايدىم، 石砌儿圈着围〔迷〕جيرەن انتى بوس قويدىم.（火篝：底迷）。头里放马烈鬃红，头 قويا 等毛的里胃狗猎和子嗉鸟猎在留〈名〉物杂 。

قويابا 见 قويا.

قويان 〈名〉① 兔：ئۇي قويانى 兔家 / دالا قويانى 兔野 / اق قويان 兔白 ② 二十族克萨哈座兔天〔天〕③ 年兔 جىلى قويان 一之肖生 ▲ ئىبر تاياقپەن ەكى قويان سوعۇ 雕双箭一 ▲ جەردەن جەتى قويان تاپقاندای 珍获如，宝至获如 ▲ ور قويان 冠小〔植〕兔褐 ▲ قويان بەدە 宝 ▲ قويان بۇلتاق ①避闪，闪躲②窟三兔狡，花 ▲ قويان بۇرشاق〔植〕豆豌香 ▲ قويان جىمىندای 角抹弯拐 قويان ەرىن〔植〕花唇兔 ▲ قويان جىرىق 嘴豁，唇兔 ▲ قويان 路道的小 جۇرەكتىك 鼠如小胆，鬼小胆 ▲ قويان جۇرەك قويانىڭ كەۋەگىندەي ▲ 尾畏首畏，事怕小胆 ▲ قويان قۇلاق〔植〕草耳兔 ▲（子房）的小窄 اي جارىقتا قويان اربق. 长子兔明亮月【谚】。▲ ەردى نامىس ولتىرەدى، 肥不（胆吊心担）

于命亡雄英【谚】قويانداى قامىس ولتىرەدى. 苇芦于命丧子兔，耻谦 。

قويان-قولتىق 克萨哈种一的抱交臂四〈名〉قويان-قولتىق كۇرەسۋ ▲ 跤摔抱交：跤摔式 قويان-قولتىق ايقاسۋ ▲ 接相兵短 قويان-قولتىق ارالاسۋ ▲ 往来切密，入深 قويان-قولتىق سوعىس 战交刃白 。

قويانقۇيرىق 。娘麦看，属娘麦看〔植〕〈名〉

قۇيانقۇلاق 。草耳兔〔植〕〈名〉

قويانتوبىق 。葱鸦〔植〕

قويانشىل 子兔抓爱，的子兔取猎于善〈形〉。狗猎的子兔取猎于善 ئىت قويانشىل：的

قويانشىق 角羊，风痫羊，痫癫〔医〕①〈名〉。五百二，子楞二，子吊半，子彪半〔转〕②风

قويارداـقويماي ，要定，可不 …… 非〈副〉قويارداـقويماي：赖白气死，脸赖皮死，要硬不个问地脸赖皮死）可不竟究个问要非 سۇراۋ（休 。

قويبالىق 鲑〔动〕〈名〉。

قويبەتەگە 茅羊〔植〕〈名〉。

قويبۇلدىرگەن 〈名〉。莓蛇，莓草〔植〕

قويعانسۋ قويعانسى- 。式定不的

قويعانسى- 〈动〉①假装放下：قولىنداعى قارۋىن جەرگە قويعانسىدى 器武的中手把装假 قويعانسىپ ئجۇر. 洗上面表，改悔作装，弃放意假 ②上地在放他：ول جامان ادەتىن 干不手 。习恶的己自弃放示表上面表

قويعىز- ①قوي- Ⅱ 受，打挨 ②态动使的 قوزعالماي جۇدىرىقپەن قويعىزا بەرەسىڭ بە؟ 打：（你）打头拳用家人让地动不动一？

قويعىزدىر- قويعىز- 。态动使的

قويعىزۋ قويعىز- 。式定不的

قويعىلا- 〈动〉①拳：打他住不，打地连接，打 جۇدىرىقپەن قويعىلاپ جاتىر 打地停不在头拳用：说劝地三再，架劝，说劝 ②ەلدىڭ ئبارى " قوي، قوي!" دەپ قويعىلاپ تۇر. 三再都们人 了算，了算"：说劝地 ！

قويعىلاس- قويعىلا- 。态互交的

قويعىلات- قويعىلا- 。态动使的

قويعىلاۋ قويعىلا- 。式定不的

قويداي〈形〉羊绵和的样—羊绵体遍得打，伤鳞体遍得打 肿脸青鼻得打。 ▲ كوك الا قويداي سويۇ

قويدىر- قوي- Ⅲ 态动使的。

قويدىرت- قويدىر- 态动使的。

قوي-ەشكى〈名〉羊绵指泛）称总的羊（羊）。

قويجەلەك〈名〉参门罗婆〔植〕。

قويقاقتا-〈动〉娇娇，媚娇，作造柔娇，滴滴娇，态体 轻盈：ۇيدەن ئبىر كەلىنشەك قويقاقتاپ شىعا كەلدى. 一来出走的滴滴娇里屋从妇媳小个。

قويقاقتات- قويقاقتا- 态动使的。

قويقاقتاۇ قويقاقتا- 式定不的。

قويقاق〈名〉娇，盈轻，雅优（态体或作动） ▲ قويقاق ەتۇ 式姿的美优出作，作造柔娇。

قويقاڭدا-〈动〉①娇，媚娇，作造柔娇，轻态体 女的情娇止举：قويقاڭداعان ايەل 情娇止举，盈足十气神，摆大摇大 ②人 جەگەن جەرىنده قويقاڭداپ ئبىر از ئجۇردى. 灰会一了走的摆大摇大方地的食吃那它在隼儿。

قويقاڭداس- قويقاڭدا- 态互交的。

قويقاڭدات- قويقاڭدا- 态动使的。

قويقاڭداۇ قويقاڭدا- 式定不的。

قويقاڭ-قويقاڭ：قويقاڭ-قويقاڭ ەتۇ 傲着迈 走行的媚娇，子步的漫。

قويقاپ〈名〉（装）羊（的羔羊的下生刚时牧放 子袋小，袋羔。

قوي-قوزى〈名〉称泛的羊绵。

قوي-قويلا-〈动〉了行！了算，了算（语劝），了行！样那别！

قوي-قويلاس- قوي-قويلا- 态互交的。

قوي-قويلات- قوي-قويلا- 态动使的。

قوي-قويلاۇ قوي-قويلا- 式定不的。

قويلاق〈名〉拐羊绵。

قويلى〈形〉有（绵）羊的，的羊：قويلى اۇيل 为羊养以的多羊 / قويلى باي 的多羊 勒吾阿的多羊 依巴的主。

قويما〈名〉①库，库仓，房库，藏贮室：سۇ قويماسى 库水 / التىن قويماسى 库金 / استىق قويماسى 库粮仓 ②（库）藏储，物藏储 ③ 物存储，库宝，藏宝，〔转〕：库宝识知 ئبىلىم قويماسى ▲ سۇرلەم قويماسى 池料饲贮青。

قويمالداندىرعىش〈名〉机集弄；器厚稠。

قويمالجىك〈形〉的糊黏，的浓较，的稠较：قويمالجىك باتپاق 泥的稠较 ▲ قويمالجىك ئدارى 膏浸〔药〕。

قويناۇ〈名〉①谷峡，谷深，壑沟，谷山，沟山（谷峡，峡山）山谷 قويناۇى تاۇدىڭ：谷地，峡山港）湾海 ②湾海，湾港：تەڭىزدىڭ قويناۇى（湾）。

قويت-قويت〈拟〉（声的出发时撞顶羊种让）冲快（音）。

قويت-قويتتا-〈动〉①（撞顶羊公让）冲快 ②动挑，使唆〔转〕。

قويت-قويتتاۇ قويت-قويتتا- 式定不的。

قويتۇياق〈名〉宝元小，宝元的形踯羊。

قويۇ Ⅰ〈形〉①的密浓，的厚浓，的稠，的浓：قويۇ شاي 茶浓 / قويۇ قاس 眉浓 / قويۇ قارا شاش 发头的黑浓 / قويۇ تۇمان 雾浓 ②面汤稠 كوجه قويۇ ئگۇ 的密很得长子叶 / قويۇ جاپىراقتى اعاش 植密指）的厚深，的深 ③林密 قويۇ ورمان / 树的色颜深 / قويۇ ئتۇستى اعاش：的切密，（情感，色颜 قويۇ ئتۇن（夜的黑漆）夜深 / قويۇ ماحابىات 密往来）深很往交 / قويۇ بالانس 情感的厚深 土尘的厚得积 قويۇ شاڭ：的厚得积 ④（切（厚很得积尘灰）。

قويۇ Ⅱ قوي- Ⅲ 式定不的。

قويۇلا-〈动〉①（浆）糨弄，稠弄 ②密弄，密弄 ③（情感）深加：切密，（情感）深加 ماحابىات قويۇلاۇ 切密系关 / بايلانس قويۇلاۇ 深加情感。

قويۇلان- قويۇلا-〈动〉①态身反的，稠变 ②变面汤 كوجه قويۇلانىپ قالىپتى. 浓变，浆变：来起密越来越，密变 ②了稠 ورمان بارعان 茂越来越得长林森 ساىىن قويۇلانىپ بارادى. 加越，深加，切密得变，厚深得变 ③了密。

قويۇلاندىر- قويۇلان- 态动使的。

قويۇلات- قويۇلا- 态动使的。

قويۇلاۇ Ⅰ قويۇلا- 式定不的。

قويۇلاۋ Ⅱ 〈形〉 ①密较 ②的稠较，的浓较 ③的密稠较，的厚深较，的切密较。

قويۇلىق 〈名〉 ①度稠，度浓：ايرانناك قويۇلىقى：度密稠，度密 ②度稠的奶酸：جان سانناك قويۇلىقى 友，情感） ③度密的口人（的往交，谊度程的切密，度深。

قويشى 〈名〉牧羊，人羊牧：قويشى بالا 牧（羊）童 ▲ قوي سەمىزى قويشىدان.

قويشى - قولاك 〈名〉人佣，人羊牧。

قويشىلا- 〈动〉倌羊叫，人羊牧呼称。

قويشىلاۋ قويشىلا- 式定不的。

قويشىلىق 〈名〉业为羊牧以，羊放。

قويىن Ⅱ 〈名〉抱怀，怀襟，怀：بوبەك اناسىنناك قويىنىندا ۇيقىتاپ جاتىر. 婴儿在睡母在怀藏）里怀在揣 قويىنىنا سالۋ。里怀的亲 / قويىنىنا قايتىپ كەلۋ 回的国祖到 /（里 وتانناك قويىنىنا 胞怀▲ قويىنىنا الۋ 通 妍（人女指），允相身以，找 子汉野 ▲ قويىن داپتەر 本记日小 ▲ قويىنى جاسقا تولۋ 分万痛悲；襟满洒泪 ▲ قۇانشى قويىنىنا سيماۋ 喜欣，烈采高兴，外望出狂若喜的里怀【谚】 ▲ قويىنىنان توگىلسە قونىشىنا. （里锅在烂肉）里鞠靴进掉能只西东。

قويىنداس- 〈动〉①依偎相互，起一在搂，抱搂 睡床同）觉睡着搂 جاتۋ 中怀在：قويىنداسىپ 间无密亲，友朋交 ②（子被床一盖合，觉好要很）友朋的间无密亲 دوستار قويىنداسقان 友朋的）。

قويىنداستىر- قويىنداس- 态动使的。

قويىنداسۋ قويىنداس- 式定不的。

قويىن-قولتىق 〈名〉怀，怀胸：قويىن-قولتىعىنا قار كىرۋ 雪刮进 ▲ 。里怀的他了 قويىن-قولتىعىنا كىرۋ ①钻……的里抱怀进 ②投靠。

قويىن - قونىش 〈名〉身浑，身浑，身周，身全：قويىن - قونىشىنا دەيىن سۋ بولۋ 身浑身上下 / قويىن - قونىشتىناك ءبارى اقشا 湿透所上身 / 有口袋里都钱。

قويىر- 〈动〉状糊稠成变，稠变。

قويىرت- قويىر- 态动使的。

قويىرتپاق 〈名〉①奶酸的水或奶鲜了掺 ②泥的糊黏，的稠，的糊黏，的黏烩杂，的和杂〔转〕 ③奶酸稠 قويىرتپاق لاي 的糊黏，的黏烩杂，的和杂〔转〕 ③奶酸稠 ايران قويىرتپاق ۇن 。面和杂 قويىرتپاق：的牌杂，的乱杂，的水或奶鲜掺里奶酸往 ①〈动〉 قويىرتپاقتا- 变，烩杂大成变 ③状糊黏成变使，稠变使 ②。章无乱杂得弄，牌杂成

قويىرتپاقتان- قويىرتپاقتا- 态身反的。

قويىرتپاقتات- قويىرتپاقتا- 搅 ②态动使的。乱扰，和

قويىرتپاقتاۋ قويىرتپاقتا- 式定不的。

قويىرۋ قويىر- 式定不的。

قويىس- قوي- Ⅲ 态互交的。

قوقاي Ⅰ 见 قۇقاي.

قوقاي- Ⅱ 〈动〉①起翘，起凸，出突，起隆：قۇيرىعى قوقايۋ 巴尾翘 / 立直，立挺 قوقايىپ وتىرعانىن قاراشى 个那上背马在他看 قوقايۋ 挺硬，起勃 ②子样看难的挺挺直。

قوقاي-نوقاي 见 قوقاي Ⅰ.

قوقايت- ①قوقاي- 态动使的 ②起树，起竖，起勃，起突；起翘。

قوقايتىس- قوقايت- 态互交的。

قوقايۋ قوقاي- 式定不的。

قوقاق 〈名〉板压 ②（具玩）翁倒不 ①。

قوقاقتا- 〈动〉①坐，动颠，落一起一，簸颠 قوقاقتاپ وتىرالماۋ：稳不：قوقاقتاپ 母）②住不坐股屁 武耀，风威耍，脚划手指〔转〕③声哒咕作（鸡：قوقاقتاعانناڭ باسقا قىزمەت 令施号发，威扬作工的别有没外以脚划手指了除 ءادىسى جوق 。法方

قوقاقتاۋ قوقاقتا- 式定不的。

قوقالاقتا- 〈动〉落--起--，簸--颠一，簸颠：ات ۇستىندە قوقالاقتاپ كەلەدى 颠--上背马在 簸一。

قوقالاقتاۋ قوقالاقتا- 式定不的。

قوقان: قوقان اربا ▲ 车大（轮双），车大 قوقان ءر 鞍马式汗霍。

قوقان-لوقى 恐，诈讹；棱威，慑威，胁威 〈名〉：قوقان-لوقى كورسەتۋ（جاساۋ）讹诈 吓恫，吓：قوقان-لوقى يمپەريالىستەردىڭ قوقان-لوقى / （吓恫，胁威）诈 ساياساتى 策政诈讹的义主国帝 / يادرولىق

قوقان-لوقى 诈讹核 。

قوقان-لوقلا- 吓恫，吓恐，诈讹，胁威〈动〉；挟要，力武耀炫，威扬武耀 。

قوقان-لوقلاۋ قوقان-لوقلا- 的 。式定不

قوقان-لوقلىق 吓恐，的诈讹，的胁威〈形〉。的力武耀炫，的威扬武耀；的吓恫，的

قوقاك 。吓恫，胁威 ② 翁倒不 ①〈名〉

قوقاڭدا- ，子架摆，扬气高趾，脚划手指〈动〉风威耍 。

قوقاڭداۋ قوقاڭدا- 的 。式定不

قوقي- 见 قوقاي-.

قوقيعاز 。鸟列火，鹳红〔动〕〈名〉

قوقيلان- ，大；风威耍；人吓子样，人唬①〈动〉尾翘尊自妄，切一空目 ② 势作腔装，子架摆 。巴

قوقيلانۋ قوقيلان- 的 。式定不

قوقيت- قوقي- 的 。态动使

قوقيۋ قوقي- 的 。式定不

قوقيقاز 。鸟列火，鹳红〔动〕〈名〉

قوقسۋ قوقسى- 的 。式定不

قوقسى- ，放堆地糟八七乱 ，籍狼 ①〈动〉收 قوقسعان دۇنيەلىكتەردى جيناۋ :乱零，乱杂 ەندى :叨絮，嗦罗〔转〕② 西东的乱杂拾 قوقسىما سىرىك اشىلادى. 然不，说胡再要不你 。馅露会就

قوقسىق 狼乱零，衫烂衣破，儿烂破 ①〈名〉。话嗦罗，话废〔转〕② 物之籍

قوقسىت- 弄 ，乱搞 ② 态动使的 ① قوقسى- 出说（话的说该不把）③ 糟八七乱得弄，乱 。口脱，口

قوقتا 〈名〉 :孽余渣残，子渣，滓渣 قوقتا كۇل 。孽余渣残的会社 قوعامنىك قوقتاسى / 渣灰

قوقتالا- 出（筛）分；沫碎成弄，渣碎成弄〈动〉出弄 قوقتالاۋ كومىردى :子沫出（筛）分，子渣 。子沫煤

قوقتالان- 的渣碎成变 ② 态动 ① قوقتالا- 。子沫碎成变，子被

قوقتالانۋ قوقتالان- 的 。式定不

قوقتالاۋ قوقتالا- 的 。式定不

قوقتالى 〈形〉 :的多沫碎，的多子渣 قوقتالى كومىر 。煤的多沫碎

قوقتى 〈名〉 :场草 مالدى قوقتىعا اپارىپ جايۋ 到赶畜牲把的盛茂草水，方地的盛茂得长草 。牧放去场草的盛茂草水

قوقتىعۋ قوقتىق- 的 。式定不 Ⅱ

قوقتىق 〈名〉 Ⅰ ，堆料废 ，堆儿烂破，堆圾垃 。堆粪；堆物旧废

قوقتىق- 〈动〉 Ⅱ 处到；堪不乱脏，堪不乱零 :屑碎圾垃是 قوقتىعىپ كەتۋ ۇيدىك ءىشى 屋 。屑碎圾垃是地满得搞子

قوقۋ قوقى- 的 。式定不

قوقشي- 〈动〉 ① :僵冻，硬僵，化僵 قول قوقشيىپ قالۋ 呆，的呆痴 ② 僵冻被手 :的鸡木若呆，的呆 قوقشيىپ قاراپ تۇرۋ 痴呆 。着看的

قوقشيت- قوقشي- 的 。态动使

قوقشيۋ قوقشي- 的 。式定不

قوقى- 〈动〉 乱，地满籍狼，杂零，乱杂，遢邋 :堪不乱零，糟八七 ۇيدىك ءىشى قوقىىپ كەتكەن. 地满籍狼得搞里屋 。

قوقىلدا- 。声咕咕出发（鸡）〈动〉

قوقىلداۋ قوقىلدا- 的 。式定不

قوقىم 〈名〉 :屑碎，子沫，子渣 نانىك قوقىمى /（子沫煤）子渣煤 كومىردىك قوقىمى 馕子渣 اعاشتىك قوقىمى 沫锯 。

قوقىمدا- 成捣，儿沫成弄，儿渣成弄 ①〈动〉 :状粉 بالا نانىدى قوقىمداپ تاستادى. 馕把孩小 :子沫出分，子渣出离分②。了碎揉 كومىردى قوقىمداۋ 。去出离分（筛）渣煤把

قوقىمدان- 渣成变 ② 态动被的 ① قوقىمدا- :屑碎为成，子沫成变，子 كومىر قوقىمدانىپ 。了子渣成变煤

قوقىمدات- 。态动使的 قوقىمدا-

قوقىمداۋ 。式定不的 قوقىمدا-

قوقىم-سوقىم 残，屑碎，沫碎渣残，沫粉〈名〉。芥尘，渣

قوقىر 品废乱杂，儿烂破，物碎琐 ①〈名〉 Ⅰ 。圾垃 ②

قوقىر- ② 束毛羽（的子帽饰装）①〈名〉 Ⅱ 。冠皇

قوقىرا- 〈动〉① 洁整不得显，乱零，乱散，头的乱逢，乱蓬，乱杂，遏邋 发 / كوكتەمدە تۆيەنىڭ ئۇنى قوقىراي ياستادى. 了松蓬始开就毛驼季春。

قوقىراي- 难得显，出突得显，眼显 ① 〈动〉尊自妄，气傲，子架摆，势作腔装〔转〕② 看人无中目，大。

قوقىرايت- قوقىراي- 态动使的。

قوقىرايۇ قوقىراي- 式定不的。

قوقىراق 吓威，的势作腔装，的脚划手指〈形〉的横蛮；的胁威，的。

قوقىراقتا- 行横；脚划手指；吓威，唬吓〈动〉威扬武耀，道霸。

قوقىراقتاۋ قوقىراقتا- 式定不的。

قوقىراڭدا- 见 قوقىراقتا-.

قوقىراڭدات- قوقىراڭدا- 态动使的。

قوقىراڭداۋ قوقىراڭدا- 式定不的。

قوقىرات- قوقىرا- 态动使的。

قوقىراۋ قوقىرا- 式定不的。

قوقىر-قوقسىق 污；物废的乱杂，儿烂破〈名〉水浊泥。

قوقىرلان- 散，满堆（物什），籍狼，乱零〈动〉堪不籍狼里子屋。

قوقىرلانۇ قوقىرلان- 式定不的。

قوقىرساۋىت 〈名〉桶圾垃。

قوقىر-سوقىر 见 قوقتىق.

قوقىرسۇ قوقىرسى- 式定不的。

قوقىرسى- 见 قوقسى-.

قوقىرسىق 见 قوقسىق.

قوقىس 〈名〉① 芥尘，儿烂破，圾垃；قوقىستى شىعارىپ تاستاۋ 渣煤，渣矿②去出倒圾垃把，渣灰，物渣，渣残。

قوقىستا- 处到得弄，圾垃是处到得弄①〈动〉处是处四得弄 ② 物烂破是处到得搞，地满籍狼。渣灰是处到得弄，渣煤。

قوقىستاۋ قوقىستا- 式定不的。

قوقىت- 见 ① قوقى- ② 态动使的。قوقسىت-.

قول I ①〈名〉臂胳，肢上，臂手，手：ۆلگ قول（臂）右手 / قول كوتەرۋ 举手 / قول سوزۋ（手握，手拉）手携 / قول ۇستاسۋ 手伸 / قول شاپالاقتاۋ 手拍（掌鼓）手拍；艺手；名签；迹手②（掌鼓）手拍；艺手；名签；迹手。（艺手，名签）迹手的我是这。مەنىڭ قولىم.③（腿）前（的物动）：قولى تۇسكەن تاي 的瘸腿前 ④ 肉腿前 的羊 قويدىڭ قول ەتى / 马岁两人的活干，手人〔转〕：جۇمىس كوپ، قول از. 显 ▲ ايقا قولى جەتكەندەي 少人的活干，多儿事 ▲ الا قول 滑奸 ▲ 起不了常非得 الاعان قولىم بەرەگەن 的宜便 قول ارزان ▲ 之予必之取欲 ▲ 的价廉 بەرسە ▲ 指名无 قول قولى ▲ 的 ءبىر 取暗拿明 ▲ بەرمەسە جولىنان قولىنان، 一结团 شىعارۋ 团 جەڭىلەن قول ءبىر جاعادان باس، ▲ 力协心齐，致 جۇمىس قولى 力动劳 ▲ ورتا 的通普，的宜便 قول ورتان قول ▲ 指中 ▲ ولگ 膀臂，手助力得 ▲ ولگ قولى مەن سول 坏好得懂，力能别辨了有 ▲ سۇڭ تانۋ قولىن 手扒，偷小 ▲ سۇق قول 指食 ▲ قول الۋ 推手 ▲ قول ارا 锯小，锯手 ▲ قول ارتۋ ① 求，援助，助 ② 依靠 ▲ 车 ارىق قول 渠支 ▲ قول اقى 酬报动劳 ▲ قول اعاش 间时费，挠干，碍阻 ▲ قول بايلاۋ 棒木小 قول بالا 媳郎等，媳养童 ▲ قول بارماۋ 想不 权带 قول باقان 手动敢不；手动愿不，手动 ▲（子毡的窗天房毡盖或揭来用）杆木的 قول بەرۋ 着得够手 ▲ قول بەرىم جەر 手握 ▲ قول بولماۋ ① 质 ② 住不靠 ▲（离距）方地的 ءبىلۋ 来起闲，空出腾 ▲ قول بوساۋ 的差量 ▲ قول بۇلعاۋ 手招，手的明高艺手，的巧手 ▲ قول بۇرعىسى 有现 ▲ قولدا بار 钻手 ▲ قول بۇعىسى 手挥 养圈，养饲中家在 ▲ قولدا باعۋ 的上头手，的 ▲ قولدان كەلۋ 任胜；到得办，到办能 推手 قولدان كەتۋ ▲ 守失，落陷 ▲ قول دىيرمەن 球手 ▲ قولدىڭ سالاسىندا — 磨 ▲ قول دوبى 本抄手，稿手 ▲ قول جازبا ▲长成同 جالعاۋ ▲ قول جاۋلىق 助协，助帮 ② 给递 ① ▲ قول جاۋلىق 物玩的中手 ② 绢手，巾手 ① ▲ قول جاۋلىق 物玩为成，弄摆被，布摆被 بولۋ قىلۋ（ەتۋ）▲ قول جەتۋ ① 弄摆，负欺，得取，人打，手动 ▲ قول جۇمساۋ 权有中手 ② 得获

قول Ⅱ 〈名〉队军，兵士：قالىڭ قول 军大 ▲ قولى باسى 军首队领 ▲ جامان باستىق قولدى بۇزادى، بۇزىلعان اربا جولدى بۇزادى.【谚】领路道毁正不轮车，下部毁正不导。

قولا 〈名〉铜青 ▲قولا ئداۋىرى 青铜器。

قولبا 〈名〉(子毡有裹头一)棒炒的谷糜炒。

قولاعا 〈名〉士将，官将，领将，军将〔旧〕。

قولاي 〈名〉便方，利便，会机，件条：قولايىن تاۋىپ بارىپ كەل 下一去会机个找。

قول-اياق 〈名〉手脚：قول-اياعىن جۋىپ جاتقالى جاتىر ەكەن. ▲ 觉睡备准正脚洗脸洗他。

قول-اياعى جەڭگە تيمەۋ ▲ 乱脚忙手，停不个忙

قول-اياعىن باۋىرىنا الۋ ▲ 利顺娩分

قول-اياعى تازا 手脚干净，廉洁。

قولبا 〈名〉大头棒。

قولاعاش 〈名〉槌木，短柄大头(的用桩打)，棒。

قولازى 〈名〉(的子帽饰装)子穗，毛羽撮一。

قولايلا- 〈动〉①当妥备准，当得拾收：الىپ كەتەتىن نارسەلەردى قولايلاپ قوي. (你)带要把使，适合使，适舒得弄 ②好备准西东的走。便方着住他让得拾收子房把该应你：سەن ئۇيدى وعان قولايلاپ بەرگەنسىڭ ئجون. 便方着住他让得拾收子房把该应你

قولايلان- ①قولايلا-的态动被，要备准，算打，要想。

قولايلاۋ قولايلا-的式定不。

قولايلى 〈形〉适合，的当适，的当妥，的当得：的利便，的意合，的行可，的便方，的宜适，的适：قاتىناس قولايلى / قولايلى ۇراي 便方通交 / قولايلى ئۇي 适合子房的。

قولايلىلاۋ 〈形〉的适合较比，的便方较比，的利便。

قولايلىلىق 词名象抽的قولايلى。

قولايسىز 〈形〉方不，的宜适不，的适合不，的便不起引，的受接能不，的当恰不，的便不，的许允能：قاتىناس قولايسىز 交通不便 / 方不动行）便方不去来 كەلىپ-كەتۋ قولايسىز。

قولايسىزدان - 〈动〉①便方不得变，便不得变：كوپىر جوق، ماشينا 手应心得变；便宰人帮 ▲活工手 قول جۇمىسى ▲ قول كەسەر 表指 ①份一的得所时畜牲 ▲ قول كوتەرۋ (人打)手动 ②手举(降投，问提，决正不搞(性男指 ▲ قول سالۋ 铁小 كۇرەك ▲ قول ساندىق 箱提手 ▲ قول سىلتەۋ 系关女男的当 ▲ قول سۇرۋ 涉干 ①取争力努；手伸 ▲ قول سۇعۋ 盗，窃偷 ②手插，与参 ▲ قول تيگىزۋ ①取 ②手碰 ①人打，手动 ②做，干 ▲ قول ئتيۋ 闲得，空有 ③做手动，做始开 ▲ قول تيىر-مەن 磨推手 ▲ قول ئتۇسۋ 脱膀 ▲ قول تۇتۋ 收①，条 ▲ قول حات 麻烦，夫工费，间时费 ▲ قول شوقپار ①木棒 ②据字打 ▲ قول شوقپار 书证保 ②据字 ▲ قولى جەڭىل 手巧，轻手 ▲ قولىنان بوق 能点一有没，耐能有没，了不干也么什 كەلمەۋ ▲ قولىنا قاراۋ 力 ▲ قولى تايقى 靠依，于助求 ▲ قولى تار 气小，的嗇吝 ▲ قولى تارلىق 的西东住不拿里手 ▲ قولى تارلىق 头手，因贫 ①的方大不，的大，头锹木 ▲ قول توقپاق 气小，嗇吝 ②紧 ▲ قول توقپاقتاي 的个矮小 ▲ قولى اشىق 棒头 ▲ قولى بوس 的着闲，的空有 ▲ قولى بوس 的慨慷，的方大 ▲ قولىمەن ىستەگەندى موينىمەن كوتەرۋ 自作自 ▲ قولىنا ەشتەڭە تۇسپەۋ 捞有没 ▲ قولىنا ەشتەڭە تۇسپەۋ 当敢做敢；受 ▲ قولىنا تيمەۋ 西东何任(到抓，到得)到 ▲ قولى قىسقا 手 (جۇقپاۋ) 速迅作动，速神 ▲ قولى قىسقا 裕宽，的裕富 ①裕富不，紧头 ▲ قولى ۇزىن 还不①广往交；法办有②的 ▲ قول قايتارماۋ ①字签 ②服佩，意满 ▲ قول قويۋ ①手 ▲ قول قۇسىرۋ ①贴服，服驯，从顺 ②手着揣 ▲ قول قۇسىرىپ قاراپ تۇرۋ 旁手袖观 ▲ قولعا الۋ 抓被；手到 ئتۇسۋ ▲قولعا ئتۇسۋ ①捕逮 ②干手着 ▲ قولعا ئتۇسىرۋ 捕被；中手(人某)入落，住 ▲ قول ۇشىن بەرۋ 手到弄；住抓，获捕 ▲ قول ۇزدىك 时服衣裁人帮 ▲ قول ۇزدىك 助帮，济接，助 ▲ 往来绝断，离脱 ▲ قول ئۇزۋ 酬报的到得 ▲ قول ۇشىندا ىستەي سالۋ 认不得做，事从率草 ▲ قول ۇشىندا الىپ جۇگىرۋ 跑地命拼 ▲ وكپەسىن قولىنا 真 ▲ باس جارىلسا بورىك ىشىندە، قول سىنسا جەڭ ىشىندە.【谚】扬外可不丑家 ▲ جوقشىلىق جومارت ەردەك قولىن بايلايدى.【谚】能不困贫。(足不力而余有心)方大你使

قولايسزدانىپ قالدى. 方不行通辆车，桥有没 ② 。便 :羞害，思意好不，情为难，扭别到感 进思意好不 قولايسزدانىپ قالۇ ۋيگه كىرۈگه 屋 / سويلەۋگه قولايسزدانۇ 话讲思意好不 。 قولايسزدانۇ قولايسزدان- 式定不的 。 قولايسزدىق قولايسز 词名象抽的 。 قولاقپانداي〈形〉重笨，的壮粗，的大粗，的大 :قولاقپانداي مۇرىن 大鼻子 / قولاقپانداي تەمىر بالعا 锤铁的重笨 。 قولالا- 〈动〉色铜青成镀，铜青镀 。 قولالات- قولالا- 态动使的 。 قولالاۋ قولالا- 式定不的 。 قولامتا〈名〉烬余，烬灰(的透烧未)，灰热 :灰热在埋豆土把 كارتوپياني قولامتاعا پىسىرۇ 熟闷里 。 قولاك: قولاك شاش 辫发的长又而黑乌 。 قولاڭسا〈名〉①臭狐，臭腋②蝉跗(的马) قولاپايسىز〈形〉①不 手笨，的拙笨，的便方 :的钝呆，的钝迟，的活灵不脚手，的脚笨 قولاپايسز قيمىل 笨，的重笨 ② 动行的拙笨 重笨 ，的笨粗 :قولاپايسز ئۇي جابدىقتارى 不，的当恰不，的宜适不，的当适不 ③ 具家的 。 话的当恰不 :قولاپايسز ئسوز 妥的当 قولاپايسزدىق قولاپايسز 词名象抽的 。 قولات〈名〉山谷斜坡 。 قولاۋ〈名〉(前腿跛行(度过重负因马岁二指)，行 。瘸变腿前 قولباقىر〈名〉炒勺 。 قولباك: قولباك ەتۇ 笨手笨，作动的拙笨。脚 قولباڭداۋ قولباڭدا- 〈动〉(等襟衣时动走)；扇呼扇呼衣 。大肥于过得显服 قولباڭداۋ قولباڭدا- 式定不的 。 قولباسشى〈名〉统，领将；人导领；领首，领头，官挥指 。帅 قولباسشىلىق〈名〉作帅统，用作导领，导领 。用 قولباسى〈名〉帅统，领将〔军〕：ازاتتىق 统高最的军放解 ارميانىڭ ەڭ جوعارى قولباسى 。帅 قولباسلىق帅统；领将，领首事军〔军〕〈名〉

。帅统任担，用作 قولباۋ〈名〉。带手压(的上篮摇) قولبىرا- 〈动〉①忽颤(来起走而大肥服衣) ③ 采打精无，振不靡萎 ② 松宽得显，忽颤 。泡燎起(烧烫或伤火因) قولبىراۋ قولبىرا- 。式定不的 قولعابىس〈名〉忙帮，助协，助帮：وسى سەنەن 助能候时么什你 ەكەن؟ قاشان قولعابىس بولار ▲？力之臂一我 قولعابىس ەتۇ (تيگىزۇ، بەرۇ) 。助协，忙帮，助帮 قولعابەسشى〈名〉。手下，手副，手助，手帮 قولعانات〈名〉①（帮中家在能后大长孩小 :手助；伴伙 ② 膀臂，手帮(的活干母父 党是团青共 .قولعاناتى جاستار وداعى پارتيانىڭ 。手助的 قولعاناتتى〈形〉。的手助有，的伴伙有 قولعاناتتىق〈名〉:忙帮，助协，助帮 .قولعاناتتىققا جارايتىن ادامداردىڭ سانى از 帮能 。(少很)多不人的忙上得 قولعاپ〈名〉套手：套手皮 قولعاپسىز〈形〉。套手有没的：的套手带不，的套手有没 قبستا قولعاپسىز جۇرۇگە بولمايدى. 冬季冬带不 。行不套手 قولعاپتىق〈形〉的套手做能：قولعاپتىق تەرى 。子皮的套手做 قولدا-〈动〉帮，援支；助赞，同赞，成赞，持支 قولداۋ 支 :ازاتتىق قوزعالىستى 援支以加上 。见意的你成 / 动运放解持 :مەن پىكىرىڭدى قولدايمىن. 我赞助 / زاتتىق جاقتان 拔，的秀优，的样好 قولداي: ورتان قولداي 。的色出，的儿尖 قولداما〈名〉。(种一之食面)朵耳猫 قولدان-〈动〉①采，用运，用采，取采，用使 / 施措的要必取采 قولدانۇ 策政的取采所前以 قولدانعان سايلسات 供可；的用应可，的用使可〈形〉 قولدانارلىق：的考参供可；的纳采供可，的取采

قولدانارلىق ماتەريال 可供参考的材料。
قولدانبا 〈名〉① 手册；ەڭبەك قولدانباسى 劳动手册 ② 参考书，工具书；قولدانبا ماتەريال 参考资料。
قولدانعش 〈形〉善于用，善于利用的；ەلدىك تاجىريبەسىن ٶز جۇمىسىندا قولدانعش ادام. 善于运用经验的人别把工作中自己的人当人。
قولداندىر- قولدان- 的使动态。
قولدان-قولعا 〈副〉手递手，地手传来传去，地手转次多，地手经次多，地次多手经；地传相传地：بۇل كىتاپ قولدان - قولعا ٶتىپ وقىلدى. 这本书被读阅地去传来传书本次多上场市在马匹售出手转。
قولدانۋ قولدان- 的式定不的。
قولدانۋشىلىق 〈名〉遵循，使用，采取。
قولدانىل- قولدان- 的被动态。
قولداس- ① قولدا- 的互交态 ② 拉手，手携手：قولداسىپ العا باسۋ 前手携进 ▲ قولداسا كوتەرۋ 合抬，共携，举 ▲ جولداسى كوپتىڭ قولداسى كوپ. 【谚】多个朋友多个一，护拥者（条路多一个朋友一个）。
قولداستىر- قولداس- 的使动态。
قولداسۋ قولداس- 的式定不的。
قولداۋ I قولدا- 的式定不的 ▲ قولداۋ تابۋ 得到，护拥得到，持支。
قولداۋ II 〈名〉（牲畜的）腋窝。
قولداۋرا- 见 قولاۋلا-。
قولداۋراۋ قولداۋرا- 的式定不的。
قولداۋشى 〈名〉支持，护拥，者成赞。
قولدوپ 〈名〉手球。
قولدى ▲ قولدى بولۋ 被偷，走失，窃盗被丢失 ▲ ارزان قولدى 宜便，廉价的。
قولدى-اياق: قولدى-اياققا تۇرماۋ 坐，急焦：待不可不急，安不立：ول قولدى-اياققا تۇرماي كەتىپ قالدى. 他急着走了地急着走了。
قولدى-اياقتى: قولدى-اياقتى بالا 事懂的孩子的手下搭能，子孩的快勤脚手，子孩的。
قولدىرا- 〈动〉起泡，起血泡，起水泡：اياعى قولدىراپ كەتتى 脚上起了泡。
قولدىراۋ قولدىرا- 的式定不的。
قولجازبا 〈名〉手抄本，稿手，稿原：ۇشۇننىڭ قولجازبالارى 鲁迅的手稿。
قولجۋعش 〈名〉洗手壶。
قولق: قولق ەتە ٶتۇسۋ （去）掉了下一子靴子进穿下一子靴。ەتە ٶتۇستى. ▲ قولق ايافقا قولق ەتىك（去）显得，松得，松快，大得显：ەتىك ايافقا قولق ەتە ٶتۇستى.
قولقا 〈名〉〔解〕心，动脉，大动脉，主动脉 ▲ قولقا جەرى 要害，致命处 ▲ قولقانى اتۋ 难闻，臭，熏，呛（气味）。
قولقا II 〈名〉求请，求要，望希，望愿：نە قولقاڭ بار؟ 你要什么？你有什么要求？（东西的）喜爱或需急所己自取索友朋戚亲向求：سالۋ ٶسوز تاپقانعا قولقا جوق. 【谚】有之言西意满人令，理。
قولقا III 〈名〉串（绳索垫在驼骆的部胸）的毡筒。
قولقابىس 见 قولعابىس.
قولقايىر 〔植〕〈名〉葵锦。
قولقالا- 〈动〉（友朋戚亲向）索取（东西的爱喜或）需急所己自取索友朋戚亲向求恳，求请，西。
قولقالاۋ قولقالا- 的式定不的。
قولقانات 见 قولعانات.
قولقاناتتىلار 〈名〉〔动〕目手翼。
قولقانداي 〈形〉：的人成长，的大长，的大成长经已你大：سەن قولقانداي جىگىت بولدىڭ. 了子伙小。
قولقاپ 见 قولعاپ.
قولقات 〈名〉沟纵，壑。
قولقاشتا- 〈动〉求请，愿心示表，求要出提，求恳：ەكونوميكالىق جاقتان جاردەم بەرۋدى قولقاشتاپ وتىر 要求上济经从助帮予给。
قولقاشتاۋ قولقاشتا- 的式定不的。
قولقىلدا- 〈动〉荡晃（体合不大肥等服衣），荡，。垮垮松松（上穿），大肥，松宽，荡荡晃晃。
قولقىلدات- قولقىلدا- 的使动态。
قولقىلداۋ قولقىلدا- 的式定不的。
قولما-قول 〈副〉① 快赶，刻立，即立，上马：قولما-قول ورىندالۋ 理办即立，面当，现兑 ② 给交面当：قولما-قول تاپسىرىپ بەرۋ 亲自 /

قولما-قول ساۋدا 现钱交易。
قولونەر 〈名〉业工手,艺工手,工手,艺手 ▲ قولونەر كاسىبى 业工手 ▲ قولونەر شەبەرحاناسى 坊作工手。
قولونەرشى 〈名〉者业工手,人艺手。
قولپاشتا- 〈动〉拍须溜,屁马拍,场捧,捧吹 ▲ جوعارىداعىلاردى قولپاشتايتىن كىسىلەر 好讨,承奉媚献,马的马拍须溜级上对。
قولپاشتات- قولپاشتا- 的态动使的。
قولپاشتاۋ قولپاشتا- 的式定不的。
قولپىلدا- 〈动〉太得显,松宽得显,大肥得显 ▲ قولپىلداعان ەتىك 子靴大的脚合不大。
قولپىلدات- قولپىلدا- 的态动使的。
قولپىلداۋ قولپىلدا- 的式定不的。
قولسامار 〈名〉槽木;盆木。
قولسىز 〈形〉①胳只一,的手只一缺,的手无 ②的臂的脚前只一缺,的腿前无。
قولسىزدىق قولسىز 的词名象抽。
قولتارتپا 〈名〉镰铲,刀铲。
قولتاۋلا- 〈动〉跛稍腿前(马) ▲ قولتاۋلاپ جۇرەتىن ات 马的行跛腿前。
قولتاۋلاۋ قولتاۋلا- 的式定不的。
قولتاڭبا 〈名〉笔手者作(名人某题,词题笔亲),迹墨,(等稿手,名普 ▲ پوشكىنىنىڭ قولتاڭباسى 笔手的金希。
قولتوقپاق 〈名〉棒头大柄短,头榔木。
قولتۇما 〈名〉①的大养手亲,的大养中家 ▲ قولتۇما مال 自养的〔转〕②畜牲的大养家自,的制 ▲ قولتۇما شىعارما 自己的写,的做自亲,的造自 ▲ قولتۇما قازاقتىڭ 属于己自,的〔转〕③品作。 ▲ قولتۇما ماقال-ماتەلى 语谚言格的族克萨哈于属。
قولتۇزاق 〈名〉插绷绷,交交绊。
قولتىق 〈名〉①窝肢胳,窝腋,腋〔理生〕 ▲ قولتىعىنا شوپ ءبىر 草捆一夹下窝腋 / قولتىعىنا قىسىپ الۋ 的端两指中和窝腋 ②下腋在夹 ▲ گۇلجۇۋ قولتىعى 湾洲广,湾海,湾 ③离距 ▲ كەڭ قولتىق 的怀为大宽;的方大 ▲ قولتىعى جىرتىلۋ (سوگىلۋ) 驰奔身纵(马指) ▲ قولتىعىنان الۋ (窝腋从)扶搀 ▲ قولتىعىنىڭ استىنا الۋ 护袒,护屁 ▲ قولتىعىنىڭ استىنا كىرۋ 下之翼卵的某在,下护屁的人某在 ▲ قولتىعىنا سۇ بۇركۇ 动煸,动鼓,使唆,唆挑 ▲ قولتىق سۇيەر (的人的门过娘新扶搀给指)搀。
قولتىقتا- 〈动〉①夹膊胳用,下腋在夹:住 ②下腋在夹本书把 ▲ كىتاپتى قولتىقتاپ الۋ 挽。
قولتىقتاس- ①قولتىقتا- 的态互交的 ②拖拥,拥时见相:手挽,臂挽 ▲ قولتىقتاسىپ كورىسۋ 来起抱。
قولتىقتات- قولتىقتا- 的态动使的。
قولتىقتاۋ قولتىقتا- 的式定不的。
قولتىقشا 〈名〉案图形线曲。
قولتىرماش 〈名〉横(的晃摇止防时火柴背)绳压。
قولحات 〈名〉据收,条收。
قولشاتىر 〈名〉伞雨,伞阳,伞。
قولشوقپار 〈名〉子腿狗,手打,凶帮,牙爪:子腿狗,手打,凶帮,牙爪 ▲ پومەششىيكتىڭ قولشوقپارى 牙爪的主地。
قولشىل ①〈形〉护爱,的军拥,的队军护爱 ▲ قولشىل اسكەر باسى 挥指的士战护爱的:的士战 ▲ قولشىل باستىق 的下部心关,的下部护爱 ②员:的下部护爱 ▲ قولشىلدىق 人导领的下部护爱。
قولشىلدىق قولشىل 的词名象抽。
قولى-باسى 〈名〉①身浑,脸满:身浑,脸满 ▲ قولى-باسى ارام 土泥是身浑 / قولى-باسى لاي 污脏脸满。
②伤有部头和手:头和手 ▲ قولى-باسى جارالى 的。
قولى-قولسىنا: قولى-قولسىنا تىمەۋ 作动,速神:速迅,利麻 ▲ كەستە تىككەندە قولى-قولسىنا تىمەيدى 利麻常非作动时花绣。
قوم 〈名〉①部根峰驼,层肪脂的部背驼骆 ▲ قومدى الۋ (ەتۇسىرۋ) 垫鞍,轿驮(的驼骆) ②肪脂的 ▲ 堤(河),埂(田) ③轿驮下御(的驼骆)。 ▲ قوم ارقان 子绳(的毡垫部背驼骆定固来用) ▲ قوم جيۋ 肥长,膘上(驼骆指) ▲ قوم سالۋ ①

。试欲跃跃，出
قومداندىر- قومدان- 。态动使的
قومداس- قومدا- 。态互交的
قومدات- قومدا- 。态动使的
قومداۋ قومدا- 。式定不的
قومداۋلى ② 的就备鞍驮(的驼骆) ①〈形〉。的堤河好筑，的埂田好打
قومدى 驮带 ② 的厚膘，的壮体肥膘 ①〈形〉。的堤河有，的埂田有 ③ 的鞍驮有，的鞍
قومدىق 用 قومدىق كيىز :的鞍驮做用〈形〉Ⅰ
脂的部背驼骆 ماي قومدىق ▲ 子毡的鞍驮做。肪
قومدىق 。肪脂部背(驼骆)〈名〉Ⅱ
قومپاي 撅 اۇزى قومپايۇ :起撅，撅 ①〈动〉鼓，出突，出凸；胀膨，胀肿 ②（兴高不）嘴。(大肿)胀肿 ٴبسۇ قومپايىپ :起鼓，出
قومپايىت- ① قومپاي- 的 ② 态动使:起撅，撅 اۇزىن قومپايتۇ 嘴撅。
قومپايۇ قومپاي- 。式定不的
قومپايىس- قومپاي- 。态互交的
قومپاڭدا- 〈动〉قومپاڭداپ ٴجۇر. 没 ٴالى قومپاڭداپ جىبەرمەگەنگە :骚牢发，怨抱，嚷嘟，嘴撅他让有没。骚牢发在还他，去
قومپاڭدات- قومپاڭدا- 。态动使的
قومپاڭداۋ قومپاڭدا- 。式定不的
قومپاك-قومپاك: قومپاك-قومپاك ەتۇ 见 قومپاڭدا-。
قومپي- 见 قومپاي-。
قومپيت- قومپي- 。态动使的
قومپىلدا- 〈动〉，怨抱，话怪说，骚牢发，满不。嚷嘟的了没完没别 بەرمە قومپىلداي :嚷嘟
قومپىلداق 〈形〉骚牢，的满不，的嚷嚷嘟嘟。的怨抱，的腹满
قومسىز ② 的鞍驮备未，的鞍驮有没 ①〈形〉。的堤有没，的埂田有没
قومسىزدىق 。词名象抽的
قومسىن- 〈动〉蔑，视歧，起不看，眼上不看。看小，视轻，视 ٴوز ۇلتىن قومسىنۇ ادامنىڭ :بەيشارالىعى. 的鄙可最是族民的己自视鄙
قومسىندىر- قومسىن- 。态动使的

。膘上(驼骆) ② 轿驮上备
قوماعاي 餮饕，的食贪，的嘴馋，的吃贪〈形〉：的咽虎吞狼，的 / 人的嘴馋 ادام قوماعاي 的贪无得厌官吏 ▲ قوماعاي تورەلەر 食暴于死鬼馋【谚】。قوماعاي تاماعسنان ولەدى
قوماعايلان- 〈转〉② 食贪，嘴贪，馋贪①〈动〉。厌无得贪，恋贪，婪贪
قوماعايلانۇ قوماعايلان- 。式定不的
قوماعايلىق ① قوماعاي，啖健②词名象抽的。甚太欲食，餮饕
قوماق 〈名〉：围范，积面，小大，积体 ونىڭ الىپ كەتەتىن دۇنيەسىنىڭ قوماعى شامالى. 他西东少多了不带。
قوماقتا- ① 〈动〉：中集，积堆 دۇنيەلىكتەردى قوماقتاپ ٴبىر جەرگە جيىپ قويىڭدار. 醋加油，醋添，张夸，大扩②。起一在中集西东把（们你）。醋加油添得说 قوماقتاپ ايتۇ：叶加枝添
قوماقتال- ①قوماقتا- 的 ② 显态动被，多得显，的大得显渐渐，集聚渐渐：الاڭعا جينالعان ٴل بىرتە - بىرتە قوماقتالىپ كەلەدى. 聚集在广大的人群。了来起多渐渐
قوماقتان- ① قوماقتا- 的 ② 态身反见 قوماقتال-。
قوماقتاۋ قوماقتا- 。式定不的
قوماقتى ①〈形〉，的大积容，的大模规，的大：قوماقتى 的头部大，的大幅篇；的广围范 شعارما دەنەسى قوماقتى 作著的头部大 / ，的著显，的大，的要重②的悟魁材身，的大高成的大重 قوماقتى تابىس :的义意有，的出突。绩
قوماقتىلاۋ 积容，的大较模规，的大较①〈形〉要重较 ② 的大较幅篇；的广较围范，的大较。的义意有较，的出突较，的著显较，的
قوماقتىلىق قوماقتى 。词名象抽的
قومدا- ② 鞍、驮备，轿鞍 备(驼骆给)①〈动〉▲ 堤筑，埂打 ③ 飞欲膀翅打拍，翅振。劲鼓，试欲跃跃，肩双起耸 قومداۋ
قومدال- قومدا- 。态动被的
قومدان- ② 起竖峰驼，膘长(驼络)①〈动〉说未尚说想，说欲口张（人指）③ 飞欲翅振

قومسىنۇ قومسىن- 的不定式。

قومشا〈名〉①便轻(的用常时迁搬驼骆用) 。②轿驮的子毡。

قومشا-قومشا〈形〉破,的褛褴,的堪不烂破 。的旧

قومشالان-〈动〉褛褴,堪不烂破得变。

قومشالانۇ قومشالان- 的不定式。

قومىز〈名〉(器乐弦的族孜克尔柯)兹穆库琴。

قومىزشى〈名〉人的琴兹穆库弹。

قومىت〈名〉①服衣的褛褴,服衣的烂破:قومتكدى شەش 脱衣破你下脱,的纳百 ②。قومىت شاپان 衣纳百破为认,丁补有嫌,旧破嫌〈动〉قومىتسىن- 堪不烂。

قومىتسىنۇ قومىتسىن- 的不定式。

قومىتتا-〈动〉补,缀补:قومىتتاپ كيە بەرۋ 补一补穿就。

قومىتتال- قومىتتا- 的态动被。

قومىتتاس- قومىتتا- 的态互交。

قومىتتات- قومىتتا- 的态动使。

قومىتتاۋ قومىتتا- 的不定式。

قون-〈动〉①(类鸟)止栖,身栖,息栖,歇栖:ايروپلان قوندى. 飞机降临,降落 ②降临,落降:باسىنا باقىت قوندى. 幸福临在你身上。/了 ③住居:ءبىر قونۋ 住一夜,宿夜过,夜,营宿,宿歇 ④住:بۇرىنعى جۇرتقا قوندى 居来原住 ⑤乘,乘坐:ارباعا قوندى 居坐车马 ⑥(衣指)合,适合:اقىلعا قونباۋ 不可 ▲身 ▲اقىل قونۋ 悟领,悟领会 ▲理法无,义思 انقا قونۋ 骑,马骑,马上,马上骑 ▲اۇىل-ءۇي قونۋ 亲,近接,近靠 ②起一在住同,居邻当 ①

▲باق قونۋ 来福幸,福幸得获 ▲ەل قونۋ 饱吃 ▲كوكەيگە قونۋ 会领,悟领 ▲كوشەرىن جەل، قونارىن ساي ءبىلۋ 主自由不 ▲كۇن ۇياسىنا قونۋ 山西落日 ▲قۇنتسى ورنىنا (جەرگە) قونۋ 去出嫁,婚结(子女) ▲وقۋ قونباۋ ①ءسوزقونباۋ(孩小指)去进不学 ▲住不记 ①(见意)受接不,(告劝)去进不听 ▲住不坐,去跑来跑 قۇشىپ قونۋ(咐嘱) ▲运红走,财发 جاڭجالدى جەرگە جاقسى قونبا، وقپاندى جەرگە ەگىسىن ەكپە.【谚】。种耕莫地之洼坑,近靠莫地之非是 ▲قۇس قاناتىمەنەن ۇشادى، قۇيرىعىمەنەن قونادى.【谚】个三笆篱个一)落降巴尾靠,翔飞膀翅靠鸟(帮个三汉好个一,桩。

قوناعا〈名〉①餐晚的人客待招:قوناعا اسۋ 餐晚备准人客给 ②晚傍,昏黄:قوناعا ارەك كەلدى 了到才时晚傍。

قوناعاسى 见 قوناقاسى.

قوناعۇار〈形〉的勤殷,的情热客待,的客好:قوناعۇار ءۇي 庭家的客好。

قوناعۇارلىق قوناعۇار 的词名象抽。

قوناق I〈名〉人客,客宾:قادىرلى قوناق 客贵(宾贵)/قوناق شاقىرۋ 邀请客人(请客)/قوناق بولۋ 客作/باس قوناق 主宾 ▲ادەبى 人客的来然偶 ▲قۇداي قوناق 人客邀特 ▲قۇنتى قوناق 宾贵,客贵 ▲پالەلى قوناق 刺挑 插老,嘴插 سوزگە قوناق بەرمەۋ ▲人客的儿 قوناق كادە ▲话的人别断打,话(哈萨克照按)唱均主宾后人客待款人主,节礼和统传的族 قوناقتا شاقىرۋ ▲客请 قوناقتا ءان ▲歌的唱人客(歌 قوناق باستى بولۋ ▲断不人客 قوناق ءۇي ▲所待招,馆旅,栈客,房 قوناق ازوتتىرىپ كوپ سىنايدى.【谚】时的你验考,短间时的呆人客。▲قوناق قويدان جۇاس ماي بەرسەڭ دە جەي بەرەدى.【谚】多间也大再水油,候伺好人客。▲قوناعان سۇيىمەگەن بالاسىن ۇرادى ءۇيا ءۇيىن سىپىرادى.【谚】下得吃,人主的人客厌讨。▲قوناعىنىڭ التىنىن الما، العىسىن ال.【谚】地扫是就子孩打是不要,银金的人客取不。心的人客取

قوناق II جەر قوناق〔植〕〈名〉子粟,子谷 ▲子谷狗尾〔植〕 ▲参拳ءيت〔植〕 ▲属黍野تۇيىنەك〔植〕 ▲苋薏قوناق〔植〕。

قوناق III〈名〉地的夜过,处息栖(的类禽)方:قۇس قوناعى 巢鸟/تاۋىق قوناعى 舍鸡(窝鸡)。

قوناقاسى 〈名〉饭客，会宴，席宴：قوناقاسى وتكىزۋ 设待款宴会 / قوناقاسى وتكىزۋ 举行宴会。

قوناقباس 〈名〉〔植〕草牧梯原草。

قوناقجاي Ⅰ 〈名〉客房，店客，房客，旅馆，宾馆（社会）。

قوناقجاي Ⅱ 〈形〉好客的，好客待，热客待。

قوناقجايللىق 〈名〉象抽的名词。

قوناقجۇگەرى 〈名〉蜀黍属。

قوناق-قوپسى 〈名〉客人的来往，客旅的往来：قوناق-قوپسىلارى كوپ. 他的来往客人多。

قوناقسۇ 〈名〉不定式的。

قوناقسى- 〈动〉出摆势架人客：قوناقسماي وتىر، مىناۋ ءوز ءۇيىڭ. 这样一人客象别，是你的家。

قوناقسىز 〈形〉没有客人来的，不来客人的：ءبىر قوناقسىز بولعان جوق 没有不来客人的天一。

قوناقتا- 〈动〉①歇栖，止栖，息栖（类鸟）：بۇركىت تۇعىرىندا قوناقتاپ وتىرادى. 猎身栖息在树上。②〈转〉投宿，夜过，宿留，宿住。上架木在息栖鹰家谁在们你：كىم ۇيىندە قوناقتادىڭدار؟ 宿借客作家友挚到我天今：بۇگىن تامىرىمنىڭ ۇيىنە بارىپ قوناقتاپ كەلدىم. 夜的过了去。

قوناقتارى 〈名〉谷子，小米。

قوناقتاس- 〈动〉قوناقتا- 的互交态。

قوناقتات- 〈动〉قوناقتا- 的使动态。

قوناقتاۋ 〈动〉قوناقتا- 的不定式。

قوناقشىل 〈形〉好客待，热客待，的客待的情周的勤殷客待，的到。

قوناقشىلدىق 〈名〉قوناقشىل 的象抽名词。

قوناڭا Ⅰ 〈副〉晚傍，黑天，昏黄（刻时）。

قوناڭا Ⅱ 〈名〉宿，过夜的地方，宿处，住处，住宿的地方 ▲ ءبىر قوناڭا جەر 站驿一，程路的天一到能的距离。

قوناڭالىق 〈形〉宿留的，宿住的，夜过的。

قوناڭى 见 قوناڭا。

قونعىز- 〈动〉قون- 的使动态。

قوندىر- ① 〈动〉قون- 的使动态，放安，置安 ②起架：定固，جىگىتتەر تەزدەن اسحاناعا قازاندى قوندىرىپ تا بولدى. 小伙们在快很就锅了上安。③〈转〉写：ءبىر ءارىپتى قوندىرماستان كەتپە قالدى 一字个写有没就走了。

قوندىرعى 〈名〉〔技〕座架；座底，架支，座支，座基的床机：ستانوكتىڭ قوندىرعىسى 机床的基座 ▲ تۇراقتى قوندىرعى 〔技〕置装定稳。

قوندىرعىلا- 〈动〉座底建，架基装，座基安。

قوندىرعىلاۋ قوندىرعىلا- 的不定式。

قوندىرعىش 〈名〉机架支，机装安。

قوندىرما Ⅰ 〈名〉筑建层上〔哲〕。

قوندىرما Ⅱ 〈名〉顶屋，盖屋，盖顶，盖上：عيمارانتىڭ قوندىرماسى 建筑物的顶盖/ بيىنانىڭ قوندىرماسى 楼房的顶。

قوندىرت- قوندىر- 的使动态。

قوندىرىل- قوندىر- 的被动态。

قونجي- 〈动〉蹲；坐腰着猫：قونجيىپ انقا مىنە المايدى 马骑会不，看难式姿。

قونجيت- قونجي- 的使动态。

قونجيۋ قونجي- 的不定式。

قونجىق 〈名〉熊小，子崽熊。

قونجىقتا- 〈动〉子崽下（熊母指）。

قونجىقتاۋ قونجىقتا- 的不定式。

قونجىڭدا- 〈动〉手，碌碌忙忙；神精有得显：قونجىڭداپ كەشكە دەيىن تىنىم جوق 乱脚忙碌碌忙忙晚到天一候时的闲个有没。

قونجىڭدات- قونجىڭدا- 的使动态。

قونجىڭداۋ قونجىڭدا- 的不定式。

قونۋ قون- 的不定式。

قونىمدى 〈形〉①合适，的当恰，的理合情合：جانى اشي ايتسەلعان وتە قونىمدى ءسوز 话的理合为极的情同有具好②。的理合情合，的会领易容，的解理有③。解理易容生学课讲他：ونىڭ ساباعى وقۇشىلارعا قونىمدى ەدى. 的收吸被易容；的沃肥，的养营畜牲，好得长草年今：بيىل ءشوپ مالعا قونىمدى بولىپ تۇر. 腰长了吃。④的体合，的身合：قونىمدى كيىم 装服的身合。

قونمسز 道有没，的妥不，的当恰不 ①〈名〉的解理以难，的事懂不 ② 的理情合不，的理不，的身合不 ④ 的收吸以难，的养营乏缺 ③ 的体合。

قونمسزدىق 词名象抽的 قونمسز。

قونس 点居定，地住居，地住〈名〉Ⅰ قازىر قونس قايدا؟ / ؟ 方地么什在住在现 قونس جايلى بولسۇن! 居新贺祝！▲ اتا قونس 祖祖 بابا قونس ▲ 乡故，居故，方地的居定辈辈祖 قونس ەتۋ ▲ 居故，籍 قونس اۇدارۋ 移迁 ▲ قونس قۇتتى 居定，点住居（做地某把） قونس مايلار جايلى بولسۇن ! 居新贺祝 ！▲ قونس توي 居邻待招，居新迁乔喜之迁乔 ▲ قۇتتى قونسنا (ورننا، جەرىنە) قوندىرۋ 让 ▲ 家婆找娘姑给，嫁出娘姑 قورس بار جەردە قونس بار. 住有必迁有【谚】。

قونىس- Ⅱ قون- 态互交的。

قونستا- 住居，家安，居定〈动〉。

قونستان- قونستا- 态身反的。

قونستاندىر- قونستان- 态动使的。

قونسستانۇشى 人住居，者居定〈名〉。

قونستاس 相，的近邻，的处一在住同〈形〉Ⅰ 的界接，的壤接，的连毗，的邻毗：قونستاس اۇل (子村)勒吾阿的邻毗相 باتىر باستاس، باي قونستاس. 壮士中志同道合，的利依巴【谚】。关攸益。

قونستاس- Ⅱ قونستا- 态互交的。

قونستات- قونستا- 态动使的。

قونستاۋ قونستا- 式定不的。

قونىش 子勒，子统〈名〉：子勒 قونشى تىكتىك 靴勒/ بايپاقتىك قونشى 袜勒（统衬）جۇان قونش 人富，人钱有 ▲ كەك قونش 无忧无虑 的 ▲ قونشنان باسۋ 摆大摇大 قىسقا قونش 的寒贫，人穷。

قونشسىز 的勒短，的勒无〈形〉：قونشسىز باتىڭكە 鞋皮勒无。

قونشتى 的勒长，的勒高，的勒有〈形〉：قونشتى باتىڭكە 鞋皮勒高。

قوك ①〈名〉（之畜牲）部臀：قوك ەت 部臀 ▲ 肥膘：膘 ② 肉 ▲ قوك 膘长，膘上 الۋ قوك ەت 部臀 ▲ قولك تورعاي 柴如瘦骨，瘦（畜牲）。

قوڭاي- 肥长，膘长，膘上〈动〉。

قوڭايت- قوڭاي- 态动使的。

قوڭايۋ قوڭاي- 式定不的。

قوڭاشتاۋ 的肥不膘，的瘦较，的些一瘦〈形〉：مالدى كۇزدە قوڭداۋ كەرەك. 马的瘦较 ات 的膘长不。

قوڭدا- ①〈动〉膘抓，膘上使，肥养：膘抓要季秋在畜牲。

قوڭدان- ① قوڭدا- 态身反的 ② 长，膘上生）〔转〕③ 膘上畜牲 مال قوڭدانۋ 胖吃，膘：富致财发，来起裕富，来起富，善改，转好（活 ول بۇرىنعىدان قوڭدانىپ قالدى. 他 以比前富了裕。

قوڭداندىر- قوڭدان- 态动使的。

قوڭدانۋ قوڭدا- 式定不的。

قوڭداۋ قوڭدان- 式定不的。

قوڭدى 的壮体肥膘，的厚膘，的肥膘〈形〉：قوڭدى مال 畜牲的肥膘。

قوڭدىق 部臀〈名〉。

قوڭدىلىق① قوڭدى 变肥 ② 词名象抽的 قوڭدى，膘。

قوڭقا 见 قوڭقاق.

قوڭقاي- 出突，起隆，起高〈动〉：مۇرنى قوڭقايعان بىرەۋ 人的子鼻大个有。

قوڭقايۋ قوڭقاي- 式定不的。

قوڭقاق 的起高，的出突，的出凸〈形〉：قوڭقاق تاناۋ 高（子鼻大）子鼻。

قوڭقاش 见 قوڭقاق.

قوڭقي- 见 قوڭقاي-.

قوڭقيۋ قوڭقي- 式定不的。

قوڭقى 见 قوڭقاق.

قوڭقىل 满不，言怨 ② 声叫噜咕（子肚）〈名〉言之。

قوڭقىلدا- 肚，响噜咕噜咕（子肚）①〈动〉饿子肚：قۇرساعى اشىپ قوڭقىلداپ كەتتى. 饥牢发，叨叨唠唠，嚷嘟 ②。叫直噜咕噜咕得牢而意满不因 ريزا بولماي قوڭقىلداپ وتىر 骚：腹满骚。

قوڭقىلداق 叨唠唠，的苦叫好，的嚷嘟爱〈形〉

。的骚牢发爱，的完有没叨

قوڅقىلداۋ قوڅقىلدا- 。式定不的

قوڅسۇ قوڅسى- Ⅱ 。式定不的

قوڅسى Ⅰ 〈名〉 ① 邻舍，居邻：قوڅسى قونۇ 舍邻在住 ② 邻居的，的近邻：قوڅسى اۇىل 户来外；户难困，户穷 ③ 勒吾阿的近邻：ءبىزدىڭ قىستاقتا قوڅسىلا راز ەمەس. 我们阿的勒吾阿近邻不户难困。▲ جامان انقا جال بىتسە، جاننىڭ تورسىق بايلاتپاس، جامان ادامعا مال بىتسە، جاننىڭ قوڅسى قوندىرماس. 【谚】上马劣都近邻势了得人小，惊受都囊皮小了见膘

قوڅسى- Ⅱ 见 قوڅىرسى-.

قوڅسىز 〈形〉 ① 的瘦，的瘦，的膘长不：قىستان قوڅسىز شىققان جىلقىلار 冬越的瘦膘：的难困有，的裕富不②群马的弱瘦的膘了掉：ءال-اۋقاتى قوڅسىزدار 户难困的上济经。

قوڅسىزدىق قوڅسىز 的词名象抽。

قوڅسىق 〈名〉 儿味糊，儿味焦。

قوڅسى-قولاڭ 见 كورشى - قولاڭ.

قوڅسىلىق 〈名〉 居邻，舍邻。

قوڅىز 〈名〉 ▲ 虫甲，目翅鞘，纲虫〔动〕 ▲ 科虫行步 دۇنيە قوڅىز بارلداق قوڅىزدار ▲ 的财贪 زەر قوڅىزدار 科丁吉 ▲ ساڑى قوڅىز 金铃子 ▲ ساسىق (تەزەك) قوڅىز，螂蜣 ▲ سەكىرگىش قوڅىزدار 斑蝥，路导虫 ▲ 壳屎螂 سۇڭگۇر قوڅىزدار 龙虱科 ▲ ۇزىن مۇرت قوڅىز 天牛。

قوڅىلتاياق〈副〉：的脚光，的脚赤，的穿脚赤：ەتىكتى قوڅىلتاياق كيۋ 靴皮穿脚着赤。

قوڅىلتاق 〈形〉 衣内穿不，的服衣身贴穿不：ماقتالى شاپاندى قوڅىلتاق كيۋ 棉着穿心空的。▲ تۇرمىسى قوڅىلتاق 生活贫困。

قوڅىلتاقسۇ قوڅىلتاقسى- 。式定不的

قوڅىلتاقسى- 〈动〉(因没有贴穿身服衣)觉得：ءۇدىرەڭ جەل (سامال) 风和(风微，的善的：قوڅىر ات 马的色棕深 / قوڅىر شاش 的色褐暗 ①〈形〉：的色棕，的色啡咖，的色褐暗 قوڅىر ۇيرەك 和，的蔼和，的和温，的和柔，的柔温 ② 发头 قوڅىر قويدان 顺温情性，实老，柔温 ▲ قوڅىر ايۋ 梨杜〔植〕 ▲ قوڅىر المۇرت 熊马，熊棕 ▲ قوڅىر جەل 和 قوڅىر بۇيرا شاي 茶浓味香 ▲ قوڅىر كەش 晚傍 ▲ 风微，风 قوڅىر كوبەلەك 秋晚，秋深 ▲ قوڅىر كۇز 科蛾夜 ▲ قوڅىر سالقىن 凉，爽凉 قوڅىر قاز 灰雁 ▲ قوڅىر قالتا (济经) 不，裕富不，裕宽 ▲ قوڅىر قارلىعاش 燕雨褐 ▲ قوڅىر ۇيرەك〔动〕的和柔 ① 鸭野麻 ▲ قوڅىر ءۇن (داۋىس) 。音中男〔音〕② 音声的听动柔温，音声成变，色褐深成变，色棕成变〈动〉 **قوڅىراي-** 的马：色啡咖 ءوڭى قوڅىرايىپ كەتىپتى. 。色褐深了成变色毛染 ② 态动使的 **قوڅىرايت-**〈动〉① قوڅىراي- 。色啡咖成染，色棕成

قوڅىرايۋ قوڅىراي- 。式定不的

قوڅىراۋ 〈名〉 钟，铛铃，铃：قوڅىراۋ سوعۋ 打钟敲 / قوڅىراۋ قاعۋ 铃电 / قوڅىراۋ توك /铃 تۇيەنىڭ قوڅىراۋى 驼铃。

قوڅىراۋباس 〈名〉 ▲ 草漏，草铃风〔植〕 قوڅىراۋ باس تۇقىمداسى 。目梗桔

قوڅىراۋگۇل 〈名〉 梗桔〔植〕。

قوڅىراۋداي 〈形〉：的锵铿音声，的晰清音声：داۋىسى قوڅىراۋداي 的铃银(音声的般铃(音)。

قوڅىراۋلات- 〈动〉 。铃响使，钟敲，铃打

قوڅىراۋلاتۋ قوڅىراۋلات- 。式定不的

قوڅىراۋلى 〈形〉：的钟有，的铃带，的铃有：قوڅىراۋلى ساعات 的(钟鸣自)钟闹。

قوڅىراۋشى 〈名〉 。人钟敲，人铃打

قوڅىرباس Ⅰ 〈名〉〔旧〕。者反造，者义起

قوڅىرباس Ⅱ 。属禾熟早〔植〕

قوڅىرجاي 〈名〉〔地〕：带热亚，带温 قوڅىرجاي وسىمدىكتەرى 。物植带热亚

قوڅىرقاي 色黄棕，的色棕，的色褐棕浅〈形〉。的

قوڅىرلا- 〈动〉 。色棕呈，色褐灰呈

قوڅىرلان- ① قوڅىرلا- 褐成变 ② 态动被的 。色

قوڅىرلانۇ- قوڅىرلان- 式定不的。
قوڅىرلات- ①قوڅىرلا- 的 ② 态动使的〈动〉(时唱歌)
。听动美优而慢变快由,低变高由音声使
قوڅىرلاتۇ قوڅىرلات- 式定不的。
قوڅىرلاۋ I قوڅىرلا- 式定不的。
قوڅىرلاۋ II 〈形〉的色啡咖浅,的色褐浅
。
قوڅىرلىق قوڅىر 词名象抽的。
قوڅىرسۇ قوڅىرسى- II 式定不的。
قوڅىرسى I 〈名〉儿味糊,儿味焦
قوڅىرسى- II 〈动〉烟,儿味糊发,儿味焦发
ئىسى شىعىپ جاتىر不知什么东西发出儿味糊。
قوڅىرسىق 见 قوڅىرسى I.
قوڅىرسىت- قوڅىرسى- II 态动使的。
قوڅىرشا 见 قوڅىرقاي.
قوپ- 〈动〉动冲,来起硬,起勃(茎阴)
قوپا 〈名〉方地的生丛草杂,方地的生丛苇芦
▲ وت الىپ قوپاعا ئىتۇسۇ 怒不可遏火肝动大,遏
。丈三冒火
قوپاي-〈动〉:坐腰着猫,撅;坐地看难式姿
。正坐要时马骑 قوپايماي وتىر انقا مىنگەندە
قوپايت- قوپاي- 态动使的。
قوپايۇ قوپاي- 式定不的。
قوپاقتا- 〈动〉① 慌心,慌心,急着,住不坐
قوپاقتاماي بۇگىن قونىپ :安不卧坐,乱意
كەت. 别急着,今天住就下吧。② (在坐或
不坐,落一起一子身,簸颠下上(上车
قوپاقتاپ وتىرالماي كەلەدى. 稳:جول تەگىس ەمەس، اربا داعىلار
颠人的上车,平不坷坎路道。稳不坐得簸
قوپاقتاۋ قوپاقتا- 式定不的。
قوپال 〈形〉的拙笨,的笨
قوپالى 〈形〉的草杂苇芦满长:قوپالى كول
。湖苇,荡苇芦
قوپاڭ: قوپاڭ ەتۇ (然突)颠簸,下一晃摇,
قوپاڭدا- قوپاقتا-. 见
قوپاڭداس- قوپاڭدا- 态互交的。
قوپاڭدات- قوپاڭدا- 态动使的。
قوپاڭداۋ قوپاڭدا- 式定不的。
قوپاڭ-قوپاڭ 〈副〉落一起一(体上时马骑)

地纵一纵一上向,地。
قوپار-〈动〉① 翻,翻地 / جەر قوپارۋ 地翻
جەردى تەرەڭ قوپارۋ 深土翻地 ② 推,翻毁:
جاۋدىڭ بەكىنىسىن قوپارىپ تاستاۋ 的人敌毁捣
ئۇيدىڭ ۇشىن قوپارماڭ- 腾,翻乱 ③ 堡碉的
。翻乱要不里屋在们你 دار. ,破爆,发爆 ④
قوپارۋ جۇمىسى 业作破爆 :炸爆。
قوپارعىش 〈形〉的发爆,的破爆:قوپارعىش
ۇق 筒破爆 / قوپارعىش تۇتىك 弹破爆 /
قوپارعىش زات 物炸爆 / قوپارعىش ئدارى 炸
。药
قوپارعىشتىق قوپارعىش 词名象抽的。
قوپارت- قوپار- 态动使的。
قوپارۋ قوپار- 式定不的。
قوپارۇشى 〈名〉手破爆
قوپارىل- ① قوپار- 的 ② 态动被爆,发爆
。炸爆,破
قوپارىلىس- I 〈名〉炸爆,破爆;动震,震爆,
قوپارىلىس ورتالىعى 心破爆 / جانار :发爆
تاۋدىڭ قوپارىلىسى 火山爆发 / قوپارىلىس
كەپىنى 风爆▲ قوپارىلىس تولقىنى 〔物〕炸爆
。波
قوپارىلىس- II قوپارىل- 态互交的。
قوپارىلىستىر- قوپارىلىس- II 态动使的。
قوپارىس- قوپار- 态互交的。
قوپارىستىر- قوپارىس- 态动使的。
قوپسۇ قوپسى- 式定不的。
قوپسى- 〈动〉① 弄被,软松变,松疏,散松
قوپسىعان :软松,浮虚;松蓬,蓬蓬乱,乱
توپىراق 浮(土的软松)土 / قوپسىعان ئجۇن
② 发头的松蓬 شاش قوپسىعان / 毛的乱散
قوپسىپ قايداعىنى ايتادى 〔转〕:底泄,说乱
。去出说都西东的说该不 كەن
قوپسىق 〈形〉的松疏,的软松,的散松
قوپسىقتىرا- 〈动〉蓬较,些一乱散,散松散
قوپسىقتىراعان شاش :乱蓬较,松乱。
قوپسىقتىراۋ قوپسىقتىرا- 式定不的。
قوپسىت- قوپسى- 态动使的。
قوپستىل- قوپسىت- 态动被的。
قوپىلدا- 〈动〉不惑慌,定不神心,安不立坐

不坐股屁 قالدى قوپلداپ كوتى：决不豫犹，安（稳不股屁）住。

قوپلداۋ قوپلدا- 式定不的。

قور Ⅰ〈名〉资物备储，金积公，金基，金资，积 قور جيناۋ ▲蓄积，存贮，存库，累积，源资金资累 / قازىنا قورى 金资（金积公）/ اقشا قورى 国币货累积 / مەملەكەت قورعانىس قورى 备储食粮 ▲ استىقتىك قورى 金基防 / اينالمالى قور 流动金资 ▲ سوزدىك قور 本基 汇词。

قور Ⅱ〈名〉酵，子曲，素酵（的酒奶马制酿）母。

قور Ⅲ〈形〉的气受，的辱凌受，的屈受；货蠢，废囊窝，的蠢愚，的知无，的能无 قور بولۋ ▲能无为成 ②人之（磨折受）辱凌受 ① ▲ 酸辛尽受，磨折尽受 كەمدى قور ٶيت قورى 人待虐【谚】سونان زار تارتارسىڭ، تۇتسالڭ 应报的有应到得要晚早人的。

قور Ⅳ：**قور ەتە ٶتۇسۋ** 子下一，着睡声一鼾着睡。

قورا〈名〉①院，子院，院庭，落院：كەڭ قوراسى 围，圈 ② 子房的院庭阔广有 بار ٶۇي 栏围木 قورا 圈羊 / اعاش قورا 栏，畜，栏：قوي قورا 羊（群）圈一 ▲ 圈；群：ٶبىر قورا قوي ③ جايداق（اشىق）قورا 圈天露。

قورابا Ⅰ〈名〉产财，富财。

قورابا Ⅱ〈名〉或酒奶马），子曲，素酵，子引（物淀沉的底皿器在料饮他其）。

قورا-جاي〈名〉①院，院宅；产房，所住，宅住（宅住有）。② 栏畜，圈畜。

قوراز〈名〉〔植〕鸡公〔动〕▲ قوراز ايدار 子箱青，花冠鸡。

قورازدان-〈动〉〔转〕傲，傲骄，岸傲，气傲，慢傲，子架摆，意得鸣自，足十气神。

قورازدانۋ قورازدان- 式定不的。

قورازدى〈形〉的鸡公有：قورازدى تاۋقتار 群鸡的鸡公有。

قورازسىن- 见 قورازدان-。

قورازسىنۋ قورازسىن- 式定不的。

قورازشا〈副〉象一鸡公样地：قورازشا توبە-لەسۋ 斗好样一鸡公象。

قورا - قوپسى ①〈名〉所住，宅住，落院；圈畜，栏畜。② 子院，院庭。

قورا - قورا〈形〉的群成，的群一群一，群大，的圈成圈成，的群大一群一 قورا-قورا قوي：的圈成圈成，的群大羊绵的群。

قورالا-〈动〉①来起圈，来起圈（畜牲赶），来起围 ②来起圈羊把 قويدى قورالاۋ 入，栏入：قويدى قورالاۋ 把 ٶۇيدى قورالاۋ 墙围筑，栏圈筑修，圈：ٶۇيدى قورالاۋ 来起圈墙围用。

قورالان- قورالا- ▲态动被的 اي قورالانۋ 月 ▲ قورالانىپ وتىرۋ 晕坐，坐圈---成围，坐围圈。

قورالاس Ⅰ〈形〉的近邻，的院同着挨紧，的近邻，的院同：قورالاس كورشى / 居邻的院同 قورالاس وتىرعان مالشىلار 紧挨着的住居牧民们 ② ▲ 羊的圈个一同 قورالاس قوي 同，的圈同，的栏：قورالاس قوي 的圈同，的栏اۋىل ارالاس، قوي قورالاس.【谚】各家各，亲相家，群同只羊。

قورالاس- Ⅱ قورالا- 的互交态。

قورالات- قورالا- 的使动态。

قورالاۋ قورالا- 式定不的。

قورالى〈形〉①的多众，的量大，的群成满，的多众，的量大：قورالى مالى بار. 他有的群成栏的圈 ②畜牲的，的圈有，的圈有；的院庭带，的落院有：قورالى ٶۇي 的院庭带 / مال قورالى ٶۇي 的院庭带有家的栏圈畜牲。

قورالىق〈名〉①栏圈，落院：بۇرىن ٶبىر قورالىق بار ەدى. 以前有一个破旧的圈 ②栏畜的畜牲群一纳容能：ٶبىر قورالىق قىستاۋ 场牧季冬的畜牲群一纳容能。

قورام 积面，模规，围范，小大〈名〉。

قورامالا 型模弹铸〈名〉。

قورامسان 壶箭，囊箭〈名〉。

قوراپ〈名〉①小盒，盒小：سىرنكە قورابى 火柴盒 / تەمەكى قورابى 烟盒，壳外 ②盒笼 ③子套的镜远望 قورابىنىڭ 子套：ٶدۇربىنىڭ قورابى 的制编条荆：تالدان توقىلعان قوراپ 筐小，子架车 ④子筐。

قوراپسز 装不，的匣装不，的盒带不 ①〈形〉
火的盒装不 قوراپسز سىرتكە：的装散；的箱
的子筐无，的子筐带不 ②（柴火装散）柴
قوراپتا- 装包；箱装，匣装，盒装〈动〉：
بۇلىنگىش بۇيىمداردى قوراپتاپ تاسۇ 易品商损
输运箱装要。
قوراپتاۋ قوراپتا- 的式定不。
قوراپتى 的装盒，的匣带的，子盒带①〈形〉，
的装筐，的筐带 ② 的装匣。
قوراپشا 箱小，匣小，盒小〈形〉：اعاش قوراپشا
箱木小。
قوراسان 疹痘，花天〔医〕〈名〉。
قوراش 观雅不，的看好不，的看难 ①〈形〉
不，的亮漂不，的扬不貌其，的恶丑，的丑，的
的：كورىنىسى قوراش بولعانىمەن ءشى سۇلۋ美
，的事本有没，的窠窝 ② 美心内，扬不貌外
的能：قوراش جان 无能 ▲ 人的قوراش ساناۋ
视蔑，起不看，看小。
قوراشسىن- 不嫌，亮漂不嫌，丑嫌 ①〈动〉
看好：بۇل جىگىت ءبىر قىزدى قوراشسىنىپ
吹而亮漂不娘姑个那嫌子伙小个这. المادى
了。②起不瞧，视蔑，视轻，看小，起不看：
سەن ونى قوراشسىنبا، قابىلەتتى ادام. 小别你
力能有很他实其，他看。
قوراشسىنۋ قوراشسىن- 的式定不。
قوراشتان-〈动〉看难得显，丑变，陋丑得变，
亮漂不得长：ول قازىر قىز كەزىندەي ەمەس，
漂样那时娘姑象不在现她. قوراشتانىپ كەتتى
了亮。
قوراشتانۋ قوراشتان- 的式定不。
قوراشتىق 词名象抽的قوراش。
قوراشى 的院家守看，人的子院看①〈名〉
。卫守，人门看，房门② 人的院庭理料，人
قوراشىل 圈离不，的圈离不（畜牲）①〈形〉
：قوراشىل 的圈恋，的里圈在呆于惯习，的门
门院离不 ②（牛的圈恋）牛的圈离不
守能 ءىت قوراشىل：的卫守，的门院出不，的
狗的门。
قورباڭ 跚蹒，的便灵不作动，的笨脚手〈形〉
：的 قورباڭ شال 动作 爷大老的便灵不。

قورباڭدا- 作动，便不动行（重笨体身）〈动〉
跚蹒，活灵不作动，扭别。
قورباڭدات- قورباڭدا- 的态动使。
قورباڭداۋ قورباڭدا- 的式定不。
قوربي-〈动〉，肿臃，重笨得显（厚太得穿因）
身了不弯，便不动行。
قوربيت- ① قوربي- 的态动使 ② 竖（羽）起
胀膨，（毛）。
قوربيۋ قوربي- 的式定不。
قورعا- 维，卫捍，卫守，护保，卫保 ①〈动〉
：护拥，护爱 ② 国祖卫保 قورعاۋ وتاندى
爱军拥，话说 ءسۇيۇ ارميانى قورعاپ، حالىقتى
：翼卵…… 替，庇包，护庇，护祖 ③ 民
对不是人坏庇包 قورعاۋ تۇرا ەمەس كىسىلەردى
▲ 己自全保，己自护保 قورعاۋ باس 的
▲ 护爱样一珠眼 قورعاۋ كوزدىڭ قاراشىعىنداي
，بۇرشا ق 幼护保雀麻时雨下【谚】. قورعار جاساۋ باسىن
暇不顾自雀麻时子雹下，雏。
قورعاعىش 的全保于善，的护保于善〈形〉：
ءوز باسىن قورعاعىش ادام 人的己自全保于善
（人的身保哲明）。
قورعال- قورعا- 的态动被。
قورعالا- 雨，雪，风）避躲，避，躲 ①〈动〉（
护掩；卫自 ② 雨避 قورعالاۋ 等）：
用 قورعالاۋ 挡阻，挡遮，护保：كوزىن قولىمەن
敢不，脚缩手缩，缩蒽，缩畏 ③ 睛眼挡遮手
，手放 باتىل 怯胆，胆大不：قورعالاپ قىزمەتتى
〔天〕④作工手放敢不地脚缩手缩 الماۋ ەستەي
弦下：قورعالاعان اي 月弦下。
قورعالاق 见 قورعانشاق.
قورعالاقتا- 缩事办，怯胆，事怕，怕 ①〈动〉
断果不事办，脚缩手：قىزمەتتە قورعالاقتاپ
羞 ② 人的脚缩手缩上作工在 جۇرەتسىن ادام
，方大不，闪躲，藏躲，羞害，怯胆，怯：كىسىدەن
قورعالاقتاپ جۇرەتسىن بالا 见了孩子的怯羞就人了。
قورعالاقتاۋ قورعالاقتا- 的式定不。
قورعالان- قورعالا- 的态动被。
قورعالات- قورعالا- 的态动使。
قورعالاۋ قورعالا- 的式定不。

قورعالاۋىق 见 قورعالاق.

قورعامپاز 见 قورعانمپاز.

قورعامپازدىق 见 قورعانمپازدىق.

قورعان I 〈名〉① 堡垒,塞要,障屏,堡城,墙寨,墙围 بەيبىتشىلىكتىڭ قورعانى: 事工御防,墙寨,墙围的固坚 / بەرىك قورعان 堡垒的平和 / قۇرىش قورعان 山靠〔转〕② 壁铁墙铜 حالىق ءۇشىن قورعانعا: 者护庇,靠依,柱支,作 ▲ قورعان بولۋ 山靠的们我是民人. ▲ ەل ـ ءىرى قورعان 城长 ▲ ۇلى قورعان 护保,主 كىلتى، ەر ـ ءىرى قورعانى. 【谚】 的福幸 雄英是石柱的福幸,民人是匙钥. ▲ جالعىز اعاش ورمان بولماس، جالعىز كەرىپش قورعان بولماس. 【谚】 墙成不砖单,林成不木独.

قورعان- Ⅱ ①قورعا- ② 态身反的 防,卫自 ③ 争战卫自 قورعانۋ سوعىسى: 备防,卫,怯畏 قورعانىپ سويلەي الماۋ: 怯胆,怯羞,羞害 قولىنان كەلمەيتىن: 虑顾有,心担,怕 ④ 话讲敢 جاراسىنان قورعانادى. (他)着碰口伤的上手怕了.

قورعانا ـ 〈副〉 **قورعانا** 心担是总,怕再一 قورعانا ـ پىكىر بەرۋدەن قالۋ: 脚缩手缩,心担是总,怕再一 قورعانا ـ 见意提敢不虑顾有是总上想思.

قورعاندا- 〈动〉 防筑修,垒堡筑,堡城修 ① 墙围打 ② 事工御

قورعاندال- قورعاندا- 态动被的.

قورعانداۋ قورعاندا- 式定不的.

قورعاندى 〈形〉① 有 ② 的事工有设,的垒堡有 〔转〕的垒堡有没,的堡城有没 ① 的墙城有,的墙围有 ③ 有没,的墙围有没 ② 的防设有没 的山靠有没,的靠无依无,的护保有没.

قورعانسىزدىق 词名象抽的 قورعانسىز.

قورعانشاق 〈形〉 **قورعانشاق**,的怯畏,的怯胆,的小胆 缩手缩的事怕小胆,的胆吊心提,的缩缩畏畏的脚.

قورعانشاقتا- 〈动〉 **قورعانشاقتا-** 胭腼,怯羞,小胆,怯畏 بالا قورعانشاقتاپ ۇيگە كىرمەدى. 脚缩手缩,事怕小胆 屋进有没得怯羞子孩.

قورعانشاقتان- قورعانشاقتا- 态身反的.

قورعانشاقتاس- قورعانشاقتا- 态互交的.

قورعانشاقتات- قورعانشاقتا- 态动使的.

قورعانشاقتاۋ قورعانشاقتا- 式定不的.

قورعانمپاز〈形〉小 的身保哲明,的翼翼心.

قورعانمپازدىق① 词名象抽的 قورعانمپاز ② 义主守防.

قورعانىس 〈名〉① 守防,卫防,御防 卫自: قورعانىس سوعىسى 防国御 / قورعانىس اكوبى 壕空防 / ەمەلەكەت قورعانىس 争战卫自 / قورعانىس 保垒,② 敌毁摧 جاۋدىڭ قورعانسىن قيراتۋ: 事工,堡地 垒堡的人.

قورعانىش 〈名〉① 保护防,物护防,物护保,体护掩 قىكى قولىن باسىنا قورعانىش ەتىپ الۋ: 障屏 用包,者护庇,者护保〔转〕② 头着护手只两 ونىڭ قورعانىشى بار: 山靠,柱支,者持支,者庇 台后有他.

قورعانىشتى 〈形〉 **قورعانىشتى**,的体护掩有,的物护保有,的人护庇有,的者护保有〔转〕② 障屏有 的山靠有,的柱支.

قورعاس- قورعا- 态互交的.

قورعاسىن 〔矿〕① 〈名〉 铅: قورعاسىن رۇداسى 铅矿,的重沉,的重〔转〕③ 弹铅〔转〕② 的重沉,的甸甸沉 كولەمى كىشكەنە بولعانىمەن سالماعى قورعاسىن 看着很量分可小很积体〔转〕④ 重量分可小很积体着看: قويدىڭ ءسۇتىنىڭ قورعاسىنداي جوعارى 的高值价养营,的养营有 ▲ 高很值价养营的奶羊. ▲ قورعاسىن بەت 〔印〕 版铅 ▲ قورعاسىن دوپ 〔体〕 球铅 ▲ الماستىڭ جاۋى قورعاسىن. 【谚】(容相不火水)铅是敌之石钻.

قورعاسىندا- 〈动〉 来起封铅用,铅镀,铅镶,铅灌.

قورعاسىندات- قورعاسىندا- 态动使的.

قورعاسىندالۋ قورعاسىندا- 式定不的.

قورعاسىندى 〈形〉 的铅镀,的铅镶,的铅有,的封铅,的铅灌.

قورعاسىنشى 〈名〉 工铅.

قورعات- قورعا- 态动使的.

قورعاۋ قورعا- 式定不的.

قورعاۋشى 〈名〉① 者卫捍,者卫保,者护保 ② 护辩 وتان قورعاۋشىلارى 们人的国祖卫保: 者卫捍,者卫保,者护保 ② 们人的国祖卫保

。员门守〔体〕③ 师律，者护袒，人
قورعاۋشىلىق ② 卫捍，卫保，护保 ①〈名〉
。庇包，护庇，护袒，护辩
قورعاۋش 掩，物护掩，物挡遮，物护保〈名〉
动自〔物〕اۆتورماتتى قورعاۋش ▲ 体掩，物盖
。角光遮〔电〕بۇرىش قورعاۋش ▲ 机险保
قورعاۋشسىز〈形〉无保护的，无挡遮的物，无掩体的
。
قورعاشتا- 〈动〉① 惜爱；住护，护保（力尽），
ەمەس. ارکىم ٴوز باسىن قورعاشتاۋ دۇرىس：护爱，惜珍
。的对不是己自护保只人个一每 ②
قىلمىس. جامان ادامداردى قورعاشتاۋ-：护袒，庇包，护庇
。恶罪是人坏庇包
قورعاشتاۋ قورعاشتا- 。式定不的
قوردا Ⅰ〈名〉① 堆粪（羊）牛（的年多积堆）
。料肥机有 ②
قوردا Ⅱ 。线割，弦〔数〕〈名〉
قوردالا- 〈动〉① 积垒，集聚，来起堆，积堆：
ٴىگايتقىش قوردالاۋ 积肥 ② 存储，蓄积，累积，
备贮 استىق قوردالاۋ：藏贮，备贮，存贮，存积
。金资累积 / اقشا قوردالاۋ 食粮
قوردالاۋ قوردالا- 。式定不的
قوردالى 〈形〉① 储 ② 的堆成，的儿堆成堆
③ 的存储有，的蓄积有，的蓄储有，的厚雄备
قوردالى：的厚子底，的裕充源财，的富丰源资
。庭家的厚子底 سەميا
قورداڭدا 见 قورباڭدا-.
قورداڭداۋ قورداڭدا- 。式定不的
قورداپ 。母酵〈名〉
قوردي- 笨手笨，拙笨得显（胖肥太因）〈动〉
。便不动行，肿臃，脚
قوردىۋ قوردي- 。式定不的
قورەك ① 〈名〉：食粮，物食，粮食，粮口
ۋيده قورەك قالماۋ ②（了炊断）了粮口断里家
قورەك：料养，份养，品养滋，养滋，品养营，养营
ادامعا قورەك قاجەت، وسىمدىكتەرگە دە قورەك،
سۋ قاجەت. 和份养要需也物植，养营要需人
。水
قورەك-ازىق 见 قورەك.
قورەكسىز ①〈形〉：的粮口缺，的粮口有没
：的物食缺，的物食有没 قورەكسىز سەميالار
缺，的高不值价养营，的养营有没 ② 户粮缺
。物食的养营乏缺 قورەكسىز ازىق：的养营乏
قورەكسىزدەن- 〈动〉：够不养营，养营乏缺
：قورەكسىزدەنگەن بالا 子孩的养营乏缺
。
قورەكسىزدەنۋ قورەكسىزدەن- 。式定不的
قورەكتەن- 〈动〉① 收吸，养营收吸，饭吃
ناۋقاستان ەندى جازىلعان：养营强加，养营，料养
ادام جاقسى قورەكتەنۋ ٴتيىس. 刚 人的愈病刚
接，取吸，收吸〔转〕② 。养营强加的好很要
/ 差力能收吸 قۋاتى ٴالسىز قورەكتەنۋ：受
كىتاپتان ٴبىلىم الىپ، قورەكتەنۋ 从书本里学
。料养收吸，识知习
قورەكتەندىر- قورەكتەن- 。态动使的
قورەكتەندىرگىش 补，品养滋，品养营〈名〉
。品养
قورەكتەندىرىل- قورەكتەندىر- 。态动被的
قورەكتەنۋ قورەكتەن- 。式定不的
قورەكتى 〈形〉，的养补，的性养滋，的养营有
：قورەكتى وسىمدىكتەر 的份养有，的富丰养营
▲ ەت قورەكتىلەر 食肉目 ▲ 物植的富丰养营
ٴسۇت قورەكتىلەر 乳哺动物 ▲ ٴشوپ قورەكتەر
。物动草食
قورەكتىك 养营 ② 物食，粮食，粮口 ①〈名〉
。品养补，品养滋，品
قورەكتىلىك 富 ② 词名象抽的 قورەكتى ①
。高性养滋，养营有
قورەڭدى 膘上，（马）的饱吃就快很 ①〈形〉
② 的元复快很，的力体复恢速迅；（马）的快
。的算细打精，的子日过会〔转〕
قورجا 。庄村，庄村小，子村小〈名〉
قورجاڭدا- 手笨；走腰着猫，走行首俯〈动〉
。拙笨得显作动，脚笨
قورجاڭداۋ قورجاڭدا- 。式定不的
قورجي- 里怀或厚太得穿因人指 ）①〈动〉
，竭力衰身 ②囊囊鼓鼓，身弯便不（西东着揣
。衰体老年
قورجيۋ قورجي- 。式定不的
قورجىن 褡 ▲ 子褡马，褡褡〈名〉قورجىن اۋ
▲ 圈畜套 قورا قورجىن ▲ 网式褡

满满得装褡褳 ① قورجىنى توق ▲ 房厢 ۇي
满包腰,的有富 ② 的囔囔鼓鼓得装褡褳,的
。的
قورجىندا- 〈动〉装里子褡马往,褡褳(东
西):قورجىنداپ الۋ 走装的褡褳成。
قورجىندال- قورجندا- 态动被的。
قورجىندات- قورجندا- 态动使的。
قورجىنداۋ قورجندا- 式定不的。
قورجىن-قولاك 〈名〉褡马,褡褳;装行,李行
。子
قورقار〈名〉枪烟(的烟麻,烟大抽),袋烟水,
。袋烟
قورقاۋ 〈名〉① 〔动〕囔斲 ② 狼斑,狗
凶〔转〕▲的厌无得贪,的婪贪,的险阴,的恶凶,的残
قورقاۋ قاسقىر 狗斲〔动〕。
قورقاۋلان- 〈动〉得贪,酷残得变,恶凶,残凶
。厌无
قورقاۋلانۋ قورقاۋلان- 式定不的。
قورقاۋلىق〈名〉厌无得贪,酷残,恶凶,残凶。
قورق: قورق ەتۋ 声噜呼作,响声一哧扑。
قورقاق 〈形〉胆;的懦怯,的怯胆,的小胆
قورقاق بالا 子孩的小胆 / ول دا
قورقاقتىك ءبىرى. 小鬼:他一之鬼小胆是也。▲ ەر
ءبىر رەت ولەدى، قورقاق مىڭ رەت ولەدى.
【谚】遍千死可鬼小胆,次一死只雄英。▲
كوز قورقاق، قول باتىر. 手,鬼小胆是眼【谚】
。汉雄英是
قورقاقتا- 〈动〉慌恐,惧恐,惧畏,怕害,怕
,尾畏首畏,胆吊心提:قورقاقتاپ ەلدىڭ الدىنا
。去前面人众到敢不得怕害 بارالماۋ
قورقاقتان- قورقاقتا- 态身反的。
قورقاقتاۋ I قورقاقتا-式定不的。
قورقاقتاۋ II 〈形〉的怯胆较比,的小胆点有
。的大太不子胆
قورقاقتىق قورقاق 词名象抽的。
قور-قور: قور-قور ەتۋ 声噜呼噜呼发不,
。声鼾发,噜呼打地住
قورقۋ قورىق- 式定不的 III。
قورقىلدا- 〈动〉作唧吧唧吧,声嗤噗嗤噗发
噜呼,响作噜咕噜咕,(音声的里泥在踩)响
。响作噜呼
قورقىلدات- قورقىلدا- 态动使的。
قورقىلداۋ قورقىلدا- 式定不的。
قورقىنىش 〈名〉①:怖恐,惧畏,惧恐,怕可
考,虑顾 ② 怖恐的争战 سوعىستىڭ قورقىنىشى
虑,忐忑:安下忐忑 ول ءتۇندى قورقىنىشتا
ونكىزدى. ③ 。夜一了过渡中安不忐忑在他
,胁威 ④ 险遇 ۇشراۋ قورقىنىشقا:急危,险危
,吓威)胁威 ءتوندىرۋ قورقىنىش:吓恐,吓威(吓
。(吓恫
قورقىنىشسىز 〈形〉危无,的险危不,的全安
的要紧关不,的害 قورقىنىشسىز تىك تۇر.
。着立挺然安在他
قورقىنىشتى 〈形〉,的惧恐,的吓恐,的怕可
的全安不,的险危;的惊心战胆:قورقىنىشتى
كورىنىس / قورقىنىشتى ۋاقيعا 象景的怕可
。物人险危 ادام قورقىنىشتى / 件事的怖恐
قورقىنىشتىلىق ①قورقىنىشتى 名象抽的
。绪情惧恐,理心怖恐,象景的怕可②词
قورقىرا- 〈动〉喽嘿出发(时断切咙喉把)
。响作噜呼噜呼,声喽嘿
قورقىرات-① قورقىرا- 杀宰 ② 态动使的。
قورقىراۋ قورقىرا- 式定不的。
قورقىت- قورىق- I ▲ 态动使的 كوپ
قورقىتادى، تەرەڭ باتىرادى. 火柴拾人众【谚】
。高焰
قورقىتا-قورقىتا 〈副〉恐连连,唬吓地连接
。胁威地再一,吓威地断不,吓
قورقىتپا 〈形〉吓恐,的威胁,的人唬,的唬吓
。话的人唬 ءسوز قورقىتپا:的
قورقىتىپ-ۇركىت- 〈动〉惊使,惊受使,吓惊
。安不恐惊使,吓
قورقىتىپ-ۇركىتۋ قورقىتىپ-ۇركىت- 不的
。式定
قورلا- 〈动〉,骂辱,笑耻;辱受,辱凌,辱侮
待虐,蹧蹂,踢糟:باستالاردى قورلاماۋ كەرەك
。落部辱侮 سۇيەك قورلاۋ ▲ 人别辱凌能不
قورلان- I قورلا- 态身反的。
قورلان- II 〈动〉富;累积,多增,聚积(产财)
民农. ديقاندار قورلانىپ قالدى:财发,来起裕

了来起裕富 。

قورلاندىر- قورلان- Ⅱ 态动使的 。

قورلانىس- قورلان- Ⅱ 态互交的 。

قورلات- قورلان- 态动使的 。

قورلاۋ قورلا- 式定不的 。

قورلاۋشى 〈名〉虐,者蹦蹂,者辱侮,者辱凌 者待 。

قورلاۋشىلىق 〈名〉辱凌,辱侮,凌欺,压欺 。

قورلىق 〈名〉① 彩光不,行丑,辱羞,辱耻 到受)辱侮受蒙 قورلىق كورۋ 为行的脸丢 :قورلىق ٶوتۋ 欺 ②(辱耻 境处的难受苦受,磨折 ٶيت قورلىق 甚太人 ▲ 辱端的行【谚】 قورلىق جۇمىاس ساقتىققا. ▲ 不粘 。▲ قورلىق ومىردەن ەرلىك ٶولىم ارتىق. 身献勇英如不生偷辱忍【谚】 。

قورلىق-زورلىق 〈名〉迫压,行暴,害迫,压欺 理无横蛮,道霸行横,诈压 。

قورمال 〈名〉人恩,母父生再 :پارتيا ٶبز- دىك قورمالىمىز. 母父生再的们我是党 。

قورپىلداڭ- 〈动〉 响作拉踏里踢,响作 :اياعىنداعى باتپىكەسى كەك كەلىپ، جۇرگەندە قورپىلدايدى. 穿上脚他 。

قورپىلدات- قوربىلدا- 态动使的 。

قورپىلداڭ قورپىلدا- 式定不的 。

قورس: قورس ەتۋ ①(时体畜、体人刺剑刀)受(马) ③ 色变然勃,气脾发大 ② 声哧噗发 声鼻出发惊 。

قورساۋ 见 قۇرساۋ.

قورس-قورس: قورس-قورس ەتۋ 鼾鼾发 噜呼噜呼出发,哼哼地断不,声哼哼出发,声 。声

قورسىل 〈名〉① 呼噜呼,声鼾,鼾(猪指) 声噎抽,声哼哼 ② 声噜 。

قورسىلداڭ- 〈动〉 样一猪象 :شوشقاشا قورسىلداڭ 声噜呼噜呼发,声声鼾发,声哼哼出发 ① 哭痛 جىلاۋ قورسىلداپ :声噜呼噜呼发 〔转〕② 鼾鼾 涕流 。

قورسىلدات- قورسىلدا- 态动使的 。

قورسىلداڭ قورسىلدا- 式定不的 。

قورسىن- 〈动〉① 意好不到感 ,耻羞到感 窝为认 ② 人丢为认,脸丢为认,辱耻为认,思 。货蠢成当,能无到感,囊

قورسىنۋ قورسىن- 式定不的 。

قورتاك 〈名〉① ,绪情怨埋,绪情的常正不 。脚笨手笨,便灵不作动,拙笨 ② 扭扭别别

قورتاڭدا- 〈动〉 :怨抱,扭别闹,绪情闹 قورتاڭداۋدان نە بىتەدى، ٶىسىىك بولسا ٶوز جونىڭمەن ايت. 只 八经正事有,用么什有怨抱 。讲地百

قورتاڭدات- قورتاڭدا- 态动使的 。

قورتاڭداۋ قورتاڭدا- 式定不的 。

قورتاك-قورتاك: قورتاك-قورتاك ەتۋ 见 قورتاڭدا-.

قورتپا 〈名〉 鱼罗哲〔动〕 。

قورتىق 〈形〉① 睾隐双 ,的丸睾单,的睾隐单 材身 ②羊绵公的丸睾单 قورتىق قوشقار :的 的能无,的襄窝 ③ 的矬,的小矮 قورتىق كەپتەر 鸽儒珠 。

قورتىندى 见 قورتىندى.

قورتىندىلا- 见 قورتىندىلا-.

قورتىندىلاۋ قورتىندىلا- 式定不的 。

قورۋش 〈名〉,物护掩,体掩,物护保,体卫防 狗防 :قورۋش تام 墙围 / ٶيت قورۋش 躲处避 (子拍蝇)子甩蝇 قورۋش شىبىن / 棍(咬) 。

قورشا- 〈动〉 ① :起圈,绕围,围包,围 قورشاپ جويۋ 敌围包 / جاۋدى قورشاۋ 剿围 ② 人 قورشاپ الىپتى. 子村了住挡林树 。③ ;罩笼 :着罩 قۇنگىرت تۇمان كولدىك بەتىن قورشاپ تۇر. 面湖着罩笼雾薄的胧朦 。

قورشاعىش 〈名〉物挡遮,栏围 。

قورشال- قورشا- 态动被的 。

قورشالا- 〈动〉① :着围,起围,围 قورشالاپ وتىرۋ 聚围,围包 ② 坐子桌着围 :جاۋدى قورشالاپ الۋ 住围包人敌把 。

قورشالان- ① قورشالا- 态动被的 ② 笼 ,罩的着罩笼 قورشالانعان قارا بۇلت :集聚,积堆 云乌 。

قورشالاس- قورشالا- 态互交的 。

قورشالاۋ قورشالا- 。式定不的

قورشامالى 〈形〉与,的来起围……隔开▲ قورشامالى جايىلىم 伦库草 。

قورشان- قورشا- 。态身反的

قورشات- قورشا- 。态动使的

قورشاۋ Ⅰ ② 墙围,栏围,栏栅,笆篱①〈名〉 。置位的人坐于合适的来起围子毡用上背驼

قورشاۋ Ⅱ قورشا-的 。式定不的

قورشاۋلا- 〈动〉围包,来直围:جان-جاعىنان قورشاۋلاۋ 来起围周四从 。

قورشاۋلاۋ قورشاۋلا- 。式定不的

قورشاۋلى 〈形〉①围有,的来起圈,的来起围羊的来起圈 قورشاۋلى قوي:的杆栏有,的墙 / قورشاۋلى گۇل باقشا 群 ② 园花的栏围有的里圈围包于处 :,的困围被,的围包被 قورشاۋلى جاۋ اسكەرلەرى / 军敌的困围被 قورشاۋلى قالا 市城的圈围包于处 。

قورشىلىق 见 قورلىق.

قورى- 〈动〉,护保;视监;护守,卫守,守看,护保,卫防,卫保:مالدى قورۋ 群畜卫守 / ەگىن قورۋ ▲ ٴيت قوربعان جەرگە ٴوش. 稼庄护看 。事碍方地的卫守被在专狗【谚】

قوربعش 〈形〉于善,的守看于善,的守看能的护守:قورا قوربعش ٴيت 于善 ▲狗的家看于善的 شىبىن قوربعش 子甩蝇 。

قوربق Ⅰ ① 〈名〉② 场草,方地的盛丰草牧 / 区渔禁 قوربعى بالىق:区锁封,区护保,区禁伐禁 قوربعى ورمان / 区猎禁 قوربعى الۋ اۋلاۋ 子围土,墙寨,堡城,墙围 ③ 区

قوربق Ⅱ 〈名〉东的来起堆,物积堆,堆石 ▲ قوربعى تاس 红烧 رۋدا:西 入放块石的红烧种这将外野在人牧)块石的 ① (熟变奶使里碗的奶羊有 ▲ تىشقان قوربق ,核结巴淋,疮鼠老〔医〕② 方地的多洞鼠老 。疬瘰

قوربق- 〈动〉Ⅱ 惧畏,怯胆,怕害:تۇندە جۇرۋدەن قورقۋ 惊 ▲ جانىنان قورقۋ 行夜于凛 ▲ قوربققانعا قوس كوربنۋ 草 分万恐 قوربققان بۇربن جۇدىربقتايدى. 【谚】先鬼小胆。(状告先人恶;强为手下先)手动

قوربقتا- Ⅰ 〈动〉①,区护保为划,区禁为划 。笆篱筑修,墙围打 ② 来起锁封(地某把)

قوربقتا- Ⅱ 〈动〉石红烧(奶鲜熟烧了为) 。块

قوربقتال- قوربقتا- Ⅰ 。态动被的

قوربقتات- قوربقتا- Ⅰ 。态动使的

قوربقتاۋ قوربقتا- Ⅱ 、Ⅰ 。式定不的

قوربقتىق 〈名〉。奶羊的熟煮块石的红烧用

قوربقشى 〈名〉的区禁守看,者卫守,者守看 。人

قوربل Ⅰ 〈名〉。音鼾,噜呼,声鼾

قوربل قورى- Ⅱ 。态动被的

قوربلدا- 〈动〉。声鼾出发,噜呼打,鼾打

قوربلدات- قوربلدا- 。态动使的

قوربلداۋ قوربلدا- 。式定不的

قوربم Ⅰ 〈名〉(的地山),碛砂,石砾,砾砂(砾),石岩 قوربم تاستار:带地石乱,带动石砂 / تاۋدان تۇسكەن قوربم تاستار 下滚上山从(石) 。石乱的来

قوربم Ⅱ 〈名〉。地墓,地坟

قوربمدى 〈形〉多石乱,的多石砾,的多砾砂 。坡山的多石乱 بەت قوربمدى:的

قوربن- ① قورى- 〈转〉② 态身反的,羞害,羞害 سويلەمەۋ 不 قوربنسپ:束拘,安不怩忸,臊害 。话说思意好

قوربس Ⅰ ① 坑水 ② 泥淤,物积沉:قوربسقا سۋ توقتاۋ 水积有里坑水 ③ 墟废:قوربس قىلۋ 七乱,章无乱杂④墟废了成弄,坏破重严成造 。糟八七乱得搞ۋشعارۋ قوربسىن:乱混,糟八

قوربس- Ⅱ قورى- 。态互交的

قوربس-قوپا: قوربس-قوپا بولۋ 七乱得弄 。柜倒箱翻,糟团一得弄,糟八

قوربت- ① قورى- 〈动〉②态动使的:炼冶,解熔 قۇربش قوربتۋ 钢炼 / تەمىر قوربتۋ 铁炼 ③ 总说来起括概 قوربتىپ ايتقاندا:合总,括概,结 ④ 来起括概 قوربتىپ كەلگەندە(说来起总) / 道化消 اس قوربتۋ جولى:收吸,化消 جەڭىل تاماق بولماسا قورتا المايدى. 物食的化消好不 。了不化消

قوربتقىش 〈形〉①的炼冶,的炼熔:

قورىتقىش وشاق 炉熔 ② 善,的结总出作于善
قورىتما 液化熔,物炼熔,物合熔〈名〉。
قورىتۇشى 人工炼冶,人工钢炼〈名〉。
قورىتىل- قورىت- 的态动被。
قورىتىندى I 〈名〉① 结总,论结,点要;结
语结:قىزمەت قورىتىندىسى 工作总结 /
قورىتىندى شىعارۇ 论结作 ② 推,断论,断判
论:دانىشپاندىق قورىتىندى 英的明断论 / 断论的
قورىتىندىسى دۇرىس 他的是断判。
قورىتىندى II 见 قورىتپا.
قورىتىندىلا- 〈动〉结总,论结作,结总作:
قىزمەتتى قورىتىندىلاۋ 作工结总 /
قورىتىندىلانعان ٴىس 情事的论结过作。
قورىتىندىلاس- قورىتىندىلا- 的态互交。
قورىتىندىلات- قورىتىندىلا- 的态动使。
قورىتىندىلاۋ قورىتىندىلا- 的式定不。
قوس I 个一和畜对一,犁张一时地耕〈名〉
人的称统:بۇگىن نەشە قوس شىعارادى؟ 今天
犁套几出?▲ قوس ايداۋ 地耕(地犁)▲ قوس
جىعىلۇ 犁停,地完耕▲ ٴبىر قوس جەر 一套犁
始开,犁开 قوس شىعۇ ▲(地亩四近)地耕的
地耕。
قوس II 毡易简,蓬帐易简,棚窝,架马〈名〉
房:قوس تىگۇ 搭(架马搭(蓬帐易简)。
قوس III 〈名〉(时牧放处远到者或时场转,
群畜(的头百三、二畜上,的上以头百畜大:
ٴبىر قوس جىلقى 一群马 / سيىر قوسى 牛群 /
ەكى قوس قوي 两羊群。
قوس IV 〈数〉一对成,的双成,付一,双一,对
:的生双,的重双,的倍加,个两,的层双,的
قوس بارماق 双(手指连)手指 / قوس وركەش
تۇيە 双驼骆峰▲ ماندەس قوس سوزدەر 同对义
▲ 双食〔天〕星 قوس جولدىز ▲ 词偶 قوس
ايقىتاۋ 盖蹄而驰▲ قوس انالىق كىلەتكالىق
▲ 性合杂 قوس ارٴتىستى 重锯状▲ قوس استار
中军行马乘 ② 马匹两 ① قوس ات ▲ 布衬
简双,枪简双 قوس اۋىز مىلتىق ▲ 马用备的
▲ 词节音双〔语〕سوز ٴ قوس بۇىندى 枪猎
قوس داۋستىلانۋ〔语〕化音元复▲ قوس ەتەك
▲ 的襞褶道两有(边底子裙) قوس ەتەك
كويلەك 有衣连裙的襞褶道两有▲ قوس جاپىراق-
تى وسىمدىكتەر〔植〕双叶植物▲ قوس
جىنىستى گۇل〔植〕两的性▲ قوس جىنىستى
完花全▲ قوس كورىنۋ 复视▲ قوس (ەكى)
ماۋسىمدىق كۇرىش 双季稻▲ قوس مەكەندى
جانۋارلار 两栖动物▲ قوس مەكەندىلەر 两栖
类,▲ 号冒〔语〕(توشكى) قوس نۇكتە 两栖纲
▲ قوس ٴسوز〔语〕重迭,词偶对,词▲ قوس
تولىقتاۋىش〔语〕双宾语▲ قوس توتىقتار〔化〕
▲ 二氧化碳 قوس تىنىستىلار 肺亚鱼纲▲ قوس
تىرناق〔语〕双引号▲ قوس ٴتىس ① 重
▲ 掷一,捧 قوس ۇس ▲ 铧双 ② 牙包,牙
قوس قاناتتىلار 双翅目▲ قوس ٴاربا 双〔语〕
木草【谚】▲ قورىققانعا قوس كورىنەدى. 母字
兵皆。
قوس- V 〈动〉,集汇,集聚,合汇,合集,集
中集畜牲的散分把 مالدى مالعا قوسۋ 会集:
:实充,充补;入列,进加,入加 ② 起一在
سۇتكە سۋ قوسۋ 水加里奶 / جاڭا مازمۇن قوسۋ
:合混使,和搀 ③ 容内新充补:توپىراققا نىزبوش
قوسۋ 加附,加添,加增 ④ 灰石搀里土往
قوسىپ بەرىلگەن جالاقى 附加 ٴبولىمى مەن ٴتىل ٴبولىمىن
:合,并归 ⑤ 资工加附:تاريح ٴبولىمى مەن ٴتىل ٴبولىمىن
قوسۋعا بولمايدى. 并合能不室言语和室史历。
:同随,拌搭,伴结使 ⑥ ول بالاسىن قالاعا
باراتىندارعا قوسىپ جىبەردى. 他让孩子别和
:配许,许允 ⑦。了去城进拌搭人
قوسقان جارى 父丈的配许母。
:算运法加 ەكىنى ەكىگە قوسسا ٴتورت بولادى.
ات قوسۋ ▲ 礼送,子份凑 ⑨。四于等二加二
出 اقىل قوسۋ ▲ 入介,与参 ② 马赛加参 ①
聚团 ① باس قوسۋ ▲ 计献,策献,谋出,意主
应响 ① داۋىس قوسۋ ▲ 头碰,中集 ② 圆团,
▲ 咬狗使嗾 ٴىت قوسۋ ▲ 唱伴 ② 同赞,
كوڭىل قوسۋ ▲ 合意投情,愿情相两 تىزە
使 بىرىكە قوسۋ ▲ 致一结团;起一在坐
قوسۋ 献贡出作 ۇلەس قوسۋ ▲ 用使付交,产投,用
▲ ٴون قوسۋ ① 和应,应响 ② 唱伴 ▲ انگە

قوسۇ 歌颂;颂歌在及提里词歌 ▲ جىگىتتى ٴبىلىم بايگەگە، جىلىك اتتى بايگەگە قوسادى.【谚】知万驰奔马骏使可壮膘,翼添虎如年青使可识里。

قوسا 〈副〉① 一起(一块):……一(和)跟,地合联,地同共,起一,同共 ول ايەلىنە قوسا بالاسىن دا ٴرتىپ بارادى. 他一都子孩带婆老连他 قوسا ايتۇ 附带,便顺,兼:带附,便顺,兼:带附 ② 。了去带起说带 / قوسا الا كەل 来带便顺 / قوسا باسقارۇ 管兼 ▲ قوساعىمەن قوسا كارتەيۇ 老偕头白。

قوساعاش 〈名〉(的蓬帐易简,架马搭)杆支,架支。

قوسايا ق 〈名〉〔动〕跳鼠。

قوساق 〈名〉① 条一在系颈交(时奶羊挤):羊的上绳条一在系颈交,羊母的上绳 ٴبىر قوساق قوي 〔转〕② 只羊的上绳条一在系串 قوساق اراسىندا كەتۇ 被胁裹 ▲ قوساق تۇرتكەن قوزىداي 的嘴贪,的婪贪 ▲ قوساعىمەن قوسا كارتەيۇ 老偕头白 ▲ وزىنە قاراي قوساعى، قازاننىڭ قاراي وشاعى.【谚】找对一的生 ▲ 小大锅量先灶锅修,照己自把先象对。

قوسا-قابات 〈副〉……和……与,块一……同:时 بيىل جازدا جاڭبىر جوق بولدى، وعان قوسا-قابات جەل قاتتى سوقتى. 今有没天夏年今害厉很得刮风时同此与,水雨。

قوساقتا- 〈动〉① 住缚地对一对一,起一在系串 ٴكى اتتى قوساقتاپ ايداۋ 将② 赶起一在拴马匹两把(只羊把)起一在系颈交,束扎,住捆双双(品物)。

قوساقتال- قوساقتا- 的被动态。

قوساقتان- قوساقتا- 的反身态。

قوساقتاس- قوساقتا- 的互交态。

قوساقتات- قوساقتا- 的使动态。

قوساقتاۋ قوساقتا- 的不定式。

قوساقتى 〈形〉① 的串成,的来起系串颈交,的排排一:的排排一,的接铰的斗挂带,的接铰的妻夫成结,的偶配有 〔转〕③ 车电轨无式 ▲ قوساقتى قۇستار (قوساقتىلار) 青小〔动〕(قوساقتىلار)。

قوساق-قوساق 〈形〉① 一串一串一,的串连一,的排一排一,的颈交 قوساق-قوساق قويلار 只羊的串一串一(的起一在系的对对双双 ② 匹马的起一在系对成 اتتار قوساق-قوساق 伴的对成双成,妻夫:侣伴的对成双成,妻夫 ٴر-ايەلدەر قوساق-قوساعىمەن باقشاعا بارىپ جاتىر. 去里园公到妻夫小的对成双成。

قوسالاقان 〈名〉合〔植〕消掌。

قوسالقى 〈形〉的带附,的备后,的用备助辅,的带附,的备后,的用备:的兼,的加追,的补增,的充补,的 قوسالقى ات / 马用备 قوسالقى بستەۋ 兼(办)做兼 / قوسالقى ساباق 课兼 / قوسالقى قىزمەت 职兼 / قوسالقى كىرىم 入收的带附 / قوسالقى ايلىق 资工加追 ▲ بۇيرەك قوسالقىسى 〔理生〕副肾 ▲ ەن قوسالقىسى 〔理生〕副丸睾 ▲ مي قوسالقىسى 〔理生〕副体垂 ▲ قوسالقى انىقتاۋىش 〔语〕补充语定 ▲ قوسالقى بوياعىش 副染色体 ▲ قوسالقى بۇتاق 〔植〕副梢 ▲ قوسالقى گۇل 〔植〕副花冠 ▲ قوسالقى دەنە 副基体 ▲ قوسالقى دىبىس 〔物〕音泛,音陪 ▲ قوسالقى ەن 〔理生〕副丸睾 ▲ قوسالقى زات 副产物,副产 ▲ قوسالقى كراحمال 副淀粉 ▲ قوسالقى نەرۋى 〔理生〕副神经 ▲ قوسالقى نۇسقا 副本▲ قوسالقى ورام 〔电〕副线圈 ▲ قوسالقى رياكسيا 〔化〕副反应 ▲ قوسالقى سىمپاتيكالىق زەرۋى 〔理生〕副交感神经 ▲ قوسالقى تالاق 〔理生〕副交感 ▲ قوسالقى تامىر 〔物生〕副根 ▲ قوسالقى تاقىرىپ 副脾 ▲ قوسالقى تولقىن 〔电〕副题,副标题 ▲ قوسالقى توپشا ەلەمەنتتەر 〔化〕副元族 ▲ قوسالقى توستاعانشا 〔植〕副波 ▲ قوسالقى تىڭايتقىش 〔农〕副萼 ▲ قوسالقى شىقشىت بەز 〔理生〕副肥杂 ▲ قوسالقى قالقانشا بەز 〔理生〕副腺腮 ▲ قوسالقى قانات 副翼 ▲ قوسالقى ٴوس 副状甲腺 ▲ 副轴。

قوسالقىلا- 〈动〉带附,起一到并合,并归:带附,起一到并合,并归 ٴبىر نارسەنى قوسالقىلاپ سويلەمەي قويمايدى 非可不句几说地带附。

قوسالقىلان- ① قوسالقىلا- 的反身态,随伴 ② 带连,带附 ③ 现出时同。

قوسالقىلاس- قوسالقىلا- 的交互态。
قوسالقىلات- قوسالقىلا- 的态动使的。
قوسالقىلاۋ قوسالقىلا- 的式定不的。
قوسانجارلا- 〈动〉① 要着争，嘴抢，先抢 …… …：باسقالار سويلەپ بولسىن، قوسانجارلاماي تۇرا تۇر. 先 ② 嘴抢别你，完讲人别让先，行并。
قوسانجارلاس- قوسانجارلا- 的交互态。
قوسانجارلات- قوسانجارلا- 的态动使的。
قوسانجارلاۋ قوسانجارلا- 的式定不的。
قوسار 〈名〉马换替的着牵，马乘备的着牵▲ قوسار گۇل تاباقشاسى 〔植〕伞房花序。
قوسارلا- 〈动〉① 颈交，系拴排并(畜牲将) ② 态身反的 قوسارلا- ，对成，对成 ② 叠重；随伴 ③ 作动同协，驾并，行而排并。
قوسارلاس- قوسارلا- 的交互态。
قوسارلات- قوسارلا- 的态动使的。
قوسارلاۋ قوسارلا- 的式定不的。
قوسارلى 〈形〉① 在系颈交，的对成，的双成：的行并，的驾并，的列并，的排并② 的起一قوسارلى ات اربا 双车马套。
قوساتار 〈名〉枪猎筒双，枪筒双。
قوساۋلز 〈形〉双筒的：قوساۋلز مىلتىق 双筒枪。
قوسكىندىك 〈名〉带脐，炎带脐(的患羔驼)病。
قوس-قولاك 见 قوس I .
قوس-قوس 〈形〉① 一顶一(蓬帐易筒，架马) ② 的群成，的群一群一(畜牲) ③ 的顶(犁)的对成，的双成 ④ 的套一套一对双双，对对一，双双一。
قوس-قوستا- 〈动〉对：قىز-جىگىتتەر قوس-قوستاپ باقشاعا كەتتىپ بارادى. 男女青年们双双对对地到公园去里玩。
قوس-قوستاۋ قوس-قوستا- 的式定不的。
قوس ءمۇيىز 〈名〉案图形角羊
قوسپا 〈名〉① 合，剂合混，体合温，物合混：قوسپا سابىن سۇيەتىنسى 剂涤洗成合剂：قوسپا سابىن سۇيەتىنسى 剂成一在搀等油和糖，米黍，酪奶用)儿拌杂奶 ② 的假虚，的造伪，的假 ③(品食种一的成制起造伪 قوسپا سوزدەر 的分水有，的假掺，论言：قوسپا سوزدەر ▲ 点叉交，处接连 ④ 话的سىناپ قوسپالارى ▲ 钢金合〔冶〕 ▲ 物合化银水قوسپا داۋىستى دىبىس 〔语〕音元合复 ▲ قوسپا مال تاقتاي 胶合板。
قوسپاق 〈名〉① 畜牲的放代 ▲ 生而配交驼峰双和驼峰单) ② 驼骆交杂(的一对：قوسپاق ورەش تۇيە 双 قوسپاق جول 道双 ▲ بال قوسپاق 双驼峰 / 驼交杂的生而配交驼母峰单和驼种峰 ▲ مىرزا قوسپاق 第二杂交驼 ▲ نار قوسپاق 代后的生而配交驼公峰双和驼母峰单种纯▲
قوسپاق ۇيرەك 〔动〕鸭尾针。
قوسپاقتا- 〈动〉双成使(子绳根两将双) ① 单) ③ 住缚地对一对一(等羊、马、牛将)②。种配，交杂(驼峰双和驼峰
قوسپاقتال- قوسپاقتا- 的态动被的。
قوسپاقتاۋ قوسپاقتا- 的式定不的。
قوسپاسىز 〈形〉非，的合搀无，的合混非 ① 。的实真，的分水有没 ② 的成合非，的合组
قوستا- 〈动〉，持支，意同，助赞，同赞，成赞 ①：和附声随，和附，护拥：ونىڭ پىكىرىن قوستايمىز. 见意的他意同们我 / ادىلەتتى سوعىستى قوستاۋ 争战的义正持支 / ءبىرى ايتىپ ءبىرى قوستاۋ 唱一合一 ② 。合一成马使。队结双
قوستابان 〈名〉。肿脓的间之缝蹄
قوستاس I 〈形〉同，的里架马个一在居同 ① ：居邻，邻近 ② 的里逢帐易简顶一在居قوستاس وتىرعان مالشىلار 们民牧的住居近邻庄种伙合：قوستاس ەگىن سالۋ 的地耕伙合③。稼
قوستاس- I ① قوستا- 的态互交的地种) ② 。伙合，作合(时

قوستات- قوستا- 态动使的 。
قوستاؤ قوستا- 式定不的 。
قوستاؤشى 拥，者和附，者成赞，者同赞〈名〉 者持支，者护 。
قوستىر- قوس- V 态动使的 。
قوستىرت- قوستىر- 态动使的 。
قوسۇ I 法加〔数〕〈名〉 قوسۇ بەلگىسى 号加 。
قوسۇ II قوس- V 式定不的 。
قوسشى 家主的蓬帐易简，人主架马 ①〈名〉 随 ④ 者随追，者随跟 ③ 人犁掌，者犁扶 ② 者伴结，者随伴，员人行随，者行随，者同 。
قوسشىلىق 作操耘耕，业作种耕〈名〉 。
قوسىق 富丰歌民 ەل باي قوسقتار جينا‌ى / 集谣民，集歌民〈名〉 民人的 。
قوسقشى〈名〉 者唱说谣歌，手谣歌，手歌民 。
قوسىل- ① قوس- V 的被动态 ②意同赞，意同 他意同 ونىڭ پىكىرىنە قوسۇلۇ 合附，成赞，同 ەكى ارميا قوسىلدى. 了师会军两 。 وزەن 加参 ④ 海大入汇水河 تەڭىزگە قوسىلدى. 加参们他 ولار بىزگە قوسىلدى. 进加，入加，：入并，并归，并合，合联 ⑤ 伍队的们我了 ەكى توپتىڭ قوسىلۇى / 合联的派两 ەكىسى ۇندىرىس گرۇپپاسى قوسىلىپ كەتتى. 产生个两 زاۋود ：用使付交，入投 ⑥ 了并合组小 وندىرىسكە قوسىلدى. 产生入投已厂工 。▲ ادام قاتارىنا قوسىلۇ ▲ 事懂，人成大长 دەمى قوسىلۇ ▲ 通串，合意投情；帮相，合配 توسەكتە باسى قوسىلۇ ▲ 寝共枕同 راكسياسى قوسىلۇ〔化〕聚 ۇيىرگە قوسىلۇ ▲ 配交马 توسەكەيدە ▲ 应反合 مالى، توسەكتە باسى قوسىلعان.【谚】连相水山；家一如亲 。
قوسىلعىش〈名〉 意同易 ② 数加被〔数〕①〈名〉 ادام‌ىن قوسىلعىش 的应必求有，的：ەكى وزەننىڭ قوسىلىسى 处合汇的河条两 / ەكى باعىت ارميانىڭ قوسىلىسى 师会的军面方个两 / رەلىستىڭ قوسىلىسى 处接连的轨钢 ▲ ورگانيكالىق قوسىلىستار 物合化机有〔化〕 ▲ سايكەس قوسىلىستار 物合化应相〔化〕 。
قوسىلىس- II قوسىل- 态互交的 。
قوسىمشا I〈名〉 分成加附，尾词，词接〔语〕 ▲ قوسىمشا ەكپىن 音重次〔语〕 。
قوسىمشا II〈形〉 ①充补，的加追，的加附 工加附 قوسىمشا جالاقى 的助辅，的带附，的：的兼，的副 ② 动劳助辅 قوسىمشا ەڭبەك 资 / قوسىمشا ءونىم 品产副 / قوسىمشا كاسىپ 副 / قوسىمشا مىندەت 业职兼）职副 ③（增，的增 قوسىمشا سان 刊增（的刊报）▲ 的加：的 قوسىمشا قۇن 值价余剩〔经〕 。
قوسىمشالا- 〈动〉 ءبارى دە 清很切一 قوسىمشالايتىن ەشتەڭە جوق. 的充补么什有没，楚 。
قوسىمشالاۋ قوسىمشالا- 式定不的 。
قوسىن 团兵，队军，伍队，队部 ①〈名〉 حالىق قوسىنى 队军民人 / توپكەرىستىك قوسىن 产生 قوسىنى ءۇندىرىس-قۇرىلىس 伍队命革 。站防边，营兵境边，站兵境边 ② 团兵设建
قوسىندا- 〈动〉 起一在加，加 ①：ەكى ساندى 来起加字数个两把 قوسىنداعاندا قانشا بولادى؟ 来起加字数个两把 ？少多于等 قوسىنداۋ 队编，来起织组 ②：جاستاردى 来起织组人年青把 。
قوسىنداۋ قوسىندا- 式定不的 。
قوسىندى I〈名〉 物合混 ，物合化〔化〕，物合化，物合混 的学化 حيميالىق قوسىندىلار 物含内，体合混：الگەبرالىق ▲ 数和〔数〕 ② 物合化，物合化〔数〕 قوسىندى〔数〕 ▲ تولىق قوسىندى 和数代〔数〕 。和限有〔数〕 ▲ شەكتەۋلى قوسىندى 和整完 قوسىندى II 队带，的多伍队，的队军有〈形〉 。的队部有驻，的伍
قوسىندىق قوسىندى I 、 II 。词名象抽
قوتاق〈名〉 。茎阴，器殖生性男〔口〕
قوتان 的夜过群羊，圈羊天露，栏畜天露〈名〉 قوتان تازالاۋ / 栏畜扫打 / قويعا قوتىر 圈敞：قوتانان جۇعادى. 羊 染传里栏畜从是癣疥的羊。

的。▲ القا قوتان وتىرۋ 围成圈儿坐，围坐。

قوتانداڵ- 〈动〉(畜牲将)，栏畜入赶(群畜将)，来起圈。

قوتانداس- قوتانداڵ- 的态互交。

قوتانداۋ قوتانداڵ- 的式定不。

قوتاندى 〈形〉(群畜)，的栏圈有，的栏畜有(群畜)，的处夜过有。

قوتار- 〈动〉① 倒，(体液)倒倾：ساباداعى قىمىزدى تەگەنەگە قوتارۋ 倒酒奶马的里囊皮把 ② 里盆到倾一口一干喝，一尽而饮：ول شاراداعى قىمىزدى قوتارىپ ٴىشىپ كەتتى. 碗木大把他 ③ 翻：توپىراقتى تەرەڭ قوتارۋ 了光喝都全酒奶马的里 ④ 地土翻深 录转，清誊，写抄：ارگينالدى اڵقا قوتارۋ 稿原清誊。

قوتارعىش 〈名〉器溶倒倾，置装倒倾。

قوتارت- قوتار- 的态动使。

قوتارۋ قوتار- 的式定不。

قوتارىل- قوتار- 的态动被。

قوتارىس- قوتار- 的态互交。

قوتپىن 〈名〉① 鲁，的野 ② 顽愚，汉莽鲁的莽。

قوتپىندىق ① قوتپىن ② 的名象抽的 ② 词行为。

قوتىر 〈名〉① 〔转〕② 病癣疥，疥癣，疮疥：的儿刺带，的刻苛，的毒刻，的苦挖 قوتىر ٴسوز / 苦挖 قوتىر ولەڭ 歪诗 ▲ ٴشكى قوتىر 疮水黄，癣黄 ▲ ساريباس قوتىر 疮疥 ▲ تەڭگە قوتىر 牛癣皮 ▲ قوتىر كەنەسى 疥癣，螨病疥 ▲ قوتىر قايىڭ 桦枝疣 ▲ قوتىر وت 山萝卜 ▲ ٴوز قوتىرىن ٴوزى قاسۋ 个其行事，门扫各 ▲ قوتىر اڵقا قوتىر ات ٴۇيىر. 【谚】雪前马癞找(分群以人，积类以物)马癞。

قوتىراش 〈名〉人的疮疥患 ② 癣疥，疮疥 ① 。

قوتىر-قوتىر 〈形〉癣疥是满，的疮疥满长 ① 。的滑光不，的糙粗常非，的瘩疙里疙 ② 的面表物一把，污弄面表物一把 〈动〉قوتىرلا- 瘩疙里疙得弄。

قوتىرلان- ① قوتىرلا- 患，疮疥生②态动被的癣疥。

قوتىرلانۋ قوتىرلا- 的式定不。

قوتىرلاۋ قوتىرلا- 的式定不。

قوتىر ٴشوپ 〈名〉〔植〕草糙 ▲ سۇلاما قوتىر ٴشوپ 草糙卧平。

قوش I 〈叹〉① 再，见再：会再，قوش، ساۋلەم! ② 请！娘姑的爱亲，见再：请，قوش، وتىرىڭىز! 坐请 / قوش، الىڭىز! 吧吃请！ ③ ！是，是的，قوش، قازىر بارايىن. 是，好的好，就上马我，去。

قوش II 〈形〉顺，的意惬，的意同，的意满，高，足意满心 قوش كوڭىل ▲ 的兴高，的心高，意满，同赞，迎欢 قوش الۋ ▲ 快愉，兴香清，儿味香 قوش ٴيىس ▲ 意满，兴高 قوش بولۋ ▲ 儿味来，好正的来，候时是的来 قوش كەلۋ ▲ 时及的欢喜，意满 قوش كورۋ ▲ 的来归羊唤或奶催时奶羊挤人〈感〉Ⅲ قوش 声喝吆。

قوشاقان 〈名〉① 小对 ② 称昵的羔羊小对：贝宝小，宝宝小(称昵的儿孩。

قوش-امان 〈词祝〉：好安，事无安平，安平：قوش-امان بولىڭىز! 好安您祝！

قوشامەت 见 قوشەمەت.

قوشامەتكەي 见 قوشەمەتكەي.

قوشامەتتە- 见 قوشەمەتتە-.

قوشامەتتەس- قوشامەتتە- 的态互交。

قوشامەتتەۋ قوشامەتتە- 的式定不。

قوشامەتتى 见 قوشەمەتتى.

قوشامەتشى 见 قوشەمەتشى.

قوشامەتشىل 见 قوشەمەتشىل.

قوشەمەت 〈名〉① 承奉，媚献，谀阿：ونىڭ سوزىنده ٴشقانداي قوشەمەت جوق. 有没话的他。كارلەر 敬恭，重尊，敬尊②。意之承奉毫丝：گە دەگەن قوشەمەت ▲ 敬尊的人老对 قوشەمەت كورسەتۋ (قىلۋ)① 承奉，勤殷献 ② 敬尊。

قوشەمەتكەي 见 قوشەمەتشىل.

قوشەمەتتە- 〈动〉① 崇尊，重尊：قوشەمەتتەپ شعارىپ سالۋ 示表，奖夸，扬赞，许赞 ② 送欢 话的扬赞该应 ٴسوز قوشەمەتتەيتىن 佩敬：。

قوشەمەتتەس- قوشەمەتتە- 的态互交。

قوشەمەتتەت- قوشەمەتتە- 的态动使。

قوشەمەتتەۋ قوشەمەتتە- 的式定不。

قوشەمەتتى 崇尊人受，的敬恭，的敬尊〈形〉
قوشەمەتتى 的赞称人受，的许赞人受；的重尊人受，的导领的敬尊的人受。
قوشەمەتشى 谀阿 ② 者扬赞：者崇尊 ①〈名〉
轿抬，者承奉谀阿，者媚献，者马拍须溜，者者好讨，者。
قوشەمەتشىل 爱，的媚献，的承奉谀阿〈形〉
好讨于善，的子轿抬好，的须溜欢喜，的马拍的：人的屁马拍爱 قوشەمەتشىل جان。
قوش-ەسەن 恙无然安，然安，好安〈名〉。
قوشقاي 见 قوشاقان.
قوشقار 羊绵种，羊公种，羊种，(羧)〈名〉：
قوشقار ٶمۇيىزى / 角犄羊公 ٶناسلدى قوشقار
▲ 羊绵公小岁一 توقتى قوشقار / 羊绵公种良
قوشقاروگىز〔动〕▲ ەكى قوشقاردىڭ باسى 牛麝
ٶبىر قازانعا سيمايدى.【谚】煮头的羊公种只两。(里壶个一到不尿儿头个两)里锅口一到不
قوشقار ٶمۇيىز〈名〉①〈名〉科蚌蛛，蚌蛛〔动〕。
② 案图形角犄羊公。
قوش-قوش 的出发(时奶羊挤或羊赶)〈叹〉音声。
قوشقىل 色栗，的色褐深，的色褐茶 ①〈形〉
浑 ② 脸的色褐茶 بەت قوشقىل：的色棕，的 / 水的浊浑 سۋ قوشقىل：的洁清不，的浊 قوشقىل بۇلت 云乌。
قوشقىلدا-〈动〉色褐黑成变，色褐茶成变。
قوشقىلدان-①قوشقىلدا- 茶成变 ② 态身反的
浊浑为变 ③ 色褐黑成变，包褐。
قوشقىلدات- قوشقىلدا- 态动使的。
قوشقىلداۋ I قوشقىلدا- 式定不的。
قوشقىلداۋ II 的色栗浅，的色褐茶浅〈形〉，的色棕浅。
قوش-ساۋ: قوش-ساۋ بولىڭىز 祝，安平您祝
会再，见再，好安您。
قوشتا-〈动〉，同赞示表，成赞示表，意同示表
示表就虑考加不话的人别对 ويلانباي سالدى. 持支示表：ول بىرەۋدىڭ ٶسوزىن
他意同。
قوشتاس- 〈动〉：别辞，辞告，别告 ①
قوشتاسپاي كەتتى 不辞而别 ② 别诀：قوشتاسقاندا
ايتقان ٶسوزى 言之别诀 ▲ ماڭگى قوشتاسۋ 永别。
قوشتاستىر- قوشتاس- 。态动使的。
قوشتاسۋ قوشتاس- 。式定不的。
قوشتاۋ قوشتا- 。式定不的。
قۇ I 鹅天〔动〕〈名〉。
قۇ II 红里阿 ② 绒火的火取①〈名〉。
قۇ III (药)红里阿〔植〕〈名〉。
قۇ IV 的凋枯，的枯干，的枯，的干 ①〈形〉：
قۇ اعاش 树枯 / قۇ وتىن 干柴 ②〔转〕干，的瘦：
如瘦 قۇ سۇيەك 的瘦肌黄面，的瘪瘦，的瘦：
无依无，的身孤，的独孤寡鳏〔转〕③ 的柴干
穷叫，穷装 قۇ شوپپەن ٶسۇرتۇ 的靠 ▲ 人的黄雌口信，人的扯胡嘴满 قۇ اۋىز ▲ 独孤寡鳏 ② 户绝，人的代后无 ① قۇ باس ▲
قۇ باستان قۇرداقتىق ەت الاتىن 一，的拔不毛，
柴如瘦骨 قۇ جان 骨鞍 ەر قۇ ▲ 的啬吝多，的嘴多，者舌饶 قۇ جاق ▲的命生有只；的子孩有没 قۇ مازار ▲ 的停不个哭；的舌多嘴 قۇ ▲ 野荒，原荒 مەدىان قۇ ▲ (庭家)的 ٶسوزدىڭ مايىن اعىزۇ 谈其夸夸 قۇ تاماق ▲ 马乘了失丧 ② 夫鳃 ① قۇ تاقىم ▲ 物食，饭 قۇ تۇينەك ▲ 原荒，地之毛不 قۇ تاقىر ▲ 人的。鬼气淘的死该
قۇ V 变易，的伪虚，的诈奸，的猾狡 ①〈形〉：
قۇ تىلمەن جۇرتتى اۇزىنا 狸狐老，子骗 ② 的
قارانادى ەلدى قۇ بۇزادى، ٶسۇتتى 宠取众哗 ▲
سۇ بۇزادى.【谚】于坏奶鲜，臣奸于毁家国。
قۇ- VI 逐，逐驱，赶驱，赶追，追 ①〈动〉：
قۇپ جەتۇ 追赶(上追)上赶追 / قۇپ شىعارۇ 出：
ساعىم قۇۋ 盲 ② (去出逐驱)去出赶追：求追
ٶبىلىم قۇۋ / 求追目 داۋ قۇۋ 诉 ▲ 识知求追
جولىن قۇۋ ① 司官打，律法诸 ▲ 效仿，仿模
شارۋا قۇۋ 专心 ▲ كوپ قۇۋ 波奔 ▲ 随追 ②
جاماندىقتى كوپ قۇساڭ، ▲作工济经于
قۇتىلماس پالە جولىعار، جاقسىلىقتى كوپ
قۇساڭ، باق - داۋلەتىڭ مولىعار.【谚】者恶行。福天享必者善行，渊深陷必

قۇاياق 猾奸,的猾巨奸老,的故世于老〈形〉
。的诈奸,的
قۇال-قۇا 刨根追;捕右追左,去追来追〈副〉
不动得累去追来追 底: قۇال-قۇا ابدەن شارشادى
了了 。
قۇاقى 的趣有话说,的稽滑,的谐诙〈形〉:
قۇاقى ادام 人的稽滑 。
قۇاقلان- 让得变,稽滑得变,谐诙得变〈动〉
笑发人 。
قۇاقلاندىر- قۇاقلان- 态动使的 。
قۇاقلانۇ قۇاقلان- 式定不的 。
قۇاقلاۋ 的稽滑所有,的谐诙较比〈形〉
。
قۇاقلىق قۇاقى 词名象抽的 。
قۇالا- 〈动〉① 踪跟,逐追,踪追,赶追:قۇالاپ
ۇستاۋ / ئىز قۇالاۋ 迹追踪跟 / 捕追
سوققى بەرۋ ② 击追 底问根刨,底问根追:
ساعان قاتتىى جوق قوي، سونشا نەگە قۇالاپ
那得问么什为,系关点一有没你和 كەتتىك. ③ 。细详么
جىبەر. 着沿,着顺 ④ 走赶畜牲的来外把:
وزەندى قۇالاي كەتىپ قالدى. 了走边河着沿 。
ئۇلىمدى قۇالاي كورىپ شىقتى 着接,连接:⑤
ئبىلىم قۇلاۋ ورىندى 。下一了看序顺按单名把:
▲ 传遗 قۇلاۋ تەحنيكاسى 。的该应是识知握掌求追
قۇلاۋشىلىقتى زەرتتەيتىن عىلىم 学传遗 ▲ 程工传遗
قۇالان- قۇالا- 的态动被 。
قۇالاندى 弃遗被,的赶驱被,的挤排受〈形〉
。的
قۇالاس- قۇالا- 态互交的 。
قۇالاسپاق 〈名〉(戏儿)跑追 。
قۇالات- قۇالا- 态动使的 。
قۇالاۋ قۇالا- 式定不的 。
قۇالاۋشىلىق 〈名〉追踪跟,击追,踪追,赶追
迹 。
قۇان- 〈动〉快愉,喜欢,兴高:نەگە قۇانىپ
ئجۇرسىز؟ 兴高么这么怎你? / التىن تاپقاندای
قۇانۇ 极为,兴高为(了坏兴高) ▲ اكەسى بازاردان
كەلگەندەي قۇانۇ 兴 烈采高兴 ▲ بالاشا قۇانۇ
孩和

兴高地般子 ▲ جەردەن جەتى قويان تاپقاندي
قۇانۇ 高 宝珍获如得兴 ▲ توبەسىى كوككە
جەتكەندەي قۇانۇ 高兴得不得了 ▲ ۇل تاپقاندای
قۇانۇ 外望出喜,兴高般一儿孩男生 ▲ قۇانا
كەلىپ، قۇارا شىعۇ 乘 归而兴扫,来而兴
قۇانا-قۇانا ,的喜喜欢欢,的兴兴高高〈形〉
。的地喜天欢
قۇانارلىق :的地喜天欢得值,的兴高可〈形〉
قازىرشە سەن قۇانارلىق ەشتەڭە جوق. 为前目到
。儿事的兴高你得值么什有没止
قۇاندىر- قۇان- 态动使的 。
قۇانت- قۇان- 态动使的 。
قۇانتارلىق ,的快愉人令,的兴高人令〈形〉
。的心欢人令
قۇانۇ قۇان- 式定不的 。
قۇانىس- قۇان- 态互交的 。
قۇانىش 乐快,乐欢,快欢,喜欢,兴高〈名〉
乐快在浸沉 قۇانىش بىلەۋ (بويىن) بويدى ▲
慰欣人让,的兴高人令 كوز قۇانىش 中之 ▲
▲ 乐快人让,兴高人让 اكەلۇ قۇانىش 的
قۇانشقا باتۇ 中之乐快在浸沉 ▲ قۇانشقا بولەنۇ
قۇانىشى 洋洋气喜,得自洋洋,喜自沾沾 ▲
قوينىنا سيماۋ 非 烈采高兴,外望出喜,兴高常
,地喜天欢,狂若喜欢
قۇانسىز 高不,的乐快不,的欢为以无〈形〉
。的乐不闷闷;的淡惨,的凉凄,的郁忧;的兴
قۇانسىزدىق قۇانسىز 词名象抽的 。
قۇانشتا- 〈动〉乐娱,兴高,心开:سەنىڭ امان
-ەسەن كەلگەنىڭدى قۇانشتاپ وتىرمىز. 我们
。兴高而来归安平你为
قۇانشتاس- قۇانشتا- 态互交的 。
قۇانشتاۋ قۇانشتا- 式定不的 。
قۇانشتى 喜欢,的乐欢,的快愉,的兴高〈形〉
的: قۇانشتى كۇندەر 子日的乐欢 / قۇانشتى
مەرەكە 喜庆(会祝庆)。
قۇانشتىلىق قۇانشتى 词名象抽的 。
قۇانىش-شاتتىق ,乐欢,快愉,喜欢,兴高〈名〉
。快欢
قۇاڭ 的燥干,的旱干①〈形〉:قۇاڭ دالا
ئشوپ 的黄焦得晒,的枯干②区地的旱干

قۇاڭ تارتا باستادى. ئەڭ ئاۋۋال قۇاڭ كورىنەدى. 他的白苍：ونىڭ ئۆڭى ئېراز قۇاڭ / 。黄发点有色脸的病黄萎 ▲ قۇاڭ ئوڭ 。

قۇاڭدا- 〈动〉①渐渐，黄 ② 旱干，雨不旱久 。白苍得变，黄萎(孔面)枯(物植)③黄发 。

قۇاڭدان - 。态身反的 قۇاڭدا-

قۇاڭداندىر- 。态动使的 قۇاڭدان-

قۇاڭداۋ I 的燥干点有，的旱干较比 ①〈形〉 。的白苍较比，的黄萎微稍 ②

قۇاڭداۋ II 。式定不的 قۇاڭدا-

قۇاڭدىق ① 干，灾旱 ② 词名象抽的 قۇاڭ 。白苍，黄萎 ③ 旱

قۇاڭقاي 。的黄枯，的黄发，的黄浅〈形〉

قۇاڭشىلىق قۇاڭشىلىققا قارسى تۇرۇ 抗旱 。〈名〉：灾旱，旱干

قۇار I：قىز قۇار 姑娘追 。

قۇار- II 〈动〉① ②残凋，萎枯，黄枯(物植) 只(去死女儿)〔转〕③白苍，瘦消，悴憔(孔面)(单孤)独孤得变，人一剩 。

قۇارلا- 〈动〉 。究追再一；底问根刨，问追

قۇارلات- 。态动使的 قۇارلا-

قۇارلاۋ 。式定不的 قۇارلا-

قۇارت- 。态动使的 II قۇار-

قۇارۋ 。式定不的 II قۇار-

قۇارىڭقى ①〈形〉，的萎枯些有，的黄枯微略 草的黄枯微略 قۇارىڭقى ئۆسۈپ：的残凋始开 ▲的白苍点有，的些一瘦消，的悴憔些有 ② 。人的白苍点有色脸 ئادام قۇارىڭقى ئوڭى

قۇارىڭقىرا- ②萎枯些有，黄枯始开 ①〈动〉 。白苍点有得变，悴憔点有得变(色气，孔面)

قۇارىڭقىراۋ 。式定不的 قۇارىڭقىرا-

قۇات 〈名〉[阿] ①，力能 ，气力，量力，力 ：قۇاتى بار 的量力有 / قۇاتى قالمىنا كەلۋ 气元力动 ② 力买购 ساتىپ الۋ قۇاتى / 气元复恢力蓄积，养营取吸，气元复恢 بويىنا قۇات الۋ ▲ 量合凑强勉 داتكە قۇات كۇشەيتكىش قۇات ▲ 。学力动 قۇات عىلىمى 器大放率功

قۇاتسىز ①〈形〉气力无，的量力无，的力无 能无，的力动无 ②的量能无，的气元失丧，的，的能效无 ④ 的料养无，的养营无 ③ 的源 。的率效无

قۇاتسىزدىق ① 无 ② 词名象抽的 قۇاتسىز 。弱虚，弱软，力

قۇاتتا- 〈动〉①赞；舞鼓，励勉，励鼓，持支 ：ئۆز ونىڭ پىكىرىن قۇاتتايمىز. 同赞，助赞，成 ②。(见意的他同赞们我)见意的他持支们我 ：ئۆز كومۇنيستتىك يەنيانى قۇاتتايمىز. 倡提，张主 。想思义主产共倡提们我

قۇاتتان- 〈动〉①强加，实结得变，力有得变 。援支到得 ③ 体身养补，补滋，养营强加 ②

قۇاتتاندىر- ①，补滋 ② 态动使的 قۇاتتان- 。药益补 ：قۇاتتاندىراتىن دارىلەر 气补，养补

قۇاتتانۋ 。式定不的 قۇاتتان-

قۇاتتاۋ 。式定不的 قۇاتتا-

قۇاتتى 〈形〉：的大强，的力有强，的力有 家，的裕富 ② 家国的大强 قۇاتتى مەملەكەت：的壮强，的壮强 ③ 庭家的裕富 قۇاتتى ئۇي：的好境丰养营 ④ 壮强格体 دەنەسى قۇاتتى：的壮健 。的高量热，的富

قۇاتتىلىق ①，力有 ② 词名象抽的 قۇاتتى 。壮力强身；大强

قۇاز- VI 。态动使的 قۇز-

قۇاز 〈名〉：缉通，捕追 ①：قىلمىستىنى قۇازنا الۋ 逐放，逐驱 ②：犯罪缉通 شەكارا وكىرىنەن قۇازن كورۋ 境出逐驱被 。

قۇازدا- 。拿捉，捕追，逐驱，踪追〈动〉

قۇازدال- 。态动被的 قۇازدا-

قۇازداس- 。态互交的 قۇازدا-

قۇازدات- 。态动使的 قۇازدا-

قۇازداۋ 。式定不的 قۇازدا-

قۇازدىق 见 قۇازنشىلىق.

قۇاز-سۇرگۇن 。放流，逐遣，逐放〈名〉

قۇازنشى 逐驱，者踪追，者捕追，者缉追〈名〉。者拿捉，者

قۇغىنشىلىق 。逐遣，捕追〈名〉
قۇدالا- 追，底刨根追，问追；踪跟，踪追〈动〉
قۇدالاپ تۇتقىنعا الۇ 跟踪追捕 / 究，问过：
كۇناسىن قۇدالاماۋ 不行罪其究追 。
قۇدالان- قۇدالا- 的态动被 。
قۇدالاس- قۇدالا- 的态互交 。
قۇدالات- قۇدالا- 的态动使 。
قۇدالاۋ قۇدالا- 的式定不 。
قۇدالاۋشى 过，者问追，者踪跟，者踪追〈名〉者问 。
قۇدالاۋشىلىق 。问过，问追，踪跟，踪追〈名〉
قۇداك 见 قۇاك.
قۇدىر- قۇ- Ⅵ 的态动使 。
قۇدىرا- 硬干，透干〈动〉：قۇدىراعان جامان تون 袄皮旧的硬干 。
قۇدىراۋ قۇدىرا- 的式定不 。
قۇدىرت- قۇدىر- 的态动使 。
قۇجاڭدا- 见 قۇجىڭدا-.
قۇجىڭدا-〈动〉玩笑地意嘲带，笑嘲地微微 。
قۇجىڭداۋ قۇجىڭدا- 的式定不 。
قۇزا- 〈动〉促，促督，促催：قۇزاۋ - قىزمەت 策鞭，促督，促催 ▲ قۇزاۋ 的要需常非是展进作工进促于对 。究追，促督，促催
قۇزالا- 〈动〉使促，促督，促催：كىتاپتىڭ تەزىرەك قايتارسىن سەن قۇزالاپ قوي. 让他早一 。下一催你，书还点
قۇزالان- قۇزالا- 的态动被 。
قۇزالاۋ قۇزالا- 的式定不 。
قۇزاستىر- 过，查追，究深，问追，究追〈动〉问：قۇزاستىرىپ سۇراۋ 追问(问过) 。
قۇزاستىرۋ قۇزاستىر- 的式定不 。
قۇزاستىرىل- قۇزاستىر- 的态动被 。
قۇزاۋ قۇزا- 的式定不 。
قۇقۇمالاق 。症秘便(的羊)〈名〉
قۇقىل 苍，(色脸)的白(等草)的黄枯，(色脸)的白苍〈形〉：قۇقىل ۇلك 脸的白苍 / قۇقىل تارتۋ 苍渐渐 。白
قۇقىلدا- 枯，黄枯(草)，白苍变(色脸)〈动〉 。萎

قۇقىلدان- ① قۇقىلدا- 态身反的(色脸) ② 萎枯，黄枯得变(草)，白苍得变 قان كوپ كەتكەنگە ۇشى قۇقىلدانىپ قالىپتى 过血失为因 。白苍得显色脸多
قۇقىلدات- قۇقىلدا- 态动使的 。
قۇقىلداۋ Ⅰ 苍微略，的白苍些有(色脸)〈形〉
قۇقىلداۋ Ⅱ قۇقىلدا- 式定不的 。(草)的黄枯些有；的悴
قۇلان- 诈奸得变，猾狡得变 ①〈动〉：诈奸得变，猾狡得变 جاستايسىنان تىم قۇلانىپ العان ەكەن 的轻轻纪年 得变，谐诙得变，稽滑得变 ② 猾狡很得变却 。笑微的猾狡 قۇلانىپ كۇلۇ：皮调
قۇلانعىش 的相假作，的稽滑，的谐诙〈形〉；的皮调 。
قۇلاندىر- قۇلان- 态动使的 。
قۇلانۋ قۇلان- 式定不的 。
قۇلاۋ Ⅰ 较比，的诈奸较比，的猾狡较比〈形〉 。的头猾
قۇلىق Ⅰ 马骒胎头，马母胎初〈名〉 قۇلىق بيە 。马母产初，马母胎头
قۇلىق Ⅱ 腕手，计诡，谲诡，诈奸，猾狡〈名〉：قۇلىق بستەتۋ 要计诡(腕手) ▲ باقاي 术智小，腕手，明聪小 (ساسىق) قۇلىق 了不长巴毛子兔 قۇلىعى كوگەن باسىنان اسپاۋ 端多计诡 ▲ قۇلىعىنا قۇرىق (نايزا) بويلاماس 的 ▲ 欺骗 قۇلىعىن اسىرۋ 欺 قۇلىق جاساۋ 腕手要，骗 ▲ ۇبىر قاتتىنىڭ قۇلىعى قىرىق ەسەككە جۇك. 【谚】一十四由要计诡的人女个 。驮驴毛头
قۇلىق-سۇمدىق 的猾狡，俩伎，计诡谋阴〈名〉 ▲ 段手 قۇلىق-سۇمدىعى جوق (قۇلىق-سۇمدىق بىلمەيتىن) 。实诚，实老
قۇلىقشى ② 人计诡使，者诈狡，头猾 ①〈名〉 。人的笑发人逗
قۇلىقشىل ，的诈奸，的诈狡，的猾狡 ①〈形〉 。的笑发人逗，的谐诙 ② 的脑猾头猾
قۇما 纵，的纵 ② 的逐追，的赶追 ①〈形〉 ▲ قۇما كەسىندى 面剖纵〔测〕 的深纵，的横 ▲ 。系关家亲的间之家几 قۇمالىق قۇما ▲ 动振向队，动振纵〔物〕 قۇما تەربەلىس

تولقىن 〔物〕纵波。

قۇنا- ① 〈动〉鞍歇，息歇，气歇（马指） ② 息生养休，锐蓄精养，量力蓄积养休 اۇناپ قۇناۋ 时间段一养休 ▲ ئبىر مەزگىل قۇناپ الۋ 力体复恢，体身养，息生着躺人年老【谚】. كارى جاتسا قۇنايدى، جاس جۇرسە قۇنايدى. 息休是跳跳蹦蹦人轻年，息休是兴，的沛充力精，的满饱神精 ① 〈形〉 **قۇناق** 的力活满充，的气朝于富，的勃勃致 جاستار：顽 ② 。的气朝于富是人年青 كەلەدى. قۇناق 壮力强身会就骑乘周隔，柴如瘦骨会就

قۇناقى 见 قۇناق.

قۇناقسلىق 词名象抽的 قۇناقى。

قۇنات- 态动使的 قۇنا-。

قۇناتۋ 式定不的 قۇنات-。

قۇناۋ 式定不的 قۇنا-。

قۇرا- ① 〈动〉涸干，燥干，干发，分水去失 ② 裂干：萎枯，蔫晒 消〔转〕③ 。了蔫晒儿花 گۇل قۇراپ كەتتى. 瘦消而愁忧因 قۇراۋ 瘦消而愁忧：悴憔，削瘦，瘦干枯先也草〔俗〕 ▲ ئشوپ تە باسىنان قۇرايدى 顶。

قۇراي ① 〔植〕〈名〉 ② 物植属藜，藜，子蒿 ▲ 花形唇〔植〕 بال قۇراي ▲ 杆枯（的草花）〔植〕 قۇس قۇراي手无缚鸡之力▲ قولان قۇراي 葵蜀 ▲ قىزىل قۇراي〔植〕蒿红。

قۇرايجۇسان 艾帚扫〔植〕〈名〉。

قۇرايلان- 枯干成变，杆枯成变 〈动〉。

قۇرايلانۋ 式定不的 قۇرايلان-。

قۇراق 的透干，的枯干，的分水有没 〈形〉。

قۇرات- ① 坏晒，干晒 ② 态动使的 قۇرا-。

قۇراۋ 式定不的 قۇرا-。

قۇرىل- ① 缩干，缩皱 ② 态动被的 قۇر-。

قۇرىلعىش 的缩抽于易，的缩皱于易 〈形〉。

قۇرىلۋ 式定不的 قۇرىل-。

قۇسىن- 计诡嫌，诈讦得觉，猾狡为认 〈动〉。

多。

قۇسىنۋ 式定不的 قۇسىن-。

قۇسىر- 怀掩，襟（衣）掩 〈动〉：كيىمدى قۇسىرىپ الۋ 相西东件两将 ② 起掩襟衣把 قۇسىرىپ ۇستاۋ 把起掩互：داعاردىڭ اۇزىن قۇسىرىپ 圈围包小缩，缩压〔转〕③ 紧掩口的袋麻，近逼：جان - جاقتان اسكەر كوبەيىپ قۇسىرىپ 缩渐渐圈围包，来围方八面四从队军 اكەتتى. ەلۋدى：成完要将，近将，近接〔转〕④ 。小 قۇسىرىپ قالدى 了岁十五到快 / جۇمىستىى قۇسىرىپ قالدى 了成完要就务任 / قۇسىرىپ جەتۋ 两 ① قول قۇسىرۋ ▲（上赶将即）近迫 ② 意敬示以，十合前胸在手。观旁手袖

قۇسىرت- 态动使的 قۇسىر-。

قۇسىرۋ 式定不的 قۇسىر-。

قۇسىرىل- 态动被的 قۇسىر- ▲ تاناۋدى قۇسىرىلۋ 气生，怒发。

قۇسىرىن- 态身反的 قۇسىر-。

قۇتاڭداۋ 见 قۇتىڭدا-.

قۇتاڭدا- 式定不的 قۇتاڭدا-。

قۇتۇياق 〈名〉裂线白，壁蹄空，炎跟蹄。

قۇتۇمسىق 〔动〕〈名〉雁鸿。

قۇتىك: قۇتىك قاعۋ ① 眉挤，脸鬼作，相怪 。兴高，活快得显 ② 眼弄

قۇتىڭدا- ①〈动〉眼弄眉挤，脸鬼作，相怪作 。兴高，活快得显 ②

قۇتىڭداس- 态互交的 قۇتىڭدا-。

قۇتىڭدات- 态动使的 قۇتىڭدا-。

قۇتىڭداۋ 式定不的 قۇتىڭدا-。

قۇتىك-قۇتىك: قۇتىك-قۇتىك 见 قۇتىڭدا-.

قۇۋ 式定不的 Ⅵ قۇ-。

قۇۋشى 〈名〉者赶驱，者赶追 ▲ جولىن قۇۋشى 者承继；者仿模

قۇشي- ：小窄得显，窄狭得显 ① 〈动〉得著，瘪干得变 ② 子房的窄狭 قۇشيعان ئۇي 头老的瘪干 شال قۇشيعان 瘦干得显，削瘦。

قۇشيت- 态动使的 قۇشي-。

قۇشيتۋ 式定不的 قۇشيت-。

قۇشيۋ 式定不的 قۇشي-。

قۇشىكەش 〈形〉的谐诙，的稽滑，的谑戏。

。小窄变，缩干，缩抽，缩

قۇس Ⅰ 的洞空，的心空，的空 ①〈形〉：قۇس كەرىش 空心砖 / قۇس ۆي ئ 空房子，قۇس ئدان 空（屋子）/（空，处空，穴洞 ②粒空，داۋالدىك قۇسى 洞树（窿窟树）/ اعاشتىك قۇسى 窿窟，空真：داۋالدىك قۇسى 洞墙 ③室，腔：وكپه قۇسى 肺腔 / جۇرەك قۇسى 心室 / دابىل قۇسى بالالارعا ئبىر قۇس بولسا 子房，处身栖〔转〕④室臌 ▲ 方地的住个一有能们子孩 ارتى قۇس 口腔 ▲ اۇنز قۇسى 有没，虑疑握把 ▲ قۇس كەۋدە ②人的耐能无，人的气力无 ① 空洞〔动〕ميۋىزدىلەر قۇس 架子空 ▲ 科角 قۇس قۇراي 手无之鸡缚力 ▲ قۇس ۇيدەن قۇر شقپاۋ 之食得就之来既 ▲ ۇرىنىڭ كوتى قۇس. 虚心贼做【谚】。

قۇس- Ⅱ ① قۇ- Ⅵ 追，问追② 态互交的：قۇسىپ جۇرمەۋ 究追不 ：问过，究。

قۇس-قۇس 是全，的多眼窿窟，的空空〈形〉。的眼洞

قۇسقۇلاق 锛挖〈名〉Ⅰ。

قۇسقۇلاق 锥大芯空〈名〉Ⅱ。

قۇسقۇلاق 锨铁型凹〈名〉Ⅲ。

قۇسپاق 跑追（名戏游）〈名〉。

قۇستا- 空挖，窿窟挖，洞挖，穴挖〈动〉：جەردى قۇستاۋ 上墙 / داۋالدى قۇستاۋ 地挖洞 / بىتەۋ نارسەنى قۇستاۋ 东的心实把 窿窟挖 / 空挖西。

قۇستال- قۇستا-的态动被的。

قۇستان- 不里心，思意好不到感，虚心〈动〉。胆吊心提；实踏

قۇستات- قۇستا-态动使的。

قۇستاۋ قۇستا-式定不的。

قۇستىق قۇس 词名象抽的。

قۇستىر- قۇس- Ⅱ 态动使的。

قۇسۋ قۇس- Ⅱ 式定不的。

قۇبا 色黄枯，的色黄浅，的色黄淡 ①〈形〉：قۇبا جىلقى 接 ②马的色黄淡，的色黄苍，的：ۇكى قۇبا 白微稍色脸，的白微稍，的色白近：قۇبا دالا 荒 ▲ 的净白，的皙白 ▲ 的：قۇبا جون 荒 ▲ 地台的凉荒，野

قۇشكەشتەن- 戏，谐诙得变，稽滑得变〈动〉。笑发人逗，谑

قۇشكەشتەندىر- قۇشكەشتەن-的使动态。

قۇشكەشتەنۋ قۇشكەشتەن-式定不的。

قۇشق 瘦干，的瘪干，的巴抽，的巴干〈形〉：قۇشق بەت 脸瘪 / قۇشق 的小瘦（膀肩），的：قۇشق مۇرىن 小鼻头蒜 / قۇشق 膀肩的小瘦。子

قۇشقتاۋ 略，的干发微稍，的巴抽较比〈形〉。（膀肩）的小瘦点有，的瘪干有

قۇيق 脬尿，泡尿，胱膀〔理生〕〈名〉：سىزداۋ 尿憋 ▲ قۇيق بايلانۋ 潴尿，闭癃〔医〕 ▲ قۇيق جەل 留 ▲（马）的速快，的快飞 ▲ قۇيق باس 锛儿头 ▲ 癌胱膀〔医〕 ▲ قۇيق تۇتىلۋ 闭癃，留潴尿，结尿，闭尿〔疾〕 قۇيق قابىنۋ 炎胱膀〔医〕。

قۇيقتاي 的窄狭，的小窄，的窄：قۇيقتاي بولمە 子屋的窄狭。

قۇيل- قۇ- Ⅵ 态动被的。

قۇيكقىرا- 去出赶驱，赶追续继，追紧〈动〉。

قۇيكقىراۋ قۇيكقىرا-式定不的。

قۇير- 肉炒 / ت ەقۇيرۋ 炒肉 ①〈动〉：煎，炒：كۇن قۇيرۋپ 晒 ②麦小炒 ئبيداي قۇيرۋ 话训，斥训〔转〕③。害厉得晒阳太 بارادى. ▲ اپشىسىن قۇيرۋ 斥训，斥喝 ▲ ئبيدايداي قۇيرۋ 斥痛复反，斥痛 ▲ قۇ سوزدەن قۇيرداق 责斥，骂责斥 قۇيرۋ 空谈 ▲ تاسقاياقتاي قۇيرۋ 肉炒，肉油过〈名〉 ▲ قۇ باستان قۇيرداق الادى 的凿吝；（贬）人过明聪。

قۇيرداقتىق 的用肉油过〈形〉：قۇيرداقتىق ەت 肉的用肉油过做。

قۇيرماش 指手点（名戏游）〈名〉。

قۇيرت- قۇير- 态动使的。

قۇيرۋ قۇير- 式定不的。

قۇيرشاق 偶玩，娃娃洋，娃娃布 ①〈名〉：بالاسىنا قۇيرشاق الىپ بەردى 娃洋个买子孩给 / قۇيرشاق ويىن 戏偶木，偶傀：②。娃 قۇيرشاق وكسمەت 权政儡傀 ▲ جاندى قۇيرشاق 子架空。

قۇيرىل- ①قۇير- 的态动被（革皮）②

قالماق زامانى 十 代年的治统古蒙前命革月 ▲ 。马的色黄淡白头额 قۇبا توبەل
قۇباقاي 〈形〉略 带 的 色 白 乳，的 色 黄 淡 带 略 ：的色黄淡带微稍，的色黄浅，的色黄褐淡 قۇباقاي ات 马黄棕 。
قۇباقان 〈形〉 马黄棕 ات قۇباقان 。 点的色黄：的色黄淡得显；白苍得显 ，白灰发 〈动〉 **قۇباقاندا-** 黄 。
قۇباقاندان- قۇباقاندا- 。态身反的
قۇباقانداۋ I 〈形〉点有微稍，的色黄淡点带 。的色白乳，的色黄
قۇباقانداۋ II قۇباقاندا- 。式定不的
قۇبا-قۇپ 。好就那，对，好 〈副〉
قۇبا-قۇر 〈形〉 ونىڭ 。的物礼带不，的手空：
ۋىنه قۇبا-قۇر بارسام بولماس. 手着空能不我 。去家他到
قۇبالان- 〈动〉得变，瘦肌黄面得变，白苍得变 。悴憔
قۇبالانۋ قۇبالان- 。式定不的
قۇباك 〈形〉 ئشوپ قۇباك تارتتى. 了黄枯草 。/ شعبس جاق قۇباك تارتتى. 色白肚鱼了出显方东 。。：的色白肚鱼，的白苍，的黄枯：
قۇباڭدا- 〈动〉 ئشوپ قۇباڭداپ كەتتى. 了黄枯得变草 。黄枯得变，色黄成变，黄变：
قۇباڭداۋ قۇباڭدا- 。式定不的
قۇبارلان 〔旧〕〈名〉 。犬猎种良
قۇباتال 〔植〕〈名〉 。柳叶线
قۇباشا 〈形〉 。的净白，的皙白；的白苍稍
قۇبجىق 〈名〉 قۇبجىق ەتىپ ئتۇسىندىرۋ 作 ▲ 释解来物怪为 قۇبجىق بولۋ (قۇبجىق بولىپ كورىنۋ) 怪为成 。物之怕可为成，物
قۇبجىقتان- 〈动〉 。怕害人让，物怪为成
قۇبجىقتاندىر- قۇبجىقتان- 。态动使的
قۇبجىقتانۋ قۇبجىقتان- 。式定不的
قۇبىل- 〈动〉①无化变 ，更变 ，动变，化变 常：زات باعاسى قۇبىلۋ 物 价 一 变 / ئوڭى 气(天)变 قۇبىلۋ 神 态 反 常 / كۇن رايى قۇبىلۋ 象 气 变 ：转婉扬抑，挫顿扬抑(音声) ②(常无化变候 动转婉得叫鸟灵百 بۇلبۇل ئاننىڭ قۇبلۇى
。听
قۇبىلا 〔阿〕〈名〉① 所时孜玛纳作林斯穆 西 ② 向正，拉卜格，向方的加麦，向方的朝 西朝头 ▲ قۇبىلاعا باس بەرۋ (قويۋ) 边西；南 (تۇگەل) ئتورت قۇبىلاسى ساي 孜玛纳作南 。有尽有应
قۇبىلانا ما 〈阿〉① ② 盘罗，针南指 ：铭右座 وڭ كوسەمدەردىڭ سوزدەرىن وزىنە قۇبىلانا ما ەتۋ 右座的己自为作话的袖领大伟把 。铭
قۇبىلعىش 〈形〉 。的端多化变，的变多，的变速 ，的常无复反 ，的变易
قۇبىلعىشتىق قۇبىلعىش 。词名象抽的
قۇبىلدىر- قۇبىل- 。态动使的
قۇبىلجۋ قۇبىلجى- 。式定不的
قۇبىلجى- 〈动〉变多，端多化变，常无化变 ①(声歌)，③ 幻变彩色，彩异发，目夺彩光 ② 。挫顿扬抑，听动转婉
قۇبىلجىت- قۇبىلجى- 。态动使的
قۇبىلمالى 〈形〉无复反，的端多化变，的变易 قۇبىلمالى اۋا رايى 的常无化变 ：的变多，的常 قوبىلمالى مىنەز 的变易，格性的变易 / 气天 قۇبىلمالى كىلەتكالار 游 ▲ 气脾的怪古，气脾 。态拟〔动〕 قۇبىلمالى ئتۇس 胞细走
قۇبىلمالىلىق ① 词名象抽的 ② 格性 مىنەزدىڭ قۇبىلمالىعى ：性常无，性变多 的气天 / اۋا رايىنىڭ قۇبىلمالىعى 性变多的 。性常无
قۇبىلمالىق 〈名〉，端多化变，性变多，性变易 。常无化变
قۇبىلتا- ①，形变，换变 ② 态动使的 قۇبىل- 。换调，变改
قۇبىلتاس 。石变 〈名〉
قۇبىلۋ قۇبىل- 。式定不的
قۇبىلىڭقىرا- 显，化变微略，化变微稍 〈动〉 。常反点有得
قۇبىلىڭقىراۋ قۇبىلىڭقىرا- 。式定不的
قۇبىلىس 〈名〉① 件事；象现 قوعامدىق 然自 قۇبىلىس / تابيعات قۇبىلىستارى 象现会社 / فەودالدىق ئتارتىپتىڭ جويىلۋى جۇڭگو 象现

قوعامىنداعى جاڭالىق قۇبلىستاردىڭ ءبىرى بولادى. 封建社会中国步进文明时代的一件事。 ② 〈名〉表情，情态，情绪，貌：قۇبلىسى 面部表情 / قاس پەن قاپاقتىڭ قۇبلىسى 皱眉的面貌。

قۇبىر 〈名〉①管，子管，道管〔波〕：سۋ قۇبىرى 水管 / گاز قۇبىرى 煤气管道。 ② 石油管道：مۇناي قۇبىرى。

قۇدا I 〈名〉①亲家公：قۇدا بولۋ 结亲 ② 属亲家：باس قۇدا 主婚人 ▲ 家亲戚：بەل قۇدا 近亲 ▲ 亲戚关系：بەسىك قۇدا 姻亲关系 ▲ 亲娃娃，亲篮摇：ساری سۇيەك 摇篮曲 ▲ 亲换亲：قارسى قۇدا 换亲 ▲ 老亲家(的义广)：قۇداعا 老亲家 ▲ 双亲结亲：قۇدا بالا 亲上加亲 ▲ 男青年的方送亲：قۇدا بولۋ 嫁娶 ▲ 姑娘出嫁时的娘家：قۇدا تارتار 亲戚 ▲ 定亲，订婚：قۇدا تارتۋ 彩礼(的义广)：قۇدالىق 亲戚关系 ▲ 说亲，提亲：قۇدا ءتۇسۋ 活动亲事 ▲ 亲上加亲，加亲：قۇدا ۇستىنە قۇدا 亲上加亲。

قۇدا II 〈名〉大胡，主真〔口〕。

قۇدا-اندا 〈名〉属亲家亲，家亲(的义广)。

قۇدالىق 〈形〉亲戚关系有，亲攀，亲结的关系。

قۇدالىق ① 〈名〉قۇدا-اندالى 的名词抽象 ② 亲家关系。

قۇداعاي 见 قۇداعي.

قۇداعي 〈名〉①媒婆，媒人 ② 婆家，母家 ③ 娘家。

قۇداعيلىق 〈名〉对女方大家庭的称呼。

قۇداكە 〈名〉亲家公(称尊)。

قۇداجان 〈名〉亲家公(称昵)。

قۇدالى-جەكجات 〈名〉亲家，亲戚。

قۇداجول 〈名〉客气话，谢天谢地。

قۇداي 〈名〉天，大胡，主真，拉安，主宰〔宗〕〔波〕：قۇداي اتۋ ① 该死 ② 糟糕，倒霉 ▲ 永生者 ▲ قۇداي اقى 天对，向主真发誓 ▲ قۇداي بەرگەن قىزىل ءتىل 三寸不烂之舌 ▲ قۇداي ءبىلۋ 天晓得，主真知 ▲ قۇداي بۇيىرسا 天对，起誓 ▲ قۇدايدان بەرۋ 许话，允话 ▲ قۇدايدىڭ بۇيرىعى 主真的意旨 ▲ قۇدايدىڭ جازعانى 主真的定命，注定 ▲ قۇدايدىڭ قۇدىرەتى 主真的意旨，力威 ▲ قۇداي جارىلقاۋ 主真的恩赐 ▲ قۇداي جاسامپازدىق 造谣！ ▲ قۇداي جولىڭدى بەرسىن! 愿天主保佑你！ ▲ قۇداي (قۇدايداي) كورۋ 拜天，崇拜主宰 ▲ قۇداي وڭداۋ 天主保佑 ▲ قۇداي ساقتاۋ 天主的福托 ▲ قۇدايى ەتىپ بەرۋ 给白，送给 ▲ قۇداي قارعاۋ 天主不佑 ▲ قۇداي قاعۋ 倒霉，顺利 ▲ قۇداي قوسقان قوناق 天主的来客 ▲ قۇداي قوسقان قوساق 天主的偶然 ▲ قۇدايعا تاپسىرۋ 求天主大胡保佑！ ▲ قۇدايعا تاۋبە (شۇكىر) ！感谢主真！ ▲ قۇداي ۇرۋ，加麦，天主不顺，倒霉 ▲ قۇداي ءۇيى 圣地 ▲ باسى اۇىرماعانىڭ قۇداي مەن ءىسى جوق. 天主其知不，身其历不【谚】 ▲ كەدەي بايعا جەتەم دەيدى، باي قۇدايعا جەتەم دەيدى. 穷天主【谚】 ▲ قۇدايعا سەنسەڭ قۇر قالاسىڭ. 天上想依巴，钱有想人空场一得落会只，神信相【谚】。

قۇدايەكە 〈名〉称尊的(大胡)主真对。

قۇدايسۋ قۇدايسى- 的式定不的。

قۇدايسى- 〈动〉自，自负，自命不凡，为了自己。

قۇدايسىز 〈形〉无上之人，他于驾凌，起不的神信不，神无论，否认。

قۇدايسىزدار 〈名〉〔哲〕无神论者。

قۇدايسىزدىق ①قۇدايسىز 的名词抽象 ② 无神信不，论神的在存之神。

قۇدايسىن- قۇدايسى- 的态身反。

قۇدايسىنۋ قۇدايسىن- 的式定不的。

قۇداي تاعالا 〈名〉大胡，拉阿台，天主的上无高至。

قۇدايشىل 〈形〉的神信笃，的主真仰信奉信，的神信。

قۇدايشىل ادام 的深仰信，的诚虔，的神仰信：的人主真。

قۇدايشىلدىق ① قۇدايشىل 的名词抽象 ② 神信，主真仰信，神有论，诚虔，信虔，神信，主真仰信。

قۇدايشىلىق 〈名〉①神有论，主真仰信，主真仰信 ② 神公正，公正：قۇدايشىلىعىن ايتۋ 说公道话。

قۇدايى（的后境险脱摆，复康病重患）〈名〉 قۇدايى ئاس تىلەش ▲ 客请天谢 قۇدايى بەرۋ ▲ 舍施 قۇدايى شالۋ سويۋ ▲ 施布天谢，舍施天谢 قۇدايى قۇناق كىرىپ كەلدى ▲ 来然突又而外在门出 施布畜 。人客的

قۇدالا-〈动〉大胡喊呼（主真）。

قۇدالاس-〈动〉亲做，家亲为结，亲结。

قۇداستىر- قۇدالاس-的使动态。

قۇدالاسۋ قۇدالاس-的式定不。

قۇدالاۋ قۇدالا-的式定不。

قۇدالىق〈名〉事亲，事婚：قۇدالىق سويلەسۋ 提亲的间之人家几（媒说）亲 ▲ قۇما قۇدالىق 系关家 ▲ 亲说，亲提 قۇدالىققا بارۋ 媒说。

قۇداندا 见 قۇدا-اندا.

قۇداندالى 见 قۇدا-اندالى.

قۇداندالىق 见 قۇدا-اندالىق.

قۇداسىن-〈动〉当作：系关家亲有为认，家亲：مەن سەندەردى قۇداسىنىپ كەلىپ وتىرمىن. 我望探来以所，这亲作当们你把。

قۇداسىنۋ قۇداسىن-的式定不。

قۇداشا〈名〉属亲女青年的方双亲结指。

قۇددى〈助〉不毫丝，似恰，象就，如正，象正：بالاسى قۇددى وزىندەي 差就得长子孩的他。己自他象

قۇدي-〈动〉①视凝，盯着盯：قۇديىپ قاراۋ / 看着盯老么什为你？ نەگە ماعان قۇدياسىڭ؟ ②身躬，身曲，首俯向身俯：قۇديا قاراۋ 我？ ③望下由，低向高由示表式形词动副其用）而掠一，下而驰疾，下冲，下而奔飞（下向上过：قۇديا شابۋ 下而奔飞 / قۇديا ۇشۋ 冲俯。

قۇديت- قۇدي-的使动态。

قۇديۋ قۇدي-的式定不。

قۇديىس- قۇدي-的态互交。

قۇددى 见 قۇددى.

قۇدىق〈名〉井：تىك قۇدىق 竖井 / قۇدىق سورەسى 架井 / قۇدىق سۋى 水井 / قۇدىق تۇزى 盐井 / مۇناي قۇدىعى 油井 ▲ اقپالى قۇدىق 自流井 ▲ يىنەمەن قۇدىق قازعانداي 大针捞海 ▲ شەگە قۇدىق（井水的固加等条柳用壁井） ▲ شىڭىراۋ قۇدىق 深井 ▲ ەدام تانتقان قۇدىعىڭا تۇكىرمە.【谚】喝会许也你，痰吐里井向要不。水的它。

قۇدىقسىز：的井过挖有没，的井有没〈形〉بۇل جەردە قۇدىقسىز تىرشىلىك ەتۋگە بولمايدى. 活生法无就井有没里这。

قۇدىقسىزدىق قۇدىقسىز的词名象抽。

قۇدىقتى〈形〉的多井，的井过挖，的井有。

قۇدىقشى〈名〉工井钻，人井挖。

قۇدىقشىلىق〈名〉井钻，井挖。

قۇدىر〈名〉科亚麝，獐香〔动〕。

قۇدىرەت〈名〉[阿]①〔宗〕造，主真，主物造：قۇدىرەت! 主世创，者世造，噢！主真，噢！（主的我做力能有他 قۇدىرەتى جەتەدى. 作工项这 ②力能，量力；事本：بۇل قىزمەتكە ونىڭ قۇدىرەتى جەتپەدى. 能全，力威，力强 ③ قۇدايدىڭ قۇدىرەتى 力威的主真。

قۇدىرەتسىز，的能无，的弱软，的力无〈形〉不大强的。

قۇدىرەتسىزدىك قۇدىرەتسىز的词名象抽。

قۇدىرەتتەن-〈动〉①为以自，力有强为认自 ②大强，大强得变 大强很为认自，能不所无：قۇدىرەتتەنىپ قالعان ەل 量力有得变，来起家国的大强得变。

قۇدىرەتتەندىر- قۇدىرەتتەن-的使动态。

قۇدىرەتتەنۋ قۇدىرەتتەن-的式定不。

قۇدىرەتتى〈形〉①威，的力有强，的大强：قۇدىرەتتى سوتسيالىستىك مەملەكەت 的威神，的严万，的能全 ②家国义主会社的大强：قۇدىرەتتى قۇداي 真的能万，的能不所无，的能：قۇدىرەتتى جۇدىرىقتاي 的力有，的大气力 ③主（门专种某）有 ④样一头拳的气力有象就才有；的行内……对，的……于长擅，的识知：سەن ماتيماتيكانى قۇدىرەتتى شىعارىسىڭ. 的能才有。学数长擅能可你 / قۇدىرەتتى جازۋشىلار 家作的能。

قۇدىرەتتىلىك قۇدىرەتتى的词名象抽。

قۇدىرەتتىسىن-〈动〉有为认，比无大力为认：能不所无为认，力有势。

قۇدىرەتتىسىنۋ قۇدىرەتتىسىن-的式定不。

قۇج〈形〉凹凸不平的平面；قۇج تاستار 凹凸的块石。▲ قۇج قارا (كىسى) 而梧魁(人)的气力有。

قۇجانتۇ〈名〉刀大。

قۇجات〈名〉[阿]文件，收据。

قۇجبان 见 كۇجبان.

قۇج-قۇج: قۇج قۇج قاينا‌ۋ (指物或人)聚集，集麇，集群，集成群的蠕动：كوشەدە كىسىلەر قۇج-قۇج قاينايدى. 街上人群集麇。

قۇجتەكە〈名〉游戏羊拐骨。

قۇجۇ قۇجى- 不定式。

قۇجى- 见 قۇجنا-.

قۇجنا-〈动〉聚集，集麇，集群(指物或人)：قۇجناعان ادام تاراپ كەتتى. 麻麻密密，队伍结集群成，集了开散群人的集聚。/ قۇمىرسقا قۇجناپ ءجۇر. 蚁蚂的麻麻密密是都地满。

قۇجناس- قۇجنا- 相互态。

قۇجنات- قۇجنا- 使动态。

قۇجنا‌ۋ قوجنا- 不定式。

قۇجىر〈名〉力毅；性敢果，性定坚，性决坚▲ ءداندى قۇجىر 餐美，蔬菜，物食。

قۇجىرا- Ⅰ〔名〉[阿]小，间房小，子屋间小：قۇل بويىنا قاتار-قاتار قۇجىرالار ءتۇستى. 宅住型小，宅住小的排排一了起筑旁路。

قۇجىرا- Ⅱ〈动〉作呀咿，清不糊含(话说)：كىشكەنە بالانىڭ قۇجىراپ سويلەگەن ءسوزى قىزىق بولادى. 语意有真来起听语作呀咿的孩小思。

قۇجىراي-〈动〉着弯，背着弓(的看难子样)：قۇجىرايعان شال 头老的背驼腰弯(背驼)腰。

قۇجىرايت- قۇجىراي- 使动态。

قۇجىرايۇ قۇجىراي- 不定式。

قۇجىراۋ قۇجىرا- Ⅱ 不定式。

قۇجىرلان-〈动〉①活气神，足十气神得显现：قۇجىرلانىپ سويلەي بەردى 神足十气说地。②停不个，气生很去上看 اعاش بۇتاعىن سىندىرا بەردى 气生，枝树断折地住不。

قۇجىرلانۇ قۇجىرلان- 不定式。

قۇز〈名〉①峰山，岩，壁峭 ②渊深丈万：تومەن قاراساڭ كوزجەتپەيتىن قۇز 不望看下往不到渊深丈万的。▲ جالاما قۇز 壁绝。

قۇزار〈名〉崖悬，壁峭：تاۋدىڭ قۇزارى 山高。壁峭。

قۇزعىن Ⅰ〔名〉①属鸦〔动〕吸〔转〕②人的婪贪，虫生寄，鬼血〔动〕：سۇ قۇزعىنى 人的婪贪，虫生寄，鬼血〔动〕▲ ۇلى قۇزعىن 鸿鸦老水▲ قۇزعىن ءسارى 黎鸦老水▲ قۇزعىن قارعا 早清大，明鸦渡▲ قۇزعىن اس تاڭدامايدى. 食挑不鸦渡【谚】。

قۇزعىن Ⅱ〔天〕〈名〉座鸦鸟。

قۇزعىندىق〈名〉①足知不，望欲的婪贪 ②(着活又而大过岁年指)死不老。

قۇز-قيا〈名〉崖悬，壁峭。

قۇزىر〈名〉[阿]管理，治统；谕上，令命。

قۇي Ⅰ〈名〉潭泥，泥淤，泥陷，陷阱：قۇي تارتۋ 入陷害▲ توبەگە قۇي قازۋ 潭泥。

قۇي Ⅱ〈助〉许也，许或，者或：ارىزىمدى ايتايىن، قۇي بولار، قۇي بولماس. 我的己自将我，行不许或，行许或，来出提述申。

قۇي- Ⅲ〈动〉①入装，装，斟，入倒，倒，注：(雨) شاي قۇيۋ 茶倒 / اراق قۇيۋ 酒斟 ②很得下雨. جاڭبىر قۇيىپ جاتىر 盆倾，泻倾很 ③大铸浇：بولات قۇيما 铸浇，筑浇，灌浇 ④泥水灌浇：سيمونت قۇيۋ 脱，打：كەرپىش قۇيۋ 锭钢 / 坏土脱 ⑤(等河江、水泉)汇，倒(上头蛇的里屋入进)▲ اق قۇيۋ 合汇记，解理以加▲ كوكەيگە قۇيىلۋ 去出拿并奶▲ كوكەيىنە (ميىنا، ساناسىنا) قۇيۋ 里子脑在▲ قان قۇيۋ 透解理让，透说▲ قۇيىپ قويعانداي — 样一模▲ اۋزىنا قۇم قۇيۋ 不说使▲ باسىنا سۋ قۇيۋ 话出▲ باي بايعا قۇيادى، ساي سايعا قۇيادى. 护相官官【谚】。

قۇياڭ〈名〉炎根精神脊〔医〕▲ جەل قۇياڭ 症湿风。

قۇياڭدى〈形〉的性痹风，的性湿风。

قۇيعان〈名〉处合汇，处入流(的流河)▲ قۇيعان ۇلۋى〔动〕蚬。

قۇيعۋ قۇيعى- 不定式。

قۇيعى-〈动〉驰奔，奔飞，跑快。

قۇيعىز- قۇي- Ⅲ 态动使的 。
قۇيعىزۇ قۇيعىز- 式定不的 。
قۇيعىت-① قۇيعى- ② 态动使的（马策）
قۇيعىتۇ قۇيعىت- 式定不的 。过而驰奔 قۇيعىتىپ وتە شىعۇ：骋驰，驰奔
قۇيعىش 〈形〉 ①的脱于善；的造铸于善：
كەرپىش قۇيعىش 手能的坯土脱 。
قۇيعىشتىق ② 词名象抽的造铸
قۇيدىر- قۇي- Ⅲ 术技（坯土）脱；（术艺）术技 。态动使的 。
قۇيدىرۇ قۇيدىر- 式定不的 。
قۇيقا 〈名〉 ①皮的毛过燎：قۇيدىڭ باس قۇيقاسى ②皮头羊绵的毛过燎：皮头（的人）
توبە قۇيقاسى ۇيۋ 的）③麻发皮头（的地）：皮表（的地）
قۇيقا 〈名〉 ▲（层表之地）皮地 جەر قۇيقاسى ادام 人）
قۇيقاتامسىرى قۇرسۇ 厌讨，烦心 ▲ اشتا جەگەن قۇيقانى، تۇقتا ۇمىتپا.【谚】苦时饥忘不时饱 。
قۇيقالاق 〈形〉 ①的乱散，的乱蓬：قۇيقالاق شاش 发头的乱蓬 ② 的过燎：قۇيقالاق سيراق 肉皮胸的烤烧 ③ 子蹄羊的过燎 。
قۇيقالاقتا- 〈动〉 肉皮胸烤烧 。
قۇيقالاقتاۇ قۇيقالاقتا- 式定不的 。
قۇيقالان- 〈动〉 ①褶起，起皱：تەرى قۇيقالانىپ كەتپەتى. 厚增（层土） ② 。了来起缩抽子皮，沃肥得变 。
قۇيقالاندىر- قۇيقالان- 态动使的 。
قۇيقالانۇ قۇيقالان- 式定不的 。
قۇيقالى 〈形〉 ①的厚皮头（之人） ②的厚层表
قۇيقالى جەر 地土的沃肥：的沃肥，的 。
قۇيقىلجۇ قۇيقىلجى- 式定不的 。
قۇيقىلجى- 〈动〉 ①听动娓娓，扬抑调声：
قۇيقىلجىعان ان ۇيغان 轻态体 ②声歌的听动转婉
قۇيقىلجىعان ات 非得显来起走：捷敏快轻，盈 。马的快轻常
قۇيقىلجىت- قۇيقىلجى- 态动使的 。
قۇيقىلت- 〈动〉 ①动娓娓使，力现表有富使 。快轻得走使（马指多） ②挫顿扬抑使，听
قۇيقىلتۇ قۇيقىلت- 式定不的 。
قۇيلا- 〈动〉 自能不里泞泥入陷，里潭泥在陷
قۇيلا: بايقاپ ءجۇر، اتىڭ قويلاپ قالماسىن. 小心，里潭泥在陷马让别 。
قۇيلات- قۇيلا- 态动使的 。
قۇيلاۇ قۇيلا- 式定不的 。
قۇيما I 〈名〉 块铸属金，件铸：قۇيما بولات 块铁铸 / قۇيما شويىن 锭钢 ▲ قۇيما التىن （كۇمىس）金铸（银） ▲ قۇيما قۇلاق 理解力的里子脑在记，的强 。
قۇيما Ⅱ 〈名〉 块粪牛，砖粪牛（燃料）。
قۇيماق 名品食的类一糕炸 。
قۇيماقتا- 〈动〉 熟炸（面软把）：ۇن مەن ماي بولسا قۇيماقتاپ جەسە بولادى. 油和面有果如就吃着炸以可 。
قۇيماقتاۇ قۇيماقتا- 式定不的 。
قۇيمالا- 〈动〉 砖粪牛成作（粪牛将子模用）。
قۇيمالات- قۇيمالا- 态动使的 。
قۇيمالاۇ قۇيمالا- 式定不的 。
قۇيمىشاق 骨尾 。
قۇيرىق 〈名〉 ①毛的上巴尾，巴尾：قۇيدىڭ قۇيرىعى ②尾马或人 / اتتىڭ قۇيرىعى 巴尾羊 面后 ④部尾（之等机飞、船） ③部臀之物动体人拖马以 ات قۇيرىعىنا بايلاۇ ▲ 的部尾，的一 ②尾马剪 ①死致 ▲ ات قۇيرىعىن كەسۋ ▲系关绝断，交绝，断两刀 اق قۇيرىق شاي ▲ 鸭尾针〔动〕 ءبىز قۇيرىق ▲ 茶花 بىتەۋ قۇيرىق ▲ 油巴尾羊块整 بۇلاڭ قۇيرىق ① 粗 ▲ 走大，速中 ②（狸狐，马指）巴尾的长而 بۇلاڭ قۇيرىققا سالۋ ▲ 进前速中，走大 ءمالىش قۇيرىق 挑 ▲（羊绵）巴尾长（قوي） وت قۇيرىق سەمسەر قۇيرىق ▲人的非是弄拨，人的间离拨而短（马指） سىپسىڭ قۇيرىق ▲类尾剑〔动〕 تەگەنە قۇيرىق ▲巴尾秃 تاڭقى قۇيرىق ▲巴尾的细 قىل قۇيرىق ▲（羊绵）巴尾大（قوي） قۇيرىق ▲跟紧，接紧 ▲ 马（匹一）قۇيرىعىن باسار-باسپاستان 有没还，下坐有没还 ② 坐会（孩小指） ① قۇيرىعىن باسۋ ▲稳坐 ②巴尾翘 ① قۇيرىعىن كوتەرۋ ▲坐稍 ②巴尾起夹 ① قۇيرىعىن قىسۋ ▲子 ▲ قۇيرىعى قونىس تاپپاۋ ▲暖暇不席 قۇيعىرىعىن مايلاۇ 仪贺庆（的时马匹一了有） ▲鼠尾红〔动〕 قىزىل قۇيرىق قۇمتىشقان 式

قىزىل قۇيرىق تاعاناق〔动〕▲劳伯尾红 قىزىل قۇيرىق تورعاي〔动〕▲鸲尾红 ۇزىن قۇيرىق سۇر 獭旱尾长 ۇزىن قۇيرىق تاعاناق〔动〕▲ارامزانىك قۇيرىعى ٴبىر-اق 劳伯灰尾长 تۇتام.〔谚〕了不长运命的人恶（巴尾的子兔）。（了不）。

قۇيرىق-باۋىر 肝羊和油巴尾的奶酸拌〈名〉（物食）。

قۇيرىق-جال 尾鬃〈名〉。

قۇيرىقسىز 尾无;的毛尾无,的巴尾无〈形〉▲机飞尾无 ايروپلان قۇيرىقسىز 的部：قۇيرىقسىز قوس مەكەندىلەر〔动〕类栖两尾无。

قۇيرىقتا- 抓上巴尾从,巴尾住抓〈动〉(马)：جىلقىنى قۇيرىقتاپ ۇستاۋ 马捉巴尾马住抓。

قۇيرىقتان- 大长巴尾,肥长巴尾(羊)〈动〉,上膘：قوي قۇيرىقتانىپ قالدى. 了膘长已羊。

قۇيرىقتانۋ قۇيرىقتان- 的式定不。

قۇيرىقتاۋ قۇيرىقتا- 的式定不。

قۇيرىقتى 的多脂尾,的大肥巴尾 ①〈形〉：قۇيرىقتى قوي 大尾羊 ②▲的多尾马 قۇيرىقتى بالاپان〔动〕▲蚴尾 ▲体状尾 قۇيرىقتى دەنە 星流,星帚扫,星彗〔天〕جۇلدىز قۇيرىقتى。

قۇيرىقتىلىق قۇيرىقتى 的名象抽词。

قۇيرىقشىلدىق 义主巴尾〈名〉。

قۇيتىلان- 招花耍,头滑耍,假作 ①〈动〉：ولار بىرەسە ٴىسال توقتاتىپ، بىرەسە قايتا باستىرمالاتىپ قۇيتىلانۋمەن بولدى. 他们一会儿会一 ②。招花耍是老,射扫命拼儿会一,击射止停来起皮调,气淘,笑发人逗：قۇيتىلانىپ كۇلۋ 笑微的皮调。

قۇيتىلانۋ قۇيتىلان- 的式定不。

قۇيتىك: قۇيتىك ەتۋ〈动〉不示表,满不示表；平不愤愤,怪见;意同。

قۇيتىڭدا —〈动〉见;意同不示表,满不示表：قوي ونىڭدى، بايبىشە ٴالىي قۇيتىڭدايدى. 平不愤愤,怪的意满不会儿伴老,样那别你。

قۇيتىڭداۋ قۇيتىڭدا- 的式定不。

قۇيتىرقى〈形〉的透不磨琢,的常反,的怪古,的解理以难人令：قۇيتىرقى مىنەز 牌的怪古 气 / قۇيتىرقى جان 与众不同的人。

قۇيتىرقىلىق قۇيتىرقى 的名象抽词。

قۇيۇ قۇي- Ⅱ 的式定不。

قۇيۇشى〈名〉浇铸,者铸造,者坏脱。

قۇيىل- ① قۇي- Ⅲ 的被动态 ②入注,流,入灌：حۇاڭحى داریاسى تەڭىزگە قۇيىلادى. 入海大入流河黄对言无 اۇزىنا قۇم قۇيىلۇ 无投走,身藏处无路 ▲答 ننىنە سۇ قۇيىلۇ 无 قۇيىلۇ 出血,血溢：مىيعا قان قۇيىلۇ 脑溢血。

قۇيىلدىر- قۇيىل- 的使动态。

قۇيىلدىرۇ قۇيىلدىر- 的式定不。

قۇيىلما 见 قۇيىلمىس Ⅰ.

قۇيىلمالى ①〈形〉的入流 ②的入注,灌浇,的铸浇,的造铸,的。

قۇيىلت- قۇيىل- 的使动态。

قۇيىلتۇ قۇيىلت- 的式定不。

قۇيىلۇ قۇيىل- 的式定不。

قۇيىلىس Ⅰ〈名〉江,口河,口江,处流合,处合会。

قۇيىلىس- Ⅱ ① قۇيىل- 的(河江)②态互交的,合汇。

قۇيىلىستىر- قۇيىلىس- Ⅱ 的使动态。

قۇيىمشاق〈名〉骨尾〔理生〕▲قۇيىمشاعىنان مايى شىعۋ 特 圆溜瓜滚,肥：قۇيىمشاق بەزى〔理生〕腺尾 ▲قۇيىمشاق قىزىل تامىر〔理生〕▲。腺动尾

قۇيىمشاقتا-〈动〉从始开部尾,(肉)剔尾将：قويىمشاقتاۋ سيىر 开卸骨化事小,小化事大。了

قۇيىمشاقتاۋ قۇيىمشاقتا- 的式定不。

قۇيىمىر〈形〉的动冲易,的情动易(女)欲情,(人)。

قۇيىن Ⅰ〈名〉▲风卷龙,风旋 ▲الا قۇيىن 的失冒冒②定不神心,实踏不,马意猿心①,旋气〔气〕اۋا قۇيىنى 的率轻。

قۇيىن- Ⅰ ① قۇي- Ⅲ 的态身反②洗澡。

قۇيىندا- 驰飞,快飞,跑飞,奔飞〈动〉：ات قۇيىنداپ شابۋ 马飞驰而过。

قۇيىندايى〈形〉的速神,的快飞;的似风旋。

قۇيىندات- ① قۇيىندا- 的动使态②起风旋,

。驰疾，驰飞马纵 ③ 风卷龙起

قۇيىنداتۇ قۇيىندات- 。式定不的

قۇيىنداۋ قۇيىندا- 。式定不的

قۇيىندى 〈形〉 ▲ 的式旋涡，的转旋 قۇيىندى سىزىق 〔物〕线旋涡 ▲ قۇيىندى توك 星涡旋〔天〕▲ قۇيىندى تۇماندىق 〔物〕流电涡 云 ▲ قۇيىندى قوزعالىس 。动涡

قۇيىندىر- قۇيىن- Ⅱ 。态动使的

قۇيىندىرۇ قۇيىندىر- 。式定不的

قۇيىنسىز 〈形〉无的风旋 ▲ قويىنسىز ئورىس 。场旋无〔物〕

قۇيىنشا 〈形〉快飞；的样一风卷龙，的似风旋 قۇيىنشا قوزعالىس ▲ 的快常非，的似飞疾，的 。动运流素〔物〕

قويىنۇ قۇيىن- Ⅱ 。式定不的

قۇيىرشىق 〈名〉畜牲 ② 尖骨尾 ①〔理生〕土 ④ 者结巴，才奴，狗走，佣仆 ③ 巴尾短之 。匪

قۇيىرشقتان- 〈动〉。股屁舐，结巴，尼马拍

قۇيىرشقتانۇ قۇيىرشقتان- 。式定不的

قۇيىرشقتىق 〈名〉狗走，好讨，屁马拍，合迎 。为行

قۇيىس- قۇي- Ⅲ 。态互交的

قۇيسقان 〈名〉：棍纣；革酋后，革酋坐 قۇيسقاننىڭ سالپىنشاعى ▲ 梢鞯 قۇيسقانعا قىستىرىلۇ ▲ 腔帮，话说人某替，与参 قۇيسقانى بەرىك ② 握把有很，心信有很 ① （言语的时卜占）利顺切一 ▲ قۇيسقانى كوتەرىلۇ 。路上备准，门出备准

قويسقاندا- 〈动〉：棍纣系，革酋后系 قويسقاناپ قويماسا ەر-توقىم الدىنا كەتەدى. 不 。滑前往会鞍马鞯后系

قۇيسقاندات- قۇيسقاندا- 。态动使的

قۇيسقانداۋ قۇيسقاندا- 。式定不的

قۇيسقاندى 。的鞯后系，的鞯后有〈形〉

قۇيسقاندىق ② 跟尾（的牛和马）①〈名〉：的棍纣做；的鞯后做。处接连子鞍与鞯后 قۇيسقاندىق تەرى 。革皮的用鞯后做

قۇيسقانسىز 鞯后系未，的鞯后有没〈形〉。的

قۇيسۇ قۇيىس- 。式定不的

قۇق：قۇق قىلۇ 。动活制限；由自夺剥〔史〕

قۇقاي 〈名〉：吓恐，吓威，胁威 قۇقاي كورسەتۇ / 胁威 قۇر قۇقاي 唬咋瞎 ▲ كورگەن قۇقايى بۇل (وسى) ەمەس 。罪受不有没，磨折了尽受

قۇقى 见 قاقى.

قۇقىق 见 حۇقىق.

قۇل 〈名〉①隶奴，隶奴，仆奴：قۇلدار تابى 隶奴 / قۇلدار تۇڭكەرىسى 命革隶奴 / 级阶隶奴）主隶奴 قۇل يەلەنۇشى / 有占隶奴 يەلەنۇ 奴：سەن وعان قۇل 才奴，者息鼻人仰 ②（者有占被）③？吗才奴的他当要你 بولۇشى ما ەدىك؟ 人的……于囿：ئوز ادەتتىنىك قۇلى 己自于囿……于溺沉，人的配支（等情心，惯习种某，者……愿情甘心，顺百依百，从顺 ③ 人的惯习 سەن نە ايتساڭ، مەن سوعان قۇلمىن. 我，么什说你 ▲ 隶奴的主真〔宗〕④ 。顺百依百都 جازعان قۇلدا جازىق جوق (شارشاۋ بارما) ▲ 倦疲知不 قۇلاق كەستى قۇل ▲ 奴家 قۇل قىلۇ (ەتۇ) 财爱【谚】▲ دۇنيەقۇر ـ دۇنيەنىڭ قۇلى. 役奴 。隶奴的产财是人的

قۇلا Ⅰ 〈形〉①黄，的色褐黄（色毛的马指）：（马）膘黄（的色为毛色棕深为尾鬃）的色黄〔转〕②（马的色黄乳）马的色黄淡 ات قۇلا اق 的凉荒，的旷空，的烟人无，的漠荒：قۇلا شول 荒 / 漠荒 قۇلا دالا / 原荒 قۇلا ئدۇز 原荒（野）▲ قۇلا جيرەن 的色黄棕 ▲ قۇلا كەر 的 ▲ 马色黄的顶玉白 قۇلا توبەل 色褐黄 قۇلا قاسقا 白 。马色黄梁鼻

قۇلا- Ⅱ 〈动〉①塌，塌倒，塌；复颠；倒翻，倒：كوپىر قۇلاپ كەتتى. 陷 / ئۇي قۇلاپ 了塌桥。 كەلە سالىپ قۇلاي 了倒子房。② 下躺：كەتتى. 掉，下落 ②？下躺就了来么怎你 كەتكەنىڭ نە؟ 跌上马从 قۇلاۋ 落跌，下摔，下跌，落：اتتان 上顶房从 توبەسىنەن قۇلاپ ئتۇسۇ 下 / ئويدىڭ 泻倾（河江）〔转〕③ 来下摔：ئداريا قۇلاپ اعۇ 流而泻倾水河 تاۋدان قۇلاپ اققان تاسقىن 从被；台下，台垮〔转〕④ 水洪的下而泻倾上山

قۇلادى 溃崩，台倒，翻推：فەودالدىق ئتۇزىم قۇلادى. ⑤ 。（了溃崩度制建封）了翻推被度制建封

，的大性忘，的忘健，的出耳右 ，进耳左 قۇلاق 耳头木，的话听不 اعاش قۇلاق ▲ 的听心留不不唇驴；西道东说 باس دەسە قۇلاق دەۋ ▲ 朵 بورپىلداق ساڭسراۋ ▲ 嘴马对不头牛，嘴马对 قۇلاق 棠海〔植〕 ▲ بوتا قۇلاق 勃马〔植〕 ▲ ەكى ەزۋى قۇلاعىنا جەتۋ 根耳了到咧嘴得笑；传十，十传一 ▲ ەل قۇلاعى ەلۋ 嘴上不合得笑 ▲ ەستىر قۇلاق جوق 听人没 ▲ كارى قۇلاعى جاستىققا تيمەۋ 百夜日 ，息休到不得，停不个忙 的富丰历阅，人的多识见 كارى قۇلاق ▲ 劳操 涯天 جەر ،ەستىمەس ،قۇلاق كوزمەس ▲ 人耳 ساق قۇلاق ▲ 人年老 كونە قۇلاق ▲ 角海 تاس قۇلاق ▲ 的通灵息消，的尖朵耳，的灵朵 ▲ 苓稀〔植〕 تاقتا قۇلاق ▲ 的耳实，的聋耳 تەبىنگى قۇلاق ▲ 的大朵耳 قۇلاق استى بەزى ▲ 听倾，从听，听 اسۋ قۇلاق ▲ 腺下耳 带儿帽 باۋ قۇلاعىنا جەتۋ ▲ 里朵耳到传 قۇلاق ▲ 见不听；塞堵被朵耳 ٴبىتۋ قۇلاق ▲ 子 叨唠的了没完没，难责，备责 جەۋ ەتىن قۇلاق ▲ 芽发（物植） ② 耳震 ① جارۋ قۇلاق ▲ 调 ① كەستى ينەسى قۇلاق 针耳〔医〕 ▲ 手子刽，人坏 ② 的蛋捣，的皮 كەستى قۇل ▲ 服舒得听 جىلى ٴتيۋ قۇلاققا ▲ 奴家 生〕 پەردەسى قۇلاق مۇجۋ ▲ 备责，叨絮 ▲ 听倾，取听，听 سالۋ قۇلاق ▲ 膜耳〔理 注，听 توسۋ قۇلاق ساسۋ ▲ 够听，烦听 ▲ 听朵耳起竖，听意注 تىڭۋ قۇلاق ▲ 听意 تۇيمەشەگى قۇلاق تۇندىرۋ 聋欲耳震 ▲ 注；听朵耳起竖，听意注 تۇرۋ ٴقۇلاق ▲ 屏耳 到听 شالۋ قۇلاق ▲ 势形（心关）意 شەكە قۇلاق شەرى تارقارۋ ▲ 子刮耳，光耳 ▲ 鸣耳 شىڭىلداۋ قۇلاق ▲ 瘾过得听，了够听 耳 نۇڭداۋ شۇنىلداۋ قۇلاق ▲ 论议人被 ▲ 响嗡嗡朵耳，鸣 ，的听动 جاعىمدى قۇلاققا 悉熟，的了惯听 سىڭىستى ٴقۇلاققا ▲ 的耳悦 到传，见听，到听（ٴتيۋ） شالىنۋ قۇلاققا ▲ 的 ▲ 去进听，听意注 ٴلۋ قۇلاققا ▲ 里朵耳 ▲ 声无静寂；息无声无 تانادای ۇرعان قۇلاققا ▲ 呼招打，知告 ەتۋ قۇلاق قاعىس قويۋ ▲ 听细仔，听意注，听心用

مال سۋعا قۇلادى. 去走向方……着朝〔转〕迷，……于心倾〔转〕⑥ 。去走水着向畜牲 بالالار كينو دەسە ……：于心醉，……于恋 قۇلاپ تۇسەدى. 不看非就，影电看说听们子孩 ▲ 可 اسقار تاۋدى قۇلاۋ جەر（山靠）人亲去失 ▲ سۇزە قۇلاۋ 了 ▲ 倒摔势姿的地啃狗，趴马个 تاۋداعى قۇلاسا ەتەكتەگىنى الا كەتەدى.【谚】摔 池及殃 ，火失门城 ）殃遭下山，头石掉上山 （鱼 。

قۇلاعىز- 见 قۇلازى-.

قۇلاعىزۋ قۇلاعىز- 的 。式定不

قۇلادىن 〈名〉〈动〉白〔动〕。豹土，鹞头

قۇلازۋ قۇلازى- 的 。式定不

قۇلازى- 〈动〉显得空旷，闲空得显，清冷得变；际无凉荒，凄凉，凉苍：ۇيدە جان جوق، قۇلا- زىپ - اق كەتكەن ەكەن. 屋里没个人一有显 / 野原的旷空 دالا قۇلازىعان /。荡荡空空得 قۇلازىعان ٴشول 无边无 。漠沙的际

قۇلازىت- قۇلازى- 的 。态动使

قۇلاق 1 〈名〉① 耳，耳朵：ونىڭ قۇلاعى ەستىمەيدى. 见不听朵耳的他 / ٴوز قۇلاعىنا سەنبەۋ 不自信相己的耳朵 / ۇيالعاننان قۇلاعىنا شەيىن قىزاردى 赤耳红面得羞 / قۇلاقتى باسىپ الۋ 住堵（耳掩）/ ەكى قۇلاعىن قايشىلاۋ 朵耳动摆回来（物动他其或马指）/ قالقان 拉耷 قۇلاق 大（耳风扇）/ سالپاق قۇلاق 帽 ② （朵耳秃）朵耳小 / شۇناق قۇلاق 朵耳 耳帽的子帽皮 قۇلاعى تىماقتىڭ，儿沿帽，耳：柱弦，纽的乐弦 ③ 拉布冬 دومبىرانىڭ قۇلاعى：手提，子耳（ 的提人供上物器 ）④ 柱弦 قازاننىڭ قۇلاعى 子耳锅 / شەلەكتىڭ قۇلاعى 榫的子磙石 قۇلاعى ساڭگىلداستىڭ 手提的桶水 / ٴتىلى ،اسۇلى قۇلاعى ىڭ،ستىلتەقتىڭ ىلتسەم：拴枪 ⑤ 眼 植）⑥ 。机板着扣指手，开拉已拴枪 .بارماقتا 米玉 ىڭقۇلاعى ىدىمىرۇب：芽幼，芽新，叶新（的物 新了出长树 / اعاش قۇلاق شىعاردى. 芽幼的 筑建顶尖或上墙围穴墓徒教兰斯伊 ⑦ 。叶 ▲ 朵耳的圆半 اي قۇلاق ▲ 物饰装的围周物 اي قۇلاقتانۋ ▲ 摆大摇大，起不了为以自 ▲ اش قۇلاقتان تىش قۇلاق 耳 ▲ 烦不心，听不 ▲ اقپا

قاندىرۇ 说地了没完没，讲地复反 ▲ قۇلاعى ئاۋىر 沉耳，背耳，听重 ▲ قۇلاعى مۇكىس (قاقاس) 耳的背耳，的聋 ▲ قۇلاعىنا كىرمەۋ 进不听 ▲ قۇلاعىنا كىرىپ - شىقپاۋ 去进不听 ▲ قۇلاعىنان كەپتەۋ 耳在犹言 ▲ 懂不听，去 قۇلاعىنان كوتەرگەندەي 的 弱 瘦度极 ▲ قۇلاعىنان تارتىپ تۇرعىزعانداي 的弱瘦度极 ，薄朵耳 ▲ قۇلاعىنان كۇن كورىنۇ 的力无弱软 قۇلاعىن ▲ 头骨包皮，瘦别特；阳太到见能得 توسۇ 贴 听倾耳 ▲ قۇلاعىن شۇلانتۇ 议论(人某) 全完朵耳，见不听也点一 ▲ قۇلاعى تاس ءبىتۇ 的悉熟，的了惯听 ▲ 住堵 قانىق قۇلاق 闻耳，闻传 ▲ بۇرىن شىققان ۇزىن قۇلاقتان، كەيىن شىققان ءمۇيىز وزار. 【谚】后 狗【谚】。 ▲ ءيت ادامنىڭ قۇلاعى. 上居者来 是目耳的人 ▲ سۇ اعاسى بۇلاق، ءسوز اعاسى قۇلاق. 【谚】听会要话，静不流水 。

قۇلاق Ⅱ 〈名〉① 水子口水：ارىقتىڭ قۇلاعى 水子口水上堵 قۇلاعىن بايلاۋ / ارىقتىڭ 子口渠 开 / 子口水 (流里田畦往水使)/ ارىقتىڭ قۇلاعىن اعىتۇ 的面下往水使上堵子口水的田畦把) 子口水 一 ②(流里畦 股(水)：ءبىر (ەكى) قۇلاق سۇ 一用租 الۇ مايلاپ ءبىر قۇلاق سۇ / 水股(两) 。水股

قۇلاق-مۇرىن ▲ 称统的官五，鼻耳 〈名〉 قۇلاق-مۇرىن كەسكەندەي 息信无毫，息消无毫 。

قۇلاقسىز 佳不觉听 ② 的朵耳有没 ①〈形〉 帽有没 ④ 的子耳和手提有没(上物器)③的 。的儿沿耳有没，的耳

قۇلاقتا- ：朵耳住揪，朵耳住抓 ①〈动〉 اساۋدى قۇلاقتاپ ۇيرەتۇ كەرەك. 应时马烈服驯 里田畦往水使)子口水上堵②朵耳的它住揪 (流 。

قۇلاقتان- 〈动〉 ①悉知，知得，悉获：ول بۇگىن بولعان ىستەن قۇلاقتاندى. 的生发天今 ，芽出，芽上，芽发(物植)②。了悉获已他情事 ▲ اي قۇلاقتانۇ 晕月 ▲ كۇن قۇلاقتانۇ 苗新吐 长去退毛胎的上朵耳 ▲ قارا قۇلاقتانۇ 晕日 。大长，毛黑

قۇلاقتاندىر-① قۇلاقتان- 的使动态②，告宣，通知，通告：جينالىس تۇرالى جۇرتتىڭ بارىنە قۇلاقتاندىرۇ كەرەك. / 。会开家大知通 قۇلاقتاندىرۇ جازۇ / قۇلاقتاندىرۇ جىبەرۇ 知通写 。知通发

قۇلاقتاندىرۇ قۇلاقتاندىر- 。式定不的

قۇلاقتاندىرىل- قۇلاقتاندىر- 。态动被的

قۇلاقتانۇ قۇلاقتان- 。式定不的

قۇلاقتاس 信报风通相互，的息消通互〈形〉Ⅰ 息消通互 بولۋ 互 ▲ قۇلاقتاس 的儿信通相互，的 主财【谚】▲ قوجا قۇلاقتاس، مولدا ساباقتاس. 。近互识学们人文，通互息消们

قۇلاقتاس- Ⅱ قۇلاقتا- 。态互交的

قۇلاقتات- ① قۇلاقتا- 的使动态 ② 朝着耳 朵，照着耳：ونى قۇلاقتاتىپ پەرىپ جىبەردى. 。子下一他了给朵耳着朝

قۇلاقتاۋ قۇلاقتا- 。式定不的

قۇلاقتى 手提有；的耳大 ①〈形〉 的耳帽带 ；▲ قۇلاقتى 的灵机，的明聪〔转〕② 的 。蝠耳大 جارقانات

قۇلاقتىق 耳，耳帽，位部耳掩(的子帽)〈名〉 。扇

قۇلاقشا 耳小，手抓小，子耳小(子物器)〈名〉 ▲ 物状 جۇرەك قۇلاقشاسى 。耳心〔理生〕

قۇلاقشىن 。子帽皮，子帽棉(的扇耳带)〈名〉

قۇلالا- ，仁同视一不，心偏，待偏，爱偏〈动〉 另：待看眼 ءبىرەۋدى الالاپ، ءبىرەۋدى قۇلالايتىن ءمەس. 仁同视一应都，个哪爱偏能不 。

قۇلالان- قۇلالا- 。态身反的

قۇلالات- قۇلالا- 。态动使的

قۇلالاۋ قۇلالا- 。式定不的

قۇلالى 色褐黄，的色黄有 (里群马)①〈形〉 。的马黄着骑 ② 的

قۇلاما ：的峻险，的急陡，的峭陡 ①〈形〉 ：壁峭，坡陡 ② 岸河的峭陡 قۇلاما جارقاباق مىنا قۇلاماعا ەشكى دە شىعا المايدى . 壁峭个这 ▲ قۇلاما بەسىن 去不上都羊山连 ，斜西阳太 。西偏阳太

قۇلامالى ：的坡陡有，的峭陡，的峻险〈形〉 。崖山的峭陡 جار قۇلامالى

قۇلان 〈名〉 驴兰库，马野〔动〕 ▲ قۇلان ايباق

飞毛腿 ▲ قۇلان قۇدىقلا قۇلاسا، قۇرباقا قۇلاعندا ۋىنايدى. 推人众倒墙。 ▲ قۇلان قىردا، قۇندىز سۇدا.【谚】由自上野原在马野，在自中水在獭水。

قۇلان-بۇلان 〔动〕〈名〉鹿马。

قۇلانيەك 〈副〉明黎，晓拂。

قۇلانيەكتە- 〈动〉破晓，白肚鱼，晓破：تاڭ قۇلانيەكتەدى. 天晓破色。

قۇلانيەكتەن- 态动被的 قۇلانيەكتە-。

قۇلانيەكتەۋ 式定不的 قۇلانيەكتە-。

قۇلانقۇراي 〔植〕〈名〉葵蜀。

قۇلانقۇيرىق 〔植〕〈名〉无叶豆。

قۇلانساز 〈名〉地草的湿卑，地泽沼。

قۇلانتازا 〈副〉彻底，地全完，地部全，地根；قارىزدان قۇلانتازا قۇتىلۇ 还底彻根：儿根压，本务债清 / بىلمەيمىن دەپ قۇلانتازا بولا قالىپسىڭ ءوي. 道知不本根象好得装还你。

قۇلات- ① قۇلا- Ⅱ 的态动使的 ② 倒，翻推，倒打③会社旧翻推：除废颠：قۇلاتۋ ارەكەتى 复：倒弄 ④ 动活复颠：ساسقالاقتاپ ءجۇرىپ ۇەلوسيپەدتى قۇلاتىپ الدى 在慌乱中自把车行弄倒了。

قۇلاتقىز- 态动使的 قۇلات-。

قۇلاتتىر- 态动使的 قۇلات-。

قۇلاتىل- 态动被的 قۇلات-。

قۇلاۋ 式定不的 Ⅱ قۇلا-。

قۇلاش 〈名〉度，度长之开伸臂两：كەرە ▲ قۇلاش (سالا قۇلاش)；度长之臂两开伸劲使 ▲ 的长比 كوش قۇلاش 的强……于先领；的……手两时伸平右左臂两人成 بويى قۇلاش ▲ 的伸 (جازۋ) قۇلاش جايۋ (度长) 离距的间之 ▲ قۇلاش جايىپ قارسى الۋ 肩开甩，臂双开 ▲ قۇلاش سەرمەۋ (ۇرۋ) 迎欢烈热冲，向奔：عىلمىنىڭ شىڭىنا قۇلاش ۇرۋ 前向步阔，向进前步阔峰高的学科向 ▲ قۇلاش سوزىم (سوزبا) 方地的着得够手，近很 ▲ قۇلاش سوزۋ ① 努(而标目个某着朝) ② 臂双开伸。取争意欲，力。

قۇلاشا 〈名〉马小色黄毛。

قۇلاش-قۇلاش 〈形〉长很长很，的长很，的长：ۇشىپ قۇلاش-قۇلاش ءتۇتىن 烟乌的长长的。

قۇلاشتا- ① 〈动〉用量度：ارقاندى قۇلاشتاپ ولشەۋ 开甩，臂双开伸 ② 度长的绳大量度用 〔转〕③泳游子膀开甩：膀臂：قۇلاشتاپ مالتاۋ 蓬蓬，度速高，展进，进迈：حالىق شارۋا- شىلىعى قۇلاشتاپ دامىپ كەلەدى. 国经民高济展发的度速。

قۇلاشتاي 〈形〉的长多米一，的长之臂两。

قۇلاشتاۋ 式定不的 قۇلاشتا-。

قۇلعانا 〈名〉疮大，疳下〔医〕：قۇلعانا مەرەز ▲ 疮梅毒。

قۇلعانادای: قۇلعانادای قادالۋ 死，住缠死死：قارا قۇلداۋ 放不住咬地死。

قۇلدا- 〈动〉走向方的面下朝，走游下着朝：وزەندى قۇلداۋ 走流水的河着顺 / تومەن قارای قۇلداي تۇسسەڭ كورىنەدى. 能就点一走再下往。见看。

قۇلدالا- 见 قۇلدا-。

قۇلدالاۋ 式定不的 قۇلدالا-。

قۇلدان- ① قۇلدا- 的态动被 ② 使役，役奴。

قۇلدانارلىق 〈形〉的用使，的使役，的役奴。

قۇلدانۋ 式定不的 قۇلدان-。

قۇلدانۋشى 〈名〉者有占隶奴，者役奴。

قۇلدانۋشىلىق 〈名〉有占隶奴，役奴：قۇلدانۋشىلىق ءتۇزىمى 制有占隶奴。

قۇلداس - 态互交的 قۇلدا-。

قۇلدات- 态动使的 قۇلدا-。

قۇلداۋ 式定不的 قۇلدا-。

قۇلدي- 〈名〉 Ⅰ 方地的大较度坡，坡下。

قۇلدي Ⅱ 见 قۇلديلا-。

قۇلديلا- 〈动〉俯；下直上坡从，走坡下着顺：ءبىر انتى قۇلديلاپ كەلەدى. 降下速疾，冲一来走下往直一的马骑个。

قۇلديلاس- 态互交的 قۇلديلا-。

قۇلديلات- 态动使的 قۇلديلا-。

قۇلديلاۋ 式定不的 قۇلديلا-。

قۇلديۋ 式定不的 Ⅱ قۇلدي-。

قۇلدىرا- 〈动〉速快，下而驰疾，降下速疾 ① 下滚：بۇركىت كوكتەن قۇلدىراپ ۇشىپ كەلەدى. 条萧，来下飞而略一空高从鹰猎 ②。

。亮发，泽光有得显(色毛
قۇلپىرما 〈形〉的色六颜五，的纷缤彩五 ▲ قۇلپىرما جىبەك 缎光闪，绸夫塔 ▲ قۇلپىرما كەن 矿铜黝〔矿〕 ▲ قۇلپىرما تاس 石光闪 ▲ قۇلپىرما تاۋ قۇدىرەتى 鹬彩。
قۇلپىرت- قۇلپىر- 态动使的。
قۇلپىرۇ قۇلپىر- 式定不的。
قۇلپىتاس〈名〉石竭，碑墓：قۇلپىتاس جازۋى (铭碑)文碑。
قۇلتۇعىر 动走得懒，的慢度速（马指）〈形〉的。
قۇلتىلدا- 〈动〉回转宛，息不流奔，跳乱蹦欢 ▲ 环。
قۇلتىلداۋ قۇلتىلدا- 式定不的。
قۇلشار 子孩的隶奴〈名〉。
قۇلشىلىق 〈名〉①度制隶奴；义主隶奴，性奴〔宗〕② 义主隶奴对反 قۇلشىلىققا قارسى تۇرۋ 求乞；拜崇，奉敬(的主真对) ▲ قۇلشىلىق ەتۋ 求乞，拜崇，奉敬 ② 化奴，役奴。
قۇلشىن- 〈动〉奋发，力奋，力努：قۇلشىنا كۇرەسۋ 斗奋力努 ▲ قۇلشىنا ۇيرەنۋ 习学力努。
قۇلشىندىر- قۇلشىن- 态动使的。
قۇلشىندىرت- قۇلشىندىر- 态动使的。
قۇلشىنت- قۇلشىن- 态动使的。
قۇلشىنۋ قۇلشىن- 式定不的。
قۇلشىنىس- قۇلشىن- 态互交的。
قۇلىق (قۇلقى) I 〈名〉①行品，格品，性品：جاقسى قۇلىق 习，气习，惯习 ② 行操的良优 ▲ زياندى قۇلىق 尚，气脾，情性 ③ 惯习的害有：جامان قۇلىق 格性 ▲ قۇداي قۇلقىن الۋ 气脾的好不 ▲ قۇلقى كەتۋ 厌无得贪，足知不 ▲ (اۇۋ) 欢喜，……于心热，……于向倾 ▲ قۇلقى سۇيمەۋ 烦厌，厌讨。
قۇلىق II 垢耳，屎耳〔理生〕〈名〉。
قۇلىق III 炎蹄羊〈名〉。
قۇلىقسىز I 〈形〉的好不德品，的好不质品，的好不格品，的正不人为，的好不气脾；的好不气脾。
قۇلىقسىز II 的耳干，的屎耳有没。
قۇلىقسىزدىق قۇلىقسىز I、II 名象抽的词。

قۇلدىرا- 〈动〉①退衰，落衰，败衰，败腐：كونوميكانىك ەتۋ 一晃—就期时春青的人。 ادامنىك جاستىق كەزىندە قۇلدىراپ وتىپ كەتەدى. 空落；过而晃—一〔转〕③（条萧济经）退衰济经，过而闪，过去了。
قۇلدىراڭدا- 〈动〉走步急（地头抬不孩小），前向步疾。
قۇلدىراڭداۋ قۇلدىراڭدا- 式定不的。
قۇلدىرات- قۇلدىرا- 态动使的。
قۇلدىراۋ قۇلدىرا- 式定不的。
قۇلدىق 〈形〉①的隶奴，的役奴：قۇلدىق قوعام 会社隶奴 ▲ قۇلدىق قامىت 锁枷隶奴 / قۇلدىقتى جويۋ 制隶奴，位地隶奴，份身隶奴 ②隶奴为沦使 ▲ قۇلدىققا ۇتىلىرۋ 制隶奴灭消 / قۇلدىق ءتۇسىرۋ 度态的服驯分十，（待对）样一隶奴和 / 令命的您从服 قۇلدىق بۇيرىعىڭىزعا 办的您照全完 ▲ قۇلدىق سوزىڭىزگە قۇلدىق قىلۋ 奉信，拜崇 ▲ قۇلدىق ۇرۋ 奴，命听首俯。告求，求央；膝婢颜
قۇلجا 〈名〉①盘② 羊头大雄，羊盘雄〔动〕 ▲ 拐的羊。
قۇلجاز 见 قۇلجا.
قۇلقايىر 〈名〉属葵锦，葵锦〔植〕 ▲ قۇلقايىر تۇقىمداسى 科葵锦〔植〕。
قۇلقىن 〈名〉①咙喉，喉咽：قۇلقىنان سىعۋ 卡咙喉 ① 欲食，口胃：قۇلقىنىڭ نەدەگەن جامان ەدى؟ 馋么那么什为你？ / نان قۇلقىنعا سالۋ 到吃 / قۇلقىنعا سالۋ 的子肚填是懒. ▲ 里子肚 ▲ 晨清，早清大 قۇلقىن ءسارى ▲ قۇلقىنى قۇرۋ 食贪，馋。
قۇلقىنشىل 〈形〉贪，的婪贪；的嘴馋，的食贪：قۇلقىنشىل كىسى 人的嘴馋 的厌无得。
قۇلماق〈名〉布忽，草麻蛇；花酒啤〔植〕。
قۇلپى I 〈名〉布银金。
قۇلپى II 〈名〉锁〔口〕。
قۇلپى III 〈名〉碑〔口〕。
قۇلپىناي〈名〉子叶合〔植〕。
قۇلپىر- 〈动〉①现呈，幻变彩色，色颜换变 ② 欣欣，荣繁，新一然焕，新更 ③ 彩色同不出的马） ④ 面满光红，美得显（人）荣向

قۇلقتان- Ⅰ 〈动〉 ,……于心热,视重,意注
。心倾
قۇلقتان- Ⅱ 〈动〉 屎耳长,垢耳结
。式定不的 Ⅱ、Ⅰ قۇلقتان- قۇلقتانۋ
قۇلقتى ①〈形〉 德品,的好格品,的好行品
结,的屎耳长③的柔温情性,的好气脾②的好
。的垢耳
قۇلىن 〈名〉 ①马幼,驹马 ②辈晚,子孩对
喊大 ▲ قۇلىن داۋسى قۇراقتا شىعۇ 称爱的
马毛翻 ▲ قۇلىن جارعاق 声叫惨出发,叫大
▲ قۇلىن قاس 的青青年 ▲ قۇلىن 衣外,皮驹
的满丰轻年,的轻年常非 مۇشەسى بۇزىلماعان
的马母吮吸驹马让前奶马挤 ▲ قۇلىن سالۋ
奶引以奶 ▲ ەنەسى تەپكەن قۇلىننىڭ ەتسە
اۋرماس. 【谚】 爱是骂,疼是打
。驹产(马牝)〈动〉 قۇلىندا-
قۇلىنداي 〈形〉 看好,的亮漂,的样一驹马象
▲ قۇلانىڭ قۇلىنىنداي 非常丽美的
قۇلىندات-① قۇلىندا- ②态动使的 马接
。驹
قۇلىنداۋ قۇلىندا- 。式定不的
قۇلىندى 〈形〉 带马的驹马的奶吃有,的驹马的奶:
▲ قۇلىندى بيە(马母驹带)马牝的驹马带
قۇلىن-تاي 〈名〉 。称泛的马幼
قۇلىن-تايداي 〈形〉 马小同如,的似驹马小象
قۇلىن-تايداي ويناقشىپ جۇرگەن :的样一驹
们子孩的跑奔样一驹马小象 ▲ قۇلىن
تايداي ايقاسۋ 乐快的时轻年受享同共 ▲
قۇلىن-تايداي تەبسۋ 大长块一
قۇلىنشاق 〈名〉 ①驹马小,驹幼,驹马 对②
。称爱的(男)孩小
قۇلىنىم 〈名〉 肝心,贝宝(称昵的孩小对)。
قۇلىپ (قۇلپى) 〈名〉 :锁 ەسىك قۇلپى 门
锁 / قۇلىپ سالۋ 上锁(上锁)锁
قۇلپىتا- 〈动〉 :锁加,锁上,锁 ەسكىتسى
قۇلپىتاۋ 锁上门(上锁门把)门
قۇلپىتال- قۇلىپتا- 态动被的 ▲ اۋىز
如口守,语不口缄,言无口哑,紧嘴 قۇلپىتالۋ
。瓶
قۇلپىتان- قۇلپىتا- 。态身反的
قۇلپىتات- قۇلپىتا- 。态动使的
قۇلپىتاۋ قۇلپىتا- 。式定不的
قۇلپىتاۋلى 〈形〉 :的锁上,的着锁 قۇلپىتاۋلى
ەسىك 门的着锁
。的锁有,的锁带 〈形〉 قۇلپىتى
قۇم 〈名〉 ①沙,子沙,砂: التىندى قۇم 含金
沙 / كوشپەلى قۇم 流砂/ قۇم توپىراق 土沙/
قۇم توبە 丘砂 / قۇم قايىرشاق 石沙 / قۇم قايراق
③ 皿器制陶 ② 石磨砂 :的制陶 بەدىستار قۇم
قانت قۇم 糖砂 ▲ اۋزىنا :的状粒砂,的状沙
قۇم قۇيىلۋ 舌结口张,言无口哑 ▲ اۋزىڭا قۇم
垂 بولۋ قۇم 的死该〔咒〕! جىگەرى ▲
كوزىڭە قۇم قۇيىلسىن 地涂败一,气丧头 ▲
的死该〔咒〕 ▲ سايدا سانى، قۇمدا ءىزى جوق
迹踪无毫,踪无影无 ▲ قۇم الما اعاشى 树果沙
〔质地〕 ▲ قۇم باقىر 儿浅沙 ▲ قۇم بەدەرى
浴沙,疗沙 ▲ قۇم بۇلاۋ 痕沙 ▲ قۇم بىلاۋعا
疗沙行进后子沙热炒锅用 ▲ قۇم ءتۇسۋ
柱沙 ▲ قۇم ساعات 钟土 ▲ قۇم سىلاق
دىڭگەك 灰沙 ▲ قۇم تىشقان 〈动〉 鼠沙,鼠土砂
توبە 丘沙 ▲ قۇم شايانى 〔动〕 蜞螃 ▲ قۇم
قاربىز 瓜西瓤沙 ▲ قۇم قاباتى 〔质地〕 层砂
قۇم قاعاز 纸砂▲ قۇم وسىمدىكتەرى 植生沙
物 ▲ قۇم شايانى 〔动〕 蜞螃 ▲ قۇم شايعىش
。置装沙洗
قۇما 〈名〉 。俘女;奴女〔旧〕
قۇماي Ⅰ 〈名〉 鹫兀胡,鹰黑〔动〕 ▲ اق باس
قۇماي 〔动〕 鹫白
قۇماي Ⅱ 〈名〉 。犬猎种良
قۇماي Ⅲ 〈名〉 。属黍蜀〔植〕
قۇمايت 〈形〉 ①:的沙含,的沙带 جەر
قۇمايت سۋ توقتامايدى. :荒沙,地沙 ②地沙
。水住不存里地沙
قۇمايتتى 〈形〉 。的质沙,的沙多
قۇمايىق 见 قۇماي Ⅱ .
قۇماق Ⅰ 〈形〉 ①的质沙,的沙含,的砂(地
)。
قۇماق Ⅱ 〈名〉 。蛋粪干(的驼、马)
قۇماق Ⅲ 〈名〉 。草麻蛇〔植〕
قۇمالاق 〈名〉 ①蛋粪(的等兔、驼、羊指) ②

明夜 جارقانات قۇمالاعى ▲ 凶吉断推蛋粪羊用
砂 ▲ قۇمالاق اشۇ (سالۇ، تارتۇ) 卜卦,卦算▲
ئبىر قۇمالاق ئبىر قارىن مايدى شىرىتەدى. 【谚】
坏鼠老个一)油黄子肚一坏腐会蛋粪羊粒一
(汤锅一)。

قۇمالاقتا- 〈动〉蛋粪拉(等兔、驼、羊指)。

قۇمالاقتاي 〈形〉的大不,的小很,的小▲
قۇمالاقتاي شاشىلۇ 一摊)沙散 ▲ تۇيەنىڭ قۇمالا-
عىنداي 的大么那蛋粪驼骆 ▲ ئۇشىلدىڭ
قۇمالاعىنداي 的小很数为,的散分。

قۇمالاقتات- 〈动〉态动使的 قۇمالاقتا-。

قۇمالاقتاۋ 〈动〉式定不的 قۇمالاقتا-。

قۇمالاقشى 〈名〉人卦算,人卦占。

قۇمان 〈名〉(的用脸洗手洗徒教兰斯伊)
净:壶 جەز قۇمان / تاس قۇمان 制陶 壶净制铜
壶净 / قارا قۇمان 生铁铸的壶净。

قۇمار Ⅰ 〈名〉博赌:博赌 ويناۋ قۇمار。

قۇمار Ⅱ 〈名〉①,望热,望欲,望愿的烈强
,好爱,爱喜,恋迷:好爱乐音 مۇزىكاعا قۇمار/
باق قۇمار 追的利名求 / دۇنيە قۇمار 财迷②瘾
有)的烟吸爱 قۇمار 性瘾,好癖,好嗜:تەمەكى
قۇمار 的性成血嗜 ▲ قان قۇمار(的瘾烟)
بولۇ 上,瘾有,瘾 ▲ قۇمارى باسلۇ (قۇمارى
قانۇ، قۇمارى تارقاۋ، قۇمارىنان شىعۇ)过,瘾
的……解。

قۇمارلان- 〈动〉①……爱喜,……好爱
嗜,② 书读好爱 قۇمارلانۇ 迷入,爱:كىتاپ وقۇعا
有 قۇمارلانۇ 瘾上,瘾有,……有:好癖的:ارااقا
有 تەمەكىگە قۇمارلانۇ / (好癖的酒喝有)瘾酒
(好癖的烟吸有)瘾烟。

قۇمارلاندىر- 〈动〉态动使的 قۇمارلان-。

قۇمارلانۇ 〈动〉式定不的 قۇرمالان-。

قۇمارلى 〈形〉好嗜有,的好癖有;的好爱有
的瘾有,的。

قۇمارلىق ①词名象抽的 قۇمار 嗜,好爱 ②
好嗜的书读 كىتاپقا قۇمارلىق。瘾,好癖,好
赌,棍赌,徒赌 〈名〉قۇمارپاز。

قۇمارپازدىق 〈名〉好爱的博赌对;瘾赌
癖 …… 上染,瘾上(么什对)〈动〉قۇمارت-:
……于心醉,……于醉迷,……于溺沉,好
②(酒于溺沉)好嗜的酒喝上染 ارااقا قۇمارتۇ:渴似饥如,羡欣,慕羡
كىتاپتى قۇمارتىپ وقۇ
书读地渴似饥如。

قۇمارتتىر- 〈动〉态动使的 قۇمارت-。

قۇمارتۇ 〈动〉式定不的 قۇمارت-。

قۇمارشى 〈名〉棍赌,徒赌。

قۇمارشىق 〔植〕〈名〉蓬沙。

قۇمارشىقتى 〈形〉的蓬沙满长,的多蓬沙。

قۇمبەرىش 〔植〕〈名〉属尾鸢。

قۇمبەتەگە 〔植〕〈名〉属茅羊。

قۇمبيداىىق 〔植〕〈名〉草冰垂下。

قۇمعان 见 قۇمان.

قۇمعاتا 见 قۇمقاتا.

قۇمداق 〈形〉的沙含,的沙有,的子沙:
قۇمداق جەر 地沙 / قۇمداق توپىراق 土沙 /
قۇمداق توبە 丘沙。

قۇمداقتى 〈形〉的多沙,的沙含,的子沙有。

قۇمدان 〈名〉窑灰石,窑瓦砖。

قۇمداۋ 〈形〉的多较子沙,的多较沙含。

قۇمداۋىت 〈名〉滩沙,荒沙,地沙。

قۇمدى 〈形〉的沙含,的沙的:قۇمدى جەر 地沙/
قۇمدى جول 路土沙。

قۇمدىق 〈名〉地沙,漠沙。

قۇمدىقبوز〈名〉草茅针〔植〕。

قۇمەبەلەك〈名〉食不鹅〔植〕。

قۇمقايراق〈名〉石磨细。

قۇمقانت 〈名〉糖砂。

قۇمقاتا 〈名〉痛疝性砂结。

قۇم-قيىرشىق 〈名〉砾沙,石沙。

قۇمقۇرت 〈名〉蚓蚯海〔动〕。

قۇمساعىز 〈名〉菊芒粉〔植〕。

قۇمتىل 〈名〉滩海。

قۇمشەكەر 〈名〉糖砂。

قۇمعۇ 〈动〉式定不的 قۇمىق-。▲

قۇمىق Ⅰ 〈名〉▲蓼芽珠〔植〕قارا قۇمىق
麦荞。

قۇمىق Ⅱ 〈名〉丘沙。

قۇمىق- Ⅲ 〈动〉息窒,气过不喘,气憋。

قۇمىقتىر- 〈动〉态动使的 Ⅲ قۇمىق-。

قۇمىر Ⅰ 见 ءۇمىر.

قۇمىر Ⅱ 〔医〕〈名〉。疽鼻(的患畜牲)

قۇمىرا ①〈名〉罐子:تاس قۇمىرا / 罐陶 جەز قۇمىرا 铜罐 ②瓶子:اراق قۇمىرا 酒瓶子。

قۇمىرالى〈形〉的装瓶,的瓶带:قۇمىرالى اراق 酒装瓶。

قۇمىرالىق〈形〉的子瓶制,的瓶:ئەتۇرت قۇمىرالىق كارەسين 四瓶子油煤。

قۇمىراشا①〈名〉小瓶,子瓶小 ②小罐。

قۇمىراشى〈名〉匠工陶制。

قۇمىرىسقا〈名〉〔动〕蚁蚂:قۇمىرىسقا يلەۋى 穴蚁▲ اق قۇمىرىسقا 蚁白 ▲ قىزىل قۇمىرىسقا 蚁赤 ▲ قۇمىرىسقا بەل ①(人女指)细腰,服衣的身紧部腰 ②腰的细纤,腰细柳杨 ▲ 子裙的腰细 ▲ قۇمىرسقا بەل ارا〔动〕蜂腰细 ▲ قۇمىرىسقا جەگىشتەر〔动〕豚土,兽蚁食 ▲ قىزىل قۇمىرىسقا〔动〕蚁赤 ▲ قۇمىرىسقا قىشقىلى〔化〕酸甲 ▲ قۇمىرىسقا كىشكەنە بولسا دا، قايراتى تاۋ كۇشىرەدى.【谚】小虽蚁蚂,力山移可。

قۇمىرىسقاداي〈形〉的样…蚁蚂和:قۇمىرىسقاداي قۇجىناۋ(قاپتاۋ، بىجىناۋ، قاينىاۋ)的麻麻密密,的聚在集麋样一蚁蚂如。畜牲的麻麻密密 مال قۇمىرىسقاداي / 起一。

قۇمىتى〈名〉虫子倍五〔动〕。

قۇن ①〈名〉人;款罚(的罪人杀有对)〔旧〕②(偿血还讨)命人还讨:قۇن الۋ 命,价:قۇن بەرۋ 偿命 ▲ قۇن جەتپەس 案命人 ▲ قۇن داۋى 无的价,的贵昂 ▲ قۇن زاڭى〔经〕律规值价 ▲ قۇنسىز 的价值 ▲ قۇن شامالسى بىردەي زات 等物价 / 值价قوسىمشا قۇن〔经〕值价余剩 ▲ قوسىمشا قۇن زاڭى〔经〕律规值价余剩 ▲ قوسىمشا قۇن مولشەرى〔经〕率值价余剩 ▲ قۇن بەرۋ 偿命 ▲ قۇن داۋى 人讨逼 ▲ قۇنسىز كەشۋ 不讨人,命偿持坚宽,怨 ▲ قۇنسىز قۇۋ 本成 ▲ وزىندىك قۇن。

قۇناجىن〈名〉畜母的间之岁三两:قۇناجىن سيىر 牛母女处 / قۇناجىن بايتال 间之岁三两马母女处(马母的)▲ قۇناجىن كوزىن سۇزبەسە، بۇقا بۇيداسىن (ئەجىبىن) ۇزبەيدى. 母牛的眼睛如果是公的,尾摇不狗公,去上不狗。

قۇناي〈动〉〔名〉小水濑。

قۇنان〈名〉岁三两的间之畜公:قۇنان بايگەسى/牛犍的岁三快 / قۇنان وگىز 赛跑马公岁三▲ قۇنان قوي 快岁三(羊羯齿四),羊公的岁三快 ▲ قۇنان شاپتىرىم 程路的里公五、四约 ▲ قونان شعار 劲有(畜公的)岁三近接 ▲ قۇنان قىمىز 酒奶马的天三放存,酒奶马的。

قۇنانشا〈名〉驼公的岁三快。

قۇنار〈名〉之高量产,值价养营,力肥(之地):قۇنارى بار جەر / 性特قۇنارى جوق ئۇشوپ 地土的沃肥 不草的美肥。

قۇنارلان-(牛奶指)高量奶产得变 ①〈动〉养营有富得变 ③(地土指)沃肥得变 ②。

قۇنارلاندىر-态动使的:قۇنارلان-。

قۇنارلانۋ قۇنارلان-式定不的。

قۇنارلى:的多奶出,的多奶产 ①〈形〉量产;的沃肥 ②牛乳的高奶产 قۇنارلى سيىر 值价养营 ③地土的沃肥 جەر قۇنارلى:的高养营有富 ئۇشوپ قۇنارلى:的收吸被易容,的高草牧的。

قۇنارلىلىق قۇنارلى词名象抽的。

قۇنارسىز〈形〉①(等牛乳)的低量奶产 ②贫没,的低值价养营 ③(地土)的低量产,的瘠的养营有。

قۇنارسىزدىق قۇنارسىز词名象抽的。

قۇنارتـ〈动〉①使肥地土 ②使提量奶产高 ③加增力肥,施肥,沃养补,养营强加,养营加增。

قۇنارتۋ قۇنارتـ式定不的。

قۇندا-:值价定评,格价出定,价作〈动〉قويدى قۇنداپ بەرۋ 价作羊给。

قۇنداۋ Ⅰ褓襁的儿婴〈名〉。

قۇنداق Ⅱ:柄(枪),托(枪)①〈名〉مىلتىقتىڭ قوندىعىن جاستانىپ جاتقان اسكەرلەر 们士战的觉睡托枪着枕木用,息休中途在鹰猎使为 قۇنداق Ⅲ〈名〉具卧种一的作制头②(孩婴)裹包褓襁用 ①〈动〉(鹰猎让)③上(柄)托枪于定固(筒枪把)。

قۇنداقتا-(孩婴)裹包褓襁用 ①〈动〉

躺在卧里具。

قۇنداقتال- قوناقتا- 的态动被。

قۇنداقتات- قوناقتا- 的态动使。

قۇنداقتاۋ قوناقتا- 的式定不。

قۇنداقتاۋلى 〈形〉里褓褁，的中之褓褁于裹里的：قۇنداقتاۋلى بالا 儿婴的里褓褁。

قۇنداۋ قوندا- 的式定不。

قوندا ۋشى 〈名〉者格价定议，人价定，人价作。

قوندى 〈形〉重贵，的贵宝，的钱值，的值价有：قۇندى باعا 高价(价评的度高)/的高格价，的贵 قۇندى پىكىر 见意的贵宝 / قۇندى نارسەلەر 重物品(西东重贵)▲ قۇندى كۇالىك 有证价有券。

قۇندىز 〈名〉①〔动〕獭水，獭水皮：قۇندىز بورىك 子帽獭水黑 ▲ ئات قۇندىز 獭 ▲ ساز قۇندىزى 河狸鼠 ▲ قۇندىز شوپ 衣大皮獭水 ▲ قۇندىز شىك 葱花〔植〕 ▲ قۇلان - قىردا، قۇندىز - سۇدا.【谚】生马野在活生獭水，外野在长。中水

قۇندىزدا- 〈动〉镶皮獭水：قۇندىرداعان بورىك 子帽的皮獭水有镶。

قۇندىزدار 〈名〉〔动〕海狸。

قۇندىزدات- قۇندىزدا- 的态动使。

قۇندىزداۋ قۇندىزدا- 的式定不。

قۇندىزدىق 〈名〉①脑②缘蹄，冠蹄(之马)。勺脑后，后

قۇنجي- 〈动〉背控，背驼成变，背弓腰弯①团一成缩得冷：سۇيقتان قۇنجيىپ قالىپتى 肩供②瘦赢，瘦消：مىنا شالىك بۇرىنعىدان قۇنجيىپ كەتكەن ەكەن. 这老个头比前以瘦多了。

قۇنجيت- قۇنجي- 的态动使。

قۇنجيۋ قۇنجي- 的式定不。

قۇنجىك 〈名〉▲碌忙(的腰着弯人年老指多)①碌碌忙忙 قۇنجىك قاعۋ 兴，兴高，奋兴②碌碌忙忙：勃勃致。

قۇنجىڭدا- 〈动〉①脚忙手忙，碌碌忙忙：ول قۇنجىڭداپ بىر دەمە ىستەپ ءجۇر. 不里那在他知不。么什忙 بالاسى كەلگەنگە كارىا قۇنجىڭداپ قالدى. 回子孩到看。兴高常非里心人老，了来

قۇنجىڭدات- قۇنجىڭدا- 的态动使。

قۇنجىڭداۋ قۇنجىڭدا- 的式定不。

قۇنسىز 〈形〉；的用无；的值贬，的值价有没：قۇنسىز كەتۋ ▲ 的等劣，的善完不；的钱值不。命送白

قۇنسىزدان- 〈动〉价落，价跌；值贬：اقشانىڭ قۇنسىزدانۋى 价贬币货。值

قۇنسىزدانۋ قۇنسىزدان- 的式定不。

قۇنسىزدىق قۇنسىز 的名象抽。词

قۇنت 〈名〉意注；心关，心操，心用：قونتپەن ۇيرەنۋ / 习学心用：ءۇي جۇمىسىنا قۇنتى جوق ادام 人的务家心关大不 / قۇنت ەتۋ 对 … … 意注起引 ▲ قۇنت قىلماۋ (قۇنتى جوق)。漫散，忽疏，意注不

قۇنتي 〈名〉Ⅰ的谁到点，玩人青年)子脖缩罚，输为认被者钝迟应反，脖缩紧赶就谁字名(歌唱他。

قۇنتي- 〈动〉Ⅱ显(子脖)，子脖着缩，着缩：قۇنتيىپ كەتۋ 短得。子脖着缩：مويىنى

قۇنتيت- قۇنتي- 的态动使。

قۇنتيۋ قۇنتي- 的式定不。

قۇنتسىز 〈形〉心粗，的率草，的心粗，的忽疏：的散漫；的意大。

قۇنتسىزدان- 〈动〉注不，视重不，意大心粗，漫散得变；心操不，意大，意。

قۇنتسىزداندىر- قۇنتسىزدان- 的态动使。

قۇنتسىزدانۋ قۇنتسىزدان- 的式定不。

قۇنتسىزدىق 词名象抽的 قۇنتسىز。

قۇنتتا- 〈动〉，心用，心专，心细，真认(事办)：قۇنتتاپ جازۋ 字写心细 / تۇرمىستى قۇنتتاپباسقارۋ 心精：活生理管心精。

قۇنتتات- قۇنتتا- 的态动使。

قۇنتتاۋ قۇنتتا- 的式定不。

قۇنتتى 〈形〉关极，的心细，的心留，的心用，的神会精聚，的志致心专；的心，的翼心小，的心细 人的心细 ادام 的重慎，的慎谨翼。

قۇنتتىلىق ①词名象抽的 قۇنتتى 审，意留②心细，细仔；慎谨心小，慎。

قۇنتشىل 见 قۇنتتى.

قۇنتىڭدا- 〈动〉折腾，活忙，碌忙(孩小)。

قۇنتىڭداۋ قۇنتىڭدا- 。式定不的
قۇنۇ 〈名〉〔动〕灰狼,貂貉,月熊。
قۇنىغۇ قۇنىق- 。式定不的
قۇنىغىس- قۇنىق- 。态互交的
قۇنىكەر 〈名〉杀死人自由罚钱,偿命款者。
قۇنىكەرلىك 〈名〉金钱(对人杀者而)罚,偿命(言)。
قۇنىق- 〈动〉习惯于……;习惯成养……;沉迷于……醉心于……;对……上瘾:جامان ادەتكە قۇنىغۇ / 习惯的良不成养 ارقا قۇنىغۇ 酒喝成养的癖好。
قۇنىس Ⅰ 〈名〉驼背,佝偻,弓背。
قۇنىس- Ⅱ 〈动〉(身体)弯着,腰着弯,背着弓卷缩,起弓,团一成。
قۇنىستىر- قۇنىس- Ⅱ 。态动使的
قۇنىسۇ قۇنىس- Ⅰ 。式定不的
قۇپ 〈叹〉行,好,对,好:قۇپ ٴسىز ايتىڭىز. 好,▲ قۇپ الۋ 。吧说你意同,成赞,同赞:ونىڭ پىكىرىن قۇپ الدى ▲ 见意的他意同 قۇپ كورۋ (قۇپ دەۋ) 。意同,成赞,同赞
قۇپيا 〈形〉秘隐,的秘奥,的奥玄,的密秘:的密保,的密机;的隐(点地密秘 قۇپيا ورىن / 地密秘 قۇپيا تۇرده / (方的秘私,地悄悄 / قۇپيا كەلىسىم 密秘(中暗,地偷偷,下约条 / قۇپيا حوجات 机文密件 / قۇپيا ساقتاۋ 保守秘 / قۇپيا كەڭەس 密会议 / قۇپيا سويلەسۋ 密谈交 / قۇپيا بۇيرىق 密秘(令指)。
قۇپيالا- 〈动〉行进:قۇپيالاپ دايىندىق كورۋ / 备准中暗地偷偷,干地悄悄,密秘,密保 وعان قۇپيالاپ ايتتى 对他悄悄地说了。
قۇپيالان- قۇپيالا- 。态动被的
قۇپيالاس- قۇپيالا- 。态互交的
قۇپيالات- قۇپيالا- 。态动使的
قۇپيالاۋ قۇپيالا- 。式定不的
قۇپيالى 〈形〉秘隐,的奥玄,的秘奥,的密秘:的密保,的密机;的机,密秘 ② 词名象抽的 قۇپيا ① 。密机殊特 ەرەكشە قۇپيالىق 秘隐,密
قۇپ-قۇ 〈形〉①:的透干,的干干,的干 قۇپ-قۇ وتىن 干透了的柴禾 ② 白煞,的白苍 شوشىنعانىنان قۇپ-قۇ بولۋ 得吓:的色失,的脸色苍白。
قۇپتا- 〈动〉议附,同赞,意同:مەن ونىڭ پىكىرىن قۇپتايمىن. 我的他意同见。▲ ٴبىر اۋىزدان قۇپتاۋ 一致同赞。
قۇپتان 〈名〉〔波〕〔宗〕圣诞节,圣诞日,基督诞辰(拜礼次一后最的拜礼次五日每的徒)。
قۇپتاس- قۇپتا- 。态互交的
قۇپتات- قۇپتا- 。态动使的
قۇپتاۋ قۇپتا- 。式定不的
قۇر Ⅰ 〈名〉〔动〕鸡沙,鸨鹤〔植〕。▲ قۇر وتى 菜鸨鹤。
قۇر Ⅱ 〈名〉(用固来定)子带宽的织编线毛(扇格的房毡):قۇر ايىل 带肚马织毛 ▲ قۇر نوقتا 头笼织毛。
قۇر Ⅲ 〈形〉肥养,的肥喂,的肥吃(马指特)的肥长而乘骑未期长,的:قۇر ات 肥的/马的肥养 / قۇر ايعىر 马骒的肥养 / قۇربيە 马种的肥养。
قۇر Ⅳ 〈形〉空虚,的间空,的洞空,的空 ①:قۇر قالتا 空口袋/的义意有没,的谓无;的قۇر شەلەك 空桶 / قۇر الاقان 空空手两/空空中手(钱无)/ قۇر ايعاي الاقان بولۋ 空空中手 / قۇر كۇپىل 大话空 / قۇر ٴسوز 空话 / قۇر ٴسوز 空话(叫空),喊虚 / قۇر اتاق 空(牛吹)/ قۇر قيال 空(想空)幻 / قۇر مىلجىڭ 空(实无名有)名乱言胡)话废 / قۇر ساۋلەت 空架子 / قۇر قول 空(语一)手,的枯干,的涸干,的干 ②(拳空手赤,有所无干 / قۇر وزەن 木树的枯干:的瘪干(的柴干如瘦)的瘦干 قۇر سۇيەك 河的涸/床 ▲ قۇر اۋىز 空肚子:ولار قۇر اۋىز كەتتى. 他们走了就喝不吃不有没上身 ▲ قۇر دالاعا سويلەۋ 。了话 ▲ قۇر جان 嘴马对不唇驴,题对不头 ▲ قۇر جانى 骨包皮 ▲ 子刀带قۇر كەۋدە 空 ① 能无,心从不力 ② 包草,子架 ▲ قۇر سالپاق 子架头骨 ▲ قۇر سۇيەك 路枉冤,跑白 ▲ قۇر سۇلدە 骨包皮,子架头骨 ▲ قۇر تۇلىپقا مۇڭكىرەۋ 空里兜 ▲ 望想自空قۇر قالتا 收无毫,获所无一 ▲ قۇر قالۋ 的钱有没,的空 ▲ قۇر انشەيىن 随便 تۇيە بويىنا سەنسپ 获

جىلدان قۇر قالمپتى. 【谚】骆驼大迈信自步。▲ قۇر سۇدان ماي شقپايدى، قۇر سوزدەن ءمان شقپايدى. 【谚】白水出不误间时把倒反油，值价无话空。

قۇر Ⅴ 〈叹〉声喝吆的时马抓。

قۇر- Ⅵ 〈动〉①设，设立，设：جاڭا ورگەن قۇرۋ 立设，设：پەرده قۇرۋ 挂；设安，装安 ②构机的新立设 ③帘窗挂 铗埋 قاقپان قۇرۋ 埋设，埋：قالداس قۇرۋ 力权使行 ▲ بيلىك قۇرۋ 铙 ▲ مالداس قۇرۋ 坐而腿盘 ▲ ءماسليحات قۇرۋ 讨商，商协 ▲ ساپ قۇرۋ 行成排，队站 ▲ ساۋىق قۇرۋ 娱，乐，تور قۇرۋ 设，网 ▲ سەيىل قۇرۋ 览游 ▲ 闹热，قۇزاق قۇرۋ 设，套圈设，井陷设，害陷 ▲ 网布 ▲ تۇرمىس قۇرۋ 嫁出，婚结 ▲ نىتتىماق قۇرۋ 团 很得谈 اڭگىمە دۇكەننن قۇرۋ ▲ 作合，合联，结 اڭگىمە قۇرۋ ▲ 子匣话开打，闹热。天聊

قۇرا- Ⅰ 〈动〉①补修，缀缝，合缝，缀补：قۇراما قۇراۋ 起一在缝布花色各把 ②配装，装安：ماشينا قۇراۋ 器机配装 / رادىو قۇراۋ 成；成合，成组；合组，织组 ③机音收装安，立建：ادام قۇراۋ 组（力）人织组 / كۇش قۇراۋ 集，攒集，攒 ④家成 ءۇي قۇراۋ 量力织组 / 钱攒 اقشا قۇراۋ 富财攒集 / 聚：دۇنيە قۇراۋ 编，写编 ⑤编纂：ولەڭ قۇراۋ 歌编 / سوزدىك قۇراۋ 典词编纂 ▲ باس قۇراۋ ①成家立业 ②合聚，会聚，聚团。

قۇرا- Ⅱ 〈动〉损，耗伤，耗损：ءبيداي دىم بولسا ۇن تارتقاندا قۇراپ كەتەدى. 面磨，潮了受子麦大就耗损时。

قۇراعىت- 〈动〉渴干，渴口，渴得觉。

قۇراعىتۋ قۇراعىت- 式定不的。

قۇراي Ⅰ 〈名〉声唤呼，声喝吆（的羊和马对）。

قۇراي Ⅱ 〈名〉笛芦。

قۇرايلا- 〈动〉唤呼，喝吆（的羊和马对）：جىلقىنى قۇرايلاۋ 马喝吆 / قويدى قۇرايلاۋ 唤呼羊。

قۇرايلاۋ قۇرايلا- 式定不的。

قۇرايت 〈名〉声喝吆，唤呼，叫喊。

قۇرايت-قۇرايت 〈叹〉（的时配交马母和马种）

قۇرايتتا- 见 قۇرايلا-。

قۇرايتتاۋ قۇرايتتا- 式定不的。

قۇراق Ⅰ 〈名〉①布的缝合凑拼块布花色各由：قۇراق كورپە 百纳被 / قۇراق قۇراۋ 缀缝 色各块布花。

قۇراق Ⅱ 〈名〉①〔植〕芦苇，草芦 ②嫩，芦苇：تانىمىزدىڭ قۇرافتارى 苗幼，童儿年少〔转〕：苗幼的国祖 ▲ قۇراق ۇشۋ 先 殷献，志承意 ▲ 媚献，勤。

قۇراق Ⅲ 〈名〉〔植〕甘蔗：قۇراق قانت 蔗 糖/ قانت قۇراعى ساعدارى 渣蔗 ▲ تەڭىز قۇراعى 带海 ▲ كولدىڭ كوركى قۇراق، تاۋدىڭ كوركى بۇلاق. 【谚】山青使水泉，丽秀更水湖使草绿 丽美更。

قۇراق-قۇراق 〈形〉的纳百，色各由缝料脚下的成合。

قۇراڭ 见 قاراڭ-قۇراڭ.

قۇرال Ⅰ 〈名〉①具器，具用，具工：ءتىل ادامدارىدىڭ قاتىناس قۇرالى. 语言是人们交际的工具。 / ءوندىرىس قۇرالدارى 具工产生 / 具工的武 ②（具工际交）具工通交 قاتىناس قۇرالدارى 器武子原 / 器武，器兵，器：اتوم قۇرالى تاستاۋ 器武下放（械缴）▲ وراقشى وراق تاڭدامايدى، باتىر قۇرال تاڭدامايدى. 【谚】镰在不手能割收，好刀不碰器武把英雄，好刀。

قۇرال- Ⅱ ①قۇرا- 的动被态 ②攒，集聚，攒集：قۇرالعان اقشا 钱的攒 / ون شاقتى ادام قۇرالدى. 人个来十了中集。

قۇرالاي Ⅰ 〈名〉①〔动〕雌山羊野性 ②（名气节）羊山野，节季羔水雨产羊山野旬下月五年每指，节季羔水雨产羊山野旬下月五年每指，虚不弹，中百发百 قۇرالايدى كوزگە اتۋ 气天 ▲ قۇرالاي كوز 睛眼的丽美 ▲ قۇرالاي 发 سالقىنى (سۇنعى) 的冷寒旬下月五（名气节）气天。

قۇرالاي Ⅱ 〈名〉〔动〕鼠鼯 ▲ قۇرالاي قۇمالا- 脂灵五 ②粪鼠鼯 ①。

قۇرال-اسپاپ 〈名〉具器，具工：ءوندىرىس قۇرال-اسپاپتارى 具工产生 / ەڭبەك قۇرال-اسپاپتارى 具工动劳。

قۇرالدان- 〈动〉武装,装备: جاڭا قارۋمەن قۇرالدانۇ 用新武装备 / بىلىمىمەن قۇرالدانۇ 用知识武装 / تەحنيكامەن قۇرالدانۇ 用技术武装。

قۇرالداندىر- ① قۇرالدان- 的使动态 ②武装,装备: كادىرلاردى ماركستسىزملەنين دۇنيەقاراسى مەن ساياسات جونىندەگى ءبىلىمى مەن قۇرالداندىرۇ 用马列主义的世界观和政策教育干部 / اۇيىل شارۋاشىلىعىن قازىرگى تەحنيكامەن قۇرالداندىرۇ 用现代技术装备农业。

قۇرالدانۇ 〈动〉武装,装备 ① 的动名词 ② 武装,装备: قۇرالدى كۇشتەر 武装力量 ▲ قۇرالدى كۇتە- 武装等候 ▲ قۇرالدى قاقتىعىس 武装冲突。

قۇرالدى 〈形〉①武装的,装备的 ② 全副武装的,全副装备的: قۇرالدى كۇشتەر 武装力量 ▲ قۇرالدى كۇتە- 武装等候 ▲ قۇرالدى قاقتىعىس 武装冲突。

قۇرالدىلىق ①武装的动名词 ② 全副武装,全副装备。

قۇرالدىق 〈形〉武装的,用具的,工具的: قۇرالدىق كىتاپ 工具书。

قۇرال-جابدىق 〈名〉武器,用具,工具: ءتۇرلى ءوندىرىس قۇرال - جابدىقتارى 各种生产工具。

قۇرال - جاراق 〈名〉武器,军械: قۇرال - جاراق كەم 武器缺乏。

قۇرال - جاراقتىق 〈形〉武器的,武器的,军械的。

قۇرال - سايمان 〈名〉工具,用具,器具: اۇيىل شارۋاشىلىق قۇرال - سايمانى 农具。

قۇرال-سايماندىق 〈形〉工具的,工具的,可作工具的。

قۇرالسىز 〈形〉①无武装的,无装备的,无器械的 ②无工具的,无用具的: قۇرالسىز ەڭبەك 无工具劳动。

قۇرالسىزدان- 〈动〉①失去武装,失去装备,失去器械 ②失去工具,失去用具: قۇرالسىزدانىپ جۇمىستى توقتاتپاي 不失去工具不停工作 / قۇرالسىزدان- 失去武装。

قۇرالسىزدانۇ ① قۇرالسىزدان- 的动名词 ②失去武装,失去装备,失去器械。

قۇرالسىزدىق ① قۇرالسىز 的抽象名词 ②无武装,无装备,无器械。

قۇرالسىزدىق ① قۇرالسىز 的抽象名词 ②无工具,无用具。

قۇرالسىتاس 〈形〉①同龄的,年龄差不多的 ②同类的,类似的: ول ەكەۋى جاس جاعىنان قۇرالسىتاس. 他们俩年龄差不多。 قۇرالسىتاس كەمشىلىك 同类缺点。

قۇرالىس- قۇرال- II 的相互态。

قۇرالۋ قۇرال- II 的不定式。

قۇرام 〈名〉①成分;成员;队员 ② 组成,结构 ▲ توپىراق قۇرامى 土壤成分 / باسشىلىق قۇرامىنداعىلار 领导成员 ▲ سوزدىك قۇرام 〔语〕词汇,词汇 ▲ ورگانيكالىق قۇرام 有机质。

قۇراما 〈形〉①缝合的,缝合在一起的,合缝的 ② 被纳百合的,合凑的: قۇراما كورپە 百合被 / امەريكا قۇراما شتاتتارى 美利坚合众国 / قۇراما اسكەرلەر 联合部队(军牌杂)▲ قۇراما ازىق 复合饲料 ▲ قۇراما ارقالىق 梁合组〔建〕▲ قۇراما دىڭگەك 桩合组〔建〕▲ قۇراما ستانوك 机合组〔机〕床。

قۇراماي: قۇراماي قابۇ 灰子鼻一碰。

قۇرامالى〈形〉缝合的,缝合在一起的,拼凑的。

قۇرامداس〈形〉组成的,成构的: قۇرامداس بولەگى 成组分部。

قۇرامدى 〈形〉①组成的,成构的 ② ……的分成有……: تەمىر مەن اعاش قۇرامدى جابدىقتار 铁木结构的家具。

قۇرامشىلىق 〈名〉成分论。

قۇرامىس 见 قۇراما.

قۇران 〈名〉〔宗〕〔阿〕古兰经,古兰可兰 ▲ قۇران وقۇ 诵读古兰经 ▲ قۇران اۇدارۇ (شعارۇ، ءتۇسىرۇ) 经圆(魂灵的者死为)▲ قۇران ۇستاۋ 手发誓。

قۇرانداس- 〈动〉以古兰经义名的盟誓: ② 剥掉装武除解 ③ 具工产生夺被的 قۇرالسىزداندىرىل- ①قۇرالسىزداندىر- 械缴被,装武除解被②态动使的 قۇرالسىزدانۇ قۇرالسىزدان- 的不定式。 قۇرالسىزدىق ① قۇرالسىز 的抽象名词 ②无武装,无装备,无器械。 قۇرالسىتاس 〈形〉①同龄的,年龄差不多的 ②同类的,类似的: ول ەكەۋى جاس جاعىنان قۇرالسىتاس. 他们俩年龄差不多。 قۇرالسىتاس كەمشىلىك 同类缺点。 قۇرالىس- قۇرال- II 的相互态。 قۇرالۋ قۇرال- II 的不定式。 قۇرام 〈名〉①成分;成员;队员 ② 组成,结构 ▲ 构成土壤 توپىراق قۇرامى / باسشىلىق قۇرامىنداعىلار 领导成员 ▲ سوزدىك قۇرام 〔语〕词汇,词汇 ▲ ورگانيكالىق قۇرام 有机质。 قۇراما 〈形〉①缝合的,缝合在一起的,合缝的 ② 被纳百合的,合凑的: قۇراما كورپە 百合被 / امەريكا قۇراما شتاتتارى 美利坚合众国 / قۇراما اسكەرلەر 联合部队(军牌杂)▲ قۇراما ازىق 复合饲料 ▲ قۇراما ارقالىق 梁合组〔建〕▲ قۇراما دىڭگەك 桩合组〔建〕▲ قۇراما ستانوك 机合组〔机〕床。 قۇراماي: قۇراماي قابۇ 灰子鼻一碰。 قۇرامالى〈形〉缝合的,缝合在一起的,拼凑的。 قۇرامداس〈形〉组成的,成构的: قۇرامداس بولەگى 成组分部。 قۇرامدى 〈形〉①组成的,成构的 ② ……的分成有……: تەمىر مەن اعاش قۇرامدى جابدىقتار 铁木结构的家具。 قۇرامشىلىق 〈名〉成分论。 قۇرامىس 见 قۇراما. قۇران 〈名〉〔宗〕〔阿〕古兰经,古兰可兰 ▲ قۇران وقۇ 诵读古兰经 ▲ قۇران اۇدارۇ (شعارۇ، ءتۇسىرۇ) 经圆(魂灵的者死为)▲ قۇران ۇستاۋ 手发誓。 قۇرانداس- 〈动〉以古兰经义名的盟誓:

قۇرانداسقان تامىر 以古兰经名的盟誓之密
。友
قۇرانداسۇ قۇرانداس- 。式定不的
قۇراندى Ⅰ〈形〉的合凑，的成组，的合组
拼，的合凑，的成组，的合组 ▲ قۇراندى دۇيگاتىل
发合组 ▲ قۇراندى ەر 机动的来起凑拼，的合
鞍马合组 。
قۇراندى Ⅱ〈形〉的经兰古有，的经兰古捧手
。的
قۇرانكارىم 见 قۇران.
قۇرانسىز 〈形〉无手，的经兰古带有没
兰古，的经
。的经
قۇرانشى 〈名〉念古兰经者。
قۇراپا 〈名〉会开，会聚，会议。
قۇراپات 〈名〉迷信。
قۇراپاتسىز 〈形〉不迷信，的信仰的神
。的
قۇراپاتسىزدىق قۇراپاتسىز 的名象抽词。
قۇراپاتتى 〈形〉迷信的。
قۇراپاتتىق ①قۇراپاتتى 的名象抽词 ②迷
信：قۇراپاتتىقتى جويۇ 破除迷信的
。的信迷
قۇراپي 〈形〉迷信的。
قۇراپيلىق قۇراپي 的名象抽词。
قۇراس- قۇرا- Ⅰ 的态互交。
قۇراستىر- ① قۇراس- 的使动态 ②组，配装
编 ③ 机配装器编，装配修：ماشينا قۇراستىرۇ
辑编；写编，编纂：ولەك جيناعىن قۇراستىرۇ
集诗 / وقۇلىق قۇراستىرۇ 材教写编 / سوزدىك
قۇراستىرۇ 典词纂编 ④ 集搜，凑拼：ودان -
بودان قۇراستىرۇ 东拼西凑。
قۇراستىرۇ قۇراستىر- 的式定不。
قۇراستىرۇشى 〈名〉①装组，配装者 ②收
，者纂编，者写编，者集。
قۇراستىرىل قۇراستىر- 的态动被。
قۇراسۇ قۇراس- 的式定不。
قۇرات- ① قۇرا- Ⅰ、Ⅱ 的使动态 ②耗损，伤
耗：ۇن تارتقاندا ءبيدايدى قۇراتپاۋ كەرەك.
。耗损受子麦让别时面磨
قۇراتۋ قۇرات- 的式定不。
قۇراتىل- قۇرات- 的态动被。
قۇراۋ Ⅰ قۇرا- Ⅰ、Ⅱ 的式定不。
قۇراۋ Ⅱ〈名〉耗伤，耗损。

قۇراۋ Ⅲ〈名〉缀补，绽补，丁补 ▲ قىرىق
。的杂太(分成) ② 的丁补摞丁补 ① قۇراۋ
قۇراۋ-قۇراۋ Ⅰ〈形〉补补缝缝，的补补修修
。的凑凑拼拼，的
قۇراۋ - قۇراۋ Ⅱ〈叹〉声唤呼(的马对)。
قۇراۋلا- Ⅰ〈动〉①长鸣，叫鸣(鹤) ②马叫
。来过
قۇراۋلا- Ⅱ〈动〉丁补摞丁补，补修。
قۇراۋلاس- قۇراۋلا- 的态互交。
قۇراۋلاۋ قۇراۋلا- Ⅰ、Ⅱ 的式定不。
قۇراۋلاۋ قۇراۋلا- 的式定不。
قۇربان 〔名〕①[阿]②畜牲献祭，牲献〔宗〕
：烈先，士烈，者牲牺；牲牺(的受遭而事某为)
قۇربانداراعا جالپى ازا ءبىلدىرۇ 公士烈祭 ▲
قۇربان ايت 古(节性宰)节班尔 ▲ قۇربان بەرۇ
难殉，义就，牲牺 بولۇ قۇربان 牲牺出做：
وتان ءۇشىن قۇربان بولۇ 为牲牺而国祖 ▲
قۇربان ءتۇ 出献贡，出献：جانىن قۇربان ءتۇ
献祭〔宗〕① قۇربان شالۇ ▲ 命生的己自出献
。牲牺 ② 牲宰，牲献，行举，畜牲
قۇربانداق 〈名〉①畜牲的献祭 ②神精牲牺
：كىمنىڭ 鬼死替，羊罪替，品牲牺〔转〕
قۇربانداعى بولار ءكەنسىڭ؟牲牺的谁为成将你
。畜牲献祭，牲献 شالۇ 品？ قۇربانداق
قۇرباقا 〔动〕〈名〉蟆蛤疥，蟆蛤癞，蜍蟾
。
قۇربى 〈名〉人龄同，人年同，人的同相岁年：
ول مەنمەن جاسى قۇربى. 人龄同是我和他
多不差相龄年，的仿相龄年〈形〉。人龄同是
岁年的人两们他 ءكەۋى قۇربىلاس ءكەن. 的：
。仿相
قۇربىلىق ① قۇربى 的名象抽 ②人代同
。情友的人代同，情感的
قۇربى-قۇرداس 〈名〉，人辈同，人的同相龄年
。人的代时同
قۇرعا- 〈动〉枯干，萎枯，透干，涸干，干：
قۇرعاپ كەتكەن اعاش / 木树的了枯干
قۇرعادى. 了干地。
قۇرعاق Ⅰ〈形〉①干的，的燥干，的无水分：
干 قۇرعاق ءشوپ / 草干 قۇرعاق تاماق (ازىق)
/ قۇرعاق جەر 地土的燥干 / قۇرعاق اۋا 干
粮

无，的空 ② 咳干 قۇرعاق جوتەل /气天的燥
空 قۇرعاق ئسوز :的空凭，的据根无；的果结
话 / قۇرعاق قيال 空想 ▲ قۇرعاق تۇمسق
鹊〔动〕 ▲ قۇرعاق شاي 茶清 ▲ قۇرعاق ئسوز
باس اۋىرتادى. 痛头人让话废【谚】。
قۇرعاق Ⅱ :方地的水无，岸，地陆〈名〉
قۇرعاققا شىعۋ 登陆 / قۇرعاقپەن ئجۇرۋ 在没有
。走方地的水
قۇرعاقسۋ قۇرعاقسى- 。式定不的
قۇرعاقسى- 干得变，干些有得显，干发〈动〉
。燥
قۇرعاقتا- 〈动〉(的干把)干 择选，来出挑
(的)：وتىندى قۇرعاقتاپ الىڭدار. 你一挑们些
。柴干
قۇرعاقتال- قۇرعاقتا- 。态动被的
قۇرعاقتاس- قۇرعاقتا- 。态互交的
قۇرعاقتات- قۇرعاقتا- 。态动使的
قۇرعاقتاۋ I قۇرعاقتا- 。式定不的
قۇرعاقتاۋ Ⅱ 〈形〉的燥干略，的干较。
قۇرعاقتىق① قۇرعاق 的抽象名词 ② 旱干。
قۇرعاقشىلىق〈名〉قۇرعاقشىلىققا：灾旱，旱干
ئتوزىمدى وسىمدىك 抗物植旱。
قۇرعات- ① قۇرعا- 晒干，晾干，干 ② 态动使的
，干吹，干烘 ▲ كۇن قۇرعاتپاۋ 天每，天天
。机干烘，机风吹〈名〉**قۇرعاتقىش**
قۇرعاتىل- قۇرعات- 。态动被的
قۇرعاۋ قۇرعا- 。式定不的
قۇرعىز- قۇر- Ⅵ 。态动使的
قۇرعىر قۇرعىر，的霉倒，的死该〔咒〕〈叹〉：
كوزىم كورمەيدى. 了见不看睛眼，霉倒真。
▲ سورىك قۇرعىر 的幸不，的怜可 ▲ تۇقىمىك
قۇرعىر 后绝。
قۇرداي 〈形〉的样一鸡沙象 ▲ قۇرداي جورعا-
结巴，贴贴服服，顺百依百 لاۋ。
قۇردان-قۇر 故无白平，地故无缘无 ①〈副〉
空空手两，获所无一 ② 地。
قۇرداس 年同，人的岁同，人的龄年同〈名〉
-友密的庚同；者庚同，人 ول مەنمەن قۇر
داس. 庚同我与他。▲ داڭ (تۇيدەي) قۇرداس
同相龄年 ▲ جان قۇرداس 人的同相辰生龄年
▲ جۇرعا مىڭەن جولداسىنان 人的近亲而
ايرىلادى، كوپ جاساعان قۇرداسىنان ايرىلادى.
同与要者寿长，伴同离远要人的马走骑【谚】
。别相者庚
قۇرداستىق ① قۇرداس 岁同 ② 词名象抽的
。情感的人代同，分身的人
قۇردىم 河，方地的没消水泉或流河 ①〈名〉
：的吝惶，的啬吝②头尽的水泉或流 قۇردىم
不草寸，的瘠贫 ③(人生吝惶)人的啬吝 ادام
④(地之毛不)地土的瘠贫 قۇردىم جەر :的生
小矮体身 ادام قۇردىم بويى :的小矮(材身指)
【谚】。人的 سۇ ايعى قۇردىم. 坑陷，坑暗 ⑤
。(息无声无，踪无影无)影踪无头尽到水
قۇردىر- قۇر- Ⅵ 。态动使的
قۇرجاڭدا- 〈动〉伸，走行腰着带，背躬腰弯
。部腹开不
قۇرجاڭداۋ قۇرجاڭدا- 。式定不的
قۇرجەلباۋ 。带风防织编毛〈名〉
قۇرجي- 。团一成缩，背驼腰弯，肩拱背控〈动〉
قۇرجيۋ قۇرجي- 。式定不的
قۇرقۇلاق 出龈齿 (而 C 素生维少缺因)〈名〉
。病气脚；症乏缺 C 素生维，血
قۇر-قۇر 以声唤呼的人时奶马挤或马抓〈拟〉
。耐静或住停马让此
قۇر-قۇرلا- ，唤呼声连时奶马挤或马抓〈动〉
。耐静或住停马让此以
قۇر-قۇرلاۋ قۇر-قۇرلا- 。式定不的
قۇرقىلتاي 。鹊灵〔动〕〈名〉
قۇرلا- 。定固以加带宽织毛用〈动〉
قۇرلاۋ قۇرلا- 。式定不的
قۇرلى 〈助〉相……与，样一……象：似 ادام
قۇرلى كورمەۋ 不把……当待 / بۇيسم
قۇرلى كورمەۋ 不放在眼里(看小，起不瞧) ▲
شىبىن قۇرلى كورمەۋ ① 轻 ② 视藐，视轻
。举易
قۇرلىق 〈名〉地陆，陆大：قۇرلىققا شىعۋ 登
陆▲ قۇرلىق ارمياسى 军陆 ▲ قۇرلىق بەتكەيى
水陆大〔质地〕▲ قۇرلىق سۋى 坡陆大〔质地〕
动运陆造〔质地〕▲ قۇرلىققا اينالۋ قوزعالىسى
▲ قۇرلىق قايراڭى 架陆大〔地〕▲ قۇرلىق

قوزعالىسى 〔地〕大陆移动。

قۇرلىقتىق 〈形〉的性质大陆的：قۇرلىقتىق اۋا رايى 大陆性气候 ▲ قۇرلىقتىق كورسەتكىش 大陆度。

قۇرما Ⅰ 〈名〉①〔植〕[阿]椰子，枣椰，枣密 ②饯枣，枣树枣密，枣树椰子。

قۇرما: Ⅱ **قۇرما سالۋ** 捆绑(绳用)(马)后腿 ▲ 弹动能不其使قورما اۋ (约300—500米)长的网大。

قۇرمالا- 〈动〉①绕环；来起围，着围，围包 ②羊抓来起围围(绳用)قويدى قۇرمالاپ ۇستاۋ 捆绑(索)住绑(马)腿：جىلقىنى قۇرمالاۋ 腿马住绑使，境绝入陷使〔转〕③弹动不能不其使走路无头。

قۇرمالاس Ⅰ 〈形〉▲的合复باعىنىڭقى قۇرمالاس سويلەم〔语〕从句合复属سالالاس قۇرمالاس سويلەم ▲句合复列并〔语〕قورمالاس سويلەم〔语〕复句合。

قۇرمالاس- Ⅱ 〈动〉句合复成变句单将。

قۇرمالاسۋ قۇرمالاس- Ⅱ 的不定式。

قۇرمالاۋ قۇرمالا- 的不定式。

قۇرمالدىق 〈名〉绕环；住围，困围，围包。

قۇرمالى قۇرمالى اۋ 网中河。

قۇرمان 见 قۇربان.

قۇرماندىق 见 قۇرباندىق.

قۇرمەت 〈名〉意敬，崇尊，重尊，敬尊：قۇرمەتكە يە بولۋ 得到敬尊 / قۇرمەت كورسەتۋ 仪仗队(敬致，重敬)敬尊 ▲ قۇرمەت قاراۋلى 老敬尊 ▲ كارىگە قۇرمەت بالاعا مىندەت. 【谚】青年是人本的份。

قۇرمەتسىز 〈形〉①不看起的，被人不尊重的，受重尊 ②词名象抽的قۇرمەتسىز دىك 不礼貌的言行。

قۇرمەتتە- 〈动〉敬尊，重尊：مەن سەنى قۇرمەتتەيمىن. 我重尊你。 / بالالار اكەشەشە-سىن قۇرمەتتەۋ كەرەك. 小孩要敬尊父母。

قۇرمەتتەل- قۇرمەتتە- 的态动被。

قۇرمەتتەن- قۇرمەتتە- 的态动被。

قۇرمەتتەس- قۇرمەتتە- 的态互交。

قۇرمەتتەت- قۇرمەتتە- 的态动使。

قۇرمەتتەۋ قۇرمەتتە- 的不定式。

قۇرمەتتى 〈形〉①的贵尊，的重尊，的敬尊，的荣誉：قۇرمەتتى جولداس 同志的敬尊〔旧〕②称号誉荣。 ▲下膝，下足قۇرمەتتى اتاقتار 。

قۇرمەتتىلىك قۇرمەتتى 的名象抽词。

قۇروتى 〈名〉〔植〕鹳鹊菜。

قۇرسا- 〈动〉绕围，绕环；困围，住围，围包：جاۋدى قۇرساپ جوعالتۋ 人敌歼围 / ولار مەنى قۇرساپ الدى. 他们把我围住了。

قۇرساق 〈名〉①肚子，腹部：قۇرساق اشۋ 肚皮大，出腆子肚得胖 / قۇرساق سالۋ 饿子着饿 ▲子孩〔转〕③官子 ②اش قۇرساق ▲子肚كەك قۇرساق ▲的方大；的厚宽人为 قۇرساق كوتەرۋ 的饱半饿半قۇرساق تولكى 女妇的孕未久福祝为(قۇرساق شاشۋ ▲孕怀。قۇرساق 式仪畜牲献祭(而下生安平妇媳的胎头怀或突皮肚 ②胎怀，孕怀 ①〈动〉富发，便便腹大，出。

قۇرساقتاندىر- قۇرساقتان- 的态动使。

قۇرساقتانۋ قۇرساقتان- 的不定式。

قۇرساقتى 〈形〉的大皮肚，的皮肚大 ①怀，的孕身有 ②人的皮肚大ادام قۇرساقتى 的孕。

قۇرسامال 〈名〉症鼻臭。

قۇرسان- ①قۇرسا- 的态身反，装武付全 ②武戴佩：器武截佩قۇرسانىپ العان اسكەرلەر 兵士的器。

قۇرسانت 〈形〉[阿]喜天欢，的快愉，的兴高的地。

قۇرسانت- قۇرسان- 的态动使。

قۇرسانۋ قۇرسان- 的不定式。

قۇرسات- قۇرسا- 的态动使。

قۇرساۋ Ⅰ 〈名〉①(的桶木)，箍铁(的轮车)锁枷〔转〕②箍。

قۇرساۋ Ⅱ قۇرسا- 的不定式。

قۇرساۋلا- 〈动〉①(桶木把)，箍加(轮车为)戴 ③来起围，围包，绕环〔转〕②来起箍。锁枷上

قۇرساۋلان- قۇرساۋلا- 的态身反。

قۇرساۋلات- قۇرساۋلا- 的态动使。

قۇرساۋلاۋ قۇرساۋلا- 的 式定不的。
قۇرساۋلى 〈形〉① 的箍有,的箍加 ② 的围被 ③ 的围包被,的困的锁枷上戴。
قۇرت I 〈名〉酪奶酸,瘩疙奶酸:قۇرت جايۇ 奶酸脂脱将 / قۇرت قاينانۋ 干凉瘩疙奶酸将 ▲ 瘩疙奶酸形圆 قۇرت باسپا 状糊成煮 ▲ 瘩疙奶酸鲜新 قۇرت سىقپا 用手 ▲ 瘩疙奶酸的成攥 قۇرتىنك اتسن جاڭىلتىپ مالتا قويۇ 药换不汤换,面换头改。
قۇرت II 〈名〉蛆,蛆虫;虫蛆 ▲ باۋىر قۇرت 子虫 ▲ ءىبز تۇمىسىق قۇرت 虫象 ▲ 蛭肝〔医〕 بۇراندا قۇرت اۇرۋى 病体旋螺端钩〔医〕 ▲ جەگى قۇرت 龙地,蚓蚯 ▲ جىلىم قۇرت 虫条 ▲ 菌杆心 ▲ 蛹蚕〔动〕 ▲ جىبەك قۇرتى 人的良不地毛,鬼死吊,螟地草,蠖槐〔动〕 جۇلدىز قۇرت 虫 ▲ جۇمىر قۇرت 虫蛔 ▲ كەبىس قۇرت 草履 ▲ سورعىش قۇرتتار 虫浆吸 ▲ تالشىقتى 虫 ▲ تامشى قۇرت 虫滴 ▲ تاناۋنان قۇرت 虫毛鞭 ▲ ءمسەك قۇرتى ءتۇسۋ 头动妄举轻,热发脑;惹。
قۇرتتاۋىش 〈名〉片木薄的虫蛆除剜。
قۇرتتىر- قۇرت- III 的 态动使。
قۇرتۋ قۇرت- III 的 式定不。
قۇرتشاباق 〈名〉鱼小。
قۇرتءشوپ 〈名〉草虫,草夏虫冬。
قۇرتىل- قۇرت- III 的 态动被。
قۇرتىمداي 〈形〉小常非,的小微极,的小极。
قۇرتىس- قۇرت- IV 的 态互交。
قۇرۋ قۇرى- 的 式定不。
قۇرۋ-قۇرۋ 声喊呼的马母对〈叹〉。
قۇرۋلا- 〈动〉(马母)唤呼,喝吆。
قۇرۋلاس- قۇرۋلا- 的 态互交。
قۇرۋلات- قۇرۋلا- 的 态动使。
قۇرۋلاۋ قۇرۋلا- 的 式定不。
قۇرۋلى 〈形〉的好安,的绪就装安,的好装安;的好设架,的好设安。
قۇرۋشى 〈名〉建设,者装安,者设安,者立建者:سوتسياليزم قۇرۋشىلار 义主会社/者设建 ② 者子夹兽捕设 ① 套圈设 قاقپان قۇرۋشى 者。
قۇرشا 见 قۇرداي。
قۇرتقىز- قۇرت- 的 态动使。
قۇرت- قۇمىرسقا 〈名〉虫爬,称泛之类虫。
قۇرت-ماي 〈名〉油黄和瘩疙奶酸。
قۇرتپا I 〈名〉鲟白大〔动〕。
قۇرتپا II :的干晾,的干晒 〈形〉 قۇرتپا جەمىستەر 果干。
قۇرتپالى 见 قۇرتپا。
قۇرتتا- 〈动〉① 虫长,蛆生:ەت قۇرتتاپ كەتتى. 的上口伤畜牲把)② 了蛆生经已肉。
قۇرتتاۋ 羊掉除(虫蛆:除清,出掏,掉除قوي قۇرتتاۋ 虫蛆的上口伤。
قۇرتتاي 〈形〉① 象 样一子虫:قۇرتتاي جىبىرلاۋ 小很,的小常非 ② 动蠕样一子虫象 的小极,的:قۇرتتاي، قولعا ۇستاۋعا دا كەلمەيدى 住不拿里手,小很。
قۇرتتال- قۇرتتا- 的 态动被。
قۇرتتاس- قۇرتتا- 的 态互交。
قۇرتتات- قۇرتتا- 的 态动使。
قۇرتتاۋ قۇرتتا- 的 式定不。
قۇرتتاۋىش 〈名〉片木薄的虫蛆除剜。
قۇرتتىر- قۇرت- III 的 态动使。
قۇرتۋ قۇرت- III 的 式定不。
قۇرتشاباق 〈名〉鱼小。
قۇرتءشوپ 〈名〉草虫,草夏虫冬。
قۇرتىل- قۇرت- III 的 态动被。
قۇرتىمداي 〈形〉小常非,的小微极,的小极。
قۇرتىس- قۇرت- IV 的 态互交。
قۇرۋ قۇرى- 的 式定不。
قۇرۋ-قۇرۋ 声喊呼的马母对〈叹〉。
قۇرۋلا- 〈动〉(马母)唤呼,喝吆。
قۇرۋلاس- قۇرۋلا- 的 态互交。
قۇرۋلات- قۇرۋلا- 的 态动使。
قۇرۋلاۋ قۇرۋلا- 的 式定不。
قۇرۋلى 〈形〉的好安,的绪就装安,的好装安;的好设架,的好设安。
قۇرۋشى 〈名〉建设,者装安,者设安,者立建者:سوتسياليزم قۇرۋشىلار 义主会社/者设建 ② 者子夹兽捕设 ① 套圈设 قاقپان قۇرۋشى 者。
قۇرشا 见 قۇرداي。
قۇرت I 〈名〉酪奶酸,瘩疙奶酸:قۇرت جايۇ 奶酸脂脱将 / قۇرت قاينانۋ 干凉瘩疙奶酸将 ▲ 瘩疙奶酸形圆 قۇرت باسپا 状糊成煮 ▲ 瘩疙奶酸鲜新 قۇرت سىقپا 用手 ▲ 瘩疙奶酸的成攥 قۇرتىنك اتسن جاڭىلتىپ مالتا قويۇ 药换不汤换,面换头改。
قۇرت II 〈名〉蛆,蛆虫;虫蛆 ▲ باۋىر قۇرت 子虫 ▲ ءىبز تۇمىسىق قۇرت 虫象 ▲ 蛭肝〔医〕 بۇراندا قۇرت اۇرۋى 病体旋螺端钩〔医〕 ▲ جەگى قۇرت 龙地,蚓蚯 ▲ جىلىم قۇرت 虫条 ▲ 菌杆心 ▲ 蛹蚕〔动〕 ▲ جىبەك قۇرتى 人的良不地毛,鬼死吊,螟地草,蠖槐〔动〕 جۇلدىز قۇرت 虫 ▲ جۇمىر قۇرت 虫蛔 ▲ كەبىس قۇرت 草履 ▲ سورعىش قۇرتتار 虫浆吸 ▲ تالشىقتى 虫 ▲ تامشى قۇرت 虫滴 ▲ تاناۋنان قۇرت 虫毛鞭 ▲ ءمسەك قۇرتى ءتۇسۋ 头动妄举轻,热发脑;惹。
قۇرت III 〈名〉菌杆核结〔口〕。
قۇرت- IV ① قۇرى- 灭歼,灭消 ② 态动使的:灭把),完用(西东把)② 人敌灭消 جاۋدى قۇرتۋ 光花钱把他。了光花钱把他.ول اقشانى قۇرتتى/ 光花)钱 ورتەپ قۇرتۋ 烧光 ③ 惩罚:حاتتى بەرمەسەم، ول مەنى قۇرتادى. 罚惩会他,他给交不信把 ▲ 子骗湖江 الاياق جەردى قۇرتقان 我。 ▲ 根除草斩,绝杀尽斩 تۇقىمىن تۇزداي قۇرتۋ。
قۇرتاڭ 〈形〉弱瘦老年,的病有腿瘸(畜牲指)的。
قۇرتقا 〈名〉鱼水深〔动〕。
قۇرتقاشاش 〈名〉尾鸢〔植〕 ▲ تۇقىمداسى 科尾鸢〔植〕。

قۇرشايان 〈名〉蝎旱〔动〕。
قۇرى- 〈动〉①灭亡，亡灭，败溃，灭溃；جاۋ قۇرى- 了灭溃人敌（了亡灭人敌）。②（物植）凋。
اعاشتىك تامىرى قۇرىپ 枯干，萎枯，谢（而干因）；干变，干③。了枯干根树 قالىپتى。④子皮的了缩皱而硬干 تەرى 缩皱：قۇرىعان。⑤（孙绝子断）种绝 تۇقىم قۇرۇ 种绝，绝：قۇرىپ جۇرگەن كەز 穷，穷变 / 候时的穷：اقشانىك قۇرىپ جۇرگەن كەزىندە 候时的钱没 ▲ اتىم امالى قۇرۇ 措所无毫，法办无毫 ▲ 字“×”的我，“×”姓不我（语咒赌）！قۇرىسىن 写着倒：مەن وسىدان ئوشمدى الماسام، اتىم قۇرىسىن！“×”姓不就仇个这报不我 ▲。
اۇزىنان سۇي قۇرۇ ①羡慕，馋 ②垂，馋三涎尺 ▲ بۇنى قۇرۇ 精力疲尽；尽力疲软，懒酸身浑 ▲ دىمى قۇرۇ 筋力疲尽 ▲ دىككەسى قۇرۇ 筋力疲尽 ▲ مىسى قۇرۇ ①计：为能无，措所知不，尽智穷 筋力疲尽 ▲ سۇلدە（سۇلدەرى）قۇرۇ ②力，尽力疲筋 ▲ تىتىعى قۇرۇ 劳疲度极，尽力疲 ▲ تىم قۇرىسا 码起，少至不急疲 ▲ ىندىنى قۇرۇ ①堪于心醉，……于恋迷，望渴 ②常非 ……。
قۇرىق 〈名〉套：竿马套，竿套；用 سالۇ قۇرىق 马套竿 ▲ قۇرىعىنا ئوسۇ 当上骗受 ▲ قۇرىعى 很 ۇزىن 手 قۇرىق 端多计诡，多段手 ▲ قۇرىق بويلاماۋ 么那杆马套，深 ▲ قۇرىق بويى 地着不杆马套，深（长）。从服不，告劝听不 توقتاماۋ قۇرىققا。疮医肉剜，疮补肉挖 جالعاۋ قۇرىققا سىرىق ▲ 烈有，的服驯有没 ▲ قۇرىق تەسكەن 的性。
قۇرىقسىز 〈形〉的竿马套有没，的竿套无。
قۇرىقتا- 〈动〉：马套，马套竿套用；اساۋ 驯调经未住套竿套用 جىلقىنى قۇرىقتاپ ۇستاۋ 马烈的过。
قۇرىقتاس- I قۇرىقتا- 态互交的。
قۇرىقتاس II 〈形〉的马牧起一。
قۇرىقتات- قۇرىقتا- 态动使的。
قۇرىقتاۋ قۇرىقتا- 式定不的。
قۇرىقتى 〈形〉的竿马套有，的竿套带。
قۇرىقشا 〈名〉竿马套小，竿套小。
قۇرىقشى 〈名〉手能马套。
قۇرىل- ①قۇر- VI 成造，成构 ②态动被的。
▲ قۇرىلۇ جىلۇى 〔物〕成组：热合组。
قۇرىلعى 〈名〉置装。
قۇرىلدا- 〈动〉叫噜咕噜咕（子肚）。
قۇرىلداۋ قۇرىلدا- 式定不的。
قۇرىلما 〈名〉构结，造构：قۇرىلما جۇمىسى 程工构结。
▲ قۇرىلمالىق 的式构结，的构结 〈形〉 قۇرىلمالىق بولات ▲ 钢构结〔建〕 قۇرىلمالىق فورمۇلا 式构结〔建〕。
قۇرىلتاي 会大表代，会大 〈名〉。
قۇرىلىم 〈名〉构结，造构：ادام دەنەسىنىك قۇرىلىمى 构结的体人 / رومانىنىك قۇرىلىمى 构结的言语 / ئتىلدىك قۇرىلىمى 构结的说小 / توپىراق قۇرىلىمى 构结壤土 ▲ اتوم قۇرىلىمى 〔质地〕构结子原〔物〕 ▲ قۇيىندى قۇرىلىم 构结性涡。
قۇرىلىمدىق 〈形〉：的性构结，的式构结 قۇرىلىمدىق توپىراق 壤土性构结〔地〕 ▲ 水构结〔地〕。
قۇرىلىس 〈名〉①建，筑建，物筑建，程工筑建：زاۋود قۇرىلىستارى 业事设建，设建，地工筑建 在 قۇرىلىستا جۇمىس بستەۋ 物筑建的厂工 / سوتسيالىستىك قۇرىلىس 会社 / 作工地工筑建 / مەملەكەت قۇرىلىسى 设建家国 / 设建义主 پارتيا قۇرىلىسى 的党 ②设建：构结，造构 ئتىلدىك گرامماتيكالىق قۇرىلىسى 法语的言语 / جەر قابىعىنىڭ قۇرىلىمى 地壳结构 / ماشينانىك قۇرىلىسى 的构结 ▲ 造构的器机 قۇرىلىس ماتەريالدارى 料材筑建，件构〔建〕。
قۇرىلىستىق 〈形〉：的筑建作用可，的用筑建：قۇرىلىستىق اعاش 材木用筑建。
قۇرىلىسشى 〈名〉者筑建，人工筑建。
قۇرىم 〈名〉①烟煤，烟煤，垢烟，烟煤被 ②子烟，烟煤被 كىىز قۇرىم 〈污〉：的黑熏烟 / قارا قۇرىم 黑熏烟煤被子烟黑的色烟煤 ③子毡的色 / قارا قۇرىم شاي 茶的黑发而酽浓：的 / ەتىك 靴皮柔细。
قۇرىمدا- 〈动〉①染黑，黑染 ②色黑烟成染，黑除清。

。子烟煤掏，子烟煤的内炉

قۇرمداي 煤象色颜，的样一子烟煤象〈形〉了黑发得酽茶。 شاي قۇرمداي بولدى. 的烟

قۇرمدان- ①قۇرمدا- 熏烟被②态动被的 。脏熏烟被，燎火熏烟被，黑

قۇرمدانۇ قۇرمدان- 。式定不的

قۇرمداۋ قۇرمدا- 。式定不的

قۇرىس I 〈名〉①褶皱，纹皱 ②郁忧，闷郁，（畅舒情心）失消闷郁 جازىلۇ قۇرىسى 乐不闷闷：قۇرىسى تارقاۋ 散消容愁 。

قۇرىس- Ⅱ قۇر- 。态互交的 Ⅵ

قۇرىس- Ⅲ 〈动〉①挛痉，搐抽：اسقازان قۇرىسۋ 胃痉挛 ②缩，缩皱，缩蜷，起一在皱 تەرى قۇرىسۋ 皮肤皱③缩萎，缩瑟，缩蜷：اندا - ساندا قۇرىسىپ：缩搐，搦搐；团一成 ④。病毛的搐抽有时有他.بار قالاتىن جىنى 痛绞，痛着揪：ٴىشىڭ قۇرىسىپ اۇرىپ وتىر ما؟ 痛绞子肚是不是你？（转）⑤展不眉愁，郁忧，闷郁：بۇگىن نەگە قۇرىسىپ وتىرسىڭ؟ 今天你怎么愁眉不展？

قۇرىسقاق 〈形〉的缩皱爱，的起一在缩于易。

قۇرىسپا 〈名〉挛痉；缩抽，搦搐。

قۇرىستا- 〈动〉痛的缩抽肉肌，痛酸身浑。

قۇرىستان- ①قۇرىستا- 态身反的 ②抽搐，郁忧，乐不闷闷 ③来起缩蜷；挛痉犯。

قۇرىستاندىر- قۇرىستان- 。态动使的

قۇرىستات- قۇرىستا- 。态动使的

قۇرىستاۋ قۇرىستا- 。式定不的

قۇرىستىر- قۇرىس- Ⅱ 。态动使的

قۇرىس-تىرىس 〈名〉①〔转〕②纹皱，褶皱。郁忧情心，展不眉愁，乐不闷闷。

قۇرىسۋ قۇرىس- Ⅲ、Ⅱ 。式定不的

قۇرىسىپ-تىرىس- ①〈动〉皱皱，展不缩皱 ②巴巴愁，〔转〕③痛酸身浑；搐抽，缩抽。快痛不里心，乐不闷闷，展不眉不的

قۇرىسىپ-تىرىسۋ قۇرىسىپ-تىرىس- 。式定

قۇرىت- قۇرى- 。态动使的

قۇرىش 〈名〉①钢，钢纯：قۇرىش ماتەريالدار 材钢 / قۇرىش بولات 钢纯 ②钢纯，的硬坚，的实结：قۇرىش دەنە 体身的实结壮健 ▲ قۇرىش قاتۋ 钢轧〔冶〕 ▲ قۇرىش قالىپتاۋ 足满，瘾过 ▲ قۇرىش قالىپتاۋىش 机钢轧〔机〕。

قۇرىشتا- 〈动〉陶熏，炼锻，炼锤：قىزمەت بارىسىندا ٴوزىن ٴوزى قۇرىشتاۋ كەرەك. 在工作中要自己锻炼，的硬坚般铁钢象移不定坚。

قۇرىشتاي 〈形〉的。

قۇرىشتان- قۇرىشتا- 。态身反的

قۇرىشتاۋ قۇرىشتا- 。式定不的

قۇس I 〈名〉①鸟，禽，鹰：قۇس اسىراۋ 饲养鸟 / قۇس اۇلاۋ 捕猎禽 ②家养禽 / قۇس سالۋ 放猎禽兽 / قۇس شارۋاشىلىعى 家禽放牧 ▲ اۇزىمەن قۇس تىستەۋ 业养饲狂出口，口夸大，话说大，言惯生娇 ▲ بالىقشى قۇس 鹰鱼〔动〕 ▲ باسىنان قۇس ۇشىرماۋ 养鹰 ▲ بەيبىتشىلىك قۇسى 鸽平和 ▲ بۇلبۇل قۇس 鸟候鸟 ▲ جىر قۇسى 人诗；星歌 ▲ جۇماق قۇسى 兴诗鸟 ▲ جىل قۇسى 燕天〔天〕座 ▲ سايراعىش قۇستار 类禽鸣〔动〕 ▲ ٴتىستى قۇستار 类鸟成早 ▲ شىراق قۇستار 类鸟齿 ▲ قۇس اياعى 架脚（的坐踞鹰猎） ▲ قۇس امياك قىشقىلى 酸氨鸟〔化〕 ▲ قۇس بازارى ①市鸟，卵孵蛋下类鸟种各区地海沿 ②场市类禽 ▲ قۇس جاستىق 穴巢的 ▲ قۇس قالام 笔管翎 ▲ قۇس ويناق 情发类鸟 ▲ قۇس ساپتى ايات 形尖 ▲ قۇس تاڭداي 碗木大食鹰 ▲ قۇس ۇيقى（案图） ▲ قۇس توسەك 子褥毛羽 ▲ قۇس ۇيقىسى 眠睡的觉警多不眠睡，的睡轻 ▲ قۇس ۇيقىلى 的人婚新对）！ ▲ قۇسىڭ قۇتتى بولسىن 的祝（福 ▲ انتىڭ ٴبارى تۇلپار بولماس، 老偕头白祝！ قۇستىڭ ٴبارى سۇڭقار بولماس. 都不马【谚】。 ▲ قۇس جەتكەن 鹰雄是都不鸟，马骏是就里哪，里哪到飞儿鸟【谚】。家的他是

قۇس- Ⅱ 〈动〉吐呕：قان قۇسۋ 血吐 / قۇسۋ ٴارى ٴىش ٴوتۋ 泻下吐上 قۇسقىسى كەلۋ 恶心。

قۇسا I 〈名〉闷郁，憋气，闷气：ٴىشى قۇسا بولۋ（苦痛里心到感）气闷生。

قۇسا- Ⅱ 见 ۇقسا-.
قۇسالان- 〈动〉忧,闷苦;恼气,气愤,气闷生
郁: قۇسالانىپ جۇرمە، دەنساۋلىعىڭعا اسەر
جەتەدى. 别 的康健响影会,气闷生老别 。
قۇسالاندىر- قۇسالان- 的 态动使 。
قۇسالانۋ قۇسالان- 的 式定不 。
قۇسالى 〈形〉闷闷;的闷郁,的恼气,的闷气
不乐的 。
قۇسات- 见 ۇقسات-.
قۇساۋ قۇسا- Ⅱ 的 式定不 。
قۇسباۋ 线脚(的鹰猎) 。
قۇسبەگى 〈名〉者鹰猎驯善,人鹰驯 。
قۇسبەگىلىك 〈名〉术技鹰驯,鹰驯 。
قۇسجولى 〈名〉〔天〕河天 , 河银 ▲ قۇسجولى
جازىقتىعى 〔天〕面河银 ▲ قۇسجولى جۇيەسى
河银〔天〕系河银 ▲ قۇسجولى ورتالىعى 〔天〕
心 ▲ قۇسجولى تۇماندىعى 〔天〕云星河银 ▲
قۇسجولى شوعىرى 体团河银 〔天〕 。
قۇسقىز- قۇس- Ⅱ 的 态动使 。
قۇسسيراق 〈名〉豆足鸟 〔植〕 。
قۇستا 见 قۇسا Ⅰ .
قۇستاي 〈形〉的样一儿鸟和 ▲ قۇستاي ۇشۇ
步跑速快,进前速飞 。
قۇستاران 〈名〉蓄扁 〔植〕 。
قۇستۇمسىق 〈名〉镐字十,镐咀鹤 。
قۇستىر- ① قۇس- Ⅱ 的 态动使 ② 催 吐:
قۇستىراتىن دارىلەر 剂吐催 。
قۇستىرعىش 〈名〉扬吐呕吐剂催,剂吐 。
قۇستىرت- قۇستىر-的 态动使 。
قۇسۋ قۇس- Ⅱ 的 式定不 。
قۇسحانا 〈名〉窝鸟,窝鸡 。
قۇسىق 〈名〉①恶 物吐呕,吐呕,心:جاقپىنان
بەرى قۇسىق جوق 了吐呕不来近 ②呕,物吐呕
西东的吐 :ارافكەش ماس بولىپ، ءۇستى باسى
قۇسىق بول ىپ كەتىپتى. 得弄,酒了醉喝汉醉
钱马〔植〕物吐呕是都身满 ▲ قۇسىق جاڭعاق
子 ▲ قۇسىق تامىر 根吐〔植〕 ▲ قۇسىق تامىر
تۇنباسى 酊根吐 。
قۇسىر 〈名〉行恶,恶罪,孽罪,规教反违:
قويدىڭ قۇسىرىنا قالۋ 罪之羊杀犯 。

قۇت Ⅰ 〈名〉月二〔旧〕 。
قۇت Ⅱ 〈名〉①运幸 ② 赐神,惠天〔宗〕
قونىپتى. 尾白〔动〕了运红走他 。▲ اق قۇت
▲ قۇتى كەتۋ 霉倒,运走不,运背 ▲ قۇتى
قاشۋ ①措失皇张,狈狼 ② 运背,霉倒
▲ قۇتى ۇشۋ 胆了破吓,怕害分十 ▲ قۇت قونۋ 幸侥,
。利吉,福幸很,运红走
قۇتاي- 〈动〉①来起裕富;长增,值增:ساعان
مال قۇتايمايدى ەكەن. 长增不老么怎畜牲的你
呢。②用耐:كەشە عانا كيگەن كيىم، بۇگىن
جىرتىپ كەلىپتى، بۇعان كيىم قۇتايمايدى. 昨
。费很服衣穿他,了破就天今服衣的穿才天
③生息,存活;惯住:بۇعان قاتىن قۇتايماي-اق
كەتتى. (去死都妻个几娶连一)妻妨他 。④
قۇتايۋ قۇتاي- 的 式定不 。
قۇتايت- قۇتاي- 的 态动使 。
قۇتان 〈动〉〈名〉鹭,鹭鹭 ▲ اق قۇتان
白 ▲ كوك قۇتان 苍鹭 ▲ قىزىل قۇتان 〔动〕
。鹳红
قۇتان ءشوپ 〈名〉半枝莲 〔植〕 。
قۇتقار- 〈动〉救,者救营,者救解,者救拯,救挽:
بالەدەن قۇتقارۋ 来出救解中难灾从 / اجالدان
قۇتقارۋ 来过救抢上线亡死从 。
قۇتقارت- قۇتقار- 的 态动使 。
قۇتقارتتىر- قۇتقارت- 的 态动使 。
قۇتقارۋ قۇتقار- 的 式定不 。
قۇتقارۋشى 〈名〉救,者救营,者救解,者救拯
。主世救;人恩命救,星
قۇتقارىل- قۇتقار- 的 态动被 。
قۇتقارىس- قۇتقار- 的 态互交 。
قۇتپا 〈名〉等邦尔古教兰斯伊)巴特呼〔宗〕
。说演,讲宣,(告祷的日节
قۇتپان Ⅰ 〈名〉。礼宵,坦夫虎 [阿]
قۇتپان Ⅱ ①〈名〉狗 ②手能羊放,手能羊牧
。名
قۇتسىز 〈形〉;的顺不,的祥吉不,的利吉不

过生未 باۋرى قۇتسىز ▲ 的运背,的运幸不。子孩

قۇتسىزدىق قۇتسىز 词名象抽的。

قۇتتى 〈形〉① ②的幸庆,的气福有,的福幸 ③的幸侥;的运走,的运幸,的利吉,的祥吉 قۇتتى بولسۇن ايتۇ 祝福,的果结满美成造 ▲ قۇتتى بولۇ 满美,福幸 ▲ قۇتتى ورنىنا قوندىرۇ 贺庆 ▲ قۇتتى بولۇ 家婆的心称个找儿女给 ▲ قۇتتى قوناق 喜之迁乔 ▲ قۇتتى قونىس 宾贵,客贵 جەر قۇتتى بولسا، مال ءسۇتتى بولار.【谚】水多奶产盛丰草。

قۇتتىعالام 〈名〉下天普,界世,宙宇。

قۇتتىق 〈名〉①贺祝,喜贺 ②祥吉,利吉。

قۇتتىقتا- 〈动〉:意致,祝庆,贺庆,贺祝 1-ماي مەيرامىن قۇتتىقتاۋ 节一五祝庆 / توي قۇتتىقتاۋ 礼婚贺恭。

قۇتتىقتال- قۇتتىقتا- 态动被的。

قۇتتىقتاس- قۇتتىقتا- 态互交的。

قۇتتىقتات- قۇتتىقتا- 态动使的。

قۇتتىقتاۋ قۇتتىقتا- 式定不的。

قۇتحانا 〈名〉家,子房(的己自属)。

قۇتى 〈名〉子匣的制精。

قۇتىل- 〈动〉:脱免,救得,脱逃,脱解,脱摆:جاۇدىڭ شابۇىلىنان قۇتىلۇ 击袭的人敌脱摆/قاشىپ قۇتىلۇ 逃脱 / ولىمنەن قۇتىلۇ 免(救得(免亡死于六十三)▲ قۇتىرعانىنان قۇتىلعان اقىل 计上为走计。

قۇتىلا- 〈动〉里盒小进放,里子匣装。

قۇتىلات- قۇتىلا- 态动使的。

قۇتىلاۋ قۇتىلا- 式定不的。

قۇتىلعىسىز 〈形〉,的救挽可不,的避逃可不:的回挽可不,的避逃可不惩 قۇتىلعىسىز جازا 罚。

قۇتىلدىر- ① قۇتىل- ②救挽,救抢 态动使的。

قۇتىلت- ① قۇتىل- ②救挽,救抢态动使的。

قۇتىلۇ قۇتىل- 式定不的。

قۇتىلىس 〈名〉放解,脱摆,脱解,救解。

قۇتىر- 〈动〉①乱错神精,邪中,魔中 ②发乱,狂,疯发,狂:تورعاي ▲ 激愤,暴狂得变,乱 قۇتىرسا بۇركىتكە شابادى، ءىت قۇتىرسا يەسىن قابادى.【谚】咬狂逞儿狗,鹰老撞狂逞雀麻。人主。

قۇتىرت- ① قۇتىر- 挑,使唆 ②态动使的:سەنىڭ ▲ 将激,火拨灯挑,动煽,拨挑,唆动煽在人有定肯 قۇتىرتىپ جۇرگەن بىرەۋ بار. 你。

قۇتىرتۇ قۇتىرت- 式定不的。

قۇتىرتۇشى 〈名〉教,者拨挑,者动挑,者唆挑,者动煽,犯唆教,者唆。

قۇتىرۇ قۇتىر- 式定不的。

قۇتىرىق 〈名〉①神精;病水恐,症犬狂〔医〕 ②病人狂,子疯〔转〕。

قۇتىرىقتان- 〈动〉足十气狂,狂发,疯发。

قۇتىرىقتاندىر- قۇتىرىقتان- 态动使的。

قۇتىرىقتانۇ قۇتىرىقتان- 式定不的。

قۇتىرىن- قۇتىر- 态身反的。

قۇتىرىس- قۇتىر- 态互交的。

قۇش- 〈动〉:抱搂;吻接,吻亲:كۇن كوكشىل ورماندى قۇشىپ تۇر. 森的色绿着浴沐光阳。▲林(②饶求,求恳,求央 ①اياعىن قۇشۇ 脚:抱搂,抱怀,抱胸,怀 قۇشاق جايۇ(臂双开伸)/(臂双开张)قۇشاق جايىپ قارسى الۇ 一,抱一قۇشاق ▲(迎欢烈热)迎欢抱拥 ءبىر قۇشاق 搂:ءبىر قۇشاق وتىن 一禾柴抱。

قۇشاق-قۇشاق 〈形〉:的抱成,的抱一-抱一 قۇشاق-قۇشاق.火柴抱一抱一 وتىن قۇشاق。

قۇشاقتا- 〈动〉①:中怀在搂,抱搂,抱拥,抱 ايقىرا قۇشاقتاۋ / 抱搂臂双开展 بالانى قۇشاقتاپ ال 把子孩上抱 ②:抱 ءبىر قۇشاق ءشوپ قۇشاقتاپ كەل 来草抱一抱 ▲ تىزەسىن قۇشاقتاپ قالۇ 子妻失丧。

قۇشاقتاس- قۇشاقتا- 态互交的。

قۇشاقتاستىر- قۇشاقتاس- 态动使的。

قۇشاقتات- قۇشاقتا- 态动使的。

قۇشاقتاۋ قۇشاقتا- 式定不的。

قۇشبەگى 〈名〉主郡〔旧〕。

قۇشتار 〈形〉,的爱喜常非 ,的好爱烈强有具

,慕羡 قۇشتار بولۇ 羡慕,的慕爱,的慕羡 ▲ 。趣兴烈强有,恋迷,醉迷,情钟,欢喜,上爱着,恋迷,住神,情钟,慕恋〈动〉 **قۇشتارلان-** ……于心醉,迷。

قۇشتارلاندىر- قۇشتارلان- 的动使态。

قۇشتارلانۇ قۇشتارلان- 的式定不。

قۇشتارلىق ① قۇشتار 的词名象抽 ② 醉心,好爱,恋迷。

قۇشتىر- قۇش- 的动使态。

قۇشتىرت- قۇشتىر- 的动使态。

قۇشۇ قۇش- 的式定不。

قۇشحانا〈名〉场宰屠。

قۇشناش〈名〉〔旧〕巫神,姑仙,婆巫,巫女。

قۇشىر〈名〉〔宗〕税课。

قۇشىر-زەكەت〈名〉税杂捐苛。

قۇشىرلان-〈动〉渴似饥如;兴尽,情尽。

قۇشىرلاندىر- قۇشىرلان- 的动使态。

قۇشىرلانت- قۇشىرلان- 的动使态。

قۇشىرلانۇ قۇشىرلان- 的式定不。

قۇشىس- قۇش- 的动互交态。

قىبى〈名〉机时,会机:قىبىن تاپۇ 会机找 ▲ 称手拍;足意满心,意满,快痛,瘾过 قىبى قانۇ 过瘾 快:ارقتى قىبى قانعانشا ئىشتى 酒了够过可他 。瘾

قىبىجىق:قىبىجىق قاعۇ 胆 ;怯 ;虚心 吾支支,吾吾,巴巴结结。

قىبىجقتا-〈动〉①老,思意好不,安不立坐 是老 قىبىجقتاپ قاراي بەردى 束拘到感不是:قىبىجقتاماي-اق قوي، مۇنداق سەنمەن قاتىسى 心担,胆吊心提,虚心 ②看地安不支支 ③。系关有没你和这,心担要不你 جوق. قىبىجقتاپ سويلەۋ 说支支话,巴巴结结,吾吾:قىبىجقتاۋ 的吾吾。

قىبىجقتاۋ قىبىجقتا- 的式定不。

قىبىجىڭدا- 见 قىبىجقتا-.

قىبىجىڭداۋ قىبىجىڭدا- 的式定不。

قىبىلا 见 قۇبىلا.

قىبىلاناما 见 قۇبىلاناما.

قىبىلجۇ قىبىلجى- 的式定不。

قىبىلجى-〈动〉蹭磨磨,悠磨,作动地腾腾慢,拉拉拖拖,蹭:سەن ئۇستىپ قىبىلجىپ جۇرسەڭ بۇل جۇمىس قا شان بىتەدى. 此如你。完做能候时么什活个这,去下蹭磨。

قىبىلجىت- قىبىلجى- 的动使态。

قىبىر〈名〉动活,静动,作动,动:قىبىر ەتپەۋ 一动不动 / قىبىر جوق 没动有静。

قىبىر-جىبىر ①〈名〉动爬,动蠕 ②动活,动,心醉 ③弹动。波奔,忙奔,碌忙〔转〕

قىبىر-قىبىر: قىبىر-قىبىر ەتۇ 微动,动蠕,动,在虫蛆 قۇرتتار قىبىر-قىبىر ەتىپ ئۇيۇر 弹动:。动蠕

قىبىرلا-〈动〉①动活,弹动,动;动移,缓:ايانعىن قىبىرلاپ باسۇ 动挪地慢慢,动走地慢:قىبىرلاپ تۇرساق ئىسىمىز 缓/子步着迈地慢 ②完做会就作工动活动活 ئىبتىپ قالار 蠕 蚁蚂 قىبىرلاپ جۇرگەن قۇمىرسقالار 动爬,动:行,动:جان باعۇ ئۇشىن 忙奔,罗张 ③行爬在 قىبىرلاۋ 生为而活奔忙。

قىبىرلاس- قىبىرلا- 的动互交态。

قىبىرلات- قىبىرلا- 的动使态。

قىبىرلاۋ قىبىرلا- 的式定不。

قىبىر-سىبىر〈名〉①动活,动乱,动,静动 ②嘀嗒,论议,咕。

قىبىرسىز〈形〉的动不动一,的动有没,的静动有没,的静静:قىبىرسىز جىم-جىرت 的声无雀鸦,的悄悄 / ئۇيدىڭ ئىشى قىبىرسىز ەدى 夜深的静静。的悄悄静里屋

قىبىرشاق〈名〉质杂:ئۇنتىسى ئۇزىپ نشىندەگى قىبىرشقتاردى الىپ تاستاۋ 奶鲜将。质杂其去滤过行进

قىدي-〈动〉动不着呆,着盯死死:سەن نەگە وعان قىدىپ الدىڭ؟ 他着盯老么什为你?

قىديت- قىدي- 的动使态。

قىديۇ قىدي- 的式定不。

قىدىڭدا-〈动〉人逼咄咄,脚划手指,逼催:ول ئوزى-اق بارادى، قىدىڭداي بەرمە. 肯己自他。他催老要不你,去定

قىدىڭداس- قىدىڭدا- 的动互交态。

قىدىڭدات- قىدىڭدا- 的动使态。

قىدىڭداۋ قىدىڭدا- 的式定不。

قىدىك-قىدىك ▲ قىدىك-قىدىك ەتۋ 支来使支。人逼咄咄，逼催；脚划手指，去使的中说传信迷）尔德克〔旧〕①〈名〉Ⅰ قىدىر，爷神财，神财〔转〕②（人圣，者知先，者言预七 جەتى كىسىنىڭ ءبىرى قىدىر 幸之福神 ▲（者知先）“尔德克”是个一有必中之人 جولداسىڭ قىدىر بولسىن！运走你祝！ ▲ قىدىر قولداعان 走的运幸，的运走 ▲ قىدىر قونۋ（دارۋ）。财发，运走

قىدىر- Ⅱ〈动〉①串 قىدىرۋ 游漫，逛游，逛闲，门：多）稳不，动活，动摆 ②勒吾阿串 اۋىل قىدىرۋ（杆木的间之窗天和栏栅房毡指 ▲ قىدىرىپ جەگەن جانباستان، شاقىرىپ بەرگەن جاۋىرىن 骨啃吃请如不，肉肥吃门串逛闲【谚】ارتىق。头。

قىدىرعىش〈名〉人，人的逛闲爱，人的门串爱：者闲好手游，人的逛游欢喜 قىدىرعىشتىڭ بارمايتىن جەرى جوق。到不串有没人的门串爱。方地的

قىدىرما〈形〉好手游，的逛闲爱，的门串爱的闲：بۇل بالا قىدىرما بولىپ جامان ۇيرەنىپ 习恶的闲好手游了成养子孩个这。

قىدىرمالار〈名〉جەر ▲ 星行大，星行〔天〕شارى تەكتەس قىدىرمالار ▲ 星行〔类地天〕تومەنگى قىدىرمالار 星行日近〔天〕。

قىدىرمالىق ①قىدىرما 串爱 ②词名象抽的闲好手游，惯习的门。

قىدىرت- قىدىر- Ⅱ的态动使。

قىدىرتقىز- قىدىرت- 态动使的。

قىدىرتتىر- قىدىرت- 态动使的。

قىدىرۋ قىدىر- Ⅱ的式定不。

قىدىرىمپاز〈形〉的，的逛逛游游，的闲好手游：的去逛来游，的门串好手游 قىدىرىمپاز ادام 人的闲好。

قىدىرىمپازدىق قىدىرىمپاز 词名象抽的。

قىدىرىندى〈名〉串，人门，者游逛，人闲好手游。قىدىرىندى كوبەيىپ كەتتى：者逛闲，者了来起多者闲好 /。قىدىرىندىنىڭ اياعى ۇزىلمەيدى。绝不绎络人的门串。

قىدىرىس Ⅰ〈名〉：门串，游漫，逛闲，达留 سەنىڭ قىدىرىستى ازايتقانىڭ ءجۇن。应该少串门。

قىدىرىس- قىدىر- Ⅱ的态互交。

قىدىرىستا-〈动〉：步散，逛闲，游闲，逛游 كوشەدە قىدىرىستاپ ءجۇرۋ 在街上逛游（街逛）。

قىدىرىستاۋ قىدىرىستا-的式定不。

قىجاقتا- 见 كىجىڭدە-。

قىجاقتاۋ قىجاقتا-的式定不。

قىج-قىج: قىج-قىج قاينايۋ ①响作吱吱，度过酵发：ايران اشپ قىج-قىج قاينايپ كەتىپتى。胃，热灼（胃）②。声吱吱出发度过酵发奶酸多过酸 ▲ جىگەرى قىج-قىج قاينايۋ 火三冒丈，冲冲气怒，冠冲火怒。

قىجىل〈名〉：痛气胃，酸发里骨，心醋 ①اسقازاننىڭ قىجىلى；恨痛，恨仇〔转〕②酸胃：恨怨 بۇل قالجىڭ سياقتى بولعانىمەن وعان 玩是象去上看话个这 دەگەن قىجىلى بار ەدى。恨仇的他对着含包上际实，笑。

قىجىلدا-：酸作，痛灼，酸发（胃）①〈动〉：度过酵发 ②酸发里胃：اسقازان قىجىلداپ 奶的度过酵发 كەتكەن ايران قىجىلداپ。

قىجىلداق〈名〉：痛灼，酸发（之胃）。

قىجىلدات- قىجىلدا-的态动使。

قىجىلداۋ قىجىلدا-的式定不。

قىجىم〈名〉：绒丝 绒毛长（布）：قىجىم كويلەك 长衫 / قىجىم كىلەم 毯丝。

قىجىڭدا-〈动〉①：强倔 ②顺驯不，御驾听不，固执。从顺不，执。

قىجىڭداۋ قىجىڭدا-的式定不。

قىجىر〈名〉：懑愤，怒气，慨愤，怒愤 ①قىجىرى قاينايۋ（كەلۋ）/（冲冲气怒）怒发 قىجىرىنا ءتيۋ 触怒（怒惹，怒激）②皱，纹皱：裂皴，褶 جاپ-جاس تۇرىپ بەتىنە قىجىر / 了纹皱有就上脸的轻轻纪年 ءتۇسپەتى 手的裂破 كەتكەن قول بولىپ قىجىر。

قىجىرا〈名〉[阿]：历回。

قىجىرا-：沮，脸苦眉愁；额蹙，眉皱 ①〈动〉：丧 جانىم-اۋ نەگە قىجىرايىپ ءجۇرسىڭ؟ 的我，扭别闹 ②？的展不眉愁么什为你，儿肝心 ەشكىمگە قىجىرايانىن ءجونىڭ：气堵，兴高不

جوق. 扭别闹人何任和理道有没你 。

قىجىرايتىـ قىجىراي- 态动使的 。

قىجىرايۇ قىجىراي- 式定不的 。

قىجىرايىسـ قىجىراي- 态互交的 。

قىجىـــــرلانـ 〈动〉 恨愤，气生，动激：ول قىجىرلانىپ كەتتى. 他来起动激了。/ قىجىرلانا سويلەۋ 说地动激 。

قىجىرلانۇ قىجىرلان- 式定不的 。

قىجىرتـ 〈动〉 ① 得不使，扰烦，扰搔，乱扰：پارتيزاندارىمىز جاۋدى قىجىرتىپ، ولارعا تىنىم بەرمەدى. 宁安其使，人敌扰搔队击游的们我。 ونىڭ 怒愤，恨怨，懑愤，恨愤②。宁安得不我使为所作所的他：قىلىقتارى مەنى قىجىرتتى. 怒愤 。

قىجىرتارلىق 〈形〉 的慨愤人使，的气生人惹：ادامدى قىجىرتارلىق قىلىق 为行的慨愤人使 。

قىجىرتۋ قىجىرت- 式定不的 。

قىز I 〈名〉①女少，女闺，儿女，孩女：قىز بالا 老女闺小，娘姑小，孩女小 ② 〈名〉 女处女 ▲ 女仙 〔天〕 ② 女仙 ① حور قىزى ▲ 座萨哈）娘姑刁狼 ▲ قىز ءبورى 婚抢 قاشۋ ▲ قىز الىپ ，狼演扮子伙小 ，戏游种一的女男年青族克可，的爱可 قىزدىڭ بالاسىندايى ▲ （羊演扮娘姑 ▲ قىز جارىس 女跑赛子 ▲ قىز جولداسى 的亲婚未见初子伙小 ▲ قىز كادە 相傧女，娘伴（子伙小） ▲ قىز كورۋ 会聚的人年青时妻嫁出在娘姑 ▲ قىز تانىسۋ 象对色物，娘姑挑逃助协给送 ▲ قىز قاشار 式仪别告人亲和时的族克萨哈）追娘姑 ▲ قىز قۇار 物礼的者婚娱文的人青年 ▲ قىز ويناق 动活乐娱种一）▲ قىز ۇزاتۋ 动活（会聚） ▲ قىزىم 桑指【谚】 娘姑聘 ▲ قىزىم ساعان ايتايىن، كەلىنىم سەن تىڭدا. 【谚】 槐骂。▲ قىزىم ۇيدە، قىلىعى تۇزدە. 【谚】 姑 。▲ قىز قىلىعىمەن 扬下天名美，房出不娘سۇيكىمدى، ۇل ادەبىمەن سۇيكىمدى. 【谚】 姑 德道在美子男，表仪在美娘 。

قىزـ II 〈动〉① 烧发，热发，热变：كۇن قىزدى. 天（了来起热天）了热变气天 / ونىڭ ەتىسى قىزىپ قالىپتى. 了烧发他 。② 急躁，无白平 بوسقا قىزۋ ：怒发 ，火发；昂激，动激（到展发物事），跃活，闹热，火红 ③ 火发的故高潮：توي قىزىپ كەتتى. 闹热很得办礼婚 。/ جاستار قىزىپ كەتتى. 了来起跃活人年青 。/ جۇمىس قىزدى. 劲起很得干作工 ，捂发 ④ 。捂发麦小：ءبيداي قىزىپ كەتتى. 质变，酶发 ：قىمىز ءىشىپ قىزىپ قالعان 了 意醉有 ⑤ 。 ▲ 们人的意醉点有得喝酒奶马喝 ادامدار كورسە قىزار 见 قانى قىزۋ 发 ▲ 馋眼，迁思异 ▲ تەمەـــــردى 丈三冒火，火肝动，怒发，火铁打热趁【谚】 قىزۋىندا سوق. 。

قىزا-قىزا 〈副〉 ① 逐渐越来越，来起热渐热越来越 。重加渐渐意醉③昂激越来越，动激渐渐 ②

قىزالاق 女闺小，娘姑小，孩女小 〈名〉 。

قىزامىق I 〔医〕 〈名〉 疹红，疹风 。

قىزامىق II 〔植〕 〈名〉 桔越 。

قىزار- 〈动〉 ① 红发，色红成变，色红呈：الما قىزاردى. 了红果苹 。/ شىعىس قىزاردى، كۇن 耳红面，红脸 ②。升阳太，红方东：كوتەرىلدى. 惑窘，愧羞，臊害，羞害，赤：ۇيالعانىنان قىزا- ① 脸 ▲ 红发脸得羞 ▲ بەتى قىزارۋ ② 臊害，红脸 ▲ كوزى قىزارۋ ① 慕羡，馋眼，红眼 ② 红发睛眼 ▲ قىزارا ءبورتۋ 。面满光红，扑扑红 。

قىزاراقتا- 〈动〉 子脖红脸，怒发，火发，气生：ول بۇگىن قىزاراقتاپ كەتتى عوي. 粗今他 。了来火起发啥为天

قىزاراقتاس- قىزاراقتا- 态互交的 。

قىزاراقتاۋ قىزاراقتا- 式定不的 。

قىزاراڭدا- 〈动〉 ① 红羞色面，赤耳红面：قالجىڭ، وعان قىزاراڭداما. 不用，笑玩开是那。 ② 。气脾发大样这着，来起急焦，来起急性：سابىر ەت، قىزاراڭداما. 昂激，点一静冷要 。动激要不

قىزاراڭداس- قىزاراڭدا- 态互交的 。

قىزاراڭدات- قىزاراڭدا- 态动使的 。

قىزاراڭداۋ قىزاراڭدا- 式定不的 。

قىزاراڭ-قىزاراڭ：قىزاراڭ-قىزاراڭ ەتۋ 见 قىزاراڭدا-。

قىزارت- قىزار- 的态动使的。
قىزارتقىز- قىزارت- 的态动使的。
قىزارتتىر- قىزارت- 的态动使的。
قىزارۇ قىزار- 的式定不的。
قىزارىندى 〈形〉的色红呈,的红发。
قىزارىڭقى 〈形〉红发点有,的红较,的红稍的。
قىزارىس- قىزار- 的态互交的。
قىزبا I 〈名〉〔医〕病热 ▲ بالالار قىزباسى 状波〔医〕病热儿小 ▲ تولقىندى قىزبا 热 ▲ بلعالدىق قىزباسى〔医〕疠瘅 ▲ قىزبا تۇسىك〔医〕产流性病热 ▲ ۋىستامالى قىزبا 间热歇。
قىزبا II 〈形〉急心,的性急,的急性,的燥急,的动激易:ول قىزبا مىنەزدى ادام. 他是急性人的子。
قىزبالىق قىزبا II 的名象抽词。
قىز-بوزبالا 〈名〉女男年青。
قىزعالداق 〈名〉〔植〕菇慈山,属香金郁 ▲ الپى قىزعالداعى 仙来客。
قىزعالداقتاي 〈形〉香金郁象,的艳鲜,的红的艳鲜样一。
قىزعالداقتى 〈形〉长生香金郁,的多香金郁的菇慈山有长,的多。
قىزعان- 〈动〉①醋吃,妒嫉,妒忌:قىمىزدى باسقالاردان قىزعانۋ 小 ②酒奶马喝人别妒忌小 قىزعانۋ 不舍,得不舍,气:作下,啬吝,得不舍 تاماقتى 饭吃人别给得。
قىزعاندىر- قىزعان- 的态动使的。
قىزعانۋ قىزعان- 的式定不的。
قىزعانشاق 〈形〉①嫉,的心妒嫉含,的妒嫉好,的重心妒嫉,的醋吃好,的醋有,的意醋:قىزعانشاق كوزقاراس 的吃贪,的婪贪 ②光眼的妨妒 قاسقىرداي قىزعانشاق جامان ادام 婪贪样一狼象 ③人坏的:ول اسكەرە قىزعانشاق، ساعان كىتابىن بەرمەيدى. 他是红眼,醋吃,妒忌,妒嫉的气小常非个人,你给书把会不。
قىزعانشاقتان- 〈动〉。
قىزعانشاقتانۋ قىزعانشاقتان- 的式定不。
قىزعانشاقتاۋ 〈形〉吃爱些有,的重较心妨妒,的醋的气小较比;
قىزعانشاقتىق قىزعانشاق 的名象抽词。
قىزعانىس- قىزعان- 的态互交的。
قىزعانىش 〈名〉①醋,醋吃,心妒嫉,妒嫉:ىشىندە قىزعانىش پايدا بولۋ 意:②心妒嫉生产红眼,热眼,慕羡,心慕羡。
قىزعانىشتى ①〈形〉的重心妒嫉,的妒嫉;的心慕羡有,的慕羡 ②的意醋含,的醋吃。
قىزعانىشتىق 见 قىزعانىش.
قىزعىل 见 قىزعىلت.
قىزعىلت 〈形〉的红粉,的红浅,的红微:قىزعىلت گۇلدەر / 朵花的红浅 قىزعىلت ساري گۇلدى ساسىق ▲ (色红橙)色红桔 قىزعىلت گۇلدى ساسىق مەڭدۇانا ▲ 罗陀曼花紫〔植〕قىزعىلت كوك 蓝藏。
قىزعىلتتان- 〈动〉变,色红浅成染,色粉成染,色红粉呈,色红浅成。
قىزعىلتتانۋ قىزعىلتتان- 的式定不。
قىزعىلتتىق قىزعىلت 的名象抽词。
قىزعىلتىم 〈形〉的红桔,的红浅。
قىزعىلىق 〈名〉闹热,乐享,乐娱。
قىزعىلىقسىز 〈形〉无,的味趣有没,的趣无,的思意有没,的聊。
قىزعىلىقتى 〈形〉引,的趣兴感人令,的趣有,的笑可,的人引吸,的往神人令,的胜入人。
قىزعىن 〈形〉:的心热,的烈执,的情热:قىزعىن كۇتۋ / 待接的情热 قىزعىن قارسى الۋ 迎欢烈热。
قىزعىندىق ①قىزعىن 的名象抽词 ②情热,情热。
قىزعىش 〈名〉①鸡麦头风,鬼田〔动〕 ▲ تاس قىزعىش 鬼跳〔动〕。
قىزعىشتاي 〈形〉▲的样一鸡麦头风和 قىزعىشتاي قورعاۋ 护坦力极。
قىزداي 〈形〉▲的柔温;的样一娘姑和 قىزداي الۋ 常非 جاس قىزداي ▲ 婚结娘姑和 قىزدى 〈形〉▲的多娘姑,的女闺有 اۋىلدىڭ ەڭ جاتپاس. 【谚】狗勒吾阿的多娘姑 قىزدى 宁安得不。

قىزدىق 〈名〉膜女处。

قىزدىر- ① قىز- Ⅱ 态动使的，热烘，热加 ② 烧子炉把 جاعۇ قىزدىرىپ 挑，拨挑；起激，发激，励激，动鼓 ③ 红通得 سەن ول ەكەۋىن قىزدىرىپ توبەلەستىر- 两们他动鼓是不是你？ ياكى 火得觉使；度温高提，热发起引 ④ ？架打个 ارىق ادامنىڭ دەنەسىن قىزدىرادى. 辣辣：能酒。温体的人高提

قىزدىرما Ⅰ 〈名〉① 唆教，者使唆，者动煽 قىزدىرمالىق قىزىل ئتىل، تۇپكە جەتەر سوڭى ئبىل. 者唆挑，者终最头舌的者唆教，道知要 ② 。灾之顶灭来带会者动鼓，人的

قىزدىرما Ⅱ 〈名〉膛炉 ▲ قىزدىرما مەش 火炉烤，墙

قىزدىرمالا- 〈动〉热使，劲鼓以加，动鼓以加来起闹。

قىزدىرمالاۋ- قىزدىرمالا- 的不定式。

قىزدىرماشى 见 قىزدىرما.

قىزدىرت- قىزدىر- 的态动使。

قىزدىرۋ قىزدىر- 的不定式。

قىزدىرىل- قىزدىر- 的态动被。

قىزدىرىن- ① قىزدىر- 烤，暖取 ② 态身反的火：كۇنگە قىزدىرىنۋ / وتقا قىزدىرىنۋ 火烤。

قىزدىرىس- قىزدىر- 的态互交。

قىز-كەلىنشەك 〈名〉妇娘姑，妇少娘姑；(的青年指)女妇。

قىز-قىز: قىز-قىز قاينىاۋ ① 热，热炎，热炽 ئۇيدىك ئشى قىز-قىز قاينىاپ 呼呼热，烘烘：تۇر. 屋里呼呼热。的呼呼热 ② 烫发，热发，热发：بالانىڭ باسى قىز-قىز قاينىاپ تۇر. 在头的子孩热发。

قىز-قىرقىن 〈名〉(称泛)子孩女，娘姑。

قىزمەت 〈名〉① 务任，业职，务服，作工：اسكەري قىزمەت 军事工作(务军) / حالىق ئۇشىن قىزمەت ستەۋ 为人民服务 / قىزمەت اتقارۋ 执行任务 ② 职务：ونىڭ قىزمەتى نە؟ 什么职务？ / قىزمەتكە تاعايىندالۋ 委任 / 担任他

قىزمەتتەن قالدىرۋ 免职(革职) ▲ قىزمەت بابى 工作(系关，因原)要需。

قىزمەتكەر 〈名〉员职，者作工，员人作工：وزات قىزمەتكەر 先进工作者 / عىلمي قىزمەتكەر 科学技术工作者 / تەحنيكا قىزمەتكەرلەرى 员。

قىزمەتتەس Ⅰ 事从；仁同，者事共，事同〈名〉。行同，人的作工种一同。

قىزمەتتەس- Ⅱ 协，事办起一，作工起一〈动〉。作。

قىزمەتتەستىك 〈名〉。行同，事共，系关事同。

قىزمەتتەسۋ قىزمەتتەس- Ⅱ 。式定不的。

قىزمەتشى〈名〉员人职供，员务公，员人作工。

قىزتالاق 〈名〉。西东贱下，货贱〔咒〕。

قىزتەكە 〈名〉。人阳阴，人性两。

قىزۋ Ⅰ 〈名〉① 量热，度热，度温：كۇننىڭ قىزۋى 力精，儿劲，量力 ② 温气قايتۋ قىزۋ 热 ③ 退减力精：قىزۋ قارسى الۋ 趣兴，情热：قىزۋ سويلەۋ (情心的)动激，动冲 ④ 迎欢烈 ② 地情热，地烈热 ① قىزۋ تۇردە 说地动激 ▲ 地烈激，地张紧 قىزۋ قاندى 动激易，的急性。的暴气脾，的

قىزۋ قىز- Ⅱ 。式定不的。

قىزۋلان- 〈动〉① 来起动激，来起奋兴 ② 怒。凶凶势气，怒发，作发气。

قىزۋلانۋ قىزۋلان- 的不定式。

قىزۋلاۋ 大较量热，的热较，的热稍 ①〈形〉醉有 ③ 的心热较，的情热较，的烈热较 ② 的：的急较子性，的气脾发易容 ④ 的意：قىزۋلاۋ ادام 人的急较子性。

قىزۋلى 躁急，的怒易，的躁急情性 ①〈形〉，的情热 ② 气脾的躁急 مىنەز 的：قىزۋلى 醉有 ③ 的溢洋情热，的烈热醉有带 ② 辞言的溢洋情热 ① سوزدەر قىزۋلى 。语言的意

قىزۋلىراق 温的热炎较，的热较比 ①〈形〉较比，的些一心热，的情热较比 ② 的高较度较 ④ 的大较头劲，的些一大量力 ③ 的烈热。的活快较，的闹热

قىزۋلىق 〈名〉① 量热，度温，度热，奋兴 ②

。见

قىزىقسىنۇ قىزىقسىن- 。式定不的

قىزىقتا- 〈动〉有好,识赏,趣兴感,闹热看:
بالالار سوقىردىڭ سىرتىنان قىزىقتاپ تۇردى. 孩
。子瞎着围地奇好们子

قىزىقتاس- قىزىقتا- 。态互交的

قىزىقتات- قىزىقتا- 。态动使的

قىزىقتاۋ Ⅰ قىزىقتا- 。式定不的

قىزىقتاۋ Ⅱ〈形〉有好,识赏,趣兴感,闹热看,的思意有较比,的趣有较比,的趣兴感人令比
。的趣兴感人令比

قىزىقتاۋشى 〈名〉欢狂;者笑取;人的闹热看,者
。者

قىزىقتى 〈形〉入人引,的趣兴感人令,的趣有:
的笑可,的人引吸,的往神人令,的胜
قىزىقتى ەرتەك 有趣的事故。

قىزىقتىر- ① قىزىق- Ⅱ 的使动态 ② 引起兴趣,趣兴生发使
。

قىزىقشىل ①〈形〉欢喜,的玩爱,的闹热爱
。的相洋出爱,的谐诙,的稽滑 ② 的乐娱

قىزىل Ⅰ〈名〉〔植〕莧菜食,莧菜。

قىزىل Ⅱ〈名〉〔医〕疹子,疹子,疹麻:
شىعۋ 出疹麻。

قىزىل Ⅲ〈形〉,的色赤;的色颜红,的红 ①:的色红
قىزىل ساري 色红橘 / قىزىل قوڭىر 色红柿 / قىزىل تۋ 旗红 / قىزىل ارميا 军红 / قىزىل جاساق 队卫赤 / قىزىل گالستوك 巾领红(队先少) / قىزىل رايون 区红 / قىزىل وكىمەت 权政色红 / ءارى 晕,食肉,肉 ② 专用红又
قىزىل ءارى مامان 吃有没久好 بولدى كورمەگەلى كوپ:食
马 جىلقىنىڭ قىزىلى:体尸,首尸 ③ 了肉到
قىزىلعا:食粮,物谷(的净打) ④ 体尸的
面;润红,晕红 ⑤ ! 收丰食粮你愿祝 بەرەكە!
润红色面 ① بەتىنە قىزىل جۇگىرۋ:色血,红
阴,身下,器殖生(性女) ⑥(羞害)红脸 ②
出露,体裸(性女指) قالۋ:部
喝 قىزىل شەسىڭ بە؟ ▲:酒红〔转〕⑦身下
▲ 草甘光〔植〕جىلتىر قىزىل مياۋ?吗酒红
نارت قىزىل ▲ 的红嫣,的红鲜,的红通 ▲ ينفرا
قىزىل ساۋلە〔物〕线外红 ▲ قىزىل ايالق〔动〕

。意醉 ③ 动冲(的时一),动激
قىزۋسىز 〈形〉不 ② 的高不度温,的热不 ①
,的旺不力精 ③ 的烈热不 ,的淡冷,的情热
。的劲干有没,的大不劲干

قىزۋسىزدىق قىزۋسىز 的词名象抽。

قىزىعۋ قىزىق- Ⅱ 。式定不的

قىزىعۋشى 〈名〉者癖成,者好爱:
قىزىعۋشىلار 文学爱好者。
ادەبيەتكە

قىزىعۋشىلىق 〈名〉趣兴,爱喜,好爱。

قىزىق Ⅰ〈形〉,的味趣有,的趣有,的妙绝 ①:的胜入人引,的思意有
قىزىق رومان 的笑可,的稽滑 ②(篇长)说小的胜入人引
,的怪奇;的乐逗,的谐诙 بۇل قىزىق ادام
ەكەن. 这是个一人怪(人稽滑个一是这) ③
高 ④。动活欢狂有上街晚今 بۇگىن كەشتە كوشەدە
قىزىق بولادى. 事喜:ادامنىڭ ءبىر قىزىعى
بالا. 有子孩之人是喜一。▲ قىزىققا باتۋ 情尽
▲ 乐作情尽,乐享 تويدىڭ بولعانىنان بولادىسى
قىزىق.【谚】婚礼热闹在(办)期预(喜事热闹操
。)

قىزىق- Ⅱ〈动〉①:注关,心关 تەحنيكاعا قىزىعۋ 对技术趣兴感 /
ادەبيەتكە قىزىعۋ 爱好文学 / ساياساتقا قىزىعۋ
关心政治 ② 迷:……着迷,于恋迷 ويىنعا
قىزىعىپ كەتۋ 玩着得了迷 ③:眼热,羡慕
。西东的人别羡慕 بىرەۋدىڭ نارسەسىنە قىزىعۋ

قىزىققۇمار 见 قىزىققىش.

قىزىق-قىزىق 〈形〉有很的;的闹闹热热 ①:的远深味趣,趣
قويىلدى上演了许多节目的趣有很多②,的笑可,
,的谐诙,的稽滑,的乐逗:قىزىق-قىزىق ادامدار
。人稽滑种各有

قىزىققىش 〈形〉趣兴,的高味兴,的趣兴感易:
,的趣兴生产易,的癖成易,的大 كينوعا قىز-
ىققىش ادام 对影电看的大趣兴人的。

قىزىقسىز 〈形〉,的聊无,的味趣有没,的趣无
。的思意有没

قىزىقسىن- 〈动〉得觉;趣有得觉,趣兴感 ①:
意有怪得觉;笑可得觉,怪奇得觉 ② 闹热

顶 丹〔动〕 ▲ قىزىل ايدارلى تىرنا 鹬脚长,的加相白红 ▲ قىزىل الا (سيىر) 鹤仙,鹳 ▲ قىزىل التىن 金赤 ▲ قىزىل (牛)毛花白红 ▲ قىزىل اراي 红日千〔植〕②霞朝,艳红① ▲ قىزىل اعاش 子腕脚,骨踝〔理生〕 ▲ قىزىل بالدىر 藻红 ▲ قىزىل بالىق 树红,木 ▲ قىزىل باس 鱼鲟,鱼红〔动〕② 鱼的品一① ▲ قىزىل باس (人朗伊括包中其,者略侵来外指)"子帽红" ▲ قىزىل باس سۇڭگۇر ۋيرەك 潜头赤〔动〕 ▲ قىزىل باس تورعاي 顶朱〔动〕 ▲ قىزىل بۇعى 鸭 ▲ قىزىل بۇرشاق 鹿赤 ▲ قىزىل بۇرىش 豆小红〔植〕 ▲ قىزىل دولانا 面椒辣红;椒辣红 ▲ قىزىل گيپىس 豆红 ▲ قىزىل جاقۇت 石水寒 ▲ قىزىل جاندى 红里山 ▲ قىزىل جەز 的肉吃爱 ▲ قىزىل جەل 铜红 ▲ قىزل جيده 石宝 ▲ قىزىل جيرەن 枣红 ▲ قىزل جيىده 风热 ② 风寒的冽 ▲ قىزىل جىلقى (جلقى) (马)毛栗红 ▲ قىزىل جوسا قان 流直血鲜红〔植〕 ▲ قىزىل جىڭعىل 的光掉齿牙,龈齿 ▲ قىزىل يەك 柳怪枝多,柳 ▲ قىزىل كەندىر 麻布罗,花叶茶〔植〕 ▲ قىزىل كەڭىرەك بولۇ 人得吵,闹吵,吵争,架吵 ▲ قىزىل كەپتەر 鸠红,鸠鸽红 ▲ قىزىل كرەست قوعامى 粗子脖红脸 ▲ قىزىل كوبەيسىن! 会字十·红 ▲ قىزىل كوز ① 登丰谷五祝! ▲ قىزىل كۇيە 人的诈诡 ③ (鱼)眼红 ② (病)眼 ▲ قىزىل كۇرەك شاي 病霉赤 ▲ قىزىل كۇشالا 茶浓 ▲ قىزىل لاي 天景红,石冠鸡 ▲ قىزىل ماي بولۇ 泥红〔质地〕 ▲ قىزىل ميا 多病汗(肥) ▲ قىزىل موڭكە (态病种一的汗出就动不动马膘 ▲ قىزىل ناسىلدىلەر 草甘〔植〕 ▲ قىزىل مىس 欧鲫 ▲ قىزىل وت 人种红 ▲ قىزىل وڭەش 铜红,铜赤 ▲ قىزىل وڭىرەك 锅开不揭 ▲ قىزىل وڭىرمەكشى 檀紫 ▲ قىزىل ساندال 薇蔷紫〔植〕 ▲ قىزىل سۇ 字赤 ▲ قىزىل سيغىر 化溶)① ▲ قىزىل سيىر 水浮的面冰 ② 水冰漫,水雪(的 ▲ قىزىل سۇتاس 鹬赤 ▲ قىزىل سۇتى تورعاي 髓石红 ▲ قىزىل سىناپ 鹬旱赤〔动〕 ▲ قىزىل سۇر 癞旱赤〔动〕 ▲ قىزىل سىڭىر كەدەي 贫赤 ▲ قىزىل ساندەلىلەر 汞红〔药〕 ▲ قىزىل تال "巾红"〔历〕 ▲ قىزىل تاماق بودەنە 鹑喉赤 ▲ 树桦〔植〕

قىزىل تاناۋ بولۇ 忙穷〔动〕 ▲ قىزىل تاراقان 蓄扁 ▲ قىزىل تاسپا 螂蟑 ▲ قىزىل تەمىر 赤 ▲ قىزىل تەرەك 杨赤〔植〕 ▲ قىزىل 铁 ▲ قىزىل توقىلداق 雀朱 ▲ قىزىل تورعاي 赤 ▲ قىزىل توتيايىن 枣(马)骝 ▲ قىزىل توري 矾赤 ▲ قىزىل توتى 鹦红 ▲ قىزىل توبەل بۇلبۇل 知 ▲ قىزىل تىستى كىتاپ 书皮红 ▲ قىزىل تىكەن 卫〔植〕 ▲ قىزىل تۇمسىق شاۋقارعا 茅 ▲ قىزىل تۇلكى 红,狐火,狐赤〔动〕 ▲ قىزىل فوسفور 鸦山嘴 ▲ قىزىل شاقا 磷赤,磷红 ▲ قىزىل شەكەر 狐 ▲ قىزىل شيه 红 ② 鸟雏的毛长未 ① 儿婴 ▲ قىزىل شىرماۋىق 桃樱 ▲ قىزىل شىبەك 糖〔植〕 ▲ قىزىل شرشا 杉红〔植〕 ▲ قىزىل شلىك 藤血鸡〔 ▲ قىزىل شۇبارشمشق 雀灰腹红 ▲ قىزىل شۇناق اياز 柏河 ▲ قىزىل شۇعىنىق 寒苦,寒严 ▲ قىزىل شمشق (名药)芍赤〔植〕 ▲ قىزىل قاز 昏黄,夜入 ▲ قىزىل قايىك 莺赤 ▲ قىزىل قان 桦赤〔植〕 ▲ قىزىل قانات بالىق 鹳红〔动〕 ▲ قىزىل قان 鱼翅红〔动〕 ▲ قىزىل قان تامىرى 盐血 ▲ قىزىل قان تۇزى 脉动〔解〕 ▲ قىزىل قاراعاي 松赤,松红〔植〕 ▲ قىزىل قارلىعان 赤赤,狼红 ▲ قىزىل قاسقىر 子蔗蔗红 ▲ قىزىل قورعاسىن 铅赤 ▲ قىزىل قورعىن 狼毛 ▲ قىزىل قىرمان 麻如人杀 ① 打) ▲ قىزىل قىرمان 的富丰,的足丰 ② 堆食粮,堆物谷(的净 ▲ قىزىل قۇيرىق تورعاي 鸲尾红〔动〕 ▲ قىزىل قۇيرىق تاعاناق 劳伯尾红〔动〕 ▲ قىزىل قۇيرىق قۇراي 鼠尾红〔动〕 ▲ قىزىل قۇمتىشقان 〔植〕 ▲ قىزىل قۇلاق 娘姑红,浆酸 ▲ قىزىل قۇمىرسقا 蔼红 ▲ قىزىل قۇنان 蚁赤 ▲ قىزىل قۇرت 鹳红 ▲ قىزىل وڭەش 管食,道食 ▲ قىزىل وڭىرەك 虫铃红 ▲ قىزىل ورمەكشى 蛛蜘红 ▲ قىزىل ۋيرەك 〔动〕 ▲ قىزدىك كوزى قىزىلدا 娘姑【谚】 ▲ قىزىل 鸭麻赤 ▲ 。(的红着望是老睛眼的娘姑) 美爱都 اسىرە قىزىل تەز وڭار.【谚】色变易紫发得红。

قىزىلبوياۋ 〈名〉(植)〔植〕 属殃殃猎,殃殃猪。

قىزىلدا- 〈动〉 ① 红弄,红染,色红成染:ەرنىن قىزىلداپ بوياپ السپتى 把) ② 红口摸 净扬并粒脱(子麦

قىزىلداس- ① قىزىلدا- 红成 ② 态变互交的

色，成为红色：يەيادا قىزىلداشۇ 思想上要红。

قىزىلدات- قىزىلدا- 的 态动使。

قىزىلداڭ Ⅰ قىزىلدا- 的 式定不。

قىزىلداڭ Ⅱ〈形〉淡的，浅的，略的，稍的红。

قىزىلدى ①〈形〉的色红有带，较色颜红突出的 ②的晕红的出现的润红。

قىزىلدى-جاسىلدى〈形〉的绿绿红红，花花的绿大红大，绿绿的。

قىزىلدىق ①قىزىل 的色红，红 ②词名象抽的红，喜庆的 ▲ تۆلكىنىڭ قىزىلدىغى 狐狸的毛皮越好越看上去的 ▲ 度程的色红，浅深的 وزىنە سور.【谚】自己招来的灾祸。

قىزىل-جاسىل 见 قىزىلدى-جاسىلدى.

قىزىلقات〔植〕〈名〉酸醋栗。

قىزىلقوزىرىق〔植〕〈名〉菜苋，属苋科一年生反枝苋。

قىزىلقولاق〔植〕〈名〉酸浆，姑娘红。

قىزىلسماق〈形〉的红象形；的红谓词。

قىزىلسىرا-〈动〉肉馋，肉吃想：ول ەت جەمەگەلى كوپ بولدى، قىزىلسىراپ جۇرمىن دەيدى. 他说很久没吃肉，上有点时间在很想肉的感觉。

قىزىلسىراس- قىزىلسىرا- 的 态互交。

قىزىلسىرات- قىزىلسىرا- 的 态动使。

قىزىلسىراڭ قىزىلسىرا- 的 式定不。

قىزىلشا Ⅰ〈名〉▲ 萝卜，根菜甜，菜甜 ▲ قىزىلشاسى 甜菜 ▲ قىزىلشا كومبايىنى 甜菜联合收割机。

قىزىلشا Ⅱ：子痧，子疹，疹麻〔医〕〈名〉疹麻型轻 جەڭىل قىزىلشا。

قىزىلشا Ⅲ黄麻〔植〕〈名〉▲ قىزىلشاتامىرى 黄麻根 ▲ قىزىق بۇنىدى قىزىلشا 黄麻木槿〔植〕。

قىزىلشالىق 菜甜，地菜甜〈名〉。

قىزىلشاشى 菜甜种人的〈名〉。

قىزىلشاشىلىق 菜甜种植业〈名〉。

قىزىلشۇ 寒伤副(的马)〈名〉。

قىزىلشى 从猎人〈名〉。

قىزىلشىل 人的肉吃喜欢，人的肉吃爱〈名〉。

قىزىلمىق〔植〕〈名〉桔越：قىزىلمىق جاپىراعى 桔越叶。

قىزىن- ① قىز- Ⅱ 反身的态 ②烧发 ③发脾。

قىزىنىدىر- قىزىن- 的 态动使。

قىزىر〔阿〕〔宗〕〈名〉神之客族(传说中的神财)：قىزىر دارىسىن! 愿神财降福于你！

قىزىس- قىز- Ⅱ 的 态互交。

قىزىستىر- قىزىس- 的 态动使。

قىل Ⅰ毛，毛兽，毛鬃〈名〉：قىل ارقان / 绳毛粗 قىل شوتكى 毛刷子 ▲ اراسىنان قىل وتپەۋ 亲密无间 ▲ جۇرەك قىلىن شەرتۋ 切为极系关，道公持主 ▲ قارا قىلدى قاق جارۋ 弦心人扣，毛粗(的罚体以用) ▲ قىل بۇراۋ 倚不偏不▲毛刷子毛鬃(的用锅刷) ▲ قىل جۇعش 绳短桥特拉绥，桥天的毛鬃如细〔宗〕入进可才种此过要后死人说传教兰斯伊按)入掉而，过渡，桥以难均，者罪有间世凡，堂天(的山)▲(狱地器乐) ▲ قىل سىم 丝游 ▲ قىل شوقى 端顶最 ▲ قىل قوبىز 笔毛 ▲ قىل قالام 马指泛 ▲ قىل قۇيرىق 孜布禾(名) ▲ قىل ۇستىندە ەر مويىنندا 刻时的钧千发一在 ▲ قىل ارقان شىرىمەس.【谚】报忘不恩施子君。

قىل- Ⅰ〈动〉①作制，造制，干，作，做：نە قىلىپ جۇرسىڭ؟ / ؟ 么什做在你 مىناداي / 个这要我 قىل! 做样这！ / مۇنى نە قىلامىن؟ 用么什干 ؟ ②为，行：شامالىڭ كەلسەكسىگە جاقسىلىق قىل. 好作人给要就及能所力要只 ③。事为作……把，……作当……把，……为作……，……作……用：سەن ونى تالكەك قىلما. 不你成……使，为 ④。象对的笑取作当他把要关性两 ⑤。手助的你为成他让你 قىلىپ ال. 育哺，人成养培 ادام قىلۇ ▲ 作动之性男上系非使 ▲ ازات قىلۇ 解放 ▲ ايناداي قىلۇ 人成 ▲ اڭىز قىلۇ 论谈，论议 ▲ باتا قىلۇ 净干常 ▲ بەزەر قىلۇ 告祷者死为(中家者死到)人令 ▲ بودان قىلۇ 厌讨人令，烦厌操；制控，治统；碎粉；碎砸，碎打 ▲ بىت-شىت قىلۇ 配支，纵

قىلاۋ Ⅳ〈名〉花卜萝(痕癞色白内眼的起引炎膜角球眼)。

قىلاۋلا- 〈动〉落飘徐徐花雪,飘地静静花雪:قار قىلاۋلاپ تۇر. 落飘徐徐雪微。

قىلاۋلان- 态身反的。

قىلاۋلاۋ 式定不的。

قىلاۋلى 〈形〉的落飘花雪小,的雪小降:قىلاۋلى ٴبىر كۈنى 天一的雪小着降。

قىلعۇ 式定不的。

قىلعى- 〈动〉下咽,下吞,咽吞,咽:شايناماي قىلعۇ 去下吞就嚼不。

قىلعىن- ① قىلعى- 的住卡部喉因)②态身反的(作动的部喉时西东吃类禽或西东因)③咽(。子喇哈咽,水口咽(馋

قىلعىندىر- 态动使的。

قىلعىنت- قىلعىن- 态动使的。

قىلعىت- قىلعى- 态动使的。

قىلعىعش 〈形〉的咽虎吞狼,的咽吞囵囫①:ەتتى شايناماي جەيتىن قىلعىعش ادام食吞囵囫贪,的吃贪,的嘴贪,的婪贪〔转〕②人的块肉。更污官贪:قىلعىعش ٴمانساپتىلار的脏很,的细常非,的样一毛鬃象①〈形〉قىلداي جىڭشكە 与)②的细样一毛鬃象:قىلداي جىڭشكە的细(意之定否强加示表连相词的义意定否示表:قىلداي قياناتى 儿点丁一,的微略,的毫丝بولعان جوق ▲ 有没也为行污贪点一باسى تاۋداي ايلعى قىلداي 尾蛇头虎▲جانى قىلداي بولۋ 丝钢走如,体附不魂。

قىلدىر- قىل- Ⅰ 态动使的。

قىلدىرت- قىلدىر- 态动使的。

قىلدىرىق Ⅰ〈名〉绳细的实结。

قىلدىرىق Ⅱ〈名〉签牙制骨。

قىلدىرىقتاي 〈形〉长细,的细很,的丝发如细:قىلدىرىقتاي بولىپتى 骨体身的:ارىقتاپ موينى 子脖的长细,柴如瘦。

قىلجاي- 见 قىلجي-.

قىلجايت- قىلجاي- 态动使的。

قىلجايۋ 式定不的。

قىلجاق 〈名〉,脸笑皮嬉,话皮俏;落奚,笑玩:ۇلكەن :浮轻语言,重庄不止举,谐诙,笑嬉

قىلاعاي 〈名〉驼杂种劣。

قىلامىق 〈名〉雪微,花雪。

قىلامىقتا- 〈动〉雪微下,花雪飘。

قىلامىقتاۋ قىلامىقتا- 式定不的。

قىلاڭ 〈形〉的色白灰:قىلاڭ ات 的色白灰▲قىلاڭ بەرۋ 白发方东,晓拂ەتۋ قىلاڭ 马▲قىلاڭ جاپالاق 小腹纹纵▲现出然突,现闪。

قىلاڭدا- 〈动〉色白灰呈,白灰变:ٴجۇنى قىلاڭداپ كەتتى.了白灰得变色毛的马。

قىلاڭداۋ 现出边天:تاڭ قىلاڭداۋ 晓破,白发方东②。白肚鱼了。

قىلاڭدان- 态向反的。

قىلاڭدات- قىلاڭدا- 态动使的。

قىلاڭداۋ قىلاڭدا- 式定不的。

قىلاڭ-سىلاڭ 〈形〉①的扮打爱,的戴穿究讲。的作造揉矫,的捏捏扭扭②。

قىلاۋ Ⅰ〈名〉①(的下天风无静平):花雪قىلاۋ قالقىپ ٴتۇسىپ جاتىر. 落飘在花雪。

قىلاۋ Ⅱ〈名〉刃(之刀):قىلاۋ تۇسپەگەن (قايتپاعان) پىشاق 子刀的利锋的过用使有没有没▲ات قۇر قىلاۋى تۇسپەگەن 尘(之马)③:毛一شالماۋ قىلاۋ▲马肥的过骑。(马指)亮明色毛;染不生部舌时作发病)炎舌(犊牛)〈名〉Ⅲ(食进以难,物状刺出。

كىسىلەردىڭ الدىندا قىلجاڭسىدى قوي. (你)在
长的脸笑皮嬉别前面辈。
قىلجاقباس 〈形〉爱笑玩开爱,的话皮俏讲爱,
他 ول قىلجاقباس ادام 的脸笑皮嬉,的谐诙
人的笑玩开爱个是。
قىلجاقباستىق قىلجاقباس 的词名象抽。
قىلجاقتا- 〈动〉开玩笑,哈哈嘻嘻,哈哈打,诙
你 ماعان قىلجاقتاما. 言戏作,诨打科插,谐
قىلجاقتاۋ 〈形〉笑玩开我跟别 : 悠悠慢慢,悠悠晃晃 ② 。
ماس ادامداي قىلجاقتاپ ءجۇرۋ 象醉汉一样晃晃
着走的悠悠。
قىلجاقتاس- قىلجاقتا- 的态互交。
قىلجاقتات- قىلجاقتا- 的态动使。
قىلجاقتاۋ قىلجاقتا- 的式定不。
قىلجاك 见 قىلجاقتا.
قىلجاقباس 见 قىلجاقباس.
قىلجاقباستىق 见 قىلجاقباستىق.
قىلجاقدا- 见 قىلجاقتا-.
قىلجاقداس- قىلجاقدا- 的态互交。
قىلجاقدات- قىلجاقدا- 的态动使。
قىلجاقداۋ قىلجاقدا- 的式定不。
قىلجاك-قىلجاك: قىلجاك-قىلجاك ەتۋ ① 嬉
嘻嘻哈哈: كەشكە شەيىن قىلجاك-قىلجاك-
晃来晃 ② 的哈哈嘻嘻天整别 جاك ەتپ جۇرمە
悠悠晃晃,去: قىلجاك-قىلجاك ەتپ جۇرمەي
儿活点干要,的去晃来晃别 جۇمىس بىتە。
قىلجى- 〈动〉① 向倒(向方个某),歪,斜歪,
斜倾,斜偏: باسى قىلجيىپ ۇيقتاپ قالدى
死,毙倒(物动) ② 。了着睡就倒一头
去: قىلجيىپ جاتقان جەرىنەن ولىگىن تاۋىپ الدى
。了到找方地的毙倒从体尸
قىلجيت- ①قىلجي- 。掉干,死打②态动使的
قىلجيۋ قىلجي- 的式定不。
قىلجيىس 〈名〉东倒西歪,歪斜倒势姿。
قىلجىك-قىلجىك 见 قىلجاك-قىلجاك.
قىلجىر 〈形〉刚,的执固,的固顽(气脾指),
的子性牛,的犟,的强倔,的直: قىلجىر مىنەز
牛脾气(犟)。
قىلجىرا- 〈动〉来起强倔,见已执固,拗执。
قىلجىراي- 〈动〉① 歪,斜偏,斜倒,边一向:

باسى قىلجىرايىپ جەردە جاتىر 在躺袋脑着歪
子样看 قىلجىرايعان سەكىلدى 已:去死 ② 上地
了死经。
قىلجىرايت- قىلجىراي- 的态动使。
قىلجىرايۋ قىلجىراي- 的式定不。
قىلجىرايىس- قىلجىراي- 的态互交。
قىلجىراۋ قىلجىرا- 的式定不。
قىلجىرلاۋ 〈形〉直,的犟些有,的执固些有
些有气脾 ادام 的去直来: مىنەزى قىلجىرلاۋ 的
人的执固。
قىلي 〈形〉的视斜,的正不,的斜: قىلي كوز
儿眼斜。
قىلىلان- 〈动〉儿眼斜成变,斜变眼: ونىڭ
了斜变睛眼的他 كوزى قىلىلانىپ كەتپىتى. 。
قىلىلانۋ قىلىلان- 的式定不。
قىلىلاۋ 〈形〉的斜略睛眼的,儿眼斜点有:
الگى قىلىلاۋ بالانىڭ اتى كىم؟ 点有睛眼个那
斜的视孩子儿名么什叫?
قىلىلىق قىلي 的词名象抽。
قىلىىراق 〈形〉的儿眼斜点有,的视斜有略:
ءبىر كوزى قىلىىراق 一只眼略有些斜。
قىلكۋىەك 〔医〕〈名〉(的物动乳哺性雄)阴
囊阴从茎阴的物动性雄的病种此患)炎茎
里囊阴(去回不缩后以来出者或来不出)。
قىلق: قىلق ەتكىزۋ 声一噜咕(时咽吞):
ءبىر بىلەم مايدى قىلق ەتكىزىپ جۇتا سالدى 把
了去下咽就噜咕油肥块大一。
قىلقا: قىلقا مويىن 见 قىل مويىن.
قىلقالام 〈名〉笔毛。
قىلقان I 〈名〉① 针叶(子叶的树叶针):
قىلقان جاپىراقتى اعاشتار 芒麦,芒 ② 树叶针:
ءبيدايدىڭ قىلقانى 芒麦 ③ 刺小(的鱼): مىنا
。多刺小的鱼种这 بالىقتىڭ قىلقانى كوپ ەكەن.
▲ قىلقان جاپىراقتىلار 属叶针,目叶针〔植〕
▲ قىلقان سىلەۋ 属茅针。
قىلقان II 。毛刺,须卷〔植〕〈名〉
قىلقاناتتىلار 。目翅毛〈名〉
قىلقاندى 〈形〉① 的刺带,的叶针有:
قىلقاندى اعاش / 叶针树 قىلقاندى توعاي
芒有 ءبيداي قىلقاندى 的芒带,的芒有 ② 林树

قىلقاندى بالىق：的多刺小，的刺小有 ③ 麦小 ▲ 鱼的多刺小 قىلقاندى بورسىق〔动〕箭 ▲ قىلقاندى شەگىرشىن 榆刺 。

قىلقي- 〈动〉① 显得长细：قىلقيعان مويىن 细（里那在呆的厌讨人惹）②子脖的看难又而长 看，望：قىلقيماي بۇل ارادان كەت！呆在这里 ！开走，么什 。

قىلقيت- ① قىلقي- 的态动使 。长伸 ② **قىلقيۇ** قىلقي- 的式定不 。

قىلق-قىلق：قىلق-قىلق جۇتۇ 咽地噜咕噜咕（喝）：ئبىر اياق ئسۇنتتى قىلق-قىلق جۇتىپ الدى 奶碗大一了喝气口一地噜咕噜咕 。

قىلقۇيرىق Ⅰ〈名〉马指泛 。

قىلقۇيرىق Ⅱ〈名〉鸡沙腿毛〔动〕 。

قىلقۇيرىقتىلار 〈名〉目尾缨〔动〕 。

قىلقۇرت 〈名〉①〔动〕①病虫丝 ②（驹马）病虫线 ③〔转〕阴：قىلقۇرت اۆرۈ 虫线炎舌 ；قىلقۇرت ادام 人的险阴 ：的坏阴，的险 。

قىلقۇرتتار 〈名〉类虫发 。

قىل-قىبىر 〈名〉杂质，物杂：ئسۇنتتى ئسۇزىپ 分，滤过奶牛将 قىل-قىبىرىن ايىرۇ 质杂的中其出离 。

قىلقىلدا- 〈动〉①（水的里皿器或水湖、河）哪咕哪咕，响作噜咕噜咕 ② 出溢要将，溢满 。求贪；底问根追，求央地脸赖皮死 ③ 响作

قىلقىلداس- قىلقىلدا- 的态互交 。

قىلقىلدات- ①قىلقىلدا- 的态动使 ②咕哪咕 哪咕 咕：سۇدى قىلقىلداتا جۇتۇ 响噜咕噜咕，响哪 水喝的哪咕 。

قىلقىلداۇ قىلقىلدا- 的式定不 。

قىلقىن- 〈动〉①过不喘，息窒（得勒子绳被）；قىلقىنىپ ولۇگەاز قالعان ەكەن 气憋，气憋；قىلقىنىپ ئولىپ 〈动〉②了死点一差得（勒）：缢自 杀自吊上 。

قىلقىندىر- ①قىلقىن- 的使动 ②紧勒，掐 。

قىلقىنۇ قىلقىن- 的式定不 。

قىلماك 见 قىلمىك.

قىلماڭدا- 见 قىلمىڭدا.

قىلماڭداس- قىلماڭدا- 的态互交 。

قىلماڭدات- قىلماڭدا- 的态动使 。

قىلماڭداۇ قىلماڭدا- 的式定不 。

قىلماك-قىلماك 见 قىلمىك-قىلمىك.

قىلمي- 〈动〉拘作故，气客作故，假作，情矫：اشپ-جايىلىپ وتىرماي قىلميعانىڭ نە؟ 快爽不，方大不捏扭，束作故么什干，点一方大 ？气客

قىلميت- قىلمي- 的态动使 。

قىلميۇ قىلمي- 的式定不 。

قىلمىك 〈名〉媚献，态作，俏卖 。

قىلمىڭدا- 〈动〉风弄卖，情传目眉，波秋送：ماعان قىلمىڭدىما！别对我卖 ！骚风弄

قىلمىڭداس قىلمىڭدا- 的态互交 。

قىلمىڭدات- قىلمىڭدا- 的态动使 。

قىلمىڭداۇ قىلمىڭدا- 的式定不 。

قىلمىك-قىلمىك：قىلمىك-قىلمىك ەتۇ（قاعۇ） 波秋送，俏卖，骚风弄卖，情传目眉 。

قىلمىس 〈名〉①罪事刑，行罪，恶罪，罪：قىلمىس كۇنا 罪有 / قىلمىسى بار 为行恶罪 / قىلمىس ىستەۇ（وتكىزۇ）的 / 罪犯 / قىلمىس زاڭى 法刑 / كەشپەس قىلمىس 不的罪的恕饶可 ②行规犯，事坏，失过，错过：ونىڭ نە قىلمىسى بار؟ ？错过么什有他 ▲ قىلمىسى باسىنان اسقان 极恶大罪，赦不恶十，辜余有死 。

▲ قىلمىس كودەكسى 典法 。

قىلمىسكەر 〈名〉人罪犯，犯罪 。

قىلمىسكەرلىك 〈名〉为行罪犯 。

قىلمىسسىز 〈形〉过无，的失过无；的罪无（无）人的罪无 ادام قىلمىسسىز：的错过无，的（人的失过 。

قىلمىستاس 〈形〉的谋同，的罪犯同共 。

قىلمىستى 〈形〉，的罪犯，的恶罪有，的罪有 犯罪 ادام قىلمىستى：子分罪犯，犯罪；的恶罪（人罪）/ قىلمىستى ارەكەت 罪恶动活 。

قىلپ：قىلپ ەتۇ 出探，见可约阴，现闪 。

قىلپۇ Ⅰ قىلپى- 的式定不 。

قىلپۇ Ⅱ ①〈名〉气锐气朝 ②利税，利锋 。

قىلپى- 〈动〉利锋得磨，利锐得磨，快得磨 。

قىلپىق Ⅰ〈名〉物之见可约隐 。

قىلپىق Ⅱ〈名〉花雪，片雪 。

قىلپىل 〈名〉 慌心，心担，情心的安不。

قىلپىلدا- 〈动〉 ① 吊心提，安不常非，安不 بالاسى قايتىپ كەلمەگەن ەكەن، اپاسى نە بولدى ەكەن دەپ قىلپىلداپ وتىر. 出为以亲母，家回有没子孩 قىلپىلداپ وتىر. ② 乱意慌心，安不惶惶，安不忐忑，胆，利锋（等斧、刀）。安不惶惶了事么什 قىلپىلداپ تۇرعان پىشاق 利锐：قىلپىلداپ تۇرعان پىشاق / 子刀的利锋 قىلپىلداعان قىلىش ءجۇزى。刀马的利锋

قىلپىلداس- 态互交的 قىلپىلدا-。

قىلپىلدات- ① 得磨 ② 态动使的 قىلپىلدا-。快得磨，利锋

قىلپىلداۋ 式定不的 قىلپىلدا-。

قىلپ-قىلپ: قىلپ-قىلپ ەتۋ ① 常异利锋 惶惶，胆吊心提，安不常常 ② 快常非（刃刀）乱意慌心，安不

قىلت: قىلت ەتۋ 逝即现一，没即现稍：ۇيرەك سۋدان قىلت ەتىپ شىعا كەلدى دە قايتادان سۋعا سۇڭگىپ كورىنبەي كەتتى. 中水在子鸭 ▲ 了见不里水入潜又便头露一 ءتۇسۋ 一下子高不兴，气生然突。

قىلتا I 〈名〉 ① 〔解〕 围，弯腿大（的人）窝：سۋ قىلتامىزدان اسىپ كەتتى. 了过没水 ▲ 端飞（的兽）。② 弯腿大们我 قىلتا بەزى。腺围〔理生〕

قىلتا II 〈名〉 谷峡，谷深，角拐的窄狭。

قىلتاماق 〈名〉 癌道食，嘱噎〔医〕。

قىلتان 〈名〉 ① 刺鱼，芒麦：بالىقتىڭ قىلتانى 地 ② 刺鱼 جەردە قىلتان جوق. 草毛，草细：جەردە قىلتان جوق. 草有没上

قىلتاناق 〈名〉 ① 芒 ② 属麦雀〔植〕：ءبيداي قىلتاناعى ③ 芒麦 بالىقتىڭ قىلتاناعى ④ 刺鱼 子胡（的疏稀）：بەتىندە قىلتاناق تا جوق 有没都子胡根几连上脸。

قىلتاناقسىز 〈形〉 的芒无：قىلتاناقسىز ءبيداي 麦小芒无 / 麦燕芒无 قىلتاناقسىز سۇلى。

قىلتاناقسىزدىق 〈名〉 性芒无。

قىلتاناقتا- I 〈动〉 刺鱼提。

قىلتاناقتا- II 〈动〉 疏稀得长，拉拉稀稀得长：ءشوپ قىلتاناقتاپ شىعا باستادى. 拉拉稀稀草 / قىلتاناقتاپ مۇرت شىعىپ 了来起长的 。子胡根几出长的疏稀 كەلەدى

قىلتاناقتان- 态身反的 قىلتاناقتا-。

قىلتاناقتاۋ 式定不的 II、I قىلتاناقتا-。

قىلتانسىز 〈形〉 的芒无；的刺无：قىلتانسىز ءبيداي 麦小芒无 / قىلتانسىز بالىق 鱼的刺无。

قىلتي- 〈动〉 出破，露微，头露刚：ءشوپ جەردەن قىلتيىپ شىقتى. 出而土破芽草 / باسى قىلتيىپ شىقتى 头出露。

قىلتيت- 态动使的 قىلتي-。

قىلتيۋ 式定不的 قىلتي-。

قىلت-قىلت 〈副〉 地现时隐时，地逝即现稍，地约约隐隐。

قىلت-سىلت 见 قىلتىڭ-سىلتىڭ.

قىلتىق: قىلتىق ءشوپ (قىلتان ءشوپ) 芒草。

قىلتىقسىز 见 قىلتىقسىز (قىلتانسىز) ارپاباس 麦雀〔植〕。

قىلتىلدا- 〈动〉 现稍，现出间瞬一，现一然突 بىر قارا قىلتىلداپ كورىنىپ قايىپ بولدى. 了失消即现一然突影黑个一：ءبىر قارا قىلتىلداپ كورىنىپ 逝即瞬转，逝即

قىلتىلداس- 态互交的 قىلتىلدا-。

قىلتىلدات- 态动使的 قىلتىلدا-。

قىلتىلداۋ 式定不的 قىلتىلدا-。

قىلتىڭ 〈名〉 ▲ 情风弄卖；态媚，态娇 قىلتىڭ ەتۋ ① 出现闪，出而闪一，出闪地忽：ءبىر دالدادان ەكى ادام قىلتىڭ ەتىپ شىعا كەلدى. 嘴嗫然突 ② 。来人个两出闪地忽处角拐从 قىلتىڭ ەتە قالدى؟ 一下子高不兴：تاعى نەگە 了兴高不又么怎？

قىلتىڭدا- 〈动〉 ① 隐隐，现一隐一，现时隐时：ساموليوتتىڭ قىلتىڭداعان قارا 约约 ② 影身的机飞到看约约隐隐以可 كورىندى 卖。娇撒，态作，弄：ەركە بالانىڭ قىلتىڭداي قالاتىن ادەتى. 病毛的娇撒爱有子孩的气娇。

قىلتىڭداس- 态互交的 قىلتىڭدا-。

قىلتىڭدات- 态动使的 قىلتىڭدا-。

قىلتىڭداۋ 式定不的 قىلتىڭدا-。

قىلتىڭ-قىلتىڭ قىلتىڭ-قىلتىڭ ەتۋ ① 时 قىلتىڭ-قىلتىڭ-قىلتىڭ ەتىپ ءبىر كەمەنىڭ قارا 面海在 كورىندى. 现忽隐忽，现时隐：تەڭىزدە قىلتىڭ-قىلتىڭ

风弄卖，俏卖 ② 。船只一到看地现时隐时上俏卖 قىلتاڭ-قىلتاڭ ەتىپ جۇرەتتىن ايەل 情：。人女的

قىلتاڭ-سىلتاڭ 的常无怒喜，气脾怪〈名〉止举的扭别，(现表 قىلتاڭ-سىلتاڭى كوپ بويجەتكەن 怪 娘姑的气脾 。

قىلۇ قىل- Ⅱ 。式定不的

قىلۇەت 陵依吾沙亚·提买合艾〔宗〕〈名〉处之拉安拜崇的造建边下墓 。

قىلشا Ⅰ〔植〕〈名〉黄麻 ▲ تاۋ قىلشا〔植〕 ▲ 素黄麻〔药〕 قىلشا ٴدارى ▲ 黄麻山高 قىلشا مويىنىم تالشا 俯听首命 。

قىلشا Ⅱ〈形〉点一，的毫丝，的样一毛鬃象 贪有没毫丝 جوق قياناتى بولعان 的点：قىلشا 污 / جانىن قىلشا ياماۋ 生的自惜吝不毫 。命 囊箭〔旧〕〈名〉 。

قىلشىق Ⅰ：毛硬，毛粗（的里毛绒）〈名〉 قىلشىق ٴجۇن 毛粗（毛硬） / قىلشىق ٴجۇندى 羊毛粗 / ەشكىدە قىلشىق كوپ بولادى. 山 损何任无 جىعىلماۋ 多毛粗的羊 。▲ قىلشىعى 响影何任受不 ，失 ەپ بىلشىعىن شىعارۋ 拙成巧弄 。

قىلشىقسىز：的毛硬无，的毛粗无〈形〉 قىلشىقسىز ٴتۇبىت 毛绒的毛粗无 。

قىلشىقتا- 毛脱（马）①〈动〉：جىلقىنى قىلشىقتايتىن مەزگىل 马 期毛脱的 ② 毛绒从）油黄出挑子刀用 ③ 毛粗净捡，毛粗净挑（中 。毛的里

قىلشىقتاس- قىلشىقتا- 。态互交的

قىلشىقتات- قىلشىقتا- 。态动使的

قىلشىقتاۋ قىلشىقتا- 。式定不的

قىلشىقتى：的多毛硬，的多毛粗〈形〉 قىلشىقتى ٴتۇبىت 毛绒的多毛粗 。

قىلشىلدا- 非，常异利锋（刃的具刀）①〈动〉利锋常 利锋：قىلشىلداپ تۇرعان پىشاق ٴجۇزى 精，沛充力精，盛旺力精〔转〕② 刃刀的常异 ：足很力气，大气力；足十力 قايراتى قىلشىلداپ / 人年青的盛旺力精 جاستار تۇرعان 牛犍的大很气力 وگىز تۇرعان 。

قىلشىلدات- قىلشىلدا- 。态动使的

قىلسىلداۋ قىلشىلدا- 。式定不的

قىلىق〈名〉①动行，动举，为行：زاڭعا قايشى 恰不 قىلىق 违法行为 / ۇيلەسپەيتىن قىلىق 谋阴 قاسكۇنەمدىك قىلىق 当勾 ② 动举的当：。当勾恶罪 قىلمىستى قىلىق 当勾 / 。

قىلىقسىز：的闹胡；的气淘，的皮顽 ①〈形〉 قىلىقسىز بالا 没，的庄端不止举②子孩的闹胡 قىلىقسىز جان 端不止举 ۇيالمايتىن قىلىقسىز：的矩规有 。人的耻羞知不又而庄

قىلىقسىزدان- 淘得变，皮顽得变 ①〈动〉为行，厌讨人令止举，矩规有没 ② 闹胡，气 。轨越

قىلىقسىزدانۋ قىلىقسىزدان- 。式定不的

قىلىقسىزدىق قىلىقسىز 。词名象抽的

قىلىقتى 举，的好德品，的正端行品 ①〈形〉人惹，的爱喜人讨（动举，止举） ② 的方大止 。的亲可又而皮调（孩小），的欢喜

قىلىمدا- 见 قىلمىسى- Ⅱ .

قىلىمداۋ قىلىمدا- 。式定不的

قىلىمسۋ قىلمىسى- Ⅰ 。式定不的

قىلىمسى Ⅰ 经正作故，的俏卖，的作做〈形〉：قىلىمسى قىلىق 的骚风弄卖，的/为行的作做 。人女的骚风弄卖 ايەل

قىلىمسى- Ⅱ 捏扭扭，态姿作故，作做〈动〉：骚风弄卖，拨撩，怯羞作故，经正作故，捏 قىلىمسىعان ادام 装作模样 / 人的样作模 مىنا ايەلدىڭ قىلىمسىپ جۇرگەنىن كوردىڭ بە؟ 看，这个人女 ▲？子样的捏捏扭扭 قىلىمسىعان قاتىن قىزىل 穿爱人女的态姿作故【谚】كويلەك كيەدى. 。装红

قىلىن- قىل- Ⅱ 。态动被的

قىلىش〈名〉刀大，刀军，刀马：قىلىش باۋ 马 قىلىش سابى 柄刀 / قىلىش سىلتەۋ 带刀 挥 ▲ 刀军汗帕斯伊 اسفاحاني قىلىش 刀战舞 ▲ 手打 شاپسا-قىلىشى （وعى）、 اتسا-مىلتىعى قىلىش بالىق 鱼剑 ▲ قىلىش ٴتىستى جولبارىس 虎齿剑〔生古〕 ▲ الماس قىلىش مايداندا سەرىك.【谚】。伴伙的上场战是刀宝 ▲ وق 打枪冲别【谚】جەتپەس جەرگە قىلىش سۇڭىرما. 。刀拔方地的到不

قىلىشپازدىق 〈名〉剑术：قىلىشپازدىق ۋېنى 术剑耍。

قىلىشتا- 〈动〉刀马用，劈刀军用，砍刀大用：جاۋدى قىلىشتاپ ۇلترۇ 敌杀砍刀大用。

قىلىشتاس- قىلىشتا- 的互交态。

قىلىشتات- قىلىشتا- 的使动态。

قىلىشتاۋ قىلىشتا- 的不定式。

قىلىشتى 〈形〉执手，的刀军戴佩，的刀大有：قىلىشتى ئاتتى اسكەر 骑的刀军带佩的刀马的：قىلىشتى ادام 兵/人的刀大持手。

قىمبات 〈形〉①，的贵，的贵昂，的高值价，的贵重，的档高，的值价有：باعاسى قىمبات نارسەلەر 价珍，的贵可，的重贵②（货档高）西东的高钱物重贵：قىمبات زات 的贵尊，的贵宝，的贵品/ ژاقىت قىمبات ▲ 的贵宝是间时敬 ② 重贵得觉，贵嫌，高值价为认 ① كورۇ قىمبات ▲ 高格价 ئۇسۇۋ 价珍，重珍，重礼【谚】سيلىق قىمبات ەمەس، ئەۋىۋ قىمبات. 深意情薄。

قىمباتسى- 见 قىمباتسىن-。

قىمباتسىن- 〈动〉价得觉，高格价为认，贵嫌：قىمباتسىنىپ الماي قويدى 有没贵嫌：贵昂钱买。

قىمباتسىندىر- قىمباتسىن- 的使动态。

قىمباتسىنۇ قىمباتسىن- 的不定式。

قىمباتتا- 〈动〉价涨，涨上价物，贵昂价物：قازىر نارسە-كەرەكتەر قىمباتتاپ كەتتى. 现在什么东西都价涨了。

قىمباتتات- ①قىمباتتا- 的使动态②提，价抬：زات باعاسىن قىمباتتاتۇ 价物高抬价。

قىمباتتاۋ I قىمباتتا- 的不定式。

قىمباتتاۋ II 〈形〉的钱值较比，的贵较比：بۇل كيىم قىمباتتاۋ ەكەن. 这是格价的服衣件的贵较比。

قىمباتتى 〈形〉①的贵宝，的贵珍，的重贵：قىمباتتى نارسەلەردى جاقسى ساقتاۋ كەرەك，敬尊的贵高，的贵尊②管保善妥要品物的重贵：قىمباتتى قوناقتار 的：们人客的贵尊。

قىمقاپ 〈名〉缎银金。

قىم-قيعاش 〈形〉①偏的，的僻偏的远：ئۇيى قىم-قيعاش جەردە. 方地的僻偏个一在家的他。②的杂乱八七，的错交横纵，的斜歪：قىم-قيعاش كوشەلەر 道街的斜斜歪歪。

قىم-قۇنت 〈形〉，的杂复综错，的叉交，的错交：جاعداي قىم-قۇنت 的门八花五，的杂繁，的章无乱杂：جازىلعان ماقالا 章文的章无乱杂得写。

قىم-قۇنتتىق قىم-قۇنت 的词名象抽。

قىمقى- 〈动〉来起藏隐，来下瞒隐：ئىستىك شىن سىرىن قىمقىپ قالۇ 起瞒隐象真的情事把：بىرەۋدىك نارسەسىن قىمقىپ الۇ ②来有占自暗：西东的人别有占自暗。

قىمقىر- 〈动〉①起抿；折卷，卷：مالاقايدىك قۇلاعىن ىشىنە قاراي قىمقىرىپ قويدى 耳帽把卷折，走拿备不人趁，走拿偷偷了来起卷里往②，走拿偷偷：بىرەۋدىك نارسەسىن قىمقىرىپ كەلگەننەن ساۋسىك با؟ 羊牵手顺的人别了偷是不是你？西东？

قىمقىرما 〈名〉小偷，的羊牵手顺。

قىمقىرۇ قىمقىر- 的不定式。

قىمقىرىل- قىمقىر- 的被动态。

قىمىس : قىمىس ەتسە 〈副〉辄动，动不动：قىمىس ەتسە جاڭجال شىعارۇ 动不动就（就）：惹就动不动辄（风生）祸。

قىمسىن- 〈动〉①情为难，怯羞，束拘，腆腼：بۇرىن كورمەگەنگە قىمسىنىپ وتىرعان سەكىلدى 畏②束拘些有到感而面过见有没前以于由：ول قىمسىنىپ جاۋاپ بەرمەي كەلەدى. 踏踌；敛收，缩退，缩：他老踏踌一在答给不直复。

قىمسىندىر- قىمسىن- 的使动态。

قىمسىنت- قىمسىن- 的使动态。

قىمسىنۇ قىمسىن- 的不定式。

قىمتا- 〈动〉①紧裹，上掩，住掖：تونىنىك ەتەگىن قىمتاۋ 盖掩，住掖[转]②襟的袄皮上掩：بۇل ماسەلەنى قىمتاپ قانا قويۋعا بولمايدى. 住盖：这问题不能掩盖。

قىمتال- قىمتا- 的被动态。

قىمتان- قىمتا- 的身反态。

قىمتاندىر- قىمتان- 的使动态。

قمتاس- قمتا- 的交互态 。
قمتاۋ قمتا- 的式定不 。
قمتاۋلى 〈形〉的紧裹,的实严盖,的实严掖,的紧裹,的实严盖,的实严掖 : قمتاۋلى جاتسا توڭبايدى 的实严围,的严塞的实严围,的严塞 : 冷会不就些一实严盖 。
قمتاۋسز 〈形〉盖不得严的,塞不得严的,盖不得严实 : بالا قمتاۋسز قالىپ توڭىپ 的严掖有没,的严掖有没,的 : 了凉着别,严盖有没子孩 。
قمتۇ قمتى- 的式定不 。
قمتى- 〈动〉束紧①,握紧,紧勒,住勒,紧攥,紧束①〈动〉,握紧,紧勒,住勒,紧攥, : تىزگىندى قمتىپ ۇستاۋ 握紧 ② 绳缰紧握紧 : 唇嘴闭紧 ءۇرىن قمتۇ (唇和嘴指)闭紧,紧闭 : 羊牵手顺,去挟偷偷,走拿偷偷③ كىتاپتى قمتىپ الىپ كەتۋ 书把偷偷拿走 。
قمتىر- قمتى- 的态动使 。
قمتىرىل- قمتىر- 的态动被,思意好不②态动被的 , 惭羞,答答羞 。
قمىز 〈名〉酒奶马,奶马(的酵发) : ساري قمىز (酒奶马的质油带)酒奶马质优 / قمىز اشتۇ 酒奶马制酿 / قمىزبەن ءمدەۋ 马用(驼骆)奶马的昼五 ▲ بەستى قمىز 疗治行进酒奶(▲ دوڭەن قمىز 酒奶马的昼四 ▲ قۇنان قمىز 酒奶马的昼三 ▲ قمىز مۇرىندىق 用头酒 ▲ 式仪的友亲待招酒奶马的酵发刚次一 ساري قمىز 马的味美酒奶马的 ▲ تۇساپ قمىز 物淀沉的奶▲ 。酒奶马的夜过 تۇنەمەل قمىز 。
قمىزدىق 〈名〉属模酸〔植〕 ▲ قمىزدىق ءدارى 模酸 ▲ قمىزدىق قىشقىلى 草酸 。
قمىزەك 见 قمىزدىق.
قمىزحانا 〈名〉馆酒奶马,铺酒奶马 : قالا ادامدارى قمىزحاناعا بارىپ قمىز ىشەدى. 里城人在酒奶马喝铺酒奶马 。
قمىزشى 〈名〉人的酒奶马卖 。
قمىزشىل 〈形〉酒奶马喝爱 。
قمىزشىلا- 〈动〉酒奶马喝门串 。
قمىزشىلاۋ قمىزشىلا- 的式定不 。
قمىران 〈名〉奶驼骆 。
قمىرانداا- 〈动〉奶驼骆搀 。
قمىرانداتا- قمىرانداا- 的态动使 。
قمىرانداۋ قمىرانداا- 的式定不 。
قىن 〈名〉鞘 : قىلىش قىنى 刀鞘(剑鞘) / پىشاق قىنى 刀鞘 / پىشاقتى قىنىنان شىعارۋ 把豆刀 。 ▲ 来出抽里鞘刀从子刀 قىن بۇرشاق 。
قىنا I 〈名〉草甲指,花甲指,花仙凤〔植〕 : 料染花甲指 بويالۋى قىنا 。
قىنا II 〈名〉藓苔,衣地〔植〕 : كوك قىنا 绿藓苔 / ساري قىنا 衣地色 ▲ بوز قىنا 苔石 ▲ سۇيەل قىنا 松苔〔植〕 ▲ تاس قىنا 花 ▲ قىنا تاسقا بىتەدى، ءبىلىم باسقا بىتەدى. 。中脑头在藏问学,上头石在长藓苔【谚】
قىنا- III 〈动〉(服衣)紧,身贴紧,身腰贴紧 : بەلبەۋدى قىناي بايلاۋ 。紧系带腰把
قىناداي: قىناداي قىرۋ 。杀屠,麻如人杀
قىناي 〈形〉的细纤,的细,的腰细 : قىناي بەل 。
قىنال- قىنا- III 的态动被 。
قىنالا- 〈动〉色染料染花甲指用 : تىرناقتى قىنالاپ بويالۋ 。甲指染花甲指用
قىنالاۋ قىنالا- 的式定不 。
قىناما 〈形〉的身贴紧,的腰掐,的身腰紧 : ساري قىناما كويلەك 。衣内身紧女妇 ▲ قىناما بەلدىك 的条苗,腰细 ▲ 柳扬 بەل قىناما 。
قىنامەندە 〈名〉种一之动活乐娱族克萨 哈 。(行举间晚时面见妻婚未和来次首郎新)
قىناپ 〈名〉鞘,鞘刀 : تامىر قىنابى 鞘管血 ① 〈名〉户阴,门阴〔理生〕 ▲ قىناپ اۋزى 道阴 ② ▲ قىناپ قابىنۋى 炎道阴〔医〕 。
قىناۋ قىنا- III 的式定不 。
قىندى 〈形〉的鞘有,的鞘带 : قىندى سەمسەر 。剑的鞘带
قىندىق 〈名〉料鞘刀,料材的鞘刀做 : ءبىر قىندىق تەرى 。料皮的鞘刀个一做
قىنجىل- 〈动〉快痛不,恼苦,恼烦;难为 : قىنجىلىپ وتىرعانىنا قاراعاندا ناۋقاسى سالماقتى كورىنەدى. 。轻不病来看,苦痛很他
قىنجىلدىر- قىنجىل- 的态动使 。
قىنجىلت- قىنجىل- 的态动使 。
قىنجىلۋ قىنجىل- 的式定不 。
قىنجىلىس 〈名〉事的难为,事的恼苦,事的烦恼 。事的

قىنجىلىس- I قىنجىل- 的交互态。

قىڭقى: قىڭقى ەتۋ ▲声吭声作不，声一吭不吭不都他，重繁么多有作工论无 قىڭقى ەتپەي‌سىتەيدى 干去地声一。

قىڭقى-قىڭقى: قىڭقى-قىڭقى ەتۋ 任，为胡性任，休不哼哼；休不缠纠，性作；求乞，求要的性任；声哼哼〈名〉声。

قىڭقىل- 〈动〉任，为胡性任（子孩指多），休不缠纠；性。

قىڭقىلدات- قىڭقىلدا- 的交动使的。

قىڭقىلداۋ قىڭقىلدا- 的交互不定的。

قىڭقىل-سىڭقىل 见 ڭقىل-سىڭقىل.

قىڭسۋ قىڭسى- 的交互不定的。

قىڭسى- 〈动〉吠声尖地怨哀，声叫哼发（狗），嚎哀，叫。

قىڭسىل 〈名〉（狗指）声嚎哀，声叫哼。

قىڭسىلا- 〈动〉吠声低，声叫哼发（等狼、狗），声嚎哀发，叫。

قىڭسىلات- قىڭسىلا- 的交动使的。

قىڭسىلاۋ قىڭسىلا- 的交互不定的。

قىڭىر 〈形〉的正不，的斜歪，的斜 ① 自愎刚，的拗执，的执固 ② 料木的斜歪 اعاش 用自愎刚（的执固格性 قىڭىر مىنەز 的用：的用）。

قىڭىراي- 〈动〉① 倒歪，身侧，扭歪，斜歪 قىڭىرايىپ جاتۋ 侧身躺着 / بۇل اعاش قىڭىرايىپ قالىپتى. 这木根头了扭歪，性任，执固 ② 。见已执固：ول قىڭىرايىپ باسقالاردىڭ پىكىرىنە قوسىلماي قويدى. 他意同不也么怎，执固常非 ول ساعان 睬理不，扭别闹③。见意的人别闹你和象好他 قىڭىرايىپ جۇرگەن سەكىلدى. 了扭别。

قىڭىرايت- ① قىڭىراي- 的交动使的 ② 得放 ③ 歪弄，斜歪，果恶成造，害损。

قىڭىرايىس- ①قىڭىراي- 的交互态 ② 闹互相往交不互，睬理不互，扭别。

قىڭىرايىسۋ قىڭىرايىس- 的交互不定的。

قىڭىرايۋ قىڭىراي- 的交互不定的。

قىڭىر-قيسىق 〈形〉歪西倒东，的斜斜歪歪，的扭扭歪歪，的：كۇرەكتىڭ سابى قىڭىر-قيسىق ەكەن. 这个把儿犁的歪歪扭扭的。/ قىڭىر-قيسىق جاتىپ قالۋ 东西倒歪的睡下。

قىڭىرلىق قىڭىر 的抽象名词。

قىپشا 〈形〉的细，的细纤：قىپشا بەل 细腰（细腰柳扬）。

قىپشاق 〈名〉克哈普克：قىپشاق ءتىلى 克普恰克语。

قىپىجىقتا- 见 قىبجىقتا-.

قىپىجىقتاۋ قىپىجىقتا- 的交互不定的。

قىپ-قىزىل- 〈形〉① 的红鲜，的红红艳，的红：قىپ-قىزىل 是全完，是直简，是明分 ② 的说胡在是明分。

قىپ-قىسقا 〈形〉的短很：قىپ-قىسقا ءجىپ 子绳的短很。

قىپىق I 〈名〉皮，壳（的物谷）。

قىپىق I 〈形〉的方大不，的怯羞，的腆腼。

قىپىقتا- 〈动〉思意好不，然自不，束拘到感，腆腼，情为难。

قىپىقتاۋ قىپىقتا- 的交互不定的。

قىپىلدا- 〈动〉①飞锋刀，利锋常非（等刀）② 利锋常非刃刀快：قىپىلداپ تۇرعان پىشاق 锐针坐如，安不卧坐，安不分十：ءتىگە قىپىلداپ وتىرا الماي كەتتىڭ؟ 安不卧坐么什为你？

قىپىلداۋ قىپىلدا- 的交互不定的。

قىپىلىق 见 جىپىلىق.

قىپىلىقتات- قىپىلىقتا- 的交动使的。

قىپىلىقتاۋ قىپىلىقتا- 的交互不定的。

قىر I 〈名〉① 高地，地山，地：مەن قىرعا بارامىن. 我到（里山）下乡去。/ قىر جۇمىس 野外作工 / قىر ءبۇلى 山民（之山）② 侧（之体物）④ 岸，堤（之河）③ 脊山，部顶，侧 ⑥ 背（之子斧、子刀）⑤ 角棱，线棱，棱多〔数〕⑦ 着躺身侧 قىرىنان جاتۋ 旁腰：قىرىنان 面（的体面有体面多 بار قىرى 面：تەكشەنىڭ التى قىرى 六个面▲ كوز قىرىن تاستاۋ（سالۋ）① 斜，视，侧 ② 眼一瞟 كوز قىرى ▲ 照关，顾照，照关 ▲ 应照 ءتۇسۋ 关心，照关 ▲ ومىرتقا قىرى 突棘骨椎 قىر ارقا ① 脊山，柱脊 ② 骨椎脊 ▲ 梁山，脊山

قىر كورسەتۈ 威示，子架摆 ▲ قىر مۇرىن 高鼻梁 ▲ قىر سوڭنىنان قالماۋ（قىر سوڭنىنا ئۆتۈشۈ）①缠纠②跟踪，踪迹 ▲ قىرى جوق（对……）感不 ▲ قىرى كەتۈ 的心热有没，的趣兴感不，难刁，烦麻找 ▲ قىرىنا الۋ 情热去失，趣兴，心热不，趣兴感不 ▲ قىرىن الۋ 难为意故笔（服衣指）▲ قىرى سىنباۋ 欢喜不，心关不去失，挫受芒锋，减大气锐 ▲ قىرى سىنۋ 挺 ▲ جاز سايعا قونبا، قىس قىرعا قونبا. 气锐 ▲ 梁山住不冬，坳山住不夏【谚】。

قىر- Ⅱ〈动〉①刮，剃；铣：ساقال قىرۋ 刮胡子 / شاشتى قىرىپ تاستاۋ 把光剃发头 / ايناقتى قىرىپ جاساۋ 碗木制铣 ②铲：مال قورانى قىرىپ تازالادى 圈畜扫打并除铲大 ③（地量）伐乱砍乱，伐砍；ورماندى قىرۋ تۇرا ەمەس. 乱伐林森的对不是灭消 ④。的对物辣辛）⑤人敌灭歼 قىرۋ جاۋدى：杀屠；杀〔机〕ستانوگى قىرۋ 激刺（的道化消和子嗓 ▲ 刀铣〔机〕پىشاعى قىرۋ 床铣。

قىراعات〈名〉律暗，韵音［阿］。

قىراعى〈形〉惕警；的敏机，的利锐，的锐敏的觉警，的：قىراعى كوز 光目的锐敏 / قاشان دا قىراعى بولۋ كەرەك 持保该应都候时何任警惕。

قىراعلان-〈动〉惕警，敏机得变，锐敏得变起觉警来起：ول قازىر قىراعلانىپ قالدى. 来起觉警有在现他（了觉警）。

قىراعلاندىر- قىراعلان- 的使动态。

قىراعلانۋ قىراعلان- 的不定式。

قىراعلىق ①قىراعى 的名象抽词 ②惕警性，性觉警：قىراعلىقتى ارتتىرۋ 提高警惕性。

قىراعلىقسىز〈形〉的惕警不性觉警，的高性觉警，的麻痹大意的。

قىراعلىقسىزدىق قىراعلىقسىز 的名象抽词。

قىران〈名〉①鸟猛，鹰指泛；تاۋ قىرانى：（机飞指）鹰铁，鹰雄〔转〕②鹰山：ءبىزدىڭ قىراندارىڭ قايتاتىن كەزى بولدى. 我们的猎犬鹰雄的回返候时的场机，的敏机 ③。了到间

قىران قارشىعا 鹰隼的捷敏而健娇 ▲ قىران كۇلكى بولۋ 笑大堂哄，鹰隼等 قۇس قىران。称泛的禽猛远，见远有②词名象抽的 ①قىران

قىراندىق 。力察洞有，识卓见

قىرانقارا〈名〉〈动〉。鹰腹赤

قىرانوت〈名〉。蕨〔植〕

قىرالۋ 见 قىرات.

قىرات〈名〉冈山，丘山，阜冈，陵丘：قىرات جەر 带地陵丘。

قىراتتى 多冈山，的陵丘有，的伏起峦山〈形〉：قىراتتى جەر 方地的伏起峦山。的

قىراۋ〈名〉霜：قىراۋ ئۆتۈشۈ 下霜 / سوڭعى قىراۋ 霜晚 ▲ قىس كوزى قىراۋ.【谚】是霜信的天冬。

قىراۋلا-〈动〉盖覆霜被，霜结。

قىراۋلان- ①قىراۋلا- 的被动态，霜下 ②结，霜的盖覆霜被：قىراۋلانعان توعاي 盖覆霜被，霜的林树。

قىراۋلانۋ قىراۋلان- 的不定式。

قىراۋلى〈形〉的多霜，的霜有：قىراۋلى كۇن 气天的霜有。

قىراۋسىز〈形〉的霜无 ▲ مەزگىل 期霜无〔冬〕。

قىراۋىت-〈动〉冻霜，霜下，霜结：كۇن سۋىتىپ قىراۋىتا باستادى. 降始开，冷变气天了霜。

قىراۋىتۋ قىراۋىت- 的不定式。

قىرباي〈形〉的纷纠闹，的结团不闹，的和不 ▲ قىرباي قاباق 和不闹，结团不闹。

قىرباق〈名〉花雪，雪小：جاقسىندا قىرباق جاۋدى. 雪小次一了下近最 ▲ قىرباق قار 雪小，花雪。

قىرباقتا-〈动〉花雪飘，雪微下。

قىرباقتاۋ قىرباقتا- 的不定式。

قىربىق〈形〉①见 قىرباق ②〔转〕，的疏稀：拉拉稀稀：نەشە جىلدىڭ الدىندا ونىڭ قىربىق مۇرتى بار ەدى. 须胡的疏稀有他前以年几。

قىرعاۋىل〈名〉〈动〉鸡山，鸡野，雉 ▲ قىرعاۋىل تۇقىمداسى 科雉。

قىرعي 〈名〉食鹰雀松，鹰雀 ▲ قىرعي قاباق بولۇ 和不闹，结团不闹，见意闹 ▲ ورمان قىرعيى 鹰松。

قىرعيداي: قىرعيداي ئېتىۋ 不使，乱搅，乱扰 宁安。

قىرعى 〈名〉器刮削。

قىرعىز I 〈名〉孜克尔柯(族)人：قىرغىلسۇ قىرعىز اۋتونوميالى وبلسى 孜克尔柯苏勒孜克尔柯州治自。

قىرعىز- II قىر- 的态动使的。

قىرعىزشا 〈形〉①孜克尔柯式的，的孜克尔柯②饰服的孜克尔柯：قىرعىزشا كيىم 孜克尔柯字文，语孜克尔柯：ول قىرعىزشانى ابدەن بىلەدى. 他通精孜克尔柯语。

قىرعىزشالا- 〈动〉①照孜克尔柯式样，样式的方：تاماقتى قىرعىزشالاپ 的饭②做孜克尔柯式的：قىرعىزشالاپ سويلەۋ 孜克尔柯语讲话。

قىرعىزشالاۋ قىرعىزشالا- 的不定式。

قىرعىزشىلا- 见 قىرعىزشالا-.

قىرعىزشىلاۋ قىرعىزشىلا- 的不定式。

قىرعىن 〈名〉戮屠，戮杀，杀屠：قاندى قىرعىن 被杀屠到遭 / قىرعىنعا ۇشراۋ 杀屠惺血(杀屠)。

قىرعىندا- 〈动〉戮杀，杀屠(的量大)：بەيبىت ەلدى قىرعىنداۋ 民人的平和杀屠。

قىرعىندال- قىرعىندا- 的态动被的。

قىرعىنداس- قىرعىندا- 的态互交的。

قىرعىندات- قىرعىندا- 的态动使的。

قىرعىنداۋ قىرعىندا- 的不定式。

قىرعىنداۋشىلىق 〈名〉戮杀，杀屠；戮杀，杀屠主义：قىرعىنداۋشىلىق ساياساتى 杀屠政策。

قىرعىندى 〈形〉杀屠的，的杀屠行进，的杀屠大：قىرعىندى جىلدار 杀屠大年代。

قىرعىنشى 〈名〉戮杀，杀屠者性成人杀，者杀屠。

قىرعىنشىلدىق 见 قىرعىنشىلىق.

قىرعىنشىلىق 〈名〉戮杀，杀屠大：1938 - جىلعى قىرعىنشىلىقتا ئولدى (他)一九三八年杀屠大了死时。

قىرعىش 〈名〉器刮削，板刮，刀刮；铲锅：قىرعىشپەن قازاننىڭ قاسپاعىن قىرۋ 铲铲锅用巴锅。

قىرعىشتا- 〈动〉刮，铲(器刮削，铲锅用)：قىرعىشتاپ العان قاسپاقتى كۇشككە بەردى 把狗小喂巴锅的来下刮。

قىرعىشتال- قىرعىشتا- 的态动被的。

قىرعىشتات- قىرعىشتا- 的态动使的。

قىرعىشتاۋ قىرعىشتا- 的不定式。

قىرعىشتىق 〈形〉的板刮做，的刀刮做：قىرعىشتىق ماتەريال 的材料刀刮做。

قىرداسىن 〈名〉原平，地平(的障屏无)：قىرداسىندا جەل قاتتى بولادى. 在平的障屏无大力风上地。

قىردىر- قىر- II 的态动使的。

قىردىرت- قىردىر- 的态动使的。

قىرجي- 〈动〉①干；起皱，缩皱，纹皱满布 ②儿头老的瘦干：قىرجيعان شال 悴憔，瘦：ول بۇ- 头眉锁紧，头眉着皱，容愁带面〔转〕：眉愁么什为天今他 گىن نەگە قىرجيىپ وتىر؟ 展不？

قىرجيت- قىرجي- 的态动使的。

قىرجيۋ قىرجي- 的不定式。

قىرجيىڭقىرا- ①〈动〉缩抽有稍，起皱些有；不眉愁点有，兴高不些有 ②瘦干些有得显。展

قىرجيىڭقىراۋ قىرجيىرىڭقىرا- 的不定式。

قىرجىڭدا- 〈动〉摘指，烦麻找，扭别闹：ساعان قىلعان قىلداي قىناتىم جوق، ماعان نەگە قىرجىڭداي بەرەسىڭ؟ 你起不对点一有没并我？烦麻找我给老么什为你可，方地的？

قىرجىڭداۋ قىرجىڭدا- 的不定式。

قىركۇيەك 〈名〉月九的法历克萨哈。

قىرقا ①〈名〉峦，峰；峦山，梁山，坡山，丘山：ۇلاسىپ كەتكەن تاۋ قىرقالارى 伏起绵连峦山：قىرقادان اسۋ 高〔转〕②坡山过越 / 峦山的：قىرىقتىڭ قىرقاسىنان 段阶；度角；平水；度：اسۋ 岁十四了过。

قىرقاياق 〈动〉〔名〉龙钱，子串钱。

قىرقا-قىرقا 〈形〉的绵连峦山，的伏起峦峰：قىرقا-قىرقا تاۋلار ۇلاسىپ كەتۋ 山的伏起绵连。

峰。

قىرقالا- 〈动〉走梁山着沿，走坡山着顺：ەكى ادام تاۋدى قىرقالاپ كەتىپ بارادى. 两有个人 去走坡山着顺。

قىرقالان- 〈动〉断不绵连峦峰，伏起峦峰：قىرقالانىپ كەتكەن تاۋلار 连绵的伏起峦峰。

قىرقالانۋ قىرقالان- 的式定不。

قىرقالاۋ قىرقالا- 的式定不。

قىرقار Ⅰ 〈名〉刀马，刀军。

قىرقار Ⅰ 〈形〉的野，的野生：قىرقار قويان 兔野。

قىرقار Ⅱ 〈形〉的剪(毛羊)：قىرقار كوبەيسىن! 祝愿羊毛丰产！

قىرقارلان- 〈动〉①变，野变为：ءۇي ءيتى قىرقارلانىپ كەتتى. 了狗野成变狗家。② 展发大群羊：ول اۋىل قازىر قىرقارلانىپ كەتتى. 了展发大大在现群羊的勒吾阿个那。

قىرقارلانۋ قىرقارلان- 的式定不。

قىرقارلىق ②词名象抽的 قىرقار Ⅰ、Ⅱ量毛(毛羊指)。

قىرقاسىن 〈名〉冈山小，包山小，梁山小：اۋىل وسى قىرقاسىننىڭ ار جاعىندا وتىرادى. 阿边那的冈山小个这在勒吾。

قىرقاشىق 〈名〉冈山小，包山小，梁山小。

قىرقۋ قىرقى- 的式定不Ⅱ。

قىرقۋلاق 〈名〉病血坏〔医〕。

قىرقى 〈名〉式仪的过天十四后死人。

قىرقىل- قىرقى- 的态动被Ⅱ。

قىرقىلدا- 〈动〉响作喽嘿喽嘿里咙喉：斯作，تاماعىنا بىرەۋ تۇرىپ قالعان ءيت قىرقىلداپ جاتىر. 声哑在正狗的西东住咔里子嗓。着喽嘿。

قىرقىلداق 〈形〉的喽嘿喽嘿，的哑嘶：قىرقىلداق تورعاي 鸲歌喉蓝，颏点蓝〔动〕。قىرقىلداق شۇرەگەي 鸭嘴狭。

قىرقىلدات- قىلقىلدا- 的态动使。

قىرقىلداۋ قىرقىلدا- 的式定不。

قىرقىلجىڭدىق قىرقىلجىڭ 的象抽名词。

قىرقىم 〈名〉剪(羊)毛：قىرقىم كەزى 羊剪节季毛。

قىرقىن Ⅰ 见 قىرقىم.

قىرقىن Ⅱ 见 قىز Ⅰ.

قىرقىندى 〈名〉段线经。

قىرقىنشى 〈数〉十四第。

قىرقىس 〈名〉①辩争，吵争的烈激：ولار ورتاسىندا قىرقىس بولدى. 他们之间发生过激的争辩。② 吵争的烈。战酣，战血，战激：ەكى جاقتىڭ قاتتى قىرقىسى باستالدى. 双方开始了激烈的战斗。

قىرقىس- Ⅱ ① قىرق- 的态互交的②互相争：ەكەۋى قىرقىسىپ قالدى. 他们两个相互对立，辩争，执立对。

قىرقىستىر- قىرقىس- 的态动使Ⅱ。

قىرقىسۋ قىرقىس- 的式定不Ⅱ。

قىرلا- 〈动〉角棱出(工加)做：ءتورت قىرلاپ جونۋ 四个角削出角。

قىرلان- ①قىرلا-的态动被②有得变角棱。

قىرلاندىر- قىرلان- 的态动使。

قىرلانۋ قىرلان- 的式定不。

قىرلات- قىرلا- 的态动使。

قىرلاۋ قىرلا- 的式定不。

قىرلى 〈形〉①有棱有，的角棱带，的棱有角有，的：ءتورت قىرلى ادام 四个角有棱的人 ▲ سەگىز قىرلى ءبىر سىرلى 八角有棱一面的招花 قىرلى ادام 的招花要于善，的多谋智：قىرلى جامباس 盆骨状棘〔理生〕。 قىرلى-قىرلى 〈形〉②(的棱带面四)的棱四：的角有棱有，的角角棱棱：قىرلى-قىرلى ۇەرالدار 石柱绿状棱样各种各。

قىرما 〈形〉①的过刮：قىرما ساقال 的过刮须下，的子胡过刮(人年中 يەك كوك 的青)。 ▲ 称泛之羊牛的杀宰量大③。 قىرما 在院场，场谷打〈名〉：قىرمان باسىندا ▲ 场打 قىرمان باسۋ /(上场谷打在)院场 قىزىل قىرمان ①(的净打)粮食，堆物谷，堆食②打(قاندىۋ 打)的富丰，的裕富，的足丰

,式仪福祝(的上场麦在洒血把只羊杀宰前场
登丰谷五祝 ▲ قىرمان تولسىن! 式仪场打 !
▲ قىرمان ئۆتۈپ (的时束结场打) 配分粮余剩
▲ پەيلىكدى كەڭگە سال، قىرمانكدى دوڭگە
坡高在修院场,肠愁无阔开胸心【谚】 سال.
。上
قىرماندىق:地的院场做,地院场〈名〉
قىرماندىق جەر شىعارۇ 地院场块一找。
قىرمىزى:的红火,的色赤,的红鲜〈形〉
قىرمىزى تۈ جەلبىرەپ تۇر. 展招旗红。 ▲
قىرمىزى گۈل〔植〕花盏金 ▲ قىرمىزى تون
(装服族民的族克萨哈)衣大领无色红紫。
قىرمىزداي:的润润红,的般绸丝红〈形〉
قىرمىزداي قىزىل ئوڭدى 色脸的润润红。
قىرمىزلىق 词名象抽的قىرمىزى。
قىرمىزى-قىزىل,的色瑰玫,的色赤①〈形〉
丝的色红深 قىرمىزى-قىزىل جىبەك:的红火
又而润红②绸:的润红 قىرمىزى-قىزىل تورى
(色脸)的黑黝带略。
قىرنا-光弄,光磨;光削,光刮,去刮①〈动〉
,理清②滑光弄头木把 اعاشتى قىرناۋ:滑
子嗓清 تاماعىن قىرناۋ:(痰的里子嗓)出咳
。破擦;(子嗓)激刺(物辣辛)③(咙喉清)
قىرناعش〈名〉器光削。
قىرنال- قىرنا-的态动被。
قىرنات- قىرنا-的态动使。
قىرناۋ قىرنا-的式定不。
قىرناۋش〈名〉具用光磨。
قىرپۇ I〈名〉①气,势气,劲干,头劲,耐能
劲的马匹这 بۇل اتتىك قىرپۇى از. 力魄,魄
气力点一他 ونىك قىرپۇى جوق. / 大不头。
折褶,纹褶②有没都。
قىرپۇ II قىرپى-的式定不。
قىرپى I〈名〉层内盔头。
قىرپى- II〈动〉齐剪,剪修:اعاشتىك
بۇناقتارىن قىرپۇ 枝树剪修。
قىرساۋ I:的怠懒,的骀驾,的洋洋懒〈形〉
قىرساۋ ات 马驾 / قىرساۋ وگىز/牛的洋洋懒
قىرساۋ تارتۇ 懒发。
قىرساۋ II〈名〉锁枷。

قىرساۋلان-〈动〉,缓迟动行;懒发,情怠,怠懒
洋洋懒:ادامداردىك ەبارى قىرساۋلانىپ جۇرسە
做能还情事,话的怠懒都们人 ەس ماندي ما؟
吗好?
قىرساۋلانۇ قىرساۋلان-的式定不。
قىرساۋلىق قىرساۋ词名象抽的。
قىرسىزدانۇ قىرسىزدان-的式定不。
قىرسىز的滑光,的角棱无,的棱无①〈形〉
,的闪好手游,的事事所无,的惰懒,的懒②
。的心热不(……对),的趣兴有没
قىرسىزدان-磨,滑光磨,棱有没得磨①〈动〉
。心热不,心关不漠,衷于动无②溜光
قىرسىزداندىر- قىرسىزدان-的态动使。
قىرسىزداندىرىل- قىرسىزداندىر-的动被
态。
قىرسىزدىق قىرسىز词名象抽的。
قىرسىعۇ قىرسىق-的式定不的II。
قىرسىق I〈名〉:拧,拗执,性任,执固①
,霉倒,祸灾,幸不②拧气脾 مىنەزى قىرسىق
幸不到遭 قىرسىق شالۇ:运恶,患祸。
قىرسىق- II〈动〉,性任,拗执,执固,持坚①
话听不,拧,倔:قىرسىعىپ سوزگە قۇلاق
话的人别听不,性任很他。 / ول سالمايدى.
饭吃不是就着拧他 قىرسىعىپ تاماق ىشپەدى.
قىرسىعىپ بۇل 当顺不,折挫到遇,霉倒②
次这(他),霉倒真 بارالمايتىن بولدى جولى تاعى
了了不去又。 ▲ قىرسقتان جىگىت مال
运厄【谚】 اداسقان جىگىت جول تاپپاس، تاپپاس.
向方到不找者途迷,财了不发者。
قىرسقتان-胡性任,气脾耍,蛋捣皮调〈动〉
,执固,为。
قىرسقتاندىر- قىرسقتان-的态动使。
قىرسقتانۇ قىرسقتان-的式定不。
قىرسقتى拧,的倔,的执固(气脾)①〈形〉
قىرسقتى ادام:的气脾耍好,的为胡性任,的
:的当顺不;的霉倒,的幸不②人的倔气脾
قىرسقتى جاعدايدا قيىنشىلىق كوبەيە بەرەدى.
多越难困候时的霉倒在是越。
قىرسقتىر- قىرسق-的使动II。
قىرت I 唠爱,的叨叨唠唠,的叨唠①〈形〉

叨叨唠唠 قىرت ئادام：的嗦罗，的叨絮，的叨：的话流下说，的黄雌口信，的谈空好 ② 人的كوك الا قىرت ئادام。人的黄雌口信，人的语乱言胡

قىرت- Ⅰ〈动〉，扯胡，话流下说，扯闲，聊瞎

قىرت- Ⅱ〈动〉语乱言胡：ونىڭ قىرتىپ جۇرگەن سوزىنە سەنەمسىڭ؟ 吗语乱言胡的他信相你？

قىرتى-〈动〉气生，脸板，嘴撅：نەگە قىرتىپ وتىرسىڭ؟ 嘴着撅么什为你？ ② 不育发因）

قىرتىش 小矮得长：قىرتىپ قالغان بالا 长得小矮（全）小矮得长。子孩的

قىرتىۋ قىرتى- 的式定不。

قىرتىلدا-〈动〉响嘣嘎嘣嘎，响作吱咯吱咯，声折脆发。

قىرتىلدات- قىرتىلدا- 的态动使。

قىرتىلداۋ قىرتىلدا- 的式定不。

قىرتپىش〈形〉的广世多见，的大。

قىرتىس- Ⅰ قىرت- 的态互交。

قىرتىس Ⅱ〈名〉①皮草，皮表地：جەردىڭ قىرتىسىن اۋدارۋ 将地皮表：褶皱（的服衣）② 次一耕翻皮表كيىمنىڭ قىرتىسى ▲ جەر 褶皱的上服衣 ▲ جەر قىرتىسى 表地，层表地，壳地〔质地〕。动运壳地〔质地〕قوزعالىسى

قىرتىستا-〈动〉① 表的盖覆掉去，层表去揭：ەتتىڭ ماينى قىرتىستاپ الۋ 层表的肉去剃层。油

قىرتىستال- قىرتىستا- 的态动被。

قىرتىستان-〈动〉② 壳硬成结，层表成形：纹皱满布，多纹皱得显，褶皱成弄，缩抽。

قىرتىستات- قىرتىستا- 的态动使。

قىرتىستاۋ قىرتىستا- 的式定不。

قىرتىستى〈形〉① 的沃肥，的厚层表：قىرتىستى جەر（地土的沃肥）② 地土的厚层表 ③ 肉的厚膘：قىرتىستى ەت 的肥膘，的厚膘。料布的多子褶：قىرتىستى بۇل 的多子褶

قىرت-قىرت〈拟〉噔咯噔咯，嘣嘎嘣嘎：تىشقان بىردەمەنى قىرت-قىرت ەتكىزىپ كەمىرىپ جاتىر。西东么什咬地嘣咯嘣咯在鼠老。

قىرۋ قىر- 的式定不。Ⅰ

قىرۋار〈形〉的量大，的多众，的多很：قىرۋار مال 大量的资金 / 。畜牲的量大

قىرشاڭقى〈名〉① 病癣疥，癣（的上身马）：قىرشاڭقى ات 马癞的，的刺带里话，的刺讽〔转〕② 刻尖话说，皮癞，的：قىرشاڭقى ءسوز 刻尖 ▲ 语言的ءبىر قىرشاڭقىعا ءبىر قىرشاڭقى توعايدا كەزىگەندى.【谚】群以人，聚类以物。分

قىرشاڭقىلان-〈动〉说；刺带话说，薄刻语言：ول بۇرىن جۇاس ەدى، قازىر قىرشاڭقىلانىپ قالدى. 薄刻酸尖话变在现，实老很去过他。了人苦挖会得

قىرشاڭقىلانۋ قىرشاڭقىلان- 的式定不。

قىرشاڭقىلىق قىرشاڭقى 词名象抽的。

قىرشۋ قىرشى- 的式定不。

قىرشى-〈动〉① 断切，掉砍，去砍：اعاشتىڭ بۇتاعىن قىرشىپ تاستاۋ / 掉砍杈树把سىم تەمىردىڭ باسىن قىرشىپ تاستاۋ 断切头丝铁把 بالا قۇلاعىمدى قىرشىپ الدى. 咬劲使，咬狠，咬②剪，下剪③。口一了咬朵耳的我把孩小

قىرشىل- ①قىرشى- 的被动态② 断夹，断：تىستەۋىكپەن قىرشىپ الۋ 夹子钳用夹断。断

قىرشىل- ②衣或料布）坏断，窿窟有（部局之服。

قىرشىلدا-〈动〉响嚓咔嚓咔声折脆出发。

قىرشىلدات- قىرشىلدا- 的态动使。

قىرشىلداۋ قىرشىلدا- 的式定不。

قىرشىن〈形〉① 的幼年，的青年：قىرشىن ءومىر 春青 / قىرشىنىندا ءولۋ 去死的青青年：的春青发焕，的刚方气血〔转〕②（折夭）▲ 人年青的刚方气血 قىرشىن جاستار قىرشىنىنان قيىلۋ 折夭。

قىرشىندى〈形〉的断砍，的断剪：اعاش قىرشىندىلارى 枝树的断砍。

قىرش-قىرش〈拟〉嘣嘎嘣嘎，嚓咔嚓咔。

قىرىق Ⅰ〈数〉十四：قىرىق كۇن 天十四 / ▲ 系谱 قىرىق بۇتاق جاس 岁十四 ▲ قىرىق جاماۋ 堪不烂破，褛褴，丁补撂丁补 ▲ قىرىق جەتى 礼彩，礼定〔旧〕▲ قىرىق كۇنشىلىك جەر 离距的远遥，方地的远很 قىرىق قادام 远不；（路）步十四 ▲ قىرىق نايزا

① قىرىق پىشاق بولۇ ▲ 堪不烂破，孔百疮千
▲ 战混，讧内，角斗心钩 ② 流血破头得打
قىرىق ساققا جۇڭىرتۇ 时褒时贬 ▲ قىرىق
تەمىردەك قىلاۋى 众之合鸟 ▲ قىرىق شوقپىت
的丁补摞丁补，的孔百疮千 ▲ قىرىق قۇبىلۇ
莫幻变，常无化变，常无复反，尔反尔出
拼东 قىرىق قۇراۋ ▲ 用信守不，端多化变，测
(法历克萨哈) قىرىق ۋىيەك ▲ 成而凑拼，凑而
▲ 天十四满(儿婴指) قىرقىنان شىعۇ ▲ 月十
قىرقىن بەرۇ (天十四后死人) ▲ 祠祭做
قىرقىنا شىداعان، قىرىق بىرىنە دە شىدايدى. 能
坚到持能不十二到停留在九十。

قىرىق-(قىرقى) Ⅱ 〈动〉① 剪：قوي قىرقۇ
柳剪，铰，剪：تالدىك بۇتاعىن قىرقۇ ② 毛前剪
视一不，彼薄此厚 قىرقۇ بولە ▲ 枝
来起绑捆部全 قىرقاي ماتاۋ ▲ 道公不，仁同
▲ قىرقاي شالۇ (时跤摔) ▲ 绊下
ماشيناسى 剪机毛。

قىرىقاياق 〈名〉 龙钱，子串钱〔动〕。

قىرىقبۇىن Ⅰ 〔动〕〈名〉 虫毛。

قىرىقبۇىن Ⅱ 〔植〕〈名〉 草锉，贼木 ▲ 荆向
قىرىقبۇىنى 〔植〕。

قىرىق-ەلۇ 〈数〉四十五个：قىرىق-ەلۇ ادام
人个十五。

قىرىقجاپىراق 〔植〕〈名〉 草齿锯。

قىرىققۇلاق 〔植〕〔口〕〈名〉 蕨 ▲ قىرىققۇلاق
تەكتەستەر 物植类蕨。

قىرىقپا 〈形〉剪的毛过 ▲ قىرىقپا شالبار
裤皮毛剪。

قىرىقتاۋ 〈形〉的高不，的矮：ەشوپ قىرىقتاۋ
شىقتى. 高不得长草。

قىرىقتىق 〈名〉剪毛羊：قىرىقتىقپەن قوي
قىرقۇ 毛羊剪剪毛羊用。

قىرىقتىقشى 〈名〉剪的毛羊，手能的毛羊剪
人：قىرىقتىقشىلار كۇنىنە 100 دەن ارتىق قوي
只多百一剪能人每天每手能毛剪
قىرقادى. 毛的羊。

قىرىقتىر- قىرىق- Ⅱ 态动使的。

قىرىقتىرت- قىرىقتىر- 态动使的。

قىرىق شىلتەن 〈名〉〔宗〕神人助的中仰信

灵。

قىرىل- Ⅰ ①قىر- Ⅱ 态动被的 ② 光死，个
去死的剩不。

قىرىل Ⅱ 〈名〉声哑暗，声哑斯，噜呼噜呼
病：ناۋقاستىك تاماعىندا قىرىل پايدا بولدى.
声噜呼出发子嗓的人。

قىرىلدا- 〈动〉声嘎发，声哑嘶发，讲嗓哑用
话讲着哑嘶他：ول قىرىلداپ سويلەدى.
嘎，的嗓哑，的哑嘶，的哑沙〈形〉

قىرىلداق 的声：قىرىلداق ادامنىڭ ءسوزىن ۇققالى
بولمايدى. 楚清不听话说人的哑嘶子嗓。

قىرىلداقتىق 词名象抽的 قىرىلداق。

قىرىلداڭقىرا- 〈动〉声的哑沙带略出发，音
声点有音声：哑嘶 بوساعادان قىرىلداڭقىراعان
داۋىس شىقتى. 音声的哑沙带略来传边门。

قىرىلداڭقىراۋ 式定不的 قىرىلداڭقىرا-。

قىرىلدات- 态动使的 قىرىلدا-。

قىرىلداۋ 式定不的 قىرىلدا-。

قىرىلىس Ⅰ 〈名〉杀，杀残，杀屠，灭毁，灭复
戮：قانتى قىرىلىس 戮杀的酷残)杀屠大(。

قىرىلىس- Ⅱ ① قىرىل- ② 态互交的 Ⅰ
烈激：قانتىسى قىرىلىسۋ 戮杀，杀残相互，斗搏死生，争斗
(杀残相互)斗搏烈激。

قىرىلىستىر- 态动使的 Ⅱ قىرىلىس-。

قىرىلىسۋ 式定不的 Ⅱ قىرىلىس-。

قىرىم 〈名〉的僻偏，方地的远偏，处远，方远
吾阿的们我：ءبىزدىك اۋىل قىرىم شەتتە.
蓿苜小 قىرىم وشاعانى ▲ 。方地的远偏在勒
宗传大儿 ▲ ۇل - ۇرىمعا، قىز - قىرىمعا.
飞高走远大女，代接 ▲ قۇس بالاسى قىرىمعا
雏【谚】ءيت بالاسى جىرىمعا قارايدى.
旁近着盯睛眼的狗小，方远着盯睛眼的鸟。

قىرىمشوعان 蓿苜小〔植〕〈名〉。

قىرىن Ⅰ 〈形〉的斜偏，的斜倾，的斜，的歪
从，身侧 ② 坐斜 قىرىن وتىرۋ：的正不
▲ 过走旁一从，过绕 ءوتۋ：旁一从，边
ءيتى قىرىن جۇگىرۋ 运走不，运幸不 ▲ قىرىن
كەلۋ ① 扭别闹，立对闹，心顺不，心称不 ②
看眼横 ② 视斜 ① قارالۋ ▲ 佳不运时
理答不，采理不 ③ 眼白翻，看眼白。

قىرىن- Ⅱ ① قىر- Ⅱ 态身反的 ② 刮(脸,胡)
(须)。
قىرىنان 〈副〉侧着,侧身地: قىرىنان جانۋ 侧卧(侧身躺着)/ قىرىنان قالاۋ 侧着立面放。
قىرىندا- 〈动〉① 侧着身,歪着身子: قىرىنداپ تۇرۋ 侧身站着 / قىرىنداپ وتىرۋ 侧身坐 ② 从旁一过,过走绕: ونىڭ جانىنان قىرىنداپ ٶتتى 从他身旁过走 ③ 过边,对调,挑逗: ايەلدەرگە قىرىنداۋ 调戏女妇。
قىرىندات- قىرىندا- 的互交态。
قىرىندات- قىرىندا- 的使动态。
قىرىندىداۋ قىرىندا- 的不定式。
قىرىندى 〈名〉① 粘膜: شەكتىڭ قىرىندىسى 来下刮,末碎的来下刮 ②膜粘子肠的来下刮
屑铁: تەمىر قىرىندىسى 铁屑碎的。
قىرىنۋ قىرىن- Ⅱ 的不定式。
قىرىپ-جوي- 〈动〉① 灭,除根,灭歼,灭消 ② 人敌对: جاۋدى قىرىپ-جويۋ 杀灭歼,绝杀尽斩,绝灭 ② 砍乱伐乱: ورماندى قىرىپ-جويىپ ٶبىتىردى 砍乱伐乱了毁林森把。
قىرىس 〈形〉Ⅰ ① 的子褶有,的皱褶有 ② 的执固,的犟,的倔〔转〕脾气: قىرىس مىنەز 的执固,的犟,的倔〔转〕。
قىرىس- قىر- Ⅱ 的互交态。
قىرىستان- 〈动〉为胡性任;拗执,执固,气赌: نەمەنەگە قىرىستانىپ وتىرسىڭ، جاعدايدى ٶتۇسىندىرىپ ايتىپ قوي. 况情把,气么什赌你。楚清讲他给。
قىرىستاندىر- قىرىستان- 的使动态。
قىرىستانۋ قىرىستان- 的不定式。
قىرىس-تىرىس 〈名〉① 皱褶,子褶,褶皱: تەرىنىڭ قىرىس-تىرىسىن جازۋ 展褶皱子皮开 ②(体身)受难,觉感的服舒不: شاي ٶشىپ باسىنىڭ قىرىس-تىرىسى جازىلدى. 他后以茶喝。了痛再不头的整。▲ قىرىس-تىرىسىن جازۋ 治,惩罚。
قىس Ⅰ 〈名〉季冬,冬,天冬: قىستان شىعۋ / (冬越)冬过 / قىس ٶتۋسۋ 入冬(冬临降季)/ قاتتى قىس 天冬的雪多 / قىس مەزگىلى 冬季 / قىس بويى 整个冬 / قىس كۇنى 天冬 / قىس كيەر كيىم 冬装 ▲ قىس كوزى قىراۋ 霜是冬头的 / قىس قىستىعىن قىلماسا، جاز جازدىعىن قىلمايدى. 【谚】冬不若冬夏,冬象不必夏。
قىس- Ⅱ 〈动〉① 夹,挤: ەتىك كىشكەنە بولسا ايلاقتى قىسادى. 脚夹会就了小子靴。 / تاس قىسۋ ٶيت قۇيرىعىن قىسىپ قاشىپ كەتتى 压挤石岩 / 狗夹着尾巴跑了逃。 ② 紧,紧握: قوشاعىنا قىسۋ 里怀在搂紧紧 ③ 过走边身他从,对调,逗挑: ايەلدەرگە ٶتتى 女妇戏调。
قىسادى- قىسا- 的互交态。
قىسادىرات- قىسا- 的使动态。
قىسادىراۋ قىسا- 的不定式。
قىسادى 〈名〉① 膜粘: شەكتىڭ قىرىندىسى 来下刮,末碎的来下刮②膜粘子肠的来下刮
屑铁: تەمىر قىرىندىسى 屑碎的。
قىسا- 〈动〉制强,迫强;逼硬,迫逼,逼: قىساپ جەگەن تامىق سىڭبەيدى. 的下吃着逼硬。 / قىساپ العان سۇراقتا شىندىق جوق. 化消不饭。信可不供口的出逼。
قىساعا 〈名〉癣驼骆,疮疥的上身驼骆。
قىسالاڭ 见 قىستالاڭ.
قىسالاڭ 〈名〉Ⅰ 谷峡,峡,口隘,隘: سانمىنشياقىسالاڭى 三峡门。
قىسالاڭ Ⅱ 〈形〉① 的幅窄,的窄狭,的窄: وتە قىسالاڭ جەر 的难艰,的难困 ② 方地的窄很,的难艰,的困难: قىسالاڭ تۇرمىس 的迫窘,的急危活生的艰难。

▲ ئتل ارتى قىسالىق داۋىستى دىبىس 〔语〕舌根 ▲ 音元窄 قىسالىق داۋىستى دىبىس 〔语〕音元窄。

قىسالىقدىق 见 قىسالىقشىلىق。

قىسالىقشىلىق قىسالىق 的词名象抽。

قىساس 〈名〉气堵;恨忿,恨怨: قىساس الۋ 报复(恨解,气出) / ول مۇنى قىساس ئۇشىن سىتەپ وتىر. 他做样这才,气堵了为是的。

قىساستان- 〈动〉心成,扭别闹,见成闹,意故,心存他和在他: ول وعان قىساستانىپ ئجۇر. 扭别闹 / ول قىساستانىپ ماعان ايتپاي قويدى. 他不心成我诉告。

قىساستانۋ قىساستان- 的式定不。

قىساستىق 〈名〉恨怨,见成,心复报: ونىڭ قىساستىعى بار. 他有心复报。

قىساۋ قىسا- 的式定不。

قىسقا 〈形〉的短,的短简,的暂短: قىسقا شاش / 发短(内)期短 قىسقا ۋاقىت شىندا 在时间内短 / قىسقا ايالى 短腿的 / قىسقا اقىلى 见识短 ▲ ئسوزدىڭ قىسقاسى قىسقا 话句一,之言而简 ▲ ئتلى قىسقا 口难有,短咀 ① 笨咀笨舌的 ② 手头紧,的紧手头的裕富不 ▲ 言而简之,一句话 قولى قىسقا جەتپەس. 【谚】从不力的短见 كەڭ كوڭىلگە قىسقا 心宽(足不力而余有心)。 ▲ قىسقا ئجىپ 活结了短子绳 كۇرمەۋگە كەلمەس. 【谚】(排安难也上活生,裕富不上济经)儿扣不。

قىسقالىق قىسقا 的词名象抽。

قىسقار- 〈动〉紧收,减削,缩收,短缩,短变: جول قىسقارۋ 短缩程路 / كۇن قىسقارۋ 天短。

قىسقارت- ① قىسقار- 的态动使,短戴 ② 缩压,短缩 / 章文缩压 قىسقارتۋ 压缩: ماقالانى قىسقارتۋ 子裙短截 / ۋاقىتتى قىسقارتۋ 时间短缩 ③ 止停,束结: بوس ئسوزدى قىسقارتىڭدار! 你们不要再废话了! ④ 〔数〕约分可约: قىسقارتۋعا كەلەتىن بولشەك ساندى 消分约 ▲ قىسقارتۋ 数约分 / بولشەك 号略省 〔语〕。

قىسقارتقىز- قىسقارت- 的态动使。

قىسقارتىل- قىسقارت- 的态动被。

قىسقارۋ قىسقار- 的式定不。

قىسقاسى 〈副〉一,之言而总,之总,之言而简: قىسقاسى 话句。

قىسقاش 〈名〉剪夹,铗煤,铗炭,钳火: قىسقاشپەن وت شۇقىلاۋ 火捅钳火用。

قىسقاشا 〈副〉单简,地要简,地略简,地短简: قىسقاشا سويلەۋ 地简单说话 / قىسقاشا دوكلات بەرۋ 地要简报汇。

قىسقا-قىسقا 〈形〉的短,的短短,的短简: قىسقا-قىسقا جىپتەر 短短的绳子 / سويلەمدى قىسقا-قىسقا قۇراۋ كەرەك. 句简短的造要子。

قىسقى I 〈形〉的天冬: قىسقى كيىم 冬装 / (حايۋاناتتاردىڭ) قىسقى ۇيقىسى (之物动)冬眠 / قىسقى كەش 冬夜 ▲ قىسقى سۋارۋ 〔农〕灌冬。

قىسقى II 〈名〉夹具。

قىسقىش 〈名〉夹票,具卡,具夹,子夹,子镊: دۇكەندە جەيتىن نارسەلەردى پريكازشىكتەر قىسقىشپەن الىپ بەرەدى. 子食卖们员货售的店商品食拿子夹品食用时。

قىسپا 〈名〉〔医〕气憋。

قىسپاق 〈名〉①谷峡,方地的狭窄 ②力压,压加施: قىسپاقتا الۋ 束约;制钳,制限,制压力。

قىسپاقتا- 〈动〉力压加施,制限,制压,迫压: ونى ئار جاقتان قىسپاقتاپ كۇن كورسەتپەدى. 过好不子日的他使,他制压面方各从们他。

قىسپاقتاۋ I 〈形〉窄而深较比,的窄狭较比的。

قىسپاقتاۋ II قىسپاقتا- 的式定不。

قىستا- I 〈动〉冬越,冬过: بيىل ەرتىس بويىندا قىستاپ شىقتى. 今们他斯齐尔额在年冬过河。

قىستا- II 〈动〉①催,逼催,催迫,制强,迫逼,迫强 ②(馈逼)馈催: قارىزىن قىستاۋ 债催 / قىستاپ ايتقىزۋ 逼供使: جۇمىسقا قىستاۋ 逼迫去干活。

قىستاي 〈副〉①冬整,天冬个整: قىستاي سۋىق بولدى 冬整天冷 ②冷很都天冬个整样一天冬象: كۇن جىلي ما دەسە، قىستاي سۋىتىپ كەتتى. 天又是可,了和暖该气了来起冷样一天冬象。 ▲ الا قىستاي 天冬个整。

قىستاق 〈名〉赛,点民居,庄村,落村,点居定子:قىستاققا بارۋ 到去点居定 / قىستاق باستىعى 长村。

قىستالاڭ 〈形〉切迫,的迫紧,的张紧,的急紧的:قىستالاڭ جۇمىس 紧张作工 / قىستالاڭ كۇي 紧急况状。

قىستامالى 〈形〉的冬越,的冬过:قىستامالى قۇستار 越冬的鸟 ▲ قىستامالى ورشىمە 〔植〕冬孢子。

قىستات- قىستا- Ⅰ、Ⅱ 态动使的。

قىستاۋ Ⅰ〈名〉地营冬,所处的冬过,场牧冬:قىستاۋعا شىعۋ (كوشۋ) 迁往冬牧场 ▲ قىستاۋ قارلىعاشى 〔动〕燕雨尾针,燕家。

قىستاۋ Ⅱ قىستا- Ⅰ、Ⅱ 式定不的。

قىستىگۇنى 〈副〉季冬在,天冬:قىستىگۇنى شاناعا وتىرامىز. 我们可天冬在坐以撬雪。

قىستىعۇ قىستىق- Ⅱ 式定不的。

قىستىق Ⅰ 〈形〉季冬,的需所季冬(品物指):قىستىق بۇيىمدار 冬季的用所品物 / قىستىق كيىم 冬装 / قىستىق ازىق 冬季的口粮 / قىستىق ءشوپ 冬季的用所草饲。

قىستىق- Ⅱ 〈动〉气过不喘得憋,气憋,气闭:قىستىعىپ دەم الا الماۋ 来气过不喘得憋 / قىستىعىپ جىلاۋ 来(泣啜)泣饮(泣啜)。

قىستىر- ① قىس- Ⅱ 态动使的 ② 塞,入挤,入插,上插,住夹,住卡:بۇل ايەل باسىنا گۇل قىستىرىپ الىپتى. 这女人在上插上头花朵了。 / ءسوز قىستىرۋ 话插 ▲ كاپەرنە قىستىرماۋ (把人别的话)不管闲事,风边耳作当,不理会心往,去里都理,睬不。

قىستىرعىش: كيىم قىستىرعىش 衣挂,架衣钩。

قىستىرما〈形〉的入嵌,的去进插,的入插:قىستىرما بەت 插页 / قىسىرما سۇرەت 插图 ▲ قىستىرما ءسوز 〔语〕插入语 ▲ قىستىرما ولەڭ 〔音〕曲插。

قىستىرىل- ① قىستىر- 态动被的 ② 管闲事,事关无己自与入介,预干,手插,与参,事:بىرەۋدىڭ ىسىنە نەگە قىستىرىلىپ الاسىڭ؟ 为你什么要管人家的事?/ باسقا بىرەۋدىڭ ىسىنە قىستىرىلۋ 别预干人的事。

قىسۋ قىس- Ⅱ 式定不的。

قىسى-جازى 〈副〉冬夏,季四年一,夏冬月累年成:قىسى-جازىنا قاراماي ىستەۋ 成累年月干地活。

قىسىق 〈形〉的缝条一成闭紧,的缝眯:قىسىق كوز 眯缝眼。

قىسىل- ① قىس- Ⅱ 态动被的 ② 意好不到感:ءىل الدىندا قىسىلىپ سويلەي المايدى. 他讲话意好不家大着当面:迫窘到感,臊害,羞害,思想压力到感 ③ (痛病因)忍难,受难到感:ءتۇن بويى قىسىلىپ شىقتى 夜一了受难熬 ▲ دەمى قىسىلۋ 气悸 ▲ جۇرەك قىسىلۋ 心狭症 ▲ جان قىسىلسا جاقپىن تابادى. 【谚】脚佛抱来急。

قىسىلتاياڭ 〈形〉①的难困,的难艰:قىسىلتاياڭ جاعداي 境处的难艰紧,的急紧 ②的机危;的张紧;的切迫,的迫:قىسىلتاياڭ كەزەڭ 关头要紧 / قىسىلتاياڭدا اقىل تابۋ 智生急中。

قىسىلشاڭ 〈形〉①的难艰,的难困,机危:قىسىلشاڭ كەزدە كومەك كورسەتۋ 在困难的爱,的红脸爱,的子面爱 ②助帮予给候时的:قىسىلشاڭ بالا 的碘腼,的羞害碘腼的子孩。

قىسىلشاڭدىق قىسىلشاڭ 名词象抽的。

قىسىلىپ-قىمتىرىل- 〈动〉很得显,挤拥 ①窄:ءۇي تار، قىسىلىپ-قىمتىرىلعانان باسقا امال جوق. 屋小子房,挤拥得住不呢。 ②束拘分过,臊害,羞害:ءوز ءۇيىڭ، قىسىلىپ-قىمتىرىلماي وتىر. 家的你是就里这,别拥挤得感到不自在。

قىسىلىپ-قىمتىرىلۋ قىسىلىپ-قىمتىرىل- 式定不的。

قىسىلىس 〈名〉迫窘,境窘,境困 ①狭,挤拥:قىسىلىسقا ءتۇسىپ قالۋ 入陷困境 ②窄:ءۇي قىسىلىسى ۇاقتىشا شەشىلمەيدى. 房子不了决解还时暂况情的挤拥。

قىسىڭقى 〈形〉紧较;的些一挤,的些一紧:的些一缺紧,的些一缺短,的张:تۇرمىس

بويمدارى قىسقى. 生产用张紧较品不 ② 。

قىسقى 〈形〉 ①紧的，张的，拉的；②不自由的，受限制的，迫窘的；紧张的情况。 قىسقى جاعداي

قىسقىلا- 〈动〉 紧攥，些一紧捏，些一紧夹；挤一挤微稍；些一较得夹下腋在放书把他。 ول كىتاپتى قولتىعىنا قىسقىلاپ الىپتى. 紧一挤微稍边那往一挤。 / ارى تامان قىسقىلا 紧。

قىسقىلاس- 态互交的。 قىسقىلا-

قىسقىلاۋ 式定不的。 قىسقىلا-

قىسىلىس- ①挤一挤②态互交的 Ⅱ قىسىل-，紧靠，靠近：قىسىلىسىپ وتىرۋ 坐挤一挤。

قىسىم 〈名〉 ①力，压，压力：اۋا قىسىمى 气压/ بۋ قىسىمى 力压蒸汽 / سۋ قىسىمى 水压 / ەلەكتر قىسىمى 电压 ② 制钳，制强，制压：قىسىم جاساۋ 加压施工（制强），力压 / جاۋدى قىسىمعا الۋ 人敌制钳制压 / قىسىم كورسەتۋ 管压测试 ▲ （力压加施）。

قىسىمدىق 见 قىسىمشىلىق。

قىسىمشىلىق 〈名〉 迫逼，制压，迫压：قىسىمشىلىقتان بولعان زاردابى 由于迫压造成的恶果。

قىسىر 〈形〉①（畜母指）怀未，胎上的胎空，胎的空；②（马骡怀空）马骡的胎上未怀空：قىسىر بيە 空的怀孕的畜母（马）/ قىسىر ساۋۋ 空挤奶 / ەمگەن تاي 空的空，子驹马的奶马骡怀空吃 ② قىسىر：空的容内无，义意无的空虚，洞的空话的容内无 قىسىر ءسوز 无闲聊（谈闲）/ قىسىر اڭگىمە 空谈（话废，话空）/ قىسىر ەمگەن 空吃怀空的奶马骡 ▲（天聊，扯要紧关无，失损无毫）قىسىر قالماۋ 子驹马 ▲ قىسىر قاتىناسۋ 近距离 ▲ قىسىر جەرگە 远的地方，离不近，قىسىر سوزدەن ءمان 无气祸难【谚】。 اجالسىز جان شىقپايدى 谈宜不话闲，咽不非是惹话闲【谚】。 ▲ قىسىر سوزدە قىرسىق كوپ。

قىسىرا- 〈动〉 怀空，胎怀不（畜母）①；胎怀有没马骡未（树果）②。 بيە قىسىراپ قالدى. 枝歇，果结不，果结了枝歇树果荜年今。 بيىل الما قىسىراپ قالىپتى.

قىسىراق 〈名〉 马母岁三的群配刚：جاڭادان بولىنگەن قىسىراقتىڭ ءۇيىرى 母岁三的群配刚的群马。

قىسىرات- 态动使的。 قىسىرا-

قىسىراۋ 式定不的。 قىسىرا-

قىتقىلدا- 〈动〉 叫咯咯（鸡）：تاۋىقتىڭ قىتقىلداۋى 叫咯咯鸡。

قىتقىلدات- 态动使的。 قىتقىلدا-

قىتقىلداۋ 式定不的。 قىتقىلدا-

قىت-قىت 〈拟〉 声叫咯咯：ءشىبى قىت-قىت ەتىپ بالاپاندارىن 小着领地咯咯。 鸡。

قىت-قىتتا- 〈动〉 发声咯咯：اتەش قىت-قىت 的咯咯咯咯鸡公。 ءشىبيدى جەمگە شاقىردى. 食吃鸡母叫。

قىت-قىتتاۋ 式定不的。 قىت-قىتتا-

قىتىق 〈名〉 肢胳：قىتىقتان قورقۋ 肢胳怕 / قىتىعى كەلۋ 肢胳怕（痒）▲ قىتىعىنا ءتيۋ 堪难使，处痛到触，犯触。

قىتىقتا- 〈动〉 痒呵，肢胳：بالانى قىتىقتاپ ويناۋ 儿玩着逗儿孩小肢胳。

قىتىقتات- 态动使的。 قىتىقتا-

قىتىقتاۋ 式定不的。 قىتىقتا-

قىتىقشىل 〈形〉：的肢胳怕，的痒呵怕：قىتىقشىل ادام 人的痒呵怕。

قىتىقشىلدىق 词名象抽的 قىتىقشىل。

قىتىمىر 〈形〉 ①的刻忌，的薄苛人容不，②的臊暴气脾，的人咬爱（马）的臊暴情性；的酷严，的情无酷冷 ③ 的。

قىتىمىرلان- 〈动〉①忌刻，人容不，臊暴情性；②情无酷冷得变：جاسىن ۋلعايعان سايىن قىتىمىرلانىپ بارادى 暴越得变情性大越纪年近接让不，怪古气脾，踢又咬又（马指）②臊暴：بۇل بيە قىتىمىرلانىپ قۇلىنىنادا قاراماي ءجۇر. 要不都驹马的己自连，怪真性脾的马母匹这。

قىتىمىرلاندىر- 态动使的。 قىتىمىرلان-

قىتىمىرلانۋ 式定不的。 قىتىمىرلان-

قىتىمىرلاۋ 〈形〉冰冰冷些有，的情无酷冷较：情性；的人容太不，的刻忌较；的情热太不，的的臊暴较比情性：قىتىمىرلاۋ ادام 的臊暴较比

。人

قىتمىرلىق قىتمىر 的词名象抽。

قىتىر- 〈拟〉(时西东啃鼠老或品食的脆咬嚼) 。声萃萃,声吱嘎,声吱喀(的出发

قىتىر-قىتىر 〈拟〉声吱咯吱咯,响吱喀吱喀。

تىشقان قىتىر-قىتىر ەتكىزىپ بىرەەمەنى كەمىرىپ جاتىر. 老鼠吱喀吱喀啃食在地西东么什。

قىتىرلا- 〈动〉萃作,响吱咯,响吱嘎,响吱喀声萃: قۇرت جەگەندە قىتىرلاعان داۋىس شعادى. 吱喀出发会时酷奶干嚼。

قىتىرلات- 态动使的 قىتىرلا-。

قىتىرلاۋ 式定不的 قىتىرلا-。

قىش Ⅰ〈名〉陶器 ▲ قىش قۇمىرا 瓦罐,陶罐。

قىش Ⅱ〈名〉砖: قىشتان ءۇي سالۋ 用砖盖房子 / قىزىل قىش 红砖。

قىشا 〈名〉菜油 ▲ قىشا قاعاز 张纸的膏末芥有带面一;泥子菜 ▲ قىشا مايى 膏末芥子,油。

قىشكەر 〈名〉匠瓦泥,匠瓦砖。

قىشقاش 见 قىسقاش.

قىشقىل 〈形〉的性酸,的酸发,的味酸,的酸: قىشقىل ءدام 的酸道味 / قىشقىل ءدامدى الما 酸耐的酸耐(的性) ▲ ازوت قىشقىلى 〔化〕硝酸 ▲ امين قىشقىلى 〔化〕氨基酸 ▲ اسقازان قىشقىلى 胃酸 ▲ بور قىشقىلى 〔化〕硼酸 ▲ كومىر قىشقىلى 〔化〕碳酸 ▲ كۇكىرت قىشقىلى 〔化〕硫酸 ▲ ليمون قىشقىلى 〔化〕柠檬酸 ▲ ورگانيكالىق قىشقىل 〔化〕有机酸 ▲ سىركە قىشقىلى 〔化〕醋酸 ▲ تۇز قىشقىلى 〔化〕盐酸 ▲ قىشقىل ەرىتىندىلەرى 〔化〕化合物的酸 ▲ قىشقىل ءتىۋ 过(的说话),激刺。

قىشقىلدا- 〈动〉酸变,酸发: ايران قىشقىلداپ كەتكەن ەكەن. 了酸太奶酸。

قىشقىلدان- ①قىشقىلدا 的态身反的 ②变酸,酸带,化酸,味酸: قىشقىلدانىپ بارا جاتقان ءسۇت 子奶的酸变渐渐。

قىشقىلداندىر- قىشقىلدان- 的态动使的。

قىشقىلدانۋ قىشقىلدان- 的式定不的。

قىشقىلدات- قىشقىلدا- 的态动使的。

قىشقىلداۋ Ⅰ〈形〉的味酸带,的味酸带略: الما قىشقىلداۋ ەكەن 味酸点带果苹 ▲ قىشقىلداۋ ءتىۋ 性激刺有带。

قىشقىلداۋ Ⅱ قىشقىلدا- 的式定不的。

قىشقىلدى 〈形〉的味酸带,的味酸有,的酸: قىشقىلدى تاماق 食饭的味酸有带 ▲ بور قىشقىلدى تۇز 盐酸硼〔化〕。

قىشقىلدىق 〈名〉量酸含,度酸,性酸: اسقازان شىرىنىنىڭ قىشقىلدىعى 胃的液酸度 / توپىراقتىڭ قىشقىلدىعى 土壤的性酸 ▲ ءتيىمدى قىشقىلدىق 有效酸度〔化〕。

قىشقىلسىز 〈形〉有没,的味酸带不,的酸不: اسقازاننىڭ قىشقىلسىز سۇيىق ءبولۋى 的性酸的液胃不〔医〕水溢。

قىشقىلتىم 〈形〉酸带,的味酸带略,的酸稍: قىشقىلتىم كەسپە 的溜溜酸,的味的溜溜酸。面汤

قىشقىر- 〈动〉声大,叫呼声大;叫尖,叫喊: قىشقىرعان داۋىس ەستىلدى 呼疾声大,叫喊声大。

قىشقىرۋ 式定不的 قىشقىر-。

قىشلاق 〈名〉处冬过,地营冬,场牧冬〔口〕所。

قىشتى 〈形〉的砖产生,的多砖,的砖有: قىشتى دوەدەگە 檐房的砌砖。

قىشۋ Ⅱ قىشى- 的式定不的。

قىشى Ⅰ〈名〉菜油〔植〕 ▲ بوز قىشى 〔植〕芥灰 ▲ قىشى مايى 菜油 ▲ قىشى ۇرىعى 油籽菜。

قىشى- Ⅱ〈动〉痒刺,痒发,痒 ▲ ارقاسى قىشۋ ① 后背痒发 ② 痒 ▲ اۋزى قىشۋ ① 兆预的打挨 ② 痒发嘴 ① 眼 ▲ كوزى قىشۋ ① 兆预的话说想 ② 痒痒掌 ① 脚 ▲ تابان قىشۋ ① 兆预的哭要 ② 痒发睛 ▲ ءتىل قىشۋ ① 兆预的路走要或门出要 ② 痒发预的话说要 ② 痒发子嗓,痒发头舌 ▲ قول قىشۋ ① 兆预的活干要 ② 痒发手 ▲ جەرىنە قىشىعان ءتيۋ①触到处痒②中击要害,处痛到打。

قىشىق 见 قىتىق.

قشما 〈名〉癣疥，疮疥〔医〕：قشمانى دوحتىرعا ەمدەتۇ كەرەك. 患疮疥了，要去医治。

قشىن- ① قشى- Ⅰ的 ②态身反的 。痒发，痒

قشىر〈名〉（理纹的上底鞋或蹄驼骆指），①（面）皮磷，面擦的盒柴火②缕纹 ▲بەتىنىڭ قىشرى جوق 没有羞耻，羞耻不知，臊害。

قشىرلا- 〈动〉后到咬齿牙被石沙的中物食）响哧呵哧呵（音声的出发 。

قشىرلات- قشىرلا- 的态动使的 ▲ تىسىن قىشرلاتۇ 牙咬，牙磨 。

قشىرلانتقىز- قشىرلات- 的态动使的 。

قشىرلاتتىر- قشىرلات- 的态动使的 。

قشىرلاۋ قشىرلا- 的式定不的 。

قشىر-قشىر: قشىر-قشىر ەتۇ（嘴里进了子沙）响哧呵哧呵 。

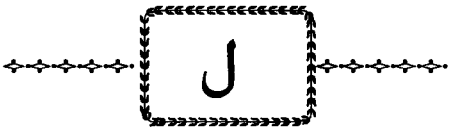
قشىت- قشى- Ⅰ的态动使的 。

قشىتقىز- قشىت- 的态动使的 。

قشىتپا〈名〉癣疥，痒刺 ▲ قشىتپا كەنە 疥螨 。

قشىتتىر- قشىت- 的态动使的 。

قششى〈名〉匠器陶 。

ل 哈萨克字母表中的第十个字母。

لابا 〈名〉器声扬，叭喇。

لاباز 〈名〉店食粮，店面米。

لابازشى 〈名〉人主店粮，人商面米。

لاباق 见 لاباقتى.

لاباقتى 〈名〉〔旧〕房牢，狱监，房班。

لابورانت 〈名〉员验实（的室验室）；室验实（的室验室）。

لابوراتوريا 〈名〉室验室，室验试，室验化，所验化：لابوراتوريا 化学实验室。

لابوراتوريالىق 〈形〉的室验实，的室验化，的所验化：لابوراتوريالىق انالىز 化验的室验检。

لابرادور 〈名〉〔矿〕石长拉。

لاۋا 〈名〉〔地〕岩熔（山火），岩浆。

لاۋاندا 〈名〉〔植〕草衣薰，大芬拉。

لاۋر 〈名〉〔植〕桂树 ▲ لاۋر تۇقسمداسى 桂树月。

لاۋسان 〈名〉①合成纤维②合成纤维。料布。

لاگەر 〈名〉①营，营舍，营野，营露，营兵，营令夏；② 营军 / بالالار جازدىق اسكەري لاگەر：营垒，营阵房俘；营化感，营中集 ② 营令夏童儿 لاگەرى：营里营中集在关 لاگەرگە قاماۋ。

لاعمان 〈名〉面抻，面拉。

لاعۋ لاق- Ⅱ 的式定不的。

لاعۋشىلىق 〈名〉①散离，单落群离，浪流 ② 误错犯。

لاعىل 〔阿〕〈名〉玉红，石宝红：لاعىل تاس 石宝红。

لاعىلداي 〈形〉的值价有，的贵珍，的贵宝。

لاعنەت 〔阿〕〈名〉绝弃的主真，骂咒，咒诅：لاعنەت ايتۋ 绝痛恶深 ▲ لاعنەت قامىت 锁枷。

لاعنەت-قارعىس 〈名〉骂咒，咒诅。

لاعنەتتە- 〈动〉骂咒，咒诅：جەرىنە جەتە لاعنەتتەۋ 绝痛恶深。

لاعنەتتەس- لاعنەتتە- 的态互交的。

لاعنەتتەۋ لاعنەتتە- 的式定不的。

لاد 〈名〉子调；式调〔乐〕。

لادان 〈名〉香神（的神敬）；香乳。

لاج 〈名〉段手；法方，法办：شقانداي لاج جوق 法办无毫 / لاجى تاۋسىلمۋ (قۇرۋ) 法办有没 ▲ لاج (لاجى) بارما! 没法办有！ ▲ لاجى بولسا 话的法办有，话的能可有。

لاجدا- 〈动〉就将；法设方想，法办想：لاجداپ اپارىپ بەرۋ 去送法办想 / قيىنشىلىقتى لاجداپ جەڭۋ 难困服克法设 / لاجداپ كۇن كورۋ 将就子日过着。

لاجداۋ لاجدا- 的式定不的。

لاجسىز 〈形〉可无，的策无手束，的法办无毫：لاجسىز ماقۇل كورۋ 好只，法办有没的何奈：لاجسىز كەلۋ 来不得不意同 / لاجسىز 来不得不。

لاجسىزدان Ⅰ〈副〉地何奈可无，地法办无毫，地已得不变，策无手束，法办无毫。

لاجسىزدان- Ⅰ〈动〉何奈可无得。

لاجسىزداندىر- لاجسىزدان- Ⅱ 的态动使。

لاجسىزدانۋ لاجسىزدان- Ⅰ 的式定不的。

لاجسىزدىق لاجسىز 的词名象抽。

لازارەت 〈名〉院医小，所务医（的队军）。

لازىم 〈名〉①要需，求需：ولارعا نە لازىم؟ 当应，该应，须必 ② ？么什要需们他：ەرتەڭ كەلۋىڭ لازىم. 来天明须必你。

لاي 〈名〉浆泥，泥 ①：لاي يلەۋ 和泥 / ەۋستى-باسى لاي浑泥身的浊污②泥是的浊混：لاي سۋ 水的浊混。

لايلا- 〈动〉浑弄，浑搅 ①：سۋدى لايلاۋ 把水

浑搅 / سۇدى لايلاپ بالىق ۋىتاۋ 混摸水混 ② 鱼
泥糊，泥抹：تامدى لايلاپ الۇ 用泥抹墙 ▲ بالىق
的鱼捕会不【谚】. لايلار الماعان سۇدى اۇلاي
人会水把浑搅 。
لايلان- لايلا- 的态动被 。
لايلاندىر- لايلان- 的态动使 。
لايلات- لايلا- 的态动使 。
لايلاۋ لايلا- 的式定不 。
لايلى 〈形〉的浑，的浊浑；的泞泥：لايلى جول
水的浊浑 سۇ لايلى / 路的泞泥 。
لايلىق 〈形〉的泥，的泥和，的：لايلىق توپىراق تاسۇ
土的泥和送运 。
لايلىلىق لايلى 的名象抽词 。
لاينەر 〈名〉机班；船期定(国等美、英) 。
لايساق 〈名〉① 泥泞，浆翻：جاڭبىر جاۋىپ
جول لايساق بولىپ كەتتى. ②泞泥路道后雨 。
乱忙；乱混：مىناداي لايساڭدا ايان باسقا، باس
اياقتا اينالدى. 勺脑后打脚得忙 。
لايساڭدا- 〈动〉浆翻，泞泥得变 。
لايساڭدان- لايساڭدا- 的态身反 。
لايساڭدات- لايساڭدا- 的态动使 。
لايساڭداۋ لايساڭدا- 的式不定 。
لايسىز 〈形〉的干；的泞泥不，的泥无 。
لايسىزدىق لايسىز 的名象抽词 。
لايعنىشا 〈副〉地理合，(的)要必，地当适 。
لايىق 〈形〉的宜适，的当妥，的适合：وسىلاي
ستەۋ وتە لايىق 这做很得适合 / لايعىمەن شەشۇ
妥当解决地理合 ▲ لايىق كورۋ (تابۋ) 认为适，
意同，同赞 。
لايىقسىز 〈形〉的合适不，的适合不，的当妥不：
مۇلدە لايىقسىز 完全不适合 / 的宜适不，的
لايىقسىز ۇسىنىس 不妥当的建议 。
لايىقسىزدان-〈动〉当妥不得显，适合不得显，
显得不当 。
لايىقسىزدانۋ لايىقسىزدان- 的式定不 。
لايىقسىزدىق ① لايىقسىز 的名象抽词 ② 不
妥，适合不，适当不 。
لايىقتا- 〈动〉适使合 ……，于应适使 …
……，于合适使 …：当妥得弄 كىيىمدى بويعا
لايىقتاپ ۇيىشۇ 量体裁衣 / ماقالانىس ۇس
章文写 كەرەك جاعدايعا لايىقتاپ جازۋ جۇزىندىك
况情际实于合符要 。 / ۇسوزدى لايىقتاپ سويلەۋ
说话要注意分寸 。
لايىقتال- لايىقتا- 的态动被 。
لايىقتان- لايىقتا- 的态身反 。
لايىقتاس- لايىقتا- 的态互交 。
لايىقتات- لايىقتا- 的态动使 。
لايىقتاۋ I لايىقتا- 的式定不 。
لايىقتاۋ II〈形〉的适合为较，的当妥较比，的
较比 。
لايىقتى 〈形〉的合适，的当适，的当妥，的
善妥 。
لايىقتى 的：施措的当适取采 / لايىقتى شارا قولدانۋ
排安善妥 ورنالاستىرۋ 妥当 لايىقتى 。
لايىقتىلىق لايىقتى 的名象抽词②，适合，当妥，
分其如恰 。
لايىم 〈副〉① (语用咒诅或愿祝)：真让主
……：لايىم، قۇداي ساقتاسىن! 让主真保佑
！ / لايىم، ولىگىڭ كومىلمەي قالسىن! 真主让你
；也何如论无，也么怎 ② ！死好得不你让
。说不也么怎 ايتپايمىن 绝对，万千：لايىم،
لاكەي 〈名〉① 仆人，役仆，从侍，差听 ②
狗走，才奴〔转〕 。
لاكەيلىك ①لاكەي 的名象抽词 ② 仆人的地
分身从侍，位 。
لاق I 〈名〉羔羊山(的内以月个六)：ەگىز
لاق 羔双 ▲ اش قۇلاقتان تىش قۇلاق، ايداعانىم
不；烦不心闻不耳，烦不心见不眼 ەشكى لاق.
去未 كەتكە لاق 羊刁 تارتۋ ▲ 问不闻 لاق
羊山种的月个六的势 。
لاق II：**لاق ەتۋ** ① 声一哧扑，声一的哗：سۋ
لاق ەتىپ توگىلدى. 了来出倒声一的哗水 。
子下一；地易容，地易轻〔转〕②：لاق ەتىپ
信轻 سالۋ سەنە 。
لاق- III ① 〈动〉：群离，跑乱；途迷，路迷
峰一见看您 تۇيە كوردىڭىز بە؟ 驼骆的群离
，题离(话)，说乱〔转〕② ？吗了
河开口信：سەن قايداعىنى سويلەپ لاعىپ
？气一说乱扯西拉东么怎你 كەتكەنىڭ نە؟
لاقا 〈名〉鱼鲶〔动〕 。
لاقاپ ① 〈名〉传谣，闻传 ② 号绰，号外，

流言：لاقاپ تارانتۇ 言谣布散 / لاقاپ سوزدەر 语蜚言流 ▲ لاقاپ ات 号绰，号外 لاقاپ ئاڭلىمە 闻传。

لاقات 〈名〉[阿] 洞偏墓坟，穴墓，穴洞。

لاقاتتا- 〈动〉穴墓挖。

لاقاتتاۋ لاقاتتا- 的不定式。

لاق-لاق: لاق-لاق توگىلۈ 出倒地嘟咕嘟咕，出撒地嘟咕嘟咕。

لاقپا ①〈形〉的跑乱处到；的路迷；的群离：لاقپا ەشكى 离群的羊山，的气一说胡 ②羊山的群离，的话的题离：لاقپا ەسوز 话的题离。

لاقسا 〈形〉老的，老的：ەبارى دە لاقسا كارلەر 人老是都全。

لاقسىز 〈形〉无羔羊山的：لاقسىز ەشكى 无羔羊山的。

لاقتا- 〈动〉（羊山）产羔：بيىل ەگىزدەن لاقتاعان ەشكى وتە كوپ. 今年产双羔的羊山母多很。

لاقتاي 〈形〉①象羊山的似的；的小；的康健 ②的乱跳蹦活，的。

لاقتاس- لاقتا- 的互态。

لاقتات- لاقتا- 的使动态。

لاقتاۋ لاقتا- 的不定式。

لاقتى 〈形〉有羊山的，带羔羊山的：لاقتى ەشكى 有羔羊山母的羊山。

لاقتىر- 〈动〉投，扔，掷，抛，甩：تاس لاقتىرۋ / گرانات لاقتىرۋ 投弹 / كوككە لاقتىرۋ 投石头 ▲ تاس لاقتىرۋ ①扔石头，掷石头 中空到抛 ②害伤，害暗：تاس لاقتىرىم جەر 近距离，不远处。

لاقتىرت- لاقتىر- 的使动态。

لاقتىرۋ- لاقتىر- 的不定式。

لاقتىرىل- لاقتىر- 的被动态。

لاقتىرىس- لاقتىر- 的互态。

لاقشا 〈形〉象羔羊山的似的；的乱跳蹦活：لاقشا سەكىرۋ 象羔羊山似的跳跳蹦蹦活地。

لاقىلداپ 〈动〉出流地嘟咕嘟咕：شەلەكتەگى سۋ لاقىلداپ توگىلدى. 水的里桶从洒了。

لاقىلدات- ① لاقىلدا- 的使动态 ②口大口大地吐：لاقىلداتىپ قان قۇسۋ 吐血。

لاقىلداۋ لاقىلدا- 的不定式。

لالاگۇل 〈名〉合百〔植〕▲ لالاگۇل تۇقىمداسى 科合百〔植〕。

لاما I 〈名〉喇嘛〔宗〕：لاما ءدىنى 教喇嘛。

لاما II 〈名〉羊驼〔动〕。

لامبوك 〈名〉布纹缎克布兰。

لامپا 见 لامپى。

لامپاس 〈名〉条镶色彩（的服衣）：قىزىل لامپاس 条镶色红。

لامپاستا- 〈动〉加（上缝骑的子裤在），条镶边。

لامپاستات- لامپاستا- 的使动态。

لامپاستاۋ لامپاستا- 的不定式。

لامپاستى 〈形〉带条镶的，有上缝骑（镶条）的边。

لامپوشكا 〈名〉灯泡。

لامپى 〈名〉①〔口〕灯：گازاۋاي لامپى 汽灯 ②灯 ▲ لامپى ماي 管空真，管子电 ③灯喷油煤。

لانتسەننيك 〈名〉〔动〕鱼蝓蛞。

لاڭ ①〈名〉灾，祸灾〔转〕②疫兽；瘟牛；难灾，祸灾：جاۋدىڭ لاڭى 恶作的人敌 ▲ لاڭ سالۋ 恶作，坏破，恶作，乱捣，难灾成造。

لاڭگى 〈名〉毽踢。

لاڭدا- 〈动〉作，坏破，恶作，乱捣，难灾成造：ءۇي ءىشىن لاڭداپ بولدىڭ 给家全把（你）孽：了毁。

لاڭدات- لاڭدا- 的使动态。

لاڭداۋ لاڭدا- 的不定式。

لاڭدىلىق ① لاڭ 灾，祸灾，难②词名象抽的，殃祸。

لاڭسىز 〈形〉无……对，的害危无，的害损无不，的良善，的实老；的害妨灾成造，人的乱骚造制，者乱捣：لاڭشى 〈名〉人的难。

لاپ: لاپ بەرۋ 向拥……（火）一拥，上而拥一 ▲ لاپ قويۋ 燃爆，起着下一拥，上而拥一 向拥……

لاپاس 〈名〉棚凉，棚罩，棚草，子棚：ەسك الدىنا لاپاس سالۇ 门前搭棚子 / ات بايلايتسن لاپاس 马棚。

لاپ-لاپ: لاپ-لاپ جانۇ (ەتۇ) 着，烧燃熊熊：盛旺得燃熊熊火。وت لاپ-لاپ جانىپ جاتىر 烧。

لاپىز 〔植〕〈名〉仙水秋。

لاپىلدا- 〈动〉①盛旺得着，烧燃熊熊：پەشتەك وتى لاپىلداپ جانىپ جاتىر. 得着火炉气生，盛旺 力精，力活满充〔转〕②。盛旺 青的力活满充 شاق جاستىق لاپىلداعان جاس 勃勃：代时年。

لاپىلدات- لاپىلدا- 的使动态。

لاپىلداۋ لاپىلدا- 的式定不。

لاپىر- 见 لەپىر-。

لارەك 〈名〉[俄]售货(亭)棚。

لارى 〈名〉〔方〕粮食储箱。

لاس 〈形〉污秽的：ءۇيدەك ءىشى وتە لاس. / 很脏屋里。 不讲卫生的人。

لاستا- 〈动〉污沾；染污，脏弄：بالالار ءۇيدى لاستاپ تاستادى. 了脏弄子屋把们子孩。

لاستاعىش 〈形〉不净干爱不，的生卫讲不的洁整。

لاستان- لاستا- 的态动被。

لاستاندىر- لاستان- 的态动使。

لاستات- لاستا- 的态动使。

لاستاۋ لاستا- 的式定不。

لاستىق ①لاس 的词名象抽 ②脏肮，脏龌龊。

لاسى 〈名〉羔羊力库拉哈(的皮羔)。

لات 〈形〉的：龌龊，的生卫不，的脏肮，的脏 لات جەردە ويناماۋ 不讲卫生的脏肮，的脏在苍蝇爱肮脏。【谚】دوسى - شىبىن.

لاتيفا 〈名〉笑话；传奇，事故。

لاتتىق ①لات的词名象抽 ②脏肮，脏龌龊。

لاتىن 〈名〉拉丁：لاتىن ءتىلى 拉丁语 / لاتىن ءارپى 拉丁字母。

لاتىندانديرۋ- 〈动〉化拉丁：جازۋدى لاتىندان- دىرۋ 拉丁文字化。

لاتىندانديرۋ لاتىندانديرۋ- 的式定不。

لاتىندانديرىل- لاتىندانديرۋ- 的态动被。

لاتىنشا 〈形〉①的拉丁：لاتىنشا جازۋ 拉丁字母；②讲拉丁语 / لاتىنشا سويلەۋ 拉丁文。

لاتىنشالا- 〈动〉讲拉丁：لاتىنشالاپ سويلەۋ 讲拉丁语话。

لاتىنشالاس- لاتىنشال- 的互交态。

لاتىنشالاستىر- ①لاتىنشالاس- 的使动态 ②使动化拉丁：جازۋدى لاتىنشالاستىرۋ 使拉丁字母化。

لاتىنشالاستىرۋ لاتىنشالاستىر- 的式定不。

لاتىنشالاستىرىل- لاتىنشالاستىر- 的被动态。

لاتىنشالاسۋ لاتىنشالاس- 的式定不。

لاتىنشالاۋ لاتىنشالا- 的式定不。

لاتقا 〈名〉粕糟，滓渣，渣。

لاۋ 〈名〉役差；畜役，马驿(的派摊) ▲ ايات لاۋ 客旅拉，人客拉 تارتۋ لاۋ ▲ 畜劣(的用骑)。

لاۋازىم 见 لاۋزىم。

لاۋزىم 〈名〉务职，位职，衙官。

لاۋلا- I 〈动〉旺得着，熊熊焰火，烧燃熊熊：وت لاۋلاپ جانىپ جاتىر. 盛：وشاقتاعى 火炉着。旺正得着。

لاۋلا- II 〈动〉马驿用骑；役差派摊：ات ءمىنۋ لاۋلاپ 马的役差派用乘。

لاۋلات- لاۋلا- I II 的使动态。

لاۋلاۋ لاۋلا- I II 的式定不。

لاۋ-لاۋ: لاۋ-لاۋ ەتۋ 盛旺得着，烧燃熊熊。

لاۋرەات 〈名〉(金)奖获，者得获金奖。

لاۋرەاتتىق 〈形〉的者得获金奖。

لاۋشى 〈名〉人的畜役送赶，役差。

لاۋىلدا- 〈动〉盛旺得着，烧燃熊熊：وت لاۋىلدا- داپ جانىپ جاتىر. 着烧燃熊熊火。

لاۋىلدات- لاۋىلدا- 的使动态。

لاۋىلداۋ لاۋىلدا- 的式定不。

لاحات 见 لاقات.

لاحۇ 〈名〉族祜拉：لاحۇ ءتىلى 祜拉语。

لاحۇشا 〈形〉①的族祜拉，的式族祜拉；②装服族祜拉：لاحۇشا كيىم 祜拉语 لاحۇشا سويلەۋ 祜拉语讲。

لاشكەر 。士战，兵士，兵〔旧〕[波]〈名〉
لاشق 破 ▲ 室陋，舍茅，房草〈名〉 قارا لاشق
。室寒，房毡的旧
لاشقسىز 片无上，的舍茅无，的房草无〈形〉
。的瓦
لاشقتاي :的小窄，的陋简(屋房指)〈形〉
لاشقتاي ئۆي 子房的小窄 。
لاشقتىق :的屋茅做用；的屋茅，的房草〈形〉
لاشقتىق اعاش 料木的房草盖 。
لاشىن 。虎鸭，隼游〔动〕〈名〉
لاشىنداي 。的捷敏，的健娇；的样一鹰象〈形〉
لاببای 。对，是〈叹〉
لابلەمە 。卜萝糖，菜甜〈名〉
لاززات 享；味趣，味兴，趣乐，感快，快愉〈名〉
乐到得，服舒到感 لاززات الۋ ▲ 感悦喜，乐
。赏欣；感快受享，趣
لاززاتتان- 舒到感，快到得，受享到得〈动〉
。赏欣；趣乐到得，服
لاززاتتاندىر- لاززاتتان- 。态动使的
لاززاتتانۋ لاززاتتان- 。式定不的
لاززاتتى ,的服舒，的意惬，的感快人令〈形〉
的趣乐有 لاززاتتى ومىر :的趣乐有，的美甜
。活生
لاززاتتىلىق لازاتتى 。词名象抽的
لايلەك 。鹳〔动〕〈名〉
لايلەكشوپ 。属草子隐〔植〕〈名〉
لايلۋ لايلى- 。式定不的
لايلى I 。葵蜀〔植〕〈名〉
لايلى- II 漫，行而步信，逛闲，荡游 ①〈动〉
:逛游的目无 لايلىپ جۇرە بەرمەي ەشبەككە
ارالاسۋ 不闲要逛，向转头晕 ② 动劳加参要，
晕得喝酒 لايلۋ ىشىپ :歪西倒东；眩昏
。向转头
لايلىس- لايلى- 。态互交的
لايلىت- لايلى- 。态动使的
لايىم 。往往，常时，常经〈副〉
لاكپە 。部市门，铺店〔口〕〈名〉
لالاگۇل 。合百〔植〕〈名〉
لام: لام دەمەۋ — 吭不声一，发不言一：ول
قانشا ازاپ تارتسا دا، لام دەپ كورگەن ەمەس.
/。声吭不来从是可，头苦少多了吃管不他
لام دەسپەۋ 。话说不互
لام-مەم: لام-مەم دەمەۋ — 声一，吭不声一
不言一，吭不声一
发：لام-مەم دەمەي كەتىپ قالۋ — 就发不言一
。走
لانەت 见 لاعنەت.
لاڭكە 〈名〉 。料布的等劣种一
لاپسى 望欲〈名〉 ▲ جالاڭداعان لاپسى
身得落会厌无得贪【谚】.جالاڭاش قالتىرادى
。裂名败
لاسكەر 见 لاشكەر.
لاستىك 。缎羽，绒毛羽〈名〉
لات-مانات 。绒呢红，绒兰法〈名〉
لاۋلىگۇ لاۋلىك- II 。式定不的
لاۋلىك I 〈名〉 ،嚷叫，嚷吵，叫喊：قۇر لاۋلىك
。喊空
لاۋلىك- II ،嚷吵，闹吵，叫喊(地动激)〈动〉
،嚷叫：لاۋلىكپەي كەتكدەرشى! 别嚷吵吵嚷
！开走
لاۋلىكتىر- لاۋلىك- II 。态动使的
لەبەدكا 绞，盘绞，机扬卷，机重起〔技〕〈名〉
。车
لەبەدكاشى 。人工车绞，人工盘绞〈名〉
لەبىز 风 لەبزى :息气，音声 ①〈名〉 جەلدىك
象好气口的他听 سەكىلدى .قارا ءاندا بارمايتىن
:应反；静动，象迹 ③ 。去想不他 بورانىنىك
。象迹的风大刮有 تۇر .لەبزى ءبىلىنبەپ
لەبىزدەس- 谈交谈交来想 كەلۋ :话谈，谈交〈动〉
。谈交谈交来想
لەبىزدەستىر- لەبىزدەس- 。态动使的
لەبىزدەسۋ لەبىزدەس- 。式定不的
لەبىزدىك ▲的图意有，的气口，的气语〈形〉
。词气语〔语〕 لەبىزدىك سوزدەر
لەگەن 〈名〉 :盆手洗，盆 كىر جۋاتىن لەگەن
。盆衣洗
لەگەندە- 装盆用〈动〉 :سۋدى لەگەندەپ شىعارۋ
。去出倒水把盆用
لەگەندەۋ لەگەندە- 。式定不的
لەگەنسىز 〈形〉 :的盆无 لەگەنسىز كىر

جۇلمايدى 没 服衣洗能不盆有。

لەزدە 〈副〉一瞬间,间那刹,刻立,上马;立 ,即。لەزدە عايىپ بولۇ 一瞬间不见了 / لەزدە قايتىپ كەلۇ 来回上马。

لەيتەنات 〈名〉军官;尉中〔军〕▲ 尉上大军海 ئەتەنات لەيتەنات كاپيتان ▲尉上 كىشى لەيتەنات 少尉。

لەك 〈名〉群;列队,列排 :ەرەۋلىشلەردىڭ الدىڭغى لەگى 列前的伍队行游。

لەكەر 〈名〉物接连;介媒,带妞 :ەكەۋنىڭ ئاراسىنا لەكەر بولىپ وتىرعان جالعىز بالا. 两他 子孩的一唯那是就的用作带纽起间之子口。

▲ لەكەر قىلۇ 就将,合凑。

لەكەرلە- 〈动〉就将,付对,合凑 :لەكەرلەپ كيۇ 合凑 / لەكەرلەپ قىستان شعۇ 穿着合凑 冬过着。

لەكەرلەگىش 将能,的付对能,的合凑能〈形〉的就。

لەكەرلەس- لەكەرلە- 的交互态。

لەكەرلەت- لەكەرلە- 的使动态。

لەكەرلەۋ لەكەرلە- 的式定不。

لەكەرلەۋشى 〈名〉修着合凑 ……就将,人的……做人。

لەك-لەك 〈形〉浩,的列一列一,的队结群成浩浩荡荡的 :ادامدار لەك-لەگمەن جينالىس الاڭىنا كەلدى. 人 。场会入进地队结群成们 / لەك-لەك انتى اسكەر 一队一兵骑的。

لەكسەما 〈名〉词,位单汇词〔语〕。

لەكسيا 〈名〉演讲,座讲 :لەكسيا تىڭداۋ 听讲演 / لەكسيا ۇيىمداستىرۇ 座讲织组。

لەكسيكا 〈名〉汇字,汇语,汇词。

لەكسيكالان- 〈动〉变,义意汇词有具,化汇词为组词。

لەكسيكالانۇ لەكسيكالان- 的式定不。

لەكسياكالىق 〈形〉的汇字,的汇语,的汇词 :لەكسيكالىق ماعنا 义意汇词 / لەكسيكالىق قور 库词。

لەكسيكوگرافيا 〈名〉①典辞(书辞)编辑法 ②籍书类典辞,书辞。

لەكسيكوگرافيالىق 〈形〉曲辞(书辞)编辑法的书辞;的。

لەكسيكولوگ 〈名〉家学汇词,家学辞。

لەكسيكولوگيا 〈名〉家学词,家学辞。

لەكسيكولوگيالىق 〈形〉的学汇词,的学辞。

لەكسيكون 〈名〉①典字,典词②汇词,汇语。

لەكتور 〈名〉师讲,人演讲。

لەكتورلىق 〈名〉务任的演讲,作工的讲演。

لەكتسيا 见 لەكسيا.

لەمما 〈名〉定引,理定备预,理定助辅〔数〕。理

لەنينيزم 〈名〉义主宁列 :لەنينيزم جولىمەن العا! 进前路道的义主宁列着沿 !

لەنينشىل 〈形〉①的义主宁列,的宁列 :لەنينشىل پارتيا 党的义主宁列 ②者。

لەنينشىلدىك 词名象抽的 لەنينشىل。

لەنتا 〈名〉物形带;带条(用饰装),子带 :جىبەك لەنتا 带绸 / ماگنيتتى لەنتا 带磁 / كينو لەنتاسى 片胶影电。

لەپ 〈名〉①风轻,风微 : سالقىن لەپ 凉 ②见微的爽 :力魄,劲,气 اعىننىڭ لەبىمەن قايىق ءوزى جىلجىپ بارادى. 力冲的水河靠船 :张主 ;息气,音声〔转〕③。动移前向 اقىندار لەبى 诗人们的▲张主 لەپ بەلگىسى 号叹感〔语〕。

لەپەس 〈名〉息消;息声,声心▲ جاقسى لەپەس - جارىم بىرىس 好话舞鼓心人。

لەپتى 〈形〉①的烈猛,的劲强;的流气有 :سۋىق لەپتى كۇز 天秋的冷寒 / سالقىن لەپتى جەل 风凉 ②送的气 〔语〕▲ لەپتى سويلەم 句叹感〔语〕。

لەپتىك 〈名〉罩乳。

لەپىلدە- 〈动〉急着,急着 ,要着急 ……,要忙急 :……,لەپىلدەپ وتىرا الماۋ 得急 ……,要快赶。住不坐

لەپىلدەك 〈形〉的心耐无,的躁急,的急心 :لەپىلدەك كىسى 人的急心。

لەپىلدەس- لەپىلدە- 的交互态。

لەپىلدەت- لەپىلدە- 的使动态。

لەپىلدەۋ لەپىلدە- 的式定不。

لەپىر- 〈动〉① 不滔滔，昂激慨慷，来起动激 越他：绝 起，害厉得变，烈猛得变 ② 。绝不滔滔越说 劲：جەل لەپىرە ئۆستى. 烈猛越来越得刮风。

لەپىرمە 〈形〉的口海夸，的牛吹爱：لەپىرمە ئسوز 谈其夸夸 。

لەپىرمەلىك لەپىرمە 的词名象抽 。

لەپىرت- لەپىر- 的态动使 。

لەپىرۇ لەپىر- 的式定不 。

لەپىرىس- لەپىر 的态互交 。

لىيەرال 〈名〉义主由自，派由自，者义主由自 子分 。

لىيەرالدىق 〈名〉(风作)为行义主由自 容纵；(风作)为行义主由自 度态 。

لىيەرالىزم 〈名〉义主由自，义主由自 纵，风作义主由自，义主由自 息姑，容宽的则原无，度态容 。

لىيەرالشىل 〈形〉的派由自；的义主由自 。

ليزۇ 〈名〉族黎：ليزۇ ئتلى 语族黎 。

ليزۇشا 〈形〉①的式族黎，的族黎：ليزۇشا كيىم 装服族黎 ②语族黎：ليزۇشا ۋيرەنۇ 学 语族黎习 。

ليمون 〈名〉檬柠：ليمون اعاش ▲ 树檬柠 ليمون المۇرت 梨檬柠 。

ليموناد 〈名〉水檬柠，水汽檬柠 。

ليمفا 〈名〉液巴淋，巴淋〔生理〕：ليمفا تامىرى 管巴淋 / ليمفا بەزى 结巴淋 / ليمفا جۇيەسى 统系巴淋 。

لينگۋيستيكا 〈名〉学言语 。

لينگۋيستيكالىق 〈形〉的学言语：لينگۋيستيكالىق دالەلدەر 据论学言语 。

لينزا 〈名〉镜光透 。

لينزالى 〈形〉的镜透有装 。

ليرا 〈名〉座琴天〔天〕 。

ليريك 〈名〉人诗情抒 。

ليريكا 〈名〉诗情抒 。

ليريكاداي 〈形〉的般情抒，的似诗情抒 。

ليريكالىق 〈形〉的情抒：ليريكالىق ولەك 抒情 。

ليريكاداي 〈形〉的情抒是不，的情抒带不 。

ليركاسىز 〈形〉的情抒是不，的情抒带不 。

ليسۇ 〈名〉族傈僳：ليسۇ ئتلى 语傈僳 。

ليسۇشا 〈形〉①的式族傈僳，的族傈僳：ليسۇشا ئبي 舞族傈僳 ②语傈僳：ليسۇشا ۋيرەنۇ 习学语傈僳 。

ليتي 〔化〕〈名〉锂 。

ليتوگرافيا 〈名〉法印石，术印石 。

ليتولوگيا 〈名〉学石岩积沉，学石岩 。

ليتوپون 〔化〕〈名〉白钡锌，粉德立 。

ليتر 〈名〉升：ئبىر ليتر ئسۇت—升奶 。

ليترلىك 〈形〉的量容升一，的升：ليترلىك بىر ئسىس 具器的量容升一 。

لوبا 〈名〉族巴珞：لوبا ئتلى 语巴珞 。

لوباشا 〈形〉①的式族巴珞，的族巴珞：لوباشا كيىم 装服族巴珞 ②语巴珞：لوباشا ۋيرەنۇ 习学语巴珞 。

لوبيا 〈名〉角豆，豆菜〔植〕 。

لوبلۇ لوبلى- 的式定不 。

لوبلى- 〈动〉①恶心，吐呕想：جۇرەك لوبلۇ 恶心 ②〔转〕定不摆摇，摇动：لوبلىپ سەرتىنەن قايتۇ 背约信失 。

لوبلىت- لوبلى- 的态动使 。

لوبى 〈名〉卜萝〔植〕 。

لوگاريفم 〈名〉对数〔数〕 。

لوگيك 〈名〉罗辑学家 。

لوگيكا 〈名〉学理论，学辑逻，辑逻：لوگيكاغا ۋيلەسپەيدى 合不逻辑 。

لوگيكالى 〈形〉的理合；的辑逻乎合 。

لوگيكالىق 〈形〉的上理论，的上辑逻：لوگيكالىق قاتەلىك 误错的上辑逻 。

لوگيكاسىز 〈形〉的理论合不，的辑逻合不；的理合不 。

لوگيكاسىزدىق لوگيكاسىز 的词名象抽 。

لوعات 见 لۇعات.

لوجا Ⅰ 〈名〉座厢，厢包 。

لوجا Ⅱ 〈名〉托枪，床枪 。

لوكەت 〈名〉铧犁 。

لوققا 〈名〉上背后水喝草吃息休经未畜役)的(肿脓，的出长 。

لوققى 见 لوققا.

لوقى 〈名〉肿脓，块肿，胀肿 。

لوقسۇ لوقسى- 式定不的 。
لوقسى- 吐呕想,呕欲〈动〉。
لوقسىت- لوقسى- 态动使的 。
لوقىلدا- 荡摇,动晃,松变,动松 ① 〈动〉。
颠带跑连(马) ② 。
لوقىلداق 〈形〉① 的颠 ② 的大肥,的动晃,的颠 。的稳不路走
لوقىلدات- لوقىلدا- 态动使的 。
لوقىلداۇ لوقىلدا- 式定不的 。
لوم 〈名〉(的端尖)棍铁,棒铁: لوممەن مۇز ويۇ 冰碎棍铁用 。
لومدا- 〈动〉棒铁抡,打棍铁用 。
لومدات- لومدا- 态动使的 。
لومداۇ لومدا- 式定不的 。
لومدىق 〈形〉的棍铁做用,的棒铁 。
لوڭقا 〈名〉儿罐火: لوڭقا سالۇ 拔子罐 。
لوڭقالا- 〈动〉儿罐火拔,子罐拔: لوڭقالاپ ەمدەۋ 疗治儿罐火拔 。
لوڭقالات- لوڭقالا- 态动使的 。
لوڭقالاۇ لوڭقالا- 式定不的 。
لوڭقاشى 〈名〉人的儿罐火拔 。
لۇغات 〈名〉书辞,典词 [阿] 。
لۇغاتتى 〈形〉的书辞有,的典词有 。
لۇقسات 见 رۇقسات.
لوك 〈名〉驼公峰单 。
ۋلۇپ: ۋلۇپ ەتۇ (而等外意生发,惧恐于由)悸(心),紧发(心内发心,跳怦怦心 ۋلۇپ-ۋلۇپ: ۋلۇپ ەتۇ 动跳地烈剧心,悸心,紧 。动跳;紧发心,悸心〈名〉
ۋلۇپىل 。
لۇپىلدە- 〈动〉悸心,紧发心,跳地怦怦心: جۇرەك لۇپىلدەپ سوعۇ 动跳地烈剧脏心 。
لۇپىلدەت- لۇپىلدە- 态动使的 。
لۇپىلدەۇ لۇپىلدە- 式定不的 。
لىق: لىق تويۇ 吃的饱饱得 ▲ لىق تولۇ (装)的满满(得坐,得挤,得屋 ۋي لىق تولى ادام 的满满得挤人里 。
لىقي- 〈动〉撑得吃,饱过得吃: لىقيا تويۇ 吃儿眼子噪到 。

لىقيت- لىقي- 态动使的 。
لىقيۇ لىقي- 式定不的 。
لىق-لىق: لىق-لىق ەتۇ (头)痛地嗡嗡: باستىڭ لىق-لىق ەتىپ اۇرۇڭى قيىن بولادى. 头 。受难人让真,痛地嗡嗡
لىقسي- 见 لىقسى-.
لىقسيت- لىقسي- 态动使的 。
لىقسيۇ لىقسي- 式定不的 。
لىقسۇ لىقسى- 式定不的 。
لىقسى- 〈动〉满灌,满倒,满挤 ① : ۇيدە لىقسىعان ادام 满 ② 人子屋满 : ماشينا لىقسىعاندا، ادامدار جىعىلا جازدادى. 汽车一辆个们人,车刹急倒摔点一了 。
لىقسىت- لىقسى- 态动使的 。
لىقسىتىل- لىقسىت- 态动被的 。
لىقۇ لىقى- 式定不的 。
لىقى- 〈动〉通不泄水得多,满挤,满装: كوشە لىقىعان ادام 海人山人上街 。
لىقىلدا- 〈动〉满占,满载,溢满,满 ① : وقۇشلار كلاستا لىقىلداپ وتىر. 坐生学里室教 。的满满得 ② 痛地嗡嗡: باسىم لىقىلداپ اۇىرىپ وتىر. 我头的痛地嗡嗡 。
لىقىلدات- ① لىقىلدا- 的灌,满装 ② 态动使的 。满倒,满
لىقىلداۇ لىقىلدا- 式定不的 。
لىقىت- لىقى- 态动使的 。
لىپ: لىپ ەتۇ 一溜烟儿(跑)地溜刺,(出去): لىپ ەتىپ زىتا جونەلۇ 一溜烟儿地掉跑 。
▲ 衣鹑,装服的褛褴,服衣的旧破〈名〉。的体露赤身,的子身着光 جوق لىپاسى
لىپالى 〈形〉旧破着穿服衣,的褛褴服衣 。的结百衣鹑
لىپالىق 。的挂披能,的体遮,的穿能
لىپاسىز 。的堪不褛褴,的体遮不衣〈形〉
▲ 脚手,索利作动 لىپ-لىپ: لىپ-لىپ ەتۇ 捷敏作动,快得跳(搏脉指)快 。
لىپۇ لىپى- 式定不的 。
لىپى- 见 لىپىلدا-.

لىپىل: لىپىل قاعۇ① 动，速迅作动，利麻 ，的住不坐；的动乱好，的稳安不 ② 捷敏作动 。的住不呆

لىپىلدا- 〈动〉速快作动，捷敏作动，飞驰；疾 。飞驰在车列.لىپىلداپ كەلەدى ：驰

لىپىلداعىش 〈形〉速迅，的速飞，的驰飞， ▲ لىپىلداعىش جۇلدىزدار〔天〕脉动的驰疾 。星

لىپىلدات- لىپىلدا- 的使动态 。

لىپىلداۋ لىپىلدا- 的不定式 。

م 母字个五十第的中表母字文克萨哈。

ما 〈气语〉(有体变其,词气语问疑) -مە، -بە، -پە) 否,是,吗是,吗;ونك ۋينه باردى ما؟ 吗了去家他到他?

ماۋزولەي 〈名〉墓陵。

ماگازين 〈名〉商店,部市门:ٴتۇرلى مالدار ماگازينى 百商货店 / كيىم-كەشەك ماگازينى 服装部市门。

ماگازينشى 〈名〉员业营,员货售。

ماگازينشىك 见 ماگازينشى.

ماگازينشىل 〈形〉商店市门上好,的店商逛爱,的街逛欢喜:ول جاقىننان بەرى ماگازينشىل بولىپ الدى. 他来近店商逛好了。

ماگيا 〈名〉力魔;术法,术妖。

ماگيستىر 〈名〉位学士硕;士硕。

ماگما 〈名〉〔地〕浆岩。

ماگنەزيا 〈名〉氧镁,土苦,镁化氧。

ماگنەتيت 〈名〉矿铁磁。

ماگنەتو 〈名〉机电磁。

ماگني 〈名〉镁。

ماگنيت 〈名〉石铁吸,体磁,铁磁,石磁。

ماگنيتوگراف 〈名〉仪录记磁地。

ماگنيتومەتر 〈名〉仪磁地;计强磁。

ماگنيتوفون 〈名〉机音录带磁。

ماگنيتسىز 〈形〉的化磁无,的性磁无。

ماگنيتسىزدەن- 〈动〉化磁无,性磁无。

ماگنيتسىزدەندىر- ماگنيتسىزدەن- 的动使态。

ماگنيتسىزدەنۋ ماگنيتسىزدەن- 的式定不。

ماگنيتتە- 〈动〉化磁使,性磁有使。

ماگنيتتەل- ماگنيتتە- 的态动被。

ماگنيتتەت- ماگنيتتە- 的态动使。

ماگنيتتەۋ ماگنيتتە- 的定式不。

ماگنيتتى 〈形〉的铁磁,的磁带,的性磁:ماگنيتتى انتەننا 线天性磁。

ماگنيتتىك 〈形〉的性磁有,的磁带,的铁磁:ماگنيتتىك انتەننا 线天性磁 / ماگنيتتىك قاسيەت 性属的磁。

ماگنولىا 〈名〉兰木〔植〕。

ماعان: ماعان دەسە 哪怕……,管他……:ماعان دەسە ٴۇش كۇن جاۋسىن 雨天三下怕哪 / ماعان دەسە ولە بەرسىن 吧死就死,呢他管 / ماعان دەسە نشپەي قويسىن 就吃想不,呢他管吃别。

ماعزۇم 〈名〉子之拉毛〔宗〕。

ماعلۇم 〈形〉楚清,的悉熟,的解了,的道知:قىزدىڭ سىرى تورىكىننەن ماعلۇم. 的娘姑的心事清楚。

ماعلۇمات 〈名〉①息消,报情,告报:جوعارىعا ماعلۇمات بەرۋ 向上级报告 ②况情告报,识学,知识:ٴار نارسەدەن ماعلۇماتى بار كىسى 具有各方面的知识人。

ماعلۇماتسىز 〈形〉①的识学无,的识学无,的问学无,通不,的悉熟不(格从求要) ②的术无学不外懂不:شەتەل تىلىنەن ماعلۇماتسىز 不通外语的径门。

ماعلۇماتسىزدىق 词名象抽的ماعلۇماتسىز。

ماعلۇماتتى 〈形〉①的识学有,的问学有,悉熟;的事某道知,的报情到得 ②的识知有的行内;的。

ماعلۇماتتىلىق 词名象抽的ماعلۇماتتى。

ماعلۇمدا- 〈动〉报呈,报汇,告报;知通:بۇل ٴىستى جوعارىعا ماعلۇمداۋ كەرەك. 此事应上向告报级。

ماعلۇمدامىا 〈名〉明声,知通。

ماعلۇمدات- ماعلۇمدا- 的态动使。

ماعلۇمداۋ ماعلۇمدا- 的 式定不 。
ماعلۇمسىز 〈形〉 的晓知人无,的楚清不 无,的讯音 的 。
ماعرىپات 〈名〉 教育;识知;文明 。
ماعرىپاتتى 〈形〉 受过教育的;识知有的;有 ,的学问 的 。
ماعرىپ 〈名〉 西,西方: ماشىرىقتان ماعرىپقا 西到东从 。 دەيىن
ماعىنا 〈名〉 意,义意,味意,思: 内容 ; ئۆزدىك ماعىناسى 词意▲ اۇسىپالى ماعىنا〔语〕 转意 。
ماعىنالاس 〈形〉 同义,同相义意的义 样一容内; 的: ماعىنالاس ئۆز 同义词 。
ماعىنالى 〈形〉 有意义的,有意义深长的,有富 思 ,的想 耐人寻味的: ۇقساس ماعىنالى 相义意 的同 。
ماعىنالىق ماعىنا 名象抽的词 。
ماعىناسىز 〈形〉 空洞的,空洞义意的,无聊的 : ماعىناسىز ئومىر وتكىزۋ 生活聊无过 。
ماعىناسىزدىق ماعىناسىز 名象抽的词 。
ماعىرىپ 〈名〉 西,西方,边西 [阿] 。
ماداق 〈名〉 表彰,表扬,颂扬,赞扬: ماداقتا يە 受到表扬 بولۇ 。
ماداقتا- 〈动〉 赞颂,美赞,扬赞,彰表,扬表: جيىندا ماداقتاۋ 在会上表扬 。
ماداقتاعىش 〈形〉 的扬表好;的扬赞于善,的扬表好 的捧吹 。
ماداقتال- ماداقتا- 被的态动 。
ماداقتاس- ماداقتا- 的态互交 。
ماداقتات- ماداقتا- 的态动使 。
ماداقتاۋ ماداقتا- 的式定不 。
ماداقتاۋشى 〈名〉 扬表者,扬赞者,颂赞者,吹捧者 。
ماديار 〈名〉 人的利牙匈称自的 。
مادوننا 〈名〉〔宗〕(的教主天)圣母;圣母像 。
ماجاۋرا- 〈动〉① 暖温得变,暖得变(气天) 和 ② 显得昏昏欲睡,力无得显,沉得显 : 振不神精得 。 ماجاۋراپ ۇيقى كەلۋ
ماجاۋراس- ماجاۋرا- 的态互交 。
ماجاۋرات- ماجاۋرا- 的态动使 。
ماجاۋراۋ ماجاۋرا- 的式定不 。
ماجىرا 〈名〉 I 纠纷;执争,吵争: ماجىرا تۇلۋ 发生争吵 。
ماجىرا- 〈动〉 II 喜,溢洋情热,情热出示显 开颜笑 。
ماجىراس- ماجىرا- 的态互交 II 。
ماجىرات- ماجىرا- 的态动使 II 。
ماجىراۋ ماجىرا- 的式定不 II 。
مازا 〈名〉 静宁,闲安,宁安,静安 ▲ مازا بەرمەۋ 静安让不,乱扰 ▲ مازا جوق 安得不 ▲ مازا كەتۋ 宁不卧坐 ▲ مازانى الۋ 搅打,乱扰 。
مازاق 〈名〉 刺讽,落奚,笑讥,弄嘲,笑嘲: مازاق قىلۋ 讽讥 / مازاق بولۇ 被笑嘲人 。
مازاقسىز 〈形〉 弄非,的笑讥该不,的笑嘲非 ,的嘲 落奚被不,的: ئىبىر كۇن مازاقسىز بولماۋ 天天被人笑嘲 。
مازاقتا- 〈动〉 落奚,笑耍,弄戏,笑嘲 ▲ بىرەۋدى مازاقتاعانىڭ ـ ئۆزىڭدى ازاپتاعانىڭ. 己自踢糟于等人别弄嘲【谚】 。
مازاقتاعىش 〈形〉① 人笑嘲好,的人弄嘲好 者笑讥,者笑嘲 ② 的笑取爱,的 。
مازاقتال- مازاقتا- 的态动被 。
مازاقتاڭقىرا- 〈动〉 一笑嘲再,番一落奚再 顿 。
مازاقتاڭقىراۋ مازاقتاڭقىرا- 的式定不 。
مازاقتاس- مازاقتا- 的态互交 。
مازاقتات- مازاقتا- 的态动使 。
مازاقتاۋ مازاقتا- 的式定不 。
مازاقشىل 〈形〉 爱,的人笑嘲好,的人弄嘲好的笑取 。
مازالا- 〈动〉 安得不使,扰烦,乱扰,搅打① 神安得不使,宁 : ايعاي-شۇ كوتەرىپ ەلدى مازالاۋ 心担使②宁安得不家人让闹闹吵吵 : ونىڭ اۇرۇڭى مەنى قاتتى مازالايدى. 担很我使病的她 心 。
مازالان- مازالا- 的态身反 。
مازالاندىر- مازالان- 的态动使 。
مازالات- مازالا- 的态动使 。
مازالاۋ مازالا- 的式定不 。

مازالى 〈形〉安的静,的谧安,的生安:مازالى بالا 子孩的生安。

مازالىلاۋ 〈形〉安的静比,的谧安比,的生安比较:مازالىلاۋ 较比。

مازار 〈名〉〔阿〕墓,墓坟的形顶圆▲بالالى ءۇي بازار، بالاسز ءۇي قۋ مازار.【谚】孤孀同如家的女子无,市闹似好家的女子有。坟

مازارات 见 مازار.

مازارلىق 〈名〉地墓,地坟。

مازاسز 〈形〉安的生安不,的分安不:مازاسز بالا 子孩的分安不。安不,的静

مازاسزدان- 〈动〉扰烦,宁不卧坐,安不:بشتەي مازاسزدانۋ 安不得感里心 / ستىقتان مازاسزدانىپ ۇيقتاي الماۋ 不睡去复来翻得热着。

مازاسزداندىر- مازاسزدان- 的使动态。

مازاسزدانۋ مازاسزدان- 的式定不。

مازاسزدانىڭقىرا- 〈动〉安不些有,坐些有:مازاسزدانىڭقىرا- 躁烦点有,宁不卧。

مازاسزدانىڭقىراۋ مازاسزدانىڭقىرا- 的不式定。

مازاسزدىق مازاسز 的词名象抽。

مازاتتان- 见 ماساتتان-.

مازاتسۋ مازاتسى- 的式定不。

مازاتسى- 〈动〉喜,欢乐,欢,乐,兴高,烈采高兴:كوڭىل مازاتسى- 洋洋气喜。

مازدا- 〈动〉燃烧熊熊,旺得烧火,旺得着火:وت مازداپ جاتىر. 燃烧地熊熊在火。

مازدان- مازدا- 的被动态。

مازدات- مازدا- 的使动态。

مازداتىڭقىرا- 〈动〉些旺更得烧(火)。

مازداتىڭقىراۋ مازداتىڭقىرا- 的式定不。

مازداتىس- مازدات- 的互交态。

مازداۋ مازدا- 的式定不。

مازلۇم 〔阿〕〈名〉的顺柔,的顺温,的实老。

مازمۇن 〈名〉①意含,容内:ماقالانىڭ مازمۇنى 意的章文 ②容内 ③目录:الدىمەن مازمۇننا قاراۋ 先看目录。

مازمۇندا- 〈动〉叙述,说叙,述讲,述阐,明说:ويىن مازمۇنداپ ايتۋ 法想的己自明说。

مازمۇندامالىق 〈名〉明声,告公,报公。

مازمۇندات- مازمۇندا- 的使动态。

مازمۇندىق 〈形〉含,的富丰容内,的容内有:مازمۇندى رومان 小篇长的富丰容内的深意的说。

مازمۇندىلىق مازمۇندى 的词名象抽。

مازمۇنسىز 〈形〉乏,的洞空容内,的容内无:مازمۇنسىز داۋ 较容内,的洞空较容内的义意无,的味。

مازمۇنسىزدىق مازمۇنسىز 的词名象抽。

ماي I ①〈名〉肪,脂,称通的油物植动:ماي ۇلپاسى 髓;油,脂油 / زىعىر مايى 织组肪脂 / سۇيەك مايى 油麻胡 / حايۋاناتتار مايى 髓骨 / وسىمدىكتەر مايى 油物植 / 油物动▲ اۇزىڭا ماي! 但愿如此!▲ بالىق مايى 油肝鱼▲ باسپا مايى 墨油▲ بۇيرەك ماي 肪脂肾▲ جەر ماي 石油▲ جىلىك مايى تاۋسىلۋ 骨髓枯;竭▲ ءىس ماي 瘦消得病▲ ءىت ماي جەمەيدى 给(举一此多)油喂狗▲ كوزىن ماي باسۋ ①瞎变 ②慢傲得变▲ ماي انا 火上浇油▲ ماي باسپا 言语的时动活拜崇行进油印▲ ماي باسۋ 症胖肥,胖肥得变,胖发▲ ماي بەزى 腺肪脂▲ ماي داربەر 〔药〕膏药,软▲ ماي توڭىسىز 的暖温▲ ماي شام 灯油▲ مايىن تامىزۋ (得说)色绘声绘(得说),动▲ ماي قايماق 道是头头(得说),听,皮奶▲ ماي قايراق 石磨细,石油▲ ماي پالاۋ 肪脂奶▲ ماي قاعاز 纸油;毡毛油,毡油▲ ماي وكشە 油黄炼提▲ ماي ءپىسۋ 后脚,枕蹄没,利不果后▲ ماي وكشەگە جاقسى بولماۋ 跟动搅过经▲ ماي شايقاۋ 吃苦讨自,场下好有黄,油奶▲ ساري ماي 油黄炼提里脂奶生从▲ 油物动(的固凝后化溶经)▲ توك ماي (得说)色绘声绘,(得说)动▲ ماي پالاۋ 抓油;毡毛油,毡油▲ ماي قاعاز 纸油;毡毛油,毡油▲ ماي ءپىسۋ 提油黄炼▲ ماي وكشە 油黄炼提

油黄得不。

ماي Ⅰ〈名〉月五：ماي مەرەكەسى 五一节。

ماي Ⅱ〈名〉费租，金租：مايغا الۇشى 用租费 / مايغا بەرۋ 给租(给赁，租出) / مايغا الۇشى 租方 / جەر مايى地租▲مايىن ئەمىنۋ用租(马)。

مايا Ⅰ〈名〉垛(麦)，垛(草)。

مايا Ⅱ〈名〉驼母峰单 ▲ جالعىــــز مايا قايىماس. 【谚】光胎上不怀驼母峰单是光胎上不怀驼母峰单。

مايالا- 垛成垛，来起垛(禾、草将)：〈动〉ئشوپ مايالاۋ 草垛。

مايالان- مايالا- 的被动态。

مايالاس- مايالا- 的互交态。

مايالات- مايالا- 的使动态。

مايالاۋ مايالا- 的不定式。

مايالى〈形〉有垛；的来起垛，的好垛(禾、草)：مايالى قىرمان 有垛麦的场谷打的。

مايالىق〈名〉垛(禾)，垛(草干)。

مايالىق〈名〉①灯标航，塔灯 ②望希，星救 征象的。

مايالىق〈名〉租金，钱租，价租：ايلىق مايالىقى قانشا؟ 一月个租的是多少钱？

مايبۇرگەن〈名〉茶油〔植〕。

مايدا〈形〉①小，的小，的细：مايدا ارتەريا 小动脉 / مايدا قايراق 细磨石 ②滑光，的腻细；的嫩细零 ③滑光面桌：مايدا ۇستەلدىڭ بەتى 的星零，的碎柔，的柔温 ④钱零：مايدا اقشا 的和柔：مايدا اۋەن 的和微：مايدا جەل ▲音声的和柔风，风和，风。

مايداگەر〈名〉小者产生。

مايداي：مايداي ەرۋ ▲激感分万，动感受：مايداي جاعۋ ①味口对，口合(喝吃)②(得听)مايداي ئتيۋ ①腻，腻吃，腻②▲味有津津，迷入象印的刻深下留……对。

مايدالا-〈动〉①碎捣，细磨，碎弄：كەسەك توپىراقتى مايدالاۋ 碎打瘩疙土把破(钱将)②开换兑，开委(得说)③钱开破：اقشا مايدالاۋ 开破(钱将)：ئسوزدى مايدالا- 听动(得说)，转婉(得说)，婉委(得说)④些一婉委得说 些一婉委得说。

مايدالاعش 具器的碎捣，(机)器碎粉〈名〉。

مايدالان- مايدالا- 的被动态。

مايدالاندىر- مايدالان- 的使动态。

مايدالاقتىرا-〈动〉①碎磨微稍，碎捣微稍 ②些一细磨，碎磨微稍，碎捣微稍，些换兑少，分部一开破(钱将)③些一婉委(得说)，转婉微稍(得说)。

مايدالاقتىراۋ مايدالاقتىرا- 的不定式。

مايدالاس- مايدالا- 的互交态。

مايدالات- مايدالا- 的使动态。

مايدالانتىز- مايدالات- 的使动态。

مايدالاۋ مايدالا- 的不定式。

مايدالىق مايدا 的词名象抽。

مايدان〈名〉①场，地场，场广：ەگىس مايدانى 农场 / دەنە تاربيە مايدانى 体育场 / ناق مايدان 现场 ②场立：تاپتىق مايدان 阶级立场 ③场战，场战，线战：مايداندا قازا تاپۋ 死于战场▲قان مايدان 战场的河成流血▲مايدان سوق جاساۋ 引战奋血浴，面场血流▲الماس قىلىش مايداندا سەرىك. 【谚】战混发伴伙的上场战是刀宝▲بولات قاينـاۋدا شىنىعادى، باتىر مايداندا شىعادى. 【谚】熔在钢炼锤上场战在雄英，炼冶中炉。

مايدانداس Ⅰ友战〈名〉。

مايدانداس Ⅱ的场立个一，的致一场立〈形〉。

مايدانداس- 量较；锋交，战交，火交〈动〉Ⅱ：كۇنى-ئتۇنى مايدانداسۋ 战交夜日 / مايدانداسۋعا باتىلىك بارا ما؟ 吗量较于敢你？

مايدانداستىر- مايدانداس- 的Ⅱ使动态。

مايدانداسۋ مايدانداس- 的Ⅱ不定式。

مايدانىدوس〈名〉友朋的交之死生，友战出，友朋的死入生。

مايدانشى 见 مايدانگەر.

مايدا - شۇيدە 无，的到足不微，的碎锁〈形〉的义意。

مايكا〈名〉心背，衫汗。

مايقان 物谷的扬清净打有没。

مايقاباق〈名〉瓜油〔植〕。

مايقاندا-〈动〉(物谷的净打)扫清。

مايقاندال- مايقاندا- 的被动态。

مايقانداس- مايقاندا- 的互交态。

مايقاندات- مايقاندا- 的使动态。

مايقانداۋ مايقاندا- 的不定式。

مايقاڅباق 。实虫〔植〕〈名〉
مايقاراعاي 。松油〔植〕〈名〉
مايقور 租 ②的多水油欢喜，的肥吃爱①〈形〉
。的金租高取索，的多得要金
مايقورلىق 。词名象抽的مايقور
مايقۇراي 。草叶匙〔植〕〈名〉
مايقى 惨悲 ，的悲可 ，的怜可，的幸不〈形〉
。的
مايلا- 油擦，油抹，油涂，油上 ①〈动〉：
ماشينانىڭ مايلاۋ 泥抹 ② 油上器机给：تام
قابىرعاسىن مايلاۋ 借租，租出 ③ 墙抹：مايلاپ
بەرۋ 给租 / مايلاپ الۋ 用租 / جەر مايلاۋ
租出 ▲ 贿行，赂贿〔转〕④ 地土 اۇزىن مايلاۋ
。贿行，赂
مايلان- ① مايلا- 态动被的 ② ，膘上，肥长
。胖发
مايلاس- مايلا- 。态互交的
مايلات- مايلا- 。态动使的
مايلاتقىز- مايلات- 。态动使的
مايلاتتىر- مايلات- 。态动使的
مايلاۋ مايلا- 。式定不的
مايلاۋلى 好擦，的油好涂，的油好上 ①〈形〉
。的泥好抹 ② 的油过打，的油
مايلاۋشى 鞋擦 ；人的油上，工滑润 ①〈名〉
。者用租，者租出 ③ 匠瓦泥 ② 人的
مايلى ，的大油 ，的多肪脂，的油含 ①〈形〉
污油，的垢油满沾 ② 肉肥：مايلى ەت
▲ 的 جۇرەگى مايلى 水油有里子肚 ▲ مايلى
اعاش 料色基油 ▲ مايلى بويا؟ 树柏，柏乌 ▲
مايلى داقىلدار 物作料油 ▲ مايلى جىبەك قۇرتى
平水活生 ② 的壮肥 ① 蚕油 ▲ مايلى ەشى
。高
مايلىق 巾手(的用手擦后肉吃)〈名〉：
ورامال مەن مايلىعى 巾手的用手擦后肉吃 ▲
。手把一外外里里，用作种多 سۇلىعىنا بىرەي
مايلىقسىز 巾手手擦有没(后肉过吃)〈形〉
。的
مايماق 翻内趾 ② 病偻佝，病骨软 ①〈名〉
爪弯，的歪爪脚 ③ 的脚歪 ；的向内趾脚，的
。蹄滚 ④ 的

مايماقتىق 足平〈名〉：ايا‌عىنىڭ مايماقتىعىنان
。快不走足平为因(他) تەز جۇرە المايدى
مايماك: مايماك قاعۇ ① (驼骆，人)
蹦蹒；走行地拙笨；走脚着偏里向，走行脚着
，勤殷献，好讨〔转〕②走行样一子鸭象，走行
。腰哈头点
مايماڅدا- 行脚着歪内向 (驼骆，人)〈动〉
象，走行蹦蹒；走行地拙笨；走脚着偏里向，走
。走行样一鸭
مايماڅدات- مايماڅدا- 。态动使的
مايماڅداۋ مايماڅدا- 。式定不的
مايمي- 斜偏，斜撇，斜歪，曲弯〈动〉：ەرنى
。的嘴着撇 مايمىعان
مايميت- مايمي- 。态动使的
مايميۋ مايمي- 。式定不的
مايموڭكە 言甜，语巧言花；塞搪，饰掩〈名〉
。语蜜
مايموڭكەلە- (地语巧言花)，邻辞于巧〈动〉
。骗哄言甜，塞搪，饰掩
مايموڭكەلەس- مايموڭكەلە- 。态互交的
مايموڭكەلەت- مايموڭكەلە- 。态动使的
مايموڭكەلەۋ مايموڭكەلە- 。式定不的
مايمىل 模于善〔转〕② 类猴，子猴 ①〈名〉
▲ 猿人类 ادام تارىزدى مايمىل (人)的仿
猴鼻狭 بۇزاۋ بەل مايمىل
مايمىلداي ；的猴如敏灵；的样一子猴象〈形〉
。的捷敏
مايمىلشا :的似子猴，地样一子猴象〈副〉
。仿摹样一子猴象 مايمىلشا ەلىكتەۋ
مايونەز 油子拉沙 ；油子拉沙，酱黄蛋〈名〉
。菜凉的拌
مايور 。校少〔军〕〈名〉
مايپازدا- 认事做 ，理有条有(事做)〈动〉
。贴妥得说，道是头头(话说)；真
مايپازداۋ 。式定不的
مايسا ①〈名〉：秧，苗幼 ▲ بيداي‌دىڭ مايساسى
(的油油绿) ② 秧稻 مايساسى / كۇرىش 苗麦
。草幼 ▲ كوك مايسا 坪草，地草
ماي-ساي 。水油；脂油，类油〈名〉
مايسىز ，的素 ；的水油无 ，的油无 ①〈形〉

租付不③ 的油过抹未，的油上不 ② 的腻不。的价代无；的金

مايسزداۋ 〈形〉的腻太不，的大太不水油：مايسزداۋ سورپا 汤肉的大不水油 。

ماي-سي 见 ماي-ساي.

مايسرا- 〈动〉油吃想 。

مايسراۋ مايسرا- 的 式定不 。

مايتابان 〈形〉的肥吃(狼)，的膘上(狼)：كۇزده قاسقىر مايتابان بولعان كەزده 吃狼天秋 候时的肥 。

مايتالمان 〈形〉的熟娴，的练熟，的练老：مايتالمان وقىتۇشى 师教的练老 。

مايتلماندىق مايتالمان 的 词名象抽 。

مايتەمىر 〈名〉子抹 。

مايتوراڭعى 〈名〉桐油〔植〕 。

مايتىشقان 〈名〉鼠砂大〔动〕 。

مايحانا 〈名〉房油 。

مايشاباق 〈名〉(科)鲱〔动〕 。

مايشاپتول 〈名〉桃油〔植〕 。

مايشىل 〈形〉喜，的多肪脂吃爱，的肉肥吃爱：مايشىل ەت 的多水油欢 。

مايشۇمەك 〈名〉门油 。

مايىپ: مايىپ بولۋ ① 残为成，幸不到遇 废残成变中争战在 بولدى مايىپ سوعىستا：废 ② 坏破到受，坏损到受：مايىپ بولعان ماشينا 车汽的坏损 。

مايىر- 〈动〉使儿刃卷：پىشاقتىڭ ءجۇزىن مايىرىپ الما 了儿刃卷弄子刀把别 。

مايىرت- مايىر- 的 态动使 。

مايىرۋ مايىر- 的 式定不 。

مايىرىل- ①مايىر- 的〔转〕③儿刃卷②态动被 。挫受气锐

مايىرىلعىش 〈形〉好不火淬，的儿刃卷易容 。的软口钢，的

مايىس- 〈动〉①曲弯，弯：مايىسقان سىم تەمىر 弯曲的丝铁 ②〔转〕敬尊，敬恭，敬礼有彬彬，敬毕恭毕，貌礼有得显：ۇلكەندەردىڭ الدىندا مايىسىپ تۇرۋ 在长辈面前显得恭恭敬敬 。

مايىسقاق 〈形〉①的柔，的韧柔，的曲弯于易 ②权枝的曲弯于易：مايىسقاق بۇتاق 的软风随，的协妥；的定不摆摇，的定坚不〔转〕倒的：مايىسقاق بولماي، تاباندى بولۋ كەرەك 。倒风随能不，移不定坚要

مايىسقىش 〈形〉①的韧柔，的曲弯于易 ②的软柔风随，的协妥；的定不摆摇，的定坚不〔转〕倒 。

مايىستىر- مايىس- 的 态动使 。

مايىسۋ مايىس- 的 式定不 。

ماك 〈名〉花菜罂，(属)粟罂〔植〕：قىزىل ماك 花菜罂红 。人美虞，屋房

ماكەت 〈名〉本样；型模：ءۇيدىڭ ماكەتى 本样的书 / كىتاپتىڭ ماكەتى 型模的 。本样；型模作制，型模制设〈动〉

ماكەتتە- ماكەتتەۋ 的 式定不 。

ماكەتتەۋ ماكەتتە- 的 式定不 。

ماكەتتىك 〈形〉的本样，的型模：سۋرەتكە الۋ ءادىسى ماكەتتىك 法摄拍型模 。

ماكسيمالدىق 〈形〉大最；的度限(高最)大最 。的端极，的度极；的高最；的

ماكسيماليزم 〈名〉义主领纲高最 。

ماقال 〈名〉言格，语谚 ▲ ماقال - ءسوزدىڭ اتاسى. 【谚】 ▲ 。华精的言语——语谚 ءسوزدىڭ كوركى - ماقال. 【谚】过不美中言语 。语谚是的

ماقالا 〈名〉件稿，文论，章文：ماقالا جازۋ 写 ماقالا جىبەرۋ ▲ 稿投 / باس ماقال 社章文 。论

ماقالالىق 〈形〉的文论，的章文：مازمۇننان قاراعاندا ماقالالىق 。看上容内的章文从

ماقالدا- 〈动〉警用引，言格用引，语谚用引：ماقالداپ سويلەۋ 。语谚用引时话说 句

ماقالداس- ماقالدا- 的 态互交 。

ماقالدات- ماقالدا- 的 态动使 。

ماقالداۋ ماقالدا- 的 式定不 。

ماقالدى 〈形〉有，的言格用引，的语谚用引 。的句警

ماقالسىز 〈形〉警无，的言格带不，的语谚无 。的句

ماقالشىل 〈形〉的语谚用引于善 。

ماقام 〈名〉律音，调音，调腔 。

ماقامدا- 〈动〉顿扬抑，脚韵出读，律韵出读
节有律韵按 ولەڭدى ماقامداپ وقۇ 读郎地挫
歌诗读朗的奏。

ماقامداۋ ماقامدا- 的。式定不的

ماقامدى 〈形〉奏节有，的律韵有，的脚韵有
。的锵铿调音，的

ماقار 〈形〉的矬，的矮。

ماقارلاۋ 〈形〉的矬较比，的矮点有。

ماقارلىق ماقار 的。词名象抽

ماقاۋ I 〈名〉①〔医〕病风麻，风麻 ②患
者病风麻。

ماقاۋ II 〈形〉①的巴哑；②的清不齿口
。的理事明不，的涂糊，的清不脑头〔转〕

ماقاۋلىق ماقاۋ II 的。词名象抽

ماقلۇق 〈名〉①物之命生有，物动和人的活
脑头，的蠢愚〔转〕③蛋坏，生畜〔骂〕②
。的笨愚，的清不

ماقلۇقات 〈名〉(数复指)有，物动和人的活
。物生，物之命生

ماقلۇقاتسىز 〈形〉的体机有非，的物生无。

ماقلۇقتىق ماقلۇق 的。词名象抽

ماقپال 〈名〉①绒丝，绒毛长，绒鹅天〔转〕②
色黑，的黑 قارا ماقپال ▲ 的茸茸毛；的软柔
。的

ماقپالباس 〈名〉〔植〕草绒火。

ماقپالگۇل 〈名〉〔植〕莲番西。

ماقپالداي 〈形〉油油乌，的油油黑，的亮乌
。发头的亮又黑又 قارا شاش ماقپالداي 的：

ماقپالسىز 〈形〉的绒丝无，的绒鹅天无。

ماقرۇم 〈形〉的空空，有没，无：شەتەل تىلىنەن
ماقرۇم 对 دۇنيەدەن ماقرۇم 通不窍一语外
/ ماقرۇم قالۋ 一无所有（知所无一）/ 获所无
/ ماقرۇم بولۋ 丧失（去失，掉失）。

ماقسارى 〈名〉花红。

ماقسات 〈名〉①旨宗，标目，的目：ماقساتقا
جەتۋ 达到的目的；②图意，机动：ماقساتىڭ نە؟
〔语〕什么？▲ ماقسات ۇستەۋلىگى 的目词副。

ماقساتسىز 〈形〉的目盲，的的目无，的旨宗无，的
识意无；的盲目，的无目标

ماقساتسىزدىق ماقساتسىز 的。词名象抽

ماقساتتاس 〈形〉一目，的的目同共有具，的
。的合道同志，的致

ماقساتتى 〈形〉旨宗有，的标目有，的的目有：
他。ول مىنانى ماقساتتى جازعان 的识意有；
目有 تۇرده ماقساتتى ▲ 。的的目有是写样这
。地的

ماقساتتىلىق ماقساتتى 的。词名象抽

ماقسۇت 见 ماقسات。

ماقتا I 〈名〉花棉：ماقتا دگۇ 种花棉 / ماقتا
كەزدەمە 布棉 / ماقتا اتىزى 田棉 / ماقتا جىپ
纱棉 / ازوتتالعان ماقتا 硝化棉 ▲ ماقتامەن
باۋىزداۋ 软刀子杀人：苦挖，刺讽；。

ماقتا- II 〈动〉①扬表，奖夸，赞称，扬赞：
ەل قورعاعان ەردى ماقتاۋ 雄英的国卫扬赞
②捧吹面当 كوزىنشە ماقتاۋ 捧吹，嘘吹：
/ وزىن ۇزى ماقتاۋ 捧吹肆大，天上捧吹
堕乱花天得吹，捧吹我自 جەرسۇعا سيعىزباي
▲ ماقتاۋ قاعاز 状奖 ▲ ەل ماقتاعان جىگىتتى
قىز جاقتايدى.【谚】博会子伙小的扬赞到受
شاققان ولتىرەر، ▲ 心欢的娘姑得 ماقتاعان
吹被，乎呜命一的算暗遭 جەتكىزەر.【谚】。上直云青的捧
وزىن ۇزى ▲ 。戕自于等擂自吹自【谚】.ولمەمەن تەڭ

ماقتاعىش 〈形〉的歌赞唱爱，的人赞称好，
。的场捧爱

ماقتال- ماقتا- I 。态动被的

ماقتالى 〈形〉①装 ②的多花棉，的花棉长
。的花棉有放，的花棉

ماقتالىق 〈名〉。地花棉

ماقتا-ماتا: 〈名〉料布和料棉：ماقتا-ماتا
سەرىكتىگى 司公麻棉。

ماقتان I 〈名〉傲骄，感豪自，豪自。

ماقتان- I ①ماقتا- I 吹，嘘吹 ②态身反的
بىلىم ▲ ،耀夸，牛：夸自，ورىن تاپپاي باپتانبا
تاپپاي ماقتانبا. 无权势莫傲，气无学术别
。嘘吹

ماقتانارلىق 〈形〉的傲骄得值，的豪自得值；

的耀夸得值。

ماقتاندىر- ماقتان- I 态动使的。

ماقتانۇ ماقتان- I 式是不的。

ماقتانشاق 〈形〉①爱，的嘘吹爱，的牛吹爱 ②王大牛吹的话大说。

ماقتانشاقتىق ماقتانشاق 词名象抽的。

ماقتانشىلىق 见 ماقتانش.

ماقتانىڭقىرا- 〈动〉越，牛吹发越，嘘吹加更 الگىندەگى ماقتانعانىڭ جەتپەيدى، ماقتانىڭقىراي ٴتۇس 夸自发越，耀夸发吹还才刚你，吧吹地好好再，够不得。

ماقتانىڭقىراۋ ماقتانىڭقىرا- 式定不的。

ماقتانىس- ماقتان- I 态互交的。

ماقتانش 〈名〉傲骄，心豪自，感豪自，豪自 وسىنداي ٴىڭبەك ٴىرلەرىنىڭ بولعانىن ماقتانىش ەتەمىز. 到感而雄英动劳些一样这有为们我。 / ٴىل ماقتانشى 傲骄的人众。豪自

ماقتارلىق 〈形〉值，的赞称得值，的扬赞得值，的奖夸得值，的扬表得

ماقتارلىقتاي 〈形〉赞称得值，的扬赞得值，绝不口赞得值，的奖夸得值，的扬表得值，的值么什有？ ماقتارلىقتاي نە ارتىقشىلىعى بار؟ 的：点优的赞称得

ماقتاس- ماقتا- II 态互交的。

ماقتات- ماقتا- I 态动使的。

ماقتاۋ ماقتا- I 式定不的。

ماقتاۋلى 〈形〉尖拔，的秀优，的色出，的众出 ماقتاۋلى وقىتۋشى 教的秀优的萃拔类出，的：员。

ماقتاۋسىز 〈副〉到受未，扬表经未，扬赞经未 ماقتاۋسىز ىستەۋ 做去而扬赞到受未夸奖：。

ماقتاشى 〈名〉者棉植。

ماقتاشىلىق 〈名〉业棉种，业棉植。

ماقۇل 〈气语〉以可，成，行，吧好：ماقۇل، سەنىڭ ايتۇىڭ بويىنشا بولسىن. 你照就，吧好。 ▲ ماقۇل كورۋ (تابۋ) 赞，意同 办见意的。允应，同

ماقۇلباي 〈名〉①什 ②人好老，生先好好。的意同头点爱，的扬赞都么什，的意同都么

ماقۇلدا- 〈动〉①，应答，同赞，赞称，意同 没(他)：允应 ولاردىڭ پىكىرىن ماقۇلدامادى. (他)没有意的们他意同 ②过通：قارار ماقۇلداۋ 过通。议决过通。

ماقۇلدان- ماقۇلدا- 的态动被。

ماقۇلدانىڭقىرا- 〈动〉略，称赞点有，意同点有 ماقۇلدانىڭقىراۋ ماقۇلدانىڭقىرا- 式定不的。

ماقۇلداس- ماقۇلدا- 的态互交。

ماقۇلدات- ماقۇلدا- 的态动使。

ماقۇلداتتىر- ماقۇلدات- 的态动使。

ماقۇلداۋ ماقۇلدا- 式定不的。

مال I 〈名〉①牲，畜牲：口 ٴتورت تۇلىك مال 四类畜牲：富财，产财 ②مەملەكەت مالى 国财，产财 ③ٴتۇرلى مالدار دۇكەنى 商货，品商：物货，生畜，口牲〔骂〕：ادام ەمەس، ④店商货百 ▲ 生畜是，人是不 اق مال 靠正当手 ▲ 畜牲的得 جۇمىس مالى ▲ 草饲，料饲 مال ازىعى ▲ 场市畜牲 مال بازار ▲ 隆兴卖买祝 مال بولماۋ (生 مال بازارلى بولسىن ▲ 病，救挽法无，治医法无 (危垂命 مال بولۋ ▲ 复康能，好治能，活成能 مال داربگەرى 兽 ▲ 判 مالدىڭ جاسىن ايىرۋ 牲断 起圈(畜牲将)，牧放 مال قورالاۋ ▲ 龄年的畜 مال وتارلاتۋ ▲ 道远 ساۋىن مال 乳 ▲ 来 ٴىرى قارا مال (قارا مال) ▲ 畜大 ۇزىن اياق مال 牲大畜 ▲ ايتۇلى دوستىڭ مالى ٴبىر، 彼分不友挚【谚】. ٴبىر جانى كەم دەگەننىڭ 连相运命人穷，此。 ▲ مالدىڭ الاسى سىرتىنداى، 外在露毛的畜牲【谚】. ادامنىڭ الاسى ىشىندە (皮肚隔心人)里心在藏诈奸的人，边。

مال- I 〈动〉入浸使，沾：قولىڭدى سۋعا مالما 中水入浸手把要不。

مالا 〈名〉耙 ▲ مالا اعاش 本原的拉畜役用。

▲ مالا تاس 碡碌，子磙，磙石。

مالاعان 论争，纷纠，执急 [阿]〈名〉。

مالاي 〈名〉人佣，人仆：①〔旧〕 مالاي بولۋ ②待看人佣以 / مالاي ورىنىدا كورۋ 人佣当 مالاي 反 派动 كەرتارتپاشىلاردىڭ 才奴，仆奴：。才奴的

مالايلى 〈形〉仆奴有，的人佣有，的人仆有

。的

مالايلىق ① مالاي 的抽象名词：مالايلىقتان قۇتىلۇ 摆脱奴役被解放，径行才奴 ② 位地役奴被脱摆。膝

مالايسىز 〈形〉无人仆，无人佣，无奴。的仆

مالاقاي 〈名〉皮帽子：تۈلكى مالاقاي 狐皮帽子。

مالاقايلى 〈形〉戴帽子的：قارا مالاقايلى كىسى 戴黑皮帽子的人。

مالاقايسىز 〈形〉戴不帽子的；脱帽的；光着头的：مالاقايسىز كىسى 戴帽子的人。

مالاقايشى 〈名〉做制帽皮的人。

مالاقايشىلىق 〈名〉制帽业。

مالاحيت 〈名〉孔雀石〔矿〕。

مال-باس 〈名〉畜人：مال-باس امان با؟ 畜人平安吗？

مالدان- 〈动〉① 发财，来起裕富，多增畜牲，致富：ول سوڭگى جىلداردا مالدانىپ كەتتى. 他有己为据，有占 ② 。了来起裕富年几近最己为据西东的人别把 دۇنيەسىن مالدانۇ 信轻，信听，信相〔转〕③ 有：ونىڭ سوزىن مالدانما. 话的他信听要不你。

مالداندىر- مالدان- 的使动态。

مالدانۇ مالدان- 的式定不。

مالدانىس- مالدان- 的互交态。

مالداس 〈名〉盘腿（式姿）▲ مالداس قۇرۇ 盘腿（膝）坐：مالداس قۇرىپ وتىرۇ 盘腿坐而。

مالداستا- 〈动〉盘腿坐而。

مالداستاۇ مالداستا- 的式定不。

مال-دۇنيە 〈名〉畜产，产家，产业，产财：مال-دۇنيەدەن ايرىلۇ 产荡家倾。

مال-دۇنيەلىك 〈名〉畜产，产家，产业，产财。

مالدى 〈形〉的多畜牲，的裕富，的足富：مالدى ۇي 家的多畜牲庭。

مالدىلىق مالدى 的抽象名词。

مالدىر- مال- I 的使动态。

مالدىرت- مالدىر- 的使动态。

مال-جان 〈名〉畜人：مال-جان امان با؟ 畜人平安吗？

مالجان 〈形〉畜牲爱酷，的畜爱如命。人的畜牲爱酷：مالجان كىسى 的。

مالجاندى 〈形〉的畜牲爱酷，的命如畜爱。

مالجاندىلىق مالجاندى 的抽象名词。

مالجاڭدا- 〈动〉去嚼来嚼，啃右啃左：ئاتىنى وتپەي مالجاڭداۋ 啃硬动不咬。

مالجاڭدات- مالجاڭدا- 的使动态。

مالجاڭداۋ مالجاڭدا- 的式定不。

مالجاڭ-مالجاڭ: مالجاڭ-مالجاڭ ەتۋ 啃左啃右，去嚼来嚼，啃硬。

مالينا 〈名〉林麻，子钩悬〔植〕。

مالقور 〈形〉畜牲欢喜，的命如畜爱。的

مالقورلىق مالقور 的抽象名词。

مالما 〈名〉发酵（的用子皮熟），质鞣，料鞣▲ مالما ايلق 鞣剂。的脚笨手笨

مالمالا- 〈动〉制鞣，皮鞣，革鞣。

مالمالاۋ مالمالا- 的式定不。

مالمالى 〈形〉的中料鞣在浸。

مالماللىق 〈形〉发酵（皮熟）做，的用料鞣当。的用剂

مالمانداي 〈形〉落，的淋淋湿，的透湿（身浑）。的似鸡汤

مال-مۇلىك 〈名〉产资，产财，业产，产家：مال-مۇلكىنەن جۇرداي بولۇ 产荡家倾。

مال-مۇلىكسىز 〈形〉的业产无，的产家无，的穷；的产资无。

مال-مۇلىكتى 〈形〉的业产有，的产家有，的裕富；的产资有。

مال-پۇل 〈名〉产财，财钱。

مالساق 〈形〉喜，的子如畜惜，的命如畜爱个是他 ول وتە مالساق كىسى. 爱的畜牲欢的：人的命如畜。

مالساقتىق مالساق 的抽象名词。

مالسىز 〈形〉的寒贫，的穷贫；的畜牲无。的

مالسىزدىق مالسىز 的抽象名词。

مالتا I 〈名〉▲ 瘩疙奶酸（的后解溶碎磨经）石卵。مالتاسىن ەزۋ 啮叨，嗦罗 ▲ مالتا تاس

مالتا- II 见 مالتى-.

مالتالا- 〈动〉碎捣，解溶碎磨（瘩疙奶将）。

مالتالاۋ مالتالا- 的式定不。

مالتالى〈形〉(后碎磨瘩疙奶指)成为碎的块，
。的渣碎为成
مالتامپاز〈形〉善于泳的水悉熟的性。
مالتؤ مالتى- 。式定不的
مالتى-〈形〉游泳，泅：قارسى جاققا مالتىپ ئوتۆ 岸对到游。
مالتىعۇ مالتىق- 。式定不的
مالتىعش 。的性水悉熟，的泳游于善〈形〉
مالتىعشتىق مالتىعش 。词名象抽的
مالتىق-〈动〉入陷，进陷：قالماق قارعا مالتىعۇ 泞泥在 / باتپاقتا مالتىعىپ جۇرۇ 中雪深入陷走行中。
مالتىقتىر- مالتىق- 。态动使的
مالۇ مال- Ⅱ 。式定不的
مالشۇ مالشى- Ⅱ 。式定不的
مالشى Ⅰ〈名〉人牧，牧放，牧民，牧人。工
مالشى- Ⅱ〈动〉浸泡，浸湿成弄，淋淋的：كيىمىن سۇعا ابدەن مالشىپتى（他）把衣服淋淋湿得弄的。
مالشى-جالشى〈名〉人佣。
مالشىل〈形〉喜欢畜牧，的畜牲养。的
مالشىلا- Ⅰ〈动〉浸泡，入浸使淋淋湿成弄，。的
مالشىلا- Ⅱ〈动〉①(中群畜到)，转一转到②(区牧到)，转一转(区牧到)看一看(中群畜到)，逛游。
مالشىلان- مالشىلا- Ⅰ 。态动被的
مالشىلاس- مالشىلا- Ⅱ、Ⅰ 。态互交的
مالشىلات- مالشىلا- Ⅱ、Ⅰ 。态动使的
مالشىلاۋ مالشىلا- Ⅱ、Ⅰ 。式定不的
مالشىلىق مالشى Ⅰ ② 词名象抽的，业牧畜牧业。
مالشىن- مالشى- Ⅱ 。态身反的
مالشىندىر- مالشىن- 。态动使的
مالشىنت- مالشىن- 。态动使的
مالشىنۇ مالشىن- 。式定不的
مالشىس- مالشى- Ⅱ 。态互交的
مالشىت- مالشى- Ⅱ 。态动使的
مالىن- ① مال- Ⅱ 富着衣〔转〕② 态动被的穿。▲ ۇلدەمەن بۇلدەگە مالىنۇ 丽华戴穿，有收有大，财发。▲ شاش ەتەكتەن مالىنۇ 丽华戴
مالىندىر- مالىن- 。态动使的
مالىنت- مالىن- 。态动使的
مالىنۇ مالىن- 。式定不的
ماما Ⅰ〈名〉头乳，房乳。▲ ماما بيە (سيىر)（牛）马母的多奶。
ماما Ⅱ〈名〉亲母，妈妈[俄]。
ماما Ⅲ〈名〉桩马，子桩。▲ماما اعاش (قازىق)桩马。
ماماﻻ- 。妈妈叫〈动〉
ماماﻻت- ماماﻻ- 。态动使的
ماماﻻۋ ماماﻻ- 。式定不的
مامان〈名〉家行，家专，家门专：ءتىل مامانى 。家学言语
ماماندان-〈动〉得获，行内为变，家专为成：قىسقا مەرزىمدىك شىندە ماماندانىپ شعۇ 在获得，行内为变，家专为成内期短。
ماماندانديىر- ماماندان- 。态动使的
ماماندانۇ ماماندان- 。式定不的
ماماندا-〈动〉得获，行内为变，家专为成识知门专。
ماماندا-ستىر- ماماندا-س- 。态动使的
ماماندا-سۇ ماماندا-س- 。式定不的
ماماندىق ① مامان〈名〉长专，能技门专②词名象抽的，识知门专。
ماماتاي 。称尊的亲母对〈名〉
ماماتايلا- 。妈妈好叫地停不〈动〉
ماماتايلاۋ ماماتايلا- 。式定不的
ماماشىم 。呼称的时求恳母对〈名〉
مامونت 。象下地，象毛，猛犸〈名〉
مامىق〈名〉绒羽(的等鸭、鸡)：مامىق جاستىق 。雪的软松▲ 头枕绒鸭
مامىقسىز 。的绒羽无〈形〉
مامىقتاي〈形〉的软柔，的绵绵软，的般绒羽：مامىقتاي جۇمساق 。和软的般绒羽象
مامىقى〈形〉的绒羽，的绒鸭：مامىقتىى جاستىق 。头枕绒鸭
مامىر Ⅰ〈名〉月五(历年族克萨哈)：مامىر ايى 。份月五

مامىر Ⅰ 〈名〉小鹅。

مامىرا 〈形〉暖和的，媚明的。

مامىرلا- 〈动〉缓慢，行而慢放，度速慢：كوش مامىرلاپ قالدى. 伍队迁搬慢缓度速来下了。

مامىرلات- مامىرلا- 的使动态。

مامىرلاۋ مامىرلا- 的不定式。

مانا Ⅰ 〈名〉耙。

مانا Ⅱ 〈副〉刚刚，才刚刚：مانا كەلىپ كەتتى. 了走就了来刚刚(他)。/ مانادان بەرى نەگە سويلەمەيسىڭ؟ 话说不么怎你，了天半么这？

ماناعى 〈副〉的才方，的才刚：ماناعى كىسى كىم؟ 谁是人个那的才刚？

مانالا- 〈动〉耙犁。

مانالات- مانالا- 的使动态。

مانالاۋ مانالا- 的不定式。

ماناپ 〈名〉子分层上的族贵建封。

ماناپتىق 〈名〉位地层上，分身族贵。

مانات 〈名〉绒呢红，绒呢。

ماناتسىز 〈形〉的绒呢红无，的绒呢无。

ماناتسىزدىق ماناتسىز 的词名象抽。

ماناۋرا- 〈动〉儿盹打，睡非睡似，睡欲胧朦：ماناۋراپ ۇيقىسىن اشا الماۋ 过不醒胧胧朦朦来。

ماناۋراس- مانا ۋرا- 的互交态。

ماناۋرات- مانا ۋرا- 的使动态。

ماناۋراۋ مانا ۋرا- 的不定式。

مانگانيت 〈名〉矿锰水。

ماندام 〈名〉① 炎管巴淋（的马）；疮脓 ② 的生卫讲不，的脏肮，的脏〔转〕。

ماندارين 〈名〉子柑〔植〕。

ماندات 〈名〉证选当表代，书任委，状任委。

ماندولين 〈名〉林达曼，林陀曼。

ماندۋ 〈名〉薄微，的少微，的道足不微。

ماندىمسىز 〈形〉入收的薄微 كىرىم ماندىمسىز 的：的。

ماندىمسىزدىق ماندىمسىز 的词名象抽。

ماندىت- ماندى- 的态动使。

مانزۋ 〈名〉族满：مانزۋ جازۋى 文满。

مانزۋشا 〈形〉满族的式族满，的族满：مانزۋشا كيىم 装服族满 ② 文满，语满：مانزۋشا ۇيرەنۋ 语满习学。

مانىوزا 〈名〉〔化〕糖露甘。

مانومەتر 〈名〉压气（体气或体流），计力压。

مانساپ 〈名〉名功；阶官，职官，衔官：جوعارى مانساپ 阶官级高。

مانساپقور 〈形〉官做爱，的官升图只，的官钻。

مانساپقورلىق ① مانساپقور 的词名象抽 ② 官迷，位禄营钻，的大瘾。

مانساپقۇمار 〈名〉迷官。

مانساپسىز 〈形〉的任在不，的职官无。

مانساپتان- 〈动〉职官到得，衔官到得，官做。

مانساپتانۋ مانساپتان- 的不定式。

مانساپشىل 〈形〉官，的位禄营钻，的官做爱，的大瘾。

مانسۇق 〈名〉的效无，的用使不，的用中不。

مانسۇقتا- 〈动〉低贬，用无为认，定否。

مانسۇقتاۋ مانسۇقتا- 的不定式。

مالك Ⅰ 〈名〉① 近邻，近附，周四，围周：ونىڭ ٴۇيىنىڭ ماڭىندا ەشكىم جوق. 他的家毡无人有没围周房。② 边身，前跟：ماڭىما جولاما. 别近靠我。▲ جۇىر ماڭدا 快很，内间时短 ③ 的举易而轻。处近，近附。

مالك Ⅱ 〈形〉的腾腾慢，的缓迟，的慢缓。

ماڭايلا- 〈动〉近走，近靠，近接：قۇدىقتىسى ماڭايلاما. 去上边井到别你。

ماڭايلاتقىزا- 〈动〉近接加稍（格向求要）：ماڭايلاتقىزا 有，近接加稍（格向求要）。

ماڭاي 〈名〉① 近附，周四，围周：ٴۇيىڭ ماڭايى تاپ-تازا. 房子很围周净干。/ قالا ماڭايى 别（你）。② 边身，前跟：ماڭايىما كەلمە. 我近靠。

些一进走微稍，近靠些。

ماڭايلاڭقىراۋ ماڭايلاڭقىرا- 的 式定不的。

ماڭايلاس I 〈形〉的着挨，的近接，的近靠。

ماڭايلاس- II ماڭايلا- 的 态互交的。

ماڭايلاستىر ماڭايلاس- 的 II 态动使的。

ماڭايلات- ماڭايلا- 的 态动使的。

ماڭايلاتتىر- ماڭايلات- 的 态动使的。

ماڭايلاۋ ماڭايلا- 的 式定不的。

ماڭعاز 〈形〉①的稳八平四，的当稳，的重稳；ماڭعازى كىسى 大子架，的慢傲 ② 人的重稳的足十气傲，的起慢傲，样作模装，子架摆。

ماڭعازدان- 〈动〉足十气神得显，来里那在坐地足。

ماڭعازدانۋ ماڭعازدان- 的 式定不的。

ماڭعازدىق ماڭعاز 的 词名象抽的。

ماڭعازدىلىق 见 ماڭعازدىق.

ماڭعازسۋ ماڭعازسى- 的 式定不的。

ماڭعازسى- 〈动〉稳八平四得装，重稳装假；子样的肃严付一出装，样作模装。

ماڭعازسىن- ماڭعازسى- 的 态身反的。

ماڭداي 〈名〉①门脑，额前，额：ماڭداي سۇيەك 骨额 / ماڭدايىنىڭ تەرىن سىپىرۋ 去擦 ▲ 帽门，水汗的上门脑 ▲ اق ماڭداي (اقشا ماڭداي) 宽额的头的▲ كەڭ ماڭداي 头额宽 ▲ ماڭداي الدى ① 正 流一第，的茅前列名，方前 ▲ ماڭداي تەر 的 晶结的水汗，果成动劳 ▲ ماڭدايدان سيپاۋ ① 抚摸脑门 ② 喜欢 ▲ ماڭدايى اشلۇ 走运，享福 ▲ ماڭدايىنان باق كەتۋ (تايۋ) 运厄遭，魄落倒潦 ▲ ماڭدايىنان قاقپاۋ 倒 ▲ ماڭدايىنا سيماۋ 养惯生娇，爱溺，爱宠未 ▲ ماڭدايىن كۇن شالماۋ 运背走，运走不，霉中境顺于处，苦困难艰过受经 ▲ ماڭدايعا باسۋ 的一挑里百，的良优，的等头 ▲ ماڭدايعا جازعان 气福有没 ▲ سور ماڭداي 的定注中命前高 ▲ شوت ماڭداي 的命苦，的气运有没，的的顶秃 ▲ قاسقا ماڭداي 门脑大，额。

ماڭدايلا- I 〈动〉茅前列名，先领：ەتيحاندا ماڭدايلاپ شقتى. 茅前列名试考。

ماڭدايلا- II 〈动〉朝着天 بوعداعا قاراي ماڭدايلاپ جۇرىپ كەتتى 去走池。

ماڭدايلاۋ ماڭدايلا- 的 I 、II 式定不的。

ماڭدايلى 〈形〉的门脑大，的额宽，的头额宽。

ماڭدايسىز 〈形〉的门脑窄，的门脑小。

ماڭدايسىزدىق ماڭدايسىز 的 词名象抽的。

ماڭدايشا 〈名〉楣门。

ماڭدايشالىق 〈形〉的楣门做，的楣门做：ماڭدايشالىق اعاش 料木的楣门做。

ماڭق: ماڭق ەتۋ 发出汪汪地叫：声。

ماڭقا 〈名〉①鼻疳，鼻疳：子鼻吊，疳鼻得 ماڭقا بولۋ ② 鼻疳：ماڭقاسىن ءسۇرتۋ 擦鼻涕。

ماڭقاي 见 ماڭقى.

ماڭقايۋ ماڭقاي- 的 式定不的。

ماڭقي- 〈动〉呆，动不然木，呆痴，视呆，立呆：鸡木若站地动不动一 ماڭقيىپ تۇرعان تۇيە 驼骆的里那在。

ماڭقيۋ ماڭقي- 的 式定不的。

ماڭقىلدا- 〈动〉发出汪汪，声汪汪地叫：اندا-ساندا ماڭقىلداعان ءيتتىڭ داۋىسى ەستىلە باستادى. 声叫汪汪的狗了来传或闻。

ماڭقىلدات- ماڭقىلدا- 的 态动使的。

ماڭقىلداۋ ماڭقىلدا- 的 式定不的。

ماڭ-ماڭ: ماڭ-ماڭ باسۋ 的稳八平四着迈，伐步子步的重稳着迈。

ماڭىز I 〈名〉：容内，质实，质本；思意，义意 ماڭىزى تەرەڭ 意义深远。

ماڭىز II 脂油(的上皮表奶生)，皮奶生。

ماڭىزدان- 〈动〉显得重稳，重庄显得出摆，重稳得显，重庄得显：样作模装，势架的严庄 ماڭىزدانىپ سويلەۋ 话讲调腔着拿步方四着迈 / ماڭىزدانا باسۋ。

ماڭىزدانۋ ماڭىزدان- 的 式定不的。

ماڭىزدى 〈形〉①的义意有，的容内，的刻深：的大重，的要重示指的要重 ماڭىزدى نۇسقاۋ ② 的要重的肪脂有，的皮奶有。

ماڭىزدىلىق ماڭىزدى 的 词名象抽的。

ماڭىزسىز 〈形〉①的容内无，的义意无不，的稀，的少脂油，的少肪脂 ② 的要重。

ماڭىزسىزدىق ماڭىزسىز 的 词名象抽的。

ماڭسىرا- 〈动〉叫地咩咩：ئانادايدان قويدىڭ ماڭسىراعانى ەستىلدى. 从远处传来迷路的羊叫咩咩的声。▲ اقساق قوي تۇستەن كەيىن ماڭسىرايدى. 伞送后雨；门关去贼【谚】。

ماڭسىراما 〈名〉称别的羊绵。

ماڭسىراس- ماڭسىرا- 的态互交。

ماڭسىرات- ماڭسىرا- 的态动使。

ماڭسىراۋ ماڭسىرا- 的式定不。

ماڭسىراۋىق 〈形〉叫咩咩爱，的停不个叫咩咩的少汁奶【谚】。▲ ءسۇتسىز قوي ماڭسىراۋىق. 的欢得叫咩咩羊的。

مار 〈形〉①着挨块一，的片一成连，的来起接连好〔转〕②的头额宽。▲ مار قاسقا 的块一的棒，的样。

مارال 〈名〉鹿母；鹿马。▲ارقى مارال〔动〕母鹿。▲ مارال بالدىرعان 活羌〔植〕草松唐。▲مارال وتى

مارالداي 〈形〉象鹿母的样一（材身）；致标。

مارالدى 〈形〉有，的鹿母有，的鹿有的多鹿母，的：مارالدى جەر 方地的鹿母有。

مارالسىز 〈形〉无，的鹿无的鹿母。

مارالشوپ 〈名〉〔口〕〔植〕草松唐，。

ماراپاتتا- 〈动〉赞扬，表扬，彰表，扬赞，松。

ماراپاتتال- ماراپاتتا- 的态动被。

ماراپاتتاس- ماراپاتتا- 的态互交。

ماراپاتتات- ماراپاتتا- 的态动使。

ماراپاتتاۋ ماراپاتتا- 的式定不。

مارافون 〈名〉〔体〕松拉马：مارافون جارىسى 跑赛松拉马。

مارگانەتس 〈名〉〔化〕锰。

مارگانەتستى 〈形〉有，的锰含，的锰。

مارگانسوپ 〈名〉〔化〕高锰酸钾。

مارعاۋ I 〈形〉①慢缓，的缓迟，的慢腾腾的，的：مارعاۋ كەتۋ 远去，处远去，方地的远遥到，方 ▲ مارعاۋ تارتۋ 蔫，萎缩。

مارعاۋ II 〈名〉小猫，猫崽子。

مارعاۋلا- 〈动〉慢缓作动，慢慢磨磨，腾腾蹭蹭。

مارعاۋلاۋ مارعاۋلا- 的式定不。

مارعاۋلىق مارعاۋ 名象抽的词。

مارداماسۋ مارداماسى- 的式定不。

مارداماسى- 〈动〉吹嘘我自，擂自吹自大说；话。

ماردان 〈名〉具用编竹，具用制编苇芦。

ماردىم 〈名〉效，力效，果结，果效。

ماردى- 〈动〉得取，步进到得，展进得取成绩。

ماردىما- 〈动〉得取能不，展进得取能不进到：ئانشا جۇرسەڭ دە جول ماردىماي قويدى 绩成得取能不，步路少多出不赶也赶么怎。

ماردىماۋ ماردىما- 的式定不。

ماردىمدى 〈形〉满意的人家：ۇيىندە ماردىمدى ەشتەڭە جوق 的；的高较，的大较，的好较令；设陈么什有没里。

ماردىمدىلىق ماردىمدى 名象抽的词。

ماردىمسىز 〈形〉的薄微，的数可食：ماردىمسىز استىق 粮的量少。

ماردىمسىزدىق ماردىمسىز 名象抽的词。

ماردىت- ماردى- 的态动使。

مارجان- 〈名〉①珊瑚：مارجان ارالى 珊瑚贵宝，物之重贵 ③链项，子珠 ②岛。

مارجاندا- 〈动〉子珠缝，子珠镶。

مارجاندات- مارجاندا- 的态动使。

مارجانداۋ مارجاندا- 的式定不。

مارجاندای 〈形〉①的白洁，的般珠珍：مارجاندای ءتىس 的满饱，②齿牙的般珠珍，粒麦的满饱。

مارجاندى 〈形〉①有，的珊瑚：مارجاندى لاي 的链项戴佩 ②泥珊瑚。

مارجانسىز 〈形〉①无，的链项无②的珊瑚无，的链项戴不。

مارکا 〈名〉①标，记标，号牌，标商：بۇيىمداردىڭ مارکاسى 的品商，标商的记标 ②花印，票邮：مارکا جاپسىرۋ 贴票邮 ③克马(德国等兰芬和国)位单币货。

مارکالا- 〈动〉打上标；标商上(印)贴号记。

مارکالان- مارکالا- 的态动被。

مارت 〈名〉三月：8 - مارت ايەلدەر مەرەكەسى 三八妇女节。
مارتەن 〈名〉炉丁马，炉平(的钢炼)。
مارتەنشى 〈名〉人工钢炼，工炉平。
مارتىق 〈形〉的月三。
مارتۇ 〈名〉[阿]妖，婆妖，妖女（的中信迷）。
▲ مارتۇ باسۇ 着魔 邪中，魔。
مارتىشكا 〔动〕〈名〉猴尾长。
مارش 〈名〉①行军 ②行进；法步的列队：
④ 曲行进 ③ 军行的天三 مارش كۈنگى ئۆش！走步开！走(式令命作用)！
مارشال 〈名〉帅元。
مارشالدىق 〈形〉①的帅元 ②衔帅元，帅级官。
ماس 〈形〉的醉酒，的醉：汉醉 كىسى ماس。
▲ ماس بولۇ ①醉 ②于恋迷，迷入，醉陶 ③……于心倾，……意得洋洋；昏发脑头。
ماسا 〈名〉子蚊 ▲ بەزگەك ماسا 蚊虐。
ماساداي 〈形〉的麻麻密密，的似子蚊象。
ماساي 〈动〉醉酒，醉喝，醉。
ماسايرا 〈动〉洋气喜，烈采高兴，狂若喜欣：意得洋洋；洋人的洋洋气喜 ماسايراعان ەل 们。
ماسايراس- 态互交的 ماسايرا-。
ماسايرات- 态动使的 ماسايرا-。
ماسايۇ 式定不的 ماساي-。
ماساق Ⅰ 〈名〉穗麦，穗物谷(的间田在掉)：ماساق تەرۇ 穗麦拾。
ماساق Ⅱ 〈名〉头箭。
ماساقتا- 〈动〉穗麦拾。
ماساقتال- 态动被的 ماساقتا-。
ماساقتات- 态动使的 ماساقتا-。
ماساقتان- 〈动〉穗抽。
ماساقتانۇ 式定不的 ماساقتان-。
ماساقتاۇ 式定不的 ماساقتا-。
ماساقتى 〈形〉有多穗麦，的穗麦：ماساقتى جەر 方地的多穗麦。
ماساقشى 〈名〉人的穗麦拾 ▲ ەرىنشەك ەگىنشىدەن ەلگەزەك ماساقشى ارتىق.【谚】勤劳的农夫强于懒惰比人的穗麦拾的。
ماركالات- 态动使的 ماركالا-。
ماركالاۇ 式定不的 ماركالا-。
ماركالى 〈形〉①有的票邮有 ②有的花印有；的票邮有……商标……有，的标记。
ماركاسىز 〈形〉①未的票邮贴 ②无商标，的号牌无，的。
ماركەر 〈名〉铧犁，犁。
ماركەرلە- 〈动〉沟出犁。
ماركەرلەۇ 式定不的 ماركەرلە-。
ماركسيزم 〈名〉义主思克马。
ماركسيزم-لەنينيزم 〈名〉义主列马。
ماركسيست 〈名〉者义主思克马。
ماركستىك 〈形〉的义主克思马：ماركستىك ادىس 法方的义主思克马。
ماركسشىل 〈形〉主思克马；的义主思克马，的义者。
ماركسشىلدىك 〈形〉的者义主思克马。
ماركشەيدەر 〈名〉矿员量测山。
مارقا 〈形〉①早的大；的产早：مارقا قوزى 早产的羔羊；مارقا سويۇ (羔大)羔羊的产早 ②去过的 مارقا كوشىل ▲ 羔羊的产早只一宰，情心的日昔，情心。
مارقابات 〈名〉①慈仁，善慈；德恩，惠恩：مارقابات ەتۇ (قىلۇ) 迎欢！好你！ ②恩施：مارقابات، ۋىگە كىرىڭىز 坐里屋您请！迎欢。
▲ مارقابات ەتىڭىز！许准请，许允请。
مارقاباتتى 〈形〉施，的恩开，的道厚，的慈仁，的恩惠。
مارقاباتتىلىق 词名象抽的 مارقاباتتى。
مارقادام 〈名〉益利，处益，处好。
مارقاي- 〈动〉大长(畜幼指)：قوزىلار مارقا- يىپ قالدى. 了大长都羔羊。
مارقايت- 态动使的 مارقاي-。
مارقايۇ 式定不的 مارقاي-。
مارقالىق 词名象抽的 مارقا。
مارقامات 见 مارقابات.
مارقۇم 〈形〉①的世去，的故已：مارقۇم اكە 者亡，者死 ②父先。
مارس 〔天〕〈名〉星火。
مارسەلەزا 〈名〉歌国国法，曲行进赛马。

ماسالا- 〈动〉子蚊开避，子蚊避躲。

ماسالاؤ ماسالا- 的式定不的。

ماسالىق 〈名〉蚊帐：ماسالىق قۇرۇ 挂帐蚊。

ماساڭداۋ 〈形〉的醉点有，的醉微，的醉稍。

ماسات 〈名〉壮雄，武威，姿英：ماساتپەن ئجۇرۇ 英姿勃勃行走地。

ماساتتان- 〈动〉得洋洋；来起豪自，来起傲骄：狂若喜欣；意：بولماشى ناتيجەگە بولا ماساتتانۇ 得自洋洋而绩成滴点为。

ماساتتاندىر- ماساتتان- 的态动使的。

ماساتتانۇ ماساتتان- 的式定不的。

ماساتتانۇشىلدىق 〈名〉感豪自，慢傲，傲骄。

ماساتى 〈名〉绒鹅天，绒丝 ▲ ماساتى كىلەم 毯绒。

ماساتداي 〈形〉，的彩多丽绚，的红嫣紫姹。的展招枝花。

ماساحانا 〈名〉帐蚊。

ماسكا 〈名〉①罩面，罩口：ماسكا تاعۇ 戴口 ②具面护防 ③具面妆化，具面假。

ماسكالى 〈形〉①的具面假戴②的罩口戴③的具面护防戴。

ماسكۇنەم 〈形〉①癖酒，汉醉，鬼醉②的大瘾酒，的酒喝爱。

ماسكۇنەمدەن- 〈动〉变得喝爱酒，瘾酒上，鬼醉为成：ماسكۇنەمدەنىپ كۇنىنە 癖成酒嗜，瘾酒上天天喝得醺醺醉的。

ماسكۇنەمدەنۇ ماسكۇنەمدەن- 的式定不的。

ماسكۇنەمدەۋ 〈形〉的大瘾酒，的酒喝爱。

ماسكۇنەمدىك ماسكۇنەم 的词名象抽。

ماسقارا 〈名〉①丑丢，人丢，丑出，脸丢 ②身，地扫信威 ①ماسقارا بولۇ ▲人的脸要不▲。态窘入陷；堪难③堪不狈狼 ②裂名败：ماسقارا قىلۇ 落奚，弄嘲，丑出使。

ماسقارالا- 〈动〉败不狼使，丑出使，脸丢使；落奚；苦挖；弄嘲；堪。

ماسقارالان- ماسقارالا- 的态动被的。

ماسقارالات- ماسقارالا- 的态动使的。

ماسقارالاۋ ماسقارالا- 的式定不的。

ماسقارالىق ماسقارا 的词名象抽。

ماسقاراپاز 〈名〉丑小，角丑。

ماسقاراشىلدىق ماسقارا 的词名象抽。

ماسسا 〈名〉①糊，泥，糊，浆 ②质物，量质 ③廓轮 ③质物状。

ماستان- 〈动〉①洋；豪自，负自，来起傲骄 ②意得洋洋；醉陶。

ماستاندىر- ماستان- 的态动使的。

ماستانۇ ماستان- 的式定不的。

ماستاۋ 〈形〉的醉微，的醉点一有，的醉稍。

ماستەر 〈名〉，匠巨，行内，手能，人匠，匠工：ئوز كاسىبىنە ماستەر بولۇ 家行的行本为成；سوزگە ماستەر / 手能的令辞于善。

ماستەرلىك ①ماستەر 的词名象抽 ②，艺技 ③巧技，能技 艺工，艺手。

ماستودونت 〈名〉象齿乳，象齿剑。

ماستىق ①ماس 醉酒，意醉 ②态状的词名象抽。

ماسشتاب 〈名〉尺缩，尺例比。

ماسشتابتىق 〈形〉：的尺例比，的例比 ماسشتابتىق سىزعىش 尺例比。

ماسىل 〈名〉担负，赘累：ماسىل بولۇ 为成赘累。

ماسىلدىق ماسىل 的词名象抽。

مات ▲败失，局败，输（的时棋象下）〈名〉死将（的中棋象）：مات بولۇ 为成。

ماتا I 〈名〉①布土，布大 ②布，匹布：料：ئجۇن ماتا 毛料。

ماتا- II 〈动〉：住绊（腿前的驼骆、马匹几将）严〔转〕②起一在绊驼骆把：تۇيەلەردى ماتاۋ 制限于过，制控格：بالالاردىڭ ارەكەتىن ماتاپ تاستاۋ دۇرىس تاربيە ەمەس. 们子孩制限于过呆让ماتاۋ ايامىن ماتاۋ 。育教的确正是不动活的。动活法无使，里家在

ماتال- ماتا- II 的态动被的。

ماتاس- ماتا- II 的态互交的。

ماتاستىر- ①ماتاس- 匹几将）②态动使的：起一在绊（驼骆或马）。

ماتاسىز 〈形〉的布土无，的布大无。

ماتاسىزدىق ماتاسىز- 的词名象抽。

ماتات- ماتا- II 的态动使的。

ماتاۋ ماتا- I 的式定不的。

ماتاۋلى 〈形〉的住绊,的住拴。

ماتبۇعات 〈名〉物版出,版出。

ماتەماتيك 〈名〉家学数;员教学数。

ماتەماتيكا 〈名〉学数:قولدانبالى ماتەماتيكا 学数用应。

ماتەماتيكالىق 〈形〉学数的:ماتەماتيكالىق ئادىس 学数方法 / ماتەماتيكالىق فۇرمالا 学数公式。

ماتەريا 〈名〉质物。

ماتەريال 〈名〉①材料,料原:قۇرىلىس ماتەريالى 建筑材料 ②料资:ماتەريال جيۋ 收集资料 ③衣料,子料:كيىمدىك ماتەريال 做衣服的料子。

ماتەريالدىق 〈形〉物质的,的物质,的上物质体:ماتەريالدىق قۇرىلىم 物质构造 / ماتەريالدىق يگىلىك 物质福利 / ماتەريالدىق دۇنيە 物质世界。

ماتەريالىزم 〈名〉唯物论,义主物唯。

ماتەريالىست 〈名〉唯物论者,者义主物唯。

ماتەريالىستىك 〈形〉唯物的,的义主物唯:ماتەريالىستىك فيلوسوفيا 唯物哲学。

ماتەريك 〈名〉大陆,洲。

ماتكا 见 ماتكە Ⅱ.

مانقاپى 〈副〉忙急,忙匆,促仓:مانقاپىدا ئشتەڭە اكەلە المادىق. 我们(促仓因)东西什么都带来。▲ مانقاپى قالۋ 失之交臂。

ماتراس 〈名〉垫床,褥床。

ماتريارحالدىق 〈形〉母权的,的制母权,的族氏系母,的母权。

ماتريارحات 〈名〉母权制,族氏系母。

ماتروس Ⅰ 〈名〉水手;军海,兵水。

ماتروس Ⅱ 〈名〉垫床,褥床。

ماۋباس 〈形〉①的头大,的大袋脑 ②的懈萎 ③的钝迟,的振不子虎睡。

ماۋباستان- 〈动〉脑呆头呆,钝迟:ماۋباستانباي شىيراساڭشى 你别一些灵机得变,的脑呆头呆。

ماۋباستانۋ ماۋباستان- 的不定式。

ماۋباستىق ماۋباس 名词象抽的。

ماۋجىر 〈形〉的谧静,的寂沉,的静安。

ماۋجىرا- 〈动〉①困,力无得显,沉昏得显 ②睡欲昏昏(天气)变暖,暖温得来起和暖。

ماۋجىراس- ماۋجىرا- 的互交态。

ماۋجىرات- ماۋجىرا- 的动使态。

ماۋجىراۋ ماۋجىرا- 的不定式。

ماۋزەر 〈名〉枪匣,枪手瑟毛,枪瑟毛。

ماۋقى: ماۋقى باسىلۋ 得到慰,得安到慰,得过瘾;藉。

ماۋنان 〈名〉族难毛:ماۋنان ئتىلى 语难毛。

ماۋنانشا 〈形〉①的族难毛,的族难毛式:ماۋنانشا ئان-ئەي 歌族难毛舞 ②语难毛:ماۋنانشا ۇيرەنۋ 习学语难毛。

ماۋسىم 〈名〉①(法历的族克萨哈)六月:ماۋسىم ايى 六月份 ②度季,节季:ئبىرىنشى ماۋسىم 第一季度 / ئۇسىن ماۋسىمى 播种季节 / ئشوپ شابۋ ماۋسىمى 夏季 / جاز ماۋسىمى 草打季节。

ماۋسىمدى 〈形〉的性节季,的节季。

ماۋسىمدىق 〈形〉(法历的)六月,的度季,的性节季,的节季:ماۋسىمدىق جوسپار 季度二第划计 / ەكىنشى ماۋسىمدىق 季度二第。

ماۋىعۋ ماۋىق 的不定式。

ماۋىق- 〈动〉(物动科猫指)情发,情起,欲性。配交要地切急,烈强。

ماۋىت 〈名〉呢服制,子呢:ماۋىت شاپان 呢衣大子。

ماۋىتى 〈名〉呢服制。

ماحاببات 〈名〉[阿]①情感:تاپتىق ماحاببات 情感级阶 ②情爱,爱恋;爱:ماحاببات تۇرالى ئوزارا ماحاببات 情爱谈漫 / ئسوز 情爱的间相互。情

ماحاببات سىز 〈形〉无情爱,的情感无;的爱恋。

ماحاببات تاس- 〈动〉婚订;爱恋:ول ەكەۋى ماحاببات تاسىپ بولعان. 他俩已订婚爱恋好谈了。

ماحاببات تاسۋ ماحاببات تاس- 的不定式。

ماحايرود 〔生〕〈名〉虎齿剑。

ماحيزم 〈名〉义主赫马。

ماجىست 〈名〉者义主赫马。

ماحوركا 〈名〉①烟花黄〔植〕 ②烟花黄

。烟合马，烟山，草
ماحراب 〈名〉坛神，坛拜礼[阿]。
ماحپۇز 〈名〉遇遭；命天，运命 [阿]。
ماحشار 〈名〉道公，处判审被(后死人)〔宗〕场。
ماحشىل 〈名〉者义主赫马。
ماش: ماش كەلۇ 宜相，适合：ئتورت ادامعا ماش كەلگەن-اق ئۇي 子房的人个四住合适。
ماشايىق 〈名〉人圣，人仆的神〔阿〕。
ماشاقات 〈名〉难艰，苦艰，难困：ماشاقات تارتۇ (苦吃)难艰受。
ماشاقاتسىز 〈形〉，的利顺，易容，的难艰不一的顺风帆。
ماشاقاتسىزدىق 词名象抽的 ماشاقاتسىز。
ماشاقاتتا- 〈动〉折；难刁，难为使，难困受使熬煎受使，磨。
ماشاقاتتان- ① ماشاقاتتا- 的态身反 ② 经受苦辛，难艰受，难困。
ماشاقاتتاندىر- ماشاقاتتان- 的态动使。
ماشاقاتتانۇ ماشاقاتتان- 的式定不。
ماشاقاتتى 〈形〉吃；的苦困，的难艰，的难困力的：ماشاقاتتى جۇمىس 作工的苦艰。
ماشينا 〈名〉①机，械机，器机 ▲车汽 ②ايا ماشينا 机纫缝踏脚 ▲ جەڭىل ماشينا 便轻车 ▲ جۇك ماشينا 车汽重载 ▲ مەملەكەت ماشيناسى 国家机器 ▲ قارا ماشينا 车卡。
ماشينالان- 〈动〉化械机。
ماسينالاندىر- ① ماشينالان- 的态动使 ②使农使：اۇىل شارۋاشىلىعىن ماشينالاندىرۇ 化械机。
ماشينالاندىرۇ ماشينالاندىر- 的式定不。
ماشينالاستىر- 见 ماشينالاندىر-。
ماشينالى 〈形〉的车汽有 ①的化械机 ②的车汽有。
ماشيناسىز 〈形〉的车坐不；的车汽有没。
ماشينيست 〈名〉机司(的等车机)。
ماشينكا 〈名〉机字打。
ماشينكالاندىر- 〈动〉字打使，机字打广推，化机。
ماشينكالاندىرۇ ماشينكالاندىر- 的式定不。
ماشىق 〈名〉习演；惯习，练操：اسكەري ماشىق 习演事军。
ماشقتا- 〈动〉练操，习练，练：كۇن سايىن ماشقتاۋ 习练天每。
ماشقتان- ① ماشقتا- 的态身反 ②习练，练操；惯习；练熟。
ماشقتانۋ ماشقتا- 的式定不。
ماشقتات- ماشقتا- 的态动使。
ماشقتاۋ ماشقتا- 的式定不。
ماشقتى 〈形〉练熟 …… 对，的……于惯习：ئار كۇنى كەشكە ۇيرەنۋ ونىڭ ماشقتى ئىسى. 他了成已习学上晚天每于长善，的……的。惯习的。
ماشقتىق ماشق 的词名象抽。
ماشىرىق 〈名〉东，方东：ماشرىقتان ماعىرىپقا دەيىن 西到东从。
ئما 〈气语〉去拿，你给：ئما، ال مىنا كىتاپتى. 步寸 ئما دەسە، ئا ▲ 去拿书把，你给。让不。
مادەني 〈形〉[阿]的明文，的化文：مۇرا 人明文 / ماتەريال كىسى 物文 / مادەني 教文，育教化文。
مادەني-اعارتۋ 〈名〉明文，化文：مادەنيەت بايلىعى 心中化文 / مادەنيەت ورتالىعى 藏宝化文 / مادەنيەت مۇرالارى 产遗化文 / مادەنيەت سارايى 宫化文 / مادەنيەت تاريحى 史明文 ▲ مادەنيەت وشاعى 篮摇化文 ▲ مادەنيەت سارايى 宫化文。
مادەنيەتسىز 〈形〉开不；的化文无，的明文不，的野粗，的鲁粗；的化。
مادەنيەتسىزدىك 词名象抽的 مادەنيەتسىز。
مادەنيەتتەن- 〈动〉明文得变，化文有，育教受。
مادەنيەتتەندىر- ①مادەنيەتتەن- 的态动使 ②。开使，化开使，明文使，化文有使，育教受使。通。
مادەنيەتتەندىرۇ مادەنيەتتەندىر- 的式定不。
مادەنيەتتى 〈形〉；的雅文，的化文有，的明文，的化开，的育教过受。
مادەنيەتتىلىك 词名象抽的 مادەنيەتتى。
مادەت 见 مەدەت.
ماجبۇر 〈形〉：不得不，的迫强，的迫被：كەتۋگە ماجبۇر بولۋ 走不得不。

ماجبۇرلە- 〈动〉威，迫逼，使迫，迫胁，迫强 意同迫强 / مەنىڭ ۋجدانىم وسىلاي ىستەۋگە ماجبۇرلەدى. 我的良心使我这样做。

ماجبۇرلەن- ماجبۇرلە- 的态动被。

ماجبۇرلەۋ ماجبۇرلە- 的式定不。

ماجبۇرلىك ءماجبۇر 词名象抽的。

ءماجنۇن 〈名〉①斯依哈人诗伯拉阿纪世七 ②依吉麦——号外的(قايس ءبىن مۇلاۋباك)人的情爱于醉沉，的情钟 ③子疯，人狂，者狂。的狂疯，的癫癫疯疯，的疯发，的清不志神④

ماجنۇندەن- 〈动〉神，智理失丧，疯发，狂发。乱错经。

ماجنۇندەنۇ ماجنۇندەن- 的式定不。

ماجنۇندەۋ 〈形〉钝顽脑头，的癫癫疯疯点有。的涂糊些有，的。

ماجنۇندىك ①ماجنۇن 词名象抽的②发狂，狂。行狂

ماجنۇنسۇرەي 〈形〉顽脑头，的癫癫疯疯点有。的涂糊些有，的钝。

ءماجىلىس 〈名〉会，会议：ءماجىلىس اشۇ 开会 / جالپى ءماجىلىس 全体会议。

ءماجىلىسقور 〈形〉的会开常，的议会欢喜。

ماجىلىستەس- 〈动〉会开协商，会谈：ماجىلىستەسىپ شەشۇ 商协会开解决。

ماجىلىستەسۇ ماجىلىستەس- 的式定不。

ءماز-ءمايرام 〈形〉喜，的烈采高兴；的洋洋气喜，的洋洋气喜 意同迫强 / ءماز-ءمايرام. 喜自沾沾自得：اكەسى كەلىپ بالالارى ءماز-ءمايرام. 父亲来回了孩子们欣喜若狂。

ءمازھاپ 〈名〉①[阿]方，路道，说学，张主。派学，别派 ②式

مايەك 〈名〉①酸乳凝，酶乳凝，水油〔转〕②水油有没里子肚 ③脂肪：ىشتە مايەك جوق 废话。

ءمايىت 〈名〉体遗，体尸。

ءمايىتحانا 〈名〉间尸停，间平太。

ماكرۇ 见 ماكرۇك.

ماكرۇك 〈形〉禁（教兰斯伊），的洁圣不〔阿〕；的忌物秽 ▲ اۇنزعا كەلگەن تۇكىرىك، قايتا جۇتساڭ ماكرۇك. 到话）下咽勿沫唾的出吐欲（回收别边嘴）。

مالعۇن 〈名〉①神凶，魔恶 ②恶可该，的恶可死。

مالىكە 后王〈名〉。

مالىك 〈名〉毒病种--之牛〔医〕。

ءمالىم 〈形〉①的道知所，的道知已众，的知：ونىڭ ويى جۇرتقا ءمالىم بولدى. 他的知的定一；的种某，某 ②知所家大为法想。种某在 ءمالىم جاعدايدا / 人个某 ءمالىم بىرەۋ ▲ 知通，知告 (ەتۋ) ءمالىم قىلۇ ▲ 下况情 اتتىڭ سىرى يەسىنە ءمالىم، قىزدىڭ سىرى شەشەسىنە ءمالىم. 【谚】女，悉熟人主气脾的马。解了亲母事心的儿。

مالىمدە- 〈动〉报汇，告报，知通，知告：جۇرتقا مالىمدەۋ 告报 / جوعارىعا مالىمدەۋ 上告报。众群诉级。

مالىمدەمە 〈名〉章奏；告通，明声：مالىمدەمە جاريالاۋ 明声表发。

مالىمدەن- مالىمدە- 的态动被。

مالىمدەس- مالىمدە- 的态互交。

مالىمدەت- مالىمدە- 的态动使。

مالىمدەۋ مالىمدە- 的式定不。

مالىمەت 〈名〉①消息：告报，报情；مالىمەتكە قاراعاندا / اۋارايى جوننىدەگى مالىمەت 据报道 ②报预气天：جوعارى مالىمەتكە يە كىسى 人的育教等高过受▲ مالىمەت بەرۋ 报汇，告报。

مالىمەتتى 〈形〉的息消到得，的知通到得，的识学有，的问学有 ②的育教过。

ءمالىمسىز 〈形〉的息消无，的息无声无，的知未；的信音无杳：كۇنى بۇگىنگە دەيىن ءمالىمسىز / 信音无杳今迄 ءمالىمسىز 道知不都谁。

مالىمسىزدىك ءمالىمسىز 词名象抽的。

ءمالىن 〈名〉猫野，猫林丛，猫狸〔动〕。

مالىسكەن 〈名〉缎洋皮鼹，布皮鼠。

ءمالىش I 〈名〉羊毛细尾长 ▲ ءمالىش قوي 指）巴尾长 ▲ ءمالىش قويرىق 羊毛细尾长

。(羊
مالىش Ⅱ 〈名〉杂货:مالىش ساتۇ 卖杂货/
مالىش دۇكەنى 杂货铺 。
مامىلە ①〈名〉书协,定协,议协:ساۋدا
مامىلەسى 贸易协定 / بىر مامىلەگە كەلۇ 取
得,待对,系关 ②议协成达,见意的致一得
遇:مامىلە ورناتۇ 建立关系 ▲ مامىلە جاساۋ
待对 。
مامىلەلەس- 〈动〉意致一得取,议协成达 ①
好和;好要,好相 ②见 。
مامىلەلەسۇ مامىلەلەس- 的式定不 。
مان 〈名〉①意,义,思意,义含:تەرەپ مانى
بار سوز 有具意义的话 ②本质,质实:
بۇل ماسەلەنى مانى جاعىنان العاندا 这个问题
讲上质本从……③值,值价:سانى بار دا
مانى جوق 似近值 / جۇيق مان 华而不实
▲ الگەبرالىق مان〔数〕代数值 ▲ ارالىق مان
中〔数〕值数间 ▲ مان بەرۇ 视重 ▲ گۇلى بار
دا مانى جوق، سانى بار دا مانى جوق.【谚】有
名无实(实不而华)。
ماندەس 〈形〉同相容内,的同义意同 ①,
的值等,的值同 ②的同相义意 ▲ ماندەس
سوز〔语〕同意词▲ ماندەس تەڭدەۋلەر〔数〕同
程方值 。
ماندەستىك ماندەس 的名象抽词 。
ماندى 〈形〉义丰涵,的实充容内,的容内有
富的远深义意,的:ومىردى ماندى وتكىزۇ
义意有得过活生 。
ماندىلىك ماندى 的名象抽词 。
مانەر 〈名〉案图,彩花,样花,纹花:التىن
سىمنان مانەر ورناتۇ 用金丝装饰案图的
案 。
مانەرلە- 〈动〉①缀点,丽美使,扮打,饰修,
读)②地大化美:جەر بەتتىن مانەرلەۋ 化美
(得说),听好使,听动:مانەرلەپ 色有声有
听动耳悦得读 。
مانەرلەن- مانەرلە- 的态动被 。
مانەرلەندىر- مانەرلەن- 的态动使 。
مانەرلەس- مانەرلە- 的态互交 。
مانەرلەت- مانەرلە- 的态动使 。
مانەرلەۋ مانەرلە- 的式定不 。

مانەرلى 〈形〉①花有,的彩花有,的纹花有
义意有 ②作动样花:مانەرلى قيمىل 的样
的值价有;的容内有,的思意有,的:مانەرلى
的义意有少多出讲有没 سوزىلەي المادى
的少不,的观可目数,的多当相 ③话:
مانەرلى اقشا العان جوق 钱少多得有没 。
مانەرلىك مانەرلى 的名象抽词 。
مان - جاي 〈名〉内,情深;形情,况状,况情:
مان - جايدى تولىق وعىسۇ 地细仔:مان - 细底;情
جايىن ساعان ايتپايدى(他) / مان - 况情解了
情内你诉告会不 。
مانجەت 〈名〉布衬子袖 。
مانجۇباس 〈形〉的能无,的囊窝 。
مانپازي 见 مانپاسي.
مانپاسي 〈名〉糖色杂的汁果有混,谢巴蒙
果 。
مانساپ 见 مانساپ.
مانسىز 〈形〉无的义意,无的意思,无的聊,
的空虚的;空洞的 。
مانسىزدەۋ 〈形〉无的义意,无的意思大多有没,
的空虚较比,的洞空较比;的 。
مانسىزدىك مانسىز 的名象抽词 。
مانتى 〈名〉子包:پەتىر مانتى 死面包子▲
بىرەۋ جەگەن مانتىنىڭ اقشاسىن تولەۋ 别人吃
(子橛拔你牛偷人别)钱掏你子包 。
مانىس 〈名〉义含,义意,思意:مانىسى جوق
话废 。
ماڭكۇرت 〈形〉愚,的气傻里傻,的脑呆头呆
的笨 。
ماڭگى Ⅰ 〈形〉的久永,的远永:ماڭگى ەستە
ساقتاۋ 永不忘 ▲ ماڭگى جاسىل وسىمدىكتەر
物植色绿常〔植〕 。
ماڭگى Ⅱ 没;的气傻里傻,的脑呆头呆:
的脑呆头呆 ادام ماڭگى 的笨愚,的脑头有
人 。
ماڭگى-باقي 〈形〉的久永,的恒永,的远永,
的生终,的生永:ماڭگى-باقي بىرگە جاساۋ
生终 / ماڭگى-باقي ۇمتىپاۋ 起一在活生远永
忘不 。
ماڭگى-داڭگى 〈形〉清不脑头,的脑昏头昏

。的惚恍离迷,的惚恍,的醒

ماڭگىلىك ① ماڭگى Ⅰ、Ⅱ ②词名象抽的 性恒永,性久永,远永 قالۇ جاھان ئىنتا ماڭگىلىك 。年万臭遗

ماڭگىر- 〈动〉头昏脑涨,惚惚恍恍,沉昏脑头,懵懵,发呆: ماڭگىرىپ نە دېگەنلىرىنى بىلمەي بېشى ماڭگىرىپ قالدى / 么什做知不地方去儿哪往知不懂懵时一好。

ماڭگىرت- ماڭگىر- 态动使的 。

ماڭگىرۇ ماڭگىر- 式定不的 。

ماڭگىرىش- ماڭگىر- 态互交的 。

ماڭكى-تاڭكى 见 ماڭگى-داڭگى.

ماپە 〈名〉养饲;扯拉;养培,育养 。

ماپەلە- ①〈动〉养心精,养培心精,养抚心精 / 子孩的养抚心精 بالا باققان ماپەلەپ پارتىيانىڭ ماپەلەۋىندە 育 ②下育培心精的党在 ماپەلەگەن جالغىز ات 细心细,料照心 ماپەلەگەن 待服心细,料照心 ماپەلەگەن 护看真认 ③马匹一的一唯的料照 ورمان 林森的护看真认 。

ماپەلەن- ماپەلە- 态动被的 。

ماپەلەش- ماپەلە- 态互交的 。

ماپەلەت- ماپەلە- 态动使的 。

ماپەلەۋ ماپەلە- 式定不的 。

مارە 〈名〉标界,点终(的马赛,跑赛): جەنۇ مارەگە 点终达到 。

مارەلى 〈形〉的定界,的标界有 。

مارە-سارە 〈形〉的地喜天欢,的烈采高兴,的洋洋气喜,的兴高 。色于形喜: مارە-سارە بولۇ

مارمار 〈名〉石蒜花,石理大 ▲ اق مارمار 。鸭眉白〔动〕玉白汉 ▲ مارمار شۇرەگەي 。的私无,的方大,的慨慷 [波]〈形〉

مارت 〈名〉Ⅰ声,望威 ②价身,位地 ①〈名〉Ⅰ 。职官,衔官 ③严尊,望

مارتەبە: Ⅱ بىر (ەكى) مارتەبە 一(两)次,了说. نەشە مارتەبە ايتسا دا ۋقپادىڭ 回:一(两)。白明不也(你)次少多

مارتەبەلى 〈形〉显;的高价身,的位地有 ①。的贵尊 ③的职官有,的衔官有 ②的贵

مارتەبەلىك مارتەبەلى 词名象抽的 。

مارتەبەسز 〈形〉声无,的信威无,的位地无 。的微卑;的望

مارتەبەسزدىك مارتەبەسز 词名象抽的 。

ماسەلە 〈名〉①题问:ماسەلەنى شەشۇ 决解 ▲题用应 ماسەلە ەسەپ 题:〔数〕②题问 الداعى (كەزەكتەگى) ماسەلە 。题问的前当 。

ماسەلەن 〈插〉如比,如例 。

ماسلىحات [阿]〈名〉①告,劝;议建,意主:جاقسى ماسلىحات / 意主好 ماسلىحات بەرۇ 告劝 / ماسلىحات سۇراۋ (询咨)教请 ②讨商,量商,商协:ساياسي ماسلىحات كەڭەسى 协商政治议▲ماسلىحات قۇرۇ 协商,商 。

ماسلىحاتتاس- 〈动〉商磋,量商,商协:ماسلىحاتتاسىپ شەشىم ەتۇ 决解商协 / كىممەن ماسلىحاتتاسۇ كەرەك ? 量商谁跟该应

ماسلىحاتتاستىر- ماسلىحاتتاس- 动使的 。态

ماسلىحاتتاسۇ ماسلىحاتتاس- 式定不的 。

ماسلىحاتتاسقانداي 〈形〉似过量商象好,的 。的合而谋不,的同而约不

ماسساعان 〈叹〉呀,唉(讶惊,悔后示表),哦:ماسساعان، ۋىتتىپ كەتتىڭىز. 唉,我 / ماسساعان، ەرتەڭ كەلەدى ەكەن. 了忘都 。来就天明他,呀

ماستەك 〈名〉①小矮材身 ②马矬,马矮:ماستەك ات / 马矮 ماستەك ۋىت 小狗 。的

ماستەمىر 〈名〉钳夹,子钳铁,钳手 。

ماسۋاك 〈名〉签牙,木齿清 。

ماسى 〈名〉子袜皮,靴衬:ماسى تىگۇ 衬缝 靴 。

ماتەك (部头)▲ەشكى (تۇيە) ماتەك轻(重)弹(重):弹指拇大用(罚惩种一的中戏游)〈名〉 。

ماتەل 〈名〉语谚,言格 。

ماتەلدە- 〈动〉语谚用引,言格用引:ماتەلدەپ سويلەۋ 说 言格用引间话 。

ماتەلدەۋ ماتەلدە- 式定不的 。

ماتەلدى 〈形〉的语谚用引,的言格用引 。

ماتكە Ⅰ 〈名〉梁大,梁栋 。

ماتكە Ⅱ 〈名〉宫子〔理生〕:ماتكەنىڭ تومەندەۋى Q(的牌克扑) ②垂下宫子 。

ماتكەلىك Ⅰ〈名〉Q(的牌克扑)：ماتكەلىگىن شىعارۇ 把 Q 牌出来。

ماتكەلىك Ⅱ〈形〉的梁大做可：ماتكەلىك اعاش 料木的用梁大做可。

ماتروشكە〔植〕〈名〉至牛。

ماتشا〈名〉梁正，檩脊。

ماتىبي〔阿〕〈名〉毕(名官)，(的威权有，人的威权有。

ماۋە〈名〉果，果水，果子：ماۋەلەر تولىقسۇ 各种水果成熟。

ماۋەلە-〈动〉盛茂(叶树)，长生壮苗：جەمىسى ماۋەلەپ تۇرۇ 果累累实。

ماۋەلەن- ماۋەلە- 的态身反。

ماۋەلەۋ ماۋەلە- 的式定不。

ماۋەلى〈形〉的累累实果，的子果满结：ماۋەلى الما اعاشتارى 树果苹的子果满结▲ماۋەلى اعاش مايىسقاق.【谚】果累累实枝树的子身着曲弯是总。

ماۋلىت: ماۋلىت كۇن 日之辰诞的德木哈穆。

ماۋتي 见 ماتەك.

ماۋىت〔口〕〈名〉呢服制。

ماشھۇر〈形〉[阿]的名著，的名出，的名驰：ماشھۇر دارىگەر 名医。

ماشھۇرلىق ماشھۇر 的词名象抽。

ماشى〈名〉驴母。

مە〈气语〉有体变其，词气语，词问疑)〈ما；با، بە؛ پا، پە)吗，是否：ول كەلدى مە؟ 他来了吗？

مەبەل〈名〉具家；器木：ۇيدە ماش ورىندىقتان باسقا مەبەل جوق. 什外以子椅把三了除里家有没也具家么。

مەبەلدە-〈动〉器木上摆，具家设陈：ماش ۇيدى مەبەلدەۋ 具家上摆里屋。

مەبەلدەت- مەبەلدە- 的态动使。

مەبەلدەۋ مەبەلدە- 的式定不。

مەبەلدىك〈形〉的具家，的器木：مەبەلدىك دۇكەن 家具店。

مەبەلشى〈名〉木，匠木。

مەگاۋات〈名〉瓦兆〔电〕(特)。

مەگاگەرتس〈名〉周兆，兹赫兆〔电〕。

مەگافون〈名〉风克麦，器音扩，筒叭喇。

مەگەجىن〈名〉猪母。

مەگزە-〈动〉量估，计估；想预，测预，料预：بيىل مالشىلىقتان مول ونىم الىنادى دەپ مەگزەپ وتىر. 收丰得获能可业牧畜年今料预。

مەگزەس- مەگزە- 的态互交。

مەگزەت- مەگزە- 的态动使。

مەگزەۋ مەگزە- 的式定不。

مەگزەۋلى〈形〉的到计预，的中料预，想料的：مەگزەۋلى جۇمىس 的到，的中料意的事。

مەدال〈名〉章念纪，牌奖，章奖：التىن مەدال 金质奖章。

مەدالدى〈形〉的章奖戴佩，的章奖戴。

مەدەت〈名〉①助扶，助援，助帮：اللادان مەدەت سۇراۋ 祈求真主帮助 ②助持支；持支；舞鼓；鞭策：زور مەدەت 最大的支持。

مەدەتكەر〈名〉人的忙帮，者持支。

مەدەۋ〈名〉慰安，藉慰；靠依，望指；托寄；持支：بالاسىنىڭ كەلگەنى ول ۇشىن مەدەۋ بولدى. 他对来回的子孩安慰个是。

مەديانا〈名〉①(形角三)〔数〕②线中(的中学计统)：数位中。

مەديتسينا〈名〉医学，术医：مەديتسينا مەكتەبى 医学生卫(校)。

مەديتسينالىق〈形〉的学医，的术医：جوعارى مەديتسينالىق مەكتەپ 高等医学院。

مەدرەسە〔宗〕〈名〉校学文经教兰斯伊▲مەدرەسە كورگەن 受过教育(教兰斯伊指教育)。

مەدرەسەلىك〈形〉校学文经等初(教兰斯伊)的。

مەدۇزا〔动〕〈名〉蜇海，母水。

مەجە〈名〉①量估，计估②数计估：مەجە سان 界限；廓轮，围范，线界(的概大)：جەر مەجەسى 线境国土的地界 / شەگارانىڭ مەجەسى。

مەجەلە-〈动〉①料预；量估，计估：ادام سانىن مەجەلەۋ 说着计估人数 / مەجەلەپ ايتۇ ②界划，界地划，界地定测：شەگارانى مەجەلەپ الۋ 界国定划。

مەجبۇرلەن- مەجبۇرلە-被动态。
مەجبۇرلەش- مەجبۇرلە-互交态。
مەجبۇرلەت- مەجبۇرلە-使动态。
مەجبۇرلەۋ مەجبۇرلە-不定式。
مەجبۇرلى〈形〉有意料,预料中的;估计,估计的中。
مەرگە-〈动〉指,指点,点示:كۆپىردىڭ قاي جەردە ەكەنىن مەرگەپ جىبەرىڭىزشى. 请给您指点一下桥在我们下榻的地方。/ بۇل ئۆسۈز مەرگەپ ايتىلعان ئۆسۈز 这番话是指所有的事物。
مەرگەش- مەرگە-互交态。
مەرگەت- مەرگە-使动态。
مەرگەۋ مەرگە-不定式。
مەرگىل〈名〉①季节,季:كوكتەم مەرگىلى 春季 / مال تولدەتۋ مەرگىلى 产羔季节 ②季节,时间,期时:تاڭ اتقان مەرگىل 天亮时分 ▲ ئىبىر مەرگىل 一会儿,刻片,时刻 ▲ دەر مەرگىل 即时,立刻,时刻,时候,时间 ▲ وستەۋلەرى 时间副词〔语〕。
مەرگىلدى〈形〉有时性的,有时限的,有期限的:مەرگىلدى ۋاعىندا جەتىپ بارۋ 按时到达 / مەرگىلدى جۇمىس 有期限的工作。
مەرگىلدىك〈形〉一时的,临时的,暂时的,难时的:مەرگىلدىك قيىنشىلىق 暂时的困难 / مەرگىلدىك شارا 临时措施。
مەرگىل-مەرگىل〈副〉有时,时而,偶尔;一时一时,一阵一阵:مەرگىل-مەرگىل جوتەلۋ 一阵一阵地咳嗽。
مەرگىلسىز〈形〉①不合时宜的,不适时的:مەرگىلسىز كەلۋ 来得不是时候 ②不合时宜的,不适时的:كۇن مەرگىلسىز جىلىنىپ كەتتى. 天气反常地暖和了。
مەرگىلسىزدىك مەرگىلسىز的抽象名词。
مەزەت〈名〉时,时候,时间段:سويلەپ تۇرعان مەزەتتە 正在说话的时候 ▲ ئىبىر مەزەت 一会儿,刻片,时刻;一阵:ئىبىر مەزەت توسا تۇرۋ 等一会儿 / ئىبىر مەزەت دەم العىزشى 刻片休息 / ئىبىر مەزەت مەشۇ قالۋ 一时落后。
مەزەتتە〈副〉①时,候时 ②立即,刻立。
مەزەتتىك〈形〉一时的,时暂的,短暂的。
مەزون〈名〉重介〔物〕:ئاۋىر مەزون 重介子。
مەزى: مەزى بولۋ 腻,腻烦,厌恶:ەستي-ەستي مەزى بولۋ 听烦 / كورە-كورە مەزى بولۋ 看腻。
مەزىرەت:尊敬,意敬;意情,意心〈名〉敬意表示:مەزىرەت ئىبلدىرۋ (قىلۋ) 敬意。
مەيلى〈气语〉以可,便随;管不,论无:مەيلى قاشان كەلسە دە بولادى 什么时候来都行 / مەيلى كەتە بەرسىن 让他走就可以吧。
مەيلىنشە:分十,常非,很①〈副〉مەيلىنشە تەنتەك 非常淘气 ②气派,意态;意肆,意任,便随 مەيلىنشە ادام ۇرۇ 放纵情肆,放纵尽 ③人便随意,放纵情肆:مەيلىنشە ئان ايتۋ 放纵唱歌。
مەيمان〈名〉客,宾来,人客〔波〕:مەيمان بولۋ 作客 / مەيمان قىلۋ (ەتۋ) 请客 / شاقىرىلماعان مەيمان 不速之客 / قىمبات ئىسى مەيمان 贵宾。
مەيمانا: مەيماناسى اسۋ 狂,狂喜;狂若心。
مەيمانكەرشىلىك〈名〉好客,待客对厚的。
مەيماندوس〈形〉好客的,待客对(人),勤殷的。
مەيماندوس ئۇي:好客的人家,待客的人家庭。
مەيماندوستىق ①مەيماندوس的抽象名词②好客,待客的人家,待客的人厚,待客的人家,招待所:مەيمانحانا〈名〉客,馆宾,店招待所:مەيمانحانادا جاتۋ 住在宾馆。
مەيرام〈名〉节,节日,节佳:ماي مەيرامى 五一节 / جاڭا جىل مەيرامى 新年佳节。
مەيرامدا-〈动〉过节,节过,节日庆祝:وكتابردە ەكى كۇن مەيرامدادىق. 十一国庆节我们度过了两天的节日。
مەيرامدات- مەيرامدا-使动态。
مەيرامداۋ مەيرامدا-不定式。
مەيرامدىق〈形〉的节过,的节日:مەيرامدىق دايىندىق 节日的准备。
مەيىز〈名〉葡萄干:اق مەيىز 无核白葡萄干。
مەيىزدەن-〈动〉干,硬干,透干:مەيىزدەنىپ

قالعان اعاشتى كەسۇ وڭايعا تۆسپەدى. 砍干的透
木 易容不真头 。
مەيزدەنۇ مەيزدەن- 式定不的 。
مەيزسىز 〈形〉不产萄葡植种不,的萄葡
无 的萄葡 。
مەيىل 见 پەيىل.
مەيىر 〈名〉感好,情感;心悲慈,爱慈 同
亲父 اكەنىڭ بالاعا دەگەن مەيىرى :心情同,情
心,服舒到感 ▲ 爱慈的子孩对 مەيىرى قانۇ
满足意,快痛到感 。
مەيىربان 〈形〉① ,的善慈,的善仁,的慈
的量大宏宽,的待厚 ② 的心悯怜有 。
مەيىربانداڭ- 〈动〉发善,心悲慈发,仁出现表
量大宏宽……对;慈 。
مەيىربانداڭۇ مەيىربانداڭ- 式定不的 。
مەيىربانداڭدىق 〈形〉仁慈的,悲慈的;宽大宏量
的厚,的道 。
مەيىربانداڭدىلىق مەيىربانداڭدىق 。词名象抽的
مەيىربانسۇ مەيىربانسى- 式定不的 。
مەيىربانسى- 〈动〉发善,心悲慈发出装假
子样 。
مەيىرلەن- 〈动〉①发悲,善心,仁,慈伶
②悯 。喜欢,感好,喜爱生产
مەيىرلەندىر- مەيىرلەن- 的使动态 。
مەيىرلەنۇ مەيىرلەن- 式定不的 。
مەيىرلى 〈形〉① 温柔的,存温的,和温的②
的心情同有富,的慈仁 。
مەيىرلىلىك مەيىرلى 的象抽名词 。
مەيىرىم 〈名〉感好,情感;心悲慈,爱慈 同
心情:مەيىرىمى جوق(不欢喜)情感有没 ▲
مەيىرىمى ءتۇسۇ 发悲慈心 。
مەيىرىمدەن- 〈动〉发悲慈,心仁出现表,
心善发 。
مەيىرىمدەنۇ مەيىرىمدەن- 的式定不 。
مەيىرىمدى 〈形〉①,的慈仁,的善慈,的爱慈
的存温,的柔温,的和温 ② 的心悯怜有 。
مەيىرىمدىلىك 词名象抽的 ▲
مەيىرىمدىلىك جۇرەكتەن، مەيىرىمسىزدىك
بىلەكتەن.【谚】势权自来忍残,心内自出慈仁。
مەيىرسىز 〈形〉忍残;的肠心石铁,的情无
。的毒狠,的酷冷,的心石铁得变,情无得变
مەيىرسىزدەن- 〈动〉忍残得变,肠 。
مەيىرسىزدەنۇ مەيىرسىزدەن- 的式定不 。
مەيىرسىزدىك مەيىرسىز 的词名象抽 。
مەيىرشىل ,的慈仁,的善慈,的爱慈〈形〉
的心情同有富,的心悯怜有 。
مەكە I 〈名〉方天,加麦 ▲ مەكەگە بارۇ 朝
白尔克朝,方天朝,觐 。
مەكە I : مەكە جۇگەرى 小米玉 。
مەكەمە 〈名〉机关,关位单:مەكەمە قىزمەتكەرلەرى
机法司 زالۇ / 员人作工关机 مەكەمەلەرى
关 。
مەكەن 〈名〉①院宅,宅住,地住:ون جىلدىق
مەكەن 十 家老,乡故,贯籍②宅住的年
某产生 ③。泰勒阿是乡家的他 ونىڭ
مەكەنى التاي. ④ 乡之萄葡 مەكەنى 方地的西东种
状位方 〔语〕点地,位方:مەكەن پىسقتاۋىش
语 / مەكەن ۇستەۋلەرى 地点副词 ▲ اتا مەكەن
梓桑,乡故,籍祖,家老 。
مەكەندە- 〈动〉家安,居安,家安,居定,下住
。里城在住们他.户落:ولار قالانى مەكەندەيدى
مەكەندەن- مەكەندە- 态身反的 。
مەكەندەندىر- مەكەندەن- 态动使的 。
مەكەندەس- مەكەندە- 态互交的 。
مەكەندەت- مەكەندە- 态动使的 。
مەكەندەۋ مەكەندە- 式定不的 。
مەكەندەۋشى ,者有拥(的所住),户住〈名〉
定:者居:بۇل جەردى مەكەندەۋشىلەر از ەدى.
少人的里这在住前从 。
مەكەندى 所住有,的地住有,的处住有〈形〉的
▲ قوس مەكەندى جانۋارلار (قوس مەكەندىلەر)
物动栖两 。
مەكەندىك :宅住,地住,所住①〈名〉们他
ولاردىڭ مەكەندىگى وسىدان السى ەمەس. 的点地,的位方〔语〕②。远不儿这离地住的
مەكەندىك سوزدەر 词位方 。
مەكەن-جاي :院宅,宅住,地住,所住①〈名〉
بۇرىنعى مەكەن-جاي 居故 ② 老,乡故,乡家

们你 سەندەردىڭ مەكەن-جايلارىڭ قاي جەر؟ 家：سەندەردىڭ مەكەن-جايلارىڭ قاي جەر？ 方地么什是乡家的？

مەكەنسىز 〈形〉浪流；的土有没，的地住有没 的。

مەكەن - تۇراق〈名〉院宅，宅住，地住，处住。

مەكەر 〈形〉的诈狡，的计诡，的猾狡：مەكەر ايەل 人女的端多计诡。

مەكەرلەن- 〈动〉滑耍，诈狡得变，猾狡得变 计诡施，头。

مەكەرلەنۈ مەكەرلەن- 的不定式。

مەكەرلىك ①مەكەر 狡，计诡 ② 词名象抽的 段手的猾。

مەكيەن 〈名〉鸟雌，鸡雌，鸡母。

مەكتەپ 〈名〉校学：باستاۋىش مەكتەپ 小学 / ورتالاۋ مەكتەپ 中初 / ورتا مەكتەپ 中高 / جۇعارى مەكتەپ 高校学等 / مەكتەپ جۇرنالى 校刊 ▲ مەكتەپ كورگەن 受过教育的，上过学的，的学过念书的。

مەكتەپسىز 〈形〉的校学无，的校学立建没，的校学。

مەكتەپسىزدىك مەكتەپسىز 的名象抽词。

مەكتەپتەس 〈形〉同窗的，的学同，的校同；友。

مەكتەپتى 〈形〉校学有，的校学立设，的校学的：مەكتەپتى قالا 多学校的市城。

مەكتەپتىك 〈形〉的中校学，的校学：مەكتەپتىك تاربيە 育教校学 / ورتا مەكتەپتىك بىلىم العان 育教等中过受。

مەكىرە 见 بەكىرە.

مەكىرەن- 〈动〉，声哼哼的存温而爱抚出发（羔羊对羊母，子孩对人大指多）音声的绵缠绻缱着哼。

مەكىرەندىر- مەكىرەن- 的态动使。

مەكىرەنۈ مەكىرەن- 的不定式。

مەلدەك 〈名〉官气，咙喉〔旧〕。

مەلجە 〈名〉测预；量估，计估。

مەلجەلە- 〈动〉大估计地略，算计地略大，量掂地略大，测预；计估，量。

مەلجەلەۋ مەلجەلە- 的不定式。

مەلجەمدى 〈形〉的个大，的大几块：دەنەسى مەلجەمدى 的大头个。

مەلشي- 〈动〉鸡木若呆，愣发，呆发：مەلشيىپ جاۋاپ بەرمەۋ 吭不声一，鸡木若呆。

مەلشيت- مەلشي- 的态动使。

مەلشيۋ مەلشي- 的不定式。

مەلشيىس- مەلشي- 的态互交。

مەملەكەت- 〈名〉家国，国：كورشى مەملەكەت 邻国 / سوتسيالىستىك مەملەكەت 义主会社国 / مەملەكەت باسقارۋىنداعى ەگىنشىلىك الاڭى 家国/农营场。

مەملەكەتتىك 国，的有国，的家国，的国〈形〉：مەملەكەتتىك قۇرىلىس 家国的性国全，的立建设/ مەملەكەتتىك ساياسي ناۋقان 政的性国全 动运治。

مەن I 〈代〉我：مەن سەنى كوپ توستىم. 我要他 / مەن دەسە قازىر كەلەدى. 久好你了等。 ▲ مەندە ازىق جوق، 的来就上马会，我着想用的时畜牲宰人克萨哈（سەندە جازىق جوق. 宰不得不）的吃有没是我，的辜无是你（语杀你）。 ▲ سەن سالار دا مەن سالار، انقا جەمدى كىم سالار. 四李推三张。

مەن I 同，与，和〈连〉。

مەندىك 我归，的有所我为，的我于属〈代〉：مەن سەنى مەندىك بولادى دەپ سەنەمىن. 我的：的我于属是将你信相。

مەنينگيت 炎膜脑〔医〕〈名〉。

مەنمەن 刚，的慢傲，的大自，的负自 ①〈形〉，的谓所②人的慢傲 مەنمەن كىسى：的用自愎，的起不了为以自，的称自：مەنمەن دەگەن بالۋان 士力大的谓所。

مەنمەندىك ① مەنمەن 自，负自②词名象抽的 用自愎刚，慢傲，大。

مەنمەنسۋ مەنمەنسى- 的不定式。

مەنمەنسى- 了为以自，慢傲，傲高，负自〈动〉：用自愎刚，起不 بولماشى ناتيجەگە مەنمەنسۋگە 不了为以自就绩成点一有为因能不 بولمايدى ▲起 ازناعان ايعىردىڭ ءۇيىرىن كور، 的叫嘶【谚】 مەنمەنسىگە جىگىتتىڭ ءۇيىن كور. 家的他看要子男的负自，群马的它看要马种。

مەنمەنسىن- مەنمەنسى- 的态身反。

مەنمەنسىتىمەن مەنمەنسى- 的态动使的。
مەنمەنشىل 己自顾只，的图是利唯①〈形〉
，的是为以自②的己利，的利自己私自，的
。的负自，的慢傲
مەنمەنشىلدىك 。词名象抽的 مەنمەنشىل
مەنسىز 之场在不我，下况情的我没在〈副〉
有没：مەنسىز كۆن كورە المايسىڭدار ما؟时
？吗子日过能不就们你，我
مەنسىن-〈动〉(式形定否其用常) مەنسىنبە- 看
。视蔑，视歧，视轻，上不瞧，起不
مەنسىندىرىمەن مەنسىن- 的态动使的。
مەنسىنۇ مەنسىن- 的式定不的。
مەنتول 醇荷薄，脑荷薄〔化〕〈名〉。
مەنتور 者导蒙〔农〕〈名〉▲ مەنتور ئادىسى
。法导蒙
مەنشە 见 مەنكشە.
مەنشەۋىك 。克维什孟〈名〉
مەنشەۋىكىزم 。义主克维什孟〈名〉
مەنشەۋىكتىك 。的克维什孟〈形〉
مەنشى 见 مەنشىك.
مەنشىك 物有所，权有所，制有所，有所〈名〉：
جەكە مەنشىك 私有/ كوللەكتيۆتىك مەنشىك 集
مەنشىك جەر 自留地/ مەنشىك مال 制有所体
ونىڭ مەنشىگىنەدەگى دۇنيە 畜留自/
。有己为据 الۇ مەنشىگىنە 西东的他于属
مەنشىكسىز 所谁归不，的主没，的主无〈形〉
مەنشىكسىز مۇلىك 主没：的有占谁归不，的有
مەنشىكسىز مال 不/产财的。畜牲的有所谁归
مەنشىكتە-〈动〉：有占谁为，有所谁归，有占
وسى ئۇيدى سول مەنشىكتەسىن. 这子房个归
。有所他
مەنشىكتەن- مەنشىكتە- 的态身反的。
مەنشىكتەندىرىمەن مەنشىكتەن-的态动使的。
مەنشىكتەت- مەنشىكتە-的态动使的。
مەنشىكتەۋ مەنشىكتە-的式定不的。
مەنشىكتى 私，的有所人个，的有私①〈形〉
土的有所人个 مەنشىكتى جەر：的主有；的人
固，的有原〔物〕②畜留自 مال 地/
有固〔物〕▲ مەنشىكتى ئىنالىم 的身本，的有
▲率频有固〔物〕▲ مەنشىكتى جيىلىك 期周
مەنشىكتى نۇكتە〔数〕点真。مەنشىكتى تەربەلىس
。动振有固〈物〉
مەنشىكتىك 。词名象抽的 مەنشىكتى
مەنشىكشىل 重念观有私，的重心私①〈形〉
。者占独图妄②的
مەنشىكشىلدىك 。词名象抽的 مەنشىكشىل
مەنكى 的有所我为，的我归，的我①〈代〉：
بۇل ات مەنكى. 这。的我是马匹 / مەنكى
اقىلسىزدىق ئۇس. 事蠢的干我②。家的我：
بۇگىن كەشتە مەنكىنە بارىڭدار. 今天晚上你
。去家我到们
مەنكىشە 〈插入语〉，为认我；看我照，看我依
مەنكىشە بولعاندا ەرتەڭ قايت. 得觉我：我依
/ مەنكىشە بۇل ماسەلەنى 。吧去回天明你看
اقىلداسىپ شەشۇ كەرەك. 我认为作这题问个需要
。决解量商
مەك 。记胎，痣胎，痣〈动〉
مەڭگەر- 〈动〉①掌握，学会，纵操，配支：
تەحنيكانى مەڭگەرۇ 术技握掌 / ماشينانى
مەڭگەرۇ 操机纵器②：制控；理管，挥指
ئىبىر پولكتى مەڭگەرۇ 指挥一个团/ زاۋودتى مەڭگەرۇ
ونىڭ مەڭگەرۇنندە 在他理管/ 厂工理管
。下之制控的
مەڭگەرتىمەن مەڭگەر- 的态动使的。
مەڭگەرتكىزىمەن مەڭگەرت- 的态动使的。
مەڭگەرۇ مەڭگەر- 的式定不的。
مەڭگەرۇشى 人导领，人管主〈名〉：مەكتەپ
。长校 مەڭگەرۇشىسى
مەڭگەرىلىمەن مەڭگەر- 的态动被的。
مەڭدەمەن 气元失丧，竭衰使，弱虚使〈动〉；
恶病疾）身缠病疾：اۇرۇ مەڭدەۋ：服制；住缠
化）/ ۇيقى مەڭدەۋ 。胧朦意睡
مەڭدەتىمەن مەڭدەمەن 。的态动使的
مەڭدەۋ مەڭدەمەن 。的式定不的
مەڭدەڭكىرەمەن 衰些有使，弱虚些有使〈动〉
。化恶有稍使，竭
مەڭدەڭكىرەۋ مەڭدەڭكىرەمەن 。的式定不的
مەڭدۇانا 苕茛，子仙天〔植〕〈名〉▲ ساسىق
。罗陀曼，花金洋〔植〕
مەڭدى 。的记胎有，的痣胎长〈形〉

مەڭزە- 〈动〉示指，点指，指：ونىڭ ئۆيىن مەڭزەپ جىبەرىڭىزشى. 请给指家的他把们我。

مەڭ-زەڭ 〈形〉昏昏沉沉的脑昏头昏，的糊糊晕晕的：بىتىقتان مەڭ-زەڭ بولۇ 热得头晕发。

مەڭ - زەڭدىك مەڭ - زەڭ 的名象抽词。

مەڭزەس- مەڭزە- 的互交态。

مەڭزەت- مەڭزە- 的使动态。

مەڭزەۋ مەڭزە- 的不定式。

مەڭسىز 〈形〉无记胎，无胎记，无疤胎的，的。

مەڭسرەۋ I 〈形〉①里傻傻的，笨愚蠢的，的子傻，瓜傻②。

مەڭسرەۋ II 〈形〉①人无烟的，的漠荒，的荒漠静幽，的深幽②野矿的，的：مەڭسرەۋ دالا 晚夜的静幽在 تۇندە مەڭسرەۋ。

مەڭسرەۋلەن- 痴呆得变，痴发〈动〉痴：ول مەڭسرەۋلەنىپ قالىپتى. 他痴呆得变。

مەڭسرەۋلەنۈ مەڭسرەۋلەن- 的不定式。

مەڭسرەۋلىك مەڭسرەۋ I 的名象抽词。

مەڭسرەۋسۈ مەڭسرەۋسى- 的不定式。

مەڭسرەۋسى- 〈动〉痴发付一出装，呆发装假样的心经不漠成装，焉在不心得装；子样的子。

مەرگەن 〈形〉①的中百发百，的准得打②。名词 ▲ 手猎，人猎 سۈر مەرگەن ③手射，手枪神 ▲ 的中百发百 باتىرداڭ ولجا، مەرگەننەن سىرالعى.【谚】勇士赠馈猎送分手猎，品利战物获。

مەرگەندەۋ 〈形〉的高较率中命，的准较法枪。

مەرگەندىك مەرگەن 的名象抽词。

مەرگەنسىن- 〈动〉以自为，准得打枪神认自手。

مەرگەنسىنۈ مەرگەنسىن- 的不定式。

مەرگيا 〔植〕〈名〉芝灵。

مەردەگەر 〈名〉[波]承包人。

مەرەز 〈名〉①梅，毒梅；疹毒梅：مەرەز اۋرۇى 心内，的脏肮心内，的良不地心〔转〕②毒的龌。

مەرەزدەۋ 〈形〉有得显心内，的良不些有心存：ساق بولعايسىڭ، ول مەرەزدەۋ ادام. 的意好怀不些有，的脏肮些不心存些有他，点一防提你。良。

مەرەزدىك مەرەز ② 的名象抽词。

مەرەي 〈名〉①幸运；利顺，功成：مەرەيىڭ ۇستەم بولسىن! 祝你成功！②愉，快愉，乐欢！功成你祝以愉 قىزۇ مەرەيمەن قارسى الۋ 情心的恰似：情心的快欢迎。

مەرەيلەن- 〈动〉情心，勃勃致兴，活快，兴高：ول مەرەيلەنىپ وتىرعاندا بار. 畅舒情心，快愉去再候时的兴高他等你。

مەرەيلەندىر- مەرەيلەن- 的使动态。

مەرەيلەنۈ مەرەيلەن- 的不定式。

مەرەيلى 〈形〉①的运幸；的利顺，的功成：قىزمەتى مەرەيلى بولدى 工作获得了成功的快愉②的，的溢洋情热，的悦喜，的：مەرەيلى ئۆي 家的情热庭。

مەرەكە 〈名〉节佳，日祝庆，日节：مەملەكەت مەرەكەسى 国家的节庆日 / 里日节在。

مەرەكەلە- 〈动〉过节，节日祝庆，日节：ماي مەرەكەسىن 五一节过。

مەرەكەلەس- مەرەكەلە- 的互交态。

مەرەكەلەت- مەرەكەلە- 的使动态。

مەرەكەلەۋ مەرەكەلە- 的不定式。

مەرەكەلى 〈形〉的庆欢；的节过，的日节，的喜：مەرەكەلى كۇندەردە 里子日的节过在。

مەرەكەسىز 〈形〉的节过不，的节过是不，的日节非。

مەرزىم 〈名〉节季；间时，期时，间期，限期：دەمالىس مەرزىمى 假期 / قىس مەرزىمى 冬季。

مەرزىمدە- 〈动〉间时定规，期定，期限：مەرزىمدەگەن ۋاقىت ىشىندە بەرۋ 在规定时间内的期限。

مەرزىمدەل- 的被动态。

مەرزىمدەۋ مەرزىمدە- 的不定式。

مەرزىمدى 〈形〉①的期定，的限期有，的期有：مەرزىمدى جازا 刑期徒有 / 的季②回返不内间时的定规在 ۋاقىتتا كەلمەۋ，的时一，的时暂③的期时，的性节季，的节。的期短

مەزمەلدىك ① 〈名〉季节；性时间，性节季：سوزىلمالى اۆزۆدىك مەزمەلدىك قايتالاۋى 性慢短，的性时一，的性时暂 ② 作发性节季的病的期：مەزمەلدىك قارىز 款借期短。

مەزمەسىز 〈形〉无期限，的期无，的限期无定不，的期：جازا ۇلگى مەزمەسىز 刑徒期无。

مەرىدىان 〈名〉〔地〕圈午子，线午子；线经。

مەرىداندىق 〈形〉的圈午子，的线午子；线经，的圈午子，的线午子。

مەرينوس 〈名〉羊毛细，羊奴利美：مەرينوستىك جۇنىنەن توقىلعان بۇيىم 细毛羊绵毛品织纺/羊奴利美 قويى مەرينوس。

مەركۇرى 〈名〉星晨；星水〔天〕。

مەرلان 〈名〉〔动〕鳕海里。

مەرت: مەرت بولۋ 去死然猝，亡夭，折夭，一下断送命性：سوعىستا مەرت بولۋ 阵亡▲ ارىستان ايعا شابامىن دەپ مەرت بولىپتى. 狮子吞自月取灭亡。

مەرتكۇ مەرتكى- I 的不定式。

مەرتكۇشى 〈名〉者折骨。

مەرتكى I 〈名〉骱脱，位脱，臼脱；折骨。

مەرتكى- II 〈动〉骱脱；位脱，臼脱；折骨：مەرتكە جازداۋ 折骨点一差。

مەرتكىتىر- مەرتكى- II 的态动使。

مەرتىل- 见 مەرتكى- II。

مەرۋەرت 〈名〉〔波〕母珠珍，珠珍：القا 链项珠珍/ مەرۋەرت جۇزىك 指戒珠珍▲ مەرۋەرت ءتىس 齿玉，齿牙的珠珍如白洁，齿皓▲ 蚌 مەرۋەرت ۇلۋى。

مەرۋەرتكۇل 〈名〉〔植〕玲玉草，梅珠珍。

مەرۋەرتتەي 〈形〉的亮漂，的莹晶，的亮发，的般珠珍如。

مەس ① 〈名〉桶皮，囊皮（的做皮羊山用）② 桶饭，皮肚大〔转〕的便便腹大 قارىن مەس▲ 人。

مەسىل 〈名〉劲干，力魄；心取进，心进上：(子钉碰)挫受 قايتۋ مەسىلى。

مەسىلدە 见 مەسىل。

مەتال 〈名〉金五，属金：قارا مەتال 黑金色/属金 اۋىر مەتالدار 重属金 / ءتۇستى مەتال 有色金/属 سيرەك كەزدەسەتىن مەتال 有稀/属金 قىمباتتى مەتال 贵属金 / جەڭىل مەتال 轻属金。

مەتالداۋ 〈动〉工加属金，理处属金。

مەتاللورگ 〈名〉家学金冶；者作工金冶。

مەتاللورگيا 〈名〉金冶：مەتاللورگيا ونەر-كاسىبى 冶金工业/ مەتاللورگيا عىلىمى 冶金学。

مەتاللورگيالىق 〈形〉的金冶：مەتاللورگيالىق زاۋود 冶工金厂。

مەتالشى 〈名〉人工金五，人工属金。

مەتامورفوز 〈名〉样变，形变，态变〔生〕。

مەتامورفوزدان- 〈动〉形变，样变。

مەتامورفوزدانۋ مەتامورفوزدان- 的不定式。

مەتاتەزا 〈名〉移转位音〔语〕。

مەتاتەزالىق 〈名〉象现移转位音。

مەتافيزيك 〈名〉派学玄，者学上而形。

مەتافيزيكا 〈名〉学玄，学上而形。

مەتافيزيكالىق 〈形〉的学上而形：مەتافيزيكالىق ءادىس 法办的学上而形。

مەتافونى 〈名〉替交音元〔语〕。

مەتافورا 〈名〉喻借，法喻比〔文〕。

مەتەي 〈名〉桶木小。

مەتەوريت 〈名〉铁陨，星陨，石陨〔天〕。

مەتكال 〈名〉品织纹平；布丝细，布平细。

مەتكەتون 〈名〉品织棉。

مەتود 〈名〉式方；法办；法方。

مەتودىكا 〈名〉法学教；法方(套整一)。

مەتودىكالىق 〈形〉的法学教，的法方。

مەتر 〈名〉尺公，米：شارشى مەتر 米方平/ تەكشە مەتر 米方立。

مەترلىك 〈形〉的制公，的制米，的米：مينۇتتىنا الپىس مەترلىك جىلدامدىق 60钟分一米速的。

مەترو 〈名〉车电下地，路铁下地。

مەتىرە 〈动〉〔动〕鲤鳇。

مەحانيزاتور 〈名〉员人务机，家专化械机。

مەحانيزاتورلىق 〈形〉人务机，的家专化械机，的员。

مەحانيزم 〈名〉器机，械机：تراكتور مەحانيزمى 械机机拉拖。

械机，师程工械机，家专械机〈名〉 **مەخانيك** 员术技。

学力〔物〕〈名〉：ئازاريالىق مەخانيكا **مەخانيكا** 学力论理 / قولدانبالى مەخانيكا 学力用应。

使化械机使〈动〉：اۋىل شارۋا- **مەخانيكالاندىر-** شىلىعىن مەخانيكالاندىرۋ 化械机业农使。

مەخانيكالاندىرۋ مەخانيكالاندىر-的式定不。

的学力：①〈形〉 **مەخانيكالىق** قاعيدا 的工机，的械机 ②律规学力：مەخانيكالىق ەنەرگيا 能械机。

现实有没，的化械机是不〈形〉 **مەخانيكاسىز** 的化械机非，的化械机。

苦艰，难艰，难艰，难苦〔波〕〈名〉 **مەحنات**，磨折；苦痛：اۋىر مەحنات 难苦的重深 / مەحناتتان قۇتىلۋ 苦困脱摆 ▲ مەحنات كورۋ (كەشۋ، تارتۋ، شەگۋ) 受苦受，难受，磨折。

易容；的苦艰不，的难困不〈形〉 **مەحناتسىز** 的力费不；的利顺，的。

مەحناتسىزدىق 词名象抽的 مەحناتسىز。

苦痛；的苦艰，的难艰，的难困〈形〉 **مەحناتتى** 的：作工的苦艰 جۇمىستار مەحناتتى。

مەش 见 پەش.

侮患 بالا〈形〉：病骨软，病偻 **مەشەل** 童儿的病偻 ▲ سوزگە شەشەن، كۇشكە مەشەل.

【谚】儒侏的动行，人巨的语言。

مەشەلدەن- 〈动〉患侮偻，病骨软得，病偻。

مەشەلدەنۋ مەشەلدەن-的式定不。

مەشەلدەۋ 〈形〉：的症骨软些有，的。

مەشەلدىك 词名象抽的 مەشەل。

مەشەۋ 〈形〉：的达发不；的进后，的后落 مەشەۋ ءادىس / 法办的后落 قالعان ەلدە 里家国的达发不在。

مەشەۋلىك 词名象抽的 مەشەۋ。

مەشكەي 〈形〉：饱不吃是老，的嘴贪，的吃贪 ▲ 桶饭；的 مەشكەي دەگەن جاقسى اتاق ەمەس. 【谚】彩光不字名个这桶饭。 ▲ مەشكەيدىك ءوزى تويسادا كوزى تويمايدى. 【谚】厌无得贪。 ▲ تار قازان تاسقالاق، مەشكەي ادام اشقاراق. 【谚】饿易桶饭，溢易锅小。

مەشكەيلەن- 变，馋嘴得变，吃贪得变〈动〉：饱不吃是老得。

مەشكەيلەنۋ مەشكەيلەن-的式定不。

مەشكەيلەۋ 〈形〉：的嘴贪些有，的吃贪较比，的馋嘴点有。

مەشكەيلىك 词名象抽的 مەشكەي。

مەشىن 〈名〉：一之肖生二十的族克萨哈▲ مەشىن جىلى 年猴。

مەشىت 〔阿〕〈名〉：寺拜礼，寺真清。

مەششان〈名〉〔俄〕①〔转〕②民市小，民市 مەششاندىق〈形〉①：人庸，侩市小 ②〔转〕侩市的民市小（俗庸）解见的侩市 مەششاندىق وي：的人庸，的（解见的）。

مي 〈名〉①：浆脑，髓脑，脑 ۇلكەن مي 大脑 / مي كىلەتكالارى 胞细脑 / ميعا قان قۇيىلۋ 筋脑，海脑，脑头〔转〕②血溢脑：مىي جاقسى ەمەس. 好太不筋脑 ▲ الدىڭعى مي〔理生〕脑前 ▲ ارالىق مي〔理生〕脑间 ▲ ارتقى مي〔理生〕脑后 ▲ مەسك مىين جەگەن没有头脑，的傻；的窍开有没，的笨愚 ▲ كوك مي 的笨愚 ▲ مي جەتپەۋ 无子脑伤 ▲ مي اشۋ 子呆，瓜 ▲ مي سەمۋ 缩萎脑 ▲白明法无，解理法 مي شايقالۋ 肿水脑〔医〕 ▲ مي شەمەنى 荡震脑 ▲水积脑，白明不，懂不，解理不 ▲ ميىنا كىرىپ شىقپاۋ 筋脑透伤 ▲ ميىن جەۋ 解理不 ▲ مي قاينار 钝迟脑头 ▲ مي قاشۋ 的热酷，的热炎 ▲ ميعا قونباۋ 体垂脑 قوسالقىسى مي 懂不，理不 ▲ سۋ مي 虫包脑 ▲ مي قۇرتى 住不记；解愚，的笨，的痴呆。

مي Ⅱ 滩泥入陷 باتۋ：ميعا，泥烂，泥烂〈名〉：滩泥 ▲ مي شىعۋ 中泥稀成变，泥烂成变。

ميا 〈名〉草甘〔植〕▲（属）草甘〔植〕 اشتى ميا 豆苦子〔植〕 ▲ اق ميا 豆苦子 ▲ جىلتىر ميا 光草甘〔植〕 ▲ ساري ميا 草甘〔植〕 ▲ قىزىل ميا 芪草甘〔植〕。

ميالى 〈形〉：的草甘有，的草甘长，的草甘茂盛。

مياسىز 〈形〉：的草甘无，的草甘长不，的。

ميات 〈名〉：柱支神精，慰安的灵心，山靠，方地的草甘长不 جەر مياسىز。

依靠。

مياۋ 〈拟〉声喵喵，的声咪咪，声叫猫。

مياۋزۇ 〈名〉族苗：مياۋزۇ ئەتلى 语苗。

مياۋزۇشا 〈形〉①的式族苗，的族苗：مياۋزۇشا كيىم 装服族苗 ②语苗：ول مياۋزۇشا ۋيرەنىپ ئۇيغۇر. 他正在学习语苗。

مياۋلا- 〈动〉叫喵喵，叫咪咪：مىسىق مياۋلادى. 猫叫地咪咪叫。

مياۋلاس- مياۋلا- 态互交的。

مياۋلات- مياۋلا- 态动使的。

مياۋلاۋ مياۋلا- 式定不的。

مياۋ-مياۋ 〈拟〉声喵喵，声咪咪(的续连)。

مىعۇلا 〈形〉①的脑笨头笨，的笨愚：مىعۇلاجان ئادەم 徒之知无。

مىعۇلالىق مىعۇلا 词名象抽的。

ميداي: ميداي بىلعۇ ▲糟团一，涂糊塌一

ميداي دالا ▲原平大 ميداي جازىق 川平马一。

ميزام Ⅰ 〈名〉月九(法历族克萨哈)。

ميزام Ⅱ 〈名〉絮物植，(的成结絮飞物植)物状网。

ميزام Ⅲ 〈名〉①法，则法，规法 ②律法(的教宗) ③义教(的教) ④磅，平天，秤天〔天〕秤天 ⑤座。月九(法历族克萨哈)

ميزامشىل 〈形〉的司官打爱，的律法于助求。

ميزامشىلا- 〈动〉到达司官打过通，……而律法助借，司官打好，休不讼缠(而谋图所有因)……的目。

ميزامشىلاۋ ميزامشىلا- 式定不的。

ميزان 〔阿〕〈名〉磅，平天，秤天。

ميكروامپەر 〈名〉培安微〔电〕。

ميكروۋولت 〈名〉(特伏一之分万百)特伏微(特伏)。

ميكرومەتر 〈名〉厘分；尺分千，仪微测〔技〕卡。

ميكروپ 〈名〉菌细，菌微，物生微。

ميكروسكوپ 〈名〉镜微显。

ميكروتارازى 〈名〉平天量微。

ميكروتولقىن 〈名〉波微〔物〕。

ميكروفاگ 〈名〉胞细噬吞小〔生〕。

ميكروفون 〈名〉风克麦，器声传，器音微。

ميكروفيلىم 〈名〉片胶微显。

ميقي- ①〈动〉斜倾，斜歪：وكشەسى ميقيىپ قالۇ 看子身着斜了歪跟后鞋 / ميقيىپ قاراۋ 看着斜，看难得显(式形词动副，词动形其用常)②陋丑着看：ميقيعان بىرەۋ ۇيگە كىردى. 一个丑了进怪八子屋。

ميقيت- ميقي- 态动使的。

ميقيۇ ميقي- 式定不的。

ميقيىس- ميقي- 态交互的。

ميلاۋ 〈形〉①的脑呆头呆，的钝迟，的笨愚：ميلاۋ كىسى 人的笨愚。

ميلاۋلىق ميلاۋ 词名象抽的。

ميلى 〈形〉①的慧智有，的脑头有，的明聪：ميلى بالا 智理有，的性理有 ②子孩的明聪。

ميلى ادامنىڭ قولىنان عانا كەلەدى. 的理明，的：到得办能才人的智理有。

ميلىلىق ميلى 词名象抽的。

ميلىق 〈名〉角鬓，角额。

ميلىقتا- 〈动〉压(子帽把)，低得戴(子帽)角鬓住遮低。

ميلىقتات- ميلىقتا- 态动使的。

ميلىقتاۋ ميلىقتا- 式定不的。

ميموزا 见 ميموزا.

ميليتاريزم 〈名〉阀军，度制国军，义主国军。度制。

ميليتاريست 〈名〉阀军；者义主国军。

ميليتاريستىك 〈形〉的阀军，的义主国军。

ميللات 〔阿〕〈名〉族民〔史〕。

ميللياميەر 〈名〉培安毫〔电〕。

ميلليارد ①〈数〉亿十，万万十 ②〈名〉，词名)万亿(复用常。

ميلليارده 〈名〉翁富万亿。

ميلليگرام 〈名〉克毫。

ميلليگرامدىق 〈形〉的克毫。

ميلليمەتر 〈名〉厘公，米毫。

ميلليمەتردەي 〈形〉一有约，的米毫一约大的厘公。

ميلليمەترلىك 〈形〉的厘公，的米毫：ميلليمەترلىك سىزعىش 尺分千。

ميللىون 〈名〉万百：بىر ميللىون 一万百。

ميللىونەر 〈名〉翁富万百。

ميللىيونەردەي 〈形〉象征富有的亿万百姓。

ميموزا 〈名〉〔植〕含羞草。

ميمرت 〈形〉慢慢腾腾的,缓缓的,迟迟的。

ميمرتتا- 〈动〉动行缓慢(作动),迟迟(事办),磨磨蹭蹭。

ميمرتتان- ميمرتتا- 的态身反。

ميمرتتاۋ ميمرتتا- 的式定不。

ميمرتتىق ميمرت 的词名象抽。

مينا 〈名〉地雷,水雷:مينا سوعىسى 地雷战。

مينالا- 〈动〉埋地雷,布地雷,布水雷。

مينالات- مينالا- 的态动使。

مينالاۋ مينالا- 的式定不。

مينالى 〈形〉地雷的,布地雷的,有地雷的:مينالى رايون 地雷区。

مينالىق 〈形〉地雷制造的,水雷的,地雷的。

مينارەت 〈形〉塔拜叫,塔礼宣〔阿〕。

مىناسىز 〈形〉无雷的,布雷的,有雷的。

مىناشى 〈名〉手雷;兵工雷水。

مىندال 〈名〉〔植〕扁桃树。

مينەرال 〈名〉矿物 ▲ مينەرال 〔地〕矿物生成的原因 ▲ ۇنسپالى مينەرال 〔地〕矿物交代。

مينەرالدا- 〈动〉①〔矿〕使矿化,使矿成 ②使物质充满矿物,使物质含饱矿物。

مينەرالدان- مينەرالدا- 的态动被。

مينەرالداۋ مينەرالدا- 的式定不。

مينەرالدى 〈形〉无矿的,无质矿的,无物矿的:مينەرالدى سۋ 无水矿物 / مينەرالدى تىڭايتقىش 无肥料/矿质 مينەرالدى تۇز 无盐矿。

مينەرالدىق 〈形〉矿物的,矿质的,物矿的:مينەرالدىق تالشىق 物矿纤维。

مينەرالسىز 〈形〉非矿物的,矿质的,物矿不含的。

مينيستر 〈名〉部长,大臣,相:سىرتقى ىستەر مينيسترى 外交部长(相外)。

مينيسترلىك 〈形〉①部的长的大臣的:مينيسترلىك دارەجە 级长部 ②部务内:مينيسترلىكى 内务部。

مينومەت 〈名〉迫击炮〔军〕。

مينۋس 〈名〉负号,减号,负数〔数〕。

مينۋت 〈名〉分:ساعات ەكىدەن بەس مينۋت ءوتتى. 两点过五分。

مينۋتتاي 〈形〉分钟的,钟分的:بەس مينۋتتىق ۋاقىت 五分钟的时间。

مىپازدا- 见 بىپازدا-。

مىپازداۋ مىپازدا- 的式定不。

مىپايا 见 ۇساق。

مىپالاۋ 〈名〉碎杂脑(碎杂和浆脑的熟煮用)(物食的成做起一在拌)。

ميراس 〈名〉遗产:اكەدەن قالعان ميراس 父亲的下留遗产。

ميراسقور 〈名〉①遗产继承者,承继者 ②承继人,继位者。

ميراسقورلىق ①ميراسقور 的词名象抽 ②继承:ميراسقورلىق ەتۋ 承继遗产。

ميسال 见 مىسال。

ميسىز 〈形〉呆头呆脑的,笨头笨脑的,愚蠢的。

ميسىزدان- 〈动〉变得愚蠢,变得笨头呆脑,变得迟钝:ميسىزدانۋ 智理失丧,变得愚蠢:بارعان سايىن ميسىزدانۋ 越来越变得愚蠢。

ميسىزدانۋ ميسىزدان- 的式定不。

ميسىزداۋ 〈形〉比脑头的,比脑笨的,比愚蠢的。

ميسىزدىق ميسىز 的词名象抽。

ميتينگ 〈名〉大会,集会。

ميتىك 〈名〉缓慢的小极力效,迟速的动行(作动)。

ميتىكتا- 〈动〉磨磨蹭蹭(事办,作动):ول ساندىق جاساۋىمەن دەپ ميتىكتاعانىنا ەكى كۇن بولدى. 他要做箱木的,磨蹭了两天。

ميتىكتات- ميتىكتا- 的态动使。

ميتىكتاۋ ميتىكتا- 的式定不。

ميتىك-ميتىك: ميتىك-ميتىك ەتۋ (作动),磨磨蹭蹭(事办)。

ميۋا 〈名〉①果子,水果,果实 ②〔转〕果成,果结。

ميۋالا- 〈动〉①结果子,产果子,有〔转〕成硕果了。

ميۋالان- ميۋالا- 的态身反。

ميۇالاۋ ميۇالا- 。式定不的
ميۇالى 〈形〉果成;的盛茂子果,的产丰子果 。的多
ميف 〈名〉话神:گرەك ميفى 话神腊希 。
ميفولوگيا 〈名〉学话神,集话神 。
ميفولوگيالىق 〈形〉的话神 。
ميفتىك 〈形〉①〔转〕②的般话神;的话神 。的造臆,的构虚
ميحراپ 〈名〉(的院寺教兰斯伊)〔宗〕[阿]坛讲,坛神 。
ميشا: ميشا بىلمەۋ 糟团一-,涂糊塌一 。
ميشىق 〈名〉小脑:ميشىق ساباعى 小〔理生〕脑 。
ميىق 〈名〉角嘴▲出露,兴高采烈 。开颜笑喜,容笑
مودا 见 مودى.
مودالدى 〈形〉态情,的性态表,的态表〔语〕 。词动态情 ▲的 مودالدى ەتىستىك
مودەل 〈名〉:式样,型模,儿特模(的术艺) 汽 ماشينانىڭ مودەلى / 儿特模 كىسى مودەلى 。型模车
مودەلشى 〈名〉。家作制型模,家计设型模
مودى 〈名〉①兴时,髦时,登摩:سوڭعى مودىمەن اسەم كيىنۋ 时②服衣的髦时最上穿 。装时新 جاڭا مودى :样式,装
مودىلا- 〈动〉,髦时着衣(式形词动副其用常) 。戴穿好;服衣髦时究讲
مودىلاۋ مودىلا- 。式定不的
مودىلى 〈形〉①的兴时,的髦时,的登摩②的样式,的装时 。的
مودىسىز 〈形〉行流不,的兴时不,的髦时不 。的
موجا 〈形〉。的衰体老年,的钟龙态老
موجانتوپاي 〈形〉。的交巴实老,的实实老老
موينىاق I 〈名〉①(的驼骆)②部颈(的驼骆) 。子皮部颈(的驼
موينىاق II 〈名〉口山▲口山,隘山 。口垭山
مويۋ مويى- 。式定不的
مويى- 〈动〉精,堪不惫疲,累苦,乏疲到感

不撑支,住不顶,住不受经,住不受;尽力疲疲 知不活干 كىسى مويمايتىن ەڭبەككە:住住得顶要 قيىنشىلىققا مويۋشى بولما / 人的倦 。难困
مويىل 〈名〉树李稠,李稠〔植〕 。
مويىلدى 〈形〉:的布密李稠,的李稠满长 。谷山的李稠满长 مويىلدى ساي
مويىن 〈名〉:子脖,颈落 مويىن كۇيەز بولۋ▲枕 الما مويىن ءسۇلۋ ءانالىق مويىن▲子脖的丽美 ءبىر مويىن ءشۇبار▲柱花〔植〕 مويىننىڭ ءۇستىنۋ①骑 مويىننىڭ الۋ▲担承;认承 مويىننىڭ سۇ ءتۇسىرۋ▲债欠,债负②负欺,上头在 مويىننىڭ قويۋ▲振不神精,气丧心灰,采打精无 مويىن اعاش①明证;发揭 مويىن ءبىتىسۋ▲能不其使侧两部颈马在定固③担扁②杠脱,空得 مويىن بوساۋ▲棍木的口伤舔身转 مويىن بۇرۋ▲身转,来过 مويىن ءجۇرمەۋ▲闲得,手系 مويىن ءجىپ جار بەرمەۋ▲……得懒,怠懒 مويىن ءجۇن▲毛的部颈 مويىن ورامالۋ▲绳牛 مويىن سەرىك▲骨椎颈,椎颈 مويىن ورالۋ▲脖围 مويىننىڭ ءسارى،ءبيتى تورعايداي▲助协,助互 مويىننىڭ ءسارى تورعايداي،ءبيتى肌黄面,柴如瘦骨 مويىن قاشىق▲的僻偏,的 مويىن قويۋ▲峋嶙骨瘦,瘦 مويىن ءۇستىنۋ▲视重,心用,心专 مويىن توقۋ▲从顺,从服 مويىن بۇعۋ▲的固顽 مويىن ءسارى▲的拗执,的执面;子脖长细 مويىننىڭ ءسارشاعى▲瘦肌黄 مويىننىڭ ءتۇسۋ▲采打精无 مويىننىڭ ءسارشاعى▲振不靡委,气脾发 مويىن قاز▲火肝动,怒发 مويىن ءسارى▲颈脖的长细 مويىننىڭ قبل ارقان شىرمەس.【谚】恩受子君 。报忘不
مويىندا- 〈动〉认招,认供,认承:كەمشىلىگىن مويىندالۋ 。点缺的己自认承
مويىندامالى 〈名〉。词供,书首自,状供自
مويىندانقىرا- 〈动〉供,些一认招,些一认承 。分部一认
مويىندانقىرالۋ مويىندانقىرا- 。式定不的
مويىندالىس- مويىندا- 。态互交的
مويىندالىستىر- مويىندالىس- 。态动使的
مويىندات- مويىندا- 。态动使的

مويسندداۋ مويسندا- 式定不的 。
مويسندى 〈形〉 ئبىر ▲ 的壮部颈，的粗子脖 。
مويسندى 固执已见的，的用自愎刚 。
مويسنتۇرىق 〈名〉 鞅牛，杠挽 。
مويسرىل- 〈动〉 ① 卷，儿刃卷：锩 كەتپەننىڭ ئۇزى مويسرىلىپ قالىپتى. 了儿刃卷镘土坎 。
② 挫受气锐〔转〕 。
مويسرىلۇ مويسرىل- 式定不的 。
مويىس- مويى- 态互交的 。
مويىت- مويى- 态动使的 。
مول 〈形〉 ① 够足；的盛丰，的硕丰，的富丰 梧魁，的伟魁 ② 收丰 مول ئونىم：的足充，的长 ③ 的梧魁材身 مول دەنەلى：的大儿块，的久好，的期长，的间时 ئبىر كەتكەننەن مول：久，的期长 كەتسە كەلمەۋ 一 返不期长就走 ▲ داستارقانى مول ① 生活的客好 ② 的富裕 ▲ مول قول 的舍施好，的慨慷，的方大 。
مولا 〈名〉 园坟，园陵，墓公，地墓，地坟 。
مولاداي 〈形〉 面四；的大宽；的荡空（屋房指） 的：ئۇي ئىشى مولاداي، ھەشتەكە جوق. 的风透 。有没也么什，荡荡空空里屋
مولاي- 〈动〉 充扩到得，加增，多增：كىرىم جىلدان-جىلعا مولايىپ كەلەدى. 一比年一入收 。加增年
مولايتى- ① مولاي- 。加增，充扩②态动使的
مولايۇ مولاي- 式定不的 。
مولاق 〈形〉 朵耳短剪，的缺残朵耳（狗指多） 的：مولاق ئىت 狗的朵耳短 。
مولاقتاۋ 耳，的缺残点有朵耳（狗指多） 〈形〉 的点一去剪朵 。
مولالى 〈形〉 。的园陵有，的墓公有，的墓坟有
مولالىق 〈名〉 地墓，地坟 。
مولاسىز 园陵无，的墓公无，的墓坟无 〈形〉 。的
مولدا 学神的教兰斯伊 ① 〔宗〕〔阿〕 〈名〉 ▲ 师老（语敬之其耳土） ② 拉毛，者学有没，醋子瓶半；拉毛的薄浅识知 ① مولدا كوپ بولسا، قوي ارام ولەدى. 人的问 ▲ مولدا 。宰人有没羊了多拉毛【谚】 ▲ مولدانىڭ ايتقانىن قىل، قىلعانىن قىلما. 听听能只【谚】 能不，言其听能只）干拉毛着跟能不，讲拉毛 。（行其效
مولدالىق 〈名〉 ① 业事的拉毛，业职拉毛：مولدالىقپەن شۇغىلدانعان كىسى 职拉毛过事从的人 ② 位地的拉毛 。
مولداسىز 〈形〉 。的者学神无，的拉毛无
مولدىق مول 。词名象抽的
موله‌كۇلا 子分〔化〕 〈名〉 。
موله‌كۇلالىق 〈形〉 子分〔化〕：موله‌كۇلالىق سالماق 量子分 。
موللا 见 مولدا.
مولشىلىق① مول 富，足富 ② 词名象抽的 مولشىلىعى استىق 裕富食粮：裕丰，裕 。
مولىعۇ مولىق- 式定不的 。
مولىق- 〈动〉：来起裕富，来起富丰，来起足充 زات قاينارى مولىقتى. 了足充源货 。
مولىقتىر- مولىق- 态动使的 。
موماقان 柔 ，的和温，的顺温，的实老 〈形〉：的良驯，的顺 موماقان بالا 子孩的顺温 / موماقان ات 马的良驯 。
موماقاندىاۋ ，的顺温较比，的实老为较 〈形〉 。的良驯较比，的顺驯较比
موماقاندىق موماقان 。词名象抽的
موماقانسۇ موماقان 。式定不的
موماقانسى- 〈动〉 装佯，顺温作装，实老作装 。服驯
مو-مو 〈叹〉 唤呼的出发（时料饲喂马对） 。声
مومىن 〈形〉 ，的厚温，的顺温，的实老〔阿〕 ▲ قوي اۋزىنان ئشوپ الماس مومىن 非 的顺驯 。人的顺温般羊绵，人的实老常
مومىنداۋ 〈形〉 ，的顺温较比 ，的实老较比：مومىنداۋ جارالعان 的顺驯较比，的厚温较比 。人的实老较比是就生天 پەندە
مومىندىق مومىن 。词名象抽的
مومىنسۇ مومىنسى- 。式定不的
مومىنسى- 〈动〉 装佯，顺温装假，实老作装 。子样的顺驯装假，和温
مومىنسىن- ①مومىنسى- 作看 ② 态身反的 。顺温为认，实老

مونارح 〈名〉国帝，主君。
مونارحيا 〈名〉君制；帝，体政主君，度制主君。
مونارحيالىق 〈形〉的体政主君，的度制主君，的帝；的制主君。
مونارحيزم 〈名〉义主主君。
مونارحيست 〈名〉制帝，党皇保，者义主主君。派
موناستىر 〈名〉院寺，院道修。
موندااناق I 〈名〉巾结扭传（名戏游）。
موندااناق II 〈名〉葱鸦。
مونيزم 〈名〉〔哲〕一元论：علمي ماتەريالىس-تىك مونيزم 科学的唯物主义一元论。
مونوگاميا 〈名〉一夫一制妻。
مونوگيدرات 〈名〉〔化〕一水合物。
مونوگرافيا 〈名〉专题研究；专题著作。
مونوپوليا ①〈名〉专营，专利（权），专营（权）：مەملەكەتنىك مونوپوليا 国家有独占（权），专利（权）。①专营，垄断；独占，专断。
مونوپوليالىق ①〈形〉专营的，专利的，专营的；②〈形〉的垄断；的独占，的专断；②的卖断组织 ۋيمدار مونوپوليالىق。
مونوپوليست 〈名〉①专营者，专利者，专卖者。②垄断资本家；独占者，专断者。
مونتاج 〈名〉①剪辑；②装置，装配。①电影蒙太奇；锦集；贴剪，辑剪。
مونتاجدا- ①〈动〉剪辑；②装置，装配。①贴剪，辑剪。
مونتاجدات- 使动态。
مونتاجداۋ 不定式。
مونتاجشى 〈名〉①剪辑（影电）；②装置工匠。①锦集，贴剪家，辑剪家。
مونتانسۋ- 不定式的。
مونتانسى- 〈名〉①假装，假伪，装伴：②道德不作装，假情热作装。
مونتانسىت- 使动态。
مونتانى I 〈名〉花车金〔植〕。
مونتانى II 〈形〉的险恶心居，的心祸藏包，的剑腹蜜口，的善伪。

مونتاك: مونتاك قاعۋ 假情假意，装作热情。
مونتي- 〈动〉安，实老（式形词动副其用常）：مونتيىپ ٶز الدىنا ويناپ وتىر 静悟；皮调不，稳安，静安，生玩里那在地实实老老己自儿。
مونتيۋ 使不定式。
مونشا 〈名〉澡，堂浴，室浴：مونشاعا ٶتۋسۋ 在澡堂洗澡。
مونشاداي 〈形〉热闷，的热；的样一堂澡象：ٶيدەك ٶشى مونشاداي بىسىپ كەتتى. 屋里的热得象一堂澡样。
مونشاق 〈名〉串，珠链项 ▲ بەت مونشاعى ٶتۋسۋ 无地自容，羞愧 ▲ مونشاق بالدىر 〔植〕藻珠串 ▲ مونشاق ٶجۋزىم 葡萄索索。
مونشاقسىز 〈形〉无串珠的，无项链的。
مونشاقتا- 〈动〉泪然潸，涌泉如泪，潸潸，下泪：كوزىنەن جاس مونشاقتاۋ 落泪而然潸。
مونشاقتات- 使动态。
مونشاقتاۋ 不定式。
مونشاقتى 〈形〉有串珠的，戴项链的。
مونشالى 〈形〉有室浴的，有澡堂的，有澡池浴的。
مونشاسىز 〈形〉无室浴的，无澡堂的。
مونشاسىزدىق 名词抽象。
مونشاشى ①〈名〉开澡堂的人；②人工澡堂服务员。
موڭعۇل 〈名〉蒙古族：موڭعۇل جازۋى 蒙古文 / موڭعۇل ٶتىلى 蒙古语。
موڭعۇلشا 〈形〉①的蒙古族，的蒙古族的式：كيىم موڭعۇلشا 蒙古族装服，蒙古语文 ②蒙古族的式：موڭعۇلشا بىلەدى 会讲蒙古语文。
مور 〈名〉火炭，炭热。
مورال 〈名〉行德，德道：كومۋنيستىك مورال 共产主义德道。
مورالدىق 〈形〉的德道，的德道合乎。
مورالىزم 〈名〉尚风德道，念观德道。
مورالىست 〈名〉家德道，家德道专题问。
مورجا 〈名〉烟囱〔口〕，烟囱简。
مورزە 〈名〉斯尔莫（者明发机信电）：مورزە اپپاراتى 斯尔莫式机信电 / مورزە الىپپەسى 莫

。码电式斯尔

مورلا- 〈动〉烤(中火炭在)。

مورلان- مورلا- 态身反的。

مورلات- مورلا- 态动使的。

مورلاۋ مورلا- 式定不的。

موروشاق 〈名〉灶土,灶锅(的内屋)。

موروشكا 〈名〉莓云。

مورت 〈形〉的韧坚不,的断易,的脆:مورت اعاش 头木的断折易 ▲ مورت كەتتۋ ① 断下一 ▲ مورت سىنۋ 地余留不 ② 裂 ▲ مورت بۇگىلمەس، مورت سىنار. 【谚】弯易不钢(服屈不绝断头可宁人的强坚)断折易而曲。

مورتتىق مورت 词名象抽的。

مورتىلداق 见 مورت.

مورتىق 见 بىرتىق.

مورفەما 〈名〉根词,分部义词〔语〕。

مورفي 〈名〉啡吗〔药〕。

مورفينيزم 〈名〉毒中啡吗,瘾啡吗。

مورفول 〈名〉酚啡吗〔化〕。

مورفولوگيا 〈名〉学态形:وسىمدىكتەر مورفولوگياسى ② 学态形物植,法字,学态词的语克萨哈 قازاق ءتىلى مورفولوگياسى 法词:法词。

مورفولوگيالىق 〈形〉①态词 ② 的学态型的法词,的法字,的学。

موسقال 〈形〉了上,的纪年了上,的百半过年:موسقال تارتۋ 百半过年的数岁。

موسقالدان- 〈动〉入进,数岁了上,百半过年。逝已华韶,年暮。

موسقالدانۋ موسقالدان- 式定不的。

موسقالداۋ 〈形〉:的百半过年,的数岁了上:موسقالداۋ كىسى 人的数岁了上。

موسقالدىق موسقال 词名象抽的。

موسى 〈名〉三脚架:اعاش موسى 脚三制木架。/ تەمىر موسى 角三制铁架。

موسىلىق 〈形〉:的架脚三做用,的架脚三:موسىلىق تەمىر 棍铁的架脚三做用。

موتور 〈名〉。擎引,达马,机动发,托摩

موتورلى 〈形〉引有,的达马有,的机动发有:موتورلى قايىق 艇托摩的擎:。

موتورسىز 〈形〉无,的达马无,的机动发无。的擎引。

موتوسەكىل 〈名〉。车踏脚器机,车托摩

موتوسەكىلدى 〈形〉。的化托摩;的车托摩骑

موتوسپورت 〈名〉。赛比车托摩,动运车托摩

موح-موح 见 مو-مو.

ءمو 。声叫哞哞(的牛)〈叹〉

مولدەك I 。圃苗,地苗树〈名〉

مولدەك II 。的小微,的点布小,的小〈形〉

ءمولدىر ①〈形〉,的莹晶,的净明,的明透,的朗晴 ②水泉的澈清:ءمولدىر بۇلاق 的澈清水 ③空天的朗晴:ءمولدىر اسپان 的亮明,的睛眼的汪汪水:ءمولدىر كوز 的亮明,的汪汪 ▲ ءمولدىر دەنەشىك〔理生〕体璃玻 ▲ ءمولدىر قابىق〔理生〕膜体璃玻 ▲ ءمولدىر قارا 黑乌。的亮黑,的晶得显,澈清得显,明透 ①〈动〉:亮发,莹的莹晶 مولدىرەگەن ءبىر تامشى سۋ:晶晶亮得显,汪汪水得显 ②水滴一 مولدىرگەن كوز 睛眼的汪汪水。

مولدىرەس- مولدىرە- 态互交的。

مولدىرەت- مولدىرە- 态动使的。

مولدىرەۋ مولدىرە- 式定不的。

مولدىرلىك ءمولدىر 词名象抽的。

ءمولي- ,求央;望地求央,着望地切殷〈动〉:相怜可付一出显;看光眼的求祈用,求恳 ءموليىپ قاراۋ / 着望地切殷 ءموليىپ كۇندە كەلۋ 天天 来子样的怜可付一着带。

ءموليت- ءمولي- 态动使的。

ءموليۋ ءمولي- 式定不的。

ءموليس- ءمولي- 态互交的。

ءمولت: ءمولت ەتۋ 射闪,烁闪,耀闪(泪眼):كوزىنىڭ جاسى ءمولت ەتىپ ءبىر كەتتى 芒光出 花泪的莹晶了出进里眼。

مولتەكتە- 〈动〉出显,求恳,求央;望地切殷。相怜可付一。

مولتەكتەس- مولتەكتە- 态互交的。

مولتەكتەت- مولتەكتە- 态动使的。

مولتەكتەۋ مولتەكتە- 式定不的。

ءمولت-ءمولت: ءمولت-ءمولت ەتۋ ①闪烁,

。出溢，溢 ②光微出闪时时
مولتىلدە- 〈动〉① 光发闪闪，耀闪，烁闪：مولتىلدەگەن جاس 晶莹的泪水出溢，溢 ② 花泪的莹晶 مولتىلدەگەن جاس 的满满过：مولتىلدەگەن ئەبر شىنى قىمىز 酒奶马碗满满的。
مولتىلدەت- مولتىلدە- 的态动使的。
مولتىلدەۋ مولتىلدە- 的式定不的。
مولشەر 〈名〉 كوز مولشەرى 测目：算估，量估，计估 / 岁来 30 约大 جاس مولشەرى وتىزدارداى 成完年两约大 ▲مولشەرمەن ەكى جىلدا بىتەدى 量动角〔数〕 بۇرىشتىق قوزعالىس مولشەرى。
مولشەرلە- 〈动〉 预，算预，算估，量估，计估 测：مولشەرلەپ انۋ 击射着计估 / جەر كولەمىن مولشەرلەپ كورۋ 积面地土量估。
مولشەرلەن- مولشەرلە- 的态动被的。
مولشەرلەس- مولشەرلە- 的态互交的。
مولشەرلەت- مولشەرلە- 的态动使的。
مولشەرلەۋ مولشەرلە- 的式定不的。
مولشەرلى 〈形〉 多不量数，的限有，的数有：مولشەرلى عانا مالى بار 有仅的目数定一，的的定一在 مولشەرلى كۇندە / 畜牲的量数定一内限期。
مولشەرلىك 〈形〉 的致大，的概大，的约大：مولشەرلىك سان 数约。
مولشەرسىز 〈形〉 ① 计估法无，的数其计不 ② 富财的数其计不：的大限无，的量估可不，的مولشەرسىز بايلىق 成不(小大)；的适合不 衣的大肥于过：的例比مولشەرسىز كەڭ كيىم 服。
مولشەرسىزدىك مولشەرسىز 的。词名象抽
موڭكە 〈名〉〔动〕 鱼鲤小。
موڭكۋ موڭكى- 的式定不的。
موڭكى- 〈动〉① (驼骆、牛、马的服驯经未) 生，怒发〔转〕②唤使听不，子蹶尥，跳乱蹦乱：丈三冒火，气
موڭكىش 〈形〉 野，的性烈，的跳乱蹦乱爱：的服驯以难，的大性
موڭكىلدە- 〈动〉 颠一颠一，跑地拙笨（牛）：跑地。
موڭكىلدەت- موڭكىلدە- 的态动使的。

موڭكىلدەۋ موڭكىلدە- 的式定不的。
موڭكىت- موڭكى- 的态动使的。
موڭىرە- 〈动〉 叫哞哞(牛)：جىلقى كىسىنەپ، سيىر موڭىرەدى. 叫地哞哞牛，鸣地嘶嘶马。
▲قۇر تۇلىپقا موڭىرەۋ 慰自以聊想幻以。
موڭىرەس- موڭىرە- 的态互交的。
موڭىرەت- موڭىرە- 的态动使的。
موڭىرەۋ موڭىرە- 的式定不的。
موڭىرەۋىك 哞哞是老，的叫好(牛指)〈形〉：موڭىرەۋىك بۇزاۋ 犊牛的叫好的叫。
ءمور 〈形〉 盖：子戳，章印，章图 ①：ءمور باسۋ 貌容，貌相 ③ 纹齿 ② 章图：理纹：ءتىستىڭ ءمورى 亮漂，貌相 ▲ بەتىنەن (جۇزىنەن) ءمورى تامۋ 丽美 ▲ 看难得显，老苍得显 ءمورى كەتۋ 光红人使动劳【谚】. ەڭبەك ءموردى اجارلايدى 面满。
مورلە- 〈动〉 戳盖，章盖。
مورلەت- مورلە- 的态动使的。
مورلەۋ مورلە- 的式定不的。
ءمورلى 〈形〉 的子戳有，的章盖：تانىستىرۋ ءمورلى 信绍介的章盖。
ءمورسىز 〈形〉 印盖不，的子戳无，的章图无。
ءمورت 〈名〉 了有 كەلۋ ءمورتى 会机，机时：会机个找 / ءمورتسىز تابۋ 会机。
موشكە 〈名〉 [俄] ▲ 牛奶 موشكە سيىر 奶牛。
مرامور 〈名〉 。石云白，石理大
مرامورلا- 〈动〉 。石理大贴，石理大辅
مرامورلاۋ مرامورلا- 的式定不的。
مۇازين 〈名〉 。者拜叫，者礼宣
مۇاپىق 〈形〉〔阿〕 ，的适合，的当适，的当妥：مۇاپىق ورنالاستىرۋ 的理合，的宜相妥排安 / مۇاپىق تالاپ 当求要的理合。
مۇزا ① 〈名〉 斯缪 ②，才诗，感灵(的人诗)：情诗。
مۇزەي 〈名〉 。馆列陈，馆物博
مۇزەيدەي 馆列陈象，的样一馆物博象〈形〉：的似。
مۇزەيسىز 〈形〉 。的馆列陈无，的馆物博无

مۇزىكا 〈名〉音乐：مۇزىكا ساۋىعى 音乐会 / مۇزىكا اسپاپتارى 乐器。

مۇزىكالىق 〈形〉音乐的，的乐曲：مۇزىكالىق اسپاپتار 乐器。

مۇزىكانت 〈名〉音乐家，乐师。

مۇلاۋ 〈名〉族佬仫：مۇلاۋ ٴتىلى 语佬仫。

مۇلاۋشا 〈形〉①的族佬仫，的式族佬仫：مۇلاۋشا كيىم 装服族佬仫 ②语佬仫：مۇلاۋشا ۇيرەنۋ 语佬仫习学。

مۇلتيپليكاتور 〈名〉动画片制作者。

مۇلتيپليكاتسيا 〈名〉动画片，动画片制作影片。

مۇلتفليم 〈名〉动画片。

مۇميا Ⅰ 〔阿〕〈名〉（人的过理处剂腐防用）尸干，伊乃木，体尸。

مۇميا Ⅱ 〔化〕〈名〉普鲁士红（从中青沥取）：料颜色褐的得绦褐（铁红色）矾。

مۇندير 〈名〉服制，服礼。

مۇسكوس 〔波〕〈名〉香麝。

مۇفلون 〈名〉（种一）野绵羊，羊角大，羊盘。

مۇفتي 〔阿〕〈名〉人明说法教，提夫穆。

مۇعالىم 〔阿〕〈名〉师教，师老，员教：حالىق مۇعالىمى 师教民人 / ادەبيەت مۇعالىمى 教学文。

مۇعالىمدىك 〈名〉师教工作，师工作教：مۇعالىمدىكپەن شۇعىلدانۋ 从事工作教育。

مۇجۋ مۇجى- 的式定不。

مۇجى- 〈动〉①净干刮（肉的上头骨把），净干抠，净干化风 ②▲ قۇلاق مۇجۋ 繁叨，净干责备。

مۇجىعسن 〈名〉花黄枝一〔植〕。

مۇجىق 〈形〉的角断，的角秃：مۇجىق سيىر 牛角秃。

مۇجىقتىق مۇجىق 的词名象抽。

مۇجىل- مۇجى- 的态动被。

مۇجىس- مۇجى- 的态互交。

مۇجىت- مۇجى- 的态动使。

مۇز 〈名〉冰：مۇز قاتۋ 冰结 / مۇز تاۋ 山冰 / مۇز قاباتى 层冰 / مۇز شىڭى 冰峰 ▲ مۇز شىڭى 冰峰 كوشپە مۇز 冰浮 ▲ مۇز ارالىق ٴداۋىر 间冰期 ▲ مۇزبالاق 杰豪，雄英 ▲ مۇز باسۋ 盖复 ▲ مۇز دوپ 球冰 ▲ مۇز ٴداۋىر 冰着期冰 ▲ مۇز قانت 糖冰 مۇز جارعىش كەمە 船冰破 ▲ مۇزعا جازىپ كۇنگە قويۋ 阳太晒字刻上冰 ▲ مۇزدا جاستانىپ مۇز توسەنۋ 宿风餐（住不靠）▲ قار جاستانىپ مۇز توسەنۋ 露宿 ▲ مۇز سارعالداق 茛毛〔植〕▲ مەزگىل جەتسە مۇز دا ەرىر. 【谚】冻解融冰到一令节。▲ سيىر سۇ ىشكەندە، بۇزاۋ مۇز جالار. 【谚】（效下行上）冰舔犊牛，水喝牛母。

مۇز بالاق 〈名〉雕肩白，鹰雄〔动〕。

مۇزدا- 〈动〉冷变，僵冻，冻受，凉，冷：قول مۇزداۋ 手了冷 / تاماق مۇزداپ كەتتى. 饭都饭了凉。 / مۇزداپ ٴولۋ 死冻。

مۇزداي- 〈形〉▲的状冰，的似冰象①的冰冰冷 ②的心寒，的酷冷，的森森阴，的冰冰冷：مۇزداي سۋىق 的凉冰，的冷冰。

مۇزداق 〈名〉①冰薄（的时寒初）②冰。

مۇزداقتا- 〈动〉冰薄层一结。

مۇزداقتان- مۇزداقتا- 的态动被。

مۇزداقتاۋ مۇزداقتا- 的式定不。

مۇزداڭقىرا- 〈动〉些凉微略，冷微稍：ٴۇيدىڭ ٴىشى مۇزداڭقىرىپ كەتتى. 屋了冷些有里。

مۇزداڭقىراۋ مۇزداڭقىرا- 的式定不。

مۇزدات- ①مۇزدا- 的使动态 ②使动冻冰，冻冰弄，凉：مۇزداتقان سىرا 冰镇，冰凉：酒啤镇冰。

مۇزداتقىش 〈名〉箱冰。

مۇزداتتىر- مۇزدات- 的使动态。

مۇزداتىل- مۇزدات- 的被动态。

مۇزداتىڭقىرا- مۇزداڭقىرا- 的使动态。

مۇزداۋ مۇزدا- 的式定不。

مۇزدى 〈形〉间冰，的上冰，的冰结，的冰有：مۇزدى تەڭىزدەگى ساپار 冰航行的：مۇزدى ەسىلىم 冰川：مۇزدىق 冰河，冰川〈名〉学▲مۇزدىق قازان 斗冰〔地〕。

مۇزوينا ق 〈名〉场冰滑，场冰。

مۇزسىز 〈形〉的冻封不，的冰结不，的冰无。

مۇزحانا 〈名〉库冷，处藏冷，库冰，窖冰。

مۇقا- Ⅰ 〈动〉弄嘲，苦挖，刺讽。

مۇقا- Ⅱ（力压），住不受经（上神精）①〈动〉挫受，秃变，钝变，损磨 ②住不顶（前面

مۇقابا 〈名〉帧装，面封，皮书：قاتتى مۇقابا 精装。

مۇقابالا- 〈动〉装帧，面封装：كىتاپتى مۇقابالاۋ 帧装籍书。

مۇقابالان- مۇقابالا- 的被动态。

مۇقابالات- مۇقابالا- 的使动态。

مۇقابالاۋ مۇقابالا- 的不定式。

مۇقابالى 〈形〉有…的帧装，面封有的：قاتتى مۇقابالى كىتاپ 精装书。

مۇقال- مۇقا- Ⅱ 的被动态。

مۇقالت- مۇقال- 的使动态。

مۇقالىقسىرا- 〈动〉有得变，钝点有得变，秃些有得变，挫受些有。

مۇقالىقسىراۋ مۇقالىقسىرا- 的不定式。

مۇقاس- مۇقا- Ⅰ 的互交态。

مۇقات- ①مۇقا- Ⅰ 的使动态 ②同志，风威灭，风威的人敌灭：جاۋدى مۇقاتۋ 气锐掉打，败挫，苦挖，刺讽，弄嘲的己自弄嘲：ءوز جولداسىن ءوزى مۇقاتۋ 志同道合的人互相嘲弄。

مۇقاتۋ مۇقات- 的不定式。

مۇقيات 〈副〉地细仔，地真认，地确准；地心细，地确精，地：قىزمەتتى مۇقيات ىستەۋ 认真工作/ جاعدايدى مۇقيات يەلەۋ 了解情况地细仔/ مۇقيات ەسەپتەۋ 准确计算。

مۇقياسىز 〈形〉的心细不，的真认不，的马虎，的忽疏，的率草；的心粗，的：قىزمەتكەر مۇقياسىز 工作人员的心粗。

مۇقياسىزدىق مۇقياسىز 的名词。

مۇقياتتا- 〈动〉(做)真认，(干)心细，(细)仔，(事从)以，(后今)后从此从，此由(式形格从的 بۇل)：مۇنان بىلاي 从此以后/ مۇنان نەنى تۇسىنۇگە بولادى؟ 么什解了能上点一这从？▲ مۇنان باسقا 外之此除。

مۇقياتتاۋ مۇقياتتا- 的不定式。

مۇقياتتى 〈形〉的心细，的细仔，的真认，齐整；的心细，的细仔，的真认：ءوز ىسىنە مۇقياتتى بولۋ 对待自己的工作要认真▲ مۇقياتتى تۇرده 仔细，地心细，地真认，地细。

مۇقياتتىلىق مۇقياتتى 的名词。

مۇقتاج 〈名〉需要，要求；缺乏，乏缺……。▲ مۇقتاج بولۋ 需要；缺乏……。

مۇقتاجدان- 〈动〉对……需要；对……感到，对……要求：زاڭعى مۇقتاجدانىپ وتىرعاندا 正在要求时候的律法。

مۇقتاجداندىر- مۇقتاجدان- 的使动态。

مۇقتاجدانۋ مۇقتاجدان- 的不定式。

مۇقتاجدىق ①مۇقتاج 的名词 ②贫困，贫穷 ③境困，穷度程的要需，性要需。

مۇقتاجسىز 〈形〉的不缺乏；的不要需：ول مۇقتاجسىز ەكەنشىلىكتى 他也不缺么什。

مۇقتاجسىزدىق مۇقتاجسىز 的名词。

مۇقتاسار 〔阿〕〈名〉教义(教兰斯伊)〔宗〕规典之。

مۇقىل- 〈形〉的钝，的短，的秃：مۇقىل سيىر 秃角的牛。

مۇقىلدان- 〈动〉钝变，短变。

مۇقىلدانۋ مۇقىلدان- 的不定式。

مۇقىم 〈副〉①全完，底彻干，净：اۋرۋدان مۇقىم ارىلۋ 病好治地底彻 ②全体，全部：مۇقىم ەل 全体人员。

مۇناي 〈名〉油石，油原，油：مۇناي گازى 气油/ مۇناي كەمەسى 轮油/ مۇناي قۇدىعى 井油。

مۇنايلى 〈形〉含石油的，含油原的，含油石的：مۇنايلى قابات 含油层。

مۇنايلىق 〈名〉矿油，油田。

مۇنايسىز 〈形〉无油石的，无油原的，无油的，贫油的：مۇنايسىز ەل 贫油国家。

مۇنايشى 〈名〉炼油，人工油石，人工油。

مۇنايشىلىق 〈名〉油石业。

مۇنان (بۇل) 从，由，从此：مۇنان بىلاي 从此以后(后今)/ مۇنان نەنى تۇسىنۇگە بولادى؟ 么什解了能上点一这从？▲ مۇنان باسقا 外之此除。

مۇنار 〈名〉烟，尘烟，雾烟▲ مۇنار باسۋ 烟变▲ مۇنار شالۋ (تارتۋ) 烟弥漫，蒙蒙雾得变暗昏得。

مۇنارا 〔阿〕〈名〉井；台高，楼塔，塔。

مۇنارادای 〈形〉的样一塔象，的楼塔如高，的蒙蒙雾得变暗昏得。

مۇنارلان- 〈动〉变，暗昏得变，蒙蒙雾得；

得变气天. كۈن مۇنارلانىپ كەلدى 烟雾弥漫: مۇنارلان- 。的沉沉气雾
مونارلانۇ 。式定不的
مۇنارلى〈形〉沉沉气雾,的蒙蒙雾,的暗昏,的漫弥雾烟
。来边这往كەل 儿这,里这〈代〉: مۇندا مۇنداى 〈代〉这样这,的样这象,的此如: 困的样这象 مۇنداي قىينىشلىق ھېتىدە مەس. 么什算不难
مۇندالا- 〈动〉: 里这在(喊),里这在(说): 里这在" ▲ 喊就远老 مۇنالاپ شاقىرۋ 斯坦: 去出嚷嚷,嚷嚷瞎,嚷喧 جاۋ مۇندالاۋ 。
مۇندالاۋ 。式定不的 مۇندالا-
暴残,的道人无惨,的良天尽丧〈形〉 مۇندار 。的
مۇندارلىق 。词名象抽的 مۇندار
مۇنتازدا- 〈动〉整得弄,洁整拾收,净干拾收 。齐齐整
مۇنتازداي 〈形〉: 的齐整,的洁整,的净干 ساقال-مۇرتىن مۇنتازداي ھتىپ الۋ 得刮子胡把 ▲ مۇنتازداي تازا 常非,净净干干的净净干干 。洁整
مۇنتازداۋ I 。式定不的 مۇنتازدا-
مۇنتازداۋ II 〈形〉。的洁整为较,的净干较
مونشا 〈副〉: 么这,此如,样这 قۇدالايدى؟ / مۇنشا نەگە 为? 究追样这么什 جوق. 水的多么这有没 。
مۇنشالىق 〈形〉: 的此如,的样这 كوپ كىسى سيمايدى. 下不坐人的多么这 。
مونشاما 见 مونشا.
مۇڭ ①〈名〉; 苦痛; 伤忧,伤悲,郁忧,愁忧 〔转〕②苦痛的己自说诉 ايتۋ مۇڭىن 事心伤: 去人个一(她): جالعىز بارۋى مۇڭ ▲ 难困,难 ▲ مۇڭ بولۋ 难做,难为,办难 ▲ مۇڭ ەكەن 痛说诉 شاعۋ مۇڭ ▲ ……就……一, 中痛悲在浸沉 ▲ مۇڭعا باتۋ 怨衷诉倾,苦 ▲ 中之苦痛入陷 ارقايسىسى ءوزىنىڭ مۇڭىن بايتار. 【谚】家六 。事心伤的各说各,起一在娘婆 قارا كوز- دەن نۇر تايسا، ءبىر كورۋگە مۇڭ بولار. 【谚】

。明光见难人盲
مۇڭايـ 〈动〉: 过难,愁忧,心伤,伤悲: مۇڭايا سويلەۋ 回地苦痛 / مۇڭايا ەسكە الۋ 忆 。
مۇڭايت- 。态动使的 مۇڭايـ
مۇڭايۋ 。式定不的 مۇڭايـ
مۇڭايىڭقىرا- 〈动〉轻,伤悲些有,郁忧微稍 。闷愁些有,苦痛的微
مۇڭايىڭقىراۋ 。式定不的 مۇڭايىڭقىرا-
مۇڭايىس- 。态互交的 مۇڭايـ
مۇڭعىل 〈形〉脑呆头呆,的笨,的知所无一 。的
مۇڭعىلا 。的单简脑头; 的笨愚,的蠢愚 〈形〉
مۇڭدان- 〈动〉: 闷愁,过难,愁忧,心伤,伤悲: مۇڭدانىپ جىلاۋ 。泣哭地伤悲
مۇڭدانۋ 。式定不的 مۇڭدان-
مۇڭداس 病同,的难患共,的苦共甘同〈形〉 ▲ ايلاس قاتىن مۇڭداس. 【谚】病同的怜相 。怜相
مۇڭداستىق 。词名象抽的 مۇڭداس
مۇڭدى 悲,的郁忧,的伤悲,的愁忧 ①〈形〉感伤人令,的沉低,的切凄,的凉凄 ② 的哀 。的
مۇڭدى-زارلى 〈形〉; 的愁忧,的伤悲,的苦痛 。的惨凄
مۇڭدىلىق 。词名象抽的 مۇڭدى
مۇڭ-زار 。愁忧,事心伤,伤悲,苦痛〈名〉
مۇڭلى 悲,的郁忧,的伤悲,的愁忧 ①〈形〉。的沉低,的楚凄,的凉凄 ② 的哀
مۇڭلىق-زارلىق 见 مۇڭ-زار.
مۇڭ-مۇقتاج 〈名〉: 痒痛; 求要,要需,求需 人心关 جالىقتىڭ مۇڭ-مۇقتاجىنا كوڭىل ءبولۋ 。痒痛的民
مۇڭ-مۇددە 。痒痛,害利,益利〈名〉
مۇڭ-مۇقتاجدىق 。词名象抽的 مۇڭ-مۇقتاج
مۇڭسىز 快; 的忌顾所无,的虑无忧无〈形〉 。的障保有上活生; 的意如,的活
مۇڭسىزدىق 。词名象抽的 مۇڭسىز
مۇرا 〈名〉① 遗: ماددەنى مۇرا 产遗化文 ② 物文,献文: تاريحي مۇرا 历史文物 ▲ انا مۇرا

。产祖，业祖

مۇراگەر 〈名〉者承继，人承继。

مۇراگەرلىك 〈名〉承继：داڭقتىسى داستۇرگە مۇراگەرلىك ەتۋ 统传荣光承继。

مۇراگەرسىز 〈形〉人无继后，的人承继有没的。

مۇراگەرسىزدىك مۇراگەرسىز 词名象抽的。

مۇراداي 〈形〉重贵，的贵珍；的样一产遗象：ئاتادان قالعان مۇراداي كورۋ 视的上祖为遗的。产。

مۇرالىق 〈形〉：的承继，的传祖，的产遗：مۇرالىق مۇلىك 产财的承继。

مۇراپ 〈名〉员理管利水。

مۇراپتىق 〈名〉业理管利水。

مۇراسىم 〈名〉仪式：قارىسى الۋ مۇراسىمى 欢迎式仪。

مۇرات 〈名〉：愿心，愿宿；望愿，愿意，想理：مۇراتىنا جەتۋ 达到自己的理想 ▲ بايلىق مۇرات ەمەس، جوقتىق ۇيات ەمەس. 【谚】不富为荣，不耻为穷。

مۇراشىل 〈形〉遗，的产遗谋图，的产遗恋迷。产迷。

مۇرجا 〈名〉筒烟，囱烟。

مۇرناعى 〈副〉三天(年)的前。

مۇرسا 〈名〉：暇余，闲空，暇空，暇闲〔口〕：مۇرسا جوق 空有没 / مۇرسا كەلمەۋ 没有空间时。

مۇرسات 〈名〉急月；假准。

مۇرت ① 〈名〉：子胡小，须胡，髭：كىشكەنە مۇرتىن قويا بەرۋ 留小胡子把须剃掉 ② 长留子胡小把(的物动)：مىسىقتىڭ مۇرتى 猫的须触 / 角触，须触：كيتتىڭ مۇرتى 鲸的须触 ③ 须人的胡子留 ▲ مۇرتىنان كۇلۋ 开颜笑喜，兴高，悦喜 ▲ مۇرتىن بالتا كەسپەۋ 万事准备切当，绪就事妥当 ▲ مۇرتىن مايلاۋ 抹上嘴人某给好到得使，油；尽不用，完不用(西东) ▲ مۇرتى سىنباۋ 处天〔动〕；完不做(情事) ▲ ۇزىن مۇرت قوڭىز 牛。

مۇرتسىز 〈形〉留未，的子胡长不，的须有无。人男的须髭无：مۇرتسىز ەركەك 胡的须。

مۇرتتاي: مۇرتتاي ەتۋسۋ (ۇشۋ) 一下摔倒得累，下趴得累；倒跌下一，倒。

مۇرتتى 〈形〉多子胡；的子胡留，的须髭长①。

مۇرشا 〈名〉：暇余，闲空，暇空，暇闲：ۇيقتاۋعا دا مۇرشاسى جوق 有没都间时的觉睡连。

مۇرىن 〈名〉子鼻：مۇرىن ۇشى 尖鼻 / مۇرىن قىرى 梁鼻 / مۇرىن قۋىسى 腔鼻 / مۇرىننان قان اعۋ 血流子鼻 ▲ اۋزىك قايسى دەسە مۇرىنىن كورسەتۋ 厚憨，实老分过 ▲ باۋىرساق مۇرىن 囊窝，物废；子孩毛 ▲ بوق مۇرىن 子鼻头蒜 ▲ 的▲ جانى مۇرىننىڭ ۇشىنا كەلۋ 魂飞魂散 ▲ يمەك مۇرىن جارۋ 子鼻钩鹰 ▲ ەيىسى مۇرىن جارۋ ① 香 ② 鼻刺道味 ▲ كەرتەش مۇرىن 被子鼻，肿脸青鼻 ▲ مۇرنى بەت بولۋ 子鼻翘(病性)烂霉子鼻 ▲ مۇرىننان جەل ەتۋسۋ 扁打 ▲ مۇرىننان جەتەلەۋ 制强，子鼻着牵 ▲ مۇرنان ەتىزۋ 来出理整，来出列排，出列 ▲ مۇرىنىن كوككە كوتەرۋ 大尊自妄，大自傲高 ▲ مۇرنىن تارتۋ ① 子鼻下一吸 ② 蔑轻示表，鼻穿(等驼骆、牛) ▲ مۇرنىن تەسۋ 鼻以之嗤 ▲ مۇرىن جارۋ 鼻刺，鼻呛 ▲ مۇرىن جولدى داۋىسسىز دىبىس 音辅鼻〔语〕 ▲ مۇرىن ەشۋىرۋ 暇不接应 ▲ مۇرىنعا سۋ جەتپەۋ 鼻以之嗤 ▲ وراق مۇرىن 小蒜头 ▲ پىستە مۇرىن 子鼻钩鹰 ▲ سۋ مۇرىن 子鼻塌 ▲ پۇشىق مۇرىن 子鼻▲ تالپاق مۇرىن 人的涕鼻流老，虎涕鼻 ▲ تاڭقى مۇرىن 鼻子狮 ▲ ىستىك مۇرىن 鼻尖 ▲ قايقى مۇرىن 子鼻翘 ▲ قوڭقا مۇرىن 大子鼻。

مۇرىندى 〈形〉的大子鼻：كوپ-كورىم مۇرىندى كىسى 人的大当相子鼻 ▲ ات ەرىندى كەلەر، ەر مۇرىندى كەلەر. 【谚】在美之马骏，鼻于在美之子男，唇于。

مۇرىندىق ① 〈名〉栓鼻：مۇرىندىق وتكىزۋ 戴的头领，人的头带〔转〕③ 子销，钉销 ② 栓鼻。人的首为，人

栓鼻戴不，的栓鼻无 ① 〈形〉放，的束约受不〔转〕③ 的钉销插不 ② 的。的羁不荡

مۇرىندىقسىزدىق مۇرىندىقسىز 的抽象名词。

مۇرىندىقتا- 〈动〉①栓鼻戴(牛、驼骆给)：سىيىردى مۇرىندىقتاۋ- 牛给栓鼻戴 ②〔转〕抑制，控制，范就使，止遏，止制，制控：ئۆزىن ئۆزى مۇرىندىقتاۋ 控制(持自)己自。

مۇرىندىقتال- 〈动〉被动态。مۇرىندىقتا- 的加稍，制抑加稍，制控：ھەركىمنە جىبەرمەي مۇرىندىقتاتقىلا- 不要放任自流，加略制控。

مۇرىندىقتاتقىلاۋ مۇرىندىقتاتقىلا- 的不定式。

مۇرىندىقتات- 〈动〉使动态。مۇرىندىقتا- 的加稍，制限微略：ھەركىمنە جىبەرمەي مۇرىندىقتاتقىلا- 不要放任自流，加略制控。

مۇرىندىقتاۋ مۇرىندىقتا- 的不定式。

مۇرىندىقتى 〈形〉①鼻戴的，在牛鼻上的栓 ②针对插销上的，钉销的。

مۇرىنسىز 〈形〉无鼻子的；鼻塌的；子鼻的。

مۇساتىر 〈名〉白矾〔化〕。

مۇسۇلمان 〈名〉[阿]伊斯兰教徒，穆斯林。

مۇسۇلماندىق 〈形〉伊斯兰教的；穆斯林的，本分的穆斯林。

مۇسۇلماندىقسىز 〈名〉不本分的穆斯林，失职的穆斯林。

مۇت 〈副〉[波]白白地，无代价的，无偿的。

مۇحىيت 〈名〉洋，大洋，海洋：سولتۇستىك مۇزدى مۇحىيت 北冰洋 ▲ اتلانت مۇحىيت 大西洋 ▲ تىنىق مۇحىيت 太平洋 ▲ ئىندى مۇحىيت 印度洋。

مۇحىيتتاي 〈形〉大海一样的；无边无际的，汪洋的。

مۇحتاسىپ 〈名〉[阿]〔教兰斯伊〕教宗，教长，老文经，师教员。

مۇش 〈名〉拳〔旧〕。

مۇشتا- 〈动〉打拳，击拳用，打捶。

مۇشتاق 〈名〉[阿]①热恋，迷恋，爱好 ②渴望，癌。

مۇشتاس- مۇشتا- 的互交态。

مۇبادا 〈副〉若，如果，假如，万一，万一不：مۇبادا، ول كەلمەي قالسا قايتەمىز؟ 万一他不来我们怎么办？

مۇبارەك 〈名〉[阿]神圣的，圣灵的，神敬的 ▲ مۇبارەك ايتۋ 祝贺，恭贺，恭喜 ▲ مۇبارەك بولسىن 祝贺，恭贺，贺庆。

مۇگەدەك 〈形〉残疾的，有残疾的，废残的：سوعىستا مۇگەدەك بولۋ 在战争中成为残废。

مۇگەدەكتەن- 〈动〉成为残疾，成为废残。

مۇگەدەكتەنۋ مۇگەدەكتەن- 的不定式。

مۇگەدەكتەۋ 〈形〉有残疾的，有残疾点的，不健康的。

مۇگەدەكتىك مۇگەدەك 的名词抽象。

مۇددا 〈名〉[阿]目标，想理，愿望。

مۇدارىيس 〈名〉[阿]教宗，教长，文经老师，教员。

مۇددە 〈名〉①利，益利，害利：جەكەلىك مۇددەنىڭ سوڭىنا تۇسپەۋ 不追求个人利益 ②目的，愿望，期望：حالىقتىڭ مۇددەسى ئىسكە استى. 人民的愿望实现了。/ مۇددەسىنە جەتتۋ 达到目的。

مۇددەلەس 〈形〉共有的，共同的，有益利的。

مۇددەلەستىك مۇددەلەس 的名词抽象。

مۇددەلى 〈形〉有利的，有利益的，有利到关系的，好处的。

مۇددەسىز 〈形〉无利的，无利图的，好无的，无处的。

مۇددەشىل 〈人个〉追求的，利益的，私图贪的。

مۇددەشىلدىك ①مۇددەشىل 的名词抽象 ②义利功利主义。

مۇدىر- 〈动〉停，歇停，顿停(话说)：嘴嗫，流如答对 سۇراقتا مۇدىرمەي جاۋاپ بەرۋ / 完读气口一 مۇدىرمەي وقىپ شىعۋ / 来下停就着说正 سويلەپ كەلە جاتىپ مۇدىرىپ قالۋ。

مۇدىرت- مۇدىر- 的使动态。

مۇدىرۋ مۇدىر- 的不定式。

مۇدىرىڭكىرە- 〈动〉停顿加稍(间话说)，下一停顿微略。

مۇدىرىڭكىرەۋ مۇدىرىڭكىرە- 的不定式。

مۇدىرىس I 〈名〉停，歇停，顿停，断间，息停；歇间，止休。

مۇدىرىس- II مۇدىر- 的互交态。

مۇدىرىسسىز 〈形〉顺；断间不，顿停不的

利的：ئۈدىرىسسىز سويلەۋ 不说地停。

ئۈجى 见 مۇجى-。

ئۈيىز〈名〉① 角犄，角：سيىر ئۈيىزى 牛角/ بۇغا ئۈيىزى 角的制角，的角 ② 角鹿 ئۈيىز ▲ 子刀儿把角羊 ئۈيىز ساپ پىشاق ▲ 子绳（的上角牛在系）ئۈيىز كەسەر جىپ ▲ 疼，痛疼 ئۈيىزى سىرقىراۋ ▲ 物礼的送匠铁意满心，足满，意满 شەۋ ئۈيىزى ▲ 忍难痛意得；足过超角犄的长后【谚】بۇرىن شىققان قۇلاقتان كەيىن شىققان ئۈيىز وزىپتى.（蓝于胜而蓝于出青）朵耳的长先了。▲ توقال ەشكى ئۈيىز سۇرايمىن دەپ قۇلاعىنان ايرىلىپتى.【谚】丢而反角犄上要有没羊山秃（兵折又人夫了赔）朵耳了。

ئۈيىزگەك ②胝胼，茧老，子趼，子茧①〈名〉痂骨：سىرتقى ئۈيىزگەك 外痂骨 / ىشكى ئۈيىزگەك 内痂骨。

ئۈيىزگۈل〈名〉花角牛〔植〕。

ئۈيىزدە-〈动〉触角，触，抵：ەشكىنى سيىر ئۈيىزدەپ تاستاپتى. 牛把山顶羊了伤。

ئۈيىزدەس-① 态互交的 ②（牛、羊）互交的角用，顶相角触，顶相角用。

ئۈيىزدەت- 态动使的 ئۈيىزدە-。

ئۈيىزدەۋ 式定不的 ئۈيىزدە-。

ئۈيىزدى〈形〉角犄有，的角长，的角犄大，的：ئۈيىزدى سيىر ▲ 牛的大角犄 اي ئۈيىزدى 月牙形的角犄 ▲ اشا ئۈيىزدى بوكەن羚羊角 ▲ ئۈيىزدى ئرى قارا牛角叉〔动〕称泛的。

ئۈيىزجاپىراق 藻鱼金〔植〕〈名〉。

ئۈيىزسىز〈形〉角无，的角犄长不，的秃；的。

ئۈيىزسىزدىك 无角的，的。

ئۈيىزتۇمسق I〈名〉牛角犀，犀角独〔动〕。

ئۈيىزتۇمسق II〈名〉鸟犀〔动〕。

ئۈيىزشوپ 耳卷〔植〕〈名〉。

ئۈيىس〈名〉角（海），角岬，岬〔地〕①转；分部形楔，分部形岬（的中案图）② 角望好 ئۈيىسى ئۈمىت。

成制，形角牛成绘（案图把）〈动〉مۇيىستە-。形楔。

مۇيىستەۋ 式定不的 مۇيىستە-。

مۇك〈名〉苔藓，苔藓满长：苔青，苔藓。مۇك باسۇ 苔藓满长。

مۇكامال〈名〉富财，产财，产家 [阿]。

مۇكەمال I〈名〉产财，产家，物有所。

مۇكەمال II〈形〉①美完，的美完，的善完 ②划计的善完：مۇكەمال جوسپار 无的全健；的缺：وعان كۇشى مۇكەمال جەتەدى. 倒摔他把能全完。/ مۇكەمال جەتۇ 够足。

مۇكجيدەك〈名〉蔓果酸〔植〕。

مۇكسىز〈形〉青长不，的苔青无，的苔藓无，的苔。

مۇكتە-〈动〉苔藓满布，苔青满长，生丛苔藓。

مۇكتەن- 态身反的 مۇكتە-。

مۇكتەۋ 式定不的 مۇكتە-。

مۇكتى〈形〉的苔多，的苔青长，的苔藓生。

مۇكى〈形〉的多不数为，的少短，的缺短：ئاقشا 不够的花钱。

مۇكىس〈形〉楚清不齿口；的陷缺有（觉听）：قۇلاعىنىڭ مۇكىسى بار 他的吃口，的巴结，的：تىلىنىڭ مۇكىسى بار 他有些隐缺有觉听 / مۇكىس ەستۇ 不听楚清（错听）▲ تۇما مۇكىس جازىلماس. 好不治陷缺的天先【谚】。

مۇكىستىك 词名象抽的 مۇكىس。

مۇكى-تاقى①〈形〉少，的少微，的点丁一：مۇكى-تاقى ەوسۇ 略微略，微稍，微略；的一高长微略 ②儿点 مۇكى-تاقى جەتۇ 勉强，刚刚，强勉：乎几；的勉强。了够强。

مۇكى-تاقىلىق 词名象抽的。

مۇلايىم①〈形〉顺温，的顺恭，的实老，的：سىرتتاي قاراعاندا مۇلايىم كىسى 外表看来的人很和温，的情温和，的蔼和 ② 和温，的蔼地：مۇلايىم بايلانىس جاساۋ 的善待对，的气和，的。

مۇلايىمدىلىك 词名象抽的。

مۇلايىمسۇ 式定不的 مۇلايىمسى-。

مۇلايىمسى-〈动〉善伪，气和装假，温装假。刀藏里笑；存

ئۇلايىمسىز- ئۇلايىمسى- 态动使的 。
مۇلكۇ مۇلگى- 式定不的 。
مۇلگى- ① 〈动〉 痴假，睡瞌打，儿盹打：心专，神会精聚 ② 睡瞌打着坐 مۇلگىپ وتىرۇ 致志：听地神会精聚 مۇلگىت تىڭداۋ 。
مۇلگىس- مۇلگى- 态互交的 。
مۇلگىت- مۇلگى- 态动使的 。
مۇلدە 〈副〉 定肯，对绝；本根，底彻，全完：مۇلدە اۋىزعا الماۋ حانزۇعادان مۇلدە / 提不字只 حابارسىز 对 通不窍一语汉 مۇلدە مۇمكىن / 能可不对绝 ەمەس 。
مۇلدەم 〈副〉 定肯，对绝，本根，全完：مۇلدەم وتىرىك 不本根 的假是全完 / مۇلدەم ۇقپايدى 懂 。
ئۇلت: ئۇلت جىبەرمەۋ 本原原；差不毫分 ئۇلت كەتۋ 失 本 。错弄；误口，口失 。
مۇلتىك 〈名〉 瑕瑕，点缺，陷缺，处之足不，病毛：سوزبندە ئىبىر مۇلتىك جوق. 得说(他)：毛没量质 ساپاسىندا مۇلتىك جوق /确正全完 病 。
مۇلتىكسىز ① 〈形〉 尽善尽，的善完，的美完：责全求 مۇلتىكسىز بولسىن دەۋ 的瑕无，的美 毫差不，的差不毫丝，的确精，的确准 ② 备中击地确准：的厘 靶 。
مۇلتىكسىزدىك مۇلتىكسىز 。词名象抽的
مۇلىك 〈名〉 物有所，产家，业产，产财：قوعامدىق مۇلىك 产财共公 / ونىڭ مۇلگى مول. ▲ 产动 جىلجىمالى مۇلىك ▲ 多产家的他 جىلجىمايتىن مۇلىك 产动不 。
مۇلىكسىز 〈形〉 的穷贫，的产家无，的产财无 的贫清，的苦贫，
مۇلىكسىزدىك 。词名象抽的 مۇلىكسىز
مۇلىكتەن- 〈动〉 归产资 …… 把，产财有占 。产财得获；财发，财生；己
مۇلىكتەندىر- مۇلىكتەن- 态动使的 。
مۇلىكتەنۇ مۇلىكتەن- 式定不的 。
مۇلىكتى 〈形〉 资有拥，的业家有，的产财有 的实殷，的裕富；的产
مۇلىكتىك 财做当以可，的用有，的钱值

مۇلىكتىلىك مۇلىكتى 的产 。词名象抽的
مۇمكىن 〈形〉 许也，的能可，能可：كەلۇى مۇمكىن. 来天今能可(他) / مۇمكىن ەمەس 。能可不
مۇمكىندىك ① مۇمكىن 能可 ② 词名象抽的 性：بەرۇ 性能可 مۇمكىندىگى كۇشتى / 件条造创 。
مۇمكىنشىلىك 〈名〉 性能可，能可 ①：كەلۇ مۇمكىنشىلىگى جوق. 机②。来能可不他 件条造创 مۇمكىنشىلىك جاراتۇ 会 ，件条：。
مۇڭكۇ مۇڭكى- 式定不的 。
مۇڭكى- 〈动〉 来袭，来吹；发散，发(味气)：مۇڭكىگەن ئىس مايدىڭ ئىسى 的料香出发散 天冲气臭 ساسىق ئىس مۇڭكيدى /道味
مۇڭكىر-ناڭكۇر 死林斯穆〔宗〕[阿]〈名〉 。官判审(的后
مۇڭكىت- ① مۇڭكى- 的 ② 态动使的 味臭出发 。屁放里这在别 مۇڭكىتپەي وتىر：屁放；儿
مۇڭسىك 〈名〉 。味丑
مۇردە 〈名〉 。墓女：ايەلدىڭ مۇردەسى 。墓，坟，坟
مۇردەم: مۇردەم كەتۇ (قاتۇ) 暴，死猝〔咒〕 。死好得不，死
مۇردەحانا 〈名〉 。地坟，地墓
مۇردەشى 〈名〉 。人葬安，人墓掘
ئۇريت 兰斯伊派德里穆 ①〔宗〕〔阿〕〈名〉 。徒党；徒信 ② 徒教
مۇريتتىك ئۇريت 。词名象抽的
مۇساپىر 穷贫；的靠无依无，的怜可①〈形〉：为变 ئۇساپىر بولۇ 的 ② 。人的怜可
مۇساپىرلەن- 变；幸不到遭，怜可得变 〈动〉 。靠无依无得
مۇساپىرلەنۇ مۇساپىرلەن- 。式定不的
مۇساپىرلىك ئۇساپىرلەن- 。词名象抽的
ئۇساپىرسۇ ئۇساپىر 。式定不的
ئۇساپىرسى- 相怜可付一出装 〈动〉：ئۇساپىرسىپ جىلاۋ 。泣哭子样的怜可出装
ئۇساپىرسىت- ئۇساپىرسى- 。态动使的
ئۇساتىر 见 مۇساتىر.

مۇسكىن 〈形〉〔阿〕贫；的靠无依无，的怜可。的穷

ئۇسسن 〈名〉①段身，材身，态体；ئۇسسنى كەلىستى 身端正的材身，态体 ②塑雕，像雕，像塑：بالشق ئۇسسن 泥塑（人）。

مۇسسندە- 〈动〉造塑，塑雕。

مۇسسندەل- مۇسسندە- 的被动态。

مۇسسندەن- مۇسسندە- 使动态。

مۇسسندەندىر- مۇسسندەن- 的使动态。

مۇسسندەۋ مۇسسندە- 的不定式。

ئۇسسندى 〈形〉称匀材身，的美优，的致标；ئۇسسندى جىگىت 正端态体的正端态体，的子伙小的。

مۇسسندىلىك ئۇسسندى 的抽象名词。

ئۇسسنسىز 〈形〉匀不格体，的看好不材身，的称。

مۇسسنسىزدىك ئۇسسنشى 的抽象名词。

ئۇسسنشى 〈形〉家塑雕。

مۇسسنشىلىك ①ئۇسسنشى 的抽象名词 ②业行塑雕，业塑雕。

مۇسىركە- 〈动〉同情，怜可，恤怜，惜怜，悯怜；心之隐测生……对；情假：وتىرىك مۇسىركەۋ 同情地惺惺。

مۇسىركەگىش 〈形〉，的大心情同，的重心悯怜，的情同表易，的心之隐测有，的软肠心。

مۇسىركەگىشتىك مۇسىركەگىش 的抽象名词。

مۇسىركەس- مۇسىركە- 的态互交。

مۇسىركەت- مۇسىركە- 的态动使。

مۇسىركەۋ مۇسىركە- 的不定式。

ئۇمۇتتايىم 〈形〉〔阿〕险阴，的刀三面两 ①道地地，的尾彻头彻，的全完 ②的恶邪，的道：ئۇمۇتتايىم وتىرىك 言谎的尾彻头彻 / ئۇمۇتتايىم جاۋۇز 人的暴残为极。

ئۇمۇتتاھام 见 ئۇمۇتتايىم.

ئۇمۇزىن 〈名〉人的拜礼作唤召。

ئۇمۇفتي 〔阿〕〈名〉人明说法教。

ئۇمۇھاجىر 〈名〉〔阿〕，者移迁，者徒迁，士迁。民侨

ئۇمۇشايىرا 〈名〉比赛：ئۇمۇشايىراسى 诗会。

مۇشە I 〈名〉①器，体肢，分部（各的体身）：ىشكى مۇشەلەر / 脏内 اس قورتۇ مۇشەسى 官员委，员成（的体团会社）②官器化消：پارتيا مۇشەسى 党员 ③项〔数〕：ئىبىر مۇشە / 分成〔语〕④项移 مۇشەلەر اۋىستىرۇ 项单，分成：سويلەم مۇشەسى 素要 / ئىبىرىڭعاي 分成子句 ▲片节（的物动肢节）⑤分部等同 مۇشە انالىق 蕊雌〔植〕مۇشە。

مۇشە II 〈名〉品赠，物礼，品礼：مۇشە بەرۇ 品礼送赠。

مۇشەل 〈名〉轮一的肖生，轮一相属：ئىبىر مۇشەل ۋلكەن 轮一大相属 ▲。مۇشەل جاس 生▲龄年头开的后轮一肖、十五）توي مۇشەل 动活祝庆（岁周等十六。

مۇشەلە- 〈动〉①分（分部体肢的畜牲照按）：قويدىڭ ەتىن مۇشەلەپ بۇزۇ 把：开切，开割，开项移，项分〔数〕②开切分部体肢按羊：مۇشەلەپ قوسۇ 加相项逐 / مۇشەلەپ كوبەيتۇ 乘相项逐。

مۇشەلەن- مۇشەلە- 的被动态。

مۇشەلەۋ مۇشەلە- 的不定式。

مۇشەلى I 〈形〉的敬尊，的贵尊：مۇشەلى اس 物食的人客贵尊待招。

مۇشەلى II 〈形〉①的员会，的员委，的员成②片节（物动肢节）③的素要，的分成〔语〕的。

مۇشەلىك 〈形〉，的体肢，的分部（各体身）①：的员委，的员会，的员成②的官器：式项，的项〔数〕③证员会 بەلەت 式项单 مۇشەلىك ئىبىر：的。

مۇشكىل 〈形〉严；的难困，的难艰，的苦艰：مۇشكىل حالعا 困入陷 ئۇسۇ，的峻严，的重：جاعداي مۇشكىل 境 / 峻险势形。

مۇشكىلدەن- 〈动〉变，难艰得变，苦艰得变：峻严为成，重严得。

مۇشكىلدەۋ مۇشكىلدەن- 的不定式。

مۇشكىلدىك مۇشكىل 的抽象名词。

مىنعىم 〈形〉的实结，的实壮：مىنعىم دەنەلى 力，的气力有 ②子伙小的实壮得长。会诗赛人

مىزعىماس 〈形〉坚固的，坚的摧可不坚，的大强；的壮强，的大气
مىزعىماس دوستىق 的拔不韧坚，的移不定 مىزعىماس جاۋىنگەر 坚不定 /谊友的破可不牢
士战的移。
مىزعىماستىق مىزعىماس 词名象抽的。
مىزعىماۋ مىزعىما- 式定不的。
مىزعىققىرا- 〈动〉睡少再，儿盹个打微稍再
ئاز مىزعىققىراپ الساق جاقسى بولۇشى ەدى. مىزعىققىراپ 儿会一睡微略再，儿会一好就觉儿会一睡再们我。了。
مىزعىققىراۋ مىزعىققىرا- 式定不的。
مىزعىس- مىزعى- 态互交的。
مىزعىت- مىزعى- 态动使的。
مىق 子钉小，子钉铁，子钉〈名〉。
مىقي- 见 مىقشي-。
مىقتا- 〈动〉①牢使，实结使，固坚使，固加
مىقتاپ ۇستاۋ 的紧紧得抓固：مىقتاپ / مىقتاپ شەگەلەۋ 钉 ②实结得窃盗，盗偷，偷：ەسكىتى بەكىتىپ قوي، دۇنيەنى بىرەۋ مىقتاپ كەتپەسىن. 吃使，治整 ③。走偷西东把人让别，好锁门把
ماي تىناتىن ەمەس. 他们不人敌拾收不好最（级高最的度程示表）اندا مىقتاعان 。的 ▲ 。过不大，过不多最，过不多顶，过不
مىقتال- مىقتا- 态动被的。
مىقتان- مىقتال 态身反的。
مىقتاسا 〈副〉么怎再，起不了，多最。
مىقتات- مىقتا- 态动使的。
مىقتاتتىر- مىقتات- 态动使的。
مىقتاۋ مىقتا- 式定不的。
مىقتى 〈形〉①的强坚，的壮健，的实结：
مىقتى ات 的固牢，的固坚 ②马的壮健：
قورعانىس 的定坚 ③事工御防的固坚
言诺守坚 سوزىنە مىقتى بولۇ 的渝不持坚，的过；的害厉；的萃拔类出，的尖拔，的色出 ④
生学的尖拔 وقۇشى 的硬得。
مىقتىلىق مىقتى 词名象抽的。
مىقتىسۇ مىقتىسى- 式定不的。
مىقتىسى- 〈动〉；能逞，干能作装；劲有作装
ادەتتە مىقتىسىعاندارىمەن شىنتۋايتقا 强坚装假：

مىعمم：的摧可不坚，的大强；的壮强，的大气
ىنتىماق 坚（绩成），强……对③结团的力有强坚
/出突 ۇيرەنۋدە مىعمم 练熟（业专某对），出突：练熟语汉对 حانزۇ تىلىنە مىعمم 绩成习学。
مىعمدال- 〈动〉牢得搞，固牢得搞，实结得弄
ئەلدى مىعمداپ باسقارا المادى 靠：们人把有没好理管理。
مىعمدان- مىعمدا- 态动被的。
مىعمداۋ مىعمدا- 式定不的。
مىعمدىق مىعمم 词名象抽的。
مىعمدىلىق 见 مىعمدىق.
مىعمسۇ مىعمسى- 式定不的。
مىعمسى- 〈动〉，能逞，干能作装，劲有作装
ئاز مىعمسى 势作强装。
مىعمسىن- مىعمسى- 态身反的。
مىجعاۋ 〈形〉的嗦罗里罗，的叨絮，的碎嘴。
مىجعاۋلىق مىجعاۋ 词名象抽的。
مىجعۇ مىجعى- 式定不的。
مىجعى- 见 مىجى-。
مىج-مىج：مىج-مىج بولۇ ①烂巴稀为成，疲筋，采打精无，振不神精〔转〕②酱肉成变
ئاز 尽力。
مىجۇ مىجى- 式定不的。
مىجى- 〈动〉：碎压，扁砸；碎捏，碎攥
قولىمەن مىجۇ / شوشقانى ماشينا 碎攥手用
مىجىپ كەتپەتى. 了酱肉压猪把车汽〔转〕②。
مىجىپ باس اۋىرتۋ：舌饶，扯闲，谈空，话废说
ئاز 痛头人令话废说尽。
مىجىل- مىجى- 态动被的。
مىجىراي- 〈动〉斜歪成变；扁砸被，瘪压被
ئاز 去下陷，去下塌，的。
مىجىرايت- مىجىراي- 态动使的。
مىجىرايۇ مىجىراي- 式定不的。
مىجىرىل- 见 مىجىل-。
مىجىس- مىجى- 态互交的。
مىجىت- مىجى- 态动使的。
مىزعۇ مىزعى- 式定不的。
مىزعى- 〈动〉寐假，眼合，儿盹打：جۇرگەنشە 觉儿会一睡前以走 الۇ مىزعىپ
مىزعىما- 〈动〉移不定坚，动不动一。

كەلگەندە بەلگىلى 刻时键关到，干能作装时平
。露毕形原会
مقتىسىن- مقتىسى- 。态身反的
مقشي- 〈动〉，缩瑟，缩蜷，腰弓，腰猫，弯腰
躺子身着缩蜷 توسەكتە مقشيىپ جاتىر 曲蜷：
。上床在
مقشيما： مقشيما ەتىك 。鞋跟后低
مقشيت- مقشي- 。态动使的
مقشيۇ مقشي- 。式定不的
مقشيىڭقىرا- 〈动〉一猫微稍，腰下一弯微稍
。子身下一曲蜷微略，子身缩蜷微略，腰下
مقشيىڭقىراۋ مقشيىڭقىرا- 。式定不的
مقشىڭدا- 〈动〉①子身着偻佝，背驼腰弯：
مقشىڭداپ ءجۇرۇ 忙奔，碌忙 ②走腰着猫：
قانشا مقشىڭداعانمەن جۇمىس ىستەي المايدى 不
。儿活了不出也碌忙么怎管
مقشىڭداڭقىرا- 〈动〉①腰，害厉更得弯腰
。闲得不加越，碌忙发越 ②曲更得弯
مقشىڭداڭقىراۋ مقشىڭداڭقىرا-。式定不的
مقشىڭداس- مقشىڭدا- 。态互交的
مقشىڭدات- مقشىڭدا- 。态动使的
مقشىڭداۋ مقشىڭدا- 。式定不的
مقىن 〈名〉部髂，旁腰：مقىننىن تايانۇ 插腰 /
مقىن سۇيەك 骨髂 。
مقىندىق 〈形〉的部髂，的旁腰
。的子个小，的矬，的矮
مقىراي- 〈动〉侧一向歪，斜倾，斜歪：
مقىرايعان ءۇي 倾斜的子房 。
مقىرايت- مقىراي- 。态动使的
مقىرايۇ مقىراي- 。式定不的
مىلجا： مىلجاسى شعۇ 肉成变，烂巴稀为成
。扁砸被，酱
مىلجالا- 〈动〉巴稀成弄，扁压，破砸，烂砸：
باسىن مىجالاۋ 头烂砸 / تانكىنى 酱肉成砸。烂
مىلجالاۋ 烂巴稀得打克坦把 。
مىجالان- مىجالا- 。态动被的
مىلجالاڭقىرا- 〈动〉巴稀加更使，碎稀得砸
。烂
مىلجالاڭقىراۋ مىلجالاڭقىرا- 。式定不的
مىلجالات- مىلجالا- 。态动使的

مىلجالاۋ مىلجالا- 。式定不的
مىلجا-مىلجا 〈形〉的肤完无体，的烂巴稀成砸
：مىلجا-مىلجاسىن شعارۇ 烂巴稀成砸。
مىلجىڭ ①〈名〉闲，谈之稽无，语妄，话废
嗦罗里罗，的碎嘴 ②话废 مىلجىڭ ءسوز 话：
▲ 人的叨絮爱 مىلجىڭ كىسى 的叨絮，的
كوكە مىلجىڭ 人的叨絮爱。
مىلجىڭباي 〈名〉话废的篇连话废的嗦罗里罗，人
。人
مىلجىڭدا- 〈动〉说话废，话废，谈空，扯闲，谈妄，
罗嗦罗里罗，叨唠：كۇن بويى مىلجىڭداي بەرۋ 一
。叨唠地了没完没晚到天
مىلجىڭداس- مىلجىڭدا- 。态互交的
مىلجىڭدات- مىلجىڭدا- 。态动使的
مىلجىڭداۋ مىلجىڭدا- 。式定不的
مىلجىڭدىق مىلجىڭ 。词名象抽的
مىلقاۋ 〈名〉人哑聋，巴哑 ①〔转〕哑 ②。人的吭不声一，巴
。人的吭不声一，巴
مىلقاۋلان- ①〈动〉巴哑成变，哑聋成变：
。声作不默，吭不声一〔转〕
مىلقاۋلاندىر- مىلقاۋلان- 。态动使的
مىلقاۋلانۋ مىلقاۋلان- 。式定不的
مىلقاۋلاۋ ①〈形〉不脑头 ②的聋些有微稍
。的理事明不些有；有醒清
مىلقاۋلىق ①مىلقاۋ 聋，哑聋 ②词名象抽的
。病哑聋，态状哑
مىلقاۋسۇ مىلقاۋسى- 。式定不的
مىلقاۋسى- 〈动〉哑作聋装
。的似巴哑，的样一巴哑象〈形〉
مىلتىق 〈名〉枪步，支枪，枪：مىلتىق اتۋ 开枪
▲ بەردەڭكە مىلتىق 枪步发单 ▲ بەس اتار
مىلتىق 五响枪 ▲ بىتىرا مىلتىق 枪弹散 ▲
بىلتەلى مىلتىق 枪火 ▲ جاق مىلتىق 弓 ▲
مىلتىق كەزەۋ 准对，准瞄 ▲ مىلتىق وقتاۋ ①
مىلتىق 枪土 ▲ قارا مىلتىق 准对，准瞄 ②弹子装
قۇس اۋىز مىلتىق 双枪筒 ▲ قۇس مىلتىق 鸟
ءشىتى مىلتىق 枪土筒长 ▲ مىلتىق ▲枪
اۋزىن قانداۋ 枪筒抹血（式仪猎出）▲ اتاسى
مىلتىق اتقانىڭ بالاسى وق جونادى.【谚】亲父，
الڭ ▲ 。（效下行上）弹子做能就子儿枪打会

تاپپاعان اتنان كورەدى، اتا الماعان مىلتىعنان كورەدى. 【谚】兽野到不打，马怪兽野到不找 ▲ مىلتىعنىڭ كۇمىسىن ايتپا، ٴتيىسىن ايت. 【谚】枪怪。头准的它说要，亮漂的枪耀夸莫 **مىلتىقسىز** 〈形〉铁寸无手，的枪带不，的枪无。的拳空手赤，的 **مىلتىقتى** 〈形〉有枪带，的枪：的枪带，的枪有。人的枪带 **مىنا** 〈代〉这，个这，此：مىنا جەردەن انا جەرگە دەيىن 从这儿到那儿这儿。 **مىناداي** 〈形〉这样的，这种的，这样的，此种的：مىناداي شەشۋ دۇرىس ەمەس 这处理不妥。 **مىناۋ** 〈代〉这，个这，是这：مىناۋ كىمدىكى؟ 谁的？ ▲ مىناۋ دەگەن 有名的尖拨，好。 **مىنبا** 〈名〉族巴门：مىنبا ٴتىلى 门巴语。 **مىنباشا** 〈形〉①族巴门的，族巴门的式样：مىنباشا ٴبي 门巴舞蹈 ②门巴语：مىنباشا ۇيرەنۋ 学习门巴语。 **مىڭ** 〈数〉千：مىڭ قوي 一千只羊 ▲ مىڭ العىس (مىڭ دا ٴبىر راحىمەت) 万分感谢 ▲ مىڭ ٴبىر جاپا-ماشاحات 千难万险 ▲ مىڭ ٴبىر ٴتۇن 一千一万夜(谭方天) ▲ مىڭ مارتەبە 千一零夜 بىلەگى جۇان ٴبىردى 无数，无数次 ▲ جىعادى، ٴبىلىمى جۇان مىڭدى جىعادى. 【谚】人一胜士力千胜者智，人一胜士力千胜者智。 ▲ جاقسى انقا ٴبىر قامشى، جامان انقا مىڭ قامشى. 【谚】良鞭一马良鞭千马驽，飞如牛似 ▲ مىڭىڭ اتىن بىلگەنشە، ٴبىردىڭ ٴتۇسىن تانى. 【谚】百不闻不如一见。 **مىڭباس: مىڭباس شىرماۋىق** 〔植〕牛牵毛，牛牵子。 **مىڭباسى** 〔日〕〈名〉①长户千 ②千管（名）官军（的人军）。 **مىڭعىر-** 〈动〉形词动形或词动副其用常）麻密密得显，是都处到，布遍，野遍山满（式麻：مىڭعىرعان قوي 群羊的野遍山满。 **مىڭعىرلا-** 见 مىڭگىرلە-. **مىڭعىر-مىڭعىر** 见 مىڭگىر-مىڭگىر. **مىڭدا-** 〈动〉千一千一（式形词动副其用常）

地千一千一位单为千一以，地。数 **مىڭداي** 〈形〉一，的右左千一，的千一约大，的千一约大。人千一约大：的下上千。 **مىڭداۋ** مىڭدا- 式定不的。 **مىڭداعان** 〈形〉：的万万千千，的万上千成，的万上千成：مىڭداعان ادام ەرەۋىلگە قاتناستى. 行游了加参人。 **مىڭجاپىراق** 〔植〕〈名〉蜈蚣，草齿锯，草蓍草。 **مىڭق: مىڭق ەتۋ** ①（地满不）句一咴嘟② 不默，声一吭不：مىڭق ەتپەۋ 声一叫地汪（狗）声一叫不；声作。 **مىڭق-مىڭق: مىڭق-مىڭق ەتۋ** ①带着难。叨唠，咴嘟②话说音鼻的听难用，音鼻的听，话说音鼻的听难着带 **مىڭقىلدا-** 〈动〉①话说音鼻的听难用：مىڭقىلداعان ٴسوزى 话的说音鼻的听难用他清不听 / ۇعىلمادى مىڭقىلداپ ٴۇرۇ（狗）吠音鼻重着带，咴嘟②吠音鼻重着带了没完没：مىڭقىلداپ ٴسوزى تاۇسىلمايدى 叨唠。咴嘟的的清不音发，的重音鼻 **مىڭقىلداق** 〈形〉①唠爱，的咴嘟爱，的骚牢发爱，的言怨发好②。的叨形或词动副其用常）〈动〉 **مىڭقىلداڭقىرا-** ，言怨发（续继），音鼻的重更用①（式形词容，音鼻的浓更，停不咴嘟②音鼻的强出发动）。叨唠（续发 **مىڭقىلداڭقىراۋ** 。式定不的 **مىڭقىلداس-** 。态互交的 مىڭقىلدا- **مىڭقىلدات-** 。态动使的 مىڭقىلدا- **مىڭقىلداۋ** 。式定不的 مىڭقىلدا- **مىڭنشى** 。千一第〈数〉 **مىرجي-** 兴高不出显，眉双锁紧，眉皱〈动〉。子样的 **مىرجيت-** 。态动使的 مىرجي- **مىرجيۋ** 。式定不的 مىرجي- **مىرجيىڭقىرا-** 显，头眉下一了皱微稍〈动〉。色愠带略，兴高不些有得 **مىرجيىڭقىراۋ** 。式定不的 مىرجيىڭقىرا-

مىسال Ⅰ 〈名〉例实，证例，子例：مىسال كەلتىرۇ 举例 / مىسال ارقىلى ئۆتۈشتۈرۇ 通过例子说明。

مىسال Ⅱ 〈名〉言寓：قوي مەن قاسقىر تۇرالى مىسال 羊和狼于关于言寓的言寓。

مىسالدى 〈形〉证例有，子例有，例举有的：مىسالدى 例实有的。

مىسالسىز 〈形〉证例无，子例无，例举无的。

مىسقال 〈名〉(重量)钱(位单量重)(克 4.52 于等)：ئىبىر مىسقال 一钱 / ون مىسقال ئىبىر ئىسارى 十两一于等钱。

مىسقالدا- 〈动〉钱一钱一子戥用，(量)称地钱：اۆزۈ باتپانداپ كىرىپ، مىسقالداپ شىعادى. 称▲ 丝抽如病治，例山如来病【谚】。

مىسقالداي 〈形〉钱一约大，钱一莫约，钱一一的少微，的儿点丁：① 右左。

مىسقالداس- مىسقالدا- 态互交的。

مىسقالدات- مىسقالدا- 态动使的。

مىسقالداۋ مىسقالدا- 式定不的。

مىسقىل 〈名〉揄揶，弄嘲，笑讥，笑嘲。

مىسقىلدا- 〈动〉笑嘲，笑讥，刺讽：اشتى سوزبەن مىسقىلداۋ 刺讽以加言语的刻尖用。

مىسقىلداۋ مىسقىلدا- 式定不的。

مىسقىلدى 〈形〉的刺讽，的弄嘲，的笑嘲。

مىسقىلشىل 〈形〉奚爱，的弄嘲爱，的笑嘲爱：مىسقىلشىل جارالعان جان 天的落笑嘲爱就生天的人。

مىسقىلشىلدىق مىسقىلشىل 词名象抽的。

مىسسىز 〈形〉的铜带不，的铜含不，的铜无。

مىستاي 〈形〉：的黄，的样一铜象。

مىستاي جىلتىراۋ 亮发的样一铜象。

مىستان 〈形〉▲鸡公铁，的拔不毛一，的气小：مىستان كەمپىر 妪妖，精妖老。

مىستاندۋ 〈形〉不，的方大太不，的气小点有。

مىستاندىق مىستان 词名象抽的。

مىستى 〈形〉的制铜；的铜有，的铜含，的铜。

مىسى: مىسى قۇرۇ ① 尽智穷计，尽所知不。② 力为能无；措施好装假，慨大装假，方大装假，绰阔装：نەمەنەگە مىرزاسىسىڭ؟ 舍么什么大方？

مىرزا Ⅰ 〈名〉① 达官贵人，人贵官的，人贵官达的谓所。② 〔旧〕子弟，生先；爷老，人贵官的谓所。▲ 书司，事录 قاماق مىرزا 软禁。③ 〔植〕：的慨慷，的方大 شەگىرشىن مىرزا 榆冠圆粉头油。② 人的方大 كىسى مىرزا 的丽华着衣，的究讲戴穿，的面。

مىرزا قوسپاق 〈名〉驼交杂代三第。

مىرزالاۋ 〈形〉① 的方大些有，的慨慷较比。② 的扮打爱些有，的究讲较比戴穿。

مىرزالىق مىرزا Ⅰ、Ⅱ 词名象抽的。

مىرزاسۋ مىرزاسى- 式定不的。

مىرزاسى- 〈动〉慷装假，方大装假，绰阔装。

مىرزاسىماق 〈形〉的谓所，人贵官达的谓所。

مىرزاسىن- مىرزاسى- 态身反的。

مىرزا-شورا 〈名〉男代女以，装男扮女。

مىرس: مىرس ەتۋ 扑哧一哧笑声：مىرس ەتىپ كۇلىپ جىبەرۋ 笑失然哑。

مىرىس-مىرىس: مىرس-مىرۋ كۇلۋ 地哧哧笑。

مىرسىلدا- 〈动〉笑地哧哧：مىرسىلداپ كۇلۋ 笑地哧哧。

مىرسىلداس- مىرسىلدا- 态互交的。

مىرسىلداۋ مىرسىلدا- 式定不的。

مىرتىق 〈形〉① 矮墩墩的，的胖矮：مىرتىق دەنەلى 的粗又短又 ② 材身的胖矮：مىرتىق ساۋساق 头指手的粗而短。

مىرشاي 〔旧〕〈名〉子崽孤。

مىرشىم 〈名〉年青女男，名戏游）指戒藏嘴：嘴藏指戒将人有间期，给传相互指戒将，玩。（输就着不猜，猜人叫，里。

مىرش 〈名〉锌：مىرش توتىعى 锌化氧 / كۇكىرتتى مىرش 锌化硫。

مىرىششى 〈名〉工矿锌，工锌。

مىس 〈名〉铜〔矿〕：مىس كەنى 铜矿 / مىس اسپاپتارى 铜器 / مىس توتىعى 铜化氧 / قىزىل مىس 红铜 / سارى مىس 黄铜。

مىسىق 〈名〉猫：مىسىق پىرىلداپ ۋىقتاپ جاتىر. 觉睡地噜呼噜呼在猫 ▲ ايۋ مىسىق 猫熊 ▲ مىسىق جالبىز 〔植〕草钱连 ▲ مىسىق كوز 眯缝眼 ▲ مىسىق تورعاي 黄鹂 ▲ مىسىق قۇيرىقتاتۇ (子麦)穗抽 ▲ مىسىق وتى 金莲花 (属) ▲ مىسىق جوقتا تىشقان توبەگە شعادى. 猴虎老无中山(能逞子耗候时的在不猫【谚】。 ▲ ولەتىن تىشقان مىسىقپەن ويناىدى. (王大称子儿玩猫找才子耗死送【谚】。

مىسسققۇيرىق 〈名〉草头棒〔植〕。

مىسسقتابان 〈名〉须蝶。

مىتۇ مىتى- 的式定不的。

مىتى- 〈动〉掐，捏：كەڭىرەدەكتەن مىتۇ 脖掐子。

مىتتىت- مىتى- 的态动使的。

مىتقۇ مىتقى- 的式定不的。

مىتقى- 见 مىتى-。

مىتىم: ٴبىر مىتىم 一撮。

مىش 〈名〉麦瘪。مىشتاي: مىشتاي بولۇ 老实 了声吭敢不，。

مىشياك 〈名〉〔化〕砷，砒霜。

ٴمىز: ٴمىز باقپاۋ 无动于恒在不满，衷乎。

ٴمىن I 〈名〉缺点，陷缺，点缺，病毛，处短，疵瑕：ٴمىن تابۇ (تاعۇ) 找缺点 ▲ بىتكەن ٴىستىك ٴمىنى جوق، بىتىرگەن ەردىك كەمى جوق.【谚】毛有没人的功成业事，陷缺无事的终善始善瑜瑕【谚】。 ▲ جاقسىدا دا ٴبىر ٴمىن بار. 病见互。

ٴمىن- II 〈动〉乘，骑：انقا ٴمىنۇ 骑马 ▲ ات جالىن تارتىپ ٴمىنۇ (指男孩)长大，长成人 ▲ ات مىنگىزۇ 马赠 ▲ اشۇعا ٴمىنۇ 发怒，气忿 ▲ جايداق ٴمىنۇ 骑骡 ▲ ٴيت ٴمىنىپ يرەك قامشىلاۋ 受累，受苦受磨折尽 ▲ كارىنە ٴمىنۇ 发怒，怒愤 ▲ ٴبىر مىنگەن اتىڭدى شابان دەمە، ٴبىر كۇنگى جولداستى جامان دەمە.【谚】骑刚坏说莫友朋的识初，慢说莫马的的马走骑与莫【谚】。 ▲ جورعا مىنگەنگە جولداس بولما. 友朋交(人富和要不)行同。

ٴمىناجات 〈名〉拜膜；祷祈，告祷〔宗〕：ٴمىناجات قىلۇ 告祷。

ٴمىناسىپ 〈名〉适合，的当妥，的该应 [阿]。的

مىنبە 〈名〉台礼观；坛讲，台讲：مىنبەگە شىعۇ 台礼观上；台讲上。

مىنبەلە- 〈动〉挤拥，挤前向，挤前向，脚着踮，入挤：مىنبەلەمەي كەينىرەك تۇر 别拥挤，靠前看：/ مىنبەلەپ قايدا باراسىڭ؟ 站后去里哪到挤？

مىنبەلەس- مىنبەلە- 的态互交的。

مىنبەلەت- مىنبەلە- 的态动使的。

مىنبەلەۋ مىنبەلە- 的式定不的。

مىنگەس- 〈动〉①骑同人个两(一马匹)合，② 马匹一一骑叠，骑：ٴبىر انقا مىنگەسۇ 骑叠，骑挨 ③ 些一松得坐，起一在挤别在挤，起一在堆 ③ 些一松得坐，起一在挤，起一在堆：مىنگەسپەي كەڭىرەك وتىرۇ 起一在挤，(坐)着在挤，起一在堆：مىنگەسىپ جاتقان دۇنيەلەر 起一在挤堆，起一西东的。

مىنگەستىر- ① مىنگەس- 使的，骑捎②态动使的，后马在骑(人某)使。

مىنگەسۇ مىنگەس- 的式定不的。

مىنگەسىپ-ۇشقاس- 〈动〉两个人同骑(一匹)，(马)合，骑叠，骑。

مىنگەسىپ-ۇشقاسۇ مىنگەسىپ-ۇشقاس- 的式定不。

مىنگى 〈形〉的用乘，的骑：مىنگى كولىك 乘畜。

مىنگىز- ٴمىن- II 的态动使的 ▲ ات مىنگىزۇ 马赠。

مىنگىش 〈名〉①乘畜：جىلقى ٴارى مىنگىش، ٴارى قىمىز بولادى. 奶马挤可又用乘可既马。骑爱 ③ 的高术技(马乘)，的(马)骑于善 ② 的(马)。

مىندە- 〈动〉评论，论评，足品头，剔挑，挑刺儿。

مىندەت 〈名〉务义；责职，命使，务任：داڭقتى مىندەت 光荣的任务 / بۇل ساعان مىندەت. 这务义的尽应你是。

مىندەتكەر 〈形〉有责任，有务义的，的务义有：جاۋاپ بەرۇگە مىندەتكەرسىڭ. 问答回务义有你是题。

مىندەتكەرلىك مىندەتكەر 的名象抽的。词

مىندەتسىز 〈形〉未责接受担负责任不；的务任的务义有负不，的任责有没，的任务义有负不，的。

مىنەدەتتە- 〈动〉委;务义有负使,务任担承使
سەندەرگە نە مىنەدەتتەيتىن بىلەسىڭدەر مە؟让你们担承什么任务,
? 吗道知们你
مىنەدەتتەل- مىنەدەتتە- 的态动被。
مىنەدەتتەمە 〈名〉责职,务义,务任:مىنەدەتتەمە الۇ 承担务任。
مىنەدەتتەن- مىنەدەتتە- 的态身反。
مىنەدەتتەندىر- مىنەدەتتەن- 的态动使。
مىنەدەتتەۋ مىنەدەتتە- 的式定不。
مىنەدەتتى 〈形〉负,的务义有负,的务任受接:ونى شاقىرۇعا سەن مىنەدەتتى. 你负的任责有。他叫责
مىنەدەۋ مىنەدە- 的式定不。
ئەمىندى 〈形〉病毛有,的点缺有,的陷缺有:ئەمىندى بولعان سوڭ ارزانعا ساتۇ 病毛有的。理处价廉才
مىنە Ⅰ 〈代〉①就,看你;是就这,个这,这(物事的前眼指):قاعاز مىنە جەردە. 张纸是/ مىنە، ال. 你给,个这。/ مىنە، جازۇى بار. 里这在呢字着写,看你。
مىنە- Ⅱ 〈动〉①:平削;剪修,齐剪,整修 كيىمىنىڭ شەتىن مىنەۋ 批②齐剪边的服衣把:足论头评,苦挖;激刺(语话用);备责,评كەشكە شەيىن ەلدى مىنەگەننەن نە پايدا 人苦挖老处好什么有。
مىنەز〈名〉:性禀,行操;气脾,情性,格性 مىنەزى ورنىقتى 性稳格的重▲ بايباڭ مىنەز 格性的文斯,格性的和温▲ دۇڭىك مىنەز 暴的气脾▲ جات مىنەز 怪的气脾▲ سۇتپەن بىرگە بىتكەن مىنەز، سۇيەكپەن كەتەدى. 【谚】(忘难习积)移难性禀,改易山江。
مىنەزدە- 〈动〉:(征特)述描;价评,论评:جاقسىلىق جاعىن مىنەزدەۋ 评。论评面方的好从
مىنەزدەمە 〈名〉评,定签,定评(的人某对)。论评,语
مىنەزدەۋ مىنەزدە- 的式定不。
مىنەزدى 〈形〉行操,的好气脾,的重稳格性:مىنەزدى كىسى 的好气脾的正端行品,的好的稚幼,的气稚,的气子孩▲人 بالا مىنەزدى ▲ جەڭىل مىنەزدى 的躁急情心 ▲ جىلقى مىنەزدى 的张乖,的处相以难 ▲ سىنىق مىنەزدى 的文斯,的静文,的雅文 ▲ ۇر مىنەزدى 的傲高。
مىنەزدىلىك مىنەزدى 的名象抽。词
مىنەز-قۇلىق 〈名〉性秉,的养教;德品,质品。
مىنەز-قۇلىقتى 〈形〉;的好质品,的正端德品;的节贞守,的节贞。
مىنەز-قىلىق 〈名〉行操,行品。
مىنەزسىز 〈形〉躁暴气脾;的浮轻,的佻轻;的端不行品。
مىنەزسىزدەۋ 〈形〉有得显;的躁暴为较气脾;的佳欠德品,的佻轻些。
مىنەزسىزدىك مىنەزسىز 的名象抽。词
مىنەكي 见 مىنە.
مىنەم 〈名〉。块布,块碎,料边(的来下剪裁)
مىنەر 〈形〉的用乘,的骑:مىنەر ات 的用乘,的马。
مىنەس- مىنە- Ⅱ 的态互交。
مىنەت- مىنە- Ⅱ 的态动使。
مىنەۋ مىنە- Ⅱ 的式定不。
ئەمىنسىز 〈形〉病毛无,的点缺无,的陷缺无;的意如心称;的缺无美完,的瑕无,的等上。点缺有没会不人 ئەمىنسىز كىسى بولماس 的:
مىنسىزدىك ئەمىنسىز 的名象抽。词
ئەمىنۇ ئەمىن- Ⅱ 的式定不。
ئەمىنشى 〈形〉刺挑爱,的剔挑爱,的病毛挑爱;的足品头评爱;的儿。
ئەمىنشىل 见 ئەمىنشى.
ئەمىنىل- ئەمىن- Ⅱ 的态动被。
ئەمىنىس Ⅰ 〈形〉:的用乘,的骑 ①畜乘 كولىگى / ئەمىنىس كوتەرمەۋ 不骑爱 ②:畜乘有没 ئەمىنىس جوق。
ئەمىنىس- ئەمىن- Ⅱ 的态互交。
مىنسكەر 〈形〉艺手,的明高艺手,的艺手有的群超。
مىنسكەرلىك مىنسكەر 的名象抽。词
مىڭگىر 〈名〉。声喃喃,声咕嘀,声哝嘟
مىڭگىرلە- 〈动〉嘟,话说音鼻的听难着带。语自喃喃 وزىنەن ئەوزى مىڭگىرلەۋ:哧吭,哝

مىڭگىرلەس- مىڭگىرلە- 的交互态。

مىڭگىرلەت- مىڭگىرلە- 的动使态。

مىڭگىرلەۋ مىڭگىرلە- 的不定式。

مىڭگىرلەڭكىرە- 〈动〉不得哧吭，咻嘟地停顿。害厉更。

مىڭگىرلەڭكىرەۋ مىڭگىرلەڭكىرە- 的不定式。

مىڭگىر-مىڭگىر: مىڭگىر-مىڭگىر ەتۋ 哧吭，咻嘟，话说音鼻着带。

ئۆمىر: ئۆتكىلى ئۆمىرىڭ وعنداي 唇枪舌剑，利锐词言。

ئۆمىرى 〈名〉［波］五分钱。

مىسە: مىسە كورۋ (تويۋ، قىلۋ) 满足，知足。意满，足。

مىسكىن 〈形〉［阿］① 寒贫，的困穷，的困贫 ② 的不幸，的怜可，的悯。

مىسكىندىك مىسكىن 的名词象抽。

ن 哈萨克文字母表中的第六十个字母。

نابات 〈名〉[阿] 冰糖。

نابور 〈名〉好排，版字活。

نابورشيك 〈名〉人工字排。

نابىت 〈名〉[波] 〔口〕浪费，挥霍。

ناگان 〈名〉手枪，枪手星七。

ناگاندى 〈形〉带枪手的，持枪手的。

ناگانسىز 〈形〉没有枪手的，带枪手的不。

ناگراد 〈名〉奖励；奖赏，奖品：ناگراد الۋ 获得奖励。

ناگرادسىز 〈形〉无奖赏的，无奖励的，无奖品的。

ناگرادتا- 〈动〉奖励；给奖，奖赏，奖：ەڭبەك وزاتتارىن ناگرادتاۋعا 范模动劳励奖。

ناگرادتال- 〈动〉被奖的。

ناگرادتات- 〈动〉使奖的。

ناگرادتاۋ 〈形〉奖的。

ناگرادتى 〈形〉获得奖赏的，得奖励的。

ناعايبل 〈形〉不定一，必未，不定说，靠不住的；不清楚的：ونىڭ كەلۋى ناعايبل. 他来不一定。

ناعاشا 〈名〉属亲系母 ▲ ناعاشى اكە 父舅 ▲ ناعاشى شەشە 母舅 ▲ ناعاشى اعا 舅舅 ▲ ناعاشى اپا ① 姥姥，祖母外 ② 姨姨 ▲ ناعاشى اپەكە 姨 ▲ ناعاشى اتا 外祖父（爷姥） ▲ ناعاشى اجە 外祖母（姥姥） ▲ ناعاشى جۇرت 母亲系属 ▲ ناعاشى قارىنداس 姨姨；妹妹 ▲ ناعاشى ٴىنى 舅舅；表弟 ▲ جامان تۇسا ناعاشىسىنان كورەدى، ٴسوزىن سويلەي بىلمەگەن اتاسىنان كورەدى. 【谚】不亲父怪舌之笨拙，舅舅怨子之肖似。（人尤天怨）

ناعاشىلا- 〈动〉戚亲串，戚亲走（属亲系母指专）：ناعاشى اتاسىنىڭ ۇيىنە ناعاشىلاپ كەلۋ 到舅家父来。

ناعاشىلات- 〈动〉使的态。

ناعاشىلاۋ 〈形〉的定不式。

ناعاشىلىق 〈名〉母亲系属的分身（位地，关系）。

ناعىز 〈形〉真正的，体具的；型典的，的正典：ادام ەمەس ناعىز ٴيت 人不是东西狗的型典。

ناعىلەت 〈名〉[阿] ① 咒诅，咒骂，心地不善 ② 恶险心居，的鄙卑，的良心 ▲ اناڭا ناعىلەت 的骂你祖宗。

ناعىپ 见 نەعىپ.

ناعرا 〈名〉（乐器名的族尔吾维）鼓。

نادان 〈形〉[阿] ① 无知的，无教养的，没养的 ② 的书过念有没的，的昧愚，的蠢愚：وقىماعان نادان 隔世与人的识知无，人的化文有没，人的术无学 ③ 人蠢的绝不；的术无学不；盲文的，的化文：دۇنيەدەن تىس قالعان نادان 的笨愚，的不正，的误错，的错，的对不①〈形〉词名象抽的。

نادانداىق 〈形〉的癫癫疯疯；的养教有没② 的确。

ناداۋرىس 〈名〉电闪，电雷〔口〕：ناجاعاي سوعۋ 击雷 / ناجاعاي جارقىلداۋ 电闪 / يرەك ناجاعاي 电闪折曲 ▲ نوسەر دومالاق ناجاعاي 电闪状球 / الدىندا ناجاعاي ويناىدى. 【谚】雷时来雨风暴。

ناجاعايلا- 〈动〉闪电。

ناجاعايلاۋ 〈形〉的定不式。

ناز 〈名〉情风，骚风；态媚，态娇，情娇：ناز قىلۋ（ەتۋ）（作造揉娇）娇撒。

نازا 〈名〉[阿] 怨，满不起引：نازاسىنا جولىعۋ 怨埋，气怨，怨抱，绪情满不。

نازالان- 对，悦不 …… 对，怨埋，怨抱〈动〉

……不高兴，对……有气；باسقالارعا نازالانۇ 气有 …… 对，兴高不 ……
气生常非 قاتتى نازالانۇ 人别怨抱 /。
نازالاندىر- نازالان- 的使动态。
نازالانۇ نازالان- 的式定不。
نازالى〈形〉不有，的绪情满不有，的气怨有，的悦不
。的人尤天怨；的气有……对，的
نازار〔名〉[阿] ① 用，心留，力意注，意注
心：وتكەن ئىس ئالى نازارلىنمىزدا شىعار؟ 过去
نازار اۋدارارلىق ماسەلە /？吗得记还你儿事的
نازار سالىپ ۇيرەنۇ 习学心用 ② 视神眼，睛眼
▲ نازارن ۇشىراشۇ 互视 ساۋداگەر 线，目光：
اجارىن ساتادى، سۇرامساق نازارىن ساتادى.【谚】
。神眼是的传者讨乞，容笑是的卖人卖买
نازارلا- 〈动〉视注，视重起引，看意注。
نازارلاۋ نازارلا- 的式定不。
نازدان- ① 〈动〉，作造揉娇；情风弄卖，俏卖
不装假 ② 娇撒地媚娇 نازدانىپ ەركەلەۋ 态作：
。捏捏扭扭，状意愿不作故，肯
نازدانعىش 〈形〉，的情风弄卖爱，的娇撒爱
。的作做爱
نازداندىر- نازدان- 的使动态。
نازدانۇ نازدان- 的式定不。
نازدى 〈形〉俏卖；的态媚，的态娇，的媚娇
。的骚风，的
نازدىق 〈名〉，情风，骚风；态媚，态娇，情娇
。作造揉娇
نازدىلىق نازدى 的词名象抽。
نازسىز 〈形〉不，的作造揉娇不，的态媚有没
。的骚风不，的俏卖
نازىم ①[波]〈名〉。名人（的性男）② 诗
نازىمشى 〈名〉者作歌诗，人诗。
ناي I 〈名〉。袋烟长，斗烟，锅烟
ناي II ① 〈名〉苇芦 ② 子笛；笛长，笛依纳
。秆
نايزا 〈名〉矛用 نايزا شانشۇ 刀刺；枪，矛 ①
标〔体〕② 枪缨红 نايزا قىزىل شاشاقتى 刺/
枪：نايزا لاقتىرۇ ▲ 枪标投 كۇن نايزا بويى
。矛约长 ▲ نايزا بويى 竿三上日 كوتەرىلۇ
نايزاگەر 〈形〉手镖梭，手矛。
نايزاگەرلىك نايزاگەر 的词名象抽。
نايزاعاي 〈名〉。电闪，电雷
نايزاقارا 〈名〉〔植〕无沙翅蓬。
نايزالا- 〈动〉：捅，戳，刺（矛用）：نايزالاپ ءولۇ-
。死刺 تىنىرۇ
نايزالان- نايزالا- 的。态动被
نايزالاس- نايزالا- 的。态互交
نايزالات- نايزالا- 的。态动使
نايزالاۋ نايزالا- 的式定不。
نايزالى 〈形〉的矛长持手，的矛有。
نايزاسورا 〈名〉。蓬硷尖硬
نايزاسىز 〈形〉：的矛长带不，的矛没
نايزاسىز قۇر قول 拳空手赤，矛长带有没。
نايزاسىزدىق نايزاسىز 的词名象抽。
نايقال- ① 〈动〉：曳摇，动摇，摆摇，摆
جەلمەن بىرگە نايقالىپ تۇر. 树 ② 摆摇风迎枝树
：忙不慌不，理斯条慢，腾腾慢慢〔转〕
نايقالىپ ءجۇرىپ ۇيگە قاشان جەتەمىز. 这
慢样样
。家到能才候时么什（们我）走地腾腾慢
نايقالدىر- نايقال- 的使动态。
نايقالت- نايقال- 的。态动使
نايقالۋ نايقال- 的式定不。
نايقالىس- نايقال- 的。态互交
نايساپ 〈形〉卑，的流下，的劣恶，的坏〔波〕
。的诈诡，的直正不，的实诚不；的鄙
نايساپتىق نايساپ 的词名象抽。
نايىنساپ 见 نايساپ.
ناق ① 〈副〉：好正，是正，好恰：ناق سول
正况情 جاعداي ناق وسىنداي 天那好恰 /
象全完 ناق اكەسى سەكىلدى 完全：是这样
④金现 ناق اقشا ②全完：③的有实，的有现：亲父他
的确，的正真，的实真，的在实：ناق داڭل
掺不，的正纯，的净纯 ⑥ 岁十五整整：的厘毫差不，的整整：ناق ەلۋ
。金纯 ناق التىن 的假：
ناقاق 〔阿〕〈形〉无的罪，的辜，的枉冤，
受 ناقاق كەتۋ / 人的罪无 ناقاق كىسى 的屈冤：
。枉冤
ناقاقتان-ناقاق 〈副〉；地故无，地据根无毫
无毫 ناقاقتان-ناقاق جالا جاۋ 地罪无，地辜无：

。陷诬地据根

ناقاقتىق ناقاق 的 。词名象抽

ناقپا-ناق ② 巧恰，好正，是正，好恰 ①〈副〉，的实真，的在实 ④ 的有实，的有现 ③全完 。的厘毫差不，的整整 ⑤ 的正真

ناقپا-ناقتىق ① ناقپا-ناق 确准 ② 词名象抽的 。性

ناقتى 〈形〉：的在实，的实真，的实现；的体具 ناقتى جاعداي 活生实现 / ناقتى اقشا 钱现 。

ناقتىلا- 〈动〉：化体具，体具得搞 ناقتىلاپ ايتقاندا 具体地说 。

ناقتىلات- ناقتىلا- 。态动使的

ناقتىلاۋ ناقتىلا- 。式定不的

ناقتىلى 〈形〉在实，的实真，的正真；的体具 ناقتىلى ماسەله 问题体具 / ناقتىلى ادام，的：ناقتىلى ءىس 事真人真 。

ناقتىلىق 。词名象抽的 ناقتى

ناقۇرىس [波]〈形〉清不脑头，的气傻里傻 。的癫癫疯疯，的常失神精；的醒

ناقۇرىستان- 〈动〉，癫癫疯疯，气傻里傻得变 ناقۇرىستانباي تىنىش وتىر. ：疯发，常失神精 。儿点一实老，疯发别

ناقۇرىستاندىر- ناقۇرىستان- 。态动使的

ناقۇرىستانۋ ناقۇرىستان- 。式定不的

ناقۇرىستاۋ 〈形〉疯疯些有，的常失神精些有 。的清不些有脑头，的气傻里傻些有；的癫癫

ناقۇرىستىق 。词象象抽的 ناقۇرىس

ناقىل [名]：句警，言名，言格 ناقىل كەلتىرۋ 。言名用引

ناقىس 见 ناقش.

ناقش ② 刻雕，花雕；案图，纹花 ①〈名〉(的曲歌)〔转〕③ 美优，炼精(的言语)〔转〕。调音，律旋

ناقشتا- (得说)〔转〕② 饰雕，刻雕 ①〈动〉动转婉(得唱)，听动美优(得说)，色绘声绘 。绵缠婉委(得唱)，听

ناقشتاس- ناقشتا- 。态互交的

ناقشتات- ناقشتا- 。态动使的

ناقشتاۋ ناقشتا- 。式定不的

ناقشتى 〈形〉花有，的物饰嵌银，的刻雕① 绘；的听动转婉，的绵缠婉委〔转〕② 的纹 。的色绘声

ناقشتىلىق ناقشتى 的 。词名象抽

نالا [阿]〈名〉，心伤；患忧；愁忧，郁忧，闷愁 نالا شەگى اۋىر نالاسىن شىعارۋ：苦痛中心诉倾 。痛悲的深深

نالۋ نالى- 的 。式定不

نالى- 〈动〉痛，伤悲；愁忧，郁忧；恼烦，恼苦 نالى：苦 ول ءوزىنىڭ ساۋاتى تومەن بولعاندىعىنا نالىدى. 恼苦而低化文的己自为他 。

نالىن نالى- 。态身反的

نالىرلىق 〈形〉让；的恼烦人使，的恼苦人令 نالىرلىق كىسى مۇندا：的苦痛人使，的愁忧人 。的恼烦人令么什有没毫丝里这 تۇك تە جوق.

نالىرلىقتاي，的苦痛人令，的恼苦人令〈形〉 。的恼烦人使

نالىت- 。态动使的 نالى-

نام 。称名，名姓，字名 [波]〈名〉

نامما I 。乐奏 نامما شەرتۋ：律旋，调曲〈名〉

نامما II 。信书 [波]〈名〉

نامماعلۇم 无，的道知不，的楚清不 [波]〈形〉。的道知，人

نامماز 教兰斯伊)，孜玛乃〔宗〕[波]〈名〉(的 ايت ▲ 孜玛乃做 نامماز وقۋ：拜礼，祷祈 نامماز会，孜玛乃(的念节邦尔古，节孜肉) ▲ 礼晨 نامماز بامدات ▲ 礼昏 نامماز اقشام ▲ 礼晡 نامماز كەسىنتى ▲ 礼晌 نامماز ءورتە ▲ 礼晨 نامماز جانازا ▲ 礼聚，孜玛乃马周 نامماز جۇما ▲ 孜玛乃则那者 قۇپتان نامماز ▲ 礼宵 نامماز ۇيرەتكەن تاياق. 。的来出教子棍是告祷做熊狗【谚】

ناممازدىگەر 落日，前之昏黄，前之晚傍〈名〉。山西

ناممازشام 。昏黄〈名〉

ناممازشىل 。的诚虔；的拜礼做常〈形〉

نامماقۇل 妥不，的对不，的误错 [阿]〈形〉。的

نامماليم 道知人无，的道知不，的楚清不〈形〉。的

نامىس 廉；操节；节气；誉名；严尊 ①〈名〉

耻：ۇلتتىق نامىس 民族尊严 / نامىستى بىلمەيتىن جان 不知人的耻羞 ② 节贞：نامىسىنا ئۆتۈ 污奸 ▲ ەردى نامىس ولتىرەدى، قويانداي قامىس ولتىرەدى. 【谚】英雄于命亡廉耻，苇芦于生丧子兔。

نامىسكەر 〈形〉廉知，的强心尊自，的子面爱的强心尊自 نامىسكەر ادام：的誉声惜爱，的耻人。

نامىسكەرلىك نامىسكەر 。词名象抽的

نامىسقوي 〈形〉尊自，的子面爱，的誉声护维的强心。

نامىسقويلاۋ 〈形〉比心尊自，的子面顾些有的强较。

نامىسقويلىق نامىسقوي 。词旬象抽的

نامىسقور 〈形〉惜爱，的子面爱，的强心尊自的耻廉知，的誉声。

نامىسقورلىق نامىسقور 。词名象抽的

نامىسسىز 〈形〉知不恬，的脸要不，的耻无的耻羞知不نەمە：的耻无颜厚，的耻伙家。

نامىسسىزدىق نامىسسىز 。词名象抽的

نامىستان- 〈动〉耻；愧惭，臊害，羞害(到感)……于羞，……于：ول نامىستانىپ قاشىپ كەتتى. 他羞得跑掉了。

نامىستاندىر- نامىستان- 。态动使的

نامىستانۋ نامىستان- 的式定不。

نامىستى 〈形〉羞，的严尊于损有，的脸丢①自 ② 事的脸丢ئىس：的彩光不，的愧心尊自 نامىستى كىسى：的耻廉知，的强心尊人的强。

نامىستىلىق نامىستى 。词名象抽的

نامىسشىل 〈形〉廉知，的强心尊自，的子面爱的誉声惜爱，的耻。

نامىسشىلدىق نامىسشىل 。词名象抽的

نان I 〈名〉①馕：اق نان 白面馕 / ئىبر جاپىراق نان 一块馕 / نان پىسىرۋ 烤馕 ② 面团：يلەنگەن نان 团面的好和 ▲ دەمىنە (كەۋدەسىنە، كوكىرەگىنە) نان پىسۋ 狂妄自大 ▲ نان سوعار 饭饱而劳不，桶。

نان- II 〈动〉赖信，任信，信相，信：ايتىپ كور، شىن بولسا نانۋعا بولادى. 说先你吧，如果真是可信相以可就的。

نانارلىق 〈形〉可，的任信得值，的信相得值的赖信以。

نانارلىقتاي 〈形〉可，的疑置容不，的信相人令的赖信以：سوزىندە نانارلىقتاي نەگىز جوق. 他。

نانار-نانباس 〈形〉疑将信将，的疑半信半：ونىڭ نانار-نانباسى بەلگىسىز 的信不又信又，的。

نانبۇك 布纹缎克布南 〈名〉。信不是还信他楚清不

نانعسىز 〈形〉以难人令，的信相以难人令的。

نانعش 〈形〉的议思可不；的信置。

نانعشتىق نانعش 。词名象抽的

نانعشتىق 〈形〉的信相便随，的信轻。

نانعىش 〈形〉的多馕，的馕有。

نانعىر- نان- II 态动使的。

نانعىق 〈形〉馕，的馕做：نانعىق ۇن 馕做的粉面。

نانكە 布土京南 〈名〉。

نانسىز 〈形〉的馕没：的粮缺，的物食没。

نانۇ نان- II 式定不的。

نانحانا 房馕 〈名〉。

نانشى 人馕打 〈名〉。

نانىم 〈名〉：赖信，任信；心信；仰信，念信仰信的教宗对 نانىم دىنگە دەگەن 。

نانىمدى 〈形〉靠可，的赖信以可，的信相人令：نانىمدى كىسى 的疑置容不，的渝不守信，的事的疑置容不 نانىمدى فاكت / 人的赖信以可。实

نانىمدىلىق نانىمدى 。词名象抽的

نانىمپاز 〈形〉的信相便随，的信轻。

نانىمپازداۋ 〈形〉的心戒存不；的信轻些有。

نانىمپازدىق نانىمپاز 。词名象抽的

نانىمسىز 〈形〉不；的赖信可不，的信相可不：ەرەكسىز ئسوز نانىمسىز. ▲ 的靠可不，的用信守。信可不谈之稽无【谚】。

نانىمسىزدىق نانىمسىز 。词名象抽的

ناپوس 见 نوپوس.

نار I 〈名〉驼峰单▲نار تاۋكەل 冒一顾不，险

峰单种纯 نار قوسپاق ▲ 舟沉釜破，底到干切
نار ور- ▲ 代后的生而配交驼公峰双和驼母
كەش بورىك（套骆驼）特织笼头 ▲نار نوقتا
جۇك اۇرىن نار كوتەرەدى، ەل اۇرىن ▲ 帽筒高
ەر كوتەردى.【谚】李行的重沉起驮驼峰独，
。担重的民人起负肩雄英
نار Ⅱ 〈名〉板铺，床板。
نارازى 〈形〉不满的，不满意的；意满不的，意的见：نارازى بولۇ 不满 / نارازى ىشتەي 满不里心内。
نارازىلىق ① 不满，不满意 ② 词名象抽的 نارازى：نارازىلىق ەبلدىرۇ 表示不满 / نارازىلىق تۇدىرۇ 引起不满。
ناراۋ 〈形〉[波]①虚，的力无气有，的弱瘦 ②的弱。的弱微
نارداي 〈形〉气力，的大高；的样一驼峰独象。的大
نارکەسکەن 〈名〉剑宝，刀大，刀马。
نارکوز 〈名〉麻上 بەرۇ 麻醉，醉麻：法醉麻，药/ نارکوز ارقىلى وپەراتسيا جاساۋ 术手醉麻。
نارکوزدە- 〈动〉醉麻使，药麻上。
نارکوزدەت- نارکوزدە- 的使动态。
نارکوزدەۋ نارکوزدە- 的式定不。
نارکوتىك 〈名〉品毒；剂醉麻。
نارلى 〈形〉的驼峰单出，的驼峰单有。
نارلىق 〈形〉单 نارلىق ەرەكشەلىك：的驼峰单，性特的驼峰。
نارسىز 〈形〉的驼峰单出不，的驼峰单没。
نارت Ⅰ 的红鲜，的红大〈形〉▲نارت قىزىل 的红嫣，的红鲜，的红通。
نارت Ⅱ 松甘〔植〕〈名〉
نارت Ⅲ 〈名〉(拉狗或鹿)毳雪。
نارتتاي 〈形〉红嫣，的红绯，的红鲜，的红通：نارتتاي قىزىل تۇ 旗红的红鲜 / ەكى بەتى نارتتاي 红弼颊两的。
نارۋانا 〈名〉(的西东驮驼峰单用)鞒驮。
نارشا 〈名〉驼公小，驼公小峰单。
ناربق (نارقى) 〈名〉[阿]价，钱价，格价：بازار نارقى 格价场市 / مال نارقى تومەن 值 ▲格价定限（بەلگىلەۋ）نارىق قويۇ/宜便价物

【谚】ۇيدەگى كوشىلدى بازارداعى نارىق بۇزادى。流东诸付划计的妇主使价物的面市销；的廉低，的价廉，的宜便〈形〉**نارىقسىز**。的大不路
نارىقسىزدىق نارىقسىز 词名象抽的。
نارىقتى 〈形〉的贵昂，的宜便不，的高钱价。
نارىقشى 〈名〉人的价做。
ناربن 〈名〉肉，仁纳（之食饭族克萨哈）。
نارىندا- 〈动〉片面拌，片面搀（时肉吃）：ەتتى نارىندا ىپ جەۋ 吃起一在搀片面和肉把。
نارىندال- نارىندا- 态动被的。
نارىندات- نارىندا- 态动使的。
نارىندا ۋ نارىندا- 式定不的。
نارىندى 〈形〉的片面有，的仁纳拌。
ناس 〈形〉遢邋，的生卫讲不，的脏肮，的脏：的：ناس ادام 人的生卫讲不。
ناسار 〈名〉品织丝。
ناسات 〈形〉：的硬坚；的壮健；的实结。实结常非体身 بەرىك سۇيەگى ناسات تاستاي 得鸣自；来起豪自，来起傲骄〈动〉**ناساتتان-**。狂若喜欣；意得洋洋，意
ناساتتاندىر- ناساتتان- 的使动态。
ناساتتانۋ ناساتتان- 的式定不。
ناسەكوم 〈纲〉(虫昆〈名〉。
ناسوس 〈名〉：泵水；筒唧，筒气打①：ناسوسپەن جەل بەرۇ 气打筒气打用 / ناسوسپەن سۇ شعارۇ 座筒唧〔天〕②水抽泵水用。
ناستاۋ 怎不，的生卫讲太不，的脏较比〈形〉。的净干爱么
ناستىق ناس 词名象抽的。
ناسىباي 〈名〉(吸)吃 اتۋ：烟鼻，斯纳：ناسىباي 烟鼻 ▲ دوستىك كوشىلى ەبىر اتىم ناسىبايدان قالادى.【谚】心的友朋了寒烟鼻撮一。
ناسىبايداي 〈形〉微其乎微，的少微，的少很。的儿点丁一，的
ناسىبايلىق 〈形〉：的烟鼻做用，的斯纳做：ناسىبايلىق تەمەكى 叶烟的斯纳做。
ناسىبايشى 〈名〉人的烟鼻售；人的烟鼻做制。
ناسىبايشىل 〈形〉者好嗜烟鼻；的大瘾烟鼻。

ناسبايشسلىق 〈名〉烟鼻做制，业烟鼻。ناسىر ▲ناسىرعا شابۇ 恶 شابۇ，拾收可无得变，化杂复，化恶情病 / 化恶 ناسىرعا شابۇ 手棘：ناۋقاس ناسىرعا شابۇ 化杂复情事。

ناتر 〈名〉钠化氧〔化〕。

ناتري 〈名〉钠〔化〕ازوت قىشقىلى ناتري 硝酸钠 / حلورلى ناتري 氯化钠。

ناتريلى 〈形〉的钠含，的钠：ناتريلى اينەك 玻璃钠。

ناتۇرا 〈名〉①〔经〕② 质性；格性；性禀，性天物实。

ناتۇرال 〈副〉① 说待不，说用不，然自，然当 ② 〔数〕ناتۇرال شاما ▲ 地作做不，地然自很 数对然自。

ناتۇرالدى 〈形〉的然自，的然天 ▲ناتۇرالدى شارۋاشىلىق 济经然自。

ناتۇرالىزم 〈名〉①〔哲〕② 义主然自〔文〕化然自。

ناتۇراليست 〈名〉大；家学科然自；家学物博者究研的然自。

ناۋا 〈名〉① 槽，槽：ات ناۋاسى 马槽 ②渡槽，槽水：ناۋامەن سۋ اعىزۋ 用槽渡水引。

ناۋاداي 〈形〉的样一槽水象，的状槽，的形槽。

ناۋالا- 〈动〉往槽里灌满。

ناۋالان- ناۋالا- 的被动态。

ناۋالاۋ ناۋالا- 的不定式。

ناۋالى 〈形〉的槽渡设架，的槽有。

ناۋالىق 〈形〉的槽渡做，的槽做：ناۋالىق اعاش 木的槽做料。

ناۋاسىز 〈形〉的槽渡无；的槽木无。

ناۋاسىزدىق ناۋاسىز 的词名象抽。

ناۋات 〈名〉糖冰：ناۋات قاينىتۋ 熬冰糖水。

ناۋباي 〈名〉人镶烤，人镶打。

ناۋبايحانا 〈名〉房镶。

ناۋبايشى 〈名〉人的镶烤，人的镶打。

ناۋبايشىلىق 〈名〉业行镶烤。

ناۋعى 〈名〉宗祖，先祖，原祖。

ناۋقان 〈名〉治政 ساياسي ناۋقان：动活；动运 كۇزگى جيىن-تەرىن ناۋقانى 秋收动活牧动/运动。

ناۋقانگەرشىلىك 〈名〉频繁的动运。

ناۋقاس 〈名〉①病，病疾：ناۋقاس بولۋ（ناۋقاس جابىسۋ）的病得，的病生，的病患②身缠病疾的：ناۋقاس كىسى 人病。

ناۋقاسسىز 〈形〉病得不，的病生不，的康健的：نەشە جىل بولدى ناۋقاسسىز كەلەدى.（他）病生未年几。

ناۋقاستان- 〈动〉病患，病生：ناۋقاستانىپ قايتىس بولۋ 故病 / ناۋقاستانىپ بالنيتساعا جاتۋ 院住病因。

ناۋقاستاندىر- ناۋقاستان- 的不定式。

ناۋقاستانۋ ناۋقاستان- 的不定式。

ناۋقاستى 〈形〉的身在病患，的病生，的病有，的带有他子样看：ول ناۋقاستى كورىنەدى. 病的。

ناۋقاستىق 〈名〉态病，情病；症病，病疾，病。

ناۋقاسشىلىق 〈名〉病带，病患；疾病，病：ناۋقاسشىلىقتان سىرتقا شىعا الماۋ 因病不能出去。

ناۋشا 〈形〉条苗材身；的大高材身，的个高的。

ناۋرىز 〈名〉（的中法历族克萨哈）新，月正（的中法历族克萨哈）宝八，饭年 ناۋرىز كوجە ▲ 三月 ② 节春，春节春新，节孜勒吾纳 مەيرامى ناۋرىز 粥。

ناۋرىزداما 〈名〉话佳年新，词祝年新。

ناۋرىزەك 〈动〉〔名〉雀灰。

ناۋرىزنامە 〈名〉话佳年新，词祝年新。

ناۋشا 〈形〉［波］材身；的大高材身，的个高的条苗。

نافتالين 〈名〉〔化〕萘，苯骈，脑石，精油；球生卫，脑樟臭。

نافتول 〈名〉〔化〕酚萘。

ناش 〈名〉调曲；律旋；调音：ءاندى ناشنا كەلتىرىپ ايتۋ 好定调唱歌。

ناشا 〈名〉烟麻，烟麻大，酚烟：ناشا تارتۋ 吸烟麻。

ناشادداي 〈形〉的样一烟麻象，的害有；的毒有。

ناشاكەش 〈形〉①的好嗜烟麻有成瘾烟麻吸，的者烟麻吸 ②的。

ناشاكەشتىك ناشاكەش 的词名象抽。

ناشار 〈形〉① 的劣恶；的劣低，的差良不，的

قابىلەتى ناشار 差力能 ساپاسى / 的好不，的：
ناشار ستيل 劣低量质 / ناشار ② 风作的良不
他）ەەنساۋلىعى ناشار 的弱瘦，的康健不，的弱：
〔转〕③ 羊的弱瘦 ناشار قوي / 康健不体身）的
穷贫 ناشار ۇيلەر 的洗如贫一，的穷贫，的穷：
。庭家的

ناشارلا- 从如不，劲差得变，糟变，坏变〈动〉。
化恶；前：مىنا بالانىڭ ۇيرەنۋى ناشارلاپ بارادى.
。了差越来越习学的子孩个这 / ناۋقاسى كۇن
一比天一情病（的他）بارادى. ساين ناشارلاپ
况每活生 كەنتى ناشارلاپ كورىس ناشارلاپ كۇن / 化恶天
。下愈

ناشارلان- 。态身反的 ناشارلا-

ناشارلاندىر- 。态动使的 ناشارلان-

ناشارلاۋ 不，的劣低较比，的差稍 ①〈形〉 I
弱瘦微稍，的康健太不，的弱较比 ② 的好太
。的裕富太不，的穷较比〔转〕③ 的

ناشارلاۋ 。式定不的 II ناشارلا-

ناشارلىق 。词名象抽的 ناشار

ناشاسىز 种不；的烟麻带不，的烟麻无〈形〉
。的烟麻植

ناشاشى 烟麻有 ② 鬼烟麻，者烟麻吸①〈名〉
。的瘾成烟麻吸，的好嗜

ناشي 。语西纳族西纳〈名〉：ناشي ءتىلى 纳西语

ناشيشا 的式族西纳，的族西纳 ①〈形〉：
ناشيشا ءبي 纳西族 ② 蹈舞：语西纳：ناشيشا
ۇيرەنۋ 学习西纳语。

ءنابات 。物植 [阿]〈名〉

ءنابي 。人仙，人圣〔宗〕[阿]〈名〉

ءناجىس 。便粪〔阿〕〈名〉

ءنازاريا 学 ۇيرەنۋ ءنازاريا：点观；论理〈名〉
/ 论理习 ءنازاريانىڭ ءىس جۇزىندەگىپەن
。际实系联论理 بىرلەستىرۋ

ءنازاريالىق 理：ءنازاريالىق نەگىز 的论理〈形〉
。础基论

ءنازاريالىق 。家论理〈名〉

نازىك 生娇；的弱柔，的弱娇，的嫩娇 ①〈形〉
娇 قول نازىك 的弱脆；的苦了不受，的养惯：
/ 手的嫩 كىشكەنتايىنان نازىك وسكەن بالا 小从
感的弱脆 كوڭىل نازىك 子孩的养惯生娇

的细纤 ساۋساق نازىك 的弱细；的细纤 ② 情
衰，的弱虚 ③ 音声的弱细 داۋىس نازىك / 指手
的弱软 كىسى نازىك 的弱薄，的弱软 ④ 的弱
棘；的敏机，的感敏，的妙微 ⑥ 罩灯的碎易 شىشا نازىك：的实结不，的断易，的碎易⑤ 人
的妙微 بايلانىس نازىك：的寸分有别特，的手
，的密精 ⑦ 题问的手棘 ماسەلە نازىك / 系关
得做 جاسالعان اسپاپتار نازىك：的巧精，的细精
。器仪的密精

نازىكتە- 细（得弄），彻透（得说）①〈动〉
详 ءتۇسىندىرۋ نازىكتەپ：细细详详（得搞），致
：致精（得做），密精（得做）② 明说地细
得变，手棘得变 ③ 密精得做 جاساۋ نازىكتەپ
نازىكتەپ بارادى. 杂复得变，妙微：بۇل ماسەلە بارعان سايىن
。杂复越来越得变题问个这

نازىكتەن- 嫩娇为成②态身反的 ①نازىكتە-
簿志意得变，苦吃能不得变，的弱柔为成，的
نازىكتە- ەەنساۋلىعى：弱软得变，弱脆得变，弱
。弱虚天一比天一体身（的她）（他）نەپ كەتۋ

نازىكتەندىر- 。态动使的 نازىكتەن-

نازىكتەۋ 。式定不的 نازىكتەن-

نازىكتەۋ 弱柔较比，的弱娇较比 ①〈形〉 I
弱虚较比 ③ 的弱细为较 ② 的弱脆较比：的
强坚够不，的弱软些有 ④ 的弱衰较比，的
手棘些有，的妙微较比 ⑥ 的实结太不 ⑤ 的
。的

نازىكتەۋ 。式定不的 II نازىكتە-

نازىكتىك 。词名象抽的 نازىك

ءنازىر 乃，宴悼，济赈，舍施〔宗〕[阿]〈名〉
。祀祭做 بەرۋ ءنازىر（席宴的人亡奠祭）：

ناك 。梨鸭大，梨〔植〕[波]〈名〉

ءنال （的形圆半），铁牙月（的跟后鞋）〈名〉
。掌鞋铁

نالدە- 半）钉，铁牙月钉（上跟后鞋在）〈动〉
。掌鞋铁（形圆

نالدەت- 。态动使的 نالدە-

نالدەۋ 。式定不的 نالدە-

ءنالدى 。的掌鞋铁上钉，的铁牙月上钉〈形〉

نالەت 祖骂〔咒〕 اتاڭا نالەت ▲ 咒念 جاۋدىرۋ نالەت / 咒诅 ايتۋ نالەت：骂咒，咒诅〈名〉

。德儿辈八了缺，宗

ئنالسز (形圆半)带不，的铁牙月钉有没〈形〉
。的掌鞋铁

ئنالى 见 ئنال.

ئنالىم 。鳝江，鱼鲇山〔动〕〈名〉

نامەنگەر 见 امەنگەر.

ئنان ①〈形〉高 ：的大巨，的梧魁，的大高
。士力大；物大然庞，物巨②鱼鲸的大巨 جايىن

ئناپاقا 得 ：处好，益利，宜便〈名〉 ئناپاقا الۋ
。处好予给 ئناپاقا بەرۋ / 宜便到

ئناپاقالى 获收有 ，的处益有 ，的处好有〈形〉
。的宜便占，的

ئناپاقاسز 可利无，的处益无，的处好无〈形〉
。的图

ئناپاقاسزدىق 。词名象抽的 ئناپاقاسز

ئناپسى ：欲贪，心贪，欲情，望欲 [阿]〈名〉
ئناپسسىن جامان ادام / 人的厌无得贪 ئناپسسى
تيۋ 克制自的己自情欲 / ئناپسسى ارانداي اشلۋ
。心贪起 ئناپسسى بۇزىلۋ / 足不心贪

ئناپسسىز ，的足不心贪，的厌无得贪〈形〉
。的滴欲涎垂，的婪贪

ناپسسىزدىك 。词名象抽的 ئناپسسىز

ئناپىل ▲ 拜礼的行履须必非〔宗〕〈名〉
ئناپىل ناماز 履须必次五，拜礼的行履须必非
。拜礼的外之行

ئنار ①〈名〉食饭，物食：ول ەكى كۇن بولدى
ئنار تاتاق جوق. 。西东吃有没他，了天两经已 / 料养收吸 ئنار الۋ ：养营，料养，分养 ②
ئنارى جوق تاماق 精〔转〕③ 食饭的养营有没
。进不水滴 ▲ ئنار سىزباۋ (تاتپاۋ) 髓精，华

نارەستە ，儿小 ，儿幼 ，孩婴，儿婴 ①〈名〉
岁一满不 نارەستە تولماعان ئبىر جاسقا ：儿孩小
的实朴，的朴质，的真天〔转〕② 儿婴的 ول
نارەستە ەمەس پە، ەشتەڭەنى ۇقپايدى. 他天真，
。懂不都么什

نارەستەدەي 的似儿孩小，的般儿婴 ①〈形〉
。的稚幼，的漫烂真天，的真天〔转〕②

نارەستەلى 子孩带，的子孩有，的儿婴有〈形〉
的：ول وتكەن جىلى عانا نارەستەلى بولدى. 他
。子孩个了有才年

نارەستەسىز 子孩过生未；的子孩有没〈形〉
。的

نارەستەسىزدىك 。词名象抽的 نارەستەسىز

نارگەس：نارگەس كوز 漂，睛眼的神有炯炯
。睛眼大的人诱，睛眼的亮

نارگەستەن- 。神有炯炯得显，亮漂得变〈动〉

نارگەستەنۋ 。式定不的 نارگەستەن-

نارگەستىك 。丽美，亮漂〈名〉

نارلەن- ，分养有得变，养营有得变 ①〈动〉
。沃肥得变②料养有得变

نارلەندىر- 。态动使的 نارلەن-

نارلەنۋ 。式定不的 نارلەن-

ئنارلى 料养有，的分养有，的养营有 ①〈形〉
：的沃肥 ② 物食的富丰养营ئنارلى ناعام：的
ئنارلى جەر 值价有，的义意有 ③ 地土的沃肥
。话的深意含 ئنارلى ئسوز 的：的深意含，的

نارلىلۋ 分养些一有，的养营些一有 ①〈形〉
。的沃肥较比 ② 的料养定一有，的

نارلىلىك 。词名象抽的 ئنارلى

نارسە ：品物，物什，西东 ①〈名〉 بۇل نە
نارسە؟ 么什 ②？西东么什是这：ول ساعان نە
نارسە ايتتى؟ 么什些一了说你给他 ③？事情；
他 ：象现，形情 ئبوگىن كوپ نارسە بستەدى.
。情事多好了做天今

نارسەلى 品物带，的物什有，的西东有〈形〉
。的

نارسەسىز 没，的西东带没，的西东有没〈形〉
。的手空；的品物带

ئنارسىز ，的分养含不，的养营有没 ①〈形〉
。的薄，的瘠贫，的沃肥不 ② 的料养含不

نارسىزدەۋ 料养含略，的养营有稍 ①〈形〉
。的沃肥微略 ② 的大不分养，的

نارسىزدىك 。词名象抽的 ئنارسىز

ئناسيحات ：动鼓，传宣 ①〈名〉 ئناسيحات
جۇرگىزۋ 进行宣传 / تەرىس ئناسيحات تاراتۋ 进
ئناسيحاتقا ：劝规，导劝，告劝 ② 传宣面反行
قۇلاق اسۋ 说劝从听 / ئناسيحات بەرۋ 告劝。
ئناسيحاتتا- ：动鼓，传宣 ①〈动〉 ساياساتتى
ئناسيحاتتاۋ 策政传宣 / ئناسيحات قىزمەتىن
劝，告劝，说劝 ② 作工传宣好做 جاقسى بستەۋ

劝规，导劝：سوزگه يلاندىرىپ، ئۇناسىيەتلەشتۈرۈش كۆنۈل بۇلۇش 重说劝和导诱视重。

ئۇناسىيەتلەتتى- ئۇناسىيەتلەت- 的态动使的。

ئۇناسىيەتلەشتۈرۈش ئۇناسىيەتلەت- 的式定不的。

ئۇناسىيەتچى 〈名〉劝说者，劝导者；动员者，传宣者。

ناسىيەتچىلىق 〈名〉劝导，说劝；动员，传宣。

ناسىبە 见 نەسىبە.

ئۇناسىل 〈名〉①氏族，族家，族系：ئۇناسىلى ئوخشىمىغان كىشىلەر 不同族系的人们 ②家门，家族：ئۇناسىلى ياخشى بولغان ئائىلە 家门好的家庭 ③后代，后裔，子孙：ئۇناسىلىدىن ئۇناسىلىغا قالتىرىش 传相代代/传遗后代。

ناسىلدەندىر- 〈动〉改良（畜牲指）：مال تۇقۇمىنى ناسىلدەندۈرۈش 改良畜牲的种品。

ناسىلدەندۈرۈش ناسىلدەندىر- 的式定不的。

ناسىلدەندىرىل- ناسىلدەندىر- 的态动被。

ناسىلدەش 〈形〉同种的，同族的，同系的，亲缘的。

ناسىلدەشتۈرۈش ناسىلدەش 的名象抽词。

ئۇناسىلدى 〈形〉良种的，良种的：ئۇناسىلدى مال تۇقۇمى / 良种畜牲 ئۇناسىلدى جىلىق 纯种马。

ناسىلدىلىق ①ئۇناسىلدى 的名象抽词，族系 ②纯 ③系属关系，亲属关系，血统关系。

ناسىلسىز 〈形〉种品良不（畜牲指），劣种的。

ئۇناسىلچىل 〈形〉义主族种，族系观念强的，重视族系关系统血的，维护族种利益的。

ناسىلچىلدىك ①ئۇناسىلچىل 的名象抽词 ②义主族种：ناسىلچىلدىككە قارشى تۇرۇش 反对种族主义。

ئۇناسىپ 〈名〉①食饭，食品，食物：مول ئۇناسىپ 丰盛的饭菜 ②福分，缘分。▲ ئۇناسىپ ئىدىڭ 有缘分了。

ناتىجە 〈名〉①结果，成果，成绩，效果：ناتىجىسى / 成绩作工 بۇل 果结情事件这：ئىشنىڭ ناتىجىسى قانداي بولدى؟ 何如？/ ناتىجە بەرۈش 产生效果 ②因为，由于；通过：ۋىرەنۈش ناتىجىسىندە جاھان ئىلىمنى بىلىۋالدى. 通过学习新知识获得才能。

ناتىجىلى 〈形〉有成果的，有成绩的，成绩有的，果结有的：جۇمىسى ناتىجىلى / 工作成绩有的 شارا ناتىجىلى 有效的，有效益的，有效果的。施措

ناتىجىلىك ناتىجىلى 的名象抽词。

ناتىجىسىز 〈形〉没成果的，没成绩的，果结没的。

ناتىجىسىزلىك ناتىجىسىز 的名象抽词。

ناۋبەت I 〈名〉①次序，序顺，序轮；流水轮：ناۋبەتچىنى كىرۈش / 入进序次按 ناۋبەتچىنى بىستەۋ / 次一—按序次排 ②做值班轮 ئىشنى ناۋبەتتە 第二次/回。

ناۋبەت II 〔阿〕〈名〉不幸，灾难，苦难。

ناۋبەتتى 〈形〉①值班轮的，流水轮的，序次轮的，前当的，前目的 ②的赛例照比：ناۋبەتتى جارىس 例行的；的哨兵 ②人值班，人轮班 ①〈名〉

ناۋبەتچى 。步哨，兵

ناۋەتەك 〈形〉懒惰的，不勤四体的，无能变得，懒惰成为。的劳恶逸好，的做懒吃好

ناۋەتەكتەن- 〈动〉懒惰吃好得变，勤四体不为变，物废。

ناۋەتەكتەنۈش ناۋەتەكتەن- 的式定不的。

ناۋەتەكتەك ناۋەتەك 的名象抽词。

ناۋمەز 〈形〉怨抱的，意满不的，满不的。

ناۋمەزدەن- 〈动〉意有，怨抱，满不。

ناۋمەزدەنۈش ناۋمەزدەن- 的式定不的。

ناش 见 ناش.

نە I 〈代〉什么，怎么，什么样：نە دەگەنىڭ؟ 你此对能？/ نە دەرسىڭ؟ 思意什么是这？/ نە دەسە، ۋ دەسىن（他）说什么？/ نەتكەن كىسى 人的样什么 / نە قىلغانىڭ؟ 去说他让就事回一什么是这你？/ نە كەرەكتىڭ بارى ▲ 有尽有应有 نە بولسا، سول بولسۇن 见脸什么有都 ▲ 一十二七三管不如，什么多，等何时 ▲ 放儿哪往脸把，人为稀以物此▲ نە جۇق بولسا سول قىممبات. 贵。

نە I 〈连〉 是就，…… 是不；者或，或 ……，要不……：نە تىڭدا، نە جاز 写者或听者或 / نە جەڭىلسەڭ، نە جەڭسەڭ 赢是就输是不 / نە ايران ٴش، نە قىمىز ٴش 要，奶酸吃不要 酒奶马喝不。

نەبارى 〈形〉全部的，有所的：اقشانىڭ نەبارى وسى 些么这就钱的有所。

نەٴبىر 〈形〉 ① 各种各，样么什的：نە ٴبىر قيىنشىلىقتاردى باستان كەشىرۋ 等何，么多的样各式 ② 过历经都难困么什 机的好么多样，的此如：نە ٴبىر جاقسى وراي 会。

نەگە 〈代〉为么什，为何：نەگە كەلمەيدى؟（他）来不么什为？ / نەگە دەسە 么什为说要。

نەگىز 〈名〉据依，据根；础基，基根：نەگىزىن سالۋشى 人基奠 / نەگىزىن قالاۋ 打基础 / ونىڭ سوزىندە ەشقانداي نەگىز جوق. 根无毫话的他。

نەگىزگى 〈形〉中，的要主，的本根，的本基：نەگىزگى قاينار 源根 / نەگىزگى تاجىريبە 验经的要主 ▲ 务任心中نەگىزگى مىندەت / نەگىزگى بىرلىك 基本单位 ▲ نەگىزگى جىنىستار 〔天〕基性岩▲ نەگىزگى جۇلدىز 〔地〕础基 ▲ نەگىزگى زات الماسۋ 〔理生〕基准星 ▲ نەگىزگى زاڭ 法宪 ▲ نەگىزگى سوزدىك قور 〔语〕基本词汇 ▲ نەگىزگى شاما 〔物〕基参本量 ▲ نەگىزگى ۇيەك 〔物〕基。根论出提，由理明说，据根出提 〈动〉 نەگىزدە- 。证

نەگىزدەل- نەگىزدە- 的态动被 ② 依，据根。发出……从，础基作当……把，据

نەگىزدەمە 〈名〉据依，据根，据证。

نەگىزدەن- نەگىزدە- 的态身反。

نەگىزدەۋ نەگىزدە- 式定不。

نەگىزدى 〈形〉据依有，的据根有，的础基有，的。

نەگىزدىك 〈形〉的本基，的础基：نەگىزدىك ونەركاسىپ 业工础基 ▲ نەگىزدىك قوسىلىستار 物合化氮性碱 ▲ نەگىزدىك جەرگىلىكتى ٴتىل 〔语〕言方础基 ▲ نەگىزدىك توتىقتار 〔化〕物化氧性碱。

نەگىزسىز 〈形〉无据根，的据依没；的基无：نەگىزسىز كۇدىك 毫无根据的由理无；的础据。闹取理无 / نەگىزسىز سوقتىعۋ 疑怀的。

نەگىزسىزدىك نەگىزسىز 的抽象名词。

نەگىزىنەن 〈副〉基本，上本体大，上。

نەگىر 〈名〉人黑：نەگىرلەردىڭ ازاتتىق كۇرەسى 黑人的解放斗争。

نەگىردەي 〈形〉黑象一样，的样，的黑黑，的黑黝。

نەعايبىل 见 ناعايبىل.

نەعىپ نە قىلىپ 略简形式。

نەعۇرلىم 〈副〉更，更加：نەعۇرلىم جاقسى بستەۋ 些好更得做 ▲ نەعۇرلىم…سولعۇرلىم 越……越，……愈，……愈 越：… ماسەلە نەعۇرلىم شكەرىلەي تالقىلانسا سولعۇرلىم جاقسى شەشىلەدى. 好越得决解就问题入深越得论讨。

نەداۋىر 〈副〉的当相，的当相度程，的定一，的：نەداۋىر سەمىز 肥当相 / نەداۋىر ناتيجەگە قول جەتكىزۋ 绩成的定一得取。

نەيلون 龙尼 〈名〉。

نەيترينو 〈名〉〔物〕中微，子微中。

نەيترون 〈名〉〔物〕中子：نەيترون بومباسى 弹子中。

نەكە I 〈名〉姻婚：نەكە قاعازى 证婚结 / نەكە زاڭى 法姻婚 ▲ نەكە جۇزىگى（ساقيناسى）证婚结 ▲ نەكە كۇالىگى 指戒婚结 ▲ نەكە قيار 在阿）（وقۇ）قيۇ نەكە 物礼的人婚证送赠 ▲ 婚金 نەكە التىن 礼婚行举（下持主的匐和指戒有放把上礼婚的持主匐阿在 نەكە سۇى 祝，母父方双其及娘新、郎新给敬水礼婚的糖。福幸满美活生愿。

نەكە II 〈名〉血坏（的出上身马季春指）。

نەكەلە- 〈动〉亲娶，婚结使，家成使：ول ۇلكەن ۇلىن نەكەلەپ قويماقشى. 大让备准他婚结子儿。

نەكەلەن- ① نەكەلە- 的态身反 ② 结婚：ول الدە قاشان نەكەلەنىپ العان. 婚过结已早他。

نەكەلەس- نەكەلە- 的态互交。

نەكەلەت- نەكەلە- 的态动使。

نەكەلەۋ نەكەلە- 的式定不的。

نەكەلى 〈形〉的偶配有,的婚已。

نەكەلىك 〈形〉的婚结,的姻婚: نەكەلىك قاعاز 结婚证。

نەكەن 〈副〉独,自独;个两--。

نەكەن-نۇقان 见 نەكەن-سايان.

نەكەن-سايان 〈形〉的见罕,的见少,的少很,的少稀: بۇل جەرگە ادامدار نەكەن سايان كەلەدى. 这里人有少很来人。

نەكەس 〈形〉[波]的险阴;的恶憎,的恨可,的诈诡。

نەكەستىك نەكەس 的名象抽词。

نەكەسىز 〈形〉的婚未,的婚结式正非;的偶配无: نەكەسىز تۇلعان بالا. 私生子。

نەكتار 〈名〉(的中话神腊希)仙,液玉。

نەلىكتەن 〈代〉为,么什为,何为,么什于由,因为: ول نەلىكتەن كەلمەيدى؟ 他来不么什为?

نەمە 〈名〉东,西,家,伙,厮: كەرەككە جارمايتسن نەمە / 废物狗 ەيت نەمە 西东。

نەمەنە I 〈名〉未,女孙重,孙重。

نەمەنە II 〈代〉么什,么什,西东么什: نەمەنە ىستەپ وتىرسىڭ؟ 你做什么?/ بۇل قارىنداش ەمەي نەمە؟ 这是不是笔铅?

نەمەرە 〈名〉女孙,子孙 ▲ نەمەرە ەتىن جەپ، سۇيەگىن بەرەدى. 【谚】孙了完啃子孙给扔头骨(孙子的孝不)奶奶了。

نەمەرەلەس 〈形〉兄堂,弟兄伯叔,系关伯叔: نەمەرەلەس اعايىن 亲远弟。

نەمەرەلى 〈形〉的女孙有,的子孙有: ۇزاق وتپەي نەمەرەلى بولاسىڭ. (你)就久不抱会孙子。

نەمەرەسىز 〈形〉的女孙没,的子孙没: ول بۇل دۇنيەدەن نەمەرەسىز كەتتى. 他一生有没中孙子过抱。

نەمەرەسىزدىك نەمەرەسىز 的名象抽词。

نەمەرە-شوبەرە 〈名〉孙孙子子,孙子。

نەمەسە 〈连〉不要,者或,或: نەمەسە ەرتەڭ كەلسىن. 要不让他明天来。

نەمقۇرايدى 〈形〉的虎虎马马,的心认不关不漠,的率轻,的真认不: نەمقۇرايدى پوزىتسيا 度态的真 / 河开口信 ايتا سالۋ نەمقۇرايدى 这 / بۇل ماسەلەگە نەمقۇرايدى قاراۋعا بولمايدى. 视忽能不问题个。

نەمقۇرايدىلىق نەمقۇرايدى 的名象抽词。

نەندەي ① 〈代〉么什: نەندەي جۇمىسىڭ بار؟ 你有么什事?/ نەندەي دۇنيە 西东么什多 ② 幸么多福。

نەندەيلىك 〈形〉的此如,等何,么么多,的样么怎,的样么什: نەندەيلىك اسىعىس جۇمىس. 的此如,的等何,的事的急着么多。

نەون 〈名〉〔化〕氖。

نەپتون 〈名〉〔天〕海王星。

نەربى 见 نەرۋ.

نەرۋ 〈名〉神经: ورتالىق نەرۋى 中枢神经 / اسقازان نەرۋى 胃神经 / نەرۋ كلەتكالارى 精神 / نەرۋ اۋرۋى 病神经 / كەزەگەن نەرۋ 迷胞细。

نەسەپ 〈名〉便,液尿,尿小: نەسەپ جولى 尿道 ▲ نەسەپ جولىنا تاس بايلانۋ 石结道尿闭。

نەسەپسىز 〈形〉的便小解没,的尿无: ەكى كۇن نەسەپسىز جاتىر 两天便小解没。

نەسەپسىزدىك ① 症尿无。② 词名象抽的 نەسەپسىز。

نەسيە 〈名〉欠赊;贷信: نەسيەگە بەرۋ 赊 / نەسيەگە الۋ 购赊 ▲ شومەلەنى ۇشوبىم بار 卖草小把莫【谚】,产财作算西东的来赊将勿,草的冬越作当堆。

نەسيەسىز 〈形〉的易交钱现,的欠不赊不。

نەسيەسىزدىك نەسيەسىز 的名象抽词。

نەسىبە ① 〈名〉份一,分部(的得所人某)(的得所命中注定) ② 饭份一的得应午中 تۇسكى نەسىبە 福赐的主真: قۇدايدىڭ بەرگەن نەسىبەسى。

نەسىبەلى 〈形〉的分福有,的气福有,的运幸,的好气运。

نەسىبەسىز 〈形〉的分福没,的气福没,的运走不,的碰壁到,的霉倒;的。

نەسىبەسىزدىك نەسىبەسىز 的名象抽词。

نەسىپ 见 نەسىبە.

نەفەلين 〈名〉石霞〔矿〕。
نەفت 〈名〉石油，油原，油：نەفت ئوندىرۇش 产生石油。
نەشە 〈代〉干若，个几，少多：نەشە كىشى كەلدى؟ 几个人来了？/ نەشەگە كەلدىك؟ 几你各式各，的样各种各 ▲ نەشە ئۆرلى 了岁？的样。
نەشەۋ 〈代〉几个，多少：جان سانى نەشەۋ؟ 你们兄有人口几个？/ اغايىندى نەشەۋسىڭدەر؟ 你弟几个？
نەشىنشى 〈数〉几第？第几：个几第：نەشىنشى قاتاردا وتىراسىڭ؟ 你坐在第几排？
نياز 〈名〉施布，施舍。
نيەت 〈名〉[阿] ① 心意，意心，愿意，愿心，眼心：人的心好 كىشى جاقسى نيەتى 心，肠：نيەتى 别有用心 / 坏心肠 نيەت ارام 意 ② 向，意，图意：图企，打算，算：نيەتى نە؟ ونىك 他的图企 ▲ 什么是心？ ▲ 真心，真意，实心 اق نيەت ▲ 黑心肠 قارا نيەت ▲ 善良心底 اسكا تويعىزباسالىك دا، اق نيەتكە تويعىز. 【谚】诚意过酒席。
نيەتتەن- 〈动〉打算，想，要：……下决心；……企图，……：ول مۇعالىم بولۇعا نيەتتەنىپ ئجۇر. 他想当师教。
نيەتتەندىر- نيەتتەن- 的使动态。
نيەتتەنۇ نيەتتەن- 的不定式。
نيەتتەس 〈形〉同志，道同，心同，德同的合，的意一心一，的愿心同共有：نيەتتەس دوس بولۇ 成为德同心同的友朋。
نيەتتەستىك 词名象抽的 نيەتتەس。
نيەتتى 〈形〉有……的心用：اق نيەتتى 的心好 / قارا نيەتتى 的心用有别 / جات نيەتتى 的良不心居，的图企有，的算打有，的图意有。
نيەتتىلىك 词名象抽的 نيەتتى。
نيزام 〈名〉[阿] ① 章，规，规法，度制 ② 章规程。
نيكەل 〈名〉镍〔化〕：نيكەل-حروم قورىتپاسى 金合铬镍。
نيكەلدە- 〈动〉镍镀。
نيكەلدەۋ نيكەلدە- 的不定式。
نيكەلدى 〈形〉镍含，的镍镀 ▲ نيكەلدى بولات 钢镍 ▲ نيكەلدى قورىتپا 金合镍。
نيكوتين 〈名〉精草烟，丁古尼 ▲ نيكوتين قىشقىلى 酸克尼〔化〕。
نيترون 〈名〉(维纤学化)龙特尼〔化〕。
نوباي 〈名〉① 坯毛；框框，廓轮；图草；样模；样模得画一有点：نوبايى ۇقساپ كەلەدى. 儿谱 / 来出计设廓轮把先 نوبايىن جوبالاۋ 象 / 不说话 نوبايىن كەلتىرىپ سويلەي الماۋ ئسوزدىك 说地略大 ② 上子点到：概大，体大，略大 نوبايمەن ايتقاندا 大致的概大出弄，框框出：نوبايلاپ سىزۋ 大致的估：نوبايلاپ اينۇ 估，的计着说。
نوبايلا- 〈动〉摘，廓轮出摘地致大，图构。
نوبايلان- نوبايلا- 的态动被。
نوبايلاس- نوبايلا- 的态互交。
نوبايلات- نوبايلا- 的态动使。
نوبايلاۋ نوبايلا- 的不定式。
نوبايلى 〈形〉致大有，的图草有，的廓轮有，的子样。
نوبايسىز 〈形〉子样致大有没，的廓轮有没，的子样象不，的看难；的。
نوبايسىزدىق 词名象抽的 نوبايسىز。
نوعالا 〈名〉眼骨；斑白膜角，障内白，翳白：症。
نوعان 〈形〉货蠢；的笨愚，的知无。
نويابر 〈名〉十一月：نويابىردىك باسى 十一初月。
نويان 〈形〉① 巨的大特，的大巨：كۇش نويان 的梧魁，的大高(材身) ② 量力的大出，的样好，的尖拔 ③ 子伙小的梧魁：ۇيرەتۇدە نويان 学的萃拔类出，的色出，的众。色出绩成习。
نوقاي 〈形〉知无昧愚，的蠢愚，的理事明不，的鲁粗，的野粗，的蛮野；的。
نوقايلىق 词名象抽的 نوقاي。
نوقات I 〈名〉点，点圆，点小，点黑：السىتان ئبىر نوقات كورىنەدى. 远出处现了一个黑点。
نوقات II 〈名〉豆嘴鹰，豆挑〔植〕。

نوقتا 〈名〉① 羁，笼头：انقا نوقتا سالۋ 给笼过套 / نوقتا سالىنباعان اساۋ 未头笼戴马 ▲ 斑娠妊，斑孕〔转〕② 马烈的头 نوقتا كيۋ 由自制限，制控 ▲ 由自失丧 نوقتا سالۋ 。

نوقتالا- 〈动〉① 戴（套，上）头笼：انتى نوقتالاپ ٴمىنۋ 套上头笼骑马〔转〕② 马，制控，范就使，从服使，制限 。

نوقتالان- نوقتالا- 的被动态 。

نوقتالاڭقىرا- 〈动〉制限加稍，制控些有 。

نوقتالاڭقىراۋ نوقتالاڭقىرا- 的不定式 。

نوقتالاس- نوقتالا- 的互交态 。

نوقتالات- نوقتالا- 的使动态 。

نوقتالاۋ نوقتالا- 的不定式 。

نوقتالى 〈形〉① 戴头笼的〔转〕② 受制控的，的制管，的制限被，的 。

نوقتاسسز 〈形〉不戴头笼的，未上头笼的，：نوقتاسسز ات 马之羁不荡放〔转〕② 不忌顾所无，的惮忌无肆，的 。

نۇقتاسسزدىق نوقتاسسز 的抽象名词 。

نوما 〈名〉〔医〕走马疳 。

نومەر 见 ٴنومىر.

نوركا 〈名〉①〔动〕貂水 ② 皮貂水 。

نورما 〈名〉① 均平，量定，额定，额准：نورماسى بويىنشا ەڭبەك 额定动劳 / نورماسى ٴبولۋ 按量定（食粮），粮口 ② 配分量定：نورما الۋعا بارۋ 买粮口去 ③ 率，率例比：پايدا نورماسى 率润利 。

نورمال 〈形〉的规正，的态常，的常正 。

نورمالا- 〈动〉规，额准标定规，额定定规，：نورمالاپ قامداۋ 应供量定量定 。

نورمالان- نورمالا- 的被动态 。

نورمالات- نورمالا- 的使动态 。

نورمالاۋ نورمالا- 的不定式 。

نورمالى 〈形〉的给配；的量定有，的额定有：نورمالى ەت / 食粮的量定配肉的给 。

نورماسسز 〈形〉不，的量定不，的额定有没，的量限开敞，应供的量定不：نورماسسز قامداۋ 应供 。

نورماسسزدىق نورماسسز 的抽象名词 。

نوتا Ⅰ 〈名〉曲乐，谱歌，谱乐〔音〕：نوتا بەلگىسى 音符 / نوتا ۇيرەنۋ 学谱 / نوتامەن ايتۋ 按谱乐唱 。

نوتا Ⅱ 〈名〉照会，会照，牒通：نوتا تاپسىرۋ 递交照会 / قارسىلىق نوتا 抗议会照 。

نوكەر 〈名〉①11—12世纪义的族贵古蒙时 ③ 兵亲的中族古蒙时世纪13 ② 兵勇，弁马，从侍，卫侍，士卫，兵护 。

نوكەرلى 〈形〉兵护带，的弁马有，的从侍有，的士卫带，的 。

نوكەرسسز 〈形〉不，的士卫带不，的从侍有没，的兵护带 。

نوكەرسسزدىك نوكەرسسز 的抽象名词 。

ٴنول 〈名〉①零，零度：نولدەن تومەن 零下 ② 零（语用校学）：分零，零得الۋ نول ٴ。分零

ٴنومىر 〈名〉① 码号，数号，号：كىتاپ ٴنومىرى 书号 ② 间房（的馆旅）：قايسى نومىرگە ٴتۇستىڭىز؟ 你住哪个间房？ ③ 目节：كەزەكتەگى ٴنومىر 下一个目节 ④ 数分：بەس ٴنومىر الۋ 得分五 。

نومىرلە- 码号上打，数号有使，号编：ورىندىقتاردى نومىرلەۋ 把座位上编号 。

نومىرلەن- نومىرلە- 的被动态 。

نومىرلەس- نومىرلە- 的互交态 。

نومىرلەت- نومىرلە- 的使动态 。

نومىرلەۋ نومىرلە- 的不定式 。

ٴنومىرلى 〈形〉的码号有，的数号有，的号：قىرقىنشى ٴنومىرلى ەتىك 40号的子靴 。

ٴنومىرسسز 〈形〉码号有没，的数号有没 ①的号按不，的号对不 ②的号编未，的 。

ٴنوپىر 〈名〉人的多众，的群人：قالىڭ ٴنوپىر 人的麻麻密密 。

نوسەر 〈名〉雨豪，雨大盆倾，雨暴：نوسەر قۇيۋ【谚】▲雨大下 نوسەر الدىندا ناجاعاي ويناىدى. 闪电鸣雷时来雨暴 。

نوسەرلە- 〈动〉盆倾雨大，雨大下：جاڭبىر نەشە كۇن نوسەرلەپ جاۋدى. 了下地住不雨大 天几 。

نوسەرلەت- ① نوسەرلە- 的使动态②，雨大下，盆倾雨大：جاڭبىر نوسەرلەتىپ جاۋۋ 盆倾起下

。雨大盆倾着顶，雨大着冒 ③ 雨大

نوسەرلەۋ نوسەرلە- 。式定不的

نوسەرلى 〈形〉的雨大盆倾，的雨大下：نوسەرلى كۇنى 天雨下 。

نۇ 〈形〉的密稠，的密浓，的密茂：نۇ ورمان 密林(林女处) / ئيت تۇمسىعى وتپەيتىن نۇ ورمان 林森始原的密茂 。

نۇزۇ 〈名〉族怒：نۇزۇ ئتلى 言语族怒 。

نۇزۇشا 〈形〉①的式族怒，的族怒：نۇزۇشا كيىم 言语族怒：سەن نۇزۇشا بىلەسىڭ بە؟ 吗话族怒讲会你 ？ ② 装服族怒

نۇق 〈名〉〔宗〕诺亚：نۇقتىڭ كەمەسى نوح 方亚诺 。舟

نۇقسان 〈名〉碍阻；害损；响影，碍妨：قىزمەتكە نۇقسا جەتكىزۇ 响影来带作工给 。

نۇقتا 〈名〉①点，点地，点上面地）一（定的 扫点一准对 وقتى ئبىر نوقتاغا جاۋدىرۇ 方地：نۇقتالارىن عانا جازىپ 心核，点重，点要：نۇقتالارىن 射 ② 要 الۇ 记 。点要

نۇقتالى 〈形〉的要主，的点重：نۇقتالىق ماسەلە 重点题问 / نۇقتالى تەكسەرۇ 查调点重 。

نۇقۇ نۇقى- 。式定不的

نوقى- 〈动〉戳，捅：ساۋساعىمەن نۇقۇ 用手指 。捅

نۇقىقتىرا- 〈动〉戳劲使，捅力用：。杵地狠狠

نۇقىقتىراۋ نۇقىقتىرا- 。式定不的

نۇقىس- نۇقى- 。态互交的

نۇقىت- نۇقى- 。态动使的

نۇر 〈名〉辉光，芒光，明光，光曙；线光，光：كۇن نۇرى 光阳 / الەمگە نۇر شاشۇ 光照人间 / نۇر اكەلۇ 带来光明 ▲ بەتىنەن نۇرى تامۇ 漂亮，光阳（توگۇ）جاۋۇ نۇر ▲ 看好貌容，丽美，亮 。福幸到得；照普

نۇرا 〈名〉沟水，沟深 。

نۇرلان- 〈动〉烂灿得变，亮发，光放，光发：كوزى نۇرلانۇ 光代时 / زامان نۇرلانۇ 烂灿辉 。光

نۇرلاندىر- ①نۇرلان- 态动使的 ② 耀照，耀照 。光使，彩光有使，亮

نۇرلانۇ نۇرلان- 。式定不的

نۇرلى 〈形〉①的烂灿，的辉光，的明光：نۇرلى بولاشاق 神，的神有炯炯 ② 程前的烂灿 。的奕奕采

نۇرسىز 〈形〉的光无，的淡暗 。

نۇرسىزدىق نۇرسىز 词名象抽的 。

نۇسقا I 〈名〉本(一之西东样同干若指)，本，份，件，个：مونداي سوزدىكتەن وعان ەكى نۇسقا كەرەك. 这 / ئبىر نۇسقا 。本两要需他典词种这 ；子样，本样，品样，本蓝 ② 件文份一 حۇجات 型，式样 ③ 品样装服 كيىمنىڭ نۇسقاسى 本标：كيىمنىڭ نۇسقاسى 廓轮；型模，式模；式 جاڭا نۇسقاداعى مىلتىق 的器机 ماشينانىڭ جاڭا نۇسقاسى / 枪步的式新 字八 ① ون ەكىنشى ئبىر نۇسقا جوق ▲ 号型新 。嘴马对不唇驴 ② 据根无毫，撇一有没

نۇسقا- I 〈动〉给指；示指，点指，指：قولمەن نۇسقاۋ / ەل ونىڭ نۇسقاعان جاعىنا قارادى. 指手用 。去望向方的指所他着朝们人

نۇسقالا- 〈动〉大出做，式样出做，子样出做 。廓轮的致

نۇسقالاۋ نۇسقالا- 。式定不的

نۇسقالىق 〈形〉的式样，的本样，的品样，的型 。

نۇسقاڭقىرا- 〈动〉给指步…进，指一指再：ونىڭ ئۇيىن جاقسىراق نۇسقاڭقىراپ جىبەرشى. 示指确明 。下 指好好家的他把你请

نۇسقاڭقىراۋ نۇسقاڭقىرا- 。式定不的

نۇسقاس- نۇسقا- II 。态互交的

نۇسقاسىز 〈形〉不，的式样有没，的品样有没 。的眼顺不，的看难式样；的式样有具

نۇسقات- نۇسقا- II 。态动使的

نۇسقاۋ I 〈名〉示训，令指，导指，示指：نۇسقاۋ بەرۋ 示指予给 / قىزمەتكە نۇسقاۋ كورسەتۋ 作工导指 。

نۇسقاۋ II نۇسقا- 。式定不的

نۇسقاۋشى 〈名〉者点指，者导指，者示指：ساياسي نۇسقاۋشى 员导指治政 。

نۇسقاۋشىلىق 领，任责导领，作工导指 。责职导

نۇكتە 〈名〉(.)号句的中号符点标〔语〕▲ ايقاس نۇكتە〔数〕点交 ▲ بۇرىشتىق نۇكتە〔数〕

角点 جاي نۇكته 。点常寻〔数〕
微，的儿点丁一，儿点一如犹〈形〉 نۇكتەدەي
。的儿点小一，的小
。的号句有，的儿点带〈形〉 نۇكتەلى
。的号句有没，的儿点带不〈形〉 نۇكتەسىز
（劲使），满塞（劲使），塞（力用）〈动〉 نىعا-
袋口往毛把 قاپقا ئجۇندى نىعاپ سالدى 满填：
里 的满满得塞 。
：强加到得，固牢得变，固巩〈动〉 نىعاي-
。了固巩防国 مەملەكەت قورعانسى نىعايدى.
。态动使的 نىعاي- نىعايت-
。式定不的 نىعاي- نىعايۇ
堵，住堵，住塞 ② 态动被的 نىعا- ① نىعال-
。塞
，填（力用再），塞（劲使再）〈动〉 نىعاڭقىرا-
。装（劲使再）
。式定不的 نىعاڭقىرا- نىعاڭقىراۇ
使），满塞（劲使），塞（力用）① 〈动〉 نىعارلا-
袋麻往 استىقتى داعارعا نىعارلاپ سالۇ 满填（劲）：
。压上地往劲使 جەرگە نىعارلاۇ 压（劲使），按（力用）② 食粮装劲使里
。态互交的 نىعارلا- نىعارلاس-
。态动使的 نىعارلا- نىعارلات-
。式定不的 نىعارلا- نىعارلاۇ
。态动使的 نىعا- نىعات-
。式定不的 نىعا- نىعاۇ
硬坚；的紧紧（得装），的实瓷 ①〈形〉 نىعىز
地的硬坚质土 توپىراعى نىعىز جەر 的定坚，的
实结 ② نىعىز دەنە：的健强，的壮强，的实结
。体身的
得装，实瓷使，硬坚使，定坚使〈动〉 نىعىزدا-
积把风大 بوران قاردى نىعىزداپ تاستاپتى. 紧：
。的实实结结得吹雪
。态动被的 نىعىزدا- نىعىزدال-
显〔转〕 ② 态身反的 نىعىزدا- ①نىعىزدان-
口的慢傲用 نىعىزدانا سويلەۋ 子架拿，气神得：
。说吻
。态互交的 نىعىزدا- نىعىزداس-
。态动使的 نىعىزدا- نىعىزدات-
比（得装），的实瓷较比①〈形〉 I نىعىزداۋ

强较比，的实结较比 ② 的硬坚些有；的紧较
。的壮
。式定不的 نىعىزدا- II نىعىزداۋ
。词名象抽的 نىعىز نىعىزدىق
。式定不的 نىعىزسى- نىعىزسۇ
现表，子样的气神付一出装〈动〉 نىعىزسى -
。世一可不得显，慢傲得
，的健稳，的力有，的定坚〈形〉 ئسوزى：نىق
。伐步的健稳着迈 / نىق باسۇ 硬气口
的健稳着迈 / ايامىن نىقتاپ باسۇ 打劲使 ۇرۇ：健稳使；力用，劲使〈动〉 نىقتا- نىقتاپ
。伐步
。态动被的 نىقتا- نىقتال-
。态动使的 نىقتا- نىقتات-
。式定不的 نىقتا- نىقتاۇ
见 دىم. نىمىم
。心背〔方〕〈名〉 نىمشا
：象迹，象现；势趋，向趋，向倾〈名〉 نىسداي
كاپيتاليستىك نىسداي 向倾义主本资 / بۇل
。象迹的好是不这 جاقسى نىسداي ەمەس.
：子靶，标目 ①〈名〉 نىسانا
对准标目 / نىسانا اتۋ 靶打 ②宗：的目，旨
。的目要主的己自作当童儿育教 تاربيەلەۋدى ئوزىنىڭ نەگىزگى نىسانا ەتۋ 把
样一子靶象 ，的样一标目象〈形〉 نىساناداي
。的出突，的显明，的目醒；的
。（标目）准对，（子靶）准瞄〈动〉 نىسالا-
。式定不的 نىسالا- نىسالاۋ
目有，的确明标目，的标目有〈形〉 نىسانالى
。的确明的目，的的
，的确明不标目，的标目无〈形〉 نىساناسىز
放的无 اتۋ ق وس نىساناسىز：的目盲，的的目无
。矢
：欲禁；足满，足知〈名〉 نىساپ
。足知要人 / نىسابى كەتكەن جان 不 كەرەك.
。人的足知
，的足满不 ，的足知不〈形〉 نىساپسىز
。的厌无得贪，的 婪贪
。词名象抽的 نىساپسىز نىساپسىزدىق
。的婪贪不，的足知〈形〉 نىساپتى

نساپتلىق نساپتى 的抽象名词。

نسپى Ⅰ〈名〉姓名：نسپىڭ كىم؟ 你叫什么名字？

نسپى Ⅱ〈副〉无毫，也么什：ۋىنده نسپى دا جوق 家里什么也没有 / استىقتان نسپى قالمادى. 一点儿粮食都有没了。

نىشان ①〈名〉神：采神，色神，态神，情神 ②色神的惧恐：ۋرەيدىڭ نىشانى，兆征，候征，征特，志标；象迹；兆预：كۇزدىڭ نىشانى 天秋的象迹。

نىشانا 见 نسانا.

ءنىل ①〈名〉液，汁（的实果、叶）：ءشوپتىڭ ءنىلى 青草的汁 / المانىڭ ءنىلى 苹果汁 ②〈名〉群青：靛蓝，青白：نىلگە سالۋ 漂。

نىلدەلە- 〈动〉染色，色兰成使。

نىلدەل- نىلدە- 的被动态。

نىلدەت- نىلدە- 的使动态。

نىلدەۋ نىلدە- 的不定式。

ءنىلدى 〈形〉汁多的，汁液多的：ءنىلدى وسىمدىكتەر 多汁植物。

نىلدىلەۋ 〈形〉多汁的，多液汁的。

و Ⅰ 母字个八十第的中表母字文克萨哈。
و Ⅱ 开一，初最 ولا 式形写缩的 ▲ 和 باستا
世岸彼，世后 دۇنيه 也(她) 他 دا 和 ▲ 始
▲ 界 دۇنيەگە انتاندى (ساپار شەكتى) 去
和 جاق 那边 ▲ 和 كەز 当 时那，时
▲ 天那 و نەگە 他(她) 么什为？
و Ⅲ 求请；感伤；异惊；喜欣示表)〈叹〉
呀唉，呀，唉，呵(情感种各等
باتەس، ەندى نە پالە كۇتىپ تۇر ەكەن الدىگدا؟
▲ 祸灾么什着临面你，斯太白的怜可，唉
▲ 啊好(同赞，意满，意同示表) بارەكەلدى
جاساعان (ئتاڭىرى)(叹恳示表)。
وبا Ⅰ 〈名〉① 山，丘山 ② 堆头石，堆土
③ 坡 地墓，堆坟。
وبا Ⅱ 〈名〉瘟疫，乱霍〔医〕：وبا اۇرۇى 瘟
疫 / وبا كەلۇ 行流疫瘟 / وبا ئتيۇ 染上乱霍 /
传 瘟牛 وباسى سيىر。
وباداي 〈形〉象土堡的似拙笨；的胖肥，
(得胖)的看难：وباداي بولماي تۇرشى بىلاي 你
别 开走，事碍。
وبال ①〈名〉罪，孽罪，过罪，恶罪；失过：
جوقتاماسام وبال عوي. 我 泪流哭痛不若
وبالى ونىڭ：幸不，霉倒，枉冤 ②。过罪种一是
سەندە. 他了害你是 ▲。وبال بولۇ 受罪，受
苦 ▲ وبال جوق 得应有罪，该活 ▲ وبالى
جىبەرمەۋ 报好得不，场下好有没 ▲ وبالسم
好得不上马你让（我害你）〔咒〕 انتاتىپاسىن
死 ▲ وبالىنا قالۇ 害损受，霉倒使，害 ▲ وبالى
归能不，罪怪该应不 (وبالى نەشىك) نە كەرەك
ئوز 于咎 ▲。受自作自，取自由咎 وبالى وزىنە
怜可；的屈委，的屈冤，的枉冤〈形〉 **وبالدى**
(屈受)冤含 بولۇ 的幸不，的。
وبال-ساۋاپ 〈名〉过功，恶善：وبال-ساۋابى
سەندە. 应报的得应到得会你。
وبالسز〈形〉① 的辜无，的失过无，的罪无
不② 捕被辜无 قولعا النۇ：وبالسز 的枉冤
：وبالسز，的受自作自，的得应有罪，的枉冤
جەسىن تاياقتى 揍挨该活。
وبالسىن- 〈动〉：隐恻，怜可，惜怜，悯怜
جاۋدى وبالسىنۇعا بولمايدى. 人敌悯怜能不。
وبالسىندىر- وبالسىن- 的态动使。
وبالسىنۇ وبالسىن- 的式定不。
وبالسىنىس- وبالسىن- 的态互交。
وباشق〈名〉①堆土小②堆墓小。
وبيەكت 〈名〉① 体客〔哲〕②：标目，象对
زەرتتەيتىن وبيەكتى 象对究研。
وبيەكتيۇ 〈名〉客观：وبيەكتيۇ جاعداي 观
势形。
وبيەكتيۇيزم〈名〉①客观〔哲〕②义主观客
度态。
وبيەكتيۇتى 〈形〉客观的；的正公：وبيەكتيۇتى
شىندىق 实现观客。
وبيەكتيۇتىلىك 〈名〉客观，性观客。
وبيەكتىلىك 〈名〉客观，性观态。
وبلىس 〈名〉洲：له قازاق اۇتونوميالى وبلىسى
州治自克萨哈犁伊。
وبلىستىق 〈形〉的州，的级州：وبلىستىق
مەكەمەلەر 关机级州。
وبراز Ⅰ 〈名〉①(的写描品作术艺)型类，
型典(的物人的写描所中品作术艺)。
وبراز Ⅱ 〈名〉〔宗〕神像：وبرازدارىن قيراتىپ
الماۋ ئۇشىن جاي ئجۇرىپ وتىرىپتى. (他)把怕
着走地慢慢而碎碰像神的中手。
وبرازدا- 〈动〉动生得变，化象形：وبرازداپ
ايتۇ 象形得说。
وبرازدان- وبرازدا- 的态动被。

وبرازداۋ وبرازدا- 的不定式。

وبرازدى ①〈形〉的象形，的化象形；神态 ②言语的象形的，的现活生动的，的色绘声绘的：وبرازدى سوزدەر 的喻借的喻譬。

وبرازدىق 见 وبرازدىلىق.

وبرازدىلىق وبرازدى 的名词。

وبۇ وپ- 的不定式。

وبۋ وبق- 的不定式。

وبق-〈动〉贪出露，厌无得贪，婪贪；吃贪：تاماقتى وبعىپ جەۋ 饭吃地咽虎吞狼 / كورىنگەنگە وبعۇ 么什到得想就么什到见 的动使态。

وبقتىر- وبق- 的动使态。

وبىل- وپ- 的被动态。

وبىلىس 见 وبلىس.

وبىر 〈形〉厌无得贪，的婪贪，的吃贪 ①的：وبىر ادام 贪厌无的人 ②吸血，鬼的饕餮 ▲ 徒之饕餮。وبىر ولجا ەۇشىن ولەدى، كۇنشىل كۇندەۋمەن بولەدى.【谚】之义不为的厌无得贪 间离拨挑而妒嫉因的大心妒嫉，身丧财。

وبىرلان- 〈动〉吞虎咽，食急。

وبىرلانۋ وبىرلان- 的不定式。

وبىرلىق وبىر 的名词。

وبىرشىل 〈形〉厌无得贪，的婪贪；的吃贪的足知不，的。

وبىرشىلدىق وبىرشىل 的名词。

وبىس- وپ- 的互交态。

وۋوش 〈名〉[俄]菜蔬，菜青。

وۋوشتىق 〈名〉园菜，地菜。

وگورود 〔俄〕〈名〉园菜。

وگورودتىق 〈形〉菜园的：وگورودتىق جەر 的地园菜。

وعاش ①〈形〉孤，的独孤，的个单，的独单：ول ەلدەن وعاش 的群合不；的零零孤；的单零孤 تۇر. / وعاش تاۋ 边一在站人一自独他。不，的适合不，的意合不，的妥不 ②头山的零话的妥欠说：وعاش ەسوز سويلەۋ 的妥欠，的当 ③的眼顺不；的怪奇，的怪古：وعاش كورىنۋ 扭别着看。

وعاشتان- ①〈动〉出凸得显，独孤得变 ②怪古显，眼顺不 ③意适合不，妥欠

وعاشتانۋ وعاشتان- 的不定式。

وعاشتىق وعاش 的名词。

وداعاي I 〔语〕〈名〉词叹感：وداعاي سويلەم 句叹感 / وداعاي ەسوز 词叹感。

وداعاي II ①〈形〉巧灵不，的活灵不，的拙笨：他 وداعاي ۇستاپ وتىر. 的笨：ول قارىنداشتى وداعاي ۇستاپ وتىر. 他的僻怪，的怪古；的鲁粗 ②笔铅着握地拙：وداعاي مىنەز 气脾的怪古。

وداعايلا- 动行独单，群离，开离，离分〈动〉：ول وداعايلاپ ەبىر شەتكە شىقتى. 他开离自独 了去边一到走群人。

وداعايلان- وداعايلا- 的态身反。

وداعايلاۋ وداعايلا- 的不定式。

وداعايلىق وداعاي II 的名词。

وداق 〈名〉①盟，盟联：جۇمىسشى-دىحان وداعى 协③联苏 盟联农工 ②邦联：سوۋەت وداعى 会；团：جاستار وداعى 团年青 ④约，约盟，约协：اتلانتيكا وداعى 大 约协洋西。

وداقتاس I 〈名〉者盟同，者盟联①的：سەنىمدى وداقتاس 可靠的者盟联 ②的盟同，的盟联，的者盟同：وداقتاس ەل 国盟 / وداقتاس ارميا 军盟。

وداقتاس- II 盟，盟联成结，同成结〈动〉。

وداقتاستىر- وداقتاس- II 的使动态。

وداقتاستىق 〈形〉盟联，盟同，的约盟；的。

وداقتاسۋ وداقتاس- II 的不定式。

ودان-بۇدان〈副〉由儿这由，儿那由，面方各从：ودان-بۇدان جيعان اقشا 处四的来借钱。

ودان: ودان دا (ودان ارى) 更，加越，加比…步一进，更…。

ودەكولون 〈名〉水露花。

ودەيال 〈名〉毯棉，毯毛。

ودەون 〈名〉音乐堂(的腊希古)。

ودىر 〈形〉的群合不，的鲁粗（脾气）的怪古。

ودىراي- ①〈动〉看地惊吃，望地讶惊：ودىراىىپ قاراۋ 望地异惊 ②看地恶厌；睨睥，视怒，眼白翻：ول ودىرايا ەبىر از قاراپ تۇردى 走就儿会一了望地满不他 دا كەتىپ قالدى.

：开走，开避，开离（而恶厌或满不因）③ 。了
ول ودىرايىپ ٴبىر شەتتە وتىرىپ الدى. 他悻悻
上边在坐人个一，开走地 。
ودىرايت- ودىراي- 的态动使 。
ودىرايۇ ودىراي- 的式定不 。
ودىراڭدا- 〈动〉① 发，脚划手指；暴粗人对
风威耍，令施号：سونشا نەگە ودىراڭدايسىڭ؟
暴，怒大然勃② ？暴粗么那人对么什为（你）
谁对（你）：来起躁暴，怒كىمگە ودىراڭدايسىڭ؟
？气脾发大
ودىراڭداس- ودىراڭدا- 的态互交 。
ودىراڭدات- ودىراڭدا- 的态动使 。
ودىراڭداۋ ودىراڭدا- 的式定不 。
وجار〈形〉粗 的莽鲁，的野粗，的暴粗，的鲁
：وجار مىنەز 的莽鲁 。格性
وجارلان- 〈动〉粗暴，的暴粗人待，礼无人对
回地暴粗 ：وجارلانا جاۋاپ قاتتى 野撒，礼无
答/ وجارلانا سويلەۋ 说 。野粗话
وجارلانۇ وجارلان- 的式定不 。
وجارلاۋ〈形〉较比，的暴粗些有，的鲁粗较比
。的莽鲁些有；的野粗
وجارلىق وجار 的词名象抽 。
وجاۋ〈名〉子舀，子勺大 ：ۇزىن ساپتى وجاۋ
。儿勺柄长
وجاۋلىق〈形〉：的子勺大做，的子舀做
：وجاۋلىق اعاش 头木的子勺大做 。
وجاۋشا ▲ 的状勺〈形〉وجاۋشا شەمىرشەك
。骨软状勺〔理生〕
وجدان〈名〉[阿]〔口〕羞，耻廉，良天，心良
。耻
وجىراي- 〈动〉① 难得显，拙笨得显（体身）
恶厌 ③ 看地惊吃，望地讶惊 ② 便灵不，看
。视怒，眼白翻，看地
وجىرايۇ وجىراي- 的式定不 。
وز- 〈动〉① ：过胜；过赶，过追，过超
过（间时指）② 去过超马骑 وزىپ وتە شىقتى
▲ 养修有，貌礼有 وزباۋ ▲ 逝流，去 ادەپتەن
باسىپ وزۇ 赶，过超，过先领 ▲ كۇن وزۇ 日
久 ▲ 后日，长天 مويىنى وزۇ 名前列茅 ▲
اتى وزعانشا، اۇلداستىڭ تايى وزسىن. 【谚】
远亲不近邻 。▲ ائتىان تاي وزادى، اتادان بالا
وزادى.【谚】（蓝于胜而蓝于出青）畏可生后
。声嚷嚷，声叫喊〈名〉**وزان**
وزاندا- 〈动〉①（地停不）喊，叫嚷，叫喊，
大声乱嚷：كەشكە دەيىن وزاندا تىنىشتىق
② 宁安人让不嚷嚷声大天整 بەرمەيتىن بولدى
哭夜整子孩的居邻 ：كورشىنىڭ بالاسى
。停不个
وزانداعىش ①〈形〉的喊叫爱，的嚷嚷爱
。的停不个哭，的哭爱 ② 的停不叨
وزانداس- وزاندا- 的态互交 。
وزاندات- وزاندا- 的态动使 。
وزانداۋ وزاندا- 的式定不 。
وزانداۋىق ①〈形〉的叫喊爱，的嚷嚷爱
。的完没来起哭，的哭爱 ② 的停不叨
وزات ：的秀优，的范模，的进先〈形〉
学秀优 وزات وقۇشى 者作工进先 / قىزمەتشى
广识多见，的想思进先有具 ▲ 生 وزات ويلى
。的识卓见远，的
وزاتتىق ① 先，范模 ② 词名象抽的 وزات
。秀优，进
وزبىر〈形〉，的足不心贪，的餮饕，的婪贪
是就性生 ：وزبىر جارالعان جان 的厌无得贪
，的道霸行横，的道霸 ② 人的足不心贪个一
。的暴强，的暴横，的扈跋扬飞
وزبىرلان-〈动〉①，足不心贪得变，婪贪得变
，害侵图企，有已为据想 ② 厌无得贪得变
变，暴强得变，道霸得变，道霸行横③指染想
。虐暴得
وزبىرلانۇ وزبىرلان- 的式定不 。
وزبىرلىق①وزبىر 的词名象抽 ②，力强，行暴
。法不行横，为行暴横
وزعىز- وز- 的态动使 。
وزعىن〈形〉见远；的先领，的步进，的进先
。的识卓
وزعىندا- 。先领，过胜，出超〈动〉
وزعىندات- وزعىندا- 的态动使 。
وزعىنداۋ وزعىندا- 的式定不 。
وزدىر- وز- 的态动使 。

وزدىرت- وزدىر- 的使动态 。

وزون 〈名〉氧臭：وزونعا اينالدىرۋ 使氧臭化 / وزونمەن تازارتۋ 用氧臭处理 / وتتەگىن وزونعا اينالدىرۋ 使氧臭成变氧使 。

وزۋ وز- 的式定不 。

وزىعىراق 〈形〉比，的进先为较，的步进较比 。的先领较

وزىق 〈形〉①的先，的进先，的秀优，的步进 术技学科的进先 / وزىق عىلىم-تەحنيكا 的：وزىق وقۋشى 生学的秀优 。②的前以，的早：ٴۇش جىل وزىق 年三早年三(的前以)

وزىقتىق 词名象抽的 وزىق 。

وزىكتى 〈形〉较比，的进先较比，的面前为较 。的先领

وزىس- وز- 的态互交 。

وي I 〈名〉①思：力象想；维思，想 جازۋشى شعارمادا ٴوز ويىن تولىق تۇسىندىرە الماعان. 。明阐全完想思的己自把能未中品作在者作②思意，意主，算打，头念，法想：سەن ويگدى اينتشى. 讲一讲法想的你把你 ，绪 思 ③ 。路思：ويى ون ساققا كەتۋ 忆记，④乱混绪思 ▲ وي ٴبولۋ 着记还我时来出里家从意注 ▲ ويدا جوقتا 照关，心关；想；意，然突；料不 ▲ ويدان كەتپەۋ 深深，里海脑在印地深 ▲ ويدان شعارۋ ①忘，记忘 ▲ ويدان شعىمۋ (كەتۋ) 忘遗，却忘，记忘 ▲ ويدان شعۋ 造编 ▲ وي ەڭبەگى 动劳力脑 ▲ وي جوتا 想 ▲ وي جۇگىرتۋ 深，想，子脑动 ▲ وي 的据根无，的 ▲ وي سالۋ 使想 ▲ ويىنا سالۋ 提醒，醒 ▲ ويىنا 意注 ▲ ٴتۇسۋ 想起，起记 ▲ ويىندا قالۋ 记住 ▲ ويى ونعا، ساناسى سانعا ٴبولىنۋ 心乱如麻；心不在 ▲ ويعا باتۋ 沉思 ▲ ويعا كەتۋ 想，思索，考 ▲ ويعا ورالۋ 起记，到想回 ▲ ويعا شومۋ 虑 ▲ بوي جەتپەگەن 入陷，思沉 ▲ بوي جەتپەگەن جەرگە وي 够能想思，方地的着不够子个【谚】。بىرەۋدىڭ بويى الاسا، بىرەۋدىڭ ويى الاسا. 达到 。窄狭路思人的有，小矮材身人的有【谚】

وي II 〈名〉①脚(山)；地凹，地洼，地低：ولار جوتادان ويعا قاراي ٴتۇسىپ كەلەدى. 他从们山后，儿窝颈 ▲ 。来走地低着朝上 。窝脑

وي III 等惜惋；怒恼；讶惊，悦喜示表)〈名〉：哼，哦，哟哎，嘿，呀唉，唉，啊(思意 ،وي：قاڭداي ادەمى! 亮漂么多，呵 ! / وي! ٴيتتىڭ بالاسى. 子崽狗！哼 。

وي- IV ①〈动〉：刨；剜，挖 جەردى ويىپ قازۋ / 地挖 كوزدى ويىپ الۋ 睛眼剜 / ويىپ جاماۋ 冰凿 سۋ الۋ 凿；掏，掏洞：مۇز ويىپ 补剜 ②章图刻 ٴمور ويۋ 雕，雕，刻：刻 ③水打 ويۋ 雕 ٴتىلىمدى ويىپ كەتتى. 破磨，泡起；肿红：تەمەكى 肿红都头舌得吸烟吸 。了泡起都头舌茶清喝 。了磨手的我把儿把铣铁 قولىمدى ويىپ كەتتى. 尽，拿地多多，拿地情 ▲ 。了破 ▲ ويىپ الۋ 得获地足意满心 ▲ ويىپ العانداي(睛眼指)厉个给 ▲ 的圆又大又，亮漂，看 توبەسىن ويۋ 。头苦吃使，看害

ويا I 〈名〉①县 ②县长 。

ويا II 〈形〉①的洼，的洼，的凹：ورتاسى ويا كەڭ 中 اڭعار 谷山阔宽的形凹成间 ②的瘦；的瘦消，的瘦〔转〕：ول-بابى تومەن- دەپ، كۇيى قايتا باستاعان ويا قۇسقا بەرىلەتىن 的瘦消始开，佳欠养饲给专是这 جەم. 。膘掉，瘦消 ▲ ويا تارتۋ 物食

ويازدا- 〈动〉①塌，陷下，陷洼，形凹成 。弱瘦得变，瘦消〔转〕②

ويازدان- ويازدا- 的态身反 。

ويازداۋ ويازدا- 的式定不 。

ويان- 〈动〉①醒，醒睡：来 ٴۇيقىدان ويانۋ 睡 ٴار كۇنى ساعات بەستە ويانۋ 醒/ 钟点五天每 جاسىل شاپان جامىلىپ 苏醒〔转〕②来醒：ويانعان جالپاق دالاعا 装绿上披，醒苏地大③〔转〕ويانعان جوق. 悟醒，醒觉，悟觉：ول ٴالى 他 。来过悟醒有没还

ويانۋ ويان- 的式定不 。

ويانىس- ويان- 的态互交 。

ويالى 〈形〉①的洼，的洼，的型凹，的凹 ②的陷洼，的洼，的凹

。地洼，地低

ويانخداۋ 〈形〉显得凹型的有，的陷凹些有，的比较洼的。

ويات- ①〈动〉醒唤，醒叫：مەنى ەرتەرەك ويانتىپ جىبەر. 我醒叫儿点一早（你）觉使② 起唤，悟觉使，悟醒使，的醒觉使的：قالىڭ ەلدى ويانۇ 来过悟觉众群的大广让。

ويانقىز- ويات- 态动使的。

ويانتىر- ويات- 态动使的。

ويانۇ ويات- 式定不的。

ويا 〈形〉合未，的睡入未，的觉睡未，的着醒没夜整一：تاڭ اتقانشا ويا جاتتى 的眠不，的眼化文有 ▲ كوكسرەگى (كوڭىلى) ويا 觉睡有的悟觉有，的面世过见，的。

ويا‌ۇلىق ويا 词名象抽的。

ويباي 〈叹〉①等气生，慌惊，惧恐，奇惊示表：阿，呀，唉，呀啊，哟哎（意：ويباي، ەندى ونى ماعان كورسەتپە. 他见看我让别，哟哎 / 。ويباي-اۋ، قاپتاعى وننىڭ جارىمى جوق. 袋半，哟 ▲ 声息叹，声呀啊 ② ！了有没粉面子سالۇ (ويبايعا سالۇ) 嚷嚷，叫喊，喊声大。

ويبايلا- 〈动〉①叫大喊大，喊呼，呼惊，叫喊；责叱②唤叫得痛：闹吵，嚷吵：اۇرىپ ويبايلاۋ بالالارعا كەشكە دەيىن 说地冲冲气怒；骂叱③。们子孩骂叱天整要不（你）：ويبايلاي بەرمە. 喊叫地呀哎呀哎，喊叫地哟哎哟哎：ويبايلاپ جىلاۋ 哭地哟哎哟哎。

ويبايلاس- ويبايلا- 态互交的。

ويبايلات- ويبايلا- 态动使的。

ويبايلاۋ ويبايلا- 式定不的。

ويبايلاۋىق 〈形〉的嚷嚷爱，的叫喊爱：اۇرۇعا بيتتەي دە شىدامى جوق ويبايلاۋىق 忍都儿点一。嚷嚷是老，痛疼住不。

ويبايشىل 〈形〉的嚷嚷爱，的叫喊爱。

ويعىز- وي- Ⅳ 态动使的。

ويداعداي 〈形〉好美，的意如，样那的象想如：ويداعداي قولباسشىلىق ەتۋ 好很得挥指 / 的。ويداعداي ءساتتى بولدى 利顺样那的象想如。

ويداعى-قىرداعى 〈形〉的近和的远，的地各，的下山和的上山。

ويدىم 〈形〉的陷洼，的形凹些有：ءبىر ويدىم شۇڭقىردا بۇرعىلاۋعا كەرەكتى سۋ بار ەدى. 在水的用探钻有里地洼块一。

ويدىم-ويدىم 〈形〉①的拉拉稀稀，的疏稀②的块一儿那块一儿这，的大隙间：ويدىم-ويدىم شىققان شاش 的洼洼坑坑：发头的疏稀得长。

ويدىم-ويدىم جەرلەر 方地的洼洼坑坑。

ويدىر- وي- Ⅳ 态动使的。

ويدىرت- ويدىر- 态动使的。

وي-ءدوڭ 〈形〉起，的平不凸凹，的平不低高：وي-ءدوڭ جەرلەر 方地的平不低高。的平不伏（地恐惊马），步速头昂（马）①〈动〉（地恐惊马），步速头昂（马）；来起跳蹦制控受不（马），开跑步速身侧某起引了为）〔转〕②来起安不躁急得显（马显，显示；动走，过经前面人某从（而意注的人不耀：قىزداردىڭ الدىندا كوپ ويقاستاي بەرمە 己自示显前面娘姑在老要。

ويقاستات- ويقاستا- 态动使的。

ويقاستاۋ ويقاستا- 式定不的。

ويقىل 〈名〉地洼，处凹。

ويقىلدان- 〈动〉形凹成，陷沉，陷塌。

ويقىلدانۋ ويقىلدان- 式定不的。

وي-قىر 〈名〉：落角个各，处处，处到：وي-قىردى دۇرلىكتىرۋ 雨风城满得弄。

ويقى-شويقى 〈形〉，的平不伏起，的平不低高：ويقى-شويقى جەر 地的平不低高。的洼洼坑坑：

ويلا- 〈动〉：料意；量思，索思，虑考，想 ① ويلاپ جاۋاپ بەرۋ 答回了好想 / جان-جاقتىلى ويلاۋ 思加不 / ويلاماستان ايتا سالۋ 料所出不 / ويلاعان جەردەن شىققتى 去出说就索 ②为以，为认（示表用连 دەپ 和常）：وڭاي ەكەن دەپ ويلاما 易容为认要不（你）/ ونىكىن ءجۇنسىز دەپ ويلايمىن. 理道有没他为认我。ەرتەڭ تاڭەرتەڭ بارۋدى ويلاپ وتىرمىن. 备准；要想，算打 ③……为 ④。去早明算打我。حالىقتىڭ مۇددەسىن ويلاۋ كەرەك. 心关；想着：想着益利的民人为该应。/ ءوز قامىن ويلاۋ 只己自顾 ▲ ويلاپ تابۋ 现发 ▲ ءتۇبىن (ارتىن) ويلاۋ【谚】▲果后虑考 از سويلەپ، كوپ ويلا. ▲ ويلاي بەرسەڭ دانا بولاسىڭ، 思多说少

ويناي بەرسەڭ بالا بولاسڭ. 【谚】不析分考思断。笑可稚幼则戏嬉要玩日终，谋多智足则虑考真认，的想细，的考思多。

ويلاعىش 〈形〉多的。

ويلان- ويلا- 态身反的。

ويلانت- ويلان- 态动使的。

ويلاندىر- ويلان- 态动使的。

ويلاس- ويلا- 态互交的。

ويلاستىر- ويلاس- 态动使的。

ويلات- ويلا- 态动使的。

ويلاتتىر- ويلات- 态动使的。

ويلاۋ ①ويلا-的〔哲〕②式定不的。想思，维思。

ويلى Ⅰ 〈形〉的。洼洼坑坑，的平不洼低，的陷凹

ويلى Ⅱ ①〈形〉的。思于善，的脑头有，的明聪小的索思于善，的思沉好，的索小的索思于善：ويلى جىگىت 的思所有若：ول الده نەگە ويلى بولسىپ جۇرگەن كورىنەدى. 么什想在是象好他。▲ ەكى ويلى 迟疑不决，决不豫犹，决不疑二心三，意。

ويلى-قىرلى 〈形〉高不低平不凸凹。的，的平不伏起，的平不低

ويللىق ويلى Ⅱ 词名象抽的。

ويلى-شۇڭقىرلى 〈形〉洼洼坑坑，的平不洼低。的：ويلى -شۇڭقىر جەرلەردى تەگىستەۋ 坑平填▲方地的洼洼坑 كورمەگەن جەردىڭ ويلى - شۇڭقىرى كوپ 熟不地生人。

ويما: ويما تاز 秃斑，秃花。

ويماق 〈名〉针顶：ويماق سالۋ 戴顶针▲ويماق اۋز 口小桃樱▲ويماق پىشسەڭ ده ويلاپ ۋپش.【谚】行后而思三需也事小。

ويماقگۇل 〈名〉〔植〕黄地。

ويماقتاي 〈形〉顶针〈名〉小么那针顶，的小，的大么一，点丁的：ويماقتاي اۋز 口小桃樱的儿。

ويماقشا 〈名〉针顶小。

ويماۋىت 〈名〉地低，地盆，地。

ويمش 〈名〉刻雕，案图的来出刻。

ويمشتا- ①〈动〉绣刺：بەت ورامالعا ويمشتاپ كەستە تىگىپتى 往巾手花绣上，刻雕，剪，刻 ②饰装案图用，刻：اعاشقا ويمشتاپ سالىنعان ورنەكتەر 在木上头的刻案图。

ويمشتال - ويمشتا- 的被动态。

ويمشتات- ويمشتا- 的使动态。

ويمشتاۋ ويمشتا- 的式定不。

وينا- ①〈动〉戏嬉，玩游，乐玩，要玩，玩：بالالار باقشادا ويناپ ۋجۇر. 孩子们在公园里玩儿。/ قۇمار ويناۋ 博赌 / دوپ ويناۋ 打球 / شاحمات ويناۋ 下棋 ②饰，演扮，演表：پاتشانىڭ رولىن ويناداى 扮角的王国演 ③色，奏：سكريپكا ويناۋ 拉琴：拉，弹，玩，弄摆 ④：弄戏，弄刀弄摆在(他)：پىشاقپەن ويناپ وتىر 出浮，出露，出现；跃闪：اسپانعا بۇلت ويناپ شىعا كەلدى. 天空出现了彩云。/ بەتىنەن كۇلكى ويناداى 面带笑容 ⑥起(用作)：ماڭىزدى رول ويناۋ 起用作要重▲ات قۇلاعىندا ويناۋ 然自术骑▲بەتىنە (بەتىندە) قان ويناۋ 发面满光红▲جۇزىندە نۇر ويناۋ 容光焕发▲كوزىندە وي ويناۋ 神有烔烔睛眼▲نايزاعاي (جاسىل) ويناۋ 电闪▲ويناپ ايتۋ 开玩笑，说着儿玩▲اجالدى قارعا بۇركىتپەن ويناپدى.【谚】送鹰雄和鸦乌的死▲。戏嬉كوپ ويناعان ۋبىر جىلار.▲。悲生极乐【谚】ويناپ ايتساڭ دا ويلاپ ايت.【谚】开玩笑注得也寸。分

ويناق 〈名〉①跃跳；戏嬉，要玩：ويناقتى قويىپ وقۇعا بارىڭدار 上快(们你)，了要玩再别；所场(的跃雀，要玩)：قوزى ويناق 吧去学的闹胡；窟魔▲جىن ويناق 方地的戏嬉羔羊雀，戏嬉跃跳，跳乱蹦欢▲ويناق سالۋ 所场▲قىز ويناق 跃动活乐娱的人年青。

ويناقتا- 〈动〉跳乱蹦欢，跃跳，跃蹦，跳欢：بوتالار ويناق ۋجۇر. 跳乱蹦欢在羔驼。

ويناقتاس- ويناقتا- 态互交的。

ويناقتات- ويناقتا- 态动使的。

ويناقتاۋ ويناقتا- 式定不的。

ويناقشۇ ويناقشى- 式定不的。

ويناقشى- 〈动〉①跳乱蹦欢，泼活得显，跃活得显：لاقتار ۋزي توڭىرەگىندە ويناقشىپ ۋجۇر. 跳乱蹦欢围周子房在羔羊山；②玩：ۋيدە ويناقشىماي سىرتقا بارىڭدار. 玩里屋在别们你。去边外到，要

ويناقشتىـ ويناقشى- 的态动使。

ويناقى ①〈形〉活快而动好，的泼活，的跃活 子伙小的跃活 ويناقى جىگىت：的闹玩爱；的 ئويۇرسى-تۇرسى ويناقى：的快轻，的盈轻 ②重庄不，的率轻，的佻轻，的浮轻 ③盈轻态体的佻轻个是子样看 كورىنەدى ادام ويناقى：的儿溜溜滴，神眼的脉脉情含 كوز ويناقى ▲人神眼的谑戏；睛眼的动转。

ويناقلان-〈动〉①跃活得显，勃勃气生得显地儿溜溜滴（睛眼）②盈轻（态体），泼活得显动转。

ويناقلانۇ ويناقلان- 式定不的。

ويناقلىق ويناقى 词名象抽的。

وينال- وينا- 态动被的。

ويناملى〈形〉变常，的端多化变，的常无化变的。

ويناپ-كۆل-〈动〉玩，要玩：乐娱，ئويىندى ويناپ كۆلىپ وتكىزۈ 生一过度地快愉。

ويناپ-كۆلۈ ويناپ-كۆل- 式定不的。

ويناس Ⅰ①〈名〉夫情②系关女男的当正不，头姘，妇姘，妇情 ③夫姘。

ويناس- Ⅱ وينا- 态互交的。

ويناسشىل〈形〉贪，的色贪，的乱淫，的荡淫的色好淫。

وينات-①وينا- 舞挥，动挥 ②态动使的：大舞挥 قامشى ويناتۇ 子鞭动挥 / قىلىش ويناتۇ 刀 ▲待虐，负欺 دەسمە ويناتۇ。

ويناۋ وينا- 式定不的。

وي-ئورىس〈名〉：面世；面识知；界境想思 وي-ئورىسى تار 窄狭界境想思。

ويپاڭ〈形〉凹，地洼，地低②的洼，的地低①处。

ويپاڭداۋ〈形〉凹些有，的洼较比，的低较比的形。

ويپاڭ-تويپاڭ ويپاڭ-تويپاڭ 孤ئىنەز的常无化变，的尔反尔，的乱动，的定不荡动，的荡动 ②气脾的怪局的荡动 ويپاڭ-تويپاڭ جاعداي：的定不摸捉的糟糟乱，的暗地昏天③势，地盆 ②的处低，的地低①〔地〕〈名〉处低，地低

ويپاتتاۋ〈形〉凹些有，的洼较比，地低较比的形。

ويپاۋىت 见 ويپات.

وي-پىكىر：见意，解见，法想，想思〈名〉见意的家大 پىكىرى - وي جۇرتشىلىقتىڭ。

ويپىر-تويپىر 见 ويپاڭ-تويپاڭ.

ويران Ⅰ草蒿〔植〕〈名〉。

ويران Ⅱ ①〈名〉溃崩，灭毁，坏破：جاۋدىڭ ۇلۇر ويراننا ۇشرادى 遭敌受破重严的人 ②混乱，乱纷，乱动，安不：ەلگە ويران اكەلدى 毁被，坏破被 ▲乱动来带民人给家 ئۆي-ئىشى ويران بولدى：没覆；碎粉被，灭坏毁，灭毁，坏破 ▲亡人破，的八竖七横，的章无乱杂〈形〉**ويران-اسىر**：的糟团一把 ئۆيدىڭ ويران-اسىرىن شىعارۋ：的章无乱杂得搞西东的里屋。

ويران - بونتا〈名〉糟八七乱，堪不乱混，歪八扭七横肉血得炸人敌把弹炮 زەڭبىرەكتىڭ وقتارى جاۋدىڭ ويران - بونتاسىن شىعاردى. 飞。

ويراندا- 使，灭歼，灭毁；碎粉，坏破 ①〈动〉②线阵人敌溃击 جاۋ شەبىن ويراندادى：溃崩：糟团一得搞，糟八七乱使，章无乱杂使八七乱得搞里屋把别 ويراندامايى شىق ئۆيدەن! 去边外到，糟！

ويرانداس- ويراندا- 态互交的。

ويراندات- ويراندا- 态动使的。

ويرانداۋ ويراندا- 式定不的。

ويران - توپىر 横，章无乱杂，糟八七乱〈名〉八竖七。

ويرانشوپ 草蒿〈名〉。

وي-سەزىم 意，觉感；思心，法想，想思〈名〉识：ادامداردىڭ وي-سەزىمى 人的们 / تاپتىق 想思 - وي 识意级阶。

ويسىز 加无，的想思无毫，的索思加无〈形〉的忌顾。

ويسىزدىق 词名象抽的。

ويسلقارا 神护保的驼骆〈名〉。

ويسىرا- 耗消；少变，少减 ①〈动〉：ۇن

ويسراپ قالدى. 了少粉面 ② 受破，失损到受。
ﺻﺮ：اۇىر تابيعي اپاتتان ەل ويسراپ قالدى. 严重的大很了到受民人使害灾然自的重大损失。
ويسرات- ويسرا- 态动使的。
ويسراۋ ويسرا- 式定不的。
ويۋ I 案图(的出剪，刻镂)〈名〉。
ويۋ II -وي IV 式定不的。
ويۋلا- 〈动〉案图出雕，刻镂。
ويۋلان- ويۋلا- 态动被的。
ويۋلاس- ويۋلا- 态互交的。
ويۋلات- ويۋلا- 态动使的。
ويۋلاتتىر- ويۋلات- 态动使的。
ويۋلاۋ ويۋلا- 式定不的。
ويۋلى 〈形〉的纹花有，的案图有。
ويۋشى 〈名〉者刻雕，人的案图剪，人的刻镂。
ويشاك 〈形〉善；的明聪；的想思有，的脑头有。
وي-شوقىر 见 وي-شۇقىر.
ويشىل 〈形〉①思深，的思深于善，的索思好。
② 家想思的力索思有，的虑熟。
ويشىلدىق ويشىل 的词名象抽。
وي-شۇقىر 见 وي-شۇقىر.
وي-شۇقىر 〈名〉①地凹，地洼，坑：وي-شۇقىردى تەگىستەۋ / 地洼平填 وي-شۇقىر ەتىپ تاستاعان بەكىنىستەر 洼洼坑坑是都处到事工的 / ول بۇل جەردىڭ وي - شۇقىرىنا ابدەن قانىق. 掌指如了形地的里这对他。
ويىق〈形〉①(的形圆半)，口切(的形圆半)。
② 口豁，口缺 ▲ 窿窟冰 ويىق ەن 切上朵耳。
ويقشا(的形圆半)，口切小(的形圆半)〈名〉口豁小，口缺小。
ويىل- ① -وي IV 破磨，泡起 ② 态动被的。
ويمشا 〈副〉说我照，想我依，看我依：ويمشا سول جىگىت بولادى. 可子伙小个那，看我依以。
ويىن 〈名〉①艺游，要玩，戏游：بالالار ويىنى ات / 戏马 ويىنعا بەرىلۇ 贪戏游童儿 / ويىن بولمەسى 节；乐娱，娱文 ② 室艺游玩儿/目节演 ويىن قويۋ 目：言戏，话笑；笑玩 ③ ويىندى قويىپ شىنىن ايت 的真说，笑玩开别 / بۇل ويىن ەمەس. 这不笑玩是。▲ ويىن بالاسى 孩小的右左岁八，子孩的玩会只 ▲ ويىننان وت شعۇ 情感伤火过笑玩 ▲ ويىنى وسىلعىر 骂咒的时儿玩贪儿孩小对 ▲ بالانىڭ ويىنى، باقسىنىڭ جىنى. 戏儿同如【谚】。▲ مىسقالا ويىن كەرەك، تىشقانعا ۇىلىم كەرەك. 猫【谚】者姣姣由要乐娱，路领羊山公由要羊绵【谚】。日之呼鸣命一子耗是正时之地喜天欢 ▲ قويدى سەركە باستايدى، ويىندى ەركە باستايدى. 头带。
ويىن-دۇمان 热；动活艺文，动活乐娱〈名〉闹。
ويىندى 〈形〉窝(领)▲ ويىندى ەت 大的腿肌。
ويىن - كۇلكى：笑玩；乐娱，要玩〈名〉度中乐欢在 ۇمىردى ويىن - كۇلكىمەن وتكىزۋ 生一过。/ ويىن - كۇلكى قىلۋ 笑取欢喜；的耍玩爱，的儿玩贪〈形〉的乐娱。
ويىنقۇمار ويىنقۇمارلىق 词名象抽的。
ويىنپاز 乐娱欢喜；的耍玩欢喜，的玩贪〈形〉的。
ويىنپازدىق ويىنپاز 的词名象抽。
ويىن-ساۋىق：乐娱，娱文〈名〉团工文 ۇيىرمەسى。
ويىن-ساۋىقشىل 娱文欢喜，的儿玩爱〈形〉的戏游欢喜，的乐娱爱，的。
ويىن-تاماشا：笑玩；耍玩，乐娱〈名〉想老别 ويىن-تاماشانى قويىپ جاقسىراق ۇيرەن! 吧习学好好，儿玩！
ويىن-توي 动活乐娱，事喜〈名〉。
ويىنشى 的耍玩爱，的儿玩贪〈形〉：ويىنشى بالا 子孩的儿玩贪。
ويىنشىق：西东的儿玩好，物玩；具玩 ①〈名〉玩好是作工为以你 / جۇمىس ىستەۋ ويىنشىق قوي دەيمىسىڭ؟ 的儿玩好，的易容，的单简 ② ？吗的儿 ▲ 。戏儿是不争战. سوعىس ويىنشىق ەمەس ويىنشىق بولۋ 充当物玩 ▲ حان ەرىكسە، قارا

حالىق حاننىڭ ويىنشىعى بولادى.【谚】取汗可物玩的下陛是就民庶时乐。

ويىنشىل〈形〉的要玩爱,的儿玩爱,的玩贪;的笑玩开爱;的乐娱好。

ويس Ⅰ〈名〉①凹的,的洼,的凹: ويس ٴتۆسۆ 凹陷/ ويس اينەك 凹镜/ ويس جەر 地洼 ②下脚(山),地低,地洼: جىلقىلار ويسقا قاراي كەتتى. 了走地低朝群马。

ويس- Ⅱ①وي- Ⅳ 的多众 ②态互交的〈名〉头调,向转(外低朝): ەكى اتتى كەنەت بەرى قاراي ويستى. 朝头调然突人的马骑个两有. ③朝(外低朝)然突人的马骑个两有. 来走边这 ④准备,……想,……欲,……: دەمالىسقا قايتقان شاكىرت ولاردىڭ اڭگىمەسىنە ويسپادى. 的们他与参想不生学的假休来回。天聊

ويستا- 见 ويس- Ⅱ

ويستاۋ ويستا- 的式定不的。

ويستىر- ويس- Ⅱ 的态动使的。

ويسۋ ويس- Ⅱ 的式定不的。

وكيان〈名〉洋,洋大,洋海。

وكيانوگراف〈名〉家学理地洋海。

وكيانوگرافيا〈名〉学理地洋海。

وكيانولوگ〈名〉家学洋海。

وكيانولوگيا〈名〉学洋海。

وكيسەل〔化〕〈名〉物化氧。

وكوپ〈名〉体掩,壕兵散,壕战: وكوپ قازۋ 壕战挖。

وكرۋگ〈名〉区,州: سايلام وكرۋگى 选举区。

▲ اسكەري (سوعىس) وكرۋگ 军区。

وكرۋگتىق〈形〉的区地,的州,的区的。

وكسيقشقىل〔化〕〈名〉化酸,化氧。

وكتابر〈名〉十月: ٴبىرىنشى وكتابر 一月十日。

وكتان〔化〕〈名〉烷辛。

وق ①〈名〉弹子: مىلتىقتىڭ وعى 枪弹/ زەڭبىرەكتىڭ وعى 炮弹 ②箭,箭头,矢: ساداق وعى 箭弓 ③轴(的车马) ④〔天〕天箭座 ▲ 得气 وق جوق وعى 要命的弹子 ▲ 弹子的射发 اتارعا وعى 要的儿玩爱,的玩贪〈形〉;的笑玩开爱;的乐娱好。

ويس Ⅰ〈名〉①凹的,的洼: ويس ٴتۆسۆ 凹陷/ ويس اينەك 凹镜/ ويس جەر 地洼 ②下脚(山),地低,地洼: جىلقىلار ويسقا قاراي كەتتى. 了走地低朝群马。

ويس- Ⅱ①وي- Ⅳ 的多众 ②态互交的〈名〉头调,向转(外低朝): ەكى اتتى كەنەت بەرى قاراي ويستى. 朝头调然突人的马骑个两有. ③朝(外低朝)然突人的马骑个两有. 来走边这 ④准备,……想,……欲,……: دەمالىسقا قايتقان شاكىرت ولاردىڭ اڭگىمەسىنە ويسپادى. 的们他与参想不生学的假休来回。天聊

ويستا- 见 ويس- Ⅱ

ويستاۋ ويستا- 的式定不的。

ويستىر- ويس- Ⅱ 的态动使的。

ويسۋ ويس- Ⅱ 的式定不的。

وكيان〈名〉洋,洋大,洋海。

وكيانوگراف〈名〉家学理地洋海。

وكيانوگرافيا〈名〉学理地洋海。

وكيانولوگ〈名〉家学洋海。

وكيانولوگيا〈名〉学洋海。

وكيسەل〔化〕〈名〉物化氧。

وكوپ〈名〉体掩,壕兵散,壕战: وكوپ قازۋ 壕战挖。

وكرۋگ〈名〉区,州: سايلام وكرۋگى 选举区。

▲ اسكەري (سوعىس) وكرۋگ 军区。

وكرۋگتىق〈形〉的区地,的州,的区的。

وكسيقشقىل〔化〕〈名〉化酸,化氧。

وكتابر〈名〉十月: ٴبىرىنشى وكتابر 一月十日。

وكتان〔化〕〈名〉烷辛。

وق ①〈名〉弹子: مىلتىقتىڭ وعى 枪弹/ زەڭبىرەكتىڭ وعى 炮弹 ②箭,箭头,矢: ساداق وعى 箭弓 ③轴(的车马) ④〔天〕天箭座 ▲ 得气 وق جوق وعى 要命的弹子 ▲ 弹子的射发 اتارعا وعى

闪如迅 وعىنداي ▲ 策无手束,法办无毫 جاي ▲ 电 وق ▲ 渠斗,渠干 وق ارىق ▲ 射扫 استىنا الۋ ▲(离距)的步十几,的远不 وق بويى 注雨如弹 ▲ 蛇箭 وق جىلان ▲ 亡身弹中 وق بوراۋ ▲ 躯捐,身献 وققا بايلاۋ ▲ 誓发相互箭啃嘴 ٴتىلى ٴمىردىڭ وعىنداي ▲ 利锐词言,剑舌枪唇 ايدالاعا انقان وق اجالدىعا تيەدى.【谚】人的死该中击弹流。

▲ ايتىلعان ٴسوز اتىلعان وق.【谚】一言既出,追难马驷。▲ اتاسى مىلتىق انقانىڭ بالاسى وق جونادى.【谚】装能就子儿,枪打会亲父。

وقا Ⅰ〈名〉弹子。

银金,带丝银金,绣刺(丝银金)〈名〉条边银金,饰边。

وقا Ⅱ : وقاسى جوق (وقا ەمەس) 系关有没,谓所无,紧要不。

وقالا-〈动〉边银金镶,绣刺(线丝银金用)〈名〉条边银金镶,饰。

وقالاق 见 وقىرا.

وقالاقتا- 见 وقىرالا.

وقالاقتاۋ وقالاقتا- 的式定不的。

وقالان- وقالا- 的态动被的。

وقالاس- وقالا- 的态互交的。

وقالات- وقالا- 的态动使的。

وقالاتقىز- وقالات- 的态动使的。

وقالاۋ وقالا- 的式定不的。

وقالى〈形〉饰边银金有镶;的绣刺丝银金用 ▲ 的绣彩,的饰彩;的条边银金有镶,的帽姐小的饰边银金有镶 وقالى بورىك。

وقاپ〈形〉洼坑坑,的平不坷坎,的平不低高: بۇل جەردىڭ جولى وقاپ جۇرگىزبەيدى. 这里道路泥泞不坷坎路道里这很难平。走

وقباقىر〈名〉模铸(弹子)。

وق-ٴدارى〈名〉药弹: الدىڭگى شەپكە وق-ٴدارى جەتكىزىپ تۇردى 给前线运送弹药。

وقيعا〈名〉①变事,故事,件事 ②故事生发 وقيعا تۇلۇ / 件事外意 وقيعا كۇتپەگەن 事情,情况: بولعان وقيعانى كەزىندە جەتكىزىپ تۇرۇ كەرەك 时及要报告所发生的事情。

وقيعالى 〈形〉富丰节情，的事多；的件事满充 。
وقيعالىق 〈名〉情节，实事，事件：وقيعالىعى از شعارما 诗事叙的实事多很有，的 。
وقيعاسز 〈形〉实事么什有没，的节情乏缺 。
وقپا 〈名〉型模 。
وقپان I 〈名〉①坑，洞空，穴(的下面地)，坑暗，坑陷：وقپانعا ٴتۇسىپ كەتۋ 引 ②渠水 。
وقپان II 〈名〉屉鞍，洞鞒鞍 。
وقپاندا- 〈动〉①把屉鞍到衬垫鞍面下 ②掏形弧成搞，形拱成搞，洞：جەر استى جولىن وقپانداپ قازۋ 把形拱成挖道地 。
وقپاندا ۋ وقپاندا- 的式定不 。
وقپاندى 〈形〉有坑暗，的坑陷有，的坑暗多 ▲ جاڭجالدى جەرگە جاقىن قونبا، وقپاندى جەرگە ەگىن سالما. 【谚】是之非地莽，留停空，的 种耕勿地之陷 。
وقسات- 见 ۋقسات- .
وقساتۋ وقسات- 的式定不 。
وقتا- 〈动〉①弹子装，膛上弹子，弹子上：ول مىلتىعىن قايتا وقتادى. 子了上新重又他 ②瞄准，准对：كىسىگە مىلتىق وقتاما. 弹 。③上弓在搭箭把。人着对口枪把要不(你)：**وقتاي: انقان وقتاي** ①飞 ②的直笔，的直挺 ▲ وقتاي ٴتۇزۋ 进前速飞 地速疾，地速 的直笔，的直挺 。
وقتال- ①وقتا- 的态动被 ②准备……要，想，……作，欲意，……企图：ول بىرەۋىنى ايتۋعا وقتالا بەردى دە توقتاپ قالدى. 他见不想知 来下了停然突么什说要 。
وقتالىس- وقتال- 的态互交 。
وقتاس- وقتا- 的态互交 。
وقتات- وقتا- 的态动使 。
وقتا-تەكتە 〈副〉有时，而偶，时或间：وقتا-تەكتە جەل سوعادى. 有 风刮时 / وقتا-تەكتە باسىن شعارۋ 偶尔探出头来 。
وقتاۋ I 〈名〉杖面擀，棍面擀 ▲ وقتاۋ جۇنقانداي 的挺挺直 。
وقتاۋ II وقتا- 的式定不 。
وقتاۋداي 〈形〉的挺挺直，的直笔，的直 。
وقتى 火上顶，的弹子上压，的膛上弹子 ▲ وقتى كوزىمەن انتۋ 而目瞪，视而目瞪 的儿 。视
وقتىق 〈形〉①槽弹 ②的间之扣套索马绊 。分部 ③箭 ④头辕 。木
وقتىن-وقتىن 〈副〉一阵一阵，阵一阵一，而时，时有，时或 。声枪的阵阵一来
وقۋ I 〈名〉①学，书念，书读：وقۋعا ٴتۇسۋ 习学 / وقۋ جاسى 学龄 ②课，课程：وقۋ تاستاۋ 有没午下 / تۇستەن كەيىن وقۋ جوق. 课罢 。▲ وقۋ-ٴبىلىم ازىعى، ٴبىلىم - ىرىس قازىعى. 【谚】学于源来识知，识知于源来分福 。▲ وقۋ ينەمەن قۇدىق قازعانداي. 【谚】习学 。井掘针花绣用如有
وقۋ II وقى- 的式定不 。
وقۋ-اعارتۋ 〈名〉育教：وقۋ-اعارتۋ ىستەرى 教育事业 / وقۋ-اعارتۋعا كوڭىل ٴبولۋ 重视教育 。
وقۋ-ٴبىلىم 〈名〉识学，问学，识知：وقۋ-ٴبىلىم الا الماۋ 识知到不学 。
وقۋلىق 〈名〉本读，本课，书课教，材教：قازاق ٴتىلى وقۋلىعى 本读语哈 。
وقۋسىز 〈形〉的学失：وقۋسىز قالعان بالالار 们子孩的学过上有没 。
وقۋ-تاربيە 〈名〉导教；训培，养培，育教：وقۋ-تاربيە الۋ 育教到受 。
وقۋشى 〈名〉员学，生学：ورتا مەكتەپ وقۋشىسى 高中生 / وقۋشىلار جاتاعى 舍宿生学 / وقۋشىلار قوزعالىسى 动运生学 。
وقشانتاي 〈名〉①囊弹，袋弹子 ②囊箭 。
وقشاۋ 〈形〉①的单，的个单，的独单：ول وقشاۋ وتىرعاندا كەزدىك. 去候时的在独单他在(你) ②的零零弧，的独弧。他见见 ▲ وقشاۋ ٴسوز〔语〕独立词 ▲ وقشاۋ ٴۇي 零零弧，的独弧 子房的
وقشاۋلا- 〈动〉①挤排，立弧使：وقشاۋلاۋ ساياساتى(伙大)开离使，来出分 ②策政立弧 。
ەرتەڭ الىپ كەتەتىن دۇنيەنى وقشاۋلاپ قويدى

。了来起放单西东的走带要天明把(他)
وقشاۋلان- ①وقشاۋلا- 的 ② 态身反的,群合不
,的个单个单,的独单〈形〉**وقشاۋ-وقشاۋ**
一,的个单个单,的独单〈形〉**وقشاۋ-وقشاۋ**
。户住的独单 وقشاۋ-وقشاۋ ۇيلەر
وقشي-〈动〉袋脑着歪,看眼着斜,视斜
睥;袋脑着歪,看眼着斜,视斜〈动〉**وقشي-**
睨:ول ساعاتىنا السىتان وقشيا قارادى. 他歪
着袋脑看了一下手表。
وقشيۋ وقشي- 的 。式定不的
وقشى〈名〉手工造子弹者。
وقشراي-〈动〉①斜,看睛眼着斜,视斜,
睥;袋脑着歪②眼一了看着斜 قارادى قارادى
睨:وقشرايا ٴبىر قارادى 斜着看了一眼,歪
,斜偏,斜歪:وقشرايعان مالاقايى باسسنان
ٴتۇسىپ قالعالى تۇر 了来下掉要快得歪子帽。
وقشرايت- وقشراي- 的 。态动使的
وقشرايۋ وقشراي- 的 。式定不的
وقشرايىس- وقشراي- 的 。态互交的
وقى-①读,读阅,读:看;念;读默 وقۋ
/ داۋىستاپ وقۋ 大声念 / گازەت وقۋ 看报纸②吟
,读学上 ③ 诗诵朗 ولەك وقۋ 诵朗,诵朗:
读学中在(他) مەكتەپتە وقيدى 学习,书
慰,唁吊 باتا وقىر ▲ 邪驱咒念(师巫指)④书
唁 ▲ وقساك وزارسك، وقىماساك توزارسك.
。成无事学弃,进上能书读【谚】▲ وقىعاننىك
بەتى جارىق، وقىماعاننىك بەتى كون شارىق.【谚】
。暗则学不,明则之学
وقىعان〈形〉学有,的识知有,的书过念
。的
وقىعاندىق وقىعان 。词名象抽的
وقىعىش〈形〉爱看书,的书离不手的。
وقىل- وقى- 。态动被的
وقىمىستى①〈形〉学有,的问学有,的识学有
,的博渊识学博,的博渊识:وقىمىستى
。的育教过受;的学博
كىسى 人的问学有,子分识知 ②
,人文,人:وقىمىستىلار كوپ بولىپ وتىرعان
جوق، قايتا از 少是而多是不子分识知。

وقىمىستىلىق ①وقىمىستى ② 词名象抽的
。博渊识知,学博
وقىر〈名〉槽,食槽,槽:ات وقىرى 马槽 / وقىر
سالۋ 槽盘。
وقىرا〈名〉①(的蝇牛)牛,蝇皮牛,蝇牛,虫幼
内白 ③ 子疖;瘤树,包树 ② 虫绷,蝇皮牛)
。障
وقىرالا-〈动〉(得叮蝇牛被牛)为),跑处到
。(蝇牛)避躲,跑(而蝇牛避逃
وقىرالاس- وقىرالا- 。态互交的
وقىرالات- وقىرالا- 。态动使的
وقىرالاۋ وقىرالا- 。式定不的
وقىران-〈动〉叫鸣,叫轻轻(马)。
وقىراندىر- وقىران- 。态动使的
وقىرانۋ وقىران- 。式定不的
وقىرانىس- وقىران- 。态互交的
وقىرمان〈名〉者读:ٴبىز وقىرماندىك
تالابىن قاناعاتتاندىرا الماي وتىرمىز. 我们还没
求要的者读足满有。
وقىس I〈副〉①意外,外:然蓦,然忽,然突
。失前个了打然突马 ٴسۇرىنىپ كەتتى. ات وقىس
不,的宜适不,的适合不,的妥欠,的妥不 ②
发地当妥不 وقىس مىنەز كورسەتۋ 的当适
脾/ وقىس قالجىك 的当恰不笑玩 ▲ وقىس
بولۋ (كەتۋ) 幸不到遭,外意生发。
وقىس- II وقى- 。态互交的
وقىستان〈副〉突然,然:外意乎出,بايقا، وقىستان
بىردەڭە بولىپ قالماسىن. 你注要别,意注他让
。外意生发
وقىت-①وقى- 的态动使的 ② 授教,教:ورىس
ٴتىلىن وقىتۋ 俄语教授。
وقىتقىز- وقىت- 。态动使的
وقىتتىر- وقىت- 。态动使的
وقىتۋ وقىت- 。式定不的
وقىتۋشى〈名〉员教,师教,师老:ورتا
مەكتەپ وقىتۋشىسى 师教学中。
وقىتۋشىلىق〈名〉学教,作工育教:ون جىل
وقىتۋشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事教学的年十
。作
وقىتىل- وقىت- 。态动被的

ول 〈代〉① 他，她；它：ونىڭ دەنساۋلىعى جاقسى. 好体身的他。/ مەن ونى كورمەگەلى كوپ بولدى. 见有没久好我。了她 ②。那，那 ▲ 世来，世后 ▲ 财横发 باتىرداڭ ولجا، مەرگەننەڭ سىرالعى. 送分手猎，品利战赠馈士勇【谚】 جوعالىپ تابىلعان مال ولجا، اۋرىپ جازىلعان جان ولجا.【谚】物获猎进如畜的得复而失 ولجا 〈动〉 ولجالا- ，占侵；获捕；取攫；得获，获缴 جاۋدىڭ كوپتەگەن قارۋجاراقتارىن ولجالاۋ：夺侵器武批大的人敌获缴。

ولجالان- ولجالا- 的态动使。

ولجالاس 〈名〉 I 与参，人的品利战得分与参。

ولجالاس- ولجالا- Ⅱ 的态互交。

ولجالات- ولجالا- 的态动使。

ولجالاۋ ولجالا- 的式定不。

ولجالى 〈形〉 收有；的物获俘有，的品利战有。

ولجالىلىق ولجالى 的名象抽。

ولجاسىز 〈形〉 毫；的物获俘无，的品利战无。

ولجاسىزدىق ولجاسىز 的名象抽。

ولىكارحيا 〈名〉 。体政头寡，治政头寡

ولىمپيادا ① 〈名〉 林奥季冬 اق ولىمپيادا ▲会大赛比（艺文，育体）② 会动运克匹林奥。会动运克匹

ولقى 〈形〉 ，的大肥，的大；的密紧不，的松 ①：ەتىك ايامنا ولقى كەلدى. 他子靴双这 داعار الى：的饱不；的满不 ②。大肥着穿 قارنى ولقى. / 。满装有没还袋麻 ，的劲差，的够不，的足不〔转〕③。饱吃有没 ول ۇيرەنۋدە ولقى. 劲差习学他：的样么怎不。满不得装；松得弄，的紧不得弄 〈动〉 ولقىلا-

ولقىلان- ولقىلا- 的部内在装）② 态身反的 不；大肥得显（服衣）；荡晃，定不动活（西东）；切确不得显，确明不得显〔转〕③ 满不，足 ماعىنا جاعىنان：分充不得显，虚空得显 ولقىلانۋ 从意思上看。确明不得显

ولقىلاۋ ولقىلا- 的式定不。

ولقىلىق ①ولقى 足不，点缺 ② 词名象抽的

ءبولىسۋ 分俘获品：品获缴，品利战 ② سوعىستان تۇسكەن ولجا：财外；物赃 ③ 品利战 ولجاعا باتۋ 发横财 ▲ 送分手猎，品利战赠馈士勇【谚】 سىرالعى. ▲ 物获猎 جوعالىپ تابىلعان مال ولجا، اۋرىپ جازىلعان جان ولجا.【谚】进如畜的得复而失。命条捡似人的复康而病，财外

ولجالا- ，占侵；获捕；取攫；得获，获缴 〈动〉 جاۋدىڭ كوپتەگەن قارۋجاراقتارىن ولجالاۋ：夺侵器武批大的人敌获缴。

ولجالان- ولجالا- 的态动使。

ولجالاس 〈名〉 I 与参，人的品利战得分与参。人的赃分

ولجالاس- ولجالا- Ⅱ 的态互交。

ولجالات- ولجالا- 的态动使。

ولجالاۋ ولجالا- 的式定不。

ولجالى 〈形〉 收有；的物获俘有，的品利战有。的财外有；的获

ولجالىلىق ولجالى 的名象抽。

ولجاسىز 〈形〉 毫；的物获俘无，的品利战无。的获收无

ولجاسىزدىق ولجاسىز 的名象抽。

ولىكارحيا 〈名〉 。体政头寡，治政头寡

ولىمپيادا ① 〈名〉 林奥季冬 اق ولىمپيادا ▲会大赛比（艺文，育体）② 会动运克匹林奥。会动运克匹

ولقى ，的大肥，的大；的密紧不，的松 ①〈形〉：ەتىك ايامنا ولقى كەلدى. 他子靴双这：的荡晃 داعار الى：的饱不；的满不 ②。大肥着穿 قارنى ولقى. / 。满装有没还袋麻 ，的劲差，的够不，的足不〔转〕③。饱吃有没 ول ۇيرەنۋدە ولقى. 劲差习学他：的样么怎不。满不得装；松得弄，的紧不得弄 〈动〉 ولقىلا-

ولقىلان- ولقىلا- 的部内在装）② 态身反的 不；大肥得显（服衣）；荡晃，定不动活（西东）；切确不得显，确明不得显〔转〕③ 满不，足 ماعىنا جاعىنان：分充不得显，虚空得显 ولقىلانۋ 从意思上看。确明不得显

ولقىلاۋ ولقىلا- 的式定不。

ولقىلىق ①ولقى 足不，点缺 ② 词名象抽的

ولاي 〈副〉 么那；样么那，样那，此如：ولاي دەۋگە قايتىپ اۋزىڭ بارادى. 说样那能么怎你。/ ولاي بولسا ەرتەڭ كەلسىن. 就话的样那果如。 ▲ 来天明他让，بىلاي تارتساڭ ارباسىنادى.【谚】往边那拉，死牛掣不也左；难为右左；谷维退进）翻车拽边这向，（是不也右，是。

ولاي-بۇلاي ：外四，外各，处到 ①〈副〉 ولاي-بۇلاي بارا بەرمە 别到乱跑 ② 这么着，着么：ولاي-بۇلاي تىستەپ كورىپ ەدى، ناتيجە بولمادى. 着么那结有没是还，下一了试样那样这他 长三，外意；幸不；亡死（示表语隐）③。果 短两：ولاي- بۇلاي بولىپ كەتسە قايتەمىز؟ 他？办么怎们我，话的短两长三个有是真

ولايشا 〈副〉 此如，地样那像，地样这，地样那。的误错是想样那 ولايشا ويلاۋ قاتە. 地般这

ولاق 〈形〉 ：的脚笨手笨，的巧不手，的艺手没 ولاق تىستەلگەن ۇستەل 糙粗得做子桌 ▲ 强人懒比人笨【谚】 سالاق جامان. ▲ ەگىننەن جەر بۇلىنەدى، ولاق باستىقان ەل بۇلىنەدى.【谚】的笨蠢，坏变地使稼庄好不种。反民迫逼吏官

ولاق-سالاق 〈形〉 干爱不，的洁整不，的遢邋，的疏粗；的快勤不；的净邋：ولاق-سالاق كىسى 。人的遢

ولاقسۋ ولاقسى- 的式定不。

ولاقسى- 〈动〉：脚笨手笨，拙笨得显 بۇرىنعىداڭ ارمان ولاقسىپ كەتتى（他）前以比。笨还

ولاقتىق ولاق 的名象抽。

ولەاندىر- 。桃叶柳，（属）桃竹夹〔植〕〈名〉

ولەين 。脂酸混；脂酸油，油甘〔化〕〈名〉

ولجا 〈名〉① 俘获；物获虏，物获掳；物拾：ولجا

之病毛，陷缺，瑕瑕：قىزمەتتەگى ولقىلىق
病毛有 ولقىلىعى بار بۇيمدار/点缺的中作工
。品商的
ولقسسن- 不看，看小，弃嫌，陷缺有嫌〈动〉
视岐，视轻，起：ونسك ٶوڭسى جامان دەپ
ولقسسنىپ وتىر. ②陋丑貌容她嫌他。
满不 少：ول ٶالى دە ولقسسنىپ
وتىرعان سەكىلدى. 少西东嫌还象好他。
ولقسسنۇ ولقسسن- 式定不的。
ول-پۇل 碎零，的碎琐；（的）个那个这〈代〉
。（西东）的糟八七乱；的碎杂，的
ولپى-سولپى ；的齐不差参，的齐不短长〈形〉
：的足不，的到周不；的病毛有，的陷缺有
ولپى-سولپى جەرىمىز بولسا كەشىرگەيسىز. 们）
。谅原加多您请方地的到周不么什有（我
ولپى-سولپىلىق ولپى-سولپى 的名象抽的。
وم （位单阻电）姆欧〔电〕〈名〉。
وما：وما قابۇ 视不瞑一，呼呜命一，去死。
وماقا 埝土，埂土，堆土小〈名〉。
وماقاس- 裁，头跟栽，倒摔（下朝头）〈动〉
趴马大个摔，倒：جۇگىرىپ كەلە جاتىپ
وماقاستى. 趴马大个了摔着跑他。
وماقاستىر- وماقاس- 态动使的。
وماقاسۇ وماقاس- 式定不的。
وماقات- 见 وماقاس-。
ومال- 着坐，鸡木若呆（方地个一在）〈动〉
怠懒，动得懒，动不：ومالىپ وتىرا بەرمە.（你）
。动不都动得懒别
ومالۇ ومال- 式定不的。
ومان （渠水）的大〈形〉。
ومار 虾海大，虾龙〔动〕〈名〉。
وماردا ①〈名〉房蜂，窝蜂 ②养蜂
。场
ومارتاشى 人的蜂养〈名〉。
ومارتاشىلىق 业蜂养〈名〉。
وماش 犁木〔旧〕〈名〉。
ومبرومەتر 表量雨，计量雨〔象气〕〈名〉。
ومبى 厚，的深，的大〈形〉▲的
深 ومبى قار 不过中雪深 ومبى قاردان وتە المادى
雪大，雪：去
ومبىعۇ ومبىق- 式定不的。

ومبىق- 见 ومبىلا-。
ومبىقتىر- ومبىق- 态动使的。
ومبىلا- 难艰（中雪深在），中雪深入陷〈动〉
走行地：ومبىلاپ ايالى السپ ٶجۇرۇدىڭ ٶوزى
قيىنعا ٶتۇستى. 难艰走行中雪深入陷。
ومبىلاس- ومبىلا- 态互交的。
ومبىلات- ومبىلا- 态动使的。
ومبىلاۇ ومبىلا- 式定不的。
ومونيم 词意异音同，词音同〔语〕〈名〉。
مونيميكا 同，究研的词音同①〔语〕〈名〉
音同部全（的言语种某）②究研的词意异音
。词
ومپا 立竖拐羊（中戏游的拐羊掷在）〈名〉。
ومسي- ，下凹颊脸，瘪嘴（后落脱齿牙）〈动〉
下塌腮两：تىستەن ايرىلىپ اۋزى ومسيىپ
كەتپەتى. 了瘪也嘴，了掉都牙。
ومسيت- ومسي- 态动使的。
ومسيۇ ومسي- 式定不的。
ومسراي- 颊脸：瘪嘴（后落脱齿牙）①〈动〉
嘬；意满不，兴高不〔转〕②下塌腮两，下凹
。嘴
ومسرايت- ومسراي- 态动使的。
ومسرايۇ ومسراي- 式定不的。
ومىر- 断掰，断折〈动〉：ورتاسىنان ومىرىپ
سىندىرۇ 从断掰间中。
ومىراۋ 膛胸，脯胸，胸①〈名〉：سۇ ومىراۋعا
كەلدى. 房乳②。脯胸了过漫水
房乳：ومىراۋى
〔转〕③疮奶 房乳着露 / ومىراۋ ٶسىنۇ
▲的人无中目，的妄狂，的大尊自妄，的慢傲
▲的大尊自妄，的是为以自 ومىراۋ سوق
罩胸，罩乳 ▲ ومىراۋ تارتقىش
上 ومىراۋ قالتا
。儿袋口衣
ومىراۋلا- 冲横；挤，撞，顶（部胸用）①〈动〉
撞直：قالىڭ توپتىڭ اراسىنان ومىراۋلاپ بۇزىپ
وتە شىقتى. 脯胸到漫②。过通行强中群人从
，中（雪）的深胸齐到陷：ات قاردا ومىراۋلاپ
جۇرە الماي قالدى. 行难步寸中雪深在陷马
：依不；扈跋扬飞，礼无横蛮，理讲不〔转〕③
不礼无横蛮 ومىراۋلاپ سوزگە كونبەي قويدى
。告劝听

ومىراۋلات- ومىراۋلا- 态动使的。
ومىراۋلاۋ ومىراۋلا- 式定不的。
ومىراۋلى〈形〉的脯胸高,的大房乳。
ومىراۋلىق〈名〉①脯胸,胸前(的畜牲)②位部前胸的领衣。
ومىراۋشا〈名〉罩胸身紧。
ومىرت- ومىر- 态动使的。
ومىرتقا〈名〉骨椎脊,骨脊,椎脊:ومىرتقا ارالىق بۇىن 节关间椎 / ومىرتقا ارالىق شەمىرشەك 骨软间椎 ▲ ارقا ومىرتقا〔理生〕椎胸 ▲ بەل ومىرتقا〔理生〕椎腰 ▲ مويىن ومىرتقا〔理生〕颈椎 ▲ ومىرتقا قاناتى 横骨椎 ▲ ومىرتقا قىرى 突棘骨椎。
ومىرتقالا- 〈动〉关按椎脊把,来出分椎脊将开剔地节一节一节。
ومىرتقالاۋ ومىرتقالا- 式定不的。
ومىرتقالى〈形〉的骨脊有,的椎脊有,的脊有:ومىرتقالى جانۋارلار 物动椎脊。
ومىرتقاللار〈动〉物动椎脊〔动〕▲ العاشقى ومىرتقاللار 物动索原〔动〕。
ومىرتقاسىز〈形〉无(骨)椎脊的:ومىرتقاسىز جانۋارلار 无脊椎动物。
ومىرتقاسىزدار〈名〉物动椎脊无〔动〕。
ومىرۋ ومىر- 式定不的。
ومىرىل- ومىر- 态动被的。
ومىرىلعىش〈形〉的实结不,的脆,的断易。
ومىرىلعىشتىق ومىرىلعىش 词名象抽的。
ون〈数〉十,十个:ون كىسى 十个人 / ون جىلقى 十匹马 / ون ەسە 十倍 ▲ جىل ون ەكى اي 一年四季 ▲ ويى ونعا ٴبولىنۋ 思想分散 ▲ ون ايافتى شايان تارىزدىلەر 十目足,目十腕 ▲ ون باسى ① 长户十 ② 长班(旧指) ▲ ون ەكىدە ٴبىر نۇسقا جوق ①八字没有,撇一毫;②据根无人 ▲ ون ەكى مۇشە 嘴马对不唇驴 ▲ ون جەر-دە ون ٴجۇز 10×10=100 ▲ ون جىلدىق 十年的年周十,的制年十,的 ▲ ون كۇندىك 十天的 ▲ ون مىڭ 一万 ▲ وننان ٴبىر 十的旬一,的 ▲ ون ساقاپا 十一之分 ▲ ون سەگىز مىڭ عالام 环球天下,大千世界 ▲ ون شاماسىندا 十个来,个十左右 ▲ ون شاقتى 十个来,大约十个。
ونان: ونان ارمان 加更,加更,步一进,加越,加更 ▲ ونان ارى 更,更加 ▲ ونان بەتەر 比……,还……,比……更……(方面的坏指多)。
وندا〈副〉那样,样子,样的话,那么:وندا كىم بارادى؟ 谁叫去?
وندااعان〈数〉十个,个来十左右。
وندا-مۇندا〈副〉这样的,这个的,这种的,这么的,这般的,这样子的,这样的,这么样的,这么着的,这么样子的,这么样的,这么着的,这么样子的,这么着的,这么样子的,这么着的,这么样子

قولمەن ۇستاۋ 用手右抓 ② 正〔电〕的阳，的正：
布）③电阳 ەلەكترون 正电子 / ەلەكترون
：的功成，的利顺，的手得 ④ 面正（的等匹
ئس وڭىنا كەلمەي وتىر. 事情办不利顺。⑤
：的理道有，的对，的确正 ئىستىك جايىن
经的情事把（你）. كەزىندە ايتىپ قويعانىك وك
，的该应，的适合 ⑥ 。的对是他诉告时及过
早该应你 . ەرتەك بارعانىك وك：的然当所理
走，偿以愿如 تۆۋ 一点儿去。▲ ايى وڭىنان
顺风帆 ▲ 通亨气运，运 جەلى وڭىنان تۇرۋ；
▲ 运红走，运走 جۇلدىزى وڭىنان تۇرۋ 走
愿祝的（心衷）好良 ▲ وك باتا باتاسىن بەرۋ
，方右，边右 ① وك جاق ▲ 意同示表：福祝
，人的靠可 وك كوزى ▲ 家娘 ③ 面正 ②面右
，心关 وك كوزىمەن قاراۋ ▲腹心，人的赖信可
▲ 待相情热；怀关，照关 وك مەن سولىن ايىرۋ
顺 باسۋ ▲ وڭىنا（وڭعا）坏好得懂，非是辨分
漠冷，淡冷，厌讨 ▲ وك قاراماۋ 利顺得变，当
▲ وك قولى 膀臂，手助的力得（ئىسى）
وڭعا باسۋ 顺风帆一，利顺 ▲ وك قولىڭنىك اشۋى
手右你当【谚】. كەلسە، سول قولىڭمەن اراشالا
智用要）劝相手左的你用要，的候时的火发
。（火肝动要不，慧

وك- Ⅱ 〈动〉 ①色掉，色退：كۇڭگە كۇيىپ
退都得晒衣上的（他）. شاپانى وڭىپ كەتپەتى
：神无得变，淡暗变（光眼）② 。了色 ونەك
他 . كوزىنىك ئۇسى وڭىپ نۇرى قايتىپ كەتپەتى
。光无淡暗得变神眼的 ▲ اسىرە قىزىل تەز
。色变易紫发得红【谚】. وڭار

وك- Ⅲ 〈动〉①色起所有，善改，转好：وعان
次少多行进管不. قانشا تاربيە بەرسە دە وڭبادى
。就造堪不是还他，育教 / جاقسى ارادا وڭا
顿整 ②色起有会不内期短在 قويماتسىن ەمەس
：功成，利顺；道轨上，好 ئىنتىماقسىز ئس
。成无事一结团有没 . وڭبايدى

وڭا- 〈动〉①当妥理料，顿整，理整：ئۇي
/ 好理整子屋把（们你）ئشىن وڭاپ قويىڭدار
ئتارتپەتىن وڭاماي تۇرىپ ۇيرەتۇدى جاقسارتۇعا
②。习学好搞能不就律纪好顿整.不 بولمايدى
：进改，善改；复恢 ول اۋەلى دەنساۋلىعىن وڭاپ

,（误错）出指 ③ 。康健复恢他让先.السىن
：好弄；引指，正纠，正改；明指 سەن انانىڭ
方下一正纠他给你. باعىتىن وڭاپ جىبەرشى
你 / 。向 سەن الدىمەن ئوزىڭدى وڭاپ الشى
：修翻，补修，整修，理修 ④ 。好弄己自把先
们他 ولار بىيىل قىستا ۇيلەرىن وڭاپ الماقشى
明 得讲 ⑤ 。子房下一整修天冬年今备准
：理有条有得弄，楚楚清清得说，白白明
条有得说话把（你）. ئسوزىڭدى وڭاپ سويلە
。些一理 / 。وڭاپ ئبىر بايانداما بەرگەن ەمەس
工得搞 ⑥ 告报的样象次一过作有没（他）
：看好得弄，整 جازۋدى قاشان وڭاپ جازاسىڭ
。些一整工得写字把能候时么什（你）

وڭازا 食择不饥；的馋，的嘴贪，的吃贪〈形〉
。的

وڭازالان- 。食择不饥，馋变，嘴贪，吃贪〈动〉

وڭازالانۋ 。式定不的 وڭازالان-

وڭازالىق 。词名象抽的 وڭازا

وڭاي 轻；的单简；的举易而轻，的易容〈形〉
容来起说 ايتۇعا وڭاي：的苦痛过经不；的易
轻会不争战 . سوعىس وڭاي ياقتاسپايدى / 易
单简是不 . وڭاي ئس ەمەس。束结地举易而
：的弄摆意任，的负欺好，的实老 ② 情事的
了着找倒你！ وڭاي كىسىڭدى تاپقان ەكەنسىڭ
易容常非 ▲ ！人的负欺好样这 بوقتان وڭاي
的单简很，的 ▲ جاراسى وڭاي 办好 ▲ اعاش
كەسسەڭ ۇزىن كەس، قىسقارتۇعا وڭاي، تەمىر
长【谚】. كەسسەڭ قىسقا كەس ۇزارتۇعا وڭاي
。匠铁短，匠木 ▲ باس بولماق وڭاي، باستاماق
。难方有导领，易位高居身【谚】. قيىن

وڭايلا- 〈动〉是变，举易而轻得变，易容得变
：……于易，化易简；便方 جۇمىس بارعان سايىن
/ 。了易容越来越作工 . وڭايلاپ كەلەدى
放西东把（你）. دۇنيەلىكتەرىڭدى وڭايلاپ قوي
。方地便方在

وڭايلان- ①وڭايلا- 简，易容为成 ② 态身反的
。单简得变，化易

وڭايلاندىر- 。态动使的 . وڭايلان-

وڭايلاس- 。态互交的 وڭايلا-

وڭايلات- 。态动使的 وڭايلا-

وڭايلاۋ Ⅰ 比，的单简较比，的易容较比〈形〉 比，的难困太不，的便方较的：ول وڭايلاۋ سۇراقتارعا دا جاۋاپ بەرە المادى. 他连比较容易的都题没方便的，太不困难的：他 。来上答回

وڭايلاۋ Ⅱ وڭايلا- 。式定不的

وڭايلىق ①وڭاي 的 词名象抽，便方，易容 ② 单简：جاۋ ءبىزدىڭ بەكىنىستى وڭايلىقپەن الا المايدى. 。易容么那不地阵的们我领占人敌 / ول كوبىنشە وزىنە وڭايلىقتى ويلايدى. 他往往考虑的己自是的便方 。

وڭاي-وسپاق 〈形〉 ①，的举易而轻，的易容 轻的易：بۇل وڭاي-وسپاق ماسەلە ەمەس. 这不 ：的易简，的单简 ② 。题问的易容是 ：的通普 ③ 情事的单简简 وڭاي-وسپاق جۇمىس，的通普，的般一：的常平，的般 ：的朴质，的朴纯，的实老，的凡平 ④ 姓百 ول وڭاي-وسپاق جان ەمەس. 他是个小同非可 。物人的

وڭايسىزدىق 〈名〉麻，难困，利便不，便方不 。烦

وڭايشىلىق وڭاي 的 词名象抽 。

وڭال- ①وڭا- 的 态动被 ② 到得，善改，转好 。色起有，进改：جاعداي كۇن سايىن وڭالىپ كەلەدى. 形 。转好一比天一势 / حالىق تۇرمىسى بۇرىنعىدان وڭالىپ قالدى. 人 生的民人 比活 ：步进，过改，好变 ③ 。善改所有前以 قاتەلىكتەرىڭدى تۇزەتىپ وڭالىپ ادام بول. 你应 上始开 ④ 。人好个一做误错的己自正改该 畜牲的弱瘦：اربىق-تۇراقتار وڭالىپ قالدى. 膘身)，好养，复恢到得(康健) ⑤ 。了膘上始开 体)，养，原复：دەنساۋلىعىم وڭالسا-اق قىزمەتكە شىعايىن دەپ وتىرمىن. 一 上要就我，复康旦 。班 ▲ الا جىلقى جوعالمايدى، ارامزادا وڭالمايدى. 【谚】了不丢马花羊的产早，了不 。了不

وڭالدىر- وڭال- 的 态动使 。

وڭالدىرت- وڭالدىر- 的 态动使 。

وڭالت- وڭال- 的 态动使 。

وڭالۋ وڭال- 。式定不的

وڭاۋ وڭا- 。式定不的

وڭاشا 〈副〉单独，地个单，地别个，地别分 ：话谈独单 سوڭ اڭگىمەلەسۋ / سەن ونان وڭاشا ءجۇر. 。些一远他离你

وڭاشالا- 〈动〉 ①：离分使，开分使，来出分 كەرەكتى دۇنيەلەردى وڭاشالاپ قوي. 。(你)需把 ءۇيدى 。好放独单西东的要：出空，出腾 ② 叫 ③ 了来出腾子房把(他) وڭاشالاپ قويدى 到，边一到领，边一到带，边一到：ونىمەن وڭاشالا-پ سويلەستىڭ بە؟ 过谈边一到叫他把 (你) 吗？

وڭاشالان- ①وڭاشالا- 脱，开离 ② 态身反的 ：避回，离距持保，离：ول نەگە سەنەن وڭاشالانىپ جۇرەدى؟ 离距持保你和么什为他？

وڭاشالاس- وڭاشالا- 。态互交的

وڭاشالات- وڭاشالا- 。态动使的

وڭاشالاۋ وڭاشالا- 。式定不的

وڭباعان 的恨可，的恶可，的厌讨〈形〉：وڭباعان بالا 。子孩的厌讨

وڭباعاندىق وڭباعان 。词名象抽的

وڭعاق 的色掉爱，的色退易容 ①〈形〉：尔反尔出〔转〕② 布的色退易容 وڭعاق بۇل 的信无而言，的用信守不，的定不摇动，的：وڭعاققا ەرمە 。友朋交人的信无而言和要不

وڭعار- 风帆一使，利顺使；福赐，佑保〈动〉：顺：قۇداي وڭعارسا جۇمىردا قايتىپ كەلەمىز. 只 。来回会就快很们我，佑保主真要

وڭعارت- وڭعار- 。态动使的

وڭعارۋ وڭعار- 。式定不的

وڭعىش 的色掉爱，的色退易容〈形〉。

وڭعىشتىق وڭعىش 。词名象抽的

وڭدا- 〈动〉：修翻，补修，缮修，理修 ①：ولار بۇگىن، ەرتەڭ ۇيلەرىن وڭدايتىن بولىپ جاتىر. ，理料，排安 ② 。屋房缮修备准天两这们他事把先(你)：جۇمىستارىڭدى وڭداپ ال. 妥办：引指，明指，正改，(误错)出指 ③ 。好办情 سەن انانىڭ باعىتىن وڭداپ جىبەرشى. 你帮他：好弄，样象 ④ 。向方下一正纠 وڭداپ تاربيە بەرە الادى عوي دەپ وتىرسىڭ با؟ ，白明得说 ⑤？吗他育教地好好能他为以你：理条有得搞，楚清得讲 ءسوزىن دە وڭداپ

سويلەي المايدى. 楚清不说都话的己自连他 。
⑥ 福赐，佑保：قۇداي وڭداسا باييسىك. 只要
要 。的财发会你，话的福赐主真
وڭدال- وڭدا- 态动被的 。
وڭداس- وڭدا- 态互交的 。
وڭدات- وڭدا- 态动使的 。
وڭداۋ وڭدا- 式定不的 。
وڭدى 〈形〉① 秩，的条有井井，的齐齐整整
动，的听好 ② 。齐整得显前以比西东的里屋
的然井序：ئۇي ئىشى بۇرىنعىدان وڭدى ەكەن.
！听动耳悦么多子曲支这！妙真，嘿！：的耳悦，的听
وڭدى！
③ 的雅文，的明文，的经正，的确正：سەنىك
！话经正句一说能才时何你 اۇزىڭنان قاشان ئېبر وڭدى ئسوز شعار ەكەن！
وڭدىر- ① 关，心关 ② 态动使的 Ⅱ、Ⅰ وڭ-
贴体，顾照，怀：ول سەنىى وڭدىرادى عوي
你心关能他为以你 ？ دەيمىسىك؟
وڭدىرت- وڭدىر- 态动使的 。
وڭدى-سولدى 〈副〉① 右左，回来：قىلىشتى
وڭدى-سولدى سەرمەۋ回来刀马将到②舞挥，处
跑奔处到 كەزۇ وڭدى-سولدى 周四(向)：
وڭقا 〈形〉站直垂拐羊(中戏游的拐羊掷在)
立竖拐羊，立 。
وڭقاي Ⅰ 〈名〉足庶(的腿右的等猪、羊、牛)
骨 。
وڭقاي Ⅱ 的手右用会只 〈形〉 。
وڭسىن- 〈动〉(适合)当妥为以，确正为认自。
وڭسىنۇ وڭسىن- 式定不的 。
وڭتاي 〈名〉合适的时机的便方，机时；机良，会机的
合有：وڭتاي كەلسە بارىپ كەل. 会机的适合
趟一去就你会机的适 。
وڭتايلا- 〈动〉① 备准，备好：بۇركىت ۇشۇعا
好，办 ② 。了飞起备准鹰雄 قاناتىن وڭتايلادى.
وڭتايلان- ① وڭتايلا- 的 态身反 ② 备准……，
想要……，算打……：ول سويلەۋگە
言发备准他 。 وڭتايلاندى.
وڭتايلاۋ وڭتايلا- 式定不的 。

وڭتايلى 〈形〉① 的手得；的利顺，的便方
，的当适，的适合 ② 间时的便方：
وڭتايلى ۋاقتى وڭتايلى ئۇي ئىنى 子房的适合 。
وڭتايسىز 〈形〉① 的造舒；的宜适
舒不；的利便不，的便方不
方不通交 قاتناسى وڭتايسىز 的适舒不，的服
令 ② 子椅的适舒不 وڭتايسىز وربندىق 的便/
：的堪难人使 ，的难为人使 ，的 快不人
不 ③ 地境的堪难入陷 قالۋ جاعدايدا وڭتايسىز
的当妥不 ئسوز وڭتايسىز 的宜适不，的当妥
言 الىپ جوڭرۇگە 的拙笨，的便灵不 ④ ：
便方不带携 。 وڭتايسىز
وڭتايسىزدان- 〈动〉感到为难，便方不到感，
思意好不到感，境处的堪难入陷：ول ئېزدى
感们我到见他 كورىپ وڭتايسىزدانىپ قالدى.
思意好不到 。
وڭتايسىزداندىر- وڭتايسىزدان- 的 态动使 。
وڭتايسىزدانۋ وڭتايسىزدان- 式定不的 。
وڭتايسىزدىق وڭتايسىز 的 词名象抽 。
وڭ-تەرسى 〈形〉对不与对，的误错与确正
的 。
وڭتۇستىك 〈名〉边南，面南，方南：وڭتۇستىك
ولكەلەر 省各方南 / قالانىڭ وڭتۇستىگىندە 在
شعىس وڭتۇستىك 南东 / باتىس
وڭتۇستىك 西南 ▲ وڭتىستىك بالىق (شوق
جۇلدىزى) 座鱼南〔天〕 ▲ وڭتۇستىك ەندىك
〔地〕纬南 ▲ وڭتۇستىك كرەست (شوق جۇلدىزى)
座字十南〔天〕 ▲ وڭتۇستىك سۇيق بەلدەۋ
带寒南〔地〕 ▲ وڭتۇستىك ئتاجىى (شوق
جۇلدىزى) 座冕南〔天〕 ▲ وڭتۇستىك قوڭىر
جاي بەلدەۋ 带温南〔地〕 ▲ وڭتۇستىك قۇس
جولى شوعىرى 团系星南〔天〕 ▲ وڭتۇستىك
قۇس جولى ۇيەگى 极银南 ▲ وڭتۇستىك
ئۇشبۇرىش (شوق جۇلدىزى) 座角三南〔天〕
。
وڭتۇستىك-باتىس 向方南西，南西 〈名〉 。
وڭتۇستىك-شعىس 向方南东，南东 〈名〉 。
وڭۋ وڭ- Ⅱ、Ⅰ 式定不的 。
وڭشىل 〈形〉①右，的翼右，的派右，的倾右
派右，子分倾右，人的倾右 ②的
وڭشىلدىق وڭشىل 的 词名象抽 。
وڭ Ⅰ 〈名〉窝陷，地陷(的地泽沼)
。

وپ- Ⅱ 〈动〉 吞，没吞，掉吞；食吞，掉吃口一
噬： دۇنيەنى وبىپ جىبەرەتتىندەي-اق 下一象好
。的似界世个整掉吞要子

وپا Ⅰ 〔阿〕〈名〉 事好，行善；惠恩，德恩，恩
处好，益处： ول ساعان بيتتەي دە وپا قىلمايدى.
。事好点一做你替会不他 / وتىرىك ايتىپ قانشا
وپا تاپتىك؟ 处好少多了到得话假说你 ？

وپا Ⅱ 〔阿〕〈名〉 擦，粉香，粉扑： وپا جاعۇ
粉/ وپا ساۋتتى 匣粉扑 。

وپا-دالاپ 〈名〉 抹脂涂：粉脂： وپا-دالاپ جاعۇ
。粉

وپايكە 〈名〉 。子皮犊牛(的工加过经)

وپاق: وتىرسا وپاق، تۇرسا سوپاق 怎么也看
。眼顺不

وپالا- 〈动〉 ；粉擦；粉抹脂涂，粉化妆 。

وپالان- وپالا- 。态身反的

وپالات- وپالا- 。态动使的

وپالاۋ وپالا- 。式定不的

وپالى 事好做人替，的恩施，的善行 ①〈形〉
。的贞忠，的实忠；的渝不守信，的靠可 ②的

وپاللىق وپالى 。词名象抽的

وپاسىز 可不；的用信守不，的义弃信背〈形〉
。的常无化变；的实忠不，的靠

وپاسىزدىق وپاسىز 的词名象抽： وپاسىزدىق
。为行变叛 / وپاسىزدىق ارەكەت 变叛

وپات 〈名〉〔阿〕▲ وپات بولۇ 死，世去，去逝
亡： نەشە جىلدىڭ الدىندا سوعىستا وپات بولعان.
。了亡阵前年几(他)

وپەرا 〈名〉 ① 团剧歌，院剧歌 ② 剧歌 。

وپەرالىق 〈形〉 歌剧的： وپەرالىق تۇنىندىلار
作剧 / وپەرالىق شىعارمالار 歌 。品作剧歌

وپەراتسيا 〈名〉〔医〕(科外指)术手：وپەراتسيا
。术手行施 جاساۋ

وپەراتسيالىق 〈形〉 的术手： وپەراتسيالىق
。作工备准的术手 دايىندىق

وپ-وڭاي 〈形〉 ，的举易而轻，不费吹灰之
。的便便随随，的 力

وپپا 〈名〉 雪深，雪的软松而深 ▲ وپپا قار 深
。雪厚，雪的软松而

وپپالا- 〈动〉 行难艰中雪深在，中雪深入陷
走： اتتار قاردا وپپالاپ كەلەدى. 马 着踏雪深
。态动使的 وپپالا- 着走地难艰： وپپالات-

وپپالاۋ وپپالا- 。式定不的

وپپورتۇنيزم 〈名〉 。义主会机

وپپورتۇنيست 〈名〉 。者义主会机

وپپورتۇنيستىك 〈形〉 义主会机；的义主会机
的义主会机 وپپورتۇنيستىك كوز قاراس 的者：
。点观

وپتيك 〈名〉 。家学光

وپتيكا 〈名〉 。学光

وپتيميزم 〈名〉 。义主观乐，观乐

وپتيميست 〈名〉 。者义主观乐

وپتيميستىك 〈名〉 。的义主观乐

وپىق 〈名〉〔阿〕▲ 惜惋，悔懊，憾遗，悔后
وپىق جەۋ 悔后，憾遗，悔懊： ول ٶوزىنىڭ جاقسى
ٶىرەنبەگەندىگىنە وپىق جەپ ٶجۇر. 他 没己自为
。恨悔到感而习学好好有

وپىن- 〈动〉 。憾遗，悔懊，悔后

وپىنۇ وپىن- 。式定不的

وپىر- 〈动〉 ① 断折，断掰： وپىرما شايدىڭ
شەتىنەن وپىرىپ الدى 从 一了下掰上边的茶茯
。通凿，通打，开打〔转〕 ② 块

وپىراي- 〈动〉 凹颊脸，瘪嘴（后落脱齿牙）
。下塌腮两，下

وپىرايت- وپىراي- 。态动使的

وپىرايۇ وپىراي- 。式定不的

وپىرعىز- وپىر- 。态动使的

وپىرما: وپىرما شاي 。茶茯

وپىرت- وپىر- 。态动使的

وپىر-توپىر 〈副〉 乱，的忙慌，的乱忙，的乱纷
قالىڭ ەل وپىر-توپىر 的团一作乱，的哄哄
جينالا باستادى. 众 。起一在集聚地哄哄乱人

وپىرۇ وپىر- 。式定不的

وپىرىق 〈形〉 缺，的口缺：的边缺，的齿牙无
ٶتىسى وپىرىق 。的

وپىرىل- وپىر- 。态动被的

وپىرىلعىش 实瓷不，的松；的脆，的断易〈形〉
。的

وپىرىلعىشتىق وپىرىلعىش 。词名象抽的

وپىرىندى 〈名〉 。块一的下掰，的节一的断折

وپبرىس وپبر- 的交互态 。

ور Ⅰ 〈名〉 陷阱,坑陷,坑深: سيىر ورعا ٴتۇسىپ كەتىپتى. 牛掉在坑深里了 。 ▲ ورعا جىعىلۋ (قۇلاۋ، ٴتۇسۋ) 害陷到受,害陷人被 ▲ ور قازۋ ① 坑深挖 ② 陷阱设(人某)害陷; ▲ بىرەۋگە ور قازبا، ور قازساڭ تەرەڭ قاز، ٴوزىڭ تۇسەرىڭە جاقسى.【谚】莫为别人掘陷阱,己害终人害(己自是正的去下掉,陷阱好掘。

ور- Ⅱ 〈形〉 的色棕深 ,的色褐红的色黄棕 ,的色棕深: ور كيىك 羊山野的色棕深 / ور تەكە 褐红的色 / ور تۇلكى 孤褐 。

ور Ⅲ 〈形〉 的大体高身,的大: ور قويان 大兔 。

ور- Ⅳ 〈动〉①割,刈,割收: بورمي ورۋ 玉米/ ٴگىن وراتىن مەزگىل بولدى. 割节季的获收 。②(等刃利、甲指用)破拉,破割,破划,了到用拉(刀一): بەتىن تىرناعىمەن ورىپ جىبەردى 冲,开冲(等坝堤把流急)破划脸把甲指③了坏冲渠大把水: سۋ توعامدى ورىپ كەتتى. 破夸,皮牛吹,话大说 ▲ اۋزبەن وراق ورۋ 了 。 ▲ اۋزبەن وراق ورعاننىڭ بەلى اۋىرمايدى. ▲ 口海【谚】说(痛腰不话说着站)气力费不话大。 ▲ بەرسەڭ الارسىڭ، ٴكسەڭ وارسىڭ.【谚】有 。 ▲ نە بەرسەڭ سونى الارسىڭ، نە سەپسەڭ سونى وارسىڭ.【谚】收有才种有,往有才来善。豆得豆种,瓜得瓜种;果恶因恶,果善因。

وراۋ 〈包〉 ① 裹,来起包: قاعازبەن وراۋ 用 ② 来起裹子被用 كورپەمەن وراۋ/来起包纸 ③ 来起围,抱环: ٴجىپ وراۋ 线绕,缠绕: تاۋلار قالاي وراپ تۇر. 群山环抱着 ④ 市城。了来起卷纸报把 گازەتتى وراپ قويدى 卷: گازەتتى وراپ قويدى 了来起卷纸报把。

وراعىت- 〈动〉 ① 过横;过拐,过转,过绕: بىرەۋ الدىڭعى جاقتان وراعىتىپ وتە شىقتى. 有弯拐(话说)〔转〕 ② 。了去过绕面前从人: وراعىتپاي توتەسىن ايت. 子圈兜,子圈绕,角抹吧说直,角抹弯拐别话说(你) 。

وراعىتۋ وراعىت- 的式定不 。

ورازا 〈名〉[波] 戒斋,功斋: ورازا كەزى 期斋 ▲ ورازا ايت 节斋开,节孜肉 ▲ ورازا ايى 月斋 ▲ ورازا اشۋ ① 斋开 ② 餐早吃,餐进,饭吃: ٴالى ورازا اشقانىمىز جوق. 我们还没吃饭 ▲ ورازا بۇزىلۋ 破斋 ▲ ورازا ۇستاۋ (اۋىز بەكىتۋ) 斋守,斋封 。

ورازدى 〈形〉 的气福有,的运走,的福幸 。

وراي Ⅰ 〈名〉 机,机时,会机遇: جاقسى وراي 会机好 / ورايى كەلۋ 会机有 / ورايىن كۇتۋ 机时待等/ ورايدان پايدالانۋ 机趁 。

وراي Ⅱ 毛旋,儿旋,儿旋头 〈名〉 。

ورايلاس 〈形〉 Ⅰ 着趁……,会机……,用利方: قىستىق دەمالىسقا ورايلاس ۇيىنە بارماقشى. 趟一家回会机的假寒用利想(他)便 。

ورايلاس- Ⅱ 〈动〉 礼尚来往,惠互,相对;换: كەيىن تاعى ورايلاسپايسىڭدار ما. 难道(们你)不可以相互送礼吗。/ ورايلاسىپ قۇدا ٴتۇسۋ 亲换 。

ورايلاستىر- ورايلاس- Ⅱ 的使动态 。

ورايلاستىق ورايلاس Ⅰ 的抽象名词 。

ورايلاسۋ ورايلاس- Ⅱ 的式定不 。

ورايلى 〈形〉 的便方,的适合,的当适,的便: ورايلى ۋاقىتتا بارىپ كەل 趟一去候时的便方 。

ورايسىز 〈形〉 的会机没,的便方不宜适不;的当便不,的 。

ورايسىزدىق ورايسىز 的抽象名词 。

ورايشىل 〈形〉 的会机找于善;的机投于善,的营钻于善 ,的巧取机投 ,的行而机伺: ورايشىل ٴىسمەنت 子分机投 。

ورايشىلدىق ① ورايشىل 的抽象名词 ② 机会主义 。

وراق 〈名〉 ① 刀镰: وراق كەزى 收刀镰牙月/ وراق ورۋ 节季获收 ▲ اي وراق 月镰刀 ▲ اۋزبەن وراق ورۋ 口海夸,话大说,皮牛吹 ▲ بەل وراق 小镰刀 ▲ وراق مۇرىن (تۇمسىق) 子鼻钩鹰嘴 ▲ وراق تۇمسىق 鹞鹰 ▲ ورىس وراق 刀镰齿锯 ▲ وت اۋىزدى، وراق ٴتىستى 出口的薄刻酸尖,的人喷口血,的人伤 ▲ شالعى وراق 大镰刀 。

وراق-بالعا 刀镰和子锤 〈名〉 。

وراقشى 手能割收,手刈,者割收 〈名〉 。

ورال Ⅰ 〈名〉 件条好;光时好: ورالىڭ بارىندا وينا دا كۇل 乐行时及 。

ورال- Ⅱ ①ورا- 的 态动被 ② 来回，返回，归：ول كوپ وتپەي ورالدى. 就久多误耽会不他 ③ 缠缠，住缠，绕：ات ورالسپ ٶولىپتى. 了死缠被马 ▲ اياققا ورالۋ 拉；娇撒ورالۋ 恳 ▲ 脚绊，腿后 تىزگىننىڭ (شىلبىرىنا) ورالۋ 来里家请 ▲ ارقاندى ات قازىعىنا ورالار. 【谚】得还的挂牵有(子桩木开不离马的绳长着带回里家到)。

ورالعى 〈名〉绊脚石；碍妨，碍障：赘累：اياقتا ورالعى بولماي بىلاي تۇر. 你不别当绊脚石，躲开！

ورالىم Ⅰ 〈名〉道街，区坊街。

ورالىم Ⅱ 〈名〉道跑，场跑型绕环。

ورالىمدى 〈形〉的畅流，的利流，的俗通：ٶسوزى تىلگە ورالىمدى 的俗通言语。

ورام Ⅰ 〈名〉畅流，利流，性俗通：قىزىل ٶتىلدى ورامعا كەلتىرە الماي-اق قويدىڭ عوي. ▲ 了舌拙嘴笨么那么怎 ورامى جوق 笨嘴拙的舌。

ورام Ⅱ：ٶبىر ورام 一卷儿，一圈儿：ٶبىر ورام قاعاز 一卷儿纸 / ٶبىر ورام تەمەكى 够卷一叶烟的烟支。

ورامىا 〈名〉一卷儿。

ورامال 〈名〉巾手，巾毛：بەت ورامال 巾脸擦 ▲ كەستەلى ورامال 绢手的花绣带 ▲ قول ورامال 手巾 ▲ مايلىق ورامال (吃肉后擦手用) ▲ سۇلىق ورامال 洗手巾 ▲ 巾毛，巾手(的人一中其，围圆或坐年青女男人此，后背人某在放巾手将时圈转巾手拿手)。输算就来出不觉察 ▲ ورامال تون بولمايدى جول بولادى (ورامال تونعا جاراماسا دا جولعا جارايدى)。一条一件衣皮，上不顶巾毛(重意情轻礼但)。(重意情轻礼毛鹅送里千)。

ورامالدى 〈形〉的巾头系：قىزىل ورامالدى 娘姑的巾头红系。

ورامدى 〈形〉的畅流，的利流，的俗通：ٶتىلى ورامدى 俗通言语。

ورامدىلىق ورامدى 的词名象抽。

ورا- ①ورا- 的 态身反 ② 盖；裹：كورپەگە ورانۇ 穿身 ▲ ۇلدە مەن بۇلدەگە ورانۇ 子被盖

生的逸安着过；装服的丽华穿身，的缎绸罗绫。活

ورانگۇتان 〈名〉猩猩，人猿。

ورانىدىر- ورا- 的 态动使。

ورانجەرەيا 〈名〉床温，房花暖，室温。

ورانۇ ورا- 的 式定不。

ورانىپ-شىمقان- 〈动〉紧裹，好盖，严盖：تۇندە ورانىپ-شىمقانىپ جاتپاساڭدار توڭىپ قالاسىڭدار. 的冷会子被好盖不里夜(们你) / جازدىڭ كۇنى ورانىپ-شىمقانباساڭ دا بولادى 不用天夏。实严么那捂着

ورانىپ-شىمقانۇ ورانىپ-شىمقان- 的 式定不。

ورانىش 〈名〉物装包 ▲ باس ورانىش 巾头。

وراس- ورا- 的 态互交。

وراسان 〈副〉很，常非，很，极，分十：وراسان كوپ / 多很 وراسان ۇلكەن ٶۇي 子房的敞宽常非 وراسان باي 裕富分十。

وراتـ ورا- 的 态动使。

وراتقىز- ورا- 的 态动使。

وراتتىر- وراتـ 的 态动使。

وراۋ ورا- 的 式定不。

وراۋلى 〈形〉①的好裹，的好包：وراۋلى قاعازدا 的好绕，的来起缠 ②纸的好包：وراۋلى ٶجىپ 的来起卷 ③线的好缠：وراۋلى گازەت 的色六颜五用 ▲ وراۋلى ٶشي 纸报的好卷。子席草芳芳的编线毛。

وراۋىش 〈名〉物装包，布裹包 ▲ بالتىروراۋىش 儿脖围，巾围 ▲ موينى وراۋىش 腿绑。

وراشولاق 〈形〉笨嘴笨，的脚笨手笨，的拙笨：بارىپ تۇرعان وراشولاق جان 的能无；的舌十 ▲ 舌拙嘴笨 سوزگە وراشولاق / 人笨的足 وراشولاقتىڭ قولى شولاق. 【谚】事一人之拙笨。成无。

وراشولاقتان- 〈动〉舌拙嘴笨得变，拙笨得变；来出不说也话句一。

وراشولاقتانۇ وراشولاقتان- 的 式定不。

وراشولاقتىق وراشولاق 的词名象抽。

وربيتا 〔天〕〈名〉道轨 ▲ اتومدىق وربيتا 道轨子原。

ورگان Ⅰ 。器乐风管动自种各;琴风管〈名〉
ورگان Ⅱ 〈名〉机,关机,构机: مەملەكەت ورگاندا- ری 国家机关 。
ورگانیزم 〔生理〕〈名〉(体)物生,体机有:(体) ادام ورگانیزمی 人的体机 。
ورگانیزمدەك 〈形〉有体机的 ▲ ورگانیزمدەك تۇیسك 感觉的体机 。
ورگانیكا 〈名〉有化机学 。
ورگانیكالىق 〔化〕〈形〉有机的: ورگانیكالىق دۇنیە 有机界 ▲ ورگانیكالىق بویاۋ 有机〔化〕染料 ▲ ورگانیكالىق ەرىتكىش 有机溶剂 ▲ ورگانیكالىق جىنىستار 有机〔地〕岩 ▲ ورگانیكالىق زاتتار 有机物 ▲ ورگانیكالىق تىڭايتقىش 有机〔农〕肥料 ▲ ورگانیكالىق حیمیا 有机化学 ▲ ورگانیكالىق قوسىلىستار 有机合物 ▲ ورگانیكالىق قىشقىل 有机酸 ▲ ورگانیكالىق قۇرام 有机质 ▲ ورگانیكالىق اینەك 有机玻璃 。
ورگانوگرافیا〔生〕〈名〉器官学 。
ورعۋ ورعی- 的不定式 。
ورعی- 〈动〉奔,跑奔,驰奔;越腾,跃跳,跳, 飞奔: ات وزەننەن ورعىپ وتە شىقتى. 马从河 过而越腾上 。
ورعىز- ور- Ⅲ 的使动态 。
ورعىس- ورعی- 的互交态 。
ورعىت- ورعی- 的使动态 。
وردا Ⅰ 〈名〉①盟联的落部古蒙和厥突〔史〕;汗国: التىن وردا 金帐汗国 ② 殿宫: حان ورداسى 汗的宫殿 ③ 房毡的敞宽而大高 ▲ التى قانات اق وردا 白洁而敞宽的房毡 ▲ ورداسى ویراندالعانىنك وشاعى ساۋ قالماس. 【谚】巢覆卵完无 。 ▲ وردا عا كەرەك وتاۋعا دا كەرەك. 【谚】要需也中舍茅西东的要需中宫皇 。
وردا Ⅱ 〈名〉穴洞,洞 ① 蛇: جىلان ورداسى 蛇的中说传 。 ② (洞)穴宫
وردالى 〈形〉有穴洞,的洞有(物动行爬);的穴洞有,的洞有: 蛇窝一窝一窝一的群一窝成逗挑要莫【谚】. 蛇的 ▲ وردالى جىلانمەن ویناما
وردالدا- 〈形〉笨拙;拙笨履步,走行地拙笨 。走地摆大摇大;跳地
وردالداۋ 的不定式 。
وردەن 〈名〉章勋: قىزىلتۇ وردەنى 红旗章勋。/ 章勋誉荣 。
وردەندى 〈形〉有章勋,的章勋带佩 。
وردەر ① 〈名〉证票,据单,据票 ② 逮捕令 。
وردینار 。标潮检,位水均平〈名〉
وردیناتا 。标座纵〔数〕〈名〉
وردىر- ور- Ⅱ 的使动态 。
وركەستىر 。队乐〈名〉
ورقاش 〈形〉平不低高,的平不伏起绵连,的峰叠峦重,的伏起: ورقاش جارتاستار 伏起的山脉。/ ورقاش تاۋ 平不伏起的石岩 低高得显,平不伏起得显〈动〉
ورقاشتان- 。平不伏起绵连的山脉: ورقاشتانعان تاۋلار
ورقاشتانۋ ورقاشتان- 的不定式 。
ورقىرا- 见 ارقىرا-.
ورقىرات- ورقىرا- 的使动态 。
ورقىراۋ ورقىرا- 的不定式 。
ورلا- 〈动〉埋坑挖,坑挖: ورلاپ كومۋ 挖坑埋 来起 。
ورلات- ورلا- 的使动态 。
ورلاۋ ورلا- 的不定式 。
ورما Ⅰ 〈名〉田粮,田麦(的后割收) 。
ورما Ⅱ 〈名〉口决(的冲水被) 。
ورمان 〈名〉林森,林树,林: قالىڭ ورمان 密林/ ورمان وسىرۋ 林造 / سونى ورمان 处女林/ قىلتاندى ورمان 林叶针 / كەڭ جاپىراقتى ورمان 林叶阔 ▲ ورمان بۇلعىنى 貂松 ▲ ورمان بوكەنى 林灌 ▲ ورمان جاپالاعى 羚林 ▲ ورمان كەكىلىكى 鸡雉鹑 ▲ ورمان كەپتەرى 鸡雉鹑 ▲ ورمان قۇرى 鹑鹌 ▲ ورمان قىرعىيى 鹰松 ▲ ورمان سۇساری 貂紫,貂林 ▲ ورمان تۇلكى- سى 狸林 ▲ ایۋدان قورىقتان ورمانعا بارماس. 【谚】既然怕熊,进要不就树林 。
ورماندان - 。林森变,林树长〈动〉
ورماندانىر- ورماندان- 的使动态 。
ورماندانۋ ورماندان- 的不定式 。
ورماندى 〈形〉有林树,的林森,的林多:

ورماندى القاپ 多林地带。
ورمانسز 〈形〉无林的,林树的木不长的。
ورمان-توعاي 〈名〉林,林树,林森。
ورمان-توعايلى 〈形〉多林的,林树的多的。
ورمانشى 〈名〉林业管理区,林护员,林务员。
ورمانشىلىق 〈名〉林业:ورمانشىلىقتى دامىتۇ 发展林业。
ورنا- 〈动〉①安家,落户,居住,下住;扎营:ولاردىڭ بۇل اراعا كەلىپ ورناعانىنا كوپ بولدى. 1949年以来,从建府政民人建起,筑建,建成,立建。②了久很经已里这在居定们他:جىلى حالىق ۇكىمەتى ورناعانىنان بەرى ③建修,造建,建得;入印,下留。④子房新多很起盖区山在到(印象):ونىڭ ەسوزى ميعا تەرەڭ ورنادای. 他▲中海脑在印地深深话的زاماناقىر (اقىر زامان) ورناۋ 宁安不能不得,难灾生发▲باقىت ورناۋ 临隆福洪,福幸到得,运走。
ورنالاس- 〈动〉扎驻;顿安;身安,住居,下住:جاڭا ۇيگە ورنالاسۋ 子房新住/اسكەرلەر تاۋ ەتەگىنە ورنالاستى. 军扎驻队在下脚山。②安
ورنالاستىر-① ورنالاس- 的态动使的②安,排安:插安,顿己自插安ۇز ادامدارىن ورنالاستىرۋ 的人。
ورنالاستىرت- ورنالاستىر- 的态动使的。
ورنالاستىر- ورنالاستىر- 的态动被的。
ورنالاسۋ ورنالاس- 的式定不的。
ورناس- ورنا- 的态互交的。
ورنات- ①ورنا- 的态动使的②安,设安,装安,安:ەسىك-تەرەزە ورناتتى 安窗门了上树,立建③立:ەملەكەت ارا قارىم-قاتىناس ورناتۋ 建立国与纪立树/ەسكەرتكىش ورناتۋ 系关的间之国与念碑。
ورناتقىز- ورنات- 的态动使的。
ورناتۋ ورنات- 的式定不的。
ورناتىل- ورنات- 的态动被的。
ورناتىس- ورنات- 的态互交的。
ورناۋ ورنا- 的式定不的。
ورنعۇ ورنق- 的态互交的。
ورنعىس- ورنق- 的态互交的。
ورنق- 〈动〉①稳稳安安),好顿安(己自:وقۇشىلار ورنعىپ وتىرعانىنان كەيىن، وقىتۇشى ساباق وتە باستادى. 学生们坐(地)下住;下坐:课讲始开师老后以好坐。/ورنعىپ وتىرماس-〔转〕②了走搬就天几住有没كوشىپ كەتتى〔物〕百半过年,年中جىلىمىك ▲ورتا جاس 中年百▲ورتا ەۇز 中玉兹▲ورتا مەكتەپ 高中频▲ورتا ەۇز 中玉兹▲ورتا مەكتەپ 高

中 ▲ ورتا تولسن 愿意与大伙欢聚一堂 ▲ ورتا تولقىن 〔物〕中波 ▲ ورتا شارۋا 中牧 ▲ ورتاعا سالۋ（为让大家商讨）出端，来出提，来出摆 ▲ ورتاسى 来 ▲ ورتا عاسىر 中世纪 ▲ ورتاسى داۋىسسىزدار 〔语〕舌面音

ورتا Ⅱ 〈名〉环境：环境的安静 ▲ ورتا جىڭسىز ورتا 环境。

ورتا Ⅲ 〈名〉介质，介质〔物〕 ▲ اۋىر ورتا 重介质〔物〕。

ورتا Ⅳ 〈形〉①不满，满不的，没满装，没的满载：中间，普通的，平常的，等闲的 ②满装有没还的般：他以前没有学成完业的一般 ③中折的，均平的：全年平均气温 ▲ ورتا پايدا 利润均平 / ورتا ەسەپپەن 计算均衡 ▲ ورتا بويلى 身材等中 ▲ ورتا ءبىلىم 普通教育；文化水平等中 ▲ ورتا قول 便宜的；通俗的。

ورتاي- 〈动〉①下降；低降；少变，少减：水河开始少减了。②陷塌，瘪：他两腮骨加更凹陷了。

ورتايت- ورتاي- 的使动态。

ورتايتتىر- ورتايت- 的使动态。

ورتايۋ ورتاي- 的不定式。

ورتاق 〈形〉共同的，共有的；大众的，人人的：全体的；目的共同的 ▲ ورتاق ماقسات 共同目的 ▲ ورتاق ءبولىم 〔数〕共分母 ▲ باتىر ورتاق، ەر ورتاق، كۇن ورتاق، اي ورتاق. 【谚】英雄是人民的，太阳是大家的。

ورتاقتاسىپ باسقارۋ 共同经营 ② 共享，分享：乐于分享 ورتاقتاسۋ قۇانىشقا ورتاق。

ورتاقتاستىق ورتاقتاس Ⅰ 的名词抽象。

ورتاقتاستىرىل- ورتاقتاس- Ⅱ 的使动态。

ورتاقتاستىر- ورتاقتاس- 的被动态。

ورتاقتاسۋ ورتاقتاستىر- Ⅱ 的不定式。

ورتاقتىق 〈名〉共同性，共性。

ورتاقشى 〈名〉合伙人，……的相互者，作合伙人。

ورتالا- 〈动〉①减少，少变，减下剩，半一下剩：分一部一半：他的水墨画少了一半。②松变，分部一出空：松散了，分部一走人几个有屋子空了：他的钱财少了一半，过了一……半，到了一……半：我们在……（期，旬）中：走经已程路的半一了。/ 人的岁六、五十四在岁年 ورتالاپ كەلەمىز. 来回旬中月本在。

ورتالان- ورتالا- 的被动态。

ورتالاس- ورتالا- 的相互态。

ورتالات- ورتالا- 的使动态。

ورتالاۋ Ⅰ ورتالا- 的不定式。

ورتالاۋ Ⅱ 〈名〉中初：他在初中上学。

ورتالاڭقىرا- 〈动〉减少一半，大半一下剩，小半：多得不剩：他的钱财多得不了。/ 了多不下剩水的里锅。

ورتالاڭقىراتا- ورتالاڭقىرا- 的使动态。

ورتالاڭقىراۋ ورتالاڭقىرا- 的不定式。

ورتالىق Ⅰ 〈名〉①中央，中心，中间：中央国家机关 / 都市的中心 ②省会，首府，都城：中心指示 / 中心城市 ③中心化文数理〕：中心圆 / 圆心角 ▲ ورتالىق بۇرىش 重心 ▲ ورتالىق جۇيكە 中心城市 / 中心大街 ▲ ورتالىق كوشە 中枢神经系统。

ورتالىق Ⅱ 〈形〉中央的，中间的，中心的：中枢的：他的中枢神经 / ورتالىق ۇكىمەت 中央政府 / ورتالىق جۇيكە 中心城市 / ورتالىق ماڭىزدى 中心重要的。

ورتالىقتاندىر- 〈动〉集中：国家统一集中

ورتالىقتاندىرۇ 集中居住点。

ورتالىقتاندىرۇ ورتالىقتاندىر- 的 式定不的。

ورتان: ورتان بەل 正中,中正央中: ول جيىنـ
نىڭ ورتان بەلىندە كەلدى. 来间中的议会在他
了。▲ ورتان جىلىك 股骨 ▲ ورتان تەرەك 中
▲ 指 ▲ ورتان قول (ساۋساق، تەرەك) 中 指
ورتان قولداي 好样的,的秀优,的尖拔,的 色出
的。

ورتانشى 〈形〉二老(的中妹兄个三)。

ورتاشا〈动〉① 中 的小不大不,的级中,的等中;
身等中 的通普,的常平: ورتاشا بويلى كىسى
人的材 / ورتاشا جاڭبىر 中 雨 / ورتاشا قار 中
雪 ② 不 的富不穷不:/ ورتاشا ديحان 中 农。

ورتەكە 〈名〉木制山野 羊。

ورتقۇ ورتقى- 的 式定不。

ورتقى- 见 ورعى.

ورۋ ور- Ⅱ 的 式定不。

ورفوگرافيا 〈名〉正字法,法字缀,法写。

ورفوگرافيالىق 〈形〉正字法,的法字缀,的:
ورفوگيالىق سوزدىك 正字法 典词。

ورفوەپيا 〈名〉无法音,法音发准标,法: ورفوەپيا
سوزدىك 正音法 典词。

ورشۇ ورشى- 的 式定不。

ورشى- 〈动〉奔跑,驰奔,跃跳,跳: جۇرەگى
ورشىپ تۇلايدى 心 起潮伏 / ات ورشىپ شابا
جونەلدى. 马 了来起跑奔。

ورشەعش 〈形〉善于跃跳于善,的越穿:的
ورشەعش قوياندار 善于跳跃的兔子。

ورشىس- ورشى- 的 态互交。

ورشىت- ورشى- 的 态动使。

ورىل- ور- Ⅱ 的 态动被。

ورىن (ورنى) 〈名〉① 点,方地,地方;处所:
سەندەردىڭ ۇيلەرىڭنىڭ ورنى جاقسى. 你 子房们
,座位 ② 处原到放 قويۋ ورنىنا /。好点地的
,置位,子位 个留他给 وعان ورىن الىپ قوي.
子位 。 ③ 床位: ول ساعات التىدا ورىنىنان
床了起钟点六他 。 ④ 部位: جارانىڭ
位部的伤受 ⑤ 位职;位地: ورنى جوعارى
高位地 ⑥ 岗位;位单,门部: قايسى ورىندا
قىزمەت ىستەيسىڭ؟ 你 作工位单个哪在 ? ⑦
空间,空地,处空,位空 ⑧ ? 地空的子房盖有没
:额缺,缺空,位空 ? 地空有没有里那们你,作工调想他
ول اۋىسسام دەپ ءجۇر، سەندەردە ورىن بار ما؟
加) ⑨ ? 缺空有没有里那们你,作工调想他
: 而反 …… 仅不; 替顶,替代 (示表格向
ونىڭ ورىننا سەن بار. 你 去他替代。/ ول راحمەت
ورىننا لاعنات ايتتى. 破而反,谢感不仅不他
。 置位间中〔数〕 。 ▲ ارالىق ورىن 骂大口
ورىنعا وتىرا 复恢 ▲ ورىننا ءتۇسۋ 晚傍,昏黄
顶 , 替代 باسۋ ورنىن ▲ 位复;原复,(常正)
见有没,空扑 سيپاۋ ورنىن ▲ 之代而取,替
进〔数〕 ▲ 粪门闭吃,上碰有没,到 ورىن اتتاۋ
位 ▲ ورىن باسۋ ▲ 谢代,替顶,替代
جوق ▲ 户落、居定 ▲ ورىن تەبۋ 短,缺
ەسكتەن ورىن تاپسالىڭ، تورگە وزبا. 【谚】前门
。凑座上向莫就,方地的坐个有

ورىنباسار 〈名〉职副: ءتوراعانىڭ ورىنبسارى
。席主副

ورىنباسارلىق 〈名〉职的职副,务任的职副
。力权的职副,责

ورىندا-〈动〉① 现实,成完: مىندەتتى ورىندالۋ
,行履 ② 求要现实 / تالاپتى ورىندالۋ 务任成完
/ 言诺行履 ۋادەنى ورىندالۋ : 行实,行执
,奏演,出演,演 ③ 令命行执 بۇيرىقتى ورىندالۋ
表演: ءان ورىندالۋ 曲歌唱演 。

ورىندال- ورىندا- 态动被的 。

ورىندال- ورىندا- 态互交的 。

ورىندات- ورىندا- 态动使的 。

ورىندالۋ ورىندا- 式定不的 。

ورىندالۋشى 〈名〉① 行执者,行实者,行履
。者演表,者奏演,者唱演 ② 者

ورىندى Ⅰ 〈形〉的理合,的理有;的当正,的理合
/ 话的理合 سوز ءورىندى: 的当适,的当
的当恰 سىن ورىندى / 事的当正 ءىس ورىندى
。评批

ورىندى Ⅱ 〈形〉① 〔数〕的位: ءبىر ورىندى
سان 的位座有 ② 数位单: قىرىق ورىندى
。车轿的位座个十四有 اۆتوبۇز

ورىندى-ورىنسىز 〈形〉理无和理有;的当恰不
与的当恰,的理合不和:

ورىندى-ورىنسىز بىرنەشە تالاپ قويدى 提出了一些不和的理合理的要求。

ورىندىق 〈名〉椅子，子凳，子板凳：بۇكتەمەلى ورىندىق 折椅 / كىشكەنە ورىندىق 小板凳。

ورىندىقسىز 〈形〉子椅没有，的位置没有；的子椅没位置的：ورىندىقسىز بەلەت 站票。

ورىنسىز I 〈形〉不合理，的不合理，的无理，的不恰当：ورىنسىز تالاپ 不合理的要求 / ورىنسىز ئەسوزدى سويلەۋگە بولمايدى 该说不恰当的话 / ورىنسىز سەبەپ 不正当的理由。

ورىنسىز II 〈形〉没有，的置位没有，的置位空子：كەشىگىپ ورىنسىز قالدى 来迟了没有坐的位置。

ورىنسىزدىق ورىنسىز I 的名词。

ورىنشىلدىق 〈名〉本位主义。

ورىس I 〈名〉俄罗斯族，斯罗斯人 ▲ ورىس وراق 锯齿镰刀。

ورىس- II ور- III 的互交态。

ورىسشا 〈形〉①俄罗斯的；的（人）俄罗斯式的；②俄语，俄文：ول ورىسشا بىلمەيدى. 他不会俄语。

ورىسشالا- 〈动〉①讲俄语：ەكسى اۋىز ورىسشالاعانعا شامالى بار ما؟ 能一句俄语两句你讲吗？②做俄罗斯人的方式。

ورىسشالاس- ورىسشالا- 的互交态。

ورىسشالات- ورىسشالا- 的使动态。

ورىسشالاۋ ورىسشالا- 的不定式。

ورىسشىلا- 〈动〉①讲俄语的人斯罗斯按②做俄罗斯方式。

ورىسشىلاس- ورىسشىلا- 的互交态。

ورىسشىلات- ورىسشىلا- 的使动态。

ورىسشىلاۋ ورىسشىلا- 的不定式。

وس- 〈动〉抽，抽打：قامشىمەن وسىپ جىبەرۋ 用鞭子抽 / شاپالاقپەن وسىپ قالۋ 用巴掌抽。

وسال 〈形〉①不坚固，的不坚实，的松结，的劣质；②料木的实结不差，的低劣；的常等劣，的劲非量质：ساپاسى تىم وسال 质量太差 / وسال اعاش 不实结的木料 ③差劲，的息出有没，的弱软，的弱不禁风：ەل الدىندا وسال تۇسكىسى كەلمەدى. 他在人家面前不出息。

وسالدان- 〈动〉变弱，弱变，弱软得变，得变，得显露出来：وسالدانۋ 变弱，得变，得显露出来的 / وسالدانعان 变弱了，得变了，得显露出来了。

وسالدانۋ وسالدان- 的不定式。

وسالدىق ①وسال 的抽象名词；②弱无能，弱软。

وسقىز- وس- 的使动态。

وسقىر- 〈动〉①（惊受马）声鼻喷出发：ءبىز ءجۇرىپ كەلە جاتىر ەدىك، اق بوز ات كەنەت وسقىرىپ قالدى. 我们正走着，雪青马受惊了出发声鼻喷。②看〔转〕视，人生陌生：ولار بىزگە وسقىرا قاراپ تۇرعان سەكىلدى. 他们好像目光有疑惧用来看我们。

وسقىرۋ وسقىر- 的不定式。

وسقىرىن- وسقىر- 的反身态。

وسمان 〈名〉〔动〕黄瓜。

وسپادار 〈形〉①横，的道霸行横，的干蛮不讲理；②的非生是惹，的恶棍，鬼蛋捣乱，手打人。

وسپاق 〈名〉①设假，测揣，测推，角抹弯拐；②的子圈兜，词其约隐，说地角抹弯拐。

وسپاقتا- 〈动〉①测揣，说地定假，说着测推：قانشا وسپاقتاعانىڭمەن ەشتەڭە شعار المايسىڭ. 说着蒙，说着玩，心费枉是都测推么怎管不你。②机关子圈绕，词其约隐，说地角抹弯拐：ول ويىن وسپاقتاپ ايتتى. 他圈子绕，思意的己自了达表地。

وسپاقتاس- وسپاقتا- 的互交态。

وسپاقتات- وسپاقتا- 的使动态。

وسپاقتاۋ وسپاقتا- 的不定式。

وسپاقشىل ①〈形〉测揣爱，的测推爱，的子圈兜爱，的角抹弯拐爱；②〈名〉黄瓜〔动〕（的性男）。

وسپان 〈名〉①人名。

وستىر- وس- 的使运态。

وسۋ وس- 的不定式。

وسى 〈代〉这，这个，这种，此：وسى ادامدار 这些人 / وسى جەردە 这里 / وسىى ادىستەردى قولدانعاندا عانا 只有这种方法办才能…… ▲ وسى جولى 这次，回 ▲ وسى شاق 这时〔语〕现在。

وسزماندان- 〈动〉化代现。
وسزاماندندىر- وسزاماندان- 的态动使。
وسزماندانۇ وسزاماندان- 的不定式。
وسىل- وس- 的态动被。
وسلاي 〈副〉这样,这么,如此,这样那么:ۋزاق جىلدار وسلاي ەۋتىپ كەنتتى. 漫长的岁月过去了。/ وسلاي ما ەدى؟ 这样是吗?
وسلايشا 〈副〉这般,这样,这么,这样照这:وسلايشا كەتە بەرسە ەتۇبى جاقسى ەمەس. 这样继续下去的话是果不好的。
وسما 〈名〉玛斯乌,蓝菘,蓝板〔植〕。
وسناۋ 〈代〉这,这个,这些,这种:وسناۋ ۋيدە سەكسىلدى ەدى 这些人的日子过得象是好在(些):وسناۋ جۇرتتىڭ تابى 这些人的/ وسناۋ 房子里个这求要。
وسندا 〈副〉这里,在此,在这里:وسندا كىم بار؟ 谁在这里?
وسندای 〈形〉这样的,这种的,这么的:بىزگە ەدال وسندای كىسى كەرەك. 我们正需要这样的人。
وسندايدا 〈副〉这样的时候,在这情况下,在……之际:وسندای اۋىر تالاپ قويۋ. 在这样的情况下要严格该应求要。
وسندا 〈形〉这里的,这儿的,这个地方的:وسنداعىلاردىڭ بارلىعى مالشى 这是都人的里的牧民。
وسنشا 〈副〉这样,这么,这样的,这样的象到:وسنشا كوپ كىسى كەلگەن 这么多人来了?/ وسنشا ۋلكەن قالا 这样的大城市 / وسىڭ قانەلىگى وسىنشا اۋىر 这样的重程度(那)这样的严重程度。
وسىر-〈动〉放屁:ەل كوزىنشە وسىرۋ 当着人家放屁 / قاتتى وسىرۋ 响屁。
وسىرت- وسىر- 的态动使。
وسىرۋ وسىر- 的不定式。
وسىرىق 〈名〉屁。
وت 〈名〉①火,火焰;灾火:وت جاعۋ 烧火 / وت تامىزۋ 点火 / وتپەن ويناۋ 玩火 / وت كەتۋ 失火 ② 光火:تاس قارانعىلىق، ماڭايدان وت كورىنبەدى. 漆黑的晚夜,附近没有光火 ③。 ④ 火炮,力〔军〕:جاۋعا وت اشۋ 向敌人开火 气骨,气志;力活;绪情的烈热,情热〔转〕:بويىندا وتى بار جىگىت 有气朝的小伙子 ▲ اراعا وت سالۋ 间离拨挑 ▲ باسقالاردىڭ قولىمەن 借人杀刀 ▲ بەتىنەن وتى شىعۋ 羞得满面通红 ② 火取 ① وت الۋ 愧惭分下,容自地无动发(车汽) ④ 响打(枪),火走 ③ 火着,燃 ▲ وت الىپ قوياعا ەتۇسۋ 怒不可遏 ▲ وت اربا 出伤人口 ▲ وت اۋىزدى، ورات ەتىستى 车火 ▲ 的薄刻酸尖;的人喷口血,的 ① وت باسى 着围 ▲ 台锅,台炉,家:وت باسىنان شىعا الماۋ 人里家 ② 门家出不转台锅 ▲ وت باسىنداعىلار امان با؟ 吗好都人里家? ▲ وت جاق 床的外的 ▲ وت كيىز (辅在毡型圆半(的央中房毡 ▲ وت ساباۋ 子▲ 堆火打抽(纷纠因先早) ▲ وت ورىنداي 的大不,的块小(积面指) ▲ وتپەن كىرىپ كۇلمەن (سۇمەن) شعۋ 牛做,活累死累 ▲ 火点风煽,间离拨挑 ▲ 马做 ▲ وتتان، سۇدان تايىنباۋ 怕不地,怕不天 ▲ وت تاستاۋ 过刚 ▲ 火点风煽,间离拨挑 ▲ ونتا سالار 品礼的带时宴赴娘新的门 ▲ ونتا سالۋ,磨折断,锅开不揭 ▲ ونتا قاراۋ 蹦蹂,难受苦受使后门进娘新:俗习族哈)火燃 ▲ ونتا قۇيار 炊灾驱以,屋全亮照起腾焰火让,油股烧上火往是弄拨,的人间离拨挑 ▲ (福祈 ▲ وت قۇيرىق 人的非 ▲ وت العالى كەلگەن قاتتىنىڭ وتىز اۋىز ەسوزى بار. 不叨絮是总娘婆的种火取【谚】。 ▲ وت بالاسى الا بولسا، كەرەگە باسى تولعان پالە. 完。 ▲ 来而踵接非是,和不人家【谚】。 ▲ وتىرىك دەگەن دۇشپان بار، ونتا سۇيرەپ سالادى. 祸惹灾招,敌死如犹言谎【谚】。
وت Ⅱ 〈名〉草,草青:قاي جەردە وت، قاي جەردە سۇ بولسا، سول اراعا كوشىپ جۇرگەن مالشىلار 们民牧的居而草水逐 ▲ باقا وتى 花尿马〔植〕▲ كۇرەڭ وت 菜叶柳〔植〕 ▲ ونتا قويۋ 放(马)吃草。
وتا- 〈动〉①锄草:ارام ەشوپ وتاۋ 锄杂草 ②戮杀,灭消,杀屠;射扫〔转〕:جاڭبىرداي

جاۋعان وق جاۋدىك بىرنەشەۋىن وتاپ ەتۇستى. 响。下倒声应兵敌个几，声枪的般点雨阵一了起

وتاعاسى 〈名〉① 家 ② 主户，长家者长性男对。称尊的

وتاعاسلىق 〈名〉份身的辈长，责职的辈长。

وتاي- 〈动〉生丛草青，草青出长，青返：قار كەتىپ جەر وتايا باستادى. 积雪融化，大地开始青返。

وتايت- وتاي- 的态动使。

وتايۋ وتاي- 的式定不的。

وتال- وتا- 的态动被。

وتامالى Ⅰ 〈名〉分春（于当相）：وتامالى كوكەك ايىنىك ون بىرىندە كىرىپ، ون جەتىنسىندە شىعادى. 春分在是于当相，十月三日一十七日结束。

وتامالى Ⅰ 〈名〉① 法草锄 ② 荒，草野，草杂。

وتامالى Ⅱ 〈形〉锄该草的杂草除清，的草野荒。

وتان 〈名〉家国，国祖：وتاندى گۇلدەندىرۇ ەۇشىن كۇشمىنىك بارىن ارناپمىن. 为了国祖的家，〔转〕② 。量力切一的己自出献将我荣繁家庭：ەبىر وتانىنىك ەركەسى 一家一子娇之家。▲ وتان سوعىسى 卫国战争。▲ وتان-التىن بەسىك. 【谚】篮摇的般子金是国祖。▲ وتان وتتان دا بىستىق. 【谚】火烈的热炽过胜国祖。

وتانداس Ⅰ 〈形〉祖个一属同，的家国个一同。

وتانداس- Ⅱ 〈动〉婚结，业立家成。

وتانداسۋ وتانداس- 的式定不的。

وتانسىز 〈形〉祖叛背；的国祖没，的籍国无。【谚】▲ 的国鸟的林森去失象，人的国祖记忘。

وتانشىل 〈形〉义主国爱，的国祖爱，的国爱。

وتانشىلدىق ① وتانشىل 的爱 ② 词名象抽的义主国爱。

وتار Ⅰ 〈形〉① 远地牧远，场牧远：قويلاردى وتارعا اكەتتى 了去场牧远到赶群羊把 ② 冬季）的去场牧远到赶群羊，群马。

وتار Ⅱ 〈名〉家国地民殖：وتار ەل 地民殖。

وتاربا 〈名〉车火〔旧〕。

وتارلا- Ⅰ 〈动〉把畜牲到赶远，牧放场牧远。牧放道。

وتارلا- Ⅱ 〈动〉：地民殖成变使，化地民殖使：وتارلاۋ سايساتى 策政地民殖。

وتارلاس- وتارلا- 的态互交的 Ⅱ 、Ⅰ。

وتارلات- وتارلا- 的态动使的 Ⅱ 、Ⅰ。

وتارلاۋ وتارلا- 的式定不的 Ⅱ 、Ⅰ。

وتارلاۋشى 〈名〉：者义主民殖，者民殖 وتارلاۋشىلارعا قارسى كۇرەس 者义主民殖对反。争斗的

وتارلاۋشىلدىق 〈名〉义主民殖。

وتارلى 〈形〉地民殖有 ②，的场牧远有 ①：的国民殖。

وتارلىق Ⅰ 〈名〉地牧远，场牧远。

وتارلىق Ⅱ 〈名〉地民殖，民殖。

وتارشىل 〈名〉者义主民殖，者民殖。

وتارشىلدىق ① وتارشىل 的殖 ② 词名象抽的义主民。

وتاس- Ⅰ وتا- 的态互交的。

وتاس- Ⅱ 〈动〉融系关，活生同共，外相睦和：وتاسقان زايىبى جاقسىندا 洽：ونىك 20 جىل وتاسقان زايىبى جاقسىندا قايتىس بولدى. 和他 20 了活生同共妻的年子了世去前久不。

وتاستىر- وتاس- 的态动使的 Ⅱ 、Ⅰ。

وتاسۋ وتاس- 的式定不的 Ⅱ 、Ⅰ。

وتات- وتا- 的态动使的。

وتاتقىز- وتات- 的态动使的。

وتاۋ Ⅰ 〈名〉小，房幼（的去出分后家成子儿）：ەارى كەدەي، ەارى جاڭا ەبولىنىپ شىققاندىقتان وتاۋدىك دۇنيەسى شامالى ەكەن. 庭家：因很设陈以所，房幼的来出分刚刚是又，穷为▲窝子（的棋子九族克萨哈）② 。少。庭家小为成，来出分（庭家或子儿）

وتاۋ Ⅱ وتا- 的式定不的。

وتاۋلا- 〈动〉过着分母父和媳儿、子儿让。

وتاۋلان- وتاۋلا- 的态身反的。

وتاۋلاۋ وتاۋلا- 的式定不的。

وتاشى 〈名〉夫大骨接，匠骨接。

وتاشىلىق 〈名〉业职的匠骨接：وتاشىلىقپەن

كۆن كورۋ 以生为骨接。
وتباسى 〈名〉庭家,家。
وتوفون 〈名〉〔医〕助听器。
وتتا- 〈动〉① (在外野)吃,草食采,草吃:سيرلار وزەن بويىندا وتتاپ ءجۇر.牛群在河边上吃草。② 〔转〕胡,说瞎,道八说胡,语乱言信,河开口:سەن نە وتتاپ وتىرسىڭ؟你在瞎说什么呢?
وتتاي 〈形〉象火一样的热,的热炎,的热酷,的炽 ▲ وتتاي باسلۇ 热的亲得觉,悉熟得觉。
وتتاما- 〈动〉绝食,拒食(畜牲)。
وتتاماۋ ① وتتاما- ② 式定不的食不(畜牲)症。
وتتاس- وتتا- 态互交的。
وتتات- ① وتتا- 的动使态 ② 让吃,草吃,放牧。
وتتاۋ وتتا- 式定不的。
وتتەگى 〈名〉气氧,氧:شىنە وتتەگى تولتىرىلعان قاپشىق 氧气袋。
وتتەكتىك 〈形〉的氧,的气氧。
وتتى I 〈形〉① 的着着(火),的火有:وتتى مەشكە كۇيىپ ولەيىن دەپ پە ەدىڭ!火有子炉,!火,的利犀,的利锐,的神有炯炯 ② !近靠要不情热,的烈热极 ② 光目的利锐:وتتى كوزدەر 的热炽,的热炽,的:وتتى جۇرەك 心的热炽。
وتتى II 〈形〉有草青,的草有,的生丛草青:قويدى وتتى جەرگە جايىڭدار.(们你)草有到放群羊把。去方地的。
وتتىعۋ وتتىق- II 式定不的。
وتتىق I 〈名〉槽,槽(料)马。
وتتىق II 〈名〉① 火取,物火引,物火绒 ② 炉膛。
وتتىق- III 〈动〉① (畜幼)学,吃会惯习,草吃:草;草吃:توعانىنا 3 ـ 4 جۇما بولعان بوتا وتتىعا باستايدى./草吃始开后以周四至三下生羔驼。كەي جەردە ءبيازى ءجۇندى قويلار جەرلىك قويداي وتتىعا المايدى.地当象不羊毛细的区地些有草吃地好好样那羊。
وتتىقتىر- وتتىق- II 的动使态。
وتشاڭ 〈形〉爱吃草,的停不草吃,的。
وتىز 〈数〉十三:وتىز كىسى 第十三/条 وتىز ات 三十匹马 ▲ وت العالى كەلگەن قاتىننىڭ وتىز اۋىز ءسوزى بار.【谚】取火种的婆娘是总不叨絮完。
وتىزىنشى 〈数〉三十:وتىزىنشى تاراۋ 第三十个/人 / وتىزىنشى جىلدارى 三十年代。
وتىق- 见 وتتىق- II。
وتىن 〈名〉柴,禾柴,柴木:وتىن جارۋ 劈柴/ وتىن تاسۋ 运柴禾 ▲ مالدى باققانعا باقتىر، وتىندى العانعا جاقتىر.【谚】牲畜爱会人的牧放,(所得各,才其尽人)禾柴省节会人的柴砍,畜其的用柴烧,的禾柴做用:وتىندىق 〈形〉的用柴烧,的禾柴做用。料木的用柴烧:وتىندىق اعاش。
وتىنشى 〈名〉夫樵,人柴砍,人柴打。
وتىنشىلىق 〈名〉柴砍,柴打。
وتىر- 〈动〉① 下坐,坐:تۇرەگەپ تۇرماي وتىرساڭشى.下坐,着站老别你。/ جۇگىنىپ وتىرۋ 下跪/ جۇرەسىنەن (جۇرەلەپ) وتىرۋ 蹲/着/ مالداس قۇرىپ وتىرۋ 盘腿而坐/ تالتايىپ وتىرۋ 下跪/ تىزەرلەپ وتىرۋ 坐腿开叉/ توڭقايىپ وتىرۋ 股屁着撅(坐蹲)/ ايعاسىن ايقاستىرىپ وتىرۋ 腿郎二起跷;坐;骑;乘 ② 搭:پويەزعا وتىرۋ 乘火车 ③ 坐,蹲:تۇرمەگە وتىرۋ 出未而大过纪年 ④ (房班蹲)牢监坐:ونىڭ ۇيىندە وتىرىپ قالعان ءبىر قىزى بار.家婆着不找,嫁房 ⑤。娘姑老个一有里家他 ⑥ (日)落:كۇن ۇياسىنا وتىرعاندا 日下基墙的屋房后雨。كۇن ۇياسىنا وتىرعاندا 了陷日 ⑦ 候时的山西落落;在栖(鸟) ⑧?间房个哪在住您:ءسىز قايسى ۇيدە وتىراسىز؟ 住居,住上枝树 ءبىر قۇس وتىر ەدى 在停,在:بۇتاقتا ءبىر قۇس وتىر ەدى 在,在(中境困)入陷;在呆,在处 ⑨ 鸟只一着落助作 ⑩ 里家在呆天整 وتىرادى 行进在正的作动示表词动:كۇن بويى ۇيدە وتىرادى ول كىتاپ وقىپ وتىر.书看在正他。▲ دارەتكە وتىرۋ 手解。
وتىرعىز- ① وتىر- 的动使态 ②。(树)植,栽
وتىرعىش 〈名〉凳长,凳板。
وتىرت- وتىر- 的动使态。
وتىرۋ وتىر- 式定不的。
وتىرىقتان- 见 وتىرىقشىلان-.

وتىرىقتانۇ وتىرىقتان- 式定不的。
وتىرىقتى 见 وتىرىقشى.
وتىرىقشى 〈形〉定居的: وتىرىقشى ەل 居定的民居。
وتىرىقشىلان- 〈动〉居定: بۇل وڭىردەگى ەل جاقىنعى جىلداردا عانا وتىرىقشىلاندى. 这一带的人几年才来下居定了。
وتىرىقشىلاندىر- وتىرىقشىلان- 的使动态。
وتىرىقشىلانۇ وتىرىقشىلان- 的不定式。
وتىرىقشىلىق 〈名〉居定,定居: 活生居定。وتىرىقشىلىققا ۇيرەنە الماۋ 不习惯过活生居定。
وتىرىس I 〈名〉① 聚,会聚,餐聚: قازىر اپتا سايىن وتىرىس بار. 现在有都周每聚餐。② 〈坐〉得)姿式: ونىڭ انقا وتىرىسى جامان. 他的马骑姿式不好。③ 闲,坐闲: ەندى وتىرىستى قويىڭدار. 现在要不再坐闲着(们你)。
وتىرىس- II 互交的态。
وچەرك 〔文〕〈名〉笔随,写特。
وشاعان 〈名〉〔植〕莠牛 ▲تۇيە وشاعان〔植〕草牙龙。
وشاق I 〈名〉① 三脚铁架,铁架支,炉灶: 心中;地基;地源策,的地源发〔转〕② توڭكەرىستىك وشاعى 地源发的命革 ▲ اۇرۇ وشاعى 灶病 ▲ جەر وشاق 地灶 ▲ ماەەنيەت وشاعى 地源发的化文 ▲ وشاق باسى 灶,台锅。中家;头。▲ قارا وشاق 老灶炉,旧灶锅。
وشاق II 〈名〉(的牛)疽炭。
وشاقتىق 〈形〉制做,的架铁脚三做的: 灶炉做。وشاقتىق تاس اكەلىڭدەر. (们你)快拿去几块石的灶炉做。
وشارلان- 〈动〉聚,合集,集聚,聚集,起一在: 起一在凑,走地伙一伙一成聚们他。来过جاتتى.
وشارلانۇ وشارلان- 的不定式。
وشارلى 〈形〉(庭家)人口众多,的少少老老: وشارلى ەۇي 庭家大一,的多众;子家的多众口人。
وشارىل- 〈动〉聚集,聚集,聚,起一在,(不过)留停,起一在挤(去): كۇلىك جوق قالىڭ ەل وشارىلىپ كوشە الماي وتىر. 好多没有移转起一在聚民牧的畜牲大有场牧了不。
وشارىلۇ وشارىل- 的不定式。

ۇ Ⅰ 。母字个九十第的中表母字文克萨哈
ۇ Ⅱ 哭孩小，气屏声哭容形）哇哇，哇〈叹〉
。（意之
وبە-〈动〉（住顶物用时稳不坐人病或孩小）
。住戗，戗
وبەك 。物垫，架支，西东的撑支，撑支〈名〉
وبەكتە- 前（袋脑），稳不坐（马骑）①〈动〉
③ 养抚心精，至备怀关，爱疼常非 ② 动晃后
。安不急着，宁不卧坐得急，急焦〔转〕
وبەكتەس- 。态互交的 وبەكتە-
وبەكتەت- 。态动使的 وبەكتە-
وبەكتەۋ 。式定不的 وبەكتە-
وبەرە 。女孙曾，孙曾〈名〉
وبەرەلى-شوبەرەلى 多孙子，的孙子有〈形〉
。的
وبەرە-شوبەرە 。代后，孙孙子子〈名〉
وبەۋ 。式定不的 وبە-
ۇبۇ 。式定不的 ۇپ-
ۇبىس- ①ۇپ- 的 ② 态互交的 接，嘴亲，吻相
。吻
ۇبىستىر- 。态动使的 ۇبىس-
وگەي 的母异父异，的生亲非〈形〉：وگەي انا
（娘后，母后）母继（ئەشە） / وگەي اتا（اكە）
丧或父丧指）女子的生亲非 بالا وگەي / 父继
继 قىز وگەي /（子孩的母继或父继了有后母
生陌 〔转〕③女 جەر وگەي 的悉熟不，的生陌：
。方地的
وگەيلە- 。怜可得觉；（母）父丧念怀〈动〉
وگەيلەت- 。态动使的 وگەيلە-
وگەيلەۋ Ⅰ 。熟太不得觉，生陌到感〈形〉
وگەيلەۋ Ⅱ وگەيلە- 。式定不的
وگەيلىك ①وگەي 的 ② 词名象抽的 非，生亲
。境处的待虐受；苦之（母）父丧

وگەيسۇ وگەيسى- 。式定不的
وگەيسى- ①〈动〉（母）父丧念怀 是不得觉，
③ 单孤到感，独孤得觉 ② 怜可得觉，生亲
。用有得显，性要重出显
وگەيسىن- ①وگەيسى- 的 ② 态身反的
觉，生亲是不得觉 ③ 女继或子继待虐（母继
。怜可得
وگەيسىنۇ وگەيسىن- 。式定不的
وگەيسىرە- 亲是不得觉，（母）父丧念怀〈动〉
。生
وگەيسىرەۋ وگەيسىرە- 。式定不的
وگەيسىت- 。态动使的 وگەيسى-
وگەيشوپ 。菜斗蜂，冬款〔植〕〈名〉
وگىز 的大 اتان وگىز ▲ 牛阉，牛犍〈名〉
قوزان وگىز 三岁牛（阉）犍 ▲ دونەن وگىز
之岁两到半岁一 تاي وگىز 二岁牛阉 ▲
，度速的慢缓 وگىز ايالك ▲ 牛公的过阉间
▲ 步 慢短 ，车破牛老 ，作动的腾腾慢
وگىز اربا 车牛 ▲ وگىز باقا 蛙牛 ▲ وگىزگە
كۇمىس ەرتوقىم ەرتتەۋ 画添蛇足；事怪 ▲ وگىز
（بۇقا）تارتىس 河拔式间民 بايلاۋلى ئيت
着拴【谚】 ۇرەگەن، بايلاۋلى وگىز سۇزەگەن.
。凶得顶牛的着系，凶得叫狗的 ▲ بۇزاۋدى
的犊牛偷敢【谚】 ۇرلايدى. وگىزدى دە ۇرلاعان
。牛大偷敢也
وگىزدەي ▲ 的样一牛犍和〈形〉 اۇزىن بۇعان
话说爱不，的吭不声一，的发不言一 وگىزدەي
高大，的笨而大子个 وگكيگەن وگىزدەي ▲ 的
。哭大啕嚎，喊哭 وگىزدەي وكىرۇ ▲ 的儿个
وگىزكوز 。菊黄春〔植〕〈名〉
وگىزشاعالا 。鸥银〔动〕〈名〉
وگىزشە Ⅰ 。牛公小的过阉，牛犍小〈名〉
وگىزشە Ⅱ 见 وگىزدەي.

وجەت 〈形〉果敢，的敢勇，的大量胆，的敢说敢

وجەتسۇ وجەتسى- 的干敢：وجەت جىگىت ئۆزدا / 子伙小的大胆 عانا وجەت 只是在口头上敢勇。

وجەتسى- 〈动〉装作勇敢，装作大量胆出摆，敢说敢的干敢架式。

وجەتسىن- وجەتسى- 的反身态。

وجەتتەن- 〈动〉来起敢勇，变得敢果，变得不怕也么什出示显力竭。

وجەتتەندۈر- وجەتتەن-的使动态。

وجەتتەنۇ وجەتتەن- 的不定式。

وجەتتەنىكىرەت- 〈动〉大子胆得变，变得敢果，些一敢说敢些一。

وجەتتەنىكىرەتۇ وجەتتەنىكىرەت- 的不定式。

وجەتتىك① وجەت的①词名象抽的，为行的敢果，敢说敢勇，做敢说敢气。

وجەتشىلىك 见 وجەتتىك.

وجەتىرەك 〈形〉的干敢较比，的大较量胆比，的敢勇较些大子胆哥哥比弟弟。

ئۆز 〈代〉①自己，己自，人本，身本，身自：ئۆز ئۆيى 家自 / ئۆزىن تەكشۈرۈۋ 查检我自 / ئۆز بىلگەنىن 欲所心随 ئۆستۈڭ / ئۆز كۆڭلىنى سۆيەلمەي ئۆمۈر 生更力自 / ئۆزىن ئۆزى جۇبانتۇ 聊以慰自 / ئۆزىنى بالاڭ كۆرمەي 己知为视 / ئۆزىن شامالاي 则作身以明之知自 بىلۈ / ئۆزى ۋەدە بولۇ 见看眼亲 / ئۆز كۆزىمەن كۆرۈ 亲自：②亲 ئۆز قۇلاغىمەن ئەستۈ 见听耳亲 ▲ باسىن ايتسا ايانىن ئۆزى بىلۈ 周一举，十知一反三 ▲ ئىبىر ئۆزى 独自，儿个自 ▲ ئۆز ايانىنا ئەمىلىپ كەتتى 活生立 ▲ ئۆز الدىنا ئىبىر تۇبە 派一成自 ▲ ئۆز الدىنا ئىشە 及能所力，量力的己自靠，力能的 ▲ ئۆز بەتمەن 地欲所心随，地张主作自，自擅 ▲ ئۆز بەتمەن كەتۈشلىك 性意随观主 ▲ ئۆز بەتىنشە 谋为自擅 ▲ ئۆز بەتىنشە كەسىپ-ئېشۈ 自擅 ▲ ئۆز بىلگەنىن ئىستەۋ 为欲所为，欲所心随 ▲ ئۆز ئەسەبى 小算盘 ▲ ئۆز ئەتىن ئۆزى جۇلىپ جەۋ 肉己食自〔医〕 ▲ ئۆز ئەڭبەگىمەن كۆنەلتۈ 自己食力 ▲ ئۆز كۆنىن ئۆزى كۆرۈ 自己管自 ▲ ئۆز تاباغىن وزىنە تارتۈ 君请 ▲ ئۆز تۈبىنە ئۆزى 盾之子攻，矛之子以；瓮入 جەتۈ 亡灭取自，果其食自，毙自法自 ▲ ئۆزىنە ئۆزى جۇقتىرۈ 染传体自〔医〕 ▲ ئۆزىن زور ساناۋ 大自高自 ▲ ئۆزىن كورسەتۈشلىك 风头 ▲ ئۆزىن تەزگە سالۇ 引身烧火义主 ▲ ئۆزىن ئۆزى بىلەۋ ۋەقىعى 自权治，权决自 ▲ ئۆزىنە كوبەيتۈ 〔数〕乘自 ▲ ئۆزىن ئۆزى شىرمالاۋ 缚自茧作 ▲ ئۆزى تويسا دا كوزى تويماۋ 眼馋饱 ▲ ئۆزى حان، ئۆزى ئېي ۋلۇ 霸道王称，霸称王称 ▲ ئۆز قولى ئۆز اۋزىنا جەتۈ 了熟成，了大长；己自活养己自 ▲ ئۆز قوتىرىن ئۆزى قاسۇ 前门扫各，水河犯不水井 ▲ اقىلدىما ئەوزدىك باسىن 的各干各，雪 ايتسالك، اياعىن ئۆزى بىلەدى. 【谚】聪明一其听人明聪。 ▲ كىسى ەلىندە سولتان بولعانشا، ئۆز ەلىڭدە ۋلتان بول. 【谚】即知其本为宁庶的国。 ▲ ئۆز ەلىك - التىن بەسىك. 【谚】主君的国他为不，民篮摇的色金是国祖。

ئۆزارا 〈副〉此彼，互相，相互：ئۆزارا ۋىرەتۈ / 习学相互 / ئۆزارا تىيمدىلىك جاساۋ 利互 / ئۆزارا كومەكتەسۈ 助帮此彼 ▲ ئۆزارا سىن 相化同互相。 ▲ ئۆزارا تەپال 〔语〕评批互

وزبەك 〈名〉克别孜乌：وزبەك ئىتلى 别孜乌。语克

وزبەكشە 克别孜乌，的式克别孜乌 ①〈形〉的样模：وزبەكشە كيىم ②装服的式克别孜乌 不(他)语克别孜乌：وزبەكشە سويلەي المايدى 别孜乌讲会。语克

وزبەكشىلە- 〈动〉①按照克别孜乌的人克别孜乌方 说，语克别孜乌讲 ②和，式样一人克别孜乌。话克别孜乌

وزبەكشىلەس- وزبەكشىلە- 的互交态。

وزبەكشىلەت- وزبەكشىلە- 的使动态。

وزبەكشىلەۋ وزبەكشىلە- 的不定式。

وزبەكشىلىك 〈名〉习气的人克别孜乌，惯习的人克别孜乌别孜乌。气习的人克

وزگە 〈形〉①的外另，的它其，的别：وزگە ۋاقىتتا اڭگىمەلەسسەك قايتەدى؟ 另们咱：异，人一外另，人别②?吗好谈闲时个找外：己

وزگەنىڭ قامىن جەۋ 关别心人 / وزگە ئويشىن باسىن ئباي تىگۈ 舍己救人 / وزگەنىڭ قولىمەن وت كوسەۋ 借刀杀人(假手于人) / وزگەنى دە، ئوزىن دە ئبىلۇ 知彼知己 ▲ جوقتان وزگە 小的钱值不;事琐,事鼻人仰 ▲ وزگەنىڭ قاباعىنا قاراۋ 人度己以息。

وزگەلە- 〈动〉视为异,别,待看人外当,相眼另,待。

وزگەلەن- ① وزگەلە- 的 态身反的 ② 单,远疏,行孤,行。

وزگەلەندىر- وزگەلەن- 的 态动使的。

وزگەلەنۇ وزگەلەن- 的 式定不的。

وزگەلەس- وزگەلە- 的 态互交的。

وزگەلەت- وزگەلە- 的 态动使的。

وزگەلەۋ Ⅰ وزگەلە- 的 式定不的。

وزگەلەۋ Ⅱ 〈形〉有,的同不点一,的殊特为较,的同不所有:مەنىڭ بالالىق شاعىم باسقالاردان وزگەلەۋ ئونتى. 我的年童相和不同些有人别。

وزگەلىك 〈名〉别,差别,别区;特殊性,特点:ەكى تورىنىڭ وزگەلىگى جوق. 两匹骡马没区别。▲ وزگەلىك ەتىس 〔语〕别使动。▲ وزگەلىك ەتىس جۇرناقتارى 〔语〕态使动。▲ وزگەلىك ەتىستىك 〔语〕分成加附态他动。词

وزگەر- 〈动〉改,更变,变改,变起化,子样变,脾的他:ونىڭ مىنەزى دە وزگەردى. 卦进;化变也气了。/ قايشىلىقتىڭ سپياتى وزگەرەدى. 〔植〕▲化变起会质性的盾矛茎态变。

وزگەرگىش 〈形〉多化变,的快得变,的变易:سوزىندە تۇرمايتىن وزگەرگىش ادام 的定不化变,的常无化变,的端正守不常无化变人。▲ وزگەرگىش تاياقشالار 的菌杆形变。

وزگەرگىشتىك ①وزگەرگىش 的 ② 词名象抽的性变可,性变易。

وزگەرەك 见 وزگەلەۋ Ⅱ.

وزگەرت- ① وزگەر- 的 ② 态动使的改,造改:ئەدەياسىن وزگەرتۇ 想思造改 / قوعامدىق ئۆزگەرتۇ 革变,革新:社会革改 ③ 度制会社革改,改修,变改,动改,改变;写/ ۋاقىتتى وزگەرتۇ 期改。

وزگەرتۇ وزگەرت- 的 式定不的。

وزگەرتۇشى 〈形〉者变改,者造改。

وزگەرتىل- وزگەرت- 的 态动被的。

وزگەرتىس- وزگەرت- 的 态互交的。

وزگەرۋ وزگەر- 的 式定不的。

وزگەرۋشىلىك 〈名〉性动变,化变,变改。

وزگەرىل ①وزگەر- 的 态动被 ② 为变……,化变起。

وزگەرىلۇ وزگەرىل- 的 式定不的。

وزگەرىلت- وزگەرىل- 的 态动使的。

وزگەرىكسىرە- 〈动〉有一些变:造改所有,更变所有,化变的定一起,化。

وزگەرىكسىرەۋ وزگەرىكسىرە- 的 式定不的。

وزگەرىس 〈名〉革改,更变,变转,化变:ۇلى وزگەرىس 的大伟进 / وزگەرىس ەڭگىزۇ 化变的大伟进 ▲ قوعامدىق وزگەرىس 革改会社 / بۇرىشتىق وزگەرىس 〔数〕变角 ▲ وزگەرىس ەڭگىزۇ 改修,变改 ▲ وزگەرىسكە ئتۇسۇ (ۇشىراۋ) 化变生发。

وزگەرىسسىز 〈形〉动变有没,的化变有没。的动不封原;的改修经未,的名象抽的 **وزگەرىسسىزدىك** 。词

وزگەشە ①〈形〉同不众与,的殊特,的别特:وزگەشە تۇرمىس 的特独,的活生殊特 / وزگەشە مىنەت 的特殊别,地殊特 ② 务任殊特。

وزگەشەلە- 〈动〉兴高外格:地外格,地。出特使,别特得搞,殊特使。

وزگەشەلەن- ①وزگەشەلە- 的 ② 态身反的得变,近接人与不③出突为变,出特得变,殊特单,来住人与不,动行独。

وزگەشەلەنۇ وزگەشەلەن- 的 式定不的。

وزگەشەلىك 〈名〉征特,性殊特,性特,点特:قازاق ئتىلىنىڭ وزگەشەلىگى 哈萨克语的点特。

وزدەستىر- 〈动〉悉熟,握掌,会领:ساباقتى وزدەستىرە الماي ئجۇر 功课跟不上。

وزدەستىرۇ وزدەستىر- 的 式定不的。

وزدەستىرىل- وزدەستىر- 的 态动被的。

وزدىگىمەن 〈副〉主动地,自愿地:وزدىگىمەن بارعىسى كەلسە بارسىن 主动去要去就去吧。

وزدىگىنەن 〈副〉自发地,自动地,自行地:وزدىگىنەن قاتىناشۇ 自动参加 / وزدىگىنەن ۇيرەنۇ 自然发生论 ▲ وزدىگىنەن جاراتىلۇ 自传花粉 ▲ وزدىگىنەن توزاڭدانۇ 自受花粉 ▲ وزدىگىنەن ۇرىقتانۇ 〔物〕自受精 ▲ وزدىگىنەن ىدىراۋ 〔物〕自变质 ▲ وزدىگىنەن قوزۇ 〔物〕自激运动 ▲ وزدىگىنەن قوزعالۇ 〔物〕自转动。

وزدىك 〈形〉自己的,自己人 〔语〕第一人称 ▲ وزدىك ەسىمدىك 〔语〕反身代词 ▲ وزدىك ەتىستىك 自动词,自动词干。

ۇزدى-ۇزى 〈代〉互相:个个,各自:ۇزدى-ۇزى قىرقىسۇ 互相残杀。

وزەگسىرەك 溪小,沟小 〈名〉。

وزەك Ⅰ 〈名〉①空心;部位(的物值):اعاشتىك وزەگىن قۇرت جەپ قويىپتى. 被虫蛀空了树心。〔转〕③物质的中间在编织品②。

وزەك Ⅱ 〈名〉①食道,管道:ىستىق شاي وىلك وزەگىن كۇيدىردى. 热茶烫坏了他的喉咙。〔转〕②心,心内,心脏:وزەگىنەن دەرت كەتپەۋ 心中忧愁不断 ▲ اش وزەگىنە ۇتۇسۇ 饿得心慌,饥饿难忍 ▲ اش وزەك 饿 ▲ ساري وزەك شاق (قارا وزەك شاق) 饥饿分子 ▲ وزەگىن جارىپ شىققان 心生亲际之接不黄青 ▲ وزەگىن اشتان 因饥饿,坏了胃 ▲ وزەگى تالۇ 饿的生痛悲分万 ▲ وزەگى ورتەنۇ (وزەگى جانۇ، وزەگى كۇيۇ) ①伤心,痛苦 ②子嗓辣。

وزەكتەس- 〈动〉Ⅰ合结,起一在系联,结连。

وزەكتەس Ⅱ 〈形〉共与戚休,的关相戚休,的联相运命。

وزەكتەستىك Ⅱ的名词。

وزەكتەستىر- Ⅰ的使动态。

وزەكتەسۇ Ⅰ的不定式。

وزەكتى 〈形〉心中的,心核的,实有带性质:وزەكتى مىندەت 务任心中的 / وزەكتى ۇسوز 心中词。

وزەكتى جان 活人,人的生命。

وزەكتى: 〈名〉抽象的名词。

وزەكتىلىك 〈名〉抽象的名词。

وزەكشە 〈名〉小河,小沟。

وزەلەن- 〈动〉嘶力竭声,门嗓破喊:وزەلەنىپ جىلاۋ 大哭 / ۇيت وزەلەنىپ ۇرىپ تۇر. 狗吠狂地停不。

وزەلەندىر- 使动态的وزەلەن-。

وزەلەنۇ 不定式的وزەلەن-。

وزەن 〈名〉河,河流:وزەن سۋى 水河 / وزەن بىتكەن تەڭىزگە قۇيادى. 百川汇海。 / وزەن تاسۋ 河涨上水 ▲ ساري وزەن 河黄 ▲ وزەن شايانى 河蟹 〔动〕▲ وزەن جاعالاعانىنداگى وزەگى تالماس. 【谚】(台楼水近)着不饿动活边河。

وزەندى 的河有,的流河有 〈形〉。

وزەنسىماق 〈名〉小河。

وزەنسىز 的河大有没,的流河有没 〈形〉。

وزەنشە 溪小,河小 〈名〉。

وزەۇرە- 〈动〉①息一奄奄得显(而饿饥因);脸赖皮死,休不缠纠,缠死 ②怜可常非。

وزەۇرەس- 态互交的وزەۇرە-。

وزەۇرەت- 态动使的وزەۇرە-。

وزەۇرەۇ 式定不的وزەۇرە-。

ۇز-ۇزى 〈代〉相互,此彼,自各。

وزىمەن-ۇزى 〈副〉己自,我自:وزىمەن-ۇزى سويلەسۇ 自言自语。

وزىنەن-ۇزى 〈副〉由理无毫,地故无缘无:وزىنەن-ۇزى اشۇلانۇ 无缘无故地发脾气。

ۇزىمسۇ ر 式定不的ۇزىمسى-。

ۇزىمسى- 〈动〉①不,人亲当,人己自作看。纵放由自,肆放,性任;是为以自②外见。

ۇزىمسىن- 态身反的ۇزىمسى-。

ۇزىمسىندىر- 态动使的ۇزىمسىن-。

ۇزىمسىت- 态动使的ۇزىمسى-。

ۇزىمشىل 主己利,的利自私自,的私自〈形〉。的义。

وزىمشىلدىك ①ۇزىمشىل的名词抽象。②自私利。论我唯〔哲〕③义主己利,

وزىندىك ①〈形〉,的身本,的身自,的己自 ئارقايسىسىنىڭ وزىندىك ەرەكشەلىگى بار 的有自 / وزىندىك مانگە يە 点特的各有各本有具 ②〈意含的身:的度程种某,的当相,的定一 قوعامدا وزىندىك ورنى بار 位地定一有上会社 ▲ وزىندىك ەتىس 态身反(的词动)〔语〕 وزىندىك ەتىس جۇرناقتارى 加附词动身反〔语〕 ▲ وزىندىك يندوكسيا 应感自〔物〕 ▲ وزىندىك تاپ 分成 وزىندىك قاسيەت 级阶在自 个 性。

وزىنەن-ئوزى〈副〉地白白,地故无缘无:地故无缘无 وزىنەن-ئوزى بۇلقان-تالقان بولۇ 大地故无缘无 气脾发。

وزىنشە〈副〉,法想的己自照,愿意的己自随 وزىنشە باعا بەرۇ 予给度角的己自从 为以自 价评。

وزىنشەلىك〈名〉性特,征特,点特:ورىس ئتىلىنىڭ ۋلتتىق وزىنشەلىگى 点特族民的语俄。

وزىن ئوزى〈代〉我自,己自:ئوزىن ئوزى تاربيەلەۋ 育教我自。

ئوي〈叹〉之等恨悔,满不或讶惊,意满示表)(呀哎,哎,唉,嗳(意不,呀哎,哎,唉,嗳:ئوي، بىلاي ەمەس 样这是/ ئوي، سەن نەعىپ وسىنشا كەش كەلدىڭ؟ 呀晚么这得来么怎你,呀哎?

ويدە-〈动〉讲样那,说样那:ئبىراق مەن ويدەمەي-اق قويايىن 说样那备准不我是但。

ئويدەيت 见 ئوي-ئدۇيت.

ويدەۋ ويدە- 的。式定不

ئويدويت 见 ئوي-ئدويت.

ئوي-ئدويت〈叹〉好(意之刺讽或赏赞示表) 棒真,了极妙,了极。

ئويت-〈动〉做样那,做样那,干么那:ويتۋگە بولمايدى 别您 / ويتپەڭىز، ول رەنجيدى. 做样那能不的兴高不会他,样那。

ويتكەنمەن〈连〉管尽,此如然虽,而然:ويتكەنمەن ونىڭ كوڭىلى سۇنىا قويعان جوق. 然心灰不并他而 / ويتكەنمەن بارىپ كورگەن ورىندى. 尽管此如还是下一去好。

ويتكەنشە〈助〉不……其与,(如不还)样那:ويتكەنشە تەلەفون سوعا سالمايمىسىڭ. ……如。话电个打如不还样那。

ويتكەنى〈助〉为因:ونى شال دەۋدىڭ ئجۇنى بار، ويتكەنى وندا جاستىقتىڭ ەرەكشەلىگى جوق. 不看上身他从为因,的理道有是头老是他说。点特何任的人年青出。

ويتكىز- ئويت- 态动使的。

ئويتۋ ئويت- 式定不的。

ئويتپ-ئويت-〈动〉漫,虎虎马马(事做) ①草潦,心经不:جۇمىستى ئويتپ ئبۇيتىپ ئبتىردى 易容好,易容好 ②了完干儿活把虎虎马马 ۋيگە ئويتپ-ئبۇيتپ جەتتىك 了来家回走易容好。

ئويتپ-ئبۇيتۋ ئويتپ-ئبۇيت- 式定不的。

وك〈叹〉声喝吆(的牛赶)。。

وكمەت 见 وكمەت.

وكپە I〈名〉①肺,肺脏:وكپە اۋرۋى 肺 病/ وكپە راگى 癌肺/ وكپە تۇبەركۇلەزى 核结肺 ②孩婴,儿婴 شيكى وكپە ① 的霜风经 ▲ وكپەسى القىنۋ 的熟成不,的稚 ▲ وكپەسى اۋزىنا تىعىلۋ 累 ▲ وكپەسىن اۋزىنا تىستەۋ 气下接不气上得 ▲ وكپەسىن قولىنا 气下接不气上,吁吁喘 ▲ وكپە تۇس 跑地命拼 ▲ وكپە قان اينالىسى 侧两 ▲ وكپە قۇرت 病虫蠕生寄 ▲ وكپەسى قىسىلۋ 气憋 ▲ وكپە بەر، باۋىر بەر، سىباعامدى ئتاۋىر بەر. 好吃人让定多儿样花图不【谚】。

وكپە II〈名〉屈委,怨抱,恨怀,怨埋:وكپە ارتۋ (قىلۋ) 怨埋 ▲ اعايىندا وكپە بار دا كەك جوق. 仇记不怨抱弟兄【谚】。

وكپە-ارازدىق〈名〉,恨怨,见成(的间相互)。见意。

وكپە-بازىنا〈名〉满不,怨抱,气怨。

وكپە-باۋىر〈名〉碎杂,脏内。

وكپەك〈名〉风朔,风冷,风寒。

وكپەقۇرت〈名〉病虫蠕生寄。

وكپەلە- 〈动〉屈委抱，怨抱，心多，怪见：
سەنىڭ الگى سوزدەرىگە ول قاتتى وكپەلەپ قالىپتى. 你怨抱常非话那你为因他。/ مەن شاقىرماعان ەدىم، ول سوعان وكپەلەپ قالىپتى. 了心多他，他请邀有没我为因 ▲ بەتىڭ قيسىق بولسا ايناعا وكپەلەمە. 【谚】长得丑怪别照镜子。

وكپەلەگىش 〈形〉怪见易，的怨抱而事小因量器，的屈委受己自为以常常，的心多易，的小。

وكپەلەگىشتىك 词名象抽的 وكپەلەگىش-。

وكپەلەس- وكپەلە- 态互交的。

وكپەلەت- وكپەلە- 态动使的。

وكپەلەۋ وكپەلە- 式定不的。

وكپەلى Ⅰ 〈形〉的脏肺有，的肺有 ▲ وكپەلى مولىۋسكىر 有目肺有。

وكپەلى Ⅱ 〈形〉委受为认，的怨抱(人某对)表象好 وكپەلى جاۋاپ بەرگەندەي بولدى 的屈：的。

وكپەلىلىك وكپەلى Ⅱ 词名象抽的。

وكپە-ناز 〈名〉怨抱，怨埋，气怨(的友亲对)，(绪情)满不，屈委。

وكپە-ساقپا 吵争，执争，纷纠。

وكپەسىز 〈形〉的屈受觉不，的绪情满不有没，的凶抱有没。

وكپە-سوكپە 见 وكپە Ⅰ、Ⅱ

وكپەشىل 〈形〉觉往往，的怨抱易，的怪见易，的小量器，的屈委受己自得。

وكپەشىلدىك 词名象抽的 وكپەشىل。

وكسە- 〈动〉望希，望渴，望想，望盼：ول كوپتەن تاۋعا شىعۋدى وكسەپ ءجۇر ەدى. 很久以来非他常想望上山到去。

وكسەۋ وكسە- 式定不的。

وكسۋ وكسى- 式定不的。

وكسى- 〈动〉①偷，泣哭，沥泣，泣抽，咽呜悲；愁忧，伤忧 ②欠虚歉 وكسي جىلاۋ 泣饮声：望失观 كوڭىلىڭ وكسىپ جۇرگەنىن ءمولت ەتكەن جاس بايقاتپە قويدى 露暴出而眶夺泪眼日，苦痛生一 ▲ ءومىرى وكسۋ 苦痛的心内了。熬难子

وكسىك 〈名〉①咽哽，声咽呜，声噎抽泣饮声偷地停不 وكسىگىن باسا الماي جىلاۋ ②丧沮，哀悲，伤悲〔转〕：بالانىڭ وكسىگى باسىلعانىنان كەيىن ءجۇرىڭىز. 里心子孩等您请。吧走再些一受好。

وكسىت- ① وكسى- 态动使的 ②带来痛苦，亡死 ءولىم وكسىتەدى 心伤人令，伤悲成造。苦痛来带人给会(幸不)

وكتە- 〈动〉冲横，猴猖，忌无行横，行暴意恣。撞直。

وكتەم 〈形〉势有，的势优占，的位地治统在处：的力势有；的风威有；的级阶治统 / وكتەم تاپ 位地的势优占在处 ورىندا تۇرۋ。

وكتەمدە- 〈动〉凛风威，治统，势优有得显。令施号发；凛。

وكتەمدەۋ Ⅰ وكتەمدە- 式定不的。

وكتەمدەۋ Ⅱ 〈形〉统定一在处，的势优占略，的力势定一有，的位地治。

وكتەمدىك ①وكتەم 优，治统 ②词名象抽的 قاندى وكتەمدىك ورناتۋ 建立血统；势：暴强，权强；治政权强 / وكتەمدىك ساياسات 治统的腥。

وكتەمسۋ وكتەمسى- 式定不的。

وكتەمسى- 〈动〉号发，力势有现表，风威耍。令施。

وكتەمسىن- 态身反的 وكتەمسى-。

وكتەمسىت- 态动使的 وكتەمسى-。

وكتەمشى 〈名〉者制管，者令施号发，者治统。

وكتەمشىل 〈形〉；的风威耍好，的令施号发好；的暴强，的横蛮。

وكتەمشىلدىك 见 وكتەمشىلىك.

وكتەمشىلىك 〈名〉压欺，为行的横蛮，治统。

وكتەۋ وكتە- 式定不的。

وكشە 〈名〉①踵，跟后脚 ②后(的袜、鞋) ▲ بيىك وكشە 高跟 ▲ ءبىرىنشى وكشەسىن ءبىر باسۋ 一跟个一着跟个一 ▲ جانى وكشەسىنە بارىپ توقتاۋ 紧跟，随跟，个一着 ▲ جەز وكشە 妓娼 ▲ ماي وكشە 踵 ▲ ماي وكشەگە جاقسى بولماۋ 体附不魂，坏吓 توقتاۋ 讨自，场下好有没，利不果后 ▲ وكشە باسار 迁搬，移转 اۋدارۋ ▲ وكشە باسا 吃 ▲ وكشەسىن باسا 即随，着跟紧 ▲ وكشەسىن 多不差龄年

وكشەسىنە ئۆسۈۋ ▲ 找寻踪跟，踪追，踪跟 وكشەسىن جالتىراتۇ走去回，踪追；وكشەسىن ▲ 蛋滚 كوتەرۈ动身出外，门出，身出▲ وكشەسى قاناماۋ子 وكشە تەمىر马 وكشە سۈيەك骨跟 ▲ وكشە تەمىر孩过生未住得站，跟脚稳站 تىرەۋ站 (تابان) ▲ 刺 وكشە脚。

وكشەلە- 〈动〉①跟后上，跟后钉，踪跟〔转〕② 跟，踪跟，着跟紧，紧跟，跟随，追随，接踵而来（去）：وكشەلەي قۇيۇپ سىلەيتە سوغۇنۇڭ穷追猛打③跟脚用（踏，走，压）：وكشەلەپ ئۇزۇرۇ用脚后跟走路。

وكشەلەن- وكشەلە- 的态动被。

وكشەلەس 〈形〉相，的仿相（龄年指）多不差的同相致大，的。

وكشەلەستىك وكشەلەس 的词名象抽。

وكشەلەت- وكشەلە- 的态动使。

وكشەلەۋ وكشەلە- 的式定不。

وكشەلى 〈形〉的跟后有：بيىك وكشەلى ەتىك高跟鞋子。

وكشەلىك 〈名〉①（鞋、襟）的后跟，跟后位部。②用于料的后跟做的。

وكشەسىز 〈形〉：的底平，的跟后有没：وكشەسىز ەتىك بولمايدى没有带不后跟的鞋子。

وكىل 〈名〉代，代表，代理人：حالىق وكىلى人民代表/ پارتيا وكىلى党代表 / وكىل سايلاۋ选举代表 ▲ وكىل اتا (اكە) 爹干 ▲ وكىل بالا养子，孤儿的养收被。

وكىلدىك 〈名〉①代，代表，代理，代表性格，代表身分：سەن كىمگە وكىلدىك ەتە الاسىڭ؟你能代表谁？② 机构：ولاردىڭ ئۇزىنىڭ وكىلدىگى بار. 他们都有自己的机构代表。

وكىلسۇ وكىلسى- 的式定不。

وكىلسى- 〈动〉代表，代为；架子摆，势作腔装，大自高自。

وكىم 〈名〉①判决：قىلمىسسىز دەگەن وكىم شعاردى 决判的罪无告宣；②判批，判评，决判评来自己你：وكىمىن ئۇزىڭ شعار. ③判决，定议，决：ون نەشە جىل وكىم جۇرگىزگەن 进行过的十几年统治。

وكىمدە- 〈动〉制控，治统；人欺势仗，理无横蛮。

وكىمدىك 〈名〉制专，治统，力暴。

وكىمەت 〈名〉权政，局当：جوعارعى وكىمەت 最高权政 / ۋيەتنام وكىمەتى 越南局当南。

وكىمەتسىز 〈形〉的权政有没。

وكىن- 〈动〉觉得可得，惜可，惜惋，憾遗，悔懊，后悔：وكىنگەنمەن پايداسى جوق 悔之无及。

وكىندىر- وكىن- 的态动使。

وكىنەرلىك 〈形〉人令，的惜惋人令，的憾遗，的悔后得值。

وكىنت- وكىن- 的态动使。

وكىنۇ وكىن- 的式定不。

وكىنىس- وكىن- 的态互交。

وكىنىش 〈名〉后，悔后，悔懊，憾遗：بارعاندار دا بارماعاندار دا وكىنىشتە. 表都的去有没和的去的悔后示。

وكىنىشسىز 〈形〉，的悔后不，的悔后无不，的憾遗无。

وكىنىشسىزدىك وكىنىشسىز 的词名象抽。

وكىنىشتى 〈形〉人令，的惜惋，的惜可，的悔后。

وكىنىشتىلىك وكىنىشتى 的词名象抽。

وكىر- 〈动〉①〔转〕②叫哗哗，叫吼（牛指）▲ 啕嚎，哭声大（كورىڭدە وكىرگىر！）该的死▲ وگىزدەي وكىرۇ哭，喊，哭大啕嚎。

وكىرگىش 〈形〉①的停不叫吼（牛指），的哗哗，的干不泪眼（娇分过因），的哭爱②的叫自，的理讲不蛮，的理夺词强。

وكىرەك 〈形〉的横蛮，的是为以。

وكىرەكتە- 〈动〉以自，理讲不蛮，理夺词强，横蛮，是为。

وكىرەكتەن- وكىرەكتە- 的态身反。

وكىرەكتەت- وكىرەكتە- 的态动使。

وكىرەكتەۋ وكىرەكتە- 的式定不。

وكىرەڭدە- 见 وكىرەكتە-。

وكىرەڭدەس- وكىرەڭدە- 的态互交。

وكىرەڭدەت- وكىرەڭدە- 的态动使。

وكىرەڭدەۋ وكىرەڭدە- 的式定不。

وكىرەۋىك 〈形〉的叫大喊大，的叫吼爱 ▲ وكىرەۋىك مايمىل 猴吼。

وكىرت- ①وكىر- 大劲使〔转〕 ② 态动使的 落利净干；干 。

وكىرۇ وكىر- 式定不的 。

وكىرىپ-باقىر- ② 叫吼（牛指） ①〈动〉 哭大啕嚎，喊哭〔转〕 。

وكىرىپ-باقىرۇ وكىرىپ-باقىر- 式定不的 。

وكىرىس- وكىر- 态互交的 。

ۆل- 〈动〉 世逝，木就，死身，亡死，去死：ۆلىپ بارا جاتسا دا قاراماۋ / 救不死见 ولسه ده ايتقانىنان قايتپاۋ 二不死誓 ▲ اجالدان ۆش كۇن بۇرىن ۆلۋ 死非于命 ▲ ارام ۆلۋ ① 暴 ② 死受 ▲ اشتان ۆلىپ كوشتەن قالماۋ 无损于一根毛 ▲ اكەسى ولگەندەي 不木麻 ▲ ەتى ۆلۋ 伤悲，苦痛常非 ▲ ۆيت ولگەن جەر 遥远的，方地，仁不满，乎在 ▲ ولگەن قويدىڭ كوزىندەي 睛眼的僻偏 ▲ ولگەن قىمىز 酒奶马的劲有没 ▲ ۆل 神无 ▲ ۆل دە ماعان 死我让，办么怎我叫 ▲ ۆل دە جازداۋ ① 死我叫你 ▲ وله جەگەنشە بولە جەۋ 福有 ▲ وله جەۋ 死 ② 命 赖白乞 ▲ ولەردەي قورقۋ 很 ▲ ولەر جەرى 怕 ▲ ادام بولىپ تۇعان سوڭ، 害要 ▲ ادام بولىپ ۆلۋ 【谚】. 死 ▲ كارى 无而死，为有而生要 قىز ەرتاڭدامايدى، ولگەن ادام جەر تاڭدامايدى. 【谚】 ▲ 。方地挑不了死人，象对挑不娘姑老 تۇماق بولسا، ولمەك بار. 有必生有 。死

ۆلارا 〈名〉 朔晦，间期的初月至末月 。

ولگەنشە 〈副〉 ① 终，身终，生一，死至：ولگەنشە ەستەن كەتپەۋ 忘难身终 ② 地狠狠，地命拼：ولگەنشە جالىنۋ 求哀地命拼 / ولگەنشە ساباۋ 狠狠 。打地

ۆلدىم-تالدىم: ۆلدىم-تالدىم دەگەندە 累 بۇل جەرگە ۆلدىم-تالدىم دەگەندە ارەڭ جەتتىم. 力无气有，地尽力疲精，地活累死 。里这到走才地活累死

ولەگىز- 〈动〉 打精无，尽力疲精，白惨色脸 كوزدەرى ولەگىزىپ، باستارى سالبىراپ 采：كەتپەتى 。袋脑着拉耷，神无睛眼

ولەگىزۇ ولەگىز- 式定不的 。

ولەز 〈形〉 的能无，的囊窝 。

ولەزدىك ولەز 词名象抽的 。

ولەكسە 〈名〉 ①体死（的畜牲或人的埋未），体死曳拖 ولەكسە سۇيرەتۋ：体尸，尸死 / 无弱软〔转〕 ② 尸死的人敌 جاۋدىڭ ولەكسەسى 物废，人的能：قولسىنان تۇك كەلمەيتىن 的干会不也么什 ولەكسەلەر از عوي دەيسىڭ بە؟ 吗少还道难物废 ▲ ولەكسە شىبىن 黑 丽颊 。蝇

ولەكسەلىك 〈名〉 为行囊窝，物废，能无 。

ولەكشىن I 〈名〉 狼母，狗母 。

ولەكشىن II 〈名〉 鹭兀灰，鹭 。

ولەم: ولەم قاپ 〔咒〕 死该！

ولەڭ I 〈名〉 ①曲歌，歌：ولەڭ ايتۋ，诗篇：ولەڭ جازۋ 写诗，歌诗，诗 ②歌唱 / ولەڭ شۇعاعى 段诗 / ولەڭدەر جيناعى 集诗 ▲ اق ولەڭ 歌邪去 ▲ بادىك ولەڭ 的韵押定固无 ▲ جوقتاۋ ولەڭ 歌挽 ▲ جۇمباق ولەڭ 歌谜猜 ▲ ەركىن ۇيقاستى ولەڭ 诗体由自，诗由自 ▲ لەريكالىق ولەڭ 诗情抒 ▲ قارا ولەڭ 歌民 قارا ولەڭ ۇيقاسى 民歌韵体（三、二、一押行）（韵 ▲ ولەڭ ىرعاعى 诗韵 ▲ انشەيىندە اۋىز جاپپاس، توي دەگەندە ولەڭتاپپاس. 【谚】平时唱 。口张不候时的唱该，口住不得

ولەڭ II 〈名〉 茅子指〔植〕 ▲ قارا ولەڭ 青 。茅子拂色

ولەڭدەت- 〈动〉 ①地情尽，唱歌声放 ②歌编：歌唱；歌唱 。

ولەڭدەتۋ ولەڭدەت- 式定不的 。

ولەڭدى I 〈形〉 的盛茂茅子拂 ▲ ولەڭدى جەردە وگىز سەمىرەدى، ۆلىمدى جەردە مولا 事丧办，肥牛方地盛茂草水 سەمىرەدى. 【谚】。富拉毛方地的

ولەڭدى II 〈形〉 歌唱爱：歌唱 舞歌 اۋىل 。乡之

ولەڭ-جىر 〈名〉 歌诗，诗 。

ولەڭشى 〈名〉 家唱歌，手歌 。

ولەڭشوپ 〈名〉 茅子拂〔植〕

ولە-ولگەنشە 〈副〉 到生今，身终，远永，世永：ولە-ولگەنشە ۇمىتپاۋ 死 / 忘不世永 ولە-ولگەنشە وزگەرمەۋ 悔改不死 。

ولەردەي：别特，常非，外格，分过〈副〉 ولەردەي قىسلۇ 情为难很非 / ولەردەي رەنجۇ 非常生气/ ولەردەي اسەرەلەۋ 张夸分过。

ولەرلىك ①〈形〉息一奄奄，的死濒，的死快 ②态状死濒了到 ولەرلىك حالگە جەتۋ 值的：ولەرلىك كىسىنى 的亡身人使，的死致，的死一得。病疾的身丧人使非并 ولەرلىك ئاۋرۇ ەمەس 的息一奄奄，的死要快 ①〈形〉：ولەرمەن كەمپىر 活死顾不 ②婆太老的死要快 ولەرمەن جان 的活拼死拼，的险危命生冒，的身顾不奋，的：人的险危命生冒怕不。

ولەرمەندەن-〈动〉冒，身顾不奋，活死顾不命要不，去出豁，险危命生着。

ولەرمەندەندىر- ولەرمەندەن- 的使动态。

ولەرمەندەنۇ ولەرمەندەن 的不定式。

ولەرمەندىك ①ولەرمەن 的顾不 ②词名象抽义主命拼；切一顾不，为行险冒，为行的活死。

ولەسى：ولەسى بولۇ 精活，活累死累，尽力疲身丧于濒，息一奄奄。

ولەت〈名〉肉的死坏〔医〕。

ولەۋرە-〈动〉去出豁，命要不，活死顾不。

ولەۋرەت- ولەۋرە- 的使动态。

ولەۋرەۋ ولەۋرە- 的不定式。

ولەۋسىرە-〈动〉①弱病得显，弱病得显衰度极得显：ولەۋسىرگەن بالا 息一奄奄，力无气有，弱病光无淡暗，弱微得显②子孩的弱：ولەۋسىرگەن شام جارىعى 光灯的弱微。

ولەۋسىرەس- ولەۋسىرە- 的态互交。

ولەۋسىرەت- ولەۋسىرە- 的使动态。

ولەۋسىرەۋ ولەۋسىرە- 的不定式。

ولكە〈名〉①土领，带地，域区，区地：ئبزدىڭ تۇنىپ-وسكەن ولكەمىز 地的长生们我 ②方省：ولكە ورتالىعى 会省 / ولكە باستىعى 省长 ▲ تاۋ كەزەڭسىز بولماس، ولكە وزەنسىز بولماس. 河江有地，口山有山【谚】。

ولكەك〈名〉风和，风微。

ولكەلىك〈形〉的级省，的省：ولكەلىك ۇكىمەت 省府政 / ولكەلىك حالىق قۇرىلتايى 省会大表代民人。

ولمەلى〈形〉士人将即，的朽老，的老衰，迈年的：ولمەلى كەمپىر-شال 太老和头老的迈年。太。

ولمەسەك〈名〉人的生逃里死。

ولمەشى〈形〉▲的苦艰，的难艰（活生）。的恶，子日的苦艰，活生的人非 ولمەشىنىڭ كۇنى 艰经历 ▲ ولمەشىنىڭ كۇنىن كورۇ 件条的劣辛。

ۇلتىر-①ۇل- 处，死杀，死打 ②态动使的 ▲露揭底彻 ▲ ولتىرە اشكەرەلەۋ 害杀，死客不 ولتىرە سوعۇ 打地狠狠 ▲ ولتىرە سىناۋ 出指地面情留不，评批地气。

ۇلتىرت- ۇلتىر- 的态动使。

ولتىرتكىز- ۇلتىرت- 的态动使。

ۇلتىرۇ ۇلتىر- 的式定不。

ۇلتىرىل- ۇلتىر- 的态动被。

ۇلۇ ۇل- 的式定不。

ولشە- جەر：量衡，量测，量计，量 ①〈动〉称：تارازىمەن ولشەۋ 秤用 ②地土量丈 ولشەۋ 称 ▲ سىلكىنىس ولشەۋ 样么怎小大的鞋皮测 ▲ ساۋلە ولشەۋ 法测光 ▲ جەتى ولشەپ ۇبىر 震 ▲（行后而思三）裁次一，量次七【谚】。

ولشەگىش〈名〉器量测，器量 ▲ بۇرىش ولشەگىش 机度高，机高测 ▲ سەرپىن ولشەگىش 器角量，器角测 ▲ تولقىن ولشەگىش 仪波测。

ولشەم〈名〉①准规，准标，度量，度尺：اقشا قۇنىنىڭ ولشەمى ۇمورال / 度尺值价是币货 ▲ ولشەمى 道德准标，度尺）。拍节〔乐〕②准标。

ولشەمدەس〈形〉同相致大（等准标，度尺）。的多不差相，的下上相不，的。

ولشەمدەستىك ولشەمدەس 的名象抽。词。

ولشەمدىك〈形〉……以，的度尺为……以。

作为的准标：ولشەمدىك جەلى 基线。
ولشەمدىلىك〈名〉准标，位单量度，度尺：
ولشەمدىلىككە تولماۋ 准标够不。
ولشەن- ولشە- 态动被的。
ولشەپ-ۇپىش-〈动〉① 量裁剪体量 ② 细想，磨琢。
ولشەپ-ۇپىشۇ ولشەپ-ۇپىش- 式定不的。
ولشەس- ولشە- 态互交的。
ولشەت- ولشە- 态动使的。
ولشەۋ ولشە- 式定不的。
ولشەۋلى〈形〉有；的好量测，的过称，的过量有没的度限定一有，的限。
ولشەۋسىز〈形〉数无，的量限不，的过量有没的量估可不，的。
ولشەۋسىزدىك ولشەۋسىز 词名象抽的。
ولشەۋشى〈名〉器量计使，者量测，者量计。
ولشەۋىش〈名〉器量计，器量测，器具计 ▲ سۋ ولشەۋىش 水计量 ▲ ولشەۋىش باعان 标，尺标，杆。
ولى Ⅰ〈形〉①死的，命生有没，的是不 / 的活：بالا ولى تۋدى. 婴儿生下来就是死的 / ولى بولارى، ۇتىرى قالارى بەلگىسىز 死活难保 ② 死的，的板：كىتاپتى ولى وقۋ 书读死 / ادىستەرى ولى 法办的活灵不，的死 ③ 无：ولى تابيعات 界物生无，的物生：ولى ءتىرشىلىك 的体机有非，的物生 ④ 无：ول جاس بولسا دا ەرەكشە ولى. 他虽然是个青年，的知无，的昧愚，的愚 ⑤ 。有没也气生点一但 ▲ ولى اۋراق 子架空 ▲ ولى ەت ①陈的蠢瘪 ②（肉畜的杀宰现人客为专是不指多）肉春（的上身畜牲的弱瘦）①。肉 ▲ ولى جۇن 毛死，毛的来下拔上身羊死 ②毛 ▲ ولى سۇيەك 人的气生无毫，废囊窝 ▲ ولى تەڭىز 海死 ▲ ولى ءتيۋ 阻梗肠得（马） ▲ ولى تىلدەر 言语的死 ▲ ولى جولبارىستان ۇتىرى مىسىق ارتىق. 虎死过胜猫活【谚】。
ولى Ⅱ〈名〉挛痉肠。
ولىك〈名〉①死，体死，尸死，气生有没〔转〕②无能之能，人的，物废，徒。
ۇلىمدى：世逝，身丧，亡死 ①〈名〉ۇلىم 归如死视 / ۇلىم مەن ەلگە قۇرلى كورمەۋ 脸丢，辱耻，耻羞〔转〕② 亡存：ارتتا ۇمىر 事的脸丢是面后在落 ▲ اق ۇلىم 值价有没得死 ۇيت ولىمى ▲ 死老，亡死常正 ▲ 事喜白红 تورقالى توي، توپىراقتى ۇلىم ▲ 生一死九，生逃里死 ۇلىم اۋزىنان قايتۋ ▲ ولىمگە بەل بايلاۋ 上线亡死在，口虎在 ۇلىم اۋزىندا ▲ 死誓，去出豁 ۇلىم حالىنە جەتۋ 濒 ▲ ۇلىم ۇستى 笃危，危病 ▲ ۇلىمنەن باسقانىڭ بارىنە اسىق.【谚】不争要，死着急要不。活着。
ولىمدى〈形〉的人死有，的亡死有 ▲ ولەڭدى جەردە وگىز سەمىرەدى، ولىمدى جەردە مولدا سەمىرەدى.【谚】人死，壮肥牛地之盛茂草青。胖肥拉毛时多。
ۇلىم-ۇجىتىم〈名〉事丧，亡死：ۇلىم-ۇجىتىم ازايۋ 少减亡死。
ولىمسەك〈形〉的土人将即，的朽老，的迈年。
ولىمسىرە-〈动〉①息一奄奄，的活不死半，光无淡暗得显，弱微得显 ② 弱虚度极得显。
ولىمسىرەۋ ولىمسىرە- 式定不的。
ولىمتىك〈名〉①〔转〕② 骸尸，尸死，体死 ▲ 人的了不干也么什，人的振不神精 ولىمتىگىن ارتۋ 赖无要。
ولىمشى〈形〉半，的息一奄奄，的活不死半：سويلعا جىعىلىپ ۇلىمشى بولۋ 打得半死的。
ۇلىپ-تال-〈动〉尽力疲精，活累死累：ۇلىپ-تالىپ ەكى كۇندە ارەڭ جەتتى 活累死累，里这到走才天两，的。
ۇلىپ-تالۋ ۇلىپ-تال- 式定不的。
ۇلىپ-ۇتىرىل-〈动〉活拼死拼，来活去死：پالاۋدى ۇلىپ-ۇتىرىلىپ جەدى 活累死累，狼：ۇلىپ-تىرىلگەنىنە قاراماي جۇگىردى 饭抓吃地咽虎吞 / 跑地命拼。
ۇلىپ-ۇتىرىلۋ ۇلىپ-ۇتىرىل- 式定不的。
ۇلىپ-ۇش-〈动〉活拼死拼，求追命拼：ۇلىپ-ۇشۋ سۇراۋ 听打地再一。

ۇولىپ-ۇوشۇ ۇولىپ-ۇوش- 式定不的。
ۇولىس- ۇول- 态互交的 ▲ ولىسپەگەن كورىسەدى. 【谚】人俱在再易逢。
ۇولى-ۇتىرى 〈名〉礼彩(的出方男时婚订),礼彩,礼茶,礼亲订: ۇولى-ۇتىرى بەرۋ 过礼彩 / ۇولى-ۇتىرى جۇرگىزۋ 送礼彩婚订。
ۇولى-ۇتىرىسى 〈形〉的活和的死: ۇولى-ۇتىرىسى بولىپ ەلۋ نەشە 包括死和活的在内多十五个。
ومىلدىرىك 〈名〉鞦韆,带胸(的马)前马。
ومىلدىرىكتە- 〈动〉上套(马给)前上系,鞦韆。
ومىلدىرىكتەل- ومىلدىرىكتە- 被动态的。
ومىلدىرىكتەت- ومىلدىرىكتە- 使动态的。
ومىلدىرىكتەۋ ومىلدىرىكتە- 的式定不。
ومىلدىرىكتى 〈形〉带胸有系,的鞦韆前上套的。
ومىلدىرىكتىك 〈形〉的带胸做,的前做用。
ۇومىر 〈名〉①命生,存生,活生: ۇومىرى ۇزاق بولسىن 长寿愿(寿长愿)老不生长愿 / ۇومىرىنىڭ سوڭى 余年 ②涯生,生一,平生: اۇتوردىڭ ۇومىرى 平生的者作 / ومىرده تۇڭعىش رەت بولعان ۇاقيعا 一生一头中生一次发件事的生 ③境环活生,活生实现: ومىردەن تورىعۇشىلىق 义主世厌 / ۇومىردى تۇسىنە ەبلۇ كەرەك 要成 ②。长能不方北在物植的方南 ④活生得懂: ۇومىرى سەنبەي قويدى 一信相不子辈 ▲ ۇزاق ۇومىر 似古松 ▲ ۇومىر باقي 寿,命长,寿长: ۇومىر باقي ەستەن شىعارماۋ 忘不齿没 ▲ ۇومىر بويى 一生,子辈,终身 ▲ ومىرگە بويلاۋ 体验 ▲ ۇومىر جاسى وكسۇ 一生入深,活生受 ▲ ۇومىر سەرىك 伴侣身终 ▲ ۇومىر ۇسۇرۇ 苦寿 ▲ ۇومىرى ايالتاۋ 在存 ②子日过,存生 ①。少不了加增水井 ▲ ۇومىرى زايا كەتۋ 寝正终寿,终(ۇومىرى زايعى بولۇ) ▲ ۇومىرى كىسى 一生一度虚 ▲ ۇومىر وكسۇ 工长当生一 ▲ ەسكىندە ۇوتۋ 一生一度虚 ▲ بوس وتكىزۋ ۇومىردى، 熬难子日,苦痛生 اقىماققا كوڭىلدى. 【谚】乐的人蠢是华年度虚 ▲ ۇومىر وزادى، اجار توزادى. 【谚】华年趣。
ۇون I : ۇون بويى ①浑身,身全,身浑: ۇون بويى اۇىرۋ 全身痛 / ۇون بويى قىزۋ 浑身发烧 ②全: تاس جولدىڭ ۇون بويى 尾至头从,程全 اعاش. 树是全旁两的路公。
ۇون- II 〈动〉①有(物植),长生,长,芽发: ۇبيداي ونبەي قالدى. 来出长有没子麦 / وڭتۇستىكتەگى وسىمدىكتەر سولتۇستىكتە ونبەيدى. 南方北在物植的长能不 ②。成: 果结好到得,利顺得行进,果效有,功 ونبەيتىن داۋ 司官的赢不打 / سان رەت تاجىريبە جاسادى، ەش نارسە ونبەدى 做了次几好了验试,但 ③成无事一: 多增,(多许)加增 قۇدىقتىڭ سۋى ۇوندى. 井水加了增不少。 ④。进了有
ونبەس 〈形〉不得,的果结有会不,的功成不: ونبەس ۇس 的果效到事的功成不。
ونگىز- ۇون- II 使动态的。
ونگىش 〈形〉的出长易容(物植),强性应适。老易颜容,逝易
ۇومىربايان 〈名〉传自,记传,平生: ۇسۇن جۇڭشانىڭ ۇومىربايانى 孙山中传。
ۇومىرلى 〈形〉的长寿,的命寿 ▲ ۇومىرلى بول! 康健祝寿长!
ومىرلىك 〈形〉①一生毕,的生毕,的生终,的生: ومىرلىك ۇس 业事生毕 / ومىرلىك سەرىك 伴侣身终 / ومىرلىك ازىق 的需所活生,的活生 ②食粮的吃够生一: ومىرلىك مازمۇن 生活内容。
ومىرشەك 〈形〉的强力命生,的机生有富。
ومىرشەكتىك ①ومىرشەك ②词名象抽的: ومىرشەكتىگى بايقالۋ 显示了命生力,机生,气生。
ۇومىرى 〈副〉子辈一,生一,生终: ۇومىرى ۇمىتپاۋ 忘不生终。
ومىرىنشە 〈副〉子辈一,生一,生终: ول ومىرىنشە دۇرىستىقپەن كەتتى. 他一生没有犯过错误。
ۇون I : ۇون بويى ①浑身,身全,身周: ۇون بويى اۇىرۋ 全身痛 / ۇون بويى قىزۋ 浑身发烧 ②全: تاس جولدىڭ ۇون بويى 尾至头从,程全 اعاش. 树是全旁两的路公。
ۇون- II 〈动〉①有(物植),长生,长,芽发: ۇبيداي ونبەي قالدى. 来出长有没子麦 / وڭتۇستىكتەگى وسىمدىكتەر سولتۇستىكتە ونبەيدى. 南方北在物植的方南 ②。长能不方北在物植的方南 成: 果结好到得,利顺得行进,果效有,功 ونبەيتىن داۋ 司官的赢不打 / سان رەت تاجىريبە جاسادى، ەش نارسە ونبەدى 做了次几好了验试,但,验试次几好了做 ③成无事一: 多增,(多许)加增 قۇدىقتىڭ سۋى ۇوندى. 井水加了增不少。 ④。进了有
ونبەس 〈形〉不得,的果结有会不,的功成不: ونبەس ۇس 的果效到事的功成不。
ونگىز- ۇون- II 使动态的。
ونگىش 〈形〉的出长易容(物植),强性应适

。的活成易容，的

ونگىشتىك ونگش 的词名象抽 。

ۇندى- 〈动〉提，展进有，展发到得，步进有 高效率，成功：ولاردىڭ جۇمىس قارقىنى ۇندىپ قالدى。展进了有作工的们他 。/ سەنىڭ ۇجۇرىسىڭ ئېىر وندىمەي قويدى ئوي。太得走你 了慢 。

ۇندىر- Ⅰ ①ۇن- Ⅱ 的态动使的② 植种，种：استىق ۇندىرۇ 种粮食 ③ 出制，造制，产生：حيميالىق تىڭايقىش ۇندىرۇ 肥化产生 ④ 追 缴追，偿：قارىزىن ۇندىرۇ 款欠偿追 ⑤ 胜获，赢打，胜得：سەنىڭ داۋىڭنان بىردەڭە ونەتتىن بە؟ 成有，功成 ⑥？能可的赢打有没有司官的你/效：سەن نە وندىرە الاسىڭ؟ 么什到办能你？/ نەشە جىل بولدى، ئالى ەشتەڭە وندىرگەن جوق。成无事一是还他，了年几有已 。

ۇندىر Ⅱ ①〈形〉绿嫩 ② 的小幼，的幼年 。的油油绿，的

وندىرگىز- ۇندىر- Ⅰ 的态动使 。

وندىرگىش〈形〉有，的力能产生有，的产生：وندىرگىش كۇشتەر 力产生 / 的效成：وندىرگىش كاپيتال生产资本(有的效成功)/ وندىرگىش كۇشتەردى ورنالاستىرۇ安排生产力 。

وندىرەي〈形〉的轻很纪年，的嫩娇 。

ۇندىرت- ۇندىر- Ⅰ 的态动使 。

وندىرتكىز- ۇندىرت- 的态动使 。

ۇندىرۇ ۇندىر- Ⅰ 的定不式 。

ۇندىرۇشى〈名〉人的产生加参接直，者产生。

وندىرشەك〈名〉咙喉；管喉，管咽：▲ 放不咙喉住抓 بەرمەۋ ئاپلاۋ 力嘶声竭地喊叫。وندىرشەكتەن الىپ قويا

وندىرشەكتە- ①〈动〉横骄；理夺词强，理无横蛮：وندىرشەكتەپ باسقالارعا ۇسوز بەرمەدى 讲人别让不理无横蛮 ②〔转〕咙喉住掐：وندىرشەكتەمەي باسقالارعا جول بەر。路让人给，撞直冲横别你 ③ 话撞乱冲乱，撞直冲横 。

وندىرشەكتەۋ وندىرشەكتە- 的定不式 。

ۇندىرىل- ① ۇندىر- Ⅰ 的态动被 ②生(被)：产出，造制，产品种各产生在正国中在：جۇڭگودا ساپالى ئارتۇرلى ماشينالار وندىرىلۇدە。

。器机的良优质

ۇندىرىلۇ ۇندىرىل- 的定不式 。

ۇندىرىس〈名〉产生：سوتسياليستىك ۇندىرىس 产生义主会社 / ۇندىرىس باعاسى 产生 / 值价/合联的产生 ۇندىرىس بىرلەستىگى / ۇندىرىس قۇاتى 力能产生 / ۇندىرىس قارجىسى 构结产生 / ۇندىرىس قۇرىلىمى 支开产生 / ۇندىرىس ئادىسى 式方产生 / ۇندىرىستى اۆتوماتتاندىرۇ 化动自产生 / ۇندىرىس قۇرال-جابدىقتارى 料资产生 / ۇندىرىس پروتسەسى 生产程过 / ۇدايى ۇندىرىس 产生现 / ۇلعايمالى ۇدايى ۇمدىرىس 产生再大扩 。

وندىرىستىك وندىرىستىك 的：产生〈形〉动活产生 / وندىرىستىك قاتىناس 产生 قيمىل 系关 。

ۇندىرىس-قۇرىلىس：设建产生〈名〉队部设建产生 ۇندىرىس-قۇرىلىس ارميىسى 。

ۇندىت- ۇندى- 的态动使 。

ونە: ونە بوي 身满，身浑，身周，身：سەنىڭ ونە بويىڭ توپىراق قوي، جىعىلىپ قالدىڭ با؟ 你了倒摔是不是，土是都身满？

ونەگە〈名〉①样榜，范模，例范：ۇزى ونەگە بولۇ 以身则作榜样做 ونەگە كورسەتۇ 范典，②样榜做 ونەگە بولا المايدى 则作身以 型典了不成：型典 。

ونەگەلە-〈动〉范典起，样榜出做，则作身以 用作 。

ونەگەلەن- ونەگەلە- 的态身反 。

ونەگەلەندىر- ونەلەگەن- 的态动使 。

ونەگەلەۋ ونەگەلە- 的定不式 。

ونەگەلى〈形〉秀优，的型典，的范典，的范模：的 ونەگەلى ارەكەت 为行范模 / ونەگەلى ىستەر 迹事秀优 。

ونەگەلىلىك ونەگەلى 的词名象抽 。

ونەگەسىز〈形〉的貌礼有没，的样榜了不作，子孩的养教有没。的养教有没：ونەگەسىز بالا 。

ونەگەسىزدىك ونەگەسىز 的词名象抽 。

ونەر〈名〉擅；术艺，艺手，巧技，艺技，能技：长作：ات ونەرى 马术(戏马) / سوعىس ونەرى 术艺战 ▲ ون ساۋساعىنان (ون قولىنان) ونەر تامعان 全能的艺多才多，的多面手 ▲ ونەر

الدى 最好是……，法办的好最 ▲ ونەر الدى جان باققان 明哲保身 ▲ اڧسل كوپكه جەتكىزەر، ونەر كوككه جەتكىزەر. 【谚】贤者举人众，技艺天通能。

ونەر-ۋبىلىم 〈名〉工业，能技，艺技；术艺，能技，艺技。

ونەركاسىپ 〈名〉工业：ونەر كاسىپ جالپى ۋنىمى 工业总产值 / سوعىس ونەركاسىبى 军事工业 / ونەر كاسىپ ورتالىعى 工业中心 / ونەر كاسىپ توڭكەرىسى 工业革命 ▲ اۋىر ونەركاسىپ 重工业 ▲ جەڭىل ونەركاسىپ 轻工业。

ونەركاسىپ-ساۋدا〈名〉工商业：ونەركاسىپ-ساۋداعا سوتسياليستىك وزگەرتۋ جۇرگىزۋ 对工商业改造 义主会社行进。

ونەركاسىپتەن- 〈动〉工化业：ونەركاسىپتەنۋدى جۇزەگە اسىرۋ 实现工化业。

ونەركاسىپتەندىر- ونەركاسىپتەن- 的使动态。

ونەركاسىپتەنۋ ونەركاسىپتەن- 的式定不能。

ونەركاسىپتى 〈形〉工，的业工，的化业工：ونەركاسىپتى قالا 工业化的城市。

ونەركاسىپتىك 〈形〉工业的：ونەركاسىپتىك داعدارىس 工业危机 / ونەركاسىپتىك ۇيلەر 工业用房。

ونەركاسىپشى 〈名〉工业实，家业。

ونەرلە- 〈动〉①修饰，化美，饰修 ②〔转〕施戏，把鬼搞，术骗。

ونەرلەن- ونەرلە- 的被动态。

ونەرلەت- ونەرلە- 的使动态。

ونەرلەۋ ونەرلە- 的式定不能。

ونەرلى 〈形〉艺，才多多，的能技有，的术技有：ونەرلى دە وجەت 艺术高胆大/ ونەرلى جاستار 青年的术技有 ▲ ونەرلى بالا سۇيكىمدى. 【谚】爱人惹子孩的艺手有 ▲ ونەرلىنىڭ وزەگى تالماس. 【谚】不者艺技有愁吃饭没。

ونەرلىلىك ونەرلى 的象抽名词。

ونەرمەن 〈名〉工手，人艺手者。

ونەرمەندىك 〈名〉艺技，术技，艺手。

ونەرپاز ①〈名〉人，的艺多才多，人艺手，术技 ②手能，人的明高，人的舞善歌能。

ونەرپازدىق 〈名〉艺技，艺技，能技，才专……对。

ونەرسىز 〈形〉的艺手有没，的术技有没，的脚笨手笨。

ونەرسىزدىك ونەرسىز 的象抽名词。

ونەرشى ①〈名〉艺技，术技 ②手能，者舞善歌。

ۋنجىرعا 见 ۋنجىرعا.

ونكەي 见 وڭكەي.

ۋنۋ ۋن- Ⅱ 式定不能。

ونىك 〈形〉的茂繁，的盛茂，的密茂。

ۋنىم 〈名〉①产，品成，量产，品产：جالپى ۋنىم 总产量 / ۋسۇت ونىمدەرى 奶制品 / ونەركاسىپ ونىمدەرى 工业产品 / مال شارۋاشىلىق ونىمدەرى 畜产品 ②收获，成收：استىقتان مول ۋنىم الۋ 丰收食粮 ③效果，效益：ونىمى ۋسوزى قانشالىق ۋنىم بەرەر ەكەن؟ 他的发言有多大效果？ ▲ ۋنىم ۋبولۋ（年终）分配 ▲ ۋنىم قۇنى 产值。

ۋنىمدى 〈形〉①产量高的，产量大的，效益有的，效果有的 ②力产生的，能产生效益有的，效果有的 ③劳动的效有好势长：ۋنىمدى ەڭبەك 的劳动的效有好势长。

ونىمدىك 〈形〉产品的，产量的，收获的。

ونىمدىلىك ①ۋنىمدى 的象抽名词 ②产生，力产生，能效果，效益 ④量产 ③率产生，力产生，能效率：ەڭبەك ونىمدىلىگى 劳动效率。

ۋنىمسىز 〈形〉①产力产生无，的产生无，的效益无，的效果无 ②位单产生的低率效产生的低量产，的费白，的果结无，的果实无：ۋنىمسىز ەڭبەك 无效劳动 ▲ ۋنىمسىز بۇتاقشا 无分蘖。

ونىمسىزدەن- 〈动〉产量降下，力产生低，变低，效果有没，下低能效产生。

ونىمسىزدەنۋ ونىمسىز 的式定不能。

ۋنىمسىزدىك ①ۋنىمسىز 的象抽名词 ②效率低，效收低，下低效无，果效有没。

ۋنىپ-ۋس- 〈动〉长生，者繁：وسى ارادا ۋنىپ-وسكەن 土生土长的。

ۋنىپ-ۋسۋ ۋنىپ-ۋس- 的式定不能。

ۋنىس 〈名〉势长（的物作农、草）、畜牲等）：殖增，长生（的）。

ئوڭ I ①〈名〉貌相，貌容，容面，庞面：ئوڭى ئادەم قىزىغاتقانداي ھەس. 有没并她有没并她 ②。貌相的欢喜人讨：ئوڭى ياخشى 色气，色脸：ئوڭى سارغايمىغان ئەتپتى كېسەل / 瘦肌黄面色气的他能可，好不色气的他. ئوڭى ناچار، ناۋقاس سەكىلدى. 病有色颜 ③ 彩色，色颜：ئوڭى ئىشق بولۇش ▲ 面光，面正（的子料）④ 料布的颜鲜ئوڭ بەرۈ ① 色染，色颜上 ② 看好得显使 ▲ ئوڭ بولۇشۇ 架吵，脸翻相互 ▲ ئوڭ جوق، ئاق جوق 白苍色脸 ▲ ئوڭ كىرۈ 容发焕光容，糊模，楚清不 ▲ ئوڭ مەن تۇستەي 亮漂得显 ▲ ئوڭ توقتاتۇ 细（象长的方对）看 ▲ ئوڭى بولۇلۇ 得显 ▲ ئوڭى جاس 来起肃严，色脸变 ▲ ئوڭىن ئىنالدىرۇ ① 歪 ② 解曲，曲改 ▲ ئوڭىن بولۇ 轻年 ▲ ئوڭىن بولۇ 面换头 ▲ ئوڭى سولغىن ① 气 ② 看难色 ▲ ئوڭى تانىس 面熟 ▲ ئوڭى ئاقۇ 色退 ▲ ئوڭى قاشۇ 面 白苍色脸，色土如面，色人无面。

ئوڭ II（对相想梦，梦与）实事，实现〈名〉：ئوڭىم بە، ئۇسسم بە؟ 梦作是还，事真是这？

ئوڭ III 垫汗，毡汗（的面下垫鞍）〈名〉。

ئوڭ- IV 见 ئوڭ- II.

ئوڭبەن 见 ئوڭەن.

ئوڭگە 〈形〉：的外另，的它其，的别 ① 了忘给都的它其 ② ئوڭگەنىڭ ئۆزىنىڭ دە، ئوڭگەنىڭ ئادەم：己异，人一外另，人别 / ئوڭگەنىڭ ئادەم ھېلاۋ دە 人他心关要也己自心关要既走都人别（外以谁了除）。

ئوڭگەر- 〈动〉：前在抱，前在置横 / 走驮上背牛在架横羊把（人）قوي ئوڭگەرۈ ئۆپ-ۇلكەن بالانى ئوڭگەرىپ وتىرغانىڭ جاقسى ھەس 好不多里怀在抱还子孩的大么这。

ئوڭگەرت- ئوڭگەر- 的态动使的。

ئوڭگەرتكىز- ئوڭگەرت- 的态动使的。

ئوڭگەرۈ ئوڭگەر- 的式定不的。

ئوڭگەرىل- ئوڭگەر- 的态动被的。

ئوڭگەرىس- ئوڭگەر- 的态互交的。

ئوڭدە- 〈动〉：工加，成制，造制 ①：تەرى ئوڭدەۋ 地土良改 ②：جەر ئوڭدەۋ 肥施，良改 ③ 革皮制鞣：ھندى ئسال ئوڭدەسە بۇل ماقالا بولغانداي. 饰润，色润，改修，饰藻就色润加稍章文篇这。

ئوڭدەل- ئوڭدە- 的态动被的。

ئوڭدەن- ① ئوڭدە- 的态身反的 ② 漂得显，美得显：كۆيەۋى كەلگەننەن بەرى ئوڭدەنىپ السپتى. 来起看好，亮多亮漂得显她，后以来回夫丈她从自了。

ئوڭدەندىر- ئوڭدەن- 的态动使的。

ئوڭدەنۇ ئوڭدەن- 的式定不的。

ئوڭدەس 象相，的同相（貌相，相长）① 〈形〉 I ئوڭدەس- II ئوڭدە- 的态互交的。

ئوڭدەستىك ئوڭدەس I 的名象抽的词。

ئوڭدەت- ئوڭدە- 的态动使的。

ئوڭدەۋ ئوڭدە- 的式定不的。

ئوڭدەۋشى ① 〈名〉者造制，者工加（土）良改 ② 者造制，者工加整修，家复修 ④ 者改修（的章文） ③ 者（地家）。

ئوڭدەۋىش（的看好其使时品物某作制）〈名〉：料材，料颜。

ئوڭدى 〈形〉：的看好（貌容） ①：的丽美，的亮漂，的看好（貌容） 色颜 ②：的艳鲜，的出突：كارى ادامغا ئوڭدى كېيىم جاراسپايدى. 子伙小的亮漂 加 ③。适合不服衣的艳鲜穿人老。

ئوڭدۇ ▲。子皮的好。：的好鞣，的好工 ▲ 的秀俊，的俏俊（ئوزدى）鞣 اشاق ئوڭدى 的悴憔容面。

ئوڭدۇك 。垫汗，毡汗（的背马贴紧鞍马）〈名〉

ئوڭدۇلۇق ① ئوڭدى 的些一看好（色颜），的亮漂较比〈形〉的，亮漂，观美 ② 词名象抽的。态美

ئوڭز 滑的质变（的壁内囊皮，桶木） ①〈名〉舌） ③ 液脓，脓（的面表口伤） ② 质物的腻：تىل ئوڭزى 苔舌。苔）苔（的上头

ئوڭزدەن- 烂腐，霉发〈动〉：ساباۋ ئوڭزدەنىپ كەتپتى. 了霉发囊皮。

وڅەزدەندىرـ وڅەزدەن- 的态动使的 。
وڅەزدەنۇ وڅەزدەن- 的式定不的 。
وڅەزدى 〈形〉的烂腐,的霉发 。
وڅەي- 〈动〉显得,显得好看,容光焕发。
وڅەيتـ وڅەي- 的态动使的 。
وڅەيۇ وڅەي- 的式定不的 。
وڅەش 〈名〉①饭食,食饮〔转〕②管食,道食 。
▲ وڅەش سوزۇ 管食 ▲ 门嗓高提,叫大喊大 ▲ وڅەشى ۋزىلگەنشە ايعايلاۋ 子嗓润,料饮喝 。
وڅەشتەـ 〈动〉硬,辩强,竭力嘶声,叫大喊大 。
وڅەشتەت- وڅەشتەـ 的态动使的 。
وڅەشتەۇ وڅەشتەـ 的式定不的 。
وڅكەي 〈副〉:地色一清,是全,全完,地个整 。
وڅكەي بالا 全是孩子 / وڅكەي ايەلدەر 都是妇女 。
وڅكەڅدەـ 〈动〉显作动,拙笨得显,跑地拙笨 。
وڅكەڅدەس- وڅكەڅدەـ 的态互交的 。
وڅكەڅدەت- وڅكەڅدەـ 的态动使的 。
وڅكەڅدەۇ وڅكەڅدەـ 的式定不的 。
وڅكيـ 〈动〉拙笨又而大高躯身 。
وڅكيت- وڅكيـ 的态动使的 。
وڅكيۇ وڅكيـ 的式定不的 。
وڅكىلدەـ I 〈动〉笨,跑地垮垮松松(牛指) 。
وڅكىلدەـ II 见 ەڅكىلدەـ.
وڅكىلدەت- وڅكىلدەـ I、II 的态动使的 。
وڅكىلدەۇ وڅكىلدەـ I、II 的式定不的 。
وڅك-وڅك: وڅك-وڅك ەتۇ ①松松(牛指) ②动跑地拙笨,跑地垮垮 见 ەڅك-ەڅك ەتۇ.

وڅمەن 〈名〉胸前,胸膛:وق قاسقىردىڭ وڅمەننەن ٴتيدى. 胸前的狼了中打弹子。كوزى ▲旦旦视虎;看地睛转不目 وڅمەننەن ٴوتۇ ▲人伤言语,伤刺语话 ٴسوزى وڅمەننەن ٴوتۇ 。处痛到刺,害要中击 وڅمەننەن ٴوتۇ
وڅمەندەـ 见 وڅمەڅدەـ.
وڅمەندەس- وڅمەندەـ 的态互交的 。
وڅمەندەت- وڅمەندەـ 的态动使的 。
وڅمەندەۇ وڅمەندەـ 的式定不的 。
وڅمەك: وڅمەن قاعۇ 前往要硬,撞直冲横 ①。嚷嚷理无,理夺词强 ②挤:挤前往要硬,撞直冲横 〈动〉。(站)靠后往,么什挤 وڅمەڅدەمەي كەيىن تۇر 。
وڅمەڅدەس- وڅمەڅدەـ 的态互交的 。
وڅمەڅدەت- وڅمەڅدەـ 的态动使的 。
وڅمەڅدەۇ وڅمەڅدەـ 的式定不的 。
ٴوڅسىز 看难,的观美不,的看好不 ①〈形〉无 ③的艳鲜不,的淡暗(色颜) ②的丑,的:的色 。物矿色无 ٴوڅسىز رۋدالار
وڅسىزدەن- 〈动〉如不得长,看难得变(容面) 。
وڅسىزدەن- وڅسىزدەـ 的态动使的 。
وڅسىزدەندىرـ وڅسىزدەـ 的态动使的 。
وڅسىزدەنۇ وڅسىزدەـ 的式定不的 。
وڅسىزدىك ٴوڅسىز 词名象抽的 。
ٴوڅۇ ٴوڭ- Ⅳ 式定不的 。
وڅشەڭ 〈副〉:是都,全完,部全,地色一清 。
وڅشەڭ سىلدىر ٴسوز 话空的听好是全 。
ٴوڅىر Ⅰ 〈名〉①饰襟 ②襟前(的服衣) 。
ٴوڅىر Ⅱ 〈名〉围周,近附:قالا ٴوڅىرى 城:区地,带地 ③近附市 ٴبىزدىڭ بۇل وڅىردە مال كوپ. 多很畜牲带一这们我 。
وڅىرەـ 〈动〉:哭痛,哭大啕号,哭大号要不,泪眼干擦:كوزىڭ جاسىن ٴسۇرت، وڅىرەمە. 哭大啕 。
وڅىرەۇ وڅىرەـ 的式定不的 。
وڅىرجيەك 〈名〉品饰胸 。
وڅىرلەـ 〈动〉①缝 ②襟前(之服衣)着沿),区地分划 ③。去走向个某着朝(测一的山 。割分的(片一片一)块一块一

وځىرلەن- وځىرلە- 态身反的 。
وځىرلەۋ وځىرلە- 式定不的 。
ۇقى-ۇتۇسى 〈名〉①貌容，相长，目面，貌相
。色毛，色颜②
ۇپ- 〈动〉嘴亲，吻，吻接：كوكتەمگى ساماللا وبەدى بەتتەن 面拂风春 。
وپكە 见 وكپە.
وپكەلە- 见 وكپەلە..
وپكەلەس- وپكەلە- 态互交的 。
وپكەلەت- وپكەلە- 态动使的 。
وپكەلەۋ وپكەلە- 式定不的 。
وپكەلى 见 وكپەلى..
وپكىز- ۇپ- 态动使的 。
ۇپتىر- ۇپ- 态动使的 。
ۇپ-وتىرىك 也点一，的谬谎，的假全完〈形〉
的实真不 。
ۇپشىن 〈名〉旧〉马，被马披 。
ۇر I 〈名〉路坡上，道坡上①(对相坡下和)
：坡高 ورگە شىعۇ 上坡 / ۇر مەن ەڭىس 上
声高 ۇر داۋىس 的吭高，的高 ② 坡下和坡
▲ تاسى ورگە دومالاۋ 飞腾黄达，运红走，摇扶
提；步进使，动推，进促 ورگە سۇيرەۋ ▲ 上直
言谎【谚】. وتىرىك ۇسوز ورگە باسپاس ▲ 拔
。理真了不变
ۇر II 〈形〉①固执的，拗执的，倔傲的，
高，的大自高自 ۇر كەۋدە ▲ 的傲高，的慢傲
大尊自妄，的大自妄狂 ۇر كوكىرەك ▲ 的傲
ۇر ▲ 的傲骄，的慢傲 ۇر كوڭىل ▲ 的
。的执固气脾 مىنەزدى
ۇر- III 〈动〉①跑，散走，开散(畜牲指)
：散 تۇندە قوي ۇرىپ كەتىپتى. 群羊里夜天昨
群成，麻麻密密得显，多很得显 ② 。了散走
▲ 子虱的麻麻密 ۇرىپ جۇرگەن ۇيت 密
：队结 ورە باسۇ 有进前，步进 ▲ ورە تۇرۇ (تۇرە-
。来起站子下一 گەلۇ)
ۇر- IV 〈动〉制编，织编，编：شاش ۇرۇ 编
子辫 / قامشى ۇرۇ 鞭皮编 。
ۇربۇ ۇربى- 式定不的 。
ۇربى- 〈动〉①源起 ② 殖生，殖增，殖繁
复得变；展发，生发 ③ ……于源来，……于
。动爬，动蠕(等蝇蚊的麻麻密密) ④ 化杂
。的殖繁易容，的强力殖繁 〈形〉
ۇربىسى- ۇربى- 态互交的 。
ۇربىت- ۇربى- 态动使的 。
ورگىز- ①ۇر- II 、III 的动使态 ②放，赶(牲
。牧出，(畜
ورگىزدىر- ورگىز- 态动使的 。
ورگىزىل- ورگىز- 态动被的 。
ۇردىر- ۇر- II 、III 的动使态 。
ورە I 〈名〉①奶酸、酸奶晒来用)(的等瘩疙
：力能；平水，界境(想思)〔转〕② 架托，子架
وي ورەسى شامالى 思想有界境的限有〔转〕③
：围范，小大，模规 بۇل ەكى اۋلانىڭ ورەسى
。样一小大的落院个两这 بىردەي.
。索绊(的用马绊) 〈名〉II ورە
。子毡大，子毡块大 〈名〉ورەكىيز
。式定不的 ورەكپۇ
ورەكپى- ①〈动〉心：安不神心，慌心，烦心
发〔转〕② 烦心昏头 ورەكپۇ باسى اينالىپ، جۇرەگى
的狂猖，狂：张嚣焰气，獗猖 ورەكپىگەن جاۋ
。人敌
ورەكپىت- ورەكپى- 的使动态 。
ورەلە- 〈动〉①控〔转〕② 住绊腿后前马将
手己自在制控 ورەلەپ ۇستاۋ：缚束，制限，制
。里
ورەلەن- ورەلە- 。的被动态
ورەلەس- ورەلە- 。的互交态
ورەلەت- ورەلە- 。的使动态
ورەلەۋ ورەلە- 。式定不的
ورەلى I 〈形〉。的索绊有
ورەلى II 〈形〉的尚高，的高崇，的大重义意：
：的义意有很 ورەلى ارمان 崇高的想理 / ورەلى
ماسەلە ۇستىڭ ۇرى كوپ 题问的大重 / ورەلى
。磨多事好
ورەلىك 〈名〉。绳索绊
ورەم: ورەم قابۇ 〔咒〕活，该死：ولسە ورەم
قاپسىن 该死 / جاۋلار ورەم قاپتى. 被人敌
。毙击
ورەن I 〈副〉极，为非常，别特：ورەن جۇيرىك
。的比无大力 ورەن كۇشتى 马的速神 /

ورەن Ⅱ 〈名〉① 青年一代，代后，代：جاس ورەن 们雄英的国祖卫保。② 年少青健，儿英雄：وتاندى قورعاعان ورەندەر 友四朋三，党狗朋狐。

ورەن-جاران 〈名〉①孙徒子徒，代后孙子 ② 多代后，的代后孙子有 〈形〉**ورەن-جاراندى** 的。

ورەڭ Ⅰ 〈形〉地指）高较（形）的坡高有，的度坡点一有，的。

ورەڭ Ⅱ 〈形〉比较慢傲的大自妄狂点有，的；的执固点有。

ورەپكۇ ورەپكى- 的不定式。

ورەپكى- 见 ورەكپى-。

ورەپكىت- ورەپكى- 的使动态。

ورەسكەل 〈形〉① 的异奇，的怪古，的怪奇：ورەسكەل كيىم 奇异装服 / ورەسكەل كەيىپ 古的分过；的貌礼不，的鲁粗 ② 子样的怪：ورەسكەل ٴسوز 言语的鲁粗 ③ 极为，的大极，误错的重严为极别特显：ورەسكەل اۋىر قاتەلىك。

ورەسكەلدەن- 〈动〉显，异奇得显，怪古得显：بۇرىن كورمەگەنگە مە، ايتەۋىر ورەسكەلدەنىپ تۇرادى ەكەن 眼顺不得没前以为因是不是。

ورەسكەلدەندىر- ورەسكەلدەن- 的使动态。

ورەسكەلدەنۋ ورەسكەلدەن- 的不定式。

ورەسكەلدىك ①ورەسكەل 怪古，怪奇，异奇。② 词名象抽的 ③ 礼无，野粗，鲁粗。

ورەشە 〈名〉席小（的编草茇茇用）子。

وركەن 〈名〉① 蔓，苗秧，苗幼，芽萌：جاس وركەن 苗新 / قاۋىن وركەن جايدى. 甜瓜秧向 ② 孙子，代后 ▲ وركەنى ٴوسۋ ① 展伸外。煌辉途前 ③ 达发，旺兴 ② 堂满孙子〔转〕② 芽长，枝生，芽生①〈动〉**وركەندە-**，盛昌，荣繁〔转〕③ 衍繁，殖繁，殖生，发生，旺兴，盛茂，隆兴。

وركەندەت- ①وركەندە- 的使动态 ② 展发，荣繁：ٴوندىرىستى وركەندەتۋ 产生展发。

وركەندەتىل- وركەندەت- 的态动被。

وركەندەتۋ وركەندەت- 的不定式。

وركەندەۋ وركەندە- 的不定式。

وركەندى 〈形〉的达发旺兴。

وركەش 〈名〉①峰驼（的驼骆），峰肉：ايىر وركەش 斜倾右左向（驼）峰双 / قايشى وركەش（山）② 峰驼的立直 / تىك وركەش 峰驼的在藏，上驼骆在骑 ▲ تۇيەگە ٴمىنىپ وركەشىنە جاسىرىنۋ 两百三银无地此）里峰骆（▲ تۇيەنىڭ ەكى وركەشىندەي 的耸高，的大高。

وركەشسىز 〈形〉①无的峰驼（骆指专）② 的膘掉，的弱瘦（驼峰驼，肥长，膘长（驼骆）。

وركەشتەن- 〈动〉①浪巨起掀，滚翻（涛波），伏起（涛波）② 起竖。平不伏起得显（脉山），伏起峦峰③。

وركەشتەندىر- وركەشتەن- 的态动使。

وركەشتەنۋ وركەشتەن- 的不定式。

وركەشتى 〈形〉①驼峰的：ٴبىر وركەشتى 骆）的峰双 وركەشتى قوس/（驼骆）的峰单（驼）。

وركەشتىك 〈名〉罩峰驼。

وركەش-وركەش 起绵连，的伏起峦峰 〈形〉。涛波的滚滚 تولقىن وركەش-وركەش 的伏升：高升，升上 ①〈动〉**ورلە-** كوككە ورلەۋ 升：ەكونومىكالىق展发，涨高，高提 ② 空天向 ورلەۋ 经济高涨 ③ 爬，登，走上往：تاۋدىڭ توبەسىنە قاراي ورلەپ بارادى 正着朝看走顶山去 ▲توسكە ورلەۋ 峰高攀。

ورلەمە 〈名〉路坡上，道坡上 ▲ ورلەمە توق شىڭ 升〔天〕▲ورلەمە ٴتۇيىن 〔理生〕升肠结。点交。

ورلەن- Ⅰ 〈动〉。儿眼心死持，拗执，执固

ورلەن- Ⅱ 〈动〉坡有得变渐逐，高得显形地。度。

ورلەنۋ ورلەن- 的不定式。Ⅱ 、Ⅰ

ورلەڭكىرە- 〈动〉）爬里高往再，走上往再（登）。

ورلەڭكىرەۋ ورلەڭكىرە- 的不定式。

ورلەس- ورلە- 的态互交。

ورلەت- ورلە- 的态动使。

ورلەۋ ورلە- 的式定不。

ورلىك Ⅰ 〈名〉①〔方〕，气脾拗执，为行执固

。慢傲，傲高 ② 见己执固

ورلىك Ⅱ 〈名〉 梁正，梁栋 。

ورمە 〈形〉 ① 的来起结编，的织编：ورمە قامشى 条皮用的皮编条皮用 / ورمە نوقتا 鞭皮的皮编条皮用 ▲ 西东的成编，物制编 ② 头笼马的成编合交① ورمە بۇرشاق 〔植〕豆云 ▲ ورمە سىم 线股多 ② 。

ورمەك Ⅰ 〈名〉 网（蛛蜘）。

ورمەك Ⅱ 〈名〉 （束）团线经 。

ورمەك Ⅲ 〈名〉 机织制土 ▲ ورمەك ئجىپ 织制土作操 ▲ 线经 ورمەك قۇرۇق （جۇگىرتۇ） 机 。

ورمەكشى Ⅰ 〈名〉 蛛蜘 〔动〕 ▲ ورمەكشى كەنە 蛸蠨 ▲ ورمەكشى تارىزدىلەر 蛛形纲 。

ورمەكشى Ⅱ 〈名〉 工织 。

ورمەلە- 〈动〉 ① 登攀；行爬，往爬，爬：ورمەلەپ ئجۇرۇق 行爬 / اعاشقا ورمەلەۋ 树爬 / تاۋعا ورمەلەۋ 山爬 ② 蔓，蔓爬，缘攀（物植）延 。

ورمەلەگىش 〈形〉 的蔓爬，的缘攀，的爬会 。

ورمەلەس- ورمەلە- 态互交的 。

ورمەلەت- ورمەلە- 态动使的 。

ورمەلەۋ ورمەلە- 式定不的 。

ورمەلەۋشىلىك 〈名〉 义主行爬 。

ورمەلەۋش: ورمەلەۋش وسىمدىكتەر 植缘攀物 。

ورنەك 〈名〉 ① 雕浮，案图，样花，纹花：قابىرعا ورنەك 案图出划刻 / ورنەك سالۋ 画壁 ② 样榜，板样〔转〕：باسقالار بىزدەن ورنەك الىپ وتىر. 样榜的们我习学在人别 。 ▲ الگەبرالىق ورنەك 式数代 ▲ گەومەترىالىق ورنەك 式析解 ▲ تالدامالى ورنەك 饰装案图何几 。

ورنەكتە- 〈动〉 ① 雕浮刻，案图绘，纹花画 ② 观美使，璜装，化美，饰装 。

ورنەكتەل- ورنەكتە- 的态动被的 。

ورنەكتەن- ورنەكتە- 态身反的 。

ورنەكتەس- ورنەكتە- 态互交的 。

ورنەكتەت- ورنەكتە- 态动使的 。

ورنەكتەۋ ورنەكتە- 式定不的 。

ورنەكتى 〈形〉 雕浮有，的案图有，的纹花带 ورنەكتىلىك 的词名象抽的 。

ۇرت 〈名〉 ① 火失，灾火：ۇرت ئسوندىرۇ 火灭 / ۇرت كەتۋ 起火（火失） / ۇرت قويۋ 火，火烈〔转〕② 火防 ورتتەن ساقتانۋ 火放 / ورتى توڭكەرىستىك ۇرتى 焰火的命革 / 火烽，焰：سوعىس ۇرتى 火战 ③ 忧，伤悲，虑忧〔转〕：وزەگىن ۇرت شالۋ 万分悲痛 / جۇرەگىنە ۇرت سالۋ 苦痛的心内成造 ▲ ۇرت سوندىرگىش 灭火，机火灭器 ▲ ۇرت ئسوندىرگىش شۇمەك 火消灭 ▲ ۇرت ئسوندىرۇ تەحنيكاسى 术技火灭 ▲ ۇرت وشىرگەندەي 焦灭火，机火灭 安不虑 ▲ ۇرت وشىرگىش 器。

ورتە- 〈动〉 ① 烧焚，烧火纵，火放：كوكىس ورتەۋ 炭焦烧 / كەرپىش ورتەۋ 砖烧 / ۇي ورتەۋ 难子嗓使（物之性激刺）〔转〕② 屋烧火放，恼苦心痛使〔转〕③ 辣辣火得觉，痛灼，受嗓辣 ① وزەگىن ورتەۋ 伤悲起引，痛悲成造 ▲ 伤悲，痛悲 ② 子 。

ورتەگىش 〈形〉 的火失成造，的灾火起引 ▲ ورتەگىش بومبى 弹烧燃 的火失成造，的灾火起引 。

ورتەل- ورتە- 态动被的 。

ورتەن- ① ورتە- ② 火着，火起，来起烧燃：辣辣火得烧，烧发 ③ 态动被的 ورمان ورتەنۋ 火起林森 ④ 烧高发 دەنەسى ورتەنىپ جاتىر 〔转〕⑤死气قال 火冒〔转〕：ورتەنىپ ولە 怒发，火：سول قىزدى كورگەن جەردەن ورتەنىپ كەتتىڭ بە؟ 爱热生发……对心娘姑个那见一否是你？ ▲ ئشى ورتەنۋ 妒嫉，里 火之情爱起燃就，红眼 。

ورتەندىر- ورتەن- 态动使的 。

ورتەنۋ ورتەن- 式定不的 。

ورتەك 〈名〉 方地的火过失，址遗灾火：ورماندىاعى ورتەك 方地的火过失中林 ▲ ورتەڭگە سالۋ 种火耕刀 。

ورتەس- ورتە- 态互交的 。

ورتەت- ورتە- 态动使的 。

ورتەتكىز- ورتەت- 态动使的 。

ورتەۋ ورتە- 式定不的 。

ورتەۋشى 〈名〉 者火纵，者火放 。

ورتەي ▲ 火烈的熊熊象，的样一火和〈形〉
ورتەي قىزارۇ 显得通红。
ئورتىش 〈名〉犯火纵，者火放。
ئورتىشل ①〈名〉者火放 ②〈转〉战争，子贩。
ئورۇ ئور- Ⅳ、Ⅲ 式定不的。
ئورۇلى 〈形〉的好结编，的好制编。
ئورۇشى 〈名〉人工结编，者织编。
ورشەلەن- ①〈动〉更得变，狂疯加更得变 ②加更 烈猛：ئيت ورشەلەنە ئۇرۇ 吠狂在狗。赤耳红面得吵：ورشەلەنە ەرەگەسۇ 劲上，烈激。
ورشەلەندىر- ورشەلەن- 的态动使。
ورشەلەنت- ورشەلەن- 的态动使。
ورشەلەنۇ ورشەلەن- 式定不的。
ئورشۇ 式定不的。
ئورشى- 〈动〉行流，滥泛，延蔓；展发，长增：جاۋعا دەگەن كەك ونان ارى ئورشىدى 对的人敌得饿火。ئورت ئورشي ئتۇستى / 长增加更恨仇烈猛加更。
ورشىگۇ ورشىك- 式定不的。
ئورشىك- 〈动〉愤，冲冲气怒，怒发，火冒：烈激更得显；怒。
ورشىكتىر- ورشىك- 的态动使。
ئورشىل 〈形〉①的坡爬于善：ئورشىل ات 的强心胜好，的强好 ②马的坡爬能：ئورشىل ادام 人的强好。
ورشىلدىك 高 ③理心胜好 ②词名象抽的 慢傲，傲。
ئورشىت- ئورشى- 的态动使。
ورىك 〈名〉树杏，杏〔植〕：ورىك اعاشى 树杏 ▲ اق ورىك 杏银▲ تىكەندى قارا ورىك 荆乌 قارا ورىك 梅乌 ▲ 李子。
ورىك-مەيىز 〈名〉果水；称通葡萄和杏。
ئورىل ئور- Ⅳ 态动被的。
ئورىم 〈名〉①子辫 ②发辫 少青，年少〔转〕③条皮（的子鞭），物制编。年少青；的幼年 ئورىم كوك ▲ 年。
ورىمدە- ①〈动〉起织编，根一成结编，制编。条一条一成撕，烂撕，碎撕 ③来
ورىمدەي 青年，的青年常非；的幼年 ①〈形〉：ورىمدەي جىگىتتەر العى شەپكە اتتانىپ جاتىر. 嫩幼 ②。线前赴在正们子伙小的青年。子苗的嫩幼 مايسا ورىمدەي：的嫩柔，的。
ورىمدەن- ورىمدە- 态动被的。
ورىمدەس- ورىمدە- 态互交的。
ورىمدەت- ورىمدە- 态动使的。
ورىمدەۋ ورىمدە- 式定不的。
ئورىم-ئورىم 撕，的条一条一成撕 ①〈形〉体遍，的糊模肉血 ② 的堪不烂破，的碎粉得。的绽肉开皮，的伤鳞。
ئورىمشى 〈名〉手能制编，者织编。
ورىمشىلىك 〈名〉业织编。
ئورىس Ⅰ：场牧，场草，地牧放①〈名〉：مال ورىستە جايىلىپ ئجۇر. 草吃上场草在畜牲 ②。
ئورىس 〈形〉界境想思 / 围范，度程，界境：وي ئورىسى تار 的们家作 جانۇشىلاردىڭ كوركەمونەر ئورىسى 〔数〕باعىتتىق ئورىس ▲ 限有围范作创术艺 ▲ 场动振〔物〕تەربەلىس ئورىسى 场量向 ئورىسى الۇ ▲ 滥泛；开展，展开 ▲ ئورىسى كەڭەيۇ 地余的动活有 ▲ ورىسكە مال جاراسادى، انقا جال جاراسادى.【谚】壮 得显原草的畜牲有。亮漂得显马的长毛鬃，观。
ئورىس Ⅱ ▲ 度长（的线经）〈名〉ئجىبى 经 线。
ئورىس- Ⅲ ئور- Ⅳ 态互交的。
ورىستە- ①〈动〉牧到走，场草向奔（畜牲）：مال ورىستەپ بارا جاتىر. 牧着朝正畜牲 的草牧：广推到得，展发，展开〔转〕②。去走地草：سىن مەن ئوزارا سىن ورىستەدى 我自和评批。展开到得评批。
ورىستەگىش 〈形〉动走爱，的地草牧到走能。的草吃后屋前屋在不，的。性延周〈名〉
ورىستەمەلىلىك 近相场牧，的连相地草牧 ①〈形〉：ورىستەس قونۇ 地的连相地草牧在住居 的同相界境想思，的多不差平水〔转〕②。方。的
ورىستەت-①ورىستە- 展，展开 ②态动使的。赛竞展开 ورىستەتۇ：起掀，广推，开。式定不的 ورىستەت- ورىستەۋ

ورىستەتىل- ورىستەت- 的态动被。

ۇورىستى 〈形〉① 牧场大的阔广,的大围范 ▲ ۇورىستى كەسكىندەمە 的多地草牧,的②。刻雕视透〔艺〕

ورىستىلىك ①ۇورىستى 〔艺〕② 词名象抽的 ▲ تار ورىستىلىك (路思,景配,视透(画绘)。性隘狭(光目

ۇورىسشىل〈形〉(处高)处远到欢喜(畜牲指)。的草吃

ورىسشىلدىك ۇورىسشىل 的词名象抽。

ۇورىش 〈名〉条皮圆。

ۇوس- Ⅰ〈名〉① 线轴,线心中,轴〔理,数〕② ▲ جەردىڭ ۇوسى 地轴 ▲ (线)轴转自〔天〕 تىك ۇوس 〔数〕纵轴 ▲ وسىندە ايناڭۋ 〔天〕自。转

ۇوس- Ⅱ〈动〉① 生增;长成,长生,长:سەن قاي جەردە تۇرىپ ۇوستىڭ؟ 你么什在长生方地?② 展发,大壮;加增,多增,长增:حالىق شارۋاشىلىعىنىڭ كىرىمى ۇوستى. 国家收入增加。③ 强增,强加,加增:جۇرتشىلىقتىڭ ساياسي بەلسەندىلىگى ۇوستى. 了加强群众的积极性。④ 有,长生(物植):سولتۇستىكتە سۋىيتتىن وسىمدىك ارتا ▲ ۇوسۋ 在北方的植物,长生的有:⑤ 物植的有没方北。

ۇوسۋ 养惯生娇 ▲ بويى ۇوسىپ، بۇعاناسى قاتۋ 息利长 ▲ 熟成,人成大长 بىرگە ۇوسىپ، بىتە قاينىاسقان 一快长大 ▲ كوڭىل ۇوسۋ 舞鼓心欢,神精作振 ▲ ۇوسۋ نۇكتەسى【谚】。【谚】点长生〔植〕 تۇلىك تولدەن 富变会的穷,大长会的轻年 وسەدى。群畜有才畜幼了有

وسەك 〈名〉言谣,传谣,话坏(的家人论议),语谤:وسەك تاراتۋ / 言谣布散 وسەك تاسۋ 传 ▲ 话闲 قاشتى وسەك 流言蜚语 ▲ 话谎 وسەككە تاڭۋ (وسەك تاعۋ)。伤中谣造,谤诽。

وسەك-ايالىق 〈名〉言流,传谣,言谣:语蜚言流 وسەك-ايالىق تاراتۋ / 语蜚言流布散 وسەك-ايالىق تاراتىپ جۇرتتى ازدىرۋ 众惑谣造。

وسەك-جالا 〈名〉伤中谣造,语诽,谤诽。

وسەكقۇمارلىق 〈形〉的非是挑好,的言谣传爱,的话坏(人别)讲爱。

وسەكقۇمارلىق وسەكقۇمار 的词名象抽。

وسەكتە- 〈动〉是拨挑,非是造制,话坏人讲:ولاردا جۇمىس جوق، ەلدى وسەكتەيدى دە وتىرادى. 他们在闲着坐所无事事。

وسەكتەۋ وسەكتە- 的不定式。

وسەكشى 〈名〉制造谣非是拨挑,人的非是,者。

وسەكشىل 〈形〉拨挑是非造制,的言谣传,的传播蜚言语的。

وسەكشىلدىك وسەكشىل 的词名象抽。

وسيەت ① 〈名〉嘱遗,教遗,训遗 ▲ وسيەت ايتۋ (قالدىرۋ) 导训,导教,训教 ② 遗言,嘱遗,教遗,训遗:遗留,咐嘱言。

وسيەتتە- ① 〈动〉嘱遗下留,咐嘱言遗:وقىمىستى شاكىرتتەرىنە ۇزدىكسىز زەرتتەۋدى وسيەتتەپ ەدى. 研续继们生学咐嘱言遗者学。② 导训,训教,导教:究。路道的正真导指 دۇرىس جولدى وسيەتتەۋ。

وسيەتتەۋ وسيەتتە- 的不定式。

وسيەتشى ① 〈名〉立遗嘱的人 ② 导教,训,者。

وسيەتشىل 〈形〉欢喜教育自者的居,的人别导训处处,的。

وسيەتشىلدىك وسيەتشىل 的词名象抽。

وسكەلەڭ ① 〈形〉长得长,的高得长,的茂,的长得长,的高得长:的密 بيىك-بيىك بوي سالعان وسكەلەڭ وسىمدىكتەر 物植的密茂而高得长 ② 的多实果结;的大力殖繁,的强力殖繁:ۇلي قويانى وسكەلەڭ كەلەدى. 大力殖繁的兔家 ③ 发展较发迅:的步进到得,的速迅,的高崇,的尚高 ④ 产生的速迅展发 رۋح وسكەلەڭ ۇندىرىس。神精的高崇。

وسكەلەڭدەۋ 〈形〉些长得长,的高较得长,的较比;的密较茂繁 ② 的强较力殖繁 ③ 迅较展发。

وسكەلەڭدىك ①وسكەلەڭ 的词名象抽 ② 繁。度速长生,盛繁;和殖。

وسكىن ▲ جاس وسكىن 芽嫩,芽新,芽萌 〈名〉。年少青

وسكنده- 〈动〉发萌，动萌 。
وسكنده‌ۇ وسكنده- 的不定式 。
وسكنشه 见 وسكن.
وسكىش 〈形〉迅长生，的强力殖繁，的快得长 。的强力应适，的长易容；的速 。
وسپه 〈名〉瘤肿，子瘤〔医〕 。
ۇوسپىرىم 〈名〉儿孩小，年少：وسپىرىمده‌ردى تاربيه‌لەۇ 培 年少养 。
ۇوستۇ ۇوستى- 的不定式 。
ۇوستى- 〈动〉做去此如，做样这就：ۇوستىپ جاساسا كورىنسكه جاقسى 照 / 看好得显做样这 وعان ۇوستىپ ايت. 说么这就他跟你 。
وستىك I 〈形〉的心中，的轴 ▲ وستىك ۆەكتور 量矢轴 ▲ وستىك قاتناس 比轴 ▲ وستىك قيما 面断向轴 。
وستىك II 〈名〉性轴，轴 。
ۇوسۇ ۇوس- II 的不定式 。
وسىك 〈形〉的高得长；的密茂，的茂繁 。
ۇوسىم 〈名〉①生，率长增，额加增，额长增 长增的口人 ادام ۇوسىمى 长 / 量长：息利 ② 。快得长增群畜年今. تەز ۇوسىمى，的息利有 ② 。快得殖繁羊绵比羊山. كەلەدى，贷息低 اقشا قارىز 赢利的：تومەن ۇوسىمدى 的利赢有 款 。
وسىمدىك 〈名〉物植：وسىمدىك عىلمى 物植学 / وسىمدىك مايى 油物植 / وسىمدىكتەر باعى 园物植 / ۇبىر جىلدىق وسىمدىك 一年生物植 / كوپ جىلدىق وسىمدىك 多年生物植 ▲ اۋا قورەكتى وسىمدىكتەر 气生物植 ▲ بويۇ وسىمدىكتەر 栽 ▲ ەكپە وسىمدىكتەر 料染物植 ▲ سور وسىمدىكتەرى 碱盐地物植 ▲ 培 植匐匍，物植本藤 سۋلاما ساباقتى وسىمدىكتەر ▲ 物 تاۋ وسىمدىكتەرى（的区地某），群物植 ▲ تومەنگى ساتىداعى وسىمدىكتەر 叶 ▲ 山地物植 ۋيتپا وسىمدىكتەر 麻药 ▲ 状物植，菌藻物植 。
وسىمدىكسىز 〈形〉不物植长，的物植有没 。的
وسىمدىكتىك 〈形〉的性物植，的物植由；的成构物植 ▲ 养营性物植 قورەك وسىمدىكتىك 主自，经神性物植 وسىمدىكتىك نەرۋى〔理生〕 。经神
وسىمدىلىك 〈名〉①率产生，率产殖繁 ② 量产，率殖增，力 。
ۇوسىمقور 〈名〉贷利高，者债放 。者贷利高，者债放
ۇوسىمقورلىق 〈名〉贷利高：وسىمقورلىقتى جويۇ 消灭 / 贷利高 وسىمقورلىقپەن قاناۋ 利高 / 贷利高业商 ساۋدا ۇوسىمقورلىعى 剥盘 。贷利高业商 / 剥盘
ۇوسىمتال 〈形〉迅，的殖繁易容，的强力殖繁 的长生速：的 / 畜牲的强力殖繁 مال وسىمتال ۇوسىمتال 。物作的速迅长生 داقىل
ۇوسىمتالدىق ①ۇوسىمتال 生 ② 词名象抽的 。率殖增，能殖生，力殖
وسىڭكى 〈形〉①茂，的长得长，的高得长 。密茂得长草. شوپ وسىڭكى شىعىپتى 。的密：的快愉，的畅舒，的兴高〔转〕② جاقسىنان 很情心的他来近. بەرى ونىڭ كوڭىلى وسىڭكى 。快愉
وسىڭكىرە- 〈动〉①些一长得长，些一高长 ，些一长得长 。长增所有，展发所有 ② 些一大得长
وسىڭكىرەۇ وسىڭكىرە- 的不定式 。
ۇوسىپ- ۇون- 〈动〉殖生，殖繁，长生：مال دا، جان دا 旺两畜人 ۇوسىپ-ۇوندى. 。
ۇوسىپ-ۇونۇ ۇوسىپ-ۇون- 的不定式 。
ۇوسىپ-ونۇشىلىك 〈名〉旺兴，荣繁，殖繁 。
ۇوسىپ-ۇوربۇ ۇوسىپ-ۇوربى- 的不定式 。
ۇوسىپ-ۇوربى- 〈动〉滋，长滋，衍繁，殖繁 。蔓
وسىرە- ①ۇوس- II 态动使的 培，养培，养 ② 植培，殖养，育：گۇل ۇوسىرۇ 花养 / بالا- شاعا ۇوسىرۇ 育儿养 / ۇوسىرىپ ەرجەتكىزۇ 养 / 鸡养 تاۋىق ۇوسىرۇ ③ 人成大：养喂，养饲 مال ۇوسىرۇ ④ 畜牲养饲：拔提 جاس كادرلاردى ۇوسىرۇ ⑤ 部干年青拔提：加增，高提 وقۇشىلاردىڭ ۇبىلىمىن وسىرۇگە كوڭىل ۇبولۇ ⑥ 。平水化文的生学高提意注该应. كەرەك

发展，荣繁使，展发达发使：مالشىلاردىڭ شارۋاسىن وسىرۋگە كومەك بەرۋ كەرەك. 应该帮助牧民发展生产。▲ ۇش بالانى وسىرگەنشە ۇش شاھار ايات بولادى.【谚】养育三个子孩，成才可造。

وسىرگىز- ۇوسىر- 的使动态。

ۇوسىرۋ ۇوسىرۋ 的不定式。

ۇوسىرۋشى〈名〉者，养育者，养饲者，植培者，培：گۇل ۇوسىرۋشى 花卉养匠。

ۇوسىرىل- ۇوسىر- 的被动态。

ۇوت I〈名〉胆，汁胆，胆苦：ۇوت قابى 胆囊 / ۇوت جولى 胆道 ▲ ۇوت ايدايتىن دارىلەر 胆利药 ▲ ۇوت جاسىل زاتى 素绿胆 ▲ وتكە تاس بايلانۋ 胆结石 ▲ ۇوت سارى زاتى 素黄胆 ▲ ۇوت تاسى 胆石 ▲ ۇوتى جارىلۋ 发怒，愤恨，恼怒 ▲ ۇوت قابىنىڭ قابىنۋى 胆囊炎 ▲ ۇوت قىزىل زاتى 素红胆。

ۇوت II〈名〉……（通过）地方，……（的）：جەل ۇوتى 旁边，下之……，口向（口风）/ كۇن ۇوتى 烈日下 / وت ۇوتى 火焰（风口）。前

ۇوت- II〈动〉①走，过通，过走，过驶：كوپىردەن وتۋگە بولادى 可以从桥上走过 / ەكسى ساعاتتان كەيىن قايىق وزەننەن وتەدى. 两个小时消；去过 ②门家的己自过驶河江过通将船小后以。/ ۇزىنىڭ ەسگىنىڭ الدىنان وتە شعۋ 去逝，失去：بىلىنبەي جاز وتە شىقتى. 不觉不知中，去过地渐渐 ③。了去过经已天夏地渐渐，失消地再不头：باستىڭ اۋىرعانى ۇوتىپ كەتتى. 过漏，透漏，透渗，过通，过透，过穿 ④。了疼穿打丸弹：وق وكپەدەن ۇوتىپ كەتتى. 通穿，/。去过不透子钉 شەگە وتپەيدى. 部肺了不穿线根这 ينەنىڭ كوزىنەن وتپەيدى 现闪然突，过掠：بالالىق شاقتىڭ كورىنىسى كوز الدىنان ۇوتۋ 在象景的时提孩受经 سىناقتان ۇوتۋ 受接：快得变，利锋为变 ⑦验考：授讲，教 ⑧子刀钝是也磨么怎：ساباق ۇوتۋ 上课 ⑨广路销，销畅：بۇگىن قوي ەتى ۇوتىپ، سيىر ەتى وتپەي قالدى. 今天肉羊销畅，过胜，越超，过超 ⑩。去出不卖肉牛，销畅▲。快得跑他有没都谁：ونان جۇيرىك وتپەيدى. 重到感，缺可不必到感（后过，后事）：ايى ۇوتۋ 要▲敬尊 الدىنان كەسىپ وتپەۋ 的▲解谅求请，歉道 ②告警，诫告，醒提 ①：دۇنيەدەن ۇوتۋ 世逝，世去，世离▲ ينە كوزىنەن وتكەندەي 的▲亮漂，的条苗材身 ۇيت تۇمسىعى وتپەيتىن 坏冻，寒受▲ سۋ ۇوتۋ 透渗，透湿▲ سىز ۇوتۋ ①说话 ۇسوزى ۇوتۋ 潮反，潮受▲ تاياق ۇوتۋ 打痛，灵击〔物〕▲ تەسىپ وتەتىن كەرنەۋ 受难得打破▲人骂话的听难用 ۇتىل ۇوتۋ 压高穿▲ نزاسى ۇوتۋ 气煤中▲ س ۇوتۋ 甚太人欺▲ ش ۇوتۋ 受凌欺尽▲ قورلىعى ۇوتۋ 泻腹▲ وتكەن جولى 上，次回一▲ وتكەن شاق〔语〕时去过▲ ينە وتكەن جەردەن ۇجىپ وتەر.【谚】。线穿能也方地的针穿能▲ ۇسوز سۇيەكتەن وتەدى، تاياق ەتتەن وتەدى.【谚】。肉皮伤能只棒棍，心伤能语恶

وتە I 分十，别特，常非，太，很〈副〉：وتە قولايلى 便方很 / وتە از 少太 / وتە كورىكتى 亮漂常非 / ماعناسى وتە تەرەك ۇسوز 意义特。话的刻深别

وتە- II〈动〉①（满）服：到尽，行履，行执，اسكەرلىك مىندەتتىن وتەۋ 役兵服 / وتەۋگە ۇتىيستى بورىش. 还偿，还归 ②任责的尽应：ول قارىزىن ۇالى وتەپ بولعان جوق 还他偿抵：ۇجبەكتى وتەمەيدى 得偿不。务债清还有没/。失

وتەل- ①وتە- I 的被动态。弥；补抵，偿补 ②补：شععن وتەلىپ قالار 补到得会将损亏。偿补

وتە-موتە〈副〉特别，尤其：ول وتە-موتە گۇلدى ۇناتادى. 儿花欢喜是其尤他。

وتەس- وتە- I 的互交态。

وتەت- وتە- I 的使动态。

وتەتكىز- وتەت- 的使动态。

وتەۋ وتە- I 的不定式。

وتكەل〈名〉①渡，口渡，点河渡：头渡，口关，关〔转〕②。离距的远：وتكەلگە جەتكەنشە ۇالى تالاي جەر بار. 当相有还口渡离。قيىن وتكەل 难

关/ 过须语汉通精要 过涉能，过渡能 ▲ 关难少不 **وتكەلەك** 〈名〉① 的用时畜牲服驯或儿数数） 。关难，境窘〔转〕 ③ 道遂 ② 杆栏制木 。碍障，口关，关难 〈名〉 **وتكەلەك** 曾，的往已，的去过 ① 〈形〉 **وتكەن-كەتكەن** 经的过生发经的：的过路，的往往来来 ② 事往忆回 络人的往往来来。来 **وتكەن-كەتكەندەر** 绝不绎 。 **وتكەر-** 〈动〉 ① 办经，过经，历经 ：卸交，交移，代交 ② 。情事多许了手经你 补 ③ 。人别给交移它把，与参要不你事件这 劳的已自以 **وتكەرۇ** 补弥，偿抵，偿 。偿抵动 **وتكەرمە** Ⅰ 〈名〉 ① 里矿），方地的行通以用 桥吊，桥天 ② 道行人（的 活（法方种一的索绳拴，系）〈名〉 **وتكەرمە** Ⅱ 。扣活，法结 **وتكەرۇ** 。式定不的 **وتكەرلى-** 。态动被的 **وتكەر-** **وتكىز-** ① Ⅱ 的动使态②行放，给…… 走过去：走……，让，路让 前到们子孩让（们你）。 润浸；过漏，过滤；过透；进渗 ③ 。去边 过放 ⑤ 。车误要不们你。 入伸脚把你 ▲ 子日混，日度 ▲ 验检 ▲ 苦挖，激刺话用 ▲ 度虚【谚】。 趣乐的人蠹是华年 。

وتكىزگىش〈名〉，能性（热）电导有具，导传 。体导半 ▲ 用作导传有 **وتكىزگىشتەر**〈名〉 。体导传，体导 **وتكىزگىشتىك** 作导传，率导传，性导传〈名〉 。用 **وتكىزدىر-** 。态动使的 **وتكىزۇ** 。式定不的 **وتكىزىل-** 。态动被的 **وتكىنشى**：的逝即瞬转，的渡过 ①〈形〉，的路过，的过走 ② 期时渡过 **وتكىنشى ئداۋىر**，的往往来来，的路行 雨阵〔气〕 ③ 。多很人的往来天白 就儿会一雨阵场这 **وتكىنشى قازىر** 。停 **وتكىر**〈形〉：的利锐，的利锋，的快 ①〈形〉：**وتكىر**〔转〕②子爪的利锋 **پىشاق** 快刀 / **وتكىر** 〔转〕③（光目的利 斗级阶的锐尖 **تاپتىق وتكىر كۆزەس** 的张紧 ：的刻尖，的辣辛〔转〕④ 争 敢果，的干敢说敢，的大胆 ⑤ 刺讽的辣辛 性苛〔技、化〕④ 子孩的大胆 **بالا** ：的剧，的性急 ⑤ 气性苛 **بۇ**：的性蚀侵，的 **وتكىر سوقىر ئشەك قابىنۇى** 急 。炎尾阑性 **وتكىرلە-**〈动〉：利锋使，快磨，利磨 **ۋستارانى وتكىرلەۋ** 。刀剃磨 **وتكىرلەن-** 。态动被的 **وتكىرلەت-** 。态动使的 **وتكىرلەۋ** Ⅰ：的利锋较，的快较比 ①〈形〉 **مىنا پىشاق انا پىشاقتاق وتكىرلەۋ ەكەن** 。把这 。些快子刀把那比子刀 **وتكىرلەۋ** Ⅱ 。式定不的 **وتكىرلىك** ①利锋，快 ② 词名象抽的 **وتكىر**，胆大 ⑤ 锐敏，利锐 ④ 度程的辣辛，锐尖 ③ 。断果，敢果 **وتكىسىز**不，的去过不走，的行通能不〈形〉 沼的去过不走人 **ادام وتكىسىز ساز** 的行穿能 ：林森的密茂 **جان وتكىسىز ورمان**。 ▲ 地泽 / 间无密亲 **ارالىنان قىل وتكىسىز** ▲ **ئىت**

تۇمسىغى (مۇرنى) وتكسز 的密茂 。
وتپەلى ① 〈形〉段阶间中，的间中，的渡过 ② 期时渡过 堂过，的堂穿 ▲ 风堂穿 وتپەلى جەل 的通穿，的：وتپەلى ئاداۋىر 音介〔语〕 ▲ وتپەلى جول 介 曲 。线曲导，线
وتپەس 〈形〉①的快不，的钝：وتپەس پىشاق 人的气骨有没于对 ！ 有没都气勇点一 ② 子刀钝 وتپەس ادامغا نە امال بار 有法么什有 ！子 ▲ وتپەس پىشاق قول كەسەر. 【谚】快手拉子刀钝 。
وتتىك 〈形〉的汁胆，的胆：وتتىك جول 管胆 。
ۋتۇ ۋت- Ⅲ 式定不的 。
ۋتىل Ⅰ 〈名〉望愿，求要，求请，求恳 。
ۋتىل- Ⅱ ۋت - Ⅲ 态动被的 ▲ ايتىپ وتىلگەن（前边）的说所上如，的到提，的到说 。
ۋتىم 〈名〉额售销，率售销，路销：قازىر ۋتىمى جوعارى دەپىس العىش بولىپ تۇر. 现在 。快售销 تەز ۋتىمى / 。机音录是的高率售销
ۋتىمدى ①〈形〉场市有，的广路销，的销畅：ۋتىمدى بۇيىمدار 货销畅 / ساۋداسى ۋتىمدى 生意兴隆 / بازارى ۋتىمدى 的行流；的：的 用作起，的用作生发 ②（的销畅）的广路销 。的能效有，的：بالاعا مۇعالىمنىڭ ۋسوزى اكە-شەشەگە قاراعاندا ۋتىمدى بولادى. 对老子孩 。用作起更话的母父比话的师
ۋتىمدىلىك ①ۋتىمدى 的能效有，的：ۋتىمسىز 有没，的低量售销，的销滞 ①〈形〉用管不，的能效有没，的用作起不 ② 的场市 。的
وتىمسىزدىك ۋتىمسىز 的 。词名象抽的
ۋتىن- 〈动〉求要，求恳，求请：مىسسەنت بەرۋدى ۋتىندى 请求 。务任给
ۋتىندىر- ۋتىن- 的 。态动使
ۋتىنۋ ۋتىن- 式定不的 。
ۋتىنۋشى 〈名〉者请申，人求请 。
ۋتىنىش 〈名〉①请申，求恳，求请：ۋتىنىش جازۋ 书请申，文呈 ② 书请申写：جوعارى ورىنعا ۋتىنىش بەرۋ 书请申递级上给 。

ۋتىنىشتى 〈形〉所有，的人于助求，的求恳 ۋتىنىشتى الپەت بايقالادى 可看出以：的求恳有 。子样的求
وتىنىشتىلىك ①ۋتىنىشتى 的求 ②词名象抽 。（境处的）人于求恳，人于助
وتىرىك 〈形〉①的假，的伪虚，的唐荒，的荒：وتىرىك ءسوز / 言谎 ۇرۋ 装病的：的谬 ▲ وتىرىكتى ايتۋ 说谎 ②话假，言谎：وتىرىك ايتۋ 谎说 ▲ وتىركتى ءتوندىرىپ ايتۋ 谎言有得说话有子鼻有眼儿 ▲ 对 وتكىرىكتى شىنداي، اقساقتى تىڭداي سوعۋ 煞有 ▲ 歌谎 ▲ وتىرىك ولەڭ 真乱假以，事介 دوسىڭا وتىرىك ايتپا، دۇسپانىڭا سىرىڭدى ايتپا. ▲ 。情真吐勿人敌对，话假说莫友朋对【谚】وتىرىك دەگەن دۇشپان بار، وتقا سۇيرەپ سالادى. 。炕火进拖你把会它，人敌如犹言谎【谚】
وتىرىكتەۋ 分水定一有，的实真太不 〈形〉 。的信轻可不，的
وتىرىك-وسەك 。语蜚言流，传谣，言谎 〈名〉
وتىرىكشى 爱① 人的谎说好，者谎撒①〈名〉 ▲ وتىرىكشى الدىمەن ءوزىن 的谎说好，的谎撒 。己自骗先首人的谎说【谚】 الدار. 人的谎说【谚】وتىرىكشىنىڭ شىن ءسوزى زايا. 。用信无
وتىرىكشىل 伪虚；的谎说好，的谎撒爱〈形〉 。的
وتىرىكشىلىك 骗欺，性伪虚，谎撒好 〈名〉 。性
وتىرىك-شىندى 分难假真，的假假真真 〈形〉 。的
ۋش Ⅰ 〈名〉①恨仇；忿激，恨愤：ۋش الۋ 的意敌有怀，的恨仇有 ②（仇复）复报：تاپ جاۋى بىزگە ۋش. 贪 ③ 。们我恨仇人敌级阶 ……好，的……爱，的：ول تاتتىگە ۋش. 他 ▲ ۇزىندا ۋشى، قىسقادا كەگى جوق. 西东甜吃爱 。冤无日往，仇无世后，冤无世前 ▲ ءيت قورىعان جەرگە ۋش. 仇无日近 。方地的赶被在守欢喜狗【谚】
ۋش- Ⅱ 〈动〉①灭熄，灭：شام ۋشىپ قالدى. 灯灭了 。/ وت ۋشىپ بارادى. 火在熄 。了灭灯 。灭：糊模得变；失消，掉磨 ② 。灭

ۇشپ قالىپتى. 了清不看字多好 ③ ，消渐，
ۇمىتى 希望渐微 ④ 消，亡灭 ：落凋，
وشكەن قۇربان، اققان جاس مەڭدە 去死：
شعار. 你会记得死去的烈士和流的眼泪 ⑤
وكپەسى ▲ 。位电离电消，势电离电消〔物〕
ۇشۇ ▲ 尽力疲精，来气过不喘得累
قوزعالىس 起默沉，声吭不，声作不，声出止停
ۇنى ۇشۇ ▲ 来下寂沉，来
وشەتىن تەربەلىس 。减衰荡振〔物〕
وشەرىك 。笔随，写特〔艺文〕〈名〉
وشكىن 淡暗（色颜）② 的清不糊模 ①〈形〉
。的素，的颜鲜太不，的
وشكىندەۋ 的楚清够不，的糊模些有 ①〈形〉
。的素，的颜鲜不，的淡暗（色颜）②
ۇش-قاس ۇش-قاس بولۇ：恨怨，恨仇〈名〉
。仇结
وشپەيتىن 不永，的着烧是老，的灭不 ①〈形〉
▲ 的掉蹭会不，的掉磨被会不 ② 的灭熄
وشپەيتىن تولقىن 。波电尼阻无〔物〕
وشپەندەس- 见 وشتەس-.
وشپەندەسۇ وشتەس- 。式定不的
وشپەندى ，的视敌，的仇有，的意敌有抱〈形〉
。的对敌
وشپەندىك 见 وشپەندىلىك.
وشپەندىلىك 仇，恨仇，对敌，视敌，意敌〈名〉
。视
وشپەنشىلىك 见 وشپەندىلىك.
وشپەس 消不永，的掉磨被会不，的灭不〈形〉
ۇشپەس ：وشكەن قۇربان، اققان جاس مەڭدە 。恨旧仇新的失
وشتەس I 彼，的视仇相互，的对敌此彼〈形〉

。的恨仇有此
وشتەس- II ：视仇，对敌，仇结，敌为〈动〉
。人仇害陷 جاساۋ قاستاندىق ادامنا وشتەسكەن
وشتەستىك 。恨仇，意敌，视敌〈名〉
وشتەستىر- وشتەس- II 。态动使的
وشتەسۇ وشتەس- 。式定不的 II
وشتىك ）② 为行对敌，视敌，恨仇 ①〈动〉
。图贪，好嗜，好爱（的分过
ۇشۇ ۇش- II 。式定不的
وشىگۇ وشىك- 。式定不的
وشىك- ：视仇，恨记，恨仇 ①〈动〉 ول ساعان
ولەردەي وشىگىپ العانىن ساۋ ما؟ 非是不是他
وشىگە شابۇىل ：狠凶常非，狠发 ② ？你恨常
جاساۋ 攻进的狂猖动发 。
وشكىتىر- ①وشىك- 态动使的 ② 引，恨愤起
。拨挑，激刺；恨仇起激
وشكىتىرۇ وشكىتىر- 。式定不的
ۇشىر- ①ۇش- II ，熄按，灭熄 ② 态动使的
شام ۇشىرۇ 涂，掉擦 ③ 灯（关）熄：关；灭吹
جازۇ ۇشىرۇ 身丧使 ④ 掉涂字把：掉抹，去
ۇنىن ۇشىرۇ 无口哑使 ▲ 掉除，命生取夺
。话出不说使，言
وشىرگىش ۇرت ▲ 擦板黑，皮橡〈名〉
وشىرگىش 灭器火 。
وشىرەت 见 كەزەك.
ۇشىرت- ۇشىر- 。态动使的
وشىرتكىز- ۇشىرت- 。态动使的
ۇشىرۇ ۇشىر- 。式定不的
ۇشىرىل- ۇشىر- 。态动被的
ۇشىرىس- ۇشىر- 。态互交的

پ 哈萨克文字母表中的第十二个字母。

پا Ⅰ（疑问语气词，见 پا سول السپ پا؟ 是他拿了吗？

پا Ⅱ（叹）（表示感等，喜欢，异惊）哎，呵，啊，噢：پا، قانداي سۇلۇ ەدى！多么美丽！

پاۋيان〔动〕〈名〉狒狒。

پاعال〔方〕〈名〉棉花桃壳。

پادا〈名〉群（羊、牛）〔方〕。

پاداشى〈名〉牧人（牧放的人）。

پادىشا〔波〕〈名〉皇帝，国王，君主。

پازىل〔阿〕〈名〉德美，德品，德品，质品。

پاي Ⅰ〈名〉①份（应得的）：تويدىڭ پايى قوسۇ 入股 / ونىڭ قانشا پايى بار؟ 他有多少股份？ ②份额，股，股份，金：پاي 喜事中的得应一份。

پاي Ⅱ（叹）（表示怨埋，叹，异惊）呵，哎，啊，噢，呀，哟哎，嘿：پاي، نەتكەن شابىستى ات ەدى！快真得跑马匹这，嘿！

پايا〔波〕〈名〉茎（植物之）。

پايعامبار〔阿〕〈名〉先知，圣人〔宗〕。

پايعامبارداي〈形〉一人圣象的样：پايعامبارداي كورۇ 待看样一人圣象。

پايعامبارلىق 名象抽的پايعامبار。

▲ پايعامبارلىق دىنىدۇ ① 预言 ② 明之见先启神。

پايدا〈名〉①〔阿〕利钱，利，入收，钱的赚；润：جولدىق پايدا 入收的年 / جوعارى پايدا 余剩；处用；益利，处益，处好 ② 润利额高，益效：وتىرىك ايتىپ نە پايدا؟ 用效好么什有谎撒？ كوپكە پايدا / ؟ 处有家大对利 ▲ باس پايدا 利私 ▲ نە پايدا الۇ 要必么什有，用么什有，处好么什 ▲ پايدا بولۇ 出利赢，宜便占，处好到得，利获 ▲ پايداسىن كورۇ 现呈，生发，现 ▲ پايدا تابۇ 处好到得，利谋，益利得获 ▲ پايداعا اسۇ 效见，效生，用作挥发，用有为变 ▲ پايداعا شاش ەتكەن باتۇ 处好的大极到得 ▲ پايدا كورۇ（تابۇ）处好到得，宜便占，利获 ▲ پايدا قىلۇ 果效有，效起，处好有 ▲ پايداسى ئۈچۈن شەككەن زيان. 【谚】君陪命舍过不高。

پايدا-زيان〈名〉利，害，益损。

پايداكوس〈形〉的利唯，的图是利，的宜便占爱，的自私。

پايداكۇنەم〈形〉的利私自，的宜便占爱，的图是利唯，的利私谋图。

پايداكۇنەمدىك 名象抽的پايداكۇنەم。

پايداقور〈形〉的利私自，的利私图贪，的宜便占爱，的心熏欲利，的利自。

پايداقورلىق 名象抽的پايداقور。

پايداقۇمار 见 پايداقور.

پايداقۇمارلىق 名象抽的پايداقۇمار。

پايدالان-〈动〉①用，用采，用运，用使，用利，应：ورايدان پايدالانۇ 会机用利 / باسقالاردىڭ تاجىريبەسىنەن پايدالانۇ 用参 ② 经验的人别用采 ③ 息消考参，照参，考：پايدالانۇ حابارلارى 参占；削剥，据：用滥，削剥 ئۆبەگىنەن پايدالانۇ 削剥 / 动劳的人他 جولداستاردىڭ سەنىمىنەن پايدالانۇ 滥用的们志同 ④ 任信：ابايسىزدىقتان پايدالانۇ 趁备不其。

پايدالانعىش〈形〉的空钻爱，的营钻于善，的利私谋图（会机种某）用利于善。

پايدالانعىشتىق 名象抽的پايدالانعىش。

پايدالاندىر- پايدالان- 的态动使。

پايدالانۇ پايدالان- 的不定式。

پايدالانۇشى ,者考参;者用使,者用利〈名〉
。者照参
پايدالانىڭقىرا- 微稍,些一用利微略①〈动〉
。下一考参微稍,下一考参微略② 下一用使
پايدالانىڭقىراۇ 。式定不的 پايدالانىڭقىرا-
پايدالى ,的益有,的处好有,的利有①〈形〉
/ 件条的利有 جاعداي پايدالى :的处用有
用有 پايدالى ماتەريال / 话的益有 ئسوز پايدالى
多入收;的钱挣能,的图可利有② 料材的处
,的效有③ 卖买的图可利有 ساۋدا پايدالى :的
。物药的效有ئدارى پايدالى :的用效有,的效见
پايدالىلىق 。词名象抽的 پايدالى
پايداسىز 的利不,的处好无,的益无①〈形〉
,的劳徒③ 的效见不,的果效无,的用无②
不得,的算上不 ,的图可利无④ 的气力费白
。的失偿
پايداسىزداۇ 多不处好,的大不处益①〈形〉
,的大不果效③的算合太不,的算上很不②的
。的佳不率效
پايداسىزدىق 。词名象抽的 پايداسىز
پايداشىل 自,的利私图贪,的宜便占爱〈形〉
。的心熏欲利,的利自私
پاي-پاي ,呵(等怨埋,叹赞,异惊示表)〈叹〉
,哟哟噢,哟呀哦,呀呀:پاي- پاي، سوزشە-
。啊讲能多他,嘿ڭى-اي
بايتاق 。城都,城京,府首,都首〔波〕〈名〉
پايشى 。者股入〈名〉
پايى 。的品织丝料面〈名〉
پايىز I 见 بايىز.
پايىز II : پايىز تورعاي 。(属)翅金〔动〕
پايىم ,义意,思意,意含:①〈名〉 سوزنىڭ
پايمداۇ :力解理,解理②意含的话会领
بولماشى دا پايىمى جوق 解:力解理点一有没
③ 见,点观,法看 مەنىڭ پايىمىمشا سەنىڭكى
。的对不是你法看的我照.دۇرىس ەمەس
پايىمدا- ,析分;明判,明辨;会领,会体〈动〉
考思:ول تاجريبەلى مۇعالىمنىڭ ويىن تەز
پايىمدادى. 老的验经有位这了会领就快很他
。思意的师
پايىمداعىش ;的明判于善,的明辨于善〈形〉
。的筋脑动好,的强力解理,的力悟领有
پايىمدال- 。态动被的 پايىمدا-
پايىمداڭقىرا- 稍;会领所有,会体所有〈动〉
。下一析分微略,下一考思加
پايىمداڭقىراۇ 。式定不的 پايىمداڭقىرا-
پايىمداس- 。态互交的 پايىمدا-
پايىمدات- 。态动使的 پايىمدا-
پايىمداۇ 。式定不的 پايىمدا-
پايىمدى ②的实踏,的着沉,的重稳①〈形〉
。的静冷脑头,的脑头有,的智理有
پايىمدىلىق 。词名象抽的 پايىمدى
پايىمسىز 随随,的乎在不满,的重稳不〈形〉
。的糙糙毛毛,的便便
پايىمسىزدىق 。词名象抽的 پايىمسىز
پايىمشىل 善;的子脑动好,的强力解理〈形〉
。的明判于
پاكەت ;袋纸,包纸〈名〉:文公封一 پاكەتتى
اشىپ كورۋ 。看文公开拆
پاقىر ②民贫,人穷贫,人苦穷①〔阿〕〈名〉
苦穷,的苦贫,的穷贫③ 虫怜可,人的怜可
。人敝,人小(词谦)⑤ 的怜可,的幸不④ 的
پاقىرلىق 。词名象抽的 پاقىر
پاقىرشىلىق ①پاقىر 贫,困贫②词名象抽的
。幸不;穷
پال 款罚 پال سالۋ ,金罚,款罚:〈名〉 I
。具工(粮)场打(时原)〔旧〕〈名〉 II پال
。灌畦;地溉灌〈名〉 III پال
پالاتا 病,房病②殿宫;堂厅①〈名〉 I
。室
پالاتا 议上 پالاتا ,院议,院:〈名〉 II
院/ تومەنگى پالاتا 下院议 / كەڭەس پالاتاسى 众
。院议
پالاتالدىق 面舌,的颚硬,的盖口硬〔语〕〈形〉
。的音软;的
پالاۋ 饭抓做 پالاۋ جاساۋ :饭抓〈名〉 / پالاۋ جەۋ
。饭抓吃
پالەوگراف 。家学字文古〈名〉
پالەوگرافيا 。学字文古〈名〉
پالما 。(科)榈棕〔植〕〈名〉
پالتو 。鳘大,衣外,衣大〈名〉:قىستىق پالتو

。衣大季冬
پالتولىق پالتولىق پوبىرىك 〈形〉大衣的，的衣外，的衣大做用：的衣大。子呢的衣大做
پالتۇس 〈名〉蝶 ▲ 蝶〔动〕〈名〉 ▲ اق پالتۇس 庸蝶 جەبە ئىستى پالتۇس 箭蝶。
پالۋان 见 بالۋان.
پالۋبا 板甲：استىكى پالۋبا 下板甲层 / ۋستىكگى پالۋبا 上板甲层。
پامدات 礼晨〔宗〕〈名〉。
پاميدور 〈名〉茄番，柿红西〔植〕。
پان 〈名〉① 盘 ②(神畜牲的中话神腊希)领主。
پانا 〈名〉：处身栖，地之身安，处住 ① قىستىق پانا 的避躲，所难避 ② 处身栖的天冬 پانا نزدەۋ 蔽掩 ③ 处难避找寻：پانا 处匿稳；方地：洞空防；所蔽掩，部：سوعىستاعى پانامىز وسى. 护保〔转〕④。部蔽掩的期时争战们我是这护保为成 پانا بولۇ 山靠；者护庇；者护祖，者。者
پانالا- 〈动〉① ；处难避找寻，处之身栖找寻 قارلىعاش ئۇيدىك دودەگەسىن 避躲；身安，住居：پانالادى. 〔转〕②。处身栖了着找下檐房在子燕. 山靠找，护保求寻，护庇求寻：ول ئسزدى پانالاپ كەلىپ وتىر. 他 的护保您求来是。▲ بۇتاعا پانالاعان تورعاي دا امان قالادى. 麻【谚】命性住保能中木灌在躲雀。
پانالاس- پانالا- 态互交的。
پانالات- ① پانالا- 态动使的 ② 收，留收，容：方地的身栖给，方地的难避给。
پانالاۋ پانالا- 式定不的。
پانالى 〈形〉①的处身栖有；的处之避躲有②的山靠有，的靠依有〔转〕者护保有，的。
پانالىلىق پانالى 词名象抽的。
پانالىق 〈名〉处之身安，处身栖，处住。
پاناما 〈名〉① 马拿巴 ②(国)马拿巴帽草 ③ 绸拿巴。
پانامەريكانيزم 义主美泛〈名〉。
پانار 〈名〉灯马，灯提。
پانارابيزم 义主伯拉阿泛〈名〉。
پاناسىز 〈形〉无依无靠，的头街浪的顾照人无，的流，的所失离流，的归可家无【谚】暖温有没室之母无，祷祈作不家之父无。▲ اتاسىز ئۇي - باتاسىز، اناسىز ئۇي - پاناسىز.
پاناسىزدىق پاناسىز 词名象抽的。
پانبارحات 〈名〉绒鹅天薄，绒丝。
پاندورا 〈名〉拉多潘。
پانتەرا 〈名〉豹钱金〔动〕。
پانتومەتر 〈名〉仪测万。
پانتوپون 〈名〉碱总片阿〔药〕。
پاني 〈形〉的虚空，的假虚〔旧〕 ▲ پاني دۇنيە 间阳，间人，世尘，世浊。
پانوراما 〈名〉景全。
پانسلاميزم 义主兰斯伊泛〈名〉。
پانتەيزىم 〈名〉论神泛〔哲〕。
پاڭ 空目，的大自妄狂，的傲骄，的慢傲〈形〉：的切一人的慢傲 ادام پاڭ。
پاڭدان- 〈动〉：子架摆；负自，傲骄，慢傲 پاڭدانىپ قاراپ تا قويعان جوق. 付一出显(他)：پاڭدان- 瞅不也瞅连度态的慢傲。
پاڭداندىر- پاڭدان- 态动使的。
پاڭدانۇ پاڭدان- 式定不的。
پاڭدانسىقىرا- 有得显，慢傲些有得显〈动〉：负自些有得显，大自高自些。
پاڭدانسىقىراۋ پاڭدانسىقىرا- 式定不的。
پاڭداۋ 〈形〉，的大自高自点有，的慢傲些有：的子架摆爱。
پاڭدىق پاڭ 词名象抽的。
پاڭسىن- 尊自妄，负自傲高，傲骄，慢傲〈动〉：子架摆，大。
پاڭسىنۇ پاڭسىن- 式定不的。
پاڭسىنسىقىرا- 有得显，慢傲些有得显〈动〉：负自些有得显，大尊自妄些。
پاڭسىنسىقىراۋ پاڭسىنسىقىرا- 式定不的。
پاپاحا 〈名〉帽高皮毛。
پاپيروس ，儿卷烟（的儿嘴纸带式俄）〈名〉：烟香，烟纸 پاپيروس تارتۇ 儿卷烟吸。
پاپيروستىق 〈形〉的儿卷烟：的儿卷烟纸藁。
پاپيرۇس 草沙纸〔植〕〈名〉。
پاپكا 公，袋件文 ② 夹纸厚，夹纸 ①〈名〉

包文 。

پار Ⅰ 〈名〉 气热，汽蒸，汽：پارمەن اينالۇ 以发蒸汽/转运力动为汽蒸 。

پار Ⅱ 〈名〉〔农〕地耕休，地闲休：پار جىرتۇ 地闲休耕翻 。

پار Ⅲ：ئبىر (ەكى) پار ①一双，双一，对：ئبىر پار ەتىك 一双靴子 ②一付：ئبىر پار قولعاپ 一付手套 ③一身，套：ئبىر پار كيىم تىكتىردى 做了一套衣服 ▲ پار كەلمەۋ 配不不比，称相不，上 。

پار Ⅳ 〈形〉成双，的套成，的双成，的对成，的套双：پار ات شەككەن ارباۋ 车马套双的 。

پارا Ⅰ 〈名〉贿赂：پارا الۇ 受贿/پارا بەرىپ ساتىپ الۇ 行受贿买收 。

پارا Ⅱ 〈名〉〔旧〕（的物某）一，块一，分部一：ئبىر پارا 片 ▲ جۇرتتىڭ ئبىر پاراسى ونىڭ ئسوزىن قۇاتتادى. 一部分，些一，分部众群支的他持见意 。

پاراباي 〈名〉马的套拉〔俄〕。

پارابولا 〈名〉〔数〕线物抛 。

پارابولويد 〈名〉面物抛〔数〕。

پاراگراف 〈名〉符号（的条、节）；条，段，节 "§" 。

پاراد 〈名〉①阅检大，式兵阅：اسكەرى پاراد 行游祝庆 ②式兵阅 。

پارازيت 〈名〉②虫生寄；物生寄〔生〕①〈名〉人的做懒吃好，者削剥，者生寄〔转〕▲ بەزگەك پارازيتى 虫原疟 。

پارازيتيزم 〈名〉〔转〕②物生寄；生寄〔生〕①〈名〉象现生寄，活生削剥，活生生寄 。

پارازيتتى 〈形〉的物生寄，的生寄 。

پارازيتتىك 〈形〉的削剥；的物生寄，的生寄，的活生生寄 。پارازيتتىك تۇرمىس 的做懒吃好的：

پاراق 〈名〉［阿］片；页：كىتاپتىڭ ەكىنشى پاراعىن اشتى 翻开了第二页/ ئبىر پاراق قاعاز 一片纸 。

پاراقور 〈形〉〔波〕婪贪；的索勒，的赂贿受：پاراقور كىسى 受贿的人/ 的厌无得贪，的 پاراقور ئمانساپسىلار 贪官污吏 。

پاراقورلىق پاراقور 的词名象抽 。

پاراقتا- 〈动〉翻（页）翻（地页一页一），开翻：پاراقتاي بەرمەي وقىساڭشى 别老是翻来翻去的，该读了 。

پاراقتاس- پاراقتا- 的态互交 。

پاراقتات- پاراقتا- 的态动使 。

پاراقتاۋ پاراقتا- 的式定不 。

پارالا- Ⅰ 〈动〉贿行，赂贿：ونى بىرنەشە رەت پارالاسا دا كوندىرە المادى. （他）贿赂，次几他赂贿（他），绝拒到遭都但 。

پارالا- Ⅱ 〈动〉破撕，条一条一成撕 。

پارالان- ① پارالا- 的态动被 ②受接，贿受，赂 。

پارالاۋ پارالا- Ⅰ、Ⅱ 的式定不 。

پارالىچ 〈名〉①痹瘫，痹麻，停，态状 ②痹瘫，态状顿 。

پاراللەل 〈名〉①〔数〕行平，线行平 ②面行平，线行平 。پاراللەل 38 ：线纬〔地〕线纬度 38 。

پاراللەلدىك 〔数〕〈形〉的行平 。

پاراللەليزم 〈名〉①〔数〕行平，行平〔生〕②性行平，象现行平，论行平 。

پارامەتر 〔数〕〈名〉数变，数参，量数变参 。

پارامەترلە- 〈动〉求，数参出得，数参出算计，数参出 。

پارامەترلەۋ پارامەترلە- 的式定不 。

پارانجى 〔阿〕〈名〉公在女妇教兰斯伊些某）罩面；衫长的幕面带（的穿所场共 。

پارانجىلا- 〈动〉衫长的幕面带穿 。

پارانجىلاۋ پارانجىلا- 的式定不 。

پارانجىلى 〈形〉的纱面戴；的衫长幕面带穿 。

پارانجىسىز 〈形〉的衫长幕面带穿不；的纱面戴不 。

پاراپار 〈形〉样一，的衡均，的等同，的等相，的等平，的相等的：سالماعى پاراپار 量重 / كۇشى پاراپار 的敌力均势 / ەر-ايەل وقسقتا پارا-پار 等平女男上利权在 。

پارا-پارا 〈形〉（等服衣指）条一条一成撕，的碎破，的碎撕：كيىمدەرىنىڭ پارا-پاراسى شىعىپتى 衣被服的条一条一得撕 。

پاراسات 〈名〉智才，谋智，略才，华才，分天；慧智，慧聪，智睿 。

پاراساتسز 智无，的华才无，的智才无〈形〉
。的性理失丧，的智理乏缺；的谋
پاراساتسزدىق 。词名象抽的 پاراساتسز
پاراساتتى 谋智有，的华才有，的智才有〈形〉
。的智睿，的慧聪，的智理有，的性理有；的
پاراساتتىلىق 。词名象抽的 پاراساتتى
پارات 见 پاراد.
پارافين 。蜡石〔矿〕〈名〉
پارافينده- 。蜡石摸〈动〉
پارافينده‌ل- 。态动被的 پارافينده-
پارافينده‌ۇ 。式定不的 پارافينده-
پاراشا 。筒圾垃〔口〕〈名〉
پاراشوت 伞落降〈名〉：پاراشوتپەن سەكىرۇ 跳
伞。
پاراشوتشى 员动运伞跳，者伞跳〔体〕①〈名〉
兵伞〔军〕②。
پاراشىل ，的婪贪，的足不心贪；的贿受〈形〉
。的厌无得贪
پاراشىلدىق 。词名象抽的 پاراشىل
پاريك 。发假［俄］〈名〉
پارك ▲ 场车，库车 ② 园公 ①〈名〉
حايۋاناتتار پاركى 动物园。
پارلا- ，付一成配，对成使，双成使 ①〈动〉 I
)②服衣套一穿 كيۋ پارلاپ كيمدى：套成配
指)③儿串成，涌泉如(泪)，下流潸潸(水泪指
。止不流外(胀奶房乳
پارلا- 。翔飞中空，飞高〈动〉 II
پارلامەنت 13 国英)② 院议，会国 ①〈名〉
(的前年 1792 国法)；关机表代层阶(的纪世
。关机判审高最
پارلامەنتاريزم 会议；制议代，度制会国〈名〉
义主。
پارلامەنتتىك 。的制议代，的制会国〈形〉
پارلان- 。态动被的 پارلا-
پارلاس- 。态互交的 پارلا-
پارلات- 。态动使的 پارلا-
پارلاۋ 。式定不的 پارلا-
پارسى ③ 人斯波 ② 斯波 ①〈名〉：的斯波
پارسى ئتلى 语斯波 ▲ پارسى كىلەم 毯斯波
斯波 پارسى ئتلى 语斯波 ▲ پارسى شعاناعى
湾。
پارسشا 讲 پارسشا سويلەۋ：语斯波 ①〈形〉
服衣的式斯波。
پارتا 人单 جالعىز كىسىلىك پارتا：桌课〈名〉
桌课。
پارتالاس 学同的桌课同 پارتالاس ساباقتاس：的桌课同〈形〉
پارتالى 。的桌课有各，的桌课有〈形〉
پارتاسىز 习学行进桌课有没 وقۇ پارتاسىز：的桌课备不，的桌课无〈形〉
پارتاسىزدىق 。词名象抽的 پارتاسىز
پارتبيلەت 。证党〈名〉
پارتيا 别派，派一，帮一 ①〈名〉 I ：ەكى

。车机运货
پاروۋوزشى 。机司车机〈名〉
پارودىيا 。品作刺讽；品作拟摹的性刺讽〈名〉
پارول 。语暗；令口〈名〉
پاروم 。渡摆，船渡底平〈名〉
پارومشى 。手水渡摆〈名〉
پاروملەر 压汽蒸；表量汽，表汽蒸〔技〕〈名〉
。计力
پارومشى 。人主船渡；手水渡摆〈名〉
پاروحود 船汽，船轮〈名〉：جولاۋشىلار
پاروحوردى 轮客。
پاروحودتى 。的船乘；的船轮有〈形〉
پاروحودشى 船，人工船轮，人的船轮开〈名〉
员。
پاروحودشىلىق 。业输运船轮，业船轮〈名〉
پاراحوت 见 پاراحود.
پار-پار 套一一；的双一双一，的对一对一〈形〉
一套的：پار-پار كيىم 一套一服衣的套一。
پار-پارلا- 又对一成使，双一又双一成使(动)
一套一又套一成配，对一
پار-پارلاس- 。态互交的 پار-پارلا-
پار-پارلات- 。态动使的 پار-پارلا-
پار-پارلاۋ 。式定不的 پار-پارلا-
پارسى ③ 人斯波 ② 斯波 ①〈名〉：的斯波
پارسى ئتلى 语斯波 ▲ پارسى كىلەم 毯斯波
斯波 پارسى ئتلى 语斯波 ▲ پارسى شعاناعى
湾。
پارسشا 讲 پارسشا سويلەۋ：语斯波 ①〈形〉
服衣的式斯波。
پارتا 人单 جالعىز كىسىلىك پارتا：桌课〈名〉
桌课。
پارتالاس 学同的桌课同 پارتالاس ساباقتاس：的桌课同〈形〉
پارتالى 。的桌课有各，的桌课有〈形〉
پارتاسىز 习学行进桌课有没 وقۇ پارتاسىز：的桌课备不，的桌课无〈形〉
پارتاسىزدىق 。词名象抽的 پارتاسىز
پارتبيلەت 。证党〈名〉
پارتيا 别派，派一，帮一 ①〈名〉 I ：ەكى

پارتياعا ئبولىنۇ 分成两派 ② 党，派党，政党：
پارتيانىڭ ۋستاۋى 党章 / پارتيا مۇشەسى 党员。
پارتيا Ⅱ 〔乐〕〈名〉分 ，谱音，部。
پارتيالى 〈形〉的党加参，的内党：پارتيالى بولدى 党了入加。
پارتيالىق ①〈形〉的党，的内党，的员党：پارتيالىق ۇيىم 党组织 / پارتيالىق ماسەلە 党内的问题 / پارتيالىق بورىش 党员的责任 ②党籍，党性：پارتيالىققا ۇيلەسپەيدى 不合党性。
پارتياسىز 〈形〉无党派的，的党外，的党非：پارتياسىز ادامدار 党外人士。
پارتياسىزدىق پارتياسىز 的名词。
پارتيزان 〈名〉游击队员：پارتيزاندار ۇيىمى 游击队组织 / بۇرىن پارتيزان بولعان 曾经游击过的。
پارتيزاندىق 〈形〉①游击的，的游击队：پارتيزاندىق سوعىس 游击战 ②游击的，的游击作风：پارتيزاندىق 游击的。
پارتيزانشىلدىق 〈名〉游击主义，游击作风，游击习气。
پارتكوم (پارتيا كوميتەتى 的缩写)委员会，党委：اۋداندىق پارتكوم 县委。
پارشا Ⅰ 〈名〉缎，锦〔波〕。
پارشا Ⅱ 〈名〉①片，块(的整不完)：قاعازدىڭ پارشاسى 纸片 ②片，封：ئبىر پارشا حات 一封信。
پارشالا- 〈动〉①碎，碎打；星零为成使，片几好成撕：ئبۇتىن بۇلدى پارشالاپ تاستاۋ 把钱零成整换兑：كەسەك اقشانى پارشالاپ بەرۋ 把大票子零成几好片块撕开的布头。
پارشالات- پارشالا- 的使动态。
پارشالاۋ پارشالا- 的不定式。
پارشا-پارات 〈形〉零碎的，星零的，零碎的：پارشا-پارات جۇمىس 零七八碎的，散散零零的事 / پارشا-پارات دۇنيەلەر 东西零碎八七的。
پارشا-پارشا 〈形〉一片一片的，一块一块的；零碎的，零碎的，破碎的：پارشا-پارشا دۇنيە-لىكتەر 东西零碎八七的 / پارشا-پارشاسىن شىعارۋ 打碎(成块弄)。
پارىز 〈名〉[阿]义务，职责，责任：اكەلىك پارىز 父亲的义务。
پارىز-قارىز 〈名〉义务，责职，责任：اكەلىك پارىز-قارىزدى وتەۋ 尽父亲的义务。
پارىق (پارقى) 〈名〉不，别，区，差别：مالدان پارقى جوق 牲畜和人无区别 / ول ەكەۋىندە نە پارىق بار؟ 他俩有什么区别？
پارىقسىز 〈形〉①不加区别的，不加以区分的，不加以辨别的，不加以识别的：پارىقسىز سويلەي بەرەتىن ادام 不分好坏的人 ②不加考虑的，不加考虑的，不顾利害的：پارىقسىز ەڭبەكتەنۋ 不分昼夜的劳动。
پارىقسىزدىق پارىقسىز 的名词。
پارىقتا- 〈动〉①区，分区，区别，辨，辨别，识别：دۇرىس پەن بۇرىستى پارىقتاۋ كەرەك 要分清是非 ②听出来，看出来，听得出，看得出：داۋىستاپ پارىقتاۋعا بولادى 可以听声音辨别：پارىقتاپ سويلەۋ 加以考虑，加以选择 ③爱惜，珍惜 ④考虑加以说话要斟酌：كەزىندە پارىقتاي المادىق 时当爱惜有没有。
پارىقتاعىش 〈形〉的别区于善，的别辨力强，的别识会。
پارىقتاعىشتىق پارىقتاعىش 的名词。
پارىقتال- پارىقتا- 的被动态。
پارىقتان- پارىقتا- 的反身态。
پارىقتاس- پارىقتا- 的互交态。
پارىقتات- پارىقتا- 的使动态。
پارىقتاۋ پارىقتا- 的不定式。
پارىقتى 〈形〉①的别区有，的别差有，不同，的别区以加，的别差以加 ②的样一样，不考虑，的好意注，的坏好考虑：پارىقتى 的名词。
پارىقتىلىق پارىقتى 的名词。
پارىس 见 پارسى.
پاس Ⅰ 〈名〉司帕(时牌打指)(意之牌进不，关过)。
پاس Ⅱ 〈名〉传球〔动运〕。
پاسكا ①〈名〉节(的教稣耶) ②节活复(的教犹太)。
پاسپورت 〈名〉证(的用国出) ②证(的用内国)份身，民公(的用国)护保照。

پاسپورتسز 〈形〉①无的证民公无份身带不，的
。的照护带不，的照护无 ②的证
پاسپورتسزدىق 名词。象抽的 پاسپورتسز
پاسپورتتى 〈形〉①有的证民公有证份身
。的照护带，的照护有 ②的
پاسپورتشى 〈名〉办照护员。
پاسساج Ⅰ 〈名〉场市（的式廊游），场商。
پاسساج Ⅱ 〈名〉经过，句乐〔音〕，句。
پاسسىپ 〈形〉①无的极消；的心取进无，的动被：
言语的极消 پاسسىپ سوزدەر / 无进取心的人。
پاستا 〈名〉膏，（剂）膏，（剂）糊。浆，
پاسىق 〈形〉①下的贱，的贱低；平的俗庸，的
。的味趣级低，的流下，的 ②的
پاسىقسىز 〈形〉①不俗庸的，的尚高，的雅高。
پاسىقتىق 名词。象抽的 پاسىق。
پاتەنت 〈名〉①证许特（利专明发）业营 ②
。照执，照执
پاتەنتسىز 〈形〉①无证许特（利专）无 ②的
。的照执无，的照执业营
پاتەنتتە- 〈动〉①给发证许特，给发业营 ②
。照执
پاتەنتتەل- 被动态。的 پاتەنتتە-
پاتەنتتەۋ 不定式。的 پاتەنتتە-
پاتەنتتى 〈形〉①有证件特（利专）有营 ②的
。的照执有，的照执业
پاتەفون 〈名〉机声留：پاتەفون قويۋ 放留声
。机
پاتيحا 〈名〉[阿]〔宗〕①第一的经兰古
章 ②祈祷：پاتيحا وقۋ 诵祷词 ③：愿祝，福祝
پاتيحاسىن الۋ 受福祝。
پاتولوگيا 〈名〉〔医〕病理学：پاتولوگيالىق
اناتومييا ▲学剖解理病 پاتولوگيالىق فيزيولوگيا
。学理生理病
پاتريارح 〈名〉长族。
پاتريارحالدى 〈形〉①（式）法宗，的制权父
。的节礼拘不；的旧守 ②的
پاتريارحالدىق ①〈形〉父制权父，的旧古，的法宗 ③的代
。的旧守；的
پاتريارحات 〈名〉①制长族，制权父〔宗〕 ②

。会教的辖管教主总
پاترون 〈名〉药弹，药弹（的好装筒弹用）
。弹子，发
پاترۇل 〈名〉察巡，队逻巡；察巡，逻巡〔军〕
。队
پاتسايى Ⅰ 〈名〉缎锦，缎绸。
پاتسايى Ⅱ 〈名〉种--的瓜甜〔植〕。
پاتسايداي 〈形〉样一缎绸象，的样一缎锦象
。的丽华，的看好；的
پاتسايمسىز 〈形〉的缎绸没，的缎锦没。
پاتۋا 见 ءپاتۋ。
پاتشا 〈名〉①〔波〕（国教兰斯伊些一时旧）
主君，王国，帝皇 ②帝皇（号称的主君家：
〔转〕③王女 پاتشا بولۋ 作帝皇 / ايەل پاتشا
（物动或人的众出指）：ول جىگىتتىڭ پاتشاسى. 他是子伙小的众出。 / ارىستان
اڭدارداڭ پاتشاسى. 王之中兽是子狮。▲ اق
پاتشا 沙皇。
پاتشاعار 〈名〉〔波〕的皮调；的恨可，的厌讨。
پاتشازادا 〈名〉子太，子王。
پاتشالىق 〈名〉①位王，国王，国帝，朝王：
，的国帝，的国王 ②朝王立建 پاتشالىق ورناتۋ
君的主：پاتشالىق ۇكىمەت 府政国王 / پاتشالىق
ءتۇزىم 度制主君。
پاۋ 〈叹〉（意等异惊，叹赞，喜欣示表），嘿，呵，
哟哎：پاۋ، بيىل ەگىن جاقسى اق ءوسپىتى. 哇好真得长稼庄的年今，呵 ! / پاۋ، اۋىرىپ
بارادى 害厉得疼越来越，哟哎。
پاۋزا 〈名〉①（音声，言发）长不间时等作工，
。符止休；止休〔音〕 ②顿停，歇间，断间（的
پاش 〈形〉①的皆人人，的开公，的确明，的了明
▲的露泄，露暴 پاش بولۋ ▲ پاش ەتۋ（قىلۋ）
。举检，发揭，穿揭，露揭
پاشا 〈名〉帕，谓称吏官级高家国教兰斯伊
。夏
پاشاق 瓜，籽（的瓜甜，瓜西）①〔方〕〈名〉
。皮瓜 ②子
پادەر：پادەرىخە نالەت 。德辈八了缺[波]
پاك 〈形〉①〔波〕清，的洁贞；的真纯，的洁纯
پاك نيەت 心的洁纯 / پاك：的渝不贞忠；的白

廉，的意诚心诚，的实诚 ② 女少的洁贞 قىز
پاك ادام 。人的洁廉 :的洁
پاكەنە 〔波〕〈形〉 。的小矮，的个矮
پاكتىك پاك 的 。词名象抽
پاكىزە 〈形〉〔波〕。的洁纯，的洁整，的净干
پالە 〈名〉〔阿〕① 霉倒；难灾，祸灾，幸不 有，的干能 ② 霉倒，幸不遇遭 جولىعۇ
پالەگە 的单简不，的耐能有，的事本 جالعىز ئوزىڭ
كەلسەڭ پالە ەكەنسىڭ! 的来人个一自独是要你 :
的付对好不，的害厉 ③ ！哪单简不真可话 :
ول پاله كىسى. 人的害厉是他 。▲ پالەگە
ۋشىراۋ 霉倒，遭遇不幸 ▲ پاله جابۋ 栽脏，诬
陷，脏栽 ▲ پاله جاپسىرۋ 人喷口血，谤诽，陷
▲ پاله جۇماۋ 不惹祸，事招不 ▲ پاله 陷诬，害
شعارۋ قالۋ 栽找 ▲ پالەسىنە 非生事无，祸惹
تولعان پاله. 事惹，烦 ▲ وت باسى الا بولسا، كەرەگە باسى
。至而踵接非是，和不人家【谚】
پالە-جالا 。陷诬，伤中，谤诽 〈名〉
پالەك 。藤，蔓(的物植蔓爬) 〔波〕〈名〉
پالەكەت 见 پاله.
پالەلى 的边沾可不，的果恶有，的害有 〈形〉，
生是惹是；的非生是惹：的触接可不 پالەلى جان
پالەلى جەر / 人的非 。窝蜂马
پالە-قازا 〈名〉 霉倒；难灾，祸灾，幸不 :
پالە-قازادان اۋلاق بولۋ 。故事避躲
پالەقور 伤中谣造，的非是弄拨爱 〔波〕〈形〉
پالەقور ادام 的非是弄拨爱 :的非生是惹，的
。人
پالەقورلىق پالەقور 。词名象抽
پالەلىك پالەلى 。词名象抽
پالەن 〈代〉 :个一某，某某，某 پالەن كۇنى 某
پالەن ۋاقىتتا 一天 / 候时个一某 ▲ پالەن دەمەۋ
。发不言一，声吭没，么什说有没
پالەنباي 〈代〉① :个一某，某某，某 پالەنباي
كورىپتى. 好；候时个某 ② 。了见看人个一某
。后以年多好了过 كەيىن جىلدان پالەنباي جىلدان :多
پالەندەي 〈形〉① 示表得值不或示表以难)
情事和势情)的：پالەندەي ناتيجەگە قول جەتكەن
جوق 绩成少多得取有没 / پالەندەي قيىنىشىلىق
جوق 没 难困少多有没 ② :么什；种某，某 (样)

پالەندەي ەشكىم جوق 没 人么什有
پالەن-پىستان 〈代〉 :样那，样这，个那，个这
ول پالەن-پىستان دەمەدى. 。说有没也么什他
پالەن-پاشتەن 见 پالەن-ءپاشتۇان.
پالەن-ءپاشتۇان 〈代〉 .种那种这，个那个这
پالەن-ءپاشتۇاندى قويىپ ىنتىماقتا- :样那样这
سىڭدار 。来起结团要，话的样那样这说少
پالەن-تۇلەن 见 پالەنشە-تۇگەنشە.
پالەنشە 〈代〉① :某某，人某 پالەنشە ايتتى دەپ
时)长很②。信相就了说以某为因要不 سەنبە
بولدى. 好(年)多，(间 كىتاپ وقىماعالى پالەنشە جىل
。书看有没年多好
پالەنشە-تۇگەنشە 〈代〉 李三张，个那，个这
پالەنشە-تۇگەنشەدى قويىپ وزىڭە كەلشى. :四
。已自你说就，四李三张说别
ءپالساپا 见 فيلوسوفيا.
ءپالساپالىق 见 فيلوسوفيالىق.
ءپالى 〈叹〉① (表赞叹)妙，妙(意等兴高
续继，了极好 :ءپالى، ايتا بەر 了极好，好，了
下，嘿，嗳，哎 ② 说 :ءپالى، قار جاۋىپتى. 。了雪
ءپامىل: ءپامىل شاي 。茶红装包
ءپان 〈名〉 :术学，科学，学科 جاراتىلىستىق
会社 ءپان قوعامدىق / (科理)学科然自 ءپان
。究研术学 /(科文)学科 ءپاندى زەرتتەۋ
پانگى 成烟吸，的好嗜烟麻有 〔波〕〈形〉 I
。的瘾
پانگى 。驴种，驴公 〈名〉
ءپاني 。间人，间阳，世尘 [阿] 〈名〉
ءپان-تەحنيكا 〈名〉 :术技学科
。术技学科展发
ءپار 。丽美，貌美，观美 [波] 〈名〉
پارماش 。饼肉小炸油 〈名〉
پارمەن 〈名〉 [波]①，能；劲，气力，量力，力
一力用 : پارمەنمەن يتەرىپ جىبەردى 力冲；势
力有没再 / ەندى جۇرۇگە پارمەن قالمادى 推
的大最以 پارمەنمەن جۇگىرۇ 度速 ② 啦走气
▲ 持支帝上求 ▲ اللادان پارمەن تىلەۋ 跑度速
پارمەنى كۇشتى قۇداي ▲ 敌无主真 ▲ باردىڭ ءىسى
富 【谚】。پارمەنمەن، جوقتىڭ ءىسى دارمەنمەن

。力靠人穷，势仗人

پارمەندە- 干，魄气出现表，力活有得显〈动〉

。天冲劲

پارمەندەت- پارمەندە- 使，力用 ② 态动使的

使，力加；力尽，劲加，劲 速加：اتىن پارمەندەتىپ شابا

جونەلدى 使 奔飞速快马。

پارمەندەتۈ پارمەندەت- 式定不的。

پارمەندى 力有，的大很量力，的力有强〈形〉

▲ 攻进的力有 شابۇل پارمەندى 的劲强，的

。地劲使，地烈猛，地力有强 تۇردە پارمەندى

پارمەندىلىك 。词名象抽的 پارمەندى

پارمەنسىز 力为能无 ，的弱软，的力无〈形〉

。的力能付应没，的

پارمەنسىزدىك 。词名象抽的 پارمەنسىز

پارنەك 。壶瓷〈名〉

ˀپارۋاي 关 ② 养修，育教，养教 ①［波］〈名〉

。心操；意注；心关，照

ˀپارۋايسىز ，的育教受没，的养教无 ①〈形〉

子孩的貌礼知不 بالا ˀپارۋايسىز 的：的貌礼知不

：的索思加不，的意大心粗，的心关不漠 ②

。人的意大心粗 كىسى ˀپارۋايسىز

ˀپارۋايسىزدان- 得变，貌礼懂不得变 ①〈动〉

显，意大心粗得变 ② 养修没得显，养教有没

。莽鲁得变，虎虎马马得

ˀپارۋايسىزدانۇ 。式定不的 ˀپارۋايسىزدان-

ˀپارۋايسىزداۋ 教乏缺，的养教乏缺 ①〈形〉

有，的意大心粗些有 ② 的貌礼懂太不，的育

。的周欠虑考，的虎虎马马些

ˀپارۋانا ▲ 蛾谷，蛾夜，蛾灯〔动〕［波］〈名〉

。品牲牺为成，死而……为 بولۇ ˀپارۋانا

ˀپارۋار 。员导指，员导教［波］〈名〉

پارۋاردىگەر ，主世创，主真〔宗〕［波］〈名〉

。主世救

ˀپاس I :的矮，的低 ①［波］〈形〉

داۋال 矮 ：的微低；的度低，的级低 ② 墙 ˀپاس

باعا 低 ：的下低，的等劣，的劣低 ③ 价 ساپاسى

：的鄙卑，的流下，的贱下 ④ 下低量质 ˀپاس

。人的贱下 ادام ˀپاس

ˀپاس II 。帽花小穗带〈名〉

ˀپاس III 。价评；量分，值价〈名〉

پاستەۋ 比 ② 的矮较比，的低较比 ①〈形〉

较比，的贱下较比 ③ 的等劣较比，的级低较

。的鄙卑得显，的流下

ˀپات ▲ 力冲，劲冲，劲孟［波］〈名〉 ˀپاتى

。和缓，弱减 قايتۇ

پاتەر 租房 ：所寓，所住，间房〈名〉 پاتەر اقى

。费

پاتەرشى 。者房租〈名〉

پاتكەردە ▲ 人犯，犯罪［波］〈名〉 پاتكەردە

。罪有到感；罪犯 بولۇ

ˀپاتۋا 斯伊据根提福穆）①〔宗〕［阿］〈名〉

②。决裁，定决（的出作情事种某于对典法兰

：头准，性靠可，性实真 ونىڭ سوزبندە ˀپاتۋا

致…），论结，果结 ③。住不靠话的他 جوق.

后最 المادى كەلە ˀپاتۋاعا كەسبر اقىرى :法说（的

：口借；据依，据根；由理 ④ 果结有没是还

就这 ونىڭ ەندى تاپقان ˀپاتۋاسى سول ما ەكەن؟

：程章 ⑤ ？由理的出找又他是 ˀپاتۋا شعارۇ

。程章出乱

ˀپاتۋالا- 。说，实证，明证〈动〉

ˀپاتۋالاس- ；解和，妥谈，好议商，和讲〈动〉

：好和 وزدەرىڭ-اق ˀپاتۋالاسىپ المايسىڭدار ما؟

？吗好不议商还己自们你

ˀپاتۋالاستىر- 。态动使的 ˀپاتۋالاس-

ˀپاتۋالاسۇ 。式定不的 ˀپاتۋالاس-

ˀپاتۋالاۋ 。式定不的 ˀپاتۋالا-

ˀپاتۋالى 说，的赖信以可，的住得靠 ①〈形〉

据根有 ② 的在在实实，的言食不，的数算话

。的明证有，的据依有，的

ˀپاتۋالىلىق 。词名象抽的 ˀپاتۋالى

ˀپاتۋاسىز ，的数算不话说，的住不靠 ①〈形〉

根有没 ② 的言食，的赖信可不，的头准有没

。的据依有没，的据

ˀپاتۋاسىزدىق 。词名象抽的 ˀپاتۋاسىز

ˀپاتشاعار ，的厌讨（语骂的孩小对人老）〈形〉

。的养教有没；的皮调；的恨可

ˀپاتىر 。饼薄面死〔口〕〈名〉

پاۋەسكە 。车马篷带轮四［俄］〈名〉

پاۋەسكەلە- 运，拉（车马篷带轮四用）〈形〉

。装；送

پاۋەسكەلەت- پاۋەسكەل- 。态动使的
پاۋەسكەلەۋ پاۋەسكەل- 。式定不的
پاۋەسكەلى〈形〉坐乘(篷带轮四)的车马。
پاۋەسكەسز〈形〉没有四轮带篷车马的，不是。
پە〈虚〉疑问语气词 پا 的变体：بەرىپ پە؟ 给了？
پەگماتيت〔矿〕〈名〉岩晶伟，岩岗花晶伟。
پەگماتيتتىك〈形〉：的晶伟，的岩晶伟 پەگماتيتتىك قۇرىلىم 。构结晶伟
پەداگوگ〈名〉家学育教。
پەداگوگيكا〈名〉学育教。
پەداگوگيكالىق〈形〉育教；的学育教；的育教：的范师，的学教；的家 پەداگوگيكالىق مەكتەپ 。校学范师
پەداگوگتىك〈形〉；的师教，的员教，的家育教。
پەدال〈名〉蹬脚，板踏。
پەدولوگيا〈名〉育教童儿。
پەدومەتر〈名〉计度步。
پەيزاج①〈名〉水山，画景风 ②色景，景风。写描的景风；画。
پەيزاجدىق〈形〉的画景风，的景风。
پەيىل〈名〉心 ①儿眼心，境心，意心：پەيىلى جامان 好爱，趣兴，愿意，向倾 ②儿眼心坏；تامافقا پەيلى سوعۇ 有食欲 ▲ كەڭ پەيىل ①宽的方大 ②的厚宽，的量大宏 كىشى پەيىل 胸心 ①▲ پەيىلى تار 的心虚，的逊谦，的虚谦薄菲；的吝悭，的啬吝 ②的小量气，的窄狭。的
پەيىلدەن-〈动〉兴……对，兴高到感；趣兴生产，勃学对 - ۇيرەنۋگە پەيىلدەنە باستاۋ / 念邪生产 ارام پەيىلدەنۋ 始开习启 ②态动使的 ①پەيىلدەن-。励勉，励鼓，发
پەيىلدەنۋ پەيىلدەن- 。式定不的
پەيىلدىك پەيىلدى 的词名象抽。
پەيىلسىز〈形〉对，的意乐不，的兴高不……对，的思心有没……对，的趣兴感不……的懒意灰心。
پەيىلسىزدەن-〈动〉意灰心得变，趣兴掉失。烦腻(始开)，懒。
پەيىلسىزدەندىر- پەيىلسىزدەن- 的态动使。
پەيىلسىزدەنۋ پەيىلسىزدەن- 。式定不的
پەيىلسىزدەۋ〈形〉趣兴感太不，的兴高太不，的懒意灰心点有，的大不思心，的。
پەيىلسىزدىك پەيىلسىز 的词名象抽。
پەيىش〈名〉界世乐极，堂天〔宗〕[波]。
پەلمەن〈名〉饨馄。
پەن Ⅰ〈连〉同，与，和：استىق پەن ەت 和食粮肉。
پەن Ⅱ (助词(分成加附的格助)：ول اتپەن كەلدى. 的来马骑他。
پەندە①〈名〉奴，仆奴，(的神，的主真指)；قۇدايدىڭ پەندەسى 人，人 ②隶奴的主真：隶；پەندە بولىپ جارالۋ 俘 ③现出类人为作：类；پەندە بولىپ قالۋ 虏俘为成：虏 ▲ باسى جۇمىر پەندە 人男。
پەندەلىك پەندە 的词名象抽。
پەندەشىلىك پەندە 的词名象抽。
پەنجاق〈名〉衣上，衣单。
پەنجەك 见 پەنجاق.
پەنجىرە〈名〉头灯油煤。
پەنسيا〈名〉退休，金老养，金休抚：پەنسيا الۋ 领取休退金 / پەنسياعا شىعۋ 。
پەنسيونەر〈名〉领休退金，者金休抚(者(金恤。
پەر-〈动〉击，打；戳：جۇدىرىقپەن پەرىپ قالدى 了打了一拳。
پەرعاۋىن〔阿〕〈名〉王国(及埃)，老法。
پەردە①[波]〈名〉幕，幔帷，帘：ەسىك پەردەسى 门帘 / پەردە اشىلدى. 了开拉幕。 ②面纱：پەردە سالۋ 戴面纱 ③幕：比喻剧话幕五 درامما لى دەپر 〔理生〕膜：

كوكىرەك پەردەسى 膜胸 ▲ بەت پەردەسىن اشۇ 露毕形原使，细底发揭，穿揭 ▲ داۋىس پەردەسى 上戴 جامىلۇ پەردە 门声，带声〔理生〕 ▲ ئاۋۇن پەردەسى 幕夜 具面假帷）帘上拉；上遮（幔帷、帘用）〈动〉 **پەردەلەـ** 用户窗把（他）：تەرزەنى پەردەلەپ قويىپتى（幔回〔转〕③ 具面戴，纱面戴 ② 。了上遮帘窗 饰掩，避 。

پەردەلەنـ پەردەلەـ 。态动被的

پەردەلەتـ پەردەلەـ 。态动使的

پەردەلەتكىز پەردەلەتـ 。态动使的

پەردەلەۋ پەردەلەـ 。式定不的

پەردەلى 〈形〉①幕的幕有，的幔帷挂，的帘挂：تەرزەسى پەردەلى 窗帘着挂户窗 ②幕的：ئتورت پەردەلى تياتر 四幕剧戴，的纱面戴 ③的具面 。

پەردەسىز 有没，的幔帷有没，的帘有没〈形〉幕有没上台舞 。幕的：ساحناسى پەردەسىز

پەرزەنت 〈名〉女儿，弟子，女子〔波〕：ايال الىپ پەرزەنت كورۋ 娶妻生子 。

پەرزەنتسىز 〈形〉的女儿有没，的女子有没：ئومىر بويى پەرزەنتسىز ئونۋ 一生有没女子 。

پەرزەنتسىزدىك پەرزەنتسىز 的名象抽词。

پەرزەنتتەنـ 〈动〉有，女儿生，女育子孩。

پەرزەنتتەنۋ پەرزەنتتەنـ 。式定不的

پەرزەنتتى 〈形〉有，的女儿，的女子子孩 。的

پەرزەنتتىلىك پەرزەنتتى 。词名象抽的

پەرزەنتحانا 〈名〉儿婴室 。

پەريزادا 见 پەريزات.

پەريزات 〈名〉女仙；女美〔波〕 。

پەريزاتتىق پەريزات 。词名象抽的

پەريللا 〈名〉（属）苏紫〔植〕 。

پەريوت 〈名〉期周 。

پەرنە 〈名〉位把，格音定，位弦 。

پەرنەلەـ 〈动〉上定音格 。

پەرنەلەتـ پەرنەلەـ 。态动使的

پەرنەلەتكىزـ پەرنەلەتـ 。态动使的

پەرنەلەتتىرـ پەرنەلەت - 。态动使的

پەرنەلەۋ پەرنەلەـ 。式定不的

پەرنەلى 〈形〉：的位弦有，的格音定有 。的格音定个二十有 پەرنەلى

پەرنەسىز 。的位弦有没，的格音定有没〈形〉

پەرنەسىزدىك پەرنەسىز 。词名象抽的

پەسەي 。座仙莫〔天〕〈名〉

پەرسوناج （场登的中说小，影电，剧戏）〈名〉 。公人主，色角，物人

پەرۋ پەر- 。式定不的

پەرمە 见 فەرما.

پەرى 人，使天凡谪（的中话神）〔波〕〈名〉 ▲ 女仙 پەرىنىڭ قىزى ▲ 神女，神护守女间 پەرى سارايى 天宫 ▲ 邪中，魔中 پەرى سوعۋ ▲ 疯 سۋ پەرىسى ▲ 鱼人美，主公鱼人，鱼人 پەرى بىلمەگەندى كارى بىلەدى. 【谚】知不人仙 。知人老

پەرىلىك پەرى 。词名象抽的

پەرىشتە 使天〔波〕〈名〉 ▲ التىندى كورگەندە پەرىشتە دە جولدان تايادى. 【谚】使天 。义忘会也金黄了见

پەسىر 。员写抄，事录，书司〈名〉

پەسىرلىك 。书文，事录，写抄〈名〉

پەش 炉天〔天〕② 灶炉，炉火，子炉 ①〈名〉 。炉高〔冶〕 ▲ 座 دومنا پەشى

پەشەنە ：儿门脑，额前，额 ①〔波〕〈名〉 پەشەنەسىنەن ئسۇيۇ 遇遭，运命 ②额前吻：پەشەنەسىنە جازعان 命的定注中 。

پەشەنيا 。物食的制烤，干饼，心点〈名〉

پەشەت 。封启 اشۇ 条封〈名〉：پەشەتتى

پەشەتەـ 。条封了加上门把（他）：ەسكىتى پەشەتتەپ تاستاپتى 闭封，条封上，封〈动〉

پەشەتتەلـ پەشەتتەـ 。态动被的

پەشەتتەسـ پەشەتتەـ 。态互交的

پەشەتتەتـ پەشەتتەـ 。态动使的

پەشەتتەۋ پەشەتتەـ 。式定不的

پەشكا 。卒前马，卒小，卒〈名〉

پەشپەنت 。衣上单，子褂，衣外〔口〕〈名〉

پەشپەت 。衣上单，子褂，衣外〔口〕〈名〉

پەشتەـ 。子炉砌〈动〉

پەشتەتـ پەشتەـ 。态动使的

پەشتەۋ پەشتەـ 。式定不的

پەششى 〈名〉匠炉砌。
پياز 〈名〉葱洋,头葱。
پيالا 〈名〉① 杯茶,碗茶: ئبر پيالا شاي 一杯茶 ② 儿罩璃玻,儿罩灯(灯油煤): 璃玻的户窗 پيالاسى ئەرەزەنىڭ。
پيالالى 〈形〉① 的杯茶带 ② 的碗茶带装,的璃玻有装,的璃玻安 ③ 的罩灯有上,的罩灯有玻。
پيالاسز 〈形〉① 的杯茶没,的碗茶带不 ② 的璃玻装没 ③ 的罩灯装没,的罩灯无。
پيانينو 〈名〉〔音〕琴钢式竖。
پيانيست 〈名〉手琴钢,家琴钢。
پيانيستلك 〈形〉的手琴钢,的家琴钢。
پيدا 〈名〉[阿]牲牺,身献 ▲ پيدا بولۇ (-قىلۇ) (命生)牲牺,躯捐,射献: وتان ئۈشىن جانىن پيدا قىلۇ 身献国祖为。
پيجاما 〈名〉衣外(的穿里家),衣睡。
پيكاپ 〈名〉车普吉,车卡型小。
پيما 〈名〉靴毡,筒毡: پيما باسۇ 擦筒毡。
پيمالى 〈形〉的筒毡穿,的筒毡有。
پيونەر 〈名〉员队先少,队先少: پيونەرگە ئوتۇ 加队先少入。
پيونەرلىك 〈形〉队锋先年少,的队锋先年少。的队先少,的员。
پيراميدا 〈名〉〔数〕锥棱,体锥,体锥角。
پيراميدالا- 〈动〉形锥角成搞,形角三成堆。式定不的 پيراميدالاۋ 。
پيراميدالى 〈形〉的形塔字金,的形锥角。
پيراميدون 〈名〉〔医〕林比基氨,洞米拉匹(剂热退)。
پيرومەتر 〈名〉〔技〕计温高。
پيستولەت 〈名〉枪短,枪手。
پيستون 〈名〉几管雷,门火弹子,帽筒弹。
پيعلى جامان (望欲的良不)良不心存。
پلاكات 〈名〉贴招(的画图有),语标幅横。
پلانەر 〈名〉机翔滑。
پلانەرلىك 〈名〉动运翔滑;术翔滑。
پلانەتا 〈名〉〔天〕星行。
پلانەتارى 〈名〉① 仪象天,仪星行 ② 文天,馆仪象天,馆。

پلانەتارلىق 〈形〉状星行;的星行象,的星行。
پلاستينكا 〈名〉片音录,片唱。
پلاستماسسا 〈名〉胶塑,料塑。
پلاستىر 〈名〉剂膏,药膏。
پلاتينا 〈名〉金白,铂: پلاتينا رۇداسى 矿铂。
پلانفورما 〈名〉台月,台站。
پلاش 〈名〉① 衣雨 ② 套外袖无,蓬斗。
پلەنۇم 〈名〉议会体全: كەڭەيتىلگەن پلەنۇم 扩大的议会体全。
پليوس 〈名〉〔数〕(十)号正;号加。
پليتا 〈名〉炉厨,炉灶(的上盖板铁用)。
پليتكا 〈名〉炉电。
پلۇتون 〈名〉〔天〕星王冥。
پلۇتوننى 〈名〉〔化〕钚。
پوبىرىك 〈名〉子呢: پوبىرىك شاپان 上子呢衣。
پوگون 〈名〉肩章: وفيتسەرلىك پوگون 官军章肩。
پوگوندا- 〈动〉章肩带佩。
پوگوندا‌ۋ پوگوندا- 式定不的。
پوگوندى 〈形〉的章肩带佩。
پوگوندىق 〈形〉的章肩做,的章肩。
پودنوس 〈名〉盘托,盘茶。
پودپولكوۋنيك 〈名〉〔军〕中(的军空或军陆)校。
پودپورۇگيك 〈名〉尉少。
پوزيتسيا 〈名〉① 置位;地阵 ② 度态,场立,点观: ئوز پوزيتسياسىندا تۇرۇ 坚持自己的观点。
پوزيتسيالى 〈形〉有具(种某)有持,的场立(种某)的度态。
پوزيتسياسز 〈形〉度态示表不,的场立没,的点观没;的名象抽的。
پوزيتسياسزدىق پوزيتسياسز 词。
پوەزيا 〈名〉〔文〕诗,篇诗,诗,学诗;品作歌诗,才诗。
پوەزيالىق 〈形〉的篇诗,的诗,的诗: پوەزيالىق شىعارما 品作歌诗。

پوەما 〈名〉① 诗史,诗事叙,诗长〔文〕② 诗史乐音〔音〕。

پوەتيكا 〈名〉①〔文〕诗的学,诗的学问:پوەتيكالىق ئەدەبيات 文学理论 ②法诗作,诗体,格律的人诗派,诗风。

پوەتيكالىق 〈形〉①诗的,诗的:پوەتيكالىق ئەسەر 诗的作品 ②富有诗的意境的,诗意的,优美的,可爱的。

پويەز 〈名〉车,车辆,车列:جولاۋشىلار پويەزى 客车 / جۈك پويەزى 货车。

پويەزدى 〈形〉车的,车上的,乘车的:پويەزدى جولاۋشىلار 乘客的车旅客。

پوليتسيا 〈名〉警察,警察队伍;警察局。

پوليتسيالىق 〈形〉警察的,警察局的,警察队伍的;警察局的。

پوليۋس 〈名〉①〔地〕极;地极:سولتۈستىك پوليۋس 北极 / ئوڭتۈستىك پوليۋس 南极 ②〔数〕极点。③〔物〕极,磁极;电极。

پولك 〈名〉〔军〕团,团队:پولك كوماندىرى 团长。

پولكا 〈名〉①(上在钉的墙隔中橱):架隔;架子;板隔(层的)铺卧 ②(客的行李)架。

پولكوۋنيك 〈名〉〔军〕上校。

پومازي 〈名〉(双)面单布绒。

پومبارقىت 〈名〉印花灯芯绒。

پومەششيك 〈名〉地主,地主地领。

پومەششيكتىك 〈名〉地主的,地主的地位,地主权势。

پوميدور 见 پاميدور.

پوپ 〈名〉牧师,教士。

پورت 〈名〉港,港口;港埠:تەڭىز پورتى 海港/ وزەن پورتى 河港 / اسكەرى پورت 军港 / ساۋدا پورتى 商港(埠)。

پورترەت 〈名〉画,照片,像片。

پورتتى 〈形〉港的,港口的,港埠的。

پورتتىق 〈名〉港口设施。

پورتفەل 〈名〉包提,包皮。

پورشەن 〈名〉闩(炮的);鞴革勾,塞活。

پورشەندىك 〈形〉闩的(炮的);鞴的,塞活的:闩做用的。

پوسەلكا 〈名〉包,包裹,邮包。

پوسەلكە 〈名〉居住区;镇,镇市。

پوسەلكەلىك 〈形〉居住区的;镇的,镇市的:پوسەلكەلىك ۇكىمەت 镇政府。

پوچتا 〈名〉邮(政),邮政局。

پوچتالیون 〈名〉①邮递员 ②邮(史)〕驿车员。

پوچتالیوندىق 〈名〉邮,邮务。

پوچتا-تەلەگراف 〈名〉邮电:پوچتا-تەلەگراف مەكەمەسى 邮电局。

پوچتاحانا 〈名〉邮局,邮电所。

پوچتاشى 〈名〉①邮递员,邮差,邮政工作人员 ②员驿车邮(史)〕。

پراۋو 〈名〉权,权利,权力:ازاماتتىق پراۋو 公民权。

پراۋلى 〈形〉有权,有权的,有权利的:سويلەۋگە پراۋولى 有权发言。

پراۋوللىق 〈名〉权,权利。

پراۋوسىز 〈形〉无权,无权的,无权利的:سويلەۋگە پراۋوسىز 无权发言。

پراۋوسىزدىق 〈名〉无权,无权利。

پراگماتيزم 〈名〉〔哲〕实用主义,实用主义(别派学哲)。

پراكتيكا 〈名〉①实用,实践,应用实际:法办的用ئازاريا مەن پراكتيكانى ۇشتاستىرۋ 习见,习实 ②合结相际实和论理پراكتيكا جازدىق 习实假暑。

پراكتيكالىق 〈形〉的行实,的用实,的际实,的应用的:پراكتيكالىق تاجريبە 验经际实。

پراكتيكانت 〈名〉生习练,生习实,生习见。

پرەزيدەنت 〈名〉①主席:جيىننىڭ پرەزيدەنتى 会议主席。 ②总统(某些指),席主机关的体团会社与关)。

پرەزيدىۋم 〈名〉团席主:پرەزيدىۋم سايلاۋ 选举主席团。

پرەمەر 〈名〉首,理总,相首。

پريكازشيك〈名〉①掌柜的(雇人商) ②柜的,员货售,计伙,员店。

پرينسيپ 〈名〉则原,理原(的学科);则原,理原(的学科):پرينسيپتى ئەبەگىنە قاراي ءبولۋ 理定分劳按 سالىستىرمالىلىق پرينسيپ/ 则原的配性对相 理原。

پرينسيپتى 〈形〉基,的性则原有带,的则原,的则原有:

于的性则原：پرينسيپتى ماسەلە 原则/题问的
پرينسيپتى كىسى 有人的则原。
پرينسيپتىك 〈形〉① 有的性则原；的则原
原则的：پرينسيپتىك ماسەلە 原则的于基，的则原
的上本基，的上本根，的上则原 ② 题问则
意同上则原 پرينسيپتىك جاقتان قوسۇلۇ /
错（的上本根）的上则原 پرينسيپتىك قاتەلىك
误。
پرينسيپتىلىك ① پرينسيپتى 的抽象名词②
性则原。
پروبلەما 〈名〉题问。
پروگرامما 〈名〉① 计划，规划 ② 纲，领纲
要：纲政：پارتيانىڭ پروگرامماسى 的党领纲 ③
教大学，纲大，纲本 ④ 目节，目节单。
پروگرەسس 〈名〉进步；进攻。
پروجەكتور 〈名〉投光，探照灯，光照灯：
قول پروجەكتورى 手电筒。
پروزا 〈名〉文散。
پروزالىق 〈形〉① 的文散：پروزالىق ئۇدارما
的用文散，的文散于属 ② 译翻的文散象；
的文：پروزالىق ئەتىل 言语文散。
پروكۇراتۇرا 〈名〉① 关机察检 ② 关机察检
员人察检，员人作工。
پروكۇرور 〈名〉长察检；官察检；员察检。
پرولەتار 〈名〉无产者。
پرولەتاريات 〈名〉无产阶级：پرولەتاريات
توڭكەرىسى 无产阶级革命。
پرولەتاريالىق 〈形〉的无产者，的无产阶级：
پرولەتاريالىق پارتيا 无产阶级政党的。
پرولەتارلىق 〈形〉的无产者；的无产阶级。
پروتەز 〈名〉假肢（工人）：پروتەز
زاۋودى 假肢工厂。
پروتوكول 〈名〉① 记录，录笔；记录（等
假，床牙假，齿义，手假，脚假）：پروتەز
（的上交外）。②书定议（的事某生发明证）。
پروتوكولىزم 〈名〉书面的式录记，体文的
枯燥非常。
پروتون 〈名〉子质〔理〕。
پروتسەنت 〈名〉① 百分之一；百分率；百
分数 ② …… ③ 利率，息利，利钱。
پروتسەنتسىز 〈形〉无息利，无利钱的。
پروتسەنتتە- 〈动〉① 按百分，表示数分百用
比计算，息利计算 ② 算计比提成。
پروتسەنتتەۋ پروتسەنتتە- 的不定式。
پروتسەنتتىك 〈形〉①的示表比分百用 ②的
有，的息利有，的利钱有。
پروتسەسس 〈名〉① 手续，程序，过程：
جۇمىس پروتسەسسى 工序 ② 〔法〕诉讼程序：
ازاماتتىق پروتسەسسى 民事诉讼程序。
پروفەسسور 〈名〉教授：حيميا پروفەسسورى
学教授。
پروفەسسورلىق〈名〉教授职务，教授位职。
پسيحيكا 〈名〉心理，心理学。
پسيحولوگ 〈名〉心理学家。
پسيحولوگيا 〈名〉心理，心理学。
پسيحولوگيالىق 〈形〉心理的，心理学的。
پۇمي 〈名〉族米普：پۇمي ئەتلى 米普族语。
پۇميشا 〈形〉① 的族米普，的式族米普：
پۇميشا كيىم 米普族服装 ② 米普族语言：ول
پۇميشا سويلەي الادى. 他会讲普米语。
پۇل Ⅰ 见 بۇل.
پۇل Ⅱ 〈名〉钱〔波〕，钱币，货币，款：ناق پۇل
现钱 / پۇل تابۇ 钱挣 / پۇل تاپسىرۇ 付款 /
پۇل دەسە جانىنان بەزۇ 见钱命舍 ▲ پۇل بولۇ
值钱 ▲ اتادان پۇل قالعانشا ۇل قالسىن.【谚】
子个一有如不财家贯万下留其与。
پۇلدا- 〈动〉① 抬价，价抬；提价 ② 高抬
〔转〕架子，架子摆，身价高：ساتۇ ساقالىن پۇلداۋ
卖老卖老倚。
پۇلداس- پۇلدا- 的互交态。
پۇلداۋ پۇلدا- 的不定式。
پۇلدى 〈形〉①的有钱，的有富，的裕富：ونان
پۇلدى ەشكىم جوق. 多钱他有没都谁。② 贵
值：پۇلدى زات 的价高；的贵珍，的重贵，的钱
值 ③ 物品的钱：的费免非，的钱付要，的费收
پۇلدى بەلەت 票的钱付要。
پۇلدىلىق پۇلدى 的抽象名词。
پۇلسىز 〈形〉①的钱缺，的钱没（上身）；的
钱没 ② 的钱带：的价廉，的宜便，的钱值不
免。的钱付不，的钱要不，的费用。

پۇلسىزدان- 变，钱缺得变，钱没得变 ①〈动〉。值贬，值价没得变，钱值不得变② 穷
پۇلسىزدانۇ پۇلسىزدان- 的 。式定不的
پۇلسىزدىق پۇلسىز 。词名象抽的
پۇراق〈形〉淘汰的：پۇراق قوي 。羊汰淘
پۇرسات〈名〉闲空，暇闲，会机〔口〕[阿]。闲空，暇闲，会机〔口〕〈名〉
پۇسرمان 。林斯穆〔口〕〈名〉
پۇت〈名〉特普(俄)于当相，位单量重16.38 。食粮特普一ᵓبىر پۇت استىق：(公斤)
پۇتتا-〈动〉量，称秤(位单量计为特普以)：پۇتتاپ ولشەۋ 。秤位单量计为特普以
پۇتتال- پۇتتا- 的 。态动被的
پۇتتاس- پۇتتا- 。态互交的
پۇتتات- پۇتتا- 的 。态动使的
پۇتتاۋ پۇتتا- 。式定不的
پۇتتىق①〈形〉的重特普一，的特普于当相，的特普一于当相 ② 的(物体散)特普一容量 。重
پۇشايمان〈名〉难苦，难灾；怜可，痛悲，幸不：ەلدى پۇشايمان قىلۋ 。难灾来带们人给
پۇشايماندان-〈动〉因；幸不得变，怜可得变……因，痛悲而……。心伤
پۇشايماندانىدىر- پۇشايماندان- 的 。态动使的
پۇشايماندانۋ پۇشايماندان- 。式定不的
پۇشايماندىق① پۇشايمان 不 ② 词名象抽的 。难苦；痛悲；怜可，幸
پۇشايت〈叹〉声唤呼的羊母对 。
پۇشپاق Ⅰ〈名〉皮(的下以盖膝畜家、兽野)：تۇلكىنىڭ پۇشپاعىنان تىگىلگەن شىك 皮腿，子：پۇشپاعىنا تاتماۋ ▲ 不配 衣大的成做皮腿狐
پۇشپاعى قاناماۋ ▲ 远得差……比，上不够，上 پۇشپاعى قاناماۋ ▲ 的妊不，的育生不，的子孩过生未ۇزىم ۋقالايتىن تەرىنىڭ پۇشپاعى ▲ 多，事的己自是正反 事的掉不托推，儿活的干己自是也咱
پۇشپاق بورىك ▲ 子帽耳帽皮腿 پۇشپاق ᵓجۇن 。毛刺，毛腿
پۇشپاق Ⅱ〈名〉儿晃眷，落角，角拐 。
پۇشپاقتا-〈动〉①(皮腿的畜家或兽野把)。边包，边上，边镶(皮腿狐用) ② 来下剥
پۇشپاقتال- پۇشپاقتا- 的 。态动被的
پۇشپاقتات- پۇشپاقتا- 的 。态动使的
پۇشپاقتاۋ پۇشپاقتا- 。式定不的
پۇشپاقتى〈形〉有(兽)用，的皮腿(兽)的皮腿 。的边上，的皮腿(兽)有镶；的做
پۇشپاقتىق〈形〉(兽)，的皮腿(兽)〈名〉料皮腿 。的
پۇشىق〈形〉烂；子鼻塌 。子鼻
پۇشقتاۋ〈形〉的小短子鼻，的塌些有子鼻 。
پۇشقتىق پۇشىق 。词名象抽的
ᵓپۇلىس 见 ᵓپۇلش.
ᵓپۇلش〈名〉(俄)特普。布绒里织针；绒毛长
پۇلشتە-〈动〉绒里织针用，(做)绒毛长用 。子里做布
پۇلشتەت- پۇلشتە- 的 。态动使的
پۇلشتەۋ پۇلشتە- 。式定不的
پىر: پىر ەتۋ 声一拉噗，声一棱扑出发：تورعاي پىر ەتىپ ۇشىپ كەتتى. 棱扑雀麻 了飞声 。
پىراق〈名〉驹里千，马神，马天，格拉布 。
پىر-پىر〈拟〉声噜噗，声棱扑 。
پىرىلدا-〈动〉拉噗出发，响作棱扑棱扑 ①：ۇيرەكتەر پىرىلداپ ۇشا جونەلدى. 声拉噗野 气吸的里水在) ② 。了走飞地棱扑棱扑鸭
پىرىلداس- پىرىلدا- 。响作噜噗噜噗(声)态互交的
پىرىلدات- پىرىلدا- 的 。态动使的
پىرىلداۋ پىرىلدا- 。式定不的
پىرىلداۋىق〈名〉(乐)〔乐〕。名器乐奏吹种一
پىس Ⅰ：پىس ەتۋ 。声嗤噗出发
پىس- Ⅱ〈动〉①，膘上 ②(索绳)紧捻，紧搓 时的美肥羔羊 قوزى پىسقان كەز：美肥，肥长：炼锻到受，来起强坚，练老变 ③ 期
پىسقان باس 厌，闷烦，寞寂 ▲ ᵓش پىسۋ 的霜风经饱 。烦
پىس- Ⅲ 见 ᵓپىس- Ⅰ.
پىسقىر-〈动〉常)〔转〕②鼻喷，儿鼻响打 ①：里眼在放不，上不瞧，上不看(式形定否其用 پىسقىرىپ تا قاراماۋ 。理不睬不
پىسقىرت- پىسقىر- 。态动使的
پىسقىرۋ پىسقىر- 。式定不的

پسقىرىق 声鼻喷，声鼻响(的等马) ① 〈名〉炎鼻(的羊) ②

پسقىرىن- پسقىر- 态身反的。

پس-پس: پس-پس ەتۋ 啧呼，气喘地促急啧呼，气喘地啧呼。

پىستان 〈名〉(腰搭(的纹花有饰上褥鞍在系)。

پىسۋ پىس- Ⅱ 式定不的。

پىسى Ⅰ 见ءپىسى.

پىسى Ⅱ: پىسى باسۋ 住吓，服压，制压。

پىسىق Ⅰ 〈形〉的力拉有，的实结(绳、线)。

پىسىق Ⅱ 〈形〉① 的练老；的熟娴，的练熟② 练熟务业的己自对勤 ءوز كاسىبىنە پىسىق 勤常非活干جۇمىسقا وتە پىسىق：的劳勤，的快勤较比，的干能较比〈形〉，的劳勤较比。

پىسىقشالاۋ 〈形〉的劳勤，的快勤，的干能。

پىسىقشالاۋ 〈形〉的劳勤，的快勤，的干能。

پىسىقتىق پىسىق 词名象抽的。

پىسىقتىق پىسىق 词名象抽的。

پىسىقتىقتىق 〈形〉的语状：سويلەمدە پىسىقتاۋىشتىق قىزمەت اتقارادى 在状起中的句用作的语。

پىسىقتاۋىشتىق 〈形〉的语状：سويلەمدە پىسىقتاۋىشتىق قىزمەت اتقارادى 在状起中的句用作的语。

پىسىقشا 〈形〉的劳勤，的快勤，的干能。

پىسىقشالاۋ 〈形〉的劳勤较比，的干能较比。

پىسىقشالاۋ 〈形〉的劳勤较比，的干能较比。

پىسىققىرا- 〈动〉① 熟要将，熟要快：تاماق پىسىققىراعاندا كەلدى 饭快熟要了来候时的② قوزى پىسىققىراسىن：美肥，肥长，膘上，膘长把)，量商步一进，妥谈步一进③膘长羔羊让。透说(话。

پىسىققىراۋ پىسىققىرا- 式定不的。

پىسىل 〈名〉① 声啧呼，声气喘(的促急)：بۇرىشتان بىرەۋدىڭ پىسىلى ەستىلدى. 从的屋从柴湿)② 。声啧呼的人个一了来传里落角。声啦吱(的中火在出发，声气喘的促急出发

پىسىلدا- 〈动〉① 啧呼：声啧呼的促急啦吱出发(中火在柴湿)② 气上不喘地啧呼。响啦吱啦吱，声啧呼啧呼是老，的气喘爱

پىسىلداعىش 〈形〉的。

پىسىلداس- پىسىلدا- 态互交的。

پىسىلدات- پىسىلدا- 态动使的。

پىسىلداۋ پىسىلدا- 式定不的。

پىسىلداۋىق 〈形〉啧呼啧呼是老，的气喘爱。的

پىسىنا- 〈动〉，气过不透(得热)，热闷到感：اپىسىناپ وتىرا الماداى(他)住不坐得热。

پىسىناقتىرا- 〈动〉有(得热)，热闷些有到感：اپىسىناقتىرا 汗冒点一有(得热)，气过不喘些。

پسسناڤقىراۋ پسسناڤقىرا- 式定不的。
پسسناس- پسسنا- 态互交的。
پسسنات- پسسنا- 态动使的。
پسسناۋ پسسنا- 式定不的。
پسسر- ① پس- Ⅱ 的态动使的 ② 搓(索绳将) 熟(子毡将): كيگىز پسسرۋ 熟 ③ 紧捻,紧 好量商,妥议,妥说 ④ 子毡 ئسوزدى پسسرىپ الۋ كەرەك 好说话把。
پسسرت- پسسر- 态动使的。
پسسرتقىز- پسسرت- 态动使的。
پسسرۋ پسسر- 式定不的。
پسسرىڭقىرا- 〈动〉①(指)再(造制工加一熟步一进,透说,妥谈步一进② 好熟步一进,下好量商。
پسسرىڭقىراۋ پسسرىڭقىرا- 式定不的。
پسست-① پس- Ⅱ 的态动使的 ② 见پسسر-。
پسستىڭقىرا- 见 پسسرىڭقىرا-。
پىشاق 〈名〉刀子: پىشاق ئجۇزى 刀儿刃刀 / 鸡杀 پىشاق سىرتى 背刀 ▲ بيتكە پىشاق سۇيرۋ 刀牛用 ▲ بۇنىسىز جەردەن پىشاق سالۋ (ۇرۋ) 包皮 جاعىنا پىشاق جانعاناداي 难刁,题难出一 ▲ پىشاق كەسكەندەي تىيلۋ 峋嶙骨瘦,骨(下)刀动 ▲ 来下静安,住停,息停 پىشاق سالۋ 戳子刀用,子刀捅,子 ▲ پىشاقتى وزىڭە سال، اۇيرماسا وزگەگە سال 人于施勿,欲不所己 پىشاعى بار سۇيگەنىن جەر، پىشاعى جوق تيگەنىن 的子刀没,吃肉的口可着选的子刀带 جەر. ▲ 么什吃么什上碰,角斗心钩 قىرىق پىشاق 。么什吃么什上碰 肉(杀宰以可畜牲) پىشاققا جاراۋ 锐尖盾予 ▲ ەشكى سويعاننىڭ ەكى مالى بار، ئمۇيىزى پىشاعىنا ساپ، تەرىسى بالاسىنا جارعاق. 衣缝可皮,柄刀做可角在妙羊山只宰【谚】 易刀钝【谚】服。▲ وتپەس پىشاق قول كەسەر. 手伤。
پىشاقسىز 的子刀带不,的子刀无〈形〉
پىشاقتا- 〈动〉戳,捅,切,割(子刀用): پىشاقتاپ ئولتىرۋ 死捅子刀用 ▲ بوعىن 悔懊,悔后 پىشاقتاۋ。
پىشاقتال- پىشاقتا- 态动被的。
پىشاقتاس- پىشاقتا- 态互交的。

پىشاقتاستىر- پىشاقتاس- 态动使的。
پىشاقتات- پىشاقتا- 态动使的。
پىشاقتاتتىر- پىشاقتات- 态动使的。
پىشاقتاۋ پىشاقتا- 式定不的。
پىشاقتى 〈形〉的刀持,的子刀带,的子刀有。
پىشاقتىق 〈形〉的子刀造,的子刀做: پىشاقتىق تەمىر 造钢的子刀。
پىشاقشى 〈名〉刀动;匠工的子刀造制的子人。
پىشقى 〈名〉锯小。
پىش-پىش 〈形〉①的喁喁,的窃窃咕嘀嘀,的 پىش-پىش سوزدەر 语②的窃窃私: پىش-پىشتى قويىڭدار 别,语私喁喁,议咕嘀: جاقىنناڭ 语蜚言流,言流;说传 ③ 了咕嘀很言流来近 كەتتى. پىش-پىش كوبەيىپ بەرى 多。
پىش-پىشتا- 〈动〉言流布散,话坏说里地背。伤中,谣造;论议中暗,语蜚。
پىش-پىشتاس- پىشا-پىشتا- 态动交的。
پىش-پىشتات- پىش-پىشتا- 态动使的。
پىش-پىشتاۋ پىش-پىشتا- 式定不的。
پىشتاي: پىشتاي بولۋ 无口哑得变,怔愣①言: وتكەنگى جيىننان كەيىن ول پىشتاي بولدى. 沉,来下静安②。了声作不再他后议会次上 ئۇي ئىشى كەنەت پىشتاي بولا قالدى. 声无雀鸦得变,来下静。了来下静安然突里屋
پىشىل 〈名〉息喘,声睡酣(的出呼子鼻),声哧呼。
پىشىلدا- 〈动〉息喘出发,声睡酣出发,声哧呼出。
پىشىلداس- پىشىلدا- 态互交的。
پىشىلدات- پىشىلدا- 态动使的。
پىشىلداۋ پىشىلدا- 式定不的。
پىشىرا- 〈动〉开散,散分: كۇش پىشىراپ كەتتى. 了散分量力。
پىشىراڭقىرا- 〈动〉散,开散些有,散分些有一些开。
پىشىراڭقىراۋ پىشىراڭقىرا- 式定不的。
پىشىرات- پىشىرا- 态动使的。
پىشىراۋ پىشىرا- 式定不的。

پىشىرلا- 啦啪里噼出发，响作啦啪里噼〈动〉。响啪啪劈劈，声

پىشىرلاۋ پىشىرلا- 。式定不的

ئىپديا 给送而罪赎者死给为〔宗〕[阿]〈名〉。赎罚，财钱，物财(的拉毛

پىكىر 〈名〉① 意：见 / 见意求征 الۇ پىكىر 科 پىكىر بەرۇ 提见意 ② 解见：عىلمي پىكىر 他 ونىڭ پىكىرى 意主，法想，思意 ③ 解见学得取)意主定拿 كەلۇ پىكىرگە بىر ئىپكىر / 思意的 جۇرشىلىق：论舆，论议 ④ (见意的致一 پىكىرى 论舆众群 ▲ پىكىر السۇ 见意换交。

پىكىرلە- 示表；法看出提，见意提，论议〈动〉。满不

پىكىرلەن- پىكىرلە- 。态动被的

پىكىرلەس 〈形〉Ⅰ，的合道同志，的同相趣志。的致一见意，的同相点观。

پىكىرلەس- Ⅱ ① پىكىرلە- 交 ② 态互交的。商磋，讨商，见意换

پىكىرلەستىك پىكىرلەس Ⅰ 。词名象抽的

پىكىرلەستىر- پىكىرلەس- Ⅱ 。态动使的

پىكىرلەت- پىكىرلە- 。态动使的

پىكىرلەۋ پىكىرلە- 。式定不的

پىكىرلى 〈形〉法想有，的法看有，的见意有。的：ئىر پىكىرلى 坚 的见已持。

پىكىرلىلىك 〈名〉。同相点观，致一见意

ئىپىل 〈名〉象：ئىپىل ئىتسى 象牙 ▲ ئىپىل ناسپاقا 象龟 ▲ ئىپىل تۇمسۇق قۇرت 象鼻虫。

پىلدەي 〈形〉大巨；的似象大，的样一象大象。的

ئىپىلدى ：的多象，的象有〈形〉。林森的出没象大 ئىپىلدى ورمان

ئىپىللا 〔波〕〈名〉。蚕

ئىپىلماي 〔动〕〈名〉。(属)鲟

ئىپىلسىز 〈形〉。的象无

پىلتە 见 بىلتە.

پىلىك 见 بىلتە.

ئىپىنىنا 〈名〉。香藿〔植〕

ئىپىر 人始创，祖始，长教〔宗〕① [阿]〈名〉▲ 匠宗，祖鼻，爷师祖，师祖〔转〕② پىرگە 戒破不誓发，规教越不誓发长教向 قول بەرۇ

▲ ئىپىر تۇتۇ 。明神若奉

ئىپرادار 恪，徒信的诚虔〔宗〕① [阿]〈名〉。弟兄，兄老，弟老 ② 者律戒守

ئىپىس- Ⅰ 〈动〉熟，熟成：تاماق ئىپىستى. 饭熟。了。/ الما ئىپىستى. 苹果熟了。▲ كەۋدەسىنە نان پىسكەن 的负自傲高，的慢傲 الما ئىپىس، اۇنزما ئەتۇس. 【谚】。兔待株守；成其享坐

ئىپىس- Ⅱ 〈动〉搅下上(棒拌搅用中囊皮在)。动

پىسكەك 见 پىسپەك.

پىسكىز- ئىپىس- Ⅱ 。态动使的

پىسكىزدىر- پىسكىز- 。态动使的

ئىپىسىللا 〔宗〕① [阿]〈名〉，义名的拉安以，一第，语头开，白场开〔转〕② 义名的主真以。话句

ئىپىسىللاسىز 〈形〉。的诚虔不；的主真信不

پىسپەك 〈名〉(的用时油黄炼提或酒马马酿)。棒拌搅

پىسپەكسىز 〈形〉。的棒拌搅没

پىسپەكتە- 〈动〉① 搅下上，搅(棒拌搅用)。扎针用 ينەمە پىسپەكتەۋ：刺，扎 ② 动

پىسپەكتەل- پىسپەكتە- 。态动被的

پىسپەكتەس- پىسپەكتە- 。态互交的

پىسپەكتەت- پىسپەكتە- 。态动使的

پىسپەكتەۋ پىسپەكتە- 。式定不的

پىستە 〈名〉▲子浑月阿，(属)木连黄 ①〔植〕。子鼻尖 پىستە مۇرىن 实籽的子浑月阿 ②

پىستىك：پىستىك مۇرىن 。子鼻尖

ئىپىستىر- ئىپىس- Ⅱ 。态动使的

ئىپىستىرت- ئىپىستىر- 。态动使的

ئىپىسى 〈形〉：的熟成；的成现，的好做，的熟。ئىپىسى اس (تاماق) 饭成现。

ئىپىسىل- ئىپىس- Ⅱ 。态动被的

ئىپىسىلى-شىكىلى 〈形〉生夹，的熟不生半。的

ئىپىسىر- ① ئىپىس- Ⅰ ，做，烧 ② 态动使的：تاماق ئىپىسىرۇ 烤，炖，熬，煮 / 饭做 ئەۋت ئىپىسىرۇ / 奶熬 ت ئىپىسىرۇ / 肉炖 نان ئىپىسىرۇ。馕烤

ئىپىسىرت- ئىپىسىر- 。态动使的

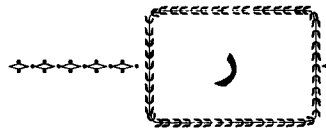
ᵊپسىرتىل- ᵊپسىرت- 。态动被的
ᵊپسىرىل- ᵊپسىرت- 。态动被的
ᵊپسىرىم 量分的次一(炖、烤)煮够 ①〈名〉 ت。 ▲ 。间时的需所物食熟(炖,烤)煮 ②约) 间时的肉熟煮,夫功的肉熟煮 ᵊپسىرىم ,间时的奶熟煮ᵊسۇت ᵊپسىرىم ▲(时小 3～2 。间时短
ᵊپسىرىڭكىرەـ 会一熬再,儿会一煮再〈动〉 。儿会一烤再,儿会一炖再,儿
پسىرىڭكىرەۋ پسىرىڭكىرەـ 的 。式定不的
ᵊپسىرىس- ᵊپسىر- 。态互交的
ᵊپتۇانا 语蜚言流,言谣:ᵊپتۇانا تارقاتۇ 。谣造
پىتنە 。害诬,陷诬,谤诽 [阿]〈名〉
ᵊپىتىر (的取收头人按间期月斋)〔宗〕〈名〉 赋贡收 ᵊپىتىر جيناۋ 。赋贡:
پىتىرلىك 。赋贡 ② 的赋贡为作 ①〈形〉
ᵊپىتىر-ساداقا 。品舍施,舍施,施布〈名〉
ᵊپىتىرسىز 。的赋贡去免(间期月斋)〈形〉
ᵊپىشـ 盘,磨琢,忖思,量酌,量估〔转〕② 服衣裁 كيىم ᵊپىشۇ :裁剪,裁 ①〈动〉 I 算:بۇل مەنىڭ كوڭىلمەنەن پىشكەن نارسەم. 这 评,论评 ᵊپىشۇ تون 。西东的磨琢里心我是 ▲ 价 بويىڭا قاراي كيىم ᵊپىش. 【谚】量裁体 。衣 ▲ كەڭسپەن پىشكەن تون كەلتە بولماس. 。(益广思集)短会不袄皮的出裁着量商【谚】 ▲ ويماق پىشسەڭ ده ويلاپ ᵊپىش. 【谚】小事 。行后而思三须也
ᵊپىشـ 丸睾去,骗,割阉〈动〉 I :ايعىر ᵊپىشۇ 。马公骗
پىشەن 草打 ▲ :草饲,草牧〈名〉 پىشەن شابۇ پىشەن جەگىش 啮虫目 。
پىشەنگۇل 。干射〔植〕〈名〉
پىشەندەمە 。料饲青〈名〉
پىشەندەن- (草牧),茂繁势长(草牧)〈动〉 。盛茂(草牧),好得长
پىشەندەنۇ پىشەندەن- 的 。式定不的
پىشەندىك 。方地的草打,地草牧,地草〈名〉
پىشەنشى 。者草刈,人的草打〈名〉
پىشەنشىلىك 。业草打,草打〈名〉

پىشپە 。(畜牲)的割阉,马阉,马骟〈名〉
ᵊپىشتۇ :哼,呸(意等视卑,恶厌示表)〈叹〉 ▲ 。你爱能(她),哼 ᵊپىشتۇ، سەنى سۇيەدى عوي 也点一,里眼在放不本根 ① ᵊپىشتۇ دەمەستەن ;地力之灰吹费不,地易容很 ② 起不看…… 一下…… ᵊپىشتۇ قۇرلى كورمەۋ 一下就…… ▲…… ᵊپىشتۇ 。地力之灰吹费不,地易容很,……就
ᵊپىشتىر- ᵊپىش- I 、 II 的 ,割阉②态动使 。丸睾去,骟
پىشتىرگىز- ᵊپىشتىر- 。态动使的
ᵊپىشتىرت- ᵊپىشتىر- 。态动使的
ᵊپىشتىرتتىر- ᵊپىشتىرت- 。态动使的
ᵊپىشتىرىل- ᵊپىشتىر- 。态动被的
ᵊپىشۇ ᵊپىش- 。式定不的 I 、 II
ᵊپىشۇلى 的成裁,的好裁〈形〉 :ᵊپىشۇلى كيىم 。服衣的好裁
ᵊپىشۇشى 口牲骟 ② 缝裁,匠裁剪 ①〈名〉 。者
ᵊپىشىلـ ᵊپىش- I 、 II 。态动被的
ᵊپىشىلتـ ᵊپىشىل- 。态动使的
ᵊپىشىم 。式样剪裁〈名〉
ᵊپىشىن ,材身,态体;容面,孔面,貌相〈名〉 段身:پىشىننەن قاراعاندا اعايىندى وقسايدى 从 。兄弟是象看相长(的们他)
پىشىندەـ 。摹描;琢雕,塑雕,造塑〈动〉
پىشىندەل- پىشىندەـ 。态动被的
پىشىندەلگىز- پىشىندەل- 。态动使的
پىشىندەلتـ پىشىندەل- 。态动使的
پىشىندەمە 描 ② 琢雕,象雕,象塑 ①〈名〉 。摹描,写描,绘
پىشىندەمەلى ▲ 的形象,的……象状形〈形〉 پىشىندەمەلى جازۇ 字文形象 。
پىشىندەس ,的同相样模,的样一貌相〈形〉 。的样一材身
پىشىندەت- پىشىندەـ 。态动使的
پىشىندەتكىز- پىشىندەت- 。态动使的
پىشىندەتتىر- پىشىندەت- 。态动使的
پىشىندەۋ پىشىندەـ 。式定不的
ᵊپىشىندى 看好材身,的匀均格体 ①〈形〉 :ᵊپىشىندى جىگىت 的亮漂,的正端态体,的

象貌容，的……象相长 ② 子伙小的正端材身相长 ايەل پىشىندى：的……象材身，的……。的形定，的形成 ③ 的似人女象。词名象抽的 پىشىندىلىك

پىشىنسىز（形）① 亮漂不，的看难（材身）不，的形定有没 ② 的匀均不格体；的陋丑，的。碳形定无 كومىر پىشىنسىز：的形成太不，的看难较比（相长）（形）پىشىنسىزدەۋ。的些丑得显，的匀均太不格体，的亮漂。词名象抽的 پىشىنسىزدىك

پىشىس- پىش- Ⅰ、Ⅱ 态互交的。

ر 母字个一十二第的中表母字文克萨哈 。

رابادا 见 رابات.

راباي 〈名〉状症；貌面，现表 。

رابايدا 〈副〉少很，时有，而偶 。

رابايسز 〈形〉①特 大别 / اۆنزىن رابايسز ۋلكەن 的：رابايسز 分过 ；的般一不，的别 ②的大大得张嘴把 اشۋ 的巧灵不，的重笨 ：رابايسز جاسالعان ساندىق 做得重笨的箱子 ③ 身的大高壮粗 رابايسز دەنە 的大高，的壮粗 。体

رابايسزدىق رابايسز 的 。词名象抽

رابات 〈名〉区郊，郊市〔旧〕 。

رابىي 〈名〉主真，主世创〔宗〕〔阿〕 。

رادار 〈名〉达雷 。

رادي 〈名〉镭〔化〕：رادىەن ەمدەۋ 。法疗镭

راديياتور 〈名〉①却冷，片却冷，器热散〔技〕 ③片气暖，器热放〔建〕③管；体射辐〔物〕 。器射辐

راديياتسيا 〈名〉射辐〔理〕(能)：كۇن راديياتسياسى 日光射辐(射辐阳太) 。

راديكال Ⅰ 〈名〉①派进激 ②子分进激 。

راديكال Ⅱ 〈名〉①(√)号根〔数〕，数根；团子原，根，基〔化〕 ③根，式根 。

راديكالدى 〈形〉的幂等，的根〔数〕 。

راديكاليزم 义主进激 ②为行进激 。

رادىو 〈名〉①电射，电线无 ②电射，电线无(机收接)音收 ③(机收接)机 ▲رادىو جۇلدىز 播广电线无 。星电射〔天〕

راديوابپارات 〈名〉置装电线无，机电线无 。

راديوگازەت 〈名〉①闻新播广 ②目节播广 。报

راديوگراممما 〈名〉报电，报电线无：رادىو گراممما جولداۋ 发报电 。

رادىوٴدۇربى 〈名〉射电远望镜 。

رادىوەلەمەنت 〈名〉射放〔化〕素元性 。

رادىوجيىلىك 〈名〉电线无频率 。

رادىوجۇرنال 〈名〉电线无杂志 。

رادىوكومپاس 〈名〉电线无罗盘 。

رادىوقابىلداعىش 〈名〉收接，机音收器 。

رادىولامپا 〈名〉电空真，管子电管 。

رادىولاندىر- 〈动〉电线无化 。

رادىولاندىرۋ رادىولاندىر- 的定不式 。

رادىولوگيا 〈名〉射辐用应，学射放学 。

رادىولوكاتور 〈名〉达雷，达雷，机线无电定 。器测探线无，器位

راديومايياك 指电线无，台航导电线无 〈名〉标 。

راديومەتر 〈名〉射辐，表射辐计 。

راديومۇنارا 〈名〉塔电线无 。

راديوپروگراممما 〈名〉目节播广电线无 。

راديوپروجەكتور 〈名〉无向定锐；灯照探达雷 。台射发电线

راديوسيگنال 〈名〉号讯电线无 。

راديوسكوپ 〈名〉镜射放〔物〕 。

راديوستانسيا 〈名〉台电播广，台电线无 。

راديوستۇديا 〈名〉室音播电线无 。

راديوتارانقش 〈名〉器射发电线无 。

راديوتەاتر 〈名〉院剧播广 。

راديوتەلەگراف 〈名〉①电线无②报电线无局报 。

راديوتەلەمەحانيكا 〈名〉学械机控摇电线无 。

راديوتەلەسكوپ 〈名〉镜远望电线无 。

راديوتەلەفون 〈名〉话电线无 。

راديوتەحنيك 〈名〉员术技电线无 。

راديوتەحنيكا 〈名〉程工电线无 。

راديوتولقىن 〈名〉波电线无〔物〕 。

رادیوتوراپ 网播广〈名〉。
رادیست 话电线无;员务报电线无 ①〈名〉兵电线无〔军〕② 员务。
رادیۇس 〈名〉径半〔数〕: شەڭبەردىڭ رادیۇسى 径半的圆 / شاردىڭ رادیۇسى 径半的球 / اتومدىق رادیۇس 径半子原。
رازمەر 。格规,码尺,寸尺;短长,小大〈名〉
رازى 〈名〉① 满,意满,足知,足满: جۇرت وعان رازى. 的意满是他对众群,愿甘,意愿 ③ 。的意满是他对众群 愿甘 愿情: حالىق ءۇشىن قۇربان بولۇعا رازى ▲ 命生的己自牲牺民人为,意满①رازى بولۇ 。同赞,意同 ② 足意满心
رازىلا- 〈动〉兴高使;足意满心使,意满使: رازىلاپ جولعا سالۇ 使(他)走地意满。
رازىلان- رازىلا- 。态身反的
رازىلاۋ رازىلا- 的式定不。
رازىلىق ①رازى 的词名象抽的意满②,心,足满,意满,意愿,意同③ 足意满。
رازى-حوش 〈名〉: 足知,足满,意满 رازى-حوش بولۇ 心满意足。
راي 〈名〉① 绪情,情心;情表: سۇڭق راي 待相情热 / جىلى راي بەرۇ 待对漠冷 式的词动〔语〕③ 态状,况状(的气天)② ▲ اۋا رايى 气天,候气 ▲ اشىق راي 陈〔语〕▲ 式令命〔语〕راي بۇيرىق ▲ 式陈直,式述 كۇن رايى 天气,气候 ▲ رايىنان قايتۇ 回转心 ▲ 悟悔,意 تۇيىق راي〔语〕式定不 ▲ شارتتى راي 。式件条〔语〕
رايكوم 〈名〉(رايوندىق كومیتەت 写缩的)区会委。
رايقان 见 رايحان.
رايلان- 〈动〉① 显和;柔温得显,祥慈得显: شەشەسى بالاسىنا رايلانا قاراپ وتىر. 色悦颜和,亲可得变 ② 。子孩的己自着望祥慈亲母 ونىڭ بەتىنە قان جۇگىرىپ رايلانا باستاپتى. 发焕光容;看好得变,亮漂满光红得变在现他了面。
رايلانۇ رايلان- 的式定不。
رايلاس- 言,和讲;处相睦和,解和,好和〈动〉好和 رايلاسىپ بۇرىنعىداي تاتۇ بولۇ 归于好:。初如
رايلاستىر- ① رايلاس- 调,解调②态动使的。解劝,停
رايلاسۇ رايلاس- 的式定不。
رايلى 的畅舒情心,的活快,的快愉 ①〈形〉。的貌美,的丽美,的看好,的目悦 ②
رايون 〈名〉域区,区地,区: اق رايون 区白 / شەكارا رايون 区地境边。
رايوندىق 〈形〉的级一区,的区: رايوندىق ۇكىمەت 府政区。
رايسىز 不闷闷,的活快不,的佳不情心〈形〉。的沉消,的懒意灰心,的乐
رايسىزدىق رايسىز 的名象抽词。
رايحان 〈名〉① ▲ 名人(性女)③ 素紫〔植〕 رايحان جالبىز 薷香〔植〕。
رايحانگۇل 〈名〉苏紫〔植〕。
رايىس I 领,领首 ② 官查检〔宗〕①〈名〉。袖
رايىس II :乐享,受享,服舒;福幸[阿]〈名〉 رايىس ۇستىندەگى ءۇي 庭家的活生福幸着过 / جانى رايىس تابۇ 福幸到感。
راك I 癌 راك اۇرۋى 癌〔医〕〔名〕:瘤毒,癌 / راككا اينالۇ 变癌 / 症。
راك II 虾〔动〕〔名〕。
راكاعات 。礼顶(时孜玛乃做)〔宗〕[阿]〈名〉
راكەتا ,弹号信〔军〕② 火焰,花起 ①〈名〉。箭火 ③ 弹明照
راكەتالىق 箭火〈形〉的箭火: راكەتالىق اسكەر 部队 / راكەتالىق قارۋ 器武箭火。
راقايلاس- :力协心同,致一结团〈动〉 مىندەتتى راقايلاسىپ ورىندالۇ 任成完力协心同。务
راقايلاستىر- راقايلاس- 的态动使。
راقايلاسۇ راقايلاس- 的式定不。
راقات :福享;乐享,适舒,服舒 ①〈名〉 راقاتتى دا، جاپانى دا بىرگە كورۇ 苦共甘同 ② ③ 乐快的活生 ءومىرىڭ راقاتى :感快,乐快 快到感;服舒到感 ▲ راقات تابۇ 息稍(令口) ▲ 受享,乐享,福享,乐 ▲ مەيمانات بولماي راقات

بولماس. 【谚】甜上甜得难，苦中苦受不

راقاتتان- 〈动〉① 享；适舒到感，服舒到感 ② 觉睡地服服舒舒：راقاتتانىپ ۋيقتاۋ 受享，乐享，福 ئان ەستىپ راقاتتانۋ 乐快到得，乐快到感：怡神旷心曲歌赏欣

راقاتتاندىر- راقاتتان- 的使动态。

راقاتتانۋ راقاتتان- 的不定式。

راقاتتى 〈形〉乐快；的乐安，的适舒，的服舒 房的适舒 ئۇي راقاتتى 的意惬，的快愉，的 راقاتتى ئومىر 愉快的生活。

راقاتتىق 〈名〉① 逸安，乐享，适舒，服舒 ② 感快，乐快，快愉。

راقمەت 〈名〉忱谢，意谢，谢感：نيەتتىگزگە راقمەت. 谢意心的你谢谢。▲ راقمەت ايتۋ (دەۋ) 谢道，谢致，谢感。

راقىم 〈名〉仁 ①同，情同；心悲慈，爱慈，兹仁 心善；心情 باسقالارعا راقىمى جوق جان 对别人没有慈心 ② 恩，惠恩，赐恩：典恩 قۇدايدىڭ راقىمى 主真的恩赐 ③ 人名（性男）▲ راقىم ەتۋ (قىلۋ، كورسەتۋ) 悯怜，恕宽，惠恩施，悲慈发，心善发。

راقىمدى 〈形〉①仁 大宽，的待厚 ② 的心悯怜有富，的心情同有富，的爱慈，的悲慈，的慈仁 的恕宽，的。

راقىمدىلىق راقىمدى 的词名象抽。

راقىمسىز 〈形〉残，的忍残，的酷冷，的情无 راقىمسىز ەزگى 的肠心石铁，的肠心黑；的酷击打的情无 / راقىمسىز سوققى 迫压的酷残。

راقىمسىزدىق راقىمسىز 的词名象抽。

راقىم-شاپاعات 〈名〉情同；情恩，惠恩，赐恩 心悯怜：راقىم-شاپاعات ەتپەۋ 不恩施心。

راقىمشىل 见 راقىمدى.

راقىمشىلدىق راقىمشىل 的词名象抽。

راما 〈名〉框：تەرەزە راماسى 窗框。

رامازان 〈名〉①[阿]（的历教兰斯伊）月九，月斋：رامازان ايى 月九的历教兰斯伊 ② 名人（性男）。

رامات 〈名〉税头户，种一的税杂捐苛。

رامبۇلە 〈名〉羊毛细。

رامكا 〈名〉框小：子框 سۋرەت رامكاسى 像框。

رامكالا- 〈动〉装；里框在放（等画、片照把）

بولماس. 【谚】甜上甜得难，苦中苦受不

راقاتتان- 〈动〉① 享；适舒到感，服舒到感 ② 觉睡地服服舒舒：راقاتتانىپ ۋيقتاۋ 受享，乐享，福 ئان ەستىپ راقاتتانۋ 乐快到得，乐快到感：怡神旷心曲歌赏欣

راقاتتاندىر- راقاتتان- 的使动态。

راقاتتانۋ راقاتتان- 的不定式。

راقاتتى 〈形〉乐快；的乐安，的适舒，的服舒 房的适舒 ئۇي راقاتتى 的意惬，的快愉，的 راقاتتى ئومىر 愉快的生活。

راقاتتىق 〈名〉① 逸安，乐享，适舒，服舒 ② 感快，乐快，快愉。

راقمەت 〈名〉忱谢，意谢，谢感：نيەتتىگزگە راقمەت. 谢意心的你谢谢。▲ راقمەت ايتۋ (دەۋ) 谢道，谢致，谢感。

راقىم 〈名〉仁 ①同，情同；心悲慈，爱慈，兹仁 心善；心情 باسقالارعا راقىمى جوق جان 对别人没有慈心 ② 恩，惠恩，赐恩：典恩 قۇدايدىڭ راقىمى 主真的恩赐 ③ 人名（性男）▲ راقىم ەتۋ (قىلۋ، كورسەتۋ) 悯怜，恕宽，惠恩施，悲慈发，心善发。

راقىمدى 〈形〉①仁 大宽，的待厚 ② 的心悯怜有富，的心情同有富，的爱慈，的悲慈，的慈仁 的恕宽，的。

راقىمدىلىق راقىمدى 的词名象抽。

راقىمسىز 〈形〉残，的忍残，的酷冷，的情无 راقىمسىز ەزگى 的肠心石铁，的肠心黑；的酷击打的情无 / راقىمسىز سوققى 迫压的酷残。

راقىمسىزدىق راقىمسىز 的词名象抽。

راقىم-شاپاعات 〈名〉情同；情恩，惠恩，赐恩 心悯怜：راقىم-شاپاعات ەتپەۋ 不恩施心。

راقىمشىل 见 راقىمدى.

راقىمشىلدىق راقىمشىل 的词名象抽。

راما 〈名〉框：تەرەزە راماسى 窗框。

رامازان 〈名〉①[阿]（的历教兰斯伊）月九，月斋：رامازان ايى 月九的历教兰斯伊 ② 名人（性男）。

رامات 〈名〉税头户，种一的税杂捐苛。

رامبۇلە 〈名〉羊毛细。

رامكا 〈名〉框小：子框 سۋرەت رامكاسى 像框。

رامكالا- 〈动〉装；里框在放（等画、片照把）里框镜在：سۋرەتتى رامكالاۋ 把片像框里。

رامكالاس- رامكالا- 的态互交的。

رامكالات- رامكالا- 的态动使的。

رامكالاۋ رامكالا- 的不定式。

رامپا 〈名〉（的上台舞）灯脚，灯脚光。

راڭ 〈名〉草苔〔植〕（属）。

راڭدا- 〈动〉肥变；肥长，膘长：ات راڭداپ قالدى. 马始开长膘了。

راڭداۋ راڭدا- 的不定式。

راپايسىز 见 رابايسىز.

راپورت 〈名〉告报，报汇：قىزمەتتەن راپورت بەرۋ 工报汇作。

راس 〈名〉①真，情真；话实，话真：ونىڭ ايتقانى راس. 他说的话真是。② 真，的实真。话真是的说他：ونىڭ راس وبى وسى. 这就实真他是的事实与，的在实，的符相实真，的（前句在用词气语作），的是，是。③ 法想的实真他是就这，راس، 然诚，错不，确的：مەن ونىڭ سوزىنە قوسىلمايمىن. 同不我，的是 ▲ 的误错是在实 / راسىندا قاتە 。话的他意 اۋەلگى ئسوزىڭ راس بولسا، سوڭعى ئسوزىڭنىڭ 一后，话真是的讲句一头 وتۋىنە جاقسى. 【谚】信人有就的讲句。

راستا- 〈动〉判；相真清弄，清查；实核，实证 شىندىق ءبۇل تۋجىرىمنىڭ دۇرىس ەكەندىگىن 明：راستادى. 的确正是断判个这了实证实事。

راستال- راستا- 的态动被的。

راستاس- راستا- 的态互交的。

راستات- راستا- 的态动使的。

راستاۋ راستا- 的不定式。

راستىق ①确正，性实真 ② 词名象抽的性。

راسۋا 见 ئراسۋا.

راسشىل 〈形〉实诚；的话假说不，的话真说：راسشىل كىسى 的率直，的爽直；的实老，的（人的实诚）人的话假说不。

راسۋل 〈名〉差钦，者使〔宗〕。

راسىمەن 〈副〉在实，实确，的真。

راتسيونالدى 〈形〉③的论理唯②的理合①的理有〔数〕：راتسيونالدى سان 的分命，的法合，的（数分命）数理有。

راتسيونالدىق 性理纯，的义主性理纯〈形〉
。的
راتسيوناليزم 。论理唯〔哲〕〈名〉
راتسيوناليست 纯 ② 者论理唯〔哲〕①〈名〉
。者义主性理
راۋا 〈名〉[阿] ①，意随；可许，许允，意同
便随：نه بسته‌سه‌ڭ ده راۋا ەكەن وندا. 等，与，…
相，于等〔转〕② 。以可都么什干想你样这
…相：ئبىر باسى سان ادامعا راۋا 一个人等
。人个几好于
راۋاعاش 。黄大〔植〕〈名〉
راۋايات 劝，议建，子点，意主 ①〔波〕〈名〉
。事故，说传 ② 意主出 راۋايات ايتۇ：教说；告
راۋان 〈名〉[波] 霞：ولار تاڭ راۋانندا جولعا
شىقتى. 他 ەكشكى راۋان 晚 。了程启时明黎们
。霞
راۋاندا- 东，光曙露初，晓破，亮刚刚 ①〈动〉
。黑始开天，落日 ② 色白肚鱼出露方
راۋانداۋ راۋاندا- 。式定不的
راۋعاش 。黄大〔植〕〈名〉
راۋشان 玫；花薇蔷；(属)薇蔷 ①[波]〈名〉
明光，的亮光，的亮明〔转〕② 花季月；花瑰
光的亮明出发 راۋشان نۇر شاشۇ：的明鲜；的
▲ راۋاشان كەكىرە〔植〕项羽菊 。
راۋشانگۇل ；花瑰玫；花季月；(属)蔷薇〈名〉
花蔷薇 ▲ راۋشانگۇل تۇقىمداسى 蔷薇科 。
راۋشاندان- 烂灿辉光；亮发，光发 ①〈动〉
祖义主会社 راۋشاندانى سوتسياليستىك ەلىمىز：
勃致兴；发焕光容；发焕神精 ② 烂灿辉光国
勃：ۇرپاقتارىنىڭ ەرجەتكەنىنە راۋشاندانى
喜了满充心内她，人成大长代后到看 كوڭىلى
。悦
راۋشاندانۇ راۋشاندان- 。式定不的
راحيت 。病偻伛，病骨软，病偻佝〔医〕〈名〉
راحيتيزم 。状症的病偻佝〔医〕〈名〉
راحمان 仁，的善慈；的意如，的祥吉 ①〈形〉
男）② （雨时及）雨喜 راحمان جاڭبىر：的慈
。名人（性
راحمەتوللا 主真，悯慈的主，恩天 [阿]〈名〉
。惠慈

راشاتكى 。栅围，栏栅，笆篱〈名〉
راپات 。貌相，貌容，相长 [阿]〈名〉
راسا 。袍长（的袖肥腰窄侣僧教正）〈名〉
راسۇا 费浪，霍挥，踢糟：ادام ①[阿]〈名〉
كۇشىن راسۇا ەتپەۋ كەرەك. 不 力人费浪要
。力人费浪要不 ② 耻辱，羞辱：راسۇاسىن شعارۇ 使出丑 /
راسۇا بولۇ 丢尽面子 。
راسۇالا- 费浪，霍挥，踢糟：〈动〉①
راسۇالاپ اقشانى بەتالدى جۇمساۋ 钱把挥霍浪费
باسقالاردى راسۇا-：凌辱，地扫声名使，臭搞 ②
لاۋعا بولمايدى 不 家人辱凌能
。家人辱凌能不
راسۇالان- راسۇالا- 。态动被的
راسۇالاس- راسۇالا- 。态互交的
راسۇالات- راسۇالا- 。态动使的
راسۇالاۋ- راسۇالا- 。式定不的
راسۇالىق 费浪，霍挥，踏糟 ①〈名〉 耻 ② 羞辱，辰
。人圣，者使 [阿]〈名〉
راسۇلوللا 。俗习，惯习，俗风〈名〉
راسىم 生，的现活灵神，的象形 ①〈形〉
。的喻譬，的喻借 ② 的色绘声绘，的动
ردۇان 。车大帮带〈名〉
رەاكسيون 反 رەاكسيون كۇشتەر：的动反〈形〉
。力势动
رەاكتيۋ 。剂应反〔医〕② 剂试〔化〕①〈名〉
رەاكتيۋتى ② 的剂试；的应反〔化〕①〈形〉
。的用作反；的式气喷，的进推，的射喷〔物〕
رەاكتيۋتىك ② 的剂试；的应反〔化〕①〈形〉
。的用作反；的式气喷，的进推，的射喷〔物〕
رەاكتسيا 应反；法方应反，响反，应反〈名〉
。用作
رەاكتسيالى 。的用作反，的应反〔化〕〈形〉
رەال 在实，实真，际实，实现〈名〉：رەال ومىر-
。活生实现离脱 دەن قول ئوزۇ
رەالدى 在实，的实真，的际实，的实现〈形〉
。活生实现 رەالدى ئومىر：的
رەالدىق 实现，实现 ② 词名象抽的 ①رەال
。性实真，性
رەاليزم ② 论在实，义主实唯〔哲〕①〈名〉
。义主实写，义主实现〔文〕

ره‌اليست 〔文〕② 者论在实〔哲〕①〈名〉
。人的是求事实 ③ 者义主实写,者义主实现
ره‌اليستىك;的义主实写,的义主实现〈形〉
。的际实合切,的际实求讲
ره‌ۆكوم 〈名〉会员委命革 。
ره‌ۆماتيزم 见 ره‌ماتيزم.
ره‌ۆولۇتسيا 〈名〉命革: ەركىندىك ئۇشىن
ره‌ۆولۇتسيا جاساۋ 为自由行进而革命 。
ره‌ۆولۇتسياشىل 〈名〉家命革,者命革: 老革命家
ره‌ۆولۇتسياشىل 。
ره‌ۆولۇتسيونەر 〈名〉家命革,者命革:
ره‌داكسيا 〈名〉① 勘校,订校: ره‌داكسيا
行进 ② 订校 。员人辑编体全,部辑编
ره‌داكسيالا-〈动〉(件稿)工加,的勘校,订校;
订校 ماقالانى ره‌داكسيالاعان 编辑,辑编: 纂
过志杂辑编 جۇرنالدى ره‌داكسيالاۋ / 件稿多很
ره‌داكسيالان- ره‌داكسيالا- 。态动被的
ره‌داكسيالاس- ره‌داكسيالا- 。态互交的
ره‌داكسيالات- ره‌داكسيالا- 。态动使的
ره‌داكسيالاۋ ره‌داكسيالا- 。式定不的
ره‌داكتور 〈名〉辑编(人),校订者: باس ره‌داك-
تور 总编辑(编主) / جاۋاپتى ره‌داكتور 责任
编辑/ تەحنيكالىق ره‌داكتور 技术编辑 。
ره‌داكتورلىق 〈形〉① 编辑的订校,的辑编:
ره‌داكتورلىق كوللەگيا 会员委辑编 ②
工辑编 作: ره‌داكتورلىقپەن شۇعىلدانۋ 作工辑编 。
ره‌دكوللەگيا 〈名〉会员委辑编 。
ره‌جيم 〈名〉① 度制(治政),体政:
ده‌موكراتيالىق ره‌جيم民主制度(②食饮,活生,
确正 دۇرىس تاماقتانۋ ره‌جيمى 度制(等疗治):
③ 度制的里舍宿 جاتاق ره‌جيمى / 度制食饮的
(法律,经济的等)制度;章规: زاڭ ره‌جيمى
行进 ره‌جيمگە ۇ 制管,督监: ره‌جيمگە ۇ 度制律法
。制管
ره‌جيسسيور 〈名〉演导 。
ره‌جيسسيورلىق 〈形〉① 导演的:
ره‌جيسسيورلىق ونەر 术艺演导 ② ,作工演导
导演职业: ره‌جيسسيورلىقپەن شۇعىلدانۋ 当导
。演
ره‌زينكا 〈名〉胶橡,皮橡: ره‌زينكا ەتىك 胶
靴/ ره‌زينكا شاڧاي 鞋胶/ ره‌زينكا دوڭگەلەكتى
قول ارباى 手推胶轮车 。
ره‌زينكالا- 〈动〉上(加)胶;胶(垫) 。
ره‌زينكالاۋ ره‌زينكالا- 的 式定不 。
ره‌كورد 〈名〉(最高)记录: ره‌كورد بۇزۋ 打
破记录/ جاڭا ره‌كورد جاراتۋ 创造新记录 。
ره‌كوردتىق 〈名〉最高记录: ره‌كوردتىقتى 破打
。记录
ره‌كوردشى 〈名〉创造记录者 。
ره‌لس 〈名〉轨,道轨,钢轨: ره‌لس جاتقىزۋ 铺
轨/ ره‌لستەن شىعىپ كەتۋ 出轨 / ره‌لس جاساۋ
。轨钢制轧
ره‌لستە- 〈动〉铺轨,铺轨,钢设轨 。
ره‌لستەن- ره‌ليستە- 的 态动被 。
ره‌لستەۋ ره‌ليستە- 的 式定不 。
ره‌ماتيزم 〈名〉〔医〕风湿病: سوزبىلمالى
ره‌ماتيزم 性慢风湿病 。
ره‌ماتيزمدىك 〈形〉的性湿风: ره‌ماتيزمدىك
قاقساۋ 风湿痛 / ره‌ماتيزمدىك قىزبا 风湿热 /
ره‌ماتيزمدىك بۇىن قابىنۇى 风湿性关节炎 。
ره‌مونت 〈名〉修,维,理修: ره‌مونت زاۋۇدى 修
理厂/ ۇيدىك ره‌مونتى 房屋修理 。
ره‌مونتتا- 〈动〉修,维,理修: ەگىس سايماندارىن
ره‌مونتتاۋ 具农理修 。
ره‌مونتتال- ره‌مونتتا- 的 态动被 。
ره‌مونتتاس- ره‌مونتتا- 的 态互交 。
ره‌مونتتات- ره‌مونتتا- 的 态动使 。
ره‌مونتتاۋ ره‌مونتتا- 的 式定不 。
ره‌مونتتىق 〈形〉的理修要需,的理修:
ره‌مونتتىق زاۋۇد 厂理修 。
ره‌مونتشى 〈名〉人工理修 。
ره‌مونتشىلىق 〈名〉业理修,修维,理修:
ره‌مونتشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事业理修 。
ره‌نگەن 〈名〉①〈物〉(位单的线射琴伦)琴伦
②〔医〕光司克爱,线射琴伦: ره‌نگەنگە ۇتۇسۋ
/ 视透光司克爱 ره‌نگەن ارقىلى تۇسكەن سۇرەت
。片照光司克爱
ره‌نگەنشى 〈名〉大光司克爱,家学光司克爱
。夫
ره‌نجۇ ره‌نجى- 的 式定不 。

ره‌نجى- 〈动〉不见，怨抱，怨埋，气生，意满
怪：جوق نارسه‌گه ره‌نجۇ 动不动气生就 / ول
ساعان ره‌نجمه‌يدى. 他你怨埋会不。
ره‌نجىگىش 〈形〉爱，的怨抱好，的气生易容
。的扭别闹
ره‌نجىس-① ره‌نجى- 的态互交②，纷纠闹
。怪见相互；扭别闹
ره‌نجىت- ① ره‌نجى- 的态动使②，心伤得
罪：ونى ره‌نجىتمپ الما. 他罪得别（你）。
ره‌نجىتتىر- ره‌نجىت- 的态动使。
ره‌نتگه‌ن 见 ره‌نگه‌ن.
ره‌نش 〈名〉①心，恼，怒气；气生，怨①
。快不，心痛，心伤②满不，气怨
ره‌نشسز〈形〉①的兴兴高高，的快快痛痛，
的气怨有没②的乐欢，的快欢，的畅舒情心
。的言怨有没
ره‌نشسزدك ره‌نشسز 的名象抽。词
ره‌نشتى 〈形〉①的快愉不，的兴高不闷闷，
的兴扫；的乐不从：بولمه‌دەن ره‌نشتى شقتى
气怨，的气怨有；的气生②去离悻悻室公办
的腹满：ره‌نشتى ٴسوز 言怨。
ره‌نشتىلىك ره‌نشتى 的名象抽。词
ره‌ڭ 〈名〉①颜容；色气，色脸：ره‌ڭى ناشار
情：ره‌ڭىن به‌رمه‌يتىن جىلقى 表②看难色脸
调色，泽色；彩色，色颜，色③马的漂掉不
قىزىل ره‌ڭ 红颜色 / ره‌ڭى ٴوشۇ 退色 / ره‌ڭى
اشىق 鲜泽色明▲ ره‌ڭىنڭ بۇلاعىسى كوز，
ماقالدىڭ بۇلاعى ٴسوز.【谚】色泉在眼于，
。言自出源之语谚
ره‌ڭده- 〈动〉染涂，色着，色染，色上：كوك
بويا‌ۋمه‌ن ره‌ڭده‌ۋ 上蓝颜色。
ره‌ڭده‌ل- ره‌ڭده- 的态动被。
ره‌ڭده‌ن- ①色上，色吃②态身反的 ره‌ڭده-
好得显，发焕光容，润红色脸，来起好色气③
。看
ره‌ڭده‌س 〈形〉①的同相貌相，的似相貌面：
同相色颜②人的似相貌面 كىسى ره‌ڭده‌س
的同相色颜：ره‌ڭده‌س بارقىت 的色颜相同，的
：的样同，的样一，的似相③绒芯灯
ساقال-مۇرتى ره‌ڭده‌س 的似相须胡。

ره‌ڭدى 〈形〉①美，的美，的亮漂，的看好色气
肥膘②子伙小的亮漂 جىگىت ره‌ڭدى 的丽：
：的亮光（色毛），的亮油（色毛），的
颜带，的色有③马红枣的亮油色毛 ات جيره‌ن
片影色彩 كينو كىسى ره‌ڭدى；的色彩，的色着，的色
：的艳鲜，的明鲜泽色④ ۇلكه‌نده‌ردىڭ كىيمى
不人纪年上。 تىم ره‌ڭدى بولىپ كه‌تسه بولمايدى
。装服的艳鲜太色颜穿能
ره‌ڭك 见 ره‌ڭ.
ره‌ڭسز 〈形〉①的白苍，的看难（色气），的
：的土如色面，的色血无面 ول اۇيرعاندىكى مه
他，系关的病生为因否是 قانتى ره‌ڭسز ه‌كه‌ن.
（色颜），的白淡，的色无②。看难常非色气的
天的色白淡 اسپان ره‌ڭسز：的素淡，的淡暗
空 / ره‌ڭسز كينو 影电白黑。
ره‌ڭسزده‌ن- 〈动〉变血无面得变，白苍得变①
变（泽色），色掉，色退②看难色气得变，色
。淡暗得
ره‌ڭسزده‌نۇ ره‌ڭسزده‌ن- 的式定不。
ره‌ڭسزدىك ره‌ڭسز 的名象抽。词
ره‌په‌ده‌تسيا 〈名〉的戏新），习演，戏试，演排
。排彩（后最
ره‌پس 〈名〉布平纹棱。
ره‌سمي 〈形〉①的面方府政，的方官：
了传宣 ۇكىمه‌تتىڭ ره‌سمي بىته‌رىن ۇگىتته‌دى
：的式正②动活方官的府政：ره‌سمي حوجات
赛比式正 ره‌سمي جارىس 件文式正/。
ره‌سميات 〈名〉①续手：ره‌سميات وته‌ۇ 手办
结 ②式仪〔口〕：توي ره‌سميانى ايقتادى. 续
：场过；子样；面门③。了束结式仪婚
。已而面门装了为 ٴۇشىن عانا
ره‌سميلىك ره‌سمي 的名象抽。词
ره‌سپۇبليكا：体政和共，国和共〈名〉
。国和共盟加 بىرلەسكه‌ن ره‌سپۇبليكا
ره‌سپۇبليكالىق〈形〉：的体政和共，的国和共
。旗国和共 تۇ ره‌سپۇبليكالىق
ره‌ستوران 〈名〉。厅餐，馆饭
ره‌ستوراندات- 〈动〉。厅餐去常，馆饭下常
ره‌ستوراندات- 的态动使。式定不
ره‌سىم：例惯；矩规；俗风，俗习，惯习〈名〉

بۇل ارادا ونداي رەسىم جوق. 此习种这有没地此
惯为成) 俗习为成 قالۇ بولىپ رەسىم / 惯
。(例
رەت I 〈名〉 ①序秩,序次,序顺 رەتىمەن: 序秩,序次,序顺 ②坐序顺按 首 رەت بىرىنشى: 回,次 ③(次一第)次 原 رەت ئاتومدىق: 列排,列,行 شابۇلعا: 性能可;件条,机时,会机 ④列排子 ئوتۇدىك رەتى كەلدى. 了到经已机时的攻进 。了好理整,着归,拢归,拾收 ①〈动〉 **رەتتە-** 由理 ⑥路门个找 رەتىن تابۇ: 路门,法办⑤ ئۇيدى رەتتاپ قويدى (他)把(他)了好拾收子屋 ئۇزاۋدىك رەتى بولماي: 据根,实口,口借 وتىر. ▲ كوپ رەتتە 。由理的钱要有没 作当 , …… 为作 رەتتىندە ▲ 常通,往往,次 ……: بۇل جۇمىستى ساياسي مىندەت رەتتىندە 任治政项一作当要事件这把 ورىنداۋ كەرەك. 。成完去务;好拾收,好着归 رەتكە كەلترۇ ▲ 好顿整 رەت سان ▲ 整调,顿整 رەتكە سالۇ 。词数序顺〔语〕
رەت II 〈名〉 ①脸 جاقىننان: 颜容,容面,色 بەرى ونىڭ رەتى جاقسى. 好色脸的他来近 。好色脸的他来近 ②情膘(的畜牲) قويلاردىڭ رەتى جاقسى 。好不情膘的群羊 ەمەس.
رەت-رەتىمەن 〈副〉条有;地序顺有;地序次有 **رەتسىز** 〈形〉①无序顺按不,的序秩无,的序次无 ②了去进就序次 ,的乱凌,的乱紊,的理条无 ③张纸了满堆地乱凌上 旧破 رەتسىز كىيىم-كەشەك: 的子样象不;的陋 كىيىمدى: 的齐整不,的洁整不 ④服衣的 وسىنداي دا رەتسىز كىينگەن بار ما? 衣 悴憔,的看难色面 ⑤?吗的洁整不此如得穿 ونىڭ ئۇرعاننان بەرى ئوڭى: 的瘦肌黄面,的 قاتتى رەتسىز. 。看难常非得显色脸的他后病 بىيىل مالدىڭ ئبارى دە: 的好不情膘,的弱瘦 ⑥ رەتسىز. 合不 ⑦。好不遍普情膘的畜牲年今
رەتسىزدەن- 〈动〉①乱杂,乱凌,乱紊 。的当应不,的当妥不,的适合不,的境环变 ②
رەتسىزدەنۇ رەتسىزدەن- 。式定不的
رەتسىزدىك رەتسىز 。词名象抽的
رەتتە- 〈动〉 ①理整,着归,拢归,拾收 ئۇيدى رەتتاپ قويدى (他)了好拾收子屋把 ②作工党整 جۇمىسى رەتتەۋ 。整调,顿整
رەتتەگىش 〈名〉器整调,器节调 。
رەتتەل- ①رەتتە- 拾收,好理整 ②态动被的 。轨正上走,绪就顿整 ③好着归,好
رەتتەن- ①رەتتە- ,转好 (色气) ②态身反的 。膘长,膘上 ③胖发(始开)
رەتتەڭكىرە- 〈动〉 ②理整加略,拾收加稍 ①。整调加稍,顿整微略
رەتتەڭكىرەت- رەتتەڭكىرە- 。态动使的
رەتتەڭكىرەۋ رەتتەڭكىرە- 。式定不的
رەتتەس- رەتتە- 。态互交的
رەتتەستىر- رەتتەس- 。态动使的
رەتتەت- رەتتە- 。态动使的
رەتتەۋ رەتتە- 。式定不的
رەتتەۋشى 〈名〉 ①人理整 ②治整,者顿整 。者整调;者
رەتتى 〈名〉 ①序顺按,的序秩有,的序次有 。整,的齐整;的条有井井,的紊不条有;的行进肥膘,的肥膘 ③的康健,的看好色气 ②的洁 。的宜适,的当妥,的适合 ④的壮体
رەتتىك 〈形〉序顺,的列序,的次依,的序次 。词数序〔语〕 ▲ 的 رەتتىك سان ەسىم
رەتتىلىك رەتتى 。词名象抽的
رەفلەكس 〈名〉运射反;(用作)射反〔理生〕 。射反件条 ▲ 动 شارتتى رەفلەكس
رەفلەكتور 〈名〉反,镜射反;镜远望射反 ①。器射反 ②镜光
رەفورما 〈名〉良改,新革,革改 جەر رەفورما-سى: 革改地土 。
رەفورمالا 〈动〉良改,新革,革改 ردەفورمالاۋ: 革改地土行进 。
رەفورمالان- ①رەفورمالا- 到得 ②态动被的

。良改到得，新革到得，革改
ره‌فورمالاؤ ره‌فورمالا- 。式定不的
ره‌فورماتور 。家革改，者革改〈名〉
ره‌فورماتسيا 教宗(的欧西纪世16)〔史〕〈名〉。(动运)革改
ره‌فورماشي 。者新革，家革改，者革改〈名〉
ره‌فورماشىل ，的革改倡提〈形〉
ره‌فورماشىلدىق 。义主良改〈名〉
ره‌فورميزم 。义主良改〈名〉
ره‌فورميست 。者义主良改〈名〉
ريا 。饰矫；义假情虚，伪虚，善伪〈名〉
ريالى 矫，的义假情虚，的伪虚，的善伪〈形〉。的饰
رياسز ，的率直；的邪无真天，的真天〈形〉
رياسزدىق 。词名象抽的 رياسز
رياشىل 。的善伪，的猾狡，的装伪于善〈形〉
ريزا ①〈名〉足知，足满，意满：ول سزگه ريزا. 他很您意满。② 意愿：愿情，愿甘，意愿 قۇربانىققا ريزا بولۇ ① ريزا 牲牺愿甘▲，意满，意向方，舵 ③ 用作头带 باستاماشلىق رول 用效。舵掌 رول ۇستاۋ：把(的车行自)，盘用作挥发，的用作有，的用作起〈形〉
رولدى 。的用作起中众群在رولدى：的没；的用作有没，的用作起不〈形〉
رولسز 。的响影有
رولشى 。员舵操，人的舵掌，手舵〈名〉
روم 性烈种…的作蔗甘)酒木罗，酒糖〈名〉(酒)。
رومان 小史历 رومان رىحي：说小篇长〈名〉。说
رومانيست ②家作说小篇长，家说小 ①〈名〉。家学言语系语丁拉
رومانس ②曲歌情抒，曲歌漫浪〔音〕①〈名〉。诗情抒〔文〕
رومانيزم 。义主想理；义主漫浪〈名〉
رومانتيك 作义主漫浪；者义主漫浪 ①〈名〉想理，人的化想理境心，人的想理于偏 ②家。者义主
ره‌فورمالاؤ ره‌فورمالا- 。式定不的
ره‌فورماتور 。家革改，者革改〈名〉
ره‌فورماتسيا 教宗(的欧西纪世16)〔史〕〈名〉。(动运)革改
ره‌فورماشي 。者新革，家革改，者革改〈名〉
ره‌فورماشىل ，的革改倡提〈形〉
ره‌فورماشىلدىق 。义主良改〈名〉
ره‌فورميزم 。义主良改〈名〉
ره‌فورميست 。者义主良改〈名〉
ريا 。饰矫；义假情虚，伪虚，善伪〈名〉
ريالى 矫，的义假情虚，的伪虚，的善伪〈形〉。的饰
رياسز ，的率直；的邪无真天，的真天〈形〉：的腹置心推，的公布诚开；的率坦 بالالىق شاق 天真的童的代时年。
رياسزدىق 。词名象抽的 رياسز
رياشىل 。的善伪，的猾狡，的装伪于善〈形〉
ريزا ①〈名〉足知，足满，意满：ول سزگه ريزا. 他很您意满。② 意愿：愿情，愿甘，意愿：قۇربانىققا ريزا بولۇ ① ريزا 牲牺愿甘▲，意满，意向方，舵 ③ 用作头带 باستاماشلىق رول 用效。舵掌 رول ۇستاۋ：把(的车行自)，盘用作挥发，的用作有，的用作起〈形〉
رولدى 。的用作起中众群在رولدى：的没；的用作有没，的用作起不〈形〉
رولسز 。的响影有
رولشى 。员舵操，人的舵掌，手舵〈名〉
روم 性烈种…的作蔗甘)酒木罗，酒糖〈名〉(酒)。
رومان 小史历 رومان رىحي：说小篇长〈名〉。说
رومانيست ②家作说小篇长，家说小 ①〈名〉。家学言语系语丁拉
رومانس ②曲歌情抒，曲歌漫浪〔音〕①〈名〉。诗情抒〔文〕
رومانيزم 。义主想理；义主漫浪〈名〉
رومانتيك 作义主漫浪；者义主漫浪 ①〈名〉想理，人的化想理境心，人的想理于偏 ②家。者义主
روگاتكا 。弓弹〈名〉
رودانيد 。物化氰硫〔化〕〈名〉
رودي 。铑〔化〕〈名〉
رودونيت 。石辉薇蔷〔矿〕〈名〉
روزا 。花瑰玫〔口〕〔植〕〈名〉
روزاگۇل 。花瑰玫〈名〉
رويال 。琴钢大〈名〉
رويالىست 。者义主主君，子分党皇保〈名〉
رول 〈名〉①色角：جاعمدى رول 正面角色 / رولىن الۇ 表演(饰)色角 ②，益效，用作：باستاماشلىق رول 带头用作 ③ 用效，舵 رول ۇستاۋ：把(的车行自)，盘用作挥发，的用作有，的用作起〈形〉
رولدى 。的用作起中众群在رولدى：的没；的用作有没，的用作起不〈形〉
رولسز 。的响影有
رولشى 。员舵操，人的舵掌，手舵〈名〉
روم 性烈种…的作蔗甘)酒木罗，酒糖〈名〉(酒)。
رومان 小史历 رومان رىحي：说小篇长〈名〉。说
رومانيست ②家作说小篇长，家说小 ①〈名〉。家学言语系语丁拉
رومانس ②曲歌情抒，曲歌漫浪〔音〕①〈名〉。诗情抒〔文〕
رومانيزم 。义主想理；义主漫浪〈名〉
رومانتيك 作义主漫浪；者义主漫浪 ①〈名〉想理，人的化想理境心，人的想理于偏 ②家。者义主
ريزا ①〈名〉足知，足满，意满：ول سزگه ريزا. 他很您意满。② 意愿：愿情，愿甘，意愿：قۇربانىققا ريزا بولۇ ① ريزا 牲牺愿甘▲，意满，意向方，舵 ③ 用作头带 باستاماشلىق رول 用效。舵掌 رول ۇستاۋ：把(的车行自)，盘用作挥发，的用作有，的用作起〈形〉
رولدى 。的用作起中众群在رولدى：的没；的用作有没，的用作起不〈形〉
رولسز 。的响影有
رولشى 。员舵操，人的舵掌，手舵〈名〉
روم 性烈种…的作蔗甘)酒木罗，酒糖〈名〉(酒)。
رومان 小史历 رومان رىحي：说小篇长〈名〉。说
رومانيست ②家作说小篇长，家说小 ①〈名〉。家学言语系语丁拉
رومانس ②曲歌情抒，曲歌漫浪〔音〕①〈名〉。诗情抒〔文〕
رومانيزم 。义主想理；义主漫浪〈名〉
رومانتيك 作义主漫浪；者义主漫浪 ①〈名〉想理，人的化想理境心，人的想理于偏 ②家。者义主
ريزا ①〈名〉足知，足满，意满：ول سزگه ريزا. 他很您意满。② 意愿：愿情，愿甘，意愿：قۇربانىققا ريزا بولۇ ① ريزا 牲牺愿甘▲，意满，意向方，舵 ③ 用作头带 باستاماشلىق رول 用效。舵掌 رول ۇستاۋ：把(的车行自)，盘用作挥发，的用作有，的用作起〈形〉
رولدى 。的用作起中众群在رولدى：的没；的用作有没，的用作起不〈形〉
رولسز 。的响影有
رولشى 。员舵操，人的舵掌，手舵〈名〉
روم 性烈种…的作蔗甘)酒木罗，酒糖〈名〉(酒)。
رومان 小史历 رومان رىحي：说小篇长〈名〉。说
رومانيست ②家作说小篇长，家说小 ①〈名〉。家学言语系语丁拉
رومانس ②曲歌情抒，曲歌漫浪〔音〕①〈名〉。诗情抒〔文〕
رومانيزم 。义主想理；义主漫浪〈名〉
رومانتيك 作义主漫浪；者义主漫浪 ①〈名〉想理，人的化想理境心，人的想理于偏 ②家。者义主
ريتم ，律节(的乐音)；律，律韵(的诗)〈名〉部各品作术美)；律节 (的作动)；拍节，奏节。调协，和调(的
ريتمدى 奏节有，的律节有，的律韵有〈形〉。的性调协，的性和调；的性动律；的
ريتمدىك 律；性奏节，性律节，性律韵〈名〉。性调协，性和调；性动律，性
ريتميكا 律节 ②学律节，学律韵 ①〈名〉。性
ريتميكالىق 。的学律节，的学律韵〈形〉
روگاتكا 。弓弹〈名〉
رودانيد 。物化氰硫〔化〕〈名〉
رودي 。铑〔化〕〈名〉
رودونيت 。石辉薇蔷〔矿〕〈名〉
روزا 。花瑰玫〔口〕〔植〕〈名〉
روزاگۇل 。花瑰玫〈名〉
رويال 。琴钢大〈名〉
رويالىست 。者义主主君，子分党皇保〈名〉
رول 〈名〉①色角：جاعمدى رول 正面角色 / رولىن الۇ 表演(饰)色角 ②，益效，用作：باستاماشلىق رول 带头用作 ③ 用效，舵 رول ۇستاۋ：把(的车行自)，盘用作挥发，的用作有，的用作起〈形〉
رولدى 。的用作起中众群在رولدى：的没；的用作有没，的用作起不〈形〉
رولسز 。的响影有
رولشى 。员舵操，人的舵掌，手舵〈名〉
روم 性烈种…的作蔗甘)酒木罗，酒糖〈名〉(酒)。
رومان 小史历 رومان رىحي：说小篇长〈名〉。说
رومانيست ②家作说小篇长，家说小 ①〈名〉。家学言语系语丁拉
رومانس ②曲歌情抒，曲歌漫浪〔音〕①〈名〉。诗情抒〔文〕
رومانيزم 。义主想理；义主漫浪〈名〉
رومانتيك 作义主漫浪；者义主漫浪 ①〈名〉想理，人的化想理境心，人的想理于偏 ②家。者义主
ريتم ，律节(的乐音)；律，律韵(的诗)〈名〉部各品作术美)；律节 (的作动)；拍节，奏节。调协，和调(的
ريتمدى 奏节有，的律节有，的律韵有〈形〉。的性调协，的性和调；的性动律；的
ريتمدىك 律；性奏节，性律节，性律韵〈名〉。性调协，性和调；性动律，性
ريتميكا 律节 ②学律节，学律韵 ①〈名〉。性
ريتميكالىق 。的学律节，的学律韵〈形〉
روگاتكا 。弓弹〈名〉
رودانيد 。物化氰硫〔化〕〈名〉
رودي 。铑〔化〕〈名〉
رودونيت 。石辉薇蔷〔矿〕〈名〉
روزا 。花瑰玫〔口〕〔植〕〈名〉
روزاگۇل 。花瑰玫〈名〉
رويال 。琴钢大〈名〉
رويالىست 。者义主主君，子分党皇保〈名〉

رومانتيكا 〈名〉迈豪高崇；神精义主漫浪 ①。义主想理；境心的义主想理 ② 神精的

رومانتيكالى 〈形〉：的义主漫浪 ①。义主想理 ② 诗的义主漫浪 رومانتيكالى ولەك：的想幻好，的境心的情爱 ③。

رومانتيكالىق 〈形〉：的想幻好；的义主漫浪。乐音的义主漫浪 رومانتيكالىق مۇزىكا

رومب 〈名〉〔数〕形方斜，形菱。

رومبسلىق 〈名〉的形方斜，的形菱。

رومكا 〈名〉酒，杯盏：رومكا سوعىستىرۇ 碰杯/ رومكا كوتەرۇ 举杯。

روسسيا 〈名〉国俄：شار روسسيا 沙皇俄国。

روسسيالىق 〈形〉的斯罗俄；的国俄。

روتا 〈名〉〔军〕（的兵克坦、兵工、兵步指）连。

روتانگ 〈名〉〔植〕藤黄。

رۇ 〈名〉族部，落部：سزدەر قايسى رۇدان بولاسىزدار؟ ▲你是属于哪个部落的？

رۇباسى 目头落部。

رۇبايات 〔阿〕〔名〕诗行四。

رۇبين 〈名〉〔矿〕石宝红。

رۇبل 〈名〉布卢比（称名币货斯罗俄）。

رۇدا 〈名〉岩矿，石矿，矿：تەمىر رۇداسى 铁矿石。

رۇدالى 〈形〉的石矿，的富丰产矿。

رۇدينيك 〈名〉山矿，井矿。

رۇلاس 〈形〉的族部个一同，的落部个一同。

رۇلاستىق 词名象抽的 رۇلاس。

رۇلەتكا 〈名〉尺卷。

رۇلى 〈形〉的族部，的落部：ەكى رۇلى ەل 大力势落部；的多员成落部 ②人的落部个两的。

رۇلىق 〈形〉的法宗，的族宗；的族部，的落部：رۇلىق قوعام 法宗社会 / رۇلىق ۇتارتىپ 法宗度制。

رۇمبا 〈名〉舞巴伦。

رۇمىن 〈名〉人亚尼马罗。

رۇنيكالىق： رۇنيكالىق جازۇ 如尼文。

رۇپيا 〈名〉比卢（称名币货的国等坦斯基巴、度印）。

رۇسىز 〈形〉的少数人落部；的内之落部本在不。

رۇسىزدىق 词名象抽的 رۇسىز。

رۇتيل 〈名〉〔矿〕石红金。

رۇح 〈名〉①魂灵〔宗〕②神精；绪情；灵心：كوممۇنيستىك رۇح 共产主义神精 / كوتەرىڭكى رۇح 高昂情绪 ▲ رۇح ۇتۇسۇ 情绪低落，沮丧，气泄，采打精无，沉消气。

رۇحانى 〈形〉的心内；的上神精；的上灵心：رۇحانى بايلىق 富财神精 / رۇحانى ازاپ 心灵苦痛的上。

رۇحى 见 رۇحانى.

رۇحسىز 〈形〉的采打精无，的沉消志意。

رۇحسىزدان- 〈动〉采打精无，沉消，落低绪情，振不糜萎，来起。

رۇحسىزداندىر- رۇحسىزدان- 的使动态。

رۇحسىزدانۇ رۇحسىزدان- 的不定式。

رۇحتان- 〈动〉发风气意，来起作振，奋振，奋感。

رۇحتاندىر- ①رۇحتان- 的使动态 ②励勉，励激，励鼓，舞鼓。

رۇحتانۇ رۇحتان- 的不定式。

رۇحتى 〈形〉的发风气意，的盛旺力精，的勃勃气朝，的神精有。

رۇشىل 〈形〉的益利落部护维，的强念观落部。

رۇشىلدىق ①رۇشىل 的词名象抽 ②观落部。义主族家；识意落部，念。

رۇحسات 见 رۇقسات.

رۇقسات 〈名〉许准，可许，许允：كىرۇگە رۇقسات جوق 内入止禁 / رۇقسات سۇراۋ 请假/ رۇقسات الۋ 可许到得。

رۇقساتسىز 〈形〉的可许不，的许谁不，的许准不经未：رۇقساتسىز كەتۋ 假请没；的假请经未。走自擅。

رىزىق 见 ريزىق.

س 母字个二十二第的中表母字文克萨哈。

سابا Ⅰ〈名〉①囊皮(多数羊)奶马或奶酸盛于用的皮动搅拌酒的中囊皮入盛奶马把里囊皮;床河〔转〕②子奶的中囊皮动搅 / ساباعا قىمىز قۇيۇ ▲ ساباسىنان اسۇ ①床河出溢(水) ▲ ساباسىنا ئۆسۈ 来下静冷 ▲ ساباسىنان اسۇ 过(为行) ② 床河出溢水。 وزەننىڭ سۇى ساباسىنان اسىپ كەتتى。 ▲ بەس بيەنىڭ ساباسىندای 平水,准水 ▲ ساباسىنان اسۇ 过(为行) ② 床河出溢(水) ① 来下静冷 ▲ ساباسىنا ئۆسۈ 线界出超;火 ▲ ساباسىنان اسۇ 过(为行) ② 床河出溢(水) ① 来下静冷 ▲ ساباسىنا ئۆسۈ 线界出超;火

谊情学同，系关学同。

ساباقتاستىر- ساباقتاس- Ⅲ 态动使的。

ساباقتات- ساباقتا- 态动使的。

ساباقتاتقىز- ساباقتات- 态动使的。

ساباقتاۋ ساباقتا- 式定不的。

ساباقتاۋلى 〈形〉的线带，的线纫，的线穿。

ساباقتى ①〈形〉：的杆有，的茎带，的茎有 ②草的茎多 كوپ ساباقتى ئۇشوپ 着纫，的线带 ▲针的线带 ساباقتى ينه ساباقتىسى：的线 ەتسىتىك〔语〕及词动物 ▲ ساباقتى ينه ساتىمەن 耳〔植〕 ساباقتى مۇك ▲手应心得纫缝愿祝蕨。

ساباقتىق ②的程课，的课功 ①〈形〉得值 的训教取吸。

ساباقشا 〈名〉茎小。

سابال- سابا- Ⅱ 态动被的。

سابالا- Ⅰ〈动〉：里囊皮入倒，盛囊皮用 قىمىزدى سابالاپ اكەلۋ 运酒奶马上盛囊皮用来。

سابالا- Ⅱ〈动〉①：打抽地住不，打地续连 ول اتىن سابالاپ شاۋىپ كەلدى. 鞭加马快他，飞 كەپتەر：动抖频频，打拍频频②。来而奔 قاناتىن سابالاپ ۇشىپ كەتتى. 翅着打拍子鸽了走飞膀。/ ئبىر ۇلكەن بالىق قۇيرىعىمەن مۇز سابالاپ ۇزاق تۇلادى. 巴尾用地住不鱼大条一，注倾(雨)③。间时长好了扎挣，冰着打拍雨大：جاڭبىر سابالاپ قۇيىپ تۇر. 下而盆倾注倾。

سابالاق 〈形〉毛长；的乱蓬发毛，的松蓬发毛的：▲狗的巴尾毛长 ئىت سابالاق قۇيرىق 猴丝金〔动〕 سابالاق مايمىل。

سابالاقتان- 〈动〉--在卷，起--在织交（毛）起。

سابالاقتانۋ سابالاقتان- 式定不的。

سابالان- سابالا- Ⅰ、Ⅱ 态动被的。

سابالاس- سابالا- Ⅰ、Ⅱ 态互交的。

سابالات- سابالا- Ⅰ、Ⅱ 态动使的。

سابالاۋ سابالا- Ⅰ、Ⅱ 式定不的。

سابالىق 〈形〉做的：سابالىق تەرى 的囊皮作用皮革的用囊皮。

سابان Ⅰ〈名〉：杆麦，秸麦，草麦 اتىزداعى سابان تۇگەل جينالىپ، قوراعا تا سىلىپ جاتىر. 大往运在正，儿块--在积堆部全草麦的里地地暗院。儿 ▲ سابان استىنان سۋ جۇگىرتۋ 枪冷放，人害。

سابان Ⅱ〈名〉犁木(的式旧种一)。

سابانتوي 〈名〉祝庆(的行举时收秋或种播)。动活。

سابان-توپان 〈名〉和秸(的下脱物作等麦稻)。壳皮和茎，糠。

سابانشى 〈名〉Ⅰ。猢猞羊〔动〕。

سابانشى 〈名〉Ⅱ。人的秸麦堆。

سابىاس- Ⅱ。态互交的。

سابات Ⅰ〈名〉。地草。

سابات- سابا- Ⅱ。态动使的。

سابانقىز- سابات- Ⅱ。态动使的。

ساباۋ Ⅰ〈名〉：棍毛弹，棍细(的毛羊弹) ①：ساباۋ ساباپ جاتىر. 毛羊弹在正(们他) ②。尾长〔动〕 قۇيرىق ساباۋ ▲ 杼(织纺) ③ 枷链铁 ساباۋ ئتىس ▲ 鼠尾长，鼠黄身只，棍光 ساباۋ قامشىلى ▲ 子刷 سالت اتتى، 汉身单，人一。

ساباۋ سابا- Ⅱ。式定不的。

ساباۋداي 〈形〉：的长细；的样一棍毛弹象 ①：ساباۋداي جىڭشكە 瘪腹 ②细样一棍毛弹象 ساباۋداي بولىپ 的轻体；的：ات اشىعىپ ساباۋداي جىگىت 实结 قالدى. ▲了瘪都子肚得饿马。子伙小硬，子伙小的。

ساباۋشى ②人的毛羊弹 ①〈名〉打枷链用。人的麦。

سابينا 〈名〉芬沙〔植〕。

سابىل- 〈动〉：波奔，跑奔，走奔(回来) ①：بۇل جۇمىستىك سوڭىنا ئتۇسىپ سابىلعالى نەشە كۇن بولدى. 天几好了波奔经已事件这了为。 ②：攘攘熙熙，往人来人 كوشەدە ەل سابىلىپ ئجۇر. 堪不惫疲 ③ 攘攘熙熙人行的上街，疲得累乌的我：اتىم قالتى سابىلدى. 劳疲端极了堪不惫。

سابىلت- سابىل- 态动使的 ▲ ات سابىلتۋ 尽力疲精得跑马使。

سابلاؤ سابل- 式定不的 。

سابلس Ⅰ 碌忙,走奔,跑奔,波奔 〈名〉: بەكەر سابلس 波奔的谓无 。

سابلس- Ⅱ سابل- 态互交的 。

سابن 〈名〉皂肥: ئبر كەسەك سابن 块皂肥 ▲ اق سابن بولۇ 汗淋淋大,背夹流汗 ▲ جۇپار سابن 皂香 ▲ ئيس سابن 皂香香 ▲ كىر سابن 角皂,荚皂〔植〕 ▲ سابن اعاش 皂衣洗 ▲ سابن قابىق 皮树硷石 ▲ قارا سابن 土肥制 ▲ سابن كىردى اشادى، سابىرسىز سىردى 皂机露泄人的急性,垢污掉洗皂肥【谚】اشادى. 密 。

سابندا- 〈动〉①,皂肥抹,皂肥打,皂肥擦 肥上搓上手: قولدى سابنداپ جۇۋ 搓皂肥上 ②洗皂(体液它其或水)于溶皂肥把: سۇدى سابنداۋ 中水在溶皂肥把 。

سابندای 〈形〉 ▲ 的样一皂肥象 سابندای بۇزلۇ 常无化变情性;绪情闹大 。

سابندال- سابندا- 态动被的 。

سابندان- سابندا- 态身反的 。

سابنداس- سابندا- 态互交的 。

سابندات- سابندا- 态动使的 。

سابنداۋ سابندا- 式定不的 。

سابندى 〈形〉肥皂的含,的皂肥: سابندى سۇ 肥皂水 / سابندى كوبىك 沫皂肥 。

سابندىق Ⅰ 〈名〉草皂肥〔植〕 。

سابندىق Ⅱ 〈形〉制做肥皂的: سابندىق ماي 做肥皂的油 。

سابنكوك 〈名〉树硷石〔植〕 。

سابنشوپ 〈名〉竹石瓣无〔植〕 。

سابنشى 〈名〉人工皂制 。

سابنشىلىق 〈名〉业造制皂肥 。

سابىر Ⅰ 〈名〉耐,耐忍,耐心,性耐:重稳,重慎;ايتپاسقا سابىر جەتەتىن ەمەس 非说不,可不说忍 ▲ (心耐去失)住不耐忍 سابىر كەتتۇ / 了住耐 ▲ سابىر ساقتاۋ 气住沉,耐忍 سابىر ەتتۇ 泰;持自,制自,气住沉 سابىر تۇتتۇ 气住沉 ▲ سابىر قىلۇ 气住沉,耐忍 ▲ سابىر تاۋسىلۇ 若自然 ▲ سابىر قالماۋ 气住不沉,心耐去失 ▲ سابىر ئتۇبى 气住不沉,来起躁急心耐去失 ▲ سارى التىن.【谚】金如贵心耐 。

سابىر Ⅱ 泞泥〈形〉的: كۇن جاۋىپ، جەر سابىر 泞泥地大后雨 。

سابىرلا- 〈动〉①放,慢减,慢放: جۇرىستەرى سابىرلاپ قالدى 下静寂 ②步脚了慢放(们他): ئبراز سابىرلاپ التىڭدار. 来,息平,息停;息歇,儿会一息休们你 。

سابىرلاۋ سابىرلا- 式定不的 。

سابىرلى 〈形〉的着沉,的性耐有,的心耐,人的心耐有: سابىرلى كىسى 的重稳,的重慎 。

سابىرلىلىق ①词名象抽的 سابىرلى ②耐,心耐,性耐,耐忍: سابىرلىلىقپەن يلاندىرۇ 服说 。

سابىرلىق 见 سابىرلىلىق.

سابىرسۇ سابىرسى- 式定不的 。

سابىرسى- 见 سايابىرلا-.

سابىرسىز 躁急,的烦耐不,的心耐无 〈形〉制自乏缺,的持自能不,的着沉不,的躁焦,的 。的力

سابىرسىزدان- 〈动〉,力制自失丧,心耐去失: ول مەيلىنە- 来起躁急,气住不沉,烦耐不得变 شە سابىرسىزداندى، كۇننىڭ تەز باتۋىن تىلەدى. 落日着盼急,了安不躁急加更得变他 。

سابىرسىزداندىر- سابىرسىزدان- 的使动 。态

سابىرسىزدانۇ سابىرسىزدان- 式定不的 。

سابىرسىزدىق ①词名象抽的 سابىرسىز ②不耐忍,烦耐不,力制自无,躁急,躁焦: سابىرسىزدىقپەن سويلەۋ 说地烦耐不 。

سابىر-تاعات 〈名〉耐忍,忍容;心耐,耐忍: ادامدا سابىر-تاعات بولۇ كەرەك 心耐有该应人 / سابىر-تاعاتتىڭ دا شەگى بار 的度限有是耐忍 。

سابىرشىلىق 见 سابىرلىلىق.

ساگوبيننكتەر 〈名〉科蕉芭凤,科铁苏〔植〕。

ساعا 〈名〉①处口入,口入(的川河): وزەن ساعاسى 河 ②口(的山): تاۋ ساعاسى 儿根,脚 ④处接衔(的柄和身刀等剑刀) ③下脚山 ▲ 柄叶小: جاپىراقشا ساعاسى (的子叶)柄 سابىرسىز بالىق ساعاسىنان ىلىنەدى. 急性【谚】住勾被口腮从鱼的 。

ساعاق 〈形〉①（的兽鸟、畜牲）颈脖，颈前，颈；②（的物植）③（的鱼）部下的颏：柄 جاپىراقشا ساعاق 小叶柄。

ساعاقسىز 〈形〉无颈的；无柄的：ساعاقسىز جاپىراق 无柄叶 / ساعاقسىز اتالىق 无雄蕊柄。

ساعاقتى 〈形〉①的子脖细，的细颈（马）；②有柄的（物植）。

ساعاقتىق 〈名〉颈前（的马）。

ساعال 黄带，的白透中黄，的绿带中黄〈形〉的：ساعال ەشكى 黄花脸的羊山 ▲ كوك ساعال 近视眼的黄嫩（子麦指）。

ساعالا- 〈动〉住居（水山）傍依，近靠：تاۋ ساعالاپ، وزەن جاعالاۋ 山依傍水。

ساعالاس- ساعالا- 的互交态。

ساعالات- ساعالا- 的使动态。

ساعالاۋ ساعالا- 的不定式。

ساعالدان- 〈动〉①乎脏，的儿道六花五得显；②乎，积污垢：بەت-اۋزى ساعالدانعان جولاق-جۇلاق 黄变，黄发 ②斑斑迹血脸满：ساعالدانعان ءبيداي 麦子的黄发。

ساعالدانۋ ساعالدان- 的不定式。

ساعالدىرىق 〈名〉揪脖，带颏勒（的头笼）。

ساعانا: ساعانا تام 屋墓，房墓顶带。

ساعاناق I 〈名〉咙喉，部颈，颈前：ساعاناقتان قان سارقىرادى. 出喷地突突部颈从血。

ساعاناق II ▲ 条栅短（的上架栅房毡）〈名〉قاعاناعى قارق، ساعاناعى سارق بولۋ 地喜天欢。

ساعاناقتىق 〈形〉做（房毡）的架栅（的）条栅做，的（料材）。

ساعات 〈名〉①表，钟：قول ساعات 手表 / قويىن ساعات 怀表 / قابىرعا ساعات 挂钟 / قوڭىراۋلى ساعات 闹钟 ②针表：ساعات ءتىلى 时针 / ساعاتتىڭ ۇشتە 凌晨3点 / نەشە ساعات بولدى؟ 几点了？ / ساعاتىنا الپىس كيلومەتر شاپشاڭدىقپەن ءجۇرۋ 以时速60公里的速度行驶 ▲ دەر ساعات 及时 ▲ ءساتتى ساعات 好时辰 ▲ 即立，刻立；时准，时按，时考受接，刻时键关 ▲ سىن ساعات 机良，机时候的验。

ساعاتتىق 〈形〉的头钟，的时小；一小时的工作/话谈的时小八 سەگىز ساعاتتىق جۇمىس ءتۇزىمى 制。

ساعاتشى 〈名〉匠表钟。

ساعاتشىلىق 〈名〉业表钟。

ساعدار 〈名〉秆草（的剩吃）。

ساعىز 〈名〉①液胶橡，汁胶橡；②脂嚼（用），的粘；③物嚼嘴（的糖姆胶似类的做等脂松质粘）土粘（土）/ ساعىز بالشىق 泥胶。

ساعىزدال- 见 ساعىزدان-。

ساعىزدان- 〈动〉凝地般状胶，性粘有得变：ساعىزدانىپ قاتقان ىرىمشىك 结凝，固的凝固：ساعىزدانۋ 凝固的。

ساعىزدانۋ ساعىزدان- 的不定式。

ساعىزءشوپ 〈名〉草足禽〔植〕。

ساعىم 〈名〉①气雾；楼蜃市海，景蜃（天热）；②气蒸热（的发蒸上地从）：ءشول دالادا ساعىم 摆廓轮体物指）景摇 ②楼蜃市海的中漠沙，影幻，影泡〔转〕③（象现的清不糊模而动虚求追）渺飘无虚，幻梦：ساعىم قۋۋ 西东的渺飘无。

ساعىمداي 〈形〉的般景蜃，的楼蜃市海如犹；的清不糊模；的样一影幻：ساعىمداي وتە شىعۋ 过而闪一的似影幻象。

ساعىمدال- 见 ساعىمدان-。

ساعىمدان- 〈动〉①楼蜃市海现出，景蜃出现；②罩笼雾薄，约约隐隐得显，清不糊模得变：ساعىمدانعان كەڭ دالا 野原的罩笼雾薄。

ساعىمدانۋ ساعىمدان- 的不定式。

ساعىمدى 〈形〉的楼蜃市海现显：ساعىمدى دالا 野原的楼蜃市海。

ساعىن- 〈动〉念惦；念怀，念思，念想：دوس-جارانداردى ساعىنۋ 人友念怀 / شەشەسىن ساعىنۋ 亲母念想 ▲ ساعىنعان ەلىن اڭسايدى، سارالا قاز كولىن اڭسايدى. 【谚】湖恋眷雁鹅，乡故念思雄英，泊。

ساعىندىر- ساعىن- 的使动态。

ساعىنۋ ساعىن- 的不定式。

ساعىنىس- ساعىن- 的互交态。

ساعىنىش 〈名〉想念，思念，念怀：ئۆزىنى جەرگە دەگەن ساعىنىش / 对故乡的念怀 。情之念怀

ساعىنىشتى 〈形〉想念的，思念的，念怀的：ساعىنىشتى سالەم جولداۋ 致以深切的思念 。情之念思的

ساعىنىشتىق 〈名〉想念，思念，念怀 。

ساعىر 见 ساعدار.

ساعىراق 〈形〉比较警觉的，比较警惕的，有：ساعىراق بولۋ 一定性小心翼翼的：ساعىراق كەزدە 有所警惕 。

ساداعا 〈名〉[波] ①品：جان ساداعاسى 为生保住命的种畜 ②施舍，施布，舍施：ساداعا بەرۋ 施布(舍施) ；济周(丢失)(脑袋保住耳朵去失了) باستان قۇلاق ساداعا 的(晚对长辈的称呼) ▲ ساداعاڭ كەتەيىن 我的宝贝(用昵称语气)，我的爱可最(亲爱的)，我的心肝 ▲ ساداعا ورنى 天坛〔天〕 ▲ ئتانىم - جانىم ساداعاسى، جانىم-ارىم ساداعاسى. 【谚】品牲畜的耻辱是命性，品牲畜的魂灵是体躯。

ساداعالا- 〈动〉施舍，舍施，济周 。

ساداعالاۋ ساداعالا- 的不定式 。

ساداعاشى 〈名〉施布人，舍施人，济周人 。

ساداق 〈名〉弓：ساداق باۋى / 弓弦 ▲ ساداعى سايلاۋلى تۇرۋ / 箭在弓上弦 ساداق سۇيەك 箭射 ▲ ساداق تارتۋ 骨梳 。

ساداقا 〔阿〕〈名〉济周，施布，舍施 。

ساداقالا- 〈动〉济周，施布，舍施 。

ساداقالاۋ ساداقالا- 的不定式 。

ساداقكەر 见 ساداقشى.

ساداقشا 〈形〉①的形容弓：ساداقشا يلىگەن 弓形象 ▲ ساداقشا ارقا 弓形〔数〕 ②的曲弯样一弓梁形〔建〕 ▲ ساداقشا ارقالىق 拱形〔建〕 。

ساداقشى 人的箭射，手箭弓 。

سادىزم 〈名〉①性虐待，淫虐待〔医〕 ②性虐待狂，淫虐狂者，暴虐狂者 。

سادىست 〈名〉①暴虐狂者，淫虐狂者〔医〕 ②暴虐狂的，淫虐狂的 。

سادىرا 〈名〉便粪(的畜牲) 。

سادىرالا- 〈动〉泻肚，拉稀，便粪 。

سادىرالاۋ سادىرلا- 的不定式 。

سادىرالى 〈形〉便粪带的 。

ساجدا 见 ساجده.

ساجەن 〈名〉①俄丈(旧国度长)，俄丈，绳沙 。俄丈方立--②(米2.134于等，位单)

ساز Ⅰ 〈名〉①泥沼，泽沼，沼泽，地泽 ▲ ساز بەت 沼泽 ▲ ساز قۇلادىنى 鹬(动)头白 ▲ ساز قۇندىزى 鼠狸河(动)厚皮脸，脸皮赖 ▲ تولارساقتان ساز كەشۋ 苦困历经，难艰受 。

ساز Ⅱ 〈名〉②泥胶，土粘 ①乐弦(的地等其耳土，索加高)器 ②律旋，韵音，律音，调音：سازىنا كەلتىرىپ وقۋ 一同读朗地挫顿扬抑 ▲ ئبىر سازدى 拂，亮刚刚天 ▲ تاڭ سازبەرۋ 的调单，的调个 ▲ كولىنە قاراي قازى، زامانىنا قاراي سازى.【谚】晓破，晓什，鹅的样么什来飞湖的样么什歌的样么什唱代时的样么什 。

ساز Ⅲ 〈形〉①的用顶，的美完，的好，的美精：از بولسا دا، ساز بولسىن 精而少(滥勿缺宁)。

ساز: جۇرەگى سازدى 下往胃觉感，子肚饿 。吊

سازا 处，办惩，罚惩(的过罪，事恶对)〈名〉整，拾收；办惩，罚惩：سازاسىن بەرۋ 复报；罚 ▲ سازاسىن تارتۋ 治 ▲ قادىرىن بىلمەسەڭ، اشارشىلىق بەرەر سازاڭدى.【谚】罚惩的饿饥受倍，贵珍的食饭知不 。

سازاي 〈名〉办惩，处惩，罚惩：سازايىن بەرۋ 办惩，处惩，罚惩到受 ▲ سازايىن تارتۋ 拾收，治整；罚惩收，治整；罚惩 ▲ سازايىن تارتقىزۋ 应报到得 ▲ قوماعايدىڭ سازايى - ئبىر شوكىم ەت. 拾【谚】死噎肉块一被人的食贪 。

سازان 〈名〉鱼钻沙，鱼鲤，鲤野〔动〕 。的胖白：سازانداي اپپاق سازانداي 严出摆；怔愣；气赌，气闷生 。

سازار- 〈动〉①赌他：سازارىپ سويلەمەي قويدى. 孔面的厉面)，色血有没得变，白苍变 ②。吭不声一气 ▲ 白苍色脸：ئوڭى سازارىپ كەتتى 容)悴憔(：晓破，晓拂 اتۋ سازارىپ تاڭ 。

سازارت- 〈动〉使的态 。

سازارۋ سازار- 的不定式 。

سازارىس- 〈动〉互交的态 。

سازدا- 〈动〉① 入陷 ② 泥烂成变，泞泥成变 中泞泥 。

سازداق 见 سازداۋت.

سازدان- Ⅰ 〈动〉 潮发，湿潮变，潮受：ئۇي ئىشى سازدانىپ كەتتى. 潮发里屋 。

سازدان- Ⅱ 〈动〉 势作腔装，大尊自妄，慢傲，子架摆：ونى قاشان كورسەك دە ادامعا جولاماي سازدانىپ جۇرەدى. 一是都，他见候时么什你 。子样慢傲的近接以难人让付

سازدانۋ سازدان- Ⅰ 、Ⅱ 的 。式定不的

سازداۋ Ⅰ 〈形〉 的泽沼半，的湿潮，的湿：سازداۋ جەر 地的湿潮 。

سازداۋ Ⅱ سازدا- 。式定不的

سازداۋىت 〈名〉 地洼水；地湿低，地泽沼 。

سازدى 〈形〉① 质土粘，的土粘含，的土粘：سازدى جەر 地泽沼 ▲ سازدى جىنىس 岩土粘 ▲ سازدى تەمىر تاس 页质土粘 ▲ سازدى قۇم تاس 岩砂质泥，岩砂土粘 。

سازدىق 见 سازداۋىت.

سازدىلىق سازدى 的 。词名象抽

سازىعىرلان- 见 ساعىزدان-.

ساي Ⅰ 〈名〉① 溪，谷河；涧山，谷峡，谷山：تەرەك ساي 涧：线，儿道，儿槽 ② 谷深 اعاشتىك سايى 槽木 / بارقىتتىك سايى 绒心灯 片帽 ③ 线复来的抢 مىلتىقتىك سايى 儿条的（部顶的子帽指）▲ كوشەرىن جەل، قونارىن ساي ئبىلۇ 不自由主 ▲ سايدا سانى، قۇمدا ئىزى 鹤黄如杳，信音无杳，踪无影无 ▲ جوق سايدىك تاسسىندايى 的壮健；的悍强，的选精 پايدا جوق بايدان بەز، پانا جوق سايدان بەز.【谚】 ▲ ئوز 。谷山的凉荒离远，人富的义不远疏 ەلىمنىك باسى بولماسام دا، سايدىك تاسى بولايىن.

。石之中山做愿，首之人众为不虽【谚】

ساي Ⅱ 〈形〉① 的成现，的好备准：جۇمىسقا ساي وتىر / 工上好备准 نارسە جوق. 西东的成现么什有没 ② 。西东的成现么什有没 ▲ ئبارى ساي 有都么什 جال قۇيرعى ساي 的备：ما ەكەن؟ 的近的亲有没有他？ ▲ ساقاداي ساي 着备准刻时，待以阵严 تۇرۇ ▲ ئتورت تۇلىگى ساي 有尽有应；全俱畜四 ▲ ئتورت قۇبىلاسى ساي 群成马骡，有尽有应 ▲ ئبىر تۇلىككە باي بولعانشا، ئار تۇرلىككە ساي بول.【谚】与其一…… 。全俱样样畜牲种各如不，数其计不畜牲种

ساي Ⅲ 照依，照按，据根：ناقتى جاعدايعا ساي 按 / سايالىقا ساي 况情体具据根 ① 〈形〉 ……于乎合 ② 律法照依 زاڭعا ساي 策政照 ……的：جينالىس ساي 于合适，的应相……与，的 قابىلداعان قارارعا ساي شارالار 应相议决议会与 ▲ ساي كەلۋ 合吻，合适，合符 ▲ ساي كەلگەندە سايىپ 述所上综；括总，起括概 ▲ كۇيەۋىنە قىزى ساي. 貌女配才郎【谚】 。 ▲ ئپەكەمە جەزدەم ساي. 配相夫姐和姐姐【谚】 。（色货路一）

سايى- Ⅳ 〈动〉① 括概，合综；括总：سايىپ ايتقاندا 说来起括概，到系关；属归，于归 ② 向，向转，于趋；及涉，到涉牵：ئسوزسايىسي ماسەلەگە سايادى 及涉论言（的他）发展 …… 。题问治政到

سايا 〈名〉① 方地阴背，处凉荫，凉荫，荫：اعاشتىك سايا 方地光背；方地的凉荫有：山靠；护庇，护保〔转〕② 下荫树在坐 وتىرۋ 护庇的人某在 بىرەۋدىك سايا 日度下 ▲ سايىر - كۇن تۇسىرمەيتىن سايا، 犹着沉 اسىعىس - اۋناتىپ كەتىن مايا.【谚】疯的人撞峰一比好躁急，凉荫的日遮块一如 。驼

سايابات 〈名〉 亭凉 。

سايابىر 〈形〉 的缓徐，的慢缓：سايابىر ئجۇرىس / 子步的慢缓 جاڭبىر سايابىر جاۋىپ تۇر. 了小得下雨 。

سايابىرلا- 〈动〉 停；小变（雨、风），来下慢缓 下慢子步。ئجۇرىس سايابىرلادى. 来下静寂；息 小得刮渐渐风 。来 جەل سايابىرلاي باستادى./ 。了息平声哗喧 ۋشۇ سايابىرلادى./ 。了

سايابىرلان- سايابىرلا- 。态身反的

سايابىرلاس- سايابىرلا- 。态互交的

سايابىرلات- سايابىرلا- 。态动使的

سايابىرلاۋ سايابىرلا- 。式定不的

سايابىرسۋ سايابىرسى- 。式定不的

سايابىرسى- 见 سايابىرلا-.

سايابىرسىز 〈副〉断间不，地住不，地停不 地：سايابىرسىز ئۆرۈڭ 不走地停不。

سايا‌جاي 〈名〉墅别。

سايال ①〈形〉浅 水浅：سايال سۇ 的深不，的浅 ②〈转〉的解半知一，的浅肤，的薄浅：سايال ئىلىم 人的薄浅 / سايال كىشى 识知的浅肤。

سايال‌ا‌ـ 〈动〉降下位水，浅变：سۇ سايال‌داپ كەتتى. 了浅水。

سايال‌دان‌ـ سايال‌ا‌ـ 的态身反。

سايال‌داۋ Ⅰ سايال‌ا‌ـ 的式定不。

سايال‌داۋ Ⅱ 〈形〉①比 ②，的深太不，的浅略：سايال‌داۋ ئادەم 的浅肤较比，的薄浅较。

سايال‌دىق سايال 的词名象抽。

سايال‌ىق 〈名〉①畜牲的群合不，畜牲的群离；畜牲的个单：سايال‌ىق كوردىڭ بە؟ 见到群离的群合不，群离的群合不 ②？有没畜的群合不 / سايال‌ىق قوي 羊的群合不 سايال‌ىق ادام 人 ▲ سايال‌ىق جۇرسەڭ تايال‌ىق جەرسىڭ. 【谚】只要你求来（他）保你全性命，命保护。

سايالات‌ـ سايالا‌ـ 的态动使的。

سايالاۋ سايالا‌ـ 的式定不的。

سايالى 〈形〉荫凉有，的荫遮有，的荫多，的背阴：سايالى باقشا 园 / 花的盖如荫绿的：سايالى جاعمەن ئۆرۈڭ 沿着街道的背阴走处荫。

سايالسىز 〈形〉没有凉荫的，的荫无，的旷野 سايالسىز دالا。

سايالىق 〈名〉①政策：ۇلتتىق سايالىق 民族政策 / سىرتقى سايالىق 对外政策 / شكى سايالىق 对内政策 / سايالىقتى شعارۇ 制定政策 〔转〕②策略：سايالىقتى تيانا‌قتاندىرۇ 实落政策 / سايالىقتى ابدەن توسىنسىكتى. 他的策略分析十分透彻 / ونىڭ سايالىقتى ايلا；计奸；儿招；儿腕手，段手的楚清分十是段手的。

سايالىق‌تاپ‌ساي 〈名〉客政：بۇرجۇازيا سايالىق‌تاپ‌ساي 资产阶级的政治；سايالىق‌تاپ‌ساي‌دىق 〈名〉客政；家治政：كورەگەن سايالىقتىسى / 家治政的见远有 بۇرجۇازيا سايالىقتىسى 资产阶级的政治。

سايالىقتىسى 〈名〉家治政，的治政：سايالىقتىسى 的上治政，的治政 ②。现代社会的政治问题 / سايالىقتىسى داعدارىس 机危治政 / سايالىقتىسى پانا 难避治政 / سايالىقتىسى ەكونوميكا 学经济治政 / سايالىقتىسى قايراتكەر 家治政 / سايالىقتىسى سوقىرلىق 的上治政 ▲ سايالىقتىسى ئماسلىحات كەڭەسى 协治政性日盲商议会。

سايالىق‌ـاكىمشىلىك 〈名〉政行。

سايات Ⅰ 见 سايالحات.

سايات Ⅱ 〈名〉猎打，猎狩，猎捕（网用）：鸟捕（网用）：سايانتا شعۇ 去猎打 / سايانتا بولعان قۇمارلىق 好爱的猎打。

سايانتا‌ـ 见 سايالحاتتا‌ـ.

سايانتان‌ـ 〈动〉猎出备准（鹰）鸟猎上架，携带猎打去（鹰）鸟。

سايانتانۇ‌ـ سايانتان‌ـ 的式定不。

سايانتاۋ سايانتا‌ـ 的式定不。

سايانشى 〈名〉猎捕（鸟猎用），人猎的猎捕（鸟猎用）：人的鹰猎养驯；手能的猎捕（鸟猎用）。

سايانشىلىق 〈名〉猎打，猎捕（鸟猎用）。

سايالحات 〈名〉①览游，历游，游旅，行旅：سايالحات جاساۋ 社行旅 / سايالحات مەكەمەسى 游旅行社 سايالحات ئبىرىنشى رەتكى 次一第察考 〔局游旅〕②访问，察考：سايالحاتتا‌ـ 〈动〉览游，历游，行旅：ەۋروپانى سايالحاتتاۋ 洲欧到行旅。

سايالحاتتاس‌ـ سايالحاتتا‌ـ 的态互交。

سايالحاتتات‌ـ سايالحاتتا‌ـ 的态动使。

سايالحاتتاۋ سايالحاتتا‌ـ 的式定不。

سايالحاتشى 〈名〉游，客旅，家行旅，者行旅：人。

سايلا- Ⅱ 〈动〉 备预；好备准，备准 ：وق سايلاپ، قىلىش قايراۋ 子弹上膛，腔上弹子 霍霍刀磨。

سايلام 〈名〉 ①举选，举推，选举 ：جالپى سايلام 普选/ سايلام جۇرگىزۇ 进行选举 / سايلامنان قالۋ 落选 ② 选举的（性男）人。

سايلان- Ⅰ سايلا- 的被动态。

سايلان- Ⅱ ① سايلا- 的反身态 ② 备准，预备 ：شايقاسقا سايلانۋ 备战。

سايلانۋ سايلان- 的Ⅰ、Ⅱ式不定。

سايلانۋشى 〈名〉 被选举者。

سايلاس- سايلا- 的互交态。

سايلات- سايلا- 的使动态Ⅰ、Ⅱ。

سايلاتقىز- سايلات- 的使动态。

سايلاتتىر- سايلات- 的使动态。

سايلاۋ Ⅰ 〈名〉 举选，举推，选举 ：سايلاۋ زاڭى 选举法 / جاسىرىن داۋىسپەن سايلاۋ 无记名投票选举。

سايلاۋ Ⅱ سايلا- 式不定。

سايلاۋلى 〈形〉 ①的选择；的好择选，的好排安 ：قىزمەت ورنى سايلاۋلى 排安有早点地作工的。 ②的备准，的发待装整，的好备准 ：قارۋ-جاراق سايلاۋلى 武器好备准的。

سايلاۋشى 〈名〉 选举，举选，选举者。

سايلاۋشىلىق 〈名〉 选举活动。

سايلاۋىت 〈形〉 的谷山小，的多沟山峡。

سايلى Ⅰ 〈形〉 ①的谷山有，的谷峡有 ：سايلى جەر 多谷的 ②地的谷峡有的片帽 ：سايلى التى تماق ٴسوز 六片帽的制缝适合。

سايلى Ⅱ 〈形〉 适当，的当恰，的当适，的适合 ：باسشىلىققا سايلى كىسى 适合领导的宜人 / وسىدان سايلى ٴسوز جوق. 这个话再恰当没有。 ▲ ەڭبەگىڭ سايلى بولسا، ٴىشىڭ مايلى بولادى. 【谚】如心称得干情事，如意外水油得肥子肚。

سايمان 〈名〉 ①具设；具器；具用，具工 ：ەڭبەك سايمانى 劳动具 / ەگىس سايمانى 农具 ②〔转〕用够不具工男 / سايمان جەتىسپەۋ 具备不够。

سايماندا- 〈动〉 具用备准，备配，备装 ：ونىڭ سايماندىاپ ات مىنبەيتىنى عاجاپ! 他鞍连马骑着不配备，真奇怪！

سايا حاتشىلىق 〈名〉 览游，业游旅，动活行旅事。

سايگۇلىك 〈名〉 ①驹里千，马宝，马骏 ：وڭكەي سەمىزدەن قاتىرعان سايگۇلىكتەر 全部跑善，的快飞 ②马骏的跑善轻身后吊经是马骏的快飞的速神，的。

سايعاق Ⅰ 〈名〉 羊羚鼻高〔动〕。

سايعاق Ⅱ 〈名〉 ①木，棍木 ②桩木的插上头坟木，棍木。

سايعاقتا- 〈动〉 桩木插，桩木立（上头坟）。

سايعاقتاۋ سايعاقتا- 式不定。

سايداق Ⅰ 见 سايعاق Ⅱ.

سايداق Ⅱ 〈形〉 英精，的色出，的秀优。

سايداۋىت Ⅰ 〈形〉 峡小，的谷山小，的沟山小，的谷。

سايداۋىت Ⅱ 〈形〉 的选挑；的慢剽，的梧魁：سايداۋىت جىگىتتەر 们子伙小的悍剽。

سايداق 〈名〉 滑时走行上坡斜的泞泥在畜大）迹痕，儿印蹄（的出。

سايداقتا- 〈动〉 出滑，滑打，滑（地泥在畜大）儿印蹄。

سايداقتات- سايداقتا- 的使动态。

سايداقتاۋ سايداقتا- 式不定。

سايقال 〈形〉 卖；的荡放，的浮轻，的佻轻 ①女的骚风弄卖 ：سايقال ايەل 的俏卖，的骚风弄人骗，的端多计诡，的滑狡，的招花耍 ②人的 ：وتىرىك كۇلكى، جالعان ٴسوز ـ سايقال ادامنىڭ ەرەكشەلىگى. 端多计诡是方谎，笑奸点特的者。

سايقالدان- 〈动〉 计诡施，滑狡成变，招花耍。

سايقالدانۋ سايقالدان- 式不定。

سايقالدىق سايقال 的词名象抽。

سايقان: سايقان جەل 〔气〕（西亚利伯所压高）风朔，风寒，流寒（的成形。

سايقى-مازاق 〈名〉 落奚，弄嘲，讽讥，笑讥：سايقى-مازاق قىلۋ （ەتۋ）取笑。

سايلا- Ⅰ 〈动〉 ①选评；举推，举选 ：سايلاۋ ۇقسىز 无权举选 / تىكەلەي سايلاۋ 直接选举 ②好择选，排安，择选 ：قىزمەت ورنىن سايلاپ الۋ 选择排安工作地点。

！讶惊人令在实，齐不备配都簪

سايماندات- سايماندا- 的态动使的。

سايمانداۋ سايماندا- 的式定不的。

سايماندى 〈形〉的全俱具工，的具工有。

سايماندىق 〈形〉①的具用，的具工：سايماندىق نارسەلەر 当西东的具用，具工 ②的具用，的具工有没，的具用有没：ەشقانداي سايماندىق جوق 具工么什有没具。

سايمانسىز 〈形〉的少缺具用，的全不具工：سايمانسىز جاعدايدا 下况情的具工有没在。

سايما-ساي 〈副〉①与，的……于合符，的……于合适 ②……与，的……于合符，的……于合适：的敌匹相……与，的等相……与，的合相：ناقتى مالمەتتەرگە سايما-ساي كەلۋ 报情实切与合符相。

سايرا Ⅰ 〈名〉鱼刀竹，鱼刀秋〔动〕。

سايرا- Ⅱ 〈动〉①啼，鸣（鸟）：قۇس بىتكەن شاتتانا سايراۋ 滔；唱歌，唱〔转〕②鸣齐鸟百滔；唱歌，唱〔转〕：بۇلبۇل سايراپ، قارلىعاش سايراندا ۋ 舞燕歌莺 / ول تىقىلداپ سايراعاندا الدىنا جان سالمايدى. 没，河悬若口来话起讲他。③显，现，展，现呈：كوز الدىندا سايراپ تۇر 前眼在现展切一。

سايراعش 〈形〉①会啼啼鸣善，的鸣善，的：سايراعش قۇس 令词于善〔转〕②鸟的鸣善：سايراعش ▲的绝不滔滔，的河悬若口；的قۇستار 类禽鸣〔动〕。

سايرامپاز 〈爱〉的绝不滔滔，的说爱，的多话。

سايران 〈名〉戏游；玩游，乐玩，乐娱：جازعى سايران ▲动活艺游的季夏 سالقۇ（قۇرۇ، ەتۇ）①乐娱，耍玩，玩游（地情尽）②跳欢。

سايراندا- 〈动〉聚欢，玩游，耍玩，乐娱：وتكەن جازدا ءبىر اي سايراندا تاماشا قىلدىق. 月个一了儿玩地活快（们我）天夏年去。

سايرانداس- سايراندا- 的态互交的。

سايرانداتا- سايراندا- 的态动使的。

سايرانداۋ سايراندا- 的式定不的。

سايراندى 〈形〉愉，的活快，的乐快，的乐欢：سايراندى جيىن 的闹热，的快会聚的闹热。

سايراندىلىق 〈名〉闹热；乐欢，乐娱。

سايرانشىل 〈形〉喜，的闹热欢喜，的玩欢喜的乐娱欢。

سايراس- سايرا- Ⅱ 的态互交的。

سايرات- سايرا- Ⅱ 的态动使的。

سايراۋ سايرا- Ⅱ 的式定不的。

سايراۋىق 见 سايراعش.

ساي-ساي 〈形〉①沟沟，的谷峡多，的多谷山 ②形地的壑壑沟沟：ساي-ساي ءوڭىر 的壑壑沟沟，谷峡，谷山遍走 كەزۋ：ساي-سايدى 壑壑沟沟。

ساي-سالا 〈名〉沟壑沟壑，谷山，谷峡：بارلىق ساي-سالانى اقتارىپ شىققا دا تۇيەسىن تابا 着找有没是就，了遍跑都谷山的近附 الماپتى. 驼骆的他。

سايساعىز 膝牛〔植〕〈名〉。

ساي-سۇيەك: ساي-سۇيەگى بوساۋ 同，软心 ▲心之隐恻生，情 ①ساي-سۇيەگى سىرقىراۋ ②绝欲痛悲 痛酸身全，痛疼身浑。

سايتان 〈名〉①魔妖，鬼魔；怪鬼，鬼〔转〕②：西东鬼（语用的时意满或恶厌人某对）：ءاي، بەرى كەلشى سايتان. 东鬼，下一来过，哎。▲ سايتانى ۇستاۋ 作发（气脾，病毛），犟。西陵大〔天〕▲ اق سايتان 力伟 ▲ سايتان جۇلدىز 五 ▲ سايتان كوبەلەك 蛾灯扑 ▲ سايتان ءتۇرتۇ 差神使鬼，差鬼。

سايتاندىق 把鬼 ②气淘，皮调，皮顽 ①〈名〉。情事的解理可不；当勾的人告可不，戏

سايىز 见 سايا ز.

سايىن 〈后〉每，每（示表用连词名间时和）：اي سايىن 月每（月月）/ بارعان سايىن 越来越；次年）年每（加更）越来越 / جىل سايىن 年）/ كۇن سايىن 天每（天天）/ داۋىل بارعان سايىن ۇدەي ءتۇستى. 了烈猛加更暴风。▲ جىلانعا تۇك بىتكەن سايىن قالتىراۋىق. 【谚】蛇越人的钱有是越）嗦哆越会就多越毛绒上身（嵩吝）。

سايىسكەر 善，人的马教调会，手能马饲〈名〉。人的马驯于

سايىسكەرلىك 调，术技马驯，术技马饲〈名〉

。待以阵严、绪

ساقاي- 愈病，愈痊，复康〈动〉：ساقايمايتسن 症之治不 دەرت 。

ساقايت- ① ساقاي- 的 态动使的 。愈治 ② 。式定不的

ساقايۋ ساقاي-

ساقال 髭，须胡，子胡〈名〉：ساقالى بەلۋارىنا 子胡留 قويۋ ساقال / 人的长子胡 تۇسكەن ساقال / 子胡捋 قىرۋ ساقال / 子胡刮 سيپاۋ ساقال ▲ 须承 اتا ساقالى اۇزىنا ەبتۇ（شعۇ، ەتۇسۇ）▲（性男指）年成，大长 دوربا ساقال 大 ▲ ساقالى كۇرەكتەي 方 子胡形 ▲ ساقالىن 倚 بۇلداۋ ساقالىن ساتۋ ▲ 格资老摆，老卖老倚 ساقالى ساپسيۋ ▲ 了大数岁，了老 ▲ 老卖老 تەكە ساقال 山 胡羊 ▲ 子胡羊山 شوقشا ساقال ▲ 子胡的密又浓又，子胡大 قابا ساقال ▲ 子 بوياۋشى، بوياۋشى دەگەنگە ساقالىن بوياپدى. 【谚】拙成巧弄 。▲ ساقالىن ساتقان كاردەن ەشبەگىن ساتقان بالا ارتىق، اقىلسىز تۇعان 庸昏【谚】پاتشادان ەبىلمدى تۇعان قارا ارتىق 老倚，民庶的理达情通个一如不帝皇的能无 ▲ 。年少的力其食自个一如不汉老的老卖 莫）子胡着长也羊山【谚】。▲ ساقال تەكەدە دە بار.（老卖老倚

ساقالدى 的子胡大，的子胡留 ①〈形〉：ساقالدى كىسى 的纪年了上 ② 人的子胡留，ساقالدى باسىمەن وسىندداي بستەگەنىڭ 的迈年：ساقالدى باسىڭمەن وسىندداي بستەگەنىڭ نە؟ 么什象，情事种这出干竟人的大么这你 ▲ ？话 或做还）纪年大么那 ساقالدى باسىمەن 〔动〕 ساقالدى كەكىلىك ▲（事的做该不说 ▲ 羊髯 ساقالدى قۇلجا ▲鸪鹋须，鹑山翅斑 可不猾巨奸老【谚】。ساقالدى قۇل جارىتپاس 。靠

ساقال-مۇرت 髭，须胡，子胡〈名〉：ساقال-مۇرتىن تاپ-تازا ەتىپ قىرۋ 得刮子胡把 。净净干干

ساقالسىز 。的子胡长不；的子胡有没〈形〉

ساقالتاي 。鹭兀胡〔动〕〈名〉

ساقار 钾酸碳，灰藜滨，〈名〉I：ساقار سابىن 。皂肥钾

ساقار 。饭斋封〔宗〕〈名〉II

。法方的马教

ساىىپقىران 勇，士勇，雄英 ② 鹰雄 ①〈名〉 。人的敢

ساىىس 斗角（的行进上马在骑）①〈名〉I，力角：ساىىس ويني 角力 ساىىس جاساۋ 斗距行进 / ءنازاريالىق 争斗：ساىىس 最在 ساىىستا 战论 / العاشقى ساىىس 中争斗的初 。

ساىىس- 力角行进（上马在骑）①〈动〉II，战交，战作；斗搏，斗相，打相 ② 斗角行进：ساىىسقاندى قويمىدار. 了论争再别们你 。

ساىىستىر- ساىىس- 。态动使的 II

ساىىسۋ ساىىس- 。式定不的 II

ساىىسۋشى 斗角，士力角（的马骑）①〈名〉：جاۋمەن ساىىسۋ 战作人敌与 ساىىسقاندى قويمىدار. 了论争再别们你 ② 战作人敌与 ساىىسۋ 议争，论争：ساىىسقاندى قويمىدار. 了论争再别们你 。员战论 ③ 员斗战，者斗战，者斗搏 ② 士

ساكيامۇني 。尼牟迦释〔宗〕〈名〉

ساكسون 。人森克萨〈名〉

ساكسوفون 的奏吹种一）管克萨〔音〕〈名〉（器乐铜）。

ساكسى 。人斯克萨〈名〉

ساق 被物谷）②，草干（的剩吃畜牲）〈名〉I。子渣（的后碎碾

ساق 慎谨；的警机，的觉警，的惕警〈形〉II：伙小的慎谨常非 وتە ساق جىگىت 的心小；的 ▲ ساق بولۋ 心当，防提，惕警 ▲ ساق قۇلاق 么什象，情事种这出干竟人的大么这你 ▲ وزىڭە ءوزىڭ ساق 重慎己自【谚】。بول، كورشىڭدى ۇرى تۇتپا 。看贼当居邻把莫，事行

ساق III：ساق ەتۇ：响声一噔咯，响声一的啪：ءتىسى ساق ەتە ءتۇستى 齿牙响声一噔咯 ▲ ءار 雌口信，说乱口随 ساققا جۇگىرتۇ （سان، نەشە）。论评加乱，黄

ساقا 老的用击弹时拐羊儿玩）哈萨〈名〉I：ساقا اتۋ 儿子）。哈萨弹 。

ساقا 历阅，的练老；的数岁上，的老〈形〉II：ساقا كادر 部干老 / ساقا باقتاشى 老牧工 / ساقا ايعىر 马种老 ▲ ساقا تارتۋ 上 。纪年上，数岁

ساقاداي：ساقاداي ساي（سايلانۋ） 就备准

ساقارا 见 ساحارا.

ساقارشام 〈名〉晓破,明黎,晨清。

ساقاۋ Ⅱ 〈名〉疫腺马患:ساقاۋ اۋرۋى 疫腺马患。

ساقاۋ Ⅱ 〈形〉①的清不字吐,的清不齿口;ساقاۋ جارالعان جان 不齿口生天的舌拙嘴笨的:ساقاۋعا ٶتىل شعۋ 鸠斑山,鸠斑 كەپتەر ساقاۋ ▲ 话说会巴哑的巴哑,的哑 ②人的清。话说会巴哑 ▲ ساقاۋ كوكەك 鹃杜,鸪鹛。

ساقاۋلان-〈动〉利流不话说;巴结话说,吃口:ساقاۋلانباي سويله 说地巴巴结结要不。

ساقاۋلانۋ ساقاۋلان- 式定不的。

ساقاۋلىق 〈名〉巴结,吃口。

ساقاۋ ٶشوپ 〈名〉蒿先马〔植〕。

ساقي- 〈动〉提外格,惕警度高,视注地惕警:كۇزەتشى ساقيىپ تۇر. 防警兵哨;防十分重慎:كۇزەتشى ساقيىپ تۇر. 着视注地惕。

ساقينا Ⅰ 〈名〉①戒指,指戒:التىن ساقينا 上柄剑、刀 ②指戒戴 ساقينا سالۋ / 指戒金:承轴〔机〕 ③箍环;手护,首剑,环剑(的:اۋالى ساقينا 承轴气空。

ساقينا Ⅱ 〈名〉〔医〕偏痛头:ساقيناسى ۇستاۋ 苦找自 ساۋ باسىنا ساقينا تىلەۋ ▲ 头痛偏犯。病找病有没,吃

ساقينالى 〈形〉①的指戒戴 ②的箍带,的箍环有,的环剑有,的手护有(剑、刀)。

ساقيۋ ساقي- 式定不的。

ساقمان 见 ساقپان.

ساقپان Ⅰ 〈名〉①索石投,索石投器 ②索绳)一系端一石投收以声嗡嗡出发,圆抡后而块一拢声发(的类鸟吓惊或群羊。器声发 ▲ ساپتى ساقپان 索石投式杆 ▲ تۇيمە ساقپان 索绳。

ساقپان Ⅱ 〈名〉羊母的羔带群一:ٶبىر ساقپان قوي 一羊群,一羊圈。

ساقپانشى 〈名〉人的(犊牛)羔羊放。

ساقپى 〈名〉子筷:ساقپى ۇستاي الماۋ 会不子筷用使。

ساق-ساق: ساق-ساق كۇلۋ 出发,笑大声放。响作格格(齿牙)ەتۋ ساق-ساق 声笑的朗郎齐,声啷乓零乒,声啦啪里噼〈拟〉ساق-سۇق 声嚓咔里。

ساقسىن- 〈动〉出做(ۋ)出显,子样的高性惕警。

ساقسىنۋ ساقسىن- 式定不的。高性惕警为认自;气神的防提付一

ساقتا- 〈动〉①藏收,存储,放存,存保:استىق ساقتاۋ / 食粮存储 بۇرىنعى زامان 维,持保,护保 ②物古藏收 بۇيىمدارىن ساقتاۋ / ٶتارتىپ ساقتاۋ 健保 / ەەنساۋلىق ساقتاۋ 持维,护:佑保〔宗〕 ②序秩持维 قۇداي ساقتا-سىن! 真主佑保! ▲ ادەپ ساقتاۋ 礼讲貌 ▲ بوي ساقتاۋ 惕警,心小,心当 ▲ ەستە (ەسكە) 命活,日度 ▲ جان ساقتاۋ 记住 ▲ كەك ساقتاۋ 记仇,结怨 ▲ كوزدىك قاراشعىسىداي 律纪守遵 ▲ ٶتارتىپ ساقتاۋ 惜珍,惜爱 ▲ اقىلىك بولسا ارىڭدى ساقتا، ار-ۇيات كەرەك ٶار ۇاقىتتا. 要时时,誉声护维者智明【谚】。▲ مال ساقتاما، ار ساقتا. 【谚】理达情知。▲ ٶل ٶۇمىتىن ەر اقتار، ەر اتاعىن ٶل ساقتار. 誉声重珍要,产财惜珍莫辜不雄英【谚】。誉声的雄英护维民人,望希的民人负

ساقتال- ①ساقتا- 态动被的 ②在存:ساقتالعان ماسەلەلەر 题问的在存。

ساقتالىن- ساقتال- 态动被的。

ساقتان- ①ساقتا- 态身反的 ②防预:جاۋىپ-قالعاندىن ساقتانۋ / 险危免避 اۋرۋ-سىرقاۋدان ساقتانۋ 防止,免避 ③病疾止防小,意注:سۇڭقتان ساقتانۋ 防谨,慎谨,心当,心意注 قۇداي ساقتانساڭ ساقتايدى. 凉受要不/贼窃防谨 ▲ ۇرىدان ساقتانۋ 事行慎谨己自【谚】,佑保能才主真。

ساقتاندىر- ساقتان- 态动使的。

ساقتاندىرعىش 〈名〉〔电〕险保 ▲ ساقتاندىرعىش قالقا 施设护保(的井矿)。

ساقتانۋ ساقتان- 式定不的。

ساقتاس- ساقتا- 态互交的。

ساقتات- ساقتا- 态动使的。

ساقتانقىز- ساقتات- 态动使的。

ساقتاتتىر- ساقتات- 态动使的。

ساقتاۋ ساقتا- 式定不的。

ساقتاۋلى 〈形〉的来起藏贮,的蓄储,的存保,的

。的管保

ساقتاۋشى 〈名〉①保；者管保，者留保，者存保 ②保；者藏贮 人的瓶如口守者：سىر ساقتاۋشى ③者护保；者维持……的人：ئتارتىپ ساقتاۋشى 维持人的律纪。

ساقتيان 〈名〉①精制革皮，革鞣油：ساقتيان بەلبەۋ 带皮的做制革等上皮羊山制精 ②靴皮羊山制精 ەتىك ساقتيان。

ساقتىق 〈名〉①警惕，性惕性；心小，慎谨，重慎，多性惕警他看！كور قاراي ساقتىعىن 性觉警：ساقتىعىن 储备，备储：存储 كاسساسى ساقتىق ②啊高！处蓄/ ساقتىق قور 物备储 ▲ 提 جاساۋ ساقتىق 备有【谚】قورلىق جوق. ▲ 惕警高患无。

ساقشى 〈名〉①员人安治；察警：حالىق ساقشىسى 警民 / قاتناس ساقشىسى 警通交 / ساقشى مەكەمەسى 局察警 ②局察警（语口），所出派告报：ساقشىعا مالىمدەۋ 所出派。

ساقشىلىق 〈名〉①②作工卫保，作工察警。责职察警，份身察警。

ساقىلداڭ 〈动〉作嘟咕，声腾沸出发（水）①响：سۋ ساقىلداپ قاينايدى. 水沸咕嘟咕嘟响 ②着开地打直齿牙下上得冻：توڭعاننان تىستەرى ساقىلداپ كەتتى. 声震颤出发（齿牙）②颤。③气神，势得〔转〕：ساقىلداپ تۇرعان كەزى 时之势得 ▲ 寒严，ياز ساقىلداعان 时之势得 ▲ ساقىلداعان ايازدا، ساري قامىستى ساعالا.【谚】和暖最苇芦时之冻地寒天。

ساقىلدات- ساقىلدا- 的。态动使。

ساقىلداۋ ساقىلدا- 的。式定不。

ساقىر 见 ساقار.

ساقىرا 见 ساحارا.

ساقىرلا- 见 سقىرلا-.

ساقىر-سۇقىر 〈拟〉：声吱嘎吱嘎 ساقىر-سۇقىر ەتۋ。响吱嘎吱嘎。

سال Ⅰ 〈名〉：子筏，排竹，排木，筏木：سال اعىزۋ 排木放 / سالعا وتىرىپ، وزەننەن ئوتۋ 乘走冲水被筏木 ▲ سالى سۋعا كەتتۋ ①河过筏木。②望失，采打精无，气丧心灰。

سال Ⅱ 〈名〉落降，器生救（的上船轮、机飞）。圈生救；伞

سال Ⅲ：木麻，瘫风，痪瘫；痹麻 〈名〉：سال اۋرۋى ەكى ايامى سال بولىپ قالدى. 症痪瘫 / 笨作动；的惰懒。了痪瘫肢下萎神精；的弱虚，的弱羸 سال بوكسە سۇيەك ▲ 了。的拙。的糜

سال Ⅳ 作欢寻；子公花花，弟子谚纨①〈名〉士武，客侠，士骑 ②人的乐。

سال- Ⅴ，上嵌，入插；下，装，入放，放〈动〉：入伸；上镶 اقشانى تارتىپاعا سالۋ 把 抽入放钱把 / 里屉 اسقا تۇز سالۋ 盐加里饭 / پىشاقتى قىنعا سالۋ 把 / 鞘刀入插刀把 حاتتى كانۋەرتكە سالۋ 把 / 肉下里锅往 / 里封信入装信 ەت سالۋ / قازانعا ۋ سالۋ 下毒（毒放）/ اينەكتى رامكاعا سالۋ 把 / 框镜入嵌璃玻 ئتەس سالۋ / 牙镶 / قولدى قالتاعا سالۋ 把 ②里袋口进伸手把，入关，入投 ③牢监入投 اباقتىعا سالۋ：进关；拽，撒：بۇرىش سالۋ 耳戴 ④面椒胡撒 سىرعا سالۋ：系，戴；头系 جۇزىك سالۋ 指戒戴 / جاۋلىق سالۋ 环/ 巾 ⑤套上：نوقتا سالۋ 头笼套 / انتا سالعان اربا 门安 / ەسىك سالۋ 上，装，安 ⑥车的马上套 / قۇلىپ سالۋ 上锁 / مىلتىققا وق سالۋ 上子弹（压）弹 ⑦铺：توسەك سالۋ 床铺 / كىلەم سالۋ 地铺毯 / داستارقان سالۋ 巾餐铺 / انتا ەر سالۋ 鞍备（备）马备 / كەستە سالۋ：花绣，绣刺 ⑧房盖 ئۇي سالۋ / 造建，筑修，建修 ⑨花 كوپىر سالۋ 桥修 / جول سالۋ 路筑 / ۇيا سالۋ 巢筑 ⑩打，揍：باسىنا تاياقپەن ئبىر سالىپ جىبەردى 使，用使；做 ⑪棍一了打上头的他照 / قيعىلىق 号记做（畜牲给）：ەن سالۋ 加施，出 / 熏烟用 سۋ سالۋ 乱捣，端事造制 / بار 施 كۇشىن سالۋ 气力部全出使 / قىسىم سالۋ 力压加 ⑫ 服衣熨：ۇتىك سالۋ 熨 ⑬ 掉：شاپانىن سالۋ 脱 ⑭ 靠，靠依：掉 كۇشكە سالۋعا بولمايدى 不靠光能 ⑮ 气力陷（等境困）入：قيىنشىلىققا سالۋ 使（等境困）入 ⑯ 定注：قۇدايدىڭ سالعانى 的主真 ⑰ 排安 / 走上山朝 تاۋعا قاراي سالدى 动移，动走，走 ⑱ 配（种）：ايعىر سالۋ 种配马种用 ⑲ 装：ئبىلىپ تۇرىپ بىلمەسكە سالۋ 装假，做 去

造制，乱捣，扰骚 بۇلۋك سالۇ ▲ 角抹弯拐 باله سالۇ ▲ 猎捕鹰放 بۇركىت سالۇ ▲ 纷纠 داۋىسقا سالۇ ▲ 赌打 ئباس سالۇ ▲ 赖诬，陷诬 ▲污玷，脏弄，破弄，坏损 داق سالۇ ▲ 决表水凉喷口，词有念念（婆）师巫〔旧〕 دەم سالۇ 迫逼，逼威；促催 دىگىر سالۇ ▲ 病治魔驱以 ▲ دۇنيە سالۇ 世逝，世去 دۇرە سالۇ 鞭笞，

▲ 地耕，种播，地种 ەگىن سالۇ ▲ 打拷 奋 جانىن سالۇ ▲ 命生以给，活复使 جان ② 喊叫，喊呼 ① جار سالۇ ▲ 命拼，身顾不，路修 ① جول سالۇ ▲ 召号 ③ 知通，信报，行送 ① جولعا سالۇ ▲ 头带 ② 路道平铺 ▲ 顿整，行实，轨正向引 ② 走发打，走送 جىك سالۇ ▲ 和不造制，间离拨挑 جۇك سالۇ 管 ① جونگە سالۇ ▲ 产家分部走搬先时移迁 ▲ 注关；心用，心专 زەر سالۇ ▲ 顿整 ② 教 كىسى سالۇ ▲ 情说人让，人托，人派 كوز جۇمبايعا سالۇ ▲ 眼一闭眼一睁 ئشوپ سالۇ ▲ كوزىنە كوزىنىڭ قىرىن سالۇ ▲ 着背，瞒隐，目耳人遮 كوز ① سالۇ ▲ 照关，顾照 ② 瞥一，瞧，望，看 كۆن سالىپ ▲ 管照，照关，应照 قىيمعىن سالۇ ▲ 望眺光阳住遮手用 كۆش سالۇ，力努 قاراۋ ▲ 嚷嚷，叫喊，喊声大 ويياي سالۇ ▲ 力用 ▲ 跃雀，戏嬉，跃跳，跳乱蹦活 ويناق سالۇ ② 糟八七乱得弄，坏毁，坏破 ① ويران سالۇ ▲ 意注起引，思深使 وي سالۇ ▲ 闹吵，架吵，出提 ورتاعا سالۇ ▲ 忆记起唤，醒提 وينا سالۇ，间离拨挑سالۇ وت ▲见意求征，上面桌在摆时宴赴娘新的门过刚 ونقا سالار ▲ 火点风煽 ▲ 子面靠，格资摆 سالاۋات سالۇ ▲ 品礼的带，到直，接直 سالعان بەتتە سالىق سالۇ ▲ 税征 سالعان جەردەن 当，子下一，始开一 ▲ 直径 ▲ 玩游，历游，览游 سەرۋەن سالۇ ▲ 下当，即通 سوز بۇيداعا سالۇ ▲ 误延，延拖 ئسوز سالۇ，见意求征，论讨出提 تالقىعا سالۇ ▲ 情说；话许允不，许准不，止禁 تيىم سالۇ ▲ 众于布公 ▲ تالكەككە سالۇ 落奚，讽讥，弄嘲 شار سالۇ ▲ 纷纠造制，乱捣 شورقان سالۇ ▲ 票投，决表 قايراپ سالۇ ▲ قاندى شەڭگەلىن سالۇ，喊呼① قيقۇ سالۇ ▲ 犯侵，略侵，爪魔出伸

视）见看有没装假 كورمەسكە سالۇ / 道知不 ەكى توبەت ەربىپ جۇرەتىن. 两着跟后身（他）：下抛，掉扔 ونقا سالۇ ㉑ 。狗的袋脑着拉奋条 سالعاننان باسقا امال جوق. 他把是法办的一唯 ㉒ 里火进扔 مىنانى جولعا ㉔ 税征 باجى سالۇ：派摊，收征 ㉓ 。走发打 ：给还，给㉕ 子刀捅 پىشاق سالۇ：捅，刺，戳 اقشانى سالۇ / قارىزدى سالۇ 钱拿 ㉖ 债还 ورنەك سالۇ 刻，画：突示表，词动助作 ㉗ 案图刻 ايتا سالۇ / 出而口脱 ايتىپ سالۇ：心经不，然 / كورە سالۇ 下一看便顺 / بارا 声一说便顺 سالۇ ▲ 下一去便顺 ازان سالۇ 嚷喧，叫大喊大 ▲ ايداپ سالۇ 驱 ① ▲ 属家者死助资 ازا سالۇ ▲ ايىپ 使指，唆挑，使唆 ② 走撵，走赶，逐 ▲ ايعاي سالۇ 嚷叫，叫喊 ▲金罚，款罚 سالۇ 加倍，爱宠；奉侍，重敬 كۆتۆ سالىپ الاقاننا，先领 ▲ الدىنا قارا سالماۋ 顾照加倍，护爱 ▲ اراعا كىسى سالۇ 停调人请 ▲ 先当马 不，迫不容从；竹成有胸 ارقاسىن كەڭگە سالۇ 迷沉，跳乱蹦欢，跳欢 ▲ اسىر سالۇ 忙不慌 呼高，锋冲喊呼① ▲ انتان سالۇ 中之要玩在 救呼出发（时惧恐和殆危于处）② ！啊冲 关绝断 ▲ ات ئزىن سالماۋ 声喊呐出发；声 侵 ② 尝，吃 ① اۋىز سالۇ ▲ 来往相不死老，系 ▲ 吞侵，略 ▲ اۋىزىنا ئسوز سالۇ 示提 ▲ اقىل 谋出，策献，计献②量商；教求，教请 ① سالۇ ▲众示 ② 售兜，销推 ① بازارعا سالۇ ▲ 策划 ▲ 喊叫，闹吵，嚷吵 باس سالۇ 一 ▲ 住搂下一，住抓下一，去上扑下 ▲ باسىپ سالۇ 掉打下一（枪用）② 的满满得装 ① ▲ بەس 把一子胡毛眉 ئبىر-اق سالۇ ساۋساقتى اۋىزعا ▲ 抓 ▲ بەتىن تەرىسكە سالۇ ئبيتىن 远疏，避躲 ▲ بويىن اۋلاقعا سالۇ 皮脸着厚，脸赖皮死 ▲ 四阻三推，脱推，辞推；避躲，远疏 بۇىن سالۇ ▲ 位复，臼归 ▲ بۇىنسىز جەردەن پىشاق سالۇ ② 风防〔植〕① ئبىر سالار ▲ 难刁，题难出 ▲ 下一打猛 ئبىر سالۇ ▲ 品食（的次一吃） ▲ 进行步大，走步大 بۇلاڭ قۇيرىققا سالۇ ；塞搪，托推 ② 避闪，闪躲 ① بۇلتاققا سالۇ

干 ① قول سالۋ ▲ 扰骚，乱扰，扰打 ② 叫呼生发图企(方女引色方男) ② 手动；预干，涉，西东……要قولقا سالۋ ▲ 系关女男的当正不偿 ▲ قۇلاق سالۋ 听倾，听 ▲ قۇن سالۋ 求祈 ▲ 猎捕鹰放，猎打鹰养 ▲ قۇس سالۋ 命抵，命之世绝，丽美常非得长 ۇرىپ اۋنزعا سالعانداي ▲ 貌之花羞月闭，美，手身显大 ▲ ونەرىن سالۋ 领本出显 ▲ ورنەك سالۋ 刻雕，饰装 ▲ الەك سالۋ 闹取理无，烦麻造制，乱捣 ▲ ئان سالۋ 歌唱 ▲ ايعىردى نەدەن سالساڭ، انتى سودان مىنەرسىڭ. 【谚】么什出配会马种的样么什 ▲ (豆得豆种 ，瓜得瓜种)来驹马的样 ەرەگەسپەي ەر سىنالمايدى، ەگىن سالماي جەر سىنالمايدى. 【谚】交手量较强雄英出看 ▲ 。瘦肥地土出显获收种耕 جاقىن قونبا، وقپاندى جە رگە ەگىن سالما.【谚】 ▲ 。种 耕 勿地之洼坑 ，近凑莫地之非是 جورعاڭ قانتتى بولسا باسكە سال، ئىسڭ ادال بولسا كوپكە سال. 【谚】加参马骏的水如走行 ▲ 。人 众避 不 情事的大正明光 ，赛比 پىشاقتى وزىڭە سال، اۋىرماسا وزگەگە سال. 【谚】不所已)人别戳再话的痛不，已自戳先子刀用 。(人于施勿，欲

سالا I :流支，支分，叉分(的河) ①〈名〉 ەرتىستىڭ سالاسى 道) ② 流支的河斯齐尔鄂 山)③ 线支 ，路岔，道岔，路支 ，岔分(的路部，域领，面方⑤间指，儿缝指手 ④ 脉支(的方要主 باسىم سالاسى مال شارۋاشىلىق 界，门： / 门部业工 سالاسى ونەركاسىپ / 业收是面 ماده‌نيەت سالاسى 界化文 ▲ سالا قۇلاش 一庶，相 ① قولدىڭ سالاسندايى ▲ 离距的间之臂两 。的齐整很 ② 的进并头齐，的几天差

سالا II 。语拉撒：族拉撒〈名〉 ەتىلى سالا

سالابا 。楼槛，的烂破，的旧破〈形〉

سالاكا 。鲱方北，鲱背黑〔动〕〈名〉

سالاق 懒，的漫散，的遢邋〈形〉 / 人的漫散 جان سالاق 的惰怠，的懒疏，的散 ▲ 风作漫散服克 جويۋ جاسىڭدا سالاق ستيلدى بارا-بارا بىلىق بولارسىڭ. 【谚】سالاق بولساڭ، 。能无大长，勤不幼自 ▲ ولاقتان سالاق جامان.

942

。强人的惰懒比要人的笨愚【谚】 ▲ ولاق قاتىن ويماقشىل، سالاق قاتىن ساۋنقشىل. 【谚】 ▲。门串了不忘娘婆懒，针顶用会不人女笨 سالاق قاتىن تۇنقىشقا جارىماس. 【谚】娘婆懒 。有没都儿垫毡的锅端只两连

سالاقسۋ سالاقسى- 。式定不的

سالاقسى- 儿吊，漫漫散散，漫散，散懒〈动〉 ول ۇيرەتۇدە سالاقسي باستا- دى. 。了虎虎马马习学对始开他

سالاقسىت- سالاقسى- 。态动使的

سالاقسىتىل- 马马 ② 态动被的 سالاقسىت- ①。心经事漫，拉拉拖拖，虎虎

سالاقستىلۋ سالاقستىل- 。式定不的

سالاقتا- :垂低 ，拉耷，垂下 ，悬垂 ①〈动〉 ئىتتىڭ ەتىلى سالاقتاپ تۇر. 狗 ②。头舌着拉耷 哪里滴得显，拉耷里滴得显，大肥得显(物衣) : 当郎儿吊 ，荡游 ，逛闲，闲好手游 ③ 噜 ۇزاق كۇن جۇمىس جوق، سالاقتاپ ەجۇرۇ 整 سوڭىنان قالماۋ 形 影不离。随追，随跟 ④ 闲好手游，事有没天

سالاقتات- 。态动使的 سالاقتا-

سالاقتاۋ I 。式定不的 سالاقتا-

سالاقتاۋ II ，的漫散较比，的散懒些有〈形〉 。的当郎儿吊些有，的惰怠些有，的懒疏略

سالاقتىق ① 词名象抽的 سالاق ② ，的漫散 ▲ 当郎儿吊；散懒 ولاقتىقتان سالاقتىق جامان. 。强惰懒比笨愚【谚】

سالالا- ，类分；条一条一成分；开分 ①〈动〉 ساسپتەردى سالالاپ باسقارۋ 分类别门，立分： / ماسەلەنى سالالاپ ەتۇسىندىرۋ 营经业行按 ساقالىن 开捋，开梳 ② 题问明说的类别门： ساۋساعىمەن سالالاۋ 须胡捋指手用 。

سالالان- 。态身反的 سالالا-

سالالاس I ▲ 的等相，的列并〈形〉 بايلانىس ەماندى سالالاس ▲ 系关列并〔语〕 جالعاۋلىقتار سالالاس ▲ 词接连列并〔语〕 تىركەس قۇرمالاس سالالاس ▲ 组词列并〔语〕 سويلەم سالالاس 。句复列并〔语〕

سالالاس- II 。态互交的 سالالا-

سالالات- 。态动使的 سالالا-

سالالاۋ سالالا- 。式定不的
سالالى 〈形〉①的长细，的细纤，的长：قويدىڭ سالالى ءجۇنى 毛羊的长维纤 / ساۋساقتار سالالى تامىر 的状掌 ②指手的细纤：سالالى بۇعى 的叉多，的支多 ③根状掌：سالالى ءمۇيىزى 多 有，的支分，的叉分 ④角鹿的叉多 ▲ سالالى جاپىراق 〔植〕叶复状掌 。
سالالىق 。的流支；的叉分，的支分 〈形〉
سالالى-تورلى 〈形〉的网状掌：سالالى-تورلى تالشىق 脉网状掌 。
سالاماندرا 〈名〉（科）螈蝾〔动〕▲ تەڭبىل سالامандرا 螈斑 。
سالامات 〈名〉康健，康安，安平 。
سالاڭدا- 〈动〉①垂，摆垂；垂悬，挂垂，垂下；宽得显，大肥得显；扇呼扇呼（等物衣）②摇：كوشەدە سالاڭداپ بوس ءجۇرۋ 闲好手游，垠溜闲，逛闲，游闲〔转〕③松 。逛闲上街在
سالاڭدات- سالاڭدا- 。态动使的
سالاڭداۋ سالاڭدا- 。式定不的
سالار 〈名〉头头，官长：سەن سالار دا مەن سالار، انقا جەمدى كىم سالار. 【谚】长是也你人无懒小支懒大）马喂来谁，官长是也我，官（料喂去）。
سالا-سالا 〈形〉①道一道一，的岔多，的支多：سالا-سالا جولدار 的沟个一沟个一成分，的同不，的样各式各，的样各 ②路的条一条一是路道的活生：ءومىردىڭ جولى سالا-سالا. 的 。的样各式各
سالات I 〔植〕〈名〉苣莴 。
سالات II 。菜拌凉，盘冷；子拉沙 〈名〉
سالاۋات 〈名〉①（的德默罕穆，主真对）〔宗〕；风威，严威；头派，派气，度风 ②扬赞，词颂：سالاۋاتى بار كىسى 历资 ▲ 人的度风有 سالاۋات سالۋ 子面靠；格资摆 ▲ سالاۋاتى باسۋ 。怯胆，缩畏，束拘
سالاۋاتتى 〈形〉①风威；的度风有，的派气有 ②的严威，的凛凛声，的望威有，的信威有 。的历资有，的格资有 ③的高望
سالاۋاتتىق 〈名〉①重 稳；严威；望威，信威 。度风，头派，派气②
سالاۋاتتىلىق سالاۋاتتى 。词名象抽的
سالاۋماليكۇم 〈名〉〔阿〕（候问徒教兰斯伊）。好您（语
سالاشا 〈形〉①的式族拉撒，的族拉撒：سالاشا باس كيىم 语拉撒 ②子帽族拉撒：سالاشا ۇيرەنۋ 语拉撒习学 。
سالباق 〈名〉忙，事事所无；逛游，荡游，逛闲 。过度中碌忙：ۇزاق كۇن سالباقمەن ءوتتى 碌 了天一 。
سالباڭدا- 〈动〉荡游，溜闲，逛闲：سالباڭداپ كۇن بويى 溜闲天整 。
سالباڭدات- سالباڭدا- 。态动使的
سالباڭداۋ سالباڭدا- 。式定不的
سالبۇرىن 〈名〉猎出（鸟猎用后雪降刚）。猎打，猎捕 ▲ سالبۇرىنعا شعۋ 备准有人多指）猎狩，猎打（的
سالبىر 〈形〉①的理斯条慢，的腾腾慢 ②的拉拉拖生无，的振不糜萎，的振不神精 。的丧颓，的气
سالبىرا- 〈动〉吊，挂，悬：توبەدە شام سالبىراپ تۇر. 上板花天在吊灯 。②垂，来下垂斜，来下拉耷：ءبىر ەتەگى سالبىراپ تۇر. 垂 / باسى سالبىراپ كەتىپتى 着垂斜襟衣的边一松宽得显，大肥得显（物衣）③来下拉耷头：唐颓，气丧头垂，靡萎神情〔转〕④ رەنجىگەندىكتەن ءوزىنىڭ ارباسىنا قاراي سالبىراپ جۇرە بەردى. 车马的己自着朝，乐不闷闷（他）。去走地气丧头垂
سالبىراق 。物吊垂，物挂悬 〈名〉
سالبىرامالى 垂悬，的着垂，的挂悬 ①〈形〉。的拉耷，的
سالبىراڭقى 垂下微略，的拉耷微稍 ①〈形〉垂低微微：سالبىراڭقى قاباق 的垂低微稍，的太不神精，的气丧头垂些有〔转〕②额前的 。的靡萎些有神精，的作振
سالبىرات- 。态动使的 سالبىرا-
سالبىراۋ 。式定不的 سالبىرا-
سالبىرلىق 。词名象抽的 سالبىر
سالعاستىر- 并提相，比对，比相，较比 〈动〉

论：قايسىسى جاقسى، ەكەۋىن سالعاستىرىپ كور 这个一那个两较比请，好个一下。

سالعاستىرۋ سالعاستىر- 式定不的。

سالعاستىرىل- سالعاستىر- 态动被的。

سالعىز- سال- V 态动使的。

سالعىزدىر- سالعىز- 态动使的。

سالعىلاس- 反，斥驳；嘴顶，吵争，论争〈动〉 驳：سالعىلاسپاي جوعال! 别顶我和别吵，滚快！

سالعىلاستىر- سالعىلاس- 态动使的。

سالعىلاسۋ سالعىلس- 式定不的。

سالعىرت 慢怠；的淡冷，的漠冷 ①〈形〉 I 轻；的大不趣兴，的心关不漠，的心经不漫，的 ② 待对地淡冷 جاساۋ بايلانىس سالعىرت：的率消工作对 قىزمەتكە سالعىرت：的极消，的惰怠。极

سالعىرت 赋贡，税杂捐苛〈名〉 II。

سالعىرت- سالاق 怠懒，的极消，的惰怠〈形〉的。

سالعىرتسۋ سالعىرتسى- 式定不的。

سالعىرتسى- 漫……对，来起极消得变〈动〉 ۇيرەنۋدە：漠冷得变，慢怠，之处然漠，心经不سالعىرتسي باستادى（他）来起极消始开习学对了。

سالعىرتسىن- سالعىرتسى- 态身反的。

سالعىرتتىق سالعىرت 词名象抽的。

سالعىش 缸灰烟〈名〉▲器容 كۇل سالعىش。

سالداقى 的流下，的贼下 ①〈形〉：سالداقى قاتىن 妇泼，妇淫 ② 妇淫。

سالداقىلان- 落堕；来起荡放，乱淫得变〈动〉去下。

سالداقىلانۋ سالداقىلان- 式定不的。

سالداقىلىق سالداقى 词名象抽的。

سالداما 的旧陈，的旧破 ①〈形〉：سالداما قازان 器机的旧陈 / 锅的旧破 سالداما ماشينا ②的腐陈。

سالدامالىق 的腐陈 ②词名象抽的 سالداما ①力势的朽腐，想思。

سالداماڭ 放，的乱淫 ② 妇泼，妇淫 ①〈名〉的流下，的贼下，的荡。

سالدان- 痹麻，痪瘫〔医〕〈动〉：ونىڭ ٴبىر قولى سالدانىپ قالدى. 他的一只手瘫了。/ جارىم دەنەسىى سالدانۋ 半身不遂 / اسقازان سالدانۋ 胃痹。

سالدانۋ سالدان- 式定不的。

سالدار 不），果结（的好不）；故原，因原〈名〉：ونىڭ كەلمەۋىنىڭ سالدارىنان ... 来有没他为因……/ اۋرۋدىڭ سالدارى 后的病疾。果后的病疾。

سالداۋ 子椽，篙杉〈名〉。

سالداۋىر 锚 ② 量分，量重，重 ①〈动〉：سالداۋىر تاستاۋ 锚抛。

سالدۋار 物重的钩鱼或网鱼定稳来用〈名〉（块铅）。

سالدى: سالدى بالاق 整不，的齐整不（着衣）：سالدى بالاق ايەل 婆懒，的散懒，的惰懒；的洁娘。

سالدىق ①سال Ⅲ 戏游，乐娱②词名象抽的会聚。

سالدىر 轰，声啷当，声隆隆，声隆咕〈拟〉 I：ارباڭ سالدىرى 隆咕的车马 声辚辚，声隆隆。声

سالدىر- Ⅱ سال- V 态动使的。

سالدىرا- 当哐零叮，响啦哗，响哐叮 ①〈动〉：ارباڭ دوڭ گەلەگى سالدىراپ كەلەدى. 声辚辚，响喧〔转〕②。声辚辚出发子轮车大说声大 سويلەۋ سالدىراپ：嚷嚷声大，哗喧，器话 ③〔转〕 قولىم سالدىراپ：麻发，木麻 تۇرادى. 劲松〔转〕④ 麻发常常脯胳的我了松丝螺 ۇەنت سالدىراپ بوس قالدى.：落脱。软酥，软瘫。惫疲到感，服舒不〔转〕⑤：软酥身浑 تۇلا بويى سالدىراپ تۇرادى。

سالدىراس- سالدىرا- 态互交的。

سالدىرات- سالدىرا- 态动使的。

سالدىراۋ سالدىرا- 式定不的。

سالدىر-گۇلدىر 声啦啦哗，声啦啦瓜〈拟〉：تاۋدان سالدىر-گۇلدىر تاس قۇلادى. 声啷当石了来下滚地啦啦哗上山从头。

سالدىر-كۇلدىر 见 سالدىر-گۇلدىر.

سالدىرلا- 声当梆出发，响作当叮 ①〈动〉：响作啦哗里稀，响作当哐零叮，响啦哗啦哗：

سالدىرلاعان ىدىس-ايتقىنىڭ داۋىسى 稀 的啦哗里 的：سالقى ئتوس 腰部下垂的。
سالقىلداڭ 〈动〉① 响啦啦哗，响作当哐里哐 ② 颤巍巍 ③ 松宽得显，大肥得显。
سالقىلداتقۇ 使动的 سالقىلداڭ。态。
سالقىلداۋ 不的 سالقىلداڭ。式定。
سالقىلدىق 〈名〉惰怠，沓疲，漫散，散松。
سالقىن 〈形〉① 凉清，的快凉，的爽凉，的凉 气的爽凉 اۋا سالقىن 水凉 سۋ سالقىن / 的：سالقىن جەر 方地的快凉 سالقىن سۋسىن / 候〔转〕②（凉受）凉着 ئتىۋ سالقىن 料饮凉清 / 的静冷 سالقىن قاندى كىسى 着沉，的静冷：سالقىن پوزيتسيا 的漠冷，的淡冷〔转〕③ 人：痕裂，远疏（的上感情）〔转〕⑤ 度态的淡冷 بەتپەستەي سالقىن ئتۇستى 可不了生产上情感 سالقىنى ئتىۋ 响影受 ▲ 痕裂的合愈 سالقىن قاباق 度态的淡冷，色脸的漠冷 ▲ سالقىن قاراۋ 待看眼冷。
سالقىندا 〈动〉：却冷，爽凉得变，凉变 ① 纳，凉乘 ② 。了爽凉气天 كۇن سالقىندادى. 在 سالقىندىرۋ 凉放 ② 态动使的 سالقىندات ①：凉，凉快：اعاشتىڭ كولەڭكەسىندە سالقىندا 凉放 سالقىندىرتپ ئىش 喝再了凉。
سالقىندات 〈名〉扇电；器却冷，器热散。
سالقىندات 态动被的 سالقىندا。
سالقىندالۋ 式定不的 سالقىندا。
سالقىندىق ①سالقىن 的，漠冷 ② 词名象抽的。和不，远疏（的上情感），淡冷
سالما Ⅰ 〈名〉① 索绳（的房毡固加时风刮）▲ 架葡萄 ئۇزىمنىڭ سالماسى：子架，架 ② 桩木在压房毡定固于用时风大刮 سالما تاس 头石的上。
سالما Ⅱ 〈名〉条面。
سالما Ⅲ 〈名〉渠灌水。
سالما Ⅳ 〈名〉饼烤煮奶。
سالما Ⅴ 〈名〉儿铆钉。
سالما Ⅵ：سالما الۋ 戏游族克萨哈）羊拾马飞 马飞士骑，地凹于置羊只一或犊牛头一把：名。（志意和术骑炼锻以起抓其将身探时过掠的啦哗里稀 ندىس-ايتقىنىڭ داۋىسى：囔囔（话说）声大〔转〕② 声碟碗 سويلەۋ 话说声大 / سالدىرلاعان ۋان، كوڭىلىندە 没并里心，已而说说是只（他）。 ارامدىق جوق 气口一 / سالدىرلاپ ئاۋزىن ايتا سالدى 意恶有：休不喋喋，休不叨絮〔转〕③ 来出了说部全 كەشكە دەيىن سالدىرلاي بەرمەسەڭشى. 老别你 是么那喋喋休。
سالدىرلاق 〈形〉直，的公布诚开，的爽直 不言。的讳
سالدىرلاقتىق 词名象抽的 سالدىرلاق。
سالدىرلاتقۇ 态动使的 سالدىرلا。
سالدىرلاۋ 式定不的 سالدىرلا。
سالدىر-سالاق 遢邋；的心经不，的虎马 〈形〉不，的履不衫不；的散懒，的漫散，的遢疲，的：的幅边修 سالدىر-سالاق ادام 人的漫散。
سالدىر-سالاقتىق：سالدىر-سالاق 象抽的 词。
سالدىر-سالدىر：سالدىر-سالدىر ەتۋ ① 哗②响作啦哗里稀，响作当哐零丁，响作啦哗啦。叫喊，囔囔，（话说）声大〔转〕
سالدىر-سۇلدىر 稀，啦啦哗，当哐零丁 〈拟〉。啦哗里
سالدىرتقۇ 态动使的 سالدىر。
سالىۋت 礼敬（的示表等旗升，炮鸣以）〈名〉；炮礼：سالىوت بەرۋ 礼敬（炮礼鸣；敬致），礼敬。
سالقام 〈形〉①：的遢邋，的洁整不，的齐整不 كيىمى سالقام 衣着不洁整的 ② 旧陈，的旧 سالقام ۇستەل 桌的旧破 子。：的旧破，的
سالقامدان 〈动〉：肋得变，洁整不得变 سالقامدانباي رەتتى كيىن 穿齐整得变不，点一要 样那肋。
سالقامدانۋ 式定不的 سالقامدان。
سالقامدىق 词名象抽的 سالقام。
سالقار 〈名〉：的列成，的行成排 ② 列，行 ① سالقار كوش（时移迁牧游）畜人之长队：سالقار قۇلاش 度一。
سالقار-سالقار 队一队一（时场草移转）〈形〉。（畜人）的列一列一，的
سالقى 〈形〉下垂，的悬垂，的吊悬，的垂拉开耷，的

سالماباس 〈名〉千屈菜〔植〕。

سالماق 〈名〉①量分，量重，重（的物）：جۇكتىڭ سالماعى 行李的重量 / تازا سالماق 净重 / سالماعى بار ءسوز 有话的量分 ②荷载，载负，荷负：ەكى تونناڭق سالماق 两吨载负 ③量重载的吨位 ④力压加施 سالۋ سالماق 压力：شاما كەلمەيتىن سالماق 力压不动 / سالماق سالۋ 施加压力 ⑤物人的响影有中众群在 جۇرتقا سالماعى بار ادام 子面，信威重郑（示表格助加）：سالماقپەن سويلەۋ 说话有分量 ▲ الماقتىڭ دا سالماعى بار. 他的家人拿总也有点地位。 اتومدىق ▲ 来往尚礼，李报桃投，担负个是重比 ▲ بالاما سالماق 量子原 ▲ موله‌كۇلالىق سالماق 量子分〔化〕。

سالماقسىز 〈形〉①没有，的量分有没，的轻不 ③的重稳不，的躁急，的率轻 ②的量重有没 سالماقسىز دالەل：的量力有没，的要重据论的量力。

سالماقسىزدىق ①سالماقسىز 的词名象抽 ②量重有没，轻极。

سالماقتا- 〈动〉①量分掂，量掂，量重称：قولمەن سالماقتاۋ 手用掂掂②〔转〕估计，量酌；衡量，酌斟：سالماقتاپ كور قايسىسى وزىڭە پايدالى. 你对个一那，下一酌斟利有。

سالماقتان- 〈动〉①加重，重变；剧加；觉感：شارشاسا، كوتەرگەن نارسە سالماقتانا 重沉：重沉更得变就西东的上背，候时的累 بەرەدى. 了多得重稳得变，了大岁年（他）رجەتكەن سايىن سالماقتانىپ قالدى。

سالماقتاندىر- سالماقتان- 的态动使。

سالماقتانۋ سالماقتان- 的式定不。

سالماقتاس- سالماقتا- 的态互交。

سالماقتات- سالماقتا- 的态动使。

سالماقتاۋ سالماقتا- 的式定不。

سالماقتى 〈形〉①的重沉，的大量重，的重：سالماقتى نارسە 的重沉：的甸甸沉，的量分有话的量分有 / سالماقتى ءسوز / 西东重沉；的健稳，的重稳 ②头石的甸甸沉：的重庄，的深府城，的达练，的成老，的庄重 سالماقتى مىنەز / 人的重稳 سالماقتى كىسى 的害厉；的重严 ③格性的重力服说，的要重 ④。重严病的他 سالماقتى. ونىڭ اۋرۋى 的强：的要重 ماسەله سالماقتى。题问的

سالماقتىق 〈名〉力重，量重〔物〕▲ سالماقتىق انالىز 重量测力 ▲ سالماقتىق انالىز عىلمى 学量测力 ▲ سالماقتىق كاتوگوريا 体重分组。

سالماقتىلىق ①سالماقتى 的词名象抽 ②稳健，重老练。

سالماقتىراق 〈形〉①较比重量，的重较比，的健稳较比，的重稳较比②的量分点有，的害厉较比，的重严较比 ③的着沉较比。

سالون 〈名〉①厅客的美华，龙沙（的艺文、治政会社族贵，级阶，界交社，龙沙）。社交社

سالون-ۋاگون 〈名〉车的厅客共公有〔交〕。车望撩，辆

سالپ: سالپ ەتۋ 一的啪出发，响声一嗒叭声。

سالپاي- 〈动〉下①，垂，垂悬，挂垂，垂吊，[转]②唇嘴的来下拉耷：拉耷：ەرنى سالپايعان 耷拉着嘴唇的懒惰；洋洋：سالپايىپ قايدان ءجۇرسىڭ؟ 你从哪里来打精没，振不神精？

سالپايت- سالپاي- 的态动使。

سالپايۋ سالپاي- 的式定不。

سالپاق 〈名〉风；跑西奔东，碌忙，忙奔，波奔：سالپاقتان باسقا تىندىرىپ جۇرگەنى 仆仆尘：سالپاقتان باسقا تىندىرىپ جۇرگەنى 碌碌忙忙日终他。就成所无。 ▲ بوس سالپاق ءجۇرۋ 累白，跑白，劳费 ▲ ءيت سالپاقتا 累死活，活受罪 ▲ قۇر سالپاق，跑白，劳费。徒

سالپاقتا- 〈动〉跑来跑，碌忙，波奔，忙奔：سالپاقتاۋمەن كۇن وتكىزۋ 去日终奔忙 / بىرەۋدىڭ سوڭىنان سالپاقتاپ ءجۇرۋ 人某着跟：走行子步的重沉着拖，走地难艰 ②跑勉子步的重沉着拖 سالپاقتاپ ارەڭ كەلە جاتىر 着走强。

سالپاقتاس- سالپاقتا- 的态互交。

سالپاقتات- سالپاقتا- 的态动使。

سالپاقتاۋ سالپاقتا- 式定不的。

سالپاك Ⅰ 白，跑空，碌忙，忙奔，波奔〈名〉 跑：قۇر سالپاك 忙空。

سالپاك Ⅱ 的拉耷，的吊悬，的垂下〈名〉：سالپاك قۇلاق（耳风扇）朵耳的拉耷。

سالپاڭدا- 频，弹动频频（襟衣，朵耳）〈动〉：碌忙，波奔，忙奔 ② 动扇，扇呼，动摆频：سالپاڭداپ كۇن وتكـــزۋ 碌忙日终 / قۇر سالپاڭداۋ 笨得显作动，走行地拙笨 ③ 忙空拙。

سالپاڭداس- سالپاڭدا- 态互交的。

سالپاڭدات- سالپاڭدا- 态动使的。

سالپاڭداۋ سالپاڭدا- 式定不的。

سالپاڭ-سالپاڭ 地便灵不，地笨拙〈副〉：سالپاڭ-سالپاڭ جۇگىرۋ 跑地拙笨 ▲ سالپاڭ-سالپاڭ ەتۋ ① 弹动频频（襟衣，朵耳）：碌忙，跑奔，忙奔 ② 扇呼扇呼，动摆频频。

سالپي- 〈动〉① 拉耷，垂悬，挂垂，垂下：سالپيعان ەرنى 振不神精〔转〕② 唇嘴的来下拉耷，无打精采洋洋懒，采打精无：سالپيىپ قايدان كەلدىڭ؟ ？啊来里哪从地采地打精无你

سالپيت- سالپي- 态动使的。

سالپيۋ سالپي- 式定不的。

سالپى 的垂下，的吊垂，的拉耷〈形〉：سالپى اۋىز（ەرىن）大（唇嘴）唇嘴的拉耷 / سالپى قۇيرىق 长（巴尾的拉耷）巴尾 ▲ سالپى ەتەك 垂（女妇指）的肋，的洁整不 ▲ سالپى جەلىن 房乳。

سالپىلدا- 跑西奔东，跑奔，忙奔 ①〈动〉：بوس سالپىلداۋ 胡口信，叨唠 ② 忙奔地劳徒：سالپىلداپ سويلەي بەرۋ 扯胡，诌胡，说乱 ③ 气一说得显，劳疲得显 ④ 扇呼地停不襟衣 سالپىلداۋ（马）（ات）سالپىلداپ جەلۋ 得显，精神没散懒：跑地散散懒懒。

سالپىلداق 〈名〉跑西奔东，波奔，忙奔，劳徒。

سالپىلداس- سالپىلدا- 态互交的。

سالپىلدات- سالپىلدا- 态动使的。

سالپىلداۋ سالپىلدا- 式定不的。

سالپىنشاق 〈名〉① 垂肉 ② 品饰垂，饰穗，缨垂。物垂悬 ③ 疣赘，瘤

سالپىنشاقتى 悬垂，的吊垂，的垂下 ①〈形〉：سالپىنشاقتى سىرعا 垂有 ② 子坠的拉耷，的。的瘤肉长 ③的品饰垂有，的缨

سال-سال: سال-سال بولۋ 到感；软酥，软瘫：ونە بويى سال-سال بولۋ 无身浑觉感 不服舒：。力

سال-سەرى 华着衣；爷少阔，儿哥子公〈名〉。人的乐娱舞歌于善，子伙小的丽

سالت Ⅰ 礼，节礼；俗风，俗习，惯习①〈名〉：ەسكى سالت 例惯；礼典；仪 / 惯习旧 ەجەلگى سالت 古的老古 / 俗风的败风伤 تاپۋ سالتتان ② 俗：سەنىڭ وسى سالتىڭ جاقسى ەمەس. 病毛；气脾；惯习。好太不惯习个这你 ▲ سالت ايتسى 腔唱惯习，法唱惯习反 سالت ەرتەگىلەرى ▲ 说惯习 سالتى سوزدىڭ ▲ 说传的惯习俗风映。已而说说；法

سالت Ⅱ 匹单，的身只，的身单；的装轻〈形〉：سالت، ءالى ۇيلەنگەن جوق 还，人一身单的：骑个一）人一的马骑 سالت اتتى / 婚结有没身单 سالت باستى، ساباۋ قامشىلى ▲（人的马〔语〕ەتىستىك سالت ▲ 人一身只，儿棍光，汉。词动物及不

سالتاق ①〈名〉：秽污，垢污，点脏：سالتاعى كەتپەي قويدى 不，的脏肮，的脏 ② 掉不洗垢污。服衣脏 سالتاق كيىم：的垢污，的秽污，的洁

سالتاق-سالتاق 秽污常非，的脏肮，的脏〈形〉。的垢污满布，的

سالتاقتا- 损污，污弄，脏弄〈动〉：توسەكتى بالالار ايامەن سالتاقتاپ تاستاپتى. 的们子孩。铺床了脏弄脚

سالتاقتال- سالتاقتا- 态动被的。

سالتاقتان- سالتاقتا- 态身反的。

سالتاقتاس- سالتاقتا- 态互交的。

سالتاقتاۋ سالتاقتا- 式定不的。

سالتانات 纪，会祝庆，典庆（的重隆）①〈名〉：مەملەكەت قۇرۋ 日庆喜，式仪祝庆，礼典祝庆，会念：严庄，大盛，重隆 ② 典大国开 جينالىس سالتاناتپەن اشىلدى. 幕开重隆议会。的义正 ادىلەتتىلىك سالتاناتى 旋凯，利胜 ③

（表仪）④ 来归旋凯 ورالۇ / 利胜 سالتاناتپەن
سالتاناتقا بولەنۇ：华奢；丽华，美华；亮漂，皇堂
كۇنادان：誉荣，耀荣，荣光 ⑤ 皇堂丽富得显
ولگەن جامانات، جاۋدان ولگەن سالتانات死于罪
：彩光，辉光 ⑥ 荣光人敌于死，耻可过
سالتانات بەرۋ增增光添荣 ⑦ 面体；严尊，容威
；严尊害损感尊自 سالتاناتىنا نۇقسان جەتكىزۋ
▲ سالتانات ەتۋ庆欢，祝庆 ▲ سالتاناتسىن ات تارتا
الماۋ神气足十，世一可不 ▲ سالتانات قاقپاسى
门彩，门旋凯。

سالتاناتتا- 〈动〉：庆欢，贺祝，祝庆 ① جەڭىستى سالتاناتتاۋ利胜庆欢 ② 敬尊示表，欢情热 سالتاناتتاپ انتاندىرۋ情热示表，重敬送。

سالتاناتتاس- سالتاناتتا- 态互交的。

سالتاناتتات سالتاناتتا- 态动使的。

سالتاناتتاۋ سالتاناتتا- 式定不的。

سالتاناتتى 〈形〉①：的大盛，的重隆 سالتاناتتى جينالىس / 议会的重隆 سالتاناتتى قوناعاسى盛大的宴会 ②：的煌辉；的建筑 / سالتاناتتى قۇرىلىس的伟宏，的伟雄，的丽壮 سالتاناتتى جەڭىس / 的辉煌，的利胜 ③ 的凯，的庄严 ④：的旋 سالتاناتتى ورالۇ来归利胜，的庄严 سالتاناتتى مالمدەمە：的重郑，的重庄 / سالتاناتتى ۇادە明声得洋洋 ⑤ 言诺的重郑 سالتاناتتى كۇلكى：的气神，的扬昂，的意洋洋。笑微的意得。

سالتاناتتىلىق 词名象抽的 سالتاناتتى。

سالتاڭ 〈形〉：的身独，的身单；的装轻匹单；的汉身单 سالتاڭ جىگىت。

سالتقى 〈名〉儿关插门。

سالت-ماشىق 〈名〉：统传；惯习，俗习 ەجەلگى سالت-ماشىق بويىنشا按照古老的习俗。

سالت-سانا 〈名〉①：俗风，俗习，惯习 قوعامدىق سالت-سانا，悟觉想思 ② 俗习会社，悟觉想思 بۇلاردىڭ سالت-ساناسى وسىنشالىق.：识意想思。高么这是就是也悟觉想思的们他。

سالتتىق 〈形〉①：的俗风，的俗习，的惯习 سالتتىق ەرەكشەلىك，的身单 ②：的身独，的身只 سالتتىق تۇرمىس：的汉身单，的身独，的身只不 سالتتىقتى ۇناتپاۋ活生身单 ③ 活生身单。活生身单过愿。

سالى 〈名〉：巾头大，巾头方 مويىن سالى围巾 / سالى سالۋ戴巾头 / بۇرتپەن سالى提花巾头 / ٴتۇبىت سالى绒毛羊巾。

سالىعۋ سالىق- Ⅱ 式定不的。

سالىق Ⅰ：税赋，税捐，税杂捐苛，税 ①〈名〉：赋贡 سالىق سالۋ征税（税课）/ سالىق تولەۋ纳税（税交）/ سالىق تولەتۋ征税 / سالىق تاپسىرۋشى者税纳 ②：袱包，赘累，担负 سالىق بولدى عوي ايعى最后成了税负的们我 ▲ بەتكە سالىق بولۋ丢脸，丢人，丑出 ▲ جاناما سالىق间税 ▲ كىرىس سالىعى税得所 ▲ سالىق جەڭىلدىگى减税，免税 ▲ سالىق مولشەرى税额，率税 ▲ تۇرا سالىق税接直。

سالىق- Ⅱ：累劳，劳疲，倦疲，累〈动〉：اتىم سالىعىپ كەلە جاتىر.了累跑马的我。

سالىقتىر- سالىق- Ⅱ 态动使的。

سالىقشى 〈名〉员人收税。

سالىم Ⅰ：化造；气福，分福，福〈名〉：سالىمى بار اۋزىنىڭ سالىمى بار有福口的有气福 ▲ سالىم سالۋ内界有分福 ▲ سالىم سالۋ内界〈名〉羊刁内界。羊刁行进。

سالىم Ⅱ：ٴبىر (ەكى) سالىم ——撮：ٴبىر سالىم تۇز一撮盐（盐的次一放）。

سالىم Ⅳ：近临，近接，到快〈助〉：جازعا سالىم قامشى سالىم ▲（初夏，末春）候时的天夏到快。间之尺咫，离距的近很 جەر。

سالىمدى〈形〉：的气福有，的福有，的化造有 اۋزى سالىمدى有的福口有 ▲ سالىمدى اۋىز ساقتاعانىڭدى جەيدى.【谚】佳餐饱口之福有。肴。

سالىمدىق 词名象抽的 سالىمدى。

سالىمسىز 没，的分福有没，的化造有没〈形〉：اۋزى سالىمسىز كىسى人的福口有没。

سالىمسىزدىق 词名象抽的 سالىمسىز。

سالىن- ①سال- 动被的 Ⅴ ②态（身反）求追：……于醉陶，……于溺沉，求奢，求贪，……：ويىنعا سالىنۋ贪求，中热……于惯习 / 儿玩贪

ارافقا سالىنۇ 养成爱喝的酒惯习的。

سالىندى 漂(等木草的上岸到冲水被)〈名〉漂:سالىندىسى سۇعا كەتۋ 垂头丧气的溜溜灰得变;望失;采打精无,气泄,气丧的。

سالىندىر- سالىن- 的态动使的。

سالىنۇ سالىن- 的式定不的。

سالىڭقى ;的垂低微微,的垂下微略〈形〉垂,的悬垂低,的垂:ومىراۋى سالىڭقى ات 部胸的便便腹大 / 马的垂下微略▲قارنى سالىڭقى قاباعى سالىڭقى 皱着眉头的,的乐不闷闷的。

سالىس- ①**سال-** V 斗相,架打②态互交的,斗殴,搏斗:ەكەۋى سالىسىپ جاتىر ەكەن. 当比一比 ③ 比试,比赛:جورعا سالىسىپ كورەيىك، كىمنىڭ اتى قاتتى جورعالايدى ەكەن. 比一比,好得走马的谁看比一比。▲ات سالىسۇ 帮助,助协;参与,入投。

سالىستىر- ①سالىس- 的态动使的②比较,相比:ونەر سالىستىرۋ 论并提相,照对,比对,比艺手比 / جاڭا مەن كونەنى سالىستىرۋ 新旧对比 / سالىستىرىپ وقۋ 照对阅读 / ونىمەن سالىستىرۋعا بولمايدى 他和能不论并提相 / سالىستىرا زەرتتەۋ 比研究。

سالىستىرما 〈形〉①〔口〕比例:حالىق شارۋاشىلىعىنىڭ سالىستىرماسى 国民经济比的②例照对,比对,照比,比较:وزبەك ءتاڭ سالىستىرما بولۋ 例的比对,的较比 ③ 比对的应相有应法方较比的照:سالىستىرما ءادىس 的,的比对,的较比〈形〉①**سالىستىرمالى** 格价较比 باعا سالىستىرمالى / 的拟比,的:سالىستىرمالى سوزدىك 对照的对相 ② 典词的:سالىستىرمالى جىلدامدىق 度速对相 / سالىستىرمالى ارالىق 离距对相▲سالىستىرمالى اقيقات 〔哲〕理真对相▲سالىستىرمالى گرامماتيكا 〔语〕法语较比▲سالىستىرمالى سالماق 〔生〕重比对相▲سالىستىرمالى سيپات 〔数〕程方比对▲سالىستىرمالى تەڭدەۋ 状性▲سالىستىرمالى تىعىزدىق 〔物〕密率比式▲سالىستىرمالى ءتىل عىلىمى 〔语〕较比语度▲سالىستىرمالى شىراي 言学▲سالىستىرمالى قاتىس 〔数〕比对关系▲سالىستىرمالى قۇن 〔数〕比值。

سالىستىرمالىلىق 〈名〉比对,较比,相对性,的。

سالىستىرماشىلىق 〈名〉比对相。

سالىستىرۋ سالىستىر- 的式定不的。

سالىستىرىل- سالىستىر- 的态动被的。

سالىستىرىس- سالىستىر- 的态互交的。

سالىسۋ سالىس- 的式定不的。

سام 〈名〉[阿]天,黑天,昏黄,晚傍,临降色夜:جۇلدىز سام جامىراۋ 夜幕降临,满天星繁。

ساما 〈名〉茶,茶剩,底儿。

ساماي 〈名〉额,颞;穴阳太,角鬓,鬓:ساماي شاش 发鬓 / ساماي اپپاق قۇداي 白苍发鬓 / ساماينا اق كىرۋ 两白花鬓 / ۇلكەن مىيدىڭ ساماي بولەگى 大脑额叶▲ساماي ناز 两秃鬓,的。

ساماي: اق ساماي 的白苍发鬓。

ساماىلىق 〈名〉饰头女妇的部角鬓。

سامال I 〈名〉风清,风和,风微:سالقىن سامال 风微的爽凉 / تاڭ سامالى ەسۋ 晨拂风 / سامال جەل 风微。

سامال II 〈名〉(病性因)霉子鼻,痘烂症。

سامالداي 〈形〉①明的,的亮光,的亮明,的目眩:سامسىعان سامالداي شام جارىعى 光彩夺目的 / سامالداي سامعان جۇلدىزدار 明通火灯星繁 ②天满的晰清,的显明:سامالداي بولىپ كورىنۇ 的尖拔,的锐精,的悍精 ③目在历历的:سامالداي جىگىتتەر 们子伙小的干强明精。

سامالالى 〈形〉的干强明精,的悍强,的干精。

سامالاتاس 见 سىنتاس.

سامالدا- 〈动〉风透透,气空换换,凉乘:اعاش تۇبىندە سامالداۋ 在底树下凉乘。

سامالداس- سامالدا- 的态互交的。

سامالدات- سامالدا- 的态动使的。

سامالداتقىش 〈名〉扇风;器风通,器风送。

سامالداۋ سامالدا- 的式定不的。

سامالدى :的拂拂风清,的爽凉风微〈形〉:سامالدى سالقىن كەش 晚夜爽凉的拂拂的风清。

سامالدىق 〈名〉口气通,口风通。

ساماڭسىز 〈形〉似固凝气空，的有没风丝一 。的热闷，的

سامان 〈名〉块土大，坏土大；ساماننان سالعان ئۆي 子房的盖坏土用 。

سامار Ⅰ Ⅱ 〈名〉▲ساماراياق 大盆木形圆椭 。碗木

سامار Ⅱ 〈形〉▲子匣话，的绝不滔滔 。的停不个哭；的叨唠爱，的休不喋喋 جاق

ساماردای؛سلماردلي قاقساۋ 喊大，喊叫地住不 。嚷叫，叫大

ساماري 钐〔化〕〈名〉。

سامارقاۋ ② 的腾腾慢慢，的慢缓 ①〈形〉消；的惰懒，的怠倦，的振不神精，的采打精无拖 ياسۋ باسۋ ساماراقاۋ ايامىن：的漠冷，的淡冷，的极持 / 子步的洋洋懒着 。听地焉在不心 / ساماراقاۋ تىڭداۋ 度态极消得变，懒意灰心得变唐颓〈动〉起极消……对，心关不漠…… …对；采打精无作工对(他) قالدى سالمارقاۋلانىپ 来：قىزمەتتە 来起极消 。

ساماراقاۋلاندىرـ 。态动使的 ساماراقاۋلان- 。式定不的 ساماراقاۋلان- **ساماراقاۋلانۋ**

ساماراقاۋلىق 。词名象抽的 ساماراقاۋ

سامراقاۋ-سالعىرتتىق 靡萎；极消，惰懒〈名〉。采打精无，振不

ساماۋىر 〈名〉壶汤茶，炊茶〔口〕：ساماۋىر قويۋ 炊茶生 。

ساماۋرىن 〈名〉壶汤茶，炊茶〔俄〕：ساماۋرىن قاينىتۋ 炊茶烧 。

سامبىر-كۇمبىر 声大，的亮宏，的亮响〈形〉的声高，的：سامبىر-كۇمبىر داۋىس 的雷如大 。音嗓

سامبىرلاـ 嚷声大，话说声高，话说声大〈动〉；ئۆي ىشىنەن سامبىر- 河悬若口，绝不滔滔；嚷-لاعان داۋىس شىقتى. 话谈声大在人有里屋 。

سامبىرلاس- 。态互交的 سامبىرلاـ

سامبىرلات- 。态动使的 سامبىرلاـ

سامبىرلاۋ 。式定不的 سامبىرلاـ

سامعاـ 〈动〉飞 ①翔翱，翔高，翔：اق كوگەر- شىن اسپاندا سامعايدى. 翔翱中空在鸽白 。②

▲歌高吭引，唱歌情纵，唱歌声放〔转〕سۇڭقار سامعاسىنان بايقاتار، قارعا قالجاسىنان بايقاتار. 肉腐啄叼鸦乌，空长击搏鹰雄【谚】。

سامعات- 。态动使的 سامعاـ

سامعاۋ 。式定不的 سامعاـ

سامعۇ 。式定不的 سامعى-

سامعى- 见 سامعاـ.

سامعىت- 。态动使的 سامعى-

سامياں 。棍插，棍铁(的杠挽定固)〈名〉Ⅰ

سامياں 〈形〉Ⅱ 的和渴，的畅和：سامياں جەل 。风和

ساموگون 。酒白的酿私〈名〉

ساموگونشى 。者酒酿家自〈名〉

سامولەت 见 سامولىەت.

سامولىەت 〈名〉飞机：ماشقتانۋ سامولىەتى 。机斗战 سوعىس ساماولىەتى/机练教

سامپىلدىرـ ，叨唠；嚷嚷声高，话说声大〈动〉：سامپىلداپ سويلەۋ 大声说话 / سامپىلداپ سويلەي بەرۋ 。说地休不喋喋

سامپىلداس- 。态互交的 سامپىلدىرـ

سامپىلدات- 。态动使的 سامپىلدىرـ

سامپىلداۋ 。式定不的 سامپىلدىرـ

سامسا Ⅰ 烤做 ：子包烤〈名〉：سامسا پىسىرۋ 。子包

سامسىرـ 麻密密，多众，布密，集密〈动〉Ⅱ：اسپاندا سامساعان جۇلدىز 麻 / 布密星繁空夜 سامساعان ساري قول 。马万军千

سامسات- 。态动使的 Ⅱ سامسىرـ

سامساۋ 。式定不的 Ⅱ سامسىرـ

سامساشى 。人的子包烤〈名〉

سامسيت 见 سامشيت.

سامسۇ 。式定不的 سامسى-

سامسى- ：多众，满布，布密，集密〈动〉سامسعان جۇلدىز 繁星空夜 。

سامسىت- 。态动使的 سامسى-

سامۇرىق 凰凤〔天〕② 凰凤，鹏鲲 ①〈名〉。座

سامشيت 。(属)扬黄〔植〕〈名〉

سامىرقاۋ 见 سامارقاۋ.

سامىرسىن ▲杉云雪，松雪〔植〕〈名〉

سامىرسىن قاراعاي〔植〕(属)松 ▲ سامىرسىن قۇس〔动〕鸟星。

سامىرىق 见 سامۇرىق.

سان Ⅰ〈名〉大腿,(兽之畜)腿后;股:股 ▲ 大腿肉 / سانىن ءبولىگى الۋ 腿后开卸 ▲ سان ارتەرياسى 脉动股 ▲ سان سۇيەگى 骨股 ▲ سانىن ءبىر-اق سوعۋ 悔懊,惜惋,惜叹;祸乐灾幸 ▲ قارا سان شاپالاقتاۋ 笑嘲,讽讥;腿后,腿大。

سان Ⅱ〈名〉①数:数单 تاق سان / جۇپ سان 数偶 ②数目,量数,数(千若):人 ادام سانى / 数 سانى كوپ 多量数 ③数无 جوق سانى 数 «قىزىلتۋ» 号,期(的物刊),码号,数号 —第志杂《旗红》 جۇرنالىنىڭ ءبىرىنشى سانى 的质到量〔哲〕④期 سانىنىڭ ساپاعا اينالۋى 量:些好,多众〔转〕⑥词数〔语〕⑤化变 سان اجالدان ساۋ قالۋ 生一死九 / سان مەڭ ادام 人千几好 ▲ الگەبرالىق سان 数数代 ▲ اتاۋلى سان 数名 ▲ اتسىز سان 无数名 ▲ بەلگىسىز سان 数知未 ▲ بولجالدىق سان ەسىم 估词数计 ▲ ءبۇتىن سان 整数 ▲ بولشەكتى سان 分数 ▲ وندىق سان 十进数 ▲ رەتتىك سان ەسىم 序数,词次,样各色各,样各 الۋان سان ▲ 词数第次,样各色各,样各 ▲ 论数〔数〕 سانداردىڭ تەورياسى ▲ 门八花五好;方地个几好 سان جەردە ▲ 词数 سان ەسىم ▲ 多之数无,数胜可不 سان جەتپەۋ ▲ 次几各 سان كاتەگوريالىق 畴范的数 ▲ سان ءتۇرلى 五,色色形形 سان قيلى ▲ 色十光五,样各色 ۇيرەنۋ 状怪形奇,门八花五,纷缤彩。

سانا Ⅰ〈名〉①意识:سانانى بولمىس بەلگىلەيدى. 存 ②觉悟:تاپتىق سانا 阶级觉悟 ▲ ويى ونعا، سانا ءبولىنۋ 焉在不心;麻如乱心。

سانا Ⅱ〈名〉(属)豆扁山〔植〕。

سانا- Ⅲ〈动〉①算计,算,数点,数数,数:قويلاردى ساناۋ 钱数 / اقشا ساناۋ 只羊数 / ونعا دەيىن ساناۋ 当……把;为以,为认 ②十到数 / 待看;做:ونى جاقسى ادام دەپ ساناپ وتىرعان جوق. ءوزىن زور ساناۋ / 人好是他为认不并。الا-قۇلا ساناۋ 另眼待看 / جات ساناۋ 大自高自算位单为作……以,起算……从 ③人外当起:اي ساناپ 一比月个一(月月)月个 / كۇن ساناپ 一比天个一(日逐)天 / جىل ساناپ 一比年个一(年逐)年 ▲ ايانعان ساناپ باسۋ 腾慢慢路走 ▲ ساۋساقپەن ساناعانداي 数可指屈,少很 ▲ 腾【谚】الاسانى انقا ساناما، جاقسىنى جانقا ساناما. 己知作当要人的明贤,骑乘能不马的小瘦。

ساناعىش 的清得算,的较计斤斤〈形〉تيىن ساناعىش 的拔不毛一,的啬吝统。

ساناق 统〈名〉统计,计算:ساناق كەستەسى 表计/ مال ساناعى 统计数畜牲 ▲ ساناق عىلىمى 学计统。

ساناقشى 员计统〈名〉。

سانالى 思能,的想思有,的识意有①〈形〉。物动的识意有是人.ادام سانالى جانۋار 的维性理有,的高界境想思,的悟觉有,的觉自②觉自 سانالى وقۋ 书读觉自 ▲ سانالى تۇرده 的:سانالى ادام ساعىڭدى سىندىرماس، ساناسىز ادام جاعىڭدى تىندىرماس.【谚】地会不人的智明。舌唇费白你让人的涂糊,誉声的你坏败。

سانالىلىق ①سانالى 性悟觉②词名象抽的 / 性觉自的度高 جوعارى سانالىلىق:性觉自 بۇقارانىڭ ساياسي سانالىلىعى 悟觉治政的众群。

سانالىلىقپەن 〈副〉地觉自:سانالىلىقپەن ۇيرەنۋ 习学地觉自。

سانالمدى: سانالمدى جيىن 〔数〕无集穷。

ساناماق 〈名〉(的学数)歌诀口。

سانامالا- 〈动〉数;具体讲:ساناماپ ايتقاندا بىلەتىن ادام وتە از. 的会,数地个一个一要你 / 多不真人。

سانامالاۋ ساناما-的式定不。

سانا-س- ①سانا- Ⅱ的互交②态重;重注,视重考:جولداستارىڭ پىكىرىن ساناسۋ 重视同志们的意见 / ءىس جۇزىندە جاعدايىمەن ساناسۋ 虑考察到际实到:较计斤斤,较:ۇساق-تۇيەككە دەيىن ساناسۋ 计较的碎琐事情。

سانا-سەزىم 〈名〉悟觉,识意:ۇساق-بۇرجۇا زيانىڭ سانا-سەزىمى 识意的级阶产资小 / ساياسي سانا-سەزىمدى ءوسىرۋ 悟觉治政高提 /

ساناسەزىمگە بايلانىستى 的关有悟觉和 / ساناسەزىمى ويانۇ 觉悟,悟觉,醒觉。

ساناسۇ ساناس- 的不定式。

ساناسىز 〈形〉① 不自觉的,没有觉悟的,没有悟觉的,无觉自性理的性理乏缺;的性觉自无有没 ساناسىز ادام 的意识有没,的想思有没 ② 人的性觉自ساناسىز ماحۇلۇق 没有想思的动物 ▲ سانالى ادام ساعىڭدى سىندىرماس، ساناسىز ادام جاعىڭدى تىندىرماس. 【谚】明白你让人的涂糊,聋声的你坏败会不人的智明。舌唇费白你让人的涂糊,聋。

ساناسىزدىق 〈名〉无象抽的名词。

سانات 〈名〉 I 大〈形〉:位地;处用;列行;数 ادام ساناتىنا قوسپاۋ 不待看人当 ▲ ساناقتا بار، ساناتتا جوق 有没人被不,位地起得看人 ▲ سانانتا قوسىلۇ 坐平起平,位地了有。

سانات- Ⅱ 〈动〉使的态。

ساناتوريا 〈名〉所养疗,院养疗:جۇمىسشىلار ساناتورياسى 工人疗养院 / وكپە اۇرۇلار ساناتوريا 所养疗病肺。

سانانتىر- سانات- Ⅱ 的使动态。

ساناۋ سانا- Ⅲ 的不定式。

ساناۋلى〈形〉:的数可指屈,的限有,的数有;的量少的:ساناۋلى كۇندەر / 日子的数可指屈 ساناۋلى ادام عانا كەلدى. 来那么几个人就了 ▲ باسقان ايداعى (قارىمى، جۇرىسى) ساناۋلى 监着督监被,中之视。

ساناۋسىز 〈形〉数无,的清不数,的数胜不数:的 ساناۋسىز مال 畜牲的清不数。

ساناۋىش 〈名〉表电。

سانداعان 〈形〉:的数无,的多很,的少不 ساندا عان ماماندار بار 家专的多很有。

سانداق Ⅰ 〔植〕〈名〉树香檀。

سانداق Ⅱ 〈名〉木垫砧铁。

سانداق Ⅲ 〈名〉鞋便;鞋凉。

سانداق- Ⅳ 〈动〉① 荡游,溜闲,逛闲:كوشەدە جۇمىسسىز ساندالىپ جۇرۇ 没上街在事 ساندالعان سوز 说瞎,话废讲,扯闲②逛闲:مەن بۇل 累受苦受;忙奔,碌忙 ③ 道八说胡:بىستى بىتىرە الماي ابدەن ساندالدىم. 没有件这了坏忙我把就完办有 ④ 恼苦,受难,苦痛。

اناڭ وتىر زارلانىپ، اكەڭ قاجىپ ساندالىپ. 母中麼折的苦痛入陷亲父,怨哀着诉倾亲。

ساندالدىر- ساندال- Ⅳ 的使动态。

ساندالما 〈名〉① 荡游,逛游,逛闲,忙奔 ② 扯瞎,话废,说胡 ③ 碌忙,波奔。

ساندالت- ساندال- Ⅳ 的使动态。

ساندالتقىز- ساندالت- 的使动态。

ساندالۋ ساندال- Ⅳ 的不定式。

ساندالىس- ساندال- Ⅳ 的互交态。

ساندان- 〈动〉大变腿发;胖发;粗变壮肥。

ساندانۋ ساندان- 的不定式。

ساندۇعاش 〈名〉鸟灵百,夜莺:سايرايدى ساندۇعاش 鸟灵百在唱歌。

ساندى 〈形〉:的示表字数用,的上字数,的数的:ساندى مالىمەت 据数。

ساندىق Ⅰ 〈名〉大子箱:اعاش ساندىق 木箱 / تەمىر ساندىق 铁皮箱子 ساندىق قاپ 箱套 ▲ كۇي ساندىق 琴钢箱提手 ▲ قول ساندىق 方形石块大 ▲ ساندىق تاس ▲سوز ساندىعىن 阴私。 ▲ سىر ساندىعى 子匣话开打。

ساندىق Ⅱ 〈形〉:的值数,的数量,的数的:ساندىق كورسەتكىش 指标量数 / ساندىق ورىن 位数 / ساندىق جۇيە 系数 ▲ ساندىق ايرما〔数〕 ▲ ساندىق الاپ 域数〔数〕 ▲ ساندىق انالىز 差数 ▲ ساندىق دياماتر 径孔值数〔物〕 ▲ ساندىق جازىقتىق 析分值数 ▲ ساندىق كوبەيتىندى 面平数〔数〕 ▲ ساندىق ءمان 积量数〔数〕 ▲ ساندىق قاتار 值数 ▲ ساندىق وزگەرىس 数级值数 ▲ 异变量数〔物〕。

ساندىقشا 〈名〉套箱。

ساندىقتا- 〈动〉用箱子装:ساندىقتاپ اكەتۋ 装箱 走运。

ساندىقتال- ساندىقتا- 的态动被。

ساندىقتاس- ساندىقتا- 的态互交。

ساندىقتات- ساندىقتا- 的使动态。

ساندىقتاۋ ساندىقتا- 的不定式。

ساندىقشا 〈名〉子箱小 Ⅰ。

ساندىقشا Ⅱ 〈形〉:的状形子箱,的式箱:ساندىقشا كەپتىرگىش 箱燥干式 器。

ساندىقشى 〈名〉人工箱制。

ساندىراق 〈名〉① 话梦，语吃，语谵：سوزىنە ساندىراق ارالاسۋ 说胡话〔转〕② 语吃说废，说胡话〔转〕③ 说话的洞空：ساندىراقتى توقتات 别瞎说，论谬，话怪，说妄，话的扯瞎，的洞空。（话废）

ساندىراقتا- 〈动〉① 发语吃，语谵发：اۋرۋ ادام ساندىراقتاپ جاتىر. 语谵发人病。〔转〕② 说瞎，扯胡，话胡说，道八说胡：ساندىراقتاماي تىنىش وتىر! 别胡说，着呆实老！▲ اقماقتىڭ ايتقانى كەلمەيدى، ساندىراقتاعانى كەلەدى.【谚】得一有必虑千者愚。

ساندىراقتاس- ساندىراقتا- 的态互交的。

ساندىراقتات- ساندىراقتا- 的态动使的。

ساندىراقتاۋ ساندىراقتا- 的式定不的。

سانيتار 〈名〉① 员生卫；者作工生卫〔军〕② 兵架担；兵护看。

سانيتاريا 〈名〉① 生卫境环 ② 健保，生卫。

سان-ساق: سان-ساققا جۇگىرتۋ 疑猜加乱，乱加枝添。

سان-ساناقسىز 〈形〉的数无，的数不胜数，的繁纷，的绪万头千；的数其计不可：سان-ساناقسىز ىستەر / 情事的绪万头千不可计数的繁纷，的绪思的繁纷。

سان-ساپالاق 〈形〉的繁纷，的绪万头千乱纷，的杂繁，的：سان-ساپالاق جۇمىس بىتپەس 的杂繁，的完个没情事的杂繁：سان-ساپالاق جۇمىستان قول بوساماۋ 身开不脱中情事的繁纷从。

سانسكريت 〈名〉文梵。

سانسكريتولوگ 〈名〉文梵，者学文梵专家。

سانسكريتتىك 〈形〉的文梵用，的写文梵。

سانسىز 〈形〉的数无，的数不胜数，的清不数：سانسىز ادامدار 的人们 / سانسىز وزگەرىس 的：千万变化。

سانسىرا- 〈动〉累劳，倦疲，力竭精疲。

سانسىرات- سانسىرا- 的态动使的。

سانسىراۋ سانسىرا- 的式定不的。

سانتال 见 ساندال I.

سانتەحنيكا 〈名〉技术生卫，学程工生卫。

سانتيگرام 〈名〉克厘，毫公。

سانتيم 〈名〉（法、国、利比瑞士等国的辅币）分公，米厘 ① 〈名〉丁生（朗法的一之分百于等，币米，尺皮 ② 尺突。

ساڭ I 〈名〉仓：ساڭعا كىرگىزۋ 入仓。

ساڭ II 〈名〉布白厚。

ساڭعۇ ساڭعى- 的式定不的。

ساڭعۇىر 〈名〉① 门粪，门肛（之鸟）有粘 ② 方地的粪拉鸟，方地粪鸟。

ساڭعى- 〈动〉粪拉，粪撒（鸟）▲ تۇعىرىنا ساڭعىعان سۇڭقار وڭباس، ۇيىرىنەن قاڭعىعان تۇلپار وڭباس. 雄是不鹰的粪撒中巢在【谚】马骏算不马的跑乱群离，鹰的粪拉乱，的粪撒乱〈形〉▲ قۇس جامانى-ساڭعىعش، ادام جامانى-قاڭعىعش.【谚】逛闲好人懒，粪拉乱鸟劣。

ساڭعىرا- 〈动〉① 亮豁，敞宽得显：سدڭعىراعان بيىك ۇي 子房的敞宽而大高 ② 透干：ساڭعىراپ كەبۋ 响作咚叮，响作当叮。

ساڭعىرات- ساڭعىرا- 的态动使的。

ساڭعىراۋ ساڭعىرا- 的式定不的。

ساڭعىرلا- 〈动〉① 亮豁，敞宽得显当叮 ② 话说声高，嚷嚷声大：ساڭعىرلاماي اقىرىن سويلەۋ 点小，嚷嚷声大别说声。

ساڭعىرلاس- ساڭعىرلا- 的态互交的。

ساڭعىرلات- ساڭعىرلا- 的态动使的。

ساڭعىرلاۋ ساڭعىرلا- 的式定不的。

ساڭعىرىق 〈名〉粪鸟。

ساڭعىت- 〈动〉① 粪拉，粪撒（鸟）〔转〕② 子肚泻，子肚拉。

ساۋقىعتۋ ساڭعىت- 的式定不的。

ساڭدا- 〈动〉仓装，仓入：استىقتى ساڭداپ الۋ 仓入食粮把。

ساڭداق I 〈名〉马里千，马快，马骏。

ساڭداق II 〈形〉① 的种良；的速快：ساڭداق جۇيرىكتەر 的选精，的色出，的秀优 ② 马骏的：ساڭداق جۇمىسشىلار 人工的秀优。

ساڭداقتان- 〈动〉显，色本出露，色出得现表：ساڭداقتانىپ جەتىلىپ كەلە جاتقان جاستار 健矫得：们年青的中长成壮茁而健矫。

ساڭداقتانۇ ساڭداقتان- 的不定式。

ساڭدال- ساڭدا- 的被动态。

ساڭدات- ساڭدا- 的使动态。

ساڭداۋ ساڭدا- 的不定式。

ساڭزى 〈名〉子徼。

ساڭق: ساڭق ەتۋ 发出宏亮的响声，声音的亮宏出发：ارت جاقتان تەز جۇزبكدەر دەگەن داۋس ساڭق ەتتى. 从后传来了喊叫声："快点们走！"

ساڭقي- 〈动〉塌瘪，陷凹，陷塌（子鼻）。

ساڭقيت- ساڭقي- 的使动态。

ساڭقيۋ ساڭقي- 的不定式。

ساڭق-ساڭق: ساڭق-ساڭق ەتۋ 发出宏亮的响声，音声的亮宏出发，音声高；叫鸣声。

ساڭق-سۇڭق 〈拟〉（鹰）叫鸣。

ساڭقىلدا- 〈动〉①发出响亮，音声的亮宏出发：话说声大，话说声高；音声的亮发 سويلەۋ داۋسى ساڭقىلداپ شىقتى / 话说声大了出来；叫啼，叫鸣（鹰雄）②音声的亮响了。

ساڭقىلدات- ساڭقىلدا- 的使动态。

ساڭقىلداۋ ساڭقىلدا- 的不定式。

ساڭلاق 见 ساڭداق。

ساڭلاۋ 〈名〉①眼窿窟，口裂，缝裂，隙缝，缝：孔，儿：ەدەننىڭ ساڭلاۋى / 缝裂的板地 ساڭلاۋدان جەل كىرۋ / 风进里隙缝从 تەرەزەنىڭ ساڭلاۋىنان قاراۋ 从户窗缝隙视窥〔转〕②意识，悟觉；脑头：ساڭلاۋى بار كىسى 有的人脑头 ▲ ساڭلاۋ ىزدەۋشى 探测器真空。

ساڭلاۋلى 〈形〉①有缝裂，有隙缝，有缝的：ساڭلاۋلى ەسىك 有隙缝的门 ②〔转〕意有的：ساڭلاۋلى ادام 有悟觉的，有脑头的，有识人的脑头。

ساڭلاۋلىلىق 词名象抽的 ساڭلاۋلى。

ساڭلاۋسىز 〈形〉①没有隙缝，没有缝，的紧紧：的紧紧，的实严，的光透不；的隙空无头有没〔转〕②子屋的光透不 ءۇي ساڭلاۋسىز 不的昧愚，的知无，的脑：وسىنداي دا ساڭلاۋسىز جان بولادى ەكەن. 人的知无种这有还。

ساڭلاۋسىزدىق 词名象抽的 ساڭلاۋسىز。

ساڭىراۋ 〈形〉①的聋耳 ادام ساڭىراۋ 人聋，子聋 ②人菌，菇蘑〔植〕قولاق ساڭىراۋ ▲ 人聋，子聋 ساڭىراۋعا سالام بەرسەڭ "اتاڭنىڭ باسى" دەيدى. 【谚】向子聋安问，说却他，"的妈他"（报好得不心好）。

ساڭىراۋلان- 〈动〉聋变。

ساڭىراۋلانۋ ساڭىراۋلان- 的不定式。

ساڭىراۋلاۋ 〈形〉聋，的聋稍，的聋点有，的背耳。

ساڭىراۋلىق 〈名〉聋。

ساڭىراۋ-ساقاۋ 〈名〉聋哑：ساڭىراۋ-ساقاۋلار مەكتەبى 聋哑学校。

ساڭىراۋسۋ ساڭىراۋسى- 的不定式。

ساڭىراۋسى- 〈动〉聋装，聋装假：ەستىپ وتىرىپ ساڭىراۋسىعانىڭ نە؟ 为了见听明明你，聋装么什？

ساپ I 〈名〉杆；柄，手把，儿把：بالتانىڭ سابى / 斧子的柄 پىشاقتىڭ سابى / 刀儿把 قالامنىڭ سابى 笔杆 ▲ جوعالعان پىشاقتىڭ سابى التىن. 【谚】丢的掉刀子把儿的金是也（珍自帚敝）ساپتاياقتان اس ءىشپە، سابىنان قاراۋىل قاراۋ. 饭吃碗木的儿把带用，碗木到站把的 قاتىن ءولىپ قامشىنىڭ سابى سىندى. 【谚】妻了死了断子鞭（散子离妻，亡人破家）杆。

ساپ II 〈名〉①列队，队，排，列，行：ساپقا تۇرۋ 列队站，队站 / ساپتان تىلىزىلۋ 列队排 ②列行出退 شەگىنۋ 战线，线阵：ەكى ساپتا سوعىس جۇرگىزۋ 两线作战 / ماديەنيەت سابى 文化的线。

ساپ III 〈形〉①[阿]纯，的纯，的净，的粹：ساپ التىن 金纯 / ساپ سپيرت 精酒纯 ②干净 ③气空的洁清：ساپ اۋا 的洁清，的净，的洁：ساپ 的诚实，的实诚；的正纯；的洁纯〔转〕：بۇگىن 是光，是都，然全，全完 ④心真：جيىنعا كەلگەندەر ساپ بالالار. 今全的会到天人全。

ساپ IV：ساپ بولۋ 停息，来下静宁，息停：جەل ساپ بولدى. 了停风。▲ ساپ ەتۋ 一下—了住抓子下/，地蓦：ساپ ەتىپ ۇستاي الدى 了来起想然突 ءتۇستى ساپ ەتە ءسىنە。

ساپا 〈名〉①质性；量质，质：سان وزگەرىسى

ساپا وزگەرىسىن تۇدىرادى. 的质起引化变的量
物) ② 标指量质 ساپا كورسەتكىش / 。化变
质品)的品 ساپاسى جاقسى 质品,地质,色成:
优良/ التىننىڭ ساپاسى 金的子色成 。

ساپاق: ساپاق ساري 的堂脸黄,(脸指)的黄:
ساپاق ساري قاتىن 人女的堂脸黄 。

ساپالاق 〈名〉棍木条细,棒马 ▲ سايتاننىڭ
ساپالاعى 的恶可,的恨可 。

ساپالاق Ⅱ 〈名〉马马,叶大枝粗,事了衍敷
虎虎 。

ساپالاقتا- 〈动〉(做事)事了衍敷,虎虎马马;
说地忙忙急急 ساپالاقتاپ سويلەۋ :忙忙急急。

ساپالاقتات- ② ساپالاقتا-的 ② 态动使 不事做
来乱,事了衍敷,事从忙急,心细 جۇمىستى
ساپالاساقتىپ ستەۋ 事从率草 。

ساپالاقتاۋ ساپالاقتا-的 式定不的 。

ساپالان- 〈动〉高提量质,进改到得(量质);
良改到得 。

ساپالاندىر- ①ساپالان-的 态动使 ② 质高提
良:改,进改;高提量质使,量 مالدى ساپالاندىرۋ
种品的畜牲良改 。

ساپالانۋ ساپالان-的不式定 。

ساپالدىرىق 〈名〉(的后以代四第或代三第)
驼交杂 。

ساپالى 〈形〉的等上,的质优,的好量质:
ساپالى بولات 钢质优 / ساناۋلى بولسا دا، ساپالى
بولسىن 宁缺毋滥 。

ساپالىلىق ساپالى的词名象抽 。

ساپالىق 〈形〉质性;的面方质,的量质,的质
/ 化变的质 وزگەرىس ساپالىق :的性定,的
ساپالىق انالىز 析分性定 ▲ ساپالىق سىن ەسىم
词容形质性〔语〕 。

ساپان: باسى باپان، ايباعى ساپان. 【谚】重头
尾蛇头虎;轻脚 。

ساپار 〈名〉①历游,游旅,行旅:ساپار تارتۋ 到
②(征长)行旅途长 ۇزاق ساپار / 行旅洲欧
程路,程行;途旅,程旅 ساپارىڭىز ءساتتى
بولسىن. 利顺途旅您祝 ③ 访问: شەتەلدىك
قوناقتاردىڭ ەلىمىزدە ساپاردا بولۋى 外国外 来人客
问访行进国我 ▲ كەلمەس ساپارعا كەتۋ 去世,
逝世 。

ساپاركەسە 〈名〉碗大 。

ساپارلا- 〈动〉①游周,门远出,行旅,游旅
问访 。

ساپارلان- ساپارلا-的态动反 。

ساپارلاس 〈形〉的门出同一,的行同 。

ساپارلاۋ ساپارلا-的式定不 。

ساپارلى 〈形〉出常常,的行旅常经,的游旅常
的门远 。

ساپارناما 〈名〉记日(行旅)游旅 。

ساپارشى 〈名〉者行旅,客旅 。

ساپارشىل 〈形〉常,的行旅欢喜,的游旅欢喜
的门远出 。

ساپاسىز 〈形〉:的等劣,的等次,的低量质
ساپاسىز بۇيىم 品等次 。

ساپاسىزدان- 〈动〉质劣得变,下低量质得变
(等劣) 。

ساپاسىزداندىر- ساپاسىزدان-的态动使 。

ساپاسىزدىق ساپاسىز的式定不 。

ساپاسىزدانۋ ساپاسىزدان-的词名象抽 。

ساپەر 〈名〉兵工〔军〕 。

ساپيان 〈名〉革皮羊山等上,皮羊山的制精 。

ساپسالعى 〈名〉袋具工制皮,袋皮 。

ساپ-ساپ 〈叹〉静镇;制克,捺按 。

ساپسي- 〈动〉密又长又得显(子胡):ساقالى
ساپسيعان كوك كوز جىگىت 的密又长又子胡
子伙小睛眼蓝 。

ساپسيت- ساپسي-的态动使 。

ساپسيۋ ساپسي-的式定不 。

ساپسۋ ساپسى-的式定不 。

ساپسى- 〈动〉匀搅,和搅:كىشكەنە بالا ايراندى
酸着和搅手用儿孩小 قولمەن ساپسىپ وتىر. 奶
。

ساپسىز 〈形〉。的柄带不,的儿把有没

ساپسىزدىق ساپسىز的词名象抽 。

ساپسىت- ساپسى-的态动使 。

ساپتا- 〈动〉①儿把安,柄安:بالتا ساپتاۋ 安
选,选挑;备配,排安,备准〔转〕② 儿把子斧
了选挑 باستى-باستى كىسىنى ساپتاپ الدى 择:
。词选,词用 ءسوز ساپتاۋ ▲ 人个几的要主

ساپتال- ساپتا- 的被动态 。
ساپتاما 〈名〉靴皮筒长(的盖膝盖)：ساپتاما ەتىك 长筒靴皮 / قىستا ساپتاما كەرەك 冬天需要靴皮筒长 。
ساپتان-〈动〉站队，队列：ساپتانىپ جولعا شىعۇ 列出发 。
ساپتانۇ ساپتان- 的不定式 。
ساپتاس Ⅰ 〈名〉① 友战：ازاتتىق سوعىسىندا ساپتاس بولعان 解放战争的时期友战的同志 ② 同行，的排同，的列同，的：كىم كىممەن ساپتاس؟ 谁和谁的排同？ 。
ساپتاس- Ⅱ ساپتا- 的互相交往态 。
ساپتات- ساپتا- 的使动态 。
ساپتاۋ ساپتا- 的不定式 。
ساپتى 〈形〉有柄，的把儿，的耳带：ساپتى بالتا 有把儿的斧头 。
ساپتى‌اياق 〈名〉木碗的耳带 。
ساپتياق 〈名〉大碗的耳带 。
ساپتىق 〈形〉用做把儿的，制作柄的：ساپتىق اعاش 做把儿的木头 。
ساپفير 〈名〉青，宝石蓝 。
ساپى 〈名〉短剑 ▲ ساپى پىشاق 刀子鞘 ▲ قىنى ساپى 刀鞘 。
ساپىلدا- 〈动〉鼓唇摇；休不呶呶，休不喋喋：ساپىلداپ سويلەي بەرۋ 休不喋喋地说来说去 。
ساپىلداس- ساپىلدا- 的互相交往态 。
ساپىلدات- ساپىلدا- 的使动态 。
ساپىلداۋ ساپىلدا- 的不定式 。
ساپىر- 〈动〉① 频频：قىمىز ساپىرۋ 频频喝马奶酒 / سورپا ساپىرۋ 频频喝汤 ②〔转〕说来说去，叨叨唠唠，休不喋喋，讲地去复来翻：اڭگىمەنى ساپىرىپ وتىر 说了没完没了 ▲ قازان ساپىرعاننىڭ دا بۇى بار. 【谚】连锅都来起气味 。
ساپىرت- ساپىر- 的使动态 。
ساپىرۋ ساپىر- 的不定式 。
ساپىرىل- ساپىر- 的被动态 。
ساپىرىلىس Ⅰ 〈名〉拥簇，挤拥；乱纷，乱混 。
ساپىرىلىس- Ⅱ 〈动〉拥簇，挤拥，往来来往，龙马水车，攘攘熙熙：乱混得显 ；拥簇，挤拥，往来来往，攘攘熙熙 。
ساپىرىلىسقان جۇرت 熙熙攘攘的人们 。
ساپىرىلىستىر- ساپىرىلىس- Ⅱ 的使动态 。
ساپىرىلىسۋ ساپىرىلىس- Ⅱ 的不定式 。
ساپىرىس- ساپىر- 的互相交往态 。
ساپىرىستىر- 〈动〉① 频频：قارا سۋدى ساپىرىستىرعانمەن قايماق شىقپايدى. 任么怎样频频地舀，黑水也舀不出奶皮子来 。② 子皮奶的灿灿黄来不出也里水清，舀：ءبىر ءسوزدى ساپىرىستىرا بەرمە 别老是重复重说，去过说来过说 。话句几那复重老别
ساپىرىستىرۋ ساپىرىستىر- 的不定式 。
سار: سار جەلۋ(马)跑小，驰疾 ▲ سار جەلىس 大步快畅伸，步快大 。
سارا 〈形〉①〔波〕的色出，的尖拔，的好最，的：جىگىتتىڭ سارالى جۇزى / 小伙子的尖拔秀优的脸庞，的明光辉 ② 地土的好最，的：جەردىڭ سارالى 地土的好最，的大明 ③ 道大庄康，的阔宽，的：سارا جول 大道 ▲ سارا تىلىك (的切上朵耳畜牲)的目醒，的显 。
سارابدال 〈形〉中年，的年成 。
سارابدالدان- 〈动〉中年到(人)，年成 。
سارابدالدانۋ سارابدالدان- 的不定式 。
سارابدالدىق 〈名〉抽象名词 。
ساراعاش 〈名〉柏树，小蘖〔植〕 。
سارادجا: سارادجا قويى 大尾细毛羊 。
ساراي Ⅰ 〈名〉①[波]宫，殿宫，宫廷：پاتشا ساراي 皇宫 / ەڭبەكشىلەر مادەنيەت ساراي 劳动人民文化宫 ② 客，店客，客栈，社旅：كەرۋەن ساراي 马车店 / سارايعا ءتۇسۋ 住店 ③ 府政(的等员高最和官大 ▲ ساراي اق 白宫 ▲ ساراي توڭكەرىسى 政变政府 。
ساراي Ⅱ 〈名〉口胃，胃肠：ساراي تازا 欲食了有，好变口胃 ▲ ساراي اشىلۋ 欲食 ① 常正舒到感里心 ③ 窍开，亮眼明心，阔开胸心 ② 。阿不直刚，直刚地心 ▲ ساراي ءتۇزۋ 服者卫护殿宫 〈名〉 。
سارايشى
سارالا- 〈动〉① 选精，选挑，择选：تۇقىم سارالاۋ الۋ / 种选精选 ② (辞修)言语胡捋：ساقالدى سارالاپ تاراۋ 胡捋须 。
سارالان- سارالا- 的被动态 。

سارالاس- سارالا- 态互交的 。
سارالات- سارالا- 态动使的 。
سارالاتقىز- سارالات- 的态动使的 。
سارالاتتىر- سارالات- 的态动使的 。
سارالاۋ سارالا- 式定不的 。
سارالجىن (属)蒿〔植〕〈名〉 。
سارامان 呆,子傻〔转〕② 种…的鹭 ①〈名〉
سارامان 的蠢愚,的涂糊〔转〕③ 痴白,子 人的蠢愚 。
سارامجال 的俭勤,的缕密针细〈名〉 。
سارانا 合百野〔植〕〈名〉 。
سارانا ۋ: سارانا ۋ سيىر 牛母的多奶产 。
سارالك 拔不毛一 ,的吝惜 ,的啬吝 ①〈形〉
的: بارىپ تۇرعان سارالك ادام ②人的啬吝分十 ▲ 人的拔不毛一,奴财守,鬼啬吝 سارالك، يتتەن سورپاسىن دا قىزعانادى. 【谚】吝啬见人 ▲ 馋都狗比汤肉了 سارالىنان سارقىت جەگەنشە، يتتەن تارتىپ جە. 【谚】与吃其守 ▲ 食狗争去如不饭剩羹残的奴财 ەكەنىڭدى قاباعىڭنان تاندىم، سارالك ەكەنىڭدى 你觉察色脸的你从【谚】 تاباعىڭنان تاندىم. 啬吝气小你晓知中碟盘的你从,意恶怀心 。
سارالدان- 鬼啬吝为成,得不舍,惜吝〈动〉:
سەن بارعان سايىن سارالدانىپ باراسىڭ عوي. 你 了啬吝越来越得变么怎 。
سارالدانۋ سارالدان- 式定不的 。
سارالداۋ 气小些有得显 ,的啬吝较比〈形〉 的慨慷太不,的 。
سارالدىق ① سارالك 悭,啬吝 ② 词名象抽的
吝: سارالدىق بىستەۋ (ەتۋ) 吝啬(得不舍) 。
سارالىسۋ سارالىسى- 式定不的 。
سارالىسى- 不,爱不;得不舍,啬吝,惜吝〈动〉
意愿: اقشاعا سارالىسۋ 吝 钱惜 / ول سوزگە سارالىسىپ وتىر. 话讲爱不他 。
سارالىسىن- سارالىسى- 态身反的 。
سارا پ I 室浴,堂澡〈名〉 。
سارا پ II 价估;室鉴,议评,价评,判评〈名〉:
جۇرتتىڭ سارابىنان وتكەن 经过众群的评议 ▲ 定鉴,议评 سارالۋ سارالپا 。
سارالاي 裙长,裙筒 [波]〈名〉 。

سارالاپتا- 。议评,选评,选挑〈动〉
سارالاپتال- 。态动被的 سارالاپتا-
سارالاپتاس- 。态互交的 سارالاپتا-
سارالاپتات- 。态动使的 سارالاپتا-
سارالاپتاۋ 。式定不的 سارالاپتا-
سارالشالىك 女妇(的成织等鬃马、丝用)〈名〉
。單面
سارالشى I 。员价估,者辩分,人定鉴〈名〉
سارالشى II 。人商换兑钱银〈名〉
سارالشىن 见 سارالشالىك.
سارالتان 克萨哈 月六②〔旧〕① [阿]〈名〉
。后前日五廿月五,名气节族
سارالتان-زاۋزا 金,虫金小,虫月五〔动〕〈名〉
。子龟
سارالۋرۋ 。炎肝性疸黄,病黄〔医〕〈名〉
سارافان 的穿女妇间民斯罗俄)范腊萨〈名〉
。(裙甲马,子裙袖无种一
سارباز 〈名〉[波] ,士骑,兵士,卒: سارابازىن قىيىپ، ساردان ساقتاۋ 。帅保卒舍
سارباس 〈名〉〔植〕水田芥 ▲ اق سارباس قوي 白洁杀宰门专望愿的好良示表为 ايتىپ سويۋ ▲ 蒿花黄 〔植〕 ▲ سارباس ەرمەن 的羊只 سارباس جوڭىشقا 〔植〕苜蓿花黄 ▲ سارباس قوتىر 癣黄 ▲ سارباس تورعاي 金头雀 。
سارباسقۇراي (属)葵蜀〔植〕〈名〉 ▲ دارىلىك سارباسقۇراي 葵蜀用药 。
سارىبورتپە 。食肉鸟猎(的过冲水被血)〈名〉
سارىبۇىىن 。水积节关,胀肿节关〈名〉
سارىبۇعا 。黄姜〔植〕〈名〉
سارگىلدىر 的年中,的年成(女妇指)〈形〉:
سارگىلدىر ايەل 。女妇年成
سارعاي- 色黄出显,黄变,黄发 ①〈动〉:
تەرەكتىڭ جاپىراقتارى سارعايىپ كەلەدى. 树杨
发色脸 وڭى سارعايىپ كەتتۋ / 了黄渐渐子叶
سارعايا 望盼地切殷,待等地穿欲眼望②黄:
كۇتۋ 待期地切急 。
سارعايت- 。态动使的 سارعاي-
سارعايۋ 。式定不的 سارعاي-
سارعالداق 茛毛〔植〕〈名〉 I ▲ سارعالداق تۇقىمداسى 属茛毛 。

سارعالداق Ⅱ 。莺黄;鹂黄〔动〕〈名〉
سارعلت 。的黄嫩,的黄土 〈形〉 سارعلت:
سارعلتتان- ئۆستى 。黄发,黄变 تارتۇ سارعلت / 的色黄土
为成,色黄淡变,色黄发略〈动〉
。色黄浅
سارعلتتانۇ 。式定不的 سارعلتتان-
سارعلتتاۋ 色黄浅发略,的色黄淡显略〈形〉
。的
سارعلتتىق 。色黄土,色黄淡 〈名〉
سارعلتتىم 。的色黄淡,的色黄浅 〈形〉
سارعش 发略,的色黄淡,的色黄浅 ①〈形〉
。的瘦肌黄面,的悴憔 ② 的色黄蜡,的色黄
سارعشتان- 发略,色黄淡变,色黄浅发 〈动〉
。色黄
سارعشتانۇ 。式定不的 سارعشتان-
سارعشتىق 。词名象抽的 سارعش
سارىدار 〈名〉[波]:军将,帅统,令司 سارىدارى
قۇلاسا سارىازى توزار 树倒猢狲散 ▲ باس سارىدار
。帅统总,令司总
ساردينا 〈名〉(组)鱼丁沙,鱼 ①〔动〕
罐 ② 。鱼丁沙头
ساردوربا 〈名〉①(雪)水冷(下地)
顶圆②库 。井水
سارجا Ⅰ 。箭射弓〔旧〕〈名〉
سارجا Ⅱ 。纱羽,布纹斜(的用子里)〈名〉
سارجاق 。胀肿部喉(畜幼)〈名〉
سارجان 长旧国俄)拓 ,丈俄,绳沙 ①〈名〉
面、地土量丈) ②(尺公 2.134 于等,位单度
量测用 سارجانمەن ولشەۋ :规卡,器量测(的积
。名人性男 ③ 量丈器
سارجاندا- جەردى سارجانداپ ولشەۋ :量测,量丈(器量测用)〈动〉
。地土量丈
سارجانداس- 。态互交的 سارجاندا-
سارجاندات- 。态动使的 سارجاندا-
سارجانداۋ 。式定不的 سارجاندا-
سارکوما 。瘤肉〔医〕〈名〉
سارکىدىر 见 سارگىدىر.
سارکىس 。狼鼠黄,鼬黄〔动〕〈名〉
سارق- 见 سارقى-.
سارق-سۇرق :嘟咕嘟咕〈拟〉 سارق-سۇرق
قاينىاۋ 。开地嘟咕嘟咕(水)
سارقى- :完用,尽用,尽费,尽耗;尽 ①〈动〉
所把能你 بارلىق اراقتى سارقىپ بشه الاسىڭ با؟
。尽倒,留不滴一使 ② ? 光喝酒的有 سۇدى
سارقىپ توگۋ 把 净干倒水
سارقىل- :态动被的 سارقى- ①
بايلىق 。竭枯,涸干(源水) ② 富财的尽不之取
بۇلاق سۇى سارقىلىپ قالدى. ▲ 。竭枯水泉
源有没【谚】 بۇلاعى بولماسا وزەن دە سارقىلار.
。涸干会也水河泉
سارقىلعىسىز 竭不之用 ,的尽不之取〈形〉
。的
سارقىلدا- :响嘟咕作,声腾沸出发(水)〈动〉
سۇ سارقىلداپ قاينىاپ جاتىر. 。着开地嘟嘟咕水
سارقىلدات- 。态动使的 سارقىلدا-
سارقىلداۋ 。式定不的 سارقىلدا-
سارقىلدىر- 。态动使的 سارقىل-
سارقىلماس 。的竭不之用,的尽不之取〈形〉
سارقىلت- 。态动使的 سارقىل-
سارقىلۋ 。式定不的 سارقىل-
سارقىن :渣残,余残;余结,余剩 〈名〉
تاماقتىڭ سارقىنى 饭剩 / كونە ادەتتىڭ سارقىنى
。余残的惯习旧
سارقىندى 余,的渣残,的余剩 ,的余残〈形〉
▲ 水的余剩 سۇ سارقىندى :的孽
。床矿余残〔地〕 كەن
سارقىنشاق 见 سارقىن.
سارقىراۋ :流地哗哗,泻奔,流奔(水河)〈动〉
وزەن سارقىراپ اعىپ جاتىر. 。着流地哗哗水河
ساقىراما :流湍,流急;布瀑 ①〈名〉
克萨哈 ② 声哗哗的布瀑 سارقىرامانىڭ گۇرلى
时字名辈长的首起 وزەن 以出说讳忌女妇族
。(意之流河)叫而 سارقىراما
سارقىرات- 。态动使的 سارقىراۋ-
سارقىراۋ 。式定不的 سارقىراۋ-
سارقىت 羹残,饭剩 (的剩吃人老) ①〈名〉
饭剩的人别吃 بىرەۋدىڭ سارقىتىن ءىشۋ :饭剩
点糕果糖,味美馔佳(的家回带上席宴从) ②
〔转〕 ④ 品赠,品礼,物礼〔转〕 ③ 称泛的
遗 توياماعاننان ءوزى ▲ 名人于用 ⑤ 子腹

سارقىت دامەتپە. 【谚】饭剩要汉饿向莫。

سارلىق 〈名〉牛牦。

سارما 〈名〉〔气〕风玛尔沙(冷的风)。

سارماي 〈名〉油黄。

سارمان 〈名〉(支一的落部克瓦孜玉中)尔萨蛮。

سارمات 〈名〉(族民牧游的上原)人特玛尔萨〔史〕草俄东代古。

سارميا 〈名〉芪黄〔植〕。

سارموين: سارموين سۇسار 貂颈黄。

سارنا- 〈动〉①呼哼,吟呻:ئاۋرىپ تونىمەن سارناپ شىقتى 不喋喋,叨唠 ②夜一了哼得疼成 كەشكە شەيىن سارناپ سويلەۋ 休不呶呶,休诉哭,哭声大着落数 ③完没个说休不喋喋天厉凄出发〔转〕⑤吼怒,啸呼(风)〔转〕④声叫尖,声的婉凄的拉不冬来传处远从. السىتان سارناعان دومبىرانىڭ داۋسى ەستىلدى. 音声。

سارناق 〈名〉刀刮齿带。

سارنات- سارنا- 态动使的。

سارناۋ سارنا- 式定不的。

سارناۋىق Ⅰ 见 سارناق.

سارناۋىق Ⅱ 〈形〉①的吟呻病无,的吟呻爱,的休不叨唠,的骚牢发爱 ②的叫哼爱。

ساروس 〈名〉期周罗沙〔天〕。

سارپ 见 سارىپ Ⅱ.

سارپاي 〈名〉户阴,门阴(的畜母)。

سارپەنكە 〈名〉布格条,布格方,布条花。

سارپىلدا- 〈动〉①得忙,闲得不,忙奔,碌忙夜一了碌忙:ئۇن بويى سارپىلدادى 交开可不 ②发声啦踏出发。

سارپىلدات- سارپىلدا- 态动使的。

سارپىلداۋ سارپىلدا- 式定不的。

سارسازان 〈名〉藜砂〔植〕。

سارسان 〈名〉三拜礼,三期星[波]。

سارساڭ 〈名〉历,难艰尽历;罗张,碌忙[波]。

سارساڭ 〈名〉①〔波〕难艰,烦麻;辛艰尽受,磨折受;堪不惫疲 ②罪。难困到感,境困入陷

سارسۇ Ⅰ 〈名〉①〔医〕炎节关,炎节关②胀肿节关。水黄,液出渗(的等节关,部腹,腔胸中奶酸 ②分水的中酪奶甜。

سارسۇ Ⅱ 〈名〉水黄的。

سارسۇ Ⅲ 〈名〉醋。

سارسۇ Ⅳ سارسى- 式定不的。

سارسى- 〈动〉▲قۇلاعى سارسۇ 乏跑,惫疲,累跑(马)。腻听,烦听。

سارسىق 〈名〉包脓,烂溃,脓溃。

سارسىل- ①سارسى-等苦,等久②态动被的-,等等。烦

سارسىلدىر- سارسىل- 态动使的。

سارسىلت- سارسىل- 态动使的。

سارسىت- سارسى- 态动使的。

سارت Ⅰ 别兹乌对去过)人特尔萨〔旧〕(名)之视轻有含,称名的用所人尔吾维和人克(意

سارت Ⅱ **: سارت ەتۋ** ①的叭,响作声一哒啪:ئتايا سارت ەتىپ 响作声一咚咕;响作声一突 ②上肩到打捧一,声一的叭 جاۋرىنىنا ئتيدى 起想地蓦,起想然:سارت ەتىپ تەلەفون سوعۋ ەسىمە ئتۇستى 猛然想间话电打起。

سارتابان 〈名〉鱼扁〔动〕。

سارتاڭداق 〈名〉点黄,斑锈,斑黄:تات باسىپ سارتاڭداق تارتقان قىلىش 。刀马的锈生黄发

سارتاپ 〈形〉①的候火到恰,的黄焦:نان سارتاپ بولىپ پىستى. ②。口可黄焦得烤馕 的瘦肌黄面,的悴:ول ۋزاق اۋرىپ توسەك 黄面,床卧病久他. تارتىپ سارتاپ بولىپ قالدى 善轻体;的好教调,的好吊(马指) ③。瘦肌。的跑

سارتاپتان- 〈动〉①;黄变色颜,色黄焦为成 ③瘦肌黄面得变,悴憔得变 ②干烘,干风。跑善轻身得变,好吊(马)

سارتاپتاندىر- سارتاپتان- 态动使的。

سارتاپتانۋ سارتاپتان- 式定不的。

سارت-سارت: سارت-سارت ەتۋ 作啦啪里噼。响啷乓零乒,声击敲出发,响

سارت-سۇرت 〈拟〉零乒,声啦啪里噼,声击敲:ەكەۋى سارت-سۇرت توبەلەسىپ كەتتى. 声啷乓

。了来起打地当乓丁乒俩他

сартитаـсөрт 〈拟〉①声啦啪里噼，声击敲，声哪乓零乒当乓丁乒：сартитаـсөрт товвлэсөҗ 乓除五下三 ②来起打地嚓咔里齐：嚓咔里齐，сартитаـсөрт бэтэрэ салаҗ 嚓咔里齐 完作事把下几。

сартөҗэш 〈名〉〔动〕将鱼寿。

сартөмэсэк 〈名〉〔动〕嘴蜡。

сартыл 〈名〉声裂折，声嚓咔，声啪噼：声啪噼的打抽鞭皮 хамшэнэк сартыли。

сартылдыـ 〈动〉声嚓咔发，声啪噼发：шоот сартылдыр төр 响作啪噼盘算。

сартылдыҗ 〈名〉①〔转〕②板哒呱，板响 喋。人的话说般子豆炒，人的休不喋。

сартылдысыـ сартылдыـ 态互交的。

сартылдатыـ сартылдыـ 态动使的。

сартылдаттырـ сартылдатыـ 态动使的。

сартылдаҗ сартылдыـ 式定不的。

сартшэкэн 〈名〉鼠胸黄〔口〕。

сарҗ сарыـ Ⅱ 式定不的。

сарҗар 〈名〉人主，主领［波］。

сарша 〈名〉〔动〕鹭雄。

сарша 〈名〉七〈名〉旬下月▲сарша тамэз 大暑酷；暑。

саршөҗэк 〈名〉〔动〕〈名〉鼠松地，鼠黄。贼眼大；

сары Ⅰ 〈名〉名落部。

сары Ⅱ 〈形〉①的色黄，的黄：сары бөяҗ 的色黄棕 ②狗黄 сары эйт /料颜色黄：сары ат 色黄大 ▲ ашэк сары 马的色黄棕 ▲ сары ияҗ 骨刺 ▲ сары ияҗ 色黄浅，色白黄 ▲ сары ияҗ 流寒，寒严的（兵的党民国指）▲ сары ияҗ 兵子腿黄 ▲ сары ала җаз 鸯鸳 ▲ сары ала сорпа 酸掺 ▲ сары ала 鼠黄〔动〕▲ сары аскабаҗ 瓜金〔植〕▲ сары аҗыз 汤肉的奶 ▲ сары аҗыз 口黄 ▲ сары аҗыз 炎肝性疸黄，病黄 ▲ сары аҗыз балапан 儿小口黄 ▲ сары балаҗ（腿）▲ 蓿苜花黄 сары бас 鹰（的黄毛）▲ сары бас җөраҗ 垂蒜大果芥 ▲ сары баҗыр 胀肿节关 кэсэртки〔动〕，蛇 ▲ сары бөҗэн 关积节关 ▲ сары бөрсаҗ 豆黄 ▲ сары бөрш 椒花 ▲ сары далаҗ 旷野，原平的阔广 ▲ сары даҗ 斑黄〔理生〕▲体黄 ▲ сары дэнэ 种一之属楂山 ▲ сары долана 起不床卧（人），寒受（中圈在羊、牛）▲ сары жанбас 胶明黄〔药〕▲ 蝠山 сары жэлэм 道黄〔天〕▲ сары жол 带道黄〔天〕▲ 光道黄 сары жол жэлэсы 石赭黄 ▲ сары жоса 岗山 сары жөҗ 菜针金 ▲ сары жөҗөрт（的中牧游）牧地住的牧放 ▲ сары жөҗөрт бөлөҗ 居旧，地旧 ▲ 马毛栗黄 сары жэлкы ▲ 少减草 сары кэндэр ▲ 的年中 麻黄〔植〕▲ сары кэндэр 秋晚 ▲ 鼬黄 сары көҗэн ▲ 很存保 сары майдаҗ 油黄，油奶 ▲ сары майдаҗ саҗтаҗ 久不丝-- ▲ сары майдан сэлкын сөҗэрэнадаҗ 黄尾马〔植〕▲ 细仔真认，苟 сары марашоп ▲ 蚊库〔动〕▲ 莲 сары маса ▲ 铜黄 ▲ 芪黄 сары мэс 际之接不黄青（天春）▲ 种 сары өзэк шаҗ ▲ 酪奶甜 ①▲ 河黄 сары сө ▲ 醋 ③水黄，液出渗 ②分水的中于疲，的碌忙 сары табан ▲ 家亲老 сөйэк гөдаҗ ▲ 风 сары таптаҗ ▲ 的命奔 сары тал ▲ 树柳 ▲ 病锈黄（的物植）▲ 干晾，干 сары тэкэз ▲ 鸟黄 ▲ 海黄 сары торгай ▲ 胸黄 сары тэшкэн ▲ 儿鸡锦〔植〕▲ 的纪年上，的老年 сары этэс ▲ 虑忧 сары җайымга салынаҗ ▲ 乳胶，乳初（的后产羊、牛）▲ 重重 сары җыз ▲ 鱼黄小〔动〕▲ 黄蛋（的蛋鸡）▲ 座蝎天〔天〕②蝎黄①▲ 黄〔植〕▲ 雀黄，雀翅金 сары газыҗа 败花黄，茴头墓〔植〕▲ 花冰顶 сары галөмэн ▲ 欢合金，儿鸡锦〔植〕▲ 酱 сары гарагай ▲ 鹤黄莺黄，鹂黄 сары гара ▲ 中 сары гарлыгаш ▲ 燕丝金〔动〕▲ 属麦野 ▲ 女妇年 сары гөкэз ▲ 酒奶马的香醇。▲ 子铃金 сары гэмэз ▲ 尿泄排，尿撒（物动科犬）①〈动〉Ⅱ 玩狎，嫖，淫奸〔转〕②。

سارىگۇل 〈名〉(属)花莲金。

سارىعۇ سارىق- Ⅲ 式定不的。

سارىجاز 〈名〉居旧;址遗(阿在年1898年指)遗处46的出掘发被区勒库伦纳区地图木拉(址)。

سارىجەتىم 〈名〉(一之落部思尔阿孜玉中)(萨)木特吉尔。

سارىجومارت 〈名〉(一之落部蛮乃孜玉中)特马居尔萨(名)。

سارىق Ⅰ 〈名〉病疸黄。

سارىق Ⅱ 〈名〉羊毛细,羊毛细尾长。

سارىق Ⅲ 〈名〉液尿,尿(的物动科犬)。

سارىق Ⅳ 〈名〉水积节关,胀肿节关。

سارىق- Ⅴ 〈动〉①尽;尽费,尽耗,尽用,完:سارقىپ ٴىشۇ 光喝 ② 使一倒,留不滴尽:净干倒水把 توگۇ سارقىپ سۇدى。

سارىقاس: سارىقاس تورعاي 鹂眉黄。

سارىقياق 〈名〉(属)麦野〔植〕。

سارىقىنشاق 〈名〉(支一族部克卡普克)(尔萨)克卡肯。

سارىل Ⅰ 〈拟〉声哗哗:وزەننىڭ سارىلى 河声哗哗的水。

سارىل- Ⅱ 〈动〉待:待等地闷苦令,等苦,等久:سارىلاپ ساعىنۇ 望眼欲穿 / سارىلا كۇنتۇ 急焦待等地。

سارىلدا- 〈动〉响地哗哗(布瀑,流急),哗地啦:سۋ سارىلداپ اعۋ 流地哗哗水。流地啦。

سارىلدات- سارىلدا- 的态动使。

سارىلداۋ سارىلدا- 的式定不。

سارىلدىر- سارىل- Ⅰ 的态动使。

سارىلت- سارىل- Ⅱ 的态动使。

سارىلۋ سارىل- Ⅱ 的式定不。

سارىلىس- سارىل- Ⅱ 的态互交。

سارىلىق 〈名〉牛牦。

سارىموين: سارىموين بۇلعىن 貂颈黄。

سارىمساق 〈名〉①葱野,②葱,③头大蒜▲ جۋا سارىمساق〔植〕葱野小〔植〕تاۋ سارىمساق〔植〕葱野,蒜石 ▲ ۇسارىمساق 蒜大,蒜。

سارىمساقتا- 〈动〉葱加,葱放(中物食)。

سارىمساقتال- سارىمساقتا- 的态动被。

سارىمساقتات- سارىمساقتا- 的态动使。

سارىمساقتاۋ سارىمساقتا- 的式定不。

سارىمساقتى 〈形〉有葱长,的葱长:سارىمساقتى جەر 方地的葱长。

سارىمساقتىق 〈名〉地葱。

سارىن ①〈名〉调曲,调声,调音,音声;旋:السىتان ٴبىر سارىن ەستىلەدى. 远远传来一律:ەسكى سارىن 老调 / بايا‌عى سارىن 老调。/响声种:ٴسوزىنىڭ 味意,思意,图意,向趋 ②套一:سارىنىنا قاراعاندا ……思意的他听……。

سارىندا- 〈动〉述倾,述表,述叙,说诉,述讲。

سارىندا‌س Ⅰ 〈形〉的子调个一,的同相子调,的同相思意:ەكەۋىنىڭ ٴسوزى سارىندا‌س. 他的似相思意。同相思意的俩。

سارىندا‌س- Ⅱ 态互交的 سارىندا- 。

سارىندا‌ستىق 词名象抽的 سارىندا‌س Ⅰ。

سارىندات- 态动使的 سارىندا- 。

سارىنداۋ- 式定不的 سارىندا- 。

سارىندى 〈形〉①的律旋,的子调,的调音:ٴبىر سارىندى. 一曲的听好,的听好②的套一老;的调单,的听动:سارىندى كۇي 好听的耳悦。

سارىندىلىق 词名象抽的 سارىندى。

سارىپ 〈名〉Ⅰ疮口鹅。

سارىپ Ⅱ: سارىپ قىلۋ (ەتۋ) 费花,尽用,费花,尽费,消耗,费耗,浪费,挥霍:كۇش سارىپ قىلۋ 力耗费 / كوپ اقشا سارىپ قىلۋ 钱花费 ▲ سارىپ قىلىنۋ 费耗,费花被,用使被费。

سارىس- سارى- Ⅱ 的态互交。

سارىت- سارى- Ⅱ 的态动使。

سار ٴۇيسىن 〈名〉(一之落部的孜玉大)(尔萨)孜玉。

ساس- 〈动〉气住不沉,慌惊;忙慌,张慌:نە بستەرىن بىلمەي قانتتى ساسۋ 措失慌惊,措所知不 ▲ بار بولساڭ اسپا، جوق بولساڭ ساسپا. 【谚】有勿贫,傲勿富。▲ پالەلى جەردى باسپا، باسقا تۇسسە ساسپا. 【谚】近靠勿地之非是,遭遇祸险莫慌张。▲ ساسقان ۇيرەك ارتىمەن سۇڭگىر. 【谚】股屁藏先了急子鸭。

ساساي 〈名〉症良不欲性(的等牛种、羊种)。

ساسقالاق 〈形〉的急性,的气住不沉,慌里慌。

慌的安不;的乱脚忙手;的张 ساسقالاق كىسى
▲ 人的张 اقىلدى ادام باتپان-اق، اقىلسىز ادام
失惶张人愚，迫不容从者智【谚】 ساسقالاق.
措。

ساسقالاقتا- 〈动〉乱脚忙手，措失惶张，慌惊；
堪不狈狼：ساسقالقتاپ قاشۋ 窜兆狈狼 /
讲地迫不容从 ساسقالاقتاماي سويلەۋ。

ساسقالاقتاس- ساسقالاقتا- 态互交的。

ساسقالاقتات- ساسقالاقتا- 态动使的。

ساسقالاقتاۋ ساسقالاقتا-式定不的。

ساستىر- ساس- 的态动使的▲ ەردى قۇرلاساڭ
凌【谚】استى قورلاساڭ قۇستىرار، ساستىرار
下吐上你使食粮踏遭，窍出魂灵你让雄英辱
泻。

ساسۋ I ساس- 式定不的。

ساسۋ II ساسى- 式定不的。

ساسۋشىلىق ① ساسۋ I 慌心 ② 词名象抽的
意，措失慌惊，乱。

ساسى - 〈动〉① 儿味臭发，臭发，臭：ەت
ساسىپ كەتتى. 了臭肉。/ ساسىعان اۋا 发
的臭发 پامىدور وڭاي ساسىپ：臭腐，烂腐 ② 气空
كەتەدى. 番茄容易腐烂 ③ 。烂腐易容，拔不毛一，啬吝
〔转〕④ 依巴的拔不毛一 باي ساسىعان：吝悭
（声名）臭，地扫；坏败：ول جۇرت ارا سىندا
ساسىپ كەتتى. 了臭经已中众群在他。

ساسىق I 。克色萨（一之落部孜玉中）〈名〉
腐，的闻难味气，的臭发，的臭〈形〉II 肉臭：ساسىق ەت 的臭
▲ ساسىق باي 财老土；依巴的啬吝 ساسىق
地心；的妄狂 ساسىق كەۋدە ▲ 葱沙〔植〕جۋا
▲ 猬鼠大〔动〕ساسىق كىرپى 的龌龊
ساسىق كۇزەن〔动〕鼬臭，貂鸡 ▲ ساسىق
曼〔植〕ساسىق مەڭدۇانا 胜戴〔动〕كوكەك
▲ 菌蟆蛤 ساسىق ساڭىراۋ قۇلاق ▲ 罗陀
ساسىق ءشوپ 〔植〕（属）草母益 ▲ ساسىق
قاراعاي 松臭〔植〕▲ ساسىق قوڭىز 螂蜣
ساسىق قوعا 蒲菖水〔植〕ساسىق قۇلىق 小
▲（属）芹毒〔植〕قۇراي 明聪 ▲
ساسىق ۇيەڭكى〔植〕椿臭。

ساسقتابان 〈名〉（的马指）脓蹄。

ساسقىتىق ① ساسىق 词名象抽的 ② 恶，臭腐
气臭，臭。

ساسىپ-پىسۋ 〈动〉张慌，忙慌；急急忙忙，
忙匆：ساسىپ-پىسىپ قايدا باراسىڭ؟ 你忙急急
去儿哪上地忙？

ساسىپ-پىسۋ ساسىپ-پىس- 的。式定不。

ساسىر 〈名〉〔植〕胡前，魏阿。

ساسىت- ساسى- 的态动使。

سات- 〈动〉① 卖，售，卖：ساتىپ جىبەرۋ 卖
掉（出卖）/ بولشەكتەپ ساتۋ 售零 / ارزان ساتۋ
国卖 / وتان ساتۋ 卖出，卖叛〔转〕② 卖贱
劳卖出 ءوڭبەگىن ساتۋ ▲ 魂灵卖出 ارىن ساتۋ
▲ 望期；馋眼，觑凯 كوزىن ساتۋ ▲ 力
买 ساتىپ الۋشى 买赎；通买；买购，买 الۋ
皮嘴耍 ءسوز ساتۋ ▲ 顾主，客顾，者买购，主
▲ 淫卖，体肉卖出 ءتان ساتۋ ▲ 嘴卖，子
ساتىپ اساعان، ەكى كۇن-اق جاساعان.
【谚】ساۋداگەر اجارىن 。▲ 鄙可场下国祖卖出
卖买【谚】ساتادى، سۇرامساق نازارىن ساتادى.
。神眼靠者讨乞，脸笑卖人

ساتالا-ساتالا 〈形〉的秽污，的脏肮，的脏：ونە
بويى ساتالا-ساتالا 脏肮身满。

ساتانا 。鬼魔，魔恶，旦撒〈名〉
主魔恶尚崇，拜崇鬼魔〔宗〕〈名〉

ساتانيزم 。恶邪扬赞和义

ساتار 。（器乐弦的族尔吾维）尔塔沙〈名〉

ساتارمان 。者售出，子贩〈名〉

ساتىن 见 ساتەن。

ساتىرا 讥，刺讽 ② 品作刺讽〔文〕①〈名〉
。讽讥，刺

ساتىرالىق 〈形〉的性刺讽，的刺讽：ساتىرالىق
。说小刺讽 رومان

ساتىراشى 。家作刺讽〈名〉

ساتىرىك 。家作刺讽〈名〉

ساتقاق 〈名〉疾痢性急：ساتقاق ۇرعانداي
骨得变的似疾痢性急了患如犹 ارىقتاپ كەتتى
。柴如瘦

ساتقىز- سات- 的态动使。

ساتقىن 〈名〉者逆叛，者叛背，者变叛，徒叛，
者戈倒：ىشكى ساتقىن 奸内 / وتان ساتقىنى 卖

贼国 / ارسز سانقىن 可徒叛的耻 。
سانقىندىق 〈名〉叛变，为行叛背，叛背，变节 。
为行：سانقىندىق بىتەۋ 叛变（逆）。
سانقىنشى 见 سانقىن.
ساتپاق 〈名〉污点，点脏，垢污，渍泥：ساتپاعسىن كەتىرۋ 去污 ▲ ساتپاق ەجون 粪尿污染的羊毛 。
ساتپاق-ساتپاق 〈形〉脏肮，的垢污，的哨胡里花，的积：بەت-اۋزى ساتپاق-ساتپاق 的面垢头蓬）的垢污脸满（的堪不龌龊，的垢污满 。
ساتپاقتا- 〈动〉污弄，脏弄，哨胡里花得弄：بەت-اۋزىن ساتپاقتاۋ 的乎乎脏得弄脸满 。
ساتپاقتال- ساتپاقتا- 的 态动被 。
ساتپاقتان- ساتپاقتا- 的 态身反 。
ساتپاقتات- ساتپاقتا- 的 态动使 。
ساتپاقتاۋ ساتپاقتا- 的 式定不 。
ساتتىر- سات- 的 态动使 。
ساتاۋ سات- 的 式定不 。
ساتاۋرىن 〔天〕〈名〉星土 。
ساتاۋشى 〈名〉员货售，员店；人货卖，主卖 。
ساتاۋشىلىق 〈名〉意生；售销，卖买 。
ساتى 〈名〉①梯阶，阶台，级梯，子梯：اعاش ساتى / 梯木 ساتىمەن شىعۋ 上而级拾，度程 ②级等：ەبىلىمىن بيىك ساتىعا كوتەرۋ 识知高提 ③阶段；步骤：ماڭگىلىك ەلدىڭ جوعارعى ساتىسى 的文化发展高最的 ▲ جاڭا ساتىعا كوتەرىلۋ 的新到高提，展发（阶台）段阶 ▲ ەجىپ ساتى（باسپالداق）软梯 。
ساتىل- ①سات- 的 态动被 ②靠投：جاۋعا ساتىلۋ 人敌靠投（叛背）。
ساتىلا- 〈动〉①上（下）阶，台阶（下）上，子梯，级拾：ساتىلاپ شىعۋ / 上而级拾 ساتىلاپ ەتۇسۋ 级拾；层分，步骤按，段阶分，级分 ②下子梯着顺：سوعىستى ساتىلاپ ورىستەتۋ 级升争战 / ساتىلاپ جيۋ 一层一层放地 。
ساتىلان- ساتىلا- 的 态动被 。
ساتىلاندىر- ①ساتىلان- 的 态动使 ②梯阶形 。
化田梯：اتىزدى ساتىلاندىرۋ 化梯阶，化 。
ساتىلاۋ ساتىلا- 的 式定不 。
ساتىلعىش 〈形〉叛变，的叛背，的靠投身卖 。的买收以可，的节变，的
ساتىلعىشتىق ساتىلعىش 的 词名象抽 。
ساتىلۋ ساتىل- 的 式定不 。
ساتىلى 〈形〉①梯阶，的形梯，的梯阶有 ②田梯：的，有段阶分，的步骤 ▲ ساتىلى تۇرعە 分段阶有）地步骤（的 ▲ ساتىلى كوبەيتىندى 积乘阶〔数〕 ▲ ساتىلى كوبەيتۋ 乘阶〔数〕 ▲ ساتىلى سالالاس سويلەم 分递进复句〔物〕 ▲ ساتىلى قوزۋ 递〔数〕 。励
ساتىلىق 〈名〉梯阶，级段，步骤：ساتىلىق تالداۋ 阶段分析 。
ساتىلىلىق ساتىلى 的 词名象抽 。
ساتىمساق 〈名〉卖买，意生；卖售，销售：ساتىمساقپەن شوعىلدانۋ 做意生 。
ساتىمساقتى 〈形〉卖的，的卖售，的售出，的出：ساتىمساقتى بۇيىم 的卖物品 。
ساتىن 〈形〉卖的，的卖售，的售出，的卖：ساتىن مال 的卖出 畜牲的卖出 。
ساتىر 〈名〉响声——嚓咔，响声啪啦噼，响声哗哗：بۇرشاقتىڭ ساتىرى 冰雹的响声啪啦噼 ▲ ساتىر ەتۋ 嚓咔 。
ساتىرلا- 〈动〉响作啪啦噼，响作哗哗（马）嚓咔出发（等冰、头木），声哒夸哒夸出发（蹄）：جاڭبىر ساتىرلاپ جاۋىپ تۇر. 雨哗哗地响 。声下着
ساتىرلاس- ساتىرلا- 的 态互交 。
ساتىرلات- ساتىرلا- 的 态动使 。
ساتىرلاۋ ساتىرلا- 的 式定不 。
ساتىر-سۇتىر 〈拟〉啦啪里噼，（声蹄马）哒：سويلدار ساتىر-سوتىر ەتە ەتۇستى. 当梆丁兵响作当梆丁兵棒棍 。
ساتىس- سات- 的 态互交 。
ساتىسقا 〈形〉的形梯阶，的形梯 。
ساۋ I 〈形〉①的康健，的恙无然安，的患疾无：ەدەنى ساۋ 的在健；的，的白清；的则原德道犯违不，的节贞 ②在健：ۇرلىق قىلعانىنان ساۋ 的罪无，的辜无白清 ③人的辜无抓 ساۋ ادامدى قولعا الۋ/为行窃偷：的坏损有没，的缺无整完，的整完，的好完 。康健体身 / الى ساۋ ەدەنى

ساۋ قاربىز 完损有没 / 瓜西的好完 ساۋ ورىندىق ▲ 子椅的坏 ساۋ باسىنا ساقينا تىلەۋ 没病找病; ساۋ بول祝你平安 ▲ 身烧火惹,吃苦讨自 ساۋ تامتىعى جوق ▲ 堪不烂破,孔百疮千 ساۋ ورداسى ويراندالعاننىڭ وشاعى ساۋ قالماس. 【谚】(卵完无下之巢覆)灶完无殿宫的塌倒。

ساۋ Ⅱ : **ساۋ جەلىس** 跑小,步速快 ساۋ جەلۋ 出冒: ون شاقتى كىسى ساۋ ەتىپ ۇيگە كىرىپ كەلدى. 屋 人个来十进闯下一里; قان ساۋ ەتە ٴتۇستى. 血冒。 / كوزىنەن جاس ساۋ ەتە ٴتۇستى. 出而眶夺泪眼。

ساۋ- Ⅱ 〈动〉挤(奶),捋(奶)挤: سيىر ساۋۋ 方奶挤指 ▲ 奶牛 جەبە (جەبەپ، جەبەي) ساۋۋ (法)挤快 ▲ ساۋىپ نىسىڭ مىڭ كۇندىك، سويىپ جەسەڭ ٴبىر كۇندىك. 【谚】挤日千用享喝奶,日千用享吃肉宰。

ساۋال 〈名〉问,题问疑,题问: ساۋال قويۋ (بەرۋ) 提 / ساۋالدى شەشۋ 题问答解。

ساۋاپ 〈名〉①〈宗〉报偿 ② 德阴,德功阴;善 ▲ 德(德) / ساۋاپ بولۋ 得到报应 ▲ ەكى دوستى قوسقاننىڭ ساۋابى بار، دوس اراسىن اشقاننىڭ وبالى بار. 【谚】离间者调解行者善,恶作者间。 ▲ 见蛇不【谚】行善者解调,离间者作恶者,善行者德,的德积,的善行〈形〉。

ساۋاپتى 〈形〉文,的化文无,的字识不 ①〈形〉盲: ساۋاتسىز كىسى / 人的字识不 ساۋاتسىز بولۋ 通不体在他: ول دەنە تاربيەدەن ساۋاتسىز. 通不窃一面方育。

ساۋاتسىز 文,的化文无,的字识不 ①〈形〉盲: ساۋاتسىز كىسى / 人的字识不 ساۋاتسىز بولۋ 通不体在他: ول دەنە تاربيەدەن ساۋاتسىز. 通不窃一面方育。

ساۋاتسىزدان- 显,知无得变,盲文为成〈动〉: نەشە جىل كىتاپ كورمەي ساۋاتسىزدانا جازدادى. 几(他) 盲文了成变乎几书看不年。

ساۋاتسىزدانۋ 损有没 ساۋ 。

ساۋاتسىزدىق 文 ② 词名象抽的 ساۋاتسىز ①盲: 这们我 ساۋاتسىزدىق تولىق جويىلدى. 穷: بىزدە 开不,识学无 ③ 象现盲文,态状字识不,盲 文有成变,字识会学,盲脱〈动〉 们人的大岁年 ساۋاتتان- 化: ۇلكەندەر تولىق ساۋاتتاندى. 了盲脱都。

ساۋاتتاندىر- ① ساۋاتتان- 的态动使的 ساۋاتسىزدان- 。

ساۋاتتانۋ 盲扫②态动使的,年半 ساۋاتتاندىرۋ 。

ساۋاتتى 文通,的写能读能,的字识 ①〈形〉 ② 人 的字识 كىسى ساۋاتتى 的化文有,的理 会 ساۋاتتى 〔转〕 وتىرىككە 的验经有,的行内: 。话假说

ساۋاتتىلىق 词名象抽的 ساۋاتتى 。

ساۋعا 猎或品利战以)品利战,物获猎〈名〉 / 品礼送赠 ساۋعا تارتۋ 品赠,品礼(为作物获 ساۋعا سۇراۋ 索取礼物 ▲ باس ساۋعاڭ,全安人个 ▲ سوقىر ٴيت اقساق يتتەن ساۋعا 全安身人。 饭讨子瘸向子瞎 【谚】 تىلەيدى.

ساۋعىز- ساۋ- Ⅱ 的态动使。

ساۋعىش 〈名〉机奶齐,器奶挤: توكپەن ساۋعىش 电 器奶挤动。

ساۋعالا- 〈动〉命性全保,命保 ▲ 难避;命性全保,命保 باس ساۋعالاۋ 。

ساۋعالان- ساۋعالا- 的态动被。

ساۋعالاۋ ساۋعالا- 的式定不。

ساۋدا 〈名〉易交,易贸,业商,卖买,意生: جەكەلىك ساۋدا / 业商营国 مەملەكەتتىك ساۋدا / 业商人私 ساۋدا دۇكەنى / 店商 ساۋدا كەمەسى ▲ 卖买小,意生本小 باقال ساۋدا ▲ 船商 ساۋدا بالانسى 贸易平 ▲ 贩商小 ساۋدا كوتەرە ▲ 备设业商 ساۋدا زاتى ▲ 衡 ساۋدا جابدىقتارى ▲ 法业商 ساۋدا كاپيتالى ▲ 本资业商 ساۋدا كۇسەت بولۋ ▲ 隆兴卖买 ساۋدا كورمەلەرى 贸 ▲ 览展易 ساۋدا پايداسى ▲ 润利业商 ساۋداسى 完;吹告,的目到达有没,败失(情事) ٴبىتۋ

تۇر. 了动活都齿牙 ساۋدا 满,是都处到,满布②。
岸沿的河 تاس 是都地 ساۋىراعان 是都地 بو بى ساۋىراعان تاس 是都地 وزەن بو بى ساۋىراعان تاس 是都地 :钟龙态老,迈老,朽老〔转〕③ 石卵是都处到 ساۋدىراپ وتىرعان كەمپىردىك دە ولگىسى كە لەيدى. 死意原不也妪老的迈年朽老 。
ساۋدىراۋ ساۋدىرا- 的 式定不的 。
ساۋدىرلا- (声击碰的出发等元银) ①〈动〉响啦啦哗,响作啷当 :ساۋدىرلاعان كۇمىس تەڭگەلەر 丁 当零啷作响的元银②,响作沙沙,
声簌簌出发: جەل شىعىپ قامىستار ساۋدىرلاي باستادى. 风 起 芦苇 得 吹 见〔转〕③ 响作沙沙在
ساۋدىرا - ②、③ 。
ساۋدىرلات- ساۋدىرلا- 的 态动使的 。
ساۋدىرلاۋ ساۋدىرلا- 的 式定不的 。
ساۋدىر-ساۋدىر〈拟〉啷当零丁,声啦啦哗(地停不);声沙沙;声啦哗(地停不),响啦啦 ەتۋ ساۋدىر-ساۋدىر 。响作啷当零丁
ساۋدىرت- ساۋدىر Ⅱ 的 态动使的 。
ساۋيا〈名〉度程,准水;力能,平水 :ساۋياسى جوعارى 的高平水 / ورتا مەكتەپ ساۋياسى 中 的度程学 。
ساۋيالى〈形〉强力能,的高平水,的平水有 :ساۋيالى كىسى 的人的高平水 。
ساۋياللىق ساۋيالى 的 词名象抽的 。
ساۋياسىز〈形〉力能,的术无学不,的低平水 。的差
ساۋياسىزدىق ساۋياسىز 的 词名象抽的 。
ساۋقات〈名〉礼贺,品赠,品礼,物礼 :ساۋقات جىبەرۋ 品礼送寄 。
ساۋقىت 见 ساۋقات.
ساۋلا-〈动〉①(下泪)潸潸,涔涔(水泪)簌簌,(下泪)簌簌,(泪)落哗哗,扬飞(土尘) ②奔飞,驰疾,进前速快 :قويلار ساۋلاپ كەلە جاتىر. 羊群 快速 地 跑 过 ③ 下落噗噗,下落地 。来 / ساۋلاپ وتە شىقتى. 过而驰疾
ساۋلات- ساۋلا- 的 态动使的 。
ساۋلاۋ ساۋلا- 的 式定不的 。
ساۋلى〈形〉的奶出续继(后死犊牛,羔驼) :ساۋلى بۇعا(ن 驼母的奶出续继(后死羔驼) 。
ساۋلىق Ⅰ▲羊绵母(的羔产上以岁三)〈名〉

岸沿的河 تاس 是都地 ساۋىراعان تاس 是都地 بو بى ساۋىراعان تاس 是都地 وزەن بو بى ساۋىراعان تاس 是都地 :钟龙态老,迈老,朽老〔转〕③ 石卵是都处到 ساۋدىراپ وتىرعان كەمپىردىك دە ولگىسى كە لەيدى. 死意原不也妪老的迈年朽老 。
ساۋدىراۋ ساۋدىرا- 的 式定不的 。
ساۋدىرلا- (声击碰的出发等元银) ①〈动〉响啦啦哗,响作啷当 :ساۋدىرلاعان كۇمىس تەڭگەلەر 丁 当零啷作响的元银②,响作沙沙,
声簌簌出发: جەل شىعىپ قامىستار ساۋدىرلاي باستادى. 风 起 芦苇 得 吹 见〔转〕③ 响作沙沙在 ساۋدىرا - ②、③ 。
ساۋدىرلات- ساۋدىرلا- 的 态动使的 。
ساۋدىرلاۋ ساۋدىرلا- 的 式定不的 。
ساۋدىر-ساۋدىر〈拟〉啷当零丁,声啦啦哗;声沙沙;声啦哗(地停不),响啦啦 ەتۋ ساۋدىر-ساۋدىر 。响作啷当零丁(地停不)
ساۋدىرت- ساۋدىر Ⅱ 的 态动使的 。
ساۋيا〈名〉度程,准水;力能,平水 :ساۋياسى جوعارى 的高平水 / ورتا مەكتەپ ساۋياسى 中 的度程学 。
ساۋيالى〈形〉强力能,的高平水,的平水有 :ساۋيالى كىسى 的人的高平水 。
ساۋياللىق ساۋيالى 的 词名象抽的 。
ساۋياسىز〈形〉力能,的术无学不,的低平水 。的差
ساۋياسىزدىق ساۋياسىز 的 词名象抽的 。
ساۋقات〈名〉礼贺,品赠,品礼,物礼 :ساۋقات جىبەرۋ 品礼送寄 。
ساۋقىت 见 ساۋقات.
ساۋلا-〈动〉①(下泪)潸潸,涔涔(水泪)簌簌,(下泪)簌簌,(泪)落哗哗,扬飞(土尘) ②奔飞,驰疾,进前速快 :قويلار ساۋلاپ كەلە جاتىر. 羊群 快速 地 跑 过 ③ 下落噗噗,下落地 。来 / ساۋلاپ وتە شىقتى. 过而驰疾
ساۋلات- ساۋلا- 的 态动使的 。
ساۋلاۋ ساۋلا- 的 式定不的 。
ساۋلى〈形〉的奶出续继(后死犊牛,羔驼) :ساۋلى بۇعا(ن 驼母的奶出续继(后死羔驼) 。
ساۋلىق Ⅰ▲羊绵母(的羔产上以岁三)〈名〉

满,是都处到,满布②。了动活都齿牙 تۇر. 岸沿的河 تاس 是都地 ساۋىراعان تاس 是都地 بو بى ساۋىراعان تاس 是都地 وزەن بو بى ساۋىراعان تاس 是都地 :钟龙态老,迈老,朽老〔转〕③ 石卵是都处到 ساۋدىراپ وتىرعان كەمپىردىك دە ولگىسى كە لەيدى. 死意原不也妪老的迈年朽老 。
ساۋدىراۋ ساۋدىرا- 的 式定不的 。
ساۋدىرلا- (声击碰的出发等元银) ①〈动〉响啦啦哗,响作啷当 :ساۋدىرلاعان كۇمىس تەڭگەلەر 丁 当零啷作响的元银②,响作沙沙,
声簌簌出发: جەل شىعىپ قامىستار ساۋدىرلاي باستادى. 风 起 芦苇 得 吹 见〔转〕③ 响作沙沙在 ساۋدىرا - ②、③ 。
ساۋدىرلات- ساۋدىرلا- 的 态动使的 。
ساۋدىرلاۋ ساۋدىرلا- 的 式定不的 。
ساۋدىر-ساۋدىر〈拟〉啷当零丁,声啦啦哗;声沙沙;声啦哗(地停不),响啦啦 ەتۋ ساۋدىر-ساۋدىر 。响作啷当零丁(地停不)
ساۋدىرت- ساۋدىر Ⅱ 的 态动使的 。
ساۋيا〈名〉度程,准水;力能,平水 :ساۋياسى جوعارى 的高平水 / ورتا مەكتەپ ساۋياسى 中 的度程学 。
ساۋيالى〈形〉强力能,的高平水,的平水有 :ساۋيالى كىسى 的人的高平水 。
ساۋياللىق ساۋيالى 的 词名象抽的 。
ساۋياسىز〈形〉力能,的术无学不,的低平水 。的差
ساۋياسىزدىق ساۋياسىز 的 词名象抽的 。
ساۋقات〈名〉礼贺,品赠,品礼,物礼 :ساۋقات جىبەرۋ 品礼送寄 。
ساۋقىت 见 ساۋقات.
ساۋلا-〈动〉①(下泪)潸潸,涔涔(水泪)簌簌,(下泪)簌簌,(泪)落哗哗,扬飞(土尘) ②奔飞,驰疾,进前速快 :قويلار ساۋلاپ كەلە جاتىر. 羊群 快速 地 跑 过 ③ 下落噗噗,下落地 。来 / ساۋلاپ وتە شىقتى. 过而驰疾
ساۋلات- ساۋلا- 的 态动使的 。
ساۋلاۋ ساۋلا- 的 式定不的 。
ساۋلى〈形〉的奶出续继(后死犊牛,羔驼) :ساۋلى بۇعا(ن 驼母的奶出续继(后死羔驼) 。
ساۋلىق Ⅰ▲羊绵母(的羔产上以岁三)〈名〉

蛋,哉哀呼鸣 ▲ ساۋدا تورابى 商业网 ▲ ساۋدا توقتاتۋ 市罢 ▲ ساۋدا ۇاكىلى 商代表▲ سىرتقى ساۋدا 对外易贸 ▲ ىشكى ساۋدا 国内贸易 。
ساۋداگەر〈名〉人意生,人卖买,贩商,人商 :ۇساق ساۋداگەر 小商 / جالداپ ساۋداگەر 奸商 ▲ باقال ساۋداگەر 小商,商货杂 ▲ ساۋداگەر اجارىن ساتادى، سۇرامساق نازارىن ساتادى. 【谚】神眼是的靠者讨乞,脸笑是的卖人卖买 。▲ ساۋداگەردىك كوڭىلى وگىزدە ەمەس وزىندە. 【谚】酒在不意之翁醉 。
ساۋداگەرلىك〈名〉买卖,意生 :ساۋداگەرلىك ىستەۋ 意生作 。
ساۋداگەرشىلىك 见 ساۋداگەرلىك.
ساۋدايى〈形〉的撞莽,的莽鲁,的失冒 。
ساۋدايىلىق ساۋدايى 的 词名象抽的 。
ساۋداق〈名〉(属)戟大〔植〕(属)戟大 。
ساۋدالا-〈动〉卖出,卖;意生作,卖买作 :وتاندى ساۋدالاپ تىزە بۇگۇ 降投国卖 。
ساۋدالاس- ① ساۋدالا- 交的 态互交的 ②作,卖买作,价还价讨,价讨,价讲 ③ 易贸行进,易交作讲件条 :ەندى ساۋدالاسقاندى قوي. 讨再别你 。了价还价
ساۋدالاستىر- ساۋدالاس- 的 态动使的 。
ساۋدالاۋ ساۋدالا- 的 式定不的 。
ساۋدالىق〈形〉务商,的易交,的易贸,的业商 :的 ساۋدالىق ەرەكشە ۇقىق 权特业商 。
ساۋدا- ساتتىق〈名〉易交,易贸,意生,卖买 :ساۋدا-ساتتىق جۇمىستارى 作工务商 。
ساۋدا-ساتىق 见 ساۋدا-ساتتىق.
ساۋدا-ونەركاسىپ 业实,业商工 〈名〉业实)织组业商工 ۇيىمدارى 业实) :ساۋدا-ونەركاسىپ (体团)。
ساۋدىر Ⅰ〈拟〉当哐,啷啷,啦啦哗 :كۇمىس تەڭگەلەر ساۋدىر ەتە ءتۇستى. 撒啷当零叮元银 。地一落
ساۋدىر- Ⅰ ساۋ- Ⅱ 的 态动使的 。
ساۋدىرا-〈动〉①动活,驰松,劲松,松 :ماشينانىڭ زاپىستارى ساۋدىراپ قالدى. 器机 。了松都件零小的 / تىستەرى ساۋدىراپ بوس

ᠪᠦᠷᠨᠢᠰᠢ ᠪᠠᠢᠯᠢᠭ-ᠳᠡᠨᠰᠠᠭᠤᠯᠲᠠᠢ، ᠬᠦᠨᠰᠢ ᠪᠠᠢᠯᠢᠭ-ᠠᠢ ᠵᠠᠭᠤᠯᠲᠠᠢ، ᠣᠷᠰᠢᠨᠰᠢ ᠪᠠᠢᠯᠢᠭ-ᠤᠨ ᠰᠠᠭᠤᠯᠲᠠᠢ. 康健，宝三是羊绵的羔产只十和妻贤。

ساۋلىق Ⅰ 况状康健，壮健，康健 ①〈名〉 ساۋلىقتى ساقتاۋ 保持康健（重保）/ ساۋلىقىڭىز ءۇشىن 为（杯干）康健的您 / ساۋلىق، ساۋلىققا نە جەتسىن 一第康健 ②平面见安平：羔无全安，安 ساۋلىقپەن كەزدەسۋ 失损无，性整完，缺无整完（品物指）▲ ③ تازالىق-ساۋلىق نەگىزى، ساۋلىق-بايلىق نەگىزى. 【谚】卫生是康健，本之康健是财富。

ساۋمال 〈名〉奶马生，奶马鲜的酵发有没，盐微〔地〕سۋ ساۋمال 奶马的好酿未，奶马水 ▲ ساۋمال ىشسەڭ قىمىز جوق، بايتال مىنسەڭ قۇلىن جوق. 【谚】马的下挤刚了喝，酒奶马成不酿，奶上不怀，马母的岁三了骑，驹马小。

ساۋمالا- 拽，拉（着换倒地断不手双）〈动〉：起吊，起提（绳用）：قۇدىقتان سۋدى ساۋمالاپ تارتىپ الۋ 从井里往上打水。

ساۋمالاۋ ساۋمالا- 的式定不的。

ساۋمالداۋ 〈名〉未酵发半，奶马的酵发会完未的奶马。

ساۋمالدىق 〈名〉〔植〕草浆酢 ▲ ساۋمالدىق تۇقىمداسى 〔植〕属草浆酢。

ساۋ-سالامات 〈名〉康健；好安，安平：ساۋساق سالامەت بولىڭىز! / 祝您安平路一您祝！康健！

ساۋ-سالاماتتىق 见 ساۋ-سالامات.

ساۋساق 〈名〉头指，趾（脚），指（手）：ساۋساقپەن ساناۋ 屈指算一 / ساۋساقتىڭ تابى 指纹 ▲ اق ساۋساق 白书面生；羔不劳动的人 ▲ بەس ساۋساعىنداي ءبىلۋ 了如指掌 ▲ ساۋساعىنان ونەر تامعان 云裁月镂，针飞线走 ▲ ساۋساق بۇنىسى 〔理生〕节关指 ▲ ساۋساق سۇيەگى 〔理生〕骨指 ▲ ساۋساق قالىپ 首饰 ▲ ساۋساق قانات 〔动〕总鳍 ▲ ساۋساق قاناتتى بالىقتار 亚纲 ▲ سۇق ساۋساق 食指 ▲ بەس ساۋساق بىردەي ەمەس. 【谚】五个手指头一般齐 ▲。

ساۋساق بىرىكپەي ينە ىلىكپەيدى. 【谚】手指头不拿也针连，起一到合。

ساۋساقسىز 〈形〉无的指 ▲ ساۋساقسىز تۇلۇ 畸指无〔医〕。

ساۋساقتا- 〈动〉抓（指手用），指手用：ءبىر ساۋساقتاپ كوتەرۋ 一个手指头提起来 / ءبىر ساۋساقتاۋ 一把抓。

ساۋساقتاۋ ساۋساقتا- 的式定不的。

ساۋسىل 〈名〉①（人多许）荡悠，逛闲：وسى ساۋسىلدان نە پايدا? 你们这样闲逛有什么好处？ ②？哪当零丁：声。

ساۋسىلدا- 〈动〉①（身上佩戴的武器，章奖）：响作哪当零丁，声当叮出发（等物饰银丁了满挂前胸 مەدال ساۋسىلداعان كەۋدەسىندە，荡悠，荡闲，逛闲（人多好）② 章奖的哪当零串来串去：ساۋسىلداپ جۇرگەن قىزدار 闲逛的一群姑娘。

ساۋسىلداس- ساۋسىلدا- 的式互交的。

ساۋسىلدات- ساۋسىلدا- 的式动使的。

ساۋسىلداۋ ساۋسىلدا- 的式定不的。

ساۋ-تامتىق 〈名〉① 囫囵，缺无损无，整完：好完：ساۋ-تامتىعى جوق كيىم 衣服的不烂破堪 ② 概的整完，性统系：سوزبىندە ساۋ-تامتىق جوق 讲话一点系统性没有。

ساۋىعۋ ساۋىق- Ⅰ 的式定不的。

ساۋىق Ⅰ 〈名〉娱文，娱乐，动活乐娱，乐娱：ساۋىق كەشى 晚艺文会 / ساۋىق قۇرۋ 乐娱（戏嬉）事业。

ساۋىق- Ⅰ 原复，复康，康健复恢，愈痊〈动〉：ابدەن ساۋىقتى 完全康健复恢。

ساۋىققوي 〈形〉乐娱爱，的儿玩爱的。

ساۋىققويلىق ساۋىققوي 的词名象抽。

ساۋىق-سايران 〈名〉活娱文，动活乐娱，乐娱：ساۋىق سايران سالۋ 举行艺游，动活娱文（乐娱地情尽）。

ساۋىقتىر- ساۋىق- Ⅰ 的式动使的。

ساۋىقشى 〈名〉贪；人的儿玩爱，人的乐娱爱：人的儿玩。

ساۋىقشىل 〈形〉动活娱文欢喜，的乐娱好爱：的。

ساۋىقشىلدىق ساۋقشىل 的词名象抽的。

ساۋىل- ساۋ- Ⅱ 的态动被的。

ساۋىلدا- 〈名〉①：泻倾，注倾；出流，出涌 نوسەر ساۋىلداپ قۇيۇ 大盆倾雨，响作噗噗 ②：响哗哗 توبەدەن توپىراق ساۋىلداپ تۇر. 顶房熙，拥簇，拥蜂（群人）③。土漏地哗哗上多好 كوپ ادام ساۋىلداپ كەلە جاتىر. 熙攘攘：来而拥蜂人。

ساۋىلداس- ساۋىلدا- 的态互交的。

ساۋىلدات- ساۋىلدا- 的态动使的。

ساۋىلداۋ ساۋىلدا- 的式定不的。

ساۋىم 〈名〉①：间时隔间的奶挤次两 بيە ساۋىمى بولعان جوق. 时的奶马挤到有没还 / ەكى ساۋىمداي ۋاقىت 大约时的奶次两挤间。

ساۋىن Ⅰ 〈名〉：量奶挤（的次一）；回，数次（的奶挤指）② 间العاشقى ساۋىم 回一头（的奶挤） / ءبىر ساۋىم ءسۇت 量奶的次一挤。

ساۋىن Ⅰ 〈名〉〔旧〕前提前年周过者死为）知通；息消（的出发）。

ساۋىن Ⅱ 〈形〉①有，的奶出，的奶挤，的奶产 ② 牛乳 سيىر 的乳：ساۋىن مال 畜奶/ ساۋىن سيىر 有没里家（他）：牛乳，畜奶 ▲ 畜奶 ساۋىن اقى 金租的牛乳赁租。

ساۋىندىق 〈形〉①：的奶产，的奶挤 ② 牛乳；畜奶：ساۋىندىق بەرۋ 给畜奶。

ساۋىنشى 〈名〉①：员奶挤，人的奶挤 تاجريبەلى ساۋىنشى 时旧）② 员奶挤的验经有 / 仆女的奶挤（的）。

ساۋىنشىلىق 〈名〉：业奶挤，作工奶挤，奶挤 ساۋىنشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事工奶挤 / ساۋىنشىلىقپەن كۇن وتكىزۋ 以计生为奶挤。

ساۋىر 〈名〉①（从）部臀，部后（的马）尾到背 部臀的马打抽 ات ساۋىرىنا قامشى سالۋ（部）：（的畜大的工加过经）③ 丘土，地高，岗高 ② ▲ 助协，助帮 بەرۋ 皮部背 ساۋىرى بار. 臀有也子耗连【谚】。

ساۋىرلا- 〈动〉：打部臀着朝，部臀打抽（马奔 部臀的马下胯着打抽地住不（他）。来过跑。 / قارا ايعىر كۇرەڭ ايعىردى ساۋىرلاپ تاستاپتى. 部臀的马种红枣了破咬马种黑。

ساۋىرلاۋ ساۋىرلا- 的式定不的。

ساۋىرلى 〈形〉的大部臀。

ساۋىرسىن 见 ساۋىر.

ساۋىس 〈名〉Ⅰ①，痂脓；垢泥，垢积，垢污 ② 痂血是满上身 توڭا بويى ساۋىس قان 痂疮：的龌龊，的秽污，的脏肮，的脏：ساۋىس ساقال 子胡的龌龊。

ساۋىس Ⅱ 〈形〉①：的乳产，的奶产：ساۋىس سيىر 牛乳 ② 畜乳，畜奶：ساۋىسى جوق ءۇي 庭家的畜奶有没。

ساۋىس- Ⅲ ساۋ- 的态互交的。

ساۋىسقان 〈名〉：鹊喜，鹊〔动〕：ساۋىسقان شىقىلىقتايدى. 叫地喳喳鹊喜 ▲ ساۋىسقاننان ساق 的惕警外格，的高很性惕警 ▲ ساۋىسقان توتى بولامىن دەپ جۇرىسىنەن جاڭىلىپتى.【谚】忘也子步的己自连果结雀孔当要鹊喜邯）了（步学鄲）。

ساۋىس-ساۋىس 〈形〉是满，的龌龊，的脏肮：的痂疮是满（上身）；的垢积。

ساۋىستال- 见 ساۋىستان-.

ساۋىستان- 〈动〉布，秽污满积，西东脏上糊：的满是，的龌龊，的脏肮。哨胡里花得变，垢污满。

ساۋىستانۋ ساۋىستان- 的式定不的。

ساۋىت Ⅰ 〈名〉：胄甲，甲盔，甲铠 ①：壳甲，甲装 ② 阵上甲披 كيىپ مايدانعا شىعۋ 甲装的物动 جانۋارلاردىڭ ساۋىتى。

ساۋىت Ⅱ 〈名〉①：瓶，罐，盒 ②：冠 ② 盒 كۇمىس ساۋىت 烟 / سيا ساۋىتى 墨水瓶 / تەمەكى ساۋىتى 盒银 / ءتىس ساۋىتى 冠齿。

ساۋىت-سايمان 〈名〉：备装；甲铠，甲盔：ساۋىت-سايمان تولىق 全齐备装。

ساۋىتتا- 〈动〉：装盒用，盛瓶用：سيانى ساۋىتتاپ الۋ 水墨装瓶用。

ساۋىتتال- ساۋىتتا- 的态动使的。

ساۋىتتاۋ ساۋىتتا- 的式定不的。

ساۋىتتى Ⅰ 〈形〉①：的甲盔戴披，的甲铠有：

ساۋىتتى باتىر 的甲装 ② 士武的甲盔穿：
ساۋىتتى جانۋارلار / 物动甲装 ساۋىتتى پويىز 装
甲，类鱼皮盾〔动〕ساۋىتتى بالىقتار 甲列车 ▲
ساۋىتتى موللىيوسكىلەر 有纲甲 ▲ 纲鱼胄
ساۋىتتى شىبىرتقىلار 涡虫鞭类毛 ▲
ساۋىتتى شورتان〔动〕(目)鳝雀，(目)鱼骨鳞。
ساۋىتتى Ⅱ 〈形〉的装瓶，的盒装，的瓶装：
ساۋىتتى سيا 水墨装瓶 / ساۋىتتى ئىتتى توقاش
心点的盒装。
ساۋىتتىلار 〈名〉纲甲有，物动甲装〔动〕。
ساۋىتتىشا 〈名〉罐小，盒小。
ساف 〈名〉净干，的粹纯，的净纯，的纯［阿］
的。
سافيان 见 ساحتيان.
سافلور 〈名〉花红〔植〕。
ساحابا 〈名〉子弟门神〔宗〕。
ساحار 〈名〉①〈名〉日戒斋）饭斋封 ②明黎，晨清
开饭的吃前始开）。
ساحارا 〈名〉原草；野荒，野原：ساحارانى
استىق القابىنا اينالدىرۇ 把原野成变野粮米川 /
ساحارانى گۈلدەندىرۇ 使原草繁荣兴旺来起。
ساحارالىق 〈形〉的野旷，的外野：的动流；
ساحارالىق زەرتتەۋشىلەر توبى 队探勘外野。
ساحاريمەتر 〈名〉计量糖。
ساحارين 〈名〉精糖。
ساحنا 〈名〉①〈名〉台戏，台舞：ساحناعا شىعۇ 登
台 / تاريخ ساحناسىنان ئتۇسۇ 史历出退 /
ساحنا ونەرى 舞台艺术 ②所场动活。
ساحنالاستىرۇ 上搬，剧成编改，戏成变〈动〉
台舞：رومانىدى ساحنالاستىرۇ 把小说上搬台舞。
ساحنالاستىرۇ ساحنالاستىرۇ 式定不的。
ساحنالىق 〈形〉①的剧戏，的台舞：ساحنالىق
ئومىر 舞台生活 / ساحنالىق سىرتقى كورىنىس
演台上于适；的演上台舞于适 ②景外台舞
的台舞于适不的剧：ساحنالىق شعارما ەمەس 不
品作。
ساحتيان 见 ساقتيان.
ساحىپجامال 〈名〉人佳，人美。
ساۋىي 〈名〉①〈名〉儿乳，儿幼，儿婴：اۇزىنان
ەمشەك تابى كەتپەگەن ساۋىي 乳的干未臭
子孩毛的干未臭乳儿婴的小幼，的知无，的真天，的稚幼，的小幼 ②
ساۋىي بالا 代时年童 / 子孩的稚幼。
ساۋبيلى 〈形〉有儿婴，的孩小有。
ساۋبيلىك 〈名〉①气子孩，真天，稚幼：
ساۋبيلىك ىستەۋ 要子孩气 ②气子孩，的儿婴，的儿幼。
ساۋبيلىك شاق 代时年幼：的小幼。
ساۋبيحانا 室乳哺〈名〉。
ساۋبىز 〈名〉(属)卜萝胡，卜萝黄。
ساۋبىزدىك 〈名〉地卜萝胡。
سادەپ 〈名〉石室监〔旧〕。
ساجدە 〈名〉垫布，毯小(的用拜礼) ▲
ساجدەگە باسى تيمەۋ 不拜礼做 ▲ ساجدە قىلۇ
(ەتۇ) 拜跪，拜膜礼顶。
ساي 〈名〉菜：ساي قۇرۇ 炒菜。
سايگەل 〈名〉蝇狂，蝇友牛，蝇牛：سايگەل
شاققانداي (تيگەندەي) 样一了蜇蝇牛被象。
سايگەلدەك 见 سايگەل.
سايكەس Ⅰ 〈形〉①的当适；的应相，的当相，
的：的 …… 于合适，的 …… 于合符，的当恰
سايكەس شارا 照按，据根：② 施措的应相
بۇيرىققا سايكەس ىستەۋ 做去令命据根 ▲
سايكەس بۇرىش 角应相〔数〕 ▲ سايكەس كەلۇ
化应相〔化〕 ▲ 致一相 سايكەس قوسىلىستار
物合。
سايكەس- Ⅱ 〈动〉相 …… 与，于合符，应相：
وندىرگىش كۇشتەرگە سايكەسەتىن 合配，应适：
وندىرىستىك قاتىناستار 产生的应适相力生产与
动行合配 / سايكەسە قيمىلداۋ 系关。
سايكەسسىز 〈形〉与，的应适相不，的应相不
适不，的 …… 于合适不，的合符相不 ……当
的。
سايكەسسىزدىك ①سايكەسسىز 的应相不
② 词名象抽的。称相不(小，大)，合适不，触抵相
سايكەستە- 〈动〉，理合使；合适使，应适相使：
来起致一使，调协使，合符相……使，当恰使
بارلىق ۋاقىتتى كۇندەلىكتى جۇمىستارعا
سايكەستەپ ئبولۇ 到配分地理合间时的有所把
上作工常日项各。
سايكەستەل- 态动被的 سايكەستە-。
سايكەستەن- 态身反的 سايكەستە-。

سايكەستەندىر- سايكەستەن- 的态动使的。

سايكەستەت-سايكەستە- 态动使的。

سايكەستەۋ Ⅰ سايكەستە- 的式定不的。

سايكەستەۋ Ⅱ 〈形〉应适为较，的当适较比：的似相较比，的象相为较；的调协较比，的ولاردىك قولدانىپ وتىرعان شارالارى بىزدىكىمەن سايكەستەۋ ەكەن. 他们我同施措的取采们较的为相似。

سايكەستى 〈形〉与……的应适相，的应相：的当恰，的当适；的……予合，的应适相سايكەستى امالدى قولدانۋ施措的应相取采。

سايكەستىك سايكەس 的词名象抽 ▲ دىبىس سايكەستىك زاڭى〔语〕语规应对音语。

سايكەستىر- سايكەس- Ⅱ 态动使的。

سايكەسۋ سايكەس- Ⅱ 式定不的。

سايلىك 〈名〉地菜。

ساكۇن 〔阿〕〈名〉号符音短。

ساكى 〈名〉①床板，板铺②阶台（的制木），梯阶 ③橙木长。

ساكىن 〈名〉①阿拉伯字母表中的音辅在上，号符的这个文，音元带不明表号符算，于等②有没于等 / جوققا ساكىن 有具；是：سەنىڭ ءسوزىڭ نەگە ساكىن؟用么什有话的你？

ءسال 〈副〉①儿会一，儿点一；微略，微稍：ءسال بيىك 些高微稍 / ءسال ارتىق 点一多略 / ءسال توسا تۇر 稍下一等 / ونىڭ داۋسى ءسال قاتتى شىقتى. 他的音声了重点。②的，的差，点一：ءسال بۇيىمدار 质属的次量，的好太不，的次物：ءسال عانا 品▲ءسال بولماعاندا 地微微；微略，微稍▲差一点有 ءسال قاباعى 兴高不点有，面带气愠。

ءسالامات 见 سالەمەت.

سالدە 〈名〉布头白缠（的訇阿，拉毛）▲سالدەسىن سانتان موللادان ساقالىن سانتان شال ارتىق. 布市卖头白缠的訇阿，拉毛的术无学不比要者老强。

سالدەلى 〈形〉的巾头白缠。

سالدەن: سالدەن كەيىن (سوڭ) 过一会儿，等一会儿：سالدەن كەيىن (سوڭ) بارىپ كەل 你过一会儿去吧。

سالەم ①〈名〉问候，致意，敬礼，敬意：ۋاكىلدەرگە سالەم 向代们表敬意 / وتان قورعاۋشىلارىنا جالىندى سالەم 向国祖的保卫：①〈动〉问候，托拜，付托 ②问候的烈热以致们者：ساعان ءبىر جاقتا كەتىپ قالماسىن دەپ سالەم ايتتى. 他别到要不你咐嘱（他）去外。▲ دۇعاي سالەم 祝愿三再，问候多多 ▲ سالەم ايتۋ 问候，请，好问，问候 ▲ سالەم بەرۋ 咐嘱，付托；好问，问候 ▲ سالەم دەۋ 好问，问候 ▲ سالەم ەتۋ 拜访，安鞠躬 ▲ سالەم جولداۋ 礼敬，致敬 ▲ سالەم [illegible]ات 信家，信候问 ▲ ءبىر كورگەنگە مىڭ كۇن سالەم. 福祝日千。见相次一【谚】▲ دۇنيەگە سالەم بەرسەڭ "اكەڭنىڭ باسى" دەيدى. "的妈你去"说却他，安问人的蠢愚向你【谚】▲ سالەمدە جاتتىق جوق، ساۋدادا بولىستىق جوق. 面情看不卖买，疏亲分不候问【谚】。

سالەمدەمە 礼（的去送或的来带人托）〈名〉礼送：سالەمدەمە بەرۋ 品问慰，品赠，品礼，物品 / الدىڭعى شەپتەگى جاۋىنگەرلەرگە سالەمدەمە جىبەرۋ 品问慰送士战的线前给。

سالەمدەس- 相互，安问相互，候问相互〈动〉呼招打。

سالەمدەستىر- سالەمدەس- 态动使的。

سالەمدەسۋ سالەمدەس- 式定不的。

سالەمەت 用多）好安，康健，康安，安平〈名〉：（语用的时福祝或呼招打时面见于سالەمەتسىز بە؟ 吗好您？/ سالەمەت بولىڭىز! 平路一您祝！/ سالەمەت بارىڭىز! 康健您祝安！

سالەمەتتىك 康安，况状康健，康健〈名〉：سالەمەتتىك تىلەۋ 康健祝。

سالەم-ساۋقىت 见 سالەمدەمە.

ءسال-ءپال 〈副〉点一，微略，微稍：ءسال-ءپال كەم 点高微略 / ءسال-ءپال بيىك 点一少微稍。

ءسال-ءسال 〈副〉点一：差，乎几，些险：جىعىلۋعا ءسال-ءسال قالدى 倒摔些险。

ءسامبى: ءسامبى تال 丛柳。

سامەك 〈名〉草杂（田棉）〔植〕。

ءسان 华，亮漂，丽美，致雅，美优，美精〈名〉：تابيعاتتىڭ ءسانى 美之然自大 / 丽绚，丽华，美

جاستىقتىك ئسانى 青春的美妙/ سانگە اينالعان كيىمدەر 装服的鬘时 ▲ ئسانى بار دا ئمانى جوق 实不而华 ▲ ئسان جانە قوسالقى ونەر 和术艺 ▲ ئسان تۇزەۋ 扮打,饰装 ▲ ئسان ونەرى 璜装 ▲ جەردىك ئسانى ەگىن، ەردىك ئسانى 术艺饰装 在美之子男,稼庄于在美之地大【谚】 ئبىلىم. 。识知于

سانده- 〈动〉 美使 ,化美,璜装 ;妆化,饰装 ئۇيدى سانده‌ۋ 子屋置布 / سانده‌پ كيىنۇ 观: 。丽华着穿

سانده‌ل- سانده- 的态动被 。

سانده‌ن- ① سانده- 的 装,妆梳,扮打②态身反 ئۇرەتىن ۋاقىت ەمەس 现在 扮: سانده‌نىپ بوس جۇرەتىن ۋاقىت ەمەس 候时的闲好手游,扮打妆梳是不 。

سانده‌ندىر- سانده‌ن- 的态动使 。

سانده‌نۇ سانده‌ن- 的式定不 。

سانده‌نۇشى 〈名〉 亮漂观外求追,人的扮打爱 。人的

سانده‌نۇشىلىك 〈名〉 妆梳,饰装,扮打 。

سانده‌س- سانده- 的态互交 。

سانده‌ت- سانده- 的态动使 。

سانده‌ۋ سانده- 的式定不 。

سانده‌ۋشى 〈名〉 师化美,师装化 。

ئساندى 〈形〉 美优 ,的丽美;的致雅,的致精 ئساندى ئۇي جاھازدارى 精 ئساندى كيىمدەر 华 / ئساندى كيىمدەر 装服的丽华 ▲ ات جۇرىسىمەن ئساندى، ەر ىسىمەن ئساندى. 【谚】 ئبىلىم. 。业事于在雄英,势走于在马骏 ▲ جىلقى ۇيىرمەن ئساندى ەر ەلىمەن ئساندى. 【谚】 的马 离脱不于在德美的人 ,群马开离不于在慧聪 。民人

ساندىك 〈名〉 装 ① 丽艳,丽华,美优,美华 。品饰装 ②的装化,的饰装: ساندىك بۇيمدار 。案图饰装 ▲ ساندىك جالاتپا

ئسانقوي 〈形〉 。的亮漂观外求追,的扮打爱

ئسانقويلىق ئسانقوي 的 。词名象抽

ئسان-سالتانات 〈名〉 ,丽富;华奢,侈奢,场排 ئسان-سالتانات 的侈奢求追 ئسان-سالتانات بەرىلۇ: 华豪,丽华 。活生

ئسان-سالتاناتتى 〈形〉 ① 纸,的华奢,的侈奢 ,的采多富丰,的妙美 ② 的华豪,的迷金醉 。的姿多丽绚

ئسانسىز 〈形〉 看难 ,的观美不 ,的看好不 。的陋丑,的

سانسىزدەن- 〈动〉 变,观美不得变,看难得变 。糙粗得变;陋丑得

سانسىزدەندىر- سانسىزدەن- 的态动使 。

سانسىزدەنۇ سانسىزدەن- 的式定不 。

سانسىزدىك ئسانسىز 的词名象抽 。

ئسان-ساۋلەت 〈名〉 堂丽富,观壮伟宏,观美 。皇

ئسانشى 〈名〉 的置布于善 ;师化美,师装化 。人

ئسانشىل 〈形〉 只,的美观外求追,的扮打爱 。的亮漂观外图

سانشىلدىك ئسانشىل 的词名象抽 。

ساڭكي- 口缺有 〈动〉 。

ساڭكيۇ ساڭكي- 的式定不 。

ئساپ: ئساپ سالۇ 视重,意注,视注,看: شاكرت بالا ئساپ سالماي سىبزعىسسىن تارتا بەردى. 笛吹顾只,眼一看不也看弟徒小 。

سارە 见 ئسارى I .

سارەسى 〈名〉 ①戒斋)饭斋封 ②明黎,晨清 。(饭的吃前始开日

سارسەم 〈形〉 的透干,的于: سارسەم اعاش 干透 / سارسەم بولىپ كەيۇ 头木 。

سارسەمىي 见 سارسەنبى.

سارسەن 见 سارسەم.

سارسەنبى 〈名〉[波] 三期星: سارسەنبى كۇنى تۇستەن كەيىن 午下三期星 ▲ سارسەنبى ئساتتى كۇنى قىزدىك تويى 日吉道黄是三期星 。

ئسارى I 〈名〉 晨清,早清,晓拂,明黎: كوك جيەككە تاڭ ئسارىسىنىك سىزىعى ئتۇستى. 际天 光之明黎线一了出射 ▲ قۇلقىن (قۇزعىن) ئسارى 。早清大

ئسارى II 〈名〉 两: ئبىر ئسارى ەكى مىسقال التىن 子金钱二两一 。

ئسارى II : ئبىر ئسارى 过得说,原可情有: بالا اداسسا ئبىر ئسارى ەدى، ۇلكەن ادامنىڭ اداسقانى ۇيات قوي. 事回一另;去路迷子孩

。了人丢就路迷人大，去过得说还

سارىدەن 〈副〉晨清，早清，早大 ▲ تاڭ سارىدەن 早清大 。

ساسكە 〈名〉时辰，儿晌半早 ▲ ساسكە ئتۇس 午晌小 ▲ سيىر ساسكە 半三上日 ▲ ۋلى ساسكە 晌半 。

ساسكەلىك 〈名〉儿晌半早，儿天半早 ▲ ساسكەلىك اس 饭早，餐早 ▲ ساسكەلىك جەر 程路的天半 。

ئسات ①〈名〉利便，会机；功成，利顺：بۇل ئس ساتىمەن ئبىتتى. 了成完利顺事件这 / ونىڭ جايىن ايتپاقشى ەدى، ئساتى تۇسپەدى. 想时，间时 ② 。会机有没是就，况情的他谈谈 قىسىلتاياڭ / 时当 سول ئسات 际之……，刻：ساتتە نە بىتەرىن بىلمەدى. 关（他）刻时的键 那刹一，间瞬一 ▲ دەم ساتتە 。好办么怎知不 ▲ ئسات ساعات 刻时利有，机良 ▲ ئساتى بولۇ (كەلۇ، ئتۇسۇ) 件条有，会机有，机良逢适 ▲ ەڭبەكشىگە ئار كۇن بىسكە ئسات 功成愿祝 ئساتى، ەڭبەكسىزگە ئبىر كۇن ئسات. 勤【谚】 ▲ 。利吉天一人的惰懒，利吉天天人的劳 ئساتى تۇسەر بىسكە سالدەن سەبەپ بولادى. 【谚】间瞬一在往往功成的情事 。

ساتەن 〈名〉布纹细，子缎假 。

ئساتپا 〈名〉衣外袖短（式妇） 。

ئساتسىز 〈形〉不，的利失，的败失，的功成不：的祥吉不，的利吉不；的霉倒，的利顺 / ئساتسىز ئس 失败的事情：子日的祥吉 。

ساتسىزدىك 〈名〉折挫，利失，败失：ساتسىزدىككە ۇشىراۋ ئبىر / 折挫到受 ساتسىزدىك ئبىر ساباق 吃一堑，智一长 。

ئساتتى 〈形〉①幸；的利胜，的功成，的利顺 / 文译的功成 ئساتتى اۇدارما：的安平；的运 ئساتتى قادام 步一的利顺 ساپارىڭىز ئساتتى 祝一路平安！ ② 利吉，的祥吉 ▲ ئساتتى كۇن 日吉道黄：的原如，的 ئىستىڭ باسىنا جاقسى كەلەر قاسىنا. 事业【谚】临光者贤有会总时之功成 。

ساتتىلىك 〈名〉成功，利顺，利吉，祥吉；机良，

。利

ئساتىن 见 ساتەن.

ساۋدەگەر 见 ساۋداگەر.

ساۋدەگەي 〈名〉预言家，先知者：ەمەن ساۋەگەي بولماساڭ دا، ئتۇبى وسى ىستەن شاتاق شىعادى. 的题问出要情事这定肯但，家言预是不虽我。验先；明之见先，性见预

ساۋەگەيلىك 〈名〉预见，言预：论 ساۋەگەيلىك ىستەۋ 。

ساۋەگەيسۇ ساۋەگەيسى- 。式定不的

ساۋەگەيسى- 〈动〉预言家充冒，知先为命自：性见预有为以自 ساۋەگەيسىپ جۇرتتى الداۋ 。人众骗欺知先冒假

ساۋگەيست- ساۋگەيسى- 。态动使的

ساۋكەلە 〈名〉预言家族哈时旧的戴时嫁出娘姑缀 。冠凤，饰头的石宝有

ساۋكەلەلە- 〈动〉凤冠上垂缝：物饰 。

ساۋكەلەلەۋ ساۋكەلەلە- 。式定不的

ساۋكەلەلى 〈形〉凤冠戴，凤冠戴的：的饰头 。

ساۋكەلەلىك 〈形〉作制冠凤，的冠凤的：的饰头做用 。（子料）

ساۋلە 〈名〉①光，芒光，线光，光：كۇن ساۋلەسى 日光（光阳） / تاڭ ساۋلەسى 晨曙光② ساۋلەسى بولسا 明聪，脑头，悟觉；性悟〔转〕：娘姑对）〔转〕③ 白明会人的脑头点有 ۋعار ▲ 的爱亲我 ساۋلەم مەنىڭ：的爱亲（称爱的 ▲ اتوم الفا ساۋلەسى 线射种甲，线射法尔阿 ساۋلە بولگىش 线射子原 ساۋلەسى 光分〔物〕 ▲ ساۋلە بولگىش اينا 镜光分〔物〕计 ساۋلەمەن ەمدەۋ 疗光 ▲ ساۋلە شعارعىش 射辐 ▲ ساۋلە قاناتتىلار 〔动〕辐器 ▲ ساۋلە ولشەۋ 法测光 。

ساۋلەلەن- 〈动〉闪，光放，耀照，亮发，光发①。出突得显，出显，出现表〔转〕③ 射反②耀发 ② 态动使的

ساۋلەلەندىر- ① ساۋلەلەن- 。用作导领

ساۋلەلەنۇ 。式定不的

ساۋلەلى 〈形〉①光，的辉光，的明光，的光发前的烂灿辉光：ساۋلەلى بولاشاق 的烂灿，的芒：的明聪，的性理有，的悟觉有〔转〕② 程

ساۋلەلى كىسى 聪明的人。

ساۋلەلىلىك 〈名〉光射，光发；射辐，射放 ▲ ساۋلەلىك ئەنە 量通射辐〔物〕▲ ساۋلەلىك جىلۋ 体射辐〔物〕▲ ساۋلەلىك قۇۋات 热射辐〔物〕。

ساۋلەسىز 〈形〉①的芒光无，的线光无；的暗黑 ②的脑头无，的低悟觉，的性理无〔物〕。

ساۋلەسىزدىك ساۋلەسىز 的词名象抽。

ساۋلەت 〈名〉①美容，美观壮，严庄 ②伟宏，壮观，严庄。▲ ساۋلەت ونەرى 造型艺术，建筑术；貌美，亮漂 ▲ باتىر ەلدىڭ سالەتى، بال قۇراق كولدىڭ ساۋلەتى. 【谚】英雄的民人地芦苇，荣耀的白湖是苇花。

ساۋلەتتەن- 〈动〉显得壮观，显得丽壮，显得辉煌。

ساۋلەتتەندىر- ساۋلەتتەن- 的使动态。

ساۋلەتتەنۋ ساۋلەتتەن- 的不定式。

ساۋلەتتى 〈形〉①的庄严，的壮观，的伟宏；②的富丽，的辉煌 ▲ ساۋلەتتى ساراي 堂皇大会堂。

ساۋلەتتىلىك ساۋلەتتى 的词名象抽。

ساۋلەتشى 〈名〉建筑师，建筑学家。

ساۋرىق 〈名〉种马的群配刚。

ءساۋىر 〈名〉〔阿〕〔旧〕四月 ▲ ءساۋىر بولماي، ءتاۋىر بولماس. 【谚】四月不到天，不暖气。▲ ساۋىردە كۇن كۇركىرەر، كۇن كۇركىرەسە كوك دۇركىرەر. 【谚】雷声雨谷，绿地翠大。

سەبەزگى 〈形〉的小（雪、雨）的落落稀稀：سەبەزگى جاڭبىر 毛毛细雨。

سەبەزگىلە- 〈动〉（雪、雨）渐渐变小，稀稀得落落：جاڭبىر سەبەزگىلەپ جاۋىپ تۇر. 下着毛毛细雨。

سەبەزگىلەۋ سەبەزگىلە- 的不定式。

سەبەزدە- 〈动〉（雨）渐渐；开散渐渐，疏稀变落落疏疏得变，小：اسپانداعى بۇلت سەبەزدەي باستادى. 天空始开云的开散。

سەبەزدەۋ سەبەزدە- 的不定式。

سەبەلە- 〈动〉①下蒙，下毛毛雨，下绵连雨阴：ەكى كۇن بولدى جاڭبىر سەبەلەپ جاۋىپ تۇر. 已经两天了。蒙蒙雨细。② 泻倾，来射的似点雨象（弹子）：سەبەلەگەن وق باس كوتەرتپەيدى. 来射的似点雨像（弹子）的人让头抬不起。

سەبەلەت- سەبەلە- 的使动态。

سەبەلەۋ سەبەلە- 的不定式。

سەبەپ 〈名〉①由，口实：由因，故缘，因原；由理，口借，由头 ②身脱口借找效 / 因原病治：سەبەپ تاۋىپ قۇتىلۋ 找借口脱身②用作有效，能治病：اۋرۋدىڭ جازىلۋىنا سەبەپ بولۋ 用作有因原〔语〕副词 ▲ سەبەپ باعىنىڭكى سويلەم 因果致，致导，因原（的事某为成）句 ▲ سەبەپ پىسىقتاۋش 使引，起引，介媒为成，起因，用作原因。语状〔语〕。

سەبەپكەر 〈名〉①起因，因导，因诱：ءىستىڭ تۇبىندا سەبەپكەر سەن. 这事件发生的儿因原因。② 你于在就：بۇل ءىستىڭ اۋرۋدىڭ جازىلۋىنا سەبەپكەر بولار ما ەكەن؟ 这种药对治病有疗效的样子好象，这种动作有使者，这种造成者因原：ءۇيدىڭ ورتەنۋىنە وسى ادام سەبەپكەر بولدى. 这个人是火失屋房着的事故端发者。

سەبەپكەرلىك 〈名〉因原，因起，因诱。

سەبەپكەرشىلىك 见 سەبەپكەرلىك.

سەبەپ-سالدار 〈名〉因果：سەبەپ-سالدار زاڭى 因果律 / سەبەپ-سالدار قاتىناسى 因果关系 ▲ سەبەپ-سالدار جالعاۋلىقتارى 因果〔语〕连词 ▲ سەبەپ-سالدار ۇستەۋلەرى 因果〔语〕副词 ▲ سەبەپ-سالدار سالالاس 因果〔语〕并列句。

سەبەپسىز 〈形〉的无故，的无由理，的无因原：سەبەپسىز كەشىگۋ 无故迟到 / قىزمەتتەن سەبەپسىز قالۋ 无故缺勤 / سەبەپسىز ۇرىنۋ 无缘故地儿岔找地 / سەبەپسىز ەمەس 故无缘无非。

سەبەپسىزدىك سەبەپسىز 的词名象抽。

سەبەپتى 〈形〉的有原因，的有由理：ونىڭ كەلمەۋى سەبەپتى شىعار. 他没有来是能有原因的。▲ سول سەبەپتى 因此，以所，故。

سەبەپتىلىك سەبەپتى 的词名象抽。

سەبەپشى 见 سەبەپكەر.

سەبەت 〈名〉筐子，竹筐。

سەبۇ سەپ- Ⅱ 式定不的 。
سەبىزگى 见 سەبەزگى.
سەبىل- سەپ- Ⅱ 态动被的 。
سەبىن- سەپ- 态身反的 。
سەبىس- سەپ- Ⅱ 态互交的 。
سەگمەنت 〈名〉〔数〕节，段；形弓 。
سەگنال 见 سيگنال.
سەگىز 〈数〉八：سەگىز ساعاتتىق جۇمىس كۇنى 八小时工作日 / 八之分十 سەگىز ننان / 八两 سەگىز پەن جاز، كۇن مەن ئتون، تاق پەن جۇپ، 夜昼夏冬 سەگىز جاماندىق بولدى سەگىز 八事可恶善偶奇 ▲ەكى سەگىز ون التى 半 ▲ 两八斤 سەگىز اياق 〔文〕诗行八 ▲ سەگىز بۇرىش 〔数〕八边 ▲ سەگىز جاق 〔数〕八角形 ▲ سەگىز قىرلى، ئبىر سىرلى 多面体；形 ▲ سەگىز قىرلى، ئبىر سىرلى 多才多艺的；的超高艺术，的技巧工能 ▲ سەگىز ەشكىگە سەكسەن تەكە. 【谚】八只山羊带十八（公三国 ·，牧九羊十）羊山母只八着领 。
سەگىزاياق 〈名〉〔动〕科蛸 ▲ سەگىزاياق ۋلۇ 八脚类，目亚腕 。
سەگىزدىك 〈名〉八点的牌克扑 。
سەگىزكوز 〈名〉〔理生〕骨骶 。
سەگىز-سەگىزدەن 〈副〉：地个八个八 سەگىز-سەگىزدەن ئبولۇپ 八个八个地分出来 。
سەگىز-توعىز 〈数〉八九个；سەگىز-توعىز كىسى كەلدى. 八九个人了来 。
سەگىزىنشى 〈数〉八第：سەگىزىنشى كۇنى 八天 / سەگىزىنشى كەزەكتى قۇرىلتاي 八次代第 。会大表
سەز- 〈动〉①感，觉发；察觉，得觉；到感，觉感，觉会；理；到识意：قىستىك نزعارىن سەزگەن قاز، تىرنالار ىستىق نزعارىن سەزگەن قاز، تىرنالار 子鸭的寒严的天冬到感. / مەن بۇل ئستى الدەقاشا سەزگەنمىن. 去带热回返要鹤和了到察觉 就早我事件这 。/ ول مەنىك ويمدى سەزبەدى. 意 的我会领有没他 ②图。 بۇل ىستەن：忖思；到猜，料意，料预 جاقسى ناتيجە شىقاپايتىنىن ول ىشتەي سەزىپ وتىر. 果结好有会不事这着忖思里心他 。③辩，出嗅，出听，出辩，别：ئيت قاسقىردىك كەلگەنىن سەزىپ تۇر. 狗嗅出狼有过来。▲ ئوز قاتەسىن كورمەگەن، كىسىنىك قاتەسىن سەزبەيدى.【谚】不察觉也误错的己自察觉不 。误错的人他出
سەزگىر 〈形〉敏锐，的敏灵，的敏机，的感敏：سەزگىر ادام 的觉警；的 。人的感敏
سەزگىرلىك 〈名〉敏灵，性敏灵，性感敏：سەزگىرلىك 。度
سەزگىش 〈形〉的灵机，的敏灵，的感敏：سەزگىش ئيت 的高性 。狗的敏灵觉嗅
سەزگىشتىك 〈名〉性惕警；性觉警；性感敏：بالانىڭ سەزگىشتىگى وتە جوعارى 性感敏的子孩 。强常非
سەزدىر- سەز- 态动使的 。
سەزدىرت- سەز- 态动使的 。
سەزۇ سەز- 式定不的
سەزىك 〈名〉心耽；心疑，虑疑，疑猜，疑怀：كوڭىلىنە سەزىك كىرۇ 了生产里心 / 虑疑 نەگىزسىز سەزىك 无 疑怀的据根 。
سەزىكتەن- 〈动〉①对……疑，疑猜，疑怀：ول ماعان سەزىكتەنە قاراپ وتىر. 他用怀疑 。②我着望光眼的 ；怕害；忧担，心耽：سەزىكتەنىپ بلگەرى جۇرە الماۋ 地走前往敢不地提 。胆吊心
سەزىكتەندىر- سەزىكتەن- 态动使的 。
سەزىكتەنۇ سەزىكتەن- 式定不的 。
سەزىكتى 〈形〉心多；的疑嫌，的疑可，的疑怀：سەزىكتى ادام 的重心疑，的疑多，的 的疑可 。人 ▲ سەزىكتى سەكىر. 【谚】做虚心贼 。
سەزىكتىلىك سەزىكتى 词名象抽的 。
سەزىل- سەز- 态动被的 。
سەزىم 〈名〉觉知，触感，觉感：سەزىم نەرۋلەرى 经神觉感 / تاتىم سەزىمى 味觉 / ئيىس سەزىمى 情感，感情，感 ②觉嗅 اياۋشىلىق سەزىمى 感悯怜 / ماقتانىش سەزىمى 自感，性悟 ③情感的厚深 / تەرەڭ سەزىمى 感豪 ④性悟点一有没 / سەزىمنەن جۇرداي 敏灵；性：趣兴起引 / 趣味，味兴，趣兴 سەزىمىن قوزعاۋ 〔理生〕سەزىم تۇۋ 趣兴生产 ▲ سەزىم مۇشەلەرى 器受感，官感 。
سەزىمدى 〈形〉①的受感易，的觉知有敏②的

。的灵机，的悟颖，的敏灵，的感

سەزىمدىك 〈形〉سەزىمدىك：的性感，的觉感。段阶性感 سەزىمدىك ساتى 感性知识/ ئبىلىم

سەزىمدىلىك سەزىمدى 的名词。

سەزىمپاز 见 سەزىمتال.

سەزىمسىز 〈形〉①的觉知无，的觉感无麻；的酷冷；的情感有没 ②的木。

سەزىمسىزدىك سەزىمسىز 的名词。

سەزىمتال 〈形〉敏过，的感敏，的敏灵（觉感）的灵机，的：سەزىمتال بالا 孩子的灵机。

سەزىمتالدىق سەزىمتال 的名词。

سەزىمشىل 见 سەزگىش.

سەزىمشىلدىك سەزىمشىل 的名词。

سەزىن- ①سەز-到识意，到觉察②态身反的；悟领。

سەيدانا 见 سيادان.

سەيدىن 〈形〉[阿]的快愉，的满饱神精。

سەيسەنبى 〈名〉[波]二期星：سەيسەنبىنىڭ كەشى 上晚二期星。

سەيسەپ 〈名〉套被，布套被。

سەپسەپتى 〈形〉的套被套。

سەيف 〈名〉柜险保。

سەيىل Ⅰ 〈名〉乐娱，达溜，步散；览游，玩游。▲ سەيىل قۇرۇ 活乐娱行进，玩游。

سەيىل- Ⅱ 〈动〉①得变；散消，开散（雾云）疏稀：بۇلت سەيلۇ 云消散 / تۇمان سەيلىپ 散；快畅，心散〔转〕②。去散渐渐雾浓；畅舒到感情心。

سەيلدە- 〈动〉慰宽，慰快娱；遣消；步散；览游，玩游。乐：باقشاعا بارىپ سەيلدەۋ 逛园公。

سەيلدەس- سەيلدە- 态互交的。

سەيلدەت- سەيلدە- 态动使的。

سەيلدەۋ سەيلدە- 式定不的。

سەيلدىر- سەيىل- Ⅱ 态动使的。

سەيلىت- ①سەيىل- Ⅱ 态动使的②驱，散拨散吹风. جەل بۇلتتى سەيلىتتى：散疏，散分，散云乌了 ③。除解，除消：جابىرقاڭقىلىقتى سەيلتۇ 闷烦除消。

سەيىس 〈名〉手能马调。

سەك 〈名〉二齿羊羯：سەك قوي 二齿羊羯。

سەكەك-سەكەك：سەكەك-سەكەك ەتۇ（قاعۇ）：走地跳跳蹦蹦，走地跳带蹦连，跃跳羊山的跳乱蹦活 سەكەك-سەكەك قاققان لاقتار 羔。

سەكەكتە- 蹦蹦，走地跳带蹦连；跃跳①〈动〉走行地跳跳：بالالار ئبىر ايا قتاپ سەكەكتەپ 颠②。着跃跳前向脚只一用们子孩. ئجۇر 动震下上，簸：تەڭىز تولقىنمەن كەمە سەكەكتەپ كەلەدى. 来过驶着簸颠中浪海在船。

سەكەكتەس- سەكەكتە- 态互交的。

سەكەكتەت- سەكەكتە- 态动使的。

سەكەكتەتكىز- سەكەكتەت- 态动使的。

سەكەكتەتتىر- سەكەكتە- 态动使的。

سەكەكتەۋ سەكەكتە- 式定不的。

سەكەم 〈名〉疑▲心多，疑猜，疑怀：سەكەم الۇ 疑；惊受，恐惊；心多，疑猜，疑怀，惑：بىرەۋدىك قىلىمنان سەكەم الۇ 为行的人某疑怀 / سەكەم العان ات بۇلت ەتە تۇسكەندە ۇستىندەگى ادام 一差人的上马，闪一马的惊受. قۇلاي جازدادى. 来下了摔点。

سەكەمدەن- 〈动〉警起引；疑猜，惑疑，疑怀；觉惊受，恐惊：ول الگى سوزدەن سەكەمدەنىپ قالعان سەكىلدى. 疑怀了生产话句那对他。

سەكەمدەندىر- سەكەمدەن- 态动使的。

سەكەمدەنۇ سەكەمدەن- 式定不的。

سەكەمدى 〈形〉猜，的重重虑疑，的胆吊心提。的觉警，的防提；的疑狐腹满；的疑。

سەكەمدىلىك سەكەمدى 的名词。

سەكەمشىل 〈形〉狐腹满，的心多，的重心疑。的惊受；的疑猜爱，的疑。

سەكەمشىلدىك سەكەمشىل 的名词。

سەكەمشىلىك سەكەمشىل 的名词。

سەكەك：سەكەك ەتۇ 露而忽②蹿，跳，蹦①蹦，跳，蹦，跃跳，跳带蹦连 سەكەك قاعۇ 下沉而忽，出：进行地跳跳蹦 سەكەك قاعىپ سىرتقا شىعا جونەلدى 蹦跳跳地跑地跳了去边外到。

سەكەڭدە- 〈动〉跳一蹦一，跳跳蹦蹦，跃跳的跳一蹿一跳一蹿一：سەكەڭدەگەن اق قويان 子兔白。

سەكەڭدەس- سەكەڭدە- 态互交的。

سەكەڭدەت- سەكەڭدە- 的使动态。
سەكەڭدەتكىز- سەكەڭدەت- 的使动态。
سەكەڭدەۋ سەكەڭدە- 的式定不的。
سەكەك-سەكەك: سەكەك-سەكەك قاعۇ (ەتۇ) ① 跳一蹿一,跳带蹦连,跃跳,出露而忽 ② 忽下沉而忽。
سەكەر 见 شەكەر.
سەكي- 〈动〉着站,立呆,立站。
سەكيۇ سەكي- 的式定不的。
سەكيس- سەكي- 的交的互态。
سەكونت 见 سيكونت.
سەكپىل 〈名〉雀斑: ونىڭ بەتىنى تۇگەل سەكپىل. 他都脸满是雀斑。/ سەكپىل ئۆسۈۋ 斑雀长。
سەكپىلدەن- 〈动〉斑雀长,斑雀有得变:斑 بەتى سەكپىلدەنىپ كەتىپتى 的他上脸长了斑雀。
سەكپىلدەنۇ سەكپىلدەن- 的式定不的。
سەكپىلدى 〈形〉斑雀的:斑雀长的,斑雀有的:孩子的斑雀有上脸 بالا سەكپىلدى。
سەكرەتار 〈名〉书记:总书记 باس سەكرەتار。
سەكرەتاريات 〈名〉处书记,处书秘。
سەكرەتارلىق 〈名〉①书记 ②职务书记的:责任书记 جاۋاپكەرشىلىك سەكرەتارلىق。
سەكسەن 〈数〉八十:羊只八十 قوي سەكسەن ▲ سەكسەندە سەگىز بايلىق، سەگىز جارلىق. 【谚】八十八福有会岁十八。 ▲ سەكسەن شىقپاي توقسان كىرمەس. 【谚】九十,过没十八到不。
سەكسەننىشى 〈数〉第八十:第 سەكسەننىشى جىل 80 年。
سەكسەۋىل 〈名〉梭梭;木肤盐,树叶无〔植〕盐 ▲ سەكسەۋىل جورعا تورعاي 〔动〕鸦木盐。
سەكسەۋىلدى 〈形〉梭梭长的,木盐有的:长方地的梭梭 سەكسەۋىلدى جەر。地漠沙的木盐长生 ①〈名〉林梭梭,林木盐 ②
سەكسي- 〈动〉着立竖;着站(地眼顺不人令);着立直:人 سەن بۇل ارادا سەكسيىپ نەعىپ تۇرسىڭ؟ 么什干儿这在站地挺挺直是老你?/ سەكسيگەن ئىبر ئۆپ اعاش 长方地的秃秃光。树棵一着。
سەكسيت- سەكسي- 的使动态。
سەكسيۇ سەكسي- 的式定不的。
سەكستانت 〈名〉座仪分六〔天〕。
سەكتور 〈名〉体角(心球);限象;形扇〔数〕。
سەكتورلىق 〈形〉的形扇:سەكتورلىق جىلدامدىق 动运形扇。
سەكۇند 〈名〉秒。
سەكۇندومەر 〈名〉表秒。
سەكىلدەن- 〈动〉和;样一……和得变……和,似相……同如,仿相:زالدىڭ توبەسىنە- دەگى لامپادان شاشىلىپ تۇرعان نۇر اي ساۋلەسى سەكىلدەنىپ تۇر. 同如线光的出射灯吊厅大样一光月。
سەكىلدەندىر- سەكىلدەن- 的使动态。
سەكىلدەنۇ سەكىلدەن- 的式定不的。
سەكىلدى 〈后〉如,样一……象,似相……和:象好,似类,同样一雪象 قار سەكىلدى اپپاق 白 / كۇن سەكىلدى 阳太同如 / ول ۇيدە سەكىلدى. 家在象好他。
سەكىن 见 ساكىن.
سەكىر- 〈动〉跃跳,跳①:来下跳上顶房从 ۇيدىڭ توبەسىنەن سەكىرىپ ئۆتۇۋ / 跳上 بيىككە سەكىرۇ 高跳 / ۇزاققا سەكىرۇ 远跳 / سۇعا سەكىرۇ 水跳 ②对反,同赞不,意同不〔转〕:意同不就听一 ايتقان جەردەن سەكىرىپ كەتتى ▲ بىرەۋ قۇانىپ سەكىرسە، بىرەۋ توڭىپ سەكىرەدى. 【谚】跳得冻人有,跳得兴高人有跳。 ▲ سەزبكتى سەكىرەر. 【谚】做虚心贼。
سەكىرگىش 〈形〉的跳善:的高跳于善 بيىككە سەكىرگىش / 的远跳 بيىككە سەكىرگىش دەنە ارەكەتشىلەر 动运高跳员。
سەكىرمە I 布瀑)②进跃;跃飞,跃跳①〈名〉。滩急〔地〕③壁山,壁崖(的。子格跳(名戏游)〈名〉 II
سەكىرمەك 绳跳〈名〉。
سەكىرمەلى 〈形〉的进跃,的跃跳,的跃飞:展发跃飞 دامۇ سەكىرمەلى。
سەكىرت I 倒批大(染传病疫因畜牲)〈名〉

。病疫；死病，毙

سەكرت- Ⅱ سەكىر- 的态动使的。

سەكرتكىز- سەكرت- Ⅱ 的态动使的。

سەكرتپە 〈名〉疫快羊（的起引菌梭败腐）。

سەكرتپەلى 〈形〉的进跃，的跃跳：سەكرتپەلى دامۇ 展发式跃跳。

سەكرتپەلىك 〈形〉的疫快羊：سەكرتپەلىك دارىلەر / 物药的疫快羊治 سەكرتپەلىك بەلگى 状症的疫快羊。

سەكرۇ سەكىر- 的式定不的。

سەكرىم 〈名〉跳（次一）；离距的次一跳：ەكى سەكرىم ارالىق 离距的次两跳。

سەكرىس Ⅰ 〈名〉跃飞〔哲〕。

سەكرىس- Ⅱ سەكىر- 的态互交的。

سەل 〈名〉水，水洪：سەل باسۇ / 滥泛水洪 سەلدەن ساقتانۇ 防洪 ▲ سەل بولۇ 大水滔滔；涌泉如泪：كوز جاسى سەل بولۇ 断不连接 ▲ سەلگە كەتۇ 劳徒，费白，空落 ▲ سەل ەتىلسىز جاۋ. 敌之情无是水洪【谚】。

سەلبە- 〈动〉接连，上接，上续：ارقان سەلبەۋ 绳大接连。

سەلبەك 〈名〉济救，助资；忙帮，助协，助帮：سەلبەگى جوق بالا 孩的助帮么什有没人别对 سەلبەگىك قاشان سەلبەگىك تيەدى؟ 了时么什你 / سەنىك 力之臂一助能候？

سەلبەس- ① سەلبە- 的态互交的；助协，助帮 ② قىزمەتتى سەلبەسىپ بىتەۋ：伙合，作合，作协。作工行进助帮相互该应 كەرەك ەبىر نيەتپەن / سەلبەسۇ ۋيمى 力协心齐 / 会助互 سەلبەسۇ

سەلبەستىك 〈名〉：作合，助互，作协：سەلبەستىك بىتەۋ（作合）作协 / سەلبەستىك قورى 互助金 / 会助互 قوعامى سەلبەستىك。

سەلبەستىر- سەلبەس- 的态动使的。

سەلبەسۇ سەلبەس- 的式定不的。

سەلبەت- سەلبە- 的态动使的。

سەلبەۋ سەلبە- 的式定不的。

سەلدە- 〈名〉大发；注如雨大，盆倾雨大 ① 大了发边东：شىعىس جاق سەلدەپ كەتتى. 水。潴澎潮心，伏起潮心〔转〕 ② 。水洪，水大发 ② 态身反的 سەلدە- ① سەلدەن-

。滥泛水

سەلدەت- سەلدە- 不，雨大着冒②态动使的：سەلدەتىپ قايدا باراسىڭ؟ 雨大着冒你 雨大顾？去儿哪上备准

سەلدەۋ سەلدە- 的式定不的。

سەلدىر 〈形〉：的密不，的薄稀，的疏稀，的稀：سەلدىر ورمان 林疏 / سەلدىر تۇمان 云的薄稀 / سەلدىر ساقال 须胡的少稀 / سەلدىر شاش 发头的疏。

سەلدىرە- 〈动〉，稀渐，薄稀变，疏稀变，稀变：سەلدىرەپ بارا جاتقان ورمان 渐渐 少减，少渐：سەلدىرەپ كەتتى. 他 林树的疏稀得变 / شاشى سەلدىرەپ 了稀发头的 / تۇمان سەلدىرەپ بارادى. 雾的少减 / سەلدىرەگەن ەشكى تۇقىمى 薄稀渐。种羊山

سەلدىرەك 〈名〉▲草发芒米，草须〔植〕。属草发，属草须〔植〕：سەلدىرەك تۇقىمداسى

سەلدىرەت- سەلدىرە- 的态动使的。

سەلدىرەۋ سەلدىرە- 的式定不的。

سەلدىرلەن- 〈动〉得变，薄稀得变，疏稀得变：拉拉稀稀。

سەلدىرلەنۇ سەلدىرلەن- 的式定不的。

سەلەبە 〈名〉剑短。

سەلەكتور 〈名〉。机择选，器择选〔电〕

سەلەن Ⅰ 〈名〉。硒〔化〕

سەلەن Ⅱ 见 سەلو.

سەلەنات 〈名〉。盐酸硒〔化〕

سەلەنيد 〈名〉。醚硒；物化硒〔化〕

سەلەنيت 〈名〉。膏石透〔矿〕

سەلەنوگرافيا 〈名〉。学面月〔天〕

سەلەۋ 〈名〉子锥，草茅羽，（属）草芒三〔植〕：اق سەلەۋ ▲ 草茅白。

سەلەۋباس 〈名〉。菅野〔植〕

سەلىترا 〈名〉。钾酸硝〔化〕

سەلك: سەلك ەتۋ ①之为，跳一吓，惊一吃大：ناجاعاي شاتىر ەتە تۇسكەندە، ول سەلك ەتە ەتۇستى. 轰雷霹 ②。下一了嗦哆他，声一隆动震墙：تام سەلك ەتە ەتۇستى. 下一动抖，下。下一了

سەلك-سەلك: سەلك-سەلك ەتۇ 嗦哆地住不,抖颤地停不,抖发地住不
ەتىپ وتىر (他)冷得发抖,抖发,颤打:嗦哆,抖发,颤:嗦哆直。
سەلكىل: سەلكىل قاغۇ 抖发直得冻。
شالدار سۇنقتان شىمىركەنىپ سەلكىل قاقتى. 老们儿头光着裤子的采打
سەلكىلدە- 〈动〉① 颤,抖发,抖颤,嗦哆,抖发,栗战:
قورقىپ سەلكىلدەۋ 吓得发抖 / 抖发得吓 سۇنقتان توڭىپ
سەكىلدەۋ ② 震,动震,晃摇:嗦哆得冻 بوران
سوعىپ كېگىز ئۇي سەلكىلدەپ تۇر. 大风刮得毡房摇晃直颤。 ③ 飘,动飘,动波(下上):
تۇيەنىڭ شۇداسى جۇرگەن سايىن سەلكىلدەپ
كەلەدى. 骆驼的驼着随着动飘动频频毛长的下颈那它,子步的
吊;荡游,悠悠晃晃〔转〕④ 。着动飘动频
سەلقوس 〈副〉不趣兴……对,地淡冷,地漠冷:
سەلقوستان- 〈动〉趣兴,漠冷得变,漠冷度态。
سەلقوستاندىر- سەلقوستان- 的态动使。
سەلقوستانۇ سەلقوستان- 的式定不。
سەللوفان 〈名〉纸璃玻。
سەللۇلويد 〈名〉珞璐赛。
سەلو 〈名〉村乡;庄村,村。
سەلولاس 〈形〉①的庄村个--同,的乡同 ②
亲乡。
سەلولىق 〈形〉:的村乡,的庄村,的村
سەلولىق ۇكىمەت 乡政府。
سەلسوۆەت 〈名〉埃维劳村(的联苏原)。
سەلسوق 〈副〉,地心关不漠,地淡冷,地漠冷,地趣兴感不,地然索味趣,地心经不漫:
سەلسوق كوزقاراس 冷漠的光眼 / 光眼的漠冷 سىكە سەلسوق
قاراۋ 对工作心关不漠 / 心关不漠作工对 سەلسوق جاۋاپ بەرۋ
答回地心经不漫。
سەلسوقتان- 〈动〉漠……对,来起淡冷得变:趣感兴不得变……对,心关不
بارعان سايىن سەلسوقتانىپ بارادى. 作工对他
聊无得觉越来越。
سەلسوقتاندىر- سەلسوقتان- 的态动使。
سەلسوقتانۇ سەلسوقتان- 的式定不。
سەلسوقتاۋ 〈副〉;地采打精无;地焉在不心
重重心忧,地乐不郁郁,地疏萧兴意,地聊无
精无着踏:地怏怏,地 ايا‌عىن سەلسوقتاۋ باسۋ
子步的采打。
سەلسوقتىق 〈名〉关不漠,漠淡,漠冷,淡冷
工怠;度态的心关不漠;心。
سەلت: سەلت ەتۇ ① 惊(然突),怔一,惊一
سەلت: سەلت ەتۇ ① 惊震,觉:惊
ەستىگەندە ئۇي ئىشى سەلت ەتە قالدى. 听到
放)下--②。然愕到感家全息消的亡死依杰
晴):ول كۇن سەلت ەتىپ اشىلا قالسا بازارعا
振 ③。城进备准就他,晴一天要只
بارماقشى. 神精擞抖,神精作:سىرقاتىنىڭ بەتى بەرى
情病因 قاراعاندىقتان سەلت ەتىپ سىرتقا شىقتى.
了去面外到神精起打他,转好些有。
سەلتەك 〈形〉:ەكى的来起立而尖,的起竖
قۇلاعى سەلتەك ▲ 的来起竖朵耳只两 سەلتەك
(2)跳带蹦连,去来跑跑,闲得不脚手 ① قاغۇ
举) ③ 颠带跑连,跑地颠--颠一,跑起(马)
重庄不得显,浮轻得现表,佻轻(止。
سەلتەك-سەلتەك: سەلتەك-سەلتەك ەتۇ (قاغۇ) 见 سەلتەكتە-.
سەلتەكتە- 〈动〉①去跑来跑,闲得不脚手,跳跳蹦蹦,跳带蹦连:بالا ەمەسسىڭ، سەلتەكتە-
来跑么那别,了子孩小是不也你 مەي ئجۇر. 〔转〕③跑地颠一颠一,跑颠(马)② 。的去跑
:重庄不得显,浮轻得现表,佻轻(止举)
سەلتەكتەپ ۇيدە وتىرا المايدى(他)稳安能不
里家在呆。
سەلتەكتەت- سەلتەكتە- 的态动使。
سەلتەكتەۋ سەلتەكتە- 的式定不。
سەلتەڭ: سەلتەڭ قاغۇ 见 سەلتەكتە-.
سەلتەڭدە- 见 سەلتەكتە-.
سەلتي- ,着立直(上向西东的长或高)〈动〉
突,起撅(地常正不物某);起竖,立耸,着戳
站(地方地是不,地子样象不);出露,出凸,出

的相凶带面，壮粗子脖些那，睛眼上闭一他要 ارىق ايتىپ، ▲ 。前眼他在现出就官判审 سەمىز شىق. ▲ 。众出得干，虚谦得说【谚】 سەمىز، سەمىزدىك ايلىغا سەگىز. 【谚】四条腿 。畜的腿条八于等畜肥的

سەمىزدەڭ 〈形〉的肥稍，的胖较比：سەمىزدەڭ قويدان بىرەڭىن سويدى 。羊的肥较只一了宰

سەمىزدىك 〈名〉情膘；胖肥，胖：ادامعا سەمىزدىك جاراسپايدى人宜不人胖 。

سەمىزشە 〈形〉的肥较比，的胖稍：سەمىزشە ايەل 比 女妇的胖较 。

سەمىك 〈名〉缩萎（病疾因肉肌） 。

سەمىر- 〈动〉① 福发；胖发，胖：ول سەمىرىپ بارادى. 长，膘上，肥 ② 。了胖天一比天一他 畜牲年今：بيىل مالدىك سەمىرۇى جاقسى. 膘 ③ 。好膘上 富，富起来：وعان جال ئبتتىپ سەمىرىپ قالدى. ادامعا قايدان قاراسىن! 富他 神，傲骄〔转〕④ ！人起别得瞧能还，了来起 ▲ 来起神而钱了有 اقشاعا سەمىرۇ 足十气：ئبيتى سەمىرۇ 神 بۇىنا ▲ 气淘，娇撒；来起气 ادام قۇلاقتان ▲ 人欺势仗，威虎假狐 سەمىرۇ ازادى، كوڭىلدەن سەمىرەدى. 【谚】人言流闻耳 。畜牲肥的动不着卧【谚】 سەمىرەر. ▲ 。胖体人快爽神精，瘦消 اقساق قوي جاتىپ 口张来饭）肥羊癞的（胖人的）。 ▲ بورسىق ۇرعان ساپىن سەمىرەدى. （气骨有没）肥越打越獾 。 ▲ ولەڭدى جەردە وگىز سەمىرەدى، ئولىمدى جەردە موللا 丧办，肥牛方地的盛茂草水 【谚】。富拉毛方的事

سەمىرت- 〈动〉使的 سەمىر- 。

سەمىرۇ 〈形〉定不的 سەمىر- 。

سەن I 〈代〉你：سەن موندا نە ىستەپ ئجۇرسىڭ؟ 么什干儿这在你？/ سەن مەن دەپ بولىنبەۋ / 此彼分不 ده سەن سۇلۇ 你 我唯 ！人佳代绝是可 ▲ سەن تۇر، مەن اتاپىن 着等你！ 一第下天子老，尊独 ▲ سەنسىمە بالەم 吧瞧 ！ ▲ سەندە جازىق جوق، مەندە ازىق جوق 莫，的辜无是你（语用的时畜牲宰人克萨哈）。 ▲ سەن سالاردا مەن سالار، انقا جەمدى كىم سالار. 大〔俗〕懒小支懒 。

在，着摆：سەلتيگەن انادايدان جالعىز تىرەڭ 边那 سەلتيپ سۇداڭ / 子柱的零零孤个一着立直 شىعىپ تۇعان ئبىر ئتۇپ اعاش 的来出露里水从 ساقالى / 树棵一 سەلتيۇ 胡子翘 。

سەلتيت- 〈动〉使的 سەلتي- 。

سەلتيۇ 〈动〉定不的 سەلتي- 。

سەلتسي 〈名〉摄氏 ▲ سەلتسي تەرمومەتر 摄 。计度温氏

سەم- 〈动〉①枯，枯干，枯枝，枯萎，瘪干，萎；缩：اعاش جاپىراقتارى سەمە باستادى. 开叶树 。了枯干始/ مي سەمۇ 脑萎缩 ②变，僵，硬 ③化僵：سەمىپ قالعان ولىك 尸的了硬僵 سوڭ 衰退，消失：كۇن قىزىلى ابدەن سەمگەن جۇلدىز شعادى. 星星后失消全完辉余的阳太 。来出会才

سەمانتيكا 〈名〉①〔语〕义字 ②学义语 。义

سەمانتيكالىق 〈形〉的学义语 。

سەمافور 〈名〉（机）号信板臂〔交〕杆号信， 。

سەمبى 见 سەنبى.

سەمدىر- 〈动〉使的 سەم- 。

سەمىيا 〈名〉①家，家庭：سەمىيا باستىعى 家 言语）〔语〕②员成庭家 长/ سەمىيا مۇشەلەرى 系语泰尔阿 التاي ئتىلى سەمياسى 的）属系：سەمىيالىق 〈形〉的家，的庭家：سەمىيالىق 业工手庭家 。

سەمونت 〈名〉水泥：سەمونت زاۋودى 水泥厂。

سەمسەر 〈名〉剑，剑宝：سەمسەر سۇيرۇ 出拔 سەمسەر بالىق ▲ 剑 سەمسەر بالىق〔动〕鱼箭 ▲ سەمسەر بالىق 箭〔动〕属鱼箭 ▲ سەمسەر قۇيرىق 类尾 。

سەمسەرشى 〈名〉制造的剑匠 。

سەمۇ 〈动〉定不的 سەم- 。

سەمىز ①〈形〉的肥，的胖肥，的胖：سەمىز ادام / 人胖 سەمىز مال 肥畜/ سەمىز ەت 肥 肉 / بيىل قىستان مال سەمىز شىقتى. 牲年今 粗，的粗〔转〕② 。了冬越全安，膘掉有没畜 كوزىن جۇمسالاق بولعانى سەمىز 的大；的状：جەلكەلى قارا سۇراقشىلار پايدا بولا قالادى. 只

سەن- Ⅱ 依；仰信；任信，赖信；信相，信〈动〉 这信相不我 مەن بۇعان سەنبەيمسن. 靠依，赖：مەن بۇعان سەنبەيمسن. / بۇقاراعا سەنۋ 众群信相 / راس دەپ سەنۋ 个。 / بۇقاراعا سەنۋ 众群信相 / راس دەپ سەنۋ 真为以信 / دىنگە سەنۋ 教宗仰信 / قۇدايعا سەنۋ 大胡仰信 / ءبزدىڭ سەنىپ كەلە جاتقانىمىز ارباداعى وسى ەكى ات. 我们所依赖的信依就是套。 ▲ وتىرىكتىڭ وزىنە سەنبە، ەبىنە سەن. 马匹两这的车他服信要，言谎的他信相莫【谚】 处妙的谎说。

سەن- Ⅱ 见 سەم-.

سەنات ② 院老元(的马罗古)〔史〕①〈名〉 议参（的等法、美）③ 院密枢（俄帝）〔史〕 院议上，院。

سەناتور 〔史〕②老元(的马罗古)〔史〕①〈名〉 议上，员议参（的等法、美）③ 官密枢(俄帝)。 员

سەنبەستىك 疑，心疑，任信不〈名〉。

سەنبى 〈名〉[波] 六期星：سەنبى كۇنى كەشتە 上晚末周。

سەنبىلىك 期星务义，动劳务义六期星〈名〉。 六

سەنگەنسۋ سەنگەنسى- 式定不的。

سەنگەنسى-〈动〉 信相装假，任信作装。

سەنگىسىز 以难，信相法无，的信可不〈形〉 的信置。

سەنگىش 〈形〉 的信相便随，的信轻：ول 的信相都话么什个是他 ايتقانعا سەنگىش جان. 人。

سەنگىشتىك 相便随，度态信轻，信轻〈名〉 信：سەن ءوزىڭدى سەنگىشتىكپەن اۋرە ەتپە. 你 弄捉被得免，信轻别。

سەندەل- 〈动〉① 逛闲，游闲；徨彷，徊徘；流浪：ول قورا ىشىندە سەندەلىپ ءجۇر. 在他 ② 游闲 سەندەلىپ بوس ءجۇرۋ / 徊徘里子院。 跟，歪西倒东，撞撞跌跌，摆摆摇摇，晃晃摇摇，趔趔他：ول ۇيگە سەندەلىپ كىردى. 趔趔，跄来里屋进走着。

سەندەلدىر- 态动使的。

سەندەلەكتە- 〈动〉 东，晃晃摇摇，趔趔，跄跟 歪西倒。

سەندەلەكتەس- 态互交的。

سەندەلەكتەت- 态动使的。

سەندەلەكتەۋ- 式定不的。

سەندەلۋ- 态动使的。

سەندەلت- 式定不的。

سەندەلىس- 态互交的。

سەندىر- 态动使的。

سەنە 见 سەنەك.

سەنەك 室前，堂穿，道过〈名〉。

سەنەر-سەنبەس 疑将信将，的疑半信半〈形〉。 的大不性握把，的靠可大不，的

سەنتابر 月九〈名〉：سەنتابرداڭ باس كەزى 初月九。

سەنۋ 式定不的 Ⅱ、Ⅱ سەن-。

سەنۋشى 者任信，者信相〈名〉。

سەنۋشىلىك 赖信，任信，信相〈名〉。

سەنىم 〈名〉：赖信，任信；心决；念信；心信 ①；义信，用信，仰信：سەنىمدى ارتتىرۋ/心信强增 وعان سەنىم جوق. 握把 ② 靠可不他得觉。 (对他) مىندەتتى ورىنداۋعا تولىق سەنىمى بار. 握把的对绝有务任成完 ▲ سەنىمسىن اقتاماۋ ▲ 负辜不 سەنىمسىن اقتاۋ ▲ 任信的人某负辜 سوقىر سەنىم 信迷；念信的无虚 سەنىم قاعاز 明证；书证保。

سەنىمدى 〈形〉：的住得靠，的赖信可，的信可，的握把有；的靠可/人的靠可 سەنىمدى كىسى 可靠：سەنىمدى دوس 友朋的赖信可 / جولعا سەنىمدى 靠可 / 马的住得靠上路 ات 柱支的。

سەنىمدىلىك 握把，握把，性靠可，赖信〈名〉 性。

سەنىمسىز 住不靠，的靠可不，的信可不〈形〉 疑可；的心信有没，的握把有没；的实确不；的：سەنىمسىز ادام 人的靠可不 / سەنىمسىز حابار 息消的实确不。

سەنىمسىزدەۋ 的切确大不，的靠可太不〈形〉 的大不握把：ونىڭ ءسوزى سەنىمسىزدەۋ كورىنەدى. 靠可太不话的他。

سەنىمسىزدىك 词名象抽的。

سەنىس- سەن- Ⅱ 态互交的。

سەنىڭشە 法看的你照，来看你，看你依〈副〉：سەنىڭشە بولعاندا بۇگىن بارماعان ئەجون عوي. 依 好为去不天今，看你 。

سەك 冰浮(的浮飘上河、海后之冻解)〈名〉，冰浮(的浮飘上河、海后之冻解)〈名〉：سەك ئەجۇرۇ 冰块 ▲ سەك سوققان بالىقتاي بولۇ 浮飘块冰 。 愣呆，失若然茫

سەڭگىر ①〈形〉：的天摩，的云入耸高 ②山高 سەڭگىر تاۋ 山高 ：峰山；嶂叠峦层，山高 سەڭگىردەگى ارقار 羊盘的上顶山 。

سەڭدەي 的样一冰浮象〈形〉 ▲ سەڭدەي سوعىلىشۇ 踵接肩摩，海人山人，往攘来熙 。

سەڭدى 。的冰浮有，的冰浮流漂〈形〉

سەڭسەك 羔羊毛长皮羔(的宰秋羔春)〈名〉：皮羔 سەڭسەك ىشىك 衣大皮羔羊的子面带 ▲ سەڭسەك باس 头的乱蓬 سەڭسەك بورىك 羔 ▲ سەڭسەك تون 子帽皮 。衣大皮羔毛长

سەپ ；能效，用作；处用；处益，处好〈名〉 I 你 助帮：سەنىڭ بۇل ايتقان ئەسوزىڭ نەگە سەپ؟ 无，益无 جوق سەبى ▲ ？处用么什有话这的讲 。用作起不，助帮没；处好

سەپ- 播；洒，撒〈动〉 II 泼；喷；：تۇقىم سەپۇ / جەر سەپىرعاندا الدىمەن سۇ سەپۇ كەرەك. 种播)种撒(种 。水些洒先要地扫 / جۇرتتىلىقتىڭ قىزعىندىعىنا سۇنۇق سۇ سەپۇ 泼情热的们人给 ▲ نە بەرسەڭ سونى الارسىڭ، نە سەپسەڭ سونى ورارسىڭ. 水冷种；报恶有恶，报善有善【谚】 。豆得豆种，瓜得瓜

سەپاراتور 器离分奶牛〈名〉 。

سەپكىز- سەپ- II 。态动使的

سەپكىش 器射喷，壶喷〈名〉 ▲ سۇ سەپكىش 。机种播 تۇقىم سەپكىش 车水洒；壶喷

سەپسۇ سەپسى- 。式定不的

سەپسى- 散耗，失败，散消；散分〈动〉：10.ايدىڭ ورتا شەننىدە جاۋعان قار سەپسىمەي قىستاپ قالدى. 都天冬一雪的下旬中月十一 。化有没

سەپتە- 联，来直接(等网、绳的断把)〈动〉 I 补修；结连，缀：ۇزىلگەن ارقاندى سەپتەپ قويدى. 了好接子绳的了断把 。

سەپتە- II 。格变〔语〕〈动〉

سەپتەل- سەپتە- II 、I 。态动被的

سەپتەس- سەپتە- I 。态互交的

سەپتەستىر- سەپتەس- 。态动使的

سەپتەت- سەپتە- II 。态动使的

سەپتەۋ سەپتە- II 、I 。式定不的

سەپتىك 效，用作；助帮；处益，处好〈名〉 I 果：سەپتىگى ئتيۇ 益受 / سەنىڭ ماعان ەشقانداي سەپتىگىڭ جوق. 且帮何任有没我对你 。

سەپتىك 格，格〔语〕〈名〉 II 格一第，格主 ▲ بارىس سەپتىك 与，格位方，格位 ▲ جاتىس سەپتىك 格三第，格向，格具工，格助 ▲ كومەكتەس سەپتىك 格五第 ▲ 分成加附的格 سەپتىك جالعاۋى 格七第 سەپتىكتىڭ قولدانىلۇى 法用的格 ▲ تابىس سەپتىك 格四第，格把，格宾 ▲ شىعىس سەپتىك 第，格属，格领 ▲ ىلىك سەپتىك 格六第，格从 。格二

سەپتىر- سەپ- II 。态动使

سەر: سەر بويداق 汉身单，棍光 。

سەرادەللا 。草足禽，豆足鸟〔植〕〈名〉

سەربەك 。角腰〈名〉

سەربەڭدە- 见 ەربەڭدە-.

سەربەڭدەت- سەربەڭدە- 。态动使的

سەربەڭدەۋ سەربەڭدە- 。式定不的

سەربي- 立直，竖直，起撅；出突，出凸〈动〉：立站(地眼碍)，出露(地眼显)；立耸 ونىڭ ساقالى سەربيىپ تۇر. 了来起翘子胡的他 。/ ونىڭ قويۇ دا ۇزىن كەلگەن سارعىش قاستارى ئبيدايدىڭ ماساعىنداي سەربيىپ كەتكەن. 那他 竖地似穗麦如犹毛眉的黄发道两，浓又长又 。着

سەربيت- سەربي- 。态动使的

سەربيۇ 。式定不的

سەربويداق 汉身单〈名〉

سەرگەك ①〈形〉：的满饱神精，的擞抖神精，的勃勃气生，的勃蓬气朝精 سەرگەك قارت 清；的泼活；的灵机，的敏机 ②人老的擞抖神：的心细，的重慎，的警机，的醒 ئجۇرىس- تۇرىسىسەرگەك / سەرگەك ۇيقى 睡轻 捷敏动行 ▲ ەركەك سەرگەك ۇيقتاسا، ىرىس بىتەدى، ايەل

سەرگەك ۇيقتاساا، جۇمىس بىتەدى. 【谚】子男活出灵机人女，富致灵机。

سەرگەكسۇ سەرگەسى- 式定不的。

سەرگەكسى- 〈动〉①以自，力活有富为以自 ②神精有已自示显力极；满饱神精为认自。心细为认自，慎谨为认自，警机为。

سەرگەكسىت- سەرگەكسى- 态动使的。

سەرگەكتەن- 〈动〉①变，灵机得变，泼活得变 ②力活满充；满饱神精得显，擞抖神精得变。来过醒清；神留……对，警机得。

سەرگەكتەندىر- سەرگەكتەن- 态动使的。

سەرگەكتەنۇ سەرگەكتەن- 式定不的。

سەرگەكتىك سەرگەك 词名象抽的。

سەرگەلدەك 〈形〉①泊飘，的荡流，的浪流 生浪流 سەرگەلدەك ئومىر 的定不流飘，的/ سەرگەلدەك بولۇ 流浪(泊飘) / جات جەردە سەرگەلدەك بولىپ جۇرگەندەر 们人的乡异泊飘，的走西奔东 ②东 جۇمىس ئۇشىن ئېىر كۆن سەرگەلدەك بولدى. 为浪流，汉浪 流③。天一了碌忙他，事件这了者 ▲ ەر جىگىتكە سەرۇەن دە سەرۇەن، سەرگەلدەك دە سەرۇەن. 【谚】夫丈大汉子男对历游是也浪流，历游是历游说来。

سەرگەلدەكتىك سەرگەلدەك 词名象抽的。

سەرگۇ سەرگى- 式定不的。

سەرگى- 〈动〉①舒伸，腰恢，复精神；下一息休，气缓缓；谴消，心散；劳疲除清：散去边外到 دالاعا بارىپ سەرگىپ كەلىكدەر. 新清；松轻；快爽，爽清，醒清 ②心散 ەرتە تۇرىپ ارەكەت جاساسا، مىي سەرگىپ قالادى. 渐 ③。快爽神精，醒清脑头，动活起早若人干稍，干：جەر سەرگىگەننەن كەيىن جۇرىكدەر. ；疏稀得变，开散 ④。走再干一干地等们你(雨)：小变 بۇلت سەرگۇ 开散云阴 / تۇمان سەرگۇ 散消雾。

سەرگىت- سەرگى- 态动使的。

سەردار 见 ساردار.

سەردەبە 〈名〉餐用聚团。

سەرە 〈名〉Ⅰ(离距的后长伸指食和指拇大) ▲肪脂的厚指四上条肋马 قازى سەرە 拃 ▲ سەرە قارىس 一拃。

سەرە Ⅱ 〈名〉子叉的鱼捕，叉鱼。

سەرە Ⅲ 〈名〉桩马：سەرە ورناتۇ 固定不的桩马。

سەرەي- 〈动〉体身直伸，(卧，站)直，肢展；立站地呆呆：ول ەسىنەن ايرىلىپ تاس ەدەندە سەرەيىپ جاتىر ەكەن. 他 上地板石在躺地挺挺直，了去过厥昏他。/ سەن نەعىپ سەرەيىپ تۇرسىڭ؟ 儿那在站地呆呆么什为你？

سەرەيت- ①سەرەي- 态动使的 ②死杀，死打：جۇدىرىقپەن ئېىر قويىپ سەرەيتە سالۇ 一拳打死。

سەرەيۇ سەرەي- 式定不的。

سەرەيىس- سەرەي- 态互交的。

سەرەك Ⅰ 〈名〉头石的头墙隅四园墓。

سەرەك Ⅱ 〈形〉(腿)，的高身，的长身，的长的：سەرەك بويلى 子个高 / سەرەك قۇلاق 长的长狼与娘姑(名戏游) ▲ 朵耳 سەرەك قۇلاق。

سەرەسان 〈名〉散力赛。

سەرەك: سەرەك ەتۇ 四肢，(下一)了动搐肢四：ملتىق داۇىسى تارس ەتتى دە كولەكتكە سەرەك ەتىپ قۇلادى. 下一了晃子身人个那，响枪声一的砰了倒栽便。

سەرەكدە- 〈名〉体肢，搐抽技四，动乱(脚手)：踢脚抓手，动乱جاتىر. 动乱脚手人的弹了中。

سەرەكدەت- سەرەكدە- 态动使的。

سەرەكدەۇ سەرەكدە- 式定不的。

سەرەك-سەرەك: سەرەك-سەرەك ەتۇ 频脚手 搐抽肢四，动乱频。

سەرجانت 〈名〉士中，士军〔军〕▲اعا سەر- جانت 士上。

سەرجانتتىق 〈形〉的士中，的士军：سەرجانتتىق دارەجە 级士军。

سەركە 羯，羊山公的势去上以岁四 ①〈名〉，人头带〔转〕③羊山的头领，羊头带 ②羊山，人头带的众群：جۇرتشىلىقتىك سەركەسى 领首。

سەركەش 的势去岁二，羊山羯的岁二〈名〉羊山。

سەركەشتىك 〈形〉钱的羊山羯的岁二于当相，

جىلىنا التى سەركەشتىك اقى بەرۋ 一年付二只六岁羊当相于等值价的羊山羯岁二于等值价羯岁二只六当相付年一 جىلىنا التى سەركەشتىك اقى بەرۋ 钱工的羊山。

سەركەشتىك 见 سەركەش.

سەرمە- 〈动〉① 舞挥，动挥：جۇدىرىق سەرمەۋ 刀马舞挥 / قىلىش سەرمەۋ 头拳动挥 / قانات سەرمەۋ 翅振 ② 进奋，取争，求力〔转〕：ئەبىر ىسلىم ەدى ئىككارلىك، ئەارى قىينعا سەرمەدىك 为了前向力努，进前力奋。 ▲ قۇلاش سەرمەۋ 上难困着迎终始你，学科握掌了。

سەرمەل- 态动被的 سەرمە- 。

سەرمەن- 态身反的 سەرمە- 。

سەرمەندەي 〈形〉的撞莽，的蠢愚：ۇتكەي جۇرگەن سەرمەندەي جاندار 都是蠢家伙。

سەرمەنت- 态动使的 سەرمەن- 。

سەرمەس- 态互交的 سەرمە- 。

سەرمەت- 态动使的 سەرمە- 。

سەرمەۋ 式定不的 سەرمە- 。

سەرنە 〈名〉乃尔赛（一之俗习族克萨哈）：几（行举场牧夏或后收秋在多）乐娱舞歌，餐聚人家。

سەرپەنت 〈名〉特宾尔塞〔音〕（器乐管形蛇的纪世中）。

سەرپەنتين 〈名〉〔矿〕岩纹蛇，石纹蛇。

سەرپەنتينده- 〈名〉〔地〕岩纹蛇，化石纹蛇。化

سەرپەنتيندەۋ- 式定不的 سەرپەنتينده-。

سەرپەر 〈名〉（捕的器兽）簧绷，簧弹。

سەرپەپە 见 سەرپپە.

سەرپۇ 式定不的 سەرپى- 。

سەرپى- 〈动〉① 掷，甩，扔，抛：ول شاشىن سەرپىپ تاستاپ ئجۇرىپ كەتتى. 就子辫甩一她。 ② 开：了走开掀帘窗把 تەرەزەنىك پەردەسىن سەرپىپ اشۇ

سەرتشل〈形〉的言誓守信，的约信守恪，守信 سەرتشل جىگىت 的言食不，的约毁不守信。子伙小的言誓。

سەرتشلدىك سەرتشل 词名象抽的。

سەرۋ：سەرۋ اعاش 棍提线。

سەرۋەن〈名〉①〔波〕闲；览游，玩游，逛游 بىيجيڭدە سەرۋەن ورنى كوپ 北京步散，逛：سەرۋەن كەشى 夜之欢狂 ▲ جىگىتكە سەرۋەن دە سەرۋەن، سەرگەلدەك دە سەرۋەن. 浪流，历游是历游说来夫丈大汉子男对【谚】历游是也。

سەرۋەندە-〈动〉散，悠转，览游，玩游，逛游 باقشاعا بارىپ سەرۋەندەۋ 到公园去游览 / 步：سەرۋەندەگەن جاستار 们年青的逛游。

سەرۋەندەس- سەرۋەندە- 态互交的。

سەرۋەندەت- سەرۋەندە- 态动使的。

سەرۋەندەۋ سەرۋەندە- 式定不的。

سەرۋەندىك〈形〉游，的览游，的玩游：سەرۋەندىك ورىن 所场览游。

سەرۋەنپاز〈形〉玩游爱；的逛游爱，的览游好：سەرۋەنپاز كىسى 人的逛游爱好。

سەرۋەنپازدىق سەرۋەنپاز 词名象抽的。

سەرۋەنشى〈名〉人游，客游。

سەرۋەنشل〈形〉的逛游爱，的览游爱。

سەرى〔阿〕〈名〉欢寻；儿哥子公，子公花花：سەرى جىگىت 子伙小的究讲戴穿：سەرى 人的乐作▲ جەتىم سەرى 人的扮打穷▲ سەرى توڭباي-دى، قالتىرايدى.【谚】就，冷不人的皮俏着衣 嗦哆打是。

سەرىك I〈名〉①〔阿〕友战；伴同，侣伴，伴伙：ومىرلىك سەرىك 侣伴身终 / توڭكەرىستىك سەرىك 柱支，盾后；助帮，手助 ② 友战命革：ەرجەتكەندە ساعان سەرىك بولادى 以了大长（他）；侣伴，人爱جان سەرىك 手助的你为成会后▲ الماس قىلىش مايداندا سەرىك.【谚】友战▲ جاقسى ات جانعا سەرىك، جاقسى ٴيت مالعا سەرىك.【谚】伴伙的上场战是刀宝是马良。伴伙的畜牲是犬益，伴伙的人

سەرىك II 星伴，星卫〔天〕〈名〉▲ جاساندى سەرىك 人造卫星▲ جاساندى سەرىك ورىيتاسى 卫球地▲ جەر سەرىگى 道轨星卫造人〔天〕星。

سەرىك III〈名〉技杂：سەرىك ويني 技杂 / سەرىك ۋىيرمەسى 杂团技。

سەرىكتەس I〈名〉①同；伙同，伴同，伴伙 قىزمەتتەگى سەرىكتەس 事同 / 人谋：جاقىن سەرىك ②友挚：的谋共，的伙同，的伙合：جالعىز ٴوزى ەمەس، سەرىك ادامى بار. 一他是不伙同的他有定肯，人个。

سەرىكتەس- II〈动〉作合，伙同，伙合：سەرىكتەسىپ باسقارۋ 营经伙合 / مىندەتتى ٴبولىسىپ الىپ، سەرىكتەسىپ بستەۋ 分作合工。

سەرىكتەستىر- سەرىكتەس- II 态动使的。

سەرىكتەسۋ سەرىكتەس- II 式定不的。

سەرىكتىك I〈名〉①伴侣，伴伙：ول سەرىكتىككە جارامايتىن ادام. 伙做宜不个是他 ②人的伴。

سەرىكتىك II〈动〉司公：جارنالىق سەرىكتىك كاسىپورىندارى 联合企业。

سەرىكتىك III〈动〉司公：جارنالىق سەرىكتىك 股限有 / شەكتى جارنا سەرىكتىگى 股份有限公司 / قامسىزداندىرۋ سەرىكتىگى 保险股份有限公司 / مونايي سەرىكتىگى 油石公司。

سەرىل-〈动〉①轻，快爽，意惬；快畅；畅舒：كوڭىلى سەرىلۋ 心情舒畅 ②开散，松快：بۇلت سەرىلۋ 阴消散 / 云消散：اڭگىمە سەرىلە باستادى. 谈话快了束结。

سەرىلت- سەرىل- 态动使的。

سەرىلۋ سەرىل- 式定不的。

سەرىلىك〈名〉扮打，戴穿究讲，丽华着衣：سەرىلىك بستەۋ 扮打 / مەن سەرىلىك قۇرىپ جۇرگەنىم جوق. 人的载穿究讲是不并我。

سەرىمداس〈名〉扮打穷，人的饰服究讲分过。

سەرىپپە I〈名〉①簧弹：قايتىمدى سەرىپپە 簧弹动回 / تەجەگىش سەرىپپە 簧弹制控 ②发的钟（表、钟）：ساعاتتىڭ سەرىپپەسى 条发 ③扳机：مىلتىقتىڭ سەرىپپەسىن باسىپ قالدى 扳机动扳。

سەرىپپە- Ⅰ〈动〉一蹬不也腿连，弹动不也动：
تۇياق سەرىپپەي ئولۇ — 去死就动没也点。
سەرىپپەلى〈形〉的簧弹有，的簧弹：
سەرىپپەلى تارازى / 称簧弹 سەرىپپەلى ورىندىق 椅簧弹。
سەرىپپەلىك〈名〉力弹，性弹。
سەرىپپەۋ سەرىپپە- 的式定不。
سەس〔阿〕〈名〉风威，严威 ① 风威的人敌灭 الۇ 恫，吓威，胁威 ② 吓：سەستەن قورىقپاۋ 不胁威畏 ▲ 胁威：سەسى باسۇ，吓恐，胁威سەس كورسەتۇ 倒吓被，住震被 吓恫。
سەسكەن-〈动〉①烦腻，(净不物食)怕，嫌 ②净干不饭嫌 سەسكەنۇ 他 ول سەسكەنىپ شەگىنە بەردى. 惧胆，怕害，恐，惧：تاماقتان سەسكەنۇ 吓惊；下一栗战，下一嗦哆 ③。退后向直，了惧畏：ول سسكتەن شىعىپ بوراننان سەسكەنىپ ۋىگە قايتا كىرىپ كەتتى. 寒个了打，风见一门出他 了屋回又战。
سەسكەندىر- ①سەسكەن- 的使动 ②威胁，吓恐；逼威，吓惊；赫恐：وسى وي ونى سەسكەن- دىرىپ تاستادى. 这 / 了怕害他使法想种这 بالانى سەسكەندىرۇ 吓唬孩子。
سەسكەنۇ سەسكەن- 的不定。
سەسكەنشەك〈形〉①的恐惊易，的小胆心提；的重重虑疑；的胆吊：سۇنقتان سەسكەنشەك ادام 的脏嫌 ②人的冷怕：تاماقتان سەسكەنشەك ادام 人的净干不饭怕。
سەسكەنشەكتىك سەسكەنشەك 的词名象抽。
سەسپەي：سەسپەي قاتۇ ①一立，去死子下 沉得睡，死得睡 ②气咽上马，去死即。
سەستيما 见 سيستەما.
سەستى〈形〉的严威，人的凛凛风威，然凛：سەستى ادام 人的凛凛风威 / سەستى جاۋ 的怕可；的人敌的怕可。
سەستىلىك سەستى 的词名象抽。
سەسترمە-〈动〉不使(抗反)及不来使，得不弹动使，弹动能不使：جاۋدىك سەسترمەي ئونىن ئوشىردى. 了灭消被就抗反及得来没还人敌。
سەسترمەۋ سەسترمە- 的式定不。

سەتكا〈名〉网，网〔体〕球。
سەتكالى〈形〉的网有，的网球起支，的网球起支有没，的网有没。
سەتكاسىز〈形〉的式定不的 سەتۇ سەتى-。
سەتى- Ⅰ〈动〉出割(子鼻的驼骆或马把指)。子口。
سەتى- Ⅱ〈动〉秃条线使，边毛成弄(边布把)。露外头线使，噜。
سەتىك 鼻豁〈形〉的：سەتىك بىگەن 鼻豁的子，孔鼻豁 / سەتىك تاناۋ 驼母的子。
سەتىل- سەتى- 的态动被的Ⅱ、Ⅰ。
سەتىنە- ①سەتى- Ⅱ 态身反的 ②秃(边布)，噜(边布)：كۇشەنىك 光而扫一，散消〔转〕③露外头线孔。 تۇندەگى وكپەسى ازداپ سەتىنەگەندەي بولدى. 些一了散消快不的心内夜昨谢。
سەتىنەۋ سەتىنە- 的式定不。
سي Ⅰ 遇礼；待款；意敬，敬尊 ①〈名〉品礼，物礼，品赠：سيعا يە بولۇ 受到尊敬 ②：سي تارتۇ 赠送礼品 ③ 奖，奖赏：سيعا العان مەدال 的贵尊，的敬尊，的贵尊 ④ 章奖：سي قوناق 人 ▲ سي كورسەتۇ 待款情热 ▲ سي تاباق 为专：سيعا سي، سىراعا بال. 来往尚礼【谚】 ▲ 食肉盘一的客贵待款。
سي- Ⅱ〈动〉①容，(下得)容，(下得)盛，纳容，(下得)放，去得进(等袜鞋、服衣)；(下得)装，(下得)放，去得进容堂礼个这：穿：بۇل زالعا مىك ادام سيادى. 穿不穿子袜 / بايپاق سيماي قويدى. 人千一纳。 ②。去进：پرينسيپكە سيمايدى，……乎合，：合符 好和，来得处，来得和〔转〕③ 则原合符不：جۇرتقا سيماۋ 入不格格儿伙大和 ▲ اقىلعا سيماۋ 的忍容能不，的议思可不；的理情合不 ▲ جەر سۇعا سيماۋ 话大说，擂自吹自 ▲ ماڭدايىنا سيماۋ 运背走，运走不，霉倒 ▲ قۇانشى قويىنىنا سيماۋ 烈采高兴，外望出喜 ▲ ەڭبەكسىز ەلگە سيماس. 受人的动劳不【谚】。弃唾的民人到。
سيا〈名〉水墨：كوك سيا 水墨蓝 / قىزىل سيا 瓶水墨 / قارا سيا 汁墨 / سيا ساۋىت 水墨红 ▲ سيا جاڭعاق〔植〕子倍五 ▲ سيا سورعىش 纸墨吸。

سيادان 〈名〉草种黑〔植〕。
سياق 〈名〉子样；貌容，相长，貌外，表外：سياعىڭا قاراسام، سەن ده وزىمدەي ادام 一我和是也像好你，子样的你看 كورىنەسىڭ. 人的样。
سياقتان- 〈动〉付一出摆，似类，样一……像：بەيشارا سياقتانۇ 相……付一出装，式架……相怜可付一出装。
سياقتاندىر- سياقتان- 态动使的。
سياقتانۇ سياقتان- 式定不的。
سياقتى 〈后〉与，的样一……同如，的……像：قار سياقتى ئۇرىنعى / 样一雪像 سياقتى 样一前从同如。
سياقتىلىق 〈名〉点同相，性似相，似相，似类。
سيالا- 〈动〉水墨水染，水墨上弄：قاعازدى سيالاپ تاستاپتى 水墨是满纸得弄。
سيالان- سيالا- 态动被的。
سيالاۋ سيالا- 式定不的。
سياپات 见 سي I.
سياساۋىت 〈名〉瓶水墨。
سيعىز- سي- II 态动使的 ▲ جەر-دۇنيەگە (جەر-سۇعا) سيعىزباۋ 吹 坠乱花天得吹。
سيعىزدىر- سيعىز- 态动使的。
سيدا I 〈名〉儿刺粗，儿刺大。
سيدا II 〈名〉〔方〕桩木。
سيدا III 〈形〉的长修；的高瘦，的长细：دەنە ءبىتىمى سيدا، ءوڭى اشاڭ قىز (她)身位一是的长修；的高瘦，的长细。娘姑的悴憔容面，长修材。
سيداقتا- 见 سيداڭدا-.
سيدالا- 〈动〉权枝掉砍，细削，尖削。
سيدالان- سيدالا- 态动被的。
سيدالات- سيدالا- 态动使的。
سيدالاۋ I 〈形〉又高又；的长细较，的细较：ءناسىلدى قويلاردىڭ قوزىلارى سيدالاۋ كەلەدى. 的细候时的来下产刚羔羊的羊毛细种良。细又高又得显。
سيدالاۋ II سيدالا- 式定不的。
سيدام 〈形〉①的长修；的高瘦，的个高细，的长细 ②材身的长修的：سيدام دەنەلى 的条苗，的长细；سيدام بۇتاق 枝树的长细的权枝有没。

سيدامدا- 〈动〉掉弄（枝树把），棰枝掉砍，细使（干树把）：些细使，细砍 اعاشتىڭ بۇتاقتارىن كەسىپ سيدامداپ قويىپتى 权枝的树掉砍（他）。细变干树使变，细变 ②态动被的 ① سيدامدا-.
سيدامدال- سيدامدا- 态互交的。
سيدامدات- سيدامدا- 态动使的。
سيدامداۋ سيدامدا- 式定不的。
سيدىر- سي- II 态动使的。
سيدىرىل- سيدىر- 态动被的。
سيدي- 〈动〉①显得高瘦，长细得显：سيراعى سيدىعان ءبىر جىگىت ۇيگە كىرىپ كەتتى. 长着（木树）②。了去屋进了伙小的腿长细条两立耸地零零孤；叶枝有没，秃光：بۇتاعى جوق سيدىعان اعاش 树枯的秃秃光得落脱叶树。
سيديت- سيدي- 态动使的。
سيديۋ سيدي- 式定不的。
سيكونت 〈名〉秒：الپىس سيكونت ءبىر 秒十六。
سي-قۇرمەت 〈名〉遇礼，意敬，重敬，重尊：سي-قۇرمەت كورسەتۋ 待相礼以。
سيقىر 〈名〉①〔转〕②术法，术巫，术妖，术魔：سيقىر قاتىن 女的猾狡的端多计诡，的猾狡人。
سيقىرلا- 〈动〉中使，人惑迷术邪以，术妖施，骗欺，惑迷；邪。
سيقىرلان- سيقىرلا- 态动被的。

سيقىرلاۋ سيقىرلا- 的式定不的。
سيقىرلى 〈形〉①妖;的惑迷,的术妖,的法魔 ②的魂销,的媚:سيقىرلى كۇش 力魔 / سەن قانشا سيقىرلى بولساڭ دا ماقساتىڭا جەتە المايسىڭ. 不神 ②。逞得会不都你,力惑迷的大多有你论
سيقىرلىق 〈名〉术法,术妖,法魔;法眼障;术骗。
سيقىرشى 〈名〉①师巫,神巫,师法魔 ②人的猾狡,手子骗 ③人的法戏变,家术。
سيقىرشىلىق 〈名〉术骗;法眼障,术妖,法魔。
سيلا- 〈动〉①重敬,重尊,敬尊:ۇلكەندەردى سيلاۋ 辈长重尊 / سيلاعاندى بىلمەۋ 不识抬举 ②品奖给发,品礼赠,励奖,赏奖:ۇزاتتاردى سيلاۋ 谢酬,待款,客请 ③者产生进先励奖:谢酬好好会机个找我. ڭىعايىن تاۋىپ سيلايمىن。你 ▲ كوپتى سيلاساڭ ءوزىڭدى سيلاعانىڭ. 己自重尊于等人众重尊【谚】 ▲ نەتىرما بولماسا جەلكە وكپەلەمە، ەل سيلارىڭ بولماسا ەلگە وكپەلەمە.【谚】没有送,风怨莫地之风避有没 ▲ ءيت تە يەسىن سيلايدى. 人怨莫品礼的人。人主重尊也狗【谚】。
سيلاعىش 〈形〉的敬孝,的人敬尊,的貌礼有:اكە-شەشەسىن سيلاعىش بالا 尊重敬孝的母父孩子。
سيلان- سيلا- 的态动被。
سيلاس- سيلا- 的态互交 ▲ دوسى كوپپەن سيلاس، دوسى ازبەن سىرلاس.【谚】多友朋对,之远而敬的 ▲ 腹置心推的少友朋对。جىلاسۇعا تۇسى جاقسى، سيلاسارعا جات جاقسى. 好人生重尊此彼,好戚亲哭痛头抱【谚】。
سيلاسۋ سيلاس- 的式定不 ▲ سيلاسۋ ەكى كىسىگە بىردەي. 的方双是重尊互相【谚】。
سيلاسىمدى 〈形〉;的足手如亲,的间无密亲:سيلاسىمدى كورشى 的处相睦和,的深谊情邻居的处相睦和。
سيلاسىمدىلىق 词名象抽的 سيلاسىمدى。
سيلى 〈形〉的敬可,的贵尊,的重敬,的敬尊:سيلى قوناق 客的敬尊。

سيلىق 〈名〉①奖,励奖,金奖,品奖,奖:سيلىق قاعاز 状奖 / سيلىق اقشا 金奖 / سيلىق الۋ 得到励奖 ②品礼,物礼:ساعان اكەلگەن سيلىعى 这是带你给的礼物。
سيلىقتى 〈形〉的励奖有,的赏奖有,的奖有:سيلىقتى امانات اقشا 有储蓄奖。
سيمفونيا 〈名〉曲响交,乐响交〔乐〕。
سيمفونيالىق 〈形〉的乐响交:سيمفونيالىق وركەستىر 交响乐队。
سيپا- 〈动〉①摸,抚摸:بالانىڭ باسىن سيپادى 摸抚地轻轻;触轻 ②。头的子孩一下了摸 سامال سيپار بەتىڭدى 微风拂面 / سيپاي قامشىلاۋ 爱疼,慰抚,抚爱 ③打抽轻轻:شەشەم ماڭدايىمنان سيپاعانىنان باسقا قانتتى ءسوز ايتپ كورگەن ەمەس. 外之我慰抚了除亲母一没甜蜜话说过的人
سيپاقتا- 〈动〉①动摆,动抖(等牛、马) ②动乱;(巴支;踏踌,定不豫犹 ②。尾摆在地不牛犍的着拴:بايلاۋلى وگىز سيپاقتاپ تۇر. 嚼
سيپاقتات- سيپاقتا- 的态动使。
سيپاقتاۋ سيپەقتا- 的式定不。
سيپال- سيپا- 的态动被。
سيپالا- 〈动〉①摸复反:قولمەن سيپالاۋ 用摸抚 ②揉,摩按:كوبىرەك سيپالاپ 地回来手 قوي 索探,索摸(中暗黑在) ③下几揉多:قاراڭعىدا سيپالاپ ءجۇرۇ 在暗黑中摸索而行。
سيپالاقتا- 〈动〉摆摇,动摆右左:سيىر شىبىن-شىركەيگە شىدامايى سيپالاقتاپ تۇر. 牛受尾和头着摆摇右左地住不,咬叮的蝇蚊住不吾吾支支;定不豫犹;踏踌,徊徘 ②。巴

سيپالاقتاماي ئسوزىڭدى اشىق ايت. 你别支支吾吾，点一楚清说思意的你把。

سيپالاقتاۋ سيپالاقتا- 式定不的。

سيپالاس- سيپالا- 态互交的。

سيپالات- سيپالا- 态动使的。

سيپالاۋ سيپالا- 式定不的。

سيپان- سيپا- 态身反的。

سيپاڭدا- 见 سيپاقتا-。

سيپاڭ-سيپاڭ 〈副〉犹豫不决，地抓耳挠腮，地前不蹦蹦，地。

سيپاس- سيپا- 态互交的。

سيپات Ⅰ 〈名〉①性特，性属，质性：سيپاتى ئبىر-بىرىنە وقساماياتىن ەكى ئتۇرلى قايشىلىق 表外，貌外，貌容 ②盾矛的质性同不种两。

سيپات- Ⅱ سيپا- 态动使的。

سيپاتتا- 〈动〉①证，明证，质性的……明说：ونىڭ قىلمىعى ونىڭ قانداي ادام ەكەندىگىن تولىق سيپاتتايدى. 他的为人实证全完为行的 ②。人为的他了实现表；绘描，写描，述描出：كولدەردى سيپاتتاپ جازۋ 描写湖泊。

سيپاتتال- سيپاتتا- 态动被的。

سيپاتتاما 〈名〉价评；照写，述描，写描：دۇرىس سيپاتتاما 符合实际的描写。

سيپاتتاس- سيپاتتا- 态动交的。

سيپاتتات- سيپاتتا- 态动使的。

سيپاتتاۋ سيپاتتا- 式定不的。

سيپاتتى 〈形〉有具，的性特，的质性……特征的：ەرەكشە سيپاتتى 具有特殊的质性。

سيپاتتىلىق 〈名〉性特，征特，的异特。

سيپاۋ سيپا- 式定不的。

سيپىر 见 سيپىر

سيراق 〈名〉①胫，腿小，脚：ەشكىنىڭ سيراعى 山羊的小腿 ②腿小的（桌、椅等）儿腿：ۇستەلدىڭ سيراعى 桌子的（物器）儿腿，架托，子架，架枪 ▲架撑支：مىلتىقتىڭ سيراعى 儿刺挑，枝生外节，有生中无 ▲ سيراق شىعارۋ 孩，孩小的年成未（قارا بۇرىاي）子 ▲ تۇيە ۇستىنەن سيراق ئۇيىتۋ 鱼求木椽。

سيراقتا- 〈动〉①部腿抓，腿小抓 ②（桌、椅等）安儿腿。

سيراقتال- سيراقتا- 态动被的。

سيراقتاۋ سيراقتا- 式定不的。

سيراقتى 〈形〉①高；的胫长，的腿长的儿个 ②。的架支带，的架托有③ 的儿腿带

سيرات 〈名〉〔宗〕（桥的上之狱火于架指）桥提拉斯勒甫。

سيرەن 〈名〉花香丁〔植〕。

سيسا 〈名〉布市，布花印。

سي-سيپات 〈名〉遇礼，待款；意敬：نەندەي سي-سيپات كورسەتتى؟ 的们你待款何如是他？

سيتات 〈名〉引，语引，证引，文引：سيتات كەلتىرۋ 多太文引 / 用引。

سيتسا 见 سيسا.

سيۋ سي- Ⅱ 式定不的。

سيفىر 〈名〉字数，码数，数。

سيقى (سيق) 〈名〉①貌外，貌相，貌容面 ②扬不貌其：行德；表外；貌气 ▲ سيقى جامان 色气得病 ئجۇر 色脸，色形外：سيقى كورىم 子样，观外，形外 ③好不的天秋 سيقى 色景 ④以可还：كۇزدىڭ سيقى 致景，色景：قالاڭ سيقى 况状，势形，况情 ⑤色景些好前以比况状的市城 بۇرىنعىدان جاقسىراق 变（等况情，色景，色气，貌容）：سيقى كەتۋ 气景不得变，看难得变，坏。

سيقسىز 〈形〉①的琐猥，的陋丑，的看难 ②的气景不；的凉凄，的瑟萧。

سيقسىزدان- 〈动〉变，陋丑得变，看难得变：日入堪不得变，下愈况每，子样象不得龙态老得变 كارتەيىپ سيقسىزدانىپ كەتپىتى 钟。

سيقسىزداندىر- سيقسىزدان- 态动使的。

سيقسىزدانۋ سيقسىزدان- 式定不的。

سيقسىزدانۋ 〈形〉有得显，的看难些有得显的观雅太不，的陋丑些。

سيقسىزدىق سيقسىز 词象抽的。

سيقتى 〈形〉亮漂；的样象，的眼顺，的看好：سيقتى كوشەسى دە جوق 一连的正端官五，的：سيقتى ئبىر قىز / 有没都道街的样象条有没都娘姑的正端官五个一连 كورگەم جوق 到见。

سيىم 〈名〉① 容积，量容 ② 积容，厚宽〔转〕宽，大量气，宏大。

سيىمدى 〈形〉① 的大积容，的大量容：ئبزدىك چەمودان سىزدىكىنەن گورى سيىمدى بولسا كەرەك. 我们比能可箱皮的体箱皮的你厚宽；的处相与易，的来得合 ② 。点一大积和儿伙大和 ▲ جۇرنقا سيىمدى 的大量气，的符，的 …… 乎合，的理合 ③ （人）的处相睦法合）的律法乎合 زاڭعا سيىمدى 合……的：/ ەرەجە-تارتىپكە سيىمدى 的）符合的度制章规合 ▲ اقىلعا سيىمدى 的理情乎合，的理合情合 سيىمدى سان 〔数〕数理有 ▲ سيىمدى تەڭدەۋ 理有〔数〕程方理有 ▲ سيىمدى فورمۋلا 〔数〕式。

سيىمدىلىق 〈名〉① 容积，量容：اتومدىق جىلۋ سيىمدىلىعى 原子热容量 ② 〔转〕容和气和，睦和不合，的处相于难，的僻乖人与能不处相与易：جۇرنقا سيىمدىلىعى جوق 。（人）的处相睦和不合，的处相于难，的僻乖

سيىمسىز 〈形〉① 的来：سيىمسىز مىنەز 理合不 ② 格性的僻乖：的适合不，的 …… 合符不，的理无，的پرينسيپكە سيىمسىز ▲ 则原合符不 سيىمسىز سان 〔数〕无理数 ▲ سيىمسىز تەڭدەۋ 〔数〕无理方程 ▲ سيىمسىز ئتوبىر 〔数〕无理根 ▲ سيىمسىز فورمۋلا 〔数〕无理式。

سيىمسىزدىق 〈名〉① 无理和不合，处相难睦和 ② 。理情近不，理情合不，理

سيىن- 〈动〉①：信相；拜膜，拜崇，仰敬，仰信 دىنگە سيىنۋ 教宗仰信 / قۇدايعا سيىنۋ 拜崇：援求，求请，求乞 ② 主真：باقسىلارعا سيىنۋ 借凭，望指；仗仰 ③ 病治师巫求：ولەڭىنە سيىنۋ 篇诗的己自于望希寄 / كۇشىنە 雄呈力以 / جەكەگە سيىنۋ 拜崇人个。

سيىندىر- سيىن- 态动使的。

سيىنۋ سيىن- 式定不的。

سيىنۋشى 〈名〉客香，者拜崇，者拜膜。

سيىر 〈名〉① 牛乳，牛母 ② 牛，称泛的牛：/ سيىر ئسۇتى 牛的人顶好 سۇزەگەن سيىر 牛的人顶好 / سيىر ساۋۋ 奶牛挤 / قىسىر سيىر 奶有没：一之肖生二十族克萨哈 ② 牛母的胎怀

سيىر جىلى 年牛 ▲ ئيت باستى، سيىر ايالتى 胎几过产 ماما سيىر ▲ 神蛇鬼牛，面马头牛继（后死犊牛）سيىر ساۋلى ▲ 。牛母老的 ▲ 牛乳，牛奶 سيىر ساۋىن ▲ 牛母的奶出续 سيىر اعاش 〔植〕树乳牛 ▲ سيىر بۇرشاق 〔植〕豆豇 سيىر بۇلدىرگەن ▲ 梅黑 سيىر بوكەن ▲ سيىردىك قۇلاعىنا دومبىرا شىرتۋ 羚猞，羚牛焦芽牛 ▲ سيىردىك ساري بەزگەگى 琴弹牛对 ▲ 病蚴头多牛 سيىردىك تەنتەگى ▲ 病虫 ▲ 草舌牛〔植〕سيىر ئتىل ▲ 瘟牛 وباسى سيىر شەشەك ▲ 右左时九午上 牛 ئتۇس سيىر ▲ سيىر قۇيمىشاقتاتۋ 尾蛇头虎，责塞衍敷 ▲ سيىر قۇيرىق بالىق 鱼尾牛 ▲ سيىرعا كۇمىس ەر-توقىم ەرتتەۋ 足添蛇画，举一此多 ▲ 。文转爱人老，路离不牛老【谚】سيىر كارى سيىر سوقپاقشىل، كارى ادام تاقپاقشىل. سيپاعاندى، جامان سيلاعاندى بىلمەيدى.【谚】سيىر سۋ 。举抬识不人贱，摸抚人让爱不牛牛，水饮牛母【谚】بۇزاۋ مۇز جالايدى.（效下行上）冰舔犊。

سيىر- Ⅱ 动挪，拉拨，动移，动推，推〈动〉：قاعازدى سيىرىپ قويدى 把纸张拨拉移动。去边一到

سيىر جوڭىشقا 〔植〕〈名〉属菜巢。

سيىر قۇيرىق 〔植〕〈名〉蕊毛。

سيىرلى 〈形〉多牛；牛养，的牛乳有，的牛有：سيىرلى ئۇي 的多数头牛家的：سيىرلىنىڭ ئۇيى ايران، سيىرسىزدىڭ ئۇيى سىرداڭ.【谚】巴巴干家的牛乳无，多奶酸家的牛乳有。

سيىرسىز 〈形〉的牛无，的牛乳有没，的：سيىرسىز ئۇي 家人的牛乳有没。

سيىرسىلەكەي 〔植〕〈名〉精黄 ▲ دارىلىك سيىرسىلەكەي 榆地。

سيىرۋ سيىر- Ⅱ 式定不的。

سيىرشى 〈名〉① 人的牛养，人的牛放 ② 。星郎牛，星牛牵〔天〕

سيىرشىلا- 〈动〉：拙笨，力吃；样一牛象，牛如：سيىرشىلاپ تۇرۋ 来起样一牛象。

سيىرشىلات- سيىرشىلا- 态动使的。

سيىرشىلاۋ سيىرشىلا- 式定不的。

سيىس- ① سي- Ⅱ 合，处相睦和 ② 态互交的

跟他 ول ەشكممەن سيسپايدى. 来得处，来得
起一在挤，紧挤③ 。来不合也谁 سيسىپ
وتىرۋ 挤着下坐 。
سيسقىش 〈形〉 处相人与易 ，的来得合人与
和人与 سيسقىش ادام 的好儿缘人，的
人的处相睦 。
سيسقىشتىق ① سيسقىش 的名象抽词 和 ②
处相与易，睦 。
سيسىستىر- ①سيس- 的动使态 ②消除摩擦；
进加，进塞，进挤 ③ 睦和使，解调，解劝
سيسىمدى 〈形〉 的好儿缘人，的处相睦和能，
的来得合人与 。
سيسىمدىلىق 名象抽的 سيسىمدى 。词
睦和不 ，的处相好不人与 سيسىمسىز 〈形〉
的结团不用，的 。
سكامەيكە 〈名〉 橙长，橙板 。
سكاميا 见 سكامەيكە.
سكاندي 〈名〉〔化〕钪 。
سكات 〈名〉〔动〕(目亚)鱼工 。
怀，者论疑怀，者义主疑怀 سكەپتيك ①〈名〉
疑 ② 派疑多 。人之
سكرىپكا 〈名〉〔音〕琴提小 。
سكرىپكالىق 〈形〉 的奏演琴提小，的琴提小
سكرىپكاشى 〈名〉 手琴提小 。
سكۇمپيا 〈名〉〔植〕木栌，栌黄 。
سلەسار 〈名〉 工钳 。
سمەنە 〈名〉 班夜 تۇنگى سمەنا :班(的等作工)
(班夜上)作工 。
سمەنالاس 〈形〉 的班同(班上) 。
سنايپەر 〈名〉 手枪神，手射等特，兵击狙 。
سناريا 〈名〉 炮子原 اتومدىق سناريا :弹炮
弹 。
سو 词代 سول 式形缩简的 سول جەردە 就
方地个那在 。
سوبالاق I 〈形〉①乱蓬发毛，的松蓬发毛
的毛长；的息出有没 ② 的囊窝；的息出有没：
人的息出有没 جان 。
سوبالاق II 饼烤灰 〈名〉 。
سوبالاقتا- 〈动〉搓，形长成卷(拉)：状条长
条长成搓 سوبالاقتاپ ەسۋ 。

سوبالاقتان- ①سوبالاقتا-的反身态 ②搓(卷)
毛羊的状条成卷 سوبالاقتانعان ٴجۇن：状条成
③交织一起在，乱蓬，起：ٴيتتىك سوبالاقتانعان
قۇيرىق ٴجۇنى 巴尾狗的乱蓬 。
سوبالاقتاس- سوبالاقتا- 态互交的 。
سوبالاقتات- سوبالاقتا- 态动使的 。
سوبالاقتاۋ سوبالاقتا- 式定不的 。
سوبالاقتىق ①سوبالاق 的名象抽 囊窝，
息出有没，能无弱软 。
سوبور ②(议会教政级高时古)议会 ①〈名〉
堂拜礼大，堂教大〔宗〕 。
سوبىق 〈名〉 子棒(米玉)；芯米玉 بورمي
سوبىعى 玉米子棒 ▲ سوبىق بايلاۋ (米玉)结，籽
粒结 。
سوبىقتا- 粒结，籽结(米玉)〈动〉 。
سوبىقتان- ① سوبىقتا- 的反身态 ②凝(水露)
上之……附着，聚凝，结 。
سوبىقتاۋ سوبىقتا- 式定不的 。
سوبىقشا 〈名〉 芯米玉，的状条，的形条 。
سوۋەت 〈名〉 苏维埃：سوۋەت اكىمشىلىگى 苏
权政埃维 。
سوۋەتتەن-〈动〉化埃维苏，立建权政埃维苏 。
سوۋەتتەندىر- ②态动使的 使，化埃维苏使
建立政权埃维苏，使意想思识，化埃维苏 。
سوۋەتتەندىرۋ سوۋەتتەندىر- 式定不的 。
سوۋەتتىك 〈形〉 苏维埃，的联苏：的 سوۋەتتىك
府政联苏 ڭكىمەت 。
سوۋەتتەنۋ سوۋەتتەن- 式定不的 。
سوۋەتتەنىل- سوۋەتتەن- 态动被 。
سوۋحوز 〈名〉(的联苏)国营农场，农场 。
سوعۋ سوق- II 式定不的 。
سوعىل- ①سوق- II ②态动被的 碰撞：تامعا
سوعىلۋ 墙撞 。
سوعىلۋ سوعىل- 式定不的 。
سوعىلىس I 〈名〉 撞碰，撞 。
سوعىلىس- II سوعىل- 态互交的 。
سوعىلىستىر- سوعىلىس- II 态动使的 。
سوعىم 〈名〉 畜宰冬：سوعىم ەتى 冬肉 /
سوعىم سويۋ 宰冬畜牲的用肉冬为作杀 ▲ سوعىم

باسى（时畜牲杀宰季冬指）餐聚居邻右左请 式仪。

سوعىمدا- 〈动〉畜牲的用食天冬为作杀宰。

سوعىمداۋ سوعىمدا- 式定不的。

سوعىمدىق 〈形〉（畜牲）的宰冬合适。

سوعىن- سوق- Ⅱ 态身反的。

سوعىندى 〈名〉① 打 ② 块碎的坏撞碰 撞，撞 ③ 击 挤排，害迫，击打〔转〕。

سوعىس Ⅰ 〈名〉① 打架：ەكەۋىلگە ەندى سوعىستى قويمىڭدار. 了架打再要不俩们你。 ② 战宣 / سوعىس جاريالاۋ 战 / سوعىس حابارى 战报 / سوعىس قىلمىستىسى 战 / شاپقىنشىلىق سوعىسى 侵略战争 / ۇلت ازاتتىق سوعىسىسى 民族解放战争 / ۇزاققا سوزىلاتىن سوعىس 持久战 / پارتيزاندىق سوعىس 游击战 ▲ ايپىن سوعىسى 片鸦战争 ▲ دالا سوعىسى 野战 ▲ سوعىس كەمەسى 军舰 ▲ سوعىس تۇنقىنى 俘战 ▲ سوعىس ونەركاسىبى 军事工业。

سوعىس-① سوق- Ⅱ 的态互交的，斗相，架打②，争吵：ول ەكەۋى بولماشى سىكە بولا سوعىسىپ قالدى. 他俩为点小事打架起相斗，③了。 ③ 伏打，战交，战作：نەشە جىل سوعىسىپ ازاتتىققا 放解得获才仗的年几了打 ④ قول جەتكىزدى قارامىا قارسى كەلە جاتقان ەكى 撞相，碰相：ماشينا جولدىڭ تارلىعىنان سوعىسىپ قالدى. 对了撞相而窄狭面路于由车辆两的开。

سوعىسقۇمار 〈形〉的斗好，的架打爱 ① ② 的仗打爱，的战好 ③ 。人狂争战，子分战好

سوعىسقۇمارلىق ①سوعىسقۇمار 词名象抽的 狂战好，战好 ②。

سوعىستىق 〈形〉事事军，的用军，的争战：سوعىستىق ارانداتۇشىلىق 衅挑争战 / سوعىستىق عىلىم 军事学。

سوعىس-تەڭىز 〈名〉作战海域。

سوعىستىر- سوعىس- Ⅱ 的态动使。

سوعىستىرىل- سوعىستىر- 的态动被。

سوعىسۋ سوعىس- Ⅱ 的式定不。

سوعىسۋشى 〈名〉① 者战交，者战参 ② 打架的人。

سوعىسشىل 〈形〉① 的斗好，的架打爱 ② 。的仗打爱，的战

سوعىسشىلدىق سوعىسشىل 词名象抽的。

سودا 〈名〉打苏，碱，钠酸碳：اسقا سالاتىن سودا 碱用食 ▲ كۇيدىرگىش سودا 碱火，钠性苛。

سودالى 〈形〉的打苏，的钠酸碳，的碱含。

سودان (سونان) ▲سودان باسقا 除此之外 سودان بەرى 来以时那从，后以那从 ▲ سودان بىلاي 后以此从 ▲ سودان كەيىن 后以此从，…… سودان سوڭ ▲ 后之…… 后之…。

سودىر 〈名〉① 徒暴，鬼蛋捣，人的事惹好，气淘 ② 者产无氓流：سودىر پرولەتاريات 氓流孩的气淘 سودىر بالا：的蛋捣爱，的事惹好，的害伤；害损，害危 ▲子 ءتيۋ سودىر。

سودىرلان- 〈名〉为非作胡，闹胡，气淘得变：بۇل بالا بارعان سايىن سودىرلانىپ بارادى. 这气淘越来越得变子孩。

سودىرلاندىر- سودىرلان- 的态动使。

سودىرلانۋ سودىرلان- 的式定不。

سودىرلى 〈形〉的为非作胡，的闹胡，的气淘：سودىرلى بالا / 子孩的气淘 سودىرلى قىلىق 胡闹，胡捣 ② 词名象抽的 سودىر ① 。非生事惹：سودىرلىق ىستەۋ 为非作胡，蛋 سوز Ⅰ 〈名〉病柳花，病淋：سوز اۋرۋ 病淋 / سوز ميكروبى 菌淋。

سوز- Ⅱ 〈动〉① 长抻，长伸，长延，长拉：سىم سوزۋ 丝属金长拉 / قامىر سوزۋ 面抻 / سوزىپ ايتۋ ءاندى 唱歌音声长拉 ② 拉：سەن ءىستى كەيىنگە سوزا بەرمە. 把别你拖，延拖 / ۋاقىت سوزۋ 时间延拖，直伸③。拖后往情事 سوزىپ ۇيقىتاپ جاتىر. 张扩；展伸：ول توسەكتە ەكى قولىن ەكى جاققا 胳只两，着睡上床在他。旁两在横地直直脯 اسقازان سوزىلۋ 扩胃 ▲ سوز بۇيداعا سالۋ 拖再拖一，延拖 ▲ قول سوزۋ 张 ① 手伸 ② 取争力努。

سوزان 〈名〉针曲（的子靴缝）▲اق سوزان（缝 كوك سوزان ▲ 线蓝 سارى سوزان ▲ 线白（的子靴 线黄。

سوزاڭ 〈形〉的长细，的高细。

سوزاڭدات- 见 سوزباقتا-.
سوزاڭداتۇ سوزاڭدا- 式定不的 。
سوزاڭداۋ 〈形〉的长细较,的长稍,的长较 。
سوزاڭسراق 〈形〉的细稍,的长细较 。
سوزباق: سوزباققا سالۇ 长延,延拖 。
سوزباقتا- 〈动〉① 长伸,长拉: سوزباقتاماي قىسقاراق سويله. 你别拉东西长 ② 拖拖,长延,延拖: كەينىگە سوزباقتاي بەرۋ 一点。后往是老 拖 。
سوزباقتات- سوزباقتا- 态动使的 。
سوزباقتاۋ سوزباقتا- 式定不的 。
سوزعىلا- 〈动〉① 长拉(地回来,地住不), 直伸 ③ 延拖, 拖(地再一) ② 开抻,长伸, 展伸 。
سوزعىلان- سوزعىلا- 态动被的 。
سوزعىلاس- سوزعىلا- 态互交的 。
سوزعىلات- سوزعىلا- 态动使的 。
سوزعىلاۋ سوزعىلا- 式定不的 。
سوزعىش 〈名〉器大撑,子绷 。
سوزدىر- سوز- Ⅱ 态动使的 。
سوزىل- ① سوز- Ⅱ 长伸,张扩②态动被的, 伸展: اسقازان سوزىلۇى 张扩胃 ▲ سوزىلۇ سىزىعى 线向走〔地〕 。
سوزىلعىش 〈形〉松有,的长拉可,的伸延能 伸延能 تەزەڭكە 的性弹有,的紧 。子袜的性弹有 سوزىلعىش باييات / 皮橡的 。性展延,性缩伸,性弹 〈名〉 سوزىلعىشتىق 能,的展延能,的缩伸有 ① 〈形〉 سوزىلمالى 伸有 ماتەريال 的伸延能,的展伸 持日旷,的续延,的久长续持 ② 、料材的性延 。病性慢 ناۋقاس 的性慢;的久 سوزىلت- ① سوزىل- 延,延拖 ② 态动使的 拖(后往),长 。
سوزىلمدى 见 سوزىلمالى.
سوزىمدى 〈形〉① 柔,的性弹有,的性延伸有 的性延伸有 ءجۇن 的强力拉,的韧 毛 ② 耐 的久持能,的强力耐: سوزىمدى جىلقى 马的力耐有 。
سوزىمدىلىق 词名象抽的 。
سوي 〈名〉类种,种;身出,族家,源渊,子根 。
سوي- Ⅱ 〈动〉① 宰,杀宰,宰屠: قوي سويۋ 羊宰 ② 揭;下剥,剥: قاسقىردىڭ تەرىسىن سويىپ الۋ 来下剥地张整皮狼把 / تامعا جاپسىرعان قاعازدى سويىپ الىپ تاستاۋ 来下揭纸的上墙在贴把 : 子口拉 , 破擦 , 破 划 ③ 冲(水)〔转〕 اعاشتىڭ بۇتاعى سىيىردىڭ سانىن سويىپ كەتىپتى. 。了破划腿大的牛把枝树 ④ 冲,陷冲;刷: تاسقىن جەردى سويىپ جىرا قىلىپ كەتتى. 。沟条一了成冲地把水洪 ⑤ 打抽 〔转〕 ءسەگىن توقتاقۇن 痛,打抽: 揍, 不子鞭用洪塔合托 قامشىمەن سويىپ كەلەدى. 。驴毛的他打抽住 : 刺 讽 ,苦挖〔转〕 ⑥ ول ءكەۋدى ساعيتتى بىرەۋدى سويىپ، بىرەۋدى رەپ ابدەن اقىماق قىلدى. 他 特黑沙蹋糟着合俩他, ;畅流,利流〔转〕 ⑦ 。腔帮个一,苦挖个一 汉的他 ……: ول حانزۋشاعا سويىپ تۇر. 于善 ▲ 畜牲宰 سويۋ ▲ سويىس 。利流很得说语 肉冬杀宰 سويۋ ▲ ءشكى سويعاننىڭ ءكى مالى بار، ءمۇيىزى پىشاعىنا ساپ، تەرىسى 做可角在妙羊山只宰【谚】. بالاسىنا جارتاعاق 。服衣缝可皮,柄刀
سويا 〈名〉豆大,豆蚕 ▲ 豆大,豆蚕 سويا بۇرشاق 。
سويالان- 见 سوياۋلان-.
سويان 〈名〉动骚,子乱,乱骚 。
سوياۋ 〈名〉 I 有没,杆茎(的子叶有没) ① 儿刺 ② 枝秃,枝树(的子叶 ▲ قاستاعى سوياۋ 进扎要快儿刺的上皮眼【谚】. كوزدى اڭدىدى 。草尾牛〔植〕 ▲ سوياۋ بەتەگە 。珠眼
سوياۋ Ⅱ 〈名〉针,针木(的用子毡缝) 。
سوياۋداي-سوياۋداي 〈形〉长一,的条一条一 سوياۋداي-سوياۋداي سىزات تۇسكەن 的条长一条: 又,的大 ② 子桌的纹裂条一条一有 大又粗 大又粗 سوياۋداي-سوياۋداي تىكەن 的大又粗: 。儿刺的
سوياۋلان- 〈动〉杆茎的光光成变,光掉子叶: سوياۋلانعان قامىس 。苇芦的光掉子叶
سوياۋلانۋ سوياۋلان- 式定不的 。
سوياۋ-سوياۋ 〈形〉光落掉(子叶),的光光 。枝树的光落掉子叶 بوتاق سوياۋ-سوياۋ 的: 。
سويعىز- سوي- Ⅰ 态动使的 。

سويعىلا- 〈动〉破划，破拉。

سويعىلاۋ سويعىلا- 的不定式。

سويداق 〈形〉来起凸，的长 ▲ سويداق ئىتس 牙獠。

سويداقتا- 〈动〉滑，滑打，滑（上地泥在畜大）印蹄出。

سويداقتات- ①وسداقتا- 的让 ② 态动使的畜大）让，长拉画笔（时字写）③ 跑让，滑打（上地泥在草潦画笔。

سويداقتاۋ سويداقتا- 的不定式。

سويدي- 〈动〉① 出露，出凸，出突：سۇيەك-سۇيەگى سويديپ شىعىپ تۇر. 瞵骨瘦 ② 峋又粗又得显 ④ 人的儿个高瘦 ③ 显高瘦得显，高细得显：سويديعان ۇزىن بويلى ادام 大：سويديعان تىكەن 又粗又得显 ④ 人的儿个高瘦 ③ 显高瘦得显，高细得显：سويديعاند بۇقتار 掌刺的大又粗又得显 ④ 人的儿个高瘦 ③ 显高瘦得显，高细得显：سويديعاند بۇقتار 掌刺的大又粗又得显 ④ 枝树的掌。

سويديت- سويدي- 的态动使的。

سويديۋ سويدي- 的不定式。

سويدىر- سوي- Ⅱ 的态动使的。

سويقان 〈名〉闹胡；端事，故事，乱骚，子乱：سويقان وسدان شىقتى ▲ 子乱了出此由سويقان سالۋ 闹，乱捣，坏破，事闹 ▲ سويقان شعارۋ 引子乱出弄，乱骚起。

سويقاندا- 〈动〉乱扰，端事造制，事闹，乱捣：قازىرگى جاعدايدا بۇزاقىلاردىڭ سويقاندۋىنا جول جوق. 乱捣人坏许允不决下势形的前当在。

سويقاندات- سويقاندا- 的态动使的。

سويقاندۋ سويقاندا- 的不定式。

سويقاندى 〈形〉①，的岔寻，的事闹，的乱捣的子乱出，的多故事②的害厉；的非生事惹。

سويقاندىق 〈名〉子乱，端事，乱骚，乱捣。

سويقانشى 〈名〉的非生事惹，者乱捣，者事闹人的为非作胡，人。

سويۋ سوي- Ⅱ 的不定式。

سويۋلى 〈形〉现，的成现，的好宰：سويۋلى ەت 肉的成。

سويشاڭعى 〈名〉板雪滑（的做骨胫的马用）。

سويىل Ⅰ 〈名〉棒棍，子棒，子棍：سويلمەن ۇرۋ 打子棍用 / سويلدىڭ اتىنان الۋ 揍地 ▲ 子棒老 اق سويىل 狠狠棒棍用 ▲ 打棒，击棒 سويىل سالۋ 子棒实硬充，劳效 سويىل سوعۋ 凶帮，手打 سويىل سوعىم جەر 方地的长子竿 ▲ 手打当 ▲ سويلعا جىعىلۋ 打毒遭，打挨。

سويىل- Ⅱ سوي- 的态动被的。

سويىلدا- 〈动〉击棒，打子棍用：كۇزەتشى بورميعا تۇسكەن وگىزدەردى سويىلداپ قۇنىپ شىقتى. 看米玉的牛用米玉守的跑来啃米玉的子走撵地赶带打连子棍。

سويىلداس- سويىلدا- 的态互交的。

سويىلدات- سويىلدا- 的态动使的。

سويىلداۋ سويىلدا- 的不定式。

سويىلدى 〈形〉的棒棍持手。

سويىم 〈名〉畜牲的杀宰合适。

سويىس Ⅰ 〈名〉：畜家用肉，畜牲的杀宰 سويىس سويۋ 宰杀牲畜 / سويىس مالى 畜肉。

سويىس- Ⅱ سوي- 的态互交的。

سويىسقانا 〈名〉场畜宰，场宰屠。

سويىستىق 〈形〉：的食肉，的杀宰备准 ① 杀宰备准 ② 畜牲的杀宰备准 سويىستىق مال 肉的杀宰天冬备准：قىسقى سويىستىق 畜肉的畜。

سوق Ⅰ：سوق ءجۇرىس（马着骑）行疾，驰疾。

سوق- Ⅱ 〈动〉①：打敲，敲，打：سويلمەن سوعۋ / بارابان سوعۋ 打子棍用 ② 鼓敲 冲，冲：تولقىن جاعانى سوعىپ تۇر. 击：岸着击冲浪。 ② 击树的坏劈电雷 اعاش سوققان 劈，中：جاي سوققان 制打，造打，造锻 ④ 刀马造打 قىلىش سوعۋ / تەمىر سوعۋ 造筑，筑建 ⑤ 铁打：ساراي سوعۋ（钟）⑥（墙筑）墙打 تام سوعۋ / 殿宫筑建六了打钟：ساعات التىنى سوقتى. 鸣，响，点打（到说）带附；（去）便顺 ⑦。点：جول-جونەكەي سوعا كەتۋ 触接，及涉 ⑧ 下一去路顺（到）：ول ماسەلەگە سوعا كورمە. 问个那及涉要不万千你。题 ⑨ 碰，撞：ول بىعىمەن سوعىپ كەتتى. 谷打，场打，粒脱 ⑩。下一了撞膀肩用他：قىرمان سوعۋ 场打 / بورميدى ماشينامەن سوعۋ（风）起，（风）刮 ⑪ 粒脱米玉行进器机用了刮风大：بوران ءۇش كۇن، ءۇش ءتۇن سوقتى. 猎狩，猎打 ⑫。夜三天三

捕获一只狐狸 ⑬ 狸狐只一获捕 ⑭ 西东的人别拿 الۋ سوعىپ سوعۇ,吃地口大口大 ⑭ 西东的人别拿 الۋ سوعىپ,吃地咽虎吞狼: 吃地咽虎吞狼 ول ەتتى باس الماي سوعىپ جاتىر. ▲ 肉着吃地咽虎吞狼抬不也头他 ▲ 劳疲得骑骑马 ات سوعۇ دىردای عىپ سوعۇ ▲ 活不死半得打,绽肉开皮得打 دۇرە سوعۇ ▲ 打拷,笞鞭向转头晕,懂懵 جای سوققانداي ▲ 壁碰 جار سوعۇ ▲ 诵背 جاتقا سوعۇ ▲ 空扑,当上骗受 جەر سوعۇ ▲ 魔中 جىن سوعۇ ▲ 疯发;邪 جۇرەك سوعۇ ▲ 动跳脏心 جۇرەك سوعۇ ▲ 儿艺玩好是不就小从 كەم سوققان سوققانداي ▲ 于压不,差不 …… ▲ كيەسى سوعۇ 比 …… 对,趣兴感 …… 心倾 …… ▲ ومىراۋ سوق 自 ▲ سانىن سوعۇ 的大尊自妄,的是为以 ▲ 悔后 ۇسوز سوعۇ ▲ 谈空,话废口满 تامىر سوعۇ ▲ 报电打 تەلەگرامما سوعۇ ▲ 动跳搏脉 تەلەفون سوعۇ 话电打 ▲ قيىنعا سوعۇ (遇)困 ▲ 办难,难 وتىرىك سوعۇ ▲ قارعىس سوعۇ 应报到得 ▲ 谎说,谎撒 اڭگىمە سوعۇ ▲ تەمىردى قىزۇنداى سوق. 【谚】铁打热趁。

سوقا Ⅰ 〈名〉木,犁土,犁: سوقا ۇتىسى 铧犁 ▲ ات سوقا جىعىلۇ 犁拉马 ▲ سوقا جىعىلۇ 完种耕,束结种耕,毕。

سوقا Ⅱ **: سوقا باس** 身单,的单孤,的身孤 汉身单,人一身独;的: سوقا باسىڭ قامىن ويلاۋ 失得的人个虑考 ▲ سوقا قارا باسى 只 一人。

سوقالا- 〈动〉①地耕,地犁: جەردى سوقالاپ بولعان سوڭ تىرمالاۋعا كىرىسەمىز. 之地完犁,说地泛泛〔转〕② 。地耙就着接(们我),后用地合合凑凑 他 ول ۇز ويىن حانزۇ تىلمەن سوقالاپ جەتكىزدى. 说地略粗,说地概大思意的己自了明说语汉。

سوقالان- سوقالا- 的 态动被。

سوقالاس- سوقالا- 的 态互交。

سوقالات- سوقالا- 的 态动使。

سوقالاۋ سوقالا- 的 式定不。

سوقالى 〈形〉的犁拉: سوقالى وگىز 的犁拉 牛公。

سوقا-سايمان 〈名〉犁木,农具。

سوقاشى 〈名〉犁扶,者犁扶 人的地犁,。

سوققى 〈名〉①打击;击打: جاۋعا اۇىر سوققى 冲(的体物) ② 击打的重沉人敌矛给 بەرۋ 击袭,击攻,击冲〔转〕③ 击撞,击碰,击欺,辱凌,磨折 ④ 人敌击袭面正从 جاۋدىڭ قارسى الدىنان سوققى بەرۋ 击反 / 击压,压 踹蹂: كونە قوعامدا بايدىڭ سوققىسىن كوپ كورگەن قارت 在旧 人老的压 ⑤ 打捶,打棒: جامان تەرى سوققىعا شىدامايدى. 不吃子皮的旧坏 ▲ 槌棒住 سوققى جەۋ 受 ▲ 辱凌被,仗败吃,击打 سوققىعا جىعىلۇ 倒打被,打挨,打半得死不活。

سوققىز- سوق- 的 态动使。

سوققىلا- 敲,打(地住不,地复反) ①〈动〉击冲,打锤,打: تەمىردى بالعامەن سوققىلادى (地住不,地频频) ② 铁打锤地频频子锤用 ۇيەلەگەن سيىر تۇرا الماي باسىن جەرگە سو قققىلاپ جاتىر. 打拍;撞碰,碰,撞起上地在倒 。地着撞头用地住不牛的来不 / بالىق قۇيرىعىن جەرگە سوققىلاپ جاتىر. 拍巴行用鱼 。地着打 ③〉攻,击打(地停不)〔转〕:击攻 جاۋدى تۇس-تۇستان سوققىلادى 打方八面四从 人敌击。

سوققىلان- سوققىلا- 的 态动被。

سوققىلاس- سوققىلا- 的 态互交。

سوققىلات- سوققىلا- 的 态动使。

سوققىلاۋ سوققىلا- 的 式定不。

سوقپا Ⅰ 〈名〉①山(的路去住挡中路山) ② 石礁,石岩的出凸,岩冲水受处曲弯流河 礁暗 تاستار سوقپا ▲ 方地的击。

سوقپا Ⅱ 〈名〉墙土,墙的垒打干: سوقپا ۇيى 子房的垒打干。

سوقپا Ⅲ 〈形〉的击冲,的动跳: سوقپا تامىر ② 浪岸击〔转〕① سوقپا تولقىن 脉动 ▲ سوقپا قوزدىرۋ 激击冲〔物〕波击冲〔物〕励。

سوقپا Ⅳ 〈名〉病犯,作发的病疾 ▲ سوقپا

。病的外意，病的作发然突 ەرت

سوقپاق 〈名〉道小肠羊，路狭，路小，径小 ▲ ٶومىر سوقپاعى 生路之活 ▲ اداسقاننىڭ الدى جون، ارتى سوقپاق.【谚】是面前想总者路迷大路小是面后路大。

سوقپاقتى 〈形〉的路狭，的路小，的径小。

سوقپالى 〈形〉打的击打：سوقپالى مۇزيكالار 打击乐器。

سوقتا 〈名〉凝，块血的固凝，肿脓(的子疖)物结：قان سوقتا 块血的固凝。

سوقتاداي 〈形〉梧魁，的伟魁，的大高(体身)的：سوقتاداي جىگىت 汉大形彪。

سوقتالا- 〈动〉实攥，实瓷弄；结凝：قان سوقتالاۋ 块成结凝血。

سوقتالان ① سوقتالا- 成凝，结凝 ② 态动被的。

سوقتالاۋ سوقتالا- 式定不的。

سوقتالداي 见 سوقتاداي.

سوقتالى 〈形〉梧魁；的大高，的大粗，的大的：قالامشا وسه كەلە سوقتالى ەمەن بولادى. 树橡的高又粗又棵一成长渐渐苗树 / سوقتالى ات 马的大高。

سوقتانداي 见 سوقتاداي.

سوقتى: ات سوقتى بولۇ ▲乏疲得骑马骑劳马鞍，累途路，累乏途路 جول سوقتى بولۇ 顿。

سوقتىعۇ سوقتىق- 式定不的。

سوقتىعىس Ⅰ 〈名〉逗挑；衅挑，犯触，惹。

سوقتىعىس- Ⅱ ① سوقتىق- 态互交的 ② 发生突冲：بۇل ارادا مۇددەلەرىمىز سوقتىعىسىپ قالدى. 突冲了生发益利的们我上点这在。

سوقتىق- 〈动〉① 上碰，碰，撞：كىشى بۇرىلعاندا ارىا اعاشقا سوقتىعىپ دارتەسى سىنىپ قالدى. 断木辕车，上树到碰弯转急个一车大了。/ ② 撞直冲横 سوقتىعىپ كيمەلەۋ，惹，衅挑，逗挑；涉干；犯侵，犯触：بىزگە بىرەۋ سوقتىقپاسا، ٶبىز دە وعان سوقتىقپايمىز. 人不犯我，我犯人。/ ونىڭ ىسىنە سوقتىقپا! 你不事的他预干别！

سوقتىقشى 〈形〉爱找碴儿的事闹衅寻，的

。的架打爱多，的争纷，的多纷纠

سوقتىقپالى 〈形〉① 的宁安得不，的乱纷；的事：سوقتىقپالى ورتادا جاسادى. 里境环的事多在活生 ② 的斗好，的闹取理无，的好：سوقتىقپالى جان 。人的斗

سوقتىقتىر- سوقتىق- 。态动使的

سوقتىر- سوق- Ⅰ 。态动使的

سوقىر 〈形〉① 的眼瞎，的瞎，的盲：سوقىر ات 马瞎盲，子瞎 ② 人盲：سوقىرلار قوعامى 人盲会协 / سوقىر بولۇ 无，的昧愚〔转〕③ 明失：ٶبىلىمسىز سوقىر 盲文的知无，的知盲文，的：▲ كور سوقىر ① 子瞎 ② 昧愚，知无 سوقىر جارماق 钱文一 ▲ سوقىر جارماقتا تاتىماۋ 值不钱一，值不文一 ▲ سوقىر كورگەنىنەن جازبايدى 套一老，变不成一 ▲ سوقىر سەنىم 迷 ▲ سوقىر تەكە 藏迷捉 ▲ سوقىر 性目盲；信 تيىن 一 ▲ 板铜个一，钱文一 سوقىر تىشقان 盲 ▲ سوقىر تۇمان 雾大，雾浓 ▲ سوقىر 鼠盼，鼠 تاۋەكەل 盲，险冒，干蛮 ▲ 动盲，险冒，干蛮 سوقىر شەك 明说（ايتۇ）说 ▲ 肠 سوقىرعا تاياق ۇستانقاندای 楚清讲，白 ▲ 楚清讲，白 كوڭىل سوقىردان كوزى سوقىر ارتىق.【谚】的明失目双如不还的知无昧愚。▲ سوقىردىڭ قولىنا تۇسپە، ساڭىراۋدىڭ استىنا تۇسپە.【谚】脚子聋到掉别，中手子瞎到落莫。下 ▲。▲ سوقىر كوزىنە سەنبەيدى، قولىمەن كورەدى.【谚】手信相只，眼信相不人盲。سوقىر تاۋىقتا ٶبارى ٶبيداي.【谚】啄为以鸡瞎到的。儿粒麦是都

سوقىراي- 〈动〉子瞎象；子瞎成变，明失：سوقىرايىپ قاراۋ 看地样瞎摸瞎。

سوقىرايت- سوقىراي- 。态动使的

سوقىراۋ سوقىراي- 。式定不的

سوقىراڭدا- 〈动〉撞直冲横，撞瞎：سوقىراڭداماي كوزىڭە قاراپ ٶجۇر. 看，撞瞎别走点着。

سوقىراڭداۋ سوقىراڭدا- 。式定不的

سوقىرلىق ① سوقىر 明失 ② 词名象抽的，知无目盲，昧愚，性目盲 ③ 目盲，瞎眼：ساياسي سوقىرلىق 性目盲的上治政。

سول I 〈代〉① 个那,那:سول ادام تانىس سەكىلدى 熟面象好人个那 / سول ۋاقىتتان بەرى 从来以时那 / العانى سول كىتاپ ەمەس 他是就,个那是就 ② 书本那是不的拿(他)就 سول، مەن ونى تانيمەن. (她)之,儿那从(سونان)سودان ▲。识认我,他是 سوندا ▲ 时那,儿那在 سونى ▲ 后以了完,后 سونىمەن ▲ 个那把 سونىڭ ▲ 是于,(个那)用 ارقاسىندا (ارقاسىمەن) ▲ 靠,于由……شوق قايدا بولسا جىلۋ سوندا. 暖取能才火有【谚】。

سول II 的侧左,的边左,的面左,左〈形〉:سول قول 手左 / سولعا بۇرىلۋ 转左向 / سول جاق جاعالا 岸左 / سول قانات 翼左 / سول قانات جازۋشىلار وداعى 盟联家作翼左。

سول- II 萎凋,谢枯,萎枯,蔫发〈动〉:گۇل سولىپ كەتتى. 了蔫花。② 了多得瘦消前以比颊两的 ونىڭ جاعى بۇرىنعىدان كوپ سولىپ كەتىپتى. 他 ەكى 瘁憔,瘦消:

سولاي 〈代〉① 边那;样那:سولاي بولسىن 就 样那是,样这是,是就 ② 吧样那 سولاي دە بولدى 样这是来原 ▲ قالاي بولسا سولاي 随 虎虎马马,便便随。

سولاقاي 〈名〉① 左〔转〕人的手左用,子撇左 سولاقاي ادام 的左过,的左极,的倾左 ② 左 سولاقاي اسىق 弯腿的侧左 ▲ 人的重严想思倾 سولاقاي تابىس 外,快外 ▲骨。财外,

سولاقايلان- 〈动〉① 手左用惯习:قولىڭمەن ۇستاي بەرمە، سولاقايلانىپ كەتەسىڭ. 别用老 过得变〔转〕② 。的子撇左成变会你,手左 سولاقايلانىپ بارادى 逐渐变得:左极得变,左极。

سولقايلانۋ سولاقايلان- 。式定不的

سولاقايلىق ① سولاقاي 的 ② 词名象抽的 极 想思倾左,左过,左。

سولبىر 〈形〉,的振不靡萎;的囊窝,的能无 سولبىر بەيشارا 的拉拖;的气生无 / 废囊窝 سولبىر سۇرەتىنە قارادى. 萎那他望了望 ونىڭ 片照的振不靡。

سولبىرا- 〈动〉① 宽得显,大肥得显(服衣)萎神精,采打精无得显〔转〕② 噜嘟里滴;肥气泄,沉消,靡:ونىڭ ايتقانىنا ەل رۇحتانعاندى قويمەپ، قايتا سولبىراپ قالدى. 人使,话的讲他 。了气泄而反,舞鼓到受有没但不们

سولبىراي- 见 سولبىرا-。

سولبىراس- سولبىرا- 。态互交的

سولبىرات- سولبىرا- 。态动使的

سولبىراۋ سولبىرا- 。式定不的

سولبىرلىق سولبىر 。词名象抽的

سولعۇرلىم 〈助〉:加越,加更 سولعۇرلىم جاقسى ناتيجەلەرگە قول جەتكىزۋ 成的好更得取 。绩

سولعىن 〈形〉① 的明鲜不,的淡暗,的色淡,的振不神精,的靡萎 ③ ,的糊模,的胧朦 ② 暖 ⑤ 的慢缓 ;的弱微 ,的沉低 ④ 的沉消 ▲ 的断果不 ,的决坚不 ,的朗明不 ,的昧朦得变,来起糊模,淡暗得变 سولعىن تارتۋ ① 来起慢缓,沉低变 ② 胧变,来起糊模,淡暗得变。

سولعىندا- 〈动〉① 弱微得变;胧朦得 سولعىنداپ ساۋلەسى اي 变,来起慢缓;沉低变 ② 。胧朦渐渐色月 بارادى. 慢减:جۇمىس قارقىنى سولعىنداپ قالدى. 工 。来下慢缓度速的作

سولعىندات- سولعىندا- 。态动使的

سولعىنداۋ I 糊模较比,的胧朦显略 ①〈形〉的慢缓较比,的弱微点有,的沉低较比 ② 的太不,的决坚太不,的朗明不,的昧暧较比 ③ 。的断果

سولعىنداۋ II 。式定不的 سولعىندا- 。词名象抽的 سولعىنىق

سولدات 。士战,兵士,士兵,兵〈名〉

سولدىر- سول- II 。态动使的

سوليار 。油拉索,油阳太〈名〉

سولياركا 。油拉索,油阳太〈名〉

سوليپسيزم 。义主我唯,论我唯〔哲〕〈名〉

سوليست 。者舞独,者唱独,者奏独〈名〉

سولق: سولق ەتۋ 猛),下一了动,下一了震(地 一了震地 :动跳(地 。下

سولق-سولق: سولق-سولق جىلاۋ 抽抽,噎抽 ▲ سولق-سولق ەتۋ 哭地搭搭,晃摇(地频频)

。动晃，动摇

سولقىلداڭ 〈动〉①动颤，晃摇，动晃，动震 ②来起动晃子房着接，下一了震地 有得显 ③痛着动跳 动跳：سولقىلداپ ئۆرۈڭ ئۈي ئۆستى. 性弹：سولقىلداعان قوڑىق ④杆马套的性弹有 性弹：سولقىلداماي ئەبەس يەكسىگە كەل. ⑤。意主拿快，了决不豫犹，摇动〔转〕 决不豫犹，摇动〔转〕：سىزدەن قايرات بولماسا، سولقىلدادى يەلىمىز. 没的您有没. 了住不撑支会就们我，励鼓

سولقىلداق 〈形〉①柔；的力弹有，的性弹有 〔转〕②枝树的软柔 的韧：سولقىلداق شىبىق توڭكەرىستىك قىيمىلدا سولقىلداق ادامدار كەزدەسىپ تۇرادى. 在 些一现出会中动运命革 的摇动 。们人的

سولقىلداقتاڭ 〈形〉①不力弹，的性弹点一有 些有，的定坚够不〔转〕②的韧柔较比；的大 。的摇动

سولقىلداقتىق ①سولقىلداق 弹② 词名象抽的 。为行的定坚不，性摇动 ③力弹，性

سولقىلداس- 。态互交的 سولقىلدا-

سولقىلدات- 。态动使的 سولقىلدا-

سولقىلداڭ 。式定不的 سولقىلدا-

سولما 〈名〉病虫焦：جىلقى سولماسى 马 虫焦 病 。

سولو 〈名〉①曲唱独，曲奏独 ②舞独，舞 。

سولپي- 见 سولپىرا-.

سولپيت- 。态动使的 سولپي-

سولپيڭ 。式定不的 سولپي-

سولپى 〈名〉①层；份部的齐不差参（物衣） 。外之足不，点缺，病毛〔转〕②方地的齐不次

سولتاق 〈形〉的腿瘸，的瘸，的跛：سولتاق ايا子瘸；腿跛 。

سولتاقتا- 〈动〉行 跛，瘸，跛（走 行）：سولتاقتاپ باسۇ 走地跛一颠一 。

سولتاقتات- 。态动使的 سولتاقتا-

سولتاقتاڭ 。式定不的 سولتاقتا-

سولتاقتىق ①سولتاق 瘸，疫跛 ②词名象抽的 。

سولتان 〈名〉者治统，主君，旦苏［阿］。

سولتۇستىك 〈名〉①部北，方北，北 ②行旅去方北到 北 سولتۇستىككە ساياحاتتاڭ：的方北，方 سولتۇستىك جەل 风北 ▲ سولتۇستىك اق گۈل ئشوبى 草咙喉〔植〕 ▲ سولتۇستىك بۇعىسى 鹿方北，鹿驯〔动〕 ▲ سولتۇستىك مۇزدى مۇحيت 洋冰北 سولتۇستىك ۇيەك 极 。

سولۇ سول- Ⅱ 。式定不的

سولشىل 〈名〉①子分倾左，子分派左，派左 ②左倾的：سولشىل يدەيا 想思倾左 / سولشىل ورايشىلدىق 义主会机倾左 。

سولشىلدان- 〈动〉。派左为成，倾左得变

سولشىلدانۇ سولشىلدان- 。式定不的

سولشىلدىق سولشىل 思倾左②词名象抽的 سولشىلدىقتا قارسى تۇرۇ 对反：为行倾左，想 。倾左

سولىق 〈名〉①咽哽 ②气喘的促急（畜牲） ▲ 泣啜，儿会一歇，气喘喘 سولىعىن باسۇ：泣啜 ①，咽哽再不，泣啜再不 ②下一息休

سولىقتا- 〈动〉呼地促急，喘急（畜牲指）①。 قانتتى جۇرگەندىكتەن وگىزدەر سولىقتاپ تۇر. 吸：，咽哽，泣啜 ②。喘直得累牛耕快太得走因 。泣啜 سولىقتاپ جىلاۇ：噎抽

سولىقتاۇ سولىقتا- 。式定不的

سوم Ⅰ 〈名〉苏五 سوم بەس：木苏（值币） 。木

سوم Ⅱ 〈名〉疽痈，痈 。

سوم Ⅲ 〈形〉结而大粗，的壮粗，的圆又粗又 سوم دەنەلى 虎 / 腰熊背：的壮健；的实 سوم تەمىر / 棒铁 / سوم بىلەك 脯胳的壮粗 / سوم التىن 条金 / سوم نايزا 矛的长又粗又 。

سومما 〈名〉值价；额金，钱金，钱：قانشا سوماسى بار ەكەن؟ 他有多少钱？

سوماداي 〈形〉的大高，的大长：سوماداي بولىپ كىتابىڭدى جوعالتىپ الما. 大长经已你 。了丢弄书把别，了

سومالا- 〈动〉价划，价给，价定：قانشا اقشا

شىعادى سومالاپ كورشى. 个定你请,钱少多值 价。

سومالاس- سومالا- 的互态。

سومالات- سومالا- 的使动态。

سومالاۋ سومالا- 的式定不。

سومالى 〈形〉的钱有,的多钱,的钱趁。

سومدا- 〈动〉砸,炼锤,打锤: قۇرىشتان سومداپ سۇارعان قىلىش 锤打成的钢刀〔转〕② 炼锻,实结使,回牢使: بەيبىتشىلىككتىڭ قورعانىن سومداپ سوقتى 堡平和的摧可不成筑。

سومدال- سومدا- 的被动态。

سومدان- سومدا- 的使动态。

سومداندىر- سومدان- 的使动态。

سومداۋ سومدا- 的式定不。

سومدىق 〈形〉元的,……元的钱: بەس سومدىق اقشا 五元钱。

سومكا 〈名〉书包,包提,包书: سومكا اسۋ 背书包。

سومكالا- 〈动〉装里包提往,装包书用: سومكالاپ العانىڭ نە؟ 么什是的装里包书?

سومكالاس- سومكالا- 的互态。

سومكالات- سومكالا- 的使动态。

سومكالاۋ سومكالا- 的式定不。

سومكالى 〈形〉的包书背,的包书带。

سومپا 〈名〉立站直垂的拐羊。

سومسا 见 سامسا.

سومسىن- 〈动〉自,实结为以自,壮健为以自气力有为以。

سومسىنۋ سومسىن- 的式定不。

سونا 〈名〉〔动〕蝇苍头铁。蜂牛,虻牛。

سوناعۇرلىم 〈副〉要还……比,加更。

سونادا 〈副〉先原,先早,前以。

سوناداي 见 سونادايدان.

سونادايدان 〈副〉处远从,远老: سونادايدان تانىدى 了来出认就远老。

سونادان 见 سونادايدان.

سونان سول I 式形格从的 ▲ سونان بىلاي بەرى 后以那从,来以时那从 ▲ سونان كەيىن 后,后以,后以那从 ▲ سونان سوڭ 后以那从来。

سوناڭت 〈名〉〔语〕音声响,音响。

سونار 〈名〉气天后雪的朗晴 ▲ كەلتە سونار 明迹足物猎 ▲ قان سونار 糊模迹足物猎薄雪 ▲ 话空的牍累篇长 سوز قۇر سونار 显牍累篇长,的间时长 ① (ۇزاق) ۇزىن سونار 显明迹足物猎后雪 ② 的找寻,踪追,踪跟(时雪下刚)。

سونارلا- 〈动〉猎打踪跟(物猎): سونارلاپ الڭ اۋلاۋ 式定不的。

سونارلاۋ سونارلا- 的。

سونارلى 〈形〉的厚雪初,的大雪初。

سونارشى 〈名〉人的猎出(后雪初)。

سوناتا 〈名〉大拿朔,曲鸣奏。

سوناۋ 〈代〉时那,个那: سوناۋ جىلدارعا 当年,那在 / سوناۋ تاۋدىڭ ارى جاعى 里代年些那在面背的山座。

سوندا ①سول I 的时,当,时那 ② 式形格位的: سوندا ول نە دەدى؟ 了么什说他时当? ▲ سوندا دا بىز وعان بار دەپ نەشە رەت ايتامىز، ول سوندا دا بارماي قويدى. 底到,是还,竟毕,是但,而然: 去不是还他,去他让次几过说们我。

سوندا عى 〈形〉①那在,的方地个那,的里那 时那 ② 民人的方地个那在的儿: سوندا عى ءل 的时当,的(他)时当: سوندا عى ايتقان سوزى 的话的说所。

سوندا ي 〈代〉①的种那,的样那: سوندا ي ادامنىڭ بىزگە كەرەگى جوق. 不们我人的样那 ② 的似相……和,的似类……与。要是也他: ول دا سوندا ي وڭباعان جان. ……的样一样那(气语强加示表) ③ 人的道地不种那: سوندا ي كوركىتى 么那,的 / سوندا ي ءسۇلۋ 丽美样那 قىزىق اڭگىمە 事故的趣有么那 ④ 样这是,样那是(气语): سوندا ي، ەندى وعان نە امال بار؟ 子法么什有又那,样这是?

سوندا ي-اق 〈连〉有还,是也,时同: سوندا ي-اق بۇل كىتاپتى ول دا ۇقسىدى. 他,有还书本这了读也。

سوندا يلىق 〈副〉地般那,地样那: سوندا يلىق جەڭ كورىنىشتى ادام 人的厌讨人令样那。

سوندىق 〈形〉的般那,的样那 与,的 …… 等相: سوندىق تيىن-تەبەنى جوق پا ……的得值,的。

ەكەن؟ 没 吗钱的多么那有 ？

سوندىقتان 〈连〉因此,而因,以所,此：以 ول قازىر قاتتى اسسەس، سوندىقتان سەنىكىنە بارا المايدى. 去里那你到能不以所,忙常非在现他 。

سونشا 〈副〉①么那,样那(气语强加示表)：么那,样那 بۇل تاماق سونشا ەدامدى بولىپتى. 这得做饭顿这 / 畜牲的多么那 سونشا كوپ مال 口可甜香么那 。 / 这到迟么怎你 سونشا كەشىككەنىك نە؟ 示表,配搭词一 قانشا 和常 ②？间时的长么：越……越,愈……愈；……多 ……少 ……多：少多给少多拿 بەرەدى 少多 。 قانشا تەز بولسا سونشا جاقسى 越快越 好 / قانشا السا سونشا

سونشالىق 见 سونشا.

سونشالقتى 〈形〉①的种那,的样那：的相等得值,的……的：سونشالقتى اقشاڭ 与 ②？吗快样那是 ەكەن؟ سونشالقتى تەز به جوق پا؟ 钱的多么那有没你 ？

سونشاما 见 سونشا.

سونى 〈形〉,的新,的用动未,的过及触有没的鲜新：草的过吃示畜牲 / سونى ەشوپ 话鲜新 / سونى ەسوز 题问新 ماسەلە 地草鲜)方地的踏践有没还畜牲 / سونى جەر 过放有没 / سونى قار 场头 (雪的下刚)雪 جايلاۋ 场牧夏的畜牲 。

سونىلا- 〈动〉方地换畜牲,吃草鲜新找畜牲：草鲜新吃 。

سونىلات- سونىلا- 的态动使 。

سونىلاۋ سونىلا- 的式定不 。

سونىمەن 〈助〉是于,样这就：سونىمەن نە بستەمەكشى بولىپ جۇرسىڭدەر؟ 备准们你样这 ？么什做 ▲ 〈他〉和 ①سونىمەن بىرگە 随,(他)：他同,(他 سونىمەن بىرگە بار. 他和你 块一 سونىمەن ②去儿：时同此与,且并,时同 بىرگە ايتا كەتەتىن ەندىگى ەبىر ماسەلە 同时间 需还 سونىمەن 此与 قاتار 题问个一另的明说要 ▲ 且而,且并,时同,时同 。

سونىرقا- 〈动〉(畜牲),草鲜新吃想(畜牲)：吃草鲜新找寻 。

سونىرقان- سونىرقا- 的态身反 。

سونىرقات- سونىرقا- 的态动使 。

سونىرقاۋ سونىرقا- 的式定不 。

سوڭ 〈名〉①：底；点终；面后,尾结,尾末 年 جىلسوڭى سوڭى جيىننىڭ 末的议会 / 末的议会 سوڭى 果后 ②底：局结,果结,果后 بولار نە سوڭى ىستىڭ ەبۇ 作用) 〈③？何如道知不局结的情事 ەكەن؟ 下 سوڭ ەتۇستەن 然,后以(格从求要词置后：后 / 儿会一过 سوڭ ازدان / 午 ەبىر ساعاتتان سوڭ 随尾,踪跟 ①سوڭىنا ەتۇسۋ ▲ 后以时小个一 ②：跟踪 ③害暗,算暗 ……▲ سوڭ قالۋ 迟 到 ；落,后落,伍 ▲ قىر سوڭىنان قالماۋ 离不影形；踪跟 。

سوڭىرا- 〈副〉之头钟把个 ，后之子阵一过 سوڭىرا كەلەرسىڭ 吧来后之头钟把个你 ：后。 سوڭىرا كەلە 的后最,的儿子末,的尾末 ①〈形〉；的后最,的儿子末,的尾末 سوڭعى 子位的尾末 ورىن / سوڭعى 时) ②语束结 سوڭعى ەسوز / 站点终 سوڭعى بەكەت 来后,的晚较,的后靠(间：的 سوڭعى كەزدە تۇلعان وقيعا 来后 / 儿事的生发 ەومىرىنىڭ سوڭعى كەزى 年晚 ▲ سوڭعى كوكتامىر 静终 ▲ سوڭعى ورام 〔物〕次 圈线级 ▲ سوڭعى تولعاق 晚霜 ▲ سوڭعى قىراۋ 痛阵的后最 ▲ سوڭعى الدىڭعى ارىا قالاي جۇرسە سوڭعى ارىا سولاي جۇرەدى. (效下行上) 辙有后,车有前【谚】。 سوڭعى تۇيەنىڭ جۇگى اۋىر. 【谚】一后最 。重最担负驼骆个

سوپ 〈叹〉,驾,儿得声牛赶的时活干牛犍用 سوپ قامشى 鞭皮柄长 ▲ 啾儿得 。

سوپاي- 〈动〉①成,形圆长成变,形长成变：长瘦为成,瘦消；形圆椭为 ەكسى بەتسى سوپايىپ، كوز جانارى سونە باستاپتى. 瘦消他 ②孤得变 。彩光了去失眼两 ,长细颊面得 سونىمەن 独孤得变,单：ول سوپايىپ جالعىز ەوزى وتىر. 。里那在坐地单单孤孤他

سوپايت- سوپاي- 的态动使 。

سوپايۋ سوپاي- 的式定不 。

سوپاق 〈形〉：的形卵,的圆椭,的形圆长：的 سوپاق تاباق 芦胡 سوپاق باس ▲ 子盘的形圆椭 سوپاق بەت ▲ 脸马,脸方长 ▲ 头 وتىرسىڭ وپاق، تۇرسىڭ سوپاق. 不也右,是不也左【谚】。 是 。

سوپاقتا- 〈动〉形卵成弄，圆椭成弄。
سوپاقتاۋ Ⅰ 〈形〉的形卵显略，的圆椭微稍。
سوپاقتاۋ Ⅱ سوپاقتا-的不定式。
سوپاقشا ▲ 〈形〉的形卵显略，的圆椭微稍 سوپاقشا مي 脑丘。
سوپاك: سوپاك ەتۋ 闪现，出闪然突，露然突 ول سۋدان سوپاك ەتىپ شىعا كەلدى دە كورىنبەي كەتتى. 出去下沉又面水出露然突他了。
سوپاڭدا- 〈动〉现闪，一闪一闪：ونداق باسى تەرەزەدەن انداسىندا سوپاڭداپ كورىنەدى. 他的头在时有一晃上户窗璃玻。
سوپاڭداس- 态互交的 سوپاڭدا-。
سوپاڭدات- 态动使的 سوپاڭدا-。
سوپاڭداۋ 式定不的 سوپاڭدا-。
سوپاك-سوپاك: 见 سوپاك-سوپاك ەتۋ。
سوپي- 见 سوپاي-。
سوپيت- 态动使的 سوپي-。
سوپيۋ 式定不的 سوپي-。
سوپي 〈名〉①者欲禁倡提，人派菲苏〔宗〕（规教守恪，欲禁倡提，派流个一的教兰斯伊）守恪；者道修，僧行苦，人的尘红染不〔转〕②者律戒。
سوپىلىق 〈名〉派正，正公；义主欲禁。
سوپىرانو 〈名〉音童；音高女。
سور Ⅰ 〈名〉①碱盐，碱：سور باتپاق 碱盐泥/ سور جەر 地碱盐 ②地碱盐：سورعا شىقپايتىن وسىمدىكتەر 的地碱盐在长宜适不物植 ▲ سور توپىراق 土渍盐性碱 ▲ سور توز 大的盐碱地。▲ سور وسىمدىكتەر 物植地碱盐。
سور Ⅱ 〈名〉不幸，苦痛，苦难，难灾，难祸，霉倒：ماڭدايىنان ارىلماعان سور 的脱摆法无 ▲ سور بەيباق 人的霉倒，人的幸不 ▲ سورىنا قاراي 幸不苦受 ▲ سورى قاينايۋ 霉倒，幸不 ▲ سورلىق قۇرعىر ①磨折尽受，累受，的幸不 ▲ سورلىك تۇلكىنىك قىزىلدىعى وزىنە سور. ②的霉倒，的怜可美狸狐【谚】。灾难的它是毛皮的丽。
سور- Ⅲ 〈动〉①吸，吃：بالا شەشەسىنىڭ ەمشەگىن سورىپ وتىر. 婴儿吮②奶的亲母吃儿；含吮，嘬：بارماعڭدى سورما! / 头指手嘬！别你含里嘴在放 اۋىزعا سالىپ سوراتىن ءدارى 抽③片药的 جەر استىنداعى سۋلاردى سورىپ شىعارۋ 抽出水下地把 ارالار گۇل شىرىنىن سورىپ جيناپ ءجۇر. 集采，采④来采在正蜂蜜。
سورا Ⅰ 〈名〉①涕鼻，涕鼻清；泪眼：كوزىنەن سوراسى اعۋ 流眼泪/ مۇرنىڭنىڭ سوراسىن ءسۇرت 涕鼻擦擦。
سورا Ⅱ 〈名〉▲属麻大〔植〕سورا جوكە 大科麻。
سوراعىت- 〈动〉干变渐渐，干地徐徐：جەر سوراعىتىپ قالدى. 了干快地了。
سوراعىتۋ 式定不的 سوراعىت-。
سوراي- 〈动〉显，长细得显；起竖，立耸，立直：سورايعان مورجا 高得简烟的耸/ كىم ەكەنىن تانىمايمىن سورايعان بىرەۋ. 我不认识人的高又细又得长个是，谁是他。
سورايت- 态动使的 سوراي-。
سورايۋ 式定不的 سوراي-。
سوراقى 〈形〉①理道有没，的唐荒，的谬荒 ②论怪谈奇：سوراقى اۋەندەر 的怪奇；的野粗：سوراقى ءسوز 的撞莽，的鲁粗，的话的野粗/ سوراقى جان 汉莽，分十，常非，分过③ سوراقى وزىن بويلى 的高别特子个。
سوراقىلان- 〈动〉近不，野粗得变，鲁粗得变。头过，轨越（为行，论言），唐荒，理情。
سوراقىلاندىر- 态动使的 سوراقىلان-。
سوراقىلانۋ 式定不的 سوراقىلان-。
سوراقىلىق 词名象抽的 سوراقى。
سورالك 〈名〉▲属菜毛猪〔植〕سۇرالك قاراما-تاۋ 蓬沙刺。
سۇرانداي- 〈动〉高细得显，高得显（子个），高细得显，高得显（子个）：众殊（子个）سۇرانداعان وزىن بويلى 大高个子。

سوراڅداس- سوراڅدا- 态互交的。

سوراڅدات- سوراڅدا- 态动使的。

سوراڅداۋ سوراڅدا- 式定不的。

سوراك-سوراك: سوراك-سوراك ەتۋ (指个子)高低,去晃来晃(人的高矮)动走,去晃来晃: سوراك-سوراك ەتىپ بۇل ارادا نەعىپ ءجۇرسىڭ? 你在这里来来晃晃干什么?

سوراڅشا 〔植〕〈名〉蓬毛叉。

سوراڅشوپ 〔植〕〈名〉(属)子蓬海(的)。

سوراپ Ⅰ 〈名〉印路,路的见可约隐的路,几印路,路的迹痕: جولدىڭ سوراپىمەن ءجۇرۋ 按照印路走。

سوراپ Ⅱ ①〈拟〉让骆驼喝水的呼叫,声叫的水喝驼骆发时料饮和食饮的稀喝 ②音声的水饮驼骆的出声嘟咕(的)。

سوراپ-سوراپ 〈拟〉嘟咕嘟咕: ولار شايدى سوراپ-سوراپ تارتىپ جاتىر. 他们在嘟咕嘟咕地喝茶。

سوراپتا- 〈动〉喝地嘟咕嘟咕,地忙不慌不已茶: شايدى سوراپتاعالى نەشە ساعات بولدى 喝了头钟个几了喝经。

سوراپتاس- سوراپتا- 的态互交。

سوراپتاۋ سوراپتا- 式定不的。

سورعالا- 〈动〉①漏滴,漏;流淌,流: ماڭدايدان تەر سورعالاۋ / 下流门脑从汗下 جاس سورعالاۋ 簌簌泪落 ②下冲,冲府: ايروپلان جەرگە قاراي سورعالاپ كەلەدى. 飞机朝着地面俯冲来。

سورعالات- سورعالا- 的态动使的。

سورعالاۋ سورعال- 的式定不的。

سورعۋ سورىق-(سورعى-)的式定不的。

سورعى- 〈动〉干始开,干变渐渐: جاڭبىر باسىلىسىمەن جەر سورعىپ قۇرعاي باستادى. 雨渐渐地下,地面开始干了。/ سورعىعان ەت 半湿半干的肉。

سورعىز- ①سور- Ⅲ 的态动使的 ②吸灌: سيا سورعىزۋ 吸墨水。

سورعىت- سورعى- 的态动使的。

سورعىش 〈名〉吸墨纸 ▲ سورعىش قۇرتتار 虫浆吸。

سوردىر- سور- Ⅲ 的态动使的。

سورلا- Ⅰ 〈动〉遭,霉倒;日子苦过难受苦受: سورلاپ وتكەن ءومىر كەلمەس- 返复不去过活生难苦些那的去过了。

سورلا- Ⅱ 〈动〉干晾盐加(上子皮的下剥刚)。

سورلان- Ⅰ 化渍盐,盐返。

سورلان- سورلا- Ⅱ、Ⅰ 的态动被的。

سورلاس- سورلا- Ⅱ、Ⅰ 的态互交的。

سورلات- سورلا- Ⅱ、Ⅰ 的态动使的。

سورلاۋ سورلا- Ⅱ、Ⅰ 的式定不的。

سورلى Ⅰ 〈形〉的大性碱盐,的碱盐。

سورلى Ⅱ 苦;的霉倒,的幸不,的怜可: سورلى قىز الپىستاعى شالعا توقال بولدى. 的命苦的婆老小作头老的岁60给嫁娘姑的幸不总人的幸不【谚】▲ سورلى سويىلعا جىعىلادى. 子棍挨是不。

سورلىلىق سورلى 词名象抽的。

سورماقتا 〈名〉驼炎消,毛驼的泡浸水盐用。毛驼炎消敷: سورماقتا تارتۋ 毛。

سورماڭداي 〈形〉的命苦,的霉倒,的幸不。

سورپا 〈名〉汤,汤肉,汤喝: سورپا ءىشۋ ▲ 汤喝 اق سورپا 汤肉(奶酸)奶掺 ▲ ارزانىنداي سورپاسى 汤肉鲜新便宜货好没 ▲ جاس سورپا 汤肉 ▲ قان سورپاسىن شعارۋ (قان سورپاعا ءتۇسىرۋ)使(人)勇猛,使(人)精神,使(人)的好最 ▲ سورپا بەتىنە شعارى 华精 ▲ قان سورپاعا ءتۇسۋ (قان سورپا بولۋ) ①使劲,使力,使(马、牛、骆驼)疲劳,使(马、牛、骆驼)劳累,使(马、牛、骆驼)疲惫 ▲ ءۇش قاينىاسا سورپاسى قوسىلمايدى 三相不牛马风,葫芦瓜无毫发。 ②汗大身满(驼)

سورپالا- 〈动〉补,养营强加,喝汤肉给(后病)。

سورپالان- سورپالا- 的态身反的。补滋,养

سورپالاۋ سورپالا- 式定不的。

سورپا-سۋ 〈名〉饭剩;水水汤汤,汤残。

سورپىلدات- 〈动〉咕嘟咕,(喝)地噜咕噜咕,(饮)地嘟咕: بۇزاۋ سورپىلداتىپ ءىمىپ جاتىر. 牛奶吸地嘟咕嘟咕犊。

سورپىلداتۋ سورپىلدات- 的式定不。

سورت 〈名〉等,等级;〔农〕(的物植)种品:
ئبىرىنشى سورت ماقتا 一等花棉 / ئبيدايدىك
جاقسى سورتى 小麦的优良品种 / سورتقا ايىرۇ
分等级。
سورتاك 〈形〉①的大性碱,的碱含:سورتاك
جەر 盐碱地 ②地碱盐,地沼盐,土盐:
سورتاڭعا شىعاتىن وسىمدىكتەر 盐土植物。
سورتاڭدان- 〈动〉化碱盐地,地碱盐成变。
سورتاڭداندىر- سورتاڭدان- 的使动态。
سورتاڭدانۇ سورتاڭدان- 的不定式。
سورتاڭداۋ 〈形〉有含盐,碱盐些大太不性碱盐,的:سورتاڭداۋ جەر 盐土的大太不性碱盐。
سورتاڭدى 〈形〉的:含有盐碱,性碱的:سورتاڭدى جەر 碱地。
سورتاڭدىلىق 〈名〉碱盐,性碱程度。
سورتاڭىراق 见 سورتاڭداۋ.
سورتتا- 〈动〉分类(级等按)(种品按)区:تۇقىم سورتتاۋ 选种 / سورتتاۋ
بۇيىمداردى 把货物按等级分类。
سورتتال- سورتتا- 的被动态。
سورتتاس- سورتتا- 的互动态。
سورتتات- سورتتا- 的使动态。
سورتتاۋ سورتتا- 的不定式。
سورتتاۋشى 〈名〉选挑者,类分级等者。
سورتتى 〈形〉①的:种品;的级等:ەكىنشى
سورتتى 第二等的 / جاقسى سورتتى 良种的 ②
高级的,的等上,的优良品种的:سورتتى بۇيىم-
دار 上等货物。
سورتتىلىق 〈名〉级品,级等,等级:
تۇقىمنىڭ سورتتىلىعىن جوعارلاتۇ 提高种子的
品级等。
سورىعۋ سورىق- 的不定式。
سورىق- 见 سورعى-.
سورىقتىر- سورىق- 的使动态。
سوستي- 〈动〉①看地奇惊,望地讶惊:قالا
ادامدارى قىردان كەلگەندەرگە سوستيا قاراپ تۇر.
人下乡着望地讶惊人里城,视怒,眼瞪 ②。
无你相目怒视:بەتالدى نەمەنەگە سوستياسىڭ؟
眼么什瞪故无缘?
سوستيۋ سوستي- 的不定式。

سوسىن 见 سونان.
سوت 〈名〉①法,院法:庭法,院:حالىق سوتى 民法庭 / جوعارعى سوت 最高院法 / اسكەرى سوت 军事法庭 / سوت تەرگەۋى 庭法 / سوت ۇكىمى 判决院法 ②传讯法 / سوتقا شاقىرۋ 传讯,审判(庭开)(判审庭):اشىق سوت 公审(判) / سوتقا تاپسىرۋ 交付审判庭法 / سوتقا تارتىلۋ 受审庭法 ▲ سوت جوق ەدى سوتقا كەتۋ 无法无天;责指法无被判决。
سوتا 〈名〉棍。
سوتاناق 〈形〉的:好皮调,的气淘。
سوتقار 〈形〉①的:好事惑,的:好皮调,的气淘,的:好架打爱;的:好斗,的:好事惹,的:好皮调,的气淘 ②子孩的气淘:سوتقار بالا 好斗的人,好事惹的人,好皮调的子孩。
سوتقارلان- 〈动〉厌要,皮顽,气淘得变:闹胡,سوتقارلانعان بالانى مۇعالىم جەك كورەدى. 老师厌子孩的气淘。
سوتقارلانۋ سوتقارلان- 的不定式。
سوتقارلىق ①:سوتقار 的抽象名词 ②皮顽,气淘,为妄作胡,架打好。
سوتسيال ①社会主义的和社会社会的:سوتسيال-دەموكرات 〈名〉社会民主党人:سوتسيال-دەموكراتتار پارتياسى 社会民主党。
سوتسيال-دەموكراتيا 〈名〉社会民主主义。
سوتسيال-دەموكراتيالىق 〈形〉社会民主主义的:سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا 社会民主党。
سوتسيال-دەموكراتيزم 〈名〉社会主义。
سوتسيالدى 〈形〉社会的,的会社,的会社上。
سوتسيالدىق 〈形〉社会的,的性质的:سوتسيالدىق تەڭسىزدىك 社会不平等。
سوتسياليزم 〈名〉社会主义,义主会社,义主制度:عىلمي سوتسياليزم 义主会社学科 / سوتسياليزم قۇرۋ 义主会社建设。
سوتسيال-يمپەرياليزم 〈名〉义主国帝会社。
سوتسيال-يمپەرياليست 〈名〉义主国帝会社者。
سوتسيال-يمپەرياليستىك 〈形〉义主国帝会社的。

。动晃，动摇

سولقىلداڭ 〈动〉①动颤，晃摇，动晃，动震 ②来起动晃子房着接，下一了震地 有得显 ③痛着动跳 动跳：سولقىلداپ ئۆرۈڭ ئۈي ئۆستى. 性弹：سولقىلداعان قوڑىق ④杆马套的性弹有 性弹：سولقىلداماي ئەبەس يەكسىگە كەل. ⑤。意主拿快，了决不豫犹，摇动〔转〕 决不豫犹，摇动〔转〕：سىزدەن قايرات بولماسا، سولقىلدادى يەلىمىز. 没的您有没. 了住不撑支会就们我，励鼓

سولقىلداق 〈形〉①柔；的力弹有，的性弹有 〔转〕②枝树的软柔 的韧：سولقىلداق شىبىق توڭكەرىستىك قىيمىلدا سولقىلداق ادامدار كەزدەسىپ تۇرادى. 在 些一现出会中动运命革 的摇动 。们人的

سولقىلداقتاڭ 〈形〉①不力弹，的性弹点一有 些有，的定坚够不〔转〕②的韧柔较比；的大 。的摇动

سولقىلداقتىق ①سولقىلداق 弹② 词名象抽的 。为行的定坚不，性摇动 ③力弹，性

سولقىلداس- 。态互交的 سولقىلدا-

سولقىلدات- 。态动使的 سولقىلدا-

سولقىلداڭ 。式定不的 سولقىلدا-

سولما 〈名〉病虫焦：جىلقى سولماسى 马 虫焦 病 。

سولو 〈名〉①曲唱独，曲奏独 ②舞独，舞 。

سولپي- 见 سولپىرا-.

سولپيت- 。态动使的 سولپي-

سولپيڭ 。式定不的 سولپي-

سولپى 〈名〉①层；份部的齐不差参（物衣） 。外之足不，点缺，病毛〔转〕②方地的齐不次

سولتاق 〈形〉的腿瘸，的瘸，的跛：سولتاق ايا子瘸；腿跛 。

سولتاقتا- 〈动〉行 跛，瘸，跛（走 行）：سولتاقتاپ باسۇ 走地跛一颠一 。

سولتاقتات- 。态动使的 سولتاقتا-

سولتاقتاڭ 。式定不的 سولتاقتا-

سولتاقتىق ①سولتاق 瘸，疫跛 ②词名象抽的 。

سولتان 〈名〉者治统，主君，旦苏［阿］。

سولتۇستىك 〈名〉①部北，方北，北 ②行旅去方北到 北 سولتۇستىككە ساياحاتتاڭ：的方北，方 سولتۇستىك جەل 风北 ▲ سولتۇستىك اق گۈل ئشوبى 草咙喉〔植〕 ▲ سولتۇستىك بۇعىسى 鹿方北，鹿驯〔动〕 ▲ سولتۇستىك مۇزدى مۇحيت 洋冰北 سولتۇستىك ۇيەك 极 。

سولۇ سول- Ⅱ 。式定不的

سولشىل 〈名〉①子分倾左，子分派左，派左 ②左倾的：سولشىل يدەيا 想思倾左 / سولشىل ورايشىلدىق 义主会机倾左 。

سولشىلدان- 〈动〉。派左为成，倾左得变

سولشىلدانۇ سولشىلدان- 。式定不的

سولشىلدىق سولشىل 思倾左②词名象抽的 سولشىلدىقتا قارسى تۇرۇ 对反：为行倾左，想 。倾左

سولىق 〈名〉①咽哽 ②气喘的促急（畜牲） ▲ 泣啜，儿会一歇，气喘喘 سولىعىن باسۇ：泣啜 ①，咽哽再不，泣啜再不 ②下一息休

سولىقتا- 〈动〉呼地促急，喘急（畜牲指）①。 قانتتى جۇرگەندىكتەن وگىزدەر سولىقتاپ تۇر. 吸：，咽哽，泣啜 ②。喘直得累牛耕快太得走因 。泣啜 سولىقتاپ جىلاۇ：噎抽

سولىقتاۇ سولىقتا- 。式定不的

سوم Ⅰ 〈名〉苏五 سوم بەس：木苏（值币） 。木

سوم Ⅱ 〈名〉疽痈，痈 。

سوم Ⅲ 〈形〉结而大粗，的壮粗，的圆又粗又 سوم دەنەلى 虎 / 腰熊背：的壮健；的实 سوم تەمىر / 棒铁 / سوم بىلەك 脯胳的壮粗 / سوم التىن 条金 / سوم نايزا 矛的长又粗又 。

سومما 〈名〉值价；额金，钱金，钱：قانشا سوماسى بار ەكەن؟ 他有多少钱？

سوماداي 〈形〉的大高，的大长：سوماداي بولىپ كىتابىڭدى جوعالتىپ الما. 大长经已你 。了丢弄书把别，了

سومالا- 〈动〉价划，价给，价定：قانشا اقشا

شىعادى سومالاپ كورشى. 个定你请,钱少多值 价。

سومالاس- سومالا- 的互态。

سومالات- سومالا- 的使动态。

سومالاۋ سومالا- 的式定不。

سومالى 〈形〉的钱有,的多钱,的钱趁。

سومدا- 〈动〉砸,炼锤,打锤: قۇرىشتان سومداپ سۇارعان قىلىش 锤打成的钢刀〔转〕② 炼锻,实结使,回牢使: بەيبىتشىلىككتىڭ قورعانىن سومداپ سوقتى 堡平和的摧可不成筑。

سومدال- سومدا- 的被动态。

سومدان- سومدا- 的使动态。

سومداندىر- سومدان- 的使动态。

سومداۋ سومدا- 的式定不。

سومدىق 〈形〉元的,……元的钱: بەس سومدىق اقشا 五元钱。

سومكا 〈名〉书包,包提,包书: سومكا اسۋ 背书包。

سومكالا- 〈动〉装里包提往,装包书用: سومكالاپ العانىڭ نە؟ 么什是的装里包书?

سومكالاس- سومكالا- 的互态。

سومكالات- سومكالا- 的使动态。

سومكالاۋ سومكالا- 的式定不。

سومكالى 〈形〉的包书背,的包书带。

سومپا 〈名〉立站直垂的拐羊。

سومسا 见 سامسا.

سومسىن- 〈动〉自,实结为以自,壮健为以自气力有为以。

سومسىنۋ سومسىن- 的式定不。

سونا 〈名〉〔动〕蝇苍头铁。蜂牛,虻牛。

سوناعۇرلىم 〈副〉要还……比,加更。

سونادا 〈副〉先原,先早,前以。

سوناداي 见 سونادايدان.

سونادايدان 〈副〉处远从,远老: سونادايدان تانىدى 了来出认就远老。

سونادان 见 سونادايدان.

سونان سول I 式形格从的 ▲ سونان بىلاي بەرى 后以那从,来以时那从 ▲ سونان كەيىن 后,后以,后以那从 ▲ سونان سوڭ 后以那从来。

سوناڭت 〈名〉〔语〕音声响,音响。

سونار 〈名〉气天后雪的朗晴 ▲ كەلتە سونار 明迹足物猎 ▲ قان سونار 糊模迹足物猎薄雪 ▲ 话空的牍累篇长 سوز قۇر سونار 显牍累篇长,的间时长 ① (ۇزاق) ۇزىن سونار 显明迹足物猎后雪 ② 的找寻,踪追,踪跟(时雪下刚)。

سونارلا- 〈动〉猎打踪跟(物猎): سونارلاپ الڭ اۋلاۋ 式定不的。

سونارلاۋ سونارلا- 的。

سونارلى 〈形〉的厚雪初,的大雪初。

سونارشى 〈名〉人的猎出(后雪初)。

سوناتا 〈名〉大拿朔,曲鸣奏。

سوناۋ 〈代〉时那,个那: سوناۋ جىلدارعا 当年,那在 / سوناۋ تاۋدىڭ ارى جاعى 里代年些那在面背的山座。

سوندا ①سول I 的时,当,时那 ② 式形格位的: سوندا ول نە دەدى؟ 了么什说他时当? ▲ سوندا دا بىز وعان بار دەپ نەشە رەت ايتامىز، ول سوندا دا بارماي قويدى. 底到,是还,竟毕,是但,而然: 去不是还他,去他让次几过说们我。

سوندا عى 〈形〉①那在,的方地个那,的里那 时那 ② 民人的方地个那在的儿: سوندا عى ءل 的时当,的(他)时当: سوندا عى ايتقان سوزى 的话的说所。

سوندا ي 〈代〉①的种那,的样那: سوندا ي ادامنىڭ بىزگە كەرەگى جوق. 不们我人的样那 ② 的似相……和,的似类……与。要是也他: ول دا سوندا ي وڭباعان جان. ……的样一样那(气语强加示表) ③ 人的道地不种那: سوندا ي كوركىتى 么那,的 / سوندا ي ءسۇلۋ 丽美样那 قىزىق اڭگىمە 事故的趣有么那 ④ 样这是,样那是(气语): سوندا ي، ەندى وعان نە امال بار؟ 子法么什有又那,样这是?

سوندا ي-اق 〈连〉有还,是也,时同: سوندا ي-اق بۇل كىتاپتى ول دا ۇقسىدى. 他,有还书本这了读也。

سوندا يلىق 〈副〉地般那,地样那: سوندا يلىق جەڭ كورىنىشتى ادام 人的厌讨人令样那。

سوندىق 〈形〉的般那,的样那 与,的 …… 等相: سوندىق تيىن-تەبەنى جوق پا ……的得值,的。

ەكەن؟ 没 吗钱的多么那有 ？

سوندىقتان 〈连〉因此,而因,以所,此：以 ول قازىر قاتتى اسسەس، سوندىقتان سەنىكىنە بارا المايدى. 去里那你到能不以所,忙常非在现他 。

سونشا 〈副〉①么那,样那(气语强加示表)：么那,样那 بۇل تاماق سونشا ەدامدى بولىپتى. 这得做饭顿这 / 畜牲的多么那 سونشا كوپ مال 口可甜香么那 。 / 这到迟么怎你 سونشا كەشىككەنىك نە؟ 示表,配搭词一 قانشا 和常 ②？间时的长么：越……越,愈……愈；……多 ……少 ……多：少多给少多拿 بەرەدى 少多 。 قانشا تەز بولسا سونشا جاقسى 越快越 好 / قانشا السا سونشا

سونشالىق 见 سونشا.

سونشالقتى 〈形〉①的种那,的样那：的相等得值,的……的：سونشالقتى اقشاڭ 与 ②？吗快样那是 ەكەن؟ سونشالقتى تەز به جوق پا؟ 钱的多么那有没你 ？

سونشاما 见 سونشا.

سونى 〈形〉,的新,的用动未,的过及触有没的鲜新：草的过吃示畜牲 / سونى ەشوپ 话鲜新 / سونى ەسوز 题问新 ماسەلە 地草鲜)方地的踏践有没还畜牲 / سونى جەر 过放有没 / سونى قار 场头 (雪的下刚)雪 جايلاۋ 场牧夏的畜牲 。

سونىلا- 〈动〉方地换畜牲,吃草鲜新找畜牲：草鲜新吃 。

سونىلات- سونىلا- 的态动使 。

سونىلاۋ سونىلا- 的式定不 。

سونىمەن 〈助〉是于,样这就：سونىمەن نە بستەمەكشى بولىپ جۇرسىڭدەر؟ 备准们你样这 ？么什做 ▲ 〈他〉和 ①سونىمەن بىرگە 随,(他)：他同,(他 سونىمەن بىرگە بار. 他和你 块一 سونىمەن ②去儿：时同此与,且并,时同 بىرگە ايتا كەتەتىن ەندىگى ەبىر ماسەلە 同时间 需还 سونىمەن 此与 قاتار 题问个一另的明说要 ▲ 且而,且并,时同,时同 。

سونىرقا- 〈动〉(畜牲),草鲜新吃想(畜牲)：吃草鲜新找寻 。

سونىرقان- سونىرقا- 的态身反 。

سونىرقات- سونىرقا- 的态动使 。

سونىرقاۋ سونىرقا- 的式定不 。

سوڭ 〈名〉①：底；点终；面后,尾结,尾末 年 جىلسوڭى سوڭى جيىننىڭ 末的议会 / 末的议会 سوڭى 果后 ②底：局结,果结,果后 بولار نە سوڭى ىستىڭ ەبۇ 作用) 〈③？何如道知不局结的情事 ەكەن؟ 下 سوڭ ەتۇستەن 然,后以(格从求要词置后：后 / 儿会一过 سوڭ ازدان / 午 ەبىر ساعاتتان سوڭ 随尾,踪跟 ①سوڭىنا ەتۇسۋ ▲ 后以时小个一 ②：跟踪 ③害暗,算暗 ……▲ سوڭ قالۋ 迟 到 ；落,后落,伍 ▲ قىر سوڭىنان قالماۋ 离不影形；踪跟 。

سوڭىرا- 〈副〉之头钟把个 ，后之子阵一过 سوڭىرا كەلەرسىڭ 吧来后之头钟把个你 ：后。 سوڭىرا كەلە 的后最,的儿子末,的尾末 ①〈形〉；的后最,的儿子末,的尾末 سوڭعى 子位的尾末 ورىن / سوڭعى 时) ②语束结 سوڭعى ەسوز / 站点终 سوڭعى بەكەت 来后,的晚较,的后靠(间：的 سوڭعى كەزدە تۇلعان وقيعا 来后 / 儿事的生发 ەومىرىنىڭ سوڭعى كەزى 年晚 ▲ سوڭعى كوكتامىر 静终 ▲ سوڭعى ورام 〔物〕次 圈线级 ▲ سوڭعى تولعاق 晚霜 ▲ سوڭعى قىراۋ 痛阵的后最 ▲ سوڭعى الدىڭعى ارىا قالاي جۇرسە سوڭعى ارىا سولاي جۇرەدى. (效下行上) 辙有后,车有前【谚】。 سوڭعى تۇيەنىڭ جۇگى اۋىر. 【谚】一后最 。重最担负驼骆个

سوپ 〈叹〉,驾,儿得声牛赶的时活干牛犍用 سوپ قامشى 鞭皮柄长 ▲ 啾儿得 。

سوپاي- 〈动〉①成,形圆长成变,形长成变：长瘦为成,瘦消；形圆椭为 ەكسى بەتسى سوپايىپ، كوز جانارى سونە باستاپتى. 瘦消他 ②孤得变 。彩光了去失眼两 ,长细颊面得 سونىمەن 独孤得变,单：ول سوپايىپ جالعىز ەوزى وتىر. 。里那在坐地单单孤孤他

سوپايت- سوپاي- 的态动使 。

سوپايۋ سوپاي- 的式定不 。

سوپاق 〈形〉：的形卵,的圆椭,的形圆长：的 سوپاق تاباق 芦胡 سوپاق باس ▲ 子盘的形圆椭 سوپاق بەت ▲ 脸马,脸方长 ▲ 头 وتىرسىڭ وپاق، تۇرسىڭ سوپاق. 不也右,是不也左【谚】。 是 。

سوپاقتا- 〈动〉形卵成弄，圆椭成弄。
سوپاقتاۋ Ⅰ 〈形〉的形卵显略，的圆椭微稍。
سوپاقتاۋ Ⅱ سوپاقتا-的不定式。
سوپاقشا ▲ 〈形〉的形卵显略，的圆椭微稍 سوپاقشا مي 脑丘。
سوپاك: سوپاك ەتۋ 闪现，出闪然突，露然突 ول سۋدان سوپاك ەتىپ شىعا كەلدى دە كورىنبەي كەتتى. 出去下沉又面水出露然突他了。
سوپاڭدا- 〈动〉现闪，一闪一闪：ونداق باسى تەرەزەدەن انداسىندا سوپاڭداپ كورىنەدى. 他的头在时有一晃上户窗璃玻。
سوپاڭداس- 态互交的 سوپاڭدا-。
سوپاڭدات- 态动使的 سوپاڭدا-。
سوپاڭداۋ 式定不的 سوپاڭدا-。
سوپاك-سوپاك: 见 سوپاك-سوپاك ەتۋ。
سوپي- 见 سوپاي-。
سوپيت- 态动使的 سوپي-。
سوپيۋ 式定不的 سوپي-。
سوپي 〈名〉①者欲禁倡提，人派菲苏〔宗〕（规教守恪，欲禁倡提，派流个一的教兰斯伊）守恪；者道修，僧行苦，人的尘红染不〔转〕②者律戒。
سوپىلىق 〈名〉派正，正公；义主欲禁。
سوپىرانو 〈名〉音童；音高女。
سور Ⅰ 〈名〉①碱盐，碱：سور باتپاق 碱盐泥/ سور جەر 地碱盐 ②地碱盐：سورعا شىقپايتىن وسىمدىكتەر 的地碱盐在长宜适不物植 ▲ سور توپىراق 土渍盐性碱 ▲ سور توز 大的盐碱地。▲ سور وسىمدىكتەر 物植地碱盐。
سور Ⅱ 〈名〉不幸，苦痛，苦难，难灾，难祸，霉倒：ماڭدايىنان ارىلماعان سور 的脱摆法无 ▲ سور بەيباق 人的霉倒，人的幸不 ▲ سورىنا قاراي 幸不苦受 ▲ سورى قاينايۋ 霉倒，幸不 ▲ سورلىق قۇرعىر ①磨折尽受，累受，的幸不 ▲ سورلىك تۇلكىنىك قىزىلدىعى وزىنە سور. ②的霉倒，的怜可美狸狐【谚】。灾难的它是毛皮的丽。
سور- Ⅲ 〈动〉①吸，吃：بالا شەشەسىنىڭ ەمشەگىن سورىپ وتىر. 婴儿吮②奶的亲母吃儿；含吮，嘬：بارماعڭدى سورما! / 头指手嘬！别你含里嘴在放 اۋىزعا سالىپ سوراتىن ءدارى 抽③片药的 جەر استىنداعى سۋلاردى سورىپ شىعارۋ 抽出水下地把 ارالار گۇل شىرىنىن سورىپ جيناپ ءجۇر. 集采，采④来采在正蜂蜜。
سورا Ⅰ 〈名〉①涕鼻，涕鼻清；泪眼：كوزىنەن سوراسى اعۋ 流眼泪/ مۇرنىڭنىڭ سوراسىن ءسۇرت 涕鼻擦擦。
سورا Ⅱ 〈名〉▲属麻大〔植〕سورا جوكە 大科麻。
سوراعىت- 〈动〉干变渐渐，干地徐徐：جەر سوراعىتىپ قالدى. 了干快地了。
سوراعىتۋ 式定不的 سوراعىت-。
سوراي- 〈动〉显，长细得显；起竖，立耸，立直：سورايعان مورجا 高得简烟的耸/ كىم ەكەنىن تانىمايمىن سورايعان بىرەۋ. 我不认识人的高又细又得长个是，谁是他。
سورايت- 态动使的 سوراي-。
سورايۋ 式定不的 سوراي-。
سوراقى 〈形〉①理道有没，的唐荒，的谬荒 ②论怪谈奇：سوراقى اۋەندەر 的怪奇；的野粗：سوراقى ءسوز 的撞莽，的鲁粗，的话的野粗/ سوراقى جان 汉莽，分十，常非，分过③ سوراقى وزىن بويلى 的高别特子个。
سوراقىلان- 〈动〉近不，野粗得变，鲁粗得变。头过，轨越（为行，论言），唐荒，理情。
سوراقىلاندىر- 态动使的 سوراقىلان-。
سوراقىلانۋ 式定不的 سوراقىلان-。
سوراقىلىق 词名象抽的 سوراقى。
سورالك 〈名〉▲属菜毛猪〔植〕سۇرالك قاراما-تاۋ 蓬沙刺。
سۇرانداي- 〈动〉高细得显，高得显（子个），高细得显，高得显（子个）：众殊（子个）سۇرانداعان وزىن بويلى 大高个子。

سوراڅداس- سوراڅدا- 态互交的。

سوراڅدات- سوراڅدا- 态动使的。

سوراڅداۋ سوراڅدا- 式定不的。

سوراك-سوراك: سوراك-سوراك ەتۋ (指个子)高低,去晃来晃(人的高矮)动走,去晃来晃: سوراك-سوراك ەتىپ بۇل ارادا نەعىپ ءجۇرسىڭ? 你在这里来来晃晃干什么?

سوراڅشا 〔植〕〈名〉蓬毛叉。

سوراڅشوپ 〔植〕〈名〉(属)子蓬海(的)。

سوراپ Ⅰ 〈名〉印路,路的见可约隐的路,几印路,路的迹痕: جولدىڭ سوراپىمەن ءجۇرۋ 按照印路走。

سوراپ Ⅱ ①〈拟〉让骆驼喝水的呼叫,声叫的水喝驼骆发时料饮和食饮的稀喝 ②音声的水饮驼骆的出声嘟咕(的)。

سوراپ-سوراپ 〈拟〉嘟咕嘟咕: ولار شايدى سوراپ-سوراپ تارتىپ جاتىر. 他们在嘟咕嘟咕地喝茶。

سوراپتا- 〈动〉喝地嘟咕嘟咕,地忙不慌不已茶: شايدى سوراپتاعالى نەشە ساعات بولدى 喝了头钟个几了喝经。

سوراپتاس- سوراپتا- 的态互交。

سوراپتاۋ سوراپتا- 式定不的。

سورعالا- 〈动〉①漏滴,漏;流淌,流: ماڭدايدان تەر سورعالاۋ / 下流门脑从汗下 جاس سورعالاۋ 簌簌泪落 ②下冲,冲府: ايروپلان جەرگە قاراي سورعالاپ كەلەدى. 飞机朝着地面俯冲来。

سورعالات- سورعالا- 的态动使的。

سورعالاۋ سورعال- 的式定不的。

سورعۋ سورىق-(سورعى-)的式定不的。

سورعى- 〈动〉干始开,干变渐渐: جاڭبىر باسىلىسىمەن جەر سورعىپ قۇرعاي باستادى. 雨渐渐地下,地面开始干了。/ سورعىعان ەت 半湿半干的肉。

سورعىز- ①سور- Ⅲ 的态动使的 ②吸灌: سيا سورعىزۋ 吸墨水。

سورعىت- سورعى- 的态动使的。

سورعىش 〈名〉吸墨纸 ▲ سورعىش قۇرتتار 虫浆吸。

سوردىر- سور- Ⅲ 的态动使的。

سورلا- Ⅰ 〈动〉遭,霉倒;日子苦过难受苦受: سورلاپ وتكەن ءومىر كەلمەس- 返复不去过活生难苦些那的去过了。

سورلا- Ⅱ 〈动〉干晾盐加(上子皮的下剥刚)。

سورلان- Ⅰ 化渍盐,盐返。

سورلان- سورلا- Ⅱ、Ⅰ 的态动被的。

سورلاس- سورلا- Ⅱ、Ⅰ 的态互交的。

سورلات- سورلا- Ⅱ、Ⅰ 的态动使的。

سورلاۋ سورلا- Ⅱ、Ⅰ 的式定不的。

سورلى Ⅰ 〈形〉的大性碱盐,的碱盐。

سورلى Ⅱ 苦;的霉倒,的幸不,的怜可: سورلى قىز الپىستاعى شالعا توقال بولدى. 的命苦的婆老小作头老的岁60给嫁娘姑的幸不总人的幸不【谚】▲ سورلى سويىلعا جىعىلادى. 子棍挨是不。

سورلىلىق سورلى 词名象抽的。

سورماقتا 〈名〉驼炎消,毛驼的泡浸水盐用。毛驼炎消敷: سورماقتا تارتۋ 毛。

سورماڭداي 〈形〉的命苦,的霉倒,的幸不。

سورپا 〈名〉汤,汤肉,汤喝: سورپا ءىشۋ ▲ 汤喝 اق سورپا 汤肉(奶酸)奶掺 ▲ ارزانىنداي سورپاسى 汤肉鲜新便宜货好没 ▲ جاس سورپا 汤肉 ▲ قان سورپاسىن شعارۋ (قان سورپاعا ءتۇسىرۋ)使(人)勇猛,使(人)精神,使(人)的好最 ▲ سورپا بەتىنە شعارى 华精 ▲ قان سورپاعا ءتۇسۋ (قان سورپا بولۋ) ①使劲,使力,使(马、牛、骆驼)疲劳,使(马、牛、骆驼)劳累 ▲ ءۇش قاينىاسا سورپاسى قوسىلمايدى 三个和尚没水喝,和尚多了不念经 ②汗大身满(驼马牛相不)。

سورپالا- 〈动〉补,养营强加,喝汤肉给(后病)。

سورپالان- سورپالا- 的态身反的。

سورپالاۋ سورپالا- 式定不的。

سورپا-سۋ 〈名〉饭剩;水水汤汤,汤残。

سورپىلدات- 〈动〉咕嘟咕,(喝)地噜咕噜咕(饮):(喝)地嘟咕嘟咕狼 بۇزاۋ سورپىلداتىپ ءىمىپ جاتىر. 奶吸地嘟咕嘟咕。

سورپىلداتۋ سورپىلدات- 的式定不。

سورت 〈名〉等,级;〔农〕(的物植)种品:
ئىبرىنشى سورت ماقتا — 等一棉花 / ئىيدايدىكى
جاقسى سورتى 小麦的优良品种 / سورتقا ايىرۇ
分等级。
سورتاق 〈形〉①的大性碱,的碱含:سورتاق
جەر 盐碱地 ②地碱盐,地沼盐,土盐:
سورتاقجا شىعاتىن وسىمدىكتەر 盐土植物。
سورتاقدان- 〈动〉化碱盐地,碱盐成变。
سورتاقداندىر- سورتاقدان- 的使动态。
سورتاقدانۇ سورتاقدان- 的不定式。
سورتاقداۋ 〈形〉大太不性碱盐,的碱盐些有:
سورتاقداۋ جەر 大太不性碱盐地土的。
سورتاقدى 〈形〉含碱盐,的性碱盐有:
سورتاقدى جەر 碱盐地。
سورتاقدىلىق 〈名〉碱盐,性碱盐程度。
سورتاقسىراق 见 سورتاقداۋ.
سورتتا- 〈动〉分类(级等按)区(种品按):
تۇقىم سورتتاۋ 选种 / 等分,级分,分
بۇيىمداردى سورتتاۋ 把货物按物品分类分级等。
سورتتال- سورتتا- 的被动态。
سورتتاس- سورتتا- 的互交态。
سورتتات- سورتتا- 的使动态。
سورتتاۋ سورتتا- 的不定式。
سورتتاۋشى 〈名〉选挑,类分级等者。
سورتتى 〈形〉①的种品;的级等:
ەكىنشى سورتتى 第二等的 / جاقسى سورتتى 良种的
②高级的,的等上,的优良品种:سورتتى بۇيىم-
دار 上等货物。
سورتتىلىق 〈名〉级等种品,级等,级品:
تۇقىمنىڭ سورتتىلىعىن جوعارلاتۇ 提高种子的
品级等。
سورىعۇ سورىق- 的不定式。
سورىق- 见 سورعى-.
سورىقتىر- سورىق- 的使动态。
سوستي- 〈动〉①看地奇惊,望地讶惊:قالا
ادامدارى قىردان كەلگەندەرگە سوستيا قاراپ تۇر.
人下乡着望地讶惊人里城,视怒,眼瞪 ②。
无你?眼么什瞪故相目怒视:بەتالدى نەمەنەگە سوستياسىڭ
سوستيۇ سوستي- 的不定式。

سوسىن 见 سونان.
سوت 〈名〉①法,院法:حالىق سوتى 民法庭,
院 / جوعارعى سوت 最高院法 / اسكەري سوت
军事法庭 / سوت تەرگەۋى 审讯院法 / سوت
ۇكىمى 判决院法 ②传讯法 / سوتقا شاقىرۋ
(庭开)审公(审判庭)审讯,判:اشىق سوت
/ سوتقا تاپسىرۋ 交付审判庭法 / سوتقا تارتىلۋ
受审庭法 / سوتقا كەتۋ 被判决 ▲ سوت جوق
无法无天;责指法无。
سوتا 〈名〉棍短。
سوتاناق 〈形〉的调皮,的气淘。
سوتقار 〈形〉①的事惑好,的调皮,的气淘,
②子孩的气淘;的斗好:سوتقار بالا 的架打爱
好斗的人,人的事惹好,子孩的事闹好。
سوتقارلان- 〈动〉气淘得变,皮顽耍,胡闹:
سوتقارلانعان بالانى مۇعالىم جەك كورەدى. 老师
讨厌气淘的子孩。
سوتقارلانۇ سوتقارلان- 的不定式。
سوتقارلىق ①词名象抽的سوتقار ②淘气,皮顽。
为妄作胡,架打好,气
سوتسيال ①意之义主会社和会社示表 ②社
会的。
سوتسيال-دەموكرات 〈名〉人党主民会社:
سوتسيال-دەموكراتتار پارتياسى 党主民会社。
سوتسيال-دەموكراتيا 〈名〉义主主民会社。
سوتسيال-دەموكراتيالىق 〈形〉主主民会社
义的:سوتسيال-دەموكراتيالىق پارتيا 主民会社党。
سوتسيال-دەموكراتيزم 〈名〉义主主民会社。
سوتسيالدى 〈形〉上会社,的性会社,的会社
的。
سوتسيالدىق 〈形〉的性会社,的会社:
سوتسيالدىق تەڭسىزدىك 等平不的会社。
سوتسياليزم 〈名〉义主会社,义主会社度制:
عىلمي سوتسياليزم 义主会社学科 / سوتسياليزم
قۇرۇ 义主会社设建。
سوتسيال-يمپەريالىزم 〈名〉义主国帝会社。
سوتسيال-يمپەريالىست 〈名〉义主国帝会社
者。
سوتسيال-يمپەريالىستىك 〈形〉主国帝会社

。的者义主国旁会社，的义
سوتسياليست 〈名〉① 党会社 ② 者义主会社
。人
سوتسياليستك 〈形〉：的义主会社
سوتسياليستك مەملەكەت / ：家国义主会社
سوتسياليستك مەنشك / ：制有所义主会社
سوتسياليستك وزگەرىس ：造改义主会社。
سوتسيال-رەفورميزم 〈名〉义主食改会社。
سوتسيال-شوۋينيزم 〈名〉义主文沙会社。
سوتسيولوگيا 〈名〉学会社。
سوتسيولوگيزم 〈名〉(度态)点观学会社。
سوتسز 〈形〉①：的院法有没，的庭法无
سوتسز شەشىلمەيدى 消②决解法无院法经不
ول سوتسز：的束约律法受不，的外法遥
كەتكەن ادام. 人的束约律法受不个是他。
سوتتا- 〈动〉：决判，办法；讯审，判审 ئوت
جىلعا سوتتاۋ 年四刑判。
سوتتال- سوتتا- 的态动被。
سوتتاس- ①سوتتا- 的态互交 ②与……官打
：讼诉，司 ونىمەن سوتتاسقالى كوپ جىل بولدى.
了年几有已司官打他和。
سوتتاستىر- سوتتاس- 的态动使。
سوتتاسۋ سوتتاس- 的式定不。
سوتتات- سوتتا- 的态动使。
سوتتاۋ سوتتا- 的式定不。
سوتتى 〈形〉过判被；的科前有，的司官过吃
：的刑 سوتتى بولماعان 前无)的刑过判被有没
(的科)。
سوتتىلىق 〈名〉讼诉，司官。
سوتىق 〈名〉一米平百。
سوگەرلىك 〈形〉 I 论头评得值，的评批得值
。的足
سوگەرلىك Ⅱ 〈名〉处接连的椎腰和骨肋。
سوگەت 〈名〉树柳〔植〕。
سوگۋ سوك- Ⅱ 、Ⅲ 的不定式。
سوگىل- سوك- Ⅱ ①(等服衣) ②态动被的
：开绽，绽开，线开 ول سوگىلگەن شاپانداردىڭ
تىگىستەرىن قايتا تىگىپ قويدى. 他了开把
的线了开绽。 / 了好缝新重服衣
شاقايمىنىڭ جۇلىعى سوگىلىپ كەتتى. 我了绽开底鞋的，
，开脱 ③

تالۋ ▲ 开离分肉肌和甲指：离分 كوبە سوگىلۋ
سوگىلۋ 。晓破，天亮
سوگىلگىش 〈形〉绽易，的绽开易，的线开易
。的实结不；的开
سوگىن- سوك- Ⅲ 。态身反的
سوگىس Ⅰ 〈名〉①，骂责，备责；戒训，斥训
：难责 ورىنسىز سوگىس بەرۋگە بولمايدى 不随能
评批到受الۋ 告警，评批：سوگىس ②备责便。
سوگىس- Ⅱ ①سوك- 、Ⅱ ②态互交的
：拆助协，拆助帮 كىيمدى سوگىسىپ جىبەر.
。服衣下一拆助帮你
سوگىستىر- سوگىس- Ⅱ 。态动使的
سوگىت- 见 سوك- Ⅱ.
سودەگەي 〈形〉①；的眼顺不，的观雅不
：的野粗，的貌礼不；的 سودەگەي كيىم 装奇
ءجۇرىس-تۇرىس سودەگەي ادام 疑可为行 / 服异
：的主无，的识认不，的来外，的来跑 ②人的
سودەگەي مال 畜牲的来跑。
سودەگەيلىك سودەگەي 。词名象抽的
سودىگەر 〈名〉地翻秋，耕秋。
ءسوز 〈名〉①：言语，言，语，话 سىزگە ءبىر
。话句说您对我. / ءسوزىم بار
ءسوزىڭىزدىڭ جانى بار. / 。理有话的您
قايىرۋ 话回 / اۋزىنا ءسوز تۇسپەۋ 无对答言
ءسوزى نقشامدى 炼精言语 / سوزىنده تۇراق جوق
/ 理有之言 ءسوزىنىڭ قيسىنى بار 信无而言
سوزگە سارالۋ 言寡 / سوزگە كودەك ②笨嘴
词〔语〕：جەكە ءسوز 词单 / ءسوز ماعناسى 词
：词(致)，见意，言发，论议，论言 ③义 ءسوز
بوستاندىعى 言自论由 / قۇتتىقتاۋ ءسوزى 祝词 /
ازا ءبىلدىرۋ ءسوزى 词悼 ④：约誓，约，言诺
(的曲歌)⑤约失，言诺行履不تۇرماۋ سوزىندە
：词 ءسوزىن جازۋ ▲ 词作论，论辩
▲ 息消路马，言流 ءسوز الىپ قاشىپا ▲ 战العى
ءسوز ▲ 论绪，言导，言序，言前 اتالى ءسوز 有
▲ 语壮言豪；言名理至，言之理 باياۋلى ءسوز
▲ 言之婉委，言婉 باسىنان ءسوز اسىرماۋ 强
▲词属从 باعىنىڭكى ءسوز ▲ 见意得不听，辩
بەينەلى ءسوز 稽无 ▲ 词喻借 بەيىمل ءسوز
▲ 词成合 ءسوز بىرىككەن ▲ 说胡，谈之

ەلىكتەۋش ئسوز ▲ جارىس ئسوز 词仿摹〔语〕 ▲ جەل ئسوز 话空，话大 ▲ ئسوز ايتتىرۋ 言发态表要；权言发取争 ▲ ئسوز الۋ 情说人托 ▲ ئسوز اشۋ 话说，口开 ▲ ئسوز اقپاۋ 言发求 ▲ ئسوز بايلاۋ 回驳被；赢不说，通不说，定说 ▲ ئسوز باستاۋ 始开；言开，口开 ▲ ئسوز بايلاۋ 结勾；定约 ▲ ئسوز باتۋ 处痛到说，人伤言语 ▲ ئسوز باعۋ 讲演 ▲ ئسوز بەكىتۋ 话闲说，定商，说 ▲ ئسوز بەرۋ 苦挖，刺讽 ▲ سوزبەن ساباۋ 妥谈，定 ▲ سوزبەن سويۋ 苦挖，刺讽 ▲ سوزبەن شەنەۋ 苦挖 ▲ ئسوز بولۋ 提 ▲ ئسوز بەرۋ 话讲许准；应答 ▲ 看看，听一听 ▲ سوزگە باعۋ 论谈，论议，到 ▲ سوزگە ەرۋ 流逐波随，合符，信轻 ▲ سوزگە كىلىگۋ 话插，嘴插 ▲ سوزگە ئىلىنۋ (话)断打；话插，嘴插 ▲ سوزگە قوناق بەرمەۋ 摘指被，论议被，嘴插 ▲ سوزگە ۇيۋ 话的人别断打是老，嘴抢 ▲ سوزدەن بۇتاق شعارۋ 枝生外节，迷入得听 ▲ ئسوز ەمەس 起不了么什有没，题问成不 ▲ ئسوز ەستۋ 是不说人被，训挨，骂挨 ▲ ەتۋ 词构〔语〕 ▲ ئسوز جاساۋ 论谈，论议 ▲ ئسوز جوق 守义，定必，定一 ▲ ئسوز جۇتپاۋ 疑无，定必，定一 ▲ ئسوز ماعىناسى 言食不，用信语，义词〔语〕 ▲ ئسوز سالۋ 呼招打入托，气通 ▲ ئسوز سوگىس 守义 ▲ ئسوز سويلەۋ 尾词 ▲ ئسوز تالاستىرۋ 吵争；辩争，论争 ▲ ئسوز تاپتارى 拨挑，话闲传 ▲ ئسوز تاسۋ 类词〔语〕 ▲ ئسوز تىركەسى 词〔语〕 ▲ ئسوز تىركەسى 事生谣造，间离 ▲ ئسوز ئتۇبىرى 组 ▲ ئسوز ئتۇبىرى 根词〔语〕 ▲ ئسوز تۇركىنى 源词 ▲ ئسوز تۇركىنى 断论，论结 ▲ ئسوز تۇركىنى عىلىمى 学源词〔语〕 ▲ ئسوز ئتارتىبى 神有，的验应话说 ▲ ئسوزى دۇالى 序语，序词 ▲ ئسوزى مايدا 的甜嘴，的文斯话说 ▲ ئسوزى ئمىردىك وعنداي 的通 ▲ ئسوزىن ئمىردىك وعنداي 枪舌剑唇 ▲ ئسوزىن سويلەۋ 帮腔，去下说着接 ▲ ئسوزىن قالت ەتكىزبەۋ 办照，话说人别替 ▲ ئسوزىن قايتارۋ 吭，腔答 ▲ ئسوز قاتۋ 撞顶，嘴顶 ▲ ئسوز قىلۋ 言发；论议 ▲ ئسوز قۇمار 答回，声 ▲ ئسوز ۇستار 嘴多，舌饶，人的话说爱 ▲ تۇبىندى 人言发席首，人调定(的方双论争)的俗通，话俗 ▲ قارا ئسوز 词生派〔语〕 ▲ ئسوز قوس ئسوز 话粗，语话 ▲ التىن ئتىستى قىستىرما ئسوز 语入插〔语〕 ▲ جانىنان بەزگەن اۋزدان اسا جامان ئسوز شعار، 嘴满【谚】 جاۋزدان جازىعى جوق كوز شعار. 干会徒之性人失丧，语秽言恶出冒会口牙金 ▲ اۋزىنان ئسوزى، قويىنىنان ئبوزى ئتۇسۋ 事之心掏眼挖出。 ▲ اۋزىندا ئسوزى تۇرماستىك ئبىر جەردە ئوزى تۇرماس. 舌笨嘴笨〔俗〕 ▲ اقىلدىعا ئسوزدىك 说【谚】 ▲ 。牢不事办，儿准没话 باسىن ايتساڭ، ايامن ئ وزى بىلەر. 明聪【谚】 ▲ اڭداماي سويلەگەن اۋرماي ولەدى. 二其知一其听人 ▲ 。命非于死，言失句一【谚】 بىرەۋدىك ئسوزى ادەمى، بىرەۋدىك كوزى ادەمى. 长睛眼的人个一，听动得说话的人个一【谚】 ▲ جالقاۋدىك سوزىنە باقپا، بىسىنە باق. ▲ 。人迷得 ▲ 。事的干汉懒看要，话的说汉懒听莫【谚】 جاقسى ئسوز-جارىم بىرىس. 语词的好美【谚】 ▲ ينە كوزىنەن سىنادى، شەشەن سوزىنەن سىنادى. 富财的半一于等。 ▲ 眼针于断针，【谚】 。词言于败家辩雄

ئسوز-اتاۋ 。语术〈名〉

سوزبە-ئسوز ئسوزبە-ئسوز 的面字〈形〉：اۋدارۋ 译翻面字(译硬)。

سوزدىك I ：书辞，典词，典字〈名〉 تۇسىندىرمە سوزدىك اقتارۋ / 典词解详 سوزدىك عىلىمى / 学典词 سوزدىك قۇراستىرۋ / 典词查 。典词纂编

سوزدىك II ：的汇词，的词〈形〉 ▲ 汇词〔语〕 قاسيەت سوزدىك قور / 性词 سودىك قۇرام 。汇语，汇词〔语〕

ئسوزسىز 留保无毫，地对绝，地件条无〈副〉：地辩争可无，地疑无；定肯，定 ；地 ئسوزسىز تىزە بۇگۋ 降投件条无 / ئسوزسىز باعىنۋ 绝服对 / مىندەتتى ئسوزسىز ورىندالۋ 。对不定肯 / ئسوزسىز قالە 务任成完定

ئسوز-سويلەم 。句语，句文，句字〈名〉

ئسوزتىزبە 。条词(的典词)〈名〉

ئسوزۇار ：的话说爱，的言多好，的多话〈形〉 ول انشەيىندە اۋنر جاپپايتىن ئسوزۇار جان. 时平。人的了没完没来话起说个是她

ئسوزۇارلىق ① ئسوزۇار 的词名象抽的 ②空谈，谈空。义主谈空。

سوزشەك 〈形〉于擅，的辩善言能，的才口有。词名象抽的 سوزشەك。

سوزشەخدىك ئسوزشل 〈形〉爱，的道会说能；的令词于擅。的多话，的话说。

سوزشلدىك ئسوزشل 的词名象抽的。

سويدەۋ 见 سۇيدەۋ.

سويلە- 〈动〉及涉，到提，言发，讲，说，谈 ①到：مىسال كەلتىرىپ سويلەۋ 说例举 / اشلىپ سويلەۋ 讲地束拘无毫 / اۇزى بارعانشا سويلەۋ 讲地情尽 ②讲（言语种某）：ول قازاقشانى جاقسى سويلەيدى. 他讲语克萨哈好很得 ③。 ▲ 论议后背 سويلەۋ：论议，非说地噜嘟里嘀；语学呀咿 ▲ قۇر دالاعا سويلەۋ 琴弹牛对；舌口费白 ▲ 听多说少【谚】。 ▲ سويلەپ، كوپ تىڭدا. 不句一【谚】اڭداماي سويلەگەن اۇرماي ولەر. ▲ جاقسى بايقاپ سويلەر، جامان شايقاپ سويلەر. 命非于死，慎信人蠢，重慎谈言者智【谚】。 ▲ كوپ سويلەسەڭ تاقىلداق دەر، سويلەمەسەڭ اقماق دەر. 黄雌口【谚】。 ▲ كوپ سويلەسەڭ تاقىلداق دەر، سويلەمەسەڭ اقماق دەر. 舌饶你怨多话【谚】。 ▲ كوڭىل كوزىن ئسوز اشار، سويلەمەسەڭ كىر باسار. 脑呆头呆你嫌寡言，嘴多心【谚】。 ▲ 的成积默沉是愁忧，的开启语话是儿眼 ويناپ سويلەسەڭ دە، ويلاپ سويلە. 句说【谚】。 ▲ ئسوزىڭدى بىرەۋ سويلەسە، اۇزىڭ قىشىپ بارا ما؟【谚】思三要也话笑，护辩你为人有，嘴插别就你。

سويلەگىش 〈形〉俐灵齿口，的辩善言能 ①。的嘴多，的舌绕，的讲能 ②的才口有，的。

سويلەگىشتىك سويلەگىش 的词名象抽。

سويلەم〈名〉〔语〕子句：سويلەم ئبىر تياناقتى ويدى بىلدىرەدى。/ 思意的整完个一达表子句。 ▲ باس سويلەم 主句 سويلەم قۇرىلمى 构结子句 ▲ باعىنىڭكى سويلەم 从属句 ▲ بولمەدى سويلەم 定肯句 ▲ بۇيرىقتى سويلەم 祈使句 ▲ جاي سويلەم 单简句 ▲ قايىلما سويلەم 展扩句 ▲ سۇراۋلى سويلەم 疑问句 ▲ سويلەم مۇشەلەرى 成子分句 ▲ سويلەمنىڭ تۇرلاۋلى موشەلەرى 分成要主的子句 ▲ سويلەمنىڭ تۇرلاۋسىز مۇشەلەرى 次的子句 ▲ سويلەم قۇراۋ 造句 ▲ سويلەم قۇراۋ 分成要 زاڭدارى 述陈句 ▲ سويلەم حابارلى 则规句造 ▲ سويلەم ساالالس كتەلبل 连贯复句 ▲ سويلەم قۇرماالس 合复句。

سويلەمدىك 〈形〉的子句。

سويلەمپاز 〈形〉的才口有，的辩善言能；的谈健。

سويلەمپازدىق سويلەمپاز 的词名象抽。

سويلەمشە 〈名〉语，语短：بەينەلى سويلەمشە 语喻借。

سويلەن- سويلە- 的态动被。

سويلەس- ①سويلە- 交互态 ②通话：اسپانمەن سويلەسكەن قاراعاي 高云入松的霄 ③恋谈：爱恋谈娘姑和 سۇ سويلەسۇ 爱：قىزعا سويلەسۇ ▲ جىلقى كىسىنەسكەنشە، ادام سويلەسكەنشە. 嘶马【谚】。好友会便谈交人，群合会便叫。

سويلەستىر- سويلەس- 的使动态。

سويلەسۇ سويلە- 的式定不。

سويلەسۇشى 〈名〉①话对，者谈交，者谈会 ②人爱恋谈，者爱恋谈。

سويلەت- سويلە- 的使动态。

سويلەۋ سويلە- 的式定不 ▲ سويلەۋ مۇشەلەرى 官器音发。

سويلەۋشى 〈名〉者论议；人言发，者讲演。

ئسويت- 〈动〉做此如，做样这：سويتكەنشە بولمادى 及得来未还……就……/ سويتپەگەندە قايتەسىڭ؟ 做么怎该那做样这不（你）？ ▲ سويتسە دە 过不 ▲ سويتە تۇرىپ 尽管如此。

سويتپەگەندە 〈副〉不样这的，不样那的，话则否，然不，不要，话。

ئسويتۇ ئسويت- 的式定不。

ئسويتىپ 〈插〉：是于，此如，来一样这：ئسويتىپ ول كەلمەيتىن بولدى. 来不就他是于了。

سوك 〈名〉粟，米小：سوك كوجە 粥米小。

سوك- Ⅱ 开剥，开切，(服衣)开拆，拆〈动〉：
كيىم سوگۇ 服衣拆 / كورپه سوگىپ جۇۋ 拆
骨肋开卸 سوگۇ قابىرعانى / 了被洗。
سوك- Ⅲ 评批；骂责，备责，斥申，斥训〈动〉：
ئوزىن ئوزى سوگۇ 评批我自 ▲ سوگه جامانداۋ
怪见 ▲ كوپتى سوككەن كوگەرمەس. 【谚】辱
场下好有没的人众骂 ▲ قابىرعالى قارا نار،
قابىرعاسىن سوكسه باق ەتپەس. 【谚】掘肥膘强
吭不声一也骨肋了断驼峰独的。
سوكەت 笨的拙；的活灵不，的捷敏不 ①〈形〉
动行的他 ونىڭ ئجۇرىس-تۇرىسى سوكەت. 的：
不，的观雅不；的陋粗，的劣拙 ②。拙笨慢缓
礼不，的鲁粗；的眼顺 سوكەت تىگىلگەن كيىم
服衣的看好不得做 / سوكەت ئسوز 不礼
反动举的天今他 ونىڭ بۇگىنگى ئجۇرىسى سوكەت.
好手游 【谚】جاستىڭ جۇمىسسىز جۇرگەنى سوكەت، 常 / 。
。厌讨者声的吠狗作装，憎可年青的闲
سوكەتتىك سوكەت 词名象抽的。
سوكتە- 〈动〉掉去，去舂(壳外的米小将)。
سوكتەت- سوكتە- 态动使的。
سوكتەۋ سوكتە- 式定不的。
سوكتىر- سوك- Ⅲ 、Ⅱ 态动使的。
ئسول 〈名〉①汁，液汁；浆液：وسىمدىكتەردىڭ
ئسولى 物植的汁液 / ەتتىڭ ئسولى كيىمگە
掉不洗就上服衣到弄汁肉。 جوقسا شقپايدى.
②(他)面色气，色血：وڭىندە ئسول جوق.
▲ اسقازان 脂肪(下皮) ③。气血无毫部
ئسولى 〔理生〕液胃 ▲ اسقازان ئسولىنىڭ اعۋى
溢液胃。
ئسولدى 的多液汁，的汁含〈形〉富于液汁，
的：ئسولدى شوپتەردى جەگەن مال تەز توينىدى.
快膘上畜牲的草汁多了吃。
سولەكەت 笨的拙，的活灵不，的捷敏不
①〈形〉不，的鲁粗 ②拙笨动行：的
不；的貌礼，的眼顺不，的观雅不：سولەكەت كيىم
的对不；的怪，的常反 ③装奇：جۇمىسسىز
的常正不是闲好手游 ئجۇرۇ سولەكەت。
سولەكەتتەن- 〈动〉显，活灵不得变，拙笨得显，
诞怪得变，眼顺不得显，看难得变，观雅不得
经不：بىرەۋدىڭ قىلىعى جاقسىى بولسا دا،
جاقتىرماعانعا سولەكەتتەنىپ كورىنەدى. …个人
说来人的惯不看对但，义非可无然虽止举的
。眼顺不得显是也
سولەكەتتەنۋ سولەكەتتەن- 。式定不的
سولەكەتتىك سولەكەت 。词名象抽的
سولكەباي 〈名〉[俄]。元银，洋现
سومكە 见 سومكا.
سومپەك 的拉耷；的背驼腰弯，的缩蜷〈形〉：
يىقتارى سومپەك 膀肩的缩蜷。
سومپەكتە- 见 سومەڭدە-.
سومپەڭدە- 走腰着猫，走行背着驼〈动〉。
سومپەڭدەۋ سومپەڭدە- 。式定不的
ئسون- 灭，熄(等火)①〈动〉：وت ئبىر
جانىپ، ئبىر ئسونىپ تۇر. 火一着一灭 。/
سونگەن جانار تاڭ 结，结完〔转〕②山火的灭熄
：气生无得变，沉沉气死得变；落疏；束结
失消劲干的他 ونىڭ جىگەرى ئسونىپ قالدى.
了 。/ كوز جانارى ئسونۋ 神无滞呆光 / تاڭ
سوگىلگەن كەزدە جۇلدىزدار سونە باستادى. 黎明
落疏始开星晨，时 ▲ جانعان شىراعى ئسونۋ
星人老〔天〕▲ سونبەس جۇلدىز 死，气咽
【谚】ئوزى سونەيىن دەپ تۇرعان ونقا سۋ بۇرىكپە.
。(石下井落要不)水泼勿火的灭熄要将
ئسوندىر- ①ئسون- 灭扑，灭②态动使的：
وت ئسوندىرۋ 火灭。
سوندىرگىش- 灭②机火灭，器火灭①〈名〉
。盖(灯)灭，罩火压，罩火
ئسوندىرتت- ئسوندىر- 。态动使的
ئسوندىرىس- ئسوندىر- 。态互交的
ئسونۋ ئسون- 。式定不的
سوڭكە 。的花花白，的透干〈形〉
سورە Ⅰ 架托，架物，架碗 ①〈名〉：كىتاپ
：子架，构结(的章文)②架书 سورەسى
要好虑考 جازىلاتىن ماقالانىڭ سورەسىن ويلانۋ
。构结的章文的写
سورە Ⅱ 〈名〉，线点终(的时车赛，马赛，跑赛)
。标界
سورەلە- 子架在放；子架立，子架置放〈动〉

上：سورەلەپ قويعان كىتاپتار 图的上架书在摆
。书
سورەلەن- سورەلە- 态动被的 。
سورەلەس- سورەلە- 态互交的 。
سورەلەت- سورەلە- 态动使的 。
سورەلەۋ سورەلە- 式定不的 。
ءسوت- Ⅰ 见 سوك- Ⅱ、Ⅲ
ءسوت- Ⅱ 〈动〉话大说，嘘吹，牛吹：ول توپ ورتاسىندا ءسوتىپ وتىر. 牛吹中人众在正他
。皮
ءسوتتىر- ءسوت- Ⅰ、Ⅱ 态动使的 。
ءسوتۋ ءسوت- Ⅰ、Ⅱ 式定不的 。
سپارتاكيادا 〈名〉会大动运克达巴斯
سپارتاكيادالىق 〈形〉的会动运克达巴斯 。
سپارتاكشى ②员团团动运克达巴斯
。员团团克
سپەكتاكل 〈名〉出演 。
سپەكتر 〔物〕〈名〉光谱，谱；波谱：اتومدىق سپەكتر / 谱光子原 سپەكتر سىزعىش 光谱。线
سپەكترلىك 〈形〉光谱的：سپەكترلىك تالداۋ
。析分谱光
سپەركترومەتر 〔物〕〈名〉器光分，仪光分 。
سپەكتروسكوپ 〔物〕〈名〉镜光分 。
سپەكتروسكوپيا 〔物〕〈名〉学谱光 。
سپەكتروسكوپيالىق 〈形〉的学谱光 。
سپيرت 见 سپيرت.
سپيرت 〈名〉① 酒火，精酒 ② 酵〔化〕▲
استىق (ەتىل) سپيرتى 〔化〕乙醇 ▲ اعاش
(مەتىل) سپيرتى 〔化〕甲醇，醇木，醇精木 ▲
ناشاتىرى سپيرت 〔化〕氯(化)铵：水 。
سپيرتتە- 〈动〉① 精酒加，精酒掺 ② 精酒用
。精酒上浸，浸
سپيرتتەل- سپيرتتە- 态动被的 。
سپيرتتەۋ سپيرتتە- 式定不的 。
سپيرتتى 〈形〉的精酒加，的精酒含 。
سپورت 〔体〕〈名〉技竞，动运：شاڭعى سپورتى
展开 动运雪滑 / بۇقارالىق سپورتتى ورىستەتۋ
。动运育体的性众群
سپورتزال 〈名〉馆育体，室育体 。
ستاۋكا 〔军〕〈名〉营本大(的时战) 。

ستاج 〈名〉工龄；格资，历资：قىزمەت ستاجى
工龄 / ستاجى ۇزىن 资历深 / ستاجىن بۇلداۋ
。格资老摆
ستاجدىق 〈名〉格资，历资，龄工 。
ستاكان 〈名〉杯璃玻：ءبىر ستاكان سۋ 一杯
。水
ستانوك 〔技〕〈名〉具工，机母，床车，床机：
اجارلاعىش ستانوك 床磨 ▲ جونۋ ستانوگى
。机刀磨，床刀磨 قايراعىش ستانوك 床刨
ستانوكتىق 〈形〉工，的机母，的床车，的床机
。的机具
ستانسا 见 ستانسيا.
ستانسيا 〈名〉① 站车：پويەز ستانسياسى 站车
② 站，台：رادىو ستانسياسى 台电播广
。
ستارشينينا 〔军〕〈名〉尉准；尉长务司(军海)
。士军
ستاتيا 〈名〉(目)项；文条，款条，条 。
ستاتيالا- 〈动〉文条照，款条照按；文条用引
。做
ستاتيالات- ستاتيالا- 态动使的 。
ستاتيالاۋ ستاتيالا- 式定不的 。
ستاتيست 〈名〉员计统，家学计统 。
ستاتيستيكا 〈名〉计统，学计统 。
ستاتيستيكالىق 〈形〉的学计统，的计统 。
ستاتوسكوپ 〈名〉计压气动微；仪差高〔气〕
，计压气动微；仪差高〔气〕〈名〉器压气敏灵
。
ستەرەوكينو 〈名〉影电体立 。
ستەرەوسكوپ 〈名〉镜视体，镜体立 。
ستەرەوفيلىم 〈名〉影电体立 。
ستەرەوفونيا 〈名〉音声体立 。
ستەرەوحيميا 〈名〉学化体立 。
ستيل 〈名〉① 格风，风作：ستيلى جاقسى 作
：头派；风作，法方，式方 ② 好风 قىزمەت
ستيلى ءىر كىمنىڭ ءوز ستيلى بار / 风作作工
：裁体，体文 ③ 头派的己自有都人各
。误错的上体文 ستيلدەگى قاتەلىك
ستيلدىك 〈形〉一有，的风作定一有，的风作
。误错的上风作 ستيلدىك قاتەلىك 的格风定
ستيليستيكا 〈名〉风，学体文 ② 学辞修 ①
。学格

ستيحيا 〈名〉性发自，发自。

ستيحيالىق 〈形〉的性发自，的发自：ستيحيالىق كۈش 力势发自 / ستيحيالىق قوزعالىس 动运的性发自。

ستراتەگيا 〔军〕〈名〉法兵；略战：ستراتەگيا مەن تاكتيكا 术战与略战。

ستراتەگيالىق 〈形〉的性略战，的略战：ستراتەگيالىق شابۇىل 攻进略战 / ستراتەگيالىق ۇران 号口的性略战。

ستراتەگياشى 〈名〉家略战。

ستره‌لكا 〈名〉①针指，针(的等器仪，表钟)：كومپاستىك ستره‌لەتكاسى 罗盘的针指 ②箭头：(←) كورسەتكىش ستره‌لكا 指针示箭头。

ستره‌لكالى 〈形〉有针的，针指带，的针指有装，的针。

ستره‌لكاشى 〈名〉道扳员。

ستروني 〔化〕〈名〉锶。

ستۇده‌نت 〈名〉大学生。

ستۇده‌نتتىك 〈形〉大学生的，大学生的：ستۇده‌نتتىك ءداۇىر 大学生时代。

ستۇديا 〈名〉①室作工术艺，室画；室刻雕‘ ②艺术专科学校 ③电影制片厂。

سۋ I 〈名〉①水：اعىن سۋ 活水(流水) / ءولى سۋ 死水(静水) / شەتىن سۋ 用饮水 / جەر استى سۋى 地下水 / جاڭبىر سۋى 雨水 / قار سۋى 雪水 / سۋدا مالتاۋ 游泳 / دەڭگەيى 位水 / اپاتى سۋ 灾水 / تاسمالى سۋ 运水 / ونىمدەرى سۋ 产品水 ②的湿，的湿潮：العاشقى سۋ جەرگە وتىرما 坐要不方地的湿潮▲ اۇىز سۋ 水生原〔地〕▲ اۇىزىنىڭ سۋى قۇرۇ 心醉，尺三涎垂▲ اق سۋ 水的吃，水用饮▲ جايىلما سۋ 水的滥泛▲ جىندى سۋ 水开的奶掺▲ يەعنا سۋ كەتۋ 采打精无，气丧心灰▲ يىننە سۋ قۇيىلۋ 身藏处无▲ ءىس سۋ 香无，气丧心丧(قۇيىلۋ)▲ موينىنا سۋ كەتۋ 交开可不得忙▲ مۇرنىنا سۋ جەتپەۋ 采打精▲ وتپەن كىرىپ، سۋمەن شىعۋ 牛做，活累死累，怕不地，怕不天▲ ونتان سۋدان تايىنباۋ 马做▲ سالى (سالىندىسى) سۋعا كەتۋ ①水让筏木▲ ساۋمالى سۋ 龙蛟，蛇蟒▲ سۋ ايداھارى 水盐微〔地〕▲ سۋ ايدىنى 域水；水积(上球地)▲ سۋ اينالىمى 岭水分▲ سۋ ايرىق 环循的水▲ سۋ اۋرۋى 蒲菖水病的起引而入侵虫生寄▲ سۋ بالانسى 量当水▲ سۋ بۇى 汽水▲ سۋ بۇلدىرگەن 梅杨水▲ سۋ بۇرگەسى 蚤水▲ سۋ بۇركىت 雕海▲ سۋ بۇرىككىش 器水喷防消▲ سۋ بۇلاق 疗水▲ سۋ بوگەنى 库水，水▲ سۋ بوكەن 羚水▲ سۋدان شىققان 坝▲ سۋدا ىدىراۋ 鸡汤落▲ سۋدا تەشقانداي 解水〔化〕▲ سۋ دوڭعالاعى 机动发蛇水▲ سۋ دوبى 球水▲ سۋدىڭ شالقۇى-شەگىنۇى 潮退和潮涨▲ سۋ ەگەۋقۇيرىق 鼠田水，水▲ سۋ جانۇارلارى 物动生水▲ سۋ جاڭا 的新崭▲ سۋ جولى 水▲ سۋ جول جەلكەنى 道航，线航，路水▲ سۋ جورعا 马走的速快而稳平▲ سۋ جىلان 人的鼠如小胆，鬼小胆▲ سۋ جۇرەك 蛇人的众超才口，人的河悬若口▲ سۋ جۇقپاس شەشەن 疗水▲ سۋ ماي 油清▲ سۋمەن ەمدەۋ 笨愚▲ سۋ مي 矿采枪水用▲ سۋمەن كەن قازۋ 人的涕鼻流常经 ①的蠢，的时顿▲ سۋ مۇرىن 废囊窝，物废 ②▲ سۋ سەپكەندەي باسىلۋ 来下静▲ سۋ تارتقىش ماشينا 机水抽▲ سۋ تەگىن 的宜便很▲ سۋ تىسىرمەن 磨水▲ سۋ تۇشتۇ 化淡(水把)▲ سۋ توگىلمەس جورعا 平(马走)步蹄溜的稳▲ سۋ شايانى 蟹螃▲ سۋ شارۋاشىلىعى 业产水▲ سۋ شىرشا 杉水▲ سۋ قارامسىعى 蓼水胡▲ سۋ قۇزعىن 鸦老水▲ سۋ قۇستارى 禽水▲ سۋ ولشەۋش 计量水▲ سۋدىڭ سۋى سيراعىنان كەلمەۋ 不，乎在不满▲ سۋركەسى سۋ 谓所无……对，里眼在放 ②烦厌，烦 ①娇于过得显▲ سۋكەن كوتەرمەۋ 咬，咬挑▲ سۋ قولتىعىنا بۇركۋ 水死，水积▲ سۋ اعىن 水流【谚】▲ سۋدا ارامدىق جوق. 动鼓，使▲ سۋرتپەك ارقاسىندا كورمەك 腐不。▲ سۋ شەدى، كوپ ارقاسىمەن كولبەك سۋ شەدى. ▲。吃伙大着随汉懒，长子稻着随草杂【谚】▲ سۋمەن ويناما باتارسىڭ، وتپەن ويناما جانارسىڭ. ▲。焚自者火玩，溺自者水玩【谚】▲ شەشىنگەن سۋدان تايىنباس. (孤)水怕不的服衣掉脱【谚】

注…掷）。

سۋ Ⅱ : جۇرەگى سۋ ەتە ٶتۋسۋ 起怕害然突。惊心战胆；来

سۋ Ⅲ 〈名〉火蘸，火粹：سۋى قاتتى 硬火钢 /的 بالتاناك سۋى قايتۋ 了退火钢的子斧。

سۋاعار ①〈名〉中人 ②（的顶房），备设水排。沟檐，管落水。

سۋاينا 〔植〕〈名〉菜荇。

سۋايت 〈形〉① 的话说谎说爱，的谎撒爱 ② 。子骗，者谎撒

سۋايتتان- 〈动〉的话假说为成，者谎撒成变。人

سۋايتتانۋ سۋايتتان- 的式定不的。

سۋايتتىق سۋايت 的词名象抽。

سۋال- 〈动〉①再不，奶产再不（物动乳哺） ②了奶产再不牛奶头几，涸干，枯干，干变。

سۋال 〈名〉乳干，竭枯奶，奶出：سيىرلار سۋالىپ كەتتى. 了干泪 ③ 竭枯，萎枯，枯干：كوز جاسى سۋالۋ 枯 谢凋花 گۇل سۋالىپ كەتتى. 瘦枯，瘪干萎。 / ۇرتى سۋالۋ 两颊干瘪 ▲ جاعى سۋالۋ，明失 كوزى سۋالۋ 数岁上，纪年上；瘦消 ▲ 瞎变。萎枯，干枯 تامىر سۋالۋ。

سۋالدىر- سۋال- 的态动使的。

سۋالت- ① سۋال- 的态动使的 ② 奶断：ەمشەكتەن سۋالتۋ 奶挤再不 ③ 奶断。

سۋالتىل- سۋالت- 的态动被的。

سۋالۋ سۋال- 的式定不的。

سۋان Ⅰ 〈名〉苏（称名落部个…的中孜玉大）。万

سۋان Ⅱ 见 سۋايت.

سۋار- 〈动〉①水饮（畜牲）给，饮（畜牲） ②马饮 ③地浇 ▲ 想思义主产共输灌们子孩给要。统系溉灌 سۋارۋ جۇيەسى。

سۋارعىش 〈名〉备设溉灌。

سۋارما 见 سۋارمالى.

سۋارمالى 〈形〉的溉灌，的浇水：اتىز 地浇水 / سۋارمالى ەگىنشىلىك 的浇水靠。稼庄

سۋارت- سۋار- 的态动使的。

سۋارۋ Ⅰ 〈名〉炎节关驼骆。

سۋارۋ Ⅱ سۋار- 的式定不的。

سۋاربل- سۋار- 的态动被的。

سۋاربىس- سۋار- 的态互交的。

سۋات Ⅰ 〈名〉：方地的水有，处水饮 ٶشوبى شۇيگىن، سۋاتى مول جايلاۋ 场牧夏的盛藏草水。▲سۋات جەر 方地的多汉河。

سۋات Ⅱ 〈名〉：口刀，儿刃 بالتاناك سۋاتى 斧。儿刃

سۋاتتى 〈形〉：的多处水饮，的多源水 سۋاتتى جەر 方地多源水。

سۋاتتىلىق 见 سۋاتتىق.

سۋاتتىق 〈名〉水饮；方地的畜牲饮，处水饮。件条的

سۋبەدە 〔植〕〈名〉属菜睡。

سۋبەتەگە 〔植〕〈名〉属茅羊。

سۋبيەكت 〔法、哲〕〈名〉观主，体主。

سۋبيەكتيۋيزم 〈名〉主，度态观主，义主观主。论观

سۋبيەكتيۋتىك 〈形〉人本，的人个，的观主。的

سۋبيەكتىلىك 〈名〉度态观主，性观主，观主。

سۋبتروپيك 〈名〉带热亚。

سۋبتروپيكتىك 〈形〉：的带热亚。物作农带热亚 داقىلدار سۋبتۇروپيكتىك。

سۋ بوكەن 〔动〕〈名〉羚水。

سۋ بۇلدىرگەن 〔植〕〈名〉梅杨水。

سۋ بۇركىت 〔动〕〈名〉鹰海，雕海。

سۋعار- 见 سۋرا-.

سۋدا 见 سۋدا.

سۋداي 〈副〉①利流，地练熟（言语种某对） ②地通精，地精：ول حانزۇشاعا سۋداي اعىپ تۇر. 他 / قازاق تىلىنە سۋداي。利流常非得说语汉：害厉，凶（得喝料饮种某对） ②语克萨哈通：اراقتى سۋداي ٶسىمىرۋ 凶得喝酒喝 ▲ سۋداي جورعا 意任，意随，涨高（绪情） ① سۋداي تاسۋ ▲ 意姿，意随 ▲马走的稳平常非 سۋداي ساپىرۋ

，土如金挥 ▲ 旺兴，盛茂 ② 扬昂 سۇداي شاشۇ
成流血(使) 费浪霍挥 ▲ قانىن سۇداي اعىزۇ
。杀屠大，河
سۇدان 〈名〉〔植〕草丹苏 ▲ سۇدان قوناق
。属黍蜀 جۇگەرىسى
سۇدجا 〈名〉扎苏：سۇدجا جازبا ەسكەرتكىشتەرى
。(的现发部北古蒙在)文碑扎苏
سۇدىر 〈名〉声簌簌，的声沙沙：جەلدىڭ
得吹风 لەبىمەن اعاش جاپىراعى سۇدىر قاعادى.
。响作簌簌叶树
سۇدىرا- 〈动〉①飒，响作簌簌，声沙沙出发
声作飒：جۇرگەن سايىن جىبەك كويلەگى
②响作沙沙越子裙丝(的她)走越：健娇捷敏得显，貌美轻年得显(女妇)
③妇媳的貌美轻年 كەلىنشەك جاس جاس سۇدىراعان
的溜溜光得显，滑光得显；目夺采光
滔滔(话说) ④子绸的滑光 تورعىن سۇدىراعان
：道会说能，辩善言能，河悬若口，绝不
子孩的辩善言能 بالا سۇدىراعان
(子绸)；的响簌簌，的响沙沙〈形〉سۇدىراق
。的溜滑，的新崭
سۇدىرات- سۇدىرا- 的使动。
سۇدىراۋ سۇدىرا- 的。式定不
سۇدىرلا- 见 سۇدىرا-.
سۇدىرلاق 〈形〉①声簌簌出发，的响作沙沙
猾狡〔转〕③(子绸指)的新崭，的滑光 ②的
。的头滑，的
سۇدىر-سۇدىر Ⅰ〈名〉戏游)传手巾。
سۇدىر-سۇدىر Ⅱ：**سۇدىر-سۇدىر ەتۋ (قاعۋ)**
①飒，响作簌簌，响作沙沙，绝不滔滔 ②
。完没叨唠，河悬若口
سۇقاباق 〈名〉芦葫水，芦葫。
سۇقان：سۇقانى سۇيىمەۋ 厌讨，恶厌，欢喜不
▲ سۇقانى ۇشۋ(قالماۋ)裂胆飞魂，体附不魂。
سۇقارا كۇز 〈名〉障内缘，眼光青。
سۇلا- 〈动〉：泡浸，湿浸；湿淋，湿弄
موحوركانى قاعازعا وراپ تىلمەن سۇلاپ
弄头舌用，烟合莫上卷纸用(他)
。住粘湿
سۇلان- ①سۇلا-的被动态 ②变湿，湿，淋，潮受

。了潮受地土 جەر سۇلانىپ كەتتى.
سۇلاندىر- ①سۇلان-的使动态 ②润滋，湿润，
灌溉：جەر سۇلاندىراتىن جۇيەلەر 统系灌溉。
سۇلاندىرۋ سۇلاندىر-的。式定不
سۇلاندىرىل- سۇلاندىر- 的被动态。
سۇلانۋ سۇلان- 的。式定不
سۇلاس- سۇلا- 的互交态。
سۇلات- سۇلا- 的使动态。
سۇلاۋ Ⅰ 〈形〉湿的，的潮较比些有。
سۇلاۋ Ⅱ سۇلا-的。式定不
سۇلى 〈形〉湿：的湿潮，的湿，的水含，的水有
：的水含 سۇلى جەر / 方地的水有 سۇلى توپىراق
土壤 ▲ سۇلى بورتكەن〔矿〕母云白水 ▲ سۇلى
بورتكەن 疮疱湿 ▲ سۇلى سۇيەل 疣湿 ▲ سۇلى
化氧氢〔化〕疹湿 ▲ سۇلى توتىق 物 ▲ سۇلى قابات
层水含 ▲ تاۋلى جەر بۇلاقسىز بولماس، سۇلى جەر قوراسىز بولماس.【谚】山
。苇芦长边水，水泉有麓
سۇلىق Ⅰ〈名〉子嚼，环嚼。
سۇلىق Ⅱ〈名〉(的用后手洗人族克萨哈)长
。巾手洗，巾毛条
سۇلىق Ⅲ〈名〉衣潮防，衣雨：穿 كيۋ سۇلىق
。衣雨
سۇلىقتا- 〈动〉①定固(上头笼在)衔衙口铁
。(马)勒②
سۇلىقتاۋ سۇلىقتا- 的。式定不
سۇماقاي 〈形〉①爱，的话闲传爱非是弄拨
手 ③的串西游东，的逛闲爱 ②的碎嘴，的
。的摸小偷小，的净干不脚
سۇماقايلان- 〈动〉①传，话闲，话闲传非是弄拨
闲 ②手顺；摸小偷小，窃扒 ③荡闲，串西游东，逛
。羊牵
سۇماقايلانۋ سۇماقايلان- 的。式定不
سۇماقايلاۋ 〈形〉①爱些有，的话闲传爱些有
③的荡闲时有，的逛闲时有 ②的非是弄拨
。的净干太不脚手
سۇماقايلىق سۇماقاي 的。词名象抽
سۇماقى 〈形〉手扒有，的净干不脚手，的偷惯
/ 人的净干脚手 سۇماقى كىسى：的为行
。狗嘴贪 ەيت سۇماقى

سۇماقسلىق سۇماقى 词名象抽的 。

سۇماك: سۇماك قاعۇ 鬼头鬼，祟祟鬼鬼 ① 摸摸偷偷，脑 ئبىر قاسقىر توعايدان سۇماۋ قاعىپ شىعا كەلدى دە قويعا قاراي ۇمتىلدى. — ② 。羊向扑来出钻中丛树从地摸摸偷偷狼只 ئورت سۇماك قاعىپ 荡闲，逛闲，串西游东：جان-جاعىن جايپاپ بارادى. 周把窜乱舌火时顿 ③ 净二干一得烧围：快飞得显，捷敏得显 。 بوز ات سۇماك قاعىپ الدىعا وتە بەردى. 白马 了去面前到跑快很 。

سۇماڭدا- 偷偷，脑鬼头鬼，祟祟鬼鬼 ①〈动〉 ② 摸摸 ③ 串西游东，荡闲，逛闲，捷敏得显；灵机得显 。快飞得显

سۇماڭداس- سۇماڭدا- 交的 。态互

سۇماڭدات- سۇماڭدا- 使的 。态动

سۇماڭداۋ سۇماڭدا- 的 。式定不

سۇماك-سۇماك: سۇماك-سۇماك ەتۋ 见 سۇماك قاعۇ.

سۇمۇرىن (称名的落部个··中孜玉小)〈名〉 。任木苏

سۇوتى 属颖股翦〔植〕〈名〉 。

سۇرەت 〈名〉 ① 像，像肖，像肖，画：画像；画 بۇل قازاق مالشىلارىنىڭ سۇرەتى. 牧族克萨哈是这 سۇرەت تارتۋ照像②画的民 / 。画 سۇرەت تارتۋ照片，片相，画；片图，画：ماي بوياۋلى سۇرەت 油画 / بۇل سۇرەت وتە جاقسى 这张照片照好常非得 。 / سۇرەت داپتەرى 本画图 سۇرەتپەن ئتۇسىندىرۋ 解图 ③〔转〕 ئومىر سۇرەتى：照写，绘描，写描 ▲ سۇرەتكە ئتۇسۋ 照拍，像照 。照写的活生

سۇرەتسىز 〈形〉 没，的片照有没，的画有，不 。的图插带

سۇرەتتە- 〈动〉 描，写绘：اباي كەدەيلەر تۇرمىسىن جانى اشىپ سۇرەتتەيدى. 阿 拜 以 / 。活 生 的人苦穷了绘描心情同的大极 。述描 ايتۋ سۇرەتتەپ

سۇرەتتەل- سۇرەتتە- 被的 。态动

سۇرەتتەمە 〈名〉 。照写，生写，写描

سۇرەتتەس- سۇرەتتە- 交的 。态互

سۇرەتتەت- سۇرەتتە- 使的 。态动

سۇرەتتەۋ سۇرەتتە- 式定不的 。

سۇرەتتى 〈形〉 ，的画有，的画图有，的案图有 / سۇرەتتى بەت 页画 的图插有：سۇرەتتى جۇرنال 报画 。

سۇرەتحانا 〈名〉 。部影摄，馆象照

سۇرەتشى 〔转〕②者图画，匠画，家画 ①〈名〉 。座星架绘

سۇرەتشىل 〈形〉 ，的画绘好爱 欢喜：كىشكەنتايىنان سۇرەتشىل ەدى （他）从 欢喜小 。画儿

سۇرەتتشىلىك 〈名〉 。儿画画，图绘

سۇسا- 〈动〉 ① 渴，渴焦，渴：سۋ ىشپەي ابدەن سۇسادىق. （们我）没有水上喝，非得渴 / 。害厉常 ②干旱：سۇساعان ەگىن 庄的旱干稼 渴，望渴〔转〕 ③ 野原的水缺 سۇساعان دالا 。人的识知到得望渴 。求追；念想；望切，求：بىلىمىنەن سۇساعان جۇرت

سۇساعىش 〈形〉 ，的水喝好，的渴爱 。

سۇسامىر 〈名〉 。症水渴

سۇسار 〔动〕〈名〉 貂：سۇسار تەرىسى 皮貂 / سۇسار ىشىك 衣大皮貂 ▲ ورمان سۇسارى 紫貂，貂林 ▲ سۋ سار بورىك 子帽皮貂 ▲ تاۋ سۇسارى 草雪貂 。

سۇسات- سۇسا-的 。态动使

سۇساۋ سۇسا- 的 。式定不

سۇساۋىسقان 〔动〕〈名〉 。鹊水

سۇسەك 〈名〉 。槽木粮储

سۇسىيىر 〈名〉 。牛沉，牛水

سۇسۋ سۇسى- 的 。式定不

سۇ-سۇ: سۇ-سۇ ەتۋ ，响作飒飒，声簌簌出发 响作飕飕：جەل لەبىمەن قاراعايلار سۇ-سۇ ەتەدى. 声飒飒出发林松得吹风 。

سۇ-سۇان 〈名〉 ① 水茶：ۇيگە بارىپ سۇ-سۇان ىشەيىك. （们我）家回喝 。茶点 ②。残剩羹饭：بايدىك سۇ-سۇانىن ئىشپ كۇن كورەتىن زامان ەمەس. 不 是靠的依巴不 子日过饭剩羹残的年 。代

سۇسى- 〈动〉 ① 滑，滑落，滑落：脱落；掉 قولدان سۇسىپ شىعىپ كەتۋ 从 ② 去出滑中手 松，松 动：جۇك باستىرعان ارقان سۇسىپ بوساپ كەتتى. 了松子绳的李行绑 ③ 动移：جەلمەن

سۇسىپ كوشكەن قۇم 风吹动的松，的滑动，的流动 ① 〈形〉 **سۇسىز** ② 的落滑，的溜滑，的滑光。

سۇسىعىش 〈形〉①的燥干，的旱干，的水有没，的水缺的：سۇسىز 无水的 ② 滩壁戈，原荒〔化〕。

سۇسىزدان- 变，水缺得变，水有没得变 〈动〉 燥干；旱受，旱干得。

سۇسىزداندىر- سۇسىزدان- 态动使的。

سۇسىزدانۇ سۇسىزدان- 式定不的。

سۇسىزدىق ①سۇسىز 旱干 ② 词名象抽的，燥干。

سۇسىل 噗噗；声丝丝，声簌簌，声沙沙 〈名〉 声：قۇمنىڭ سىرعىپ كوشكەن سۇسىلى 子沙声 / ۋىرەك قاناتىنىڭ سۇسىلى 鸭声沙沙的动流。声扑扑的翅振子。

سۇسىلدا- 作簌簌，声沙沙出发 ①〈动〉：声扑扑出发，响作刷刷，声丝丝出发，响白的响作刷刷 سۇسىلداعان اق جىبەك كويلەك 活快得显，捷娇快轻得显〔转〕 ② 裙绸长色的：子样 وزەندى كەسە كولدەنەڭ قۇلاعان اعاشتىڭ ۇستىنەن سۇ سۇسىلداپ اعىپ جاتىر。过流涓涓上干树的倒横从水。

سۇسىلداق 沙，的响丝丝，的响簌簌 ①〈形〉 的溜滑，的滑光 ② 的响沙。

سۇسىلداس- سۇسىلدا- 态互交的。

سۇسىلدات- سۇسىلدا- 态动使的。

سۇسىلداۋ سۇسىلدا- 式定不的。

سۇسىما 见 سۇسىمالى.

سۇسىمال 见 سۇسىمالى.

سۇسىمالى 的动易，的动流，的动移 ①〈形〉，的动活；的动滑滑光 ② 沙流 قۇم سۇسىمالى：的碎散易；的落滑；的溜滑，的滑光 جىبەك ءجىپ سۇسىمالى الاپ / 线丝的滑光 体粒散 / سۇسىمالى دەنەلەر 区落。

سۇسىن 〈名〉 料饮凉清，料饮：قىمىز ەڭ جاقسى سۇسىن. 料饮的好最是酒奶马 ▲ 渴解，饱喝，足喝 قانۇ سۇسىن。

سۇسىندا- 〈动〉 ① 渴解，渴止；料饮喝：دەم الىپ سۇسىنداپ الۇعا ەشكىم دە قارسى بولعان جوق. 料饮儿点喝儿会一息休对反有没也谁。

吸；意惬到感，乐快到得，(到)受享〔转〕 ② 取营养：حالىق جەڭىس جەمىستەرىمەن سۇسىندا- 实果的利胜受享着望渴民人。

سۇسىندان- سۇسىندا- 态身反的。

سۇسىندانىدىر- سۇسىندان- 态动使的。

سۇسىنداس- سۇسىندا- 态互交的。

سۇسىندات- سۇسىندا- 态动使的。

سۇسىنداۋ سۇسىندا- 式定不的。

سۇسىندىق 〈名〉：料饮(凉清) بۇل ارادا سۇسىندىق جوق. 料饮凉清有没地此。

سۇسىت- سۇسى- 态动使的。

سۇتارتار 〈名〉 鸡水黑。

سۇتاس 〈名〉 晶水，石明透。

سۇتاريعى 见 سۇتارتار.

سۇ تورعاي 〈名〉 鸟河。

سۇۋ سۇى- 式定不的。

سۇشايانى 〈名〉 蟹河，蟹螃。

سۇشى 地浇 ② 人的水拉，人的水运 ①〈名〉 人的。

سۇشىل 的泳游于善，的好性水 ①〈形〉：سۇشىل ات 的水喝爱 ② 马的好性水：سۇشىل كەلەدى. 的水喝爱是牛。

سۇشىل قارا 〈名〉 鸟河。

سۇشىلدىق سۇشىل 词名象抽的。

سۇى- 〈动〉 ① 变，凉变，冷变：سۇيىپ قالعان تاماق 息休；汗退，汗凉(畜大) ② 饭的了凉：ات ءادلى سۇيعان جوق. 有没还汗的上身马(来过歇有没还马)。▲ جۇرەگى سۇيىپ قويا بەرۋ 失，兴扫 ▲ كوڭىلى سۇۋ 截半了凉里心，失消；记忘 ▲ ءنزى سۇيىپ كەتۋ 趣兴感不，意么什急？ ▲ قويعانىڭ سۇيىپ بارا ما؟ 踪失。

سۇيىق 的寒严，的冷寒，的凉，的冷 ①〈形〉：سۇيىق كۇن 天冷 / سۇيىق جەل 风寒 / ءۇكىر 的酷冷；的漠冷，的淡冷 ② 带地寒严：سۇيىق كوزقاراس 冷寒，寒严 ③ 光目的酷冷：سۇيقتان قالتىراۋ / سۇيىق تۇسە باستادى. 抖发得冻 ▲ مۇزداي سۇيىق 冷冰。来起冷始开 ▲ سۇيىق بەلدەۋ 带寒 ▲ سۇيىق ءجۇزدى 色脸的冰冷▲ سۇيىق ءجۇز كورسەتۋ 板

面 ▲ سۇنۇق ئجۇرس 为行的荡放 ▲ سۇنۇق كوزبەن قاراۋ 以待对度态的漠冷 ▲ سۇنۇق ئسوز 语冷言冷 ▲ سۇنۇق تەر 汗虚，汗冷 ▲ سۇنۇق تورعاي 凉着，凉受 ▲ ئتيۇ 莺雀灰 ▲ سۇنۇق حابار 坏，耗噩 ▲ سۇنۇق ئتۇسۇ 冬入，冷天 ▲ سۇنۇق قاندى جانۋارلار 物动血冷 ▲ سۇنۇق قول 自消 ▲ سۇنۇق ۇستاۋ 手扒，偷小 ▲ سۇنۇق ۇستاۋ 受，冷受，寒风受 ▲ دستىعىنا كۇيمەپ، سۇنعىنا توڭۇ 苦共甘同，冻受热 。

سۇنقسىرا- 〈动〉冷发（身浑），冷得觉，冷 قىستىگۇنى كۇن بويى دالادا ئجۇرىپ سۇنقسىراپ كەتتى 冷寒身浑波奔外在天整天冬 。

سۇنقسىراۋ سۇنقسىرا- 的 式定不的 。

سۇنقتاۋ 〈形〉① 的寒较，的冷较比：بۇگىن كەشەگىدەن سۇنقتاۋ 较比 ② 些冷天昨比天今：سۇنقتاۋ 的情热太不，的漠冷较比，的淡冷 بايلانىس جاساۋ 情热太不上度态 。

سۇنقتىق 〈名〉气寒，冷寒，冷：سۇنقتىعى اسۋ 受寒 。

سۇڭ 〈名〉声哗哗；声飕飕，声飒飒：جەلدىڭ سۇڭى 哗的水河 / وزەننىڭ سۇڭى 声飒飒的风 。响作飒飒，声沙沙出发 ▲ سۇڭ قاعۋ 声哗 。

سۇڭدا- 〈动〉响作飕飕，声飒飒出发（风）：وق توبەمىزدەن سۇڭداپ وتە شىقتى. 我从弹子 。▲ جۇرەگى سۇڭداۋ 过飞地飕飕上顶头们 。散魄飞魂，分万恐惊 。

سۇڭداق 〈名〉声簌簌；声沙沙，声飒飒 。

سۇڭداس- سۇڭدا- 的 态互交的 。

سۇڭدات- سۇڭدا- 的 态动使的 。

سۇڭداۋ سۇڭدا- 的 式定不的 。

سۇڭى- ①سۇي- 的 态身反的 ② 失，漠冷，淡冷 作工对：قىزمەتتەن سۇڭۇ 致兴去失，情热去失 。

سۇڭدىر- سۇڭ- 的 态动使的 。

سۇڭىت- سۇڭ- 的 态动使的 。

سۇڭۇ سۇڭ- 的 式定不的 。

سۇڭىڭقىرا- 些有得变，淡冷些有得变 〈动〉。趣兴感太不……对，情热太不得变，漠冷 。

سۇڭىڭقىراۋ سۇڭىڭقىرا- 的 式定不的 。

سۇڭقىرا- 〈动〉一却冷微略，下一凉微稍 下：سۇڭقىراعاننان كەيىن ئىشۇ 下一凉微稍 。喝再 。

سۇڭقىراۋ سۇڭقىرا- 的 式定不的 。

سۇر Ⅰ 〈名〉鼠拔土，獭旱〔动〕 ▲ دالا سۇرى 獭旱 ▲ ۇزىن قۇيرىق سۇر 獭旱尾长 ▲ كوپ سۇر ئىن قازباس، ئىن قازسا ئتۇزۇ قازباس. 是不也成挖使即，洞成不挖獭旱的群成【谚】。洞直 。

سۇر- Ⅱ 〈动〉出拖，出拉，出拔，出掏，出抽，出抽：جىبەك سۇرۇ / 丝抽 سۇرۇ قالتادان اقشا 出揪：سۇرىپ شىعارۇ 从口袋中钱掏 ▲ سۇرىپ سالما اقسىن 肯阿的章成口出，人诗兴即 ▲ وق جەتپەس جەرگە قىلىش سۇرما. 着不打枪【谚】。用无剑方地的 。

سۇرما 〈名〉屉抽（的等柜、桌） 。

سۇرمالى 〈形〉的来出拉能，的来出抽能：جاڭا جاسالعان ۇستەل ئۇش سۇرمالى. 有；的屉抽的 。

سۇرت- سۇر- Ⅱ 的 态动使的 。

سۇرتپاق 〈名〉布（的线抽门专时服衣缝） 。条 。

سۇرتپاقتا- 〈动〉条布成撕（布把线抽为） 。

سۇرتپاقتاۋ سۇرتپاقتا- 的 式定不的 。

سۇرتقىزا- سۇر- Ⅱ 的 态动使的 。

سۇرۋ سۇر- 的 式定不的 。

سۇرىل ①سۇر- Ⅱ 的 态动被的 ② 出而身挺，勇敢地站出：باسقالاردىڭ بارعىسى كەلمەي تۇرعاندا، ول سۇرىلىپ شىعىپ：[مەن بارامىن] - دەدى. 别人的去意愿不都候时的他，而身挺 。“去我”：道说出萃拔类出，众出，群超 ③ 。能才 توپتان سۇرىلىپ شىققان ئبلىمدى كىسى 家唱歌的名著 / 人的众出 ئانشى سۇرىلعان 休不喋喋，绝不滔滔：سۇرىلىپ سويلەگەنگدى قويشى ④ 。了绝不滔滔再别（你） 。

سۇرىلۋ سۇرىل- 的 式定不的 。

سۇرىقىزا- 〈动〉出拉再，点一出抽微稍再 。点一 。

سۇرىقىزاۋ سۇرىقىزا- 的 式定不的 。

سۇس- 〈动〉①落掉，落滑，动滑：ارباداعى اعاش سۇسىپ ئتۇسىپ قالىپتى. 头木的上车

：开离，开走；掉溜，走溜 ② 。上地到落滑
ۇيەگى ادامدار سۇسىپ كەتە باستادى. 人的里屋
冷，远疏（系关）③ 。了走溜地个一个一始开
淡：ولاردىڭ قاتناسى كەيىن كەلە سۇسىپ كەتتى.
。了远疏来后系关的们他
سۇيسۇ سۇس- 。式定不的
سۇيت Ⅰ 忙匆，速急，速火〈副〉：
كۇندىز-ءتۇنى سۇيت ءجۇرىپ وتىردى. 昼不夜
不。
سۇيت- Ⅱ ① سۇي- 。式定不的
：却冷，凉放 ② 态动使的
伤挫〔转〕② 凉放水开把 سۇيتۇ سۇيدى قاينالعان
（性极积）水冷泼，：ونىڭ بەلسەندىلىگىن سۇيتىپ
③性极积的他伤挫别（们你）الماڭدار
吊，糟吊，息休，汗退，汗凉（骑坐的累跑让）
使 ▲ 息休马让 كوكىلىن سۇيتۇ 水：ات سۇيتۇ
，即当；热趁① سۇيتپاۋ ▲ ءزىن 罪得，兴扫
。来常 ②刻立
سۇيتقىز- سۇيت- Ⅱ 。态动使的
سۇيتقىش 〈名〉器却冷 。
سۇيتقىشتىق 〈名〉却冷，果效却冷，用作却冷
。度程
سۇيتۇ سۇيت- Ⅱ 。式定不的
سۇيتىل- سۇيت- Ⅱ 。态动被的
سۇيتىڭقىرا- سۇيتىڭقىرا- 。态动使的
سۇيۋحات 见 سۇيقبات.
سۇيقتا- 〈动〉状条成弄，细弄，细削 。
سۇيقتال- ① سۇيقتا- 的被动态 ② 变得细
：长又细又得变，长 قانشىق سۇ بولىپ
身浑 سۇيقتالعان قۇيرىعىن بۇتىنا قىسىپ الدى.
。巴尾的长又细又起夹狗母的透湿
سۇيقتات- سۇيقتا- 。态动使的
سۇيقتاۋ سۇيقتا- 。式定不的
سۇيناق 〈形〉① 财贪；的厌无得贪，的婪贪
：人的财贪 ادام سۇيناق / ول ەت
的嘴馋；的 سۇيناق ەمەس. 他不是一个盯的
，偷小；的盗偷，的窃偷 ② 。鬼馋的肉吃想着
：贼 سۇيناق تىنىش جۇرمەيدى. 小偷老老会不
。的实实
سۇيناقتان- 〈动〉婪贪得变，厌无得贪为成，
：足不心贪得变 نەعىپ سۇيناقتانىپ ءجۇرسىڭ؟
？么什点捞儿这在想（你）
سۇيناقتانۋ سۇيناقتان- 。式定不的
سۇيناقتاۋ 〈形〉① 有，的嘴馋，的婪贪些有
摸偷小，的净干太不脚手 ② 的足不心贪些
。的
سۇيناقتىق 〈名〉厌无得贪，欲贪，婪贪 ①
，入进；侵 ：سۇيناقتىق ② 略侵，略侵 ③ 为行窃偷，窃盗
。争战略侵 سوعىس
سۇيۇ سۇق Ⅱ 。式定不的
سۇيعىل- ① سۇق- Ⅱ 插，入进 ② 态动被的
。进
سۇيعىلما ① سۇق- 〈名〉插头，插销，插〔电〕。
سۇيعىن- سوق- Ⅱ ，入钻，进钻②态身反的
：入进 ول توپ ادامنىڭ ىشىنە سۇيعىنىپ كىرىپ
，起隆，起凸，出凸 ③。中群人进钻他.كەتتى
：起鼓 سايعا قاراي سۇيعىنىپ تۇرعان جارتاس 向
：婪贪，馋贪，食贪 ④ 壁峭的出凸谷山 اش
。馋贪的样一狼饿象 قاسقىرداي سۇيعىنۇ
سۇيعىنبا 〈名〉三角形角三（的河）港角三岸：
（你）。来起绊索绳用边岸形角三的河到牵马把
出突把）② 态动使的 سۇيعىن-① 入塞，进塞；进插，入插（份部的出掉，的
：去上插销插把 سۇيعىلمانى دۇيعىندىرىپ قوي
。式定不的 سۇيعىنۋ سۇيعىن-
。态互交的 Ⅱ سۇق- **سۇيعىس-**
② 的质流，的态液，的体液 ①〈形〉**سۇيقىل**
不 ④ 的浓不，的淡 ③ 的疏稀，的薄稀，的稀
。的常经不；的切密
稀得变，少稀得变，稀变〈动〉**سۇيقىلدان-**
。了稀变奶酸：ايران سۇيقىلدانىپ كەتپەتى. 疏
。态动使的 سۇيقىلداندىر- سۇيقىلدان-
。式定不的 سۇيقىلدانۋ سۇيقىلدان-
稀较，的薄稀较，的稀较〈形〉**سۇيقىلتىم**
。的浓太不，的淡清；的疏
稀点有，的薄稀较，的稀较〈形〉**سۇيىعىراق**
：的浓太不，的淡清较；的拉拉稀稀较，的疏
：薄稀较得长草 ءشوپ سۇيىعىراق / شاي
。浓太要不得烧茶 سۇيىعىراق بولسىن

سۇيىق 〈形〉① 液体的，液态的，流动的，稀的 ② 稀薄的，稀疏的，淡的，不浓的，不多的：سۇيىق جانار زات 燃料液体 / سۇيىق تاماق 流食 / سۇيىق باتپاق 泥泞 / سۇيىق شاي 淡茶 / بيىل سۇيىق شىققى. 今年雨水稀少。 ③ 不够的，不足的，不密切的：سۇيىق كەلسەڭ سۇيىق بولدى 好说不好听 / سۇيىق قانى 没有人情味的人。

سۇيىقتا- 见 سۇيىل-。

سۇيىقتان- 〈动〉 سۇيىقتا- 的被动态。

سۇيىقتات- 〈动〉 سۇيىقتا- 的使动态。

سۇيىقتاۋ I 〈动〉 سۇيىقتا- 的不定式。

سۇيىقتاۋ II 〈形〉稀疏的，稀薄的，稀少的，淡的：سۇيىقتاۋ قارا 稀疏的胡须 / سۇيىقتاۋ بويۇ 淡色的料子 / سۇيىقتاۋ ادام 稀客。

سۇيىقتىق① 〈名〉稀薄，稀疏，淡 ② 抽象名词后缀，表液体，态液 ③ 体液。

سۇيىل- 〈动〉① 变稀，变少，变淡，变疏：سۇيىلىپ كەتتى. 变淡了。 / بۇلت سۇيىلا باستادى. 云开始消散。 / بۇيۇ سۇيىلىپ كەتتى. 料子变稀了。 ② 〔转〕(情事)疏远，变淡：ئىستىك ايا سۇيىلىپ بىتپەي قالدى. 事情吹了。 ▲ سۇيىلعان گاز 〔物〕气化液体。

سۇيىلت- ① 使变稀，使变淡，冲淡，稀释 ② 使动态：سۇيىلتۇ 稀释剂，冲淡剂，化液剂 / سۇيىلتقىش 稀释剂，化液剂 / سۇيىلتقىشتىق 稀释功能，稀释作用 〈名〉。

سۇيىلتىل- 〈动〉 سۇيىلت- 的被动态。

سۇيىلۋ 〈动〉 سۇيىل- 的不定式。

سۇق I 〈名〉① 贪，贪婪 ② 心妒嫉，心慕羡 ▲ سۇق قول (سۇق ساۋساق) 食指 ▲ سۇعىن قاداۋ 热眼，馋眼，红眼 ▲ اش ئىتتىك كوتىن سۇق ئىت جالايدى. 〔谚〕狗饿舔狗馋（得贪）股屁的 ▲ سۇق سەمىرمەس، ۇرى بايىماس. 〔谚〕厌无（不富偷小，了不胖丐乞）。

سۇق- II 〈动〉上穿，入刺，进塞，进伸，入插：ول تاياعىن قارعا سۇعىپ كورىپ ەدى، قالىڭدىعى ئىبىر مەتر ەكەن. 他试了试里雪入插棍木把，厚米一有去，来，入进；面露 ▲ باس سۇعۋ。 ▲ سۇعا سالۋ 上穿；上插便随 ▲ ئىتلىن سۇعۋ 偷 ② 与参，涉干 ① 干 ▲ قول سۇعۋ 人伤口出。取盗，窃。

سۇقبات 〈名〉谈座，谈交，话谈 [阿]。

سۇققىز- سۇق- II 的使动态。

سۇققىلا- 〈动〉扎，刺，捅，戳(地断不复反)：نايزا سۇققىلاۋ 戳地频频矛用 / ينە سۇققىلاۋ 痛刺 / سۇققىلاپ اۋىرۋ 刺地频频针用。

سۇققىلاس- سۇققىلا- 的互交态。

سۇققىلات- سۇققىلا- 的使动态。

سۇققىلاۋ سۇققىلا- 的不定式。

سۇقپا 〈名〉闩门，儿关插门，儿棍插。

سۇقپالا- 〈动〉入插，进塞，入塞(地复反)：ينەمەن سۇقپالاۋ 入刺地颇颇针用。

سۇقپالاۋ سۇقپالا- 的不定式。

سۇقسىر 〈名〉① 〔动〕鹘鹞，蛋坏 ② 〔转〕，徒歹▲棍恶，鹘鹞 سۇقسىر ۇيرەك。

سۇقتان- 〈动〉① 视注，视凝；视愕，望地奇惊；赏羡，慕羡：ول بالاسىنىڭ ەرەكشە قيمىلدارىنا سۇقتانا قاراپ قالىپتى. 他孩己自着望地讶惊。 ② 动举的常寻乎出的子，子样的婪贪出显。

سۇقتاندىر- سۇقتان- 的使动态。

سۇقتانۋ سۇقتان- 的不定式。

سۇقتانۋشى 〈名〉对，者慕羡；者图妄，者图企，人的心贪……。

سۇقتى: سۇقتى كوز 神眼的婪贪，眼贼。

سۇقتىر- سۇق- II 的使动态。

سۇلا- 〈动〉倒躺，下躺（子身着直）；身着直)：(上地)在趴(地挺挺直)，倒栽(子：ىبىر-نەشە

جاۋ اسكەرىنىڭ ولىگى سۇلاپ جاتىر. 军敌个几 / كولدەنەڭ。上地在躺地挺挺直体尸的 سۇلاعان بيىك تاۋ 山高的亘横 ▲ سۇلاپ ٴتۇسۋ 倒栽，倒躺，下躺(子身着直)。

سۇلاما 面斜倾(的山)，原平下山〈名〉▲ اقتابات شۇبىرىندى، القا كول سۇلاما 年的性难灾 سۇلاما ساباقتى وسىمدىكتەر 代 ▲ 物植本藤，物植匐匍 ▲ 莲睡〔植〕تۇڭعيىق سۇلاما 草糙卧平〔植〕ٴشوپ سۇلاما قوتىر。

سۇلات- ① سۇلا- 的态动使的 ② 撞，倒砍，倒吹，倒摔：اعاش كەسۇشىلەر اعاشتى سۇلاتىپ جاتىر. 木树伐砍在正人工木伐。

سۇلاتىپا: سۇلاتىپا بۇتاق 土入埋倒压枝活把(把中压，条压，枝)。

سۇلاتىل- سۇلات- 的态动被的。

سۇلاۋ سۇلا- 的不定式。

سۇلتان ①〈名〉王国(的家国兰斯伊些某)，③士勇，雄英，汉好〔转〕②长酋，丹苏用。名人性男于。

سۇلتاندىق 丹苏(位一某)，治统的丹苏〈名〉国长酋 مەملەكەت سۇلتاندىق：期时位在。

سۇلۋ 英；的看好，的亮漂，的丽美，的美〈形〉娘姑的丽美 / سۇلۋ قىز：的美优；的俊语巧言花 سۇلۋ ٴسوز / 色景的丽秀 ▲ اي سۇلۋ قاسا (قاس) 女美，儿女美 ▲ 儿人美，女美；的看好正真，的丽美正真 ▲(服衣)的和暖如不的丽华 سۇلۋنان جىلۇى سۇلۋ-سۇلۋ ەمەس، سۇيگەن سۇلۋ.【谚】亮漂(施西出里眼人情)美叫才的爱心，美算不的 ▲ ٴتانى سۇلۋ - سۇلۋ ەمەس، جانى سۇلۋ - سۇلۋ.【谚】真才的美灵心，美算不的美表外。美正。

سۇلۋلا- 好得变使，亮漂使，丽美使 ①〈动〉：扮打，缀点，饰修，化美；色生使，看 كيىنۇ：饰润，色润 ②看好得穿 ٴسوزدى سۇلۋلاپ سويلەۋ 听动得说。

سۇلۋلان- سۇلۋلا- 的态身反的。

سۇلۋلات- سۇلۋلا- 的态动使的。

سۇلۋلاۋ I 比，的看好较比，的美较比〈形〉的亮漂较。

سۇلۋلاۋ II سۇلۋلا- 的式定不的。

سۇلۋلىق：貌美，观美，亮漂，丽美〈名〉تابيعات سۇلۋلىعى 自然的界丽美的 / ونىڭ سۇلۋلىعىندا باعا جوق. 貌美的世绝有具他。

سۇلۋشا 较比，的美较比，的亮漂微稍〈形〉的看好。

سۇلۋشاش 菜寿长〔植〕〈名〉。

سۇلۋىراق 较比，的亮漂较比，的美较比〈形〉的看好。

سۇلفات 钠酸硫，盐酸硫〔化〕〈名〉。

سۇلى 麦燕〈名〉：سۇلى اكىزى 田麦燕 ▲ قارا سۇلى 野燕麦。

سۇلىق: سۇلىق جاتۋ 丝纹，着躺地动不动一—地清不智神，中态状迷昏于处，着躺地动不儿他着躺：ول تالىقسىپ توسەكتە سۇلىق جاتىر. ▲。上床在躺地不儿丝纹，清不智神 سۇلىق وتىرا كەتۋ 倒瘫子下一，下坐子下一▲ سۇلىق ٴتۇسۋ 软瘫子下一，下倒子下一— سۇلىق قاراۋ 着望地痴呆；着望地漠冷。

سۇم：的险阴，的恶险，的诈诡，的诈奸〈形〉险阴 سۇم قىلىق：的恶邪 / 人的诈奸 سۇم ادام 为行的 / سۇم وي 念邪。

سۇمداۋ 的诈奸较比，的猾狡些有〈形〉

سۇمدىق：(为行)法办的头滑，事坏①〈名〉，为行的险阴，(为行)法办的猾狡：نە سۇمدىق بولارىن كىم بىلەدى؟ 么什生发会将道知能谁？ سۇمدىق ٴادىس 巧：的妙奥，的妙巧 ②？事坏：的闻听人骇，的利吉不，的幸不 ③谋计的妙赞示表中语口 ④息消的幸不 حابار سۇمدىق 人的超高常非艺手 / سۇمدىق ونەرلى كىسى 二卫火〔天〕⑤马的快常非 ات جۇيرىك。

سۇمپايى 恶厌人令，的鄙卑，的恶可①〈形〉。棍恶，伙家坏，人坏 ②的厌讨人使，的。

سۇمپايىلىق 词名象抽的 سۇمپايى。

سۇم-سۇرقيا：的险阴，的诈奸，的猾狡〈形〉。的鄙卑

سۇمىراي 鸟恶的身鸟头人中说传 ①〈名〉成造，水的中湖、河干喝能，毛羽无身全鸟此)，人恶③子鬼；鬼恶，神凶 ②(难灾征象，灾旱

:的诈奸 ,的鄙卑 ,的险阴 ④ 伙家坏,人坏
سۇمسراي ادام ▲ 人的诈奸سۇمسراي كەلسە، سۇ
قۇريدى. 【谚】 鬼临降蜮,水干河。
سۇمسرايلان- 〈动〉 得显,诈奸得变,厌讨人令
سۇمسرايلانۇ 险阴: بۇل ادام تىم سۇمسرايلانىپ كەتكەن ەكەن. 了坏太得变在实人个这 。
سۇمسرايلىق سۇمسراي- 式定不的 。
سۇمسراق سۇمسراي 词名象抽的 。
比,的诈奸些有,的猾狡些有〈形〉 的险阴较 。
سۇڭعاق 身 ;的长修,的高细,的高子个〈形〉
长 ;长细得长 , 高细得变〈动〉 **سۇڭعاقتان-**
高长,大: ونىڭ بويى كۇن ساين سۇڭعاقتانىپ كەلەدى. 细又高又得长一比天一子个的她 。
سۇڭعاقتاندىر- سۇڭعاقتان- 态动使的 。
سۇڭعاقتانۇ سۇڭعاقتان- 式定不的 。
高细较比(子个),的大高较〈形〉 **سۇڭعاقتاۋ**
的长修显略(子个),的: ونىڭ جاسى كىشكەنە بولعانمەن بويى سۇڭعاقتاۋ. 但,小虽纪年的他 高较材身 。
سۇڭعىلا I 足,的练老;的滑奸,的头滑〈形〉
的明聪,的谋多智 : ەۋزىن ەۋزى سۇڭعىلا ساناپتىن جان. 人的练老是为认自 。
سۇڭعىلا II 蓉苁肉,蓉苁〈名〉 ▲ سۇڭعىلا تۇقىمداسى 属当列 。
سۇڭعىلالىق سۇڭعىلا I 的 。词名象抽的
سۇڭقار 〔动〕 ①〈名〉 隼,矛隼 ;سۇڭقار باعۋ 用征象的子男美轻年对)鹰〔转〕 ② 隼养驯 优于对)鸟铁,鹰雄〔转〕③(称爱的人对或语 ▲ اق سۇڭقار 白 隼▲(语用颂称的员行飞秀 ەبارى تۇلپار بولماس، قۇستىڭ ەبارى 全不鸟,马骏是都不马【谚】 سۇڭقار بولماس. 鹰雄是 。
سۇڭق-سۇڭق: سۇڭق-سۇڭق جىلاۋ (ەتۋ) 痛 。号哀,哭大啕号,哭
سۇڭقىل - 。声号哀,声哭痛〈名〉

唱;哭大啕号,号哀,哭痛 ①〈动〉 **سۇڭقىلدا-**
他 ولار قايعىنا باتىپ، سۇڭقىلداپ وتىر. :歌挽
〔转〕② 。着号哀歌挽着唱;渊深苦痛人陷们
。旋盘上湖在声叫的咯咯出发鹅天 :叫啼,叫鸣 اققۇلار كولدى اينالىپ سۇڭقىلدا-ىدى
。态互交的 سۇڭقىلدا- **سۇڭقىلداس-**
。态动使的 سۇڭقىلدا- **سۇڭقىلدات-**
。式定不的 سۇڭقىلدا- **سۇڭقىلداۋ**
社和界然自);子样;气神,色面〈名〉 I **سۇر**
憔色面 ▲:况情,况状,势形(的会 سۇرى قاشۇ / كۇنىنىڭ سۇرىن بايقاۋ / 象天察观 ونىڭ كەلگەن سۇرى جامان. 妙不势来的他。▲ سۇرى قاشۇ 看难色气 。
色白灰 / سۇر 的色灰〈形〉 II **سۇر**: اق سۇر 的色灰 ات 灰 / سۇر شاپان 马灰 / سۇر ايۋ 衣上色灰 ▲ سۇر بويداق 汉身单 ▲ قارا سۇر 黑 色 ▲ سۇر داۋلىپاز 灰 ▲ سۇر جابايى قاز 蓝 (的毛羽色灰着附梢末杆箭) ▲ سۇر جەبە 雁 辣毒险阴 ② 科蝰 ① سۇر جىلان 箭利 ▲ سۇر تاعاناق 灰 ▲ سۇر توقىلداق 劳伯灰 ▲ 人的 鼠灰 ▲ سۇر تۇلكى 灰 ▲ سۇر ەتپىن 狐灰 雨 ▲ سۇر تىشقان 田 ▲ سۇر قارلىعاش 亚鼠科 燕 ▲ سۇر قۇتان 灰 ▲ 鹭科 。
询,问(而白明不或道知不) ①〈动〉 **سۇرا-**
:听打,问 : بۇل ەستى مەن بىلمەيمىن، انا كىسىدەن سۇراپ كور. 这 问问你,道知不我事这 问慰,问询(而切关示表)② 。吧他 问寒问 سۇراۋ 候问(安问) / كۇي-جايىن سۇراۋ 问 教请 ③ 暖 / 求请,求要,求: اقىل سۇراۋ 求 / 请 سۇراۋ 示请 / كەشىرىم سۇراۋ 饶求 / 要(人某)问 ④ 援求 سۇراۋ 请,……要(人某) 某)كومەك 要 سۇرات سۇراۋ : 用借(人某向),…… 给(人 钱借来是他 ول اقشا سۇراپ كەلىپتى. 子奶/ 的 ⑤ 。 管人个一他 ول ەبىر : 持把,纵操,治统,理管 مەكەمەنى جالعىز ەوزى سۇرايدى. 的 ▲ 。关机个一 ايران سۇراي كەلىپ ▲ 。来起藏碗把莫的奶酸要【谚】 جاسىرما. 儿棍别小根一【谚】 بۇراۋدىڭ دا سۇراۋى بار. كوپ جاساعاننان سۇراما، كوپ كورگەننەن سۇرا. 【谚】 莫向岁数大的人求教,

要求人的深历阅向要。

سۇراق 〈名〉① 疑问，问疑：سۇراق قويۇ 问提(审)。讯审，问审②问审：سۇراقلا تارتۇ 讯审(提)。▲ سۇراقلا تارتىلاتىن كۈن 日报，日算清末，日。

سۇرال- سۇرا- 词名象抽的。

سۇرامپاز 〈形〉的烈剧，的猛凶，的烈猛。

سۇرامپازدىق سۇرامپاز 态动被的。

سۇرامساق 〈形〉① 的讨乞，的西东要爱②的讨乞，的西东要爱派手伸，人的西东惯要。

سۇرامپازدىق سۇرامپاز 词名象抽的

سۇرامساق 〈形〉① 的讨乞，的西东要爱②的讨乞，的西东要惯习，派手伸，人的西东要惯习，者。

سۇرامساقتان- سۇرامساق 〈动〉① 的讨乞，的西东要爱得变，西东要惯习，派手伸，人的西东要惯习，者。

سۇرامساقتانۇ سۇرامساقتان- 式定不的。

سۇرامساقتىق سۇرامساق 词名象抽的

سۇرامشاق 见 سۇرانشاق.

سۇران- 〈动〉① سۇرا-反身态②教求，教请；可许得获想，请申：ول قىزمەتتەن بوسانۇ جونىندە سۇرانىپ ءجۇر. 他因职退请申在正。③饭讨；(要)手伸；讨乞：ەڭبەك ەتپەي سۇرانۇمەن كۇنەلتۇ 靠劳不度日。

سۇرانۇ سۇران- 式定不的。

سۇرانۇنشىلىق 〈名〉取索，讨乞，求乞。

سۇرانشاق 〈形〉① 的讨乞，的西东要惯习，的西东要爱②的讨乞，者讨乞，人的西东要惯习。

سۇرانشاقتىق سۇرانشاق 词名象抽的。

سۇرانشى 见 سۇرانشاق.

سۇرانشىلىق سۇرانشى 词名象抽的。

سۇراپىل 〈形〉烈激，的烈剧，的猛凶，的烈猛，的酷严：سۇراپىل بوران 风暴 / سۇراپىل سوعىس 战争的烈激 / سۇراپىل شابۇل 猛的烈攻击。▲ سۇراپىل داۇىل 风飓〔气〕。

سۇراپىلدى 见 سۇراپىل.

سۇراس- سۇرا- ▲态互交的 ءجۇن سۇراسۇ 听打相互。

سۇراستىر- 〈动〉① 听打，问询：ول بىلەمە ەكەن سۇراستىرىپ كورەيىن. 我知道他问问我追，问追，访查，询查，问查，查调②。道知不根的情事问查 سۇراستىرۇ ءىستىڭ تەگىن：究源。

سۇراستىرىل- سۇراستىر- 的态动被。

سۇرات- سۇرا- 的态动使。

سۇراتتىر- سۇرات- 的态动使。

سۇراۇ I 〈名〉题问；问质，问疑，问询：سۇراۇ قويۇ 提题 / سۇراۇعا جاۇاپ بەرۇ 回答问题出提 ▲ سۇراۇ بەلگىسى 〔语〕(?)号问 ▲ سۇراۇ ەسىمدىگى 〔语〕词代问疑 ▲ سۇراۇ سالۇ 寻找寻，问。

سۇراۇ II سۇرا- 的式定不。

سۇراۇلى 〈形〉的题问出提，的问疑，的问询，的问。▲ سۇراۇلى سويلەم 〔语〕句问疑。

سۇراۇلىق 〈名〉问询，题问，问疑。

سۇراۇسىز 〈形〉① 的可许经末；的可许得获想，请申：ول قىزمەتتەن بوسانۇ جونىندە سۇرانىپ ءجۇر. 他因职退请申在正②走拿就呼招打不无：سۇراۇسىز الىپ كەتۇ 的：ونىڭ ءىسى سۇراۇسىز كەتتى. 的究追加不，的询查人无，的问过人不，问过不有没事的他之了了。

سۇراۇشى 〈名〉者请申，者求请，者问询：كومەك سۇراۇشى 者援求 / قايىر سۇراۇشى 乞者 / جوق سۇراۇشى 人的畜牲找寻 ▲ ءال سۇراۇشى 者治统。

سۇرعىلت 〈形〉① 的色灰浅，的色灰带略面)，的展不眉愁〔转〕② 的色灰淡，的色灰浅：سۇرعىلت توپ 的郁忧，的沉阴(色展不眉愁。群人的

سۇرعىلتتان- 〈动〉暗灰，来起暗昏(色天)起。沉阴得变，来

سيۇرعىلتتانۇ سۇرعىلتتان- 式定不的。

سۇرعىلتىم 〈形〉浅，的灰淡，的色灰带略的灰。

سۇرقاي 〈形〉，的展不眉愁，的沉阴，的郁阴的乐不闷闷。

سۇرقيا 〈形〉面两；的恶险，的猾狡，的诈奸：سۇرقيا كىسى 的刀三人的诈奸。

سۇرقيالا- 〈动〉。计奸施，计鬼施，诈欺，骗欺

سۇرقيالان- ① سۇرقيالا- 得变②态身反的。刀三面两耍，险阴得变，诈奸得变，猾狡

سۇرقيالاۋ سۇرقيالا- 的不定式。

سۇرقيالىق ①سۇرقيا 的词名象抽。狡，诈奸 ② 端多计诡，诈。

سۇرقىل 见 سۇرعىلت.

سۇرقىلدان- 见 سۇرعىلدان-.

سۇرقىلتاي Ⅰ 〈名〉①种一一的雀云〔动〕。

سۇرقىلتاي Ⅱ 臣奸；子腿狗，手打，凶帮〈名〉。

سۇرقىلتايلى 〈形〉恶万，的辣毒，的险阴，的恶不十。的赦

سۇرلان- 〈动〉①暗昏，来起暗灰，色灰成变：淡暗得变，来起 بۇلت باسقان ايدىك بەتسى سۇرلانىپ، جەر بەتى قاراۋىتا قالدى. 阴云笼罩，土如面(气生因) ②。暗昏地大，胧朦色月子样的怒盛出显，青发色面，色 ول اشۋعا بۇلىعىپ، ءوڭى سۇرلانىپ بەدىرە يە قالدى. 他勃然。眼着瞪，青发色脸，怒大

سۇرلاندىر- 〈动〉态动使的 سۇرلان-。

سۇرلانۋ 式定不的 سۇرلان-。

سۇرلاۋ 〈形〉的灰淡，的灰浅，的色灰带稍。

سۇرلىق 〈名〉度深之色灰，色灰。

سۇرسىز 〈形〉脸，的好不色气，的悴憔容面。的看难色

سۇرسىزدان- 〈动〉色脸得变，好不色气得变。看难

سۇرسىزدانۋ 式定不的 سۇرسىزدان-。

سۇرسىزدىق 词名象抽的 سۇرسىز。

سۇرتاعى 〈名〉驴骞，驴藏。

سۇر 词名象抽的 سۇرسىز。

سۇرشا 见 سۇرلاۋ.

سۇرىق 〈名〉容，容面，色气，色面(之人)①子样(之品物)③ 貌处，型体(之畜牲) ② 貌。况情，况状，势形(之会社和界然自)④

سۇرىقسىز 〈形〉，的悴憔容面，的看难色气①暗阴（气大）③ 的弱瘦，的瘦 ② 的眼起不。的暗昏，的沉阴，的

سۇرىقتى 〈形〉，的壮健 ② 的亮漂，的看好①。的实壮

سۇرىپ Ⅰ 〈名〉。布的过漂未，布粗。

سۇرىپ Ⅱ：肉骨剔，肉净 **سۇرىپ ەت**。

سۇرىپتا- 〈动〉选精，择选，选挑：قويدىڭ ەندى سۇرىپتايتىنداي ەشتەمەسى قالعان جوق. 这几只 / 的选挑可再么什有没里羊。种选

سۇرىپتاعىش 〈名〉机种选。

سۇرىپتال- سۇرىپتا- 的态动被。

سۇرىپتان- سۇرىپتا- 的态身反。

سۇرىپتاس- سۇرىپتا- 的态互交。

سۇرىپتات- سۇرىپتا- 的态动使。

سۇرىپتاۋ سۇرىپتا- 的式定不。

سۇرىپتاۋشى 〈名〉者等分，的选精，者选挑。

سۇس 〈名〉势威，严威，风威：سۇس كورسەتۋ 显威风(吓威) ▲ سۇسى باسۋ 威风示显，凛凛威风，住吓被。

سۇستان- 〈动〉威，吓威，严威得显，风威示显。

سۇستانا 看地胁威 قاراۋ سۇستانا：逼。

سۇستانۋ سۇستان- 的式定不。

سۇستي- 〈动〉地夷鄙，看地满不，望地恶厌。看

سۇستيس- 态互交的 سۇستي-。

سۇستيۋ 式定不的 سۇستي-。

سۇستى 〈形〉畏可人令，的凛凛风威，的严威。的厉严，的

سۇستىلىق 词名象抽的 سۇستى。

سۇقبات 见 سۇھبات.

سۇفيزم 〈名〉派非苏〔宗〕。

سۇيە 〈名〉肉条肋：سەمسز قويدىڭ جاس سۇيەسى 的望威有〔转〕② 肉条肋嫩鲜的羊肥 ول وسى اۋلدىڭ سۇيەسىنىڭ ءبىرى. 人的敬尊受，人之人的望威有乡本是他。▲ سۇيە قابىرعا 肋假。

سۇيەلە- 〈动〉：预干，涉干，手插，入介 ونىڭ سونشالىق جان سالا سۇيەلەۋىنده نە ماقسات بار؟ ？的目么什有涉干地命拼样这他

سۇيەلەۋ سۇيەلە- 的式定不。

سۇيەلى 〈形〉：的多肪脂，的壮肥，的肥膘①（草水）〔转〕② 骨肋的肥膘 سۇيەلى قابىرعا 青 سۇيەلى جەر：的密茂，的盛茂(草青)，的好势有钱有，的势权有〔转〕③ 方地的盛茂草。人的势有钱有 ادام سۇيەلى：的。

سۇيەلىك 〈名〉部助。

ئسوبىقاناللا 真，主真美赞，拉纳哈卜苏〈名〉绝超主。

سۇگىرەت 见 سۇرەت.

سۇدىگەر 地翻秋，地耕秋〈名〉。

ئسۇز- 顶，撞，抵（角、头用）〈动〉Ⅰ：سىير ادامدى سۇزەدى. 牛顶人。/ ئسۇزىپ جارالاۋ 顶 / مۇيىزىمەن ئسۇزۇ 顶角用▲جەر سۇزە قۇلاۋ 伤。趴马个了摔

ئسۇز- 过 ①〈动〉Ⅱ：滤，过滤：ئسۇت ئسۇزۇ 奶滤 / قاتىق ئسۇزۇ 奶酸滤过 ②：篦，出捞，捞：لاعماندى ئسۇزىپ الۋ 来出捞面拉把 / شاش ئسۇزۇ 篦头▲جال قۇيرىمىن ئسۇزۇ（为比加参为）目，视凝 ①▲كوز ئسۇزۇ 尾鬃整梳（马的赛▲سۇزە 望渴；着望地婪贪 ②看地睛转不▲看地睛转不目，看细仔，看睛定 قاراۋ 打 ②遍查，找寻，查巡，视巡 ①ئسۇزىپ شىعۇ 忆回，想回，顾回▲量 ئسۇزىپ ئوتۇ。

سۇزبە 奶酸的滤过，酪奶酸〈名〉▲سۇزبە بۇاز بولۇ 可两棱模，决不豫犹。

سۇزبەلە- 乳凝酸作；滤过复反〈动〉。

سۇزبەلەۋ 式定不的 سۇزبەلە-。

سۇزبەلىك 的乳凝酸作，的酪奶酸作〈形〉。

سۇزگى 滤过，具有滤过的做鬃颈马用〈名〉Ⅰ器，器滤：سۇزگى شۇپەرەك 布纱的用滤过▲اكۇستيكالىق سۇزگى 器声滤▲ەلەكترلىك سۇزگى 电滤器▲سۇزگى تاراق①篦子②〔植〕。器波滤 تولقىندىق سۇزگى▲马绵欧，众贯

سۇزگى 头梳子篦用〈名〉Ⅱ：子篦：شاشتى سۇزگىمەن تاراۋ。

سۇزگى 网鱼捞形小〈名〉Ⅲ。

سۇزگىز- 态动使的 ئسۇز- Ⅱ、Ⅰ。

سۇزگىلە- 频，顶再一（角、头用）①〈动〉Ⅰ：辱欺，辱凌，负欺〔转〕②戳地住不，抵频：ماڭايىنداعى ەلدى سۇزگىلەپ مازا بەرمەدى 负欺 ماڭايىنداعى ەلدى سۇزگىلەپ مازا بەرمەدى：撞乱碰乱，撞直冲横，闯〔转〕③人的围周里 哪往撞直冲横你 باراسىڭ قايدا سۇزگىلەپ 去？

سۇزگىلە- 梳子篦用〈动〉Ⅱ。

سۇزگىلەس- 态互交的 سۇزگىلە- Ⅰ。

سۇزگىلەت- 态动使的 سۇزگىلە- Ⅱ、Ⅰ。式定不的 سۇزگىلەۋ

سۇزگىش 器滤过〈名〉Ⅰ▲سۇزگىش قابات 层滤过。

سۇزگىش 顶好，的癖抵有，人的顶好〈形〉Ⅱ。的撞

سۇزگىشتىك 质性滤过，用作滤过〈名〉。

ئسۇزدىر- 态动使的 ئسۇز- Ⅱ、Ⅰ。

ئسۇزدىرگىز- 态动使的 ئسۇزدىر-。

سۇزدىرت- 态动使的 ئسۇزدىر-。

سۇزەگەن 的斗好，的癖抵有，的人顶爱〈形〉：سۇزەگەن سىير 好 قۇقا بۇ سۇزەگەن 牛的人顶爱▲بايلاۋلى ئيت ۇرەگەن، بايلاۋلى وگىز سۇزەگەن.【谚】牛公的斗着系，凶得叫狗的着栓。▲سۇزەگەن سىيرعا قۇداي ئمۇيىز بەرمەيدى.【谚】凶得顶牛的出长牛的人顶爱让会不大胡。角犄

سۇزەگەندىك 词名象抽的 سۇزەگەن。

سۇزەك 病寒伤，寒伤〔医〕〈名〉：سۇزەكپەن اۇىرعاندار 于死 سۇزەكتەن ئولۇ 者患病寒伤 / ▲寒伤 بورتپە سۇزەك 寒伤疹斑▲ساري سۇزەك 寒伤肠▲ئش سۇزەك 寒伤性行流▲قايتالاما سۇزەك 热归回。

سۇزەكتەن- 病寒伤患〈动〉：ول سۇزەكتەنىپ اۇىرعالى ەكى اي بولدى. 他患伤寒病已有两个月了。

سۇزەكتەنۋ 式定不的 سۇزەكتەن-。

سۇزەكى 的用滤过 ②网鱼小，网鱼 ①〈名〉。

ئسۇزۇ 式定不的 ئسۇز- Ⅱ、Ⅰ。

ئسۇزىل- 态动被的▲ئسۇزىلىپ قاراۋ 凝 ئسۇزىلىپ قاراۋ 看睛定，量打细仔，视凝。

ئسۇزىلمەلى: 音擦〔语〕：سۇزىلمەلى دىبىستار。

ئسۇزىندى ②体液的后滤过，液滤 ①〈名〉的过滤过 ئسۇزىندى：的滤过 ③渣滤。奶

ئسۇزىس- 态互交的 ئسۇز- Ⅱ、Ⅰ。

سۇزىسكەك，的癖抵有，的斗好，的顶爱〈名〉：جامان تەكە سۇزىسكەك، جامان 的撞顶好 جىگىت ۇرىسقاق.【谚】暴，顶爱羊山公的害厉。斗好子伙小的躁。

ئسۇزىستىر- 态动使的 ئسۇزىس-。

ئسۇي- 〈名〉① 爱：ھۆبەكتى ئسۇيۇ 爱劳动 / وتاندى ئسۇيۇ 爱国祖 ② 亲，吻接，吻：بەتىنەن ئسۇيۇ 亲脸 ③ 爱，喜欢；适应：دەنە تاربيەنى ئسۇيۇ 爱好体育 / ول جسم-جىرتتىقتى سۇيەدى. 他安欢喜静。▲ جانى سۇيمەۋ 讨厌，ئاياعى كىشى سۇيگەننن كيەر، ئاياعى 不喜欢▲ ۇلكەن سيعانىن كيەر.【谚】如心称选的小脚 ▲ ەل سۇيگەندەي。的适合挑能只的大脚，的意 دۇسىك بولسىن، جەر سۇيگەندەي قوسىك 要房毡，的戴爱人众找要友朋【谚】 بولسىن. ▲ سۇيگەننن شۇناعىم دەيدى. 的地当于适做。▲ 。贝宝的己自成当的爱心把都们人【谚】 ئار كىم سۇيگەننىك قۇلى.【谚】人欢喜什么就 。隶奴的么什是

سۇيگەن 〈形〉① 爱的，的爱喜，的欢喜：上心，人爱，人情 ② 娘姑的上爱 سۇيگەن قىز：人 ونىك سۇيگەنى جوق. ▲ 人爱有没还他 سۇلۇ ـ سۇلۇ ەمەس، سۇيگەن سۇلۇ.【谚】亮漂。(施西出里眼人情)美叫才的爱心，美算不的

سۇيگەندىك 〈名〉爱喜，爱恋，恋热；欢喜，恋迷，钟情。

سۇيگىز- ئسۇي- 的使动态。

سۇيگىزدىر- سۇيگىز- 的使动态。

سۇيگىش 〈形〉容易恋迷；的恋钟易；的情多。

سۇيدە- 〈动〉(سولاي دەۋ، ئسۇيتىپ ايتۋ 的)：论谈样那，说样这，说样那(式形缩简 سەن وعان سۇيدە، ول نە دەر ەكەن. 你如此)。答回怎他看，他诉告

سۇيدەۋ سۇيدە- 。式定不的

ئسۇيدىر- ئسۇي- 的使动态。

سۇيە- 〈动〉①撑支，支；扶，搀：كەل، مىنا داعاردى سۇيەي تۇر. 扶袋麻个这把，来过你。/ اعاشتى تامعا سۇيەپ قويۋ 墙在支头木把 / 。住 ىرگەسى قۇلاعان وكىمەتتى سۇيەۋگە ۇرىنۋ 上帮，持支〔转〕② 权政的坠欲摇摇撑支图妄 جولداستارىك سۇيەمەسە كىم سۇيەيدى. 助协，助〔转〕④ 。(你)持支谁，(你)持支不们志同 ونى سىرتتاي سۇيەپ جۇرگەن بىرەۋ 护庇，庇包：依 بار. ▲ ارقا سۇيەۋ 。他庇包里地背在人有

يىق ▲ رەك سۇيەۋ ▲ 仗仰，靠依，仗依，赖依 سۇيەۋ 。靠依，赖依，附依

سۇيەك 〈名〉① 骨，骨头：سۇيەك اۇرۇى 骨折 ② 柴如瘦骨 / قۇر سۇيەك بولىپ قالۋ 病质：粒子，核(的类果) ③ 首尸，骸遗，体尸，骸尸 ورىك سۇيەگى：落部，族氏〔转〕④ 核杏 سۇيەگى قارا كەرەي. 的落部依列克拉哈是他 ▲ ▲ اتسىز سۇيەك 骨名无〔理生〕 。人 اشا 男族哈) سۇيەك ① اق سۇيەك ▲ 骨舌〔理生〕 族贵 ② 名戏游(的骨腿羊寻抛间夜年青女 ▲ باقايشىق سۇيەك 骨趾〔理生〕 بەت سۇيەك ▲ 骨桡〔理生〕 بىلەك سۇيەك ▲ 骨颊面 بىلەزىك سۇيەك ▲ 骨腕〔理生〕 بۇرشاقشا سۇيەك ▲ 骨臌 دابىل سۇيەك ▲ 骨豆豌〔理生〕 جايا سۇيەك ▲ 骨甲肩 يىق سۇيەك ▲ 骨骶〔理生〕 كىشى جىلىنشىك سۇيەك 骨腓 ▲ مىقىن سۇيەك ▲ 骨颞〔理生〕 ساماي سۇيەك ▲ 骨髂〔理生〕 ساي سۇيەك سىرقىراۋ ① 悲，痛悲 ② 痛酸身浑 ① سار سۇيەك قۇدا 老亲家 ▲ 伤 结，头骨硬，强坚 ② 良优种品；贵高身出 ① سۇيەگى بەكۋ 长大成人 ▲ 实 جاساۋ سۇيەگى ▲ 抑压受，屈受冤含 سۇيەگى ساۋدىراپ تۇر. 近 ① سۇيەك جاقىن ▲ 衰体老年，钟龙态老 سۇيەك ▲ 系关家亲 ② 近系关缘血，亲 جاڭعىرتۋ سۇيەككە بىتكەن مىنەز ▲ 亲加上亲 天深根，久已习积 سۇيەككە ئسىگۋ ▲ 性秉，性 ▲ 堪不惫疲，尽力疲精 سۇيەككە ئتيۋ ▲ 固蒂 سۇيەككەك ئتۇسۋ ▲ 体尸的者死洗 سۇيەك 和头骨用 تۇبەركۇلەز سۇيەك توسەك ▲ 核结骨 外 سۇيەك شورى ▲ 床木的案图成嵌镶子银 ▲ 疡骨，疽骨 سۇيەك شىرىگى ▲ 赘骨生 سۇيەك قورلاۋ ▲ 落部辱侮 سۇيەك قۇراۋشى كىلەتكا ▲ ئسوز سۇيەكتەن ئوتۋ 胞细骨造 恶 ▲ 骨尺〔理生〕 سشىنتاق سۇيەك ▲ 心伤语 قۋ سۇيەك ▲ ۇلكەن 头骨包皮，骼骨的枯干 جىلىنشىك سۇيەك ▲ 骨胫〔理生〕 تامىر سۇيەنسىپ كۇن كورەدى، اۇنز تامىر ايتسىپ 上嘴，命为依相友朋心知【谚】. ارتىعسن الادى ▲ 。较计斤斤友朋的 سۇيەكپەن كەتەدى.【谚】 。返难重积 ▲ ئسوز

سۇيەكتەن وتەدى، تاياق ەتتەن وتەدى. 【谚】恶肉裂皮破棒棍，心之人伤语。

سۇيەك-سايات 〈名〉饭剩羹残；头骨的过啃，饭剩羹残；头骨的过啃：سۇيەك-سايات بەردىڭ بە؟ 狗给餐冷汤残吗么什儿点了吃？

سۇيەكسىز 〈形〉①无的骨无，的骨带不：的头骨带不，的骨无 ②肉骨剔的：的核无 سۇيەكسىز ەت سۇيەكسىز جەمىستەر 的小矮子个，的小骼骨 ③果核无：的小矮子个，的小骼骨：سۇيەكسىز بولغانمەن كۆشى مەعسم 小子个然虽肉多，门亚无〔动〕باس سۇيەكسىزدەر ▲大气力但。

سۇيەكسىزدىك 词名象抽的سۇيەكسىز。

سۇيەكتەن- 〈动〉①成（核果，实果的果水）：化硬；熟：8-ايدا جاڭعاقتاردىڭ سىرتى سۇيەكتەندى. ②硬长壳外的桃核份月八。

高长，大长，长成（骼骨物动和人）。

سۇيەكتەنۇ سۇيەكتەن- 的式定不。

سۇيەكتەس 〈形〉缘血有，的族氏同，的落部同：系关缘血，系关族同 〈名〉。

سۇيەكتەستىك 的系关。

سۇيەكتى 〈形〉①的骨连，的骨带，的骨有：的骨带 ەت سۇيەكتى，的伟魁，的大骼骨②肉的头骨带：的伟魁，的壮健 ③子伙小的：的壮健，的好量质，的实结，的用耐，的久：的实结 كەزدەمە سۇيەكتى ▲料布的结实 سۇيەكتى بالىقتار〔动〕类鱼骨硬 ▲سۇيەكتى گانويدتار〔动〕类鳞硬 ▲سۇيەكتى جەمىستەر（蔷薇科）果核，果单，果假的。

سۇيەكتىلىك سۇيەكتى 词名象抽的。

سۇيەكحانا 〈名〉间平太。

سۇيەك-شاتىس 〈形〉系关家亲，的系关戚亲的：ولار سەندەرگە سۇيەك-شاتىس بولاما؟ 们他吗系关戚亲有们你和？

سۇيەك-شاتىستىق 〈名〉关家亲，系关戚亲。

سۇيەكشى 系。

者葬送，者葬安〈名〉。

سۇيەكشىل 〈形〉强点观统血，的强念观戚亲：的系关戚亲拉爱，的强念观落部，的。

سۇيەل 〈名〉I ▲子猴，瘤刺，疣：جۇمساق سۇيەل ▲疣软 كوزگە شققان سۇيەلدەي سۇيەل 中眼 ▲قاتتى سۇيەل 刺中肉，钉疣 ▲هۇيەل قىنا〔植〕萝女，萝松。

سۇيەل- Ⅱ سۇيە- 的态动被。

سۇيەلدى 〈形〉▲的子猴长，的疣长：سۇيەلدى بالىق〔动〕鲀毒。

سۇيەم 〈名〉拃（离距的间长指食和指姆大）：جەردىڭ قانقانى سونشالىقتى ءبىر سۇيەم قازۋدا وڭايعا تۇسپەيدى. 动不挖都拃一连得冻地。▲拃半 قارىس سۇيەم 一拃大 ▲قارىستان سۇيەم جۇق. 【谚】关系一胜略筹。

سۇيەمدە- 〈动〉拃，量拃以：拃：سۇيەمدەپ كورشى وزىندىعى قانشا ەكەن؟ 长多看下一拃？

سۇيەمدەس- سۇيەمدە- 的态互交。

سۇيەمدەت- سۇيەمدە- 的态动使。

سۇيەمدەۋ سۇيەمدە- 的式定不。

سۇيەمەل 〈名〉①物撑支，杠顶；柱支，子柱：座支，架支：جارالى قول سۇيەمەلگە جارامايدى. 来起不撑支手的伤受 / تاياق جول ءجۇرۋدىڭ سۇيەمەلى. 〔转〕②物撑支的路走是杖手：تۇرمىستا ءوزارا سۇيەمەل بولۋ 生活相互上帮助。

سۇيەمەلدە- 〈动〉①住顶，撑支（物撑支用）：住托：داعاردى بىردەڭەمەن سۇيەمەلدەپ قوي. 用扶搀，扶，搀：下一住顶袋麻把西东么什。②上阶台从 باسپالداقتان سۇيەمەلدەپ ءتۇسىرۋ 腰撑，助帮，持支，助扶〔转〕③来下扶：قىزمەتتە ونى سۇيەمەلدەۋ كەرەك. 帮要中作工。他助 ④〔音〕奏伴：گارمونمەن سۇيەمەلدەۋ 奏伴琴风手用。

سۇيەمەلدەس- سۇيەمەلدە- 的态互交。

سۇيەمەلدەت- سۇيەمەلدە- 的态动使。

سۇيەمەلدەۋ سۇيەمەلدە- 的式定不。

سۇيەن 〈名〉I 子椽。

سۇيەن- Ⅱ ①سۇيە- 的态身反的：依，依，靠 ②靠，着靠：تامعا سۇيەنىپ وتىرۋ 借凭；仗；赖依，靠自 / ءوز كۇشىنە سۇيەنىپ ءومىر ءسۇرۋ 坐墙 / 别赖依 باسقالاردىڭ كومەگىنە سۇيەنۋ 生更力：拄，扶 ③实事凭：فاكتكە سۇيەنۋ / 助帮的人 تاياقتا سۇيەنىپ ءجۇرۋ 路走杖手着柱 ▲مالىڭا سۇيەنبە، ارىڭا سۇيەن. 【谚】莫仗着财钱，事办着。

事办心良着凭要。

سۇيەندىر- سۇيەن- 态动使的。

سۇيەنۇ سۇيەن- 式定不的。

سۇيەنىس- سۇيەن- 态互交的。

سۇيەنىش 〈名〉① 支,柱支架:تامغا سۇيەنىش قويۇ 靠依,石柱,山靠 ② 柱支上顶上墙:靠依,石柱,山靠的民人是党。 پارتيا-حالىقتىڭ سۇيەنىشى ③〔转〕干骨:干骨力量 ▲ سۇيەنىش ەتۈ 仗依,靠依。

سۇيەس- سۇيە- 态互交的。

سۇيەۋ Ⅰ 〈名〉杠顶,柱支① :مىنا جىڭشكە اعاشتى سۇيەۋ قىلۇغا بولمايدى. 这支做头木根。 支撑,保护;持支,助帮〔转〕② 。行不柱:اسكەرلەر حالىقتىڭ سۇيەۋىمەن جاۋ شەبىن تالقاندادى. 人敌了垮冲下持支的民人在队部。 线防的。

سۇيەۋ Ⅱ 式定不的。 سۇيە-

سۇيەۋشى 〈名〉① 持支 ② 人的扶搀,者助扶:者庇包;的人腰撑,者。

سۇيكە- 〈动〉① 磨,擦,蹭,搓:اق بوز ات قابىرعاسىن قايىڭعا سۇيكەپ تۇر. 在正马白大。 / پىشاقتى قايراقتا سۇيكەۋ 部肋的它蹭上树桦 ③ 漆上抹涂:سىر سۇيكەۋ ② 刀磨上石磨在(地概大,便随)描,写:مەن حات جازا المايمەن، ءسىز سۇيكەپ بەرىڭىزشى. 信写会不我,吧笔几拉划给您请:过掠;过划,过擦 ④。 وق باستان سۇيكەپ وتە شىقتى. 皮头着擦弹子。 过而。

سۇيكەل- سۇيكە- 态动被的。

سۇيكەلە- 〈动〉蹭;磨,擦(地频频,地复反):سەن بۇياۋدى از سۇيكەلەگەن جوقسىڭ. 抹涂:料颜涂少有没你。

سۇيكەلەۋ سۇيكەلە- 式定不的。

سۇيكەن- ① سۇيكە- 的蹭 ② 态身反的:سىيىر تامعا سۇيكەنىپ جاتىر. 挨 ③。背蹭上墙在牛。 依偎,近靠,近贴,近:سۇيكەنبەي اۋاشا ءجۇر (我)近靠别(你)。

سۇيكەندىر- سۇيكەن- 态动使的。

سۇيكەنۇ سۇيكەن- 式定不的。

سۇيكەنىس- سۇيكەن- 态互交的。

سۇيكەس- سۇيكە- 态互交的。

سۇيكەت- سۇيكە- 态动使的。

سۇيكەۋ سۇيكە- 式定不的。

سۇيكىم 欢喜人讨,止举的目悦,感好〈名〉。 行言的意心人中,为行的人惹,欢喜人讨,爱可得显

سۇيكىمدەن- 〈动〉:爱 ونىڭ كىشكەنەسى وسكەن سايىن سۇيكىمدەنىپ كەلەدى. 喜人让越长儿孩小的他。 爱。

سۇيكىمدەندىر- سۇيكىمدەن- 态动使的。

سۇيكىمدەنۇ سۇيكىمدەن- 式定不的。

سۇيكىمدى 欢喜人惹,的目悦,的爱可〈形〉:的人诱,的人迷,的人动;的可 / 色景的目悦 / سۇيكىمدى كورىنىس 子孩的爱 سۇيكىمدى كوز 睛眼的人迷 ▲ سۇيكىمدى بولۇ 手有【谚】。 ونەرلى بالا سۇيكىمدى▲欢喜人让。 爱人惹子孩的艺。

سۇيكىمدىلىك 词名象抽的。

سۇيكىمسىز 顺不,的厌讨,的恶厌人令〈形〉:的眼 / 为行的厌讨人令 سۇيكىمسىز قىلىق / 惯习的良不 سۇيكىمسىز ادەت / ءسوز 不顺耳的话。

سۇيكىمسىزدەن- 喜人让不,厌讨人令〈动〉。 眼顺不得变;欢

سۇيكىمسىزدەندىر- سۇيكىمسىزدەن- 使的。 态动

سۇيكىمسىزدەنۇ سۇيكىمسىز 式定不的。

سۇيكىمسىزدىك 词名象抽的 سۇيكىمسىز。

سۇيمەن 杠撬,棍撬,棍铁,棒铁(的尖)〈名〉:سۇيمەنمەن مۇز ويۇ 冰破棍铁用。

سۇيمەندە- 撬杠撬用,砸棒铁用〈动〉:مۇزدى سۇيمەندەپ ويۇ 冰砸棒铁用。

سۇيمەندەۋ سۇيمەندە- 式定不的。

سۇيمەنتامىر 草沾独〔植〕〈名〉。

سۇيرە- 引牵,拽,拉,拖①〈动〉:پاراۋوز 12 ۋاگون سۇيرەپ بارادى. 车节二十着拖头车火。 拖,延拖 ② 头木拉:اعاش سۇيرەۋ 。进行厢 / 这:بۇل ءستى قاشانعا دەيىن سۇيرەيسىڭ؟ 拉带;动推,进促〔转〕? 候时么什到拖你事件:اكەم قارعادايىمنان سۇيرەپ ءجۇرىپ ادام 领

قىلدى. 我把小从亲父我 ▲ 。大扯拉我把小从亲父我 ▲ ورگه سۇيرەۋ 动推，进促 ▲ وتىرىك دەگەن دۇشمان بار، ونقا سۇيرەپ سالادى. 【谚】敌死如犹言谎 敌死如犹言谎【谚】 سۇيرەپ سالادى. 坑火入进你拖 。

سۇيرەل- سۇيرە- 的态动被 。

سۇيرەلە- 〈动〉 硬拉生，扯硬拉生，扯带拉连 سەن مەنى قايدا سۇيرەلەپ باراسىڭ؟ 拽把你？去儿哪到拉我 ？

سۇيرەلەۋ سۇيرەلە- 的定不式 。

سۇيرەلت- سۇيرەل- 的使动态 。

سۇيرەم 〈名〉 耙齿无 。

سۇيرەڭدە- 〈动〉 乱言胡，话闲说，舌弄唇鼓 ەكى ئۇيدىڭ اراسىندا سۇيرەڭدەپ جۇرگەننەن نە پايدا؟ 语：处好么什有短家李道，长家张说？ ▲ سۇرەڭدەگەن قىزىل ئتىل سۇيگەنىڭدى ايىرار يا جاۋدى قايىرار. 【谚】鼓舌弄唇远疏友朋义，敌顽败挫严辞正 。

سۇيرەڭدەت- سۇيرەڭدە- 的使动态 。

سۇيرەڭدەۋ سۇيرەڭدە- 的定不式 。

سۇيرەس- سۇيرە- 的互交态 。

سۇيرەت- ① سۇيرە- 的使动态：拽，拖，拉 ② 拖，拉拖：تاۋدان اعاش سۇيرەتۋ 从山上拉木头 。

سۇيرەتكى 〈名〉 爬，架拖（的做椽木根二用） 犁 。

سۇيرەتكىز- سۇيرەت- 的使动态 。

سۇيرەتكىش 〈形〉 ①引牵，的拉拖，的曳拖 ②船拖 的：سۇيرەتكىش كەمە 器引牵的 。

سۇيرەتپە I 〈名〉 囊皮（的奶马盛） 。

سۇيرەتپە II 〈形〉 ①的曳拖，的拉拖，的拖：سۇيرەتپە شاقاي 鞋拖 / سۇيرەتپە اۋ 网拖 / سۇيرەتپە اۇلى بالىقشى كەمە 用）② 船鱼网拖。（③ 犁爬，架拖（的做椽木棍两连器兽捕和） 物拖（的接 。

سۇيرەتپەلىك I 〈名〉 风作拉拖，拉拖 。

سۇيرەتپەلىك II 〈形〉 ①的囊皮做：سۇيرەتپەلىك جىلقى تەرىسى 皮马的囊皮做 ②皮做有没：سۇيرەتپەلىك جوق. 料材的囊皮做 料材的囊 。

سۇيرەتتىر- سۇيرەت- 的使动态 。

سۇيرەتۋ سۇيرەت- 的定不式 。

سۇيرەتىل- ① سۇيرەت- 的被动态 拖，拉拖 ② سۇيرەتىلمەي تەز ئجۇر 别 سۇيرەتىلمەي：蹭蹭磨磨，拉拉拖（部下衣长，绳，布条长） ③ 走点快，蹭蹭磨磨 سۇيرەتىلىپ ئجۇر. 着拉拖上地在子裙的她 。

سۇيرەتىس- سۇيرەت- 的互交态 。

سۇيرەۋ سۇيرە- 的定不式 。

سۇيرىك 〈名〉 I 根幼（的物植等苇芦） 。

سۇيرىك II ▲端尖，的头尖，的形尖 ①〈形〉 嘴尖 سۇيرىك تۇمسىق قۇستار ▲的形锥圆，的 ②鸟的 سۇيرىك ساۋساق ▲ 的长细，的细纤 。指手的细纤

سۇيرىكتەي 条苗，的亮漂，的致标 ①〈形〉 سۇيرىكتەي سۇلۋ ات 漂亮的，的细纤 ②马的 سۇيرىكتەي اق ساۋساق 的：的嫩白细纤 的长细 。指手

ئسۇيسىن- 欣，快畅，服舒；意惬，意满 〈动〉 赏：سۇيسىنە قاراۋ 看爱越看越 / بالالار كەي 不们子孩饭些有 ئسۇيسىنىپ ىشپەيدى. 吃欢喜 。

ئسۇيسىندىر- ئسۇيسىن- 的使动态 。

سۇيسىنەرلىك 叹赞人令，的意满人令 〈形〉 جان سۇيسىنەرلىك جەڭىسكە 的服佩人令，的：قول جەتكىزۋ 利胜的意满人令得取 。

ئسۇيسىنت- ئسۇيسىن- 的使动态 。

ئسۇيسىنۋ ئسۇيسىن- 的定不式 。

ئسۇيسىنىس- ئسۇيسىن- 的互交态 。

ئسۇيت- 见 ئسويت-.

ئسۇيۋ ئسۇي- 的定不式 。

سۇيىكتى 贵尊，的敬尊；的爱亲，的爱可 〈形〉 سۇيىكتى تۇعان جەر / 乡故的爱可：的爱敬；的 سۇيىكتى وتان 亲爱的国祖 / سۇيىكتى قوناقتار 宾来的敬尊 。

سۇيىكتىلىك 词名象抽的 سۇيىكتى 。

ئسۇيىن- 悦喜到感，兴高，喜欢 ①〈动〉：مەن سەنىڭ باقتىتى ومىرىڭە سۇيىنەمىن. 的你为我 敬 ，服佩；意得，意满 ② 。兴高而活生福幸 佩：ول سەنىڭ قىزمەتىڭنىڭ ناتيجەسىنە ئسۇيىنىپ وتىر. 满到感绩成作工的你对他 ③ 。意 الدىڭعى شەپتەن

قايتقان ادامداردىك بەتيۇندى ئۇنزعا العاندا، وعان
سۇينىبەيتىن بىردە-ئبرى جوق. 从的来回线前从
سۇيۇرلەت- سۇيرلە- 态动使的 。
سۇيۇرلەۋ I 形〉 的形锥圆成略，的尖较比。
سۇيۇرلەۋ II سۇيرلە- 式定不的 。
ئسۇيۇس I 〈名〉 情感；情爱，爱相：ئسۇيس
بۇزىلمايدى 真 裂破会不情爱的正
ئسۇيۇس- II ① ئسۇي- 态互交的 ②，爱相
发 。的情爱生
سۇيۇسپەندەك 见 سۇيۇسپەنشىلىك.
سۇيۇسپەنشىلىك 〈名〉 爱；爱热，戴爱，情感
的厚深 سۇيۇسپەنشىلىك تەرەك：慕爱，爱恋，情
的国祖对 سۇيۇسپەنشىلىك 情感 / 情感
سۇيۇسپەنشىلىك تاقىرىبى 爱热 / 材题的情爱
حالىقتىك سۇيۇسپەنشىلىگىنەبولەندى 人了到受他
。戴爱的民
سۇيۇستىك 〈名〉 感；情钟，恋爱，情爱，爱相
。爱热；情
سۇلگى 。布抹，巾毛条长〈名〉
سۇلگىلىك 〈名〉 ①，条长 ② 的巾毛条长做用
。布大的巾毛
سۇلدە 〈名〉 架骨，骼骨：ول شالا جانسار،
كوزى ەشنارسەنى كورمەيدى، سۇلدەسى عانا
下剩只，见不看也么什，息一奄奄他 قالىپتى.
疲筋（قانتۇ） سۇلدە قۇرۇ ▲ 。子架头骨付一
。劳疲度极，尽力
سۇلدەر 〈名〉 架骨，骼骨：سۇلدەرى قالماۋ 瘦
极，尽力疲筋 قۇرۇ سۇلدەرى ▲ 头骨包皮得
。劳疲度
سۇلە ① 〈形〉 的愈不久经；的性慢：سۇلە
ناۋقاس 慢性病 ②，淡冷；事了衍敷，真认不
/ 事了衍敷作工对 سۇلە قاراۋ 漠冷：قىزمەتكە
سۇلە عانا امانداسۇ 乐不闷闷 ③ 呼招打地淡淡
：地采打精无；地郁忧，地快愉不，地 سۇلە
قاراپ قويدى 。眼一了看地采打精无
سۇلەلەن- 〈动〉 忧；服舒不；悴憔颜容（得变）
سۇلەلەنۇ سۇلەلەن- 。式定不的 ，愁：ول بۇل كۇنگە دەيىن سۇلەلەنىپ
ئجۇردى. 佳不情心然仍天今到直他 。
سۇلەلەنۇ 〈副〉 不，真认，衍敷；地淡冷，地
سۇلە-ساپا جاۋاپ بەرۋ：地漠 / 答回衍敷
سۇلە-ساپا قاراۋ 视重不 / سۇلە-ساپا امانداسۇ 淡

ئسۇيۇندىر- ئسۇيىن- 态动使的 。
ئسۇيۇنۇ ئسۇيىن- 式定不的 。
ئسۇيۇنىس- ئسۇيىن- 态互交的 。
ئسۇيۇنشى 〈名〉 ①，礼钱赏（人的讯喜报给）
：ئاپا، اعام كەلدى، ماعان ئسۇيۇنشى 品赠，物
بەر. 吧钱赏的喜报我给，了来哥哥我，妈妈！
的利胜 جەڭىس ئسۇيۇنشىسى 报捷，讯喜：② 的
。讯喜
سۇيۇنشىلە- 〈动〉 报讯喜：سۇيۇنشىلەپ
كەلۋ 。报讯喜
سۇيۇنشىلەس- سۇيۇنشىلە- 态互交的 。
سۇيۇنشىلەت- سۇيۇنشىلە- 态动使的 。
سۇيۇنشىلەۋ سۇيۇنشىلە- 式定不的 。
ئسۇيۇنىش〈名〉意满，意中；乐快，悦喜，喜欢：
ەرەكشە سۇيۇنىشتە بولۋ 感 。意得常非到
ئسۇيۇنىشسىز 〈形〉 恶厌人令，的厌讨人令，
。的丧沮人令，的感反人令，的
سۇيۇنىشسىزدىك ئسۇيۇنىشسىز 名象抽的
。词
ئسۇيۇنىشتى 〈形〉 ，的意满人令，的兴高人令
。的目悦心赏
سۇيۇنىشتىلىك ئسۇيۇنىشتى 。词名象抽的
ئسۇيىر ① 〈形〉 锥圆；的头尖，的形尖，的尖
：ئسۇيىر جاپىراق / 子叶形尖 ئسۇيىر 的形
تۇمسىق 的长细，的细纤 ② 子鼻尖 ئسۇيىر：
ساۋساق 指手的细纤 ▲ ئسۇيىر بۇرىش 〔数〕 锐
角 ▲ ئسۇيىر تۇمسىق 〔理生〕 。嘴骨蝶
سۇيىرلە- 尖为成使，形锥圆成削，尖削〈动〉
：سۇيىرلەگەن اعاش / 头木的尖削 ئسال 形
سۇيىرلەپ قويىڭىز 些一尖削微稍（您）请 /
توبەسىنەن جاۋىن وتپەۋ ئۇشىن ئشوپتى سۇيىرلەپ
جيناۋ كەرەك. 尖成垛草把要透渗水雨止防为
。的形
سۇيىرلەن- سۇيىرلە- 。态动被的
سۇيىرلەس- سۇيىرلە- 。态互交的

流汗，汗大流，汗淌，汗流〈动〉 **سۇمەكتە-** 大身满背夹汗。 تۇلا بويدان تەر ئەسپ سۇمەكتەۋ

سۇمەكتەت- 〈动〉 سۇمەكتە- 的使动态。

سۇمەكتەۋ 〈形〉 سۇمەكتە- 的不定式。

سۇمەلەك Ⅰ 〈名〉〔植〕(属)雀翠，燕飞草 ▲ سۇمەلەك تال 杨矮。

سۇمەلەك Ⅱ 〈形〉的能无弱软，的怜可囊窝。 سۇمەلەك بەيشارا 的：虫怜可。

سۇمەلەكتەت- 见 سۇمەڭدە-。

سۇمەلەكتەۋ 〈形〉 سۇمەتىل- 的不定式。

سۇمەتىلەۋ 见 شۇباتىل-。

سۇمەتىل- 〈形〉 سۇمەتىل- 的不定式。

سۇمەڭدە- 〈动〉①走腰着弯，走腰着猫 ارباعا ەرگەن يتشە سۇمەڭدەپ وتىردى 奔样一狗的车大着跟如犹 سۇمەڭدەپ نە ئىپ ئۇيرسىڭ؟ 么什干？

②走袋脑着拉：走子身着缩蜷，走袋脑着拉地祟祟鬼鬼你 ئۇيرسىڭ؟ 么什干？

سۇمەڭدەس- 〈动〉 سۇمەڭدە- 的相互态。

سۇمەڭدەت- 〈动〉 سۇمەڭدە- 的使动态。

سۇمەڭدەۋ 〈形〉 سۇمەڭدە- 的不定式。

سۇمەڭ-سۇمەڭ: سۇمەڭ-سۇمەڭ قاعۇ (ەتۋ) 见 سۇمەڭدە-。

سۇمەسىن 〈名〉汁奶，水奶，奶。

ئۇسۇمپي- 〈动〉靡萎，报导丧心灰；怜可得显 ئۇسۇمپيىپ جالعىز قالۋ 一下留只他怜可 ئۇسۇمپي-：振不人个。

ئۇسۇمپيۋ 〈形〉 ئۇسۇمپي- 的不定式。

ئۇسۇمسي- 〈动〉①瑟，曲蜷，缩蜷（冷寒因） ئۇسۇمسيىپ جۇرۇ 身着缩蜷得冻：缩 سۇلقتان

②走子：气丧头垂，丧沮，气泄，心灰〔转〕 ساتسىزدىكتەن ئۇسۇمسيۋ 受 心灰而折挫。

ئۇسۇمسيت- 〈动〉 ئۇسۇمسي- 的使动态。

ئۇسۇمسيۋ 〈形〉 ئۇسۇمسي- 的不定式。

ئۇسۇمسۇىر 〈名〉器丝拔。

ئۇسۇمۇ 〈形〉 ئۇسۇمى- 的不定式。

ئۇسۇمى- 〈动〉没沉；失消；入，进钻 ورماننىڭ 中林森在失消 بەردى ئۇسۇمىپ اراسىنا

呼招打地淡。

سۇلەسوق 〈形〉打精无；的振不靡萎，的丧颓 سۇلەسوق ئاۋرۇ جانداي 不打象：的郁忧；的采样一人病的神精起。

سۇلەسوقتىق 词名象抽的 سۇلەسوق。

سۇلكىن 〈名〉气神，神精，情心：سۇلكىن ئتۇسۇ 精神沮丧（采打精无）。

سۇلىك 〈名〉①蝗蚂，蛭水〔动〕：سۇ شىنندەگى سۇلىك بالانىڭ دەنەسىنە جابىسىپ الدى. 上身的子孩到贴下一蝗蚂的里水。②肝〔医〕血吸，虫血吸〔转〕 ▲ باۋىر سۇلىگى 鬼血吸 ▲ سۇلىك قارا 蛭。马黑腹小圆滚

سۇلىكتەي 〈形〉象蝗蚂水和，的似蛭水蛭样一的样：①象吸血地样一蝗蚂象 سورۇ سۇلىكتەي ▲ 削剥，取榨；休不缠纠 قادالۋ سۇلىكتەي ▲ 强；要硬，求。

سۇلىكشە 见 سۇلىكتەي。

سۇمبە 见 ئۇسۇمبى。

سۇمبەلە- 〈动〉捅条通用：جەزدى سۇمبەلەپ شىعارۇ 来出捅壳弹把条通用。

سۇمبەلەۋ 〈形〉 سۇمبەلە- 的不定式。

سۇمبەلى 〈形〉的条通带，的条探有。

سۇمبەسىز 〈形〉的条通带不，的探条有没。

ئۇسۇمبى 〈名〉条通，条探：مىلتىقتىڭ ئۇسۇمبىسى 条通的枪。

ئۇسۇمبىل Ⅰ 〈形〉的粗又长又，的密又长又：كومىردەي قارا ئۇسۇمبىل شاش 子辫长的黑乌。

ئۇسۇمبىل Ⅱ 〈名〉子信风〔植〕。

سۇمبىلە 〈名〉①〔天〕星狼天 ▲ 月八 لاق سۇمبىلە 月八上月八 ▲ 旬 تەكە سۇمبىلە 下旬 ▲ سۇمبىلە تۇسا سۇ سۇرا. 【谚】八月一灌秋要就到。

سۇمگۇ 〈形〉 سۇمگى- 的不定式。

سۇمگى- 见 سۇڭگى-。

سۇمگىس- 〈动〉 سۇمگى- 的使动态。

سۇمە 〈名〉①房乳：سيىردىڭ سۇمەسى 的牛奶 ②房乳：奶卖 ساتۋ 奶，乳，奶，水奶，计奶：سۇمە。

سۇمەك 〈名〉汗大，水汗：سۇمەك بولۋ 大出 ئۇسۇمەككە / سۇمەك قارا ▲ 背夹流汗 ئتۇسۇ 汗 سۇمەك بولۋ 流汗大。

سۇمدىرەي- 〈动〉：缩蜷，缩瑟，曲蜷 ① 泄〔转〕② 子身着曲蜷得冻 سۇنقتان سۇمدىرەيۋ 溜溜灰得变；气丧心灰，振不靡萎，气 ۇيدە سۇمدىرەيىپ جالعىز وتىر. 气丧心灰自独他 。中家在呆地

سۇمدىرەيت- 态动使的 سۇمدىرەي- 。

سۇمدىرەيۋ- 式定不的 سۇمدىرەي- 。

سۇمدىرەيىس- 态互交的 سۇمدىرەي- 。

سۇندەت 〈名〉[阿]〔宗〕训圣，提奈逊 ① 原）（则准的为行和活生林斯穆是为认被论言和为行 、业事的德默罕穆始性男兰斯伊）② 。

سۇندەتتە- 〈动〉割（儿孩男小给教兰斯伊） 。术手切环皮包进，皮包割，礼行

سۇندەتتەل- 态动被的 سۇندەتتە- 。

سۇندەتتەت- 态动使的 سۇندەتتە- 。

سۇندەتتەۋ 式定不的 سۇندەتتە- 。

سۇندەتتەۋشى 〈名〉者皮包割 。

سۇندەتتى 〈形〉的皮包过割，的礼割过行 。

سۇنەتتىك 〈形〉①包（茎阴）② 的训圣尊 。皮

ءسۇننات 〈名〉[阿]天，责职，务任；务义，职 。

ءسۇننيت 〈名〉[阿]派尼逊 。

سۇڭگۇ 式定不的 سۇڭگى- 。

سۇڭگۇشى 〈名〉者水潜，员水潜 。

سۇڭگۇر 〈形〉的水潜于善，的水潜 ▲ 鸭潜头凤 ۇيرەك ▲ اق ءبۇيىر ايدارلى سۇڭگۇر ۇيرەك 鸭潜背斑 ▲ اقكوز سۇڭگۇر ۇيرەك 鸭脸花 ▲ سۇڭگۇر جابدىعى 材器水潜 ▲ سۇڭگۇر كەمە 艇水潜 ▲ سۇڭگۇر كيىمى 衣水潜 ▲ سۇڭگۇر ۇيرەك 鸟晨，鸭潜 ▲ قىزىلباس سۇڭگۇر ۇيرەك 鸭潜头红 ▲ قىزىل تۇمسىق سۇڭگۇر ۇيرەك 赤鸭嘴 。

سۇڭگى I 〈名〉①镖梭，枪长，矛 ② 叉渔 持手 كوك سۇڭگىنى قولعا الىپ ۇمتىلدى العا 。柔长 كوك سۇڭگى 长 ▲ 阵陷锋冲矛

سۇڭگى II 〈名〉 。签牙制骨

سۇڭگى III 〈名〉①锥冰，柱冰：جارتاسقا قاتقان سۇڭگى 屋在落）② 柱冰的结凝上崖悬 ءۇيدىڭ：灰塔，埃尘，尘烟（的上壁墙或顶 ەرنەۋلەرىنە سۇڭگى تۇرا باستادى. 板花天内屋 。埃尘上落始开周四的

سۇڭگى- IV 〈动〉①下沉，没沉，入潜：سۇعا سۇڭگۇ 中水入潜 / سۇڭگىپ مالتاۋ 泳潜 / قايىق سۇعا سۇڭگىپ كەتتى. ②。里水在没沉船 ول قالىڭ ادامنىڭ：进钻，入钻；失消；没隐 اراسىنا سۇڭگىپ كەتتى. 他 去中群人到入混 ءاي بۇلتقا سۇڭگىپ كەتتى. 月 云在没隐亮 。了/ پويەز وتكەلەككە سۇڭگىپ كەتتى. 中层 车火 。里洞山入钻

سۇڭگىش 善，的子猛扎会，的水潜善 〈形〉 。的游潜于

سۇڭگىشتىك 。词名象抽的 سۇڭگىش

سۇڭگىلە- 。刺，捅，戳（矛长用）〈动〉

سۇڭگىلەۋ 。式定不的 سۇڭگىلە-

سۇڭگىلى 梭带；的枪长有，的矛长持手 〈形〉 。的镖

سۇڭگىمپاز 。的游潜于善，的水潜于善 〈形〉

سۇڭگىمپازدىق 。词名象抽的 سۇڭگىمپاز

سۇڭگىس- 。态互交的 سۇڭگى-

سۇڭگىت- ①سۇڭگى- 放，进塞 ② 态动使的 他 入：ول اقشاسىن قالتاسىنا سۇڭگىتە سالدى. 。里袋口在塞钱把 كىتاپتى تارتپاعا سۇڭگىتىپ جىبەردى 。里屉抽入放书把

ءسۋر I 干风；的腊腌，的制腌，的干熏①〈形〉 青 ءسۋر ەت / 肉熏 ءسۋر ءشوپ：的干阴，的 煮 اسۋ ءسۋر：肉腊，肉干，肉熏 ② 草饲贮 ءسۋر ▲ 棍光，汉身单 ءسۋر بويداق ▲ 肉熏 قازى 。肠马熏

ءسۋر- II 〈动〉①破蹭，破擦：قولىن اعاش ءسۋرىپ كەتتى 木 ▲ 戳 ③ 割 ② 手了破擦头 العا ءسۋرۋ ءداۋىر ▲ 动推前往，治统，活过，活生 ءسۋرۋ داۋرەن ▲ 福作威作，制控 ①ءسۋرۋ ءومىر ▲ 泻腹 ءشى ءسۋرۋ ▲ 存生 。在存 ② 活过，存生，活生

سۇرگى 包推，子刨〈名〉：سۇرگى ئۆزى 刨 / 刀 / سۇرگى سالىپ تەگىستەۋ 平刨 ▲ سۇرگى ستانوگى〔机〕刨床。

سۇرگىز- ئسۇر- Ⅱ 的使动态。

ئسۇرگىزگىش ▲ ئىش سۇرگىزگىش دارىلەر 泻剂泻，药。

سۇرگىلە- 〈动〉：光刨，平刨，削刨，刨：ناقتايدى سۇرگىلەپ قويۇ 平刨板木把。

سۇرگىلەن- سۇرگىلە- 的被动态。

سۇرگىلەس- سۇرگىلە- 的互交态。

سۇرگىلەت- سۇرگىلە- 的使动态。

سۇرگىلەۋ سۇرگىلە- 的式定不。

سۇرگىلەۋشى 〈名〉人的子刨推，工刨。

سۇرگىن 〈名〉：配发，军充，逐放，放流：سۇرگىنگە ايداۋ 放流 ▲ سۇرگىن كورۇ 被流放。

سۇرگىندە- 〈动〉：逐放，配发，军充，放流：ەلسىز جەرگە سۇرگىندەپ جىبەرۇ 凉荒到放流地方的。

سۇرگىندەل- سۇرگىندە- 的被动态。

سۇرگىندەت- سۇرگىندە- 的使动态。

سۇرگىندەۋ سۇرگىندە- 的式定不。

سۇرگىش 〈名〉漆火。

سۇرگىشتە- 〈动〉印加封粘：سۇرگىشتەپ ارحيپكە تاستاعاننان باسقا شارا جوق. 封粘了除法办的别有没里室案档在放印加。

سۇرگىشتەل- سۇرگىشتە- 的被动态。

سۇرگىشتەۋ سرۇگىشتە- 的式定不。

سۇردەك 〈名〉（的下留所后过经畜牲和人）：路旧，路老；径蹊，路小；道小肠羊：قوي سۇر-دەك 羊 / 路小的来出踏群羊 ئبز كوشكەن قالىڭ ەلدىڭ سۇردەگىمەن ئجۇرىپ وتىرىپ جايلاۋداعى ەلگە كەلدىك. 我来路的家搬民牧批大着顺们场牧季夏到落，节章（的经兰古）〔宗〕①［阿］〈名〉路老，路旧 ③ 貌概；础基，廓轮 ② 文经；段：سۇرە جولدىڭ ۇستىندە بىرەۋ تۇر. 古迹路唱对的准标 سۇرە ايتىس ▲。人个一着站上道会样么怎不，的名虚有徒，的谓所〈后〉：سۇرەي 的谓所 جازۇشى سۇرەي：的样一……如犹；的 / 人的问学有谓所 ئبلىمدى سۇرەي / 家作 جىندى سۇرەي / 的似子疯象 الباستى سۇرەي 的样一鬼象。

سۇرەك 群（的畜牲）〈名〉Ⅰ：تۆيە سۇرەگىندە بوتالار ويناقتاپ ئجۇر. 奔欢在羔驼，中群驼骆跳乱。

سۇرەك 茎（植），秆树〈名〉Ⅱ。

سۇرەن 〈名〉▲ 声叫大喊大，声叫嚷，声叫喊：سۇرەن سالۇ 呼疾声大，喊呼，喊高，叫喊。

سۇرەندە- 〈动〉疾大，喊呼，喊呐，喊高，叫喊。呼声。

سۇرەندەۋ سۇرەندە- 的式定不。

سۇرەڭ 灾，幸不；难艰；烦麻，难繁 ①〈名〉：باستان وتكەن سۇرەڭ كۇندەر 经历的新了有们人 جۇرتقا جاڭا سۇرەڭ كىرۇ：子的好不色气，的看难色脸 ①〈形〉：جۇرتقا جاقپايتىن سۇركەي جان 人的厌讨家大。

سۇركەلەن- 〈动〉：厌讨人令得变；清清冷冷得变；冷阴得变又阴又得变气天：كۇن سۇركەيلەنىپ كەتتى. 为成要不你 جۇرتقا سۇركەيلەنىپ كەتپە / 。冷

。人的厌讨所家大

سۇركەيلەندىر- سۇركەيلەن- 的态动使的。

سۇركەيلەنۇ سۇركەيلەن- 的式定不的。

سۇركەيلى 〈形〉①的劣恶,的沉阴,的冷阴 ②的常无化变;(气天)的痛苦,的惨悲,的惨凄 ③的寂沉,的清冷 ④的僻怪;的厌讨人令。

سۇركىل 〈名〉乱动;动暴,动骚,反造:بۇل ارادا دا ئىبر سۇركىل بولايىن دەپ تۇر عوي. 看乱动场一生发会将也里这在来。

سۇرلە- 〈动〉贮青;干风,干熏(后腌盐用):ت سۇرلەۋ 熏干肉 / ئۆپ سۇرلەۋ 青贮草。

سۇرلەم 〈名〉料饲的贮青;料饲的干阴 ▲ سۇرلەم كەرتكىش 机池出料饲贮青 ▲ سۇرلەم كومبايىنى 机割收合联料饲贮青 ▲ سۇرلەم تيەۋىش 机车装料饲贮青 ▲ سۇرلەم قويماسى 池料贮青。

سۇرلەمدە- 〈动〉饲贮青,来起埋(料饲青把)。料

سۇرلەمدەن- سۇرلەمدە- 的态动被的。

سۇرلەمدەس- سۇرلەمدە- 的态互交的。

سۇرلەمدەۋ سۇرلەمدە- 的式定不的。

سۇرلەمدىك 〈形〉饲料的当,的贮青能:سۇرلەمدىك داقىلدار 饲料作物。

سۇرلەن- سۇرلە- 的态动被的。

سۇرلەت- سۇرلە- 的态动使的。

سۇرلەۋ I سۇرلە- 的式定不的。

سۇرلەۋ II 〈名〉路老,路旧,径小:سۇرلەۋمەن ئۆتۈندى قويىپ كۆندىز ارەك / ئۆجۈرۈ 走径小着沿 也天白连,里夜说用不 جول 路小的认辩以难。

سۇرمە I 〔化〕〈名〉锑。

سۇرمە II 〔波〕〈名〉①眉,药(的须、眉)发染 ②眉染墨眉用 قاسقا سۇرمە ئىسۇرتۇ:物之罕稀,品珍,贝宝〔转〕سەنسىك بۇل نارسەك كوزگە سۇرتەتىن سۇرمە ەمەس. 你的物之罕希么什是不并西东个这。

سۇرمە III 〈动〉菜苋〔植〕▲ سۇرمە جاپىراق 叶青大〔植〕。

سۇرمەلە- 〈动〉眉画,黑染,黑描(等毛眉把)。

سۇرمەلەن- سۇرمەلە- 的态动被的。

سۇرمەلەت- سۇرمەلە- 的态动使的。

سۇرمەلەۋ سۇرمەلە- 的式定不的。

سۇرمەلى 〈形〉的毛睫黑描,的眉染:سۇرمەلى ايەل 人女的眉描。

ئسۇرت- 〈动〉①拖,揩,擦,拭:كوزدىك جاسىن ئسۇرتۇ 泪拭 / قول ئسۇرتۇ 擦手②扇,扇一个:بەتكە شاپالاقپەن ئسۇرتىپ جىبەرۇ 抽。青沥涂 ئسۇرتۇ 涂,涂抹:قارامايى ③巴嘴。

سۇرتكىز- ئسۇرت- 的态动使的。

سۇرتكىلە- 〈动〉反;拭揩地复反,揎地频频:ەندەندى سۇركىلەۋ 反复地复拖地板。

سۇرتكىلەس- سۇرتكىلە- 的态互交的。

سۇركىلەت- سۇرتكىلە- 的态动使的。

سۇرتكىلەۋ ئسۇر- 的式定不的。

سۇرتكىش 〈名〉橡,子刷;擦板;布抹,布擦:子掸;皮革的软柔,的革皮等上:سۇرىك بىلعارىدان ەتىك تىگۇ 靴做革皮等上用。子

ئسۇرتۇ ئسۇرت- 的式定不的。

ئسۇرتىل- ئسۇرت- 的态动使的。

ئسۇرتىن- ئسۇرت- 的态身反的。

ئسۇرتىس- ئسۇرت- 的态互交的。

ئسۇرۇ ئسۇر- II 的式定不的。

سۇرىك 〈名〉革皮的软柔,的革皮等上:سۇرىك بىلعارىدان ەتىك تىگۇ 靴做革皮等上用。子

سۇرىلە- 见 سۇرلە-。

ئسۇرىن- 摔,子绊打,跤跌,失前打 ①〈动〉跤:ات ئسۇرىندى. 失前打马。/ ول بايقاۋسىزدا ايامىن تاس قاعىپ ئسۇرىنىپ قالدى. 不路走他 失,利失,折挫受〔转〕②。了倒绊头石被留

سۇرىنسەپ ئسۇرىنسە- 的式定不的。

سۇرىنسە- 〈动〉头跟栽,误错犯;败:ايتىس ۇستىنىدە ئسۇرىنىپ جەڭىلۇ 在 眼 ▲ كوز ئسۇرىنۇ 输而言失上唱对

سۇرىنبەي جەر تانىماس، ەر ▲ ات سۇرىنبەي ەل تانىماس. 乱缭花不失前打不马【谚】(智一长,堑一吃)民人识不折挫遇不汉子男,路道认的言失不有没【谚】。▲ جاڭىلماس جاق بولماس، سۇرىنبەس تۇياق بولماس. 畜的跤跌不有没,人。

سۇرىنگىش 〈形〉①的失前打爱:سۇرىنگىش ات 犯常,的头跟栽爱〔转〕②马的失前打爱

错误的：سەن نە عىپ كوپ سۇرىنگىش بولىپ كەتتىڭ؟ 头跟栽是老么怎你？

ئۇرىنلدىرـ ئۇرىن- 使动态的。

ئۇرىنۇ ئۇرىن- 式定不的。

سۇرىنشەڭ 〈形〉①跤跌常，的失前打爱，②马的失前打好 ات سۇرىنشەڭ 的倒摔易容，的误错犯常，的头跟栽好〔转〕 ول جاقسىنان بەرى سۇرىنشەڭ بولىپ كەتتى. 犯老来近(他)。误错

سۇرىنشەكتەـ 〈动〉跤跌再一，失前打老：سۇرىنشەكتەپ جۇرە الماۋ 而失前打再一因(马)跤跌。快不走

سۇرىنشەكتەۋ I سۇرىنشەكتەـ 式定不的。

سۇرىنشەكتەۋ II 〈形〉跤跌爱，的失前打好。的

سۇرىنشەكتىك سۇرىنشەڭ 词名象抽的。

ئۇرىنىپـقابىنـ 〈动〉晃摇摇，撞撞跌跌：ئۇرىنىپـقابىنىپ جۇگىرۇ 晃；吁吁喘气跌。跑地撞撞跌

ئۇرىنىپـقابىنۇ ئۇرىنىپـقابىنىپ 不的式定。

ئۇت 〈名〉①子奶，奶，汁乳，乳：ئۇت پىسىرۇ 奶熬 / ئۇت قىشقىلى 酸乳 / ئۇت بەلوگى 乳蛋白 / ئۇت پاراشوگى 粉奶(植)②浆乳的英公蒲：باق-باقتىڭ ئۇتى 浆乳(的物)▲ انا ئۇتى اۋزىنان كەتپەگەن 干未臭乳 ▲ اق ئۇتىن اقتاۋ 报恩，恩之育哺(的亲母)答报 ▲ جەبىن ەمشەك ئۇتى كەپپەگەن 干未臭乳 ▲ ئۇت اقى 后亲订 ▲ ئۇت 奶的来出挤先最 ▲ ئۇت انا 母乳 ▲ ئۇت بەزى 费养抚，金乳母(的送方男孩的小最 ▲ ئۇت كەنجە 腺乳 ▲ ئۇتكە تيگەن 少减汁奶 ▲ ئۇت كەتۋ 子 ▲ كۇشكىنى قىلۋ 地无使；视歧；侮欺，看人当不 ▲ ئۇت كوپ، كومىر از 奶，壮肥畜牲祝 ▲ ئۇت پىسىم (پىسىرىم) 容自会一 ▲ ئۇت ئىتىس 河江如多水 ▲ ئۇت ئىتىس 乳 ▲ ئۇت قۇرەكتىلەر 间时的短短很，子阵一，儿 ▲ ئۇت ۇستىنىدە قايماق بولۋ 齿 ▲ ئۇت ونىمدەرى 物动乳哺 ▲ ئۇت 品制奶 ▲ اناڭ ئۇتى بال، 爱宠，珠明上掌为成 بالانىڭ ئىتلى بال.【谚】嘴的儿婴，甜奶的亲母。

ئۇتتاۋ 〈名〉甜。▲ قويدىڭ ئۇتى قورعاسىن قويدى سوققان وڭباسىن.【谚】恶可的羊磨折，贵珍奶的羊。

سۇتەي- 〈动〉多奶产，多汁奶(畜母)：قويلار سۇتەيە باستادى. 了多得产始开奶的羊。

سۇتەيت- سۇتەي- 态动使的。

سۇتەيۇ سۇتەي- 式定不的。

ئۇنقور 〈形〉的奶牛喝能，的奶牛喝好。

ئۇنقورلىق ئۇنقور 词名象抽的。

ئۇتسىز 〈形〉不；的少奶，的奶产不，的奶无：ئۇتسىز سيىر 牛乳的少奶产 / ئۇتسىز شاي 的奶掺：的奶掺有没(茶清)茶的 ▲ ئۇتسىز قوي ماڭىراۋىق. 爱羊的少奶产【谚】(凶得喊人的能无)叫。

سۇتسىزدەن- 〈动〉少奶产得变：سيىر سۇتسىزدەنىپ كەتتى. 了奶出不挤牛。

سۇتسىزدەندىر- سۇتسىزدەن- 态动使的。

سۇتسىزدەنۇ سۇتسىزدەن- 式定不的。

سۇتسىزدەۋ 〈形〉多不奶出，的少较比奶产：سۇتسىزدەۋ تۋيە 的：驼母的多不奶出。

سۇتسىزدىك ئۇتسىز 词名象抽的。

سۇتتە- 多奶出得变，多奶得变〈动〉

سۇتتەي 〈形〉洁；的样一汁乳，的样一奶和 ▲ اي سۇتتەي جارىق 水如光月 ▲ 的白乳，的白注贯神全，志致心专，心专①

ئۇتتەي ۇيۇ 疑不信深，信深②。

سۇتتەن- ①سۇتتە- 的奶出(畜母)②态身反的：جەم بەرگەننەن كەيىن سيىرلار سۇتتەنىپ كەتتى. 多奶得变，多奶产，多奶的产牛后之料加。②了多灌 بورميلار سۇتتەنگەن 浆灌(物作)：سۇتتەنگەن 米玉的浆。

سۇتتەندىر- سۇتتەن- 态动使的。

سۇتتەنۇ سۇتتەن- 式定不的。

سۇتتەۋ سۇتتە- 式定不的。

ئۇتتى 〈形〉的多奶产，的奶有：ئۇتتى سيىر 牛〔植〕▲ ئۇتتى اعاش 牛乳的多奶产树乳。

سۇتتىگەن 〈名〉▲ 戟天〔植〕سۇتتىگەن تۇقىمدەسى 科戟大〔植〕。

سۇتتىلىك ئۇتتى 词名象抽的。

ئۇتتاۋ 〈名〉店奶牛。

的奶牛卖 ② 人的奶牛送 ①〈名〉**ئەۋتشى** 。人

。的奶牛喝能，的奶牛喝爱〈形〉**ئەۋتشىل**

。业奶牛〈名〉**ئەۋتشىلىك**

边语咒念边时病治人病为师巫〈叹〉**ئەۋف**

。哺苏(魔妖出驱以气吹

。图意示，解图，图略〈名〉**سحەما**

。的解图，的图意示，的图略〈形〉**سحەمەلىق**

。风作化式公，义主式公〈名〉**سحەماتيزم**

سباۋ- 〈动〉① 骂大口破，骂辱，骂谩，骂：从 سباعان جوقسىڭ 你骂少有没你家人骂 ②〔转〕。 ول بالشقتى سباپ السقا لاقتىردى. 他一把泥块撩擦，实瓷捏，实瓷弄，实：扔后然

。的远远得

سباعا〈名〉①(的下留者长为专)，食肉份一：分部，额份，份一(的得应) ②，食美，肉敬孝 وزىڭە ئتيىستى سباعاڭدى الدىڭ ەمەس پە؟ 你 ，罚惩(的到受应)③?吗份一的得应了拿是不：应报 سەنىڭ الاتىن سباعاڭ وسى. 这 是 就 。 ▲ ويالعان سباعاسىنان قۇر 罚惩的到受应你 قالار. 【谚】 ▲ وكپە 份之得应去失会气客 بەر، باۋىر بەر، سباعامدى ئتاۋىر بەر. 〔俗〕肝

。给全要儿份的我给该，给要肺，给要

سباعالى 〈形〉① 的该应，的然当；的得应：سباعالى جاۋاپ / 复答的该应 بۇل ونىڭ 到受 ② 。份一的然当他是这 ول بۇل رەت سباعالى بولدى. 的应酬；的待款

。待款了到受他次这

سباعالىق 〈名〉分部，额份，份一(的得应)：سباعالىق اپارۋ 。去送份一的得应把

سبايلاس 的邻毗，的连毗，的接邻 ①〈形〉：سبايلاس اۋلدار 村的娘姑有和我让美作天上 气出孔鼻一；的来得合〔转〕 ② 些近得住落

。的伙同，的

سبايلاس 的连毗，的接邻，的近邻 ①〈形〉：سبايلاس اۋلدار 出孔鼻一 ② 勒吾阿的接邻 死，伙一，伙同 ③ 的结勾互相，的伙同，的气 党 ▲ سبايلاس بۇرىش 〔数〕邻角

。词名象抽的 **سبايلاستىق**

سباي-سالتاڭ 自独，独单；身单，身只〈副〉：سباي-سالتاڭ كەلۋ 空手来，来身只一人。

سبان- 掌擦拳摩；膊胳捋，袖捋〈动〉：اق بىلەگىن سباندى 膊胳的嫩白了露 ▲ بىلەك سباندۋ 来劲起鼓，掌擦拳摩 ▲ سبانىپ كىرىسۋ 加参跃踊，人投极积

سباندىر- 。态动使的 سبان-

سباندۋ 。式定不的 سبان-

سبانقىرا- 微略，起捋稍稍(子袖把)〈动〉：起捋 بىلەگىن سبانقىراۋ 起捋微稍子袖把 来

سبانقىراۋ 。式定不的 سبانقىرا-

سبانىس- 。态互交的 سبان-

سباس- 。态互交的 سبا-

سبات- 。态动使的 سبا-

سباۋ 。式定不的 سبا-

سبدىر 声簌簌，声沙沙〈名〉：قامىستىڭ سبدىرى 声沙沙的苇芦 ▲ سبدىر دىبىستار 声一的沙出发 ▲ سبدىر ەتۋ 音唏〔语〕。声簌簌出发，响作沙沙 سبدىر قاعۋ

سبدىرلا- 声簌簌出发，响作沙沙〈动〉：تەرەكتىڭ جاپىراقتارى سبدىرلايدى. 杨子叶树

。响作沙沙

سبدىرلاس- 。态互交的 سبدىرلا-

سبدىرلات- 。态动使的 سبدىرلا-

سبدىرلاۋ 。式定不的 سبدىرلا-

سبدىر-سبدىر: سبدىر-سبدىر ەتۋ 沙沙。声簌簌出发，响作

سبىزعى 笛横，笛长，笛〈名〉：سبىزعى تارتۋ 曲子笛吹 ▲ سبىزعى كۇيى 子笛 قۇراي 〔植〕当(属)归。

سبىزعداي 细，的细细；的似子笛像〈形〉：داۋسى سبىزعداي سوزىلىپ شىعادى 发的长

。音声的长细出

سبىزعىلىق 的子笛做用，的子笛做〈形〉：سبىزعىلىق قامىس 。子竹的用子笛做

سبىزعشى 。手子笛，者笛吹〈名〉

سىبىر 语细声低，语喁，语私，语耳〈名〉：بۇل نە سىبىر، ئسوزىڭ بولسا اشىق ايت. 么什说 。么讲着明话么什有，话悄悄

سىبىر-كۇبىر 咕，语私窃窃，语细声低〈名〉

。咬

سىبىرلا- 〈动〉私窃窃，语私喁喁，话说声低：بىرەۋدىك قۇلاعىنا سىبىرلاۋ 某在语细声悄，语。语私喁喁边耳的人

سىبىرلاس- سىبىرلا- 。态互交的

سىبىرلات- سىبىرلا- 。态动使的

سىبىرلاۋ سىبىرلا- 。式定不的

سىبىرشىل ①〈形〉的语私窃窃，的咕咕叽叽，者语低② 的语细喁喁挑，者话闲传（语低），人的论议后背爱〔转〕③ 人的语说声低是老。者非是拨

سىبىس〈名〉言流，息消，传风，说传，闻传：نەندەي سىبىس بار؟ / 闻传么什有？ جامان سىبىس 不好的息消 / جاقىننان بەرى سىبىس كوبەيىپ كەتتى. 多很言流来近。

سىعا- 见 سقا-。

سىعاي: ىعاي مەن سىعاي 的面头，的位地有，的面头，的位地有（物人）：ىعاي مەن سىعايلار باس قوسۇ 的贵显，的赫显 ▲ 起一在集聚物人面头 ىعايعا سىعاي قوسىلۇ 物以类聚。

سىعايلا- 〈动〉拔选，选精，选挑：اتتى سىعايلاپ ءمىنۇ 骑马良选挑。

سىعايلان- سىعايلا- 。态身反的

سىعايلاۋ سىعايلا- 。式定不的

سىعالا- 〈动〉①视窥，探窥，看偷：ەسكىتەن سىعالاپ قارادى 从门缝偷看 ② 准瞄，瞄：اتۋ سىعالاپ 射击瞄准。

سىعالاعىش ①〈形〉的探窥爱，的看偷爱 ② 的准瞄于善。

سىعالاس- سىعالا- 。态互交的

سىعالات- سىعالا- 。态动使的

سىعالاۋ سىعالا- 。式定不的

سىعالاۋشى ①〈名〉探密；者视窥，者探窥 ② 者准瞄。

سىعان 〈形〉不毛一，的气小，的吝啬，的啬吝：سىعان جان 不毛一人（鸡公铁）的拔。的拔

سىعاندىق 词名象抽的 سىعان。

سىعاۋ سىعا- 。式定不的

سىعسۇ سىق- 。式定不的

سىعسىل- ①سىق-抽，缩收，紧发 ②态动被的 سىعسىل- 缩，紧缩：جۇرەگى سىعسىلۇ 心脏收缩 / دەمى سىعسىلۇ 气憋 ③挤：سىعسىلىپ كىرۋ 来进挤 / سىعسىلىپ شىعۋ 去出挤。

سىعسىلعىشتىق 可，形变（时力压界外受体物）性变。

سىعسىلۇ سىعسىل- 。式定不的

سىعسىلىس- ①سىعسىل- 着挨紧，②态互交的 سىعسىلىپ وتىرۋ 团一成挤，紧挤，挤拥：سىعسىلىپ وتىرۋ 紧挤 / ءوزارا سىعسىلۇ 坐挤拥相互。

سىعسىلىستىر- سىعسىلىس- 。态动使的

سىعسىلىسۇ سىعسىلىس- 。式定不的

سىعىم Ⅰ〈名〉把：ءبىر سىعىم ءۇن 一把面。

سىعىم Ⅱ 巾丝〔方〕。

سىعىمدا- 攥，握（地复反，地住不）①〈动〉掐：ول توپىراقتى قولىمەن سىعىمداپ كوردى. 他用手把土抓一起：出挤，出榨 ② 攥手用。节〔转〕③ 去出挤分水把 سۇيىن سىعىمداپ شىعارۋ 钱花乱不 ۇستاۋ اقشانى سىعىمداپ 省俭，省（紧手）。

سىعىمدال- سىعىمدا- 。态动被的

سىعىمدان- سىعىمدا- 。态身反的

سىعىمداس- سىعىمدا- 。态互交的

سىعىمدات- سىعىمدا- 。态动使的

سىعىمداۋ سىعىمدا- 。式定不的

سىعىندى 取提，滓渣（的液汁尽榨）①〈名〉（的攥手用）②渣葡萄：ءجۇزىم سىعىندىسى 物（的攥手用）② 渣葡萄 ءدارى سىعىندى 膏浸。▲ 物状块，瘩疙

سىعىر〈叹〉要真，道难（等异诧，讶惊示表）：داۋ شىعارايىن دەپ وتىرسىڭ-اۋ سىعىر 你道难。▲ سىعىر كوز 眼缝眯。纷纠起引想还

سىعىراي- 〈动〉弱变；睛眼着缝眯，小变：سىعىرايىپ قاراۋ 看睛眼着缝眯 / شام سىعىرايىپ جانىپ تۇر. 弱微得变光灯。

سىعىرايت- سىعىراي- 。态动使的

سىعىرايۋ سىعىراي- 。式定不的

سىعىرايىس- سىعىراي- 。态互交的

سىعىس- ①سىق-挤拥，着挨紧② 态互交的：سىعىسىپ وتىرۋ 紧挤。坐着挤

سىعىستىر- ①سىعىس- 挤，紧挤 ② 态动使的

成一团；进塞：كىتاپ سورەسىنە سىغىستىرىپ قويغان كىتاپتار 书图的满满得塞上架书。

سىغىستىرۇ سىغىستىر- 式定不的。

سىغىستىرىل- سىغىستىر- 态动被的。

سىغىستىرىس- سىغىستىر- 态互交的。

سىدىر- 〈动〉① 剥。去剥：ئۆكنىڭ تەرىسىن سىدىرىپ الۇ 皮兽去剥 / ئاغىتنىڭ قابىغىن سىدىرۇ 皮树剥〔转〕② 诈敲，索勒，削剥：تەرىسىن تىرىدەي سىدىرىپ بولدى 厉很得削剥 害▲ كوزىمەن ئەبىر سىدىرىپ ئوتۇ向四周一圈一瞥，视环，视扫。

سىدىراجىرتقىش 〈名〉机土松。

سىدىرغى 〈名〉刀夹（的子刀夹时条皮割）。

سىدىرغى ەن 割耳记耳种一的羊（记耳）。

سىدىرغىش 〈名〉器皮剥制骨。

سىدىرما 〈名〉条皮细，线皮。

سىدىرت- ①سىدىر- 的使态 ②速急，奔飞；速快：ئاتپەن سىدىرتىپ كەلەدى 而奔飞马骑来 / سىدىرتىپ شىغۇ 一口气说完。

سىدىرتۇ سىدىرت- 式定不的。

سىدىرۇ سىدىر- 式定不的。

سىدىرىل- سىدىر- 态动被的。

سىدىرىم 〈形〉①的下割，的开割：ئەبىر سىدىرىم تاسپا 细，线皮 ②条皮一的来下割。条皮。

سىدىرىمتا 〈名〉外，有己为畜牲之人他偷。块外，财。

سىدىرىندى 〈名〉脚下，皮碎（的来下切被）。料。

سىز Ⅰ ①〈名〉地的湿潮；润湿，气湿，湿潮：方，的湿潮②方地湿潮在坐别，的气湿有：سىز ئۆي 子屋的湿潮▲ وكپە سىزى 恨嫉，恨怨。

سىز- Ⅱ 〈动〉①划，画，绘，制绘：سىزىق سىزۇ / سۈرەت سىزۇ 画 / 儿画 / گراپا سىزۇ 线 ②表图划，破擦 ③避，避躲，避逃；掉跑，掉溜：ول دەرەقاشان سىزىپ بەرىپتى. 了掉溜就早他。ئاغاش بۇتاغى قولىمدى سىزىپ كەتتى. 破枝树：جەلىنى جەر سىزۇ（指）畜母（的）手的我了破划▲ ئاك سىزا بەرگەندە 乳巨下地到拖头奶破

候时的亮蒙蒙天，时晓。

سىزات 〈名〉①口裂，纹裂，缝裂：سىزاتى بار تاقتاي 有裂的纹板木 ②板木的纹裂：پىشاقتان تۆسكەن سىزات 刀印的出划子刀擦〔地〕③儿印的出划子刀擦痕。

سىزاتتا- 〈动〉刚刚：ئاك 亮光线一出露刚刚：سىزاتتاپ بەلگى بەرگەندە جولعا شىقتى 天亮麻麻天，سىزاتتاپ بەلگى سالۇ 时候的儿道划，划 ②了路上身起（他）：儿道刻上头木在 ئاعاشقا سىزاتتاپ بەلگى سالۇ 号记做。

سىزاتتان- سىزاتتا- 态身反的。

سىزاتتاۇ سىزاتتا- 式定不的。

سىزاتتىق 〈名〉口裂，缝裂，纹裂。

سىزبا 〈形〉①的画，的绘，的画：سىزبا سۈرەت 画 ▲品作（的家画），儿画 ②像。学何几体立。

سىزبالا- 见 سىزعىلا-。

سىزعىز- سىز- Ⅱ 的态动使的。

سىزعىلا- 〈动〉①抹涂，画乱，去画来画：بەتالدى سىزعىلاي بەرمە. 来改〔转〕②画。画乱别。سىزعىلاپ وتىرعان كورىنەدى. 呢写在法想的己自照按是像他：وزىنشە سىزعىلاپ 去写来写，去改。

سىزعىلان- سىزعىلا- 态动被的。

سىزعىلات- سىزعىلا- 态动使的。

سىزعىلاۇ سىزعىلا- 式定不的。

سىزعىر- 〈动〉萧萧出发，音声的耳刺出发：جەل سىزعىرا سوعىپ تۇر. 声。刮地萧萧风。

سىزعىرۇ سىزعىر- 式定不的。

سىزعىرىق 〈名〉的沉低；音声的耳刺，鸣啸。声乐。

سىزعىش 〈名〉尺用划子：سىزعىشپەن سىزۇ 尺用 / ۇزىن سىزعىش 长划子 / كىشكەنە سىزعىش 小子尺。

سىزعىشتا- 〈动〉①划子尺用，（量）子尺用：画乱，去画来画 ②（线）画。

سىزعىشتاۇ سىزعىشتا- 式定不的。

سىزدا- 〈动〉痛肿，痛胀，胀发：سىزداپ اۋىرۇ 痛胀 / ئىرىگى شىقسا سىزداعانى باسىلادى. 自妄，慢傲〔转〕②。了痛胀再就来出一脓：سىزداپ قاراۋ 看地慢傲 ▲大尊：باسى اۋىرىپ،

بالتىرى سىزداۋ 头热脑痛 ▲ جەلىنى سىزداۋ 奶多过得喝,得吃 ▲ قارنى سىزداۋ 胀发得憋。受难得憋尿 ▲ قۇيق سىزداۋ 胀发子肚(而态身反的 سىزدا- **سىزدان-**。

态动使的 سىزدا- **سىزدات-**。

سىزداۋ Ⅰ 〈形〉①湿潮些有,的潮较比:的湿潮较比 جەر سىزداۋ 方地的湿潮较比。

سىزداۋ Ⅱ 式定不的 سىزدا-。

سىزداۋىق 〈名〉子疖:疖长 شوعۇ سىزداۋىق 子 / 脓化子疖 بۇكدەۋ سىزداۋىق。

سىزدى 〈形〉①湿潮,的湿,的气水大的:的湿潮,的厉严〔转〕②方地的湿潮 جەر سىزدى 峻严,的郁阴;的郁阴:的 كەسكىن سىزدى 面的郁阴。孔

سىزدىق 〈名〉①线,儿纹,道纹;儿缝:缝细,儿缝 ءتىستىڭ سىزدىعى(之等靴、服衣)②儿缝牙 سىزدىق سالۋ 上贴边,缘边,条缘,边贴:子条 ▲ تىسكە سىزدىقتا بولماۋ 够不还牙塞缝儿。

سىزدىقتا- 〈动〉(式形词动副其用常)一一点,地点一滴一滴,地滴一,地细细,地慢慢:地 سۇ سىزدىقتاپ اعىپ جاتىر. 水流而涓涓。/ شايدى سىزدىقتاپ تارتۋ 小口小口地喝茶。

سىزدىقتات- سىزدىقتا- 态动使的。

سىزدىقتاۋ سىزدىقتا- 式定不的。

سىزدىقتى 〈形〉的边贴加,的条缘上:的 سىزدىقتى ەتىك 靴皮的条缘带。

سىزدىر- ①سىز- Ⅱ ②态动使的,行而步慢。行而步缓。

سىزدىرت- سىزدىر- 态动使的。

سىزۋ Ⅰ 〈名〉条线;形图,案图:线,案图 سىرماقتىڭ سىزۋى 花毡的案图。

سىزۋ Ⅱ سىز- 式定不的。

سىزۋلى 〈形〉画好的,画线的,格画有,的线有:的 سىزۋلى سۋرەت 画的好画 / 儿画的好纸 قاعاز سىزۋلى。

سىزىق 〈名〉①线,线条,条线,纹路:线直 كولدەنەڭ سىزىق / 线横 ءتۋرۋ سىزىق / 线斜 قيعاش سىزىق / 线双 كولدەنەڭ سىزىق / 线折破 ۇزىك سىزىق ②线虚 ▲ 划笔 ③号 ايقاس سىزىق 线叉交〔数〕 ▲ جامان سىزىق 线切〔数〕 ▲ سىزىقتان شقپاۋ 安分守循,己守循因;矩蹈。

سىزىقتى 〈形〉①有,的线有画,的儿道带 / سىزىقتى 子本的格带:的路 سىزىقتى داپتەر 的划,的划笔(字汉指)②纸的格带 قاعاز。

سىزىقتىق 性线,线〈名〉 ▲ سىزىقتىق الگەبرا 部性线 ▲ سىزىقتىق بولىك 数代线,数代性线 ▲ سىزىقتىق جوبالاۋ 划规性线 ▲ سىزىقتىق كەسكىن 分性线 ▲ سىزىقتىق كەڭىستىك 型性线 ▲ سىزىقتىق كوبەيتكىش 式因性线 ▲ سىزىقتىق كوپ مۇشە 式项多性线 ▲ سىزىقتىق تەڭدەۋ 程方性线 ▲ سىزىقتىق تۇرلەندىرۋ 换变性线 ▲ سىزىقتىق تاۋەلدىك 性间相性线 ▲ سىزىقتىق ىعىسۋ 移位线 ▲ سىزىقتىق سپەكتر 谱光状带,谱条线 ▲ سىزىقتىق قاتناس 系关性线 ▲ سىزىقتىق ۇدەتكىش 器速加性线 ▲ سىزىقتىق ۇدەۋ 度速加性线 ▲ سىزىقتىق ۇلكەيتكىش 大放性线 ▲ سىزىقتىق ۇلعايۋ 胀膨线 ▲ سىزىقتىق ولشەم 量度性线。

سىزىقشا 〈名〉①线短;迹痕的状条(的号符点标)②横短。

سىزىل- ①سىز- Ⅱ 态动被 ②雅娴(止举),雅姑的雅娴止举:雅文容雍 سىزىلعان بويجەتكەن 雅文容雍:扬悠,听动婉委 ③娘 السىتان سىزىلىپ شىققان ءان ەستىلدى. 歌的扬悠了来传处远从。声

سىزىلت- سىزىل- 态动使的。

سىزىلۋ سىزىل- 式定不的。

سىزىلىس- سىزىل- 态互交的。

سىق- 〈动〉①拧,攥,掐,的屋:掐 كىردى سىعىپ الۋ 服衣干拧 / كەڭىردەكتەن سىعۋ 掐 ②咙喉:出榨,出压,出挤 انارداڭ شىرىنىن سىعىپ الۋ 儿汁榴石出挤〔转〕③斥排,挤排:出挤排入某把 بىرەۋدى ارادان سىعىپ شىعارۋ 去 ▲ القىسىنان سىعۋ 掐 ءبيتىن سىعىپ 子脖 قانىن جالاۋ 拔不毛一一 ▲ كوزىنىڭ جاسىن سىعۋ。泪眼出挤。

سىقا- 〈动〉塞硬,满装,满塞:装里子袋往粉面把 قاپقا ۇندى / 的满满得饱饱得吃 توبۋ。

سىقاق 〈名〉:苦挖,落奚,刺讽,讽讥,笑嘲

سقاق ەتۋ 嘲弄 / باسقالاردىڭ سقاعىنا قالۋ 被笑嘲人。

سقاققوي 〈形〉好嘲弄,好的刺讽爱,的笑嘲好的。

سقاققويلىق سقاققوي 的名象抽词。

سقاقتاۋ سقاقتا- 的式定不。

سقاقشىل 〈形〉①好嘲笑,的刺讽好,的笑嘲好 ②家作刺讽 جازۋشى 讽刺的:سقاقشىل 欢讽讥的。

سقاقشىلدىق سقاقشىل 的名象抽词。

سقال- سقا- 的态动被。

سقات- سقا- 的态动使。

سقاۋ سقا- 的式定不。

سقاۋىرىن 〈名〉括隐。

سقي- 见 سىلقي-。

سقپا 〈名〉▲痞疙奶(的成攥手用) سقپا قۇرت 疙痞奶▲ سقپا ماي(管)擦(装)(手)油。

سقپالا- 〈动〉压挤,紧握,攥(地复反):قۇرت سقپالاۋ 疙痞奶制攥手用。

سقپالان- سقپالا- 的态动被。

سقپالاس- سقپالا- 的态互交。

سقپالات- سقپالا- 的态动使。

سقپالاۋ سقپالا- 的式定不。

سقپالى〈形〉的压挤,的出攥,的制攥(手用)。

سقپان 〈名〉片面揪〔方〕。

سقپا ساقار 〈名〉皂肥黑制土。

سقپىرت- 〈动〉嘲弄,骂臭,骂痛,头喷血狗得:离淋快痛得骂 سقپىرتىپ بوتاۋ 喷血狗得骂头。

سقپىرتۋ سقپىرت- 的式定不。

سقپىت ①〈名〉样模,表外,貌外,貌容 ②度风,度气;情表,态神。

سقسي- 〈动〉①微微,合微微(皮眼)闭 ②笑睛眼着缝眯:缝眯,上 سقسيىپ كۇلۋ 眯缝眯笑笑,泣哭,哭啼:啼啼哭哭 سقسيماي وتىر 别啼哭哭。

سقسيما 〈形〉①的暗昏,的弱微(光灯指),灯小的罩网无,灯的暗昏 ②的亮不灯的暗昏 شام سىما سقسيما。

سقسيىت- سقسي- 的态动使。

سقسيۋ سقسي- 的式定不。

سق-سق: سق-سق كۇلۋ 笑的咯咯出发。声笑的乐欢出发,笑地哧哧,声:实结使,固牢使,固紧,固加 ①〈动〉**سقتا-** 挑 ②入打地紧紧子楔把 قاعۋ سىنانى سقتاپ 挑选,选:择 كوپ ادامنىڭ ىشىنەن ەكەۋىن عانا سقتاپ 选了挑了中人多许从 الدى。名两了

سقتاۋ سقتا- 的式定不。

سقىل 样模,状形,表外〈名〉。

سقىلدا- 见 سقىلقتا-。

سقىلدان- 〈动〉象……与,……和,似相:……一样,似类,……:بالا سقىلدانىپ كۇلۋ 象的似子孩笑。

سقىلدانۋ سقىلدان- 的式定不。

سقىلداۋ سقىلدا- 的式定不。

سقىلدى 〈后〉象好……的,与……的,相似的,……一样:佛仿,的样:اي سقىلدى 和……亮月象 / بالا سقىلدى 样一子孩和 / سەن سقىلدى جان جوق 人的样一你像有没。

سقىلدىلىق 〈名〉似近,似类,性似相。

سقىلىق 〈名〉声笑的媚妩,声笑的般铃银;声笑的乐欢:ۇيدەن بالالاردىڭ سقىلىعى ەستىلدى. 声笑的快欢们子孩了来传里屋。

سقىلقتا- 〈动〉发出地快愉,声笑的般铃银,笑地活快,笑:ول بالاشا سقىلقتاپ كۇلدى. 了笑地快愉样一子孩象他。

سقىلقتاس- سقىلقتا- 的态互交。

سقىلقتات- سقىلقتا- 的态动使。

سقىلقتاۋ سقىلقتا- 的式定不。

سقىر 〈名〉:声喽吱,声吱嘎,声吱吱:اۋىر جۇك باسقان اربا سقىر ەتتى. 物货重过着载车大的响作吱嘎。/ ەسىك اقىرىن عان سقىر ەتتى. 下一了响喽吱门。

سقىرلا- 〈动〉出发,声喽吱作,响作吱吱:响作喽吱,声吱嘎 ايباق استەندا قار سقىرلايدى. 雪在脚了出发。/ ەسىك سقىرلاپ اشىلدى. 开声一喽吱门了。▲ سقىرلاعان ايباز 寒奇,寒严。

سقىرلاعش 见 سقىرلاۋىق.

سقىرلاس- سقىرلا- 态互交的。

سقىرلات- سقىرلا- 态动使的。

سقىرلاۋ سقىرلا- 式定不的。

سقىرلاۋىق 〈形〉①哎嘎哎嘎,的响喽哎喽哎哎嘎哎嘎,的响哎咯哎咯,的响:سقىرلاۋىق توسەك的响哎咯哎咯。门木扇门(的房毡)。②床的响哎咯。

سىرلا Ⅰ 〔动〕〈名〉属鱼鲟。

سىلا- Ⅱ 〈动〉①搪,泥,抹(等油、灰、土用);涂:تام سىلاۋ 摩按,拿推;摸 ②泥抹上墙 ساقالىن سىلاۋ 子胡摸 ▲ بالانى سىلاۋ 给生新油抹上身儿婴儿。

سىلاعش 〈名〉刷涂(的用时墙刷)。

سىلاق 〈名〉泥,浆泥,泥(的墁上墙或顶屋)〔建〕 ▲ قۇم سىلاق جۇرگىزۋ 灰沙灰 ▲ سىلاق تەمىر 子抹泥 ▲ سىرتقى سىلاق 面抹 ▲ تشكى سىلاق 皮泥,泥灰,泥(的上壁墙外室)。泥灰,泥(的上壁墙内屋)。

سىلاقتا- 〈动〉泥墁,泥抹(子抹泥用)。

سىلاقتا- 态动使的。

سىلاقتات- سىلاقتا- 式定不的。

سىلان- ①سىلا- 的修,扮装,扮打 ②态动被的 ول جاقسىنان بەرى سىلانا تىن بولىپ 己自饰:己自扮打常常来近他。

سىلاندىر- سىلان- 态动使的。

سىلانۋ سىلان- 式定不的。

سىلاڭ 〈形〉装艳爱,的扮打爱,的戴穿好 ①的媚娇,的俏卖,的艳妖;的妆艳喜,的打好,人女的戴穿好 ②尾摆头摇 سىلاڭ تۇ 媚 ▲人女的俏卖;人女的扮;扮打,亮漂戴穿 سىلاڭ قاعۋ ①止举的。盈轻态体,健娇伐步 ②俏卖风出装艳,亮漂戴穿,扮打

سىلاڭدا- 〈动〉①女轻年的戴穿究讲 قاتىن جاس سىلاڭداعان 头:,健娇伐步 ③情风弄卖,态娇作,俏卖 ②人。盈轻态体

سىلاڭداس- سىلاڭدا- 态互交的。

سىلاڭداۋ سىلاڭدا- 式定不的。

سىلاڭقىرا- 〈动〉墁,些一厚得抹(灰、土用)。点一厚。

سىلاڭقىراۋ سىلاڭقىرا- 式定不的。

سىلاپ-سيپا- 〈动〉①摩按地轻轻,摸抚:باسىن سىلاپ-سيپاۋ 宠,抚爱〔转〕②头摸抚 سىلاپ-سيپاپ 养惯生娇,爱溺,爱:بالانى سىلاپ-سيپاپ وسىرۋ 痒不痛不〔转〕③养惯生娇子孩对 سىلاپ-سيپاپ ەكى-ءۇش اۋىز بىرەۋمە ايتقان بولدى 轻描淡写地说(他)。句几了说地写淡描轻(他)。

سىلاپ-سيپات- سىلاپ-سيپا- 态动使的。

سىلاپ-سيپاۋ سىلاپ-سيپا- 式定不的。

سىلاس- سىلا- 态互交的。

سىلات- سىلا- 态动使的。

سىلاۋ Ⅰ 〈名〉抹涂,泥,搪,抹 ②推,摩按 ▲拿推的上疗医 سىلاۋ ەمدىك ▲拿 كوسمەتيكالىق سىلاۋ 化妆。

سىلاۋ Ⅱ سىلا- 式定不的。

سىلبى 〈名〉雪夹雨,雪雨。

سىلبىر 〈形〉①钝迟,的泼活不,的气生无:سىلبىر 的弱懦;的倦怠;的唐颓,的靡萎;的缓,的子性慢 ②人的弱懦性个 سىنەزدى كىسى 的慢缓作动 ارەكەتى سىلبىر 的腾腾慢,的慢:سىلبىر جاڭبىر 的蒙蒙,的绵连,的小细 ③雨细毛毛;绵连雨阴 سىلبىرداڭ اڭسى شىلبىرنا سۇرىنەر.【谚】采打精无马的人懒。

سىلبىرا- 〈动〉①蹭磨磨,理斯条慢(作动):سىلبىراي بەرمەي تەزىرەك 洋洋懒得显,蹭蒙蒙下,断不绵连 ②!干些快,蹭磨别 بستە! كۇن سىلبىراپ جاۋىپ تۇر. 毛毛着下天:雨。

سىلبىراۋ سىلبىرا- 式定不的。

سىلبىرلاۋ 〈形〉敏够不,的钝迟些有得显 ①腾慢点有,的慢缓较比 ②的利麻太不;的捷。的子性慢点有,的腾

سىلبىرلىق 词名象抽的 سىلبىر。

سىلدىر 〈名〉沙;声哗哗,声淙淙,声潺潺 ①的水 سۋدىڭ سىلدىرى:声飒飒,声簌簌,声沙声沙沙的苇芦 قامىستىڭ سىلدىرى / 声潺潺 ②声勺瓢碗锅,声当叮,声玲叮:تەڭگەنىڭ سىلدىرى 一的沙 ەتۇ سىلدىر ▲声玲叮的元银 ▲声一玲叮出发,声一当叮出发,响声巧言花,的道会说能 جەز تاڭداي سىلدىر كومەي

① ▲ سلدىر سۇ ئېسۇز 汤水清 ▲ 的语篇连话空，话空说 ② 声潺潺出发；响作沙沙 ▲ سلدىر قاغۇ 语巧言花，话空 。

سلدىرا- 〈动〉①：声淙淙出发，响作潺潺 ：سۇ سلدىراپ اعۇ 溪水淙淙流 ② 叮，响作玲叮 电 . تەلەفون سلدىرايدى：声啦哗出发，响作当 ▲ 河悬惹口，绝不滔滔，谈空 ③ 。响玲叮话 اقمای جوق باسقا ادىرايعان كوز بىتەدى، دۇاسى جوق اۇنزعا سلدىراعان ئېسوز بىتەدى. 【谚】没得喊门嗓人的屈理，大得睁睛眼人的脑头有 。高

سلدىراق 见 سلدىرماق.

سلدىرات- سلدىرا- 。态动使的

سلدىراۋ سلدىرا- 。式定不的

سلدىراۋىق 见 سلدىرماق.

سلدىراقتى 见 سلدىرماقتى.

سلدىرلا- 〈动〉①发，响作当叮，响作玲叮 〔转〕③ 声淙淙出发，响作潺潺 ② 声啦哗出 。河悬若口，绝不滔滔，谈空

سلدىرلات- سلدىرلا- 。态动使的

سلدىرلاۋ سلدىرلا- 。式定不的

سلدىرلاۋىق 见 سلدىرماق.

سلدىرماق 〈名〉①化，具马 ② 具玩响发 。棒啷哗 ③ 铛铃(的等衣舞装

سلدىرماقتى ▲ 的声响出，的响发 〈形〉سلدىرماقتى جىلاندار 蛇尾响 〔动〕 。

سلدىر-سلدىر: سلدىر-سلدىر ەتۋ ①作当叮，响作玲叮 ② 声淙淙出发，响作潺潺口，绝不滔滔，谈空 〔转〕 ③ 声啦哗出发，响 。河悬若

سلق: ەتۋ ① 倒栽头一，下倒子下一：سلق ەتىپ جەرگە جىعىلۋ 一头在倒栽地 ② 变下一 子下一口改然突，卦：سلق ەتىپ قۇيىلا قالدى 一通噗 ，声一咚咕③了卦变 ：سلق ەتىپ وتىرا كەتتى. 了下坐下一通噗 。

سلقي- 〈动〉①饱常非得吃：ەتكە سلقيا تويۋ 卧躺 ② 饱常非得吃肉 ：توسەكتە سلقيىپ جاتىر 在躺上床，命毙，命丧，去死 〔转〕 ③ 着销报：قاشان سلقياتىنىڭدى قۇداي بىلەدى. 什么 。道知主真有只死候时

سلقيت-① سلقي- ，倒打下一 ② 态动使的 جۇدىرىقپەن سلقيتۋ：地在翻打下一 倒打拳 。的死打里夜天昨

سلقيۋ سلقي- 。式定不的

سلقيىس- سلقي- 。态互交的

سلق-سلق: سلق -سلق جۇتۋ 大口大口地喝，吞地口大口地噜呼噜呼，喝地嘟咕嘟咕 奶马喝地嘟咕嘟咕 قىمىزدى سلق-سلق جۇتۋ 笑地朗爽，笑地活快 ▲ سلق-سلق كۇلۋ 酒 虎吞狼，吃地口大口大 ▲ سلق-سلق سوعۋ 。咽

سلقىلدا- 〈动〉①：动活，动松，动摇 ئېتسى سلقىلداپ تۇر 松，软发，软变 ② 了动活齿牙 疏得变雪积 .：软 قار سلقىلداپ ەرىپ جاتىر：喜欣，活快，快欢 〔转〕 ③ 。了化融始开，松 سلقىلداپ كۇلۋ 笑地活快 。

سلقىلداق 〈形〉：的动活，的动松 سلقىلداق تاعا 掌马的了动松 。

سلقىلداس- سلقىلدا- 。态互交的

سلقىلدات- سلقىلدا- 。态动使的

سلقىلداۋ سلقىلدا- 。式定不的

سلقىم 〈形〉：的面粉头油；的丽华装服，的扮打好 。子伙小的扮打好 سلقىم جىگىت

سلپ: سلپ ەتۋ 声一噜咕，声一唧叭出发 。响

سلپ-سلپ ▲ سلپ-سلپ ەتۋ 出发，响作 。声唧叭唧叭出发，声噜咕

سلپىلدا- 作唧叭唧叭，声唧呱出发 ①〈动〉 。跑西奔东，波奔，忙奔 ② 响

سلپىلداق 。泞泥(的后融雪春初)〈名〉

سلپىلدات- سلپىلدا- 。态动使的

سلپىلداۋ سلپىلدا- 。式定不的

سلت: سلت ەتۋ ① 身转急，弯转速急 ② 。来起势作腔装(子下一)，来起作做(然突)

سلتاۋ ：由理；词托，口借，实口〈名〉 تابۋ تاۋرۋدى سلتاۋ ەتۋ 借为作病把 / 口借找 ▲ بەرمەستىڭ سلتاۋى كوپ. 口愿不【谚】 。▲ ەرىنشەككە جوق سلتاۋ. 多最口借的给意 。时之口借无有没汉懒 ▲ سىنىققا 【谚】

سلتاۋ، قۇلاقسىزعا سىلقاۋ.【谚】善，口借于巧
善。哑装于
سلتاۋرات- 〈动〉借，由理为……以，口借找
借，由理为……以，口借找 〈动〉 **سلتاۋرات-**
辞推托：اۇرۇمىن دەپ سلتاۋراتىپ بارماۋ 口借
口借 سلتاۋرات- 的 式定不的。
سلتاۋراتۋ سلتاۋرات- 的 式定不的。
سلتاۋسىز 〈形〉的由理无毫，的口借有没
，的由理无毫，的口借有没 〈形〉 **سلتاۋسىز**
着不找 سلتاۋسىز قالۇ 的因原无，的实口无
口借何任。
سلتاۋشىل ……把于善，的口借找爱 〈形〉
……把于善，的口借找爱 〈形〉 **سلتاۋشىل**
的由理当。
سلتۇ سلتى- 的 式定不的。
سلتى- 〈动〉显，瘸发微稍，行跛度轻，跛稍
显，瘸发微稍，行跛度轻，跛稍 〈动〉 **سلتى-**
微稍来起走 سلتىپ باسۇ 拐一瘸一微略得
瘸发。
سلتىق 见 سلتىما.
سلتىقتا- 见 سلتى-.
سلتىقتاۋ سلتىقتا- 的 式定不的。
سلتىما 〈形〉的瘸发微稍，的瘸微，的跛稍
：的瘸发微稍，的瘸微，的跛稍 〈形〉 **سلتىما**
ونىڭ ءبىر ياعىنىڭ سلتىماسى بار. 他 条一的
条一的他 سلتىماسى بار. ونىڭ ءبىر ياعىنىڭ
瘸些有腿。
سلۋ سلى- 的 式定不的。
سلى- 〈动〉去剥，除切，剔：ەت سلۋ 剔肉 /
：去剥，除切，剔 〈动〉 **سلى-**
ماينى سلۋ 剔脂去剥。
سلىن- ① سلى- 的 态动被的 ② 落脱；烂变：
① سلى- 的 态动被的 ② 落脱；烂变：
ەت سلىنىپ پىستى. 了烂煮肉。
سلىس- سلى- 的 态互交的。
سلىت- سلى- 的 态动使的。
سىم Ⅰ 〈名〉①：丝金五，线属金：تەمىر سىم
网丝铁 / مىس سىم 丝铜 / سىم قورشاۋ 丝铁
②：线电 تەلەفون سىمى / 线话电 سىم جول
路线 / سىم جالعاۋ 线接。
سىم Ⅱ 〈名〉：子裤 ماقتالى سىم 裤棉 / جالاڭ
سىم 裤单 / ۇزىن سىم 长裤 / شولاق سىم 短
裤。
سىماق 〈缀后〉表后词容形、词名在加
类示表后词容形、词名在加 〈缀后〉 **سىماق**
—湖像 كولسىماق：彩色蔑轻有，意之象好，似
。（的似湖小）的样
سىمبال 〈名〉李行，包货。
سىمبالدا- 〈动〉①压，凑紧使，（些）密紧使
紧：جۇكتى سىمبالداپ بۇۋ 把 的紧紧得捆李行
② 短截、块小成劈，（条枝）掉砍：اعاشتى
سىمبالداپ بۇتاۋ 条枝掉砍。
سىمبالدان- سىمبالدا- 的 态动被的。
سىمبالدات- سىمبالدا- 的 态动使的。
سىمبالداۋ سىمبالدا- 的 式定不的。
سىمبات 〈名〉：姿身；材身，态体，格体
，态姿）：姿身；材身，态体，格体 〈名〉 **سىمبات**
美优致标 كوركىتى سىمبات 正端，称匀（材身
。材身的
سىمباتسىز 〈形〉正端不材身，的称匀不格体
正端不材身，的称匀不格体 〈形〉 **سىمباتسىز**
称匀不材身 ادام سىمباتسىز：的美不姿身，的
。人的
سىمباتسىزدىق ① سىمباتسىز 的抽象名词
② 正端不，称匀不（格体，材身）
。体，的正端体身，的称匀格体
سىمباتتى 〈形〉年青的称匀材身 جاس سىمباتتى
：的美优态
。儿人美的看好条身 ادام / سىمباتتى سۇلۋ
سىمباتتىلىق ①سىمباتتى 的抽象名词
② （体）
：正端，称匀（材身，格体） ەدەپ ءىشىنىڭ
سىمباتتىلىعى 称匀材身。
سىمبىلباي 〈代〉：也（西东）何任，也么什
：也（西东）何任，也么什 〈代〉 **سىمبىلباي**
。到不得也么什人敌 جاۋعا سىمبىلباي دا جوق
سىمدى Ⅰ 〈形〉（电）有，的丝有，的线属金
（电）有，的丝有，的线属金 〈形〉 Ⅰ **سىمدى**
的线：سىمدى تەلەفون 有线电话 / سىمدى رادىو
。播广线有
سىمدى Ⅱ 〈形〉：的子裤穿，的子裤有
：的子裤穿，的子裤有 〈形〉 Ⅱ **سىمدى**
裤绒条穿 سىمدى بارقىت 的裤单穿 /
。的子
سىمدىق 〈形〉做：的子裤做
做 〈形〉 **سىمدىق**
。绒条的子裤
سىمورام 〔电〕〈名〉圈线。
سىمورامدى 〈形〉。圈线带，的圈线有
之间瞬，那刹，快极示表）：**سىمپ: سىمپ بەرۋ**
之间瞬，那刹，快极示表）：**سىمپ: سىمپ بەرۋ**
（意：声—啦噗，声—楞扑，声—飕 قۇس سىمپ
楞扑鸟 بەرىپ قاناتىن جايدى دا ۇشىپ كەتتى.
。起飞翅展声—
سىمپي- 〈动〉失丧，获所无·有所无—得落
失丧，获所无·有所无—得落 〈动〉 **سىمپي-**
：切—空手两他. ول سىمپيىپ ءوزى كەلىپتى.
。了来回的空 / قۇمار ويناپ سىمپيىپ شىعا كەلۋ
光精得输中博赌 / سىمپيىپ قۇيرىعى عانا قالۋ

。的光光得脱毛的上巴尾

سمپيت- سمپي- 态动使的 。

سمپيۇ سمپي- 的式定不的 。

سمپىلدا- 〈动〉发出振翅声,发出扑楞楞声: سمپىلداپ ۇشقان ۇيرەكتەر 的过飞楞扑楞扑 子鸭 。

سمپىلداۋ سمپىلدا- 的式定不的 。

سمپىس 〈形〉的细,的长细的: سمپىس قۇيرىق 细巴尾(马) 。

سمسىز 〈形〉无的线无的: سمسىز تەلەفون 无 话电线 。

سمىرلار 〈名〉〔动〕蚧科 。

سىن Ⅰ 〈名〉① 批评;评批;判批: سىن جانە ٶز-وزىنە سىن 评批我自与评批 / سىن تەزىنە الۋ 严厉批判 ② 评论: سىن كوتەرمەۋ 不经 论评起 / ادەبي سىن 文学评论 ③ 试考,验测,验考,验证: بارلىق سىننان ٶتۋ 经受一切 时验考 / سىن ساعاتى 验考 ▲ 刻时验考 ▲ نەگىزگى سىن ەسىم〔语〕词容形生派非 ▲ ساپالىق سىن ەسىم〔语〕词容形质性 ▲ سىن ەسىم〔语〕词容形 ▲ سىن ەسىمنىڭ شىرايلارى〔语〕词容形 级的词 ▲ سىن كوزى 论评,评批 ▲ سىن كوزىمەن قاراۋ 待看光眼的判批用 ▲ سىن كوتەرمەۋ ① 的差量质 ② 评批起不经 ▲ سىن ناعۇ,论评 副式方〔语〕词 ▲ سىن ۇستەۋلەر〔语〕派,词容形系关 ▲ تۇيندى سىن ەسىم〔语〕词容形生 ▲ جولداس كۇتۋ جارعا سىن، جالعان سوزدىك ارعا سىن. 【谚】情爱对是贴体照关 。验考的知良对是诈欺谎扯,验考的

سىن Ⅱ 〈名〉形外,式样;形外,致精,观美: سىن بۇزىلۋ 看好不得变 ▲ سىرلى ياقتىڭ 漆的碗木 سىرى كەتسە دە سىنى كەتپەيدى. 【谚】变会不状形,掉会

سىن- Ⅲ 〈动〉① 打碎,碎破,碎打: اينا سىنۋ 镜 子碎摔碗 / شىنى سىنىپ قالدى. 子碎打 ② 折,断折: اعاش سىنۋ 木断折头 / سۇيەك سىنۋ 折子原 اتوم سىنۋ:射折〔物〕 ③ 折骨 / سىنۋ بۇرىشى 折射角 ④ 产破: سىنعان ساۋداگەر 得变,(价)落,落跌 ⑤ 人商的产破 ▲ ٶزارى سىنۋ 价跌 ▲ باعاسى سىنۋ 钱值不 变 ▲ كوڭىلى سىنۋ 心碎,暖温得变微稍,和暖得 ▲ مۇرتى سىنباۋ 丧沮情心 ▲ 毛一牛九 ساعى سىنۋ 威风地扫 ▲ ٶتۋسى سىنۋ 面色苍白 اقيقات يىلەدى، سىنبايدى. 【谚】被能可理真歪 ▲ باس جارىلسا بورىك بۇرىلمەيدى، قول سىنسا جەڭ بۇرىلمەيدى. 【谚】破不扑颠但,曲丑家 。▲ بولات بۇگىلمەس، مورت سىنار. 【谚】钢(屈不死宁)断易而弯易不扬外可不 。

سىنا Ⅰ 〈名〉①子楔,子楔形:物形楔,木楔 اعاش سىنا ▲字文形楔 ▲ سىنا جازۋ 劈光〔物〕 ②子楔 سىنا جاپىراقتىلار 目叶楔〔植〕 ٶتارىزدى سىنا بوبەشىك〔理生〕舌小蝶 ▲ سىنا ٶتارىزدى يادرو 核状楔 。

سىنا- Ⅱ 〈动〉①验考,验测,验试,试:验考,验测,验试,试(某)验考 سىناپ جاساۋ 制试 / ادالدىعىن سىناۋ(的人)忠诚 ② 评批:评批 جەتىستىكتى ماقتاپ، كەمشىلىكتى سىناۋ 点缺评批,绩成扬表 ▲ باعىن سىناۋ 气运碰 ▲ الىس جول ات سىنايدى، اۋىر جول ەر سىنايدى. 【谚】路遥马知力,重任见人 。▲ باتىر مايداندا سىنالار. 【谚】士勇见难战 。▲ دوس دەپ سىناماي سىرلاسپا، دوستىڭ دا دوسى بار. 【谚】友朋的己自他有还友朋,心谈莫友实,易容说口 。友朋的过验考经未 。

سىناعىش 〈名〉评批,者论评;家别鉴,家赏鉴 。者评

سىناعىششىل 〈形〉爱评论的,爱挑剔的,的病毛 。的剔挑爱,的疵求毛吹

سىناپىەر 〈名〉〔体,军〕阻击,兵击阻,手击阻 。手枪神,手射等

سىناق 〈名〉①试验:试验 سىناق جۇرگىزۋ 行进 / سىناق رەتىندە انقارۋ 验试 ②行试:验考 / سىناقتان اۋىر سىناق:试考,验 ٶتۋ 考试验(验考受经)格合 。

سىنال- سىنا- Ⅱ 的态动被 。

سىنالا- 〈动〉①入楔,子楔加,子楔打:入楔,子楔打 سىنالاپ كىرگىزۋ 入楔 / سىنانى سىنالاۋ 子楔打 ②入插,入嵌,入挤〔转〕:入插,入嵌,入挤 ولار ٶز ادامىن ارامىزعا سىنالاپ كىرگىزىپ وتىر. 己自把们他

间中们我到塞硬人的。

سنالان- سنالا- 的动被态。

سنالاس- ①سنالا- 的动互交态 ② 挤，入挤，进入，插：قوسىن جاۋ جەرىنە سنالاسسىپ كىردى. 地阵的人敌到入插队部。

سنالات- سنالا- 的动使态。

سنالاۋ سنالا- 的定不式。

سناپ 〈名〉〔化〕水，汞，银水：سناپپەن ەمدەۋ 水银中毒 ▲ سناپ ئۇلانۋ / 法疗汞合化银水 ▲ سناپ قوسپالارى 软膏水银 ▲ سناپ ماي 物 ▲ توتىقتاندىرىلعان سارى سناپ 汞化氧 ▲ توتىقتاندىرىلعان قىزىل سناپ 汞化氧红 ▲ تۇندىرىلعان اق سناپ 汞降白 ▲ حلور سناپ 甘汞，汞化氯。

سناپ-مىنە- 〈动〉论评加乱，足品头评：كورىنگەندى سناپ-مىنەۋ 论评加乱都么什。

سناپ-مىنەۋ سناپ-مىنە- 的定不式。

سناپسىز 〈形〉无，的汞无，的银水 ▲ سناپسىز قىسىم ولشەۋىش 无液气压计。

سناپتاي 〈形〉像银水一样：的滑溜，的动活；的样一银水像滑溜：سناپتاي جىلپىلداۋ 的：سناپتاي سىرعۋ 随圆，变应机滑 ▲ سناپتاي تولقۋ 动摇；摇动；定不移游。

سناپتى 〈形〉含汞，的银水有，的银水：سناپتى كەن 矿银水。

سناپشا 见 سناپتاي。

سناس- سنا- 的动互交态。

سنات- سنا- Ⅱ 的定不式。

سناۋ Ⅰ 〈名〉试考，验测，验考：سناۋ بەرۋ 格及试考 / سناۋدان ءوتۋ 验测 / سناۋ الۋ 试考。

سناۋ Ⅱ سنا- Ⅱ 的定不式。

سناۋشى 〈名〉①人考主，者验试 ② 评批者 ③ 者论评。

سنعاق 〈形〉的脆，的碎易，的断易：سنعاق شىبىق 枝树的断折易。

سنعاقتىق سنعاق 的词名象抽。

سنعىش 〈形〉的脆；的碎剔，的断折易。

سندا- 〈动〉判批，评批：قاتاڭ سنداۋ 严肃 / سنداپ تاربيە بەرۋ 评批育教评批行进。

سندال- سندا- 的动被态。

سندارلى 〈形〉的正端，的称匀；的亮漂，的看好（态姿，子样）：ونىڭ سندارلى ايقتارىنا عانا قارادى. 腿的美健，长修那她看了看只他。

سندارلىق سندارلى 的词名象抽。

سندات- سندا- 的动使态。

سنداۋ سندا- 的定不式。

سندى 〈示表用连词名和〉〈助〉像，同如：بيجيڭ جانە شاڭحاي سندى ۇلكەن قالالار 北京和上海大城市等。

سندىر- ①سىن- Ⅱ 的动使态 ② 折断，断折，折打，打断：ىنەكتى سندىرۋ 玻璃碎打 ③ 断掰：ناننان بۇتاقتى سىندىرۋ 枝树折断 ④ 折合，合折，算折：اقشاعا سندىرۋ 钱合折 ▲ دارەت سندىرۋ 手解。

سندىرت- سندىر- 的动使态。

سندىرۋ سندىر- 的定不式。

سندىرىل- سندىر- 的动被态。

سندىرىس- سندىر- 的动互交态。

سىن-سيپات 〈名〉格品，性品；严尊，信威：سىن-سيپاتىن ساقتاۋ 严尊护维。

سىنسىز 〈形〉①称匀不材身，的正端不态体：的观美不，的看好不；的不 ② 正端不态体，陋丑象长，的论评加不，的评批加不：كەمشىلىك سىنسىز تۇزەلمەيدى. 正改能不点缺，评批行进不。 ③ 的病毛无，的剔挑可无，的责指可无：سىنسىز جۇيرىك 天快的生马。

سىن-سىمبات 〈名〉表外，貌容，貌外。

سىنتاس 〈名〉碑石〔古考〕，雕石象人；碑石。

سىنشى 〈名〉①者别鉴，家赏鉴，家行，行内：ات سىنشى 马的赏鉴家（伯乐）② 者评批，者批：ادەبي سىنشى 家论评，家评论 ③ 家论评学文：ەردىڭ سىنشىسى-ەلى. 【谚】多人的嘴贪后好做饭，多人的嘴多后完做事。 ▲ ورمان ارالاعان ءۇيشى بولار، ەل ارالاعان سىنشى بولار. 【谚】为成能人的众群入深，人匠的房毡作制为成能人的林森出进。

。家别鉴

سىنشىل 〈形〉用批判的待对度态；的力眼有

سىنشىل ادەم ：的题问现发于善，的力眼有

。人诗的

سىنشىلدىق 词名象抽的

سىنشىلىق 〈名〉评论，评价，批（的术艺对）

。评

سىنىق Ⅰ 〈名〉①骨折；骨接 **تاڭۇ سىنىق** / 裂，裂断，痕断 ②合愈折骨 **سىنىقتىك ٴبىتۇى** ③痕裂的碗 **شىننىڭ سىنىعى**：处断，口破；痕碎的璃玻 **ايىنەكتىڭ سىنىعى**：骸残；块碎，片碎 ▲块 **اسلدىڭ (التىننىڭ، بولاتتىڭ) سىنىعى** ▲角麟毛凤 **سىنىق سۇيەم** ▲折半 **سىنىققا سىلتاۋ نزدەۋ (سىنىققا سىلتۇ تابۇ، سىنىقتىى سىلتاۋ قىلۇ)** ▲儿碴找，闹胡口借 **سىنىقتان باسقانىڭ ٴبارى جوعادى.** 骨病疾，染传会不折骨。（响影的界外脱超以难人）防预易不

سىنىق Ⅱ 〈形〉的残，的断，的碎，的破；的弱瘦 ②头木的裂断 **سىنىق اعاش** / **سىنىق شىنى** 碗破 面 **سىنىق ٴوڭى**：的悴憔（颜容）；的弱虚，的 **سىنىق ٴجۇزدى**：的心伤，的伤悲 ③的悴憔容有，的气客；的柔温，的和温 ④的面满容愁 **سىنىق ٴسوز**：的貌礼 **سىنىق مىنەزدى** 话的和温 ▲的文斯，的静文，的雅文。

سىنىقشى 〈名〉生医骨正，医骨接，匠骨接。

سىنىقشىلىق 〈名〉骨正，骨接。

سىڭاي 〈名〉①情表，色脸，态神 **سىڭايىنان جۇرت شوشىدى.** 趋 ②畏生人令态神的他。

سىڭار 〈形〉图意解了；图意；向倾，势中付一，对一，双一），个独，个单 **سىڭار رەلىستى تەمىر جول** 铁轨单 **سىڭار بايپاق** 一支）的 **سىڭار ەزۇ** ①子袜支一 ▲路 / ，的拗执，的执固 ②的弯转面一朝只（马指） **سىڭار ەن** ▲丸睾单〔理生〕 ▲的强倔 **سىڭار جاقتىلىق** ▲性面片 **سىڭار جاقتى** ▲的面片 **سىڭار ٴمۇيىز** ①座麟麒〔天〕②鲸角独〔动〕 **سىڭار تۇنىدى** ▲数导方单〔数〕 **سىڭار ۇرىقتى وسىمدىكتەر** ▲物植叶子单。

سىڭىر：声啷哗，声锵铿，声铃打 ①〈名〉亮响 ②声当叮的铛铃 **قوڭىراۋدىڭ سىڭىرى** 音声的亮宏，的音声的 **اشىق سىڭىر داۋىس** 作当叮 ▲音声的亮响而吭高 **سىڭىر قاعۇ**。音声的亮响出发，声作锵铿，响

سىڭىرا- 见 **سىڭىرلا-**。

سىڭىرلا- 〈动〉①玲叮，响作当叮（等铃、钟）；声之锵铿出发，响作 **تۇيەنىڭ مويىننداعى** 铃的上子脖驼骆 **قوڭىراۋ سىڭىرلاپ كەلەدى.** 吭高，亮响音声〔转〕②。响作玲叮在铛：

سىڭىرلاپ سويلەۋ 说 亮宏音声话说。

سىڭىرلاق 〈形〉，的响作玲叮，的响作当叮，的亮宏，的亮响，的耳悦锵铿，的般铃银。

سىڭىرلات- **سىڭىرلا-** 的 态动使的。

سىڭىرلاۋ **سىڭىرلا-** 式定不的。

سىڭ：**سىڭ ەتۇ** 出发，音声的般铃银出发

سىڭ：音声的脆清出发，音声的亮响 **سىڭ ەتكەن كۇلكىسى قۇلاقتان كەتپەيدى**（她）笑的般铃银那 耳于绝不萦萦声。

سىڭ-سىڭ-سىڭ：**سىڭ كۇلۇ** 脆清出发 笑地咯咯，笑地快欢，声笑的。

سىڭقىل 〈名〉短，声笑的轻轻，声笑的脆清 声笑的粗。

سىڭقىلدا- 〈动〉咯；音声的脆清出发 **سىڭقىلداپ كۇلۇ**：笑地咯 声笑的脆清出发。

سىڭقىلداق 〈形〉的耳悦；的亮响，的脆清。

سىڭقىلداس- **سىڭقىلدا-** 态互交的。

سىڭقىلداۋ **سىڭقىلدا-** 式定不的。

سىڭقىل-سىلتاڭ 〈名〉笑欢，声笑，笑玩。

سىڭسۋ **سىڭسى-** Ⅰ、Ⅱ 式定不的。

سىڭسى- Ⅰ 〈动〉别哭，诉哭（时嫁出娘姑指）。

سىڭسى- Ⅱ 〈动〉①泣悲，泣哭，悼哭，诉哭：**ٴۇي تولى ايەلدەر سىڭسىپ جىلاپ وتىر.** 子屋一··· 调哼，唱哼 ②。泣哭地怆凄在女妇的稠，密茂〔转〕③子调着哼 **سىڭسىپ ٴان سالۇ** ▲林森的密茂 **ورمان سىڭسىعان** ：多繁；密 不数 **مال سىڭسىعان باي** ▲主财大 畜牲的清。的怆凄，的怨哀，的泣悲〈形〉

سىڭسىعىش 。

سىڭىسىسى- **سىڭىسى-** 态互交的。

سىڭىستىر- **سىڭىسى-** 态动使的。

的作动，为行示表）（ەتۆ）سىپ：سىپ بەرۆ 声一溜声一的噌出发（度速 سىپ ەتىپ كىرۆ：声一溜声一的噌出发（度速 قاقپادان سىپ بەرىپ زىتا / 去进声一溜咄 جونەلدى（他）一门大出奔下一去而速飞，门大出奔下一（他）جونەلدى 。

سپا〔阿〕〔史〕〈名〉人导领家国 。

سپا Ⅱ〈名〉板铺，床板 ▲ سپا بويلى 高 子个 。

سپايى〈形〉敬恭，的礼有彬彬，的貌礼有 سپايى جاۋاپ 有：的气客，的柔温，的雅文；的 سپايى سويلەۋ / 答回的貌礼 ▲ 说地气客 سپايى ئۇور〔语〕体敬，称敬 ▲ سپايى سىرىن جاسىرماس، پوشىق مۇرنىن جاسىرماس.【谚】不盖掩人的子鼻塌，密秘住不瞒隐人的实老 梁鼻住 。

سپايگەرشىلىك 见 سپايىلىق.

سپايىلا-〈动〉转婉（得说）；待对地气客；转婉（得说）；待对地气客；息姑 سپايىلاۋدىڭ كەرەگى جوق. 对他 气客用不 。

سپايىلان-①سپايىلا-的 态身反，气客不 ②礼有彬彬得显，恭谦得显；思意好 。

سپايىلاۋⅠ〈形〉的貌礼讲较比，气客些有 。的雅文较比；的

سپايىلاۋⅡ اسپايىلا-的 。式定不的

سپايىلىق ①سپايى 谦，貌礼 ②词名象抽的 ▲ سپايىلىق كاتەگوريالسى〔语〕气客，敬恭，恭 。畴范卑尊

سپايسۇ سپايسى- 。式定不的

سپايسى-〈动〉假，恭谦作装，貌礼有作装 。气客装

سپايسىن-سپايسى- 。态身反的

سپايشىلىق 见 سپايىلىق.

سپات 见 سيپات.

سپ-سيدا〈形〉细，的细纤，的长细，的细细 سپ-سيدا كوك كيىمدى بەرەۋ：的长修，的高 。人的儿挑高细的蓝身一着穿个…

سپ-سپ：سپ-سپ ەتۆ①（作动），利麻，捷敏，索利；熟娴：قولدارى سپ-سپ ەتىپ كوز تەستىرمەيدى. 他 作动的捷敏而巧灵那他 ②。接暇不目你使：叨叨絮絮，话传，话闲说 سپ-سپ ەتىپ وسەك ايتۇ 蜚言流布散是老

سپسك：话闲，言谣，言流，言传〈名〉سپسكتا ارالاسپاۋ 不闲传 ▲ سپسكتا قاعۇ سپسكتا قۇيرىق 蜚言流布散，话闲递传 ▲ 。巴尾的细而短（马指）

سپسىڭدا-〈动〉闲说，言谣播传，言谣布散；非是弄拨：سەن-اق ارادا سپسىڭداپ ءسوز تاسىپ جۇرەدى ەكەسىڭ. 怎 传间中在你是老么 。话闻

سپسىڭداس- سپسىڭدا- 。态互交的

سپسىڭدات- سپسىڭدا- 。态动使的

سپسىڭداۋ سپسىڭدا- 。式定不的

سپىتا-〈动〉瓷弄，紧压，凑紧使，密紧使 ①滑光得削；直弄，长细得弄 ②实 。

سپىتاي〈形〉的直笔，的拔挺 ①：ەدەسى سپىتاي 身紧，的长瘦，的长细 ②的拔挺材身 长细腿裤成做：سپىتاي قىلىپ تىككەن سىم 的 。子裤的

سپىتال- سپىتا- 。态动被的

سپىتات- سپىتا- 。态动使的

سپىتاۋ سپىتا- 。式定不的

سپىتىعىر〈形〉①：的中适细粗，的滑光而细 قامشىنىڭ سابى سپىتىعىر بولعانى جاقسى. 把鞭 长而细，的细尖 ②。劲得用使中适细粗儿毡的叉带细尖端顶 وشى سپىتىعىر باقان：的适（材身），的美健（形体）③柱立的央中房 بۇرىنعى سپىتىعىر ەدەسىن ەندى ماي باسا باستاپتى. 从前（她）那：的立玉婷婷，的条苗；的中 了胖发始开段身的条苗 。

سپىتىعىرداي〈形〉①（材身），的美健（形体）。的中适细粗，的滑光而细②的条苗；的中适 。

سپىتىعىرلا-〈动〉；滑光弄，的细又光又成削 。致精得变使

سپىتىعىرلان- سپىتىعىرلا- 。态动被的

سپىتىعىرلات- سپىتىعىرلا- 。态动使的

سپىتىعىرلاۋⅠ سپىتىعىرلا- 。式定不的

سپىتىعىرلاۋⅡ①〈形〉粗，的滑光而细得显 ③的细较，的细尖较比 ②的中适细 。的立玉婷婷，的拔挺，的长细

سپىلدا-〈动〉①（作动），利麻，捷敏，速迅

熟娴：ماشينالار سپىلداپ ەرسىلى قارىسىلى ئوتىپ جاتىر. 各种车辆闪电般穿梭地过而；
滔滔 ② سپىلداپ سويلەۋ 休不喋喋，绝不滔滔：
溜滑 ③ سپىلداپ قولعا 溜吡，溜滑：说地绝不滔
住不拿得溜滑 توقتاماۋ。
سپىلداق 〈形〉 ①的捷敏，的索利，的利麻；
的休不喋喋，的嘴快 ②的练熟，的熟娴
的叨。
سپىلدات- سپىلدا- 的态动使。
سپىلداۋ سپىلدا- 的式定不。
سپىر- 〈动〉 ①掸，掸；除扫，扫清，扫打，扫
掉：جەر سپىرۋ 地扫 / ئۇيدى سپىرىپ تازالاۋ
扒，下摘，下脱；下卸，下取，下拿 ②子屋扫清
去试；ۇستەلدەن داستارقاندى سپىرىپ الۋ
来下拿上子桌从布餐把 باس كيىمدىن / سپىرىپ تاستاۋ 脱下帽了 / قولىمەن ماڭدايىنان
上额前去拭手用 سپىرىپ تاستادى 走拿通通，光而扫一 ③水汗的下流
：ەتتى سپىرا سوعۋ 肉把光而扫一 ④撇：
锅去撇 قازانداعى سورپانىڭ مايىن سپىرىپ الۋ
油的上面表汤肉中 ▲ بەت پەردەسىن سپىرۋ
露毕形原使，穿揭，露揭。
سپىرا Ⅰ 皮面和（的用时面和）〈名〉。
سپىرا Ⅱ〈副〉①地断不，的地续连，地停不：
整，都，部全 ②走地蹄停不马 سپىرا جورتۋ
/ 定否盘全有所，个：سپىرا جوققا شعارۋ
سپىرا سوعۋ 打地儿个挨 ▲ ءبىرسپىرا 一
些好，些多许。
سپىرعى 〈名〉帚笤，帚扫，帚 ▲ سپىرعى
ەلسە شاڭ قاشار. 掉跑尘灰到一帚扫【谚】。
سپىرعىش 〈名〉①帚笤，帚扫，帚 ②掸毛，
子掸。
سپىرت- سپىر- 的态动使。
سپىرتقى 〈名〉帚笤，帚扫，帚。
سپىرتقىلىق 〈形〉的帚笤做，的帚扫做。
سپىرۋ سپىر- 的式定不。
سپىرۋشى 〈名〉工洁清，夫道清，者扫清。
سپىرىنشى 见 سپىرىندى。
سپىرىل- ①落，落脱 ②态动被的 سپىر-
سپىرىلىپ 下掉，落滑，下：انتىڭ نوقتاسى

قالدى. 马笼套落脱了来下。 / بارىنەن سپىرىلىپ قالۋ 一（光抹被全）剩不个一。
سپىرىندى 〈名〉①垃圾：سپىرىندىلاردى جيناپ اكەتۋ 把垃圾垃圾集中（转）②走拉来起中集（社会）渣滓。
سپىرىپ-سيىر- 〈动〉①集中起来，拾收，
屋把 ءۇيدى سپىرىپ-سيىرىپ قويىپتى 着归：
子了好着归扫（光而）卷一，（光而）扫一 ②
：تاباقتاعى ەتتى سيىرىپ-سپىرىپ سوعىپ الدى
盘里子肉的（他）扫一光而 / ۇيدەگى سكە
جارايتىن دۇنيەنى سپىرىپ-سپىرىپ الىپ كەتتى
了走卷全西东的用有里家把（他）。
سپىرىپ-سيىرۋ سپىرىپ-سيىر- 的不定式。
سپىرىس- سپىر- 的态互交。
سىر Ⅰ 漆油，漆〈名〉：漆油上 جاعۋ سىر ▲
ماينى سىر 漆油 ▲ اعاش سىر 树漆 ▲ شايىرلى
سىر 漆脂树 ▲ ياقتىڭ سىرى كەتسە دە
سىنى كەتپەيدى. 状形，掉以可漆的碗木【谚】。
变会不。
سىر Ⅱ 朱银，砂朱〈名〉。
سىر Ⅲ 釉，琅珐〈名〉。
سىر Ⅳ 酪干〈名〉。
سىر Ⅴ ①〈名〉密机，密秘：سىر ساقتاۋ 保
奥，秘神 ②底摸人让 سىر الدىرۋ / 密秘守
秘奥的然自大 جاراتىلىستىڭ سىرى 秘奥，妙：
诀秘的功成 تابىستىڭ سىرى 门窍，诀秘 ③
心真，话心内 ▲ يمانداي سىرى 性秉，气脾 ④
的气脾知，人的气脾透摸 ادام مىنەز سىرىن ▲话
人 ▲ دوسىڭا وتىرىك ايتپا، دوسپانىڭا سىرىڭدى
气盛人敌莫，密秘瞒隐友朋对别【谚】。
ايتپا. 人凌。 ▲ دوسىڭا سىرىڭدى جاسىرما، جاۋىڭدى
باسىڭنان اسىرما. 话假说让勿友朋对【谚】，
情真吐勿人敌对 ▲ كوڭىلدەگى سىردى كوز
思心递传神眼【谚】。
سىر Ⅵ：**سىر ەتكىزۋ** 声一的喇，声一啦刺：
开拉声一的喇 كەسۋ ەتكىزىپ سىر。
سىرا 〈名〉酒啤：سىرا ءىشۋ 酒啤喝 ▲ سيعا
سي، سىراعا بال. 来往尚礼【谚】。
سىرالعى 〈形〉知的心熟娴，的悉熟，的性脾解了，

知己知彼的：ئاری قىزمەتتەس ئاری سىرالغى ادامدار 既是又事同时既 人的细底解了此彼
سىرالقى 〈名〉(由)他送赠出分中物猎(的人一 份物猎，份猎送分手猎，品利战赠馈士勇【谚】 ▲ باتىردان ولجا، مەرگەننەن سىرالقى. 勇士的却退 动移鬫甭兵士的却退 动移 ②下滑上坡雪从橇雪小在坐 ①〈动〉滑，动滑，溜滑：مۇزدا سىرعاناۋ 在冰上行滑 / قارلى بەتتەن قول شانامەن سىرعاناۋ 场冰溜 ②雪滑，冰溜 ①〈名〉Ⅰ ▲ سىرعاناق ساتى 梯滑 سىرعاناق تەبۇ 溜冰，滑冰(雪)。
سىرعاناق Ⅱ 〈形〉的滑平，的滑光，的滑：ەسىك الدى سىرعاناق ەكەن، تايىپ جىععىلا جازدادىم. 了倒滑点一差我，滑很口门。
سىرعاناقتا- 〈动〉下滑，动滑，溜滑：سىرعاناقتاپ جۇرە الماۋ 了不走得滑。
سىرعاناقتات- سىرعاناقتا- 的态动使的。
سىرعاناقتاۋ سىرناقتا- 的式定不的。
سىرعاناس- سىرعانا- 的态互交的。
سىرعانات- ①سىرعانا- 的态动使的②〔转〕延拖，延，宕延，搁延：مەنىڭ جۇمىسىمدى "بۇگىن، ەرتەڭ" مەن ءالى كەيىنگە سىرعاناتىپ كەلەدى. 在还地"日明复日今"，顾不然全情事的我对。
سىرعاناۋ سىرعانا- 的式定不的。
سىرعاسىز 〈形〉的环耳有没，的环耳戴不。
سىرعاۋىل 〈名〉箘杉；子椽。
سىرعۋ سىرعى- Ⅱ 的式定不的。
سىرعى Ⅰ 〈名〉犁爬。
سىرعى- Ⅱ 〈动〉①滑，落滑，动滑，下滑，滑移 ②下滑处高从 ءتۇسۋ 移：بيىكتەن سىرعىپ ءتۇسۋ 移，移迁，动移：وزەننىڭ ارعى جاعىنا سىرعىپ قوندى 了下住岸对的河到搬。
سىرعىز- سىرى- Ⅰ、Ⅱ 的态动使的。
سىرعىما 〈名〉①板滑 ②坡滑，滑地。
سىرعىمالى 〈形〉的送传，的移滑，的动滑：سىرعىمالى ەسىك 门拉 ▲ سىرعىمالى ساقينا 承轴动滑 〔机〕 ▲ سىرعىمالى ءتۇيىلىس 动滑 点接。
سىرعىن 〈名〉花蕊毛〔植〕。
سىرعىت- سىرعى- Ⅱ 的态动使的。
سىرعالىق Ⅱ 〈形〉制做的环耳：سىرعالىق كۇمىس 料银的环耳做制。
سىرعانا- ①〈动〉滑，动滑，溜滑，下滑：مۇزدا سىرعاناۋ 在冰上行滑 / قارلى بەتتەن قول شانامەن سىرعاناۋ 雪从橇雪小在坐 ②下滑上坡移动：شەگىنگەن اسكەرلەر جاتا قالىپ باۋىرمەن سىرعاناندى. 动移鬫甭兵士的却退。
سىرعاناق Ⅰ 〈名〉①溜滑，冰溜 ②雪滑，冰溜场冰：▲ سىرعاناق ساتى 梯滑 ▲ سىرعاناق تەبۇ 溜冰，滑冰(雪)。
سىرعاناق Ⅱ 〈形〉的滑平，的滑光，的滑：ەسىك الدى سىرعاناق ەكەن، تايىپ جىععىلا جازدادىم. 了倒滑点一差我，滑很口门。
سىرعاناقتا- 〈动〉下滑，动滑，溜滑：سىرعاناقتاپ جۇرە الماۋ 了不走得滑。
سىرعاناقتات- سىرعاناقتا- 的态动使的。
سىرعاناقتاۋ سىرناقتا- 的式定不的。
سىرعاناس- سىرعانا- 的态互交的。
سىرعانات- ①سىرعانا- 的态动使的②〔转〕延拖，延，宕延，搁延：مەنىڭ جۇمىسىمدى "بۇگىن، ەرتەڭ" مەن ءالى كەيىنگە سىرعاناتىپ كەلەدى. 在还地"日明复日今"，顾不然全情事的我对。
سىرعاناۋ سىرعانا- 的式定不的。
سىرعاسىز 〈形〉的环耳有没，的环耳戴不。
سىرعاۋىل 〈名〉箘杉；子椽。
سىرعۋ سىرعى- Ⅱ 的式定不的。
سىرعى Ⅰ 〈名〉犁爬。
سىرعى- Ⅱ 〈动〉①滑，落滑，动滑，下滑，滑移 ②下滑处高从 ءتۇسۋ 移：بيىكتەن سىرعىپ ءتۇسۋ 移，移迁，动移：وزەننىڭ ارعى جاعىنا سىرعىپ قوندى 了下住岸对的河到搬。
سىرعىز- سىرى- Ⅰ、Ⅱ 的态动使的。
سىرعىما 〈名〉①板滑 ②坡滑，滑地。
سىرعىمالى 〈形〉的送传，的移滑，的动滑：سىرعىمالى ەسىك 门拉 ▲ سىرعىمالى ساقينا 承轴动滑 〔机〕 ▲ سىرعىمالى ءتۇيىلىس 动滑 点接。
سىرعىن 〈名〉花蕊毛〔植〕。
سىرعىت- سىرعى- Ⅱ 的态动使的。
سىرعالىق Ⅰ 〈名〉耳垂。
سىرعالى 〈形〉的环耳有，的环耳戴。
سىرعالا- 〈动〉环耳定固，环耳戴。
سىرعالان- سىرعالا- 的态动被的。
سىرعالاۋ سىرعالا- 的式定不的。
سىرعالىق Ⅱ 〈形〉制做的环耳：سىرعالىق كۇمىس 料银的环耳做制。

سىرعىش 〈名〉(雪或食粮积堆来用的)板推,板雪推。

سىرداق 〈名〉(围的)垫毡,垫鞍(骆驼单峰用的)。

سىرداقتا- 〈动〉①躲避,避闪,避开,不接近,远疏:ول ئۆزىدىكى ئۇيلىغا كەلمەي سىرداقتاپ ئۆتۈر. 勒吾阿的们我近接愿不他,动移②走动:جىلقىلار بوراڭغا يېقىپ سىرداقتاي جايىلدى. 草吃边走边暴风开避群马。

سىرداقتاۋ 式定不的 سىرداقتا-。

سىرداڭ 〈形〉①生不草寸,的秃光,的瘠贫,的酸寒,的刻尖②地之毛不,的酸寒,的气小,的吝啬,的啬吝:的 سىرداڭ جەر 子 / سىرداڭ ئۆز 相 / سىرداڭ ادام 人的啬吝。

سىردىر- 态动使的 سىرى- I。

سىرقات 〈名〉病,症病,病疾,病患:سىرقاتتان قايتىپ بولۇ 故病 / سىرقات بولۇ 病(生)病。

سىرقاتتان- 〈动〉病害,病生,病患:سىرقاتتانغالى نەشە جىل بولدى (他)几一来年病有直 / سىرقاتتانىپ جازبلۇ 愈病。

سارقاتتاندىر- 态动使的 سىرقاتتان-。

سىرقاتتانۇ 式定不的 سىرقاتتان-。

سىرقاۋ 〈名〉病,症病,病疾,病态。

سىرقاۋلان- 见 سىرقاتتان-.

سىرقاۋلانۇ 式定不的 سىرقاۋلان-。

سىرقاۋلى 〈形〉的病有,的病患,的病犯常,的病。

سىرقىرا- 〈动〉痛疼,痛酸,痛剧,痛刺:تولا بويى سىرقىراپ ئاغرۇ 痛疼身浑 ▲ ساي سۆيەگى 痛疼骨毛然悚。②疼痛身浑①

سىرقىراما 〔医〕〈名〉痛疼,痛刺,痛刷。

سىرقىرات- 态动使的 سىرقىرا-。

سىرقىراۋ 式定不的 سىرقىرا-。

سىرلا- 〈动〉①釉上,漆油,漆涂,漆上,漆:سىرلاۋ 油漆 سىرلاۋ 油漆,听动(得说)〔转〕②子桌漆油 ئۈستەل سىرلاۋ 油漆 / سىرلاپ سويلەمەي-اق قوي 别说得听乱花天坠。

سىرلان- 态动被的 سىرلا-。

سىرلاس 〈形〉①亲,的腹置心推,的心知密,友挚②友朋心知密:的 سىرلاس دوستار 知心友朋。

سىرلاس- Ⅰ 〈动〉①肠衷吐倾,诉倾,心谈:ۋنەمى سىرلاسۇ 经常心谈②悄悄,语私窃窃:话谈密秘,论谈地 ولار ئۈتۈن بويى سىرلاستى. 他们一夜了谈密。

سىرلاس- Ⅱ 态互交的 سىرلا-。

سىرلات- 态动使的 سىرلا-。

سىرلاۋ 式定不的 سىرلا-。

سىرلاۋلى 见 سىرلى I.

سىرلى Ⅰ 〈形〉的漆过上,的漆油,的过漆:سىرلى ساندۇق 的釉瓷搪过上箱的漆过上 / سىرلى كەزدەمە 布漆 ▲ سىرلى ايافتىڭ 子的碗木【谚】سىرى كەتسە دە سىنى كەتپەيدى. 变会不状形,掉会漆神其乎神。

سىرلى Ⅱ 〈形〉的秘神,的密秘,的知可不,的透不摸,的妙奥:سىرلى ادام 物人的秘神 / دۇنيە بارعان سايىن سىرلى بولىپ بارادى. 知可不越来越得变界世 ▲ 话的深很意寓 ئۇسۇ。

سىرما 〈名〉①衣棉的儿道成绗线密 ②绗 سىرما شالبار 裤棉的过绗 / سىرما شاپان 的过绗:衣棉的过绗。

سىرماق 〈名〉毡花绣,毡花铺:سىرماق سالۇ 铺上毡花在坐 / سىرماقتا وترۇ 毡花。

سىرماقتا- 〈动〉毡花铺,毡花绣铺。

سىرماقتات- 态动使的 سىرماقتا-。

سىرماقتاۋ 式定不的 سىرماقتا-。

سىرماقتى 的毡花铺;的多毡花〈形〉。

سىرمالى 〈形〉的儿道成绗线密着穿衣棉的儿道成绗线密,的过绗②的。

سىرناي Ⅰ 〈名〉①琴口 ②呐唢。

سىرناي Ⅱ 〈名〉①琴风手〔口〕。

سىرنايشى 〈名〉①者琴口吹 ②手呐唢。

سىر-سىپات 〈名〉性本,质气,性特,性格。

سىر-سىر: سىر-سىر ەتۇ 发出发声哑嘶,发喉咽哑;声嗞嗞。

سىرت Ⅰ 〈名〉①外,面外,外边:ئۈيدىڭ سىرتى / 外屋 سىرتقا شىعۇ 出外 / سىرتتا كورىنبەيدى 貌外,表外 ②边外在不:سىرتى قانداي بولسا ئىشى سوندداي 表里如一 / سىرتتىنا

قاراي باعا بەرۋ 以取貌人 ③ 背，面后，面反面：
قولدىك سىرتى 背手 ④ 端粗，背(的具刀)：
پىشاقتىك سىرتى 刀背 / بالتانىك سىرتى 斧背
从，接间，接直不；着背，里地背，面当下 ⑤
着背 بىرەۋدىك سىرتىنان سويلەۋ 式正非；旁
话说人 / 论议后背 ايتۋ سىرتىنان عايبات
سىرتىنان كۇڭكىلدەۋ 背咕嘀里地 / 识认接间
外以 ⑥ 听旁 تىڭداۋ سىرتتان
外之此除 مۇنان سىرت 余业 / كاسىپتەن سىرت
外 ⑦ 其 سىرت كىسى 的生陌；的外另，的他
旁 سىرت كىسى كورگىش كەلەدى. /(人旁)人
条肋马的小膘 قازى سىرتى پىشاق。清者观
理不 ② 向背，头掉，身转 ① سىرت ايناڭ ▲肉
；理答爱不，睬理愿不 بەرۋ سىرت ▲ 绝拒；睬
方地的生陌，乡外，地外 جەر سىرت ▲ 远疏
疏 تارتۋ سىرت ▲ 套外，衣外 كيىم سىرت ▲
远，近接愿不 ءبۇتىن، ءشى ءتۇتىن سىرتى ▲
在内厉色，干中强外 ءشى قالتىراۋىق، جالتىراۋىق سىرتى ▲
中其絮败，外其玉金 جىلماڭ، ءشى قىلماڭ سىرتى ▲
刀藏里笑，剑腹蜜口 ▲ 论结做后背，论议后背 ءپىشۋ سىرتىنان تون ▲
背，背后 تۋ سىرتى 后 ▲ 挤排，斥排 سىرتقا تەۋ
部 ▲ جامانمەن دوس بولساڭ سىرتىڭنان جۇرەر
背会他，友为人的剑腹蜜口与【谚】. وسەك
伤中谣造里地 ▲。مالدىك الاسى سىرتىندا،
在露色毛的畜牲【谚】. ادامنىك الاسى ىشىندە
(皮肚隔心人)里心在藏诈奸的人，边外 ▲。
سىرتى بىلمەگەن اتتىڭ سىرتىنان جۇرمە.【谚】
走后其从勿性脾的马知未。

سىرت Ⅱ ▲ 声嚓咔，声叭嘎，声叭咯〈拟〉
。声一叭嘎出发，响声一叭咯 ءسىرت تۋ

سىرتقارى 〈后〉在……之外，除……以外，
此外：قىزمەتتەن سىرتقارى جوسپاردان
سىرتقارى 外之划计。

سىرتقى 〈形〉①的部外，的面外，的外：
سىرتقى كورىنىس 外景 / سىرتقى قابىرعا 外
②墙的表外，的上面表，的面表：سىرتقى
بايسالدىلىق 外 / سىرتقى بەلگىلەر 静镇的面表
外对 ③征特的上表的外国，的外对的：سىرتقى ساۋدا
/ 策政外对 سايسات سىرتقى / 易贸外对

سىرتقى جاعداي 势形外国 ④ 边的侧外，的沿边
▲ سىرتقى بايلانىس外交 ▲ سىرتقى بۇرىش〔数〕
▲ 泌分外〔理生〕 سىرتقى ءبولىنۋ ▲ 角外
سىرتقى دۇنيە外界 ▲ سىرتقى جىلىنشىك〔理生〕
▲ 线外紫 سىرتقى كۇلگىن ساۋلە ▲ 踝外
سىرتقى سەبەت〔哲〕 ▲ 因外 سىرتقى سەبەپ
痔外 ءنازاريا سى〔哲〕 ▲ 论因外 سىرتقى شۇرا
▲ 线外红 سىرتقى قىزىل ساۋلە ▲ سىرتقى
قىسىم〔物〕 ▲ 力压外 ءسوزدىك سىرتقى
فورماسى。式形部外的词〔语〕。

سىرت-سىرت 〈拟〉叭嘎叭嘎，声叭咯叭咯，
咯叭咯 ءتۇ ءسىرت-سىرت ▲ 声嚓咔嚓咔，声
。声叭嘎叭嘎出发，响叭

سىرتتا- 〈动〉①开离，开让，开躲，开闪：
جول شەتىنەن سىرتتاپ شىعا بەردى ②边路到躲
不闪闪躲躲是老(他). داسقىسى كەلمەي ءجۇر
。近接意愿

سىرتتاي 〈副〉表；地旁从，的接间，的式正非：
سىرتتاي قاتناسۋ 席列 / سىرتتاي ءىستۇ 地面
سىرتتاي تانۋ 识认地接间 / سىرتتاي 说人听
جۇيقى، ىشتەي سۇيق 离神合貌 ▲ سىرتتاي
سىزبالعان شەڭبەر〔数〕 ▲ 圆接外 سىرتتاي تون
ءپىشۋ 论评加乱，论议里地背。

سىرتتان Ⅰ 〈名〉根泻〔植〕 ▲ اق سىرتتان
。根泻白

سىرتتان Ⅱ 勇，汉好〔转〕②犬猎种良①〈名〉
。子伙小棒：جىگىتتىك سىرتتانى 雄英，士

سىرتتان Ⅲ 面表从，部外从，面外从 ①〈副〉
面外从门把 ەسىكتى سىرتتان قۇلىپتادى 上：
/ 人敌部外 سىرتتان كەلگەن جاۋ 了上锁
不还看上面表从 سىرتتان قاراعاندا جامان ەمەس
议后背 ②错：里地背，后背：سىرتتان سويلەۋ
，远疏，近接愿不 سالۋ سىرتتان كونەكتى ▲ 论
。听旁；学自 وقۋ 开避 ▲ سىرتتان

سىرتتاس- 态互交的 سىرتتا-。

سىرتتات- ①سىرتتا-态动使的：挤排，排
。斥

سىرتتاۋ سىرتتا-。式定不的。

سىرتتىق 〈名〉料面。

سىرتىل 叭咯，声裂断，声击敲，声打叩〈拟〉 تەرەزەنى قاققان سىرتىل ەستىلدى. 声嚓咔，声 / سىنعان بۇتاقتاردىڭ 声啪啪的户窗敲了来传 سىرتىلى 声叭嘎的裂断枝树 。

سىرتىلدا- 叭嘎叭嘎，声叭咯叭咯出发〈动〉 سىرتىلداپ سىنعان بۇتاقتار جەرگە ئۆسىپ جاتىر. 声嚓咔嚓咔出发，响作的裂断嚓咔里劈 下地在落枝树 。

سىرتىلداق 见 سىرتىل.

سىرتىلدات- سىرتىلدا- 的 态动使的 。

سىرتىلداۋ سىرتىلدا- 的 式定不的 。

سىرۋ سىرى- I 、 II 的 式定不的 。

سىرى- I 〈动〉 缝针透，缝细，绗：كورپە سىرۋ / 子被绗 سىرما سىرۋ 衣棉绗 / سىرماق سىرۋ 毡花缝针透 。

سىرى- II 〈动〉 ① 推，动推，动移，动挪：كىتاپتى ارى تامان سىرىپ قوي 推边那往书把 سىرتپ ماڭدايىنداعى تەر 下一 ② 抹，去擦：掉 مونشاقتارىن سىرىپ تاستادى 汗的上额前去抹 قىزمەتتى كەينىگە سىرى 珠 بەرەسىڭ بە؟ 吗拖后往是老作工把(你)？

سىرىق 〈名〉 子棍长，竿长 。

سىرىقتا- 〈动〉 顶竿长用，起支竿长用 。

سىرىقتاي 〈形〉 (材身)，的儿个大，的子个高 个高长 بويى سىرىقتاي بولىپ ەرجەتۋ 修的长：

سىرىقتاۋ سىرىقتا- 的 式定不的 。

سىرىل I 〈名〉 喉咽，音干，声幽幽，声哑嘶 音：ئادارى ئىشپ سىرلى باسىلدى 哑嘶后药服 了失消声 。

سىرىل- II ① 让 ② 态动被的 II 、 I سىرى- 挤；避躲；开闪，开 سىرىلىپ ئبىر شەتكە شىعۋ 坐挤一挤 / سىرىلىپ وتىرۋ 躲一到边 。

سىرىلدا- 〈动〉 喉咽，声幽幽发，声哑嘶出发 哑发 。

سىرىلداق 〈形〉 的嗓哑，的哑嘶 。

سىرىلدات- سىرىلدا- 的 态动使的 。

سىرىلداۋ سىرىلدا- 的 式定不的 。

سىرىلداۋىق 〈名〉 器报警 。

سىرىس- سىرى- I 、 II 的 态互交的 。

سىرت- سىرى- II 的 态动使的 。

ستۋ ستى- 的 式定不的 。

ستى- 〈动〉 压挤，出挤，挤：جارانىڭ اۋزىن ستۋ 口疮挤 。

ستىل- ①ستى- 的 态动被的 ② 逃，掉跑，掉溜 跑才易容不好 ارەڭ ستىلىپ شىعۋ 脱摆，脱：掉溜地悄悄 شىعۋ ستىلىپ اقىرىن / 来出 。

ستىلدىر- ستىل- 的 态动使的 。

ستىلۋ ستىل- 的 式定不的 。

ستىر 〈拟〉 声叭咯，声叭嘎，声啪噼：وتتىڭ ستىرى ەستىلدى. 声啪噼的焰火了来传 。

ستىرلا- 〈动〉 叭咯，声叭嘎出发，响作啪噼：اعاشتىڭ بۇتاقتارى ستىرلاپ سىنىپ جەرگە ئۆسىپ جاتىر. 嘎叭嘎叭响作 枝树的裂断下地在落 。

ستىرلات- ستىرلا- 的 态动使的 。

ستىرلاۋ ستىرلا- 的 式定不的 。

ستىر-ستىر: ستىر-ستىر ەتۋ 啪啪噼噼 。声叭嘎的频频出发，响作

سىبە 〈名〉 锡族：سىبە اۋتونوميالى اۋدانى 锡伯 县治自族伯 。

سىبەرلە- 〈动〉 放刚刚天，白肚鱼出现边天 。亮刚刚天 تاڭ سىبەرلەي باستادى. 晓破，亮：

سىبەرلەۋ سىبەرلە- 的 式定不的 。

سىبەشە 〈名〉 ① 的式族的伯锡，的族伯锡：سىبەشە ئىي 语伯锡 ② 蹈舞族伯锡：سىبەشە ۇيرەتۋ 语伯锡习学 。

سىبىرتكى 〈名〉 帚笤，帚扫 。

سىگۋ سىك- 的 式定不的 。

سىدەت 〈名〉 烦麻；托付，托嘱 。

سىدىك 〈名〉 液尿，便小 。

ئسىز 〈代〉 您：ئسىزدى قىزۋ قارسى الامىز. 您迎欢烈热(们我) 。

ئسىز-ئبىز 〈名〉 敬，仰敬，敬尊互相，敬互 意 。

"ئسىز"، "ئبىز" دەگەن جىلىي ئسوز، اعاينىما جاسار. 【谚】"您"友朋，言之敬尊是 。少可不间之

ئسي- 〈动〉 ▲ 手小解，尿溺，便小 بۇتىنا ئسيۋ 。体附不魂，怕害 ② 子裤尿 ①

سيباتەري 〈名〉鹿角四。
سيگارا 〈名〉烟宋吕,烟茄雪。
سيگەرەتا 〈名〉①烟茄雪的小细②儿卷烟,烟香。
سيگنال 〈名〉①信;势手;语旗;志号,号信 ②号信发 بەرۋ سيگنال 预,号信〔转〕机号:告预,声先,兆 ونك ماقالاسى ايتىستىك سيگنالى. 声先的论辩要是 章文的他。
سيگنالدا- 〈动〉语旗打,号信示显,号信发。
سيگنالداۋ سيگنالدا- 式定不的。
سيگنالدى 〈形〉的语旗,的号信。
سيگنالىزاتور 〈名〉指号信,器号信,机号信器示。
سيگنالشى 〈名〉兵号信,员号信。
سيگىز- ءسي- 态动使的。
ءسيدىر- ءسي- 态动使的 ▲ بۇتىنا ءسيدىرۋ 吓恐,唬吓。
سيليكات 〈名〉盐酸硅〔化〕。
سيليكاتتا- 〈动〉化硅,化盐酸硅,水玻璃理处。
سيليكاتتان- سيليكاتتا- 态动被的。
سيليكاتتاۋ سيليكاتتا- 式定不的。
سيليكوز 〈名〉肥入土硅,病着沉末石〔医〕病。
ءسيلتي 〈名〉硅〔化〕。
سيمۋول 〈名〉象征;志标:كوگەرشىن بەيبىت- شىلىكتىك سيمۋولى 征象的平和是子鸽。
سيمۋولدا- 〈动〉象征,作……用,作……为象的(物事某)征象(象形种某)用,征。
سيمۋولداۋ سيمۋولدا- 式定不的。
سيمۋوليست 〈名〉义主征象,家作的义主征象家术艺的。
سيمۋوليزم 〈艺〉〈名〉义主征象。
سيمپلەكس 〈名〉(体或)形纯单〔数〕。
سيمفونيا 〈名〉曲响交,乐响交〔音〕。
سيمفونيالىق 〈形〉的乐响交:سيمفونيالىق مۇزىكا 品作乐音乐响交。
سيمفنيزم 〈名〉的乐响交,术艺乐响交〔音〕格风响交,法作。
سيناگوگا 〈名〉所祷祈的教太犹,堂教太犹。人狼京北,人狼国中。
سينانتروپ 〈名〉
سينگارمونيزم 〈语〉谐和音元,化音元根词。
سينەكدوحا 〈文〉〈名〉法喻提。
سينولوگ 〈名〉家学国中,家学汉。
سينولوگيا 〈名〉学国中,学汉。
سينولوگيالىق 〈形〉的学国中,的学汉。
سينونيم 〈语〉①〈名〉字义同,词义同 ②语替代,名别〔转〕。
سينونيمدىك 〈形〉的义同,的词义同:سينونيمدىك سوزدەر 词义同。
سينونيميا 〈名〉性义同〔语〕。
سينونيميالىق 〈形〉的性义同。
سينونيميكا 〈名〉学词义同〔语〕。
سينوس 〈名〉弦正〔数〕。
سينوستوز 〈名〉合结性骨〔医〕。
سينتاگما 〈语〉〈形〉群音,段音,段义音。
سينتاگمالىق 〈形〉的群音,的段音。
سينتاكسيس 〈名〉学法句,法句造,法句〔语〕。
سينتاكسيستىك 〈形〉的构结,的法句:سينتاكسيستىك ماعنا 义意法句/ سينتاكسيستىك ولشەم 准标法句。
سينتويزم 〈名〉教道神(的本日)〔宗〕。
ءسيردار 见 سارداز.
سيرە- 〈动〉少渐;薄稀,少稀,疏稀(渐渐);去散地渐渐木树:اعاشتار سيرەپ بارا جاتىر. 了疏稀渐星繁。/ جۇلدىزدار سيرەي باستادى. 落疏渐往来 كەتتى / بارىس-كەلىس سيرەپ (远疏系关)少渐。
سيرەك 〈形〉①稀稀,的密不,的疏稀,的稀:سيرەك شاش / ەگىن 发头的疏稀 ②拉拉稀稀得长稼庄。拉拉稀稀的有少,的见罕,的见常不,的奇稀,的有:سيرەك كەلەتىن قوناق 客稀 / سيرەك كەزدەسە- تىن مەتال 属金有稀 / سيرەك ۇشرايتىن قۇبىلىس 象现的见罕。
سيرەكسۋ سيرەكسى- 式定不的。
سيرەكسى- 〈动〉稀稀得变,少稀,疏稀,稀变:مىلتىقپەن اتىسۋ سيرەكسي باستادى. 少减;落落少减渐渐击射相互。

سيرەكسىت- سيرەكسى- 态动使的。

سيرەكتە- 间；少稀使；薄稀使，疏稀使〈动〉（苗）。

سيرەكتەن- سيرەكتە-的②态身反的，疏稀得变。的见罕为成，的有稀为变③落落稀稀得变

سيرەكتەندىر- ①سيرەكتەن- 的态动使的。②拉拉稀稀使，薄稀使，疏稀使。

سيرەكتەنۇ سيرەكتەن- 式定不的。

سيرەكتەس- سيرەكتە- 态互交的。

سيرەكتەت- سيرەكتە- 态动使的。

سيرەكتەۋ I سيرەكتە- 式定不的。

سيرەكتەۋ II ②的疏稀较比，的稀较①〈形〉。的奇稀较比，的有少较比，的见罕较比

سيرەكتىك ①سيرەك 稀，疏稀 ②词名象抽的。象现的有少，奇稀，罕稀 ③落疏，少

سيرەن I 花香丁〔植〕〈名〉。

سيرەن II 鳗土，鳗泥〔动〕〈名〉。

سيرەنا I 的身鸟首女（的中话神腊希）〈名〉。妖海

سيرەنا II （目）牛海〔动〕〈名〉。

سيرەت- ①سيرە- 减，开散，散疏 ②态动使的（苗）间，薄稀得变使，疏稀使 ③少。

سيرەتۇ سيرەت- 式定不的。

سيرەت- سيرەت- 态动被的。

سيرەتىس- سيرەت- 态互交的。

سيرەۋ سيرە- 式定不的。

سيستەما 顺，序次（的统系有），统系 ①〈名〉ەرۋ سيستەماسى：统系，系，系体 ②序秩；序植 بوتانيكالىق سيستەما：法类分 ③统系精神物 جانۋا سيستەما-：型，式，式型造构 ④法类分داعى ايروپلان 新飞机型。

سيستەمالا- 〈动〉，理整地统系有，化统系使材料 ماتەريالدى سيستەمالاپ رەتتەۋ：类别门分。理整地统系以加料

سيستەمالان- سيستەمالا- 态动被的。

سيستەمالات- سيستەمالا- 态动使的。

سيستەمالاۋ سيستەمالا- 式定不的。

سيستەمالى ，的明分统系，的统系有①〈形〉，的断不，的常经 ②的序秩有；的紊不条有。的贯一

سيستەماليق 性统系〈名〉。

سيستەماتيكا 学类分，法类分，类分〈名〉。

سيستەماتيكالىق 分，的法类分，的类分〈形〉。的学

سيۇ- ئسي 式定不的。

سيۇجەت 材题，节情①〔文〕〈名〉：تارتىمدى سيۇجەت：目题，容内 ②节情的人迷。اڭگىمەنىڭ سيۇجەتى 容内的话谈。

سىك- 作动的性男时交性，〔口〕〈动〉。

سىككىز- ①سىك- 的态动使的 ②相身以。

سىكتىر- ①سىك- 的态动使的 ②相身以。

سىلان ئ 烷硅甲〔化〕〈名〉。

سىلبە 液网织蛛蜘〈名〉。

سىلبەك 见 ئسلبى I ①。

سىلبى I ①〈名〉时雪冰（春初和冬入）。液粘的吐所网织蛛蜘 ②节时的冻时

سىلبى II 鼻，绳鼻（的鼻牛、驼骆穿）〈名〉。绳细，勒

سىلبىلە- 连接，落降地住不（雨、雪）〈动〉I 下地断下：ئۇش كۇننەن بەرى سىلبىلەگەن اق جاۋىن ايقپادى. 三 绵连雨阴来以天。

سىلبىلە- 穿，绳鼻穿（驼骆和牛给）〈动〉II 勒鼻。

سىلبىلەت- 态动使的 II سىلبىلە-。

سىلبىلەۋ 式定不的 II 、I سىلبىلە-。

سىلبىرە- 见 سىلبىلە-I。

سىلە I：سىلەسى قاتۋ (قۇرۇ) 精，尽力疲 ▲ 堪不惫疲声成不泣 سىلەسى قاتقانشا جىلاۋ 仰前得笑，死要得笑 ▲ سىلەسى قاتقانشا كۇلۋ 合后。

سىلە- II 〈动〉：骂咒，咒诅，骂斥，骂责 ادامدى تەككە سىلەۋ دۇرىس ەمەس. 无责地端 的误错是人骂。

سىلەي- 〈动〉①呆，儿神愣，愣发，呆发，呆：立站，着躺（地动不动一），痴：ول ەسكىتىك الدىندا سىلەيىپ تۇر. 他在门口发呆 / سىلەيىپ جاتا بەرمەي تۇر 地挺挺直老别（你）ئبىر جۇدىرىقتان قالماي سىلەيدى ②着躺：去死。死打拳一被

سىلەيت- ①سىلەي- 把②态动使的，倒打……

击痛，打痛；地在翻打 ئېر جۇدىرىقىمەن سىلەيتتى —— 死打拳 / 打劫事给 سوققى بەرۋ 。击打的命致人敌于给

سىلەيۋ سىلەي- 式定不的 。

سىلەكەي 〈名〉液唾，子喇哈，水口 بالانىڭ اۋزى ۋىلىپ سىلەكەيى اعىپ قالىپتى. 的子孩 涎流 ① سىلەكەي اعۋ ▲ 水口着流炎发腔口 ② 馋眼，馋 ▲ سىلەكەي اعۋ اۋرۋى 流涎 症 ▲ سىلەكەي بەزى 腺下舌，腺液唾〔理生〕 سىلەكەي شۇبىرۋ 垂涎三尺 。

سىلەكەيلە- 〈动〉以涂，沫吐蘸，污玷液唾以 سۋساعىن سىلەكەيلەۋ 手指头上，水涎弄，液唾 。沫唾上弄

سىلەكەيلەن- سىلەكەيلە- 的被动态 。

سىلەكەيلەت- سىلەكەيلە- 的使动态 。

سىلەكەيلەۋ سىلەكەيلە- 式定不的 。

سىلەكەيلى 〈形〉的水口流老，的涎口着流：سىلەكەيلى بالا 子孩的涎口着流 。

سىلەم 〈名〉廓轮，子样，迹痕；头尽，尾末；〈动〉位方，向方（的体大）：ناۋ سىلەمى 山脉 / جول سىلەمى 迹痕的路道 / ولاردىڭ اۋلى وسى سىلەمدە. 方地的近附这在就勒吾阿的们他 。

سىلەمەي 〈名〉液唾，水口，水涎：سىلەمەيىن بۇرىكتى 手 点一了吐上心沫唾 。

سىلەمەيلە- 〈动〉液唾以涂，沫唾上吐：سىلەمەيلەپ جۇتۋ 虎吞狼 。

سىلەمەيلەس- سىلەمەيلە- 的互交态 。

سىلەمەيلەت- سىلەمەيلە- 的使动态 。

سىلەمەيلەۋ سىلەمەيلە- 式定不的 。

سىلەسسار 〈名〉匠炉小；工钳 。

سىلەۋ سىلە- 式定不的 Ⅱ 。

سىلەۋسىن 〈名〉① 〔动〕猞猁，猫天，猞猁 。座猫天〔天〕 ② 狻林，狮

سىلكۋ سىلكى- 式定不的 。

سىلكى- 见 سىلك-.

سىلكىدەي: سىلكىدەي تىنۋ 鸦，静安，静寂：ءۇي ءىشى سىلكىدەي تىنىپ قاپتى. 屋 的静静安安里 。寂俱簌万，声无雀

سىلكىلە- 〈动〉撼摇，动抖（地复反）① 甩（地住不）② 醒摇：قولىڭدى سىلكىلەپ ويانۋ 起 ▲ 来神精 震地 جەر سىلكىنۋ 。

سىلكىندىر- سىلكىن- 的使动态 。

سىلكىنت- سىلكىن- 的使动态 。

سىلكىنۋ سىلكىن- 式定不的 。

سىلكىنىس 〈名〉晃摇，簸颠；荡震，动震：سىلكىنىس شارپىنى 震余〔地〕 ▲ سىلكىنىس تولقىنى 震波〔地〕 ▲ سىلكىنىس ولشەۋ عىلىمى 学震测 。

سىلكىس- ① سىلك- 的互交态 ② 吵，嘴吵，架吵：ءەكەۋى پىكىر بىرلىگىنە كەلە الماي سىلكىسىپ قالدى. 意俩们他 吵便歧分生发见 斗搏，斗格；量较；打撕，架打 ③ 。来架起：جاۋمەن سىلكىسۋ 斗搏人敌与 。

سىلكىسۋ سىلكىس- 式定不的 。

سىلكىت- سىلك- 的使动态 。

سىلتە- 〈动〉① 舞挥，动挥，挥：قول سىلتەۋ 手挥（手动）/ جۇدىرىق سىلتەۋ 拳动挥 ② 方出指：باعىت سىلتەۋ 指，示指（势手以）：ۇيدان ايماقتا سىلتەپ 向 ③ 让（人某）找，发打：وتىر. 县 专到推里 。区 ④〔转〕向冲，进前…！进前勇奋！进奋，…：العا قاراي سىلتەي بەر 颠，动震 ③ 手甩老别（你）：ماشينا سىلكىلەپ جول بويى مازا بەرمەدى. 簸颠上路一车汽 。受难人让得 ④ سىلكىلەمە، كيىمى جىرتىلادى 服衣的他坏撕会，拽扯要不（你）。

سىلكىلەس- ① سىلكىلە- 的互交态 ② 漫互相：ول ەكەۋى كەزدەسكەن جەردەن-اق سىلكىلەسە جونەلدى. 他 面见一俩 就 骂 对 起：سىلكىلەسكىلەرىڭ كەلسە سىرتقا شعىڭدار（们你）去面外到请量较想 。

سىلكىلەت- سىلكىلە- 的使动态 。

سىلكىلەۋ سىلكىلە- 式定不的 。

سىلكىن- ① سىلك- 的反身态②动震，荡震，簸颠，晃摇：پويەز ءبىر سىلكىنىپ ءجۇرىپ كەتتى. 了走开下一了动震车火 。了来 ③ 动抖：ات سىلكىنىپ ەدى، ۇستىنەدەگى بالا ۇشىپ كەتە جازدادى. 马从儿点一差子孩那，颠一马 上背 精搂抖，神精起打，奋振〔转〕 ④ 。来下掉起打该应（你）：神 بوي جازىپ سىلكىنسەڭشى 来神精 震地 جەر سىلكىنۋ 。

سىلكىنىس 〈名〉晃摇，簸颠；荡震，动震：سىلكىنىس شارپىنى 震余〔地〕 ▲ سىلكىنىس تولقىنى 震波〔地〕 ▲ سىلكىنىس ولشەۋ عىلىمى 学震测 。

سىلكىس- ① سىلك- 的互交态 ② 吵，嘴吵，架对，骂：ەكەۋى پىكىر بىرلىگىنە كەلە الماي سىلكىسىپ قالدى. 意俩们他 吵便歧分生发见 斗搏，斗格；量较；打撕，架打 ③ 。来架起：جاۋمەن سىلكىسۋ 斗搏人敌与 。

سىلكىسۋ سىلكىس- 式定不的 。

سىلكىت- سىلك- 的使动态 。

سىلتە- 〈动〉① 舞挥，动挥，挥：قول سىلتەۋ 手挥（手动）/ جۇدىرىق سىلتەۋ 拳动挥 ② 方出指：باعىت سىلتەۋ 指，示指（势手以）：ۇيدان ايماقتا سىلتەپ 向 ③ 让（人某）找，发打：وتىر. 县 专到推里 。区 ④〔转〕向冲，进前…！进前勇奋！进奋，…：العا قاراي سىلتەي بەر

▲ اسرا سلتەۋ 头过，分过，火过（得做） ▲ جول سلتەۋ 向方引指，导引，导指 ▲ سلتەۋ ەسمدىگى 向方引指，点指 。词代示指〔语〕

سلتەگىش 见 سلتەمە.

سلتەم 〈名〉面照，合回：بىر سلتەمنەن قالمايدى 合回个一了不打 。

سلتەمە 〈名〉器示指，标航，标路 。

سلتەس- سلتە- 态互交的 。

سلتەت- سلتە- 态动使的 。

سلتەۋ سلتە- 式定不的 。

سلتەۋىش 〈名〉器示指，标航，标路 。

سلتى 〈名〉碱，碱烧：سلتىلدەن ۋلانۋ 碱中毒 。

سلتىدەي: سلتىدەي تىنۋ 雀无声；目瞪口呆 。

سلتىلە- 〈动〉化碱使，碱放，碱加 。

سلتىلەن- ①سلتىلە- 态动被的 ②化碱 。

سلتىلەندىر- ①سلتىلەن- 态动使的 ②加碱使，碱放，碱 。

سلتىلەۋ سلتىلە- 式定不的 。

سلتىلى 〈形〉碱的，碱含，碱性的：سلتىلى بويا‌ۋلار 染料碱性 ▲ سلتىلى مەتالدار 碱金属 ▲ سلتىلى تاۋ جىنىستار 碱性岩 。

سلتىلىك 〈名〉度碱，性碱 ▲ سلتىلىك جەر 碱土金属 ▲ سلتىلىك تۇز 碱式盐 ▲ سلتىلىك قوسىلىستار 碱性溶渣 。

سلىك-(سلكى-) 〈动〉①抖，抖动，抖落：كىلەمدى سلكۋ 甩 ②毯壁抖甩：قولدى سلكىپ جۇرىپ كەتۋ 走就手甩一 ③（用犄角）戳，挑：مۇيىزىمەن سلكىپ تاستادى 用角犄角挑（人）跟斗；斥训，斥驳，斥〔转〕④下一了挑 سلكىپ تاستادى 顿一斥训 ▲ سوزبەن سالارى سلكىپ 有没也子毡的大掌巴块连 جوق 。

سلكىپە 〈名〉肉的烂过得炖，肉的烂烂得煮：سلكىپە بولىپ پىسقان ەتتىك ەدامى جاقسى بولمايدى. 肉的烂过得煮 。道味么什有没 ▲ سلكىپەسى شىعۋ ①碎八零七得撕，烂稀为成 ②神精无毫得变 。

سلىمتىك 〈名〉废囊窝，物废；品废，料废：ول سلىمتىكتىك قولىنان ەشتەمە كەلمەيدى. 他了不干也么什物废个那 。▲ سلىمتىگى شىعۋ 堪不烂破，物废成变 。

سلىمتىر 见 سلىمتىك.

سمىر- 〈动〉①杯干，饮畅；喝地口大口大：بىر ايالق قىمىزدى بىر-اق سمىردى — 饮畅：بىر ايالق قىمىزدى بىر-اق سمىردى — 收吸；吸呼长，吸呼 ②尽而饮一酒奶马碗大：تۇنىق اۋانى سمىرۋ 气空鲜新吸呼 。

سمىرگىش 〈形〉的喝爱，的喝能：اراق سمىرگىش 的酒喝爱 。

سمىرلە- 〈动〉天白肚鱼出现边天，放刚刚天亮：تاڭ سمىرلەپ جاتقا اتىپ كەلەدى. 晓破，亮：天刚刚亮 。

سمىرلەۋ سمىرلە- 式定不的 。

سمىرت- سمىر- 态动使的 。

سمىرۋ سمىر- 式定不的 。

سىك- ①〈动〉入渗，进渗，渗：سۋ جەرگە سىڭىپ كەتتى. 水进渗地里 。/ تەر سىڭىپ كەتكەن كيىم 服衣的透浸水汗 ②收吸，化消：جاقىنناڭ بەرى تاماق سىڭبەيتىن بولدى. 近来消化不好 。③片一成打，来得合，疏生觉：بىزدىڭ اۋىلعا سىڭگەن جىگىت. 们我成变全完，有已为变（财之义不）④子伙小的勒吾阿：ايروپلان بۇلت ىشىنە سىڭىپ كەتتى. 飞机入钻，入进 ⑤现发人被不 。中云入钻机飞 ▲ ەڭبەگى سىڭگەن 的勋功立建，的献贡出作 ▲ سۇيەككە سىڭگەن اۋرۋ（ادەت）病毛老，疾痼 ▲ بولارى بولدى، بويا‌ۋى سىڭدى. 成煮米生【谚】成煮（舟成已木）饭熟 。

سىڭبە 〈名〉人乡异，户来外 。

سىڭبىرىك 〈动〉擤（涕鼻）▲ سىڭبىرۋگى تىيلماۋ 交开可不得忙 。

سىڭبىرۋ سىڭبىر- 式定不的 。

سىڭبىرت- سىڭبىر- 态动使的 。

سىڭبىرىك Ⅰ〈名〉涕鼻：سىڭبىرۋگە قولى تيمەۋ 流涕鼻（人）的涕鼻（虎）。

سىڭبىرىگى Ⅱ〈名〉画〔植〕（属）草眉画 。

سىڭبىرىن- سىڭبىر- 态身反的 。

سىڭگىش 见 سىڭىمدى.

سىڭدىر- سىڭ- 态动使的 。

ئەڭلى（呼称的妹妹对姐姐）妹妹〈名〉：在妹妹的她 ونىڭ ئەڭلىسى مەكتەپتە وقيدى. 学校念书。▲ اپاسىنىڭ كيگەن تونىن ئەڭلىسى 穿要也妹妹袄皮的过穿姐姐【谚】。 ده كيەدى. ▲ اعانى كورىپ ئەنى وسەر، اپانى كورىپ ئەڭلى 着看妹妹，止举的哥哥着学弟弟【谚】。 وسەر. 扮打的姐姐。

ئەڭلىلى〈形〉的多妹妹，的妹妹有姐对仗）。 妹妹个两有她 ەكى ئەڭلىلى（言而姐而姐姐对仗）的妹妹有没〈形〉 ئەڭلىسىز 有没是不也她 ول دا ئەڭلىسىز ەمەس. 言）：妹妹。

ئەڭۋ ئەڭ- 式定不的。

ئەڭىمدى〈形〉：的收吸易，的化消好 ①，的透渗易 ② 物食的化消易 اس ئەڭىمدى 料染的强性透渗 بويۇ ئەڭىمدى 的入渗易：ئەڭىمدى 的用管，的大用效，的效成有 ③ 结团于善，的来得合 ④ 育教的效成有 تاربيە 与 جۇرتقا ئەڭىمدى كىسى 的处相睦和，的：人的来得合人别。

ئەڭىمدىلىك ئەڭىمدى 的词名象抽。

ئەڭىر Ⅰ〈名〉筋，带韧，腱 ▲ جۇان ئەڭىر：的力耐有，的力有壮健（畜牲指）② 畜大 ①（马的力耐有）马的壮健 جىلقى ئەڭىر

来起持僵，来起拗执，来起执固：ول سرەسىپ بارماي قويدى. 他是硬不去。

سرەسپە Ⅰ 〈名〉强，风带脐，风伤破〔医〕症直。

سرەسپە Ⅱ 〈形〉的拗执，的执固，的强倔：سرەسپە جان 固执己见的人。

سرەستىر- سرەس- 态动使的。

سرەسۇ سرەس- 式定不的。

سرەۋ Ⅰ 〈名〉雪积(的硬冻)：سرەۋ قار 积雪。

سرەۋ Ⅱ سرە- 式定不的。

سرەۋلەن- 〈动〉实结冻，实瓷冻(雪积、冰)，硬冻：كۇن قاتتى سۋىتا باستادى، اعاشتىڭ بۇتاقتارىنداعى سارقىلىپ ۇلگىرە الماعان جاڭبىردىڭ تاماشىلارى سرەۋلەنىپ قاتىپ قالدى. 得来未还水雨的上枝树，了冷寒得变始开天柱冰的串串成结凝就落滴及。

سرەۋلەنۋ سرەۋلەن- 式定不的。

سركە Ⅰ 〈名〉子虮，卵虱 ▲ سركەسى سۋ كوتەرمەۋ 怒激易；意心合不都么什。

سركە Ⅱ 〈名〉醋 ▲ سركە اعاشى 盐〔植〕 ▲ سركە ءشوپ 冥蒜 ▲ سركە قىشقىلى 木肤酸醋。

سركەدەي 〈形〉极，的小很，的小小：سركەدەي نارسە 西东的小很的小。

سركەلە- 〈动〉①下 ②子虮(上服衣，上身)。

سركەلەۋ سركەلە- 式定不的。

سركىرە- 〈动〉下细雨，下毛毛雨：جاڭبىر سركىرەپ تۇر. 下毛毛雨。

سركىرەمە 〈名〉雨细檬檬，雨细毛毛。

سركىرەۋ سركىرە- 式定不的。

سرنە Ⅰ 〈名〉(某)成结(的硬冻、份水去失质物些后液汁：ەت سرنە بولىپ قاتىپتى. 了儿干肉成变肉。 / قۇيرىقتىڭ سرنەسى 巴尾羊的儿块成化硬。

سرنە Ⅱ 见 سەرنە.

ءسىرى 〈名〉①子皮硬，子皮干 ②鞋、靴做的硬干 ③块皮硬(的垫面里跟后时：的强顽，的强坚〔转〕④子皮的硬干：تەرى ءسىرى ادام 人的强顽 ▲ جانى ءسىرى تاباندىلار (等象、驼骆如)类趾皮〔动〕。

سىرىك 〈名〉草矮种一的长生山高〔植〕。

سىرىڭكە 〈名〉柴火：سىرىڭكە شاعۋ 划火柴 / سىرىڭكەنىڭ تالى 儿棍柴火 / سىرىڭكە قارا 黝黑的：面磷 ▲ سىرىڭكە قارا جىگىت 子伙小的黑黝。

ت

ت 哈萨克字母表中的第二十三个字母。

تا 见 دا.

تابا Ⅰ〈名〉[波]平锅,铛饼,锅煎:تابان نان 锅饼 ▲ تابا تەمىر 铁平锅▲ تابا قازان 锅底。

تابا Ⅱ〈名〉苦挖;石下井落;祸乐灾幸:دوشپاننىڭ تاباسىنان قورىقپاۋ 不怕敌人的灾幸 ▲ تابا بولۋ 被笑取 ▲ تابا قىلۋ 笑取,祸乐灾幸 ▲ تاباسى قانۋ 祸乐灾幸。

تاباق Ⅰ〈名〉子盘,盘:ۇلكەن تاباق 大盘子 / اعاش تاباق 木盘子 ▲ ءبىر تاباق ەت 一盘肉 ▲ قوس تاباق 加倍款待 ▲ تاباق جاساۋ ①制盘 ②式仪客请 ▲ تاباق تارتار 往盘中盛熟肉 ▲ تاباق تارتۋ 上菜,端盘拿肉,菜上桌 ▲ جالعىز ءۇيدىڭ تاماعى جەتسە دە، تاباعى جەتپەيدى.【谚】(无论独居)够不够吃,碗盘大不大,饭菜丰不丰,家人户户都一样。

تاباق Ⅱ〈名〉张:ءبىر تاباق قاعاز 一张纸 ▲ باسپا تاباق 印张。

تاباقسىز 〈形〉子盘有没:تاباقسىز ءۇي بولماس. 家不论大小,都有盘子。

تاباقتا- Ⅰ〈动〉盛子盘用,盛里盘往:تاباقتاپ تارتقان ەتتى ەڭ سوڭىندا جەۋگە اۋىز بولمادى. 盘大一盘大一盘肉的吃后最下不了。

تاباقتا- Ⅱ〈动〉张一以单为位计算。

تاباقتال- تاباقتا- Ⅰ的被动态。

تاباقتاس 〈形〉同桌就餐,同席共餐的:ول نەشە رەت بىزبەن تاباقتاس بولدى. 他和我们一起吃饭好几次了。

تاباقتاس- تاباقتا- Ⅰ的互动态。

تاباقتات- تاباقتا- Ⅰ的使动态。

تاباقتاۋ تاباقتا- Ⅰ、Ⅱ的不定式。

تاباقشا 〈名〉①小盘 ②碟子,盘子(机)。

تاباقشى 〈名〉(办红白喜事或会宴时举行的)端盘子的,上菜的,服务员。

تابالا- Ⅰ〈动〉苦挖;笑取;祸乐灾幸:تابالاپ كۇلۋ 笑地祸乐灾幸。

تابالا- Ⅱ〈动〉(铛饼)锅平用:تابالاپ نان پىسىرۋ 用平锅烤饼。

تابالاعىش 〈形〉的笑取爱;的祸乐灾幸好。

تابالان- تابالا- 的被动态。

تابالارلىق 〈形〉的笑取得值,的祸乐灾幸得值。

تابالاس- تابالا- Ⅰ、Ⅱ的互动态。

تابالات- تابالا- Ⅰ、Ⅱ的使动态。

تابالاۋ تابالا- Ⅰ、Ⅱ的不定式。

تابالاۋشى 〈名〉笑取者,人的祸乐灾幸。

تابالاۋشىلىق 〈名〉祸乐灾幸。

تابالدىرىق 〈名〉儿坎门,槛门:تابالدىرىقتان ءوتۋ 过迈儿坎门 / ماعان ونىڭ تابالدىرىعىن ءوتىپ كورگەمىن جوق. 我没来从他家的儿坎门过。

تابالدىرىقتىق 〈形〉的儿坎门做,的槛门做:تابالدىرىقتىق اعاش 儿坎门做的木料。

تابالى Ⅰ〈形〉的铛饼着带,的锅平有。

تابالى 〈形〉的笑取人让,的祸乐灾幸人让:ەلگە تابالى بولعانشا ولگەن ارتىق 笑取人让其与死一如不还。

تابان ①〈名〉底蹄,掌蹄;底脚,板脚,掌脚;足底骨:ايۋداڭ تابانى / 熊掌 تابان سۇيەك 足底:底(分部下最体物);掌靴,掌鞋 ②掌鞋钉 تابان قاقتىرۋ / 底靴皮 تابان ەتتىكتىڭ 铁(的轮车大),带履(的机拉拖,克坦) ③体滑,条铁,铁滑(的部底犁爬,橇雪),箍:ءبىر تابان شىنجىر 边底〔数〕 ▲ 轨链 تابان جاقىن 的近较 ▲ جوعارى تابان 底上〔数〕 ▲ ساري تابان بولۋ 的命奔于疲;的炼锻经久,的炼老:ساري تابان ەگىنشى 农老 ▲ ساري تابان 老

来起持僵，来起拗执，来起执固：ول سرەسىپ بارماي قويدى. 他是硬不去。

سرەسپە Ⅰ 〈名〉强，风带脐，风伤破〔医〕症直。

سرەسپە Ⅱ 〈形〉的拗执，的执固，的强倔：سرەسپە جان 固执己见的人。

سرەستىر- سرەس- 态动使的。

سرەسۇ سرەس- 式定不的。

سرەۋ Ⅰ 〈名〉雪积(的硬冻)：سرەۋ قار 积雪。

سرەۋ Ⅱ سرە- 式定不的。

سرەۋلەن- 〈动〉实结冻，实瓷冻(雪积、冰)，硬冻：كۇن قاتتى سۋىتا باستادى، اعاشتىڭ بۇتاقتارىنداعى سارقىلىپ ۇلگىرە الماعان جاڭبىردىڭ تاماشىلارى سرەۋلەنىپ قاتىپ قالدى. 得来未还水雨的上枝树，了冷寒得变始开天柱冰的串串成结凝就落滴及。

سرەۋلەنۋ سرەۋلەن- 式定不的。

سركە Ⅰ 〈名〉子虮，卵虱 ▲ سركەسى سۋ كوتەرمەۋ 怒激易；意心合不都么什。

سركە Ⅱ 〈名〉醋 ▲ سركە اعاشى 盐〔植〕 ▲ سركە ءشوپ 冥蒜 ▲ سركە قىشقىلى 木肤酸醋。

سركەدەي 〈形〉极，的小很，的小小：سركەدەي نارسە 西东的小很的小。

سركەلە- 〈动〉①下 ②子虮(上服衣，上身)。

سركەلەۋ سركەلە- 式定不的。

سركىرە- 〈动〉下细雨，下毛毛雨：جاڭبىر سركىرەپ تۇر. 下毛毛雨。

سركىرەمە 〈名〉雨细檬檬，雨细毛毛。

سركىرەۋ سركىرە- 式定不的。

سرنە Ⅰ 〈名〉(某)成结(的硬冻、份水去失质物些后液汁：ەت سرنە بولىپ قاتىپتى. 了儿干肉成变肉。 / قۇيرىقتىڭ سرنەسى 巴尾羊的儿块成化硬。

سرنە Ⅱ 见 سەرنە.

ءسىرى 〈名〉①子皮硬，子皮干 ②鞋、靴做的硬干 ③块皮硬(的垫面里跟后时：的强顽，的强坚〔转〕④子皮的硬干：تەرى ءسىرى ادام 人的强顽 ▲ جانى ءسىرى تاباندىلار (等象、驼骆如)类趾皮〔动〕。

سىرىك 〈名〉草矮种一的长生山高〔植〕。

سىرىڭكە 〈名〉柴火：سىرىڭكە شاعۋ 划火柴 / سىرىڭكەنىڭ تالى 儿棍柴火 / سىرىڭكە قارا 黝黑的：面磷 ▲ سىرىڭكە قارا جىگىت 子伙小的黑黝。

ت 哈萨克文字母中表第二十三个。

تا 见 دا.

تابا Ⅰ〈名〉[波]平锅,铛饼,锅煎:تابان نان 饼锅 ▲ تابا تەمىر 铁平锅▲铛饼 تابا قازان 。锅底

تابا Ⅱ〈名〉苦挖;石下井落;祸乐灾幸:دوشپاننىڭ تاباسىنان قورىقپاۋ 不灾幸的人敌怕 تابا بولۋ 被笑取人▲ تابا قىلۋ 祸乐灾幸 ▲ تاباسى قانۋ 祸乐灾幸。

تاباق Ⅰ〈名〉子盘,盘:ۇلكەن تاباق 大盘子 / 了盘木 تاباق اعاش ▲ 肉盘一…ت تاباق ەبىر / 盘制① 盘子加倍款待 ▲ تاباق جاساۋ 盘往 ▲ 式仪客请 تارتار تاباق ▲ 肉熟盛中 تارتۋ تاباق,菜上,肉拿盘端 ▲ جالعىز 无居独)够不却碗盘,富丰虽菜饭的家人户独 ۇيدىڭ تاماعى جەتسە دە، تاباعى جەتپەيدى.【谚】援)。

تاباق Ⅱ〈名〉张:ەبىر تاباق قاعاز 纸张大一▲ باسپا تاباق 张印。

تاباقسىز 〈形〉子盘有没:تاباقسىز ۇي بولماس. 子盘有没会不家一何任。

تاباقتا- Ⅰ〈动〉盛里盘往,盛子盘用:تاباقتاپ تارتقان ەتتى ەڭ سوڭىندا جەۋگە اۋىز بولمادى. 了下不吃都谁后最肉的盘大一盘大一。

تاباقتا- Ⅱ〈动〉算计位单为张一以。

تاباقتال- تاباقتا- Ⅰ的动被态。

تاباقتاس 〈形〉的餐共,的餐就桌同,的席同:ول نەشە رەت بىزبەن تاباقتاس بولدى. 我和他 饭次几好了吃起一们。

تاباقتاس- Ⅱ تاباقتا- Ⅰ的互交态。

تاباقتات- تاباقتا- Ⅰ的使动态。

تاباقتاۋ تاباقتا- Ⅰ、Ⅱ的不定式。

تاباقشا 〈名〉①盘小 ②子碟,子盘。

تاباقشى 〈名〉(时会宴行举或事喜白红办)端,员务服,员待招;的儿堂跑;人的饭。

تابالا- Ⅰ〈动〉苦挖;笑取;祸乐灾幸:تابالاپ كۇلۋ 地祸乐灾幸笑。

تابالا- Ⅱ〈动〉(铛饼)锅平用:تابالاپ نان پىسىرۋ 锅平用烤馕。

تابالاعىش 〈形〉的笑取爱;的祸乐灾幸好。

تابالان- تابالا- 的被动态。

تابالارلىق 〈形〉笑取得值,的祸乐灾幸得值的。

تابالاس- تابالا- Ⅰ、Ⅱ的互交态。

تابالات- تابالا- Ⅰ、Ⅱ的使动态。

تابالاۋ تابالا- Ⅰ、Ⅱ的不定式。

تابالاۋشى 〈名〉者笑取,人的祸乐灾幸。

تابالاۋشىلىق 〈名〉祸乐灾幸。

تابالدىرىق 〈名〉儿坎门,槛门:تابالدىرىقتان انتاۋ مەن ونىڭ تابالدىرىعىن انتاپ كورگەمىن جوق. 家他过去有没来从我 / 儿坎门过迈。

تابالدىرىقتىق 〈形〉的儿坎门做,的槛门做:تابالدىرىقتىق اعاش 料木的儿坎门做。

تابالى Ⅰ〈形〉的铛饼着带,的锅平有。

تابالى 〈形〉的笑取人让,的祸乐灾幸人让:ەلگە تابالى بولعانشا ولگەن ارتىق 笑取人让其与,死一如不还。

تابان ①〈名〉脚,掌脚,板脚,底脚,掌蹄;底蹄:ايۋداڭ تابانى / 掌熊 تابان سۇيەك 足底:足骨底(分部下最体物);掌靴,掌鞋 ②掌鞋钉 تابان قاقتىرۋ / 底靴皮 تابانىڭ تابانى 铁(的轮车大),带履(的机拉拖,克坦) ③:体滑,条铁,铁滑(的部底犁爬,橇雪),箍 شىنجىر تابان ▲ ەبىر 边底〔数〕④ 轨链 تابان جاقىن 的近较 ▲ جوعارى تابان 底上〔数〕▲ ساري تابان بولۋ 老 ساري تابان ەگىنشى 农老:的命奔于疲;的炼锻经久,的炼老

大 تابان ايلاق ▲碌忙，命奔于疲；炼锻经久，练 ▲ تابان استىندا 立即，刻立，上马 ▲ تابان 木碗 ▲ 网眼大 تابان اۋدارماۋ 不都动，步挪 ▲ تابان اۋدارۋ 动，活，弹动 ▲ تابان اۋزىندا立即，刻立，（离距近）迁搬 ▲ تابان اقى 脚，钱 ▲ 子下一；即当，上马 ▲ تابان اقى，ماڭداي تەر 劳动扣，得所报酬 ▲ تابان بالىق 〈动〉鲋，鱼鲫 ▲ تابان سەرىپپەۋ（جازباي）腿不也蹬不一蹬下；即立，即当：تابانىن سەرىپپەي ءولۋ 去死即当 ▲ تابان ءتيۋ 不走而破磨（子蹄的马）；痛脚（而多得走因）定坚，摇动不毫，根脚稳站 ▲ 动 تابان تىرەۋ ▲ 移不 تابانى كۋرەكتەي 整整：تابانى كۋرەكتەي ون جىل 整整 ▲ 年十 تابانى مايدالانۋ 老 ▲ 练 تابانىنا ينە كىرگەندەي 不痛疼，刺扎掌脚如犹 ▲ تابانىنان تاۋسىلۋ（توزۋ）已自空，益无劳徒 ▲ تابانىنان جالاۋ 承奉谀阿，马拍 ▲ تابانىن 碌忙 جالتىراڭ 走，开走，走 ▲ 滚，تابانىن جەرگە تيگىزبەۋ 定不摇动 ▲ تابانىنىڭ ءبۇرى جوق 气口喘让不 ▲ 的 تاباق قارىس 一满作牛〔植〕▲ تۇيە تابان（属）荞 ▲ قاز تابان〔植〕菜苓委 ▲ قارا تابان قۇل 仆佣，人 ▲ 隶奴，سەنىڭ تابانىڭا قادالعان شوگىر مەنىڭ ماڭدايىما قادالسىن.【谚】让可宁上脚的你在扎它让愿不也，上头的我在扎刺（命舍为愿）。

تابانداۋ Ⅰ〈动〉①动不立站，住站，稳站；前不步停；动不走（而痛疼掌脚因）：شارشاعان قويلار جارتاستىڭ تۇبىندە ۇيلىعىپ تاباناڭ تۇرىپ الدى. 石岩在拢聚群羊在急疲 تابانداپ تۇرىپ الدى. 脚双用 ارقاندى تابانداپ تارتۋ 。了走再肯不下 / ②河拔地住蹬，执固，见已执固；持坚〔转〕：ول باسقالاردىڭ سوزىنە قۇلاق اسپاي، ءوز 听不本根他 كوزقاراسىندا تابانداپ تۇرىپ الدى. 点观的己自持坚定一，话的人别。

تابانداۋ Ⅱ〈动〉①掌靴钉，底鞋上：وندىڭ كيگەنى تابانداعان ەسكى قاراپايما ەكەن. 他 一着穿 的轮车大）上，安，装 ②。靴毡旧的掌了钉双。带履（的克坦，机拉拖；箍铁

تابانداۋ Ⅲ〈副〉即当，上马，刻立，即立：تابانداۋ ءولۋ 立即死去 / تابانداۋ جوعال！滚上马！

تابانداۋ Ⅰ 的被动态。

تابانداۋ Ⅱ 的被动态。

تابانداس- تابانداۋ Ⅰ、Ⅱ 的互交态。

تابانداتۋ تابانداۋ Ⅰ、Ⅱ 的使动态。

تابانداتقىز- تابانداتۋ 的使动态。

تابانداۋ تابانداۋ Ⅰ、Ⅱ 的式定不态。

تابانداۋ Ⅰ〈形〉▲ 的带履，的条滑，的铁滑：شىنجىر تابانداۋ كران 机重起带履 。

تابانداۋ Ⅱ〈形〉毫，的拔不韧坚，的移不定坚：زاڭدى تابانداۋ 的实踏，的当稳；的摇动不 / پرينسيپتە انقارۋ 事办律法按地移不定坚 تابانداۋ بولۋ 坚 / ۇيرەنۋدە 则原持坚 تابانداۋ وقۋشى 。生学的实踏习学

تابانداۋلىق ①坚 ②词名象抽的 Ⅱ تابانداۋ。实踏，当稳；拔不韧坚，移不定

تابانسىز〈形〉Ⅰ志意，的定不摇动，的定坚不：تابانسىز ادام 的弱薄，的强顽不，的心恒不；的实踏不：/ ۇيرەنۋدە 人的定坚不志意 تابانسىز 。实踏不习学

تابانسىزدىق ①坚不 ②词名象抽的 تابانسىز。心恒无；坚不志意，定

تاباسىز Ⅰ〈形〉的锅平有没：تاباسىز قايتىپ نان پىسىرۋعا بولادى؟ 饼烙么怎铛饼有没？

تاباسىز Ⅱ〈形〉取让不，的祸乐灾幸人让不，的笑。

تاباشى〈名〉者笑取，人的祸乐灾幸。

تاباشىل〈形〉的笑取爱，的祸乐灾幸。

تاباشىلدىق تاباشىل 的词名象抽。

تابەل〈名〉薄绩成，表勤出（的生学）。

تەبەلەتكا〈名〉片药，剂片，剂锭。

تابەلشى 员勤考，员工记〈名〉。

تابجىل- 见 تاپچىل-。

تابجىلت- تابجىل- 的使动态。

تابجىلۋ تابجىل- 的式定不态。

تابيعات〈名〉①界然自，然自大，然自：تابيعات قۇبىلىستارى 自然象现 / تابيعات بايلىعى 源资然自 / تابيعاتتى تانۋ 识认大然自 / تابيعاتتى وزگەرتۋ 改造大然自 / ءولى تابيعات 无机界 ②。然自大 / تابيعاتى تارتپاۋ 不感兴趣：性天，性脾〔转〕：ونىڭ تابيعاتى سول. 他的天性，样那是就。▲ تابيعات زاڭى 自然规律 ▲ تابيعات عىلىمى 自然

。学科

تابيعي 〈形〉自然的,天然的: تابيعي شارۇاشىلىق 自然济经 / تابيعي بايلىق 自然源资 / تابيعي جايلىم 天然牧场 / تابيعي گاز 天然气 / تابيعي سۇلۇلىق 自然美 ▲ تابيعى دارىتپاۋشىلىق 自然疫免 ▲ تابيعي جارىق 光,光线,天然〔物〕 ▲ تابيعي جەز 自然铜 ▲ تابيعي جەلدەتپە 自然风〔治〕 ▲ تابيعي ماگنيت 天然磁体,磁铁 ▲ تابيعي سان 自然数〔数〕 ▲ تابيعي ءسىلتى 天然碱 ▲ تابيعي شەكارا 自然界边 ▲ تابيعي ىرىكتەلۋ 自然选择〔生〕。

تابيعيلىق تابيعي 的词名象抽。

تابليتسا 〈名〉表:计统,表报;格表,表: كوبەيتۋ تابليتسا 乘法表。

تابۋ I 〈名〉忌,忌讳,禁忌: تابۋ سوزدەر 禁忌语。

تابۋ II تاپ- V 的式不定。

تابۋشى 〈名〉① 发明 ② 人的到找,者到捡,者造创,者。

تابىل- ① تاپ- V 的态动被 ▲ بولىپ تابىلادى 是 ▲ تابىلعان اقىل 意主好,计妙,策良,策上 ▲ اس تابىلسا، دوس تابىلمايدى، دوس تابىلسا، اس تابىلمايدى. 【谚】有饭无却友有,有友无却饭。 ▲ جوعالىپ تابىلعان مال ولجا، اۋرىپ جازىلعان جان ولجا. 【谚】牲的得复而失,命的检是人的复康而病,财外是畜的。

تابىن I 〈名〉畜(的牧放),群(的兽野,畜牲): ءبىر تابىن سيىر 一群牛 / مالدى تابىنعا ءبولىپ باعۋ 分群牧放。

تابىن- II 〈动〉① 膜礼顶,奉敬,仰敬,敬崇 ② 像偶拜崇: قۇدايعا تابىنۋ 大胡奉敬 / بۇدقا تابىنۋ 拜:媚献,承奉;拜跪,跪下,躬鞠〔转〕 ▲ جەكەگە تابىنۋشىلىق 个人拜崇 ▲ 承奉。

تابىندا- 〈动〉群,一群一成分,群分(畜牲将): سيىردى تابىنداپ باعۋ 把牛群分群成(兽野)。牧放

تابىندىرۋ تابىندا- 的式不定。

تابىندىر- تابىن- II 的态动使。

تابىنت- تابىن- II 的态动使。

تابىن-تابىن 〈形〉一群一群(畜牲)的: تابىن-تابىن تۇيە 一群一群骆驼的。

تابىنۋ تابىن- II 的式不定。

تابىنۋشى 〈名〉者礼顶,者拜崇。

تابىنۋشىلىق 〈名〉奉敬,仰敬,拜崇: جەكەگە تابىنۋشىلىق 个人拜崇。

تابىنشى 〈名〉人牧放(群分)。

تابىنشىلىق 〈名〉业牧放,牧放。

تابىر 〈名〉字(的上箱装包),子戳;印烙。

تابىرشى 〈名〉的戳盖,人的字印(上箱装包): تابىرشى بالا 人:儿孩小的字印。

تابىرلا- 〈动〉戳盖,印烙,字印(上箱装包)。

تابىرلات- تابىرلا- 的态动使。

تابىرلاۋ تابىرلا- 的式不定。

تابىس I 〈名〉① 工;获收,益收,得所,入收 ▲ تابىس ءۇشىك تابىستارى 酬报,钱 / تابىس باجى 入收动劳 ② 税得所;利胜;果成,就成,绩成〔转〕: مول تابىستارعا قول جەتكىزۋ 果成的硕丰得取/ علمي تابىستار 就成的上学科 ▲ سولاقاي تابىس 还,给交 ▲ تابىس ءتۇ 入收的外额,财外,快外。

تابىس- II ① تاپ- V 的态互交 ② 和,和讲: ول ءبىر-ءبىرىمەن تابىستى. 他们俩相互和好;交相,好:到找;逢相,遇相 ③ 了好于归言。羊母了到找羔羊。

تابىس II : **تابىس سەپتىك** 格把,格宾〔语〕。

تابەر 〈形〉① 多入收;的钱赚会,的钱挣会 ② 的成就成得取,的就成有。

تابىسكەرلىك تابىسكەر 的词名象抽。

تابىسقور 〈形〉的钱赚会,的钱挣会: تابىسقور كىسى 人的钱挣会。

تابىسقورلان- 〈动〉钱赚会得变,钱挣会得变: ول ءبىر-ءبىرىنەن جىلدان بەرى تابىسقورلانىپ الدى. 钱挣会越来越得变他来年两这。

تابىسقورلانۋ تابىسقورلان- 的式不定。

تابىسقورلىق تابىسقور 的词名象抽。

تابىسسىز 〈形〉的获收有没,的入收有没 ① ,的果无,的绩成有没 ②。

تابىسسىزدىق تابىسسىز 的词名象抽。

تابىستا- 〈动〉咐托,托委,给交,与交。

تابىستاۋ تابىستا- 的式不定。

تابستى 〈形〉①利获可，的钱赚，的多人收 儿活的入收多好到得可 تابستى جۇمىس 的：利胜取；的就成有，的绩成有，的大获收 ②的：归而载满 تابستى ورالۇ 。

تابستىر- تابس- Ⅱ的态动使的 。

تابستىرىل- تابستىر- 的态动被的 。

تابسۇ تابس- Ⅱ的式定不的 。

تابسۇشى 〈名〉人的找寻助协 。

تابت 匣尸，木棺，材棺，柩灵 ①［阿］〈名〉一髅骷；架骨；人的头骨包皮(得瘦)〔转〕②病因 اۇرۇدان تابت بولىپ قالعان ادام 的样：的人的头骨包皮得瘦 。

تابتسىز 〈形〉的材棺有没，的柩灵有没 。

تابتىتا- 〈动〉殓装，殓入 。

تابتىتال- تابتىتا- 的态动被 。

تابتىتاۋ تابتىتا- 的式定不 。

تابتشى 〈名〉①人的材棺抬，②人的柩灵抬 人的材棺卖 。

تاعا Ⅰ〈名〉马，掌，铁蹄马：给 انقا تاعا قاقتى 子瓜 تاعا مەشەك (مەشەكتى) 马上钉铁蹄马 ▲ 掌 جايپاق تاعا 平马掌 。

تاعا Ⅱ〔方〕〈名〉母亲系属 。

تاعايىن 〈名〉定指，任委，命任：了命任已导领 باستىق تاعايىن بولدى 。

تاعايىندا- 〈动〉定指，派委，任委，命任：长厂当命任 زاۋد باستىقتىعىنا تاعايىندادى / 使大派委 ەلشى تاعايىنداپ جىبەرۇ 。

تاعايىندال- تاعايىندا- 的态动被 。

تاعايىنداس- تاعايىندا- 的态互交 。

تاعايىندات- تاعايىندا- 的态动使 。

تاعايىنداۋ تاعايىندا- 的式定不 。

تاعايىندى 〈形〉一；的定稳，的有固，的定固：的定指，的定业职的定固 تاعايتىندى كاسىپ 。

تاعايىندىلىق تاعايىندى 的词名象抽 。

تاعايىنسىز 〈形〉固不；的住不靠，的定一不：的定他 ونىڭ نە ىستەپ جۇرگەنى تاعايىنسىز. 业职的定固有没 。

تاعايىنسىزدىق تاعايىنسىز 的词名象抽 。

تاعالا Ⅰ〈名〉至［阿］高崇，上无高至胡，拉安)(现出后字名达 。

تاعالا- Ⅱ〈名〉(马给)掌马钉，铁蹄马钉：ول اتىن تاعالاپ الدى. 他给马钉了上钉马掌 ▲ شوشقا تاعالادىڭ با؟ 这么什干慢了么？

تاعالان- تاعالا- 的态动被 。

تاعالاس- تاعالا- 的态互交 。

تاعالات- تاعالا- 的态动使 。

تاعالاۋ تاعالا- 的式定不 。

تاعالى 〈形〉的铁掌马有钉，的掌马上钉：تاعالى ات (شىبىن) 的掌马上钉 ▲ تايىپ جىعىلعانداي 光打都蝇苍连得 تاعالى 滑 ▲ تاي قالماۋ 有所无一 。

تاعالىق ①〈形〉打造的铁蹄马做，的掌马：تاعالىق تەمىر 的掌马钉 ②铁的掌马造打：تاعالىق 蹄 ③子钉的掌马个四够 ەتورت تاعالىق شەگە 处蹄装，边 。

تاعام 〈名〉［阿］饭，物食，饭：品食，ەدامدى تاعامدار 菜饭的味美 / تاعام قالدىقتارى 饭剩 / 菜剩 / دايار تاعام 饭成现 ▲ تاعام ەتان سەمىرتەدى، الڭ جان سەمىرتەدى. 【谚】养饭吃神养猎狩，身 。

تاعامدان- 见 تاماقتان-.

تاعامداندىر- تاعامدان- 的态动使 。

تاعامدانۋ تاعامدان- 的式定不 。

تاعان Ⅰ〈名〉基地，基底：基屋 / ەۇي تاعانى 山脚 ▲ تاۋ تاعانى 谷河 / وزەن تاعانى 岩基〔地〕 جىنىس 。

تاعان Ⅱ劳伯〔口〕〈名〉 。

تاعاناق 〈名〉劳伯〔动〕▲ سۇر تاعاناق 灰伯 ▲ قارا 劳伯灰尾长 ▲ ۇزىن قۇيىرىق تاعاناق 劳 ▲ قىزىل 牛劳伯头 ماڭداي تاعاناق قۇيىرىق 劳伯尾红 تاعاناق 。

تاعاندا- 〈动〉不走，子步开不迈，走不着赖：动 اتىم ابدەن بولدىرمىپ، تاعانداپ جۇرە الماي قالدى. 走能不也步一尽力疲精得累马的我 。了 。▲ ەتورت تاعاندا 。

تاعاندال- تاعاندا- 的态动被 。

تاعاندات- تاعاندا- 的态动使 。

تاعاندا 的式定不 تاعاندا- 。

تاعاسىز 〈形〉的铁蹄马钉有没，的掌马有没：有子钉有光掌马有没 تاعاسىز شەگە نە كەرەك 。

。用么什

تاعات 〈名〉[阿] تاعات：烦耐，耐忍，心耐 ▲ تاعات تاپماۋ ئەتكىز 不耐忍 تاعاتى تاۋسىلۋ (قالماۋ)，住不耐忍 急焦，住 ▲ 儿点心耐您请 。烦耐不

تاعاتسىز 〈形〉不沉，的住不耐忍，的烦耐不 تاعاتسىز جان：的躁急情性，的急着爱，的气住 。人的躁急情性

تاعاتسىزدان- 〈动〉着，住不耐忍，心耐去失 تاعاتسىزدانىپ سابىرى كەتۋ 急，急躁急来起：急 。安不立坐火如

تاعاتسىزداندىر- تاعاتسىزدان- 的态动使 。

تاعاتسىزدانۋ تاعاتسىزدان- 的式定不 。

تاعاتسىزداۋ 〈形〉烦耐不些有，的心耐大不 。的急性些有，的

تاعاتسىزدىق تاعاتسىز 的词名象抽 。

تاعاتتى 〈形〉得沉；的重稳；的烦耐，的心耐有 。的气住

تاعاتتىق 见 تاعاتتىلىق.

تاعاتتىلىق تاعاتتى 的词名象抽 。

تاعاشا Ⅰ〈名〉掌马的小，西东的形铁蹄马；铁掌鞋 。

تاعاشا Ⅱ〈形〉▲ 的形圆半，的形铁蹄马 تاعاشا بۇيرەك〔理生〕肾蹄马 。

تاعاشى 〈名〉① 的掌马打 ② 的铁蹄马钉，的掌马装 。

تاعدىر 〈名〉[阿] ① 运命，命天：تاعدىرداق جازعانى 遭；途前；存生，命生 ② 的定注中命 مەملەكەت تاعدىرىمەن تىكەلەي بايلانىستى 和遇：▲ تاعدىرداق جازعانى 系关的接直有途的家国 (سالعانى) تاعدىر جەتۋ ▲ 排安的运命，的定命 。到期寿

تاعدىرلاس 〈形〉的同相遇遭，的运命共 。

تاعزىم 〈名〉[阿] 敬恭，意敬，重尊，敬尊：تاعزىم ەتۋ (قىلۋ) 揖作躬打 。

تاعۋ تاق- Ⅴ 式定不的 。

تاعى Ⅰ〈形〉①野的生野，的野：تاعى ايۋاندار 野鲁粗，的野粗；的蛮野，的花开不〔转〕② 兽野粗 تاعى ۇلت / 族民的化开不 تاعى ادام 的：的见怕 تاعى بالا 的僻孤，的生认〔转〕③ 人的。子孩的人生

تاعى Ⅱ〈助〉：要还，次再，又，还，再 تاعى باسقالار 等等 / ول تاعى كەلە مە؟ 不来还他 / تاعى ءبىر مىسال كەلتىرۋ 再举一个例 ？来 ▲ تاعىسىن تاعى (تاعى تاعىلار، تاعى باسقالار) 子 。等等

تاعىل- تاق- Ⅴ 态动被的 。

تاعىلان- 〈动〉① 野粗为变，蛮野得变，野变 。际交爱不得变，来起僻孤得变 ②

تاعىلاندىر- تاعىلان- 的态动使 。

تاعىلانۋ تاعىلان- 的式定不 。

تاعىلىق ① تاعى Ⅰ 的词名象抽，性野 ② 。际交爱不，僻孤 ④ 粗野，鲁粗 ③ 蛮野

تاعىلىم 〈名〉例范，导引；养培，育教 。

تاعىلىم-تاربيە 〈名〉：养抚；养培，育教 مۇعالىمنىڭ تاعىلىم تاربيەسى 育教的师老 。

تاعىم : ءبىر تاعىم (شەك) 一根(弦)。

تاعىن- تاق- Ⅴ 态身反的 。

تاعىندىر- تاعىن- 态动使的 。

تاعىس- تاق- 态互交的 。

تاعىسىن -تاعىلار 。他其有还，等等〈助〉：等等，等(词写缩的 ت.ب. (تاعى-باسقالار 。

تاج 〈名〉：冠桂，冠王，冕，冠(的王国，帝皇) پاتشا تاجسى 王冠 / تاج كيگىزۋ 加冕 / تاج كيگىزۋ جوراسى 加冕礼 。

تاجال 〈名〉[阿] ① 世于中话神教兰斯伊，子骗 ② 精人吃，神凶，鬼魔(的现出日末界〔转〕④ 害祸，祸灾，难灾〔转〕③ 主世救假 。徒之餮饕，人的吃贪

تاجالدىق تاجال 的词名象抽 。

تاجدى 〈形〉的冠王戴，的冕加 。

تاز 〈名〉① 癣囊毛，癣黄，疮秃：سەن بۇرىن تاز بولىپ پا ەدىڭ؟ 吗疮秃过长来原上头你？的疮秃长上头 تاز بالا 的：的癣生，的疮秃长 ② 实确他 ونىڭ تاز ەكەنى راس. 子秃 ③ 子孩 ▲ جىلتىر تاز 子秃的光光亮 。▲ اينا تاز 子秃是 ▲ ويما تاز 头秃(得变而疮长头因)，秃花 ▲ تاز اشۋىن تىرنادان الۋ 怒迁 秃斑 ▲ تاز كەبىن (كەپەسىن، كەپەشىن) كيۋ 状原复恢，态故 ▲ تاز قالپىنا ءتۇسۋ 萌复态故，状原复恢

蜂 ▲ 萌复 تاز قارا 雕山座，鹫秃 ▲ تاز قارىن
تاز قارا جاسىنداعىسىن ۇمىتپايدى，胃网，胃窝 ▲ بالا
会不子孩【谚】. تاز باسىنداعىسىن ۇمىتپايدى。疮秃的己自记忘
疮头染传是子帽【谚】. تاز تاقيادان جوعادى。介媒的
تازا 〈形〉① 的澈清；的洁整，洁清，的净干：
تازا كيىمنۇ 子屋的洁整 / تازا ئۇي 净干得穿 /
تازا سۇ 的正真，的粹纯，的正纯 ② 水的澈清
تازا التىن 金足(金赤) / تازا كۇمىس 银足 /
تازا ئاسىل 洁好性素，的洁清爱 ③ 统血纯
清 ，的鲜新 ④ 人的洁清爱 تازا كىسى 的：
⑤ 识知么什有没 تازا بىلىمىنەن 的爽清，的新
⑥ 气空鲜新 تازا اۋا 的爽清，的新清，的鲜新：
تازا 的白清；的洁贞，的正真，的洁纯〔转〕
⑦ 白清史历 تازا تاريحى / 言语的洁纯 تىل ئ
康健体身 تازا دەنى 的病无，的康健〔转〕 /
وپكەسى تازا 肺正部常 ▲ سۇتتەن اق، سۇدان تازا
病有没 تازا ارىق 白清很，洁纯常非(人指) ▲
的过交杂有没；的种纯 تازا قاندى 的瘦干
▲ تازا تۇقىم 种血纯，种纯。

تازالا- 〈动〉① 除扫，除清，净干使，洁清使，
子房扫清 تازالاۋ ئۇي：洗刷，扫打，扫清 /
净擦 تازالاۋ 服衣洗刷 / كيىم تازالاۋ
去，皮削，皮剥 ② 井掏 قۇدىق تازالاۋ 子桌 /
壳去，鳞：كارتوپ تازالاۋ 削马薯铃皮 / بالىق
تازالاۋ：荡扫；清肃，洗清，除清 ③ 鱼拾收
پارتيا ۇيىمىن تازالاۋ 织组党洗清 / بۇزىقتاردى
تازالاۋ 人坏除清。

تازالاعىش 〈名〉具用化净，具用洁清。

تازالان- تازالا- 的(身反)动被 态。

تازالاندىر- تازالا- 的使动 态。

تازالاس- تازالا- 的互交 态。

تازالات- تازالا- 的使动 态。

تازالاۋ تازالا- 的不定式。

تازالاۋشى 〈名〉人的生卫搞，工洁清。

تازالىق 〈名〉①：洁整，洁清，生卫 ئۇي：
تازالىعى 洁清的屋房 / تازالىق اسپاپتارى 生卫
② 备设 پارتيا ۋيمدار- ：真纯；白清，性洁纯
▲ 性洁纯的织组党持保 ساقتاۋ تازالىعىن ئىك

تازالىق-ساۋلىق نەگىزى، ساۋلىق-بايلىق نەگىزى. 【谚】富财是康健，本之康健是生卫。源之

تازالىقسىز 〈形〉① 洁清爱不，的净干爱不 ② 不，的秽污，的脏 的邋遢，的生卫讲不，的净干。

تازالىقتى 〈形〉讲，的洁好性素，的洁清爱。

تازالىقتىلىق 〈形〉的洁整，的洁清，的净干。

تازالىقشىل 素，的生卫讲爱，的洁清爱。

تازار- 〈动〉① 清被，洗清被〔转〕③ 白清为成，(点污)净洗。清澄被〔转〕④ 清肃被，除收，扫打 ② 态动使的 ① تازار-。

تازارت- ① تازار- 清〔转〕④ 化净，馏蒸；清澄 ③ 洁清使，拾。荡扫；清肃，除清，洗。

تازارتقىز- تازارت- 态动使的。

تازارتقىش 〈名〉馏蒸，备设化净 剂涤洗 ① 器。

تازارتتىر- تازارت- 态动使的。

تازارتۇ تازارت- 式定不的。

تازارتۇشى 〈名〉卫搞，人的扫清，人工洁清 人的生。

تازارتىل- تازارت- 态动被的。

تازارتىس- تازارت- 态互交的。

تازارۋ تازار- 式定不的。

تازاسىن- 以自，净干为以自，脏嫌不 ①〈动〉洁纯为认自，白清为认自 ② 洁好性素为。

تازاسىندىر- تازاسىن- 态动使的。

تازاسىنۇ تازاسىن- 式定不的。

تازكيره 略传，传〈名〉。

تازقارا 雕山座，鹫秃〔动〕〈名〉。

تازشا 儿孩小的疮秃长〈名〉。

تازى 〈名〉猎灵种亚细亚中，犬猎：تازى سالۋ
猎打犬猎放 ▲ كۇننەن ئجوز تۇلكى السا دا،
一捉捕天一【谚】. تازىنىڭ ئيت اتى قالمايدى。狗是还称名的犬猎，狸狐只百。

تازىعىر 地凉荒，地之毛不〈名〉。

تازىلار 座犬猎〔天〕〈名〉。

تاي 〈名〉马小的多岁一 ▲ تاي بايگە 二小岁

距的跑赛马小的多岁一 تاي شاپتىرىم ▲ 赛马 تاي قازان 大 锅 ▲ تاي قىمىز 奶马有没 ▲ 离 تايعا تاڭبا باسقاندای 很的显明,一一清二楚 ▲ 酒 تاي وگىز 一 的公的过阉间之岁两到半岁 ▲ 的 تاي شىعۋ (马小指)满一岁 ▲ 牛 الاشتىڭ 远 اۋلداستىڭ تاي وزسىن. 【谚】 اتى وزعانشا، 邻近如不亲 ▲ اتتان تاي وزادى، اتادان بالا 父于强会子儿,马大于强会马小 وزادى. 【谚】 亲(监于胜而蓝于出青)。

تاي Ⅰ〈名〉包,捆:ءبىر تاي ماقتا 一捆,花棉。

تاي- Ⅱ〈动〉①滑,滑动,滑打,溜,滑过:بۇل ارادان جۇرۋگە بولمايدى، ايلق تايادى. 这里不脱臼:بۇىن تايۋ ②〔转〕脚滑,去过不走。③〔转〕失误;路迷,失迷:العان بەتىنەن تايماۋ 不迷失方向 ④〔转〕背违,离背:انتتان تايۋ 违背,掉溜,开离,跑逃:جاۋدان تايمادى 跑吓人敌被有没 ▲ باق تايۋ 失 جولدان تايۋ 背走,气运好去,道正离背 ▲ 运 ءجۇزى تايۋ ①误错犯害 ②羞害;子面掉失 ▲ كوز تايۋ 耀眼不目;接暇不 ▲ كوزى 怯胆,怕 ماڭدايىنان ▲ 看意注有没,场在不,开离 تايۋ 失 باق تايۋ 光,约 ▲ 信失,تاعالى شىبىن تايىپ جىعىلعانداي 滑打都蝇苍连得 ▲ التىندى كورگەندە پەرىشتە 忘会也金黄见仙神 ده جولدان تايادى. 【谚】义。 ▲ اتان تۇيە ده جولدان تايادى. 【谚】骆老(免难误错)向方失迷会也驼。

تاي Ⅳ 和求恳或昵亲示表用连词名:اعاتاي 姐姐的爱亲 / اپاتاي 哥哥好。

تايا- 〈动〉①近靠,近接,近临,拢靠:ۇيگە تاياپ قالدى 了家到快 / ەلگە جاسقا تاياعان كىسى 住撑,住支,起撑支,起支 ②人的岁十五快:اعاش تاياپ قويۋ 住托 / تامعا تاياپ قويۋ 置放墙着靠。

تايار 〈形〉①的深不,的浅:بۇل وزەننىڭ سۋى 薄浅,的浅肤〔转〕②。浅水的河条这 تايار ءبىلىمى تايار كىسى. 的薄浅识学:的近浅,的声流浅水【谚】人 ▲ تايار سۋ سارقىراپ اعادى. 大。

تايازدا-〈动〉①浅变,浅淤,低降(位水):سۋ بۇرىنعىدان تايازداپ قالدى. 了浅前以比水河。②薄浅得变,浅肤得变〔转〕:ونىڭ ءبىلىمى تايازداپ قالعان سەكىلدى. 如不问学的他来看。

تايازدان- تايازدا- 了前从。

تايازدات- تايازدا- 态身反的。

تايازداۋ Ⅰ〈形〉①的浅较比 ②的深太不,的浅较比。

تايازداۋ Ⅱ تايازدا- 的薄浅较比,的浅肤较比〔转〕。

تايازدىق ①تايار 的 تايازداۋ 式定不的。

تايازسىن ③浅 ②词名象抽的 肤,薄浅,浅。

تايازسىن-〈动〉①认为浅,为不认〔转〕②深。

تايازسىنۋ تايازسىن- 的 为浅,浅肤嫌。式定不的。

تاياق 〈名〉①杖手,杖拐;棒棍,子棒,子棍:اعاش تاياق 木棍 / تەمىر تاياق 铁棒 ②打挨:تاياقتان قۇتىلا الماۋ 老打挨 ▲ "ا" نى (ءالىپتى) 打毒 تاياق دەپ بىلمەۋ 丁识不目 ▲ اشتى تاياق 打狠棒棍用 الۋ 打 تاياقتىڭ استىنان ▲ 论而概一 سوقپىرعا ▲ ءبىر تاياقپەن ايداۋ 楚清讲,白明说(ايتۋ) تاياق ۇستانقاندای ▲ 棍掷 تاياق جەۋ 打挨 تاياق لاقتىرۋ ▲ 离距的近很,处之及所棒棍 جەر تاستام تاياقتىڭ استىنان الۋ 打狠棒棍用 ▲ قارا تاياق 知〔旧〕子分识 ايۋعا ناماز ۇيرەتكەن تاياق. ▲ جار- 的来出教子棍是告祷做熊狗【谚】 امساقتانعان ءيت جانقانشا تاياق جەيدى. 尾摇【谚】。子棍挨常狗的怜乞 ▲ ءسوز سۇيەكتەن وتەدى، تاياق ەتتەن وتەدى. 皮伤只棒棍【谚】心人伤会语恶,肉。

تاياقسىز 〈形〉不;的子棍带不,的棒棍有没:拐住不(他):تاياقسىز جۇرە المايدى 拐柱的杖。了不走杖。

تاياقتا- 〈动〉打毒,打;挨子棍用,打棒棍用:كۇندە تاياقتايدى 打毒天天。

تاياقتال- تاياقتا- 态动被的。

تاياقتان- 〈动〉棍上带;棍拐持手,杖拐持手:棒。

تاياقتاس- تاياقتا- 态互交的。

تاياقتات- تاياقتا- 态动使的。

تاياقتاۋ تاياقتا- 式定不的。

تاياقتى 〈形〉拐着柱，的棍拐持手；的棒棍带
。的杖

تاياقشا 〈名〉① 小 棒短，棍 ② 〔转〕杆：菌
وزگەرگەن تاياقشالار 菌杆形变 。

تايال- ① تاي- 的 态动被的 ② 近临，近靠，近接：
كۈن باتۇغا تايالعاندا 快 日西落的山 。候时

تايامەم 见 تامامىم.

تايامىم 〈名〉净土〔宗〕(净小作土沙用
时水无徒教兰斯伊)。

تايان- ① تاي- 的 态身反的 ② 住托，撑支，靠；
过动劳靠依 تايانىپ كۈن كورۈ 借凭：ەڭبەككە
快，近临，近接 ③ 棍拐拄 تايانۇ 子日 / تايانۇ
到：كۈن بەسىنگە تايانۇ 快 晌到 ⋯ 要想④ 午
⋯，欲意⋯⋯：توبەلەسۈگە تايانىدى 想要 架打 ▲
ئۆيىرىن تايانۇ 两手叉腰 ▲ دەمىر تايانۇ 大难临
头 ▲ جەر تايانۇ 。衰悲，伤悲，心伤

تايانىدىر- تايان- 的 态动使 。

تايانۇ تايان- 的 式定不 。

تايانۇشى 〈名〉山靠，靠依：ونىڭ تايانۇشىسى
山靠有没他 。 جوق.

تايانىس- تايان- 的 态互交 。

تايانىش 〈名〉① 撑支，座支，架支，柱支：
ەسكىتىڭ تايانىشى 柱门 ② 柱门：تايانىش
依，力持支〔转〕③ 柱门做人请 الۇ جاساتىپ
众群民人是山靠的们我 。 / ئۆرتشىلىعى. 山靠，靠：ئبزدىڭ تايانىشىمىز حالىق：干骨；
量力干骨 。 تايانىش كۈش

تايانىشسىز 〈形〉① 无，的架支无，的柱支无
得，的靠依无〔转〕③ 的柱门无 ② 的座支
。的山靠无，的持支到不

تايانىشتى 〈形〉① 被；的座支有，的柱支有
有，的靠依有〔转〕③ 的柱门有 ② 的住顶
。的山靠

تايانىشتىلىق 柱支为作，的撑支以用 ①〈形〉
的靠依供可，的用作持支有，的座支为作，的
。的柱门做用 ②

تايار 见 دايىن.

تاياس- تاي- 的 态互交 。

تايات- ① تاي- 的 态动使 ② 近靠⋯⋯把
。近贴，近 放，

تاياتقىز- تايات- 。态动使的

تاياتتىر- تايات- 。态动使的

تاياۋ Ⅰ 〈名〉柱支，西东的撑支
；的近临，的近靠，的⋯⋯于近接〈形〉Ⅱ

تاياۋ ：的近最，的期近 ئبزدىڭ قىستاق قالاعا تاياۋ
جەردە. 方地的远不市城离在子村的们我 。 /
تاياۋدان بەرى 来以近最 / تاياۋ زامان تاريح 代近
。史

تاياۋ Ⅲ تاي- 。式定不的

تاي-بايتال 。称泛的马岁三、两〈名〉

تايگا 〈名〉林森加泰（亚洲一的林叶针带寒
）。种

تايگالىق 。的林森加泰〈形〉

تايعاق 〈形〉① 滑光，的溜滑，的滑平，的滑
：的 تايعاق جەرمەن جۈرمە（你）地的脚滑走别
模；的稳不，的靠牢不，的住不靠〔转〕② 方
：的可两棱 تورە تايعاق بولسام ئبىلىم بولماس，
توبە تايعاق بولسا شىعىپ بولماس. 【谚】的能无
。 ▲ 上能不坡山的脚滑，住不靠官司长 تار
جول， تايعاق كەشۇ 荆，阻险难艰，苦困难艰
。途

تايعاقتا- 〈动〉① 动滑，行滑，滑打：
تايعاقتاپ جۈرە 移 ② 稳不走滑打直脚 ايياعى
توقتاماي ئۆجۈر. 动走地停不，动：جىلقىلار بۇل اراعا تايعاقتاپ
不 呆里这在，动走是总群马 ；塞搪吾支，闪闪躲躲〔转〕③ 。住：避规
تايعاقتاپ تىكە جاۋاپ بەرمەدى 没，塞搪吾支是老
。复答的当了接直给有

تايعاقتاۋ Ⅰ 〈形〉的滑平较比，的滑些有 。

تايعاقتاۋ Ⅱ تايعاقتا- 。式定不的

تايعاقتىق 。词名象抽的 تايعاق

تايعانا- 〈动〉行滑，动滑，滑：تايعاناپ جىعىلۇ
倒滑 / ول مۇزدىڭ ۇستىنە شىقسا دا، تايعاناپ
不走得滑但，上冰了到然虽他 جۈرە المادى.
。动

تايعاناق 〈形〉的滑光，的滑平，的滑：مىنا
جەر وتە تايعاناق ەكەن. 滑很里这 。

تايعاناقتا- 〈动〉滑，滑打，稳不站得滑，滑
行：بۇل ارادان جۈرۈگە بولمايدى، ايداق تايعاناقتاي-
دى. 脚滑，去过不走里这 。

تايعاناقاتاس- تايعاناقتا- 的态互交的。

تايعاناقاتات- تايعاناقتا- 的态动使的。

تايعاناقاتاۋ تايعاناقتا- 的式定不的。

تايعاناقتىق 〈名〉滑平，滑光，滑：جولدىك تايعاناقتىعنان ٴجۇرىس اقىرىن 因为路滑得走，慢很。

تايعاناڭقىرا- 〈动〉滑一点：تايعاناڭقىراپ بارىپ توقتاپ قالدى. 了住站就多不了滑。

تايعاناڭقىراۋ تايعاناڭقىرا- 的式定不的。

تايعاناس- تايعانا- 的态互交的。

تايعانات- تايعانا- 的态动使的。

تايعاناۋ تايعانا- 的式定不的。

تايعىز- تاي- Ⅲ 的态动使的。

تايدىر- تاي- Ⅲ 的态动使的。

تايدىرت- تايدىر- 的态动使的。

تايجاقى 〈名〉衣外的制皮驹马。

تايجي 〈名〉吉台〔史〕爵族贵建封时旧古蒙（"子太"语汉自源；位）。

تايجى 见 تايجي.

تايقا- 〈动〉①回，避回，闪躲，避让；却退：ٴبىر جاق شەتكە تايقاپ شىعا بەردى 边一到让 / ول سەنەن تايقاپ جۇرگەن جوق. 你避回有没并他。② 偏离，离偏；出开：差偏：نىسانادان تايقاپ كەتتى 标目离偏。

تايقاق 〈形〉不的定坚不，的断果不，的定摇不动：的决不豫犹，的：ٴارى جالتاق، ٴارى تايقاق كىسى 人的断果不又胆大不既。

تايقاقتا- 〈动〉躲躲闪；决不豫犹，定不摇动，闪，规避：ايتايىن دەگەنمەن تايقاقتاپ ايتا الماۋ 想说敢不又说。

تايقاقتاۋ تايقاقتا- 的式定不的。

تايقار 〈名〉两岁的草驴。

تايقاس- تايقا- 的态互交的。

تايقات- تايقا- 的态动使的。

تايقاۋ تايقا- 的式定不的。

تايقۇ تايقى- Ⅱ 的式定不的。

تاي-قۇلىن 〈名〉马小指泛。

تايقى Ⅰ 〈形〉①坡慢有，的斜倾稍，的斜微：的浅低，的平扁 ②坡斜：的：تايقى بەت 的平扁浅低，的：تايقى استاۋ 平底木盆 ▲ قولى تايقى 手里拿不住的西东。

تايقى- Ⅱ 〈动〉①却退；避闪，避躲，避回 ②却退；避闪，避躲，避回。差偏出；开离，离偏。

تايقىلا- 〈动〉①形成做，底平成做制，平扁成做。形坡斜成使，度斜有成做 ②形盆浅底平。

تايقىلان- ①تايقىلا- 的态动被的 ②斜微得显，斜倾些有得显。

تايقىلانۋ تايقىلان- 的式定不的。

تايقىلات- تايقىلا- 的态动使的。

تايقىلاۋ Ⅰ تايقىلا- 的式定不的。

تايقىلاۋ Ⅱ〈形〉①斜倾稍，的坡慢有，的斜微。的浅微略底，的平扁较比②的。

تايلا- 〈动〉：儿捆成捆，包成打，好装包：قويدىڭ ٴجۇنىن تايلاپ جيىپ قويدى（他）把羊毛了来起撂地捆一捆一。

تايلاق 〈名〉驼骆小的多岁一。

تايلاقتا- 〈动〉跳乱蹦欢，跳跳蹦蹦（驼骆）。

تايلاقتاۋ تايلاقتا- 的式定不的。

تايلان- تايلا- 的态动被的。

تايلاس- Ⅰ تايلا- 的态互交的。

تايلاس- Ⅱ〈动〉辩强，嘴强，嘴顶；اكەسىمەن تايلاسۋ 和亲父嘴顶。

تايلاسقىش 〈形〉执争好，的辩强爱，的嘴顶好的。

تايلاستىر- تايلاس- Ⅰ、Ⅱ 的态动使的。

تايلاسۋ تايلاس- Ⅰ、Ⅱ 的式定不的。

تايلات- تايلا- 的态动使的。

تايلاۋ تايلا- 的式定不的。

تايلى 〈形〉驹马多岁一带，的马小多岁一带：تايلى بيە 马骡的马小多岁一带的。

تايلىعۋ تايلىق- Ⅱ 的式定不的。

تايلىق Ⅰ 〈形〉于等值价，的驹马多岁一值：的马小匹一。

تايلىق- Ⅱ〈动〉不，避退；怕害，怯胆，缩畏：بۇل بالا اكەسىنەن دە تايلىقپايدى. 敢子孩个这：怕不都亲父的他连。

تايلىقتىر- تايلىق- Ⅱ 的态动使的。

تايلى-تاياق 〈名〉小老；村全，家全：ٴبىر اۋىل تايلى-تاياعىمەن ٴبىر-اق كەلدى. 人的勒吾阿全：了来都。

تايمەن 〈名〉门太，鱼罗哲，(属) 鱼罗哲〔动〕〈名〉鱼罗哲。

تايپا Ⅰ〈名〉联族氏族，氏族，落部：تايپالار وداعى 众群，人的落部个一 ـل ەبىر تايپا ▲ 盟。

تايپا- Ⅱ 〈动〉踏践，坏踏，坏踩。

تايپاق 〈形〉①的浅，的底平，的平扁：تايپاق تاباق 浅盘子 ②的矮低；的矬，的矮：تايپاق بويلى ادام 人的子个矮 / تايپاق ەۇي 低矮的 تايپاق جوتا 岗山的坡慢有，的斜倾缓，的坡慢有，的斜微 ③子房的矮低。

تايپاقتىق تايپاق 的名象抽词。

تايپال- 〈动〉平扁变，浅变：تايپيعان تاباق 变浅，小矮得变；矬变，矮得显 ②子盘的浅平 ①〈动〉变平扁，浅变：تايپال- 的态动使。

تايپالدىر- تايپال- 的态动使。

تايپالت- تايپال- 的态动使。

تايپالۋ تايپال- 的式定不。

تايپاۋ تايپا- Ⅱ 的式定不。

تايپى- 〈动〉①平扁变，浅变：تايپيعان تاباق 得变；小矮得显，矬变，矮变 ②子盘的浅平一着坐里屋 ۇيده تايپيعان بىرەۋ وتىر. 矮低：人的小矮材身个。

تايپيت- تايپي- 的态动使。

تايپيۋ تايپي- 的式定不。

تايپى 见 تايپا.

تايراقتا- 见 تايراڭدا-.

تايراڭ: تايراڭ قاعۋ ①(驼骆)蹦，跳乱蹦欢 ②跳跳蹦。在自由自，意得，兴高〔转〕

تايراڭدا- 〈动〉①(驼骆指多)跳乱蹦欢，跳跳蹦蹦：تايراڭداعان بوتا بالانى باسىپ كەتە 踩子孩把点一差羔驼的跳乱蹦欢. جازدادى. 着个个们子孩 بالالار شەتىنەن قۇانىپ تايراڭداپ قالدى. 跃雀欣欢。

تايراڭداس- تايراڭدا- 的态互交。

تايراڭدات- تايراڭدا- 的态动使。

تايراڭداۋ تايراڭدا- 的式定不。

تايراڭ-تايراڭ: تايراڭ ەتۋ ①着撇，烈彩高兴〔转〕②跳乱蹦欢；跑地拙笨，走腿。在自由自，意得。

تايسا- 〈动〉①差偏出；开离，离偏：وق，开让 ②。标目中打有没弹子. تايساپ كەتتى جول شەتىنە تايساپ：避回，避规，开避，开躲 شىعا بەردى (它)让边路到。

تايساق 〈形〉①摸，的塞搪吾支，的角抹弯拐；的闪闪躲躲；的步让肯，的和随 ②的可两棱。的怯胆

تايساقتا- 〈动〉①避逃，避回，避规；搪吾支：塞；赖抵：جاۋاپكەرشىلىكتەن تايساقتاۋ 责避规；定 不摇动，决不豫犹；怯胆，怕害 ②任 ول بارۋعا باتىلى بارماي تايساقتاپ وتىر. 犹他。去敢不决不豫

تايساقتاعش 〈形〉的懦怯，的小胆，的怯胆，的缩畏。

تايساقتاعشتىق تايشاقتاعش 的名象抽词。

تايساقتاس- تايساقتا- 的态互交。

تايساقتات- تايساقتا- 的态动使。

تايساقتاۋ تايساقتا- 的式定不。

تايسال- ①تايسا- 的态身反的 ②回避，避躲，避规：ول بۇل ماسەلەدەن تايسالىپ وتىرعان جوق. 他这个问题回避不并，缩畏，怯胆 ③。发地敢勇 تايسالماي شابۇىل جاساۋ：敢不，惧畏。功进起

تايسالاقتا- 见 تايساقتا-.

تايسالدىر- تايسال- 的态动使。

تايسالماستان 〈副〉动无毫，地胆大，地敢勇：地虑顾所无；地移不定坚，地摇 العا ۇلتىلۋ 前直往勇。

تايسالت- تايسال- 的态动使。

تايسالۋ تايسال- 的式定不。

تايسان- 见 تايسال.

تايساس- تايسا- 的态互交。

تايسات- تايسا- 的态动使。

تايسانقىز- تايسات- 的态动使。

تايساتتىر- تايسات- 的态动使。

تايساۋ تايسا- 的式定不。

تايتاقتا- 见 تايتاڭدا-.

تايتاقتاۋ تايتاقتا- 的式定不。

تايتالاس Ⅰ〈名〉①杠抬，辩争，吵争，嘴顶。斗搏，量较，争相，奇争 ②。

تايتالاس- Ⅱ〈动〉①抬，辩争，辩强，嘴顶

他和你 سەن ونىمەن تايلاسىپ نە قىلاسىڭ. 杠较，持相，争相，奇争 ② 。思意么什有吵争地 جاۋدى 斗搏，量：نەشە كۇن تايتالاسىپ اقىرى 敌了胜战于终量较的天几过经 جەڭىپ شىقتى 人 。

تايتالاستىر- تايتالاس- 态动使的 。

تايتالاسۇ تايتالاس- 式定不的 。

تايتاڭدا- 〈动〉① 跑地拙笨，走腿着撇：驼阉毛黄 ساري اتان تايتاڭداپ جەلىپ كەلەدى. 烈采高兴，跳乱蹦欢〔转〕② 。来跑腿着撇，意得：跃雀欣欢 تايتاڭداپ اسىر سالۇ 。

تايتاڭدات- تايتاڭدا- 态动使的 。

تايتاڭداۋ تايتاڭدا- 式定不的 。

تايتەرى 子垫(子褥皮驹马 。

تاي-تۇلاق 〈名〉一、称泛的马岁两：ۇيدە اتتى قويمپ، تاي-تۇلاق تا جوق. 家不里但没马大有，有没也马小连 。

تايتۇياق Ⅰ 〈名〉〔植〕辛细 。

تايتۇياق Ⅱ 〈名〉银蹄马，金蹄马 。

تايتۇقىر 〈名〉拇大用(罚惩种一的中戏游) 弹指击 。

تايۇ تاي- Ⅲ 式定不的 。

تايفۇن 〈名〉风台 。

تايشا 见 تايىنشا.

تايىز 〈形〉①的浅，的浅肤〔转〕②的深不，的薄浅 。

تايىزدا- 〈动〉①浅变，浅不得变，深变(位水)下 ②降 薄浅得变，浅肤得变〔转〕 。

تايىزدال- تايىزدا- 态动被的 。

تايىزدان- تايىزدا- 态身反的 。

تايىزدات- تايىزدا- 态动使的 。

تايىزداۋ تايىزدا- 式定不的 。

تايىزدىق ①تايىز 的名象抽的，浅不，深 ② ③词薄浅，浅肤 。

تايىن- 〈动〉敢不，缩畏，怕害，怯胆，怯羞：是不他 ول قينشىلىقتان تايىناتىن ادام ەمەس. 人的倒吓能所难困。▲ وتتان، سۇدادن تايىنباۋ 怕不地，怕不天 ▲ شەشىنگەن سۇدان تايىنباس. 水怕不人的体露身赤【谚】 。

تايىندىر- تايىن- 态动使的 。

تايىنۇ تايىن- 式定不的 。

تايىنشا 〈名〉①赢时棋下 ②牛小的多岁一 ▲ 子棋的剩所者 تايىنشانىڭ مۇرنىن 法办的硬强用，会附凿穿 ▲ جۇدىرىقپەن تەسۇ 的惊受【谚】 تايىنشا تۇلاپ ىڭىرشاق شاقپاس. (天了不翻者弱)鞍牛坏不摔牛小 。

تايىنشالى 〈形〉多牛小；的牛小的多岁一带 的牛小带头一给送 بەرۋ 的：تايىنشالى سيىر 。牛母

تايىنشا-تورپاق 。牛小和，犊牛指泛 〈名〉

تاك 〈叹〉①〔转〕②！吁(来下停马喝吆) 且慢，自制：تاك، ەندى باسقالار سويلەسىن 且慢，讲人别让先，慢 。

تاكسي 。车汽租出 〈名〉

تاكسيومەتر 〈名〉①哑 ②表程里(车汽) 。经罗

تاكسومەتر 计，器费计(的等车汽租出)〈名〉 。表费

تاكسونومىيا 。法类分，学类分〔植、动〕〈名〉

تاكت 。节小；拍〔音〕〈名〉

تاك-تاك 〈叹〉Ⅰ(来下停马喝吆地频频)①〔转〕②！吁！吁 。慢且

تاك-تاكتا- 〈动〉①声喝吆的吁吁出发 ②制控我自醒提，制限〔转〕 。

تاك-تاكتاس- تاك-تاكتا- 态互交的 。

تاك-تاكتاۋ تاك-تاكتا- 式定不的 。

تاكتيك 。家略策，家术战 〈名〉

تاكتيكا 〈名〉①〔军〕术战：سوعىس تاكتيكاسى 略策 ②术战战作：توڭكەرىس تاكتيكاسى 。略策的命革

تاكتيكالىق 〈形〉①的术战，的上术战，的术战 ②功成的上术战，的略策：的性 / تاكتيكالىق بارلاۋ 察侦术战 جەڭىس تاكتيكالىق نەگىز 。础基的略策

تاكتيكاشى 。家略策；家术战 〈名〉

تاق Ⅰ 〈名〉位帝，位王，座宝 تاقتان تايۇ 废①台下 ②位王黜废 تاقتان قۇلاتۋ 。台下赶 ②位王黜

تاق Ⅱ 〈名〉①数奇，的数单 ②数奇，数单，的：تاق سان 数单 ▲ تاق تۇياقتىلار 奇蹄目 ▲

تاق فونكتسيا〔数〕奇函数。

تاق Ⅲ : تاق ەتۋ 声一的咚,声一的砰出发响。

تاق Ⅳ〈副〉是就,好恰,是正: اينا قاتەسى جوق، تاق ءوزى سەنىڭ ءىسىڭ. 他是就,错有没 / بۇل تاق 儿事的你是正这。

تاق- Ⅴ ①〈动〉上缀,上缝,上钉: تۇيمە تاعۋ 上别;上套;戴佩,上戴 ② 子扣钉: كوز اينەك تاعۋ 颈上套(狗给) / قارعى باۋ تاعۋ 镜眼上戴 ③ 圈上系: قايىس بەلباۋ تاعۋ 上系,拴,绑,缠,系: ▲ ايىپ تاعۋ 带皮 ▲ 备责,责遣;罪问,罪怪 ات قويىپ ايدار تاعۋ 起话坏说;号外 ▲ بۇرگەگە بۇيدا تاعۋ 开天想异(牛、马给) ▲ ءجىپ تاعۋ ① 捉 ▲ ءجىپ تاعا الماۋ 病毛挑,低贬 ② 索绳带 ▲ كسنا تاعۋ 透不摸 ▲ سىن تاعۋ 咎归,罪怪 求毛只,剔挑 ▲ تىلەك تاعۋ 疵求毛吹,儿碴找 ▲ وسەك تاعۋ 谤诽 ▲ اۋىل ءۇيدەگى مونشاعىن كۇندىز ۇرلاپ تۇندە تاق. 的居邻偷天白【谚】戴里夜链项。

تاقا Ⅰ〈名〉跟后鞋: تاقا قاعۋ 跟后钉。

تاقا Ⅱ〈副〉地底彻,地部全,地全完: اقشا تاقا تاۋسىلدى. 了光花部全钱。

تاقا- Ⅲ〈动〉①近,近推,近移,拢靠,近逼,近接: ۇيگە تاقاپ قالعاندا / 近拉 候时的子房近走 تاقاپ وتىر 将即,成完将即,到快 ② 坐近靠 / كەتۋگە تاقاپ قالعاندا 候时的走要快 结束: جيىن تاقاپ قالدى. 了束结快议会。

تاقاي〈名〉驹驴。

تاقايلا-〈动〉驹产(驴草): نەشە جىل بولدى، تاقايلامادى 驹小产有没,了年几好。

تاقايلاۋ تاقايلا- 式定不的。

تاقايلى〈形〉的驹驴带: تاقايلى ەسەك 驴带 驴草的驹。

تاقايسىز〈形〉的驹驴带不。

تاقاق〈名〉促督,促催,逼催。

تاقاقتا-〈动〉①复重三再,嘱叮,咛叮: تاقاقتاپ سۇراۋ 问地三再 / وعان بار دەپ 紧,促催 تاقاقتادى 千 ② 去他叫,咐嘱万咛叮 تاقاقتاپ 求强;逼催,催: ول بىزگە كوش دەپ 走搬们我催来天天他 كۇندە كەلەدى.

تاقاقتاس- تاقاقتا- 的态互交。

تاقاقتات- تاقاقتا- 的态动使。

تاقاقتاۋ تاقاقتا- 的式定不。

تاقال- ①تاقا- Ⅱ 的态动被 ② 近临,近接,近靠。

تاقالى〈形〉的跟后鞋: بيىك تاقالى ەتىك 高跟。

تاقاس- تاقا- Ⅲ 的态互交。

تاقاستىر- تاقاس- 的态动使。

تاقات- Ⅰ ①تاقا- Ⅲ 的态动使 ② 近推,近靠,近放。

تاقات Ⅱ 见 تاعات.

تاقا-تاق: 地部全,地底彻,地全完〈副〉: استىق تاقا-تاق تاۋسىلدى. 了光吃部全食粮。

تاقاتقىز- تاقات- 的态动使。

تاقاتتىر- تاقات- 的态动使。

تاقاۋ Ⅰ تاقا- Ⅲ 的式定不。

تاقاۋ Ⅱ: 的近靠,的近临;的远不,的近〈形〉 ونىڭ ءۇيى قالاعا تاقاۋ جەردە. 城离在住家他。方地的远不市。

تاقدىر 见 تاعدىر.

تاقيا〈名〉帽花小,帽圆小花绣 ▲ تاقياسىنا تار كەلمەۋ ▲ 想理当相;用够,够足 تاقيا تەپپەك ▲ (帽小的者输踢中戏游)帽小踢 تاقياق جەرگە تۇسەردى (تۇسەردەي) ▲ 峻陡 ▲ ەتىك جاماعاندى كورىپ ەدىك، تاقيا جاماعاندى كورگەمىز جوق. 过见曾未,的靴修过见【谚】(穷装)的帽花补。

تاقياداي 大不,的小;的样一帽圆小和〈形〉: تاقياداي جەرگە سالعان تارى 小一 的小极,的: 子黍的种上地块。

تاقيالا- 量计为帽圆小以,盛帽圆小用〈动〉: تاقيالاپ شاشقان ۇرىق 时计为帽圆小以 位单。子种的播撒位单。

تاقيالات- تاقيالا- 的态动使。

تاقيالاۋ تاقيالا- 式定不的。

تاقيالى 的帽花小戴,的帽圆小戴〈形〉。

تاقيالىق 的帽花小做,的帽圆小做〈形〉: ءبىر تاقيالىق بۇل 料布的帽圆小顶一做。

تاقياسىز 帽花小有没 ,的帽圆小戴未〈形〉

。的头光;的

تاقياشى 〈名〉匠帽的帽圆小做。

تاقپاق 〈名〉(的韵押);调叙宣;谣歌行流(名言:تاقپاق ايتۇ 说地似诵朗(言名证引)。

تاقپاقتا- ① 〈动〉说地似诵朗、地调拿腔拿 ② 天半好说地词遍 几复重、说地复反 : تاقپاقتاپ كوپ سويلەدى 说,言名证引陈慨慷 ئبىر ئسوزدى تاقپاقتاپ ايتا بەرگەننەن نە پايدا؟ 老一复重么什有话句思意么什有话句?

تاقپاقتاس- تاقپاقتا- 的互交。

تاقپاقتات- تاقپاقتا- 的动使。

تاقپاقتاۋ تاقپاقتا- 的式定不。

تاقپاقشى 〈名〉的富名用引于善;手谣歌行流人。

تاقپاقشىل 〈形〉用引欢喜;的谣歌行流说爱 ▲ 的言名 كارى سيىر سوقپاقشىل، كاريا ادام تاقپاقشىل. 【谚】老牛走路找平,说话长者长,道平多言名。

تاقسىر 〔名〕[阿]〔旧〕阁,人大,人主,爷老 : تاقسىر-اي بۇل سىكە ونىڭ باتىلى قايدان بارسىن. 下:事种这种敢么怎他,爷老。

تاقسىرەت 〔名〕[阿];苦痛,难困;困窘,境困;恶果:ەگىن ەكپەگەننىڭ تاقسىرەتتىن ەندى تارتتى 头苦的稼庄种不了到尝经已(他)在现。

تاقتا Ⅰ 〔名〕[波]板字写;栏专,榜,板:قارا تاقتا 黑板 / سايلام تاقتاسى 选民榜 / قۇرمەت تاقتاسى 光荣榜 / ۇيرەنۇ تاقتاسى 学习榜 ▲ تاقتا جول 路道的坦平 ▲ تاقتا تاستار 栏专 ▲ تاقتا شاي 茶砖密,茶砖紧,茶压茶 ▲ تاقتا قۇلاق 〔植〕岩板菜 ▲ شاحمات تاقتاسى 盘棋。

تاقتا Ⅱ 〈名〉田畦,畦。

تاقتا Ⅲ 〈数〉张,块:ئبىر تاقتا اتىز 一块田 / ەكى تاقتا اق قاعاز 两张白纸。

تاقتاي 〈名〉①木:تاقتاي توسەك 子板,板木 / تاقتاي ۇي 床板 / جۇقا تاقتاي 薄木 ②板案:تاقتايىڭىزدى بەرە تۇرىڭىز. 借你请的板案做 / تاقتاي جاساتاتىن اعاش 板案下一。板案料木。

تاقتايداي 〈形〉的坦平,的平平,的平:تاقتايداي جول 路的平平。

تاقتايلا- 〈动〉①上铺,上盖(板木用):ۇيدىڭ توبەسىن تاقتايلاپ جابۇ 木上铺子房把 تاقتايلاپ جيىۇ 层一上加层一(式形词动副其用常)②顶板码地齐齐整整:齐齐整整得弄。放

تاقتايلان- تاقتايلا- 的态动被。

تاقتايلاس- تاقتايلا- 的态交互。

تاقتايلات- تاقتايلا- 的态动使。

تاقتايلاۋ تاقتايلا- 的式定不。

تاقتايلى 〈形〉的板上铺,的板木有:توبەسى تاقتايلى ۇي 子房的顶盖板木用。

تاقتايسىز 〈形〉的板铺有没,的板木有没:تاقتايسىز ۇستەل جاسالا ما؟ 桌做能板木有没吗子?

تاقتاق Ⅰ 〔动〕〔名〕雀尾白。

تاقتاق Ⅱ 〈形〉的坦平,的平平,的平:تاقتاق جول 路的平平。

تاق-تاق: تاق-تاق ەتۋ ① 撞碰发,声击敲作,绝不滔滔〔转〕② 响作噔咯噔咯,响咚咚,声非得握掌〔转〕③ 河悬若口,说地啦哇啦哇练熟很……对,楚清常。

تاقتالا- 〈动〉畦作,畦分划(地种播把):تاقتالاپ ەگۇ 播畦 / تاقتالاپ سۇارۇ 灌畦。

تاقتالان- تاقتالا- 的态动被。

تاقتالات- تاقتالا- 的态动使。

تاقتالاۋ تاقتالا- 的式定不。

تاقتالى 〈形〉①的栏专有,的板有:قارا تاقتالى بولمە 黑有板的畦成划 ②室教的板有:تاقتالى اتىز 田畦的形方,的格带 ③的形方,的格带:تاقتالى شاي 茶砖。

تاق- V 态动使。

تاقتىر- تاق- V 的态动使。

تاقتىرت- تاقتىر- 的态动使。

تاقتىرۋ تاقتىر- 的式定不。

تاق-تۇق 〈副〉Ⅰ将将,刚刚,地强勉:بۇگىنگى تاماق تاق-تۇق جەتتى. 今刚刚饭的天了吃够。

تاق-تۇق Ⅱ 〈拟〉咚,声打叩,声哒哒,声击敲:تاق-تۇق ەتكىزۋ 敲地响哒哒,敲一敲 ▲ 声咚木啄:توقىلداۋىق تۇمسىعىمەن تاق-تۇق ەتكىزدى. 木啄。

。啄地响哒哒嘴用鸟

تاقۋا 诚虔,的教宗信笃〔宗〕①〔阿〕〈形〉直正,的矩规守遵〔转〕②的规教守遵,的〔转〕③的制节有,的欲禁;的正端(为行),的。的皮俏,的谐诙〔转〕④的猾刁,的猾狡

تاقۋالاۋ ②的教宗信较比,的虔较比①〈形〉猾些有,的猾狡比③的端较比,的直正点有。的皮俏些有,的谐诙较比④的脑猾头

تاقۋالىق تاقۋا 。词名象抽的

تاقۋاسىن- 遵为以自,子样的诚虔作装〈动〉。正端为行得现表;规教守

تاقۋاسىنۇ تاقۋاسىن- 。式定不的

تاقى Ⅰ 毛羊的起一在粘〈名〉。

تاقى Ⅱ 的滑刁,的猾狡的练老①〈形〉;تاقى ادام 经途;段手,法办②人的猾狡:تاقسىن تابۋ كەرەك 法办个找。

تاقىل 。声咚咚,声撞碰,声击敲〈名〉

تاقىلدا- 撞碰发,声击敲作,叩,敲①〈动〉;响咚咚,声 جۇرگەن ساينى اياعى تاقىلدايدى 走啦哇,绝不滔滔〔转〕②响咚咚得踏脚来起;河悬若口,说地啦哇 قارشادايىنان تاقىلداعان، 不滔滔来话起说子孩的小么这 بۇل نە قىلىق 法办个找;楚清得握掌〔转〕③。子样么什成这,绝一哪对他 ول سۇراققا شەتتىنەن تاقىلداپ تۇر. 。落利净干常非得答回都题问个

تاقىلداق 座硬①〈形〉;的硬 تاقىلداق ورىندىق 口,的绝不滔滔,的休不喋喋②(子椅板木)③人的休不喋喋 تاقىلداق كىسى 若的河悬:的猾狡的话说地似豆炒,人的休不喋喋▲كوپ سويلەسەڭ تاقىلداق دەر، سويلەمەسەڭ اقىماق دەر. 【谚】头呆你嫌寡言,嘴多舌饶你怨多话。(难为右左)脑呆

تاقىلدات- ①تاقىلدا-的使动态②,敲,叩,打敲:بىرەۋ ەسىك تاقىلداتىپ تۇر. 人有。门敲在

تاقىلداۋ تاقىلدا- 。式定不的

تاقىلەت 。效仿,仿模〈名〉

تاقىلەتتى 相……和,的样一……和〈形〉;جەلپۇش تاقىلەتتى 的像相,的……像好,的似蕉芭的样一子扇和 جاپىراقتارى پالمالاردىڭ

。子叶

تاقىل-تاقىل 〈副〉:频频,而时;常时,常常 تاقىل-تاقىل جوتەلۋ 嗽咳常常 / تاماقتانۋ 少 تاقىل-تاقىل 餐多食。

تاقىل-تۇقىل 〈副〉:将,刚刚,强勉;تاپقانسى 饭吃够强勉入收的挣 تاقىل-تۇقىل جەتۋ。

تاقىلىق تاقى Ⅱ 。词名象抽的

تاقىم 〈名〉:窝圈 ات مىنبەسە ونىڭ تاقىمى قىشيدى. 服舒不到感就马骑不期长他。▲ 的罚刑 سالۋ (تاقىمىنا قىل بۇراۋ) بۇراۋ تاقىم 镫马)▲窝圈紧勒子绳用,种一 تاقىم قاعار 指)小矮得显 تولماۋ تاقىمى▲子垫皮(的面子私为作②住压腿大用①تاقىمعا باسۋ▲(马狡②的(马)护爱不①▲قۋ تاقىم(马指)有▲جالعىز بالا 的端多计诡,的猾巨奸老,的猾 انقا شاپسا، ۇيدە وتىرىپ اناسى تاقىمىن قىسار. 。忧担他替家在亲母,外在马骑子生独【谚】

تاقىمدا- 〈动〉①住压腿大用:لاقتى تاقىمداپ 放不住压腿大用羊山把(时羊刁)جىبەرمەدى 紧:逼追,追紧,跟紧〔转〕②手 تاقىمداپ قۋۋ:休不缠纠;求强;逼催,促催〔转〕③上追紧 اتىڭدى بەر دەپ ول كۇندە تاقىمدايدى. 天天他。他给马把我要,催来

تاقىمداس- تاقىمدا- 。态互交的

تاقىمدات- تاقىمدا- 。态动使的

تاقىمداۋ تاقىمدا- 。式定不的

تاقىمدى 大力,的大气力;的劲有上腿〈形〉。的穷无

تاقىمكەش 。手能羊刁,的羊刁于善〈形〉

تاقىر 荒,的凉荒,的毛不,的秃光①〈形〉裸裸赤,的毛无②壁戈凉荒 تاقىر دالا:的漠子皮的毛无 تاقىر تەرى:的毛短;的体赤,的③ 地漠荒,地之毛不④上板地光在睡龟⑤稼庄种上治滩壁戈在 تاقىرعا ەگىن سالۋ 巴部北 سولتوستىك بالقاش ماڭى تاقىرى:土裂▲头光 باس تاقىر▲土裂龟的近附什喀尔 تاقىر كەدەي 的洗如贫一▲تاقىرعا وتىرىپ قالۋ。打蛋飞鸡,获所无一

تاقىراي - 。亮光得变,秃秃光得变〈形〉

تاقرايت- ①تاقراي- ①的使动形：光剃 ② 态动使他把 شاشىن تاقرايتىپ الىپ تاستاپتى. 把ونىڭ的光光得剃发头的 。

تاقرايۇ تاقراي- 的 式定不的 。

تاقرلا- 〈动〉① 〈名〉I 吃(草把)，光剃(发毛把)；光花(等钱把)；光割，光 شاشتى تاقر- 尽用，光花(等钱把)；光割，光 لاپ الدى 把 了光剃发头 ئۇپتى تاقرلاپ / 了光吃草把 كەتتى 把 了光吃草把 بازارعا بارىپ قالتانسى تاقرلاپ شىعا بەردى 一 了光花全钱把城进 ② 院把 قورانى تاقرلاپ سىپىردى 除清，洁清弄空抢；净偷，光偷〔转〕 ③ 净净干干得扫子 ونىڭ ئۆيىن كەشە تونده تاقرلاپ كەتىپتى. 他输使 ④ 。了光偷被全里夜天昨西东的里家 尽，把……光赢：ول كەشە سەنى تاقرلاپ كەتتى عوي دەيمىن. 的光光得赢你把他天昨象好 。

تاقرلان- ① تاقرلا- ①的 态动被光得变 ② 尽输 ④ 穷贫得变，贫赤成变 ③ 秃秃 。

تاقرلاس- تاقرلا- 的 态互交的 。

تاقرلات- تاقرلا- 的 态动使的 。

تاقرلاۋ I تاقرلا- 的 式定不的 。

تاقرلاۋ II 的秃光些有，的疏稀(发毛)〈形〉，的密茂不，的拉拉稀稀(木草) 。

تاقرلىق تاقىر 的 词名象抽的 。

تاقىر-تۇقىر 〈拟〉嘶咔嘶咔；声噔咯，声步脚 声 。

تاقىرشاق 〈名〉地漠荒，地光，地之毛不 。

تاقىرشىلىق تاقىر 的 词名象抽的 。

تاقىرىپ 〈名〉① 题主，材题：وسى زامانعى ادەبي شىعارمالاردىڭ تاقىرىبى 的品作学文代现 ەكىنشى تاراۋدىڭ تاقىرىبى 题标，目题：题主 ② 题标的章二第 / قازىرگى اڭگىمەنىڭ تاقىرىبى 题话的在现 。

تاقىرىپسىز 〈形〉的题标有没；的题主有没，的心中有没；的目题有没 。

تاقىرىپسىزدىق تاقىرىپسىز 的 词名象抽的 。

تاقىرىپتى 〈形〉① 以……为题材的，以……的题标有，的目题有 ② 的题主为 。

تاقىرىپشا 〈名〉小题标 。

تاقسى 〈形〉：的猾奸，的诈狡，的猾狡 ① 的畜吝，的拔不毛一 ② 商奸，的吝啬：تاقسى ساۋداگەر 的鸡公铁 كىسى تاقسى 。

تاقستان- 〈动〉①变猾得变，猾狡得变，脑猾头 ① 鸡公铁为成，畜吝得变 ② 猾巨奸老为成 。

تاقستاندىر- تاقستان- 的 态动使的 。

تاقستانۇ تاقستان- 的 式定不的 。

تاقستاۋ 〈形〉① 的头猾较比，的猾狡较比，气小些有，的畜吝较比 ② 的脑滑头猾些有 。的

تاقستىق تاقسى 的 词名象抽的 。

تاقت 〈名〉王〔口〕位皇，位王 ▲ التىن تاقت 座宝，位皇，位王 。

تال I 〈名〉(植)柳〔属〕 ▲ اق تال 白柳 ▲ جىلاۋىق تال 垂柳 ▲ ساري تال 孤柳 ▲ سۋمەلەك تال 小柳杨 ▲ تال بوي 全身 ▲ تال جىبەك 丝线 ▲ تال ئۇس 天白大；午中 ▲ تال شىبىقتاي 的腰细柳杨，的条苗 بۇرالعان تال قارماۋ 捞草稻 ▲ قىزىل تال 柳皮红，柳杷 。

تال II 〈名〉发，支，株，根：ئىبر تال شاش 一 / ئىبر تال ئۇشوپ 一 草株 / ئىبر تال 发头根 تەمەكى 一 烟支 / ئىبر تال وق 一 弹子发 。

تال III 线：مىلتىقتىڭ تالى 线复来 。

تال- IV 〈动〉① 克休，倒晕，厥昏，迷昏：قانسىراپ تالىپ قالۋ 因过迷昏而多过血流 / 抽〔医〕② 倒晕而暑中因 بىستىق ئوستىپ تالۋ 抽间时长多？风：قانشا ۋاقىتتا ئىبر رەت تالادى 麻发手 قولى تالۋ 麻发，木麻：③ ？风吹一 ايات-قولى 竭力疲精，堪不备疲，力无得显 ④ 动不走力无肢四 قالدى جۇرۋەەن تالىپ 饿饥常非 وزەك تالۋ 酸发得累睛眼 ▲ 。

تال: :تال ئۇس 天白大，午中 。

تالا- 〈动〉①伤咬，咬，咬断(等狼、狗) 黄) ② 。子孩了伤咬狗 ئىت تالاپ تاستاپتى. 抢，抢 ③ 伤蜇蜂黄：ارا تالاۋ 伤蜇，蜇(等蜂 抢，劫抢，夺：قاراقشىلار ەلدىڭ مال-مۇلكىن تالاپ كەتتى. 物财的姓百老了走抢盗强 ▲ 。 ② 功围；之攻而起群，上而拥蜂 ①：ارادای تالاۋ 光而扫一，分瓜，光分，光抢 。

تالاي I 〈名〉[阿]运幸，气运，气福：تالايى بار 有气福 / تالاي سىناۋ 气运碰碰 / مەنەن كورمەي، تالايىڭنان كور. 运的你怪，我怪别

。好不气

تالاي Ⅱ 少不，的多很，的多许，的多好〈形〉 تالاي ادام كەلدى 的多好了来人。/ تالاي جەر 当相的多许了过天。/ تالاي جەردەن شيكىلىگى شعۇ 绽破的远方地 / تالاي جەردەن شيكىلىگى شعۇ 出百 ▲ ەكى تالاي 定不说，得见不，定一不：的 كەلۇ-كەلمەۋى ەكى تالاي 来定一不来不来以期常，的来以久很，的久很〈形〉 تالايعى 。的

تالاي-تالاي 当相，的多多许许，的多好〈形〉 تالاي-تالاي ادامەن تانىسۇ 当相识结的少不：的 。人的少不

تالاق Ⅰ 脾(的马)②脏脾，脾〔理生〕①〈名〉 تالاعى تارس 炎脏脾得(马) ▲ 炎脏：تالاق بولۇ ايرىلۇ 大发脾 ▲ تالاعىلىق 怒狂，怒盛，气ئتۇسسىن (用时子孩女骂) 的死该 ▲ قارا تالاق 。血充脾

تالاق Ⅱ 格拉塔，婚离，妻休〔旧〕[阿]〈名〉 تالاق قاعاز (حات) ▲ 书休 تالاق قىلۇ (ەتۇ) ▲ 弃摈，弃抛 ② 子妻弃遗，妻休①。

تالاقاي 见 تالاماي.

تالاماي 见 تالاقاي.

تالامايلا- 见 تالاماقايلا-.

تالاماقاي 〈名〉分瓜；夺抢，抢。

تالاماقايلا- 〈动〉，光掠，抢（地后恐先争），光分：جەمىستى تالاماقايلاماڭدار！水把别们你！光抢果！

تالاماقايلاس- تالاماقايل- 的交互态。

تالاماقايلات- تالاماقايلا- 的动使态。

تالاماقايلاۋ تالاماقايلا- 的不定式。

تالان- Ⅰ 气福，气运，运幸。

تالان- Ⅱ تالا-的被动态。

تالاندى 〈形〉的夺掠，的劫抢，的夺抢：مال تالاندى بولۇ 劫抢被畜牲。

تالانت 〈名〉天，赋天，赋禀，领本；干才，能才；资：مۇزىيكالىق تالانت 音乐才天。

تالان-تاراج 〔波〕〈名〉夺掠，掠抢，劫抢。

تالان-تاراجلا- 〈动〉掠抢，夺掠，劫抢。

تالان-تاراجلاۋ تالان-تاراجلا- 的不定式。

تالان-تاراجلىق 〈名〉径行盗强，夺掠，劫抢

تالان-تاراجسىز 〈形〉没的劫抢有：بۇل ۇرلىسى تالان-تاراجسىز بولعان ەمەس. 这带生发老抢件事劫。

تالانتسىز 〈形〉没，的干才有没，的才天有没家作的脚蹩 تالانتسىز جازۇشى 的领本有。

تالانتسىزدىق تالانتسىز 的词名象抽。

تالانتتى 〈形〉领本有；的干才有，的能才有人物能才有 تالانتتى جازۇشى 的艺多才多，的家。

تالانتتىلىق تالانتتى 的词名象抽。

تالاپ ①〔阿〕〈名〉求请，求需，要需，求要：قاتاڭ تالاپ 严格的求要 / نەندەي تالابى بار؟ 么什有(他)求请？②望愿；趣志，向志：ونىڭ بولاشاقتا جازۇشى بولۇ تالابى زور. 他将想很他。/ ونىڭ اسكەرگە قاتناسامىن 家作名一当来。我实望愿的军参他 دەگەن تالابى بىسكە استى. 了的新，向志的新① تالاپ (جاس) ▲ 。جاڭا 代一的新，年少青 ② 望愿志 تالاپ ارىز ▲ 书请申，书 تالاپ ەتۇ ▲ 求请，求要 تالاپ 【谚】愿请；求要出提قويۇ▲ تالاپ-تالماس قانات. 翅膀的挠不折百是向志使向志 ۇشرار، قۇستى قانات ۇشرار. 【谚】翔飞儿鸟使膀翅，攀高雄英。

تالاپاي ▲ 分瓜，抢(地脚八手七)〈名〉 تالاپايعا سالۇ 七手脚八地抢，你一—我把，你一—我把地：تالاپايلا- 〈动〉光分。

تالاپايلا- 把—我把—你，地后恐先争)光分，光拿，抢(地。

تالاپايلاس- تالاپايلا- 的交互态。

تالاپايلات- تالاپايلا- 的动使态。

تالاپايلاۋ تالاپايلا- 的不定式。

تالاپكەر 〈名〉Ⅰ人诉起，告原。

تالاپكەر Ⅱ 有，的心取进有，的心进上有〈形〉的神精动主：وجەت، بىسكەر، تالاپكەر جاستاردى 取进有，干能，定坚养培要 جەتىستىرۇ كەرەك 人轻年的心。

تالاپكەرلىك تالاپكەر Ⅱ 的词名象抽。

تالاپتان- 〈动〉求要；奋发，求力，图力，力努：تالاپتانىپ العا ۇمتىلۇ / ىبلىم الۇعا 进前力努 تالاپتانۇ 追识知求 / اسكەر بولۇعا تالاپتانۇ 争

兵当取。

تالاپتاندىر- تالاپتان- 的态动使的。

تالاپتانۇ تالاپتان- 的式定不的。

تالاپتانىپ-تالپىن- 〈动〉求力，争力，力努：تالاپتانىپ-تالپىنىپ ۇيرەنۇ 习学力努 ▲ تالاپتانىپ-تالپىنباساڭ جاسىڭدا، قارتايعاندا قايعى تۇسەر باسىڭ. 【谚】少壮不努力，老大悲伤徒。

تالاپتانىپ-تالپىنۇ تالاپتانىپ-تالپىن- 的不式定。

تالاپتى 〈形〉有；的神精动主有，的心进上有：的心进上有 تالاپتى جاستار 的气志有，的向志有 ▲ 年青人有志如展翅翱翔 تالاپتى بالا تالپىنعان قۇستاي، قۇمارى قانباس اسپانعا ۇشپاي. 【谚】有志者山移泰山。 ▲ 心甘不决空天到飞不，鹰雄有志【谚】تالاپتى تاۋ كوشىرەر. ▲ 有志者事竟成。 تالاپتىعا نۇر جاۋار. 【谚】

تالاپتىلىق تالاپتى 的词名象抽。

تالاس Ⅰ ①〈名〉纠，执争；辩争，论争，议争：تالاس ماسەلە 有争议的问题 / تالاس تۇۋ 产纷 ▲ تالاستان پايدالانۇ 利用纠纷 / تالاستىرۋ 争论生 ②意图，愿望，希望，欲望；图企：ونىڭ حانزۋ ءتىلىن بىلسەم دەگەن تالاسى بار. 他有学汉语的愿望。③平行；力均势，不上下相让：ول ماعان ـ وزعان جوقسىڭ، كومبەگە تالاس كەلدىك، ـ دەدى. 他说我对你们俩，没有领先手，后恐先争跑地排并。〈副〉تالاسا-تارماسا 地争竞相互，地脚可无；的歧分有没，的议争无〈形〉**تالاسسىز** 的疑置庸无，的辩争：تالاسسىز بولعان ەمەس 没有争论生发不天一 / تالاسسىز ماسەلە 无问题的辩争可不。

تالاس-تارتىس 争竞；纷纠，执争，论争〈名〉：كۇندە تالاس-تارتىس 每天论争不休 / نەشە جىلدان بەرگى تالاس-تارتىس 纷纠的来年几。

تالاستىرۋ تالاس- Ⅱ 的态动使的 ▲ ءسوز تالاستىرۋ 争论，辩争，论争，吵争。

تالاسۋ تالاس- Ⅱ 的式定不的。

تالات- تالا- 的态动使的。

تالاتقىز- تالات- 的态动使的。

تالاتتىر- تالات- 的态动使的。

تالاۋ Ⅰ〈名〉热疽炭，疽炭：تالاۋ ءتيۋ(马) 热疽炭患。

تالاۋ Ⅱ تالا- 的式定不的。

تالاۋلا- 见 تالاۋرا-.

تالاۋلان- تالاۋلا- 的态身反的。

تالاۋلاۋ تالاۋلا- 的式定不的。

تالاۋرا- 〈动〉血充；炎发，紫发(肤皮)：①تالاۋراپ ءىسۋ 肿胀发紫 ②紫发得肿：كۇن تالاۋراپ باتۋ 日落余晖。

تالاۋرات- تالاۋرا- 的使动的。

تالاۋراۋ تالاۋرا- 的式定不的。

تالاۋشى 〈名〉盗强，者夺掠，贼寇。

تالاۋشىلىق 〈名〉为行劫抢，为行夺掠。

تالگۇل 〔植〕〈名〉桃竹夹。

تالعا- 〈动〉①食挑，嘴挑，剔挑：تاماق تالعاماۋ 不食挑 ②〔转〕食精，选挑，择选：جاقسى-جاماندى تىلعاماۋ 分好坏不。

تالعاعش 见 تالعامپاز.

تالعاعشتىق تالعاعش 的词名象抽。

تالعاجاۋ 〈名〉料草：料饲，料喂；物食(的量少)，10 كۇنگە عانا تالعاجاۋ بولارلىق ءشوپ 刚够料草的天十吃。

تالعاق 质性，应反异特(的期娠妊女妇)〈名〉剔挑的物食对，应反。气争耻廉为要，吵争产

تالعام :性择选，选挑，择选；剔挑 〈名〉 تاماعسندا تالعام جوق 儿点一饭吃)食挑不饭吃 。(究讲不也

تالعامدى 严求要，的件条有，的择选有 〈形〉 。的格

تالعامدىلىق 。词名象抽的 تالعامدى

تالعامپاز 全求；的谨严上择选在 ①〈形〉 :的拣拣挑挑爱，的眼挑好，的剔挑好；的备责 تاماق تالعامپاز ادام 植、动) ② 人的味口究讲 。的性件条有，的性择选有(境环对物

تالعامپازدىق 。词名象抽的 تالعامپاز

تالعامسىز 不；的剔挑不，的择选加不 〈形〉 。的剥活吞生，的枣吞囵囫；的坏好分

تالعامسىزدىق 。词名象抽的 تالعامسىز

تالعاڤقىرا- 择选，选挑微稍，择选所有 〈动〉 。谨严较比上

تالعاڤقىراۋ 。式定不的 تالعاڤقىرا-

تالعاس- 。态互交的 تالعا-

تالعات- 饥【谚】 تالعاتپايدى، اشقتىق جاس تالعاتپايدى. ▲ 态动使的 تالعا- اشتىق اس 。龄年看不人的慨慷，食择不人的饿

تالعاۋ 。式定不的 تالعا-

تالعاۋلى 。级高最的词容形〔语〕 تالعاۋلىقتى: تالعاۋلىقتى جالعاۋلىق 择选〔语〕 ▲ 的样好，的尖拔；的选挑 〈形〉 。词连

تالعاۋرا- 。尽力疲筋 〈动〉

تالعاۋراس- 。态互交的 تالعاۋرا-

تالعاۋراۋ 。式定不的 تالعاۋرا-

تالعاۋسىز 囵，的坏好分不，的择选加不〈形〉 。的剥活吞生，的枣吞囵

تالعاۋسىزدىق 。词名象抽的 تالعاۋسىز

تالعاۋسىرا- 见 تالىقسى-.

تالعاۋسىراۋ 。式定不的 تالعاۋسىرا-

تالعاۋشى :的剔挑爱；的食挑爱 〈形〉 。人的食挑爱 تاماق تالعاۋشى كىسى

تالعاۋشىلىق 。词名象抽的 تالعاۋشى

تالدا- 出折；出分，开分 ①〈动〉 :شاشىن ءبىر تالداپ جۇلۋ 一根一根揪地根，择选，选 ② 发头 :究研；析解，析分 ③ 种选 تالداۋ 选挑 :تۇقىم تالداۋ

ماسەلەنى ەگجەي-تەگجەيلى تالداپ انىقتاۋ 把问题 。楚清析分地尽详

تالداعىش ②的力眼有；的选挑于善 ①〈形〉 。器板分〔理生〕

تالداما 。的出选，的选挑，的择选 〈形〉

تالدامالى ，的析分 ② 选挑，的择选 ①〈形〉 تالدامالى بەت 的析解 ▲ تالدامالى گەومەتريا 〔数〕 تالدامالى جالعاس 何几析解 ▲ 。式析解 تالدامالى ورنەك ▲ 拓开析解

تالدامپاز 来挑；的剔挑好；的选挑于善 〈形〉 。的去拣

تالدامپازدىق 。词名象抽的 تالدامپاز

تالدان- 。态动被的 تالدا-

تالدانىل- 。态动被的 تالدان-

تالداس- 。态互交的 تالدا-

تالدات- 。态动使的 تالدا-

تالدانقىز- 。态动使的 تالدات-

تالداتىل- 。态动被的 تالدات-

تالداۋ 。式定不的 تالدا-

تالدى 。的密茂树柳，的多树柳 〈形〉

تالدىر- 擀（子毡将）② 态动使的Ⅱ -ال- ①。实压，实瓷

تالدىرما :的实压、的实瓷擀 〈形〉 。毡薄的实瓷擀 تالدىرما كيگىز

تالدىرماش 纤；的长修，的长细，的条苗〈形〉 的长修 دەنە تالدىرماش :的长颀，的细纤，的弱 。娘姑的条苗 قىز تالدىرماش / 材身

تالدىرت- 。态动使的 تالدىر-

تالك 。粉石滑，石滑〔矿〕〈名〉

تالقان 炒麦大 ارپا تالقانى :末粉；面炒 〈名〉 面 / تالقان تارتۋ 磨炒面 / قولىنان تالقان جەۋدەن 其，外以面炒吃会了除 باسقا تۇك كەلە قويماس 。了不干都么什他 ▲ تالقان قىلۋ (تالقانىن شعارۋ، تالقان ەتۋ) ① 末粉成弄，面成磨 ② 。溃击，碎粉

تالقاندا- 玉，麦小，麦大的过炒把）①〈动〉 粉成捣，碎捣（西东的状块把）；面炒成磨（米 玉把们他 .末 :ولار بورميلارىن تالقانداپ الدى 头石把 تاس تالقانداۋ / 。了面成磨后以熟炒秋 :毁捣；垮打，溃击，碎粉〔转〕② 块碎成砸

جاۋ شابۇنلىن تالقاندىۋ 粉碎攻进的人敌。

تالقاندال- تالقاندا- 的被动态。

تالقاندان- تالقاندا- 的反身态。

تالقانداس- تالقاندا- 的交互态。

تالقاندات- تالقاندا- 的使动态。

تالقاندانقىز- تالقاندات- 的使动态。

تالقاندۇ تالقاندا- 的不定式。

تالقاندى 〈形〉有面炒的，带面炒的，装面炒的：تالقاندى دورىا 的面炒袋子。

تالقانسىز 〈形〉有没面炒的，没有面炒的：ۇل ءۇي تالقانسىز قالعان ەكەن. 他家连面炒都没有了。

تالقى ①〈名〉木制炼革，机革鞣，具有革鞣的：تالقى جينالىسى 评论，论评，论议；究研，论讨〔转〕②器械：تالقى جۇرتشىلىقتىڭ تالقىسى / 会议讨论的评论；磨折；关难；难艰，难困〔转〕③评批的众群：تۇرمىستىڭ تالقىسىنا كوپ ءتۇسۋ 生活的困难艰难很少不过历经 ▲ تالقى ايالى 脚大进行讨论，论讨 ▲ تالقىعا سالۋ 被讨论，被议论。

تالقىلا- ①〈动〉皮鞣（器革鞣用）〔转〕②评批，论评，讨研，讨论：ءسىزدىڭ بايانداماڭىز- دى كەڭىنەن تالقىلاۋ ءۇشىن، باسقا ماسەلەلەردى كەيىنگە قالتىرا تۇرۋ كەرەك. 为了您论讨泛广的问题，其他的报告要需一拖再拖后往。

تالقىلان- تالقىلا- 的被动态。

تالقىلاس- تالقىلا- 的交互态。

تالقىلات- تالقىلا- 的使动态。

تالقىلاۋ تالقىلا- 的不定式。

تالقىلاۋشى 〈名〉①（器革鞣用）皮鞣人的参加讨论，人的论评，者论评，者评批。

تالقىلاۋىش 〈名〉木制革鞣器，皮鞣机。

تاللي 〈化〉〈名〉铊。

تالما Ⅰ〈名〉①癫痫，症厥昏：تالما اۇرۋ 昏厥症（癫痫病）/ كەشە ءتاعى تالماسى ۇستادى 昨天抽风了②容易昏厥，的害要，的命致：تالما جەر 致命处。

تالما Ⅱ**：تالما بەل** 细腰，腰细 ▲ تالما ءتۇس 午中，午正。

تالما- Ⅲ〈动〉不孜孜倦倦，不持坚懈怠。

تالماستان 〈副〉不孜孜倦倦，地不持坚懈：تالماستان ۇيرەتۋ 学习地不孜孜倦倦，地怠懈。

تالماۋ Ⅰ〈形〉的害要，的命致：ءيتتىڭ تالماۋ جەرى قارا تۇمسىعى. 狗的鼻子是命致的害要。

تالماۋ Ⅱ تالما- 的不定式。

تالماۋسىرا- ①〈动〉昏厥，醒不迷昏：اۇرۋدى اسقىنىپ تاعى تالماۋسىراپ كەتتى（他）又昏厥过去了 ②麻发，倦困觉感，力无得显：ايامىم تالماۋسىراپ جۇرە الماي قالدىم.（我）的动不走也走，力无麻发腿双。

تالماۋسىرات- تالماۋسىرا- 的使动态。

تالماۋسىراۋ تالماۋسىرا- 的不定式。

تالماۋىر: تالماۋىر جەر 害要，害命致，处之命致，处害要。

تالمۇد 〈名〉传经法圣太犹。

تالون 〈名〉票，券副（的券票）；据单，证票，票：اق تالون ▲ 根存，根条白（的章公盖有没）。

تالپاق 〈形〉的矮低，的小矮，的矮：تالپاق دەنەلى ادام ▲ 人的子个矮小的（مۇرىن）鼻子狮，子鼻塌。

تالپاقتاۋ 〈形〉矮较比，的矮较点有，的小矮的。

تالپي- 瘪塌，陷塌；状平扁呈，扁变〈动〉：تاماۋى تالپيعان بىرەۋ 有一个人的子鼻塌。

تالپيت- تالپي- 的使动态。

تالپيۋ تالپي- 的不定式。

تالپىن- 〈动〉①（婴儿）想力极，欲极（起爬，立站）：ەڭبەكتەۋگە تالپىنىپ وتىرعان بالا 极欲爬起的小孩 ②（鸟）展翅飞欲：قۇس تالپىنىپ ۇشا بەرگەندە مىلتىق تارس ەتە ءتۇستى. 鸟正要飞起来一声枪响了〔转〕③。

تالپىنۋ 力气，力努，力尽，图取：ءبىلىم الۋعا تالپىنىپ جۇرگەن جاستار 青年人的知识求探力努的放解民人。

تالپىندىر- تالپىن- 的使动态。

تالپىنت- تالپىن- 的使动态。

تالپىنۋ تالپىن- 的不定式。

تالپىنىس- تالپىن- 的交互态。

تالتاي- 〈动〉开劈，开叉（腿两）：تالتايىپ وتىرۋ 站腿开叉 / تالتايتىپ تۇرۋ 坐着腿开叉。

。立

تالتايت- ① تالتاي- 的动使态 ② 开叉，开支：موسىنىڭ سيراعىن تالتايتىپ قويۋ 把三角架支开。

تالتايۋ تالتاي- 的不定式。

تالتاق 〈形〉① 八字形的开叉，外八的撇向外。 **تالتاقتا-** 〈动〉走路时两脚呈八字形迈步，走路开叉：تالتاقتاپ ءجۇرۋ 走路开叉。

تالتاقتاس- تالتاقتا- 的互动态。

تالتاقتات- تالتاقتا- 的使动态。

تالتاقتاۋ تالتاقتا- 的不定式。

تالتاقتىق 名词，八字形的开叉。

تالتاك 〈形〉① 两条腿形成的八字外开，形容意得志满的样子〔转〕② 说话办事外向，高调。

تالتاڭدا- 〈动〉① 走路时两脚开叉，八字迈步；摇摇摆摆地走大步：تىسقا شىعا، اقباي‌دىڭ ۇيىنە قاراي تالتاڭداي جونەلگەن نورقوجانىڭ سوڭىنان ءبىر توپ ادام ەرە جونەلدى. 努尔霍加一家人跟在阿克巴依后面，大摇大摆地朝着屋子走了出去。 ② 〔转〕得意洋洋，高调，自以为了不起：كىسىمسىپ بوسقا تالتاڭداۋ 出门摆架子 ▲ تالتاڭداساڭ تالتاڭدا، اقشاڭ بولسا قالتاڭدا. 【谚】架子摆得再大，钱袋里有钱才是。

تالتاڭداس- تالتاڭدا- 的互动态。

تالتاڭدات- تالتاڭدا- 的使动态。

تالتاڭداۋ تالتاڭدا- 的不定式。

تالتي- 见 تالتاي-。

تالۋ تال- Ⅱ 的不定式。

تالشىق Ⅰ〈名〉纤维：جىمىيالىق تالشىق 化学纤维 ▲ تالشىق شوعى 束纤维 ② 细脉〔植〕 ③ 毛：پالما تالشىعى 棕毛 ▲ ازوتتى تالشىق 硝化纤维。

تالشىق Ⅱ〈名〉根：ءبىر تالشىق ءجۇن 一根毛儿。

تالشىقسىز- ① 〈形〉纤维短的，纤维没有的；② 饿的，食物没有的。

تالشىقتا- Ⅰ〈动〉纺丝，纤维成变丝：جىبەك تالشىقتاۋ 缫丝。

تالشىقتا- Ⅱ〈动〉补点，补垫，口糊：ءبىر سيىردىڭ ءسۇتىن تالشىقتاۋ 靠一头持维奶的牛补点活生。

تالشىقتان- تالشىقتا- Ⅰ 的反身态。

تالشىقتات- تالشىقتا- Ⅱ、Ⅰ 的使动态。

تالشىقتاۋ تالشىقتا- Ⅱ、Ⅰ 的不定式。

تالشىقتى 〈形〉纤维的：تالشىقتى وسىمدىكتەر ▲ 植物纤维 / تالشىقتى داقىلدار 纤维作物 ▲ تالشىقتى بەلوك 白蛋纤维 / تالشىقتى تاس 石棉纤维 ▲ تالشىقتى شەمىرشەك 骨软纤维 / تالشىقتى قۇرت 虫毛鞭。

تالشىن 〈名〉桂皮，桂肉。

تالشىندای 〈形〉细柳条的，枝条的腰细。

تال-شىلىك 〈名〉丛柳〔植〕。

تالعۋ تالق- 的不定式。

تالق- 〈动〉乏困，尽力疲劳：تالعىپ جۇرە الماۋ 疲劳能不尽力弹动。

تالقسۋ تالقسى- 的不定式。

تالقسى- ① 〈动〉迷昏，清不志神，嗫昏：ول سۇلىق جاتىر، تالقسىپ كەتكەن سياقتى. 他直而力无觉感 ② 。了去过昏是象，着躺地挺挺夏天尽力疲劳，倦怠人使暑酷困倦。

تالقسىت- تالقسى- 的使动态。

تالقىتىر- تالق- 的使动态。

تالىس 〈名〉皮袋，皮具工制皮。

تالىستا- 〈动〉装，皮具工制皮用皮袋往里装。

تالىستاي 〈形〉粗又大又，大的：اياعى تالىستاي 大脚。

تالىستاۋ تالىستا- 的不定式。

تام Ⅰ〈名〉① 墙，壁墙：تام ءتۇبى 墙根儿 / تام بۇرگەسى 墙角 / تام سوعۋ 打墙，子房上 ② 屋土：تام سالۋ 盖土房子 / كەمپىرشالى بار

ۈيلەردىكى كوپشىلىگى تامنان كوشىپ شەھەر، كېگىز ۈيلەرنى كوتەرگەن ەدى. 人老有数多大. 墓坟）③ 。房毡了起支，子房土出搬那家的 ▲ 墙围(的 ▲ 裙墙〔建〕 ▲ 墙砌，墙打① 。房土盖 ② 墙

تام- Ⅱ〈动〉漏，下滴，落滴，滴：تەر تامۇ 汗衣在滴泪眼 / 落滴水 / 上襟 / تەسكىتەن سۇ تامۇ 小水漏孔 ▲ اۇزىنان بال تامۇ 说能；的听动婉娓 ② 的蜜如甜嘴①

تاماسا 〈名〉仪司。

تاماق Ⅰ〈名〉吃：تاماق جەۋ 品食，物食，饭 / 饱饭足酒 تاماققا تويمىپ ارىقلا بوگۈ / 费膳 تاماقتان ۈلانۇ 毒中物食 / 粮干 تاماققا تابەتى سوقپاۋ 欲食 قۇرغاق تاماق ▲ اق تاماق 品制奶，品食奶 ▲ 振不 ارام تاماق 化消以难 ▲ اۇىر تاماق 的获而劳不，的生寄 ▲ 子日混，日度，饭混 اسىراۋ تاماق ▲ 食饭的 تاماق بولۇ 顶饭，品食为做 ▲ تاماقتان قالۇ 吃 تاماقتان (كەڭىردەكتەن) ونكەننىڭ ▲ 饭下不 ئاۋرى تاماق. 【谚】挑勿饭吃)物食是都的吃能 ▲ تاماق توق كويلەك كوك. 【谚】丰衣 剔)。 ▲ ۇشقان قۇس، جۇگىرگەن الڭ ئاۋرى تاماق. 【谚】食为皆兽走的上地，禽飞的上天 食足。物

تاماق 〈名〉〔理生〕①咙喉，喉咽；子嗓：تاماق قۇرغاۋ 干发咙喉 / تاماعىنا قادالعان سۇيەكتەي 脖掐 قىلقىندىرۇ 子脖 ② 喉在鲠如 ▲ اق تاماق 子 ▲ 颏点蓝〔动〕 ▲ تاماق جىببىرشۇ 嗓润 ▲ 痒发儿眼子嗓 ئاۋىتۇ

تاماقاۋ 〈形〉的饱不吃，的吃贪：تاماقاۋ ادام 人的食贪 。

تاماقاۋلان- 〈动〉贪得变，食贪得变，的馋显。

تاماقاۋلاندىر- 太欲食得 。

تاماقاۋلانۇ 的 تاماقاۋلان- 。态动使

تاماقاۋلىق 〈名〉食暴，食贪，的吃饭有没，的物食有没；的吃饭有没 〈形〉 **تاماقسىز** 不吃天几续连 قالۇ 的穷；的物食有没 。饭上

تاماقتا- 〈动〉住抓(上子脖从)，住抓(上咙喉从)。住掐，住扼

تاماقتان- 〈动〉食，餐进，饭吃；食为 …… 以；饥充：ولار تاماقتانعانلار كەيىن جولعا شىققىچە. 了路上就后之饭过吃们他 / ەتپەن تاماقتانۇ 食为肉以 。

تاماقتاندىر-① 喂，喂 ② 态动使的 تاماقتان- 。饭吃子孩喂：بالانى تاماقتاندىرۇ 食喂，饭 。

تاماقتانۇ 。式定不的 تاماقتان- 。

تاماقتات- 。态动使的 تاماقتا- 。

تاماقتاۋ 。式定不的 تاماقتا- 。

تاماقتى 〈形〉的盛丰物食，的饭有：تاماقتى ئۈي 家人的盛丰物食 。

تاماقحانا 〈名〉馆饭，铺饭；厅饭，堂食。

تامام 〈形〉①的部全，的体全，的有所：ماجلىسكە تامام كادرلار كەلدى. 部干的有所 做）②们人体全 ەل تامام 议会了加参都 / 做）；束结，结完，完(语谓：مەنىڭ ئىسوزىم تامام. 我 。了完话的 ▲ تامام بولۇ 束结，结完：ونىڭ جۇمىسى تامام بولدى. 了束结情事的他 。

تامامدا- 光弄；束结，成完〈动〉：ول وقۇرن بىيىل تامامدايدى. 业学成完年今他 / استىقتى تامامداپ بولىپتى 了光吃食粮把(们他) 。

تامامدال- 。态动被的 تامامدا- 。

تامامداس- 。态互交的 تامامدا- 。

تامامدات- 。态动使的 تامامدا- 。

تامامداۋ 。式定不的 تامامدا- 。

تامان 〈后〉近靠，近接，到快：كەشكە تامان 子 ▲ تاماق كەنەۋ 清一清 子嗓 ▲ تاماق قىزۇ 太辣▲ تاماعى ئاسۇ 馋 。吃想，

جاڭبىر جاۋدى. 傍晚下雨了。/ سەن اعاڭا تامان وتىر. 靠着哥哥你坐。② 朝着,向着: ۇيگە تامان جىلاپ بارۋ 回着家哭。

تاماشا 良优;的亮漂;的妙美,的好美〈形〉I 美: ونىڭ ۇيىندە بۇگىن تاماشا بار. 的趣有;的 / تاماشا كيىم 服衣的亮漂 / تاماشا ءداستۇر 统传的良优 / تاماشا ءان 曲歌的听好。

تاماشا 乐娱,玩游,戏游〈名〉II 闹热;: ونىڭ ۇيىندە بۇگىن تاماشا بار. 今天有里家他乐娱 / تاماشا كورۋ 看闹热(话笑看)。/ تاماشا قىلۋ 娱乐(心散)。

تاماشالا- 欣,闹热看;心散,乐娱,玩游〈动〉: جاس ەرلى-زايىپتىلاردىڭ باقتىتى ءومىرىن تاماشالادى 赏玩,赏观,赏妇夫青年对一赏欣。/ تاماشالاپ تامساڭ 活生福幸的观叹止矣。

تاماشالاس- تاماشالا- 的互交态。

تاماشالات- تاماشالا- 的动使态。

تاماشالاۋ تاماشالا- 的不定式。

تاماشالاۋشى 看,人的闹热看,者赏观〈名〉众观,客。

تاماشاشىل 逛爱,的戏游爱,的儿玩爱〈形〉的闹热看爱;的乐娱欢喜,的。

تامبۇر (的雨风防)②顶柱圆,座鼓①〔建〕II 廊门,台过通(的车客)③ 室外,挡风,斗门。

تامبۇر (器乐弦)尔布木塔〔音〕〈名〉I。

تامبۇر 法织编针锁;法绣针锁〈名〉III。

تامعا 见 تاڭبا.

تاموجنا 关税,关海〈名〉。

تامسان- 一)答吧;摸咂,嘴咂,咂 ①〈动〉(下嘴): ول ارافتى ءبىر جوتتى دا تامسانىپ قويدى. 他一口就酒口一喝惊〔转〕②。嘴下一咂地奇惊 / تامسانا باسىن شايقادى 叹赞,奇惊,讶美的叹赞人人 / ەل تامسانعان سۇلۋ 头摇了摇儿人。

تامساندىر- تامسان- 的动使态。

تامساندىرت- تامساندىر- 的动使态。

تامسانت- تامسان- 的动使态。

تامسانۋ تامسان- 的不定式。

تامسانىس- تامسان- 的互交态。

تام-تۇمدا- 折七;滴一点一,点一点一〈动〉: تام-تۇمداپ ۇيرەنگەن تاجىريبە 验经的到学滴一点一。

تام-تۇمداۋ تام-تۇمدا- 的不定式。

تامۋ تام- II 的不定式。

تامۇق 苦困,难艰〔转〕②狱地〔宗〕①〈名〉: كونە قوعامدا ءومىر تامۇعىن ابدەن تارتقان ادام 在旧社会人的熬煎尽受。

تامتىق 余残;渣残,片残,块碎,片碎〈名〉: كيىمىنىڭ تامتىعى قالعان جوق. 衣服破烂不堪。/ تانكىلەردىڭ تامتىعى قالمادى. 克坦全堪。▲ تاقيادالى تامتىعى قالماۋ 千疮百孔被部摧毁。▲ ساۋ تامتىعى جوق 好无渣残,完整无缺。

تامتىقسىز 的堪不烂破,的孔百疮千 ①〈形〉: تامتىقسىز كيىم 的堪不烂破服衣 / تامتىقسىز ءسوز 的道味有没,的义意有没②。

تامتىمدا- 见 تام-تۇمدا-.

تامشى 滴,珠,点(的体液)〈名〉I: تامشى سۋ 一滴水 / جاڭبىر تامشىسى 雨点儿 / تامشىسى كوز 泪珠 ▲ تامشى قۇرت 虫滴 ▲ تامشىدان تاما بەرسە داريا بولار. 河成水滴【谚】。▲ تامشى سۋ دا تاس جارار. 石穿水滴【谚】。

تامشى 匠水泥,匠瓦泥,工瓦〈名〉II。

تامشىلا- 答滴滴,流地滴一滴一(体液)〈动〉: جاڭبىر تامشىلاپ جاۋىپ تۇر. 雨下着地滴一点一点。/ تامشى تىرس-تىر ەتىپ تامشىلاپ تۇر. 水还在滴滴答答流地。/ تەر تامشىلاۋ 汗珠珠落抖,落滴,流地答答。

تامشىلات- تامشىلا- 的动使态。

تامشىلاۋ تامشىلا- 的不定式。

تامىز 暑大 ②份月八 ①〈名〉I ▲ سارشا تامىز 暑大 ② 月八 ①。

تامىز- 点,滴 ② 态动使的 II ① II: اۇىزعا سۋ تامىزۋ 水滴里口往 / كوزگە ءدارى تامىزۋ 药眼点 ③ 水药眼点,燃: تەمەكى تامىزۋ 烟点。

تامىز- 燃点,着点 ② 态动使的 III ① تام-,燃点,着点,火生: وت تامىزۋ 火点。

تامىزعى 见 I

تامزعى Ⅱ〈名〉滴一(的滴点)。

تامزعش Ⅰ〈名〉柴劈细,柴火引,物火引。

تامزعش Ⅱ〈名〉①管细小(的等药点) ②管移吸,管量吸。

تامزدىق 〈名〉①柴火引,物火引:تامزدىق كومىر 煤火引 / تامزدىق ءوشىن الىپ قويعان 种火 ②(柴劈)柴木的用火点:تامزدىق الۋ 借种火。

تامزدىقتىق 〈形〉①的火点,的火引:تامزدىقتىق جاڭعا 火引物火引 ②片木的火引:ۇيدە تامىزدىقتىق تا 片木,柴劈细(的):قالماپتى. 了有没都柴劈儿点一连里家。

تامزۋ تامز- Ⅱ、Ⅲ式定不的。

تامزىق 〈名〉①柴劈细,柴火引,物火引 ②种火。

تامزىقتا- Ⅰ(动)火引柴劈细用(时火点):تامزىقتاماساڭ جانبايدى 起不着火柴劈细放不来。

تامزىقتا- Ⅱ〈动〉①滴点,点地滴一滴一 ②流长水细,省节〔转〕。

تامزىقتاۋ تامزىقتا- Ⅰ、Ⅱ式定不的。

تامزىقتىق 〈形〉①引 ②的火点,的火引:片木,柴劈细(的火引),物火。

تامىق 见 تامۇق.

تاملجۋ تاملجى- 式定不的。

تاملجى- 〈动〉风,煦和,来起和暖(气天)①:تاملجىعان اۋا 热闷得变;丽日和的丽日和风:听动转婉,耳悦扬悠(声歌)〔转〕 ②气天:تاملجىعان ءان 声歌的耳悦扬悠。

تاملجىت- تاملجى- 态动使的。

تامىر Ⅰ〈名〉①根(的物植):قامىس تامىرى 根芦 / قاراعايدىڭ جاس تامىرى 根幼的树松 / تامىردا ۇلاۋ ءادىسى 根接法 ②血,管血〔理生〕:تامىردان قان الۋ 血抽管血从 / تامىر سوعۋ تەز 搏脉,脉:因起,由根,源根〔转〕 ③ اپاتتىڭ تامىرى 快搏脉 ▲根气〔植〕 ▲根祸 اۋا تامىر 〔植〕 ▲根状柱圆〔植〕 جان تامىر بىلەم 〔植〕 ▲根侧 جۇيكە تامىر جان 经神 ▲脉命 جان تامىر ▲根 ءيىستى تامىر 静 ▲芎川〔植〕 كوك تامىر 足根 ▲脉动 تامىر ياقتىلار كۇرە ▲脉 ▲盘地大扩;根扎 جايۋ تامىر ▲纲 جۇسان تامىر ▲动跳搏脉 سوعۋ تامىر ▲属蒿〔植〕 تامىر تۇينەگى〔植〕 ▲瘤根 تامىر تۇكتەر〔植〕 ▲冠根 ءتاجى تامىرىنا بالتا ▲毛根 شابۋ تامىرىن تارتۋ ▲灭消底彻,除根底摸 تامىر سۋالۋ ▲萎枯,干枯 تامىر قىنابى 管血 ▲脉诊,脉号,脉摸 ۇستاۋ تامىر ▲鞘 تىك تامىر 〔植〕主根 ▲ءتۇپ تامىر 〔植〕根直 شاش تامىر 〔理生〕شەكە تامىر 〔植〕根须 ▲筋青 قان تامىر ▲管血 قان تامىر ▲قان تامىرى جيىرىلۋى 缩收管血 ▲قان تامىرىنىڭ كەڭەيۋى 破管血 ▲张扩管血 قان تامىرىنىڭ جارىلۋى ▲裂 قان تامىرىنىڭ سالدانۋى 木麻管血 ▲قان تامىرىنىڭ ءتۇيىلۋى 挛痉管血 ▲قان تامىرى قاتايۋى 化硬管血。

تامىر Ⅱ〈名〉①友好,友朋:كونە تامىر 老情,人情 ②朋友的上头口:اۋىز تامىر / 友朋 جاقسى كورەر تامىردىڭ اتىن ▲头姘;妇情;夫 الما، تايىن ال. 【谚】以可,骑坐的友好要莫 ▲。(美之人夺要不)驹马的他受接 تامىر سۇيەنسەپ كۇن كورەدى، اۋىز تامىر ايتسەپ ارتىعىن الادى. 【谚】嘴,命为依相友朋心知。较计斤斤友朋的上。

تامىرءدارى 〈名〉芦藜〔植〕。

تامىرلان- 〈动〉①暴筋青 ②根粗长,根发。起隆筋青,起。

تامىرلانۋ تامىرلان- 式定不的。

تامىرلاس Ⅰ〈形〉①的友朋 ②的友好,的夫情。的妇情;的。

تامىرلاس- Ⅱ〈动〉友朋作,友朋交,交结:ءبىز ءرتەدە تامىرلاسقامىز. 作就前以早很们我。了友朋。

تامىرلاسۋ تامىرلاس- 式定不的。

تامىرلى Ⅰ〈形〉根有,的根长。

تامىرلى Ⅱ〈形〉①的友朋有 ②的交结,的友朋有。的妇情有,的夫情有,的人情熟;友四朋三,友朋戚亲。

تامىر-تانىس 〈名〉人。

تامىر-تانىستىق 〈名〉,系关的间之友朋戚亲,来往的间之人熟。

تامىر-توممىر 子根，根〈名〉。

تامىرشا ①〈名〉毛〔理生〕② 脉叶(的物植)。管血微，管血细毛；管细。

تامىرشى Ⅰ 大间民，生医的脉（号)按〈名〉。夫。

تامىرشىلىق Ⅰ 术医间民〈名〉。

تامىرشىلىق Ⅱ 友，系关的间之友朋 ①〈名〉。系关的间之人情 ② 情交，情友，谊。

تان- ①〈动〉赖抵，账认不，认承不，认否：ايتقانىنان تانۇ 否认自己的过说；جۇرىسىنەن تانعان ات 失，失丢 ② 话的过说己自认否：弃放；忘遗，掉己自掉失 / ايەلدەر كۆرسىنگەندەرىنەن تانبادى. 马的式走理去失 اقىلىنان تانۇ 。▲ 气叹地住不们女妇，厥昏，迷昏 تانۇ ەستەن ▲ 涂糊；倒颠魂神，智，事人省不。

تانا- Ⅰ〈名〉一岁的牺牛：تاناغا ەمىنىپ ويناپ جۇرگەن بالالار 们子孩的耍玩牺牛着骑。

تانا- Ⅱ〈名〉装瑙玛，品饰装装服的做瑙玛用：ۇلكەن شەشەسى نەمەرەسىنىڭ 扣钮大；扣饰جاڭا كيىمىنىڭ جاعاسىنا جىلتىراعان تانا تاقتى. 闪光颗一了缀上子领服衣新的女孙小给母祖的丽美 ② 扣钮①。▲ تانا كوز 扣钮大的闪。品物的送娘姑给时亲定 ▲ تانا تاعار 睛眼。

تانا Ⅲ〈动〉去割；剪修，小铰；短剪，短裁。

تاناداي〈形〉(睛眼指)圆又大又，的晶亮，悄悄静 ▲ قۇلاقتا ۇرعان تاناداي 的亮明，的晶的响声无毫，的。

تاناپ〈名〉① 积面的顷公一分六于等相 ② 地土块：ەبىر تاناپ جەر 地土块，段地。线拉(上地)，(地土)量丈 تارتۋ。

تاناپتا-〈动〉分；线拉；量测，量丈(地土指)。块小成。

تاناپتاۋ تاناپتا- 的式定不。

تاناپتى〈形〉一块一成分，的块小(地土指)。的块。

تاناۋ Ⅰ〈名〉孔鼻，子鼻 ▲ 塞鼻 تاناۋى ەبىتۋ ▲ كەڭ تاناۋ 大孔鼻 ▲ تالپاق تاناۋ 子鼻塌 ▲ تاناۋىنان ەسەك قۇرتى ەتۋسۋ 头脑发热，妄举轻 ▲ 非生是惹；动--空目，慢傲 تاناۋىن كوتەرۋ 。▲ 恶嫌，恶厌；视鄙 تىرجيتۋ تاناۋىن ▲ 切 تاناۋى قۋسىرىلۋ 发怒，怒气生 ▲ تاناۋ قاعۋ 喘 ▲ 气不接不气上得喘，吁吁喘气，来气过不 قايقى تاناۋ 翘鼻子大 ▲ قوڭقا تاناۋ 大鼻子 ▲ قىزىل تاناۋ بولۋ 乱忙，忙烦。

تاناۋ Ⅱ تانا- 的式定不。

تاناۋلا-〈动〉上得喘，吁吁喘气，来气过不喘气。气不接不。

تاناۋلات- تاناۋلا- 的态动使。

تاناۋلاۋ تانالا- 的式定不。

تاناۋلى〈形〉的大孔鼻，的子鼻大。

تاناۋرا-〈动〉接不气上得喘，吁吁喘气，促气：شابىستان تاناۋراعان ات 气下吁吁喘气得跑 马的。

تاناۋرات- تاناۋرا- 的态动使。

تاناۋراۋ تاناۋرا- 的式定不。

تانگەنس〈名〉线切；切正〔数〕。

تانگەنسويدا〈名〉图线切正〔数〕。

تانگو〈名〉舞戈探：تانگو ويناۋ 舞戈探跳。

تاندىر Ⅰ ①〈名〉(的用镶烤)坑镶：تاندىرعا جابىلعان نان 用镶的熟烤坑镶的 ② 镶的巴干瘪干，的：تاندىر ەت 肉的巴干 / تاندىر دالا 荒的漠荒；的枯干；的瘪干 تاندىر ەمشەك / 野原的漠荒。镶(的熟烤坑镶用)〈名〉▲ تاندىر نان 房乳。

تاندىر- Ⅱ تان- 的态动使。

تاندىرلان-〈动〉干，枯干，瘪干，巴巴干得变。床河的涸干：تاندىرلانعان وزەن اڭعارى 涸。

تاندىرلانۋ تاندىرلان- 的式定不。

تانك 见تانكى.

تانكەر〈名〉船(槽)油〔海〕。

تانكى〈名〉克坦：تانكى پولكى 团克坦 / اۋىر تانكى 重克坦型 / جەڭىل تانكى 轻克坦型 / تانكى جاساۋ وندىرىسىنى 业造制克坦。

تانكىلى〈形〉克坦有配，的克坦有，的克坦。的：تانكىلى شابۋىل 击攻的克坦。

تانكىشى〈名〉兵克坦，员驶驾克坦，手克坦。

تانتين〈名〉质鞣，酸鞣，酸宁单〔化〕。

تانتال〈名〉钽〔化〕。

تانتالات ①〈名〉铁钽〔化〕② 盐酸钽〔化〕。矿。

تانتالين〈名〉矿铁钽〔矿〕。

تانتۇ تانتى- 的不定式。

تانتى- 〈动〉说胡,扯胡,河开口信;扯谎:ول اۇزىنا كەلگەننەن تانتي بەرەتتىن كورىنەدى، سەنبەگىز. 他是信口河开的谎别,说胡了。/ بولدى ەندى، تانتي بەرمە 了算吧,别再胡说八道了。

تانتىعىش 〈形〉河开口信的道八说胡,的话废;的流下(言语);的多爱,的道八说胡,的河开口信的流下;的话废说的 ① 〈形〉تانتىق 人 / تانتىق ءسوز 言语的流下;的话废,说胡,说瞎,论谬 ② تانتىق سىزسىز ءگەنسىز:谬乖,话废,说胡休不喋喋;人的道八说胡,人的河开口信 ③ 人的:دۇنيەدەگى ەڭ تانتىق 说胡的二无一独 人的道八 ▲ ەكى تانتىق قوسىلسا ساۋدايى بولار، ەكى اقىلدى قوسىلسا تاۋداي بولار. 【谚】两个到遇者明贤位两,狂越说越块一在凑者谈空一起高越界境谈越。

تانتىقتىق تانتىق 的名词象抽的。

تانتىس- تانتى- 的态互交的。

تانتىت- تانتى- 的态动使的。

تانۋ I تان- 的式定不的。

تانۋ II تانى- 的式定不的。

تانى- 〈动〉①认,认识,识得;识熟;认辩,辨分:سەن مەنى تانىماي تۇرسىڭ با؟ 你不认识我吗?/ ءوز دۇنيەسىن تانىپ الۋ 认己自领会 ءسوز تانۋ 会领 ② 西东的错过的己自认承:كىناسىن تانۋ 认承 ③ 意话 ▲ اينىتپاي تانۋ 眼一认出 ▲ جازباي تانۋ 眼一认出 ▲ وڭ مەن سولىن تانۋ (وڭ قول سول قولىن تانۋ) 坏好得懂,力能别辩有 ▲ حات تانۋ 知有 ▲ قارا تانۋ 识知有,化文有,字识,字认 ▲ ات سۇرىنبەي جەر تانىماس، ەر سۇرىنبەي ەل تانىماس. 【谚】化文有,识认不失前打不马。 ▲ كۇش اتاسىن تانىماس. 【谚】民人识不折挫受不雄英,路道认不亲六上场跤摔。 ▲ مىڭىنىڭ اتىن بىلگەنشە، ءبىرىڭ ءتۇسىن تانى. 【谚】见一如不闻百。

تانىعىش 〈形〉认辩于善;的尖眼,的力眼好的别辩不善,的。

تانىق 〈形〉的悉熟,的知熟;的楚清,的确明:ماقسات تانىق 目的确明 / وتكەن كۇن كوزگە تانىق 日的去过新犹忆记子。

تانىل- ①悉熟,识熟,解了 ② 态动使的:悉熟,识熟,解:جۇرتقا تانىلعان ءارتىس 为众人熟悉的演员 ③ 名驰,名出:الەمگە تانىلعان عالىم 中名驰学科的外看,为认(示表合结 دەپ 和常)④家作:قاتە دەپ تانىلۋ 认为误错是的。

تانىم 〈名〉认识;觉悟:تانىمنىڭ دامۋ بارىسى 识认高提 / تانىمىن ءوسىرۋ 程过展发的识认 / تانىم تاريحى 史识认 ▲ تانىم ءنازارياسى 识论〔哲〕。

تانىمال 〈形〉识熟,的识认,的悉熟;的人所:تانىمال ادام 人的识认 / تانىمال نارسە 西东的识熟 / تانىمال داۋىس 音声的熟悉。

تانىمالدىق ①تانىمال 的名词象抽的 ② 认识,识熟,悉:تانىمالدىقتان باسقا ەشقانداي بايلانىس 系关它其何任有没,外识认了除。

تانىس I 〈形〉①的识熟,的识相,的识认;的熟惯,的悉:تانىس كىسى 人的识认 / تانىس جەر 人的识相,人熟 ② 方地的熟惯 ▲ مەنىڭ جاقىن تانىسىم 我友近的 ▲ ءجۇز تانىس 面熟的交之面一,的。

تانىس- II ①تانى- 的态互交的:交结,识结,识相 ② 交:ول ەكەۋى وتكەن قىستا عانا تانىسقان ەدى. 他们俩过去冬天才相识,相知,悉知,悉熟③。解了:جاعدايمەن تانىسۋ 情况熟悉 ④ 别辞(家戚亲)到前嫁出娘姑。

تانىس-ءبىلىس 〈形〉①的识认,的悉熟,的熟:تانىس-ءبىلىس ادام 的识人熟 ② 人的识认,人熟,的识:بۇل ماڭايدا تانىس-ءبىلىس جوق. 附相人的熟有没近。

تانىستىق 〈名〉认识;悉熟,识认;情交:وزاق جىلدىق تانىستىق 情交的年多。

تانىستىر- ①تانىس- 的 II 态动使的:荐举,荐;推;绍介 ② 态动使的:荐举,荐:مەن وعان جاڭا كەلگەن قونا قتاردى تانىستىرىپ قويدىم. 他给绍介人客的来新把我。了 / مەكتەپكە ءبىر ادەبيەت مۇعالىمىن تانىستىرۋ 员教学文位一荐举校学给。

تانىستىرۋ I تانىستىر- 的式定不的。

تانىستىرۇ Ⅱ〈名〉介绍信：ونىڭ تانىستىرۇى جوق ەكەن. 他没带有介绍信。

تانىت- ①تانى-的使动态 ②让，看看：道知让，看看：مەن ساعان كوكەڭدى تانىتىپ قويايىن. 我让你看看害厉的我。

تاڭ Ⅰ〈名〉晓，明黎，晓破：تاڭ اتىپ ورنىنان تۇرۇ / 床起明黎时 ▲ بوز الاتاڭ 了晓破经已天，时醒睡们我。 ▲ كەتىپ ەدى. 晨清，明黎 ▲ كورەر تاڭدى كوزبەن انقىزۇ 眼不夜彻 ▲ تاڭ اسۋ（不）喝给不吃给 ▲ 晓破，亮天 تاڭ اسىرۇ ▲ 夜一上吊马把 تاڭ انقانىنان 起早黑，黑贪早起 ▲ تاڭ انقانشا 亮微色天，明微色天 بوزارۇ تاڭ ▲ 旦达宵通 亮麻麻天 بىلىنۇ تاڭ ▲ 早清大 بوزى تاڭ ▲ 难夜一（病因），眼不夜彻 ▲ تاڭدى تاڭعا ۇرۇ 受 ▲ تاڭ ناماز 礼晨 ▲ تاڭ راۋانداۋ 微色天 ▲ 亮麻麻天，亮 تاڭ ساز بەرۇ（تاڭ سازارىپ اتۋ）天 ▲ 晓拂，亮 تاڭ سارعايۇ（سوگىلۇ، سۇزىلۇ، سىبەرلەۋ）白发方东，晓破 ▲ تاڭ ساری 大清早，晨凌 ▲ تاڭ شاپاعى 早霞 ▲ تاڭ قارا ڭعىسى 暗黑的前明黎 ▲ تاڭ قۇلان يەكتەۋ（تاڭ قىلاڭداپ اتۋ）东方发白，东方鱼肚现出 ▲ 白 تاڭعا ىبىر ۇيقى قالعاندا 更四 ▲ تاڭعا جۇتق 快时亮天 ▲ باتار كۇنىنىڭ اتا تاڭى بار. 晓破将定出西落日【谚】。

تاڭ Ⅱ〈名〉（羊）端臀，侧后的腿大（的马）▲ تاڭى ايرىلۇ ①自不 ②绽开部臀得肥（羊）▲ تاڭ ىجۇن 吃苦讨自，力量 ▲ تاڭ بولۇ 毛臀腿▲怪奇到感，讶惊，奇惊…对我）تاڭىم بار▲怪奇到感，讶惊，奇惊（… تاڭ قالۇ 感▲怪奇到感，异惊，讶惊，奇惊（… 使，惊吃人令 ▲ تاڭ قىلۇ 奇惊，讶惊，惊吃到【谚】。 ▲ كورمەگەنگە كوسەۋ تاڭ. 讶惊到感人少）罕稀到感也棍火了见，人的棍火过见有没（怪多见）。

تاڭ- Ⅲ〈动〉①缠，扎包；梆捆，扎捆，住扎：كەندىر ارقانمەن تاڭۋ 紧绳麻用；上系；上裹，上〔转〕②口伤扎包 جارانى تاڭۋ / 住捆地紧 ……到推硬，套硬，加强（上身）：سەن ىوز كوزقاراسىڭدى باسقالارعا تاڭما. 己自把要不你。人别于加强点观的 ▲ وسەككە تاڭۋ 谤诽。

تاڭبا ①〈名〉子把印，章印，子戳，章图 ②器印打，器印烙 ③印烙，记印；记标，号记 ④象迹，迹痕（的象现良不，情事幸不）〔转〕⑤号符〔化〕⑤名恶，印烙（的辱受）〔转〕：体失丧 تاڭبا بەتكە ▲ 号符子原 تاڭبا اتومدىق ▲ 面，丑丢，脸丢 ▲ وندىق تاڭبا 干天 ▲ سۋيەككە تاڭبا بولۇ 脸丢，声名坏败 ▲ تايعا تاڭبا باسقانداي 的楚二清一，的显明很 ▲ تاڭبا باسۋ，迹痕下留 ②子戳上打，记印上盖，印烙 ①号记下留。

تاڭبالا- 〈动〉①；子戳上打，记印上盖，章盖 ②印烙打上身马：印烙打 جىلقىلاردى تاڭبالاۋ：身纹，纹花刺（上身）كەيىمر ازيالىق ۋلتتار ىبۇتىن دەنەسىن تاڭبالاپ الادى. 亚族民些有洲亚记下留，迹痕下留〔转〕③。纹花上刺身全号：كارىلىك ونىڭ بەتىن تاڭبالاپ كەتىپتى. 因纹皱了有上脸他老年。

تاڭبالان- تاڭبالا- 态动被的。

تاڭبالاس- تڭبالا- 态互交的。

تاڭبالات- تاڭبالا- 态动使的。

تاڭبالاۋ تاڭبالا- ▲ 式定不的 تاڭبالاۋ اسپابى 器印打，器印烙。

تاڭبالاۋشى 〈名〉打，人的号记做，人的章盖。人的印烙。

تاڭبالى 〈形〉①有；的子戳上的，的章图上盖 ②口牲的印烙有上身 تاڭبالى مال / 信绍介的 ▲ 的号符有，的号记有〔数〕 اۋىسپا تاڭبالى قاتار〔数〕交错极数 ▲ ىبىر تاڭبالى سان〔数〕子原迹显 ▲ 数名单位部的印烙打（上身口牲）

تاڭبالىق ①〈名〉器印打，器印烙。

تاڭباسىز 〈形〉；的子戳盖有没，的章图有没：的印烙打有没；的号记有没，的记标有没。口牲的印烙有没上身 تاڭباسىز مال。

تاڭباسىزدىق 词名象抽的。

تاڭباشى 〈名〉人的章图握掌；工印烙。

تاڭ-عاجايىپ 陆怪光，的特奇，的怪奇〈形〉：的异惊人令，的惊吃人令；的离事的怪奇多好生发 تالاي تاڭ-عاجايىپ ۋاقيعالار تۇلدى.

情 。 / تاڭ-عاجايىپ ئىس 迹奇 。
تاڭعىش 〈名〉①〈名〉门房毡定固的成织线毛用）子带宽（框带布宽（的上篮摇在用）带布宽有没，的带绑有没〈形〉 的 。
تاڭعىشسىز 〈形〉 的 。
تاڭعىشتا- 〈动〉上裹，住缠，上绑（带绑用）〈动〉，上束；上捆；上包 شتېپەن باسىن تاڭعىشتاپ البېتى 头上包巾方用 。
تاڭعىشتاۋ تاڭعىشتا- 式定不的 。
تاڭعىشتى 〈形〉缠带布宽用，的好捆带绑用 的来起 。
تاڭدا-〈动〉①〈动〉选拣，选精，选挑，出择，择选 تاقىرىپ تاڭداۋ 选拣材题择选：كاسىپ تاڭداۋ 选业职定选 ②分类，级分，等分：بۇيىمداردى تاڭداۋ 把物货类分 ▲ اڭقاۋ اڭدامايدى، اڭگى تاڭدامايدى. 【谚】人的意大心粗，选挑会不人的头 。 ▲ كارى قىز ەر تاڭدامايدى، ولگەن ادام جەر تاڭدامايدى. 【谚】索思会不人的单简脑老 。 ▲ تاڭداعان تازعا جولىعادى. 【谚】地坟选不人死，人男挑不娘姑挑去挑来挑眼花 。
تاڭداي 〈名〉①盖口，腭：ارتقى تاڭداي 后腭 / استىڭعى تاڭداي 下腭 / تاڭداي بادامشا بەزى 腭 / تاڭداي جارىعى 裂腭 / تاڭداي سۇيەك 体桃扁布）；膛（的枪）；膛炉，部上供圆的炉 ②骨腭有，的辩善说能 تاڭداي جەز 纹条（的等匹字音腭〔语〕 تاڭداي دىبىستى ارپىتەر 的才口 ▲ تاڭداي ءجىبىتۋ 母 ▲ تاڭداي كەبۋ 渴口解稍 ▲ تاڭداي قاعۋ 惊震，怪奇，奇惊 ▲ تاڭداي قۇم 渴焦，渴口 تاڭداي قۇم 〔地〕痕沙 ▲ قۇس تاڭداي 尖形（图）（案）。
تاڭداي Ⅱ : تاڭداي ءشوپ 〔植〕蕨耳 。
تاڭدايلا- 〈动〉图的称对以，案图的称对成绣 。饰装案
تاڭدايلان- Ⅰ تاڭدايلا- 态动被的 。
تاڭدايلان- Ⅱ〈动〉〔动〉化盖口硬，化腭 软 。化音
تاڭدايلانۋ تاڭدايلان- Ⅰ、Ⅱ 式定不的 。
تاڭدايلاۋ تاڭدايلا- 式定不的 。
تاڭدايلىق 〈形〉软；的腭硬，的盖口硬〔语〕 音的：تاڭدايلىق داۋىسسىزدار 硬腭音辅 。

تاڭداي-تاڭداي: تاڭداي-تاڭداي ەتۋ 对成绣 。饰装案图的称对以，案图的称
تاڭداق 〈名〉纹斑，块斑，点斑，斑：تاڭعى قىزىل تاڭداق 早霞 اق تاڭداق 白，病斑白，斑白 تاڭداق اق 白，病变白，癣 ▲ بورمي اق تاڭداعى 〔农〕白米玉 。病变
تاڭداقتان- 〈动〉斑白现出，白变，白发：جەر اق تاڭداقتاندى. 碱泛块一块一地 。
تاڭداقتانۋ تاڭداقتان- 式定不的 。
تاڭداق-تاڭداق 〈形〉多块斑，的点斑有处几 بەت-اۋزى تاڭداق-تاڭداق 净脸满，的斑白有，的：的斑白是 。
تاڭدال- تاڭدا- 态动被的 。
تاڭدامالى 〈形〉精；的定选，的出选，的选挑 شعارمالار تاڭدامالى 选 / مال تۇقىمى تاڭدامالى 种畜的定选 集 / جەمىستەر تاڭدامالى 果水的等上. 。
تاڭدان- 〈动〉诧，讶惊，奇惊到感，怪奇得觉 تاڭدانا قاراۋ 看地奇惊 。惊一吃大，异
تاڭدانارلىق 〈形〉，的奇惊人令，的怪奇得值 。的惊一吃大让
تاڭداندىر- تاڭدان- 态动使的 。
تاڭدانت- تاڭدان- 态动使的 。
تاڭدانۋ تاڭدان- 式定不的 。
تاڭدانىس- تاڭدان- 态互交的 。
تاڭداس- تاڭدا- 态互交的 。
تاڭدات- تاڭدا- 态动使的 。
تاڭداۋ تاڭدا- 式定不的 ▲ تاڭداۋ امالى 〔数〕法选优
تاڭداۋلى 〈形〉等上；的锐精；的选精，的选挑 پارتيانىڭ تاڭداۋلى مۇشەسى 的良优，的质优；的好最，的 تاڭداۋلىسى ساۋدا 员党秀优 / بۇيىمدارى 品商的等上▲ تاڭداۋلى شراي〔语〕级高最（的词容形）。
تاڭدىر- تاڭ- Ⅳ 态动使的 。
تاڭەرتەڭ 〈名〉晨清，早清，晨早：بۇگىن تاڭەرتەڭ 今天早晨 。
تاڭەرتەڭگىلىك 〈形〉：的早清，的晨早 تاڭەرتەڭ توسەكتەن تۇرۋ قوڭىراۋى 早晨起床铃。
تاڭەرتەڭگى 〈形〉：的早清，的晨早

تەڭەرتاڭگىلىك اس ورنىنا كۆرۈش كوچە بشەدى 饭稀喝晨早天每 。

تاڭق : تاڭق ەتۈ 发出地梆一声：تاياق باسىنا تاڭق ەتە ئۆتۈستى. 上头到打声一地绑棍木 。

تاڭقي- 〈动〉(尾羊)起翘上向；(子鼻)起翘上向(尾羊)〈动〉 起 。

تاڭقيت- تاڭقي- 的 态动使 。

تاڭقيۇ تاڭقي- 的 式定不 。

تاڭقۇراي 〈名〉莓山，子勾悬，子盆复〔植〕 。

تاڭقى 〈形〉短而上翘的；秃的 ▲ تاڭقى مۇرۇن (تاناۋ) 鼻子狮，子鼻的翘上而短 ▲ تاڭقى شايان 短耳亚目 ▲ تاڭقى قۇيرىق 秃尾 。巴

تاڭقىلدا- 〈动〉①作 发，声撞碰发，声击敲 。音声的晰清而亮洪发声咚咚出

تاڭقىلدات- تاڭقىلدا- 的 态动使 。

تاڭقىلداۋ تاڭقىلدا- 的 式定不 。

تاڭلاق 见 تاڭداق.

تاڭسىق 〈形〉奇稀，的奇珍，的罕稀，的有稀 / 儿味异(اس)的 ；的欢喜别特：的 تاڭسىق تاماق / 儿味异 ；的欢喜别特季夏春人克萨哈 房毡住 。 تاڭسىق ەمەس 鲜不见屡，قازاق حالقى كوكتەم، جاز ايلارىندا كيگىز ۇيدە وتىرۋدى تاڭسىق كورەدى.

تاڭسىققوي 〈形〉罕为视见的 ；喜欢异儿味 。的

تاڭسىققويلىق تاڭسىققوي 的 。词名象抽

تاڭسىقتان- 〈动〉变，罕稀为成，有常不得变 。奇稀成

تاڭسىقتانۋ تاڭسىقتان- 的 式定不 。

تاڭسىقتاۋ 〈形〉不，的见罕些有，的罕稀较比 。的奇稀较比；的有常太

تاڭ-تاماشا 〈形〉①的趣有常非，的好别特；的羡惊：تاڭ-تاماشا بولۋ (怪小惊大)惊吃 / تاڭ-تاماشاعا قاتىرۋ 玩，乐娱，乐快 ②叹惊使 / 乐：تاڭ-تاماشانى قويىپ ۇيگە قايتىڭدار. 们你 。去家回快，了玩再别

تاڭ-تاماشالا- 〈动〉①乐快奇好；慕羡，羡惊，乐玩，乐娱 。

تاڭ-تاماشالاس- تاڭ-تاماشالا- 的 态互交 。

تاڭ-تاماشالاۋ تاڭ-تاماشالا- 的 式定不 。

تاڭۇ تاڭ- 的 Ⅳ 式定不 。

تاڭىل- تاڭ- 的 Ⅳ 态动被 。

تاڭىراي- 〈动〉①(子鼻)起翘上向(尾羊)，起翘上向 ② 起傲骄〔转〕 。来起负自，来起傲骄

تاڭىرايت- تاڭىراي- 的 态动使 。

تاڭىرايۇ تاڭىراي- 的 式定不 。

تاڭىراڭدا- 〈动〉地喜天欢，烈采高兴 。

تاڭىراڭدات- تاڭىراڭدا- 的 态动使 。

تاڭىراڭداۋ تاڭىراڭدا- 的 式定不 。

تاڭىرقا- 〈动〉讶惊，奇惊，奇好，怪奇到感，的怪奇人令，的奇惊人令〈形〉，的叹惊人让，的惊吃人让，的异惊人令：تاڭىرقارلىق ەمەس ئىس 事的怪奇么什是不这 。情彩光，的亮漂，的看好 تاڭىرقارلىقتاي 。的目夺

تاڭىرقاس- تاڭىرقا- 的 态互交 。

تاڭىرقات- تاڭىرقا- 的 态动使 。

تاڭىرقاۋ تاڭىرقا- 的 式定不 。

تاڭىرىق 〈形〉短而秃，的翘上面短，的子鼻的翘上而短：تاڭىرىق تانۇ 。

تاڭىس- تاڭ- 的 Ⅳ 态互交 。

تاپ Ⅰ〈名〉级阶：تاپ جاۋى 级阶 / تاپ 人敌级阶 ▲ تاپ تارتىسى 争斗级阶 / تاپ مۇددەسى 益利级阶 ▲ تاپ شايعاسى 斗搏级阶 / ئىسوز تاپتارى〔语〕 。类词

تاپ Ⅱ〈名〉迹印，迹痕：بەتىندە تىرناقتاردىڭ تابى قالىپتى 迹痕的划甲指了下留上脸 / قولدىڭ تابى 儿印手 ▲ بەلىنەن بەسىڭ تابى كەتپەگەن 的干未臭乳 ▲ ەمشەك تابى ەرنىندە، بەسىڭ تابى بەلىندە.【谚】上背，汁奶着粘边唇。(干未臭乳)儿印的蓝摇着留 。

تاپ 〈名〉余，热余(的火炭红的灭熄要快)：ول شاۋگىمدى وتتىڭ تابىنا قويدى. 他温，度热 。了上灰热在放壶茶把

تاپ Ⅳ〈副〉确；全完，是正，好正，好恰，恰恰

别是不。 سەنسىڭ، تاپ باسقا ەمەس 在实，实正的市城 ورتاسىندا قالانىڭ تاپ / 。你是正人 ▲ 着找好正；对得说 تاپ باسۋ ▲ 心中 بولۋ 碰 上冲 بەرۋ ▲ 遇遭，受遭；到遇，上 قويدان قالعان قوزى ▲ 扑猛，去上扑，去 قاسقىرعا تاپ بولادى. 【谚】遇会羔羊的群离到狼。

تاپ-（تاۋىپ） 〈动〉① 得，寻，到找，着找：ول اقىرى وزىنە ءبىر جاقسى ات تاۋىپ الدى. 他总得一了着找算 دۇرىس جاۋاپ تابۋ 案答的确正到得 / بەدەل تابۋ 得获，得求 ② 。马好匹 ③ 望威得获 تاۋىپ الدى. 他在路上拾捡，到拾，到：ول جولدان اقشا 得挣年今 بيىلعى تاپقان كىرىم / 钱挣 تابۋ 得赚：④ 。钱到拾 اقشا تابۋ 钱挣 / 法办好 جاڭا ەلەمەنت تابۋ ⑦ 素元的新现发 امال تابۋ 出想：明发，现发，出 ⑥ 比分百 求 تابۋ 求，求〔数〕⑤ 入收的 پروسەنىڭ تابۋ 自 اڭگىمە ءوزى 招，惹，惹 (事)：找 / ءمىن تابۋ 找碴儿⑧生，生：育 ۇل تابۋ 麻烦找/ 子孩个五过生 ايەل / 子儿生 بەس بالا تاپقان 定，认，为以，为认示表合结 和 ⑨ 女妇的 دەپ 断定：ول بۇل كوزقاراستى دۇرىس دەپ تاپتى. 猜，中猜，猜 ⑩。的确正是点观种这为认他 جۇمباق تابۋ 猜 语谜 / ونىڭ ويىن دۇرىس تاپتىڭ. 了对猜(你)法想的他 。▲ اقىل تابۋ 门……到找 ① بابىن تابۋ ▲ 意主出，法办想 治惩，治整，拾收 ②（门窍，径途，法办）路 بالتام تاپ 见 بالتا 条 ▲ باپاسىن تابۋ 想，法办 吃苦讨自，祸惹，烦麻找 باله تابۋ ▲ 门窍找 耐忍 تاپپاۋ ▲ دامىل تابۋ 息休，息停 ▲ دايەك 想 تابۋ ▲ ەبىن 急着，来下不坐，住不呆；住不 打精，算细① ەسەبىن تابۋ ▲ 门窍找，法办出 ▲ 门窍找，会机找，法办想 ② 算细 جاي تابۋ（情心指）放舒，畅舒，服舒到感；意惬 ▲ جانى جاي تابۋ ① 福享，服舒到感 ▲ 死 ② 安不神心，措失慌惊 تاپپاۋ جەر جانىن قويارعا ▲ جولىڭدى تاپ 走开，滚蛋 ▲ جەردەن التىن 如，宝至获如 تاپقانداي（جەتى قويان، جەلەك）路出找，法办想，意主拿 ▲ جول تابۋ 宝珍获 ▲ مال تابۋ 钱挣 ▲ ماقۇل دەپ تابۋ 同意，赞

得获 ▲ ويلاپ تابۋ ▲ پايدا تابۋ 同得火钢① سۇرن تابۋ ▲ 处好到得，利谋，益利 ▲ 意心人可，间人如尽得做(情事) ② 当 سىنىقتان سىلتاۋ تابۋ ▲ 有生中无，非生事无 تاۋىپ ايتۋ 说，对得说 تاۋىپ دەۋ ▲ 上子点到说，对得说 تەڭىن تابۋ ▲ 上子点到说，对得 قاپسىن ▲ قازا تابۋ 逝去，世逝 ▲ 人上心到找 تابۋ 找寻，机伺 ▲ ايبى جوق، قايتىپ ءۇيىرىن تاپقان سوڭ. 【谚】返如途迷，罪怪应不 。ات ايناڭىپ قازىعىن تابار. 【谚】 ▲ ءسوز تاپقانعا قولقا جوق. 【谚】言之有能理有，挑剔 ▲ قاتىن قالسا باي تابار، بالا قالسا مال تابار. 【谚】丧的下留，嫁改能人女的夫致会儿孤

。富

تاپ：تاپ بەرۋ 扑，去过冲，去过。

تاپ：تاپ بولۋ 到，遭到，到遇，到碰，遭遇。

تاپا：تاپا تال ءتۇس 午，午中正，午。

تاپا- 〈动〉① 踏，踏践，踩踏，平，坏踩：قالىڭ مال جەردىڭ ءشوبىن ءبىر-اق كۇندە تاپاپ كەتتى. 。了平踏草的里地把就天一仅畜牲的群大 ەڭبەكشىلەر قاناشىلاردىڭ تاپاۋىنان قۇتىلدى. 〔转〕踏践，蹦踩：灭消；迫压，剥从民人动劳。了来出放解中蹦踩的级阶削

تاپال- I تاپا- 。态动被的

تاپال II 〈形〉的矮低，的低；的矬，的矮：بويى تاپال كىسى 个人的矮子 / تاپال ۇيلەر 屋 / 人的矮低 تاپال بۇتالار 。木灌的小矮

تاپالا- 〈动〉① 踏，踏践，踩，踩：سيىرلار ەگىندى تاپالاپ كەتىپتى. 了坏踩稼庄把牛。② 了为）

，形圆扁成打拍(手用粪牛湿把，烧柴当干晒 。形球成团

تاپالان- تاپالا- 。态动被的

تاپالاس- تاپالا- 。态互交的

تاپالات- تاپالا- 。态动使的

تاپالاۋ تاپالا- 。式定不的

تاپالداۋ 〈形〉的矮较比，的矬些有，的矮较比：بويى تاپالداۋ بىرەۋ، 识认不我，人的矮较比子个个一 تانىمايمىن. 。他

تاپالتاق 〈形〉矮低，的小矮，的矬，的矮：تاپالتاق بۇزاۋ 矮牛的小矮。

تاپالتىق 见 تاپالتاق.

تاپالشا 见 تاپالتاق.

تاپانشا 〈名〉枪手：تاپانشا اسىنۇ 枪手带佩 / تاپانشا شعارۇ 枪手掏。

تاپانشالى 〈形〉的枪手带佩，的枪手有。

تاپاس- تاپا- 的态互交。

تاپات- تاپا- 的态动使。

تاپا-تال: تاپا-تال ٴتۇس 白大；午正，午中天。

تاپاۋ تاپا- 的式定不。

تاپجىل- 〈动〉动开，动移，动走，弹动：سەن بۇل ارادان تەجىلۇشى بولما. 你一步也要离开这里。/ تاپجىلماستان قيىنشىلىقتى قارسى الۇ 坚定地移不定困着迎地移不难困。

تاپجىلدىر- تاپجىل- 的态动使。

تاپجىلت- ① تاپجىل- 的态动使的 ② 〈用其用〉示表形定否）动不封原，样原持保：جوعارىنداڭ نۇسقاۋىن تاپجىلتپاي ورىندالۇ 原本原本地本地执行示指的级上。

تاپجىلۇ تاپجىل- 的式定不。

تاپىر 〈名〉〔动〕科貘。

تاپقان-تايانعان 〈形〉得获，的到得，的得挣的：تاپقان-تايانعان اقشاسىن ٴوزى جۇمسادى. 花己自都钱的得挣。

تاپقىز- تاپ- V 的态动使。

تاپقىزدىر- تاپقىز- 的态动使。

تاپقىزدىرت- تاپقىزدىر- 的态动使。

تاپقىر 〈形〉①的谋多智足，的灵机，的智机：تاپقىر كىسى 家明发 ② 人的谋多智足 步一进，性造创有，明发到得〈动〉تاپقىرلان- 现发。

تاپقىرلانۇ تاپقىرلان- 的式定不。

تاپقىرلىق 〈名〉①智机；谋多智足，明发 ②性造创：تاپقىرلىق ۇقىق 权明发。

تاپقىش 〈形〉①的灵机，的智机，的悟颖 ②的猜于善 ③的力能明发有，的性造创有：جۇمباق تاپقىش 的迹猜于善。

تاپقىشتىق تاپقىش 词名象抽的。

تاپسىز 〈形〉无级阶的：تاپسىز قوعام 无阶级的会社。

تاپسىر- 〈动〉①交，纳交，交，付；给交，给付；递交：سىناق قاعازىن تاپسىرۇ 交卷 / اۇلى شارۇاشىلىق باجىسىن تاپسىرۇ 交纳农业税 / مىندەت تاپسىرۇ 交任务 / ماسەلەسىن تاپسىرۇ 交题问 / مەسەلەكەتتىك جولداما تاپسىرۇ 交递 ②还书国债还，还归，还交：قارىز تاپسىرۇ 还债 / ۇكىمەت مۇلكىن تاپسىرۇ 物公还归 ③托，托委，付，吩咐，托嘱：وسى بالانى وزىڭىزگە تاپسىردىم. 了您给付托子孩个这。▲ جان تاپسىرۇ 天归，世逝 ▲ قۇدايعا تاپسىرۇ 大胡求佑保。

تاپسىرما 〈名〉①办托委，务事的办交，托委 ②务任的定派，项事的业作庭家。

تاپسىرت- تاپسىر- 的态动使。

تاپسىرتقىز- تاپسىرت- 的态动使。

تاپسىرتتىر- تاپسىرت- 的态动使。

تاپسىرۇ تاپسىر- 的式定不。

تاپسىرۇشى 〈名〉递，者交送，者付交，者托委：ساعان كىتاپ الا كەل دەپ تاپسىرۇشى كىم؟ 书买你托谁？

تاپسىرىق 办托委，务事的办交，托委 ①〈名〉③令训，示指，示训 ②务任的定派，项事的业作庭家。

تاپسىرىل- تاپسىر- 的态动被。

تاپسىرىس- تاپسىر- 的态互交。

تاپتا- 〈动〉①践；平踏，坏踩；踏踩，踩，踏：جىلقىلار ەگىستىكتى تاپتاپ كەتىپتى. 群马踏坏了庄稼。②平压：جول تاپتاۋ 路压 ③刀制打：پىشاق تاپتاۋ 扁轧，平锤，扁压，扁砸：灭消，迫压；蹦踩，踏践〔转〕⑤压镇 ④子级阶削剥脱摆：قاناۋشىلاردىڭ تاپتاۋىنان قۇتىلۇ 迫压的。

تاپتاعىش: جول تاپتاعىش 机路压。

تاپ-تازا 〈形〉的染不尘一，的净净干干：وستەل تاپ-تازا 净干很子桌。

تاپ-تاقىر 〈形〉草寸，的长不毛一，的秃秃光：تاپ-تاقىر بولىپ قالعان 的生不。

تاپتال- تاپتا- 的态动被。

تاپ-تاپال 墩墩矮;的小矮常非,的矮很〈形〉。的

تاپ-تار 狭很 ,的小狭常非,的小常非〈形〉窄的: تاپ-تار ئۆي 子屋的窄狭常非。

تاپتاس- ① تاپتا- 的交互② 态分,类分③ 级分,类分 阶。化分级阶

تاپتاستىر- 〈动〉: 级分,类别门分,类分 سوزدەردى دۇرىس تاپتاستىرۇ 正确地区分词类。

تاپتاستىرۇ تاپتاستىر- 的不定式。

تاپتاستىرىل- تاپتاستىر- 的被动态。

تاپتات- تاپتا- 的使动态。

تاپتاتقىز- تاپتات- 的使动态。

تاپتاتىل- تاپتات- 的被动态。

تاپتاۋ تاپتا- 的不定式。

تاپتاۋرىن 〈名〉多次,(地之)过踩,的平踏践,的过踏。

تاپ-تۇيناقتاي〈形〉的序次有,的齐齐整整;的条不紊有;的洁整: تاپ-تۇيناقتاي تىزىلگەن كىتاپتار 书的齐齐整整得摆 / ئۇيدەك ئىشى تاپ-تۇيناقتاي 屋里分十整洁。

تاپتىق〈形〉的级阶: تاپتىق تارتىس 阶级搏斗 / تاپتىق كۇرەس 级阶斗争 / تاپتىق تالداۋ 级阶悟觉 / تاپتىق سانا 级阶析分 / تاپتىق جىكتەلۇ 级阶化分。

تاپتىر- تاپ- 的V使动态。

تاپتىرت- تاپتىر- 的使动态。

تاپشى〈形〉的少缺,的足不,的缺紧,的缺乏: قاعاز تاپشى 的少有,的稀少,的贫乏,的纸少缺张 / قارۋ-جاراق تاپشى 武器不足 / تاپشى ەلەمەنتتەر 元素有稀缺。

تاپشىل 〈形〉的益利级阶本护维。

تاپشىلان- 〈动〉得变;乏贫,足不,乏缺,少缺: استىق تاپشىلانبايتىن بولدى. 粮食够吃了。

تاپشىلاندىر- تاپشىلان- 的使动态。

تاپشىلانۇ تاپشىلان- 的不定式。

تاپشىلاۋ〈形〉不,的乏缺较比,的少缺较比: تاپشىلاۋ ئۇي 的贫困较比,的足太困贫较比家庭的。

تاپشىلىق تاپشى ①不,裕富 ②词名象抽的①缺繁,足不;乏贫。

تاپىراق: بوتا تاپىراق (子羔驼)子步的拙笨,颠颠跑跑,子步的晃一颠一颠。

تاپىراقتا-〈动〉跑;跑地便灵不,跑地拙笨颠颠跑。

تاپىراقتاۋ تاپىراقتا- 的不定式。

تاپىر-تۇپىر〈拟〉声步脚的重常非而乱杂。

تار〈形〉①的挤拥;的窄狭,的窄: تار كوشە / 料布的小幅面 تار ەندى بۇل 街道的窄狭,的小瘦,的紧(服衣)②子屋的挤拥 تار ئۇي,的紧贴,的贴: بۇل كيىم ماعان تار ەكەن. 这些有穿我服衣件紧。/ شىكتىك يىعى تار بولىپ قالىپتى. ③了窄部肩的衣大皮。

تار 的小: تار ئومىر تاجريبەسى 验经活生的隘狭 由自不;的苦困难艰,的难艰,的难困〔转〕④的: تار جاعداي 况情的难困 / وتكەن تار زامانداا 的狭地心 ▲ 代时的苦困难艰去过在 بەيىلى تار 浅短光眼 ▲ 的妨嫉好,的窄 كوز ايباسى تار 难艰 ▲ 的小狭光目,的 تار ەسىك، تار بوساعا 道的难艰 ② 路狭① تار جول ▲ 活生的苦困 险难艰,苦困难艰 تار جول تايعاق كەشۋ ▲ 路 تار ماعىنا ▲ 义狭 تار مىڭعىن ▲ 途载棘荆,阻 تار تاناۋ مايمىلدار ▲ 类猴鼻狭 腰细柳杨 تار توسەك ▲ 民的隘狭 تار ۇلتشىلدىق 床人单 的小窄,子笼的小窄① تار قاپاس ▲ 义主族 تار وڑىستىك ▲ 境处的难艰 ② 栏兽(思、路) 生易容,的小量气 تارىسى تار ▲ 性隘狭(光目,的窄狭地心 تار ئىشى ▲ 的躁暴气脾,的气方大不,的气小,的啬吝 قولى تار ▲ 的妨嫉好 نامىسىزدا ار بولماس، ولىپ تىككەن تار ▲ 的合衣的体量 ,耻无人的颜厚【谚】بولماس. 身。▲ تار قازان تاسقالاق، مەشكەي ادام اشقاراق. 嘴贪桶饭,溢易小锅【谚】。

تارا-〈动〉①精,开梳,解梳;平梳,勾梳,梳: شاشتى ەكىگە ئبولىپ تاراۋ / 头分成梳 拢;梳: تاراۋ ماقتا 棉原梳精 ② 拢耙;搂,抓: ئشوپ تاراۋ 用抓 تاراق ماشينامەن ئشوپ تاراۋ / 绒羊山抓 جونىن : 拿推,摩按,开展舒 ③草搂机草搂 تاراۋ 各向畜牲多好或人数多)④摩按部背做 ماجىلىستەن : 散四;散散,散走,去散(向方个

تاراعان ەل 散 们人的会 / قويلار جان-جاققا تاراپ كەتپەتى. 羊群四散。⑤〈动〉消散,散(等雾、云) / 了散四云消雾。 تۇمان تارادى. 消了气怒 / جاراقاڭ ۋىتتى بويعا تارادى. 伤的口毒到全身。 / جىلۋ تاراۋ 散播;传流:بۇل حابار تاراپ كەتتى. 热⑥散,布 这个消息传得很广。

تارازبان 〈名〉员,人的秤掌。

تارازى I 〈名〉秤,秤台,平天,秤,子戳:秤磅 تارازى تاسى 锤秤 / تارازى بلمەگى 钩秤 / تارازى تاباعى 盘秤 / ەدال تارازى 精密天平 / سەرىپپەلى تارازى 座弹簧秤 / وتىرمالى تارازى 座秤 / تارازىعا تارتۋ 过秤 ▲ اقسىل (وي) تارازىسىنا سالۋ 思考,考虑 ▲ يمان تارازى 比…强,…好当相,考的上 ▲ كوڭىل تارازىسى 思想的天平 ▲ تارازىنىڭ باسىن تەڭ ۇستاۋ ①秤平②公正持道 ▲ تارازىعا سالۋ ①过秤,过量 ②衡量。

تارازى II 〔天〕〈名〉座(星)户猎 ▲ تارازىلار 座(星)户猎〔天〕 ▲ تارازىنىڭ ۇلكەن تۇماندىعى 群星流,(座)户猎〔天〕云星(座)户猎〔天〕。

تارازى III 〈形〉瘦的削瘦,的瘦清,的瘦较:تارازى دەنە 体身的削瘦。

تارازىلا- 〈动〉磅过,秤过,量秤,秤:تارازىلاپ كور نەشە جىلڭ ەكەن 斤几有共一秤一秤?

تارازىلان- تارازىلا- 的被动态。

تارازىلاس- تارازىلا- 的互交态。

تارازىلات- تارازىلا- 的使动态。

تارازىلاۋ تارازىلا- 的不定式。

تارازىشى 〈名〉员,人的秤掌。

تاراي- 〈动〉①缩,小缩,缩收(等帽鞋、服衣) سەمىرگەندىكى مە كيىم تارايىپ قالعان 小得显服衣,胖因是不是紧得显,小狭 ② 了小得显,窄狭得显(间房,地住):ادام كوبەيىپ، ەۋي تارايىپ كەتتى. 多人为因子屋,变(胸心,量度);斋吝得变 ③。了小得显的斋吝得变:ەشى تارايىپ بەرگىسى كەلمەۋ 窄狭,小 تىنىسى مىنەزى تارايۋ 爱发脾气 ▲ 给得不舍气憋。

تارايت- ① تاراي- 的使动态 ② 小缩,狭使,

缩口袖把 جەڭىلدىك اۇزىن تارايتۋ 窄,缩收使:小。

تارايتقىز- تارايت- 的使动态。

تارايتىل- تارايت- 的被动态。

تارايتىڭقىرا- 〈动〉缩小一些—窄狭使,些一些:سىمىنىڭ بالاعىن تارايتىڭقىراپ تىگۋ 把裤脚做得小一些—些窄使。

تارايتىڭقىراۋ تارايتىڭقىرا- 的不定式。

تارايۋ تاراي- 的不定式。

تاراق I 〈名〉①梳子,梳子:تاراق 木梳 / ەمۇيىز تاراق 角梳制 / جازبا تاراق 木梳刷铁的用马刷洗:ات تاراق 子刷铁 ②梳子 ③耙子:تاراق اعاش 木耙 ④拨草机:ات تاراق 马(穗麦)草拨拉 ▲ سۇزگى تاراق ①篦子②子梳〔植〕众贯 ▲ تاراق بالتا 爷齿 ▲ تاراق باۋ 带镫 ▲ اينا مەن تاراق بار، الماساڭ دا قاراپ قال.【谚】看照照买不买,选心随子梳子镜。

تاراق II 〈名〉块,张,页(的等张纸,书)。

تاراقان 〔动〕〈名〉蠊蜚,螂蟑。

تاراقبوز 〔植〕〈名〉属麦雀。

تاراققۇيرىق 〈名〉I 〔动〕鼠黄。

تاراققۇيرىق II 〔植〕〈名〉菁,薹叶千,薹叶多草。

تاراقتا- 〈动〉①梳,开梳,梳(子梳用) ②拂;拨耙;搂;抓 ③刷(子刷铁用)。

تاراقتال- تاراقتا- 的被动态。

تاراقتان- تاراقتا- 的身反态。

تاراقتاس- تاراقتا- 的互交态。

تاراقتات- تاراقتا- 的使动态。

تاراقتاۋ تاراقتا- 的不定式。

تاراقشى 〈名〉①梳子匠的做制 ②人的(穗麦)草拨(机草拨用)。

تارال- ①تارا- ①的被动态 ②传播,传流:ەل اراسىندا تارالعان ەرتەگىلەر 民人的传流中 تارالعان 人延蔓病疾:ۇرۋ تاراۋ 延蔓,染传 ③事故间 قان تاراۋ 血液循环 ▲ وتىز تىستەن شىققان ءسوز وتىز رۋلى ەلگە تارار.【谚】一人口万家千遍传可言之。

تارالعى 〈名〉带镫,带皮镫马。

تارالعىش 〈形〉的性染传;的性行流:

تارالعش تىماۋ 冒感性行流 。

تارام 〈名〉①〔理生〕脉支；线支，脉支，流支；叉分，支分 تەمىر جول 条，绺股(的出分)；子岔；派 تارامدارى 铁路线支 / تارامدارى ەداريا سىنىك 河犁伊流支 / تارامدارى تيانشان تاۋىنىك 山天脉支 / تارامدارى ۇزىن قارا شاشىن قىز وزبەكشە قىرىق تارام قىپ ەورىپ، يعنى جاۋىپ 孜乌按发长的黑乌那已自把娘姑 جىبەرىپتى. ② 上肩在散披子辫小绺十四成编样式克别 。脉支〔理生〕 تارام تامىر ▲ 岔山，歧分〔地〕 分……使，支成分……把；捋①〈动〉

تارامدا- ② 子胡捋 تارامداۋ 叉分……使，支：叉分，析分〔转〕 ساقالىن تارامداۋ بۇل ماسەلەنى ناقتاپ تارامدايتىن بولسا كۇردەلى. 这如题问个这 认果的析分真 。的杂复当相是那话

تارامدال- ①تارامدا- 的态动被 ② 〔数〕叉分：تارامدالۋ نۇكتەسى 分叉点 。

تارامدان- تارامدا- 的态身反 。

تارامداس- تارامدا- 的态互交 。

تارامدات- تارامدا- 的态动使 。

تارامداۋ تارامدا- 的式定不 。

تارامدى 〈形〉叉分的，支分的，杂庞枝分的 ▲ تارامدى جىلدامدىق 速向径〔地〕 تارامدى قوزعالىس 运向径 。

تارام-تارام 〈形〉支分，叉分的，支分的，杂庞 。河的流支多成分；的条一条一；的

تارام-تارام وزەندەر 。河的流支多成分

تارامىس 〈名〉①〔理生〕腱，筋，鞘 ② 羊用 قوي تاراپقا (面立)/ قارسى تاراپ 来面左从 / كەلۋ تاراپتان 对)向方的反相 تاراپ 〈名〉向方，向，面，边；面方 سول تاراپتان 。北海南天，方八面四 ▲ شار تاراپ 去边一

تاراپتى 〈助〉于对，关有，于关 。

تاراس- تارا- 的态互交 。

تارات- ① تارا-的态动使的②发散，布散，播散；发散 ۇگىت قاعازدارىن تاراتۋ 播传：/ 单传发散 قاۋەسەت تاراتۋ 散解，缔取，散 ③ 语蜚言流布散 جيىندى تاراتۋ 议会散解 /：(假)放；消取 وقۇشىلاردى دەمالىسقا تاراتۋ 发，发 ④ 假放生学 سايلام كۇالىگىن تاراتۋ 射发；行发；放民选发 / تاراتۋ ستانساسى 证 。台射发

تارتان 〈名〉Ⅰ 槌城破，槌城攻〔旧〕①，杆撞，槌城破，槌城攻 。锤冲，槌撞

تارتان 〈名〉Ⅱ 属蓼 。

تارتان- Ⅲ ① 修，饰装，扮打，妆梳②态身反的 ▲ 看好样一雀孔象得扮打 تاراتۋ 饰：/ توتىداي تاراتۋ 扮打妆梳子秃等)【谚】. تاز تارانعاشا توي تارقار 反扮打妆梳的分过了散也宴酒的盛丰，了好 。(事大误而

تارانداۋ- تارا- 的态动使Ⅲ 。

تارانتاس 〈名〉车马篷带轮四 。

تارانتەللا 〈名〉(的间民利大意)。车拉台兰塔

تارانۋ تارا- 的式定不Ⅲ 。

تارانۋشى 〈名〉人的扮打欢喜，人的妆梳爱 。人的扮打欢喜

تارانشى 〈名〉(犁伊在住居指)民农，人赤兰塔 内境坦斯克萨哈往迁缵新自纪世 18 和区地 。(人尔吾维些一的

تارانس- تارا- 的态互交Ⅲ 。

تارالۋ 〈形〉①的挤拥，的窄狭，的窄 ② 的强倔，的畜吝；的放不抓紧 ③ 的身贴，的贴紧，的小瘦，的紧(服衣) ，的难困 。的由自不；的难艰

تارالۋدىق 词名象抽的 。

تاراپ 〈名〉方，向方，向，面，边；面方：سول تاراپتان كەلۋ 来面左从 / قارسى تاراپ 对)向方的反相 ورىندىقتى ەبىر تاراپقا قوي 到放子椅把 。北海南天，方八面四 ▲ شار تاراپ 去边一

تاراپتى 〈助〉于对，关有，于关 。

تاراس- تارا- 的态互交 。

تارات- ① تارا-的态动使的②发散，布散，播散；发散：ۇگىت قاعازدارىن تاراتۋ 播传 / 单传发散 قاۋەسەت تاراتۋ 散解，缔取，散 ③ 语蜚言流布散 جيىندى تاراتۋ 议会散解 /：(假)放；消取 وقۇشىلاردى دەمالىسقا تاراتۋ 发，发 ④ 假放生学 سايلام كۇالىگىن تاراتۋ 射发；行发；放民选发 / تاراتۋ ستانساسى 证 。台射发

تارانقىز- تارات- 态动使的 。
تارانقىش 〈名〉器射放;机射发 。
تاراتتىر- تارات- 态动使的 。
تاراتۇ تارات- 式定不的 。
تاراتۇشى 〈名〉传;者播传;乾放发,者发散传 者染的单传发散 تاراتۇشى قاعازدارىن 者病染传来带 / وسەك-ايالك人 / اۇرۇ تاراتۇشى 人的语蜚言流布散 تاراتۇشى 。
تاراتىل- ① تارات- 的态动使 ② 放,发散,发 行发: تاراتىلعان كىتاپتار 书图的行发 。
تاراتىس- تارات- 的态互交 。
تاراۋ Ⅰ 〈名〉① 章,篇,款条,文条: ٴبىرىنشى تاراۋ 章一第 / نەگىزگى زاڭنىڭ قاتىستى تاراۋلارى 领;统系;门部 ② 款条关有的法宪 / 门部理管政财 تاراۋلارى باسقارۋ تاراۋلارىنىڭ نەگىزگى تاراۋلارىنىڭ 城: قازنا 济经民国是业牧畜 ٴبىرى-مال شارۋاشىلىعىنىڭ. 脉支,流支,支分 ③ 。一之门部要主的 جول تاراۋى 道岔 / وزەننىڭ تاراۋى 流支的河 。
تاراۋ Ⅱ تارا- 式定不的 。
تاراۋلا- 〈动〉目条分,章分: تاراۋلاپ تالداۋ جاساۋ 析分以加地章一章 。
تاراۋلاۋ تاراۋلا- 式定不的 。
تاراۋلى Ⅰ 〈形〉① 的款条,的章,的篇 文条 ③ 的城领;的统系;的门部 ② 的支,的支分 。的流;的叉分 。
تاراۋلى Ⅱ 〈形〉① 的平梳,的匀梳,的好梳 ;的好抓 ② 发头的好梳 تاراۋلى شاش 的解梳: 的拢耙 تاراۋلى ٴتۇبىت 。绒羊山的好抓 ;的匀梳未,的过梳未 梳未 ① 〈形〉 تاراۋسىز 过搂有没 ;的好抓有没 ② 的蓬蓬乱;的解 。的
تاراۋشا 〈名〉文条,段小(的等章文) 。
تاراۋىق Ⅰ 〔宗〕[阿]〈名〉做后餐晚间期月斋 。拜歇间,孜玛乃(的
تاراۋىق Ⅱ 〈名〉子耙: اعاش تاراۋىق 木耙 。
تاراۋىح 见 تاراۋىق Ⅰ .
تاراشتا- 〈动〉梳精,平梳,梳(地住不) 。
تاراشتال- تاراشتا- 的态动被 。
تاراشتاۋ تاراشتا- 式定不的 。

تارباعاي 〈形〉的开张,的开撇,的开叉 。
تارباعان 〈名〉鼠拨土(亚利伯西) 。
تارباق 〈形〉又塌又扁,的矬矮,的: تارباق تاناۋ 子鼻塌 。
تارباقا 〔动〕〈名〉▲ 蟆哈癞,蜍蟾 قيىرشىعىس تارباقاسى 蟾铃 。
تارباقاداي 〈形〉象癞蛤蟆似的(作动);笨 تارباقاداي تىربىڭداۋ 象癞蛤蟆似的:的拙。跃蹦的拙 。
تاربان- 见 تىربان- .
تاربالدا- 〈动〉走行地拙笨;行爬地力费: تاربالداپ جۇگىرۇ 步跑地拙笨 。
تاربالداس- تاربالدا- 的态互交 。
تاربالدات- تاربالدا- 的态动使 。
تاربالداۋ تاربالدا- 的式定不 。
تاربالدىرماق 〈名〉地力费 **تاربالدىرماق-تاربالدا-تاربالداۋ** 走行地拙笨;行爬 。
تاربي- 向);开张,开撇,开叉(地看难)〈动〉开伸(处四向);开伸(处四 تاربيعان جاپىراق- 子叶的开伸处四向的大又宽又得长 。
تاربيت- تاربي- 的态动使 。
تاربيۋ تاربي- 式定不的 。
تارعاق Ⅰ 〈形〉的点斑有,的斑雀有 ▲ تارعاق بەت 脸斑雀 。
تارعاق Ⅱ 〔动〕〈名〉鸡麦脚长 。
تارعاق Ⅲ 〔植〕〈名〉▲ 草园果,茅鸭,草脚鸡 。草园果,茅鸭,草脚鸡 تارعاق ٴشوپ 。
تارعىل 〈形〉①的斑花有(色毛之畜牲) ;的纹条色颜同不 ② 的点斑红黑有带 ;的哑嘶嗓的哑嘶(ٴۇن) تارعىل داۋىس: 的哑沙,的带 。甲跳条黄 〔动〕 بۇرگە تارعىل ▲ 音 。
تارعىلدان- 〈动〉①有带得变(色毛之畜牲) ;听难得变 ,来起哑嘶〔转〕② 点斑红黑 。来起哑嘶音嗓 داۋسى تارعىلداناۋ
تارعىلداندىر- تارعىلدان- 的态动使 。
تارعىلداناۋ تارعىلداندان- 的式定不 。
تاريقات 〔宗〕[阿]〈名〉。规教守恪,欲禁 。
تاريف 〈名〉①;率费,率税;率 ② 。表目价 。
تاريح 〈名〉①史历: ادامزات تاريحى 人类历 / ٴورتەدەگى تاريح 古代史历 / ورتا عاسىر 近史 تاريحى 中纪世的历史 / تاياۋ زامان تاريحى

史代 / وسزامان تاريخى 史代现 / ادەبيەت تاريخى 史学文 / تاريحتا بولىپ كورمەگەن 史学，学史历 ② 的例前无 تاريخ دەگەننىڭ نە ەكەنىن بىلمەيدى (他) 学 史叫么什懂不本根 بىلەدى. 知他 بۇل ئىستىڭ تاريحىن ول 过经：事往 ④ 史青垂名 قالۇ تاريحتا اتى 册史 ③ 过经的情事件这道 。

تاريخي 〈形〉的性史历，的史历：تاريخي ۋاقيەلار 历 / 段阶史历 / تاريخي كەزەڭ 件事史历 / تاريخي مىندەت 务任史历 / تاريخي مۇرا 历史 ▲ 见预的性史历 تاريخي كورەگەندىك 物文 تاريخي داستان 〔文〕史 ▲ 诗 تاريخي ماتەريالىزم 历 〔文〕义主物唯史历 〔哲〕 تاريخي رومان 〔文〕说小史 تاريخي سالىستىرمالى گراماتيكا 〔语〕历史法语较比史历(学) ▲ تاريخي ئىتل عىلمى 〔语〕学言语史历 。

تاريحيلىق 〈名〉性史历，史历 。

تاريحناما 〈名〉作著史历，书史 。

تاريحتىق 〈形〉的性史历，的史历：تاريحتىق مۇرا 历史遗产 。

تاريحتىلىق 〈名〉有具，性史历，的史历关有 义主史历 。

تاريحشى 〈名〉家学史，家史历，家学史历 。

تاريحشىلدىق 〈名〉究研史历，观史历 。

تارق: تارق ەتكىزۇ 屁响放 。

تارقا- 〈动〉①散离，散解，散四，开散，去散：جيىن تارقادى. 会散 ② 散分，散消：تۇمان تارقاي باستادى. 雾渐渐消了 ③ 消，解，解消：قايعىسى تارقادى 了消打，失消，除 / كۇدىگى تارقادى 了除解苦痛 / اشۇى تارقادى 了消打虑顾 / ئاقسىندا تارقاعان 传流，遍传，开传 ④ 了消气怒 وسەك 言谎的传流来近 。

تارقاق 〈形〉的落落稀稀，的中集不，的散分。

تارقاقتىق تارقاق 词名象抽的 。

تارقال- ①تارقا- 传，遍传，传流 ② 态动被的 。

تارقاس- تارقا- 开：وسەك-ايالىق تارقالۇ 散布流传言谎 。

تارقاس- تارقا- 态互交的 。

تارقات- ①تارقا- 散，给发，发分 ② 态动使的 。

发：放发，发：بەلەت تارقاتۇ 发票 / ايلىق تارقاتۇ 发工资 / ۇگىت قاعازدارىن تارقاتۇ 散发传单 ③ 解散，布散，传播：وسەك تارقاتۇ 散解 ④ 言谣布散，驱散：缔取 / جيىندى تارقاتۇ 应该会散，示行游了散驱 جاساۋشىلاردى تارقاتىپ جىبەردى 捻 ⑥ 儿闷解 ⑤ 者威，除消，除解：شەر تارقاتۇ 开解，开拆；开 / ئۇجىپ تارقاتۇ 钱开捻 。

بۇرىمىن تارقاتۇ 辫发开解 。

تارقاتقىز- تارقات- 态动使的 。

تارقاتتىر- تارقات- 态动使的 。

تارقاتىل- تارقات- 态动使的 。

تارقاتىس- تارقات- 态互交的 。

تارقاۋ تارقا- 式定不的 。

تارقىلدا- 〈动〉笑大哈哈地肆放，笑大哈哈：تارقىلداپ كۇلۇ 笑大哈哈地肆放 。

تارقىلداق 〈名〉大声高好，人的笑大哈哈好 。人的笑

تارقىلداس- تارقىلدا- 态互交的 。

تارقىلدات- ① تارقىلدا 响放 ② 态动使的 。

تارقىلداتقىش 〈名〉屁：تارقىلداتىپ وسىرۇ 屁大放 。

تارقىلداۋ تارقىلدا- 式定不的 。

تارقىلداۋىق 见 تارقىلداق.

تارلان Ⅰ 〈形〉①指)的色灰瓦；的色灰紫浅，的头滑老，的滑巨奸老；的练老②(色毛的马，巨奸老；的练老 كارى تارلان ▲ 的端多计诡 。纪年上，迈年 تارتۇ تارلان ▲ 的滑 。

تارلان Ⅱ 〈名〉(属)麦野〔植〕。草麦新，

تارلانبوز 〈形〉①瓦 ②(色毛的马指)的色灰。的广识多见，的练老〔转〕

تارلاندان- 〈动〉纪年上，迈年 。

تارلاندانۇ- تارلاندان- 式定不的 。

تارلاۋ Ⅰ 〈名〉(属)麦野〔植〕。草麦新，

تارلاۋ Ⅱ 〈形〉①的点贴紧较比，的小瘦较比 ②的身贴点有，狭较比；的窄狭较比，的窄略 。的挤拥较比；的隘

تارلىق ① تار 狭，窄(方地) ② 词名象抽的 困〔转〕④ 身贴，小瘦(服衣) ③ 挤拥，窄眼心；心妨嫉 كوڭىل تارلىق ▲ 困贫；难艰，难拮，困贫 ① قولى تارلىق ▲ 的小量度；小儿 。啬吝 ② 紧手；据

تارماق 〈名〉①线支，脉支；流支；支分 ；目条，款条，条 ② 流支的河 وزەننىڭ تارماعى

目项：ئەگىزگى زاڭنىڭ بەسنىشى تارماعى 法宪
门部③条五第的工 ونەر كاسىپ تارماقتارى
。门部个各的业
تارماقتا- 〈动〉成分；分部几成分，条成分
项：习学地条逐 ۇيرەنۋ تارماقتاپ 。
تارماقتال- 态动被的 تارماقتا- 。
تارماقتان- 态身反的 تارماقتا- 。
تارماقتات- 态动使的 تارماقتا- 。
تارماقتاۋ 式定不的 تارماقتا- 。
تارماقشا 〈名〉①小枝，支分小②条小，条
目条小。
تارنا 〈名〉〔植〕苔芸 ▲ تارنا كوبەلەك 〔动〕
蝶粉菜油冬。
تارپ 〈拟〉踢出发 ▲ تارپ ەتۋ 声噜吐里踢
。声噜吐里
تارپا: تارپا باس سالۋ 抓把一，住抓子下一
住抓 تارپا باس سالىپ ساباۋ：去上扑下一，住
。打就
تارپان 〈名〉〔动〕马野洲欧，马盘太。
تارپاڭ 〈形〉①的服驯未，的性烈：تارپاڭ ات
。(子步)的拙笨②马的性烈
تارپاڭداۋ 〈形〉的服驯全完未，的性烈有略：
تارپاڭداۋ تۇيە 。驼骆的性烈有略
تارپاڭدىق 词名象抽的 تارپاڭ 。
تارپاڭسراق 〈形〉的服驯全完未，的性烈有略。
تارپ-تارپ: تارپىتارپ بارۋ 走，噜吐里踢路
作噜吐里踢 ▲ تارپ-تارپ ەتۋ 走地着拖(鞋)
。响
تارپۋ 式定不的 تارپى- 。
تارپى- 〈动〉刨(的蹄前用科犬和驼骆、马)：
着拴 بايلاۋلى ات تىقىرشىپ جەر تارپىپ تۇر. 。地刨蹄前用得急马的
تارپىل 声噜吐里踢(的时路走)。
تارپىلدا- 〈动〉地着拖(鞋)，噜吐里踢路走
。走
تارپىلدات- 态动使的 تارپىلدا- 。
تارپىلداۋ 式定不的 تارپىلدا- 。
تارپىن- 态身反的 تارپى- 。
تارپىس- 态互交的 تارپى- 。
تارپىت- 态动使的 تارپى- 。

تارس: تالاعى تارس ايرىلۋ 发大，怒盛，怒大
把 تارس بۇركەنۋ 气脾 تارس ءبىتۋ 完 ▲ 住堵全
，响声一地砰 ەتۋ تارس 的严严得(裹)蒙头
门)：تارس جابۋ ▲ 响声一当哐，响声一地口堂
，嘴)：تارس جۇمۋ ▲ 上关声一地砰，死关(等窗
。紧攥，紧握，闭紧(头拳，目
تارس-تارس 〈拟〉嗒嗒吧嗒吧，声啪啪噼噼
砰砰，声：تارس-تارس ەتكەن مىلتىق داۋسى 声
。声枪的砰
تارس-تۇرس 〈拟〉嗒吧，声啪啪噼噼，声砰砰
：قۇرعان بورمي تارس-تۇرس 声当哐，声嗒吧
。着爆地叭叭噼噼米玉的炒 اتىلىپ جاتىر.
تارسىل 〈名〉乓乒，声当叮，声当哐，声啪噼
：مىلتىقتىڭ تارسىلى 声枪 / بالعانىڭ تارسىلى
。声当叮的锤铁
تارسىلدا- 〈动〉砰，响作当叮；声咚咚出发
：البىستان تارسىلداعان 声当梆出发，响作砰
مىلتىق داۋسى ەستىلدى. 从远处传来了一阵
。声枪的砰砰
تارسىلداق 〈名〉①噼噼啪啪，声哒哒，砰砰②
。具玩的响
تارسىلدات- ①تارسىلدا- 的使动态，使②砸劲
：جۇدىرىقپەن ۇستەلدى تارسىلداتتى 用敲劲
地狠狠 تارسىلداتىپ ۇرۋ / 子桌砸劲使头拳
。打
تارسىلداۋ 式定不的 تارسىلدا- 。
تارسىلداۋىق 〈名〉具玩的响砰砰。
تارسىل- كۇرسىل 〈拟〉声鸣轰，声砰砰。
تارسىل- تۇرسىل 〈拟〉声啪啪噼噼，声砰砰。
تارسىن- 〈动〉小，小嫌；小狭嫌；窄狭嫌，窄嫌：
嫌他 ول ەتىكتى تارسىنىپ كيمەدى. 小瘦嫌
。穿有没小子靴
تارسىنۋ 式定不的 تارسىن- 。
تارت- ①〈动〉拖，拉，拖，扯，揪；引牵，引曳：ارا
تارتۋ 拉 / بىرەۋدىڭ جەڭىنەن تارتىپ قالدى 锯
，上拉(着横物状钱把)②子袖的人某住扯
，奏，拉③线电设架：تۇك سىمىن تارتۋ 架设
奏 演 تارتۋ 弹(器乐)；唱(地情尽)：گارمون
：挂，拉④唱歌地情尽 ءان تارتۋ / 琴风手
；蒙；戴，系⑤帘窗挂上窗 تەرزەگە پەردە تارتۋ

盖：سالى تارتۇ 戴巾头 ⑥ 赠送，给献，奉献：
سيلىق تارتۇ 赠送礼物 ⑦ 扇，打，打抽：
قامشىمەن تارتىپ جىبەرۇ 用鞭皮抽猛划，
⑧ 划：سىرتكە تارتۇ 擦，划着 ⑨ 吸，(烟)吸，收：
تەمەكى تارتۇ / مورجا ئوتتىندى جاقسى
تارتادى. 烟吸好力风通的子炉。 / دم تارتۇ 潮受
货物运载：جۈك تارتقان اربالار 运输，运拉⑩
势去羊公小为：قوزى تارتۇ 势去 ⑪ 辆车的
⑫榨磨：ۇن تارتۇ 面磨 / ماي تارتۇ 油榨 ⑬
紧，勒，住勒，住收：سەن تىزگىنىڭدى تارتا ۋىتا.
量秤，秤⑭。点一紧勒绳缰把你请：ەتتى
كىرگە تارتتى 肉秤⑮约节，省节：اقشانى تارتىپ
ۋىتاۋ 约节⑯钱用(量分)压，(量)重有：اۋىرلىعى
قانشا تارتتى 酿，酿⑰造：اراق تارتۇ 少多有量重
⑱ 酒酿 到……，(来)去……向，往前：
ولار قالاعا تىكە تارتتى. 他城往直径们去里
家回该们我。了 / ئبىز ەندى ۋىگە تارتايىق.
被：قاسقىر تارتىپ كەتكەن قوي 伤咬，叼⑲。了
絮：ماقتا تارتقان شاپان 铺，絮⑳羊的伤咬狼
性，相长)〔转〕㉒。像照会不他：ول سۋرەت تارتقاندى بىلمايدى. 影摄㉑衣上的花棉
样一模一，似相，肖酷(等格：ول اكەسىنە
تارتقان. 习学，仿摹〔转〕㉓。亲父他像得长他
万千你望希：سەن وعان تارتىپ جۇرمەگەيسىڭ.
拉；惑诱，诱引，引招，引吸〔转〕㉔。他学要不
拢：جاعىمدى ئان بىردەن جۇرتىشىلىقتى وزىنە
住引吸下一众听把声歌的耳悦 تارتىپ الدى.
于向倾；欲意，要想〔转〕㉕。了：……ساياحات
㉖？游旅想不想你 جاساۋعا كوڭىلىڭ تارتاما؟
有具；……出现呈，……得显，……得变〔转〕
浅出现呈：سارعىلت تارتۇ (式形，子样)……
有和)㉗约约隐隐得变：كومەسكى تارتۇ / 色黄
始开……从，起……从(示表合结词动副些：
ەجەلدەن تارتىپ مۇنداي وي بولعان ەمەس 来从
جەرگە دەيىن 法想种这有没就：وسى جەردەن تارتىپ انا
被，罚受：ايىپ تارتۇ 地块一那到地块一这从 ▲ اراپ
▲ 磨折受，难受苦受：تارتۇ ▲ 款罚：الدىنا تارتۇ ▲ 敬回；应报：اراقان تارتۇ
①▲ 河拔 ②(拧起一往绳股儿把)子绳打
اس تارتۇ ▲(人客)待招菜饭用：ات باسىن تارتۇ
①▲ 马勒崖悬 ② 马住勒：ات جالىن تارتىپ
ئمىنۇ (孩男指)成大长，大长人：اۋزىن تارتۇ ▲
头羊献敬客贵向①：باس تارتۇ ▲ 嘴闭，口住
当，人亲当：باۋىر تارتۇ ▲ 绝谢，托推，绝拒 ②
拢拉；亲攀，近亲：باۋىرىنا تارتۇ ▲亲攀，戚亲做
受，罪受：بەينەت تارتۇ (ارقالاۋ، كورۋ، شەگۋ) ▲
长，高长 ② 脱推，辞推①：بوي تارتۇ ▲ 难受苦
ئدام-تۇز ▲ 死绞：دارعا تارتۇ ▲ 大长，子个
تارتسا ▲ ەگدە تارتۇ ▲ ……件条有，……会机有
罚惩受：جازاسىن تارتۇ ▲ 纪年上，迈年：جان
تارتۇ ▲ 护袒，袒偏 ② 戚亲做当，近亲①：جاپا
تارتۇ 审讯；جاۋاپقا تارتۇ ▲ 磨折受，难受苦受
تارتۇ ▲ 爱抚，爱宠；近亲：جاقىن تارتۇ ▲ 备责
▲ 路筑，路铺 ② 路上，程起，身动①：جول
تارتۇ ▲ 走卷涡旋被，涡旋进掉：جىلىم تارتۇ
تارت ▲ 滚，开走：(كورۋ) تارتۇ ▲ 亏吃：زيان تارتۇ ▲ 负欺受，难：كەجەگەسى
كەرى ▲(儿活)干去意愿不，惰懒：كەيىن تارتۇ
，眼耀，目夺①：كوز تارتۇ ▲ 退倒，退后：
تارتۇ ▲ 羊刁：لاق تارتۇ ▲ 动跳皮眼 ② 目注人引
鼻吸①：مۇرنىن تارتۇ ▲ 缩萎，蔫：مارعاۋ تارتۇ
射：ساداق تارتۇ ▲ 鼻以之嗤，蔑轻示表 ② 子
报到得，罚惩到受：سازايىن تارتۇ ▲ 弓拉，箭
探试，底摸：سىر تارتۇ ▲ 队列：ساپ تارتۇ ▲ 应
ئسۇت تارتۇ ▲ 避回；远疏：سىرت تارتۇ ▲ 密秘
ئسوز تارتۇ ▲ 脂油之奶牛出提器离分油奶用
▲ 请宴，待招菜饭用：تاباق تارتۇ ▲ 话套，探试
تارازىعا تارتۇ 量衡 ② 量秤，秤过①▲：تارتىپ
受苦受：تاقسىرەت تارتۇ ▲ 夺剥，去夺，去抢：الۋ
ئتىلىن تارتۇ ▲ 嘴住，口住：تىلىن تارتۇ ▲ 磨折受，难
تۇگىن تارتسا ▲ 去死然猝，去死下当：تارتپاۋ
ماي شىعادى (畜牲)油油流瓜滚，肥膘：ماي شىعادى ▲ 油油流瓜滚，肥膘(畜牲)
ئش تارتۇ ▲ 欲食有：近亲，热亲，心关①：نىندىنى
ئشىن تارتۇ ▲ 惊受 ② 变子肚，了瘪子肚①：تارتۇ
قاباعى ▲ 弱减，小变(风) ③ 心疑起 ② 小
قايعى تارتۇ ▲ 动跳皮眼：قايعى تارتۇ ▲ 浸沉，痛悲入陷
قانىن ىشىنە تارتۇ ▲ 中伤悲在：怒，面满容怒
قۇلاعىنان تارتىپ تۇرعىزعانداي ▲ 冠冲发：瘦骨
اتاعا تارتىپ ۇل تۇماس، ▲ 力无弱软，柴如：اتاعا تارتىپ قىز تۇماس. 女，父其像必未子【谚】

母其随必未。▲ اشۇنك كەلسە قولىكدى تارت، ايتپاس جەردە ئتىلىكدى تارت. 【谚】发怒切勿切口住要时说该不，手动食缩衣节 قويا جەسەك قوي قالار. 【谚】تارتا جەسەك تاي قالار، (食缩衣节)羊出余能流长水细，马出节能。

تارتا 〈后〉(量或间时示表，格向求要)接近：近接；到快；下上，右左，百右左人 / ول ۇيىنە كۇزگە تارتا قايتتى. 快他回家才天秋到。

تارتار 〈名〉鸡身脚长，鸡秧〔动〕。

تارتقانداي: سىمعا تارتقاندلي 的直很，的直笔带条布包；带绷 ▲ 〈名〉تارتقى باۋ。

تارتقى 态动使的 تارت-。

تارتقىز- 态动使的 تارتقىلا-。

تارتقىلا- 〈动〉(地次多)勒揪；曳，拉：ەتەكتەن تارتقىلاۋ 襟衣揪频频。

تارتقىلان- 态身反的 تارتقىلا-。

تارتقىلاس- 态互交的 تارتقىلا-。

تارتقىلات- 态动使的 تارتقىلا-。

تارتقىلاۋ 式定不的 تارتقىلا-。

تارتقش: ومىرلۇ (مشەك) تارتقش 胸，罩乳罩 ▲ سۇ تارتقش ماشينا 机水抽 ▲ تەمەكى تارتقش 爱抽烟，的烟抽的大瘾。

تارتپا Ⅰ 〈名〉刀钐，镰钐。

تارتپا Ⅱ 〈名〉抽屉：ۇستەلدىك تارتپاسى 子桌的屉抽。

تارتپا Ⅲ 〈名〉泥，塘泥，地泞。

تارتپا Ⅳ **: كەرى تارتپا** 的动反▲ كەرى تارتپاشلار 派动反。

تارتپا Ⅴ 〈名〉带肚马 ▲ تارتپا (شاپ) ايىل (鞍马)后(的)带肚。

تارتپا Ⅵ 〈名〉(驯)练时给猪鸟，肉(的吃鸟，食，饵诱。

تارتپاقتا- 〈动〉缩退，退后；前不缩畏。

تارتپاقتات- 态动使的تارتپاقتا-。

تارتپاقتاۋ 式定不的 تارتپاقتا-。

تارتپاقتاڭقىرا- 〈动〉缩退些有，退后些有，前向肯不。

تارتپاقتاڭقىراۋ 式定不的 تارتپاقتاڭقىرا-。

تارتپاقسل 见 تارتىنشاق.

تارتپالا- 见 تارتقىلا-.

تارتپالاۋ 式定不的 تارتپالا-。

تارتپالى Ⅰ 〈形〉的刀钐持手，手镰钐有。

تارتپالى Ⅱ 〈形〉的屉抽有；的屉抽：ۇش تارتپالى ۇستەل三屉桌。

تارتپاسىز Ⅰ 〈形〉的刀钐带不，的镰钐有没：تارتپاسىز ۇشوپ شابىلمايدى 打法无镰钐有没草。

تارتپاسىز Ⅱ 〈形〉的屉抽带不，的屉抽有没。

تارتتىر- Ⅰ 态动使的 تارت-。

تارتتىر- Ⅱ 〈动〉势去。

تارتۋ Ⅰ 〈名〉品赠，品礼，物礼：تارتۋ تارتۋ (ۇسىنۋ) 品礼送赠。

تارتۋ Ⅱ 式定不的 تارت-。

تارتۋ-تارالعى 〈名〉品赠，品礼，物礼：كوپ تارتۋ-تارالعى بەردى 物礼多很了送。

تارتۋ-تارالعىلىق 〈形〉的品礼作，的物礼。

تارتىل- ①تارت- 态动被的②，退减；竭枯，枯：سۋى تارتىلعان قۇدىق 井枯 / وزەننىڭ سۋى تارتىلىپ قالدى. 了竭枯水河。③ 搐抽，痉挛：ءسىڭىر تارتىلۋ 筋抽。

تارتىلدات- 见 تىرتىلدات-.

تارتىلدالۋ 式定不的 تارتىلدا-。

تارتىلىس 〈名〉力引，力重〔物〕：تارتىلىس تۇراقتىلىعى 数常引吸(量恒引吸)。

تارتىم 〈名〉力魅，力惑诱，力引吸。

تارتىم Ⅱ 〈名〉种一的网鱼。

تارتىم Ⅲ 〈名〉点鱼售交边(红)海。

تارتىم Ⅳ : ءبىر (ەكى) تارتىم 一(两)支：ءبىر تارتىم تەمەكى 一支烟。

تارتىمدى 〈形〉①的人诱，的人迷 力引吸有，的人诱，的人迷 ②的目注人引；的力惑诱有，的重郑，的庄端。的重持成老，的。

تارتىمدىلىق 词名象抽的 تارتىمدى。

تارتىمسىز 〈形〉①力魅有没，的力引吸有没不；庄端不②的趣有没；的迷着人令能不，的。的矩规。

تارتىمسىزدىق 词名象抽的 تارتىمسىز。

تارتىن- 〈动〉①تارت- 态身反的②拘，促侷 ②：تارتىنباي ءشىپ-جەڭىز 点一吃多，气客要不 / تارتىنىپ 怕点有，敢不；怯羞，气客，束

كوپ سويلەمەۋ 不敢多说 / ەل كۆلەدى دەپ تارتىنۇ 话笑人怕 / تارتىنبايتىن كىسى 的大胆：走肯不，走不懒偷（畜牲），懒偷 ③ 人 تۇيە تارتىنىپ جۇرمەي قويدى. 走不着懒驼骆 ④。了走不着懒驼骆. ول كوپىەن بىرگە جۇرۇدەن تارتىندى. 避逃，避规，与参愿不 走块一家大和意愿不他.

تارتىنعاسۇ تارتىنعاسى- 的 式定不。

تارتىنعانسى- 〈动〉假，促侷装假，束拘作装；怕点有作装；怯羞装假；气客装。

تارتىندىر- تارتىن- 的 态动使。

تارتىنۇ تارتىن- 的 式定不。

تارتىنشاق 〈形〉的，的腆腼，的束拘，的谨拘 ①，后的断果不，的缩畏，的怯胆的气客，的促侷。的前不趄趔，的前向肯不，的退

تارتىنشاقتا- 〈动〉羞；气客，谨拘，束拘 ①，趄趔，前不缩畏，走不着懒，懒偷 ② 敢不；怯。避规，避回，与参意愿不 ② 前不

تارتىنشاقتان- تارتىنشاقتا- 的 态身反。

تارتىنشاقتاس- تارتىنشاقتا- 的 态互交。

تارتىنشاقتات- تارتىنشاقتا- 的 态动使。

تارتىنشاقتاۋ تارتىنشاقتا- 的 式定不。

تارتىنشاقتىق تارتىنشاق 的 词名象抽。

تارتىنكۇقىرا- 比，促侷些有，束拘些有〈形〉：敢大不，怕点一有；气客较 ول تۇندە ورمان ارا سىمەن جۇرۇگە تارتىنكۇقىراپ وتىر. 间夜他 路走里林森在敢在砂。

تارتىنكۇقىراۋ تارتىنكۇقىرا- 的 式定不。

تارتىكۇقىرا- 〈动〉①：紧勒，直绷，紧拉 ② 点一紧勒带肚马把 ايىلدى تارتىكۇقىراپ بايلا 像点有，似相（等格性，相长）：شەشەسىنە تارتىكۇقىراپ كەتكەن ەكەن 母像点有得长（他）亲。

تارتىكۇقىراۋ تارتىكۇقىرا- 的 式定不。

تارتىس 〈名〉Ⅰ①：论辩，论争，斗争，执争 ②论争的来以久很 ۇزاقتا سوزىلعان تارتىس 搏。争斗级阶 تاپ تارتىسى：争斗，夺争，斗争，斗 ▲ ۋىت تارتىس 无 执争相互的义意。

تارتىس- Ⅱ ①تارت- ①；论争，执争②态互交的；纠缠 ەندى تارتىسقاندى قويساڭدار. 要不们你：量较，斗搏，夺争 ③。了休不论争再 اجالمەن تارتىسۇ 和 ەسكىر：搦抽，搐抽 ④ 争斗作亡死 筋抽 تارتىسۇ。

تارتىستىر- تارتىس- 的 Ⅰ 态动使。

تارتىسۇ تارتىس- 的 Ⅱ 式定不。

تارحان 〈名〉〔史〕突纪世中）主有所由自 ①，主领（的度制建封地等俄古、期波、族民各厥 者权特的税赋纳免有享人贵官达。

تارشىلىق ①تار 小窄，窄狭 ② 词名象抽的：困贫，乏贫；难艰，难困 ③ تارشىلىقتا جۇرگەن ادام 人的活生贫清着过。

تارى 〈名〉①：子糜，子黍：تارى قايناتۇ 煮糜喝米炒吃 ②子 炒：米炒 تارى سالىپ شاي ءىشۇ ▲ 茶奶 تارى قۇيرۇ 炒炒/米炒 تارى پىسىرىم ءتاتتى ءتۇس 黄一梁梦 ▲ قاسىق تارى بوتقا بولماس، بوتقا بولسا دا جۇرتقا بولماس. 【谚】一饥之人众了不充也粥成煮，粥成不煮米勺小。

تارىعۇ تارىق- 的 式定不。

تارىداي 〈形〉：的道足不微；的小细，的小微 ▲ 有没都处好的点点一 تارىداي پايداسى جوق تارىدايدى تاناداي ەتۇ 故 枝生外节，大扩意。

تارىق- 〈动〉；境困人陷，难困到遇；乏缺到感：اقشادان تارىعۇ 裕宽不头手，紧头手 / 花钱缺 تۇرمىستان تارىعۇ 困活生到感。难

تارىقتىر- تارىق- 的 态动使。

تارىل- 〈动〉①缩，小缩，缩收（等帽鞋，服衣）①得显，小狭得显（地住，屋房）② 小得显；紧心，量度）；啬吝得变〔转〕③小窄得变，窄狭，闷憋到感；伤忧情心〔转〕④ 窄狭，小变（胸 زامان 怒天冲气怒 تارىلۇ ▲ 兴高不 تارىلۇ 狭胃〔医〕 ▲ اسقازان تارىلۇ 狭窄 تەرسى تارىلۇ 世 ▲ 气过不喘，气憋 تىنىسى تارىلۇ ▲ 冲冲气 ءىشى تارىلۇ ① 心 ② 窄狭胸。闷憋到感。

تارىلدىر- تارىل- 的 态动使。

تارىلت- ①تارىل- ①，窄狭使，小缩②态动使的。缩收使。

تارىلتىكۇقىرا- تارىلكۇقىرا- 的 态动使。

تارىلۇ تارىل- 的 式定不。

تارىلكۇقىرا- 点有等（帽鞋，服衣）①〈动〉大不〔转〕④ 窄狭些有（胸心）；啬吝些有得变〔转〕③ 些一窄得显，小狭些有得显（地住高，

屋房）② 紧点有得显，小瘦些有得显，缩收。闷憋点有到感，兴。

تارىلىڭقىراڭ تارىلىڭقىرا- 的式定不。

تارىن- 〈动〉①委受到感；满不示表；怨抱，怪见。屈。

تارىنۇ تارىن- 的式定不。

تارىراق 〈形〉①紧较比，的小瘦较比（服衣）窄狭较比，的窄较比 ②的身贴点有，的贴。的隘狭较比；的

تارىشى 〈名〉①子黍工加 ②民农的子黍种。人的

تاس Ⅰ〈名〉①石，岩；头：تۇيە تاس 石巨 / قوي تاس 石巨圆 / مالتا تاس 石卵 / شاعىل تاس 石沙 / جالپاق تاس 石板 / ئۇسىن تاس 石钻，石宝（的等饰首、表钟）②像：17 تاسى بار ساعات 有七十的石钻表手的；盘 ③砣：تارازىنىڭ تاسى 砣秤 / تىيرمەن تاسى 盘磨 ▲ اي تاسى 石长月〔矿〕▲اك تاسى 石灰石 ▲ اسىل تاس 石宝，石青 ▲ اسقازان تاسى 石胃，胃 ▲ 石钻，石宝 ▲ اقىق تاس 石白蛋 ▲ بالشىق تاقتا تاس 石结 ▲ باسپا تاس 石印石 ▲ 岩板泥〔地〕▲ بەيت تاسى 碑墓 ▲ گاۋھار تاس 石宝 ▲ دويبى تاسى 岩〔地〕▲ جاي تاسى 石陨 ▲ جاقپار تاس 子棋 ▲ جۇلدىز تاس 石陨▲ كەرەگە تاس 方形巨 ▲ 块 ▲ جۇلدىز تاس 石陨▲ كەرەگە تاس 方形巨 ▲ 块 ▲ مەرۋەرت تاس 珠珍 ▲ سازدى تاقتا تاس 石岩；石 ▲ سازدى تەمىر تاس 泥铁石 ▲ 岩石质土粘 ▲ سازدى قۇم تاس 砂质泥，岩砂土粘 ▲ سوقپا تاس 暗礁 ▲ تاس الما 海棠果 ▲ تاس باۋىر 铁石投，石射 ▲ اتۋ 六，肠心石铁 ▲ تاس بولۋ ①僵 ②化硬，硬冷得变 ▲ تاس بولۋ 不亲认 ▲ تاس بويۋ 染料矿石 ▲ تاس بۇيرەك 情无酷 ▲ تاس بۇرگىن 小蓬 ▲ 的力耐有（马指）▲ تاس بۇلاۋ 的气蒸生产后水洒上头石的红烧往 ▲ تاس ئداۋىرى 石时器代 ▲ تاس ەلەك 筛机分 ▲ 孤的亲双有没 ▲ تاس جەتىم 炼青冬 ▲ تاس ەمەن 儿 ▲ تاس جول 路公 ▲ تاس جۋا 蒜石 ▲ تاس جۇرەك ①铁，的心狠②的惧畏所无，的大胆 ▲ تاس كەنە 虱圆 ▲ 的酷冷，的肠心石 ▲ تاس كىرنە 石结 ▲ 的聋，子聋 ▲ تاس كەرەڭ كىرپىش 砖 ▲ تاس كومىر 煤 ▲ تاس ماقتا 石棉 ▲ تاس تۇز 盐石 ▲ تاس ناقشى 雕石，刻石 ▲ تاسى ورگە دومالاۋ 摇扶，达腾黄飞，运红走 ▲ 块癞，块硬成结（部肺）▲ تاس وكپە 上直 ▲ تاسقا باسقان تاڭباداي 的显明，的楚清 ▲ تاس قاراڭعى قاينىناتۋ ①热炎，热酷 ②石矿炼 ▲ تاس قاراڭعى 奶热 ▲ تاس قورىق 的指五见不手伸，的黑漆 ▲（熟变之使中奶入放红烧头石将倌羊）术 تاس قوعا〔植〕蒲菖石 ▲تاس قىنا 花石 ▲ تاس وتكەل 头石的河过便以中水在放 ▲ شاقپاق تاس 火石 ▲ بىرگە تاس 础基；石基 ▲ قاس تاس 智〔植〕▲ اقىل جاستان، اسىل تاستان. 石玉 ▲。（教可子孺）石岩自出宝珍，年青自出慧 جاعالاي-جاعالاي تاس قويدىم، جيىرەن انتى بوس 时里放马烈鬃红，头石砌儿圈围〔谜〕قويدىم. ▲（火篝；底谜）。头 كەرەك تاستىڭ اۋىرلىعى جوق.【谚】有的用不头石。重嫌不

تاس Ⅱ：جۇرەگى تاس توبەسىنە شعۇ 心惊胆战，魂飞魄散 ▲ تاس بەكىتۋ 关紧关，死关；死捆，死 ▲ تاس بۇركەنۋ（头）蒙（盖）实实结结得拴 ▲ تاس ئتۇيىن بولۋ（تۇرۋ）的严严得准切一 ▲ تاس توبە 头顶；绪就备 كەلدى. 中正，午 ▲ تاس ۇمتۋ 忘得不一而干 ▲ تاس قىلىپ بەكىتۋ 净得拴 ②死关，紧关①死捆，死绑 ▲ تاس قىپ بايلاۋ 实实结结 ▲ تاس توبەسىنەن ۇرسىن 的死该〔咒〕قۇداي 全完朵耳，见不听也儿点一 ▲ قۇلاعى تاس ئبىتۋ 住堵。

تاسا 〈名〉躲，处蔽隐，物藏掩，障屏（的然天）：方地的避躲以可 تاسا جەر / 方地的避躲：تاسا قارا ايدىڭ تاساسى 后背的树松 ▲ كوزدەن تاسا بولۋ 避躲，藏躲，见不失消，失消。

تاساق 〈名〉▲巴鸡[口]包，礼割 ▲ تاساق كەسۋ 术皮。

تاسالا- 〈动〉①住挡，掩遮，盖掩，蔽掩：بۇتاقتى، جاپىراقتى اعاشتار ئبىزدى تاسالاپ / 了住蔽掩们我把林树的茂繁叶枝。تۇردى. 阳住遮手用 كوزىن قولىمەن كۇننەن تاسالادى. 避 ②光躲，蔽隐，开避：جاڭبىردان تاسالاۋ 避 ▲ بوي تاسالاۋ 雨避 ▲ كوز تاسالاۋ 避躲，藏躲，避躲 ▲ 避躲，线视开。

تاسالان- ①تاسالا- 的 态身反的 ② ,藏躲,藏隐 隐匿: بىرنەشە كۆن تاسالانا تۇر 天几藏隐 。

تاسالاس- تاسالا- 的 态互交的 。

تاسالات- تاسالا- 的 态动使的 。

تاسالاۋ تاسالا- 的 式定不的 。

تاساتتىق 〈名〉①:品祭,物供(的祀祭于用): تاساتتىق بەرۋ 品祭献供 ②输捐,助捐〔阳〕。

تاسباقا 〈名〉(属)龟海,科龟;龟乌: تاسباقا قابىعى 壳龟乌 。

تاسباس 〈名〉鱼鲔首犬〔动〕。

تاسبيح 见 تاسپيىق.

تاسبۇلدىرگەن 〈名〉莓地极〔植〕。

تاسجارعان 〈名〉草耳虎〔植〕。

تاسجەلىن 〈名〉结硬房乳,房乳肉 。

تاسكەنە 〈名〉蜱硬,虱圆 。

تاسقاباق 〈名〉Ⅰ岸岩,岸石 。

تاسقاباق 〈名〉Ⅱ芦葫〔植〕。

تاسقاياقتاي: تاسقاياقتاي قۇىرۋ 责斥,骂责,责指 。

تاسقالاق 〈形〉外溢,的滥滚沸的容易 ▲ تار قازان تاسقالاق، مەشكەي ادام اشقاراق. 【谚】锅的沸滚易容,的溢外 。嘴贪桶饭,溢易小

تاسقورمقتىق 〈名〉羊的熟煮块石的红烧用 。奶

تاسقىن 〈名〉洪水,水大,水洪: تاسقىن ءجۇرۋ 水洪发 / تاسقىن مەزگىل 期泛洪 / تاسقىننان ساقتانۋ 洪防 / تاسقىن دەڭگەيى 的挡可不势 的挡可不势洪代时 流潮,流洪〔转〕② 位水水洪代时: بۇگەۋ بەرمەيتىن زامانىنىڭ تاسقىنى 洪代时的挡可不势 的力活满充,的天冲,的涨高〔转〕③ 流 。劲干的天冲 的湃澎涌: تاسقىن كۇش

تاسقىندا- 〈动〉①滥泛;水大发,水洪发: سۋ تاسقىنداعان كەزدە بۇل ارعا وتىرۋعا بولمايدى. 〔转〕②。住居里这在能不,候时的滥泛水洪

تاسقىندا- 〈动〉①滥泛;水大发,水洪发: سۋ تاسقىنداعان كەزدە بۇل ارعا وتىرۋعا بولمايدى. 〔转〕②。住居里这在能不,候时的滥泛水洪 。劲干的天冲 的湃澎涌: تاسقىن كۇش 的力活满充,的天冲,的涨高〔转〕③ 流 。劲干的天冲 的湃澎涌: تاسقىن كۇش 的挡可不势 的挡可不势洪代时 流潮,流洪〔转〕② 位水水洪代时: بۇگەۋ بەرمەيتىن زامانىنىڭ تاسقىنى 洪代时的挡可不势 的力活满充,的天冲,的涨高〔转〕③ 流 。劲干的天冲 的湃澎涌: تاسقىن كۇش 的挡可不势 的挡可不势洪代时 流潮,流洪〔转〕② 位水水洪代时: بۇگەۋ بەرمەيتىن زامانىنىڭ تاسقىنى 洪代时的挡可不势 的力活满充,的天冲,的涨高〔转〕③ 流 。劲干的天冲 的湃澎涌: تاسقىن كۇش

تاسقىندات- تاسقىندا- 的 态动使的 。

تاسقىنداۋ تاسقىندا- 的 式定不的 。

تاسقىندى 〈形〉①凶 ,的湃澎涌凶 ,轰轰烈烈

تاسپا Ⅰ 〈名〉条皮;条皮窄,条皮细: تاسپا جاسايتىن تەرى 条皮的条皮细做 ▲ جوڭىنان تاسپا ءتىلۋ 绽肉开皮得打 ▲ تاسپا قۇرت 绦 病虫绦(病)虫 ▲ تاسپا قۇرت اۋرۋى 。

تاسپا Ⅱ 〈名〉(属)芪黄〔植〕▲ تاسپا بۇرشاق (属)芪黄〔植〕 ▲ 豆豇〔植〕 ▲ 菜子蓬 ▲ تاسپا جاپىراق تاسپا جوڭىشقا 蓄篇〔植〕。

تاسپاگۇل 。生寄桑〔植〕〈名〉

تاسپاداي 条一;的似条皮如犹,的长细〈形〉 。水泉的长细 的条一: تاسپاداي بۇلاق

تاسپالا- 〈动〉把 ①条皮细用;条皮成割子皮把 。子绦上(上服衣往) ②(缝)

تاسپالان- تاسپالا- 的 态动被的 。

تاسپالات- تاسپالا- 的 态动使的 。

تاسپالاۋ تاسپالا- 的 式定不的 。

تاسپالىق 〈形〉的子绦做;的条皮做: تاسپالىق تەرى 张皮的条皮做 。

تاسپاشا Ⅰ 〈名〉条皮细,条皮小 。

تاسپاشا Ⅱ 〈形〉①似的条皮如犹②〔植〕线 。叶形线 的状条,的形: تاسپاشا جاپىراق

تاسپيىق 〈名〉珠赞,珠念 ▲ تاسپيىق بالدىر 。草珠念

تاسسىز 〈形〉的少头石;的头石有没 。

تاستا- Ⅰ 〈动〉①甩,扔,掷,投,抛: ياگور تاستاۋ 锚抛 / تورعا دوپ تاستاۋ 球篮投 / گرانات تاستاۋ 弹榴手掷 / جەرگە تاستاي سالدى 在扔 / ونى جالعىز تاستاپ كەتپەي كۇتە تۇرايىق. 上地 放 ② 。下一他等面后在甩人一他把别 ①

تاستا- Ⅰ 〈动〉①甩,扔,掷,投,抛: ياگور تاستاۋ 锚抛 / تورعا دوپ تاستاۋ 球篮投 / گرانات تاستاۋ 弹榴手掷 / جەرگە تاستاي سالدى 在扔 / ونى جالعىز تاستاپ كەتپەي كۇتە تۇرايىق. 上地 放 ② 。下一他等面后在甩人一他把别 ① 就上子桌在放笔钢把他 。了走 / ول بالاسىن اعاسىنىڭ ۇيىنە تاستاپ كەتتى. 。里家的哥哥他在留子孩把他 ③ 抛

تاستا- Ⅱ 〈动〉①掉丢;弃遗,弃放,弃 ②想幻掉丢 ③流 ④ 脱,脱 ⑤课罢 ⑥皮蜕 ⑦记标下留 。的昂高,的天冲,的涨高 ② 的勃勃蓬蓬;的 。的少头石;的头石有没〈形〉

تاسپا Ⅰ 〈名〉条皮;条皮窄,条皮细: تاسپا جاسايتىن تەرى 条皮的条皮细做 ▲ جوڭىنان تاسپا ءتىلۋ 绽肉开皮得打 ▲ تاسپا قۇرت 绦 病虫绦(病)虫 ▲ تاسپا قۇرت اۋرۋى 。

تاسپا Ⅱ 〈名〉(属)芪黄〔植〕▲ تاسپا بۇرشاق (属)芪黄〔植〕 ▲ 豆豇〔植〕 ▲ 菜子蓬 ▲ تاسپا جاپىراق تاسپا جوڭىشقا 蓄篇〔植〕。

تاسپاگۇل 。生寄桑〔植〕〈名〉

تاسپاداي 条一;的似条皮如犹,的长细〈形〉 。水泉的长细 的条一: تاسپاداي بۇلاق

تاسپالا- 〈动〉把 ①条皮细用;条皮成割子皮把 。子绦上(上服衣往) ②(缝)

تاسپالان- تاسپالا- 的 态动被的 。

تاسپالات- تاسپالا- 的 态动使的 。

تاسپالاۋ تاسپالا- 的 式定不的 。

تاسپالىق 〈形〉的子绦做;的条皮做: تاسپالىق تەرى 张皮的条皮做 。

تاسپاشا Ⅰ 〈名〉条皮细,条皮小 。

تاسپاشا Ⅱ 〈形〉①似的条皮如犹②〔植〕线 。叶形线 的状条,的形: تاسپاشا جاپىراق

تاسپيىق 〈名〉珠赞,珠念 ▲ تاسپيىق بالدىر 。草珠念

تاسسىز 〈形〉的少头石;的头石有没 。

تاستا- Ⅰ 〈动〉①甩,扔,掷,投,抛: ياگور تاستاۋ 锚抛 / تورعا دوپ تاستاۋ 球篮投 / گرانات تاستاۋ 弹榴手掷 / جەرگە تاستاي سالدى 在扔 / ونى جالعىز تاستاپ كەتپەي كۇتە تۇرايىق. 上地 放 ② 。下一他等面后在甩人一他把别 ① 就上子桌在放笔钢把他 。了走 / ول بالاسىن اعاسىنىڭ ۇيىنە تاستاپ كەتتى. 。里家的哥哥他在留子孩把他 ③ 抛

تاستا- Ⅱ 〈动〉①掉丢;弃遗,弃放,弃 ②想幻掉丢 ③流 ④ 脱,脱 ⑤课罢 ⑥皮蜕 ⑦记标下留 。的昂高,的天冲,的涨高 ② 的勃勃蓬蓬;的 。的少头石;的头石有没〈形〉

成完速迅或：ول قورانـــك قارىن كۆرەپ ▲ 。了净干铲部全雪的里院把他 تاستادى. 之了了不，顾不之弃，废而途半 ياقسز تاستاۋ ▲ اۇزىنان تاستاماۋ 惦老，到提常常，边嘴在挂 ▲ 铭 ەسىنەن تاستاماۋ ▲ 着念 بالا تاستاۋ 产流 了瞟，眼一了扫 ▲ كوز تاستاۋ 忘不念念，记 一了扫① ▲ كوز قيمعىن تاستاۋ 瞥一，眼一 照关，应照，顾照 ② 眼一了瞟，眼 ▲ كوز 挑 قىرىن تاستاۋ 应照，顾照，照关 ▲ وت تاستاۋ (畜牲)动扇，火点风扇，间离拨 ▲ ۇش تاستاۋ 喊呐，号口出提 ▲ ۇران تاستاۋ 产早，产流 ▲ ءبىر ءىستى باستاما، باستاعانىنان كەيىن تاستاما. 【谚】一休不二做不。

تاستا- Ⅱ〈动〉淘：كۇرىش تاستاۋ 淘米 / التىن تاستاۋ 金淘。

تاستاي 〈形〉的固：的般头石，的硬坚，的硬，的固的他 جۇدىرىعى تاستاي قاتتى 的实结 ：ونىڭ ▲ 。头石如硬坚头拳 ▲ 的冷冰 سۋىق تاستاي ③ 冲俯 ② 放不着盯，着盯① تاستاي ءتۇيىلۋ 绪就备准 ▲ تاستاي ءتۇيىنۋ 不到手伸，黑漆 ▲ تاستاي قارالعى 发待装整 ② 硬样一头石像 ① تاستاي قاتتى ▲ 指五见 ▲ 的拨不毛一 ，的啬吝分十 ，的气小常非 固 ②动不着呆死，动不儿丝纹① تاستاي قاتۋ 不也点一，放不住抓死 ③ 让退不毫，见己执 。给肯

تاستاق 〈名〉石多 ，方地的多头石，滩石 的石多 ，方地的多头石，滩石 能不上滩石。 تاستاققا ەگىن سالىنبايدى. 地耕 。 ▲ ساري تاستاق 滩壁戈

تاستاقسىز 〈形〉的少头石：بۇل ماڭدا 地的少头石有没带一这 تاستاقسىز جەر جوق. 方 。

تاستاقتى 〈形〉的多头石，的头石有：تاستاقتى 方地的多头石 。 جەر

تاستال- Ⅱ تاستا- 的态动被 。

تاس-تالقان: تاس-تالقان بولۋ ①大 怒盛，怒大 ▲灭毁被 ，碎粉被 ；糟八七乱得弄被 ② تاس-تالقانى شىعۋ 上同 ▲ تاس-تالقان قىلۋ ①使 ▲ 灭毁，碎粉 ② 怒盛使，怒大 تاس-تالقانىن شىعارۋ 上同 。

تاستام : تۇياق تاستام جەر 之及所棒棍的持手 。尺咫在近，处近，方地的远不离距，处

تاستاندى 〈形〉① 被，的弃抛被，的弃遗被：تاستاندى بالا 被，的废荒被，的却忘被 ② 儿弃 房破的顾照人无 ەسكى ءۇي 的：的弃废 。物废，儿烂破，西东的用无 ③ 子

تاستاس- تاستا- Ⅰ、Ⅱ 。态互交的

تاستات- تاستا- 。态动使的

تاستاتقىز- تاستات- 。态动使的

تاستاتتىر- تاستات- 。态动使的

تاستاۋ تاستا- Ⅰ、Ⅱ 。式定不的

تاستۇلەك 〔转〕②鹰雄，鹰岁四〔动〕①〈名〉 雄英，士勇 。

تاستى 〈形〉① 石岩多，的多头石；的头石有 塔(名地) ② 方地的多头石 جەر تاستى 的： 。特斯

تاسۋ تاسى- Ⅰ、Ⅱ 。式定不的

تاسۋسىز 〈动〉的运搬有没，的运有没：استىق 。走运有没还食粮 تاسۋسىز قالدى.

تاسۋشى ①〈名〉物货运载，者送运，工运搬 投 جۇك تاسۋشى 人的： / 工运搬 وسەك ：物介媒；者播传，者布散 ② 员递 تاسۋشى دەنە ▲ 人的语蜚言流布散 。体运载〔化〕

تاسۋشىلىق ②运转，输运，运搬 ①〈名〉傲 。气骄，傲骄，慢

تاسشون 〈名〉(属)香里百〔植〕。

تاسشى ①〈名〉人石采 ② 匠石 。

تاسى- Ⅰ 〈动〉滥泛，涨，溢①：وزەن تاسىدى. / 。了溢奶牛 ءسۇت تاسىدى. / 。涨上水河 تاسىعان ءداريا 的滥泛 ②〔转〕流河的热，情心 增 (福幸，财钱)；增倍，溢洋，涨高(劲干，情 / 湃澎潮心，奋振神精 كوڭىل تاسۋ：满充；多富)财发 قايرات تاسۋ / 增倍劲干 داۋلەتى تاسۋ 扬昂，涨高(绪情)① سۋداي تاسۋ ▲ (来起裕 ② 茂 باي بولىپ تاسىما، كەدەي ▲ 旺兴，盛 。馁不贫，骄不富【谚】. بولىپ جاسىما

تاسى- Ⅱ〈动〉① 挑；运搬，送运，运：جۇك 马的食粮运 استىق تاسىعان ارباۋ / 货运 تاسۋ / 车 سۋ تاسىپ ءجۇر 正 ，传〔转〕② 水挑在

传递：وسەك تاسۇ 传谣言 ▲ ئسوز تاسۇ 传间离拨挑，话闲。

تاسمال 运，输运，送运：تاسمال اقى 运费 / سۇ تاسمال 运水 / اۋا تاسمالى ② 运航 / 号符行移：تاسمال بەلگىسى 行移〔语〕/ تاسمال ەرەجەلەرى 移行则规。

تاسمالدا- 转，输运，送运（次几分）①〈动〉运搬；运：جۇكتى ئۇش رەت تاسمالداپ اكەلدى 写移，行移〔语〕② 了来运李行把次三分：ئسوزدى تاسمالداپ جازۇ 行移节音按词把。

تاسمالدان- 态身反的 تاسمالدا- 。

تاسمالداس- 态互交的 تاسمالدا- 。

تاسمالدات- 态动使的 تاسمالدا- 。

تاسمالداۋ 式定不的 تاسمالدا- 。

تاسىن- ① تاسى- 搬；运搬，搬 ② 态身反的 Ⅱ 迁：ەرتەڭ تۇيەمەن تاسىنباقشى 准明天骆用搬家。

تاسىر 〈拟〉①声蹄马；声踏脚：السىتان اتتىڭ تاسىرى ەستىلدى. ②声中波马了来传处远从。的顿迟，的拙笨，的鲁粗，的莽鲁，撞莽：ئسوز ۇقپايتىن تاسىرلار 。们汉莽的话讲不听。

تاسىراي- 〈动〉①眼瞪，睛眼大睁：ئبىر-بىرىنە تاسىرايا قاراۋ 来起凸 ②视相目瞪，来起鼓：ئشى تاسىرايىپ شىعىپ كەتپەتى 来出突，慢傲〔转〕③了一起鼓都子肚自妄，尊大：تاسىرايا قاراۋ 视傲。

تاسىرايت- 态动使的 تاسىراي- 。

تاسىرايۋ 式定不的 تاسىراي- 。

تاسىرايىس- 态互交的 تاسىراي- 。

تاسىراڭدا- 〈动〉①睁大睛眼，睛眼，瞪眼，瞪目吹，惊，惊受（马）②眼瞪子胡吓。

تاسىراڭدات- 态动使的 تاسىراڭدا- 。

تاسىراڭداۋ 式定不的 تاسىراڭدا- 。

تاسىراك-تاسىراك：تاسىراك-تاسىراك ەتۇ ①睁大睛眼，瞪眼，惊受②目瞪，眼瞪，睛眼大睁。

تاسىرقا- 〈动〉①（足牛、蹄马）磨头石让：损磨头石让蹄民。ات تاسىرقاسا جۇرە المايدى 磨损：生陌得觉；促局，束拘〔转〕②路动不走就后的你对（我）تاسىرقاپ بوگەلەمىن قاي سوزبىڭە 每一句话都记忆犹新。

تاسىرقات- تاسىرقا- 的态动使的。

تاسىرقاۋ 式定不的 تاسى- 。

تاسىرلا- 〈动〉发出，声击敲作，响作咚咚，声镲：تاسىرلاعان ات ئدۇبىرى، ەستىلدى. 声哒哒出发，声镲：声哒哒的蹄马来传。

تاسىرلات- تاسىلا- 的态动使的。

تاسىرلاۋ 式定不的 تاسىرلا- 。

تاسىر-تۇسىر 〈拟〉声隆轰；声得得，声哒夸；声镲镲。

تاسىس- 态互交的 Ⅰ تاسى- 。

تاسىت- 态动使的 Ⅱ تاسى- 。

تات Ⅰ〈名〉①锈，锈斑：تات جەۋلى 烂锈斑②〔转〕名声坏；情事的良不，点污：تاتى جۇعادى دەپ ونان قورىقپا. 你怕要不（你）名声坏的他沾会污点。

تات- Ⅱ〈动〉①尝，尝品，吃；尝：سەن مىنا المانىڭ ئدامىن تاتىپ كوردىڭ بە؟ 你尝这过种？②受感，试尝，到尝〔转〕？吗道味的果苹，到：略领，验体：ومىردىڭ قاسىرەتىن تانقان ادام 尝光，客傲，饭吃：ئدام تاتۇ ▲人的头苦生人了尽，儿味滋到尝 ②道味尝尝：ئدامىن تاتۇ ①临，验体（活生）：اشتى مەن تۇشتىنى تانقان بىلەر ▲ 者尝【谚】。近远的路知熟者行，咸甜的饭道知：بەينەتىڭ قاتتى بولسا، تانقانىڭ ئتاتتى بولار. 【谚】。甜上甜得方，苦中苦尽受：ۇيالماعان بۇيىرماعانىنان تاتار. 【谚】脸的厚皮不人的该吃。吃也的。

تاتار 塔塔尔，人塔塔尔：تاتار ۇلتى 塔塔尔族。

تاتارشا 塔塔尔的族：تاتارشا جازۇ 塔塔尔的式：تاتارشا جاسانۇ 塔塔尔文字 ②族塔塔尔的语：تاتارشا سويلەۋ 塔塔尔语 ③扮打的式塔塔尔讲。

تاتارشىلا- 〈形〉语塔塔尔讲：تۇ باستا تاتارشىلاپ سويلەمەدى（他）一开始讲塔塔尔语。

تاتارشىلاس- تاتارشىلا- 的互交态。

تاتارشىلاۋ تاتارشىلا- 的式定不。

تاتقىسىز 〈形〉不，的好不道味，的吃好不能。

吃的：ونىڭ جاساعان تاماعىن ادام تانقىسىز. 她吃能不直简饭的做。

تاتسىز 〈形〉① ,的烂锈有没 ,的锈生有没 ,的白清;的声名坏有没,的点污有没②。

تاتتان- 〈动〉烂锈,锈生,锈长。

تاتتاندىر- تاتتان- 的态动使。

تاتتانۇ تاتان- 的式定不。

تاتتى 〈形〉的烂锈,的锈长。

تاتتىر- تات- 的态动使 ▲ ەدام تاتتىرۇ 请客,请宴;ەدام تاتتىرىپ اتتاندىرۇ 行钱。

تاتۇ Ⅰ 的好和,的睦亲,的好友,的睦和〈形〉:تاتۇ سەمىيا 处相睦和 / تاتۇ ەۋتۇ 庭家的睦和 اعايىن تاتۇ بولسا ات كوپ، ابىسىن تاتۇ بولسا اس كوپ. 饭有睦和娌妯,骑马有睦和弟兄【谚】。▲ ەكى ايالتىدا باجا تاتۇ، ەتورت ايالتىدا بوتا تاتۇ. 和羔驼里畜,密亲襟连中人【谚】睦。

تاتۇ Ⅱ تات- 的式定不。

تاتۇ Ⅲ تاتى- 的式定不Ⅱ、Ⅰ。

تاتۇلاس- Ⅰ 友,的睦亲,的好和,的睦和〈形〉的好。

تاتۇلاس- Ⅱ 于归言,解和。好和,和讲〈动〉好:سەندەردىڭ داۋ-جانجالدى قويىپ تاتۇلاسقاندا-رىڭ ەجۇن. 好和此彼给纠除消该应们你。

تاتۇلاستىق تاتۇلاس- Ⅰ 的名象抽词。

تاتۇلاستىر- ①تاتۇلاس- Ⅱ 的态动使②,停调,者解调:سەن ول ەكەۋىن تاتۇلاستىرىپ قوي. 你去吧好和个两们他让。

تاتۇلاستىرۇ تاتۇلاستىر- 的式定不。

تاتۇلاستىرۇشى 〈名〉者停调,者解调。

تاتۇلاسۋ تاتۇلاس- 的式定不Ⅱ。

تاتۇلىق تاتۇ Ⅰ 的名象抽词 ▲ جارتىنى جارىپ جەگەن تاتۇلىقتىڭ بەلگىسى. 【谚】西东志标的爱友结团是才享分肯也少再。▲ تاتۇلىقتا تابىس مول. 大绩成结团心齐【谚】。

تاتۇ-ەتاتتى 〈形〉的洽融,的睦亲,的睦和。

تاتۇ-تاتتىلىك تاتۇ-ەتاتتى 的名象抽词。

تاتۇشىلىق تاتۇ 的名象抽词。

تاتى- 〈动〉得配;于等,等相,当相,得值,值,上得够,上学得值 ۇيرەنۋگە تاتيتىن تاجريبە ▲ 个十顶个一 ەبىرى ونعا تاتيدى / 验经的习得差……比,上不够,上不配 پۇشپاعىنا تاتماۋ 远钱--,值不钱一 سوقىر جارماقعا تاتماۋ ▲ 要需于合,用顶 تاتۇ 值不 تاتىر 能 تاتى 的用顶,的用。

تاتى- Ⅱ 〈动〉味……有得变(料饮、物食)①:ماڭا تاتىپ كەتپەيتى. 马儿味……用带,儿味:قىمىز تاتىپ كەتپەيتى. 了儿味变酒奶。/ شاي تەمىر تاتىپ كەتپەيتى. 甜香得显,口合得显②。儿味锈铁有带茶:تاماقتىڭ تۇزى تاتىپتى. 好正得放盐咸里饭(香真得做饭)。▲ بال تاتۇ 口可甜香 ▲ جىلىگى تاتماۋ 儿味无得瘦,瘦 ارزانىڭ (اربقتىڭ) جىلىگى تاتماس. 好没宜便【谚】。▲ تويعاندا توقتىنىڭ ەتى توپىراق تاتيدى. 货饱肚)味腥土有带都肉羔羊连候时的饱【谚】(臭肴佳)。

تاتىم: ەبىر تاتىم 一口:ەبىر تاتىم قىمىز دا جوق. 有没都酒奶马口一连。

تاتىمال 〈形〉的坏腐,的儿味变:تاتىمال قىمىز 酒奶马的儿味变。

تاتىمدى 可,的儿味滋有,的好道味①〈形〉:ول تاماقتى تاتىمدى جاسايدى. 的口用顶,的用有〔转〕②。口可常非得做饭她:ونىڭ ۇيىندە تاتىمدى دۇنيەسى جوق. 的值价有,的值价有,的。西东的用有么什有没里家他。/ تاتىمدى تاجريبە 格合,的力得〔转〕③ 验经的值价有 كادر تاتىمدى 的力得;的干才有④ 部干的力得 جاۋاپ تاتىمدى 的好美,的意满人令〔转〕:تاتىمدى دوستىق 的好美,的意满人令。复答的意满人令 / 谊友的好。

تاتىمدىلىق تاتىمدى 的名象抽词。

تاتىمسىز 无,的口可不,的香不道味①〈形〉足不微,的小渺,的小微②的味乏,的儿味滋轻足无;的格合不;的用无,的用顶不③的道。的意满人令能不,的义意无④的重可大不,的香太不道味①〈形〉用,的大不值价②的儿味滋么企有没,的口太不,的大不义意③的用顶太不。的大不处。的意满人令

تاتىمسىزدىق تاتىمسىز 的名象抽词。

تاتىر Ⅰ 。地干秃,滩荒碱盐,滩石沙〈名〉

تاتىر- Ⅱ تات- 的使动态：سۇ دا تاتىرماي قويدى 喝给不都水连 。

تاتىران 见 تاتىر Ⅰ .

تاتىراۋىن 见 تاتىر Ⅰ .

تاتىرلىق 〈形〉够，的上得配；的等相，的得值 ئس ەمەس 不值 的上得：اۋىز اۋىرتۇعا تاتىرلىق 情事的提一得 。

تاتىرت- تاتىر- Ⅱ 态动使的 。

تاتىرىس- تاتىر- Ⅱ 态互交的 。

تاتىرتىس- تاتىرت- Ⅱ 态互交的 。

تاتىت- تاتى- Ⅰ、Ⅱ 态动使的 。

تاۋ 〈名〉山：تاۋ باسى 山顶 / تاۋدىڭ ورتاڭ بەلى 半山腰 / تاۋ سىلەمى 山脉 / تاۋ شىڭى 山峰 / تاۋ ەتەگى (بوكتەرى، القمى) 山脚 / تاۋ كولى 山塘 / تاۋ جوتاسى 山脊 / تاۋ ساعالاپ، وزەن جاعالاۋ 依山傍水 ▲ بارار جەر، باسار تاۋ جوق. 路无投走；门无地入，路无天上 ▲ باتتاۋىق تاۋ جاپىراق 〔植〕山萝卜 ▲ جانار تاۋ 火山 ▲ تاۋ اق كەكىرەسى 〔植〕高山紫菀 ▲ تاۋ بوكەنى 〔植〕山羚 ▲ تاۋ ٴدارى 〔植〕山药 ▲ تاۋ جالپىزى 〔植〕草香唇 ▲ تاۋ جانۋارلارى (某地)的区动物群 ▲ تاۋ جاڭعاعى 小桃胡 ▲ تاۋ جەلايدارى 〔植〕高山翁头白 ▲ تاۋ جىنىستارى 石岩 ▲ تاۋ جىنىسى 学石岩 ▲ تاۋ ٴيتجۇزىمى 〔植〕山矾罗 ▲泉羊蹄 ▲تاۋ كومپاسى 〔植〕红乌鸦嘴 ▲ تاۋ قارعا 〔动〕盘 ▲ تاۋ قۇدىرەت 〔植〕锥沙尾扇，锥沙大 〔动〕 ▲تاۋ سارىمساعى 〔植〕葱野，蒜石 ▲ تاۋ ساعىز 〔植〕葱鸦 ▲تاۋ سۇسارى 〔动〕貂雪草 ▲تاۋ سۇرى 〔动〕雪草 ▲ تاۋ تارانى 〔植〕高山蓼 ▲تاۋ شاپتولى 〔植〕山桃 ▲تاۋ شەگىرشىنى 〔植〕山榆 ▲ تاۋ شىمشىق 〔动〕雀燕 ▲تاۋىن قايتارۋ 绝，望失 ▲ تاۋى شاعىلۋ 子钉碰使，壁碰使 ▲ تاۋى قايتۋ 望所失大，望 ▲ تاۋ قىزىلشا 〔植〕高山麻黄 ▲ تاۋ قىلۋ 山成堆 ▲ تاۋعا اينالۋ قوزعالىسى 〔地〕动运山造 ▲تاۋ وسىمدىكتەرى (的区地某)群物植 ▲تەسكەن تاۋ 隧道▲ جاتىپ شىكەنگە تاۋ دا شاق كەلمەس.【谚】空山吃坐。▲ كورىنگەن تاۋدىڭ الىستىعى جوق. 【谚】看见的山不远 。▲تاۋداي ى ۋلاس ا ەتەكتەگىنى الا كەتەدى.【谚】山，来下掉的上山 。（鱼池及殃，火失门城）殃遭的下 ▲ قاسقىردىڭ كۇشىگىن قانشا اسىراساڭ دا، تاۋعا قاراپ ۇلىعاتىن قويمايدى.【谚】狼，养喂心精再 。（移难性本，改易山青）叫里山朝是还子崽

تاۋال 〈名〉力魄，势气，魄气，气锐 ▲ تاۋالى قايتۋ（شاعىلۋ）大；子钉碰，壁碰，伤大气锐 望所失 。

تاۋاپ: تاۋاپ قىلۋ (ەتۋ) ① 香进山朝，圣朝 ② 敬崇，崇尊，拜崇〔转〕▲ تاۋاپ قىلۋشى (ەتۋشى) 客香，者香进山朝，者圣朝 。

تاۋار 〈名〉① 货物；品商；品制，品产 ② 布 ③ 物织，匹（鞋）底皮牛 ；皮牛：تاۋار تاباندى 。

تاۋارنا 〈植〉〈名〉草麦野 。

تاۋ ٴبيدايىق 〈植〉〈名〉草冰垂下 。

تاۋداعان 〈植〉〈名〉花梅山 。

تاۋ ٴدارى 〈名〉药山怀 。

تاۋداي 〈形〉①山：的大很，的大巨；的大样一 高 ② 。山成堆雪：的大又重 بۇقا 的梧魁，的伟魁，的大：تاۋداي 的重笨 ③ 牛种的大高 又，的重笨 تاۋداي جۇك 尾蛇头虎 ▲ باسى تاۋداي، ايباعى قىلداي 李行长快快你愿（儿孩小对人老）▲ تاۋداي بول 大 。

تاۋەشكى 〈名〉〔动〕羊岩雌 羊石，羊岩 ① 。

تاۋ-كەن 〈名〉山矿；业矿：تاۋ-كەن مەكتەبى 校学业矿 。

تاۋقالاقاي 〈植〉〈名〉麻芝野 。

تاۋقارعا 〈动〉〈名〉鸦乌嘴红 。

تاۋقۇدىرەت 〈名〉锥沙尾扇，锥沙大〔动〕 。

تاۋقىمەت 〈名〉境逆，幸不；苦痛，头苦，难苦：ٴومىر تاۋقىمەتسىز 苦困难艰的上活生 / ەل تاۋقىمەتى بولماس 遇遭幸不的民人 ▲ تاۋقىمەتتىن تارتۋ 果恶食自；头苦尽吃 。

تاۋلى 〈形〉的山多：تاۋلى جەر 地山 / تاۋلى رايون 区山 / تاۋلى وڭىرلەر 带地岳山 ▲ تاۋلى جەر بولاقسىز، سۇلى جەر قۇراقسىز بولماس. 苇芦生边水，水泉有麓山 。【谚】

تاۋپىق 见 تاۋقىق.

تاۋسوعار 〈名〉①物大然庞，人巨（的中话神）

冒〔转〕③ 的气淘，的皮顽，的皮调〔转〕② 。的撞莽，的鲁粗；的昧冒，的失

تاۋسىز 〈形〉没的坦平，的山有没：تاۋسىز جازىق ▲ 原平 جەر تاۋسىز بولماس، ▲ ەل جاۋسىز بولماس. 【谚】大地上不会没有人，山有没会不民会不见面。

تاۋسىل- ① تاۋس- Ⅱ ①的被动态 ② 尽用，尽，结束，结完 ③ 尽耗，结束，结完，束结 〔转〕④ 怨抱，埋 ▲ 去世，背见，气烟 دەمى تاۋسىلۋ ▲ 怪见，怨 جىلىك مايى تاۋسىلۋ ▲ 瘦消得病，竭枯髓髓 总汉懒 ەرىنشەكتىك ەرتەڭى تاۋسىلماس. 【谚】天明个有 。

تاۋسىلماس 〈形〉的完不耗消，的竭不之用；的了没完没，的结终有没 تاۋسىلماس بايلىق 了没完没 تاۋسىلماس جيىن 富财的竭不之用 / 。议会的

تاۋسىنشاق 〈名〉①皂肥，皂肥块小(的下剩) ② 一头儿：的暂短；的逝消(快很)，的间瞬 تاۋسىنشاق كۇن 。间时的暂短

تاۋ-تاس 〈名〉山高，地山；石岩和：地高 تاۋ-تاستان باسقا ەشتەڭە جوق. 除，头石和山了，有没也么企它其 。

تاۋتايلاق 〈名〉颈长〔动〕。鹿

تاۋتارى 〈名〉芒落。草

تاۋتەكە 〈名〉雄〔动〕羊岩 ▲ تاۋتەكەنىڭ تاۋعا شىقپاسا تۇياعى قشيدى. 【谚】山上不羊山野蹄(移难性禀)痒发子 。

تاۋشا 〈名〉壁橱。

تاۋقىق 〈名〉满，足满，足知〔旧〕。意

تاۋىق 〈名〉①〔动〕鸡：تاۋىق ايدارى 鸡冠 / تاۋىق وباسى 鸡瘟 / تاۋىق ۇياسى 窝鸡 ② 哈萨 تاۋىق جىلى 酉 年一之肖生个二十的族克：(年鸡) ▲ كۇركە تاۋىق 鸡火▲ تاۋىق تارى〔植〕。子穗，子稗▲目形鸡 سوقىر تاۋىق تەكتەستەر 做当都么什把鸡瞎【谚】。吃子麦 ▲ تاۋىقتىڭ تۇسىنە تارى ەنەدى.【谚】。子黍见梦鸡

تاۋىقكوز 〈名〉Ⅰ 。堇色一〔植〕

تاۋىقكوز 〈名〉Ⅱ 。症盲夜〔医〕

تاۋىقحانا 〈名〉鸡，窝鸡。房

تاۋىقشى 〈名〉。人鸡养

تاۋىس 〈名〉Ⅰ 座雀孔 雀孔绿，雀孔〔动〕①。鸽雀孔 ▲ تاۋىس كەپتەر

تاۋىس- Ⅱ 〈动〉①掉费消，耗消，尽用：ولار ەكى ايدىڭ ىشىندە استىقتى تاۋىسپتى. 他们俩个两月之内吃完了粮食。②结束，结完，结。了光把内之月的业学成完 وقۋ تاۋىسقان وقۋشىلار 生学 ▲ اقىل توزبايتىن تون، ەبىلسىم 衣的破不穿是慧智【谚】。(宝之价无是识知和慧智)藏矿的尽不用是识知，裳 تاۋىسلمايتىن كەن.

تاۋىسقىز- تاۋس- Ⅱ 。态动使的

تاۋىسقىسز 〈形〉的竭不之用，的完不耗消，的了不完也说 تاۋىسقىسز：的结终有没 ايتىپ 。的完不说

تاۋىستىر- تاۋس- Ⅱ 。态动使的

تاۋىسۋ تاۋس- Ⅱ 。式定不的

تاششا 见 تازشا.

تاباراك 见 تابارىك

تابارىك Ⅰ 〈名〉。分部一的经兰古〔宗〕

تابارىك Ⅱ 〈名〉①[阿]务财的送属亲人亡 ②[转]礼，物礼，品。

تابەل 〈名〉。凭文，儿本绩成(之生学)

تابەت 〈名〉欲食，口胃：تابەتى اشىلۋ 食了有 ▲ 振不欲食 (سوقپاۋ) تارتپاۋ / 欲 تاماقتا تابەتى تارتپاۋ ▲趣兴感 ② 欲食有 ① تابەتى شابۋ 。趣兴感不 ② 吃想不 ① تارتپاۋ

ەتابيعات 见 تابيعات.

ەتابىل 见 تابەل.

ەتاج 〈名〉冠桂，冠王，兔 [名]。

ەتاج-تاق 〈名〉冠桂，冠王。

تاجىك 〈名〉人克吉塔；族克吉塔。

تاجىكەلەس- 〈动〉嘴吵，吵争，论争：بولماشى تاجىكەلەسپ قالدى 为事小儿点一争而 。了来起吵

تاجىكەلەسۋ تاجىكەلەس- 。式定不的

تاجىكشە 〈形〉①的族克吉塔：تاجىكشە جازۋ 的式克吉塔 ② 文字族克吉塔 تاجىكشە جاساۋ 语克吉塔 ③ 扮打的式克吉塔：تاجىكشە سويلەۋ 。语克吉塔讲

تاجىكشەلە- 〈动〉语克吉塔用，语克吉塔讲话：ونىڭ تاجىكشەلەگەنىن ەشكىم ۇققان جوق. 讲他语克吉塔讲没有谁懂。

تاجىكشەلەس- 〈动〉互交的-تاجىكشەلە。

تاجىكشەلەۋ 〈动〉使动的-تاجىكشەلە。

تاجىلە- 〈动〉戴，加冠，免。

تاجىلەت- 〈动〉使动的-تاجىلە。

تاجىلەتكىز- 〈动〉使动的-تاجىلەت。

تاجىلەتكىزۋ 〈动〉不定式的-تاجىلە。

ءتاجىلى 〈形〉①加冠的，免加的；②有冠王戴，的冠状的。▲ءتاجىلى كەپتەرلەر〔动〕鸽子头凤。

ءتاجىم 〈名〉敬礼，敬意，敬尊。▲ءتاجىم قىلۋ（ەتۋ）敬礼，敬尊。

تاجىريبە 〈名〉①经验；阅历，历练：ءومىر تاجىريبەسى 生活经验 / تاجىريبە قورتىندىلاۋ 总结经验②实验：عىلمي تاجىريبە 科学实验。

تاجىريبەلە- 〈动〉经验结总；实验行进。

تاجىريبەلەۋ 〈动〉不定式的-تاجىريبەلە。

تاجىريبەلى 〈形〉有经验的，经验有富的，阅历的；有经验的，经验丰富的：تاجىريبەلى كىسى 有经验的人（人的经验有富）。

تاجىريبەلىك 〈形〉有经验的；经验的性质：تاجىريبەلىك ءىس 经验试验。

تاجىريبەسىز 〈形〉无经验的，经验乏缺的；无阅历的，阅历少的：تاجىريبەسىز وقىتۋشى 没有经验的老师。

تاجىريبەسىزدىك 词名象抽的①تاجىريبەسىز②无经验：تاجىريبەسىزدىكتەن بولعان قاتەلىك 由于无经验而造成的错误。

تاجىريبەحانا 〈名〉实验室。

تاجىريبەشى 〈名〉实验员，实验人。

تاجىريبەشىلدىك 〈名〉经验主义，经验论：تاجىريبەشىلدىك قاتەلىگىن وتكىزۋ 犯经验主义的错误。

ءتازيا 〈名〉[阿]哀悼，追思。

تايەم 〈名〉[阿]净土。

تايكە 〈名〉▲耳大（称名的面平骨庶）。تايكە ءتۇسۋ 适反其得。

ءتايت 〈叹〉嘿，咄，呔：ءتايت، ارى وتىرۋ 呔，卓越溜地悄悄坐边那往，

تاجىكشەلە- 〈动〉语克吉塔用，语克吉塔讲话：ونىڭ تاجىكشەلەگەنىن ەشكىم ۇققان جوق. 讲他语克吉塔讲没有谁懂。

تاجىكشەلەس- 〈动〉互交的-تاجىكشەلە。

تاجىكشەلەۋ 〈动〉不定式的-تاجىكشەلە。

تاجىلە- 〈动〉戴，加冠，免。

تاجىلەت- 〈动〉使动的-تاجىلە。

تاجىلەتكىز- 〈动〉使动的-تاجىلەت。

تاجىلەتكىزۋ 〈动〉不定式的-تاجىلە。

ءتاجىلى 〈形〉①加冠的，免加的；②有冠王戴，的冠状的。▲ءتاجىلى كەپتەرلەر〔动〕鸽子头凤。

ءتاجىم 〈名〉敬礼，敬意，敬尊。▲ءتاجىم قىلۋ（ەتۋ）敬礼，敬尊。

تاجىريبە 〈名〉①经验；阅历，历练：ءومىر تاجىريبەسى 生活经验 / تاجىريبە قورتىندىلاۋ 总结经验②实验：عىلمي تاجىريبە 科学实验。

تاجىريبەلە- 〈动〉经验结总；实验行进。

تاجىريبەلەۋ 〈动〉不定式的-تاجىريبەلە。

تاجىريبەلى 〈形〉有经验的，经验有富的，阅历的；有经验的，经验丰富的：تاجىريبەلى كىسى 有经验的人（人的经验有富）。

تاجىريبەلىك 〈形〉有经验的；经验的性质：تاجىريبەلىك ءىس 经验试田。

تاجىريبەسىز 〈形〉无经验的，经验乏缺的；无阅历的，阅历少的：تاجىريبەسىز وقىتۋشى 没有经验的老师。

تاجىريبەسىزدىك 词名象抽的①تاجىريبەسىز②无经验：تاجىريبەسىزدىكتەن بولعان قاتەلىك 由于无经验而造成的错误。

تاجىريبەحانا 〈名〉实验室。

تاجىريبەشى 〈名〉实验员，实验人。

تاجىريبەشىلدىك 〈名〉经验主义，经验论：تاجىريبەشىلدىك قاتەلىگىن وتكىزۋ 犯经验主义的错误。

ءتازيا 〈名〉[阿]哀悼，追思。

تايەم 〈名〉[阿]净土。

تايكە 〈名〉▲耳大（称名的面平骨庶）。تايكە ءتۇسۋ 适反其得。

ءتايت 〈叹〉嘿，咄，呔：ءتايت، ارى وتىرۋ 呔，卓越溜地悄悄坐边那往，

。悼跑地偷，偷

ءتاي-ءتاي: ءتاي-ءتاي باسۋ 〈名〉初（儿孩小指）。路走学

ءتاي-ءتايلا- 〈动〉步走学儿孩小着领：ءتىڭكدى ءتاي-ءتايلاپ جۇرگىز. 你领着弟弟（让他）慢慢地学走路。

ءتاي-ءتايلاۋ 〈动〉不定式的-ءتاي-ءتايلا。

تايتەرى 〈名〉垫坐制皮，垫皮子。

تايتىك 〈形〉的没有教养的，的没有礼貌，的粗野，的非：تايتىك كەلىن بولىپ جۇرمەسىن 别可（她）的养教没个是媳妇。

تاكاپپار 〈形〉的傲骄，的傲慢，的大自，的大自妄，的切一空目，的大尊。

تاكاپپارلان- 〈动〉骄傲起来，傲慢起来，大自妄狂。

تاكاپپارلاندىر- 〈动〉使的-تاكاپپارلان。

تاكاپپارلانۋ 〈动〉不定式的-تاكاپپارلان。

تاكاپپارلىق ①词名象抽的-تاكاپپار；②傲慢，高傲，气傲。

تاكاپپارسۋ 〈动〉不定式的-تاكاپپارسى。

تاكاپپارسى- 〈动〉傲，起不了觉自，大自高自，来起慢。

تاكبىر 〈名〉（大至拉安为主意）颂口，词颂〔宗〕。

تاكباي 〈名〉皮头捏（罚惩种一的中戏游）。

تالەكەي 见 تالامايى.

تالەنكە 〈名〉子盘：ۇلكەن تالەنكە 大子盘/ كىشكەنە تالەنكە 小子盘。

تالكەك 〈名〉弄愚，笑讥，弄嘲：تالكەك قىلۋ（ەتۋ）弄戏。

تالكەكتە- 〈动〉弄愚，弄戏，笑讥，弄嘲：ەلدى تالكەكتەۋ ءمۋرالعا جات نارسە. 道不是人别弄愚。为行的德

تالكەكتەس- 〈动〉互交的-تالكەكتە。

تالكەكتەۋ 〈动〉不定式的-تالكەكتە。

ءتالپىش 〈形〉的忌无行横；的皮顽，的气淘。

تالپىشتەن- 〈动〉行横；气淘得变，皮顽得变。

تالپىشتەنۋ 〈动〉不定式的-تالپىشتەن。忌无

تالپشتىك ئتالپش 词名象抽的。

ئتالتي- 〈动〉ئۇي：矬得显，小矮得显，矮得显 توبەسسىندە تالتيگەن بىرەۋ تۇر. 屋顶上站着一个人的小矮。

ئتالتيۇ ئتالتي- 式定不的。

تالتىرەك 〈名〉式姿的晃摇，跚蹒，跄踉。

تالتىرەكتە- 摇摇，跄跄踉踉，行而跚蹒 〈动〉晃晃摇摇：走地晃晃 تالتىرەكتەپ ۋېگە كىردى 子屋进走地。

تالتىرەكتەس- تالتىرەكتە- 态互交的。

تالتىرەكتەت- تالتىرەكتە- 态动使的。

تالتىرەكتەۋ تالتىرەكتە- 式定不的。

ئتالىم 〈名〉ئتالىم[阿]：益教；导教，养教，育教 جاقسى ئتالىم الۇ 育教的好良/ ئتالىم بەرۇ 育教受进/ 育教行进。

ئتالىمدى 〈形〉的养教育，的育教过受。

ئتالىمدىلىك ئتالىمدى 词名象抽的。

ئتالىمسۇ ئتالىمسى- 式定不的。

تالىمسۇشىلىك 〈名〉气客装假，装伪。

ئتالىمسى- 〈名〉气客装假；子架摆，腔官打：ۇيدە از ەستىپ جۇرگەن ئسوزىمىز بە ەدى؟ سەن-اق ئتالىمسي بەرەدى ەكەنسىڭ. 这象好得装倒你？吗的到听常常是不里家在们我话的样这。

ئتالىمسز 〈形〉的养教有没，的育教受有没，的养修有没。

ئتالىمسزدىك ئتالىمسز 词名象抽的。

ئتالىمسىس- ئتالىمسى- 态互交的。

ئتالىمسىت- ئتالىمسى- 态动使的。

ئتالىم-تاربيە 〈名〉练训；养培，养教，育教：ئتالىم-تاربيە باعمىسى/ 针方育教 اسكەري ئتالىم-تاربيە 练训事军。

ئتالمى 〈名〉地旱▲ ئتالمى ئبيداي 旱麦。

تامپەك 〈形〉的粗短，的平扁：تامپەك تاناۋ 扁子鼻的平。

تامپىك 见 تامپەك.

ئتامپىش 见 تامپەك.

ئتامسل 〈名〉言寓[阿]。

تامسلدە- 作言寓用，说着喻比言寓用〈动〉喻比。

تامسلدەۋ تامسلدە- 式定不的。

ئتامسلسل 〈形〉喻比作欢喜；的言寓讲爱的。

ئتان Ⅰ ①[波]〈名〉：体肉，体肌，体躯，体身 ئتان جازاسى 体器殖生 ② 罚：ئتانسن جابۇ 遮羞/ ▲ ئتانسن ساتۇ 卖淫▲ ئتانسم--جانىسم 魂灵是体身。 ساداعاسى، جانسم—ارىم ساداعاسى. 品牲牺的耻廉是命生，品牲牺的具特所，的有固所，的上性本

ئتان Ⅱ ①〈形〉特族民各 ئتان ادەت 于属，的……的：ئار ۇلتقا ئتان 于等……：جوقتا ئتان 于等 ② 惯习的有没于等/ 知告有没于等 ئتان ايتپاعانعا。

تانەپىس 〈名〉息休间(工)课[阿]。

ئتانتى: ئتانتى بولۇ 满，佩钦；足意满心，意满 ول ساعان ئتانتى بولدى. 佩敬：满常非你对他。意。

تانتىرەكتە- 见 تالتىرەكتە-.

تانتىرەكتەس- تانتىرەكتە- 态互交的。

تانتىرەكتەت- تانتىرەكتە- 态动使的。

تانتىرەكتەۋ تانتىرەكتە- 式定不的。

ئتاڭىر 〈名〉灵神，爷天老，帝上：ئتاڭىردىڭ بۇيرىعى 上帝的意旨/ ئتاڭىر جارلقاسىن 上天佑保/ ئتاڭىر ەسىركەۋ 怜可爷天老▲ ئتاڭىر العىر 该死的，吧去鬼见。

تاپەك 〈名〉的小矮，的矮：تاپەك بويلى 的小矮子。

تاپەلتەك 见 تاپەك.

ئتاپسىر 〈名〉解〔旧〕：解注，释注，明阐，释。

ئتاپ-ئتاتتى 〈形〉的甜很，的香很道味；常非 ئتاپ-ئتاتتى قاۋىن 甜很的口可/ 瓜密哈的甜很：的口可 ئتاپ-ئتاتتى تاماق 菜饭的口可常非。

ئتاپ-ئتاۋىر 〈形〉的好较，的错不当相，拿能 ئتاپ-ئتاۋىر بويجەتكەن 得出去的去的：的错不当相 娘姑。

تاپتەشتە- 见 تاپتىشتە-.

تاپتىشتە- 〈动〉搞，查调地真认，解了地细详 ونىڭ ئۇي-ئشىنىڭ جاعدايىن تاپتىشتەپ سۇرادىڭ با؟ 细仔得地细详你况情的里家他？吗了解了？

تاپتىشتەت- تاپتىشتە- 态动使的。

تاپتىشتەۋ تاپتىشتە- 的不定式。

تاربيە 〈名〉[阿]养修，养教，养培，育教：مەكتەپ تاربيەسى 学校教育/ تاربيە كورمەگەن بالا 没有教养的孩子。

تاربيەلە- 〈动〉养教，养培，育教：ۋاقىتىندا بالالاردى ەڭبەك سۇيۇگە تاربيەلەۋ كەرەك. 要从小培养儿童爱劳动。

تاربيەلەن- ①تاربيەلە- 的被动态 ②受教育，年多到养修：ۇزاق جىل تاربيەلەنگەن كادر 长年受到多部干的教育。

تاربيەلەنۋ تاربيەلەن- 的不定式。

تاربيەلەنۋشى 〈名〉被教育者，受教育的人，受养培的人，养培人。

تاربيەلەس- تاربيەلە- 的互动态。

تاربيەلەت- تاربيەلە- 的使动态。

تاربيەلەۋ تاربيەلە- 的不定式。

تاربيەلەۋشى 〈名〉养教者，育教者：بالا تاربيەلەۋشى 保育员。

تاربيەلى 〈形〉有养教的，有养修的，有教育的，有教过受的：بالا تاربيەلى 有教养的孩子。

تاربيەلىك 〈形〉有教育意义的：تاربيەلىك ماڭىزعا يە 具有教育意义。

تاربيەسىز 〈形〉没有教养的，有教过受的，没有教育的：بالا كەتكەن تاربيەسىز 没有教养的孩子。

تاربيەسىزدىك تاربيەسىز 的抽象名词。

تاربيەشى 〈名〉教者，养教者，育教者。

تارەلكا 见 تارەلكە.

تارەلكە 〈名〉碟子，盘子。

تارجىمە 〈名〉[阿]翻译，译文。

تارك: تارك ەتۋ 弃遗，弃废，弃抛，弃放。

تاركى: تاركى دۇنيە 下世，阴间。

تارنەك 〈名〉小瓜。

تارتا 〈名〉车辕，辕杆，车杆拉：ارباتارتاسى 车辕。

تارتىپ (ءتارتىبى) 〈名〉①序，次序，理条，序程：序顺 ②序守遵秩序：تارتىپ ساقتاۋ 序顺/ ءارىپ ءتارتىبى 字序母/ سايلام ءتارتىبى 选举程序：تارتىپ بويىنشا بستەۋ 循规蹈矩/ ەڭبەك ءتارتىبى 劳动纪律/ اسكەري ءتارتىپ 军纪/ تارتىپكە بويسۇنۋ 遵守纪律 ▲ كۇن ءتارتىبى 日事程。

تارتىپسىز ①〈形〉无序的，无秩序的，乱糟糟的，乱套的，乱杂的：无条理的，无纪律的 ②作工无条理的，无纪律的：ءتارتىپسىز جۇمىس 矩的不规律的：ءتارتىپسىز 生学的不守纪律的/ ءتارتىپسىز كەتكەن بالا 不懂规矩的孩子。

تارتىپسىزدەن- 〈动〉违纪，违反纪律：جاقسىلار بەرى ءشىنارا وقۋشىلار تارتىپسىزدەنسە كەتتى. 好学生部一有违纪现象。

تارتىپسىزدەندىر- تارتىپسىزدەن- 的使动态。

تارتىپسىزدەنۋ تارتىپسىزدەن- 的不定式。

تارتىپسىزدىك ءتارتىپسىز 的抽象名词。

تارتىپتە- 〈动〉收拾好，归置好，整顿好，整理好：كىتاپتاردى تارتىپتەپ قويىپتى 书整得摆整齐。

تارتىپتەل- تارتىپتە- 的使动态。

تارتىپتەس- تارتىپتە- 的互动态。

تارتىپتەستىر- ①تارتىپتەس- 的使动态 ②整顿，理序有，化整。

تارتىپتەسۋ تارتىپتەس- 的不定式。

تارتىپتەت- تارتىپتە- 的使动态。

تارتىپتەۋ تارتىپتە- 的不定式。

ءتارتىپتى 〈形〉①有序的，井然的：ءۇي ءىشى ءتارتىپتى 屋里的齐整：的素不条理的：的矩规懂，的律纪守 ②齐整很设摆的：ءتارتىپتى وقۋشى 生学的律纪守/ ءتارتىپسىز كەتكەن بالا 不懂规矩的孩子。

تارتىپتىلىك ءتارتىپتى 的抽象名词。

تاربزدەن- 〈动〉样一……与，似相……和：ول شەشەسى تاربزدەنىپ وسكەن ەكەن. 他长得跟母亲一样。

تاربزدەندىر- تاربزدەن- 的使动态。

تاربزدەۋ تاربزدەن- 的不定式。

تاربزدەس 见 ءتاربزدى.

ءتاربزدى 〈助〉像……一样，似……像，好像，仿佛：ۇيدە كىسى جوق ءتاربزدى. 屋里好似没人。 ▲ ادام ءتاربزدى مايمىل 人类有像好

猿 。

ئتاسبيىق 〔宗〕〈名〉 珠赞，珠念 ▲ ئتاسبيىق بالدىر 〔植〕念藻珠 。

ئتاسبيح 见 تاسپيىق.

ئتاسپيح 〈名〉〔阿〕珠赞，珠念 。

ئتاسلىم: جان ئتاسلىم قىلۇ (ەتۇ) 去世，牲牺 。

ئتاسپى 〈名〉〔阿〕珠念 。

تاسىل 〈名〉 腕手，法手，段手；法办，法方 ▲ ماسەلەنى شەشىم ەتۇدىك ئتاسىلى 处理问题的方法/ توڭكەرىستىك سوغىس - وكىمەتتى تارتىپ الۇدىك ئتاسىلى. 革命是争战取政权的方略 。

تاسىلدە- 〈动〉想法，法办，法设方采，施措取采；段手用利，段手有的；穷诀用利，段手用利 ئۆبەكتى قارا كۇشكە عانا سۇيەنبەي تاسىلدەپ ىستەۋ كەرەك 光能不儿活干于巧要还，气力靠 。

تاسىلدەس- تاسىلدە- 的态互交 。

تاسىلدەۋ تاسىلدە- 的式定不的 。

ئتاسىلدى 〈形〉腕手有，的多法办，的法办有；的猾狡，的端多计诡，的儿 。

ئتاسىلقوي 〈形〉，的妙巧；的灵机，的多法办；的端多计诡，的计心于工 。

ئتاسىلسىز 〈形〉的少法办，的法办有没；的拙笨，的脚笨手 。

ئتاسىلسىزدىك ئتاسىلسىز 的词名象抽 。

ئتاسىلشىل 〈形〉的巧灵，的妙巧；的法办有；的计心于工，的端多计诡 。

تاتە 〈名〉①呼称的亲母对；娘，大，儿：ونى مۇنان كەيىن تاتە دەپ شاقىر. 儿婶大叫她管后以你 。②白讨，悔忏，过悔，悔后 [阿]〈名〉 表半多）主真，帝上，天 ③ 言誓（的上教宗指）：تاۋبە، دۇنيەدە وسىندای ادام بولادی ەكەن. 讶惊示 ④ 人的样这有竟上界世，啊天的我 ▲ 足知，足满（的命天对）ئتۇسرۇ 整治，罚惩，治整 ▲ تاۋبە قىلۇ (ەتۇ) ① 满 。悔忏，过悔，悔后 ② 足满，意

تاۋبەلە- 〈动〉① 到感讶，惊到感，讶惊示表；奇惊：ەندى تاۋبەلەيتىن ەشتەڭ قالعان جوق 上助求，帝上唤呼 ② 的讶惊可么什有还在现 ئبلىڭىز. 吧办着看己自您，嫂大 。

تاتەلە- 〈动〉妈妈喊呼，妈妈叫：جۇدىرىقتاي ەركەك بالا تاتەلەپ جۇگىرىپ كەلەدى. 一个小 来跑边这朝边妈妈喊叫边孩男 。

تاتەلەس- تاتەلە- 的态互交 。

تاتەلەت- تاتەلە- 的态动使 。

تاتەلەۋ تاتەلە- 的式定不的 。

ئتاتتى 〈名〉Ⅰ 糖，果糖，糖果总称：شاقپاق ئتاتتى 方糖块 / دۇكەننەن ئتاتتى ساتىپ اكەل. 来糖儿点买里店到去你 。

ئتاتتى Ⅱ 〈形〉① 的甜很，的甜：ئتاتتى تاعامدار 的满美，的甜香，的蜜甜 ② 食甜宝〔转〕③（睡甜）香很得睡：ئتاتتى ۇيقىعا كەتۇ 都么什比命生：بارىنەن دە جان ئتاتتى 贵，贵重：贵宝得变，爱可得变〔转〕 。

تاتتىلەن- 〈动〉① 透熟；美甜得变，甜变 。

تاتتىلەندىر- تاتتىلەن- 的态动使 。

تاتتىلەنۇ تاتتىلەن- 的式定不的 。

تاتتىلىك ①ئتاتتى 的词名象抽 ② 重贵，贵宝，贵可，爱可 ③ 美甘，味美 。

تاتتىرەك 的儿味甜点有，的甜微〈形〉为较；的口可：تاتتىرەك تاعام شە المايتىن بولدى 略 。吃能不都（他）物食的甜微

ئتاۋ: ئتاۋ ەتۇ 头磕，拜跪，拜崇 。

ئتاۋاپ 〈名〉行绕 。

ئتاۋاپ: ئتاۋاپ ەتۇ (قىلۇ) 见 تاۋاپ ەتۇ.

تاۋبە 〈名〉[阿]①白讨，悔忏，过悔，悔后 表半多）主真，帝上，天 ③ 言誓（的上教宗指）：تاۋبە، دۇنيەدە وسىندای ادام بولادی ەكەن. 讶惊示 ④ 人的样这有竟上界世，啊天的我 ▲ 足知，足满（的命天对）ئتۇسرۇ 整治，罚惩，治整 ▲ تاۋبە قىلۇ (ەتۇ) ① 满 。悔忏，过悔，悔后 ② 足满，意

تاۋبەلە- 〈动〉① 到感讶，惊到感，讶惊示表；奇惊：ەندى تاۋبەلەيتىن ەشتەڭ قالعان جوق 上助求，帝上唤呼 ② 的讶惊可么什有还在现 ئبلىڭىز. 吧办着看己自您，嫂大 。

تاۋبەلەۋ تاۋبەلە- 的式定不的 。

تاۋەكەل 〈名〉① 险风，动盲，险冒：تاۋەكەل دەيسىڭدەر مە! 吧险风下一冒们你，样么怎！ ② 望期，望希，望指：قۇدايعا تاۋەكەل 〔宗〕把

نار ▲（佑保主真）上身主真在托寄望希
舟沉釜破，底到干的切一顾不，险冒 تاۋەكەل
▲ 动盲，险冒，干蛮 تاۋەكەل سوقىر ▲
تاۋەكەلگە بەل بايلاۋ（بۇۋ）去出豁 ▲ تاۋەكەل
一试来出豁，看一看险冒，试一试险冒 قىلۇ
气运碰一碰，试 ▲ تاۋەكەل ەت تە تاس جۇت،
巨吞，险天冒【谚】ۋلىم جوق. 【谚】اجال جەتپەي
怕后，狼怕前要不）恙无然安，离远神死，石
虎）。
تاۋەكەلدە- 〈动〉一试来出豁，试一试险冒
气运下一碰，试：تاۋەكەلدەپ كور، جەڭىلسەڭ
了输就了输，试一试险冒 جەڭىلەرسەڭ。
تاۋەكەلدەن- تاۋەكەلدە- 的态身反。
تاۋەكەلدەس- تاۋەكەلدە- 的态互交。
تاۋەكەلدەت- تاۋەكەلدە- 的态动使。
تاۋەكەلدەۋ تاۋەكەلدە- 的式定不。
تاۋەكەلدەك 〈名〉动盲，为行险冒，性险冒，
为行动盲，性动盲。
تاۋەكەلشىل ①〈形〉顾不，的动盲，的险冒爱
死的活 ② 者义主险冒，家险冒的。
تاۋەكەلشىلدىك 〈名〉义主险冒，为行险冒。
تاۋەلدە- 〈动〉有所（人某）为定，有占：سەن
这把想你 ？谁给马匹 ▲ تاۋەلدەۋ ەسمدىگى〔语〕
主物。词代
تاۋەلدەن- تاۋەلدە- 的态身反 ▲ زات ەسمە-
ىنىڭ تاۋەلدەنۋى。称人属领的词名〔语〕
تاۋەلدەۋ تاۋەلدە- 的式定不。
تاۋەلدەۋلى 〈形〉于属，的有所……，的有占
（人某）的。
تاۋەلدەۋسىز 〈形〉的主有没；的有占被不。
تاۋەلدى 〈形〉归，的从依，的属附，的属从
的：تاۋەلدى بولۇ 附依 / تاۋەلدى ەل 卫星
国 / تاۋەلدى قالا 卫星城 / ادەبيەت-كوركەمونەر
ساياساتقا تاۋەلدى. 文艺于属从是的治政。
تاۋەلدىك 〈名〉属附，属领 ▲ تاۋەلدىك جالعاۋى
〔语〕جالعاۋى ▲ تاۋەلدىك جىكتىك
分成加附属领。分成加附称人性属领。
تاۋەلدىلىك ① تاۋەلدى 属从 ② 词名象抽的
性关相〔数〕③ 性附依，系关
人于赖依不，的主自，的立独〈形〉**تاۋەلسىز**
：的主作……由是不，的人于附依不，的
تاۋەلسىز ەل قۇرۇ建立独立的家国 ▲ تاۋەلسىز
اينالمالى سان〔数〕数变自 ▲ تاۋەلسىز قوزدىرۇ
激他〔物〕。
تاۋەلسىزدىك تاۋەلسىز，立独 ② 词名象抽的
：性主自，位地立独，性立独 ۇلتتار تاۋەلسىزدى-
گىن قورعاۋ关无〔数〕③ 立独族民卫保。
تاۋەت 〈名〉〔动〕蛸螵，螂螳。
تاۋلىك 〈名〉夜昼：توقتاۋسىز ەكى تاۋلىك
جۇردى 夜昼两了走地停不 ▲ كۇن تاۋلىك
日阳太〔天〕。
تاۋمۇجىك 〈形〉不旧破，的损磨（曼土坎指）
的堪。
ءتاۋپىج 〈名〉运幸，利顺，功成［阿］。
ءتاۋرات 〈名〉〔宗〕（指）（的教督基及教宗太犹
经圣，特拉讨。
ءتاۋشە 〈名〉子节（之树果）。
ءتاۋىپ 〈名〉医巫；生医间民。
تاۋىپتىك 〈名〉术巫；术医间民。
ءتاۋىر 〈形〉坏不，的错不，的些好，的好较
的：ونىڭ دەنساۋلىعى بۇرىنعىدان ءتاۋىر. 的他
好情病① ▲ ءتاۋىر بولۇ 些好前以比体身，
中看，欢喜 ءتاۋىر كورۇ ▲ 转好（势形）② 转
ءساۋىر بولماي ءتاۋىر بولماس. 【谚】▲ 中相
暖不气天，到不月四。
تاۋىرلە- 〈动〉子样象得搞，些好得弄：
تاۋىرلەپ تاماق جاسادى 的口可顿一了做（她）
菜饭。
تاۋىرلەن- ① تاۋىرلە- 的态身反 ② 愈痊
好；来起好，转：ءسىزدىڭ تەزىرەك تاۋىرلەنىپ
شىعۋىڭىزدى تىلەيمىز. / 康健复恢日早您祝。
ونىڭ تۇرمىسى تاۋىرلەنىپ قالدى. 他活生的
了多善改前以。
تاۋىرلەنۋ تاۋىرلەن- 的式定不。
تاۋىرلەت- تاۋىرلە- 的态动使。
تاۋىرلەۋ تاۋىرلە- 的式定不。
ءتاۋىرمەيا 〈名〉〔植〕草甘属。
تاشەك 核（的等子杏）〈名〉。
تاشكە 〈名〉独车推手轮。

تاشكەلە- 〈动〉装车推小轮独用：توپىراقتى تاشكەلەپ تاسۇ 土运车推小轮独用 。

تاسكەلەۋ تاشكەلە- 式定不的 。

تاشكوم 〈名〉环拉 。

تاشموشكە 〈名〉(的块整或位单个…某)六十分之一 。

تەاتر 见 تياتر.

تەبەگەن 〈形〉好(的人踢好：تەبەگەن جىلقى 马的人踢好 。

تەبەگەندىك تەبەگەن 词名象抽的 。

تەبەن Ⅰ 〈名〉针(粗，针大：تەبەن ينە 针大 。

تەبەن Ⅱ 〈名〉布(动劳，布粗 。

تەبەندە- 〈动〉出(须胡)；出而土破(芽幼物植)长刚刚 。

تەبەندەۋ تەبەندە- 式定不的 。

تەبەتەي 〈名〉帽圆小式男 。

تەبۇ تەپ- 式定不的 。

تەبىن Ⅰ 〈名〉吃后开刨蹄前用羊绵、马季冬草的到 。

تەبىن Ⅱ 〈名〉①度速；力击冲，力冲：ات قاتتى تەبىنمەن كەلىپ قارعىپ كەتتى. 马最以大力冲的 。②〔转〕了去过越跳力冲的：力魄，劲闯 。جاستاردىڭ تەبىنى 儿劲闯的人青年

تەبىن- Ⅲ تەپ- ①走马让了为 ②态身反的(跟脚用点一快)蹬，踢地住不 。

تەبىنگى 〈名〉鞯鞍，革詹鞍 ▲ تەبىنگى قۇلاق 耳风扇 。

تابىنگىدەي 〈形〉的大宽，的大粗，的大：قۇلاعى تەبىنگىدەي 大耳风扇(耳)朵 。

تەبىنگىلە- 〈动〉固革詹鞍 。

تەبىنگىلەت- تەبىنگىلە- 态动使的 。

تەبىنگىلەۋ تەبىنگىلە- 式定不的 。

تەبىنگىلىك 革詹鞍做用，的革詹鞍〈形〉Ⅰ子皮的革詹鞍做：的 。تەبىنگىلىك تەرى

تەبىنگىلىك 侧两部胸(之畜大指)〈名〉 。

تەبىندە- Ⅰ(草吃)雪刨蹄用(羊、马)〈动〉 。

تەبىندە- Ⅱ 〈动〉①速迅，密茂又快既得长又快又得长子胡长生：مۇرتى تەبىندەپ كەلەدى 长生又快又得长子胡 。②密从度速的快最以，力用，劲使：تەبىندەپ كەلىپ وزەننەن قارعىپ كەتتى 度速的快最以，力冲 。

تەبىندەت- تەبىندە- 态动使的Ⅱ、Ⅰ 。

تەبىندەۋ تەبىندە- 式定不的Ⅱ、Ⅰ 。

تەبىندى 〈形〉①快度速；的力有，的大力冲：的力魄有，的劲闯有②的光，的草有没(下底雪)〈形〉تەبىندىكسىز 的秃 。

تەبىندىكتى Ⅰ 〈名〉冬指)地草的羔复雪被 。(的吃开刨蹄前用羊、马季

تەبىندىكتى Ⅱ 〈形〉的草有(下底雪) 。

تەبىنسىز 〈形〉①；的大不儿劲，的小力冲 ▲ 的劲闯有没，的力魄有没 ②的慢度速 。炮力坐后无〔军〕زەڭبىرەك تەبىنسىز

تەبىنت- تەبىن- 态动使的Ⅲ 。

تەبىنۇ تەبىن- 式定不的Ⅲ 。

تەبىرەن- 动感，昂激，动激，情动：〈动〉تەبىرەنبەيتىن، سالماقتى مىنەزدى 情感动易不(人)的重稳格性，的 。

تەبىرەندىر- تەبىرەن- 态动使的 。

تەبىرەنت- تەبىرەن- 态动使的 。

تەبىرەنۇ تەبىرەن- 式定不的 。

تەبىس- تەپ- 态互交的 。

تەگەنە 盆瓷陶大，盆木大〈名〉：ءبىر تەگەنە قىمىز 一大盆木大酒奶马 ▲ تەگەنە قۇيرىق 尾大 。巴：تەگەنە قۇيرىق قوي 羊巴尾大

تەگەنەدەي 圆而大，的大；的样一盆大和〈形〉 。羊巴尾大 تەگەنەدەي قوي 的：قۇيرىعى

تەگەنەلى 〈形〉的好盛盆大用；的盆大有 。

تەگەنەلىك 〈形〉的盆大作用：تەگەنەلىك اعاش 料木的盆大作用 。

تەگەنەسىز 盛盆大用有没，的盆大有没〈形〉的好 。

تەگەرمەش 〈名〉辘轱，子轮 。

تەگەرشىك 〈名〉轮车，子轮：اربانىڭ تەگەرشىگى / تاريح تەرگەشگى 车的史历 / 轮车 。

تەگەرشكتە- 〈动〉轮车上装，子轮上安 。

تەگەرشكتەي 〈形〉似轮车，的样一子轮和

。的

تەگەرشكتەل- تەگەرشكتە- 的态动被 。

تەگەرشكتەت- تەگەرشكتە- 的态动使 。

تەگەرشكتەۋ تەگەرشكتە- 的式定不 。

تەگەرىك 〈名〉壶垫 。

تەگەرىش 〈名〉带扁(的部上扇格房毡定固)花绣 。

تەگەۋرىن 〈名〉①距后，距（之类禽）② 力威；度速，力撞，力冲〔转〕▲ تەگەۋرىنى باتۋ 负欺，辱凌，压欺 。

تەگەۋرىندە- 〈动〉①抓，紧抓（子爪用禽猛）抓住不放：قارشىعا قويماندى تەگەۋرىندەپ وتىر. 浑澎涌汹〔转〕②。的紧紧得抓子兔把鹰苍来势猛凶，显有得气魄：جانقاناي تەگەۋرىندەپ تەڭىز تاسپ 。涛波起翻海大的浑澎涌汹象好

تەگەۋرىندەۋ تەگەۋرىندە- 的式定不 。

تەگەۋرىندى 〈形〉的猛势来，的劲有，的力有，的挡可不势 。

تەگەۋرىنسىز 〈形〉的距后无，的距有没 ①。的足不头劲，的量力有没，的魄气有没 ②

تەگەش 小盆瓷陶 〈名〉。

تەگەشتە- 〈动〉：里盆小在盛，盛盆小用 تەگەشتەپ كاتەلگە سۋ قۇيۋ 抵里桶水往盆小用：水 。

تەگەشتەۋ تەگەشتە- 的式定不 。

تەگى 〈助〉到，竟究；来原；怕恐，必想，来看 还来看 看：تەگى، سەنكى دۇرىس سەكىلدى. 底 怎是竟究 。了对说你是 / تەگى، قالاي ەس؟ 事回么 ？

تەگىن 〈形〉①无 价代的，钱花不，的费免，的 费免 وقۋ تەگىن 的白白，的偿无，的酬报无 ：تەگىن كومەك 上学 / تەگىن العان 助援偿无 / تەگىن 的来白 西东 ②，地益无，地费白，然徒 ：ۋاقىتتى تەگىن وتكىزۋ 白白浪费时间 ③ 然枉：地因原无，地故无缘无，地故无，地空凭 。哭地故无缘无非并 جوق جىلاعان تەگىن

تەگىندە 〈副〉先原，来原，来本：ول تەگىندە قاي جەرلىك ەدى؟ 人的方地么什是先原他 ？

تەگىننەن 〈副〉就先原，就来原，来以古自，就早：ەبىز ونىمەن تەگىننەن تانىس ەدىك. 我 。他识认就来原们

تەگىننەن-تەگىن 钱花不，的价代无 ①〈形〉：的白白，的偿无，的酬报无，的费免，的 ەشكىم دە دۇنيەسىن تەگىننەن-تەگىن بىرەۋگە بەرە سالمايدى. 人给地白白西东把会不也推 ：的果结无毫，的益无，的费白 ② 。家 ③ 动劳的费白 تەگىننەن تەگىن كەتكەن ەڭبەك 地故无缘无，地故无，地空凭：ول ەوزى تەگىنە-نەن-تەگىن كەلمەپ ەتىيستى مە؟ 地故无缘无他 ？吗了你惹招来

تەگىس 滑光，的整平，的坦平，的平 ①〈形〉：的折波有没；的 تەگىس جەر 平 / 地 تەگىس 波无静平 / 路道的坦平 تەگىس 波 جول بەتى ،的等平，的样一，的等相，的同相 ② 面糊的，的均平数人 / ادام سانى تەگىس. شىقتى 同相，全完，地个整 ③均不得分 تەگىس بولىنبەدى ،的等平，的样一为成使，同相使，等相使 ② 平刨板木 ،平弄，坦平为成使，整平 ①〈动〉：平抿，平（熨，刨，刮，推）铲 平 جەر تەگىستەۋ 把子刨用 سۇرگىمەن تاقتاي تەگىستەۋ/地土整使，样一为成使，同相使，等相使 ② 平刨板木 得分 ەبولۋ تەگىستەۋ：匀均使，均平使，等平 ③多样一弄整齐：كورپەنى تەگىستەپ كوكتەۋ 。齐整叠子被把 看，齐站 ② 态动被的 تەگىستە- ①-تەگىستەل- ③ 齐看右向 وڭعا قاراپ تەگىستەل：齐排，齐 ！ اجىمدەرى تەگىستەلۋ 皱 开展，平抿，平熨：开整弄③多样一 。开展舒纹

تەگىستەس- تەگىستە- 的互交态 。

تەگىستەت- تەگىستە- 的使动态 。

تەگىستەۋ تەگىستە- 的式定不 。

تەگىستەۋش 〈名〉平整装置 。

تەگىستىك ①平，平 ② 词名象抽的 تەگىس 。原平 ③ 整平，坦 。衡均，衡平，等相 〈名〉

تەگىسشىلدىك 坦平较比，的坦平微稍 ①〈形〉：的同相体大 ② 的滑光些有，的整平为较，的 。的多不差相互（量分，量数），的等相体大

تەگىسىرەك

تەجە- 〈动〉①住勒，束约，约节，制节，制限；勒提拉木 مۇرات اتىنىڭ باسىن تەجەدى. 制抑：马了住阻〔物〕② 情感的己自制抑 سۇدى تەجەپ بستەتۇ / 水用约节 ئوز سەزىمىن تەجەۋ 尼。

تەجەگىش 〈名〉器速减，器制限。

تەجەل- تەجە- 的被动态。

تەجەس- تەجە- 的互动态。

تەجەت- تەجە- 的使动态。

تەجەۋ تەجە- 的不定式。

تەجەۋلى 〈形〉的止阻被，的束约受，的制限受不；的束约受不，的制限受不。

تەجەۋسز 〈形〉的羁不荡放；的济经。

تەجەۋسزدىك تەجەۋسز 的名词象抽的。

تەجەۋىش 〈名〉器制限，器速减。

تەز I 〈名〉①装正矫（的用时架木房毡作制）▲机板变，机曲弯，机折弯 ②括隐，置成弯（木直把）②（木弯）正矫 ①تەزگە سالۇ ▲（误错）正纠，（顿一）训教 ③形折曲 تەز باسىندا قيىسق اعاش جاتپايدى. 【谚】矩规木斜无下之。

تەز II 〈形〉迅，的速急，的速快，的速迅，的快的：تەز بارىپ، تەز كەلۇ كىش / 回快去快 تەز 得悟领 ىلگەرىلەۋ 进很步进 / 快很步 تەز شەشۇشى سوعىس 速决快 / 战决。

تەزبە-تەز 〈副〉，即立；地速快，地速迅，地快作地速迅 تەزبە-تەز جاۋاپ قايتارۇ / 刻立，即当令命达下即立 تەز بۇيرىق ئتوسىرۇ 复答出。

تەزدە- 〈动〉，些快使，度速快加，快加，速加使早一点：جۇمىستى تەزدەپ بىتىرىڭدەر 把工完搞点快作 اۇىل شارۇاشىلعىىن تەزدەپ ورکەندەتۇ كەرەك 要发速加业农展。

تەزدەت- ①تەزدە- 的使动态②抓；速加，快加（展发）进促，（间时）紧。

تەزدەتكىز- تەزدەت- 的使动态。

تەزدەتتىر- تەزدەت- 的使动态。

تەزدەۋ I تەزدە- 的不定式。

تەزدەۋ II 见 تەزىرەك.

تەزدىك 〈名〉速急，速迅，度速：ساعاتتىنا 40 كيلومەتر 时速 40 里公。

تەزەك ▲块粪干（的等马、牛）〈名〉 تەزەك تەرۇ①▲面后在落，伍落 ②块粪干拾 تەزەك تاستاۋ▲便排，粪拉（等马、牛指） تەزەك 什 ②拾会不都块粪干连 ①تەرۇگە دە جاراماۋ▲能无，了不干也儿事么，螂蜣 تەزەك قوڭىز，郎壳屎。

تەزەكتاس 〈名〉宝马。

تەزيس 〈名〉提〈名〉，题论，纲：بايانداماناڭ تەزيسى 纲提的告报。

تەزيستىك 〈形〉的性纲提，的纲提。

تەز-تەز 〈副〉：地频频；地速迅，的快快 تەز-تەز ئجۇرۇ 快快（走行步疾）走快 / كىشى دارەتكە تەز-تەز وتىرۇ 频尿。

تەي 〈叹〉安安，吆，咄：تەي، تىنىش وتىر 吆，（儿点一生安，吆）着坐地静静。

تەك I 〈名〉：出身；系族，族家，缘血；弟门 ①تەگى قازاق 人克萨哈是说系族按 / تەگى جۇمىسشى 工 ②身出人 تەگى تازى 猎犬 ③种品的：源来，历来，源起 ▲源祖 ئتىلدىك تەگى 源起的言语 ▲ارعى تەك 祖返 تارتۇ تەگى 祖，籍祖，先祖 ▲宗 تەگىنە ▲جاقسى ادامدا كەك بولمايدى، جامان ادامدا تەك بولمايدى. 【谚】气骨无人小，仇记不子君。

تەك 〈副〉①劳徒，地费枉，地劳徒，地白白：ئبىر كۇندىك ۋاقىت تەككە كەتتى. 地益无 — 闹好不，地静安 ②。了费浪地白白间时的天 — 坐地静安 تەك وتىر：地易和，地顺温，的手悠，的闲悠 ③己守分安 ئجۇرۇ 儿会 / تەك 的着闲，的闲好：تەك جۇرگەنشە تەگىن بستە. 【谚】与 ايتا تەك 随地便：④。干白如不着闲其 سالعان ئسوز 随 ▲已而说说便随 تەك قانا 地便便。

تەك II 〈助〉仅仅，光，有只，是只：ول تەك 不②。务事了谈只他 جۇمىس جايىن ايتتى. 作工才刚，才，过：جۇمىستى تەك ەندى باستادى 有只，是只，有唯，仅仅 ▲始开才这。就……要只，才……

تەكە 〈名〉羊头带 ▲羊山种，羊山公 ▲ور تەكە 视斜 ▲سوقىر تەكە 捉谜藏 ▲تەكە كوزدەتۇ ▲تەكە ئمۇيىزىن عانا كورۇ 窥豹一斑 ▲تەكە

ساقال 山羊胡子 ▲ تەكە تىرەس 争下不执 ▲ 子胡羊山ساقال تەكەدە دە بار. 【谚】山羊胡着长也 سەگىز ەشكىگە سەكسەن（老卖老倚莫）。▲ تەكە. 【谚】公只十八着带羊山母只八（一羊）。（牧九羊十，公三国种良种一的曼库土于产出）〈名〉**تەكەجاۋمىت** 马。

تەكەكتە- 〈动〉一蹦一蹦地跳，跑着跃跳（指马）。

تەكەكتەت- تەكەكتە- 的使动态。

تەكەكتەۋ تەكەكتە- 的不定式。

تەكەمەت 〈名〉花绣毡，子毡花：قارا الا تەكەمەت 的花白底黑子毡。

تەكەمەتتىك 〈形〉的子毡花作用，的子毡花的：تەكەمەتتىك ئجۇن 的毛毡花擀。

تەكەساقال 〔植〕〈名〉多穗草。

تەكەشك 〈名〉小公山羊。

تەكپى 见 تەپكى.

تەكپىن 〈名〉① 速度；力撞冲，力冲 ② 威，力魄气，力魄。

تەكپىش 见 تەپكىش Ⅰ.

تەكپىشەك Ⅰ〈名〉小（的成作毡花绣用时马骑初最儿孩）褡褡。

تەكپىشەك Ⅱ 见 تەكپىش Ⅰ.

تەكسەر- 〈动〉① 查检，查审，查：ناۋقاس تەكسەرۋ / ۋاكسلەردىڭ تولىمدىلىعىن تەكسەرۋ 情病查检 ② 格资表代查审，查勘，查考，查调，验测：ئتىل تەكسەرۋ 言语查调 / ورمان تەكسەرۋ 勘察，究研 ③ 林森查查，证验，验检 ④ 作工究研学科：عىلمي تەكسەرۋ جۇمىستارى 实验：مالىيات ئنازارياني تەكسەرۋدىڭ ولشەمى 准标的理真验检是践验化 ⑤ 检讨：قان تەكسەرۋ 血验检 ⑥ 讨检：ول ئوزىنىڭ قاتەلىگىن جيىندا تەكسەردى. 他了讨检己自的误错。

تەكسەرت- تەكسەر- 的使动态。

تەكسەرتكىز- تەكسەرت- 的使动态。

تەكسەرۋ تەكسەر- 的不定式。

تەكسەرۋسىز 〈形〉未，的查检经未，的查考行进有没；的查调行进有没；的查审经未，的查检经未，的理审有没；的查验化 ② 员。

تەكسەرىل- تەكسەر- 的被动态。

تەكسەرىس Ⅰ〈名〉查考；查审，查检。

تەكسەرىس- Ⅱ تەكسەر- 的互交态。

تەكسەرىسسىز 见 تەكسەرۋسىز.

تەكست 〈名〉① 文原，文本，词文，文（的分或部全的等品作，件文）：تەكستكە قاراڭىز 请看文原（的曲乐）③ 文课（的言语学）② 文原词。

تەكسىز 〈形〉① 非的种良，的种良不品，的良 ② 的养教有没，的贱插；的身出族贵非，的息出有没；的貌礼懂不。

تەكسىزدىك تەكسىز 的名象抽词。

تەكتە- 〈动〉① 问审，问询，问追，问追，究：بۇل ماسەلەنى تەكتەۋگە تۇرا كەلدى. 要需题问个这 ② 讳忌，讳避，讳讲；究：اتاسىنىڭ اتىن تەكتەۋ 字名的亲父说讳避。

تەكتەل- تەكتە- 的被动态。

تەكتەن-تەككە 〈副〉① 故无缘无，地故无：地故无缘无，تاكتەن-تەككە سوقتىعۇ 无端事找故无 ② 便随便：تەكتە-تەككە ايتىلعان ئسوز ەمەس 并非随便地：تەكتەن-تەك بەرمەيدى 不会白白地便随便地钱花不，地费免，地白白 ③ 话的便便随：تەكتەن-تەك بەرمەيدى（你）给地白白。

تەكتەس Ⅰ〈名〉① 同族种同，的族种同一个一缘血：العاشقى كەزدەردە ورتا ازيادا تۇرىك جانە مۇڭعۇل تەكتەس ناسلىدەردىڭ ئبارى 在初最中的族家个一同，的族家个一同，的族家个一同，

تەكتونيكا 造构，学造构地大〔地〕①〈名〉结〔建〕③ 造构地大，造构质地〔地〕② 学构。

تەكتور 缝石山，缝石岩〈名〉。

تەكتى 高身出 ② 的好种品，的种良 ①〈形〉受，的貌礼有，的养教有 ③ 的门名袭世，的贵孩的养教有 بالا تەكتى：的息出有；的育教过类种 ⑤ 病的传遗 اۆرۇ تەكتى：的传遗 ④ 子题问的类一同 ئىر تەكتى ماسەلە：的型类，的 ▲ تەكتى اۆرۇ 瘤肿性恶，症癌 ▲ تەكتى جارا 疮恶。

تەكتىلىك تەكتى 的词名象抽。

تەكشە ①〈名〉方立：تەكشە مەتر 立方米 / ②体方立 تەكشە ئۈبىر / 根方立 تەكشە دەنە 灯油把 شامدى تەكشەنىڭ شىنە قويدى：龛壁，龛 平（的上山）④ 箱小宝百 ③ 里龛壁在放地。

تەكشەلە-〈动〉垛，来起叠，起一在放地齐整：كورپەنى تەكشەلەپ جىناپ قويىپتى（他）把 / ئۇپتى 的方方四四得叠子被 تەكشەلەپ جيناۋ 来起垛地齐整草把。

تەكشەلەن- تەكشەلە- 态动被的。

تەكشەلەس- تەكشەلە- 态互交的。

تەكشەلەت- تەكشەلە- 态动使的。

تەكشەلەۋ تەكشەلە- 式定不的。

تەكشىل〈形〉浓念观弟门，的强念观族家 的厚。

تەكشىلدىك تەكشىل 的词名象抽。

تەكىرەك〈名〉蹦跳跳，法步的跃跳（的马）的蹦跳。法步的。

تەكىرەكتە-〈动〉颠连，跑着跃跳，跳带跑连 走颠步大，跑带。

تەكىرەكتەن- تەكىرەكتە- 态身反的。

تەكىرەكتەس- تەكىرەكتە- 态互交的。

تەكىرەكتەت- تەكىرەكتە- 态动使的。

تەكىرەكتەۋ تەكىرەكتە- 式定不的。

تەل 后死畜母者或畜幼的奶畜母双吃〈名〉▲ 畜幼的奶畜母他其吃 تەل قوزىداي تەك وسكەن 猜无小两。

تەلەبينوكل 镜远望筒双〈名〉。

تەلەۋيدەنيە 彩 رەڭدى تەلەۋيدەنيە：视电〈名〉。视电色。

تەلەۋيزور 。机受接视电，机视电〈名〉

تەلەگەي 。海大茫茫〈名〉

تەلەگەي-تەڭىز 浩，的茫茫，的际无边无〈形〉。的数其知不；的海烟如

تەلەگراممما 打 جىبەرۋ تەلەگراممما：报电〈名〉。报电

تەلەگراف 。局报电 ② 报电 ①〈名〉

تەلەگرافيا 。术报电，学报电〈名〉

تەلەديدار كورۇشىلەرى تەلەديدار：机视电，机收接视电〈名〉。众观视电

تەلەقابىلداعىش 。机收接视电〈名〉

تەلەسكوپ 远望 镜远望（文天）〔天〕①〈名〉。座星镜

تەلەسكوپيا 。术测观镜远望〈名〉

تەلەستانسيا 。电视电〈名〉

تەلەسدۇديا 。台视电〈名〉

تەلەتايپ (تەلەتايپى) 字打传电〔技〕〈名〉。机报电字打，机

تەلەفون 。机话电，话电〈名〉

تەلەفونيا 。话电；学话电〈名〉

تەلەفوندا- 。机话电给供，话电装安〈动〉

تەلەفوندان- تەلەفوندا- 态动被的。

تەلەفوندىرىلدىر- ① تەلەفوندان- 安 ② 态动使的。机话电给供，话电装

تەلەفونداۋ تەلەفوندا- 式定不的。

تەلەفونيست 见 تەلەفونشى.

تەلەفونشى 员务话，员话电〈名〉：تەلەفونشى قىز 员话电女。

تەلەفوتو 。片照真传〈名〉

تەلەفوتوگراف 。片照真传〈名〉

تەلەفوتوگرافيا 。真传，术真传〈名〉

تەللۇر 。碲〔化〕〈名〉

تەلمەك: تەلمەك قاعۇ ，看地求乞，望地怜可 地怜可 قاعىپ كۇن كورۇ 着望地求央：تەلمەك 。（日度地怜可）子日过

تەلمەڭدە- 所有似，看地求乞，望地怜可〈动〉。光目的怜可以投，巴巴眼，望地求

تەلمەڭدەس- تەلماڭدە- 态互交的。

تەلمەڭدەت- تەلمەڭدە- 的使动态。

تەلمەڭدەۋ تەلمەڭدە- 的式定不。

تەلمىر- 〈动〉①视注，眸凝，视凝：السقا تەلمىرە قاراۋ 望远眸凝 / ول ساعان تەلمىرىپ كوپ قارادى. 他很久了看地睛转不目他。② 巴巴眼，穿欲眼望，水秋穿望：ونىڭ ءۇي-ءىشى ونىڭ تەزىرەك كەلۋىن تەلمىرە كۇتتى. 他里家他地求乞 ③。来回点一快他等地巴巴眼人的看地怜爱人令，望地求恳，望：مەن تۇرمىستا ساعان تەلمىرىپ وتىرعانىم جوق 并上活生在我我怜爱你让有没。

تەلمىرت- تەلمىر- 的态使动。

تەلمىرۋ تەلمىر- 的式定不。

تەلمىرىس- تەلمىر- 的态互交。

تەلوفازا 〔生〕〈名〉末期(的裂分胞细)。

تەلپەك 〈名〉小帽布圆。

تەلپەكسىز 〈形〉没有帽圆小戴的。

تەلپەكتى 〈形〉戴头小帽圆的。

تەلپەكشى 〈名〉小圆帽，匠做帽圆小人的。

تەلۋ تەلى- Ⅱ 的式定不。

تەلۋشى 〔植〕〈名〉木砧。

تەلشە 见 تەلشىك.

تەلشىك 〈名〉窝腰(的马)：تەلشىك قازى 用肠灌马的作制肉窝腰。

تەلى Ⅰ ▲(畜幼指)的奶畜母双吃〈形〉▲ تەلى اساۋ 的过教调未从，的过养驯未从 ▲ تەلى ءوسۋ 大长块一。

تەلى- Ⅱ ①〈动〉回不畜母的畜幼了死使为 ②奶的它吃干惯习畜幼他其让，奶死使了为它其吃)于惯习它让，死饿致不畜幼的畜母了。接嫁(物植指) ③ 养代，乳哺代(奶的畜母。

تەلىم 〈名〉额份，份一的得应。

تەلىمسۋ تەلىمسى- 的式定不。

تەلىمسى- 见 تەلمەڭدە-.

تەلىن- تەلى- Ⅱ 的态动被。

تەلىنت- تەلىن- 的态动使。

تەلى-تەلتەك 〈形〉的皮顽，的皮调，的气淘；的非是惹招，的事惹头。

تەمبىر 〈名〉质音，色音。

تەمەكى 〈名〉①烟，草烟：تەمەكى ءوسىرۋ 种烟草 ②烟卷，烟纸，儿卷烟：تەمەكى تارتۋ 吸烟(抽) / (烟)烟卷 قاعازى تەمەكى。

تەمەكىلى 〈形〉①的烟香有，的烟卷带，的烟纸有。②的多草烟，的草烟种。

تەمەكىسىز 〈形〉①的草烟有没，的草烟种不。②的烟香有没，的烟纸有没，的吸烟有没。

تەمەكىشى 〈名〉①烟，者烟吸爱，者烟吸。②农烟，者草烟种，者植种草烟。

تەمەكىشىلىك 〈名〉①叶烟种，烟吸。②烟吸。

تەمپەرامەنت ①〈名〉气，质气。②概气。

تەمپەراتۋرا ①〈名〉温气，度温：جوعارى تەمپەراتۋرا高温度/ تومەنگى تەمپەراتۋرا低温度②温体③点沸，点溶〔化〕：تەمپەراتۋراسىن ولشەۋ 温体量。

تەمپاراتۋرالا- 〈动〉温体查检，度温量。

تەمپەراتۋرالاۋ تەمپەراتۋرالا- 的式定不。

تەمپەراتۋرالىق 〈形〉的温体，的度温：تەمپەراتۋرالىق وزگەرگىشتىك ▲ 率变度温 تەمپەراتۋرالىق كەرنەۋ ▲ 力应度温〔物〕 تەمپەراتۋرالىق ساۋلە 射幅度温〔物〕。

تەمپەراتۋراسىز 〈形〉没有度温，的度温低。

تەمىر 〈名〉石铁，铁〔矿〕：تەمىر رۋداسى 铁矿 / ماگنيتتى تەمىر 磁性铁 / تەمىر قىرىندىسى 铁屑 / تەمىر قابىرشاعى 鳞铁 / تەمىر قاپاز 笼 ▲ ازوتتى تەمىر 氮化铁 ▲ كىندىك تەمىر 抹泥 ▲ كوك تەمىر 子刀 ▲ ماي تەمىر 心轴 ▲ سازدى تەمىر 泥铁石 ▲ سوم تەمىر 子 ▲ 钎钢，杠：تەمىردى قىزۋىندا سوق. 趁热打 ▲ تەمىر جول 路铁 ▲ تەمىر جولشى 铁 ▲ تەمىر كوزدى 丝网铁 ▲ تەمىر 人工路 ▲ تەمىر قازىق جاستانباي 不(铣)锹铁 ▲ تەپسە تەمىر ۇزەدى 险冒经 ▲ قىرىق تەمىردىڭ قىلاۋى 河山吞气，刚方乌：众之合 ▲ اعاش كەسسەڭ ۇزىن كەس، قىسقارتۋعا وڭاي، تەمىر كەسسەڭ قىسقا كەس، ۇزارتۋعا وڭاي. 匠木长，匠铁短【谚】。

تەمىراعاش 〈名〉铁苏，树铁。

تەمىردەي 〈形〉的般一铁，的铁如，的铁像：

تەمىردەي قاتتى فاكت / 硬的般一铁 تەمىردەي
山如证铁 。
تەمىرەتكى 〈名〉疹疱;癣苔,癣〔医〕:سۆلى
تەمىرەتكى 疹湿 。
تەمىرقازىق 〈名〉星斗北 。
تەمىرقانات 〈名〉鸟小的飞欲 。
تەمىرلە- 〈动〉定固,来起包(皮铁,铁用) 。
تەمىرلەۋ تەمىرلە- 式定不的 。
تەمىرلى 〈形〉矿铁有,的铁含,的铁有,的铁 矿
的:تەمىر تاۋ 铁矿山 。
تەمىرسىز 〈形〉矿铁无 ,的铁含不 ,的铁无 矿
的 。
تەمىرتاس 〈名〉石矿铁 。
تەمىرتەك 〈名〉刀小次质,刀小,子刀 :
جانىندا قىل ايباى تەمىرتەك تە جوق. (他)身
有没都刀小把连上 。
تەمىر-تەرسەك 〈名〉(品制铁)铁指泛 。
تەمىرتىكەن 〈名〉藜蒺〔植〕 。
تەمىرشى 〈名〉工铁,匠铁 。
تەمىرشىلىك 〈名〉铁打,儿活匠铁,儿活铁
业 。
تەندەنسيا 〈名〉①向倾,势趋,向趋 :
وڭشىلدىق تەندەنسيا 意用,图意,向意 ②倾右
جازۋشىنىڭ نەگىزگى تەندەنسياسى 作者的基
本 ③图意 :ءبىر توپ ادامدار اراسىندا-
عى تەندەنسيا 见成,见偏 。
تەننيس 〈名〉球网:تەننيس ويناۋ 打网球 /
تەننيس الاڭى 场球网 。
تەنور 〈名〉男音高:ليريكالىق تەنور
音高 。
تەنتەك 〈名〉Ⅰ羊,病蚴头多,病目眩(的羊)
病虫包脑 。
تەنتەك 〈形〉Ⅱ:的皮顽,的气淘,的皮调 ①
تەنتەك بالا 乱,的闹瞎,的闹胡 ②子孩的气淘
▲ تەنتەك سۋ 的顺驯不(马) ;的执固;的闹
▲类酒,酒 تەنتەك جۇرتقا تەنتەك، وزبەك
为认人的蛋捣 ,的非为认人 他【谚】دۇرىس.
集搜者斗好 。是 ▲ تەنتەك شوقپار جينايدى.
棒棍 。
تەنتەكقۇس 〈动〉鸟母蚊 。

تەنتەكتەن- Ⅰ病晕眩患(羊)〈动〉 。
تەنتەكتەن- Ⅱ变,皮调得变,气淘得变〈动〉
变,皮调得变,气淘得变:为非作胡,闹胡;皮顽得
了皮调先原比子孩个这. بۇل بالا بۇرىنعىدان
تەنتەكتەنىپ كەتتى 。
تەنتەكتەنۋ تەنتەكتەن- Ⅰ、Ⅱ式定不的 。
تەنتەكتىك ①تەنتەك 顽,皮调 ②词名象抽的
。为非作胡,闹胡 ④性烈(马) ③气淘,皮
تەنتىرە- 〈动〉①过,泊漂,流漂,荡游,浪流
:تۇرمىستا تىياناق جوق كورىنگەن
جەردە تەنتىرەپ ءجۇرۋ 生活居定不 / 浪流处到,落着无活生
جات ەلدە تەنتىرەۋ ②乡离井背 跑东;闲好手游
西串,北闯南走: تاڭ اتقاننان كەش باتقانشا
تەنتىرەۋ 一 逛闲晚到天 / تەنتىرەپ ءجۇرىپ
ارەڭ تاپتىم (我)了到找才后最跑西奔东 。
تەنتىرەگىش 〈形〉西奔东爱;的荡游,的浪流
。的住不坐;的跑
تەنتىرەڭ 见 تەنتىرەۋىك.
تەنتىرەس- تەنتىرە- 态互交的 。
تەنتىرەت- تەنتىرە- 态动使的 。
تەنتىرەۋ تەنتىرە- 式定不的 。
تەنتىرەۋشى 〈名〉串西跑东;者荡游,者浪流
。人的波奔处到;人的
تەنتىرەۋىك 〈名〉跑西奔东;者荡游;者浪流
。人的
تەڭ Ⅰ〈名〉子驮,李行,捆,包(货):تەڭ بۇۋ
。子驮驮 / تەڭ تەڭدەۋ 李行捆
تەڭ Ⅱ〈形〉相,的等平,的等同,的等相 ①
的同:تەڭ باعا 价等 / تەڭ ۇقىق 力权等平 ②
:的致一;的等均,的均平,均匀均 تەڭ جىلدام-
دىق 配分均平 ③ (速等)度速匀均 / تەڭ ءبولۋ
:的样一……和,的似……像 قۇتىرىقپەن تەڭ
:的……于当相,的……于等 ④的似子疯像
باعاسى ءبىر باقىرعا تەڭ 价铜个一于等值 /
تەڭىن تابۋ 找相个一到对的配 ▲ تارازىنىڭ
باسىن تەڭ ۇستاۋ 水碗一,道公持坚 ②平秤①
坐平起平;的对户当门 تەڭ تەڭزەسى 平端
▲ تەڭ باعا 价等〔经〕 ▲ تەڭ باعالى ايىرباس
▲腰等〔数〕 ▲ تەڭ ءبۇيىرلى 换交价等〔经〕
▲形角三腰等〔数〕 تەڭ ءبۇيىرلى ءۇشبۇرىش
▲形角等,角等〔数〕 تەڭ بۇرىش بۇرىشتى

جاقتار 〔数〕 ▲形角多角等 تەڭ بۇرىشتى ئۈشبۇرىش 〔数〕 ▲形角三角等 تەڭ جيىلىك 子离等〔物〕 ▲率频等〔物〕 تەڭ يوندى دەنە 体 ▲ تەڭ سالماق 〔经〕 ▲率衡均 تەڭ ئتۇبىر ▲体积等 〔数〕 ▲根等 تەڭ شامالى دەنە 〔数〕 تەڭ قابىرعا ▲边等 〔数〕 تەڭ قابىرعالى ئۈشبۇرىش 翅等 ▲形角三边等 تاڭ قاناتتىلار 目 ▲ تەڭ قۇرىلعاندىق 〔数〕 等性成组。

تەڭبە-تەڭ ①〈形〉平衡，的均平，的等平：的样一全完，的同相，的等相，的等对 **تەڭبە-تەڭ** ئبولىس 平均分配 / كۆشتەرى **تەڭبە-تەڭ** ئبولىس 等同〔数〕 ②（敌力均势）等相量力的级同，的。

تەڭبە-تەڭدىك ① **تەڭبە-تەڭ** 的词名象抽 ②。级同，等同 ③ 等对，衡平，等平，均平

تەڭبىل〈形〉斑有，的点斑有，的斑花有块斑。**تەڭبىل كوك ات** 青/马沙的斑深底浅，的 **تەڭبىل بۇلت** 〔动〕彩云朵朵 ▲ **تەڭبىل بۇعى** 鹿花梅 ▲兰叶斑〔植〕 ▲ **تەڭبىل جاپىراق** 沙青（马）▲ **تەڭبىل كوك** 豹海环〔动〕▲鸡野纹斑〔动〕 **تەڭبىل تۇلەن**。

تەڭبىلدەن-〈动〉斑有得变，斑花有得变；斑深底浅得显。

تەڭبىلدەنۇ **تەڭبىلدەن-** 的不定式。

تەڭبىلدەۋ〈形〉有，的点斑点有，的点斑有稍显，的斑深底浅些有得。

تەڭبىلدىلىك 〈名〉斑，点斑，斑花。

تەڭبىلسىز〈形〉没，的点斑有，的花带不；的色一清（色毛）。

تەڭگە ①〈名〉币钱的比戈十二，洋现 ② 元银 ▲ **تەڭگە** 洋大：**كۇمىس تەڭگە** 秃，斑 **تاز تەڭگە** ▲癣毛秃，癣钱，病菌 **قوتىر تەڭگە** ▲头剃鬼 **ئبىر تەڭگە** 洋现拴马飞 **ئىلۋ تەڭگە** 真块皮 **بەرىپ جىرلاتىپ، مىڭ تەڭگە بەرىپ قويعىزا** 神送法无，神清法有【谚】。

تەڭگەبالىق 〈名〉斑点〔动〕类鱼花。

تەڭگە باس 〈名〉花兰〔植〕。

تەڭگەدەي〈形〉小，的小，的样一洋现和小大：**اسپاندا تەڭگەدەي بۇلت جوق.** 晴空万里。的块：**تەڭگەلە-** 〈动〉①（算计）位单为元银以②。饰装元银用。

تەڭگەلەۋ **تەڭگەلە-** 的不定式。

تەڭگەلىك〈形〉I 值，的元银……：**ئبىر تەڭگەلىك بۇيىم** 价元银一值东西。

تەڭگەلىك〈名〉II（衣在钉上的）元银。

تەڭگە-مونشاق〈名〉垂饰，物饰，戴插。

تەڭگەر-〈动〉使平均：**ئوز بالاسىمەن تەڭگەرىپ قاراڭ** 使平均，等平，样一为成使，等相使，同相使，样，的衡平，的均平，的等平 ①〈形〉 / 待看样一子孩的己自和平 **ئبولۇ تەڭگەرىپ بويىنا تەڭگەرمەۋ** 配分均 ▲ 起不看。

تەڭگەرمەشىلدىك 〔政〕〈名〉义主均平。

تەڭگەرمەشىلىك 见 **تەڭگەرمەشىلدىك**.

تەڭگەرت- **تەڭگەر-** 的使动态。

تەڭگەرۇ **تەڭگەر-** 的不定式。

تەڭگەرىل- **تەڭگەر-** 的被动态。

تەڭگەرىس- **تەڭگەر-** 的互交态。

تەڭدە- I〈动〉驮：**جۇك تەڭدەگەن تۇيە** 驮货的骆驼。

تەڭدە- II〈动〉使相等，使均等，使平衡：**مىندەتكە قاراي كۆشتى تەڭدەۋ كەرەك** 务任据根力人排安衡均。

تەڭدەي ①〈形〉的样一，的样同，的样相等：**تاۋمەن تەڭدەي** 子驮象 ② 样一山座一和象好；的重量分；的似：**تەڭدەي جۇكتى ئبىر كىسى كوتەرە المايدى.** 这个一李行的大么人背不动。

تەڭدەل- **تەڭدە-** I、II 的被动态。

تەڭدەمە 〈名〉I（的上背畜牲）驮，子，物货，行李。

تەڭدەمە 〈名〉II 方程，式程，式等。

تەڭدەس I〈形〉的同相，的等相，的样同，的相等 ①/ 龄年的同相 **جاسى تەڭدەس**：的……于等 ② 里五千等离距 **ارالىعى 5 شاقىرىمعا تەڭدەس** 平均，的等均，的等平衡关的系。

تەڭدەس- II **تەڭدە-** I、II 的互交态。

تەڭدەسسىز〈形〉无，的比无，的敌无上无高至，的比可无，的比伦与无，的拟。

تەڭدەستىك ①**تەڭدەس** I 的词名象抽的②等平（位地）。等均，

تەڭدەستىر- تەڭدەس- Ⅱ、Ⅰ 态动使的。

تەڭدەستىرىل- تەڭدەستىر- 态动被的。

تەڭدەسۇ تەڭدەس- Ⅱ 式是不的。

تەڭدەت- تەڭدە- Ⅱ、Ⅰ 态动使的。

تەڭدەۋ ①تەڭدە- Ⅱ、Ⅰ 式定不的②〔数〕方,程 ▲ 程方式 العاشقى تەڭدەۋ 原方程〔数〕 ▲ 程方式分 بولشەكتى تەڭدەۋ 〔数〕 ▲ تەڭدەۋ جۇيەسى 〔数〕方程(组)系 ▲ تەڭدەۋ ئۆبىرى 〔数〕方程根。

تەڭدەۋىش 〔数〕〈名〉未知数。

تەڭدىك ① تەڭ Ⅱ 的名象抽词:②平等:均等,等相,等对 ③ 等平族民 ۋلتىق تەڭدىك 离距相等 قاشقىتىق تەڭدىك 〔数〕④ 等式:衡平 ▲ تەڭدىك بەلگى 等号。

تەڭدىكسىزدىك 见 تەڭسىزدىك.

تەڭە- 〈动〉① 使平,均平,等平使,等相使,等平力权力男使 ەر-ايەل ۋقىعىن تەڭەۋ:②比对,比相,较比 وتكەن مەن قازىرگىنى 并提相去过和在现把能不 تەڭەۋگە بولمايدى. 上得配为认,等相作看,样一为认 ③。论作 ④ 己自上不配她为认 ونى وزىنە تەڭەمەيدى 作比……把,拟比,喻比 اقىندار ادامنىڭ جاستىق شاعىن كوكتەمگە تەڭەيدى. 诗 春用们人天春青的人喻比来。

تەڭەل- ① تەڭە- 态动被的 ②,上赶等相,于……,驱齐驾并:وعان تەڭەلگەنشە تالاي ۋاقىت بار. 间时段一要还他上赶要。

تەڭەلدىر- تەڭەل- 态动使的。

تەڭەلت- تەڭەل- 态动使的。

تەڭەلۇ تەڭەل- 式定不的。

تەڭەلىس 〈名〉Ⅰ①,分秋,分春。

تەڭەس- ① تەڭە- 态互交的 ②,上赶于等相,驱齐驾并,……。

تەڭەستىر- ①تەڭەس- 的态动使②,比相,比:论并提相……和……把 ونىمەن سەنىڭ 并提相你和他拿能不 تەڭەستىرۇگە بولمايدى. 论。 ▲ بوي تەڭەستىرۇ 比低高争下上。

تەڭەستىرىل- تەڭەستىر- 态动被的。

تەڭەسۇ تەڭەس- 式定不的。

تەڭەۋ Ⅰ〈名〉比,喻比,拟比:ەشقانداي تەڭەۋ تابا الماۋ 找不到任何比喻。

تەڭەۋ Ⅱ تەڭە- 式定不的。

تەڭەۋلى 〈形〉和……比,的比相……作比,的性喻。

تەڭەۋسىز 〈形〉的喻比有没:تەڭەۋسىز شىعارما تارتىمدى بولمايدى. 品作的喻比有没的动生不是。

تەڭەۋشى 〈名〉人的喻比作。

تەڭىلى- ①〈动〉直挺挺地躺着,体肢直伸 上床在谁:توسەكتە تەڭىلىپ جاتقان كىم؟ 着躺 得显;出突得显,大得显 ②? 着躺地挺挺直 鼓:تەڭكيگەن ەبىر دوربا ۇن 装的满满得一袋 子面粉 ③ 粉:了挺,去死 ەبىر كۇنى تەڭكەيدى عوي不知那天一了挺会就。

تەڭكيت- تەڭكي- 态动使的。

تەڭكيۇ تەڭكي- 式定不的。

تەڭسەل- ①〈动〉摆,晃摇,动摆;摆摇,簸颠,簸:قايىق تولقىندا تەڭسەلىپ كەلەدى. 小动,波动 / 来面簸颠中浪波在船。 اعاشتار جەلدەن تەڭسەلىپ تۇر. 着晃摇在树得吹风。② 着晃摇,跄踉 تەڭسەلىپ ۇيگە كىردى 跄踉一走地斜歪溜:动平天〔天〕③ 里屋进走着 اي تەڭسەلۇى 月动平天。

تەڭسەلدىر- تەڭسەل- 态动使的。

تەڭسەلمەلى 〈形〉的,的晃摇,的荡振,的簸颠:تەڭسەلمەلى قوزعالىس 动运荡振 ▲ بۇرىلۇ 天偏动平天。

تەڭسەلت- تەڭسەل- 态动使的。

تەڭسەلۇ تەڭسەل- 式定不的。

تەڭسەلىس Ⅰ〈名〉①(式姿的)跄踉,(子样的)斜歪溜一,荡振,晃摇②动波,簸颠。

تەڭسەلىس- Ⅱ تەڭسەل- 态互交的。

تەڭسىز 〈形〉的等平不,的平不:تەڭسىز شارت 约条等平不。

تەڭسىزدىك ①تەڭسىز 的①名象抽词:②平不衡均不,态状衡平不,象现等平不,等。

تەڭسىن- 〈动〉己自和作看,等平己自和为认,样一配娘姑个那为认你:ول قىزدى تەڭسىنەتىن بولساڭ سويلەسپەيسىڭ بە. 己自上得配为认,谈一谈她和就,己自上得。

تەڭسىنۇ تەڭسىن- 的不定式。

تەڭشىلىك 见 تەڭدىك.

تەڭىز 〈名〉海：تەڭىز جاعالاۋى 岸海 / تەڭىز ونىمدەرى 水产 / تەڭىز وسىمدىكتەرى 海生植物 / تەڭىز تاسىمالى 海运 / تەڭىز قاراقشىلارى 海盗 ▲ سارى تەڭىز 黄海 ▲ تەڭىز ايۋى 海熊 ▲ تەڭىز ارىستانى 海狮 ▲ تەڭىز داۋىلى 台风 ▲ تەڭىز دەڭگەيى 海拔；海面 ▲ تەڭىز جۇلدىزى 海星 ▲ تەڭىز مسىعى 海狗腽肭兽 ▲ تەڭىز پىلى 海象 ▲ تەڭىز سايتانى 海车翻鱼 ▲ تەڭىز سيىرى 海牛 ▲ تەڭىزتاسپاقاسى 海龟 ▲ تەڭىز شايانى 海蟹 ▲ تەڭىز شوشقاسى 海豚 ▲ تەڭىز ءشوبى 海藻叶大（属） ▲ تەڭىز قيارى 海参 ▲ تەڭىز قۇراعى 海带，布昆 ▲ ۇشان تەڭىز 海象汪洋大海的样子；多之数无；海无边无际。

تەڭىزدەي 〈形〉①和②一样大海的量估可不，的际。

تەڭىزدى 〈形〉有的海。

تەڭىزسىز 〈形〉无的海。

تەڭىزشى 〈名〉海员，兵水，手水。

تەودولىت 〈名〉〔天〕仪纬经。

تەورەمە 见 تەوريما.

تەوريا 〈名〉①理论，学说：تانىم تەوريالىق 认识论 ②论，法看，解见，调论：ءوزى شىعارعان تەوريا 自己创立的造制论。调论的理论。

تەوريالىق 〈形〉理论的，的上论理，的论理性，的：تەوريالىق نەگىز 基础论理 / تەوريالىق قورتىندى 论结的上论理 / تەوريالىق ماقالا 论理文章的性论。

تەوريالشى 〈名〉理论家。

تەوريالشىل 〈形〉研钻好有上论理，的论理成绩。

تەوريما 〈名〉定理：ماتەماتيكا تەوريماسى مەن اكسيوماسى 数学的公式和理定 ▲ كەرى تەوريما 逆定理〔数〕。

تەپ-（تەۋىپ-） 〈动〉①踢，踢球：توپ تەپۋ / ات تەپۋ 马球 ②滑，玩游（冰），冰溜，滑（雪）：شاڭعى تەپۋ 滑雪 / سىرعاناق تەپۋ 在冰上滑雪（冰）③玩游车乘：كونكي تەپۋ 冰滑鞋 ▲ التىباقان 出显，出突（疮浓）；起鼓（包），踏踩（الپەنشەك）تەپۋ 千秋打 ▲ باسقا تەپۋ 不敬遵 ▲ بەتىنە قان تەپۋ 润红脸，红潮脸 ▲ قار تەپۋ（草吃）雪刨（季冬在马，羊指）▲ مەكەن（ورىن）تەپۋ 户落，居定 ▲ سىرتقا تەپۋ 斥排，户落 ▲ تاقيا تەپۋ（名戏游）子帽踢 ▲ تەپسە تەپسىر ءۇزۋ 力强峰，刚方气血壮 ▲ تۇڭىرتىنا تەپۋ ①显肥得 ②大怒 ▲ بىرگە تەپۋ 根扎，户落家安，居定 ▲ ەنەسىنە تەپكەن قۇلىننىڭ ەتى اۋىرماس.【谚】母马踢骂，驹马踢母（爱是骂，疼是打）痛觉不（姿）作动的仰后俯前（时马骑）〈名〉（式）。

تەپەكتە- 〈动〉后向（时马骑）踢，脚踢快马刺：ەكى ايامى تىنىم تاپپاي تەپەكتەۋ 两脚不停地踢走快马。

تەپەكتەت- تەپەكتە- 的使动态。

تەپەكتەۋ تەپەكتە- 的不定式。

تەپەرىش 〈名〉虐待，欺凌，压欺：تەپەرىش كورسەتۋ 进行虐待。

تەپە-تەڭ 〈形〉完全，平等，相同，的多样—得分，的数（分）。

تەپە-تەڭدىك ①تەپە-تەڭ 的名词象征抽的 ②平均势力敌。

تەپەڭ 见 تەپەك.

تەپكى 〈名〉①踢，踢脚：كەۋدەگە تيگەن تەپكىدەن تالىپ قالدى 由于胸在踢下—，上口倒了 ②〔转〕欺凌，欺压，欺凌：تەپكىدەن ازات بولۋ 受不了欺凌再不欺凌人 ▲ تەپكى كورۋ（جەۋ）①被踢，脚踢挨，欺凌受 ②被压欺。骨距 سۇيەك تەپكى。

تەپكىز- تەپ- 的使动态。

تەپكىلە- 踢，脚踩；踢（地停不，地住不）〈动〉，踏践；足顿，蹬踢：الدەكىمدى بىرەۋلەر جىعىپ سالىپ تەپكىلەپ جاتىر ەكەن. 把在正人个几有踢脚打拳上地在倒摔人个一。

تەپكىلەن- 身反的 تەپكىلە- 。

تەپكىلەس- 互交的 تەپكىلە- 。

تەپكىلەت- 使动的 تەپكىلە- 。

تەپكىلەۋ 不定式的 تەپكىلە- 。

تەپكىلى 〈形〉的压欺受，的辱凌受，的打挨。
تەپكىنشەك 〈名〉袋鞍小(的用时马骑孩小)。
تەپكىسىز 〈形〉欺受不的辱凌受不，的打挨不。
تەپكىش Ⅰ〈名〉子毽：تەپكىش تەپۇ 子毽踢。
تەپكىش Ⅱ〈形〉的子厮尬爱，的人踢好。
تەپكىشەك Ⅰ〈名〉①板铜 ②子毽。
تەپلوۋوز〈名〉梯阶，阶台。
تەپلوحود 〈名〉车机燃内。
تەپسەك 〈名〉地阶，地台，地平(的上山)。
تەپسىن- 〈动〉唬吓，吓威；足顿，脚跺：ول تەپسىنگەنمەن باتا المادى. 而唬吓唬吓是只他。手下敢不，已
تەپسىندىر- تەپسىن- 态动使的。
تەپسىنۇ تەپسىن- 式定不的。
تەپسىنىس- تەپسىن- 态互交的。
تەپ-تەگىن 〈形〉代无毫，的花不文分，的白白。的宜便常非；的价
تەپ-تەگىس 〈形〉平常非，的平很，的平平。的滑
تەپتىر- تەپ- 态动使的。
تەپشۇ تەپشى- 式定不的Ⅱ、Ⅰ。
تەپشى- Ⅰ〈动〉出冒微微，漏渗，出渗：تەپشىپ تەر شىعۇ 汗出微微。
تەپشى- Ⅱ〈动〉缀；住缝针透，绗：جەڭىك جىرتىلىپ قالىپتى، مەن تەپشىپ بەرە سالايىن. 针两上缀你给我，了破子袖的你
تەپشىت- تەپشى- 态动使的Ⅱ、Ⅰ。
تەر Ⅰ〈名〉①液汗，水汗，汗：تەر سۇداي سورعا- 下雨如汗 / تەر شىعارۇ 发汗 ②汗(的结凝) تەر بولۇ 白水汗 ▲ ارام تەر 水馏蒸，珠水，汗汽 ▲ اشتى تەر 汗大，汗冷 ▲ جان تەر 气力费白，流 ▲ ماڭداي تەر 尽力疲精 ▲ ەتۇسۇ تەرگە 成功劳 ▲ سۇيق تەر 汗虚，汗冷 ▲ تەر 晶结的水汗，果 ▲ تەر بەزدەرى 出马使(前之膘吊) ▲ تەر ىن الۇ 腺汗 ▲ تەر قاتۇ 着凉 ▲ قارا تەر بولۇ (قارا تەرگە ەتۇسۇ) 汗透；背夹流汗，汗大流 ▲ جورعانىڭ تەرى كەپپەس، ەركەنىڭ كوزى كەپپەس. 劳徒【谚】水泪的儿娇，淋淋水汗的马走。涔涔。
تەر- Ⅱ〈动〉①拾，捡，拣：شومشەك تەرۇ 拾 / تەزەك تەرۇ 禾柴：摘，集采，采 ②粪牛干拾 ③药草集采上山在 تاۋدان ەداری ەشوپ تەرۇ 把 ەداندی تۇقمداردی تەرۇ 编(针的钩带用) ④来出选挑子种的大儿粒：集收；出挑，选挑。字拣 تەرۇ ▲ ەارىپ 钩，织钩，织
تەربە- 〈动〉①动摆，晃摇，荡摇，动摇：بەسىك تەربەۋ 篮摇摇 / جەل تەربەۋ ②动吹风：醉心人使，醉陶人令；动感使，舞鼓〔转〕جان تەربەيتىن سىتىق لەبىز 热的舞鼓到受人令。辞言的情
تەربەل- ①تەربە- ①态动被的 ②动摇徐徐，扬飘，荡飘，动飘，动。
تەربەلدىر- تەربەل- 态动使的。
تەربەلمە 〈名〉▲荡振，动振，动摆〔物〕اينالمالى تەربەلمە ▲ جاي تەربەلمە 摆环循〔物〕。摆单〔物〕
تەربەلت- تەربەل- 态动使的。
تەربەلتكىش 〈名〉机动振，器动振，器荡振。
تەربەلۇ تەربەل- 式定不的。
تەربەلىس 〈名〉▲动摇，荡振，动振 اۆتوماتتى تەربەلىس ▲ تەربەلىس سىم ورامى 振自〔物〕。场荡振〔物〕 ▲ تەربەلىس ەورىسى 圈线荡
تەربەلىستىك ▲的荡振，的动振〈形〉。抗阻荡振〔物〕تەربەلىستىك قارسىلىق
تەربەن- تەربە- 态身反的。
تەربەنت- تەربە- 态动使的。
تەربەس- تەربە- 态互交的。
تەربەت- ①تەربە- ①态动使的 ②动摆，荡摇，动摇 ②态动使的：动簸，簸颠；动 / جەل 篮摇动摆：بەسىك تەربەتۇ تەربەتكەن اعاش بۇتاقتارى 稍树的着动吹风。
تەربەتكىز- تەربەت- 态动使的。
تەربەتتىر- تەربەت- 态动使的。
تەربەتۇ تەربەت- 式定不的。
تەربەتىل- ①تەربەت- ①态动被的 ②簸颠，跟：走地斜歪溜一，跄：تەربەتىلىپ ورىندىقتا ارەڭ كەلدى (他) 跟子椅到走才易容不好着跄跟。前
تەربەتىس- تەربەت- 态互交的。
تەربەۋ تەربە- 式定不的。

تەربي 铽〔化〕〈名〉。
تەرگە- 问责;听打细仔,问追,问盘 ①〈动〉:问么什为你 تەرگەپ كەتتىڭ؟ وسىنشا نە ىشپ 讳,讳避,讳忌 ②? 细仔样这得 تەرگەۋ 问讯,讯审,问审〔法〕③ 称 ايىپكەردى تەرگەۋ 告被问审。
تەرگەل- تەرگە- 态动被的。
تەرگەلۇ تەرگەل- 式定不的。
تەرگەلۇشى〈名〉者审受,人的讯审受。
تەرگەس- تەرگە- 态互交的。
تەرگەت- تەرگە- 态动使的。
تەرگەۋ I تەرگە- 式定不的。
تەرگەۋ II〈名〉讯审,问审▲اشىق تەرگەۋ〔法〕公审 ▲ تەرگەۋگە الۋ〔法〕讯审,问审 ▲ تەرگەۋ ورنى 处讯审。
تەرگەۋسىز 的讯审不,的问审经不〈形〉。
تەرگەۋحانا 堂公(旧),室讯审〈名〉。
تەرگەۋشى〈名〉者讯审,员人讯审〔法〕。
تەرگەۋشىلىك〈名〉问审,讯审〔法〕。
تەرگىز- تەر- II 态动使的。
تەرگىزدىر- تەرگىز- 态动使的。
تەرەزە〈名〉子窗,口窗,户窗,窗:تەرەزە پەردەسى 帘窗 / تەرەزە الدى 台窗 / تەرەزە كوزى 对户当门(孔户窗)眼户窗 ▲ تەرەزەسى تەك 的坐平起平;的。
تەرەزەلى〈形〉有窗,的子窗有安,的户窗带,的户。
تەرەزەلىك〈形〉做窗,的户窗做;的框窗安;的户窗安;的。
تەرەزەسىز〈形〉没窗,的户窗有没,的户窗上安有没(子房)的户窗有没:تەرەزەسىز ءۇي 的户窗上安)。
تەرەزەشى〈名〉装安窗;人的户窗做;人的户窗装安。
تەرەك〈名〉树杨,属杨〔植〕▲ اق تەرەك 银杨 ▲ باقا تەرەك 树叶小,杨矮 ▲ كوك تەرەك 白杨 ▲ مىرزا تەرەك 杆箭,杨天钻 ▲ قارا تەرەك 黑杨 ▲ جاڭبىر ءبىر جاۋسا، تەرەك ەكى جاۋادى. 【谚】祸单不行。
تەرەكسىز〈形〉的树杨有没,的树杨长不:تاۋ ءتەگى تەرەكسىز ەدى. 树杨长不下脚山。

تەرەكتى ①〈形〉满长,的多树杨,的树杨长。名地 ② 的树杨是满,的树杨。
تەرەكتىك〈名〉丛树杨,林树杨。
تەرەڭ 深 ①〈形〉的处深,的深:تەرەڭ سۋ 水 / تەرەڭ ساي 深谷 / تەرەڭ جىرتىپ، قۇنتتاپ باپتاۋ 深作细耕 ②的奥深,的厚深;的刻深。تەرەڭ بەدەر 深的深高;的远深 / تەرەڭ سەزىم 深纹螺刻 / تەرەڭ ماعىنالى 深有情感的厚 / تەرەڭ ويلانۋ 深的义意远深 ▲ كوپ قورقىتادى، تەرەڭ باتىرادى. 【谚】虑熟思深火柴拾人众高焰。
تەرەڭدە- 化深,深知,深变,来起深 ①〈动〉:وزەن بارعان سايىن تەرەڭدەپ كەتتى. 来越水河 تەرەڭدەي زەرتتەۋ / قازىق تەرەڭدەپ كىردى. 深更得去进,入进地深更,入深 ②。了深越 究研地入深 / 加得变,化刻深③。了深更得钉桩木 ءبىلىم تەرەڭدەدى. 更识知:邃深加更,奥深。了邃深加。
تەرەڭدەن- تەرەڭدە- 态身反的。
تەرەڭدەت- ①تەرەڭدە- 挖,深掘 ②态动使的:深加,深得挖井把 قۇدىقتى تەرەڭدەتىپ قازۋ 些一深。
تەرەڭدەتىڭكىرە- 加,些深挖,些深掘〈动〉。些一深。
تەرەڭدەتىڭكىرەۋ تەرەڭدەتىڭكىرە- 定不的。式。
تەرەڭدەۋ I 比②的深微略,的深较比①〈形〉。的奥深些有,的刻深较。
تەرەڭدەۋ II تەرەڭدە- 式定不的。
تەرەڭدىك ① تەرەڭ ,度深 ② 词名象抽的。深纵 ④ 远深,奥深,刻深 ③ 处深:的深较比,的些深 ①〈形〉:تەرەڭدىك قۇدىق 刻深较比 ② 井的深较比 تەرەڭدىك ساباق الۋ 较取吸 تەرەڭدىك:的奥深较;的真认知更,入深加更 ③ 训教的刻深。究研地入深加更 تەرەڭدىك زەرتتەۋ
تەريتوريا〈名〉域疆,土国,土领 ①:مەملەكەت تەريتوريالىق 地境,域境②土领家国的。地土的围范定一有:的土领,的区地,的域区〈形〉:

تەريتوريالىق ئۆتونومىيا 治自域区 / تەريتوريالىق ئۇتاستىق 领 一统的土 。

تەرلە- 〈动〉① 汗发，汗流，汗出：ستىقتاپ تەرلەۋ 汗出得热 / تۇلا بويى تەرلەۋ 满身汗大 ② 蒙 珠水有挂，汽车上：تەرەزە تەرلەپ كەتىپ- 汗水了上户窗 。

تەرلەگىش 〈形〉出汗出易的，多汗的，出爱 的 。

تەرلەپ-تەپشۇ تەرلەپ-تەپشى- 的 式定不 。

تەرلەپ-تەپشى- 〈动〉① 汗，汗流，汗出 夹冒，汗 ② 背 地苦苦辛辛，做地力费，作工地力努很 做：تەرلەپ-تەپشىپ تاپقان كىرىم 辛辛苦苦 得赚的 。 入收

تەرلەت- ① تەرلە- 使的 态动 ▲ 汗催，汗发 ات تەرلەتۇ 涉跋途长，道远走马骑 。

تەرلەتكىش 〈形〉汗发有的，用作汗发的，催 ，的 药汗发 تەرلەتكىش دارىلەر 的汗： 。

تەرلەتتىر- تەرلەت- 使的 态动 。

تەرلەۋ تەرلە- 式定不的 。

تەرلەۋىك 〈形〉① 出爱 出易，的汗出，的汗 汗多，的 ② 容易 蒙 的珠水有挂，的汽车上 的 。

تەرلىك 〈名〉垫 垫汗的间中背马和垫鞍在 。

تەرلىكتە- 〈动〉垫汗上垫(时鞍马备) 。

تەرلىكتەۋ تەرلىكتە- 式定不的 。

تەرمە Ⅰ 〈名〉带花 (的织编线毛色各用) ▲ تەرمە ئۆي 芳芳的案图有并织编线毛色各用 席围草 。

تەرمە Ⅱ 〈名〉诗韵无 。

تەرمەلە- Ⅰ 〈动〉带花织编 。

تەرمەلە- Ⅱ 〈动〉诗的无唱说 。

تەرمەلەۋ تەرمەلە- 式定不的 Ⅱ、Ⅰ 。

تەرمەشى 〈名〉人的诗韵无唱说 。

تەرمىن 〈名〉① 词名有专，语术 ② 〔转〕名 语术，辞 。

تەرمىندە- 〈动〉称名定，语术定 。

تەرمىندەۋ تەرمىندە- 式定不的 。

تەرمينولوگيا 〈名〉学语术，语术：عىلمي تەرمينولوگيا 语术学科 。

تەرمينولوگيالىق 〈形〉的上学语术，的语术：تەرمينولوگيالىق سوزدىك 典词语术 。

تەرمومەتر 〈名〉温 表温体，表暑寒，计度 。

تەرمومەترلىك 〈形〉温 的器温测，的表度 。

تەرموپارا 〔物〕〈名〉温差 偶电热，偶电 。

تەرموس 〈名〉瓶水暖 器温保，瓶温保， 。

تەرموسكوپ 〈名〉验 器温 。

تەرموسفەرا 〔气〕〈名〉热 层成 。

تەررور 〈名〉恐 恐怖，怖恐：段手怖恐 白色恐怖 。

تەررورىزم 〈名〉恐 恐怖，义主怖恐，动活的子分怖恐 。

تەررورلىق 〈形〉恐 的怖恐：تەررورلىق ساياسات 策政怖恐 。

تەرورشى 〈名〉恐 了分怖恐，者义主怖恐 。

تەرسىزدىك 〈名〉〔医〕无 症汗 。

تەرتە 〈名〉车，辕 辕 。

تەرۋ تەر- 式定不的 Ⅱ 。

تەرشەك 〈形〉爱 出好，的汗出爱，的汗多，的汗： تەرشەك كىسى 人的汗出爱 。

تەرشەڭدەن- 〈动〉变 变得爱出汗，多水汗得汗： السىزدىكتەن تەرسەڭدەنىپ كەتتى 因虚 弱 汗虚出常经 。

تەرشەڭدەنۇ تەرشەڭدەن- 式定不的 。

تەرشەڭدىك تەرشەك 的 词名象抽 。

تەرشۇ تەرشى- 式定不的 。

تەرشى- 〈动〉① 微 微冒，汗发微略，汗 微稍，汗出：ماڭدايى تەرشۇ 额前 汗出微稍上 了 汗点 ② 蒙 珠水有挂，汽水有 ：تەرزەنىڭ ئاينەگى تەرشىپ تۇر 汽水有蒙上璃玻户窗 。

تەرشىل 〈形〉爱，的汗出好，的汗多 的汗出 。

تەرشىلدىك تەرشىل 的 词名象抽 。

تەرشىس- تەرشى- 互交的 态 。

تەرشىت- تەرشى- 使的 态动 。

تەرى 〈名〉① 皮，皮表，肤皮，皮浮：قولدىڭ تەرىسى جارىلۇ 裂皱肤皮的上手 / تەرىسىن سىدىرىپ كەتۇ 了破擦皮表把 ② 革皮，子皮：سىيىر تەرىسى 牛皮 / تەرى زاۋۇدى 厂革皮 ③ 的制革，的制：تەرى بۇيىمدارى 品制皮 / تەرى قولعاپ 套手皮 ▲ تەرى كورپە 子褥皮 ▲ باس تەرىسى 病发纠 〔医〕 ▲ ئېيت تەرىسىنەن ئېيلاي جاساۋ 超高艺手，巧手 ▲ ئېيت تەرىسىنەن شەل سىپىرۋ 鸡公铁 ▲ ماڭداي تەر 动劳

冲发怒 ▲ تەرسىنە سيماۋ 晶结的水汗，果成 ② 的气生好，的躁暴气脾 ① تەرسى تار ▲ 冠不（畜牲指）③ 的际交好不，的近接好不，兴高不 تارلۇ تەرسى ▲ 的肥不吃，的膘长易生〕 تۇيسىگى تەرى ▲ 气闷生，气生；乐不闷闷，(品制皮)作制心精 ۋقساتۇ تەرى ▲ 觉肤〔理正反 ۋقالايتسىن تەرىنىڭ پۇشپاعى ▲ 制精 ەۇزىم 事的掉不托推，事的己自是 كوپ جورتقان 狐的跑西奔东【谚】. الدىرادى تەرسىن تۇلكى 皮剥被定狸。

تەرىل- تەر- Ⅱ 态动被的。

تەرىلە- 〈动〉 تەرىلە 包子皮用，子皮吊，做子皮用①寒去(皮羊的宰刚用) ② 缝。

تەرىلەۋ تەرىلە- 式定不的。

تەرىلى 〈形〉 قالىڭ تەرىلى 皮 的肤皮，的皮：的厚肤。

تەرىم 〈名〉 كۇزگى تەرىم 秋 / 收，割收，获收：ماقتا تەرىمى 棉摘花。

تەرىمدە- 〈动〉 合结〔数〕。

تەرىمدەل- تەرىمدە- 的被态。

تەرىمدەۋ تەرىمدە- 式定不的。

تەرىمدى 〈形〉 تەرىمدى ەسكى-قۇسقى بۇيىمدار 拣；的集收，的集采，的来起拣来的来起：的废品。

تەرىمدىلىك 〈名〉 ▲ 性合结，合结〔数〕 تەرىمدىلىك زاڭى 律合结〔数〕。

تەرىس Ⅰ 〈形〉①的对不，的确正不，的误错：ونىڭ قىزمەت ەادىسى تەرىس. 是法方作工的他 ② 的成赞不，的对反，的定否：تەرىس جاۋاپ 否定的反对 / 答复 تەرىس قىلىق 对反 / 路邪上走 تەرىس پىكىر 行良不 / 的良不，的恶邪，的邪 ③ 见意的：تەرىس جولعا ەجۇرۇ 的逆，的反相，的着倒，的着反 ④ 为：تەرىس جاعى 面反 / تەرىس وقۇ 念着倒 / تەرىس اعىم 的(数)负〔数〕⑤ 穿着反 كيۇ تەرىس / 流逆 / تەرىس كىرىس 的负，的(电)阴〔物〕⑥ 的负：تەرىس ەلەكترون 的讳避 ▲(荷电阴)荷电负 ات تەرىس 远疏 سالۇ 近亲 ▲(的辈长指)字名 بەتىن تەرىسكە ▲ 足翻外 اياقتىلار تەرىس ▲ 的气脾戾，的戾，的拗执，的执 باتا تەرىس ▲ 经丧念，咒诅 باتا بەرۇ 咒诅 ▲ تەرىس كەلۇ ① 常异式产，正不儿胎 ▲ تەرىس كەتۇ ▲题离；错弄 ② 去走向方的反相朝 تەرىسكە شعارۇ 为认 ▲ 认否，决否，定否 كورۇ تەرىس ▲(意本)曲歪 قاڤپاي تەرىس ▲ 成赞不，当不看头扭 ① تەرىس قاراۋ ▲ 目反 قاراسۇ تەرىس ② 转 ③ 去头过视，鄙，弃厌。睬理不；

تەرىس- Ⅱ تەر- 态互交的。

تەرىسكەي 〈形〉 تەرىسكەي جەل 北：坡北，面北，面阴(的山)风北。

تەرىسكەن Ⅰ 〔植〕〈名〉 。蒿绒驼，藜若优

تەرىسكەن Ⅱ 〈名〉 ▲ 炎腺睑，肿粒麦，眼针 تىلىگە تەرىسكەن شىقسىن! (语咒) 说法无你让话。

تەرىستىك 〈名〉 Ⅰ 部北，方北，北。

تەرىستىك Ⅱ 〈名〉 ەۇستىك تەرىستىگى 为行良不，恶邪；误错：度程误错的情事。

تەرى-تەرسەك 〈名〉 تەرى-تەرسەك دۇكەنى 称泛的子皮，子皮：店商革皮。

تەس- 〈动〉 ▲ 。了去过穿弹子，窿窟出穿，儿眼打，孔穿，孔钻：اعاش تەسۇ 穿击：头木钻 تەسۇ / وق تەسىپ كەتتى. 不日，盯，视凝 كوزى تەسۇ 寐梦，望盼，往向 كوكەيىن تەسۇ ▲看地睛转 ▲ 的急紧，的切迫 كوكەي تەستى ▲ 求以 تايىنشانىڭ مۇرنىن جۇدىرىقپەن تەسۇ 的硬生用采 ▲ 法办 تەسىپ وتەتىن كەرنەۋ 高穿击〔物〕。眼凿上头，磨折 توبەسىن تەسۇ ▲ 压

تەسە 〈名〉 ① تەسەمەن توپىراق قازۇ 头镐，头锄小：的利锋不，的钝〔转〕② 土刨头镐用，的快不：子刀钝 پىشاق تەسە 。

تەسەلە- 。刨头镐用，锄头锄用〈动〉

تەسەلەۋ تەسەلە- 。式定不的

تەسكىز- تەس- 。态动使的

تەسكىلە- 〈动〉 。孔穿地住不，儿眼多好出扎，孔戳地停不，窿窟多好出弄

تەسكىلەس- تەسكىلە- 。态互交的

تەسكىلەت- تەسكىلە- 。态动使的

تەسكىلەۋ تەسكىلە- 。式定不的

تەسكىش 〈名〉 تەسكىش ستانوك 床钻：机孔钻，器孔穿，器孔钻，钻。

تەستىر- تەس- 的使动态。

تەسۇ تەس- 的式定不。

تەسۇلى 〈形〉穿的窟，孔好钻，眼儿好打的窟穿，孔的。

تەسۇسىز 〈形〉没有眼儿，也穿未，未穿的。洞口出掘的。

تەسىك 〈名〉①窟隆，眼樺，儿眼，润，孔：تەسكتەن قاراۋ 从外往口洞看 / ماقتالىنى شاپانىڭ تەسىگى 棉袄上的窟隆 / تەسىك تەسۇ 有窟隆，有孔，有孔的破绽的：تەسىك ②孔钻 قايىق تەسىك 有窟隆儿眼的船 ▲ كىرەرگە (كىرۇگە) 容自地无存住不 ▲ قالتاسىنىڭ ئۆزى تەسىك 受钱 ▲ تەسىك وجاۋ 勺漏 وكپە 风经饱，有窟隆的磨难苦。

تەسكىسىز 〈形〉无窟隆，无眼儿，无孔的。

تەسكىتى 〈形〉满是窟隆，有眼儿，有孔的。

تەسىل- ①تەس- 的被动态 ②有，得变，孔有穿胃 / اسقازان تەسىلۇ 穿，孔：注，视，视凝，盯，穿孔肠 ③孔 / ىشەك تەسىلۇ 看头埋；看地睛转不目视凝他）岸对着看地睛转不目他 قاراپ تۇر. 书看头埋 قاراۋ / كىتاپقا تەسىلە 着方对）。

تەسىلگىش 〈形〉眼儿凿好，孔穿易容，的窟隆成破易容。

تەسىرەي- 〈动〉①珠眼错不，看地神会精聚，视凝在瞬转不眼，着望地：ول الدە تاڭىرقاعاڭدىكى مە، تەسىرەيىپ قاراپ قالىپتى. 是不是真，眼瞪。着望地珠错不眼他，讶惊到感为因：视怒目瞪，目 ول تەسىرەيىپ ئېىر قارادى دا ئجۇرىپ كەتتى. 了走就眼一了瞪他。

تەسىرەيت- تەسىرەي- 的使动态。

تەسىرەيۇ تەسىرەي- 的式定不。

تەسىرەيىس- تەسىرەي- 的态互交。

تەتە 〈形〉的大长着比，的大长着挨：ۇيدەگى تەتە وسكەن قىزدار بىردەي كىنگەندى ۇناتادى. 打的样同欢喜都子孩女个儿的大长着挨家在。扮

تەتەلەس ①〈形〉多不差龄年，的近相岁年：ەكەۋىڭ تەتەلەس شىعارسىڭدار؟ 的俩们你的。呼称的子叔小对子嫂 ②？吧多不差龄年。

تەتەلەستىك 词名象抽的。

تەتىك 〈名〉①置装，作零，件部（的械机）：مەحانيكانىڭ تەتكتەرى 〔转〕②件部个各的械机 ③质实的题问：ماسەلەنىڭ تەتىگى 质本，质实：ۇمىستىڭ جۇ 〔转〕领要，诀密，窍诀、门窍（要）诀密其握掌要事办 تاۋىپ بستەۋ تەتىگىن 领）。

تەتىر 〈形〉的确正不，的误错，的反相。

تەحنيك 〈名〉师技，员术技：قۇرال-سايمان تەحنيگى 师技具工。

تەحنيكا 〈名〉①学程，工，术技：تەحنيكا مەڭگەرۇ 掌握术技 / قۇرىلىس تەحنيكاسى 土艺技，巧技，法手，术技 ②学程工木 تەحنيكاسى تومەن كىسى 人的明高不艺技 ③段手，法方，法办：بۇل تەحنيكا ماسەلەسى. 这题问法方是。

تەحنيكالىق 〈形〉的上术技，的性术技：تەحنيكالىق قاتەلىك 误错的性术技 / تەحنيكالىق ەرەجە 程规作操术技 / تەحنيكالىق توڭكەرىس 命革术技 / تەحنيكالىق داڤىل 物作术技。

تەحنيكۇم 〈名〉学业专等中，校学术技等中。校。

تەحنولوگيا 〈名〉员工施；师造制，师艺工。

تەحنولوگيالىق 〈名〉造制，程规艺工，学艺工。法作操，法。

تي- 〈动〉阻劝，制限，准不；止停使，止禁：بالاڭنىڭ بوقتىنەن تي 子孩的你让要不（你）请 ①药 血 止 人骂 ②住止：قان تياتىن دارىلەر ▲ اۋىز تيۋ 话说止停，口住 ②餐进不①。

تياناق 〈名〉①物定固，西东的撑支，撑支 ②依的家全们他是子孩个这：ولاردىڭ ئۇيىنىڭ تياناعى وسى بالا. 靠：慰安〔转〕③。里心 كوڭىل تىناق تابۋ 〔转〕④点足立，点脚落：بۇل قىستاق وعان تياناق بولىپ مەكەندەپ قالدى. 了来下住居已，点脚落的地了成子村个。

جيىننىڭ 〈转〉⑤：语结，论结；局结，果结 〔转〕⑥？么什是论结的议会？ تياناعى نە بولدى

تياناعى جوق 实忠，渝不终始；性贯一，性定固 ادام 。人的住不靠
تيياناقسز 〈形〉① 的动晃，的晃摇，的稳不 ② 定不摇动，的住不靠 ③ 的时监，的定固不 。的定坚不，的
تيياناقسزدىق تياقسز 。词名象抽的
تيياناقتا- 〈动〉① 住停；来下定稳，来下定固：تاسقا بارىپ تيناقتادى 碰到石头停住了 ② 以…… 。以…… 作结，局作……休罢；束结：بۇگىنگى جيىن ەكى قارار شعارىپ تياناقتادى. 今天的会决定以两票作废，来下住居 ③。束结告而议决项两出作以议所人是不 .ەل تياناقتايتىن جەر ەمەس 呆下去：方地的呆 。
تيياناقتال- تياناقتا- 的被动态 。
تيياناقتان- تياناقتا- 的反身态 。
تيياناقتاندىر- ①تياناقتان- 的使动态 ② 定稳 ②实落，来下定确，来下定固，来下：سايلساتتى تياناقتاندىرۋ 策政实落 。
تيياناقتاس- تياناقتا- 的相互态 。
تيياناقتات- ① تياناقتا- 的使动态 ② 确肯，定 。结终，束结③实落，定
تيياناقتاۋ تياناقتا- 的不定式 。
تيياناقتى 〈形〉①的固稳，的固牢，的定稳②，明，的定肯 ④ 的渝不终始，的变不，的贯一 ③ 的定固，的久经，的时临非，的期长，的确 。的住得靠；的定坚
تيياناقتىلىق ① 词名象抽的 تياناقتى 定固 ② 实忠；渝不终始；性贯一，性 。
تيعىز- تي- 的使动态 。
تيدىر- تي- 的使动态 。
تيوركولوگ 见 تۇركولوگ.
تيپىل 〈形〉① 滑平；的坦平，的整平，的平 又 而坦平 جول داڭعىل ،تيپىل 的面光，的：اقشادان تيپىل بولدى 的剩不个一，的光精 ② 路道的广宽 了光花都全钱把 ▲ تيپىل قىلۋ 灭消底彻 ② 尽吃，光花，光用 ①
تيپىلدا- 〈动〉① 整平；滑光弄，光磨，平抹 ③ 尽耗，光用 ② 堂炉平抹：وتتىقتى تيپىلداۋ 剩不个一使，灭消 。
تيپىلدان- تيپىلدا- 的被动态 。
تيپىلداۋ تيپىلدا- 的不定式 。
تيراج 〈名〉量行发，数印，数份（的物版出）：كىتاپتىڭ تيراجى 书的数印 / گازەتتىڭ تيراجى 纸报的量行发 。
تيراجدىق 〈形〉的数印，的数份 。
تيتۇل ① 〈名〉书名 ② 题标，封里 。页扉，封里
تيتۇلدا- 〈动〉① 印，（名书）印 ②（字题标）印，（页扉）装印 。
تيتۇلدات- تيتۇلدا- 的使动态 。
تيتۇلداۋ تيتۇلدا- 的不定式 。
تيتۇلدى 〈形〉的封里有，的页扉有，的封里有 。
تيتۇلسىز 〈形〉的封里带不，的页扉有没，的封里有没 。
تيتىق 〈名〉力精，儿劲，量力，气力 ▲ 尽耗力精（قۇرۋ）ۇبتۇ 精力疲 。
تيتىقتا- 〈动〉精力气，堪不惫疲，竭力疲精：ەەم الماعاندىقتان ابدەن تيتىقتادى 因没有劲了，都得累息休有没 。
تيتىقتاس- تيتىقتا- 的相互态 。
تيتىقتات- تيتىقتا- 的使动态 。
تيتىقتاۋ تيتىقتا- 的不定式 。
تيۋ تي- 的不定式 。
تيۋلەن 〔动〕〈名〉豹海 。
تيۋلى 〈形〉的制限受，的束约受 。
تيۋسىز 〈形〉拘无，的制限受不，的束约受不 。的羁不荡放；的束无
تيىل- ① تي- 的反身态 ② 住止，止停：ۇرلىقتان تيىلۋ 不再行窃 / قان تيىلۋ ▲住止血 پىشاق كەسكەندەي تيىلۋ 下静安；住停（一下）来 。
تيىلدىر- تيىل- 的使动态 。
تيىلت- تيىل- 的使动态 。
تيىلۋ تيىل- 的不定式 。
تيىم 〈名〉止制，限制，令禁，止禁 ▲ 裁制，制限，止制，止禁 سالۋ تيىم 。
تيىمدى 〈形〉的止禁被，的制限受，的束约受 。
تيىمدىلىق 词名象抽的 تيىمدى 。
تيىمسىز 〈形〉无，的束约受不，的制限受不 。的肆放，的羁不荡放，的束无拘
تيىمسىزدىق 词名象抽的 تيىمسىز 。

تيىن 一,(一之分百的布卢一)比戈 ①〈名〉钱 ②钱分:钱 تيىنىڭ بولسا ازىراق قارىز بەر 你有钱的话借给(我)一点 ▲ 钱文 كوك تيىن 一文 ▲ 铜板个一,钱文 تيىن ساناعان سوقىر تيىن 的盘算小打,的花得不舍都钱个一(قۇعان)成沙积【谚】▲ اقشا تيىننان، جىلقى قۇلىننان. 多成少积,塔戈比戈一(式形词动副其用常)〈动〉地细精很;地滴一点一,地分一分一,地比:的来下攒积在分一分一 تيىندا 。

تيىندا- 。钱

تيىنداۋ تيىندا- 。式定不的

تيىندىق〈形〉的分一,的比戈一:سەگىز تيىندىق ماركا 八分的邮票。

تيىنسىز〈形〉一,的有没都比戈个一连:的有没都板铜个一,的有没也。

تيىنسىزدىق تيىنسىز 。词名象抽的

تيىن-تەبەن〈名〉钱;钱的量少,钱零:تيىن-تەبەن قايتارۇ 找钱零 / مەن بىلسەم وندا تيىن-تەبەن جوق. 我有没他道知我。

تيىن-تەبەندە-〈动〉(式形词动副其用常)一(地细精很;地滴一点一,地分一分一:تيىن-تەبەندەپ جيعان اقشا 攒积地分一分一下 / تيىن-تەبەندەپ قايتارۇ 一点一滴地还钱的来。

تيىن-تەبەندەۋ تيىن-تەبەندە- 。式定不的

تيىش 见 تىنىش.

ٴتي-〈动〉①动触,及触,触接,摸:كورگىزبە بۇيىمدارىنا تيمەڭىز! 品展摸勿请!②到碰,找 ③。了网到碰球 ٴتيدى. 上撞:دوپ تورعا ٴتيۋ 别你 سەن وعان تيمە. 犯冒,犯触,惹招,烦麻得,中手……到落,于属,于归 ④。他惹招到:ايىنا 50 يۋان تيەدى 每元十五到得能月弹中 ٴوق ٴتيىپ ٴولۋ 上挨,中击,中打 ⑤钱了到给嫁 ⑥亡死有;奶喝 ٴتيۋ 了候时的家婆找该儿点一吃,尝一尝 ٴتيۋ 尝 ▲ 了候时的家婆找该儿点一吃,尝一尝 ٴتيۋ 尝 ▲ اۇزى اقپا ٴتيۋ 运走;的吃了 ▲ اۇنز ٴتيۋ 心之人伤,耳刺(论言指)▲ اشۇنىا ٴتيۋ 气生人惹,火发 ▲ بايعا ٴتيۋ 嫁出 ▲ باسى ساجدەگە تيمەگەن 的拜礼过做未从 ▲ بۇيىدەي ٴتيۋ 状万恐惊得搞,宁安得不使 ▲ بۇلدىرگەسىنە دە تيمەۋ 无毫秋,抓半鳞一沾不 ▲ دەس ٴتيۋ 犯人令,快不人使 ▲ جانىنا ٴتيۋ 恼烦人使 ▲ جارعاق قۇلاعى جاستىقتا ٴتيمەۋ 劳操夜日,息休到不得,停不个忙 ▲ جەل ٴتيۋ 邪中,魔中 ▲ جىن ٴتيۋ 风受 ▲ جۇگەن-قۇرىق تيمەگەن 的性烈(马指)▲ جۇرەككە ٴتيۋ ①吃 ②尝 头苦够尝 ▲ كيەسى ٴتيۋ 儿眼毒了遭 ▲ كوز ٴتيۋ 身缠灵身,魔着 ▲ پايداسى (كومەگى، جاردەمى، سەلبەگى) ٴتيۋ ……于助有,处好有会,助帮有会 ▲ سالقىن ٴتيۋ ①响影受 ②惊受,凉着 ▲ سودىرى ٴتيۋ 烦麻致招,害伤,害危 ▲ سۇڭكە تيگەن كۇشىك-تەي قىلۋ 侮欺,看人当不,容自地无使,臭搞 ▲ تۇمسىعى تاسقا ٴتيۋ 壁碰 ▲ س ٴتيۋ 视岐 ▲ تۇمسىعى تاسقا ٴتيۋ 壁碰 ▲ س ٴتيۋ 毒中气煤 ▲ تقىپال ٴتيۋ 响影受 ▲ تقىلىق ٴتيۋ 该,的恶万,的恶可极 ▲ قارعىس ٴتيۋ 儿嗝打得,儿空有 ②做始开①▲ قولى ٴتيۋ 的死 ▲ ۇرى ٴتيۋ 闲 ▲ ايدالاعا انقان وق 盗被,偷被 ▲ اجالدىعا تيەدى. 人的死该中击弹流【谚】▲。 ▲ مىلتىعىڭنىڭ كۇمىسىن ايتپا، ٴتيىسىن ايت. 头准的它论要,饰银的枪夸莫【谚】پىشاعى بار سۇيگەنىن جەر، پىشاعى جوق تيگەنىن جەر. 赖吃的子刀没,肉好吃的子刀有【谚】▲。 اكەسىنىڭ شوتى اسا-اسا تيەدى. 肉【谚】。尺进寸得

تياتر〈名〉剧戏:تياتر ۇيىرمەسى 子班剧戏,团剧。

تياترحانا 。子园戏,院(剧)戏,子馆戏〈名〉

تياترلى 。的般戏演,的性剧戏〈形〉

تياترلىق :的出演于合适,的剧戏〈形〉تياترلىق شعارما 。本剧

تياترشىل :的戏看常,的剧戏好爱〈形〉تياترشىل كىسى 爱。人的剧戏好爱

تيبەت 。藏西〈名〉

تيبەتتىك 。人藏西;的藏西〈形〉

تيگىز-①ٴتي-,碰,摸中击,中打态动使的 葬埋,葬安①جامباسىن جەرگە تيگىزۇ ▲ 及触,来出指肃严 ايتۇ تيگىزىپ ▲ 结了,束结 ②发百 تيىننىڭ كوزىنە تيگىزۇ ▲ 讲地气客不

中百 ▲ ئتل تيگىزۇ 骂诋，人毁 ▲ قول تيگىزۇ 打，手动 ② 做，干① 。力之臂一助，助帮

تيگىزدىر- تيگىز- 的态动使的 。

تيگىزۇ تيگىز- 的式定不的 。

ئتيدىر- ئتي- 的态动使的 。

تيە- 〈动〉(车往，船上)装，装载：استىق تيەۋ 物货装 / جۇك تيەۋ 食粮装 。

تيەك 〈名〉① 码统，子码 ② 钩门，扣门 门，钩门，扣门 ③ 门闸；闩 钮(的绳绊) ④ 机构(的器猎捕) 。门窍，法方，键关〔转〕⑤ 扣

تيەكسىز 〈形〉① 的码弦有没，的子码有没 的机钩带不 ③ 的闩门有没，的钩门有没 ② 。的把)

تيەكتە- 〈动〉① 码弦上垫，子码定固 ② 钩)定固 ③ 上插，上扣，上挂(等闩门，扣门 (机 。

تيەكتەل- تيەكتە- 的态动被 。

تيەكتەت- تيەكتە- 的态动使 。

تيەكتەۋ تيەكتە- 的式定不 。

تيەكتى 〈形〉① 挂 ② 的码弦有，的子码定固 。的机钩有 ③ 的闩门上插，的钩门上

تيەل- تيە- 的态动被 。

تيەلت- تيەل- 的态动使 。

تيەس- تيە- 的态互交 。

تيەسى 〈名〉① 额份，份一(的得应) ② 钱工的得应 ۇبەك اقى 应的担承，的负应：ار كىمنىڭ وزىنە تيەسى جاۋاپكەرشىلىگى بار. 。任责的负应人每有人每

تيەسىلى 〈形〉的到获应，的拿该，的得应 。的……于归，的……于

تيەت- تيە- 的态使 。

تيەتكىز- تيەت- 的态使 。

تيەۋ تيە- 的式定不 。

تيەۋش 〈名〉机车装 ▲ سۇرلەم تيەۋش 青 。机车装料饲贮

تيللىيت 。岩碛冰〔地〕〈名〉

تيمەماعان 。草羞含〔植〕〈名〉

تيمول 。酚草香麝，酚里百〔药、化〕〈名〉

تيول 。纱状网，纱花透 〈名〉

ئتيپ 〈名〉① 型 ② 式样，式形，型类，式，典 ③ 型(的上学类分物生) 。门

تيپولوگيا 〈名〉类学型学：دۇنيە ئجۇزى تىلدەردىڭ تيپولوگياسى 世界语言学型类 。

تيپتەس- Ⅰ 〈形〉同一类种的，同类的，型类的 。

تيپتەس- Ⅱ 〈动〉成，化型典：قۇبىلىستاردىڭ تيپتەسۋى 现象的型典化 。

تيپتەستىر- تيپتەس- 的Ⅱ 态动使 。

تيپتەسۋ تيپتەس- 的Ⅱ 式定不 。

ئتيپتى 〈形〉(种某)类型的，典型的 。

تيپتىك 见 ئتيپتى.

تيپتىلىك 〈名〉典型，型性遍普性 。

ئتيتان 〈名〉钛〔化〕 。

تيتتەي 〈形〉①的小小，的小很，的一一，的点点，的毫丝的：تيتتەي بالا 子孩的小很 / تيتتەي بايلانىسى جوق 系关有没毫丝 ② 微略：微稍，的微略 。点一近靠微略 تيتتەي جاقىنداتشى

تيتمدەي 见 تيتتەي.

ئتيۇ ئتي- 的式定不 。

ئتيىل- ئتي- 的态动被 。

ئتيمدى 〈形〉的益有，的利有，的处好有，的当妥，的效有；的便方：ئتيمدى جاعداي 有处好有书读 / وقۇ وقىعان ئتيمدى 件条利 ▲ ئتيمدى شارا 施措效有 ▲ ئتيمدى قىشقىلدىق قۇنارلىلىق〔农〕〔化〕 度酸效有 。力肥效有

ئتيمسىز 不；的效无，的益无，的利便不〈形〉 。的当妥不，的当恰

تيمسىزدىك ئتيمسىز 的象抽名词 。

ئتيىن 〈名〉①〔动〕(属)鼠松，(属)鼠松：ئتيىن تەرىسى 皮鼠松用 ② 皮鼠松的作制：ئتيىن شىك 衣大皮鼠松 ▲ اق ئتيىن 白鼬 ▲ كادىمگى ئتيىن 鼠松 ▲ سۇر ئتيىن 鼠灰 ▲ قارا ئتيىن 青鼬 。

ئتيىندى Ⅰ 〔数〕〈名〉数商，商 。

ئتيىندى Ⅱ 〔形〕的鼠灰长生，的鼠松有：ئتيىندى ورمان 林森的鼠松有 。

تيىنسىز 。的鼠灰长生不，的鼠松有没〔形〕

ئتيىپ-قاش- 〈动〉时断时，续，夫工点一出抽：ئتيىپ-قاشىپ ۇيرەتۋ 只 网晒天两鱼打天三 。习学夫工点一抽能

ئتيپ-قاشۇ ئتيپ-قاش- 的不定式。

تيرمەن 〈名〉磨，坊磨；磨面机 ▲ جەل تيرمەن 风磨 ▲ سۇ تيرمەن 水磨 ▲ تاسى تيرمەن 盘磨 ▲ توك تيرمەن 电磨 ▲ اعاشتىك سورلىسى تيرمەنگە شىقىلداق بولادى. 【谚】好磨不铁钉打 ▲ ئبيدايدىك بارار جەرى تيرمەن. 房磨是向去的子麦。【谚】

تيرمەنشى 〈名〉①坊磨看，人工房磨②人的坊磨主。

تيرمەنشىلىك 〈名〉坊磨业。

ئتيپس Ⅰ 〈副〉要必，须必，当应，该应：ول بارۇعا ئتيپس. 他应该去。

ئتيپس- Ⅱ ①ئتي- 的态互交的 ②靠，碰，触接，着挨：ورىندىقتار تامعا ئتيپسپ تۇر. 凳子靠墙；③着放，攻进，犯进，击攻，犯触，惹招：بۇل بالاعا تيپسپە. 你别惹这孩子。/ حالىقتىك مۇددەسىنە ئتيپسۇ-قىلمىس. 侵犯人的利益是罪恶。 ④害侵，害伤：ادامعا تيپسپەيتىن جولبارىس بار دەگەنگە سەنەسىڭ بە؟ / 你相信有吗？虎伤人老不吃狗的人咬不 ▲ بادىراڭ كوز سەن تيپسپەسەڭ، مەن تيپسپەيمىن. 【谚】井水河犯不着。

ئتيپسىز 〈形〉不恰当，的适合不，的要必不的。

ئتيپستى 〈形〉当妥，的当恰，的当适，的要必不的。

توۋار ①〈名〉品产；品制，物货 ②品商：ساپاسىز توۋار 劣质（品产）货。

توعا Ⅰ〈名〉口，紧，绊，扣（的等带肚马，带皮）：ئبىر توعا 铜带 ▲ مىس توعا 环紧，环扣，扣带的雅尔文温；的重慎，的重稳。

توعا Ⅱ〈名〉小锅。

توعا- Ⅲ〈动〉近临，近逼，近侵：ۇركەر توعاۋ 月侵窗鼎。

توعاي Ⅰ〈名〉林森，林树，林：توعاي ارالاۋ 在林树中穿行 / قالىڭ تورعاي 林密 ▲ ئبت تۇمسىعى وتپەس توعاي 林茂，林密 ▲ توعاي سىلەۋسىنى ئەل ارالاعان 猫林丛 ▲ سنشىسى بولادى، توعاي ارالاعان ئۇيشى بولادى. 【谚】周者造营成会林森遍游，家赏鉴成自下天游。

توعاي- Ⅱ〈动〉够吃，好吃，足吃，饱吃的慢迟作动，的。

توبارسۇ توبارسى- 的不定式。

توبارسى- 〈动〉①半，干变渐逐，涸干点有的里院：干 قورانىڭ باتپاعى توبارسىپ قالدى. 了干些有泥 / شولدەن ەرىن توبارسىپ كەتتى. 口收始开（口伤指）②了干都唇嘴得渴。

توبارسىت- توبارسى- 的态动使。

توباشىل 见 ئتاۋباشىل.

توبىق 〈名〉骨髌 ▲ توبىق ويناۋ 骨髌藏（指）不方一另，好藏骨髌将方一商协经年青女男就来出不拿场当，要（她）他向间时合场分（输算）。

توبىلعى 〈属〉（菊线绣〔植〕〈名〉 ▲ توبىلعى تورى 骝红枣（色毛的马指）。

توبىلعىلى 〈形〉的盛茂菊线绣：توبىلعىلى جەر 方地的盛茂菊线绣。

توبىلعىسىز 〈形〉绣长生不，的菊线绣有没的菊线。

توبىر 〈名〉人的集聚，群人：قالىڭ توبىر 密集的群人。

توبىرلان- 〈动〉集堆，拢聚，集密，集聚：ەل توبىرلانا باستادى. 了起--在集聚儿伙大。

توبىرلاندىر- توبىرلان- 的态动使。

توبىرلانۋ توبىرلان- 的不定式。

توڭىز 〈名〉猪。

توڭىز-ئىت 〈名〉猪狗。

توڭىز-ئىت-قۇس 〈名〉猪狗禽。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ 〈名〉猪狗禽畜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ 〈名〉猪狗禽畜牲。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ 〈名〉猪狗禽畜牲鸟。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار-قاۋىن 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜瓠。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار-قاۋىن-قارپىز 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜瓠西瓜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار-قاۋىن-قارپىز-قاۋىن 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜瓠西瓜甜瓜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار-قاۋىن-قارپىز-قاۋىن-قاۋىن 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜瓠西瓜甜瓜甜瓜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار-قاۋىن-قارپىز-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜瓠西瓜甜瓜甜瓜甜瓜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار-قاۋىن-قارپىز-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜瓠西瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار-قاۋىن-قارپىز-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜瓠西瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار-قاۋىن-قارپىز-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜瓠西瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار-قاۋىن-قارپىز-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜瓠西瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار-قاۋىن-قارپىز-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜瓠西瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار-قاۋىن-قارپىز-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜瓠西瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜甜瓜。

توڭىز-ئىت-قۇس-ساۋ-ماڭ-ئاڭ-ئىلەۋ-ئاڭ-ئاعاش-شوپ-گۇل-جەمىس-دان-بۇرشاق-كارتوپ-كوكونىس-پياز-سارىمسا-قىزانعى-قىزىلشا-قىيار-قاۋىن-قارپىز-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن-قاۋىن 〈名〉猪狗禽畜牲鸟虫鱼树草花果谷豆薯菜葱蒜椒萝卜瓜瓠西瓜甜

جول جۇرسەڭدەر ابدەن توعايىپ السڭدار. （你们）膘长，肥长；胖发，胖吃②。饱吃要定一路上
بيىل جايلاۋدىڭ كوكتەۋى جاقسى بولدى دا مالدار 普畜牲，好得长草场牧夏年今
توعايىپ قالدى. 。了膘上遍 ③ 〔天〕近临，近逼，近侵：اي
توعايۋ 月满 。
توعايلى 〈形〉密茂林树，的多很木树，的林多
的：توعايلى القاپ 带地林多 。
توعايلىق 〈名〉地林森，带地休多 。
توعايسىز 〈形〉不，的林树有没，的林森有没
。的木树长
توعايسىزدىق 词名象抽的 توعايسىز 。
توعايت- 〈动〉Ⅰ توعاي- 态动使的 。
توعايۋ Ⅱ توعاي- 式定不的 。
توعايشى 〈名〉员林护，员林管 。
توعان 〈名〉渠水挖 توعان قازۋ / 渠水，道水；
道水理清 ارشۋ توعان 。
توعاناق Ⅰ 〈名〉李行（的运驮），子驮：
توعاناقتاردى ەتۇسىرىپ تۇيەلەردى دەم الدىرىڭدار.
（你们）卸下子驮把，来下歇一歇驼骆让，来 。
توعاناق Ⅱ 〈名〉钩木绳带 。
توعاناقتا- 〈动〉子驮成捆（物货把） 。
توعاناقتات- توعاناقتا- 态动使的 。
توعاناقتاۋ توعاناقتا- 式定不的 。
توعاندا- 〈动〉住堵坝水用，流截，止堰 。
توعاندال- توعاندا- 态动被的 。
توعاندات- توعاندا- 态动使的 。
توعانداۋ توعاندا- 式定不的 。
توعاندى 〈形〉的道水有，的渠有，的渠水 。
توعانسىز 〈形〉的道水有没，的渠水有没 。
توعار- 见 دوعار-.
توعارت- توعار- 态动使的 。
توعارۋ توعار- 式定不的 。
توعاۋ Ⅲ توعا- 式定不的 。
توعىز 〈数〉个九，九：توعىز ادام 人个九 /
توعىز ات 马匹九 / توعىز سيىر 牛头九 ▲ 旧〕توعىز 统传的励奖或金罚为畜牲头九以
的行罪大重有犯对律法的族克萨哈按前以）
一括包中其，畜牲头九为多金罚的落部或人
，冲要通交 جولدىڭ تورابى توعىز جولدىڭ 〈驼骆峰〉▲
口路字十，方地的往过人行 توعىز قۇمالاق
手棋窝九 ▲ توعىز قۇمالاقشى 棋窝九，棋子九
挥发题借；辞其烁闪 ▲ توعىز ساققا جۇگىرتۋ
不而华 ） 皮羔羊如不缎绸罗绫【谚】 ▲ توعىز قابات تورقادان توقتىشاعىم تەرىسى ارتىق.
（实）。
توعىزدىق 〈名〉儿点九（的牌克扑） 。
توعىزىنشى 〈数〉九第：توعىزىنشى اي 月九 /
排九第 قاتار توعىزىنشى 。
توعىل- 〈动〉①断不连接，移滑，动滑 ②
汇 。拢聚，集矛，合
توعىلت- توعىل- 态动使的 。
توعىلۋ توعىل- 式定不的 。
توعىن 〈名〉架木型圆（的窗天房毡） 。
توعىس Ⅰ 〈名〉①〔天〕点近靠，点近移 ②
对 。照日
توعىس- Ⅱ 〈动〉遇相，合融；汇，碰相，叉交
：合 ▲ دىبىس ۇلتتارداڭ توعىسۋى 合融族民
توعىسۋ قۇبىلىسى 〔语〕象现化同音语 ▲
جوعارى توعىسۋ 〔天〕合上 ▲ ەشنارا توعىسۋ
。化同部局〔语〕
توعىستىر- توعىس- Ⅱ 态动使的 。
توعىسۋ توعىس- Ⅱ 式定不的 。
توعىت- 〈动〉①（羊把前毛剪）使，中水在抛
：قوي توعىتۋ 浴沐 ：اقشانى قالتاعا 上身洗冲，中水在抛羊把
توعىتا بەردى 进塞，入装〔转〕② 物脏的
。起不瞧，视蔑，视轻 ▲ بويعا توعىتپاۋ 塞里兜往钱把
توعىتپا 〈名〉池水（的澡洗羊棉给） 。池羊浴，
توعىتتىر- توعىت- 态动使的 。
توعىتۋ توعىت- 式定不的 。
توعىتىس- توعىت- 态互交的 。
توعىشار 〈形〉①碌碌庸庸 ，的庸平，的无
：توعىشار جان 人庸 ② 底井，人庸，才庸
。蛙之 的能
توعىشارلىق 词名象抽的 توعىشار 。
توز Ⅰ 〈名〉皮栓木，层栓木〔植〕 。
توز Ⅱ 〈名〉皮桦白〔植〕 。
توز- Ⅲ 〈动〉①烂破，旧陈变，旧破，旧变
：توزىپ كەتكەن كيىم 旧的破 ②服衣的旧破
，散四，散走

توزاڭدى كوشه 。道街的多很尘灰
توزاڭدىق 〈名〉 。方地的土尘是满
توزاڭسىز 〈形〉 干;的土尘灰有没,的尘灰有没
。的净净干
توزعاناق 。英公蒲 ② 药花〔植〕 ①〈名〉
توزعنداڭ 〈名〉 ① ②磨折尽受,难受苦受
。落散处到,散四 ③ 产破,败衰,落破
توزعندىرماق 。态动使的 توزعندا-
توزعندىرۇ 。式定不的 توزعندا-
توزعىش 〈形〉 实结不,的用经不,的穿耐不
。的
توزدا- 〈动〉 桦白层一垫(底鞋在时鞋皮缝)
。皮
توزدان- 。态动被的 توزدا-
توزدات- 。态动使的 توزدا-
توزداۋ 。式定不的 توزدا-
توزدى 。的皮桦垫(底鞋) 〈形〉
توزدىر- ① توز- Ⅲ 的态动使 ② 坏穿,破穿
▲ 子裤的坏穿 توزدىرعان سىم ,坏用,旧穿
بوساعا توزدىرۇ ▲ 往常来常,坎门破踏 ئۆبر
كويلەك بۇرىن توزدىرۇ 多 纪年)子褂件一坏穿
(大较) ▲ ارلق نە وزدىرادى، نە توزدىرادى.【谚】
。事败能又事成能既酒
توز-توز :توز-توز بولۇ (توز-توزى شىعۇ) ①
③ 落散处到,散走,散四,散分 ② 堪不烂破
。解瓦崩土,析离崩分,军成不溃,散溃
توزۇ 。式定不的 Ⅲ توز-
توزىق 〈名〉 ① 旧,旧破 :توزىعى جەتكەن
كىيىم 磨折,难苦,苦痛 ② 服衣的堪不烂破
توزىعىنان باسقا پايداسى جوق 侨有没,外磨折受
。处好何
توي Ⅰ 〈名〉①事喜,宴婚,礼典婚结,席筵大,
媳娶 :توي جاساۋ 办事喜/ كەلىن توبى 客请大
节,典盛,动活祝庆的规模大 ②席酒的时妇
周十三庆国 جىلدىق توبى 30 وتانىمىزدىڭ 日:
سۇندەت توي 式仪礼割 ▲ ساباۋ توي 式仪③年
(日节的收丰祝庆季秋)节收麦 ▲ سارسەنبى
ئاتتى كۇنى قىزدىڭ توبى 星三期是 ئۇلىم
婚 ▲ تورقالى توي، توپىراقتى 日吉道黄
.的唱时始开(宴酒)礼婚باستارى توي ▲娶嫁丧

去走方四向,散分,落散 :مالدار توزىپ كەتتى
。了散走畜牲 ③ 凋,谢凋 :零 توزىپ
كەتكەن گۇل 凋谢的花儿 ④ 飞,场飞,场起:
处,态状难困于处 ⑤ 扬飞土尘 توپىراعى توزۋ
:难受苦受,境困于 بۇل ئۇي تۇرمىستىق جاقتان
توزىپ بارادى ەكەن. 来越上活生在庭家个这
碎破离支,沙散盘一 بورداي توزۋ 。难困越
▲ 零七,析离崩分,散兽鸟如 تورعايداي توزۋ
落八 ▲ اسىق ويناڭان ازار، دويبى ويناعان
توزار، بارىنە دە قوي ئجايىپ كوتەن جەگەن وزار.
吃愁不羊放恳勤 ,产荡家倾博赌钱要【谚】
穿。 ▲ وقىساڭ وزارسىڭ، وقىماساڭ توزارسىڭ.
【谚】 。黑摸两书读不,亮心明眼书读 ▲
ئومىر وزادى، اجار توزادى.【谚】年易华逝,逝易水流
(流水似华年)老易颜
توزاق 〈名〉 ①〔阿〕 地火狱 〔宗〕 ②〔转〕困
:苦痛的大极,磨折,难磨,难苦,苦 توزاق
ئومىر 非生的人活生的 ▲ توزاق باسۋ 天诛地灭
。
توزاڭ 〈名〉 ① 尘,土尘,埃尘,灰:
(之花) ② 扬飞土尘 توزاڭ ۇشۋ / 尘灰上蒙
:粉 گۇل توزاڭى 花粉 ▲ توزاڭ ەسەپتەگىش 测
尘灰上落 ▲ توزاڭ قونۋ 器尘计,计尘
توزاڭدا- 〈动〉 尘起扬,扬飞土尘,扬飞尘灰
。土
توزاڭدان- ①توزاڭدا- 的态身反 ② 授,粉传
:粉 تابيعى توزاڭدانۋ 然自传粉 。
توزاڭداندىر- ①توزاڭدان- 的态动使 ② 起扬
。粉传,粉授工人 ③土尘
توزاڭداندىرۋ 。式定不的 توزاڭداندىر-
توزاڭداندىرۋشى 。介媒粉传〔植〕〈名〉
توزاڭدانۋ 。式定不的 توزاڭدان-
توزاڭدات- ①توزاڭدا ①的态动使 ② 尘起扬
传,粉授工人 ③土尘满落使,土尘上落使,土
。粉
توزاڭداتقىش 。器粉授工人,置装粉传〈名〉
توزاڭداتۋ 。式定不的 توزاڭدا-
توزاڭداتىل- 。态动被的 توزاڭدات-
توزاڭداۋ Ⅰ 。式定不的 توزاڭدا-
توزاڭداۋ Ⅱ 。的尘灰点有,的多较尘灰〈形〉
توزاڭدى :的大很尘灰,的尘灰满落〈形〉

بىرەۋ تويعا ايناالعاندا، بىرەۋ قويعا ايناالادى. 【谚】白场开，儿歌牵手顺人有，宴赴去人有 ▲ تويعا بارساڭ بۇرىن بار، بۇرىن بارساڭ ورىن بار. 【谚】羊(趁)打火趁早要礼婚加参 ▲ انشەيىسسندە اۇىز جاپپاس، توي دەگەندە ولەڭ تاپپاس. 【谚】找己自用不位坐，去时平 口张不时歌唱该，口住不个唱。

توي- Ⅱ〈动〉①足饱，饱吃：تويىپ ىشكەدەر. 意满，足知，癒过，足满 ② 饱吃们你请：كوڭلى تويۋ 心满意足③厌讨，烦厌，恶厌，腻：سەن ونان ابدەن تويعان شعارسىڭ؟ 否是你 了厌讨到感他对？ ▲ كوز تويۋ ①大饱眼，福 乖乖 ▲ تويعان قوزداي 足满，足知 ② 馋眼不的实实老老，ادام ويعا تويماس، ءبورى 的▲ 贪婪的狼，穷无象想的人 قويعا تويماس. 【谚】尽无。 ▲ بىرەۋ تويىپ سەكىرەدى، بىرەۋ توڭىپ سەكىرەدى. 【谚】却人的有，跳了饱吃人的有 جەمەلعان كۇرەسكە تويماس. 【谚】跳得冻 ▲。气服不是总人的倒摔被

تويات〈名〉①(的吃鹰猎给时当后物猎获捕)抚，慰安〔转〕③ 料草，料饲 ② 食喂，食鸟满，意满 ② 料饲吃，食喂吃 ① 慰 ▲ تويات الۋ 足。

توياتتا- 〈动〉①饱吃，食吃(鸟) ②饱吃(畜牲)。足知，足满，意满〔转〕③ 料饲吃，草。

توياتتان- توياتتا- 态身反的。

توياتتاندىر- توياتتان- 态动使的。

توياتتانۋ توياتتان- 式定不的。

توياتتاۋ توياتتا- 式定不的。

تويعانسۋ تويعانسى- 式定不的。

تويعانسى- 〈动〉气客，假作，饱吃作装：تويعانسماي كوبىرەك ءىش. 别装气客，多吃一点。

تويعىز- توي- Ⅱ 态动使的。

تويدىر- توي- Ⅱ 态动使的。

توي-جيىن 〈名〉称泛的等典庆，会集，事喜。

تويلا- 〈动〉① 喝大吃大；乐宴，饮宴 ▲ توي تويلاۋ 参加婚宴：度欢，贺应，祝庆 مەملەكەت مەرەكەسىن تويلاۋ 庆国祝庆。

تويلاس- تويلا- 态互交的。

تويلات- تويلا- 态动使的。

تويلاۋ تويلا- 式定不的。

تويلىق 〈名〉物礼(的送)，礼聘。

تويلىقسىز 〈形〉的物礼有没，的礼聘带不。

تويتاڭدا- ① 〈动〉显，泼活得显，快愉得显 活快得：ءبىر توپ بالا تويتاڭداپ ويناپ ءجۇر. 脚着歪② 。要玩地跳乱蹦活在正子孩群一步碎迈。

تويتاڭداس- تويتاڭدا- 态互交的。

تويتاڭدات- تويتاڭدا- 态动使的。

تويتاڭداتقىز- تويتاڭدات- 态动使的。

تويتاڭداۋ تويتاڭدا- 式定不的。

تويتار- 〈动〉① 走赶；住挡，挡阻，止阻 群羊把：قويدى بەرى قاراي تويتارىپ قوي. 回赶卷使（等子钉，儿刃刀）② 。下一赶边这往：回驳，驳批，驳反，回顶 ③ 平砸，铆，起 ول ونى ءبىر-اق اۇىز سوزبەن تويتارىپ تاستادى. 回，击反 ④ 。了去回顶他把就话句一用他击，退击：جاۋ شابۋىلىن تويتارىپ تاستادى 击。攻进的人敌了退

تويتارعىش Ⅰ 机钉铆〈名〉▲ تويتارعىش بالعا。锤钉铆

تويتارعىش Ⅱ 〈形〉，的理夺词强，的撞顶爱。的辩争受

تويتارما 〈名〉击反，击还；驳反，驳批 ▲ تويتارما شەگە 钉铆。

تويتارت- تويتار- 态动使的。

تويتارۋ تويتار- 式定不的。

تويتارىل- تويتار- 态动被的。

تويتارىس 〈名〉回，击还，击返；斥驳，驳反。击反，击还；驳批，斥驳 ▲击 تويتارىس بەرۋ。

تويتي- 〈动〉来起斜歪，歪变(跟后鞋指)。

تويتيت- تويتي- 态动使的。

تويتيۋ تويتي- 式定不的。

توي-تومالاق 〈名〉仪，礼典；庆喜，事婚，事喜。式。

توي-توپىر 。闹热，会庆欢，会聚〈名〉

تويتىق 〈形〉歪，的歪里往(跟后鞋和脚指)。的斜。

تويۋ توي- Ⅱ 式定不的。

تويشى 〈动〉加参，人的宴赴，人的礼婚加参。人的席宴。

تويشلا- 〈动〉席宴加参，礼婚加参：تويشلاپ كەلگەن ئېر توپ جىگىت 前礼婚加参来的一群小伙子。

تويشلاۋ تويشلا- 的式定不。

تويىم 〈名〉①足吃，够吃，饱吃，饱：قانشا ىشسە دە وعان تويىم جوق. 够不吃也他少多有。②满足，足知，满意；制克：اتاق دەپ ىنتىعا- سىڭ دا تۇراسىڭ، تويىم بولمايتىن با ئېر؟(你)时候的足满个有没有，利名求追是老？

تويىمدى 〈形〉①的好很得养保，的胖肥，的肥养②的养营有，的饱吃易容。

تويىمدىلىق تويىمدى 的名象抽。

تويىمسىز 〈形〉①的吃贪，的饱不吃大量饭，的贪婪，的厌无得贪的。的餮饕，的足知不，的婪贪，的厌无得贪的变，吃想光，饱知不得变 〈动〉婪贪得变，厌无得贪得变馋。

تويىمسىزدانۋ تويىمسىزدان- 的式定不。

تويىمسىزدىق تويىمسىز 的名象抽。

تويىن- ①توي- Ⅱ的长，胖发③饱吃②态身反的：قويلار بىلتىرعىدان دا ارمان تويىندى. 羊绵去比年还肥。

تويىندىر- تويىن- 的态动使。

تويىنت- تويىن- 的态动使。

تويىنۋ تويىن- 的式定不。

توك 〈名〉电，电流：توك سوعۋ 触电 / توك جولى 路电 / توك وشاق 炉电 / توك ارا 锯 / توك تىعىزدىعى 电容流度。

توكار 〈名〉工车，工旋：توكار ستانوگى 床车(床旋)。

توكارلىق 的工车，的工旋 〈形〉：توكارلىق ونەرى 术技工旋(艺技工车)。

توق Ⅰ 〈形〉①的饱吃：توق ادام 饱饱得吃好很得养保，的胖肥，的肥养；的胖胖 ②人的：توق مال 畜牲的肥养 / ونىڭ قاتىنى توق كورىنەدى. 的容 ③。好很得养保婆老的他来看。

توق اس 的饱得吃人使，的养营有，的饱吃易：توق ساري 的深(色颜) ④饭的饱得吃人使：توق ولكەلەر 的裕富，的足富〔转〕⑤黄橙：تارىزدى توق ▲ 区地的裕富是乎似 جىلىگى توق ①的好很得养营小从(人) ②的肥较比(畜牲) ▲ كوڭىلگە توق ساناۋ 心 ▲ 恃所有心 كوڭىل توق ▲ 息休(后饭)；化消 باسۋ توق ▲ 闲悠态神 توق بايگە 马赛的行进而教调经未 ▲ توق جاراۋ 部腹回收(畜役使而喝吃给不因) ▲ توق ىشەك 肠结〔理生〕▲اس قادىرىن توق بىلمەي- دى. 贵珍的食饭知不汉饱【谚】。 ▲ اش بالا توق بالامەن ويناماىدى، توق بالا اش بولام دەپ ويلاماىدى. 子孩的饱吃和不子孩的饿饥【谚】(不汉饱)饿挨会己自想不从子孩的饱吃，儿玩。(饥汉饿知 ▲ تاماق توق، كويلەك كوك. 食足衣丰【谚】。

توق Ⅱ：**توق** ەتەر(心重(的话)：图意 ▲ توق ەتەرىن ايتۋ 出说地当了截直；上子点到说 ▲ توق ەتكىزۋ 下一撞，下一敲 ▲ توق ەتۋ 出发 توق ەتكىزۋ 下一撞，下一敲 ▲ توق ەتۋ 出发 声一咚。

توقايلاس- 〈动〉在合会，集聚，起一在中集：توقايلاسىپ اڭگىمەلەسۋ 天聊起一在坐 ▲ 起一。

توقايلاسۋ توقايلاس- 的式定不。

توقال Ⅰ 〈名〉太太姨，房偏，婆老小，妾：توقال الۋ 婆老小讨 / توقال قاتىن 婆老小。

توقال Ⅱ 〈形〉①的秃，的角犄无：توقال سيىر 的芒无 ②牛母的角犄无 ▲ توقال ئېيداي 芒无房顶平，房平 ▲ توقال ئۇي (苫) 麦蓝，麦小 ▲ توقال ەشكى ئۇيىز سۇرايمىن دەپ قۇلاعىنان ايرىلىپتى. 屋犄上要有没羊山秃【谚】。(兵折又人夫了赔)朵耳了丢而反角。

توقالدا- 〈动〉掉锯角犄把。

توقالدان- ① توقالدا- 的态动被的②当小老作：توقالدا- 婆，房偏为娶，婆老小，房偏，婆老小作当。

توقالدانۋ توقالدان- 的式定不。

توقالداتۋ توقالدا- 的态动使。

توقالداۋ توقالدا- 的式定不。

توقالدىق 〈名〉Ⅰ角犄有没。

توقالدىق Ⅱ 〈名〉妾，婆老小，婆老小，位地的：توقالدىققا الۋ 为作婆老小(娶)为……(妾)。

توقاش 〈名〉小圆烤：توقاش پىسىرۋ 圆小烤。

توقپاق 见 توقپاق.

توقباس جىلىك 见 توقپاق جىلىك.

توقمەيىل 〈形〉的馋不,的足知,的足满: بارىنا قاناعات ەتەتىن توقمەيىل كىسى 在活生上人的状现于足满。

توقمەيىلدەن- 见 توقمەيىلسى-.

توقمەيىلسۇ توقمەيىلسى- 的式定不的。

توقمەيىلسى- 〈动〉足意满心,足自满自,意得;乐其得自: ول كوپ جىلداردان بەرى تۇراقتى تابسىنا توقمەيىلسىپ جۇرە بەردى. 他对这个地方已经满意了多年。

توقمەيىلسىت- توقمەيىلسى- 的态动使的。

توقپاق 〈名〉棒头大(的用桩打),槌木 ▲ 棒头大(的用桩打),槌木 ▲ 用小材大,试小刀牛 تورعايعا توقپاق جۇمساۋ توقپاق 打挨 جەۋ توقپاق جال 鬃颈的密浓 ▲ توقپاق جىلىك 〔理生〕骨眩,骨臂 ▲ توقپاق مۇرن 子鼻头蒜,子鼻大。

توقپاقتا- 〈动〉住不;砸(棒),打捶,打(棒): قاقپانى بىرەۋ توقپاقتاپ جاتىر. 打捶劲使地打捶劲使地: 门大敲地劲使在人有。

توقپاقتاي 〈形〉①粗,的大样一棒头大和,的笨粗,的壮粗,的大粗,的: توقپاقتاي بۇرىم 的子鼻大 كىسى توقپاقتاي مۇرنى/子辫的大粗壮粗(人的子算头蒜) / توقپاقتاي جۇدىرىق 的头拳 / ول جىلاي-جىلاي كوزى توقپاقتاي بولىپ ەسىپ كەتتى. ②了肿都睛眼得哭他老的胖矮,的墩墩矮,的胖矮: توقپاقتاي شال 头儿。

توقپاقتاس- توقپاقتا- 的互交的。

توقپاقتات- توقپاقتا- 的态动使的。

توقپاقتاۋ توقپاقتا- 的式定不的。

توقپان 见 توقپاق.

توقپان: توقپان جىلىك 骨股。

توقپەيىلسۇ توقپەيىلسى- 的式定不的。

توقپەيىلسى- 见 توقمەيىلسى-.

توقسان 〔数〕①个十九,十九: توقسان جەتى 季 ②生学名十九 توقسان وقۇشى 七十九 / 节季,度: ەبرىنشى توقسان 度季一第 ▲ جەل توقسان 十二月 ▲ توقسان ەتۇسۋ 入冬 ▲ سەكسەن شقپاي، توقسان كىرمەيدى. 【谚】八到不十九,过不十。

توقساندىق 〈形〉季的度: توقساندىق جۇرناڭ 刊季。

توقساننشى 〔数〕第十九: ول توقساننشى ۇيدە تۇرادى. 她住在九十第号房间里。

توقتا- ①〈动〉停,留停,止停,停;宿住;歇停;工停 / 申,述叙〔转〕②。了住雨: جاڭبىر توقتادى. 止终,止休,来下顿停: جۇمىس توقتاۋ 述论,述讲,述: بۇل جولعىسى بايانداماداا ول ەوندىرىس تۇرالى توقتامادى. 这没他中告报次长,熟成 اقىل توقتاۋ 题问产生(术论)谈 ▲ جاس توقتاۋ 大纪年上,迈年 ▲ سوزگە توقتاۋ 听话,慰安 ايتۇ توقتاۋ 告劝从听 ▲ 慰。

توقتال- ①توقتا-的①态动被的②停,止停 ③留,明阐,述叙,述讲 ④搁耽,响影受。

توقتالۋ توقتال- 的式定不的。

توقتالىس Ⅰ〈名〉停,滞停,断中,止中,止停: توقتالىس ۇاقىتتىق 歇停时临。

توقتالىس- Ⅱ توقتال- 的态互交的。

توقتام 〈名〉①约条,同合,议协,定协: ساۋدا توقتامى 贸易协同 ②局结,果结;语结,论结: ەتۇبى ەبىر توقتام بولاتىن شعار 结个有会总论 / توقتام ايتۇ 作出论。

توقتاماستان 〈副〉顿停不,地留停不,地停不: جول ورتاعا توقتاماستان تىكە كەلدى 地断间不,地达到接直搁耽有没上路。

توقتاڭقىرا- 〈动〉停稍,顿停加稍,顿停微略: توقتاڭقىراي 停稍,顿停加稍,顿停微略: 搁耽点有;儿会一等微稍,停一: تۇرىڭدار، ول قازىر كەلەدى. (们你)一等微稍儿会来就上马他。

توقتاڭقىراس- توقتاڭقىرا- 的互交的。

توقتاڭقىرات- توقتاڭقىرا- 的态动使的。

توقتاڭقىراۋ توقتاڭقىرا- 的式定不的。

توقتار-توقتاماستان 〈副〉就来下停未……: ول اربا توقتار-توقتاماستان ۇستىنە قارعىپ شىقتى. 了去上跳就他,来下停未尚车马。

توقتاس- ①توقتا-的互交的②态,好说,好讲,好商,定商: ەرتەڭ بارۇعا توقتاستىق. 去天明定商们我。

توقتات- ① توقتا- 的 态动使的 ② 留阻，阻拦，阻挡：搁耽使，行放不 كەيبىر جۇمىستار مەنىي توقتاتىپ تاستادى. 有 了住搁耽我把事些 ③ 。住截，住挡；止扼，止制，止阻：住截，住挡；止扼，止制，止阻 جاۋدى توقتاتۇ：止中；滞停，止停，住止 ④ 人敌止阻 قان توقتاتۇ 止 血 / 吸呼止停 تىنىسىن توقتاتۇ / 结期情发 ⑥ 动制〔转〕⑤ 市罢 ساۋدا توقتاتۇ 束 ▲ 熟成力智 اقىل توقتاتۇ 熟成，年成，大长 بوي توقتاتۇ ▲ 熟成，年成，大长 سۇدى شىم توقتاتار，流水住挡能皮草 ءسوزدى شىن توقتاتار.【谚】言谎穿戳能理真 。

توقتاتقىز- توقتات- 的 态动使的 。

توقتاتتىر- توقتات- 的 态动使的 。

توقتاتۇ توقتات- 的 式定不的 。

توقتاتىل- توقتات- 的 态动被的 。

توقتاۋ Ⅰ〈名〉水死，潴 ▲ 水死，潴 توقتاۋ سۋ 积，水滞 。水死，水

توقتاۋ Ⅱ توقتا- 的 式定不的▲ توقتاۋ ايتۋ 慰安，慰安 禁被，止扼，止停 ▲ توقتاۋ بولۋ 慰抚，抚安 。止

توقتاۋسىز〈副〉断间不，地歇停不，地停不 ءۇش كۇن جاۋدى. 地：جاڭبىر توقتاۋسىز 不雨 。天三了下地停

توق-توق：توق-توق ەتۋ 作嗒嗒，声当梆出发 。声嗵嗵出发，响

توقتى Ⅰ〈名〉绵（的下以岁一，上以月个六） ▲ （羊骚小）羊公羊 توقتى قوشقار：羔羊 تويعاندا توقتىنىڭ ەتى توپىراق تاتيدى.【谚】肚（佳饱肚）味腥土有带都肉羔羊连候时的饱子（香不肴）

توقتى Ⅱ 座羊白〔天〕〈名〉。

توقتىبالاق 见 دۋاداق.

توقتىق①توق Ⅰ生）；食足，饱 ②词名象抽的 ءبىر اشتىقتىڭ ءبىر ▲ 裕充，裕富（的上活是食足和饿饥）饱有必饥有【谚】توقتىعى بار. 。（的对相

توقتى-توربم〈名〉誉的羔羊绵的下以岁一 。称

توقتىشاق〈名〉绵（的下以岁一，上以月个六） ▲ 羔羊 توعىز قابات تورقادان توقتىشاعىم تەرىسى ارتىق.【谚】皮羔羊如不缎绸罗绫（不而华）（实）。

توقۋ توقى- 的 式定不的 ▲ توقۋ ءبىز 骨制钩 。针

توقۋلى 〈形〉①的好织编，的好织编，的好编结 ②子袜的好织 توقۋلى بايپاق 的好：会体有深 。数有都里心西东些那对 توقۋلى. 的里心在记，的：ونىڭ ءبارى دە كوڭىلدە

توقۋسىز〈形〉结编未，的织编未，的成织未 。的

توقۋشى〈名〉织，工织者结编，：قولعاپ توقۋشى 。人的套手织

توقۋشىلىق〈名〉。业织编，业织纺

توقشىلىق ①توق Ⅰ；食足，饱②词名象抽的 。裕充，裕富（的上活生）

توقى- Ⅰ〈动〉垫鞍备 ▲ جاۋىردى جابا تۇقۋ 隐 。瞒

توقى- Ⅱ〈动〉①织，织针，结编，织编，织纺，：بۇل توقۋ 布织 / ورمەكشى ورمەك توقۋ 网结 / 子袜打 توقۋ 蛛蜘 شارباق توقۋ 编箩筐 / بايپاق توقۋ 用会，会学，握掌；会领〔转〕②：وقىعاندى مىعا توقۋ 里子脑在记西东的过学把 ▲ كوڭىلگە (كوكەيىنە، جادىنا) توقۋ 。住记心用，里心在记

توقىل- توقى- 的 Ⅱ 。态动被

توقىلدا-〈动〉出发，声梆梆出发，响作梆梆 。声嗒嗒

توقىلداق Ⅰ 鸟木啄〈名〉 ▲ 鸟木啄 توقىلداق تورعاي 砍 ▲ 鸟林 توقىلداق توقىمداسى 。科

توقىلداق Ⅱ〈名〉梆。

توقىلداق Ⅲ〈形〉；的响当梆，的响作梆梆 。的梆梆

توقىلداقتار〈名〉科鸟木啄〔动〕。

توقىلداقشالار〈名〉科亚鸟木啄〔动〕。

توقىلدات- ①توقىلدا-，响敲 ②态动使的，叩：敲地响嗒嗒 پويىز توقىلداتىپ زىمىراپ بارادى. 。过驶地隆隆车火

توقىلداۋ توقىلدا- 的 式定不的 。

توقىلداۋىق 鸟木啄〔动〕〈名〉▲ توقىلداۋىقتىڭ تاۋبەسى 性本的改难 。

توقسم 〈名〉革建，鞯鞍，鞯毡，垫鞍毡 ▲ اداي توقسم 式更尔阿 ▲鞯鞍式依达阿 ارعمن توقسم ▲鞯鞍式提拉都 دۋلات توقسم ▲鞯鞍 背马坏磨防以）鞯鞍洞 جەل توقسم 鞍的饰装子银用 كۇمىس توقسم （口伤的部 ▲ نايمان توقسم ▲鞯鞍式满乃 ▲ ويما توقسم 外人有中家 ▲ توقسم قاعار 垫鞍毡的儿眼带 ▲ قاپتال توقسم （利顺中途愿祝）式仪的时出 鞯鞍的式孜克尔柯 ▲ قىرعىز توقسم 。

توقسما 〈名〉①织编，的成织 ②匹布，品织纺 / توقسما بويمدار 品织纺 توقسما 的结编，的：توقسما قولعاپ 套手的织编 ▲ توقسما ونەركاسىبى 纺 业工织 ▲ بلمە توقسما 。织针

توقماشى 〈名〉①编；工织纺，工布织，工织 ▲ توقماشى قۇس 鸟巢织 ▲ توقماشى قىز ①纺 ②娘姑织纺〔天〕星女织 。

توقماشلىق 〈名〉业织编，业织纺：توقماشلىق ونەركاسىبى 纺 业工织 / توقماشلىق فابريكاسى 厂织纺 。

توقمدا- 〈动〉鞯鞍加，（鞯鞍毡）垫：توقمداپ ەرتتەۋ 马备鞯鞍加 。

توقمداي 〈形〉的块小；的大般一垫鞍毡和：توقمداي جەر 地土块小 / توقمداي جەرى جوق كەدەي 人穷的地之推立无 。

توقمدات- توقمدا- 的动使态 。

توقمدانقىز- توقمدا- 的动使态 。

توقمداۋ توقمدا- 的定不式 。

توقمدى 〈形〉带鞯鞍加，的垫鞍毡的 。

توقمدىق 〈名〉（马指）肋部，的 。

توقمسىز 〈形〉不毡鞍垫的，加未鞯鞍的 。

توقىرا- 〈动〉①停，滞停，停：توقىراپ العا باسپاۋ 封自步固 / الدىنعىلار توقىراپ قالدى. 退倒；朽衰，老衰 ②。了来下停都的面前也人，纪年了上 جاس ۇلعايىپ توقىراپ قالدى. 了老衰 。

توقىراي- 〈动〉秃秃光为成，秃变：ونىڭ توقىرايعان باسى عانا كورىنەدى. 只那他到看能 。袋脑的秃秃光

توقىرايت- توقىراي- 的动使态 。

توقىرايۋ توقىراي- 的定不式 。

توقىراس- توقىرا- 的互交态 。

توقىرات- توقىرا- 的动使态 。

توقىراتقىز- توقىرات- 的动使态 。

توقىراتتىر- توقىرات- 的动使态 。

توقىراۋ توقىرا- 的定不式 。

توقىراۋشىلىق 〈名〉退衰，前不滞停 。

توقىس- توقى- 的互交态 。

توقىت- توقى- 的动使态 。

توقىتتىر- توقىت- 的动使态 。

تول 〈名〉Ⅰ三恩，梯，苯甲基硝梯 。

تول- 〈动〉Ⅱ①满，满装；满噙；满含，含饱，满充：قارتتىڭ كوزىنە جاس تولىپ كەتتى. 满挤，满占；满灌 / ۇيگە 。水泪了满噙里眶眼的人老 ②。雾烟了满充里屋 ءتۇتىن تولىپ كەتتى. 屋 ەندى، ەندى تولىپ كەلەدى. 满丰得长，胖：ول وتكەندە ارىق ەدى، ③。了胖发在现，瘦很他去过 ءمەنىڭ بۇل قالادا تۇرعانىما كەشە ەكى جىل تولدى. 到，满，过（限期，间时）：我在住这个城 ول بيىل 10 جاسقا تولدى. 他 ④。了年两满已天昨到里市 岁十满已年今他 ▲ ايدىڭ تولىپ كەمۋى 了。▲ 亏盈的亮月 ▲ بەرەكە اقىل تولۋ 事懂，熟成育发子脑 ▲ بەرەكە تولسىن 漂，看好 ▲ قوزعە تولۋ 爱和亲相愿 ▲ كوڭىلگە تولۋ 满，悦喜满充中心 ▲ كوڭىلگە تولۋ 眼顺，亮 ▲ لىق تولۋ 泄水得挤，的满满得挤 ▲ ىق تولۋ 意得，意 ▲……是满，的满满得装，通不 ▲ ورتا تولسىن 堂一聚欢伙大与愿，坐满朋高 ▲ سىنعا تولۋ 的儿样好，的好，的论评起得经 ▲ تولعان اي 月圆，月满 ▲ قازان تولماس 窝心 ▲ وت باسى الا بولسا، كەرەگە باسى تولعان پالە بولادى.【谚】顺不事万，和不中家 。

تولاعاي 〈名〉Ⅰ风的刮常 。

تولاعاي 〈副〉Ⅱ的凉荒，的毛不，的秃光 。

تولايىم 〈副〉概大，来看，之言而总，之总：تولايىم، ءسوز الىپەتتەرىڭە قاراعاندا سول سەندەر ەكەنسىڭدەر عوي. 们你是就来原气口听 。

تولارساق 〈名〉▲端飞；腿小，胫外〔理生〕磨受，苦困经历，难艰受：تولارساقتان ساز كەشۋ 难 。

تولارساقتا- 〈动〉腿小到没（等雪或泞泥）：

مي باتپاقتا تولارساقتاپ ارەك كەلەدى 没泞泥在
走行地难艰上路道的子肚腿。
تولارساقتاس- تولارساقتا- 态互交的。
تولارساقتات- تولارساقتا- 态动使的。
تولارساقتاۋ تولارساقتا- 式定不的。
تولاس 〈名〉顿停，息停，停暂：كۇن بويىنا تولاس الماي قار جاۋدى. 雪的天整一了下。
تولاسسىز 〈形〉不，的住不，的停不，的断间不，的歇间无，的断不续持持〔电〕▲ تولاسسىز تولقىن 〔物〕荡振续持波续。
تولاستا- 〈动〉停暂，息停，来下静平，止停：جاڭبىر تولاستادى. 了停雨。
تولاستات- تولاستا- 态动使的。
تولاستاۋ تولستا- 式定不的。
تولاسۋ تولاسى- 式定不的。
تولاسى- 〈动〉止停，息停，来下静平，止，停暂：جەل تولاسىپ كەلەدى. 了小渐渐风。
تولعا- Ⅰ〈动〉①晃，晃摇，荡：قازىقتى تولعاپ جۇلىپ الدى 了来出拔就下几了晃摇桩木把 / سابانى ارلى-بەرلى تولعاۋ 晃回来囊皮的奶盛把 ②荡，晃摇（子沙，土尘的中粒谷净去了为）③淘，筛旋（向方个一着朝子绳将时子绳搓）倒，去磨来磨（里嘴在放物食将）④动转，转嚼有没去倒来：شاينامانستان تولعاپ جۇتا سالدى 去下吞就碎。
تولعا- Ⅱ〈动〉述叙（式形的奏弹，唱歌用），追，溯追 ②虑熟思深①：كەڭ تولعاۋ ①深思 ▲ 述描源求根。
تولعاق 〈名〉①成）②缩阵，痛阵（的时娩分）剧的时娩分 ▲ 机时，件条（的熟 ▲ سوڭعى تولعاق 痛 ▲ تولعاق 痛阵的后最 جيىلەتكىش تولعاق قىسۋ（素产催分娩）▲ تولعاعى جەتۋ（پىسۋ）（时机时，件条）▲ 痛剧（时 ▲ تۇيە تولعاق 熟成（等产难。
تولعاقشوپ 〈名〉草苦德〔植〕。
تولعام 〈名〉脑头，平水想思，力能维思。
تولعان- ①تولعا- Ⅱ的反身态②虑熟思深思，考：سەن جاقسىراق تولعانىپ كور. 你好：度忖，考虑一想好。/ از تولعانۋ 忖度刻片。
تولعاندىر- تولعان- 态动使的。
تولعاندىرت- تولعاندىر- 态动使的。
تولعانت- تولعان- 态动使的。
تولعانۋ تولعان- 式定不的。
تولعانىڭقىرا- 〈动〉酌，考思些有，虑思加稍量。
تولعانىڭقىراۋ تولعانىڭقىرا- 式定不的。
تولعانىس 〈名〉考思真认，想细，思深。
تولعات- 〈动〉痛阵（的时娩分）：تولعاتپاي بوسانۋ 娩分痛无。
تولعاتۋ تولعات- 式定不的。
تولعاۋ Ⅰ〈名〉诗情抒；调叙宣。
تولعاۋ Ⅱ تولعا- Ⅰ、Ⅱ式定不的。
تولعىز- تول- 态动使的。
تولقۋ Ⅰ تولقى- 式定不的。
تولقۋ Ⅱ〈名〉动骚，乱动，荡动。
تولقى- 〈动〉①涌，涌澎，湃，动荡：كول تولقىپ تۇر. 湖水在荡动 ②晃。漾荡在浪麦：تولقىعان ءبيدايلار 舞起，动摆，动摇，动不得显，常无化变，动波，定不荡动 ③滚滚动 ④势局的荡动 جاعداي تۇرعان تولقىپ 稳：تولقىپ 他：ول قاتتى تولقىعان بولاتىن. 再一 ▲ سىناپشا تولقۋ 害厉很得摇动经曾。定不摇动，决不豫犹，常无化变，摇动豫犹，的常无化变，的定不摇动〈形〉**تولقىما** 的定不。
تولقىمالى 〈形〉定稳不，的乱动，的安不荡动的。
تولقىن 〈名〉①动波，涛波，浪波，浪：تەڭىز تولقىنى 海浪 / تولقىن سەكىلدى 式浪波 / ەلەكتر تولقىنى 电波 / ءبيداي تولقىنى 麦浪 / داۋىس تولقىنى 潮，潮浪，潮高〔转〕②声波：توڭكەرىس تولقىنى 革命的潮浪 ▲ اينالۇشى 流：تولقىن 〔物〕自旋波 ▲ ارالىق تولقىن 中〔物〕间空，波天 ▲ اسپان تولقىنى 波间 ▲ اۋا تولقىنى 气浪 ▲ دىبىس تولقىنى 〔语〕音波 ▲ مايدا تولقىن 中波 ▲ ورتا تولقىن 鳞涟，波漪 ▲ سەرپىندى تولقىن 〔物〕性弹波 ▲ سوقپا تولقىن 〔地〕①击冲波 ▲ سىلكىنىس 〔地〕②岸击浪 ▲ تولقىن كۇشەيتكىش 〔电〕震波

线无〔电〕تولقىن تارانقىش ▲ 器大放电线无 تولقىن ىركىتەۋ 检波 ▲ 机射发电 تولقىن ۇزىندىعى 长波 ▲ تولقىن ولشەگىش〔物〕测 仪波。

تولقىندا-〈动〉:漾荡,波风起,涛波起,浪波起 تەڭىز تولقىندادى. 滚滚浪海。

تولقىندال- تولقىندا- 态动被的。

تولقىندان- ①تولقىندا- 的起,浪起 ② 态身反的 起,浪起。波风起,涛浪。

تولقىندات- تولقىندا- 态动使的。

تولقىنداۋ تولقىندا- 式定不的。

تولقىندى〈形〉① 起浪波,的式浪波,的状波 阔壮澜波 زور تولقىندى ارەكەت:的纹波,的伏 ▲的段波中 ورتا تولقىندى:的段波 ② 动运的 تولقىندى قىزبا〔医〕热状波。

تولقىندىق〈形〉:的状波,的浪波,的波 تولقىندىق كولەم 面状波 ▲ تولقىندىق سۇزگى 滤器波。

تولقىنسىز〈形〉有没,的浪波有没,的浪起不 的静浪平风;的涛波。

تولقىنت- 见 تولقىندات-

تولقىس- تولقى- 态互交的。

تولقىت- تولقى- 态动使的。

تولتىر- ①تول- Ⅱ 弥,满装,满倒②态动使的补,补增:ورنىن تولتىرۋعا بولمايتىن شىعىن 不 / 失损的补弥可 شۇڭقىردى توپىراقپەن تولتىرۋ 满填坑把土用 ▲ اۋىز تولتىرىپ ايتارلىق (ايتارلىق)值得一的说 ▲ اۋىز تولتىرىپ سويلەۋ 谈其夸夸,谈特谈大,话空说,话大说。

تولتىرعىز- تولتىر- 态动使的。

تولتىرت- تولتىر- 态动使的。

تولتىرۋ تولتىر- 式定不的。

تولتىرىل- تولتىر- 态动被的。

تولتىرىس- تولتىر- 态互交的。

تولى〈形〉:的满(倒,盛)装,的满满,的满 ①地) ② 禾柴车一的满满 تولى ءبىر ارباۋتىن 里托(名)。

تولىعۋ تولىق- Ⅱ 式定不的。

تولىق Ⅰ 全;的整完,的备完,的全完 ①〈形〉圆极 ;的足充,的分充;的对绝;的底彻;的部满的:ءسىزدىڭ دايىندىعىڭىز تولىق ەمەس. 您分充够不备准的-- / تولىق ءبىر جىل 整整 / تولىق جەڭىس 利胜的底彻 / تولىق سەنىم 年肥 ② 据根的分充 تولىق نەگىز / 握把的对绝 健 تولىق دەنە:的壮健,的实粗;的满丰,的胖 وندا ءبارى:的有富;的全齐 ③ 格体的壮 تولىق.利流,的练熟,的通精 ④。有富常非他 حانزۋ ءتىلىن تولىق بىلەدى:的 ▲ 语汉通精 تولىق اي 月圆,月满,月望〔天〕▲تولىق جىىن 数备完,集备完,集全完〔数〕▲تولىق كەرنەۋ 〔医〕تولىق تۇسىك 力压总 ▲ تولىق ورتا中高 ▲ 和整完〔数〕تولىق قوسىندى 产流全完 ▲ تولىق ۇقساتى ەلشى 使大权全 ▲ەڭبەگى تولىق ەكى اسايدى، ەڭسەسى قانتان ءبىر اسايدى.【谚】得少劳少,得多劳多。

تولىق- Ⅱ〈动〉①起满丰 ;来起胖肥,胖发 来:ول قىرىق جاسقا كەلگەندە تولىعا باستادى. 了来起胖始开时岁十四到他 ② 。富得变,壮健得育发,熟成育发 ①〈动〉。荣向欣欣,荣繁,旺兴 ② 满丰(肉肌)

تولىقسىز 完不;的靠可大不,的切确不〈形〉。的全

تولىقسىت- تولىقسى- 态动使的。

تولىقتا-〈动〉:补,加附,补增,充补,实充……补 / 容内实充 مازمۇنىن تولىقتاۋ:全健;足不的 كەم جەرىن تولىقتاۋ 处之足不充补。

تولىقتاما〈名〉。加增,实充,充补

تولىقتان- تولىقتا- 态动被的。

تولىقتاس- تولىقتا- 态互交的。

تولىقتات- تولىقتا- 态动使的。

تولىقتاۋ تولىقتا- 式定不的。

تولىقتاۋىش〈名〉① ② 语补 ;语宾〔语〕同〔语〕ءبىرىڭعاي تولىقتاۋىش 数子余〔数〕▲ 语补接间〔语〕جاناما تولىقتاۋىش 分成等 ▲ تىكە تولىقتاۋىش 语补接直〔语〕▲ تولىقتاۋىش بۇرىش 角余〔数〕▲ تولىقتاۋىش جىىن〔数〕

。集余

تولقتىق 〈名〉实壮；胖肥，满丰 。

تولقتىلىق تولىق Ⅰ 的名象抽词 。

تولقتىر- ①تولىق- 的态动使，补增，实充 ② ：足不的……补，充补，补添 ئبىرىن ئبىرى تولقتىرۇ 互补不足 / تولقتىرىپ شعارىلعان نۇسقاسى 本订增 。

تولقتىرۇ تولقتىر- 的式定不 。

تولقتىرىل- تولقتىر- 的态动被 。

تولمدى 〈形〉有资格，合格，符合 标，的准：的格资有人 / شارتقا كىسى تولمدى 表代的件条合符 / كوزگە ۋاكىل تولمدى 的上得看人被个一有没 。 ▲ تولمدى سويلەم 〔语〕（的眼顺个一有没）。句整完 。

تولمدىلىق ①تولمدى 的象抽名词 ② 条，件：率格合；格资 ۋاكىلدەردىڭ تولمدىلىعىن تەكسەرۇ 会员委查审格资表代 。

تولمسىز 〈形〉不，的件条合符不，的标合不，的好不；的差量质，的准标合符 ▲ 句全完不 〔语〕 سويلەم تولمسىز 。

تولمسىزدىق تولمسىز 的象抽名词 。

تولىس- ①تول- Ⅱ 的态互交 ② 发，熟成育发：满丰（肉肌）；壮健得育 قىزدىڭ دەنەسى تولىسىپ كەتىپتى 。满丰很得育发体身的娘姑 ③ 发，胖养，胖发：ول بۇرىنعىدان كوپ تولىسىپ كەتىپتى 。了多得胖前以比他 。

تولىسۇ تولىس- 的态动使 。

تولىستىر- تولىس- 的式定不 。

توم 〈名〉本，册，卷，（书）：ئبىرىنشى توم 第一卷（书） / ول جاقىندا ئبىر توم جازدى 。书本一的厚很了完写近最他 。

توماعا 〈名〉帽，帽檐：توماعاسىن تارتۋ（الۋ）摘下帽檐 / توماعاسىن سالۋ 戴上帽檐 。

توماعالا- 〈动〉戴帽（给鹰）。

توماعالات- توماعالا- 的态动使 。

توماعالاۋ توماعالا- 的式定不 。

توماعالى 〈形〉的罩眼上戴，的帽檐上戴：توماعالى بۇركىت 戴上罩眼的猎鹰 。

توماعاسىز 〈形〉未戴，的帽檐戴未，的罩眼戴未 。

توماعا-تۇيىق 〈形〉不，的默缄，的吭不声一 。的想思露暴

تومالا- 见 دومالا- 。

تومالاق 见 دومالاق 。

تومار 〈名〉根伐，墩木，墩树 。

تومارباويۋ 〈属〉划血补，（属）草叶匙 。

تومارداي 〈形〉的小矮，的似墩树：تومارداي شال（儿头老的墩墩矮）儿头老的小矮 。

تومارعدارى 〈名〉芦藜（药草）。

تومات 〈名〉酱柿红西，酱茄蕃，泥茄蕃 。

تومات- 〈动〉放酱茄蕃 。

تومات-ال- تومات- 的态动被 。

تومات-اۋ تومات- 的式定不 。

تومپاي- 〈动〉起凸，出突，起掘，起鼓，起肿，起膨，胀：قالتاسى تومپايىپ تۇر 口袋里装得鼓鼓的 。

تومپايت- ①تومپاي- 的态动使 ② 起嘬：اۋزىن تومپايتۋ 嘴起嘬 。

تومپايۋ تومپاي- 的式定不 。

تومپاق 〈形〉①的凸，的凸形：تومپاق اينەك 的凸面（镜面）玻璃 ②的起鼓：تومپاق جازۋ 的胖矮，的胖起鼓 ③ 母字的圆小，方地的出凸 ④ 墩胖矮：تومپاق بوي / 脸胖 تومپاق ۇستىندە بۇلدىراپ تۇر ئاناۋ：墩，丘：什是的见可约隐上丘小个那？呀么 ▲ ؟ زاڭعا تومپاق 悖相法与 。

تومپاقتا- 〈动〉起隆使，起鼓使，形成弄凸 。

تومپاقتال- تومپاقتا- 的态动使 。

تومپاقتان- تومپاقتا- 的态身反 。

تومپاقتاۋ Ⅰ تومپاقتا- 的式定不 。

تومپاقتاۋ Ⅱ 〈形〉①的形凸些有，的凸较比，的起鼓为较的来出突，的胖点有的起隆点有 。

تومپاقتىق تومپاق 的象抽名词 。

تومپاقشا 〈形〉的形丘，的出突，的起凸 ▲ 。脑丘下 〔理生〕 استىڭگى تومپاقشا مي

تومپاك：تومپاك قاعۋ 见 تومپاڭدا- 。

تومپاڭدا- 〈动〉小着迈（等畜幼或儿孩小指）：تومپاڭداپ ەرىپ وتىردى 小着迈步碎（走）。

走而后在跟步碎 。

تومپاڭداس- تومپاڭدا- 态互交的 。

تومپاڭدات- تومپاڭدا- 态动使的 。

تومپاڭداۋ تومپاڭدا- 式定不的 。

تومپاك-تومپاك: تومپاك-تومپاك ەتۋ (指小步碎小迈(等畜幼或儿孩 。

تومپي- 〈动〉① 凸起,起隆,起鼓,出突,起肿 ②〔转〕显得乖,胀肿 ۋسۋ تومپيپ: 胀膨,起,厚憨,实老得显 بالالار تومپيپ ەرتەك تىڭداپ وتىر. 事故听地乖乖都们子孩 。

تومپيت- تومپي- 态动使的 。

تومپيۋ تومپي- 式定不的 。

تومپىلدا- 见 تومپاڭدا-

تومسار- 〈动〉怒恼,怒发;客蹙眉皱,气闷生;头眉着皱 تومسارايپ ۇن قاتپاي تويدى: 色愠作 发不言--- 。

تومسارت- تومسار- 态动使的 。

تومسارۋ تومسار- 式定不的 。

تومساڭكى 〈形〉的脸苦眉愁,的头眉着皱,的闷郁,的闷郁闷闷,的乐不闷闷: تومساڭكى كىسى 人的 。

تومساڭىس- تومسار- 态互交的 。

تومسراي- 〈动〉① 着绷,头眉着皱,气闷生 ② 怒恼,怒发,脸嘴着噘 。

تومسرايت- تومسراي- 态动使的 。

تومسرايۋ تومسراي- 式定不的 。

تومسرايىس- تومسراي- 态互交的 。

تومىلدىرىق 见 تۇمىلدىرىق.

تومىر- 〈动〉连根拔,出掘,出拔根,刨 。

تومىرتقا 〈名〉冰镇饮料: تومىرتقا قىلۋ (把)镇冰,凉放(料饮) 。

تومىرۋ تومىر- 式定不的 。

تومىرىق 〈形〉的脑倔头倔,的强倔: تومىرىق مىنەز 老的脑倔头倔 / 气脾倔 شال تومىرىق 子头 。

تومىرىقتىق 词名象抽的 。

تومىرىل- ①تومىر- 的态动被 ② 来起强倔,脑倔头倔得显 。

تون I 〈名〉外皮,衣大皮,衣大皮(的面带不)套: ۇزىن تون长衣大皮/ شولاق تون短衣大皮▲ ات ارىپ، تون توزۋ 人困乏马 ▲ ات تونىن الا قاشۋ ② 认否口矢;球皮踢,托推,诱推 ① 躲 سىرتىنان تون ۇپشۋ 近接不,避,论评后背 ▲ 论结做里地背,足品头评下私,论议后背 تونىڭ شكى باۋىنداي 交深,深往交,足手如亲 ▲ 价评,论评 ② 衣皮剪裁① تون ۇپشۋ ▲ 的苦穷,的空贫(قىسقا) تونى كەلتە ▲ تونىن تەرىس اينالدىرۋ ▲ 扮打装乔,装伪 ادال ادامنىڭ اتى ارىپ، تونى توزباس. 【谚】的直正 尊受处处人的直正)破不穿衣皮,瘦不马的人 ▲ اپاسىنىڭ كيگەن تونىن ۇسىگىلمسى دە 敬) 。 كيەر. 【谚】穿要也妹妹衣皮的过穿姐姐 。 كەڭسىپەن پىشكەن تون كەلتە بولماس. 【谚】商 ▲ 。(益广思集)短会不衣皮的剪裁着量 ورامال تونعا جاراماسا دا جولعا جارايدى. 【谚】一 轻礼)重义深情但,衣大件一上不抵虽巾毛条 。(重义情

تون II 腔,调声 ② 子调,调;音纯,音①〈名〉调 。

تونا- 〈动〉夺掠,夺抢,劫抢: مال-مۇلىكتى تونالۋ 策政夺掠 / تونالۋ ساياساتى 产财劫抢 。

تونال- تونا- 态动被的 。

تونار 〈名〉炉馕烤,坑馕烤,坑馕: تونار نانى 里坑馕在 / تونارعا نان پىسىرۋ 馕的烤里坑馕 。馕烤

تونات- تونا- 态互交的 。

تونات- تونا- 态动使的 。

تونات- تونات- 态动使的 。

تونات- تونات- 态动使的 。

تونالۋ تونا- 式定不的 。

تونالۋشى 〈名〉马响,盗强,者夺掠,者劫抢 。

تونالۋشىلىق 〈名〉为行盗强,夺掠,劫抢: تونالۋشىلىق سوعىسى 争战夺掠 。

توندى 〈形〉的衣大皮有,的衣大皮着穿,的衣大皮: شولاق توندى 人的衣皮短穿身 。

توندىق 〈形〉做的衣皮做的: توندىق تەرى 衣皮做 (皮羊皮外)皮羊的 。

تونىنا 〈名〉吨: ۇبىر تونىنا جۇك --- 吨。物货 。

تونناج 〈名〉吨,量重载,位吨: 数吨,量重载,位吨 。

تونناج-كيلومەتر (位单算计输运)〈名〉公吨

里。

تونناله- 〈动〉以吨为单位计算计算：كۆننه تونناله‌ر كومىر قازدى 一天挖好几吨煤。

تونناله‌ت- تونناله- 的使动态。

تونناله‌ش تونناله- 的不定式。

تونناله‌ق 〈形〉的吨重载，的重量：ئاغىر تونناله‌ق ماشينا 四吨重载汽车。

تونناه‌ل 见 تۆننه‌ل。

توڭ Ⅰ〈名〉①结冻(的壤土)，层土冻，土冻 ②土冻挖 قازۋ توڭ 结冻，的冻 توڭ 结冻状态：ئادام توڭ جه‌ر 的冻结地土 ▲ توڭ ماي(经炼溶)的油脂肉，脂硬，油浮，油物动(的固凝后 ▲ توڭ مويىن 的拗执，的执固，的固顽 توڭ مويىن ه‌له‌مه‌نت 子发固顽的强倔 ▲ توڭ مىنه‌ز ايسرعان بوق جه‌يدى، توڭ ايسرعان ماي قه‌يدى.【谚】气脾的躁暴；格性难人遭友朋间离。得皆物万苦辛尽历，骂

توڭ- Ⅱ〈动〉冷，冻，冻爱，冷发：سه‌ن جىلە- راق كيىن، ايتپه‌سه توڭىپ ولە‌سىڭ. 你和暖穿衣，不然会冻死的。 / توڭباي قالتىراۋ 寒不一点 ▲ ماي توڭعىسىز 栗而的和暖 ▲ ىستىعىنا كۆيمپ، سۇىعىنا توڭۋ 苦共甘同，冷受热受 ▲ بىرەۋ تويمپ سەكسىرەدى، بىرەۋ توڭىپ سەكسىرەدى.【谚】有人的有，跳了饱吃人的有，跳得冻人的有。 ▲ سەرى توڭبايدى، قالتىرايدى. 嗦哆打是就冷不人的俏着衣。

توڭازۋ توڭازى- 的不定式。

توڭازى- 〈动〉①冻，冻冷，硬冻，结冻 ②结凝；冻冷：结凝：توڭازىعان ەت 冻肉 / توڭازىعان قوي مايى 结凝油羊的 ②觉得冷发，冷极发冷：تولا بويى توڭازىپ كەتتى 冷发身深。

توڭازىت- ①使动态的 توڭازى- ②冻冷：ەتتى توڭازىتىپ ساقتادى 把肉冻起来。

توڭازىتقىش 〈名〉冰冻，箱冰，机冻冷，(箱)器藏冷；剂藏冷。

توڭازىتىل- توڭازىت- 的被动态。

توڭعاق Ⅰ▲ 屎漆，粪胎，便胎 〈名〉توڭعاق قاتۋ 结奶，秘便畜仔。

توڭعاق Ⅱ〈形〉的冷易容，的冷易容，的冷怕坏。的冻结不，的冷住不经，的

توڭعاقتا- 〈动〉屎漆拉，便胎泄排。

توڭعاقتاۋ توڭعاقتا- Ⅰ 的不定式。

توڭعاقتاۋ Ⅱ〈形〉的冷点有，的结冻点有。

توڭعاقتىق توڭعاق 名象抽的词。

توڭعىز- توڭ- Ⅱ 的使动态。

توڭعىش 〈形〉的冷经不，的冷怕，的冷易容，的坏。

توڭدان- 〈动〉结凝，冻封，硬冻，结冻：جه‌ر بەتى توڭدانا باستادى. 地上始开面了冻。

توڭدانۋ توڭدان- 的不定式。

توڭدىر- توڭ- Ⅱ 的使动态。

توڭقاي- 〈动〉四肢屁股着地，撅。

توڭقايما 〈名〉简易的毯皮，房。

توڭقايت- توڭقاي- 的使动态。

توڭقايۋ توڭقاي- 的不定式。

توڭقايىس- توڭقاي- 的互交态。

توڭقالاك: توڭقالاك اسۋ ①翻斗筋翻，头跟翻，前滚翻〔转〕②败一，头跟栽。地涂

توڭقالاڭدا- 〈动〉腰着猫，腰着弯，背着弓，腰着弯；腰哈头点；股屁着撅：توڭقالاڭداپ جۇرۋ 弯着腰行走。

توڭقالاڭداس- توڭقالاڭدا- 的互交态。

توڭقالاڭدات- توڭقالاڭدا- 的使动态。

توڭقالاڭداۋ توڭقالاڭدا- 的不定式。

توڭقاڭدا- 〈动〉腰着弯；腰弓头埋，股屁撅：توڭقاڭداپ جۇگىرۋ 跑腰着弯。

توڭقاڭداس- توڭقاڭدا- 的互交态。

توڭقاڭدات- توڭقاڭدا- 的使动态。

توڭقاڭداۋ توڭقاڭدا- 的不定式。

توڭقىلدا- 〈动〉响作咚叮，声咚叮出发。

توڭقىلدات- ①使动态的 توڭقىلدا- ②使动态的劲使。砸力猛，打敲。

توڭقىلداۋ توڭقىلدا- 的不定式。

توك-تۋرىس 〈形〉①的亲不较(系关属亲)，的淡冷，的漠冷 ②的远。

توڭۋ توڭ- Ⅱ 的不定式。

توڭىراي- 〈动〉脸着绷，气闷生，色慢有面：توڭىرايىپ كىسىگە قاراماۋ 人理不脸着绷。

توڭىرايت- توڭىراي- 的使动态。

توڭىرايۋ توڭىراي- 的不定式。

توڅرايىس- توڅراي- 的交互态。
توڅراڅدا- 见 توڅراي-。
توڅراڅداس- توڅراڅدا- 的交互态。
توڅراڅدات- توڅراڅدا- 的使动态。
توڅراڅداڅ توڅراڅدا- 的式定不。
توپ Ⅰ〈名〉①一群，一批，簇，丛，儿 个：توپ ارال 岛群 / ᠪᠦᠷ توپ وقۇشى 一群学生 / ᠪᠦᠷ توپ اعاش 一丛树 ②团集，派别，派系，人众，群人③团集会社 توپتار 争斗 / قوعامدىق توپتار 人群，人众，家大，家族：توپ ماقۇلداسا، ول قارسى شىعا قويماس. 不人个一他，意同都家大要只 ▲ العاشقى تىرشىلىك توبي 古〔地〕会的对反。 ▲ اتومدىق توپ 团子原界 ▲ ازوت توبىنداعى 氮〔化〕族集聚，拢聚，影行：توبىن جازباۋ 不离 ▲ توپ بۇزار 为之群害。
توپ Ⅱ〈名〉瘫，瘸，瘫痪：توپ اۋرۋ / توپ بولۋ 瘫截。
توپ Ⅲ〈名〉匹 ▲ ᠪᠦᠷ توپ 一匹：توپ بۇل 布一匹。
توپ Ⅳ：**توپ ەتۋ** 响作通扑，声腾扑出发：توپ ەتىپ تامنان سەكىرىپ ٴتۇستى 扑墙从，声一腾扑上来下跳。
توپاي〈名〉(具玩)子拐牛，骨腕踝(之畜大)：توپاي ويناۋ 拐牛儿玩。
توپالاڭ〈名〉①羔羊，瘟羊 ②疽炭，动暴，变哗：توپالاڭدى باستىرۋ 平息叛乱，反叛，乱叛，反造 / توپالاڭدى جانىشتاۋ 镇压叛乱 ▲ توپالاڭ تيگەندەي ەتۋ 大动惊地大丧使，魄失魂者，者动暴，者乱叛〈名〉。
توپالاڭشى 者反造，者动暴，者乱叛〈名〉。
توپان Ⅰ〈名〉糠谷，壳谷。
توپان Ⅱ〈名〉灾水，水发，水洪(的名)：洪暴，水洪大〔宗〕 توپان سۋ 洪暴，水洪大。
توپاس〈形〉①钝的，快不的，利锋不的：توپاس پىشاق 刀钝 ②愚蠢的，笨愚的，顽固的：توپاس جان 人蠢的知无；的钝迟子脑，的钝 ③〔转〕人蠢，痴白，人笨：ەلگە پايداسى جوق توپاس 对人用无毫民货蠢的处。
توپاستان-〈动〉①钝变，快不得变，钝不得变。脑笨头笨，钝迟得变子脑〔转〕 ②利锋。
توپاستاندىر- توپاستان- 的使动态。
توپاستانۋ توپاستان- 的式定不。
توپاستاۋ〈形〉①钝的，利锋太不的，的利锋太不 ②钝迟筋脑，钝迟脑子脑，的钝迟较比脑头呆笨，的脑呆头呆，的脑头呆。
توپاستىق ①توپاس 的词名象抽 ②愚蠢头傻，钝呆，钝愚。
توپاتاي 旅〈名〉壶行。
توپيىن 见 توپىلدىك.
توپوگراف 员绘测形地〈名〉。
توپوگرافيا 术绘测形地；形地；学形地〈名〉。
توپوگرافيالىق 的绘测形地，的形地〈形〉：توپوگرافيالىق كارتا 图形地。
توپولوگ 家学扑拓〈名〉。
توپولوگيا 构结扑拓，学扑拓〔数〕〈名〉。
توپونيميا 究研名地；录名地，名地〈名〉。
توپونيميكالىق 名地；的录名地，的名地〈形〉的究研。
توپسا 铰蝶，链铰，叶折，页合〈名〉：ەسىك-تەرەزەنىڭ توپساسى 页合的窗门。
توپسالا- 页合上〈动〉：ەسىكتى توپسالادى 门页合了上钉上扇。
توپسالان- توپسالا- 的态动被。
توپسالاس- توپسالا- 的态互交。
توپسالات- توپسالا- 的态动使。
توپسالاۋ توپسالا- 的式定不。
توپسالى 的页合安〈形〉：توپسالى دوڭگەلەك ۇستەل 桌圆的页合安。
توپتا- 集结，聚集，累积，中集 ①〈动〉：قاراجات توپتاۋ 资集 / اسكەر توپتاۋ 力兵集结 / قور توپتاۋ 金资累积 / ماتەريال توپتاۋ 料资集搜 ②分类，分派，分系，分组：وقۇشىلاردى ۇيرەنۋ ناتيجەسىنە قاراي توپتاۋ كەرەك 习学按生学把。组几成分绩成。
توپتال- ①توپتا- 的态动被 ②拥，聚集，合集。
توپتان- توپتا- 的态身反 ②队结群成；起一在挤群，聚集，合集。
توپتاندىر- توپتان- 的态动使。
توپتانۋ توپتان- 的式定不。队结群成，集。

توپتانسۇ توپتان- 的交互态。

توپتاس- ①توپتا- 的交互态 ② 聚，合集，聚集 集，来地个一要不要一个一来起一要，来地个。

توپتاستىر- توپتاس- 的态动使。

توپتات- توپتا- 的态动使。

توپتاۋ توپتا- 的式定不。

توپ-توبىمەن〈副〉一群一群，一帮一帮，地群一群，一帮一帮，地 群成队结群地：الاڭنان توپ-توبىمەن ٶوتۋ 场广过通地队结。

توپ-تولىق〈形〉①〈名〉体身（结实壮，的实结，的满丰 ② 得盛，的满满得装，的满满得装瓷 ③整整，的整缺不点一，的：تولىق ٶبىر جىل 了年一整整 的实。

توپ-توپ〈形〉①〈名〉成 群一群一，的帮成，的群成，的队结群成，的：توپ-توپ كىسىلەر人的群成/ توپ-توپ بولىپ كەلۋ 来地队结群成②的匹成：دۇكەندە بۇل توپ-توپ بولىپ باسىلىپ قالىپتى。布的匹成匹成了压积里店商。

توپتىق〈形〉一群的，集体的：توپتىق نەكە 群 婚结体集，婚 / توپتىق سۋرەت 合影。

توپشى I〈名〉肩，膀肩，子膀，端肩：وق توپشى- سىنا ٶتىدى。肩膀（他的）了中打弹子。

توپشى II〈名〉计估，测预，测推：نەگىز جوق توپشى 测推的据根无毫。

توپشىل〈形〉①的群和 ，的群和 片一成打众群 ②的急所人众急 ，的想着众群零替，的搞爱 的头山小搞爱，的派宗。

توپشىلا-〈动〉估计，计估，量估，测预，测推，测揣，设假：توپشىلاۋ مۇمكىن ەمەس 无从推测 / توپشىلاپ ايتىلعان ٶسوز 言而设假。

توپشىلان- توپشىلا- 的态动被。

توپشىلاس- توپشىلا- 的态互交。

توپشىلات- توپشىلا- 的态动使。

توپشىلاۋ توپشىلا- 的式定不。

توپشىلدىق〈名〉派，性派，山，义主派宗，义主头：توپشىلدىققا قارسى تۇرۋ 义主派宗对反。

توپى〈名〉帽圆小顶尖。

توپىلدا-〈动〉（地断不连接）响，声扑腾出发，扑：المالار توپىلداپ جەرگە ٶتۇسىپ جاتىر 上地在落掉地腾扑腾扑果苹。

توپىلدات- توپىلدا- 的态动使。

توپىلداۋ توپىلدا- 的式定不。

توپىلدىك〈名〉白薛〔植〕。

توپىر-〈名〉①人，群，会集：ولار قالىڭ توپىردىڭ اراسىنان كەتىپ قالعان سەكىلدى。看 混 ②。群人的乱混个这了开离已早们他来得搞（气瘴烟乌得搞）的糟糟乱。

توپىراق〈名〉①土，土壤：قۇنارلى توپىراق 肥 / 度密壤土的沃 / توپىراق سىزدىعى 壤土 / توپىراق تاتۋ（土质沙）土沙 / توپىراق قۇمدى 土壤 ② 学壤土：توپىراق جىرتۋ 耕 地土，地：توپىراق عىلىمى 地 ③〔转〕国，土领土▲ ارتىنان توپىراق شاشۋ 骂咒 ▲ دوڭىز توپىراق〔植〕草沙 ▲ كوزىنە كور توپىراق كىرسىن 的死该 ▲ سور توپىراق 盐渍土 ▲ توپىراق ايداۋ 到来限大，临来期死 ▲ توپىراق الۋ 葬埋，穴入土撮 ▲ توپىراق بۇيىرۋ 葬埋被 ▲ توپىراقتى تۇرگە ايىرۋ 土壤 情墒的地土，度湿壤土 ▲ 类分 ▲ توپىراق قۇرىلىمى 土壤结构 ▲ توپىراعى جەڭىل 不 的重尊人被 ▲ توپىراعى تورقا بولسىن！吧息安！▲ كوپكە توپىراق شاشپاس بولار.【谚】众怒难犯。

توپىراقتى〈形〉的土，的土壤：ماي توپىراقتى جەر 的土尘满落，的土尘灰 ② 地土的沃肥 的多很尘灰：توپىراقتى كوشە 道 ③ 带土的：توپىراقتى بوران 暴尘。

توپىراش 马的慢缓作动，重笨体身〈名〉。

توپىراشتاۋ 的缓迟较，的慢缓较作动〈形〉。

توپىرلا- 结群成，集汇，集聚，挤拥 ①〈动〉人的上场广在挤拥：الاڭدا توپىرلاعان ەل 队 腾折，腾闹（起一在集聚）；跳乱蹦乱 ② 群闹里屋在别：ۇيگە توپىرلاماي سىرتقا شىعىڭدار 去儿玩边外到，腾。

توپىرلاس- توپىرلا- 的态互交。

توپىرلات- توپىرلا- 的态动使。

توپىرلاۋ توپىرلا- 的式定不。

تور I 网，网①〈名〉格方线格网 ④ 网球，子网〔体〕③ 儿兜网 ②网纱热白（的灯汽）；网小，

套圈，网罗〔转〕⑥ 物状网 ⑤ 线 تورعا ئتۈسۈ
落入套圈 ▲ 格晶子原 تور دوپ ▲ 套圈 تورعا
〔体〕球网 ▲ تور سۈيەك 〔理生〕筛骨▲ تور
شارباق 篮网 ▲ تور جاۋلىق 巾纱的眼网带 ▲
تور كلەتكا 〔理生〕细状网 。

تور Ⅱ 座星罟网〔天〕〈名〉。

توراي 〈名〉仔猪，猪小，子崽猪 ▲ تاۋىنا قاراي
توعايى، شوشقاسىنا قاراي تورايى. 【谚】么什有
产就猪的样么什有，树的样么什有就山的样
崽的样么什 。

تورايلا- 〈动〉下崽猪：ئار جىلى سەگىزدەن
تورايلايدى 崽猪个八下年每 。

تورايلاۋ تورايلا- 式定不的 。

تورايلى 〈形〉的崽猪带，的崽猪有：تورايلى
مەگەجىن 猪母的子崽猪带 。

تورال- 〈动〉肉长，胖发，胖长：تورالۋ تەك
ئشىپ-جەۋگە بايلانىستى ەمەس 发胖长肉
饭和全完不胖发 。关有食

تورالت- تورال- 态动使的 。

تورالتتىر- تورالت- 态动使的 。

تورالۋ تورال- 式定不的 。

تورانعى 〈名〉杨胡，(属亚)桐胡〔植〕。

تورانعىل 见 تورانعى.

تورانعىلى 〈形〉杨胡，的多杨胡，的杨胡有
。丛

تورانعىلىق 〈名〉方地的杨胡长 。

تۇراپ 〈名〉处合汇，点叉交，处叉交；网，
商：纽枢 قاتناس توربى 交通网 / ساۋدا تورابى
网业 / تەمىر جول تورابى 铁路枢纽 ▲ توعىز
جولدىك تورابى 交通的往过人行，冲要方地
。

توربەرنيت 〈名〉铀铜〔矿〕。母云，

تورعاي 〈名〉雀麻，(属)雀麻〔动〕▲ الا
تورعاي 鹤鹳▲ بوز تورعاي 百灵鸟 ▲ سارىقاس
تورعاي 巫眉黄 ▲ سەكسەۋىل جورعا تورعاي
盐 ▲ سۋ تورعاي 河鸟 ▲ سۋىق تورعاي 麻雀
▲ تورعاي باس قار 鹅雪大毛 ▲ تورعاي
تارىزدىلەر 形雀属 ▲ تورعاي ئشوپ (تورعاي
وتى) 菊车失〔植〕▲ تورعاي قانباس 草紫
(属)▲ تورعايعا توقپاق جۇمساۋ 牛试小刀 ▲
قارا تورعاي 黑八歌，鸽鸽 ▲ بۇتاعا قورعالان
木灌于身藏雀麻【谚】。▲ تورعاي جاڭبىر جاۋسا بالاسىن،
中也脱能险。بۇرشاق جاساۋ باسىن قورعار.【谚】下雨时
麻雀。己自护保雀麻时子雹下，雏幼护保雀
。▲ تورعاي قۇتىرسا بۇركىتكە شابادى، ئيت قۇتىرسا
儿狗，鹰老撞狂逞雀麻【谚】。人主咬狂逞
يەسىن قابادى.

تورعايداي 〈形〉雀麻和，的大般一雀麻和一
骨 ▲ موينى تورعايداي، ئبيتى تورعايداي. 的样
嶙峋骨瘦，瘦肌黄面，紫如瘦 ▲ تورعايداي
。析离崩分，散八零七，散兽鸟如 توزۋ

تورعايكوز 〈名〉甲盔状鳞小 。

تورعاۋىت 〈名〉甲盔 。

تورعسن 〈名〉绸丝，子绸 。

تورعسندى 〈形〉的绸丝，的子绸：تورعسندى
كورپە 子被的面子绸 。

تورعسنسىز 〈形〉的绸丝是不，的子绸有没 。

تورعسن-تورقا 缎绸罗绫，缎绸〈名〉。

توري 〈名〉钍〔化〕▲ توري رۋدالارى 石钍
〔矿〕。

توريت 〈名〉石钍〔矿〕。

تورقا 〈名〉① 子缎 ② 而滑光，的滑光〔转〕
！吧息安！ 安 بولسىن! 光滑的软柔 ▲
▲ توعىز قابات تورقادان توقتىشاعىم تەرىسى
不而华)皮羔羊如不缎绸罗绫【谚】。(实
。

تورقالى 的服衣缎绸着穿；的缎绸〈形〉▲
تورقالى توي، توپىراقتى ئولىم 婆嫁丧婚
。

تورلا- 〈动〉① 织，织编：تور تورلاۋ 网织编
锁②(法方纫缝)：تۇيمەنىك تەسىگىن تورلاۋ
的定一在)④ 空天罩笼云鸟。كوكتى بۇلت
تورلاپ الىپتى. 徊徘，伺窥(内离距
。

تورلاما Ⅰ 状网，的路纹有，的理纹有〈形〉
。的

تورلاما Ⅱ 。瓜甜的理纹有〈名〉

تورلان- تورلا- 态动被的 。

تورلاس- تورلا- 态互交的 。

تورلات- تورلا- 态动使的 。

تورلاۋ تورلا- 式定不的 。

تورلى 〈形〉带网的，网罩罩窗挂，的来起 窗挂 套被棉 / تورلى ماقتا تەرەزە 的纱窗：تورلى 的纱。织组状筛〔医〕 ▲ 户窗的纱 تورلى ۋلپا。

تورموز 〈名〉制动装置，制动，闸，刹，车。

تورموزدا- 〈动〉①制动，闸收，刹，(车)施，动制 ②阻遏，制抑。

تورموزدال- تورموزدا- 的被动态。

تورموزدات- تورموزدا- 的使动态。

تورموزداۋ تورموزدا- 的式定不的。

تورموزسىز 〈形〉没有制动装置，的制动有没的器机。

تورنىك 见 تۇرنيك.

تورپاق 〈名〉①牛犊 ②〔天〕金牛座。

تورپاقسىز 〈形〉没有牛犊，的牛犊带不，的牛犊有没。

تورپاقتى 〈形〉有牛犊，的牛犊带，的牛犊有。

تورس: تورس ەتۋ 发出声响，声通扑响一咚咕，响声一啸扑：دوپ تورس ەتىپ جارىلىپ قالدى. 了破声一啸扑球皮。

تورسي- 〈动〉①膨胀，来起鼓，胀起肿：قارنى تورسيىپ شىعىپ كەتىپتى. (他的)肚子鼓起来了。发胖，胖肥，来起胖：تورسيىپ جارىلۇعا تاياپتى (了炸爆要快得胖)了得不得胖。

تورسيت- تورسي- 的使动态。

تورسيۋ تورسي- 的式定不的。

تورس-تورس: تورس-تورس ەتۋ 作通扑通扑，响啸扑啸扑，声咚咕出发，响。

تورسىق 〈名〉囊皮小(的体液盛) ▲ 囊皮小(的带携于便) جان تورسىق ▲ 囊皮小(的带携于便) شەكە تورسىق ▲ 的头额宽(子孩指) جامان انقا جال بىتسە جانىنا تورسىق بايلاتپاس. 【谚】见，膘了长马劣，惊受都囊皮小。

تورسىقتا- 〈动〉里囊皮小在装，盛囊皮小用：ول قىمىزدى تورسىقتاپ اكەلدى. 他把奶马酒了来回带里囊皮小在盛。

تورسىقتاي 〈形〉乎乎胖，的胖胖；的头额宽：شەكەسى تورسىقتاي ۋل تاپ! 的胖个生你祝子儿！

تورسىقتال- تورسىقتا- 的被动态。

تورسىقتات- تورسىقتا- 的使动态。

تورسىقتاۋ تورسىقتا- 的式定不的。

تورسىل 〈名〉声响扑，声咚咕，声通扑。

تورسىلدا- 〈动〉①响作通扑通扑，响咚咕，响咚咕 ②发声啪噼，响作咚：气生，怒恼，怒发 تورسىلداپ جارىلعالى وتىر 了炸爆要得气。

تورسىلداق 〈名〉鳔鱼 ▲ 扣母子，扣按 تورسىلداق تۇيمە。

تورسىلدات- تورسىلدا- 的使动态。

تورسىلداۋ تورسىلدا- 的式定不的。

تورتا 〈名〉油黄炼(的后油黄炼)：子渣，物淀沉 ساري مايدىڭ تورتاسىن ايىرۋ 油黄炼提。

تورتالا- 〈动〉油黄炼精(温高用)，子渣去除：تورتالا- 的被动态。

تورتالان- تورتالا- 的使动态。

تورتالات- تورتالا- 的式定不的。

تورتالاۋ تورتالا- 的式定不的。

تورۋ تورى. I 的式定不的。

تورۋىل 〈名〉①伏埋，视监(中暗)；视监②者。

تورۋىلدا- 〈动〉随尾，踪跟，伺窥，视监切密：مىنا بىرەۋلەر ماناداي ىبىزدى تورۋىلداپ ىجۇر، 我视监踪跟在直一人个儿那。 ساق بولىڭدار. 惕警要，们。

تورۋىلداس- تورۋىلدا- 的态互交。

تورۋىلدات- تورۋىلدا- 的使动态。

تورۋىلداۋ تورۋىلدا- 的式定不的。

تورشا 〈形〉的状网 ▲ تورشا تالشىق〔理生〕极栅 ▲ تورشا ەلەكتروت〔电〕脉网。

تورى I 〈形〉的骝枣，的色红枣，的红枣：毛之马指 ▲ 马骝枣 توبىلعى تورى ات 古(肤皮的人指) ▲ 的色红枣(色 قارا تورى 额 ▲ 色褐深(色毛之马指)；色铜 توبەل تورى 头白斑骝枣(马)。

تورى- II 〈动〉①候守；伺窥，视监，视窥：ول قالىڭدىعىن تورىپ، ساۋدا سالتاۋىمەن بازارعا 己自看看名为西东买城进以他 كەلگەن ەكەن. ②。妻婚未的：路拦；伏隐，伏埋：جول تورىعان 犯劫抢路拦。

تورىعۋ تورىق- 的式定不的。

تورىعۋشىلىق 〈名〉绝，义主观悲，望失观悲望。

تورىق- 〈动〉意灰心，心灰，望绝，望失，观悲 ئۇقتىتىق قىينىشلىققا بولا تورىقۇعا بولمايدى 懒：观悲能不前面难困的时暂在。

تورىقتىر- تورىق- 态动使的。

تورىل- تورى- Ⅰ 态动被的。

تورىس- تورى- Ⅱ 态互交的。

تورىت- تورى- Ⅱ 态动使的。

توس- 〈动〉① 待期，候等，待等，等：ول سەنى وسى ارادا توسپاقشى بولعان. 他等里这在备准他。② 候迎，接迎，接：قوناقتاردى پويەز 你候。③ 宾来接迎站车火到 بەكەتىنەن توسىپ الدى 阻 ④ 子孩把 بالا توسۇ 把(便小大儿孩小让)：止禁，止制，挡遮；堵；截拦，拦阻，住挡，挡 جەل توسۇ 风挡 / جول توسۇ 路挡 / جول توسىپ بۇلاڭشىلىق سىتەۋ 劫抢路拦 / سۇ توسۇ 水堵 / كوزدى توسۇ 遮眼睛 ⑤ 送(吃)给，(吃)请：اسىن قوناعىنا توسادى 吃人客给送的吃把。▲ الاقانىن توسۇ ① (西东要)手伸 ② 接手用 ▲ اۋزىن توسۇ ① 张嘴 ② 接嘴 ▲ 话说让不，嘴堵 جول توسۇ ① 劫抢路拦 ② 接迎，待等 ▲ قۇلاعىن توسۇ 听倾耳贴 ▲ ءسوز توسۇ 着等 话说。

توسالعى 〈名〉物阻拦，物碍障，碍障：جولدا ءشقانداي توسالعى جوق. 石脚绊；扰干，① 物碍障何任有没上路。② 碍妨 توسالعى بولۋ 脚碍手碍。

توسالعسىز 〈形〉通畅，的畅通，的挡阻无：توسالعسىز ءوتىپ كەتۋ 毫的碍障无，的阻无过通地挡阻无。

توسالۋ 〈形〉① 的悉熟不，的疏生，的生陌：توسالۋ جەر 的背耳，的聋 ② 方地的疏生：قۇلاعى توسالۋ كىسى 人的聋朵耳。

توسالقىراۋ 〈形〉① 的疏生点有，的生陌些有 ② 的悉熟大不，的背些有朵耳，的聋点有。

توسالقىدىق توسالۋ 词名象抽的。

سوسالقسۋ توسالقسى- Ⅰ、Ⅱ 式定不的。

توسالقسى- Ⅰ 〈动〉陌到感，疏生得觉，生眼：束拘；生 كوپ جىل كورمەگەنگە توسالقسىپ قالدى 生陌到感见不年多。

توسالقسى- Ⅱ 〈动〉清不听背耳。

توسالقسىت- توسالقسى- 态动使的。

توساپ Ⅰ 〈名〉①埃尘 ②物积沉(的下底水)，尘土。

توساپ Ⅱ 〈名〉液养营，食细：توساپ سورپا 汤肉浓。

توساپ Ⅱ 〈名〉酱果糖，酱子果。

توساپتا- 〈动〉煮油加中奶。

توساپتان- 〈动〉状糊绸成变，绸变。

توساپتانۋ توساپتان- 式定不的。

توساپتاۋ توساپتا- 式定不的。

توسات 〈副〉地外意，然骤，间然突，然忽：توسات مىلتىق داۋسى ەستىلدى. 枪了来传然忽声。

توساتتان 见 توسات.

توساۋىل 见 توساۋىل.

توساۋىل 〈名〉① 难阻；物碍障，碍妨，碍障：توساۋىلدان ءوتۋ 过越 碍障物 ② 候等，待等；توساۋىلدىڭ قولىنا ءتۇستى. 他们中伏埋：ولار توساۋىلدىڭ قولىنا ءتۇستى. 伏埋了。

توساۋىلدا- 〈动〉① 候等，待等：ءبىز ونى كەلەدى دەپ توساۋىلداعالى نەشە كۇن بولدى. 我等着 ② 住挡，了天几好了等经已，来他计估们。

توساۋىلدا- 碍障置设，阻拦，挡阻：جاۋ اسكەرىنە توساۋىلداپ سوققى بەردى. 军敌击阻。

توساۋىلداس- توساۋىلدا- 态互交的。

توساۋىلدات- توساۋىلدا- 态动使的。

توساۋىلداۋ توساۋىلدا- 式定不的。

توساۋىلدى 碍障置设，的塞阻，的挡阻 〈形〉：توساۋىلدى اتۋ 击射挡阻 的。

توساۋىلسىز 〈形〉畅，的碍障无，的挡阻无 的阻无通。

توساۋىلشى 碍障置设，者截阻，者挡阻〈名〉：توساۋىلشى قوسىن بولۋ 队部击阻 人的。

توسقىز- توس- 态动使的。

توسقىن 〈名〉阻，物碍障，物塞阻，碍妨，碍阻：باسقالاردىڭ ۇيرەنۋىنە توسقىن بولۋ 绝碍妨。物碍障用军 / اسكەري توسقىن 习学的人别。

توسقىندا- 〈动〉干；挡阻，碍阻，碍阻，碍妨：扰。

توسقىندات- توسقىندا- 态动使的。

توسقىنداۋ توسقىندا- 的不定式。

توسقىندى 〈形〉有障碍的，有阻挡的，挡住的，障碍住的物有没有。

توسقىندىق 〈名〉阻碍，妨碍，障碍，干扰：توسقىندىق جاساۋ 作工妨碍。

توسقىنشى 〈名〉等候人，候人的等候。

توسپا 〈名〉堤，堤坝，堤围，堰塘：كول توسپاسى / وزەن توسپاسى 湖堤 / 河堤坝拦 / توسپانى سەل اكەتۋ 堤坝被洪水冲垮。

توسپالا- 〈动〉①修堤，筑堤，挡住 ②让步，退让，住止阻；住手：الدىن توسپالاپ جۇر- 进前让不；走在前面不让步。

توسپالان- توسپال- 的被动态。

توسپالى 〈形〉有堤的，有坝堤的；被挡住的，被阻挡的。

توسپاشى 〈名〉物猎人的拦阻。

توست 〈名〉祝词；祝酒词，举杯：توست كوتەرۋ 举杯。

توستاعان Ⅰ〈名〉小碗 ▲ كوز توستاعانى 眼眶 ▲ توستاعانىن جۇۋ 泪流，哭。

توستاعان Ⅱ〔天〕〈名〉座爵巨。

توستاعاندا- 〈动〉用小碗往里盛，用碗小盛：شايدى توستاعانداپ ءىشتى / 茶喝碗小用盛 توستاعانداپ ولشەۋ 碗小用量。

توستاعاندايى 〈形〉大的：كوزى توستاعانداي 大眼睛 ▲ كوزى توستاعانداي بولۋ 胆破吓大。

توستاعانداۋ توستاعاندا- 的不定式。

توستاعانشا 〈名〉小碗。

توستاق 〈名〉小〔口〕碗 ▲ اسى جوق التىن ايراندىق بار توستاق ارتىق. 【谚】有奶酸盆的空过胜碗小的。

توستىر- توس- 的使动态。

توسۋ توس- 的不定式。

توسۋلى 〈形〉挡住的，挡遮的，来起拦截的；来起围的；与……隔绝的。

توسىل- توس- 的被动态。

توسىلت- توسىل- 的使动态。

توسىن Ⅰ形容抽象名词：生疏的，陌生的，疏远的，不熟悉的：توسىن ادام 陌生人 / توسىن جەر 不熟悉的地方 / توسىن وقيعالار 不熟悉的事件 / توسىن ەل 异乡人。

توسىن Ⅱ〈副〉突然，意外地，忽然，猛然，突然：ونىڭ كەلۋى وتە توسىن بولدى. 他来得很突然。

توسىندىق توسىن Ⅰ的抽象名词。

توسىراي- 〈动〉①疏远，远离，不接近：توسىرايىپ ەشكىمگە جولامايدى 避开人不跟谁见面 ②不露声色，喜怒不形于色：توسىرايىپ تەرىس قاراۋ 冷眼看不都看，面带怒色 ③惊马，惊受。

توسىرايت- توسىراي- 的使动态。

توسىرايۋ توسىراي- 的不定式。

توسىرايدا- 〈动〉①惊马，惊受 ②目瞪口呆，瞪眼，瞪眼大睁。

توسىرايداس- توسىرايدا- 的互动态。

توسىرايدات- توسىرايدا- 的使动态。

توسىرايداۋ توسىرايدا- 的不定式。

توسىرقا- 〈动〉①生疏，生陌，生眼，生认感到：كىشكەنتاي قىز توسىرقاۋدى بىلمەيدى. 小姑娘怕生人：ول جاتكىسىلەردەن توسىرقاپ وتىر. 他见生人有点束手束脚。

توسىرقان- توسىرقا- 的被动态。

توسىرقاڭقىرا- 〈动〉①生疏点有生陌感，束手束脚点有得体 ②熟悉大不得体，疏生点有得显。

توسىرقاڭقىراس- توسىرقاڭقىرا- 的互动态。

توسىرقاڭقىرات- توسىرقاڭقىرا- 的使动态。

توسىرقاڭقىراۋ توسىرقاڭقىرا- 的不定式。

توسىرقاس- توسىرقا- 的互动态。

توسىرقات- توسىرقا- 的使动态。

توسىرقاۋ توسىرقا- 的不定式。

توت 〈名〉铁锈，锈：تەمىر توتى / 铁锈 توت باسۋ 生锈。

توتاي 〈形〉娇生惯养的，娇惯的。

توتي- 〈动〉用剩，尽，光花：ولار تىنىنان توتيىپ قالىپتى. 他们把钱全光花了。

توتيا 〈名〉胆矾，胆绿，胆蓝，铜绿。

توتيالان- 〈动〉有含绿矾，胆蓝掺。

توتيالانداي 〈形〉和蓝矾的样子；苦（道味指）的。

。的蓝蓝,的绿青(色颜指);的

توتيايىندال- توتيايىندا- 态动被的 。

توتيايىندات- توتيايىندا- 态动使的 。

توتيايىنداۋ توتياتىندا- 式定不的 。

توتيايىنسىز 〈形〉的矾绿有没,的矾蓝含不。

توتيت- توتي- 态动使的 。

توتيۇ توتي- 式定不的 。

توتيس- توتي- 态互交的 。

توتتان- 〈动〉烂锈,锈生: توتتانعان پىشاق 生锈的刀子 / توتتانبايتىن بولات 不锈钢 。

توتتانعىش 〈形〉的锈生易容,的锈生爱。

توتتاندىر- توتتان- 态动使的 。

توتتانۋ توتتان- 式定不的 。

توتى 〈名〉〔动〕鹦鹉,鹦鹉 ▲ توتىلار 鹦鹉科 。

توتىعۇ توتىق- Ⅲ式定不的 。

توتىعۇ-توتىقسىزدان- 〈动〉〔化〕还原化氧。

توتىعۇ-توتىقسىزدانۋ ① توتىعۇ-توتىقسىزدان-用作还原化氧 ② 式定不的

توتىق 〈名〉黑(的现出上脸在后晒日吹风)斑 。

توتىق 〈名〉锈,化氧 ▲ ازوت توتىعى 氮化氧 ▲ الیۇمين توتىعى 铝化氧〔化〕 ▲ نەگىزدىك توتىقتار 物化氧性碱 ▲ مىس توتىعى 正化氧 ▲ مىس شالا توتىعى 铜亚化氧 ▲ سۇلى توتىق 物化氧氢 ▲ ۇران توتىعى 铀化氧 。

توتىق- Ⅲ 〈动〉①(脸)黑发,黑变,黑晒: ونىڭ بەتى كۇڭگە كۇيىپ توتىعىپ كەتىپتى. 他了黑晒阳太被脸的。② 化氧〔化〕: توتىققان كەن 石矿化氧 。

توتىققىش 〈形〉①化氧易容 ②的黑晒易容的锈生爱,的 。

توتىقسىزدان- 〈动〉氧脱 。

توتىقسىزداندىر- توتىقسىزدان- 的态动使。

توتىقسىزداندىرعىش 〈名〉剂氧脱 。

توتىقسىزدانۋ توتىقسىزدان- 的式定不。

توتىقتان- 〈动〉锈生,化氧 。

توقتىقتاندىر- توتىقتان- 的态动使。

توتىقتاندىرعىش 见 توتىقتىرعىش.

توتىقتاندىرىل- توتىقتاندىر- 的态动被 ▲ توتىقتاندىرىلعان ساري سىناپ 汞化氧黄 。

توتىقتانۋ توتىقتان- 式定不的 。

توتىقتىر- ① توتىق- Ⅲ的态动使 ② 化氧,层表化氧 ③ 炼熔化氧,理处化氧: توتىقتىرىپ قورىتۋ 黑晒 。

توتىقتىرعىش 〈形〉①的用作化氧起: توتىقتىرعىش فەرمەنت 剂化氧 ②酶化氧 。

توتىقۇس 见 توتى.

توشالا Ⅰ 〈名〉库仓的窗天有,厨庖。

توشالا Ⅱ 〈名〉葡萄刺栗醋,李刺〔植〕。

توبە Ⅰ 〈名〉迹遗(的落村代古),址故,居旧。

توبە Ⅱ ① 〈名〉阜丘,岗,丘小,山小: توبەدە ايالاي ءۇي بار ەدى. 丘房小所一过有曾上阜 。② 堆: ءبىر توبە قۇم 一堆子沙 / ءبىر توبە قار 一堆雪 ③ 派帮,帮,派/ ءوز الدىنا ءبىر توبە بولۋ 自成一派 。

توبە 〈名〉①顶头: توبەسىندە ءبىر تال شاش 一物顶头上 ②有没都发头根一连上顶头(他)(之)面上,头上,端上,端顶,部顶: باس كيىم-نىڭ توبەسى 顶帽 / ءۇيدىڭ توبەسى 屋顶 / تاۋدىڭ توبەسى 山顶 ▲ ءبىر توبە ② 一伙儿 ▲ 的爱宠受,的位地殊特据占 (中目心在)① جۇرەگى تاس توبەسىنە شىعۋ 魄飞魂,战胆惊心 ▲ تاس توبە 头顶 ▲ توبە ءبي 上层人物 ▲ 散 توبەگە كوتەرۋ 高抬力极;戴爱,敬尊 ▲ توبەمنىڭ شۇڭقىرى كورسىن! 再也见让不到 ▲ 到توبەسى كوككە جەتۋ 心满意得,足意满心 ▲ 足توبەسى كوككە ءتيۋ 十气神,扬气高愿如 ▲ 露初,出露刚刚توبەسى كورىنۋ 角头 ▲ 以توبەسىنەن جاسىل تۇسكەندەي بولۋ (توبەسىنە جاي تۇسكەندەي بولۋ) ▲ 霁霹天晴 ▲ توبەسىنە ويناۋ 使,看害厉个给上头在骑 ▲ توبەسىن ويۋ 上头苦吃 ▲骨顶蝶〔理生〕توبە سۇيەك توبەسى ▲头تەسىك (جارىق)会外语 ▲ توبە شاشى تىك تۇرۋ 席首,座上 ▲ ءتۇردىڭ توبەسى 然悚骨毛 مىسىق جوقتا تىشقان توبەگە شىعادى. 【谚】猫。天翻子耗时在不

توبەگۇل 〈名〉花顶〔植〕。

توبەل 〈名〉牲畜的上头额,点星白,斑白的 توبەل ات 马红枣顶玉 ▲ توبەل: توري 顶玉

ده‌ي 一小，撮，极少数 ▲ بوز توبەل 显得陈旧的，的破较比，的旧陈 ۋيلەر 房毡的：的旧破较比，的 ▲ توبەل تاز 的顶脱，的顶秃 。

توبەلدى 〈形〉有白斑的，的玉带顶 。

توبەلدىرىك 〈名〉帽(式女)饰装物 。

توبەلە- 〈动〉起摞，积堆，起堆：توبەلەپ جيناعان استىق 粮食的山如积堆 。

توبەلەن- توبەلە- 的被动态 。

توبەلەس Ⅰ 〈名〉打殴，殴斗，架打：سەن ەكەۋىك توبەلەستى قويمىدار. 你们俩别再打架了 。

توبەلەس- Ⅱ 〈动〉斗相，打殴相互，架打：ول ەكەۋىنمك توبەلەسپەگەننە كوپ بولدى. 他们俩好久没有打架了 。

توبەلەسكىش 〈形〉的斗好，的架打爱：توبەلەسكىش جان 的人架打好 。

توبەلەسقوي 〈形〉的斗好，的架打爱：توبەلەسقوي بالا 的孩子架打爱 。

توبەلەستىر- توبەلەس- 的Ⅱ使动态 。

توبەلەسۇ توبەلەس- 的Ⅱ不定式 。

توبەلەت- توبەلە- 的使动态 。

توبەلەۋ توبەلە- 的不定式 。

توبەلى 〈形〉的伏起峦山，的丘多，的岗多 。

توبەلى-تومپەشكتى 〈形〉的山多很有，的伏起峦山：توبەلى-تومپەشكتى القاپ 的岗多，的伏起峦山 。

توبەت 〈名〉狗公，犬牡 ▲ كوك 鬼色〔转〕② توبەت 西东狗 ▲ قانشىق قۇيرىعىن بۇلعاقتاتپاسا، توبەت جاقسىنداماىدى. 【谚】母狗不摇尾，狗公前上不 。

توبەتەي 〈名〉帽圆小(式男)〔口〕 。

توبە-توبە 〈形〉一堆一堆，的多许多许：的堆一堆一的多多许：توبە-توبە استىق 粮食的堆一堆一 。

توبەشك 〈名〉山小，岗山小，陵丘，丘山小，坡 。

توگۋ توك- 的不定式 。

توگىل- ①توك- 的被动态 ②洒，出倒，洒：出溢；掉：شىنىنىى جونەپ ۇستا، ءسۇت توگىلىپ قالماسىن 奶牛了洒别，平端碗把 ②长得显亮漂而长：شاشى توگىلگەن بويجەتكەن 长发姑娘 ▲ ابرويى ايرانداي توگىلۋ 地扫信威，地一了洒，出溢①裂名败身 ▲ اسىپ توگىلۋ 余有 ▲ ءىت باسىنا بركىت توگىلۋ 丰，的富丰，的盛 ▲ قويىنىنان توگىلسە قونشىنا. 的裕富，的盛在烂肉）里靴靴在掉能只西东的里怀【谚】里锅 。

توگىلدىر- توگىل- 的使动态 。

توگىلت- توگىل- 的使动态 。

توگىلۋ توگىل- 的不定式 。

توگىلىپ-شاشىل- توگىپ-شاش- 的被动态 。

توگىلىس- توگىل- 的互交态 。

توگىندى 〈形〉倒掉的；的掉拐；的掉倒：توگىندى سۋ 的倒掉水 。

توگىپ-شاش- ①〈动〉出洒，出洒，出倒：落洒：ايراندى توگىپ-شاشىپ تاستاپتى (他)把奶酸倒了 ②〔转〕浪费，霍挥，踏糟：ۇستاۋ توگىپ-شاشىپ 土如金挥霍 。

توگىپ-شاشۋ توگىپ-شاش- 的不定式 。

توگىس Ⅰ 〈名〉(地量大)洒，流：ۋاقىت ۋزاق قان توگىس ارقىلى قول جەتكەن جەڭىس 过经时长的来得才牲牺血流的利胜 。

توگىس- Ⅱ توك- 的互交态 。

ءتوز- 〈动〉①忍，忍容，受忍，耐忍：让忍：ونىمك ياناتىنا ءشكىم توزە المايدى. 他忍容能不也谁 。/ رۇحي ازاپقا ءتوزۋ 经苦痛神精受忍 。骂谩的：用耐，实结得显；(件条良不在外)住受 شولگە توزە الاتىن وسىمدىك 物植旱耐 。

توزگىسىز 〈形〉难，的忍容能不，的受忍能不：的住得顶法无；的受忍以条难困的受忍人令能不在 ادام توزگىسىز قيىنشىلىق جاعدايدا 下件 。

توزگىش ①〈形〉韧坚；的劳耐苦刻，的劳耐性耐有，的心耐有 ②的住得顶能；的毅刚，的 。的耐忍能，的

توزگىشتىك 词名象抽的 توزگىش 。

ءتوزدىر- ءتوز- 的使动态 。

ءتوزۋ ءتوز- 的不定式 。

ءتوزۋشى 〈名〉者忍容，者受忍 。

ءتوزۋشىلىك 〈名〉，度限的受忍，忍容，受忍，度程的忍容 。

ئۆزىم 〈名〉耐，力耐，性耐，耐忍，心耐 ▲ ئۆزىمى جەتپەۋ (تاۋسىلۇ) 韧坚；劳耐苦刻，劳心耐去失。

ئۆزىمدى 劳耐苦刻，的苦刻，的劳耐①〈形〉住受经能；的韧坚；的耐忍能，的心耐有；的顶能 قىينىشلىققا ئۆزىمدى 的件条良不在外耐 / سۈنقا ئۆزىمدى وسىمدىكتەر 的难困住得：的实结，的久耐，的固坚，的用耐 ② 物植寒 ئۆزىمدى بۇل 布的实结 ▲ ئۆزىمدى جىنىس 岩定稳〔矿〕。

ئۆزىمدىلىك ① ئۆزىمدى 忍 ② 词名象抽的实结，毅刚，忍坚③ 性耐，耐。

ئۆزىمپاز 〈形〉① 的耐忍能，的心耐有 ② 的实结；的忍坚，的劳耐苦刻，的劳耐。

ئۆزىمپازدىق 词名象抽的 ئۆزىمپاز。

ئۆزىمسىز 〈形〉① 不，的住不忍，的性耐无 ② 的烦耐不，的用经不，的固坚不，的实结不的用耐。

ئۆزىمسىزدەن- 〈动〉去失，急着，烦耐不得变心耐。

ئۆزىمسىزدەنۈ ئۆزىمسىزدەن- 的式定不。

ئۆزىمسىزدىك 词名象抽的 ① ئۆزىمسىز ① 不，实结不 ③ 待可不急，性躁急，烦耐不 ② 固坚不，用经。

ئۆزىمتال 见 ئۆزىمدى。

ئۆزىمتالدىق ئۆزىمتال 的词名象抽。

ئۆزىمشىل 见 ئۆزىمدى。

ئۆزىمشىلدىك ئۆزىمشىل 的词名象抽。

توك- 〈动〉① 倒，倒倾，撒，酒：سۈ توگۈ 倒 ② 地一了撒粉面把 الدى توگىپ ئۇندى / 水，洒，流：قان توگىپ قوزىان بەرۈ 流牲牺血 / كوز جاسىن توگۈ 流眼泪 / تەر توگىپ جۇمىس ىستەۋ ④ 线倒 ③ 活干地背夹流汗：倒，满堆，满摆〔转〕⑤ 花绣 توگۈل 绣，刺：来出拿(地量大)；满放 داستارقانغا ماي مەن باۋىرساقتى توگىپ تاستادى. 餐上单摆了满黄 ：入投（地量大）〔转〕⑥。子果炸油和油 ماشىنامەن قالدىك اسكەردى توگىپ تاستادى 用汽：诉倾，露吐〔转〕⑦ 队部批大了来运车 شەر توگۈ 苦诉 ⑧ 射扫〔转〕：جاۋ پىلىموتپەن وقتى توگىپ جاتىر. 扫，地停不枪关机用人敌。▲ ابرويىن ايرانداي توگۈ 射败身，地扫信威。▲ كارىن (قاھارىن) توگۈ 发怒，怒狂，怒裂名。▲ نوسەر توگۈ 照着光阳 ▲ نورىن توگۈ 倾盆大雨。

توككىز- توك- 的态动使。

توككىزدىر- توككىز- 的态动使。

توككىش 〈名〉置装泻倒。

توكپە 〈形〉的兴即：توكپە اقسۇن 人诗兴即 ▲ توكپە جاۋىبىر 倾贫大雨。

توكپەلىك توكپە 的词名象抽。

توكتىر- توك- 的态动使。

توكتىرت- توكتىر- 的态动使。

ئۇتول 〈名〉① 仔，畜幼，畜仔：ئۇتول الۇ 羔接 / ئۇتولدى باعىپ-قاعۇ 羔育 / ئۇتولدىك قاتارعا قوسىلۇ مولشەرى 率活成的畜仔 ② (人某)属，的有专，的(人某)于属，的属所，的有所：ول سەكىرەتارلىقتى ئۇزىنىڭ ئۇتول اتى دەپ بىلەتىن. 称的有专已自作当务职的记书把他。▲ ئۇتول باسى 头一只畜牲 ▲ ئۇتول ئۇسۇز〔语〕语引接直 ▲ تۇلىك ئۇتول شعارىما 作创 تولدەن وسەدى.【谚】有才畜幼了有(多或少积)群畜。

تولدە- 〈动〉殖繁，仔产，生孽，畜幼产，羔产：مال تولدەيتىن ماۋسىم 节季的羔产畜牲 / تولدەۋ شاماسى 率羔产(率仔产)率 ▲ تولدەيتىن مال 畜母，畜殖繁。

تولدەگىش 〈形〉的快得殖繁，的强力殖繁：ونىڭ قويلارى نەعىپ تولدەگىش بولىپ كەتكەن؟ 快么那得殖繁么什为群羊的他？

تولدەت- ① تولدە- ② 态动使的 羔接：قوي تولدەتۈ。

تولدەۋ تولدە- 的式定不。

ئۇتولدى 〈形〉的畜仔有，的畜幼带；多畜幼的：羊母的羔带 ئۇتولدى ساۋلىق。

تولە- 〈动〉① 付，付：付支，ناق اقشا تولەۋ 现用 ② 缴纳：باجى 款罚付 ايىپ تولەۋ / 付支款 ③费党纳缴 پارتيا جارناسىن تولەۋ 税纳 / ھۆبەك تولەمەۋ 不得：偿赔，付偿，清还，还偿 زياندى تولەۋ / 失损偿赔 / تولەپ ئبتىرۇ

偿 ④ 还报，报答：ئاتا-ئاناسىنىڭ قارىزىن تولەۋ 命抵偿 ⑤ 情恩的母父答报。

تولەم 〈名〉价代；款付，款赔，偿赔：سوغىس تولەمى 款赔争战。

تولەن- ①تولە- 赔；付偿，出付 ② 态动使的 是事件这做：بۇل بىسكە ەڭبەك تولەنبەيدى. 偿得不的失偿。

تولەنىل- تولەن- 的态动被。

تولەڭگىت 〈名〉特格兰土(对周围人层上的称呼)。

تولەڭگىتتىك 〈名〉特格兰土的地位。

تولەس- تولە- 的态互交。

تولەت- ①تولە- 的态动使 ② 追赔：ايىپ تولەتۋ 金罚以处。

تولەتكىز- تولەت- 的态动使。

تولەتتىر- تولەت- 的态动使

تولەۋ Ⅰ 〈名〉款赔，金罚，款罚 ▲ تولەۋ الۋ 金罚以处 تولەۋ بەرۋ 赔偿 ▲ تولەۋ ئۇسۇز〔语〕直接引语。

تولەۋ Ⅱ تولە- 的式定不。

تولەۋلى 〈形〉的酬报有，的钱了付：ايلىعى تولەۋلى قىزمەت 领薪金的工作。

تولەۋسىز 〈形〉无偿，无酬报，的价代无：تولەۋسىز كومەك 无帮助的酬报。

تولەۋشى 〈名〉①付支，人付支；者付支，者纳缴 ②人款。

تومەن 〈副〉①下，边下，面下低，下：تومەن قاراۋ 看下往 / تومەنگە ئۇسىرۋ 下放 ②的低：تومەن ەڭبەكاقى 的低，的下低，的级低较 ③资工低：سەن ئوزىڭدى تومەن ساناما. 不你，的下低，的：的差，的劣低 ④。人的下低成当己自把要 / 品产的差量质 ساپاسى تومەن بۇيمدار 落低，的沉低 ⑤ 佳不康健 تومەن دەنساۋلىعى 的：ونىڭ جاقىنىنان بەرى رۋحى تومەن. 来近。沉低些有绪情的他 ▲ جوعارعىنى ەلگە، تومەنگىنى سەلگە جىبەرۋ 费浪霍挥；销勾笔一 ▲ تومەن ەندىك〔地〕度纬低 ▲ تومەن ەتەك 女 ▲ تومەن جيىلىك 频低 ▲女妇，性 تومەن قىسىم ▲低贬，起不看 تومەن ساناۋ ▲压低〔物〕 ▲ 走下往地直直，走下朝直一 تومەن تارتۋ

جەمىستى اعاشتىڭ باسى تومەن. 【谚】累累实果(虚谦越识知有越)头下垂会树的。

تومەنگى 〈形〉以，的列下，的面下，的边下的：تومەنگى قاتتام 下层 / تومەنگى ساتى 低级▲ تومەنگى ساتىداعى ئۇت حورەكتىلەر〔动〕目袋有 ▲ تومەنگى ساتىداعى وسىمدىكتەر〔植〕物植菌藻，物植状叶 ▲ تومەنگى قىدىرمالار〔理生〕脉静腔下。

تومەندە Ⅰ 〈副〉层下在，面下在，边下在：تومەندە ايتىلاتىن ماسەلەلەر 下题问的讲所边。

تومەندە- Ⅱ 〈动〉①落下，低减，低降，降下：سۋ تومەندەپ كەتتى. 了降下位水。 / تالاپ بۇرىنعىدان تومەندەپ كەتتى. 低降前以比求要。 دىڭگەك تومەندەپ 了沉下；矮变，低变 ②。 بارادى. 了弱变，弱低 ③。沉下些有子柱：قۇلاعى اۋىرعانىنان بەرى قۇلاعىنىڭ ەستۇى تومەندەپ كەتتى 了弱变觉听后以病耳患(他) ④ 退前以如不，坏变，劣变，步退，化：ونىڭ وقۋ ناتيجەسى تومەندەپ كەتتى. 降下绩成习学的他。 / دەنساۋلىق تومەندەپ كەتتى. 了不况状康健。

تومەندەگى 〈形〉胃下垂。了前以如 ⑤ 垂下：اسقازان تومەندەۋى 的层下，的面下，的下如：تومەندەگىلەردىڭ پىكىرىن الۋ كەرەك 应该意见的层下求征。

تومەندەمە 〈形〉▲ 的低降，的垂下，的降下：تومەندەمە اعىن〔物〕流气降下 ▲ تومەندەمە توق ىشەك〔理生〕肠结降。

تومەندەس- تومەندە- Ⅱ 的态互交。

تومەندەت- ①تومەندە- Ⅱ 的态动使，低降 ②态动使：تالاپتى تومەندەتۋ 求要低降 / زات باعاسىن تومەندەتۋ 物价低降 / داۋىستى تومەندەتۋ 音嗓低抑。

تومەندەتتىر- تومەندەت- 的态动使。

تومەندەتىل- تومەندەت- 的态动被。

تومەندەۋ تومەندە- Ⅱ 的式定不。

تومەندىك 〈名〉敬恭，恭谦，逊谦。

تومەنشىك 〈形〉①敬恭，恭谦，逊谦的；敬敬恭恭，敬毕恭毕的；膝婢颜奴，膝屈躬卑的 ②的逊谦于过低，

的心下首低，的四下三。

تومەنشكتە- 〈动〉①敬敬恭恭，敬毕恭毕 ②下三低，心下首低，膝婢颜奴，膝屈躬卑。四

تومەنشكتەۋ تومەنشكتە- 式定不的。

تومەنىرەك 〈形〉差较，的级低较，的低略，的：سەنىڭ ورنىڭ وعان قاراعاندا تومەنىرەك. 你的些一低他比位地的。

تومپە 见 تومپەشك.

تومپەشتە- 〈动〉(劲使)；打殴，打痛，打，揍，打：جۇدىرىقپەن تومپەشتەۋ بىرەۋ / 打拳扑敲：قاقپانى تومپەشتەپ تۇر. 门大敲劲使在人有。

تومپەشتەس- تومپەشتە- 态互交的。

تومپەشتەت- تومپەشتە- 态动使的。

تومپەشتەۋ تومپەشتە- 式定不的。

تومپەشك 〈名〉堆土；坡土，坡山，丘小。

تومپەشكسىز 〈形〉坡山有没，的丘小有没的；的下：تومپەشكسىز جەر 地平。

تومپەشكتەن- 〈动〉成变，坡土成形；积堆：تومپەشكتەنگەن قۇمدار 堆沙(沙)土。

تومپەشكتەنۋ تومپەشكتەن- 式定不的。

تومپەشكتى 〈形〉土有，的坡山有，的丘小有的：تومپەشكتى دالا 带地阜丘坡的。

ئۇتون- 〈动〉①降临，临来，临近：حاۋىپ ئۇتونۋ / 危临 اجال ئۇتونۋ 近临，近靠，近接 ②死临；近凑，近逼，近迫：ونقا تونبەي اۋاشاراق تۇر 不要定决；要：وعان ساعان 儿点一远得离，火得怕害 ④。样么怎你对会不他 تونە قويماس. 准瞄，准对了得不：مىلتىقتىڭ اۋزى وزىنە 枪为以乎似他 ئۇتونىپ تۇرعانداي قورقۇشى ەدى. ▲ باسىنا بۇلت 了得不得怕害已自了准对口危到遇，境困临面 ئۇتونۋ (قاۋىپ، قاۋىپ-قاتەر)。险

تونگىز- ئۇتون- 态动使的。

ئۇندىر- ئۇتون- 的态动使 ▲ وتىرىكتەي ئۇندىرىپ ايتۋ 把谎话说得真象样一的。

ئۇندىرت- ئۇندىر- 态动使的。

ئۇندىرىل- ئۇندىر- 的态动被。

ئۇتۋ ئۇتون- 式定不的。

ئۇتونىس- ئۇتون- 态互交的。

ئۇتونستىر- ئۇتونس- 态动使的。

توڭبەكشى- 见 دوڭبەكشى-.

توڭكەر- 〈动〉①倒推，倒颠，转翻，倒翻型，倒颠：قولىنداعى شىنىسىن ۇستەلگە 翻，倒倾：توڭكەرىپ تاستادى (他)桌在扣碗的里手把子；覆颠，翻推〔转〕②了上：پاتشا وكسمەتىن توڭكەرىپ تاستاۋ 喝〔转〕③权政制帝翻推干：ءبىر رۋمكانى توڭكەرىپ تاستادى (他)干。杯一了

توڭكەرگىز- توڭكەر- 态动使的。

توڭكەرگىش 〈名〉装倒，置装卸倒，置装转翻装置。

توڭكەرمە Ⅰ〈形〉底扣，的底翻，的卸翻的：توڭكەرمە كەبەجەلى اۋتوموبيل 翻车斗。

توڭكەرمە Ⅱ〈名〉饼锅，饼烙。

توڭكەرت- توڭكەر- 态动使的。

توڭكەرتكىز- توڭكەرت-. 态动使的。

توڭكەرۋ توڭكەر- 式定不的。

توڭكەرىل- ①توڭكەر- 的态动被 ②倒翻：قايىق توڭكەرىلىپ قالدى. 了翻船小。

توڭكەرىس Ⅰ〈名〉变转大，革变，命变；变政：سوتسيالىستىك توڭكەرىس 命革义主会社 / 变：قوعامدىق توڭكەرىس 革变会社。

توڭكەرىس- Ⅱ توڭكەر- 态互交的。

توڭكەرىستىك 〈形〉革变；的性命革，的命革：توڭكەرىستىك پارتيا 党命革(党政命革) / 的：توڭكەرىستىك قوزعالىس 动运命革。

توڭكەرىستىر- توڭكەرىس- 态动使的。

توڭكەرىسۋ توڭكەرىس- 式定不的Ⅱ。

توڭكەرىسشى 〈名〉家命革，者命革。

توڭكەرىسشىل 〈形〉的革变张主，的命革：توڭكەرىسشىل قايراتكەرلەر 家动活命革。

توڭكەرىسشىلدىك توڭكەرىسشىل 象抽的。词名

توڭىرەك 〈名〉近邻，处四，方四，围周，周四带地的：توڭىرەكتەگى ءتورت بۇرىشتىنان كەلگەندەر 人的海四湖五自来 / توڭىرەگىنە قاراۋ 顾环 / قالا توڭىرەگى 郊市。

توڭىرەكتە- 〈动〉①着围……打，游转，转徊徘，转：ءبىر قاسقىردىڭ قوي قورانى

توڅىرەكتەگەننىڭ نەشە كۈن بولدى. 一只羊在狼群里待了几天？ ② 靠想，近接想 。了天几好了游转围周圈
近接欲，拢靠想，近 ۋيمدى توڅىرەكتەپ جۇرگەندەر كوپ 想拢靠的织组多很人的 。
توڅىرەكتەس- توڅىرەكتە- 的互交态 。
توڅىرەكتەت- توڅىرەكتە- 的使动态 。
توڅىرەكتەۋ توڅىرەكتە- 的不定式 。
توپە- 〈动〉 ①打乱，打抽地住不：打乱，打抽地住不：ارىق اتتى قانشا توپەگەنىڭمەن تەز جۇرە المايدى. 再得打断不，增递 ② 。快不走是还马的弱瘦，害厉不雪。 قار توبەپ جاۋىپ تۇر. 多越来越，加增：多越来越，加增 。 مىندەتتى توپەپ بەرىپ جاتىر 着下地住不 。 / 务任增断 。
توپەلە- 〈动〉 ①下地断不 ②打抽地住不 。 ▲ باسقا، كوزگە توپەلەۋ 气一打乱（雪指多） 。
توپەلەمە 〈形〉 的高高得堆，的满满得装：的高高得堆，的满满得装 。 توپەلەمە ئبىر شىنى كوجە面碗一的满满得盛 。
توپەلەس- توپەلە- 的互交态 。
توپەلەت- توپەلە- 的使动态 。
توپەلەۋ توپەلە- 的不定式 。
توپەت- توپە-的使动态 。
توپەۋ توپە- 的不定式 。
توپەشتە- 见 تومپەشتە.
توپەشتەۋ توپەشتە 的不定式 。
ئتور 〈名〉 席首，座上，位客：席首，座上，位客：تورگە شىعىڭىز 请座上 / ئتوردىڭ توبەسى 客席 ▲ توردەگى باسىن ەسككە سۇيرەۋ 投暗珠明 ▲ تورىنەن كورى جۇتق （جاقىن） 风，烛之中风，烛残年，日 ▲ ئتور ئۇي 里正，房正，层上，房上 ▲ ايماعى جامان ئتوردى بىلعار، اۋزى جامان ەلدى بۇزار. 伤会言秽出口，位座脏弄会净干不脚【谚】人 。 ▲ ەسكىتەن ورىن تاپساڭ، تورگە وزبا. 席上争别座有口门【谚】 。 ▲ كەيىن كەلگەن تورگە شعار. 上居者来后【谚】 。
ئتوراعا 〈名〉 主：席 ەملەكەت ئتوراعاسى 国席主家 。
تورگى 〈形〉 的边里；的座上，的席首：的边里；的座上，的席首：تورگى قوناق 客的席首在坐 / ئۇي 里屋（正房） 。
تورەي: ەسىك پەن تورەي（马指）高的大，的高 。
تورە 〈名〉 ①族贵（层阶）：族贵（层阶）：تورەنىڭ تۇقىمى 〔转〕②代后族贵 / 人的身出族贵 تورە ۇرپاعى 官贪）官脏 پاراقور تورەلەر，吏官，长官，官长：吏官，长官，官长：吏污）/ جەرلىك تورەلەر 地 / 吏官方 تورەنىڭ تۇرىنەن قورىقپا، تورەلىگىنەن قورىق 不怕，官怕不 ، تورە：爷老〔转〕③。管怕就 وتىرىڭىز！爷老，爷老的家---这 / وسى ئۇيدىڭ تورەسى 坐请您：的尖拔，的良优；的重贵，的重珍〔转〕④ 禽的贵珍是鹅天白 اققۇ قۇستاردىڭ تورەسى. 类只者势权随追【谚】 ▲ 子伙小棒 جىگىتتىڭ تورەسى 空空手两个落能 ەرگەن ەرتوقمىن ارقالار. 出；名扬，名出；势优占，风上占〈动〉 。
تورەلە- 萃拔类 。
تورەلەس- تورەلە- 的互交态 。
تورەلەت- تورەلە- 的使动态 。
تورەلەۋ تورەلە- 的不定式 。
تورەلىك 〈名〉 ①气习爷老；气习爷老；阔，度态族贵：头派僚官，气官；头派老：头派僚官，气官；头派老 تورەلىكتى تاستاۋ 克；权决裁，决裁②（头派僚官服克）气习爷老服 بۇل ئىستىڭ تورەلىگىن ساعان 审能职判：能职判审 بەردىك. 决解正公来您请事件这 。 / تورەلىك ايتۋ 裁仲 。
تورەسۋ تورەسى- 的不定式 。
تورەسى- 〈动〉 自妄；子架官摆，式架爷老摆 。足十气官，大尊 。
تورەسىزدىك 词名象抽的 تورەسىز 。
تورەسماق 〈名〉 的大气官，人的头派爷老有 人 。
تورەسىن- تورەسى- 的态身反 。
تورەشى 〈名〉 道公持主，者断判，人判评：人判评，者断判，人判评 做格资有没他 ول تورەشى بولا المايدى. 的人：人的 。人判评 。
تورەشىلدىك 义主僚官；头派爷老〈名〉 。
تورەشىلىك 见 تورەلىك.
تورقىن ①〈名〉家女，家娘：家女，家娘：ول كەشەعانا 家娘从才天昨她 تورقىنىنەن قايتىپ كەلدى. ②。来回 ماسەلەنىڭ 源起，源来，源根：源起，源来，源根 تورقىنىن انىقتاماي تۇرىپ، تۇجىرىم ايتۇعا

数合集的"四"语克萨哈）个四〈数〉 **تورتەۋ**
都个四们他。 ول تورتەۋى دە كەلگەن جوق
。来没
人四，(手动)作动起一人四〈动〉 **تورتەۋلە-**
同时动行：动 ول بۇل جۇمىستى تورتەۋلەپ ىستەسە
他儿活些这。 دە، ٴبىر كۇندە بىتىرە المايدى
。完不干也天一，干手动起一人个四们
式定不的 تورتەۋلە- **تورتەۋلەۋ** 。
的形方长，的方长〈形〉 **تورتكىل**：ەڭ ۇلكەن
。的形方长是间方的大最 تورتكىل بولمەسى
形方长成搞〈动〉 **تورتكىلدە-**：تورتكىلدەپ
子房的形方长 ٴۇي جاسالعان 。
态动被的 تورتكىلدەن- 。
式定不的 تورتكىلدە- **تورتكىلدەۋ** 。
见 تورتكىل **تورتكىلدى**。
的形方正是不〈形〉 **تورتكىلسىز**
▲ 的镜眼戴；的儿眼四〔贬〕〈形〉 **تورتكوز**
鱼眼四〔动〕 بالىق تورتكوز 。
矮，的墩墩矮；的粗短，的壮粗〈形〉 **ٴتورتپاق**
的墩墩矮）马的矮矮 جىلقى ٴتورتپاق 的胖：
子伙小的胖矮 جىگىت ٴتورتپاق /（马
墩墩矮得变，胖胖矮得变〈动〉 **تورتپاقتان-**。
式定不的 تورتپاقتان- **تورتپاقتانۋ** 。
个四第，四第〔数〕：个四第，四第〈名〉 **تورتىنشى**
赛比 جارىستا ٴتورتىنشى بولدى / 层四第 قاباتى
名四第得获中 。
的座上欢喜〈形〉 **ٴتورشىل** 。
胁胸：ٴتوس ەت 胁胸 ①〈名〉I **ٴتوس**
倾的山，坡山〔转〕③ 奶的亲母吃 ايمالايدى
羊。 قويدار توسكە قاراي جىلجىپ بارادى：面斜
面宽 ① ▲ 。着动移上坡上往群 اپاي ٴتوس
▲ 的阔宽的广宽 ②（胁胸）的高 ارشىن
ٴتوس 宽胁胸 ٴتوس جازىق ▲ 的胁胸宽

能不楚清搞脉去龙来的题问把未 بولمايدى。
源词〔语〕 ٴسوز تۇركىنى عىلىمى 论结下乱 ▲
学源语，学 。
戚亲出家娘回，家娘回〈动〉 **تۇركىندە-**：
力斯阿 اسىلقاننىڭ ايەلى تۇركىندەپ كەتىپتى。
了去家娘回子妻的汗 。
的族同，的源同〈形〉 **تۇركىندەس**：
言语的词相系语 تۇركىندەس تىلدەر 。
态动使的 تۇركىندە- 。
式定不的 تۇركىندە- **تۇركىندەۋ** 。
亡早人家娘，的家娘有没〈形〉 **تۇركىنسىز**
。的
。的家娘回常；的家娘爱偏〈形〉 **تۇركىنشىل**
位客上，座上〈动〉：ٴسىز تۇرلەمەگەندە **تۇرلە-**
坐谁有还，位客坐不您 كىم تۇرلەيدى。 。
①تۇرلە- 的态动使②位客上，座上：**تۇرلەت-**
تۇرلەتىڭىز، باعانادان ٴسىزدى توسىپ وتىرمىز。
您等在直一们我，座上请 。
式定不的 تۇرلە- **تۇرلەۋ** 。
的天四：ٴتورت كۇندىك جول 四〈数〉 **ٴتورت**
程路 / ٴتورت ماۋسىم 季四 / ٴتورت قابات ٴۇي
▲ 数位四 ورىندى سان ٴتورت / 房楼层四
整，界世全，海四湖五 بۇرىشى ٴتورت دۇنيەنىڭ
眼望，望盼 بولۋ ٴتورت كوزى ەكى ▲ 宙宇个
▲ 形矩〔数〕 بۇرىش ٴتورت ▲ 穿欲 ٴتورت تىك
走 ٴتورت اياقتاۋ ▲ 美十全十 باسقان تەڭ ايعىن
足四 ٴتورت اياقتى جانۋارلار ▲ 了不弹动，动不
▲ 物动 ٴتورت اياقتىلار ▲ 类足四 ٴتورت امال
▲ 则四〔数〕 ٴتورت بۇرىش ▲ 形边四 ٴتورت
▲ 望盼，等地巴巴眼 ٴتورت كوزى كوزبەن كۇتۋ
▲ 场在都人的西方各，在都家大 ٴتورت تۇگەل
四 ٴتورت كىتاپ ▲ 头街字十，口路字十 كوشە
遁则，勒支引，特拉讨，经兰古）典经示启部
▲（尔 ٴتورت ٴمۇيىزدى بوكەن〔动〕 羚角四
▲ 了不弹动，动不走 ٴتور تاعاندىۋ
▲ 乐康强富，的裕富 ٴتورت تۇلىك
▲（驼、马、羊、牛）畜牲类四 ٴتورت قۇبىلاسى
（جاعى） تەڭ ▲ 群成马骒，有尽有应 ٴتۇن
。生安不睡，眠不夜彻 ٴبولۋ ۇيقىسىن
见 ٴتورتپاق。 **ٴتورتباق**

带胸，肚扯，带肚前(的马) ئوس ايىل ▲ 的 ئوس ەتەگى 〔理生〕 ▲ 压腹 توسكە ورلەۋ ▲ 骨砧，骨胸 〔理生〕 ئوس سۇيەك ▲ 峰高攀 ئوس قاعىسۇ (ئتۇيىستىرۇ) ① 为 彼友挚为成为 ▲ 式仪的时别辞，式候问 ② 膛胸碰誓发此 ئوسىن قاعۇ 能逞；膛胸拍 ▲ شىنجىر بالاق، شىبار ئوس 者削剥，者治统 ▲ قۇس ئوس 胸 。脯胸鸡，的起突脯

ئوس Ⅱ〈名〉子砧：تەمىر ئوس 砧铁 ▲ اعاش ئوس (的轴车) 。木砧

ئوساعاش 下底帮车) ② 床木，板铺 ①〈名〉 。木垫横(的

توسە- 砌铺，设铺，上垫，上铺 ①〈动〉：كىلەم توسەۋ 草铺 / ئشوپ توسەۋ 毯地铺 / تاقتاي توسەۋ 砖 (砌) 铺 / كەرپىش توسەۋ 板木上垫 ② 近贴，近挨，近靠；住顶；住挡：كەۋدەسىن 近贴 وقتا توسەۋ 弹子住挡膛胸用 / بەتىن توسەۋ 脸 。

توسەك 铺卧，铺床，床 ①〈名〉：توسەكتەن 床起 / توسەك سالۇ 床铺 / توسەك بەلەتى 褥被拾收 توسەك جيۇ 褥被，具卧 ② 票铺卧 ▲ اعاش توسەك 床木 ▲ جاتىپ جاستىق، ئيلىپ توسەك بولۇ 待招情热，腰曲背弓 ▲ جەر توسەك 褥毛羽 قۇس توسەك (مامىق توسەك) 铺地 起不病久，起不床卧 بولۇ توسەك ساری ▲ 子 案图成嵌镶子银和头骨用 ▲ سۇيەك توسەك 床木的 ▲ 架床，板床 اعاش توسەك ▲ جاتقىزىتۇ 孕怀后婚 ▲ توسەكپەن كوتەرۇ 弦续 ▲ توسەك تارتۇ 起不床卧 ▲ توسەكتە باسى قوسلۇ 寝共枕同 ▲ توسەكەيدە مال، توسەكتە باسى قوسىلعان. 【谚】相水山 。家一如亲；连

توسەكچاپقىش 罩床，单床〈名〉

توسەك-ورىن 铺床，盖铺，褥被，具卧〈名〉：توسەك-ورىن جيۇ 褥被拾收 。

توسەل- ① توسە- 的 ② 态动被，练熟，悉熟 作的章成笔挥：توسەلگەن جازۇشى 练老得变 。家

توسەلدىر- توسەل- 。态动使的

توسەلمە 〔植〕〈形〉：توسەلمە ساباق 的 茎蔺 。

توسەلمەلى ①〈形〉熟 ，的练老，的熟娴，的练熟 〔植〕② 人诗的练老 توسەلمەلى اقىن 成的熟：的 توسەلمەلى وسىمدىكتەر 物植蔺甫：的 توسەلمەلى قابات 层绒毡〔植〕。

توسەلۇ توسەل- 。式定不的

توسەم 基底，底〔建〕〈名〉。

توسەن- ① توسە- 的 ② 态身反的：上垫，上铺 。觉睡子毡上铺 جاتۇ توسەنىپ كيگىز

توسەندىر- توسەن- 。态动使的

توسەنۇ توسەن- 。式定不的

توسەنىش 垫，子褥，垫铺(的上地在铺)〈名〉：جەرگە جانقاندا توسەنىش قالىڭ بولعانى جاقسى 子 。好儿点一厚铺时上地在睡

توسەنىشسىز 子褥有没 ，的垫铺有没〈形〉：توسەنىشسىز جەرگە جاتىپ 的子垫有没，的 。觉睡上地的秃秃光在 ۇيقتاۋ

توسەنىشتە- 上垫，开铺，上铺〈动〉：كورپە توسەنىشتەدى 子褥上铺 。

توسەنىشتەن- توسەنىشتە- 。态身反的

توسەنىشتەۋ توسەنىشتە- 。式定不的

توسەنشى 见 توسەنىش.

توسەس- توسە- 。态互交的

توسەت- توسە- 。态动使的

توسەتتىر- توسەت- 。态动使的

توسەۋ توسە- 。式定不的

توسكەي ▲ 面坡斜之山；腰山半〈名〉相水山 توسكەيدە مالى، توسەكتە باسى قوسىلعان 。家一如亲；连

توسكەيلە- 腰山半着顺，走山坡山在〈动〉：توسكەيلەپ ەكى اتتى كىسى شىعىسقا قاراي كەتتى. 了去东往腰山半着顺人的马骑个两 。

توسكەيلەس- توسكەيلە- 。态互交的

توسكەيلەت- توسكەيلە- 。态动被的

توسكەيلەۋ توسكەيلە- 。式定不的

ئوستابان 尖胸驼〈名〉。

توستە- 走腰山半着顺；走上坡朝〈动〉Ⅰ 。

توستە- 子砧垫；(砸)打上砧铁在放〈动〉Ⅱ：

ورىق توستەۋ 刀镰造锻上子砧在 。

توستەت- توستە- 。态动使的Ⅱ、Ⅰ

توستەۋ توستە- 。式定不的Ⅱ、Ⅰ

توستىك 〈名〉胸脯肉，肉脯子：توستىك قاقتاۋ 。肉脯胸烤

توستىكسىز 〈形〉不带肉脯的：توستىكسىز تاباق 肉脯胸有没里盘 。

توستىكتە- 〈动〉剥下胸脯肉，剥下肉脯胸 。

توستىكتەۋ توستىكتە- 的式定不 。

توستىكتى 〈形〉有肉脯胸的 。

توتە Ⅰ ① 〈形〉的直，的接直，的直达：توتە جول 路直 / توتە پويەز 车客(火)车直达 / توتە قارايتسىن مەكەمە 机属关直接 ② 直，直着，直走：توتە جۇرسە ەكى كۇندە جەتۋگە بولادى 直着走，当天两个截直，地平坦：ايتاركدى توتە ايت. 你说话么什有截直当了截直，地平坦 ③ 直径 。吧讲地山见门开就你，话么什有

توتە- Ⅱ 〈动〉对，对应，对着 。

توتەلە- 〈动〉直，走直照，走直…，走着直 ① 行走：بۇرىلماي، توتەلەپ ءجۇرۋ 不拐弯照直走 ② 说(地)坦，说(地)率坦，说(地)直截了当 。来出讲地当了截直法想的己自把他

توتەلەي 〈副〉直接地；当面地：ونى وزىنە توتەلەي ايت. 你告诉他本人当面 。吧

توتەلەس- توتەلە- 的互交态 。

توتەلەت- تولە- 的使动态 。

توتەلەۋ توتەلە- 的式定不 。

توتەلىك 〈名〉接直，性直，直笔：بۇل جولدىك توتەلىگىن ەسكە الماعاندا، جەرى حاۋىپتى. 要主来形地就，话的然不，远绕不路条这到虑考是 。的险危很是还说

توتەن 〈副〉① 地外意，然偶，然忽，然突：بۇل تابىستار توتەن قولعا كەلگەن ەمەس. 这些成就 。的然偶是不得取的 ② 常异，别特，常非：توتەن جاقسى كىسى 人的好常非 。

توتەندە- 〈动〉出类拔萃，茅前列名，特得显：توتەندە- 的式定不 。

توتەندەۋ 特得显，别殊 。

توتەندىك 〈名〉性常非，性常异，性特殊 。

توتەنشە 〈副〉端极，常异，常非，别特：توتەنشە جاقسى 好别特 / توتەنشە اۋىر قاتەلىك 严端极 ▲ توتەنشەلىپ جۇلدىزدار 〔天〕超误错的重 ▲ توتەنشە جاڭا جۇلدىزدار 〔天〕超新星 ▲ توتەنشە جاڭا تۇراقتى جۇلدىزدار 〔天〕最恒新星。

توتەپ: توتەپ بەرۋ 顶，住得挡；付应，付对：جاۋعا توتەپ بەرۋ 对付敌人 / اۋرۋعا توتەپ بەرۋ 住得折的病疾着受忍 。磨

توتەسىن- 〈路〉近为以，(路)直为以 〈动〉：بۇل جولدى توتەسىنگەندەرىڭمەن جولى قيىن. 你们这为以着近路条这 。走好不实其，近

توتەسىنەن 〈副〉直接，地讳不言，地饰掩不毫，地忌顾不毫 。

توتەسىنۋ توتەسىن- 的式定不 。

تراگەديا 〈名〉① 本剧剧悲，剧悲 〔转〕② 件事惨悲，情事惨凄，事惨 。

تراگەديالىق 〈形〉的剧悲，的本剧剧悲，的演 ① 的剧悲，的痛悲，的痛惨，的惨凄，的惨悲 ② 的痛悲 。

تراكتور 〈名〉机拉拖 ▲ دوڭگەلەكتى تراكتور 履带拖拉机 ▲ جىلان باۋىر تراكتور 轮式拖拉机 ▲ قول تراكتور 手扶拖拉机 。

تراكتورلان- 〈动〉机拉拖，化机拉拖 。

تراكتورلاندىر- تراكتورلان- 的使动态 。

تراكتورلانۋ تراكتورلان- 的式定不 。

تۇراكتورلىق 〈形〉的机拉拖造制：تراكتورلىق زاۋود 厂造制机拉拖 。

تراكتورشى 〈名〉手机拉拖 。

ترالەيبۋس 〈名〉无轨电车 。

ترامباي 〈名〉车电：ترامبايعا وتىرۋ 坐电车 。

ترامبايشى 〈名〉车电作工人员 。

ترانسپورت 〈名〉运输；送输，送运，输运 。业

تراحوما 〔医〕〈名〉沙眼 。

تركسكە 〈名〉大西洋鳕

تريگونومەتريا 〔数〕〈名〉三角学 。

تريكە 〈名〉斜纹(布，绸)呢 。

تريكو 见 تريكە.

تريكوتين 〈名〉针织布 。

تريلوگيا 〈名〉(文)三部曲，三部戏，三部作 。

تروىكا 〈名〉三马套车，三马车 。

تروپيكا ① 〈名〉线归回 ② 带热 。

تروپكا 〈名〉斗烟，烟袋 。

ت.ت. تاعى-تاعىلار 等等，等(词写缩的)。

تۋ I 〈名〉旗旌，帜旗，子旗，旗：مەملەكەت تۋى 国旗 / كوشپەلى قىزىلتۋ 旗红动流 / پارتيا تۋى استىندا 在下帜旗的党 ▲ تۋ تىگۋ 树旗，旗让【谚】 ▲ تۋعان جەرگە تۋىك تىك. 插旗故乡的己自在场飘帜。

تۋ II 〈形〉的肥而怀空，的怀空，的产不：تۋ قوي 马母的肥而怀空 / تۋ بيە 羊母的羔产不。

تۋ III 〈代〉么那：تۋ السىتاعى جەرگە كىم بارادى؟ 去谁方地的远么那？ ▲ تۋ باستاۋ 始开，后背，背后 ▲ 先起，初起。

تۋ IV 〈叹〉哟，呀啊，嗨(意)：تۋ، شاتاستىرىپ وتىرىپپىن 嗨，错搞我了。/ تۋ، نەدەگەن السىز ەدى. 呀啊！远么这方地的。

تۋ- V 〈动〉①生，分娩，男个了生：ۇل تۋدى 辰诞，生诞；世出，生出 ② 儿孩：جاڭا تۋعان 刚出生的儿婴 ③ 下，流：ءبىر ساۋلىق ەگىز تۋدى. 一羊母只产了双羔。 ④(月，日)，生产 ⑤。了来出亮月：اي تۋدى. 起升，来出，和不现出：جىك تۋۋ / 发暴，出发，现出：تىك وي تۋۋ 大祸 ▲ 法想的新生产 باسقا كۇن تۋۋ ▲ 幸不到遇，头临，的生母父一同：ءبىر تۋعان 走；放解到得，日之头出：كۇن تۋۋ ▲ 亲之足手 ▲ 运：تۋعان جەر 里梓，土故，乡故 ▲ تۋعان كۇن ەمەس، جۇرە جامان. 【谚】就来生是不人 ▲ انادان التاۋ تۋساڭ دا ءبىر جالعىزدىق كورەسىڭ. 【谚】坏日一朝有，兄胞六生虽亲母 ▲ تۋماق بولسا ولمەك بار. 【谚】零零孤觉会。(人由不死生)死有会就生有。

تۋاجات 〈名〉代六第，孙仍。

تۋاتار 〔动〕〈名〉晰齿楔。

تۋاشاق 〈形〉的生出要，的生要将。

تۋبەركۋلەز 〈名〉病痨，核结，病核结：تۋبەركۋلەز ناۋقاسى 病核结 / سۇيەك تۋبەركۋلەزى 病核结骨 / تۋبەركۋلەزبەن اۋىرعان ادام 核结骨患者。

تۋبەركۋلين 〔医〕〈名〉素菌核结。

تۋعان-تۋىسقان 〈名〉族亲，属亲，戚亲：(友靠亲投)友觅亲寻 پانالاۋ تۋعان-تۋىسقانسىز。

تۋعىز- ①تۋ- V 的态动使的②造制，惹，起引：داۋ تۋعىزۋ 引起乱骚 / بەرەكەسىزدىك تۋدىرۋ 制造不和 ③ 纷纠起引：قوي تۋعىزۋ 羊母的羔产 ④ 羔羊接：جاعداي تۋعىزۋ 造创，成造：造制，起引②态动使的 V-تۋ。件条造创。

تۋعىزدىر- تۋعىز- 的态动使的。

تۋعىزۋ تۋعىز- 式定不的。

تۋعىزىل- تۋعىز- 的态动被的。

تۋدىر- ① تۋ- 的态动使的 ②造制，生产，起引：ءسوز تۋدىرۋ 生产，成构〔语〕 ③ 和不造制：تۋدىرۋ قابىلەتى 力能词构 ④ 产引，生接，产助：قوي تۋدىرۋ 羔羊接。

تۋدىرۋ تۋدىر- 式定不的。

تۋدىرۋشى 婆生接，婆产助，士产助 ①〈名〉者事肇，人的……造制，人的……起引 ②。

تۋجيا 〈名〉族家土：تۋجيا ۇلتى 族家土。

تۋجياشا 〈形〉①的式族家土，的族家土：تۋجياشا ۇيرەنۋ 语家土 ②装服族土：语家土：تۋجياشا سويلەۋ 语族土习学。

تۋلا- 乱，跳挣，性烈犯(驼、马、牛) ①〈动〉跳奔力奋，跳乱奔：اساۋ جىلقى مىنگەندە تۋلاماي قويمايدى. ②。性烈犯会定时骑初马的过驯未火〔转〕③ 湃澎涌汹，奔狂，滚翻(河江)：ءبىر اۋىز قالجىڭعا بولا تۋلاعان بار ما 雷如跳暴，气脾发大，丈三冒玩句--了为有儿哪！ ▲ جۇرەگى اتتاي تۋلاۋ 理道的霆雷发大而话笑。 ▲ تايىنشا تۋلاپ ىڭىرشاق شاقپاس. 跳直怦怦心不翻鳅泥)鞍牛坏不弄也跳挣再子犊牛【谚】。(天了

تۋلاعىش 有，的性烈有(驼、马、牛) ①〈形〉的跳乱奔狂爱，的习恶脾，的气生易〔转〕② 的跳乱奔狂爱，的习恶。的鞯，的强倔，的躁暴气。

تۋلاق (的上地在铺时毛畜打弹) ①〈名〉骨包皮，的瘦干，的瘦〔转〕② 皮马或皮牛生的你：اتىڭ تۋلاق بولىپ قالىپتى عوي. 的头。 ▲ ەر ارىسا ارۋاق، ات ارىسا تۋلاق. 【谚】了头骨包皮了成得瘦马张--瘦马，柴把一瘦人。皮。

تۋلات- تۋلا- 的态动使的。

تۆلاۋ تۆلا- 的不定式。

تۇما Ⅰ〈名〉人亲,戚亲,属亲:ول تۇمالارىنان ايرىلىپ شەت جەردە جۇرگەنلى كوپ جىل بولدى. 他离开亲人和家乡多年了。▲ قول تۇما 亲自的。

تۇما Ⅱ ①〈形〉天生的,先天的:تۇما قابىلەت 天才 / تۇما كەمىستىك 先天不足 / تۇما جارىمەس 先天呆痴 / تۇما پىشىنسىزدىك 先天残疾 ②形畸形的,天然的:تۇما التىن 天然金 ③金黄羊的养里家,的大养里家,的产里家:تۇما قويلار 家养羊 ▲ تۇما نوعالا 〔医〕先天性免疫缺陷 ▲ تۇما قارسىلىق 先天性白内障。

تۇمالاس〈形〉①的近相缘血(畜牲)的系统血有,的足手,的胞同。②鱼枪金〔动〕〈名〉。

تۇنەس〈名〉道地;洞山,洞隧,道隧。

تۇننەل〈名〉牛原〔动〕。

تۇرا Ⅰ①〈形〉的直笔,的直线/ تۇرا سىزىق 直路 تۇرا جول 直达 ②的通直,的达直,的直正,的爽直,的率直,的对,的确准,的确正 ④人的直正 تۇرا ادام 解理的确正 / تۇرا تۇسىنىك 的当正实真 ⑤业事的当正事从 تۇرا كاسىپىەن شۇغىلدانۋ 直在实,的在实,的应不很法作种这你,的在实说。تۇراسىن ايتقاندا، سەنىڭ مىناۋىڭ قىلىق ەمەس。该直径,接直,直照,着直,直一⑥。تۇرا ءجۇرىپ، ونان كەيىن سولعا بۇرىلىڭىز。您直走向再后然,拐左向 / تۇرا بولمەگەن كىردى。不,好,的对,的是⑦内室进走直径。错:تۇرا، سولاي بولسىن。吧样这就,好。/ ونىڭ ايتقانى تۇرا。对的说他。▲ تۇرا كەلۋ ①合符,适合:سىجۇزىندىك جاعدايعا تۇرا كەلمەيدى 势,须必,要需②符不况情际实和必:وسىلاي ىستەۋگە تۇرا كەلەدى 做样这要需。▲ تۇرا تولىقتاۋىش〔语〕直接宾语。

تۇرا- Ⅱ铡,碎剪,碎剁,碎切,切〈动〉:ەت تۇرار / 肉切草铡。

تۇراعىش〈名〉Ⅰ切,机裁切,机片切的……:ەت تۇراعىش قاعاز / 机肉切装置:机纸切。

تۇراعىش Ⅱ擅有…… 切,的高术技得切〈形〉的长。

تۇرادان-تۇرا〈副〉地当了截直,的地接直:ءسوزىڭ بولسا تۇرادان-تۇرا ايت 当了截直话有说地。

تۇرال- تۇرا- Ⅱ的态动被。

تۇرالا- 准调,准对,正校,正对①〈动〉:نىساناعا تۇرالاۋ 对准对标目②正端,正拨:ساعات تۇرالاۋ 好排安,好顿安③(表对)针表正拨,好顿整,道轨上:بۇل جۇمىستى تۇرالاپ العانشا تالاي ۋاقىت كەرەك。 要需也作工项这好排安。间时长很。

تۇرالان- تۇرالا- 的态动被。

تۇرالات- تۇرالا- 的态动使。

تۇرالاۋ تۇرالا- 的不定式。

تۇرالى〈助〉关,于对,于关,有,论:كۇندەلىك تۇرمىس تۇرالى 活生常日于关 / ول تۇرالى نە پىكىر بار؟ 见意么什有他对?

تۇرالىق①〈名〉真实,性确正,性实真:ونىڭ سوزىندە تۇرالىق جوق。 实真不话的他。②公正;平公,道公,正公:义正:داۋ-شارلاردى ءبىر جاقتى ەتۋدە تۇرالىق بولۋ كەرەك。 件案事民理处。道公持主要。

تۇرام〈名〉:片,块(的削或切刀用):ءبىر تۇرام ەت 肉片一的来下切。

تۇرامشى 见 تۇرامىش。

تۇرامىش〈名〉①小,块碎,块小(的切刀用):كوجەسىندە تۇرامىش تا قوق。 末肉:②片汤。有没都末肉点一连里面。

تۇرامىشتا- 碎剁,碎切,块小成切①〈动〉:نان تۇرامىشتاۋ 把块小成切馒(肉指)〔转〕②块小成切:ءبىر قويدىڭ ەتىن تۇرامىشتاپ ءبىر ايعا جەتكىزدى 流长水细:一只羊的(他)肉细水长流吃地。月个一了。

تۇرامىشتال- تۇرامىشتا- 的态动被。

تۇرامىشتاس- تۇرامىشتا- 的态互交。

تۇرامىشتات- تۇرامىشتا- 的态动使。

تۇرامىشتاۋ تۇرامىشتا- 的不定式。

تۇراندى 片碎的剪,物块小的切〈名〉:ەتتىك

تۇراندىسى 块肉小的切 / قاعازدىڭ تۇراندىسى 剪下的来碎(屑纸)纸。

تۇراس- تۇرا- Ⅱ 态互交的。

تۇرات- تۇرا- Ⅱ 态动使的。

تۇراتقىز- تۇرات- 态动使的。

تۇراتتىر- تۇرات- 态动使的。

تۇراۋ تۇرا- 式定不的。

تۇراۋلى 〈形〉切的好切,的过铡。

تۇراۋشى 〈名〉切……的,人的……剪,人的……铡;人的(草):者肉切。ەت تۇراۋشى

تۇراشىل 〈形〉①的正公,的直正,的道公,的爽直,的率坦 ②的义正持主。

تۇراشىلىق 名象抽的正公。

تۇرنياز 〈名〉面条、油、米黄加奶饭。

تۇسى- 式定不的 تۇسى-。

تۇسى- 〈动〉①使动的 Ⅱ 肥;圆溜瓜滚得肥,壮体肥膘 ②美化得肥,变得丰满。

تۇسىت- 态动使的 تۇسى-。

تۇ-تالاقاي: تۇ-تالاقاي بولۇ 分散四,散开;乱▲ تۇ-تالاقاي قىلۇ (ەتۇ-تالاقاينى شىعارۇ) 一光而抢。

تۇۋ 式定不的 Ⅴ تۇ-。

تۇۋ 〈名〉〔矿〕硅华,岩灰凝华:كرەمنى تۇۋى。

تۇفلي 〈名〉鞋便,鞋皮。

تۇش 〈名〉水墨图绘,汁墨。

تۇشا 〈名〉羊山母的间之岁二和岁一。

تۇشى 〈名〉手旗。

تۇل- ①使动的 Ⅱ 生诞,世出,生出 ②态动被的 تۇ-:生诞,世出,生出;民牧在生出他。ول مالشى سەمياسسندا تۇلعان / شالا تۇلعان قوزى 羊产早③羔,生发,发生,家庭。 / ۋاقيعا تۇلۇ 发生事件 / 现出,生产قايشىلىقتىڭ تۇلعانىنا كوپ بولعان جوق 生产多有没盾矛。

تۇلۇ 式定不的 تۇل-。

تۇندا- 〈动〉①(畜牲)产:تۇنداپ تۇرعان قوي 刚产的羔母羊 ②(想思,题问)发引,生发,生产。

تۇندات- 态动使的 تۇندا-。

تۇنداۋ 式定不的 تۇندا-。

تۇندى 〈名〉Ⅰ物产,作创,品作:ونىڭ العاشقى تۇندىسى. / تاريحي داموڭدىڭ تۇندىسى 他是这作女处的。物产的展发史历的。

تۇندى Ⅱ ▲的来出引,的生产,的生派〈形〉 ▲ تۇندى باعىتتىسى 教导向方〔数〕 ▲ تۇندى بىرلىك 位单出导〔数〕 ▲ تۇندى ەتىستىك 集导〔数〕 ▲ تۇندى جيىن 词动生派〔语〕 ▲ تۇندى جىلۇ 热成生〔化〕 ▲ تۇندىلار تىزبەگى 式导级逐,数导级逐〔数〕 ▲ تۇندى سان 数导容形生派〔语〕 ▲ تۇندى سىن ەسىم 词生派〔语〕 ▲ تۇندى شاما ءسوز 词副生派〔语〕 ▲ تۇندى ۇستەۋ 量出导〔数〕。词派 ② 名象抽的 Ⅱ ① تۇندى 性生。

تۇندىلىق ① تۇندى Ⅱ 名象抽的 ② 词派。

تۇنردىق 见 تۇنرلىق.

تۇنرلىق 〈名〉(的房毡盖)毡,子毡块大,壁毡,毡围。

تۇنرلىقسىز 〈形〉的子毡蒙有没,壁毡有没的。

تۇنرلىقتا- 〈动〉上苫(上架木房毡在),子毡上苫,壁毡子盖。

تۇنرلىقتاي 〈形〉的块大,的大 ▲ ەردىڭ اتاعى 身本雄英【谚】。下天扬名但,大不تۇنرلىقتاي، ءوزى بۇلدىرىقتاي.

تۇنرلىقتات- 态动使的 تۇنرلىقتا-。

تۇنرلىقتاۋ 式定不的 تۇنرلىقتا-。

تۇنرلىقتى 〈形〉的子毡上苫,的壁毡有。

تۇنرىل- 〈形〉圆溜瓜滚得吃,壮体肥膘。

تۇنرىلۇ 式定不的 تۇنرىل-。

تۇىس Ⅰ 族亲,戚亲,属亲;系亲,人亲〈名〉:جاقىن تۇىس 亲近 / الىس تۇىس 亲远 / كوپ تۇىسى ③系关属种〔生〕 ②(多戚亲)多属亲同 ⑤缘血,系关统血 ④属种,本亲〔植〕 ▲ تۇىس تىلدەر 言语属亲〔语〕 ▲ تۇىس جىلاسارعا 种同,源جىلاسارعا تۇىس جاقسى، سيلاسارعا جات جاقسى. 你对能只人生陌,愁忧的你担分能人亲【谚】。套客

تۇىس- Ⅱ ① تۇ- Ⅴ 态互交的 ②亲有……和 ③系关(缘血)统血有……与,系关属……和

。系关源同有……和 ④ 属种同
تۇسقان 〈名〉弟兄，胞同，戚亲，属亲，人族：تۇسقان ۋلتتار 兄弟氏族。
تۇسقاندىق ② 系关统血，系关属亲 ① 〈名〉，的般弟兄 ③ 系关源同；系关属种，系关缘亲：的密亲般戚亲，的近亲般属亲，的般足手。礼敬的般弟兄以致 تۇسقاندىق سالەم جولداۋ。
تۇسقانسىز 〈形〉的戚亲有没，的属亲有没，的兄有没：تۇسقانسىز جالعىز كىسى 汉身独的妹姐弟。
تۇسقانشىل 强念观属亲，的戚样欢喜〈形〉的。
تۇسقانشىلدىق 〈名〉亲，系关属亲，系关统血。系关缘血，系磁戚。
تۇسسىز 〈形〉的属亲有没，的戚亲有没。
تۇسسىزدىق تۇسسىز 词名象抽。
تۇسسىرا- 〈动〉人亲念想；戚亲念想。
تۇسسىراۋ تۇسسىرا- 式定不的。
تۇستاس 〈形〉② 的属亲，的系关统血有 ① 的缘亲，的种同，的源同。
تۇستاستىق تۇستاس 词名象抽的。
تۇس-تۇعان 〈名〉系关族亲，戚亲，属亲：تۇس-تۇعانى كوپ（多戚亲）多属亲。
تۇس-تۇعاندىق 〈名〉系关统血，系关属亲，系关戚亲。
تۇستىق 〈名〉① 关统血，族样，戚亲，属亲：ونىڭ سەنىمەن ەشقانداي تۇستىعى جوق。系关缘血，系，的属亲②。系关属亲何任有没你和他。
تۇستىر- تۇس- Ⅱ 态动使的。
تۇسۋ تۇس- Ⅱ 式定不的。
تۇسشىل 〈形〉的强念观属亲，的戚亲欢喜，的厚浓念观统血。
تۇسشىلا- 〈动〉望看，亲探，戚亲串，戚亲走：تۇسشىلاپ كەلىپتى（他）属亲。亲控来。
تۇسشىلاس- تۇسشىلا- 态互交的。
تۇسشىلات- تۇسشىلا- 态动使的。
تۇسشىلاۋ تۇسشىلا- 式定不的。
تۇسشىلدىق تۇسشىل 词名象抽的。

تۇعجي- 见 تۇقىر-。
تۇعجيت- تۇعجي- 态动使的。
تۇعجيۋ تۇعجي- 式定不的。
تۇعجىم 〈形〉[方]的小矮，的个矮。
تۇعىل 见 تۇقىل。
تۇعىر Ⅰ 〈名〉①子架，架台，座底（的像雕）②架栖，架脚（的坐踞鹰猎）。
تۇعىر Ⅱ 〈名〉（马指）畜役。
تۇعىرلى 〈形〉① 放 ② 的架台有，的座底有，的架脚（鹰猎）置的。
تۇعىرىق 见 تۇعىر Ⅰ。
تۇجىر- 〈动〉② 断欲；秃成削，秃成使 ① 定肯；结总，论结出作，括概。
تۇجىرت- تۇجىر- 态动使的。
تۇجىرۋ تۇجىر- 式定不的。
تۇجىرۋشى 〈名〉人的论结出作；的论定出作。
تۇجىرىل- تۇجىر- 态动被的。
تۇجىرىم 〈名〉断，论定，断论，定断，结总，论结，语断，断判：سەندەر قالاي دا ٴبىر تۇجىرىمعا كەلىڭدەر。论结出做要也，样怎论不们你 / تۇجىرىم ايتۋ قيىن 很难论断 ▲ تۇجىرىم جاساۋ（تۇجىرىمعا كەلۋ）下论结，断判出作。
تۇجىرىمدا- 〈动〉括概，结总，论定出作，断判出作：ٴبىتىك سوڭعى ناتيجەسىن كورمەي تۇرىپ، كۇنى بۇرىن تۇجىرىمداۋعا بولمايدى。没论结下地早过能不，果结的情事到看有。
تۇجىرىمدال- تۇجىرىمدا- 态动被的。
تۇجىرىمدا- تۇجىرىمدا- 态互交的。
تۇجىرىمدات- تۇجىرىمدا- 态动使的。
تۇجىرىمداۋ تۇجىرىمدا- 式定不的。
تۇجىرىمدى 〈形〉的性论结，的性括概，的确明：تۇجىرىمدى جاۋاپ بەرۋ 的断果；的定肯，的复答的定肯予给。
تۇجىرىمدىلىق تۇجىرىمدى 词名象抽的。
تۇجىرىمسىز 〈形〉的糊含，的确不明，的定肯不。的可两棱模，的确。
تۇجىرىمسىزدىق تۇجىرىمسىز 词名象抽的。
تۇز Ⅰ 〈名〉盐：تۇز سالۋ 盐放 / تۇزدى تاتۋ 酸盐 / تۇز قۇدىعى 井盐 / تۇز قىشقىلى 淡咸尝

▲ اس تۇزى 食盐 ▲ بور قىشقىلدى تۇز 盐 ▲ تۇز كۆمبەزدەرى 的大性碱 的 تۇز كۆمبەزدەرى〔地〕丘盐 ▲ تۇز 论议人被常 جەڭىل كوز 兰眼睛,碧眼 ▲ تۇز 的 ▲ تۇزنى اقتاۋ 恩报 ▲ ئىشكە كۆيسە تۇز 该活 جالا。

تۇز Ⅱ〈名〉A(的牌克扑):子尖,么大。A 块方红 بوپتىكە تۇزى。

تۇزاق〈名〉①(用等兽鸟捕的)套,索套,儿套,套圈〔转〕②套夹:阵魂迷;坑陷,井陷,套圈 تۇزاققا ئوزى ئىلىنۇ 为 تۇزاق 网罗投自 ▲ اياق تۇزاق 套圈的上地在设而兽野和马捉捕 اسپا ▲ 上骗受,套圈入落 تۇزاققا ئتۇسۇ 圈吊▲ تۇزاق 套圈设,套圈放安 ▲ تۇزاق قۇرۇ 计中,当 ▲ شاپپا تۇزاق 套关机。

تۇزاقسىز〈形〉套圈设不,的索套有没。

تۇزاقتا-〈动〉①套圈置设,索套放安:扣活成结 ②捉捕套圈用 تۇزاقتاپ ۇستاۋ 绳缰马的扣活着结 تۇزاقتاپ العان شىلبىر。

تۇزاقتات- تۇزاقتا- 态动使的。

تۇزاقتاۋ تۇزاقتا- 式定不的。

تۇزاقتى〈形〉套圈置设,的索套放安的。

تۇزاقشى〈名〉(猎捕)套圈置设人的。

تۇزدا-〈动〉制腌,腌;盐撒,盐加,盐放:شاي تۇزداۋ 往茶里放盐 / ەت تۇزداۋ 肉腌。

تۇزدال- تۇزدا- 态动被的。

تۇزداس- تۇزدا- 态互交的。

تۇزدات- تۇزدا- 态动使的。

تۇزداۋ تۇزدا- 式定不的。

تۇزداۋلى〈形〉制腌,的盐放的。

تۇزداۋشى〈名〉制腌,人的……腌,人的盐加,人的品食。

تۇز-ئدام〈名〉蔬菜,食饭有 ايداۋ 件条了有;嘴赶,福口寿 ▲ تۇز-ئدامى ئبىتتى 世去,到已期,睦和不拉斯 ▲ تۇز ئدامى جاراسپاۋ 结团不闹。

تۇزدى〈形〉咸;的盐了放,的盐含,的盐有:تۇزدى بۇلاق 泉盐 / تۇزدى كول 的重口,的盐了放 / تۇزدى قايراڭ 滩盐 / تۇزدى تاماق 湖 تۇزدى كوز 兰眼 ▲ (食饭的重口)食饭的盐。眼碧,睛

تۇزدىق〈名〉①加内的味调来用,汤盐,水盐 ③味趣,思意义意〔转〕②汤肉的盐和头葱。(性女指)性异〔转〕

تۇزدىقسىز 盐加有没,的水盐有没 ①〈形〉有没,的义意无毫〔转〕②的儿味咸有没,的。的味趣有没;的思意

تۇزدىقتا- 汤咸用(后碎切肉熟把)①〈动〉得弄,思意有得显〔转〕②汁味调浇,拌搅。味趣有

تۇزدىقتال- تۇزدىقتا- 态动被的。

تۇزدىقتاس- تۇزدىقتا- 态互交的。

تۇزدىقتات- تۇزدىقتا- 态动使的。

تۇزدىقتاۋ تۇزدىقتا- 式定不的。

تۇزدىقتاۋشى〈名〉(肉熟把),人的拌搅盐用。人汁味调浇。

تۇزسىز〈形〉:的盐产不,的盐有没 ①儿味,的咸不,的盐缺 ②湖盐无 تۇزسىز كول 饭的淡儿味,的:تۇزسىز تاماق 的淡淡得显儿味 ②盐脱〔化〕〈动〉少减渐逐(盐产)③。

تۇزسىزدان- تۇزسىزدان- 态动使的。

تۇزسىزداندىر- تۇزسىزدان- 式定不的。

تۇزسىزدانۋ

تۇزسىرا-〈动〉迫求要的盐对,盐缺,盐吃想。切。

تۇزسىرات- تۇزسىرا- 态动使的。

تۇزسىراۋ تۇزسىرا- 式定不的。

تۇزشى〈名〉盐卖;人的盐运;工盐,人的盐挖。人的

تۇياق〈名〉①:子爪;甲指;掌;子蹄 جىلقىنىڭ تۇياعى / 蹄马 ئوسپ 的羊)只 ②。了长太得长甲指的你 كەتپتى:ئبىر تۇياق قوي 一羊只 / ون بەس 后 ③马匹一换羊只五十 الدى ات ئبىر تۇياققا 下留有没 ارتىندا تۇياق قالمادى:女儿孙子,代 ▲ 目蹄奇,物动蹄奇 ▲ اي تۇياقتىلار 代后 ايىر تۇياق ▲ 目蹄偶,物动蹄偶 ▲ اشا تۇياق 蹄 ▲ اشا تۇياقتىلار 偶 ▲ بۇعى تۇياق 蹄奇 ▲ جۇمىر تۇياق 草衔鹿〔植〕 جۇپ 退,的牧放常 تۇياقتىلار▲目蹄偶 تۇياق كەستى ▲ 税数头畜牲 ▲ تۇياق سالىعى (场草)的化

توياق سەرىپىەۋ ▲ 蹬不也腿连，动不动 توياقتىلار ▲ 类蹄有 تولپاردىڭ توياعى، سۇڭقاردىڭ قياعى ▲羽片光吉 ات توياعىن تاي باسار. 【谚】马大成长会马小 جاڭىلمايتىن جاق، سۇرىنبەيتىن توياق جوق. 【谚】说不有没 有必，虑千者智）马的蹄失不有没，人的话错 。（失

توياقسىز 子爪无；的甲指无；的蹄无 ①〈形〉 ,的孙子有没，的代后有没 ③ 的羊有没②的 的甲指无① توياقسىز بارماق 的女儿有没 。茎阴（称俗） ② 指拇大

توياقتاقا 。子蹄马的上脚在绑〈名〉

توياقتاس 。器乐击敲的做骨蹄马用〈名〉

توياقتى 的爪有；的甲指有；的蹄有 ①〈形〉 ② 的多羊，的羊有：كەزىندە نەداۋىر توياقتى بولعان 。少不当相羊（的他）年当

توىعىن 的起狗给 ② 鹰鸽，鹞〔动〕①〈名〉 。字名

توىيق 种 ·族民厥突）诗行四克尤图〈名〉Ⅰ 四行 ·首（诗的）。

توىيق 塞闭；的行穿能不，的通不 ①〈形〉Ⅱ 口出无 توىيق كوشە 同胡死 / توىيق كول 的：的 疙死的结打被（线）；的起折被（子被）②湖的 توىيققا：同胡死，地绝，境绝，路绝〔转〕③塔 قامالۋ：的性立孤，的僻孤〔转〕④ 境绝于陷 توىيق مىنەز 格性的僻孤 / توىيق ادام 寡默沉 音 闭〔语〕بۇىن（جابىق） توىيق（جابىق） ▲ 人的言 ▲ 节 توىيق（جابىق）دىبىستار ▲ 音合闭〔语〕 توىيق راي 〔语〕合集闭封〔数〕 ▲ 动式定不〔语〕不 ▲ توىيق رايلى ەتسىتىك 式定不 ▲ توىيققا تىرەلۋ 词 ▲ 境绝入陷，路无投走 توماعا توىيق 思辍暴不，的默缄，的吭不声 。的想

توىيقتا- ，住堵 ②盖遮，掩遮，蔽遮 ①〈动〉 。结打，结 ③ 住挡；死堵

توىيقتال- 。态动被的 توىيقتا-

توىيقتالۋ 。式定不的 توىيقتال-

توىيقتالۋشىلىق 自关闭，义主门关〔政〕〈名〉 。守

توىيقتان- ，僻孤得变 ② 态身反的 توىيقتا-

。言寡默沉得变，方大不得变

توىيقتانۋ 。式定不的 توىيقتان-

توىيقتانۋشىلىق 默沉：际交爱不，僻孤〈名〉 。言寡

توىيقتات- 。态动使的 توىيقتا-

توىيقتاۋ Ⅰ 。式定不的 توىيقتا-

توىيقتاۋ Ⅱ 的塞堵点有，的便不行通①〈形〉：的际交爱大不，的僻孤点有〔转〕② 的窄狭 。的方大太不

توىيقتاۋشى 掩遮，人的……挡遮 ①〈名〉…… 。人的结打 ② 人的…

توىيقتىق 爱不，僻孤 ② 词名象抽的 توىيق ① 。交社

توقى 鲥寿，鲥〔动〕〈名〉▲ تىستى توقىلار 。科鲥

توقىل Ⅰ 分部余残（之物）〈名〉：اعاشتىڭ توقىلى 儿头烟 / تەمەكىنىڭ توقىلى 儿墩树 قارىنداشتىڭ توقىلى 儿头笔铅 / توقىلى دا قالمادى ·· 下剩有没也儿点 ▲ كوك توقىل 经 。的滑圆；的多历

توقىل Ⅱ 角犄儿头圆〈名〉 。

توقىلدا- （儿尖）掉砍，秃成削，秃成使〈动〉 。态身反的 توقىلدا-

توقىلدان- 。式定不的 توقىلدا-

توقىلداۋ 孙子，裔后，代后 ①〈名〉：ارتىندا توقىم قالماۋ 祖，宗祖；族氏 ② 代后下留有没 （的畜牲）③ 族氏的势权有 جۇان توقىم：先 畜牲良改 مال توقىمىن ناسىلدەندىرۋ：种品，种 ：实子，籽，子种（的物植）④ 种品的 توقىم سۇرىتتاۋ / 种浸 توقىم ۋورتتىرۋ / 种选 ⑤ 种播，种撒 توقىم سەبۋ / 种育 توقىم ۋوسىرۋ 生〕：由根，源渊〔转〕⑥ 虫精，子精，液精〔理 其究考要必有果如 توقىمىن قۇۋعا تۇرا كەلسە 渊的话…… ▲ ساڑى توقىم 盗惯 ▲ توقىم جايۋ 机种播 ▲ 代接宗传 ▲ توقىم سەپكىش 根除草斩，绝杀尽斩 ▲ توقىمىن توزداي قۇرتۋ 的孙绝子断 ▲ توقىمى قۇرىپ كەتكىر 传遗 ▲ توقىم قۇالاۋ 学传遗 ▲ مالدى بىرىكتەمەسىڭ توقىمى ازادى، قونىستى جاڭعىرتپاساڭ ۋورىسى توزادى.

会草转勤不场牧，化退易种品良改不畜【谚】。光吃

تۇقمدان- 〈动〉孕受；殖繁，殖增，生增 ① تۇقمدان- 的态动使的 ② 配

تۇقمداندىر- 〈动〉配交，种 قويدى ئار جىلى 11- ايدان كەيىن تۇقمداندىرادى. 11 年每羊绵配始开后以份月种。

تۇقمدانۇ تۇقمدان- 的不定式。

تۇقمداس 〈形〉①的亲属，的系关源血有亲，的属亲 ▲ سارعالداق تۇقمداسى 的源同，的种同②的缘亲，的戚属茛毛〔植〕 سەمسەر بالىق تۇقمداسى〔动〕属鱼箭 ▲ سۇتتىگەن تۇقمداسى 科载大〔植〕列 ▲ سۇڭعىلا تۇقمداسى〔植〕属当。

تۇقمداستىق تۇقمداس 的词名象抽。

تۇقمدى 〈形〉①有，的裔后有，的代后有：的子种有，实子有，的籽有 ② 的孙子：تۇقمدى وسىمدىكتەر 物植的子种有 ▲ اسىل تۇقمدى 种品良优。

تۇقمدىق 〈形〉：的用种留，的用子种作 تۇقمدىق بورمي 米玉的用种留②，的子种育繁：的种育 تۇقمدىق مال 畜牲的种品育繁。

تۇقمسىز 〈形〉孙子有没，的代后有没 ① 子种有没，的籽有没 ② 的后绝，的种绝，的。的

تۇقمسىزدىق تۇقمسىز 的词名象抽。

تۇقىم-تۇقيان 〈名〉先祖，宗祖。

تۇقىر- 〈动〉奔，下垂，下低（头把），子脖缩：来下拉 اساۋ جىلقى مىنگەندە-اق تۇقىرىپ 就上骑一，马的过驯调经未 موڭكي جونەلەدى. 停不跳挣头下低会。

تۇقىرت- تۇقىر- 的态动使的。

تۇقىرتقىز- تۇقىرت- 的态动使的。

تۇقىرۇ تۇقىر- 的不定式。

تۇقىرىس- تۇقىر- 的态互交。

تۇل 〈名〉①妇孀，妇寡：人的依无苦孤，人的独孤〔转〕② 人孤是者学的弟徒有没 شاكىرتسىز عالىم - تۇل. 没，依无苦孤成变，的独。的 تۇل قالۇ ①寡守，依无苦孤成变 ② 人寡家孤成变。

تۇلا： تۇلا بوي 全身满，身周，身深，身全：تۇلا بويى سىرقىراپ اۋىرۋ 疼酸身全 ▲ تۇلا بويى تۇڭعىشى 第一次的生孩子。

تۇلان：تۇلان تۇتۇ 发大，火冒，气生，儿火发 تۇلان تۇتتى 发大，气脾：ەكى اۋىز سوزگە كەلمەي 气脾发大就话句几说有没还。

تۇلعا 〈名〉①躯身，型体，格体，段身，材身：ونىڭ تۇلعاسى اكەسىنە تارتقان. 子样，状形；貌外，相长形〔语〕② 亲父的他象材身的他。

تۇلعاسى / 形词 تۇلعاسى：态形，式：ءسوز تۇلعاسى / گراماتيكالىق تۇلعا 语法；构结；制体：تۇلعا وزگەرتۇ ③式形：力持支，靠依，山靠，柱支〔转〕④革改制体 ▲ ءبىر ءۇيلى جانىڭ تۇلعاسى 柱支的人家一 ▲ ەتىستىكتىڭ جاقتىق تۇلعاسى 式形称人的词动 ▲ تۇلعا جاعىنان تۇرلەنبەيتىن سوزدەر 没有变词的化 ▲ تۇلعاسىن كورمەي توسپالداۋ 类词的化变形词有象摸人盲。

تۇلعالان- 〈动〉露显态形；满丰材身，型成。

تۇلعالاندىر- تۇلعالان- 的态动使的。

تۇلعالانۇ تۇلعالان- 的不定式。

تۇلعالاس 〈形〉外，的样形体，的同相材身。词形同〔语〕 تۇلعالاس سوزدەر ▲ 的近相貌。

تۇلعالاستىق تۇلعالاس 的词名象抽。

تۇلعالى 〈形〉体，的大高躯峰，的大高材身 ①。的态形定一有具，的形有 ② 的梧魁格

تۇلعالىق 〈形〉▲ 的态形，的式形 ▲ تۇلعالىق ەرەكشەلىك 〔语〕志标态形 ▲ تۇلعالىق تۇرلەنۇ 〔语〕形变词形 ▲ تۇلعالىق وزگەرىس 〔语〕化变态。

تۇلعاسىز 〈形〉丑；的亮漂不，的看难材身 ①。的态形定一无 ② 的陋

تۇلعاسىزدىق تۇلعاسىز 的词名象抽。

تۇلدا- 〈动〉悬物遗其将人家，后世去人主男，去剪尾鬃马乘的前生其将并，奉供里屋在挂。怀缅示以

تۇلدان- ① تۇلدا- 的态动被的 ② 生，火发，怒发气：ول جول بويى ماعان تۇلدانىپ كەلدى. 他。偶丧，寡守 ③。儿火发我对是总上路一

تۇلدانۇ تۇلدان- 的不定式。

تۇلداۋ تۇلدا- 的不定式。

。活生妇寡，居寡，居孀，寡守〈名〉 **تۇلدىق**

,西东么什(用连 جوق 和常)①〈代〉 **تۇلدىر**

这 人么什： بۇل ارادا اعاشتان تۇلدىر دا جوق.

里屋 ②雾烟；雾，气雾，雾 ①〈名〉 تۇمان تاراۋ了散雾 **تۇمان**

：茫渺，糊模，楚清不〔转〕③ 。漫弥雾烟 بولاشاق تۇمان سەكسىدى ئالدا ④ 茫渺途前

困难艰 ▲ 子日的苦痛 قارا تۇمان كۇندەر：苦痛，苦 ▲ 雾迷 تۇمان سوقىر ▲ 雾冬 تۇمان

浓 ▲ 计度雾，计气雾量 قارا تۇمان ولشەگىش

。雾大，雾

：腾腾气雾，雾起，雾下 ①〈动〉 **تۇماندا-**

起能可天今. بۇگىن كۇن تۇمانداپتىن سەكسىدى.

来起糊模睛眼 كەنتى تۇمانداپ 。清不离迷，清不糊模〔转〕② 。雾

，雾起 ②态身反的 تۇماندا- ①：**تۇماندان-**

的好美去失，色减，淡暗 ③ 腾腾气雾，雾下

。景光

。式定不的 تۇماندان- **تۇماندانۇ**

。态动使的 تۇماندا- **تۇماندات-**

。式定不的 تۇماندا- **تۇماندا ۇ**

，的罩笼雾烟，的腾腾气雾 ①〈形〉 **تۇماندى**

气天的腾腾气雾 كۇن تۇماندى：的漫弥雾烟

：的茫渺，的定不茫茫；的清不糊模〔转〕②

。(景远的茫渺)途前的茫渺 بولاشاق تۇماندى

。的睛；的气雾有没，的雾无〈形〉 **تۇمانسىز**

▲ 符邪驱，符身护〔旧〕〈名〉 **تۇمار**

(记印)记标的形角三 تۇمار تاڭبا ▲ 符身护

饰装的形角三(的上子脖在戴) قىيق تۇمار ▲

。(符身护)品

符邪驱上戴，符身护上戴 ①〈动〉 **تۇمارلا-**

角三成叠折 تۇمارلاپ بۇكتەۋ：形角三成弄 ②

。(形角三成叠)形

。态动使的 تۇمارلا- **تۇمارلات-**

。式定不的 تۇمارلا- **تۇمارلاۋ**

。的符邪驱着戴，的符身护有〈形〉 **تۇمارلى**

符身护上戴 ：符邪驱，符身护〈名〉 **تۇمارشا**

。形角三成型〈动〉 تۇمارشالاپ بۇكتەۋ：**تۇمارشالا-**

。式定不的 تۇمارشالا- **تۇمارشالاۋ**

。眼泉

见 تىماق. **تۇماق**

：茫渺，糊模，楚清不〔转〕③ 。漫弥雾烟 بولاشاق تۇمان سەكسىدى ئالدا ④ 茫渺途前

困难艰 ▲ 子日的苦痛 قارا تۇمان كۇندەر：苦痛，苦 ▲ 雾迷 تۇمان سوقىر ▲ 雾冬 تۇمان

浓 ▲ 计度雾，计气雾量 قارا تۇمان ولشەگىش

。雾大，雾

：腾腾气雾，雾起，雾下 ①〈动〉 **تۇماندا-**

起能可天今. بۇگىن كۇن تۇمانداپتىن سەكسىدى.

来起糊模睛眼 كەنتى تۇمانداپ 。清不离迷，清不糊模〔转〕② 。雾

，雾起 ②态身反的 تۇماندا- ①：**تۇماندان-**

的好美去失，色减，淡暗 ③ 腾腾气雾，雾下

。景光

。式定不的 تۇماندان- **تۇماندانۇ**

。态动使的 تۇماندا- **تۇماندات-**

。式定不的 تۇماندا- **تۇماندا ۇ**

，的罩笼雾烟，的腾腾气雾 ①〈形〉 **تۇماندى**

气天的腾腾气雾 كۇن تۇماندى：的漫弥雾烟

：的茫渺，的定不茫茫；的清不糊模〔转〕②

。(景远的茫渺)途前的茫渺 بولاشاق تۇماندى

。的睛；的气雾有没，的雾无〈形〉 **تۇمانسىز**

▲ 符邪驱，符身护〔旧〕〈名〉 **تۇمار**

(记印)记标的形角三 تۇمار تاڭبا ▲ 符身护

饰装的形角三(的上子脖在戴) قىيق تۇمار ▲

。(符身护)品

符邪驱上戴，符身护上戴 ①〈动〉 **تۇمارلا-**

角三成叠折 تۇمارلاپ بۇكتەۋ：形角三成弄 ②

。(形角三成叠)形

。态动使的 تۇمارلا- **تۇمارلات-**

。式定不的 تۇمارلا- **تۇمارلاۋ**

。的符邪驱着戴，的符身护有〈形〉 **تۇمارلى**

：符邪驱，符身护〈名〉 **تۇمارشا**

。形角三成型〈动〉 تۇمارشالاپ بۇكتەۋ：**تۇمارشالا-**

。式定不的 تۇمارشالا- **تۇمارشالاۋ**

。活生妇寡，居寡，居孀，寡守〈名〉 **تۇلدىق**

,西东么什(用连 جوق 和常)①〈代〉 **تۇلدىر**

这 人么什： بۇل ارادا اعاشتان تۇلدىر دا جوق.

里屋 ②雾烟；雾，气雾，雾 ①〈名〉 تۇمان تاراۋ了散雾 **تۇمان

تۇماۋ 〈名〉感患ۋتيۇ：风伤，感伤，冒感 ▲ 冒感性行流 تۇماۋ ساسىق 冒感性毒病 ۋلى تۇماۋ ▲ 风伤鼻 ۋلى تۇماۋ ▲ 凉了着；的风伤害，的冒感患〈形〉 **تۇماۋلى**。的

تۇماۋلىق 〈形〉的负伤治，的冒感治：تۇماۋلىق ئدارى 药的冒感治。

تۇماۋرا- 〈动〉凉着；风伤害，冒感患：تۇماۋراعالى بىرنەشە كۈن بولدى. 好冒感(他)。了天几

تۇماۋرات- 〈动〉凉着，风伤害，冒感患：ئبىر ئۆيلى جان تۇگەلدەي تۇماۋراتىپ قالدى. 一家。了冒感全人

تۇماۋراتۇ تۇماۋرات- 的式定不的。

تۇماۋراۋ تۇماۋرا- 的式定不的。

تۇمسا 〈名〉①女妇的胎头生：ئبىرىنشى رەت جۇكتى بولعان تۇمسا ايەل 女妇的孕怀次一第 ②畜母的仔产次一第：تۇمسا سىنگەن 个一第产次一驼母的羔驼。

تۇمسالا- 〈动〉(羔)仔产次初(畜牲指)。

تۇمسالان- تۇمسالا- 的态身反的。

تۇمسالاۋ تۇمسالا- 的式定不的。

تۇمسىق 〈名〉①子鼻：تۇمسىقتان قان اعۋ 流鼻血 ②嘴，喙：تۇمسىعى ۇزىن ئارى ئتۇزۇ 部形楔，头，首，端前(的物某) ③直而长喙(之山) ④鞋皮头尖：分ئبىز تۇمسىق باتەنكە 尖头皮鞋 ▲ 嘴山 تاۋ تۇمسىعى，岬，角，嘴 ▲ ئبىز تۇمسىق 了来经已，(处此)了到 ▲ 子鼻尖 ئبىز تۇمسىق شاعالا 〔动〕鸥浮 ▲ ئبىز تۇمسىق شورە 〔动〕鹅鹇 ▲ ئبىز تۇمسىق قۇرت 〔动〕虫象 ▲ يمەك تۇمسىق 钩鹰，子鼻钩 ▲ ئبىت تۇمسىعى وتپەيتىن 子鼻的盛茂，的密茂 ▲ ئسۇيىر تۇمسىق 〔理生〕嘴骨蝶 ▲ تۇمسىعى ئتاسقا，头跟栽；灰子鼻一碰，壁碰，子钉碰 ▲ ئتيۇ 交开可不得忙 تۇمسقتا سۇ جەتپەۋ 子交跌。塌，的子鼻有没，的小子鼻〈形〉 **تۇمسقسىز** 的短喙；的子鼻。

تۇمسقتى 〈形〉的喙长，的子鼻大：نەداۋىر تۇمسقتى كورىنەدى 大当相子鼻(的他) ▲ قانانتىعا قاقتىرماۋ، تۇمسقتىعا شوقتىتىرماۋ 非爱宠，护爱常

تۇمشالا- ①〈动〉；住掩，掩遮，住蒙，住蒙：باسىن تۇمشالاپ ۇيىقتاۋ / 睡大头蒙：盖复遮，罩笼〔转〕②朵耳住捂 قۇلاعىن تۇمشالاۋ 着罩笼云乌. تاۋدى بۇلت تۇمشالاپ 住：制压；瞒隐，饰掩，盖掩〔转〕③。头山 ئستىك ناقتى جاعدايىن تۇمشالاۋعا ۇرىندى. 。相真的情事盖掩图企(他)

تۇمشالان- تۇمشالا- 的态动被的。

تۇمشالاس- تۇمشالا- 的态互交的。

تۇمشالات- تۇمشالا- 的态动使的。

تۇمشالاۋ تۇمشالا- 的式定不的。

تۇمىلدىرىق 〈名〉①口，套口(的犬、牛、马) ②笼鼻，口兜，笼固而乳母其吃偷犊牛让不)。子毡形方(的上子鼻在定

تۇمىلدىرىقتا- 〈动〉上戴(给)，套口上戴(给)。笼口

تۇمىلدىرىقتاس- تۇمىلدىرىقتا- 的态互交的。

تۇمىلدىرىقتات- تۇمىلدىرىقتا- 的态动使的。

تۇمىلدىرىقتاۋ تۇمىلدىرىقتا- 的式定不的。

تۇن- 〈动〉①积淤；淀沉，沉下，清澄：سۇ ئالى تۇنعان جوق. 淀沉有没还水。②熟透：جايلاۋدىك ئشوبى تۇنىپ تۇر. 早草的场牧季夏。了透熟已 كوڭىلدە تۇنىپ جاتۋ 〔转〕③藏隐：馋眼，迷入，迷着 كوزى تۇنۋ ▲ 里心在藏隐 ▲ قۇلاق تۇنۋ，聋变 ▲ 背耳，聋欲耳震。

تۇنبا 〈名〉泥淤，积沉，渣沉，淀沉：تۇنبا كەندەر 酊鳖木番 ▲ الماس تۇنباسى 物矿积沉 ▲ تۇنبا بالىق 〔动〕鱼鳍弓 ▲ تۇنبا تىڭايتقىش 盐小 ▲ تۇنبا تۇز 肥泥，肥泥淤。

تۇنعىز- تۇن- 的态动使的。

تۇندىر- تۇن- 的态动使的 ▲ قۇلاق تۇندىرۋ 聋欲耳震。

تۇندىرا 〈名〉带土冻；原苔：تۇندىرا وسىمدىك- تەرى 物植原苔。

تۇندىرعى 见 تۇندىرعىش.

تۇندىرعىز- تۇندىر- 的态动使的。

تۇندىرعىش 〈名〉澄，箱水澄，池水滤；池淀沉：قىمىزدىك 器水。

تۇندىرما 〈名〉渣残，渣沉，物淀沉：

تۇندىرماسى马奶的酒沉②渣沉的淀沉，的清澄：
تۇندىرما سۇ 澄清的水 。
تۇندىرمالا- 〈动〉澄清，让淀沉滓渣：لاي سۇدى تۇندىرمالاعانلار كەيىن پايدالانۇعا بولادى. 用饮能才后以清澄水浑 。
تۇندىرمالات- تۇندىرمالا- 的态动使 。
تۇندىرمالاۋ تۇندىرمالا- 的式定不 。
تۇندىرت- تۇندىر- 的态动使 。
تۇندىرۋ تۇندىر- 的式定不 。
تۇندىرىل- تۇندىر- 的态动被 。
تۇندىرىم 〈名〉澄清的体液种某和间时的体液量 。
تۇندىرىس- تۇندىر- 的态互交 。
تۇنجىر 〈形〉①忧愁，的忧郁，的郁忧，的愁忧：تۇنجىر كوز 眼的郁忧 / تۇنجىر كەسپىر 阴，的郁阴(气天) ②绪情的郁忧；的确明不，的楚清不，的糊模 ③的胧朦，的渺渺的茫：ماعان ءبستىك ءبارى تۇنجىر. 一切事的糊模是都我对 。
تۇنجىرا- 〈动〉①愁眉，展不眉愁，乐不闷闷：ول تۇنجىراپ جالعىز وتىر. 郁忧得显；脸苦，暗昏得变〔转〕②。着坐地愁忧人个一自独他：تۇنجىر- 雨不云密，布密云乌；来起胧朦راپ كەلەدى. 来起暗昏色天 。
تۇنجىراڭقى 〈形〉忧愁，的郁忧，的愁忧 ①的糊模不，的胧朦，的暗阴，的郁阴 ②的明确，的茫渺 。
تۇنجىراڭقىلىق 〈名〉忧愁的象抽词 。
تۇنجىراس- تۇنجىرا- 的态互交 。
تۇنجىرات- تۇنجىرا- 的态动使 。
تۇنجىراۋ تۇنجىرا- 的式定不 。
تۇننەل- 〈名〉道地；洞山，道隧 。
تۇنۇ تۇن- 的式定不 。
تۇنشىعۋ تۇنشىق- 的式定不 。
تۇنشىق- 〈动〉来，气上不喘，息窒，阻受吸呼：呛熏（等烟被）；（水）溺；憋发，闷发：تۇنشىعىپ ءولۋ / 死闷 سۇدا تۇنشىعىپ ءولۋ 淹呛烟被 。
تۇنشىقتىر- ①تۇنشىق- 的态动使 ②杀扼，杀扼：بەسىكسىندە تۇنشىقتىرۋ 里篮摇在杀扼折夭使。
تۇنشىقتىرعىش 〈形〉的性息窒：气毒性息窒 ۋلى گاز 。
تۇنىق 〈形〉①的澈明，的澈清，的清：سۋ تۇنىق 的莹晶，的光透，的明透 ②水的澈清：تۇنىق اينەك 的朗明，的朗晴 ③璃玻的明透：تۇنىق اسپان 的楚清，的醒清 ④空天的朗晴：تاڭەرتەڭ تۇرعاندا مي وتە تۇنىق بولادى. 晨早醒清别特脑头，来起 。
تۇنىقتا- 〈动〉使，清澄净干(水) 。
تۇنىقتال- تۇنىقتا- 的态动被 。
تۇنىقتان- ①تۇنىقتا- 变，清澄得 ②态身反的澄清起朗晴，晴开，朗晴得变 ③明透得变，澈清得来 。
تۇنىقتاۋ تۇنىقتا- 的式定不 。
تۇنىقتىق تۇنىق 象抽的词名 。
تۇڭعيىق Ⅰ〈名〉▲属莲睡〔植〕：سالما (كىشكەنە) تۇڭعيىق 睡莲 ▲ تۇڭعيىق كوگەن تامىر بۇننى藕 节 。
تۇڭعيىق Ⅱ〈名〉①极，洞底无；渊深，海深：تۇڭعيىققا تۇسكەندەي بولۋ 海烟堕如 ②处深：تۇڭعيىق تەڭىز 的底无，的深极 ③海深〔转〕：ادام تۇسىنبەيتىن تۇڭعيىق نارسە 的议思可不，的奥深〔转〕④西东的议思可不人令：كىسى تۇڭعيىق 的方大不；的想思露暴不，的方寡默沉爱不；的往交人的言寡默沉 。
تۇڭعيىقتىق تۇڭعيىق 象抽的Ⅱ词名 。
تۇڭعىش 〈形〉头生头，的生头，的胎头，的次首；的初最，的次初 / (子长)子儿生：تۇڭعىش ۇل 的初最，的次：تۇڭعىش ناتيجە 成次初 / بۇل تۇڭعىش رەتكى 的到遇次一第是非并这 قيىنشىلىق ەمەس. 子孩的生次一第 。▲ تۇلا بويى تۇڭعىشى 难 。
تۇپ-تۇرا 〈副〉①整整：ونىڭ كەلگەنىنە 天十整整已儿这来他：تۇپ-تۇرا ون كۇن بولدى. ②了 。③了对算题术算道这(他)：تۇپ-تۇرا شىقتى. 到接直：تۇپ-تۇرا مەكتەپكە بارىدى 直径，接直 。了校学
تۇپ-تۇيىق 〈形〉①不穿，的通不，的通不走 ②同胡死：تۇپ-تۇيىق كوشە 的去过绝，境绝 。的方大不；的僻孤③地
تۇپ-تۇنىق 〈形〉①的澈明，的澈清，的清：

③ 的莹晶，的光透，的明透 ② 的底见澈清。的楚清，的醒清 ④ 的朗明，的朗晴

تۇر- 〈动〉① 着立，立起，起 ەرتە جاتىپ، ەرتە تۇرۇ早睡早起 / جەل تۇرۇ风起 ② 着站，站 ساپقا تۇرۇ队站 / كىشكەنە تۇرا الاتىن立站 بولدى. 了站会经已子孩。住停（令命）③ 起，身起 ④ ！来起快 تۇر، جىلدام！来起：起；住 سەن تاڭەرتەڭ ساعات نەشەدە تۇراسىڭ؟你早床：摆，在处，于位（西东某）⑤ ？床起钟点几晨 ئۇيدىڭ الدىندا ەكى ئۈپ اعاش تۇر. 树棵两有面前屋房在 / ونىڭ اتى ئتىزمىنىڭ باسىندا تۇر. 的单名在字名的他 ول ەكەۋى ئبىر ۇيدە تۇرادى. 里子房间一在住人个两们他 /。بۇرىن بۇل جەردە اسكەرلەر تۇرعان. 驻经曾里这 进无，顿停，止停；滞停，留停 ⑦ 。队军过扎 ئتۇرماڭ؛流不：展 پويەزدىڭ تۇرعانىنا كوپ بولدى. 列 تاماعىنا ەت تۇرىپ قالۇ 住卡，住噎，塞堵，住堵 ⑧ 。了久很留停车 存生 ⑨ 里子嗓在卡肉 ول ئۇش بالا تاۋىپ ەدى ئبىرى دە 来下活，来下：来 تۇرمادى. 下活有没也个一，子孩个三了生她 ۇزاق تۇراتىن قاۋىن بۇل جەردە اسكەرلەر تۇرعان. 驻经曾里这 进无，顿停，止停；滞停，留停 ⑦ 。队军过扎 列 پويەزدىڭ تۇرعانىنا كوپ بولدى. 流不；展

商,定约,定:ول بارمايتسن بولسپ تۇراقتادى. 了去不定决他。

تۇراقتال- تۇراقتا- 的态动被的。

تۇراقتان- تۇراقتا- 的态身反的。

تۇراقتاندىر- ① تۇراقتان- 的态动使的 ② 稳定:ساياساتتى تۇراقتاندىرۋ 策政实落。

تۇراقتاس- تۇراقتا- 的态互交的。

تۇراقتات- تۇراقتا- 的态动使的。

تۇراقتاۋ تۇراقتا- 的式定不的。

تۇراقتاۋشى 〈名〉(处某在)的居定,人的住居:人。

تۇراقتى ① 〈形〉:的定固,的固稳,的定稳 تۇراقتى جۇمىس 非,的期长 ② 作工的定固:的定恒,的久恒;的久经,的久永,的时临常,的设常 ③ 构机的性时临非 تۇراقتى ورىن 务的:تۇراقتى كومیتەت 会员委务常 / تۇراقتى ۋاكىل 表代驻常 / تۇراقتى وكىلدىك ءبىر 员委务常 ④ 坚定,的定固,的贯一,的变不,的渝不终始:تۇراقتى كوزقاراس 法看的变不定坚 / تۇراقتى كاپيتال 本资变不 ▲ تۇراقتى ارميا 军备常 ▲ تۇراقتى ءكپىن 音重定固〔语〕 ▲ تۇراقتى جۇلدىز 星恒〔天〕 ▲ تۇراقتى كەدەرگى 固〔电〕 ▲ تۇراقتى كورسەتكىش 指定稳〔地〕 ▲ تۇراقتى ماگنيت 铁磁久永 ▲ تۇراقتى مينەرالدار 物矿定稳 ▲ تۇراقتى وقۋلىق 教准标 ▲ تۇراقتى سان 量恒,数常〔物,数〕 ▲ تۇراقتى سيمدىلىق 积容定固 ▲ تۇراقتى ءسوز تىركەستەرى 组词定固〔语〕 ▲ تۇراقتى تىستەر 牙恒,齿恒〔理生〕 ▲ تۇراقتى قوندىرعى 置装定稳〔技〕。

تۇراقتىلىق ① تۇراقتى① 固 ② 词名象抽的 ③ 渝不终始,性定坚;性贯一,性定稳,性定变不,定恒。

تۇرالا- 〈动〉① 因动不走而薄磨被蹄马:ات تاعاسىز بولسا وڭاي تۇرالاپ قالادى. 蹄马钉不力气,尽力疲筋 ② 薄磨被易容很蹄马,铁腿起不抬得累,惫衰,尽耗〔转〕③ ?吧了坏累,息休好好有没:ەكونوميكالىق قالدىك با؟ 退衰的上济经 جاقتاعى تۇرالاۋ。

تۇرالات- تۇرالا- 的态动使的。

تۇرالاۋ تۇرالا- 的式定不的。

تۇران 〈名〉坛讲,台讲。

تۇرالىق 〈形〉得值应,的……到得应,的……得值:的……为愧不,的……做配,的……到受:قۇرمەتتەۋگە تۇرارلىق كىمنى 人的敬尊得值 / ەسكە ساقتاۋعا تۇرارلىق ۇقيعا 事的念纪得值件。

تۇربا (تروبا) 〈名〉物状管,管导,子管。

تۇربينا 〈名〉机平透,机轮涡:سۋ تۇربيناسى 机轮水 / بۋ تۇربيناسى 机轮汽。

تۇربيناشى 〈名〉者造制机轮涡,工机轮涡。

تۇربوناسوس 〈名〉泵轮涡〔机〕。

تۇرعاۋىش 〈名〉盘果。

تۇرعى 〈名〉① 山,顶山,峰山:ءبىر ادام قارسى تۇرعاندان تۇڭىرەككە كوز سالىپ تۇر. 站人个有高,度角 ② 望僚周四向上顶山的面对在:场立;度文间民的族克萨哈对:قازاق اۋىز ادەبيەتىنىڭ عىلمي تۇرعىدان زەرتتەۋ جاساۋ كەرەك. 究研行进度角的学科从要学。

تۇرعىز- ① تۇر- 起唤,起叫 ② 态动使的:ونى ەرتەرەك تۇرعىزىپ جىبەر. 早他把(你)一来起叫点。ەسكەرتكىش تۇرعىزۋ 立建,立树,立 ③ 起搀,起扶:بالانى تۇرعىزىپ جىبەردى 了来起扶子孩把(他) ④ 碑念纪立建。

تۇرعىزۋ تۇرعىز- 式定不的。

تۇرعىزىل- تۇرعىز- 态动被的。

تۇرعىزىس- تۇرعىز- 态互交的。

تۇرعىلاس 〈形〉的辈同,的年同,的仿相龄年:بۇل ەكەۋى جاس جاعىنان 代时同,的年同,的仿相龄年。多不差龄年的俩们他 / تۇرعىلاس ارەجە 位地的等同。

تۇرعىلاستىق 词名象抽的 تۇرعىلاس。

تۇرعىلىقتى 〈形〉①:的地本,的有原,的:تۇرعىلىقتى حالىق 著土,的居定,的住居常 ②人地本:وسى جەردىڭ تۇرعىلىقتى ادامى 民居 / ءبىلگى 要主,的本基:الما باقشاسىنىڭ تۇرعىلىقتى بولەگى 分部要主的园果苹。

تۇرعىن 〈名〉:民居,人地当,著土

جەرگىلىكتى تۇرعىن 当地居民 / قالا تۇرعىندارى 民居市城 / بايىرعى تۇرعىن. 老 户住。

تۇرعىشتا- 〈动〉 ① 安不卧坐，来起频频 ② ③ 留停常经，来下停地再一；着呆老，着站老 塞堵常经。

تۇرعىشتاۋ: تۇرعىشتا- 的 式定不的。

تۇرلاۋ 〈名〉 ① 礼貌；束拘；重自：性靠可；场立 ② 子孩的貌礼懂不 话的住不靠 ئسوز 性：تۇرلاۋى جوق 坚 ② 的束约受，的貌礼懂 ① 〈形〉 **تۇرلاۋلى** 的变不，的渝不终始，的贯一，的定 ▲ سويلەمنىڭ مۇشە 〔语〕 分成要主：تۇرلاۋلى مۇشەلەرى ▲分成要主的子句 تۇرلاۋلى ئسوز 〔语〕 词本基。

تۇرلاۋلىلىق تۇرلاۋلى 的 词名象抽。

تۇرلاۋسىز 〈形〉①的束约受不，的貌礼懂不；的定固不 ② 的肆放，的荡放反，的常无幻变；的心恒无；的变善，的常无复 ▲ تۇرلاۋسىز مۇشە 〔语〕 分成要次：سويلەمنىڭ تۇرلاۋسىز مۇشەلەرى 分成要次的子句。

تۇرلاۋسىزدان- 〈动〉①束拘受不，荡放不，羁 迁思异见，常无化变，定不摇动得变②肆放。

تۇرلاۋسىزداندىر- تۇرلاۋسىزدان- 的动使 态。

تۇرلاۋسىزدانۋ تۇرلاۋسىزدان- 的 式定不。

تۇرلاۋسىزدىق تۇرلاۋسىز 的 词名象抽。

تۇرمان 〈名〉 具鞍，具马，具鞍：كۇمىس تۇرمان 银镶 (具鞍银)具鞍的。

تۇرماندا- 〈动〉 具鞍上备(马给)。

تۇرماندات- تۇرماندا- 的 态动使。

تۇرماندالۋ تۇرماندا- 的 式定不。

تۇرمىس 〈名〉 况状济经；计生，活生：تۇرمىس سالتى 式方活生 / 件条活生 تۇرمىس جاعدايى 用费活生 / تۇرمىس قاراجاتى 活生身单 ▲ سىباي سالتاك تۇرمىس 活生身单 تۇرمىسقا شىعۋ (تۇرمىس قۇرۋ)结，婚出。

تۇرمىس-كۇي 况状活生 〈名〉。

تۇرمىس-سالت 惯习活生，式方活生 〈名〉。

تۇرمىستان- 〈动〉 嫁出，家成，婚结。

تۇرمىستاندىر- تۇرمىستان- 的 态动使。

تۇرمىستانۋ تۇرمىستان- 式定不的。

تۇرمىستىق 所活生，的常日，的上活生 〈形〉 تۇرمىستىق بۇيىم 品用活生 / تۇرمىستىق سوزدەر 日 汇词常。

تۇرنيك 〈名〉 杠单 ▲ قوس تۇرنيك 杠双。

تۇرنيكسىز 的杠单有没 〈形〉。

تۇرنيكتى 的杠单有 〈形〉。

تۇرنيكشى 员动运杠单 〈名〉。

تۇرپايى 的明文不，的礼无，的俗庸 ①〈形〉：的暴粗，的俗粗，的野粗，的鲁粗；的雅文不：的陋简，的笨粗，的致精不，的糙粗 ② 人的：تۇرپايى جاسالعان ندس-ايان 野粗 تۇرپايى ئسوز 言语的鲁粗 / 皿器的糙粗做制。

تۇرپايىلا- 〈动〉 变，鲁粗得变，野粗得变 ① 看难得变，硬粗变，糙粗变 ② 暴粗得。

تۇرپايىلان- تۇرپايىلا- 的 态身反的。

تۇرپايىلاندىر- ① تۇرپايىلان- 的态动使 ② 化俗庸。

تۇرپايىلات- تۇرپايىلا- 的 态动使。

تۇرپايىلاۋ I تۇرپايىلا- 的 式定不。

تۇرپايىلاۋ II 〈形〉① 鲁粗点有，的野粗较比 ② 的貌礼太不，的笨粗点有，的糙粗点有，的致精大不。

تۇرپايىلىق ①تۇرپايى 的 词名象抽 ② 野粗。

تۇرپات 〈名〉 ① 廓轮，型，状形：جاڭا تۇرپات 型新 / ئرى تۇرپات 型大 ② 貌外，形外，形体：انتىك تۇرپاتى 段身，态体，体身 ③ 形体的马：كەلىسكەن تۇرپات 美不，的亮漂不，的看难形体 (的美很形体)体身的称匀。

تۇرپاتسىز 〈形〉 的看好不状形；的陋丑，的子样象不，的观。

تۇرپاتسىزدىق تۇرپاتسىز 的 词名象抽。

تۇرپاتتان- 〈动〉 相……和形外，……象貌外 象相……和形体，似。

تۇرپاتتانۋ تۇرپاتتان- 的 式定不。

تۇرپاتتاس- 〈形〉 的象相；的型类同，的型同，器类的型类同：تۇرپاتتاس ماشينالار 的似相。

تۇرپاتتى 〈形〉 ① ……，的状形……有具 ② 的型小：كىشى تۇرپاتتى 的型，的美优态体 的看好段身。

تۇرپاتتىلىق تۇرپاتتى 的 词名象抽。

تۇر-تۇرلا- 〈动〉一再起叫再。来。

تۇر-تۇرلات- تۇر-تۇرلا- 态动使的。

تۇر-تۇرلاۋ تۇر-تۇرلا- 式定不的。

تۇرۇ تۇر- 式定不的。

تۇرۇشى 〈名〉居住(者)，人的着呆(处某在)。

تۇرىق (تۇرقى) ①〈名〉外表，外貌，外形，子样，相貌，相长，态体：表仪，式形，子样，观外，态体，度长 ③ 身后前(的服衣) ② 右左岁十三有(高)长太不不ممەس(长横度)：积体；度长 تۇرقى ۇزىن。的

تۇرىقسىز 〈形〉①的方大不，的看难，的观美不。的短(身后前的服衣) ② 的陋丑；的，的看好(等子样，形外，表外)

تۇرىقتى 〈形〉，的大头个，的高材身；的亮漂。

تۇرىل- تۇر- 态动被的。

تۇرىمتاي 〈名〉①劳伯，隼背灰〔动〕▲ بالاپان باسىنا، تۇرىمتاي تۇسىنا. 【谚】分道扬镳(各去各)，的各(生其求各)。

تۇرىكتىرا- ①一站，来起站微稍，来起微稍住 ③ 儿会一呆，儿会一停，儿会一等②儿会堵点有，住堵微稍 ④ 候时些住居，子不阵一一持坚微稍等 ⑥ (间时的长太不)活 ⑤ 塞下。

تۇرىكتىراۋ تۇرىكتىرا- 式定不的。

تۇرىپ 〈名〉卜萝〔植〕。

تۇرىس I 〈名〉①活生；活生的际实，活生环境：تۇرىستارى جامان ەمەس (们他)过子日得 ② 错不姿的站。

تۇرىس- II تۇر- 的交互态 ▲ تۇرىساتىسىن جەرىكدى ايت (话的性胁危有的说)时议协成达能未方双的纷纠有。方地的决解好说。

تۇرىسۇ تۇرس- II 式定不的。

تۇس 〈名〉①：方地的对相，面对 ۇيدىڭ：方地的对相，面对 ② 面对的子房在 قايسى تۇسىندا：置位；向方 تۇسقا قارا / ？向方个哪在 انا تۇستا؟个那看 ▲ 朝时权政埃维苏 تۇس كەلەم 面侧，边旁 تۇس وڭە ▲ 面前，的各去各(镳扬道分【谚】تۇرىمتاي تۇسىنا.

تۇسا- 〈动〉①绳，马绊(绳绊用)：绳绊上加，马绊(绳绊用)；碍妨，碍障，碍阻〔转〕② 住绊腿马把تۇساۋ：بالاسىن تۇساپ وقىتپاي جۇرگەن ۇزى. 束缚：已自他是就的书念子孩碍妨。响影，误耽。

تۇساق 〈名〉一岁二和岁二的间之羊绵母的女处，羊。羊母牙对，羊(牧放)群分羊绵母岁二把。

تۇساقتا- 〈动〉态动被的。

تۇساقتال- تۇساقتا- 态动使的。

تۇساقتات- تۇساقتا- 式定不的。

تۇساقتاۋ تۇساقتا- 态动被的。

تۇسال- تۇسا- 态互交的。

تۇسامىس 〈名〉绊羁，索马绊，绳绊。

تۇسامىش 见 تۇسامىس.

تۇساس- تۇسا- 态动使的。

تۇسات- تۇسا- 态动使的。

تۇساتقىز- تۇسات- 态动使的。

تۇساتتىر- تۇسات- 态动使的。

تۇساۋ I 〈名〉①绊羁，索马绊，绳绊〔转〕②：石脚绊，碍妨，碍障，碍阻 ▲ ياعنا تۇساۋ：身缠被，主自由不；业立家成 ▲ تۇساۋ ۇتۇسۇ 碍手碍 ▲ تۇساۋ بولۇ 约 30—40 公分长 ▲ تۇساۋسىن كەسۇ 小孩刚开：石脚绊为成，脚 ▲ ۇزىن ارقان، كەڭ 式仪的行举时路走学始：线长放。

تۇساۋ II تۇسا- 式定不的。

تۇساۋلى 〈形〉好绊索绊用，的住绊被(腿前)的。

تۇساۋسىز 〈名〉加有没，的住绊有没(腿前)的索绊上。

تۇساۋشى 〈名〉人的腿马绊，石脚绊〔转〕② 人的碍障为成。

تۇسكىگىز 〈名〉毡壁花绣，毡挂花绣。

تۇسپال 〈名〉，测推，计预，设假，测猜，计估：想推 ۇبىر بىسكە تۇسپالمەن باعا بەرۇگە بولمايدى. 价评来象想凭能不情事件一对。/ قاتە تۇسپال 计估的误错。

تۇسپالدا- 〈动〉① 想设，想推，测推，测预；想猜，的测推，的量估，的计估 〈形〉 **تۇسپالداۋ** 。的想猜 **تۇسپالداۋلى** 。式定不的 **تۇسپالداۋ** 。态动使的 **تۇسپالدات-** 。态互交的 **تۇسپالداس-** 。喻比，喻 借（的上学文）② 。置位个这在是概大家 成当友朋把莫切，心精己自要事的己自【谚】 贼 。 **تۇتا-** 〈动〉烧燃始开，烟冒：ۋت تۇتاپ جانباي جاتىر. 着不烟冒只火 。 **تۇتام** 〈名〉（一拳之）长度，很，长之 ▲ ارامزانىڭ قۇيرىعى ءبىر-اق تۇتام 了不长巴尾子兔 。 **تۇتامدا-** 〈动〉两 地把一接把一，量着倒拳 量：تۇتامداساڭ ۇزىندىعى بەلگىلى ەمەس پە 两 。度长道知可就量着倒拳 **تۇتامداس-** 。态互交的 **تۇتامدات-** 。态动使的 **تۇتامداۋ** 。式定不的 **تۇتان-** ① 燃，着燃，着点 ② 态身反的 تۇتا- 的 火的起燃刚 ۋت تۇتانعان جاڭا 烧燃始开，起 ③〔转〕冲冲气怒，气生，儿火发：سەن بارعاندا ول تۇتانىپ وتىر ما ەكەن؟ 不是他，候时的去你 ？〔转〕④ 儿火发在是 扩，延蔓，艾未兴方 大：ەزبەكەن ۇلتتارداڭ ازاتتىق قوزعالىس بارعان ساپىن تۇتانۋدا. 被 益日动运放解的族民迫压 。展发勃蓬 **تۇتانعىش** ② 的燃易；的着不烟冒光 ①〈形〉 。的动激易容，的儿火发爱〔转〕 **تۇتاندىر-** ① 着点，燃点 ② 态动使的 تۇتان- 〔转〕③ 火战燃点تۇتاندىرۋ 火引：سوعىس وتىن 。火点风煽，动煽，起激，起引 **تۇتاندىرعىش** 装火发，物火引，器发点〈名〉 。置 **تۇتاندىرۋ** 。式定不的تۇتاندىر- **تۇتاندىرۋشى** ；者火玩，者火放，者火点〈名〉 发 人的火点风煽：سوعىس وتىن تۇتاندىرۋشى 。者争战动 **تۇتاس** 普；的部全，的全完，的个整 ①〈形〉Ⅰ 味一，的 …… 是都全；的盘全，的面全，的遍 /（要全）走拿部全 ：تۇتاس الۋ 的粹纯，的 /说胡属纯وتىرىك ۇزگەن بولسا، دوسىڭدى ۇرى تۇتپا. ▲ 足知，意满到感 ▲ مىسە تۇتۋ 到虑考 ▲ قادىر تۇتۋ 敬尊 ▲ نازەت تۇتۋ 封斋 ▲ قادىر تۇتۋ 敬尊，重尊 ▲ قول تۇتۋ 费时费功夫 ▲ 敬尊，重尊 وزىڭە ءوزىڭ ساق بول، دوسىڭدى ۇرى تۇتپا. 成当友朋把莫切，心精己自要事的己自【谚】 贼 。 **تۇتا-** 〈动〉烧燃始开，烟冒：ۋت تۇتاپ جانباي جاتىر. 着不烟冒只火 。 **تۇتام** 〈名〉（一拳之）长度，很，长之 ▲ ارامزانىڭ قۇيرىعى ءبىر-اق تۇتام 了不长巴尾子兔 。 **تۇتامدا-** 〈动〉两 地把一接把一，量着倒拳 量：تۇتامداساڭ ۇزىندىعى بەلگىلى ەمەس پە 两 。度长道知可就量着倒拳 **تۇتامداس-** 。态互交的 **تۇتامدات-** 。态动使的 **تۇتامداۋ** 。式定不的 **تۇتان-** ① 燃，着燃，着点 ② 态身反的 تۇتا- 的 火的起燃刚 ۋت تۇتانعان جاڭا 烧燃始开，起 ③〔转〕冲冲气怒，气生，儿火发：سەن بارعاندا ول تۇتانىپ وتىر ما ەكەن؟ 不是他，候时的去你 ？〔转〕④ 儿火发在是 扩，延蔓，艾未兴方 大：ەزبەكەن ۇلتتارداڭ ازاتتىق قوزعالىس بارعان ساپىن تۇتانۋدا. 被 益日动运放解的族民迫压 。展发勃蓬 **تۇتانعىش** ② 的燃易；的着不烟冒光 ①〈形〉 。的动激易容，的儿火发爱〔转〕 **تۇتاندىر-** ① 着点，燃点 ② 态动使的 تۇتان- 〔转〕③ 火战燃点تۇتاندىرۋ 火引：سوعىس وتىن 。火点风煽，动煽，起激，起引 **تۇتاندىرعىش** 装火发，物火引，器发点〈名〉 。置 **تۇتاندىرۋ** 。式定不的تۇتاندىر- **تۇتاندىرۋشى** ；者火玩，者火放，者火点〈名〉 发 人的火点风煽：سوعىس وتىن تۇتاندىرۋشى 。者争战动 **تۇتاس** 普；的部全，的全完，的个整 ①〈形〉Ⅰ 味一，的 …… 是都全；的盘全，的面全，的遍 /（要全）走拿部全 ：تۇتاس الۋ 的粹纯，的 /说胡属纯وتىرىك ۇزگەن بولسا، دوسىڭدى ۇرى تۇتپا. ▲ 足知，意满到感 ▲ مىسە تۇتۋ 到虑考 ▲ قادىر تۇتۋ 敬尊 ▲ نازەت تۇتۋ 封斋 ▲ قادىر تۇتۋ 敬尊，重尊 ▲ 敬尊，重尊 وزىڭە ءوزىڭ ساق بول، دوسىڭدى ۇرى تۇتپا. 成当友朋把莫切，心精己自要事的己自【谚】 贼 。

تۇسپالدا- 〈动〉① 想设；想猜，测预，测推，想设；想猜，测预，测推，想设 ①〈动〉 ；量估，计估 断判（置位）：ءوز الدىنا تۇسپالداۋ 测猜加乱明聪作自 / 测猜加乱明聪作自 تۇلعاسىن كورمەي 象摸人盲 / 象摸人盲 مەن ونىڭ ءۇيىن وسى 的他计估我 ەدىم. 借（的上学文）② 。置位个这在是概大家 。喻比，喻 **تۇسپالداس-** تۇسپالدا- 的互交态 。 **تۇسپالدات-** تۇسپالدا- 的动使态 。 **تۇسپالداۋ** تۇسپالدا- 的定不式 。 **تۇسپالداۋلى** 〈形〉估的计估，的量估，的测推，的想猜 。 **تۇسپا-تۇس** 〈形〉相，的对相此彼，的面对正 。的置而对 **تۇستاس** 对相，的对相，的面对正 ①〈形〉Ⅰ 近相龄年，的辈同，的年同，的代同②的置而 。的 **تۇستاس-** 。上置位对相在处〈动〉Ⅱ **تۇستاسۋ** تۇستاس- 的定不式Ⅱ 。 **تۇس-تۇسقا** 〈副〉：向方个各着朝，处各向 قويلار تۇس-تۇسقا كەتتى. 了散四群羊 。 **تۇس-تۇستان** 〈副〉从；面方各从，方八面四从 ：تۇس-تۇستان پىكىر بەرۋ 见意出提纷纷 。纷纷 **تۇس-تۇسىنا** 〈副〉向，向方个各朝，处各向 方八面：تۇس-تۇسىنا قاشۋ 去跑处各向 。 **تۇت** Ⅰ〈名〉〔植〕桑，桑树：ۋت اعاش 树桑 / 叶桑 تۇت جاپىراعى 桑 ▲ 桑 تۇت جەمىسى 蚕 ءىبىز تۇمسىعى 桑象虫 ▲ 蚕 تۇت كوبەلەك 。 **تۇت-** Ⅱ〈动〉① 持，住握，捉捕，住捉，住抓：持，住握，捉捕，住捉，住抓 ②盘向方着握 تۇتۋ 用……围起；盖，挂 رول تۇتۋ 。式定不的تۇتاندىر- **تۇتاندىرۋشى** ；者火玩，者火放，者火点〈名〉 发 人的火点风煽：سوعىس وتىن تۇتاندىرۋشى 。者争战动 **تۇتاس** 普；的部全，的全完，的个整 ①〈形〉Ⅰ 味一，的 …… 是都全；的盘全，的面全，的遍 /（要全）走拿部全 ：تۇتاس الۋ 的粹纯，的 /说胡属纯وتىرىك ۇزگەن بولسا، دوسىڭدى ۇرى تۇتپا. ▲ 足知，意满到感 ▲ مىسە تۇتۋ 到虑考 ▲ قادىر تۇتۋ 敬尊 ▲ نازەت تۇتۋ 封斋 ▲ قادىر تۇتۋ 敬尊，重尊 ▲ 敬尊，重尊 وزىڭە ءوزىڭ ساق بول، دوسىڭدى ۇرى تۇتپا. 成当友朋把莫切，心精己自要事的己自【谚】 贼 。

تۇتاس تەرىسكە شىعارۇ 全否盘连成一片 ② 定的一统，的割分可不，的连相，的
مان 连 تۇتاس ەل 统 / 林森的片一成连
国的一统 تۇتاس تۇلعا 体一统 ▲ ءبىر تۇتاس 通盘
家 / تۇتاس تۇلعا 体一统 ▲ ءبىر تۇتاس 通盘
：的同共；的离分可不，的一统，的面全，的
ءبىر تۇتاس ويلانۇ 虑考盘通 / ءبىر تۇتاس ەل
。力努同共 ۇمتىلۇ 家国的一统 /
تۇتاس- Ⅱ تۇتا- 的态互交。
تۇتاس- Ⅲ 接，壤接，接连，接邻，接衔 ①〈动〉，
农 اتىزدار مەن ورمان تۇتاسىپ كەتەدى. 连毗：
：结绞，住粘，合粘 ② 。起一在接连林森和田
قويدىڭ ءجۇنى تۇتاسىپ قالىپتى. 羊 一在粘都毛
断不连接，断不续连③ 。了起 ：تۇتاسىپ كەلۇ
：体一成结，合结，合联 ④ 来地断不连接
相定镇和敢勇 ەرلىك پەن سابىرلىقتىڭ تۇتاسۋى
ەكى جاق كوپىر ارقىلى تۇتاستى. 梁桥用岸两
乌 بۇلت تۇتاسۋ：有积，集聚，集密⑥ 。了通接
。集密云
تۇتاستىق 性续连；性同共，性一统〈名〉：
وتانىنىڭ تۇتاستىعى / 一统的国祖
تۇتاستىعى 性同共的言语。
تۇتاستىر- ① تۇتاس- Ⅲ、Ⅱ 的态动使
结连② 态动使的تۇتاس-，通沟，通接：ەكى قالانى
تۇتاستىرۋ 来起合结 ③ 市城个两通沟路公用
نازاريا مەن ءىس جۇزىندەكتى تۇتاستىرۋ 把
论理 来起合结际实和
تۇتاستىرۋ تۇتاستىر- 的式定不。
تۇتاستىرىل- تۇتاستىر- 的态动被。
تۇتاسۋ تۇتاس- Ⅲ、Ⅱ 的式定不。
تۇتات- ① تۇتا- 的态动使 ② 动，火点，火引
，起引；火点风煽 ③ 烟点 تۇتاتۋ：燃点
仇起 كەك وتىن تۇتاتۋ：ءبىرى-ءبىرىن寻，……起惹，起激
。恨激
تۇتاتىل- تۇتات- 的态动被。
تۇتاۋ تۇتا- 的式定不。
تۇتقا〈名〉，儿梁提，手快，手把，柄，儿把 ①
支〔转〕② 儿把壶茶 تۇتقاسى شاۋگىم：手拉
他 ول وسى ءۇيدىڭ تۇتقاسى. 靠依，力持支，柱
。山靠了成 بولۋ تۇتقا / 。柱支的家一这是
تۇتقالى〈形〉，的儿梁提有，的柄有，的儿把有
。的手扶有
تۇتقالىق 见 تۇتقا.
تۇتقاسىز〈形〉没，的柄带不，的儿把带不
。的手扶有没，的儿梁提有
تۇتقيل〈形〉，的来其如突，的然忽，的然突
：的外意乎出 تۇتقيل شابۋىل 袭突 / تۇتقيل
وزگەرىس / 变突 / ونىڭ كەلۋى وتە تۇتقيىل
بولدى. 然突很得来他。
تۇتقيلدان 其如突，然偶，然忽，然突〈副〉
：来 تۇتقيىلدان كەزدەسۋ 遇相然突。
تۇتقىز- تۇت- 的态动使的Ⅱ。
تۇتقىن〈名〉囚下阶，犯囚；虏俘：سوعىس
تۇتقىنى / 营虏俘 تۇتقىندار لاگەرى / 俘战
تۇتقىندار ماشيناسى 车囚 ▲ تۇتقىنعا الۋ 抓俘
。虏
تۇتقىندا-：获俘，获捕，捕拘，捕逮〈动〉
قىلمىستىلاردى زاڭ بويىنشا تۇتقىنداۋ 依法逮捕
捕拒 / تۇتقىنداۋعا قارسىلىق ءبىلدىرۋ 犯罪
。
تۇتقىندال- تۇتقىندا- 的态动被。
تۇتقىندات- تۇتقىندا- 的态动使。
تۇتقىندىاۋ تۇتقىندا- 的式定不。
تۇتقىندىاۋشى 者获捕，人的捕逮〈名〉。
تۇتقىر〈形〉的滞粘，的粘，的性粘，的质胶：
تۇتقىر اس 物食的滞粘 ▲ تۇتقىر بالقىما〔地〕
。岩熔滞粘
تۇتقىرلان- 。性粘有得显，滞粘得变〈动〉
تۇتقىرلاندىر- تۇتقىرلان- 的态动使。
تۇتقىرلانۋ تۇتقىرلان- 的式定不。
تۇتقىرلاۋ 。的滞粘点有〈形〉
تۇتقىرلىق 粘，度粘 ② 词名象抽的 تۇتقىر ①
。性涩，性
تۇتقىش 用时具厨他其或锅热端上灶从）〈名〉
。垫手，子垫，手护（制毡的
تۇتقىشسىز 。的手护戴不〈形〉
تۇتپا 。疯角羊，病痫癫〔医〕〈名〉
تۇتپالى，的犯常，的复反常经（病疾）〈形〉
。病的犯常 تۇتپالى ناۋقاس 常经 ：的发复
تۇتتاي: تۇتتاي بولۋ 一得变，有所无一得变
条赤 جالاڭاش تۇتتادي 剩不个一得变，洗如贫

。的裸裸赤，的体露身赤，的条

تۇتتى 〈形〉的密茂树桑，的树桑长：تۇتتى جەر 方地的密茂树桑。

تۇتتىق- 见 تۇتىق-。

تۇتىعۇ تۇتىق- 的不定式。

تۇتىق- 〈动〉吃口，巴结；吃口，艾期期，清不齿口：تۇتىقسىپ سويلەۋ 言而期期艾艾：تۇتىقپا 〈形〉①的吃口，的巴结，的清不齿口；②人的吃口，巴结，的清不齿口：تۇتىقپا ادام 人的吃口，巴结，的清不齿口：تۇتىقپاعا تەلەفون سوقتىرماڭدار 不要打电话让人的吃口，巴结。

تۇتىقپالىق تۇتىقپا 的词名象抽。

تۇتىل- ① تۇت- Ⅱ 的被动态②阴变，阴得变：اۋا تۇتىلۇ ▲ 阴天 اي تۇتىلۇ ▲ 蚀月 كۇن تۇتىلۇ ▲ 蚀日 نەسەپ تۇتىلۇ 闭尿 ▲ ايران بۇيرەك قۇتىلىپ، شەلەك جالاعان تۇتىلار. 【谚】抓被的桶舔，了逃的奶酸吃偷了住。

تۇتىلمالى: تۇتىلمالى قوس جۇلدىز 〔天〕食双星。

تۇتىن- 〈动〉用，使用，花，花费，销花，费消，耗消：تۇتىنۇ بۇيمدارى 耗消品 / تۇتىنۇ كوپەراتيۋى 费消合作社。

تۇتىندىر- تۇتىن- 的态动使的。

تۇتىنۇ تۇتىن- 的不定式。

تۇتىنۇشى 〈名〉费消者，用户，使用者：تۇتىنۇشىلاردىڭ قاجەتتى قامداۋ 满足消费者的需要。

تۇتۇ تۇت- Ⅱ 的不定式。

تۇش: تۇش باۋىرساق 马其萨。

تۇشالا 见 توشالا-。

تۇشقىلدىم 见 تۇششىراق。

تۇشپارا 〈名〉馄饨：تۇشپارانىڭ قامىرىن جازۇ 擀馄饨皮。

تۇشتاقاي 〈形〉浮躁，的轻率，的佻轻，的躁浮，不加思考的动妄举轻，的。

تۇشتاقايلىق تۇشتاقاي 的词名象抽。

تۇشتى 见 تۇششى。

تۇشتىلان- 见 تۇششىلان。

تۇشتىلاندىر- تۇشتىلان- 的态动使。

تۇشتىلاندىرعىش 见 تۇشتىلاندىرعىش-。

تۇشتىلانۇ تۇشتىلان- 的不定式。

تۇشۇ تۇشى- 的不定式。

تۇششى 〈形〉淡，的淡清，的儿味淡，的淡不咸：تۇششى سۋ 水淡 / تۇششى كول 淡水湖 / تۇششى سۋ بالىعى 淡水鱼。

تۇششىل 〈形〉淡，的淡，的儿味不咸：تۇششىل تاماق 食饭的味无而淡的。

تۇششىلان- 〈动〉淡变儿味，淡得显儿味。

تۇششىلاندىر- ①تۇششىلان- 的使动态②淡化：تۇششىلاندىرعان سۋ 水化淡 / تەڭىز سۋىن تۇششىلاندىرۋ 海水淡化。

تۇششىلاندىرعىش 〈名〉淡化剂。

تۇششىلانۇ تۇششىلان- 的不定式。

تۇششىلاۋ 〈形〉儿味；的盐些缺，的淡稍儿味的香太不。

تۇششىلىق 〈名〉缺，味无而淡，淡清，儿味淡盐。

تۇششىراق 〈形〉缺，的咸够不，的淡稍儿味的盐些。

تۇشى- 〈动〉品味，尝品，尝满 اۋىز تۇشۇ ▲ 足意满心，意。

تۇشىم 〈名〉道味。

تۇشىماس 〈形〉的味泛，的味无而淡，的淡，的味不可口。

تۇشىمدى ①〈形〉的香道味有②的口可，的香道味意的听动，的义。

تۇشىن- 〈动〉尝到甜头，惯习成养于：وتىرىككە تۇشىنىپ قالعان جان 话假说于惯习人的。

تۇشىندىر- تۇشىن- 的态动使。

تۇشىنىت- تۇشىن- 的态动使。

تۇشىنۇ تۇشىن- 的不定式。

تۇشىرقان- 〈动〉意愜，到感痛快：تۇشىرقانىپ ٶشۇ 畅饮（饮痛）。

تۇشىرقاندىر- تۇشىرقان- 的态动使。

تۇشىرقانۇ تۇشىرقان- 的不定式。

تۇشىرقات- 〈动〉口可得做，道味有使。

تۇشىرقاتۇ تۇشىرقات- 的不定式。

تۇشىت- 〈动〉儿味咸去，淡变儿味使，化淡，

去儿味酸：سۇ تۇشتۇ 把 化淡水。
تۇشتۇ تۇشت- 式定不的 。
تۇشتىل- تۇشت- 态动被的 。
تۇبەگەي 见 تۇبەگەيلى.
تۇبەگەيلى ① 〈形〉 根本的，的底彻：تۇبە گەيلى شارا 法办的本根 / تۇبەگەيلى توڭكەرس 底彻，地全完，上本根，然幡 ② 命革的底彻 。地 تۇبەگەيلى شەشە المادى 决解全完能有没 。
تۇبەگەيلىلىك ① تۇبەگەيلى ② 词名象抽的 彻 性全完，性底 。
تۇبەگەيسىز 〈形〉 的底彻不，的全完不 是不，的上本根从 。
تۇبەك Ⅰ 〈名〉 便的制毡（的上复摇在定固） 壶溺，盆 。
تۇبەك Ⅱ 〈名〉半岛：بالقان تۇبەگى 半干尔巴 岛 。
تۇبەكسىز 〈形〉 溺有没，的盆便带不（下篮摇） 的壶 。
تۇبەكتى 〈形〉 的壶溺有，的盆便带（下篮摇）。
تۇبەكشە 〈名〉 岛半小 。
ئۇبى 〈副〉：会总，归总，究终，竟究，底到 ئۇبى كىمنىڭ انقانى دۇرس بولار ەكەن؟ 底到（确正的说谁竟究）对的说谁
تۇبىندە 〈副〉 到 竟毕，会总，究终，底：ول تۇبىندە ئىبر بارادى. 他 的去会总 。
ئۇبۇر 〈名〉 ① 桩树，株根，根伐，墩（树）：اعاشتىڭ ئۇبۇرىن قازۇ 刨树墩 ② 〔语〕（词） 票发 ئۇبۇرى 根存 ④ 根：تالوننىڭ 根 〔数〕③ 位单原 〔数〕 ئۇبۇر ▲ 根存的 العاشقى برلىك ▲ 根 جاي ئۇبۇر ▲ 根单 〔数〕 ئسوز ئۇبۇرى ▲ 根词 〔语〕 ▲ 菜甜 ئۇبۇر ئاتتى ▲ 成合干词 〔语〕 تۇبۇرلەردىڭ برىگۇى ▲ 词根 〔语〕 ئۇبۇر تىلدەر （دارالاسۇشى 语析分 〔语〕 تىلدەر 。
تۇبىرلە- 〈动〉：根追，根挖，根刨 العاشتى تۇبىرلەپ قازدى 把 来出刨根连树 / ئۇبىرلەپ سۇراۋ 刨（底问根追）底问儿根 。
تۇبىرلەن- ① تۇبىرلە- ② 态动被的 生，根发 。
تۇبىرلەدىۋ تۇبىرلە- 式定不的 。
تۇبىرلەس 〈形〉 的同相根词，的根词词 〔语〕。
تۇبىرلەۋ تۇبىرلە- 式定不的 。
ئۇبىرلى 〈形〉：的底彻，的性本根，的本根 ئۇبىرلى ماسەلە / 题问的性本根 ئۇبىرلىسى وزگەرس 化变的底彻 。
ئۇبىرسىز 〈形〉 根小，墩树小 ① 拔根连；的株根无，的根无 。的出
تۇبىرتەك 〈名〉 根小，墩树小 ① 据票） ② 根票，根存（的 。
تۇبىرتىك 见 تۇبىرتەك.
تۇبىرشىك 〈名〉 根小，墩树小 ① （据票） ② 据票，根存 。
تۇبىرىنەن 〈副〉：地全完，地底彻，上本根从 تۇبىرىنەن جوعالتۇ （除根，绝灭）绝根（قۇرتۇ）。
ئۇبىت 〈名〉：毛，绒，绒 ئۇبىتى ەشكىنىڭ 山 绒羊 / ئۇبىت الۇ 绒抓 / ئۇبىت جاۋلىق 。巾头
ئۇبىتسىز 〈形〉：的少毛绒，的绒带不 ئۇبىتسىز ەشكى 羊山的少毛绒 。
تۇبىتتە- 〈动〉 ①：毛绒离分，绒抓 ەشكىنى 5- ايدان كەيىن تۇبىتتەيدى. 山羊五月份以后才 绒抓 。
تۇبىتتەل- تۇبىتتە- 态动被的 。
تۇبىتتەن- 〈动〉 ① ②的厚得显毛绒，的绒长（等绒呢，料布） 毛起 。
تۇبىتتەس- تۇبىتتە- 态互交的 。
تۇبىتتەت- تۇبىتتە- 态动使的 。
تۇبىتتەۋ تۇبىتتە- 式定不的 。
تۇبىتتەۋلى 〈形〉 分毛粗和毛绒，的过抓毛绒 的过离 。
تۇبىتتەۋشى 〈名〉 人的毛绒抓 。
ئۇبىتتى 〈形〉 绒满长，的毛绒多，的绒带 的毛 。
ئۇبىتتىلىك تۇبىتتى 词名象抽的 。
تۇگە- Ⅰ 〈动〉：完花，尽用，尽耗 ① افشا：结终，结完，束结 ② 。了完花钱 تۇگەدى. جيىن تۇگەدى مە؟ 会 ？吗了束结议 ：蛋完 ③ تاباندا تۇگەيدى 立 的蛋完会刻 。
تۇگە Ⅱ 〈叹〉，咳（意等怼怨，满不，视蔑示表）：唉，口害 ساعان نە بولعان؟ تۇگە، 怎你，咳

？啦么

تۈگەل ①〈代〉：切一；部全，个整 مىسالى تۈگەل قاتە ② 的误错是部全子例的举所 全 جىينعا قاتناسقاندار تۈگەل قوسىلدى. 人的有所，人人，体 ③。了意同都人的议会加参有所 只一羊 قوي تۈگەل ：安平都，在都（语谓作）统 ④。在都生学 少不也 网一 وقۇشىلار تۈگەل. 律一，统一，概一：تۈگەل تۈزاقتا ئۈسىرۈ 尽打 / 财(西东把 دۇنيەنى تۈگەل الىپ كەتتى 了走拿(统统)部全(产 ▲ ئۈرت كوز تۈگەل 在都人的面方各，在都家大 وتىر ▲ ئۈرت 有尽有应（تۈگەلدەندى） ▲ قۇبىلاسى تۈگەل باسى امانىنك مالى تۈگەل.【谚】畜牲，安平人 (在财钱在人)。恙无

تۈگەلدە- 核；数点，点清，点查，数一数〈动〉：对 / 数头的畜牲点查 مال تۈگەلدەۋ جاۋىنگەرلەر قارۇ-جاراقتارىن تۈگەلدەپ شىقتى. 药弹支枪的己自下一了查检们士战。

تۈگەلدەي〈副〉：都全，全完，部全 قاتە بولدى 全 了错部 وقۇشىلار تۈگەلدەي كەلدى. 了来都全生学。

تۈگەلدەن- 。态动被的 تۈگەلدە-

تۈگەلدەس- 。态互交的 تۈگەلدە-

تۈگەلدەت- 。态动使的 تۈگەلدە-

تۈگەلدەۋ 。式定不的 تۈگەلدە-

تۈگەلدىك ① تۈگەل 完，整完 ② 词名象抽的 缺无整完，性整完，全。

تۈگەن〈代〉：个某，某某。乡个某 تۈگەن اۇل

تۈگەندە- 数点，点清，点查，数一数 ①〈动〉：补添，添增，加增，充补 ②。

تۈگەندەل- 。态动被的 تۈگەندە-

تۈگەندەس- 。态互交的 تۈگەندە-

تۈگەندەت- 。态动使的 تۈگەندە-

تۈگەندەۋ 。式定不的 تۈگەندە-

تۈگەنشە〈代〉：人某，某某。

تۈگەندىك 见 تۈگەلدىك.

تۈگەس- ① تۈگە- I 的互交态 ②，光花，完用 光花快钱 اقشا تۈگەسەين دەپ قالدى. 尽耗 了。/ 吃快食粮 استىق تۈگەسەين دەپ قالدى. 了光。

تۈگەسۋ 。式定不的 تۈگەس-

تۈگەسىل 。态动被的 تۈگەس-

تۈگەت- 耗，光花，光用②态动使的 I تۈگە- 了光花钱把(们他) اقشانى تۈگەتىپ كەلدى ：尽 任成完 تۈگەتۈ ③ 束结，成完，完搞：مىندەتتى 务。

تۈگەۋ 。式定不的 I تۈگە-

تۈگىل〈助〉：不仅不，且而……不但不 而……说要不，且 ……：且而……但不，连 العان تۈ-گىل كورگەن جوق不也见连拿说要不/过见有没 اربا تۈگىل پويەزعا دا وتىرعان不马过坐但车，车火过坐还且而 ▲ بايتال تۈگىل باس قايعى. 保难身自河过萨菩泥【谚】。

ئۈز ①〈名〉：地外；野原，地野，外野 جۇمىسى ئۈز 家出 تۈزدە جۇرگەن ادام 工外野 / 作 تۈزدە جۇرگەن ادام 的生野，的野 ②：ئۈز بۇعىسى 人的外在 / 鹿 ئۈز حايۋاندارى 物动生野 ▲ جاپان ئۈز 野原，野荒 ▲ ئۈز بۇركىتى 鹰野 ▲ تۈزگە وتىرۋ 手解 ▲ ئۈز قۇلادىنى 狂鸡 ▲ تۈزدە بۇزاۋى جامىراعانىنك ۇيدە ايرانى تۈگىلەر.【谚】奶酸上不吃就犊牛好不管。

تۈزە- ①〈动〉：治整，修整，顿整，理整 ستيىل تۈزەۋ 风作顿整(风整) / جول تۈزەۋ 正改②氓流治整تۈزەۋ سودىلاردى / 路道修整，正，修，改修，正更，正纠：قاتەلىكتى تۈزەۋ 纠 ③ 章文改修 ماقالانى تۈزەۋ / 误错正：正娇 ئىسىن تۈزەۋ 齿牙正娇 ▲ ات باسىن تۈزەۋ 朝，向方定确 ▲ بەت تۈزەۋ 去走向方(个某)朝 ساپ ▲ 扮打饰修 بەت تۈزەۋ 去走向方…… تۈزەۋ 整队 ▲ تۈزەيمىن دەپ كۇزەۋ 弄巧成拙。

تۈزەل- ①تۈزە- 己自正改，过改 ② 态动被的 己自正纠，误错的 ول تۈزەلىپ جاقسى 错过的 وقۇشى بولدى. 成经已，误错的己自了正改他 ول ساناتورياعا بارعانىنان كەيىن 原复体身：，复康，康健复恢，转好 ③。生学好名一了 ول ساناتورياعا بارعانىنان كەيىن 恢他后以院养疗到 دەنساۋلىعى تۈزەلىپ كەتتى. 康健了复 ▲ كوش جۇرە تۈزەلەدى.【谚】事 ▲ سىن تۈزەلمەي ئەمىن 轨正向走渐逐要总情 تۈزەلمەيدى.【谚】改好点缺法得评批。

تۈزەلۋ 。式定不的 تۈزەل-

تۇزەس- تۇزە- 态互交的 。

تۇزەت- ① تۇزە- 态动使的 修;正纠,正改 ② 误错正改 تۇزەتۇ قاتەلىكتى / 后改修章文把 ماقالانى تۇزەتىپ قايتا كوشىرۇ 整 تۇزەتۇ 整,理整 ③ 遍一抄新重 ▲ 发头理 ستيل / (风整)风作顿整 تۇزەتۇ 成人蠢【谚】 اقماق بۇزۇعا بار، تۇزەتۇگە جوق. 余有事败,足不事 。

تۇزەتكىز- تۇزەت- 态动使的 。

تۇزەتتىر- تۇزەت- 态动使的 。

تۇزەتۇ تۇزەت- 式定不的 。

تۇزەتۇلى 〈形〉① 修,的过改修 ② 的直成弄 的过正 。

تۇزەتۇسىز 〈形〉① 没 ② 的弯,的直弄有没 。的正修有没,的改修有

تۇزەتۇشى 〈名〉① ,人的直弄(西东的弯把) 改修 ③ 人的误错(正纠)正改 ② 人的正娇 。人的(等章文)

تۇزەتىل- تۇزەت- 态动被的 。

تۇزەۋ تۇزە- 式定不的 。

تۇزەۋلى 〈形〉① 修,的过改修 ② 的直成弄 的好改修,的过正 。

تۇزەۋسىز 〈形〉① 没,的弯是仍的直成弄没 的正修有没,的过改修有 。

ئۇزۇ 〈形〉① 的直笔,的直 ▲ ئۇزۇ جولعا 翅直〔动〕 سالۇ 使 ئۇزۇ قاناتتىلار 道正走 目 和祝 (ۇشسىن) ئۇتۇنىي ئۇزۇ شىقسىن 处相睦 !

تۇزەۋلە- 度弯正纠,直弄〈动〉: سىم تەمىردى تۇزەۋلەۋ 把 直弄丝铁 。

تۇزۇلەۋ I تۇزۇلە- 式定不的 。

تۇزۇلەۋ II 的大不度弯,的直较比〈形〉 。

تۇزۇلۇك ① ئۇتۇزۇ 的直较比〈形〉 (度程的)直 ② 词名象抽的 实诚,派正,直正 ③ 的样象,的坏不,的错不 ① 〈形〉 好完 ④ 的经正,的派正 ③ 的当正,的确正 。的病毛有没,的整完,的

تۇزىك تۇزىك 。词名象抽的

ئۇتۇزىلىم 。制体,构结〈名〉

ئۇتۇزىلىس 〈名〉造构,构结: جەر ئۇتۇزىلسى 。造构形地

ئۇتۇزىم 〈名〉度制: سوتسىيالىستىك ئۇتۇزىم 社 سەلبەسىپ / اقشا ئۇتۇزىمى / 制币 会义主度制 。度制疗医作合 ەمدەلۇ ئۇتۇزىمى

ئۇتۇي- 末粉成捣,碎捣,舂 ①〈动〉: ئبيداي 或麦小的熟炒把) ئۇيۇ 春小麦 / تالقان ئۇيۇ (面炒成捣) 末粉成捣 (中臼在放等米玉 ② 顶(一),击(一),打(一): جۇدىرىقپەن ئۇتۇيىپ قالۇ 用 تام ئۇيۇ 实瓷弄,砸,打 ③ 击一头拳用 :上结,结系,结打 ④ (实瓷夯墙把) 墙土打 ئجىپتىكى ۇشىن ئۇيۇ 头线结 / كەكىل ئۇيۇ 住绾,绕盘 ⑤ 结发扎 :ۇزىن شاشتى ئۇتۇيىپ قويىپتى 裹,住缠 ⑥ 了来起盘发长把 (她) 起包,包捆,住 :قۇم شەكەردى بەت ۋرامالمەن ئۇتۇيىپ الىپتى〔转〕⑦ 来起了包糖砂把娟手用 住记;到识意,现发,觉察 :ەش نارسەنى تۇيگەن 里心在记 / 觉察有没也么什 جوق ▲ 手 (تۇيمە) تۇيەتىن (تۇيىن) ئاعاشتان ئۇتۇيۇ 干心决下 ئۇيۇ ات قۇيرىعىن شارت ▲的巧 名顾不,皮脸顾不 ئۇيۇ بەتتىكى ارىن بەلبەۋگە ▲ 险危命生冒 ئۇيۇ جانىن شۇپەرەككە ▲手动欲,吓威,唬吓 头拳握 ئۇيۇ جۇدىرىعىن ▲ 牢记,住记 ئۇيۇ (كوكەيىنە) كوڭىلىنە 。兴高不,气生,头眉皱 ئۇيۇ قاباعىن

وقتاي ئۇتۇزۇ 笔 的直挺,的直 ▲ ئۇتۇزۇ جولعا 翅直〔动〕 سالۇ 使 ئۇتۇزۇ قاناتتىلار 道正走 目 和祝 (ۇشسىن) ئۇتۇتنى ئۇتۇزۇ شىقسىن 处相睦 !

تۇزەۋلە- 度弯正纠,直弄〈动〉: سىم تەمىردى تۇزەۋلەۋ 把 直弄丝铁 。

تۇزۇلەۋ I تۇزۇلە- 式定不的 。

تۇزۇلەۋ II 的大不度弯,的直较比〈形〉 。

تۇزۇلۇك ① ئۇتۇزۇ 的直较比〈形〉 (度程的)直 ② 词名象抽的 实诚,派正,直正 ③ ② 的样象,的坏不,的错不 ① 〈形〉 好完 ④ 的经正,的派正 ③ 的当正,的确正 。的病毛有没,的整完,的

تۇزىك تۇزىك 。词名象抽的

ئۇتۇزىلىم 。制体,构结〈名〉

ئۇتۇزىلىس 〈名〉造构,构结: جەر ئۇتۇزىلسى 。造构形地

ئۇتۇزىم 〈名〉度制: سوتسىيالىستىك ئۇتۇزىم 社 سەلبەسىپ / اقشا ئۇتۇزىمى / 制币 会义主度制 。度制疗医作合 ەمدەلۇ ئۇتۇزىمى

ئۇتۇي- 末粉成捣,碎捣,舂 ①〈动〉: ئبيداي 或麦小的熟炒把) ئۇيۇ 春小麦 / تالقان ئۇيۇ (面炒成捣) 末粉成捣 (中臼在放等米玉 ② 顶(一),击(一),打(一): جۇدىرىقپەن ئۇتۇيىپ قالۇ 用 تام ئۇيۇ 实瓷弄,砸,打 ③ 击一头拳用 :上结,结系,结打 ④ (实瓷夯墙把) 墙土打 ئجىپتىكى ۇشىن ئۇيۇ 头线结 / كەكىل ئۇيۇ 住绾,绕盘 ⑤ 结发扎 :ۇزىن شاشتى ئۇتۇيىپ قويىپتى 裹,住缠 ⑥ 了来起盘发长把 (她) 起包,包捆,住 :قۇم شەكەردى بەت ۋرامالمەن ئۇتۇيىپ الىپتى〔转〕⑦ 来起了包糖砂把娟手用 住记;到识意,现发,觉察 :ەش نارسەنى تۇيگەن 里心在记 / 觉察有没也么什 جوق ▲ 手 (تۇيمە) تۇيەتىن (تۇيىن) ئاعاشتان ئۇتۇيۇ 干心决下 ئۇيۇ ات قۇيرىعىن شارت ▲的巧 名顾不,皮脸顾不 ئۇيۇ بەتتىكى ارىن بەلبەۋگە ▲ 险危命生冒 ئۇيۇ جانىن شۇپەرەككە ▲手动欲,吓威,唬吓 头拳握 ئۇيۇ جۇدىرىعىن ▲ 牢记,住记 ئۇيۇ (كوكەيىنە) كوڭىلىنە 。兴高不,气生,头眉皱 ئۇيۇ قاباعىن

تۆيگىز- ئۆي- 的使动态 。
تۆيگىزدىر- تۆيگىز- 的使动态 。
تۆيگىلە- 见 تۆيگىشتە- 。
تۆيگىش 〈名〉① 夯；打 ② 子硪；夯打 。
تۆيگىشتە- 〈动〉① 不停地住，打敲地，打地停，打敲地住不，打地停不，有反复打：بىرەۋ ەسكىتى تۆيگىشتەپ تۇر. 门敲地停不在人家地夯 。
تۆيگىشتەس- تۆيگىشتە- 的互交态 。
تۆيگىشتەت- تۆيگىشتە- 的使动态 。
تۆيگىشتەۋ تۆيگىشتە- 的式定不 。
تۆيگىشتىك 〈形〉的夯打，的子硪 。
تۆيدەي: تۆيدەي قۇرداس (جاستى) 同岁的，年龄的 。
تۆيدەك 〈名〉团，块，坨，团：物形球，物状块，股：缕，ئىر تۆيدەك ئىجىپ 一团毛线 / تۆيدەك بۇلت 一团云（云团）/ تۆيدەك ئىتۇتىن 一缕烟 ▲ اتموسفەرا تۆيدەگى 〔气〕团气 。
تۆيدەكتە- 〈动〉一成弄，团一团成弄，一块一块成弄，团一团一成弄 。
تۆيدەكتەل- تۆيدەكتە- 的②态动被的 团团一缕一缕成搞；束一束一弄，团团一流着滚翻，儿涡旋起，舞旋，绕缭，起升地：جولداعى توزاق تۆيدەكتەلىپ ۇشادى. 尘的上路 。
تۆيدەكتەت- تۆيدەكتە- 的使动态 。
تۆيدەكتەۋ تۆيدەكتە- 的式定不 。
تۆيدەك-تۆيدەك 〈形〉团一团一，的块一块一，的束一束一，的缕一缕一，的股一股一，的形：تۆيدەك-تۆيدەك بۇلت 一团一团一成的缕缕 / تۆيدەك-تۆيدەك ئىتۇتىن 一缕缕的烟青 / تۆيدەك-تۆيدەك گۇل 一朵花的束束 / تۆيدەك-تۆيدەك ئىجۇن 一缕一缕的毛 。
تۆيە 〈名〉〔动〕驼：驼羔 / تۆيە ئىجۇنى 毛驼 / تۆيە ورکەشى 峰驼 ▲ تۆيە مۇرىندىق（驼）绳鼻（鼻）栓 ▲ ئىتىك جالى، تۆيەنىڭ قومىندا 急切之 ▲ 刻时乱忙，刻时张紧，中爱 بوعى بوتالى تۆيە ▲ 的价还价讨 ① جىعىلساڭ تۆيەدەن جىعىل 驼峰单 نار تۆيە ▲ 胆大要 ② 快痛个摔摔要 ▲ تۆيە بالۋان 士力大 ▲ تۆيە بوتالاعانداي 不经 ▲ ئۆيەگە ئىمىنىپ ……才间时长好，而偶，常下峰驼在瞒，上驼骆在骑 ورکەشىنە جاسىرىنۇ ▲ 披驼，被驼 جابۇ تۆيە（两百三银无地此）驼骆野 تۆيە كىيىك 被绒驼 تۆيە ئىجۇن كورپە ▲ 的耸高，的大高 تۆيەنىڭ ەكى ورکەشىندەي ▲ 离距远，远很 بەر تۆيەنىڭ تانيتىنى جاپىراق 就（个这）会 ▲ 羊燎上驼骆在骑 تۆيە ۇستىنەن سيراق ئىيتۇ 蹄（鱼求木缘）骑 قاراۋ تۆيە ۇستىنەن تۆيمە ▲ 子扣找上驼骆在 جالعىز تۆيە（花观马走）باقىراۋىق، جالعىز بالا جىلاۋىق【谚】，叫爱驼独 ▲ كورمەس تۆيەنى دە كورمەس. 哭爱子独【谚】瞎连子也驼骆看不见。 ▲ تۆيەنى جەل شايقاسا، ەشكىنى كوكتەن كور. 如驼骆【谚】 ▲ 上天到刮会必羊山，起吹风被能 تۆيەنىڭ ۇلكەنى كوپىردەن وتكەندە تايىق جەيدى. 。（风招大树）子棍挨桥过驼骆【谚】
تۆيەباس ▲名戏游的人个一压人个几〈名〉婚订女男，惯习的族克萨哈照按 تۆيەباس قىلۇ：的拙笨，的笨手笨脚；的大又高又，的大〈形〉长？ 玩还，了高么那得？
تۆيەجاپىراق 〈名〉〔植〕蓬驼骆 。
تۆيەجاڭعاق 〈名〉〔植〕树桃核，桃胡 。
تۆيەجوڭشقا 〈名〉〔植〕犀木草 ▲ دارىلىك（سارى）تۆيەجوڭشقا〔植〕花蜂密 。
تۆيەكەش 〈名〉人的驼骆管；人的驼骆放，人的牧 。
تۆيەكەشتىك 〈名〉驼骆管，驼骆放 。
تۆيەقارىن 〈名〉〔植〕木生盐，蓬刺 。
تۆيەقوي 〈名〉〔动〕驼羊 。
تۆيە قۇيرىق 〈名〉鸡锦鸡，儿鸡锦甸草〔植〕鸡锦箭鬼，儿 。
تۆيەقۇلاق 〈名〉〔动〕鼠耳小 。
تۆيەلى 〈形〉的驼骆趁，的多驼骆，的驼骆有：依巴的驼骆趁 تۆيەلى باي 。
تۆيەماعالا 〈名〉〔动〕翁天信 。
تۆيەموينىاق 〈名〉皮，袋皮（的做皮颈驼用）囊 。

تۇيمەلەس- تۇيمەلە- 。态互交的

تۇيمەلەت- تۇيمەلە- 。态动使的

تۇيمەلەۋ تۇيمەلە- 。式定不的

تۇيمەلى 〈形〉① 的扣钮有，的子扣有钉 ② 的瘤肉有长 ③ 的饰胸戴，的针胸有别

تۇيمەلىك 〈名〉眼扣纽，子襻纽 。

تۇيمەنە 〈名〉病疮脓〔医〕。

تۇيمەسىز 〈形〉子扣钉有没，的扣钮有没 ① 的瘤肉有没(羊) ② 。

تۇيمەش 〈名〉子丸肉 。

تۇيمەشەتەن 〈名〉(属)菊艾〔植〕。

تۇيمەشىك 〈名〉肉小 ② 子扣小，扣钮小 ① ▲ 瘤藻球小〔植〕 ▲ تۇيمەشىك بالدىر تۇيمەشىك كارىقسىز 〔植〕草鹤仙 ▲ قۇلاق تۇيمەشىگى〔理生〕屏耳 。

ئتۇيمىش 〈名〉柴劈小，块木小 。

تۇينە- 〈动〉疼剧，痛锥，痛绞：ئىشى تۇينەپ ئاۋرۇ 痛绞子肚 。

تۇينەك I 〈名〉茎球，蕾，房子：گۈل تۇينەگى 蕾花 / تۇينەك تامىر 根块 / تۇينەك ساباق 茎块 ▲ ئيت تۇينەك 瓜生小〔植〕 ▲ تۇينەك قوناق 蓟意苡 ▲ تۇينەك قۇمۇق 蓼芽珠〔植〕 ▲ تۇينەك ساسىر 芹孟茹 。

تۇينەك II 〈名〉秘便肠，挛痉肠，阻梗肠 ▲ كوك تۇينەك 东小的死该②该阻梗肠(的羊)① 。

تۇينەكسىز 〈形〉西 ▲ قۇ تۇينەك 鬼气淘的死该 。的茎根无；的房子无 。

تۇينەكتە- 〈动〉实果结，育发房子 。

تۇينەكتەل- تۇينەكتە- 。态动被的

تۇينەكتەن- تۇينەكتە- 。态动被的

تۇينەكتەۋ تۇينەكتە- 。式定不的

تۇينەكتى 〈形〉蕾花有，的多房子，的房子有 。的茎根有；的

تۇينەل- تۇينە- 。态身反的

تۇينەمە 〈医〕〈名〉紧抽，挛痉 。

تۇينەۋ تۇينە- 。式定不的

تۇيرە- 〈动〉上别，住别 ① ▲ تۇيرەۋىشپەن تۇيرەۋ 上别钉别用 ▲ نايزامەن تۇيرەپ ئولتىرۇ 穿戳，穿刺，刺 ② 苦挖〔转〕 ③ 死刺矛长用 ▲ سوزبەن تۇيرەۋ 击抨；刺讽讽言语的辣辛用 ：

تۇيمەۋرىندىق 〈名〉送上路的嫁出在娘姑 ）物礼(的 。

تۇيە وشاعان 〈名〉莠牛毛〔植〕。

تۇيەسىز 〈形〉不，的少极驼骆 ；的驼骆有没 得变时迁搬 كوشكەندە تۇيەسىز قالۇ：的驼骆趁 。驼骆有没

تۇيەتابان I 〈名〉消掌合，消皮牛〔植〕 ▲ تۇيەتابان تۇقمداسى 属消皮牛 。

تۇيەتابان II 〈名〉案图形掌驼 。

تۇيەتايلا- 〈动〉度坡点有成搞，斜倾使 。

تۇيەتايلان- تۇيەتايلا- 。态动被的

تۇيەتايلاۋ تۇيەتايلا- 。式定不的

تۇيەتايلى 〈形〉的侧倾，的斜倾(形地指) 。

تۇيەتاۋىق 〈名〉鸡火〔动〕。

تۇيەتۇياق 〈名〉草蹄驼骆〔植〕。

تۇيەتىكەن 〈名〉廉飞〔植〕。

تۇيەشاعالا 〈名〉鸨大〔动〕。

تۇيەشيە 〈名〉蓟大〔植〕。

تۇيەشىبىن 〈名〉蝇苍大 。

تۇيەشىرماۋىق 〈名〉消皮牛〔植〕。

تۇيەشى 〈名〉人驼收，人的驼骆牧放 。

تۇيمە 〈名〉扣缀 扣钮 ① ▲ تۇيمە قاداۋ 子扣，扣钮：(扣钮钉)子 / تۇيمە باۋ 袢扣 / تۇيمە اعتۇ 解 ② 扣钮 تۇيمە 环花，饰胸，针胸：قاس تاسىنان جاسالعان 朵耳或下颈的羊) ③ 针胸石钻 ▲ 瘤肉(的上 ▲ تەمىردەن (سۇيەكتەن) تۇيمە تۇيەتىن 的巧手 ▲ تۇيمە باس 的小袋脑 ▲ تۇيمەگە جۇگىرىپ، تۇيەدەن قۇر قالۇ 拣，麻芝了 ▲ تۇيمە ساقپان قۇر 器石投索绳 ▲ تۇيمە قاداۋ ماشيناسى 机扣钉，机扣缀 。

تۇيمەداعى 〈属〉菊母〔植〕。

تۇيمەدەي 〈形〉一，的小微，的大般一扣钮扣 ：的道足不微，的点点 تۇيمەگە بولا تۇيەدەيدەن قۇر 惜 ▲ تۇيمەدەيدى تۇيەدەي ەتۇ 小题 ▲ تۇيەدەي بوي بەرگەنشە، تۇيمەدەي وي 作大 。袋脑灵个有如不，大高得长其与【谚】بەر.

تۇيمەلە- 〈动〉住扣，上扣(子扣，服衣把)：上扣有没子扣 تۇيمەسىن تۇيمەلەمەپتى 。

تۇيمەلەن- ①تۇيمەلە- 态动被的 ② (子扣把) 。住扣，上扣

刺 。

تۇيرەل- تۇيرە- 的态动被 。

تۇيرەس- تۇيرە- 的态互交 。

تۇيرەت- تۇيرە- 的态动使 。

تۇيرەۋ تۇيرە- 的式定不 。

تۇيرەۋلى 〈形〉的好别(针别用)，的住别， 。

تۇيرەۋسىز 〈形〉的上别有没，的住别有没 。

تۇيرەۋىش 〈名〉针发；针别；针胸：قالتانى تۇيرەۋىشپەن تۇيرەپ قويۋ 把衣袋针别用针别住 。

تۇيرەۋىشتە- 〈动〉住别(针别用，针发)，别 。上：شاشتى تۇيرەۋىشتەۋ 用针别发头 。

تۇيرەۋىشتەل- تۇيرەۋىشتە- 的态动被 。

تۇيرەۋىشتەس- تۇيرەۋىشتە- 的态互交 。

تۇيرەۋىشتەت- تۇيرەۋىشتە- 的态动使 。

تۇيرەۋىشتەۋ تۇيرەۋىشتە- 的式定不 。

تۇيسىك 〈名〉悟觉，悟领，觉知，知感，觉感：تۇيسىك مۇشەلەرى 官器觉感 / ورگانيكالىق تۇيسىك 觉感体机 / كورۋ تۇيسكتەرى 觉视 / ەستۇ تۇيسكتەرى 觉听 。

تۇيسكسىز 〈形〉无，的觉知无，的觉感无木麻， ▲ 的钝迟子脑；的仁不 تۇيسكسىز تۇيەدەن اقىل سۇراپتى. 【谚】筑室道谋 。

تۇيسكسىزدىك تۇيسكسىز 的抽象名词 。

تۇيسكتەن- 〈动〉(到)觉感，悟领，会领 。

تۇيسكتەۋ تۇيسكتەن- 的式定不 。

تۇيسكتى 〈形〉有；的觉知有，的觉感有悟觉 ；的悟领，的感敏 。

ٴتۇيسىن- 〈动〉领，到会体，到察觉，到觉感会到：ونىڭ ٴسوزىن ەشكىم تۇيسىنگەن جوق. 么什些了说他会领有没也谁 。

تۇيسىنگىش 〈形〉的强力察觉，的感敏 。

ٴتۇيسىندىر- ٴتۇيسىن- 的态动使 。

ٴتۇيسىنۇ ٴتۇيسىن- 的式定不 。

تۇيتكىل 〈名〉恐，惧疑，忧担，虑顾，心疑：تۇيتكىل پايدا بولۋ 心惧 。虑顾生产

تۇيتكىلدەن- 〈动〉虑顾到感，心疑生产；疑担，忧担，惧：تۇيتكىلدەنۋدىڭ قاجەتى جوق 担必不忧 。

تۇيتكىلدەنۋ تۇيتكىلدەن- 的式定不 。

تۇيتكىلسۇ تۇيتكىلسى- 的式定不 。

تۇيتكىلسى- 见 تۇيتكىلدەن- 。

تۇيتىك 见 تۇيسىك.

تۇيتكسىز 见 تۇيسكسىز.

تۇيتكتەن- 〈动〉到识意，到触感，到觉感变；脑头有，明聪得 。

تۇيتكتەنۇ تۇيتكتەن- 的式定不 。

تۇيتكتىك 〈形〉的性感，的觉感：تۇيتكتىك تانىم 识认性感 。

ٴتۇيۋ ٴتۇي- 的式定不 。

ٴتۇيۋلى 〈形〉①的末粉成捣，好舂 ②的住绾，的绕盘 ③的子结成结，的结打 ④的住绾，的包捆 。

ٴتۇيۋسىز 〈形〉①的过舂有没，的结打有没 ②的大辩论末 ③的子结有没，的绕盘有没 ④的住绾有没，的包捆有没；的散 。

ٴتۇيىل- ①ٴتۇي- 的被动态 ②结扭，杂错，纠缠不清：ٴجىپ ٴتۇيىلىپ قالۋ 线结扭在起…… تامىقتا ەت ٴتۇيىلىپ 住卡，住噎，塞梗，阻梗：قالدى. 喉于梗肉 。 / بشەك ٴتۇيىلۋ ③阻梗肠 ④痉挛，紧发，紧抽：ٴتىسكىن ٴتۇيىلۋ 拿痉，紧发，紧抽筋 ⑤刺痛睛眼：كوز ٴتۇيىلىپ اۋىرۋ 眼痛 ⑥〔转〕挑拨，不目：كوز الماي تۇيىلە قاراۋ 盯，视谛，看地逗：近逼；逼催，人逼咄咄，甚太人逼 ⑦看地睛转：جاۋ قالاعا ٴتۇيىلىپ كەلەدى. 市城近逼人敌 。 ⑧〔转〕冲俯：بۇركىت كوكتەن ٴتۇيىلىپ كەلەدى. 下面冲俯中空从鹰 。 ⑨〔转〕说 。

ٴتۇيىلدىر- ٴتۇيىل- 的态动使 。

ٴتۇيىلمە 见 ٴتۇينەمە.

ٴتۇيىلت- ٴتۇيىل- 的态动使 。

ٴتۇيىلۋ ٴتۇيىل- 的式定不 。

ٴتۇيىلىس Ⅰ：交错，点触接，点叉交〈名〉：ٴتورت كوشەنىڭ ٴتۇيىلىسى 十字路口 。

ٴتۇيىلىس- Ⅱ①ٴتۇيىل- 的态互交 ②态交会，合会，叉交，接交，遇相，碰相：ەكى وزەننىڭ تۇيىلىس-

كەن جەرى 两条河会合的地方。

ئۆيىلىستىر- ئۆيىلس- Ⅱ 使动使的。

ئۆيىلسۇ ئۆيىلس- Ⅱ 不定式的。

ئۆيىن Ⅰ ①〈名〉扣结，结绳，子结：ارقانىنىڭ ئۆيىنى 绳的子结 / ئۆيىن ئۆيۈ 结打 / شەشلىمەس ئۆيىن ②（扣死）结死结，交叉点，枢纽：جول-قاتناس تۆيىندەرى 交通枢纽 / ئادەم تۆيىندەرى 人体关节，节〔解〕③ 纽分，节物植，节〔植〕④ 结巴淋 ئۆيىنى ليمفا 房子，节孽：جاپىراق ئۆيىنى 叶节 / ئۆيىن 手巧，匠巧工能 ئۆيۈ ئۆيىن تاستاۋ ⑤ 子果结 ⑥ 点节，点叉，点结〔数〕⑤ 子果结 تاستاۋ 点重，键关，结症，点焦，点集结〔转〕：قايشىلىقتىڭ ئۆيىنى 点焦的盾矛 / ماسەلەنىڭ ئۆيىنى 定决；论结，语结 ⑦ 结症的题问 اقىلداسىپ ئىبىر تۆيىنگە كەلدى 出作究研过通 ▲ 定决 ▲ تاس ئۆيىن 当得备准。

ئۆيىن- Ⅱ ① ئۆي- 着归，拾收 ② 态身反的 备准；挡摒。

تۆيىندە- 〈动〉① 死成打，子结打，子绳结 结：ارقاندى تۆيىندەپ بايلاپ تاستاپتى 绳大把 ②了结死成拴，果结，实结始开，瓜座〔植〕② 茎球结；蕾结：الما اعاشتارى تۆيىندەپ كەلەدى. 果结始开树果苹；括概，结总〔转〕③ 。了子果结；论结出作，论结出作：وسى ايتقاندارىدى تۆيىندەي كەلگەندە مىناداي قورتىندى شىعارۋعا بولادى. 把。论结的样这出做以可，括概以加西东的讲所

تۆيندەگىش 〈形〉扣结，结绳，子结 ①（名）扣结的子绳开解 ئۆيتكەك تۆيىنشەگىن شەشۋ 里手 بار قولىندا تۆيىنشەگى：袱包，裹包，包 ②袱包着拎。

تۆيىنشەكسىز 〈形〉①结有没，子结有没 的手空，的裹包带不，的袱包带不 ②的扣；结打，子结结（等绳，钱把）〈动〉تۆيىنشەكتە- 物件小把）真情 ②在绕缠使，开解以难得使。包捆，起包（品

تۆيىنشەكتەل- تۆيىنشەكتە- 。态动被的

تۆيىنشەكتەن- تۆيىنشەكتە- 。态身反的

تۆيىنشەكتەس- تۆيىنشەكتە- 。态互交的

تۆيىنشەكتەت- تۆيىنشەكتە- 。态动使的

تۆيىنشەكتەۋ تۆيىنشەكتە- 。式定不的

تۆيىنشەكتى 〈形〉①结有，子结有的扣结有，包带 ②的开解以难，的清不绕缠（等绳、线）。的李行件小带，的袱包带，的裹

ئۆيىنشوپ 〈名〉草缏〔植〕。

ئۆيىر 〈名〉①块结凝，块小，粒颗，粒：ئىبىر ئۆيىر بايلىقتى دا زيانعا ۇشراتپاۋ 受富财使不食（点一），食粮（粒一）〔转〕② 失损毫丝到粮粒一连里家：品 ۇيدە ئۆيىر قالعان جوق. 了有没也食。

تۆيىرلە- 〈动〉粒成弄，状粒颗成结凝使。

تۆيىرلەن- تۆيىرلە- 。态身反的

تۆيىرلەۋ تۆيىرلە- 。式定不的

ئۆيىرلى 〈形〉①粒颗有，的粒颗；的儿粒有 ②物植的粒颗有：ئۆيىرلى وسىمدىكتەر 的大；的稠；的养营有；的食粮有掺

成结，的扣结有，的子结有 ①〈形〉ئۆيىندى 有 ②子绳的子结有：ئۆيىندى ئجىپ 的结死：ئۆيىندى جەمىس 的果结，的孽分，的节点重，的心中，的要重 ③树果的结果 اعاشتارى 的题问 ماسەلەنىڭ ئۆيىندى جەرى：的键关；的。务任点重 ئۆيىندى مىندەت / 点之要重

ئۆيىنسىز 〈形〉①结有没，子结有没 结有没，的果结有没；的节有没②的扣结有没。的点重非，的心中非，的要重不③的子果

ئۆيىنسىزدىك ئۆيىنسىز 。词名象抽的

ئۆيىنۇ ئۆيىن- 。式定不的

ئۆيىنشەك 〈名〉：扣结，结绳，子结 ①扣结的子绳开解 ئجىپتىڭ تۆيىنشەگىن شەشۋ 里手 بار قولىندا تۆيىنشەگى：袱包，裹包，包 ②。袱包着拎

تۆيىنشەكسىز 〈形〉①结有没，子结有没 。的手空，的裹包带不，的袱包带不 ②的扣；结打，子结结（等绳，钱把）〈动〉تۆيىنشەكتە- 物件小把）真情 ②在绕缠使，开解以难得使。包捆，起包（品

تۆيىنشەكتەل- تۆيىنشەكتە- 。态动被的

تۆيىنشەكتەن- تۆيىنشەكتە- 。态身反的

تۆيىنشەكتەس- تۆيىنشەكتە- 。态互交的

تۆيىنشەكتەت- تۆيىنشەكتە- 。态动使的

تۆيىنشەكتەۋ تۆيىنشەكتە- 。式定不的

تۆيىنشەكتى 〈形〉①结有，子结有的扣结有，包带 ②的开解以难，的清不绕缠（等绳、线）。的李行件小带，的袱包带，的裹

ئۆيىنشوپ 〈名〉草缏〔植〕。

ئۆيىر 〈名〉①块结凝，块小，粒颗，粒：ئىبىر ئۆيىر بايلىقتى دا زيانعا ۇشراتپاۋ 受富财使不食（点一），食粮（粒一）〔转〕② 失损毫丝到粮粒一连里家：品 ۇيدە ئۆيىر قالعان جوق. 了有没也食。

تۆيىرلە- 〈动〉粒成弄，状粒颗成结凝使。

تۆيىرلەن- تۆيىرلە- 。态身反的

تۆيىرلەۋ تۆيىرلە- 。式定不的

ئۆيىرلى 〈形〉①粒颗有，的粒颗；的儿粒有 ②物植的粒颗有：ئۆيىرلى وسىمدىكتەر 的大；的稠；的养营有；的食粮有掺

ۆتۇيىستىر- ۆتۇيىس- Ⅲ 态动使的。
ۆتۇيىستىرىل- ۆتۇيىستىر-的态动使的。
تۇيىسۇ ۆتۇيىس- Ⅲ 式定不的。
ۆتۇيت〈叹〉呸：ۆتۇيت！وڭباعان 呸！家的恶可
。伙
تۇك Ⅰ〈名〉①毛毫，毛细，毛汗：تۇلا بويىن تۇك باسۇ 换）毛脱 / 毛满长身全 تۇك تاستاۋ（毛 / تۇك شىعۇ 长毛 ②（毛草茅，类草，草 جەردىك تۇگى 毛绒肠 ▲ 绒毛 جۇرەگىنىك تۇگى بار 妄大胆的为，不天怕，显不，膘掉有没 تۇگى سىنباۋ ①的怕不地于损无，失损受不毫丝，响影点一受不 ②瘦肥 تۇگىن تارتساڭ مايى شىعادى 一根毛毫 ▲ 冲发怒，怒大 تۇر 沃 ▲ 打马【谚】ات اۋناعان جەردە تۇك قالار.【谚】冠（声留过雁，名留死人）毛下留必方地的滚 ▲ دۇشپاننان تۇك تارتساڭ دا ولجا.【谚】拔 ▲。事好件是也毛毫根一的人敌掉 جىلانعا تۇك بىتكەن ساينى قالتىراۋىق.【谚】蛇 越人的钱有是越）嗦哆会越多越毛的长上身
。（畜吝
تۇك Ⅱ〈副〉也点一，也么什：ۇيىندە تۇك جوق 乎似得装 تۇك بىلمەگەنسۇ / 有没也么什里家 没都么什 تۇك كورمەگەندەي / 道知不也么什 算不 تۇك ەمەس。▲（事其无若）的似过见有 ▲ تۇككە اسپاۋ（تاتە- 起不了么什有没，么什 ماۋ، تۇرماۋ）用中不全完，值不文一 ▲ تۇككە 的碎琐，的么什了不算，的道足不微 تۇرعىسىز ▲ 进不水滴，喝不也吃不 تۇك تاتپاۋ。地故无缘无，地故无白平 جوق تۇك تۇكتەن
تۇكپىر 处深；儿晃旮，落角①〈名〉：باقشانىڭ 僻偏，方地的远偏②处深的园花在 تۇكپىرىندە 他 ونىڭ ۇيى ىبىر تۇكپىردە.：方地的远遥，处 的远遥 جەر تۇكپىرى ▲。方地的远很在家的
屋里 ▲ 方地 تۇكپىر ۇي
تۇكپىرلە- 儿晃旮着朝，（走）落角着沿〈动〉：شاقتانى تۇكپىر- 处深的井矿了到（他）قالدى ەپ بارىپ توقتاي 了来下停就
。
تۇكپىرلەت- تۇكپىرلە- 态动使的。

ۆتۇيىرلى تاماق شە المادى（他）进未天几续连：的义意有，的富丰容内，的容内有③米粒一 ول ۆتۇيىرلى نارسە ايتا المادى. 出讲能有没他
。西东的容内有
ۆتۇيىرسىز〈形〉①；的食粮掺不；的儿粒无 ；的乏贫容内，的容内无〔转〕②的稀
。
تۇيىرتپەك〈名〉：瘩疙小，块结凝 قامىر تۇيىرتپەگى 面疙瘩。
ۆتۇيىرتپەكسىز〈形〉有没，的块成结凝有没 ；的状末粉，的瘩疙成变
。
تۇيىرتپەكتە-〈动〉：瘩疙成变，块成结凝。
تۇيىرتپەكتەل- تۇيىرتپەكتە-的态动被。
تۇيىرتپەكتەن- تۇيىرتپەكتە-的态身反。
تۇيىرتپەكتەۋ تۇيىرشكتە-的式定不。
تۇيىرتپەكتى〈形〉：瘩疙带，的块成结凝。
تۇيىرشىك〈名〉：粒颗，物体球 قار تۇيىرشگى 块雪 / تۇيىرشىك ۆدارى 丸药 / قىزىل قان 白 تۇيىرشگى 红血球 / قاننىڭ اق تۇيىرشگى 球血 / تۇيىرشىك تىڭايتقىش 料肥粒颗
。
تۇيىرشكسىز〈形〉：的粒颗带不，的状末粉，的块成结凝有没
。
تۇيىرشكتە-〈动〉：使 ，状粒颗成弄 块
。
تۇيىرشكتەگىش〈名〉①凝结，②器结凝：剂固凝
。
تۇيىرشكتەن- تۇيىرشكتە-的态身反。
تۇيىرشكتەۋ- تۇيىرشكتە-的式定不。
تۇيىرشكتى〈形〉▲的粒颗带，的块成结凝：构结状片粒〔地〕
。
ۆتۇيىس Ⅰ〈名〉①，处错交 ，点触接，点叉交：处合汇 处汇交的脉山条几 ۆتۇيىسى تاۋلاردىڭ ②点节，点叉，点结〔数〕
。
ۆتۇيىس Ⅱ〈名〉结打，法结打，法结（的索绳）
。法扣
ۆتۇيىس- Ⅲ ① ۆتۇي-的会，叉交 ②态互交的：合汇，合 河条两 جەرى ەكى وزەننىڭ تۇيىسكەن ：触相，见遇，遇相 ③处合汇 جول ورتادا تۇيىستىك. 们他和上路半在们我 ۇبىز ولارمەن 了遇相 ：撞顶相互，撞碰，撞相④。باستارى 了撞相头（的们他）قالدى ۆتۇيىسىپ
。

تۆكپىرلەۋ تۆكپىرلە- 的不定式。
تۆكسي- 〈动〉①起竖，起立（毛汗，毛）：جاغىنلىق ئۇنى تۆكسيىپ كەتىپتى. 脸上的汗毛都起竖了。②皱眉，锁紧头眉，展不眉愁，眉皱：سەن نەمەنەگە تۆكسيىپ وتىرسىلىك، كۆڭلىسىزدىك بار ما؟ 你为什么这么愁眉苦脸，怒发，气生③？吗情事的快愉不么什有，脸怒恼，狠发：ول جول بويى ماغان تۆكسيىپ كەلدى. 他一路上总是气生的我。（转）④气的天（气阴）来起暗阴：كۈننىڭ قاباغى تۆكسيىپ كەلەدى. 天气阴沉来起暗阴（来起沉阴天）。
تۆكسيت- ①تۆكسي-的使动态（使毛汗），②起竖，起立（毛），③皱（眉），（额）蹙，色愠作。
تۆكسيتۈ تۆكسيت- 的不定式。
تۆكسيۈ تۆكسي- 的不定式。
تۆكسيۈلى 〈形〉阴沉的，的沉阴，的郁闷；的脸苦眉愁，的头眉着皱。
تۆكسيىس- تۆكسي- 的互交态。
تۆكسىرەي- 〈动〉出显；色愠作，额蹙，眉皱：تۆكسىرەيىپ ئۆز اشپاي قويدى 色神的郁阴发不言一头眉着皱。
تۆكسىرەيت- تۆكسىرەي- 的使动态。
تۆكسىرەيۈ تۆكسىرەي- 的不定式。
تۆكسىرەيىس- تۆكسىرەي- 的互交态。
تۆكتە- 〈动〉春，掉捣（壳的类谷把）：ارپا تۆكتەۋ 春青稞。
تۆكتەل- تۆكتە- 的被动态。
تۆكتەن- 〈动〉起；毛起；毛茸长，毛汗长，毛长：بەت-ئۆزى ھندى-ھندى تۆكتەنىپ كەلەدى 开始上脸刚胡子长。
تۆكتەس- تۆكتە- 的互交态。
تۆكتەت- تۆكتە- 的使动态。
تۆكتەۋ تۆكتە- 的不定式。
تۆكتەۋلى 〈形〉的好春，的掉捣被壳（物谷）。
تۆكتەۋسىز 〈形〉过春未，的掉捣被未壳谷的。
تۆكتەۋشى 〈名〉人的谷春。
تۆكتى 〈形〉①，的重毛汗，的多毛汗，的毛有生丛毛汗：تۆكتى كەۋدە 的毛多，的生丛毛汗，的毛细有绒有②层毛 قاباتتۆكتى / 脯胸的毛起；的毛茸满长，的毛裁当毛（植）تۆكتى ايۋ بالدىرعان ▲品织纺绒 تۆكتى ارا（动）蜂熊 ▲تۆكتى نار قامىس 归。藤紫（植）تۆكتى شىرماۋىق ▲竹毛（植）。
تۆكتىلىك تۆكتى 的名象抽词。
تۆكىر- 〈动〉血吐，痰吐，唾，吐：قان تۆكىرۈ 血吐 ▲痰吐地随 تۆكىرۈ جەرگە كورىنگەن /（血咳）拳摩②湿弄掌手把沫吐用①تۆكىرۈ الاقانعا 教自亲象好 ئۆزىنا تۆكىرىپ قويعانداي 掌擦 ▲恶憎示表，骂唾 ▲的 بەتكە تۆكىرۈ 唱一 ئىرىنىڭ ئۆزىنا ئىبرى تۆكىرىپ قويعانداي 失②痰吐上地往①تۆكىرۈ جەرگە ▲合【谚】.ئادام تانقان قۇدىمىڭا تۆكىرمە ▲望绝，望。水的它喝也你，痰吐里井往要不 كوپ ▲ تۆكىرسە كول بولار.【谚】湖成水滴（高焰火）。
تۆكىرگىش 〈名〉盂痰。
تۆكىرگىشتە- 〈动〉唾吐地停不，沫唾吐频频。
تۆكىرگىشتەۋ تۆكىرگىشتە- 的不定式。
تۆكىرت- تۆكىر- 的使动态。
تۆكىرۈ تۆكىر- 的不定式。
تۆكىرىك 〈名〉痰，沫唾，液唾：سويلەگەندە تۆكىرىگى شاشىراۋ 说话时沫唾四溅 ▲تۆتە دەگەن تۆكىرىك جەرگە تۆسپەۋ 得冷，冷寒常非 تۆكىرىك 了上冻就地落没沫唾 ▲ ئۆزداعى تۆكىرىك قايتا جۇتسا ماكۇرىپ.【谚】回不收沫唾的出吐（巴尾留能不话说）来。
تۆكىرىكتە- 〈动〉水口掺，湿弄沫唾用。
تۆكىرىكتەل- تۆكىرىكتە- 的被动态。
تۆكىرىكتەت- تۆكىرىكتە- 的使动态。
تۆكىرىكتەۋ تۆكىرىكتە- 的不定式。
تۆكىرىن- ①تۆكىر-的反身态，②痰吐，唾吐：沫：تۆكىرىنگىسى كەلە بەرۈ 想老痰吐。
تۆكىرىس- تۆكىر- 的互交态。
تۆلە- 〈动〉换；壳剥，壳脱，皮脱；毛换，毛脱：قۇس تۆلەۋ 羽毛脱鸟 ▲الاقان تۆلەۋ 掌鹅的风一（鸟指）ىبىر تۆلەگەن ▲风。
تۆلەگىش 〈形〉的性脱剥，的毛脱爱：تۆلەگىش تەرى 炎皮性脱剥 قابىنۈى。

تۆلەك ① 〈名〉鹰雏的岁一满（的类鸟） ② 鹰雏的岁一满（的类鸟） ▲ 代一轻年，代后的轻年〔转〕 ③ 毛脱 ناس تۆلەك ① 鹰雄 ② 将健，儿健 。

تۆلەم 〈名〉(节季)毛脱，(期)毛换（节季）。

تۆلەن 〈名〉豹海：تۆلەن كۆشىگى 小海豹 ▲ تۆلەن ئوزرتۆ 难遭，殃遭 。

تۆلەس- 态互交的 تۆلە- 。

تۆلەت- ① تۆلە- 态动使的 培，育教〔转〕 ② 养抚，养 。

تۆلەۋ تۆلە- 式定不的 。

تۆلكى Ⅰ 〈名〉〔动〕① 狸狐：تۆلكى تەرىسى 狐〔转〕 ③ 衣大皮狐 ② 皮狐的皮：تۆلكى شىك 的皮狐：ول بارىپ تۇرعان تۆلكى. 人的猾狡常非个是他 。▲ اق تۆلكى 狐银，狐白 ▲ بوز تۆلكى 狐草 ▲ ورمان تۆلكىسى 狸林 ▲ ور تۆلكى 狐褐 ▲ تۆلكى بورىك 狐皮帽 ▲ تۆلكى تىماق 狐皮克马特 ▲ تۆلكى قۇرساق 的饱半饥半 ▲ قىزىل تۆلكى 火狐，狐赤，狐红 ▲ كوپ جورتقان تۆلكى تەرىسىن الدىرادى. 皮剥被定狸狐的跑西奔东【谚】 。皮的它是毛皮的看好狸狐【谚】 ▲ تۆلكىنىڭ قىزدىلدىعى وزىنە سور. 祸灾的 。

تۆلكى Ⅱ 〈名〉座狸狐〔天〕 。

تۆلكسىمەي 〈形〉的似狸狐，的像狸狐和，的般一狸狐和；的诈诡，的诈奸，的猾奸，的猾狡 ▲ ارىستان بولسا‌ڭ جاۋ ئوشىن تۆلكسىمەي بولسىن ئادىسا‌ڭ. 样一狸狐象要，猛勇样一师雄象要敌制【谚】 。(谋有勇有要人敌付对)谋智有（属）娘麦看〔植〕〈名〉 تۆلكقۇيرىق 。(计诡使，头猎要，猾狡得变〈动〉 تۆلكىلەن- 。式定不的 تۆلكىلەنۋ 猾，诈诡，为行的猾狡，猾狡〈名〉 تۆلكىلىك 。(计诡使)头猾要：法办的头 تۆلكىلىك سىتەۋ 子崽狐〈名〉 تۆلكىشەك 。

تۇلىك 畜牲类四 تۇلىك 畜牲〈名〉：ئوزرت تۇلىك（驼、马、羊、牛）▲ ئوزرت تۇلىگى ساي 富的裕，的 畜幼有【谚】 ▲ تولىك تولدەن 的有尽有应 。(成小积)群畜有才

تۇمەن 〔数〕万：بەس تۇمەن 五万 ② 总值万 。队

ئوتۇن 〈名〉夜，夜里，间夜，夜黑：بۇگىن تۇندە جاڭبىر جاۋدى. 今夜下雨了。▲ جەتى ئوتۇن 深夜 ▲ ئوتۇن اۋا 下半夜 ▲ ئوتۇن بالاسى 每夜半更 ▲ ئوتۇن بويى 通宵，夜彻 ▲ ئوتۇن جامىلۇ 戴星披，走行间夜乘（جاستانۇ） ▲ ئوتۇن جۇپارى 晚香玉〔植〕 ▲ ئوتۇن كەپتەر 临降幕夜 ▲ ئوتۇن كورپەسىن جامىلۇ 鸡母蚊 ▲ ئوتۇن ورتاسى 夜深，夜半 ▲ ئوتۇن ۇزىن（ئوتۇن ۇزاقتا） 间夜，里夜 ▲ ئوتۇن شىنىدە 夜整 ▲ ئوتۇن قاتۇ 行夜，走地停不夜彻 ▲ ئوتۇن ۇيقىسىن ئوزرت ئبولۇ 实踏不睡，生安不睡 ▲ ئوتۇن ۇزارسا ئوتۇس كوبەيەدى. 多梦长夜 。▲ اۇيل ئۇيدە‌ڭ مونشاعىن كۇندىز ۇرلاپ تۇندە تاق. 上戴能才夜黑链项的居邻偷天白【谚】 。

تۇنگى 〈形〉的间夜，的夜：تۇنگى ۇشىپ جاتتىعۇ 夜宵 / 练训行飞间夜 تۇنگى تاماق 夜宵（餐）。

تۇندەلەت- 〈动〉宵通，走行夜连，走行夜乘。走地停不夜彻，走地旦达 。

تۇندەلەتۇ تۇندەلەت- 式定不的 。

تۇندىك 〈名〉Ⅰ ① 毡方（的窗天房毡盖），毡方（的上窗天房毡）开打 اشۇ تۇندىك 顶毡：تۇندىك جابۇ 毡 / تۇندىك باسى 家 ② 顶毡盖：ئبىر قوي تاپسىردى. 羊只一交户每 。

تۇندىك 〈形〉Ⅱ 的间夜，的夜：ئبىر تۇندىك جول 的间夜，的夜 。程路的夜一

تۇندىكتە- 〈动〉(窗天)上盖毡方用 。

تۇندىكتەل- 态动被的 تۇندىكتە- 。

تۇندىكتەن- 态动被的 تۇندىكتە- 。

تۇندىكتەس- 态互交的 تۇندىكتە- 。

تۇندىكتەت- 态动使的 تۇندىكتە- 。

تۇندىكتەۋ 式定不的 تۇندىكتە- 。

تۇنە- 〈动〉宿寄，宿住，夜过 ① 睡，息休间夜(的鸟，物动) ② 夜过外野在 在息栖间夜(鸟) تۇنەۋ 息栖，觉：اعاش باسىنا تۇنەۋ 仰信，夜过上地坟〔宗〕 ▲ بەيىتكە تۇنەۋ 上树 。夜守，夜过شعۇ تۇنەپ 仰敬

تۇنەك 〈名〉①黑漆，暗黑 无昧愚〔转〕 ② 笼暗黑，团一黑漆得变 تۇنەك باسۇ 昧蒙，知 ▲ 的日天无暗，的暗黑 قارا تۇنەك 罩 ▲

وقعانىنىڭ الدى اشىق، وقىمانعا تۇنەك. 【谚】愚则学不，明则学。

تۇنەمە 见 تۇنەمەل Ⅰ、Ⅱ。

تۇنەمەل Ⅰ〈名〉休间夜，方地的夜过（畜牲）。方地的息。

تۇنەمەل Ⅱ〈形〉夜隔的夜隔：تۇنەمەل قىمىز 夜隔的酒奶马。

تۇنەمەلدە- 〈动〉过夜，夜宿：دالادا تۇنەمەلدە- دى 在野外夜过夜。

تۇنەمەلدەت- تۇنەمەلدە- 的态动使。

تۇنەمەلدەۋ تۇنەمەلدە- 的式定不。

تۇنەمەلەت- 〈动〉休夜间使，夜过（处某在）让息。

تۇنەمەلەتۋ تۇنەمەلەت- 的式定不。

تۇنەمەلىك 〈名〉间时息休间夜。

تۇنەڭگى 见 تۇنەمە.

تۇنەر- 〈动〉来起暗得变，来起暗黑，黑发；暗黑得变色天。乌发：كۇن تۇنەرىپ كەلەدى. 天发暗。② 来起。西东的黑乌现出：الىستان تۇنەرىپ ورمان كورىندى. 远的压压黑片一现出处森林。远处现出，来脸下沉，脸着扳，眉皱的郁阴出显，来脸下沉，脸着扳，眉皱的郁阴出显，来脸下沉，脸着扳，眉皱的郁阴出显

本根②所彻，的底彻，的本根：تۈپكىلىكتى جوسپار
彻 ۋزۇ（计大本根）划计的 / تۈپكىلىكتى قول
。裂决底
تۈپكىر 见 تۈكپىر。
ۋتۈپ-نەگىز 〈名〉础基；据根，据依。
ۋتۈپسىز 〈形〉的测可不深，的深极，的底无：
ۋتۈپسىز ور 洞底无 / ۋتۈپسىز تۈڭعىيىق 底无
渊深。
تۈپسىزدىك ۋتۈپسىز 的词名象抽。
ۋتۈپ-تامىر 〈名〉部根，根：ۋتۈپ-تامىرىمەن
جۇلىپ الۇ 连拔根掉拔根连（除）。
تۈپتە- 〈动〉①装，订装：كىتاپ تۈپتەۋ 装
培米玉 ②书图订：بورمي تۈپتەۋ 土堆，土培
土 ③换：كاتەل تۈپتەۋ 换桶铁底：底结根归，根追 ④
是源根其活的析分细题问些这 / بۇل ماسەلەلەردى تۈپتەپ كەلگەندە
قاينارى ۋبىر。个一
تۈپتەگىش 〈名〉订机书：كىتاپ تۈپتەگىش 订
机书。
تۈپتەل- تۈپتە- 的被动态。
تۈپتەن- ①تۈپتە- 的身反动态 ②发，根生；
根长。
تۈپتەس- تۈپتە- 的互交动态。
تۈپتەت- تۈپتە- 的使动态。
تۈپتەتكىز- تۈپتەت- 的使动态。
تۈپتەتتىر- تۈپتەت- 的使动态。
تۈپتەتىل تۈپتەت- 的被动态。
تۈپتەۋ تۈپتە- 的式定不。
تۈپتەۋشى 〈名〉①者订装 ②者土培 ③
人土墙，匠铁洋，人的底换。
ۋتۈپ-تۈگەل 〈副〉全完，部全，都全；都：
ۋتۈپ-تۈگەل كەلدى 全都来了 / ۋتۈپ-تۈگەل
قارۋلانۋ 全武副装。
ۋتۈپ-تۈقيان 〈名〉根，底，细底；源来，源：
ۋتۈپ-تۈقياننىڭ دەيىن قۇزاستىرۋ 追本源求。
ۋتۇر I 〈名〉①貌，容颜，容面，貌外，相长：
娘姑个这 ۋتۇرى جامان ەمەس ەكەن. بۇل قىزدىڭ
错不得长 ②。形外，观外，形外，式形，样子：
族民 ۋلتتىق تۇردەگى سوتسياليستىك مادەنيەت
大辩论，色神；色脸 ③ 化文义主会社的式形
色脸看 قاراعاندا ناۋقاسى بار سەكىلدى：态
语，气口，向意，算打，图企 ④ 病有象好（他）
有人个这 مىناۋىڭنىڭ ۋتۇرى جاقسى ەمەس. 气：
型类，别类，类，种⑤。图企良不 كەزدەمەنىڭ：
种品的匹布）少很类种的匹布 تۇرلەرى وتە از.
：璜装，饰装；纹花，样花，色花 ⑥。（少太
كىلەمنىڭ ۋتۇرى جاقسى. 地毯。好色花的 ▲
定肯的词动〔语〕بولمىدى ۋتۇرى ەتىستىكتىك
词动〔语〕بولمىسىز ۋتۇرى ەتىستىكتىك ▲ 式
。式定否的
ۋتۇر- II：出露；起挽，起卷 ①〈动〉：جەڭ
使 ②脚裤起挽 / بالاق ۋتۇرۇ 子袖起卷
ۋتۇرۇ قويلاردىڭ بەرگى 羊的边这把：退打，退击；回赶，回返
جاعىن ارى قاراي ۋتۇرىپ تاستادى 把（们他）
上土国的军敌到退击军敌把 / جاۋ اسكەرىن ۋوز جەرىنە ۋتۇرىپ
تاستادى 去回赶 ▲ 了去，听探②听倾；听意注① قۇلاق ۋتۇرۇ
。听打
تۇرگەن 〈名〉干尔吐（古的纪世中）。
تۇرگىز- ۋتۇر- II 的使动态。
تۇردە 〈副〉词副作用连词容形和：ىبالى تۇردە
规大）地泛广 كەڭ تۇردە（地敬恭）地貌礼有 /
（地模）地力有强 پارمەندى تۇردە。
تۇرەگە 见 تۇرەگەل.
تۇرەگەل- 〈动〉来起站，立站，立起：ول
来起立站地强勉他 ورنىنان اڑەڭ تۇرەگەلدى.
了。
تۇرەگەلدىر- تۇرەگەل- 的使动态。
تۇرەگەلت- تۇرەگەل- 的使动态。
تۇرەگەلۇ تۇرەگەل- 的式定不。
تۇرەگەلىس- تۇرەگەل- 的互交态。
تۇرەن 〈名〉铧犁，刀犁。
تۇركولوگ 〈名〉家学厥突。
تۇركولوگيا 〈名〉学厥突。
تۇركى 〈形〉的厥突：تۇركى تىلدەر 厥突
语。
تۇرلەن- 〈动〉①多 ，化样，幻变彩色，光
彩 ：目夺 ۋي ۋشى تۇرلەنىپ كەتىپتى. 屋显里
：化变〔语〕② 。看好外格得 تۇرلەنبەيتىن سوزدەر تۇبى 没 ：تۇلعا جاعىنان
词的化变形词有

类 / تۈلغالىق تۈرلەنۈ 词形变化 ▲ اۋىسپالى تۈرلەنۈ 〔地〕用作代交 ▲ گراممماتيكالىق تۈرلەنۈ 〔语〕化变法语 ▲ ەتىستىكتىك تۈرلەنۈى 〔语〕动词的变化形 ▲ تۈرلەنۈ ونەرى 表现。

تۈرلەنگىش 〈形〉变化，变善，的变换，的变变，的常无化变，的定不复反，的常无复反。

تۈرلەنگىشتىك ①〈名〉象抽的词变化②多。性样多，化样多，变不化变，定不化变，色变。

تۈرلەندىر- ① 〈动〉使动的 تۈرلەن- ② 换变，换逆 〔数〕 ▲ ئەرى تۈرلەندىرۈ 化样 ▲ ئسوز تۈرلەندىرۈشى جالعاۋلار 〔语〕加附的化变形词 ▲ تۈرلەندىرۈ انىقتاۋشى 〔数〕列行换变 ▲ تۈرلەندىرۈ زاڭى 换变律 ▲ تۈرلەندىرۈ توبى 换变群 ▲ تۈرلەندىرىپ سويلەۋ 讲有话声。

تۈرگەندىرگىش 〈名〉① 〔数〕换变 ② 〔物〕换变器。

تۈرلەندىرىل- 〈动〉被动的 تۈرلەندىر-。

تۈرلەنت- 〈动〉使动的 تۈرلەن-。

تۈرلەنۈ 〈动〉不定的 تۈرلەن-。

تۈرلەس 〈形〉长相同相的，孙外，的样一。

ٴتۈرلى 〈形〉种的，样各，种各的，样各式各，的色色形：的 ٴتۈرلى مىندەت 各种任务 / ٴتۈرلى وي 各种多想法 / ٴتۈرلى جاندار 人的同不种各 ▲ ٴبىر ٴتۈرلى ①一同，的样同，的种一② ▲ نەشە 的特独，的同不众与，的特奇，的怪（سان، ٴار）ٴتۈرلى 各种各样的。

تۈرلىلەن- 〈动〉变化多得变，样各种各得变。

تۈرلىلەنۈ 〈动〉不定的 تۈرلىلەن-。

تۈرلىلىك 〈名〉种多，样各式各，样各种各形。式。

تۈرلىشە 〈形〉种种，的种各，的同不形形；的杂复；的色色购 / تۈرلىشە نارسە ساتىپ الۋ 东西种各买 / تۈرلىشە ادامدار 人的色色形形 / تۈرلىشە ماسەلە 题问的杂复。

تۈرلىشەلىك ①象抽的 تۈرلىشە 多样 ② 名词样各种各，化样多，性。

تۈرمە 〈名〉房班，房牢，狱监，狱：تۈرمەگە وتىرۋ 坐牢 / تۈرمەدەن شىعۋ 出狱。

تۈرمەشى 〈名〉守看，守看，警狱，吏狱。员人

ٴتۈرپى I 〈名〉锉木，锉刀，锉粗。

ٴتۈرپى II 〔动〕〈名〉鲋。

ٴتۈرپىدەي 〈形〉粗锉；的刺带，的般一锉木和鲁粗：心之人伤，耳刺，伤刺 تۈرپىدەي ٴتىيۋ 的▲ ٴسوزى تۈرپىدەي ٴتىيۋ 耳刺言语。

تۈرپىلە- 〈动〉锉，平锉，锉（锉粗用）光。

تۈرپىلەن- 〈动〉被的 تۈرپىلە- 态动。

تۈرپىلەس- 〈动〉互交的 تۈرپىلە- 态。

تۈرپىلەت- 〈动〉使动的 تۈرپىلە- 态。

تۈرپىلەۋ 不定的 تۈرپىلە- 式。

ٴتۈرسىز 〈形〉①的看中不，的看难（相长）②的陋丑，的亮漂不，的眼顺不，的看不，的形成不，的状形定一无。

ٴتۈرسىزدەن- 〈动〉长相（相长）难得看，得显貌容，看亮漂不得显子样，美不。

تۈرسىزدەندىر- 〈动〉使的 تۈرسىزدەن- 态。

تۈرسىزدەنۈ 不定的 تۈرسىزدەن- 式。

تۈرسىزدىك 〈名〉象抽的词 ٴتۈرسىز。

ٴتۈرت- 〈动〉①击触，及触，捅，戳，推：戳子棍用 ٴتۈرتىپ ويانۋ 醒推 / تاياقپەن ٴتۈرتۈ 拐（猪）②拱嘴用猪 شوشقا ٴتۈرتۈ 拱（猪）③随便 قاتيراڭا تۈرتە سال 记笔在记（你）：下记，下写：使指，使促，愚纵〔转〕④ 吧上本 بىرەۋ ونى ٴتۈرتىپ وتىر عوي. 他使指后背在人有能可。▲ اجال ٴتۈرتۈ 死找，死送 ▲ كوزگە ٴتۈرتۈ 指 ▲ كوزگە تۈرتسە كورگەسىز 备责，责指；睛眼着 ▲ 指五见不手伸，黑漆（كورىنبەۋ）سايتان ٴتۈرتۈ 差神使鬼，差鬼 ▲ سور ٴتۈرتۈ 倒 ▲ 难遭，殃遭 تۈلەن ٴتۈرتۈ 烦麻找，霉 كورگەن كورگەننەن بستەيدى، كوسەۋ تۈرتكەننەن بستەيدى. 效下行上【谚】。

تۈرتەكتە- 〈动〉击触地断不，戳地住不，一捅地再。

تۈرتەكتەت- 〈动〉使动的 تۈرتەكتە- 态。

تۈرتەكتەۋ 不定的 تۈرتەكتە- 式。

تۈرتكى 〈名〉：激刺；进促，力动推 وقىتۋشىمەن بولعان اڭگىمە ونىڭ مۇنان كەيىنگى قىزمەتىنە تۈرتكى بولدى. 了成话谈的师老与（受），负欺（受）②。力动推的作工后今他

③ 负 欺受 كورۆ توڕتكى : 挤排(受),害迫
,钉中眼为成 توڕتكى بولۇ كوزگە ▲ 体价〔医〕
。气受
توڕتكىز- ئۆتۈرت- 的态动使 。
توڕتكىل 〈名〉案图形方长 。
توڕتكىلە- 〈动〉① ,击触地住不,推地断不
,戳地住不,撞地停不,捅地停不:قولمەن توڕتكىلەۋ 用手不停地捅 / تاياقپەن توڕتكىلەۋ 用木棍火捅 。
توڕتكىش 〈名〉 。
توڕتپەك 〈名〉使指,使唆;促督,促催:ەلدىڭ توڕتپەگىمەن ئەجۈرۈ 受人指使 。
توڕتپەكتە- 〈动〉①,捅地断不,击触地住不
,影加施,使唆;促督,促催〔转〕② 戳地停不
响 。
توڕتپەكتەس- 态互交的 توڕتپەكتە- 。
توڕتپەكتەت- 态动使的 توڕتپەكتە- 。
توڕتپەكتەۋ 式定不的 توڕتپەكتە- 。
ئۆتۈرتۈ 式定不的 ئۆتۈرت- 。
ئۆتۈرتىل- 态动被的 ئۆتۈرت- 。
ئۆتۈرتىن- 态身反的 ئۆتۈرت- 。
توڕتىنەكتە- 〈动〉奶撞频频,奶觅地停不 。
توڕتىنەكتەۋ 式定不的 توڕتىنەكتە- 。
ئۆتۈرتىنۇ 式定不的 ئۆتۈرتىن- 。
توڕتىنشەك 〈形〉吮,的奶觅(犊牛,羔羊指)
癖恶吸:قوزى كورۆ 的食觅羔羊 。
توڕتىنشەكتە- 〈动〉撞,奶觅(犊牛,羔羊指)
奶 。
توڕتىنشەكتەت- 态动使的 توڕتىنشەكتە- 。
توڕتىنشەكتەۋ 式定不的 توڕتىنشەكتە- 。
ئۆتۈر-توڕپات 〈名〉貌容,貌相,相长,貌外 。
ئۆتۈرتىس- 态互交的 ئۆتۈرت- 。
ئۆتۈرۈ 式定不的 ئۆتۈر- Ⅱ 。

ئۆتۈرۈلى 〈形〉着露 ;的起撩,的起挽,的起卷
:كيگىز ئۈيدىڭ ەسىگى 的着敞,的着开,的
ئۆتۈرۈلى توڕ. 着开敞门的房毡 。
ئۆتۈرۈسىز 〈形〉没,的起挽有没,的起卷有没
。的着蒙;的起撩有
توڕشىگەرلىك,的魄动心惊,的怕可很 〈形〉
▲ جان توڕشىگەرلىك 的然悚骨毛,的惊震人令
。的惊震人令,的魄动心惊
توڕشىگۇ توڕشىك- 式定不的 。
توڕشىگىس- توڕشىك- 态互交的 。
توڕشىك- ,战打,抖颤,抖发,嗦哆 ①〈动〉
得冷 سۇنقتان تۇلا بويى توڕشىگىپ كەتتى:栗战
胆惊心,怕可到感,激刺受,惊受 ② 嗦哆身浑
战:ول بۇل حاباردى ەستىگەندە جۇرەگى
توڕشىگىپ كەتتى. 常非到感息消个这到听他
。魄动心惊,然悚骨毛 ▲ جان توڕشىگۇ。惊震
توڕشىكتىر- توڕشىك- 态动使的 。
توڕىك 耳土 I〈名〉:人其耳土 توڕىك حالقى
语其耳土 تىلى ئۆتۈرىك / 民人其
语厥突 تىلى ئۆتۈرىك :توڕىك II〈名〉厥突 。
来起撩,的来起挽,的来起卷 〈形〉 III توڕىك
▲ 的唇嘴厚 ەرىن توڕىك ▲ 的来起棱支,的
。的长朵耳,的听探意注 قۇلاعى توڕىك
توڕىكمەن 〈名〉人曼库土:توڕىگمەن ئۆتىلى 土
。民人曼库土 / توڕىكمەن حالقى 语曼库
توڕىكشە 〈形〉①的人其耳土:توڕىكشە جازۇ
话讲语其尔土用 / توڕىكشە سويلەۋ 文其耳土
:的式方其耳土,的式人其耳土 ② توڕىكشە
。戴穿的式方其耳土 كيىنۇ
ئۆتۈرىل- ئۆتۈر- II 。态动被的
ئۆتۈرىلدىر- ئۆتۈرىل- 。态动使的 II
ئۆتۈرىلت- ئۆتۈرىل- 。态动使的 II
ئۆتۈرىن- ①ئۆتۈر-。起挽,起卷 ② 态身反的 II
ئۆتۈرىس- ئۆتۈر- 。态互交的 II
ئۆتۇس 梦:ئۆتۇس كورۇ / 梦作 I〈名〉:梦
▲(梦圆)梦解 ەنۇ 见梦(梦入)/ ئۆتۇرس جورۇ
想有没也梦作连 ئۇش ئويىقتاسا تۇسىنە كىرمەۋ
过 ▲ دۇشپان نە دەمەيدى، تۇسكە نە كىرمەيدى.
▲ ? 说不话么什人敌,作不梦么什人【谚】
鸡瞎【谚】سوقىر تاۋىقتىڭ تۇسىنە تارى كىرەدى.

梦见米黄是的。

ئۇس Ⅱ〈名〉色颜，调色，彩色，泽色：ئۇس ئىشق 色颜的艳鲜 / سيىردى انادايدان كوردىم، ئۇسى انىق كورىنبەدى. 一见看远老从（我）。清不看色毛，牛头：色神；容面，色颜 ② ئۇسىن بۇزۇ 脸变 / ئۇسى سۇىق 表表(淡冷情表 ▲ ئۇس توقتاتۇ 指相 ▲ ئۇس كورسەتكىش 楚二清一得说；姓道名毛，相长）看相 ▲ ئۇس توقتاتۇ 数指色〔天〕（色 ▲ ئۇس شايىسۇ 吵，吵争 ▲ ئۇسى جىلى 嘴 ▲ 来起肃严 ئۇسىن سۇىتۇ 的情热；的蔼和 ئۇسىن تومسارتۇ 气闷生 ▲ ئۇسى سىنۇ 面色 ▲ 色血无面，色血无脸 ئۇسى قاشۇ 白苍 ▲ ئۇس وزگەرگەن 的相变 ▲ جىگىتتىك ئۇسىن ايتپا، ئسن ايت. 【谚】不相的子伙小看要 ▲ ئۇسى يگىدەن تۇڭىلمە. 业事的他看要，貌。助帮有会人之心热【谚】。

ئۇس Ⅲ〈名〉午晌，午正，午中：ولار تۇستەن كەيىن كەلەدى. 他们下午来。▲ سيىر ئۇس 上日 ▲ ساسكە ئۇس 候时的钟点 11—9 午上 ▲ 午正，午中 تالما ئۇس ▲ 午晌小，竿三 ئۇس اۋا 时的午中到快 ▲ ئۇس كەزى 午过 ▲ شاڭقاي ئۇس 头当日烈 ▲ اقساقتىك اقىلى تۇستەن كەيىن كەلەدى. 【谚】候葛诸后事。▲ اقساق قوي تۇستەن كەيىن ماڭىرايدى. 亮【谚】（伞送后雨）门关去贼。

ئۇس- Ⅳ〈动〉①倒，倒跌，下落，落降，落坠：تاستىك ئۇسۇى تەز بولدى. 石坠块。塌倒，地面仰个了跌 / شالقاسىنان ئۇستى 。快很得落了塌顶房 / ئۇيدىك توبەسى ئۇستى. 天朝。②落降，下掉，下落，下：قار ئۇسىپ جول بەكتىلىپ قالدى. 了塞堵被路道后以雪下。/ انتان ئۇسۇ ③马下 / ئۇسۇ 落脱甲指 / (落脱发头)发头掉 ئۇسۇ شاش / ئۇڭى ئۇسۇ 落脱；落下，落退，落降，低降 ④色退：ئەپەراتۇراسى ئۇسۇ 低降温体 / اراقتىك 落跌：باعاسى تۇسكەندى قويىپ قىمباتتاپ كەتتى. 酒。了价涨而反，价降有没但不 / بىرنەشە كۇننەن 河天几过 كەيىن وزەننىك سۇى تومەن تۇسەدى. 照，射，映，投：كولەڭكە جولعا ⑤。潮退会就水

ئۇسىپ تۇر. 上路在投影阴。/ جارىق ئۇسۇ：着垂，垂下，散披（下往）⑥射照线光发头的她 ونىك شاشى ەكى يىعىنا ئۇسىپ تۇر. 坐，乘，上，坐：ول پويەزعا ئۇسىپ كەلدى. 下住，塌下 ⑧。的来车火乘是他撞 ⑨间房的塌下宾来 ئۇي قوناقتار تۇسەتىن 房毡把牛：坏踩，进撞，入：值价，值 ⑩。了坏撞：现出，生产⑪？钱少多值书本这 ئۇستى؟：在落 ⑫头念的良不生产 ئۇسۇ جامان وي ……：任担……由，担负……归，上身的她在落都务家切一 بارلىق ئۇي جۇمىسى سوعان ئۇستى. ：生发然突的情事示表，词动助作 ⑬。上身 باج ەتە ئۇستى تۇسپەي 来起叫喊然突 ▲ الشى 调，架劝 ① ارا ئۇسۇ ▲ 反其得适 ئۇسۇ تايكە 跟，梢盯，着盯紧 ئۇسۇ ارتىنا ▲ 护辩 ② 解 ② 加增，过超 ① ئۇسۇ اسپ ▲ 着随紧，踪 ئۇزەڭگىدەن تۇسپەۋ ▲ انتان تۇسسە دە، 过胜，过赛 تۇسپەۋ اۋزىنا ئسوز ▲ 气服不，输认不 باسپاقشىل باۋداي ▲ 对答言无，好么什说知不时一出，开裂，病毛现出 ئۇسۇ اقاۋ ▲ 坏饿 ئۇسۇ 上路在投影阴。/ جارىق ئۇسۇ：着垂，垂下，散披（下往）⑥射照线光发头的她 ونىك شاشى ەكى يىعىنا ئۇسىپ تۇر. 坐，乘，上，坐：ول پويەزعا ئۇسىپ كەلدى. 下住，塌下 ⑧。的来车火乘是他撞 ⑨间房的塌下宾来 ئۇي قوناقتار تۇسەتىن 房毡把牛：坏踩，进撞，入：值价，值 ⑩。了坏撞：现出，生产⑪？钱少多值书本这 ئۇستى؟：在落 ⑫头念的良不生产 ئۇسۇ جامان وي ……：任担……由，担负……归，上身的她在落都务家切一 بارلىق ئۇي جۇمىسى سوعان ئۇستى. ：生发然突的情事示表，词动助作 ⑬。上身 باج ەتە ئۇستى تۇسپەي 来起叫喊然突 ▲ الشى 调，架劝 ① ارا ئۇسۇ ▲ 反其得适 ئۇسۇ تايكە 跟，梢盯，着盯紧 ئۇسۇ ارتىنا ▲ 护辩 ② 解 ② 加增，过超 ① ئۇسۇ اسپ ▲ 着随紧，踪 ئۇزەڭگىدەن تۇسپەۋ ▲ انتان تۇسسە دە، 过胜，过赛 تۇسپەۋ اۋزىنا ئسوز ▲ 气服不，输认不 باسپاقشىل باۋداي ▲ 对答言无，好么什说知不时一出，开裂，病毛现出 ئۇسۇ اقاۋ ▲ 坏饿 ئۇسۇ ▲ 痱内白患 ئۇسۇ اق ▲ 痕裂现 اقىلعا

كۆش ئۆسۈ ▲ 人于告求；过好不子日 ② 晒阳显；中看被，现发被 ئۆسۈ ▲ 力压受看 ② 现发，见看 ① كوزگە ئۆسۈ ▲ 赫显，著意注，注关，心关 كوزى قىرى ئۆسۈ ▲ 欢喜，中心 ▲ كۆڭلى ئۆسۈ 下倒得累；倒跌下一，倒摔下一 مۈرتتاي ئۆسۈ ▲ 恢 ويىنا ئۆسۈ ▲ 起记，起想 ورنىنا ئۆسۈ，井陷入掉 ▲ ور ئۆسۈ 位复，原复；常正复 遏可不怒 ▲ وت الىپ قويۇاغا ئۆسۈ 套圈入落 ▲ ونقا تۆسكەن جىندى كويەلەكتەي 灯扑蛾火 原复恢；怒止，怒息，来直静冷 ساباسىنا ئۆسۈ 天 ▲ سۆرەتكە ئۆسۈ ▲ 相照 سۆنق ئۆسۈ 在）② 里水进掉 ① سۆغا ئۆسۈ ▲ 冬入，冷者死洗 ▲ سۈيەككە ئۆسۈ 泳游，澡洗（里湖、河打精无，丧颓气士 ئۆسۈ ▲ 体尸的 ▲ سۈلكىنى ئۆسۈ 便方，利顺 ئۆسۈ ▲ ئىساتى 恢气，丧沮，采而胸挺 ئۆسۈ ▲ 劫抢人被 توپقا ئۆسۈ 省 ▲ 出 تۆسىك ئۆسۈ ▲ 产流 ئۆسىپ قالۇ ▲ 虏俘当，捕被 ئۆسۈ ▲ 落脱，略 توبەسىنەن جاسىل تۆسكەندەي بولۇ 霁霹天睛 ▲ شىق ئۆسۈ ▲ 霜降 ئەسرت 夜，暮入已天 ئۆسۈ ② 来下掉，来下跳 ① ▲ برشىپ ئۆسۈ 临降幕 染熏，响影受 ئۆسۈ ▲ بقپالىنا 跳一吓，讶惊，心关 ② 志致心专，心用① ▲ بقىلاسى ئۆسۈ 盯，视监 ② 踪追，随追① ▲ بزگە ئۆسۈ 怀关 ▲ （人某）仿模，样榜作（人某以）③ 梢 قايعىما ئۆسۈ ▲ 哀悲，伤悲 قاقپانغا ئۆسۈ ① 弄 قولغا ئۆسىرۈ ▲ 套圈入落 ② 器兽捕上踩（某）人落，住抓被 ②（物某到得）取争，手到 ▲ 亲订，亲结，قۇدا ئۆسۈ ▲ 捕被；中手（人 ▲ الما ئۇنجۇرعاسى تۆسۈ 气泄，采打精无 ئۇنزغا ئۆتۈس. 【谚】坐成其享（守）株待兔）。 ▲ بىــــرەۋگە دەپ كور قازبا، ئۇزىك تۆسەرسىك. 【谚】坑陷入井害者人害）必己害（落。

تۆسكى 〈形〉的午晌，的午中：تۆسكى تاماق 中午饭 / تۆسكى ۋاقىت 中午时辰。

تۆسكىلىــــك 〈名〉午饭，午餐：بۈگىــــن تۆسكىلىككە نە بەرەدى ەكەن؟ 今天吃饭午什么？

ئۆسۈسىز 〈形〉①的色无，的明透：ئۆسۈسىز جەلىم 胶明透 / ئۆسۈسىز سۇيىقلىق 无色液体，的色原，的淡平（色颜），的色浅，的色淡 ② 匹布的色本：的色着有没 ئۆسۈسىز كەزدەمە（匹布的色着有没）〔矿〕▲ ئۆسۈسىز مىنەرال 无色矿物。

تۆسۈسىزدىك ئۆسۈسىز 的名象抽词。

تۆستە- 〈动〉数点色毛据根，认辨色毛据根：قويدى شەتتىن تۆستەپ بەرە الادى（他）能把每数出说色毛的羊只 ▲ اتىن اتاپ، ئۆسىن تۆستەۋ 楚二清一得说；姓道名指。

تۆستەن- 〈动〉餐午吃，饭午吃，客作（午中）：سەندەر بۈگىن كىمدىكىنە تۆستەندىگدەر؟ 们你午中天今客作了？

تۆستەنگىش 〈形〉午中）常在别人家作客的。

تۆستەندىر- ① تۆستەن- 的动使态 ② 请人中午进入客作，请午餐。

تۆستەنۇ تۆستەن- 的不定式。

تۆستەنىس I 〈名〉午餐吃，客作午中。

تۆستەنىس- II تۆستەن- 的互交态。

تۆستەس I 〈形〉的多不差貌外相，的象相，的彩色样同，的近相色。

تۆستەنىس- II تۆستەن- 的互交态。

تۆستەستىك تۆستەس I 的名象抽词。

تۆستەت- تۆستە- 的动使态。

تۆستەۋ تۆستە- 的不定式。

ئۆستى：的色着，的色胶，的色有 ①〈形〉：ئۆستى جارىق 光色 / ئۆستى ساقىنا 环色艳鲜（色颜）② 笔铅色彩：ئۆستى قارىنداش 的出突，的服衣的艳鲜色颜：ئۆستى كىيىم 有〔矿〕ئۆستى مەتالدار（装服的丽艳泽色）▲ 种人色有 ئۆستى ناسىلدىلەر ▲ 属金色 ئۆستى سپەكتر 有〔物〕光色谱。

تۆستىك I 〈名〉边南，方南：تۆستىكتەن كەلۇ 船南座 ▲ تۆستىك كەمە 来方南从 ▲ تۆستىك مايمىل 古方南〔天〕猿 ▲ تۆستىك 线归回南〔地〕。

تۆستىك II 〈名〉①午餐，午饭：تۆستىك جەۋ 午 ② 饭午吃：تۆستىك ۋىقى 的午晌，的午中：睡。

تۇستىك Ⅲ〈形〉的天半，的日半：تۇستىك جەر ▲ 程路的天半 تۇستىك ئومۇرلۇك بولسا، كەشتىك مال جينا. 【谚】生命不止，息不财积。

ئۇۋۇ ئۇۋ- Ⅲ 的不定式。

تۇسۇك〈名〉①胎坠，产流，产小：تۇسۇك تاستاۋ 流产。

ئۇسۇم〈名〉①产量，收量：بيىل استىقتىك ئۇسۇمى جوعارى بولدى. 今年的粮食高产。②收益，利，赢利，入账：ساۋدا ئۇسۇمى 商业赢利。

ئۇسۇمدى〈形〉①产量的，收量的；大量的，高产的 ②丰收的，赚钱的，赢利的。

ئۇسۇمدىلىك ئۇسۇمدى 的名词象抽。

ئۇسۇمسىز〈形〉①产量低的，收量不大的；②减产的，赚钱少的，赢利不多的。

ئۇسۇمسىزدىك ئۇسۇمسىز 的名词象抽。

ئۇسۇن- 〈动〉①会领，明白，理解，懂弄：ول ونىڭ نە دەپ وتىرعانىن ئۇسۇنعان جوق. 他明白不了他在说什么。②思意，意思。 ئۇسۇنۇ ئۇسۇن- 的名词象抽：领悟，通晓；琢磨，究推，思细：ونىڭ شىن ويىن ئۇسۇنۇىڭ كەرەك. 你该应推究他的真意。

ئۇسۇنباز〈形〉①会领的，明白的，理解的，懂弄的；②意思的，意思实在的。

ئۇسۇنباز ئادام 意思实在的人。

ئۇسۇنباز بولۇ- 意思实在

提 ② 念想，念纪，顾回，忆回① ەسكە ئۆسىرۇ
向转头晕得搞 ② 击雷① جاي ئۆسىرۇ 醒 ▲
▲ قولعا ئۆسىرۇ 获捕；住抓，手到弄 。
تۆسىرگىز- ئۆسىر- 。态动使的
تۆسىرلە- 见 دۆسىرلە-。
ئۆسىرت- ئۆسىر- 。态动使的
ئۆسىرتتىر- ئۆسىرت- 。态动使的
ئۆسىرۇ ئۆسىر- 。式定不的
下搬，的好卸，的来下卸 ①〈形〉 **ئۆسىرۇلى**
下放 ②物货的来下卸 جۈك **ئۆسىرۇلى** 下放：的来
的来下放 پەردە **ئۆسىرۇلى** 帘窗：的来下降，的来
；的来下搬未，的卸未 ①〈形〉 **ئۆسىرۇسىز**
。的来下降未，的来下放未 ② 的上……在还
ئۆسىرىل- ئۆسىر- 。态动被的
来下降点有，的来下放微稍〈形〉 **تۆسىرىڭكى**
。的着垂微，的
ئۆسىرىس- ئۆسىر- 。态互交的
ئۆت- ②（麻）打，（棉）清，（毛）开 ①〈动〉
一了咬乱狗条一把狗条四 ئۆتۈپ تاستادى。
抽狠 ② 攻围面四① جۈندەي ئۆتۈ ▲ 。阵
。打猛
تۆشە I **：تۆتەسىن شىعارۇ** ① 穿，破弄，破撕
。阵一揪乱；坏咬，阵一咬乱 ② 碎撕，破
تۆتە- Ⅱ〈动〉① 着烧燃：وت سونسە دە شوعى كوپكە دەيىن تۆتەپ
，地隐隐，的烧燃焰无，燃阴
久很了着还炭火是但，了灭火篝 。
ئۆيىپ قويعان تىگايتقىش ② 。沤发，巧腐，烂腐：
（雪）③ 。沤发在料肥的来起堆 تۆتەپ جاتىر。
风 بوران تۆتەپ تۇر。落飘，落降纷纷，扬飞
发大，气脾发大；冲冲气怒〔转〕④。加交雪
雳雷：ول شانشقى ەسوزدى ەستىگەندە تۆتەپ ئوڭ
色脸得气，话的耳刺到听他 بۇزىلىپ كەتتى。
了变都 。
تۆتەك 。风毛白，加交雪风，雪风暴〈名〉
تۆتەلە- 〈动〉 شاشتى تۆتەلەپ جۇلۇ 把发头乱揪乱一咬乱，阵：
伤咬，阵一了咬乱鸡把狗 ئىت تاۋقتى تۆتەلەپ تاستاپتى。
了 。

تۆتەلەن- تۆتەلە- 。态动被的
تۆتەلەندىر- تۆتەلەن- 。态动使的
تۆتەلەۋ تۆتەلە- 。式定不的
تۆتەن-①تۆتە- 的 ②态身反的，燃阴，燃焰烧
④ 沤发，熟腐，巧腐，烂腐 ③ 着烧燃地隐隐
烈猛，凶逞（风大）；落飘，下落纷纷，扬飞（雪）
。气闷生，气脾发大，冲冲气怒〔转〕⑤ 来起
تۆتەنۋ تۆتەن- 。式定不的
تۆتەنۋلى 生，的霆雷发大，的冲冲气怒〈形〉
。的气闷
تۆتەت- تۆتە- Ⅱ 态动使的 ▲ ئۆتىن تۆتەتۋ
。户门立另，业立家成 ② 火生 ①
تۆتەتىل- تۆتەت- 。态动被的
تۆتە-تۆتە：تۆتە-تۆتەسىن شىعارۇ 粉得撕
。片碎成弄，堪不烂破使，碎
تۆتەۋ تۆتە- Ⅱ 。式定不的
تۆتكىز- ئۆت- 。态动使的
تۆتكىش 。机麻打，机毛开，机棉清〈名〉
ئۆتۈ ئۆت- 。式定不的
打，的好清，的过开（麻，毛，棉）〈形〉 **ئۆتۈلى**
毛羊的好开 جۇنى قوي ئۆتۈلى：的好弹，的好
。（毛羊的好弹）
清未，的过开未（麻，毛，棉）〈形〉 **ئۆتۈسىز**
。的过弹未，的过打未，的过
打，工棉弹，工棉清，人的毛开〈名〉 **ئۆتۈشى**
。工麻
تۆتىگۇ تۆتىك- Ⅱ 。工定不的
تۆتىك Ⅰ〈名〉① 体状管，子管：جىڭشكە
管风通 تۆتىك جەلدەتكىش / 管细 تۆتىك
管骨（的用水饮鹰给） ② 简枪 مىلتىق تۆتىگى
。子
热，气来不出得热，燥舌干口〈动〉 **تۆتىك-** Ⅱ
。气憋得
تۆتىكشە 子管细，子管小〈名〉：رەزىنكە
管软皮橡 تۆتكشە 。
ئۆتۈل- ئۆت- 。态动被的
ئۆتۈن 雾烟，气烟，烟 ①〈名〉：ئۆتۈن شعۇ
：家，户〔转〕② 烟黑 ئۆتۈن قارا / 烟冒
有 كەيبىر قىستاقتار از دەگەندە 40 ئۆتۈن بار。
。家人户十四有少至里村的 ▲ ئۆتۈن سالىق

上直摇扶 ᠲᠥᠲᠡᠨᠡ ᠲᠥᠽᠥᠭ ᠰᠢᠭᠡᠭ ▲ 税的纳户按立另，业立家成 ② 火生① ᠲᠥᠲᠡᠨ ᠲᠥᠲᠡᠨᠲᠥ ▲ 。户门

ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡ- 〈动〉烟；气烟放散，烟散外向，烟冒 **ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡᠭᠡᠨ** 起腾雾：ورتەنگەن ورمان نەشە كۆن ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡᠭᠡᠨ جاتتى. 空腾雾烟天几续连里林森的火起 。

ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡᠭᠡᠨ- 态身反的 ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡ- 。

ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡᠭᠡᠳ- 态动使的 ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡ- 。

ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡᠭᠡᠬᠦ 式定不的 ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡ- 。

ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡᠨᠳᠡ 〈形〉烟多，的烟冒，的烟有带 ，的烟满充，的烟有 ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡᠨᠳᠡ ᠳᠠᠷᠢ 火烟的气烟：的 / ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡᠨᠳᠡ ᠤᠭᠤᠢ 药。子屋的气阐烟乌

ᠲᠥᠲᠡᠨᠳᠡᠭ 〈名〉① 火篝烟冒的子蚊熏出 ② 。道烟(的烟出炉火)，孔烟

ᠲᠥᠲᠡᠨᠰᠢᠨᠰᠢ 〈形〉烟无，的烟无，的烟冒不带不 ，的烟：ᠲᠥᠲᠡᠨᠰᠢᠨᠰᠢ كومىر 无煤烟 / ᠲᠥᠲᠡᠨᠰᠢᠨᠰᠢ ᠳᠠᠷᠢ 药火烟无 。

ᠲᠥᠲᠡᠰ- ᠲᠥᠲ- 态互交的 。

ᠲᠥ 〈叹〉呸(意之恶厌，满不示表)：ᠲᠥ، وسنداي دا ᠰᠤᠭ بولىپ پا 话么什成这，呸 。

ᠲᠥᠰᠭᠢᠷ- 〈动〉嚏喷打：ᠲᠥᠮᠥᠨ ᠲᠥᠰᠭᠢᠷᠲᠡᠭᠡᠨ 不本根 ▲ ᠲᠥᠰᠭᠢᠷᠲᠡ ᠲᠡ ᠭᠠᠷᠠᠮᠠᠨ 嚏喷打风伤 。理不都理，理意愿不，睬理

ᠲᠥᠰᠭᠢᠷᠲ- ᠲᠥᠰᠭᠢᠷ- 态动使的 。

ᠲᠥᠰᠭᠢᠷᠲᠡᠭᠡᠨ ᠲᠥᠰᠭᠢᠷ- 式定不的 。

ᠲᠥᠰᠭᠢᠷᠲᠡᠭᠡᠨ 〈名〉声嚏喷，嚏喷 。

ᠲᠥᠰᠭᠢᠷᠲᠡᠭᠡᠨ- ᠲᠥᠰᠭᠢᠷ- 态身反的 。

ᠲᠥᠰᠭᠢᠷᠲᠡᠰ- ᠲᠥᠰᠭᠢᠷ- 态互交的 。

ᠲᠥᠰᠭᠡᠭᠤᠤᠭᠠ 〈名〉属麦野〔植〕 。

ᠲᠥᠰᠭᠡᠷᠬᠡᠨ- 〈动〉快痛到感，意惬，快畅：ᠲᠥᠰᠭᠡᠷᠬᠡᠨᠡᠭᠡᠨ ᠤᠭᠤᠭ 饮畅 。

ᠲᠥᠰᠭᠡᠷᠬᠡᠨᠳᠡᠭᠡᠳ- ᠲᠥᠰᠭᠡᠷᠬᠡᠨ- 态动使的 。

ᠲᠥᠰᠭᠡᠷᠬᠡᠨᠲᠥ ᠲᠥᠰᠭᠡᠷᠬᠡᠨ- 式定不的 。

ᠲᠥᠭ ᠲᠥᠭ- 式定不的 。

ᠲᠥᠭᠯᠢ 〈形〉好插，的去进放，的去进塞 ① 。的藏窝，的来起藏隐，的来起藏 ② 的进插有没，的去进塞有没 ① 〈形〉**ᠲᠥᠭᠦᠰᠦᠭ** 外在露；的藏窝有没，的来起藏有没 ② 的去 。的面

ᠲᠥᠭᠦᠰ 〈形〉①：的集密，的密稠，的大度密 家的国的密稠口人 ᠮᠣᠯ ورنالاسقان حالقى ᠲᠥᠭᠦᠰ 厚 ᠲᠥᠭᠦᠰ ᠭᠠᠭᠠᠷ：的实厚，的实结，的密紧 ② 结 ④ 的实瓷，的紧紧（得装）③ 张纸的实壮强体身 ᠲᠥᠭᠦᠰ ᠳᠡᠭᠡᠨᠳᠡᠯᠢ：的壮健，的壮强，的实 ᠲᠥᠭᠦᠰ ᠠᠶᠠᠭᠠᠴᠠ ᠶᠠᠪᠤᠭᠠᠨ ᠲᠥᠭᠦᠰ：的窄，的紧，的小瘦 ⑤ 的艰，的难困〔转〕⑥ 。小来起穿子靴 ᠬᠡᠳᠡᠭ. 急紧〔转〕⑦ 况情的难困 ᠲᠥᠭᠦᠰ ᠵᠠᠭᠠᠭᠠᠴᠠᠶ：的难 ᠲᠥᠭᠦᠰ ᠪᠠᠶᠢᠯᠠᠨᠰ ᠪᠠᠶᠢᠯᠠᠨᠳᠡ：的切密 。系关的切密 ᠲᠥᠭᠦᠰ ᠬᠠᠪᠴᠠᠭᠠᠯᠠᠨ：的缓容不刻，的切迫，的迫紧，的 ᠲᠥᠭᠦᠰ ᠰᠠᠭᠤᠷᠠᠯᠠᠨᠳᠠᠷᠤᠭ，的密亲，的近亲〔转〕⑧知通急紧

ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦ 压；密稠更使，的密紧更使 ① 〈动〉**ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦ-** 更得 塞，实瓷加更得装 〈动〉**ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦᠬᠴᠠᠷᠠ-** 。密紧更使，紧

ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦᠬᠴᠠᠷᠠᠭᠤ 。式定不的 ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦᠬᠴᠠᠷᠠ- 。

ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦᠰ- 。态互交的 ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦ- 。

ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦᠲ- 加，快加 ② 态动使的 ①ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦ- 。前提，速

ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦᠭᠤ I 。式定不的 ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦ- 的密稠较比，的大较度密②〈形〉**ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦᠭᠤ** II 瘦点有，的小略（着穿）的实瓷较比（得装）③ 密较比 ⑤ 的难艰微略，的难困些有 ④的小 。的近亲较比，的切

ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦᠳᠦᠭ 稠，度密 ② 词名象抽的① ᠲᠥᠭᠦᠰ ①ᠲᠥᠭᠦᠰᠭᠡᠵᠦ- 切密 ④ 性密严，性密紧 ③ 劲实结；性密，性迫紧，性切迫，性急紧 ⑤ 态状的密亲，性 。速火

ᠲᠥᠭᠦᠰ-ᠲᠠᠶᠠᠭ :的迫窘，的重严，的急紧〈形〉 。势形的重严 ᠲᠥᠭᠦᠰ-ᠲᠠᠶᠠᠭ ᠵᠠᠭᠠᠭᠠᠴᠠᠶ

ᠲᠥᠭᠦᠰᠪᠤᠷᠠᠭ 的密稠较比，的大较度密 ①〈形〉有，的小略（着穿）③ 的实瓷较比（得装）② ⑤ 的难艰微略，的难困所有 ④ 的小瘦点一比，的些一急紧 ⑥ 的近亲罗比，的切密较比 。的近紧点有，的切迫较

ᠲᠥᠭᠦᠰᠯ- 隐，藏躲，来起藏 ② 态动被的 ①ᠲᠥᠭ- 。

,塞阻,住堵 ④ 集聚,集密,挤拥 ③ 避躲,藏
塞堵 ▲ دەمى تىعلۇ قېيىش ئاۋزىنا جۇرەگى ئۇرسا
تىعلۇ (因过率心或吓惊因)气上不喘。
تىعلدىر- تىعل- 的动使态。
تىعلماق 〈名〉捉迷藏。
تىعلىت- تىعل- 的动使态。
تىعلۇ تىعل- 的定不式。
تىعلىس- ① تىعل- 的互交态②堵塞,塞阻,
集聚,集密。
تىعمن Ⅰ 〈名〉栓,塞瓶,塞木软,子塞。
تىعمن- Ⅱ ① تىق- Ⅰ 躲,来起藏 ② 身反的
藏隐,藏。
تىعمندا- 〈动〉紧塞,住填,塞栓,住堵,住塞:
قۇمىرانى تىعمنداۋ / تەسكىتى تىعمنداۋ
子瓶住塞 / 窟窿住堵。
تىعمندال- ① تىعمندا- 的态动被 ② 栓,住堵
紧塞,塞。
تىعمندالىس- تىعمندال- 的互交态。
تىعمندات- تىعمندا- 的动使态。
تىعمنداۋ تىعمندا- 的定不式。
تىعمنشاق ① 见 تىعمن Ⅰ ② 东的口洞住堵
西。
تىعمنشىق 见 تىعمنشاق.
تىعىرشقتاي 〈形〉壮矮,的实结而高不材身
的乎乎胖,的。
تىعىرشقتاي 〈形〉壮矮,的实结而高不材峰
的乎乎胖,的。
تىعىرىق ① 圈皮,环皮(端两栓鼻)② 母螺
处弯拐,角拐 ③ 圈垫属金(的下底。
تىعىرىقتا- 〈动〉① 往)环皮垫(端两栓鼻,
圈属金垫(下底母螺往)② 圈皮垫。
تىعىرىقتات- تىعىرىقتا- 的动使态。
تىعىرىقتاۋ تىعىرىقتا- 的定不式。
تىجىر- 〈动〉怒愠作 ,展不眉愁,额蹙眉皱
貌。
تىجىرۇ تىجىر- 的定不式。
تىجىرىن- تىجىر- 的身反态。
تىجىرىندىر- تىجىرىن- 的动使态。
تىز: تىز ەتۇ ,疼得扎得觉,痛刺觉感(然突)
痛灼。

تىزالاقتا- 见 شىجالاقتا-.
تىزالاڭدا- 见 تىزالاقتا-.
تىز-تىز: تىز-تىز ەتۇ 痛灼,疼得扎,痛刺。
تىزىلدا- 〈动〉① 痛灼,疼得扎,痛刺:
跑飞,驰疾,驶飞 ② 疼得扎 تىزىلداپ ئاۋرۇ
وق تىزىلداپ ونە شىقتى. 子弹呼哨过而 ③。
从血 جاراداڭ قان تىزىلداپ اقتى. 血涌,出进,出涌
出涌口伤。
تىزىلدات- تىزىلدا- 的动使态。
تىزىلداۋ تىزىلدا- 的定不式。
تىق- Ⅰ 〈动〉露暴不,瞒隐,藏隐,藏:
下底堆草在藏 ئۆيدىڭ استىنا تىعىپ قويدى. ②
在关子孩的他把想是不是(他)؟ باڭا ما ەكەن
住堵以用;(入)上塞,塞 ③ ? 活养里屋:
进掖,进装,进放 ④ 子塞上塞 تىعۇ 放手把他 ول
قولىن قالتاسىنا تىعىپ بىرەمە الدى. 他 ⑤。
扎,入刺 到口袋知不甲什了拿东么
进吹⑥子刀捅 پىشاق تىعۇ:去进捅,入戮,入
刮雪把风 جەل قاردى قوراعا تىقتى. 起一到刮
②里地在藏 ① جەرگە تىعۇ。了来里子院到
责斥,责指。
تىق Ⅱ **: تىق ەتكىزۇ** 弹▲打敲,噔 تىق ەتۇ
声嗒滴出发,响声一。
تىقاقتا- 〈动〉:烦絮;讨催,逼催,促催
催来天天(他) تىقاقتاپ كۇندە كەلەدى。
تىقاقتاس- تىقاقتا- 的互交态。
تىقاقتات- تىقاقتا- 的动使态。
تىقاقتاۋ تىقاقتا- 的定不式。
تىققىلا- 〈动〉藏藏,藏隐地再一,去藏来藏 ①
连,下几捅③实瓷装,满填,入塞劲使 ② 掖掖
入刺地停不,下几扎。
تىققىلاس- تىققىلا- 的互交态。
تىققىلات- تىققىلا- 的动使态。
تىققىلاۋ تىققىلا- 的定不式。
تىققىشتا- 〈动〉藏藏,藏隐地再一,去藏来藏
掖掖: تىققىشتاساڭ دا، تىققىشتاماساڭ دا ەشكىم
المايدى 要人没,好也藏不好也藏。
تىققىشتاس- تىققىشتا- 的互交态。
تىققىشتات- تىققىشتا- 的动使态。

تەققىشتاۋ تەققىشتا- 的式定不的。

تىقپالا- 〈动〉①得填，装劲使，塞劲使，塞硬 箱塞硬再 تىقپالاغانمەن ساندىققا سىمايدى 实瓷：给塞硬，给硬 ②下不装也里子 تىقپالاغانمەن ده المايدى. 要不也他，拿他要硬（你）—③。露让不，掖掖藏藏，去藏来藏，来起藏隐地再出：بۇل ونىڭ كويتەن بەرى تىقپالاپ كەلگەن نارسەسى ەدى. 这东的着藏直一来以久很他是。西东的着藏直一来以久很他是这 ④加增断不，码加层层。务任加增断不 بەرىپ جاتىر。

تىقپالاس- تىقپالا- 的态互交的。

تىقپالات- تىقپالا- 的态动使的。

تىقپالاۋ تىقپالا- 的式定不的。

تىقپىشتا- 见تەققىشتا-.

تىقسىر- 〈动〉①追逼，近上追紧紧：جاۋدى شەكاراغا دەيىن تىقسىرىپ باردى 追直一人敌把 ②线境边到赶，促催；响影加施，力压加施 使迫：جوسپاردى ورىندىاۋ ءۇشىن ولاردى تىقسىرۋ كەرەك. 要。力压加施们他对得就，划计成完 ③束结将即，半大成完，成完快 ولار مىندەتتى تىقسىرىپ قالدى. 他。了务任成完快们

تىقسىرت- تىقسىر- 的态动使的。

تىقسىرۋ تىقسىر- 的式定不的。

تىقسىرىل- تىقسىر- 的态动被的。

تىقسىرىڭقىرا- 〈动〉①上赶追快，近逼 ②抓（务任）③响影点一加施，力压点一加施 束结前提取争，成完紧。

تىقسىرىڭقىراۋ تىقسىرىڭقىرا- 的式定不的。

تىق-تىق：تىق - تىق ەتۋ ①噔，响地嗒嗒滴滴的响地噔噔：تىق-تىق ەتكەن ەتىكتىڭ داۋسى 的靴皮子豆炒，讲地绝不滔滔，舌饶〔转〕②声噔噔话说般。

تىقىل 〈名〉打叩，声击调频敲，声响的嗒滴 声：ساعاتتىڭ تىقىلى 的钟声嗒滴。

تىقىلدا- 〈动〉①出发；响作噔噔，响地嗒滴 敲击声：ساعات ۇستەل ۇستىندە تىقىلداپ تۇر. 声，舌饶〔转〕②。着响地嗒嗒滴滴上子桌在钟

تىقىلداعان جان：话说般子豆炒，讲地绝不滔滔。人的舌饶

تىقىلداعىش 见 تىقىلداۋىق.

تىقىلداق 〈名〉①，声击敲，声哒哒，声嗒滴子豆炒话说，的舌多嘴多，的舌饶 ②声打叩。的般

تىقىلداس- تىقىلدا- 的态互交的。

تىقىلدات- ①تىقىلدا- 的态动使的，敲，弹 ②，弹甲指用 تىرناعىمەن ۇستەلدى تىقىلداتتى 叩：。面桌着

تىقىلداۋ تىقىلدا- 的式定不的。

تىقىلداۋىق 〈形〉，的制节无（话说），的舌饶，的舌多嘴多。

تىقىر I 〈名〉静动；声嘶咔嘶咔，声吱咯吱咯：اياق استىنان بىردەمە تىقىر ەتە ءتۇستى. 脚底下一了响吱咯西东么什有然忽▲。تىقىر تايانۋ 危夕旦在。

تىقىر II 见تاقىر.

تىقىرلا- I 〈动〉响吱咯吱咯：اۋىندىاعى قانتى تىقىرلادى 把糖嚼得响吱咯吱咯。

تىقىرلا- II 见تاقىرلا-

تىقىرلات- تىقىرلا- 的态动使：تىقىرلاتىپ شايناۋ 得嚼响吱咯。

تىقىرلاۋ تىقىرلا- I、II 的式定不。

تىقىرلاۋ تىقىرلا- I、II 的式定不。

تىقىرشى- 〈动〉安不灼焦，心耐去失，急着：تىقىرشىپ وتىرا الماۋ 。安不立坐得急

تىقىرشىلا- 〈动〉安不灼焦，心耐去失，急着：تىقىرشىلاپ كەتكىسى كەلدى 。去回想着急

تىقىرشىلاۋ تىقىرشىلا- 的式定不。

تىقىرشىس- تىقىرشى- 的态互交的。

تىقىرشىت- تىقىرشى- 的态动使的。

تىل 〈名〉方后〔军〕：تىلعا قايتۋ 回后到方。

تىلسىم 〈名〉象现的测莫奥深，秘神：عىلىم تالاي تىلسىمدى تۇسىندىرەدى. 象现的解。象现的秘神多很了明说学科

تىلسىمداۋ 〈形〉测莫奥深些有，的秘神较比。的解不人令较比，的

تىلسىمدى 〈形〉测令，的测莫奥深，的秘神。的解不人令较比，的

تىلسىمدىلىق تىلسىمدى 。词名象抽的

تىلتي- 而短得显，短太得显（装服）①〈动〉起大自高自〔转〕③小矮得显（材身）②紧

。子架摆，来起慢傲，来

تىلتيما 〈形〉超的型短超：تىلتيما كويلەك 超裙短。

تىلتيت- تىلتي- 的态动使。

تىلتيۇ تىلتي- 的式定不。

تىم Ⅰ〈副〉别特，常非，分十，太，很，最：تىم ەرتە كەزدە 以早很前年轻太 / تىم جاس 严肃非常得显 / تىم كەرەكسىز 不有大用 ▲ تىم بولماسا 的码起，少至 ▲ تىم جاي بولسەك 式分简最〔数〕 ▲ تىم قۇرسا 至少，码起。

تىم- Ⅱ 见 تىن-。

تىماق 〈名〉帽子，特马（的戴人男克萨哈） ▲ 克 ەلتىرى تىماق سىم 皮羊子帽（克马特） ▲ تۆلكى تىماق 狐皮帽子（克马特） ▲ تىماق ۇرۇ 子帽打鞭眼蒙（名戏游）。

تىماقسىز 〈形〉未戴子帽，未戴克马特的；的头光。

تىماقتى 〈形〉戴子帽的，戴克马特的。

تىماۋ 见 تۇماۋ。

تىماۋرا- 见 تۇماۋرا-。

تىمپي- 〈动〉①保持保默缄作装，色声露不，默缄持保他：ول تىمپيىپ اۇزىن اشپاي قويدى。知：息声无毫，静寂〔转〕②。发不言一，默缄声无毫然自大个整（名戏游）语不嘴闭③息声出笑或话出说谁中戏游）就（输算）。

تىمپيما 〈形〉的默缄持保，的言寡默沉作装，的险阴；的色声露不。

تىمپيت- تىمپي- 的态动使。

تىمپيۇ تىمپي- 的式定不。

تىمساق 〈名〉鱼鳄，鳄〔动〕。

تىمسىق 〈名〉气憋，热闷，闷。

تىم-تىراقاي 〈副〉纷纷，着散四，地散分，向：تىم-تىراقاي بولۇ 跑着散四 / تىم-تىراقايىن شىعارۇ 里下四驱散。

تىم-تىراقايلا- 〈动〉跑着散四，逃里下四向，走：تىم-تىراقايلاپ قاشۇ 跑着散四。

تىم-تىراقايلاس- تىم-تىراقايلا- 的态互交。

تىم-تىراقايلات- تىم-تىراقايلا- 的态动使。

تىم-تىراقايلاۋ تىم-تىراقايلا- 的式定不。

تىم-تىرس 〈形〉的悄悄静，的谧静，的静安：的息无声无，的寂静，的静肃，的寂沉 / تىم-تىرس كوشەدە 的静静安安里屋 ۇي-ۇشى 上街的谧静在。

تىم-تىرىستىق 〈名〉静寂，寂沉，静安。

تىمۇ تىم- 的式定不Ⅱ。

تىمىق 〈形〉的静浪平风，的风无：تىمىق اۋا 的风无天气。

تىمىقتىق تىمىق 的词名象抽。

تىمىر 见 تۇمار。

تىمىراي- 〈动〉；态神的肃严出现表，气闷生：تىمىرايىپ ۇندەمەي قويدى 保持缄默：默缄持保，不言发。

تىمىرايۇ تىمىراي- 的式定不。

تىمىرايىس- تىمىراي- 的态互交。

تىمىرسىق 〈形〉①：的闷，的静平，的风无 بۇگىن كۇن تىمىرسىق بىستىق. 今天气又闷 ②〔转〕险阴，的密诡，的色声露不。热又闷，的：人的险阴 ادام تىمىرسىق 的。

تىمىرسىقتان- 〈动〉①热闷得变，风无静平：اۋا ءبىر-ەكىسى كۇننەن بەرى تىمىرسقتانىپ الدى. 这两天天热闷气。〔转〕②气过不透使，险阴为变，色声露不。

تىمىرسىقتانۇ تىمىرسىقتان- 的式定不。

تىن- 〈动〉①：休罢，手摆；结完，束结：ءبىر جولا تىندى 束结全完，息歇，工歇，息休 ②了；息歇，工歇，息休；止休：“ديحان جاۋىندا تىنادى” دەگەن ماقال بار. “。工歇时雨下有只民农”：说语谚条一有

③渐渐，静安，平静，下息停，来：نەشە كۇنگى بوران بۇگىن تاڭەرتەڭ تىندى. 的来天几平情心 ▲ كوڭىل تىنۇ。了停才晨早天今风大口瞪目，声无雀鸦 ▲ ستىلدەي تىنۇ 安心，静把；色于形不怒喜露不色声 ▲ ىشتەن تىنۇ 呆。心在恨怀；屈委抱中心；里心在藏深感情

تىنبا 见 تۇنبا。

تىنباي 〈副〉，地顿停不，地断不续连，地续连：تىنباي كۇرەس جاساۋ 地息不，地断间不断不争斗地。

تىندىرىم: تىندىم بولۇ 耗；完用；毕完，结完

尽：اقشا تنندىم بولدى. 了光花钱。/ ئولىپ تنندىم بولدى 了死(了蛋完)。

تنندىر- ①تىن- ①的使动态 ② 成出做，事成；绩成完：تنندىرعانىنان بۇلدىرگەنى كوپ 事成平填 ③ 余有事败，足不平填土用洼洼坑坑把 تنندىرۇ。

تنندىرت- تنندىر- 的使动态。

تنندىرۇ تنندىر- 的式定不的。

تنندىرىل- تنندىر- 的态动被。

تنندىرىس- تنندىر- 的态互交。

تنىجى 〈名〉牛奶。

تىنۇ Ⅰ 〈形〉无风的；的风闷的热：تىنۇ ئاۋا 的风天气。

تىنۇ Ⅱ تىن-的式定不的。

تىنشۇ 〈形〉Ⅰ 的，的热闷，的风无：كەشەدەن بەرى ئاۋا تىنشۇ بولىپ تۇر. 从开天昨热闷气天始。

تىنشۇ Ⅱ تىنشى- 的式定不的。

تىنشى- 〈动〉①住止，息平，息停；جەل تىنشىدى. 了住止风；②下静平，来下静安。

تىنشۇ 〈名〉①息歇，息休；تىنىمدىق كورمەۋ 静寂：ئۇرۇ ادامعا تىنىمدىق كەرەك 要需人病；②静安，安慰，慰安到得，慰快到感，慰解，安心：جۇرەگى تىنشۇ 服，服驯，来下静安 ③ 慰安到得里心贴：مىنا تەنتەگىڭنىڭ تىنشيتىن ۋاقتى بولا ما؟ ④ 吗候时的静安个有子孩的皮顽个这你

تىنشىمسىز 〈形〉①气天(气天)闷得变，来起闷热。

تىنشىعۇ تىنشىق- 的式定不的。

تىنشىق- 〈动〉来下静平，来下静安：تىنشىعىپ ۇيقىتادۇ 觉睡地稳稳安安。

تىنشىقتىر- تىنشىق- 的态动使的。

تىنشىس- تىنشى- 的态互交的。

تىنشىت- تىنشى- 的态动使的。

تىنعۇ تىنىق- Ⅱ 的式定不的。

تىنعىس- تىنىق- Ⅱ 的态互交的。

تىنىق Ⅰ 〈形〉①的止静，的静平：تىنىق سۇ 的静寂，的寂沉，的静安②水死(水的止静)：تىنىق كەش ▲ 晚夜的静宁的悄悄静。تىنىق مۇحيت 洋平太。

تىنىق- Ⅱ 〈动〉乏歇，脚歇，息歇，息休：سەندەر ازداپ تىنعىپ الىپ جۇرىڭدەر. 你们休息。走再儿会一

تىنىقتىر- تىنىق- Ⅱ 的使动态。

تىنىم ①〈名〉谧安，宁安，静安；息休：باسقالاردىڭ تىنىمىن الۇ 宁安的人别乱扰 ②定说；局结，果结〔转〕：تىنىمى نە بولدى ەكەن؟ 安人让不 ▲ تىنىم جوق 样么怎果结的后最得不 ▲ تىنىم كورمەۋ (تاپپاۋ) 的气淘，的静闲，不 ▲ اعاش تىنىش تۇرايىن دەسە دە، 息停不，جەل تىنىم بەرمەيدى. 止不风而静欲树【谚】。

تىنىمدا- 〈动〉来下静安；脚歇，息歇，息休：ئىبراز تىنىمداپ الۇ 下一息休加稍。

تىنىمداس- تىنىمدا- 的态互交的。

تىنىمدات- تىنىمدا- 的态动使的。

تىنىمداۋ تىنىمدا- 的式定不的。

تىنىمدى 安；的烦麻不；的分安，的静安〈形〉。的重稳；的实老，的气淘不，的生

تىنىمدىلىق تىنىمدى 词名象抽的。

تىنىمدىق ①〈名〉息歇，息休：تىنىمدىق كورمەۋ 静寂：ئۇرۇ ادامعا تىنىمدىق كەرەك 要需人病；②(停不个忙)息休到不得；谧安，静安③生安：تىنىمدىعى كەتكەن بالا 静安。子孩的生安不也

تىنىمسىز ①〈形〉忙繁，的扰打，的静安不：تىنىمسىز بالا 的气淘，的分安不，的烦麻，的务业的忙繁 / تىنىمسىز كاسىپ 子孩的气淘安不情神 تىنىمسىز الپەت 的慌惊，的安不②连，地断间不，地断不(词副作用) ③ 态状的的绵连：تىنىمسىز جاۋعان جاڭبىر 地停不续 / تىنىمسىز جىلاۋ 雨哭地停不。

تىنىمسىزدان- 〈动〉①老不得变，气淘得变：تىنىمسىزدانعان بالا 变得气淘，安不② 子孩的气淘，实：تىنىمسىزدانا كۇنتۇ 地安不心担，急焦，慌惊：تىنىمسىزدانا كۇنتۇ 待等。

تىنىمسىزداندىر- ①تىنىمسىزدان- 的态动使的。烦麻，动惊，扰烦 ②。

تىنىمسىزدانۇ تىنىمسىزدان- 的式定不的。

تىنىمسىزدىق تىنىمسىز 词名象抽的。

تىنىس 〈名〉①吸呼 ②气的出呼 ③发)停，歇间，断间(的长不间时等作工，音声、言歇停，息歇，息休 ⑤符止休，止休〔音〕④顿

▲تىنىس الۋ ①呼吸 ② 休息▲ تىنىس بەلگىسى ▲ 道吸呼 ▲ 号符点标〔语〕 تىنىس جولى ▲ 松轻到感 ② 快畅吸呼① تىنىس كەڭەيۋ ▲ 官器吸呼 ▲ تىنىس ورتالىعى تىنىس مۇشەلەرى ▲ 息窒,难困吸呼 ▲ تىنىس تارلۋ ▲ 枢中吸呼 اعاسى باردىڭ جاعاسى بار، ٴتىنسى باردىڭ تىنىسى بار. ▲ 。手帮是弟弟,山靠是哥哥【谚】 جاقسى جۇمىس جانعا تىنىس. 【谚】心顺事好。

تىنىستا- ①〈动〉歇息,息歇,息休:脚歇 سەندەر وسى ارادا ٴبىر كۇن تىنىستاپ الىڭدار. 你们在这里歇一天息休。

تىنىستاس- 〈形〉呼吸相同的,相息息的。

تىنىستات- 使动使的 تىنىستا-。

تىنىستاۋ 式定不的 تىنىستا-。

تىنىش 〈形〉①安的:宁安的,寂的,静的:ٴۇيي ٴشى قاشان دا تىنىش. 安是都候时么什里屋有没 ② 活生的适安 ٴومىر تىنىش。/ 静静安的烦麻有没 جۇمىس تىنىش 的意如;的烦麻的:的和平,的太平 ③ 作工 زامان سوعىسسىز تىنىش 无年平和的争战 ▲ تىنىشسىن الۋ (كەتىرۋ) 扰搅,搅打 ▲ تىنىش ٴجۇرۋ 守分安己 ▲ اعاش تىنىش تۇرايىن دەسە دە، جەل تىنىم بەرمەيدى. 【谚】止不风而静欲树。

تىنىشسىز 〈形〉①不安,的气淘,的生安不老不,的适舒不;的烦麻 ② 的己守分安不;的实的慌惊,的安不 ③ 的适安。

تىنىشسىزدان- 〈动〉①不躁烦,来起安不,忧担;躁焦,急焦,慌惊:تىنىشسىزدانىپ كوپكە دەيىن ۇيقتاي الماۋ 睡入能不久久安不情神 ② 气淘得变,生安不得变动,来起动骚,潮风起〔转〕③ 子孩的生安不安不荡动会社 قوعام تىنىشسىزدانۋ:安不荡动使的 تىنىشسىزدان- 态。

تىنىشسىزدانۋ 式定不的 تىنىشسىزدان-。

تىنىشسىزدىق 词名象抽的 تىنىشسىز。

تىنىشتال- 〈动〉①慰安到得,心放,心安:渐;住止,息停 ② 来下静平,静安。

تىنىشتالدىر- 态动使的 تىنىشتال-。

تىنىشتالۋ 式定不的 تىنىشتال-。

تىنىشتان- 〈动〉①慰安到得,心放,心安:了心放后信到接她ونىڭ حات تاپسىرىپ الىپ كوڭىلى تىنىشتاندى,来下静平,来下静安 ②。了静平水海 تەڭىز تىنىشتاندى. 。了静平,息平:定平,息停③。了住止风 جەل تىنىشتاندى. 。了住止,息停

تىنىشتاندىر- ①تىنىشتان-的:定安②态动使的,定安。

تىنىشتاندىرعىش 〈形〉静镇,神安:药神安 تىنىشتاندىراتىن دارىلەر。安,的静镇,的神安。

تىنىشتاندىرعىش 剂神安:的定。

تىنىشتانۋ 式定不的 تىنىشتان-。

تىنىشتىق ①تىنىش 沉,静安 ② 词名象抽的:静寂;寂静:تۇڭگى تىنىشتىق / 静宁的间夜 ٴالگە تىنىشتىق جوق 国无宁安 ③ 日平和:ٴبارى دە تىنىشتىق ٴۇشىن 一为了和平 ▲ 平和了为切 ▲ تىنىشتىق كورمەۋ 不得宁安,静安使 ▲ اقىماق باس تىنىشتىق بەرۋ 不个闹人蠢—ايافقا تىنىشتىق بەرمەس. 【谚】。停

تىنىشتىقسىز 〈形〉①不安,的扰打;的宁安,的烦麻纷;的安不荡动 ② 的生安不;的分安不;的烦。的乱

تىڭ 〈形〉有:的力在壮强,的神精有富,的气朝 شالىڭ جىلداعىدان تىڭ:的旺健,的朗硬,的新,的新③料布的实结 تىڭ شۇپىرەڭ ②地生,地荒生,地女处 ①〈名〉过垦未 تىڭ جەر:的过种未,的荒垦,荒开(يگەرۋ، كوتەرۋ) ▲ 地垦开未 تىڭ اشۋ。

تىڭ: 打中暗,听窃,听偷,听探 **تىڭدا-** 。听

تىڭاي- 〈动〉①蓄精养,气元复恢,原复力精:神精起提,锐复恢 ② 。了走该们我,了好息休马 ٴۇيرەلىك. 。地歇轮 جەر تىڭايعان:沃肥得变,力地复恢力体,的气元复恢快很 〈形〉 **تىڭايعىش** 。的乏解快很,的快

تىڭايت- ①تىڭاي- 的使动态 ② 耕休，歇轮。

تىڭايتقىش 〈名〉〔农〕料肥：تىڭايتقىش شاشۇ 料肥撒施 / تىڭايتقىش قولدانۇ 料肥施用 ▲ ازوتتى تىڭايتقىش 氮肥 ▲ ورگانيكالىق تىڭايتقىش 有机肥料。

تىڭايتقىشسىز 〈形〉没施肥的，没有施肥的：تىڭايتقىشسىز اتىز 没施肥的田。

تىڭايتقىشتى 〈形〉施肥的，上了肥的，有肥的：تىڭايتقىشتى توپىراق 肥沃的土壤。

تىڭايتۇ تىڭايت- 的式定不。

تىڭايتىل- تىڭايت- 的态动被。

تىڭاۋ تىڭاي- 的式定不。

تىڭايىس- تىڭاي- 的态互交。

تىڭعىلىق 〈名〉真认，致细；心细，心用。

تىڭعىلىقسىز 〈形〉粗心大意，马马虎虎，草率；不到家，不周全，不细心。

تىڭعىلىقسىزدىق تىڭعىلىقسىز 的抽象名词。

تىڭعىلىقتى 〈形〉真认，致细，细仔用；心用，心细；实切，实扎，心精：تىڭعىلىقتى جوسپار 实切计划 ▲ تىڭعىلىقتى تۇرده 认真地，心用地，实扎地。

تىڭعىلىقتىلىق تىڭعىلىقتى 的抽象名词。

تىڭدا- Ⅰ 〈动〉①听，听取，听从：ساباق تىڭداۋ 听课 / ءسوز تىڭدايتىن بالا 听话的孩子 / سەنىڭ ايتقانىڭدى تىڭدامايدى. 他不听你的。/ تىڭدا، بۇل ارادان كەتۋشى بولما! 你听着，这里开不得玩笑！ ② 听，听从，听话 ▲ شەتەل راديوسىن تىڭداۋ 收听国外广播 ▲ قىزىم ساعان ايتام، كەلىنىم سەن تىڭدا. 【谚】女儿我来教，儿媳你来听。

تىڭدا- Ⅱ 〈动〉新换，补挖：كيىمدى تىڭداپ جاماۋ 衣服补挖。

تىڭداعانسۋ تىڭداعانسى- 的式定不。

تىڭداعانسى- 〈动〉假装听，从装听，听装作：تىڭداعانسىپ وتىرعانمەن وي باسقادا 虽假装听命，但心里在想别的。

تىڭدال- ①تىڭدا- 的Ⅱ、Ⅰ态被动，听到，能听见 ② 不听方地的远得听不见：الىستان تىڭدالمايدى 远得听不见。

تىڭداس- تىڭدا- 的Ⅱ、Ⅰ态互交。

تىڭدات- تىڭدا- 的Ⅱ、Ⅰ态动使。

تىڭداۋ تىڭدا- 的Ⅱ、Ⅰ式定不。

تىڭداۋشى 〈名〉听众，听者，听讲者：تىڭداۋشى عيبىرات الىسىن 戒足者闻。

تىڭقي- ①〈动〉圆溜瓜滚得吃，圆肚得吃：توسەكتە تىڭقيا تويۋ 团成蜷缩发 ② 饱过得吃 ③ 着卧地团成缩蜷上床在：تىڭقيىپ جاتىر 肥长，胖长，胖敦敦：مىناۋ تىڭقيعان ايەل سونىڭ قاتىنى. 这个胖胖敦敦的他是人女妻子。 ①〈名〉囊囊鼓鼓得显，来起：قالتاسى تىڭقيىپ 袋口，了财发象好他。 بايىعان ۇقسايدى 的囊囊鼓鼓得装满，塞满装 ② 态动使的 ① **تىڭقيت-**。

تىڭقيۋ تىڭقي- 的式定不。

تىڭقيىس- تىڭقي- 的态互交。

تىڭقىل 〈名〉弹的轻轻（的出发拉不冬弹）。

تىڭقىلدا- 〈动〉乐的快轻的出发（拉不冬）。

تىڭقىلداتا- ①تىڭقىلدا- 的使动态 ② 地轻轻（器乐）拨弹。

تىڭقىلداۋ تىڭقىلدا- 的式定不。

تىڭسىن- 〈动〉力精为认，挫末气锐为认 ①。新较为以，实结为认 ② 足劲为以，衰不。

تىڭسىنۋ تىڭسىن- 的式定不。

تىڭسىنىس- تىڭسىن- 的态互交。

تىڭشى 〈名〉务特，谍间，细奸，探密。

تىڭشىلىق 〈名〉作工报谍，动活谍间：تىڭشىلىقپەن شۇعىلدانۋ 从事动活谍间工作。

تىپ-تىپىل 〈副〉干干净净，地净净，地剩不个一：جاۋدى تىپ-تىپىل جويۋ 消灭敌部全人部全 / قارىزعا باتىپ تىپ-تىپىل بولىپ شىعا 掉进债务里变得一无所有，如洗贫。

تىپ-تىنىق 〈形〉的朗晴，的云无，的空天的朗晴：اسپان تىپ-تىنىق.

تىپ-تىنىش 〈形〉的静静安安，的静沉，的静悄悄 ①

，的实实老老，的生安 ② 的静浪平风；的静寂。的话听，的顺驯

تپ-تپ: تپ-تپ باسۋ 用走步碎细。

تپىلدا- 〈动〉① 嗒啪出发（上地在拉拖鞋）② 声走步碎细用。

تپىلدات- تپىلدا- 的态动使的。

تپىلداۋ تپىلدا- 的式定不的。

تپىر: تپىر ەتپەۋ ▲ 动不丝纹，动不动一 تپىر ەتۋ（微稍）动走，弹动，动活。

تپىرلا- 〈动〉频频；动颤，蹦，挣，动乱（腿）地跺：شۇڭقىرعا جىعىلعان كوتەرەم سيىر تپىرلاپ تۇرا الماي جاتىر. 跌瘦的里坑在倒不起着扎挣牛的弱。

تپىرلاس- تپىرلا- 的态互交的。

تپىرلات- تپىرلا- 的态动使的。

تپىرلاۋ تپىرلا- 的式定不的。

تپىرلاۋىق 〈形〉烦耐不子性急，的心耐有没的。

تپىر-تپىر: تپىر-تپىر ەتۋ（脚）直，动乱地跺频频；动颤，蹦挣。

تپىرشۋ تپىرشى-的式定不的。

تپىرشى- 〈动〉不灼焦，安不躁急，性急犯得急烦耐不，躁烦，安住不坐也再：تپىرشىپ وتىرا المادى。

تپىرشتت- تپىرشى-的态动使的。

تىر: تىر جالاڭاش ▲的体露身赤，的裸裸赤，的条条赤，的挂不丝一 تىر جالاڭاشتانۋ（衣把）服光脱都全。

تىراعايلا- 〈动〉下四向，着跑散四，走跑乱混里逃走：جان-جاقتان تىراعايلاپ شاۋىپ كەلگەن ءبىر توپ اڭشىلار 从一的来跑急急方八面四人猎群。

تىراعايلاس- تىراعايلا- 的态互交的。

تىراعايلات- تىراعايلا- 的态动使的。

تىراعايلاۋ تىراعايلا- 的式定不的。

تىراي- 〈动〉：倒撂，（着躺）肢四开摊① 在躺肢四开摊 تۇيقتاپ جاتىر توسەكتە تىرايىپ：蛋完；去死〔转〕② 觉睡上床：شەتسەن تىرايدى ▲ 了死都个个一 تىراي قوناق تىراي 客。觉睡请人

تىرايت- تىراي- ① 使动的 ② 打。死

تىرايۋ تىراي- 的式定不的。

تىرايىس- تىراي- 的态互交的。

تىراقايلا- 见 تىراعايلا-.

تىراقايلات- تىراقايلا- 的态动使的。

تىراقايلاۋ تىراقايلا- 的式定不的。

تىراڭدا- 〈动〉胳伸，踹脚抓手，动乱脚手① 腿蹬臂胳伸：تىراڭداپ بىرىنەن كەيىن ءبىرى جىعىلىپ جاتىر 在倒地腿蹬膊胳伸个一个一：扎挣；做力努，手动忙急〔转〕② 上地：قانشا تىراڭداعانمەن ونىڭ قولىنان ەشتەڭە كەلمەيدى. 他绩成么什是仍但，方努么怎管不他：狂若喜心，烈采高兴〔转〕③。来出不做也跳乱蹦欢们子孩：بالالار تىراڭداپ ويناپ ءجۇر. 儿玩地。

تىراڭداس- تىراڭدا- 的态互交的。

تىراڭدات- تىراڭدا- 的态动使的。

تىراڭداۋ تىراڭدا- 的式定不的。

تىراۋ 〈名〉声鸣鹤。

تىراۋلا- 〈名〉叫鸣（鹤）。

تىراۋلاس- تىراۋلا- 的态互交的。

تىراۋلاۋ تىراۋلا- 的式定不的。

تىراش 〈形〉松手，的际无慨慷，的方大于过的际无。

تىراشتان- 〈动〉无慨慷得显，方大于过得显。际无松手得显，际。

تىراشتانۋ تىراشتان- 的式定不的。

تىراشتىق ①تىراش 慷，方大 ② 词名象抽的慨。

تىربان- 〈动〉争力，图力，求力，力努：ول ءوز ويىن تۇسىندىرەمىن دەپ كوپ تىربانىدى. 为他力努的大很了出做法想的己自明说了。

تىرباندىر- تىربان- 的态动使的。

تىربانۋ تىربان- 的式定不的。

تىرباڭدا- 〈动〉手，腿蹬臂胳伸，动乱肢四①想力极，……想力努；扎挣〔转〕② 踹脚抓……图力，……。

تىرباڭداس- تىرباڭدا- 的态互交的。

تىرباڭدات- تىرباڭدا- 的态动使的。

تىرباڭداۋ تىرباڭدا- 的式定不的。

تىرباك-تىرباك: تىرباك-تىرباك ەتۇ 四肢乱
踹脚抓手，腿蹬臂胳伸，动
تىربي- 〈动〉显得小，矮得显：بويى
تىربيعان جىگىت身材小的小矮伙子 / تىربيعان
بۇتا灌的小矮木。
تىربيت- تىربي- 的使动态。
تىربيۇ تىربي- 的不定式。
تىربىق 〈形〉①的小，的矮：تىربىق قاراعاي
子胡短 ②的短：تىربىق مۇرت树松的小矮
تىربىقاي 〈形〉又短又；的矬，的小矮，的矮
的粗。
تىربىن- 见 تىربان-。
تىربىك 〈名〉情事件一某对），作动的腾腾慢
碌忙；力努（的。
تىربىڭدا- 〈动〉①艰难艰艰；步迈强勉，走行地
笨拙走地拙：ولار بولدىرىپ تىربىڭداپ قالدى. 他
们力气费白，碌碌忙忙。②了动不走得累，
空自奔忙：ئۇي سالامىن دەپ تىربىڭداعالى كوپ
بولدى间时长很了碌忙子房盖要。
تىربىڭداس- تىربىڭدا- 的互交态。
تىربىڭدات- تىربىڭدا- 的使动态。
تىربىڭداۇ تىربىڭدا- 的不定式。
تىردای: تىردای جالاڭاش 一条赤，的挂不丝
的体露身赤，的裸裸赤，的条。
تىرجاك 见 تىرجىك.
تىرجي- 〈动〉①皱起，脸皱〔转〕②纹皱起，脸
生，怒发〔转〕③貌怒愠作，展不眉愁，额蹙
狠发，气。
تىرجيت- تىرجي- 的使动态。
تىرجيۇ تىرجي- 的不定式。
تىرجيس- تىرجي- 的互交态。
تىرجىك 〈名〉感反；情神的郁阴，色愠。
تىرجىڭدا- 〈动〉①搋抽，搐抽：بەتتى
蹙眉皱，色愠作〔转〕②搐抽部面 تىرجىڭداۇ
تىرق: تىرىق ەتۇ 放屁蔫。
تىرقي- 〈动〉死，去翘翘，子辫：تاقتا شىعىسىمەن
تىرقيىپ قالدى刚刚座宝上登了子辫翘就。
تىرقيت- تىرقي- 的使动态。
تىرقيۇ تىرقي- 的不定式。
تىرق-تىرق: تىرق-تىرق كۇلۇ تىرىق-تىرىق
وسىرۇ 笑地咯咯，屁放地断不连接。
تىرقىلدا- 〈动〉笑地哧哧，笑地咯咯：
تىرقىلداپ كۇلە بەرۇ不住地住咯咯笑。
تىرقىلداق 〈形〉的停不个笑，的笑爱。
تىرقىلداس- تىرقىلدا- 的互交态。
تىرقىلدات- ①تىرقىلدا- 的使动态 ②不
连接，屁放地断。
تىرقىلداۇ تىرقىلدا- 的不定式。
تىرقىن: تىرقىن جازۇ 狠，罚惩，治整，拾收
揍。
تىرقىرا: تىرقىراي قاشۇ 窜逃处到，跑乱。
تىرقىرات- 〈动〉追穷，赶追，追。
تىرقىراتۇ تىرقىرات- 的不定式。
تىرما I 〈名〉子耙，耙：اعاش تىرما 木耙 /
تەمىر تىرما 铁耙 / قول تىرما 手耙 / ئۇشوپ
تىرما 草耙 ▲ ات تىرما 铁耙子。
تىرما- II 见 تىرمالا-。
تىرمالا- 〈动〉①地耙，耙：اتىز تىرمالاۇ 地
耙，耙：拢聚，搂扒，搂 ②地田：ئۇشوپ تىرمالاپ جيۇ
垃圾子用狗 جاتىر. تىرمالاپ ئيت：抠，痒搔，挠抓，抓 ③起一在搂草把
滴一点一；气力卖，法设力尽〔转〕④。堆圾
来得所气力卖：تىرمالاپ تاپقان بايلىق集搜地
富财的。
تىرمالان- تىرمالا- 的被动态。
تىرمالاس- تىرمالا- 的互交态。
تىرمالات- تىرمالا- 的使动态。
تىرمالاتتىر- تىرمالات- 的使动态。
تىرمالاۇ تىرمالا- 的不定式。
تىرمالاۇلى 〈形〉的过耙，的搂扒，的拢聚；
一在的起。
تىرمالاۇ 〈形〉的过耙有没，的搂扒有没；
散的乱。
تىرمالاۇشى 〈名〉耙用耙地的人。

تىرمالاۋىش 〈名〉子耙草，具工的类一耙。

تىرمان- ①تىرما- Ⅱ的态身反的②搔，痒搔，挠抓，抓挠力设法。努力〔转〕③抠。

تىرمانۋ تىرمان-的态互交。

تىرماۋ تىرما- Ⅱ的态动使。

تىرماۋىش 见 تىرناۋىش.

تىرماشى 〈名〉耙耙用人的草耙耙用，的地耙耙用人。

تىرمىس- 〈动〉①往奔；援攀，爬上往地力吃：اتپەن جوتاعا قاراي تىرمىسىپ بارادى. 正（他）图力〔转〕②。去走坡山朝地力吃马着骑，بىلىم الۋ：法设力努，求追求竭，到达求力。力努而识知握掌了为 ۇشىن تىرمىسۋ

تىرمىستىر- تىرمىس-的态使动。

تىرمىسۋ تىرمىس-的式定不。

تىرنا Ⅰ〈名〉科鹤〔动〕▲ اق باس تىرنا 白头鹤 ▲ اق مويىن تىرنا 白枕鹤 ▲ اق تىرنا 白鹤 ▲ بوز تىرنا 灰鹤，鹤玄 ▲ ايدارلى (اسەم) تىرنا 鹤仙，鹤顶丹。

تىرنا Ⅱ〈名〉〔天〕天鹤座。

تىرنا- Ⅲ〈动〉①搔，伤抓，破抓（爪，甲指用）：شەگە：破挠，伤 بەتىن تىرناۋمەن 脸破抓 ②划，刻：تىرناپ كەتكەن جەر 激刺，激 ③方地的过划子钉 ۇشىنا：痛刺，痛 ④耙：جەر تىرناۋ 地耙。

تىرناگۇل 〈名〉〔植〕索胡延。

تىرناق 〈名〉①甲趾，甲指：قولدىڭ تىرناعى 手指甲 / اياقتىڭ تىرناعى 脚甲趾 ②鸟，جاۋدىڭ：计奸，手毒〔转〕③子爪，爪（的类兽）：تىرناعىنا بىلىنۋ 命致 ▲ اجال تىرناعى 手敌入落 ▲ جانى تىرناعىنىڭ ۇشىنا كەلۋ 生命垂 ▲ 险危的 ▲ جەز تىرناق 妖女爪铜 ▲ تىرناق الدى ① 危 ▲ 作女处，作世出 ②物获捕次一第的鹰雏 ▲ تىرناق استىنان كىر نزدەۋ 百般挑剔 ▲ تىرناق وتى〔植〕草甲指 ▲ تىرناقتىڭ كولەمىندەي 小小渺，的要重关不②的大不，的得差，上不配，上不比 ▲ تۇرماۋ 的远 ▲ تىرناعىنا بىلكتىرۋ 弄到手。

تىرناقگۇل 〈名〉〔植〕子性急。

تىرناقسىز ①〈形〉的甲趾无，的甲指无②的子爪无，器殖生（性男）▲ تىرناقسىز بارماق 。茎阴

تىرناقتا- 〈动〉①搔，抠（甲指用）②抠，挠（甲指用）。刻，划

تىرناقتاي 〈形〉①的大不，的小小，的小②的小渺，的末微，的大不义意，的要重关无③。子孩儿点不小 تىرناقتاي بالا：的小岁年

تىرناقتال- تىرناقتا-的态动被。

تىرناقتاۋ تىرناقتا-的式定不。

تىرناقۇتان 〈名〉科颧〔动〕▲ اق تىرناقۇتان 颧白。

تىرناقتى 〈形〉①的大很甲指②的爪利有；的暴残，的恶凶，的道人无惨〔转〕。

تىرناقشا 〈名〉〔语〕号引 ▲ جالاڭ تىرناقشا 号引单 ▲ قوس تىرناقشا 号引双。

تىرنال- تىرنا- Ⅲ的态动被。

تىرنالا- 〈动〉①搔，抓，伤，破抓（爪，甲指用）：شەگە：破挠，伤 بەتىن تىرناۋمەن 脸破抓 ②划，刻：تىرناپ كەتكەن جەر 激刺，激 ③方地的过划子钉 ۇشىنا：痛刺，痛 ④耙：جەر تىرناۋ 地耙。地停不，搔地颇颇，抓地住不。刻地停不，划地回来

تىرنالاس- تىرنالا-的态互交。

تىرنالات- تىرنالا-的态动使。

تىرنالاۋ تىرنالات-的式定不。

تىرناس- تىرنا- Ⅲ的态互交。

تىرناستىر- تىرناس-的态动使。

تىرنات- تىرنا- Ⅲ的态动使。

تىرناۋ تىرنا- Ⅲ的式定不。

تىرناۋىق 〈形〉破抓好，的抓爱（爪，甲指用）的人。

تىرناۋىش 〈名〉子耙草，子耙。

تىرناشتا- 〈动〉一，累积地滴一点一地点点，累寸积铢 جيۋ：集搜。

تىرناشتان- تىرناشتا-的态身反。

تىرناشتاس- تىرناشتا-的态互交。

تىرناشتات- تىرناشتا-的态动使。

تىرناشتاۋ تىرناشتا-的式定不。

تىرپ: تىرپ ەتكىزبەۋ 得不弹动使▲ تىرپ ەتپەۋ 一动不动，动不动▲ تىرپ ەتۋ 微。弹动，动

تىرپ-تىرپ: تىرپ-تىرپ باسۋ 吐里踢路走。走地着拖（鞋），噜

تىرپىلدا- 〈动〉地着拖（鞋），噜吐里踢路走

走 。

تىرپىلداق 〈名〉声噜吐里踢 。

تىرپىلدات- 态动使的 。

تىرپىلداۋ تىرپىلدا- 式定不的 。

تىرس :تىرس ھەكەن دەبىس جوق 静悄悄的，非常安静的 。

تىرسي- ①〈动〉胀膨，大胀，起肿；起隆 。شەكەسى تىرسيىپ ٴىسۋ ٴىشكەن 了来起肿腮 / سيعان 灌，液汁满充(子果指) ②房乳的起隆 。子梨的浆满灌 تىرسيعان المۇرت：浆满，浆满 ③胀 力有又性弹有又得显，性弹有而大胀 ：تىرسيعان بۇلشىق ٴتتەر，福发 ④肉肌的满丰 تىرسيپ شاپانى سيماي قالىپتى，胖肥常非得变；冠冲发怒〔转〕⑤了去进不穿都衣上得胖 ：تىرسيپ جارىلعالى وتىر 怒暴，粗子脖红脸(得气) 。了炸爆要得气

تىرسيت- تىرسي- ①塞，撑硬 ②态动使的 。满装，满

تىرسيۋ تىرسي- 式定不的 。

تىرس-تىرس: تىرس-تىرس ٴتتۇ ①嗒滴嗒滴 。紧绷，起绷 ③胀鼓，胀膨，大膨 ②响作敲，声击弹(的微轻)；声嗒滴 〈名〉 声击 。

تىرسىلدا- 〈动〉①响作嗒嗒滴滴：تىرسىلداپ تامشى تامۋ ٴىشى تىرسىلداپ كەبۋ 雨漏地嗒嗒滴滴膨 ②胀鼓，大膨，胀膨部腹：ارقان تىرسىلداپ ۇزىلۋگە اينالدى. 起绷 ③胀断快得绷绳大了 。

تىرسىلدات- ①تىرسىلدا- 撑硬 ②态动使的，弹地轻轻，敲地轻轻 ③满装，满塞 。

تىرسىلداۋ تىرسىلدا- 式定不的 。

تىرتاقتا- 〈动〉力费白，忙奔自空，力量自不：بولدى، تىرتاقتاماي-اق قوي 算要硬……；气了气力费白再要不，了 。

تىرتاقتات- تىرتاقتا- 态动使的 。

تىرتاقتاۋ تىرتاقتا- 式定不的 。

تىرتاڭدا- ①〈动〉走行地便灵不，跑地拙笨；走行地难艰常非：ارىق اتپەن تىرتاڭداپ شابۋ 骑所力 ）做去要硬 ②跑地拙笨马的弱瘦着 ：جالعىز ٴوزىڭ تىرتاڭدا- 气力费白，(事的及不

عانمەن بىتپەيدى. 光 行不还劲卖人个一你 。

تىرتاڭداس- تىرتاڭدا- 态互交的 。

تىرتاڭدات- تىرتاڭدا- 态动使的 。

تىرتاڭداۋ تىرتاڭدا- 式定不的 。

تىرتي- 〈动〉头骨成瘦，柴如瘦骨得变，瘦消：تىرتيعان ارىق ات 马的棱棱头骨 。棱棱

تىرتيت- تىرتي- 态动使的 。

تىرتيۋ تىرتي- 式定不的 。

تىرتىق 〈名〉痕瘢，痕疮，痕伤，疤伤：ونىڭ ماڭدايىندا تىرتىق بار. 疤伤处一有额前他 。

تىرتىقتان- 〈动〉瘢结，疤结：جارانىڭ اۋزى تىرتىقتانىپ كەلەدى. 疤结在口伤 。

تىرتىقتاندىر- تىرتىقتان- 态动使的 。

تىرتىقتانۋ تىرتىقتان- 式定不的 。

تىرتىقتاۋ 〈形〉疤伤点一有，的显明太不疤伤 。的

تىرتىلدات- 〈动〉挠，抠，搔(地劲使)：باسىن تىرتىلداتۋ 袋脑搔了搔 。

تىرتىلداتۋ تىرتىلدات- 式定不的 。

تىرتىڭدا- 见 تىرتاڭدا-.

تىرتىڭداس- تىرتىڭدا- 态互交的 。

تىرتىڭدات- تىرتىڭدا- 态动使的 。

تىرتىڭداۋ تىرتىڭدا- 式定不的 。

تىرتىس 〈名〉Ⅰ：痕折，襞褶，子褶，纹皱 。子褶平展 جازۋ تىرتىسىن

تىرتىس- 〈动〉Ⅱ皱干；紧缩，短缩，缩皱 ①抽 ③小窄得变，小得显，紧得显(等服衣) ②；……力极；奋勤，力努④挛痉，筋抽，搦抽，搐 。手放不；缠纠 ⑤……要硬

تىرتىستىر- ①تىرتىس- Ⅱ的使态 ②，紧弄紧紧得捆：实实结结得弄 。的

تىرتىسۋ تىرتىس- Ⅱ式定不的 。

تىرۋلا- 见 تىراۋلا-.

تىرىل 〈名〉。声嗡嗡，声轰轰，声鸣轰

تىرىلدا- 〈动〉。响嗡嗡，响轰轰，声鸣轰出发

تىرىلداۋ تىرىلدا- 式定不的 。

تىرىم-تىراقاي 里下四向，着散四，乱纷〈副〉

▲ 跑着散四 ：散 تىرىم-تىراقاي قاشۋ 。落散，散分，开散，散四 تىرىم-تىراقاي بولۋ

تىرىس 痕折;纱皱〈名〉Ⅰ。

تىرىس- 尽,气力卖;图力,求力,力努〈动〉Ⅲ ماسەلەنى ئۈيرەنۈ 习学力努 / تىرىسىپ 法设力:题问决解法设力尽 ئۆشىن تىرىشۇ。

تىرىس- 皱起,缩抽(等服衣,革皮)①〈动〉اۋىرىپ 脸皱,眉皱,额蹙 ②纹皱起;褶:惜吝,啬吝〔转〕③眉皱得痛 تىرىسىپ وتىر قارىمبايشا تىرىسپا 公铁(依巴木尔哈做要不 鬼啬吝的式(鸡。

تىرىسقاق 搐抽,风抽〔医〕〈名〉Ⅰ。

تىرىسقاق 愁;的气脾发好,的气生易〈形〉Ⅱ。的躁急,的烦耐不;的展不眉

تىرىسقاقتان- 〈动〉اۋىرىپ ,额蹙 ,眉皱 ,脸皱;脾发 气。

تىرىسقاقتانۇ تىرىسقاقتان- 。式定不的

تىرىسقاقتىق تىرىسقاق Ⅱ。词名象抽的

تىرىستىر- تىرىس- Ⅲ、Ⅱ的态动使:اعاشقا تىرىستىرىپ بايلاۋ 在 实实结结得绑捆上树

تىرىسۇ تىرىس- 。式定不的Ⅲ、Ⅱ

تىرىسشاك 〈形〉用,的力努,的勉奋,的奋勤 تىرىسشاك وقۇشى 。生学的奋勤:的功

تىرىسشاڭدىق ①تىرىسشاك 的词名象抽 ②尽。奋勤,心热;力势的大极,力竭心

تىس 〈名〉①外,外面:تىسقا شىعارۇ 外到搬 ②去边外野:تىسقا شىعۇ 外 ③出外面,面,子面,套子皮:كورپەنىڭ تىسى 被面 / كىتاپتىڭ تىسى 书皮 ④的面上在穿,的面外在穿:的 تىس كىيىم 外衣 ▲ بۇدان تىس 此外,外除……以外 ▲ داعدىدان تىس 的分过,的常异,的外格 ▲ دۇنيەدەن تىس قالۇ 世与绝隔 ▲ شامادان (قالىپتان) تىس 的外额,的分过,的外格。

تىسقارى 〈形〉①外,的部外,的面外:的在外,تىسقارى جەردە 在面外 ②面外:外往,外朝,外向 تىسقارى قاراۋ 朝外看 تىسقارى ...过超,过……除 ③去...的外以划计除:围范的 جوسپاردان تىسقارى。

تىسقى 见 سىرتقى。

تىسسىز ,的子套加有没,的皮包有没〈形〉。书的皮包有没:的儿面有没 تىسسىز كىتاپ

تىستا- 套,子面加(等子被、服衣)①〈动〉Ⅰ。帧装,订装,皮包(书图)②子面吊,子面

تىستا- 见Ⅱ تاستا-Ⅰ。

تىستال- تىستا-Ⅱ、Ⅰ态动被的。

تىستاس- تىستا-Ⅱ、Ⅰ态互交的。

تىستات- تىستا-Ⅱ、Ⅰ态动使的。

تىستاۋ تىستا-Ⅱ、Ⅰ式定不的。

تىستى 的皮了包(书),的面有(物衣)〈形〉▲ اق تىستى كىتاپ 书皮白。

تىستىق 〈形〉作:的子面作 ①:تىستىق بۇل 料的子面作 ②料布的子面:كورپە تىستىعى 面被。

تىسىر 轻;声嗒滴;声索索悉悉,声沙沙〈名〉步脚的轻轻 اياقتىڭ تىسىرى 静动;响声的微:جىم-جىرت، تىسىر ەتكەن دىبىس / سىرت 静动何任有没,的悄悄静边外。

تىسىراي- ,怒愤忍强,孔面着板,色愠作〈动〉貌怒愠作。

تىسىرايت- تىسىراي- 。态动使的

تىسىرايۇ تىسىراي- 。式定不的

تىسىرلا- 噔嘎;声沙沙发;响嗒嗒滴滴〈动〉滴雨 جاڭبىر تىسىرلاپ جاۋىپ تۇر. 响作噔嘎:جاڭبىر تىسىرلاپ جاۋىپ تۇر. 着下地嗒嗒滴 / سىرتتا اياقتىڭ تىسىرلاعان داۋسى شىقتى. 从外面传来的噔嘎噔嘎了来脚的声步。

تىسىرلات- تىسىرلا- 。态动使的

تىسىرلاۋ تىسىرلا- 。式定不的

تىش 见Ⅰ تىنىش.

تىش- ①〈动〉Ⅱ ▲手大解,便大:بۇتىنا تىشۇ ▲体附不魂,胆破吓 ②子裤拉:جۇگىرىپ تىشار ▲的脚毛手毛:ءيتتىڭ بوعى ءدارى بولسا 要偏,材药成屎狗【谚】.ءداريا‌عا بارىپ تىشادى (价身高抬,子架臭摆)里河江在拉。

تىشقاق 〈名〉①〔医〕②稀拉,泻腹,疾痢 废囊窝,物废〔转〕。

تىشقاقتا- 〔转〕②痢下,肚泻,泻腹①〈动〉。乱脚忙手,转团团得忙,交开可不得忙

تىشقاقتاس- تىشقاقتا- 。态互交的

تىشقاقتات- تىشقاقتا- 。态动使的

تىشقاقتاۋ تىشقاقتا- 。式定不的

تىشقان 〈名〉①〔动〕②子耗,鼠老,(科)鼠:一之肖生个二十的族克萨哈 تىشقان جىلى 鼠

年(年子) ▲ اق تشقان 鼠白,扫雪鼬 ▲ جۇپار
تشقان 鼯鼠 ▲ كور تشقان 鼠尾长 ▲ ماي
تشقان 鼠田 ▲ ساری تشقان 鼠黄 ▲ سوقىر
تشقان 鼠田(亚科) ▲ سۇر تشقان 鼠鼢,鼢盲
▲ تشقان اۆرۆى 炎腺腮(病种一的得马) ▲
تشقان قورىق 鼠鼠疮. ▲ تـــشقان
核结巴淋,疮 ▲事坏过做有没②羊宰有没①
مۇرنىن قاناتپاۋ ▲ بۇركىت كارتەيسە تشقان
ءۇي تشقان 鼠家 ▲ 鼠老捉能只了老鹰【谚】.
الادى. ▲ مىسىق
جوقتا تشقان توبەگە شعادى. 【谚】的在不猫
天翻子耗候时 ▲ مىسققا ويـــن كەرەك،
تشقانعا ءولىم كەرەك. 【谚】猫喜天欢猫,时之地
日之顶灭的子耗是正 。
تشقانبۇرشاق 藤草〔植〕〈名〉 。
تشقانداي 的般一鼠老和 ,的似鼠老象〈形〉
▲ سۇدان شىققان تشقانداي 落 鸡汤 。
تشقانشىق ,挛痉肠(名病种一的畜牲)〈名〉
卧起伤水,痛冷水伤,疝挛痉 。
تشقانشقتا- 卧起水伤得 ,挛痉肠患〈动〉
病 。
تشقانشقتاۋ تشقانشقتا- 。式定不的
تشقانشىل 的子耗抓善 ,的鼠老抓肯〈形〉
▲ الجعان بۇركىت تشقانشىل. 【谚】的涂糊
鼠老抓能只鹰老 。
تشقانشىلا- 〔转〕② 鼠老寻(猫) ①〈动〉
头骨啃蚁蚂;累积地滴一点一点:تشقانشىلاپ
جيعان دۇنيە 西东的来下累积滴一点一 。
تشقانشىلاس- تشقانشىلا- 的 。态互交的
تشقانشىلات- تشقانشىلا- 的 。态动使的
تشقانشىلاۋ تشقانشىلا- 的 。式定不的
تشقىز- تش- 的 。态动使的 Ⅱ
تشقىرت- 〈动〉,主无慌惊使;逼催,使迫,逼
策无手束使;乱脚忙手使:كونە قوعامدا
دارعالار قوجاسىنا جاعۇ ءۇشىن قويشـــلاردى
为们头工会社旧在 ءجۇرۇشى ەدى
子日过法无得逼们工牧把子主好讨了 。
تشقىرتۋ تشقىرت- 的 。式定不的
تشتىر- تش- 的 。态动使的 Ⅱ
تشۋ تش- 的 。式定不的 Ⅱ
تىبەن 布动劳,布粗〈名〉 。

ءتىبىت 见 ءتۇبىت.
تىگۋ تىك- 的 。式定不的 Ⅱ
تىگۋلى :的成现;的好做,的好缝 ①〈形〉
起支,的来起搭 ② 衣成买 الۋ
好入,的好摆 ④ 的好裁,的来起插 ③ 的来
。的
تىگۋسىز :的好缝有没 ①〈形〉 وتكەندەگى
绒条还的买次上 ءالى تىگۋسىز جاتىر.
来起支有没,的来起搭有没②。服衣成做有没
摆有没 ④ 的着倒;的栽有没,的插有没③的
。的好放有没,的好
تىگۋشى ;人的……制缝,人的……缝〈名〉
缝 تىگۋشى 人的服衣缝 / ەتىك
كيىم تىگۋشى 人的花绣 كەستە / 人的子靴
。
تىگىل- I ① تىك- Ⅱ 的注中集②态动被的
地神会精聚 قاراۋ :心留,神会精聚,力
。着视注
تىگىل 度坡 ,的峭陡,的直陡,的陡〈形〉Ⅱ
。的大
تىگىلدەۋ 。的陡较比,的大较度坡〈形〉
تىگىلۋ تىگىل- 的 。式定不的 I
تىگىن 装服〈名〉缝裁,纫缝:تىگىن دۇكەنى
机纫缝 ▲ 部市门工加 。
تىگىندى 。本订装,本订合(的刊报指)〈名〉
تىگىنشى 〈名〉匹衣成,缝裁:تىگىنشى بولىپ
吗缝裁过当你 ? پا ەدىڭ؟
تىگىنشىلىك 。业纫缝,儿活线针〈名〉
تىگىس I 〈名〉儿缝,脚针,线缝:تىگىسى
سيرەك 大脚针 / تىگىسىنەن سوگىلۋ ▲
② 平压(儿缝的服衣将)① تىگىسىن جانقىزۋ
。饰修
تىگىس- Ⅱ تىك 。态互交的 Ⅱ
تىگىستىك :缝接,方地的缝(服衣)〈名〉
تىگىستىك قالتىرۋ 留 。方地的缝出
ءتىز- :来起串,连穿(绳、线用) ①〈动〉
来起串子珠把线用 ءتىزۋ 来起串子珠把线用
مونشاقتاردى جىپكە
孩让 بالالاردى ساپقا ءتىزۋ :摆,列陈,列排 ②
② 起串线用① جىپكە ءتىزۋ ▲ 队成列排们子
,来出列排,出列 مۇرنىنان ءتىزۋ ▲ 数历一一
。来起理整

تىزبە 〈形〉串起来的,串的连相,的连贯:تىزبە مارجان 珠串 / تىزبە ارال 群岛。

تىزبەك 〈名〉①串,贯:ئبىر تىزبەك مارجان 一串珠子 ②子串成行,队列:ماشينالار تىزبەگى 车的行列 ▲ دىبىس تىزبەگى 〔语〕组音。

تىزبەكتە- 〈动〉①在穿,串成穿……上:مارجاندى تىزبەكتەۋ 把珠子串成一排 ②串成穿珠珍把来起连贯使,来起连相使;列成,行一行:تىزبەكتەپ جالعاۋ 连串。

تىزبەكتەل- تىزبەكتە- 的态动被。

تىزبەكتەن- تىزبەكتە- 的态身反。

تىزبەكتەس- تىزبەكتە- 的态互交。

تىزبەكتەت- تىزبەكتە- 的态动使。

تىزبەكتەۋ تىزبەكتە- 的式定不。

تىزبەكتەۋلى 〈形〉串起来的连穿,的串成。

تىزبەكتەۋسىز 〈形〉不串成的,没有穿连的。

تىزبەكتى 〈形〉串的,的串成连。

تىزگىز- ئتىز- 的态动使。

تىزگىن 〈名〉①缰绳,绳缰:قايىس تىزگىن 皮缰绳制;权力 ②缰绳住勒:تىزگىنىن بەرۋ تارتۋ 自由,由其听 ▲便自其听:تىزگىن بويى 很短,短缰绳 ▲长之米一约:تىزگىن ۇشىمەن بارۋ (كەلۋ) 飞奔而去(来)。

تىزگىندە- 〈动〉①勒住缰绳,拉扯手:ئالا تىزگىندەۋ 约束,制控〔转〕③束缰定固(上头),束笼 ②拉扯手,绳缰住勒:تىزگىندەۋ ئۇيقىنى 子孩的己自束约 / تىزگىندەۋ ئۇيقىنى 河黄理治。

تىزگىندەل- تىزگىندە- 的态动被。

تىزگىندەڭكىرە- 〈动〉①束管,束约,制控:تىزگىندەۋ 治根,理治;束管所有,制控所有〔转〕②点一点头,稍微紧缰绳(把)。

تىزگىندەڭكىرەۋ تىزگىندەڭكىرە- 的式定不。

تىزگىندەس- تىزگىندە- 的态互交。

تىزگىندەت- تىزگىندە- 的态动使。

تىزگىندەۋ تىزگىندە- 的式定不。

تىزگىندەۋلى 〈形〉束管的,的束约,的制控,的制限受,的约束受。

تىزگىندەۋسىز 〈形〉无束约的,无束管的,的束缚不,的束缚受不,的制限加不,的束缚放,的制限加不,的束约无。

تىزگىنسىز 〈形〉无缰绳的,无绳缰的,的缰绳无。

تىزگىنسىزدىك 〈名〉无缰绳的名象抽的词。

تىزدە- 〈动〉①远走。②下跪,膝屈,服屈,卑躬屈膝 ▲降投,膝屈:تىزە بۇگۋ 降投,膝屈 ▲义主降投:تىزە بۇگۋشىلىك ▲派降投:تىزەسى باتۋ 压欺受,压欺受 ▲人一独孤:قۋ تىزەسىن قۇشاقتاۋ 孤独,孤凌受 ▲力协力齐,致一结团;起一在坐:تىزە قوسۋ。

تىزەقاپ 〈名〉膝护,裤套。

تىزەلە- 〈动〉下跪,膝屈:ئبىر تىزەلەپ وتىرۋ 坐而膝屈。

تىزەلەس- ①态互交的:تىزەلە- ②平起平坐,坐平起平:ئەن ونىمەن ئالىسىڭ 你久多了不要.坐平起平他和会定一:تىزەلەسىپ وتىراتىن بولاسىڭ。

تىزەلەت- تىزەلە- 的态动使。

تىزەلەۋ تىزەلە- 的式定不。

تىزەلىك 〈名〉位部盖膝:تىزەلىك ئاۋرۋ 膝盖疼。

تىزەرلە- 〈动〉①膝屈,跪:تىزەرلەپ وتىرۋ 跪坐 ②坐着跪防以上绑腿前把后下掉跑 ③(住顶)住压盖膝用,跪驼骆叫。

تىزەرلەن- تىزەرلە- 的态身反。

تىزەرلەس- تىزەرلە- 的态互交。

تىزەرلەت- تىزەرلە- 的态动使。

تىزەرلەۋ تىزەرلە- 的式定不。

ئتىزۋ ئتىز- 的式定不。

ئتىزىل- ①ئتىز- 的态动被 ②成摆,队成排:قاتار تىزىلگەن ورىندىق 排排一成摆行:قاتار-قاتار تىزىلىپ ئجۇرۋ 鱼贯而行 / 子椅的行。

ئتىزىلدىر- ئتىزىل- 的态动使。

ئتىزىلت- ئتىزىل- 的态动使。

ئتىزىلۋ ئتىزىل- 的式定不。

ئتىزىلىس- ئتىزىل- 的态互交。

ئتزىم：单清；表记登，册名，单名〈名〉 تىزىمى وقۇشىلار ئتزىمى 单名生学 / 登记/ كىتاپ ئتزىمى 单清书图。

تىزىمدە-〈动〉登记，注册：تىزىمدەڭ ورنى 登客旅记登 / جولاۋشىلاردى تىزىمدەڭ 处记。

تىزىمدەل- ①تىزىمدە- 的被动态〈动〉登记，名报 ② 报名，报到：ول ەرتەڭ تىزىمدەلمەكشى. 他明天报名准备。

تىزىمدەس- تىزىمدە- 的交互态。

تىزىمدەت- ①تىزىمدە- 的使动态〈动〉登记，名报 ② 报名，报到：تىزىمدەتكەن ئبىر جان جوق 来人个一有没名报。

تىزىمدەۋ تىزىمدە- 的不定式。

تىك I〈形〉①直纵，的立直，的直垂，的直陡，的峭陡，的陡 ② 线直垂直的：تىك سىزىق 的直线：تىك جار 岸陡 ③ 直的直立，的挺挺直：تىك دەنەسى 直径，接直 ④ 的挺挺直是子身：تىك تارتۋ شىعىسقا 一直往东走 ▲ اياعىنان تىك تۇرۋ 毕恭毕敬 ▲ ازا بويى تىك تۇرۋ 毛骨悚然，的弹动能跳肉惊心 ▲ تىك باسقان 直的动得走 ▲ تىك بۇرىش 直角 ▲ تىك مىنەز 子性急；子性直 ▲ تىك تۇرىپ كۇتۋ 殷勤招待 ▲ تىك ئتورت بۇرىش 〔数〕矩形 ▲ تىك شەك 垂直 ▲ تىك شەكتىك ئتۇسۋى 直脱肠垂直 ▲ تىك شەكتىك قابىنۋى 直肠炎 ▲ تىك قاناتتىلار 直翅目 ▲ تىك قارسى بۇرىش 〔数〕对顶角 ▲ تىك قيما 〔数〕面剖纵 ▲ تىك ۇشار 直升飞机 ▲ تىك ئوس 〔数〕纵轴。

تىك- II〈动〉①制缝，纫缝，缝：قولىمەن تىگۋ 手缝 / پالتو تىگۋ 大衣缝 / ەتىك تىگۋ 皮缝 ② 子靴：جىبەك / جىپپەن تىگۋ 用丝线刺绣，绣花 / كەستە تىگۋ 绣，绣刺：كىگىز ئۇي تىگۋ 来起支，来起搭帐篷 ③ 栽，插：تۇ تىگۋ 插旗 / قالامشا تىگۋ 栽树苗 ④房毡搭建 ⑤ 赌，(注)下，押：نە تىگەسىڭ؟ 么什赌？ دويبىنگ 置，放，摆：تاسىن تىگۋ 子棋摆放 ▲ باس تىگۋ 身献命豁；باسىنا ئۇي تىگىپ، باۋىرىنا قازان اسۋ 立家成业 ▲ باسىن ئباي تىگۋ 舍身忘己，危临命授 ▲ بايگى تىگۋ 打赌，定奖品 ▲ ئباس تىگۋ 标锦立，命豁出去，命拼出去 ▲ جان تىگۋ 命豁，命拼 ▲ كوز تىگۋ 视凝，视注，望，看（指）تىگەر تۇياق قالدىرماۋ 走赶地剩不个一，走抢都全（畜牲）▲ قۇلاق تىگۋ 听细，听倾听。

تىكە〈副〉①地直笔，直一，直照：ئسز تىكە ئجۇرىپ بارىپ، سولعا قاراي بۇرىلساڭىز بولدى. 直，接直 ② 。了行就拐左向后然，走直一您直：تىكە ماڭىزدى ماسەلەدەن باستاۋ كەرەك. 直见门开，地当了截直 ③ 。手着题问要重从接地脆干，地率坦，地山：ونىڭ وزىنە تىكەسىنەن ايت. 说他对地当了截直（你）。▲تىكەسىنەن تىك تۇرۋ 立站，直站：تىكەسىنەن تىك تۇرىپ ۇيىقتاۋ 睡着站。

تىكەي- 〈动〉着露，着戳，着戳；直挺，立挺，立直，出突，出凸：سۋعا باتقان قايىقتىڭ دىڭگەگى سۋ 里水从杆桅的船沉根一 — تۇر. 来出露。

تىكەيت- ①تىكەي- 的使动态〈动〉立，来起竖 ② 来起：داعاردى تىكەيتىپ قويۋ 把来起立袋麻放。

تىكەيتتىر- تىكەيت- 的使动态。

تىكەيتۋ تىكەي- 的不定式。

تىكەيۋ تىكەي- 的不定式。

تىكەل- 〈动〉（式形词动形和词动副其用常）①直径，接直，着直，直一，直照：تىكەلەي بارماتسىن ماشينا جوق. 车汽的达直有没 / 。当了截直 ② 理处接直：تىكەلەي شەشىم ەتۋ 地饰掩不毫，地山见门开，地率坦，地：تىكەلەي ايتپاساڭ ۇقپايدى 诉告地山见门开要 了不会领他则否，他。

تىكەلەۋ تىكەل- 的不定式。

تىكەن〈名〉①棘，刺：تىكەن قولعا كىرەدى. 木灌的刺带，物植的刺带 ② 。的手扎会刺扎：مۇرتى تىكەن 的人痛刺，的人刺能〔转〕③ 的人子胡▲ ايۋ باس تىكەن 大蓟〔植〕▲ اق تىكەن 飞帘〔植〕（属）▲ جالبىز تىكەن 葵▲ تىكەن بالىق 蜀〔植〕▲ تىكەن 鱼刺，鱼丝〔动〕▲ تىكەن تەرىلەر 门物动皮刺〔动〕▲ تىكەن قانات بالىقتار 目鳍硬，目鳍刺〔动〕▲ تىكەن قۇراي 小蓟▲ تۇيە تىكەن 儿刺菜。

تىكەنباس: تىكەنبەس قۇرتتار 头刺纲。

تىكەنگالداق 〈名〉〔植〕蔷薇属。

تىكەندەي 〈形〉①像一刺的样：تىكەندەي قادالۇ 刺痛的，②讽讥的，苦挖的，毒刻的：سوزدەرى تىكەندەي 话带刺儿。

تىكەندى 〈形〉有刺的，刺多的，刺带的：تىكەندى وسىمدىكتەر ▲ 有刺带植物 تىكەندى سىم تەمىر ▲ 铁丝刺带，蒺藜铁 تىكەندى قاراقات 〔植〕子鹿茶糙 ▲ تىكەندى قارا ورىك 李子荆乌。

تىكەنەك 〈名〉①刺小。②刺（的鱼）。

تىكەنەكتەي 〈形〉小小的，小微的，一点点的。

تىكەنەكتى 〈形〉①有刺的。②有鳞刺的。

تىكەنقۇراي 〈名〉〔植〕小蓟。

تىكەنسىز 〈形〉无刺的，刺没有的，刺长不的。

تىكي- 〈动〉①立站：شاشتارى تىكيىپ تۇر 一缕一缕发头的，起竖，起掀；竖立着，着立直（地方地是不，地子样像不）；出露，出凸，出突：تىكيىپ قاراڭ 着立竖目不转睛地望着，凝视，看地睛转不目。②着立竖子胡吹，视怒。

تىكيۇ تىكي- 式定不的。

تىككىز- تىك- Ⅱ 态动使的。

تىكپە 〈形〉缝的，缝制的：قول تىكپە 手缝的。

تىكسىن- 〈动〉①恶嫌，脏怕：تىكسىنىپ شىپەي قويدى 因恐惊，疑惊；恐惊，疑惊②喝不而脏嫌：بەيتانىس كىسىنىي كورگەندە بالالار تىكسىنىپ قالدى. 受惊怕点有人生陌见看们子孩。

تىكسىندىر- تىكسىن- 态动使的。

تىكسىنت- تىكسىن- 态动使的。

تىكسىنۇ تىكسىن- 式定不的。

تىكسىنىس- تىكسىن- 态互交的。

تىكتە- 〈动〉①立直使，来起支，来起立：اعاشتى تىكتەپ قوي 树〔转〕②来起立头木把转不目：تىكتەپ قاراڭ ▲（位地，力权）复恢，立看地睛。

تىكتەل- تىكتە- 态被动的。

تىكتەس- ①تىكتە- 态互交的。②争，嘴顶：ول ەكەۋى ٴبىر بولماشى سىكە بولا تىكتەسىپ قالدى. 杠抬，吵争而事小件一了为俩们他。

ٴتىل Ⅰ 〈名〉①舌，头：体舌，头舌：ٴتىل قابىنۇ 炎舌/تىلمەن جالاۋ 用舌舔头：语用，话，言语②舌簧，键琴（的等铃，琴）④“头舌”，员舌，片簧，舌簧：ٴتىلدى سۇراققا تارتۇ 审问人军敌的来捉而报情取探为〔转〕③语用业职：ٴتىل كاسىپتىك / ۇلتتىق ٴتىل 民族言语：ٴتىلدى سۇراققا تارتۇ 审问：虏俘，“头舌”，员舌，片簧，舌簧，键琴（的等铃，琴）④“头舌”话说失丧：تىلدەن قالۇ 能本的话说：⑤物状量较他和力。

تىكتەت- تىكتە- 态动使的。

تىكتەۋ تىكتە- 式定不的。

تىكتىر- تىك- Ⅱ 态动使的。

تىكتىرت- تىكتىر- 态动使的。

تىكتىرۋ تىكتىر- 式定不的。

تىكتىرۋلى 〈形〉成现的，好做的，好缝的：تىكتىرۋلى كيىم 衣成。

تىكتىرۋشى 〈名〉者做定（等装服指）。

تىكتىرىل- تىكتىر- 态被动的。

تىكشي- 〈动〉立竖，立站，着掀，起竖；起掀，着戳，着立直（地方地是不，地子样像不）；出露，出凸，出突：شاشتارى تىكيىپ تۇر 一缕一缕发头的，立站：تىكيىپ قاراڭ 着立竖目不转睛地望着，凝视，看地睛转不目。

تىكشيۇ تىكشي- 式定不的。

تىكشيت- تىكشي- 态动使的。

تىكشىل 〈形〉陡的，陡峭的，坡度大的：تىكشىلدەۋ 陡较比，的大较度坡。

تىكشىلدەۋ 〈形〉陡较比，的大较度坡。

تىكشىرەي- ①〈动〉着睛地珠转不目，错不看：شوقشا ساقالى تىكشىرەيىپ تۇر 小胡子吹着，视怒，瞪着眼睛。②着掀子胡吹，目瞪，视怒〔转〕③视凝地睛转不目，望地珠眼错不：立站；出露，出突，起竖（发毛指）。

تىكشىرەيت- تىكشىرەي- 态动使的。

تىكشىرەيۇ تىكشىرەي- 式定不的。

تىكشىلەن- 〈动〉眼瞪，目瞪，视怒；视凝。

تىكشىلەنۇ تىكشىلەن- 式定不的。

تىكشىرەي- 〈动〉掀，立竖，起竖（发毛指）。

تىكشىرەيت- تىكشىرەي- 态动使的。

تىكشىرەيۇ تىكشىرەي- 式定不的。

تىكشىرەيس- تىكشىرەي- 态互交的。

تىكشىرەڭدە- 见 دىكشىرەڭدە-。

ئۆرى ▲ 据收，据字 ئتلى حات ▲ 种语 ئتلى اشتى（اششى）说的薄刻酸尖话 ئتلى بال، ئشى ئزار ▲剑腹蜜口 ئتلى جاتتىق 说，清不达表 ئتلى جەتپەۋ ▲的顺通言语，的含，舌结口张 ئتلى كۆرمەلۆ ▲ 上子点到不 ئتلى مايدا ▲ 清不齿口（醉或病因），辞其糊唇 ئتلى ئمىردىك وعنداي ▲ 语蜜言甜，甜嘴 ئتلىن ▲ 应答，话听 ئتلىن الۆ ▲ 利锐词言，剑舌枪 ئتلىن بەزەۋ ▲ 舌鼓，才口有很出现表解了，性脾的……悉熟 ② 听打，听探① ئبلۆ ▲ 子皮嘴耍，舌鼓 ئتلىن ەمىزۆ ▲ 妙奥……门窍找 ئتلىن تابۆ ▲ 人伤口出 ئتلىن سۆغۆ ▲通言语 ئتلى ورامدى ▲ 口住 ئتلىن تارتۆ ▲说会 ئتلى شعۆ ▲ 甜嘴 ئتلى ئاتتى ▲ 的顺 ئتلى قسۆ ▲ 的舌笨嘴笨 ئتلى قسقا ▲ 话，话答 ئتل قاتۆ ▲ 话说要住不忍，痒发头舌 ▲ 缩萎舌〔医〕 ئتل قۇرسۆ ▲ 理答，声吭 ئتل ئۇيرۆ ▲ 学科言语，学言语 ئتل عىلمى ئتل ۋشى ▲ 端舌 ئتل ۋشى ▲ 口可道味听难用 ئتلى ئوتۆ ▲ 音辅尖舌 داۋىسسىزدارى ▲ 苔舌 ئتل وڭەزى ▲ 人骂言语的 ئتلى انانىسىك ▲ 言语的俗通，言语的民人的亲母【谚】 ئسۆتى بال، بالانىك ئتلى بال. ▲ 。甜嘴的儿婴，甜奶 اشۆىك كەلسە قولىڭدى تارت، ايتپاس جەردە ئتلىڭدى تارت. 怒发【谚】

。口住要方地的说该不，手动要不时

ئتل- ：破划，开锯，开割，开切 ①〈动〉Ⅱ 板木锯 ئتلۆ پىشاقپەن ئتلۆ / 开割刀用 تاقتاي ئتلۆ 开割刀用 ：破击；开劈；开翻，耕，犁 ② تاۋدى ئتلىپ 得打 ئتلۆ 海倒山劈 ▲ جونىن ئتلۆ تەڭىزدى قوتارۆ。评批地狠狠，斥训 ئتلۆ تاناۋىن ▲ 绽肉开皮

ئتلازار 〈形〉懒惰，的动不使支，的话听不

。子孩的话听不 ئتلازار بالا ：的

ئتلازارلىق 。词名象抽的 ئتلازار

ئتل-اۆز 语用，话；才口；能本的话说〈名〉 ▲ ئتىل-اۆزى بايلانۆ（ئتىل-اۆز جوق، ئتل-اۆزىن قويۆ）力能的话说失丧病因

تىلگىلە- 道一成划，块一块一成切 ①〈动〉 ：割乱；开锯地停不，道一 قاۋىندى تىلگىلەپ تاستاپتى 几好出抽 ② 糟八七乱得切瓜甜把

也（你）ئتلىك بار عوي، ئوزىك ايت. / 力能（的等火，鞋）⑥ 。说已自你，话说会不是不兽 ئتلى ايۋاندار：语，声鸣（的物动）⑦ 头舌指，针（的表钟）⑧ 语鸟 قۇستىك ئتلى / 针：ساعاتتىك ئتلى 街骂，骂⑨ 针时 ئتلىڭدى 股一间中的子绳 ⑩！人骂许不，嘴住 تارت！ ▲التاي تىلدەرى 通 جالپاق ئتىل ▲ 语泰尔阿 جالعامالى ئتل ▲ 语着粘 جاعى ▲ 言语的俗 جار، ئتلى كەز بولۆ ▲ 舌口费，心婆口苦 ▲ 位单言语本基〔语〕 نەگىزگى ئتل بىرلىگى 比史历〔语〕 تاريخي سالىستىرمالى ئتل ئبلىمى 舌〔语〕 ▲ ئتل الدى داۋىسسىزدارى 面 舌〔语〕 ▲ ئتل الدى دىبىستارى 音前 ▲ ئتل الۆ ▲ 从顺，从听，话听 العش，后舌〔语〕 ئتل ارتى ▲的从顺，的话听 ▲ 音元后〔语〕 ئتل ارتى داۋىستىلار ▲ 根舌 ئتل ارتى قىساڭ داۋىستىلار 元窄根舌〔语〕 ▲精神下舌（理生） ▲ ئتل استى نەرۋىسى 音 ئتل اشار 愿祝（的行举时语学哑哑儿小）① 费学，物礼（的送赠而学求了为时旧）② 式仪失丧（病因） ▲ ئتل بايلانۆ 经神下舌〔理生〕 ▲ ئتل 舌结口张，言难口有；力能的话说 بايلاۆ ① 口噤人使（法魔用）② 结勾，通串 ▲ 对答言无使，言无口哑使，言无口闭使 ③ ئتل ئبلىمى 语〔语〕 ▲ ئتل بىرلىگى 学言语 ▲ 供串，搭勾，结勾 ئتل بىرىكتىرۆ ▲ 位单言 ئتل بۇرتىكتەرى 听爱 تىلگە ەرگىش ▲ 头乳舌 ▲ 信轻，信听 تىلگە ەرۆ ▲ 的信轻爱，的信 تىلگە كەلۆ 力能的话说复恢 ② 理搭，话答① ▲تىلگە كونۆ ▲ ئتلدىك دىبىس 从听，话听 جۇيەسى ئتلدىك دىبىستىق ▲ 统系音语〔语〕 قۇرامى ئتلدىك مايىن اعزۆ ▲ 构结音语〔语〕 ▲ ئتل جاعنا 听动（得说），才口有很得显 سۆيەنۆ ئتل جۇيەسى 语〔语〕 ▲ 子皮嘴耍靠 ▲ ئتىل زاڭدارى 律规言语 ▲ ئتىل زەرتتەۋشى 学言语 ▲ ئتل مامانى 者究研言语 ▲家 ئتل مەن جاعنا سۆيەنۆ 子皮嘴耍靠 ▲ ئتل ئتيۆ 伤中语恶到受 ② 骂挨① ▲ ئتل توبى 根舌 ▲ ئتل توبى 族语〔语〕 ▲ ئتىل تۇمار 符身护，符护（的带孩小为）

道痕伤：ارقاسىن قامشى تىلگىلەپ كەتپىتى（他地住不③痕伤的抽子鞭用道几好有背后）的
一 —破击，开劈：تىلگىلەيدى قارا بۇلتتى ناجاياي
来下了劈中云乌从电闪道道。
تىلگىلەن- تىلگىلە- 态动被的。
تىلگىلەس- تىلگىلە- 态互交的。
تىلگىلەت- تىلگىلە- 态动使的。
تىلگىلەۋ تىلگىلە- 式定不的。
تىلگىش 〈名〉①犁 ②子锯。
تىلدە- 〈动〉骂，骂漫，骂咒，骂斥；人伤语恶；骂斥：
没他，他骂要不你。كۇناسى جوق. تىلدەمە ونى، / بەتالدى تىلدەۋ 骂斥地便便随随。误错有
تىلدەس Ⅰ〈形〉合意投情；的言语同共有具的。
تىلدەس- Ⅱ①تىلدە- 的骂漫相互②态互交，骂对③话说，话谈；呼招打：تىلدەسپەي كەتىپ قالدى（他）了走就呼招打有没，通勾，结勾④。
تىلدەسىم 话通中暗，通串：ولار تىلدەسىپ السا، ئەس قيمنعا سوعادى. 如果他们互消通息，就情事，息消通互们他果如。
تىلدەستىر- تىلدەس- Ⅱ 态动使的。
تىلدەسۇ تىلدەس- Ⅱ 式定不的。
تىلدەت- تىلدە- 态动使的。
تىلدەۋ تىلدە- 式定不的。
ئەتلدى 〈形〉①健，的谈言于善，的才口有 ②子伙波的才口有语：ئەتلدى جىگىت 的淡：ەكى ئەتلدى سوزدىك 双的字文，的言典词语。
ئەتلدى-اۋىزدى 〈形〉话说会；的力能话说有，的道会说能，的。
تىلدىك Ⅰ〈名〉龈牙，龈齿。
تىلدىك Ⅱ〈形〉的言语：تىلدىك جۇيە 言语系统 / تىلدىك قۇبىلىس 象现言语 / تىلدىك تاڭبا 号符言语。
ئەتلدىر- ئەتل- Ⅱ 态动使的。
ئەتلدىرۇ ئەتلدىر- 式定不的。
تىلە- 〈动〉①望盼，往向，望希，意愿：ئار ەل حالقى بەيبتشىلىكتى تىلەيدى. 各民人国都愿意和平。 / بالالى بولۇدى تىلەيدى 希望能有一
②子孩个：كەشىرىم 求乞，求请，求要 祝③。谅原您求请（他）：ەتۇنكىزدى تىلەيدى.

愿，福祝，愿：ئەسزدىك امان-ەسەن بارۇنكىزدى تىلەيمىن. 安平咱一您愿祝。 ▲ باقىت تىلەۋ 望出喜 ▲ كوكتەن تىلەگەنىن جەردەن بەرۇ 福祝讨自；病找病没 ساۋ باسىنا ساقينا تىلەۋ 外▲ ساۋ باسىنا تىلەۋ 讨自，找自 ▲ تىلەپ الۋ 身烧火惹，吃苦 قايىر تىلەۋ 饭讨，乞行 ▲ سوقىرداق تىلەگەنى ەكى كوزى. 光见重是望希一唯的人盲【谚】。明 ▲ قوي تىلەگەنى امانداق، ئبورى تىلەگەنى جامانداق. 餐饱望盼狼，安平望盼羊【谚】。
تىلەك 〈名〉①望欲，愿心，望愿，望盼，望希：تىلەگى كەسىلۇ 望绝 / ونىڭ بىردەن-ئبىر تىلەگى جوعارى مەكتەپتە وقۇ. 他唯一愿望在是高 سەنەن سۇرار 求祈，请，求要②书念校学等：ئبىر عانا تىلەگىم بار. 唯一有你对我求请个。 ▲ تىلەگىنە جەتۇ 如愿以偿 ▲ تىلەك تىلەۋ 祈祷 ▲ تىلەك ەتىستىگى 〔语〕动词望愿 ▲ كوپ بىرىكسە ەل بولار، كوپ تىلەگى كول بولار. 【谚】人众成多，众成城志。
تىلەكتەس Ⅰ〈形〉的愿望，的愿心同共有。的合道同志，的情同互相；的
تىلەكتەس- Ⅱ〈动〉望希此彼，……互相，……。福祝相互，……
تىلەكتەستىك ①تىلەكتەس Ⅰ的。②词名象抽的。示表 ئبىلدىرۇ 鸣共，意好，情同：تىلەكتەستىك 情同。
تىلەكتەسۇ تىلەكتەس- Ⅱ 式定不的。
تىلەمسەك 〈形〉①乞行，的食乞，的乞讨，的讨乞，的。 ②的西东要常，的饭讨，子花叫，丐乞。
تىلەمشى 见 تىلەمسەك.
تىلەن- ①تىلە-的反的，愿请，求要，求请②态身反的。自他：بۇل جەرگە ئوزى تىلەنىپ كەلگەن. 志愿，求乞，讨乞，手伸 ③。的来里这到求要己日过饭讨靠：تىلەنىپ كۇن كورۇ 求央地缠纠子。
تىلەندىر- تىلەن- 态动使的。
تىلەنۇ تىلەن- 式定不的。
تىلەنۇشى 〈名〉愿自，人的……求要动主 ①人的……愿情，人的……：العى شەپكە بارامسىز 人的线前上求要动主。كوپ دەپ تىلەنۇشىلەر 人的饭讨，子花叫，丐乞 ②。多很：

تىلەنچىلەر بۇرىنعىدان ازايىپ كەتتى. 讨的饭少了。以比人

تىلەنچىلىك ② 求乞,求要,求请 ①〈名〉讨饭,乞行,讨乞。

تىلەنشەك ①〈形〉讨的,的乞行,的食乞,的讨乞,的向常,子花叫,丐乞 ② 的西东要常,的饭讨。人的西东要人别

تىلەنشەكتىك تىلەنشەك 的名象抽词。

تىلەنشى 〈名〉讨饭,者饭讨,丐乞子花叫 ▲ تىلەنشىنىڭ تىلەگەن ئىسىن كىم بەرسىن. 【谚】菜饭的吃想己自到不吃的饭要。

تىلەنشىلىك〈名〉讨饭,乞行,讨乞:تىلەنشىلىكپەن وتكىزگەن كۈن كەلمەسكە كەتتى. 以讨饭的和来了返复不去一子日的。

تىلەرسەك 〈名〉腱跟。

تىلەس- تىلە- 互交的态。

تىلەت- تىلە- 使动的态。

تىلەۋ Ⅰ〈名〉①请求,求要,望希,愿愿宿,②喜:تىلەۋ جاساۋ 办喜事。

تىلەۋ Ⅱ تىلە- 定不的式。

تىلەۋلەس 〈形〉;的致一望愿,的愿心同共有:的合道同志,的情同互相。

تىلەۋلەستىك 名象抽的 تىلەۋلەس 词。

تىلەۋسىز 〈形〉不喜办,不事的何任搞不,式仪的。

تىلەۋشى 〈名〉望希,意愿……的,人的……的:قالاعا بارۋدى تىلەۋشىلەر از ەمەس. 人的……求要,人的里城在住望希少不人。

ءتىل-جازۋ 〈名〉文语:ەكىنشى كەزەكتىسى ءتىل-جازۋ قىزمەت جيىنى 第二次会作工文语,议。

تىلكەم 〈名〉①(的后犁被地)垄 ②(的)伤口。

تىلكەمدە- 〈动〉①割,片小成切,块小成切 ②条窄成切,翻,耕,犁。

تىلكەمدەل- تىلكەمدە- 被的态。

تىلكەمدەس- تىلكەمدە- 互交的态。

تىلكەمدەت- تىلكەمدە- 使动的态。

تىلكەمدەۋ تىلكەمدە- 定不的式。

تىلكەمدەۋلى 〈形〉成切小块,成切小块一片一--,的条窄成割切,的片。

تىلكەم-تىلكەم 〈形〉一块小一块小一道一,的道。的烂烂破破;的条一条一,的道。

ءتىل-كوز 〈名〉美艳。

ءتىلقيار 〔植〕〈名〉香草属。

ءتىلمار 〈形〉多,的嘴能说会道,的话说爱。

ءتىلمارلان- 〈动〉变得丐乞,成为有口,道会说能,的伶俐齿口;的善于辞,的令。

ءتىلمارلانۋ ءتىلمارلان- 的不定式。

ءتىلمارلىق ءتىلمار 的名象抽。

ءتىلمارسۋ ءتىلمارسى- 的不定式。

ءتىلمارسى- 〈动〉才口有很得显,得装善于,的令。

ءتىلمارسىت- ءتىلمارسى- 使动的态。

ءتىلماش 〈名〉口头,者译,者翻,员译 ▲ شالا ءتىلماش كىسى ولتىرەدى. 二〔俗〕的刀把翻译。人死害会。

ءتىلماشسىز 〈形〉的员译有没,的翻译过经不:ءتىلماشسىز جاعدايدا وعان تۇسىندىرۋگە بولمايدى. 在无下况情的译翻有没,的讲他和法。清。

ءتىلماشسىن- 〈动〉员译出摆,译翻是为以自,的势架。

ءتىلماشسىنۋ ءتىلماشسىن- 的不定式。

ءتىلماشتىق 〈名〉翻译,译翻:作工译翻,ون جىل تىلماشتىقپەن شۇعىلدانعان 从事翻译工作十年。

تىلمە Ⅰ〔医〕〈名〉丹毒,火流,丹毒性发炎。

تىلمە Ⅱ 见 ءتىلىم.

تىلمەلە- 见 تىلگىلە-.

تىلمەلەۋ تىلمەلە- 的不定式。

ءتىلسىز 〈形〉不会说话,了好几天能言的巴哑,丧失语:ءتىلسىز تۇلعا / نەشە كۇن بولدى ءتىلسىز جاتىر 的人都来下生的力能言说 ▲ وت پەن سۋ ءتىلسىز جاۋ. 情无火水洪是水无情的敌人。【谚】

تىلسىزدەن- 〈动〉成变哑巴,丧失说话,①瓶如口守,言不口缄〔转〕②力能。

تىلسىزدەنۋ تىلسىزدەن- 的不定式。

ءتىلسىزدىك ءتىلسىز 的名象抽。

ئتلۇ ئتل- 。式定不的 ‖

ئتلحات 。条收，据收，据字〈名〉

تىلشە〔植〕تىلشە گۈل▲体状舌，物状舌〈名〉

تىلشەلى تىلشە كۆلتە 舌状花▲ 。冠花状舌

تىلشەلى 的体状舌，的状舌〈形〉：

ئتلشى ② 人的言语究研，家学言语 ①〈名〉

تىلشىمز ئوز ئتلشى 者记(刊)报本 /：员讯通，者记

تىلشىلەردى قابىلداۋ ئماجلىسى / 会待招者记

ارناۋلى ئتلشى ئاسكەرى / 者记派特 随

تىلشىك 。者记军

تىلشىك〈名〉小舌，片簧小，舌簧小，物状舌，舌 。体状

تىلشىلىك 。作工闻新，业闻新〈名〉

تىلىك 号记的成割向纵(上朵耳畜牲)〈名〉(记标)：قوزىنىڭ ۋاق جاق قۇلاعىندا تىلىگى بار. 。号记的成割向纵有上朵耳右的羔羊

ئتلىم〈名〉：条，片，块(的成切子刀用)

ئتلىم بولكا / ئبر ئتلىم تاسپا 包面片 / 。条皮根

تىلمەلە 成切〈动〉片一片 成切，块 。细切……把，条 条 成割，块

تىلمەلەل- تىلمەلە 。态动被的

تىلمەلەن- تىلمەلە 。态身反的

تىلمەلەس- تىلمەلە 。态互交的

تىلمەلەت- تىمسكىلە 。态动使的

تىلمەلەۋ تىلمەلە 。式定不的

ئتلىم-ئتلىم〈形〉小块 小块 的，的道 ：的条 条 ，的道 ئتلىم-ئتلىم بولىپ جارىلىپ كەتىتى 。子口的道 道 成裂掌脚

ئتلىن- ① ئتل- ‖ 态动被的 ②：开裂，口裂

قولى سۇقتان ئتلىنىپ كەتىتى 子口裂得冻手 。的脸要不臭，的死该〔咒〕▲ بەتىڭ تىلىنگىر

ئتمسن- 〈动〉① 嗅处四，闻，嗅 〔转〕② 找寻，寻搜，索搜 。

ئتمسنۇ ئتمسن- 。式定不的

ئتمتىن- 见 ئتمسن-。

تىمسكۇ تىمسكى- 。式定不的 ‖

تىمسكى 的索搜处四，的找寻处到〈形〉：

تىمسكى ئىت 狗的物食找寻窜乱处到 。

تىمسكى- ‖ 见 تىمسكىلە-。

تىمسكىلە- 嗅处四，遍嗅，闻，嗅 ①〈动〉：

ئىت بۇل ماڭايدى تىمسكىلەپ بولدى. 这把狗 寻搜，索搜，找寻〔转〕② 。了遍嗅都带

جاۋ شالعىنشىلارى ورمان ئىشىن تىمسكىلەپ شىقتى. 遍 了查搜林森把兵察侦的人敌

تىمسكىلەن- تىمسكىلە- 态身反的 ▲ يىتىشە تىمسكىلەنۇ 苟狗营蝇 。

تىمسكىلەس- تىمسكىلە- 。态互交的

تىمسكىلەت- تىمسكىلە- 。态动使的

تىمسكىلەۋ تىمسكىلە- 。式定不的

ئتىن 。儿股(的等绳线)〈名〉

ئتىنت- 找寻，寻搜，索搜，查搜〈动〉：بارلىق قالتاسىن ئتىنتىپ شىقتى 搜的有所上服衣遍 口袋 。

تىنتكى 身搜；索搜，寻搜，查搜〈名〉 。

تىنتكىز- ئتىنت- 。态动使的

تىنتكىلە- 倒箱；身搜；索搜，寻搜，查搜〈动〉：بۇكىل قىستاقتى تىنتكىلەپ شىقتى 查检地柜翻 遍 了查搜村全把 。

تىنتكىلەس- تىنتكىلە- 。态互交的

تىنتكىلەت- تىنتكىلە- 。态动使的

تىنتكىلەۋ تىنتكىلە- 。式定不的

تىنتكىلەۋشى 者找寻，者索搜，者查搜〈名〉

ئتىنتتىر- ئتىنت- 。态动使的

ئتىنتۇ ئتىنت- 。式定不的

ئتىنتۇشى 者寻搜，者索搜，者查搜〈名〉 。

ئتىنتىل- ئتىنت- 。态动被的

ئتىنتىن- ئتىنت- 。态身反的

ئتىنتىس- ئتىنت- 。态互交的

تىپتەن 见 ئتىپتى.

ئتىپتى 是真，直简，本根 ①〈副〉：قىزىق جان ەكەن(他)ئتىپتى 人的思意有很是真 / بۇل 说听有没本根是这 ئتىپتى ەستىمەگەن ئسوز. 也……连，甚更，至甚 ②。话的过 ئتىپتى ادام ساباۋعا دەيىن باردى 人打手动了到至甚(他) 。步地的

ئتىپ-تىك 的挺挺直，的直直，的直垂 ①〈形〉 。的直陡，的峭陡 ②

ئتىپۇ 见 ئتىقۇ.

تىرەۋ- 〈动〉蹬；住托，住撑，撑支，住顶，上顶 ەسكتى تىرەپ قويۋ 顶住门 / اعاشپەن تامدى تىرەپ قويۋ 用木头墙住撑脚 / ايناقپەن تىرەۋ 用支住蹬 ▲ كوك تىرەگەن 高的耸入云的。 **تىرەك** 〈名〉① 框；门顶，石柱，柱支 تام تىرەيتىن تىرەك جوق. ② 柱支的墙住顶有没 ۇيلى ءبىر：干骨；子柱台，盾后，靠依〔转〕 / جاننىڭ تىرەگى سول. 他是一家人的靠依 。 تىرەگى كۇشتى تىكسىنبەس 恐无有恃 ▲ ارقا تىرەك 山靠，台后，盾后 。 **تىرەكسىز** 〈形〉的石柱有没，的柱支有没 ①的台后有没，的山靠有没，的靠依有没② 。 **تىرەل-** ① تىرە- 多得显 ② 态动被的：ۇيە تىرەلگەن جاساۋ 满装 ③ 设陈子屋满：撑，满装 تىرەلگەن ءبىر قاپ ۇن 满满一口袋面粉 ④ 靠近，近接，靠着：قايىق جاعاعا تىرەلە كەلىپ توقتادى. 船靠岸停下了 。 ▲ تۇيمقا تىرەلۋ 碰壁 。 同胡死入走，

تىرەن- ① تىرە- 撑支 …… 用 ② 态身反的：ۇيىرىن تىرەنۋ 两手用腰叉着 。 **تىرەس** Ⅰ 峙对；纷纠，执争〈名〉▲ باقان تىرەس 持相，执争 。 **تىرەس-** Ⅱ ①تىرە-：让相不互，量较；顶相，持 ەكى جاق تىرەسىپ پىكىر ءبىرلىگىنە كەلە المادى. 双方意见不一致，让相不互 ② 态互交的相持 ：执争，辩争，论争 ③ 。来起不统，你ەكەۋىڭ تىرەسكەندى قويساڭدار قايتەدى. 好不好，了论争再要不俩们挤拥，挤拥 ④ 。 ونىڭ بولمەسسىندە تىرەسكەن ۇستەلدەردەن باسقا ەشتەڭە جوق. 他风透不密，满挤，堪不 。有没也么什它其，子桌屋一室公办的 ▲ ءىن (يىق) تىرەسۋ 摩肩，锺接踵熙熙攘攘 ▲ تابان تىرەسۋ 峙对，持相 。

تىرەستىر- تىرەس- Ⅱ 使动 。 **تىرەت-** تىرە- 态动使 。

تىرەۋ Ⅰ 〈名〉架托，杠顶，柱支 ▲ تىرەۋ اعاش 条撑，板撑支 。

تىرەۋ Ⅱ تىرە- 式定不的 。

تىرەۋلى 〈形〉住顶，的着托，的撑支，的持支的 。

تىرەۋسىز 〈形〉没，的架托有没，的撑支有没的 。

تىرەۋىش 〈名〉托；板撑支，条撑，柱支，往撑来起顶有的 。

تىرەۋىشتە- 〈动〉起托（架托用），住撑，住顶来 。

تىرەۋىشتەل- تىرەۋىشتە- 态动被的 。

تىرەۋىشتەس- تىرەۋىشتە- 态互交的 。

تىرەۋىشتەت- تىرەۋىشتە- 态动使的 。

تىرەۋىشتەۋ تىرەۋىشتە- 式定不的 。

تىريكە 布纹斜科利特，布纹斜〈名〉。

تىركە- 〈动〉①上结联，上拖，上钩，上挂到挂厢车把：ۋاگوندى پاراۋوزعا تىركەۋ 引牵；②上车机，记登（面后单名的人别在）〔转〕 也他把你：سەن مىنانى دا تىركەي سال. 注册 。上记登

تىركەل- تىركە- 态动被的 。

تىركەلۋ تىركەل- 式定不的 。

تىركەلۋلى 〈形〉牵被，的带拖被，的上挂被的引 。

تىركەلۋسىز 〈形〉结连有没，的上挂被有没的 。

تىركەمە 〈名〉车挂，车拖 。

تىركەمەلە- 〈动〉来起结联；上钩，来起挂来起串 。

تىركەمەلەس- تىركەمەلە- 态互交的 。

تىركەمەلەۋ تىركەمەلە- 式定不的 。

تىركەمەلى 〈形〉带拖；的来起串，的来起连的 。 ▲ 犁引机〔农〕 تىركەمەلى بۇلىق

تىركەس Ⅰ 〈形〉的续连，的个一接个一，的续接的：ۇيدەن الدىمەن كاريالار، وعان تىركەس بالالار شىققتى. 先是着接，们人老是先走里屋从们子孩 ▲ 组音〔语〕 دىبىس تىركەسى 。来出了 ▲ ءسوز تىركەستەرىنىڭ بىرىگۋ جولى 的组词〔语〕 ▲ ءسوز تىركەستەرىنىڭ تۇرلەرى 式方合结 ▲型类的组词，类分的组词〔语〕 ءسوز تىركەسى 组词〔语〕 ▲ تۇراقتى ءسوز تىركەستەرى 。组词定固〔语〕

تركەس- Ⅱ تركە- 的态互交。

تركەسسىز 〈形〉不连结,的结合的组成。

تركەستەن- 见 تركەستەن-。

تركەستى 〈形〉连接;的来起结合的组成,的连续。

تركەس-تركەس 〈形〉一个接一个的连接,的不断。

تركەسىم 〈名〉词;段语〔语〕的组合。

تركەت- تركە- 的态动使。

تركەتۋ تركەت- 的式定不。

تركەتۇلى 见 تركەتۇلى。

تركەتىل- تركەت- 的态动被。

تركەۋ Ⅰ〈名〉羊以为多(金罚的外额代只替)。

تركەۋ Ⅱ تركە- 的式定不。

تركەۋلى 〈形〉上挂,的上加挂在……上的拖;的引牵,的带。

تركەۋسىز 〈形〉上挂有没,的上挂有没,的结连有没,的带拖有没。

تركەۋشى 〈名〉①连结 ②登记员。

تركەۋىش 〈名〉连结,钩挂,器。

تركىس Ⅰ〈名〉钩挂引牵(的铧犁)。

تركىس Ⅱ〈形〉固执,的执拗,的用自愎刚,的犟,的拗执。

تركىستەن- 〈动〉固执,来起强倔,来起头倔;儿眼心死持,用自愎刚,脑倔:ول تركىستە- نىپ كەتپەي قويدى. 他还在拗执,走肯不。

تركىستەندىر- تركىستەن- 的态动使。

تركىستەۋ تركىستەن- 的式定不。

تركىستىك تركىس Ⅱ 的名象抽。词。

تىرلىك 〈名〉①生活,存生,活生;命生:تىرشىلىك قىلۋ 生谋 / ءوي تىرشىلىگى 家庭 تىرشىلىك ءۇشىن كۇرەسۋ 为生计/ 而存生了 تىرشىلىك ءجۇرسىڭ؟ 你做些什么 ▲ ورگانيكالىق تىرشىلىك 有机生命 ▲ تىرشىلىك بەلدەۋى 生物带 ▲ تىرشىلىك قاباتى 生物层 ▲ تىرشىلىك ءتۇرى 生物的命名 ▲ تىرشىلىك بولمايدى. 【谚】没有生存能不便结团。 ②争斗:سەن جاقسىنان بەرى تىرشىلىك قىلىپ ءجۇرسىڭ؟ 你近来做些什么营生,职业,生意,意思? 〈地〉古生 العاشقى تىرشىلىك توبى ▲ 界生物有 ▲ 带生物 ▲ 层生物 ▲ 界生物 ▲ 的命名,的着活,的活 〈形〉 ءتىرى 人的着活 / بۇل ماڭايدا ءتىرى 鱼活 / بالىق جان جوق. 没有人活着。 ▲ 的神精有,的气生有,的能干;的着活还,在健 ءتىرى ارۇاق 空架 ▲ ءتىرى جانعا بىلدىرمەۋ 人的处用无毫,子不知人使 (سەزدىرمەۋ) ▲ ءتىرى 的怜可(子孩指) ▲ ءتىرى تابيعات 物生,然自生有 ▲ ءولى بۇرانىڭ باسىمەن ءتىرى اتاندى 着活唬吓袋脑的驼种死拿莫【谚】(皮虎做旗大拉要不)驼阉的。

تىرىدەي 〈副〉地活活:تىرىدەي ءوستاۋ 捉活 / تىرىدەي كومۋ 埋活 / تىرىدەي قولعا ءتۇسىرۋ 擒生。

ءتىرىل- 〈动〉①苏复,生再,醒苏,活复,活:ءولىپ ءتىرىلۋ 死而复生 / ولگەن ادام قايتا تىرىلمەيدى. 死人是不能复活的。 ②〔转〕。

تىرنە 〈名〉①鹰岁三,儿雏(的禽猛) ②年幼,小幼,儿幼〔转〕:تىرنەك كەزىمىزدە ايرىلدىق 我们)小幼(时候的分开了。

تىرنەكتە- 见 تىرناشتا-。

تىرنەكتەۋ تىرنەكتە- 的式定不。

تىرسەك 〈名〉腿,腱跟 ▲ 窝腿:بوتا تىرسەك 细腿的长而。

تىرسەكتە- 〈动〉①从腿弯上开切:تەرىسىن سىپىرعاندا الدىمەن تىرسەكتەيدى. 宰牲畜剥皮时先从腿弯上开切。 ②始开上追紧紧地:ءيت تىرسەكتەپ قۋىپ كەلەدى. 狗紧紧追来在后边。

تىرسەكتەل- تىرسەكتە- 的态动被。

تىرسەكتەۋ تىرسەكتە- 的式定不。

گىدەي ەمەس ئتىرىلىپ قالدى. 他同不去过和,
了多得跃活在现。
ئتىرىلدىرۇ- ①ئتىرىل- 使动态② 救抢,活救
(来过)。
تىرىلەي 见 تىرىدەي.
ئتىرىلتۇ- ①ئتىرىل- 的动态使②救抢,活救
(来过)。
ئتىرىلۇ ئتىرىل- 的不定式。
ئتىس ①〈名〉齿,牙: ئتىس جۇلۇ 拔牙 / ئتىس
قاقساۋ 痛牙 / ئتىس اۋرۇ ئبولىمى 牙科诊室 /
ئتىس دارىگەرى 医牙 / ئتىس پاراشوگى 牙膏 /
ئتىس شوتكىسى 牙刷 ②(器具、机上的)齿:
ارانكى ئتىسى 齿锯 / دوڭگەلەكتىكى ئتىسى 齿轮
▲ازۇ ئتىس 牙磨,齿臼 ▲ اقىل ئتىس 智齿,
牙智 ▲ ئىت ئتىس 牙犬,齿犬 ▲ كۇرەك
(قاسقا) ئتىس 门牙,切齿 ▲ مەرۋەرت ئتىس
皓齿 ▲ ورساق ئتىس 牙獠 ▲ 齿牙的珠珍如白洁,齿
▲ساري ئتىس 的纪年了上,的练老 ▲ سويداق
ئتىس 牙獠 ▲ ئسۇت ئتىس 齿乳,牙奶 ▲ ئتىس
ارالىقتى دىبىس 音间齿〔语〕▲تىس اعاش 木
付对 ② 动不咬,动不嚼① ▲ ئتىس باتپاۋ 犁
〔语〕▲ ئتىس داۋىسسىزدارى 及能不力,了不
,口开②牙出,牙长① ▲ ئتىس جارۇ 音辅齿
▲ 病牙无〔医〕▲ ئتىس جوقتىعى 声作,声吭
▲ 缝牙塞够不;齿挂足不 جوق تسكە ىلەرلىگى
ئتىس كىرەۋكەسى 质釉▲ ئتىس پەن ەرىن
داۋىسسىزدارى 音辅齿唇〔语〕▲ ئتىس ئمورى
窝黑(齿牙),坎齿 ▲ ئتىس سالۇ 镶牙▲ ئتىس
شۇقۇش 牙签 ▲ ئتىس باتۇ ①嚼动得咬,
齿切牙咬;压欺凌,辱 ▲ ئتىسىن قايراۋ 动②
▲ 的多识见,的练老 ▲ ئتىس قاققان 憎恨
تۇراقتى تىستەر 恒齿,恒牙 ▲ قاسقا (كۇرەك)
ئتىس 牙切,牙门 ▲ تىستەگەن جەردە ئتىسىم
قالسىن 以牙还牙▲ ۇرى ئتىس 重牙,
。牙贼
ئتىساعاش〈名〉木犁。
تىسە- 〈动〉①:牙换(童儿),落脱齿乳,龁
تىسەۋ جاسى 年龁(畜牲指) ②:数岁长
تىسەگەن ساۋلىق 羊母的岁四 ③刃的刀镰把)
,槽开(上盘磨在)④ 快磨(齿锯把),薄敲(儿
。深凿痕槽
تىسەل- تىسە- 态动被的。
تىسەس- تىسە- 态互交的。
تىسەت- تىسە- 态动使的。
تىسەۋ تىسە- 式定不的。
ئتىسسىز 牙掉老;的齿无,的牙无 ①〈形〉
▲ ئتىسسىز 的平磨,的滑平(盘磨指 ②)的
بارانا ئتىسسىز كيتتەر 耙齿无〔农〕▲,牙鲸须
。蚌河〔动〕▲ ئتىسسىز ۇلۇ 目亚鲸齿缺
تىسسىزدىك ئتىسسىز 的词名象抽。
تىستە- :叮,蜇,啃,啮,咬〈动〉: ئبىر قويدى
جىلان تىستەپ كەتپتى. 一只羊被了咬蛇。 /
ارا تىستەۋ 蜂蜇▲ الدىنا كەلسە تىستەپ، ارتىنا
▲ 近接让不;踢来后,咬来前 كەلسە تەۋ
▲ 达腾黄飞,势得 تىستەۋ قۇس اۋزىمەن
بارماعىن تىستەۋ 后悔,悔▲ تىستەي قاتۇ 不
▲ وكپەسىن اۋزىنا تىستەۋ 见己执固,手放肯
▲气不接不气上,吁吁喘气 ىستەمەگەن تىستە-
。食得不者动劳不【谚】ەيدى.
تىستەل- تىستە- 态动被的。
تىستەلە- :蜇地住不;啃地停不,咬频频〈动〉
ەرنىن تىستەلەۋ 唇嘴咬频频。
تىستەلەس- تىستەلە- 态互交的。
تىستەلەۋ تىستەلە- 式定不的。
تىستەم: ئبىر تىستەم(的口一吃)一,块小一
。肉块小一 ئبىر تىستەم ەت :片
。粮干,物食块一〈名〉
تىستەمە
تىستەن- ①تىستە- 牙紧咬,牙咬 ② 态身反的
:恨憎,恨痛,恨愤;齿切牙咬③关 تىستەنپ
。说地齿切牙咬
تىستەندىر- تىستەن- 态动使的。
تىستەس- ① تىستە- 态互交的 ② 错交,合啮
:起一在 ئتىستى دوڭگەلەكتەر تىستەسسەپ
,持相 ③ 。了起一在合啮轮齿个两 قالىپتى.
:视敌相互;和不生产 تىستەسكەن جەردە ئتىسىم
قالسىن 以牙还牙▲ قۇيرىق تىستەسۇ 靠近,
。挨紧
تىستەت- ① تىستە- 夹,住咬 ② 态动使的
。住
تىستەتكىز- تىستەت- 态动使的。

تىستەۋ تىستە- 式定不的。
تىستەۋىك 子钳虎老,子钳〈名〉I 。
تىستەۋلىك 的癖咬有,的人咬好〈形〉II :
تىستەۋىك ات 马的癖咬有。
تىستەۋىش 子钳虎老,子钳〈名〉。
ئۆتىستى 的齿有,的牙有 ①〈形〉 :
ئۆتىستى دوڭگەلەك 的龄年,的岁 ② 轮齿 ;ئۆش
قوي 三岁的轻年 ③ 羊 :مەن ساعان قاراعاندا
الده قايدا ئۆتىستى ەمەسپىن به. 我比轻年你比
得轻年你的棱有(鞭皮指)④。多 :ئۆتورت ئۆتىستى قامشى
人伤口出 ▲ 鞭皮棱四 وت اۋىزدى وراق ئۆتىستى
的薄刻酸尖,的人喷口血,的 ▲ ئۆتىستى بالىق
▲ 鲤齿 ئۆتىستى كيت〈动〉鲸齿 ▲ ئۆتىستى
كيتتەر〔动〕目亚鲸齿 ▲ ئۆتىستى رەليس 齿轨
▲ ئۆتىستى تۇقىلار〔动〕科鲥 ▲ ئۆتىستى قۇستار
剑 ▲ قىلىش ئۆتىستى جولبارس 类鸟齿〔动〕
。虎齿
تىتىرە- 〈动〉① :嗦哆,抖颤,栗战,抖发
抖发身全得气 كەتتى تىتىرەپ 话说 تۇلا بويى
② 颤震,动震 :زەڭبىرەك كۇرسىلدەگەن

ساينى، اعاش ئۇي تىتىرەيدى. 大炮轰轰响作,
。动震在房板木
تىتىرەن- 态身反的 تىتىرە- 。
تىتىرەت- 态动使的 تىتىرە- 。
تىتىرەۋ 式定不的 تىتىرە- 。
تىتىركەن- 〈动〉① :脏怕,恶厌,恶嫌 سۇيق
سۇيدى تىتىركەنىپ شىپەي قويدى. 冷水怕(他),
:栗战,战打,抖颤,抖发,嗦哆② 。喝意愿不
سۇيقتان تىتىركەنۇ 战打得冷 。
تىتىركەندىر- 态动使的 تىتىركەن- 。
تىتىركەندىرگىش 〈形〉人让 ,的嗦哆打人令
。的性激刺有;的栗战
تىتىركەندىرت- 态动使的 تىتىركەندىر- 。
تىتىركەنت- 态动使的 تىتىركەن- 。
تىتىركەنۇ 式定不的 تىتىركەن- 。
تىتىركەنۇشىلىك 〈名〉刺受,战,战打,嗦哆
。激
ئۆتفا 。(意满或讶惊示表)呀唉,啃噢〈叹〉
ئۆتفۇ :呸〈叹〉 ئۆتفۇ، كىسى ەمەس ەكەنسىڭ
。人是不你,呸 عوي.

ۋ

ۋ Ⅰ 哈萨克文字母表中的第四十二个字母。

ۋ Ⅱ 〈名〉① 毒：ۋ ياپانناڭ شايانى / 毒的子蝎 ۋ قايتارۋ 解毒 ② 毒剂，药毒，物毒：ۋ سالۋ 放毒 ۋ بەرىپ ءولتىرۋ 药毒，毒流〔转〕③ 死毒害：ۋ الاستاۋ 肃清毒流 ▲ بىلمەگەن ۋ ىشەدى. 不知者无罪 ▲ ۋ گۇل جاپىراق 金盏花〔植〕 ▲ ۋ جەگەن يتتەي بولۋ 非常受难 ▲ ۋ جەسەڭ (جۇتساڭ، ىشسەڭ) رۋىڭمەن 和人众共苦困甘 ▲ ۋ جىلان 蛇毒〔动〕 ▲ ۋ جۇتۋ 服毒 ② 〔植〕狼毒 ▲ ۋ سۇتتىگەن 点极到受难 ▲ ۋىن شاشۋ 放毒 ▲ ۋى شىعۋ 染感毒 ▲ ۋ قايتارعىش ءدارى-دارمەكتەر 〔医〕抗毒药，解毒药 ▲ ۋ قىرىقبۇىن 〔植〕荆问 ▲ ۋعا قارسى زات 〔医〕抗毒素。

ۋا 〈叹〉啊(意之感悲，痛苦，叹赞，呀惊示表)：ۋا، نەتكەن كورىكتى جايلاۋ! 啊，呀，哟哎，啊，呀！多么美丽的草原！

ۋاعالايكۇمىسسالام 〈名〉〔宗〕安以(语候问)：好安您祝义名的拉。

ۋاعدا 〈名〉约，诺许，诺允，言诺：ۋاعدادا بەرىك بولۋ 信守诺言。

ۋاعدالاس- 〈动〉定约，好量商，妥商，好约：ءبىز جيىندا كەزدەسەتىن بولىپ ۋاعدالاسقان ەدىك. 我们在约定相见。

ۋاعدالاستىر- ۋاعدالاس- 的使动态。

ۋاعدالاسۋ ۋاعدالاس- 的式定不。

ۋاعدالى 〈形〉①的妥商，的好约，的好定约，的定约在取争论时：ۋاعدالى ۋاقىتتا كەلەرسىڭ 的定约践约时，的履约时，的用信守 ②来间时的：ۋاعدالى كىسى 守信用的人。

ۋاعدالىلىق 〈名〉言食不，言诺守信。

ۋاعداسىز 〈形〉的言食，的用信守不，的信背诺，的言诺行履不，的约履不，的。

ۋاعداسىزدىق ۋاعداسىز 的名象抽。词。

ۋاعداشىل 〈形〉的言诺守信。

ۋاعىز 〈名〉化点；教说，导功，导训〔宗〕：ۋاعىز ايتۋ 进行教说。

ۋاعىزدا- 〈动〉①劝，化点，戒训，导训〔宗〕②导〔转〕吹鼓，扬宣：بۇرجۇازيالىق دەموكراتيانى ۋاعىزداۋ 资产阶级民主派宣扬。

ۋاعىزدال- ۋاعىزدا- 的态动被。

ۋاعىزداس- ۋاعىزدا- 的态互交。

ۋاعىزدات- ۋاعىزدا- 的态动使。

ۋاعىزداۋ ۋاعىزدا- 的式定不。

ۋاعىزداۋشى 〈名〉①戒训，者导训②戒训，导训，扬宣，者吹鼓。

ۋاعىزداۋشىلىق ①戒训，导训，扬宣②吹鼓。

ۋاعىزشى 见 ۋاعىزداۋشى.

ۋاعىزشىل 〈形〉①的导训于善，的戒训爱②的扬宣于善，的吹鼓爱。

ۋاعىزشىلىق ۋاعىزشىل 的名象抽。词。

ۋاعىراق 见 ۇساعىراق.

ۋادا 见 ۋادە.

ۋاجىپ 见 ءۋاجىپ.

ۋاز： ۋاز كەشۋ 放弃，弃抛，弃放，绝弃，裂绝：سەن بۇل ويىڭنان ۋاز كەشكەنىڭ ءجون. 你该放弃这种想法。

ۋازۋ 〈名〉族佤：ۋازۋ ءتىلى 佤族语。

ۋازۋشا 〈形〉①的族佤，的式族佤：ۋازۋشا كيىم 佤族的式服装 ②语族佤：ۋازۋشا ۇيرەنۋ 学习佤语言。

ۋاي 〈叹〉喂，嘿，唉，呸，哎呀！：ۋاي، تەز كەل! 喂，快来你！

ۋايىم ①〈名〉腹心，病心，伤悲，愁忧，伤忧之患：كۇيەۋى ولگەننەن كەيىن، ول ۇزاق ۋاقىت

ۋايممەن بولدى. 在处间时长她，后死夫丈 ② 。中伤忧心操，心担，虑忧，心关：ونىڭ بىردەن - ئەبىر ۋايمى ئۆزىنىڭ بولاشاغى. 他唯一的迫紧，事的切急 ③ 。途前的己自是的心关事：قازىرگى ۋايىم ئۇي تاۋۇپ وتىرۇ بولىپ قالدى. 现在住子房找是事的切急最 ▲ 。来下 ▲ 天忧人杞，忡忡心忧 ساڑى ۋايىمغا سالىنۇ 伤悲，愁发（قىلۇ، شەكۇ）发愁。

ۋايىمدا- 〈动〉① 缅，念忧，愁忧，伤忧，愁发 جوقتان وزگەگە ۋايىمداۋ 为一些琐碎的事忧怀：جوقتان وزگەگە ۋايىمداۋ 为一些琐碎的事忧虑，心关，心担，心操 ② 愁发而 جوعارى مەكتەپتە وقي الماي قالامىن دەپ ۋايىمدايمىسىڭ؟ ？校学等高了不上心担是不是你

ۋايىمداعىش 〈形〉多愁善感的，忡忡心忧的，的脸苦眉愁，的愁发爱。

ۋايىمدان- ۋايىمدا- 。态身反的

ۋايىمداس- ۋايىمدا- 。态互交的

ۋايىمدات- ۋايىمدا- 。态动使的

ۋايىمداۋ ۋايىمدا- 。式定不的

ۋايىمدى 〈形〉烦恼；的伤忧，的郁忧，的愁忧（事的筋脑伤）情事的恼烦ستەر：的。

ۋايىم-قايعى 〈名〉① 伤，心忧，愁忧，伤忧 愁。心担，忧担；心关，心操 ② 伤愁，闷发知不，的虑无忧无 〈形〉无忧无虑的，的愁（人的宽心）人的虑无忧无ادام：ۋايىم-قايعسىز的。

ۋايىمسىز 〈形〉无忧无虑的，的愁忧没有，的观乐，的宽心；的愁忧知觉睡心安。

ۋايىمسىزدىق ۋايىمسىز 。词名象抽的

ۋايىمشاك 见 ۋايىمشىل.

ۋايىمشاڭدىق ۋايىمشاك 。词名象抽的

ۋايىمشىل 〈形〉多愁善感的，忡忡心忧的安不愁忧，的感善愁多：ول ۋايىمشىل بولعاندىقتان ەرتە قارتايىپ كەتتى. 他的早过而感善愁多于由衰老了。

ۋايىمشىلدىق ۋايىمشىل 。词名象抽的

ۋاق I 见 ۋساق.

ۋاق II 见 ۋساق.

ۋاق III ① 〈名〉机时；辰时，意时，候时：بۇل جاقسى ۋاق 这候时好是过 ② 刻时急紧 ۋاق شۇعىل / 来才久好了，次，顿，回：ئۇش ۋاق تاماق 三顿饭 / كۇنىنە ئبىر ۋاق بارۋ 有（ۋاقتا）（ۋاق）一去天每 ▲ 次 ▲ 而时，时没，紧要不（ۋاقاسى جوق）：ۋاقا：ۋاقا ەمەس 要紧关无，系关有。

ۋاقاپ: I ۋاقاپ ئۇي 公房 。

ۋاقاپ: II ۋاقاپ بول 惕警，意注，心小 。

ۋاقيعا 〈名〉变事，端事，故事，件事：ساياسي ۋاقيعا 政治事件 / ۋاقيعا تۇدىرۋ 制造事端（肇事）/ 7- يۇل ۋاقيعاسى 七事变 ▲ ۋاقيعا جەلىسى 〔文〕节情事故。

ۋاقيعالى 〈形〉多事故的杂复节情，的。

ۋاقسىن- I 见 ۋساقسىن-.

ۋاقسىن- II 〈动〉克瓦嫌（的族氏）克瓦为认，人克。

ۋاقتا- 见 ۋساقتا-.

ۋاقتاعىش 见 ۋساقتاعىش.

ۋاقتال- ۋاقتا- 。态动被的

ۋاقتان- ۋاقتا- 。态身反的

ۋاقتات- ۋاقتا- 。态动使的

ۋاقتاۋ ۋاقتا- 。式定不的

ۋاقتىق ۋاق II 。词名象抽的

ۋاقتىلى 见 ۋاقتتىق.

ۋاق-تۇيەك 见 ۋساق-تۇيەك.

ۋاق-ۋاق 〈副〉时随，常经，时不，时时；阵一阵：ۋاق-ۋاق جەل سوعادى 风刮地阵阵一阵。

ۋاقشىل 见 ۋساقشىل.

ۋاقپ 〈名〉产动不院寺（的家国教兰斯伊）。

▲ ۋاقپ بولۋ 心小，心当，防提，惕警 。

ۋاقىت 〈名〉① 辰时，期日，候时，间时：ۋاقىت اجىراتۋ 空抽，间时抽 / ۋاقىت كۇتپە تۇرمايدى（待我不时）人等不间时 / ۋاقىت وتكەن سايىن 迁境过时 / ۋاقىت قايتا ايلانىپ ورالمايدى. 来再不时 。② 阴光，光时：ۋاقىت زىمىراپ ئوتۋ 失流阴光，逝飞光时 ③ 会机，机时：ۋاقىتى كەلگەندە 候时的熟成机时 ④ 次，顿，回，（示表用连词数和）：كۇنىنە ئۇش ۋاقىت تاماق بەرەدى 一天给三顿饭 ▲ باز ۋاقىتتا

▲ 后今，后以 ۋاقىتتا بىلايىغى ▲ 而偶，时有 ئەبىر ۋاقىت ▲ 儿会一，阵一，时一 ئەبىر ۋاقىتتا 会一了过，后稍，来后 ② 前以早很，前从 ① ▲ ۋاقىت ھەپتەگىش 计时器 ▲ ۋاقىت جوق 浪 ▲ ۋاقىت وزدىرۇ 交可不可得忙，间时有没 到 ▲ ۋاقىتى بولۇ 光时度虚，子日混，间时费 。熟成机时，限期满，间时了

ۋاقىتسىز 〈形〉时为，的时适不，的宜时合不 的时其非 ئەۋلىم ئۇلۇم ۋاقىتسىز：的时期非，的早过 。(逝去的早过)世逝

ۋاقىتسىزدىق ① ۋاقىتسىز 的名象抽的 ② 没 。间时出不抽，失功有没，间时有

ۋاقىتتىق 〈形〉：的性时临，的时临，的时暂 ۋاقىتتىق كومەك 暂时帮忙 / ۋاقىتتىق امال 权 / قىسقا ۋاقىتتىق جۈمىس 短 工的间时 / 计之宜 。作

ۋاقىت-ۋاقىت 〈副〉，地时随，地时时，地时不：ۋاقىت-ۋاقىت سىرتقا شىعىپ قاراپ قوي. 地常经 。看一看去边外到常经你请

ۋاقىتشا 〈形〉行暂，的时一，的时临，的时暂 ▲ 责负时暂 ۋاقىتشا جاۋاپتى بولۇ ▲ 府政时临 ۋاقىتشا ۇكىمەت بوساتۇ 的且暂，的 。释假〔法〕

ۋاقىتشىل 〈形〉，的间时惜珍爱，的间时守遵 。的光时惜珍，的强念观间时

ۋاليبول 〈名〉球排：ۋاليبول ويناۋ 球排打 。

ۋاليبولشى 〈名〉员动运球排 。

ۋالىس 〈名〉(舞)兹尔华，舞圆，曲舞兹尔华，舞圆，曲 。曲舞圆

ۋان- 〈动〉被，住哄被；慰宽到感，慰安到感：قانشا ۋاتسا دا ۋانباي قويدى 怎 哭再不得哄 。好不哄也哄么

ۋانعىش 〈形〉受易容，的住哄易容，的哄好 。的骗哄

ۋاندىر- ①ۋان- 的 ② 态动使 ：骗哄，哄 بالا جىلاپ جاتىر، ۋاندىرىپ قوي. 去你，哭在子孩 。吧哄一哄

ۋاننا 〈名〉糟浴，缸欲，盆澡，盆浴：ۋاننا جۇيۇ 堂盆洗 。

ۋانت- ۋان- 的 态动使 。

ۋانۇ ۋان- 的不定式 。

ۋاسكەتبول 见 ۋاسكيتبول.

ۋاسكيتبول (باسكەتبول) 〈名〉：球篮 ۋاسكيتبول جارىسى 赛球篮 / ۋاسكيتبول ويناۋ 。球篮打

ۋاسكيتبولشى 〈名〉员动运球篮 。

ۋات I 见 ۋات.

ۋات- II ① 〈动〉：骗哄，哄 ② 子孩哄 بالا ۋاتۇ：忧解使，解宽，慰抚，慰安 ئۆزىن ئوزى ۋاتۇ 慰安我自 。

ۋات- III 〈动〉：碎粉，碎碾，块碎成弄，碎搞 تاس ۋاتۇ 把 碎砸头石 。

ۋاتقىز- ۋات- II、III 的态动使 。

ۋاتمەتەر 见 ۋات مەتر.

ۋات-ساعات 见 ۋات ساعات

ۋات-سەكۇنت 见 ۋات-سەكۇنت.

ۋاتتىر- ۋات- II、III 的态动使 。

ۋاتۇ ۋات- II、III 的不定式 。

ۋاتۇشى I 〈名〉：安，者慰安；人的(子孩)哄 。者抚

ۋاتۇشى II 〈名〉：人的……(碎粉)碎打 。

ۋاتىل- ۋات- II、III 的被动态 。

ۋاتىلعىش 〈形〉：的碎粉被易容，的碎易容 。

ۋاتىلعىشتىق ۋاتىلعىش 的名象抽的 。

ۋاۋ I 〈叹〉：(意之呼招示表)嘿，嘿(叹)；كۆ- ،ۋاۋ ره‌كتى سىندىرىپ الما! 喂，哄 了坏搞铣铁把别你！

ۋاۋ II 〈名〉：音读的母字伯拉阿〔史〕 。

ۋادە 〈名〉：约誓，诺允，言诺，诺许 ربك ۋادەسىن ۇمىتۇ 诺的己自记忘 / 言诺行履 ▲ ۋادە بايلاسۇ 定商，定约 ▲ ۋادە بەرۋ 言 许 ▲ ۋادە بۇزۇ 证保，应答，诺 坏破，信失，约失 ▲ ۋادەدەن تايۇ 约誓 ▲ ۋادەدە تۇرۇ 信失，约失，约信弃背 。言诺行履，言诺守信

ۋادەلەس- 〈动〉：定约，好量商，妥商，好约 سەندەر قاي جەردە كەزىكپەكشى بولىپ ۋادەلەسىپ ەدىڭدەر؟ 面见方地么什在定约们你 ？

ۋادەلەستىر- ۋادەلەس- 的态动使 。

ۋادەلەسۇ ۋادەلەس- 的不定式 。

ۋادەلى 〈形〉①：的妥商，的好约，的定约 ；的定 经已间时的定约 جەتتى مەزگىل ۋادەلى 议，的妥商，的好约，的定约

ۋادەلى：的约践，的约履，的用信守 ② 了到كىسى ئادەم的用信守。

ۋادەلىلىك ۋادەلى 词名象抽的。

ۋادەسىز 〈形〉约履不，的用信守不，的言食约履不，的言诺行履不，的。

ۋادەسىزدىك ۋادەسىز 词名象抽的。

ۋادەشىل 〈形〉：的诺许爱，的愿许爱：ۋىتىرىكشى ئادەشىل بولادى 愿许爱人的谎撒。

ۋادەشىلدىك ۋادەشىل 词名象抽的。

ۋاج 〈名〉[阿]：径途；式方；法方，法办 ①原；实口，口借，由理 ②ۋاجىدىن تاپۇ 法设方想因：نە ۋاجىدىن كەلدىڭ؟ 里这到由理么什有你？来

ۋاجدەس- 〈动〉理述陈，据论出提，据论证引。由

ۋاجدەستىر- ۋاجدەس- 态动使的。

ۋاجدەسۇ ۋاجدەس- 式定不的。

ۋاجدى 〈形〉实事有，的分充由理，的据根有。的据依

ۋاجىپ 〈名〉[阿]矩规，条戒，律戒 ①〔宗〕：ۋاجىپ نامازى 拜然当 ▲ 责职，务义，职天。

ۋازىپا 〈名〉[阿]务义，责职，命使，务任。

ۋازىر 〈名〉：باس ۋازىر 首相。

ۋازىرلىك 〈名〉臣大，位地(的相宰)的臣大，的势权(的相宰)，的。

ۋاي 〈叹〉：ۋاي، بەرى قارا! 哎，呸，喂，哎往，那从你，喂：ۋاي، قايدان كەلەسىڭ؟ 这边过来！/ 来里？

ۋاكىل 〈名〉：表代，者权授被，者托委受：حالىق ۋاكىلى 人民代表 / ەكى جاقتىڭ ۋاكىلى كەلىسمەگە قول قويدى. 双方代表在协定上签字。

ۋاكىلدى 〈形〉资表代有，的托委受，的理代：ۋاكىلدى بانكتەر 代理银行。的格

ۋاكىلدىك 〈名〉格资表代：ۋكىمەتكە ۋاكىلدىك ەتۋ 代表政府 ②性表代：ۋاكىلدىگى جوق 没有资格 ▲ ۋاكىلدىك الۋ 性表代取得，托委受，权受。格资表代

ۋاكىلدىلىك 见 ۋاكىلدىك.

家大，人众，众群，众大〔史〕①〈名〉：ۋالايات 带地，区地 ③ 区专 ②。

ۋالي 〈名〉：员专；首太：ۋالي مەكەمەسى 专员专副 / ورىنباسار ۋالي 署公员。

ۋاليلىك 势权的员专，位地的员专〈名〉。

ۋبالدىرعان 参人毒，芹毒〔植〕〈名〉。

ۋبيدايىق 麦毒醉，麦毒〔植〕〈名〉。

ۋداي 〈形〉极；的般药毒同如，的样一毒象 ①：ۋدامى ۋداي اشتى 药毒同如道味的辣辛，的苦，的酸尖，的毒狠，的辣毒，的毒恶 ② 苦样一的毒恶言语ۋداي اشۋ：ەتسىز ۋداي اشۋ 的薄刻▲ 心痛分十 ② 疼酸常非①。

ۋەلەسەبيت (ۋەلوسيپەد) 〈名〉踏脚，车行自：ۋەلەسەبيت ەمىنۋ 车行自骑/ ۋەلەسەبيت جارىسى 赛车行自。

ۋ-دۋ 〈名〉：声杂嘈，闹喧，哗喧。

ۋەزد 〈名〉：县。

ۋ-ەزار 〈名〉：(度程)害厉得苦，奇出得辣。

ۋكاز 〈名〉：示指，令指，令命。

ۋكول 〈名〉：针扎；针打，射注下皮。

ۋقالا- 〈动〉：ۋقالاۋ 揉：摩按，搓揉，揉①：تەرى ۋقالاۋ 研，研 ② 腿右搓揉 ۋقالاۋ 子皮 / وڭ اياعىن ۋقالاۋ 研，磨：ناسىباي ۋقالاۋ 碎研，磨自)事的己自是正反 پۇشپاعى ەتەرىنىڭ 的卸推容不，事的掉不托推，儿活的干己。

ۋقالاعانسۋ ۋقالاعانسى- 式定不的。

ۋقالاعانسى- 〈动〉：摩按装假，揉作装。

ۋقالان- ۋقالا- 态动被的。

ۋقالاس- ۋقالا- 态互交的。

ۋقالات- ۋقالا- 态动使的。

ۋقالاۋ ۋقالا- 式定不的。

ۋقورعاسسىن 〈名〉：乌草，头乌〔植〕▲ ۋقورعاسسىندار 属头乌。

ۋلا- 〈动〉：毒放，药毒下①，途歧向引，路邪向引，(误错犯)诱引〔转〕②害毒：ادامدارىنىڭ جان دۇنيەسىن ۋلاۋ 害人的灵魂。

ۋلاعىش 作害毒起；的素毒有含，的毒有〈形〉：ۋلاعىش زات 毒品的用。

ۋلان- ①ۋلا- 的反的身态 ②：ۋلانىپ ەرلۋ 中毒

。杀自毒服

ۋلاندىر- ①ۋلان- 的态使动的 ② 毒，害毒：化毒，害毒
جاستاردى ۋلاندىرۋ 人年青害毒 。

ۋلاندىرعىش 〈形〉毒有的素毒，的毒含有，的毒起：的用作害毒 。

ۋلاندىرت- ۋلاندىر- 的态使动 。

ۋلاندىرۋ ۋلاندىر- 的不定式 。

ۋلاندىرۋشى 〈名〉毒放，者毒投，者毒害者 。

ۋلاندىرىل- ۋلاندىر- 的态被动 。

ۋلانۋ ۋلان- 的不定式 。

ۋلاپ-شۋلا- 〈动〉喧，闹喧，哗喧，吵吵嚷嚷：叫，叫喊 。

ۋلاپ-شۋلاۋ ۋلاپ-شۋلا- 的不定式 。

ۋلاس- ۋلا- 的态互交 。

ۋلاستىر- ۋلاس- 的态使动 。

ۋلاسىپ-شۋلاس- ۋلاپ-شۋلا- 的态互交 。

ۋلات- ۋلا- 的态使动 。

ۋلاتىپ-شۋلات- ۋلاپ-شۋلا- 的态使动 。

ۋلاۋ ۋلا- 的不定式 。

ۋله- 〈动〉地飕飕，吹地呼呼(风)。刮

ۋلەت- ۋله- 的态使动 。

ۋلەۋ ۋله- 的不定式 。

ۋلترا كۇلگىن: ۋلترا كۇلگىن ساۋله 外紫线 。

ۋلى 〈形〉①的素毒有含，的性毒有，的毒有：毒恶〔转〕②蛇毒 ۋلى گاز 毒气 / ۋلى جىلان 言语的毒恶 / ۋلى ءسوز 的辣毒，的：تۇزاق ۋلى 计毒 ▲ ۋلى بەز 〔理生〕腺毒 ▲ ۋلى بومبا 〔军〕炸弹，弹气毒▲ ۋلى قۇزعىن 〔动〕鸠 。

ۋماق-شۇماق 〈形〉一，的缕缕一，的团团一，的堆一堆一；的簇簇 。

ۋماش: ۋماش كوجە 糊面，糊糊 。

ۋماشتا- 见 جۇمارلا- 。

ۋماشتاۋ ۋماشتا- 的不定式 。

ۋنيۋەرسال 〈形〉多种的用通，的能万，的综合 。

ۋنيۋەرسيتەت 〈名〉大(合综)学 。

ۋرا 〈叹〉拉乌！(喊呐的锋冲队军)

ۋرالا- 〈动〉拉乌喊，拉乌出发，声 。

ۋرالاس- ۋرالا- 的态互交 。

ۋرالاۋ ۋرالا- 的不定式 。

ۋساسىر 〈名〉仲管，众贯，属蕨毛麟〔植〕。

ۋسويقى 〈名〉属香瑞〔植〕。

ۋستاۋ 〈名〉程章 。

ۋسىز 〈形〉的性毒无，的毒无：ۋسىز جىلاندار 蛇毒无 。

ۋتاس 〈名〉石灰石，灰石 。

ۋتوپيا 〈名〉想空，国想理，邦托乌 。

ۋتوپيالىق 〈形〉想空；的国想理，的邦托乌：ۋتوپيالىق سوتسيالىزم 会社想空的想幻，的：ۋتوپيالىق رومان 说小想幻 / 义主 。

ۋتوپيزم 〈名〉想空，义主邦托乌 。

ۋتوپيست 〈名〉家想空，者义主邦托乌 。

ۋ-شۋ 〈名〉喊大；喊叫，声杂嘈，嚷吵，哗喧：叫大 。

ۋشعۋ ۋشق- 的不定式 。

ۋشق- 〈动〉情)；化恶（病疾)，染感（口伤)；加(势局)，重严得变(况刺（言语用)；疵求毛吹，剔挑：激 。

ۋشقىتا- ۋشق- 的态使动 。

ۋىز 〈名〉①乳初，奶胶 ②奶胶喝：ۋىز ءشۋ 嫩娇；的小幼，的轻年〔转〕③奶胶的熟(蒸)煮：ۋىز قىز 娘姑轻年 ▲ اۋزىنان ۋىزى ءسۇتى كەپپەگەن (تامعان) 乳的干未臭 ▲ ۋىز جاس 很 ▲ ۋىز ءسۇت 的轻年 ▲ 汁奶的稠很；奶胶的 ▲ ۋىزىندا جارىماعان ءتىس 受小从，牙乳，牙奶 ▲ ۋىزدىك ۋىزىنا قاراۋ 醇，酒奶马的口可 ▲ ۋىز قىمىز 穷贫幼自，穷 ▲ قاشپاعان قارا سيىرداق 酒奶马的香 。等空；饥充饼画，渴止梅望

ۋىزداي 〈形〉的嫩娇；的小幼，的轻年常非：ۋىزداي ۇيمدى 睦和结团 。

ۋىزدان- ① 〈动〉水奶有 ② 初吮吸(畜幼)。乳

ۋىزداندىر- ۋىزدان- 的态使动② 。

ۋىزدانۋ ۋىزدان- 的不定式 。

ۋىزدى 〈形〉的多奶胶有掺；的富丰乳初，的奶胶 。

ۋىزدىلىق ۋىزدى 的词名象抽 。

ۇنزسىز 〈形〉 的多不乳初,的少奶胶。

ۇنزسىزدىق ۇنزسىز 的 词名象抽。

ۇنق 〈名〉杆曲,椽曲(的圈顶房毡撑支):شاڭىراق كوتەرىپ ۇنق شانشۇ 圈顶在插杆曲把 شاڭىراقسىز تەك كەرەگەسى عانا بار 既 ۇنقسىز، شاڭىراقسىز 的杆曲有没,的椽曲有没 ۇنقسىز 〈形〉:居走,住居 شانشۇ ۇنق ▲ 定固以加里孔。

ۇنقباۋ 〈名〉带杆曲,绳椽曲。

ۇنققاپ 〈名〉袋杆曲,套椽曲。

ۇنقتا- 〈动〉把 顶在插杆曲圈 里孔。

ۇنقتاۋ ۇنقتا- 式定不的。

ۇنقتى 〈形〉:的杆曲有,的椽曲有 120 ۇنقتى 房毡的杆曲根十二百一有 ئۇي。

ۇنقتىق 〈形〉的杆曲做用,的椽曲做。

ۇنل- 〈动〉炎发(腔口),疮口长。

ۇنلدىر- ۇنل- 态动使的。

ۇنلدىرىق 〈名〉①花鱼,卵鱼,子鱼 ②子鱼 ▲ 酱 ئۇشۇ ۇنلدىرىق 卵产鱼

ۇنلدىرىقتا- 〈动〉:子甩,卵产(鱼) بالىقتىڭ ۇنلدىرىقتايتىن مەزگىلى 期卵产鱼。

ۇنلدىرىقتاۋ ۇنلدىرىقتا- 式定不的。

ۇنلدىرىقتى 〈形〉:的多子鱼,的子鱼有 ۇنلدىرىقتى بالىق 鱼的子鱼有。

ۇنلجۇ ۇنلجى- 式定不的。

ۇنلجى- 〈动〉①娇得显,嫩细得显,嫩得显 ②美,熟成(等果水):嫩 ۇنلجىعان مايسا 嫩水的灵灵水得长:口可味 ۇنلجىعان جەمىستەر 力活春青出显,熟成育发将既(年少)③果:ۇنلجىعان قىز ▲ 女少的熟成育发将既 ئۇشى ۇنلجۇ 悯怜,情同;软心。

ۇنلجىت- ۇنلجى- 使的态。

ۇنس 〈名〉①手,心掌,窝掌(物体散)②心:掬一(的手只一),把一(的):ئۇبىر ۇنس توپىراق 一把土 ▲ قوس ۇنس 一捧 ▲ ۇنسىنان شىعارماۋ 里心手在握掌,制控,纵操。

ۇنستا- 〈动〉:掬,抓(地把一把--) ۇنستاپ ولشەۋ 一把一把 / 量的把 قوس ۇنستاپ الۋ 双手接捧。

ۇنستاس- ۇنستا- 态互交的。

ۇنستات- ۇنستا- 态动使的。

ۇنستاۋ ۇنستا- 式定不的。

ۇنس-ۇنس 〈形〉的多很;的把一把一。

ۇنت 〈名〉:性毒,力毒,质毒,毒 ①扩性毒 ۇنتى جايىلۇ / (大性毒)强力毒 كۇشتى ۇنتى 流,害毒,响影(的良不),处害(的到受)②散响影的良不到受。 ئۇنتسىنا ئۇشىراۋ 素毒,毒:

ۇنتسىز 〈形〉①无 的毒无,的毒无〔转〕②的性毒无,的害毒无,的害危无的响影良不无,的害毒无,的害危无。

ۇنتسىزدىق ۇنتسىز 的 词名象抽。

ۇنتتا- 〈动〉鼓,动挑,惑煽,动煽,诱引,惑蛊。唆挑,动。

ۇنتتال- ۇنتتا- 态动被的。

ۇنتتان- ①ۇنتتا- 态动被的 ②染感(口伤)。化恶

ۇنتتاندىر- ①ۇنتتان- 态动使的 ②毒害,害妨,害危;化毒。

ۇنتتانۋ ۇنتتان- 式定不的。

ۇنتتات- ۇنتتا- 态动使的。

ۇنتتاۋ ۇنتتا- 式定不的。

ۇنتتى 〈形〉:的性恶;的性毒有,的毒有 ①:的毒狠,的毒恶〔转〕②疮毒 ئۇنتتى جارا ۇنتتى كوزىمەن قاراۋ 着望地狠狠恶 / ئۇسوز 言语的毒恶。

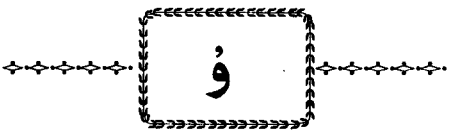
ۇۋل 〈名〉①声呼呼,声沙沙(的风)②婴)语哑哑的糊含(的儿。

ۇنلدە- ②吹地呼呼,响作飕飕(风)①〈动〉声哑哑出发(儿婴)。

ۇنلدەت- ۇنلدە- 态动使的。

ۇنلدەۋ 式定不的。

ۇنلدىرىك ②毛绒(的物植等苇芦)①〈名〉油肥(的子肠马)。

ۇ 哈萨克文字母表中的第二十五个字母。

ۇباق-شۇباق 〈副〉一个跟着一个地，一个一着跟个一地，贯鱼而行，断不连接地：انتى اسكەرلەر ۇباق-شۇباق اۋلعا كەلە جاتىر. 来而贯鱼勒吾阿着朝们兵骑。

ۇباپ-شۇبا- 〈动〉贯鱼而行，一个一着跟个一，行而阵蛇长字一成排，走：جىلقىلار ۇباپ-شۇباپ سۋعا بارادى. 群马饮水去个一着跟个一。/ مالشىلار ۇباپ-شۇباپ جايىلۋعا كوشىپ جاتىر. 牧民们排成一个长字形蛇阵而行转场移牧。

ۇباپ-شۇباۋ ۇباپ-شۇبا- 的不定式。

ۇباسىپ-شۇباس- 〈态〉互交的 ۇباپ-شۇبا-。

ۇبىرىپ-شۇبىر- 见 ۇباپ-شۇبا-。

ۇبىرىپ-شۇبىرۋ ۇبىرىپ-شۇبىر- 的不定式。

ۇعلان 〈名〉年少，年青。

ۇعۋ ۇق- 的不定式。

ۇعۇشى 〈名〉人的会领，人的解理，人的白明。

ۇعۇشىلىق 〈名〉解理，会领，白明。

ۇعىل Ⅰ〈名〉儿子，男孩儿〔书〕。

ۇعىل- Ⅱ ۇق- 的被动态。

ۇعىم 〈名〉①概念：قوعامدىق تاپ جوننده‌گى ۇعىم 社会的概念 ②解理，力解理，解理的级阶：ونىڭ ماتيماتيكا جوننده‌گى ۇعىمى كۇڭگىرت. 他的数学对解理的糊模常非是。/ ۇعىمى ناشار 解理力差。

ۇعىمدى 〈形〉①聪明，悟颖，伶俐的：ۇعىمدى بالا 聪明的悟颖，伶俐的孩子 ②容易，懂易的：ۇعىمدى جازۋ (章文)得明白易懂 / ۇعىمدى سويلەم 句子的懂易。

ۇعىمدىلىق ۇعىمدى 的名象抽的。

ۇعىمپاز 见 ۇعىمتال。

ۇعىمسىز 〈形〉①愚蠢，不明白，不聪明的：ۇعىمسىز بالا 愚蠢的孩子 ②迟钝，不懂好不，不明白易不，不解理易不的：ونىڭ ۇعىمسىز. 他的话不懂好不。

ۇعىمسىزدىق ۇعىمسىز 的名象抽的。

ۇعىمتال 〈形〉聪明，悟颖，有强力智理的：بۇل بالا ۇعىمتال جانە تالاپتى بولعاندىقتان ۇيرەنۋدە وتە تەز العا باستى. 这个孩子聪明悟颖，有强力智理的缘故，学习上进步很快。

ۇعىمتالدىق ۇعىمتال 的名象抽的。

ۇعىن- ①ۇق- 的被动态 ②听探，听打，解了态身反的：باسقالاردىڭ ءسوزىن ۇعىنۋ كەرەك 别人说话要听探清楚 ③话的解理，明白，得懂：مەنىڭ ءسوزىمدى ۇعىندىڭ با؟ 我的话你明白吗？ ④有(某种)……的为解释，是为认，法看：بۇل سويلەمدى نە دەپ ۇعىنۋ كەرەك؟ 这句话应该怎样解释？

ۇعىندىر- ①ۇعىن- 的使动态 ②说，解释，释解，明阐，明白：تۇسىنبەسە ۇعىندىرۋ كەرەك 不懂就应该解释的。

ۇعىندىرىل- ۇعىندىر- 的被动态。

ۇعىنۋ ۇعىن- 的不定式。

ۇعىنقسىز 〈形〉不明白易不，不解理易不，的意的解理好不的：ۇعىنقسىز پىكىر 不懂好的意见。

ۇعىنقتى 〈形〉明白易容，解理易容，懂的好。

ۇعىنىل- ۇعىن- 的被动态。

ۇعىنىس- ۇعىن- 的互交态。

ۇعىس- ①ۇق- 的互交态 ②查调，听打，解了：كەشە نە بولعانىن ۇعىستىڭ با؟ 昨天发生什么事了听打去你吗？

ۇعىسپاستىق 〈名〉解误，会误，错觉。

ۇعىسپاۋشىلىق 见 ۇعىسپاستىق。

ۇداي Ⅰ 〈副〉刻时，往往，常经。

ۇداي Ⅱ：ەكى ۇداي 拿，决不豫犹，可两棱模。

不定主意：ەكى ۇداي جاۋاپ 复答的可两棱模。

ۇدايى 〈副〉地贯一，地续连，地断不，地常经：

ۇدايى كەلىپ كەتۋ 常来常往 / ۇبزدىك ۇيدە 我们家客人不断。 / ۇۇش جىل

ۇدايى مول ۇونىم الدى 连续三年获丰收 ▲

كۇن ۇدايى 每天每天，天天▲ ۇدايى ۇوندىرىس〔经〕

再生产。

ۇجدان 〈名〉［阿］良天，心良，耻羞，耻廉，良天：

ۇجدانى كوتەرمەۋ 良心不允许所。

ۇجداندى 〈形〉有良天的，有心良的，耻廉知：

ۇجداندى كىسى 有心良的实诚，的直正；的人的。

ۇجدانسىز 〈形〉有良天没，有心良没的，无良天的，无心良的，耻无的行为。

ۇجدانسىزدىق ۇجدانسىز 的名象抽词。

ۇجماق 〈名〉［阿］〔宗〕天堂上界世乐极：

ۇجماققا بارۋ 上天堂 ▲ ۇجماق كوكەگى 鸽子▲ ۇجماق قۇسى 〔天〕天燕座。

ۇجىم 〈名〉相睦和，一统；结团。

ۇجمدى 〈形〉的睦和，的结团，的一统；的。

ۇزا- 〈动〉①（远当相）开离，去离，远离同，疏远……来起：ول ۇزاعان جوق، قازىر قۇيمە 他走有没，远去儿会一不们你，能就：جەتەسىڭدەر. 长拖，延拖，长延有没：كوپ ۇزاماۋ ②上追。

ۇزاعان ساينى ماسەلەنىڭ 久多过 / ۇاقىت ۇزاعان 长越得拖间时，长越得拖间时的题问对，解的决不越利。

ۇزاعىراق 〈形〉偏僻较比，的久长较，的远较的：ۇزاعىراق وتىرىپ قالۋ 坐的间时长较 / ۇزاعىراق جوسپار 划计的远长较比。

ۇزاي- 见 ۇزار-。

ۇزايت- ۇزاي- 的动使态。

ۇزايتىل- ۇزايت- 的被动态。

ۇزايۋ ۇزاي- 的定不式。

ۇزاق Ⅰ〈名〉寒冬〔动〕鸦。

ۇزاق 〈形〉①的久良，的期长，的间时长长，的久：ۇزاق ناۋقاس 病的间时长 / ۇزاق توسۋ 待等的间时长 / ۇزاققا سوزىلاتىن سوعىس 久战的远边，的过错遥，的远②：ۇزاق جول 路远 / ۇزاق جەر 远遥的地方（方远）▲ كۇن ۇزاق（ۇزاق كۇنگە）—天整，晚到天▲ ۇۇمىر ۇزاق（جاسىڭ）岁百命常祝！▲ ۇزاق جورىق 征长 ▲ ۇزاققا بارمادى 维能有没 ▲ ۇزاق كۇيلەۋ 情发长 ▲ ۇزاق ۇۇمىر 久长持。松古似寿，命长，寿长。

ۇزاق-سونار 见 ۇزىن-سونار.

ۇزاقسىن- 〈动〉远嫌，远嫌，远为认（间时，离距）。

远遥得觉，长（间）。

ۇزاقسىنۋ ۇزاقسىن- 的定不式。

ۇساق-سۇرە 〈形〉休无，的了没完没，的完末。

纷纠的了没完没 ۇاۋ ۇزاق-سۇرە 的止：。

ۇزاقتا- 〈动〉开离，远离，远走，离远（当相）。

ۇزاقتاۋ Ⅰ ۇزاقتا-的定不式。

ۇزاقتاۋ Ⅱ（间时）：的远边较，的远较比〈形〉的远长较，的长较。

ۇزاقتى：ۇزاقتى كۇن 晚到天一，天整，天成。

ۇزاقتىق ①ۇزاق Ⅱ 的名象抽，度远，远遥②离距远。

ۇزاقشىل 〈形〉的耐忍久长能，的跑长于善，马的离距远跑能 ات 的力耐有：ۇزاقشىل。

ۇزاماي 〈副〉久不，久多过有没。

ۇزاڭقىرا- 〈动〉过（间时）；去远稍，远较得走，些一远离，长较得：ۇاقىت ۇزاڭقىراپ كەتتى，楚清不得记，了久较比间时 قالمادى ەستە 。

ۇزاڭقىرات- ۇزاڭقىرا- 的动使态。

ۇزاڭقىراۋ ۇزاڭقىرا- 的定不式。

ۇزار- ①ۇزا- 变，长增，高增 ②动使的长：كوك مايسا ۇزارىپ كەلەدى. 苗青高长。了长夜 / كۇن ۇزارۋ 天长 / ۇتۇن ۇزارۋ 了长夜会 ③延长，伸长，长伸，延续：جيىن ۇزاردى 议长夜▲ ۇتۇن ۇزارسا ۇتۇس كوبەيەدى 梦多▲ ۇزارۋ كەزەڭى（质地）伸长期。

ۇزارت- ①ۇزار- 的动使态。

接，长加，长延 ②长接子袖把：جەڭ ۇزارتۋ 展伸，展延；长。

ۇزارتقىز- ۇزارت- 的动使态。

ۇزارتۋ ۇزارت- 的定不式。

ۇزارتىل- ۇزارت- 的被动态。
ۇزارۇ ۇزارت- 的不定式。
ۇزات-① ۇزا- 的发打，别送，行送 ② 使动态：送伴；走
发送：قوناق ۇزاتۇ 客人送 / ول سەنى قاي
什到送伴你把他 جەرگە دەيسن ۇزاتىپ قويدى؟
▲ كوزبەن ۇزاتۇ 目送 ▲ قىز ۇزاتۇ
了方地么？▲ ۇزاتار كوبەيسىن! 祝喜事不断(姑
娘聘姑娘时嫁出娘
的说福祝语)。
ۇزاتتىر- ۇزات- 的使动态。
ۇزاتۇ ۇزات- 的不定式。
ۇزاتىل- ۇزات- 的被动态。
ۇزاتىس- ۇزات-的交互态。
ۇزىن 〈形〉① 长的：ۇزىن جول 长途 / ۇزىن
مىلتىق 长枪 / قولى ۇزىن 手长 ② 高的：ۇزىن
بويلى 高个子 ③ 长的：ۇزىن ۋاقىت 长时间的 /
ۇزىن ءومىر تىلەۋ 祝百岁命长 / جازدا ەتتى ۇزىن
ساقتاۋعا بولمايدى 夏天不放肉住 ▲ كۇن ۇزىن
--天整，晚到天 ▲ ۇزىن ايالى مال 大牲畜 ▲
ۇزىن ارقان، كەڭ تۇساۋ 纵欲故擒 ▲ ۇزىن
ەلدىڭ ءۇيىرى، قىسقا ەلدىڭ قيىرى 方圆百里 ▲
ۇزىن داۋىستى دىبىس 〔语〕音元长 ▲ ۇزىندا
ءوشى، قىسقادا كەگى جوق 往日无长，冤无日短，
无日无世后，冤无世前；仇 ▲ ۇزىن مۇرت قوڭىز
〔动〕牛天 ▲ ۇزىن ساري 春初，春早 ▲ ۇزىن
ساري كەلگەندە 候时的接不黄青 ▲ ۇزىن
سىزسا ءجۇرىپ، كولدەڭدە سىزسا تۇرۋ 惟是命是
从，底到根归 ▲ ءسوزدىڭ قىسقاسى 听是命惟，
之言而简 ▲ ءۇزىن تولقىن 长波 ▲ ۇزىن
تۇمسىقتىلار 〔动〕目鼻长，概况 ▲ ۇزىن ىرعا
长〔动〕概梗，思意的概大 ▲ ۇزىن قاناتتىلار
雉尾长〔动〕目翅，长 ▲ ۇزىن قۇيرىق قىرعاۋىل
鹞鸼 ▲ ۇزىن قۇيرىق سۇر 獭旱尾 ▲ ۇزىن
قۇيرىق تاعاناق 劳伯灰尾长 ▲ ۇزىن قۇيرىق
تاۇىق 鸡尾长 ▲ ۇزىن قۇلاق 传闻，闻耳，消
息灵通 ▲ ۇزىن قۇلاق جاپالاق 鸮耳长 ▲ ۇزىن
مويىن سۇ قۇزعىنى 鹤鸼颈长 ▲ اعاش كەسسەڭ
ۇزىن كەس، تەمىر كەسسەڭ قىسقا كەس.【谚】
匠铁短，匠木长。
ۇزىنداۋ〈形〉的高微略；的长较：ۇزىنداۋ اعاش
بويى ۇزىنداۋ 头木的长较 / 的高微略子个。
ۇزىنىدىق ① ۇزىن 的名象抽词②：短长，度长
ۇزىنىدىعى 100 مەتر 为度长 100 米。
ۇزىندى-قىسقالى〈形〉有长有短，的短有长有
的齐：ۇزىندى-قىسقالى ءتورت ايالقى ورىندىق
四条腿般一不齐的椅子。
ۇزىننان〈副〉竖着，纵着，直着，顺着。
ۇزىننان كەسۋ 纵着剪布 / اعاشتى
ۇزىننان قويدى 竖头木把放。
ۇزىننان-ۇزاق〈形〉长的，长老的，长很的，久很的：
ۇزىننان-ۇزاق سو- 的际无边无，久很久很的：
زىلعان كارىدور 廊走的长很 / ۇزىننان-ۇزاق
سوزىلعان تەمىر جول 铁路的长长 / 平原的际无边无
ۇزىننان-ۇزاق جازىق。
ۇزىن-سونار〈形〉长，的牍累篇连，的长冗：
的止休无，的境止无，的完未；的论大篇
ۇزىن-سونار ماقالا 长文的论大篇 / 聊闲的了没完没
ۇزىن-سونار قىسىر كەڭەس。
ۇزىن سورا〔植〕〈名〉蓬硷高。
ۇزىن-سۇرە 见 ۇزىن-سونار.
ۇزىنشا 方长，的长细，的长较，的高较〈形〉子桌的形方长。
形的：ۇزىنشا ۇستەل
ۇزىنشاق〈形〉的形方长，的长狭，的长细：
ۇزىنشاق بەت 脸方长 〔乐〕ۇزىنشاق بارابان
鼓渔。
ۇزىن-ۇرعاسى〈名〉体大，概大，况概：
ءسوزىنىڭ ۇزىن-ۇرعاسى اۇىسىپ كەلۋ كورىنەدى
来调想是气口的他听。
ۇيا〈名〉① 巢，窝，窠：穴洞，穴，ارانىڭ ۇياسى
巢峰 / تاۇقتىڭ ۇياسى 窝鸡 ② 槽：ءتىس
中，地基，地源策，地源发〔转〕③ 槽牙ۇياسى
营本大，心 ▲ ارانىڭ ۇياسىندا بانداىلار 窝匪土
处落日 ▲ كۇن ۇياسى 小窄，窄狭 ▲ ۇيا باسۋ
窝抱 ▲ بالاپان ۇيادا نە كورسە، ۇشقاندا
长，么什到看里巢在鸟幼【谚】。么什抓就后以大
鹰雌〈名〉。
ۇيالاسار
ۇيال- 〈动〉不，涩羞，耻羞，愧羞，臊害，羞害：情为难，思意好
头起不抬得羞害你了见他：ول سەنى كورگەندە ۇيالىپ
باسىن كوتەرمەدى. ▲ ۇيالماعان بۇيىرماعاننان تاتار.
脸【谚】。来

么什人的厚皮脸；吃也的吃不该不人的厚皮。管不也

ۋيالا- 〈动〉① 窝作，窝筑，巢营：قۇس ۋيالاۋ 还鸡 ② 巢进：تاۋىق ۋيالاعان جوق. 鸟儿筑巢。③ 窝进有没出〔转〕④ 匪土的里山在踞盘 ۋيالاعان باندىلار 生，产，现：به‌تىنه كۆلكى ۋيالاۋ 色于形喜 / ۇرەي ۋيالاۋ 产根扎，入深〔转〕⑤ 理心惧恐生产根扎，入深：جۇرت جۇرەگىنه ۋيالاۋ 心人入深 ▲ ۋيالاپ ەگۇ جۇرت 种窝，种点。

ۋيالان- ۋيالا- 态身反的。

ۋيالاندىر- ۋيالان- 态动使的。

ۋيالاس 〈形〉（物动科犬指）：的窝同，的窝一 ۋيالاس ٴيت 狗的窝 ▲ ٴيت ۋيالاسسىنان قورىقپايدى. 咬怕不此彼狗窝同【谚】

ۋيالاستىق ۋيالاس 词名象抽的。

ۋيالات- ۋيالا- 态动使的。

ۋيالاۋ ۋيالا- 式定不的。

ۋيالعانسۋ ۋيالعانسى- 式定不的。

ۋيالعانسى- 〈动〉出做，臊害作故，羞害作故

ۋيالت- ۋيال- 态动使的 ▲ به‌رمه‌گه‌ندى به‌رىپ ۋيالت. 之啬吝露揭行之慨慷用【谚】子样的愧惭。心。

ۋيالۋ ۋيال- 式定不的。

ۋيالشاق 〈形〉须的，的怯羞，的臊害，的羞怕。娘姑的腆腼：的薄皮脸，的腆。

ۋيالشاقتىق ① ۋيالشاق 词名象抽的 ② 害，羞，耻羞，腆腼，怯羞。心

ۋيالى 〈形〉伙同，的伙--，的窝一，的窝有：ۋيالى قاراقشى 一伙的起一在聚，的 ▲ 盗强伙 ۋيالى كەن 〔矿〕矿子窝。

ۋيالىس- ۋيال- 态互交的。

ۋياڭ 〈形〉①：的绵软，的软细，的软柔 قويدىڭ ۋياڭ ٴجۇنى 羊毛的软柔，的柔温 ②：的顺温，的存温，的情温 ۋياڭ مىنەز 的柔温，的朗开不 ③ 格性的和温 / ۋياڭ ٴۇن 格性，的话说爱太不 ۋياڭ جىگىت 小的言寡默沉：的音软，的软音发〔语〕④ 子伙 ▲ ۋياڭ داۋىسسىزدار 音辅浊〔语〕 ۋياڭ داۋىستىلار。音元浊次〔语〕

② 软细得变，软柔得变 ①〈动〉**ۋياڭدان-** 变，化浊〔语〕③ 方大不得变，郎开不得变。音浊为

ۋياڭدانۋ ۋياڭدان- 式定不的。

ۋياڭداۋ 〈形〉①，的软细较比，的软柔较比 ②：的朗开太不，的方大太不 的软绵微略。

ۋياڭدىق ۋياڭ 词名象抽的。

ۋياڭقىلىق 见 ۋياڭدىق.

ۋيات 〈名〉① 羞害，愧羞，愧惭，耻羞：وندا مۇلده ۋيات جوق. 可，辱耻 ②。耻廉无毫他 ۋيات بولۋ 耻来招，脸丢 ▲ 耻无，耻：مۇنداي ىستەۋ ۋيات! 脸丢，人丢 ۋيات بولۋ 耻羞来招，辱 ▲ 耻羞来招，辱耻来招，脸丢 ۋياتقا كەلۋ ▲ 怯露 بىلمەگەندى سۇراۋدىڭ ۋياتى جوق. 求于耻不；辱耻是不教请【谚】教。▲ ۋلى سوزده ۋيات جوق. 不正言【谚】笑讥人怕。

ۋيات-ايات 。怯羞，羞害，愧羞，耻羞〈名〉

ۋيات-ار 见 ار-ۋيات.

ۋيات-سيات 。羞害，耻廉，耻羞〈名〉

ۋياتسىز 臊害不，的耻羞知不，的耻无〈形〉的脸要不，的。

ۋياتسىزدان-〈形〉，耻无的变，的脸要不的变。耻知不的变

ۋياتسىزداندىر- ۋياتسىزدان- 态动使的。

ۋياتسىزدانۋ ۋياتسىزدان- 式定不的。

ۋياتسىزدىق ① ۋياتسىز 的厚 ② 词名象抽。耻知不恬，耻无颜

ۋياتسىن- 〈动〉丢到感，耻羞到感，羞害得觉：思意好不得觉，脸 ول ٴوزىنىڭ وقۋدا ناشارلىعىن ۋياتسىنىپ ٴجۇر. 而差课功的己自对他。思意不好到感

ۋياتسىنۋ ۋياتسىن- 式定不的。

ۋياتتاۋ 〈形〉点有，的脸丢点有，的彩光大不：بىلاي ىستەۋ ۋياتتاۋ بولارما ەكەن. 的思意好不。吧彩光大不怕恐做样这

ۋياتىراق 〈形〉羞知，的腆腼，的怯羞，的羞害：的臊害，的。

ۋياشىق 。巢，窝小〈名〉

ۇيعار- 〈动〉 ① 预定，定决，计决：باشىلىق ونى ۇيرەتۈگە جىبەرۈدى ۇيعاردى. 领导决定上学去他派 ② 。习学为以，为认……作看……： كوپشىلىك ونى ئېر ئاۋىزدان قىزمەتتە بەلسەندى دەپ ۇيعاردى. 极积作工他为认致一家大 。

ۇيعارۇ ۇيعار- 。式定不的

ۇيعارىل- ۇيعار- 。态动被的

ۇيعارىم 〈名〉 决定，决议：اقىلداسىپ وسى ۇيعارىمعا كەلدى 。定决项这出作究研过经

ۇيعارىندى 〈名〉 决定，决议：كوپشىلىكتىڭ ۇيعارىندىسى 。定决的家大

ۇيعارىس- ۇيعار- 。态互交的

ۇيعىر 〈名〉 人尔吾维，族尔吾维 ▲ ۇيعىر جازۇى 回鹘文 。

ۇيقالا- 见 ۇقالا-.

ۇيقالان- ۇيقالا- 。态动被的

ۇيقالاۇ ۇيقالا- 。式定不的

ۇيقاس Ⅰ 〈名〉 ① 一样，的样同，的样…… 与 ② 的名同 ۇيقاس 的等相……与，的配相 ▲ ايقاس 韵诗 ▲ ۋلەك ۇيقاسى 韵脚，韵押，韵压 ۇيقاس 隔韵(韵押行四，二) ▲ ەگىز ۇيقاس (韵押行四)韵行双单 ▲ ەركىن ۇيقاس 自由韵 ▲ شالىس ۇيقاس 交叉韵(韵押行四第与行一第，行三第与行二第) ▲ قارا ۋلەك ۇيقاسى 民歌韵的体(韵押行四，二，一)的 。

ۇيقاس Ⅱ 〈动〉 ① 合，韵合 ② 押，韵 与…… 。应适相 …… 与，称相 …… 与，配相

ۇيقاستى 〈形〉 押韵，韵合的 。

ۇيقاستىر- ۇيقاس- Ⅱ 。态动使的

ۇيقاستىق 〈名〉 韵，脚韵，韵律 。

ۇيقاسۇ ۇيقاس- Ⅱ 。式定不的

ۇيقاسىم 见 ۇيقاستىق.

ۇيقاسىمدى 〈形〉 ① 当恰 ② 的韵押，的韵合 。的称相……与，的当适，的

ۇيقاسىمسىز 〈形〉 ① 不，的韵合不 ② 的韵押不，的适合不，的当适不，的当恰不 。

ۇيقى Ⅰ 〈名〉 睡瞌，意睡，眠睡：ۇيقىسى قاشۇ /(足睡)好睡 قانۇ ئىقىسى /(意睡有没)，眠失 ۇيقىسىن اشۇ 醒睡 / ۇيقى باسۇ 老打睡瞌打(睡)盹 / ۇيقىسى كەلمەۋ 觉着不睡 / ۇيقىعا ەنۇ 入 ▲ 觉懒睡，眠睡的多过 ۇيقى ارام ▲ 睡 كۆندىز كۆلكى، تۈندە ۇيقى جوق 忧忡忡心仲 ▲ تاڭعا ئېر ۇيقى قالعاندا 更四 ئېتۈن ۇيقىسىن ئېتورت ئېبولۇ ▲ 了极困 جەڭۈ ▲ ۇيقى 实踏不睡，生安不睡 ▲ ۇيقى كورمەۋ 觉着不睡；觉睡有没 ▲ ۇيقى كۆرە تامىر 脉动颈 ▲ ۇيقى قىسۇ 困犯 。

ۇيقى Ⅱ 〈名〉 腺腴 ▲ ۇيقى بەزى 腺腴 。

ۇيقىلى 〈形〉 ① 有，的睡欲胧朦，的意睡发 ② 的困 ▲ 的寂沉，的睡沉(然自大指) ▲ 的胧朦意睡，的松醒眼睡 ۇيقىلى كوزىمەن قۇس ۇيقىلى 。的多不眠睡，的轻眠睡，的睡轻

ۇيقىلى-ۋياۋ 〈形〉 ，的醒不睡半，的睡欲胧朦 。的困犯，的困发，的盹打

ۇيقىسىز 〈形〉 ，的睡瞌不，的眠失，的眠不 ئېتۈن بويى ۇيقىسىز 的少眠睡：/ 眠不夜彻 ۇيقىسىز بالا 子孩的少眠睡 。

ۇيقىسىزدىق ① ۇيقىسىز 失 ② 词名象抽的 。症眠失，眠

ۇيقىسىرا- 〈动〉 话梦说，呓梦：ۋل ۇيقىسىراپ جاتىر. 他说梦话在 。

ۇيقىسىراۋ ① ۇيقىسىرا- 行梦 ② 式定不的 。症游梦，症

ۇيقى-تۇيقى 〈形〉 ，的糟糟乱，的纷纷乱 腾乱，的糟糟乱，的纷纷乱：的卷飞腾翻；的团一成乱，的糟八七乱，的腾 ئۇيدى اقتارىپ ۇيقى-تۇيقىسىن شىعاردى 把里屋 。的糟八七乱得翻西东的

ۇيقىشى 〈形〉 ，的觉睡爱，的睡贪 ① 觉懒睡，的觉睡爱，的睡贪 。子虎睡，虫睡瞌，人的睡贪 ② 的

ۇيقىشىل 〈形〉 ，的多睡瞌，的觉睡爱，的睡贪 。的觉懒睡

ۇيقىشىلدىق ۇيقىشىل 的象抽名词 。

ۇيلىعۇ ۇيلىق- 。式定不的

ۇيلىعىس- ۇيلىق- 。态互交的

ۇيلىق- 〈动〉 挤紧，起一在挤拥，集聚，着聚 ئۇيلىق- ① ۇيلىق- 积堆，起一：بوران سوعىپ قويلار تاستىڭ توبىنە 在集聚群羊，作大风狂 ۇيلىعىپ تۇرىپ الدى. 了走不下石岩 。

ۇيلىقتىر- ② 态动使的 ① ۇيلىق- 、云把 。起一在积堆，起一在聚吹(等沙、雪

ۇيلىقتىرت- ۇيلىقتىر- 。态动使的

ۇيپا- 〈动〉① 乱蓬使，乱弄，皱揉：قاغازدى ۇيپاما 不要把纸揉皱；踏践，坏踩，坏压 ② 踏践地草把群马 جىلقىلار ئۆپتى ۇيپاپ كەتتى. 马群把草地踩坏了 ③ 费浪，用乱，花胡，花乱：اقشانى ۇيپاپ ئجۇرىپ جوعالتتى 把钱花乱胡都浪费了 ④ 光花乱胡都钱把 قىسقا ۋاقىت- 坏破使；止制；除消，灭消〔转〕 تىك شىندە قارسى جاقتىك قىرىق كىسسەن ۇيپاپ جەڭسە الدى 对了灭消又内间时的短很 人个十四的方 。

ۇيپا-جۇيپا 〈形〉 的乱蓬，的乱散，的散披 。

ۇيپالا- 〈动〉① 坏揉，褶皱出压，皱揉：كيىمدەردى ۇيپالاپ تاستاپتى 把衣服压坏了 ② 踏践，坏踩：别人把 ساشىڭدى ۇيپالاماي تاراپ ال 别梳一梳发头把 باستالىپ سوعىس، قىز ئۇمتىلىپ ۇيپالادى 姑娘，发暴一争战了灭破望希的 。

ۇيپالاق 〈形〉① 乱蓬使，乱弄，的乱蓬，的蓬蓬乱得弄，乱蓬使，乱弄 ③ 了坏踩地草蓬蓬乱得弄，乱蓬使，乱弄 ③ 了坏踩地草 。的多褶皱，的纹皱有，的了皱揉 ②

ۇيپالاقتا- ① 成揉，皱揉 …… 皱出压，状形 。乱散使，乱蓬使 ② 褶

ۇيپالاقتان- ۇيپالاقتا- 态动被的 。

ۇيپالاقتات- ۇيپالاقتا- 态动使的 。

ۇيپالاقتاۋ ۇيپالاقتا- 式定不的 。

ۇيپالان- ① ۇيپالا- 态动使的 ② 有纹皱，皱起，褶起 。

ۇيپالات- ۇيپالا- 态动使的 。

ۇيپالاۋ ۇيپالا- 式定不的 。

ۇيپا-تۇيپا 〈形〉 的乱蓬，的乱纷，的乱散，乱；的团一成乱，的糟八七乱蓬 ：ۇيپا-تۇيپا شاش 发头的屋把 / ئۇيدىك ۇيپا-تۇيپاسىن شىعاردى 的糟八七乱得搞里 。

ۇيپاۋ ۇيپا- 式定不的 。

ۇيتقۇ ۇيتقى- 式定不的 Ⅱ 。

ۇيتقى Ⅰ 见 ۇيتقى.

ۇيتقى- Ⅱ 〈动〉① 绕缭，舞旋，绕旋，旋回：ئتۇتىن ۇيتقىپ تۇر. 绕缭烟青 。 / جەل ۇيتقىپ سوقتى. 风旋着转(风)刮回来风 。② 飞扬，扬起，升的团一团：شاڭ-توزاڭ ۇيتقىدى. 尘土飞

ۇيپىل- 〈动〉 行急，驰飞，奔飞，驰疾 ③ 。扬飘，荡回〔转〕④ 。驰飞在马(的他)：ۇيتقىپ كەلەدى. 声歌的荡回 / ۇيتقىعان وي 翩联想浮 。

ۇيتقىز- ۇيت- 态动使的 。

ۇيتقىت- ۇيتقى- 态动使的 Ⅱ 。

ۇيۋ ۇيى- 式定不的 。

ۇيى- 〈动〉① 聚凝，固凝，结凝；酵发：ايران جاقسى ۇيىماپتى 好不得酵发奶酸 聚〔转〕②。 ايرانداي ۇيىپ تىڭداۋ 仁不木麻，木麻，麻发〔转〕③听地神会精聚：قول-ايا ۇيۋ 手 木麻脚 ▲ يمانداي ۇيۋ 信狂 ▲ سۇنتەي ۇيۋ 听倾，神出得听，迷着得听 。

ۇيىعۋ ۇيىق- 式定不的 。

ۇيىعىش 易容，的结凝易容，的酵发易容 〈形〉 凝固的：جىلى ئسۇت سۇيق سۇنتەن تەز ۇيىعىش كەلەدى. 酵发易容奶冷比奶热 。

ۇيىق Ⅰ 〈名〉 子袜，子袜线：ۇزىن ۇيىق 长 / 子袜 جىبەك ۇيىق 子袜丝 。

ۇيىق Ⅱ 〈名〉 ▲ 地泞泥，地湿卑，地沼，泽沼：جەر ۇيىق 方地的盛茂草水，地土的沃肥 。

ۇيىق Ⅲ 〈名〉 方地的群鱼有，坑鱼 。

ۇيىق- Ⅳ 〈动〉 配交(物劝科犬指) 。

ۇيىقتا- 〈动〉 睡入，眠睡，觉睡，睡：ول جاتىسىمەن ۇيىقتاپ كەتتى. 了着睡就下躺他 。 / قاتتى ۇيىقتاۋ 沉(睡很得)睡 ▲ ەركەك سەرگەك ۇيىقتاسا ىرىس بىتەدى، ايەل سەرگەك ۇيىقتاسا جۇمىس بىتەدى. 致能快勤人男【谚】 活出能快勤人女，富 。

ۇيىقتاعىش 易容，的睡瞌好，的觉睡爱 〈形〉 的睡入 。

ۇيىقتات- ۇيىقتا- 态动使的 ▲ ۇيىقتاتىپ ەمدەۋ 法疗眠睡〔医〕 。

ۇيىقتانقىش 〈形〉 的神安，的眠安：ۇيىقتانقىش ئدارى 药眠安 。

ۇيىقتاۋ ۇيىقتا- 式定不的 。

ۇيىم 〈名〉 构机；体团，织组：پارتيا ۇيىمى / 体团众群 ۇيىم بۇقارالىق / 织组党 ەرتكە سالۋ 构机整调 。

ۇيىما 〈名〉 液浆〔理生〕 ▲ ۇيىما بەزى 液浆

腺。

ۋيمداس- 〈动〉结团，合组，成组，来起织组 ورتاق ماقسات ئۆشىن ۋيمداستى 为共了来起 / جۇمىشىلار 了来起织组而标目的同 ۋيمداسۇدى تالاپ ەتىپ وتىر. 工人们要求来起织组。

ۋيمداستىر- ① ۋيمداس- 的态动使的，织组 ② 群把 بۇقارانى ۋيمداستىرۇ 立建，立成，成组：理办，办举，备筹 ③ 众群织组；来起织组众 ساۋىق كەشىن ۋيمداستىرۇ 举行文艺晚会。

ۋيمداستىرعىش 〈形〉能织组，的织组于善的强力。

ۋيمداستىرعىشتىق ۋيمداستىرعىش 的抽象名词。

ۋيمداستىرت- ۋيمداستىر- 的态动使。

ۋيمداستىرۇ ۋيمداستىر- 的不定式。

ۋيمداستىرۇشى 〈名〉织组者。

ۋيمداستىرىل- ۋيمداستىر- 的态动被。

ۋيمداسۋ ۋيمداستىر- 的不定式。

ۋيمدىق 〈形〉织组有，的织组的：ۋيمدىق پرينسيپ 则原织组。

ۋيمسىز 〈形〉无，的强不念观织组；的漫散。

ۋيمسىزدىق ۋيمسىز 的抽象名词。

ۋيمشىل 〈形〉组，的强性织组，的性织组有，的结团好；的强念观织组，的和随，的结团于善。

ۋيمشىلدىق ① ۋيمشىل 的抽象名词 ② 织组：性织组 ۋيمشىلدىعى كۇشتى 强性。

ۋيندى 〈名〉物淀沉，物固凝，物结凝。

ۋينكقىرا- 〈动〉① 结凝微稍，酵发点有 ② 地微轻 ③ 迷入些有，意注所有，神会聚较比麻发点一有，木麻。

ۋينكقىراۋ ۋينكقىرا- 的不定式。

ۋيىس- ① ۋيى- 的态互交的，乱蓬，乱凌 ② 的乱蓬 شاش ئۇيسقان 起一在沾，绕缠，缠绞聚〔转〕③ 生丛木草 ئۆسۋ ئۇيسقان / 发头人 ادامدار ئىبىر جەرگە ۋيىستى. 集堆，拢聚，集：拢靠；结团，织组 ④ 。起一在集聚们成变 ⑤ 转周的党在结团 توڭىرەگىنە ۋيىسۋ 块成结，锭成，块金 التىن ئۇيسقان 块：

ۋيىستىر- ① ۋيىس- 的使的态动 ② 集中；起来组织组党组织组：پارتيا ۋيىمىن ۋيىستىرۋ 来起织组。织

ۋيىت- ① ۋيى- 的使的态动 ② 发酵，酵制酿：ايران ۋيىتۋ 发酵 ③ 胜入人引，引吸：ونىڭ ئانى جۇرتتى ۋيىتتى. 了住引吸众听把声歌的他。

ۋيىتقى 〈名〉① 酵，母酵 ②〔转〕子曲，酵引，母酵。▲ 量力心核 كۇش ۋيىتقى：心核，础基。结团坏破（شايقاۋ）ۋيىتقسىن بۇزۇ。

ۋيىتقىلى 〈形〉① 有的母酵，的子曲了加，的用作导引起，的心核有。

ۋيىتقىلىق 〈形〉① 发酵，的用酵引做：ۋيىتقىلىق ايران 的心核 ② 奶酸的酵引做：ۋيىتقىلىق رول 用作心核。

ۋيىتقىش 〈形〉① 发酵，的用作母酵有，的胜入人引，的力引吸有 ② 的子引做 ▲ قان ۋيىتقىش 凝血剂。

ۋيىتپا 〈名〉① 发酵，酵引，母酵，酵发 ② 子曲，酵引，母酵起 ▲ 的用作醉麻 ۋيىتپا وسىمدىكتەر〔植〕麻药。物植

ۋيىتۋ ۋيىت- 的不定式。

ۋيىتىل- ۋيىت- 的态动被。

ۇق- 〈动〉① 得懂，白明，解理：مەن اڭلىشىن تىلىنىدە سويلەسەم، ۇعاسىڭ با؟ 我讲英语，你听得懂吗？② 问询，听打，解了？ سەن ونان بارىپ ۇعىپ كەل. 你去里那他到你。③ 释解，是为认，识认（种某）：وتىرعاندى دەمالىس دەپ ۇقپايمىن. 我不认为是就着呆休息。

ۇققىش 〈形〉的明聪，的悟颖，的快得解理。的快应反；的俐伶。

ۇققىشتىق ۇققىش 的抽象名词。

ۇقسا- 〈动〉象，似相，似类，似相，象，同相，相一亲父他和象长 ئاتۇرى اكەسىنە ۇقسايدى 仿一：仿相色颜 بويائۇى ۇقساپ كەتەدى / 样类，的样一，的同相，的似相 〈形〉 I **ۇقساس** 的仿相，的似：اعايىندى ەكەۋىنىڭ ئوڭى دە، مىنەزى دە ۇقساس. 他兄弟俩都格性，貌相 ۇقساس جۇمىسقا ۇقساس اقى بەرۋ 同样一。 / 工同酬。

ۇقساس- II ۇقسا- 的态互交。

ۇقساستىق ① ۇقساس I 同相② 词名象抽的 。性一同，处之似相，点同共，点

ۇقسات- ① ۇقسا- 使动的 ② 态 以，比相 ……：جاستىق شاقتى 作比 …… 把，拟比 كوكتەمگە ۇقساتۇ 干 ③ 天春作比期时春青把 جازۇدى ۇقساتىپ 子样象得干，处好到恰得弄，好弄，好得 ول 。好不得写字他 الماىدى. 。式定不的 ۇقساتۇ ۇقسات-

ۇقساتۇشى ① 〈名〉 比 …… 把，人的喻比作 …… 作 。词拟比，语拟比〔语〕 ② 人的 ۇقساۋ ۇقسا- 。式定不的

ۇقتىر- ① ۇق- 的 ② 态动使 清讲，白明讲：ۇقتىرىپ ايتپاساڭ 知告，诉告，释解，楚 ۇمىتىپ كەتەدى. 不 住不记他，楚清讲 。

ۇقىق 〈名〉 权，权利，权能：ازاماتتىق ۇقىق 公民权 / ادام ۇقىعى 人权 / سايلاۋ ۇقىعى 选举权 / سايلانۇ ۇقىعى 被选举权 / ەرەكشە ۇقىق 特权 ▲ ايرىقشا ۇقىق 优越权〔法〕 。利权

ۇقىقسىز 〈形〉 无的能权，的利权无，的权无：جاعدايدى بىلمەگەن كسى سويلەۋگە ۇقىقسىز 不 。权言发有没人的况情解了

ۇقىقسىزدىق ۇقىقسىز 的 。词名象抽

ۇقىقتى 〈形〉 有的能权，的利权有，的权有：تولىق ۇقىقتى ۇاكىل 全代权表 / بۇكىل مەملەكەتتىك حالىق قورىلتايى مەملەكەتىمىزدىڭ ەڭ جوعارى ۇقىقتى ورگانى. 全国人大表代民人 。关机力权高最的国我是会

ۇقىقتىلىق ۇقىقتى 的 。词名象抽

ۇقىپ 〈名〉 心细；点俭，约节，俭节，俭勤：ول ۇقىپ دەگەننىڭ نە ەكەنىن بىلمەيدى. 他不懂 。俭勤叫么什得

ۇقىپسىز 〈形〉 ① 不，的俭勤不 ② 的俭节不 。的意大心粗，的致细不，的心细不

ۇقىپسىزدىق ۇقىپسىز 的 。词名象抽

ۇقىپتا- 〈动〉 ① 惜爱，省俭，俭勤：اقشانى ۇقىپتاپ جۇمساۋ 节用钱 ② 归，顿整，理整 西东把 دۇنيەلەردى ۇقىپتاپ جيىپ قويۋ 着 归 ③ 好着，心用，心细：待对真认 ۇقىپتاپ ۇيرەنۋ 用心学习 。

ۇقىپتال- ۇقىپتا- 。态动被的

ۇقىپتاۋ ۇقىپتا- 。式定不的

ۇقىپتى 〈形〉 ① 的俭节，的约节，的俭勤：ۇقىپتى ۇنەمشىلدىكپەن سەمىيا باسقارۇ 家持俭勤 ② 的缕密针细，的致细，的心细：مەتتە ۇقىپتى 工作细致 / ۇقىپتى كسى 人的心细 。

ۇقىپتىلىق ۇقىپتى 的 ：词名象抽 ۇيدى ۇقىپتىلىقپەن ۇستاۋ 家持俭勤 。

ۇل 〈名〉 子，男孩，子儿：نەشە ۇلىڭ بار؟ 有你 儿个几？ / ۇل تابۋ 生男孩儿 ▲ ادام ۇلى 人，人类 ▲ ۇيتتىڭ ۇلى بايعوتان 都谁，人人 ▲ ۇل تاپ! 多贵生子 ▲ اتادان پۇل قالعانشا ۇل قالسىن. 【谚】了儿下留如不，富财下留其与。 ▲ اتاعا تارتىپ ۇل تۇماس، شەشەگە تارتىپ قىز تۇماس. 【谚】随必未女养，父其象必未子生 。母其

ۇلا- 〈动〉 ① 长加，连接，上接，续继 ②〔植〕 接根 ۇلاۋ ۇادىسى 枝接，木接，接嫁：تامىردان ۇلاۋ 骨接〔医〕 ▲ سۇيەك ۇلاۋ 法 。

ۇلاعات 智才，力智，慧智 [阿]〈名〉 。

ۇلان I 〈名〉 代后，童儿年少，年少：جاس ۇلاندار 年少青 。

ۇلان- II ۇلا- 。态动被的

ۇلان-ازار 〈名〉 嚷喧，哗喧，嚷叫，叫喊，叫大。

ۇلان-اسىر ① 〈形〉 热为极；的重隆，的大盛 ② 礼婚的闹热为极 无：ۇلان-اسىر توي 的闹：的积堆，的量大；的野遍山满；的际无边无；的限 / 富财的限无 ۇلان-اسىر بايلىق 的山如：ۇلان-اسىر مال 满遍山的野牲畜 / كومىرىكەن جۇمىسشىلارى ۇلان-اسىر كومىر شعاردى. 煤矿 。煤的量大了出挖人工

ۇلان-بايتاق 〈形〉 广，的阔宽，的阔辽，的阔广：ۇلان-بايتاق ساحارا 辽 原草的阔 / ۇلان-بايتاق مال شارۋاشىلىق رايوندارى 。区牧的大广

ۇلانۇ ۇلان- II 。式定不的

ۇلار 〈名〉 鸡雪〔动〕 ▲ التاي ۇلارى 阿〔动〕 。鸡雪藏西〔动〕 ▲ تيبەت ۇلارى 鸡雪泰尔

ۇلارداي: ۇلارداي شۇلاۋ 放，叫哭声大（人众） 。嚎狼哭鬼，嚎神哭鬼，哭大啕号，哭大声吵；嚷喧，叫乱喊乱，叫大喊大

ۇلار-شۇ 〈名〉

闹。声

ۇلاس- ① ۇلا- 持，接连，接衔 ② 态互交的 ۇلاس- 断不连接，续继，续欢和声歌，声器乐。ئان، كۇلكى ئىر-بىرىنە ۇلاسىپ جاتقىنى. مۇزىكا، 愿祝 ▲ توي تويغا ۇلاسسىن 片一成连声笑喜加上喜愿祝，断不连接事喜。

ۇلاسپالى 〈形〉 断不，的接衔，的续持，的续连 的：ۇلاسپالى جۇمىس 业作水流。

ۇلاستىر- ۇلاس- 态动使的。

ۇلاسۇ ۇلاس- 式定不的。

ۇلاۋ ۇلا- 式定不的。

ۇلعاي- 〈动〉 ① 扩，张扩，大增，多增，大变 ئورت ۇلعاي- 来起延蔓，起来盛旺；涨高；大变，化恶，重严得变 ② 。了来起延蔓势火./ اسكەر سانى ۇلعايدى. 了多增数人的队军 ناۋقاسى ۇلعايىپ بارا جاتقان سەكىلدى. 杂复得：迈年，纪年上③。化恶渐逐在情病的他象好：老变 جاسى ۇلعايىپ كەتكەن كىسى 人的迈年。

ۇلعايمالى 〈形〉 ▲ 的大增，的充扩，的大扩 ۇلعايمالى ۇدايى ئوندىرىس 产生再大扩〔经〕。

ۇلعايتۇ ① ۇلعاي- 充扩，大放 ② 态动使的，张扩，大扩：ميكروسكوپپەن ۇلعايتىپ كورۋ 用显看后以大放镜微。

ۇلعايتقىش 〈名〉 机大放；器大扩；器幅增。

ۇلعايتتىر- ۇلعايت- 态动使的。

ۇلعايتىل- ۇلعايت- 态动使的。

ۇلعايۋ ۇلعاي- 式定不的。

ۇلعايىس- ۇلعاي- 态互交的。

ۇل-قىز 〈名〉 女儿，女子：ونىڭ ۇل-قىزى 女子有没他。

ۇلپا I 〈名〉 ① 毛绒：باق-باقتىڭ ۇلپاسى 蒲绒②〔理生〕织组▲ دانەكەر ۇلپا 缔结〔理生〕 ▲ ۇلپالار عىلىمى 学织组〔理生〕 ▲ ۇلپامەن ەمدەۋ 法疗织组 ▲ ۇلپار سۇيىقتىعى 液织组。

ۇلپا II 〈形〉 ① 的毛绒如轻，的样一毛绒像，的软松 ② 毛绒 ئۇيۇن ۇلپا 软柔，的茸茸毛：的轻轻，的：ۇلپا شاش 发头的软柔 / ۇلپا قار 雪的软松。

ۇلپاباس 〈名〉 草子胡羊〔植〕。

ۇلپاداي 〈形〉 软柔，的似毛绒，的毛绒如轻 的：ۇلپاداي بۇلت 彩云的状毛羽。

ۇلپالان- 〈动〉 ① 软柔得变，茸茸毛得变，花棉的软松得弹 ماقتا ۇلپالانعان 软松得变：散消渐渐；薄稀变，疏稀变 ② جەل شىعىپ قويۋ قارا بۇلت ۇلپالانا باستادى. 密浓，风起一 散消始开云乌的。

ۇلپالانۋ ۇلپالان- 式定不的。

ۇلپار 〈名〉 好要，迈亲〔波〕。

ۇلت 〈名〉 民族：ۇلت بوستاندىعى 由自族民 / ۇلت ازاتتىق سوعىسى 争战放解族民 / ۇلت تاۋەلسىزدىگى 立独族民 / ۇلتتابار توعىسۋى 合融族民。

ۇلتار 〈名〉 胃四第，胃皱，胃真 ▲ ۇلتابار قۇرت 虫胃皱。

ۇلت-ازاتتىق 〈名〉 民族：放解 ۇلت-ازاتتىق قوزعالىسى 动运放解族民。

ۇلتان 〈名〉 ① 革底鞋：ۇلتان تاباندى ەتىك 皮鞋钉 ② 子靴底：ۇلتان قاقتىرۋ 掌鞋，底鞋 ▲ شكى ۇلتان 姓百，民庶，民平〔转〕 ③ 掌底膛 ▲ كىسى ەلىندە سولتان بولعانشا، ئوز ەلىندەر ۇلتان بول. 不，民庶的国本为宁【谚】主君的国他为。

ۇلتاندا- 〈动〉 底鞋上，掌鞋钉。

ۇلتاندال- ۇلتاندا- 态动被的。

ۇلتاندات- ۇلتاندا- 态动使的。

ۇلتاندۋ ۇلتاندا- 式定不的。

ۇلتاندى 〈形〉 底皮了上，的掌鞋上钉，的底皮的。

ۇلتاندىق 〈形〉 做：底鞋靴做 ۇلتاندىق تەرى 革皮的底鞋靴做。

ۇلتار- 〈动〉 底鞋换；帮鞋新翻：ۇلتارعان ەسكى ەتىك 靴皮旧的底过换。

ۇلتاراق 〈名〉 垫鞋：垫鞋毡 كيىز ۇلتاراق / شۇبەرەك ۇلتاراق 垫鞋布。

ۇلتاراقسىز 〈形〉 垫鞋垫有没，的垫鞋有没 的。

ۇلتاراقتات- ۇلتاراقتا- 态动使的。

ۇلتاراقتاۋ ۇلتاراقتا- 式定不的。

ۇلتارما 〈形〉 的底鞋了换；的帮鞋新翻：

ۇلتارما ەتىك 靴皮的了新翻子帮 。
ۇلتارت- ۇلتار- 的态动使 。
ۇلتارۇ ۇلتار- 的式定不 。
ۇلتارىل- ۇلتار- 的态动被 。
ۇلتتى 〈形〉的族民：كوپ ۇلتتى مەملەكەت 多家国的族民 。
ۇلتتىق 〈名〉① 族民，性族民 ② 彩色族民，的：ۇلتتىق كۈرەس 民族斗争 / ۇلتتىق ئتل 民族言语 / ۇلتتىق تەرىتوريالىق اۋتونومىيا 民族区域自治 / ۇلتتىق بىرلىكساپ 民族统一战线 ▲ ۇلتتىق بۇرجۋازيا 民族资产阶级 ▲ ۇلتتىق دەموكراتيالىق توڭكەرىس 民族民主革命 ▲ ۇلتتىق ويىندار 民间游戏 ▲ ۇلتتىق تىزە بۇگۇشىلىك 民族投降主义 。
ۇلتشىل 〈名〉民族主义者：جەرلىك ۇلتشىلدار 地方主义者 。
ۇلتشىل 〈名〉民族主义：زور ۇلتشىلدىق 大民族主义 / جەرلىك ۇلتشىلدار 地方主义 。
ۇلۋ Ⅰ 〈名〉〔动〕①螺蛳，蛳螺，牛蜗②田螺 哈萨克 。
ۇلۋ Ⅰ 〈名〉年龄，的生年：ۇلۋ جىلى 年龄 ▲ سەن ۇلۋ جىلى دۇنيەگە كەلگەنسىڭ. 你是龙年生的 。
▲ باقشا ۇلۋى 蛔虫 ▲ ئتسىز ۇلۋ 河蚌 。
ۇلۋ Ⅱ ۇلى- 的式定不 。
ۇلۋتاس 〈名〉珊瑚礁 。
ۇلى Ⅰ 〈形〉①大，的大：ۇلى ادام 人的大伟 / ۇلى وتان 国祖的大伟 / ۇلى تاۋ، تەنتەك وزەن 物(人伟)的大伟 / ۇلى نىسانا 目标的伟大 ▲ ۇلى اتا 曾祖父 ▲ ۇلى بەسىن 中午，午晌 ▲ ۇلى ئدۇبىر 盛会，大事件的烈烈轰轰，的运动 ▲ ۇلى دارەت 大便 ▲ ۇلى جيىن 盛会，大会 ▲ ۇلى جورىق 长征；进军的大伟 ▲ ۇلى ئجۇز 百岁老人，大寿 ▲ ۇلى كۇنى ① 春分(伟大一天两次在南北半球)的时候 ▲ ۇلى ساسكە 新年，春节 ② (长一样都昼夜平分)的时候 ▲ ۇلى شەشە 祖母曾祖母 ▲ ۇلى قورعان 长城 ▲ ۇلى سوزدە ۇيات 【谚】大象不忘当年路 。
ۇلى- Ⅱ 〈动〉①嗥(犬、狼)：قاسقىر ۇلى باستادى. 狼开始嗥叫 。② 发〔转〕，声哭痛出
个哭夜整悲号，号哀：ئتۇن بويى ۇلىپ شىقتى 嗥(风)〔转〕③(叫嚎的停不夜彻)停不，嗥呼怒吼：بوران ۇلىپ تۇر. 风在狂嗥呼 。▲ ئشى ۇلۇ 饿了肚子 ▲ قاسقىردىڭ كۇشىگىن قانشا اسىرساڭ دا، تاۋ عا قاراپ ۇلىعانىن قويمايدى. 养饲心精再子崽狼，还它叫嚎里山朝是【谚】 。(移难性本，改易山江)
ۇلى-عاۋسار 见 ۇلى-قاۋسار.
ۇلىق Ⅰ 〈名〉官，吏官，官大，官长，长官〔旧〕者权：ۇلىق بولماعانىڭ جانى تىنىش 官无身轻 ▲ ۇلىق بولساڭ كىشىك بول. 【谚】当上官象不官当，子架摆勿官大 。
ۇلىق Ⅱ 〈形〉的大伟：ۇلىق انا 亲母的大伟 。
ۇلى-قاۋسار 〈形〉的重严罗，的要主较，的重严较：ۇلى-قاۋسار ۋاقيعا 故事的重严较 。
ۇلىقسات 见 رۋحسات.
ۇلىقسۋ ۇلىقسى- 的式定不 。
ۇلىقسى- 〈动〉足十气官得现表，子架官摆：ول ۇلىقسىپ قاراپ تا 他官摆架子，里眼在放人把不本根 。
ۇلىقسىن- ۇلىقسى- 的态身反 。
ۇلىقتىق 〈名〉治统，势权，力权，气官 。
ۇلىلى-كىشىلى 〈形〉大大小小的，杂间小大 。
ۇلىلى- ۇلىلى- 的：的地位同不种各；的样各种各；的理处 ەتۇ ئار ئتۇرلى ماسەلەلەردى شەشىم 题问种各的小小大大 。
ۇلىلىق ۇلى 的词名象抽 。
ۇلىما 〈名〉狼〔民〕：ماڭىرامانى ۇلىما جەپ قويدى. 了吃羊绵只一把狼 。
ۇلىس Ⅰ 〈名〉①乡 ③ 村山，庄(位单政行的旧)乡 ④ (织组的国一〔史〕鸟 ② 年新，春新 ①(法历的族克萨哈照按) ▲ ۇلىستىڭ ۇلى كۇنى 庆喜〔转〕② 年新，春新 ①(法历的族克萨 。节佳
ۇلىس- Ⅱ ۇلى- 的态互交 。
ۇلىستىق 〈名〉治统族种，度制族氏 。
ۇلىت- ۇلى- 的态动使 。
ۇما 〈名〉肾外，囊肾，囊阴〔理生〕 。

ۇماجدال- 见 جۇمارلا-.
ۇماجدال- ۇماجدا- 的态动被 。
ۇماجداس- ۇماجدا- 的态互交 。
ۇماجدات- ۇماجدا- 的态动使 。
ۇماجداۋ ۇماجدا- 的式定不 。
ۇمار-جۇمار 〈形〉弄得，的皱揉，的儿团成揉：ۇمار-جۇمار قاعاز 的糟八七乱 / 纸的团成揉 كيىمدەردى ۇمار-جۇمار ساندىققا سالا سالدى 把衣服乱糟糟的放进箱子里 。
ۇماش 〈名〉糊糊，面糊：ۇماش پىسىرۇ 熬糊糊 。
ۇماشتا- 〈动〉弄成糊糊，状成熬，打糊糊：ۇندى ۇماشتاپ بۇزاۋعا شىكىزدى 把面粉成糊糊喂牛犊子 。
ۇماشتال- ۇماشتا- 的态动被 。
ۇماشتات- ۇماشتا- 的态动使 。
ۇماشتاۋ ۇماشتا- 的式定不 。
ۇمسىن- 〈动〉急着，要，希望，指望：قارت ەكى رەت ۇمسىنسا دا ورىنىنان تۇرا المادى. 老人两次来得起有没是还来起要着急 。
ۇمسىندىر- ۇمسىن- 的态动使 。
ۇمسىنۇ- ۇمسىن- 的式定不 。
ۇمتىل- 〈动〉①向冲，向扑，去奔：جاۋ شەبىنە قاراي ۇمتىلدى 地阵的人敌向冲 ② 企图：بالا ..... 作，（抓）取想手伸，..... شەشەسىنە قاراي ۇمتىلدى 小孩子探身想到母亲那里去 。③ 急取，求追，图力，求力：ويىنعا بەرىلگەنشە ەبىلىم الۇعا ۇمتىلساڭشى 不要贪玩，要求力握掌知识 。
ۇمتىلدىر- ۇمتىل- 的态动使 。
ۇمتىلت- ۇمتىل- 的态动使 。
ۇمتىلۇ ۇمتىل- 的式定不 。
ۇمتىلۇشىلىق ①意 ②词名象抽的 ۇمتىلۇ 。力努，心决，向志，向 。
ۇمتىلىس- ۇمتىل- 的态互交 。
ۇمىت I：ۇمىت بولۇ（قالۇ）忘，掉忘，记忘，却忘，遗忘：نارسەلەرىڭ ۇمىت قالماسىن 东西把要带了忘走 ▲ كوزدەن كەتسە كوڭىلدەن بولادى ۇمىت. 迁境过事【谚】。
ۇمىت- II 〈动〉忘，掉忘，记忘，却忘，遗忘：سۋ شىكەندە قۇدىق قازۇشىنى ۇمىتپاۋ كەرەك 不水吃忘光，净二干一得忘 ▲ 人井掘忘 تاس ۇمىتۇ 自了不忘子孩【谚】。
ۇمىتپايدى، تاز باسىندا ىسىن ۇمىتپايدى. 头秃的己自了不忘子秃，年童的己 。
ۇمىتقانسۇ ۇمىتقانسى- 的式定不 。
ۇمىتقانسى- 〈动〉忘，记忘作故，来起不记作故：ۇمىتقانسىپ ايتپاي قويدى 子样的来起不想作故：ۇمىتقانسىپ ايتپاي قويدى 语言不记忘作装 。
ۇمىتقىز- ۇمىت- II 的态动使 。
ۇمىتتىر- ۇمىت- II 的态动使 。
ۇمىتۇ ۇمىت- II 的式定不 。
ۇمىتشاق 〈形〉忘，的差性记，的忘健，的大性忘：ۇمىتشاق ادام 的差忆记，的忘健人 。
ۇمىتشاقتىق ①词名象抽的 ۇمىتشاق ②健忘，忘性 。
ۇمىتىل- ۇمىت- II 的态动被 。
ۇمىتىلماس 〈形〉忘难，的忘易不，的记忘难：ۇمىتىلماس كۇندەر 的怀月岁的忘难 。
ۇمىتىڭقىرا- 〈动〉糊模忆记，记忘所有得记，糊模忆记，记忘所有 。
ۇمىتىڭقىراس- ۇمىتىڭقىرا- 的态互交 。
ۇمىتىڭقىراۋ ۇمىتىڭقىرا- 的式定不 。
ۇن 〈名〉粉面：ۇن تارتۋ 磨面粉 / ۇن زاۋۇدى 厂工加粉面▲ ۇن شاي 油茶 ▲ ۇن كوجە 面糊糊 。
ۇنا- 〈动〉①喜欢，欢喜，合意，中意，满意：ونىڭ مىنەزى جۇرتقا ەرەكشە ۇنايدى. 他的性格非常喜欢大伙儿 。 / ونىڭ ايتقانى ماعان ۇنادى. 他说的我合意的 。②赞同，同赞；应答，答应：ول ۇيگە قايتۋعا ۇناماي قويدى. 他不愿意回家 。▲ كوپكە ۇناعان قۇدايعا دا ۇنايدى.（众人合天理）【谚】众人合意是天理 。
ۇنامدى 〈形〉①的感好生发人使，的欢喜人令，的欢喜人讨，的爱喜人令，的顺眼，的中意 ②的意合，的合适，的合作，的合伙；的中听，的用得着，的有用，的有益，的能说得过去，的像话 ③东西的用得着，的派正，的面正，的德品，的适合 ：ۇنامدى بىرەۋ ەيتا المادى 出什么

看好 ④ 物人面正 ئۇنامدى كەيىپكەر 善的良；ئۇنامدى 的体合，的身合，的样象，的 ئۇنامدى ئۆبىر كىيىمى جوق 有没都服衣的样象件一连 。

ئۇنامدىلىق ئۇنامدى 词名象抽的 。

ئۇنامسىز 厌讨人令，的欢喜人讨不 ①〈形〉 ئۇنامسىز قىلىق 的眼顺不，的意心合不，的不；的宜合不，的适合不 ② 为行的厌讨人令的听难 ئۇنامسىز ئۆسۇز 的听中不，的理情近 ئۇنامسىز 的面反，的良不 ③（话的听中不）话 ئۇنامسىز كەيىپكەر 反 物人面 难）身合不 ئۇنامسىز كىيىم 的身合不，的亮 看）服衣的（ 。

ئۇنامسىزدىق ئۇنامسىز 词名象抽的 。

ئۇناس- ①ئۇنا-①得显，看好得显 ②态互交的 كىشكەنە بالاغا ئۇناشتىن كىيىم 当恰，……于适合；亮漂 / 服衣的穿孩小于适合 ئۇناسپايتىن قالجىك 笑玩的当恰不 。

ئۇناسىم 〈名〉 ئۇناسىمى جوق قىلىق 当恰，适合，宜相，配相，称相：止举的称相不……与 。

ئۇناسىمدى 〈形〉 سىزگە اسكەرى كىيىم ئۇناسىمدى 的称相；的意合，的意中 ①军穿你的配相：سىزگە اسكەرى كىيىم ئۇناسىمدى 的当妥，的当恰，的适合 ②。称相很装 بىلاي بستەۋ ئۇناسىمدى بولمايتىن شىعار！做样这 吧适合太不 ！

ئۇناسىمدىلىق ئۇناسىمدى 词名象抽的 。

ئۇناسىمسىز 〈形〉 ئۇز اتىنا ئۇناسىمسىز 不；的宜相不，的称相不 ①不份身的己自跟 ئۇز اتىنا ئۇناسىمسىز 的适合：的理道乎合不，的当恰不，的当妥不 ②称相 ئۇناسىمسىز پىكىر 的看难，的看难 ③见意的当妥不 ئۇناسىمسىز تىگىلۈ 看难得缝的：ئۇناسىمسىز تىگىلۈ 亮漂不 。

ئۇناسىمسىزدىق ئۇناسىمسىز 词名象抽的 。

ئۇنات- ①ئۇنا-①许赞，同赞，成赞 ②态动使的 بۇ ئوسىنىستى ھۆكۈم ئۇناتپايدى 意同示表：بۇ ئوسىنىستى ھۆكۈم ئۇناتپايدى 对，上得看，欢喜 ③。成赞不也谁议建个这 ……于心倾；感好有……：بىردەن ئۆبىر ئۇناتقان 说劝，服说 ④人的欢喜一唯 مەن ونى ئوسى جەردە قالۇغا ارەك ئۇناتتىم 易容不好我：مەن ونى ئوسى جەردە قالۇغا ارەك ئۇناتتىم 里这在留他服说才 。

ئۇناتۇ ئۇنات- 式定不的 。

ئۇناتىس- ئۇنات- 态互交的 。

ئۇناۋ ئۇنا- 式定不的 。

ئۇندال- 见 ئۇنتال-。

ئۇندالۇ ئۇندال- 式定不的 。

ئۇنجىرعا：ئۇنجىرعاسى ئۆتۈسۈ 垂，采打精无 。沉消志意；气丧头

ئۇنتا- 〈动〉粉成捣，儿面成磨，粉成磨，碎碾 。末粉成捣药把 ئۇنتاۋ ئۇنتا- 末：ئۆدارىنى

ئۇنتاق 〈名〉①物状粉，末粉，粉：ئۇنتاق دارىلەر 儿渣，屑碎 ②（药散）儿面药：ناننىڭ ئۇنتاعى 儿渣馍（儿渣馍）儿渣馕 。

ئۇنتاقتا- 〈动〉粉成捣，末成研，碎磨，碎捣，状末粉成弄：قانت ئۇنتاقتاۋ 碎捣糖把 / تاس ئۇنتاقتاۋ 碎砸头石把 。

ئۇنتاقتاعىش 机碎粉，机粉磨〈名〉。

ئۇنتاقتال- ئۇنتاقتا- 态动被的 。

ئۇنتاقتاس- ئۇنتاقتا- 态互交的 。

ئۇنتاقتاۋ ئۇنتاقتا- 态动使的 。

ئۇنتاقتاۋ ئۇنتاقتا- 式定不的 。

ئۇنتاقتىق 〈形〉的状末粉，的末粉 ▲ ئۇنتاقتىق مەتاللۇرگىيا 金冶末粉〔冶〕。

ئۇنتاق-ئۇنتاق 〈形〉的碎捣，的小细，的碎细，的粉成磨，的粉成研 。

ئۇنتال- ئۇنتا- 态动被的 。

ئۇنتاس- ئۇنتا- 态互交的 。

ئۇنتاۋ ئۇنتا- 式定不的 。

ئۇڭعۇ ئۇڭعى- I 式定不的 。

ئۇڭعۇىر 〈名〉I 刀旋，刀剜 。

ئۇڭعى I ①〈名〉刀旋，刀剜 ②具工的孔旋，刀旋，刀剜 ئۇڭعىسى ھەردەك 槽，孔（的子把安）：ھەردەك ئۇڭعىسى 孔的鞒鞍 ③坑，陷阱：ئۇڭعىعا ئۆتۈسىپ كەتۇ 里坑进掉 。

ئۇڭعى- I〈动〉出掏，空剜，孔旋：جەردى ئۇڭعىپ قازۇ 挖里深往要洞他 。

ئۇڭعىعىش 〈名〉具用孔剜，器孔穿 。

ئۇڭعىل 〈形〉的形凹，的洼洼坑坑，的坑有 。

ئۇڭعىلا- 〈动〉出掏，空剜，孔旋 。

ئۇڭعىلان- ئۇڭعىلا- 态动被的 。

ئۇڭعىلات- ئۇڭعىلا- 态动使的 。

ئۇڭعىلاۋ ئۇڭعىلا- 式定不的 。

ئۇڭعىل-شۇڭعىل 〈形〉不凸凹，的洼洼坑坑，的平不低高，的平不柯坎，的平：ئۇڭعىل-

شۇڭعىل جول 。路道的平不柯坎
ۇڭعىراۋ 〈名〉〔口〕刀旋,刀剜 。
ۇڭعىرۇ 〈名〉刀旋,刀剜 。
ۇڭعىت- ۇڭعى- Ⅱ 的态动使 。
ۇپاي 〈名〉① 分比(位单数记的负胜赛比),几分:10 ۇپاي ۇتىپ الۋ 得赢的几分十,注赌②几分 老 把 ۇپايىن ۇنقىزۋ 钱本,儿本老,儿本赌本 光输都儿本 ③ 股,股份:قانشا ۇپاي قوستى? 份股少多了入他 ▲ ۇپايى كەتۋ ▲ ? 份股,股份 ▲ 本亏 ۇپايىن جىبەرمەۋ 。本亏不,风上占……让未
ۇپايلاس Ⅰ 〈形〉合伙 ,的股入同共 ,的股合 。的致一益利;的
ۇپايلاس- Ⅱ 〈动〉份股出,股合,股入 。
ۇپايلاستىق ۇپايلاس Ⅰ 。词名象抽的
ۇپايلاسۋ ۇپايلاس- Ⅱ 。式定不的
ۇپ-ۇزىن 〈形〉偏,的远很,的远遥,的远远 ,的远偏,的僻 / 绳线的长很:ۇپ-ۇزىن ئجىپ بويى ۇپ ۇزىن 个 。的高很子
ۇپ-ۇياق 〈形〉①的茸茸毛,的软细,的软柔 不,的朗开不 ③ 的柔温,的和温,的蔼和 ② 。的言寡默沉,的腆腼,的方大
ۇپسىن- 见 وكسن.
ۇپسىنۋ ۇپسىن- 。式定不的
ۇر Ⅰ **: ۇر دا جىق** ①摔子下一,倒打子下一 。手打 ② 倒
ۇر- Ⅱ 〈动〉① 打,击,拨:باسىنا تاياقپەن ۇرىپ جىبەردى 。磕,叩,敲 ② 部头击棒 / 钟敲 قوڭىراۋ ۇرۋ ەسىك ۇرىپ تۇر. 点打(钟) ③ 。门叩在人有 اسپالى ساعات بەسكە ۇردى. 挂 。点五了打钟挂 ماشينا ۇرىپ شارشاۋ 了累簸颠车汽因 / باسىن ەسككە ۇرىپ الپىتى 把 上门在撞头 ⑤ 扑,打拍,打吹,打:بوران شىعىپ، قار تەرەزەگە ۇرىپ تۇر. 狂 ▲ اھ ۇرۋ 。户窗着打扑花雪,起骤风 ▲ باس ۇرۋ 惜惋到感,伤悲到感,气叹声唉 ▲ بوي ۇرۋ 告央,求央 ② 头磕,头叩① ▲ …… 于恋迷,趣兴感……对,……于心 ▲ 能显,能逞;膛胸拍,脯胸拍 كەۋدەسىن ۇرۋ ▲ 受难(病因),眠不夜彻 تاڭدى تاڭعا ۇرۋ شارق ۇرۋ 〈名〉霄云上直,地大彻响(号口,声歌),
ۇرىان ▲ قۇداي ۇرۋ 罚惩主真要 ▲ قۇداي ۇرىان 的霉倒,的死该〔咒〕 ▲ قۇلاش ۇرۋ 奋 قۇلاقتا ۇرىان تانادای ▲ 进前勇奋,前向力毫 ▲的悄悄静,的响声无 قۇلدىق ۇرۋ 求,求央 بورسىق ۇرىان سايىن 膝婢颜奴;告 سەمىرەدى.【谚】獾肥越打越腿(气骨无毫)。
ۇرا Ⅰ 〈名〉坑,窖地,窖:استىقتى ۇراعا ساقتاپ قويدى. 里窖地在放食粮 。
ۇرا Ⅱ **: ۇرا جونەلۋ (قاشۋ)** 腿撒,跑就腿拔 。逃而风望,跑就
ۇرا Ⅲ 〈名〉块肿,胀肿 。
ۇرالا- 〈动〉内窖入放,窖下:استىق ۇرالاۋ 把 。里窖地到放食粮
ۇرالان- ۇرالا- 的态动被 。
ۇرالاس- ۇرالا- 的态互交 。
ۇرالات- ۇرالا- 的态动使 。
ۇرالاۋ ۇرالا- 的式定不 。
ۇران Ⅰ 〈名〉①号口,号召,召号,唤呼:ۇران شاقىرۋ 语标 ② 号口呼:语标 ۇران تاقتاسى 牌 / ۇران جازۋ 语标写 ▲ ۇران كوتەرۋ (سالۋ) 出提 ▲ ۇران تاستاۋ 叫大喊大;喊呐,号口呼 。喊呐,号口
ۇران Ⅱ 〈名〉①〔天〕天,王天 ②星王天 。神天,王天
ۇران Ⅲ 〈名〉铀〔化〕:ۇران كەنى 铀矿 。
ۇرانداۋ 〈动〉喊呐,召号,号呼 ①:ەڭبەكشىلەردى ەركىمدىك الۋعا ۇرانداۋ 劳召号 喧,叫大喊大,张声,嚷嚷 ② 由自取争民人动 جۇرمە ۇيدەگىنى سىرتقا ۇرانداپ 外可不丑家)嚷嚷边外在别事的里家(嚷嚷吵吵,哗喧,嚷 。(场
ۇراندال- ۇرانداۋ- 的态动被 。
ۇراندىس- ۇرانداۋ- 的态互交 。
ۇراندات- ۇرانداۋ- 的态动使 。
ۇرانداۋ ۇرانداۋ- 的式定不 。
ۇرانقاي 〈名〉房毡的窗天无,房毡式海兰鸟 。
ۇرانشىل 〈形〉,的号口呼爱,的呼疾声大 ①,的爱,的叫大喊大爱,的嚷嚷爱 ② 的号口喊空 。的张声
ۇرانشىلدىق ①ۇرانشىل 空 ② 词名象抽的 。叫大喊大,喊

ۇراشى 〈名〉人的窖地挖。

ۇرعاشى 〈形〉:的性母,的母,的性雌,的雌 ۇرعاشى توقتى 母绵羊羔 / ۇرعاشى اققۇ 牝天鹅 ② 人妇,人女 ▲ ۇرعاشى ئجىپ (的线纺) 银白 ۇرعاشى كۈمىس 线底。

ۇرعاشىلىق 〈名〉ۇرعاشى 的词名象抽的。

ۇرعىز- 〈动〉ۇر- 的态动使的。

ۇرعىلا- 〈动〉不住地停打,不住地打,反复地 打吹。

ۇرعىلاس- 〈动〉ۇرعىلا- 的态互交的。

ۇرعىلاۋ 〈动〉ۇرعىلا- 的式定不的。

ۇردا- 见 ۇرلا-。

ۇردات- 〈动〉ۇردا- 的态动使的。

ۇرداۋ 〈动〉ۇردا- 的式定不的。

ۇردىق 见 ۇرلىق。

ۇردىقشى 见 ۇرلىقشى。

ۇرلىقشىل 见 ۇرلىقشىل。

ۇرلا- 〈动〉偷,偷盗,窃:مال-مۇلىك ۇرلاۋ 财物偷窃 ▲ ئۆيدىكى مونشاعىن كۈندىز ۇرلاپ تۇندە تاق. 【谚】夜间偷邻居的项链天白关门。 ▲ بۇزاۋدى ۇرلاعان وگىزدى دە ۇرلايدى. 【谚】偷牛大胆也敢偷牛犊。

ۇرلان- ① ۇرلا- 的态动被的 ② 偷偷,隐蔽。

ۇرلاس- ۇرلا- 的态互交的。

ۇرلات- ۇرلا- 的态动使的。

ۇرلاتتىر- ۇرلات- 的态动使的。

ۇرلاۋ ۇرلا- 的式定不的。

ۇرلاۋشى 〈名〉小偷,盗贼。

ۇرلىق 〈名〉偷,盗窃 ▲ ئۆيدىكى بالالارى ۇرلىعى جاتپاس. 【谚】别人家的孩子有在事坏里偷藏不住。 ▲ ۇرلىق قىلساڭ داۋلەتكىدى جەيسىڭ، وتىرىك ايتساڭ شىندىعىڭدى جەيسىڭ. 【谚】做贼偷盗得财,说谎话失信者。

ۇرلىق-قارلىق 〈名〉偷盗,窃盗。

ۇرلىقشى 〈名〉小偷,贼,窃者。

ۇرلىقشىل 〈形〉的西东偷爱,的窃偷好,的贯盗。

ۇرلىقشىلدىق 见 ۇرلىق。

ۇرپاق I 〈名〉后代,子孙,裔:ۇرپاقتان-ۇرپاقتا جالعاسۇ / 传相代代 ▲ ۇرپاقتار 青年一代 ▲ ۇرپاق قۇالاۋ 遗传,代传。

ۇرپاق II 〈名〉皮麸,子麸。

ۇرپاقسىز 〈形〉绝后,的代后有没,的女儿无:ۇرپاقسىز ئۇي 无后人家 / ۇرپاقسىز كىسى 无女儿的人。

ۇرپاقسىزدىق ۇرپاقسىز 的词名象抽的。

ۇرپاقتى 〈形〉孙子有,的多女儿,的代后有:ۇرپاقتى بولۇدى ارمان متۇ 的代后有望盼。

ۇرپاقتىلىق ۇرپاقتى 的词名象抽的。

ۇرت I 〈名〉子帮腮,腮 ▲ ئىبر ۇرتى ماي، ئىبر ۇرتى قان 的猾狡险阴 ▲ ۇرتىن مايلاۋ 贿赂 ▲ ۇرت سۇالۋ 子瘪子帮腮上,迈年,了老;子瘪子帮腮。纪年。

ۇرت II 〈形〉,的见已执固,的拗执,的执固①:ۇرت مىنەز 的强倔,的刻尖 ② 执固情性的:ۇرت ئىتسىدى 的薄舌枪唇剑的。

ۇرتتا- 〈动〉呷地连接,喝地口一接。

ۇرتتاعىشتا- 〈动〉式定不的 ۇرتتاعىشتا- 的。

ۇرتتاعىشتاۋ ۇرتتا- 的态动被的。

ۇرتتال- ۇرتتا- 的态互交的。

ۇرتتاس- ۇرتتا- 的态动使的。

ۇرتتات- ۇرتتا- 的态动使的 ۇرتتاتتىر- ۇرتتات- 的态动使的。

ۇرتتاتتىرۇ ۇرتتا- 的式定不的。

ۇرتتاۋ ۇر- 的式定不的。

ۇرتتام 〈名〉口一:ئىبر ۇرتتام سۇ 一口水 / ئىبر ۇرتتام ئسۇت 一口奶。

ۇرشىق I 〈名〉子转大;子桄线,锤纺,锭纱:ۇرشىقپەن ئجىپ ئىرۇ 线捻子桄线用 ▲ ۇرشىق تامىر 根锤纺〔植〕。

ۇرشىق II 〈名〉枢(之门)。

ۇرشىق III 〈名〉髋,骨股〔理生〕:ۇرشىق تايۇ 胯留,落脱节关股。

ۇرشىقباس 〈名〉桄线(的做头石或头骨用)。子

ۇرشقتاي 〈形〉团;的转飞轻轻,的似子锭如 把他 ۇرشقتاي ۋيرەدى. 的转团:的 ول سەنى 。转旋样--子锭象得抡你

ۇرشقشا 〈形〉纺;的转飞轻轻,的似子锭如 。的状锤

ۇرى Ⅰ 〈名〉小,偷,贼盗,贼:ۇرى ۇستاۋ 贼抓(偷小抓)/ ۇرى ئتۇسۋ 窃盗,窃行 ▲ ۇرى كوز 脑贼头贼,眼鼠眉贼,眼贼 ▲ ۇرىنى قاراقشى 后在雀麻,蝉捕螂螳 。 ▲ ۇرىنىڭ كوتى 虚心贼做 ▲ 牙包,牙贼 ئتس ۇرى ▲ سۇق سەمىرمەس، ۇرى بايماس. 【谚】丐乞 了不富偷小,了不胖 。 ▲ ۇرى كۇشتى بولسا 者盗被,道当盗强 【谚】 受罚(人妖颠倒)。

ۇرى Ⅱ 〈名〉瘤样粥,瘤肪脂 。

ۇرىق 〈名〉① 籽,实子:ۇپىلمالىك ۇرىعى 麸 ② 籽麻 种籽,子种:ۇرىق سەۋ 种撒 / ۇرىق تالداۋ 选种 ③ 精,子精液精,精子:卵;虫 :اتالىق مال ۇرىعى 种畜精液 / ۇرىق جولى 管卵输 ④ 胚,胚胎:ۇرىقتىڭ سىرتقى قاباتى 外层胚 / ۇرىق عىلىمى 学胎胚 ⑤ 后,孙子,族宗:裔 ۇرىعى 。 ▲ 孙绝子断 اتالىق ۇرىق 〔植〕蕊雌 قۇرۋ

ۇرى-قاراقشى 〈名〉匪盗,贼盗 。

ۇرى-قارى 〈名〉小,偷,贼盗,贼:ۇرى -قار- 防贼 ساقتانۇ 。

ۇرىقسات 见 رۇحسات.

ۇرىقسىز 〈形〉① 无的核无,的实子无,的籽无:的裔后无,的孙子无 ② 葡萄核无 ئجۇزسىم ۇرىقسىز 。

ۇرىقتان- 〈动〉① 籽打,实结,籽结:受 ② 籽结的物植 ۇرىقتانۋى 。

ۇرىقتاندىر- ① ۇرىقتان- 的使动态 ② 种配,交配:种配;粉受;精 ئوز توزاڭىمەن ئوزى ۇرىقتانۋ 的畜牲 / 粉受花自 مالدىڭ ۇرىقتانۋ مەزگىلى 期种配(节季)。

ۇرىقتاندىرعىز- ۇرىقتاندىر- 的使动态 。

ۇرىقتانۋ ۇرىقتان- 的不定式 。

ۇرىل- ۇر- 的被动态 。

ۇرىم: ۇرىمعا كەتۋ 传:代接宗传,代传 :ۇلى - 传大儿【谚】。

ۇرىمتال 〈形〉略战有;的利有(势地),的胜 :ۇرىمتال جەردەن جاۋعا سوققا بەرۋ 利 。人敌击打势地的利有用

ۇرىن Ⅰ : ۇرىن بارۋ (كەلۋ) 老的族克萨哈)(俗风 ▲家父岳去次一第婿女后婚订 ۇرىن توي 式仪婚订 。

ۇرىن- Ⅱ 〈动〉① 作,图妄,图试,图企 ……:算打 جاۋ قاشۋعا ۇرىنىپ ەدى، قاشا المادى. 敌 ,犯触,犯冒,惹②。了得逃有没,跑逃图企人 :衅挑 سەن باسقالارعا الباتى ۇرىنا بەرمە. 你 。人别惹招乱别

ۇرىندىر- ① ۇرىن- Ⅱ 的使动态 ② 教 ,唆怂:诱引,惑煽,恿 。

ۇرىنت- ۇرىن- 的使动态 。

ۇرىنۋ ۇرىن- Ⅱ 的不定式 。

ۇرىنشاق 〈形〉① 的非生事惹,非是惹招寻,的端事起挑好 ,的事肇好 ,的斗好 ,的衅 :的撞莽,的失冒 ② 人的事惹好 ادام ;ۇرىنشاق 。马的急性 ات ۇرىنشاق 的急性 ,的躁急,的急性

ۇرىنشاقتىق ۇرىنشاق 的名象抽的 。词

ۇرىپ-قاعۋ ۇرىپ-قاق 的不定式 。

ۇرىپ قاق- 〈动〉打,拨,碰:سەنى بىرەۋ ۇرىپ-قاقتى ما؟ 吗了你打人有 ?

ۇرىپ-سوعۋ ۇرىپ-سوق- 的不定式 。

ۇرىپ-سوق- 〈动〉① 打,拨:ەشكىم ۇرىپ-سوققان جوق، وزىنەن ئوزى جىلاپ جاتىر 谁也 做),衍敷,真认不 ② 了哭己自,(他)打有没 (事潦草,胡乱(作):جۇمىستى ۇرىپ-سوعىپ 。事了衍敷 سالۋ بىتىرە

ۇرىس Ⅰ 〈名〉① 打:架打 ② 态互交的 ۇر- 的使动态:架吵,角口;架 :ۇرىس بار ۇيدە بەرەكە بولمايدى 常 不家的架吵 ,斗战,争战 ② 纷纠起引 ۇرىس شىعارۋ / 睦和 役战:ۇرىس جاساۋ / 战作 ۇرىستا قۇربان بولۋ 。牲牺中争战

ۇرىس- Ⅱ ① ۇر- 的被动态:架打 ② 态互交的:挨 争 ③ 了来架起打然突 قالدى ۇرىسىپ استىنان 。

ۇساقتاۋ 把碎砸头石把 / ەتتى ۇساقتاپ تۇراۋ 把 ② 块碎成切肉 ：开破，开换兑 ：اقشا ۇساقتاۋ 开换钱把 ③ 开破，开换兑 ：化退（畜牲） ：مال ۇساقتاپ 无得变〔转〕 ④ 。了化退种品的畜牲 ：كەتتى. 瘀求毛吹，作大题小；义意讲净话讲人个这 ：بۇل كىسىنىڭ ئسوزى تىم ۇساقتاپ كەتتى. 这些一事的皮蒜毛鸡些 。

ۇساقتال- ۇساقتا- 。态动被的

ۇساقتان- ۇساقتا- 。态身反的

ۇساقتاس- ۇساقتا- 。态互交的

ۇساقتات- ۇساقتا- 。态动使的

ۇساقتاۋ ۇساقتا- 。式定不的

ۇساق-تۇيەك ，的末微，的碎零，的碎琐〈形〉零 ：的义意无；的皮蒜毛鸡 ：ۇساق-تۇيەك زاتتار 鸡 ：品物碎零，西东碎 ۇساق-تۇيەك جۇمىس 益利的末微 / 事的皮蒜毛 ۇساق-تۇيەك پايدا （利微）。

ۇساقتىق ①ۇساق 细，碎，小 ② 词名象抽的 。碎

ۇساقشىل 吹；的盘算小打；的琐烦欢喜〈形〉 。的作大题小好，的瘀求毛

ۇساقشىلدىق ①ۇساقشىل 烦 ② 词名象抽的 。学哲琐

ۇسات- Ⅰ ۇسا- 。态动使的

ۇسات- Ⅱ ۇسا- ② 态动使的 弄，碎碾，碎打 。末粉成

ۇساتقىش 。置装的碎细成弄；机碎粉〈名〉

ۇساتۋ ۇسات- Ⅱ 。式定不的

ۇساتىل- ۇسات- Ⅰ 。态动被的

ۇساۋ ۇسا- Ⅱ 。式定不的

ۇسقىن ，状形，形外；貌外，孔面，貌相〈名〉的看好得长 ：子样 ：ۇسقىنى كەلبسكەن جىگىت 志，图意 ② 状形部脸 / 子伙小 ：ۇسقىنى قادىشانىڭ ايەلدىككە الۋ ۇقسايدى. 妻为夏迪哈娶象好图意的他 。

ۇسقىندى ；的气神；的大头派，的头派有〈形〉 ：ول العاش كەلگەندە ۇسقىندى 的力魄有 。头派有时来刚他 。

ۇسقىندىلىق ۇسقىندى 。词名象抽的

ۇسقىنسىز 精，的力魄有没，的头派有没〈形〉

ۇرىس-كەرىس 纷纠闹，架吵，吵 ：ولار بولمىسىز سىكە ۇرىسىپ قالدى. ④ 。了来起吵争事小点一了为们他 ：جاعدايدى بىلمەگەننەن كەيىن 不就况情解了不 ：جاعدايدى بولمايدى. 家人骂责便随能 。

ۇرىس-كەرىس 。辩争；架吵，吵争〈名〉

ۇرىس-قاعىس ，架吵，吵争；纷纠，斗争〈名〉 。角口

ۇرىسقاق ；的架打爱，的斗好，的吵争爱〈形〉 ▲ 的燥暴气脾 ：جامان تەكە سوزىسكەك، جامان جىگىت ۇرىسقاق.【谚】厉害爱羊山公的，角顶 。斗好子伙小的燥暴

ۇرىسقاقتىق 。词名象抽的

ۇرىس-تالاس 。纷纠，执急，吵争，辩争〈名〉

ۇرىستىر- ۇرىس- Ⅱ 。态动使的

ۇرىسۋ ۇرىس- Ⅱ 。式定不的

ۇرىسىپ-قاعىس- ۇرىپ-قاق- 。态互交的

ۇرى-وتىرىك 。言谣和盗偷〈名〉

ۇسا- Ⅰ 见 ۇقسا-.

ۇسا- Ⅱ 。末粉成变，末碎成变，碎细得变〈动〉

ۇساعىراق 较比，的碎细点有，的小较比〈形〉 。的星零

ۇساق ，的碎细，的碎，的小细，的小 ①〈形〉 ：的星零 ：ۇساق قىزمەتكەر 员务事小 / ۇساق 枝，的小模规 ② 钱零 ：اقشا ۇساق 糖砂 / قانت ：ۇقساق ساۋدا-的皮蒜毛鸡，的道足不微，的节 گەر 者产生小 / ۇساق وندىرىسشىلەر 贩商小 / ۇساق سىپەن شۇعىلدانۋ 事的皮蒜毛鸡些作 ③ ：的微卑，的等下；的薄浅，的陋浅〔转〕 ۇساق ادام 思的隘狭界境想人 ▲ ۇساق بۇرجۋازيا 级阶产资小 ▲ ۇساق جاپىراقتى جالبىز 〔植〕荷薄叶小 ▲ ۇساق جاپىراقتى تەرەك 〔植〕杨叶小 ▲ ۇساق جاپىراقتى شەمەنگۇل 小（，羊山，羊绵指）畜小 ▲ ۇساق مال 芄蓁叶 ▲ ۇساق مەنشىكتىلەر 者有私小 ▲ ۇساق 畜家 ئسوز 闲话，话语蜚言流 。

ۇساقسىن- 不看，道足不微为认，小嫌〈动〉 。里眼在放不，起

ۇساقسىنۋ ۇساقسىن- 。式定不的

ۇساقتا- ①〈动〉 ：块碎成弄，碎砸，碎打 ：تاس

振不神 。

ۇسقىنسىزدىق ۇسقىنسىز 词名象抽的 。

ۇستا Ⅰ〈名〉① 匠铁：بۇل قايسى ۇستانىڭ قولىنان شققان باكى؟ 这是刀折把位哪打匠铁？的 ② 行，傅师，人匠，匠巧功能，手巧，匠巧？的 人匠的鞘后织编 ۇستا 家：قويىسقان وره‌تىن ۇستا 家行内，的 …… 于通精，的高艺手，的巧手 ③ 的好得唱歌唱 **انگه** ۇستا /：的……于长擅，的 سوزگه ۇستا ئدىلماردىڭ ▲ 的令辞于善词语的家辩雄【谚】。子锥的利锐比好

ۇستا- Ⅱ〈动〉① 拉，握，柱，持，拿，抓：ارقاندى ۇستاپ ورمه‌لەپ شىعۇ 上向子绳住抓 着柱 ئاسا/ ۇستاۋ 拿汤匙 / قاسىق ۇستاۋ 着登攀 / 捕逮，留扣，留拘；拿揖，拿捉，住擒 ②杖扔：ۇرىنى ۇستاعىڭ كەلسە باسشىسىن ۇستا 贼擒逃拿揖)，犯逃拿捉 / قاشقىندى ۇستاۋ 王擒先 ③〈犯〉克制，制抑，制克：ئوزىن ۇستاي الماۋ 捺按，制抑，制克 ④己自制克能不…在处使，态状……在处使 …态状(种某)持保，位地：ئوزىنىڭ تىپالىندا ۇستاۋ 下之响影的己自于置使 / ئوزىن ۇلكەن ۇستاۋ 自高自 ⑤ 用使，用动，动：بىرەۋدىڭ نارسەسىن ۇستاما / 西东的家人动别 وكسمەتتىڭ اقشاسىن ۇستاپ قويۋ 款公用动 / وسى قالامدى ۇستاعانىما 3 جىل بولدى 三了用使我笔支这 ونىڭ بەزگەگى تاعى ۇستادى. 受；作发，犯 ⑥ 。年 سۇيق ۇستاۋ 。了作发又疾疟的他 。/ رۇحسن كوتەرىڭكى ۇستاۋ 行实；守遵；持保：神精的昂高持保 / ادەپ ۇستاۋ 礼守遵 / ئتارتىپتى قاتاڭ ۇستاۋ 实行严的格律纪的 ⑦ 凉受 ⑧ 结凝，结：جولدى مۇز ۇستاپ قالدى. 上路 。了冰结 ① ▲ ات ۇستار 男孩 ▲ اۇرۇى ۇستاۋ 病发，病犯 ▲ 病毛犯，犯重习旧 ② ▲ 去出得拿，值价有，用顶，用管 بەتكە ۇستاۋ 里心在记，住记 ▲ جالقاۋلىعى ەستە ۇستاۋ 到感，讶惊到感 ▲ جاعاسىن ۇستاۋ 懒偷 ۇستاۋ 病神精犯 ① ۇستاۋ (سايتانى) 奇惊 ▲ 气生，扭别闹，气赌 ③ 着缠鬼被，邪中 ② جۇگەن ۇستاۋ 有所无一 ▲ سوقسىرعا تاياق ۇستانقاندايى (ايتۋ) 楚清讲，白明说 ▲ سوزدەن جۇگەن ۇستاۋ 乏贫语言，道会说会不 ▲ تامىر ۇستاۋ ① 脉诊，脉号，脉摸 ② 底摸 ▲ ئۇي ۇستاۋ 家管，务家持操(女子指) ▲ بال ۇستا-عان باراماعسن جالايدى. 月得先台楼水近【谚】。

ۇستاز 〈名〉师老，师教，师傅；傅师；师老的我是他 ول مەنىڭ ۇستازىم. / ۇستاز (傅师)。بۇقارادان ۇيرەنۋ، بۇقارانى ۇستاز تۇتۋ كەرەك ▲ 师为众群拜，习学众群向 بىلگەندى ۇستاز تۇت. 师为者能【谚】。

ۇستازدىق ① ۇستاز 志；匠宗，匠巨，师大，师老，师教，业职师教②词名象抽的 。子架傅师，头派傅师；用作的师导；责职师教

ۇستال- ۇستا- Ⅱ 态动被的 。

ۇستالىق ①；巧技，艺手，艺技业匠铁②〈名〉长擅 。

ۇستام 。定镇，着沉；力制抑，力制自 〈名〉

ۇستاما 脾坏（的作发情事小因常）① 〈名〉 。病毛的性发陈，病的犯常 ② 儿性小，气

ۇستامالى 阵，的发阵，的歇间，的犯常〈形〉 ▲ 疟日间 ▲ ۇستامالى بەزگەك 的性发 ۇستامالى ناۋقاس 疯角羊，疯痫羊 ▲ ۇستامالى نەرۋى اۇرۋى 症癫，病癫 ▲ ۇستامالى قىزبا 间 。热歇

ۇستامدى 静冷，的定镇，的着沉，的重稳〈形〉 / 人的重稳 ادام ۇستامدى：的制克能，的 سوزگه ۇستامدى 寸分有话说 。

ۇستامدىلىق ①ۇستامدى 自 ② 词名象抽的 。定镇，静镇，着沉，力制

ۇستامسىز ，的静冷不，的气住不沉 ①〈形〉 جان 善完够不，的熟成不 ② 人的气住不沉 لاردىڭ كەيبىرەۋلەرى يدەيا جاعىنان ۇستامسىز. 。熟成够不还来看性想思从品作艺文些有

ۇستامسىزدىق ۇستامسىز 的失冒；的力制自有没，的重稳不 ：ۇستامسىز 。词名象抽的

ۇستار：ات ۇستار 。孩男

ۇستارا 打 ۇستارا سوعۇ 刀脸刮，刀剃〈名〉：。刀剃鳘 / ۇستارا جاڭۇ 刀剃造

ۇستارت- ；锐尖使；利锋使，快磨，利磨〈动〉 。言语炼锤：ئتىل ۇستارتۋ 炼锤

ۇستارتۋ ۇستارت- 。式定不的

ۇستاس- ① ۇستا- Ⅱ 的互交态 ② 争执，来起执，
扭别闹，嘴顶：ول ەكەۋى ايا ق استىنان ۇستاسا
كەتتى. 了来起执争然突个两们他，跤摔③。
量较，力角：ەكەۋمىز كوپ ۇستاسىپ جىعىسا
الماي قويمق. 我们两时很了摔人两们他没也谁，
有谁倒摔。

ۇستاسۋ ۇستاۋ- 不定的式。

ۇستات- ۇستا- Ⅱ 的使动态。

ۇستاتقىز- ۇستات- 的使动态。

ۇستاتتىر- ۇستات- 的使动态。

ۇستاۋ ۇستا- Ⅱ 不定的式。

ۇستاحانا 〈名〉铁匠铺，坊作。

ۇستىن 〈名〉〔建〕柱，子柱，圆。

ۇسىنۋ- 〈动〉①伸，出伸：قول ۇسىنۋ 伸出手；
②递给，赠送，送奉，送赠，给送：ساۋعا ۇسىنۋ
礼品 / تەمەكى ۇسىنۋ 烟递 ③ 推荐，选候人：
كانديدات ۇسىنۋ 推荐人选 / پىكىر ۇسىنۋ 提建议
▲ بوي ۇسىنۋ 出提建议 ▲ 从服，从听，从
مويىن ۇسىنۋ 服，从服屈。

ۇسىنعىز- ۇسىن- 的使动态。

ۇسىندىر- ۇسىن- 的使动态。

ۇسىنۋ ۇسىن- 不定的式。

ۇسىنىل- ۇسىن- 的被动态。

ۇسىنىس Ⅰ 〈名〉提建，提议，议倡，议建，提
案：ۇيلەسىمدى ۇسىنىس 合理化建议 / قۇرىلتايعا
قويعان ۇسىنىس 向代表大会的出提建议：请
ول ۇسىنىس بويىنشا ەلىمىزدە ساپاردا
案 / 访问进国我来前邀应他的建议。

ۇسىنىس- Ⅱ ۇسىن- 的互交态。

ۇت- 〈动〉①赢，胜得，胜取，胜获，赢打：
中，彩中 ② 元千一了赢的奖：بۇل رەت ول ۇتىپ الدى.
这次他中了奖。③ 利得，宜便占，处好到得，得赢：
ۇاقىتتان ۇتۋ 赢得时间。

ۇتقىز- ①ۇت- 使动的态；②失，负，给输；
吃亏。

ۇتقىزدىر- ۇتقىز- 的使动态。

ۇتقىزۋ ۇتقىز- 不定的式。

ۇتقىر 见 ۇتقىش.

ۇتقىش 〈形〉①能，胜获能，赢得善于取，
的令词于善，的辩善 ② 的胜负，掉输，给输
ۇتتىر- ①ۇت- 动使的态：算失，失损受，亏吃；败失
：ۇش ءجۇز سوم ۇتتىردى 输了三百元。

ۇتتىرۋ ۇتتىر- 不定的式。

ۇتۋ ۇت- 不定的式。

ۇتىقتى 见 ۇتىمدى.

ۇتىل- ①ۇت- 被动的态 ② 输，输打；失损受，亏
：قۇمار ويناپ ۇتىلۋ 因玩博赌而吃，败失
/ ايتىستا ۇتىلۋ 输辩论中。

ۇتىلا- 〈动〉① 追，追近抄，追路抄，追路捷抄
：قاشقان جاۋدى ۇتىلاپ قۇدى 追赶，追近抄路
追赶：ۇلار قانشا ۇتىلاسا 敌逃跑，攻围，逼迫〔转〕②
围样怎们他论不 دا ماكسىم شالدىرار ەمەس.
缩退不毫木辛克马，攻。

ۇتىلاس- ۇتىلا- 的互交态。

ۇتىلات- ۇتىلا- 的使动态。

ۇتىلاۋ ۇتىلا- 不定的式。

ۇتىلىس 〈名〉局，负，输败。

ۇتىم 〈名〉①赢，胜得，赢，宜便，的处好
：物的赢，钱的有，的利有；的利获，的胜获 ②

ۇتىمدى 〈形〉①有，的利有；的利获，的胜获
：ۇتىمدى 的效有；的理有；的力有，的图可利
جاعدايدان پايدالانۋ 势形利有用利 / ۇتىمدى شارا
：的间时得赢；的速高，的速快 ② 施措的效有
ۇتىمدى قارقىن 度速的间时得赢。

ۇتىمدىلىق ۇتىمدى 词名象抽的。

ۇتىمتال 〈形〉①占，的风上占，的利有势优
：ۇتىمتال جەر 的，的胜获于易 ② 势地利有
：ۇتىمتال ماسەلە 的，的害要，的键关
ۇتىمتالدىق ۇتىمتال 词名象抽的。

ۇتىر 〈名〉机，机时，会机：机良，ۇتىرى كەلگەندە
ايتارىن ايتىپ الدى 都的说该把机时利有着趁了说。

ۇتىرلى 〈形〉的，的利有，的机良逢适，的会机有
：ۇتىرلى ورايدان پايدالانىپ قىزمەتتى 的便方
好做件条的利有用利 تىڭعىلىقتى ىستەۋ كەرەك 作工。

ۇتىرلى-كەتىرلى 〈形〉常无复反，的常无化变
：的卦变易，的卦变爱，的

وتس Ⅰ〈名〉①赢，赢打，胜昨，利胜；彩中：وتس بزدىكى بولدى. 今天我们赢了。② 赢的得钱，钱的得赢；物的得赢，品奖、金奖：العان وتسىن باسقالارعا ٴبولىپ بەردى 把钱的赢分给的奖有，的彩有：وتس زايومى 大家有奖 ③ 债公。

وتس- Ⅱ وت- 态互交的。

وش Ⅰ 端顶，顶，部尖，端尖，尖〈名〉：قالام وشى 笔尖 / ينه وشى 针尖 / نايزا وشى 矛头/ اعاشتىك ٴبىر جاق وشى قيسىق 木头一端是的 ▲ اۇنز وشىنان جاۋاپ بەرۋ 不认真地回答的曲弯 ▲ 尖骶〔理生〕 ▲ جاياوشى 复答地衍敷，复答 جانى مۇرنىنىك وشىنا كەلۋ 附不魂，措失慌惊 ▲ جانى تىرناعىنىك وشىنا كەلۋ 魄失魂惊，体 ▲ جەك وشىنان جالعاسۋ 夕旦在命，危垂命生 ▲ ٴجىپ وشىنا شىعۋ 助扶中暗；辅为依相走 ▲ كوز وشىندا 端极处远，处之及望可睛眼 ▲ تىزگىن وشىمەن بارۋ (كەلۋ) 飞去而奔飞 ▲ ٴتىل وشى 端舌〔语、理生〕 ▲ قول وشىن 音辅尖舌〔语〕 ▲ 力之臂一助，助援，助帮 ② 手伸① بەرۋ 头过，分过，儿尖冒，端极到达 وشىنا شىعۋ。

وش- Ⅱ〈动〉①翔飞，行飞，飞：وشقان قۇس، جۇگىرگەن الگ 飞兽走禽 ②干变(等疮疥)，下落(地速迅)，下掉：تاستان وشىپ كەتتى 疤结痂 ③了来下摔上石岩从急，跑飞〔转〕 ④ 驰急，行跑飞的似箭：وقتاي وشىپ بارادى / قايدا وشىپ باراسىڭ؟ 去里哪到地忙忙急急？ ▲ جەلگە وشۋ 流东诸付 ▲ جۇرەگى الىپ وشۋ 胆飞魂 ▲ جۇرەگى وشۋ 安不忐忑，定不神心 ▲ زارەسى (وزەبى) 体附不魂，裂 ▲ يمانى وشۋ 散魄飞魂 ▲ مۇرتتاي وشۋ 战胆惊心，惊吃 ▲ وققا وشۋ 趴马摔，头跟栽 ▲ وشارعا قاناتى جوق 急着，切急 ▲ وشىپ تۇرۋ ٴتۇسۋ 亡身弹 ▲ وشىپ 起站地猛 ▲ وشىپ قونۋ 倒然突跑东，去跑来跑 ▲ 地在倒摔，下 ▲ تالاپتى بالا تالپىنعاي 碌碌忙忙，颠西 قۇستاي، قۇمارى قانباس اسپانعا وشپاي.【谚】有心甘不决空太倒飞不，鹰雄的翅展如年青志。

▲ وشقان قۇس، جۇگىرگەن الگ ٴبارى تاماق. 生面食寻为不无兽走禽飞【谚】

وش- Ⅱ 坏冻，伤冻，冻受〈动〉：جىلى كىيىم سۇنقاقا وشىپ قالما 了坏冻要不，服衣好穿。

وشا ①〈名〉骨荐，骨骶 ② 部臀。

وشان-تەڭىز 无穷无，的富丰，的量大〈形〉：وشان-تەڭىز جەر 土的阔广一：的际无望；的/ وشان-تەڭىز بايلىق 地 富财的穷无。

وشار Ⅰ 虫号寒，鼠飞，鼠鼯足橙〔动〕〈名〉▲ وشار قۇمالاعى 脂灵吾。

وشار Ⅱ：تىك وشار ▲机飞升直 ▲ وشار باسى 山)顶山 وشار باسى 顶尖，端顶：峰顶，تاۋدىڭ وشار باسى 山顶(巅山，峰)。

وشار بالىق 鱼飞〔天〕② 鱼飞〔动〕①〈名〉座。

وشقالاق 举轻，的率轻，的躁浮，的佻轻〈形〉。的索思加不；的力制自乏缺，的动妄撞莽，(事从)率轻，来起失冒〈动〉。制自能不；动妄举轻，来起

وشقالاقتان- وشقالاقتا- 态身反的。

وشقالاقتاۋ Ⅰ 的躁浮些有，的佻轻较比〈形〉。的失冒些有

وشقالاقتاۋ Ⅱ وشقالاقتا- 式定不的。

وشقالاقتىق ① وشقالاق 的象抽名词 ② 浮躁，轻率，佻轻。

وشقارى 率轻，的周欠虑考，的考思经未〈形〉。的心粗，的

وشقارىلىق وشقارى 的名词象抽。

وشقات 花银金，属冬忍〔植〕〈名〉。

وشقاتتىق 方地的冬忍长〈名〉。

وشقىن Ⅰ 火之星星；儿星火，花火 ①〈名〉：وشقىننان جالىن قاۋلايدى 原燎以可火之星星，现表，显初，露微(的等能才，赋天)〔转〕② / ٴوسىت وشقىنى 光微之望希：芽萌 اقىندىقتىڭ وشقىنى سۇلۋلىقتىڭ / 露微的才诗 وشقىنى 亮漂出现表。

وشقىن Ⅱ 粒瘪，粒空，儿壳(的物谷)〈名〉。

وشقىندا- (花雪)，溅飞(花火)，花火冒〈动〉。落飘，扬飘

وشقىندان- 态身反的。

وشقىندات- وشقىندا- 态动使的。

ۇشقىنداۋ ۇشقىندا- 的不定式。

ۇشقىر 〈形〉快(马)的快得跑,的快的速神,的速迅,的快得跑;ۇشقىر ات 快马(马)。

ۇشقىرلا- 见 ۇشتا-。

ۇشقىرلان- ۇشقىرلا- 的态动被。

ۇشقىرلاۋ Ⅰ ۇشقىرلا- 的不定式。

ۇشقىرلاۋ Ⅱ 〈形〉的快较得跑,的速迅较比;的快勤较,的利麻较。

ۇشقىرلىق 〈名〉速跑(马指)。

ۇشقىش 〈名〉员空航,员驶驾,员行飞:ۇشقىشتار تاربيەلەۋ مەكتەبى 校学空航。

ۇشقىش 〈形〉▲的荡飘中空,的飞善,的飞会:ۇشقىش بومبى 〔军〕飞弹流,弹飞▲ ۇشقىش كەمە 船飞▲ ۇشقىش كىلەم 毯飞。

ۇشقىشتىق 〈名〉术行飞,术驶驾(机飞)。

ۇشپا Ⅰ 〈名〉疫快羊。

ۇشپا Ⅱ 〈形〉①飞,的来起扬飞,的荡飘中空:ۇشپا بۇلت 云浮②,的发挥易:ۇشپا مايلار (种各)的性发挥;的散飞易发挥:ۇشپا تاس 〔动〕的动游,的散,的峻山,的峨嵯,的峭陡③(油精香)油:ۇشپا كەسەرتكى 〔动〕飞▲崖悬的峻山▲ ۇشپا تىشقان (تيىن)飞▲蜥鼠,鼠飞▲ ۇشپا شەگىرتكە 〔动〕飞▲蝗鼠▲ ۇشپا شەشەك 〔医〕痘水。

ۇشپالى 见 ۇشپا Ⅱ。

ۇشپاق 〈名〉界世乐极,土乐,堂天〔宗〕①▲境环活生的逸安福幸,活生福幸〔转〕②ۇشپاقتا شىعۋ 天登步一②升超①。

ۇشسىز-قيىرسىز 〈形〉边无漫,的际无边无:的了没完没;的头尽有没,的际。

ۇشتا- 〈动〉①削:尖削,削:قارىنداش ۇشتاۋ 削②子橛木尖修(子斧用)/笔铅:长接子袖把 جەڭ ۇشتاۋ 长加,长接。

ۇشتال- ۇشتا- 的态动被。

ۇشتاپ 〈名〉布白厚。

ۇشتاس- ①ۇشتا- 的态互交的②,结联,合结:众群系联 بۇقارامەن ۇشتاسۋ 系联。

ۇشتاستىر- ①ۇشتاس-动 态使的:系联,合结②ۇشتاستىرۋ 教育养产生与合结相动劳 / نازارياني ۇشتاستىرۋ 理整系联论际。

ۇشتاستىرىل- ۇشتاستىر- 的态动被。

ۇشتات- ۇشتا- 的态动使。

ۇشتاۋ ۇشتا- 的不定式。

ۇشتاۋىش 〈名〉刀笔铅,刀笔转。

ۇشتى 〈形〉:的形尖,的头头;的锐尖,的尖:كى ۇشتى 可两模。

ۇشۋ ۇش- 的不定式Ⅰ、Ⅱ。

ۇشىق Ⅰ 〈名〉疮疮,炎角口▲ ۇشىق شالۋ (ٴتيۋ)响影良不到受;邪中。

ۇشىق Ⅱ 〈名〉①(线):头:ۇشىق بولسا دا بولادى,尾末,境止〔转〕②行也头线点一有,尽头:点终,头:ورمانىڭ ۇشىنا جەتە الار ەمەس 头尽的林森到不走。

ۇشىق Ⅲ 〈名〉(的去出扫里堆谷从时场扬)头渣,壳谷,粒瘪。

ۇشى-قيىرى: ۇشى-قيىرى جوق 无边无际:ۇشى-قيىرى 的际边无漫,的际无望一,的:ۇشى-قيىرى كەڭ جازىق 无边无 / 原平的际无边无漫)谈空的际边无漫(جوق بوس ٴسوز 话空)。

ۇشقىتا- 〈动〉①病治咒念,邪驱咒念〔旧〕〔转〕②解和使,和讲使,解调;服治,治整。

ۇشقىتال- ۇشقىتا- 的态动被。

ۇشقىتاس- ۇشقىتا- 的态互交的。

ۇشقىتات- ۇشقىتا- 的态动使的。

ۇشقىتاۋ ۇشقىتا- 的不定式。

ۇشقى-ۇشقى 〈名〉师巫念咒邪驱念咒的叨切时的:语咒。

ۇشىن- 〈动〉①坏冻,凉受,凉着:بۇزاۋ ۇشىنىپ قالماسىن 别让冻坏着,疮口长②了坏冻犊牛让:路邪向走,误错犯〔转〕③泡水起(上角嘴):وسى جولعى قوزعالىستا ۇشىنىپ كەتكەن سەكىلدى 这在来看犯中动运次误错了。

ۇشىندىر- ۇشىن- 的态动使。

ۇشىنۋ ۇشىن- 的不定式。

ۇشىر Ⅰ 〈名〉税粮(的一之分十)。

ۇشىر- ①ۇش- Ⅱ 散吹,跑吹②态动使的:跑吹花棉把风 ماقتانى جەل ۇشىرىپ كەتتى.

了。③扬；放：استىق ۇشىرۇ 场扬 / باتىپراۋىق ۇشىرۇ 开场；④架，开：ايروپلان ۇشىرۇ 开筝风放 ▲ جان ۇشىرۇ 吓得魂飞魄散，吓得魂不附体 ▲ كۇلىن كوككە ۇشىرۇ 粉碎，灭消 ▲ ەردى تالاپ ۇشىرادى، قۇستى قانات ۇشىرادى. 志向鸟儿飞翔。【谚】

ۇشىرا- ①〈动〉遇相，见碰，见遇；逢相：كوشەدە بىردە ەبىر تانىس ادام ۇشىرامادى. 街上遇，到遭，到受②。见碰有没也人熟个一连到：سىنعا ۇشىراۋ 受到评批 / قيىنشىلىققا ۇشىراۋ 遭到困难 ▲ جىلى ۇشىراۋ 看看，熟眼 ▲ كارىنە ۇشىراۋ 遇冷遭到 ▲ پالەگە ۇشىراۋ 倒霉，遭幸不遇，遭到，幸不到。难遇

ۇشىراس- ①ۇشىرا- 的相遇，逢相，遇相②态互交：面见，见会，见遇：سەنىمەن بۇل ارادا ۇشىراسا- 在能到想有没我. مىن دەپ ويلاماعان ەدىم. 里见你和面。

ۇشىراستىر- ۇشىراس- 的态动使。

ۇشىرات- ①ۇشىرا- 的态动使②遇，到遇，见碰见 ونى ۇشىراتپاعالى كوپ بولدى. 很久没了他见碰有。

ۇشىرانقىز- ۇشىرات- 的态动使。

ۇشىراۋ ۇشىرا- 的式定不。

ۇشىرعىش: ۇشىرعىش رەكاتا 运载火箭。

ۇشىرت- ①ۇشىر- 的态动使②跑得快，飞得快，奔飞：ول اتپەن ۇشىرتىپ كەلەدى. 他骑着马来而奔飞。

ۇشىرۋ ۇشىر- 的式定不。

ۇشىرىندى 〈名〉谷壳，粒瘪，渣头。

ۇشىرىس- ۇشىر- 的态互交。

ۇ 哈萨克文字母表中的第六十二个字母。

ۇبەكتە- 见 وبەكتە-。

ۇبەكتەۋ ۇبەكتە- 式定不的。

ۇبەرلى-ۇشۇبىرلى 见 ۇۋبىرلى-ۇشۇبىرلى。

ۇۋبىرلى-ۇشۇبىرلى 〈形〉多子多女，的堂满孙子；的多子孩。

ۇۋبىرلى-ۇشۇبىرلى سەمياي 庭家的女子。

ۇگەت- 见 ۇگىت- Ⅱ。

ۇگەتۋ ۇگەت- 式定不的。

ۇگۋ ۇك- 式定不的。

ۇگىل- ① ۇك- 为成，末粉为成 ② 态动被的碎散，块碎。

ۇگىلگىش 〈名〉碎易，的末粉成易容，的碎易〈形〉的碎末粉成易，的碎散易，的碎易〈名〉的：ۇگىلمەلى تاس 岩化分。

ۇگىلۋ ۇگىل- 式定不的。

ۇگىم 〈名〉具器或手用一次弄碎 量分的物某。▲ ۇبىر ۇگىم 一手用弄次碎的物某的量分。

ۇگىندى 〈名〉碎，屑，块碎，末粉，渣残：بولكانىڭ ۇگىندىسى كومىردىڭ 面包屑 / ۇگىندىسى 煤末儿。

ۇگىس- ۇك- 态互交的。

ۇگىت Ⅰ 〈名〉传宣，传宣，讲鼓：ۇگىت قىزمەتى 工作传宣 / ۇگىت مازمۇنى 传宣内容。

ۇگىت-① Ⅱ ۇك- 动使的 ② 态，碎打，碎揉，碎捶，碎粉：ناندى ۇگىتپەي جە 不要把馍馍碎成一撒屑馕地。③ 抚摸，抚摸，抹擦：بورمي ۇگىتۋ 米玉搓。

ۇگىت-ۇناسيحات 〈名〉宣传，动鼓传宣，传宣教育：ۇگىت-ۇناسيحات جۇمىسى جاقسى بولماي وتىر 做有没作工动鼓传宣好。

ۇگىتتە- 〈动〉①倡提；传宣，动鼓：زاڭ-جارلىقتى ۇگىتتەۋ 令法传宣 / ۇگىتتەپ ۇتۇسىندىرۋ 宣传，动鼓：励，告劝，服说 ② 解讲传宣。你应该励鼓他去。ونى بارۋعا ۇگىتتەگەيسىڭ.

ۇگىتتەل- ۇگىتتە- 态动被的。

ۇگىتتەس- ۇگىتتە- 态互交的。

ۇگىتتەت- ۇگىتتە- 态动使的。

ۇگىتتەۋ ۇگىتتە- 式定不的。

ۇگىتتەۋشى 〈名〉员传宣，者动鼓，员动鼓。

ۇگىتتىك 〈形〉的性传宣，的动鼓，的传宣：ۇگىتتىك قىزمەتتەر 作工动鼓传宣。

ۇگىتۋ ۇگىت- Ⅱ 式定不的。

ۇگىتۋشى 〈名〉者碎粉，者碎打。

ۇگىتشى 〈名〉者动鼓，员传宣。

ۇگىتشىلىك 〈名〉动鼓，传宣：ۇگىتشىلىكپەن شۇعىلدانۋ 从事传宣工作。

ۇگىتىل- ۇگىت- 态动被的Ⅱ。

ۇگىتىلگىش 〈形〉的碎易，的散碎易容，的碎易成易，的末粉。

ۇگىلتۋ ۇگىتىل- 式定不的。

ۇگىتىندى 〈名〉碎，屑，块碎，末粉。

ۇگىتكىزە- 〈动〉①碎，碎揭微略，碎粉加稍略，擦抹点有，搓微稍状末粉成。

ۇدە Ⅰ 〈名〉求要，望希，望期 ▲ ۇدەسىنەن شىعۋ 任胜，负辜不，求要到达：قىزمەتتىڭ ۇدەسىنەن شىعۋ / 作工任胜 پارتيانىڭ ۇدەسىنەن شىعا الماۋ 望期的党了负辜。

ۇدە- 〈动〉Ⅱ ①强加，强增，大增，长增：قايرات ۇدەۋ / 气力加增 ۇىندىرىستىڭ قارقىنى ۇدەپ كەلەدى. 速加：انتىڭ شابىسى بارعان سايىن ۇدەپ كەلەدى. 马跑越来越得快，加速变，重加，剧加 ③。重严得：ونىڭ جوتەلى بۇرىنعىدان وتەپ كەتتى. 烈猛渐逐 ④。了害厉前以比嗽咳的他 ▲。了烈猛加更得刮风 ۇدەي ۇتۇستى.

بۇرىشتىق ۇدەۋ〔物〕度速加角。

ۇدەلى 〈形〉的望期有,的望希有;的益利有。

ۇدەمەلى 〈形〉的速加,的长增,的增强(渐逐)。

ۇدەمەلى 〔数〕幂升 ▲ ۇدەمەلى دارەجە的升上,的列序增 ▲ ۇدەمەلى تىزبەك قوزعالىس〔物〕加动运速动。

ۇدەمەلىلىك ۇدەمەلى的词名象抽。

ۇدەڭكىرە- 〈动〉加更,烈剧加更,力有加更。了大更风猛烈:جەل ۇدەڭكىرەپ كەتتى.

ۇدەڭكىرەت- ۇدەڭكىرە-的态动使。

ۇدەڭكىرەۋ ۇدەڭكىرە-的式定不。

ۇدەر- 〈动〉向前速急,赶前向;跑奔;进前速急:ۇدەرە شاپقان قارا ايعىرداي بىر ئىلىم قارا ايعىرداي一马种黑的跑奔匹一象样 ▲ ۇدەرە كوشۇ路迁徙地停不上。

ۇدەرۋ ۇدەر-的式定不。

ۇدەرىل- ①ۇدەر-的态身反的 ②成群地迁徙;路赶急急。

ۇدەس- ۇدە-Ⅱ的态互交。

ۇدەت- ①ۇدە-Ⅱ的态动使的 ②放,速加,强加大:ارازدىقتى شەشكەندى قويىپ ۇدەتە ئالماي不知道是因为害怕油泼而反纷纠决解有没但。火救

ۇدەتكىش 〈名〉加速器 ▲ ۇدەتكىش دۋيگاتەل机动发动起。

ۇدەتپەل 〈形〉的速加,的增强能,的快加。

ۇدەتىل- ۇدەت-的态动使。

ۇدىرە- 见 ۇدەر-。

ۇدىرەي- ①〈动〉立直,来起竖;立直:قايراتتى شاشتارى ۇدىرەيىپ كەتتى.他那根头发的硬很竖了来起。②惊恐,惊地惕警,视怔,看一看:الدە نەگە ۇدىرەيىپ قاراپ تۇر不如警惕地在看什么。

ۇدىرەيت- ①ۇدىرەي-的态动使 ②竖起,直立:قۇلاعىن ۇدىرەيتۋ朵耳起竖。

ۇدىرەيۋ ۇدىرەي-的式定不。

ۇدىرەيىس- ۇدىرەي-的态互交。

ئۇز- ①〈动〉断弄,断扯,断揪:توك سىمىن ئۇزىپ تاستادى下断中电线把,下采,下摘了揪断:الما ئۇزۋ ②果苹摘,止中,止停然猝 ③断打,断截:ۇزبەي حات كەلەدى经常亚断中,断打别你:ونىڭ ئۇسوزىن ۇزبەي تۇرا تۇر.你断绝断话的他:بايلانىستى ئۇزۋ离脱;绝断 ⑤ ▲ جان ئۇزۋ命生送断 ▲ جولىنىن ئۇزۋ往来信去失,望绝,望失 ▲ كۇدەر ئۇزۋ除斩,死打 ▲ تەپسە تەمىر ئۇزۋ心壮力强身,刚方气血 ▲ قارا ئۇزۋ远去,去消失 ▲ قول ئۇزۋ脱离,放,离 ▲ ئۇزىپ اۋىزعا سالعانداي很,丽美常非漂 ▲ ئۇمىت ئۇزۋ望绝,望失,望希抱不。亮

ۇزبە Ⅰ〈名〉①环链,子环,环(的链铁指)②带系〔理生〕。

ۇزبە Ⅱ〈形〉的来下揪:ۇزبە كوجە揪面片(子片揪)。

ۇزبەكتەپ-سوزباقتا- 〈动〉东拉西扯,扯吞吞吐吐;四推三推:ماناداڭ ۇزبەكتەپ-سوزباقتاعاندا ايتپاقشى بولعانىڭ وسى ما؟你半了说吐吐吞吞思意个这是就来原,天?

ۇزبەكتەپ-سوزباقتاۋ ۇزبەكتەپ-سوزباقتا-的式定不。

ۇزبەلە- 〈动〉块碎小成扯,块小成揪。

ۇزبەلەن- ۇزبەلە-的态动被。

ۇزبەلەس- ۇزبەلە-的态互交。

ۇزبەلەت- ۇزبەلە-的态动使。

ۇزبەلەۋ ۇزبەلە-的式定不。

ۇزبەن 〈名〉儿片面揪。

ۇزگىلە- 〈动〉①(断)扯力用,(断)揪劲使;截几成扯,段几成揪②。

ۇزگىلەس- ۇزگىلە-的态互交。

ۇزگىلەت- ۇزگىلە-的态动使。

ۇزگىلەۋ ۇزگىلە-的式定不。

ۇزگىش 〈形〉的用作绝断有,的断隔能 ▲ اۋتوماتتى ۇزگىش断动自,器自断动自〔物〕器续。

ۇزدىگۋ ۇزدىك-的式定不。Ⅱ

ۇزدىك Ⅰ〈形〉色出,的出杰,的越卓,的进先;的流一第,的位单进先 ۇزدىك ورىن / جاۋىنگەر ۇزدىك的出杰士战。

ۇزدىك- Ⅱ①〈动〉力疲精,顿疲,乏疲,劳疲 ②。尽向心,……于心倾,……于心醉〔转〕往神。

ۇزدىك-سوزدىق 〈形〉啦啦哩哩,的续续断断;的断不连接:ۇزدىك-سوزدىق 10 جىل

سوعىس بولدى 断续连续年十了打。
ۇزدىكسىز 〈形〉断不续连，的顿停不，的断不
ۇزدىكسىز ۇش جىل مول ۇنىم الۇ 的续持，的
ۇزدىكسىز ۇيرەتۇ 不断 / 收丰得获年三续连
▲ **ۇزدىكسىز ايناىلىم**〔数〕连续变数 ▲ 习学
ۇزدىكسىز بولشەك ▲ 数分得，数分连〔数〕
ۇزدىكسىز سپەكتر ▲ 谱光续连 **ۇزدىكسىز**
تەڭدەۇ 连〔数〕▲ 程方续连 **ۇزدىكسىز تۇرلەندىرۇ**
连〔数〕▲ 数导续连 **ۇزدىكسىز تۇرلەندىرۇ**〔数〕
▲ 群续连 **شوعىر** 连 ▲ 换变续
ۇزدىكسىز قيسىق سىزىق 线曲续连。
ۇزدىكسىزدىك ① 词名象抽的 **ۇزدىكسىز** ②
，性续连〔数〕③ 态状的顿停不，断不续连
性续连〔数〕▲ **ۇزدىكسىزدىك شارت** 性续绵
件条。
ۇزدىكتى 〈形〉续断，的性续持非，的续连不
续断 **توك** 续若断若，的歇间，的续若断若，的：
ۇزدىكتى تەربەلىس 间歇震荡。流电 /
ۇزدىكتىلىك 〈名〉性断间 ▲ **ۇزدىكتىلىك پەن**
性断间非和性断间 **ۇزدىكسىزدىك**。
ۇزدىر- ۇز- 的使动态。
ۇزدىرت- ۇزدىر- 的使动态。
ۇزدىك-ۇزدىك 〈形〉续续断断，的续若断若
的歇间，的：**قۇستىك ۇزدىك-ۇزدىك داۋىسى**
ەستىلەدى。声鸣的续若断若的儿鸟来传
ۇزەڭگى 〈名〉镫，镫马：**ۇزەڭگى باۋ** 带镫 /
ۇزەڭگى موينى 镫梁 / **ۇزەڭگى ۇڭعىسى** 镫盘 /
ۇزەڭگى تابانى ▲ 镫盘 **انتان تۇسسە دە**
ۇزەڭگىدەن تۇسپەۇ 下不马下镫（气）▲
▲ 人的仿相龄年 **ۇزەڭگى جولداس**
ۇزەڭگى سوعىستىرۇ ▲ 低高比，礼抗庭分
ۇزەڭگى سۇيەك〔生理〕骨镫 ▲ **ۇزەڭگى**
قاعىستىرۇ 驱齐驾并。
ۇزەڭگىلەس I 〈形〉仿相（龄年）的（位地），
不：**ونەك ۇستازى مالىك**，的驱齐驾并；的下上相
ۇزەڭگىلەس جولداسى بالتابەك 马。友好的仿相龄年他是克力巴，师老
ۇزەڭگىلەس- II 〈动〉①进并头齐，驱齐驾并，进
：**ەكەۋمىز ۇزەڭگىلەسە وتىرىپ ۇيگە** 前排并
كەلدىك 我们两个人不前不后几乎一同时。

ۇزىلگىش 〈形〉的断易容，的实结不。
ۇزىلدى-كەسىلدى ①〈形〉的决坚，的断果坚毅
：**ۇزىلدى-كەسىلدى شارا** 的然断，的断
قولدانۇ 有，的后最，的定确 ②施措然断取采
：**سەنىك ۇزىلدى-كەسىلدى جاۋابىك** 的性定决
，地底彻 ③？吗复答的后最你是这 **وسى ما؟**
。灭消底彻 **ۇزىلدى-كەسىلدى جويۇ**：地全完
ۇزىلمەلى 〈形〉断的续若断若，的续续断断
的阵一阵。
ۇزىلت- ①ۇزىل-使动的动态②，奏节有使
：听动耳悦使，听动妙美使 **ول ۇندى ۇزىلتىپ**
سالۇشى ەدى。听动常非得唱歌唱他
ۇزىلۇ ۇزىل- 的不定式。

ۆزىلىس；隙间，断中，断间，歇停，顿停〈名〉
月个一 ئىر ايلىق ۆزىلىس：息休(的时暂)
ۆزىلىس جاساۋ 停下来 ▲ ۆزىلىس / 顿停的
نوكتەسى 点断间〔数〕。
ۆزىلىسسىز 不的断不的停，的续持，的续连〈形〉
ۆزىلىسسىز تەڭدەۋ〔数〕 ▲ 的绝不绎
。程方
ۆزىم I 来下掰或下揪次一上物某从)〈名〉
掰次一) ئىر ۆزىم نان：分部小，块小一(的
。馕块小一(的来下
ۆزىم II 见 ۆجۆزىم.
ۆزىندى 录摘，段片，段一(的品作)〈名〉：
ۆزىندى ئەسوز 录语 / وپەرا ۆزىندىلەرى 剧歌
。段片
ۆزىپ-جۇل- 拔又摘，揪乱 ①〈动〉：باقشادا
گۈلدەردى ۆزىپ-جۇلۇغا بولمايدى. 公园里不
宜便占，用占，取挥〔转〕 ②。花揪便随能
捞儿那，点一捞儿 ۆزىپ-جۇلۇ 这
一点。
ۆزىپ-جۇلۇ 式定不的 ۆزىپ-جۇل-。
ۆزىپ-سوز- 扯扯拉拉，拽带拉连 ①〈动〉
里斯条慢，拉拉拖拖 ②。
ۆزىپ-سوزۇ 式定不的 ۆزىپ-سوز-。
ۆي I 盖 سالۇ 宅住，屋房，子屋①〈名〉：ۆي
ۆزاۋلىم ۋىلەر 子房 / ۆي 毡房 ② 厦大楼高：
搬 تىگۈ ۆي كوشىرۇ 房毡搭 ③ 户，庭家，家：
ۆي سايىن ئىر ادام شىعاتىن بولدى 家
户每 / ۆي اۇىز 房厨 ▲ اس ۆي 人一出
业立家成 ▲ باسىنا ۆي، باۋىرىنا قازان اسۋ 屋
▲ كىشى ۆي 庭家小(的小数辈指)，房幼 ▲
وتاۋ ۆي 房子 ▲ ئتور ۆي 屋正，屋里 ▲ ۆي
ارقالىعى 架屋 ▲ ۆي باسى 户每，家每 ▲ ۆي
بولۋ 灶炉起另，家成 ▲ ۆيدى باسىنا كوشىرۇ
ۆيدىك تۇڭلىگىسى 叫大喊大，闹大吵大 ▲
اشىلماي قالۋ 全 倒病人家 ▲ ۆي كۇشىك 大门
ۆي ورنىندای 汉门杜，人的迈不门二，出不 ▲
庭家 ۆي تاپسىرماسى 地土块小，地之丸弹 ▲
家 ۆي تىشقان 鼠家 ▲ ۆي شارۋاسى 业作 ▲
ۆي شىبىنى 蝇家 ▲ ۆيگدە شىمىلدىعىك 务▲

جەلبىرەپ بارما؟ 你等着急家在子妻，么怎？
ۆيگىنەن ئيت جالانىپ شقپايدى 没，响当光得穷
② 属家，眷家① ۆي ئشى ▲ ۆي 的喝有没吃有
ۆي ▲ 兔家 ۆي قويانى ▲ 设陈，设摆中家
持操(子女指) ۆي ۇستاۋ 禽家 ▲ قارا ۆي
▲ 家人苦穷 ▲ 家管，务家
سيىرلىنىك ۆيى ايران، سيىرسىزدىك ۆيى
سىردا. 巴干的庭家使价物的上面市【谚】。
。巴
ۆي II 宫子〈名〉：سيىردىك ۆيى ئتۇسۋ 牛乳
。出脱宫子的
ۆي：III ۋيمنه جەتۋ(狗) 岁一满。
ۆي- IV 起摞，垒堆，积堆，来起垛，堆〈动〉：
来：سەندەر كەرپىشتى بۇل جەرگەۋيمەڭدەر. 请
。里这在堆砖把要不们你
ۆيباي 见 ۋيباي.
ۆيگىز- 。态动使的III -ۆي
ۆيدەك-تۇيدەك 伙结群成，地队结群成〈形〉：
ۆيدەك-تۇيدەك-ر-لەر ۋيدەك-تۇيدەك：地团一团一，地
队结群成们士战 تومەنگى قابانقا كەتىپ جاتىر.
。跑下楼往地
ۆيدىر- 。态动使的III -ۆي
ۆيدىرت- 。态动使的 -ۆيدىر
ۆيدىرۋ 。式定不的 -ۆيدىر
ۋيەز 。蝇苍种一的马和羊蜇天夏〔动〕〈名〉
ۋيەزدە- (而虻绳避躲了为马、羊天夏)〈动〉
。群结，惊乘起一集聚
ۋيەزدەت- 。态动使的 ۋيەزدە-
ۋيەزدەۋ 。式定不的 ۋيەزدە-
ۋيەزدەۋىك 乘爱，的热怕，的蝇蚊怕〈形〉：
。的惊
ۋيەك 。带地的盛茂草水温暖候气〈名〉I
ۋيەك 极〈名〉II：سولتۇستىك ۋيەك / 极北
。极基〔物〕 ▲ نەگىزگى ۋيەك 极南 وڭتۇستىك
ۋيەك 。皮肚小〈名〉III
ۋيەكسىز 极无〈形〉 ▲ 的极无 بايلانىس ۋيەكسىز
。键极无〔化〕
ۋيەكتى 二 ▲ 的极有〈形〉：ەكى ۋيەكتى لامپا
。键性极〔化〕 ▲ 管极 ۋيەكتى بايلانىس
ۋيەكتىك 极〔数〕 ▲ 的极〈形〉：ۋيەكتىك بەت

面 ▲ ۇيەكتىك بۇرىش 〔数〕角极 ▲ ۇيەكتىك كوردىناتا 〔数〕标座极▲ ۇيەكتىك ئوس 〔气〕轴极 。

ۇيەلە- 〈动〉起站能不地注在躺，地倒而仰：قوي شۇڭقىرعا ۇيەلەپ قالىپتى. 羊在倒面仰坑了来不起里 。

ۇيەلەت- ۇيەلە- 的态动使 。

ۇيەلەۋ ۇيەلە- 的式定不 。

ۇيەلمەلى-سۇيەلمەلى 〈形〉岁年，的儿肩挨相：ونىڭ ۇيەلمەلى-سۇيەلمەلى ەكى ۇلى بار. 他有两个儿子的儿肩挨差很小的 。

ۇيەلمەن 〈名〉家，当家，产家：底家，当家：ۇيەلمەنمەن قوسا ورتەيمىز 我们一起烧火焚家产掉 。

ۇيەلمەندەي 〈形〉大，的大巨，的大庞大外格 。

ۇيەلمەندەي قارا جىگىت 高的大个小黑的伙子。

ۇيەلمەن-سۇيەلمەن 见 ۇيەلمەلى-سۇيەلمەلى.

ۇيەمە 〈形〉满，的满满得装，的尖冒得盛当满满的：ۇيەمە تاباق قۇرداق 盛得满满一盘大一的肉炒 。

ۇيەمەلە- 〈动〉当当满满得装，满装，满盛 。

ۇيەمەلەت- ۇيەمەلە- 的态动使 。

ۇيەمەلەۋ ۇيەمەلە- 的式定不 。

ۇيەڭكى 〈名〉枫桲，属械〔植〕▲ 枫桲〔植〕水曲柳 ▲ ساسىق ۇيەڭكى 臭椿 。

ۇيەت 〈名〉酒碘 。

ئۇي-جاي 〈名〉宅住，屋房；家：ئەرپىشتەن جينالعان ئۇي-جاي 家，道家 ② 屋房的砌砖用境 。

ئۇي-جاماعات 〈名〉属家，眷家 。

ۇيكە- 〈动〉①擦磨，擦涂，搓揉，拭擦，擦：اعاشتى بىرىنە ئىبرىن ۇيكەپ وت شىعارۋ 木钻取火 / سابىن ۇيكەۋ 皂肥擦 。

ۇيكەل- ①ۇيكە- 的被动态 ② 破磨，伤磨 。

ۇيكەلە- 〈动〉蹭，擦磨，拭擦（频频）：ات ارقاسىن اعاشقا ۇيكەلەپ تۇر. 马背脊把住不地往上树蹭 。

ۇيكەلەن - ۇتكەلە- 的态身反 。

ۇيكەلەت - ۇيكەلە- 的态动使 。

ۇيكەلەۋ ۇيكەل- 的式定不 。

ۇيكەلەۋ ۇيكەلە- 的式定不 。

ۇيكەلىس- Ⅰ〈名〉擦摩▲擦摩〔物〕شكى ۇيكەلىس 内擦摩 ▲ ۇيكەلىس بۇرىشى 擦摩角▲ ۇيكەلىس كۇشى 〔物〕力擦摩▲ ۇيكىلىس ئۇرىسى 〔物〕场阻摩 。

ۇيكەلىس- Ⅱ ۇيكەل- 的态互交 。

ۇيكەلىستىر- ۇيكەلىس- 的态动使 。

ۇيكەن- ①ۇيكە- 磨，蹭磨：擦 ② 身反的态 ③ 蹭上树往牛 。紧 سيىر اعاشقا ۇيكەندى.

بىرەۋگە ۇيكەنبەسە تۇرا المايدى 依偎，靠紧，贴：عوي دەيمىن这人不象好人别着挨 。服舒不就

ۇيكەس- ①ۇيكە- 磨相互，擦磨相互态互交的 。蹭

ۇيكەت- ۇيكە- 的态动使 。

ۇيكەۋ ۇيكە-的式定不 。

ئۇي-كۇي 〈名〉境家；庭家，家：ۇكىمەت ئۇي-كۇيى جوق بالالاردى جەتىمحاناعا الدى. 府政 。了院儿孤到容收们子孩的家有没把

ئۇي-كۇيسىز 〈形〉家有没，的家有没孩婆老有没 。的子

ۇيلەن- 〈动〉婚成，亲成，家成，婚结：ول ۇيسى جاقسىندا عانا ۇيلەندى. 他才近最结了婚 。

ۇيلەندىر- ۇيلەن- 的态动使 。

ۇيلەنت- ۇيلەن- 的态动使 。

ۇيلەنۋ ۇيلەن- 的式定不 。

ۇيلەس Ⅰ〈形〉相，的似相，的等相适……和，的多不差此彼，的……于适合，的应 。

ۇيلەس- Ⅱ〈动〉合：符相，合相，应适相迎；اتىنا زاتى ۇيلەستىن ئانشى 家唱歌的实其符名。

ۇيلەسپەيتىندىك 〈名〉符不，当妥不，适合不宜相不，合 。

ۇيلەسپەۋشىلىك 〈名〉①不，合符不，适合不结团不，睦和不 ② 宜相 。

ۇيلەستىك 〈名〉相，似相，符相，称相，等相观治政：ساياسي كوزقاراستاعى ۇيلەستىك 应适 。同相的点

ۇيلەستىر- ①ۇيلەس- Ⅱ 态动使的于合适 ② ……：……于合符，应适相……与，ئىس جۇزىندىك جاعدايعا ۇيلەستىرىپ بەلگىلەۋ كەرەك 际实合符要策政定制况 。

ۇيلەستىرۋ ۇيلەستىر- 的式定不 。

ۋيلەستىرىل- ۋيلەستىر- 的态动被的 。
ۋيلەسىم 〈名〉 符相，适合，性理合 。
ۋيلەسىمدى 〈形〉 妥，的当适，的适合，的理合 : ونىڭ ايتقانداری وته ۋيلەسىمدى. 的分其如恰，的当恰，的当 / ۋيلەسىمدى 。当恰很得讲他 ئۇي / 子房的用适 ۋيلەسىمدى ادام تىزدەۋ 找一 人的适合个 。
ۋيلەسىمسىز 〈形〉 不，的符相不，的合符不 : بالا باعۋعا ۋيلەسىمسىز ادام / 的当妥不，的理合不，的适合 人的子孩看于适不 ۋيلەسىمسىز ۋسىنىس 议建的当妥不 。
ۋيلەسىمسىزدىك ۋيلەسىمسىز 的词名象抽 。
ئۇيلى 〈形〉 ① 的家成，的家有 : ول ئۇيلى بولعان ادام. 的家有个是他 ② 。人的家有个，的子房有 : ونىڭ ئبىر ئوزى ئتورت ئۇيلى. 的宅住有一他 庭家 ，的户 ③ 。子房间四有就人个 : 的 ەلۋ ئۇيلى قىستاق 五十的户村落 。
ئۇيلى-باراندى 〈形〉 ，的业立家成，的家了成 : ئۇيلى-باراندى بولۋ 业立家成 的家有(妻有)的眷家 (室) 。
ئۇيلى-جايلى 〈形〉 独，的业立家成，的家成 : وسى ورايدا ول دا ئۇيلى-جايلى بولدىق 的户门立的 : دەپ ئبىر ماقتانىپ الدى. 耀夸也他会机个这趁 。家了有己自
ويىلىلىك ئۇيلى 的词名象抽 。
ۋيمە I 〈形〉 ① 满，的满满得装 ② 的来起堆 满当当满 。
ۋيمە II 〈名〉 垛，堆 : ۋيمە قۇم 沙堆 / ۋيمە ئشوپ 草的来起堆 。
ۋيمە-جۇيمە 〈副〉 地章无乱杂，地团一作乱 : التاۋ-جەتەۋى ۋيمە-جۇيمە بولىپ ئبىر جەرگە جىعىلدى. 起一在倒都团一作乱人个七六 。 / ۋيمە-جۇيمە قىلىپ جيا سالۋ 来起堆乱胡 。
ۋيمەك 〈名〉 堆集物 。
ۋيمەلە- 〈动〉 一在挤(人多很)，拢聚，集聚 : جۇرتشىلىق ئبىر جەرگە ۋيمەلەمەڭ- 起，拥挤 大 . 家要不起一在挤 。 / قىزدار اعاشتىڭ تۇبىنە ۋيمەلەپ كەستە تىگىپ وتىر. 在聚们娘姑 花绣下底树 。
ۋيمەلەس- ① ۋيمەلە- 的 ② 态互交 群，集聚

ئبىر توپ ادام ەسىك الدىندا ۋيمەلەسىپ تۇر. 聚，集拢 : 人群一了拢聚口门 。
ۋيمەلەسۋ ۋيمەلەس- 的 式定不的 。
ۋيمەلەتە- ۋيمەلە- 的 态动使的 。
ۋيمەلەۋ ۋيمەلە- 的 式定不的 。
ۋيمەلى-جۇيمەلى 〈形〉 一成乱，的团一作乱 。的起一在集聚乱胡；的堆一堆
ۋيمەلى-توكپەلى 〈形〉 满满得装，的尖冒得盛 。的盛丰；的
ۋيمە-توبە 〈形〉 不数得多；的堆大一，的多很 。钱的多很 : ۋيمە-توبە اقشا 的清 。
ۋيمە-ئۇي 〈副〉 地户挨家挨，地家一家一 。
ۋيرەك 〈名〉 鸭 〔动〕 : قولدا باققان ۋيرەك 家鸭 / جابايى ۋيرەك 野鸭(凫) ▲ ايدارلى سۋئگۋىر ۋيرەك 凤头潜鸭 ▲ اق ئبۇيىر سۋئگۋىر ۋيرەك 潜背斑鸭 ▲ اقكوز سۋئگۋىر ۋيرەك 脸花鸭 ▲ قارالا ۋيرەك 麻鸭 ▲ قىزىل باس سۋئگۋىر ۋيرەك 潜花赤鸭 ▲ قىزىل ۋيرەك赤花潜鸭 ▲ سۋقسىر ۋيرەك 鹱鹠 ▲ سۋئگۋىر ۋيرەك 潜鸭，马式古蒙，鞍头子鸭 ▲ ۋيرەك باس ەر 晨凫 ▲ ساسقان ۋيرەك ارتىمەن سۋئگىر. 鞍【谚】鸭 。(墙跳急狗)水钻先股屁了急子
ۋيرەكتۇمسىق 〈名〉 〔动〕 嘴鸭 ▲ ۋيرەكتۇمسىق دينوزاۋلار 〔生古〕 恐龙类 。
ۋيرەك-قاز 〈名〉 鸭鹅 。
ۋيرەن- 〈动〉 ① 练训到受，学求，习学，学 : ەسكەك ەسۋدى ۋيرەنۋ 船划学 / حانزۋ ئتىلىن ۋيرەنۋ 语汉习学 ② 于应适，于惯习 : قالا تۇرمىسىنا ۋيرەنىپ الىپتى 活生市城惯习 / سۋىقتا ۋيرەنۋ 气天的冷寒应适 ▲ بوي ۋيرەنۋ 惯见空司，习熟，惯习，应适 完 ▲ ەتى ۋيرەنۋ 乎在不满……对，常以以习，惯习全 ▲ جامان ۋيرەنۋ 习恶成养，坏学 ەكپەي ەگىن پىسىقاس، ۋيرەنبەي ئبىلىم بىتپەس. 种不稼庄【谚】 。会不则学不识知，长不则
ۋيرەنگەندىك 〈名〉 ，惯习；度程的握掌，好学 : ورىس ئتىلىن ۋيرەنگەندىگىڭ وسى ما؟ 应适 这 ？语俄了好学你算就
ۋيرەنگىش 〈形〉 ① 的握掌易，的学求，的学好 。的强力应适，的应适易

ۋيرەنگىشتىك ۋيرەنگىش 的名象抽词。

ۋيرەنۇ ۋيرەن- 的式定不。

ۋيرەنۇشى 〈名〉学习者，受训者。

ۋيرەنشىكتى 〈形〉①习惯的，成为习惯的：بۇل ونىڭ ادەتتەگى ۋيرەنشىكتى سوزدەرى. 她是这的常平习惯语。② 于惯……的，作……的惯习，熟悉的，了熟的：سەن بە، سەن ءبىزدىڭ ۋيرەنشىكتى ادامىمىزسىڭ. 你吗，你是我们的熟悉人。/ ءبىز ۋيرەنشىكتى مەكەنىمىزگە كەلدىك. 我们回到了老的住地方。

ۋيرەنىل- ۋيرەن- 的态动被。

ۋيرەنىس- ①ۋيرەن- 的态互交的习（渐逐）② 熟悉，惯习法设，惯熟搞：بۇل اراعا دا ۋيرەنىسپ قالدىق. 我们这对了里也习惯了。▲ ۋيرەنسەڭ جاۋ ىنتىمارعا جاقسى. 【谚】知彼知己，百战百胜。

ۋيرەنىسۇ ۋيرەنىس- 的式定不。

ۋيرەت- ①〈动〉教，教授，传授：سەن ماعان انعا ءمىنۇدى ۋيرەتشى. 请你教我骑马吧。② 教导，指教：بىرەۋ ۋيرەتپەسە ءبي بيلەۋ دەگەن وڭاي ەمەس. 没有人教指会学很不容易跳舞。③ 训练，服驯使：ات ۋيرەتۋ 马驯 ▲ اقىل ۋيرەتۋ 导教，育教，点指 ▲ باس ۋيرەتۋ 服驯 ▲ بوي ۋيرەتۋ 惯习使，应适使 ▲ كوز ۋيرەتۋ（境环种某）应适睛眼使 ▲ ايۋعا ناماز ۋيرەتكەن تاياق. 【谚】打棍子是来出教的。

ۋيرەتكىز- ۋيرەت- 的态动使。

ۋيرەتكىش 〈形〉善于长擅，的教练驯：اساۋ ۋيرەتكىش 手能马驯。

ۋيرەتتىر- ۋيرەت- 的态动使。

ۋيرەتۋ ۋيرەت- 的式定不。

ۋيرەتۋشى 〈名〉①者教育，者练训，者练驯；②者（事坏作）诱引，者唆教。

ۋيرەتىل- ①ۋيرەت- 的态动被；②练驯，驯使：ۋيرەتىلمەگەن اساۋ ات 马烈的出驯有没还。

ۋيسىز 〈形〉①无家的，家的归可：ءۋيسىز بويداقتارداڭ جاتاعى 汉身单的家有没；②舍宿：بىر نەشە سەمياسى ءۋيسىز وتىر. 房子有没户几有。

ۋيسىز-جايسىز 〈形〉①有没，的子房有没，的处住有没，的房毡有没，的活生家有没，的困难；② 的子房有没户几有。

ۋيسىز-كۇيسىز 〈形〉无家的，的归可依所无，的身投处无，的归。

ۋيت- Ⅰ〈动〉掉，烧，净燎：قويدىڭ باسىن ءۋيتۋ / 头羊燎的带来一只全羊烤。

ۋيت- Ⅱ〈动〉干么那，做样那：ءۋيتپە ايتۋ ورىنسىز / 当妥不说样那 ءۋيتپە ىستەۋگە كوپ كۇش كەتەدى 那样做要费很多力量 ▲ ۋيتپەسە 终，是但）……然虽 ۋيتسە دە 则否，然不（究。

ۋيتەك 字数的总汇；总汇，集汇〈名〉。

ۋيتەكتە- 〈名〉总汇，集汇：ۋيتەكتەپ كور، سانى قانشا ەكەن. 请你汇总一下，共有多少。

ۋيتەكتەت- ۋيتەكتە- 的态动使。

ۋيتەكتەۋ ۋيتەكتە- 的式定不。

ۋيتكەنى 〈助〉因为，由于：ۋيتكەنى ول بۇرىن بارىپ كەلگەن. 因过去前以他为。

ۋيتكىز- ءۋيت- Ⅰ、Ⅱ 的态动使。

ۋيتكىزدىر- ۋيتكىز- 的态动使。

ءۋيتتىر- ءۋيت- Ⅰ、Ⅱ 的式定不。

ءۋيتۋ ءۋيت- Ⅰ 的态动被。

ءۋيتپە-ءبۇيت- 〈动〉这，着么那或着么这：法设方想；合凑，（做）样那或样：ءۋيتپە-ءبۇيتپە ءسوزدىڭ شەت جاعاسىن شىعارعان ەكەن 不管怎么样，他是透露了意思的一些。

ءۋيتپە-ءبۇيتۋ ءۋيتپە-ءبۇيت- 的式定不。

ءۋيۋ ءۋي- Ⅲ 的式定不。

ءۋيۋلى 〈形〉①的来起摞，的来起垛，的好堆：ءۋيۋلى توپىراق 土的好堆；ءۋيۋلى ءشوپ 草的来起垛；②有没来起堆，的来起垛，的来起摞有没。

ءۋيۋسىز 〈形〉①的着散；的。

ۋيشى 〈名〉人匠的架木房毡做。

ۋيشىك 〈名〉①子房的陋简，子房小棚窝。

② 羊羔圈。

ۋىشكىتە- 〈动〉里圈羔羊在关(羔羊把)。

ۋىشكىتەت- ۋىشكىتە- 态动使的。

ۋىشكىتەۋ ۋىشكىتە- 式定不的。

ۋىيىل- ① ۋۇي- ② 态动被的 ③ 集积,积堆 ▲ تاۋداي بولىپ ۋىيىلۋ起一到聚,中集,会集,聚集山如积堆。

ۋىيىلۋ ۋىيىل- 式定不的。

ۋىيىلىس- ① ۋىيىل-态互交的②会集,集聚,中集到聚一起:دۇكەننىڭ الدىندا ۋىر توپ ادام ۋىيىلىسىپ تۇر. 在店商前边群一着集聚人。

ۋىيىلىپ-تۇگىل- 〈动〉(人多许),队结群成(人多许),拥峰,断不连接:جىيىرما نەشە ادام ۋىيىلىپ-توگىلىپ ۋىر-اق كەلىپتى. 一起一到聚下来子二十几个人。

ۋىيىلىپ-توگىلۋ ۋىيىلىپ-تۇگىل- 式定不的。

ۋىيىم 〈名〉堆:توپىراق ۋىيىمى 土堆。

ۋىيىندى 〈名〉堆,堆物积:تاس ۋىيىندىلەرى 石头堆 / قۇم ۋىيىندىسى 沙堆。

ۋىيىپ-توگۋ ۋىيىپ-توك- 式定不的。

ۋىيىپ-توك- 〈动〉多加,码加;聚积,积堆:اكەلگەن مالداردى قورانىڭ ىشىنە ۋىيىپ-توگىپ جاتىر 里院在积堆都物货的来运把 / شاعاندا اراقپەن ۋىيىپ-توگىپ قامدادى. 春量大间期节酒应供。

ۋىير 〈名〉①群马(指一带马牧匹一些母马)。②羊圈。

ۋىيرگىشتە- 〈动〉(关羊把)在关羊圈里。

ۋىيرگىشتەت- ۋىيرگىشتە- 使动态的。

ۋىيرگىشتەۋ ۋىيرگىشتە- 式定不的。

ۋىيرل- ① ۋۇي- ② 态动被的 ③ 集积,积堆 ▲ تاۋداي بولىپ ۋىيىلۋ起一到聚,中集,会集,聚集山如积堆。

ۋىيىلۋ ۋىيرل- 式定不的。

ۋىيىلىس- ① ۋىيرل-态互交的②会集,集聚,中集到聚一起:دۇكەننىڭ الدىندا ۋىر توپ ادام ۋىيىلىسىپ تۇر. 在店商前边群一着集聚人。

ۋىيىلىپ-تۇگىل- 〈动〉(人多许),队结群成(人多许),拥峰,断不连接:جىيىرما نەشە ادام ۋىيىلىپ-توگىلىپ ۋىر-اق كەلىپتى. 一起一到聚下来子二十几个人。

ۋىيىلىپ-توگىلۋ ۋىيىلىپ-تۇگىل- 式定不的。

ۋىيىم 〈名〉堆:توپىراق ۋىيىمى 土堆。

ۋىيىندى 〈名〉堆,堆物积:تاس ۋىيىندىلەرى 石头堆 / قۇم ۋىيىندىسى 沙堆。

ۋىيىپ-توگۋ ۋىيىپ-توك- 式定不的。

ۋىيىپ-توك- 〈动〉多加,码加;聚积,积堆:اكەلگەن مالداردى قورانىڭ ىشىنە ۋىيىپ-توگىپ جاتىر 里院在积堆都物货的来运把 / شاعاندا اراقپەن ۋىيىپ-توگىپ قامدادى. 春量大间期节酒应供。

ۋىير 〈名〉①群马(指一带马牧匹一些母马)的:ونىڭ قايسى ۋىيرىدى العىسى كەلەدى ەكەن؟ 你:伴友,伴伙〔转〕②?马群一哪要想他ۋىيرىڭنەن ۋبولىنىپ نە جاقسىلىق كورەسىڭ؟处好么什到得能们伴伙的己自开离▲ايعىر ۋىير جىلقى(的带马牧匹一)马群▲ۋىيرگە ۋتوسۋ(قوسلۋ)配交马▲ۋىيىر قايىرۋ(马种指)群固▲ۋىيرمەن ۋشۇ توعىز(对猎出人猎愿祝的前)归而载满愿▲中伴伙到回②中群马到回ۋىيرىنە قوسلۋ▲队归,间ۋىيرىنە قوسلادى.迎相伴伙门出汉好【谚】

ۋىير Ⅰ 〈形〉①喜欢的(作)对,的……爱喜,的趣兴……感:ويدان شىعارعان بىرەمەلەردى ايتۋعا ۋىير ەدى 喜欢说一说些编的造西东②亲:的亲人跟,的好要,的近ۋىير ادامداي اڭگىمەلەسە كەتتى. 他跟人的亲一样熟象人一见面,我识认不然虽他▲。了来起谈攀▲惯见空司;悉熟,惯习ۋىير بولۋ▲كوزى ۋىير بولۋ▲(境环种某)应适睛眼ۋىير بولۋ▲友朋为成,好要此彼,来起近亲ازعان دەنە-گە اۋرۋ ۋىير.友朋的者弱体是病疾【谚】。

ۋىيىر- 旋回使,动转,转旋使 ①〈动〉Ⅱ:尔华跳在ۋالىستە بويجەتكەنەى ۋىيرىپ اكەتتى 皮舞挥起了③卷席,来起卷②转旋地停不娘姑使时舞兹:بوران قاردى ۋىيرىپ تاستادى. 到吹雪把风一--转抡,舞挥:قامشى ۋىيرۋ 鞭住引吸家大把话的他▲了。ەلدى وزىنە ۋىيرىپ الدى. 住引吸〔转〕④اسقازاننىڭ اس ۋىيرۋدى ناشار;体附不魂▲差能功化消的胃⑤:收吸,化消 ▲يمانىن ۋىيرۋ 热悚骨毛香口可ۋىيرۋ(اۋزدى)ۋتىلدى甜。

ۋىيرلە- 〈动〉聚,起一到赶,来起中集:مالدى ۋىيرلەپ ايدادى 群成使,来中集畜牲把起拢,起一到赶,来起中集。

ۋىيرلەس Ⅰ 〈形〉①同一在常②的群一属:的近亲此彼,的悉熟相互,的好要此彼,的起。

ۋىيرلەس- Ⅱ 〈动〉①(渐渐)起近亲,近接:بالالار تەز ۋىيرلەسىپ كەتتى. 孩们子此彼就快很②。了来起好:来起好要,切密系关,来:بۇل ارامدا ول ەندى-ەندى ۋىيرلەسە باستادى. 应适,惯习了惯习渐渐境环个这对他。

ۋىيرلەستىر- ۋىيرلەس- 态动使的Ⅱ。

ۋىيرلەسۋ ۋىيرلەس- 式定不的Ⅱ。

ۋىيرلەۋ ۋىيرلە- 式定不的。

ۋىيرلى 〈形〉的起一在集聚,的群成:ۋىيرلى جىلقى مالى 马群的起一在集聚,的群成▲ۋىيرلى انىقتاۋىش〔语〕谓展扩〔语〕▲ۋىيرلى بايانداۋىش 语定合复▲语主展扩〔语〕▲ۋىيرلى باستاۋىش 语▲ۋىيرلى مۇشە 分成展扩〔语〕。

ۋىيرمە 〈名〉体团小,组小,组:ۋاكسلدەر ۋىيرمەسى 学习 / ۋىيرەنۋ ۋىيرمەسى 团表代

组小下地 ۇيرمە / جاسىرىن 。
ۇيرمەلە- 〈动〉起一到赶，中集，拢聚 。
ۇيرمەلەت- ۇيرمەلە- 的态动使的 。
ۇيرمەلەۋ ۇيرمەلە- 式定不的 。
ۇيرمەشىلدىك 〈名〉义主体团小主派帮 ，义：ۇيرمەشىلدىككە قارسى تۇرۇ反义主派宗，义 。
ۇيرسەك 〈形〉①的行而集群，的群离不合，的群恋，的群离有也，的群离不有里群马。جىلقىنىڭ ۇيرسەگى دە، سايامى دا بولادى. 马与好，的近接人与易容〔转〕②。的行独群，的际交好，的谈交人的僻孤不；的近接人与易容 。
ۇيرسەكتىك ۇيرسەك 词名象抽的 。
ۇيرسىرە- 己自找寻，群的己自想（马）〈动〉的群：ۇيرسىرەگەن انتار انداسىاندا كىسىنەپ الدى. 叫嘶阵一阵一马阉的群马找寻匹几有。
ۇيرسىرەت- ۇيرسىرە- 的态动使的 。
ۇيرسىرەۋ ۇيرسىرە- 式定不的 。
ۇيرت- ۇيرـ Ⅲ的态动使的 。
ۇيرۋ ۇيرـ Ⅰ式定不的 。
ۇيىر-ۇشۇيىر：ۇيىر-ۇشۇيىر بولۇ近接，往往来来，好要此彼，近亲个两们他。ول ەكەۋى جاستا-يىنان ۇيىر-ۇشۇيىر بولىپ كەلەدى. 他好要此彼就小从 。
ۇيىرىل- ①ۇيىر- Ⅱ的被动态〈动〉在一起：ەسىك الدىنا قار ۇيىرىلىپ قالىپتى. 门口的雪少不了积堆，集积②积堆，集聚 ③。中集，合集，集聚：جاڭاشىل جازۇشىلار ونىڭ توڭىرەگىنە ۇيىرىلىپ الىپتى. 他在中集部们家作的新革张主周的 。围④。转回，转旋，转自，子圈打：اقىمەت اتىنا جاستارشا ۇرشقتاي ۇيىرىلىپ ەمىنىپ الدى. 阿的己自了上骑地快轻样一人青年象提买合 。子孩这欢喜别特他，子生独是许也。 بالاسى جالعىز بولعاندىكى مە، ايتەۋىر ۇيىرىلىپ تۇرادى. 转团团，欢喜常非，爱宠〔转〕⑤。马 。化消物食：اس ۇيىرلۇ收吸，化消⑥ / اس ۇيىرلمەۋ 积食⑦（后酵发酒奶马指多），浓变，ۇيىرلىگەن ساري قىمىز، اۇرۇعا ـ ەم، 稠变：ساۋعا ـ قۇات بولادى. 酒奶马厚醇的酵发过经 。
ۇيىرىلگىش 〈形〉①的子圈打能，的转旋能 ③的……于心倾，的……于欢喜 ②化消易 。的收吸被易，的
ۇيىرىلدىر- ۇيىرىل- 的态动使的 。
ۇيىرىلت- ۇيىرىل- 的态动使的 。
ۇيىرىلۇ ۇيىرىل- 式定不的 。
ۇيىرىلىس- ۇيىرىل- 的态互交的 。
ۇيىرىم 〈名〉旋转，动甩，转动：ول سەنىڭ ۇبىر ۇيىرىمىڭە دە جارامايدى. 他转旋地易轻很能你，气力点一有没 。
ۇيىرىمدى 〈形〉的群合，的群离，的人结团能，的人近易平，的处相人与善：ول سۇيكىمدى دە، جايدارى، ۇيىرىمدى ادام. 他人的人近易 。
ۇيىر-ۇيىر 〈形〉群多好成分，的群一群一的：ۇيىر-ۇيىر جىلقى 马的群一群一 。
ۇيىس- ۇي- 的态互交的 。
ۇيىستىر- ۇيىس- 的态动使的 。
ۇڭ- ①〈动〉搓，揉：ۇبىز كەلگەندە ەكى-ۇش ايەل بورمي ۇگىپ وتىر ەكەن. 我们的来时候，两个三妇女在正搓揉着面粉成（碎）捣②。呢米玉搓在正女妇个三两有 / 烟鼻碎研 ناسىباي ۇگۋ：碎研，碎磨，状末 ▲ تەرىن ۇگۋ 子石碎捣子锤用 بالعامەن تاس ۇگۋ 。渍汗的上背马搓 。
ۇككىش 〈名〉具工磨研，机碎粉 ▲ تاس ۇككىش 机碎粉头石 。
ۇكپە 〈形〉组成弄，的碎研，的磨研，的碎捣，的小 ▲ ۇكپە شاي 茶卷伏 。
ۇكتىر- ۇڭ- 的态动使的 。
ۇكى Ⅰ〈名〉①猫子猫夜 ，鹰头猫，属号鸟雕 ▲ ۇكى تاعۋ（قاداۋ）毛绒的鹰头未后婚订 。礼的送娘姑给去家方女到婆婆的来
ۇكى Ⅱ〈名〉冰，眼冰，窟窿 。
ۇكىكوز 〈名〉菜堇色三〔植〕 。
ۇكىلە- 〈动〉缝（插）钉，固定（后）被的 Ⅱ ۇيىر- 的态动使的 。
ۇكىلەن- ۇكىلە- 的态动被的 。
ۇكىلەت- ۇكىلە- 的态动使的 。

ۇكىلەۋ ۇكىلە- 式定不的。
ۇكىلى 猫有饰，的毛绒鹰头猫撮一上缝〈形〉毛绒鹰头猫上缝 ۇكىلى بورىك 的毛绒鹰头绒鹰头猫有饰上尾 ات ۇكىلى / 帽圆式女的马的毛。
ۇكىم 书决判，词判，决判 ①〈名〉：裁 ② 罪无决判 قىلمىسسىز دەپ ۇكىم شعارۇ：决，定决，议决，评，判：ۇكىمىن ئوزىك ايت. 判评出作你请。
ۇكىمدە- 〈动〉决判，决判；处判，办惩：处惩 ولىمگە ۇكىمدەدى 刑死处判。
ۇكىمدەۋ ۇكىمدە- 式定不的。
ۇكىمدىك ①〈名〉决裁 ② 处判，决判。
ۇكىمەت 〈名〉局当，府政：ورتالىق حالىق ۇكىمەتى 府政民人央中 / ۇكىمەت ورگانداری 关机府政。
ۇكىمەتسىز 〈形〉的府政有没。
ۇكىمەتسىزدىك 〈名〉义主府政无：ۇكىمەتسىزدىككە قارسى تۇرۇ 反对义主府政无 / ۇكىمەتسىزدىك جاعداي 态状府政无。
ۇكىمەتتى 〈形〉当有，的府政立成，的府政有。
ۇكىمەتتىك ①〈名〉局的官，的府政 ② 能职府政。
ۇكىرداي 〔旧〕〈名〉职官级长县于当相。
ۇلبىرە- 〈动〉①显 得显 柔 得显，软 如软柔得显，软 绸的软柔 ۇلبىرەگەن تورعىن：腻细得显，丝：亮透而薄变，薄磨，破磨（品制纺）② 子سىمنىڭ تىزەسى ۇلبىرەپ جىرتىلايىن دەپ قالىپتى. ③ 了破快得磨分部盖膝的子裤显。嫩娇得显，嫩细得嫩白 ۇلبىرەگەن اق تاماق：子脖的。
ۇلبىرەك ①〈形〉的绵绵软，的软柔 ② 的细。的实结太不，的薄很 ③ 的腻细，的。
ۇلبىرەت- ۇلبىرە- 态动使的。
ۇلبىرەۋ ۇلبىرە- 式定不的。
ۇلبىرەۋىك 见 ۇلبىرەك.
ۇلگەر- 〈动〉上得赶，及得来：وسىنشا قىسقا ۋاقىت ىشىندە كوپتەگەن جۇمىس ىستەپ ۇلگەردىم. 样这做及得来竟我内期短样这在。作工的多。
ۇلگەرت- ۇلگەر- 态动使的。
ۇلگەرۋ ۇلگەر- 式定不的。
ۇلگەرىم 〈名〉到作，及得来，上赶（度积的）。
ۇلگى ①〈名〉：样式，本样，品样，子样 كيىمىنىڭ ۇلگىسى 样式的服衣 / ۇلگى سىزۋ 画：号型，模楷，型模 ② 子样出 ماشىنانىڭ جاڭا ۇلگىسى：例范，范模，样榜 ③ 号型新的器机 ۇلگى كورسەتۋ 作 / ۇلگى الۋ 以……为样榜出作 ▲ 用作范示 ۇلگى رول / (习学人某向)样榜 بولمىسىزدان ۇلگى شقپاس، كوڭىلسىزدەن كۇلكى شقپاس. 【谚】无，事大了不成人的能无容笑出不露人的愁忧。
ۇلگىلە- 样作当，做型模着照，样式作〈动〉品。
ۇلگىلەن- ۇلگىلە- 态动被的。
ۇلگىلەۋ ۇلگىلە- 式定不的。
ۇلگىلى 〈形〉的样榜为作，的范示，的范模，的样榜为作，的范示，的范模 / ۇلگىلى وقۋشى 生学范模：的鉴代资可 ۇلگىلى ىستەر 迹事范模。
ۇلگىلىك 〈形〉①的范示，的范模 ② 的鉴借资可，的样作，的子样作，的样式作 ③ 的型模。案图，样式，品样
ۇلگىر- 〈动〉：到得作，上得赶，及得来 ۋاعىندا ۇلگىرىپ كەلۋ 到赶时及 / ساباقتا ۇلگىرە الماۋ 功课跟上下。
ۇلگىرت- ۇلگىر- 态动使的。
ۇلگىرۋ ۇلگىر- 式定不的。
ۇلگىرىل- ۇلگىر- 态动被的。
ۇلگىرىم 〈名〉到作，及得来；上赶（度程的）。
ۇلگى-ونەگە 〈名〉为行范模，例范，样榜。
ۇلدە 〈名〉子绫 ▲ ۇلدە مەن بۇلدە 缎绸罗绫 ▲ ۇلدە مەن بۇلدەگە ورانۋ (مالىنۋ، بولەنۋ) 生的逸安着过；装服的丽化穿身，缎绸罗绫穿身。活
ۇلدىرە- 〈动〉泡出打，泡起：قولىمدى كۇرەك- تىڭ سابى قاجاپ ۇلدىرەپ قالدى. 铁被手的我了泡起得磨儿把锹。
ۇلدىرەك 见 ۇلبىرەك 和 ۇلدىرىك Ⅱ.
ۇلدىرەكتەن- 见 ۇلبىرە-.

ۇلدىرەكتەنۇ ۇلدىرەكتەن- 的不定式。
ۇلدىرەت- ۇلدىرە- 的使动态。
ۇلدىرەۋ ۇلدىرە- 的不定式。
ۇلدىرىك Ⅰ〈名〉(隔成层中厨房的)隔板,(在墙上的)搁架。
ۇلدىرىك Ⅱ〈名〉(经过消毒的)药纱。
ۇلەك〈名〉单峰骆驼。
ۇلەس Ⅰ〈名〉①份;份额,份股:ونىڭ ۇلەسىنە ئېر قوي ئېتىدى. 他一只羊分到了份。②贡献,功劳:سەن دە ئۆز ۇلەسىڭدى قوسۇڭ كەرەك. 你也该作出自己的贡献。
ۇلەس- Ⅱ〈动〉分,分配,配分,割分:قالعان استىقتى سولار ولەسىپ الدى. 剩下的粮食把他们个个人分了。
ۇلەستەس Ⅰ〈形〉共享的,同用的,一份一份的:قايىسى مەن قاسىرەتتە ۇلەستەس 苦甘同共的。
ۇلەستەس- Ⅱ〈动〉共分,分享,一份一份。
ۇلەستەسۇ ۇلەستەس- 的不定式。
ۇلەستەستىك Ⅰ的名词。象征共享的
ۇلەستىر- ①ۇلەس- 的使动态Ⅱ分,给分 ②给,配发:ۇزاتتارىغا ۇلەستىردى 把分给先走的人们发了。
ۇلەستىرۇ ۇلەستىر- 的不定式。
ۇلەستىرىل- ۇلەستىر- 的被动态。
ۇلكەي- ①〈动〉长大,长生,老变,老见:سەن ئۇزاق ئۆمۈرلۈك بولالارىڭنىڭ ئاتاڭ دە ۇلكەيدى مەس پە؟ 你的父亲活到了大岁数吧?②〈形〉大,老,长:ۇلكەيدى، ئاۋىر ئىشكە جارامايدى 大了,年纪大了不干重体力劳动③扩大;膨胀,变大:ونىڭ قارنى ۇلكەيىپ كەتتى. 他的肚子大了。
ۇلكەيت- ①ۇلكەي- 的使动态Ⅱ扩大,放大 ②〈形〉大放角〔物〕:بۇرىشتىق ۇلكەيتۈ 大放角▲扩大,放大,张大率。
ۇلكەيتكىش〈形〉放大的 ▲ ۇلكەيتكىش اينەك 放大镜。
ۇلكەيتتىر- ۇلكەيت- 的使动态。

ۇلكەيتۈ ۇلكەيت- 的不定式。
ۇلكەيتىل- ۇلكەيت- 的被动态。
ۇلكەيۈ ۇلكەيت- 的不定式。
ۇلكەن〈形〉①大的:ۇلكەن ساندىق 大箱子/ ۇلكەن شىنى 大碗 ②大,年纪大,岁数大的:ۇلكەن ئۇلى بىيىل جىيىرمادا. 他大儿子今年20岁了。③大,年龄最大的:ۇلكەن ئۇلى 他的大儿子。④高(位职)的:ئۇلكەنى ئۇدان 高级一县是高位职的最▲ ئۇلكەن دارەجەلى 式因公大最,数约公大最▲ ئۇلكەن ورتاق بولگىش 数倍公大最▲ ئۇلكەن ورتاق ئەسلىك 度公大最▲ ۇلكەن ئيۇ〔天〕座大犬▲ ۇلكەن ارلان 座熊大▲ ۇلكەن اپا(شەشە)母祖▲ ۇلكەن اتا父祖▲ ۇلكەن اعا大,哥叔▲ ۇلكەن ايەل(قاتىن)大婆▲ ۇلكەن بەسىن偏大▲ ۇلكەن دارەت便,大蜡白叶▲ ۇلكەن جاپىراقتى شاعان大便粪▲芃秦叶大树▲ ۇلكەن جاپىراقتى شەرمەنگۈل大叶▲吾豪叶大▲ ۇلكەن جاپىراقتى قوقانگۈل大叶▲ ۇلكەن جارقانات寒大▲ ۇلكەن جيىعىش بۇلشىق ەت蚜▲肌收▲ ۇلكەن جىلىنشىك سۈيەك骨胫▲ ۇلكەن كىلەتكە巨大①▲胞细 ۇلكەن كىسى大①脑大▲人老,者长(性男指)②▲ ۇلكەن مي人▲ ۇلكەن ئۆيىزدى بۇغى巨鹿角▲ ۇلكەن وردا剧歌型大▲国汗大〔史〕▲ ۇلكەن تەاتر ۇلكەن شارىبى大膜网▲ ۇلكەن ئۇي(شاڭىراق)家的母父②房长①▲ تۈيەنىڭ ۇلكەنى كوپىردەن وتكەندە تاياق جەيدى. 桥过驼骆【谚】。(风招大树)子棍挨。
ۇلكەندەۋ 的,的些大(岁年),的大点有〈形〉职),高(位的点一。
ۇلكەندىك ①ۇلكەن 的名象抽词 ②(纪年)大,(位职)高:سەن ۇلكەندىگىڭدى ستەتىپ كىشكەنە بالانى جابىرلەمە. 你己自为因要不欺小负大(寸尺,码号)。③孩子的鞋穿不你脚皮双这就算:مىنا پاتىنكە ساعان ۇلكەندىك قىلمايدى. 大。④面积;体积;码号;模规,小:ئۈيدىڭ ۇلكەندىگى / 小大的间房 قۇرىلىستىڭ ۇلكەندىگى / 积面筑建 شاپاننىڭ ۇلكەندىگى 上

瘦肥的衣 。

ۋلكەندى-كىشىلى 有大有，的小小大大〈形〉 **ۋلكەندى-كىشىلى ون مايا** 的少有老有；的小 **ئشوپ** 草垛十的等不小大 。

ۋلكەن-كىشى 等不小大 ，的少有老有〈形〉 **ۋلكەن-كىشىنى پارىقتاماۋ** 的： 小没大没 。

ۋلكەنسۋ **ۋلكەنسى-** 式定不的 。

ۋلكەنسى- 倚，大纪年以，大纪年为认自〈动〉 老卖老 。

ۋلكەنسىن- ① **ۋلكەنسى-** 态身反的 ② 大嫌： **ۋل قىزدى ولكەنسىنسەك ونان كىشكەنەسى جوق.** 的小再她比有没，大娘姑个那嫌你 。

ۋلكەن-ۋلكەن 的大粗，的大高，的大大〈形〉： **ۋلكەن-ۋلكەن ئتورت تۇيە** 各 骆峰四的大高个 驼 。

ۋلكەنىرەك 的点一高（位职），的大略〈形〉；的点一大肥（寸尺） 。

ۋلپەك 的软柔，的茸茸毛，的软松〈形〉： **جاڭا جاۋعان ۋلپەك قار** 雪初的软松的下刚刚 ▲ **ۋلپەك قايىك** 桦毛绒 。

ۋلپەلەكتە- 成使，软柔使，软松得变使〈动〉 茸茸毛为 。

ۋلپەلەكتەۋ **ۋلپەلەكتە-** 式定不的 。

ۋلپەلەن- 毛为成，软柔得变，软松得变〈动〉： **ەشكىنىڭ ۋلپەلەنگەن ئتوبىتى** 山的软柔 茸茸 羊绒 。

ۋلپەلەنۋ **ۋلپەلەن-** 式定不的 。

ۋلپەرشەك 心包： ① 〈名〉 **ۋلپەرشەك ماي** 心 油包 / **ۋلپەرشەك سۇيىعى** 心包液 / **ۋلپەرشەك شەمەنى** 积水性心包炎 / **ۋلپەرشەك قۇسىنا قان** 肉包心（名物食） ② 血积包心 。

ۋلپىلدە- 〈动〉 茸茸毛为成，软柔常非得变，的软柔常非 绒如软柔： **ۋلپىلدەگەن اق ماقتا** 花棉 。

ۋلپىلدەك 毛冠〔植〕〈名〉 I 。

ۋلپىلدەك 柔，的软松厚丰，的茸茸毛〈形〉 II 软松厚丰 的泡虚，的绒如软 毛绒的 。

ۋلپىلدەت- **ۋلپىلدە-** 态动使的 。

ۋلپىلدەۋ **ۋلپىلدە-** 式定不的 。

ۋلپىپ-ۋلپىپ： **ۋلپىپ-ۋلپىپ ەتۋ** 常非得变 。软松而轻得显，绒如软柔，茸茸毛为成，软柔 。

ۋمبەت 徒信，徒教（的教兰斯伊）〔阿〕〈名〉 。

ۋمە 济救，助帮，工助〈名〉： **ۋمە سالۋ** 积组 / **ۋمەگە شاقىرۋ** 忙帮人请 作协 。

ۋمەلە- 工变织组，助帮相互，作协织组〈动〉 。

ۋمەلەس- **ۋمەلە-** 态互交的 。

ۋمەلەۋ **ۋمەلە-** 式定不的 。

ۋممات 见 **ۋمبەت.**

ۋمىت 望指，望期，望希〈名〉： **ناۋقاستىڭ ساقايۋىنان ۋمىت بار** 康健复恢望希有人病 / **پارتيانىڭ سەنەن كۇتەتىن ۋمىتى وسى.** 是这 于寄；望希抱 ▲ **ۋمىت ارتۋ** 望期的你对党 ▲ **ۋمىت ەتۋ** 望指 ▲ **ۋمىت** 望期，望希 ▲ **ۋمىتسىن قيۋ** 对 **كەسىلۋ** 望希去失，望绝 ▲ **ۋمىت ۋزۋ** ……望希再不，望希去失…… ▲ **ەل** 望希抱不，……望指不，望绝，望失 **ۋمىتسىن ەر اقتار، ەر اتاعىن ەل ساقتار.** 【谚】 英护维定一民人 ，望希的民人负辜会不雄英 。望声的雄

ۋمىتكەر 的待期，的望盼，的……望想〈形〉： **ولگەلى جاتقان جاۋ** 的望指所有……对 **ومىردەن ئالى ۋمىتكەر ەدى.** 还人敌的死要快 来下活想 。

ۋمىتكەرشىلىك ①②词名象抽的 ① **ۋمىتكەر** 义主观乐；精心的望指，望期，望希 。

ۋمىتكەرشىلىك 见 **ۋمىتكەرلىك.**

ۋمىتسىز 指无，的望无 ，的望希有没〈形〉： **ۋمىتسىز ناۋقاس** 的观悲，的望失人令，的望 人病的望希有没 。

ۋمىتسىزدەن- 望绝，望失，望希寄不〈动〉： **بولماشى قيىنشىلىققا ۋشىراعانعا ۋمىتسىزدەنگەنىڭ ورىنسىز.** 就难困点一到碰 的该应不是来起观悲 。

ۋمىتسىزدەندىر- **ۋمىتسىزدەن-** 态动使的 。

ۋمىتسىزدەنۋ **ۋمىتسىزدەن-** 式定不的 。

ۋمىتسىزدىك ①②词名象抽的 ① **ۋمىتسىز** 失 ② 义主观悲，态状的望无，望绝，望 。

ۋمىتتەن- 望指，待期，望盼，望希〈动〉： **مەن سەنى جاقسى ۋىرەندى دەپ ۋمىتتەنەمىن.** 希我

习学好好你望 。 / ونان ۇمىتتەنبەي-اق قوي.
了他望指别你 。
ۇمىتتەندىر- ۇمىتتەن- 态动使的 。
ۇمىتتەنۇ ۇمىتتەن- 式定不的 。
ۋمىتتى〈形〉Ⅰ 望希有,的望指有,的望希有 赖信可 ;的:ۋمىتتى جاڭا ۇرپاقتار 。代一新的望希有
ۋمىت-تىلەك〈名〉望希;望期,望希;求要与望希: سەنەن كۇتەتىن ۋمىت-تىلەك - قىزمەتىڭدى جاقسى بىتە. 做作工把是就望希一唯的你对 。好
ۇمىتشەك〈形〉Ⅰ 望希怀满,的观乐很 ,的望指,的大 。
ۇمىتشەڭدىك ۇمىتشەك 词名象抽的 。
ۋمىتشىل 见 ۇمىتشەك.
ۇمىتشىلدىك ۋمىتشىل 词名象抽的 。
ۋۇن〈名〉① 音,音改朝换代,音嗓: ۋۇنى جاقسى ۋانشى 家唱歌的好音嗓 / 歌唱的好音嗓是就他 高 ② 音调,调声: جوعارعى ۋۇن 掌声 ۋۇنى 曲调,调曲 ③ 调音: شىندىقتى دومبىرا ۇنىمەن 子曲,调曲的子曲拉布东用相真把想 جەتكىزبەكشى بولدى 发,权决表 (的时举选) ④ 来出达表式形 言 大 ۋۇنى 张主,见意〔转〕⑤ 权: جۇرتشىلىقتىڭ ۋۇنى ,召感的心内,声心 ۋۇنى جۇرەك ▲ 见意的家 ▲ 程音〔音〕 ۋۇن ارالىعى ▲ 张主的心内 ▲ 吭不,声出不 ۋۇنى شىقپاۋ ▲ 哑变子嗓 ۋبتۇ ② 答对言无,言无口哑① ۋۇنى ۋۇشۇ ▲ 声 ▲ 呼招打,话说,话答 ۋۇن قاتۇ ▲ 去死,身丧 ۋۇن قوسۇ ▲ 唱伴 ② 和应,应响① جالعىزدىك 独【谚】 ۋۇنى شىقپاس، جاياۋدىڭ شاڭى شىقپاس. 孤;响不拍掌巴个一) 尘起不行单,声成不鸣 。(鸣难掌
ۇندە- Ⅰ〈动〉声吭,声做,语言,话说,口开: ۇندەسەڭشى جارقىنىم. 呀话说你 。
ۇندە- Ⅱ〈形〉导倡,唤召,召号: ۋتورتتى وسىزاماناندىرۇعا ۇندەدى 代现个四现实召号 。化
ۇندەمە-〈动〉闷,答回不默,声作不默,默沉: ول جابىرلەنسە دە ۇندەمەدى. 他 ▲ 密保;响不声 。声作不从但,屈委了受虽 ۇنزدا پالە بار. 章文有定响不声闷【谚】 。
ۇندەمەس Ⅰ 。语不嘴闭(名戏游)〈名〉
ۇندەمەس Ⅱ ,的言寡默沉,的话说爱不〈形〉
不是也他 ول دا ۇندەمەستىڭ ەبىرى. 的默缄: 。一之人的话说爱
ۇندەس Ⅰ ② 的谐和,的声和,的音和①〈形〉 ▲ 的应适相 …… 与, 的应呼相 , 的鸣共 ▲ 词音谐 سوزدەر بالىق ۇندەس، باقا تىلدەس. (应呼此彼)气出孔鼻一【谚】 。
ۇندەس- Ⅱ ۇندە- Ⅰ、Ⅱ 态互交的 。
ۇندەس- Ⅱ〈动〉和谐: دىبىستاردىڭ ۇندەسۋى 谐和音语 。
▲ 谐和音元,化音元根词〈名〉 ۇندەستىك
▲ 谐和音辅 ۇندەستىگى داۋىسسىز دىبىستاردىڭ
▲ 谐和音元 ۇندەستىگى داۋىستى دىبىستاردىڭ
律规谐和音语,律谐和 زاڭى ۇندەستىك 。
ۇندەسۋ ۇندەس- Ⅰ、Ⅱ 式定不的 。
ۇندەت- ۇندە- Ⅰ、Ⅱ 态动使的 。
ۇندەۋ ۇندە- Ⅰ、Ⅱ 式定不的 。
ۇندەۋ Ⅱ 告文,示告,言宣: ① 〈名〉 ۇندەۋ جاريالاۋ 唤召,召号: ② 言宣表发 پارتيانىڭ ۇندەۋىنە ۋۇن قوسۋ ▲ 召号的党应响 ۇندەۋ حات 。告文,书议倡
ۋۇندى〈形〉声,的大音声,的音高,的响声有 。音辅浊〔语〕 ▲ ۋۇندى دىبىستار 的亮响音 。度响
ۇندىلىك ① ۋۇندى ② 词名象抽的
ۇنەم Ⅰ〈名〉物之养营,食饮: وسى ەلدىڭ ۇنەم قىلىپ جۇرگەنى نەمەنە؟ 过么什靠在现人些这 ? 子日
ۇنەم Ⅱ〈名〉济经,约节,俭节,省节: ۇنەم قىلۋ【谚】▲约节行厉 ۋۇزىپ جەگەن ۇنەم بولمايدى. 。约节是不吃零
ۇنەمدە-〈动〉俭节,省节,约节: تىيىن-تەبەندى ۇنەمدەپ جۇمساۋ 钱用约节 / ۇنەمدەپ ۋشىپ، ۇقىپتاپ كيۋ 食缩衣节 。
ۇنەمدەل- ۇنەمدە- 态动被的 。
ۇنەمدەس- ۇنەمدە- 态互交的 。
ۇنەمدەت- ۇنەمدە- 态动使的 。
ۇنەمدەتكىز- ۇنەمدەت- 态动使的 。
ۇنەمدەتتىر- ۇنەمدەت- 态动使的 。
ۇنەمدەۋ ۇنەمدە- 式定不的 。

ۇنەمدى〈形〉经,的省俭,的约节,的省节能
ۇنەمدى پايدالانۇ〈形〉济,的约节
ۇنەمدى ساباۇن 皂肥济经 / ۇنەمدى ئەلكتر كۇشىن 电用约节上产生
ۇنەمسىز〈形〉济经不,的俭节不,的省节不
。的
ۇنەمەشىل〈形〉算细打精,的约节会,的省俭
。女妇的家管会,的理管会,的
ۇنەمشىل ايەل
ۇنەمشىلدىك ① ۇنەمشىل 节 ② 词名象抽的
节行厉 ۇنەمشىلدىك قولدانۇ:俭节,省节,约
约节倡提 ۇنەمشىلدىكتى دارىپتەۋ / 约
ۇنەمى〈副〉是总,往往,常时,常经
جاياۋ ئجۇرۇ 行步常经 / ۇنەمى كەزىگىپ
总 ۇنەمى كەش جاتۇ 病见常 / ۇنەمى ئوراتىن اۇرۇ
。晚很得睡是
ئۇنسىز〈形〉不默,的音声有没,的声无 ① 僻 ② 着坐地吭不声一,的声作:ئۇنسىز وتىرۇ
▲ 静夜 ئتۇن ئۇنسىز:的静安,的静寂,的静
ئۇنسىز دىبىستار〔语〕清音辅 ▲ ئۇنسىز تەاتر
。母字音发不 ئارىپ ئۇنسىز ▲ 剧哑
ۇنسىزدەن-〈动〉变音嗓,亮响不得变音声
。失消渐渐音声,哑
ۇنسىزدەنۇ ۇنسىزدەن-的。式定不
ۇنسىزدىك ① ئۇنسىز 词名象抽的 ② 声无,
。语无默缄,默沉 ③ 静安,静僻
ئۇنسىز-ئتۇنسىز كەتىپ قالدى 走就吭不声一
。了
ئۇن-ئتۇن: ئۇن-ئتۇن جوق 不,地响不声不
ول ئۇن-ئتۇن جوق كارتاعا قاراپ تۇر. 地吭不声一,地语不言:地静静安安,地悄悄静 ② 。图地看
ئتۇن ئىشى، ئۇن-ئتۇن جوق، كوشەدە ئبىر ادام
影人个一…连上街,的悄悄静夜深. 里好坏在站地吭不声一他
。有没也
ۇڭگۇ ۇڭگى-的。式定不
ۇڭگۇر〈名〉穴洞,洞
。机坑挖,机掘挖〈名〉
ۇڭگۇش〈动〉洞凿,洞挖,掘挖,挖:ۇڭگى-
。点一深得挖洞 ۇڭگىپ قازۇ
。洞凿,掘挖,挖〈动〉 ۇڭگىلە-
ۇڭگىلەۋ ۇڭگىلە-的。式定不

。洞的来出挖〈名〉 ۇڭگىمە
ۇڭگىر〈名〉穴洞,洞地,洞山,洞:ۇڭگىر
قازۇ 挖洞 / جارتاستىڭ ۇڭگىرى 岩洞 / دالادا ئۇڭگىرى مەكەندەۋ 外野居穴 ▲ ۇڭگىر ايۋى
〔生古〕狮穴〔生古〕 ▲ ۇڭگىر ارىستانى 熊洞
ۇڭگىرلە-〈动〉深挖,洞掘,洞凿,洞挖:ەكى
مەتر تەرەڭدىكتە ۇڭگىرلەدى 挖了两米深洞。
ۇڭگىرلەن- ۇڭگىرلە-的。态动被
ۇڭگىرلەت- ۇڭگىرلە-的。态动使
ۇڭگىرلەۋ ۇڭگىرلە-的。式定不
ۇڭگىرلى〈形〉的多穴洞,洞多:ۇڭگىرلى
中穴洞在住,的居穴 ② 石岩的洞多 جارتاس
。群物动穴洞 ايۋاندار的:
ۇڭگىرلىك〈名〉洞山,穴洞,洞。
ئۇڭشل-〈动〉,视注,视审,视谛,视详,看细
详端:ول كوز الماي الدە بىرەڭگە ئۇڭشلىپ
قاراپ قالىپتى. 么什着视注地睛转不目他。
ئۇڭشلدىر- ئۇڭشل-的。态动使
ئۇڭشلت- ئۇڭشل-的。态动使
ئۇڭشلۇ ئۇڭشل-的。式定不
ئۇڭشلىس- ئۇڭشل-的。态互交
ۇڭىرەي-〈动〉:开张,口裂出露 ① 出露,洞现出 ② 口伤的开张
ۇڭىرەيگەن جارا:坑深 ئۇيدىڭ ئبىر قابىرعاسى قۇلاپ ۇڭىرەيىپ
قالدى. 洞了成变后以塌倒墙面一的子房。
③〔转〕荡荡空空得变:بالالار وقۇعا كەتىپ،
ئۇيمىز ۇڭىرەيىپ بوس قالدى. 学上们子孩
。的荡荡空空里子屋,了去
ۇڭىرەيت- ۇڭىرەي-的。态动使
ۇڭىرەيتتىر- ۇڭىرەيت-的。态动使
ۇڭىرەيۇ ۇڭىرەي-的。式定不
ۇڭىرەيىس- ۇڭىرەي-的。态互交
ۇڭىرەڭ〈形〉瘪,的陷凹,的陷塌,的陷深
眼凹 ▲ ۇڭىرەڭ كوز 的。
ۇڭىرەڭدە- 见 وڭىرەڭدە-.
ۇڭىرەڭدەۋ ۇڭىرەڭدە-的。式定不
ئۇپ I〔阿〕〈名〉。底家,产财,产家
ئۇپ II 以和ئۇ 的首起母字表用连词容形示
/ 的大很ۇلكەن:级高最的词容形 ئۇپ-
。的尖常非ۇشكىر ئۇپ-

ۇپ Ⅱ : ۇپ مۇ 刮，吹：ۇپ ەتكەن جەل جوق. 一有没都风点。
ۇپەلەك 〈名〉毛绒，花(的物植等苇芦)。
ۇپتە- 净干捡收；窍偷，偷〈动〉：بايدىك دۇنيە- سىن تۇك قالتىرماي ۇپتەپ كەتىپتى. 把依巴的净二干一得偷西东的。
ۇپتەل- ۇپتە- 态动被的。
ۇپتەت- ۇپتە- 态动使的。
ۇپتەۋ ۇپتە- 式定不的。
ۇپىلدە- 见 لۇپىلدە-.
ۇپىلدەۋ ۇپىلدە- 式定不的。
ۇپىلمالىك 〈名〉①麻蓖 ②麻蓖油 ▲ ۇپىلمالىك ەدانى 麻蓖籽 ▲ ۇپىلمالىك قۇرتى 麻蓖虫。
ۇپى-ۇتاپى 〈副〉刚刚，强勉：ۇپى-تاپى جەتتۇ 够刚刚。
ۇر Ⅰ : ۇر جاڭا 的新簇，的新极，的新崭：ۇر جاڭا كيىم 服衣的新崭。
ۇر- Ⅱ 〈动〉①吹，吹汪汪，叫：ۇيت ۇرۇ 犬吠汪汪，叫 ②（汪汪狗）吠：喊叫；道八说胡，扯胡别，点一生安 ▲ 说胡别，点一生安 وتىر تىنىش ەدەي ۇرەگە ۇيتى، سىعارعا ۇبيتى جوق كەدەي 家徒四壁 ▲ بۇرالقى ۇيت ۇرگەنمەن جاعار.【谚】野狗来吠好讨厌。
ۇر- Ⅱ 〈动〉①气吹，气哈：قولىن ۇرىپ 手暖气哈 ②刮，嘶呼：جەل ۇرىپ تۇر 风吹，气打 ③（嘶呼风大）风大刮：ۇرگەن قارىن 肚子羊的来起吹 ▲ ۇرىپ اۋىزعا سالعانداي 丽美，亮漂 ▲ اۋزى كۇيگەن ۇرىپ تشەدى.【谚】歪嘴吹萎葱。
ۇربەلەك 见 دۇربەلەك.
ۇرگىز- ۇر- Ⅱ、Ⅰ 态动使的。
ۇرگىزدىر- ۇرگىز- 态动使的。
ۇرگىزدىرت- ۇرگىزدىر- 态动使的。
ۇرگىزۋ ۇرگىز- 式定不的。
ۇرگىن 〈名〉雪风大，雪负暴，暴雪：ۇرگىن سوعۋ 雪风暴了起。
ۇرگىن-سۇرگىن 〈名〉军充，放流，逐放。
ۇرگىش 的高性惕警；的吠爱〈形〉。
ۇردە- 〈动〉吹：وتتى ۇردەۋ 火吹 / شامدى ۇردەپ ۇشىرۋ 灭吹灯把。
ۇردەت- ۇردە- 态动使的。
ۇردەۋ ۇردە- 式定不的。
ۇردىس 惯习，俗习，俗风〈名〉Ⅰ：سىنشىلاردىك ماقالاسىن كىتاپ ەتىپ شىعارۋ ۇبىزدىك ۇردىسىمىزگە كىرمەي ۇجۇر. 把家论评：惯习的们我为成有没还书成印章文的。
ۇردىستەن- 〈动〉俗习成变，惯习为成：تۇندە قىزمەت ستەۋگە ۇردىستەنىپ الدى. 他于惯习作工间夜。
ۇردىستەندىر- ۇردىستەن- 态动使的。
ۇردىستەنۋ ۇردىستەن- 式定不的。
ۇردىس Ⅱ 断不连接，地续连，地停不〈副〉：ۇردىس ۇش كۇن جول ۇجۇدى 了走续连地：程路的天三。
ۇرەگەن ▲ 的高性惕警，的吠爱〈形〉بايلاۋلى ۇيت ۇرەگەن، بايلاۋلى وگىز سۇزەگەن.【谚】凶得顶牛的着系，凶得叫狗的着拴。
ۇرەي ③，儿样模，貌外 ②魂灵，神精 ①〈名〉▲ 怕害常非 جوق ەي ۇرە ▲ 惧恐，恐惊，愕惊 ۇرەيىن الۋ ەي ۇرە ▲ 吓恐，唬吓 ۇشىرۋ ەيىن ۇرە，唬吓，怕害常非 قالماۋ ەي ۇرە ▲ 魄落魂失使，吓恐，▲ 胆了破吓，体附不魂 قاشۋ ەي ۇرە ▲ 恐惊 ۇشۋ ەي ۇرە ▲ 慌惊，恐惊 ۇشىپ ەي ۇرە，体附不魂得吓 توبەسىنە شىعۋ گى تاس ۇجۇرە。
ۇرەيلەن- 〈动〉害怕，惧畏，慌惊，慌惊，张慌，受惊：جاۋ ولەردەي ۇرەيلەندى. 死要得吓人敌。/ قاسقىر مىلتىق داۋسىنان ۇرەيلەنىپ قاشىپ كەتتى. 了跑吓就声枪到听狼。
ۇرەيلەندىر- ①ۇرەيلەن- 态动使的 ②唬吓，吓恐。
ۇرەيلەنت- ۇرەيلەن- 态动使的。
ۇرەيلەنۋ ۇرەيلەن- 式定不的。
ۇرەيلى 胆人令，的惧畏人使，的怕可 ①〈形〉：ۇرەيلى ۇاقيعا 件事的怕可 / ۇرەيلى حابار 不魂，的怕害，的恐惊 ②息消的怕可的体附：وندا ۇبىر ۇرەيلى كەسكىن بار سەكىلدى. 子样的怕害些有他来看。
ۇرەيلىلىك 词名象抽的。
ۇرەن 裔后，代后 ②子种，实子，籽 ①〈名〉

ۇرەن-جاران 裔后，代后，孙子〈名〉。
ۇرىت: ۇرىت سوق-سوق 时措顶相互羊种（冲喊的
ۇركەك 劲使，啊冲（声喊的。
ۇركەك 易〈形〉的惊易，的小胆：ۇركەك ات 容
易马的惊受。
ۇركەكتەۋ 的小胆点有，的惊易较〈形〉。
ۇركەكتىك ۇركەك 词名象抽的。
ۇركەر 宿昴〔天〕〈名〉▲ ۇركەر جامباسقا
تۇسكەن كەز 斗横参转▲ ۇركەر تۇسكەن كەز
شوق جۇلدىزى ▲ 日九、八、七月六历农
ۇركەرگۇل 团星昴。
ۇركەردەي 案图星群〈名〉。
ۇركەردەي 晨若寥，的几无寥寥，的少很〈形〉
星的：ۇركەردەي قويعا يە بولا المايسىڭ با؟ 就
①▲ ۇركەيدەي بولۇ ？了不管都你羊只几么那
起一在积堆 ② 落落稀稀得变，少很得变
团一成变。
ۇركۇ ۇرىك- 式定不的。
ۇركىن 件事反逃，件事难逃〈名〉①：ەرتەدە
ۇركىن بولىپ تۇرادى. 事难逃生发常经先早
件 ②。态状的慌惊，荡动，乱动：ۇركىن
جىلدارى 代年的荡动。
ۇركىن-قورقىن 见 ۇركىن.
ۇركىنشەك 见 ۇرىككىش.
ۇركىت- ①ۇرىك 吓，跑吓，动惊 ② 态动使的
唬。
ۇرلە- ① 〈动〉气吹，吹：ۇرلەپ ٴىشۇ 吹边
风 ②喝边：جەل ۇرلەپ ٴوشىرىپ كەتتى. 刮
了灭吹 ③。成吹，制吹：گۇل قۇمىراسىن
ۇرلەپ جاسايدى 花瓶是的成制吹。
ۇرلەگىش 机风吹，器风吹〈名〉。
ۇرلەمە 的奏吹，的吹〔口〕〈形〉。
ۇرلەمەلى 的奏吹，的吹口，的吹〈形〉▲
ۇرلەمەلى مۇزىكا اسپاپتارى ▲ 器乐奏吹〔乐〕
ۇرلەمەلى ورکەستىر 曲奏吹〔乐〕。
ۇرلەت- ۇرلە- 态动使的。
ۇرلەۋ ۇرلە- 式定不的。
ۇرلەۋىش 机风吹，器风吹〈名〉。
ٴۇرپ 口道尿，道尿〈名〉：ٴۇرپ شانشۋى 尿
痛道。

ۇرپەي- 见 ٴۇرپي-.
ۇرپەيۋ ۇرپەي- 式定不的。
ۇرپەك 皮包，皮包茎阴〔理生〕〈名〉I。
ۇرپەك 的乱蓬，的松蓬〈形〉II ①：ۇرپەك
شاشتى ەر بالا 的毛多 ② 子孩男的乱蓬发头，
鸟雏的茸茸毛的：اق ۇرپەك بالاپان 毛茸茸的 /
ساری ۇرپەك بالاپان 鸟小毛黄。
ۇرپە-تۇرپە 的松蓬，的蓬蓬乱，的乱蓬〈形〉。
ٴۇرپيا 蝠蝙〔动〕〈名〉。
ٴۇرپي- 起竖；蓬蓬乱，松蓬，乱蓬 ①〈动〉：
ۇرپيگەن شاش 恐惊〔转〕② 发头的乱蓬，
惊受，慌惊：مىلتىق داۋسىنان جۇرت ۇرپيە
قالدى. 来起慌惊点有家大改朝换代枪到听
了。
ٴۇرپيت- ٴۇرپي- 态动使的。
ٴۇرپيۋ ٴۇرپي- 式定不的。
ٴۇرپيىس- ٴۇرپي- 态互交的。
ٴۇرپى 头乳，头奶〈名〉。
ۇرپىك 见 ۇرپەك I.
ٴۇرتىس 见 ٴۇردىس II.
ٴۇرۋ ٴۇر- 式定不的II、I。
ۇرىك- 恐惊，惊受，怕害①〈动〉：مىنگەن اتىم
جول جاعاسىندا‌عى تاستان ۇركىپ الا جونەلدى.
了来起跑猛惊了受石的边路到看马乘的我。
反逃，难逃（而火战因）②：ەرتەرەكتە ۇركىپ
姓百的来难逃先早ەل كەلگەن。
ۇرىككىش 见 ۇركەك.
ٴۇرىل- ٴۇر- 态动被的III。
ٴۇرىم 块大，块整〈名〉。
ٴۇرىم-بۇتاق 裔后，代后孙子，孙子〈名〉：
ٴۇرىم-بۇتاعى كوپ ادام 人的多孙子。
ٴۇرىندەي 的块整块整，地块大（肉指）〈副〉。
ٴۇرىندى 一在集聚，的起一到吹风被〈形〉
ٴۇرىندى قار 堆雪的起一到吹风被：的起 /
ٴۇرىندى قۇمعا گومبە ەتە ٴتۇستى 掉声一通扑
上堆沙的起一到吹风被在落。
ۇسكەنە 屋房，宅住〈名〉。
ۇسكى 钩带 ② 器孔钻；子钻，头钻 ①〈名〉I
子锥的。
ۇسكى II 见 ۇستىگى.

ۇسكىلە- 〈动〉眼钻，孔钻，钻：ۇسكىلەپ قايىس وتكىزۇ 来起串条皮用后以眼钻。

ۇسكىلەت- ۇسكىلە- 的态动使的。

ۇسكىلەۋ ۇسكىلە- 的式定不的。

ۇسكىن 〈名〉精神，力魄，气朝，(态状)劲干：قازىرگى ۇسكىنى العاشقداي ەمەس 象不在现他的精神力魄，气朝，劲干了。

ۇسكىندە- 〈动〉有得显，作振神精，勃蓬气朝，有样那初当足十劲干，力魄。

ۇسكىندەت- ۇسكىندە- 的态动使的。

ۇسكىندەۋ ۇسكىندە- 的式定不的。

ۇسكىندى 〈形〉很，的气朝有富，的作振神精，的足十劲干，的力魄有。

ۇسكىندىلىك ۇسكىندى 的词名象抽的。

ۇسكىر- 〈动〉骨刺风寒，风寒刮。

ۇسكىرۋ ۇسكىر- 的式定不的。

ۇسكىرىك 〈名〉寒酷，气寒，冷寒：بەت قاراتپايدى ۇسكىرىك ايار / 人逼气寒刺骨。

ۇسكىشى 〈名〉人工眼打，工钻。

ۈست 〈名〉部顶，端上，边上，部上：ۈستىمەن ئۆرۈۋ 走面上在 / ئۈي ئۈستى 房顶。

ۇستە- 〈动〉满加；加补，加增，上添，给添：تاماقتىى ۇستەپ قويۋ 饭上添菜 ▲ ۇستەي 肥追，肥加。

ۇستەگى 〈形〉当前的，的前眼，的前目，的前当：ۇستەگى جىلدىق جوسپار 划计的年今的今。

ۇستەك 见 ۇستەۋ Ⅱ。

ۇستەل Ⅰ 台字写，子桌〈名〉：ۇستەل ئۈستى تولعان كىتاپ 书了满摆上子桌。

ۇستەل- Ⅱ ۇستە- 态动被的。

ۇستەم 〈形〉治统占，的势优倒压，的势优占：ۇستەم تاپ ادام سانى / 级阶治统的位地：的势优占上数人在。

ۇستەمدىك ①ۇستەم 优，势优 ②词名象抽的治统，位地势：ۇستەمدىك الۋ 治统取夺 / ۇستەمدىك جۇرگىزۇ 治统行实 / ۇستەمدىك ورناتۋ 治统立确位地。

ۇستەمە 〈名〉①加附，加添，加追增 ②润利加追 ايلىق ئۈستەمە پايدا 资工加附 / ۇستەمە قانشا ۇستەمە：物加添，额加增，分部的加 بەرەدى؟ 还少多加增？ ▲ ۇستەمە (قوسىمشا) جازا 刑从〔法〕。

ۇستەمەلە- 〈动〉追，加附，加添，添增，加增：بالانى ۇستەمەلەپ تۇا بەردى 接个一 倍加，加一个孩子生地。

ۇستەمەلەت- ۇستەمەلە- 的态动使的。

ۇستەمەلەۋ ۇستەمەلە- 的式定不的。

ۇستەمسۋ ۇستەمسى- 的式定不的。

ۇستەمسى- 〈动〉强逞，横强现表，人凌气盛。

ۇستەمسىت- ۇستەمسى- 的态动使的。

ۇستەمشىلىك 见 ۇستەمدىك。

ۇستەت- ۇستە- 的态动使的。

ۇستەۋ Ⅰ ۇستە- 的式定不的。

ۇستەۋ Ⅱ 〈名〉物加添，额加增，分部的加增，水贴。

ۇستەۋ Ⅲ 〈名〉〔语〕词副 ▲ دارا ۇستەۋ 单简词副 ▲ دارەجە ۇستەۋلەر 程度词副 ▲ مەزگىل ۇستەۋلەر 时间词副 ▲ سالىستىرمالى ۇستەۋ 比较词副 ▲ تۇنىدى ۇستەۋ 生派词副。

ئۈستۇ ئۈستى- Ⅱ 式定不的。

ئۈستى 〈名〉①在，面上……在，方上……在：ۇستىمىزدىك ۇستىنەن ئۆتىپ جاتىر. 空上……：وق توبەمىزدىك ۇستىنەن ئۆتىپ جاتىر. 过飞空上顶头从弹子。②身全，上身，身深：وندىك ۇستىندە كىيىم جوق 有没上身他衣服。/ ئۈستى بالشىق بالىنى 泥是都身浑，位方③勒吾阿 اۇيل ئۈستى تولعان مال 围周，位置：就，于关，对(格从求要)④畜牲是都围周：جيانگەرلىكتىك قىلمىسى ۇستىنەن شاعىم ايتۇ 而(格向求要)⑤行罪的主义国帝诉控：之加，时同，且客 قوناق ۇستىنە قوناق كەلۋ 断不人 / جول ۇزاق، وندىك ۇستىنە قاتىناس قولايسىز 便不通交且而远程路 / كوجە ۇستىنە ەت جەۋ 肉吃又条面吃 ▲ ات ئۈستى ①马，上 ▲ 虎虎马马，真认不③路顺②即立 اۇردىك ئۈستى، جەڭىلدىك استىمەن 避重就轻，轻 ▲ جول 世界，球地 ▲ جەر ئۈستى 重怕轻拈 ئۈستى ①关 پىشاق ئۈستى ▲ 路顺②上路在 ▲ تىل ئۈستى 上儿眼骨节在，头关急紧，刻时键 ▲ تىل ئۈستى داۋىسسىزدار 背舌面舌

危垂命生，笃病，危病 ئۇستىنده حال ▲ 音辅烧上驼骆在骑 ئۇيتۇ سيراق ئۈستىنەن تۆيە ▲ 腿羊（鱼求木缘）▲ تۆيە ئۇستىنەن تۆيمە قاراۋ（花观马走）子扣找驼骆上骑 ئۇلىم ئۇستىنده ▲ 笃病，危病 ② 时之危垂 ① ئۇستىمىزدەگى جىلى 年今 ▲ ئۇستىنەن ئۆتۈشۇ ① ▲ 中猜，了对说 ② 上碰好恰，上赶好正 ئۇستىنەن شىقۇ ▲ 上遇正，上碰好正 ئال ئۇستىنده 危病，危垂。

ئۇستى- Ⅰ〈动〉干样这，做样这：سەن وعان ئۇستىپ ايت. 你对他这就说么这。

ئۇستى-باسى 〈名〉身全，身浑：ئۇستى-باسى سۇ بولىپ كەتتى. 了透湿都身浑。

ئۇستىرمەلە- 〈动〉上添，加补，加增，增递。

ئۇستىرمەلەت- ئۇستىرمەلە- 的 态动使。

ئۇستىرمەلەۋ ئۇستىرمەلە- 的 式定不。

ئۇستىرت Ⅰ〈名〉高，地台，原：شيزاڭ ئۇستىرتى 西藏高原。

ئۇستىرت Ⅱ〈形〉①的，的相皮，的面表，皮毛：ئۇستىرت كوزقاراس 表都身深的入深不，的：ماسەلەگە ئۇستىرت قاراۋعا 地单简，地率轻，地虎虎马马 ③ 识认的面，地草了皮浮：بولمايدى 单简于过能不题问看。

ئۇستىرت Ⅲ〈名〉（的部上棺藁在定固）型定片。

ئۇستىرتتىك ① ئۇستىرت Ⅱ 表 ② 词名象抽的相皮，毛皮，性面。

ئۇستىرتىن 见 ئۇستىرت Ⅱ.

ئۇستىرىك 〈名〉子刨。

ئۇستىڭگى 〈形〉顶，的层上，的部上，的面上：ئۇستىڭگى تاڭداي 腭上 / ئۇستىڭگى جاق 上颌 / ئۇستىڭگى ەرىن 上唇 / جەر شارىنىڭ ئۇستىڭگى قاباتى 地的球地层表的。

ئۇستى-ئۇستىنە 〈副〉三连二接，地断不连接：ادامدار ئۇستى ئۇستىنە جينالا بەردى. 地断不，地个一接个，地加增地断不人的来。 / ئۇستى-ئۇستىنە جىتىرمەلەتە سۇراۋ 不住地追问。

ئۇسۇ ئۇسى- 的 式定不。

ئۇسى- 〈动〉伤冻，坏冻，冻：ئۇسىپ ولۇ 冻 / قۇلاق ئۇسىپ كەتتى. 耳朵冻了。

ئۇسىك ①〈名〉害冻，冻霜：ئۇسىك ئۇرۇۋ 霜 ②（霜下）冻伤，疮冻：ايامىن ئۇسىك شالىپ كەتىپتى 脚冻伤了。

ئۇسىن- ئۇسى- ② 态动被的伤，冻，冻受，

ئۇسىندىر- ئۇسىن- 的 态动使。

ئۇسىنۇ ئۇسىن- 的 式定不。

ئۇسىت- ئۇسى- 的 态动使。

ئۇت 〔旧〕〈名〉二（的在现于当相）月。

ۋتىك 〈名〉铁，斗熨：كيىمگە ۋتىك سالۇ 熨服衣。

ۋتىكتە- 〈动〉烫，平熨，熨：كيىم ۋتىكتەۋ 熨服衣。

ۋتىكتەل- ۋتىكتە- 的 态动被。

ۋتىكتەت- ۋتىكتە- 的 态动使。

ۋتىكتەۋ ۋتىكتە- 的 式定不。

ۋتىر 〈名〉点逗，号逗：ۋتىر قويۇ 号逗点。

ۋتىرلى 〈形〉的点逗有，的号逗有：ۋتىرلى توشكە 分（；）号。

ۋھ 〈叹〉唉（受难或劳疲示表）▲ ۋھ 哟哎，气口一松 دەپ دەمالۇ。

ۋھلە- 〈动〉发出哎哟（声唉，气叹声；）。吟呻

ۋھلەس- ۋھلە- 的 态互交。

ۋھلەۋ ۋھلە- 的 式定不。

ۋش Ⅰ〈数〉三：ۋش ۇنز ۋي 三 / 子房间：ۋش ايلىق جوسپار 三 ▲ 划计的月个三 اجالىنان ۋش كۇن بۇرىن ۋلۇ 三 ▲ 命非于死 ۋش ارقار 三〔天〕星 ▲ ۋش اشا نەرۋى 三 ▲ 精神叉 ۋش جەردە ۋش توعىز 三 ▲ 九于等三乘三 ۋش تۇياقتى شاعالا 三〔动〕鸥趾 ▲ ۋش حىلورلى تەمىر 三 ▲ 铁化氯 ۋش قاينىاسا سورپاسى قوسىلماۋ 三 ▲ 边占不点一，系关无毫 ۋش قىرلى ەگەۋ 三 ▲ 刀锉光角 ۋش ۋىيقىتاسا تۇسكە كىرمەيتىن 根本想不的到▲ ەر كەزەگى ۋشكە دەيىن. 负胜见才合回个三汉好【谚】。

ۋش Ⅱ：ۋش ەم 同 仔三胎。

ۋشاياق 〔口〕〈名〉架脚三。

ۋشاقا 〈名〉权齿三。

ۇشبۇ 〈代〉这,这(封):ئۇشبۇ حات 这封信。

ئۇشبۇرىش Ⅰ 〈名〉座角三〔天〕。

ئۇشبۇرىش Ⅱ 〈名〉板角三,形角三,角三 ▲ تەڭ ئبۇيىرلى ئۇشبۇرىش 等腰形角三 ▲ تەڭ قابىرعالى ئۇشبۇرىش 等边形角三。

ئۇشبۇرىشتى 〈形〉的形角三,的角三 ▲ ئۇشبۇرىشتى باس سۇيەك 颅角三。

ۇشەك 〈名〉脊屋。

ۇشەن 〈名〉仔三胎用。

ۇشەۋ 〈数〉三个:ئبىز اعايىندى ۇشەۋ ەدىك. 我们兄弟三个人。

ۇشەۋلە- 〈动〉来起合人个三,起一人个三:سەندەر ۇشەۋلەسەڭدەر بۇل جۇمىس تەز بىتەر ەدى 你们三个这个事务很快就能完成。

ۇشەۋلەۋ ۇشەۋلە- 式定不的。

ۇشكۇل 见 ۇشكىل Ⅰ.

ۇشكىل Ⅰ 〈形〉的形尖,的尖带,的尖。

ۇشكىل Ⅱ 〈名〉片加(的摆下子裙宽加)。

ۇشكىلدە- 〈动〉尖成弄,尖削。

ۇشكىلدەۋ Ⅰ ۇشكىلدە- 式定不的。

ۇشكىلدەۋ Ⅱ 〈形〉的头尖有略,的尖较比。

ۇشكىر Ⅰ 〈形〉的锐尖,的利尖,的尖:نايزانىڭ ۇشكىر باسى 枪的锐尖 ▲ ۇشكىر تۇمسىق 鼻子尖。

ۇشكىر- Ⅰ 〈动〉边,时病医人病为师巫〔旧〕。

ۇشكىرلە- 〈动〉锐尖使,利尖使,尖削,尖磨:قازىق ۇشكىرلەۋ 桩子削尖。

ۇشكىرلەن- ۇشكىرلە- 态动被的。

ۇشكىرلەت- ۇشكىرلە- 态动使的。

ۇشكىرلەۋ Ⅰ ۇشكىرلە- 式定不的。

ۇشكىرلەۋ Ⅱ 〈形〉的些利尖,的尖较比。

ۇشكىرلىك ۇشكىر Ⅰ 词名象抽的。

ۇشكىرت- ۇشكىر- Ⅱ 态动使的。

ۇشكىرۋ ۇشكىر- Ⅱ 式定不的。

ۇشقىلتان 〈名〉草毛三〔植〕。

ۇشتىك 〈名〉①三分:ۇشتىك الۋ 三得试考 ②分牌纸的点三,三之牌克扑:قىزىل ايىردىك ۇشتىگى 红桃三 ▲ ۇشتىك شام 小油灯号三,灯。

ۇشتى-كۇيدى 见 ۇشتى-كۇيلى.

ۇشتى-كۇيلى 〈副〉无影无踪,地无声无息,地匿声消:ول قاشىپ كەتتى، ۇشتى-كۇيلى جوق، تابىلمادى. 他逃跑了,地无影无踪,哪里找都不着。

ۇشتىك: ۇشتىك ايى 月(历农于当相)。

ۇش-ئتۇرت 〈数〉三四个:اي ايامىنا ئالى دە ۇش-ئتۇرت كۇن بار. 到月底还有三四天。

ۇش-ۇشتەن 〈副〉三个三个地,组一人三,排站地:ۇش-ۇشتەن تۇرۇ 三三个个地。

ۇشى 〈名〉日三(的行举后以天三者死为)。

ۇشىن 〈助〉①为,了为,为…起,见…替:جەڭىس ئۇشىن 为了胜利/ۇزدىكسىز العا باسۇ ئۇشىن بۇرىنعى تاجرىيبەلەردى قورتىندىلاۋ كەرەك. 总继前人的经验以便工作。②进前续…,对…说:تەمەكى دەنساۋلىق ئۇشىن زياندى. 吸烟有害身体。③对,对着,看,看:سەنىڭ بەتىڭ ئۇشىن ماقۇل بولىپ وتىر. 你看他的意思表示才同意。

ۇشىنشى 〈数〉三第:ئۇشىنشى ئنومىرلى 第三号 ▲ ئۇشىنشى دارەجەلى تەڭدەۋ 三等级方程 ▲ ئۇشىنشى جاق 三人称〔语〕。

ۇشىنشىلىك 〈名〉三第:位三:ۇشىنشىلىكتى الاتىن شعار 三位金属名。

ۇشىر 〈名〉税粮的一之分十〔旧〕。

ۇشىر-عۇشىر 见 ئۇشىر.

ف

ف 哈萨克文字母表中的第十二个字母。

فا 〈名〉〔乐〕长音阶的第四音。

فاباۋ 〈名〉[汉]法宝。

فابريكا 〈名〉厂工,轻工业工厂:ماقتا توقما فابريكاسى 棉纺厂/ نلمه-توقىما فابريكاسى 针织厂。

فابريكا-زاۋود 〈名〉工厂。

فابريكالى 〈形〉厂工的,厂工有建的。

فابريكانت 〈名〉主厂工。

فابريكات 〈名〉厂工产制品,制品,成品:جارتىلاي فابريكات 半成品。

فابۇلا 〈名〉节情〔文〕。

فازا 〈名〉期,期时,段阶。

فاكەل 〈名〉火,炬火,把火。

فاكت 〈名〉事实,实情,根据,例实:فاكت دالەلدەۋ 有证明事实。

فاكتور 〈名〉①因〔数〕②因动;素要,素因。

فاكتورلى 〈形〉素因有的,素要有的。

فاكتورسىز 〈形〉素因无的,素要无的。

فاكتىلە- 〈动〉实证,明证:فاكتىلەپ ايتۋ 用明说实事。

فاكتىلەۋ فاكتىلە- 的定不式。

فاكتىلى 〈形〉实事有的,据根有的,据论有的。

فاكتىسىز 〈形〉实事无的,据根无的,实真不的。

فاكۇلتەت 〈名〉(大学)系:تىل فاكۇلتەتى 语言系。

فاميليا 〈名〉姓:فاميليانىز كىم؟ 贵姓?

فاميليالاس 〈形〉①同姓的②同族的,同一的。

فاميليالى 〈形〉姓……的:ۇاق فاميليالى 姓王的。

فاميلياسىز 〈形〉无姓氏的。

فاناتيك 〈名〉①宗教信者②极其热衷于……的人。

فانەر 〈名〉板层,板合胶。

فانەرلە- 〈动〉粘(镶,贴)胶,板层。

فانەرلەن- فانەرلە- 被动态的。

فانەرلەس- فانەرلە- 互交态的。

فانەرلەت- فانەرلە- 使动态的。

فانەرلەۋ فانەرلە- 定不式的。

فانەرلى 〈形〉合胶板的,合胶板的制。

فانەرسىز 〈形〉无合胶板的,无层板的。

فانتازيا 〈名〉①想象,空想,梦想,幻想非:فانتازياعا بەرىلۋ 不要沉迷幻想 ②幻想出来的东西,西东的幻想撰社,造臆:مۇنداي ءىس بولىپ كورگەن ەمەس، مۇلدە فانتازيا. 这是全完造臆的 ③〔艺文〕曲幻想。品作想幻写直一来年多。事回一么这有没本根,的来出品作想幻:فانتازيامەن شۇعىلدانىپ كەلدى(他)的想妄,的想空,的想幻〈形〉فانتازيالىق 品作想幻 / شعارما فانتازيالىق 说小想幻学科 ②虚构的,的构造臆:فانتازيالىق اڭىز 的稽无诞荒,的奇离,到不作上际实,的际实合不③说传的诞荒的。划计的际实合不:فانتازيالىق جوسپار 出得想幻,人的想幻于耽〈名〉فانتازياشىل 人的神作想幻;象形想幻,物想幻〈名〉فانتاستيكا 品。

فانتاستيكالىق 〈形〉①的想幻,的怪古奇希,的到不作上际实③的造臆,的构虚②的奇离,的际实合不。

فانفارا 〈名〉①号铜 ②号铜壮雄的奏吹

句乐 。
فاراد 见 فارادا.
فارادا 〈名〉(位单容电)拦法〔电,理〕。
فارادالىق 〈形〉的位单拉法,的拉法 。
فارادامەتر 〈名〉计拉法 。
فارماكولوگ 〈名〉家学理药 。
فارماكولوگيا 〈名〉学理药 。
فارفور 〈名〉瓷,瓷器; فارفور شىنى 碗瓷 / فارفور زاۋودى 瓷器厂 。
فارىز 见 پارىز.
فاريق 见 پاريق.
فاسول 〈名〉角豆,豆菜 。
فاسون 〈名〉型,型,式样; جاڭا فاسوندا‌عى كيىم 新式服装 。
فاسوندا‌- 〈动〉形变改,式形换变,式样换变的装服变改地断不式: كيىمدى فاسونداپ تىگۈ 。式样
فاسوندان‌- ① فاسوندا‌- 反的 ② 态身打扮,装 。
فاسونداس‌- فاسوندا‌- 的态互交 。
فاسوندات‌- فاسوندا‌- 的态动使 。
فاسونداۋ فاسوندا‌- 的式定不 。
فاسوندى 〈形〉的样型,的式型,的式样;式样的观美: كونە فاسوندى 的式旧 。
فاسوندىلىق ① فاسوندى 的象抽名词 ② 式样好看,观美,看漂亮 。
فاسونسىز 〈形〉的式样无,的看难式样 。
فاتاليزم 〈名〉论命宿 。
فاتيحا 〔阿〕〈名〉(名篇的长首经兰古)谛法 。
فاش: فاش ەتۋ 见 پاش ەتۋ.
فاشيزم 〈名〉西法,义主斯西法,度制斯西法,力势斯西法 。
فاشيست 〈名〉徒匪斯西法,子分斯西法 。
فاشيستەندىر‌- 〈动〉化斯西法 。
فاشيستەندىرۋ فاشيستەندىر‌- 的式定不 。
فاشيستىك 〈形〉的义主斯西法,的斯西法 。
ٴفالسافا 见 فيلوسوفيا.
ٴفاني 〔阿〕〈形〉间人,间阳,世浊,世尘 。
فەۋرال 〈名〉二月; بەسىنشى فەۋرال 五月二日 / فەبرال ايى 二月 。
فەدەرالدىق 〈形〉的邦联 。
فەدەراليزم 〈名〉① 制邦联 ② 动运邦联 。
فەدەراتيۆتىك 〈形〉制邦联,的盟同,的盟联,的邦联 。
فەدەراتسيا 〈名〉① 盟联 ② 盟同,盟联 。
فەلدمارشال 〈名〉无帅 。
فەلدشەر 〈名〉医副,助医,士医 。
فەلياتون 〈名〉文品小,感杂 。
فەلياتونشى 〈名〉家作文品小 。
فەلشەر 见 فەلدشەر.
فەودال 〈名〉主建封,建封 。
فەودالدىق 〈形〉的义主建封,的建封; فەودالدىق ماددەنيەت 化文建封 / فەودالدىق قوعام 会社建封 / فەودالدىق كۇش 力势建封 / فەودالدىق ٴتۇزىم 度制建封 。
فەوداليزم 〈名〉度制建封,义主建封 。
فەرما 〈名〉场牧,场禽养,场畜养; قوي فەرماسى 场羊 / مال فەرماسى 场牧畜 。
فەرمەنت 〈名〉素酵,酶〔化,物生〕。
فەرمەنتاتسيا 〈名〉用作酵发 。
فەرمي 〈名〉镄〔化〕。
فەرى 见 پەرى.
فەستيۆال 〈名〉会演,节欢联; جاستار فەستيۆا‌لى 青年节欢联 。
فەتيش 〈名〉① 神,物拜崇 ② 物〔转〕像偶 。
فەتيشيزم 〈名〉① 拜崇物,化像偶〔转〕② 教物拜,盲目拜崇 。
فەۋادال 见 فەودال.
فيگۇرا 〈名〉① (的作动之人)姿,势姿,态 。形体,态体,段身,材身 ② 样花
فيزيك 〈名〉家学理物 。
فيزيكا 〈名〉学理物,理物; فيزيكا ساباعى 课理 ▲ اتومدىق فيزيكا 理物子原 。
فيزيكالىق 〈形〉的学理物,的理物; فيزيكالىق قاعيدا 理原学理物 。
فيزيولوگ 〈名〉家学理生 。
فيزيولوگيا 〈名〉学理生 。
فيزيولوگيالىق 〈形〉的理生,的学理生; فيزيولوگيالىق حيميا 学化理生 。

فيزكۆلتۇرا 〈名〉育体。
فيزكۆلتۇراشى 〈名〉员动运,者作工育体。
فيكۆس 〈名〉(属)榕〔植〕。
فيلولوگ 〈名〉家学言语。
فيلولوگيا 〈名〉学言语。
فيلولوگيالىق 〈形〉的学方语:فيلولوگيالىق نازاريا 论理学言语。
فيلوسوف 〈名〉家学哲。
فيلوسوفيا 〈名〉哲学:فيلوسوفيا تاريخى 哲史学。
فيلوسوفيالىق 〈形〉的上学哲,的学哲:فيلوسوفيالىق ئاتاۋلار 语术学哲 / فيلوسوفيالىق قاعيدالار. 哲原学理。
فيلىم 〈名〉片影:كينو فيلىمى 电影片 / دىبىستى فيلىم 有声电影 / فيلىم الۇ 拍摄影片。
فينانس 〈名〉融金;物财,政财。
فلانەل 〈名〉法兰绒。
فوكۆس Ⅰ 〈名〉①点光聚,距焦,点焦〔数,物〕。
فوكۆس Ⅱ 〈名〉①变戏法,魔术②〔转〕洋相,出洋相:فوكۆس شعارۋ 怪相。
فوكۆسشى 〈名〉变戏法,魔术师,者。
فولكلور 〈名〉①民间风俗 ②民间创作头口。
فولكلوريست 〈名〉家学俗民。
فولكلورشى 〈名〉家学俗民。
فونار 〈名〉灯笼;笼灯,灯马 ▲ قول فونار 手灯;人的笼灯打,人的灯马提路;人工灯。
فوندا 〈名〉①基金 ②储备,备储。
فونەما 〈名〉位音〔语〕。
فونەتيكا 〈名〉学音发,学音语〔语〕。
فونەتيكالىق 〈形〉的学音语,的音语:فونەتيكالىق قۇرىلىس 构结音语 / فونەتيكالىق زاڭ 律规音语。
فونوگرامما 〈名〉带音录,片音录。
فونوگراف 〈名〉器音录。
فونتان 〈名〉池水喷,泉喷。
فورما 〈名〉①形,式样,型,格 ②貌外,子样,式形,状形,式齐,式方,型,式形〔数〕③式程,格规,式版,框版〔印〕⑤式样,型模 ④成型……把,造制型模……按 〈动〉فورمالا- ……有具使,型造,造塑,型……状形。
فورمالان- فورمالا- 态动被的。
فورمالاس- فورمالا- 态互交的。
فورمالات- فورمالا- 态动使的。
فورمالاۋ فورمالا- 式定不的。
فورمالدى 〈形〉的式形,的形式,的上式形,化式形。
فورمالدىق فورمالدى ▲ 词名象抽的 فورمالدىق لوگيكا 形逻辑式。
فورمالىزم 〈名〉义主式形,义主式公。
فورمالين 〈名〉(水)液醛甲,林马尔福〔化〕,液溶醛蚁。
فورماليست 〈名〉者义主式形。
فورماليستىك 〈形〉者义主式形,的义主式形的。
فورمالى 〈形〉的样式,的式格,的式形:جاڭا فورمالى كيىم 新式服装。
فورمات 〈名〉格规,小大,面幅,本开。
فورماتسيا 〈名〉①(名)发,造构,构结(的等会社) ②段治展层,系层(质地)。
فورماشىل 〈形〉的久主式形,的式形。
فورماشىلدىق 〈名〉义主式形:فورماشىلدىققا قارسى تۇرۋ 反义主式形对。
فورمۇلا 〈名〉则定,式公:ماتەماتيكالىق فورمۇلا 数学式公。
فوسفات 〈名〉脂酸磷,盐酸磷〔化〕。
فوسفور 〈名〉磷〔化〕▲ فوسفور قىشقىلى 磷酸。
فوسفوريت 〈名〉石钙磷,岩灰磷。
فوسفورلا- 〈动〉光磷发,光磷有。
فوسفورلان- فوسفورلا- 态动被的。
فوسفورلاۋ فوسفورلا- 式定不的。
فوسفورلى 〈形〉的磷含,的磷:فوسفورلى تىڭايتقىش 肥磷。
فوسفورت 〈名〉灰磷,石钙磷,土钙磷〔矿〕。
فوتو 〈名〉岩。片相,片照。

فوتو البوم 〈名〉集影。

فوتوراپپارات 〈名〉机影摄，机相照。

فوتوگراف 〈名〉师相照，师影摄。

فوتوگرافيا 〈名〉① 术影摄 ② 片相，片照。

فوتوگرافيالا- 〈动〉相照，影摄。

فوتوگرافيالاؤ فوتوگرافيالا- 式定不的。

فوتوگرافيالىق 〈形〉术影摄，的影摄，的相照的。

فوتوكورمه 〈名〉览展影摄。

فوتوكوشىرمه 〈名〉印复。

فوتومەتر 〈名〉计度光。

فوتون 〈名〉子光。

فوتوسۇرەت 〈名〉片相，片照。

فوتوسۇرەتشى 〈名〉师影摄。

فوتوتەحنيك 〈名〉师影摄。

فوتوتەلەگراممـا 〈名〉报电真传。

فوتوتەحنيكا 〈名〉术技相照，术技影摄。

فوتوتەحنيكالىق 〈形〉术技相照，的术技影摄的。

فوتوحيميا 〈名〉学化光。

فوتوحرونيكا 〈名〉闻新片照；事记影摄。

فراگمەنت 〈名〉段片，段一。

فرازا 〈名〉句语，子句。

فرازەلوگيا 〈名〉学语成；语成。

فرازەلوگيالىق 〈形〉的语成；的语成 فرازەلوگيالىق سوزدىك 典辞语成。

فرانسي 〈名〉钫〔化〕。

فتور 〈名〉氟〔化〕。

فۇتبول 〈名〉球足；فۇتبول تەپۇ 踢足球。

فۇتبولشى 〈名〉员动运球足。

فۇفايكا (پوپايكا) 〈名〉衣生卫，衣绒。

فۇفايكالى 〈形〉的衣绒穿身。

فۇفايكاشاك 〈形〉的衣绒穿只；دالا سۇيق، فۇفايكاشاك سىرتقا شىعۇشى بولما. 不你，冷边外要只穿衣绒去出。

ح 哈萨克文字母表中的第二十八个字母。

حا 〈拟〉(表示高兴,得意,哈)嘿,哈:حا، حا، ءتۇرىنسىڭ جامانى-اي 哈哈,难,死了看。

حابار 〈名〉消息,音信,导报:جاقسى حابار 好消息(音佳) / قۇانىشتى جابار 喜讯(喜报) / حابار توسۇ 等信儿 ▲ سۇنق حابار 噩耗,不幸的消息 ▲ ۇيرەنۋ حابارى 学习通讯 ▲ حابار ايتۋ 带信儿,捎信儿,通知,报告 ▲ حابار الۋ 得到消息,给信儿,带信儿 ▲ حابار جوق ① 没消息 ② 不懂,会不知道 ▲ حابار ماقالا 新闻导报 ▲ حابار تابۋ 探听消息,到得消息。

حابارداردار 〈形〉①(格从求要)得到消息的,得到信息的,了解消息的,知通到接的:كىم باراتسىدىعىنان حابارداردار شىعارسىڭ؟ 你去谁竟究了消息到得吗?②?吧 知熟;的通粗;的道知,的会,的得懂 / 论理得懂 حابارداردار نازاريادان 的习熟,的 تەحنيكادان حابارداردار 术技知熟 ▲ حابارداردار بولۋ 了解,知熟,习熟,道知。

حابارداردارلىق حابارداردار 的名象抽词。

حابارلا- 〈动〉①消递传,信通,知告,知通:وعان حابارلادىڭ با؟ 他知通你了没有?② 报告,报导,映反,告报:بۇل جاعدايدى جوعارىعا حابارلاۋ كەرەك. 这个情况应该向上报告。 / گازەتتە حابارلاۋ 在报纸上报导。

حابارلاما 〈名〉消息,新闻,导报。

حابارلان- ① حابارلا- 的被动态 ② 得到,获悉(消息)。

حابارلاندىر- حابارلان- 的使动态。

حابارلاندىرۋ I 〈名〉通知,告知,告广,告公,启事。

حابارلاندىرۋ II حابارلاندىر- 的不定式。

حابارلاندىرىل- حابارلاندىر- 的被动态。

حابارلانۋ حابارلان- 的不定式。

حابارلاس- حابارلا- 的互相态。

حابارلاسۋ حابارلا- 的互相态 ▲ حابارلاسۋ اسپاپتارى 通讯器材。

حابارلاستىر- حابارلاس- 的使动态。

حابارلات- حابارلا- 的使动态。

حابارلاتتىر- حابارلات- 的使动态。

حابارلاۋ حابارلا- 的不定式。

حابارلاۋشى 〈名〉人的消息传者,知通。

حابارلى 〈形〉①有消息的,有信息的,有通知的,有知通到接的:ەرتەڭ جيىن بارلىعىنان حابارلىسىڭدار ما؟ 明天你们会开会的消息了吗?②有习熟的,有知熟的,有道知的,有通粗的;有会的,有懂的 عىلىمنىڭ ءار ساعاننان حابارلى سويلەم 我说话〔语〕各有科学知识 ▲ حابارلى 陈述句。

حابارلىلىق حابارلى 的名象抽词。

حابار-وشار 〈名〉①消息,信息,音信:جاقسىنان بەرى بالاڭنان حابار-وشار بار ما؟ 你最近子孩有没有消息?② 新闻,导报:گازەتتەگى حابار-وشارلار 报纸上的导报。

حابار-وشارلى 〈形〉有消息的,有信息的,有音信的。

حابار-وشارلىلىق حابار-وشارلى 的名象抽词。

حابار-وشارسىز 〈形〉无消息的,无信息的,无音信的:حابار-وشارسىز كەتتى 杳无音信(海大沉石)。

حابار-وشارسىزدىق حابار-وشارسىز 的名象抽词。

حابارسىز 〈形〉没有消息的,没有信息的,无音信的:قىستاقتا بارۋدان حابارسىز. 他有没有到知通的:的知不,的会不,的得懂不 ②。知通的乡下到接的:的知熟不,的行外,的解了不,的道انقا مىنە-

گەننەن حابارسىز 不会骑马 / دۇنيەدەن حابارسىز 面世解了不 。

حابارسىزدىق حابارسىز 的词名象抽 。

حابارشى 〈名〉 ① 人信送，员信通，者信报：حابارشى جىبەرۋ 派员信通讯：ەسلىم اكادەمياسىنىڭ حابارشىسى 科学院通讯 。 ② 去员信通讯

حاديس 〈名〉〔宗〕[阿] 圣朝(的人教兰斯伊)的言德录 。

حاج 〈名〉 圣朝(的人教兰斯伊) 。

حاجى 〈名〉 吉哈(徒教兰斯伊的圣过朝) 。

حازىرەت 见 قازىرەت.

حايات 见 ايات.

حايۋان 〈名〉 动物，类兽 。

حايۋانات 〈名〉 ▲ 动物的泛称 حايۋانات پاركى 动物园 。

حايۋاندان- 见 ايۋاندان-.

حايۋاندانۋ حايۋاندان- 的式定不 。

حايۋاندىق 见 حايۋاندىق.

حايىر 见 قايىر.

حاكىم 〈名〉[阿] ① 博渊识学，人的问学有 ② 人的长县，县知 。

حاق I 〈名〉 ① 分本，分情，谊情：جولداستىق حاقى 因原，理道，由理 ② 谊情的志同：بىرەۋدىڭ سىنە ارالاسۋعا حاقىڭ جوق. 你有没有事的人别涉干由理 。

حاق II 〈名〉 ▲ 称别的主真，حاق تاعالا 主真，拉阿塔主真 。

حاق III 〈名〉 定肯，是确，实确，确的：بار ەكەنى حاق 有确的 / تانىماۋى حاق 认不实确 / ءورت قويۋى حاق 识 / 火放定肯 。

حاقى 见 اقى.

حاكىمدىك 〈名〉 势权的长县，位地的长县 。

حال 〈名〉 ① 态状，况情，况状：حالىڭىز قانداداي؟ 体，劲，力精 ② ？样么怎况情的您 力：حال قالماۋ 竭力疲精 ▲ حال سۋراۋ 慰劳，危垂命生，笃病，危病 问慰 。 ▲ حال ۇستىندە

حالايىق 〈名〉 儿伙大，家大，众大，众群：حالايىق قوسىلمايدى 应答不众群 / حالايىق نە دەيسىڭدەر؟ 吗意同儿伙大？

حالات 〈名〉 衫作工，衫罩：داريگەرلىك حالاتى 大衣罩的夫 。

حال-احۋال 〈名〉 态状，况情，况状 。

حالدەن- 〈动〉 力体复恢，劳疲复恢：دەم الىپ حالدەڭ 劳疲复恢下一息休 。

حالدەندىر- حالدەن- 的态动使的 。

حالدەڭ حالدەن- 的式定不 。

حالەت 〈名〉 步地，地境，境情，况情，况境：وسى حالەت 境现 / بەيشارالىق حالەت 可的怜的境处 。

حال-جاعداي 〈名〉 境处，态状，况状，况情：ونىڭ حال-جاعدايى جاقسى. 好良况情的他 。

حال-جاي 〈名〉 遇境，境处，况状，况情：حال-جايىڭىز قانداي؟ 样么怎况情的您 / ؟ رۋحانى حال-جاي 态状神精 。

حاليفا 〈名〉[阿] 承继的德默哈穆）发里哈（者 。

حالۋا 〈名〉[阿] 位职的发里哈；家国发里哈 。

حالفە 〈名〉[波] 状糊的成做油，糖、粉面用 物食 。

حاليفات 〈名〉〔宗〕[阿] 教助教宗 。

حالفەلىك 〈名〉 位地的师教教宗 。

حالىق (حالقى) 〈名〉 ① 民人：حالىق بۇقاراسى 人为 ▲ حالىق ءۇشىن قىزمەت ستەۋ 众大民人群 ③ 民居市城 قالا حالقى：民居 ② 务服民意的众群：حالقتىڭ پىكىرى 儿伙大，家大，众见 ▲ حالىق اقىندارى 人诗间民 ▲ حالىق اڭىزدارى 说传间民 ▲ حالىق اعارتۋى 人教民 ▲ حالىق ەمشىلەرى 生医间民 ▲ حالىق ءتىلى 蒙启，育院法民人 ▲ حالىق جاساعى 兵民 ▲ حالىق سوتى 言语的俗通，言语众群 ▲ حالىق شارۋاشىلىعى 济经民国 。

حالىق-ازاتتىق 的放解的民人：حالىق-ازاتتىق كۇرەس 的行进而放解的民人为争斗 。

حالىقارا 〈名〉 际国：حالىقاراداعى جاعداي 际国势形 / حالىقاراداعى ەلدەر 国各界世 。

حالىقارالىق 〈形〉 的界世，的际国：حالىقارالىق جاعداي 势形际国 ▲ حالىقارالىق بالالار مەرەكەسى 节童儿际国 ▲ حالىقارالىق بالالار مەركەمەسى 〔语〕 标音际国 ▲ حالىقارالىق

ەڭبەكشى ايەلدەر مەرەكەسى 国际妇女节 ▲ حالىقارالىق سوزدەر 国际象棋 حالىقارالىق شاحمات 国际象棋 ▲ 1-ماي حالىقارالىق ەڭبەكشىلەر مەرەكەسى《五·一》国际劳动节。

حالىق-دەموكراتيالىق 〈形〉的主民民人。

حالىقتىق 〈形〉人于属,的众大民人,的民人 / حالىقتىق سوعىس 人战民争,的间民,的民: حالىقتىق دەموكراتيا 人主民民 / حالىقتىق قارۋلى كۇشتەر 人武民装武力量。

حالىقشىل I 〈名〉员成派粹民,派粹民。

حالىقشىل II 〈形〉主民,的众民,的民人爱的。

حالىقشىلدىق 〈名〉① 主民 ② 义主粹民。

حامال 〈名〉三月。

حامەلەون 〈名〉随〔转〕② (目)役避〔动〕龙色变,人的异变而境环。

حان 〈名〉① 汗可,汗 ② 帝皇,帝君,主,王,帝王: حان سارايى 皇宫 / حان باقشاسى 禁苑(园花御) ▲ حان جاقسى ما؟〔俗民〕(戏游) حان كوتەرۋ 十分评(名)倍,敬尊好不好帝皇? 护爱加。

حانا 〈名〉室,子屋。

حاندىق ① 可汗,国王,代朝 ② 位王,位职汗国: حاندىقتاردى اۇستىرۋ 改朝换代。

حانزادا 〈名〉子太皇,子王。

حاني 〈名〉哈尼族,族尼哈: حاني ءتىلى 哈尼族言语。

حانيشا 〈形〉① 哈尼族尼哈,的式话尼哈 ② 语尼哈。

حان-سولتان 〈名〉① 帝王 ② 者治统等王帝相将。

حانتالاپاي 〈名〉(名戏游)子拐羊抢。

حانشا 〈名〉王妃;公主。

حانشا-حانزادا 〈名〉① 太子才 ② 主公和子太人佳。

حانىم 〈名〉① 后皇,后王,太太,人夫 ② 士女。

حاراكەت 见 حاركەت.

حاراكتەر 〈名〉① 性特,格品,格性(的人) ② 质性,征特,性特(的物事)。

حارام 见 ارام.

حاراپ: حاراپ بولۋ ① 陷 ② 离流沛颠,幸不于灭消,幸不于陷使 ① 获所无一 ▲ حاراپ قىلۋ ② 份之得应其夺剥。

حاركەت 见 اركەت.

حاربىپ 见 ءاربىپ.

حاس 〈形〉的在实,的正真。

حاسام 〈名〉词誓,约誓,言誓〔宗〕 ▲ حاسام بەرۋ 证保到得;证保出作式形的誓宣教宗以方对让时旧的,誓盟,誓起,誓发;誓宣,誓发 ▲ حاسام ءىشۋ 证保;誓宣。

حاسامداس- 〈动〉誓发相互,誓起相互。

حاسامداسۋ حاسامداس-式定不的。

حاسيەت 见 قاسيەت.

حاسىل: حاسىل بولۋ 避免,免避: قاتەلىكتەن حاسىل بولۋ 误错犯免避。

حاسىرەت 见 قاسىرەت.

حات 〈名〉信,件信,信书: حات جازۋ 写信 / حات سالۋ 寄信 / حات ساندىعى 箱信 ▲ جول حات 通证行 ▲ ءتىل حات 字识,字文有 ▲ قول حات 保证 ▲ ءبىلۋ (تانۋ) 据字,书。

حاتە 见 قاتە.

حاتەر 见 قاتەر.

حاتتا- 〈动〉① (记笔,录笔以)(见所,闻所就)记,入记,载记 ② (记忘备,记登(中册、表某于)载登。

حاتتال- حاتتا-的被动态。

حاتتاس- حاتتا-的互交态。

حاتتات- حاتتا-的使动态。

حاتتاۋ حاتتا-式定不的。

حاتتاۋلى 〈形〉记有,的册入记登,的载记有,的查可据有;的录。

حاتتاۋسىز 〈名〉登无,的录记无,的载记无,的查可据无;的记。

حاتتاۋشى 〈名〉员册注,者录记,人记登。

حاتتە 〈插〉于至甚,至甚: ەستىگەندەر دە بار، حاتتە كورگەندەر دە بار 至甚,人的见听有光不至甚,人的见看有于。

حات-حابار 〈名〉信(称总的儿信口和信书) 件信,息: كوپ بولدى، حات-حابار جوق 很久

。息信有没，了

حاتشى 〈名〉秘书，文书：حاتشىلار ٴبولمى 秘书科。

حاتشىلىق 〈名〉作工书秘。

حاتىم 〈名〉〔阿〕（灵亡度超为）经兰古读诵，经圆。

حاۋا 见 اۋا.

حاۋانا 〈名〉〔阿〕〔宗〕娃夏（约旧和经兰古中母之类人谓）。

حاۋىز 〈名〉积水池。

حاۋىپ 见 قاۋىپ.

حا-حا-حالا- 〈动〉声哈哈出发：حا-حا-حالاپ كۈلۈ 笑大哈哈。

حا-حا-حالاۋ حا-حا-حالا- 的不定式。

حيال 见 قيال.

حيجرا 〈名〉〔阿〕历回。

حيكايا 〈名〉〔阿〕故事，说传：حيكيا ايتۋ 讲故事。

حيكايالا- 〈动〉述叙，事故讲。

حيكايالاۋ حيكايالا- 的不定式。

حيكايات 〈名〉〔阿〕①说传：نانمسىز حيكاياتتار 不可信的传说，陷诬，蔑诬〔转〕②说话，诽谤，话坏：ەلدىڭ سىرتىنان حيكايات ايتۋ 背地里话坏家人（背后说家人的蔑诬）。

حيكمەت 〈名〉〔阿〕奇妙，怪奇，妙奥，秘神，巧奇：حيكمەت ٴسوز 秘神话 / مۇنىڭ ارجاعىندا ٴبىر حيكمەت بار 在这个有后背奥妙 / حيكمەت دۇنيە 东西的奇妙 / حيكمەت جاسالۋ 妙奇得做。

حيكمەتتى 〈形〉秘神的，奥妙的，奇妙的。

حيميا 〈名〉化学 ▲ فيزيكالىق حيميا 物理化学 ▲ ورگانيكالىق حيميا 有机化学。

حيميالان- 〈动〉学化起，用作学化起，应反学化起。

حيميالاندىر- حيميالان- 的使动态。

حيميالانۋ حيميالان- 的不定式。

حيميالىق 〈形〉化学的：حيميالىق ەلەمەنت 化元素 / حيميالىق تالداۋ 化分析 / حيميالىق كۇيىك 化烧伤 / حيميالىق قارۋ 化武器。

حيميك 〈名〉化学家。

حينين 〈名〉金鸡纳霜，金鸡纳树 ▲ حينين اعاشى 宁奎。

حيرۋرگ 〈名〉外科医生。

حيرۋگيا 〈名〉外科，科学科，外科。

حيسا 见 قيسا.

حيساپ 见 قيساپ.

حلور 〈名〉〔化〕氯。

حلورا 〈名〉〔医〕乱霍，乱霍病：حلورا تارالۋ 乱霍行流病 / حلورادان ٴولۋ 乱霍于死。

حلورال 〈名〉三氯乙醛。

حلوريد 〈名〉〔化〕氯化物。

حلوريت 〈名〉①〔化〕亚氯酸盐 ②绿泥石。

حلورلا- 〈动〉化氯，化净氯用，化净漂用。

حلورلان- حلورلا- 的被动态。

حلورلات- حلورلا- 的使动态。

حلورلاۋ حلورلا- 的不定式。

حلورلى 〈名〉含氯的：حلورلى ناترى 食盐，氯化钠 ▲ حلورلى سىناپ 汞甘，甘汞。

حلورسىز 〈形〉不含氯的，无氯的。

حلورسىزدىق حلورسىز 的名词抽象。

حوجا 见 قوجا.

حوككەي 〈名〉球冰；球棍曲。

حولەرا 〈名〉乱霍。

حولەستەرين 〈名〉固胆醇。

حور Ⅰ 〈名〉①合唱，合唱曲：كەزەكتەگى نومىردە حور 这个节目一下唱合 / جالپى حور 大合唱，队唱合 ②小合唱 / شاعىن حور 小唱合。

حور Ⅱ ①女仙：حوردىڭ قىزى 女仙 ②〔天〕女仙座。

حوردا Ⅰ 〈名〉〔理生〕索脊。

حوردا Ⅱ 〈名〉①〔数〕弦 ②弦之弧园的器乐。

حوردالىلار 〈名〉〔动〕索脊物。

حوردومەتر 〈名〉〔乐〕仪弦测。

حوش Ⅰ 以与，的喜可，的意愜，的快愉〈形〉的慰欣人令，的感快：حوش وتىرعاندا 正快愉时的 ▲ كوڭىل حوشى 心情，情绪，愉快 ▲ حوش ٴبولۋ 意满，兴高 ▲ حوش ٴىىس 香，香味儿

كەلىپسىز 您迎欢，好正得来您 。

حوش Ⅱ 〈叹〉是，好，请：حوش، ئەسىزدىڭ ايتقانىڭىز دۇرىس-اق بولسىن. 得说你算就，好 。/ حوش، ۋيگە كىرىڭىز. 请，里屋到请 。好

حوشتان- 〈动〉意惬到感，兴高到感：دوستار بەت كورىسكەنگە حوشتانىپ قالدى. 见相们友朋 。兴高到感

حوشتانۇ حوشتان- 的式定不 。

حوشتىق ① حوش Ⅰ 满，足满 ② 词名象抽的 。意如心称，足意满心，意得，意

حرام 〈名〉殿神，院寿，庙寺，堂教 。

حرەستوماتيا 〈名〉本读选文，选文 。

حريستيان 〈名〉基督：حريستيان ئدىنى 教 。基督

حريستياندىق 〈形〉基督教，的徒教督基 。彩色教督基，的

حروم Ⅰ 〈名〉铬〔化〕。

حروم Ⅱ 〈名〉革鞣铬，皮柔细：حروم ەتىك 细 / حروم شاپان 克甲皮 。靴皮柔

حرومدا- 〈动〉铬镀 。

حرومدات- حرومدا- 的使动态 。

حرومداۋ حرومدا- 的式定不 。

حرومدى 〈形〉含铬的，有铬的：حرومدى بولات 钢铬 。

حرومسىز 。的铬无，的铬含不

حرونيك 〈名〉者患病性慢 。

حرونيكا ②记史；鉴年，史年编〔史〕①〈名〉纪事时，记事大；讯简，栏闻新（的志杂、纸报）作学文的件事类某庭家或会社述叙贯连）要纪，纪末始 ④报简闻新，片录纪闻新 ③（品事 。

حرونيكالىق 〈形〉的报简闻新，的录纪闻新：حرونيكالىق فيلىم 。片录纪闻新

حۇرال 〈名〉权政的国和共民人古蒙）尔拉呼（称名的关机 。

حۇجات 〈名〉①据借，条借，据收：حۇجات جازۋ 写 ②据收件文：ورتالىقتىڭ حۇجاتى 中 。件文央

حۇيزۇ 〈名〉族回：حۇيزۇ رايونى 回族区地 。

حۇيزۇشا 〈形〉的式族回，的族回：حۇيزۇشا تۇرمىس 。活生的式族回

حۇق 〈名〉利权，权：سەنىڭ كەلۇ حۇقىڭ جوق. 。里这来权无你

حۇقىق 见 حۇق.

حۇلىق 见 قۇلىق.

حۇپ 见 قۇپ.

حۇپتا- 见 قۇپتا-.

حۇپتاۋ حۇپتا- 的式定不 。

حۇرما 〈名〉枣椰，子椰枣 ▲ حۇرما پالماسى 枣海 。

حۇرمەت 见 قۇرمەت.

حۇت 〈名〉月三 。

حىجى 〈名〉族哲赫：حىجى ئتلى 语族哲赫 。言

حىجىشا ①〈形〉的式族哲赫，的族哲赫：حىجىشا تۇرمىس 族哲赫 ②式方活生的族哲族 。言语族哲赫学习：حىجىشا ۇيرەنۇ 言语族 。

حىجرىا ①〈名〉亡逃加麦由德默哈穆 ②历回，（年 622 元公）元纪教兰斯伊 。

چ

چ 母字个十三第的中表母字文克萨哈。

چاراش 〈名〉舞什达尔恰。

چارتيزم 〈名〉宪章运动〔史〕(1836—1848年英国人工治政的动运)。

چاستۇشكا 〈名〉谣歌行流。

چاۋشيان 〈名〉族鲜朝:چاۋشيان ئەتلى 鲜朝 / چاۋشيان جازۋى 朝鲜文语。

چاۋشيانشا 〈形〉①的式族鲜朝,的族鲜朝:چاۋشيانشا كويلەك 鲜朝 ②子裙的式族鲜朝,文鲜朝,语:چاۋشيانشا بىلەدى 会讲朝鲜话。

چەك 〈名〉折存;票支。

چەكا 〈名〉会员委反肃。

چەمودان 〈名〉箱皮,箱提手。

چەمپيون 〈名〉军冠。

چەمپيوندىق 〈形〉的军冠:چەمپيوندىق اتاق 号称军冠。

چەرتەج 〈名〉纸图,图面平,图。

چەرتەجشى 〈名〉员图制,员图绘。

چەست: چاست بەرۇ 礼敬。

چياڭزۇ 〈形〉①族羌:چياڭزۇ ئەتلى 族羌语。

چياڭزۇشا 〈形〉①的式族羌,的族羌:چياڭزۇشا كيىم 装服族羌 ②言语族羌:چياڭزۇشا ۋىرەنۇ 言语族羌习学。

چينوۋنيك 〈名〉吏官,员官。

ش

ش 母字个一十三第的中表母字文克萨哈。
شا/شه 分成加附 ① 容形成构后之词名在加②的样一狗和 يتشه 的样一子孩和 بالاشا：词加在疑示表后之词名 : وماز شه؟ 乌尔马乌：问？呢 /? مەن شه؟ 呢我？
شابادان 〈名〉箱提手，箱皮：سەنىڭ شابادانىڭ جوق ەكەن عوي. 箱皮有没你，啊。
شابادانلى 〈形〉有箱提手带，有箱皮的：ەكى شابادانلى. 两有箱皮个的。
شابادانلىق 〈形〉用做上能下能的箱皮：شابادانلىق تەرى 做的箱皮革。
شابادانسىز 〈形〉没有箱皮，不带箱皮的。
شاباق Ⅰ〈名〉①鲦鱼，秧鱼；称泛的鱼小 ▲ ساري شاباق 小白条 ▲ اق شاباق 小鳊鱼。
شاباق Ⅱ〈名〉①辐条：اربانىڭ شاباعى 车轮的；梁横小，木横：ساتسىنىڭ شاباعى 梯子的 ②辐条。
شاباقتا- Ⅰ〈动〉①穿（子锥或刀尖用），刺，破刺：ٴبىرىڭدى شاباقتاپ شىعارۋ 脓血放疮。
شاباقتا- Ⅱ〈动〉弹絮，理梳（花棉，毛羊将），平，弹。
شاباقتا - Ⅲ〈动〉上辐条，安横木。
شاباقتال - Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ 被动的。
شاباقتاس - Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ 互交的。
شاباقتات- Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ 使动的。
شاباقتاۋ Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ 不定的。
شاباقتاۋلى 〈形〉①破刺的，穿刺的；过放的 ②血脓的 ③好絮的，好理梳的 ④有辐条的，有横木的。
شاباقتى Ⅰ〈形〉有多苗鱼的，有秧鱼的。
شاباقتى Ⅱ〈形〉有装条辐的，有横木的。

شابالا Ⅰ〈名〉漏久。
شابالا- Ⅱ〈动〉吠狂，叫汪汪。
شابالان- ①〈动〉شابالا- 的态身反的 ②吠狂，汪汪 ③〔转〕叫嚣，强辩，强夺理词；吵争声大。
شابالات- شابالا- 的使动态。
شابالاۋ شابالا- 的不定式。
شابالاندىر- شابالان- 的使动态。
شابالاڭدا- ①〈动〉叫地停不，吠狂：تاڭعا جاقىن ٴيت شابالاڭداپ كوپ ٴۇردى. 天亮前之时，狗叫声大，嚷叫，嚷声大〔转〕②。久好了叫狂狗你：شابالاڭداماي ەلگە تىنىم بەر. 喝力嘶声，吵下一静安家人让，了嚷吵声大别。
شابالاڭداۋ شابالاڭدا- 的不定式。
شابان 〈形〉缓迟，慢缓，慢度速的动作，的脚笨手笨；的钝迟的：شابان ات 懒马 / ارەكەتى شابان ادام 人的缓迟动行 ▲ ٴبىر مىڭگەن اتكدى شابان دەمە، ٴبىر كۇنگى جولداستى جامان دەمە. 莫友朋的识初，慢说莫马的骑初【谚】。坏说慢减，缓迟动和声明缓作动。
شاباندا- 〈动〉度速：ات شاباندا 马得累。了动不走。
شاباندات- شاباندا- 的使动态。
شاباندا شاباندا- 的不定式。
شاباندوز 〈名〉士骑，手骑：كوكپارعا شاباندوز- دار شىققى. 赛比羊才了加参们手骑。
شاباندوزدىق 〈名〉术马。
شاباندىق ①懒贪；钝迟，缓迟，慢缓 ②词名象抽的 شابان：الدەقاشان بىتەتىن جۇمىس شاباندىقتان بۇگىنگە سوزبلدى. 早工的束结该今天到拖直一慢缓度速于由，作。
شابان-شاردا 〈形〉苦艰活生，的力无穷贫。

شابار 见 شابارمان.

شابارمان 〈名〉飞报,使急,差公,役差,差公,皂隶。

شابارماندىق 〈名〉役差,差公。

شاباتا 〈名〉(的穿季夏)凉鞋,鞋便轻。

شابدالى 〈名〉①〔植〕桃,桃树 ②桃子。

شابدار 〈形〉(马)的色黄橘色毛而白雪尾鬃,黑鬃黑黄(马)。

شابدارلان- 〈动〉(马)色白灰呈毛鬃和尾。

شابدارلانۇ شابدارلان- 的不定式。

شابدارلاۋ 〈形〉(马)的黄棕色毛而白灰尾鬃。

شابدارلى 〈形〉的马红赤尾鬃白着骑。

شابلون 〈名〉①模,板样,型模 ②〔转〕子模,死板,老一套:ول شابلون بويىنشا ەس سىتەيتىن ادام. 他是按老式公板的事做人。

شابۇ Ⅰ 〈名〉布贴(的用衣上肥加)布拼,布贴。

شابۇ Ⅱ شاپ- 的不定式。

شابۇ Ⅲ 〈形〉好打,的好割;的好刨;的好砍。

شابۇلى 〈形〉的:شابۇلى ەشوپ 草的好割。

شابۇشى 〈名〉士骑,手骑。

شابۇىل 〈名〉①碌忙,奔飞,跑(马着骑):ات كۇن بويى شابۇىلمەن ابدەن شارشادى. 一了跑马冲,击攻,攻进,击袭,袭侵 ②了累很已天进装武شابۇىل总攻/ قارۇلى شابۇىل 锋:جالپى شابۇىل 攻/ تاڭ الدىندا ى شابۇىل 锋冲的前之亮天个跑,跑奔的情尽,跑奔 ①〈动〉击袭,袭侵,击攻,攻进 ②跑奔处到,够。

شابۇىلدا- شابۇىلدا- 的态动使的。

شابۇىلداتا- شابۇىلدا- 的不定式。

شابۇىلداۋ 〈名〉碌忙天整,人的走奔处到。

شابۇىلداۋشى 〈形〉人的。

شابۇىلسىز 〈形〉的击袭生发不,的攻进不。

شابۇىلشى 〈名〉者袭侵,者击袭,者攻进。

شابۇىلشىلىق 〈名〉劫抢,夺掠,袭侵。

شابىق 〈名〉(的部根等树果、花棉)松,土培,埂,土。

شابىقتا- 〈动〉(部根等树果,物作农为)松,土刨,土:مەحانيكالىق قۇرالدارمەن شابقتاۋ 用。土松具工的化械机。

شابىقتال- شابقتا- 的态动被的。

شابىقتاتا- شابقتا- 的态动使的。

شابىقتاۋ شابقتا- 的不定式。

شابىقتاۋشى 〈名〉(部根等树果,物作农为)人的土松。

شابىقتاۋىش 〈名〉具工土松。

شابىل- شاپ- 的态动被 ▲ شالا شابىلۇ 开支。重过失损;大太

شابىلىپ-شاشىل- 〈动〉劫抢被,空一劫洗被:شابىلىپ-شاشىلعان ەل تۇرمىستا اۋىر قىينشىلىققا تاپ بولدى. 空一生们人的空一劫洗被。难困的大极了受遭上活。

شابىلىپ-شاشىلۇ شابىلىپ-شاشىل- 的不定式。

شابىن Ⅰ 见شابىندىق.

شابىن- Ⅱ 〈动〉厥猖,暴狂,狂发:ەيت شابىنىپ ەۇرىپ تۇر. 狗吠狂在狗。/ شابىنعان بۇرا ىنگەنگە قاراي جونەلدى. 着朝驼公的威淫发大。去奔驼母。

شابىن- Ⅲ 〈动〉帚笤的设专用时浴气蒸洗)洗搓,身抽(物状)。

شابىندى Ⅰ 见شابىندىق.

شابىندى Ⅱ 〈名〉略侵,夺掠,劫抢〔旧〕。

شابىندىق 〈名〉地草牧,地草打,场草:شابىندىقتى قورعاۋ 保护场草 ▲ شابىندىق بەتەگە 六〔植〕属茅羊 ▲ شابىندىق قوڭىرباس 〔植〕月六 ▲ شابىندىق قۇرى 草原松鸡。禾。

شابىندىقسىز 〈形〉的场草有没,的场草乏缺。

شابىندىقتى 〈形〉的地草牧有,的场草有,的场草牧。的盛茂。

شابىندىلىق 〈名〉袭侵,争战夺掠,件事劫抢。

شابىندىر- شابىن- 的态动使的Ⅲ、Ⅱ。

شابىنۇ شابىن- 的不定式Ⅲ、Ⅱ。

شابىنشىلىق 见 شاپقىنشىلىق.

شابىر 〈名〉①地的拉拉稀稀物植 ②带薄微:الا شابىر بۇلت 疏稀:的拉拉稀稀,的星零,的云层的。

شابىرا 〈名〉皮羊山制精。

شابىرت- 见 شابىرتتان-.

شابىرتتان- 〈名〉云乌,布密云阴,阴变气天,滚滚。

شابىرتتانۇ شابىرتتان- 的 式定不的 。
شابىرتۇ شابىرت- 的 式定不的 。
شابىس Ⅰ〈名〉① 驰疾,速跑,步跑(的马),飞驰,奔驰,驰飞: كۇن بويى شابىسقا ات شدامايدى. 整天不受马,跑了。 ات شابىسى قاشان بولادى؟ 什么时候赛马? 赛马。
شابىس- Ⅱ① 杀砍互相 态互交的 شاپ- Ⅲ; 剑斗 ▲ شابىسپاق وڭاي، تابىسپاق قيمن.【谚】难好和,易容战交 。
شابىسكەر 〈名〉士骑,手骑 。
شابىستى 〈形〉的跑善,的快度速(马跑指) 。
شابىستىر- شابىس- 的 态动使的 Ⅱ 。
شابىت 〈名〉① 望欲,趣兴: اسقا شابىتى جاقسى 好很欲食 ② 鼓舞,励激: بۇل ٴبىز ٴۇشىن زور شابىت بولدى. 很是们我对这 。 ③ 舞鼓的大灵了有 وڭاي جازۇ كەلسە شابىت 灵感,兴会: 易容来起写,感 。
شابىتسىز 〈形〉的感好有没,的趣兴感不没; 的发未兴诗,的感灵有 。
شابىتسىزدىق شابىتسىز 的 词名象抽 。
شابىتتان- 〈动〉感灵有,感到受,舞鼓,振: وقۇشىلار مۇعالىمنىڭ سوزىنەن قاتتى شابىتتاندى. 来起作,来起奋兴: 的师老到听们生学 舞鼓受很话 。
شابىتتاندىر- ① شابىتتان- 的 使 ② 态动使的 召感,励激,舞鼓;感灵有 。
شابىتتاندىرۇ شابىتتاندىر- 的 式定不 。
شابىتتاندىرۇشى 〈名〉召感,者励激,者舞鼓 者 。
شابىتتانۇ شابىتتان- 的 式定不 。
شابىتتى 〈形〉使,的力舞鼓有,的感灵满充,的人的诗的感灵满充 شابىتتى ادەن 的悟感人: 他,说苦诉(他) قولعاناتىم جوق دەپ شاعىم ايتتى 词名象抽的 شابىتتى 。
شابىتتىلىق شابىتتى 的 词名象抽 。
شاعالا 〈名〉鸥,目形鸥〔动〕▲ اق شاعالا 白鸥 ▲ بوز شاعالا 灰鸥 ▲ ٴبىز تۇمسىق شاعالا 浮鸥 ▲ تەڭىز شاعالاسى 海鸥 ▲ قىزىل تۇمسىق شاعالا 红嘴鸥 。
شاعالاداي 〈形〉的白洁,的白雪,的白雪鸥: كيگىز ٴۇي 房毡的白雪 。
شاعالالى 〈形〉的多目形鸥,的鸥有 。的鸥海有没,的鸥有没
شاعالاسىز 〈形〉
شاعان Ⅰ〈名〉树蜡白〔植〕▲ قارا شاعان 树枫,树槭〔植〕 。
شاعان Ⅱ〈名〉节春,年新(的族民等汉、蒙) 。
شاعانشىلا- 〈动〉节拜,年拜(时节春) 。
شاعانشىلاس- شاعانشىلا- 的 态互交的 。
شاعانشىلاۋ شاعانشىلا- 的 式定不的 。
شاعاتاي 〈名〉台哈察: شاعاتاي جازۇى 哈察台 / شاعاتاي ٴتىلى 察哈台语 / 文台语 。
شاعي 〈名〉子绫 。
شاعۇ شاق- 的 式定不的 Ⅱ 。
شاعىل Ⅰ〈名〉屑岩,岩碎压,块岩粗,石碎 。
شاعىل- Ⅱ① 打碎,碎破②态动被的 شاق- Ⅱ: 伤受 ③ 了碎打碗 شىنى شاعىلىپ قالدى. 下摔,树上别 شاعىلاسىڭ 折骨: اعاشقا شىقپا، 射透,射反 ④ 的伤受会来 ⑤ 。户窗射透光月 تۇر. 眩 اي جارىعىى تەرەزەگە شاعىلىپ (眼),眼晃: كوز شاعىلۇ ▲ 眼耀 ▲ تاۋالى شاعىلۇ (眼)▲望所失大,子钉碰,壁碰,伤大气悦(قايتۇ) 。望所失大,望绝,望失 تاۋى شاعىلۇ
شاعىلۇ شاعىل- 的 式定不的 Ⅱ 。
شاعىلىس Ⅰ〈名〉② 光的射反;光的眼眩 ① 。像,影(的来出映反)
شاعىلىس Ⅱ〈名〉尾交(的类鸟) 。
شاعىلىس- Ⅲ① شاعىل- 的 反 ② 态互交的 ① 眼晃,眼耀,眩目 ④ 配交,尾交 ③ 照反,射 ▲ ايقاس شاعىلىسۇ 媾交,合交〔生〕▲ شاعىلىسۇ اعىنى 流射反〔物〕▲ شاعىلىسۇ بەتى 角射反 ▲ شاعىلىسۇ بۇرىشى 面射反
شاعىلىستىر- ① شاعىلىس- 的 反 ② 态动使的 Ⅲ 。种配 ④ 眼晃,目眩,眼耀 ③ 照反,射 ▲ 器射反〈名〉 **شاعىلىستىرعىش** شاعىلىستىرعىش اينا 镜射反 。
شاعىلىستىرت- شاعىلىستىر- 的 。态动使的
شاعىلىسۇ شاعىلىس- 的 式定不的 Ⅲ 。
شاعىم Ⅰ〈名〉① 怨埋,苦诉,怨抱,怨诉: قولعاناتىم جوق دەپ شاعىم ايتتى 他,说苦诉(他) 。 ② 。手助有没: 申 جوعارىعا شاعىم ايتۇ 上告 / شاعىم بەرۋ ورنى 申书诉控,诉控,诉申〔法〕▲ ازاماتتىق شاعىم 处诉 ▲ شاعىم

ارنز〔法〕控状告。

شاعىم: ئىبر (ەكى) شاعىم قانت 一(两)块糖。

شاعىمدا- 〈形〉诉申,状告。

شاعىمدان- شاعىمدا- 的 Ⅱ 态身反的。

شاعىمداس- شاعىمدا- 的 Ⅱ 态互交的。

شاعىمداۋ شاعىمدا- 的 Ⅱ 式定不的。

شاعىمقور 〈形〉苦诉爱,的状告爱的。

شاعىمدى 〈形〉诉申,的怨抱,的苦诉,的怨诉的。

شاعىمپاز 〈形〉状告爱;的怨抱好,的苦诉爱的。

شاعىمسىز 〈形〉诉控不,的怨抱不,的苦诉不的。

شاعىمشى ① 〈名〉人诉控,人诉申 ② 密告者。

شاعىن Ⅰ 〈形〉①:的大不,的型小,的小 شاعىن ەگىس قۇرالدارى 具农小 / شاعىن كەن ۇياسى 小巢矿 ② 章文的小短 شاعىن ماقالا / 的量少 شاعىن ادام:的滴点,的多不,的量少 شاعىن مال / 畜牲的多不 شاعىن اسىر 人 / 的薄浅,的道足不微,的限有 ③ 会体点一 شاعىن كومەك 浅 شاعىن ئبلىم / 助援的限有 شاعىن كوشە:的窄狭,的小狭,的窄 ④ 识知的薄同胡的窄狭。

شاعىن- شاق Ⅴ 怨诉,苦诉,怨抱②态身反的:كىم كورىنگە شاعىنۋ 苦诉就人见。

شاعىندا Ⅰ 〈副〉:期时……在,时……在 بالالىق شاعىندا 代时年童。

شاعىندا- Ⅱ 估,计估;用省,少减,小缩〈动〉量:اقشانى شاعىنداپ جۇمساۋ 节省着用钱 / كيىمدى دەنەگە شاعىنداپ تىگۋ 衣裁体量。

شاعىندال- شاعىندا- 的 Ⅱ 态动被。

شاعىندان- شاعىندا- 的 Ⅱ 态身反。

شاعىندات- شاعىندا- 的 Ⅱ 态动使。

شاعىندۋ شاعىندا- Ⅰ 的 Ⅱ 式定不。

شاعىنداۋ Ⅱ 〈形〉有;的量少,的小较,的少较:ئبىل ئونىم شاعىنداۋ بولدى. 的窄狭微略,的小狭;的限的少较比是量产的年今。

شاعىندىر- شاعىن- 的 Ⅱ 态动使。

شاعىندىق ① شاعىن 词名象抽的 ② 少微,量限有,量。

شاعىنۋ شاعىن- 的 Ⅱ 式定不。

شاعىر Ⅰ 〈名〉菜小岩〔植〕。

شاعىر Ⅱ 〈形〉(睛眼)的蓝而多白眼。

شاعىراي- 〈动〉①:睨睥,视怒,眼瞪 ول جانىنداعى كىسىگە شاعىرايىپ قاراپ قويدى. 他瞪眼常非得显,光的烈强发 ②。眼一人的边旁了:朗睛。光阳的烈强 كۇن شاعىرايعان

شاعىرايۋ شاعىراي- 的。式定不的。

شاعىرماق 〈形〉①酸儿点有,的酵发儿点有 شاعىرماق قىمىز 奶马的儿味酸点有:的儿味 شاعىرماق كۇن:的和温,的和暖,的暖温 ②酒 / شاعىرماق جەل 风和 / 气天的和暖。

شاعىرماقتان- 〈动〉①有得变,酵发儿点有 شاعىرماقتان- 的 Ⅱ 式定不的。②和暖得显,暖温得变 ②儿味酸儿点变。

شاعىس- شاق- Ⅱ 态互交的。

شاعىستىر- ① شاعىس- 的 Ⅱ 态动使的 ②离拨挑。شاعىستىرىپ جۇرگەن بىرەۋ بار. 四窝三调,唆挑,使唆,间:ولاردى شاعىستىرىپ 的们他拨挑在人有定肯。

شاعىستىرعىش 〈形〉挑好,的非是否弄拨爱。系关的四窝三调,的间离拨。

شاعىستىرۋ شاعىستىر- 的 Ⅱ 式定不的。

شاعىستىرۋشى 〈名〉者唆挑,者间离拨挑。

شادىمان 〈形〉心开,的快愉,的乐快,的活快。

شادىمان ئومىر:的活生的乐快。

شادىماندىق ① شادىمان 词名象抽的 ②趣乐,溢盈气喜,活快,情心的乐快。

شادىمانسىز 〈形〉人令,的快愉不,的活快不的淡平,的兴扫。

شادىر Ⅰ 乖;的躁暴气脾,的躁急情性。

شادىر Ⅱ 〈形〉格性的僻怪:شادىر مىنەز 的僻怪,的僻的儿眼对,的斜外向(睛眼指)。

شادىر ▲ شادىر ورە 索绊叉交。

شادىرا 〈名〉裙筒的大肥。

شادىراي- 〈动〉①出凸珠眼:تۇماسىنان كوزى شادىرايعان جان 人的出凸珠眼来生 ②发眼瞪 ورىنسىز شادىرايما 不要:睛眼瞪子胡吹,气脾

无缘故地故意吹口哨，吹口哨 ▲ 睛眼瞪子胡吹地故无缘无

شادىرايىت شادىراي- 的态动使。

شادىرايۇ شادىراي- 的式定不。

شادىراڭدا 〔动〕发眼瞪，睛眼瞪子胡吹 〈动〉 丈三冒火，霆雷发大，气

شادىراڭدات شادىراڭدا- 的态动使。

شادىراڭداۋ شادىراڭدا- 的式定不。

شادىرلىق شادىر I 的词名象抽。

شاجا 〈名〉 代后的产所后尾交鹭和鹰〔动〕。

شاجايما 见 شاجاماي。

شاجاماي 〈名〉（的处缝接底鞋和帮鞋）垫边贴，边

شاجىلدا 〈动〉 论议发大；嚷吵，叫喊，哗喧；责指声大

شاجىلدات شاجىلدا- 的态动使。

شاجىلداۋ شاجىلدا- 的式定不。

شاجىرقاي 〈名〉 膜系肠〔理生〕：شەك شاجىرقاي 系心 جۇرەك / 膜系肠 膜。

شاجىرقايلى 〈形〉 的厚膜系，的膜系有。

شاي I 〈名〉①（的工加过经）②属茶〔植〕：ئۇتسىن شاي 茶块整 / جارىم شاي 半茶，茶叶；مويىنى جوق شاي 茶块 / ③ 三之分四的茶块整 شاي اق 茶奶 / قارا（ئۇتسىز）水茶的好烧：شاي 茶清 ▲ اق قۇيرىق（قۇيرىقتى）شاي 茶花 的作制皮树杏旦巴用）茶杏旦巴 بادام شاي ▲（茶 ▲ ئېر شاي قاينىتىم 夫功的茶壶一烧 ▲ كەرپىش شاي 茶砖 ▲ كوك شاي 茶绿 ▲ كۇرەك شاي 茶砖青 ▲ قىزىل شاي 茶红 ▲ وپىرما شاي 茶砖 ▲ تاس شاي 茶砖密 ▲ تاقتا شاي 茶砖茯 ▲ شاي دەمدەۋ 茶压紧，茶砖密，▲ شاي 茶泡 ▲ شاي ساڭىراۋ قۇلاق 茶烧，菌霉茶 ▲ شاي قاسىق 匙茶 ▲ ۇن شاي 渍菌宝海茶。

شاي- II 〈动〉 洗漂；洗涮，涤洗，洗 ① سەن كىيمدەردى شايىپ قويا سال. 一洗服衣把你请 / 刷冲 ② 皿器洗涮 شايۇ 下。 ندىس-ايا قتاردى 的坏冲水雨 جەر كەتكەن 坏冲：جاڭبىر شايىپ 饭 شايۇ 洗涮。

شاي II ▲ 嘿；咄，呔〈叹〉 未从 شاي دەسپەۋ 睦和 شاي دەسپەگەن كورشى 睦和结团，嘴吵：居邻的处相。

شايا 〈形〉 ▲شايا 的躁暴气脾，的气脾发爱 بولۇ 满丰不，浆灌有没，瘪干：شايا بولىپ 粒麦的瘪干 ئېيداي ئاز قالعان。

شايان I 〔动〕① 〈名〉子蝎：شايان شاعۇ 蜇蝎 黄① ساري شايان ▲ 的毒狠，的辣毒〔转〕② 蝎 座蝎天〔天〕② ▲ سۋ شايانى 蟹河 تاڭقى قۇيرىق شايان 目亚尾短 تەڭىز شايانى 海蟹 ▲ قۇم شايانى 蜞螃。

شايان II 座蟹巨〔天〕〈名〉。

شايبۇتا 子枝胡〔植〕〈名〉。

شايگۇل 花茶，茶山〔植〕〈名〉。

شايعىز- II شاي- 的态动使。

شايعىلا- 〈动〉 漱，洗冲，冲（连接）：اۇزىن شايعىلاۋ 口漱地住不。

شايعىلات- شايعىلا- 的态动使。

شايعىلاۋ شايعىلا- 的式定不。

شايداي: شايداي اشىق 朗明，的朗晴（天指）：اسپان شايداي اشىق 里万空晴的。

شايدىر- شاي- II 的态动使。

شايجۇگەرى 属黍蜀〔植〕〈名〉。

شايكا 帮，伙，帮匪〈名〉。

شايقا I 木，桶水，桶铁（的耳带边两）〈名〉桶。

شايقا- II 动：动搅，匀摇，拌搅 ① 〈动〉 生从动搅过经 كىلەگەيدەن سارماي شايقاپ الدى 使，晃摇，动摇，动摆使 ② 油黄炼提里脂奶吹梢树把风：动振 بۇتاقتاردى جەل شايقاپ تۇر. 洗冲，酉殳，涮（水清用后涤洗）③。动晃得 ④ 漱，漱含：漱 اۇزىن شايقاۋ / تاماقتى تۇزدى سۋمەن شايقاۋ ⑤ 喉咽漱含水盐用：洗淘 التىن شايقاۋ 淘金 ⑥ 孵，孵化：جۇمىرتقا شايقاۋ 卵 ⑦ 戳（角犄用）：مىنا قويدى سيىر شايقاپ تاستاپتى. 了伤戳牛被羊只这。▲ باس شايقاۋ 意同不，同赞不，头摇 ▲ جاقسى بايقاپ سويلەر، 重慎谈言者智【谚】جامان شايقاپ سويلەر. 黄雌口信人。

شايقاقتا- 〈动〉 簸颠，动簸，荡摇，晃摇：①

قايىق سۇدا شايقاقتاپ كەلەدى. 小船在水上颠簸：足十气神，慢傲，摇大摇大〔转〕② 着簸：
شايقاقتاپ ئۇرۇق 大摇大摆地走。
شايقاقتات- شايقاقتا- 的态动使的。
شايقاقتاتقىز- شايقاقتات- 的态动使的。
شايقاقتاۋ شايقاقتا- 式定不的。
شايقال- ① شايقا- Ⅱ 的态动被的② 晃摇，动摆，动簸，簸颠；荡摇，摆摇：动波，قايىق تەڭىز تولقىنىمەن شايقالىپ كەلەدى. 小船在大海中浪颠簸。③ 捏扭；走地斜歪溜一，跄踉，踬颠：شايقالا باسۋ 一一扭扭—走地斜歪溜④ 稳平而快度▲ مي شايقالۋ 荡震脑▲ شاڭىراعى شايقالۋ 运背走▲ تۇرسى شايقالۋ 产破临濒。
شايقالاقتا- ①〈动〉颠簸，跄踉，晃晃摇摇，一一：走地斜歪溜 شايقالاقتاپ ەسىك الدىنا كەلدى 摇：荡振，荡晃②口门到走地晃晃摇 شەلەك شايقالاقتاپ كەلەدى. 荡晃地停不桶水。
شايقالاقتات- شايقالاقتا- 的态动使的。
شايقالاقتاۋ شايقالاقتا- 式定不的。
شايقالعىز- شايقال- 的态动使的。
شايقالدىر- شايقال- 的态动使的。
شايقالت- شايقال- 的态动使的。
شايقالۋ شايقال- 式定不的。
شاي-قانت〈名〉茶糖。
شايقاڭدا- 见 شايقاقتا-。
شايقاڭدات- شايقاڭدا- 的态动使的。
شايقاڭداۋ شايقاڭدا- 式定不的。
شايقاس Ⅰ〈名〉① 战交，锋交，量较：役战，战交，العاشقى شايقاستا قۇربان بولدى 战交次一第在：纷纠；架打，架吵，撞顶② 了牲牺时 كەلە جانقان شايقاس 纷纠的来以久很。
شايقاس- Ⅱ ① 战交② 态互交的 Ⅱ شايقا-，打方双 ەكى جاق ۇزاق شايقاستى. 量较，锋交：撞顶，嘴吵，吵争③。久许了：ولار بۇرىن تاتۋ ەدى، بۇگىن ءبىر بولماشى سىكە شايقاسىپ قالدى. 什为知不天今，的睦和很来原俩们他了来起吵争就事小件一因么。
شايقاستىر- شايقاس- Ⅱ 的态动使的。
شايقاسۋ شايقاس- Ⅱ 式定不的。
شايقات- شايقا- Ⅱ 的态动使的。
شايقاتقىز- شايقات- 的态动使的。
شايقاتتىر- شايقات- 的态动使的。
شايقاتىل- شايقات- 的态动被的。
شايقاۋ شايقا- 式定不的。
شايقور〈形〉有的茶喝好爱，的茶嗜，的瘾茶：شايقور ادام 者好嗜茶饮。
شايقورلان-〈动〉瘾茶有得变，茶喝爱得变：بۇرىن شاي ىشپەۋشى ەدى، ەندى شايقورلانىپ الىپتى 大可瘾茶在现，茶喝么怎不来原（他）了。
شايقورلاندىر شايقورلان- 的态动使的。
شايقورلانۋ شايقورلان- 式定不的。
شايقورلىق ①شايقور 瘾茶。② 词名象抽的。
شايقۇلان-〈名〉桃丝金〔植〕▲ شايقۇراي تۇقىمداسى 科桃丝金。
شايقى Ⅰ 见 شەيىح.
شايقى Ⅱ ①〈形〉的话笑说爱，的笑玩开爱，戏爱，人的话笑说爱，者笑玩开爱② 的谐诙。者谐诙，者谑。
شايقىلان- 话谐诙说，诨打，话笑说〈动〉。
شايقىلانۋ شايقىلان- 式定不的。
شايقىلىق ① شايقى Ⅱ 的行丑小② 词名象抽的。动举的角丑，为。丑小，角丑（的中剧喜）〈名〉。
شايقىمازاق〈名〉房毡顶圆（的易简）。
شايلا Ⅰ 膘上，肥长，胖发于过〈动〉Ⅱ شايلاپ جۇرە الماي قالۋ 动走以难得胖肥。
شايلات- شايلا- Ⅱ 的态动使的。
شايلاۋ شايلا- Ⅱ 式定不的。
شايلعۇ شايلىق- Ⅱ 式定不的。
شايلىق Ⅰ 对，的里水茶在对，的茶买〈形〉：شايلىق اقشا 钱的茶买 / شايلىق ءسۇت 奶的水茶对。
شايلىق- Ⅱ 惧危，缩畏，惧畏，怯畏〈动〉：ول ەشنارسەدەن شايلىقپايتىن ادام. 他是无所惧畏。شايلىقتىر- 惧危到感，怕害▲ جۇرەگى شايلىعۇ 人的，吓恫② 态动使的 Ⅱ شايلىق-，唬吓，吓威。
شايناۋ〈动〉① 嚼，嚼咀：ول شايدىڭ ساماسىن شاينالا الدە ءبىر ويعا كەتىپتى. 他茶着嚼边一。

▲ اراعا شايتان كىرۋ 有 间离拨挑人。
شايتانارىا 〔史〕〈名〉 车行自。
شايتاندىق 〈名〉 鬼的当勾;当作的咬 头滑,为行的。
شايتانجۇمىرتقا 〈名〉 鬼,笔狗屎。
شايۇ شاي- Ⅱ 的不定式。
شايحانا 〈名〉 茶馆,馆茶房:شايحانا اشۇ 开茶馆。
شايحاناشى 〈名〉 人的馆茶开,人务服馆茶员。
شايحى 〈名〉 ① [阿] 伊斯)② 赫依夏,老长家学法;家学神,师教级高(的教兰。
شاي-شايلا- 〈动〉 (羊)喝吆地住不。
شاي-شايلاس- شاي-شايلا- 的交互态。
شاي-شايلاۋ شاي-شايلا- 的不定式。
شاي-شاقپىت 〈名〉 糖和茶指泛。
شايشىل 〈形〉 的瘾茶有,的茶嗜,的茶喝爱。
شايشىلدىق شايشىل 的名象抽词。
شايشوپ 〈名〉 菊蜡〔植〕。
شايى 〈名〉 绢。
شايىق 见 شايحى.
شايىل- شاي- Ⅱ 的被动态 ▲ جۇرەك شايىلۇ 被吓,怕害住。
شايىلت- شايىل- 的被动态。
شايىلۇ شايىل- 的不定式。
شايىن- شاي- 的反身态。
شايىندى 〈名〉 脏,水泔,水污(的西东洗涮)水。
شايىپ-جۇ- 见 جۇپ-شاي-.
شايىپ-جۇۋ شايىپ-جۇ- 的不定式。
شايىر 〈名〉 Ⅰ 人诗兴即 [阿]。
شايىر 〈名〉 Ⅱ ① 香松,脂松,脂树 ② 质胶 ▲ شايىر اعۇ (的上毛羊绵指多),垢油,物 اۇرۋى 〔植〕病胶流。
شايىرلا- 〈动〉 脂树以涂,脂树以浸。
شايىرلان- ① شايىرلا- 的被动态 ② 脂树现出,脂树胶流:乎乎粘粘得显,粘发,多得显垢油 ③ 的上毛羊 قويدىڭ جۇنى شايىرلانىپ كەتىپتى. 羊多很垢油。
شايىرلانۋ شايىرلان- 的不定式。

بايقاي :咬,啃 ② 。么着什考思在边一,叶 جۇر انتى ايعىر شاياپ تاستاماسىن 让别意注要 (马指)اۇزدىعىن شاياۋ 了伤咬马把马种 ▲ 悔懊,悔后 شاياۋ بارماعىن 脱争欲 ▲ تىلىن شاياۋ 清不话说。
شاينال- شاينا- 的被动态。
شاينام 〈名〉 粮干,物食的食嚼 ▲ بىر شاينام 够的次一嚼的:بىر شاينام ەت 一口肉 ▲ شاينام اقىل جوق 有没都脑头点一。
شايناما 〈名〉 粮干,物食的食嚼。
شاينالدا- 〈动〉 嚼地住不。
شاينالدىرت- شاينالدا- 的使动态。
شاينالداۋ شاينالدا- 的不定式。
شاينىس- ① شاينا- 的互态 ② 撕,咬相互咬。
شاينىستىر- شاينىس- 的使动态。
شاينات- شاينا- 的使动态。
شاينانتقىز- شاينات- 的使动态。
شاينانتتىر- شاينات- 的使动态。
شاينۋ شاينا- 的不定式。
شاينەك 〈名〉 陶瓷小壶茶。
شاينەكسىز 〈形〉 茶小用有没,的壶茶小有没:شاينەكسىز ۇيلەر 的壶茶小有没人家。
شاينەكتى 〈形〉 的多壶茶小,的壶茶小有。
شاي-پاي 〈名〉 茶,水茶:ۇيگە بارىپ شاي-پاي 走再茶碗喝里家到请。
شايپاۋ 〈形〉 撒,的理讲不,的横蛮,的悍凶嘴尖 شايپاۋ ايەل / 妇泼 تىلدى 的泼:的舌薄。
شايپاۋلىق 〈名〉 词名象抽的。
شايپاۋشى 〈形〉 蛮,的人伤语恶于惯,的泼撒理无横。
شاي-ساماۋىرىن 〈名〉 壶水茶,炊茶。
شايساۋىت 〈名〉 筒茶,筒叶茶。
شاي-سۋ 〈名〉 点茶,水茶,茶。
شايت Ⅰ : **شايت بولۋ** 〔宗〕 Ⅰ 身献,牲牺。
شايت 〈叹〉 Ⅱ 吹,音声的喝吆时羊赶:قويلار بىتىراپ كەتپەسىن شايت دەي سال. 吆喝一声,了散跑群羊让别。
شايتان 〈名〉 〔宗〕 鬼,魔恶:شايتان وتى 火鬼

شايىرلاۋ I 。式定不的 شايىرلا-
شايىرلاۋ II 〈形〉的多较渍油，粘发儿点有。
شايىرلى 〈形〉①的香松有含，的脂树有含。
②的粘发，的垢油有，的物质胶有。
شايىرسىز 〈形〉不；的脂树含不，的物脂胶无。
شايىس- 〈动〉V 互交的 ▲ ئۆز (ئۆس) جوز 。嘴吵，吵争
شاق I 〈名〉：节季，代时；刻时，候时，时①。
بالالىق شاق 儿时童期 / گۈلدەنگەن شاق 旺兴时 / قار ەرىپ جاتقان شاق ەدى. 雪积时那 / 代时的态时(的词动)〔语〕：وسى شاق 现时 / كەلەر شاق 将来时 / وتكەن شاق 在时去过 ▲ ئىر شاقتا 儿会一，阵一，时一 ▲ ئىر شاقتا 儿会一了过，后稍，来后 ▲ دەر شاق 即立，刻立；时适，时准，时按，时及 كاتەگورياسى 〔语〕时 ▲ قارا وزەك شاق 畴范间时。候时的接不黄青
شاق II 〈形〉的合符相，的当适，的适合①：小短；的暂短②装服的身合 بويعا شاق كيىم 无程前 ماقسات الىس، ئومىر شاق 的知简，的：约隐；点点一，强勉③限有命生但，限：اي شاق قانا كورىنەدى. 见可约隐亮月。▲ شاق كەلۇ 与，合符相……与，于合符，于合适……▲ جاتىپ ىشكەنگە تاۋدا شاق كەلمەس. 敌匹相。空山吃坐【谚】
شاق III : شاق ەتۋ 〈等属金、头石〉作，声击敲，声撞碰发。
شاق- IV 〈动〉①块小成弄，碎敲，碎砸：تاس شاعۋ 碎咬，嗑：شەكىلدەۋىك شاعۋ ②碎砸头石将蛇 شاعۋ：叮，蜇，伤咬 شاعۋ جىلان ③子瓜嗑 شاعۋ / ارا شاعۋ 咬(管脉)，痛着扎，痛刺 ④蜇蜂 شاعۋ：动跳：باس شاعىپ اۋىرۋ 头剧烈痛地 ⑤划：سىرىنكە شاعۋ 划火柴 ⑥折价，合折：حالىق اقساسىنا شاققاندا 币民人成合折 / ادام باسىنا شاعۋ，辱侮；苦挖，刺讽〔转〕⑦算计头人按，激刺，快不到感使：ئتىل تيگىزىپ، سوزبەن شاعۋ 刺讽骂谩 ▲ ئبيت شاققانداي دا كورىنبەدى (بىلىنبەدى) 映反有没毫丝 ▲ شىبىن شاققان قۇرلى كورمەدى 无动衷于 ▲ جىلان شاققان الا جىپتەن قورقادى. 【谚】一年十，咬蛇被朝怕。▲ تاينشا تۇلاپ ىكىرشاق شاقپاس. 【谚】绳井。(天了不翻人小)鞍牛坏不弄惊受犊牛。
شاق- V 〈动〉状告；怨抱，怨诉，苦诉▲ مۇڭىن شاعۋ 怨哀诉倾，苦痛说诉。
شاقا I 〈名〉儿婴，儿①②雏幼，点不小，的小 ▲ قىزىل شاقا ①儿婴 ②的毛无；的体裸的。
شاقا II 〈名〉币铜(用所时旧)：ئبىر شاقا قالمادى 有没钱文一。
شاقا III 〈名〉简铁。
شاقا IV 〈名〉头木的大高。
شاقاداي 〈形〉的毛无；的裸裸赤，的体裸：شاقاداي بىرنەشە بالانى باعۋ وڭايعا ئتۇسسىن بە 养。易容何谈子孩的儿点不小个几活
شاقاي 〈名〉鞋；子窝皮(骆、牛用)：تەرى شاقاي 草 / ئشوپ شاقاي 子窝皮(的成制粗子皮的驼鞋 / رازىككە شاقاي 鞋胶。
شاقايلىق 〈形〉的鞋做，的子窝皮做：شاقايلىق تەرى 子皮的子窝皮做。
شاقايشاك 〈形〉的鞋着穿，的子窝皮着穿。
شاقالاق 〈名〉孩小，儿幼。
شاقار 〈名〉的害厉，的性任，的大气脾。
شاقارلان- 〈动〉强得变，害厉得变，大胆得变，悍。
شاقارلانۋ 。式定不的 شاقارلان-
شاقات 〈名〉地渍碱，地碱盐。
شاقاتسىز 〈形〉；的少地碱盐，的地碱盐有没。的渍碱有没。
شاقاتتاۋ 〈形〉的些一渍碱，的碱盐些有。
شاقاتتى 〈形〉地碱盐有；的多碱盐，的碱盐的。
شاقيت 〈名〉地碱盐的涸干。
شاققىز- 态动使的。
شاققىش 〈名〉器碎打▲ قانت شاققىش 糖砸器。
شاقتىر- 态动使的 IV شاق-。
شاقپا 〈形〉的块碎成弄要，的碎打要①挖好 ئتىلدى شاقپا ▲ 的人叮，的人伤咬，的人蜇 的块碎成弄要，的碎打要①

شاقپا قانت كتلك ▲ 的刺讽好，的人苦
شاقپاق Ⅱ〈名〉①石硅，石火打，石燧 ②石硅，石火打 ▲ 火来自，机
شاقپاق Ⅱ〈形〉：的块方，的格方 شاقپاق تاس 。石硅，石火
شاقپاق قانت كتلك 方格 ▲ 纸格方 جولدى قاعاز 。糖块
شاقپاقسىز 〈形〉①的机火打带未；的石火有没 ②。机火打带没都们他
شاقپاقسىز داپتەر 的格：子本的格带不
شاقپاقتا- 〈动〉①块碎成砸，块方小成弄 ②块碎成砸糖把 شاقپاقتاۋ：格方成弄 داپتەردى شاقپاقتاپ سىزۋ 在子本格方成画上。
شاقپاقتال- شاقپاقتا- 的被动态。
شاقپاقتات- شاقپاقتا- 的使动态。
شاقپاقتاۋ شاقپاقتا- 的式定不。
شاقپاقتى 〈形〉①的机火打带；的石火有 ②的案图格方有，的格方带 ▲ شاقپاقتى مىلتىق 。枪发燧
شاقپا ᵉشۇپ 〈名〉麻荨叶麻，麻荨〔植〕。
شاقپى 见 شاپقى。
شاقپىلا- 见 شاپقىلا-。
شاقپىلاۋ شاقپىلا- 的式定不。
شاقتا- 〈动〉①约制，制限有使，制限 سويلەۋشىلەرگە ۋاقىتتى شاقتاپ بەرۋ كەرەك：限省节，约节，减缩，少减 ②间时的者言发定与 ③钱用省节 اقشانى شاقتاپ جۇمساۋ كەرەك：……与适合，合配相……：اربانا شاقتاپ جۇك 打，量估 ③量重载的车马于合符要物货 باسۋ 量：اياعىڭدى توسەگىڭە شاقتاپ كوسىل 伸床量 。腿
شاقتال- شاقتا- 的被动态 ▲ شاقتالعان قۋات 率功定额〔物〕。
شاقتات- شاقتا- 的使动态。
شاقتاۋ شاقتا- 的式定不。
شاقتى 〈助〉大，约大示表后之词数基在用：思意等下上，右左，概 ون شاقتى كىسى كەلدى / 人个来十了来 قىزمەتكە شىققالى جيىرما شاقتى جىل بولدى 。右左年十二有作工加参
شاقتىق 〈形〉〔语〕的时：شاقتىق وزگەرىس 时 / 化变的 شاقتىق بەلگى 。志标的时

شاقشا 〈名〉壶烟鼻(盒)：ᵉمۇيىز شاقشا 牛用 شاقشا باس 细尖 ▲ 盒烟鼻的做角犄(羊山)。袋脑尖，袋脑
شاقشاق 〈名〉鹎〔植〕。
شاق-شاق：شاق-شاق ەتۋ ①碰发，声击敲发 ②(等头石，物属金指)响作当叮，声撞 。话说音声的细尖用，话说
شاقشاقاي 〈名〉雀岩，鹎。
شاقشالا- 〈动〉。里壶烟鼻在装，装盒烟鼻用
شاقشالان- شاقشالا- 。态动使的
شاقشالاۋ شاقشالا- 。式定不的
شاقشالى 〈形〉。的壶烟鼻带，的盒烟鼻有
شاقشاسىز 〈形〉壶烟鼻带有没，的盒烟鼻无。的
شاقشي- 〈动〉目怒，眼瞪；望地珠眼错不 ①得显，亮明得显，光的烈强发〔转〕②视而 。亮光
شاقشيت- شاقشي- 。态动使的
شاقشيۋ شاقشي- 。式定不的
شاق-شۇق 〈拟〉锉，声啦啪哩噼，声当叮 ①。二除五下三，喳喀哩喊 ②声锵了乱
شاق-شالەكەي：شاق-شالەكەيى شىعۋ 。翻马仰人；堪不乱纷，糟糟乱得变，套
شاقىل 〈名〉。声当叮，声撞碰，声击敲
شاقىلدا- 〈动〉①(等属金、头石)作，声击敲，话说声尖〔转〕②响作当叮，声撞碰发 شاقىلداپ سويلەۋ：音声的细尖发，声尖的耳刺，话说音声的细尖发 ▲ شاقىلداعان ايا寒，寒严 。气寒的
شاقىلداق Ⅰ〈名〉。兔鼠〔动〕
شاقىلداق Ⅱ〈名〉件另制木的子筛坊磨定固 ▲ اعاشتىڭ سورلىسى تيىرمەنگە شاقىلداق بولادى.【谚】。兵当不人好，钉打不铁好
شاقىلدات- ①شاقىلدا- 作，击敲 ②态动被的。声击敲
شاقىلداۋ شاقىلدا- 。式定不的
شاقىر- 〈动〉：来叫，唤呼，唤招，呼招 ①，请 ②忙帮来人叫 باسقالاردى كومەككە شاقىرۋ ：ار ᵉ：召号 ③客请：请邀，请召 قونافقا شاقىرۋ ۋلت حالقىن ىنتىماقتاسۋعا شاقىردى 人族各召号

شاقىرىس I 请邀,请召,请;唤叫〈名〉 ونىڭ بۇل جولغى شاقىرىسىندا ئىبىر ماقسات بولۇڭ كەرەك. 的目么什有能可请邀次这的他。

شاقىرىس- II 态互交的-شاقىر。

شال I 老背驼〈名〉;头老,汉老 ھۆكۈش شال ▲ 的白带毛尾(马指) شال قۇيرىق ▲ 汉 سالدەسىن سانتان موللادان ساقالىن سانتان شال ارتىق. 的术无学不比者老的髯美示显【谚】。强拉毛

شال- II ① 〈动〉绊:اياقپەن شالۇ 用绊腿 ② 把 ارقاندى قازىققا شالا سال,上捆,绕,缠:绑 ④ 草吃边走边(畜牲) ③ 上桩木在绑子绳 放粉面把 ۋندى سۇغا شالۇ:和搅,匀拌,匀掺 ⑤ 匀拌里水在 ونىڭ كوزى شالىپ قالغان سەكىلدى. 象好他:出察觉,觉发,出看,到看 ⑥ 。了觉发 دودەگەنى وت شالىپ كەتپىتى. 燎火熏烟,燎火电厂 ⑦ 。了燎火被檐房 قۇربان ايتتا ئىبىر قوي شالدى 班尔库 قۇربان ايتتا ئىبىر قوي شالدى:杀宰,宰 سەن الدىڭغا جاقتى شالىپ كەلشى. 看查,视巡 ⑧ 羊绵只一了宰时节 查去而前到你(畜牲指)老变,数岁上 ▲ 。下一看 ازۇ شالۇ ▲ 人害中暗 ② 子绊使,脚绊① ايافتان شالۇ ▲ 白花得变(发头,子胡) اق شالۇ ▲ 乱错神精,疯发,邪中,魔中 كيەسى شالۇ ▲ 身缠灵神,魔着 كۇن شالۇ:晒阳太日,照 ▲ 现发,见看 كوزى شالۇ ▲ 中之境顺于处,苦困难限历经未 ماڭدايىن كۇن شالماۋ ▲ 刺讽,苦挖 شالىپ تىگۈ 口锁 سوزبەن شالۇ ▲ 合缝 سىن شالۇ ▲ 熏烟 ئىز شالۇ ▲ 找寻踪跟,迹踪察探 ▲ 绊下 شتەن شالۇ ▲ 门临神财 قۇلاعى شالۇ ▲ 见听 قىرسىق شالۇ ▲ 运背,霉倒 ۋشىق شالۇ:影良不到受;邪中。响

شالا I 。头木的焦烧,柴木的尽烧未〈名〉

شالا II 熟太不,的生夹,的生点有 ①〈形〉 شالا پىسقان ەت 肉的熟太不得煮:的 / شالا پىسقان قاربىز 瓜西的熟太不 ② 早,的月足不 شالا تۇعان قوزى 羔羊的产早 ③ 半知一:的产 شالا قازاقشاعا 哈通精大不:的通精大不,的解 شالا 的完作有没,的成完未,的完有没④语克萨公 قوراز شاقىرۇ:啼,鸣(鸟) ④ 来起结团民 ▲ ازان شاقىرۇ 拜叫,拜呼〔宗〕 ▲ 叫鸡 اشۇ شاقىرۇ 吃 ▲ جان شاقىرۇ 儿火发,气生,气脾发 ▲ جىن شاقىرۇ 灵精唤呼 ▲ 劳疲复恢;饭 ▲ كوكەك ئوز اتىن شاقىرۇ قاعازى 柬请,贴请 ئوزى شاقىرادى. 的己自叫己自鸟谷布【谚】。 ▲ شاقىرعانعا بار، شاققانىنان قاش.(招自打不)字名。往不请恶,赴可请善【谚】。

شاقىراي- 〈动〉①:视怒,目瞠,眼瞪 اكەسى بالاسىنا شاقىرايىپ ئىبىر قاراپ قويدى. 瞪亲父 ②。眼一子孩他了发 شاقىرايىپ تۇر. 光的烈强发:烈当日头。

شاقىرايت- 态动使的-شاقىراي。

شاقىرايۇ 式定不的-شاقىراي。

شاقىرلا- 〈动〉①(而碰相等头石、物属金):响作咯咯,声锵锉发,声当叮出发 ئتىس شاقىرلاۋ:咔得冻,冷很得显 ② 响咯咯得咬牙 شاقىرلاعان ايار 响嚓咔嚓:气寒的冽凛。

شاقىرلاس- 态互交的-شاقىرلا。

شاقىرلات- 态动使的-شاقىرلا。

شاقىرلاۋ 式定不的-شاقىرلا。

شاقىرت- 态动使的-شاقىر。

شاقىرتقى 〈名〉食肉(的喂时鹰猎唤呼)。

شاقىرتقىز- 态动使的-شاقىرت。

شاقىرتتىر- 态动使的-شاقىرت。

شاقىرتىل- 态动被的-شاقىرت。

شاقىرۇ 式定不的-شاقىر。

شاقىرۇسىز 〈形〉没有经,的……就叫有没。的请邀

شاقىر-شۇقىر 〈拟〉,声当叮,声吱咯,声锵锉。声齿叩

شاقىرىق 〈名〉召号,唤召:پارتيانىڭ شاقىرىعى 召号的党。

شاقىرىل- ①召,集召 ② 态动被的-شاقىر。会大表代开召:开 قۇرىلتاي شاقىرىلۇ

شاقىرىم 〈名〉(位单度长)里:الس ەمەس، ئتورت شاقىرىم جەر 。路里四有儿这离,远算不 شاقىرىمداي 〈形〉:的右左里一,的里一有约:مەكتەپ پەن ئۇيدىڭ ارالىعى 5 شاقىرىمداي جەر. 。路里五有约离距的间之家和校学

تاپسرماسىن شالا وريندىاپ، ويناپ كەتىپتى(他)不,的熟成分十不 ⑤ 了去玩就完作有没业作分十不 شالا وي 的境之美完达未,的善完臻:的境 شالا بايۋ ▲ 财小发 شالا ۋېلىنۋ ▲ 法想的熟成 شالا مولدا 半瓶醋 ▲ شالا 气脾发,火发 ▲ 损;大太支开 شالا شابىلۋ ▲ 产流全不 شالا ۇيقى 缺乏足够的睡眠 ▲ 重过失 بالا، بالانىڭ ءىسى شالا. 【谚】小办,毛没上嘴儿孩 شالا ءتىلماش كىسى ولتىرەدى. ▲ 牢不事。人死害会译翻的刀把二〔俗〕

شالاعاي 〈形〉始有;的解其求不,的叶大枝粗

شالاعايلان- 〈动〉虎马马得显,叶大枝粗得显。尾蛇头虎(事办);解甚求不得显,虎

شالاعايلاندىر- شالاعايلان- 的态动使。

شالاعايلانۋ شالاعايلان- 的式定不。

شالاعايلىق ①شالاعاي 的词名象抽 ② 不,虎马。叶大枝粗,真认

شالاعايسىز 〈形〉终有始有;的真认,的心细的

شالاعايسىزدىق شالاعايسىز 的词名象抽。

شالا-جانسار 〈形〉,的息一奄奄,的活不死半:的力命生去失,的息一奄奄在处,重得势病况状 / اياق-قولى شالا-جانسار 四肢瘫痪。

شالا-جانسارلىق شالا-جانسار 的词名象抽。

شالالى 〈形〉的头木的焦烧有,的尽烧未。

شالالىق ① شالا I 的词名象抽 ② 不,性底彻:为行的真认不,善完尽不;性全完不。

شالاڭ I 〈名〉藻水〔植〕。

شالاڭ II 〈形〉落稀稀,的拉拉稀稀,的疏稀:的落。

شالاڭعىرت 〈形〉薄淡,的淡,的稀 ▲ شالاڭعىرت شىپات 石长斜。

شالاپ 〈名〉料饮的成而水加奶酸。

شالاپتا- 〈动〉(料饮成制)水加奶酸。

شالاپتات- شالاپتا- 的态动使。

شالاپتاۋ شالاپتا- 的式定不。

شالا-بۇلا 〈副〉①就完有没,草做作工 جۇمىستى شالا-پۇلا ستەۋ:忙匆,促仓,忙赶,忙急 ② 虎马很得:忙匆 تاماقتى شالا-پۇلا ءىشۋ。饭吃地忙忙匆匆

شالاسىز 〈形〉的焦烧有没;的透烧,的尽烧。的头木

شالاۋ 〈名〉藻水〔植〕。

شالاش 〈名〉民渔 بالقش شالاشى 屋茅,棚窝:棚窝的。

شالا-شارپى 〈副〉充不,全完不,分十不 ①白明全完不 شالا-شارپى ءتۇسىنۋ:底彻不,分:的薄浅,的解半知一;的切确甚不 ② شالا-شارپى ءبىلىم 识知的薄浅。

شالبار 〈名〉①裤皮:قىستا شالبار كيەدى 冬绒条 شالبار بارقىت شالبار كيەدى:子裤 ②裤皮穿天。裤

شالبارلان- 〈动〉腰裤在掖摆下的服衣把 ①纹皱满布(上脸)〔转〕 ②好系里。

شارباراندىر- شالبارلان- 的态动使。

شالبارلانۋ شالبارلان- 的式定不。

شالبارلى 〈形〉的裤皮有,的裤皮穿。

شالبارلىق 〈形〉裤皮制缝:شالبارلىق ەكى تەرى بار 子皮的裤皮制缝张两有。

شالبارسىز 〈形〉裤皮穿有没,的裤皮有没。的

شالبارشاڭ 〈形〉的裤皮着穿:شالبارشاڭ ۇيقتاۋ 觉睡裤皮着穿。

شالعاي I 〈名〉撇的须胡 ② 身前,襟前 ①。角

شالعاي II 〈形〉:的远偏,的远遥,的僻偏:ونىڭ ءۇيى بۇل ارادان شالعاي جەردە. 家的他。方地的远很儿这离在

شالعايلان- 〈动〉:远得离,远得变,远渐渐:ولار جايلاۋعا كوشكەننەن بەرى ەكى ارا شالعايلانىپ كەتتى. 了远距相后以场牧夏到搬们他。

شالعايلانۋ شالعايلان- 的式定不。

شالعايلىق شالعاي 的词名象抽。

شالعام 〈名〉卜萝。

شالعى I 〈名〉①:刀钐,谦钐 ②草打镰钐用 شالعىمەن شابۋ 翎(的膀翅鸟)

。儿嘴围;裙围,腰围,裙围〈名〉**شالعىش**
。的裙油系未,的裙围有没〈形〉**شالعىشسىز**
,的裙油上围,的裙围有系〈形〉**شالعىشتى**
。的儿嘴围上戴
:的裙油做用,的裙围做〈形〉**شالعىشتىق**
شالعىشتىق ماتەريال 。料布的用裙围做
。人的草打,者草割(镰钐用)〈名〉**شالعىشى**
;的坏宠,的养惯生娇,的纵娇〈形〉**شالدۇار**
شالدۇار وسكەن بالا :的僻怪,的强倔,的性任
。子孩的养惯生娇
,的气娇些有,的惯娇较比〈形〉**شالدۇارلاۋ**
。的性任些有
强倔;的了坏宠,的养惯生娇〈形〉**شالدۇارلى**
。的服驯不,的性任,的
。词名象抽的 شالدۇار **شالدۇارلىق**
。式定不的Ⅱ شالدىق- **شالدىعۇ**
付对能;的汉老于属,的头老〈形〉Ⅰ **شالدىق**
。的汉老
:堪不惫疲,尽力疲精 ①〈动〉Ⅱ **شالدىق-**
سەن جولدا شالدىقساڭ دا توقتاماي جۇرە بەر. 你
,患〔转〕② 。来下留停要不也累再上路在
,遇遭,害:ناۋقاسقا شالدىعۇ 病患 / شاتسىزدىككە شالدىعۇ 。折挫受遭
力无弱体,的劳疲于易 ①〈形〉**شالدىققىش**
得易容,的(病)患常 ② 的累劳住不经,的
。的(声名坏)
。态动使的Ⅱ شالدىق- **شالدىقتىر-**
。式定不的 شالدىقتىرۋ **شالدىقتىرۋ**
让(上途路) ② 态动使的Ⅱ شال- Ⅰ **شالدىر-**
كىر ▲ 上赶被,上追让 ③ 草点一吃(畜役)
。净干持保 شالدىرماۋ
咕 声啦啦哗,的郎当零丁 ①〈拟〉Ⅱ **شالدىر**
。声噜
,响作郎当零丁(等链铁) ①〈动〉**شالدىرلا-**
噜咕噜咕(里器容在体液) ② 响作啦啦哗
。响
皮将) ② 态动使的 ① شالدىرلا- **شالدىرلات-**
。动搅下上(奶酸或奶马的黑囊
。式定不的 شالدىرلا **شالدىرلاۋ**
。态动使的Ⅰ شالدىر- **شالدىرت-**

,镰钐 قول شالعى ▲ 分部的曲卷须胡 ③ 毛
。刀钐
。弦弓〈名〉Ⅱ **شالعى**
草割,草打(镰钐用):〈动〉 بۇل **شالعىلا-**
جەردەگى شوبى شالعىلاۋعا كەلمەيدى. 这
草的里
刀钐用 شالعىلاپ ءولتىرۋ / 。打镰钐用能不
。死砍
。态互交的 شالعىلا- **شالعىلاس-**
。态动使的 شالعىلا- **شالعىلات-**
。式定不的 شالعىلا- **شالعىلاۋ**
。者草割,者草打(镰钐用)〈名〉**شالعىلاۋشى**
。的刀钐持手,的镰钐有〈形〉**شالعىلى**
:草的密茂,丛草〈名〉Ⅰ **شالعىن**
كوك وراي شالعىن 。草的茸茸绿
。视监,察观,察侦〈名〉Ⅱ **شالعىن**
。草新新吃,草青吃〈动〉**شالعىندا-**
。密茂得长草〈动〉**شالعىندان-**
。态动使的 شالعىندان- **شالعىنداندىر-**
。式定不的 شالعىندان- **شالعىندانۋ**
。态动使的 شالعىندا- **شالعىندات-**
。式定不的 شالعىندا- **شالعىنداۋ**
:的盛茂草青,的密茂草青〈形〉**شالعىندى**
سەن اتكدى شالعىندى جەرگە وتتاتىپ قوي. 把
。去方地的密茂草青到放马的你
,场草割,方地的盛茂草青〈名〉**شالعىندىق**
。香里百地草〔植〕جەبىر ▲ 地草刈
稀稀得长草青,的少草青〈名〉Ⅰ **شالعىنسىز**
。的拉拉
。员察侦,者视巡,者看查〈名〉Ⅰ **شالعىنشى**
。人的草打,人的草割〈名〉Ⅱ **شالعىنشى**
变 تارتۋ شالعىرت ▲ 障内白〈名〉Ⅰ **شالعىرت**
。白灰得变,白
:连牵,响影,病毛〈名〉Ⅱ **شالعىرت**
。响影到受 ءتيۋ
影有没;的病毛有没 ①〈形〉**شالعىرتسىز**
。的色一清 ② 的连牵有没,的响
② 连牵到受,响影到受 ①〈动〉**شالعىرتتان-**
。白灰得变,白变
。式定不的 شالعىرتتان- **شالعىرتتانۋ**
。的刀钐带未,的镰钐有没〈形〉**شالعىسىز**

شالدىرۇ شالدىر- I 的不定式。

شالدىر-شالدىر: شالدىر-شالدىر ەتۇ 出发 噜咕噜咕出发 ② 响作啦啦哗，声郎当零丁声。

شالدىر-شۇلدىر 啦啦哗，声郎当零丁〈拟〉声。

شالجاي- 见 شالجي-

شالجايۇ شالجاي- 的不定式。

شالجاق 坏惯娇，的纵娇，的养惯生娇〈形〉的：شالجاق بالا 子孩的养惯生娇。

شالجاقتا- 戏嬉；皮调，皮顽，气淘〈动〉：شالجاقتاماي ايتقان سوزگە قۇلاق قوي 别气淘，听话要。

شالجاقتان- شالجاقتا- 的态身反的。

شالجاقتات- ① شالجاقتا- 的态动使的 ② 惯娇，纵娇。

شالجاقتاۇ شالجاقتا- 的不定式。

شالجي- 〈动〉① 伸肢四开伸，腿开伸：توسەكتە شالجيىپ جاتىر 〔转〕② 着躺上床在肢四开伸 足十气神，度态的慢傲出显，子架摆：ول جۇردان بەرى شالجيا قالىپتى. 他非得现表来近慢傲常。

شالجيت- شالجي- 的态动使的。

شالجيۇ شالجي- 的不定式。

شالجيىس- شالجي- 的态互交的。

شالقاي- 〈动〉① 后朝，弯后朝，面仰，面后朝斜倾：مەن كەلسەم ەسىك شالقايىپ اشىلىپ قالىپتى. 我开敞门对来我。/ قابىرعا شالقايىپ كەتىپتى. 墙了斜倾后朝壁自傲高〔转〕②。乔拿，子架摆；慢傲，大：ول ايداق استىنان شالقايىپ قالىپتى. 子架其摆大来近。

شالقايت- شالقاي- 的态动使的。

شالقايۇ شالقاي- 的不定式。

شالقايىڭقى 偏，的倾偏，的仰后朝微稍〈形〉的：شالقايىڭقى اشىلعان ەسىك 的斜着开微稍门。

شالقايىس- شالقاي- 的态互交的。

شالقاق 偏后朝，的倾后，的仰后向 ①〈形〉子架有，的大自傲高，的慢傲〔转〕② 的斜 ▲ 的الدى ادام شالقاق كەلەدى، السىز ادام 弱势，棒硬板腰者强势【谚】。慌心怯胆者。

② 走着胸着挺，走头着仰 ①〈动〉作腔装，扬气高趾，满自傲骄，大自高自〔转〕势。

شالقاقتان- شالقاقتا- 的态身反的。

شالقاقتاس- شالقاقتا- 的态互交的。

شالقاقتات- شالقاقتا- 的态动使的。

شالقاقتاۇ شالقاقتا- 的不定式。

شالقاقتىق 傲，傲高 ② 词名象抽的 شالقاق ① 大尊自妄，慢。

شالقالا- 〈动〉① 面仰，仰后朝：شالقالاپ جىعىلۇ 倒栽面仰 / شالقالاپ جاتۇ 卧仰〔转〕② 足十气神得显，子架起摆，来起慢傲：شالقالاي قالىپتى، جانعا قارايتىن ەمەس. 非傲常。人别有没里眼，慢。

شالقالاس- شالقالا- 的态互交的。

شالقالات- شالقالا- 的态动使的。

شالقالاۇ شالقالا- 的不定式。

شالقالاقتا- 〔转〕② 仰后朝头，面仰 ①〈动〉大自傲高，摆大摇大。

شالقالاقتات- شالقالاقتا- 的态动使的。

شالقالاقتاۇ شالقالاقتا- 的不定式。

شالقالان- شالقالا- 的态动被的。

شالقام 〈名〉〔植〕卜萝洋小，卜萝季四。

شالقان 〈名〉〔植〕菁蔓，菁芜。

شالقاڭ 偏向朝，的倾后，的倾后向 ①〈形〉的大尊自妄，的傲高，的慢傲〔转〕② 的斜。

شالقاڭدا- 见 شالقاقتا-.

شالقاڭدات- شالقاڭدا- 的态动使的。

شالقاڭداۇ شالقاڭدا- 的不定式。

شالقار 〈形〉的际无边无，的大宽，的大 ▲ 的慨，的量大宏宽 ② 湖大① شالقار كول 的大豁，的量大宏宽。

شالقاسىنان 〈副〉上朝面，天朝脸，面仰：شالقاسىنان جاتۇ 卧仰 ▲ شالقاشىنان ەتۇسۇ 仰面 ② 下倒然断。

شالقي- 见 شالقاي-.

شالقيت- شالقي- 的态动使的。

شالقيۇ شالقي- 的不定式。

شالقيس- شالقي- 的态互交的。

شالقۇ شالقى- 的式定不的。

شالقى- 〈动〉① 旋;斜偏,向偏,斜吹(风) 〈名〉 ① 旋,斜偏,向偏,斜吹(风):卷旋,舞:气阔;富丰,博渊 ② 。底锅到不烧火得翻,滚滚(涛波) ③ 财家贯万 شالقىعان بايلىق ④海大的湃澎涌汹 شالقىعان تەڭىز 伏起,滚招旗红 شالقيدى قىزىل تۇ 展招,动飘,动摆:意得鸣自;口夸,论阔谈高,谈侈〔转〕⑤ 展ول ەجەلدەن شالقىپ سويلەيتىن كىسى. 他一心,兴高 شالقۇ 。▲ 人的牛吹爱是向 سۇيدىك سالقۇى - شەگىنۇى.【谚】奋振情潮退着味意潮涨。

شالقىمالى 〈形〉 的动摆,的动漂,的稳不 ①,的扬悠③的话大说爱,的牛吹爱,的口夸②的昂高。

شالقىت- شالقى- 的态动使的。

شالقىتقىز- شالقىت- 的态动使的。

شالقىتتىر- شالقىت- 的态动使的。

شالما Ⅰ 〈名〉① 头包(的上头拉毛,加霍),脖围 ② 巾头缠。

شالما Ⅱ 〈名〉 绳套,索套(的用马套)。

شالما Ⅲ 〈名〉 插绷绷。

شالما Ⅳ 〈名〉 术织编。

شالمالا- 〈动〉用套索套:套索套用 ئۇستاۋ شالمالاپ 马套索套用。

شالمالاۋ شالمالا- 的式定不的。

شالمالى 〈形〉 的索套拿手,的绳套有。

شالماسىز 〈形〉 的索套拿未,的绳套有没。

شالماشى 〈名〉 手能马套。

شالىپ: شالىپ ەتۋ 声响出拍,响声一通扑 来:شالىپ ەتىپ سۇعا جىعىلدى 掉声一通扑里水到。

شالپىل 〈名〉 声汩汩,声溅激水,声水拍:مونشادان بالانىڭ كۇلكىسى مەن سۇيدىك شالپىلى ەستىلىپ تۇردى. 孩小来传地断不里室浴从。声水拍和声笑的。

شالپىلدا- 〈动〉 来声响出拍,响作通扑通扑,响嘀嘀:سۋ شالپىلداپ جاعانى ئۇرىپ تۇر. 水击边岩在哗哗作响。

شالپىلدات- ① شالپىلدا- 响出拍 ② 态动使的 شالپىلدا- 声,来溅激,泼拨:花水起بالالار سۋدى شالپىلدا- 嬉水泼相互里水在们子孩。戏

شالپىلداتقىز- شالپىلدات- 的态动使的。

شالپىلداۋ شالپىلدا- 的式定不的。

شالۋ شال- 的式定不的。

شالفەي 〈名〉 草尾鼠〔植〕▲ دارىلىك شالفەي 草苏洋 ▲ شاتىراش شالفەي 叶苏洋。

شالشىق 〈名〉 泽沼,潭泥,泞泥:كوشەنىڭ شالشىعى / 泞泥的上街 جەردى اينالىپ ئوتۋ 地泽沼过绕 ▲ شالشىق اندىزى 〔植〕昌 ▲ شالشىق گازى 气沼阳。

شالشىقسىز 〈形〉 的泽沼有没,的泞泥是不,的燥干。

شالشىقتا- 〈动〉 上路的泞泥在,路泥走,走行。中泞泥入陷,涉跋上路的泞泥在。

شالشىقتان- 〈动〉 泞泥变,泞泥变,塘泥变,堪不泞泥。

شالشىقتانۋ شالشىقتان- 的式定不的。

شالشىقتاۋ شالشىقتا- 的式定不的。

شالشىقتى 〈形〉 的泞泥,的泥有,的泽沼:شالشىقتى جەردەن ئوتۋ 穿过地泽沼。

شالشىقشى 〈名〉〔动〕鹬。

شالى Ⅰ 〈名〉 谷稻。

شالى Ⅱ 〈名〉 栏围,笆篱,包苇。

شالعۋ شالق- 的式定不的。

شالق Ⅰ 〈名〉① 痫癫 ②乱错神精,常矢神精:症遗后;响影;病毛〔转〕③ 病。

شالق- Ⅱ 〈动〉①〔转〕②堪不惫疲,尽力疲精:遇遭,害,患。

شالقتا- 〈动〉① 烈采高兴,乐快常非得显高 ③ 智理矢丧,涂糊变;乱错神精 ② 跳欢翔翱,翔飞,飞。

شالقتات- شالقتا- 的态动使的。

شالقتاۋ شالقتا- 的式定不的。

شالقتىر- شالق- Ⅱ 的态动使的。

شالىم 〈名〉① 掬一,把一:ءبىر شالىم ۇن 把一面粉 سەن ونىڭ ءبىر شالىمنا كەلمەيسىڭ. 子绊,绊 ② 绊一他住不经定肯你。▲ كوز شالىم جەر 离距的见得看能。

شالمدى 力，的实结，的壮健，的壮强①〈形〉 马的大气力 شالمدى ات：的力耐有，的大气 شالمدى：的力服说有，的量分有，的力有② 有，的……于长擅 ③ 话的力有服说有 ئسوز 干才有 شالمدى جازۇشى：的干才有，的能才 。家作的

شالمدىلىق شالمدى 。词名象抽的

شالمسز 的力耐无，的小量力，的弱 ①〈形〉 有没，的量分有没 ③ 的干才无，的弱力能② 。的力服说

شالمسزدىق شالمسز 。词名象抽的

شالىن- شال- Ⅰ 的态动被 。

شالندىر- شالىن- 。态动使的

شالىس- Ⅰ〈名〉子绊使，脚绊(时脚摔)。

شالىس Ⅱ〈形〉 ▲ 的确正不，的误错 شالىس باسۇ 失误，误错犯 ▲ شالىس ۇيقاس 押行隔 韵 。

شالىس- Ⅱ شال- Ⅱ 。态互交的

شالىستىق شالىس Ⅱ 。词名象抽的

شالىستىر- شالىس- Ⅱ 。态动使的

شام Ⅰ〈名〉灯；بالاۋنز شام 烛蜡 / ماي شام 灯照探 شام گاز / 灯气 بارلاعش شام / 灯油 ▲ شام مايى 油灯 ▲ اسپالى شام 吊灯 ▲ بالاۋنز شام蜡烛▲ بىلته شام油灯▲ وندىق شام 十号 ▲ ەلەكتىر شامى 电灯 ▲ اي 灯油的火，灯油煤光月【谚】. شام جارىعى تۇبىنە، شام جارىعى الەمگە، 限有光灯，限无 。

شام Ⅱ〈名〉辱耻，辱羞：辱耻作当 شام كورۇ ▲ شامىنا ئتيۇ 怒触，犯触 。

شاما 〈名〉①短长，寸尺，小大：شاماسى بۇرشاقتاي 大粒豆像小大 / شاماسى ەكى مەتر 长 ارالىق شاما 中间：量数，数，量 ② 米二有度 / اۇسپالى شاما 量变 / نەگىزگى شاما 数变基 ③ 量出导 شاما / تۇنندى 量参本，量力，气力：شاماسى قالماۋ 力精；力能 / بۇل 尽力疲精 سەنىڭ شاماڭ كەلەدى. 办能你儿事件这 ④ 。到得：下上，右左，摸约，概大，约大 了走约大 بولدى ساعات شاماسىندا 30 ▲ 右左岁 / وتىزدار شاماسىندا 头钟个一 ▲ ئبىرشاما 比较，稍微 ▲ 量流〔物〕 اعۇ شاماسى 。的外额，的分过，的外格 شامادان تىس

شامادان 。箱皮，箱提手〔口〕〈名〉

شامايا 见 شەمايا.

شامالا- ①〈动〉料预；算概，计估，量估：ادام سانىن شامالاۋ 数人下一计估 / كىرىم شىعىمدى شامالاۋ 看地意注，测观，察观 ② 支收算概：جاعدايداعى وزگەرىستى شامالاپ وتىرۇ 势形察观 。化变的

شامالان- شامالا- 。态动被的

شامالاس Ⅰ〈形〉大的同相本基，的等相致，的多不差相，的下上相不：ول ەكەۋىنىڭ جاسى شامالاس. 。多不差相龄年的俩们他

شامالاس- Ⅱ شامالا- 。态互交的

شامالاستىر- شامالاس Ⅱ 。态动使的

شامالات- شامالا- 。态动使的

شامالاۋ شامالا- 。式定不的

شامالاۋلى 〈形〉预料；的到计估，的好计估，的中 。的

شامالاۋسز 预未；的量估未，的计估未 。的料预乎出，的外意，的到料

شامالى 〈形〉大，摸约，右左，…… 约大 ①十五百一约大 شامالى جازۇشى 150：概大，致：的限有，的许少，的多不，的量少 ② 家作名 بيىل ئونىم جاقسى بولمادى، شامالى استىق 粮的量少了收，好太不成收的年今 大不力能；的厌气力，的气力少多有没 ③。食是算可他 ول شامالى ادامداردىڭ ئبىرى. 的：一之人的大不力能 。 ▲ تەڭ شامالى دەنە 。体积等〔数〕

شامالىلىق شامالى 。词名象抽的

شامالىراق 〈形〉①不 的许少，的量少，的多 大不量能，的气力少多有没，的大不气力 ②。的

شامامەن 〈副〉摸约，概大，约大：بۇل شامامەن 字数的概大是这 / شامامەن 50 النعان سان ادام كەلدى. 。人十五了来约大

شامان 〈名〉师巫(的教满萨)，萨满：شامان ئدىنى 教满萨 。

شاماندىق 〈形〉。的教满萨，的满萨

شامانيزم 〈名〉。教满萨

شامانيستيك 〈形〉的教满萨，的满萨。
شاماسى 〈助〉计估，来看，概大：شاماسى ئيتتى الىپ كەتكەن باسقا ەمەس سول. 看来的狗走牵他是就，人别是不可不，的量计法无，的限无。
شاماسسز ①〈形〉的力为能无，的气力无，的力无 ②的量估。
شاماسسزدىق 〈名〉气力，量力，力能：شاماسسز 词名象抽的。
شاما-شارىق 〈名〉限有力能 / ئوزىنىڭ شاما-شارقىنا قاراڭ 力能的己自看。
شامبا 〈名〉〔方〕儿末茶。
شامباس 〈名〉术拳，术武。
شامباسشى 〈名〉员动运术武，手拳，式把拳。
شامباسشىلىق 〈名〉术拳，术武。
شامبىل 〈形〉的毛灰带部颊。
شامعۇر 〈名〉菁蔓。
شامدال Ⅰ 〈名〉台烛蜡，台烛。
شامدال Ⅱ 〈名〉树栲。
شامداعاي 见 شامداعاي.
شامداعايلىق 见 شامداعايلىق.
شامدان- ①〈动〉受；辱凌为认，辱侮受到感：بايقاپ سويلە، شامدانىپ قالماسىن 怪见；屈委大不了听家人让别，寸分意注要话说 ②〈动〉兴高？化恶险；来起暴狂，来起烈猛也气天. كۇن دە ادام سەكىلدى شامدانا قالدى. 着赖，服驯不，性烈犯 ③。了脸翻样一人和走不：ارباعا شەككەن ات شامدانىپ كوپ اۇرەلەدى. 劲的大很了费走不着赖马的车套。 ④化恶，染感：جارانىڭ اۇزى شامدانىپ كەتپەسىن 染感口伤让别。
شامداندىر- ①شامدان- 冒，怒触 ②态动使的。情感伤，犯。
شامدانۇ شامدان- 式定不的。
شامدانۇشى 〈名〉，人的犯冒被，人的怒触被。人的辱凌受为认，人的犯冒被情感伤，的屈委受，的怪见人令。
شامدى 〈形〉的失过有；的，的怪见而事小因，的怨抱爱，的小量器，的屈委受己自为以常常是他：ول شامكوس كىسى، بايقاپ سويلە. 儿眼心小，的小量器；的屈委受己自为以常常
شامكوس 〈形〉。儿点一意注要话说，人的小量器个
شامكوستيك ①شامكوس 执 ②词名象抽的。习恶；气脾怪，强倔，拗
شامپا 〈名〉执固，人的气脾怪有，人的强倔。人的气脾要好，人的躁暴气脾，人的
شامپان 〈名〉酒槟香：شامپان شارابى 槟香。酒槟香饮痛，酒槟香喝
شامپاندات- 〈动〉。式定不的 شامپاندات-
شامپاندات 。榉毛山〔植〕
شامشات 〈名〉为以常常，的怪见爱，的怨抱好
شامشل 〈形〉而事小因 ادام شامشل：的小量器；的屈委受。人的怪见易容
شامشلدىق شامشل 。词名象抽的
شام-شراق 〈名〉①灯明，灯〔转〕②光曙，星救。
شامىرقان- 〈动〉发，愤气，怒激，儿火发，怒发：ولگەنگە قارامايمىز، ـدەدى قولشوقپار شامىرقانىپ. 狠的你管不们我；说地狠狠凶手打。活死
شامىرقاندىر- شامىرقان- 。态动使的
شامىرقانت- شامىرقان- 。态动使的
شامىرقانۇ شامىرقان- 。式定不的
شامىرقانىس- شامىرقان- 。态互交的
شان 〈名〉桶木大，桶大。
شانا Ⅰ 〈名〉犁爬，橇雪：شاناعا وتىرۇ 雪乘 爬拉手 / كىشكەنە شانا 小橇雪 / قول شانا 犁 ▲ ات شانا 狗拉橇雪 ▲ ئيت شانا 马拉雪橇。
شانا- Ⅱ 〈动〉剁：ەت شاناۋ 肉剁。
شاناق Ⅰ 〈名〉①箱鸣共（的器乐弦）：دومبىرانىڭ شاناعى 箱鸣共的拉布东，眶眼 ②箱，槽，斗磨，斗漏（的坊磨）：كومبايىننىڭ شاناعى 箱谷的机割收合联 ③窝眼。
شاناق Ⅱ 〈名〉囊皮（的等奶酸盛）。
شاناق Ⅲ 〈名〉包花。
شاناقتا- 〈动〉包开，花开。
شاناقتاۋ شاناقتا- 式定不的。
شانال- شانا- Ⅱ 态动被的。
شانالا- 〈动〉拉犁爬用，装橇雪用：ئشوپتى شانالاپ تاسىدى. 草饲送运橇雪用。

شانالان- شانالا- 态动被的。
شانالاس- شانالا- 态互交的。
شانالات- شانالا- 态动使的。
شانالاؤ شانالا- 式定不的。
شانالى 〈形〉的橇雪坐乘,的犁爬有:شانالى ئبىر نەشەۋ كەلدى. 人的橇雪坐乘个几了来。
شاناسىز 〈形〉的犁爬坐乘未,的橇雪有没。
شاناتـ شانا- Ⅱ 态动使的。
شاناؤ شانا- Ⅱ 式定不的。
شاناش Ⅰ 〈名〉共鸣箱。
شاناش Ⅱ 〈名〉囊皮的成制皮羊山整用。
شاناشتا- 〈动〉装囊皮用。
شاناشتاؤ شاناشتا- 式定不的。
شاناشى 〈名〉①橇雪赶 ②人的橇雪作制人。
شاندا 〈副〉而偶,或间,时有:حاتتى شاندا ئبىر جازادى 信写少很。
شاندوز 〈名〉①马骏,马飞(的胜优中马赛) ④者行先,者驱先〔转〕③手骑,士骑 ②貌美的目注人引;色景的丽美〔转〕。
شاندۇ شاندى- 式定不的。
شاندى- 〈动〉束,上捆,上系,上缠(索绳用):جىپپەن شاندىپ تاستا، ئۆستىپ قالماسىن 满系;上了掉免以上捆子绳用。
شاندىل- شاندى- 态动被的。
شاندىر 〈名〉①膜筋,筋:بۇيرەك شاندىرى / جەلكە شاندىرى 膜筋肾,肉的筋多 ②膜筋项肉的栏不嚼而瘦。
شاندىرلان- 〈动〉烂不嚼得瘦,化老(肉指)。
شاندىرلانۇ شاندىرلان- 式定不的。
شاندىرلاۋ 〈形〉嫩不,的瘦较比,的多较膜筋的。
شاندىرلى 〈形〉①的多腱筋,的筋多:شاندىرلى ەت 筋,的嶙嶙筋青 ②肉的腱筋多的手的嶙嶙筋青 قول شاندىرلى 的露显脉。
شاندىرسىز 〈形〉的嫩,的少腱筋,的多不筋:شاندىرسىز ەت 肉的少腱筋。
شاندىس- شاندى- 态互交的。
شاندىت- شاندى- 态动使的。
شانجا 〈名〉松青。

شانجاۋ 〈形〉,的拉拉稀稀,的疏稀,的少稀为的多不数:شانجاۋ قونعان ۇيلەر كورىندى 出房毡的落落稀稀了现。
شانجي- 四开伸,腿开伸(地在自由自)〈动〉肢。
شانجيۋ شانجي- 式定不的。
شانتاج 〈名〉吓恫;索勒,诈敲,诈讹。
شانتاجدا- 吓恐用使,索勒,诈敲,诈讹〈动〉段手。
شانتاجداۋ شانتاجدا- 式定不的。
شانتاجدى 〈形〉的索勒,的诈敲,的诈讹。
شانتاجشى 〈名〉者索勒,者诈敲,者诈讹。
شانشۋ Ⅰ 〈名〉▲痛刺,痛绞:جۇرەك شانشۋى ▲ 痛绞心〔医〕 اۋرۋدا شانشۋ جامان، سوزده قاتقۋ جامان. 心人伤言语,身人伤疼痛【谚】。
شانشۋ Ⅱ شانشى- 式定不的。
شانشى- 〈动〉①上串,搠,上插,入戳,入刺:نايزا شانشىپ ئولتىرۋ / 死刺刀刺用 قالامشا شانشۋ 刺讽,苦挖,激刺〔转〕②条枝插感,痛刺得觉〔转〕③激刺活用 سوزبەن شانشۋ 得觉口胸 كوكسىرەك شانشىپ اۋىرۋ 疼得扎觉:▲痛刺 ▲ ينە شانشار 的儿活线针做会 ينە شانشار جەر جوق 地之锥立无。
شانشىل- شانشى- 态动被的。
شانشىلا ▲ 倒摔下朝头,倒栽 ▲ شانشىلا قاراۋ 盯,جىعىلۋ 下朝头①شانشىلىپ ئتۇسۋ ▲ 看地睛转不目。倒栽而软疲困②葱栽倒个了摔,倒摔。戳地停不,扎地住不,刺频频〈动〉。
شانشىلا- شانشىلا- 态动使的。
شانشىلاۋ شانشىلا- 式定不的。
شانشىلما ;的峭陡,的陡〈形〉:شانشىلما تاۋ جوتالارى 峰山的峭陡。
شانشىلت- شانشىل- 态动使的。
شانشىم 〈名〉缝针。
شانشىما 〈名〉痛刺(而时)。
شانشىس- شانشى- 态互交的。
شانشىت- شانشى- 态动使的。
شانش- 见 شانشى-。
شانشقاق Ⅰ 〈名〉①痛绞 ②痛刺,痛刺,的痛刺。

شانشاق Ⅱ 〈名〉牛,蝇牛,蝇皮牛
شانشاق Ⅲ 〈名〉白头翁。
شانشقاقتا- 〈动〉痛刺,痛绞:جاۋرىنىپ شانشقاقتاپ اۋىرۋ 背后刺痛。
شانشقاقتاۋ شانشقاقتا- 的不定式。
شانشقى 〈名〉①叉,叉角齿三,叉鱼 ②叉餐,叉子。
شانشقىلا- 〈动〉①刺,穿刺,孔刺,透扎:جاۋدىڭ بىرنەشەۋىن شانشقىلاپ ءولتىردى 个几了死刺 ②人敌,讽刺,讽讥,苦挖〔转〕:سوزبەن شانشقىلاۋ 以言语伤人。
شانشقىلاس- شانشقىلا- 的互交态。
شانشقىلات- شانشقىلا- 的使动态。
شانشقىلاۋ شانشقىلا- 的不定式。
شاڭ 〈名〉灰尘,土尘,尘土:شاڭ شىعۋ 扬飞尘土 ▲ شاڭ جۇتپاۋ 染不尘一 ▲ شاڭ باسار 扬飞尘土(的纳交时村本过路群畜赶人外指) ▲ شاڭ جۇقپاۋ 速神得显;染不尘一 ▲ شاڭ تيگىزبەۋ 费 ▲ شاڭسىنا ىلەسە 尘灰沾不,净干持保 ▲ شاڭسىنا ىلەسە الماۋ 及不,及莫尘望遥 ▲ شاڭسىن شالماۋ 后在落远远,上不跟 ▲ جالعىزدىڭ ءۇنى شىقپاس، جاياۋدىڭ شاڭى شىقپاس. 响不拍掌巴只一【谚】
شاڭعالاق 〈名〉核桃核。
شاڭعاراق 见 شاڭىراق.
شاڭعى 〈名〉板雪滑:شاڭعى تەبۋ 滑雪 / شاڭعى جارىسى 赛比雪滑。
شاڭعى اۋىز 见 شاڭقوبىز.
شاڭعىر: شاڭعىر ەتۋ 声啷当发,响作当叮,声啷哗发。
شاڭعىرلا- 〈动〉响作当叮,声啷当发,声啷哗发,响作啦啦哗,声。
شاڭعىرلات- شاڭعىرلا- 的使动态。
شاڭعىرلاۋ شاڭعىرلا- 的不定式。
شاڭعىت- 见 شاڭىت- Ⅱ.
شاڭعىتۋ شاڭعىت- 的不定式。
شاڭعىشى 〈名〉滑雪运动员,滑雪者。
شاڭدا- 〈动〉灰尘沾满,土尘满落,土尘上蒙;扬飞土尘;尘
شاڭداق 〈形〉①的多很尘灰,的土尘满落;的扬飞土尘:شاڭداق جول 路道的扬飞土尘 ②的见可约隐,的胧朦,的暗昏〔转〕:شاڭداق كول 泊湖的茫渺。
شاڭدان- ①شاڭدا- 的 ②态身反的,土尘上蒙,灰尘满沾:ۇستەل شاڭدانىپ كەتتى. 了满落上子桌尘土。
شاڭدانۋ شاڭدان- 的不定式。
شاڭدات- ①شاڭدا- 的使动态 ②起扬,尘灰起扬:بۇل ارانى شاڭداتپا 这在要不起扬里土尘。
شاڭداۋ شاڭدا- 的不定式。
شاڭدى 〈形〉土尘,的多很尘灰,的土尘满落。
شاڭدى كيىم 服衣的灰满落:的扬飞。
شاڭق: شاڭق ەتۋ 突然一声尖,叫尖声一喊;(等鹰)叫鸣。
شاڭقاي Ⅰ 〈形〉的亮明,的朗明,的朗晴:شاڭقاي اسپان كۇن 空天的朗晴 ▲ شاڭقاي ءتۇس 午中,午正。
شاڭقاي- Ⅱ 〈动〉得显,亮明得显,朗晴得显:شاڭقايعان ءتۇس بولدى، تىنىستاپ العان ءجون 光亮了儿会一息休该,空当日烈值正。
شاڭقاي Ⅲ 见 شاڭقان.
شاڭقايۋ شاڭقاي- 的不定式。
شاڭقان 〈形〉的白洁,的显明,的明鲜:شاڭقان اق ۇيلەر 房毡的白清 ▲ شاڭقان ءۇي 的白雪房毡。
شاڭقي- 见 شاڭقاي- Ⅰ.
شاڭقيۋ 的不定式。
شاڭقوبىز 〈名〉(琴)弦口〔乐〕。
شاڭق-شاڭق: شاڭق-شاڭق ەتۋ 声尖(频频)叫鸣(等鹰);叫声尖,喊声的细尖发,喊声尖,叫声尖〈动〉:شاڭقىلداپ ءجۇرىپ ماڭا ءتىل تيگىزبەڭدەر، ءبىر ءسات ءتىنىمدى العىزىڭدار، باسىم اۋىرىپ كەتتى 宁安得不人别得弄嚷吵声大要不好,的闹吵爱,的叫喊声尖〈形〉:شاڭقىلداق قاتىن 人女的嘴吵好,的嘴吵。
شاڭقىلداس- ①شاڭقىلدا- 的 ②态互交的,架吵,嘴吵,吵争。
شاڭقىلدات- شاڭقىلدا- 的使动态。
شاڭقىلداۋ شاڭقىلدا- 的不定式。

شاڭلاق 〈形〉灰紫浅的色：شاڭلاق وگىز 毛牛犍的色灰紫浅色。

شاڭراق 见 شاڭىراق.

شاڭسورعىش 〈名〉器尘集，器尘吸器。

شاڭسىز 〈形〉没有，的土尘有没，的尘灰有没，的埃尘有没：شاڭسىز كوگال 坪草的土尘有没。

شاڭسىزدان- 〈动〉有没得变，尘灰有没得变，土尘。

شاڭسىزداندىر- ①شاڭسىزدان- 的 ② 态动使，尘灰除清。

شاڭسىزداندىرعىش 〈名〉器尘除。

شاڭسىزدانۇ شاڭسىزدان- 的 式定不。

شاڭتاس 〈名〉砖碌，子磙，磙石。

شاڭ-توزاڭ 〈名〉污尘，埃尘，土尘。

شاڭ-توپىراق 〈名〉尘飞，尘灰，土尘。

شاڭىراق 〈名〉①顶圈木，架圈顶（的房毡）②家，户；ول وسى توڭىرەكتەگى داۋلەتتىى شاڭىراقتاردىڭ ءبىرى. 他是这地本区的财富户家之一。▲ التىن شاڭىراق 国祖，乡故▲ شاڭىراق ءۇيىنىڭ 角犄的大而弯（牛指）▲ شاڭىراعى ورتاسىنا ءتۇسۋ 存无瓦片，崩椽折栋▲ شاڭىراعى شايقالۋ 摇飘雨风：شاڭىراعى شايقالعان زامان 代年的摇飘雨风▲ شاڭىراعى قۇلاۋ 家房的谁是这看？قارا شاڭىراقتا 架落，落败业▲ قارا شاڭىراق 房长▲ 子房的你是不这，子ۇلكەن شاڭىراق 房长。

شاڭىراقسىز 〈形〉的顶圈木无，的架圈顶无。

شاڭىراقتاي 〈形〉：ءۇيىزى 的大而弯牛犍的大而弯角犄。شاڭىراقتاي وگىز

شاڭىراقتان- 〈动〉只又大得长（角犄指多）圆。

شاڭىراقتانۇ شاڭىراقتان- 的 式定不。

شاڭىراقتى 〈形〉的顶圈木有，的架圈顶有。

شاڭىراقشى 〈名〉匠工的架圈顶房毡做制。

شاڭىرقا- 〈动〉满，尘灰上蒙；扬飞土尘 ①霾阴得变，漫弥气雾，暗昏得显 ②尘灰是。

شاڭىرقات- 态动使 شاڭىرقا- 的。

شاڭىرقاۋ شاڭىرقا- 的 式定不。

شاڭىت 〈名〉I 尘烟，尘灰，土尘。

شاڭىت- 〈动〉II 尘烟，扬飞尘灰，土尘起扬。暗昏得变；天漫

شاڭىتتان- 〈动〉昏得变，漫弥雾尘，天漫尘烟。

شاڭىتتانۋ شاڭىتتان- 的 式定不。

شاڭىتتى 〈形〉的霾阴；的暗昏，的漫弥雾尘。

شاڭىتۋ شاڭىت- II 的 式定不。

شاپ 〈名〉沟股腹：蹊鼠，沟股腹 ▲ اق شاپ 老/疝：شاپ بەزدەرى 腺巴淋蹊鼠 ▲ شابىنا وت تۇسكەندەي بولۋ 的数岁了上，的。带肚后（的鞍马）▲ شاپ ايىل 怒盛，儿火发

شاپ I：**شاپ بەرۋ** 一下抓住▲ شاپ ەتە ءتۇسۋ 来起顶下一。

شاپ-（شاۋىپ-） II 〈动〉①疾（马乘或马）：بۇل جەردەن انقا ءمىنىپ ءۇش جىل شاپسا دا باسقا ەلگە بارمايدى. 驰奔，奔飞，驰使既里这从 جىل شاپسا دا باسقا ەلگە بارمايدى. 家国的别何任到跑会不也，年三跑马骑是 ②参加常经：马赛加参 ▲ ۇنەمى انقا شابانىن بالا 马用 شابۋ 柴劈头斧用 / جاۋدى قىلىشپەن شابۋ ③砍，伐砍，劈，砍：بالتامەن وتىن ④人敌杀砍刀 شابۋ ءشوپ 打草 ⑤打，割，刈：قويعا قاسقىر شابۋ 狼 شابۋ 攻击，击袭，犯进，犯侵：ءوز پايداسىنا 取谋，谋图，求追 ⑥群羊击袭（等器兽捕，套圈）⑦益利的己自求追 شابۋ ▲ ايعىر شابۋ 交配（马指）▲ باسقا شابۋ 住夹，住套 ▲ جانداي شابۋ 甚太人欺 ▲ جاۋ شابۋ 随追 ▲ 人敌灭消，人敌向冲 ②劫抢人敌皮 ① ▲ 驰奔，驰疾（直伸蹄四马）كوسىلە شابۋ 吃想，迷入，欢喜…… 对，趣兴感 كوڭىل شابۋ ……▲ ناسىرعا شابۋ 化杂复 ▲ تامىرىنا بالتا شابۋ 灭消底彻，除根 ▲ ارىستان ايعا شابامىن 取自亮月吞欲子狮【谚】. ▲ بايتال شاۋىپ بايگە الماس. 亡灭骒【谚】。▲ تورعاي قۇتىرسا بۇركىتكە 阵了不上马 شابادى، ءيت قۇتىرسا يەسىن قابادى. 雀麻【谚】。人主咬狂逞儿狗，鹰老撞狂逞

شاپاعات 〈名〉①心恕宽，善慈，慈仁 [阿] ②宠，信宠 ③宠光；赐恩，遇恩，惠恩，典恩 ▲ شاپاعاتى ءتيۋ 恩开 ▲ شاپاعات قىلۋ 青垂，爱。处好予给，助帮

شاپاعاتسىز 〈形〉情无；的善慈不，的慈仁不

。的忍残，的酷冷，的
شاپاعاتتى 宽；的道厚，的善慈，的慈仁〈形〉
。的青垂，的情下谅体；的怒
شاپاعاتشى 恩，者赐恩，者善慈，者慈仁〈名〉
。人
شاپاعاتشىل ；的道厚，的善慈，的慈仁〈形〉
。的青垂
شاپاق Ⅰ〈名〉早，晨，霞光：تاڭ شاپاعى 霞朝 / كەشكى شاپاق 霞晚 / قىزىل شاپاقتا ورانىپ، قىزارىپ بارىپ كۇن باتتى. 西入衣红 。宫 ▲ شاباق شاشۇ 霞万光霞道（射照光霞）。
شاپاق Ⅱ〈名〉皮瓜：قاربىز شاپاعى 皮瓜西 。
شاپاقسىز 。的皮瓜带不，的皮瓜有没〈形〉
شاپاقتان- 。道万光霞，射照光霞〈动〉
شاپاقتانۇ شاپاقتان- 。式定不的
شاپاقتى 。的皮瓜带，的皮瓜有〈形〉
شاپالاق 〈名〉①手，巴嘴 ②掌巴，掌手：شاپالاقپەن تارتىپ جىبەرۇ ▲ شاپالاق جەۋ 。光耳个一吃
شاپالاقتا- 〈动〉①手拍拍，掌拍，掌鼓：شاپالاقتاپ بەكتۇ 耳扇，巴嘴打 ②过通掌鼓 嘴少不了打 شاپالاقتاعان جوق 掌鼓烈热，动雷声掌：از شاپالاقتاعان جوق 巴 ▲ دۇ قول شاپالاقتاۋ 悔懊，悔后 ▲ سانسىن شاپالاقتاۋ 。
شاپالاقتال- 。态动被的 شاپالاقتا-
شاپالاقتاس- 。态互交的 شاپالاقتا-
شاپالاقتات- 。态动使的 شاپالاقتا-
شاپالاقتاۋ 。式定不的 شاپالاقتا-
شاپان 〈名〉服宽，衣大，衣上，袢袷：استارلى شاپان 衣大夹 / قاپتال شاپان 衣大棉 ▲ ات، شاپان ايىپ الۋ 大件一和马匹一当相值价收 袢袷上盖 ▲ شاپان جابۇ（كيگىزۇ）金罚的衣 ②服衣赠贝贵 。
شاپاندى 衣上穿，的衣大穿，的袢袷有〈形〉
。的衣大蓝穿 كوك شاپاندى：的
شاپاندىق 上做，的衣大制缝，的袢袷做〈形〉
。料布的袢袷做 بۇل شاپاندىق：的衣
شاپانسىز 没，的衣上穿未，的袢袷穿未〈形〉
。的衣大有
شاپانشا 。衣大短，衣上，袢袷小〈名〉

شاپانشاك 件一穿只，的袢袷件一穿只〈形〉
。的衣上：قىس ىشىندە شاپانشاك ءبۇسىپ ولەسىڭ. 。的坏冻会你衣上件一穿只天穿
شاپاتا 。子鞋（的做皮椴或皮生）〈名〉
شاپاتى 。材身等中〈名〉
شاپاشوت 。斧锛，子锛〈名〉
شاپقى Ⅰ。铁击〈名〉
شاپقى Ⅱ。子凿，具刀铁切〈名〉
شاپقىز- 。态动使的 Ⅱ شاپ-
شاپقىلا- 〈动〉①骋驰，驰奔，驰飞，跑奔：شاپقىلاما اتىڭ بولدىرىپ قالماسىن 把别，走慢要 شاپقىلاپ بۇل توڭىرەكتە بارماعان جەر قالمادى 跑奔处到，走奔处四 ②了坏累马 ءبىر كۇن 碎砍，砍 ③了去都方地的近附，天一了跑：اعاش شاپقىلاۋ 碎剁 / كەتپەنمەن جەر شاپقىلاۋ 用（具工铁切）④土刨曼土砍 ▲ ات كورمەگەن ات مىنشە شاپقىلاپ ءجۇرىپ ولتىرەر. 【谚】没骑的马过 。死累马把得非马上骑旦一，人
شاپقىلاس- 。态互交的 شاپقىلا-
شاپقىلات- 。态动使的 شاپقىلا-
شاپقىلاۋ 。式定不的 شاپقىلا-
شاپقىن Ⅰ：劫抢，劫袭，略侵，袭侵〈名〉：شاپقىنعا ۇشىراعانداي 劫抢遭如 。
شاپقىن Ⅱ。人的信报〈名〉
شاپقىندا- ：劫抢，略侵，劫袭，袭侵〈动〉
。民人的平和袭侵 بەيبىت ەلدى شاپقىندادى
شاپقىندات- 。态动使的 شاپقىندا-
شاپقىندۋ 。式定不的 شاپقىندا-
شاپقىندى 劫抢被，的略侵被，的袭侵被〈形〉
。的飞纷火战，的乱战；的劫袭被，的
شاپقىندىق 。劫抢，略侵〈名〉
شاپقىنسىز ；的劫抢被没，的袭侵受没〈形〉
。的乱战有没，的平和
شاپقىنشى Ⅰ。兵令传；差听；人的信报〈名〉
شاپقىنشى Ⅱ。者夺掠，者击袭，者略侵〈名〉
شاپقىنشىلىق 为行劫抢，夺掠，劫抢①〈名〉：شاپقىنشىلىق جاساۋ 侮外，人侵，犯进，犯侵，略侵②（略侵）夺掠。
شاپپا Ⅰ：头机，机板，铁击（的枪）〈名〉

شاپپاسىن باسۇ 扳动机板。

شاپپا Ⅱ〈名〉刀横弹，刀小，刀折：شاپپا پىشاق 刀折横弹。

شاپپا Ⅲ〈名〉地草牧，场草，地草。

شاپپا Ⅳ〈名〉钩门。

شاپپا Ⅴ〈形〉①快飞的快，的迅快，的：شاپپا جورعا 飞快的性弹有，的簧弹有 ② 步蹄溜的快：شاپپا قۇلىپ 套关机 ▲ 锁簧弹 شاپپا تۇزاق 头机有，的机板有，的铁击带

شاپپالى Ⅰ〈形〉的。

شاپپالى Ⅱ〈形〉的多地草牧，的场草有。

شاپپا-شاپ〈副〉喳喀哩嘁，子下一：شاپپا-شاپ ۇستاسا كەتتى 一下子来起打厮。

شاپپاشوت 见 شاپاشوت.

شاپتا-〈动〉①贴粘，贴张，贴：ۇران قاعازىن شاپتاۋ 粘贴 ② 语标贴（带肚后紧马为指）肚吊。

شاپتال Ⅰ 见 شابدال.

شاپتال- Ⅱ شاپتا- 的态动被。

شاپتاس- ①شاپتا- 的态互交的 ② 蹊鼠和蹊鼠贴相。

شاپتات- شاپتا- 的态动使。

شاپتاۋ Ⅰ شاپتا- 的式定不。

شاپتاۋ Ⅱ（名）带肚后（的鞍马）。

شاپتول 见 شابدال.

شاپتىعۇ شاپتىق- 的式定不。

شاپتىعىس- شاپتىق- 的态互交。

شاپتىق-〈动〉①狂，冲冲气怒，怒大，怒发有，冲冲气怒要不怒：شاپتىقپاي اقىرىن سويله 闹取理无；骂臭，架骂，骂 ② 讲慢慢话：نەشە جىلدان بەرى تاتۇ-ءتاتتى ءوتىپ كەلگەن ەدىك، بۇگىن نەگە وسىنشا شاپتىقتىڭ؟ 来年几，好很得处相直一们我，样这么什为天今？人骂

شاپتىقپا〈形〉骂爱，的嘴吵好，的闹取理无。

شاپتىقپا ايەل 好吵嘴的人女的：人。

شاپتىقپالىق شاپتىقپا 的词名象抽。

شاپتىقتىر- شاپتىق- 的态动使。

شاپتىر- ①شاپ- 的Ⅲ ②态动使的：赛 ات شاپتىرۋ③马赛（着站）④配交（马种）使，便小（着站）撒着站 تۇرەگەپ تۇرىپ شاپتىرۋ 射喷，尿撒：尿。

شاپتىرت- ①شاپتىر- 的态动使的 ② 小（着站），便撒，尿。

شاپتىرتقىز- شاپتىرت- 的态动使。

شاپتىرۋ شاپتىر- 的式定不。

شاپتىرىل- شاپتىر- 的态动使。

شاپتىرىم: ات شاپتىرىم جەر 马赛于当相指间之只咫 سىدىك شاپتىرىم جەر 离距程全的。

شاپ-شاعىن〈形〉的明简，的小短，的便简；شاپ-شاعىن：的珍袖，的小积体；的多不量数 ماقالا 短章文的小 / ادام سانى شاپ-شاعىن 人口少 / شاپ-شاعىن دۇنيە 西东的小很。

شاپ-شاق〈形〉的好恰，的合适正，的好正，的分其如恰：مىنا سىم ولشەگەندەي اق شاپ-شاق ەكەن. 这样一过量象好子裤条这合常非看穿。

身。

شاپشاڭ〈形〉①迅，的速急，的速迅，的快的疾：شاپشاڭ ات 马快 / شاپشاڭ بلگەرىلەۋشى-لىك 迅速的步 ② 赶快，刻即，快：سەن شاپشاڭ بارىپ، شاپشاڭ كەل. 你快去快回。

/ بۇل مىندەتتى شاپشاڭ بىتىرىڭدەر. 你们快赶成完这项任务。

شاپشاڭدا-〈动〉加快，快速，抓紧，间时赶：ۋاعىندا جەتەمىن دەسەڭ شاپشاڭدا 忙准要想：度速快加须必就达到时。

شاپشاڭدان- ①شاپشاڭدا- 的态身反的 ② 变得快，速迅得变。

شاپشاڭدات- ①شاپشاڭدا- 的态动使的 ② 加快，快赶，忙赶，速加。

شاپشاڭداتۋ شاپشاڭدا- 的式定不。

شاپشاڭداتۋشى〈名〉加快度速的人，的促催，者。

شاپشاڭداۋ Ⅰ شاپشاڭدا- 的式定不。

شاپشاڭداۋ Ⅱ〈形〉的快较，的快较度速，的略。

的速迅微。

شاپشاڭدىق ①شاپشاڭ 的词名象抽，速迅 ② 。明聪小；捷敏，俐灵 ③ 率速，度速；速急

شاپشاڭدىلىق 见 شاپشاڭدىق.

شاپشاڭىراق〈形〉的快较比，的快较比，的速迅较比，不；的缓迟不，的误延：ءبىز توسىپ وتىرامىز، 等里这在们我，来回点一快。شاپشاڭىراق كەل. 你。

شاپشۇ شاپشى- 式定不的。
شاپشى- 〈动〉① 向扑；身纵，跃跳，跳 ②。了跑叼肉的着挂把跳一身纵猫 مىسىق شاپشىپ بارىپ ئۇلۇلى تۇرعان ەتتى الىپ قاشتى. 出涌，涌喷，射喷，喷：جاراداڭ قان شاپشادى. 撞顶，嘴吵〔转〕③。了来出涌口伤从血：اقىلعا كونبەي ونان ارمان شاپشىدى 不劝听害厉加更得吵。
شاپشىما 〈名〉Ⅰ ①泉喷 ②布瀑型小。
شاپشىما 〈形〉Ⅱ 听不；的撞顶好，的架吵爱：的告劝。
شاپشىمالى 〈形〉自，的发喷，的涌喷；的射喷。的喷
شاپشىمالىق ①شاپشما 的上向 ②词名象抽的力能喷自，象现的射喷。
شاپشىت- ①شاپشى- 的 ②态动使的。尿撒
شاپىراش 〈形〉的视斜内，的视斜：شاپىراش كوز 斜眼 ▲ شاپىراش مىنەزدى ادام 的气脾怪人。
شاپىراشتان- 〈动〉看着斜，视斜，斜眼：ونىڭ كوزى كەيىن كەلە شاپىراشتانىپ كەتىپتى. 他视斜有才来后睛眼的。
شاپىراشتانۇ شاپىراشتان- 式定不的。
شاپىراشتاۋ 〈形〉的视斜微略，的斜较比。
شاپىراشتىق ①شاپىراش 的斜内 ②词名象抽的斜眼，视。
شار Ⅰ 〈名〉体球，球：اۋا شارى 气球 / جەر شارى 地球 / جارتى شار 半球 ▲ شار اينا 大圆 ▲子镜 شار پانتسا 沙皇 ▲ شار تاراپ 八面四海四湖五，方。
شار Ⅱ 〈名〉杂(的除清时场扬)，壳谷，秕糠。质
شار Ⅲ 轮砂，轮磨，石刀磨。
شار Ⅳ 〈名〉：石卵，子石(的投时举选)〔史〕投 شارعا سالۋ 决表行进 / شار تاستاۋ (سالۋ) 票。
شار Ⅴ：شار ەتتۇ 。(出倒，流，泻)声一啦哗
شار Ⅵ 〈形〉老，的纪年了上，的老年，的迈：شار تارتۋ 迈年(纪年了上) / شار ساۋلىق 的迈年。羊母老
شار Ⅶ：شار انا 镜大，镜明。
شارا Ⅰ 〈名〉①大碗木：ول قاتتى شولدەگەن ەكەن، ٴبىر شارا ايراندى لىقىلداتىپ جۇتتىپ جىبەردى. 嘟咕嘟咕奶酸碗大一把，了坏渴他 ▲ 窝(眼)，眶(眼) ②。了完喝就气口一地 كوزى شاراسىنان شعۋ 散魄飞魂 ▲ شاراسىنان شعۋ 围范出超，限界出超。
شارا Ⅱ 施措，法方，法办 〈名〉：شارا جوق 没办么什有你此对 / بۇعان نە شارالۋ بار 子法有开 ②法处 ▲ شارا قولدانۋ ①采分处籍党除。办惩，分
شارابان 〈名〉①轻 ②车马轮二便(横排几有)。车马蓬敞(的座。
شاراداي 见 شراداي.
شاراينا 〈名〉胄甲，甲铠。
شارانا 〈名〉①膜羊，胞衣，膜胎 ②〔转〕刚(儿婴(的下生。
شاراپ 〈名〉饮精酒有带，酒萄葡，酒露，类酒。料
شاراپات 〈名〉▲处好，善行，惠恩，赐恩：جاقسىدان شاراپات، جامانناڭ كەسىپات. 【谚】接罪受人坏近接，惠受人好近恩施，的旋好善乐，的善行 ①〈形〉。的贵高度气，的尚高 ②的。
شاراپاتتالىق شاراپاتتى 词名象抽的。
شاراپحانا 馆酒 〈名〉。
شاراپشى 人的料饮精酒卖 〈名〉。
شاراپشىن 布纱 〈名〉。
شاراسىز 莫筹一，的法办无毫，的法无 〈形〉：的己得不迫，的迫逼；的何奈可无，的展问个这对 بۇل ماسەلەگە ٴبىز شاراسىز قالدىق. 症之治不 / شاراسىز ناۋقاس 法办无毫们我题。无毫得显，法办有没得显 〈动〉
شاراسىزدان- 何奈可无，已得不迫；策无手束得显，法办：ول شاراسىزدانىپ قالعان كورىنەدى 已象好他。中之何奈可无在处。
شاراسىزداندىر- 态动使的。شاراسىزدان-
شاراسىزدانۋ 式定不的。شاراسىزدان-
شاراسىزدىق ①شاراسىز 办无毫词名象抽的

得显，来起鼓，胀膨(子肚指)〈动〉 **شاردي-**
大： شەتىنەن قارىنداری شارديعان ئوورت كىسى
كەلدى. 的便便腹大是都个个，人个四了来 。
态动使的 شاردي- **شارديت-**
式定不的 شاردي- **شارديۇ**
，画刻的张夸，写描的刺讽张夸〈名〉 **شارجى**
画漫 。
过得作(上等演表，写描在)〈动〉 **شارجلا-**
谑笑，化画漫，火 。
式定不的 شارجلا- **شارجلاۇ**
，的讽刺带不 ，的张夸有没〈形〉 **شارجىسىز**
的火过不(上演表，写描在) 。
教（的教兰斯伊)〔宗〕[阿]〈名〉 **شاريعات**
照按 بويىنشا بستەۇ شاريعات：典法，规教，义
事办规教 。
义教持坚 ，的规教护维〈形〉 **شاريعاتشىل**
的典法护维，的 。
嚷(然突)② 声当咣出发①〈动〉 **شارق：** شارق ەتۋ
高，翔飞，翔翱 ① 来起叫尖，来起 شارق ۇرۇ
头人出，达腾黄飞〔转〕③ 昂高 ，亢高 ②飞
停不个忙 ⑤ 千万绪思 ④上直摇扶，地 。
嘴顶好，的架吵爱 ，的嘴吵爱〈形〉 **شارقايا**
妇泼 的：شارقايا قاتىن 的嚷嚷爱；的 。
，嘴吵 ，架吵（人某和)〈动〉 **شارقاياقتاس-**
执争，吵争：ونىمەن شارقاياقتاسپاي-اق قوي.
架吵他跟要不(你) 。
态动使的 شارقاياقتاس- **شارقاياقتاستىر-**
式定不的 شارقاياقتاس- **شارقاياقتاسۇ**
。癖言多 ②词名象抽的 شارقايا ①**شارقايالىق**
巾头大(女妇)〔方〕〈名〉 **شارقات**
线轴 جىپ ئ：شارقى **شارقى：**
响作咚咚，声当咣出发 ①〈动〉 **شارقىلدا-**：
جامان ەسىك كىرىپ-شىققان سايىن شارقىلدايتىن
当咣当咣是老时出进门的旧破. بولىپ الدى
，话说声大（吻口的责指用）② 。响作
他 ：ول شارقىلداعانىن قويا المايدى. **نوسىل，نوسىل**
惯习的嚷嚷爱变改难得 。
，嘴顶 ② 态互交的 شارقىلدا- ①**شارقىلداس-**
架吵，嘴顶：ول ەكەۋى شارقىلداسىپ قالدى.
了来起吵个两们他 。

شاربسىز 展莫筹一，策无手束，法：شاراسىزدىقتان ماقۇل
意同下况情的法办无毫在 بولۇ 。
شارباق 〈名〉 ① 笆篱，棚篱，栏棚：مال
子筐(的制编条枝用)②栏棚畜牲 شارباعى
(人筐编)匠篾 شارباق توقۇشى。
شارباقسىز 的笆篱有没，的栏棚有没 ①〈形〉
带未；的筐装有没 ② 的来起圈棚篱用有没，
的筐 。
شارباقتا- 里筐在装 ② 住圈栏栅用 ①〈动〉。
شارباقتال- 态动使的 شارباقتا- 。
شارباقتاۇ 式定不的 شارباقتا- 。
شارباقتى 来起圈栅篱用，的栏栅有 ①〈形〉
的筐带，的筐有 ② 的 。
شارباقشى 工篾，匠篾〈名〉 。
شارباقشىلىق 业织编，业筐编〈名〉 。
شارباتشىل： 阳太〔动〕 **شارباتشىل قۇستار**
鸟 。
شاربى 〈名〉 油腹：اسقازان شاربىسى / 膜网胃
سيىردىڭ شاربىسى 油脏内的牛 ▲ شاربى بۇلت
云散，云的疏稀 。
شاربىلان- 〈形〉 ① 长，油腹长 ②膘（彩云）
状网成形 。
شاربىلانۇ 式定不的 شاربىلان- 。
شارعا 见 شارعى Ⅱ .
شارعى Ⅰ〈名〉 规教，义教〔宗〕 。
شارعى Ⅱ〈形〉 的子个矮，的矮材身 。
شارداق 便便腹大；的大子肚而矮子个〈形〉
的：شارداق قارىن 垂腹(腹大) 。
شارداڭدا- 〈动〉 走行地拙笨，走皮肚着拖：
شارداڭداپ جۇرە المای كەلەدى 不走皮肚着拖
动 。
شارداڭداس- 态互交的 شارداڭدا- 。
شارداڭدات- 态动使的 شارداڭدا- 。
شارداڭداۇ 式定不的 شارداڭدا- 。
شارداش 曲什达尔恰，舞什达尔恰〈名〉 。
شارداری 〈名〉 药合混，药味多 ئ 。
شارداریلەۇ 式定不的 شارداریلە- 。
شارداریلە- 〈动〉 制配，方配，药配：
شارداریلەپ جاساعان داری ئ / 药的制配
病治药的制配用 ەمدەۇ شارداریلەپ 。

شارقىلداتىـ شارقىلدا- 的动使态。
شارقىلداۋ شارقىلدا- 的定不式。
شارقىلداۋىق 〈形〉爱,的喊叫爱,的嚷嚷爱 不叼唠 شال شارقىلداۋىق 的怨抱好;的嘴吵子头老的休。
شارلا- Ⅰ 〈动〉① 转,历游,游周,历遍,遍走 游: توڭىرەكتەگى ورمانىڭ ءبارىن شارلاپ بولدى 查巡,逻巡,视巡 ② 林森有所的近附了遍走: جول شارلايتىن جۇمىسشى 察侦 ③ 工道巡 شارلاۋشى اسكەر / 兵察侦 ايروپلان شارلاۋشى 侦机察。
شارلا- Ⅱ 〈动〉秕糠除清,质杂除清(时场扬)。
شارلان- ①شارلا- Ⅰ、Ⅱ 的动被态 ② 发,胖发: اسقار بايا عسدان كوپ شارلانىپ كەتكەن ەكەن. 长,胖肥得变,富多胖前以比尔哈斯阿了。
شارلاتـ شارلا- Ⅰ、Ⅱ 的动使态。
شارلاتتىر- شارلا- 的动使态。
شارلاۋ شارلا- Ⅰ、Ⅱ 的定不式。
شارلاۋشى Ⅰ 〈名〉者逻巡,员察视,员察侦: شارلاۋشى اسكەر / 兵逻巡 ايروپلان شارلاۋشى 侦机察。
شارلاۋشى Ⅱ 〈名〉者场扬。
شارلى ▲ 〈形〉Ⅰ 的体球,的形球,的状球 شارلى شويىن 铁铸磨球〔冶〕。
شارلى 〈形〉Ⅱ 的多秕糠,的多质杂。
شارلىق 〈名〉形球,状球,体球: شارلىق بولەكتىك 球 ▲ 理节状球 شارلىق اۋىتقۋ 球〔物〕差。
شارماي 〈名〉鱼毒。
شارمايلاق 〈名〉执争,讼争,吵争: شارمايلاعى تاۋسىلمايتىن ءۇي 是老 庭家的休不吵争。
شارمايلاتاس- 〈动〉论争;吵争,嘴吵: ونىمەن شارمايلاقتاسپاي- اق قوي. 他跟要不你了吵争。
شارمايلاقتاستىر- شارمايلاقتاس- 的动使态。
شارمايلاقتاسۋ شارمايلاقتاس- 的定不式。
شارمانكا 〈名〉摇手(的上背在背师乐浪流)琴风。
شارمانكاشى 〈名〉乐浪流(的琴风摇手着背)师。
شارپۋ شارپى- Ⅱ 的定不式。
شارپى Ⅰ 见 شارپى.
شارپى- Ⅱ 〈动〉①火),焦,烧,燎(焰火),着烧(舌)舔: ونىڭ شاشىن وت شارپىپ كەتتى. 他及波,延蔓,卷席 ② 了燎火被发头的: ەكونوميكالىق داعدارىس بۇكىل كاپيتاليزم دۇنيەسىنە شارپىدى. 本资个整及波机危济经 连株,累连,连牵,扯牵 ③ 界世义主牵题问个这 بۇل ماسەلە تالاي جاندى شارپىدى. 人多好了扯。
شارپىل- شارپى- Ⅱ 的动被态。
شارپىس- شارپى- 的互交态。
شارپىت- شارپى- Ⅱ 的动使态。
شارت Ⅰ 〈名〉①件条: ءسىزدىڭ شارتىڭىز نە؟ 在 ۇقساس شارت استىندا / ? 么什是件条的您款条,同合,约契 ② 下件条的样同 جاساۋ شارت 签缔 / كەلىسىمدەگى 行契结 شارتتى ورىندالۋ 章规,则规 ③ 款条有所的同合行履 ەلەكتر شامىن پايدالانۋدىڭ شارتى 电使用灯规 件条,境环,况情 ④ 则 جاقسى شارت جاراتىپ بەرۋ 创造良好的工作环 قىزمەت بىستەۋ ءۇشىن 须必,要定一,该应 ⑤ 境 ورتا مەكتەپتى بىتىرگەن وقۋشى بولۋى شارت 业毕中高是须必 العى شارت ▲ 件条决先,提前 يمان شارت ▲ 生律戒,规教。
شارت Ⅱ 〈拟〉声啦噼,音爆,声裂折,声嚓喀: شارت سىنۋ 断折声—嚓喀 ▲ شارت بايلاۋ 系啪噼出发,声嚓喀出发 ▲ شارت ەتۋ 紧捆,紧 شارت كەتۋ — 下 ▲ 声 شارت جۇگىنۋ 坐跪 ▲ شارت ءتۇيۋ 系 断折声—嚓喀,了断死成。扣
شارتا: شارتا بايلاۋ 紧绑,紧捆,紧系: ول مالاقايدىڭ باۋىن شارتا بايلاپ الىپتى. 他把帽带的紧紧得系。
شارتاباق 〈名〉盘大。
شارتاق Ⅰ 〈名〉停岗,哨岗。
شارتاق Ⅱ 〈名〉〔方〕笆篱,栅篱,栏栅。
شارتاراپ 〈名〉四面四,周四,方八通四路铁: تەمىر جول شارتاراپقا تارالعان 海四湖五,方八达。

شارت-جاعداي 〈名〉境环,况情;件条。
شارتيت- شارتي- 的态动使。
شارتيۇ شارتي- 的定不式。
شارتناما 〈名〉约契,约条。书同合:شارتنامانى بۇزۇ 约条坏破。
شارتپا-شۇرت 〈副〉速神,忙急,紧赶,快赶地喳喀哩喊,地。
شارتسىز 〈形〉①无的钱价讲不,的件条:ۋيمنىڭ بولمىسىنە شارتسىز بويسۇنۇ كەرەك 无必务,的定一 ②配分织组从服的件条:بۇل مىندەت شارتسىز ئۆز ۋاقىتىندا ورىندالۇ كەرەك. 这项一务任定要时按完成。▲ شارتسىز رەفلەكس 非反射件条〔理生〕▲ شارتسىز تىتىركەندىرۇ 非激刺件条〔理生〕 شارتسىز تىتىركەنۇ 无激刺件条〔理生〕。
شارتتا- 〈动〉讳忌,忌禁,讲件条(件条的出提所对病治师巫指)。
شارتتاس- ①شارتتا- 的交互②态订立条,约。定约,定约,妥商,好约。
شارتتاۇ شارتتا- 的定不式。
شارتتا-شۇرت 见 شارتپا-شۇرت.
شارتتى 〈形〉①在,的件条有(种某)之件条:شارتتى قوسلۇ 的下预②意同的件条有先:شارتتى بەلگى 的定假,的定约中暗,的定约的性征象,的性定假,的化式程③号暗条〔语〕④势手的化式程:شارتتى قول يشاراسى 的定假,的件▲句件条 شارتتى سويلەم 的件条义意▲ شارتتى ماعىنا 条件(句副)句复件条 شارتتى باعىنىڭقىلى ساباقتاس(句)。▲ شارتتى بەلگى 号符用专;号暗,式件条〔语〕▲ شارتتى راي 构的式件条▲ شارتتى رايدىڭ جاسالۇى 式定假▲成射反件条〔理生〕 شارتتى رەفلەكس 式等件条〔数〕。
شارتتىلىق شارتتى 的词名象抽。
شارت-شۇرت 〈拟〉断折,声嚓喀,声裂折①:اعاشتار شارت-شۇرت سىنىپ كەتتى. 喀嚓喀树哩噼,声啪啪噼噼,声击敲续连②。了断嚓声啦啪:ەكەۋى شارت-شۇرت توبەلەسىپ كەتتى. 了来起打子下一人俩们他。
شارتى- شاردي-.

شارتىق 〈形〉的骗未丸睾个一,的丸睾单:شارتىق قوشقار 羊种的丸睾单。
شارتىقتاۋ 彻有没丸睾,的势去全完未〈形〉。的差较能机性;的掉骗底
شارتىل 〈名〉声嚓咔,声啪啪。
شارتىلدا- 〈动〉①响嚓咔嚓咔,响作啪啪:جەل سىندىرعان بۇتاقتىڭ شارتىلداعان داۋىسى ەستىلدى. 声嚓咔的断吹风被枝树了来传。②发响,响作隆轰,音爆出:ناجاعاي شارتىلداپ تۇر. 雷响作隆轰在。
شارتىلداق 〈形〉,作啪啪噼噼,的声嚓喀发。的音爆出发,的响
شارتىلدات- ①شارتىلدا- 的态动使②噼噼:شاپالاقپەن شارتىلداتۇ 打抽地啦啪里噼,打地啪啪抽猛掌巴用。
شارتىلداۋ 式定不的 شارتىلدا-。
شارتىلداۋىق 〈名〉I竹爆,炮响。
شارتىلداۋىق 〈形〉II喀发,的响作啪啪噼噼,的音爆出发,的声嚓。
شارۋا 〈名〉I民牧,民农:شارۋالاردىڭ تۇرمىسىن جاقسارتۇ 改善农民牧生活▲ كەدەي شارۋا 贫农▲ قارا شارۋا 民农▲ ورتا شارۋا 中牧。
شارۋا 〈名〉II①产生;济经事业:سوتسياليستىك شارۋا 社会义主济经②财产,管业:حالىق كومۇناسىنىڭ شارۋاسىن باسقارۇ 发展的社公民人理 / شارۋاسى ورىستىرۇ 业产的社公民人理 / شارۋام جوق. 没我天今。 / شارۋاڭ بولماسىن! 没事的你! / ئۇي شارۋاسى 家务活▲ شارۋا باققان (قۇعان، كۇيتتەگەن) 的活干▲ شارۋا باستى 干▲ شارۋا قول 的闲得不活▲ شارۋاڭ ئبتتى 完,蛋倒霉▲ شارۋاڭ قانشا 管你什么事?
شارۋاگەر 〈形〉的长擅有活干,的劳勤。
شارۋاگەرلىك 的词名象抽。
شارۋاجاي 〈形〉的动劳爱热,的儿活干爱。
شارۋاجايلىق 的词名象抽。
شارۋاكەش 〈形〉的劳勤,的儿活干爱。
شارۋاكەشتىك 的词名象抽。
شارۋاقور 〈形〉长擅,的劳勤;的畜养;于爱,的

。的住不亲闲，的动劳

شارۇاقورلىق شارۇاقور 的词名象抽 。

شارۇالى 〈形〉经济状况的好，的业产有，的富 ئۆي بىرشاما شارۇالى ئەمەس 比较的裕富家庭的裕：的 。

شارۇاسىز 〈形〉无事，的事无，的闲空；的闲好手游，的干可 قازىر مال تولدەتۈدىك قارىماس 现在是忙，的闲空：的 شارۇاسىز ادام جوق. 紧 ▲ 人的着闲个一有没里这，节季羔接的张 شارۇاسىز جۇرە بەرگەن بەتالدى ۋرە بەرەدى. 非生事无好者闲悠【谚】 。

شارۇاسىزدىق شارۇاسىز 的词名象抽 。

شارۇاشى 〈名〉者畜养，民牧 。

شارۇاشىل 〈形〉爱，的动劳爱热，的儿活干 。的方有畜养；的住不闲，的劳勤

شارۇاشىلىق 〈名〉① 济经：حالىق شارۇاشىلىقى 业产，业事产生 ② 济经民国 اۇيل شارۇاشىلىقى 农业 / مال شارۇاشىلىقى 牧业 / بالىق شارۇاشىلىقى 渔业 / ورمان شارۇاشىلىقى 林业 。

شارف 〈名〉巾头，巾领，巾围：گۇلدى شارف 巾围花 。

شارفسىز 〈形〉未，的巾领戴不，的巾围有没 سىرتقا شىقساڭ شارفسىز شىقما 外戴的巾头：的 。巾围上围要出

شارفتى 〈形〉巾头戴，的巾领有，的巾围有围 。的

شارشا- Ⅰ〈动〉弱软，惫疲，乏疲，倦疲，累劳 。力无 شارشاعان شىعارسىڭ، تىنىستاپ ال. 你 。/ كۇنى بويى شارشاعان سەكسىلدى بولادى دا تۇرادى 儿会一息休，吧了累 。力无弱软得觉天整

شارشا Ⅱ〈形〉球状，的形球：شارشا دەنە 球体 / شارشا يادرو 核状球 ▲ شارشا جۇلدىز شوعىرى 〔天〕团星状球 。

شارشاعىش 。的累易容，的劳疲易容 〈形〉

شارشاعىشتىق 。词名象抽的 شارشاعىش

شارشاڭقى 〈形〉有，的倦疲儿点有，的累较比 。的乏疲儿点

شارشاڭقىرا- 〈动〉儿点有到感，累点有得觉 。的乏疲 ۋارى دە شارشاڭقىراپ قالعان سەكسىلدى 。累点有都象好

شارشاڭقىراس- شارشاڭقىرا- 的态互交 。

شارشاڭقىرات- شارشاڭقىرا- 的态动使 。

شارشاڭقىراۋ شارشاڭقىرا- 的式定不 。

شارشاپ-شالدىق شارشاپ-شالدىق- 的定不式 。

شارشاپ-شالدىق- 〈动〉疲精，惫疲，劳疲，力尽：اتتار شارشاپ-شالدىعىپ قالعان سەكسىلدى، جۇرىستەرى بايلاۋلاپ كەلەدى. 坏累都马来看 了动不走始开，了 。

شارشاس- شارشا- Ⅰ的态互交 。

شارشات- شارشا- Ⅰ的态动使 。

شارشاۋ شارشا- Ⅰ的式定不 。

شارشاۋلاۋ 〈形〉比较的倦疲，的劳疲儿点有 。的神精太不；的

شارشى 〈形〉①的方四，的方正，的形方：شارشى مەتر ورامال 方平 ②的方：巾手方 شارشى كىمەكشەكتىڭ شارشىسى 三角巾：③米方平头巾 ▲ شارشى بويلى 方小 ④分部角三的盖 ▲ شارشى توپ 众广庭大，众群 ▲ 材身的胖矮 شارشى ۋيالى ءادىس 种点穴挖（距行的定一按） 。法

شارشىلا- 〈动〉①成作，样一横纵成弄 قاعازدى شارشىلاپ كەسۋ 方四成剪纸把：形方 ②形角三成弄 جاۋلىقتى شارشىلاپ بايلاۋ 形角三成弄巾头把：形方 。上系

شارشىلاس- شارشىلا- 的态互交 。

شارشىلات- شارشىلا- 的态动使 。

شارشىلاۋ شارشىلا- 的式定不 。

شارشىلى 〈形〉一横，的方四，的形方，的方 。的样

شارشى-ۋيالا- 〈动〉〔农〕（距行的定一按）法种点穴挖：شارشى-ۋيالاپ ەگۋ ءادىسى 穴挖 。

شارشى-ۋيالاۋ شارشى-ۋيالا- 的式定不 。

شارىق Ⅰ〈名〉①皮种一的制粗皮牛生用便 ايعىنا شارىق تارتىپتى 子窝皮，鞋的穿上脚：子窝皮是 ▲ 的昧愚，的知无〔转〕② وقىعاننىڭ بەتى جارىق، وقىماعاننىڭ بەتى كون شارىق. 暗黑是识知无，明光是识知有【谚】 。轮磨，轮砂 ②石刀磨粗 ①〈名〉Ⅱ شارىق

شارىق Ⅲ 〈名〉轴线 。

شارىق Ⅳ 〈名〉空天 。

شارىق Ⅴ 〈名〉力能，事本，气力 。

شارىقسىز 〈形〉①的子窝皮有没：شارىقسىز جالاڭ ايان ئۆرۈڭ 行而脚赤子窝皮穿有没 ②的轮砂有没；的石刀磨有没：شارىقسىز تارتپا قايرالمايدى 刀磨法无石刀磨有没 。

شارىقتا- Ⅰ 〈动〉打，磨（轮砂用）：بالتانى شارىقتادىڭ با؟ 有没了磨（你）子斧？

شارىقتا- Ⅱ 〈动〉①飞高，翔飞，翔翱：بۇركىت كوكتە شارىقتاپ ۋشىپ ئجۇر. 高在鹰雄飞翔 ②空中翱翔。中滥荡，昂高，亢高：شارىقتاعان ئان，地头人出，达腾黄飞〔转〕③声歌的亢高 。

شارىقتال- 上直摇扶：شارىقتاپ العا شىعۋ 先领遥遥 。

شارىقتال- شارىقتا- Ⅰ 态动被的 。

شارىقتاس- شارىقتا- Ⅰ、Ⅱ 态互交的 。

شارىقتات- شارىقتا- Ⅰ、Ⅱ 态动使的 。

شارىقتاۋ شارىقتا- Ⅰ、Ⅱ 式定不的 。

شارىقتى 〈形〉①的轮砂有；的石刀磨有 ②的子窝皮穿脚 。

شارىقشى 〈名〉（工）师刀磨 。

شارىل 〈名〉声泻倾，声淙淙，声哗哗：سۋدىڭ شارىلى 声哗哗的水 。

شارىلدا- 〈动〉①发，响作啦啦哗，响作哗哗：شارىلداپ اعۋ 腾喧）流地啦啦哗 ②（泻奔出淙淙声：شارىلداپ ول شارىل- 叫号，啕号；叨絮，叨唠：داپ كوپكە دەيىن توقتامادى. 个说叨叨唠唠他 停不 。

شارىلداس- شارىلدا- 态互交的 。

شارىلدات- شارىلدا- 态动使的 。

شارىلداۋ شارىلدا- 式定不的 。

شات Ⅰ 〈名〉①峡山，谷峡，谷山：وزەندى بويلاپ ئبىر شاتقا كىردى 谷峡人进去走河顺 。 ②蹊鼠沟股腹，裆马卡，胯

شات Ⅱ 腾欢，的乐欢，的快愉，的兴高 〈形〉的：شات بولۋ 感到兴高 / بالالار شەتىنەن شات. 烈采高兴都个各们子孩 。

شاتا 〈名〉①物动的属、种同不种两）种杂 非，子生私 ②（种品新的成而交杂物植或 生婚 。

شاتاق 〈名〉①错差，子漏，子乱，烦麻：بايقاعايسىڭ، شاتاق شىعىپ جۇرمەسىن 要意注意，葛纠，执争，纷纠 ②（错差）烦麻出别：ولاردىڭ اراسىندا‌ى شاتاقتىى شەشۋ قيىىنعا 越来越得变纷纠的间之们他决解 سوقتى. 与？ نە شاتاعىڭ بار：系关，干相 ③ 。了难困：系关的昧暧；病毛，题问 ④？干相何有你 بۇگىن كەلمەۋىندە ئبىر شاتاق بار 定肯来不天今 脑伤，的手棘，的烦麻，的决解以难 ⑤ 题问有 脑伤 ماسەلە شاتاق ئىس 事烦麻 / شاتاق 的筋：▲ 烦麻找（给），事惹 شاتاق سالۋ ▲ 题问的筋吹，儿碴找，病毛找 ② 烦麻找自 ① شاتاق تابۋ 。子漏捅，烦麻惹 شاتاق شىعارۋ ▲ 疵求毛

شاتاس- 〈动〉：结缠，缠绞，乱凌，乱紊 ①，乱错，乱混②。了乱线. ئجىپ شاتاسىپ قالدى 乱混想思 / ويى شاتاسۋ 涂糊，绪头无：سوزدەن شاتاسۋ 迷，向方失迷，途歧入步 ③ 乱混语言 شاتاسىپ قالدىڭ، قايتادان：误错犯，错弄，惘 ايت. 下一说新重，了错弄你 。

شاتاستىر- ① شاتاس- 的：乱弄 ② 态动使：ئجىپتى شاتاستىرۋ 错摘，错弄 ③ 乱弄线把，认错：سەن ەكى وقۋشىنىڭ اتىن شاتاستىرىپ 。了错摘字名的生学个两把你 ④ وتىرسىڭ. 犯他诱引人有定肯：骗欺，路邪向引，途歧入引：قالايدا ونى شاتاس- تىرىپ جۇرگەن بىرەۋ بار. 误错 。

شاتاستىرت- شاتاستىر- 的使动态 。

شاتاستىرۋ شاتاستىر- 的不定式 。

شاتاستىرىل- شاتاستىر- 的被动态 。

شاتاسۋ شاتاس- 的不定式 。

شاتقاياق 〈形〉的腿弯，的腿外朝撒 。

شاتقاياقتا- 〈动〉：滑打直，行滑，稳不步脚：مۇز ۋستىندە شاتقاياقتاپ ئجۇرۋ قيىنعا ئتۇستى 。难困很都路上滑打上冰在

شاتقاياقتات- شاتقاياقتا- 的使动态 。

شاتقاياقتاۋ شاتقاياقتا- 的不定式 。

شاتقال 〈名〉谷峡，谷深 。

شاتقالاقتا- 〈动〉跌跌，跄跄踉踉，稳不步脚：جولدىڭ ۋستىنە مۇز قاتىپتى دا شاتقالاقتاپ 撞撞：ارەڭ جۇرۋگە بولادى. 常非路走，冰了结上路

。滑

شانقالاقتاۋ شانقالاقتا- 的态动使的 。

شانقالاقتاۋ شانقالاقتا- 的式定不的 。

شانقالاڭ 〈名〉谷山，谷峡：قويلار شانقالاڭدا جايىلىپ جاتىر. 羊群在谷山里吃草 。

شاڭپاق 〈名〉话荒唐，语乱言胡，话废 。

شاڭپاقتا- 〈动〉胡言乱道，八说胡，语乱言胡：ونىڭ نە دەپ شاڭپاقتاعانىن ەشكىم ۇققان جوق. 他胡言乱语的什么谁也不懂 。

شاڭپاقتال- شاڭپاقتا- 的态动被的 。

شاڭپاقتاس- شاڭپاقتا- 的态互交的 。

شاڭپاقتات- شاڭپاقتا- 的态动使的 。

شاڭپاقتاۋ شاڭپاقتا- 的式定不的 。

شاڭپاقتى 〈形〉胡言乱语的，的胡说乱道的，的黄雌口信 。

شاتتان- 〈动〉喜悦，喜欢，兴高采烈，奋发：ءسىزدىڭ ساۋبولعاندىعىڭىزعا بارلىعىمىز شاتتانادى. 我们都为您健康恢复感到兴高采烈。

شاتتاندىر- شاتتان- 的态动使的 。

شاتتانۋ شاتتان- 的式定不的 。

شاتتانىس- شاتتان- 的态互交的 。

شاتتاۋىق 〈名〉Ⅰ 木连黄 。

شاتتاۋىق 〈名〉Ⅱ 具长，具夹 。

شاتتىق 〈名〉乐欢，乐快，快愉，兴高：شاتتىقتا بولۋ 沉浸在欢乐中 / شاتتىق سەزىم 愉快的情心 / شاتتىقپەن باس قوسۋ 欢聚一堂 。

شاتۋ شاتى- 的式定不的 。

شاتۋىن 〈名〉杆连〔机〕 。

شات-شادىمان 〈形〉喜悦的，欢乐的，快愉的，兴高采烈的洋洋得意的：جولداستار ونىڭ جاساعان تاجىريبەسىنىڭ ءساتتى بولىپ شىققاندىعى ءۇشىن شات-شادىمان بولدى. 同志们为他的试验成功感到兴高采烈 。

شاتى- 〈动〉①起纠纷，结怨，解开以难得乱子绳：ارقاندى شاتىپ تاستاپتى 一结起以难得乱 ②开解，语后搭不言前乱胡言，四倒三颠话讲，语头掉失：ول ونى ءبىر شاتىپ، مۇنى ءبىر شاتىپ ەلدىڭ باسىن اۋىرتتى. 他东扯一句西扯一句，把人家大伙儿弄得头痛 。

شاتىل- ①شاتى- 的态动被的 ②头掉失，涂糊变，语后搭不言前乱胡 ③戴李冠张，途歧入步，路邪向走，错误 。

شاتىلدىر- ①شاتىل- 的态动使的 ②使，惑迷使，欺骗，涂糊，路邪向引 。

شاتىلت- شاتىل- 的态动使的 。

شاتىلۋ شاتىل- 的式定不的 。

شاتىلىس- ①شاتىل- 的态互交的 ②受，涂糊变，惑迷，错误 。

شاتىنا- 〈动〉①裂开，开裂，破裂：شاتىناپ كەتتى. 了裂杯璃玻 ②〔转〕纹现出，裂。ستاكان 视而目怒发，火发，气生：شاتىناي قارادى 眼瞪 。

▲ كوزى شاتىناۋ

شاتىناس- شاتىنا- 的态互交的 。

شاتىنات- شاتىنا- 的态动使的 。

شاتىناۋ شاتىنا- 的式定不的 。

شاتىپ-بۇت- 〈动〉气一说胡，语乱言胡 。

شاتىپ-بۇتۋ شاتىپ-بۇت- 的式定不的 。

شاتىر Ⅰ〈名〉①人字顶房形，帐 ②楼阁；伞雨，伞阳，伞 ③幕帐，蓬 。

شاتىر Ⅱ：作大声雷，响作嚓咔 。

شاتىرەتۋ 〈动〉种一的属归当〔植〕 。

شاتىراق 〈名〉棋象，棋〔旧〕 。

شاتىراش 〈名〉科形伞〔植〕 。

شاتىرباس Ⅰ〈名〉鸟冠伞〔动〕 。

شاتىرباس Ⅱ〈名〉

شاتىرلا- 〈动〉Ⅰ①响作裂干，响作裂迸 ②着烧燃地啪啪噼噼里炉火在：مۇز شاتىرلاپ ايىرىلدى. 冰柴 / وتىن شاتىرلاپ جاندى جاتىر. 裂迸着响隆隆出发 。

شاتىرلاۋ Ⅱ〈动〉字人成搞(顶房把时房盖)：ءۇيدى. 雷大，作大声雷 。

شاتىرلان- شاتىرلا- Ⅱ的态动被的 。

شاتىرلاس- شاتىرلا- Ⅱ的态互交的 。

شاتىرلات- شاتىرلا- Ⅱ、Ⅰ的态动使的 。

شاتىرلاۋ شاتىرلا- Ⅱ、Ⅰ的式定不的 。

شاتىرلاۋىق 〈形〉响作嚓喀，的响啪啪噼噼，的树松：قاراعاي شاتىرلاۋىق ۇنى 发出的音爆 。

响作啪啪噼噼时烧燃

شاتىرشا 〈名〉① 分部形字人(的顶房),脊屋 ② 伞小,伞雨,伞阳,伞。

شاتىرشا 〈形〉 ▲ 的形字人,的状伞,的形伞 شاتىرشا گۈل 花形伞 ▲ شاتىرشا گۈل تۆقمداسى 科形伞 ▲ شاتىرشا ساڭىراۋقۇلاق 小〔植〕 ▲ 伞小〔植〕 属伞。

شاتىرشالا- 〈动〉 字人成搞(顶屋把时房盖)

شاتىرشالاپ جاپقان ەكى اۇنز ءۇي 〈形〉 脊屋有,形: 子房间两的脊屋有。

شاتىرشالان- 态动被的 شاتىرشالا-。

شاتىرشالاس- 态互交的 شاتىرشالا-。

شاتىرشالات- 态动使的 شاتىرشالا-。

شاتىرشالاۋ 式定不的 شاتىرشالا-。

شاتىرشالى 〈形〉 形字人是顶房,的脊屋有 的。

شاتىرءشوپ 〈名〉 属参人毒〔植〕。

شاتىر-شۇتىر 〈拟〉 爆,声嚓喀,声啪啪噼噼 声隆轰;音爆,声裂。

شاتىس Ⅰ 〈名〉① 系关家亲 سۇيەك شاتىس 葛瓜 ▲ ②纷纠;乱混,乱纷,乱紊,系关的缕万丝千,系关(统血)③ 杂混,种杂。

شاتىس- Ⅱ 〈动〉① 结缠,缠绞,乱凌,乱紊 ② 线的起一在结缠 شاتىسقان ءجىپ 错,乱混 ③ 涂糊,绪头无,乱: شاتىسپ انانى ءبىر، مىنانى ءبىر سويلەۋ 一,个这说儿会一,绪头有没话说,错弄,路邪向走,途歧入步 ③ 个那说儿会: قىزمەت بارىسىندا شاتىسقان بولۋ كەرەك 误错犯,预干,与参 ④ 误错了犯中作工在能可 سەن مۇنداي ىسكە شاتىسپاي ءجۇر. 这与参要不你 事的样。

شاتىستىر- 态动使的 شاتىس- Ⅱ。

شاتىسۋ 式定不的 شاتىس- Ⅱ。

شاتىت- 态动使的 شاتى-。

شاۋ 〈名〉① 数岁上,万年,龄老 ② 的惰懒,的慢,的腾腾慢,的缓迟动行 ③ 的塌疲,的软疲。的惯习不得变,的疏生 ④ 的理斯条

شاۋجاي 〈名〉 角嘴(的马) ▲ شاۋجايعا قاقپاۋ 纵放,养惯生娇。

شاۋجايلا- 〈动〉① 绳缰住勒,绳缰扯: انتى شاۋجايلاپ توقتاتتى 勒住缰绳让来下停马 ② 〔转〕止,制,制限: ونىڭ جۇگەنسىزدىك ارەكەتتە- رىن شاۋجايلاۋ كەرەك. 无荡放的他止制须必 为行的羁。

شاۋجايلات- 态动使的 شاۋجايلا-。

شاۋجايلاۋ 式定不的 شاۋجايلا-。

شاۋقار 〈形〉 的点麻有,的斑麻有,的斑花有。

شاۋقارعا 〈动〉〔名〉 鸦山嘴红 ▲ قىزىل تۇمسىق شاۋقارعا 鸦山嘴红。

شاۋھەت 〈名〉〔口〕 虫精,子精,液精。

شاۋىش 〈名〉 冰薄。

شاح Ⅰ 〈名〉 王国,赫沙[波]。

شاح Ⅱ 〈名〉(功进的方对对时棋象下)(将)将(军)。

شاحانشاق 见 شاحينشاق.

شاحاتاي 见 شاعاتاي.

شاحزادا 〈名〉[波] 子王。

شاحينشاق 〈名〉[波] 中王,帝皇(的朗伊)。

شاحمات 〈名〉[波] 国际象,棋象,棋象: شاحمات ويناۋ 下象棋 / شاحمات جارىسى 赛比棋象 / شاحمات تاقتاسى 棋盘。

شاحماتشى 〈名〉 手棋象,者棋象下。

شاحناما 〈名〉 传王帝。

شاحتا 〈名〉 坑矿,场矿,井坚,井矿: كومىر شاحتاسى 井煤 / شاحتادا جۇمىس ىستەۋ 在井下动劳。

شاحتالىق 〈形〉 的下井,的场矿,的井矿: شاحتالىق قۇرىلىس 程工筑建井矿。

شاحتاسىز 〈形〉 露,的井挖用不,的井矿有没: شاحتاسىز كەنىشتىڭ تۇسىر باعاسى ارزان 露天的,低本成的矿天。

شاحتاشى 〈名〉 工矿,人工业矿。

شاحتەر 〈名〉 工矿,人工业矿。

شاحتەرلىك 〈形〉 的人工业矿,的工矿: شاحتەرلىك ساناتوريا 院养疗人工业矿。

شاحتكوم 〈名〉 会员委场矿。

شاحۋات 〈名〉 虫精,子精,液精。

شاش Ⅰ 〈名〉 发头,发: قارا شاش 黑发头 / قايراتتى شاش 的硬发头黑 / شاشى ۇيپا-تۇيپا

بولۇ 披发散头 / شاشى ئۆسۈ 发头掉(顶歇) / بۇيرا شاش 发卷 / شاش الۇ 发理 ▲ سۇلۇ شاش 女指 ▲ سۇمبىل شاش 菜绳麻,苋齿马〔植〕 ▲ توبه شاشى تىك تۇرۇ 发头的黑乌而长(的子 ▲ شاش ال دەسه باس الۇ 然耸骨毛,然悚骨毛 ▲ شاش اعارۇ 头 正过枉娇,数岁上;白变发 ▲ شاش ەتەكتەن پايداعا باتۇ 累累获收 迈年 ▲ شاش كومىر 炭余血 ▲ شاش قاپ 发 网 ▲ شاشتان كوپ 的数其计不,的数无 شاش ▲ 的数其计不,的数无 تۇيرەۋش 子簪 ▲ قارىن شاش 发胎,毛胎 ▲ امان بولسا بۇل باسىم، تاعى شىعار بۇل شاشىم. 烧柴没怕不,在山青得留【谚】。

شاش- Ⅱ 〈动〉① 泼,浅,洒喷,喷 ② 水(泼,洒)喷 子种撒 播撒,撒 ③ 畜牲,开摊草把 把 مالدىڭ جەۋىنە ىڭعايلى بولادى. 开摊,开散,开撒 ④。口顺来起吃 集要,放乱要不西东的已自 ئبىر جەرگە قوي. 扔乱,放乱 :دۇنيەڭدى شاشپاي 霍挥 ,费浪 ,花乱〔转〕⑤ 。起一在放中 ▲ ايبات شاشۇ 掉花白白钱把 اقشانى بەكەر شاشۇ 知通,儿信报 ① جار شاشۇ 胁威;风威耍 ▲ كوزگە توپىراق شاشۇ 惑迷,骗哄 ▲ سۇداي شاشۇ 召号 ② 挥,费浪霍挥 كۇل شاشار 子孩 ▲ شاپاق شاشۇ 道万光霞 ▲ ۇيىن شاشۇ 土如金 众【谚】 ▲ كوپكە توپىراق شاشپاس بولار. 毒放 怒犯难。 ▲ شاشۇ وڭاي، جيناۋ قيىن. 挥【谚】。难攒积,易容霍

شاشا 〈名〉。毛簇一的上蹄马,毛距

شاشاق 〈名〉① ② 子穗(的等米玉),子穗。根须〔植〕 ▲ شاشاق تامىر 边毛,苏流,络缨

شاشاقسىز 〈形〉苏流无,的络缨无,的穗无。的边毛有没;的

شاشاقتا- 〈动〉上缀,饰装络缨用,子穗以饰。幕帐的苏流上缀 :شاشاقتاعان شىمىلدىق 苏流

شاشاقتال- شاشاقتا- 。态动被的

شاشاقتان- ① شاشاقتا- 长,穗抽 ② 态身反的。状穗呈;穗

شاشاقتاندىر- شاشاقتان- 。态动被的

شاشاقتاس- شاشاقتا- 。态互交的

شاشاقتات- شاشاقتا- 。态动使的

شاشاقتاۋ شاشاقتا- 。式定不的

شاشاقتى 〈形〉苏流用,的络缨有,的子穗有 ▲ 带腰的子穗有 شاشاقتى بەلبەۋ:的饰装 ▲ 序花状总〔植〕 شاشاقتى گۇل شوعىرى شاشاقتى مۇشە 足丝 ▲ شاشاقتى تامىر〔植〕。根须

شاشال- 〈动〉吟:تاماقتا شاشالۇ 。了吟吃饭吃

شاشالدىر- شاشال- 。态动使的

شاشالت- شاشال- 。态动使的

شاشالۇ شاشال- 。式定不的

شاشاۋ 〈形〉;的乱紊,的中集不,的散分 ① 天今 ;的散失:بۇگىن شاشاۋ شىققان مال جوق. 畜牲的散走有没 ② 话的外题 ئسوز شاشاۋ 。/ 隔相 شاشاۋ قىستاقتار 的远边,的远很隔相 。庄村的远很

شاشاۋلان- 〈动〉失 ① :队掉;失迷,群离,散羊母只一 ئبىر ساۋلىق شاشاۋلانىپ ارتتا قالدى. 中集不,散分 ② 。了面后在失散 شاشاۋلانىپ :住居着散分 قونۇ 。

شاشاۋلاندىر- شاشاۋلان- 。态动使的

شاشاۋلانۇ شاشاۋلان- 。式定不的

شاشاۋلاۋ 〈形〉彼,的中集太不,的散分较比 。的离距定一有此

شاشباۋ 〈名〉 ▲ 带头,绳头,带发 شاشباۋىن كوتەرۇ 。子轿抬;好讨,马拍,承奉谀阿

شاشباۋلا- 〈动〉系 :ول بۇرد- ىمىن شاشباۋلاپ الىپتى. 扎带发用,绳头 了扎子辫把绳头用她 。来起

شاشباۋلاۋ شاشباۋلا- 。式定不的

شاشقىز- شاش- Ⅱ 。态动使的

شاشلىق 〈名〉。(串)片肉烤,肉烤

شاشلىقشى 〈名〉。人的串肉烤卖

شاشلىقحانا 〈名〉。店肉烤

شاشپا Ⅰ 〈名〉。地料喂,地草摊(的畜牲喂)

شاشپا Ⅱ 〈形〉▲的中集不,的散分,的乱散 شاشپا كۇي [乐]〈小〉令。

شاشپاي-توكپەي 〈副〉,地费浪不,地洒倒不 :ئبيدايدى شاشپايدى-توكپەي داعارعا 地蹋糟不 سالىپ الدى 袋麻在装全费浪有没都子麦粒 。了里

شاشسيپتار 接妻婚未和子伙小)礼发摸〈名〉(物礼的子嫂方女给时触。

شاشسىز 光,的光留有没,的发头有没〈形〉的秃秃。

شاشتاراز 发理 ② 室发理,馆发理 ①〈名〉师发理,员。

شاشاتارازلىق 。业发理,发理〈名〉

شاشتارازشى 。员发理,师发理〈名〉

شاستاس- 。发头揪相互(时架打)〈动〉

شاشتاسۇ شاشتاس- 的。式定不的

شاشتى ;的发头留;的多发头,的发头有〈形〉…… 发头黄 كەلىنشەك ساڭى شاشتى 的发头:。妇媳

شاشتىر- شاش- Ⅱ 的。态动使的

شاشۇ Ⅰ شاش- Ⅱ 的。式定不的

شاشۇ Ⅱ 撒时事喜,俗习的族克萨哈 ①〈名〉品礼,物礼〔转〕 ② 。物食的

شاشىل- ① شاش- Ⅱ 的态动被 ② 散,散四 ئۇي ئىشى شاشىلعان:散分,失散;(地一)撒,乱 دۇنيە 一整不得显〔转〕 ③ 西东的扔乱子屋人的散懒 جان شاشىلعان:散懒得显;洁。

شاشىلۇ شاشىل- 的。式定不的

شاشىلىقسىز ;的中集太不,的散分较比〈形〉的乱散点有得显。

شاشىلىقتىرا- 不得显,散分较比得显〈动〉落散点有,散失点有,中集太 ۋېي شاشىلىقتىراپ:。中集太不想思(他)

شاشىلىقتىراۋ شاشىلىقتىرا- 的。式定不的

شاشىپ-توگۇ شاشىپ-توك- 的。式定不的

شاشىپ-توك- 见 توگىپ-شاش-。

شاشىرا- 飞,洒喷 ② 射四光阳 ئۇرى شاشىراپ شىقتى. 射四,散弥,射漫 ①〈动〉 ③ 浅四星火 ئۇشقىن شاشىراۋ:进飞,浅四,浅 شاشىراي قونعان اۋىل:落散,散分,散逃,散跑 四 شاشىراعان مال / 勒吾阿的来下住居着散分。面散焦〔物〕 شاشىراۋ بەتى ▲ 畜牲的散

شاشىراندى 落散 ,的散分,的散四 ①〈形〉浅或出喷)② 畜牲的散四 مال شاشىراندى:的击因等头石、璃玻)③ 沫飞,珠水,点水(的上 شاشىراندى ▲ 星细,星飞,屑碎(的出飞而碎

تولقىن 。波射散〔物〕

شاشىراندىلىق ①شاشىراندى ② 词名象抽的。中集不,漫散,散分

شاشىراڭقى 稀,的散疏;的碎散,的散分〈形〉 مىنا اتىزداعى ءبيداي شاشىراڭقى شعىپتى. 长子麦上地块这:的中集不,的乱零,的拉拉稀。拉拉稀稀得

شاشىراڭقىلىق ①شاشىراڭقى 分词名象抽的。乱散,中集不,散

شاشىراس- شاشىرا- 的。态互交的

شاشىرات- شاشىرا- 的。态动使的

شاشىرانقى Ⅰ 菅菊〔植〕①〈名〉 ▲ ايدارلى شاشىرانقى 。草叶紫

شاشىرانقى Ⅱ 。式仪的时配交情发畜牲〈名〉

شاشىراۋ شاشىرا- 的。式定不的

شاشىس- شاش- Ⅱ 的。态互交的

ءشايىر 见 شايىر.

شايىرلە- 见 شايىرلا-.

شايىرلەن- شايىرلە- 的。态动被的

شايىرلەۋ Ⅰ شايىرلە- 的。式定不的

شايىرلەۋ Ⅱ 见 شايىرلى.

ءشايىرلى 见 شايىرلى.

ءشايىرسىز 见 شايىرسىز.

شاك 〈名〉[阿] 疑猜,问疑,疑怀 ▲ شاك كەلتىرۋ 生产感到虑疑,疑怀:بۇعان شاك كەلتىرۋگە بولمايدى 。疑置容不此对

شاكسىز 不,的疑怀可不,的问疑无毫〈形〉的疑置容。

شاكتەن- 。疑猜,虑疑到感,疑怀生产〈动〉

شاكتەنۋ شاكتەن- 的。式定不的

شاكىرت 教宗等中教兰教伊)①[波]〈名〉 ▲ ۇستازدان شاكىرت وزار. 弟徒,徒学 ② 生学(的校学于出青)师老过胜会生学【谚】(蓝于胜而,蓝。

شاكىرتسىز 学有没 ② 的生学有没 ①〈形〉的弟徒带不,的徒

شاكىرتتى ,的弟徒有 ② 的生学有 ①〈形〉的徒学带。

شاكىرتتىك 身(弟徒)徒学;位地生学〈名〉分。

شالكەم 〈形〉的强倔，的愎刚，的执固：
مىنەزى شالكەم 倔气脾。
شالكەمدەن- 〈动〉固执起来，用自愎刚，变
强倔得。
شالكەمدەنۇ شالكەمدەن- 的不定式。
شالكەم-شالىس 〈形〉的扭别闹爱；的执固，的强倔；的怪古，的僻怪：
كورىنگەنمەن شالكەم-شالىس كەلە بەرەتىن ئۆشى تار ادام 好与别人的窄狭胸心，扭别闹人。
شالكەس 〈形〉（气脾）的怪古，的僻怪，的惹爱：
شالكەس ئۆسوز / 话怪的事 مىنەزى شالكەس جان 人的怪古气脾。
شالكەستەۋ 〈形〉的怪古些有，的僻怪些有，的执固点有，的强倔较比。
شالكەستىك شالكەس 的词名象抽。
ئۆشالتي- 见 شەلتي-。
ئۆشالتيت- شالتي- 的态动使。
ئۆشالتيۇ شالتي- 的不定式。
شالتىك 〈名〉儿个矮小。
ئۆشالى 〈名〉巾肩，巾披：
گۈلدى ئۆشالى 花带巾肩的。
ئۆشالىلى 〈形〉的巾肩披，的巾披有。
شالىلىك 〈形〉的巾肩做合适，的巾披做能。
شاڭگەك 〈名〉钩木（的用时畜牲杀宰）。
شاڭگىرلە- 〈动〉嚷嚷声大，话说声高：
انشەيىنده ادامسىپ شاڭگىرلەپ سويلەۋشى ەدى، ەندى قايدا قالدى؟ 现，壮气高声来话起说时平？了说不么怎在？
شاڭگىرلەت- شاڭگىرلە- 的态动使。
شاڭگىرلەۋ شاڭگىرلە- 的不定式。
شاڭگىش 〈名〉迷英〔植〕。
شاڭك-شاڭك: شاڭك-شاڭك ەتۇ 话说声尖，嚷嚷子噪着尖。
شاڭكىلدە- 〈动〉嚷嚷子噪着尖，话说声尖：
ول شاڭكىلدەپ كوپ سويلەدى. 她嚷嚷子噪着尖了半天。
شاڭكىلدەس- شاڭكىلدە- 的态互交。
شاڭكىلدەت- شاڭكىلدە- 的态动使。
شاڭكىلدەۋ شاڭكىلدە- 的不定式。
ئۆشاپ: ئۆشاپ ەتە قالۇ 见 شاپ ەتە قالۇ。

شاپەتى 〈形〉的等中：
شاپەتى دەنەلى 中等身材。
ئۆشار 〈名〉市城，市都，市：
ۇلكەن ئۆشار 大城市。
ئۆشاربات 〈名〉〔阿〕酒甜，酒汁果，露汁果；
料饮萄葡。
ئۆشارداري 〈名〉剂混，药合混，药杂混。
ئۆشاريعات 见 شاريعات.
شاركە 〈名〉（的穿天夏的成制皮树或皮牛）鞋便轻。
شاركەز 〈形〉的僻怪，的怪古，的坏（气脾），的强倔。
شاركەزدەن- 〈动〉自愎刚，扭别闹，气脾耍，用。
شاركەزدەنۇ شاركەزدەن- 的不定式。
شاركەي 见 شاركە.
شاركەلى 〈形〉的鞋便轻穿脚，的鞋便轻有。
شاركەسىز 〈形〉的鞋便轻有没。
ئۆشارپى 〈名〉儿脖围，巾围。
شارتىك 〈形〉的便便腹大，的大子肚。
ئۆشاۋ: ئۆشاۋ ەتۇ 叫声一的注，吠犬。
ئۆشاۋ ▲的弱体老年（鹰猎指）〈形〉
ئۆشاۋ تارتۇ 老纪年，数年上。
شاۋگىم 〈名〉壶水，壶茶，壶：
ئۆبىر شاۋگىم شاي 一壶茶▲
شاۋگىم اسۇ 茶烧。
شاۋگىمدە- 〈动〉盛壶用，用壶于盛：
شايدى شاۋگىمدەپ نشە بەرەدى 茶喝地壶一又壶一。
شاۋگىمدەل- شاۋگىمدە- 的态动被。
شاۋگىمدەۋ شاۋگىمدە- 的不定式。
شاۋگىمدىك 〈名〉灶炉小（的用茶烧）。
شاۋگىمسىز 〈形〉茶到盛有没，的壶茶有没，的壶茶用不，的壶。
شاۋەت 见 شاۋەتات.
ئۆشاۋلى 〈名〉鹰雄。
ئۆشاۋەتات 〈名〉虫精，液精：
ئۆشاۋەتات اعۇ 精 / 溢管精输 جولى شاۋەتات。
ئۆشاۋىل 〈名〉声汪汪，声吠狗。
شاۋىلدە- 〈动〉叫汪汪，吠狂，吠犬：
ئېت نەعىپ شاۋىلدەپ كەتتى؟ 这狗得叫然突么怎？害厉么？

شاۋىلدەك 〈形〉汪汪好 ,的吠狂好,的吠好。的叫
شاۋىلدەس- 〈动〉互交的 شاۋلدە- 。
شاۋىلدەت- 〈动〉使动的 شاۋلدە- 。
شاۋىلدەۋ 〈形〉式定不的 شاۋلدە- 。
ئشاۋىش 〔名〕大浮,块冰。
شاھار 〔名〕市,市都。
شاھباز 〔名〕[波]①勇士 慨慷,方大。
شاھيت 〔名〕[阿]教宗,者教殉者牲牺。
ئشاش- 见 شاش- Ⅱ。
شاشكە 〔名〕(茶)碗,杯。
ئشاشۇ 〈形〉式定不的 ئشاش- 。
شە 〔助〕呢(问疑示表):سەنىڭ جاساعان تاجىريبەڭ ئساتتى بولىپ شقسا شە؟作你如假 呢了功成验试的?
شەبەلەن- 见 شابەلەن-。
شەبەلەنۇ 〈形〉式定不的 شەبەلەن- 。
شەبەلەڭدە- 见 شابەلەڭدە-。
شەبەلەڭدەۋ 〈形〉式定不的 شەبەلەڭدە- 。
شەبەر 〔名〕①人匠,匠巧:شەبەردەك ونەرى قاجىرلىقپەن ۇيرەنسەڭ، تالماي ماشىقتانۇدەك نانيجەسى. 晶结的练苦学勤是艺技的人匠。②手能,家专,家行:شەبەرلەردەك ۇسىنىسى 是,者……会,……于善 ③议建的们家行…… 通精,手能的……:وتىرىك ايتقانعا شەبەر 善能)人的话讲于善 / سوزگە شەبەر 人的谎撒于能)人的道会说)④的妙神,的妙巧:شەبەر سۇرەتى 妙其尽曲 ▲ شەبەردەك قولى ورتاق، 为才口的家辩雄【谚】ئتلى ورتاق. شەشەننەڭ 的家大为艺手的匠巧工能,的众大。
شەبەرلە- 〈动〉看好使,致细工加,细精得做:شەبەرلەپ جاساعان ساندىق 子箱的致细工加。
شەبەرلەن- 〈动〉对,匠巧为成,干能得变……群超艺技,通精越来越:ول قىزمەتكە شەبەرلەنىپ كەلەدى. 了高提越来越力能作工的他。
شەبەرلەندىر- 〈动〉使动的 شەبەرلەن- 。
شەبەرلەنۇ 〈形〉式定不的 شەبەرلەن- 。
شەبەرلەت- 〈动〉使动的 شەبەرلە- 。
شەبەرلەۋ Ⅰ 〈形〉式定不的 شەبەرلە- 。
شەبەرلەۋ Ⅱ 〈形〉艺技高较有,的艺手定一有。的……于善较比,的长专定一有……对,的
شەبەرلىك ①شەبەر 〔名〕技 ,艺技 ②词名象抽的 。长擅,艺手,巧
شەبەرلىكپەن 〈副〉地妙奇,地妙神,地妙巧:شەبەرلىكپەن ايتۇ 说妙巧得。
شەبەرسىز 〈形〉没,的匠巧有没,的人匠有没:كەيبىر جۇمىستى شەبەرسىز تىندىرۇعا بولمايدى. 是就情事的有匠巧有没 的手能有。好不办
شەبەرحانا 〔名〕工,厂工型小,场工手,坊作:ۇي جابدىقتارىن جاساۋ شەبەرحاناسى 家:室作的家术美 / اسەموندەرشىلەر شەبەرحاناسى 的家术美 / 坊作具。室作工
شەبىرئشوپ 〔名〕草柄短〔植〕。
شەۋيوت 〔名〕尼味啥,叽哗。
شەگە 〔名〕钉,子钉:اعاش شەگە 木钉 / تەمىر شەگە 钉铁 / بۇراندالى شەگە 钉丝螺 ▲ توينارما شەگە 钉铆 ▲ شەگە ئتيۇ(的马)伤钉蹄 ▲ قۇم شەگە 小钉子。
شەگارا 〔名〕①界,界边,线界,界疆,界境,界国:ولكە شەگاراسى 界省 / اۋا شەگاراسى 领限〔转〕②境国过越 / شەگارادان ئوتۇ 境空界:قالجىڭنىڭ دا شەگاراسى بار. 度限的定一有也笑玩开。
شەگارالاس Ⅰ 〈形〉接,的邻毗,的界交……同:شەگارالاس ەلدەر 的壤:家国的邻毗。
شەگارالاس- Ⅱ 〈动〉与,壤接,界交……:جۇڭگو مەن ەرەسەي شەگارالاسىپ جاتادى. 邻:中国斯罗俄和界交。
شەگارالاسۇ 〈形〉式定不的 شەگارالاس- 。
شەگارالىق 〈形〉的界境,的界边:شەگارالىق بەلگى 界(碑)标 ▲ شەگارالىق بەت 〔数〕触接 面 ▲ شەگارالىق بۇرىش 〔数〕角触接。
شەگاراسىز 〈形〉的度限有没,的限界有没:ۇلكەن-كىشى دەمەي شەگاراسىز قالجىڭداسا بەرۇ 笑玩开便随小没大没。
شەگاراشى 〔名〕员备警境国,人军防边。
شەگەدەي 〈形〉棒硬 ,的硬 ,的样一子钉和:كۇن سۋىق، مۇز شەگەدەي بولىپ قاتىپ قالىپتى. 的棒:硬常非得结冰,冷很气天。

شەگەلە- 〈动〉 ①定固子钉用，子钉钉：كۆرەكتىڭ سابى ئۆسىپ قالىپتىسى، شەگەلەپ قوي. 铁锹个钉你请，了掉儿把锹铁 说 ②。子钉个钉你请，了掉儿把锹铁：وعان ەرتەڭ تاڭەرتەڭنەن قالماي كەل دەپ ئوزدى شەگەلەپ ايت. 死说话把，来上早天明他让要定一你 。③步挪能不使，弹动能不使〔转〕：سەنى بۇل جەرگە شەگەلەپ قويماعان شعار. 你把人有没 。吧儿这在钉

شەگەلەك 〈拟〉声羊山叫。

شەگەلەن 见 شەگەلە- 。态动被的

شەگەلەس- شەگەلە- 。态互交的

شەگەلەت- شەگەلە- 。态动使的

شەگەلەۋ شەگەلە- 。式定不的

شەگەلەۋلى 〈形〉①钉子用，的好钉，的着钉 板的着钉. شەگەلەۋلى تاقتاي السنبادى. 的定固：的好没，的可不此非〔转〕②。了来下不拿子 子钉用有没，的子钉钉有没 〈形〉شەگەلەۋسىز 。的定固钉

شەگەن 井，栏井(的起筑头石或头木用)〈名〉畜家，棚草，圈畜的陋简 ▲ 壁石 。栏

شەگەندە- 加(头石或头木用)，架井安 〈动〉加板木用：قۇدىقتى شەگەندەپ تاستادى. 壁井固 。壁井了固

شەگەندەل- 。态动被的 شەگەندە-

شەگەندەس- 。态互交的 شەگەندە-

شەگەندەت- 。态动使的 شەگەندە-

شەگەندەۋ 。式定不的 شەگەندە-

شەگەندەۋلى 〈形〉①的架井有安，的栏井有 的好固加，的好定固 ②固加被：的架井有，的栏井有 〈形〉شەگەندى 。的

شەگەنسىز 。的架井安未，的栏井有没 〈形〉

شەگەر- 〈动〉①倒后往，推后往，去减，减②：往车马将 掉去，去扣：ارباني كەيىن شەگەردى 。倒后 اناق باعاسى وسسى، ەندى شەگەرۋگە بولمايدى. 了减能不再，价实是就这，迟推 ③。

شەگەرت- 。态动使的 شەگەر-

شەگەرۋ 。式定不的 شەگەر-

شەگەرىل- 。态动被的 شەگەر-

شەگەشە ▲ 的般子钉如，的样一子钉和〈形〉子文形楔 。

شەگەشە جازۋ 见 شەگىرەن.

شەگۇ 。式定不的Ⅶ、Ⅵ、Ⅴ、Ⅳ شەك-

شەگىل- 。态动被的Ⅷ、Ⅸ شەك-

شەگىن- 〈动〉让退，步退，退倒，退后：ارتقا ەكى ادىم شەگىندى 向 步两退后向 退边打边 ③ 退步两 ②：退撤，却退 سوعىسا ئجۇرىپ شەگىنۋ，避退，缩退：ئبىز ئارقاندي قيىنشىلىق جانە حاۋىپ-قاتەردەن شەگىنبەيمىز. 困何任在们我 。▲ 缩退会不都臆面险危和难 ۋى-شەگىنۋى. 潮退着味意潮涨【谚】 سۇدىڭ شالقى-

شەگىندى 。蒂烟，儿头烟〈名〉

شەگىندىر- ①شەگىن-，倒后向 ② 态动使的 ③马勒后向 勒后向：انتى كەيىن شەگىندىرۋ 向 打 3-رەتكى شابۋىلدى شەگىندىردى 。攻进次三第了退

شەگىندىرىل- 。态动被的 شەگىندىر-

شەگىنۋ 。式定不的 شەگىن-

شەگىنشەڭ 〈形〉①的决坚不，的心决有没，的断寡柔优，的决不豫犹，的蹰踌，的断果不 。的走前向肯不(牛、马的练驯刚指)②，前不葸畏，前不缩畏 ①〈动〉شەگىنشەكتە- ，避退，缩退：قينىشىلىق الدىندا شەگىنشەكتەۋگە بولمايدى. 指)。前不缩畏能不前面难困在 。前不步止，走前向肯不(牛、马

شەگىنشەكتەس- 。态互交的 شەگىنشەكتە-

شەگىنشەكتەت- 。态动使的 شەگىنشەكتە-

شەگىنشەكتەۋ 。式定不的 شەگىنشەكتە-

شەگىنشەكتىك ③词名象抽的①شەگىنشەڭ：情心的决不豫犹，情心的蹰踌，前不缩畏

شەگىنشەكتىگىن بايقاتىپ الۋ 表 决不豫犹出现 情心的。

شەگىنىس Ⅰ〈名〉①〔文〕②避退，缩退，却退 笔插倒。

شەگىنىس- Ⅱ شەگىن- 态互交的。

شەگىر 〈形〉的色灰：شەگىر كوز 睛眼色灰。

شەگىرگۇل 〈名〉堇色三，花蝶蝴。

شەگىرەي- 〈动〉：眼瞪，睛眼圆睁，睛眼大睁 不请，的敬尊．قۇرمەتتىم، كوزىڭدى شەگىرەيتپە．睛眼瞪要。

شەگىرەيت- ①شەگىرەي- 的 瞪，眼瞪②态动使 睛眼圆睁，视而目。

شەگىرەيۋ شەگىرەي- 式定不的。

شەگىرەن 〈名〉皮纹带（的作制皮马、羊用） 制缝革皮纹带：شەگىرەن ەتىك 革皮纹斜，革靴马的。

شەگىرەنگۇل 〈名〉▲芄蕊：ۇساق جاپىراقتى شەگىرەنگۇل 小叶芄蕊。

شەگىرەۋىل 〈名〉菜堇色三〔植〕。

شەگىرەڭدەي- 〈动〉目瞠，睛眼圆睁，睛眼大瞪 视而。

شەگىرەڭدەۋ شەگىرەڭدەي- 式定不的。

شەگىرلەن- 〈动〉色灰得显（珠眼） 。

شەگىرلەنۋ شەگىرلەن- 式定不的。

شەگىرتكە 〈名〉▲蚱蚂，虫蝗〔动〕 ▲ كوك شەگىرتكە 蝈蝈 ▲ كوكقاسقا شەگىرتكە 蚱蚂，娘织纺，儿蝈蝈 ▲ قارا شەگىرتكە 蟋蟀油，芦葫，蚱蚂 ▲ ۇشپا شەگىرتكە 飞蝗 ▲ شەگىرتكەدەن 蝉寒 قورىققان ەگىن ەكپەس．【谚】虫蝗怕种敢不者（食废噎因）稼庄。

شەگىرشىن 〈名〉〔植〕▲树榆 ▲ بال شەگىرشىن 梅叶榆，榆叶 ▲ ساري شەگىرشىن 榆黄 ▲ تاۋ شەگىرشىنى 山榆 ▲ قىلقاندى شەگىرشىن 刺榆。

شەدىرەي- 〈动〉视而目瞠，眼瞪，视怒。

شەدىرەيت- شەدىرەي- 态动使的。

شەدىرەيۋ شەدىرەي- 式定不的。

شەجىرە 〈名〉①有，人的令辞于长，家辩雄 ③ 谱系，谱家 ② 人的辩善言能，人的才口 记史，载记。

شەجىرەلە- 〈动〉（系世）谱系述叙。

شەجىرەلەۋ شەجىرەلە- 式定不的。

شەجىرەلىك 〈形〉记史；的世，的谱系，的谱家 的。

شەجىرەشى 〈名〉家学谱系。

شەيىن 〈助〉从……到……在上截，止为……：前之 بۇگىنگە شەيىن 截天今止/ اقىرىنا شەيىن 鲁乌从 ۇرىمجىدەن بېيجىڭگە شەيىن 后最到直。京北到齐木

شەيىنگى 〈形〉在……之前的，从……同……的止为……到……从，的。

شەيىت 〈名〉▲者牲牺而教宗为，者教殉 شەيىت بولۇ 教殉。

شەيىح ①〈名〉长的家国伯拉阿外以非北；长的家国伯拉阿数多）②长村教级高兰教伊（游家国教兰斯伊些一③；家学法；家学神；师。长团（的团僧）方

شەيىح-ئىسلام 见 شەيىح-ۇلى-ئىسلام．

ۇلى-ئىسلام 〈名〉法，家学神（教兰斯伊） 家学。

شەك Ⅰ〈名〉①界境，界疆，界：كارتادا ولكەلەر شەگى بەلگىلەنگەن．在界省了示上图地 境联苏入进 سوۋەت شەگىنە ئوتىپ كەتىپتى/．度限，限期②内期有该应都划计项一何任：ئارقانداي جوسپاردىڭ ۋاقىت شەگى بولۇى كەرەك 到 شەگىنە جەتۋ：围范；限极限，限界③。限④（限无）境止无 جوق شەگى（限极）点极限极边单〔数〕 جالاڭ شەك ▲限极，限〔数〕 جوعارعى شەك ▲限上，限极上〔数〕 شەكتەن 别特 تىس كوپ 的分过，的别特：شەكتەن تىس شەكتەن 多：围范出超，限界过越 شەكتەن شىعۋ 限 قويۋ شەك ▲的坏极 بۇزىق شەكتەن 定限，制。

شەك Ⅱ〈名〉①签，阄：شەك تاستاۋ（抛）②签 支拿 الۋ اقشا اپارىپ شەك：单款汇，折存，票支。钱取去票

شەك Ⅲ〈名〉疑，惑疑，疑怀，疑嫌：شەك كەلتىرۋ 产 疑怀生。

شەك Ⅳ〈叹〉。声羊山喝吆

شەك- Ⅴ〈动〉绣刺，绣：مىنا سەنىڭ ئوزىڭ

شەككەن كەستە؟ 吗花的绣己自你是这？

شەك- Ⅵ〈动〉历经，到受感，验体 ▲ ازاپ شەگۆ ئوت，风威显 شەگۆ ايبات ▲ 磨折受，难受苦受 بەينەت شەگۆ ▲ 胁威；风威 (ارقالاۋ، كورۇ، تارتۇ) 受苦受 شەگۆ جاپا ▲ 罪受，难受苦受 جول شەگۆ ▲ 磨折受，难湖江走，门出，行旅 ▲ زار شەگۆ忍受经，苦痛受▲伤悲，难艰受 زيان شەگۆ 亏吃 ▲ قايغى شەگۆ 伤忧，伤悲，苦痛。

شەك- Ⅶ 具挽上……给，骂，套：① 〈动〉 ارباعا ات شەگۆ 套车 ② 〔转〕 驭驾，唤使：جۇمىسقا شەگۆ 让干活儿。

شەك- Ⅷ〈动〉吸，抽：تەمەكى شەگۆ 吸烟。

شەك Ⅸ 见شاك.

شەكارا 见 شەگارا.

شەكارالىق 见 شەگارالىق.

شەكاراشى 见 شەگاراشى.

شەكە 〈名〉穴阳太；角鬓，颥颞 ▲ تورسۇق شەكە 嫌 ▲ شەكەسىنە باتۇ (子孩指) 的头额宽 ▲ شەكەسىنەن قاراۋ 视傲 ▲ (产财指) 多 شەكەسى قىلتيۇ 脑袋刚刚出露 ▲ شەكە تامىر 筋青 ▲ قۇلاق شەكە 的隐凹颥颞 ▲ قۇلاق 得打 شەكە 侧一的袋脑 ▲ قىزىل شەكە بولۇ 流血破头。

شەكەلەس- 〈动〉彼此朝头上架，打，打上头架：ەكەۋى شەكەلەسپ جاتىر ەكەن. 呢架打在个两们他。

شەكەلەستىر- شەكەلەس- 的使动态。

شەكەلەسۇ شەكەلەس- 的不定式。

شەكەر 〈名〉① 糖，糖沙：اق شەكەر 白糖沙 / قۇم شەكەر 沙糖 ② 〔转〕 的密甜。

شەكي- 〈动〉来起慢傲；视而目侧，视傲。

شەكيۇ شەكي- 的不定式。

شەككى Ⅰ 针花绣(状简)〈名〉。

شەككى Ⅱ 模压(等镶，点糕)〈名〉。

شەككى Ⅲ 样榜，范示，范模〈名〉：شەككى قىلۇ 可资借鉴。

شەككى Ⅳ〈名〉肿内节飞。

شەككىز- شەك- 的使动态。Ⅶ、Ⅵ、Ⅴ

شەكپەن 〈名〉毛，曼克捷：ۇستىنده تۇيە جۇننەن توقىلعان شەكپەنى بار 驼用着穿上身衣外制毛，曼克捷〈形〉身的曼克捷穿。

شەكسىز Ⅰ 〈形〉无穷无，的限无，的穷无，的境止无，的际边无漫：شەكسىز از 〔数〕 无穷小 ▲ شەكسىز الاپ 无穷小量 ▲ شەكسىز از شاما 无穷远平 ▲ شەكسىز السى نۇكته 〔数〕 无穷域限 ▲ شەكسىز السى جازىقتىق 〔数〕 无穷面远 ▲ شەكسىز جاقىن 〔数〕 无穷近 ▲ شەكسىز جيىن كوبەيتىندى 〔数〕 无穷集 ▲ شەكسىز ئتۇزۇ سىزىق 〔数〕 无穷积乘 ▲ شەكسىز ۇلكەن 〔数〕 无穷大 ▲ شەكسىز ۇلكەن شاما 〔数〕 无穷量大 ▲ شەكسىز ءوسۋ 加增无穷。

شەكسىز Ⅱ 〈形〉毫无，的问疑，的题问有没，的疑置容不。

شەكسىزدىك شەكسىز Ⅰ 的抽象名词。

شەك-سىلە 见 شەك-سىلە.

شەكتە- 〈动〉止制，定限，制限：قوعام ءتارتىپىن بۇزۇشىلاردى شەكتەۋگە ءتۇسىرۋ. 破坏社会秩序的人。

شەكتەل- شەكتە- 的被动态 ▲ شەكتەلگەن 有界集 ▲ شەكتەلگەن شاما 有界量。

شەكتەمە 〈名〉定限，制限。

شەكتەمەلى 〈形〉：的定限，的制限受 شەكتەمەلى شاما 限量(额) / شەكتەمەلى ۋاقىت 定限时间。

شەكتەن- 〈动〉疑生产，惑疑，疑怀，觉警；问疑：ءبىز ءوز كۇشىمىزگە شەكتەنبەيمىز. 我们不疑怀自己的力量。

شەكتەندىر- شەكتەن- 的使动态。

شەكتەنۋ شەكتەن- 的不定式。

شەكتەس Ⅰ 接，的连相，的连毗，的接邻〈形〉：تەريتوريالىق شەكتەس ەكى ەل 的近邻，的壤接国两的壤接。

شەكتەس- Ⅱ 近靠，近接，接连，连相 ①〈动〉：وسىناۋ بوس قالعان جەر ماەدەنيەت سارايىمەن شەكتەسىپ جاتىر ءوي. 这块空地文和馆相着连。 ② 邻相，连毗，壤接，近邻：ءبىزدىڭ ەلىمىز ءبىرقانشا ەلمەن شەكتەسەدى. 我国和几个邻国有共同的边界。

شەكتەسۋ شەكتەس- Ⅱ 的不定式。

شەكتەت- شەكتە- 态动使的。
شەكتەۋ شەكتە- 式定不的。
شەكتەۋلى〈形〉限有的制限，的限制，的止：
شەكتەۋلى ۋاقىتتا قايتىپ كەلدى 在规定的时间内回来了 ▲ شەكتەۋلى كەڭلىك 空间有限 ▲ شەكتەۋلى ساقينا 环有限 ▲ شەكتەۋلى تۆنندى〔数〕群有限 ▲ شەكتەۋلى شوعىر وسىمشە 量增有限。
شەكتەۋسىز〈形〉不限制的，不受控制的；
شەكتەۋسىز الاپ 无边无际的：境界无限 ▲ شەكتەۋسىز كوبەيتىندى〔数〕积无穷 ▲ شەكتەۋسىز وندىق بولشەك 无小数点后尽数。
شەكتەۋىش〈名〉〔物〕限制器。
شەكتى I〈形〉有限，的大不，的小不，的多不，的尽有：境界有限，的止有，的无边：شەكتى ۋاقىت / 期限 شەكتى ءومىر 生命有限 ▲ شەكتى گۇل شوعىرى 花序有限〔植〕▲ شەكتى جيىن〔数〕项数有限 ▲ شەكتى وندىق بولشەك 小数点后位数有限 ▲ شەكتى ورتا〔物〕质介质有限 ▲ شەكتى ساندار〔数〕数有穷（数限有）。
شەكتى II〈形〉可疑，的疑人令，的疑人令，的疑纳。
شەكتىك①شەكتى II、I 有 ②词名象抽的题目有，的问题有，的疑问有，的嫌疑有，的儿戏有。
شەكتىك〈形〉有限的，的度限有，的限极有，的限度有 ▲ شەكتىك جىلدامدىق〔天〕速度限极 ▲ شەكتىك تەوريما شەكتىك شەڭبەر 理定限极 ▲ شەكتىك شەڭبەر 极限〔数〕圆。
شەكتىلىك①شەكتى I、II 有 ②词名象抽的维思限有，论限有 ③度限，限。
شەكتىر- شەك- 态动使的Ⅷ、Ⅶ、Ⅵ、Ⅴ。
شەكۋ شەكى- 式定不的。
شەكشەك I〈名〉蠡草，科斯蠡〔动〕。
شەكشەك II〈名〉疫瘟（的染传羊山）▲ شەكشەك اتا 神护保之羊山。
شەك-شەك〈叹〉声羊山喝吆。
شەك-شەكتەۋ شەك-شەكتە- 式定不的。
شەك-شەكتە-〈动〉喝吆出发，住停羊山喝吆。
شەكشي-〈动〉①眼瞪，眼瞪，目瞠，视傲 ②视而目怒，目瞠，眼瞪。呆，站（羊山）③负自，子架摆，视傲。
شەكشيت- شەكشي- 态动使的。
شەكشيۋ شەكشي- 式定不的。
شەكشيس- شەكشي- 态互交的。
شەكى-〈动〉：叩，敲，弹（指手用）ونى ماڭدايىنان شەكىپ قالدى. 一了弹指手用（他）额前的他下。
شەكىل- شەكى- 态动被的。
شەكىلدەك 见 شەكىلدەۋىك.
شەكىلدەۋىك〈名〉①〔植〕向日葵，葵花 ②松籽。 ▲ قاراعايدىك شەكىلدەۋىگى 葵花子，葵花籽。
شەكىرەي-〈动〉①傲视；自负自，子架摆，子大高。 ▲ ءوزىن ءوزى ماقتاۋ 自我吹嘘，自我夸耀，自我称赞。
شەكىرەيت- شەكىرەي- 态动使的。
شەكىرەيۋ شەكىرەي- 式定不的。
شەكىرەڭدەە-〈动〉瞪眼，瞪目而视，胡吹子眼瞪。
شەكىرەڭدەەت- شەكىرەڭدەە- 态动使的。
شەكىرەڭدەەۋ شەكىرەڭدەە- 式定不的。
شەكىس-①شەكى-态互交的，论争，辩争，争辩 ②争，角口生发，嘴拌 ③杠抬此彼，执争生发，吵 ▲ ەر شەكىسپەي بەكىسپەيدى. 【谚】不士勇不交成，不打。
شەكىستىر- شەكىس- 态动使的。
شەكىسۋ شەكىس- 式定不的。
شەكىت- شەكى- 态动使的。
شەل〈名〉①眼翳，眼白障，白内皮 ②斑膜角，白障内皮 ▲ بۋىت تەرىسىنەن شەل ءسىدىرۋ 脂肪下皮，组织下皮 ▲ كوزىن شەل قاپتاۋ（كوزىنە شەل ءبىتۋ）①目空一 ③瞎变 ②障内白患 蜂窝 ▲ شەل قابىق 膜角 ▲ شەل ۇلپاسى 切去，下剥（织组）层肪脂下皮把。
شەلدە-〈动〉脂皮。
شەلدەن-〈动〉长，肥长，膘长。
شەلدەندىر- شەلدەن- 态动使的。
شەلدەندەنۋ شەلدەن- 式定不的。
شەلدەت- شەلدە- 态动使的。
شەلدەۋ شەلدە- 式定不的。
شەلدى〈形〉①白长，的翳白患 ②的障内白长，的净干剥未肪脂下皮，的肪脂有（下皮）。

شەلەك Ⅰ 〈名〉桶水，桶木：ئەبىر شەلەك ئسۇت —奶桶 / شەلەكپەن سۇ ئاكەلدى 用桶水打。

شەلەك Ⅱ 〈名〉（病种一的驼骆）症竭枯髓骨。

شەلەكلە- 〈动〉①用桶，盛桶用 ②量计桶以：جاڭبىر شەلەكتەپ قويۇ 大雨大，盆倾雨大 ▲提注如。

شەلەكتەي 〈形〉的样一桶木象，的大：ئتۇبى تۇسكەن شەلەكتەي 子筒直，的瞒隐无毫。

شەلەكتەت- 〈动〉使的 شەلەكتە- 态动使的。

شەلەكتەۋ 〈动〉不定的 شەلەكتە- 式不定的。

شەلەكتى 〈形〉手提桶木的，桶水着提的。

شەلەكشى 〈名〉木工加匠的。

شەلي- 〈动〉傲慢得变，子絮摆。

شەليت- ①〈动〉使的 شەلي- 态动使的 ②高抬身价，赞扬：来起慢傲使，اباي اعا، مەنى ئبىر جولاتا شەليتتىگىز عوي؟ دەدى ايدار. 阿依达尔说：阿叔，我把么怎您拜访一次大概在中月初 ▲来起慢傲使，扬上天到捧下一了远差，上不比？

شەليۇ 〈动〉不定的 شەلي- 式不定的。

شەلپەك ①〈名〉油，饼油：香油，饼油 ②〈名〉掌手，掌巴〔转〕：شەلپەك جەگىلىك 光耳个一吃想是不是你？ كەلىپ تۇر ما؟

شەلپەكسىز 〈形〉的香油有没，的饼油有没。

شەلپەكتى 〈形〉的香油有，的饼油有。

شەمايا 〈名〉鲤拟〔动〕。

شەمەن 〈名〉病肿水腔腹，水腹：بۇيرەك 积脑）肿水脑 / مي شەمەنى 水积盂肾内 ②（水伤悲，伤忧〔转〕：ىشتەگى شەمەن 苦痛的心。

شەمەندەن- 〈动〉（官器个一某体人）水积。

شەمەندەنۇ 〈动〉不定的 شەمەندەن- 式不定的。

شەمەندى 〈形〉的症水腹有患，的水积。

شەمىرشەك Ⅰ 〈名〉骨脆，骨软：قۇلاق شەمىرشەگى 软鼻 / مۇرىن شەمىرشەگى 软耳 / كەڭىردەك شەمىرشەگى 软喉 / دوعال شەمىرشەك 弹 / سەرپىندى شەمىرشەك 骨软状质。

شەمىرشەك Ⅱ 〈名〉（病种一的马）骨软维纤 / تالشىقتى شەمىرشەك 骨软性痉，挛痉肠。

شەمىرشەكسىز 〈形〉脆有没，的骨软有没：دەنەنىڭ شەمىرشەكسىز مۇشەلەرى 无体肌的骨。

شەمىرشەكتەن- 〈动〉分部骨软骨脆象得变，骨软成形。

شەمىرشەكتەنۇ 〈动〉不定的 شەمىرشكتەن- 式不定的。

شەمىرشەكتى 〈形〉的骨脆有带，的骨软有。

شەمشكە 见 شەكىلدەۋىك.

شەن Ⅰ 〈名〉周，围范，置位，方地，段地 ①住家的他：围：ونىڭ ئۇيى قالانىڭ ورتا شەننىدە. 期时，候时，间时 ②：一过来初年 جىلدىڭ باس شەننىدە ئبىر كەلگەن 次 / ايدىڭ ورتا شەنى 中月在是概大 ▲شەننە كەلمەۋ 了远差，上不比。

شەن Ⅱ 〈名〉圈瓦，铁箍（的上轮车马）。

شەن Ⅲ 〈名〉衔品，衔官，级官：اسكەري شەن 衔官官军 / وفيتسەرلىك شەن 衔军。

شەندە- Ⅰ 〈动〉级官……为定，衔官予授。

شەندە- Ⅱ 〈动〉近靠，近接，到快：ەندىگى اۋلدى شەندەپ قالعان بولۇ كەرەك. 时这们他了勒吾阿到快概大候。

شەندە- Ⅲ 〈动〉来起箍铁箍用。

شەندەن- 〈动〉衔军有为成，衔官有为成：ول كوپ وتپەي-اق شەندەنىپ الدى. 就久多过没他了有衔官。

شەندەنۇ 〈动〉不定的 شەندەن- 式不定的。

شەندەس Ⅰ 〈形〉的着挨，的连毗，的连相 ①。的下上相不位地，的级平，的等相衔官 ②，到快②态互交的Ⅲ、Ⅱ①شەندە-Ⅱ。

شەندەس- Ⅱ 〈动〉接邻相，连毗，连相 ③近靠，近接与 ②态动使的Ⅰ ①شەندەس-。

شەندەستىر- 〈动〉喻比，较比……。

شەندەستىرىل- 〈动〉态动被的 شەندەستىر- 态动被的。

شەندەسۇ 〈动〉不定的Ⅰ شەندەس- 式不定的。

شەندەت- 〈动〉态动被的Ⅲ、Ⅱ شەندە- 态动被的。

شەندەۋ 〈动〉不定的Ⅲ、Ⅱ、Ⅰ شەندە- 式不定的。

شەندى 〈形〉的衔军有，的衔官有：ول ادەتتە-گى اسكەر ەمەس، شەندى وفيتسەر ەكەن. 不他。官军的衔军有是而，兵士通普是。

شەنە- Ⅰ 〈动〉较比，量较；计估，量测，量计：

سەن ونىڭ كۆڭلىنى شەنەپ كورىپ ئۆرسىڭ ئوي. 气力的大多有他量估在是你。

شەنە- Ⅱ 剔挑，落奚，讽讥，苦挖，刺讽〈动〉：انامىز وسەك ايتۇشلاردى شەنەپ وتىرۇشى ەدى. 人的言谣播传些那刺讽常经亲母的们我。

شەنەگىش 喜；的论评于善，的价评于善〈形〉的苦挖爱，的刺讽欢。

شەنەل- Ⅰ **شەنە-** 态动被的Ⅱ、Ⅰ。

شەنەل Ⅱ 衣大服制，衣大军〈名〉。

شەنەس- **شەنە-** Ⅰ 态互交的。

شەنەت- ، **شەنە-** Ⅱ 态动使的。

شەنەۋ **شەنە-** Ⅰ、Ⅱ 式定不的。

شەنقۇمار 喜，的官当欢喜，的衔官欢喜〈形〉的位地欢。

شەنقۇمارلىق 词名象抽的。

شەن-شەكپەن 帽纱乌，衔官，级官〈名〉。

شەنشىل 喜，的官当欢喜，的衔官欢喜〈形〉的位地欢。

شەڭبەر 圆〔数〕② 环圈，环轴；箍 ①〈名〉▲ 围范，围周，边周③周〔数〕**بىرلىك شەڭبەر** 圆位单 ▲ **شەڭبەر سىزعىش** 线分规 ▲ **بىشتەي سىزىلعان شەڭبەر** 圆接内〔数〕。

شەڭبەرلە- 起箍箍铁用桶木把（他）〈动〉① 箍，来起箍：**شەلەكتى شەڭبەرلەپ قويدى.** 了来 ② 圈圆划；围范定划，圈圆划：**سەركولمەن شەڭبەرلەپ قويدى.** 圈圆个了划规圆用。

شەڭبەرلەن- **شەڭبەرلە-** 态动被的。

شەڭبەرلەت- **شەڭبەرلە-** 态动使的。

شەڭبەرلەۋ **شەڭبەرلە-** 式定不的。

شەڭبەرلى 范有 ② 的箍铁带，的箍有①〈形〉的度限有，的围。

شەڭبىرەك: شەڭبىرەك اتۋ （子肚），撑（吃）起鼓。

شەڭگەل Ⅰ 木豆盐，刺当铃〔植〕〈名〉。

شەڭگەل Ⅱ （的物体散），心掌，窝掌 ①〈名〉③ 掌脚，子爪 ② 掬一（的手只一），把一▲ 纵操，制控 **الۋ شەڭگەلىنە** ▲ 子爪，手 **شەڭگەلىنە ئۆتۋ** （的人某）入落，服制（人某）被手毒。

شەڭگەلدە- 地把大一把大一，住握，抓〈动〉拿：**ەتتى شەڭگەلدەپ اساۋ** 一把大一把大吃地。

شەڭگەلدەس- **شەڭگەلدە-** 态互交的。

شەڭگەلدەت- **شەڭگەلدە-** 态动使的。

شەڭگەلدەۋ **شەڭگەلدە-** 式定不的。

شەڭگەلدى 。的多木豆盐，的刺当铃有〈形〉

شەڭگەلدىك 。方地的盛茂木豆盐〈名〉

شەڭگەلسىز 豆盐长不，的刺当铃有没〈形〉的木。

شەپ ，地阵御防，物碍障，物塞阻 ①〈名〉进的烈猛了起发地阵的人敌向军我 **ارميامىز جاۋ شەبىنە قاتتىى شابۋىل جاسادى.** 线防：际天 **جەر شەبى** ▲ 围周，缘边，边 ② 。攻容阵顿整 **شەپ تۇزەۋ** ▲ 势阵开摆 **شەپ جايۋ** ▲ 线防筑修 **شەپ قۇرۇ** 。

شەپكەن 见 **شەكپەن.**

شەپتەس ：的连相地阵，的线防个一同〈形〉。队部的线防个一同 **شەپتەس بولىمدەر**。

شەپ-شەپ （声鸡叫）咕咕咕咕〈拟〉。

شەر 伤忧，伤悲，郁忧，愁忧〈名〉：**شەر بايلانۋ** / 结郁伤忧 **شەرىن توگۋ** / 儿闷解（处苦说诉）水苦吐。

شەربەت 。料饮汁果凉清〈名〉

شەركوز 。蓬沙刺，属菜毛猪〈名〉

شەرلەن- 愁发，伤悲，郁忧，愁忧〈动〉：**شەرلەنبە، باقتىسىزدىق كىمنىڭ باسىندا بولمايدى.** 幸不到遇会都谁，伤悲要不。

شەرلەندىر- **شەرلەن-** 态动使的。

شەرلەنۋ **شەرلەن-** 式定不的。

شەرلى 悲，的哀悲，的郁忧，的愁忧 ①〈形〉，的心伤人令 ② 人的伤悲 **شەرلى ادام**：的伤人令 **شەرلى حابار**：的惜痛可，的惨悲，的悲可息消的心伤。

شەرلىلىك 。词名象抽的 **شەرلى**

شەرمەنگۇل 。胆龙苦，胆龙〔植〕〈名〉

شەرمەندە 心，的苦痛心内，的辱耻受蒙〈形〉

شەرمەندە بولۋ 。郁抑 **شەرمەندە**：的重沉情

شەرمەندەلىك 。词名象抽的 **شەرمەندە**

شەرمەڭدە- 皮肚着挺，大得显（皮肚）〈动〉走：**شەرمەڭدەپ ەكىابات ايەلدەي جۇرە المايدى**

。快不走样一妇孕象的大皮肚
شەرمەڭدەت- شەرمەڭدە- 的态动使。
شەرمەڭدەۋ شەرمەڭدە- 的式定不。
شەرمەك-شەرمەك: شەرمەك-شەرمەك مۇ (肚)皮走子肚着挺,大得显。
شەرمي- 〈动〉大于过得显,起鼓(子肚)。
شەرميت- شەرمي- 的态动使。
شەرميۋ شەرمي- 的式定不。
شەرسىز 〈形〉无忧无虑,的愁不悲伤的;情心。
شەرسىزدىك شەرسىز 的象抽名词。
شەرت- 〈动〉①(他)用指、用物、弹,弹指:ساۋساعىمەن ماڭدايىن شەرتتى 弹弹指手用(他)。②弹,弹奏:دومبىرا شەرتىپ وتىر 正在弹着琵琶。③拉布冬弹:بىرەۋ ەسكىتى اقىرىن شەرتتى. 门下一了敲地轻轻谁知不。▲敲:جىر شەرتۋ 歌唱▲ جۇرەك قىلىن شەرتۋ 弦心人扣▲ سىر شەرتۋ 诉说的心内话,肠衷吐倾▲ شەرتە ايالداۋ 走快步急▲ شەرتىپ تۇر (发)酵。
شەرتەر 〈名〉适合正(得)谢(种一之器乐拔弹族克萨哈)。
شەرتي- 〈动〉起鼓(部腹),便便腹大。
شەرتيت- شەرتي- 的态动使。
شەرتيۋ شەرتي- 的式定不。
شەرتكىز- شەرت- 的态动使。
شەرتپەك Ⅰ〈名〉指弹,弹(指手用)。
شەرتپەك Ⅱ〈名〉缸瓷陶。
شەرتپەكسىل 〈名〉,指弹,弹(指手用,名戏游)击弹。
شەرتتىر- شەرت- 的态动使。
شەرتۋ شەرت- 的式定不。
شەرتىك 〈形〉的来起鼓(子肚),的便便腹大。
شەرتىل- ①شەرت-的态动被,弹,响得弹。②音声有得。
شەرتىس- شەرت- 的态互交。
شەرۋ 〈名〉①军大,队军▲ 军行;军征。②شەرۋ تارتۋ 征出,军行。
شەرۋلە- 〈动〉征出,军行。
شەرۋلەۋ شەرۋلە- 的式定不。

شەرشەۋ 〈名〉中隔;骨软。
شەربىك Ⅰ〈名〉兵,兵士:كوپ شەربىك جيدى 兵多很了征。
شەربىك Ⅱ〈名〉①钟刻一;一之分四②学。
شەربىك Ⅲ〈名〉①(数)限象③季伙合的司公②友伙,伴同。
شەربىكتە- 〈动〉一之分四以,(块)份四成分。
شەربىكتەۋ شەربىكتە- 的式定不。
شەربىكتىك Ⅰ〈名〉①系关伴同,系关伴伙②司公,社作协,营经伙合。
شەربىكتىك Ⅱ〈形〉的季学:شەربىكتىك سىناۋ 试考中期。
شەستەرنيا 车马套六〈名〉。
شەستەرنيالى 〈形〉有车马套六,的车马套六乘。
شەت Ⅰ〈名〉①边,边缘,际边:ورمانىڭ شەتى قىستاقتىڭ ەڭ شەتى 林边/在村尽上边。②边,的偏僻:شەت جەردە كوپ ەجۇردى(他)在外,的生陌,的识认不。③陲边,带地境边,区域:ەبارى دە ەوزىمىز، شەت ادام جوق 方地的远遥,的远遥,的缘边。④人外有没,人己自是都,的疏生,的:شەت جەردە كوپ ەجۇردى(他)在外,的僻偏方地的远遥,处远。⑤长很间时得呆地:وندايى شەتكە ەشكىم بارمايدى. 方地的远样这。▲شەت بولۇ 不都谁,去。▲شەت جاعا 其中的分部一:ول ەوز 诚虔不▲شەت جاعاسىن عانا ايتتى. 他只是讲。▲شەتكە قاعۇ 分部一的想思己自了。▲شەتىن الا 靠一边点▲شەت مۇشە 项外▲شەت قاقپاي قىلۇ 待相眼另,挤排。
شەت- Ⅱ〈动〉扎,刺(尖刀或尖针用)。
شەتەل 〈名〉国异,国外:شەتەل ازاماتى 侨外/国外اقشاسى شەتەل 币外/بۇيىمدارى شەتەل 货/语国外ەتىلى شەتەل/文外جازۇى شەتەل▲外〔语〕شەتەل تىلىنەن قابىلدانعان سوزدەر 词借语。
شەتەلدىك 〈形〉的国别,的国异,的国外:سوڭعى جىلدارى شەتەلدىكتەر كوپ كەلەتىن بولدى. 多较得来人国外年几近最/。

شەتەلدىك ساۋدا بۇيىمدارى 品商国外 。
شەتەن Ⅰ〈名〉〔植〕棉花 ▲ ئامېرىكا شەتەنى 美树蜡白洲欧 ▲ كادىمگى شەتەن 树蜡白国▲ مانجۇريا شەتەنى 柳曲水 ▲ شەتەن قورا (用树)栏栅,栏畜(的编枝 。
شەتەن Ⅱ〈形〉的织编皮树或条枝用 。
شەتكەرى〈形〉的远遥,的僻偏,的远边: شەتكەرى رايوندار 区地远边 。
شەتكەرىلە- 群离,远疏,群合不,群离〈动〉 ئەگە ەكەنى بەلگىسىز، ول باسقالاردان شەتكەرىلەپ جۇرەدى. 居索: 群离是总他,么什为知不 。
شەتكەرىلەت- شەتكەرىلە- 的〈动〉态使的 。
شەتكەرىلەۋ شەتكەرىلە- 的〈动〉式定不的 。
شەتكەرىلىك شەتكەرىلىك 的〈名〉词名象抽 。
شەتكى〈形〉的头尽,的上边,的上缘边: اناۋ شەتكى ۋي ءبىزدىك ۋي. 是子房所那的头尽 。
شەتكىز- شەت- Ⅱ的〈动〉态使的 。
شەتپەر〈名〉品织纬纤皮树椴 。
شەتپەءشوپ〈名〉草香神 。
شەت-پۇشپاق〈名〉①边,边(之物一) ②〈名〉缘边,边(之物一) ③ 区地远边,处远: شەت-پۇشپاعىن عانا ءبىلۇ 知不,一其知不,一其知 / 二其知不,一其知 شەت-پۇشپاعىن بايقاۋ 窥豹一斑 。
شەت-پۇشپاقتا- (道知)解了,点一露透〈动〉 بۇل ءىستىك ءمان-جايىن تولىق ايتقان 分部一: 的情事件这 جوق، شەت-پۇشپاقتاپ قانا ايتتى. 分部一的中其了讲是只,讲细详有没他过经。
شەت-پۇشپاقتاۋ شەت-پۇشپاقتا- 的〈动〉式定不的 。
شەتسىز〈形〉头到不望,的际无边无,的边无 شەتسىز ەن دالا 一望无际的地袤五,的: 的际无望 。野原
شەتسىزدىك شەتسىز 的〈名〉词名象抽 。
شەتسىز-شەكسىز〈形〉无边无,的际无望一 。的头到不望,的际
شەتتە-〈动〉①避逃,避规,避回,来往免避 ول شەتتەپ ەلگە جولامايدى. 免避是总他: 远疏 。②边一到走,开让,开避躲: ول ماشينانى كوردى دە جولدىك ۇك جاعىنا شە 来往人别和

تتەپ شعا بەردى. 路马到躲便,车汽见看他 。
شەتتەس- شەتتە- 的〈动〉态互交的 。
شەتتەت- ①شەتتە-〈动〉态动使的 ②挤排,斥排 。③(上边)到赶 。
شەتتەتىل- شەتتەت- 的〈动〉态动使的 。
شەتتەۋ Ⅰ شەتتە- 的〈动〉式定不的 。
شەتتەۋ Ⅱ〈形〉偏,的远边;的点一远,的上边 。的道顺不,的僻
شەتتەۋلىك〈形〉愿不,的居索群离,的群合不 。的人近接意
شەتتىك Ⅰ شەت- 的〈名〉①生陌 ②词名象抽 。
شەتتىك Ⅱ〈名〉两饰头女妇婚已族克萨哈) 。饰银(的侧
شەتتىك Ⅲ〈名〉带皮,条皮(的部前鞒鞍) 。
شەتتىر- شەت- Ⅱ的〈动〉态动使的 。
شەتۋ شەت- Ⅱ的〈动〉式定不的 。
شەتسىن〈形〉的风经不弱,的弱纤,的弱虚 ①〈形〉的固坚不,的实结不 ③ 的感敏,的弱脆 ②。
شەتسىنە-〈动〉①有缺 ②有,边豁,裂破,纹裂有 。了裂碗 شىنى شەتسىنەپ كەتىپتى. 口: 天②。了折天子孩的居邻 。
شەتسىنەن〈副〉都,是全,个一比个一: 是都,是全,个一比个一 。好都 شەتسىنەن جاقسى
شەتسىنەت- شەتسىنە- 的〈动〉态动使的 。
شەتسىنەۋ شەتسىنە- 的〈动〉式定不的 。
شەف〈名〉①〔俄〕,者导领 ②长首,导领 。位单援支,者援支③长
شەش-〈动〉的着捆把),开解(等子结把) ①开打(西东: ارقان شەشۋ 子绳开解 / جۇك شەشۋ 脱 ②捆货开打 。③衣上: شاپان شەشۋ 下摘,脱 。
شەشپە- 走放,开放 انتى شەشپ جىبەرىپتى. 明说,楚清释解〔转〕④了走放马把(他);
شەشتى 解: قيىن ماسەلەنى شەشتى بۇل شەشە 理处,解排,决解 / سەنىك جۇمبىسكدى بۇل شەشە 题问难疑释 المايدى. 了不决解他情事的你。▲ بەل شەشپەۋ

② 带腰解① بەل شەشۇ ▲ 停不个忙，息休不解 جۇمباعىن شەشۇ ▲ 动主得现表，来起极积 شەشۇ ▲ 法解〔数〕 شەشۇ امالى ▲密秘开 ەسەبى ▲ 题习答解〔数〕 اقىلداسىاڭ شەشەر-سىاڭ، اقىلداسپاساڭ كەم كەسەرسىاڭ. 【谚】商错差出量商不，决解能量。

شەشە 慈，亲母①〈名〉妈，亲母：مەيىرىمدى شەشە 父异母同 اكەسى بولەك شەشەسى ئىبر، 母 / 娘大，妈大（称尊的女妇年老对）② ▲ كىندىك شەشە 员生接，婆生接 ▲ ناعاشى شەشە 亲母生亲 ▲ تۇعان شەشە 姥姥，母祖外 وگەي شەشە 母祖曾 ▲ ۇلى شەشە 娘后，母继 ▲ اتاعا تارتىپ ۇل تۇماس، شەشەگە تارتىپ قىز تۇماس. 【谚】母其随必未女，父其像必未子。

شەشەي 老，娘大（称尊的女妇年老对）〈名〉娘师；娘大。

شەشەك I 卉花色各，花百〈名〉：شەشەك اتۇ（开盛朵花）花开。

شەشەك II 痘，花天〈名〉：痘，花天 شەشەك ەگۇ 痘牛种 ▲ بورتپە شەشەك 疹痘 ▲ جەل شەشەك 疹麻 ▲ كوك شەشەك شىققىر〔咒〕的死该 ▲ شەشەك كەلگىر〔咒〕的死该 ▲ شەشەك سۇي 浆痘 ▲ ۇشپا شەشەك 血出，痘黑 قارا شەشەك 痘水 ▲ 花天性。

شەشەكە 妈妈好；娘，亲母〈名〉。

شەشەكسىز 〈形〉的花开不，的花有没。

شەشەكتە- 〈动〉：开盛（朵花），花开：گۇلدەردىڭ شەشەكتەيتىن مەزگىل ۇقسامايدى. 同不节季的开花种各。

شەشەكتەۇ شەشەكتە- 式定不的。

شەشەكتى 〈形〉的花开，的花有。

شەشەلە- 〈动〉：“亲母”叫，“妈妈”叫：شەشەلەپ ەكى بالاسى الدىنان شىقتى. 子孩个两（的她）了去了迎“妈妈”着叫。

شەشەلەس- شەشەلە- 态互交的。

شەشەلەت- شەشەلە- 态动使的。

شەشەلەۇ شەشەلە- 式定不的。

شەشەلى 〈形〉的亲母有：شەشەلى بالا 亲母有的子孩的。

شەشەلى-بالالى 〈形〉：的女母，的子母 شەشەلى-بالالى ەكەۇى 俩子母。

شەشەلىك 〈名〉（严尊）位地的亲母。

شەشەن 〈名〉说善，者令词善，者才口有 ▲ 的辩雄，的才口有 ② 人的辩善说能，家 ۇ جۇقپاس شەشەن ▲ 家辩雄的群超 ينە كوزىنەن سىنادى، شەشەن تىلىنەن سىنادى. 【谚】 ▲ تىلگە شەشەن، كۇشكە مەشەل. 【谚】败上词言从家辩雄，断上眼针从针，人巨的语言。

شەشەندەن- 〈动〉善说能得变，才口有得变：ول كەيىن كەلە شەشەندەندى. 令词于善得变，辩家辩雄了成才来后他。

شەشەندەنۇ شەشەندەن- 式定不的。

شەشەندىك 〈名〉善说能，令辞，才辩，才口①术说演 ② 辩 ▲ شەشەندىك كۇش - شىندىق. 【谚】事实于胜辩雄。

شەشەندىلىك 见 شەشەندىك.

شەشەنسۇ شەشەنسى- 式定不的。

شەشەنسى- 〈动〉家辩雄出摆，才口有得现表。才口有很象好，式架的。

شەشەنسىز- شەشەنسى- 态身反的。

شەشەتاي 〈名〉娘大（称尊的女妇年老对），妈大。

شەشكىز- شەش- 态动使的。

شەشتىر- شەش- 态动使的。

شەشۇ شەش- 式定不的。

شەشۇلى 〈形〉走放 ② 的开打，的开解 ①的开放，的 ③ 的来下摘，的去脱，的掉脱。

شەشۇسىز 〈形〉的开打有没，的开解有没 ①下脱有没 ③ 的着捆；的着拴，的走放有没② 处有没，的决解有没 ④ 的着戴，的着穿，的来。

شەشۇشى 〈名〉的楚清释解有没；的理决解 ② 者开打，者开解 ①：的键关，的性定决 ③ 者释解；者理处，者定决 شەشۇشى سوعىس 战决 / شەشۇشى داۇس 见意的性。

شەشىل- ① شەش- 态动使的 ② 裤，带腰）忌顾无毫，束无拘无 ③ 下掉，开松（等子：شەشلە سويلەۇ 来起谈畅怀开。

شەشىلىس- شەشىل- 态互交的。

شەشىم 〈名〉① 决解，答解，处理意见：
دۇرىس شەشىم بولمادى 没有决解的确正到得
的会大 قۇرىلتايدىكى شەشىمى 决，定决，议决：②
决后最 شەشىمگە 〈名〉 定决后最 ▲ 议决 / سوڭغى شەشىم
决过通 قابىلداۋ 准，定决，要备 ▲ 决过通 كەلۈ
。议
شەشىمدى 〈形〉 问决解于善，的题问决解能
的力能有，的干才有；的断果，的题 باشىلىق：
把该应 كەرەك ادامداردى قويۇ 的力能有，的干才有；的断果，的题 ورنىنا شەشىمدى
。来上位岗导领在排安人的题问决解
شەشىمدىك 〈名〉① 决解，法办处意见：② 见
。决，定决议
شەشىمسىز 〈形〉 问决解能不①的题
有没，的决解有没 ② 的断果不；的题问决解
。的理处到得
شەشىمسىزدىك 词名象抽的 شەشىمسىز 。
شەشىن- ①شەش- 脱衣下，服解 ② 态身反的
下〔转〕②觉睡服衣下脱 ۋىيقتاۋ：衣 شەشىنىپ
冒；意主定拿，心决 ▲ 险 شەشىنگەن سۇدان
不者险冒）湿服衣怕不人身赤【谚】 تايىنباس.
。（死淹水被怕
شەشىندىر- شەشىن- 态动使的 。
شەشىنۇ شەشىن- 式定不的 。
شەشىنۇشى 〈名〉① 者衣脱，者衣解 ② 冒
。者险
شەشىنىس- شەشىن- 态互交的 。
شەشىس- شەش- 态互交的 。
ۇشي Ⅰ 〈名〉① 草茇茇：ەكى جىل بولدى، بۇل
里这，了年两有已 ۇشي شىقپايتىن بولدى. اراعا
了草茇茇长不 ② 。席围的制编草茇茇用：
茇 ۇشي 住挡席围用 ▲ اق ۇشي شىيمەن توسىپ قويۇ
编线毛的色六颜五绕缠 ۇشي 草茇 ▲ وراۋلى
莲金，脚小 ▲ 席围草茇茇的制 ۇشي：
腿 （بۇت）小脚人女 ▲ ۇشي بورباي ايال ايىق
（儿孩小指）的良不养营，的细细 ▲ ۇشين
底露，露暴 ▲ 穿揭，底揭 ۇشيى شىعۋ شىعارۋ
。帽草 ▲ ۇشي قالپاق
。棍柴火 〈名〉Ⅰ ۇشي
。烂溃，疡溃（的部背畜役）〈名〉Ⅱ ۇشي
ۇشي: ۇشي بارقىت 〈名〉细绒条。

ۇشيبورى 见 شيە ۇبورى.
شيدەم 〈名〉衣外的毛羊春絮 ▲ شيدەم كوي
。衣外的毛羊春絮（沙蚕）
شيدەن 见 شيدەم.
شيە 〈名〉Ⅰ 桃樱，桃樱山，桃樱：شيە اعاشى 桃
樱 / شيە جەمىس 果桃樱 / شيە شارابى
。酒桃 ▲ قىزىل شيە 桃樱树
شيە Ⅱ 死，结死〈名〉：损死，结死：ارقان شيە بولىپ
。扣死成结子绳 ▲ وتكىرىكتىك قالىپتى.
。言谎穿揭理真【谚】 شيەسىن شىن شەشەدى.
شيەۇبورى 〈名〉〔动〕狼胡洲亚，狼胡。
شيەدەي 〈形〉① 的红红；的桃樱似红：
死，的结缠 ② 血鲜脸满 قان شيەدەي بەت-اۋزى
：的扣死，的结 شەشىلمەيدى، شيەدەي بولىپتى
开不解也么怎，扣死成结 ▲ ۇز بەتىن ايامانعان
自顾不【谚】 كىسىنىك بەتىن شيەدەي قىلادى.
。面情的人别顾会不更人的面情己
شيەلە- 〈动〉以难得结，结死成绾，扣死成系
：开解 ۇجىپتى نەگە شيەلەپ تاستادىك؟ 么怎你
？结死成弄子绳把
شيەلەن- ①شيەلە- 的被动态 ② 〔转〕复杂化，
。烦麻得变，来起杂复
شيەلەنىس 〈名〉Ⅰ ② 葛纠，烦麻，难困 ①
）② 高潮（的展发盾矛中节精神某中品作艺文
。点
شيەلەنىس- ①的互交态 ② 起杂复，化杂复
矛中品作艺文）③ 来起烦麻，难困得变，来
。潮高于趋，展发（的盾
شيەلەنستىر- شيەلەنىس- Ⅱ 使的态动 。
شيەلەنسۇ شيەلەنىس- Ⅰ 不的式定 。
شيەلەت- شيەلە- 使的态动 。
شيەلەۋ شيەلە- 不的式定 。
شيەلى 〈形〉的多桃樱，的桃樱有：شيەلى
。区产桃樱 رايون
شيەلىك 〈名〉区产桃樱，方地的桃樱有长 。
شيەن 〈名〉① 草生再 ② 树幼，林幼：
森的密茂成长将林幼 ۇسىپ ورمان بولادى.
。林
شيەندە- 〈动〉显（树幼），绿葱得长（苗树）
然盎机生得 ۇي توقتىرەگىندەگى جاس اعاشتار

شيەندەپ ئوسىپ كەلەدى. 屋前房后的长树幼
。的油油绿得
شيەندەي 〈形〉的似苗树，的般林幼。
شيەندەۋ شيەندە- 式定不的。
شيەتتەي 〈形〉的幼年，的子幼：شيەتتەي جاس بالا 子孩的幼年。
شيكى 〈形〉① 生的，的熟成不：شيكى ەت 加经未 ② 果苹的熟成有没 شيكى الما / 肉生皮）的工艺成半，的制鞣半，的品成：شيكى تەرى 不，的住不靠；的成完未 ③（子皮的制鞣未情事的成完未 شيكى جۇمىس：的靠可不，的住不靠 شيكى ئوبى ▲ 话的住不靠 شيكى ئسوز 生石膏 شيكى گيپس ▲ 的问疑有；的靠可不（色肤）شيكى سارى ▲ 地生 شيكى ويماگۇل ▲ 的黄漆生 شيكى سىر ▲ 的熟成不，的稚幼 ② 孩婴，儿婴 شيكى وكپە ①。
شيكىدەي 〈副〉生的，的熟不，的：شيكىدەي جەۋ 吃生。
شيكىزات 〈名〉生料，料原：شيكىزات ئوندىرۇ 产生料原 / ماقتا-توقىماشىلىق ونەركاسىبىنىڭ نەگىزگى شيكىزاتى. 棉花是主的业织纺原要主的
。料
شيكىزاتتىق 〈形〉加料原；的料材原，的料原的工产生料原：شيكىزاتتىق ئوندىرىس بازاسى 输运料原 / شيكىزاتتىق تاسىمال 地基。
شيكىل 〈形〉黄淡的，的：شيكىل سارى 色黄淡 / شيكىل بەت 脸黄。
شيكىلەي 见 شيكىدەي.
شيكىلىك ①شيكى 的不可靠性；② 词名象抽的，洞漏；熟成未：ونىڭ سوزىنىدە شيكىلىك بار. 洞漏有话的他。
شيكىلى-پىسىلى 〈形〉的熟不生半，的生夹；的熟成全完未不生半 شيكىلى-پىسىلى تاماق：的熟成全完的饭的熟。
شيق：شيق ەتۋ 跑买卖吱出发，声一吱咯发响声一呀吱，声 تىشقان شيق ەتتىپ قاشا جونەلدى. 了跑声一叫地吱鼠老。
شيقان 〈名〉子疖：شيقان شىعۋ 长子疖 ▲ شيقانىنا ئتيۋ 处痛到触。
شيق-شيق：شيق-شيق ەتۋ ① 吱作，响轧轧 强勉〔转〕 ②响作咯咯吱吱，声扭吱作，声吱。着活着付对，着持支
شيقىل 〈名〉的锐尖，声轧轧，声扭吱，声吱吱：ارباناڭ شيقىلى 大 音声。声扭吱的车
شيقىلدا- 〈动〉①吱吱发，响作呀咿，响轧轧：ەسىك اشقان سايىن شيقىلدايدى. 声唧唧出发，声扭吱作，声。响作扭吱扭吱是老候时的开门 استىق تاۋسىلىپ ئبىر ئۇيلى جان شيقىلداپ وتىر. 没。活生着持维强勉人家一，了食粮有
شيقىلداق 〈形〉呀吱，的叫唧唧，的响作吱吱：شيقىلداق ەسكى اربا 吱的响轧轧，的响呀吱：的响呀吱呀。车破
شيقىلداس- شيقىلدا- 态互交的。
شيقىلدات- شيقىلدا- 态动使的。
شيقىلداۋ شيقىلدا- 式定不的。
شيقىلداۋىق 〈形〉的响作扭吱，的声轧轧发，的叫唧唧，的叫吱吱。
شيلان 〈名〉包钱，包皮：شيلاننان اقشا الىپ شىقتى 钱出拿里包钱从。
شيلەن 〈名〉〔植〕枣 ▲ قىلتاقتاناقسىز شيلەن 〔植〕无枣刺。
شيلەۋىت 〈名〉地草茏茏。
شيلەۋىتتى 〈形〉的密茂草茏茏。
ئشيلى： Ⅰ〈形〉的生丛草茏茏，的草茏茏长：ئشيلى وزەن قامىس-اي 苇芦和草茏茏上边河。生丛
ئشيلى Ⅱ〈形〉（口伤），的烂溃易，的破磨易：ارقاسى ئشيلى بولىپ كەتكەن ات 的合愈以难。马的合愈以难口伤的上背
شيماي 〈名〉体字的草潦，条线的画乱：سەنىڭ شيمايڭدى ەشكىم تانىمايدى. 潦种这你。来出不认都谁体字的草
شيمايلا- 〈动〉草潦得写，写乱，涂乱，划乱：كىتاپتىڭ بەتىن شيمايلاما / 划乱上书在要不 شيمايلاماي جاقسىراق جاز 工写要，草潦要不字。点一整
شيمايلان- شيمايلا- 态动使的。
شيمايلاس- شيمايلا- 态互交的。
شيمايلات- شيمايلا- 态动使的。

شيمايلاتقىز- شيمايلات- 的态动使的。
شيمايلاتتىر- شيمايلات- 的态动使的。
شيمايلاۋ شيمايلا- 式定不的。
شيمايلاۋشى 胡，者划乱写胡，人的划乱〈名〉كىتاپتى شيمايلاۋشىنىڭ تاربيە بەرۋ كەرەك. 人的涂乱划育教行进要；人的划乱上书在对。
شيمايلى 整工不体字；的涂乱，的划乱〈形〉شيمايلى قاعازداردى كىتاپتارمەن ارالاستىرما 的：的涂乱，的划乱被没〈形〉شيمايسىز قاعازدى كوشىردى 起一在放书和纸的划乱把要不字；的涂乱被没，的划乱被没〈形〉شيمايسىز 的净干；的整工体的：شيمايسىز قاعازدى كوشىردى 上纸的净干在抄。
شيمايتاس 岩来伯希〔地〕〈名〉。
شيماي-شاتپاق 告诬，写瞎，写胡〈名〉بۇل ولاردىڭ1-رەتكى شيماي-شاتپاعى ەمەس. 是不这写胡的据根无的次一第的们他。
شيمپانزە 腥腥黑〈名〉。
ءشين 箍外；胎轮〈名〉。
شينەل 衣大服制，衣大军〈名〉جاۋىنگەرلەر شينەلى 骑士兵衣大 / ائتتى اسكەرلەر شينەلى 兵大衣。
شينەلدى 穿〈形〉的：شينەلدى جاۋىنگەرلەر 的衣大军穿士战的衣大军穿身。
ءشينشيللا 鼠绒〔动〕〈名〉▲ قىسقا قويرىقتى ءشينشيللا 鼠绒尾短 ▲ ۇلكەن ءشينشيللا 大鼠绒尾。
ءشيپ (属)鲟〔动〕〈名〉。
شيپا 治疗，效疗：ناۋقاسقا شيپا بولۋ 治效有病〈名〉。
شيپايا 的熟成不育发，的好不势长〈形〉。
شيپالا- 治医，疗治：شيپالاۋدىڭ ناتيجەسى جامان ەمەس 治不还果效的疗治〈动〉。
شيپالان- شيپالا- 态动被的。
شيپالاۋ شيپالا- 式定不的。
شيپالى 病治能，的效医有，的效疗有〈形〉。
شيپالىق 品药的效疗有：شيپالى ءدارى 的。
شيپالىق 果效病治，用作效疗〈名〉。
شيپاسىز 医，的病了不治，的效疗有没〈形〉。
شيپاسىزدىق 症之治不：شيپاسىز ناۋقاس 的好不治。
شيپاسىزدىق 词名象抽的。

شيپەك 大打拍巴尾用的住不(牛、马指)〈形〉。的侧两腿
شيپەكتەدا- 拍地住不巴尾用(牛、马指)〈动〉。侧两腿大打
شيپەكتەدات- شيپەكتەدا- 的态动使的。
شيپەكتەداۋ شيپەكتەدا- 式定不的。
ءشيپ-ءشيپ 声喳喳叽叽，声幽幽〈拟〉：تورعايدىڭ بالاپانداري ءشيپ-ءشيپ ەتەدى. 小叫地喳喳叽叽雀麻。
شيرا- 得变；发焕神精，神精有得变①〈动〉：كىشكەنەلەرىڭ بۇرىنعىداي كوپ شيراپ قالىپتى. 息生养休；泼活比儿孩小（的们你）。了多得神精前以
بۇل 缩收，缩抽，短缩②。
كيىم العاشىندا ءدال ەدى، سۋ ءتيىپ شيراپ كەتتى. 抽后以水下，的身合挺来原服衣件这。
长成，大长④ 紧得显，硬变（索绳）③。了：بالالار شيراپ قالدى 了大长的子孩。
شيراز 兰② 羔羊(羊斯波)勒库拉哈①〈名〉。皮羔羊色
شيراق 精，的快爽神精，的神精有富①〈形〉：ونىڭ جاسى ۇلعايىپ قالعانىمەن ءالى شيراق. 的泼活，的旺健，的勃勃神年了上然虽他活灵，的捷敏，的干精②。神精很还但，纪
شيراق جىگىتتەردەن ءبىر نەشەۋى بولسا، بۇل جۇمىس كوپ ۋاقىت المايدى. 的：个几有要只能就间时长多了不要儿活这，子伙小的干精
شيراقتاۋ 较，的干精较，的利麻较比①〈形〉：شيراق توقىلعان بۇل 的密仔得积▲布的密仔织编〔动〕早。类鸟成
شيراقتىق 较，的干精较，的利麻较比①〈形〉。的实结较，的密仔微略②的捷敏
شيراقتىق 词名象抽的。
شيرات- 线)肌合，捻，搓②态动使的 شيرا-。
شيراتا (等)：تارامىس شيراتۋ 线筋搓。
شيراتپا (股一)成搓，的起一在捻①〈形〉：شيراتپا ءجىپ 花麻②线股合：的股合，的。儿
شيراتتىر- شيرات- 的态动使的。
شيراتۋ شيرات- 式定不的。
شيراتىل- 捻，成搓②态动被的 شيرات-①

成，卷成：شيراتىلعان ئجىپ 线的好搓。
شيراۋ شيرا- 式定不的。
شيرەك 见 شەربك I。
شيرەكتە- 见 شەربكتە-。
شيرەكتەۋ شيرەكتە- 式定不的。
شيرىقۇ شيرىق- 式定不的。
شيرىق- ①〈动〉拳摩，试欲跃跃，奋振神精 ②〈动〉掌擦：شيرىققان جاۋىنگەرلەر بۇيرىقتى السسمەن 就令命到接一们士战的掌擦拳摩… ② …
شيرىقتىر- شيرىق- 态动使的。
ئشيت〈名〉儿籽棉。
ئشيتارى〈名〉属草眉画〔植〕。
شيتتە-〈动〉实结花棉：ماقتانىڭ شيتتەگەن كەزى 正 节时的桃结花棉是。
شيتتەۋ شيتتە- 式定不的。
شيتتەۋىش〈名〉具离分籽棉，器离分籽棉。
ئشيتى〈名〉枪土，枪火(腿带)。
شيفون 见 شيفىڭ.
شيفر〈名〉号暗，码密。
شيفرلا-〈动〉码密成译。
شيفرلاۋ شيفرلا- 式定不的。
شيفرلىق〈形〉的号暗有，的码密有。
شيفىڭ〈名〉纱其乔，纱薄，绢薄：شيفىڭ كويلەك 裙衣连纱薄。
شيحتا〔质地〕② 料配，料炉〔冶〕①〈名〉岩页，岩片。
شيحتالا-〈动〉料配，料炉备配。
شيحتالاۋ شيحتالا- 式定不的。
شيحتالى〈形〉的料配，的料炉有配。
شيحتاشى〈名〉工料炉，工料配。
شيشا I〈名〉子罩，罩灯(灯油煤)。
شيشا II〈名〉瓶璃玻，子瓶。
شيشالى〈形〉的罩璃玻有，的罩灯带。
شيىر〈形〉①路变 جول 的曲曲弯弯：شيىر 羊绵 شيرى ەشكىنىڭ قوي، ②迹足的乱杂：迹足的羊山和。
شيىرلا-〈动〉①动走回来，迹足的乱杂下留(处到)：شيىرلاعان تۇلكىنىڭ ئزى 动走回来

逛西游东，逛闲〔转〕② 迹足的狸狐的：ول بۇل توڭىرەكتى شيىرلاپ بولدى. 这一带了够逛他。
شيىرلان- شيىرلا- 态动被的。
شيىرلاس- شيىرلا- 态互交的。
شيىرلات- شيىرلا- 态动使的。
شيىرلاۋ شيىرلا- 式定不的。
شيىرشىق〈名〉①卷：ئبىر شيىرشىق قاعاز 一卷纸 ②纸卷一急 ③起一在绕缠 ▲ شيىرشىق اتۋ 结死的子：火如急心，转团团得。
شيىرشقتا-〈动〉成捻，成搓，起卷：ماقتانى شيىرشقتاپ بىلتە جاسادى 芯灯成捻花棉用。
شيىرشقتال- شيىرشقتا- 态动被的。
شيىرشقتاما〈形〉成捻，的好搓，的来起卷的：شيىرشقتاما قاعاز 纸卷的。
شيىرشقتان- شيىرشقتا- 态身反的。
شيىرشقتاس- شيىرشقتا- 态互交的。
شيىرشقتات- شيىرشقتا- 态动使的。
شيىرشقتاۋ شيىرشقتا- 式定不的。
شكاف〈名〉柜衣，子柜。
شكافشا〈名〉子柜小。
شلانگ〈名〉带龙水，管软。
شلەم〈名〉形盔；帽（形兜）形盔，盔(钢)形盔，罩面。
شليۇز〈名〉门闸，闸水，闸。
شليۇزدە-〈动〉闸水设安，闸设，闸造。
شليۇزدەۋ شليۇزدە- 式定不的。
شوبىر〈名〉畜役。
شوۆينيزم〈名〉义主文沙。
شوۆينيزمشى〈名〉者义主文沙。
شوۆنيست〈名〉者义主文沙。
شوعاينا〔植〕〈名〉(属)兼飞。
شوعال〈名〉狗鬣。
شوعىل I 见 شوعىر.
شوعىل- II〈动〉聚，集聚，合集，起一到聚：ەرەۋلگە قاتناسقاندار شوعىلىپ بولدى. 有会：了合集都人的威示行游加参有所。
شوعىلدان- 见 شوعىرلان-.
شوعىلدانۋ شوعىلدان- 式定不的。

شوعىلۇ شوعىلدان- Ⅱ 式定不的。
شوعىلىس- شوعىل- Ⅱ 态互交的。
شوعىر 〈名〉丛一，簇一，批一，群小一：شوعىر جىلغى —柳丛 / شوعىر تال —小群 ▲ شەكتەۋلى شوعىر 〔数〕有限群 ▲ شەكتى گۇل شوعىرى 〔植〕序光限 ▲ شوعىر قۇم 堆沙，丘沙。
شوعىراقمامىق 〈名〉属茅碱 〔植〕。
شوعىرلا- 〈动〉归，起一到拾收，聚积，中集：كەش باتايىن دەدى، قويدى شوعىرلاپ قويىڭدار. 置一到起；下一中集羊把们你，了黑快天。 / شاشىلعان دۇنيەلەردى شوعىرلاپ الايىق. 把们我 来起拢归西东的乱散。
شوعىرلان- ①شوعىرلا- 的被动态 ② 聚，中集：كوپ ادام قاقپانىڭ تۇبىندە شوعىرلانىپ تۇر. 聚凝；拢聚，集 ▲ 口门大在集聚人多好。 شوعىرلانۇ نۇكتەسى 〔数〕聚凝点。
شوعىرلاندىر- شوعىرلان- 的使动态。
شوعىرلاندىرىل- شوعىرلاندىر- 的被动态。
شوعىرلانۇ شوعىرلان- 式定不的。
شوعىرلاس- شوعىرلا- 态互交的。
شوعىرلاۋ شوعىرلا- 式定不的。
شوعىرلى 〈形〉聚，中集在一起的来起集聚；丛一丛一，的群成起集聚：شوعىرلى ادام 的来人 / شوعىرلى مال 的来畜牧 / شوعىرلى اعاش 的来木树 ▲ شوعىرلى نۇكتە 〔物〕焦点。
شوعىرلىق شوعىرلى 的名象抽词。
شوعىرلىقتان- 见شوعىرلان-。
شوعىرلىقتانۇ شوعىرلىقتان- 式定不的。
شوعىرماق 〈名〉堆小一，伙小一，群小一：قارايعان اناۋ شوعىرماق كوش ۇقسايدى. 可约隐 那的见象群小一堆迁搬是牧民。
شوعىرماقتا- 〈动〉合集，聚集，起一在中集：كۇن كەش بولىپ قالدى، مالدى شوعىرماقتاپ قويىڭدار. 中集畜牲的散四把们你，了黑快天 起一在。
شوعىرماقتال- شوعىرماقتا- 态动被的。
شوعىرماقتان- شوعىرماقتا- 态身反的。
شوعىرماقتاس- شوعىرماقتا- 态互交的。
شوعىرماقتات- شوعىرماقتا- 态动使的。
شوعىرماقتاۋ شوعىرماقتا- 式定不的。
شوعىرماقتى 〈形〉聚，的起一在中集，的群成的堆成，的集。
شوعىر-شوعىر 〈形〉堆一堆一，的群一群一：的个几个几，的丛一儿那丛一儿这，的人的群群一-شوعىر كىسى 。
شودىر Ⅰ 〈名〉包臃，块肿，物肿。
شودىر Ⅱ 见 سودىر.
شودىراي- 〈动〉胀肿，起鼓，起隆，起突：ماڭدايىندا شودىرايعان شودىرى بار 前额上有一物肿的起鼓块。
شودىرايت- شودىراي- 态动使的。
شودىرايۋ شودىراي- 式定不的。
شودىرلىق شودىر Ⅰ 的名象抽词。
شودىرماق 〈名〉出突（的物革）；物肿，块肿：分部。
شوي 〈形〉①的硬坚 ②的梧魁，的大高，的重沉 ▲ ，的甸甸沉 ③的实坚，的实结得变 ① شوي بولۇ ▲ 头榔大，锤大 شوي بالعا ▲ 岩岗花晶伟 شوي گرانيت ▲ 硬僵 ②重沉 شوي قارا 个大黑。
شويقاڭداڭ- 〈动〉拐，一瘸一，行跛：瘸一路走你 شويقاڭداپ قالىپسىڭ عوي، ايا؟ 病毛么什有腿，的拐一？
شويقاڭداۋ شويقاڭدا- 式定不的。
شويقي- 〈动〉侧一向歪，斜倾，斜歪：شويقيعان ەسكى ۇيلەر 子房旧的斜倾。
شويقيت- شويقي- 态动使的。
شويقيۋ شويقي- 式定不的。
شويقى 〈形〉的八竖横；的歪偏，的斜歪。
شويناق 〈形〉瘸子；的腿瘸，的腿跛：بۇرىن ەل سەنى شويناق دەۋشى ەدى. 子瘸你叫家人来原。
شويناقتا- 见 شويناڭدا-.
شويناقتاۋ شويناقتا- 式定不的。
شويناڭ 〈形〉瘸一瘸一路走，的腿瘸，的腿跛的。
شويناڭدا- 〈动〉走地瘸一瘸一，行跛，瘸：شويناڭداپ بەرى قاراي كەلە جاتىر 地瘸一瘸一来走边这朝。

شويناڭدات- شويناڭدا- 的态动使的。
شويناڭداۋ شويناڭدا- 的式定不的。
شويتاك〈形〉的短肢下,的腿短;的腿瘸。
شويتاڭدا-〈动〉行跛,走地瘸一瘸一,瘸。
شويتاڭداۋ شويتاڭدا- 的式定不的。
شويىن〈名〉①铁生,铁铸,铁铣生用 ②铁生 ▲ 钢铁 قازان شويىن / 的成制铁铸用,的做的:مىناۋ شويىن عوي كوتەرە المايدى 这个东西太重,抬不动 ▲ 轨铁 جول شويىن。
شويىنداي〈形〉重笨,的重沉,的甸甸沉,的:شويىنداي اۋىر، ەبىر ادام السا جۇرە المايدى 一个人拿不了,一动不沉。
شويىندى〈形〉有铁生,的铁铸,的:ماشينانىڭ شويىندى بولشەكتەرى 机器的铁生件部。
شويىرىل-〈动〉腰痛,腰起不直;经神骨坐:سۇرىق ەتيىپ بەل شويىرىلۇ 因受寒腰痛而疼。
شويىرىلما〈名〉腰痛,腰起不直;经神骨坐。
شويىرىلۇ شويىرىل- 的式定不的。
شوكولاد〈名〉巧克力,巧克力糖:بالاعا شوكولاد السا بەردى. 给小孩儿买一块巧克力糖。
شوق Ⅰ〈名〉火炭,炭火,炭红 ▲ جۇرەگىڭ شوعى (جۇرەگىندە وتى) بار 有力魄 ▲ كوزىنە شوقتاي باسىلۇ 看着亲切 ▲ تىلىڭە شوق تۇسكىر! 〔咒〕你说出不吉话 ▲ شوق سالۋ (تاستاۋ) 挑拨,间离 ▲ شوق قايدا بولسا، جىلۋ سوندا. 哪里有火炭,暖和就哪里。【谚】
شوق Ⅱ〈名〉束,簇,丛,捆:شوق قامىس 芦苇丛 / شوق گۇل 花束 ▲ اتوم شوعى 原子束 ▲ اۋىسپالى شوق جۇلدىز 〔天〕星团 ▲ بيەكش شوق جۇلدىز 〔天〕座女室 ▲ شوق وزەكشە 〔植〕维管束。
شوق Ⅲ的捷敏,的泼活,的俐伶〈形〉▲ بالاڭ بولسا شوق بولسىن، شوق بولماسا جوق بولسىن. 小孩活泼,无脑呆头呆,俐伶要子孩有若【谚】息出。
شوق Ⅳ: شوق، شوق! 该活,该活!
شوقاي Ⅰ子窝皮〈名〉。
شوقاي- Ⅱ〈动〉起,立耸,起竖,着立直,出凸,。
شوقايت- ①شوقاي- Ⅱ 的态动使 ②起,起摞:شوپتى تىم شوقايتىپ جىبەردىڭ. 你把太高了得堆垛草了。
شوقايتۋ شوقايت- 的式定不的。
شوقايۋ شوقاي- 的式定不的。
شوقاقتا-〈动〉跑地拐一瘸一,跑着颠:ەيت شوقاقتاپ بارىپ جاتا قالدى. 跑地拐一瘸一狗了上地在爬就步几。
شوقاقتات- شوقاقتا- 的态动使的。
شوقاقتاۋ شوقاقتا- 的式定不的。
شوقالاق〈名〉墩,丘小,陵丘。
شوقالاقتا-〈动〉堆,墩成堆(等土或草把)垛成。
شوقالاقتا- Ⅱ见 شوقىراقتا-.
شوقالاقتات- شوقالاقتا- 的态动使的Ⅱ、Ⅰ。
شوقالاقتاۋ شوقالاقتا- 的式定不的Ⅱ、Ⅰ。
شوقالاق-شوقالاق〈形〉伏起峦岗,的陵丘多,的平不凸凹,的平不岖崎,的。
شوقاڭدا-〈动〉跑地拐一瘸一,跑着颠。
شوقاڭدات- شوقاڭدا- 的态动使的。
شوقاڭداۋ شوقاڭدا- 的式定不的。
شوقاك-شوقاك: شوقاك-شوقاك ەتۋ 跑着颠,走行地颠一颠一,跑地拐一瘸一。
شوقگۇل〔植〕〈名〉芹花簇。
شوقي-〈动〉坐,蹲,蹲:اناۋ نەگە جالعىز شوقيىپ وتىر. 他那么怎个人坐里蹲着(时马骑人的马骑会不)②。有股屁,看难得显式姿,起些。
شوقيما〈形〉满得装,的起凸,的器容过满,的满在一的满满:شوقيما ەبىر ەلەگەن تەزەك 的满得一簸箕牛干粪。
شوقيت- شوقي- 的态动使的。
شوقيۋ شوقي- 的式定不的。
شوقپار〈名〉棒牙狼;棒头大①〔转〕②了倒打棒头大用人别:شوقپارمەن ۇرىپ جىقتى 手打,具工(的中手):باسقالارعا شوقپار بولعانعا ماساتتاناتىن نەسى بار؟ 什有具工的人别为成?

么 ته‌نته‌ك شوقپار جينادى. ▲ ? 的傲骄可
棒棍集搜者斗好【谚】。
شوقپارلا- 〈动〉用棒头大用，击棒牙狼用：
شوقپارلاپ ولتىره‌يىن ده‌پ په ‌ەدىك؟ 大用想你
家人死打棒头 ?
شوقپارلاس- شوقپارلا- 态互交的。
شوقپارلات- شوقپارلا- 态动使的。
شوقپارلاۋ شوقپارلا- 式定不的。
شوقپىت 〈形〉的堪不烂破，的褛褴，的烂破，
衣鹅 شوقپىت كيىم 的多很丁补：
شوقپىتسىز 〈形〉的旧破不，的丁补带不
新的：بۇرىن شوقپىتسىز كيىم كيىپ كورگەن
服衣的丁补带不件一过穿有没前以 ‌ەمەس。
شوقپىتتا- 〈动〉补，丁补撂丁补，补补修修
缀：شوقپىتتاعان كيىم 补 服衣的丁补撂丁。
شوقپىتتال- شوقپىتتا- 的态动使。
شوقپىتتاۋ شوقپىتتا- 式定不的。
شوقپىتتى 〈形〉破；的补补修修，的丁补有
的褛褴，的堪不烂。
شوقپىت-شوقپىت 烂破破，的堪不烂破 〈形〉
的丁补撂丁补；的结百鹑千，的烂。
شوقسىز 〈形〉的火炭有没，的炭火有没：
شوقسىز وتىن 不柴木的火炭剩。
شوقتا- Ⅰ〈动〉①起，一到集召，合集，中集，起
马把 جىلقىلاردى شوقتاپ جيدى 起一到聚使：
来起缀拾，起一到拾收 ② 了起一在中集群，
除土松，耕中 ③ 里落角到拾收西东把 شوقتاپ
قويدى。草
شوقتا- Ⅱ 加火炭用，来起中集火炭将 〈动〉
热：شاۋگىمدى شوقتاپ قويا سال. 周壶茶在
围火炭上堆。
شوقتال- ①شوقتا- Ⅰ、Ⅱ的被动态 ② 一到聚
合集，中集，起：ەرەۋىلگە قاتىناستىندار ‌ءبىر
جەرگە شوقتالدى. 集聚都人的行游加参有所
了起一在。
شوقتان- ①شوقتا- 集，集聚 ② 态身反的①
炭红成变，火炭成烧 ③ 集堆，拢聚，合集，中
炯炯（光目）〔转〕④。
شوقتات- شوقتا- Ⅰ、Ⅱ的态动使。
شوقتاۋ شوقتا- 式定不的Ⅰ、Ⅱ。
شوقتى 的炭红成作化，的火炭有〈形〉。
شوقتىق (位部的起隆的上颈等马) ①〈名〉
，脊山〔转〕② 毛鬃(的上甲眷在长)；甲眷
的 山泰尔阿 شوقتىعى 的التايدىك 头山；梁山
宽也膀肩，了高长子个 قالدى شىعىپ 肩，膀肩〔转〕③ 脊山：بويى بيىكتەپ،
了 ▲ شوقتىعى بيىك 的高位地，的群不尔卓，
的望威有很。
شوقتىقتا- ②放不毛鬃甲眷住揪 ①〈动〉
。服治，治根；纵操，制控〔转〕
شوقتىقتات- شوقتىقتا- 态动使的。
شوقتىقتاۋ شوقتىقتا- 式定不的。
شوقتىقتى 尔卓〔转〕②的出突甲眷 ①〈形〉
。的望威有很，的高位地，的群不
شوقۋ شوقى- Ⅱ 式定不的。
شوقشا 〈形〉簇，丛：شوقشا بۇتا — 丛灌木 ▲
子胡羊山 شوقشا ساقال。
شوقشاي- 见 شوقشي-.
شوقشايت- شوقشاي- 态动使的。
شوقشايۋ شوقشاي- 式定不的。
شوقشالان- 〈动〉状束成变；生簇，生丛。
شوقشالانۋ شوقشالان- 式定不的。
شوقشي- 〈动〉；起竖，立耸，着戳，着立直 ①
起撅：انادايدا شوقشيعان ‌ءبىر اعاش تۇر. 边那
树棵一的伶伶孤着立直 / شوقشا ساقالى
不）② 了来起撅子胡羊山 شوقشيىپ كەتپەتى
着蹲，着坐，着呆（地方地是不，地子样像：
姿得坐那他看 شوقشيعان كەيپىنىڭ جامانى-اي
凝；视怒，着盯（光眼的备责用）③ 看难多式。
视
شوقشيت- شوقشي- 态动使的。
شوقشيۋ شوقشي- 式定不的。
شوق-شوق 一，的簇一簇一，的丛一从一〈形〉
芦的丛一丛一 شوق-شوق قامىس 的束一束：
苇。
شوق-شوقتا- 〈动〉祸乐灾幸示表，该活。
شوق-شوقتاۋ شوق-شوقتا- 式定不的。
شوقى Ⅰ〈名〉①峰，端顶，端尖，顶 ②顶山，岗，陵丘：تاۋدىڭ شوقسى；坡山 شوقعا شىعىپ

قاراشى، كورىنەر مە ەكەن 一看上坡山在站 。见得看能不能，看

شوقى- Ⅱ 〈动〉① (鸟指)食鸟，食啄，啄：تاۋىق جەم شوقىپ جەپ جاتىر. 粒谷食啄在鸡 ② (攻进……向)咀用(鸟)：اتەش كۆشكىتى شوقىپ الدى. 狗小鹌鸡公 。

شوقىلا- 〈动〉频频，啄连，食啄地住不，鸟 。

شوقىلاۋ شوقىلا- 式定不的 。

شوقىلى 〈形〉岭丘陵的，山岗的多 。

شوقىن- 〈动〉① 信，洗领，礼洗受，奉 ② 划十 。(祷祈以)字

شوقىندىر- ①شوقىن- 给 ② 态动使的……划十 。福祝字

شوقىنۋ- شوقىن- 式定不的 。

شوقىر 〔动〕〈名〉鲤鲫鱼 。

شوقىراي- 〈动〉(地子样像不时马骑)掇 起 。稳不得坐，股屁

شوقىرايت- ①شوقىراي- 的动使态 ② 成弄凸 。稳不而高得弄，形：ەشوپتى نەگە شوقىرايتىپ جيدىك، جەل ۇشىرىپ اكەتپەي مە. 么怎(你)吹风被怕不，高么那得掇草把 。

شوقىرايۋ شوقىراي- 式定不的 。

شوقىرايىس- ①شوقىراي- 的互交态 ② 彼此 。对敌相互，视敌相互，视而目怒

شوقىراق 〈名〉(的马)跑慢，步 。

شوقىراقتا- 〈动〉连带跑，颠颠跑跑，颠 。

شوقىراقتات- شوقىراقتا- 动使态的 。

شوقىراقتاۋ شوقىراقتا- 式定不的 。

شوقىراقتى 〈形〉跑连带，颠颠跑跑，的子蹶尥；的 。

شوقىس- شوقى- 互交态的 Ⅱ 。

شوقىت- ①شوقى- 连带跑，颠 ② 动使态的 Ⅱ 跑 。颠颠跑跑

شوقىتتىر- شوقىت- 动使态的 。

شول- 〈动〉① 观察，察视，望眺，眺远，看：视巡；地略大，览浏 ② 势地看察 شولۋ جاعدايىن جەر 。看地泛泛，看：سەن وسى كىتاپتى شولىپ شىقشى. 看看地略大你书本这 ▲ شولۋ جاساۋ 。述评，论评

شولا 〈形〉① 均不密稀，的落落稀稀，的簇一簇一(等稼庄和草) 注坑坑(形地) ② 的均不浅深，的洼 ▲ بۇلت الا، جەر شولا. 。(一不况情)平不地土，均不彩云【谚】

شولاق 〈形〉① 短，的秃短：شولاق قويىرىق ەيت的手只一，的臂独 ② 狗的巴尾短 شولاق قول كىسى 独臂，的略简，的短简 ③ 人 شولاق 笨愚 ④ 答回的短简了作只 قانا جاۋاپ بەردى 的巧灵不，的：ەتىلى شولاق سويلەي المايدى 笨 愚之得一 شولاق وي / 么什了不讲，的舌笨咀说短话长 ▲ شولاق قايىرۋ 袖短 ▲ شولاق جەڭ 枪马 ▲ شولاق مىلتىق وراشولاقتىڭ قولى شولاق. 。成无事一人的拙笨【谚】

شولاقتا- 〈动〉：短去，短砍，短截，短剪的巴尾短截 قۇيىرىعىن شولاقتاپ تاستاعان قوزى 羔羊 。

شولاقتات- شولاقتا- 动使态的 。

شولاقتاۋ Ⅰ شولاقتا- 式定不的 。

شولاقتاۋ Ⅱ 〈形〉① 比短较，的短略，的简短 ② 的秃短，的单简短，的短简略，的利灵太不，的笨点有③ 的 。

شولان 〈名〉(的用庭家)室藏储小：种各的放室藏储小在 شولانداعى ەسكى-قۇسقى ويىنشىق 具玩旧破 。

شولعىز- شول- 动使态的 。

شولعىندا- 〈动〉：视检，看察，逻巡，视巡两派 جايىلىمدى شولعىنداۋعا ەكى كىسى جىبەردى 个人 。场草看察去

شولعىنداۋ شولعىندا- 式定不的 。

شولعىنشى 〈名〉。员察侦；者看察，者视巡

شولعىنشىلىق ①شولعىنشى ② 词名象抽的。看察，察侦，逻巡，视巡

شولدىر- شول- 动使态的 。

شولدىرت- شولدىر- 动使态的 。

شولجاق 〈形〉撒，的爱溺被，的纵娇，的坏惯的娇 。

شولجاقتا- 〈动〉；娇撒；皮调，皮顽，气淘孩的养惯生娇 شولجاقتاپ ۇيرەنگەن بالا 戏嬉 。子

شولجاقتات- ①شولجاقتا- 动使态的 ②，生娇 بالانى تىم شولجاقتاتىپ جىبەرۋگە بولمايدى. 爱溺，惯娇，纵娇 。(喜所得使)养惯生娇

شولجاڭدا- ：娇撒；皮调，皮顽，气淘 〈动〉 سەنىڭ مىنا بالاڭ تىم شولجاڭداپ كەتكەن ەكەن. 你这个孩子太气淘了。

شولجاڭدات- ①شولجاڭدا- 惯娇 ② 态动使的，惯娇，纵娇，受溺。

شولجاڭداۋ شولجاڭدا- 式定不的。

شولجاڭ 见 شولجاق.

شولجاڭدا- 见 شولجاق.

شولجاڭدات- شولجاڭدا- 态动使的。

شولجاڭداۋ شولجاڭدا- 式定不的。

شولجاڭدىق شولجاق 词名象抽的。

شولجاق ：皮顽，气淘，性任 ② 秃秃短得显，看难得短。

شولتي- ：秃短得变，看难得短，短变 〈动〉 شولتيعان شاپان ۇستىدەگى شولتيعان بەرى / 衣上的短摆下边的短，看难得短起多人的裙短穿来近了。

شولتيما 看难得短，的短超，的短于过 〈形〉 شولتيما كويلەك 裙短超的。

شولتيت- ①شولتي- 使变短，的短于过 ② 态动使的 شولتي- 改，些。

شولتيۋ شولتي- 式定不的。

شولتىراي- 见 شولتي-.

شولتىرايت- شولتىراي- 态动使的。

شولتىرايۋ شولتىراي- 式定不的。

شولۋ شول- 式定不的。

شولۋلى ：的过视巡，的过看察，的好看 〈形〉 شولۋلى قونىس 点住居的好看。

شولۋسىز 巡未，的看察有没，的好看未 〈形〉 شولۋسىز جەر قالعان جوق. 该去的过视的：都方地了看去。

شولۋشى ……看察；员察侦；员察观 ① 〈形〉 شولۋشىنىڭ ماقالاسى 论评员的：人的 ② 论评。

شولىس- شول- 态互交的。

شوم I 〈名〉 垫铺而背驼破磨致不物货使为)，鞍运驮，背垫制毡(的。

شوم- II ：入陷，浸沉，入沉 〈动〉 ول تەرەڭ ويعا شومىپ وتكەن ىستەردى ەسكە الدى. 他在浸沉往事的中忆回。

شومای 骨尾 〈名〉。

شومبال 大粗，的壮粗，的实壮，的大高 〈形〉 شومبال تۇلعالى 的大高材身的：。

شومدا- 背垫制毡备(上背驼骆) 〈动〉。

شومدال- 态动被的 شومدا-。

شومداس- 态互交的 شومدا-。

شومدات- 态动使的 شومدا-。

شومداۋ 式定不的 شومدا-。

شومدىر- 态动使的 II شوم-。

。养惯生娇，纵娇，惯

شولتاڭداۋ 式定不的 شولتاڭدا-。

شولتاڭ-شولتاڭ: شولتاڭ-شولتاڭ ەتۋ ① 皮顽，气淘，性任 ② 秃秃短得显，看难得短：秃短得变，看难得短，短变 〈动〉 شولتي- ۇستىندەگى شولتيعان شاپان / 衣上的短摆下边的短，看难得短起多人的裙短穿来近了。

شولتيما 看难得短，的短超，的短于过 〈形〉 شولتيما كويلەك 裙短超的：。

شولتيت- ①شولتي- 使变短，的短于过 ② 态动使的 شولتي- 改，些。

شولتيۋ شولتي- 式定不的。

شولتىراي- 见 شولتي-.

شولتىرايت- شولتىراي- 态动使的。

شولتىرايۋ شولتىراي- 式定不的。

شولۋ شول- 式定不的。

شولۋلى ：的过视巡，的过看察，的好看 〈形〉 شولۋلى قونىس 点住居的好看。

شولۋسىز 巡未，的看察有没，的好看未 〈形〉 شولۋسىز جەر قالعان جوق. 该去的过视的：都方地了看去。

شولۋشى ……看察；员察侦；员察观 ① 〈形〉 شولۋشىنىڭ ماقالاسى 论评员的：人的 ② 章文员。

شولىس- شول- 态互交的。

شوم I 〈名〉 垫铺而背驼破磨致不物货使为)，鞍运驮，背垫制毡(的。

شوم- II ：入陷，浸沉，入沉 〈动〉 ول تەرەڭ ويعا شومىپ وتكەن ىستەردى ەسكە الدى. 他在浸沉往事的中忆回。

شومای 骨尾 〈名〉。

شومبال 大粗，的壮粗，的实壮，的大高 〈形〉 شومبال تۇلعالى 的大高材身的：。

شومدا- 背垫制毡备(上背驼骆) 〈动〉。

شومدال- 态动被的 شومدا-。

شومداس- 态互交的 شومدا-。

شومدات- 态动使的 شومدا-。

شومداۋ 式定不的 شومدا-。

شومدىر- 态动使的 II شوم-。

شولجاڭدا- ：娇撒；皮调，皮顽，气淘 〈动〉 سەنىڭ مىنا بالاڭ تىم شولجاڭداپ كەتكەن ەكەن. 你这个孩子太气淘了。

شولجاڭدات- ①شولجاڭدا- 惯娇 ② 态动使的，惯娇，纵娇，受溺。

شولجاڭداۋ شولجاڭدا- 式定不的。

شولجاڭدىق شولجاق 词名象抽的。

شولجاق 见 شولجاق.

شولجاڭدا- 见 شولجاق.

شولجاڭدات- شولجاڭدا- 态动使的。

شولجاڭداۋ شولجاڭدا- 式定不的。

شولجاڭدىق شولجاق 词名象抽的。

شولپ: شولپ ەتۋ 声一咚咕，声一道噗出发 شولپ ەتىپ سۋعا ءتۇسىپ كەتتى 响：一通噗一中水入落声。

شولپان ▲ 星明启，星明；星金〔天〕〈名〉 كەشى شولپان بەلدىك 〔动〕▲星晨，星辰(属)兰杓〔植〕شولپان كەبىس ▲母水带。

شولپۋ شولپى- 式定不的 II。

شولپى I 〈名〉 ماي شولپى 漏▲篱笊，勺漏。勺

شولپى II 尖子辫于饰装娘姑族克萨哈)〈名〉波尔巧(品饰装的端。

شولپى- II 面水出跃，声通噗出发(鱼)〈动〉

شولپىل 〈拟〉 声咚咕，声通噗。

شولپىلدا- 声响出拍，响作通扑通扑 〈动〉 响荷荷，来。

شولپىلداس- شولپىلدا- 态互交的。

شولپىلدات- شولپىلدا- 态动使的。

شولپىلداۋ شولپىلدا- 式定不的。

شولتاق 〈名〉 的瘸，的腿跛，的脚跛。

شولتاك ：的秃短，的秃 〈形〉 شولتاك قويرىق قارا سيىر 牛黑的巴尾秃。

شولتاڭدا- ：秃秃短得显，看难得短 ① 〈动〉 ونىڭ شولاق قولى شولتاڭداپ كورىنىسكە جامان ەدى. 他那残废的腿膊显得短于过得难看。 ② 裙短超的：皮顽，气淘，性任〔转〕شولتاڭدا- 惯娇 ①شولتاڭدات- 娇，的娇惯〔转〕②态动使的 شولتاڭدا-。

شومۇ شوم- Ⅱ 式定不的。

شومۇلى 〈形〉沉浸于……的,沉浸于……的: ول ويغا شومۇلى وتىر ەدى. 他一中之思沉在。

شومشى 〈名〉①人的背垫毡做骆之粮运 ②驼队。

شومسل- 〈动〉①浴沐,澡洗: شومسلىپ كېيىم اۋىستىرىپ الدى 洗沐浴衣了换澡完洗 ②〔转〕沉浸: ئۇلار شاتلىققا شومسلۇ 他们乐欢在浸沉中。

شومسلدۇر- شومسل- 的态动使。

شومسلدۇرت- شومسلدۇر- 的态动使。

شومسلۇ شومسل- 的式定不。

شومسلۇشى 〈名〉浴沐,人的澡完洗者: ئاراسىغا شومسلۇشىلار كۆپەيىپ كەلەدى. 泉温在浴沐的人越来越多。

شومسلىس- شومسل- 的态互交。

شومۇر 〔植〕〈名〉萝卜。

شومۇرت 〔植〕〈名〉子荆,子花刺。

شوندا ناي 〈名〉骨坐 ▲ شوندا ناي نەرۋىسى 坐骨痛: شوندا نايدىكى ئاۋرۇش 坐骨神经痛。

شونجار 〈名〉板老大,头巨,人的权大掌霸;恶: بانك شونجارى 银行的头巨。

شونجارلان- 〈动〉头巨为变;霸恶为成,霸有势有。

شونجارلانۇ شونجارلان- 的式定不。

شونجارلىق 词名象抽的 شونجار。

شونتاي 〈名〉小袋: ناسىبايىن شونتايىنا سالدى 烟在装袋里了把。

شونتي- 〈动〉缩收,短得变。

شونتيت- ①شونتي- 的态使动 ②过于压缩,斧砍。

شونتيۇ شونتي- 的式定不。

شوك 〈形〉①的大粗,的大: شوك مۇرىن 大鼻头 ②〔转〕子,主领,主建封: مەيلىك ئىسىل، مەيلىك ئول، ـدەدى قارىنباي شوك. 领。▲ شوك 便你随,活想死想;说依巴木尔卡主جەلكە (مويىن) 勺脑后的肉肥满堆。

شوكاينا 〔植〕〈名〉莠牛。

شوكعال 〈名〉石礁块巨;板阻〔质地〕。

شوكقاي- 〈动〉①坐踞,坐蹲: شوكقايىپ وتىرىپ قالۇ 儿蹲股屁 ②斜倾;起翘: ەتكىتكى 跟后靴因وكشەسى ئۆسسىپ شوكقايىپ قالدى. 了来起翘头靴而落脱。

شوكقايما 〈名〉子靴跟平尖头 ▲ شوكقايما ەتىك 子靴跟平尖头。

شوكقايت- شوكقاي- 的态动使。

شوكقايۇ شوكقاي- 的式定不。

شوكقاك: شوكقاك ەتۇ 一下一往子(斜歪侧斜倾)。

شوكقاڭدا- 着拖,行跛,走地拐一瘸一〈动〉一条腿走: ايىغى ئاۋرىپ شوكقاڭداپ ئۈن 因脚一路走地拐一瘸一而痛。

شوكقاڭداس- شوكقاڭدا- 的态互交。

شوكقاڭدات- شوكقاڭدا- 的态动使。

شوكقاڭداۇ شوكقاڭدا- 的式定不。

شوكتي- 倾,倒倾,起翘 坐距,坐蹲①〈动〉斜。

شوكتيت- شوكتي- 的态动使。

شوكتيۇ شوكتي- 的式定不。

شوپاق 〈名〉儿籽(的等瓜甜,瓜香)。

شوپاقسىز 〈形〉的儿籽结不,的儿籽无。

شوپاقتان- 〈动〉儿籽结: قاۋۇنىڭ شوپاقتانا- تىن كەزى بولعان جوق. 还儿籽结瓜甜到有没候时的。

شوپاقتانۇ شوپاقتان- 的式定不。

شوپاقتى 〈形〉的儿籽结,的儿籽有。

شوپان 〈名〉倌羊,人羊牧: فەرمانىڭ شوپانى 的羊(的中话神) ▲ شوپان انا 人羊牧的场牧爷神牧,神护保。

شوپ-شوپ: شوپ-شوپ ەتكىزۇ (ئۈيۇ) 热吻接频频,吻亲地烈。

شوپىل 〈拟〉声吻亲,声嘴咂,声嘴咗巴。

شوپىلدا- 〈动〉来传,来嘴咂,响地哧噗哧噗声吻亲。

شوپىلدات- ①شوپىلدا- 的态动使 ②热烈地烈热吻接频频,吻亲。

شوپىلداۇ شوپىلدا- 的式定不。

شوپىر 见 شوفەر.

شور 〈名〉①:子瘤;瘩疙硬,物肿硬,物生赘:垢水,锈水,物淀沉 ②瘤木 شورى اعاشتىڭ قازانىڭ تۇبىنە شور بايلانىپ قالىپتى. 结底锅

子油老，手老 ايا‌ق شور كارى ▲ 锈水层一了
▲ شۇيەك شورى 赘骨生外 。
巨，头寡 ② 生先，爷少 ①〔旧〕〈名〉 **شورا**
装男扮女，子小假 شورا ەركەك ▲ 者治统；头
。子孩的
。病节骨大，硬强节关〔医〕〈名〉 **شوربۇىن**
有没，的能技有没，的事做会不〈形〉 **شورقاق**
：的拙笨；的炼熟太不，的长擅 ول قالجىعا
شورقاق كىسى. / 。人的笑玩开于善不个是他
سوزگە شورقاق 的舌笨咀笨 / شورقاق تىگىنشى
。缝裁的差艺手
为成，脑笨头笨，脚笨手笨〈动〉 **شورقاقتان-**
：拙笨 سوزگە شورقاقتانىپ ايتايىن دەگەنىن ايتا
。来出不说都西东的说想，的舌笨咀笨 المادى
。式定不的 شورقاقتان- **شورقاقتانۇ**
技，的拙笨较比，的儒庸较比〈形〉 **شورقاقتاۋ**
。的明高太不艺手，的差较艺
巧灵不 ② 词名象抽的 شورقاق ①**شورقاقتىق**
。为行的拙笨，作动的
成形，瘩疙硬成结，瘤长，赘长〈动〉 **شورلان-**
冰的硬成结 شورلانعان مۇز ：锈水成结；块硬
。珠
。态动使的 شورلان- **شورلاندىر-**
。式定不的 شورلان- **شورلانۇ**
硬成结 ，的瘤长 ，的物生赘长〈形〉 **شورلى**
。的瘩疙硬有，的物结
。疤疖，瘤木，疖木〈名〉 **شورماق**
截钉斩，地然断，地脆干，子下一〈副〉 **شورت**
：地当了截直，地铁 شورت بايلاۋ ：扣死结 /
子下一 شورت سىنۋ — 断两刀 / شورت كەسۋ
断 / شورت تويۋ (逞吃)饱过得吃 / جاۋاپتى
شورت قايىردى 答回地铁截钉斩 / شورت قيۋ
断砍下一 / شورت توقتاتۋ 止停即立 ▲ اتتىك
。来往绝断 شورت كەسۋ
〔动〕〈名〉 鱼狗 ▲ امۇر شورتانى〔动〕 **شورتان**
，目鱼骨鳞〔动〕 ساۋنتتى شورتان 鱼狗氏赖 ▲
شورتان باس (جىلقى) 凹头(马) 目鳍雀
。式定不的 شورشى- **شورشۇ**
向他 ول ：跳一上向，跃跳，蹦 ①〈动〉 **شورشى-**
شورشىپ اعاشتىك بۇتاعىنان ۇستاي الدى. 他

恐，惧畏，怕害〔转〕② 。枝树住抓，跳一上
惧：ۋاقتتى ۇزاق دەگەندى ەستىگەن جەردەن
▲ 了怕害就长间时听一 شورشىپ كەتتى
ەيتتىك باسىن التىن تاباقتا سالساڭ شورشىپ
。袋脑狗住不放里盘金【谚】 تۇسەدى.
。的跃跳于善，的蹦爱〈形〉 **شورشعىش**
。态互交的 شورشى- **شورشىس-**
恐，唬吓 ② 态动使的 ①شورشى- **شورشىت-**
吓：ونى شورشتىپ الماعايسىڭ. 不 就始开一要
。怕害他让
。声泻倾，声哗哗〈名〉 **شورىل**
。声泻倾出发，响作哗哗〈动〉 **شورىلدا-**
。尿撒 ② 态动使的 ①شورىلدا- **شورىلدات-**
。式定不的 شورىلدا- **شورىلداۋ**
▲ 曼土坎柄短②子锛，斧锛 ①〈名〉 I **شوت**
大，额前高 شوت ماڭداي ▲ 腿圈罗 شوت ايا‌ق
【谚】▲儿门脑 اكەسىنىڭ شوتى اسا-اسا تيەدى.
。尺进寸得
▲ 盘算打 شوت سوعۋ：盘算〈名〉 II **شوت**
计斤斤；的盘算打会 (سوققىش) شوت قاققىش
。的较
。马辕 **شوت ات** ：شوت III
。钩铁〈名〉 **شوتاياق**
。马头兔半 **شوتباس ات**：**شوتباس**
：的子锛带不，的斧锛有没〈形〉 I **شوتسىز**
。斧锛带有没匠木 . اعاششى شوتسىز كەلىپتى
：的盘算用不，的盘算有没〈形〉 II **شوتسىز**
出算就盘算用有没 شوتسىز ەسەپتەپ شعاردى
。了来
：算盘算用，盘算打〈动〉 I **شوتتا-** بۇل ساندى
没了算盘算用你子数个这？ 有 شوتتاپ كوردىڭ بە
。削，砍(斧锛用)〈动〉 II **شوتتا-**
。态互的 I شوتتا- **شوتتاس-**
。态动使的 I شوتتا- **شوتتات-**
。式定不的 II、I شوتتا- **شوتتاۋ**
：的子锛带，的斧锛有〈形〉 **شوتتى**
ۇنشىن مىنا اعاشتى كەسۋ وپ-وڭاي. 对有于
。易容很头木块这掉砍，说来人的斧锛
：的点斑有；的子麻有〈形〉 **شوتىر**

人女脸子麻 。
شوفەر 〈名〉员驶驾,机司车汽: شوفەرلەر تاربيەلەۋ مەكتەبى 培养机司学校 。
شوفەرلى 〈形〉有的机司车,的机司带: شوفەرلى ماشينا 有机司车汽的 。
شوفەرلىك 〈名〉业职机司车汽,技车汽驶驾 术: شوفەرلىكتەن حابارى جوق 车汽开会不 。
شوفيەر 见 شوفەر.
شوفيەرلى 见 شوفەرلى.
شوشاي- 〈动〉①直(上向西东的长或的高) 起,出凸,出露,出突,起竖,立耸,着戳,着立 那 انادايدا شوشايىپ جالعىز اعاش كورىنەدى 起:(地方地是不) ②树的伶伶孤根一着立直边 留逗,……在待,着站: شوشايىپ بۇل جەردە نەعىپ تۇرسىڭ؟么什干儿这在待人个一(你)?
شوشايما 〈形〉顶高尖的筒(子帽)的 。
شوشايت- ①شوياي- 的动使态 ②上向,着竖 起翘;着戳,着撅: شيىرلار قۇيرىعىن شوشايتىپ 避巴尾起翘地个个一牛. الىپ وقىرالاپ ٶجۇر 跑乱蝇 。
شوشايتىل- شوشايت- 的被动态 。
شوشايتىس- شوشايت- 的互交态 。
شوشايۇ شوشاي- 的不定式 。
شوشاق I 〈名〉垛,垛草干: بەس شوشاق ٶشوپ 垛草干座五 。
شوشاق II 〈形〉尖的顶尖,而高,的锥形的 ▲顶山泰 باس) شوشاق باس) ▲子鞍的窄鞒前鞍马 شوشاق كوز 突眼的出 ▲眼凸,睛 。
شوشاقاي 〈形〉的浮轻,的佻轻,的重稳不 。
شوشاقتا- 〈动〉使成做,砂而高为成锥形 。
شوشاقتال- شوشاقتا- 的被动态 。
شوشاقتات- شوشاقتا- 的使动态 。
شوشاقتاۋ شوشاقتا- 的不定式 。
شوشالا 〈名〉库仓小,室食储顶圆: كوپ جەردە شوشالا دەمەيدى، توشالا دەيدى 大部分地区 "توشالا" "叫而شوشالا叫不" 。
شوشالالا- 〈动〉在)储(里室食储,来起存,放 。
شوشالالاۋ شوشالالا- 的不定式 。
شوشاك: شوشاك ەتۋ (然突)出闪,出露,出现(地厌讨人令个那 الگى جامان قىز شوشاك ەتىپ 姑的厌讨人令个那 ەسىك الدىنا شىعا كەلدى. 门在现出娘 。
شوشاڭدا- 〈动〉①荡飘,动摆(地时不),坐;动好;安不立坐 شوشاڭداپ وتىرا المايتىن بالا 不立坐 / ەكى تۇلىمى جەلمەن بىرگە 住的孩子 ②荡飘风迎子辫小只两 شوشاڭداپ كەلەدى 摆,浮轻(止举) شوشاڭداماي ورىنقتى 重稳要,躁浮要不 بولعان ٶجون 。
شوشاڭدات- شوشاڭدا- 的使动态 。
شوشاڭداۋ شوشاڭدا- 的不定式 。
شوشاڭ-شوشاڭ-شوشاڭ ەتۋ ①飘,浮轻 ②动好;安不立坐;动摆(地时不),荡,躁浮,佻轻 。
شوشقا 〈名〉①猪 ٶسىرۋ شوشقا 养猪/ جابايى شوشقا 野猪/ ۇرعاشى شوشقا 母猪 ②〔骂〕人的脏肮;西东是不,猪 ▲ تەڭىز شوشقاسى 海豹▲ شوشقا جاڭعاعى 子橡,实橡▲ شوشقا وباسى 〔医〕瘟猪,乱霍猪 。
شوشقاداي 〈形〉大 ,的胖,的样一猪和 的便 。
شوشقالى 〈形〉有猪,的猪养,的猪多的: ٶۇي شوشقالى 家的多猪养 。
شوشقاسىز 〈形〉没有猪,的猪养不,的: بۇل جەردە شوشقاسىز ٶۇي جوق. 这里有没猪养不猪 。家的
شوشقاشى 〈名〉养猪员,人工猪养 。
شوشقاشىلىق 〈名〉养猪业 。
شوشۇ شوشى- 的不定式 。
شوشۇشى 〈名〉的惊受,人的吓被,人的吓恐被 后以你 ونان ەندىگارى شوشۇشى بولما. 人的 他怕再要不 。
شوشى- 〈动〉①惊,惧畏,惊吃,怕害 ,起肿 ②?谁怕你 كىمنەن شوشيسىڭ؟ 吓惊: بەز شوشۇ 胀肿: (炎发巴淋)大肿体腺 ▲ جان شوشۇ 毛 然悚骨 ▲ شوشىپ ويانۇ 惊 醒 。
شوشىمال 见 شوشمالى.
شوشمالى 〈形〉①害,的怕,的恐,的惧畏: شوشمالى اۇرۋ 症惧恐 ②染 的 。易容,的炎发常感

شوشسن- ①شوشى- 的态身反的 ②,惊受,怕害
,惊,吓惊恐:شوشسنسپ ويانۇ 醒惊 ▲ بەز
شوشسنۇ 淋巴发炎。
شوشسندىر- ①شوشسن- 的态动使的 ②,吓恐
吓,吓。
شوشسنت- شوشسن- 的态动使的。
شوشسنۇ شوشسن- 的式定不的。
شوشسنىڭقىرا- ①شوشىڭقىرا- 的态身反的 ②
有敢大不,惊受点一有,怕害些。
شوشىڭقىرا- 〈动〉有敢大不,怕害些有:ول
ئۆتۈن شسنده ورمان شسمەن جۇرۇدەن شوشىڭقىراپ
تۇر. 他夜不里林树在敢大不里走。
شوشىڭقىراۋ شوشىڭقىرا- 的式定不的。
شوشسس- شوشى- 的态互交的。
شوشست- ①شوشى- 的态动使的 ②,唬吓恐
吓,吓惊:شوشستسپ ايتقىزىپ الۋ 用办的吓惊
来出讲(他)让法。
شوشستۇشى 〈名〉者胁威,者唬吓,者吓恐。
شوبەرە 〈名〉孙曾外,外曾孙。
شوگەل I 〈形〉的快勤,的劳勤,的恳勤勤
勤很作工他.ول جۇمسقا وته شوگەل:的谨
谨。
شوگەل II 〈名〉鹰的岁一十。
شوگەلدىك شوگەل I 的名象抽。词
شوگەن 〈名〉钢铁小。
شوگەر- ①شوك- 的态动使的 ②,地卧驼骆叫
配交驼母和驼公使 ③ 卧跪驼骆使。
شوگەرۇ شوگەر- 的式定不的。
شوگەرۇلى 〈形〉卧跪使,的地卧使(驼骆指)
的。
شوگەرىل- شوگەر- 的态动被的。
شوگۇ شوك- 的式定不的。
شوگىندى 〈名〉物积沉,滓渣,物淀沉 ▲
شوگىندى كەندەر 物矿积沉 ▲ شوگىندى تاۋ
جىنىستارى 岩积沉。
شوگىر 〈名〉①,苇芦),部根的物植的尖带
,荐(的等草茭茭。ونىڭ تابانىنا قادالعان شوگىر
مەنىڭ ماڭدايىما قادالسىن.我在扎刺让愿宁
②。上心脚的他在扎刺让愿不也,上门脑
。人的刺拣毛挑好,人的眼挑好〔转〕
شوجە باس 的小穗 ▲ شوجە 〈名〉鸡雏,鸡小
▲ شوجە تورعاي山雀 شوجەنى كۆزدە سانا.
不,前以成未事)数算能才雏鸡天秋到【谚】
。(早太得兴高要
شوجۇ 。式定不的 شوجى-
شوجى- 〈动〉①干瘪,缩萎 ②,干精无〔转〕
。振不靡萎,采
شوجىم 。布衣内,料衣内 〈名〉
شوجىس- 。态互交的 شوجى-
شوجىت- 。态动使的 شوجى-
شوك- 〈动〉①,沉下倒跪,卧跪(驼骆) ②
沉下子柱.دىڭگەك شوگىپ كەتتى:陷塌,陷
:层一成沉,淀沉,积沉 ③。了 سۇ تۇبىنە
年了上因)〔转〕④ 了里水到沉 شوگىپ كەتتى
交(驼母与驼雄)⑤瘦干,巴干,缩萎(体身纪
。配
شوكە: شوكە ئۆتۈسۇ 。倒跪,下跪(下一)
شوكەلە- 〈动〉▲倒跪,下跪 شوكەلەپ ۇزاق
وتىردى 久很了坐来下跪。
شوكەلەت- شوكەلە- 的态动使的。
شوكەلەۋ شوكەلە- 的式定不的。
شوكەسىنەن 〈副〉身着曲卷,(坐)腾双着曲弯
。(躺)子
شوككىز- شوك- 的态动使的。
شوكپەلى 〈形〉沉,的积冲,的成积,的沉积
:شوكپەلى تاس 岩积沉 / شوكپەلى قابات
云积层 / شوكپەلى بۇلت 层积冲。
شوكتىر- شوك- 的态动使的。
شوك-شوك 。声(住停或)下跪驼骆叫〈叹〉
شوك-شوكتە- 。下跪驼骆叫〈动〉
شوك-شوكتەۋ شوك-شوكتە- 。式定不的
شوكۇ شوكى- 。式定不的
شوكى- 〈动〉①,捏(一),撮(一)〈名〉:挟子筷用,捏指手用,撮
吃 تاماقتى ساقپىمەن شوكىپ جەگەندى بىلمەيدى
:儿点一吃,少得吃②子筷使会不饭
患自.بولعاننان بەرى تاماقتى شوكىپ قانا جەيدى
。少很得吃饭来以病
شوكىم 〈名〉,物之儿点丁一;捏(一),撮(一)
:西东的少很量(分)数 — ئىبىر شوكىم ناسىباي
盐撮一 تۇز شوكىم ئىبىر / 烟鼻撮
。

شوكىمدە- 〈动〉拿地点一点一,撮,捏: ول ناسىبايدى شوكىمدەپ الدى دا ەرننە سالدى. 他在放烟鼻点一捏里唇嘴下。

شوكىمدەي 〈形〉点一,的儿点丁一,的少很,的点量少,的: اسقا تابەتى تارتپاي، شوكىمدەي نان جەدى (他)吃只,佳不欲食馕点一了。

شوكىمدەت- شوكىمدە- 态动使的。

شوكىمدەۋ شوكىمدە- 式定不的。

ۇشول 〈名〉①无;地旱;壁戈大,漠荒,漠沙 ②田良为漠荒变 ۇشول دالانى ەگىستىككە ايناندىرۇ: 方地的烟人渴口,渴: ۇسۇت ۇشول قاندىرمايدى. 牛不奶能解渴。▲ ۇشول ۇبيدايىق ۇشولى قانۇ 解渴。▲草冰垂下〔植〕

شولدە- 〈动〉①旱,干,旱受: سۇ جوق ەگىن شولدەپ كەتتى. 了旱稼庄水有没为因口 ②。了旱稼庄水有没为因

تاڭەرتەڭىنەن سۇ ىشكەن جوقسىڭ، 渴,发,渴: شولدەگەن شىعارسىڭ؟ 喝有没在现到晨早从你?

慕渴,望渴,求渴〔转〕③?吧了渴,水口一 شولدەپ ۇبىلىم العالى كەلدى 识知握掌望渴▲ بالىقشىنىڭ اتى شولدەپ ولەدى. 人鱼打【谚】

死渴会马的。

شولدەمپاز 旱耐不;的渴口易,的渴好〈形〉的。

شولدەت- شولدە- 态动使的。

شولدەۋ شولدە- 式定不的。

شولدەۋىڭ 〈形〉水喝爱,的渴口易,的渴好 旱耐不;的的。

شولدەۋىت 〈形〉的凉荒,的漠沙,的漠荒。

شولدىڭ 〈名〉漠荒,地旱。

شولەيت 〈名〉地旱,地土的水缺: شولەيتكە ەگىن شىعا ما؟ 吗稼庄好长能土地的水缺?

شولەيتتى 〈形〉的旱干,的水缺: جەردە قۇدىق قازۋ 井挖区地旱干在。

شولەڭ 〈形〉壁戈大,的漠荒。

ۇشولقياق 〈名〉麦燕〔植〕。

شولمەك I 〈名〉套心棱(的机纫缝)。

شولمەك II 〈名〉瓶,子瓶▲ شولمەك مىڭ كۇن سىنبايدى، ۇبىر كۇن سىنادى. 子瓶【谚】就,万一怕不)碎打天一是而,碎打天天是不(一万怕。

شولمەكسىز 〈形〉瓶是不 ②的心棱配不 ①的装。

شولمەكتەي 〈形〉色血有没(上脸),的白苍,的。

شولمەكتى 〈形〉有,的装瓶 ②的心棱有配,的罐瓦。

شولىركە- 〈动〉干发口,水喝想,渴口,渴 ①旱干,旱受 ②。

شولىركەس- شولىركە- 态互交的。

شولىركەت- شولىركە- 态动使的。

شولىركەۋ شولىركە- 式定不的。

شومەي- 〈动〉①腰弯,缩萎,瘪干(体身): كارتەيىپ شومەيىپ كەتپتى 老驼背部体身得: 陷沉,去下矮,陷塌(垛草)②了瘪干 جەل ۇشىرىپ كەتكەن بە، ۇشوپ نەعىپ شومەيىپ كەتكەن؟ 这得变么怎垛草,了跑吹风是不是?了小么?

شومەيت- شومەي- 态动使的。

شومەيۇ شومەي- 式定不的。

شومەلە 〈名〉堆草: شومەلە سالۇ 堆草。

شومەلەلە- 〈动〉来起摞,来起堆(草把): ول شالعى شاۋىپ، سەن ۇشوپ شومەلەلە، بولا ما؟ 行不行草堆你,草打他?

شومەلەلەگىش 〈名〉器禾垛,机草堆。

شومەلەلەس- شومەلەلە- 态互交的。

شومەلەلەت- شومەلەلە- 态动使的。

شومەلەلەۋ شومەلەلە- 式定不的。

شومەلەلەۋلى 〈形〉的堆一堆一成堆,的好堆。

شومەلەلەس- شومەلەلە- 态互交的。

شومەلەلەت- شومەلەلە- 态动使的。

شومەلەلەۋ شومەلەلە- 式定不的。

شومەلەلەۋلى 〈形〉的堆一堆一成堆,的好堆。

شومەلەلەۋسىز 〈形〉的着散,的好堆有没。

شومەلەلەۋشى 〈名〉人的草堆。

شومەلەلەۋىش 〈名〉器禾垛,机草堆。

شومشەك 〈名〉干柴,柴,火柴: شومشەك تەرۋ 拾柴干。

ۇشومىش 〈名〉①勺马,子勺: اعاش ۇشومىش 取〔治〕③斗勺,斗铲,斗挖〔机〕②勺木▲ قازانعا نە سالساڭ، شومىشكە سول 勺样

لىنەر. 【谚】么什舀里勺，么什下里锅。

شومشكۆل 〈名〉菜斗搂〔植〕。

شومشتە- 〈动〉① 舀，取舀，舀：شەلەكتەن شومشتەپ الۋ 掘挖，掘铲②舀里桶从子勺用：掘挖，掘铲在正 جاتىر شومشتەپ الۋ 土沙掘铲قۇمدى。

شومشتەل- 态动被的 شومشتە-。

شومشتەت- 态动使的 شومشتە-。

شومشتەۋ 式定不的 شومشتە-。

شونەك 〈名〉① 小 ② 畦（的坊磨）。斗漏

شونەكتە- Ⅰ 〈动〉沟开。

شونەكتە- Ⅱ 〈动〉① 一窝一窝播种地② 把（物谷）装进漏斗里。

شونەكتەۋ 式定不的 شونەكتە- Ⅰ、Ⅱ。

شونجىك 〈名〉虎崽子。

شونتاي 见 شونتوك.

شونتوك 〈名〉（的品物件小装）袋夹，包皮。

شونشك 〈名〉袋夹，包皮。

شوڭگە Ⅰ 见 شوڭكە.

شوڭگە Ⅱ 〈名〉（的留残物植）部根。

شوڭگەلە- 见 شوڭكەلە-.

شوڭگەلەۋ 式定不的 شوڭگەلە-。

شوڭەت 〈形〉的深较（的深些有底）：شوڭەت سۋ 水的深较。

شوڭەتتى 〈形〉（的水深有，的涡旋有）。

شوڭكە 〈名〉缸茶，子缸：شوڭكەمەن سۋ ىشتى 水喝子缸用。

شوڭكەلە- 〈动〉盛子缸用，里子缸在装。

شوڭكەلەۋ 式定不的 شوڭكەلە-。

شوپ 〈名〉草，草青：جابايى شوپ 草野 / دارى شوپ 草药 / كوپ جىلدىق شوپ 年多 / شوپ شابۋ 草打 / شوپ ورۋ 草割 / قوراكتىلەر شوپ 草生 / شوپ قورەكتىلەر 物动草食▲ دارمەن شوپ ▲ 草香麝〔植〕 ▲ جەبىر شوپ 年道山〔植〕 جۇمىرشاق شوپ 香〔植〕 ▲ 菜荠 جۇپار شوپ ▲ 草（事坏做）着瞒，骗欺 كوزبەنە شوپ سالۋ ▲ 连黄尾马 ساسىق شوپ ▲ ساري مارال شوپ ▲ 茅鸭 تارعاق شوپ ▲ 属草母益 تەڭىز شوبى ▲ 草紫 تورعاي شوپ ▲ 属藻叶大 باسىن سىندىرماۋ 做不都事么什 ▲ شوپ سىندىرۋ 意满示表，喜惊到感，怪奇到感 ▲ 本草 شوپ تەكتەس ▲ 当列 شوپ سۇڭعىلا ▲ 鞋草 شوپ شاقاي ▲ 机草锄 شوپ تۇراعىش ▲ 实老常非 قوي اۋزىنان شوپ الماس ▲ 西道东说 قوي شالۋ باسىن ىبىر شوپتىك ▲ 羊【谚】قوي ەگىز تۇسا، شوپ باسى ايىر شىعادى.（景年好）盛茂草，羔双产。

شوپجەلكە 〈名〉头丫毛黄。

شوپسىز 〈形〉的草有没，的草长不，的毛不：مال شوپسىز قىستان قايتىپ شىعادى؟ 牲草有没？冬过么怎畜？

شوپتە- 〈动〉草杂除清，草拔，草除。

شوپتەل- 态动被的 شوپتە-。

شوپتەس- 态互交的 شوپتە-。

شوپتەسىن 〈形〉（草）① 的密茂，的盛茂 ② 的本草：شوپتەسىن وسىمدىكتەر 物植本草。

شوپتەت- 态动使的 شوپتە-。

شوپتەۋ 式定不的 شوپتە-。

شوپتى 〈形〉（得长草），的草长，的草有，的草茂：وزەننىڭ ەكى جاعى بيىل شوپتى ەكەن. 的密：的河年今岸两草长很得茂盛。

شوپشاي 〈名〉菊蜡〔植〕。

شوپ-شالام 〈名〉① 草，草青，草干 ②菜，蔬菜。

شوپشەك Ⅰ 〈名〉火柴小，柴干小。

شوپشەك Ⅱ 〈名〉孙玄。

شوپشەڭدە- 〈动〉（地住不嘴）合一张一；不吃地停。

شوپشەڭدەت- 态动使的 شوپشەڭدە-。

شوپشەڭدەۋ 式定不的 شوپشەڭدە-。

شوپشى 〈名〉人的草打。

شوپىلدە- 〈动〉传，声有嘴咂，响地哧噗哧噗声吻亲来。

شوپىلدەك 〈名〉鹬脚红〔动〕。

شوپىلدەت- ①شوپىلدە- 的 态动使 ② 地烈热。吻接频频，吻亲。

شوپىلدەۋ 式定不的 شوپىلدە-。

شورە 〈名〉羊山唤 ▲ ىبىز تۇمسىق شورە 菜毛猪〔植〕 ▲ 鹬鹤〔动〕 سارساداق شورە。

شورەلە- 〈动〉羊山叫，羊山唤。

شورەلەت- 态动使的 شورەلە-。

شورەلەۋ شورەلە- 式定不的。
شورەڭشوپ 〈名〉属麻大〔植〕。
شورە-شورە Ⅰ〈形〉坚不，的场立定一有没，的定不摇动，的定的。
شورە-شورە Ⅱ〈叹〉声之羊山唤地停不。
شوتكە 见 شوتكى。
شوتكى 〈名〉子刷：ئتىس شوتكىسى 牙刷 / اياق-كىيىم شوتكىسى 鞋刷。
شوتكىلە- 〈动〉用刷子刷：ئتىس شوتكىلەۋ 牙刷 / ەتىك شوتكىلەۋ 靴刷子。
شوتكىلەن- 被动态的 شوتكىلە-。
شوتكىلەت- 使动态的 شوتكىلە-。
شوتكىلەۋ 式定不的 شوتكىلە-。
شىپال 〈名〉木枕。
شىپيون 〈名〉探侦，探密，细奸，谍间。
شىپيوندىق 〈名〉①作工的探密，的细奸，的谍间 ②报谍，为行细奸，动活谍间 شىپيوندىق ۋىيم 组织谍间。
شىپور 〈名〉刺马。
شىپىريس 〈名〉针射注，器射注。
شتاب 〈名〉部谋参；部令司。
شتانگا 〈名〉铃杠（的重举）。
شتانگاشى 〈名〉员动运重举。
شتاپەل 〈名〉呢毛纺混，呢毛造人。
شتات 〈名〉①编制 ②员人，额定，员定。
شترااف 〈名〉金罚，款罚：شتراف سالۋ 处以金罚 / شتراف الۋ 金罚收。
شترافتا- 〈动〉处以款罚，金罚以课，罚处，金罚。
شترافتاۋ 式定不的 شترافتا-。
شتىك 〈名〉刀刺。
شۋ Ⅰ〈名〉衣胎，盘胎（的物动）：شۋى تۇسپەۋ 下不衣胎 ▲ شۋ اياق 拖，的里斯条慢的拉拉拖。
شۋ Ⅱ〈名〉哗喧，嚣喧，噪喧，杂嘈 ▲ شۋ اساۋ 哄起；嚷吵，喊叫 ▲ شۋ كوتەرۋ 初最，始开。
شۋا- 见 شۇبا-。
شۋاق 〈名〉光日，光阳：كوكتەمگى جىلى شۋاق 温暖的春光 ▲ كۇن شۋاق ①光日，光阳 ②下光阳。
شۋاقگۇل 〈名〉花春常〔植〕。
شۋاقسىز 〈形〉有没光阳，的阳向不，的阴暗；的光背，的。
شۋاقتا- 〈动〉日晒，阳太晒：شۇشقالار جاعادا شۋاقتاپ جاتىر. 猪在河边太阳晒。
شۋاقتات- 使动态的 شۋاقتا-。
شۋاقتاۋ 式定不的 شۋاقتا-。
شۋاقتى 〈形〉①有光阳，光阳的媚明春光：شۋاقتى كوكتەم 的媚明光阳；②的向阳：的阳向。
شۋال 〈名〉大，袋口大，袋马〔方〕。
شۋالشاك Ⅰ 见 شۇبالشىن.
شۋالشاك Ⅱ 见 شۇبالشاك.
شۋاس- 互交态的 شۋا-。
شۋات- 使动态的 شۋا-。
شۋاۋ 式定不的 شۋا-。
شۋاش 〈名〉①汗脚，气脚，脚癣 ②（羊身上）脂毛，汗油毛，液粘（的）。
شۋاشتان- 〈动〉①有脚，气脚，汗臭出（上脚），粘发（毛羊）。②气湿（上足）溃汗，粘发（毛羊）。
شۋاشتانۋ 式定不的 شۋاشقتان-。
شۋاشتى ①〈形〉汗出爱上脚，的气脚有 ②的汗出爱上脚，的气脚有。
شۋدا 〈名〉毛长，毛粗（的上膝和下颈驼骆）：شۋدا باۋ 毛嗉絮 ▲ شۋدا بۇلت 子带毛驼 ▲ شۋدا ەجىپ 线毛驼粗。
شۋدالا- 〈动〉①（毛粗的上膝和下颈驼骆将）毛驼粗些一搀（时线捻）。②来下剪。
شۋدالان- 被动态的 شۋدالا-。
شۋدالانعان تۇتىنىەر 烟炊的绕缭：烟炊的绕缭。
شۋدالاۋ 式定不的 شۋدالا-。
شۋدالى 〈形〉（下颈驼骆）的长毛粗，的厚丰，的。
شۋلا- 〈动〉①嚷吵，叫喊，哗喧：شۋلاماڭدار، ساباق باستايمىز. 了嚷吵别们你，谭上要就。②响作哗哗，响作呼呼，声响作：بوران شىعىپ ورمان شۋلاپ تۇر. 了啸呼林树，起骤风大。③鸣耳：قۇلاق شۋلاۋ 响鸣，响作嗡嗡。④着：ەلدەك شۋلاپ جۇر- 论议发大，论议纷纷〔转〕：گەننده سەبەپ بار. 的因原有是论议纷纷们人 ▲ قۇلاعى شۋلاۋ 论议人别被 ▲ ۇلارداي شۋلاۋ

哭鬼；哭大啕号，哭大声放，叫哭声大（人众）。嚎狼哭鬼，嚎神

شۇلان 〈形〉浅灰色▲的色灰浅اق شۇلان كوك شۇلان 色灰银浅。色兰灰，色兰浅

شۇلاپ-شۇرقىرا- 〈动〉说声大，嚷嚷，哗喧 ئبىر بەكىمگە كەلە الماي، شۇلاپ-شۇرقىراپ تاراستى 说声大，嚷嚷，哗喧：哄哄乱得显；话意的致一得取有没。散而哄一便见

شۇلاپ-شۇرقىراۋ شۇلاپ-شۇرقىرا- 的不定式。

شۇلاس- شۇلا- 的态互交的。

شۇلات- شۇلا- 的态动使的。

شۇلاۋ شۇلا- 的式定不的。

شۇلى 〈形〉不安的，静的大音▲اتى شۇلى 的名有：اتى شۇلى تەنتەك 的扬远名臭，的名出贼的扬远名臭 ۇرى شۇلى / اتى 鬼气淘。

شۇلىعۇ شۇلىق- 的式定不的。

شۇلىق- 〈动〉变味，酸发。

شۇلىقتىر- شۇلىق- 的态动使的。

شۇماق 〈名〉①串，束，捆，团：ئبىر شۇماق كىلت —串钥匙/ ئبىر شۇماق ئجىپ —线团②（歌诗）首，节：ئبىر شۇماق ولەڭ —首诗。

شۇماقسىز 〈形〉不串成的，不捆成的，散的；的乱散。

شۇماقتا- Ⅰ〈动〉成绕，成缠，成卷（状团）：ئجىپتى شۇماقتاپ قويماساڭ تارقاتىلىپ كەتەدى 绕成线团，把散乱会就然不要。

شۇماقتا- Ⅱ〈动〉写歌诗将（编）成一首一首（段一段一段）。

شۇماقتال- شۇماقتا- Ⅰ的态动被。

شۇماقتان- ①شۇماقتا- 的态互交②缠绕一在，起一团一成绕缠。

شۇماقتاس- شۇماقتا- 的态互交。

شۇماقتات- شۇماقتا- 的态动使。

شۇماقتاۋ شۇماقتا- 的式定不。

شۇماقتى 〈形〉①成绕缠一，的团一卷，的串成②的来起首，的节：ەكى شۇماقتى ولەڭ 二首诗。

شۇماقشا 〈名〉卷小，捆小一，串小一。

شۇمسىز 〈形〉有没，的闹吵有没，的杂嘈有没，的静安；的嚷吵。

شۇمىل 〈名〉①音噪，嚷喧，声杂嘈，声哗哗 ②论议纷纷；扰骚。

شۇملدا- 〈动〉①闹吵，叫喊，哗喧，嚷吵：شۇملداپ ادامعا تىنىشتىق بەرمەيدى 使嚷嚷吵吵ل زات：论议发大，论议纷纷②宁安得不人باعاسى جوننده شۇملداپ ئجۇر. 论议纷纷们人。قۇلاق شۇملداۋ：响嗡嗡，声嗡嗡发③价物。جەل：啸呼，响作哗哗，响作呼呼④鸣耳شقساڭ ورمان شۇملدايدى دا كەتەدى. 大刮一来起啸呼就林树风。

شۇملداق 〈形〉①的哗喧爱，的闹吵爱，的嚷喧，声杂嘈，声闹吵②的嚷嚷爱。

شۇملداس- شۇملدا- 的态互交的。

شۇملدات- شۇملدا- 的态动使的。

شۇملداۋ شۇملدا- 的式定不的。

شۇملداۋىق 〈形〉的哗喧爱，的闹吵爱，的嚷嚷爱。童儿的闹吵好群一 شۇملداۋىق بالالار：的嚷连接，走地个一接个一，行而贯鱼〈动〉**شۇبا-** 断不，的拦拦拖拖，的长冗〈形〉**شۇبالاڭ** 的振不靡萎，的振不神精①〈形〉**شۇبالاڭدا-** 〈动〉①拖，振不神精，振不靡萎 ممنه وسىندای شۇبالاڭداعان：水带泥拖，拉拉拖 ادام ممندەتتى ورىندای الادى دەپ قالای ۇمتتەنۇ-گە بولادى. 成完人的振不神精此如望指能怎 قۇيرىعى：地拖而长，长昨显②务任。马青雪的巴尾长ات اقبوز شۇبالاڭداعان。

شۇبالاڭدات- شۇبالاڭدا- 的态动使的。

شۇبالاڭداۋ Ⅰ شۇبالاڭدا- 的式定不的。

شۇبالاڭداۋ Ⅱ见شۇبالاڭقى.

شۇبالاڭدىق شۇبالاڭ 的名象词。

شۇبالاڭقى 〈形〉拖拖，的长冗，的拦拦拖拖，的紧不。

工的拉拉拖拖 شۇبالاڭقى قىزمەت ستيلى 凑的：
。风作作
شۇبالاڭقىلىق شۇبالاڭقى 。词名象抽的
شۇبالدىر- شۇبال- 。态动使的
شۇبالت- شۇبال- 。态动使的
شۇبالۇ شۇبال- 。式定不的
شۇبالشاڭ I 〈形〉拉拉拖拖；的振不神精①
。的练精不，的长冗，的长 ② 的里斯条慢，的
شۇبالشاڭ II 〔动〕〈名〉蚓蚯 。
شۇبالشىن 〔动〕〔口〕〈名〉蚓蚯 。
شۇبار I 〈形〉子麻有，的点斑有，的斑花有
▲ 的 بوز شۇبار 灰斑加色白的 ▲ قىزىل شۇبار
▲ 蟾铃 شۇبار باقالار 灰腹红雀 ▲ شىمشىق
步五，蛇靳 جىلان شۇبار ▲ 梅花鹿 بۇعى شۇبار
▲ 虫花白，虫 سونا شۇبار قاسقىر 狼花 ▲ شۇبار
▲ 虹麻 تىشقان شۇبار 眉道五，鼠花 ▲ شۇبار
。劳伯绞虎 شۇبارشىمشىق 蝇麻 ▲ شىبسىن
شۇبار II 〈名〉不连的片草地 。
شۇبارلا- 见 شىبارلا-.
شۇبارلان- شۇبارلا- 。态动被的
شۇبارلاس- شۇبارلا- 。态互交的
شۇبارلات- شۇبارلا- 。态动使的
شۇبارلاۋ شۇبارلا- 。式定不的
شۇبارلىق شۇبارلا- 。词名象抽的
شۇبات I 〈名〉乳驼的酵发过经，特巴酥
。乳驼的酵发过经，特巴酥 〈名〉
شۇبات- II ①شۇبا- 态动使的 ② 拖，拉拖
。长得拖，长冗于过使，长太得拉③
شۇباتسىز 〈形〉的酵发有没，的特巴酥有没
。的乳驼
شۇباتتى 〈形〉多乳驼的酵发 ，的特巴酥有
。的
شۇباتىل- شۇبات- 。态动被的
شۇباۋ شۇبا- 。式定不的
شۇبىر- 〈动〉连接，走地群成，行而贯鱼 ①
缓缓② 人的断不往来晚到天一 ل۰ شۇبىرعان
密密 شۇبىرعان قۇمىرسقا 动蠕地停不，动移：
شۇبىرۋ 子喇哈流里嘴 。
شۇبىرت- شۇبىر- 。态动使的

شۇبىرتپا I 〈形〉接；的绝不滔滔，的断间不
。的断不连
شۇبىرتپا II 〈名〉症涎流 。
شۇبىرۋ شۇبىر- 。式定不的
شۇبىرىندى ① 〈形〉，的泊漂，的移迁迫被
流 شۇبىرىندى 道小肠羊的来出踩脚 ▲ اقتابان
年的荡动那在 ۋىمىر وتكىزدى. 出踩 ② 。活生的定不流漂是的过民人里代
ل۰ شۇبىرىندى 的来出走，的来：اۋمالى-توكپەلى زامانداا
流 اقتابان شۇبىرىندى ▲ 的徒转离流，的所失离
بولۋ 。野遍鸿哀，所失离流
شۇبىرىندىلىق شۇبىرىندى 。词名象抽的
شۇبىرىس- شۇبىر- 。态互交的
شۇعا 。子呢，绒呢 〈名〉
شۇعىل 〈副〉快赶，紧赶，忙急：شۇعىل كەتىپ
قالدى 的然突，的剧急 ② 急很得走：شۇعىل
وزگەرىس 化变的然突 / شۇعىل بۇرىلۋ 急转
جۇمىس 精事的急紧 ▲ شۇعىل داۋىسسىزدار ③ 弯：شۇعىل
。音塞〔语〕
شۇعىلا 〈名〉辉光，光曙：شۇعىلا شاشۋ 芒光
。射四
شۇعىلالان- 〈动〉辉光，照映光曙，射四芒光
。烂灿
شۇعىلالانۋ شۇعىلالان- 。式定不的
شۇعىلالى 〈形〉灿明光，的煌辉烂灿，的辉光
。途前的烂灿辉光 بولاشاق شۇعىلالى 的烂：
شۇعىلاسىز 〈形〉；的烂灿是不，的煌辉是不
。的光无淡暗
شۇعىلدان- 〈动〉营经，干，作，于力致，事从：
ۋگىنشىلىكپەن شۇعىلدانۋ 从事 / 业农事从 سەن قازىر
نە جۇمىسپەن شۇعىلدانىپ ۋجۇرسىڭ؟ 作在现你
？情事么什
شۇعىلداندىر- شۇعىلدان- 。态动使的
شۇعىلدانۋ شۇعىلدان- 。式定不的
شۇعىلدىق ①شۇعىل ② 词名象抽的，性快特
。态状的快赶要需，性急紧
شۇعىنىق 〔植〕〈名〉芍芍 ▲ قىزىل شۇعىنىق
。芍赤

شۇجىق 〈名〉① 肠香,肠灌肉:سيىر ەتىنىڭ شۇجىعى 肠灌肉牛 ② 肠灌肉制 / شۇجىق جاساۋ 子垫软(的面下套脖在垫)。

شۇجىقتا- 〈动〉肠灌肉制,肠灌:شۇجىقتاعان ەت 肉肠灌。

شۇجىقتاي 〈形〉的圆溜瓜滚。

شۇجىقتال- 态动被的 شۇجىقتا-。

شۇجىقتات- 态动使的 شۇجىقتا-。

شۇجىقتاۋ 式定不的 شۇجىقتا-。

شۇقاناق 〔质地〕雨 ② 地凹,地洼 ①〈名〉水积 ③ 沟细,

شۇقاناقتا-(地块一某将存积水使了为)〈动〉坑小个挖,形凹成搞。

شۇقاناقتاۋ 式定不的 شۇقاناقتا-。

شۇقي- 〈动〉袋脑着拉耷,头着低。

شۇقيۇ 式定不的 شۇقي-。

شۇقۇ 式定不的 شۇقى-。

شۇقۇش 签牙 ▲ 签牙〈名〉ئتىس شۇقۇش。

شۇقشي- 〈动〉睛转不目,看细仔,视注:شۇقشيىپ كىتاپ وقۇ 园窥不目。

شۇقشيت- 态动使的 شۇقشي-。

شۇقشيۇ 式定不的 شۇقشي-。

شۇقشيس- 态互交的 شۇقشي-。

شۇقى- 〈动〉① 掏,挖,抠,掏:قۇلاق شۇقۇ 剔,挖,抠,掏 / 朵耳 ئتىس شۇقۇ 牙剔 ② 动触,戳,捅:مەن شىنتاعىممەن شۇقىپ قالدىم. 我触膊胳用 ونى وزىنشە شۇقىپ 写(例随)③。下一他了动 بىردەڭە جازىپ جۇرگەن سەكىلدى. 在他来看 ▲ 愧惭,尬尴到感 جەر شۇقۇ 西东么什写 كوزگە شۇقۇ 睛眼着指 ▲ مۇرىن بولماس، ەكى كوز ئبىرىن ئبىرى شۇقىر ەدى. 【谚】鼻有没 停不个打会眼两,开隔子。

شوقىلا- 〈动〉:剔,掏,挖,抠(地住不)① قۇلاعىڭدى شوقىلاي بەرمە 不要老掏耳朵 ② 动触,碰,戳,捅:قاسات قاردى تاياقپەن شۇقىلاۋ 打,寻翻 ③ 雪积戳棍用 ئجۇرسىڭ؟ 呀么什找寻在你 ④ ? 写:ول شۇقىلاپ ولەڭ جازىپ ئجۇر. 他写诗。⑤ 挑儿刺挑,剔:شوقىلاي بەرسەڭ كەمشىلىسىڭ بارشىلىق. 你会病毛,话的剔挑想你 追⑥。

شۇقىلاس- 态互交的 شۇقىلا-。

شۇقىلات- 态动使的 شۇقىلا-。

شۇقىلاۋ 式定不的 شۇقىلا-。

شۇقىن- ① 掏,挖,抠 ② 态身反的 شۇقى-,剔。

شۇقىندىر- 态动使的 شۇقىن-。

شۇقىنۇ 式定不的 شۇقىن-。

شۇقىر 〈名〉① 地凹,坑 ② 地凹,地洼 ①〈名〉雨〔质地〕 ② 地凹,地洼 ①〈名〉水积 ③ 沟细,的形锅,的形凹。

شۇقىراي- 〈动〉凹成陷,去下凹,陷塌。

شۇقىرايت- 态动使的 شۇقىراي-。

شۇقىرايۇ 式定不的 شۇقىراي-。

شۇقىرلا- 〈动〉深掘,坑刨,坑挖。

شۇقىرلان- 态动被的 شۇقىرلا-。

شۇقىرلات- 态动使的 شۇقىرلا-。

شۇقىرلاۋ 式定不的 شۇقىرلا-。

شۇقىرلىق ①شۇقىر 度深 ② 词名象抽的。

شۇقىرشاق 〈名〉地洼小,坑小。

شۇقىس- 态互交的 شۇقى-。

شۇقىت- 态动使的 شۇقى-。

شۇلعان- 〈动〉脚裹,脚包:شۇلعاۋ شۇلعانۇ 用脚包布脚裹。

شۇلعاندىر- 态动使的 شۇلعان-。

شۇلعانۇ 式定不的 شۇلعاۋلان-。

شۇلعاۋ 〈名〉布脚裹,布脚包。

شۇلعاۋلان- 〈动〉脚裹,脚包(布脚包用)。

شۇلعاۋلانۇ 式定不的 شۇلعاۋلان-。

شۇلعاۋلى 〈形〉起裹布脚包用,的布脚包有的来。

شۇلعۇ 式定不的 شۇلعى-。

شۇلعى- 〈动〉晃(马),盹丢,头点(人)① 允应,成赞,意同,头点〔转〕② 袋脑动上听一جوعارى ايتتى دەسە بولعانى شۇلعي بەرەدى 意同都么什便的说级。

شۇلعىس- 态互交的 شۇلعى-。

شۇلعىت- 态动使的 شۇلعى-。

شۇلىق 〈名〉袜线。

شۇمىرت 见 شۇكمىرت.

شۇناي- 〈动〉小得显(朵耳):قۇلاعى شۇنايعان 究追,根:ونىڭ قايدا كەتكەنىن شۇقىلاپ كوپ سۇرادى. 了去里哪上他问追地再一他。

قارا كۇشىك 狗黑小的小朵耳。

شۇنايتـ ①شۇناي- 的 态动使的 ②（朵耳）抿。

شۇناق 〈形〉无，的耳缺，的耳朵单：شۇناق قارا / 羊山的耳缺 شۇناق ۇلدان بەسەۋى بار（他）有个五的壮健孩子 ▲ قىزىل（سارى）شۇناۋ ايياز 寒严，寒酷。

شۇناڭدا- ①〈动〉起抿频频（朵耳将马）②欢喜人讨；兴高得显〔转〕。

شۇناڭداتـ 态动使的 شۇناڭدا-。

شۇناڭداۋ 式定不的 شۇناڭدا-。

شۇنتي- 〈动〉短缩，缩抽；看难得短，短得显：مىنا انتىك قۇيرىعى نەعىپ شۇنتيىپ قالعان؟ 这匹马的尾巴怎么这得变么短了？

شۇنتيتـ ① شۇنتي- 的 态动使的 ②改剪，短截，短。

شۇنتيۇ 式定不的 شۇنتي-。

شۇنتىڭدا- 见 شۇناڭدا.

شۇنتىڭداۋ 式定不的 شۇنتىڭدا-。

شۇڭعىل 〈形〉的凹，的陷凹，的陷塌：سۋدىك شۇڭعىل جەرى 水的深处。

شۇڭعىلدا- 〈动〉深挖，些深掘，些深更：اعاشتىك تامىرى جۇان ەكەن، شۇڭعىلداپ قازۋ كەرەك. 树根太粗了，还挖得深一点。

شۇڭعىلدان- ①شۇڭعىلدا- 的 态身反的 ②凹，陷，塌陷为变，深坑。

شۇڭعىلداۋ I 式定不的 شۇڭعىلدا-。

شۇڭعىلداۋ II 〈形〉的凹所有，的深较。

شۇڭعىلدىق 词名象抽的 شۇڭعىل。

شۇڭقىر 〈名〉①（名）的形凹，②地洼，凹洼，地凹：بەت شۇڭقىرى ▲ 的洼低，的凹中而圆，的形锅 جاق شۇڭقىرى ▲ 窝酒 جەلكە شۇڭقىرى ▲ 凹项 جەلكەمنىڭ شۇڭقىرى كورسىن ▲ 到见再想不得变，凹成陷，去下凹，陷塌〈动〉：زەڭبىرەكتىڭ وعىنان جەر شۇڭقىرايىپ قالىپتى. 坑有因下落弹炮地上坪个了留上地。

شۇڭقىرايتـ 态动使的 شۇڭقىراي-。

شۇڭقىرايۇ 式定不的 شۇڭقىراي-。

شۇڭقىرلا- 〈动〉凹为成使，深掘，坑刨，坑挖。

。形

شۇڭقىرلان ـ 态动被的 شۇڭقىرلا-。

شۇڭقىرلاتـ 态动使的 شۇڭقىرلا-。

شۇڭقىرلاۋ I 式定不的 شۇڭقىرلا-。

شۇڭقىرلاۋ II 〈形〉点有，的些深，的陷凹微略。

شۇڭقىرلىق 的陷凹。

شۇڭقىرلىق ②地洼，地凹 ①〈名〉度深。

شۇرا I 〈名〉唇下马拧而动不服驯马使来用的绳细。

شۇرا 〈名〉▲痔 سىرتقى شۇرا ▲外痔 ىشكى شۇرا 痔内。

شۇراي I 〈名〉油肥的肠马。

شۇراي II 〈名〉（土）①的肥沃，肥美，盛力：جەردىڭ شۇرايىن ءوزى يەلەپ،لدى. 地之茂草美优，华精〔转〕②。地土的沃肥了占独他：ءاننىڭ شۇرايىن حالىقتا ارنادى ③唇嘴的马住拧。法办的话听之使

شۇرايلا- 〈动〉唇嘴的马拧环皮的上柄鞭用，动乱不马使。

شۇرايلان- 〈动〉美肥得变，沃肥得变。

شۇرايلاندىر- 态动使的 شۇرايلان-。

شۇرايلانۇ 式定不的 شۇرايلان-。

شۇرايلاۋ 式定不的 شۇرايلا-。

شۇرايلى 〈形〉①的美肥，的沃肥：شۇرايلى جەر 的美优，的动生 ②地土的沃肥：شۇرايلى سوزدەر 言语的动生。

شۇرايلىلىق 词名象抽的 شۇرايلى。

شۇرايسىز 〈形〉的瘠贫，的沃肥不，的瘦：شۇرايسىز ەت / 肉瘦 شۇرايسىز جەر 土的瘠贫。地。

شۇرات 〈名〉洲绿，地沃（的中漠沙）。

شۇرق I：شۇرق ەتپەۋ 放；语言不，声吭不。心

شورق II：شۇرق تەسىك 不烂破，的孔百疮千。的多窿窟，的堪

شۇرقان 〈名〉烦麻，纷纠，乱骚：شۇرقان سالۋ ▲ ماي شۇرقان 烦麻成造 / شۇرقان شىعارۋ 反造。面炒肉炖

شۇرق-شۇرق I 〈形〉堪不烂破，的孔百疮千。的多窿窟，的

شۇرق-شۇرق Ⅱ 嘟咕嘟咕〈拟〉：باستاۋدىڭ سۋى شۇرق-شۇرق ەتەدى. 泉水往地嘟咕嘟咕冒外。 / قازان شۇرق-شۇرق قاينايا جاتىر. 锅里腾沸地嘟咕嘟咕。

شۇرقىل 声噜咕，声嘟咕〈名〉。

شۇرقىلدا- 地嘟咕嘟咕，声嘟咕出发〈动〉：كۇرش كوجە قازاندا شۇرقىلداپ قاينايا جاتىر. 声噜咕出发，响腾沸地嘟咕嘟咕里锅在粥着。

شۇرقىلدات- شۇرقىلدا- 的态动使的。

شۇرقىلداۋ شۇرقىلدا- 的式定不的。

شۇرقىلتاي 窝骨锁〈名〉。

شۇرقىرا- 哗喧，嚷嚷，话说声高 ①〈动〉▲叫嘶，鸣嘶(时惊受或遇相群马与群马) ②肚，叫噜咕噜咕(子肠)子肚 شەگى شۇرقىلداۋ 害厉得饿子。

شۇرقىراس- شۇرقىرا- 的态互交的。

شۇرقىرات- شۇرقىرا- 的态动使的。

شۇرقىراۋ شۇرقىرا- 的式定不的。

شۇرىل 声嘟咕，声噜咕，声噜呼〈名〉：بشەكتىڭ شۇرىلى / 声噜咕的里子肚 باستاۋدىڭ شۇرىلى 声嘟咕的水泉。

شۇرىلدا- 咕嘟咕，声嘟咕发，声噜呼作〈动〉：ءىش شۇرىلداپ، قارىن اشىپ كەتتى. ▲响作噜咕噜咕得饿子肚 شەگى (ءىشى، قارنى) شۇرىلداۋ 咕得饿子肚叫噜咕噜。

شۇرىلدات- شۇرىلدا- 的态动使的。

شۇرىلداۋ شۇرىلدا- 的式定不的。

شۇرىپ 井钻，井探(的矿探)〈名〉。

ءشۇبا 窦疑，惑疑，问疑，疑怀，虑疑〈名〉：تىرلىك بار جەردە ءولىم بار ەكەندىگىندە ءشۇبا جوق 的问疑有没是这，死有必生有的。

ءشۇبالان- 疑生，惑疑到感，疑怀生产〈动〉：نەگىزسىز ءشۇبالانۋ دۇرىس ەمەس 乱据根有没的对不是疑性加。

ءشۇبالاندىر- ءشۇبالان- 的态动使的。

ءشۇبالانۋ ءشۇبالان- 的式定不的。

ءشۇبالى 的疑可，的题问有，的问疑有〈形〉：وسىنداي بولا قويۋى ءشۇبالى ادام 人的疑起人令。

ءشۇبالىلىق 词名象抽的 ءشۇبالى。

ءشۇباسىز 疑有没，的题问有没，的疑无〈形〉。

ءشۇباسىزدىق 词名象抽的 ءشۇباسىز。

ءشۇبات 特巴酥，奶驼的酵发过经〈名〉。

شۇبەرەك 破布，块布，头布〈名〉：ەسكى شۇبەرەك بەر ما؟ 有没布 / ۇستەل سۇرتەتىن شۇبەرەك 布桌擦有？

ءشۇي 子撅，桩木〈名〉Ⅰ。

ءشۇي 地耕漏〈名〉Ⅱ。

ءشۇي- 下降速飞，冲俯〈动〉Ⅱ。

شۇيگۇ شۇيگى- 的式定不的。

شۇيگى- 冲俯，下降速飞，翔飞〈动〉：شۇيگيدى اسپاندا قىراندار 翔飞中空在鹰雄。

شۇيگىن 的美肥，的多油，的肥 ①〈形〉：سوعىم شۇيگىن بولسىن! 肉冬的美肥上吃愿！ ②的沃肥地土 جەرى شۇيگىن 的沃肥 ③多的汁多 ءشوپ شۇيگىن 的嫩青，的美肥，的汁多：قويدى شۇيگىنگە اپارىپ جاي. 草的美肥，草青的密茂把(你)地的密茂草青到赶群羊。

شۇيگىندە- 肥上吃，草青的汁多上吃〈动〉。

شۇيگىندەت- شۇيگىندە- 的态动使的。

شۇيگىندەۋ شۇيگىندە- 的式定不的。

شۇيگىندى 的密茂草青，的美肥草青〈形〉。

شۇيگىت- شۇيگى- 的态动使的。

شۇيدە 油顶后，勺脑后，壳脑后 ①〈名〉：كەتپەننىڭ شۇيدەسى 背(的等曼土坎，头镐，子斧)。 / بالتانىڭ شۇيدەسى 背斧曼土坎。

شۇيدەلە- 斧用 ② 打勺脑后着朝 ①〈动〉。

شۇيدەلەن- 砸背脂积堆，起凸(勺脑后指)〈动〉。

شۇيدەلەنۋ شۇيدەلەن- 的式定不的。

شۇيدەلەۋ شۇيدەلە- 的式定不的。

شۇيدەلى 的多肪脂勺脑后〈形〉。

شۇيەءبورى 见 شيەءبورى.

شۇيكە ,毛束一(的来起绕缠而线纺为)〈名〉 ▲ 毛缕一 شۇيكە باس 子妻(的娶刚)。
شۇيكەدەي ,的瘪干,的小矮(材身) ① 〈形〉 ,的瘪干,的小矮(材身) ② 汉老的小矮 شال شۇيكەيدەي 的背驼腰弯: ,的片小,的块小一,的点一 اسپان شايداي اشىق، شۇيكەدەي بولت جوق. 有没,里万空晴。彩云点一
شۇيكەلە- 成撕,缕一缕一成撕(毛把)〈动〉 束一束一。
شۇيكەلەن- شۇيكەلە- 态动被的。
شۇيكەلەۋ شۇيكەلە- 式定不的。
شۇيكەلى 指)的缩成,的团成,的束成〈形〉 (毛)。
شۇيكەسىز 成撒未,的缕一缕一成撕未〈形〉 的散;的束一束一。
ئۇيزۇ 区地族水〈名〉: ئۇيزۇ رايونى 族水。
ئۇيزۇشا ① 〈形〉 ,的式族水,的族水: ئۇيزۇشا ان 语族水 ② 曲歌族水: ئۇيزۇشا ۇيرەنۋ 语族水习学。
شۇيلىگۇ شۇيلىك- 式定不的。
شۇيلىگىس- شۇيلىك- 态互交的。
شۇيلىك- 〈动〉 下降速飞,冲俯: ايروپلان شۇيلگىپ كەلىپ بومبى تاستادى. 飞机俯冲而下投,下弹炸了。
شۇيلىكتىر- شۇيلىك- 态动使的。
ئۇيۇ ئۇي- 式定不的。
ئۇيىل- 向冲速急,下降速急,冲俯〈动〉: ئىزدىك قىراندا ردىك شۇيلگەنىن كورگەن جەردەن جاۋ ساموله تى زىتىپ بەردى. 鹰雄的们我到看。了吉大之溜就机敌,来过杀冲。 ▲ شۇيىلە قاراۋ 视注,视盯。
ئۇيىلدىر- ئۇيىل- 态动使的。
ئۇيىلىت- ئۇيىل- 态动使的。
ئۇيىلۇ ئۇيىل- 式定不的。
ئۇيىلىس- ئۇيىل- 态互交的。
ئۇيىنشوپ 属草缬〔植〕〈名〉。
ئۇيىنشى 赠,物礼(的者讯喜报给) ① 〈名〉 ,物礼(的者讯喜报给) ② 品)。"喜报,喜报"(喊边跑边者喜报)。
شۇيىنشىلە- 讯喜送,喜报〈动〉。
شۇيىنشىلەس- شۇيىنشىلە- 态互交的。

شۇيىنشىلەۋ شۇيىنشىلە- 式定不的。
ئۇيىر- ئۇيىرۇ: 子鼻皱,嘴撅〈动〉: ەرنىن ئۇيىرۇ 子鼻皱① مۇرنىن (تاناۋىن) ئۇيىرۇ 嘴撅 ▲ 来起负自,来起傲骄 ③ 鼻以之嗤②。
شۇيىركەلەس- 谈倾,心谈,谈交〈动〉: ولار كەزدەسكەن جەردەن-اق شۇيىركەلەسە كەتتى. 他了来起谈交怀开就面见一们。
شۇيىركەلەستىر- شۇيىركەلەس- 态动使的。
شۇيىركەلەسۇ شۇيىركەلەس- 式定不的。
ئۇيىرت- ئۇيىر- 态动使的。
ئۇيىرۇ ئۇيىر- 式定不的。
ئۇيىرىس- ئۇيىر- 态互交的。
شۇكەيت 脾,子拐(的羊山野或羊山)〈名〉 石。
شۇكشي- 曲卷,缩萎〈动〉: انادايدا شۇكشيىپ بەرەۋ وتىر. 着坐子身曲卷人个一有儿那在。
شۇكشيۇ شۇكشي- 式定不的。
شۇكىر I 〈名〉 草血补,草叶匙〔植〕。
شۇكىر II 福托,恩知,谢感〔阿〕〈叹〉: اللاعا شۇكىر 福的主真托。
شۇكىرانا 福托,恩知,谢感〈叹〉。
شۇكىراللا 帝上谢感,福祝的主真托〈名〉。
شۇكىرلىك ,意满②恩知,意谢,谢感①〈名〉 ▲ 羌无然安,安平 ③ 足满 شۇكىرلىك ەتۋ 地谢天谢,分安,命知天乐。
شۇكىرشىلىك 见 شۇكىرلىك.
شۇلدىك 儿叁叁〈名〉 I。
شۇلدىك II ,棍铁(的中盘磨在定固)〈名〉 子柱。
شۇلدىك III 属药芍〈名〉。
ئۇلدىر- 的利流不话说;的清不音发〈形〉。
شۇلدىرلە- (言语种某);汪膛音发话说〈动〉: شۇلدىرلەپ حانزۇشا سويلەپ ەدى، ونى ەشكىم ۇققان جوق. 利流不得讲流太不得讲语汉他。么什是的说他懂听有没也谁,利。
شۇلدىرلەس- شۇلدىرلە- 态互交的。
شۇلدىرلەت- شۇلدىرلە- 态动使的。
شۇلدىرلەۋ شۇلدىرلە- 式定不的。
شۇلەم 盔钢〈名〉。
شۇلەن (物什)食食饭的供提费免 ① 〈名〉 I

شۇڭەت 〈形〉 ①的深，的陷凹，的陷塌，沉。شۇڭەت جالعىز كوزى ونىڭ ەمەس، تومپاقشا ەدى. 他的陷凹是不睛眼独而，的陷凹。 ②的出凸。 处深(之水)，洼，处凹。

شۇڭكىل 〈名〉(下私)私议，论语，嗫嚅：شۇڭكىل كوبەيىپ كەتتى 了多论议在现。

شۇڭكىلدە- 〈动〉(下私)私议，论语窃窃，嗫嚅：ايتارلىقدى بەتكە ايت، سىرتتان شۇڭكىلدەمە. 论议后背在要不，说面当话有(你)。

شۇڭكىلدەس- شۇڭكىلدە- 态互交的。

شۇڭكىلدەۋ شۇڭكىلدە- 式定不的。

شۇڭىرەي- 〈动〉(睛眼指)凹陷，去进凹：ونىڭ ارقتاعانى سونشا كوزى شۇڭىرەيىپ كەتىپتى. 他了去进凹都睛眼，害厉很得瘦了。

شۇڭىرەيت- 态动使的 شۇڭىرەي-。

شۇڭىرەيۋ 式定不的 شۇڭىرەي-。

شۇڭىرەك 〈形〉的凹，的塌陷，的凹：شۇڭىرەك كوز 睛眼的陷凹。

شۇپەرەك 〈名〉布，料布，块布：اق شۇپەرەك 布白 / شۇپەرەككە ورالۋ 来起包布用 ▲ جاڭىن شۇپەرەككە ٴتۇيۇ 去出豁，险走而挺。

شۇپىلدە- 见 شىپىلدا-。

شۇپىلدەت- 态动使的 شۇپىلدە-。

شۇپىلدەۋ 式定不的 شۇپىلدە-。

شۇپىرلە- 见 شىپىرلا-。

شۇپىرلەس- 态互交的 شۇپىرلە-。

شۇپىرلەۋ 式定不的 شۇپىرلە-。

ٴشۇپ-ٴشۇپ 见 شوپ-شوپ.

شۇرەكەي 〈名〉鸭水小〔动〕 ▲ كىشى شۇرەكەي 鸭脸花 ▲ كوگىلدىر قاناتتى (شىرتىلداۋىق) شۇرەكەي 鸭翅绿 ▲ ٴمار ٴمار شۇرەكەي 鸭眉白 ▲ قىرقىلداۋىق شۇرەكەي 狭鸭嘴。

شۇرتەكەي 〈名〉蒂阴。

ٴشۇرتي- ①〈动〉(唇嘴)起凸，起鼓，起撅(唇嘴) ②起凸，起鼓，起撅，嘴撅(人某对)〔转〕的怨埋出现表，脸着绷，嘴撅子样。

ٴشۇرتيت- ①ٴشۇرتي- 态动使的 ②嘴撅，嘴。

ٴشۇرتيۋ ٴشۇرتي- 式定不的。

ول بۇگىن قالاي شۇلەن بولا قالعان؟ 他今天怎么这么大的义仗好，的慨慷，的方大 ② 。的人的慨慷，人的方大 ③ ？方。

شۇلەن I : شۇلەن قوي 种一的羊毛粗。

شۇلەنگىر 见 شۇلەن I .

شۇلەندىك ① شۇلەن I 的名象抽 ② 词慨慷为行的。

شۇلەنسۋ شۇلەنسى- 式定不的。

شۇلەنسى- 〈动〉得显，慨慷装假，方大装伪：ول ٴسىي تۇسكەن سوڭ شۇلەنسىپ وتىر. 施好慨慷得现表以所，求所有你对他。

شۇلەنسىت- شۇلەنسى- 态动使的。

شۇلىك 〈名〉〔植〕臭椿：شۇلىك تامىر قابىعى 皮根椿。

شۇمەك 〈名〉①咀(的等壶茶、壶水) ②咀(的等壶茶、壶水)〈名〉①流 ② 便上篮摇 ③ 关开，头龙，口道管(的体液出无 ▲ شىلدىر شۇمەك 斗漏尿(的便小儿婴于。指名

شۇمەكسىز 〈形〉①儿咀有没(等壶茶、壶水)的，的关开有没，的头龙有没 ② 的儿咀带不的斗漏尿有没③。

شۇمەكتە- 〈动〉①儿咀上安 ②头龙上安 ③ 斗漏尿置放：泻倾，盆倾(雨大)〔转〕连雨大 جاۋىن شۇمەكتەپ ٴتۇر كۇن جاۋدى. 天三了下续。

شۇمەكتەت- 态动使的 شۇمەكتە-。

شۇمەكتەۋ 式定不的 شۇمەكتە-。

شۇمەتاي 〈名〉鸡鸡小，巴鸡。

شۇمپىلدە- 见 شىپىلدا-。

شۇمپىلدەت- 态动使的 شۇمپىلدە-。

شۇمپىلدەۋ 式定不的 شۇمپىلدە-。

شۇڭگىل 〈形〉的陷塌，的陷凹，的深：شۇڭگىل تاباق 盘汤 / شۇڭگىل قۇدىق 井水深 ▲ شۇڭگىل كوز 睛眼的陷凹。

شۇڭگىلدەن- 〈动〉进凹，陷凹(睛眼指多)去。

شۇڭگىلدەۋ 〈形〉陷塌略，的凹略，的深较的。

شۇڭگىلدەنۋ شۇڭگىلدەن- 式定不的。

شوڭەيت 〈名〉地凹，地洼。

شۇرىپە 〈名〉机板。

ئۇشۇۋ 〈叹〉声(畜牲)赶催 ▲ ئۇشۇۋ دەگەندە — 初最,始开。

ئۇشۇۋ-شۇۋلە- 〈动〉赶催,赶吆:انتى ئۇشۇۋ-شۇۋلەپ كەلەدى 直劲赶吆马点一走。

ئۇشۇۋ-شۇۋلەس- ئۇشۇۋ-شۇۋلە- 的态互交。

ئۇشۇۋ-شۇۋلەۋ ئۇشۇۋ-شۇۋلە- 的式定不。

شى / ئۇشى 〈助〉①呐,呢(问疑示表):ادامدارشى؟ قايدا كەتكەن؟ 呢人去儿哪到都?呢 / ?了 سەنشى؟ / ?呢你示表用连词助和)②。了同不全完就况情那,里这在你设假:吧(等望愿,告劝,议建示表用连词动和)سەن جاتىپ دەم السالڭشى. 息休息休下躺你 كەلەم دەگەنشى 肯(问反或强加示表):④。吧用连词容形词名或式定不词动和⑤来要定词名成构:وقۇ + شى 学生/ تەمىر + ئۇشى 铁匠/ وتىرىك + ئۇشى 说人的话谎。

شىبار 〈形〉①点斑有,的斑花有,的斑麻有的子麻有上脸 شىبار بەت قىز:的子麻有,的 شىبار سيىر / 牛的点斑有 شىبار تاۋىق / 娘姑深有 شىبار ات:的斑花色深有②鸡母花芦:的色十光五,的哨花,的色杂③马的斑花色铃〔动〕شىبار باقالار ▲ 衫衬花 شىبار كويلەك 水 شىبار بۇعى 鹿花梅 ▲ شىبار جاپىراق 蟾 ▲ شىبار جىلان 五蛇步 ▲ شىبار كۇزمەن 骨龙 ▲ شىبار تىشقان 花金,鼠花,鼠眉道五 ▲ 貂紫 شىبار ئىل 语杂夹 ▲ شىبار ورمەكشى 花蛛蜘。

شىبارلا- 〈动〉:斑麻有使,斑花有使①شەشەك بەتىن شىبارلاپ كەتتى 天花麻有上脸使②斑(言语指)纯不得显使:ئىتلىن شىبارلاپ سويلەپ 说时话少不杂夹外来语。

شىبارلان-① شىبارلا- 的被动态②,斑麻有,斑花有。

شىبارلات- شىبارلا- 的使动态。

شىبارلاۋ I شىبارلا- 的式定不。

شىبارلاۋ II 〈形〉:的斑花有略,的斑麻有略 بەتى شىبارلاۋ بىرەۋ 人的子麻点有上脸个有。

شىبارلىلىق ①شىبار 花,子麻②词名象抽的 شىبار。纯不(言语指)③斑麻,斑花,子麻有得显,斑花有得显 〈动〉شىبارت- ▲ 晕眩,乱撩花眼,花发睛眼 كوز شىبارتۋ。

شىبارتۋ شىبارت- 的式定不。

شىبجاقاي 〈形〉:的安不躁焦,的安不立坐①;的安不躁焦,的安不立坐 〈动〉شىبجالاقتا- 无;安不躁焦,安不立坐:شىبجالاقتاپ كىرىپ شىعا بەردى 时进时地安不躁焦出。

شىبجالاقتاۋ شىبجالاقتا- 的式定不。

شىبجالاڭدا- 见 شىبجالاقتا-。

شىبجالاڭدات- شىبجالاڭدا- 的使动态。

شىبجالاڭداۋ شىبجالاڭدا- 的式定不。

شىبجىق 〈形〉轻,的佻轻,的重庄不(止举)的浮。

شىجىڭدا- 〈动〉乱,忙奔谓无,去跑来跑①:晃前眼在总;忙瞎,忙个找,去晃来晃地厌讨人令要不 شىبجىڭداماي ورىن تاۋىپ وتىر。尾摇地住不(等羊山、马)②下坐置位。

شىبجىڭداس- شىبجىڭدا- 的态互交。

شىبجىڭدات- شىبجىڭدا- 的使动态。

شىبجىڭداۋ شىبجىڭدا- 的式定不。

شىبجىك-شىبجىك: شىبجىك-شىبجىك ەتۋ①晃前眼在总;忙瞎,忙乱,忙奔谓无,去跑来跑。尾摇地住不(等羊山,马)②

شىبىق I :条树,枝树细,枝树小,条荆〈名〉شىبىقتان شارباق توقۇ 编条荆用 ▲ ئارىن شىبىقپەن ايداۋ—概而论 ▲ شىبىق تىمەس شىڭى ەتەر①的养惯生娇。的风经不弱②。

شىبىق II 〈名〉茎雄,茎阴〔理生〕。

شىبىقسىز 〈形〉:的枝树小有没;的条荆有没,的枝树细有没:شىبىقسىز تايبازى توقىلمايدى 子把抬编能不就枝树细有没。

شىبىقتا- 〈动〉用,打抽条树用,打条树细用,打条树用:بۇل جۇرىسپەن جەتە المايمىز، انتى شىبىقتاپ جىبەر. 了不到们我度速的样这照。走点快马让下几抽枝树用,地的目

شىبىقتاي〈形〉般一条树和，的样一枝树小和 ▲ 的细。的腰细柳扬，的条苗 تال شىبىقتاي

شىبىقتاتـ شىبىقتاـ 态动使的。

شىبىقتاۋ شىبىقتاـ 式定不的。

شىبىقتى〈形〉的生茂条荆，的条荆有长 ① ② 有的条树持手，的枝树小有。

شىبىقشا〈名〉条树小；苗树幼，苗木。

شىبىقشى〈名〉人的地土量丈。

شىبىن I 〈名〉命性蝇苍，蝇〔动〕① ▲ 治整，压欺，磨折 كوزىنە كوك شىبىن ۋىمەلەتۈ 蝇家 شىبىن 大蜂黄 ▲ قارا شىبىن كوك ▲ 以难，苦痛到感 شىبىن جانى كوزىنە كورىنۈ 尾(的不留时尾剪马指) ▲ 受忍 شىبىن قاعار 毛 ▲ شىبىن قانات 小案图形圆椭 ▲ شىبىن (شاققان) قۇرلى كورمەۋ ①轻视，视蔑，而轻 ② 举易 ▲ شىبىن قورىعش 儿甩绳 ▲ شىبىن باسىنا باق قونسا، سامىرىق سالەمگە كەلىپتى. 拜朝凰凤，势得蝇苍【谚】。

شىبىن II 〈名〉座蝇苍〔天〕。

شىبىن III 〈名〉花梅(的中克扑指)。

شىبىندا ـ 〈动〉摆头摇畜牲)，蝇苍避躲 ① 意同头点〔转〕② 蝇苍赶驱(尾)。

شىبىنداس ـ شىبىندا ـ 态互交的。

شىبىندات ـ شىبىندا ـ 态动使的。

شىبىنداۋ شىبىندا ـ 式定不的。

شىبىندى〈形〉苍蝇的多：شىبىندى جەر 苍蝇的多地方。

شىبىنجەك 见 شىبىنجۇتى.

شىبىنجۇتى〈名〉草虫捕〔植〕。

شىبىنسىز〈形〉的蝇苍有没 ▲ 天夏的丽日和风。

شىبىن-شىركەي〈名〉泛的虫蚊，虫昆，蝇蚊 ▲ 称拼，跑飞 شىبىن-شىركەي بولىپ جونەلۈ 命跑逃。

شىبىرتقى I 〈名〉鞭长，鞭皮(的制粗)；棒马 ▲ 子鞭长 شىبىرتقى قامشى ▲ 子 شىبىرتقىنىڭ استىنان الۈ 打抽(棒马)子鞭长用地住不。

شىبىرتقى II 〈名〉鞭人仙〔植〕。

شىبىرتقىلا ـ 〈动〉鞭，打抽(鞭皮、棒马用) 打：ول انتى ئۇستى-ۈستىنە شىبىرتقىلاپ كەلەدى. 马打鞭地住不他。

شىبىرتقىلار〈名〉类毛鞭皮破，类虫鞭涡。

شىبىرتقىلاتـ شىبىرتقىلا ـ 态动使的。

شىبىرتقىلاۋ شىبىرتقىلا ـ 式定不的。

شىبىش〈名〉羊山女处，羊山母的岁一：بىيل جىل جاقسى بولىپ شىبىش لاقتادى. 年的年今。羔了产都羊山母的岁一，好景

شىعاي〈名〉① 穷贫，蛋光穷 ② 畜吝别特。鸡公铁，人的

شىعاي〈名〉者遁隐，者世避。

شىعايباي〈名〉鸡公铁，人的畜吝别特。

شىعان〈名〉① 宇空天〔转〕② 远偏，处远 ▲ 宙 شىعان بىرەۋ 的绝卓，的有少 ▲ شىعانعا شىعىپ كەتۈ 越超，众超 ② 处高到走，远走①。

شىعاناق〈名〉湾，处曲弯(的等流河)〔地〕：تەڭىز شىعاناعى 湾海。

شىعاندا ـ 〈动〉① 顶山到，远走：ەسكىلەر شىعانداپ كەتىپتى. 了去上顶山到跑羊山 ② 。

شىعاندات ـ شىعاندا ـ 态动使的。

شىعانداۋ شىعاندا ـ 式定不的。

شىعار I 〈助〉许也，概大，约大，能可：ول كەلمەيتىن شىعار. 了来不约大他。/ ول ۋىنىدە شىعار. 家在许也他。

شىعار ـ II ①〈动〉شىق ـ ②态动使的，出搬，出送，出抬：قازاندى سىرتقا شىعارىپ تاستاپتى 提，出抽，出取，出拿 ③ 了去边外到抬锅把里包钱从 قاپشىقتان اقشا شىعاردى 出掏，出：قاپشىقتان اقشا شىعاردى 花，出拨，出拨 ④ 钱了出掏：ۈكىمەت اقشا شىعارعان قۇرىلىس 目项设建的款拨家国 / قانجار شىعارۋ 空腾，出腾 ⑤ 鞘出刀拔：ۋاقىت شىعارۋ 出调 ⑥ 间时出腾：ولارعا ەكى ادام شىعارىپ بەردى. 人个两了调们他经 ⑦ 。

شىعارىپ〈名〉放释；去出许准，走放，出放：قۇستى قاپاستان شىعاردى. 了去出放里子笼从鸟把。/ قاماۋدان شىعاردى 松放，手放，弃放 ⑧ 放释中押拘从：اساۋ جىلقىنى قولدان شىعارۋعا بولمايدى. 烈对

شىعارۋ〈名〉出造，出制，出做，产出 ⑨ 。手放能不决马

握掌，制控，纵操 ▲ ۋىسىنان شعارماۋ 阵一 ▲ 子漏捅，烦麻惹 ▲ شاتاق شعارۋ 里手在 شىين شعارۋ 报 ▲ 露揭，发揭 سىتەن شعارۋ ▲ 坏破，坏毁，废 بىلشىعىن شعارامىن دەپ ▲ شىن ٴسوز 。 劈益丝治 شعارۋ. اباقتىدان دا شعارادى. 理真住不锁房班【谚】。

شعارعىش: ساۋلە شعارعىش 器射辐 。

شىعارما 章文，作著，品作〈名〉 ادەبي (كوركەم) شعارما 品作艺文 。

شعارماشىلىق 。术艺作创，作创〈名〉

شعارت- شعار- Ⅱ 。态动使的

شعارتقىز- شعارت- 。态动使的

شعارتتىر- شعارت- 。态动使的

شعارتۋ شعارت- 。式定不的

شعارۋ شعار- Ⅰ 。式定不的

شعارىل- شعار- Ⅱ 。态动使的

شعارىمپاز 。的造创于善，的明发于善〈形〉

شعارىمپازدىق شعارىمپاز 的 。词名象抽的

شعارىس- شعار- Ⅱ 。态互交的

شعاسى 。损亏，耗损，失损，出支〈名〉

شعاسىلى 损亏 ，的大耗损 ，的失损受〈形〉 قايسى ورىن شارۋاشىلىقتىى باسقارۋدى 的多 بىلمەسە، سول ورىن شعاسىلى بولادى. 哪单个 。损亏有会就它，善不理管济经位

شعاسىلى-كىرەسىلى 盈，的盈有亏有〈形〉 ▲ شعاسىلى-كىرەسىلى ەسى بار 的有兼亏 。涂糊时有楚清时有子

شعاۋىل 。队锋先 ② 队卫前，卫前 ①〈名〉

شعۇ شىق- Ⅰ 。式定不的

شعۇ 。胀肿，块肿〈名〉Ⅱ

شعىم 物作农)，量获收，获收，成收 ①〈名〉 بيىل ٴبيداىدىڭ شعىمىى جوعارى بولدى. 量产(的出煮时汤煮) ② 。高量产的麦小年今 。度浓的茶 شايدىڭ شعىمى 度浓(的

شعىمدى 势长，的高量产(物作农) ①〈形〉 。的酽，的度浓有，的浓 ② 的大量获收，的好获收 ② 词名象抽的 ①شعىمدى

شعىمدىلىق 。度浓 ③ 量产，量

شعىمسىز 势长，的产低，的低量产 ①〈形〉 。的淡，的酽不，的浓不 ② 的好不

جاڭا ستانوكتار شعارۋ 出的新产/床机 تۇتىنۋ 制酿，酿酝 ⑩ 品费销产出 بۇيمداربن شعارۋ 出，作写，表发⑪厂酒酿 اراق شعارۋ زاۋودى 版：سوڭعى جىلدارى كوپ كىتاپ شعارۋ 几近 出露，出探，出伸⑫书少不了版出年 قولىن 袋脑出探 ⑬ / 手出伸 باسىن شعارۋ 射放，出射：وق شعارۋ 射出射 (枪开)弹枪/ جارىق شعارۋ 光发 ⑭ 放 (地情尽)，出放：出唱 ٴان سالساڭ داۋىسىڭدى شعارىپ ايت 唱要然既 出牵；出领，出引，出带 ⑮ 唱歌声放得就 سەن بالالاردى باقشاعا شعارىپ وينات. 子孩把你 。玩去里园花到带们 شوجە :出孵，孵 ⑯ شىعارۋ 出画，绘描 ⑰。锥鸡出孵 ورنەك شعارۋ 出描 ⑱ 纹花 كىر شعارۋ 除，除消：去 ەكەۋبن شعارعاندا جانە 减，减：去 ⑲ 点污去除 论推，出算⑳ 个两剩还个两去减 ەكەۋى قالادى 字数均平出算 ورتاق ساندى شعارۋ 定推，出 出得 قورتىندى شعارۋ 出作，出定，出得 ㉑ / 议决出作 ۇكىم شعارۋ / 论结 قارار شعارۋ 造创，明发，现发 ㉒ 决判出作 ٴبىرىنشى رەت 次一第 قاعاز جاساۋ تەحنيكاسىن ويلاپ شعاردى 掘挖，采开，发开 ㉓术技纸造了明发 شعاراتىن جۇمىسشىلار 除，除开 ㉔ 人工煤采 پارتيادان شعارۋ 籍党除开 / جۇمىستان شعارماۋ 守 ▲ 雇解 اۇزىنان شعارماۋ ▲ 瓶如口 ▲ 嚷叫，闹吵，嚷吵 بايبالام شعارۋ بارماعىن شعارۋ ▲ 起不看 بۇيرەكتەن سيراق ▲ 头骨挑里蛋鸡，儿碴找，枝生外节 شعارۋ ٴبىر جەڭىنەن قول، ٴبىر جاعادان باس شعارۋ 团 ▲ 歌挽唱 شعارۋ داۋىس ▲ 致一结 دودا-دوداسىن شعارۋ 碎破离支得扯，碎粉得扯 ▲音发；声出 ەرىنىن شعارۋ ▲دىبىس شعارۋ ▲吧嘴起翘 ەسىنەن (جادىنان، ويىنان) شعارمادى 一直记着，念惦 ▲ جانازاسىن شعارۋ ▲ 则纳吉念 جوققا شعارۋ ▲ 认否，定否 ويدان ▲ 造编，造臆 ② 却忘，记忘① پالە شعارۋ ▲ 非生事寻，祸惹 سوزدەن بۇتاق شعارۋ ▲ 殡送，葬送 سۇيەگىن شعارۋ ▲ 枝生外节 تەرىسكە شعارۋ ▲ 决否，定否 تۇتەسىن شعارۋ 揪乱，坏咬，阵一咬乱 ② 破穿，破弄，破撕①

شعەمسىزدىق شعەمسىز 的词名象抽。
شعەمتال 见 شعەمدى。
شعەن I 〈名〉①销花，用费，出支，支开：ورنسز شعەن 不要的支开 / وندىرىستىك شعەن 生产费用 ②用费产生：شعەن 耗消，耗损，失损，损亏：شعەنعا باتۇ 大太损亏▲ شعەن بولۇ 遇难，牺牲。
شعەن- II 〈动〉离远，散走，散离：جول جونەكەي ئىر توپ ەشكى شعەنىپ كەتتى. 回了散走羊山群一上路的来。
شعەندا- 〈动〉花费，支开（的多过）。
شعەندال- 〈动〉被花费，被支开。
شعەندان- 〈动〉自己花费，自己支开。
شعەندانىدىر- 〈动〉使花费，使支开。
شعەندار 〈形〉①有债的 ②欠债的，有债务的，负债的，欠债的，有债务的人。
شعەندات- 〈动〉使花费，使支开。
شعەندا- 〈动〉不定式。
شعەندى 〈形〉①损耗的，损失的，损亏的 ②〔数〕数得，数答。
شعەندىر- 〈动〉使花费，使支开。
شعەنسىز 〈形〉没有花费的，没有损失的，不损亏的：ئىل قىستان قوي شعەنسىز شقتى. 今年冬天羊群没有损失。
شعەنسەن- 〈动〉认为支开，认为费枉，认为费破：ئوندىرىس قارجىسىن شعەنسەنۇعا بولمايدى. 大家不认为生产费是作损失。
شعەنسەندىر- 〈动〉使认为支开，使认为费枉，使认为费破。
شعەنسەنۇ 〈名〉认为支开，认为费枉，认为费破。
شعەنۇ 〈名〉不定式。
شعەر I 〈名〉千斤顶；起重机，绞盘，绞车：شعەرمەن سۇ تارتۇ 用绞盘抽水。
شعەر II 〈名〉歌，歌曲：ۋىرەتۇ شعەر 教唱曲。
شعەرلا- 〈动〉安绞车：شعەرلاعان قۇدۇق 安绞车的井。
شعەرلاۋ 〈名〉不定式。
شعەرلىق 〈形〉有绞盘的，有绞车的：شعەرلىق ناۋا 有绞车的槽。
شعەرشق 〈名〉环，圈，箍：شعەرشق تەمىر / 铁环▲ شعەرشق ئاتارنزدى 的状环：شعەرشق سىرعا 耳形环。
شعەرشقتا- 〈动〉套上，圈上，箍上。
شعەرشقتان- 〈动〉被套上，被圈上，被箍上。
شعەرشقتات- 〈动〉使套上，使圈上，使箍上。
شعەرشقتاۋ 〈名〉不定式。
شعەرشقتى 〈形〉有环的，有圈的，有箍的：شعەرشقتى دوعا 有环铁安：شعەرشقتى 木弧形的环。
شعەرىق I 见 شعەر I。
شعەرىق II 见 شعەرشق。
شعەرىقتا- 见 شعەرشقتا-。
شعەرىقتاۋ 〈名〉不定式。
شعەس I 〈名〉花费，支开（的多过）①损亏，失损，销出：شعەس كوپ، كىرىم از 量行发，行发：جۇرنالدىك قازىر- گى شعەسى از ەمەس. 杂志现在的行发量不多。②少入收，多支开：ەگىننىك شعەس قانداي؟ 今年的稼庄怎么样？▲ شعەس كەرنەۋ 长势，势长 ③式姿：شعەس وزگەرتكىشى 变压器输出▲ شعەس سەپتىك 从属〔语〕。
شعەس II 〈名〉①〔地〕东，东方：شعەس جارىم جەر شارى 半球东 / قىير شعەس 远东 / ورتا شعەس 中东 ②东国各方：شعەس تانۇ 东方学 / شعەستى زەرتتەۋشىلەر 东方学家▲ شعەس اعاش شرماۋنعى 东方植〔植〕▲ قىير شعەس تاربافاسى 蓬铁铃〔动〕▲ 铁蓬处相，结团相互，好和此彼 شعەس- III 〈动〉相互，好和此彼：▲ ولار جاقسى شعەسىپ كەتتى. 他们相好：好相处。
شعەس- IV شق- I 的态。
شعەستانۇ 〈名〉东方学。
شعەستانۇشى 〈名〉东方学家。
شعەستىق 〈形〉东方的，东方于▲ شعەستىق اينال ەشوپ 东方蓼〔植〕。
شعەستىر- شعەس- II 的态。
شعەسۇ شعەس- II 〈名〉不定式。
شعەسىمدى 〈形〉结团讲和，相处和睦，好和人与：ول جولداستارىمەن شعەسىمدى. 他的关系好。

。好很系关的间之们志同和

شعسسمدىلىق شعسسمدى 的词名象抽的。

شعسسمسىز 〈形〉 的结团不，的好和不与，的来不和人。

شعسسمسىزدىق شعسسمسىز 的名象抽的词。

شىدال- ①〈动〉 得持支，住得受经，住得撑忍容，住不受忍，住得耐忍，住得持坚，住：اقىرىنا دەيىن شىدامايدى 不底到持坚能 / ازاپقا ت：存久，藏保，放存 ② 苦痛受忍 شىداۋ 。肉入存能不天夏 ▲ شىداي الماي 坚忍法无，住不持 ▲ شىداپ باعۋ 忍，守忍 ▲ قىرقمنا شىداعان، قىرىق بىرىنە دە شىدايدى.【谚】能不十二到持坚 。九十在留停

شىدام 〈名〉 忍：制自；力久耐，力耐，心耐，耐 ▲ 人的心耐有没 جان جوق شىدامى جەتپەۋ 住不耐忍，心耐去失 ▲ شىدامى تاۋسىلۋ （心耐去失）急着（كەتۋ）。

شىدامدى 〈形〉 耐苦吃，的劳耐，的性耐有：的件条良不在外受经能；的久耐，的劳 سۋىقعا شىدامدى وسىمدىك 耐寒物植。

شىدامدىق 见 شىدامدىلىق.

شىدامدىلىق ①شىدامدى 耐 ② 词名象抽的性耐，韧坚，劳耐苦刻，劳。

شىدامسىز 〈形〉 烦耐不，的住不忍，的性耐无：的力耐有没；的 ول سوزبنده تۇرماىتىن 言诺己自持坚能不个是他。 شىدامسىز كىسى. 人的。 / 马的力耐有没 ات شىدامسىز

شىدامسىزدان- 〈动〉 ，安不躁急，烦耐不出显：شىدامسىزدانا ونىڭ حاتتن 制自去失，待急不迫。 كۇتتىپ ءجۇر. 信来的她着待等地烦耐不他

شىدامسىزداندىر- شىدامسىزدان- 的使动态。

شىدامسىزدانۋ شىدامسىزدان- 的。式定不

شىدامسىزدىق ①شىدامسىز 不 ② 词名象抽的。待可不急，情心躁急，烦耐

شىداس- شىدا- 的。态互交

شىدات- شىدا- 的。态动使

شىداتپا- 〈动〉 受忍使，住不受使，忍容能不：اۇرىپ شىداتپاي بارادى 去下不持坚使，住不耐忍使，住不。受忍以难在实得痛

شىداتپاۋ شىداتپا- 的。式定不

شىداۋ شىدا- 的。式定不

شىجالاقتا- 〈动〉 大，话说声大；平不鸣，冤鸣：شىجالاقتاماي اقىرىن سويلە 喊大要不喊大：叫。说地气静心平，叫大

شىجالاقتاس- شىجالاقتا- 的。态互交

شىجالاقتات- شىجالاقتا- 的。态动使

شىجالاقتاۋ شىجالاقتا- 的。式定不

شىجباڭدا- 见 شىبجىڭدا-.

شىجباڭداۋ شىجباڭدا- 的。式定不

شىج-بىج 〈名〉 多）声沙沙，声吱吱，声咝咝：菜炒；肉油过〔转〕②（声肉炒指 ▲ مىڭ" ءسىز بىزدەن" ءبىر شىج-بىج ارتىق.【谚】话空。饭饱顿一如不，遍千说

شىجعىر- 〈动〉 炼，解熔，化熔：قۇيىرىقتى شىجعىرىپ الدى 把尾羊炼油好了 〔转〕② 热毒，热酷，热炎：شىجعىرىپ تۇرعان شىلدە 烈吓；斥训，责叱，摘指〔转〕③ 天伏的炎炎日：ول ەسكىتكەن كىرەڭ وتىرعاندارىدى 恐，唬在斥训始开就门进一刚他。 شىجعىرا جونەلدى 人的坐。

شىجعىرت- شىجعىر- 的。态动使

شىجعىرۋ شىجعىر- 的。式定不

شىجعىرىل- شىجعىر- 的。态动被

شىجۋ شىجى- 的。式定不

شىجى- 〈动〉 炼，解熔，体液或化，化熔：①〔转〕② 。解熔有没还油。 ماي شىجىعان جوق 热毒，暑炎，热炎：كۇن كەشەگىندەي شىجىپ تۇر. 天昨和气天炎样一热。

شىجىق 〈名〉 。渣油（的下剩所时油物动炼）

شىجىل 〈名〉 咝咝，声吱吱，声：قۇرداقتىڭ شىجىلى 。声咝咝的片肉炒

شىجىلدا- 〈动〉 咝，响咝咝，声咝咝出发①锅在油：قازانداعى ماي شىجىلداپ جاتىر. 响吱大喊大，声叫尖出发〔转〕②。响吱吱里：كەمپىر بالاعا شىجىلداپ ۇرسىپ ءجۇر. 嚷嚷，叫。子孩骂责声大太太老

شىجىلداتا- شىجىلدا- 的。态动使

شجىلداۋ شجىلدا- 的不定式。

شجىم 〈名〉(的上腿鹰猫或子脖犬猫在系)系,线脚,索绳。

شجىمدا- 〈动〉①上系,线脚上系(上腿鹰) ②索绳一点一(示表式形词动副其用)〔转〕渐渐,地慢慢,地滴。

شجىمداۋ شجىمدا- 的不定式。

شجىك 〈名〉症尿多,症尿液,尿遗〔医〕。

شجىت- ①شجى- 的动使态 ②熔,解熔,炼 ③了好炼油脂把化:مايدى شجىتىپ قويدى 热酷,热炎,热晒:كۇن كۇيدىرىپ شجىتىپ بارادى. 受难在实得热气天。

شزۇ 〈名〉族畲:شزۇ ئىتلى 族畲的语。

شزۇشا 〈形〉①的式族畲,的族畲的:شزۇشا كيىم 装服族畲 ②语族畲:شزۇشا ۇيرەنۋ 学语族畲习。

شسق I 〈名〉晨露,水露,露:تاڭعى شسق 露水上蒙 / شسق ئۇسۇ 露降 / شسق باسۇ 露水上蒙 ▲شسق نۇكتەسى〔象气〕点露 ▲شسق جۇنتپاۋ 一尘不染。

شسق- I 〈动〉①去出,来出,出走,出:ۇيدەن / 了来出里家从钟点两 سىرتقا شسعىپ تۇر 走 ②儿会一呆去边外到请 / 头街上走 كوشەگە شسعۇ 进走,到走,上:جۇمىسقا شسعۇ 班上 / جولعا شسعۇ 路上③现出,现涌:出显 كوپتەگەن بەلسەندىلەر شسقتى. 涌。 / تاڭ ماسەلەلەر شسعىپ 子分极积多很出现 وتىرادى. 不断的新现出题问。④殖繁,生出:قۇرت-قۇمىرسقانداڭ شعاتتىن كەزى 的殖繁虫昆 سورلى جەرگە شعاتتىن 出长,长生:وسىمدىكتەر 节季⑤ 物植的长生地碱盐在于合适⑥ 土。芽萌,芽出,芽发:كارتوپ شسعىپ كەلەدى. 了芽出始开豆 التايدان التىن شعادى. 阿 生产,产出:⑦。了芽出始开豆,来上浮,出浮⑧。子金产出泰勒阿 浮 سۋ بەتىنە شسعىپ قالىپتى 出泅,来上漂,骨露得显,出鼓,出凸,出突⑨ 了面水出 كورپەدەن ايامى شسعىپ قالىپتى 出露暴,出露:虚 وتىرىگى ابدەن شسقتى 面外的子被在露腿 脱滑,出脱,落脱,下掉⑩ 遗无露暴性伪 اينەك قولدان شسعىپ كەتتى. 玻下掉中手从璃

شسنجىر شعۇ / 。了去摆,脱挣⑪ 脱滑条链 جيىننان ارەڭ شسعىپتى 好:出逃,开离脱,脱 بۇل 生产,生发⑫ 身脱中议会从易容不:بۇل بستەن كوڭىلسىزدىك شعادى. 不生产会事件这 ……于源来,自来,身出⑬。果后的快愉:جۇمىسشىلاردان شسقتان وقىمىستىلار 身出人工 مىنادان 为成,成作,成就造⑭ 子分识知的:مىنادان / 。衣大件做够不料块这 ۇبىر پالتو شسقپايدى. ول جاقسى مۇعالىم بولىپ شسقتى. 个一了成他 ول جاقسى مۇعالىم بولىپ شسقتى. (果结种某)有,得取,到得⑮。师老的好很:(果结种某)有,得取,到得 / 。果结么什有会不这 سۇرەت جاقسى شسقپادى. 照有没片照 ول ەتتەن شسعىپ بارا 绝弃,烦腻,厌讨,恶:ول ەتتەن شسعىپ بارا جاتىر. 肉吃欢喜样那前以象不他 ▲ اياعىنان 能 شعۇ ▲ ايامى شعۇ 完做……把,底到持坚 ▲ ايتقانىنان (دەگەنىنەن) شسقپاۋ 路走会,立独不,验应 شعۇ ▲ ايتقانىنداي شعۇ 贴贴服服,从听迎欢,接迎,去上迎① الدىنان شعۇ ▲料所出愿如,达已愿夙 ارمانىنا شعۇ ▲ 得应有罪② 偿以 ▲ استان-كەستەنى شعۇ 呈状乱混 ▲ اتىپ شعۇ 声名,名出 ▲ اتى شعۇ 去出跑儿烟溜一②满塞,满装① اۇزى-مۇرنىنان شعۇ ▲ 外在 ▲ 遢邋,洁整不,落利不③ 撑吃,饱过得吃出口 اۇزىنان اق ۇيت كىرىپ، كوك ۇيت شعۇ 得 ▲ اۇزىنان جالىنى شعىپ تۇرعان كەز 语秽,去出说中意无 ▲ اۇزىنان شعىپ كەتۋ 时之势 ▲ اق 猎狩,猎出 ▲出而口脱 اۇعا شسعۇ شسقاندا 时裕充食奶(季春指) ▲ اعالاپ شعۇ 路销,销畅① بازارى شعۇ ▲ 茅前列名,尖拔 بال -بۇل (ۇتىل) ▲ 运红走② 快路销,广 بەسكىتەن بەلى شسقپاعان شعۇ ▲ 语学呀呀年 بەتىنەن وتى ▲ 的干未臭乳,的年成未,的小纪 بۇتن شعۇ ▲ 愧惭分十,容自地无得羞 بىت-شىتى شعۇ ▲ 臼脱八零七为成,碎粉被 بۇرىن شسقتان قۇلاقتان كەيىن ▲ 裂五分四,落 ۇيىز وزار 青 ▲ 蓝于胜而蓝于出 شسقتان ۇيىرى شعۇ 足意满心,意满,足满② 饱① ▲ دالاعا شعۇ 手解② 去边外到,去出 دەگەن جەردەن شعۇ ▲ 说所象确 دىمى شسقپاۋ ▲ ەكى جەپ (الىپ) بيگە 吭不声一,发不言一

شەۋ 一举得两 ▲ ەسى شەپ، ەبى قاشۇ 束手 ▲ جارلىقا شەۋ 现出 ▲ جارا شەۋ 策无 ▲ جەگەنى جەلكەسىنەن شەۋ 欺，好吃让不 ▲ جەلى شەۋ 负 ① 被否 ▲ جوقا شەۋ 气泄 ▲ جوعارى شەۋ 坐 ② 认否被，定 ▲ جوعارى شەكىز 座上请 ▲ 座上上 ۋجىپ ▲ جۇرەگى تاس توبەسىنە 端极走 ▲ جۇرەگى قاپىنان شەۋ 散魄飞魂，战胆惊心 ▲ جۇرەگى قاپىنان 跳肉惊心，战胆惊心，胆了破吓 ▲ كۆلە كىرىپ كۆڭىرەنە شەۋ 归而兴败，来而兴乘 ▲ كوزى (ەكى كوزگە شىققان سۇيەلدەي 钉中眼 ▲ كوزى (ەكى كوزى) شاراسىنان شەۋ 飞散魄 ▲ كوزى شەۋ 瞎装〔咒〕 ▲ كوزىكىنەن شىقسىن 瞎变 ▲ مالمەن 眼一看去进，面见 ▲ مىسق جوقتا تىشقان توبەگە شەعادى. 尘 ▲ 成子猴，虎老无中山)天翻子耗在不猫【谚】(王大 ▲ سەكسەن شىقپاي، توقسان كىرمەيدى. 到不十九，过不十八【谚】

شقي- 〈动〉中目，慢傲；风威耍，扬气高趾

شقيۇ شقي- 的 。式定不

شقپىرت- 〈动〉鞭，打抽(等条枝，鞭皮用)

شقپىرتۇ شقپىرت- 的 。式定不

شىققان- 〈动〉湿打水露，水露沾：ۋشوپ شقتانىپ قالىپتى. 了湿打水露被草 。

شقتانۇ شقتان- 的 。式定不

شق-شق: شق-شق ەتۇ 响作嗒嗒嘀嘀)，声击撞出发(等头石、属金 。

شقشىت 〈名〉腺腮：腮；骨颞 ▲ شقشىتتان وتىرعىزۇ (腺下耳) 耳个一打 。光

شقىل 喳喳嘁嘁；声当叮，声响的嗒嘀〈名〉 。声

شقىلدا- 〈动〉响作当叮；响作嗒嗒嘀嘀 ①：ساعات ۇستەل ۇستىندە شقىلداپ تۇر. 桌在表 ② 。响作嗒嗒嘀嘀上子 ▲ 的鸟以什知不来传方地个一某从 。声叫地喳喳嘁嘁

شقىلداق 〈名〉I 。参沙〔植〕

شقىلداق II 〈名〉嘁嘁；声当叮，声嗒嗒嘀嘀

شەۋ 反对 ▲ قارىس جەرگە شەۋ مۇك بولۇ 出 跑 ▲了不弹动，门家了不 出赶 ▲ قۇنۇپ شەۋ 住留有没，住抓有没，掉 ▲ قۇماردان شەۋ 瘾过 ▲ قىرقىنان شەۋ 去 ② 升超 ① ▲ ۇشپاقتا شەۋ 天十四满(儿婴) 过，分过，端极到达 ▲ ۇشىنا شەۋ 天登步一 得说【谚】 ▲ ارىق ايتىپ، سەمىز شىق. 头 ▲ اۇرۇ باتپاناپ كىرىپ، 众出得干，虚谦 ▲ مىسقالداپ شعادى. 如病治，倒山如来病【谚】 ▲ جالعىزدىك ۋنى شقپايدى، جاياۇدىك 丝抽 。 شاڭى شقپايدى. 起不行单，声成不鸣独【谚】

。声喳喳

شقىلداق Ⅱ 〔动〕〈名〉雀木旋 。

شقىلدات- شقىلدا- 。态动使的

شقىلداۋ شقىلدا- 。式定不的

شقىلدىق 〈名〉① 啷啷,声叫的啾啾(的鸟) ③ 声吁吁(的住停马叫) ② 声叫的的咀咂 。声息叹

شقىلقتاس- شقىلقتا- 。态互交的

شقىلقتات- شقىلقتا- 。态动使的

شقىلقتاۋ شقىلقتا- 。式定不的

شقىر 〈名〉折脆 ,声裂碎,声吧咯,声吱咯 ;声齿叩,声 ۋتۇستى. ايىاق استىنان بىردەمە شقىر دە了响吱咯然突西东么什知不下底脚 。下一

شقىرلا- 〈动〉,声脆脆发,声折脆发,响吱咯 ;响作吧咯吧咯 كۇن تىم سۋىق، ايىاق استىندا شقىرلاعان قار. 天冷寒别特气雪,下底脚在雪 。响作吱咯

شقىرلاس- شقىرلا- 。态互交的

شقىرلات- شقىرلا- 。态动使的

شقىرلاۋ شقىرلا- 。式定不的

شقىر-شقىر: شقىر-شقىر دەتۋ 吱咯吱咯 吧咯吧咯,声折脆发,声折脆发(地住不),响 。响作

شىل 〈名〉鸡松,鸡榛 〔动〕 。

شىلا- 〈动〉,腌;泡浸,泡 :جۋاتىن كيىمدەردى سۋعا شىلاپ قويىپتى 在泡服衣的洗要备准把 。了里水

شىلان Ⅰ〈名〉枣大,枣红 :شىلان اعاشى 枣 。树

شىلان- Ⅱ شىلا-的 。态动被

شىلاپشىن 〈名〉盆衣洗,盆脸洗 ,盆大 。

شىلات- شىلا- 。态动使的

شىلاۋ Ⅰ〈名〉词虚,词助 〔语〕 ▲ دەۋمەۋلىك 连 شىلاۋ جالعاۋلىق شىلاۋ ▲ 词助气语,词气语 词 ▲ سەپتەۋلىك شىلاۋ 介词 。

شىلاۋ Ⅱ〈名〉①(的马指)角嘴(〔转〕②,响影 ,响作 。力染感

شىلاۋ Ⅲ شىلا- 。式定不的

شىلاۋجىن 〈名〉蚓蚯 。

شىلاۋىش 〈名〉(克萨哈 ,柯尔柯孜族民等 。巾头套(的成做布白用的戴女妇的过育头盖,巾

▲ 绳马牢,绳长(的头笼马) **شىلبىر** 〈名〉 。力之臂一助,忙帮,助帮 بەرۋ ۇشىن شىلبىر

شىلبىرلا- :(上绑)绳缰用,绳缰上系 〈动〉 بۇزاۋدىڭ ٴتورت ياعىن شىلبىرلاپ بايلاپ تاستاپتى 。的紧紧得绑腿条四的犊牛把绳缰用

شىلبىرلاۋ شىلبىرلا- 。式定不的

شىلبىرلى :的绳缰有系,的绳缰有 〈形〉 قايىس شىلبىرلى نوقتا / شىلبىرلى 。头笼的绳缰有系

شىلبىرسىز 缰上系有没,的绳缰有没 〈形〉 。的绳

شىلعي 好工加未 ,的熟未(子皮指) 〈形〉 Ⅰ :تۇيەنىڭ شىلعي قايىس 。子皮驼骆的熟未的

شىلعي Ⅱ 〈副〉贯一,概一,律一 ① :شىلعي وتىرىك ايتاتىن جان 贯一的谎说人 ② 完 ,地全完 :شىلعي بولات 地底彻,地粹纯 / 钢是都全 شىلعي وتىرىك 言谎属纯 。

شىلعيلان- :透湿,湿浸,湿变(子皮指) 〈动〉 تەرى شىلعيلانىپ قالىپتى. 了湿变子皮 。

شىلعيلانۋ شىلعيلان- 。式定不的

شىلداقانا 见 شىلدەحانا.

شىلدىر Ⅰ : شىلدىر شۇمەك 。指小

شىلدىر Ⅱ 〈名〉哗,声铃叮,声当叮,声铃叮 :قوڭىراۋدىڭ شىلدىرى ەستىلدى. 声啷来传 。响作铃叮 ▲ شىلدىر ەتۋ 声零丁的当铃了 。响啷当零

شىلدىرا- 见 شىلدىرلا-.

شىلدىرات- شىلدىرا- 。态动使的

شىلدىراۋ شىلدىرا- 。式定不的

شىلدىرلا- 当零叮,响作当叮,响作玲叮 〈动〉 :قوڭىراۋ شىلدىرلايدى. 响啷 / 。响作铃叮 شىلدىرلاعان كۇمىس تەڭگە 。元银的响当叮

شىلدىرلات- شىلدىرلا- 。态动使的

شىلدىرلاۋ شىلدىرلا- 。式定不的

شىلدىرلاۋىق 〈名〉响当叮 ,鼓浪波 ,鼓郎货 。具玩的

شىلدىرماق 见 شىلدىرلاۋىق.

شىلدىر-شىلدىر 哪当零叮,当当叮叮〈拟〉
شىلدىر-شىلدىر ەتكەن دىبىس شىقتى 哪哗哪哗:
哪当零丁了来传然突. 了失消就后随,声
شىلقۇ شىلقى- 式定不的。
شىلىق-شىلىق 唧吧唧吧,哧扑哧扑〈拟〉。
شىلقى- ①〈动〉透湿,湿浸:
كىيىم جاڭبىردا شىلقىپ كەتتى. ②了透湿中雨在服衣
得显。
شورپا شىلقىغان ماي 汤肉的汪汪油:肥太
شىلقىلداڭ ①〈动〉湿浸,淋淋湿
得湿,透湿,湿浸,淋淋湿:
جەر كەپكەن جوق، ئالى شىلقىلداغان 淋淋水
باتپاق. 泥烂片一是然仍,干有没还地 ②显。
شىلقىلداڭ شىلقىلدا- 式定不的。
شىلقىلداۋ شىلقىلدا- 态动使的。
شىلقىلدات- شىلقىلدا- 式定不的。
شىلقىماي〈名〉肉的肥太,油是全:
جەگەنى شىلقىماي 肉肥是的吃。
شىلقىت- شىلقى- 态动使的。
شىلپ-شىلپ 吧,唧吧唧吧,哧扑哧扑〈拟〉
شىلپىل〈名〉哧扑,声哒吧,声溅拍,声唧吧 哒吧哒。
声
شىلپىلداڭ〈动〉哧吧发,响作哧扑,声哧扑发
声:
ايا ق استىندا شىلپىلداغان بالشىق 下底脚
泥污的响哧扑哧扑。
شىلپىلداق〈形〉响唧吧唧吧,的响哧扑哧扑
的响哒吧哒吧,的。
شىلپىلدات- شىلپىلدا- 态动使的。
شىلپىلداۋ شىلپىلدا- 式定不的。
شىلتي-〈动〉①短得显,短太得显(装服)
模装,来起大自高自,子架摆〔转〕②紧而
样作
شىلتيت- شىلتي- 的态动使。
شىلتيۋ شىلتي- 式定不的。
شىلىق〈名〉当勾的鄙卑,为行的人得不见。
شىلىم I 抽:
شىلىم تارتۋ 儿卷烟,烟〈名〉
شىلىم قاعازى 纸烟卷 / 烟。

شىلىم II 属萎〔植〕〈名〉。
شىلىمشى 人的大瘾烟,人的烟抽〈名〉。
شىم 草,皮草,块土草,土根草,土草〈名〉
شىم قازۋ 切草:子甸
شىم توسەۋ / 土草铺
شىم باتۋ 沉 ▲ 土根草
شىم توپىراق / 块土
شىم جىبەك 纯 ▲ 沉,底
شىم قارا 纯 ▲ 丝纯
ئۆسۋدى شىم توقتاتار، ▲ 沉没
شىن توقتاتار.【谚】水流住堵能皮草,真
理真。言谎穿戳能
شىم: شىم ەتۋ(然突)痛刺。
شىمال〈动〉〈名〉蚁蚂小。
شىمباي: شىمبايىنا باتۋ 痛到触,害要中打
受难到感,处。
شىمداق〈形〉的皮草,的接连根草。
شىمدال-〈动〉片成皮草,接连根草。
شىمدالۋ شىمدال- 式定不的。
شىمداۋىت〈形〉的草生,的多根草,的土草。
شىمدى〈形〉草,的草生,的块土草,的土草
شىمدى جەر 地的多根草。:的多根草,的皮
شىمقا-〈动〉:实严(得戴穿),严裹,紧裹
باسىن ورامالمەن شىمقاپ 把巾头用(他)
ئۇي 的实实严严得裹部头。
شىمقاي〈形〉:的粹纯,的全完,的色一清
شىمقاي اق كيگىز / 房毡的白洁
شىمقاي / 的色黑全完
شىمقاي قارا / 的绿油
شىمقاي تورى 马红枣的色一清。
شىمقال- شىمقا- 态动被的。
شىمقان-①شىمقا- 态身反的,严裹,紧裹②
严盖。
شىمقاۋ شىمقا- 式定不的。
شىمتەزەك〈名〉炭泥。
شىمشۋ شىمشى- 式定不的。
شىمشۋىر〈名〉:钳火,钳夹,子镊
ئۇتىس شىمشۋىرى 镊齿。
شىمي-〈名〉茏茏(的编线毛的色六颜五用)
席围草。
شىمشي〈动〉:掐,撮,捏:
دوختىر قىسقىشپەن ئۇداري ماقتانى شىمشىپ الىپ جارانى
对棉药点一了捏子镊用生医
دەزەنپەكسيالادى. 毒消行进口伤。

شمشق〈名〉雀山小〔动〕 ▲ بوز شمشق 雀灰 ▲ كوك شمشق 雀山青 ▲ سارالا شمشق 鸟思相 ▲ قىزىل شمشق 赤莺雀。 ساری شمشق 雀翅金，雀黄 。

شمشىلا-〈动〉地再一，掐地住不，捏地停不 / 背后捏地停不 شمشىلاۋ جونىن شمشىلاۋ：夹频频，揪 ساننان شمشىلاۋ 一腿大掐地再 。

شمشىلاس- شمشىلا- 态互交的 。

شمشىلات- شمشىلا- 态动使的 。

شمشىلانقىز- شمشىلات- 态动使的 。

شمشىلاۋ شمشىلا- 式定不的 。

شمشىم: ئبىر شمشىم 一—，撮一，量的撮一 / ئبىر شمشىم تۇز 一盐撮 ①：捏 ناسباي 撮鼻烟 ② 一的少很量数，的儿点丁：的 — ئبىر شمشىم تالقان 一面炒的点丁 。

شىم-شىم〈形〉的烫太不，的暖温，的和温：的 شىم-شىم سۋ 水温 ▲ شىم-شىم باتۋ 慢慢入渗，水温 شىم-شىم ەتۋ 痛灼，痛刺 ▲ 透渗渐逐：痛 سۋىقتان قۇلاعى شىم-شىم ەتكەندەي بولدى 因为 痛刺点有到感朵耳冷寒 。

شمشىما〈形〉①的讽讥，的刺讽有带②寒）的人袭（气 。

شىم-شمدا-〈动〉省俭，约节，省节 ①：استىقتارى از قالعان ەكەن، شىم-شمداپ ئشپ وتىرعان كورىنەدى. 了多不下剩食粮的们他，省节常非得吃此因 شىم-شمداپ شعاردى（时羔接）小力用 ② 。 قوزىنى 地慢慢羔羊将 来出引 。

شىم-شمداس- شىم-شمدا- 态互交的 。

شىم-شمدات- شىم-شمدا- 态动使的 。

شىم-شمداۋ شىم-شمدا- 式定不的 。

شمشىس- شمشى- 态互交的 。

شمشىت- شمشى- 态动使的 。

شمشىتقىز- شمشىت- 态动使的 。

شىم-شتىر 见 شىم-ستىرق.

شىم-شتىرق〈形〉纵，的杂复踪错，的杂错 / شىم-شتىرق ماسەلە 的糟八七乱，的错交横：的 شىم-شتىرق ايقاسقان جول 题问的杂复综错 شىم-شتىرق وي 路的叉交横纵 糟八七乱 / 法想的 。

شمشلدىق〈名〉幔帷，幕帷，帐床，帷床 ▲ داۋىس شمشلدىعى 门声，带声 شمشلدىعاق جەلبىرەپ تۇرما؟ 你着等在否是子娘新？ 。式仪幕揭（的行履郎新）اشار شمشلدىق 幕帷挂有没，的帷床有没〈形〉شمشلدىقسىز 。床的子幕有没 توسەك شمشلدىقسىز：的 帐张，的幕帷挂，的帷床有〈形〉شمشلدىقتى 。的子 做，的子帐做，的帷床做〈形〉شمشلدىقتىق تورعىن 。子绸的子帐做：的幕帷 شمىر〈形〉实坚，的实硬，的硬坚，的实结 壮健，的壮强 ② 料木的硬坚 اعاش شمىر：的 。的壮强格体 دەنەسى شمىر：的实壮，的 شمىرا-〈动〉箭，向飞速快，跑奔，跑飞，跑 。掠疾般一

شمىرات- شمىرا- 态动使的 。

شمىراۋ شمىرا- 式定不的 。

شمىرقان-〈动〉昂激绪情；膺填愤义，怒愤：شمىرقانعان جاۋىنگەرلەر جاۋ شەبىنە ۇمتىلدى. 地阵的人敌向冲们士战的怒愤 。

شمىرقانۋ شمىرقان- 式定不的 。

شمىرلا-〈动〉①发声嘟咕：قازان شمىرلاپ قاينايتىن جاتىر. 着开地嘟咕嘟咕水的里锅 ②。 توڭا بويىم شمىرلاپ ۇيىعاناداي بولدى（我）点有到感身全 然悚骨毛 ▲ توبە قۇيقاسى شمىرلاۋ：抖颤，颤打，颤震；麻发，激刺受 。

شمىرلان-，实结得变（肉肌，体身指）〈动〉壮强得变，力有得变 。

شمىرلاندىر- شمىرلان- 态动使的 。

شمىرلانۋ شمىرلان- 式定不的 。

شمىرلات- شمىرلا- 态动使的 。

شمىرلاۋ I شمىرلا- 式定不的 。

شمىرلاۋ II〈形〉，的实坚较比，的硬坚微略 。的实结较 。

شمىرلىق شمىر 词名象抽的 。

شمىر-شمىر: شمىر-شمىر ەتۋ（一阵—）抖颤，麻发，激刺（阵 。

شىن〈形〉①，的实真，的在实 符相际实与 / شىن ايتقاندا 他是不这：的 بۇل ونداق شىن ئسوزى ەمەس. 的，的正真 ② 的在实说 。话真的

全 完 ③ 金真 شىن التىن 的净纯，的粹纯：شىن سۆيىسپەن- شىلىك 的我忘身舍，的意实心真：شىن سۆيىسپەن- 实真，况情实真 ④ 情爱的意实心真 性：ول شىنىن ايتا سالدى. 况情实真把他 忠，里儿眼心从 شىن جۈرەكتەن ▲出托盘和 的心 ▲ شىن كوكجيەك 平地真〔天〕 ▲ شىن ماننده 地正真 ▲ سۆزدى شىم توقتاتار، ئسوزدى شىن توقتاتار. 【谚】能理真，水流住堵能皮草 言谎穿戳 ▲ ئتىل جۈيرىك ەمەس، شىن جۈيرىك. 【谚】辩雄于胜实事。▲ شىن جۈيرىك الدىن بەرمەس. 【谚】登先足捷 。

شىنىاياق 〈名〉碗瓷，称泛的碟碗 。

شىنايى 〈形〉①殷，的实切，的实真，的正真 的切的：شىنايى دوستىق 谊友的正真 / شىنايى احۋال 况情的实真 / شىنايى ئۈمىت 希的切殷 ②望 ▲钢纯 شىنايى بولات 的净纯，的粹纯：شىنايى كەڭستىك 空真〔天〕。

شىنايىلىق 词名象抽的 شىنايى 。

شىنار 〈名〉杨白银，杨天钻，属木铃悬〔植〕。

شىنارداي 〈形〉高，的大高材身(性女指多) 的儿条高细，的子个 。

شىناشاق 〈名〉儿哥拇小，指小：ئجىپتىى شىناشاقپەن ئىلىپ الدى 出勾头绳把指拇小用 了来 ▲ شىناشاعىنا تۇرمايدى (تاتىمايدى) (轻)肚 ▲比可无(意之视 小量 。

شىناشاقتاي 小，的大么那指拇小有只 〈形〉的小很，的小：ئسابىز سولىپ شىناشاقتاي بولىپ قالىپتى. 了大么那指拇小成蔫卜萝葫 。

شىندا- 〈动〉重郑，真当，真认：شىنداپ بەل بايلاسا ناتيجە شعارماي قويمايدى 决下正真要只 绩成出做会定一就，心 / شىنداپ اشۇلاندى 气生真当 。

شىنداس- شىندا- 态互交的 。

شىندات- شىندا- 态动使的 。

شىنداۋ شىندا- 式定不的 。

شىندەمەندا 确的，地在实，地正真 〈副〉。

شىندىق ① شىن 的 词名象抽的 ②实现，实，际实，理真，实事，况情际实：بۇل قيال ەمەس، شىندىق. 实现是而，想幻是不这 。 / شىندىقتى ئس جۇزىندەن نزدەۋ 实 是求事 / شىندىققا ۇيلەسەدى 合 际实乎 况情 ▲ وتتى ۇرلەگەن 能火【谚】 جاعادى، شىندىقتى نزدەگەن تابادى. 到求能理真，着吹 ▲ ۇرلىق قىلساڭ داۋلەتىڭدى جەيسىڭ، وتىرىك ايتساڭ شىندەعىڭدى جەيسىڭ. 【谚】失必者谎说，财钱失必者贼做 。

شىنسىن- 誓信 。

شىنسىنسۇ شىنسىن- 式定不的 。

شىنتاق 〈名〉①肘臂，肘膊胳，肘：شىنتاعىن بۇگۋ 胳把 / شىنتاعىن ۇستەلگە قويۋ 胳起弯 部肘(的袖衣) ②上子桌在放膊拐，处出突(形地指) ③了破肘膊胳 处弯：وسى شىنتاقتان اينالعان سوڭ اۋىل كورىنەدى. 勒吾阿见看能就处弯拐个这过走 。

شىنتاقسىز 符不，的实真不，的实现不 〈形〉。

شىندىقسىز 的谬荒，的唐荒；的际实合 。

شىندىقتى 际实，的在实，在实真，的真 〈形〉。

شىنسىز 实老，的实诚，的话实说 〈形〉。

شىنشىل 的是求事实，的 。

شىنجارا 肿脓性塞〔医〕〈名〉。

شىنجاۋ 的弱软，的弱虚 〈形〉。

شىنجىر 枷链，条链，链锁铁，链铁 〈名〉：شىنجىرمەن بايلانعان ئيت 狗的着拴链铁用 ▲ شىنجىر بالاق، شۇبار ئتۇس 者削剥，者治统 ▲ شىنجىر تابان تراكتور 机拉拖式带履 。

شىنجىرباۋ 条链(饰装)〈名〉。

شىنجىرلا- 〈动〉，住拴链铁用，定固条链用：شىنجىرلاعان كوپىر 桥索铁 住锁链铁用 。

شىنجىرلان- شىنجىرلا- 态动被的 。

شىنجىرلاس- شىنجىرلا- 态互交的 。

شىنجىرلات- شىنجىرلا- 态动使的 。

شىنجىرلاۋ شىنجىرلا- 式定不的 。

شىنجىرلاۋلى 〈形〉固条链用，的住拴链铁用：شىنجىرلاۋلى ايۋ 链铁用 的定固条链用，的住缚子链用，的定用，的链铁有 熊的住拴 。

شىنجىرلى 〈形〉无大力〔旧〕的住缚链铁 ▲ شىنجىرلى بالۋان 手跤摔的比 。

شىنسىن- 〈动〉，此如确的为认，真为以 。

شىنسىنۇ شىنسىن- 式定不的 。

④离距的间之尖指手与肘 ▲ شىنتاق ارتەريا-سى 尺脉动 ▲ شىنتاق سۇيەك 尺骨 ▲ شىنتاق قوياتىن سۇيەنىش (沙发椅的)手扶 ▲ شىنتاعى شەۋ 捉襟见肘。

شىنتاقتا- 〈动〉用肘臂撑支：شىنتاقتاپ كىتاپ وقىپ وتىر 书看子身着支肘用 / تەرەزەگە شىنتاقتاپ تۇر 把窗台在支肘臂上。

شىنتاقتاس- شىنتاقتا- 的互交态。

شىنتاقتات- شىنتاقتا- 的使动态。

شىنتاقتاۋ شىنتاقتا- 的不定式。

شىنتاقتىق 〈名〉手扶(的等发沙，椅乐安)。

شىنتۇايت 〈名〉▲ 相真，在实，情实，情真 شىنتۇايتقا كەلگەندە 的真要……时话。

شىنتۇايتتا- 〈动〉要正真……，要确的……，说实老：ول شىنتۇايتتايتىن بولسا سەنى جەڭەدى. 他要的真你和我对的在实说，他肯定打败。 / شىنتۇايتتاپ كەلگەندە بىزگە قاجەتتى از. 你们不处用的在实说。

شىنتۇايتتاۋ شىنتۇايتتا- 的不定式。

شىنۋ شىنى- I 的不定式。

شىنشىل 〈形〉事实，的实老，的实诚，的正真：شىنشىل ادامنىڭ تورەلىگى 的正公，的是求决裁出作人的义正持主由要 ەتۋى كەرەك。

شىنشىلدىق ① شىنشىل 的事实 ②词名象抽的(度态的)正公，(神精的)是求。

شىنى I 〈名〉①碗，碗瓷，瓷：ءبىر شىنى شاي 一碗茶水 / ۇلكەن شىنى جۋۋ 大碗洗 / شىنى تەرەزەنىڭ شىنىسى 窗户玻璃，玻璃品制：②碗玻璃 ▲ وپتيكالىق شىنى 光学玻璃 ▲ ورگينالىق شىنى 有机玻璃 ▲ شىنى قار 雪积纤维玻璃。

شىنى- I 〈动〉来起强坚，炼磨，炼锻；熟成。

شىنى: شىنى مايي 油巴尾羊的过炼。

شىنى-ايا‌ق 〈名〉称泛的碟碗：شىنى-ايا‌ق جاماۋشى (匠碗锡)的儿碗锡。

شىنىعۋ شىنىق- 的不定式。

شىنىعۋشىلىق 〈名〉夫功练，炼锻。

شىنىق- 〈动〉夫功练，炼锤，炼锻受经，炼锻：قىينىشىلىقتى جاعدايدا شىنىعىپ شەۋ 的难困在的锻炼受经中境环 ▲ بولات قاينالۋدا شىنىعادى، 中炉熔在铁钢【谚】。炼锻上场战在雄英，炼冶了为民牧。

شىنىقاپ 〈名〉袋碗，具器的碗装。(子袋的碗装的做子皮或子毡用便方徒迁)。

شىنىقتىر- شىنىق- 的态动使 ▲ دەنە شىنىقتىرۋ 锻炼身体。

شىنىقتىرىل- شىنىقتىر- 的态动被。

شىنىلا- 〈动〉①碗在盛，盛碗瓷用：شايدى شىنىلاپ ءىشتى 把茶水碗里盛在喝 / شىنىلاپ ولشەۋ 用碗来量 ②安玻璃上：شىنىلاعان تەرەزە 安玻璃上的窗户 / شىنىلاعان رامكا 安玻璃上的架像。

شىنىلان- شىنىلا- 的态动被。

شىنىلات- شىنىلا- 的态动使。

شىنىلاۋ شىنىلا- 的式定不。

شىنىلى 〈形〉①有瓷；多碗，的碗有 ②有瓷带不；无碗，的碗无。

شىنىمەن 〈副〉在实，正真，实确，确的：ول شىنىمەن كەلمەي مە؟ 他业不的真吗？

شىنىندا 〈副〉在实，确的，正真：شىنىندا ايتىپ سالماسىن 真的(他)让别去出说。

شىنسىز 〈形〉①无碗，的碗未 ②带不瓷；的碗未的。

شىنى-شاينەك 〈名〉泛的壶茶小和碗。

شىڭ I 〈名〉①峰顶，巅，顶：تاۋدىڭ شىڭى 山峰 ②〔转〕峰高最，点极，点顶：عىلىمنىڭ شىڭىنا شەۋ 攀登峰高的学科。

شىلڭ II 〈乐〉〈名〉锣。

شىڭدا- 见 شىڭدا-。

شىڭايت I 〈名〉陵丘，岗山。

شىڭايت- II 见 شىڭدا-。

شىڭايتۋ شىڭايت- II 的不定式。

شىڭايتىل- شىڭايت- II 的态动被。

شىڭال- شىڭا- 的态动被。

شىڭاس- شىڭا- 的态互交。

شىڭات- شىڭا- 的态动使。

شىڭاۋ شىڭا- 的式定不。

شىڭعا 轴(的盘磨)〈名〉。

شىڭعىر- 声锐尖发，喊叫声尖，叫尖〈动〉：叫惨，声尖的耳刺发，音：بالانىڭ شىڭعىرعان

داۋىسى 小 儿孩的叫尖。声

شىڭىرعش 〈形〉尖好的叫尖，尖常的叫尖：
شىڭىرعش بالا 好的叫尖子。

شىڭىرت- شىڭىر- 的使动态。

شىڭىرۇ شىڭىر- 的不定式。

شىڭىرىق 〈名〉尖叫声，尖锐叫声，刺耳的
声尖：تورايدىڭ شىڭىرىعى 猪小的尖叫声。

شىڭىرىس- شىڭىر- 的互交态。

شىڭدا- ①〈动〉打直，直打，直锤，来起利锋：
شىڭداۋ 刀镰把儿打直 ②（器铁）造锻，锻
炼磨，炼锤，炼锻〔转〕③ ئوزىڭدى قىزمەت
باربسىندا شىڭداۋىڭ كەرەك. 在工作中要炼磨。
自己指重着，调强，定说〔转〕④：ونىڭ باراتىن-بارمايتىندىعىن شىڭداپ العانىڭ
ئجون. 他不是还去定说要去。

شىڭدال- شىڭدا- 的被动态。

شىڭداس- شىڭدا- 的互交态。

شىڭدات- شىڭدا- 的使动态。

شىڭداۋ شىڭدا- 的不定式。

شىڭداۋىل 〈名〉一种的器乐击打族克萨哈，
勒道生。

شىڭدى 〈形〉有的峰高，有的峰顶：شىڭدى
تيانشان تاۋ سىلەمى 有的高峰有的山脉。

شىڭق: شىڭق ەتۋ ▲喊叫声尖，叫惨 شىبىق
تيمەس شىڭق ەتەر ①经不弱 ②的养惯生娇
的风。

شىڭقەتەر 〈名〉（属）花仙凤〔植〕。

شىڭ-قۇز 〈名〉崖悬，峭陡山高，壁峭尖山
壁峭。

شىڭسىز 〈形〉有的峰顶，有的峰高有没
顶，的出突不端。

شىڭىل 〈名〉（的撞碰头石与或击相物属金）
（的）：تەمىرشىلىك 声鸣耳；声铮铮，声锵锵
دۇكەننەن تەمىردىڭ شىڭىلى ەستىلىپ تۇر. 从
铁打来传铺医铁的脆清的铁锵锵声。

شىڭىلدا- 〈动〉①作 锵锵，声铮铮出发，
声：قۇلاق شىڭىلداي- 鸣（耳），鸣蝉 ②响作当叮
鸣蝉阵阵畔耳。 تىن بولدى.

شىڭىلداس- شىڭىلدا- 的互交态。

شىڭىلدات- شىڭىلدا- 的使动态。

شىڭىلداۋ شىڭىلدا- 的不定式。

شىڭىلتىر 〈形〉寒清，的冷清，的寒清气
的：بۇگىن كۇن اشىق، ئبىراز شىڭىلتىر ەكەن.
今天有但，点晴日冷清。

شىڭىلتىرلان- 〈动〉冷寒得变，寒气得变
人。

شىڭىلتىرلانۋ شىڭىلتىرلان- 的不定式。

شىڭىراۋ 〈名〉深渊，深测可不深，方地的
不深：ئتۇبسىز 崖悬的测可不深，谷山的测可
شىڭىراۋ قۇدىق / 井深的底无 شىڭىراۋ / 渊深
شىڭىراۋ زىندان 井陷的深极。

شىپ: شىپ ەتكىزۇ (ەتۋ) ①（细或鞭皮用）
出冒（血或水汗）②打抽（棍）。

شىپا 见 شيپا.

شىپجىقاي 见 شىبجىقاي.

شىپجىڭدا- 见 شىبجىڭدا-.

شىپجىڭدات- شىپجىڭدا- 的使动态。

شىپجىڭداۋ شىپجىڭدا- 的不定式。

شىپجىڭ-شىپجىڭ 见 شىبجىڭ-شىبجىڭ.

شىپتا 〈名〉席小的编草茇茇用。

شىپتالا- 〈动〉草茇茇在摊，滤过席草茇茇用。上席。

شىپتالاۋ شىپتالا- 的不定式。

شىپتالى 〈形〉茇茇上铺有没，的席草茇茇有的席草。

شىپتاسىز 〈形〉上铺有没，的席草茇茇有没的席草茇茇。

شىپشۇ شىپشى- 的不定式。

شىپشى- 〈动〉出冒微微，出渗：ماڭدايدان تەر
شىپشىدى. 珠汗了出渗上头额。

شىپ-شىپ: شىپ-شىپ ەتۋ ①满溢（体液），
啪噼出发 ③（水汗指）出冒，出渗 ②满过
（声鞭皮指）响作啦啪里噼，声。

شىپ-شىرعا: شىپ-شىرعاسىن شىعارماي 的本本原原，的动不封原，的数如数如 شىپ-شىعارسىن شىعارماي يەسىنە تاپسىرۇ 主原还归。

شىپىلدا- 〈动〉I ①（体液）：满过，溢满
شىپىلداعان ئبىر قازان ئسۋت 奶锅一的满满
②：ماڭدايدان شىپىلداپ تەر 出冒，出渗（水汗）

اقتى. 珠汗了出渗上头额 。

شپىلدا- Ⅱ〈动〉响作啦啪哩噼，声啪噼出发：شپىلداپ قۇيرىنعنا قامشى ئېتىپ جانتى 噼子鞭 شپىلدات- ①شپىلدا- Ⅰ、Ⅱ 态动使的 噼② 上股屁在打地啦啪里 。打抽地住不，打地啦啪里

شپىلداۋ شپىلدا- 式定不的 。

شپىرلا- 〈动〉旆攘来熙，群成，聚群，多众；麻麻密密来熙上街：كوشەدە شپىرلاعان ادام 人的往攘 。

شپىرلاس- شپىرلا- 态互交的 。

شپىرلات- شپىرلا- 态动使的 。

شپىرلاۋ شپىرلا- 式定不的 。

شپىرتقى 见 شىبىرتقى.

شپىر-شپىر：شپىر-شپىر ەتۋ 成，聚群 。插插挤挤，往攘来熙，群

شىر Ⅰ 油 ③ 儿劲，气力②力肥；沃肥①〈名〉 ② 转自，转回，转旋① **اينالۋ** ▲ 肪脂，脂 长（ **بايلاۋ**）转旋速飞 **اينالۋ** ▲胖发，膘 原，转旋速飞 **شىر كوبەلەك** ▲ 来往常经，去转来转 ▲ **شىر ءبىتۋ** 圈转地 ▲ **شىر ەتۋ** ① 声一的哇（儿孩小指）① 。声铃铃叮出发③叫尖（等雀麻）②哭惊；哭

شىر Ⅱ 。戏拐羊（的玩起一子孩多奶）〈名〉

شىراعدان 〈名〉① 灯油，台蜡：مىس شىراعدان 。灯（的点前跟人亡）② 台蜡制铜

شىرا 〈名〉（ 的明照以用下乡时旧 ）木长薄 。明松，柴劈细，柴劈小，片

شىراداي 〈形〉亮 ，的星明如亮，的灯明如亮 ▲ **كى كوزى شىراداي جانۋ** 的晶晶炯炯睛眼 。神有炯炯睛眼，光发

شىراي Ⅰ 〈名〉① ，色面 ；容面，貌容，颜容 色气：ناۋقاستان ايىققان سەكىلدى، شىرايى جاقسى كورىنەدى. 色气 ，了复康经已他来看 ② 。了多好 情热 / 淡冷现表 。待接

شىراي Ⅱ ▲ 级（的词容形）〔语〕〈名〉 كوشەيتپەلى شىراي ▲ 级化强 سالىستىرمالى شىراي ▲ 级较比 تاڭداۋلى شىراي 级高最 。

شىرايلان- 〈动〉看好更得变，来起看好 变 ，秀俊得显，亮漂更得变，美更得漂当相得变在现可，头丫毛黄个是来原（她）了亮 。

شىرايلاندىر- شىرايلان- 态动使的 。

شىرايلانۋ شىرايلان- 式定不的 。

شىرايلى 〈形〉的亮漂，的丽美，的看好得长 ，的爱可容面：مىنا بويجەتكەن شىرايلى - اق ەكەن! 啊爱可么多得长娘姑个这 ！ / قىزىل شىرايلى 的面满光红 。

شىرايلىلىق شىرايلى 。词名象抽的

شىرايسىز 〈形〉观美不 ，的看好不，的看难 。看好不得长他：ول شىرايسىز بولاتىن. 的难 ② 词名象抽的①**شىرايسىزدىق** 陋丑，看

شىراق Ⅰ 墓在而者死奉供了为时旧）①〈名〉 ③ 碗打，盏灯油 ② 烛腊，物明照（的燃点前明，星巨〔转〕④ 体光发，源灯光，器明照，灯 ▲ جانعان شىراعى ءسونۋ قۇس شىراق ▲ وشكەن (سونگەن) شىراعى قايتا جانۋ 珠眼双 。光阳见重，明复 ② 活生新重①

شىراق Ⅱ 称爱的儿孩小对人老：شىراعىم، بەرى كەل. / 。来过你，子孩好 。吧下 一识认相互们我让子孩好 تانىسالىق، شىراق،

شىراقشى 在或前墓在而者死奉供了为〈名〉 。人的物明照燃点寺真清

شىرالجىن 。草锦地，嵩蛇〔植〕〈名〉

شىرامىت- 〈动〉，悉熟些有得觉，熟面着看 ，熟眼：ارادا كوپ جىل وتسە دە كورگەن جەردەن شىرامىتا كەنتى 出认就面见一是可，年多隔相 了来 。

شىرامىتۋ شىرامىت- 式定不的 。

شىرامىتىس- شىرامىت- 态互交的 。

شىراپا：شىراپاسىن شىر اينالدىرۋ 对…… 。纵操能，力能有全完……理管，炼熟

شىرعا ，惑诱〔转〕② 物惑诱，饵 ①〈名〉（鹰猎把物装伪用）شىرعا تارتۋ ▲ 套圈，诱引 。惑诱，诱引

شىرعال- ：误耽，搁耽，蹭磨，挫受〈动〉

شرعالماي تەزرەك جۈرمەيسىڭدەر مە. 别们你吧走点一快,了蹭磨

شرعالا- 〈动〉:绵缠,缠纠;惑诱,诱引 شرعالاپ مويندانتۇ 诱供 / ناۋقاس شرعالاپ الدى 身缠病疾。

شرعالالىق 〈名〉:难灾,事祸,(事)烦麻 شرعالالىق تۇۋ 祸肇。

شرعالاس- شرعالا- 态互交的。

شرعالات- شرعالا- 态动使的。

شرعالاۋ شرعالا- 式定不的。

شرعالدىر- شرعال- 态动使的。

شرعالۋ شرعال- 式定不的。

شرعاناق 〔植〕〈名〉棘沙。

شرق: شرق اينالۋ 转着围 ▲ شرق ەتۋ (突)然 شرق ەتىپ سۇ شىعىپ كەتتى. 水声一哧扑出发 شرق ەتىپ:响声一唧吧,声一哧扑 ▲ 了来出流水声一哧扑。

شرق ەيرۋ 起一在聚集使,起一在圈严;行 束管:ول كىشكەنە بولسا دا ەبىر قورا قويدى 很羊群一放但,小纪年然虽他。行在

شرقا- 〈动〉①唱歌声放,唱地情尽 شاحنادا 10 جىل ەان شرقادى 上台舞在唱歌:跑飞,驰疾,跑奔 ②歌的年十了唱 شرقاپ الدىعا شىقتى. 跑地儿烟溜一马红枣 توري ات 了去面前到。

شرقال- شرقا- 态动被的。

شرقالت- شرقال- 态动使的。

شرقالىن- شرقال- 态身反的。

شرقاس- شرقا- 态互交的。

شرقات- شرقا- 态动使的。

شرقاتتىر- شرقات- 态动使的。

شرقاتىل- شرقات-态动被的。

شرقاۋ شرقا- 式定不的。

شرقاۋشى 〈名〉唱,者唱歌声高,者歌高…人的歌…。

شرقىل 〈名〉吧,声哧扑(出发水或泞泥) 声唧。

شرقىلدا- 〈动〉响作唧吧唧吧,响作哧扑哧扑 جاڭبىردا ەتكەكە سۇ كىرىپ، جۇرگەن ساپىن شرقىلداپ وتىردى. 下雨时雨灌水进靴子,里来起走,扑哧扑响作。

شرقىلدات- شرقىلدا- 态动使的。

شرقىلداۋ شرقىلدا 式定不的。

شرقىرا- 〈动〉嗓叫喊,来起叫号,来起叫尖用:话说子 اۇيرىپ تاڭ اتقانشا شرقىراپ شىقتى 夜一哭受忍以难得痛。

شرقىراس- شرقىرا- 态互交的。

شرقىرات- شرقىرا- 态动使的。

شرقىراۋ شرقىرا- 式定不的。

شىرلا- 〈动〉驰飞,驰疾,快飞作动。

شىرلان- 〈动〉肥长,膘长。

شىرلانۋ شىرلان- 式定不的。

شىرلات- شىرلا- 态动使的。

شىرلاۋ شىرلا- 式定不的。

شىرما- 〈动〉①绑捆,绕缠,上缠:绑捆,绕缠,上缠 اعاشقا شىرماپ بايلاپ تاستاپتى 上树在绑捆 ②纠〔转〕 اۋرۋ شىرماۋ 身缠病疾 ▲ ايا ەن:绵缠,缠 شىرماۋ 亲订,象对个找(子男给)。

شىرمال- ①شىرما- 态动被的 ②扭曲,结 缠,缠子绳 ارقان شىرمالىپ قالىپتى. 结纠,绕起一在绕。

شىرمالعىش 〈形〉爱,的绵缠好;的绕缠易容 شىرمالعىش ساباق 的缠纠,茎绕缠〔植〕 ▲ شىرمالعىش وسىمدىكتەر 茎缘攀物植缘攀 ▲ شىرمالعىش شايشوپ 小〔植〕连翘。

شىرمالت- شىرمال- 态动使的。

شىرماس- شىرما- 态互交的。

شىرمات- شىرما- 态动使的。

شىرماتىل- شىرمات- 态动被的。

شىرماۋ شىرما- 式定不的。

شىرماۋىق 〈名〉山爬,虎壁爬,花旋〔植〕 بالاۋىز ▲ 虎子丝菟 ارام شىرماۋىق ▲ 兰球 قىزىل شىرماۋىق ▲ 藤雪鸡 شىرماۋىق تۇيە 消皮牛,消掌合。

شىرماۋىت 〈名〉饰装,样式璜装,案图饰装。纹花

شىرما-شاتۋ 〈形〉糟八七乱,的杂复综错:的序秩无毫,的清不缠纠,的 شىرما-شاتۋ بايلانىس / 系关的清不缠纠 شىرما-شاتۋ

بىرەڭلەردى ايتقان بولدى 搭不言前些一了讲 话的语后。

شىرپۇ شىرپى- Ⅱ 式定不的。

شىرپۇش 〈名〉(草花)刀剪削。

شىرپى Ⅰ 〈名〉① 干枝,条柴火引: تامىزدىق ئۇشىن ئېىر از شىرپى بۇتادى 为了砍火引一了砍火引了。② 枝干些柴火,儿棍柴火: ول سىرتقىكەنىڭ شىرپىسىمەن ئېتسىن شۇقىپ وتىر. 他用柴火棒。▲ شىرپى باسسىن 儿缝牙剔在正儿棍。 شىندىرماۋ 活干不从。

شىرپى- Ⅰ 〈动〉去剪,去削,掉切,下切: ئار جىلى كۆزدە بۇل اغاشتىڭ كەرەكسىز بۇتاقتارىن شىرپىپ تاستايدى. 每天秋年剪要上树棵这从。 剪枝的余多些一掉了。

شىرپىل- شىرپى- Ⅱ 态动被的。

شىرپىلا- 〈动〉条枝(锅)削。

شىرپىلاۋ شىرپىلا- 式定不的。

شىرپىت- شىرپى- Ⅱ 态动使的。

شىرت: 作,声啪噼发,声嚓咔作 **شىرت ەتۋ** 扑 شىرت تۆكىرۈ 怒发,气生,儿火发声帛裂。 睡酣,睡熟 شىرت ۇيقى ▲ 痰口一了吐哧。 服衣新身一穿 **شىرتتاي: شىرتتاي كىينۇ**。

شىرت-شىرت 噼,嚓咔嚓咔,哧扑哧扑〈拟〉: 吐地哧扑哧扑 شىرت-شىرت تۆكىرۈ 扑 啪啪噼。 裂断地嚓咔嚓咔 شىرت-شىرت سىنۇ / 痰哧扑,声啪噼,声帛裂,声嚓咔〈名〉 **شىرتىل** 声裂爆;声。

شىرتىلدا- 〈动〉① 发 ,声啪噼作 ,声嚓咔作 ,: 响作哧扑哧扑;声裂折作,声帛裂作 ئاناتشا شىرتىلداپ تۇر، ئۇيدىڭ توبەسى قۇلاپ كەتەر مە ەكەن. 下塌会不会顶房 ,响嚓咔嚓咔在梁房 نەگە ەكەنى بەلگىسىز، ول بۇگىن شىرتىلداپ وتىر. 气闷生,怒恼,气生,怒发〔转〕② 。来。 气子肚一着憋天今他,么什为知不。

شىرتىلداق 〈名〉Ⅰ 油马的过炼。

شىرتىلداق Ⅱ 〈名〉子母扣,儿扣按,儿扣。

شىرتىلداق Ⅲ 〈形〉的气生好,的气脾发爱,的气易。 格性的躁暴 شىرتىلداق مىنەز: 的躁暴,的怒。

شىرتىلداق Ⅳ: 虫头叩 **شىرتىلداق قوڭىز**。 虫头磕,科。

شىرتىلدات- شىرتىلدا- 态动使的。

شىرتىلداۋ شىرتىلدا- 式定不的。

شىرتىلداۋىق 见 شىرتىلداق Ⅳ.

شىرتىلداۋىش 见 شىرتىلداق Ⅲ.

شىرشا 〈名〉杉云〔植〕(属)杉,松汉罗,儿白 ▲ 松杉水 شۇ شىرشا قىزىل ▲ 杉红 شىرشا سىبەرى ▲松沙 شىرشاسى تىيانشان شىرشاسى 鸟啄交〔动〕 شىرشا تورعاي ▲ 松岭雪。

شىرشالى 〈形〉的松汉罗有,的杉云长: 林杉云 شىرشالى توعاي。

شىرشاقۇلاق 〈名〉(属)兰晶水〔植〕。

شىر-شىر: شىر-شىر ەتۋ 叫啾啾,叫唧唧,叫唧唧,: 叫吱吱,声啾啁作 ئېىر تورعاي توبەدە شىر-شىر ەتىپ ئېجۇر. 地唧唧中空在雀麻只一话说声尖;哭急声尖,泣哭声尖 ② 。着叫你: بالانىڭ شىر-شىر ەتكەن داۋىسىن ەستىدىڭ بە؟ 声哭的哇哇儿孩小见听有没?

شىرىق 的静宁,谧宁,谧宁,静平,静安〈名〉: 态状 شىرىق بۇزۇ 杀风景 / شىرقىن الۇ 打。扰

شىرىل 叽,声吱吱,声啾啾,声唧唧 ①〈名〉: 喳唧唧的雀麻 تورعايدىڭ شىرىلى 声喳喳叽 : 声泣哭的声尖 , 声话说的细尖 ② 声喳: بالانىڭ شىرىلى 声玲玲叮 ③ 声叫惊的儿孩小。 تەلەفوننىڭ شىرىلى 声铃铃叮的机话电。

شىرىلدا- 〈动〉① 啾啁作 ,叫啾啾 ,叫唧唧: تورعاي اعاش باسسىندا شىرىلداپ وتىر. 叫吱吱,声,泣哭着尖 ② 。着叫吱吱上树在雀麻。 بالانىڭ قارنى اشىپ قالعان سەكىلدى، شىرىلداپ جىلاپ جاتىر. 说声尖;哭急声尖 能可子孩。 تەلەفون شىرىلدادى. 响作铃铃叮 ③ 。害厉很得哭,了饿了响铃话电。

شىرىلداس- شىرىلدا- 态互交的。

شىرىلدات- شىرىلدا- 态动使的。

شىرىلداۋ شىرىلدا- 式定不的。

شىرىلداۋىق Ⅰ 叫唧唧好 ,的叫啾啾好〈形〉: 蛔 شىرىلداۋىق شەكىرتكە ▲ 的泣哭声尖好;的。 哥哥叫,蛔

شىرىلداۋىق Ⅱ 定固的兽,鸟吓惊来用)〈名〉: 盘铁敲自(的上杆木于。

شىرىم: كوزدىك شىرىمىن الۇ 盹眯,觉睡
儿,寐假: ئالى دە ئىبرەكى ساعات ۋاقىت بار،
كوز شىرىمىن الىپ ئىكىدار. 还有一会儿你
头钟个两一,
吧觉儿会一睡们你。
شىرىمتال I 〔名〕〈矿〉 石母云,母云 ▲
سۇلى اق شىرىمتال 母云白水。
شىرىمتال I 〔名〕 症湿风,症痹风。
شىرىن 〔名〕 ① 液树;液浆,液汁,汁
好量,华精〔转〕 ② 汁萄葡 شىرىنى ئۇزىمنىك
ئىۋس 梦一柯南 ▲ شىرىن قۇرت 虫浆吸。
شىرىندى 〈形〉 鲜新;的富丰液汁,的汁多
多 ئشوپ 果浆 / شىرىندى جەمىس 的:
料饲的汁多 شىرىندى ازىق 草青的汁 /
شىرىنكە 见 شىرىنكەنە.
شىرىنكەنە 〔名〕 费介中。
شىرىنسىز 〈形〉 少液浆,的少液汁,的汁无
的萎枯,的。
شىرىش I 〔名〕 草尾独〔植〕。
شىرىش II 〔名〕 子椽;条树细。
شىرىش III: شىرىش قاراغاي 〔名〕〈植〉云
树纵,杉。
شىرىش IV 〔名〕 儿壳;鳞。
شىرىشسىز 〈形〉 ① 椽有没;的条树细有没
的儿壳无,的鳞无 ② 的子。
شىت I 〔名〕 ۇستىنە كيگەنى 布花,布花印①:
شىت كويلەك 儿绢手,帕手 ② 子裙布花穿身:
كەستەلى شىت 帕手花绣 / قولىن شىتپەن
ئسۇرتۇ 用手擦儿绢手帕▲ ورامال شىت 手,帕手
也次一,的新很,的新崭 جاڭا شىت 儿绢 ▲
的过用有没。
شىت- II 〈动〉 色神的郁阴出现,眉蹙,眉皱;
气生: وعان قاباعىن شىتىپ كورگەن ەمەس.
/ كۇن قاباعىن 气脾过发他对有没来从他
阴变气天。 شىتۇ
شىتقىز- شىت- I 态动使的。
شىتقىل 〈形〉 不,的轻较气寒,的气寒点有
有时有 تەك بولماشى عانا شىتقىل بار 太
的骨刺:的。
气寒的度轻
شىتقىلدىق شىتقىل 词名象抽的。

شىتتاي 〈副〉 新很,新崭: 穿
一衣衣的新崭身。
شىتتىر- شىت- I 态动使的。
شىتىل- شىت- I 态动被的。
شىتىمىر 〈形〉 的气寒,的骨刺:
今 بۇگىن كۇن لۇسق، ئبىراق شىتىمىر ايار با.
气寒的骨刺有但,晴天天
شىتىمىرلان- 〈动〉 寒点有得变,冷点有得变,气
骨刺点有得变。
شىتىمىرلانۇ شىتىمىرلان- 式定不的。
شىتىن- ① شىت- I 出显,眉皱 ② 态身反的
شىتىنا- 〈动〉 ① 裂,隙裂出爆,裂,纹
裂爆: قويدىك جەلىنى شىتىناپ كەتىپتى. 羊母
了裂房乳的 ② 。怒发,气闷生,怒暴〔转〕:
了炸要都得气 اشۇدان شىتىناپ جارىلعالى وتىر
شىتىنات- شىتىنا- 态动使的。
شىتىناۋ شىتىنا- 式定不的。
شىتىنۇ شىتىن- 式定不的。
شىتىكتى 〈形〉 展不眉愁,的色愠作,的眉皱
天今 بۇگىن كۇن قاباعى شىكتى 的郁阴,的:
暗阴气天。
شىتىر I 〔名〕 草子离,属菜行独〔植〕▲ ۋ
菜行独茎抱。
شىتىر II 〔名〕 声啪噼,声裂脆,声嚓咔:
قۇراعان بۇتاقتى باسىپ قالعاندا شىتىر ەتىپ
声一嚓咔,压一下往枝木干把
了断就。
شىترا I 〔名〕 格方四,格方,格: شىترا
كويلەك 衫衬格方。
شىترا II 〔名〕 装饰别针。
شىتراق 〔名〕〈植〉 属笋地。
شىترلا- 〈动〉 咔,响作吱咯吱咯,响作啪噼:
شىترلاپ جانىپ جاتىر. قامىسقا وت كەتىپ 声折脆发,响作嚓咔嚓
里噼在,火了着苇芦
着烧燃地啦啪。
شىترلات- شىترلا- 态动使的。
شىترلاۋ شىترلا- 式定不的。
شىترلاۋىق 〈形〉 地吱咯吱咯,响作嚓咔嚓咔

。的裂碎易容;响
شتىرماق Ⅰ〈形〉乱杂,的糟八七乱,的乱混。体字的整公不很 شتىرماق شيماي 无的章:
شتىرماق Ⅱ〈名〉菜行独〔植〕。
شتىرمان ①〈名〉方地的箐密林森,林密:
الدىك شتىرمان 复综错〔转〕② 林密是面前
:的错交差参,的手棘杂复,的错交横纵,的杂
ول ٶوزى عانا تۇسىنەتىن شتىرمان ساندارىدى
قاراپ وتىر. 的懂才已自他有只着看在正他
。字数的糟八七乱
شتىرشا 〈名〉属芥毛星〔植〕。
شتىر-شتىر 〈拟〉嚓咔嚓咔,啪啪噼噼,咯
咔出发 ەتۇ شتىر-شتىر:吧咯吧咯,吱咯吱
(响啪啪噼噼)声嚓咔嚓。
شتىس- ①〈动〉杂混,杂错,挨起:
一在杂混群畜. مال ارالاسىپ شتىسىپ كەتپەتى
:缠绞,结缠② 。开分以难起 ٶجىپ شتىسىپ
قالىپتى. 了起一在缠线。
شتىستىر- شتىس- 态动使的。
شتىسۇ شتىس- 式定不的。
ٶشبي 〈名〉鸡小。
شىگە 〈名〉吭,心(称名的面凹骨庶) ▲ نە
بۇگە، نە شىگە بولۇ 雄雌决一。
شىدەر 〈名〉(的起)七(历旧):月 شىلدەنىڭ باسى 小
一在绑腿后一与腿前两的马将)。绊脚三,绊腿三,索马绊
شىدەرلە- 〈动〉绊打,腿马住绊(绊腿三用)
:绊上 ات ۇزاپ كەتپەسىن شىدەرلەپ قوي. 请
。远走免以腿马住绊绊腿三用你
شىدەرلەن- شىدەرلە- 态动被的。
شىدەرلەس- شىدەرلە- 态互交的。
شىدەرلەت- شىدەرلە- 态动使的。
شىدەرلەۋ شىدەرلە- 式定不的。
شىدەرلەۋلى 〈形〉的绊带,的住绊绊腿三用。
شىدەرلى 见 شىدەرلەۋلى.
شىدەرلىك ①〈形〉的绊腿三做,的索马绊:
腿三拴② 子皮的绊腿三做 شىدەرلىك قايىس
。位部的绊
شىدەرسىز 〈形〉绊上绊有没,的绊腿三有没
。的索马
ٶشي قوناق 〈名〉草尾狗生轮〔植〕。

شكىلدە- 见 شقىلدا-.
شكىلدەك 见 شەكىلدەۋىك.
شكىلدەۋ شكىلدە- 式定不的。
شكىلدەۋىك 见 شەكىلدەۋىك.
شكىرا: كىمنىڭ شكىراسى 有算,用么什
。几老
شكىرەي- 〈动〉傲,视傲,扬气高趾,世一可不。
شكىرەيت- شكىرەي- 态动使的。
شكىرەيۇ شكىرەي- 式定不的。
ٶشىل 〈名〉(属)鸡榛〔动〕 ▲ 鸡松,ٶشىلدىڭ
بوعىنداي (قۇمالاعىنداي، قيىنداي) بىتىرادى
(شاشىرادى، بىت-شىت بولدى) 一盘散,沙散
。乱
ٶشىلبي- 见 ٶشيدي-.
ٶشىلبيۇ ٶشىلبي- 式定不的。
شىلدە 〈名〉(历旧)七月:شىلدەنىڭ باسى 小
暑 / شىلدەنىڭ ورتاسى 大暑 ▲ قىرىق كۇن
شىلدە 8 至日 11 月 7(历阳)底月。
شىلدەك 〈名〉叁叁。
شىلدەكۇزەت 见 شىلدەحانا.
شىلدەقانا 见 شىلدەحانا.
شىلدە قوڭىز 〈名〉了知,蝉。
شىلدەحانا 〈名〉出儿婴之生日通宵行举旦达
。俗习的歌赛娱文
شىلدەلىك Ⅰ〈名〉素因,质素〔医〕。
شىلدەلىك Ⅱ〈名〉蟀蟋。
شىلەك 〈名〉梨山〔植〕。
ٶشىليا 〈名〉套)套马皮之一的革秋后到套颈从整
(套)。
ٶشىلمي- 见 كىلمي-.
ٶشىلميۇ شىلمي- 式定不的。
شىلتە- 〈名〉责斥,备责,摘指。
شىلتەلە- 〈动〉难责,责斥,备责,摘指。
شىلتەلەن- شىلتەلە- 态动被的。
شىلتەلەت- شىلتەلە- 态动使的。
شىلتەلەۋ شىلتەلە- 式定不的。
شىلتەن: عايىپ ەرەن، قىرىق شىلتەن 信仰
。灵神人助的中
شىلتەر 〈名〉纱窗,边花眼网。
شىلتەرلى 〈形〉的边花带,的边花眼网有;

شىلتەرلى جاعا 子领边花。
شىلتەرلىك 〈形〉的边花眼网织：شىلتەرلىك جىپ 线的边花眼网织。
شىلىك 〈名〉〔植〕柳沼叶细，丛柳，树生矮 ▲ قىزىل شىلىك 柏河柳。
شىلىكتى 〈形〉的丛柳满长，的树生矮长。
شىلىڭگىر 〈形〉的热暑，的热酷：شىلىڭگىر ىستىق 暑盛 / شىلىڭگىر شىلدە 夏盛。
شىمە 〈名〉息信，讯音；影踪，迹踪。
شىمپانزە 〈名〉猩猩黑〔动〕。
شىمىركەن- 〈动〉① 悸心，栗战，颤打，抖发：جىلان كورگەندەي بويى شىمىركەنىپ كەتتى 象见看蛇一抖发得怕样一这：② 愧惭，怯羞，臊害：وسىنى ايتقاننان شىمىركەنبەيسىڭ بە؟ 这讲你吗臊害到感不些？
شىمىركەندىر- شىمىركەن- 的态动使的。
شىمىركەنۇ شىمىركەن- 的式定不的。
شىمىرىكۇ شىمىرىك- 的式定不的。
شىمىرىك- 〈动〉愧惭，束拘，羞害，羞知：قايتا-قايتا وتىرىك ايتقاننان شىمىرىكسەڭشى. 你再一己自于对羞到感应谎撒地耻。
شىمىرىكپە- 〈动〉不知羞，臊没羞没，耻羞觉不：ول شىمىرىكپەستەن بۇل مەنىڭ ەڭبەگىم دەدى. 他这是；说地耻知不恬功的我劳。
شىمىرىكپەۇ شىمىرىكپە- 的式定不的。
شىمىرىكپەۇشىلىك 〈名〉不知不恬，耻羞知不悍忌无肆，乎在不毫，耻。
شىمىرىكتىر- شىمىرىك- 的态动使的。
شىڭگىر 〈名〉叫嘶，声细尖(的驹马)。
شىڭگىرلە- 〈动〉叫嘶声尖(驹马)。
شىڭگىرلەك 〈形〉的气细声细，的细尖音声。
شىڭگىرلەۇ شىڭگىرلە- 的式定不的。
شىڭگىر-شىڭگىر：شىڭگىر-شىڭگىر ەتۇ 叫，嘶(阵一阵一驹马)。
شىڭگىرىك 〈名〉秆米玉。
شىڭك شىڭك：شىڭك-شىڭك ەتۇ 说声尖，话说子嗓尖用，话喳喳吱吱，声尖的耳刺发。话说。
شىڭكىلدە- 〈动〉话说声尖，话说子嗓尖用，

吱 شىڭكىلدەپ سويلەيتىن بالا 声尖的耳刺发：。儿孩小的话说声尖喳喳吱
شىڭكىلدەك 〈形〉Ⅰ尖，的细尖常非(音声)。的喳喳吱吱爱，的叫尖好；的声尖耳刺，的嗓。
شىڭكىلدەك 〈名〉Ⅱ鸭嘴狭〔动〕。
شىڭكىلدەس- شىڭكىلدە- 的态互交的。
شىڭكىلدەت- شىڭكىلدە- 的态动使的。
شىڭكىلدەۇ شىڭكىلدە- 的式定不的。
ءشىپ-شىكى 〈形〉熟不点一，的生生，的生的：مىناۋ پىسپاعان ءشىپ-شىكى تاماق ەكەن. 的生是全，熟有没也点一饭这。
ءشىپ-شىكىل 〈名〉Ⅰ色黄淡。
ءشىپ-شىكىل 〈形〉Ⅱ，的熟甚不，的熟太不，的透熟有没。
شىرەن- 〈动〉① 脚蹬，腿伸：ول ات ۇستىندە شىرەنىپ وتىر. 他在马背上得伸腿直直的。② 足十气神，子架摆，大尊自妄，大自，尊自：他 شىرەنىپ العان ەكەن وزىنە جاقسى ەمەس. 他结好么什有会不这，傲骄常非得显来近果。
شىرەندىر- شىرەن- 的态动使的。
شىرەنۇ شىرەن- 的式定不的。
شىرەنىس- شىرەن- 的态互交的。
شىركەي 〈名〉蚋，蚊)虫昆小，子蚊小；科蚋(等)虫小。
شىركەۇ 〈名〉Ⅰ布羞遮 ▲ بەتىنە شىركەۇ بولۇ 人丢，脸丢。
شىركەۇ 〈名〉Ⅱ① 堂拜礼，堂教 ② 会教。
شىركىن 〈叹〉哟噢(意之惜惋，叹赞示表)：شىركىن، بيىل استىقتىڭ شىعىسى-اي! 哇好真得长稼庄年今，啊！/ شىركىن ول جاقسى ەدى عوي. 好常非个是他。人的
شىرنە 〈名〉液汁，汁：وسىمدىكتەردىڭ شىرنەسى 液汁的物植。
ءشىرۇ ءشىرى- 的式定不的。
ءشىرى- 〈动〉① 朽腐，烂腐：ولىك ءشىرىپ كەتپەيتى. 尸体腐烂了不。② 了烂腐体产财，富别特为成：多 شىرىگەن جۇمىرتقا ▲ 主财大 شىرىگەن باي 【谚】 بالىق باسىنان ءشىرىدى. 子孩的用无。烂腐上头从鱼 ▲ ەر موينىندا قىل ارقان

شىرمەس. 【谚】报忘不恩施子君 ▲ ىرىگەن
اۇنزدان شىرىگەن ئسوز شعادى. 【谚】吐里嘴狗
。牙象出不
شىرىك 〈形〉的死坏,的烂腐,的朽腐
质变 ,的死坏,的烂腐,的朽腐 〈形〉 **شىرىك**
坏 ئتس شىرىك / 草的烂腐 ئشوپ شىرىك :的
〔医〕شىرىگى شىرىك ئيىس 味臭 ▲سۇيەك / 牙
▲ 想妄心痴 كەۋدە شىرىك ▲ 疡骨,疽骨
。病血败 قان اۇرۇى شىرىك
شىرىكتەس- 〈动〉败腐,落堕化腐,化腐:
تۇرمىستا شىرىكتەسىپ كەتكەن ادام 生活腐
。人的落隋化
شىرىكتەستىر- ① شىرىكتەس- 的 ② 态动使

。化腐,蚀腐
شىرىكتەسۇ شىرىكتەس- 的 。式定不
ئشىرىنىدى 〈形〉的臭腐,的朽腐,的烂腐:
ئشىرىنىدى اعاش 一块木朽。
ئشىرىت- ئشىرى- 的 态动使 ▲ ئبىر قارىن
粪羊个一【谚】 ماىدى ئبىر قۇمالاق شىرتەدى.
锅一坏鼠老个一) 油奶子肚一踏糟以可蛋
汤) 。 ▲ شىرىك شىرتەدى، بۇزىق بۇلدىرەدى.
。围周响影人坏,点一于起烂腐【谚】
شىرىتكىش 〈形〉的用作蚀腐起 ▲
شىرىتكىش دەرت 〔农〕病疫晚 。
ئشىرتتىر- ئشىرت- 的 。态动使

ى 哈萨克文字母中的第二十三个字母。

ىبلجۇ ىبلجى- 的不定式。

ىبلجى- 〈动〉腾腾慢，蹭蹭磨磨，拉拉拖拖：ىبلجىماي تەز بول 点一快；蹭蹭磨磨要不得。

ىبلجىس- ىبلجى- 的互交态。

ىبلجىت- ىبلجى- 的使动态。

ىبلىس 见 ءىبلىس。

ىبىر-دىبىر 〈名〉声动走，声步脚，杂声嘈：ىبىر-دىبىر كوبەيسە كەتتى。人来人往的声步脚声越来越密。了起来静安 / ىبىر-دىبىر باسلۇ。

ىبىر-ءدۇڭبىر 〈名〉声动走，声步脚，声杂嘈。

ىبىر-جىبىر ① 〈名〉事小，事琐：كۇندەلىكتى ىبىر-جىبىر 日常的事琐 / ىبىر-جىبىردان قول بوساماۋ 皮蒜毛鸡，的碎琐 ② 闲得不事小于忙的道足不微，的义意无，的：ىبىر-جىبىر 挤乱，的麻麻密密③事小的皮蒜毛鸡 جۇمىس ىبىر-جىبىر：的往攘来熙，的钻乱 قۇمىرسقا ءورىپ ءجۇر。蒜毛鸡着动走地麻麻密密蚁蚂皮。

ىبىرسۇ ىبىرسى- 的不定式。

ىبىرسى- 〈动〉乱零，糟八七乱，章无乱杂 ①：藉狼，里屋 ءۇيدىڭ ءىشى ىبىرسىپ جاتىر。拖拖 ③ 洁整不，脏肋，秽污 ②。章无乱杂拖 ىبىرسىعان كىسى：腾腾慢，蹭蹭磨磨，拉拉舌多嘴多，道乱说乱④人的（脏肋）拉拉拖：وسى سەن مۇنان كەيىن كورىنگەننىڭ الدىندا ىبىرسىعانىڭدى قويىشى。你以后在要不面人别前道乱说乱。

ىبىر-سىبىر 〈名〉语喁，咕嘀，语耳，语私 ①：语私窍窍，你请 ىبىر-سىبىردى قويىڭدار。语私窍窍要不：静动，论议下私，闻传 ②。语私窍窍要不们中众群 جۇرت اراسىندا ءندەي ىبىر-سىبىر بار？有没 ىبىر-سىبىر بايقالماي ما؟ / ？论议么什有吗静动么什现发

七乱，儿烂破，西东的堆乱 ①〈名〉**ىبىرسق** 乱拾收 ىبىرسقتاردى جيناستىرۋ：西东的糟八胡，舌多嘴多，的道乱说乱 ② 西东的糟八七。人的道乱说乱 جان ىبىرسق：的语乱言的序秩有，的净干，的洁整〈形〉**ىبىرسقسىز** 又而齐整 تازا ءۇي ىبىرسقسىز：的条有井井，。子房的净干

ىبىرسقتى 〈形〉的糟八七乱，的章无乱杂，。的洁整不

ىبىرسىت- ① ىبىرسى- 的使动态，乱弄 ② 脏弄，藉狼得搞，糟八七乱得弄：ءۇي ءىشىن ىبىرستىپا 嘴多，道乱说乱 ③ 乱弄里屋把要不舌多：كورىنگەندى ىبىرستۇ 什气一说乱都么。

ىعاي: ىعاي مەن سىعاي 见 ىعاي-سىعاي。

ىعاي-سىعاي 〈形〉（数多于用指）的选精，①好批一的来出选精 ىعاي-سىعاي انتاپ：的选挑：的上得数，的尖拔，的秀优，的出杰 ② 马▲ ىعاي-سىعاي جىگىتتەر 一群人的腾腾乱。

ىعۋ ىق- Ⅱ 的不定式。

ىعى- جىعى 〈形〉集云，的集密，的堪不挤拥：ىعى-جىعى 的纷纷乱，的哄哄乱；的聚簇，的：بولىپ ءبىر جەرگە توپتالۋ 起一在挤拥 / ىعى-جىعى ادامدار 群人的腾腾乱。

ىعىندى 〈名〉物杂，堆沙，堆雪（的聚吹风被）。

ىعىن-شىعىن 〈名〉：费花，销开，出支 ىعىن-شىعىن كوپ（大费花）多出支。

ىعىر Ⅰ 讨厌，厌讨，烦腻，厌烦〈名〉▲ ىعىر بولۋ 厌人使，厌讨令 ىعىر قىلۋ▲ 恶厌，烦厌，厌烦。

ىعىر- Ⅱ 〈动〉：责斥，责指，摘指 جۇرتتى ىعىرۋ 人众责指。

نعسرلا- 〈动〉厌讨人使，厌讨人令，烦麻。

نعسرلاؤ نعسرلا- 的式定不。

نعسرت- نعسر- Ⅱ 的态动使。

نعسرؤ نعسر- Ⅱ 的式定不。

نعسس- 〈动〉① 拢靠，紧挤；动挪，动移：ويعا قاراي نعسسپ برادى 正朝着低洼处移动 / نعسسپ وتىرۇ 挤一挤坐 ② 害〔转〕，怯胆，怕：نعسسپ سويلەي الماۋ 话说敢不得吓。

نعسستا- 见 نعسس-。

نعسستات- نعسستا- 的态动使。

نعسستاؤ نعسستا- 的式定不。

نعسستىر- ① نعسس- 的态动使 ② 挪，动移 动：ورىندىقتى ءبىر شەتكە نعسستىرىپ قويدى 把椅子挪到一边去 ③ 缓延，迟推：جيىندى كەيىنگە نعسستىردى 会议往后推迟了 ④〔转〕排除，排斥，挤兑：بۇل جولى ونى نعسستىرىپ اق جىبەرىپتى. 这次相得挤兑他把害厉当。

نعسستىرۇ نعسستىر- 的式定不。

نعسستىرىل- نعسستىر- 的态动被。

نعسسۇ نعسس- 的式定不。

ندىرا- 〈动〉① 麻，旧磨，损磨（料布、物衣）：شاپانىڭ جەڭى ندىراپ كەتىپتى. 上衣花了 ② 散分，离分，开散，散消。了花麻都子袖的：بۇلت ندىراپ، تۇمان سەيىلدى. 云散雾消。 / ندىراماي تۇرا تۇرىڭدار. 开散要不时暂们你。 / ەلدەن ندىراۋ مەسسىزدىك 离解〔化、物〕③ 为行的蠢愚是民人离脱，解瓦〔转〕④ 热解分：解分崩，离析：ندىراعان جاۋ 人敌析离崩分。 ندىراعىش 〈形〉散易容，的散易容；的散分易容，的状网。

ندىراندى 〈形〉的开散，的散消，的散分 ① 物解分〔转〕② 的散松。

ندىراس- ندىرا- 态互交的。

ندىرات- ندىرا- 态动使的。

ندىراتقىش 〈名〉剂蚀销。

ندىراۋ ندىرا- 的式定不。

ندىس 〈名〉器容，皿器，碗碟：ندىس جۋۇ 洗碗碟刷。

ندىس-اياق 〈名〉具食，具餐 ▲ 盆瓢碗锅。

ندىس-اياق شىڭعىرلاۋ 扭别闹间之妻夫。

ندىسسىز 〈形〉器容无，皿器无，碗碟无的：ندىسسىز بارۋ 去器容带不。

ندىستى 〈形〉器容有，皿器有，碗碟有的。

نز Ⅰ：نز ەتۋ 一声一地嗖：توبەدەن نز ەتىپ وق وتە شىقتى. 弹子颗一过飞声一地嗖上顶头。

نز- Ⅱ 〈动〉缝，扎：باۋ نزۋ 子带扎。

نزا Ⅰ 〈名〉〔阿〕怒恼，气怒，愤气：نزاعا بۇلىعۋ 炸爆要得气 / نزاسىن شىنە بۇگىپ، ءۇن قاتپاۋ 忍声吞气 ▲ نزا بولۋ 生气，愤，气恼 ▲ نزا كەرنەۋ 怒发冲冠，满腔恼恨 ▲ نزاسى كەلۋ 生人欺太（ءوتۋ）▲ نزاسىن كەلتىرۋ 招惹，激，怒，气发，愤气 ▲ نزا قىلۋ 使愤，怒激，人令气愤。

نزا: نزا سۋى （下地）渗水。

نزاقور 〈形〉的气生爱，的炎发好，的肝动易容：نزاقور جان 的火，的旺火肝，的小量气发好。

نزاقورلىق 词名象抽的 نزاقور。

نزالان- 〈动〉气生，气发，愤，恼恨，恼，恨，激怒：نزالانىپ وتىرعاندا 正在（上）候时的气生在头火 / نزالانعان ءيت 发怒的狗。

نزالاندىر- ① نزالان- 的态动使 ② 招惹，激，怒人令，愤气。

نزالانۋ نزالان- 的式定不。

نزالى 〈形〉的气生，的气发，的愤，的怒：نزالى وتىرعاندا بارماي-اق قوي. 他正在头上气发，你不理。

نزالى كىمگە 谁恨怨他？ ② 的怨抱，的恨怒（格与求要）：ول 他无怨抱不 ② 的和言，的怨无，的怨抱不 ① 〈形〉气生，心平气，的愤气不，的气生不 نزاسىز。

نزبا 〈形〉的缝，的扎 ① 条布用باۋ نزبا：نزبا باۋ 带腰细的扎 / نزبا ءجىپ 带扁，带条 ② 带饰。

نزبالى 〈形〉的编；的缝，的扎：نزبالى باۋ 用带腰细的扎条布。

نزبالىق 〈形〉的带扁做，的用带条做：

نزبالىق قيقىم شۇپەرەك 。条布的带腰扁做
نزبار 〈名〉样的狠凶;气恼,愤气;信威,严威
子: نزبار كورسەتۋ 。风威要
نزبارلان- 〈动〉得显,凛凛风威得显,风威要
نزبارلانىپ: 酷冷得现表,肃严得现表,严威
سويلەۋ 。说地狠狠恶
نزبارلانۋ نزبارلان- 。式定不的
نزبارلى 〈形〉酷冷;的严威,的肃严,的厉严
话的厉严 / نزبارلى ئسوز :的冰冰冷,的
نزبارلى كەسكىن 情表的肃严 / نزبارلى كوزبەن
قاراۋ 。待看眼冷
نزبارلىق نزبارلى 。词名象抽的
نزبارسىز 〈形〉蔼和 ,的肃严不 ,的厉严不
的气和,的 。
نزبوش 〈名〉石灰: نزبوش تاسى 石灰石 /
ئۇيدى نزبوشپەن اعارتۋ 。子房刷粉粉灰石用
نزبوشتا- 〈动〉石抹 ,灰石加 ,刷粉灰石用
灰 。
نزبوشتال- نزبوشتا- 。态动被的
نزبوشتاس- نزبوشتا- 。态互交的
نزبوشتات- نزبوشتا- 。态动使的
نزبوشتاۋ نزبوشتا- 。式定不的
نزبوشتى 〈形〉。的灰石过抹,的灰石有
نزعار 〈名〉① 寒:寒严,气寒,气冷 نزعار اۋا
〔转〕②寒严的季冬نزعارى قىس / 气天的冷
然凛,冷严,然森,情表的酷冷: نزعارسىنان
كىسى قورقادى. 畏生人令酷冷的他 / 。
نزعارمەن كۇلۋ ▲ 笑一地淡冷 نزعار كەتپەۋ 冷
凛凛风威得显 نزعار شاشۋ ▲冷寒,
نزعارلان- 〈动〉① :人逼气寒,冷寒变,冷变
اۋا نزعارلانىپ الدى. 〔转〕②。了来起冷寒气天
可沉阴 ,风威要 ,畏可人令 ,肃严得显,酷冷
怖 。
نزعارلاندىر- نزعارلان- 。态动使的
نزعارلانۋ نزعارلان- 。式定不的
نزعارلى 〈形〉① 人逼气寒,的冽凛,的寒严
的: نزعارلى قىس / 天冬的寒严
令,的肃严〔转〕② 风北的冽凛 نزعارلى
تەرىستىك 是他看上表外从 نزعارلى كىسى ەدى. 是他看上表外从 قاراعاندا نزعارلى كىسى ەدى. 的然凛,的霜冰若冷,的畏可人 ول سىرتتاي

。人的畏生人令个
نزعارلىلىق نزعارلى 。词名象抽的
نزعارسىز 〈形〉不冷不,的和暖,的暖温 ①
气天的和暖 اۋا نزعارسىز/ :的燥不寒不,的热
温,的蔼和〔转〕② 风的煦和 نزعارسىز جەل
的亲可蔼和 كىسى نزعارسىز : 的情热 ,的和
人 。
نزعارسىزدىق نزعارسىز 。词名象抽的
نزعۋ نزعى- 。式定不的
نزعى- 〈动〉密密,野遍山满,满布(畜牲) ①
不数 مال نعمان نزعى: 数其计不,是都处到,麻麻
奔飞 ,驰奔,驰疾 ② 畜牲的清 : نزعي جونەلۋ
(过而驰疾) 跑就腿撒 。
نزعىز- نز- Ⅱ 态动使的 。
نزعىر- 〈动〉号怒,啸呼(风寒): جەل
نزعىرىپ تۇر. 啸呼在风寒 。
نزعىرۋ نزعىر- 。式定不的
نزعىرىق 〈名〉①〈名〉风寒: نزعىرىق سوعۋ
风朔 。 冽凛 ② ,的寒严 ,的冷寒 :的人逼气寒
نزعىرىق جەل 。风寒
نزعىرىقسىز 〈形〉寒刮不 ;的和暖 ,的冷不
的风 。
نزعىرىقتا- 〈动〉寒严得变,冷寒得变,冷变
的嗖嗖冷刮 نزعىرىقتاپ سوعۋ :جەل نزعىرىقتاپ
风 。
نزعىرىقتان- نزعىرىقتا- 。态身反的
نزعىرىقتاۋ نزعىرىقتا- 。式定不的
نزعىرىقتى 〈形〉嗖冷 ,的人逼气寒 ,的冷寒
的嗖 。
نزعىت- نزعى- 。态动使的
نزدىر- نز- Ⅱ 。态动使的
نزدىرت- نزدىر- 。态动使的
نزۋ نز- Ⅱ 。式定不的
نزۋلى 〈形〉。的好缝,的好扎
نزۋسىز 〈形〉。的好缝有没,的好扎有没
نزىل 〈名〉Ⅰ :声嗖嗖,声营营,声嗡嗡
شىبىنىنىڭ نزىلى 。声嗡嗡的蝇蝇苍
نزىل- Ⅱ نز- 。态动被的
نزىلدا- 〈动〉,响作嗖嗖,响作嗡嗡,叫嗡嗡
。响作飒飒

نزىلداق ▲ 的停不个叫嗡嗡，的叫嗡嗡〈形〉
نزىلداق شىبىن 科蝇蚜食 。
نزىلداس- نزىلدا- 态互交的 。
نزىلدات- نزىلدا- 态动使的 。
نزىلداۋ نزىلدا- 式定不的 。
نزىلداۋىق 的响嗖嗖，的叫嗡嗡〈形〉 。
نزىلدى 声嗖嗖出发 ，的声嗡嗡出发〈形〉
的响飒飒，的 。
نزىك 飒飒，声嗖嗖，声营营，声嗡嗡 ①〈名〉
/ 声嗡嗡的子蚊 نزىكى 声沙沙，声：ماسانىك
杂嘈〔转〕② 声嗖嗖的弹子 وقتىك نزىكى
〔语〕▲声哗喧，声嚷喧，声 نزىك داۋىسسىزدار
音擦塞 ▲ نزىك قاعۋ 叫嗡嗡 。
نزىكدا- 响嗖嗖，响作嗡嗡，叫嗡嗡 ①〈动〉：
ءۇي ىشىندە نزىكداعان ءبىر شىبىن جوق. 屋里
絮，叨唠〔转〕②。蝇苍的叫嗡嗡个一见不
没得叨唠 سويلەي بەرۋ نزىكداپ 休不刺刺，叨
了没完 。
نزىكداس- نزىكدا- 态互交的 。
نزىكدات- نزىكدا- 态动使的 。
نزىكداتقىز- نزىكدات- 态动使的 。
نزىكداۋ نزىكدا- 式定不的 。
نزىكدى 沙沙，的响嗖嗖，的响嗡嗡 ①〈形〉
的扰纷，的哄哄乱，的杂嘈 ② 的响 。
نزىكسىز 的悄悄静，的静安〈形〉：نزىكسىز
ورتا 境环的静安 。
نزىكسىماق 沙沙点有，音声的嗡嗡带略〈名〉
音声的嗖嗖点发，声 。
نزىك-شۋ 杂嘈，哗喧，嚷喧，嚣喧〈名〉：
نزىك-شۋ باسىلعاننان كەيىن سويلە. 等安静下
讲再你后以来 。
نق I〈名〉风下，处风避：نق جەر/方地的风避
نقتا وتىر 靠，柱支，护保〔转〕② 处风避在躲
山靠的民人大广为成 نق بولۋ قالىك ەلگە
山：نق 窍诀，门窍，段手，法方，法办〔转〕③
〔转〕④ 法办出想 نابۋ نەمن / 门窍道知 ءبىلۋ
当适了有 نەمن كەلگەندە ايتارسىك：会机，机时
制控，力配支 ⑤ 说就机时的 نەمنان：布摆
شىعا الماۋ 不 制控(的人某)脱摆能 الدە /
كىمنىڭ نەمندا بولۋ 受 布摆的人某 。

نق- II ①〈动〉而风顺(时雪风暴刮在畜牲
：ەشكىمنەن نقپاۋ 缩退，缩畏，惧畏〔转〕② 行
。怕不都谁
نقپال 影 ①〈名〉：用作，响：ساياسي كۇرەستىڭ
نقپالى 力势 ② 响影的争斗治政
〔语〕③围范力势 نقپال اۋماعى
〔语〕 كەيىندى نقپال ▲ 化同
نقپال ەتۋ 影 ▲ 响 نقپال ▲ 化同逆，化同退后
نقپالىنا ءتۇسۋ 影加施，响影受使 ▲
同进前〔语〕 نقپال بلگەرىندى 染熏，响影受
。化同顺，化
نقپالدى 威权有 ，的用作有 ，的响影有〈形〉
。物人的响影有 نقپالدى كىسى 的塑威有，的
نقپالدىلىق 。词名象抽的 نقپالدى
نقپالسىز 威无 ；的用作无 ，的响影无〈形〉
。的望
نقپالسىزدىق 。词名象抽的 نقپالسىز
نقتا- ：行而风顺，(雨风)避躲 ①〈动〉
جاڭبىر قاتايىپ كەتتى، ءبىر جەرگە نقتاي تۇرايىق
，缩畏〔转〕② 。躲一躲方地个找，了大太雨
着顺〕话说地怯胆 نقتاپ سويلەۋ：怯胆，惧畏
。布摆从听，从是命唯 نقتاي جالداۋ ▲〔说
نقتاسىن 。风下，处风避〈名〉
نقتاسىندا- 避躲〈动〉：ەشكىلەر ءۇي
周子房在羊山 . تۇر ءشىندە نقتاسىنداپ توقىرەگىندە
。呢风避围
نقتاسىندات- نقتاسىندا- 。态动使的
نقتاسىندا ۋ نقتاسىندا- 。式定不的
نقتاسىندى 遮风挡可，的雨避，的风避〈形〉
。方地的雨避风避 نقتاسىندى جەر：的雨
نقتاسىنسىز 旷空 ，的处之雨遮风挡无〈形〉
。的秃秃光，的
نقتات- 。态动使的 نقتا-
نقتاۋ 。式定不的 نقتا-
نقتيار ，望愿，愿志，志意，愿意 ①[阿]〈名〉
：由自；愿心 ءوز نقتيارى بويىنشا اسكەر بولدى
/ 兵了当愿意的己自按 بارۋ-بارماۋ ءوز نقتيارى
：意愿 ，意同(格与求要) ② 便其随否与去
回车乘意愿 ماشينامەن كەتۋگە نقتيارىڭ بار ما؟
。意愿允应，同赞，意同 نقتيار بولۋ ▲？吗去
نقتيارلى 随 ，的意愿 ，的愿志，的愿自〈形〉

原便：نقتيارلى بارۇ 自愿去 / نقتيارلى ماھابيات 不爱恋由自 / نقتيارلى كەتە بەرۇگە بولمايدى 。(开离)动行(自擅)意随能

نقتيارلىلىق نقتيارلى 。词名象抽的

نقتيارسىز 已得不,的迫被,的愿自不〈形〉 شالعا نقتيارسىز 的何奈可无,的便随不,的 ئۆيۈ 头老给嫁迫被 。

نقتيارسىزدىق نقتيارسىز 。词名象抽的

نقتيات 性惕警,心小,心当,心留[阿]〈名〉 ▲ نقتيار بولۇ (قىلۇ، ەتۈ)当(惕警,防提,心。

نقتياتسىز 心小不,的心当不,的心留不〈形〉 。的忽疏,的意大心粗,的心惕警不,的

نقتياتسىزدىق نقتياتسىز 。词名象抽的

نقتياتتا- 惕警,慎谨,心当,心留〈动〉: دۇنيەلىكتەردى نقتياتتاپ جيناڭ 小心翼翼地,理管心精 / 西东的拾收 باسقارۇ نقتياتتاپ 。

نقتياتتاس- نقتياتتا- 。态互交的

نقتياتتاڭ نقتياتتا- 。式定不的

نقتياتتى 惕警,的心小,的心当,的心留〈形〉 。的心经,的

نقتياتتىلىق نقتياتتى 。词名象抽的

نقتيمال ,怕恐,许或,许也,能可 ①〈副〉: نقتيمال بۇگىن كەلەر 来天今能可 / 概大概〔转〕 ② 去出说会不怕恐 نقتيمال ئېتپاۋى 率 。

▲ 许也,许或,性能可〈名〉 نقتيمالدىق نازاريىاسى 。论算公,论率概〔数〕

نقتيمالسىز :的性能可有没,的能可不〈形〉 نقتيمالسىز جاعدايدا 在况情的能可不下 。

نقتمال 见 نقتيمال.

نقتمالدىق نقتمال 。词名象抽的

نقتمالسىز 见 نقتيمالسىز.

نقتىن 。处风避〈名〉

نقتىندى 。的风挡,的风避〈形〉

نقتىنسىز 。的旷空,的处之雨遮风挡无〈形〉

نقتىر- ىق- Ⅱ 。态动使的

نقتىرعىز- نقتىر- 。态动使的

نقتىرما ②头风下,处风避(的然天)①〈名〉 。备设风挡

نقتىرمالا- 。雪风避,风避,风躲〈动〉

نقتىرمالات- نقتىرمالا- 。态动使的

نقتىرمالاۋ نقتىرمالا- 。式定不的

نقتىرمالى 处风避有,的风避,的风挡〈形〉 。的

نقتىرماسىز 上,的处之风避无,的旷空〈形〉 。头风

نقتىسادي 的济经:نقتىسادي باسەكە 经济 / 机危济经 نقتىسادي داعدارىس 赛竞济经 / نقتىسادي جاعداي 况状济经 。

نقتىسات 济经〈名〉:济经 نقتىساتتىك دامۇى 济经 / نقتىساتتا مەشۇ 后落上济经 。展发的

نقشام 的便轻,的便方,的便简①〈形〉: نقشام كيىنۇ 穿戴便轻 ② 的小短,的量少: نقشام بايانداما 的小短 / نقشام شعارما 的小短作的演说 ③ 的短简,的练精: وتە نقشام سويلەۋ 说品 。练精常非话

نقشامدا- 压;减裁,少减;小弄,短弄①〈动〉: كيىمدى نقشامداپ تىگۇ 节删,减精;短缩,缩 / 须胡短剪 ساقالدى نقشامداۋ/身合得做服衣 / 数人少减 ادام سانىن نقشامداۋ / 章文缩压 ۋاقىتتى نقشامداۋ 间时短缩 / 缩紧,减节 ② 构机减精 مەكەمەلەردى نقشامداۋ 译节 / جازۋدى نقشامداپ جازۋ 凑紧得写数字 。

نقشامدال- نقشامدا- 。态动被的

نقشامدان- نقشامدا- 。态动被的

نقشامداس- نقشامدا- 。态互交的

نقشامدات- نقشامدا- 。态动使的

نقشامداۋ نقشامدا- 。式定不的

نقشامدى 便轻;的便方,的化简,的便简〈形〉 精;的要扼,的小短;的巧小,的带携于便,的服衣的便轻 كيىم نقشامدى :的练精,的简 / 西东的带携于便 دۇنيە نقشامدى ماقالا 。构机的简精 / 章文的小短 مەكەمە نقشامدى

نقشامدىلىق 。词名象抽的 نقشامدى

نقشامسىز ,的重笨,的便轻不;的大肥〈形〉 。的读累篇连,的长冗;的巧灵不

نقشامسىزدىق 。词名象抽的 نقشامسىز

نقى 。声唱吆的驴赶〈叹〉

نقىلاس 意,心专,心热,忱热①〔阿〕〈名〉

。时古，前

بقرار 〈名〉[阿] 可认，定认，认承 ▲ بقرار بولۇ 可认，定认，认承 。

بلبىر 〈形〉 不，的头嚼有没，的糊糊粘，的粘 بلبىر باتپاق 泥的糊糊泥 بلبىر 的豆筋 。

بلبىرا- 〈动〉 嚼有没得变；粘变，绵软得变 بلبىراعان ەت 肉的烂嫩 بلبىرا- 头 。

بلبىرات- بلبىرا- 态动使的 。

بلبىراۋ بلبىرا- 式定不的 。

بلعا- 〈动〉 ① 选，择选，选挑：تاماقتى بلعاماي ءىشۇ 食挑不 ون ادامنىڭ شىنىنەن ەكەۋىن بلعاپ الدى 人个两了选挑里人个十从 ② 挑，出挑，出拣：تۇقىمىنىڭ شىنىنەن تاستى بلعاپ الۋ 从（子石）子沙拣里子种 。

بلعال 〈名〉 ① 量水含，度湿，气湿，气潮：بلعال سيىمدىلىعى 含水量（分水）的湿潮，的湿 ② 气空的湿潮 بلعال اۋا 的润湿：的 。

بلعالدا- 〈动〉 湿潮成变使，湿弄 。

بلعالدان- بلعالدا- ① 态身反的 ② 受发，潮 。

بلعالداندىر- بلعالدان- 态动使的 。

بلعالداۋ I 的湿潮点有，的湿较比 〈形〉 。

بلعالداۋ II بلعالدا- 式定不的 。

بلعالدى 〈形〉 水含，的润湿，的湿潮，的湿 。地土的湿潮 جەر بلعالدى 的气：

بلعالدىلىق 〈名〉 量水含，度湿，湿潮：بلعالدىلىقتان پايدالانىپ تۇقىم سەبۋ ▲ 种播墒抢 بلعالدىلىق قىزباسى 〔医〕 疬癣 。

بلعالدىلىق ① 词名象抽的 بلعالدى 的润湿，的湿潮，的燥干 ② 词名象抽的 بلعالسىز 的润湿不，的湿潮不，的燥干 。

بلعالسىزدىق بلعالسىز 词名象抽的 。

بلعان- بلعا- 态动被的 。

بلعاس- بلعا- 态互交的 。

بلعات- بلعا- 态动使的 。

بلعاۋ بلعا- 式定不的 。

بلعي 〈副〉 ① 是老，往往，常经，是总：بۇرىن ورىندايدى بلعي مىندەتتى 成完前提是总 بلعي وتىرىك ايتۋعا قوشتار 欢喜是总 / بلعي وتىرىك ايتۋعا 务任 的习学对 ۇيرەنۋگە دەگەن بقلاس 向，兴趣：ۇيرەنۋگە دەگەن بقلاسپەن ىستەۋ 作工心专 ② / قىزمەتتى بقلاسپەن ىستەۋ 忧热 盛，意厚，情深，意：ونىڭ ساعان دەگەن بقلاسى 意心 ▲ بقلاس كورسەتۋ 表 意盛的你对他 بقلاسى ءتۇسۋ 意心示 ▲ بقلاسى اۋۋ 感兴趣 ▲ بقلاس 关，心关 ② 心用，志致心专① 怀 ▲ بقلاس قويۋ 用 心，心专，聚精会神 。

بقلاسسىز 〈形〉 ① 不，的心专不，的心热不 ② 不，的心专不，的心热不，的心经不漫，的心用：ول جۇمىسقا بەرى قىزىعىپ بقلاسسىز . 。心专不并作工对来近他 بقلاسسىز 的心关不，的到周不，的淡冷，的深不情感：的慢 بقلاسسىز ءسوز 冷 。语言的淡冷

بقلاسسىزدان- 〈动〉 不，心专不，心用不 ① 冷得现表，心关不，慢怠 ② 心经不漫，心热 。淡

بقلاسسىزداندىر- بقلاسسىزدان- 的 动 使 。态

بقلاسسىزدانۋ بقلاسسىزدان- 式定不的 。

بقلاسسىزدىق بقلاسسىز 词名象抽的 。

بقلاستان- 〈动〉 志致心专，心用，心专 ① ：بقلاستانىپ ۇيرەنۋ كەرەك 学习应该用心 ② 表 بقلاستانىپ 怀关，心关，感好有抱，情热得现：اڭگىمەلەستى 热情地交谈 。

بقلاستاندىر- بقلاستان- 态动使的 。

بقلاستانۋ بقلاستان- 式定不的 。

بقلاستى 〈形〉 ① 注，的心细，的心专，的心专 ② 功用：بقلاستى وقۋشى 的奋勤，的勉勤，的意 奋勤很习学对 ۇيرەنۋگە وتە بقلاستى 生学的 / 好怀心，的心关；的挚真，的勤殷，的情热 ② 意的：بقلاستى تۇردە كۇتىپ الۋ 待接勤殷 / بالاعا وتە بقلاستى 心关常非子孩对 。

بقلاستىلىق بقلاستى 词名象抽的 。

بقلىق 〈名〉 嗝，逆呃，挛痉膜隔横，挛痉隔：بقلىق اتۋ ① 倒 ② 儿嗝打 ▲ بقلىق ءتىۋ 儿嗝打，逆呃 。

بقلىقتا- 〈动〉 逆呃，儿嗝打 。

بقلىقتاس- بقلىقتا- 态互交的 。

بقلىقتات- بقلىقتا- 态动使的 。

بقلىقتاۋ بقلىقتا- 式定不的 。

بقلىم 〈名〉 家国；民人 ▲ بقلىم زامان 从

的色一清，是都，是全②话假说：ىلغي ەركەك
的红是都 / ىلغي قىزىل 的男是全
ىلدي 〈名〉下坡，坡斜：ىلديمەن ئۆزۈڭ 顺着走坡下。
ىلديلا- ①〈动〉下越斜着顺，走城下着顺 ②降滑(物行飞)。
ىلديلاما 〈名〉坡陡，坡斜，坡下。
ىلديلان- ①ىلديلا- 的态身反 ②斜倾得变，坡斜成变。
ىلديلاس- ىلديلا- 的态互交。
ىلديلات- ىلديلا- 的态动使。
ىلديلاۋ Ⅰ 〈形〉的度坡点有，的斜倾较比。
ىلديلاۋ Ⅱ ىلديلا-的式定不。
ىلديلى 〈形〉的度坡有，的坡斜，的坡下。
ىلديللىق ①ىلديلى 词名象抽的 ②度坡。
ىلديلىق 〈名〉坡斜，坡下。
ىلديسىز 〈形〉的坦平；的坡斜无，的度坡无。
ىلديسىزدىق ىلديسىز 词名象抽的。
ىلدىم-جلدىم 〈形〉①迅不；的速神，的速迅 ②了丢地觉不知要，的明聪小要，的明聪于过：ىلدىم-جلدىم جوعالىپ كەتتى 不觉的：的手弄玩，的儿眼心的儿腕手弄玩，的儿眼心：ىلدىم-جلدىم كىسى 人的明聪小要。
ىلپىك 〈形〉迅作动，的利麻，的捷敏，的敏灵。快勤得显脚手，利麻作动：ىلپىك قاغۇ 的速利麻，的捷敏，的敏灵 〈形〉**ىلپىك-جلپىك** 利麻活干：جۇمىستا ىلپىك-جلپىك 的。
ىلۇنچۇن 〈名〉伦鄂族春伦鄂：ىلۇنچۇن ئىتلى 言语族春。
ىلۇنچۇنشا 〈形〉①族春伦鄂，的族春伦鄂伦鄂 ②装服族春伦鄂：ىلۇنچۇنشا كيىم 的式语族春伦鄂习学：ىلۇنچۇنشا ۋىرەنۈ 言语族春。
ىلىعۇ ىلىق- 的式定不。
ىلىعىس- ىلىق- 的态互交。
ىلىق- 〈动〉①姘交，配交(狗)。
ىلىقتىر- ىلىق- 的态动使。
ىم 〈名〉手(的做所等情表目面、睛眼、手用)：意示，示暗，势：ىممەن ئۇسىنىسۇ 互示暗过通是命唯，事行色眼看：ىممەن جۇگىرۇ 解了相▲从▲ىم قاغۇ 暗示，示暗▲ىمدى بىلمەگەن دىمدى بىلمەس.【谚】不懂瓜傻是才人的示暗。
ىمدا- 〈动〉打势，手势，示暗做，意示，示暗：ىمداۋ 递眼色：قولمەن ىمداۋ / كوزىمەن ىمداۋ 用手暗示 / 用眼递色。
ىمداغىش 〈形〉表等目面、睛眼、手用于善的图意。
ىمداس Ⅰ 〈形〉一的气出孔鼻一，的通相脉。
ىمداس- Ⅱ ىمدا- 的态互交。
ىمداس-جىمداس 〈形〉一的气出孔鼻一，的通相脉。
ىمدات- ىمدا- 的态动使。
ىمداۋ ىمدا- 的式定不。
ىم-جىمى: ىم-جىمى ئىبىر 〈形〉一的气出孔鼻一，的投相味臭，的貉之丘一，的。
ىمقىر- 〈动〉摸摸偷偷，窃偷，偷：بايقاعايسىڭ ىمقىرىپ كەتىپ جۇرمەسىن 要小心，别让偷偷走。
ىمقىرۇ ىمقىر- 的式定不。
ىمقىرىپ-جىمقىر- 〈动〉劫洗，窃偷，偷：ئىبىر-اق ىمقىرىپ-جىمقىرىپ كەتتۇ 洗劫一空。
ىمقىرىپ-جىمقىرۇ ىمقىرىپ-جىمقىر- 的不式定。
ىمرا 〈名〉①和睦，结团，解和：جۇرتتىڭ ىمراسى جامان ەمەس 结团的家大错不得搞。②结勾，协妥：جاۋدىڭ ىمراسى 的人敌结勾。▲ىمراعا كەلۇ ①和睦此彼，解和 ②结勾 ③步让，协妥：ىمرانى بۇزباق جامانىڭ ئىسى، قاتاردى بۇزباق شابانىڭ ئىسى.【谚】团结坏破人坏，队坏破马。
ىمرالاس Ⅰ 〈形〉①的结团，的解和，的睦和 ②的就迁此彼，的协妥彼 ③的结勾互相。
ىمرالاس- Ⅱ 〈动〉①好和，睦和，解和，结团：قىرعي قاباق بولماي ىمرالاسىپ ئۇرۇڭ 好于归言，交复不要相睦和处 ②协妥，就迁：ىمرالاسۇعا جول بەرۇ باعىتى 协妥：结勾 ③策政步让：جاۋمەن ىمرالاسۇعا بولمايدى. 结勾人敌和能不。
ىمرالاستىق ىمرالاس Ⅰ 词名象抽的。
ىمرالاستىر- ①ىمرالاس- Ⅱ 调 ②态动使的：停调，解调，和

نمىرالاسۇ نمىرالاس- Ⅱ 式定不的。

نمىرالى 〈形〉 ①的睦和,的解和,的结团 ②的好和相互 ③的就迁此彼,的协妥此彼。

نمىرالىلىق نمىرالى 的名象抽的。

نمىراسىز 〈形〉 ①不,的解和不,的结团不 ②的好和不,的睦和不,的就迁不,的协妥不。

نمىراسىزدىق نمىراسىز 的名象抽的。

نمىراشىل 〈形〉 ①善于团结,的解和成赞,的让爱,的就迁爱,的协妥爱 ②的步调。

نمىراشىلدىق ①نمىراشىل 的名象抽的 ②词义主协妥,义主和物产的义主和调。

نمىرت 〈名〉色暮,晚傍,昏黄:نمىرت كەزى 时昏黄 ▲ نمىرت جابىلۇ (بولۇ، جامىراۋ، ئۆسۇ) 临降暮夜。

نىندىن 〈名〉 ①食欲,欲食:望欲:نىندىنى اشىلۇ 食欲 ②佳欲心,境心,意心,用心,图企:نىندىنى جامان 良不心用 / نىندىنى جات 图企有别 ▲ نىندىنى كەبۇ 害厉得渴,渴常非 ▲ نىندىنى تارتۇ 害厉得渴,渴常非① 欲渴 ▲ نىندىنى قۇرۇ ②于心醉,……于恋迷,望……。

نىنجۇ 见 ئىنجۇ.

نىنجىق 〈形〉 ①的气朝无,的气生无,的囊窝;②人的囊窝的敢勇不,的小胆:نىنجىق كىسى 囊窝为成 نىنجىق بولۇ 夫懦,头骨软,废囊窝。废

نىنجىقتا- 〈动〉吾支支,舌结口张,吐吐吞吞 支 نىنجىقتاپ سويلەۋ 疑迟;踌躇,辞措以难,吾支说地吾吾 / ايتارىدى نىنجىقتاماي تەز ايت 有的吐吐吞吞别,说快就话。

نىنجىقتان- نىنجىقتا- 态身反的。

نىنجىقتات- نقجىقتا- 态动使的。

نىنجىقتاۋ Ⅰ نىنجىقتا- 式定不的。

نىنجىقتاۋ Ⅱ 〈形〉比大不力魄,的囊窝较,的小较子胆,的没,囊窝 ②词名象抽的 ①نىنجىق 能无弱软,气志。

نىنجىرعا 见 ئۇنجىرعا.

نىنساپ 〈名〉[阿]知足,满。

نىنساپسىز 见 نىساپسىز.

نىنساپسىزدىق نىنساپسىز 的名象抽的。

نىنساپتى 见 نىساپتى.

نىنساپتىلىق نىنساپتى 的名象抽的。

نىنتا 〈名〉 ①奋勤,勉勤;心用;诚热,心热:وقۇعا نىنتاسى جوق 对学习没有诚热 / نىنتاسىمەن ۇيرەنۇ 用心,望愿,图意 ②愿:ونىڭ بار نىنتاسى قىزمەتتەن ناتيجە شىعارۇ ەدى. 他唯一的心用在是就望愿作工中作出成绩来。 / بۇكىل نىنتا پەيىلىمەن حالىق ئۇشىن قىزمەت ىستەۋ 全心全意为人民服务 ▲ نىنتا سالۇ 用心,勉勤,心,忧热,心热 〈名〉 نىنتا-جىگەر 勤奋:ۇيرەنۇدەگى نىنتا-جىگەر 学习的上取进的心。

نىنتالان- 〈动〉力,求发奋,进上,勉自,不强自己:نىنتالانباساڭ جولداستاردىڭ قاراسىنا دا ىلەسە المايسىڭ. 志致心专,心用,息在,进上求力不你在,进上志致心专,心用,息在,进上求力不你。队掉会就中志同鼓,励勉 ②态动使的 ① نىنتالان- نىنتالاندىر- 舞鼓,励。

نىنتالانۇ نىنتالان- 式定不的。

نىنتالى 〈形〉心取进有,的志致心专,的心热,的神精动主有,的奋勤,的:ۇيرەنۇدە نىنتالى وقۇشى 生学的书念心热。

نىنتالىلىق نىنتالى 的名象抽的。

نىنتاسىز 〈形〉进有没,的心用不,的心热不,的神精动主有没,的心取。

نىنتاسىزدىق نىنتاسىز 的名象抽的。

نىنتەۋ نىنتەق- Ⅱ 式定不的。

نىنتەزار 〈形〉(格与求要)的望渴,的望热,的望盼:كورۇگە نىنتەزار 见一望渴 / نىنتەزار بولۇ 望渴(望盼)。

نىنتەزارلىق ①نىنتەزار 的名象抽的 ②词望渴的巴眼,惰心的待期,惰心:نىنتەزارلىقپەن كۇتۇ 巴眼待等。

نىنتەق Ⅰ 〈形〉念渴,的望渴,的望期烈强着怀:ونىڭ ىبىر اۇنى سوزىنە نىنتەق 对,的迷了着……的他听想很 / كورۇگە نىنتەق 话句一的渴

望见到 / ونىڭ كەلۈنىە نىتىق 来他望盼。

نىتىق- Ⅱ〈动〉(格与求要)望,望盼,望想,想很,望渴,求渴;迷入:كينو كورۈگە نىتىغۇ 想很影电看。

نىتىقتان- 〈动〉(格与求要)望,望切,望渴,力求,求追:ئبىلىم الۇعا نىتىقتانۇ 渴望获得知识。

نىتىقتاندىر- نىتىقتان- 的使动态。

نىتىقتانۇ نىتىقتان- 的不定式。

نىتىقتىق نىتىق Ⅰ 的名象抽词。

نىتىقتىر- نىتىق- Ⅱ 的使动态。

نىتىماق 〈名〉[阿]系关;睦和,结团:نىتىماق بىرلىك 不系关一致 / نىتىماقتارى ناشار 合不系关好太 ▲ نىتىماق جاساۋ (قۇرۇ) 合,合联,结团 ▲ نىتىماقتا كەلۇ 系关好搞,解和,结团 ▲ نىتىماعى كەتۇ 结团不闹,裂破系关。

نىتىماقسىز 〈形〉和不,的睦和不,的结团不,的好不系关,的解和。

نىتىماقسىزدىق نقتىماقسىز 的名象抽词。

نىتىماقتاس 〈形〉Ⅰ 好系关,的睦和,的结团。

نىتىماقتاس- 〈动〉Ⅱ 系关搞,处相睦和,结团;近亲,近接:نىتىماقتاسىپ وتاندى قورعايىق 国祖卫保来起结团。

نىتىماقتاستىر- نىتىماقتاس- Ⅱ 的使动态。

نىتىماقتاستىق نىتىماقتاس Ⅰ 的名象抽词。

نىتىماقتاسۇ نىتىماقتاس- Ⅱ 的不定式。

نىتىماقتى 〈形〉的好系关,的睦和,的结团。

نىتىماقتىلىق نىتىماقتى 的名象抽词。

نىتىماقشىل 〈形〉的结团护理,的结团重注,的结团讲维:وقۇشىلار نىتىماقشىل 常非都生学的结团重注。

نىتىماقشىلدىق نىتىماقشىل 的名象抽词。

نۇك: نۇك ەتۇ 声一吭,声一哼。

نۇكاي 〈名〉Ⅰ 机,件条利便,利便,便方 ①会:نۇكايى كەلسە بار. 吧去就你,话的便方 / نۇل جولى نۇكايى كەلىپ-اق تۇر. 这机有确次会 ②向倾,图意,愿意,志意:كىمنىڭ نۇكايىنا بويسۇنۇ كەرەك؟ 要谁的志意从服要? ▲ نۇكاي ئبىلدىرۇ (كورسەتۇ، تانىتۇ)表示(种某)同赞,从听 نۇكايىنا جىعىلۇ 思意。

نۇكاي 〈副〉①全,是全,是都:نۇكاي قوي 全羊是都 / نۇكاي ايەلدەر 女妇是都 ②经常,是若:نۇكاي تۇستە كەلەدى 午中是老 / نۇكاي كەش قايتادى 晚得去回常经 / نۇكاي وتىرىك ايتادى 话谎说地味一;往往:地味:نۇكاي تۇستە كەلەدى 来。

نۇكايلا- 〈动〉①备,备准:جولعا كەرەكتى 西东的要需上路把 نۇكايلاپ قويدى 置归,拾收,理整 ②了好备准都 نۇكايلاپ ئبىر جاققا قويدى 了边一在入好拾收西东的走带要需把。

نۇكايلان- ①نۇكايلا- 的态动被的:جۇرۇگە نۇكايلاندى 上备准 / ۇرۇعا نۇكايلانا بەرگەندە 候时的打想正 时新于应适 ③于:于应适:جاڭا زامانعا نۇكايلانۇ 代。

نۇكايلانعىش 〈形〉于合适易容,的应适易容。

نۇكايلاندىر- نۇكايلان- 的使动态。

نۇكايلانۇ نۇكايلان- 的不定式。

نۇكايلاس- Ⅰ نۇكايلا- 的互交态。

نۇكايلاس Ⅱ 〈形〉息息,的应顺相,的应适相,的承相脉一,的通相。

نۇكايلاستىق نۇكايلاس Ⅱ 的名象抽词。

نۇكايلات- نۇكايلا- 的使动态。

نۇكايلاۇ نۇكايلا- 的不定式。

نۇكايلى 〈形〉适;的利便,的宜相,的便方 ①:的适舒;的适合,的宜便方:نۇكايلى ۇاقىتتا / 候时的合适作工对 جۇمىسقا نۇكايلى كىسى / 件条的利便 نۇكايلى جاعداي / 人的适合 ②子房的适舒 نۇكايلى ئۇي:的善妥,的当妥。施措的当妥取采 نۇكايلى شار قولدانۇ。

نۇكايلىلىق نۇكايلى 的名象抽词。

نۇكايسىز 〈形〉不,的利便不,的便方不 ①:的笨拙,的便灵不:ايتۇعا نۇكايسىز / 的说于便不 ②的便方不带携 البىپ جۇرۇگە نۇكايسىز 适舒不着坐:وتىرۇعا نۇكايسىز 的适舒不,的宜适不:的当妥不,的适合不,的当恰不 ③的快不人令 ④论言的当恰不 نۇكايسىز ئسوز 境处的难为 جاعداي نۇكايسىز:的难为,的。

到感，思意好不到感 ①〈动〉ئۇعايسىزدان- 情为难，迫窘到感，束约：ەل الدىندا ئۇعايسىز- دانۇ 思意好不到感前面人众在 / ئۇعايسىزدانباڭىز، بۇل ارادا جات ادام جوق. 不到感，来出不答回他 ئۇعايسىزدانىپ قالدى. 感，适舒不到感，服舒不到感 ② 。情为难很 受难到：ونىڭ باسى اۇرىپ ئۇعايسىزدانىپ وتىر. 不到感，便方不到感 ③。受难得痛头他 ئۇعايسىز- دانىپ وتىرسىز بار؟ 宜适不到感，利便：بالا ەرتىپ بارۇعا 方不去子孩着带得觉您 便？

ئۇعايسىزداندىر- ئۇعايسىزدان- 的态动使。

ئۇعايسىزدانۇ ئۇعايسىزدان- 的式定不。

ئۇعايسىزدىق ئۇعايسىز 名象抽的词。

ئۇعي 见 ئۇعاي.

ئۇعىرۇ〈名〉刀绞。

ئۇعىرۇلا-〈动〉挖，抠(刀绞用)。

ئۇعىرۇلان- ئۇعىرۇلا- 的态动被。

ئۇعىرۇلاس- ئۇعىرۇلا- 的态互交。

ئۇعىرۇلات- ئۇعىرۇلا- 的态动使。

ئۇعىرۇلاۇ ئۇعىرۇلا- 的式定不。

ئاڭ-جىڭ〈名〉① 吵，声哗喧，声杂噪，音杂声闹：ۇيدە ئاڭ-جىڭ جوق، وتە تىنىش. 里屋摆 ئاڭ-جىڭنان قۇتىلۇ /. 静安常非，声杂噪有没嗡嗡（的蝇蚊指）② 境环的闹闹吵吵开脱。声营营，声

ئاڭ-جىڭسىز〈形〉：的静静安安，的闹不吵不 جول بويى ئاڭ-جىڭسىز بولۇ 一路上闹吵有没。

ئۇق: ئۇق دەمەۋ 一声不吭，吭不声一响不 ▲ ئۇق 摔声一哧吭：①ئۇق ەتىپ جىعىلۇ 声一哧吭 ەتۇ 倒 ② 病生〔转〕：病患，病生：ومىرىندە ئۇق ەتپەگەن جان. 人的病过生有没生一。

ئۇقي- 过得吃：胀，鼓显，撑〈动〉：ئۇقيا توپۇ 饱。

ئۇقيت- ئۇقي- 的态使。

ئۇقيۇ ئۇقي- 的式定不。

ئۇق-ئۇق: ئۇق-ئۇق ەتۇ①(地断不续连) 粗声粗，哧吭，哧呼② 哟嗨唷哼，哼哼，吟呻气。

ئۇقىل〈名〉声哟嗨，声哼哼，声吟呻。

ئۇقىلدا- 声哟嗨出发，哼哼，吟呻：①〈动〉ول ئەتۇن بويى ئۇقىلداپ شىقتى. 他一了哼哼他夜。② 气粗声粗，哧吭，哧呼：ئۇقىلداپ جۇگىرۇ 呼跑地哧呼哧。

ئۇقىلداس- ئۇقىلدا- 的态互交。

ئۇقىلدات- ئۇقىلدا- 的态动使。

ئۇقىلداۇ ئۇقىلدا- 的式定不。

ئۇقىل-سىڭقىل：哼哼，吟呻①〈名〉叫地哟嗨哟嗨别你 ئۇقىل-سىڭقىلدى قويشى. 了。② 病毛，病疾，病：ول ئۇقىل-سىڭقىلدان امان. 病么什患有没他。

ئاڭ-شىڭ〈名〉吵，声哗喧，音杂噪，音杂：声闹 ئاڭ-شىڭ ازايدى 了少声杂噪。

ئاڭ-شىڭسىز〈形〉静静安安，的闹不吵不的。

ئۇڭىل〈名〉呀呀哼哼，唧哼。

ئۇڭىلدا-〈动〉哼，哦吟，唱声低，唱哼，哼：哪 ئۇڭىلداپ ئان ايتۇ 歌唱着哼。

ئۇڭىلداق〈名〉声唧哼，声哼哼。

ئۇڭىلداس- ئۇڭىلدا- 的态互交。

ئۇڭىلدات- ئۇڭىلدا- 的态动使。

ئۇڭىلداۇ ئۇڭىلدا- 的式定不。

ئۇڭىران-〈动〉① 痛疼因)，叫哼，哼哼，吟呻；气慢声慢，理斯条慢(话说)② 哟嗨唷哼(而。唤呻声长(畜牲) ③力 无气有

ئۇڭىراندىر- ئۇڭىران- 的态动使。

ئۇڭىرانت- ئۇڭىران- 的态动使。

ئۇڭىرانۇ ئۇڭىران- 的式定不。

ئۇڭىرانىس- ئۇڭىران- 的态互交。

ئۇڭىرسۇ ئۇڭىرسى- 的式定不。

ئۇڭىرسى-〈动〉：泣哭，哼哼，吟呻① / 声吟呻了来传 ئۇڭىرسىعان ەۋن ەستىلدى 哼，唧哼，哼哼〔转〕② 泣哭 جىلاۋ ئۇڭىرسىپ 唱：داۋىستاپ ايتقاڭ كەلمەسە، ەبىر-ەكى اۋىز ئۇڭىرسىپ ايتساڭ دا بولادى. 声大意愿不你布，野遍山满〔转〕③。行也句两哼哼，唱 数其计不，麻麻密密，多繁，满：ئۇڭىرسىعان مال 不计其的牲畜。

ئۇڭىرسۇ ئۇڭىرسى- 的态动使。

ىگىرشاق 鞍牛〈名〉：ىگىرشاق سوقتى بولۇ ئتۇسۇ（牛犍）▲ ىگىرشاعى 劳疲而分过物驮(牛犍) ▲ ىگىرشاعى مويىننا ئتۇسۇ 振不靡委，采打精无 ىگىرشاعىن مويىننا الۇ 火肝动，怒发，气脾发 ▲ ىگىرشاعى شىعۇ (ايناڭۇ) 柴如瘦骨 ىگىرشاعى شىققان كەدەي 见肘决踵；蛋光穷 。

ىپىلاس 龌龊，的秽污，的脏肮，的脏 ①〈形〉的：ىپىلاس ئۇي 的劣卑〔转〕② 子屋的脏肮 ىپىلاس كىسى 的荡淫，的脏肮；的良不地心：的劣卑 。人

ىپىلاستان- 为成，秽污得变，脏肮得变〈动〉龌龊 。

ىپىلاستانۇ ىپىلاستان-。式定不的

ىپىلاستىق ىپىلاس 。词名象抽的

ىر：ىر ەتۇ 。声猖猖出发(狼、狗)

ىرا 〈副〉直，一—地直直：ىرا تومەن تارتۇ 下（走下往地直直)走下朝。

ىرباي-تىرباي 烈采高兴，的洋洋气喜〈形〉的笑又说又，的哈哈嘻嘻；的：ىرباي-تىرباي 的（哈哈嘻嘻)意得洋洋得显 。

ىرباڭدا- 见 **ىربىڭدا-**。

ىرباڭدات- ىرباڭدا-。态动使的

ىرباڭداۋ ىرباڭدا-。式定不的

ىربي- 赌〔转〕②（嘴)咧，（嘴)嘛 ①〈动〉满不示表；气生，气。

ىربيت- ①ىربي-的 。开张；起嘛 ②态动使

ىربيۇ ىربي-。式定不的

ىربىڭدا- ；作造揉矫，作做，哈哈嘻嘻〈动〉浮轻得显 。

ىربىڭداس- ىربىڭدا-。态互交的

ىربىڭدات- ىربىڭدا-。态动使的

ىربىڭداۋ ىربىڭدا-。式定不的

ىرعا- 〈动〉动吹，动晃，摆摇，晃摇：بەسكىتى ىرعاۋ 摇晃篮 / ساماﻻ اعاش باسىن باياۋ ىرعايدى. 梢树着动吹地徐徐风微 。

ىرعاي 木骨接〔植〕〈名〉▲ ىرعاي مويىن（مويىنى ىرعايداي）瘦肌黄面；子脖长细 。

ىرعاق Ⅰ〈名〉架木晃摇的用鹰猎驯 。

ىرعاق Ⅱ〈名〉①率频：جۇرەكتىڭ سوعۇ ىرعاعى 律韵，韵（的歌诗）②率频的动跳脏心。调语〔语〕④奏节，节拍，律旋〔音〕③没，的韵无②的齐不率频①〈形〉

ىرعاقسىز 奏节无，的齐不律旋③的脚韵无，的律韵有柳非，的淡平，的调语有没④的调谐不，的。的挫顿扬

ىرعاقسىزدىق ىرعاقسىز 。词名象抽的

ىرعاقتا- 〈动〉：悠晃，晃摇，动摆，动摇：ارلى-بەرلى ىرعاقتاۋ 来晃摇回 / ىرعاقتاپ ئجۇرۇ 。路走地悠悠晃晃

ىرعاقتال- ىرعاقتا-。态动被的

ىرعاقتات- ىرعاقتا-。态动使的

ىرعاقتاۋ ىرعاقتا-。式定不的

ىرعاقتى 〈形〉节有，的明鲜律旋，的律韵有：的耳悦，的听动，的调谐，的奏。

ىرعاقتىلىق ىرعاقتى 。词名象抽的

ىرعال- ①ىرعا-摇右左地轻轻 ②态动被的：اعاش بۇتاقتارى جەلدەن ىرعالىپ تۇر. 动摇地缓缓，动摆地徐徐，晃慢 ③动摆徐徐风随枝树 ئجۇرۇ ىرعالىپ：蹭蹭磨磨，腾腾慢慢 ▲ ىرعالعان جورعا（的马)步对侧的稳平。

ىرعالاق 〈名〉行的蹭蹭磨磨，为的腾腾慢慢，。作动的忙不慌不，止举

ىرعالاقتا- 〈动〉蹭蹭磨磨，腾腾慢慢，不慌不，晃摇右左；忙

ىرعالاقتات- ىرعالاقتا-。态动使的

ىرعالاقتاۋ ىرعالاقتا-。式定不的

ىرعالاڭدا- 〈动〉，闲悠，荡荡悠悠，悠悠晃晃：ىرعالاڭداپ قايدان ئجۇرسىڭ؟ 晃晃摇摇：晃你来里哪从地悠悠晃？

ىرعالاڭدات- ىرعالاڭدا-。态动使的

ىرعالاڭداۋ ىرعالاڭدا-。式定不的

ىرعالت- ىرعال-。态动使的

ىرعالۋ ىرعال-。式定不的

ىرعالىپ-جىرعال- 蹭磨磨，腾腾慢慢〈动〉：忙不慌不，蹭：ىرعالىپ-جىرعالماي تەزىرەك كەتكەيسىڭ. 开离点一快，蹭蹭磨磨别你请。

ىرعالىپ-جىرعالۋ ىرعالىپ-جىرعال-不的。式定

ىرعالىس- ىرعال-。态互交的

ئەرعاك 〈名〉悠晃，逛闲，游闲。

ئەرعاڭدا- ①〈动〉意得；脑晃头摇，摆大摇大〔转〕② 走地摆大摇大 ئەرعاڭداپ ئۆرۈڭ 洋洋：ئەرعاڭداپ كۆن وتكىزۈڭ 悠晃处到，逛闲，游闲：ئەرعاڭداپ كۆن وتكىزۈڭ 子日混。

ئەرعاڭدات- ئەرعاڭدا- 的态动使的。

ئەرعاڭداڭ ئەرعاڭدا- 的式定不的。

ئەرعاك-ئەرعاك: ئەرعاك-ئەرعاك ەتۈ 大摇摆闲〔转〕② 洋洋意得，走地脑晃头摇，走地悠晃，逛闲，游。

ئەرعاپ-جىرعا- ①〈动〉乐享，受享福享：ئەرعاپ-جىرعاعان ئۆمىر 满，兴高 ② 活生的乐享 بالاڭ كەلىپ ئەرعاپ-جىرعاپ 足意满心，意：قالعان شعارسىڭ. 吧兴高很你，了来回子孩。

ئەرعاپ-جىرعاڭ ئەرعاپ-جىرعا- 的式定不的。

ئەرعاس- ئەرعا- 的态互交的。

ئەرعات- ئەرعا- 的态动使的。

ئەرعاتىل- ①ئەرعات- ① 态动被的② 摇，晃摇：الما اعاشتارى ئەرعاتىلىپ 曳摇，动摆，悠晃，摆：تۇر. 苹 ئەرعاتىلىپ ئۆرۈڭ 晃摇在树果苹。/ 不慌不，蹭蹭磨磨，腾腾慢慢 ③ 走地悠悠晃忙：كەشىگىپ قالاسىڭ، ئەرعاتىلماي تەز بار. 别了到迟会就然不，走快要，蹭蹭磨磨。

ئەرعاتىلدىر- ئەرعاتىل- 的态动使的。

ئەرعاتىلۇ ئەرعاتىل- 的式定不的。

ئەرعۇ ئەرعى- 的式定不的。

ئەرعۇ ئەرعى- 的式定不的。

ئەرعى- 〈动〉跳，跳蹦，跃跳，跳①：ئەرعىپ ئېتۇستى 奔，驰奔，跑疾〔转〕② 下而跃一上背马从去上坡山到跑下一 ئەرعىپ دوڭگە شىقتى 跑：了。

ئەرعىمش 〈形〉善的跃跳于：بىيىككە ئەرعىمش 善的高跳于。

ئەرعىما 〈名〉台跳，板跳。

ئەرعىن 〈形〉裕丰，的足丰，的裕优，的裕富：ئەرعىن تۇرمىس 富的饶富，的：/ 活生的裕富 ئەرعىنعا باتۇ 发 ▲ 富财的穷无 ئەرعىن بايلىق 富致，财。

ئەرعىس- ئەرعى- 的态互交的。

ئەرعىت- ئەرعى- 的态动使的。

ئەرعىتقى 〈名〉板跳（跳助）。

ئەرعىتقىش 〈名〉①车水板跳（助跳）。

ئەردۇ 〈名〉闹热，火红。

ئەردۇان 〈名〉车大轮双式箱。

ئەردۇ-دىردۇ 〈名〉笑说，声闹吵，声嘎嘎叽叽：ئەردۇ-دىردۇ بولۇ 闹热；声：/ 哄哄闹 ئەردۇ-دىردۇدان باس ئاۋرۇ 吵得闹头痛。

ئەرجاق 〈名〉笑傻，哈哈嘻嘻：ئەرجاقتىسىڭ پايداسى نە؟ 老 ئەرجاق ▲ 处用么什有哈哈嘻嘻老？脸笑皮嬉；笑大呵呵；哈哈嘻嘻是总 قاعۇ 。

ئەرجاقتا- 〈动〉皮嬉；哈哈嘻嘻，笑蠢，笑傻：ئەرجاقتاپ كۆلە بەرۇ 老 笑傻是：/ 脸笑 كوپ ئەرجاقتاما 的哈哈嘻嘻是老别。

ئەرجاقتاس- ئەرجاقتا- 的态互交的。

ئەرجاقتات- ئەرجاقتا- 的态动使的。

ئەرجاقتاڭ ئەرجاقتا- 的式定不的。

ئەرجالاق 见 ئەرجاق.

ئەرجالاقتا- 见 ئەرجاقتا-.

ئەرجالاقتاس- ئەرجالاقتا- 的态互交的。

ئەرجالاقتات- ئەرجالاقتا- 的态动使的。

ئەرجالاقتاڭ ئەرجالاقتا- 的式定不的。

ئەرجالاك 见 ئەرجاك.

ئەرجالاڭدا- 见 ئەرجاڭدا-.

ئەرجالاڭداس- ئەرجالاڭدا- 的态互交的。

ئەرجالاڭدات- ئەرجالاڭدا- 的态动使的。

ئەرجالاڭداڭ ئەرجالاڭدا- 的式定不的。

ئەرجاك 〈名〉笑皮嬉；哈哈嘻嘻；笑蠢，笑傻：脸。

ئەرجاڭدا- 〈动〉笑皮嬉；笑而齿露，笑而嘴咧：笑傻，脸。

ئەرجاڭداس- ئەرجاڭدا- 的态互交的。

ئەرجاڭدات- ئەرجاڭدا- 的态动使的。

ئەرجاڭداڭ ئەرجاڭدا- 的式定不的。

ئەرجاك-قىلجاك ①〈名〉哈嘻嘻，脸笑皮嬉为行的浮轻，止举的庄端不 ② 哈；哈哈嘻嘻，笑蠢，笑傻〈名〉ئەرجاك-تىرجاك 脸笑皮嬉。

ئەرجاڭشىل ①〈形〉② 的笑蠢爱，的笑傻爱 的佻轻，的浮轻。

ئەرجاك-ئەرجاك: ئەرجاك-ئەرجاك ەتۈ 而嘴咧

。脸笑皮嬉;哈哈嘻嘻;笑蠢,笑

ىرجي- ①〈动〉笑微;笑而齿露,笑嘴着咧;笑的嘴咧 كۆلۈ ىرجيىپ :笑讪,笑干 / ىرجياسىڭ ،عوي قۇانىپ وتىرسىڭ با؟ 笑什么, ىرجيعانى بولماسا، ول تىم ? / 吗了兴高你并但,下几笑干而时然虽他 كوڭىلدى ەمەس. 。开裂,开绽(口伤) ②。兴高很非

ىرجيت- ىرجي- 。态动使的

ىرجيۇ ىرجي- 。式定不的

ىرجيىس- ىرجي- 。态互交的

ىرجىڭ 〈名〉①逗 ②脸笑皮嬉;笑蠢,笑傻 。心开,笑取,弄

ىرجىڭدا- 〈动〉牙呲,脸笑皮嘻,笑蠢,笑傻 话说一—ىرجىڭدايدى سويلەسە بولدى :笑地嘴咧 ىرجىڭداماي وتىر 别/笑傻就 。脸笑皮嬉别

ىرجىڭداس- ىرجىڭدا- 。态互交的

ىرجىڭدات- ①ىرجىڭدا- 挑,弄逗 ②态动使的 ىرمە. 他弄逗老别 ونى ىرجىڭدانا بەرمە. :弄调,逗

ىرجىڭداۋ ىرجىڭدا- 。式定不的

ىرزا 见 **ريزا.**

ىرسي ①〈动〉嘴咧牙呲,嘴咧 :ىرسيىپ كۆلۈ 开绽,开裂,开 张(口伤) ②笑嘴着咧 :كورىنەدى 了来了出露头骨,开绽口伤 جارانىڭ اۋزى ىرسيىپ ارى جاعىنان سويەك 。

ىرسيت- ىرسي- 。态动使的

ىرسيۇ ىرسي- 。式定不的

ىرسىل 〈名〉气,气喘的促急,吸呼的促急 。气喘地气下接不气上 ▲ 喘 قاعۇ ىرسىل 。

ىرسىلدا- 〈动〉气喘地哧呼哧呼,气喘地气下接不气上 :吁吁喘气,吸呼地口大 ىرسىلداپ جۇرە الماۋ 。动不走地吁吁喘气

ىرسىلداس- ىرسىلدا- 。态互交的

ىرسىلدات- ىرسىلدا- 。态动使的

ىرسىلداۋ ىرسىلدا- 。式定不的

ىرس-ىرس: 气上,来气过喘 **ىرس-ىرس ەتۋ** 气,吸呼地口大,气喘地哧呼哧呼,气下接不 。吁吁喘

ىرتاڭ-جىرتاڭ 〈名〉脸笑皮嬉,笑蠢,笑傻 。为行的浮轻,止举的重庄不 ②

ىرشۇ ىرشى- 。式定不的

ىرشى- 〈动〉跳蹦,跃跳,纵,蹦,跳 :ىرشىپ وتە شىعۋ 跳过去 ▲ كوزدەن جاس ىرشىپ كەتۋ 掉;来下跳① ىرشىپ ەتۇسۋ 出而眶夺泪眼 。跳一吓,讶惊 ② 来下

ىرشىس- ىرشى- 。态互交的

ىرشىت- ىرشى- 。态动使的

ىرىق(ىرقى) 〈名〉①愿心,志意,愿意 :باسقالاردىڭ ىرقى بويىنشا 愿意的人别照 / ىرقىنا قويا بەرۋ 由自有没 جوق ىرىق :由自 ② 纵放 بۇل ونىڭ ىرقىندا ،力配支,力权,能权 ③ ەمەس. ▲ ىرىق بەرمەۋ 不 限权的他于属不这 ▲ ىرقا كونبەۋ 不,束约受不 ▲ ىرقىنا جىبەرۋ 许准不,让谦不,让之 听不 ▲ ىرقىنا جۇگىرۋ 见已执固,告劝听不 ▲ ىرقىنا 纵放,就迁,之任,欲所其随 。从顺,从服 ▲ ىرقىنا كونۋ 行所其任

ىرىق-جىرىق 见 ىرىق.

ىرىقسىز 〈形〉不,的由自不,的迫被,的动被 :ىرىقسىز 的禁自不情;的愿自不,的主自由 ىرىقسىز كەلۋ / 面局的动被于处 جاعدايدا قالۋ 被 / ىرىقسىز كۆلۋ 情不自禁 ▲ 笑的 。态动被的词动〔语〕ەتىس ىرىقسىز

ىرىقسىزدىق ىرىقسىز 。词名象抽的

ىرىقتى 〈形〉愿自,的主自,的由自,的动主 / 面局的动主 جاعداي ىرىقتى :的性任;的 。来地愿自 تۇرده كەلۋ ىرىقتى

ىرىقتىلىق ىرىقتى 。词名象抽的

ىرىل 。声嗥嗥,声猖猖(的等狼、狗)〈名〉

ىرىلدا- 〈动〉发,声嗥嗥出发,声猖猖出发 。声呶唔出

ىرىلداس- ①ىرىلدا- 相互〔转〕②态互交的 。闹吵相互,嘴吵

ىرىلدات- ىرىلدا- 。态动使的

ىرىلداۋ ىرىلدا- 。式定不的

ىرىم 〈名〉①兆征,兆先,兆预,祥吉,兆吉 :جاقسى ىرىمعا جورۋ 兆预的祥吉作看 / جامان ىرىم 吉不做 جامان ىرىمعا باستاۋ 兆预的好不 :节礼,惯习(的信迷),讳忌,忌禁 ②事的利 ىرىم بولۋ 情事的讳忌为成 / ىرىمىن جاساپ (ەتۋ، قىلۋ) 。事办俗礼按

ىرىمدا- 〈动〉忌禁,忌顾,讳忌,讳避 :

ترىمداڭ جەر قازعىزباۋ ② 坑挖让不就讳忌因事行俗礼的信迷照按，兆预信相：جاقسىلىققا ترىمداۋ 看是成兆祥。

ترىمداس- ترىمدا- 的互交态。

ترىمدات- ترىمدا- 的使动态。

ترىمداۋ ترىمدا- 的不定式。

ترىم-جورىم 习(的信迷)，讳忌，忌禁〈名〉节礼，惯：قايداعىبىر اقىلعا سيمايتىن ترىم-جورىم / 讳忌的议思可不的多么那 ترىم-جورىمىن جاساۋ 按照意示表俗礼。

ترىم-جورىمدا- 〈动〉①忌顾，讳忌，讳避，事行俗礼的信迷照按，兆预信相忌禁。

ترىم-جورىمداۋ ترىم-جورىمدا- 的不定式。

ترىم-سورىم 习(的信迷)，讳忌，忌禁〈名〉节礼，惯。

ترىمشىل 预信相，的信迷，的多讳忌①〈形〉的俗礼信迷守遵②兆。

ترىمشىلدىق ترىمشىل 的名象抽词。

ترىك-جورىك 〈名〉吵，吵争，执争，争纷，纷纠，吵闹：ترىك-جورىگى كوپ ءۇي 家的休不吵争 ترىك-جورىك بولىپ جاتىر. 外正边庭/ سىرتتا ترىك-جورىك بولمىپ 得闹吵在呢/ ترىك-جورىگىنان دەم الا الماۋ 得息休能不。

ترىس 〈名〉①财富，物财，富：ترىسقا كەنەلۋ 得份福，气福，运幸，福幸②富财多很到人的份富有 جاقسى لەپەس ترىسى بار ادام ▲ 份富到得于等愿祝的好良 ترىس جارىم ▲ 兆之运幸，兆之祥吉 ترىس الدى ▲ 运背走 ترىسى شايقالۋ ▲ 运红走，财发 ترىس قونۋ ▲ جاقسى تۇسا ەل ترىسى، جاڭبىر جاۋسا جەر ترىسى. 【谚】顺雨调风，益受民人世降者贤。益受地大。

ترىسسىز 困穷，的富财无，的物财无①〈形〉的份福无，的气福无，的济不气运②的。

ترىسسىزدىق ترىسسىز 的名象抽词。

ترىستى 裕富，的富财有，的物财有①〈形〉的气福有，的运走，的运幸，的福幸②的。

ترىستىلىق ترىستى 的名象抽词。

ءتىس Ⅰ，子烟，臭烟，碱烟②烟煤，气煤①〈名〉س باسۋ 黑熏 ▲ س بولۋ 烟被 ▲ س سالۋ 用熏烟 ▲ س ءتىۋ 煤气中 ▲ س ءۇتۋ 中暑毒。

س- Ⅱ 伤擦，破擦，擦，搓〈动〉：قولمەن قاتتى-قاتتى سۋ / 搓劲使手用 ونىڭ قولىن ارقان سىپ كەتتى. 了破擦子绳被手的他。

سقاياق 练老；的钻刁，的猾狡，的诈奸〈形〉：سقاياق ادام 的人的猾狡。

سقاياقتان- 为成，猾狡得变，诈奸得变〈动〉：سقاياقتانعان كىسى 巨奸老 سقاياقتان- 来起练老；钻刁的滑人。

سقاياقتانۋ سقاياقتان- 的不定式。

سقاياقتىق سقاياق 的名象抽词。

سقات 特戛斯伊，赎罚〔宗〕[阿]〈名〉。

سقى 器擦摩〈名〉。

سقىز- س- Ⅱ 的使动态。

سقىلا- 摩，擦，搓〈动〉：سقىلاپ جۋۋ 洗搓 / ارقاسىن سقىلاۋ 背搓。

سقىلاس- سقىلا- 的互交态。

سقىلات- سقىلا- 的使动态。

سقىلاۋ سقىلا- 的不定式。

سقىر- 哨吹，哨呼打，哨口打①〈动〉：ءۇي شىققىدە سقىرماي وتىر 不要在屋里口打哨②口打哨③叫吱吱，叫呲呲，声呲呲出发(物动类蛇)：بوران سقىرا سوعىپ تۇر. 大〔转〕呼啸在风。

سقىرعىش 哨口，子哨〈名〉Ⅰ。

سقىرعىش 响声哨吹，的哨口打会〈形〉Ⅱ的。

سقىرت- سقىر- 的使动态。

سقىرۋ سقىر- 的不定式。

سقىرىق 哨口，子哨①〈名〉：سقىرىق بارما؟ 有没子哨有？②声哨吹，声哨：سقىرىقتان ۋياۋ 被醒叫声哨 ▲ ايداعانى بەس ەشكى، سقىرىعى جەر جارادى. 震声喊，羊山只五着赶。(小点雨，大声雷)地大了动。

سقىرىس- سقىر- 的互交态。

سقىش 擦搓于善，的擦会，的搓会①〈形〉Ⅰ具用擦搓②的。

سقىش 弦弓〈名〉Ⅱ。

سۋ س- 和 سى- Ⅱ 的不定式。

سپالا-〈动〉揉,摩,搓;سپالاپ جۇۋ 洗搓。
سپالاس- سپالا- 的态互交的。
سپالات- سپالا- 的态动使的。
سپالاۋ سپالا- 的式定不的。
سپات〈名〉证据,据论,据凭,明证,据根,据证;سپات كورسەتۋ / 据证出拿证:سپات كەلتىرۋ 说(证论)据根出。
سپاتتا-〈动〉证论,实证,明证:سپاتتاي الماۋ 不证能明 / 需实证了为سپات كەلتىرۋ 据证要。
سپاتتال- سپاتتا- 的态动被的。
سپاتتاما〈名〉件证,书明证。
سپاتتاس- سپاتتا- 的态互交的。
سپاتتات- سپاتتا- 的态动使的。
سپاتتاۋ سپاتتا- 的式定不的。
سپاتتاۋشى〈名〉人证。
سپاتتى〈形〉据证确凿,的据证有。
سسى 见 ستىق.
سسىلا- 见 ستىقتا-.
سسىلات- سسىلا- 的态动使的。
سسىلاۋ سسىلا- 的式定不的。
سسىلى-سۇڭقتى 见 ستىق-سۇڭقتى.
سسىلىق 见 ستىقتىق.
ستا-〈动〉黑熏,熏烟,熏:ەت ستاۋ 熏肉 / ٴتۇتىن تامدى ستاپ قارايتىپ جىبەردى 烟把墙了黑熏。
ستاج〈名〉历资,格资:ستاجى ۇزىن 格资老。
ستاجدى〈形〉历资有,的历资有,的格资有的。
ستاكان〈名〉玻璃杯。
ستال- ستا- 的态动被的。
ستان- ①ستا- 的态身反的 ②黑熏,熏。
ستاندىر- ستان- 的态动使的。
ستانۋ ستان- 的式定不的。
ستاس- ستا- 的态互交的。
ستات- ستا- 的态动使的。
ستاۋ ستا- 的式定不的。
ستىعراق〈形〉比,的热炎较比,的热较比烫的较。

ستىق〈形〉①热,的呼呼热,的烘烘热 ②烈炽的,的烫,的热:كۇن ستىق 风热 / ستىق تاماق 饭的呼呼热 / ستىق ەكەن. 水太烫 / وتتاي ستىق 火一样热 ③热亲,的情热,的热亲:ستىق سەزىلۋ 感热亲到:جوعارى ستىق 高度热 ④温体 39 گرادۋس 温体 39 度:ستىعى 温 ⑤饭 ٴشىپ الىڭدار. 你们先吃饭 ▲ستىق بەلگىلەرى〔医〕热症 ▲ستىق جاس 热泪 ▲ستىق بەلدەۋ〔地〕带热 ▲ستىق جۇرەك 火热心 ▲ستىق كورۋ 宠爱,喜欢,亲热 ▲ستىق ٴوتۋ ①中暑;热受 ②热串 ▲ستىق وتكىزۋ 引吸被;上爱,心倾 ▲ستىق اسۋ ①上火 ②发烧 ▲ستىعى 热导体 ▲ستىعىنا كۇيمەك 冻受热受 / ستىعىنا توڭۋ 同甘共苦 ▲ستىعى قايتۋ ①退烧 ②变凉,热退 ▲كەلىنىڭ بەتىن كىم اشسا سول ستىق. 【谚】新娘的纱面揭激感最(德戴恩感)人的。
ستىق-سۋىق ①〈名〉暑寒,热冷:ستىق-سۋىقتا شىدامدى 耐寒耐热 ②困难艰:ستىق-سۋىقتى باسىنان وتكىزگەن 霜风,苦饱:ستىق-سۋىقتى 的霜风经。
ستىقتا-〈动〉热得觉,热到感,热闷到感,汗出得热:ستىقتاپ تەرلەۋ 热发。
ستىقتاس- ستىقتا- 的态互交的。
ستىقتات- ستىقتا- 的态动使的。
ستىقتاۋ I ستىقتا- 的式定不的。
ستىقتاۋ II〈形〉热,的热炎较比,的热较比有,的烫点。
ستىقتىق ①ستىق 的热,性热 ②词名象抽的:ستىقتىق تىڭايتقىش 度热,料肥性热。
سى-〈动〉①热,变热:كۇن سىپ كەتتى. 天越来越子屋热了。 / ٴۇي سىپ بارادى. 气热了。 ②烧,发烧:دەنەسى ٴالى دە سىپ تۇر. 他还在发烧呢。
سىسىل I〈名〉(的出发蛇)。声咝咝
سىسىل- ①س- II 得变,练老得变②态动被的:ىعان نەشە جىل- ىدىڭ شىنىندە سىلىپ ەس كىرىدى. 他内之年几练锻受经,熟倍,熟娴,练熟了多明聪且而练老得变。 / قىزمەتكە سىلۋ 对

,的霍挥爱,的费浪爱 ①〈形〉**بسراپشل** 。者霍挥,者费浪②的约节会不,的脚大手大浪 ②词名象抽的 ①**بسراپشلدىق** 。为行霍挥,象现费

。态动使的 **بسرعز-** بسر-

。器物堆〈名〉**بسرعش**

。锁拉〈名〉**بسرما**

بسرمالى 的锁拉带〈形〉: بسرمالى شاپان 。衣上的锁拉带

。态动使的 **بسرت-** بسر-

。式定不的 **بسرۇ** بسر-

。态动被的 **بسرىل-** بسر-

拥,挤 ②态互交的 ①**بسرىلىس-** 挤: بسرىلىسىپ وتىرۇ 。坐着挤

。态互交的 **بسرىس-** بسر-

烘,温加,热加 ②态动使的 ①**بسىت-** 烫: تاماقتى بسىتىپ ىشكدەر. 再热一热饭把 。吃

。物食的热中过经〈名〉**بستپا**

。式定不的 **بستۇ** بست-

。态动被的 **بستىل-** بست-

。态互交的 **بستىس-** بست-

بت- 〈动〉: 跑奔,奔急,跃跳,蹿 قويان بتا جونەلدى. 了跑跳一的猛子兔 。

。式定不的 **بتقۇ** بتقى-

بتقى- 〈动〉①猛 奔疾,跳一的猛,的跑奔然猛: اتى بتقي جونەلگەندە، ول اۋىپ تۇسۋگە شاق قالدى. 来下摔些险他,跑一然猛马 ②,泻奔 而泻奔 出进,喷,出喷: بىتبقىپ اققان وزەن 。油石的出喷 / 河的流

。态动使的 **بتقىت-** بتقى-

。式定不的 **بتۇ** بت-

。脂石鱼〔药〕〈名〉**بحتيول**

بشقىن- 〈动〉①断,吸呼着扎挣,气吸劲使 喘着扎挣 吸呼地续续断: بشقىنا تىنىس الۋ 。来起烈猛(阵阵一风)〔转〕②气口儿了烈猛地阵一阵一风 جەل بشقىنا سوعىپ تۇر. 。着刮地

。态动使的 **بشقىندىر-** بشقىن-

。态动使的 **بشقىنت-** بشقىن-

瘦变,瘦消〔转〕③练熟作工 **مىرقىنباي** 肯尔米 ناۋقاستان سوڭ كوپ بىسلىپ كەتپتى. 。了多得瘦消后病依巴

漏出发声嗞嗞出发(蛇)①〈动〉**بسلدا-** 。声作吁吁(时吸呼促急)②声气

。态互交的 **بسلداس-** بسلدا-

。态动使的 **بسلدات-** بسلدا-

。式定不的 **بسلداۋ** بسلدا-

。态动使的Ⅱ **بسلدىر-** بسل-

。式定不的Ⅱ **بسلۇ** بسل-

。态互交的Ⅱ **بسلىس-** بسل-

。态身反的Ⅱ **بسىن-** Ⅰ بس-

火烤,暖取〈动〉Ⅱ **بسىن-**: شاي ءىشىپ بسىنۇ 。暖取茶喝

。态动使的Ⅱ **بسىندىر-** بسىن-

。式定不的Ⅱ **بسىنۇ** بسىن-

暖微略得变 ,热微稍得变〈动〉**بسڭقىرا-** 升上所有度温,和: كوكتەم شىعىپ كۇن بسڭقىراپ 。些了和暖得变气天,了来天春

。式定不的 **بسڭقىراۋ** بسڭقىرا-

动移,开搬,动挪 ①〈动〉**بسىر-**: ورىندىقتى بسىرىپ قويدى 了开挪子椅把 ②挤: بسىرىپ شىعارۋ 。去出挤

霍挥,费浪〈名〉**بسىراپ**: بسىراپ ەتۋ (قىلۋ) 费浪 / ۋاقىتتى بسىراپ ەتۋ 间时费浪 / بسىراپ بولعان دۇنيەلىكتەر 。西东的霍挥被

节会不,的霍挥,的费浪 ①〈形〉**بسىراپكەر** 节会不,者霍挥,者费浪 ②的约节知不,的约 。人的约

,的霍挥爱,的费浪爱〈形〉**بسىراپكەرشىل** 。的脚大手大

象抽的 **بسىراپكەرشىلدىك** بسىراپكەرشىل 。词名

大,的霍挥爱,的费浪爱 ①〈形〉**بسىراپقور** 。人的脚大手大,者霍挥,者费浪②的脚大手浪 ②词名象抽的 ①**بسىراپقورلىق**

。为行霍挥,象现费

约节,的霍挥不,的费浪不〈形〉**بسىراپسىز** 。的俭勤,的省节,的俭节,的

。词名象抽的 **بسىراپسىزدىق** بسىراپسىز

بشقىنۇ بشقىن- 。式定不的

بشقىر 。腰裤〈名〉

بشقىرلان- 腰裤到卷;腰裤卷,腰裤绾〈动〉 。里

بشقىرلاندىر- بشقىرلان- 。态动使的

بشقىرلى 。的腰裤有〈形〉

بشقىرلىق 的用腰裤做,的腰裤做用 ①〈形〉 。腰裤 ②(料材)

بشتان 〈名〉 穿 بشتان كيۇ:衩裤,裤衬,裤内 。裤衬

بشتاندى 裤着穿 ,的裤衬有,的裤内有〈形〉 。的衩

بشتانسىز 裤衬穿有没,的裤内有没 ①〈形〉 。的穷贫,的究〔转〕 ② 的身下着露,的

بشتانشاق 。的衩裤着穿只,的裤内穿只〈形〉

بشتات 年今. بيىل بشتات جوق:制编〈名〉 。制编有没

بشتاتسىز 。的外编,的制编有没〈形〉

بشتاتتى 。的内以制编,的制编有〈形〉

ئ 哈萨克文字母表中的第二十三个字母。

ئىبلىس 〔转〕② 鬼魔，魔鬼，恶险 ①〈名〉人的险阴，人的阴险，人的恶毒。

ئىجداعات :力奋，奋勤，心用 ①〈名〉قىزمەتتى ئىجداعاتىڭ ىستەۋ 望渴，②作工心用 ئىجداعاتىن سالىپ ۇيرەتۋ 尽力努；心取进：بار ئىجداعاتىن سالىپ ۇيرەتۋ 尽力努；心取进；بار ئىجداعاتى 习学去力努大最 كىسى 人的养教有。

ئىجداعاتسىز，的心取进有没，的心用不〈形〉的心热不。

ئىجداعاتسىزدىق ئىجداعاتسىز 词名象抽的。

ئىجداعاتتا- 〈动〉极，奋勤，力努，求力，心用法设力：ئىجداعاتتاپ ۇيرەنگەندە عانا كەلەلى 能才习学力努 قول جەتكىزۇگە بولادى 绩成的好良得取 / ئىجداعاتتاپ ئىبر شەشىمىن ايتكىز. 法办决解个出提法设力极你请。

ئىجداعاتتان- ئىجداعاتتا- 的 态身反。

ئىجداعاتتاۋ ئىجداعاتتا- 的 式定不。

ئىجداعاتتى 〈形〉心用，的奋勤，的勉勤 ①的心细，的：ئىجداعاتتى وقۇشى 生学的功用 ②的养教有，的貌礼有：ئىجداعاتتى كىسى 养教有，的人的。

ئىجداعاتتىق ئىجداعاتتى 的 词名象抽。

ئىجداعات 见 ئىجداعات.

ئىجديعات 见 ئىجداعات.

ئىز 〈名〉①迹足，迹踪，印脚：تۇيەنىڭ ئىزى 痕遗，迹痕〔转〕②印脚的驼骆：جارانىڭ ▲形雏，廓轮；想设，思构〔转〕③痕伤 ئىزى ▲来往相不死老；往来决断 ات ئىزىن سالماۋ ▲相盯相互，视监相互 ئىز ايدەسۋ ①相盯，视监 ئىز باسۋ ▲着学，着跟②替接，替代，替顶 ئىزگە تۇسۋ 以③相盯视监②迹追踪跟，踪追，随追①跟：ئىز كەسۋ ▲（人某）仿模，样榜作（人某）

ئىز تاستاماۋ ▲往交，往来 ئىز سالۋ ▲踪追，踪察探，找寻踪跟 ئىز شالۋ ▲地偷偷，迹踪留不 ئىزىن سۇتتىرماۋ ▲迹踪 ئىزىن باعۋ ▲相盯，视监 ئىزى سۇۋ 忘记 ▲热趁，即立；常经，时及 ئىز قالۋ ①留下迹痕②留下，响影，用作起，助帮有。

ئىزباسار：人替接，人替顶，人班接〈名〉人班接养培 ئىزباسارلار تاربيەلەۋ。替接，班接。

ئىزباسارلىق 〈名〉替接，班接。

ئىزگى 〈形〉①善的良，的好良，的意善：ئىزگى نيەت 善意 / ئىزگى تىلەك 诚 ②望愿的好良有③谊友的挚诚：ئىزگى دوستىق 的诚真，的挚。作工的益有：ئىزگى ىس 的值价有，的益。事善，事好 ②词名象抽的 ئىزگى ①。

ئىزگىلىك ①ئىزگى 的良善，的好良，的意善

ئىزگىلىكتى 〈形〉①有，的值价有，的益有 ③的诚真，的挚诚 ②的义意。

ئىزدە- 〈动〉①觅，找寻，找：جوق ئىزدەۋ 寻追 ئىزدەۋ 追，求追，求探 ②物失找：ئىزدەۋ ▲矿探：كەن ئىزدەۋ 探勘，测探 ③理真求有 ئىزدەگەن بولۋ ▲找着装：ئىزدەگەنگە سۇراعان 应必求 ▲找自 الۋ ئىزدەپ ▲马找马骑；驴觅驴骑【谚】استىنداعى اتىن التى اي ئىزدەۋ 自【谚】ئىزدەپ العان اۋرۇدىڭ ەمى تابىلماس.（吃苦讨自）好治法无病的找。

ئىزدەگىش 〈形〉①找爱 ②的……求追爱 ①的……求探爱，的……找寻于善，的……。

ئىزدەگىشتىك ئىزدەگىش 的 词名象抽。

ئىزدەل- ئىزدە- 的 态动被。

ئىزدەمپاز 〈形〉的研钻爱，的讨探爱，的肯下功夫。

ئىزدەمپازدىق ئىزدەمپاز 的 词名象抽。

ئىزدەن- 〈动〉①求寻，求追，求力：ئىزدەنىم

نزەتشىل：的节礼视重，的貌礼究讲〈形〉
نزەتشىل كىسى：人的貌礼究讲。
نزەتشىلدىك نزەتشىل 词名象抽的。
نززەت 见 نزەت.
ئىزسىز 踪无影无，的迹足无，的印脚无〈形〉
何任无 كەتۈ 无 ئىزسىز：的信音无，的息信无；的
。息消
ئىز-ئىتۈز ①〈名〉 ئىز-ئىتۈز：迹踪，迹足，印脚
كورىنبەۋ：息消，息信，息音 ② 迹足现发有没
ئىز-ئىتۈزىن بىلدىرمەي كەلۈ 不 ③ 来就息消露
。迹痕留不 ئىز-ئىتۈزىن بىلدىرمەۋ：迹痕，索线
ئىز-ئىتۈزسىز 信音无杳，的踪无影无〈形〉
。踪无影无得丢 جوغالۈ 无ئىز-ئىتۈزسىز：的
ئىزشى 者踪跟，者迹足找寻，者印脚找〈名〉
。的踪跟于善，的迹足认辩于善〈形〉
ئىزشىل 词名象抽的 ئىزشىل。
ئىزىنشە：快赶，即立；着跟紧，后随〈副〉
。去上追着跟紧 قۇا جونىلدى 紧ئىزىنشە
ئىل- ：挂悬，挂吊，挂 ①〈形〉 كىيمدىكىدى
：插 ②。来起挂服衣的你把 قوي ئىلىپ
ەسكىتىك ىلگەگىن ئىلىپ قويدى 插 ③ 栓门上
：捡，起拾；起吊，住抓，住捉 جەردەن ئىلىپ
الدى 从 ۋستىنە شاپان 穿〔转〕④ 来起吊上地
ئىلىپ كورگەن جوق 从 ▲ 衣上过穿来从 كوز
(كىرپىك) ىلمەۋ 不，眼合不 ▲ 觉睡不，眼合不 كوزىنە
▲去近不听 ىلمەۋ 看 ▲ قۇلاعىنا ىلمەۋ 不
ئىلىپ اكەتۈ (快很) 上接 ▲ ئىلىپ كەتۈ ① 偷
。苦挖，刺讽 ② 走
ىلبار 见 ئىلبىس.
ئىلبي- 如瘦骨得显，弱瘦得显，瘦消 ①〈动〉
得显 ② 动不走弱瘦 الماۋ جۈرە ئىلبيىپ：柴
。着看地怜可 قاراۋ 可ئىلبيىپ：怜乞，怜可
ئىلبيت- 。态动使的 ئىلبي-
ئىلبيۋ 。式定不的 ئىلبي-
ئىلبيىس- 。态互交的 ئىلبي-
ئىلبى-：蹭磨，走行地慢缓，走地腾腾慢〈动〉
：难艰履步 ئىلبيىپ ئۇرۇ 慢腾腾地走 / ايامىن
。伐步的慢缓着迈 باسۋ 迈ئىلبيىپ
ئىلبۇ 。式定不的 ئىلبى-
ئىلبىس- 。态互交的 I ئىلبى-

نزەدىۋ 奔(而题问个某决解为) ② 识知求追
申去上县到 بارۋ 到نزەدىنىپ اۋدانعا：请申出提，波
：讨探，研钻 ③ 请 عىلىمداعى ماسەلەردى
。题问的上学科决解研钻过通 شەشۋ 通نزەدىنىپ
نزەدەنگىش ①〈形〉 ② 的诉申爱，的状告爱
。的夫功下肯，的讨探爱，的研钻爱
نزەدەنگىشتىك 。词名象抽的 نزەدەنگىش
نزەدەندىر- 。态动使的 نزەدەن-
نزەدەنت- 。态动使的 نزەدەن-
نزەدەنۋ 。式定不的 نزەدەن-
نزەدەنۋشى 者求追，者求寻，者诉申 ①〈名〉
。者讨探，人的研钻 ②
نزەدەنۋشىلىك 。研钻，求追，讨探〈名〉
نزەدەنمپاز 见 نزەدەمپاز.
نزەدەنمپازدىق 见 نزەدەمپازدىق.
نزەدەنس- I 。态互交的 نزەدەن-
نزەدەنس II 。求探，讨探〈名〉
نزەدەنۋ 。式定不的 نزەدەن-
نزەدەس- 。态互交的 نزەدە-
نزەدەستىر- ①نزەدەس- 的态动使的 ②
探，研钻 依学科求探 نزەدەستىرۋ：索摸，讨
：找寻，找 ③ 据 داررىندى مۇعالىم نزەدەستىرۋ 找
。师名
نزەدەستىرىل- 。态动被的نزەدەستىر-
نزەدەسۋ 。式定不的 نزەدەس-
نزەت- 。态动使的 نزەدە-
نزەدەۋ 。式定不的 نزەدە-
نزەدەۋشى 。主失，者找寻〈名〉
نزەت 〈名〉 重尊，意敬，貌礼 ▲ نزەت تۇتۇ
(كورسەتۈ) 敬尊。
نزەت-قۇرمەت：意敬，敬尊，貌礼〈名〉
جولداستار اراسىندا نزەت-قۇرمەت بولۇ كەرەك.
。貌礼有要间之志同
نزەتتە- 〈动〉 敬崇，重尊，敬尊：انا-انانى نزەتتەۋ
。母父敬尊
نزەتتەۋ 。式定不的 نزەتتە-
نزەتتى 节礼懂，的逊谦，的貌礼有 ①〈形〉
：的 نزەتتى بالا 礼有孩子的 ② 恭敬，的
。听地敬恭 تىڭداۋ 敬نزەتتى تۇرده：的崇敬
نزەدەتتىلىك 。词名象抽的 نزەتتى

ئىلبىس Ⅱ〔动〕〈名〉豹叶艾,豹雪。

ئىلبىسىن 见 ئىلبىس.

ئىلبىت- ئىلبى- 的态动使。

بلگەك〈名〉①钩挂,子钩:بلگەك تەمىر 铁钩挂,销插,拴 ②子钩 ②的子钩无,的钩挂无 بلگەكسىز〈形〉①的销插无,的拴无 بلگەكتە-〈动〉插,扣,挂:ەسكىنى بلگەكتەپ قويۇ 把门上扣上。

بلگەكتەل- بلگەكتە- 的态动被。

بلگەكتەن- بلگەكتە- 的态动被。

بلگەكتەس- بلگەكتە- 的态互交。

بلگەكتەت- بلگەكتە- 的态动使。

بلگەكتەۋ بلگەكتە- 的式定不。

بلگەكتى〈形〉①钩带,的钩挂带 ②栓带,的销插带。

بلگەرگى〈副〉过去,的前从,的往以,的前以:بلگەرگى سىتەر ئىسوز 往事/بلگەرگى 的先早,的去过话。

بلگەرلە- 见 بلگەرلە-.

بلگەرلەن- بلگەرلە- 的态动被。

بلگەرلەس- بلگەرلە- 的态互交。

بلگەرلەت- بلگەرلە- 的态动使。

بلگەرلەۋ بلگەرلە- 的式定不。

بلگەرى〈副〉①先,前,早:مۇنان بەس جىل بلگەرى 五年前/بلگەرى قاراڭ 看前朝,强 ②好:ونان الدەقايدا بلگەرى بىلمەيدۇ 他比多强▲كۇن بلگەرى 先事,前提,先予▲كوش بلگەرى 比…强▲多得…بلگەرى باسۇ 进前▲بلگەرى باسقان ايامى كەيىن كەتتى 为作所无,成无事▲جاس جەتكىنشەكتەر بلگەرى باسقان بالدىرعان، اقساقالدى كارلەر كەيىن باسىپ بولدىرعان.【谚】桑象颓衰人年老,尖枝荀竹象长成的人年青景晚榆。

بلگەرى-كەيىن〈副〉①前前后后:بلگەرى-كەيىن ەكى-اق كىسى كەلدى. 后后前前,后往,后今,后以 ②人个两过来就要不后以ئىسوز بولىپ جۇرمەسىن 论议人让بلگەرى-كەيىن كەرەك بولادى 早晚,早迟 ②要需晚早。

بلگەرى-كەيىندى 见 بلگەرىندى-كەيىندى.

بلگەرىلە-〈动〉①进前,身动前提,走前朝:سەندەر بلگەرىلەي تۇرىڭدار. 你们先走吧。②得进步:ول بۇرىنعىسىنان كوپ بلگەرىلەپ كەتتى. 他比以前进步多了。

بلگەرىلەن- ①بلگەرىلە- 态互交的。

بلگەرىلەس- بلگەرىلە- 态动使的。

بلگەرىلەت- بلگەرىلە- 式定不的。

بلگەرىلەۋ بلگەرىلى-كەيىندى〈形〉①前前后后:بلگەرىلى-كەيىندى ئىسىر-اق رەت بارعان 前前后后的断不连接,的往往来来 ②次一过去就后息不流川 بلگەرىلى-كەيىندى اعىلعان ماشينالار 辆车的往往来来,辆车的步进;点优,处长〈名〉。

بلگەرىلىك بلگەرىندى: بلگەرىندى ىقپال〔语〕同进前。化同顺,化

بلگەرىندى-كەيىندى〈形〉①的后后前前:بلگەرىندى-كەيىندى كەلگەن كىسىلەر 后后前前的晚和的早,的面后和的面前 ②人的来/坐后前分وتىرۇ بلگەرىندى-كەيىندى 来地续续陆陆 بلگەرىندى-كەيىندى كەلۇ 。بلگەرىندى-كەيىندى كەتۇ 合后仰前。

بلگەرىرەك〈形〉的前靠较比,的早较比:بلگەرىرەكتە بولعان ۋاقيعا 生发候时的早较比 بلگەرىرەك وتىرۇ 较②坐点前前靠/儿事的较。的强较,的好

بلگەشەك 见 بلگەك.

بلگەشەكتە- 见 بلگەكتە-.

بلگەشەكتەن- بلگەشەكتە- 态动被的。

بلگىز- ئىل- 态动使的。

بلگىزگىز- بلگىز- 态动使的。

بلگىزدىر- بلگىز- 态动使的。

بلگىش〈名〉①钩,钩挂,子钩(的器猪捕)②(子架服衣)钩〔转〕③机钩:كىيىم بلگىش 衣钩;ونىمەن بلگىشى بار 葛瓜,连牵▲连牵有他和بلگىش بولۇ 有连牵。

بلگىشتە-〈动〉①钩(地复反续连)بلگىشتەپ الۇ 钩,子辫抓间故,缠纠意故〔转〕②来上钩,

老 بەرۋ وتكەن ئىستى بلگىشتەي：儿碴找意故
刺，苦挖〔转〕③ 事的去过缠纠：سوزبەن
。刺讽 بلگىشتەۋ
بلگىشتەن- بلگىشتە- 的态动被。
بلگىشتەۋ بلگىشتە- 的式定不。
ئبلدالدالا- 〈动〉就将，合凑：ئبلدالداپ بستەۋ
。用着合凑
ئبلدالداۋ ئبلدالدا- 的式定不。
ئبلدىر- ئبل- 的态动使。
بلدىرگىز- ئبلدىر- 的态动使。
ئبلدىرت- ئبلدىر- 的态动使。
ئبلدىرۋ- ئبلدىر- 的式定不。
بلە 〈副〉着接紧，即当，刻立，即立 ①：بلە
حابار بەرۋ 立即知通 / بلە انقا قونىپ شابا
جونەلدى 立刻骑着跑了 ②（犁伊）名地。
بلەس- 〈动〉跟随：بلەسپ ئجۇرۋ 走着跟 /
人受，动煽爱 بلەسۋ 跟着唱 ▲ ايتاقتا بلەسۋ
。使唆
بلەسكىز- بلەس- 的态动被。
بلەستىر- بلەس- 的态动使。
بلەسۋ بلەس- 的式定不。
بلە-شالا 〈副〉：即立，即随，上马，着接紧
بلە-شالا ئسوزباستادى 话讲始开着接紧。
بلكى 〈副〉来原，初起，先早，初当。
بلكىم 〈副〉许也，许或，能可。
بلمە Ⅰ〈名〉疥毛羊〔医〕：بلمە بولۋ 患毛羊
。疥
بلمە Ⅱ〈名〉子钩 ▲ بلمە توقۇلما 针织。
بلمەك 〈名〉①钩挂，子钩：بلمەك تەمىر 铁
销插的门：ەسكىتىك بلمەگى 销插，拴 ②子钩
▲ 套绳 ارقانىنىك بلمەگى：套环，套圈，环活 ③
بلمەك قۇرت 虫钩 ▲ بلمەك پىشاق 刀钩。
بلمەكسىز 〈形〉①的钩挂无，的子钩无 ②
。的销插无，的栓无
بلمەكتە- 〈动〉结活系，套活打，扣绾。
بلەمكتەس- بلمەكتە- 的态互交。
بلمەكتەت- بلمەكتە- 的态动使。
بلمەكتەۋ بلمەكتە- 的式定不。
بلمەكتى 〈形〉①的钩挂带，的钩带 ②栓带
。的销插带，的

بلمەلە- 〈动〉拨，钩，挑（疔毛羊把）。
بلمەلەۋ بلمەلە- 的式定不。
بلمەشەك 〈名〉钩挂小，子钩。
ئبلمي- 〈动〉①（身）屈，（腰）弯：بلميگەن
变，弱瘦得变 ②头老瘦的背驼身屈 ارىق شال
得显，弱虚得 ئبلميىپ سوڭ ئۇرۇدان：柴如瘦骨得显
得显，采打精无得变 ③弱虚得变后病 كەتتى
。神无眼两 كوز ئلميۋ 神精无毫
ئبلميت- ئبلمي- 的态动使。
ئبلميۋ ئبلمي- 的式定不。
ئبلميس- ئبلمي- 的态互交。
ئبلتيپات 〈名〉①：气客；意敬，敬恭，维恭
：ۇستازعا دەگەن ئبلتيپات 对老师的意敬 /
：感好；意心，谊情 ②敬尊 ئبلتيپات كورسەتۋ
。谊情的殊特 ەرەكشە ئبلتيپات
ئبلتيپاتسىز 〈形〉①不，的敬尊被不，的
懂不 ②人的敬尊被不 ادام ئبلتيپاتسىز：的戴
礼无 قىلىق ئبلتيپاتسىز：的气客会不，的貌礼
。为行的
ئبلتيپاتسىزدىق ئبلتيپاتسىز。词名象抽的
ئبلتيپاتتى 〈形〉①：的爱亲，的敬尊
客，的貌礼有 ②人客的敬尊 ئبلتيپاتتى قوناق
切亲 ③话的貌礼有 ئسوز ئبلتيپاتتى：的套
：的情热，的勤殷，的 ئبلتيپاتتى تۇرده قارسى الۋ
。待接地情热
ئبلتيپاتتىلىق ئبلتيپاتتى。词名象抽的
ئبلۋ Ⅰ 赠，品礼，物礼（的间之家亲）〈名〉
。品礼送赠 ئبلۋ بەرۋ / 物礼受接 ئبلۋ الۋ：品
ئبلۋ Ⅱ ئبل- 的式定不。
بلۋدە：بلۋدە ئبىر 少 的有，的罕稀，的罕见
：
بلۋدە ئبىر كەزدەسەتىن نارسە 物之见罕。
ئبلۋلى 〈形〉：的着吊；的着挂悬，的着挂
。服衣的着挂 ئبلۋلى كيىم
بلىگۋ بلىك- Ⅱ 的式定不。
بلىگىس- 〈动〉扭别闹，吵争：ول ەكەۋى
。了来起吵争俩他 سوزگە بلىگىسىپ قالدى
بلىگسۋ بلىگس- 的式定不。
بلىك Ⅰ〈名〉①缘血，系关戚亲，系关属亲
：ونىڭ ونىمەن 系联种某；戚亲，属亲；系关
② 。系关属亲点有他跟他 ازداپ بلىگى بار.

生事无 للك شعارۆ：疵求毛吹，难非，病毛▲连牵 ھشقانداي للگى جوق 挂牵，连牵③ 非 للك ▲累连，连株，连牵 للگىن ارتۆ 何任无 للككه الارى جالعاۆ〔语〕 ▲ 份成加附格领 للككه الماۆ 看 جوق 的钱值不，的用无 ▲ للككه سەپتك للك ▲采理不，起，格属，格领〔语〕 。疵求毛吹，剔挑 تاعۆ للك ▲ 格二第

للك- Ⅱ ①〈动〉达到，达抵，上赶：ولاردك اڭگىمەسىنە للكتىسى 话谈们他上赶 / اۆىل شەتىنە للكتى 到碰②近附的勒吾阿了达到 جەلگە للگۆ 遇到，到遭：被，入落 ③ 风到 قولىنا شىت للكتى 手了着摸手 قولىنا شىت للكتى 着摸被，住抓 。睡瞌打，盹打 كوز للگۆ ▲ 绢

للكتەس 关戚亲有，的系关属亲有 ①〈形〉，的葛瓜有，的连牵有 ② 的系关缘血有，的系〔语〕 للكتەس سالالاس سويلەم ▲ 的连株受 。句复贯联

للكتەستىك 。词名象抽的 للكتەس

للكتىر- ①للك- 的 落使，住抓 ② 态动使的 。中手入

للكتىرىل- للكتىر- 的态动被的 。

للك-شاتىس，系关戚亲，系关属亲 ①〈名〉 。葛瓜 ② 亲远；系关缘血

للك-شاتىستىق 亲有 ，的系关属亲有〈形〉 。的系关缘血有，的系关戚

ءللىم 。撮一，块小 Ⅰ

ءلىم 。术学，说学，识知〈名〉Ⅱ

ءللىن- ① ءىل- 达抵，达到 ② 态动被的：تاۆ بوكتەرىنە ءللىنۆ 到 ③ 下脚山达到 قول للىنسە ۇستاپ الۆعا بولادى 到碰一手要只 ۇرۆ ①▲ 打么什拿就么什住逮 اۆىزعا ءللىنۆ 名了有，名出始开 ②论议被，起说被，起提被 ▲ اۆرۆعا ءللىنۆ 病得，病患 ▲ كوز ءللىنۆ 气 تارامىسىنا ءللىنۆ 得变，瘦消 ▲ 睡瞌打，盹打 قازانعا نە سالساڭ شومىشكە 柴如瘦骨，弱瘦 سول للىنەر. 么什舀里勺，么什下里锅【谚】。

ءللىندىر- ① ءللىن- 的态动使 。

ءللىندىرۆ ءللىندىر- 的式定不 。

ءللىنۆ ءللىن- 的式定不 。

ءللىنىپ-سالىن- ①〈动〉，蹭磨，腾腾慢慢 ءللىنىپ-سالىنباي تەز，沓沓疲疲：拉拉拖拖 ۇجۇرۆ 不要 ءللىنىپ-سالىنادى 走怜惜要蹭磨要不 ②有气无力，力无精无 。采打精无得显都候时么什他 دا جۇرەدى 采打：ونى قاشان كورسەڭ دە

ءللىنىپ-سالىنۆ ءللىنىپ-سالىن- 的定不 。式

ءللىنىس- ① ءللىن- 的 ②态互交的 缠纠相互，牛顶，吵争 来 起 吵争就面见一俩们他 للىنسە كەتتى. ③ 缠纠地故无缘无 ءللىنىسۆ 了 。 / تەككە 。抱合

للىنىسكىش 纠爱，的牛顶爱，的吵争爱〈形〉 。的缠

ءللىنىستىر- ءللىنىس- 的态动使 。

ءللىنىسۆ ءللىنىس- 的式定不 。

ءللىپ-قاعۆ ءللىپ-قاق- 的式定不 。

ءللىپ-قاق- 见 ءللىپ-شال-。

ءللىپ-شال-，笑讥，苦挖，刺讽，讽讥〈动〉 سوزبەن ءللىپ-شالۆ 刺讽 / شالدار ءبىرىن 笑取：ءبىرى ءللىپ-شالىپ ازىلدەسىپ وتىر. 老 们头 。笑取苦挖相互

ءللىپ-شالۆ ءللىپ-شال- 的式定不 。

ءللىس- ءىل- 的态互交 。

ءىن 〈名〉穴洞，洞：تىشقانىڭ ءىنى 老鼠洞 ▲ 。路无投走，身藏处无 نىنىنە سۆ قۇيىلۆ

نندە- 〈动〉居穴：نندەيتىن اڭدار 。物动居穴

نندەك 〈名〉草紫 。

نندەت Ⅰ 〈名〉病染传，病疾性行流，病疾：شەشەك، سۇزەك قاتارلى نندەتتەر 天花、花等寒伤，病行流的畜牲 مالداعى نندەت / 病疾 。

نندەت- Ⅱ 〈动〉踪跟……的，迹踪，穴洞进赶，（物动居穴指）察探，穴洞到追 。

نندەتۆ نندەت- 的式定不 Ⅱ 。

نندەتتى 〈形〉病行流，的病行流患，的病疾患 。代年的多病行流 جىلدارداا 的多：

نندەۆ نندە- 的式定不 。

ءنندي 〈化〉〔钢〕〈名〉 。

ءنندى 〈形〉穴洞有，的洞有：ءنندى جەردەن بايقاپ ۇجۇرۆ 。心小要路走方地的洞有

ئۇنجۇ〈名〉▲珠珍 ئۇنجۇ سىك〔医〕胆脂瘤。

ئۇنجۇلان〈名〉贝珠珍。

ئۇنجىل〈名〉[阿]勒支引（一之典经示展）音福，书音，福四指特）录生言行之生一督基（书）。

ئۇنسان〈名〉人，人类：ئۇنسان بالاسى人 / ئۇنسان كورمەگەن前所未有的。

ئۇنى〈名〉弟弟：ئۇنسى كەلدى.（他）的弟。▲اعانى كورىپ ئۇنى وسەر، اپانى كورىپ ئۇسكلى وسەر.【谚】了来弟弟妹妹，哥哥学弟弟。▲اعاسى باردىك جاعاسى بار، ئۇنسى باردىك تىنىسى بار.【谚】姐姐看是弟弟，山靠是哥哥。手帮

ئۇنىلىك〈形〉的弟弟为做，的弟弟：ئۇنىلىك بورىش务义的弟弟。

ئۇنشەك〈名〉①称昵的弟弟对老，弟兄小②名么什叫你弟老？ئۇنشەك اتاڭ كىم？弟贤，弟字？

ئۇڭگا〈名〉声哭的儿婴。

ئۇڭگالا-〈动〉声哇哇出发（儿婴指）：ئۇڭگالاپ جىلاۋ哭哇哇。

ئۇڭگالاۋ ئۇڭگالا-的。式定不

ئۇڭگەن〈名〉驼母（的羔过产指）：نار ئۇڭگەن驼母峰单。

ئۇڭگەنشە〈名〉驼母的岁四、三。

ئۇڭكال〈名〉片面。

ئۇڭكار〈名〉待期，愿心，望希▲ئۇڭكار بولۋ待期，望盼。

ئۇڭكارلان-〈动〉望想，待期，望盼：كورۋگە ئۇڭكارلانۋ盼望见到。

ئۇڭكارلاندىر- ئۇڭكارلان-的。态动使

ئۇڭكارلانۋ ئۇڭكارلان-的。式定不

ئۇڭىر〈名〉晚傍，昏黄：ئۇڭىر اراسىندا黄昏时 / ئۇڭىر قارانعىسى暗黑的时晚傍▲قىزىل ئۇڭىر黑已色天，临降幕夜。

ئۇڭىرلەت-〈动〉时昏黄赶，时昏黄趁：ئۇڭىرلەتىپ قايدا باراسىڭ？去儿哪到你，时昏黄？

ئۇڭىرلەتۋ ئۇڭىرلەت-的。式定不

ئۇرگە〈名〉①（的等房毡）脚墙，部根，部底②风乱里往脚墙从سوعۋ جەل دەن ئۇرگە：根墙

学文 ادەبيەتتىڭ ئۇرگەسىن قالاۋشى：础基，基根▲迁搬，移迁，家搬▲人基奠的ئۇرگە كوتەرۋ▲远疏ئۇرگەسىن اۋلاقتا (السقا) سالۋ▲ئۇرگە تاس基础，石基▲ئۇرگە تەبۋ定居，居安，户落家安。根扎

ئۇرگەلە-〈动〉根墙挨，根墙靠：ئۇرگەلەپ جاتۋ下躺根墙靠。

ئۇرگەلەن- ①ئۇرگەلە-的态动被②安，家安，居安：اۋىل-قىستاقتا ئۇرگەلەنۋ在安村农住，居定家。

ئۇرگەلەنۋ ئۇرگەلەن-的。式定不

ئۇرگەلەس〈形〉Ⅰ邻，的邻相，的壁隔，的居邻：ئۇرگەلەس ەل国邻 / ئۇرگەلەس ۇيدە在的接子房的壁隔。

ئۇرگەلەس- Ⅱ ئۇرگەلە-的。态互交

ئۇرگەلەت- ئۇرگەلە-的。态动使

ئۇرگەلەۋ ئۇرگەلە-的。式定不

ئۇرگەلى〈形〉①力势有，的力有强，的大强：ئۇرگەلى ودا قتاس的强，的要重②盟同的大强：ئۇرگەلى ورىن重的要位地的定稳▲ئۇرگەلى ەل民人的大强；落部的力势有。

ئۇرە-〈动〉①离分性钝，退剥：قويدىڭ تەرىسىن ئۇرەپ سويۋ挑戳（角用牛指）②皮羊退剥用③斥驳，驳批〔转〕：اشتى تىلمەن ئۇرەدى斥驳以加言语的辣辛。

ئۇرەل- ئۇرە-的。态动被

ئۇرەس- ئۇرە-的。态互交

ئۇرەت- ئۇرە-的。态动使

ئۇرەۋ ئۇرە-的。式定不

ئۇرك-ئۇرك：ئۇرك-ئۇرك ەتۋ①显得鼓，显得鼓②囊囊鼓③懈松（肉筋）得显，胖肥得显。颤软；软松得显，性弹有得

ئۇركەس-ئۇتركەس〈形〉，的续连，的断不连接：ئۇركەس-ئۇتركەس كەلۋ连接的绵连，的续陆山的绵连 / ئۇركەس-ئۇتركەس تاۋلار来的断不脉。

ئۇركۋ ئۇرىك-的。式定不Ⅱ

ئۇركىل- ①ئۇرىك-Ⅱ的态动被②积蓄，积淤：ئۇركىلگەن سۋ留逗；止停，留停③水的积淤：ول ەسكىتىڭ الدىندا ئۇركىلىپ قالدى. 门了到他

ئۇرى Ⅰ 〈形〉①的块大，的大：ئۇرى ەل 国 / 大 ئۇرى تۇرپاتتى 的型大 ②的梧魁，的状粗：ئۇرى دەنەلى 超 ەل ئۇرى اسقان 的梧魁材身 ▲ ئۇرى اقشا 大国级 ▲ ئۇرى 子票整，子票大 ▲ ئۇرى قارا 畜大 ▲ ئۇرى قوي 齐口（羊）▲ ئۇرى مال 。畜大

ئۇرى- Ⅱ 〈动〉①固凝；酸变，坏变，酵发：ئۇرۇ ئۇت 化分，裂分 ②了坏奶：جاۋ شتەن ئۇرىپ بىت-شىت بولدى. 析离崩分部内人敌。▲ ئۇرگەن اۋز 嘴的净不干不 ▲ ئۇرگەن اۋزدان شىرگەن ئۇز شعادى.【谚】吐里嘴狗不象出牙。

ئۇرىك Ⅰ 〈名〉物结凝，物固凝：ايراننىڭ ئۇرگى 块凝的奶酸。

ئۇرىك-（ئۇركى-）Ⅱ 〈动〉①瞒隐；守保，留保：ئىبراز اراق ئۇرىكپ قالدى 酒点了留保 / بىلگەنسىز ئۇرىكپەي 教地留保无毫识知的已自把 / كوزقاراسىن ئۇرىكپەي ايتۇ 讲地率坦 人别给 ②攒积，约节，省节：اقشانى ئۇرىكپ 点观的已自 ③支开约节 ئۇستاۋ 住勒，住止：انتىڭ باسىن ئۇركۇ 住勒马把 ▲ ئۇركپ الۇ 含着（眼泪）。

ئۇرىكتە- 〈动〉拣挑，选挑，择选：تۇقىم ئۇرىكتەۋ 好把 الۇ ئۇرىكتەپ 种选 / جاقسى المانى 来出选挑果苹 ▲ مالدى ئۇرىكتەمەسەڭ تۇقىمى ازادى، قوينستى جاڭارتپاساڭ ئورسى توزادى. 。光草牧转不场牧，化退要种选不畜【谚】

ئۇرىكتەل- ئۇرىكتە- 。态动被的

ئۇرىكتەن- ئۇرىكتە- 。态身反的

ئۇرىكتەس- ئۇرىكتە- 。态互交的

ئۇرىكتەت- ئۇرىكتە- 。态动使的

ئۇرىكتەۋ ئۇرىكتە- 。式定不的

ئۇرىك-شۇرىك 〈形〉的质变，的烂腐，的霉发。

ئۇرلە- 〈动〉拣挑，选挑（的大把）：ۇلكەندەرىن ئۇرلەپ الۇ 〔转〕②来出选挑的大把比在 جارىستا ئۇرلەپ شىققتى 绩成得获，先领。先领中赛

ئۇرلەن- ①ئۇرلە- 自高自，大自 ②态动被的。子架摆前面人别在 ەلگە ئۇرلەنپ كورىنۇ 大：合，大扩 ②态动使的 ئۇرلەندىر- ①ئۇرلەن-

ئۇرلەمەي 谨拘，束拘 ④ 。了来下停就口：سويلەي بەر 去下说续继，束拘别。

ئۇركىلدە- 〈动〉囊囊鼓鼓得显，鼓得显 ①：ئۇركىلدەگەن ساۋا 肥得显 ②囊皮的囊囊鼓鼓：ئۇركىلدەگەن سەمىز قوي 驰松（肉肌）得显，胖：ئۇركىلدەگەن سەمىز ادام 驰松肉肌 / 羊的肥特：颤软；软松得显，性弹有得显 ③人胖的：ئۇركىلدەگەن ساز 地泽沼的软松。

ئۇركىلدەك 〈形〉①的驰松（肉肌）的胖肥 ②的颤软；的绵绵软，的软松。

ئۇركىلدەت- ئۇركىلدە- 。态动使的

ئۇركىلدەۋ ئۇركىلدە- 。式定不的

ئۇركىلت- ئۇركىل- 。态动被的

ئۇركىلۋ ئۇركىل- 。式定不的

ئۇركىلسسىز 〈形〉快很；的断间不，的停不。的

ئۇركىندى 〈形〉①的积淤：ئۇركىندى سۋ 积淤 ②水的：的下剩，的来下留保，的下留保：ئۇركىندى قىمىز 酒奶马的下留保。

ئۇركىس- Ⅰ ئۇرىك- Ⅱ 。态互交的

ئۇركىس Ⅱ 〈名〉①纹皱儿褶，折皱：كيىمنىڭ ئۇركىسى 衣服的儿褶的皱折 ②瘩疙，子结：ارقانىڭ ئۇركىسى 绳结。

ئۇركىستەن- 〈动〉①纹皱出，儿褶出，折皱起：子结成打，瘩疙起 ②。

ئۇركىستەنۋ ئۇركىستەن- 。式定不的

ئۇركىس-تىرىك- 见 ئۇركەس-تىركەس.

ئۇركۇ ئۇرىك- Ⅱ 。式定不的

ئۇركىت 〈名〉奶酸脂脱 ▲ ئىت باسىنا ئۇركىت توگىلۋ 的足富，的裕富。

ئۇرمەك 见 ئۇرمىك.

ئۇرمىك 〈形〉的质变，的状块成结凝，的结凝：ئۇرمىك سۇت 子奶的结凝。

ئۇرمىكتەن- 〈动〉坏变，质变，结凝：سۇت ئۇرمىكتەنىپ كەتىپتى. 子质变都子奶。

ئۇرمىكتەنۋ ئۇرمىكتەن- 。式定不的

ئۇرمىكتەۋ 有，的质变点有，的块凝有带〈形〉。的坏点

ئۇرتىك 〈名〉块结凝（的奶酸）。

ئۇرۇ ئۇرى- Ⅱ 。式定不的

并。

ئرىلەت- ئرىلە- 的态动使。

ئرىلەۋ Ⅰ 〈形〉大较的，大较的梧魁为较。

ئرىلەۋ Ⅱ -ئرىلە 式定不的。

ئرىلىك 〈名〉①高，高大，梧魁为傲，傲高〔转〕②大自高自，慢。

ئرىلى-كىشىلى 不小大，的小小大大〈形〉的齐：ئرىلى-كىشىلى جەتى جان 人口七小大。

ئرىلى-ۋاقتى 见 ئرىلى-ۋساقتى。

ئرىلى-ۋساقتى 小小大大，的小有大有〈形〉的杂掺小大，的牲小大：ئرلى-ۋساقتى مال 畜。

ئرىمتىك 〈名〉子渣，物结凝，块凝。

ئرىمتىكتە- 〈动〉块结凝，结凝：ئرىمتىكتەپ اشۇ 结凝酵发。

ئرىمتىكتەل- ئرىمتىكتە- 的态动被。

ئرىمتىكتەن- ئرىمتىكتە- 的态身反。

ئرىمتىكتەت- ئرىمتىكتە- 的态动使。

ئرىمتىكتەۋ Ⅰ 〈形〉凝有微稍，的结凝微稍，的块固。

ئرىمتىكتەۋ Ⅱ ئرىمتىكتە- 的式定不。

ئرىمشىك 〈名〉酪干，腐豆奶，乳凝，酪乳：قازاندا ئرىمشىك قاياپ جاتىر. 开在酪乳里锅着。

ئرىڭ 〈名〉脓：ئرىڭ شىعۋ 脓流 ▲ ئىشكەنى ئرىڭ، جەگەنى جەلىم بولۇ 胆吊心提。

ئرىڭدە- 〈动〉脓化：جارا ئرىڭدەدى. 伤化口了脓。

ئرىڭدەت- ئرىڭدە- 的态动使。

ئرىڭدەۋ ئرىڭدە- 的式定不。

ئرىڭدى 〈形〉的脓带，的脓有：ئرىڭدى سىك 肿脓 / ئرىڭدى قاقىرىق 痰脓。

ئرىڭسىز 〈形〉无脓的，无脓：ئرىڭسىز جارا 伤口的。

ئرىڭسىزدىك ئرىڭسىز 的名象抽。词。

ئرىپ-ئشىرۋ ئرىپ-ئشىرى- 的式定不。

ئرىپ-ئشىرى- 〈动〉①朽腐，烂腐：ئرىپ-شىرىگەن تاماق 腐食的烂腐〔转〕②品落堕化腐，化腐，败：ئرىپ-شىرىگەن تۇرمىس 活生的落堕化腐。

ئرىت- ئرى- 的态动使Ⅱ。

ئرىتكى 〈名〉①引(的品制奶酵发来用)，子，引(的品制奶酵发来用)：ئرىتكى سالۇ 间离，拨挑〔转〕②酶，母酵。

ئرىتكىش 见 ئرىتكى。

ئرىتكىشسل 〈形〉的间离拨挑爱，的拨挑爱，的间离拨挑爱的动煽爱。

ئرىتكىشسلدىك ئرىتكىشسل 的名象抽。词。

ئرىتىپ-ئشىرت- ئرىپ-ئشىرى- 的动使。态

ئس Ⅰ 〈名〉①事，项事，业事，情事，事宜，工作：بۇگىنگى ىستەيتىن ىستەر 今天要重的事情 / ماڭىزدى ئس 事义主会社 / سوتسياليستىك ئس 业事意注 / ئستىك ئجونىن ىلەمۇ 项事 ▲ 不管问事 ▲ 义主务事 ▲ ئسى جوق 没事办 ▲ ئس ئتۇسۇ 助求，求 ▲ ئسىك بولماسىن 管用不你，事的你有 ▲ ئس جۇرگىزۇ 者事办 ▲ ئس جۇرگىزۇشى 值价无毫，的值不文一 ▲ ىسكە العسىز 上际 ▲ ىسكە اسىرۇ 的处用有没，的处益无毫，的现兑，现实 ▲ ىسكە اسۇ 施实诸付，现兑，现实 ▲ ىسكە كىرىسۇ 入投，来起动行 ▲ ىسكە ئسات 顶，的用能 ▲ ىسكە تاتىر 利顺作工祝，功成愿 ▲ ىسكە قوسۇ 产投，用使 ▲ ئس تاستاۋ 的用 ▲ 坏破，坏毁，废报 ▲ ىستەن شعارۇ 工罢 ▲ ىستەن شعۇ 用能不，效失，废报 ▲ ىشكى ئس 言有 ▲ ايتىپ قىلعان ئستىك ايبى جوق 政内 ▲ باردىك ئسى پارمەنمەن، جوقتىك ئسى 先在 ▲ 。力卖人穷，势仗人富【谚】دارمەنمەن. ئبىر ىسكە باستام بولعانشا، ئار ىسكە استام بول. ▲。晓通都事事知不，始开求只事一做【谚】دايار اسقا ەنشى كوپ، بىتكەن ىسكە سىنشى كوپ. 人的论评事的完做，多人的吃饭的成现【谚】多。

ئۇس- Ⅱ〈动〉肿浮，胀肿，肿：كوزى ئۇس 眼肿了 ▲ تاماغا ئۇس 咀馋，馋。

ئۇس-ارەكەت〈名〉行做所，动举，为行，动行。

ئۇس-ارەكەتنە قاراڭ 为：动行的他看。

ئۇسەك〈名〉二岁羊羯：ئۇسەك قوي 二岁羊羯。

ئۇسكەك〈名〉子镊：ئۇسكەكپەن جۇلۇڭ 用子镊拔。

ئۇسكەكتە-〈动〉揪，拔（子镊用）：مۇرتتى ئۇسكەكتەڭ 子胡拔。

ئۇسكەكتەل- ئۇسكەكتە- 态动被的。

ئۇسكەكتەس- ئۇسكەكتە- 态互交的。

ئۇسكەكتەت- ئۇسكەكتە- 态动使的。

ئۇسكەكتەڭ ئۇسكەكتە- 式定不的。

ئۇسكەر〈形〉①手的干能，的艺手有，的巧手：ئۇسكەر ادام 人的巧手有 ②手巧：وسى ئۇيدىڭ ئۇسكەرى 这一家的手巧。

ئۇسكەرلىك ①ئۇسكەر 技、艺手 ②词名象抽的艺。

ئۇس-قىيمىل〈名〉现表；作动，为行。

ئۇسلام〈名〉兰斯伊〔口〕：ئۇسلام ئۇدنى 伊斯兰教。

ئۇسمەر〈形〉①的巧手，的艺技有，的艺手有：ئۇسمەر ادام 手巧的人有艺手 ②势把，手巧：تىگىنشىلىكتىڭ ئۇسمەرى 做衣服的手巧 ▲ ئۇسمەردىڭ بايلىغى قولىندا، كەمەڭگەردىڭ بايلىغى جولىندا. 【谚】手双的他自来富财的人手巧，生一其在映反绩业的人伟为人手巧。 ▲ ئۇسمەردىڭ قولى ورتاق، شەشەنىڭ ئېتلى ورتاق. 【谚】利谋家大为家辩雄，活做人众。

ئۇسمەرلىك ①ئۇسمەر 技，艺手 ②词名象抽的艺。

ئۇسپەرت〈名〉精酒。

ئۇسپەت〈名〉子样，状形，形外，表外。

ئۇسپەتتەن-〈动〉作装，……出现表：……：قۇانعان ئۇسپەتتەنۇ 子样的兴高成装。

ئۇسپەتتەندۈر- ئۇسپەتتەن- 态动使的。

ئۇسپەتتەنۇ ئۇسپەتتەن- 式定不的。

ئۇسپەتتەس〈形〉形，的样一形外，的同相表外，的同相状。

ئۇسپەتتى〈形〉状形，的看好表外，的美形外。

ئۇسسىز〈名〉做可事无，的作工无，的事无。

ئۇسسىز近来闲着，的闲着：جاقىنىنان بەرى ئۇسسىز 的闲着，的。

ئۇسسىزدىك ئۇسسىز 的名象抽词。

ئۇستە-〈动〉做，干，业作，办：جۇمىس ئۇستەۋ 做事 / ئۇزبەن ايقاندى قولمەن ئۇستەۋ 得做到得说 / ماشينامەن ئۇستەۋ 机械作业 / ئۇزارا سۇعاناقتىق ئۇستەمەۋ 互不侵犯 ▲ نە ئۇستەرىن بىلمەۋ 不知所措 ▲ وپاسىزدىق ئۇستەۋ 变坏 ▲ وت قۇيرىقتىلىق ئۇستەۋ 非是弄搬。

ئۇستەل- ①ئۇستە- ②态动被的：搞，干，做：ئۇستەل- 方想思从 يەيالىق جاقتان كوپ قىزمەت ئۇستەلدى 作工多许了做面。

ئۇستەلۇ ئۇستەل- 式定不的。

ئۇستەلىن- ئۇستەل- 态动被的。

ئۇستەمشى〈名〉工劳；工短：كونە قوعامدا ئۇستەمشى بولعان 在旧社会工短过当。

ئۇستەس Ⅰ〈形〉的作合，的事共 ▲ ئۇستەس بولۇ 作合，事共。

ئۇستەس- Ⅱ①ئۇستە- 交性 ②态互交的。

ئۇستەستىك ①ئۇستەس Ⅰ的作合②词名象抽的，作协义主会社：سوتسيالىستىك ئۇستەستىك 社会主义协作。

ئۇستەت- ①ئۇستە- 的使动态 ②用使，用采，用：ئۇستەتۇ 用花钱 ②用使马牛当费花：ئۇستەتۇ 言语的众群用使役：حالىق ئېتىلىن ئۇستەتۇ / مال ورنىندا ئۇستەتۇ 使役。

ئۇستەتكىز- ئۇستەت- 态动使的。

ئۇستەتتىر- ئۇستەت- 态动使的。

ئۇستەتىل- ئۇستەت- ②、③的态动被的。

ئۇستەۋ ئۇستە- 式定不的。

ئۇستەۋلى〈形〉的成现，的成办，的成做：ئۇستەۋلى تاماق 饭的成现。

ئۇستەۋسىز〈形〉成现非；的手动未，的做有没。

ئۇستەۋسىزدىك ئۇستەۋسىز 的名象抽词。

ئۇستى〈形〉的着忙，的作工有，的事有。

ئۇستىك Ⅰ〈名〉签，棍（的尖有端一制铁或木）：ئۇستىك 子签：اعاش ئۇستىك / تەمىر ئۇستىك 铁签。

ئۇستىك Ⅱ〈形〉尖的 ▲ ئۇستىك مۇرىن 尖鼻

。子

بستكته- 〈动〉扎，捅，戳。

بستكته‌ن- بستكته- 的被动态。

بستكته‌س- بستكته- 的互交态。

بستكته‌ت- بستكته- 的使动态。

بستكته‌ۇ بستكته- 的不定式。

ئستىل 〈名〉气风，格风，风作：ئستىل دۇرىستاۋ 整顿风作 / كوممۇنيستىك ئستىل 共产主义的格风。

ئستىلدى 〈形〉德道有，的好风作，的格风有，的好质品。

ئستىر- ئس- 的使动态Ⅱ。

ئسۇ ئس- 的不定式Ⅱ。

ئسحانا 〈名〉社纫缝，铺缝裁。

ىسشەك 〈形〉①勤劳的，的快勤，的劳爱，的活干 ②手艺有，的艺技有，的巧手。

ىسشەڭدىك ىسشەك 的词名象抽。

ئسشىل 〈形〉勤劳的，的快勤，的住不闲，的活干爱。

ىسشىلدىك ئسشىل 的词名象抽。

ىسىك 〈名〉块肿，肿浮，肿浮病：ىسىك اۆرۈى。

ئسىن- ①ئس- 的被动态Ⅱ ②身反，胀肿，肿浮，大自傲骄〔转〕③肿冻：سۇنقتان ئسىنۇ。怒发，气生〔转〕④胀膨我自，傲高。

ئسىندىر- ئسىن- 的使动态。

ئسىنۇ ئسىن- 的不定式。

ىسىڭكى 〈形〉有稍，的胀肿点有，的肿为较，的肿浮。

ىسىڭكىلىك ىسىڭكى 的词名象抽。

ئسىپ-كەپۇ ئسىپ-كەپ- 的不定式。

ئسىپ-كەپ- 〈动〉①胀肿：تولا بويى ئسىپ-كەپۇ 自，慢傲，傲高〔转〕②肿浮身全。乐不闷闷，怒发，气生〔转〕③胀膨我。

ئسىر- ئس- 的使动态Ⅱ。

ئش Ⅰ〈名〉①内国：ەل ئشى / 面里，部内：ئۆيدەك ئشى 肚：部腹，子肚 ②里屋 / ئش كەپۇ 痛子心，儿眼心，心〔转〕③胀腹：ئش ئاۋرۇ 肚子心 / ئشى بۇزۇق 里心在藏：ىشتە ساقتاۋ 肠心，胸肠：ئشى تار 窄狭胸心 / ئشى بۇزۇق 坏儿眼心 ▲ دەمى ىشىندە بولۇ 松① ▲ ئش بوساتۇ 声做不，图意露暴不 ▲ شكە اۋا ەنگىزۇ 手解 ②带腰服气〔医〕 ▲ ئش كيىم 衣内里心在记 ▲ ئش كويلەك 炎尾阑性慢 ▲ ئش ماي 胎怀 ▲ ئش كوتەرۇ 肥脂内油肚，肪脂内 ▲ ئش مەرەز 的良不地心，的意好怀不 ▲ ئش سىزداۋ 闷烦，宽寂 ▲ ئش ئسۇرۇ 泻腹，肠寒伤疹斑 ▲ ئش سۇزەك 转不草宿，食积 ▲ ئش تارتۇ ① 关寒伤 ▲ ئش تاستاۋ 产流 ▲ ئش ئاۋىرۇ 惊受②近亲，热亲，心 ▲ ىشتەن تىنۇ 言敢不怒敢，色声露不 ▲ ئش اشۇ شالۇ ① 下绊 ② 算暗，鬼捣中暗 ▲ ئش ئبلۇ 憾遗，惜怜，惜惋，心痛明里心 ▲ ئشى جىلۇ 子肚闹，泻腹 ▲ ئشى بۇزىلۇ 白 ▲ ئشى كۇيۇ 满不怀心，妨嫉心善发，动感 ▲ ئشىن تارتۇ (马指多)小子肚，了瘪子肚① ▲ ئشى تار 窄狭胸心 ▲ ئشى ئبلسىن (风指)和暖，小变② ▲ ئشىك 可即白明里心 ▲ ئشىك كەپسىن 怒发，气生 ▲ ئشى قاياۋ 道八说胡 ▲ ئش قۇرت 虫蛔心内 ▲ ئش قۇستا 愤气 ▲ ئش ئوتۇ 泻腹 ▲ باس جارىلسا بورىك 苦痛的 ▲ ئش ئوتۇ 泻腹 ▲ باس جارىلسا بورىك ىشىندە، قول سىنسا جەڭ ىشىندە. 【谚】扬外可不丑家。 ▲ بايقاماي كوپ سويلەگەن كوپ ىشىندە ولەر. 【谚】灾之顶灭致招，黄雌口信。 ▲ ەرىنشەك ادام ەسەر بولادى، ئشى تولعان كەسەل بولادى. 【谚】计奸腹满，懒于出子流二。

ئش- Ⅱ〈动〉：吃，喝①：饮 ②水喝：سۇ ئشۇ 誓起，誓发 ▲ انت سۇ ئشۇ 饭吃 ▲ اس ئشىپ ايات بوساتۇ 誓起，誓发 ▲ اس ئشىپ ايات بوساتۇ 餐素位尸；做懒吃好 ▲ ئبىر ئشىم 吃(喝)的顿一(物食)的 ▲ ىشەر 排，心扣 ▲ ىشكەن اسىن جەرگە قويۇ 食饭 ▲ اس ىشكەنى 不吃安不里心因 ▲ ىشكەنى اس بولماۋ 虑忧，念的获而劳不，虫生寄 ▲ جانىپ ىشەر 忧扣，好 ▲ ئشۇ ئاسام 誓发 ▲ 人舔可，饱不吃。 جالاپ تويادى، ئشىپ-تويماعان ▲ ايران ىشكەن قۇتىلىپ، شەلەك جالاعان 饱被的桶舔，了掉逃的奶酸吃偷【谚】。了住抓 ▲ ات باسىنا كۇن تۇسا اۇزدىعمەن سۇ ىشەر، ەر باسىنا كۇن تۇسا ەتكىمەن سۇ كەشەر. 穿难危遇人，水喝也子嚼着带难危遇马【谚】

▲ دوسكىنىڭ اسىن قاسىڭداي ئىش. 水趟也子靴着要不更,气客要不待招的友朋待对【谚】

▲ سىيىر سۇ شكەندە، بۇزاۋ مۇز جالايدى. 剔挑冰舔犊牛,水喝牛母【谚】。

ئىش: ئىش ەتۋ 〈名〉 尿撒(孩小指)。

ئىشبىر 见 ەشبىر.

شەك 〈名〉① 子肠: قويدىڭ شەگى 羊肠子 / شەك ئسولى 液肠 ② 弦: دومبىرانىڭ شەگى 冬弦 ▲ 肠空,肠小〔理生〕 اش شەك ▲ 弦的拉布 اشتى شەك ▲ 肠空,肠小〔理生〕 جۇان شەك 肠结 ▲ 肠大 كوتەن شەك ▲ 肠直 توق شەك ▲ 奇惊到感 شەگى شۇرقىراۋ ▲ 子肚饿,响作噜咕噜咕子肚 قۇرت شەك ▲ 病虫蛲 ئتۇيىلۇ〔医〕 شەك ئاۋرۇى 阻梗肠。

شەك-قارىن 〈名〉 肚肠,水下,肚肠: سيىردىڭ شەك-قارىنى 肚肠的羊 / شەك-قارىن ارشۇ (تازالاۋ) 水下拾收 ▲ شەك-قارىندى اقتارۇ 肠衷诉倾 ▲ شەك-قارىنى ارالاسقان 关的切密为极系。

شەك-سىلە: شەك-سىلەسى قاتۇ 肠断笑。

▲ شەك-سىلەسى قۇرۇ 肠断笑。

شەكتى 〈形〉的弦带: شەكتى مۇزىكالار 乐弦器。

شكەرى 〈副〉往,里往内: شكەرى ئجۇرىڭىز 走里往请。

شكەرىلە- 〈动〉① 朝,里往,里: شكەرىلەپ ئجۇرۇ 走里朝 ② 入深: شكەرىلەي زەرتتەۋ 深究研地入。

شكەرىلەت- شكەرىلە- 的态动使。

شكەرىلەۋ شكەرىلە- 的式定不的。

شكى 〈形〉的部内,的面里 ① 里: شكى ئۇي 屋 / شكى ماسىلە 题问部内 / شكى اۇرۇلار ئبولىمى 科内 / شكى سەبەپ 因内 ② 的心内: شكى دۇنيە 界世在内 / شكى سىرى 秘的心内 / شكى قاتناس 国在内 ③ 的在内: شكى ولكەلەر 地内 ④ 系联在内: شكى ستەر 政内 / شكى باۋ 带内(的衣外) ▲ 省各〔生〕 شكى جىلىنشىك 力动内〔物〕 ▲ شكى ۋىكەلىس 底膛内 ▲ 踝内 شكى ۋلتان 擦磨部内〔物〕。

شكىز- ئش- Ⅱ 的态动使。

شكىزىل- شكىز- 的态动被。

شكىلىك Ⅰ〈名〉 毡薄的下垫鞍。

شكىلىك Ⅱ〈名〉 类酒,酒,料饮的精酒含。

شكىم 见 ەشكىم.

شكى-سىرتقى 〈形〉的外里,的外内: شكى سىرتقى جاعداي 势形外内。

شكىش 〈形〉的吃能,的喝能: شاي شكىش / اراق شكىش 酒鬼 / تاماق شكىش 的茶喝能的大量饭。

شكىشتىك شكىش 词名象抽的。

ئشقايدا 见 ەشقايدا.

ئشقاندای 见 ەشقاندای.

ئشقاشان 见 ەشقاشان.

شپەي-جەمەي 〈副〉喝不吃不: شپەي-جەمەي توياۋ 饱就喝不吃不。

شپەك 〈名〉垫衬鞍马,垫鞍。

شپەك-جەمەك 见 ئشپ-جەم.

شتە- 〈动〉里靠,钻里往,走里朝 ▲ شتەي سىزىلعان شەڭبەر〔数〕 内接圆。

شتەي 〈副〉自暗,地暗暗,里心: شتەي رازى 笑暗 / شتەي كەلەكەلەۋ 意满里心。

شتەمە 见 ەشتەمە.

شتەڭە 见 شتەڭە.

شتەس- 系联切密,系联入深,入深 ①〈动〉: ومىرگە شتەسە ارالاسۋ 活生入深 / بۇقارامەن شتەسۋ 出托盘和,心交 ② 众群系联入深: شتەسپەسەڭ شىنىن ايتپايدى 会不他心交不你话真讲。

شتەسۋ شتەس- 的式定不的。

شتەۋ شتە- 的式定不的。

ئشتى 的宽;的大肚,的大量容 ①〈形〉: ئشتى قازان 锅的大量容 / ئشتى ئۇي 房敞宽 ئشتى بيە 母的胎怀 ② 子: ئشتى بولۋ 的孕受,的胎怀 / ئشتى 马,的裕宽〔转〕 ③ 胎怀,胎受: ئشتى ئۇي 庭家的裕富。

ئشتىر- ئش- 的态动使。

ئشتى-تىستى 入深,的盘全,的面全 ①〈形〉: ئومىردى ئشتى-تىستى ۋەۋ 生解理的面全的: 的厚底家,的足富,的裕富〔转〕 ② 活:

كەيپىنە قاراغاندا، ئىشتى-تىستىلاردىكى ئىسرى كورىنەدى 。人的底家有是子样看

ئۇ ئش- Ⅱ 。式定不的

ئىشى-باۋىر 〈名〉内肚,下水:قويدىكى ئىشى-باۋىرى ▲ 脏内的羊 ئىشى-باۋىرى ەلجىرەۋ ▲ 感好得博 ئىشى-باۋىرىنا كىرۋ 悯怜,情同 ئىشى-باۋىرى قالتىراۋ 身上发冷 。

ىشىك 〈名〉衣大皮:قاسقىر ىشىك 衣大皮狼 / تۇلكى ىشىك ەلتىرى ىشىك 衣大皮狐 / 衣大皮羔 。

ىشىكتى 〈形〉穿的衣大皮有,的衣大皮:ىشىكتى ادام 人的衣大皮穿 。

ىشىكتىك 〈形〉做用的衣大皮,的衣大皮:ىشىكتىك ەلتىرى 羔羊的用衣大做皮 。

ئىشى-قارىن 见 ىشەك-قارىن.

ئىشىل- ئش- Ⅱ 。态动被的

ئىشىم: ئىبىر ئىشىم 一喝,(物食)的顿一吃 ئىبىر ئىشىم:(物药)的次一服,(料饮)的顿 ئىدارى 药的次一服 。

ىشىمدىك 〈名〉①食饭,食饮;粮口:ىشىمدىك مول 富丰食饮 ②类酒,酒:ىشىمدىككە بەرىلۇ 酒喝爱 。

ئىشىم-جەۋ 见 ئىشىپ-جەم.

ئىشىمپاز 〈形〉①的喝能吃能 ②的喝爱酒的, 。的饮狂喝好

ئىشىمپازدىق ئىشىمپەز 。词名象抽的

ئىشىن- ئش- Ⅱ 。态身反的

ئىشىنارا 〈形〉①的部局,的分部,的别个:ئىشىنارا جولداستار / ئىشىنارا 志同别个 جەرلەردە جاڭبىر جاۋدى. 了雨下区地部局 。②间之相互,间之部内,部内:ولار ئىشىنارا اراز. 纷纠有间之互相们他 ▲ ئىشىنارا توعىسۇ 化同部局〔语〕 。

ئىشىنارالىق 见 ئىشىنارا.

ئىشىندىر- ئىشىن- 。态动使的

ئىشىپ-جە- 〈动〉喝吃,吃:ئىشىپ-جەڭىز 请 。吧吃您

ئىشىپ-جەم 粮干,食饭,食饮 ①〈名〉:اعايىندى ەكەۋىنىڭ ئۇيى ئىشىپ-جەمى بولەك. 弟 兄分居分俩 。②口粮:جەمگە الىپ قالۋ 留 粮口当来下 。

ئىشىپ-جەۋ ئىشىپ-جە- 。式定不的

ئىشى-سىرتى 外内,外里,里表〈名〉: ئىشى-سىرتى بىردەي 一如里表 。

ىشىرتكى 。咒符〔旧〕〈名〉

ئىشىس- ئش- Ⅱ 。态互交的

ھلىمىزدەگى از ۋلتتار
表简族民数少国我

ۋلت اتى 称名族民	ئجيى قونىستانعان جەرلەرى 区地布分要主
موڭعۇل 族古蒙	,区治自尔吾维疆新,省江龙黑,省宁辽,省林吉,区自治自古蒙内 。省南河,省北河,区治自族回夏宁,省海青,省肃甘
حۇيزۇ 族 回	南云,省东山,省海青,省北河,省南河,省肃甘,区治自族回夏宁 。等市津天,市京北,省宁辽,区治自尔吾维疆新,省徽安,省
زاڭزۇ 族 藏	。省南云,省肃甘,省川四,省海青,区治自藏西
ۇيعۇر 族尔吾维	。区治自尔吾维疆新
مياۋزۇ 族 苗	。省北湖,省东广,省川四,区治自族壮西广,省南云,省南湖,省州贵
يزۇ 族 彝	。省州贵,省川四,省南云
جۋاڭزۇ 族 壮	。省东广,省南云,区治自族壮西广
بۇي 族依布	。省州贵
چاۋشيان 族鲜朝	。省宁辽,省江龙黑,省林吉
مانزۇ 族 满	。区治自古蒙内,市京北,省北河,省江龙黑,省宁辽
دۇڭزۇ 族 侗	。区治自族壮西广,省南湖,省州贵
ياۋزۇ 族 瑶	。省州贵,省东广,省南云,省南湖,区治自族壮西广
بايزۇ 族 白	。省南云
تۇجيا 族家土	。省北湖,省南湖
حاني 族尼哈	。省南云

قازاق 族克萨哈	。省海青，省肃甘，区治自尔吾维疆新
دايزۇ 族　傣	。省南云
ليزۇ 族　黎	。省东广
ليسۇ 族傈僳	。省南云
ۋازۇ 族　佤	。省南云
شىزۇ 族　畲	。省东广、省西江、省江浙、省建福
گاۇشان 族山高	。省湾台
لاحۇ 族祜拉	。省南云
شۇيزۇ 族　水	。省州贵
دۇڭشياڭ 族乡东	。省肃甘
ناشي 族西纳	。省南云
جيڭپو 族颇景	。省南云
قىرعىز 族孜克尔柯	。区治自尔吾维疆新
تۇزۇ 族　土	。省海青
داعۇر 族尔斡达	。区治自尔吾维疆新，省江龙黑
مۇلاۇ 族佬仫	。区治自族壮西广
چياڭزۇ 族　羌	。省川四
بۇلاڭ 族朗布	。省南云
سالار 族拉撒	。省肃甘，省海青

ماؤنان 族难毛	。区治自族壮西广
گىلاؤ 族佬仡	。省州贵
سىبە 族伯锡	宁辽，区治自尔吾维疆新
اچاڭ 族昌阿	。省南云
پۇمي 族米普	。省南云
تاجىك 族克吉塔	。区治自尔吾维疆新
نۇزۇ 族　怒	。省南云
وزبەك 族克别孜乌	。区治自尔吾维疆新
ورس 族斯罗俄	。区治自尔吾维疆新
ەۋەنكى 族克温鄂	。省江龙黑
دى الڭ 族昂德	。省南云
باؤ-ان 族安保	。省凊甘
يۈگۇ 族固裕	。省凊甘
جيڭزۇ 族　京	。区治自族壮西广
تاتار 族尔塔塔	。区治自尔吾维疆新
دۇلۇڭ 族龙独	。省南云
وروچون 族春伦鄂	。省江龙黑
حەجى 族哲赫	。省江龙黑
مەنبا 族巴门	。区治自藏西

لوبا 族巴珞	。区治自藏西
جينو 族诺基	。省南云

شينجياڭ ۋيغۇر اۋتونوميالى رايونىنىڭ اۋداننان جوعارى اكىمشىلىك ءبولىنىسى

表划区政行上以县区治自尔吾维疆新

اۋتونوميالى رايون بويىنشا 计总区治自全	ايماق 8 区地 اۋتونوميالى وبلىس 5 州治自 اۋدان 62 县 اۋتونوميالى اۋدان 6 县治自 اۋتونوميالى رايونعا قاراستى قالا 3 市辖区 وبلىستا قاراستى قالا 7 市辖州 ايماقتا قاراستى قالا 9 市辖地
ايماق، وبلىس دارەجەلى اكىمشىلىك ورىندار 位单政行级州地	ءۇرىمجى قالاسى 市齐木鲁乌 ءۇرىمجى اۋدانى 县齐木鲁乌 قاراماي قالاسى 市依玛拉克
اۋتونوميالى رايونعا تىكە قاراستى اكىمشىلىك ورىن 位单政行辖直区治自	شحنزى قالاسى 市子河石
伊犁哈萨克自治州 قازاق اۋتونوميالى وبلىسى	قۇلجا قالاسى 市宁伊 قۇلجا اۋدانى 县宁伊 نىلقى اۋدانى 县克勒尼 كۇنەس اۋدانى 县源新 توعىزتاراۋ اۋدانى 县留巩 تەكەس اۋدانى 县斯克特 قورعاس اۋدانى 县城霍 موڭعۇلكۇرە اۋدانى 县苏昭 شاپشال سىبە اۋتونوميالى اۋدانى 县治自伯锡尔查布察

伊犁哈萨克自治州 ئىلە قازاق ئاپتونومىيالى ۋىلىسى	塔城地区 تارباغاتاي ايماغى	市城塔 شاۋەشەك قالاسى 县里托 تولى ئاۋدانى 县敏额 ئەۋربىلجىن ئاۋدانى 县民裕 شاغانتوعاي ئاۋدانى 市苏乌 شيحۇ قالاسى 县湾沙 ساۋان ئاۋدانى 县治自古蒙尔赛克布和 قوبىقسارى موڭعۇل ئاپتونومىيالى ئاۋدانى
	阿勒泰地区 التاي ايماغى	市泰勒阿 التاي قالاسى 县河青 شىڭگىل ئاۋدانى 县蕴富 كوكتوعاي ئاۋدانى 县乃木吉 جەمەنەي ئاۋدانى 县海福 بۇرىلتوعاي ئاۋدانى 县河巴哈 قابا ئاۋدانى 县津尔布 بۇرشىن ئاۋدانى
自治州直辖单位 اۆتونوميالى وبلىسقا توتە قاراستى اكىمشىلىك ورنى		كۇيتۇن قالاسى 市屯奎
喀什地区 قاشقار ايماغى		市什喀 قاشقار قالاسى 县楚巴 مارالباسى ئاۋدانى 县师伽 ۋپايزاۋات ئاۋدانى 县附疏 قاشقار كونە ۋشار ئاۋدانى 县勒疏 قاشقار جاڭا ۋشار ئاۋدانى 县湖普岳 يوپۇرعا ئاۋدانى 县沙吉英 يېڭسار ئاۋدانى 县提盖麦 ماكىت ئاۋدانى 县车沙 ياركەن ئاۋدانى 县普泽 پوسكام ئاۋدانى 县城叶 قاعىلىق ئاۋدانى 县治自克吉塔干尔库什塔 تاشقورعان تاجىك اۆتونوميالى ئاۋدانى

سانجى حويزۇ ئاپتونوميالى ۋيلايەتى 昌吉回族自治州	سانجى قالاسى 市吉昌 فۇكاڭ قالاسى 市康阜 شونجى ئاۋدانى 县台奇 ميچۇان قالاسى 市泉米 جەمسارى ئاۋدانى 县尔萨木吉 قۇتتبي ئاۋدانى 县壁图呼 ماناس ئاۋدانى 县斯纳玛 موري قازاق ئاپتونوميالى ئاۋدانى 县治自克萨哈垒木
بايىنگولىن موڭغول ئاپتونوميالى ۋيلايەتى 巴音郭楞蒙古族自治洲	كورلا قالاسى 市勒尔库 حوشۇت ئاۋدانى 县硕和 حەجىڭ ئاۋدانى 县静和 باعراش ئاۋدانى 县湖博 بۇگىر ئاۋدانى 县台轮 چەرشەن ئاۋدانى 县末且 چارقىلىق ئاۋدانى 县羌若 لوبنۇر ئاۋدانى 县犁尉 قارا ءشار حويزۇ ئاپتونوميالى ئاۋدانى 县治自族回青焉
حوتان ايماعى 和田地区	حوتان قالاسى 市田和 حوتان ئاۋدانى 县田和 گۇما ئاۋدانى 县山皮 قاراقاش ئاۋدانى 县玉墨 لوپ ئاۋدانى 县甫洛 كەريا ئاۋدانى 县田于 شەريا ئاۋدانى 县勒策 نيە ئاۋدانى 县丰民
اقسۋ ايماعى 阿克苏地区	اقسۋ قالاسى 市苏克阿 شايار ئاۋدانى 县雅沙 كۇشار ئاۋدانى 县车库 باي ئاۋدانى 县城拜 شينحى ئاۋدانى 县和新 ۋنسۋ ئاۋدانى 县宿温 ءۇشتۇرپان ئاۋدانى 县什乌 كەلپىن ئاۋدانى 县平柯 ئاۋات ئاۋدانى 县提瓦阿

بۇرتالا موڭغول اۆتونومیالی وبلسی 博尔塔拉蒙古自治洲	بۇرتالا قالاسی 博乐市 جىڭ اۆدانی 精河县 اراسان اۆدانی 温泉县
قىرغىز قىرعىز اۆتونومیالی وبلسی 克孜勒苏柯尔克孜自治洲	اتۇش قالاسی 阿图什市 اقشي اۆدانی 阿合奇县 اقتاۋ اۆدانی 阿陶克县 ۇلۇقشات اۆدانی 乌恰县
قۇمىل ايماعی 哈密地区	قۇمىل قالاسی 哈密市 اراتۇرىك اۆدانی 伊吾县 بارکول قازاق اۆتونومیالی اۆدانی 巴里坤哈萨克自治县
تۇرپان ايماعی 吐鲁番地区	تۇرپان قالاسی 吐鲁番市 توحسۇن اۆدانی 托克逊县 ءپىشان اۆدانی 鄯善县

مەملەكەتتەر مەن رايوندارىدىڭ جەر كولەمى، حالىق سانى، استاناسى (نەمەسە ورتالىعى)
表览一(府首或)都首、口人,积面区地和国各界世

مەملەكەتتەر نەمەسە رايوندار 区地或家国	جەر كولەمى (شارشى كيلومەتر ەسەبىمەن) (里公方平)积面	حالىق سانى (مىڭدىق بىرلىك ەسەبىمەن) (人千位单)口人	استاناسى نەمەسە ورتالىعى 府首或都首
	ازيادا 洲亚		
جۇڭحۋا حالىق رەسپۋبليكاسى 国和共民人华中	9600000	1160000	بيجيڭ 京北
موڭعۇليا 古蒙	1566500	2092	ۋلانباتور 托巴特乌
چاۋشيان 鲜朝	123217	20000	پحەنيان 壤平
كورەيا 国韩	110000	43670	سەۋل 尔首
جاپونيا 本日	377748	122780	توكيو 京东
لاوس 挝老	236800	3875	ۋەنتيان 象万
ۇيەتنام 南越	329556	64412	حانوي 内河
كامبودجا 寨埔柬	181035	7876	پنومپەن 边金
بيرما 甸缅	676581	39966	رانگۇن 光仰
تايلاند 国泰	514000	54961	بانكوك 谷曼
مالايزيا 亚西来马	329598	16968	كۋالا-لۇمپۋر 坡隆吉
سينگاپۋر 坡加新	618	2670	سينگاپۋر 坡加新
برۋنەي 莱文	5765	241	باندەرسەري بەگاۋان قالاسى 市湾加巴里斯
فيليپپين 宾律菲	299700	58721	مانيلا 拉尼马

جاكارتا 达加雅	175904	1904569	يندونەزيا 亚西尼度印
ديلي 力　帝	707	18899	شەرقىي تيمور 文帝东
كاتماندۇ 都满德加	18234	147181	نەپال 尔泊尼
گانگتوك 克托甘	316	7100	سيككيم 金　锡
تىمپۇ 布　廷	1451	46000	بۇتان 丹　不
داككا 达	107000	143998	بەنگالىيا (بانگلادەش) 国拉加孟
جاڭا دەلي 里德新	800000	2974700	ھىندىستان 度　印
كولومبو 坡伦科	16587	65610	شرىلانكا 卡兰里斯
ماله 累　马	202	298	مالدىۋ 夫代尔马
يسلاماباد 堡兰斯伊	108000	796095	پاكىستان 坦斯基巴
كابىل 尔布喀	52522	6523000	اۇغانستان 汗富阿
تەھران 兰黑德	52522	1648000	يران 朗　伊
ئال-كۇۋەيت 特威科	1958	17818	كۇۋەيت 特威科
ار-رياد 得雅利	14016	2149690	ساۋد ارابياسى 伯拉阿特沙
مانامە 麦纳麦	481	622	باحرەين 林　巴
دوحا 哈　多	371	11000	كاتار 尔塔卡
ابۇدابي 比扎布阿	1501	85470	اراب بىرلىككەن امىرلىگى 国长酋合联伯拉阿
ماسكات 特喀斯马	1377	300000	ومان 曼　阿
سانا 那　萨	11128	531869	يەمەن 门　也

باغدات 达格巴	17250	438446	يراق 克拉伊
داماسكى 革士马大	11338	185180	سيريا 亚利叙
بەيرۇت 特鲁贝	2828	10400	لىۋان 嫩巴黎
اممان 曼　安	943[1]	96188	يوردانيا 旦　约
يەرۇسالىم 冷撒路耶	860[2]	12000	پالەستينا 坦斯勒巴
تەل-اۋىۋ 夫维拉特	5000	15000	يزرايل 列色以
نيكوسيا 亚西科尼	688	9251	سيپرۇس 斯路蒲塞
انكارا 拉卡安	52422	780576	تۈركيا 其耳土
تاشكەنت 干什塔	20320	447400	وزبەكستان 坦斯克别兹乌
استانا 纳塔斯阿	16690	2717300	قازاقستان 坦斯克萨哈
بىشكەك 克凯什比	4732	198500	قىرعىزستان 坦斯吉尔吉
دۇشانبە 别尚杜	5512	143100	تاجىكستان 坦斯克吉塔
ەرەۋان 温里埃	3580	29800	ارمەنيا 亚尼美亚
اشحاباد 德巴哈什阿	3621	488100	تۈركمەنستان 坦斯曼库土
باكۋ 库　巴	714.6	86600	ازەربايجان 疆拜塞阿
تبيليسي 斯利比第	5449	69700	گرۇزيا 亚吉鲁格
		ەۋرپادا 洲　欧	
رەيكياۋىك 克未雅克雷	249	103106	يسلانديا 岛　冰

تورسحاۆن 港斯尔托	47	1399	فارەر ارالدارى (دانيا يەلىگى) (丹)岛群罗法
كوپەنگاگەن 根哈本哥	5130	43080	دانيا 麦　丹
وسلو 陆斯奥	4196	386974	نورۋەگيا ③威挪
ستوككگولم 摩尔哥德斯	8469	449964	شۋەتسيا 典　瑞
حەلسينكي 基辛尔赫	4955	337032	فينلانديا 兰　芬
ماسكەۋ 科斯莫	148000	17100000	رەسەي 斯罗俄
كيەۋ 辅　基	51700	603700	ۋكرايينا 兰克乌
مينسكى 克斯明	10260	207600	بەلورۋسسيا 斯罗俄白
كيشنەۋ 夫奥尼什基	4341	33700	مولدوۋا 瓦多尔摩
ۋيلنيۋس 斯纽尔维	3723	65200	ليتۋا 宛陶立
تاللين 林　塔	1573	45100	ەستونيا 亚尼沙爱
ريگا 加　里	2687	65700	لاتۋيا 亚维脱拉
ۋارشاۋا 沙　华	37930	312683	پولشا 兰　波
پراگا 格拉布	10336	78864	چەحيا 克　捷
براتيسلاۋا 发拉斯迪拉布	5385	49000	سلوۋاكيا 克伐洛斯
بۇداپەشت 斯佩达布	10584	93033	ۋەنگريا 利牙匈
بەرلين 林　柏	77986	356545	گەرمانيا 国　德
ۋەنا 纳也维	7605	83853	اۋستريا 利地奥

ۋادۇتس 斯杜瓦	28	160	ليختەنشتەين 登士敦支列
بەرن 尼尔伯	6626	41293	شۋەتساريا 士　瑞
امستەردام 丹特斯姆阿	14758	41548	گوللاندىيا 兰　荷
برۇسسەل 尔塞鲁布	9925	30519	بەلگيا 时利比
لىۇكسەمبۇرگ 堡森卢	377	2586	لىۇكسەمبۇرگ 堡森卢
لوندون 敦　伦	57077	244100	انگليا 国　英
دۇبلين 林柏都	3538	70288	يرلاندىيا 兰尔爱
پاريج 黎　巴	55874	551602	فرانسيا 国　法
موناكو 哥纳摩	28	1.9	موناكو 哥纳摩
اندورا-لاۋەحا 尔道安	49	465	اندورا 尔道安
مادريد 里德马	39085	504750	يسپانيا 牙班西
ليسابون 本斯里	10305	92072	پورتۇگاليا 牙萄葡
ريم 马　罗	57476	301263	يتاليا 利大意
ۋاتيكان قالاسى 城冈蒂梵	1000	0.44	ۋاتيكان 冈蒂梵
سان-مارينو 诺力马圣	23	61	سان-مارينو 诺力马圣
ۋاللەتتا 塔莱瓦	348	316	مالتا 他耳马
زاگرەب 布勒格萨	4690	56538	حورۋاتيا 亚地罗克
لىۇبليانا 那雅尔布卢	1950	20251	سلوۋەنيا 亚尼文洛斯

سارايەۋو 窝热拉萨	4520	15129	بوسنيا-گەرتسەگوۋنيا 黑　波
سكوپيە 里普科斯	2130	25713	ماكەدونيا 顿其马
بەلگراد 德莱格尔贝	10520	102173	يۇگوسلاۋيا ۋداقتاس رەسپۇبليكاسى 国和共盟联南
بۇحارەست 特斯勒加布	23048	237500	رۇمينيا 亚尼马罗
سوفيا 亚菲索	8995	110912	بۇلگاريا 亚利加保
تيرانا 那拉地	3143	28748	البانيا 亚尼巴尔阿
افينا 典　雅	10055	131990	گرەتسيا 腊　希
		افريكادا 洲　非	
كايرو 罗　开	51897	1002000	ەگيپەت 及　埃
تريپولي 里波黎的	4232	1759540	ليۋيا 亚比利
تۇنيس 斯尼突	7809	164150	تۇنيس 斯尼突
الجير 尔及尔阿	23841	2381741	الجيريا 亚利及尔阿
رابات 特巴拉	23910	458730	ماروككو 哥洛摩
ءال-ايۇن 恩尤阿	169	266000	باتس ساحارا 拉哈撒西
نۇاكشوت 特肖克瓦努	1916	1185000	ماۋريتانيا 亚尼塔里毛
داكار 尔喀达	7113	1961192	سەنەگال 尔加内塞
بانجۇل 尔珠班	812	10376	گامبيا 亚比冈
باماكو 科乌巴	8918	1240192	مالي 里　马

بۇركينافاسو 索法纳基布	274200	8798	ۋاگادۇگۇ 古杜加瓦
جاسىل ءمۇيىس ارالدارى 角得佛	4033	358	پرايا 亚拉普
گۋينەيابيساۋ 绍比亚内几	36125	945	بيساۋ 绍　比
گۋينايا 亚内几	245857	6540	كوناكري 里克纳科
سەررا-لەون 昂利拉塞	72326	3946	فريتاۋن 敦里弗
لىبەريا 亚里比利	111370	2508	مونروۋيا 亚维罗蒙
كوتەديۋوير 瓦迪特科	322463	11612	ياموسسوۋكرو 罗克苏穆亚
گانا 纳　加	239000	14130	اككرا 拉克阿
توگو 哥　多	56600	3486	لومە 美　洛
بەنين 宁　贝	112622	4446	پورت-نوۆە 伏诺多波
نيگەر 尔日尼	1267000	7250	نيامەي 美亚尼
نيگەريا 亚利日尼	923768	104957	ابۇجا 贾布阿
كامەرۇن 隆麦喀	475000	10822	ياۋندە 得瘟雅
ەكۋاتورلىق گۋينەيا 亚尼几道赤	28051	420	مالابو 博拉马
چاد 得　乍	1284000	5401	ندجامەنا 纳梅贾恩
ورتالىق افريكا 非　中	622984	2843	بانگي 吉　班
سۇدان 丹　苏	2505813	23797	حارتۇم 穆土喀
ەفيوپيا 亚比俄塞埃	1223600	48500	اددىس ابەبا 巴贝亚斯的亚

جيبۇتى 提布吉	388	23000	جيبۇتى 提布吉
موگاديشو 沙迪加摩	7106	637657	سومالي 里马索
نايروبى 毕罗内	23882	582646	كەنيا 亚尼肯
كامپالا 拉帕坎	17189	238461	ۋگاندا 达干乌
داراس-سالام 姆拉萨斯累达	23997	945087	تانزانيا 亚尼桑坦
كيگالي 利加基	6755	26338	رۋاندا 达旺卢
بۇجۇمبۇرا 拉布琼布	5149	27834	بۇرۇندي 迪隆布
كينشاسا 萨沙金	33458	2344885	زايىر 尔伊扎
برازززاۋىل 尔维紫拉布	1888	342000	كونگو 果　刚
ليبرەۋىل 尔维伯利	1219	267667	گابون 蓬　加
سان-تومە 美多圣	117	996	سان-تومه جانه پرينسيپي 比西林普和美多圣
لۋاندا 达安罗	9481	1246700	انگولا 拉哥安
لۋساكا 长萨卢	7531	752617	زامبيا 亚比赞
ليلونگوە 圭隆利	7983	118485	مالاۋي 维拉马
ماپۇتو 托普马		799380	موزامبيك 克比桑莫
موروني 尼罗莫	487	2235	كومورو 罗摩科
تاناناريۋە 佛利那那塔	11238	627000	ماداگاسكار 加斯加达马
ۋيكتوريا 亚利多维	67	444	سەيشەل 尔舌塞

پورت-لۇي 港易路	1077	2040	ماۋريتيۇس 斯求里毛
سەن-دەني 尼旦圣	575	2510	رەيۇنيون ارالى (فرانسيا يەلىگى) (法)岛汪尼留
حاراره 雷拉哈	8878	390759	زيمبابۋە 韦布巴津
گابورون 内罗博哈	1212	582000	بوتسۋانا 纳瓦茨博
ۋيندحوك 克和得温	1760	824292	نامىبيا 亚比米纳
پرەتوريا 亚利陀勒比	33747	1221037	وڭتۇستىك افريكا 非　南
مبابانه 内巴巴姆	737	1736	سۋازيلەند 兰士威斯
ماسەرۇ 卢塞乌	1679	30344	لەسوتو 托索莱
جەيمستاۋن 敦斯姆詹	6	380	اۋليە ەلەنا جانە اسسونسيون ارالدارى (انگليا يەلىگى) (英)等岛松森阿和岛拿勒赫圣
اسمارا 拉乌斯阿	3500	125000	ەريترەيا 亚里特立厄
		وكەانيادا 洲洋大	
كانبەررا 拉培琪	16532	7282300	اۋسترالىيا 亚利大澳
ۇەللينگتون 顿灵惠	3366	268103	جاڭا زەلاندىيا 兰西新
پورت-مورسبي 港比兹尔莫	3561	461693	پاپۋا-جاڭا گۋينەيا 亚内几新亚布巴
حونيارا 拉亚尼雀	299	29785	سولومون ارالدارى 岛群门罗所
پورت-ۋيلا 港拉维	150	11880	ۋانۋاتۋ 图阿努瓦
نۋمەيا 阿美努	160	19103	جاڭا كالەدونيا (فرانسيا يەلىگى) (法)亚尼多里喀新
سۋۋا 瓦　苏	742	18333	فيجي 济　斐

كيريباتي 斯巴里基	684	22	تاراۋا 瓦拉塔
ناۋرۇ 鲁　瑙	22	9	ارون 伦　亚
ميكرونەزيا وداعى 邦联亚西尼罗克密	722	101	كولونيا 亚尼洛科
مارشال ارالدارى 岛群尔绍马	181	43	ماجۇرو 罗朱马
بەلاۋ (امەريكان قامقورلىعندا) (管托美)劳贝	488	15	كورور 尔罗科
سولتوستىك ماريانا ارالدارى (امەريكان يەلكىسى) (美)岛群纳亚里马北	477	22	سايپان 班　塞
گۋام ارالى (امەريكان يەلكىسى) (美)岛关	541	126	اگانيا 亚尼加阿
تۋالۋ 卢瓦图	26	9	فۇنافۇتي 提富纳富
ۋوللىس جانە فۇتۇنا ارالدارى(فرانسيا يەلكىسى) (法)岛群纳图富	153	12	ماناۋتو 图乌塔马
باتىس ساموا 亚摩萨西	2947	167	اپيا 亚皮阿
شىعىس ساموا (امەريكان يەلكىسى) (美)亚摩萨东	197	37	پاگو-پاگو 果帕果帕
نيۋە(جاڭا زەلاندىيا يەلكىسى) (新)埃纽	258	3	الوفي 菲洛阿
توكەلاۋ ارالدارى (جاڭا زەلاندىيا يەلكىسى) (新)岛群劳克托	12	2	فاكاوفو 福考法
كۇككا ارالدارى (جاڭا زەلاندىيا يەلكىسى) (新)岛群克库	240	21	اۋاروا 阿鲁瓦阿
تونگا 加　汤	697	116	نۇكۇالوفا 法洛阿库努

پاپەتە 提皮帕	189	4000	فرانسىيا پولينەزياسى 亚西尼利波属法
ادامستاۋن 敦斯当亚	0.1	5.2	پيتكەرن ارالدارى (انگليا يەلكى) (英)岛群恩凯特皮
		سولتۇستىك امەريكادا 洲美北	
گوتحوب 布霍特戈	56	2175600	گرەنلانديا (دانيا يەلكى) (丹)兰陵格
وتتاۋا 华太渥	25950	9976139	كانادا 大拿加
سەن-پيەر 尔埃皮圣	6	242	سەن-پيەر جانە ميكەلون ارالدارى (فرانسيا يەلكى) (法)岛群隆克密和尔埃皮圣
ۋاشينگتون 顿盛华	249511	9372614	امەريكان 国 美
گاميلتون 顿尔密哈	58	53	بەرمۇدا ارالدارى (انگليا يەلكى) (英)岛群大慕百
مەحيكو قالاسى 城哥西墨	82734	1972547	مەكسيكا 哥西墨
گۋاتەمالا 拉马地危	8681	108889	گۋاتەمالا 拉马地危
بەلموپان 潘莫尔贝	175	22965	بەليز 兹利伯
سان-سالۋادور 多瓦尔萨圣	5107	21156	سالۋادور 多瓦尔萨
تەگۋسيگالپا 巴尔加西古特	4802	112088	گوندۇراس 斯拉都洪
ماناگۋا 瓜那马	3622	130000	نيكاراگۋا 瓜拉加尼
سانحوسە 塞何圣	2851	51100	كوستا-ريكا 加黎达斯哥
پاناما قالاسى 域马拿巴	2322	7088[4]	پاناما 马拿巴
ناسساۋ 骚 拿	244	13935	باگام 马哈巴
كوبەرن 城恩伯科	9	430	تەركس جانە كايكوس ارالدارى (انگليا يەلكى) (英)岛群斯科凯和岛群斯克特

گاۋانا 那瓦哈	10487	11860	كۇبا 巴　古
جورجتاۋن 敦治乔	25	259	كايمان ارالدارى (انگليا يەلىگى) (英)岛群曼开
كينگستون 敦斯金	2358	10991	يامايكا 加买牙
پورتو-پرەنس 港了太	5523	27750	گايتي 地　海
سانتو-دومينگو 各明多圣	6867	48442	دومينيكان رەسپۇبليكاسى 国和共加尼米多
سان-جۇان 安胡圣	3606	8897	بۇەرتە-ريكو ارالى (امەريكان يەلىگى) (美)岛各黎多波
شارلوتتا-امالیا 亚利马阿特洛夏	110	344	امەريكانعا تاۋەلدى ۋيرگينيا ارالدارى 岛群京尔维属美
رود-تاۋن 城德罗	13	154	انگلياعا تاۋەلدى ۋيرگينيا ارالدارى 岛群京尔维属英
باستەر 尔特斯巴	49	269	سەنت-كيتس جانە نەۋيس 斯维尼和茨基圣
ۋالي 利　瓦	7	90	انگۇيلا ارالى (انگليا يەلىگى) (英)岛拉圭安
سەنت-جونس 翰约圣	84	442	انتيگۇا جانە باربۇدا 达布巴和瓜提安
پليموۇت 斯茅利普	12	102	مونتسەررات ارالى (انگليا يەلىگى) (英)岛特拉塞特蒙
باس-تەر 尔特斯巴	340	1780	گۋادەلۇپا ارالى (فرانسيا يەلىگى) (法)岛普罗得瓜
روزو 索　罗	79	751	دومينيكا وداعى 邦联加尼米多
فوردە-فرانس 堡西兰法	336	1100	مارتينيكا ارالى (فرانسيا يەلىگى) (法)岛克尼提马
كاستري 里特斯长	133	616	سەنت-ليۇسيا 亚西卢圣
كينگستاۋن 顿斯金	113	389	سەنت-ۋينسەنت جانە گرەنادينەس 斯丁纳林格和特森文圣
بريجتاۋن 顿奇里布	254	431	باربادوس 斯多巴巴

گرەنادا 达纳林格	344	106	سەنت-جورجەس 治乔圣
ترينيداد جانە توباگو 哥巴和达尼立特	5130	1243	پورت-وف-سپەين 港亚班西
گوللانديا‌عا تاۋەلدى‌انتيل ارالدارى 岛群斯列的安属荷	800	188	ۇيللەمستاد 德塔斯廉威
ارۋبا ارالى (گوللانديا يەلكى) (荷)岛巴鲁阿	193	66	ورانيەستاد 德塔斯涅拉奥
	وڭتۇستىك امەريكادا 洲美南		
كولۇمبيا 亚比伦哥	1141748	30241	سانتافە بوگوتا 大哥波菲圣
ۋەنەسۋەلا 拉瑞内委	912050	18751	كاراكاس 斯加拉加
گۋيانا 那亚圭	214969	1006	جورجتاۋن 敦治乔
سۋرينام 南里苏	63265	392	پارامارىبو 博里乌拉帕
فرانسياعا تاۋەلدى گۋيانا 那亚圭属法	90000	92	كايەننا 宴卡
ەكۋادور 尔多瓜厄	283561	10500	كيتو 多基
پەرۋ 鲁秘	1285215	21256	ليما 马利
برازيليا 西巴	8511965	144428	برازيليا 亚利西巴
بولىۋيا 亚维利玻	1098581	6993	سۋكرە 雷克苏
چيلي 利智	741767	12907	سانتياگو 哥亚地圣
ارگەنتينا 廷根阿	2776889	32425	بۋەنوس-ايرەس 斯利艾斯诺宜布

پاراگۋاي 圭拉巴 ۇرۇگۋاي 圭拉乌	406752 176215	4039 3060	اسۇنسيون 森松亚 مونتەۇيدەو 亚的维得蒙

ەسكەرتپەلەر:

1) يوردان وزەننىڭ باتىس جاعالاۋىن دا ٴوز بىشنە الادى.

2) 1988 ـ جىلعى بۇل مالىمەت پالەستينادان وزگە وڭىرلەردە اۋىپ جۇرگەن پالەستينالىق ارابتاردى دا قامتيدى.

3) سۋالبارد ارالدارىن (جەر كولەمى 62مىڭ 730شارشى كيلومەتر. حالقى 4مىڭداي كەلەدى) جانە نورۋەگياعا تاۋەلدى ارالداردى ٴوز بىشنە الادى.

4) ٴبىر مىڭ 432شارشى كيلومەتر كەلەتىن پاناما قانالى ايماعىن دا قامتيدى (پاناما مەن امەريكان قامقورلىعىندا).

5) 20مىڭ شارشى كيلومەتردەي جەر گۋياناماەن داۋلى بولىپ وتىر.

ولشەم بىرلىكتەرى
表简位单量计

حالىقارالىق ولشەم بىرلىكتەرى
表位单量计制公

ۇزىندىق ولشەمى
度 长

数 等 سانى بالاما	称 名 اتى	
	حانزۇشا	قازاقشا
	米 微	میکرون
μ 米 微 10	米 忽	سانتیمیلليمەتر
cmm 米 忽 10	米 丝	دەستەمیلليمەتر
dmm 米 毫 10	米 毫	میلليمەتر
mm 米 毫 10	米 厘	سانتیمەتر
sm 米 厘 10	米 分	دەستەمەتر
dm 米 分 10	(尺公)米	مەتر
m 米10	米 十	دەكامەتر
m 米100	米 百	گەكتومەتر
m 米1000	(米千)里公	كيلومەتر

اۇدان ولشەمى
积 面

数 等 سانى بالاما	称 名 اتى	
	حانزۇشا	قازاقشا
	米毫方平	شارشى میلليمەتر
米毫方平100	米厘方平	شارشى سانتیمەتر
米厘方平10000	米 方 平	شارشى مەتر
米 方 平1000000	里公方平	شارشى كيلومەتر

جەر ئۇدانى ولشەمى
积 地

数 等 بالاما سانى	名 称 اتى	
	حانزۇشا	قازاقشا
	公厘(米方平即)	شارشى مەتر
100 公 厘	公 亩	ار
100 公 亩	公 顷	گەكتار
100 公 顷	方平里公	شارشى كيلومەتر

كولەم ولشەمى
积 体

数 等 بالاما سانى	名 称 اتى	
	حانزۇشا	قازاقشا
	立方毫米	تەكشە ميللىمەتر
1000 立方毫米	立方厘米	تەكشە سانتىمەتر
1000 立方厘米	立方分米	تەكشە دەستىمەتر
1000 立方分米	立方米	تەكشە مەتر

سيمدىلىق ولشەمى
量 容

数 等 بالاما سانى	名 称 اتى	
	حانزۇشا	قازاقشا
	升 毫	ميللىلەتر
10 升 毫	升 厘	سانتىلەتر
10 升厘	升 分	دەستىلەتر
10 升分	升	ليتر
10 升	升 十	دەكالىتر
100 升	升 百	گەكتولىتر
1000 升	升 千	كيلولىتر

数 等 سانى بالاما	称 名 اتى	
	حانزۇشا	قازاقشا
	克 毫	ميللىگرام
克 毫 10	克 厘	سانتىگرام
克 厘 10	克 分	دەستىگرام
克 分 10	(分公)克	گرام
克 10	克 十	دەكاگرام
克 100	克 百	دەكتوگرام
克 1000	斤 公	كيلوگرام
斤公 100	担 公	سەنتەنەر
斤公 1000	吨	توننا

حيميالىق ەلەمەنتتەر كەستەسى

录表素元学化

اتومدىق سالماعى 量子原	تاڭباسى 号符	حانزۇشا اتى 称名文汉	لاتىنشا اتى 称名丁拉	قازاقشا اتى 称名文哈	اتومدىق ءنومىرى 数序子原
1.008	H	氢	Hydrogenium	سۋتەگى	1
4.003	He	氦	Helium	گەلي	2
6.941	Li	锂	Lithium	ليتي	3
9.012	Be	铍	Beryllium	بەريللي	4
10.81	B	硼	Borium	بور	5
12.01	C	碳	Carbonium	كومىرتەگى	6
14.01	N	氮	Nitrogenium	ازوت	7
16.00	O	氧	Oxygenium	وتتەگى	8
19.00	F	氟	Fluorom	فتور	9
20.18	Ne	氖	Neonum	نەون	10
22.99	Na	钠	Natrium	ناتري	11
24.31	Mg	镁	Magnesium	ماگني	12
26.98	Al	铝	Aluminium	الۇمين	13
28.09	Si	硅	Silicium	كرەمني	14
30.97	P	磷	Phosphorum	فوسفور	15
32.07	S	硫	Sulphur	كۇكىرت	16
35.45	Cl	氯	Chlorum	حلور	17
39.95	Ar	氩	Argonium	ارگون	18
39.10	K	钾	Kalium	كالي	19
40.08	Ca	钙	Calcium	كالتسي	20
44.96	Sc	钪	Scandium	سكاندي	21
47.87	Ti	钛	Titanium	تيتان	22
50.94	V	钒	Vanadium	ۋانادي	23
52.00	Cr	铬	Chromium	حروم	24
54.94	Mn	锰	Manganum	مارگانەتس	25
55.85	Fe	铁	Ferrum	تەمىر	26
58.93	Co	钴	Cobaltum	كوبالت	27
58.69	Ni	镍	Niccoium	نيكەل	28
63.55	Cu	铜	Cuprum	مىس	29
65.39	Zn	锌	Zincum	مىرش	30
69.72	Ga	镓	Gallium	گاللي	31
72.61	Ge	锗	Germanium	گەرماني	32

74.92	As	砷	Arsenium	ارسەن	33
78.96	Se	硒	Selenium	سەلەن	34
79.90	Br	溴	Bronium	بروم	35
83.80	Kr	氪	Kryptonum	كريپتون	36
85.47	Rb	铷	Rubidium	رۇبيدي	37
87.62	Sr	锶	Strontium	سترونتي	38
88.91	Y	钇	Yttrium	يتتري	39
91.22	Zr	锆	Zirkonium	زيركونى	40
92.91	Nb	铌	Niobium	نيوبي	41
95.94	Mo	钼	Molybdanium	موليبدەن	42
(98)	Tc	锝	Technetium	تەحنەتسي	43
101.1	Ru	钌	Ruthenium	رۇتەني	44
102.9	Rh	铑	Rhodium	رودي	45
106.4	Pd	钯	Palladium	پاللادي	46
107.9	Ag	银	Argentum	كۈمىس	47
112.4	Cd	镉	Cadmium	كادمي	48
114.8	In	铟	Indium	يندي	49
118.7	Sn	锡	Stannum	قالايى	50
121.8	Sb	锑	Stibium	سۇرمە	51
127.6	Te	碲	Teliurium	تەللۇر	52
126.9	I	碘	Iodium	يود	53
131.3	Xe	氙	Xenonum	كسەنون	54
132.9	Cs	铯	Caesium	تسەزي	55
137.3	Ba	钡	Baryum	باري	56
138.9	La	镧	Lanthanum	لانتان	57
140.1	Ce	铈	Cerium	تسەري	58
140.9	Pr	镨	Praseodymium	پرازەوديم	59
144.2	Nd	钕	Neodymium	نەوديم	60
(145)	Pm	钷	Promethium	پرومەتي	61
150.4	Sm	钐	Samarium	ساماري	62
152.0	Eu	铕	Europium	ەۋروپي	63
157.3	Gd	钆	Gadolinium	گادولينى	64
158.9	Tb	铽	Terbium	تەربي	65
162.5	Dy	镝	Dysprosium	ديسپروزى	66
164.9	Ho	钬	Holmium	گولمي	67
167.3	Er	铒	Erbium	ەربي	68
168.9	Tm	铥	Thulim	تۇلي	69
173.0	Yb	镱	Ytterbium	يتتەربي	70
175.0	Lu	镥	Lutecium	يۇتەتسي	71

178.5	Hf	铪	Hafnium	گافني	72
180.9	Ta	钽	Tantalum	تانتال	73
183.8	W	钨	Wolfram	ۋولفرام	74
186.2	Re	铼	Rhenium	رەني	75
190.2	Os	锇	Osmium	وسمي	76
192.2	Ir	铱	Iridium	ريدي	77
195.1	Pt	铂	Platinum	پلاتينا	78
197.0	Au	金	Aurum	التىن	79
200.6	Hg	汞	Hydrargyrum	سىناپ	80
204.4	Tl	铊	Thallium	تاللي	81
207.2	Pb	铅	Plumpum	قورعاسىن	82
209.0	Bi	铋	Bismuthum	بيسمۇت	83
(210)	Po	钋	Polomium	پولوني	84
(210)	At	砹	Astarium	استات	85
(222)	Rn	氡	Radon	اردون	86
(223)	Fr	钫	Francium	فرانتسي	87
(226)	Ra	镭	Radium	رادي	88
227.0	Ac	锕	Actinium	اكتيني	89
232.0	Th	钍	Thorium	توري	90
231.0	Pa	镤	Protactirium	پروتاكتيني	91
238.0	U	铀	Uranium	ۋران	92
(237)	Np	拿	Neptonium	نەپتۇني	93
(244)	Pu	钚	Plutonium	پلۇتوني	94
(243)	Am	镅	Americium	امەرتسي*	95
(247)	Cm	锔	Curium	كيۇري*	96
(247)	Bk	锫	Berkelium	بەركەلي*	97
(251)	Cf	锎	Californium	كالىفورني*	98
(252)	Es	锿	Einsteinium	ەيشتەيني*	99
(257)	Fm	镄	Fermium	فەرمي*	100
(258)	Md	钔	Mendelevium	مەندەلەۋي*	101
(259)	No	锘	Nobelium	نوبەلي*	102
(260)	Lr	铹	Lawrencium	لاۋرەني*	103
(261)	Rt	𨧀	Rutherfordium	رۇتەفورد*	104
(262)	Db	𨨏	Dubnium	دۇبني*	105
(263)	Sg	𨭆	Seaborgium	سەابورگي*	106
(264)	Bh	𨨨	Bohrium	بوحري*	107
(265)	Hs	𨭉	Hassium	حاسسيۇ	108
(268)	Mt	鿏	Meitnerium	مەيتنەري*	109

ەسكەرتپە: ەلەمەنتتەر اتى قاسىنداعى * بەلگىسىوسى ەلەمەنتتەردىڭ جاساندى ەلەمەنتتەر ەكەنىن اڭعارتادى.

قازاق توته جازۋى مەن قازاق سلاۆيان الفاۆيتىنىڭ سالىستىرما كەستەسى

ҚАЗАҚ ТӨТЕ ЖАЗЫУЫ МЕН ҚАЗАҚ СЛАВИАН АЛФАВИТІНІҢ САЛЫСТЫРМА КЕСТЕСІ

Қазақша Славиан алфавиті	Төте жазу алфавиті				Қазақша Славиан алфавиті	Төте жазу алфавиті			
	Соң әріп	Орта әріп	Бас әріп	Жеке әріп		Соң әріп	Орта әріп	Бас әріп	Жеке әріп
О	ـو	-	و	و	А	ـا	-	ا	ا
Ө	-	-	ۋ	ۋ	Ә	-	-	۴	۴
П	ـپ	ـپـ	پ	پ	Б	ـب	ـبـ	ب	ب
Р	ـر	-	ر	ر	В	ـۆ	-	ۆ	ۆ
С	ـس	ـسـ	س	س	Г	ـگ	ـگـ	گ	گ
Т	ـت	ـتـ	ت	ت	Ғ	ـع	ـعـ	ع	ع
У	ـۋ	-	ۋ	ۋ	Д	ـد	-	د	د
Ұ	ـۇ	-	ۇ	ۇ	Е	ـە	-	ە	ە
Ү	-	-	ۇ	ۇ	Ж	ـج	ـجـ	ج	ج
Ф	ـف	ـفـ	ف	ف	З	ـز	-	ز	ز
Х	ـح	ـحـ	ح	ح	Й	ـي	ـيـ	ي	ي
Һ	-	ـھـ	ھ	ھ	К	ـك	ـكـ	ك	ك
Ч	ـچ	ـچـ	چ	چ	Қ	ـق	ـقـ	ق	ق
Ш	ـش	ـشـ	ش	ش	Л	ـل	ـلـ	ل	ل
Ы	ـى	ـىـ	ى	ى	М	ـم	ـمـ	م	م
І	-	-	ىٴ	ىٴ	Н	ـن	ـنـ	ن	ن
					Ң	ـڭ	ـڭـ	ڭ	ڭ

جاۋاپتى رەداكتورلارى : ئەلمجان نۇرعازى ۋلى
امانتاي ساعات ۋلى

قازاقشا-حانزۇشا سوزدىك

باس رەداكتورى : نۇربەك ابىكەن ۋلى

مۇقاباسىن جوبالاعان : لیۋ جیافىك
باستىرۇشى ، تاراتۇشى : ۋلتتار باسپاسى
باسپانىك ادىرەسى : بەيجىك قالاسى حەپەيگلي سولتۇستىك كوشەسى 14-ئونىرلى قورا
پوچتا ئونىرى : 100013
تۇراپ ادىرەسى :http://www.e56.com.cn
ساتۇشى : شينحۇا كىتاپ دۇكەندەرى
باستىرعان زاۋود : دەشين باسپا زاۋودى
فورماتى : 1/16 1092×72
تاباق قاعاز :89.75
باسىلۇ رەتى : 2005-جىلى ماۇسىم ، ئىرىنشى باسپاسى
2005-جىلى ماۇسىم ، بەيجىك ، 1-باسىلۇى
تىراجى : 2000—0001
باعاسى : 130.00 يۇان

图书在版编目（CIP）数据

哈汉辞典／努尔别克主编 .—北京：民族出版社，2005.6

ISBN 7-105-07013-7

Ⅰ.哈 ... Ⅱ.努 ... Ⅲ.①哈萨克语(中国少数民族语言)—辞典②辞典—哈、汉 Ⅳ.H236.6

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2005)第 049647 号

哈汉辞典

主　　编:努尔别克·阿布肯
责任编辑:阿里木江·努尔哈孜,阿曼泰·沙哈提
装帧设计:刘家峰
出版发行:民族出版社
社　　址:北京市和平里北街 14 号
邮　　编:100013
网　　址:http://www.e56.com.cn
电　　话:010-64228006
经　　销:各地新华书店
印　　刷:迪鑫印刷厂
开　　本:787 毫米×1092 毫米　1/16
印　　张:89.75
版　　次:2005 年 6 月第 1 版北京第 1 次印刷
印　　数:0001-2000 册
定　　价:130.00 元

该书如有印装质量问题,请与本社发行部联系退换
(哈文室电话:64228006' 发行部电话:64211734)